

12 CATS, JACOB. Allede Wercken. *Numerous illustrations.* Thick folio, old calf, covers worn. Amsterdam, 1712
With the Jay Gould bookplate.

Engravers.

J. Swol... 16..
Dan v d Brenden
C v. d Queborne
A Matham 1600 - 16..
C. v. Dalen the younger
J Lamsveld
Exp. Sillman L. Sillemans

ALLE DE
WERKEN
VAN
JACOB CATS,
TWEE DEELEN.

Spiegel
AL DE WERKEN
VAN I. CATS
T' AMSTERDAM.
By { NICOLAAS TEN HOORN. ANTHONY HASEBROEK. ANDRIES VAN DAMME. { De Wed.e van GYSBERT DE GROOT. JOHANNES RATELBAND, en PIETER VAN THOL, in 's Gravenhage.
Boek-verkoopers MDCCXII.

ALLE DE

WERCKEN

van den Heere

JACOB CATS;

RIDDER,

OUDT RAADTPENSIONARIS

VAN

HOLLANDT. &c.

De laatste Druk; waar in het TWEE-EN-TACHTIG JAARIG LEEVEN *des Dichters beneffens desselfs* SLAAPELOOSE NACHTEN, *met Printverbeeldingen sijn verrijkt: nooit voor deesen soo gedrukt.*

T'AMSTERDAM,

By NICOLAAS TEN HOORN, ANTHONY HASEBROEK, ANDRIES VAN DAMME, Weduwe van GYSBERT DE GROOT, JOHANNES RATELBAND, en PIETER VAN THOL, in s'Gravenhage.

Boekverkoopers MDCCXII.

B E R I C H T
V A N   D E
D R U K K E R S
A A N   D E N
L E Z E R.

Goedgunſtige Lezer,

HIer ziet gy dan weder van de Druk-perſſe, de beruchte en al-om begeerde WERKEN, van den Ridderlyken Dichter en Roemwaardigen Staats-man den Heere JACOB CATS, loffelyker gedachteniſſe, te voorſchyn gebragt. Drie voorgaande Drukken in dit zelve formaat, zo gretig vertierdt, en zo verre men Nederduyts ſpreekt, al-om gunſtig ontvangen, hebben ons, dezen Vierden doen ter handt nemen; in verwachting dat de zelve geen minder onthaal dan de voorgaande zal vinden: dewyl wy den Liefhebberen kunnen verzekeren, dat'er noch moeiten noch koſten zyn geſpaard, om ze niet alleen met de vorige drukken te doen evenaren, maar dezelve te overtreffen; zo in 't verbeteren als 't vernieuwen der Platen, (welke van deze Werken, om hun aanzienlyk getal, geen kleen gedeelte uytmaken,) vermids het licht te begrypen is, dat die, in het uytſtaan van zo menigvuldigen, ja byna onnoemelyk getal afdrukzels, zeer veel hebben te lyden gehadt; 't geen wy, ren beſten mogelyk, onder 't opzigt, en door de handt van eenen ervarenen Kunſtenaare zo verre hebben doen herſtellen, dat wy het gaarne ter toetze van kundige Oordelaërs willen laten, of de Print-verbeeldingen in deze onze uytgaaf, die van den Jaare 1700, zo in opzicht van houding, als andre aangename welſtandigheden, niet verre te boven ſtreven. En om dezen laatſten Druk des te meerder boven alle andre te doen uytmunten, hebben wy tot de koſten beſloten, om de laatſte Zwane-Zangen van dezen loffelyken Man, beſtaande in die twee uytgeleze Gedigten, van GEDACHTEN OP SLAAPELOZE NACHTEN, en zyn Ed. TWEE EN TACHTIG-JARIG LEVEN, met nieuw bedachte Tafferelen tot vermaak der aandachtige beſchonwers te verryken: een cieraadt dat wy, menen geen geringen luyſter aan deze voortreffelyke en voor yder nuttelyke Schriften, te zullen byzetren. Voorts hebben wy zorgvuldig doen letten op de ingeſlope druk-feylen, daar de laatſt genoemde Druk ganſch niet vry van was, en dezelve verbeterdt De orden der Werken, en ſchikkinge in twee Deelen, hebben wy behouden, zo als de zelve hier agter volgt, kunneude den Lezer yder Werk op zyne aangewezene bladt-zyde vinden.

Dit nu was het weynige 't geen wy den Liefhebberen dezer Poëzye, wegens dezen onzen Druk, te berichten hadden: oordelende het ganſch onnodig, ons in te laten om dezelve onze Landsgenoten, met een wydlopige voor-reden aan te pryzen; dewyl dezelve al-om, by hoge en lage ſtands Perſonen, Jonge en Ouden, en van wat ſtaat, ſtandt of Geloof belydeniſſen de zelve zouden mogén wezen, bekendt en geacht zyn: Ja het is niet onvermoedelyk of de gemeenzame, en goed rond, goed Zeeuwſche naam, van VADER CATS, zal, zo lang Nederlandt, Nederlandt is, by deſzelvs inwoonders, in een dierbaar geheugen blyven. Opgeblazene windbuylen, en die zich aan een deel wildweyige woorden en ſnorrende vaarzen (welke, als zieleloze beendren, de ooren, niet anders als met een redenloos gerammel vervullen,) ophouden; en niet als met geſchorte neuzen van 's mans vloeyende ſtyl, gewoon zyn te ſpreken; zonder te letten op het nutte, aardige, en het leerzame, 't geen doorgaans in deze Werken uytmunt; ſtellen wy aan een zy, en zien deze gonzende Hommels met vermaak wurmen, en wroeten; zonder dat zy iets vorderen in onzen Dichter op zyde te komen; daar zy zich zottelyk, en door waan verblindt, zyn Ed. reeds ver menen voor by gedraaft te wezen. Mannen van doorkneder herſſenen, oordelen anders van 's Mans arbeydt en geeſt: ten bewyze ſtrekt ons dien opbouwer der Nederduytze taal en Dichtkunde, de Heer D. van Hoogſtraten, welke voor zyne *Aanmerkingen over de Geſlachten*, gaarne belydt mede zyn nut gehaaldt te hebben,

——— Uyt de Schriften
Van Cats, die aan de minne driften
Des huwlyx maat en wetten ſteldt,
En heyl aan d'echtgenooten ſpeldt
Of onheyl, naar de wys van leven,
Door zyne dichtpen voorgeſchreeven.

Geen

Geen minder lof geeft hem de Heer J. Zeeuws in zyne uytgebreyde Lier-Zang van Horatius, wanneer de wakkere Dichter dus van hem zingt:

De gryze Cats, vermoeit het juk van Staat te dragen;
Bemerkte waar men gal
Uit muskadellen perst; en slyt zyn laatste dagen
De dichtkunst te geval.
Hoe welig weit de Jeugdt in zyne vaerzen!
En op dat zy hem vaak
Naavolge met vermaak,
Treet hy haar voor in laaggehielde laerzen.
Een kindt, dat naauwlyks spreeken kan,
Spreekt van dien arbeitsamen man.
Dus straalt zyn dichtvuur noch, ten spyt van grooter lichten
Uit zyne eenvoudige gedichten;
En Zorgvliet, trots op dat gerucht,
Beurt fier zyn' kruinen in de lucht.

Hier mede wenschen wy de Lezer genoegen in onzen arbeydt, en wel te varen.

ORDER
DER
BOEKEN.

EERSTE DEEL.

TWEEDE DEEL.

VOOR-

Voorberigt en inleydinge over 't geheele Werck van den Drukker en Uytgever van den voorgaenden druk.

GOETGUNSTIGE LESER,

Veel tijts is'er nu verloopen, dat'er niets uyt de geest en penne van den Heer J. CATS te voorschijn is gekomen, dat oock niet vreemt is, want de selve gebruyckt, als Pensionaris in twee Steden, Middelburg en Dordrecht, elck in hare Provintie, d'eerste, wist hy somtijts, door sijn sonderlinge yver, soo tot de Nederlandsche als Latijnsche Poesy, onderwijlen wat tijt, tot soo soete als geleerde oeffeninge, ten vermaek en nut zijner Lants-lieden, uyt te breken. Maer zedert de selve Heer, by d'Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant, de tijt van 18 jaren lang gebruyckt geweest is, als Raedtpensionaris deser Provintie, is'er in al dien tijt niet nieuws van Hem uytgekomen, wijl dat gewichtig Ampt wel een geheel mensch vereyschte. Dese bediening duurde tot den jare 1652, en onderwijl gekomen tot den ouderdom van ontrent 75 jaren, en nu moede van 't voorsz. groot en kommerlijck bedrijf, oock oordeelende dat'er een scheydpael van tijt behoorde te wesen, tusschen 't gewoel der werelt, en de stilte van 't graf, versocht aen d'Ed. Groot Mog. Heeren, ontslaging van sijn lastig ampt, 't welk Hy met groote eer en danck verworf: dan wiert wegens den Staet niet-te-min daer na noch gebruyckt, in 't bekommerlijck werck van Engelandt, en d'Ambassade daer uyt gevolgt. Daer zijnde, liet de voorsz. Heer onderwijlen timmeren, tusschen den Hage en Scheveningen, seeckere wooninge, door Hem Zorg-vliet genaemt, daer Hy, van sijn bezendinge wederkomende, sijn woonplaets nam, en smakende daer d'aengenaemheyt van 't Buyten leven, vernieuwde weer in Hem zijn vorige soete oeffeninge, waer uyt dan eenige nieuwe bedenckingen, na gelegentheyt van sijn rijpe jaren, en hoogen ouderdom, geboren zijn.

Ick eenige jaren voorleden het Huwelijck van den selfden Heer uytgegeven, en neffens eenige duysenden oock vele van sijn Edheits andere Wercken verhandelt hebbende, en eyndelijck de platen van den Trouw-ring in mijn vermogen vallende, verweckte de lust my, om alle de stukken van den gemelden Heer, op verscheyde tijden in 't licht gegeven, in een lichaem te brengen, en 't selfde in sulcker voegen onse Landts-lieden met den druck gemeen te maken: Daer by van vele lief-hebbers verstaen hebbende, dat'er noch iet sonderlings by den welgemelden Heer berustte, voegde ick my eyndelijck, met dat voornemen, op Zorg-vliet by sijn Edheit, en maeckte mijn meening bekent, met ernstig versoeck, dat, sijn Edheit sijn nieuwe invallen, geboren op Zorg-vliet, geliesde daer by te voegen. De Beleeftheyt en Goedertierenheyt, in dien Edelen Heer, soo groot zijnde, als sijn vermaertheyt in de werelt, door sijn roemwaerde Wercken, in sijn Schriften, hooge Ampten, en doorgaens loffelijck leven is, liet sich eyndelijck bewegen, buyten de meeninge die hy had, van sommige stucken oyt, by levende lijve, uyt der hant te geven, dat ick mijn sevenjarig besluyt in 't werck mogte stellen.

By verscheyde insichten, die my daer toe bewogen, zijn onder anderen, dese, dat ick bespeurde, dat sijn Edheit in alle sijne schriften nauwkeurig is te gebruycken, een effene, suyvere, en gemeene Nederlantscbe tale, sonder vermenginge van eenige uytheemsche, daer by een soetvloeijende loop in sijn gedichten, buyten gebruyck van gewronge stop-woorden, ofte daer-en-boven sijn Leser noyt en is gewoon te paeyen met ongesouten, en oorketelende redenen; maer over al in sijn Schriften by de vermakelijckheyt staêg eenige leersaemheyt voegt: en daer door ondervinde ick, dat al 't gene by den gemelden Heer is uytgegeven, niet alleen in de Vereenigde Nederlanden, maer oock in Brabant, Vlaenderen eu verdere gelegen Landen, seer welkoom en aengenaem is. Ick beb gesien dat de Maegdeplicht, een van sijn Edheits eerste beginselen, met het uytkomen van de selfde, niet alleen terstont elders nagedruckt, maer oock overgeset is, soo in de Fransche als Engelsche tale, en daer door in die Landen wijd en zijd verspreyt.

Des selfs Proteus ofte Emblemata, en oock de gemelde Maegde-plicht, zijn in 't Latijn genoegsaem in 't geheel gebracht, in de groote Polianthea, sive Florilegio, van den vermaerden en hoog-geleerde J. Gruterus, zijnde aldaer by Loci Communes, na gelegentheyt van 't voorsz. werk, verdeelt. Noch is de Zelf-strijt in 't Hoogduyts by een geleert persoon overgeset, en wert gelooft dat'et Huwelijck haest volgen sal; en gaet vast dat in die selfde tael de Spiegel van den Ouden en Nieuwen Tijt, de Proef-steen van den Trou-ring, en andere stukken by sijn Edheit uytgegeven, by de verstandige in geen minder achtinge zijn, dan de voorgaende, als by de vertiering der menigvuldige drukken in verscheyde formaten genoegsaem blijkt. Van 't Huwelijck weet

ick by de vijftig duysent gedrukt te tellen, van d'Emblemata, Maegde-plicht, Zelf-ſtrijt en Man-
lijke achtbaerheyt, weet ick ſo naeu 't getal niet, maer kan d'een door d'ander weynig min zijn;
de Spiegel van den ouden en nieuwen Tijdt, ſtel ick op 25 duysent vaſt; de Trou-ring, hoe wel
verſcheyde jaeren na d'andere werken uytgekomen, overtreſt dat getal: en is in twee byſondere
Steden weer op de pers: en dat noch meer wonder geeft, is dat de Maegde-klachten, hoewel
't voornaemſte daer in, uyt al de vorige werken is getrocken, en door eenige liedekens en t'ſaem-
voegende redenen aen een verknocht, met ſoo veel duyſenden verkocht zijn, dat'et d'onkundige
ongelooffelijck ſou ſchijnen; ja dat yder Hiſtori uyt'et Huwlijck en den Trou-ring, gelijk alreede
die van Rozette en Galant is, byſonder gedruckt, en ſoo in gebruyk gebracht, en rechte beleyders
tot'et werck geweeſt waren, geen gedachten ſouden konnen afmeten, tot welck een menigte de
vertiering deſer wercken in allerhande geſtalten waer gereſen. Door ſulke blijcken vertroude ick
vaſt, dat het nieu, van ſijn Edheit gekomen, niet onwelkomer ſou weſen dan ſijn vorige werc-
ken, als van een rijper en doorkneder oordeel. Een nedergaende zon en late vruchten zijn
den menſchen aengenaem, ſoo waren voortijts oock de ſchriften der gener die naer hun leſte dagen
gingen. Derhalven beſloot ick, ten goede van alle Liefhebbers deſer oeffeninge, dit koſtelijck
werk by de hant te nemen, daer in te ſien is, hoe de geeſt van den gemelden Heer, van tijt tot tijt
daer in tot ſijn 77 Jaren geſpeelt heeſt, verçiert met 400 konſtige Platen, welk getal noyt in deſe
Landen in een eenig boek geſien is, en daer onder dry ongemeene, een Fuyk, daer 't Huwelijk meê
verbeelt word, vyf Graven van wijtvermaerde perſoonen, en den doodelijcken uytgang zijner
Hoogheyt Fr. Henrik, met vyf Tijtel-platen naer de geſtalte van 't Werk, waer van de voorſte een
Parnaſſus vertoont, omringt met de 9 Zang-goddinnen, en andere perſoonen, die neffens die be-
quaem zijn om 't vernuft op te wekken, en te vertoonen, dat in dit tegenwoordige werk begrepen
zijn ſtoffen van allerley aert, als geeſtelijke, huyſelijke en burgerlijke, de bewaring der geſont-
heyt, Buyten-leven, Landt-bou en d'invallende gedachten daer uyt rijſende, in voegen dat ick
geen ſlag van menſchen, jong of out, groot of kleyn, bedenken kan, die niet uyt dit Werk met
groot vernoegen, goede leer-ſtucken, yder in het ſijne, ſal konnen trecken. Ick dan 't gemelde
Werck voldruckt, by een vergadert, en een exemplaer laten inbinden hebbende, vertoonde het
ſelfde den Autheur, te weten den Heer Cats, den 12 Auguſti 1655, met bygaende verklaringen,
dat ſijn Edheit nu het ſtuk kon ſien, dat ick met groote moeyte, tijt en koſten, als ſoo veel bladeren
en konſt-platen genoegſaem uytbeelden, by een gebracht had. Ick merkte, naer my docht, dat de
Heer Cats op dit geſichte verſtelt en verbaeſt ſtont, dat ſoo grooten beſlag van bladeren, en van
ſoo verſcheyden ſtoffe, eerſt uyt ſijn herſſenen, en daer na uyt ſijn penne was voortgekomen, niet
tegenſtaende ſoo veel gewichtige Staten by hem op verſcheyde tijden bedient waren. Ick meyn
oock naderhant verſtaen te hebben, dat het voorſz. vertoog by my gedaen, den gemelden Heer oor-
ſaeck had gegeven, Godt Almachtig voor eerſt hooglijck te dancken voor 't genieten van ſoo
langen tijt, dat ſoo veel verſcheyde groote wercken by hem uytgebracht waren; waer door hy door
een inval bewogen wiert, om aen alle plaetſen, daer Hy van ſijn jeugt af verblijf gehad hadde,
eenig gedenk-teken van Danckbaerheyt toe te ſenden, te weten een Exemplaer van alle zijn werc-
ken by een, eer het ſelfde over al gemeen gemaeckt wierde, en dat met eenige veerſen op te dra-
gen aen de Heeren Regeerders der Stede Brouwers-haven, ſijn Vaderlandt; noch een aen de Hee-
ren Regeerders der Stadt Zierick-zee, daer d'eerſte gront van veerſen te maken in hem geleydt
wiert: een ander aen de Heeren Regeerders der Stadt Middelburg in Zeelandt, daer hy eerſt tot
een publijck ampt van Penſionaris der ſelve Stadt gevordert is: een ander aen de Heeren Regeer-
ders der Stadt Dordrecht, daer hy tot eerſte Raet-Penſionaris is beroepen, in plaets van den Heer
Ambaſſadeur Berck: een ander aen d'Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Hollandt en Weſt-
Vrieſlandt, van welke hy d'eer gehad heeſt den tijt van achtien jaren lang gebruyckt te worden,
als Raet-Penſionaris van Hollandt en Weſt-Vrieſtandt. Om welke gedenk-teeckenen van danck-
baerheyt des te çierelijcker en aenſienlijcker te maken, liet de meer-gemelde Heer Cats tot dien
eynde naukeuriglijck uytwercken twee byſondere ſilvere ſtooten, en vier muyters, om 't voorſz.
werck daer in te beſluyten. d'Aendachtige Leſer kan uyt het geſicht der voorſeyde ſtooten en muy-
ters eenige byſondere geheymen, daer in ſchuylende, ontdecken: want op deſelve word ver-
toont, hoe alle tijdelijcke ſaken, te weten, Jeugt, Welluſt, Adel, Rijckdom, Faem, al te
ſamen met de werelt vervallen, van den Tijt daer heen geſleept worden, hoe de Tijt ſelfs door de
Dood verheert word, en hoe eyndelijck de dood door d'Eeuwigheyt word vernietigt; invoegen
dat genoegſaem 't geheele wyt-vermaert werck van den Italiaenſche Poeet Franciſco Petrarcha (be-
ſtaende in ſes byſondere Triumphen, te weten, de Liefde, Zuyverheyt, Dood, Faem, Tijt;
en eeuwigheyt) dat is, Hemel en Aerde, met den gevolge van beyde, in ſoo een kleyne plaets

en

en heworp duydelijck afgebeelt, en aengewesen word, zijnde daer by het selfde, dat de voornoemde Heer Cats in dat groote werck verhandelt heeft. En op dat den nauwkeurigen Leser volkomen voldaen zy, heb ick mede het beeltenis der gemelde slooten en muyters hier neffens doen stellen, en dat alles den Liefhebbers wel bevallen is, blijckt hier in dat de eerste druck der gemelde wercken in groot Foli, te voren stukswijs in verscheyde mindere formaten soo menigvuldig verspreyt, de graegheyt der Liefbebbers noch niet beeft konnen stoppen, maer met een tweede druk, in diergelijck formaet heeft moeten gevolgt worden, als hier blijckt, op nieuws vermeerdert met het Tachtig-jarig Leven, Huyshouding en Bedenckingen, de Historie van Faes en Alette in den Trouw-ring, &c. en noch een goet gedeelte Platen, als den Leser daer in vinden kan. Tot besluyt dan, goetgunstige Leser, geniet dan op nieus onse vlijt, beleyt en gedane kosten, en blijft de goede Godt in genade bevolen, in Amsterdam den 30 Augustus 1658.

V E toegenegene

J. J. SCHIPPER.

Wilt gy op eenen dag doorsien ons gantsche leven,
  Wilt gy, met een gesicht, des werelts loop verstaen,
Wilt gy een langen tijt in 't korte sien beschreven,
  Wilt gy, met eenen stap, het aertrijck omme-gaen,
Wilt gy met kleyn beslag veel dingen ondersoecken,
  Wilt gy der menschen aert haest kennen in 't gemeen:
Wat hoeft gy les, of school, of veelderhande boecken?
  Leest maer dit eenig werck, hier isset al by een.

I. F.

In libros Poëmatum Moralium, illustris Viri,

JACOBI CATSII,

Equitis Aurati, Ill. Ord. Holland. nuper. Syndicor. Primicerii, nunc Magni Sigilli Custodis, rerumque Feudalium Præfecti Vicarii, & novissimè à Præpotentibus Fœderati Belgii Ordd. ad Sereniss. Anglor. Remp. Legat. Principis.

Summe Virûm, cujus tetricos facundia Belgas
Mulcet, & attonitos locuples doctrina penates
Detinet & pulchro populos informat honesto:
Insere Virtutem titulis, totque inter honores
Fulgeat una tuis Probitas asserta Camœnis,
Et Regum ingenuo despectet munera vultu.
Nos tibi debemus patres. tibi fausta precatur
Femina, & in docili recitat tua dogmata lecto
Officiosa parens, & leges discit amandi
Impatiens rectoris amor. tibi filia mores
Devovet, & cuivis nequit arridere marito
Imperiis attenta tuis. Tu Protea nobis
Reddis & in varias versans Emblemata formas,
Nunc alias voces, alias in carmine partes
Induis, & nostræ raperis per devia vitæ,
Peccandique modos. Te præceptore superbit
Scena pudicitiæ, & maturæ zona puellæ,
Flammeaque & cupido rutilantes limine tedæ.
Creditur immitem mellitis vocibus Hæmum
Threicius flexisse pater, rigidamque suavi
Barbariem domuisse lyra. tunc horrida cultus
Imbibit & potuit facili mitescere cantu
Improbitas, Thracesque suos emollit Orpheus.
Nos Rhodope Thracesque sumus. quorum effera, Catzi,
Corda domas, quibus admissus præcordia circum
Ludis & effrenes animi compescis habenas
Jussibus & calidæ moderaris vota juventæ.
Tu, velut Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa moves modulis placidæ testudinis, & nos
Eloquii torrente rapis. Tu monstra malorum
Impiger Alcides subigis; certusque Deorum
Interpres Stygiis animas arcessis ab undis
Afflatus propiore Deo. te vindice recti
Jam Batavos peccare pudet, Cyprisque fatetur
Se sapere, & levibus volitans Puer improbus alis
Corrugat geniale caput, quassatque pharetram
Segnius. ac quicquid quondam Cornelia mater
Gracchorum potuitque loqui Sempronia grandis,
Aut quæ magnanimo respondit verba Catoni
Porcia, vel Lælî genitrix, edisserit orbi.
Quàm stupui, cum bella sibi secreta pararet
Isacides, totumque suis circumdaret armis
Religio cataphracta virum. se diffidet ipso,
Obloquiturque sibi. tollunt hinc signa voluptas,
Hinc ratio. recitantque uni diversa cupido
Et metus. innocuæ suadet contraria menti
Luxuries, prædulce malum. duo numina distant
Partibus, & geminis pugnant sensusque Deusque
Imperiis, duplicisque Boni ostentatur imago.
At quia sancta probat, nocituraque gaudia damnat,
Eligit ista pius; nec solum pallia litem,
Sed pietas dirimit. quid turpe, quid utile, quid non,
Expedit, & valido mille argumenta pudori
Sufficit. interea tanti Dux femina facti
Spreta jacet tacitisque odiis alimenta ministrat,
Et dolet elapsam virtutem amplexibus esse.
Vates magne, furens mulier si temnere Divos
Juratamque fidem thalamo Memphitica conjunx
Ausa fuit, proprioque illusit mœcha marito:
Stat juvenis crimenque fugit, dominamque scelusque
Arguit, & monitis aulas prudentibus implet.
Pythagoræ voces Samiique edicta magistri,
Et promulgatas taciturno judice leges
Audiit indocti pubes studiosa Tarenti,
Informesque scholæ Calabrûm, Samnisque Crotonque,
Aureaque Italicis sonuerunt carmina portis.
Nec minus incultas sapiens instruxit Athenas
Exemplo dictisque senex, & nectar Hymetti
Miscuit officio civis. cum tecta domosque
Privatosque lares Sapientia sera subiret,
Æthereis subducta plagis. veneranda Theognis
Trinacriis præcepta dedit, Siculumque recoxit
Formavitque rudem. placuit generosa monentis
Suada Siri Mimique lepor. Nos omnia per te
Dicimus & post tot credit se secla renasci
Simplicitas, tangensque animos reverentia Divûm,
Et vitæ melioris honos moresque severi.
Dic age, Toxandrûm soboles, quo numine soli
Concessum tibi tanta loqui? qua Pallade pectus
Grande tumet? nescitque furor cessare canendi
Quæ terris prodesse queant? non sidera demens
Metricis Phœbique jubar, nec inutilis hæres
Arcturumque Hyadasque inter Lunæque labores,
Errantesque Deos. non vanis linea chartis
Pingitur, aut sectis circumvallata figuris.
Picta placet potius virtus & sculpta decori
Effigies. quin ipsa patens ad dogmata laxos
Expandit natura sinus. nos simia, taurus,
Nos arbor piscisque docent. nos vitis amare,
Atque aliquid fugisse cupit. nec garrula nobis
Servit avis. nunc rana suis facunda sub undis
Vitæ monstrat iter. nunc nobis vacca magistra est,
Dux canis, hortantur lapides, objurgat amantem
Concha tuum fœdo quæ pendet aranea tecto,
Et lenes alibi præbent documenta columbæ.
Imperitat ventri Phariæ regnator arenæ.
Mus gremio, cupidos Lybicus leo velat ocellos,
Chaoniæque tibi dictant oracula quercus.
Dum ludit puer, incauti vesania mundi
Detegitur, quantisque rotet se passibus orbis
Tot scelerum fraudumque pater, te vate, patescit.
Sic oculis coram fulgens spectatur honestum,
Sic manibus palpatur idem. Sic personat aures
Egregium recti murmur. distincta tabellis
Regula vivendi legitur, normasque decori
Sedulitas numerat. semperque industria sensus
Invenit & quovis struitur sententia casu.
Neve foret Batavûm populis incultior Auson,
Romanas sociat verborum opulentia voces,
Atque tuo recreant animos modulamine Celtæ,
Quique Ararim Ligerimque bibunt, Rhodanumque loquen-
Anticipant, longisque trahunt idiomata braccis. (do
Ipse tuum patria miratur currere lingua
Thuscus epos, captusque tuæ dulcedine Musæ
Crudelis mansuescit Iber, nativaque verba
Diligit & tumidæ gnomas impertit amicæ.
Adspicit & titulos Tamesis veloxque Tueda,
Et triplici donat succincta poemata sceptro,
Regali jam tacta manu. Tuus illa Britanne,
Scribit eques, Phœbique magis quæ splendet amictu
Nobilitas, nostrique decus sublime Senatus.
Ex alio rursum surgit labor. altera laudi
Materies campusque patet. sua fata recenset
Priscus Hymen, thalamique juvit memorare labores
Mnemosynen, soccoque gravem miscere cothurnum.
Qualis in adversam frendens Tryphosa Jocastam
Detonet, & rapto quærat crudele pudori
Supplicium, mox Belga leget. quam splendida poscat

Virgo

Virgo Cratem, poſſitque etiam vel gibbus amari
Et laceri ſapientis honos & fibula ſimplex
Et ſeries neglecta togæ, caperataque triſti
Forma ſupercilio & Cynicæ ſors horrida barbæ.
Nec te, prime pater, tacitum aut primæva ſilebit
Federa & inſolitis claram natalibus Evam;
Non ſacro ſancti connubia myſtica ſponſi,
Æthereaſque faces, atque ipſi nubile cœlo
Chriſtiadum prælustre genus. narrantur amores
Abramidûm, clarique thoris regalibus ignes,
Et ſpretæ fortuna Leæ, tedæque ſororis,
Et mox virginibus vacuæ Siloenſibus urbes.
Tempora cuncta patent vati distinguitur ævo
Res ac cura ſuo & nobis imitabile paſſim
Invenit, & grandes majorum ponderat auſus,
  Nobile Durdrechtum, ſi quid tibi conflua laudis
Flumina ferre putas: celſis ſi maſcula portis
Præſidet & faſces oſtentat virgo vetuſtos:
Si Mervæ jactas Dominos: ſi prima ſorores
Inter verba facis: ſi vectigalibus angis
Et Rhenum Moſamque Deos: ſi fluctibus uſque
Emergis melior: plus, hoc monitore, ſuperbi,
Huic aſſurge viro. qui jam tibi conſulit uni,
Jam Batavis patriæque ſuis ſuffragia fulcit
Conſiliis, forteſque animos opponit Ibero.

Format legé domos, & ſævos exigit hoſtes
Invidiam faſtumque & fœdi gaudia luxux,
Otia laſcivamque gulam, & maleſana Lyæi
Orgia; & immenſis rimantem faucibus aurum
Pellit Avaritiam. ſic condis, maxime CATSI,
Oppida, ſic meliora facis, ſtabulumque repurgas
Sordibus, Antæoſque necas, Hydraſque, boveſque,
Quin ipſum Phlegethonta domas, Cacumque rapacem,
Et crudi Diomedis equos. Stymphalidas arte
Dejicis & rabidos proſternis carmine Neſſos.
  Virtutum venerande pater, ſanctiſſime legum
Arbiter, hæc audi facilis: qui corrigis orbem,
Orbis vota cape; & monitorum præmia credas
Optima, nos parere tibi: concedere juſſis
Crimina: tot paſſim ſcelerum palleſcere vultus:
Peccari minus: inſanas reſipiſcere matres,
Audaceſque nurus: melius ſentire puellas,
Perſuadere patres: percuſſaque fulmine linguæ
Secla verecundas Belgis promittere nuptas.

Scribebam ad Amſtelam virtutum tuarum
ſummus cultor

CASPAR BARLÆUS.

Ad Clariſſimum Virum

D. IACOBVM CATSIVM

Poëtam inſignem.

I *ngenii dotes raras mirabitur illi* C
A *rdua mens tanti, queis nobis docta camæn* A
C *urabit ſtudio vigilanti emblemata rara u* T
O *mnes ſic ſuperet, Muſarum gratia vel quei* S
B *landa favet: merito tollunt ad ſidera doct* I
V *ndique: perge tuo tot vates vincere verſ* V
S *olus eos inter Phœbus velut ipſe ſedebi* S

ANAGRAMMA

VISV CATOS CIBAS.

Epigramma.

SUnt multa multorum virûm
Doctorum in orbe Emblemata
Inſignia, & clariſſima:
Sed unus hic in omnibus
Præclarus eminet viris
Ut Phœbus inter cæteras
Muſas & ingenî cata
Emblemata indicant tui.
Quibus CIBAS VISU CATOS
O dulcis ille guſtus omnibus
Videntibus, legentibus.
VISU CIBAS CATOS, quibus
Tam grata præbes fercula
Macte ergo VISU qui CIBAS
CATOS CIBAS VISU, & datur
JACOBUS en his CATSIUS.

Joannes Arſerius.

Op alle de Dicht-kunſtige

W E R K E N

van den Ed. Geeſtrijcken Heere.

J A C O B C A T S,

Ridder, Raedpenſionaris, &c.

H*Ier heeft de wijze* CATS, *gekroont met zilvre haairen,*
Zijn wijdbefaemde Geeſt begraeven in de blaâren.
Hier leeft hy duyzent jaer, en meerder, eer hy leeft.
Hier is hy by de daed, daer Jozef *wederſtreeſt,*
En Sephyras *verſoeck en dwang tot geyle luſten*
(In 't gloeyendſt van zijn jeugd) met reyne kuysheyt bluſten.
Hier is hy by de Min van 't eerſtgeſchapen Paer.
Hier maeckt hy levendig, dien, over menig jaer,
De Tijd en felle Dood het leeven had benoomen.
Hier doet hy d'Hengſtebron door Neêrlandt heene ſtroomen,
En maeckt het ſteyl Parnas voor Neederlandt bequaem,
Te klimmen op ſijn top; daer d'overvlugge Faem
Op 't vaerdigſt uyt trompet, wie zich daer op vertoonen.
Hier ſtreeft hy wijd en ver, by Tullebanden, Kroonen;
By Harders in het woud; by Jeſus *heylge Bruyt;*
Ja in den Hemel zelf, en haelt'er Godtheyt uyt.
Koom Landt-en Stad-genoot, vermoeyt van ydle zaeken,
Koom hier, wanneer 't u luſt uw Zinnen wat vermaeken.
Hier heeft de Geeſt van CATS, *voor ſijn onſterflijckheyt,*
Een graf, van vleugelen, uyt veel papiers, bereyt.
Hier heeft hy zijn verblijf, zoo lang de Tijd zal duuren,
Geeft eeuwig wijſen raed aen zijne Bondgebuuren,
En blijft een Avontlicht in 's Weerelts laetſten tijd.
Ick zing hem Danck en Eer, en zeege van den ſtrijdt,
Die hy met Hel, en Droes, en Weerelt heeft geſtreden,
En met de Dood eerlang zal ſtrijden; daer een Vreede,
Die eeuwig duurt, op volgt, by elck die overwint.
Zoo leeft zijn Geeſt by Godt, en in Papier en Int.

J. v. DUYSBERG.

Aen

Aen den Edele Hoog-geleerden, en wel-ervaren HEER,

MYN HEER

JACOB CATS,

Ridder, Stadthouder van de Leenen, Groot-Zegelbewaerder der Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, &c.

OP SYN E[dts]. OUDE EN NIEUWE WERKEN.

WAt discht uw geest niet al, ô hoog-geleerde Heer,
Den leser tot vermaeck, en u tot eeuwig' eer!
Voor eerst, toen u de jeugt noch deelde van'er voncken,
En dat haer stralen uyt uw gulde jaren bloncken,
Schaftg' onder aerd' en locht, en water-schepsels, en
Al wat men zonder spraeck, en ongevoelig ken,
In Zinne-beelden op, een voedtsel, om te stichten,
In spreucken, leeringen, en aengename dichten.
't Hooftschepsel, dat na 't beeldt zyns Scheppers zweemd' door gunst
Zag nu een eedler zwier en luyster in de kunst,
En lecker-tant vermaeck en nut, als voetsaem spijze,
Voor lichaem, geest en ziel, op ongemeene wijze,
En veelderley gestalt, en vol verandering,
Gelijck eer Proteus was, in zijn verwisseling.
Daer op komt Joseph aen, met duyzent minne-reden,
En vleyen van een vrou, tot geile min bestreden,
En heftelijck bestormt, door dreygen zonder tal,
Om zulck een kuysch gemoed te brengen tot den val.
Daer ziet de wereld weêr, als met herschapen oogen,
Wat dat door yverdrist de geesten al vermogen; (schaer
Gelijck by vleesch en bloet, en jeugt, en vreugt, de
Van al 't verderf alleen niet 'overmeestert; maer
Gevangklijck voert ten toon in Pharoos lant en steden;
Voor slaef verkocht, zig vrijd'; gemint, niet malt; gebeden,
Zich niet verbidden liet; by 't kleedt gevat, ontvloot;
Vertoont gy of hy hier verreze van den doot.
En Vasthys weygering, die aen verscheyde boden
's Mans achtbaerheyt verkleynt, door het vergeessche nooden
Op d'allergrootste feest, daer yemant oyt af wist,
Te spade wiert gewaer hoe zy'er had vergist,
Gaf weêr een nieuwe lust en smaeck in dichten lezen.
De Maegt, en Vrijster-plicht geraeckten in het wezen,
Die gy als met een bant, aen 't Houwelijck verknocht,
Dat is, en was, en word van duyzenden gezocht.
Wie zou dat waerdig werk, naer eygen waerde, roemen?
Het toont zich als een hof vol uytgelezen bloemen,
Daer yeder by zijn flag in 't çierbed staet en bloeyt,
En yeders schoont', om 't best, in bloos en vlammen gloeyt.
Het klimt, van trap tot trap, tot op de hoogste trede,
Het daelt, van trap tot trap, van hoog weêr naer beneden;
En tusschen yeder treê toont yeder met bescheyt,
Waer hem de rechte plicht, in dit gedeelte, leyt.
Het Kinderspel krioelt, in tollen, kooten, schieten,
En waer in dit begin sijn driften kan genieten.
De Maegt gaet hooger op, de Vrijster ruym zoo veer,
Verhandelt met haer kaer de plichten van haer eer.
De Bruyt betreet'er zael, en opent haer gordijnen,
En laet'er kleet, çieraet, en wat'er past verschijnen,
Tot zy een vrouwe wort, het doel-wit daerz' op schiet,
En altijt dit geslacht, met oog' en hert, op ziet,
Hoe wel een trap vol moeyt; daer op de meeste zorgen,
Van angst en zwarigheyt, en rampen zijn verborgen;
Dat, met zy Moeder wort, niet mindert, maer vermeert:
't Welck uw geleerde pen, op zulck een wijze, leert,
Beneffens Weduw-plicht, dat niemant, in zijn leven,
Die plichten, zoo volmaeckt en destig, heeft beschreven.
En schort'er noch yets aen, dat tot vermaeck gedijt,
Gy brengt een Spiegel voort van d'Oud' en Nieuwe Tijt,
Een korf vol leeringen, en spreucken in veel talen,
Daer uyt zoo menig ziel kan nutte diensten halen.
Hoe ver zou 't buyten elcks betalinge niet gaen?
Hoe over gy voldeê, gy hadt u niet voldaen,
En al de hoogste trap uws levens loop betreden.
De Trou-ring komt in 't licht met al'er destigheden,
Daer alderhande flag van volck zich in verbindt,
En 't Huwlijck van Godts Zoon: dies wat men vont of vint,
Van leering, nut, vermaeck, of wat men kon beoogen,
Scheen met een passer in de kring uws wercks getoogen,
Ja wat u zelf betreft, van onder tot in 't top:
Noch beurt uw geest zig weêr uyt zulck een omtrek op,
En zweeft geleerdelijk, door Bomen, Bloemen Kruyden,
Om uyt'er eygenschap, wat leerzaem is, te duyden;
En soo op Voog'len, Visch', en Beest', en Menschen doen,
En schept'er lessen uyt, die zielen konnen voên.
Noch hoe men 't Huwelijck kan by een Fuyk verbeelden,
Wat rol Aspasia met Koning Cyrus speelden; (voort,
Doch niets of 't steekt vol nuts. Dan komt de Dood-kist
In vergelijckingen en spreucken uyt Godts woort,
En sluyt met Salomon, door vastgegronde reden,
Dat 's werelds doen hoe groot, is niets, als ydelheden:
Dies d'Oude man en Dood, in hun gesprek, ons raân,
Van 't aerdsche leven uyt en 't Hemelsch in te gaen:
Voor 't lest, hoe scheydloos Ziel en Lichaem zijn verbonden,
Waer 't een d'ander voert, door weldoen of door zonden.
Maer hoe veel leeringen gy in uw wercken sluyt,
Uw eygen Leven beeld van elck een Voorbeelt uyt:
De schriften tuygen zijn; en zegels d'eygen daden,
De blijken van uw deugt. Godt dank, voor zijn genade,
Dat hy my heeft verleent te kennen zulk een Man,
Die zoo wel leeren en noch beter leven kan.

J. J. SCHIPPER.

DANCK-

DANCK-OFFER

Aen den Edelen, Groot-achtbaren, feer voorfienigen Heer,

MYN HEER

J A C O B C A T S,

Ridder, Stadthouder van de Leenen, en Groot-zegelbewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt, &c.

Over 'tuytgeven van alle fijn Edts. Oude en Nieuwe Wercken.

GRoot-achtbre Vader CATS, laet my Danck-offer brengen
Van liefde, 't welck ick met oprechtigheyt zal mengen,
Als een gering bewijs van 't danckbare gemoet,
Dat ick een langen tijt heb in mijn borst gevoedt.
Een over-oude schuld. 't Zijn meer dan dertig jaren
Dat uwe dichtkunst lust in my tot rijm kon baren,
Gy hebt door kunstig dicht in my de kunst geteelt,
Welck ick met lust omhelsd', als 't aengenaemste beelt
Dat mijn tienjarig breyn met wellust kon vermaken.
Gy zijt mijn Vader in de kunst, wie kan 't verzaken?
Ick spaer de redenen my dienstig tot bewijs.
Een leerzaem dicht verstreckt de zoetste ziele-spijs.
Hoe vaek heb ick mijn geest verlustigt in het strijden
Des kuischen Josephs in uw Zelf-strijt; met verblijden
Beschoud ick zijne winst; en hoe hy 't listig net
Ontquam, dat geilen brandt schoon schijnend' had gezet.
Een werck dat altijt word van yeder een geprezen.
Toen poogd' uw eedlen geest de wonden te genezen
Van 't huisbestier, als gy Assuerus toren toont
Om Vasthys weigering, die geestig word verschoont;
Maer 't streng verhael verweckt de Vorst tot straffer zinnen,
Door Liefde kan men 't al, door Gramschap niets verwinnen.
Gy hebt ons oock gesticht door menig Zinne-beelt
In Min, en Burgerplicht, en wat het Geestlijck teelt
In een vernieude ziel. Zoo kan men deugden leeren.
Door wijze lessen kan men 't quaet in goet verkeeren.
Noch stont uw geest niet stil; maer ging geduurig voort
In Maegd-en Vrijster-plicht, met menig zin-rijck woort.
Toen quam het Houwelijck, waer aen ick poog te houwen
Elk jong en deugdig Paer, om 't Echte velt te bouwen
Met wijsheyt en verstant; op dat het altijt bloey
In Godtsvrucht, Liefd en Vreê, en zoo geduurig groey:
Een schat van leering en vermaeck hebt gy besloten
In 't boek, waer uyt het volk een rijckdom heeft genoten,
Als gy hun hart beweegt door ziel-ontsteekend dicht.
Godt geeft de kunst, en leert ons liefljk yders plicht.
Men mag de Poezy een hemeldochter noemen.
Zy is den rijckstien hof met d'allerschoonste bloemen.
Mijn David zy getuyg, en zijnen wijsten zoon:
Geen lieffelijker zang als haren zoeten toon.
Nu komt de Spiegel van den Tijt, om aen te schouwen
Wat ons tot voedsel dient; op dat wy zouden bouwen
Ons harten op de deugt, met reden en beleyt.
Door Wijsheyt word den mensch de beste staet bereyt.
Het Vaderlant, dacht u, had niet genoeg genoten,
Dies gy de weereld in den Trouwring hebt besloten,
En toont ons haer begin, het midden, en het end;
Elck voorbeelt lockt de ziel tot deugt, waer zy zich wend.
Maer 't vroom gemoet kan best van d'aerd ten hemel varen
Door 't Geestlijk Houwelijck, dat kan de zinnen paren
Aen 't hoogste Goet, en aen der zielen Bruidegom.
Het Vlees en Weereld sterft, de Duivel word hier stom.
Koom naerder Christen hart, om by deez' bron te rusten.
De ziele word gesterkt door zuivre liefd en lusten.
Die toont gy in u zelf, in 't Ouderdoms bedrijf:
Op Zorgvliet zorgt gy voor de ziel en 't swacke lijf.
Zoo leeft gy binnen u voor ons in 't Buiten-Leven.
De Deugt geeft ons een schat die 't Aertrijk niet kan geven.
Gy leert hoe Godes volck hier leeft, en liefd, en lijdt.
De droefheit om de zond 't oprechte hart verblijt.
Mijn geest wierd door dit werck verrukt en opgeheven.
Door Hof-gedachten word men uit den Hof gedreven
Van vleesch en werelds-lust. Hier word het stof tot stof
Om onophoudelijck te spreken van Godts lof.
Uw geest gaet voort, en schrijft d'Invallende Gedachten;
Op dat het zwack gemoet naer Godes vrees zou trachten,
Die het beginsel is der wijsheidt. Waer ick ga
Ick vind een soet vermaeck: want uw Aspasia
Vertoont de kuissche Min. De Huwlijks-fuik komt leeren
Hoe dat den mensche woelt in onrust en begeeren;
En hoe dat yeder staet hem lust en onlust baert.
Geluckig is 't gemoet dat met zijn Heylant paert!
Nu komt de Doodkist voor de gene die noch leven,
Die leert ons stervens-kunst; op dat men niet zou beven
Voor 't spook dat yeder vreest, Kom, ziele, laet ons gaen.
Door 't sterven leeft de mensch, door 't vallen zal hy staen.
De Dood, die Koning der verschricking, gaet gy tegen.
De dood van 't LEVEN is ons heil en grootsten zegen.
Het bloet van Godes Zoon geneest de ziele-smart.
De kunst is aengenaem, maer meer 't Godtvruchtig hart.
Uw t'Samen-sprake met de Dood toont ons met reden
Hoe dat men kan ontgaen, door vuurige gebeden,
Al 't weereldsche gepeys, dat geest en zinnen streelt.
Door hoop van 't leven 't vlees zijn dwaze rolle speelt.
't Gespreck van Ziel en Lijf tracht alles t' overwinnen
Dat tegenstreeft, en voedt hun onderling beminnen.
Hier blinkt Godtvruchtigheit, en Wijsheit, Kunst en Deugt.
De ziele smaeckt op aerd 't begin der hemel-vreugt.
Nu word mijn geest verrukt en brandend aengesteken,
Om boven mijne magt tot uwer eer te spreken;
Maer 'k weet dat gy verwerpt uw welverdienden lof,
Als Hollandts hoogste staet, en al de glans van 't Hof,
Dies bid ick maer alleen, dat Gy u laet behagen
Dit Offer van mijn hart. Zoo kroon Godt uwe dagen
Met een stantvaste Ziel en Lichaem steets gezont,
Met Liefd, Geloof, en Hoop, en troost in 't Vreê verbont;
Voor 't laetst, een dood als Godt zijn kinderen zal geven.
De vroome sterft geen dood, maer leeft door 't Eeuwig 't LEVEN.

J. LESCAILLE.

LOF-EN DANCK-DICHT

Aen den wel Edelen Heere, Mijn HEER

JACOB CATS,

Ridder, Stadthouder van de Leenen, Groot Zegel-bewaerder van de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, ende Weſt-Vrieſlandt:

Op het uytgeven van ſijn Edelheydts, Oude ende Nieuwe Wercken, mitsgaders de vermeerderinge in den tweeden druck.

O Hoog-geleerde Cats, uw lof ſal doorgaens ſtreven;
Soo lang'er Boomen ſtaen, zoo lang'er Vee zal leven;
  Soo lang men eenig Bruyt ſal cieren met een kroon,
  En dat de vlugge pen oyt geeſtig dicht vertoon,
Soo lang den Ackerman het Koren-zaet zal ſaeijen,
En in den vollen Oeſt de Vruchten daer af maeijen
  Soo lang de rijpe druyf ſal geven ſoeten wijn,
  Soo lange ſalder ſtof tot uwer eere zijn
Gy hebt, eerwaerdig Heer, in deſe laetſte tijden,
Nu men den meeſten hoop van 't rechte pad ſiet glijden
  De Baekens naer den eyſch voor yeder ſoo geſet,
  Waer naer hy zeylen mag gants veyl en onbelet.
De Baekens voor het ſchip van dit onſtuymig leven,
't Welk hier, als in een zee, werт gins en weer gedreven,
  Een zee, waer in bedeckt veel blinde klippen ſtaen
  Die ons uw pen vertoont, en wijſt het ſchuwen aen.
Wat is door uwen geeſt niet aerdiglijck beſchreven?
Wat heeft hy menig boeck aen 't Vaderlant gegeven?
  Hoe wijſt uw ſuyver Dicht geduurig naer de deugt,
  Dat geen gemeen alleen, maer Wijſen ſelf verheugt?
Maer om met vollen lof van yeder boeck te ſpreken,
Mijn pen is veel te ſwack, de kracht ſou haer ontbreken;
  Dat doen ons anderen volkomener verſtaen,
  Dies waert maer nage-aept, dat my is voorgedaen.
Al wat de menſch ontmoet, dat word'er aengeweſen,
Sijn feylen nu gelaekt, ſijn weldoen dan gepreſen;
  De wereld blijft aen u dan eeuwiglijck verplicht,
  Dat gy ſoo menig les gegeven hebt in 't licht.
Uyt luſt tot wijsheyt quam de groote Koninginne
Van Scheba uyt het Zuyd en ſpant'er gantſche ſinnen
  Op dat z'er nut uyt trok, en meld met vollen mont,
  Na alles door beſchout, zy dubbelt waer bevont
Het geen zy had gehoort. Soo moet ick nu oock ſeggen,
En als een open boeck voor al de werelt leggen,
  Dat ick in 't minſte deel niet melden kan de Eer,
  En wel-verdienden lof, van U, ô wijſen Heer.
Gy zijt een yeder nut in alderhande ſaken,
Die maer de ſoete kern eens in ſijn geeſt mag ſmaken,
  Smaeckt dan in ſijn gemoet een aengenaem vermaeck,
  Ja vint'er deugden in, in ongemeene ſpraeck.
Ick ſal dan uwen lof voor eerſt hier laten ſteecken
En tot uw Kinders eer nu oock een weynig ſpreecken,
  Uw kinders die men nu in alle landen vint,
  Geteelt niet by uw Vrou, maer uyt den ſwarten int:
Wanneerſe my in 't eerſt voor oogen zijn gekomen,
Ick heb van ſtonden aen naer haren aert vernomen,
  En ick bevont ſeer dra, als in den klaren dag,
  Wat voor een groot verſtant in haer verborgen lag,
Dies heb ick datelijck haer in mijn huys genomen,
En ben door haren dienſt ſoo ver daer meê gekomen,
  Dat my de dicht-kunſt heeft ſoo lieffelijck geſmaeckt,
  Dat ick heb, nu en dan, een liet, of dicht gemaeckt;
Sy koſten my in all's ſoo wel en aerdig leeren,
Dat ick oock aen het volck tot lof yets dorſt vereeren.
  Als haer de nijt beſchimpt, of oock een plomperт lackt,
  Ick toone even dan, dat 't my aen 't herte raeckt
Wie kan dan, waerde Heer, uw lof genoeg vermeeren,
Die ons uyt enckel gunſt laet door uw Kinders leeren?
  Daer Gy ons door de Kunſt doet rondelijk verſtaen,
  Den weg die yeder menſch hier moet op aerden gaen.
Noch ſiet men Dichtens luſt in 't minſt u niet begeven,
Gy hebt uw Boeck vergroot met 't Tachtig-jarig leven:
  Daer geeſt gy na den eyſch ſeer heerlijk te verſtaen,
  Wat u, en yeder menſch, om dien tijt dient gedaen:
En van uw huys-bedrijf, en van uw Sorg-vliets leven,
En wat u Godt daer heeft al in den ſin gegeven,
  En hoe in 't Voſſevel, de liefde ſich kan kleên,
  Dat elck zijn kragten ſiet, vertoont gy ongemeen.
Latijnſſe Maegde-plicht te vooren uytgelaten,
Is hier meê by gevoegt, en hoe men alle ſtaten
  Van menſchen ſiet vervoert door driften van 't gemoet,
  En wat men 't beſte laet, en wat men beſt weêr doet;
Soo dat men dit uw werck ſeer aerdig kan toepaſſen
De Crocodil die groeyt, en nimmer is volwaſſen, (groot,
  Die noyt haer waſſen ſtaeckt, maer word van grooter
  Ja ſelfs wanneer het Beeſt ſchier worſtelt met de doot.
'k Kan u, doorluchtig Heer, na rechten eyſch niet loven
Mijn pen beſwijckt, waer door mijn geeſt weer ſtijgt na
  Om onſen grooten Godt te geven lof en dank, (boven,
  Dat hy ons Vaderlant met ſulck een Man beſchanck.
Ick dancke mijnen Godt, dat hy my bracht in 't leven;
Ter tijt dat hy aen ons had ſulck een Man gegeven,
  Ick dancke mijnen Godt, dat ick tot deſer ſtont*
  Dees Hoog begaefden Heer noch kloek ſag en geſont.
Voort bidt ick U, ô Godt, dat gy gelieſt te geven,
De dagen die dees Heer noch ſal op Aerden leven
  Steets mogen ſijn bevrijt van quelling, ſmart en pijn,
  Tot dat hy door de dood van all's bevrijt ſal zijn;
En als men 't Lichaem in de ſwarte Aerdt laet ſincken,
Dat dan ſijn eed'le Ziel mach in den Hemel blincken,
  En als des Hemels-licht verſcheyden is in ſchijn,
  Hy in den hoogſten Graet daer mag verheerlijkt zijn.

* *Den* 17 *Juli* 1658.

H. GROENENBERG, Secretaris tot Uytwijck en Rijswijck, in 't landt Althena.

VOOR-

V O O R - R E D E N

Over de Proteus, of Minne-Beelden,

Verandert in

SINNE-BEELDEN.

INdien gy in jok, niet al ſpel en ſoekt, Leſer, maer geſint zijt hier wat te vinden dat'er niet en ſchijnt te weſen; ſoo ſtaet ſtille: want eer gy voortgaet, wouden wy u geerne over het opſchrift van dit boeksken, en ons wit dat wy daer in voor hebben, een weynig berichts doen. 't Is billick dat een yder zy tolck ende vertaelder zijner woorden. De Griecken als mede de Latijnen, de Griecken hier in volgende, hebben deſe maniere van ſchrijven *Emblemata* genaemt; den oorſpronck van welck woort ick niet voor en hebbe hier na te ſpooren. Maer ſoo my iemant vraegt wat *Emblemata* in der daet zijn? dien ſal ick antwoorden, dat het zijn ſtomme beelden, ende nochtans ſpreeckende: geringe ſaken, ende niet te min van gewichte: belachelijcke dingen, en nochtans [illegible] ſonder wijsheyt: In dewelcke men de goede zeden als met vingers wijſen, ende met handen taſten kan, in dewelcke (ſegg'ik) men gemeenlijck altijt meer leeſt, als'er ſtaet: ende noch meer denckt, als men ſiet: geen onbequaem middel (naer ons gevoelen) om alle leerſame verſtanden, met een ſekere vermakelijckheyt, in te leyden, ende als uyt te locken tot veelderley goede bedenckingen, yder na ſijn gelegentheyt; hebbende in ſich een verholen kracht van behendige beſtraffinge der innerlijker gebreken van yder menſche, dwingende dikwils (alhoewel ſonder ſchamperheyt, ende alleenlijk in 't gemeen daer henen geſet) by gelegentheyt van de voorgeſtelde beelden ende de korte uytlegginge daer by gevoegt, den genen, die ſich by gevolge van dien op ſijn zeer voelt geraeckt te zijn, al ſtil ſwijgende, en in ſijn eenigheyt, ſchaamroot te worden; ſiende ſijn innerlijcke feylen, uytterlijcken voorgeſtelt, ende hem ſelven of ten deele ofte in 't geheel levendig afgemaelt. Om welcke redenen wille wy niet ongevoeglijck en hebben geacht na te volgen het gevoelen der gener, die *Emblemata*, in onſe tale *Sinnebeelden* meynen genoemt te moeten worden: ofte, om dat men door het uyterlijcke beelt eenen innerlijke ſin te kennen is gevende, ende dat mitſdien, niet ſoo ſeer het beelt, als den ſin, uyt het beelt ontſtaende, bedenckelijck is; ofte, om dat deſe maniere van ſchrijven, boven andere, ſonderlinge de ſinnen der menſchen is af beeldende, ende voor oogen ſtellende; werdende daerom, als by uytnementheyt, *Sinne-beelden*, ofte der ſinnen af-beeldinge genaemt.

Dan yemant ſal miſſchien ſich verwonderen, ja onbetamelijck oordeelen (ende dat niet ſonder redenen) dat wy de malligheden der jonckheyt gevoegt hebben, niet alleenlijck met de leere der zeden, maer oock ſelfs met hooger ende ſtichtelijcker bedenckingen. En ſonderlinge dat wy de ſotheden der jeugt, de eerſte plaetſe in dit werck hebben vergunt. Deſe tegenwerpinge ſal oorſake geven het wit ende oogmerck, dat wy ons in deſe oeffeninge hebben voorgeſtelt, den gunſtigen leſer kortelijck te ontdecken. Derhalven willen wy wel rondelijck bekennen dat 't eerſte deel van dit boecksken meeſt is geweeſt het uytwerpſel van onſe blinde jonckheyt, dewelcke door de gewoonelijcke genegentheden van die jaren, mitſgaders door eenige luſt tot de dicht-konſte gedreven zijnde, hadde nu ende dan ſoo eenige minnelijcke *Sinne-beelden*, dat is geckelijcke invallen, daer henen geſtelt; welcke ten dien tijde by ons (als in andere ſaken alstoen beſig zijnde) aen d'een zijde geleyt, ende nu wederom, in 't doorſien van eenige oude papieren, ons in de handt gevallen weſende, hebben, door overſien van de ſelve, als in een ſpiegel ontdeckt, hoedanig den vorigen ſtant onſer onbeſuyſder jonckheyt is geweeſt, ende, by gelegentheyt van die bedenckinge, gemerckt de groote vriendelijckheyt des goeden Godts t'onswaerts, onſe herten in diervoegen geopent hebbende, dat wy de ydelheyt der domme jeugt nu niet alleenlijck als met handen taſten, maer oock met den gemoeden verfoeijen konnen.

Deſen onvermindert (mids wy nu van de bekommeringe onſes vorigen ſtaets, door Godts ſonderlinge goedertierentheyt, ontlaſt waren) hebben ten ſelven tijde in ons gevoelt, ick en weet niet wat vernieuwinge van de vermakelijckheyt die wy wel eertijds tot de dicht-konſte in ons hadden geſpeurt; waer door wy allenkskens verlockt, ende als ſoetelijck verleyt weſende, zijn verweckt geworden, om naer gelijckmatigheyt onſer tegenwoordige gelegentheyt, de ydele *Minne-beelden* onſer jonckheyt tot *Sinne-beelden* van ſtichtelijcker bedenckingen, t'onſer oeffeninge te gebruycken, om alſoo door deſe maniere van ſchrijven, als een beworp ende afbeeldinge van den wonderbaren ende veranderlijken loop des menſchen levens in dit werck te vertoonen, ende alſoo mijn ſelven ende andere aen te wijſen, hoe men uyt een domme jeugt, tot een geſette manheyt, ende van daer tot eenen ſtichtelijcken ouderdom behoort te klimmen; om alſoo, by middel van een prijſſelijcke veranderinge, ſijn vorige genegentheden t'elcken in beter als te verſetten; mitſgaders (gelijck men te voren dapper ende vierig is geweeſt tot de hittige begeerlijkheden ende bartstochten der wulpſcher jonkheyt) de ſcherpheyt ende hevigheyt der ſelver te verkeeren t'elcken tot een beter eynde, niet ruſtende tot dat men gevoelt, by vergelijckinge van ſijn voorgaende maniere van leven, dat men op gelijcke hoogte van ſtichtelijcke geſetheyt is geklommen, gelijck men te voren in de ydelheyt der jonckheyt is geweeſt: wettende alſoo onſe ſweerden (om ſoo te ſpreecken) in 't landt der Philiſtijnen (1 *Samuel* 13. 20.) halende ſterckte ſelfs by onſe vyanden, ende opweckende de kracht der volgende deugden, door vergelijckinge van de hevig-

heyt onser voorgaende gebreken: en door dien middel eyndelijck, gelijck wy eertijds als dienstknechten der lichtveerdigheyt, genegen zijn geweest tot ydelheyt, onse leden te hegeven tot dienstknechten der zedigheyt, tot oprechtigheyt, ende alsoo niet meer *naer menschelijcke begeerlijckheden, maer naer Godts wille den tijt die noch over is te leven* (1 Pet. 4. 2.) Dan alsoo de jeugt onser eeuwen wel meest (Godt betert) soo verre is vervallen, dat alleen een stichtelijck opschrift van eenig boeck genoegsaem is om 't selve hun uyt de handt te slaen, ende als een tegenheyt ende afkeer daer van te doen hebben, sonder dat de selve schijnt de moeyte te willen nemen om het vorder inhouden van 't selve te ondersoeken, als in hun teere ooren niet anders konnende verdragen als soo eenig soet-galmende geluyt van (ick en weet niet wat) liefkoosende klinckdichten: Soo hebben wy, de meepsheyt van dese te gemoete gaende, het opschrift ende stant van dit boecksken na der selver gelegentheyt soo wat gevoegt, ende ten dien eynde op 't eerste blad van 't selve doen stellen een afbeeldinge van een naeckt kint, de werelt dragende, met een pijl en boog in de hant, ende voorts in alles soo afgericht, dat uyt des selfs gestaltenisse eertijts de blinde oudheyt, ende ten huydigen dage de malle jonckheyt het selve voor der Minnen Godt soude begroeten; daer by voegende de rechte hovelingen tot soodanigen hof dienende, te weten alderley slag van jonge lieden, als by paren daer ontrent swevende, als manschap ende trouwe haren overheer aenbiedende: latende mede deselve gedaente in eenige van de eerste Sinne-beelden haer vertoonen, om alsoo den inganck ende stant deses boecks soo voor te stellen, als of achter den selven niet anders als een prieel der minnen en ware schuylende. Evenwel nochtans, om tot ons voornemen te geraken, soo haest onse lesers d'eerste plaetse van dit boecksken zijn voorby gegleden, hebben wy, al 't gene dat te voren meest al niet anders scheen te zijn als soo wat schielijcke invallen van belachelijcke Minne-beelden, by nieuwe beduydinge (behoudende evenwel, om redenen voor verhaelt, de selve heelden; verandert tot tweederley Sinne-beelden; treckende yder der selver in het tweede deel tot een borgerlijcke berichtinge, ende stracks daer na in het derde deel tot een stichtelijcke hedenckinge, om alsoo (het eene een aenleydinge zijnde tot het andere; aen den desen, terwijlen hy meent dat alles is van een en de selve stoffe, aen den genen, terwijlen hy begeerig is te sien hoe dit ofte dat op eenen nieuwen ende beteren sin word geduydet) de gemoederen van soodanige meepsche lesers, die geen vaste spijse en konnen verdragen, met een geoorloft, ja vriendelijck, bedrog eyndelijck weg te leyden, ende te vervoeren daer de selve ten eersten ingaende, noyt en hadden gemeynt te komen. Niet anders dan gelijck men de kinders, tot haer eygen voordeel, somtijts bedriegt, wanneer men deselve het bitter, doch gesont, worm-kruyt met suycker, ofte andere soetheyt bedeckt, ongevoelijck ende ongemerckt in 't lijf krijgt. Want nadien 't meerendeel van dese teere lesers, immers soo aelwaerdig is, als de walgende siecken, de welcke men de geneesdrancken niet anders als onder 't decksel van yetwes dat sy geerne eten of drincken en kan ingeven: soo diende (na ons gevoelen) dese etterbuyl niet dan met een vliem (om soo te spreken) gesneden te zijn, op dat deselve niet eer den steeck van den Geneesmeester, als het bedorven bloed daer uyt vloeyende, mitsgaders haer eygen vuyligheyt moghten gewaer worden.

Ey lieve, 't gaet'er huydensdaegs soo, de werelt wil bedrogen zijn: Godt gave dat de saken altijt soo moghten uytvallen, dat de gene die bedrogen wert, meer voordeels uyt het bedrog als de bedrieger selfs, quame te trecken; gelijck wy hier verhopen ende vastelijck (door Godts genade) vertrouwen te sullen geschieden.

Middelertijt soo geven wy dese onse meyninge, ende hoedanig de stoffe van dit werck zy, in het opschrift van het eerste deel, ende den aert van elck stuck, in het opschrift van yder in 't bysonder, den verstandigen leser genoegsaem te kennen, niet alleenlijck door 't veranderen van de Sinne-beelden ende van de gestaltenisse des genes die in yder opschrift de werelt draegt, (die in 't eerste deel is *de Kinderlijcke Minne-God*, in 't tweede *de Rechtmatigheyt*, en in het derde *de Godsdienstigheyt*) maer sonderlinge door twee Sinne-beelden in de eerste boecken van yder opschrift gedaen stellen alles op dat wy met het selve, daer mede wy de jeugt meynen te trecken, tot het lesen van dit boecksken, alle andere van rijper bedenckinge niet en souden schijnen voorby te willen wijsen, ende daer van te vervreemden. Wy hebben dan tot dien eynde in 't beginsel van het eerste deel doen afbeelden een toegebonden Apotekers pot, dewelcke, alhoewel van buyten niet anders en schijnt te vertoonen als soo wat beuselingen van bloemkens, sottekens ende diergelijcke visevasen, tot vermaeck alleen van den voorby gaenden man (soo 't schijnt) daer henen gestelt: evenwel nochtans geopent ende naerder ingesien wesende, wert bevonden van binnen vervult te zijn met goede ende heylsame genees-kruyden. Aen de overzijde hebben wy doen afbeelden een vijsel, ende soo wat peper, die daer in word gestooten, welcke peper alhoewel van buyten geheel swart, mismaeckt, ende vol rimpels wesende, niet seer ongelijck en is onse wicken, ende mitsdien het slechste van alle graen-vruchten, evenwel nochtans gestooten zijnde, vervult de omstanders met een aengename reuck. Willende met sulcks, als voorseyt is, te kennen geven, dat alhoewel 't jegenwoordig hoecksken ten eersten aenvange soodanig sich laet aensien, als ofte 't selfde niet anders en ware behelsende als enckele drift, ydelen schuym, ende, ick en weet niet wat, gront-sop door de hitte der derteler jonkheyt uytgewasemt, dat evenwel 't selve (d'uytwendige schorse wat afgedaen ende alles in naerder acht by den billijcken leser genomen wesende) zijnen schijn gansch ongelijck, ende met eene van goede bedenckinge niet geheel ontbloot, bevonden sal worden. Waer toe oock dient het Latijnsche opschrift op 't eerste blat deses boecks gestelt, te weten, SILENUS ALSIBIADIS, gelijck de gene die dese maniere van spreken verstaen, redenen daer van konnen geven. In de twee onderste hoecken van het opschrift des tweeden deels, sal de leser vinden eerst eens ambachtmans water-pas; ende ten tweeden, een sonne, gelijkelijck en de rijpende wijn-druyven soetigheyt, ende den bedorven wijn (beyde door de sonderlinge wercking haerder stralen) surigheyt aenbrengende: Door

het

het water-pas ende des ſelfs beweginge, haer voegende naer den grondt daer het ſelve opgeſtelt is den gemenen loop des burgerlijken levens, onder een goede ende rechtmatige Overheyt, ſich wel ende burgerlijck hebbende: met eerlijcke luyden ommegaende, eerlijk wandelende, ende in tegendeel van beyde recbt anders ſich aenſtellende: ende door de tweederley krachten van de ſtralen der ſonne, de eygen aert der rechtmatigheyt (belonende de goeden, ende ſtraffende de quaden) willende afbeelden, weſende de eygen ſtof in dat deel te verhandelen. In 't beginſel van het derde ende laetſte deel hebhen wy, tot inleydinge ende openinge van 't ſelve, doen ſtellen eerſt den Elephant aen de opgaende ſonne, met gebogen kniën eere bewijſende, ende in dat groote licht deſſelfs grooteren Schepper, als met verſlagentheyt ende ootmoet, aenbiddende, (het welck dat beeſt uyt der aert, naer 't ſeggen van geloofwaerdige ſchrijvers, gewoon is te doen) hebbende gemeynt daer mede aen te wijſen de vernederinge die den menſche, hoe groot hy oock zy, ſchuldig is aen de uytnemende voortreffelijckheyt van de onbegrijpelijke Godtheyt. Ten tweeden wy ter ſelver plaetſe aen de overzijde doen afmalen des kuypers vier-yſers, belettende dat het vier daer in vervatet niet daer henen lancks der aerden ſoude leggen muſſen, maer met een klare en helle vlamme opwaerts ſoude ſtijgen, tot dienſte van zijnen werck-meeſter; daer mede voor hebbende aen te wijſen onſen Chriſtelijcken plicht in dit leven, ende met eene te vertoonen dat de Godtsdienſtigheyt de eenige middel zy om het Goddelijk vyer onſer Zielen uyt den leegen ſtof deſer aertſcher dingen ten Hemelwaerts op te drijven, ten dienſte van dien grooten Werck-meeſter, die dit alderwonderlijkſte vat (waer van Hemel, Aerde, ende Zee als duygen zijn) ſoo Meeſterlijcken t'ſamen heeſt gevoegt, ende in een verknocht (hem zy lof van eeuwigheyt tot eeuwigheyt) begrijpende, in de voorſeyde drie onderſcheyden ſtucken, een afbeeldinge (als geſeyt is) van den loop des menſchelijcken levens, ende met eene de geſtalteniſſe des menſchen ſelfs.

Des menſchen leven meynen wy bequamelijk afgedeelt te konnen worden, in drie deelen; in de *Jonkheyt*, die wy toevoegden het eerſte Boeck: in de *Manheyt*, die wy aenwijſen in het tweede ſtuck; In den Ouderdom, dien wy toepaſten het derde deel; Den menſche ſelfs aenmercken wy drieſins; Eerſtelijck, voor ſoo veel den ſelven is een redelijck dier, in ſich hebbende een aengeboren genegentheyt, tot verbreydinge ende uitſettinge ſijnes aerts, geſtadelijk hellende tot de gewenſchte vereeninge met de gene ſonder de welcke de heymeniſſe der voortteelinge niet en word uytgevoert: welcke genegentheyt de oude onder de heydenen (gewoon zijnde de menſchelijke hartstochten te vergoden) Cupido hebben geheeten, ende tot een God verheven: wiens beelt wy, om redenen hier voren verhaelt, als de werelt dragende, hier voren hebben doen ſtellen; en met deſen menſche zijn wy beſig in 't eerſte ſtuk. Ten twede, ſien wy den menſche aen voor ſoo veel hy een geſellig dier is, ende in 't burgerlijk leven ſonderlinge met andere menſchen in heusheyt ende vriendelijckheyt ommegaet, na 't recht aller volcken. Ende deſen menſche roeren wy aen in 't tweede boeck. Ten derden, beſchouwen wy den menſche voor ſoo veel hy door een ſonderlinge genade Godts afgeſondert van den gemenen hoop ende loop des werelts, in Jeſu Chriſto door de werkinge des H. Geeſt, by middel des geloofs voor een kind Godts is aengenomen: van den welken wy ſpreken in 't derde deel. Ende alſoo een yder van ons deſe drievoudige genegentheden in ſich beſpeurt, ſoo poogen wy dit tegenwoordig boeksken daer toe te doen ſtrecken, dat wy in den natuurlijken menſche *matelijk*, in den burgerlijken menſche *rechtveerdiglijk*, in den Chriſtelijken menſche *godſaliglijk* met den Apoſtel mochten leven. Welke drie veranderende genegentheden wy den Leſer willen by dit boeck voorſtellen, hebben daerom 't ſelve mede den naem van PROTEUS gegeven, den waerom, weten alle de genen die ſoo wat in de gedichten der Ouden geleſen hebben.

Ondertuſſchen en kan ik niet voor goet aennemen, dat ſommige deſe oeffeninge, als nieuwe vonden, ende als geen exempel hebbende in de heylige Schrift, poogen te verwerpen: want de ſulke antwoorde ick kortelijck, dat deſe maniere van ſchrijven, beyde out ende ſchriftmatig is. Wil ymant tot beveſtinge van ſulcks, in Godes woort, ſien een uytnemende ende in alle ſijn leden ganſch volmaekt Sinne-beelt, aerdiglijck, naer alle de regelen van de kunſte afgericht, ende dat niet ergens bezijden weegs in eenige geringe ſake daer henen is geſtelt, maer regelrecht van Godt ſelfs, in de alderweerdigſte ſtoffe des Nieuwen Teſtaments, afgedaelt, ende als van den Hemel nedergelaten? die ſla zijn oogen met aendacht op het linnen laken, in ſich behelſende alle viervoetige wilde, kruypende dieren, ende gevogelte des Hemels, Petro by een ſonderlinge openbaringe uyt den Hemel vertoont, met 't byvoegſel van de ſtemme, *Slachtet ende eetet*, afbeeldende de groote geheymeniſſe van de roepinge der Heydenen: ende neeme met eene de moeyte hier in te onderſoeken de vyf eygenſchappen, die *Paulus Jovius* ende andere in een volmaekt ſinne-beelt zijn vereyſchende. hy ſal alle deſelve ſoo volkomelijk daer in ontdecken als in eenig ſinne-beelt dat by yemant van de alderervarenſte in deſe oeffeninge, oyt is voorgeſtelt geweeſt: Ende ingevalle yemant meer plaetſen in de H. Schrift begeerig is te ſien, ſinne-beelden behelſende, ofte de ſinne-beelden ſeer naby-komende, die mercke aen 1 *Petr.* 2. 22. *Jeſ.* 1. 3. *Jerem.* 1. 7. ende verſcheyde andere, als van *honden*, *ſeugen*, *ezels*, *oſſen*, *oyevaers*, *kranen*, *ſwaluwen*, *tortelduyven*, ende diergelijcke onredelijcke dieren, leerſtucken worden ontleent, ende den menſchen toegepaſt, weſende 't ſelve een rechte eygenſchap van ſinne-beelden, gelijck yder een, die maniere van oeffeninge eenigſins verſtaende, kennelijck is. Ende indien men de ſake wat naerder wil inſien, wat zijn doch alle de ſchaduwen des Joodſchen Godsdienſt anders geweeſt als enckele ſinne-beelden, dewijle deſelve zijn geweeſt voorbeelden Chriſti, ofte des ſelfs rijck? De geſichten der Propheten, ſonderlinge van Ezechiel ende Daniel, het Hooge-liet Salomonis, de Openbaringe Johannis, en wat'er in den woorde Godes meer is van ſoodanige ſtoffe, heeſt'et niet in allen deelen veel eygenſchappen den ſinne beelden ſeer na-by komende? Eyndelijck, gunſtige Leſer, bidden wy u, niet te willen misduyden, dat wy de ſelve beelden ende gelijckeniſſen beyde ende tot menſchelijcke invallen, ende tot Goddelijcke bedenckingen 't geheele werck door, onverſcheydelijck hebben gebruyckt, en dat oock

somwijlen met strijdige veranderingen, 't welck misschien yemant mochte oordeelen, heet ende kout uyt eenen mont geblasen te zijn: want boven 't gene wy hier voren, als in 't voorby gaen, hier toe geseyt hebben, is aen te mercken, dat wy dese spelende vryheyt in 't schryven, niet bestaen en hebben, sonder klare ende uytgedruckte voorschriften derhalven in de heylige Schrift ons naer gelaten, in de welcke niet selden een ende de selve sake, nu ten goeden, ende dan ten quaden, in gelijckenisse wert getogen, ende dat met niet minder verscheydenheyt, ja strijt, van verdraeyinge als wy eigens in dit werck hebben gebruyckt. Wat is'er doch regel rechter tegens den anderen gekant als Christus ende den duyvel? de behoeder, ende den verderver? ende nochtans worden beyde de selve, onder de gelijckenisse van een leeu, in den woorde Godts duydelijck voorgestelt, (*Openb.* 5. 5. 1 *Petr.* 5 6. 9.) wat is'er vyandelijcker tegens den anderen strijdende, als de sonde en de genees-dranck tegens de selve, namentlijck de leere des *Euangeliums*? ende nochtans worden beyde de selve onder de gedaente des suurdeesems ons voorgedragen, (*Matth.* 13. 33. 1 *Cor.* 5. 7)

Sien wy niet onder de gelijckenisse eens diefs beyde, ende den ontrouwen, ende verkeerdelijck influypenden harder, ende den rechtveerdigen rechter Christus selfs, in de Schrift afgebeelt? (*Openb.* 16. 14. *Matth.* 24. 44.) Sien wy niet onder de gedaente van de stange in de Bybelsche schriften, den duyvel, en des selfs doodelijck vergif, ende met eene den genen die den stange den kop vertreden heeft, voorgestelt? (*Genes.* 3. 1. *Openb.* 20. 2.) Iemant segge my nu of men oock breeder soude konnen gaen wyen, ofte met den verstande vryelijcker door gelijckenissen konnen uytspringen, als in de voren-verhaelde, en andere plaetsen, die in de H. Schrift te vinden zijn, is gedaen. Al het welcke nochtans, overmits de verscheyden eygenschappen alle schepselen ingeboren, niet alleenlijck sonder aenstoot van yemant, maer selfs met vermakelijckheyt des geestes, by alle billijcke verstanden kan ende behoort te worden aengenomen. Middelertijt is't te verwonderen, door wat verdorventheyt onses aerts, ofte listigheyt des duyvels, het bykomt, dat de mensche altijt veel meer oore ende harte leent, ende open heeft, tot, ick en weet niet wat, gecks-maren ende kackerlacken, als tot eenige stichtelijcke betrachtinge. Men ondervint, Godt hetert, by dagelijcksche ervarentheyt, dat onse gemoederen in 't verhandelen van de alderweerdigste saken geheel stap ende slaperig, ja dom ende onverstandig zijn. Ende, in tegendeel van dien, op het gewag van aertsche, geringe, ende geensins aensienlijcke dingen, dapper en wacker in de weere zijn: dese, gelijck alle andere onse gebreckelijckheden, de Heere, onse Saligmaker Christus, grondelijck wel kennende, t'elcken bynaest als hy yet sonderlings t'onser zaligheyt dienende wil voorstellen, en vangt sijn reden niet aen met eenige hooge ofte hemelsche maniere van spreken; maer gebruyckt veeltijts als tot een inleydinge sijner leeringe, eenige gelijckenissen van gemeene ende slechte dingen ontleent: ende sijn toehoorderen hy dien middel tot aendacht verweckt hebbende, klimt daer na van het kleyne mostert-zaet, tot den grooten Hemel, ende van een helachelijck kinder spel, niet alleenlijck tot mannelijcke, maer Goddelijke beschouwinge, (*Matth.* 11. 16. *Luc.* 7. 32.) Nu wel aendan (om niemant met al te langen voor-reden te verveelen) gy dese ofte die wulpsche jongelinck, die de ydele wasemen uwer jeugt met den stadigen deckmantel van liefde weet te bekleeden, ende, met al te vermetelijcken maniere van spreken, uwe eygen lusten, u, ende anderen tot Goden opgerecht hebt, soo wanneer gy in 't eerste deel van dit boeksken misschien vinden sult uwe maniere van spreken hier ende daer soo wat ingevolgt te zijn. Ey lieve, en misduydet onse meyninge niet. Sulcks dient alleenlijck tot weder-inroepinge van uwe verdwaelde sinnen: dewijle wy niet voor en hebben als eendeels ons selven te oeffenen in de veranderinge, daer wy u hier voren af seyden, andersdeels om andere, die 't begeeren mochten onser gedachten wat mede te deylen, misschien of daer door aen yemant, door d'inbeeldinge der jonckheyt noch wanlustig zijnde, de smake mochte werden verweckt tot nutten van beter ende gesonder spijse, die den selven, te voren door verkeerde lusten vervoert zijnde, niet en woude genaken; 't welk wy verhopen sullen te geschieden, soo gy aen den buytekant van desen onsen toegesloten Apothekerspot niet en blijft hangen, maer den selven openende, de genees-kruyden daer in verborgen uwe bedeckte gehreken gaet toe eygenen. Of wy tot beyde de voorseyde eynden geraken sullen en weten wy niet, dit weten wy, dat door Gods genade by gelegentheyt van dese oeffeninge in ons ontstaen is een vast voornemen, om met alle mogelijcke naerstigheyt, dagelijcks soo lancks soo meer, te trachten tot veranderingen ende vernieuwinge onses gemoets ende levens in Jesu Christo, den goeden Godt die sulcks weet ende werckt, die onse ende eens yeders harte ende nieren doorsiet ende kent, vordere in ons het goede werck by hem daer in begonnen: den selven goedertieren Godt ende Vader geven wy ons ende al het onse over, aennemende alsoo een stil ende gerust gemoet, ende den selven voor besluyt, van harten biddende te willen geven, dat dese onse oeffeninge voort en voort mag uytvallen tot zijns heyligen naems eere, heteringe des schrijvers, ende stichtinge des lesers. Leest dan wie gy zijt *aendachtelyck*, verstaet *gesondelyck*, oordeelt *heusselyck*, en vaert wel,

J. C A T S.

Misce stultitiam consiliis brevem.

AAN DE

Zeeuſche Jonck-vrouwen:

Geſchreven geduerende den voorleden ſtilſtant van Wapenen.

GY Zeeuws en ſoet geſlacht; gy Venus lantsgenoten,
(Want Venus is wel eer oock uyt'er zee geſproten)
Gy die met Venus hebt het eygen Vaderlandt,
Het eygen geeſtig oog, en minnelijck verſtant,
Jonckvrouwen, aerdig volck, die met verholen krachten,
Een onbekenden brant ontſteeckt in ons gedachten,
Die, met uw ſoet gelaet, en lodderlijck geſicht,
Een droeve ziel geneeſt, een treurig hert verlicht;
Aen u komt dit geſchenk, een beelt der gantſcher eerden,
Dat Venus ſone bouwt, en Venus houdt in weerden;
Aen u komt dit geſchenck, de gantſche wereld-kloot,
Die al haer voedtſel raept alleen uyt uwen ſchoot;
Aen u komt dit geſchenck; in u leyt doch verborgen
Een ander Vaderlandt, dat eenmael ſchier of morgen
Sal toonen ſijnen glans hier in het aertſche dal
Als ons het duyſter graf gevangen houden ſal.
Dit kint, dit wonder kint, komt na u toegeſtreken,
Want 't heeſt u (ſoo het ſchijnt) wat ſonderlinx te ſpreken;
Het komt u ſeggen aen, in ronde Zeeuſche tael,
Al wat'er ommegaet in Venus gulden ſael.
Het heeft, door ſlim bedrog, my deſen boek ontdragen,
Want 't is van over lang vol alderhande lagen;
't Is jonck, maer efter fel; het ſpot met onſe ſmart,
Ach! die nu ſteelt mijn boeck, ontſtal wel eer mijn hart.
Laetſt, als de gulde Son was in de zee gedoken,
Soo quam het dertel wicht my in een droom beſtoken,
My docht wel, aen ſijn oog en aen ſijn ſtueren mont,
Dat hem het grillig hooft niet al te wel en ſtont.
Waer, ſprak hy, zijt gy nu, waer zijt gy trage Zeeuwen?
Hier voormaels waert gy kloeck en onvertſaegde leeuwen.
Doen gy eens voor het lant ging ſetten lijf en goet,
En deed' het Zeeuſche diep vermeeren door het bloet;
Doen was uw Jonckheyt rap, doen haelden uwe gaſten
De vlaggen van den ſpriet, de wimpels van de maſten,
Doen woondet gy in zee, en, meer als ſy geſtoort,
Hebt menig hondert man geſlingert over boort.
Maer nevens u matroos en menig duyſent helden,
Was hier noch ander volck dat vroomheyt konde melden,
Dat nieuwe deuntjens ſong. den vyant al te ſpijt;
't Is waer, het ging wat rau, maer ſoo was doen de tijt.
Siet! als'er oorlog was, doen vont men hier Poeten,
En, nu hier Vrede woont, ſoo is de kunſt vergeten;
De werelt is verkeert: daer Mars verweckt een liet,
Vermag de ſoete min, vermag daer Venus niet?
Hoe! is het geeſtig volck uyt Zeelandt weg getogen?
Of zal de bloet-hondt Mars yet boven ons vermogen,
Neen, ronde Zeeuwen, neen, al heeft de krijg uw lant
In vryen ſtaet gebracht, het is door ons gemant.
Waer Venus nedervalt, kan Mars daer ſtaende blijven?
Kan Mars daer immermeer een vrome daet bedrijven?
Voor my, ick ſegge neen. geen Lant en kan beſtaen,
Indien men Venus rijck wil onder laten gaen.
Siet! Mars leyt nu in ſlaep, maer komt hy eens 't ontwaken,
Wat ſal het korſel hooft doch in de wereld maken,
Soo ick mijn boog ontſpan; gewis 't en is maer wint,
Soo Mars door mijn beleyt geen nieuwe ſtof en vint.
De trommel plagt de jeugt tot oorlog op te wecken,
Laet nu een ſoet gedicht de teere ſinnen treeken
Tot Venus ſoeten krijg, daer noyt het vinnig loot,
Daer noyt de felle ſpies een vryer heeſt gedoot.
Het Landt is uytgeput door al te lange krijgen,
Laet nu een ſoeter lucht op deſe kuſten ſijgen,
Laet nu eens wederom te rechte zijn gebracht,
Dat Mars eens nederſloeg, door zijn verwoede macht.
Gaet let eens met verſtant op onſe na-gebuuren,
En wat een grooten volck is binnen hare muuren,
Beſiet wat Hollandt doet, en hoe het queeken kan,
En hoe het neering treckt, en menig duyſent man.
Beſiet hoe dat het waſt door al ſijn gantſche leden,
En hoe het over-al vergroot ſijn rijcke Steden.
Beſiet eens boven al wat gronden dat het leyt,
Waer door het alle daeg word verder uytgebreyt.
De vonden altemael die hier toe mogen ſtrecken,
En wil ick voor het volck niet al te veir' ontdecken;
Een moet ick evenwel hier brengen aen den dag,
Op dat het deſe kuſt te nutte komen mag:
In Hollant is een volck, dat met een aerdig jocken,
Dat met een ſoet gedicht een yeder weet te locken
Tot ick en weet niet wat, tot onbekende min,
Die ſluypt dan in het breyn, en neemt de geeſten in.
Daer ſingt *Heyns*, onſe vrient, al wat de ſoete Griecken
Gedreven door de kragt van mijn geſwinde wiecken
Oyt ſchreven voor de jeugt, en dringt de vryers aen
Meer als oyt eenig geeſt te Romen heeſt gedaen.
Daer is een geeſtig *Hooft*, dat met ſijn herders-klagten
Doet yder, die het hoort, na ſoet geſelſchap tragten;
Hier by komt *Bredero*, die jockt in boerſche tael,
En treckt tot mijnen dienſt de Nymphen altemael.
Noch zijnder over-al veel ſoete toover-pennen,
Die tot de ſachte min de rauwe jeugt gewennen;
Siet daer een goeden vont, waer door het Vaderlant
Geduurig word gebout, en op een nieu gemant.
Maer ſegt eens, Zeeuwen, ſegt, wat is hier oyt geſchreven,
Dat yemant tot de min een ſpore mochte geven?
Ick weet doch evenwel dat hier geen kunſt ontbreekt,
Maer 't is verholen vier dat onder d'aſſen ſteekt.
Ick weet dat Zeelandt is een winckel van verſtanden,
Maer wat daer yemant dicht, dat hout men in de banden;
De nacht bedeckt het werck, en niemant mag het ſien,
Maer hiet ick Venus kint 't en ſal niet meer geſchiën
Ick weet dat onder u zijn veelderhande ſaken,
Die oock een ſtege maegt wel gaende ſoude maken,
Ey laet dan uw geſang eens komen aen den dag:
Maer waerom bid ick doch, daer ick gebieden mag?
Langt hier wat dienſtig is voor onſe jonge dieren,
Dit ſprack hy, en met een ſoo greep hy mijn papieren,
Hy bontſe met de pees van zijnen boog te hoop,
En ſeyde: Vaert nu wel, en ſteld'et op den loop.
Wat was'er om te doen? eylaes ick moeſt'et lijden,
Ick dacht in mijn gemoet, ick wil den lecker mijden;
Ick vreeſde ſijn geweer, dat, ſchoon al is'et kleyn,
My dickmael heeft geraeckt tot aen het innig breyn.
Daer ſtreeck de jongen heen met al mijn oude ſtucken,
En ging het meerendeel in haeſten laten drucken;
Hy wouder platen by, en oock ſijn eygen beelt,
Waer door hy menigmael de jonge ſinnen ſteelt.
Doch, na ick was bedaert, en hy nu weg gevlogen,
Doen riep ick overluyt: de lecker is bedrogen;
Want of hy ſchoon al greep uyt zijn geheele macht
Ten ſalder vry niet zijn gelijck hy heeft gedacht,

Want mits hy besig was om diep genoeg te taften,
Soo nam hy dingen meê die hem toch niet en paften,
Hy meynde gansch het boeck was voetsel aen de min,
Maer neen, vriendinnen, neen; daer schuylt wat anders in.
Men vint'er niet alleen de malle jeugt beschreven,
Daer is oock nutte leer tot al het vorder leven;
Want na het apen-spel van Venus dertel wicht,
Soo gaet het tweede deel tot aen de Zeden-plicht.
Het derde leyt den gront om hooger op te rijsen,
En gaet de reyne ziel tot haren Schepper wijsen,
Verfoeit den lossen waen, en. door een stil gesucht,
Klimt uyt dit nietig stof tot boven in de lucht.
Gy siet dan hier een werck, dat driederhande dingen
Komt toonen aen het volck, en in de wereld bringen,
Gy siet een seldsaem boeck, dat eerst den vryer speelt,
Maer dat haest rijper word, en beter vruchten teelt.
Daer is een seecker tijt voor alle jonge lieden
Om aen een lieve maegt haer gunst te mogen bieden;
Daer is een seecker tijt wanneer men kooten mag,
Maer 't is oock eenmael tijt te laten dat bejag.
Al staet daer Venus soon hier op het hoeck geineden,
Van yeder een gestreelt, van yeder aengebeden,
Soo gy het evenwel in alle deelen leest,
Gy sult'er stoffe sien die Venus brant geneest;
Gy sult'er stoffe sien ten goede van de zeden,
Gy sult'er stoffe sien tot voetsel van gebeden:
Het dertel kint bewoont alleen maer d'eerste sael,
Gy dan of leest'et niet, of leest'et altemael.

Ad Amplissimum Consultissimumque Virum

D. JACOBUM CATSIUM J. C.

Cognatum suum, & Popularem super Emblematibus ab ipso editis.

QUis novus in nostras oras transmissus Apollo
Ambrosium canit ore melos? quæ Belgica Suada
Detinet attonitas divino carmine mentes
Vel brutas tractura feras? non suavius olim
Orpheus in sylvis, nec in æquore lusit Arion.
Quid mihi, quid Crajos Pallas Tritonia Vates
Objicis, aut Latios extollis Roma Poetas?
Non cedit tibi Belga catus, nec littore Deli
Sit licet, Egæo nec natus in æquore, nusquam
Catzius antiquo concedit præmia sæclo.
Discite nostrates quantum quoque nostra leporis
Lingua ferat, quos illa favos, quod fundere nectar
Possit, & ut facili flectat modulamina metro.
Blandum Naso canit, blando fluit ore Catulli
Musa salax, miscet varius prudentia Flaccus
Verba jocis, vitiumque vafer perstringit amici.
Bucolicis insignis oves, oviumque magistros
Theiocritus dum pascit agris lepulissima fundit
Carmina, & omnigenæ genium depingit amicæ.
Omnibus infidi passim cantatur amoris
Ingenium crudele, procax, furiale, bilingue,
Lege, modo, ratione carens, tacitoque meatu
Illiniens Paphio fallax sua toxica fuco.
Vos ego Pierides testor quod Græcia tota,
Et Latium, totusque Helicon consederit uno
Pectore, & hæc nostrâ Paphiæ ludibria gentis
Incipiat jam voce loqui, dum stringit in arctum
Catzius obscuro tectos Emblemate sensus.
Scaldi Pater, nostras qui præter laberis oras,
Illius, atque meæ prima incunabula vitæ,
Phœnici gratare tuo, tantoque superbus
Plaude viro, celebremque tui cane vatis alumnum,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Castius, & melius docto Nasone recenset.
Mattiaci miramur opus, miramur acumen,
Et lingua nostratis opus, Veneresque Pelasgas,
Et Latias, & quodcunque utrobique leporum est
Posse suo nostros resonare idiomate Belgas.
Illa Dionææ mollissima corcula sectæ
Carmina docta stupent, nequeunt se explere legendo
Insidias quas nectit amor pharetratus amori:
Hic etiam quod discat habet prudentia solers,
Et civis præcepta capit, sic molle Diones
Excipit officium rigidi censura Catonis:
Moxque alias iterum in formas mens vivida Catzi
Versa saeros aperit sensus, tabulisque sub iisdem
Casta Venus, divina fides, prudentia prostant.
Scilicet in triplices (hæc vitæ tempora nostræ)
Ætates partitur opus: Pars prima juventæ
Gaudia, & imbelles argutè taxat amores:
Altra sapit, monitisque virum civilibus implet
Virgineos desueta jocos: Pars tertia canos,
Grandævumque senem studiis cœlestibus ornat.
Hæc canit, hæc docto ore sonat, neque lingua Poetæ
Sufficit una, triplex sua format acumina sermo,
Et Belga, & Callus loquitur, mediusque superbit
Romani decor eloquii. Bene præmia vati
Sunt data, & emeritâ circumdata tempora fronde.
Nos quoque virtutum, Catzi, levis umbra tuarum,
Ire tuas etiam in laudes, & dicere grates
Cogimur, & facili tibi vota rependere versu.
Donec amor geminos in mundo nectet amantes,
Donec amor morum, vitæque adolebit honestæ,
Donec amor pietatis eric venerabilis orbi,
Atque hominum variâ referentur imagine casus,
Vives & vivent istis tua carmina seclis.

ADRIANUS HOFFERUS.

D A-

DANIELIS HEINSII

In Emblemata Clarissimi Consultissimique Viri

D. JACOBI CATSII JCti.

Epigramma.

VIdit & ingentem mirata est Itala tellus
  Alciatum, tanti mente superba viri:
Seu tonat, & leges faeundo edisserit ore,
  Seu Themidis dignum numine condit opus.
Hunc quoque ludentem, sed seria, vidit, & illi
  De lusu palmam, sed sapiente, dedit.
Alciati curas & seria vicerat ante
  CATSIUS; ad lusus nunc & amœna venit.
Hîc quoque, sed triplici palmam sermone meretur,
  Ut ter sit victor, qui semel ante fuit.

Au Tres-digne

d'Honneurs & Bon-heurs, le Tres-docte Seigneur

JAQUES CATS, J.C.

Sonnet Encomiastique

Sur ses EMBLEMES tripliques.

MOn Dieu m'ayant osté mon loysir de jadis
(Quand je rendois Angloiz du Bartas & sa race)
  J'avoiz ja dit adieu aux Dames de Pernasse;
  Pour mieux m'accommoder à ceux à qui je suis.
Mais, non-obstant ce vœu, me retenir ne puis
  De maintefois mirer, & admirer la grace
  Des chantres grave-gays, dont la voix haute-basse
  Tire de Terre au Ciel les bien-nayz beaux Esprits.
Tel, tel es tu, mon doux docte-divin de CATS,
  Qui, en fin medicin, sucrant, dorant tes doses,
  Fais avaller aux tiens saines & sainctes choses,
Dont, sans c'est art, grand part taster ne voudroit pas,
  Pourtant, si bien mestant avec le doux l'utile,
  Triple Laurier j'appends à ton tri-lingue stile.

JOSUAH SYLVESTER.

Ad Amplissimum Ornatissimumque Virum

JACOBUM CATSIUM J.C.

Hominem triplici Emblemata graphice exprimentem.

AMphitryoniades cluet inclytus, unam animam quod
  Exuerit triplici corpore Geryonis:
Te quantò major, CATSI eate, adorea lustrat,
  Qui triplici corpus unum animas animâ?
Seilicet hoc potior Genii vis enthea nervis,
  Hâc mactus veterum robora summa praeis.
Artubus utque alii & nervis præconia captant,
  Sic graphicis surgant artibus illa tibi.

AD EUNDEM.

QUi ludens, tetricas ut demat pectore curas,
  (Quas consultor ei curia quasque parit)
Erudit, & triplici conformat pectora gnome;
  Quæ genus omne hominum promonuisse valet.
Seria quanta dabit, quantâ dabit indole digna;
  Si vacuus nervos tenderit ingenii!

L.M.P. *I. Lyræus.*

Gedicht ter eeren van den Hooggeleerden Heer

D. JACOB CATS,

Op sijne Konstrijcke Sinne-Beelden.

GElijck den Medicijn aerdsinnig doet bereyden
  Sijn bitter heelsaem kruyt, met een versoeten schijn
Om, door een vroet bedrog, den siecken aen te leyden
  Tot den bequamen weg, als die onwillig zijn:
Soo gaet den wijsen CATS ons ongetemde jaren
  Aenvoeren tot de tucht, door 't lock-aes van de Min,
En brengt de wijse deugt, die qualijck was te paren
  Met de bloetrijcke jeugt, vermomt en sluypend' in;
En leert, met aerdig dicht, hoe met verloop van tijden
  De Min tot Eeren-sucht, de Eer tot Godsdienst klimt;
En hoe de Deftigheyt en Geylheyt t'samen strijden,
  Hoe dat den laetsten stant, den eersten overglimt.
't En was geen dertel vier, 't welck hem heeft aengedreven
  Te beelden in 't begin vrou Venus, of haer kint,
Maer door een hooger Vyer geprickelt, heeft beschreven
  Hoe dat de liefde Godts de wereltsch' overwint.
Als hy in dicht, en prent, seer konstrijck weet te malen,
  En drucken onsen aert en onse zeden af;
Wel driemael dobbel eer moet hy te recht behalen,
  Die Zeelant, op een dag, een kleyne Werelt gaf.

L. PEUTEMANS.

Op de drie Boecken der Sinne-beelden van den
Ed. Heer

D. JACOB CATS.

WIlt gy een Venus sien, een Venus die van boven
  By d'Ouden word geseyt, te zijn gekomen af,
  Urania genaemt, een die eerst wetten gaf,
En toomen in de Min, van yeder een te loven;
  Wilt gy sien Venus Kint, maer 't beste van de twee
Die Venus heeft gebaert, dat wacker, eerbaer, Maetje,
Dat met een soet gelaet en met een aerdig praetje
  Wel-beylt, dat heeft het noch behouden van der zee,
Maer 't beylt in eerbaerheyt: den and'ren is een lecker,
  Die niet en weet dan quaet, en rechte guytery,
  Hy tacketeylt te veel, hy jockt en scherst te vry;
Is yemant wat besmeurt, hy maekt hem drymael gecker.
  Dees' is van ander stof. Of wilt gy gaen wat voort,
En mercken hoe bequaem de Leer van goede zeden
U hier word voorgestelt met beelden en met reden,
  Neemt in de hant dit werck, gy vint'et alsoo 't hoort.
Terwijl den argen mensch met al sijn kromme sprongen
  Der volcken ampt en plicht verdonckert en verblaut,
  En 't rechte zeden-snoer aen hondert stucken knaut,
En heeft van 't Burger-recht al vry wat afgedrongen;
  Soo gaet u desen Boeck seer heerlijck stellen veur,
Hoe wy met eeren by den and'ren sullen leven,
Hoe veel men aen de Eer of Baet-sucht moeten geven;
  Hoe wy in vreugt gestelt zijn sullen en getreur.
Terwijlen 't dolle volck 't rijck Lucifers weer bouwen,
  En willen weten meer, als die haer 't weten geeft,
  En willen sien, dat Godt voor ons verborgen heeft,
En nemen in veel meer als 't hart hun kan verdouwen.
  Siet hier dit kloeck verstant, dat ruckt met sijn gedicht
Ons herten op en leert al stichtelijcker saken;
En gaet ons in den geest, met troost en heyl vermaken,
  En doet ons heffen 't hooft na 't alderhoogste licht.
Men heeft tot heden toe gekneutert en gekeven,
  Of Zeelant oock wel sou uytbrengen een Poeet,
  En tot op desen dag niet veel min noch en weet,
Die in de Poesy den geest om hoog doen sweven,
  Maer nu is ons gebreck gebetert met gewin:
Een is'er ons als drie, driedobbel is ons eere,
Gy vint in sijn Gedicht, Vreugt, Deugt, en heylsaem leere,
  Heyl in de ziel, en Deugt in 't leven, Vreugt in Min.

I. HOBIUS.

Ge-

Gedicht ter eeren van den hoog-geleerden

D. JACOB CATS,

Op sijn Konstrijcke Sinne-Beelden.

DE Min en haer natuur, haer eygenschap en krachten,
Des Borgers schult en plicht, en sedenrijck betrachten;
'tVermaken van de Ziel, de wegen naer om Hoog;
Stelt ons dit konstrijck boek in reyne dicht voor 't oog.
Dies gy, ô jeugdig Volck, in 't minnen onervaren,
Verraden van uw oog, bedrogen van uw jaren,
Wien, door een domme kracht, Natuur gevoelen doet,
Verandering' van sin, verwisseling van bloet;
En gy gesetter Volck, die met verstant en reden,
Naer wijsheyts Even-naer, uw paden wilt betreden,
Dien tot behout end' heyl, de Borgerlijcke wet,
Als rechtsnoer van uw doen end' laten is geset;
Gy oock, O heylig volck, genomen uyt veel volcken,
Die steets, met hert en sin, gaet dringen door de wolcken.
Tot in den Hemel toe, die 's werelts doen veracht,
Om dat uw Ziel hier na een beter goet verwacht:
Komt hier, komt alle dry, en brengt iets tot vereering'
Van hem, die Dicht en Prent, een yder stelt tot leering'
Komt hant aen hant, en d'eer hem al uw leven geeft,
Die, tot vermakend' leer, dit Boek geschreven heeft.

Ter eeren van den selven.

DIe tot vermaeck end' leer, drie dingen heeft beschreven,
De Minn', de Borger-plicht, end' 't Geestelijcke leven,
Wie wenscht hem niet met my drie dingen tot sijn loon?
De Min-vrugt, Borger-eer, end' Geestelijcke kroon.

JAC. LUYT, J. C.

Aen den Hoog-geleerden

D. JACOB CATS,

Op het Boeck van sijn Konst-rijcke Sinne-beelden.

Van dewelcke sijn gunst my een vereert heeft.

BEn ick, ô CATS! de eerst die gy dit Boeck vereert?
Soo sal ick zijn de eerst, die daer uyt word geleert
Te sien de feylen die ick in mijn groene jaren
Bedreven heb, die sot, doch nimmer geyl en waren,
En steygen hooger op, verjagen wulpsche Min,
En halen in zijn plaets d'eerwaerde reden in:
Die sal den nevel, door haer glans, wel doen verdwijnen
Van jonge domme Jeugt Dan sal ick niet het schijnen
Van vele dingen; (daer het meer deel van de Liên
Haer aen vergapen) maer het ware Zijn, eens sien.
Dan sal noch hoop, noch vrees, 't gemoet niet meer ontstellen,
Begeert van Rijckdom, Staet, noch Eersucht my niet quellen.
Is 't niet belachens waert, dat d'arme mensch soo wroet,
En slooft, en slooft, en sweet, om onnut overvloet?
Is 't niet beschreyens waert, dat menig wel sou wagen
Goet, bloet, ja ziel, om een dienstbare kroon te dragen?
Dit's Redens eerste les. en als ick die wel ken;
Soo salse voortgaen, en my leeren wie ick ben.
Meestresse, doet uw best. Maekt, bid ick, my afkeerig
Van ondeugt, en tot deugt heel neerstig en begeerig
Maeckt dat ick met mijn selfs, en al de werelt spot,
En stel voortaen alleen mijn hart, en hoop op Godt.

ANNA ROEMERS.

K L I N C K - D I C H T,

Op de driesinnige Sinne-Beelden

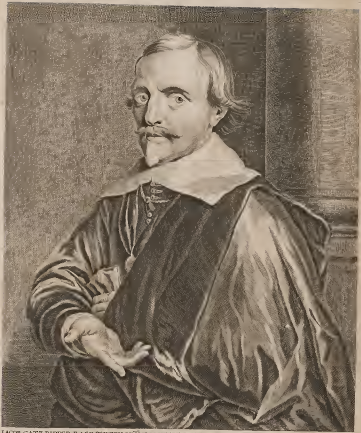
Van den Hoog-geleerden en Achtbaren HEERE

D. JACOB CATS.

HOe in des werelts loop den mensch sich heeft te dragen,
Wijst ons dit aerdig Werck met Dicht en Beelden aen,
En hoe men van 't begin ten eynde toe moet gaen,
Om Godt, en oock den mensch in alles te behagen.
Eerst, hoe een jonck gesel met konsten sal bejagen
Sijn Lief, sijn tweede Ziel, sijn vreugt, sijn harten lust,
En om sijn hevig vyer met eer te sien geblust;
Hoe hy 't met heus bescheyt een aerdig dier sal vragen.
Maer wonder boven al! een en het selve beelt,
Een en de selve stof (merckt hoe de Geest hier speelt)
Leert ons een Borger-plicht, en oock Godzalig leven.
Wel aen dan! hier is spijs, waer med' kan zijn gevoed
De Min, het Burger-recht, en 't Christelijck gemoet;
Dies wy, ô groot verstant! dry-dobbel lof u geven.

S. DE SWAEF.

SIN-

IACOB CATZ RIDDER RAED PENSION. VAN H. M. HEEREN STATEN VAN HOLLANT CVRAT. VAN LEYDS ACAD.

Dat ick was, en is niet meer,
Dat ick ben, is wonder teer,
Dat ick namaels wesen sall,
Leert Godt dat isset all.

Dubordieu pinx — *Michael Natalis fecit* — *1. Deel Pag. 2*

SINNE-

EN

MINNE-

BEELDEN,

VAN

J. CATZ.

I.

Het deel wil zijn geheel.

VRaeght iemant hoe het komt dat alle jonge sinnen
Haer snellen uyter aert, haer stellen om te minnen,
Die kapp' een ael in tween, en stae een weynigh stil,
En sie hoe yeder stuk sich weder voegen wil.
Godt heeft eens van den man een ribbe weghgenomen,
En daer is voor den man een vrouwe van gekomen.
Siet hier uyt rijst de min, en al haer soet bedrijf,
Het lijf wil naer het deel, het deel wil naer het lijf.

Quod perdidit, optat.

FOemineum socio sumpsit de corpore corpus
Qui mare, qui verbo condidit astra, Deus;
Inde furor juvenum, teneris calor inde puellis,
Inde thori socium fœmina virque petit.
Quid mirum, juvenes? in pristina fata reverti,
Atque iterum fieri quod fuit, optat amans.
Anguillam si fortè seces, salit illa per herbas,
Et satagit jungi, quo fuit antè, loco.

La part veut son entier.

VEux tu sçavoir, Amy, pourquoy la douce rage
Nous pousse par amour au port du mariage?
Escoute la raison, l'amant qui est blessé
Se veut unir au corps, dont il est desmembré.

Ontijdigh mal, Is niet met al.

AL kapt een stacle-bijl den paling in de leden,
Al is hem schoon den kop ten vollen afgesneden,
Noch springt hy om en om, hy wispelt op den blok,
En schoon de doot genaeckt, het schijnt hem enkel jok,
Daer zijnder in het lant, die, in haer oude dagen,
Noch dertel willen zijn, en malle liefde dragen;
Maer al haer sot gelaet en is maer enkel waen,
Want naer een korten tijd het mallen heeft gedaen.

Incassum furit.

VEl caput anguillæ strictus licet auferat ensis,
Illa tamen lacero corpore pulsat humum,
Illa tamen cauda non desinit usque moveri,
Illa, licet vitâ deficiente, salit.
Hæc tibi viva senis sit luxuriantis imago,
Cui furit in tremulo corpore dirus amor:
Ah! miser est, quicunque senex juvenilia tractat,
Et moriens, mortis se tamen esse negat.

La fin de vie ne veut follie.

L'Anguille faict des sauts, bien que la pauvre beste
Au corps soit mutilée, & n'aye point de teste.
O Sot va t'en mourir, ne faicte plus l'amant;
C'est chose sans raison un vieillart follastrant.

Ortus cuncta suos repetunt, matremque requirunt.
Gruter. in Sentent. Ethico-polit.
Amantis anima in corpore haud vivit suo.
——Nam simul esse cupit, quod simul ante fuit.

Virgil.

——Est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.

Sunt certa rerum tempora,
Sunt & animorum motibus
Vicesque crebræ sub polo,
Queis stant caduntque singula.

NOn indecorum modo, sed & pernitiosum seni lascivere, præsertim in amoribus. Indecorum; nihil enim tam ridiculum, quam si homo tremulus, canus, edentulus vel (ut ille) passâ rugosior Uvâ, juvenum more amatorem agat. Pernitiosum; usus enim & rationes Physicæ clamant hominem senem, juvenculam in amoribus habentem, calido & humido privari, adeò ut brevi totâ istâ militiâ sine gloriâ defunctus, hoc Epitaphium mortuus viatori exhibeat;

—— Occidit amando
Excepit repido quæ mea membra sinu.

Quantò melius Abrahami uxor; Postquam vetula facta sum, *inquit*, num mihi voluptas? *Quin tu potius quis-quis es, mi Senex,*

Pueris hæc sacra relinque,

&, cum Sophocle mihi effare; Bona verba, ô Viri, liber jam factus sum, & ab inclementibus istis ac furiosis dominis ætatis beneficio aufugi; *vel cum Sapiente Hebræo:*

Quin ipsa fert dies modum
Amplexibus, & ut nauseet
Quis expetita ad oscula.

Quand on est jeune, on aime en fol:
Quand on est vieil, qui aime est fol.

ALle dingen voegen niet tot aller tydt. 't Is niet alleen onbetamelijck, maer oock schadelijck voor een bedaegt man, sich over te geven aen de ontijdige malligheden van Vrouwen liefde. Onbetamelick: want niet soo geckelick, als dat iemant, de Kerck-hof-bloemen alreede in menighte op het hooft dragende, noch met dwaesheden der Jonckheyt besig is. Schadelijck, want beyde, reden en ervarentheydt, leeren ons, dat so iemant met een bevende hant een eerst-ontluykend Roosjen derft afplucken, dat hy de lucht daer van niet en sal konnen verdragen; maer veel eer de kugh daer van op de borst krijgende, wort in 't getal van Venus Martelaren overgeschreven, en verdient, soo doende, dit of diergelijck Graf-schrift,

Die my omving in haren schoot,
Die heeft uyt liefde my gedoot.

Hoe veel beter seyde Sara; *Sal ick met wellust omgaen nu ick out ben?*

Wel aen dan, goet out Man, wie ghy wesen moogt, set jonge lieden dien handel over, en seght met Salomon; *In den arm nemen heeft zynen tyd, en verre daer van te zyn, desgelycx.*

Corn. Gallus.

Turpe seni cultus nitidi, vestesque decoræ,
Atque etiam est ipsum crimen amare senem,
Crimen amare jocos, crimen convivia, cantus,
O miseri! quorum gaudia crimen habent.

Lijt, sonder spijt.

KApt vry een Ael in tween, hy sal noch echter springen,
Hy sal met alle macht de leden omme-wringen,
Hy trotst, oock even dan, hy tert den harden noot,
Hy leeft, gelijck het schijnt, ten spijte van de doot.
Ghy, als een hooger macht wort tegen u gedreven,
Soo lijt'et met gedult; waer toe het tegen-streven?
Sijght neder in het stof, en toont een buyghsaem hert,
Want die onwilligh lijt, die lijt te meerder smert.

Nil juvat obniti?

ANguillam si mucro secet, si dividat ensis,
Illa repercussam corpore plangit humum;
Illa furit moriens: seseque in pulvere versat,
Et tacitæ non vult succubuisse neci.
Quid juvat obniti, cum te sors dura fatigat,
Vel rumpit properam de Tribus una colum?
Flecte caput, tacitoque latus permitte dolori;
Non totus miser est, qui miser esse potest.

Aut tourment necessaire, Rien, que souffrir & taire.

NE prens avec regret les maux de ceste vie,
Car regrimber ne sert, quand nous le ciel chastie;
Abbaisse toy plustost, avec un humble cœur,
Qui souffre par despit augmente son malheur.

NIL JUVAT OBNITI.

INter signa hominis verè renovati præcipuo loco numerandus animus humilis, ac patiens calamitatum & injuriarum, nec enim pertinax ac refractarius quispiam Christo sese cogitationes subdidisse pro explorato unquam habere potest. At quorsum, precor, hic pervicacia? afflictionibus sanè Deus vel exercet, vel probat, vel corrigit, vel honore afficit suos, utpote in hoc similes eos faciens ipsi Filio. Clementissimus enim Parens ex altâ providentiæ speculâ quid unicuique nostrum conveniat planè ac plenè cognoscit, & quod convenire novit, accommodat. Miserabile verò remedium est, obnitendi studium, & plorandi lassitudo; cum meliùs Dei timor bisce medeatur: Is enim ad divinam voluntatem & paternam affectionem, tanquam ad sacram anchoram, confugiens, non patientiam solùm, sed & gaudium, imò & gratiarum actionem, ex ipsis afflictionibus producit; non secùs ac medicus ex viperis Theriacam; adeò ut, tanquam triumphans, pleno ore tandem exclamet, Via crucis, via lucis.

Chrysostomus:

Generosi est animi, cum undique provoceris ac pungaris, æquo animo acerbitates omnes ferre.

Nobile vincendi genus est patientia, vincit
Qui patitur; si vis vincere, disce pati.

'T IS een van de bysonderste ken-teyckenen eens vernieuwden gemoets, dat men in sich gevoele een nedrige verdraegsaemheid in alderley besoeckinge, ons regelrecht van Godt toegeschikt, ofte door middel van de menschen aengedaen; gelijck in het tegendeel van dien, een morrende en tegenstrevende onverduldigheyt niet anders kan verstaen worden uyt te wijsen als een sodanigh herte, dat noch sijn gedachten niet heeft gevangen gegeven onder de gehoorsaemheyt Christi.

Maer, ô lieve, waer toe hier een stege onverdraeghsaemheyt? nadien de goede Godt de sijne plagh uytverkoren te maken in den Oven der ellenden? gewisselijck de vermoeytheyt van jammeren, is een gantsch ellendigh behulp-middel voor de gene die lijden moeten; daer de ware vreese Godts uytkomst geeft in alderley benautheden; want iemant, door de selve, sijn toevlucht nemende tot Godts vaderlijcke sorge over de sijnen, weet niet alleen recht gedult, maer oock blydschap en dancksegginge daer uyt te trecken, seggende gestadelijck in sijn herte tot sijne vertroostinge,

Hoe swaerder lot,
Hoe naerder Godt.

II.

Gryp'et wel, soo is 't maer spel.

HEt brandthout ende Min zijn twee verscheyden saecken,
Maer op gelijcken voet van ieder aen te raecken;
Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
Daer is een seker konst hoe dat men grypen moet,
Tast daer het leyt en gloeyt, ghy sult bet laten vallen;
Tast daer het niet en brant, soo is'et om te mallen:
De liefde, o soete Jeught, is, ick en weet niet wat,
Sy dient, of dient u niet, na datse wort gevat.

Quâ non nocet, arripe.

Pars sudis igne calet, pars altera nescia flammæ est:
Hæc impune manu tangitur, illa nocet.
Dextra voluptates Veneris ferit, altera curas:
Hinc juvat, aligeri fax nocet inde Dei.
Elige, quisquis amas, sed, quæ juvat, elige partem:
Ipse Cupido facem, quâ caret igne, tenet.
Tristia Democriti salso delude cachinno,
Lude, jocus Venus est; nil nisi ludus, Amor.

En bien prenant, n'auras tourment.

QUi bien prend le tison le porte sans domage,
En bien hantant l'amour, ne sentiras sa rage:
Pour voir des tes desseins heureusement le bout,
Manie bien ton cas: le manier est tout.

Plautus:

Amor & melle, & felle est fœcundissimus.

Eurip. *Amores nimis*
Cum accesserint, non bonam famam,
Neque virtutem attulêre
Hominibus · si temperata accesserit
Venus, non alia Dea
Adeo gratiosa.

Slaat de handt, daer 't niet brandt.

'tIS twee-sins aen te doen al watje kont bedencken,
Grijpt hiet, 't is sonder noot; grijpt daer, het sal u krencken:
Wie is'et die terstont de vingers niet en schroeyt
Indien hy vat het hout juyst daer het leyt en gloeyt?
In vreught is dickmael pijn, in plagen, volle zegen;
Ten is niet in de saeck, maer aen den man gelegen.
Wel, draegt dan met gedult al wat den hemel doet,
Zijt willigh, datje zijt, en datje wesen moet.

Omnia in meliorem partem.

Hinc rubet igne sudes, nullis crepat inde favillis;
Hinc poterit tangi, sauciat inde manum.
Res humana bifrons: tu, quâ juvat, arripe quidquid
Te super ætherea de regione fluit
Damna suum lucrum, sua gaudia luctus habebit,
Excipis incumbens, si sapienter, onus.
Morosum nec læta juvant, &, rideat orbis,
Quod gemat ille tamen, quodque queratur, habet.

Tout au meillieur bout.

COmme un bruslant tison, ainsi la vie humaine,
Bien prise & mise avant, est manié sans peine.
De joye, & de bon-heur, n'aura jamais defaut,
Qui bon & mœur advis oppose a tout assaut.

De Bayf:

Cupidon pour dieu adoré,
Tire d'un petit arc doré
Deux traicts de differente sorte;
L'un d'eux rend l'amour honoré,
Et l'autre trouble & malheur porte.

OMNIA

APpoſitè ad rem, de quâ hic agimus, dixiſſe mihi viſus eſt Epictetus, unamquamque rem habere anſam ſuam, eâque apprehendendam eſſe ei, qui feliciter hac uti velit; ſcire enim quorſum quæque res ſpectet, & quis ejus ſit uſus, non minima pars eſt civilis Prudentiæ. Apis ex Thymo, herbâ amariſſimâ, ſuaviſſimum mel extrahit; Hirudo contra ex ſano corpore vitioſum ſanguinem. Sapiunt, meâ quidem ſententiâ, non qui ex lætis triſtia, ſed qui ex triſtibus leta nôrunt elicere. Echini ſemper ſpinis involuti ſunt; quid mirum? cum eas ex ſeſe gignant. Magna pars hominum miſera eſt, non aliâ de cauſâ, quàm quia querulus ipſis eſt animus. Melius Cæſar, qui in terram prolapſus etiam caſum ſuum benignè interpretatus eſt, Teneo, *inquit*, te Terra mater; *quodque moroſior aliquis mali præſagii loco habuiſſet, ille in victoriæ bonum omen, non minus lepidè, quam animosè, convertit. Et Zeno omnibus rebus naufragio amiſſis.* Jubet me Fortuna, *inquit*, expeditius philoſophari.

Ovidius:

Leve fit, quod bene fertur onus.

Senec. de Tranq.

Aſſueſcendum eſt conditioni ſuæ, & quidquid habet circa ſe commodi, apprehendendum: invenies in quovis vitæ genere oblectamenta, & remiſſiones, & voluptates. Nihil tam acerbum eſt, in quo non æquus animus ſolatium inveniat.

Beſold. Axiomat. Philoſophico. Theolog.

Cur quidam ſunt divites, cur alii mendici, ambo probi? quia nihil refert utrumvis ſies, ſi utroque ſciveris uti.

ALle dingen, ſeydt Epictetus, hebben hare handthave, en dieſe wel handelen wil, dientſe daer by te grijpen. 't Recht gebruyck der dingen wel te verſtaen, is een van de nutſte wetenſchappen des burgerlijcken levens. De Bye treckt ſoeten honigh uit bitteren Thym; de Yle ofte Bloetſuyger bedorven bloet uyt een geſont lichaem. Wyſe lieden ſuygen ſoet uyt bitter, dwaſe bitter uyt ſoet: den eenen is goets moets, ſelfs midden in ſwaricheden, den anderen klaecht en knaecht hem ſelven, oock dan als 't hem wel gaet, ſoeckende altijt een knoop in de bieſe, en (ſoo men ſeyt) een manneken in de mane. Een Egel draecht het lijf vol ſtekels; is 't wonder? hy brengtſe ſelver voort. Veel werdender gequelt, alleenlijck daerom, om datſe een quellijcken geeſt hebben. 't Is moeyelijck met iemant om te gaen, die alle ſwaricheden inkropt en ter herten neemt, alle vermaeckelijcke dingen daerentegen ongevoelijcken laet voorby gaen. Wegh Egels, wegh Ezels. Hoe veel beter dede Cæſar, als hy ter aerden neder geſtort zijnde, ſelfs ſijnen val ſich ten goeden naduyde, *Ick houde u vaſt, ô Aerde onſer aller moeder*, ſeyde hy; treckende tot een voorteycken van toekomende overwinninge, dat een ſwaer hooft ontwijffelijck als een voorbode van ongeluk ſoude hebben genomen. En Zeno door ſchipbreucke alle zijn goet verloren hebbende; *My wert nu*, ſeyde hy, *gelegentheyt gegeven, om ſonder beſlommeringe en bekommeringe, naer wysheyt te trachten.* Merkt hoe een pack wel gevat, en gewillighlijck gedragen, lichter werdt.

Jerem. 21. 8. *Siet ick legge u voor een weg ten leven, en een weg ten dooden.*

HEt branthout daer het gloeyt en mach men niet genaken,
Maer daer geen voncken ſijn daer is'et aen te raken;
Geen menſch en grijpe toe alleen op loſſen waen,
Want die het qualijck vat die is'er qualijck aen.
De zegen met de vloeck, de doot, en oock het leven
Die ſijn u, weerde ziel, van Gode voorgeſchreven;
Wel neemt dan, lieve, neemt het goede by der hant,
En ylucht naer Zoar toe terwyl dat Sodom brant.

Quâ non urit.

PArs Sudis igne caret, rapidis calet altera flammis,
Hinc nocet illæſam calfacit inde manum.
Ecce! bonum Deus, Ecce! malum mortalibus offert,
Quiſquis es, en tibi mors, en tibi vita patet.
Optio tota tua eſt, licet hinc, licet inde capeſſas;
Elige, ſive juvet vivere, ſive mori:
Quid tibi cum Sodomâ; nihil hic niſi ſulphur & ignis,
Quin potius placidum, Loth duce, Zoar adi.

Eccleſiaſtiq. 15. 16. *La vie & la mort, le bien & le mal ſont en la preſence des hommes.*

TA Vie eſt un Tiſon, d'icy le pourtas prendre,
Sans te bruſler; de là, ſeras reduit en cendre;
Prens le coſté, ou Dieu eſt gracieux & doux,
Ne touche pas l'endroit, ou bruſle ſon courroux.

QUA NON URIT.

IN peccatoris converſione tria requiri ſatis deciſum eſt, Verbum nimirum, Spiritum Dei, & Voluntatem hominis. Nec enim ut paſſiva tantum voluntas humana conſideranda eſt, ſed actionis nonnihil eidem, in prima animi mutatione, adſcribendum eſſe credimus. Quoties enim aliquis convertitur, Deus opus illud non in invitum, ſed in volentem exercet: Atque eo ipſo quidem momento, quo fit converſio, Dei gratia mediante, converſionem ſuam vult is qui convertitur. Hinc recte Auguſt. Serm. 15. de Verb. Apoſt. Qui te creavit ſine te, *inquit*, ſalvare te non vult, ſine te. *Et rurſus;* Voluntatem noſtram, ut bonum aliquod opus bene faciamus, requiri, certum eſt, atqui etiam ex nobis, noſtra potentia, non habemus; voluntatem quippe in nobis operatur Deus. *Ecce enim! eo ipſo tempore, quo gratiam Deus largitur, hoc ipſum quoque nobis confert, poſſe velle, & actu velle recipere.*

Deut. 30. 19. *Teſtes invoco hodie cælum & terram quod propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas & ſemen tuum.*

Proverb. 14. 16 *Le Sage craint, & ſe retire du mal: mais le fol s'eſcarmouche, & ſe tient ſeur.*

IN de bekeeringe des ſondaers drie dingen van noode te zijn, te weten, het Woordt, Godes Geeſt, en den wille des menſchen, werd by Godſalige mannen in deſer voegen toegeſtaen, te weten, Dat des menſchen wille niet ſlechtelijck als lijdende, maer oock als eenige werckinge in haer hebbende, in de eerſte veranderinge des gemoets, haer vertoont. Want ſo wanneer de menſche bekeert wurdt, God de Heere en werckt op de ſelve niet tegens danck van den ſelven, en als onwilligh, maer met ſijn danck, en als gewilligh. in voegen dat, dien ſelven oogenblick dat de bekeeringe aengaet, den genen, die bekeert werdt, by middel van Godes genade, ſijn bekeeringe ſelfs oock wil. En hierom ſeyt Auguſtinus ſeer wel, Serm. 15. de verb. Apoſt *De gene die u geſchapen heeft ſonder u, en wil u niet ſalich maken ſonder u:* en wederom, *Onſe wille van noode te weſen om een goeat werck te doen, is ganſch vaſt en ſeker. Maer deſe ſelve wille hebben wy nochtans door eygen magt niet, noch uyt ons ſelven: maer de Heere werckt dit ſelve willen.* Want ſiet 'ter ſelver ſtont dat God ons ſijne genade ſchenckt, ſoo geeft hy ons met een dat wy konnen willen, en dat wy het willen met'er daet konnen aennemen.

Wy zijn te vooren dood en ſtil.
Godt geeſt ons 't roeren en de wil.

III.

Niet ſonder vragen.

GY wenſt een echte wyf, gy wenſt te mogen trouwen,
Gy wenſt (gelyk het ſchijnt) uw huys te mogen bouwen,
Gy wenſt en anders niet. Maer lieve, ſeg een reys,
Wie trouwt'er in den droom of in een dom gepeys?
Het vryen eyſcht verſoeck. Geen Echo ſalder quelen
Dan als haer iemant verght, en dat met luyder kelen;
Wel tijt dan aen het werk. want ſiet! een rechte Maegt
En komt niet ongenoot, en geeft niet ongevraeght.

Nil, niſi mota, dabit.

DUlcis amica placet, placet uxor, & oſcula caſtæ
Conjugis, & multâ prole beata domus:
Cura ſed ulterior tibi nulla, quid? anne moraris
Dum ruat in gremium ſponte puella tuum?
Nil agis · intenſo demum clamore movetur,
Suêta viatoris quæ modo voce loqui.
Nil dare, ſponte ſuâ, didicit reſonabilis Echo,
Nec dare, ſponte ſuâ, bella puella ſolet.

Jamais Amie ſans fatigue, qui la veut, qu'il la brigue.

TU dis, l'amour me plaiſt; & ne fais autre choſe:
Robin, en rien faiſant jamais on cueille roſe,
Ny dame en ville orras, ny Echo dans les bois;
Si tu ne fais ouir ta preallable voix.

Die vraeght leert klappen.

DE Lucht die tegenſpreeckt, de ſtemme ſonder leven
Is niet gewoon van ſelfs een woort van haer te geven,
Maer komt'et oyt een menſch die maet het minſte vraegt
Soo vint men dat het boſch van haer geruchte waegt.
Wie oyt tot ſpreken verght de tonge der klappeyen,
Die opent haer den mont, om breet te mogen weyen,
Wie met een ſlim beleydt geſtole dingen heelt,
Geeft oorſaeck, dat een dief aen alle kanten ſteelt.

Ubi percunctator, ibi & garrulus.

MUta ſub obſcuris habitaret vallibus Echo,
Ni foret alterius garrulitate loquax:
Illa ſilet, quoties preſſo ſilet ore viator;
Diſcit & à populo prætereunte loqui.
Ora loquax premeret, niſi percunctator adeſſet;
Hoc duce tentat opus livida lingua ſuum.
Probra creat qui multa rogat, qui commodat aurem:
Turpia, ſi neſcis, furta receptor alit.

Du demandant le meſdiſant.

ON n'oit jamais au bois d'Echo la reſonance,
Si nul ne luy parler premierement commence.
Quant nul chez nous ne faict en demandant le ſot,
La bouche du jaſeur ne parle pas un mot.

Terent.

Credis hæc dormienti tibi confecturos Deos,
Et illam ſine tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?

Ovid de Art. lib. 1.

Ah nimia eſt propriæ juveni fiducia formæ,
Exſpectet ſi quis, dum prior illa roget.

Eraſm.

Non provocare, matronæ eſt.

Dicendi modus non penes loquentem, sed penes audientem est, inquit Stobæus. Rem tetigit; Detrectatio enim ut percunctando excitatur; sic auscultando nutritur; nec unquam loquax illa Dea è latibulis suis prodit, nisi evocata: ut verò aliquis interrogando auresque faciles præbendo linguacibus istis garriendi ansam dedit, protinus in varios molestæ garrulitatis modulos latè diffunduntur, adeò ut, si uspiam, certe in istis locum habeat illud Poetæ, Excitat auditor studium. *Si contrà prudentior animosiorve aliquis sive seria increpatione, sive vultu ad gravitatem composito sese fabulæ inserat, statim sermonem abruptum ejusque autorem pisce mutiorem conspicias; non secus ac si* hostilis facies occurrat & omnia turbet. *Maledicis ergo si frænum injicere vis, animi aversionem vultu exprime, & rem perfeceris: nunquam autem calumniatores deerunt, dum, cui persuadeatur, exstit, ait Joseph.*

Chrysost.

Malitia non docetur sermonibus, sed excitatur.

Het veel of luttel spreken van iemand, hanght meer aen de toehoorders, als aen de sprekers selfs; want spreecklust en wert nergens door meer gaende gemaeckt, als met veel te vragen, en vlytigh toe te luysteren. Selden komt'er een klappeye ter bane, soo sy by niemant gevraeght wert: maer soo haest als dit langgetongde gedierte door vragen tot spreken een open krijght, strax, als uytgelaten zijnde, verspreyt het sich wijt en breedt daer henen, gelijk een overloopende riviere door het vlacke veldt. Komt'er daerentegen iemant ten nagang, die met een streng gesichte dese mondtspeelster onder d'oogen siende, een snaeu toebijt; sy sal terstont swygen als een pissebedde, en stom staen, als een visch. Is'er dan yemandt die een breetweyende tonge wil inbinden? dat hy de tegenheyt, die hy van haer flabberen inwendigh heeft, uytwendelijcken metten gebare uytdrucke, en 't sal'er mede gedaen wesen.

Senec. Hippol.

Alium silere cum voles, prius sile.

Luc. 11. 9.

Bidt en u sal gegeven worden, soeckt en gy sult vinden, klopt en u sal opgedaen worden.

Wie oyt een wederklanck wil in de lucht verwecken
Die Moet een helle stem tot in den hemel strecken,
Want die niet uyt en brengt als woorden sonder kracht,
En hoort geen tegen-spraeck, hoe langh hy antwoordt wacht
Hy dient zijn herten-gront met yver uyt te spreken,
Die met een droeve galm wil in den hemel breken,
Alleen die krachtigh bid, en tot den Heere sucht,
Verweckt een wederklanck tot boven in de lucht.

Psalm. 33.

Clamaverunt justi & Dominus exaudivit eos.

Intensis opus est clamoribus, ut sonet Echo;
Dum strepis exiguo murmure, Nympha silet:
Nympha tacet tacitis, sed surgat ad æthera clamor,
Mox responsa tibi, vel geminata, dabit.
Vota quid effundis summis innata labellis?
Ad tepidas cœli non patet aula preces:
Tende latus clamore, Deus responsa remittet;
Hic pia mens, hic vox fervida pondus habent.

Jaqu. 5. 16.

La priere du juste faicte avec vehemence, est de grand efficace.

Qui d'une basse voix Echo la nymphe appelle,
(Qu'attend il dans les bois?) n'aura responce d'elle,
Celuy aupres de qui le zele n'a nul lieu,
N'est entendu du ciel, n'est exaucé de Dieu.

ORA ET DABITUR.

Vocem (quam alii aliter describunt) Echo, ut admirandum divinæ potentiæ opus, Deo Opt. Max. imprimis dandam deducendam, censeo. Tametsi enim, solo mentis ad Deum ascensu, pios non rarò Deum alloqui satis compertum sit, majori tamen energia animus fervens, ope vocis, sese exserit, ac in cœlum, ut ita loquar, impetum facit, quam si tacita solum cogitatione Deo preces offerat. Quidni enim orationem & rationem (qua utraque immensa Dei bonitas cæteris animantibus præstantiores nos reddidit) gratum Deo sacrificium offeramus? præsertim verò cum nostra ipsius vox, auribus hausta, animum magis moveat, & (si languor fortè aut diversio) ad Deum veluti reducat. Tria igitur ad preces ritè offerendas, merito requirimus, animum præparatum, nec aliud agentem; corpus submissum & ad humilitatem compositum; & fructum labiorum, id est, vocem imo cordis penetrali emissam. Quæ si conjungamus, exaudiet procul dubio nos munificus ille Parens, si non ad voluntatem, saltem ad salutem.

Psal. 144.

Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.

Bernard.

Quando fidelis, & humilis, & fervens oratio fuerit, cœlum, haud dubio, penetrabit, unde certum est quod vacua redire non possit.

De stemme (die d'eene aldus, en d'andere alsoo beschrijft) oordeelen wy, als een bysonder werck Godes, sonderlinge aen den selven toe-geeygent te moeten werden. Want al is 't soo dat veel God-salige alleenlijk door het opheven des gemoets, gewoon zijn tot Godt te bidden: evenwel nochtans sal men een vyerigh gemoet, door hulpe van de stemme met meerder kracht voelen uytbarsten, en met grooter gewelt tegens den hemel als een uytval doen, dan of iemandt alleenlijck door de gedachte zijn gebeden Gode opdronge. En waerom doch souden wy niet met alle de werktuygen, soo des lichaems, als des gemoets, den Schepper van beyde, ten besten wy konnen, vereeren? waerom souden wy niet beyde die dingen, waer door wy van Godt zijn verheven boven andere gedierten, hem eerbiedelijcken opdragen, te weten woorden en gedachten? waerom sullen wy niet den geheelen mensche Gode opofferen? sonderlinge, nadien ons eygen stemme, terwylen wy bidden, van ons gehoort zijnde, daer toe dienstigh is, om onse sinnen meer op te wecken, en t'elcken als die schijnen te willen gaen dwalen, wederom als tot Godt te brengen. Wy houden daerom dat'er drie dingen noodigh zijn, om wel te bidden, te weten eerst, een welbereyt gemoet, ledigh van alle andere bekommeringe: ten tweeden, een lichaem gantsch en al gestelt tot nederigheyt. en ten derden, de vrucht onser lippen, dat is, een stemme uyt het binneuste onser herten krachtelijk uytgedreven. Welcke drie dingen, indien wy in ons gebed te samen voegen, soo is'er geen twijffel aen te staen, of Godt wil ons gewisselijk verhooren, indien niet naer onsen wille, immers t'onsen besten.

IV.

Noit leelick lief, noch ſchoonen koolſack.

O ſoete raſery ! hoe kan 't de Minne voegen?
De Sim ſchept in den aep een wonder groot vernoegen;
Alwaer oit Venus kint zijn gulde pijlen ſchiet,
Daer woont de ſchoonheit ſelfs, hoewel die niemant ſiet.
Al zijnder in het lief, al zijnder hondert vlecken,
Men vint terſtont een kleedt om alle vuyl te decken:
Den ſtouten noemt men vry, die dronken is, verheugt:
De liefde weet de feyl te trecken tot de deugt

Nunquam deformis amica eſt.

DUlcis amor furor eſt. Stupet ebria ſimia prolem,
Nilque ſuis catulis pulchrius eſſe putat.
Neſcit amans vitium (nimis id licet exſtet) amicæ,
Quaſque alius dotes non videt, ipſe notat:
Fucus amor vehemens, omnique potentior herba eſt;
Hoc duce facundæ garrula nomen habet.
Quiſquis amat, mentes agit ante Cupidinis œſtro.
Omne bono vitium proximiore tegit.

Jamais laides Amours, ny belle priſon.

QUe tu es doux Amour! par ta plaiſante rage
Eſtime ſon petit le plus beau du bocage
Le Singe craque-noix: nul vice ne luy chaut,
Car du manteau d'Amour il couvre le defaut.

Vilen, broên Vilen.

EEn aep die broet een aep, van uilen komen uilen,
Wat brengt een eſel voort als onbelompe guylen?
Noit vont men ſoet gewas ontrent een wilden tronck,
En, naer het oude ſingt, ſoo pijpt het kleyne jonck.
Ghy, wilje zijn berecht wat u ſal wedervaren
Van 't meysjen datje vryt? let wie haer ouders waren:
Siet! dit is 's weerelts loop, al ſlaet'et ſomtijts mis,
De dochter wort een wijf als nu de moeder is.

Qualis mater, talis filia.

EX aſinis aſinus; bubo bubone creatur,
Et ſimiles catulos ſimia mater habet:
Non leporem catulus generat, non falco columbam:
Arboris indomitæ fructus acerbus erit.
Noſſe cupis qualis tibi virgo futura ſit uxor?
Matris ad ingenium reſpice, certus eris.
Diſſimilem licet arte ſui ſe monſtret amanti,
In vitium tandem nata parentis abit

Tel grain, tel pain. De mere piteuſe fille teigneuſe.

LA mere, & ſes defauts, quant je te fais paroiſtre,
La fille, & ſes humeurs de là tu peux cognoiſtre:
Il n'eſt pas vray tousjours, mais ordinairement
Les meurs & les humeurs du pere ſuit l'enfant.

Ariſtot. 1 Ethic.

Unicuique delectabile eſt, quod amat.

Plutarch. in lib. de Audit.

AMator albos Deorum filios appellat, nigris virilium nomen tribuens. Amor. enim, hederæ inſtar, valet ſe quàvis arreptâ anſâ applicare.

Horat.

TUrpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

NOn corpus, non formam, non morbos tantum, sed & vitia pleraque, veluti hæreditaria à parentibus nos haurire, & rerum naturalium scriptores, & usus docet.

Redit ad autores genus,
Stirpemque invisam degener sanguis refert.

Inquit Tragicus. & contrà, par est meliores esse eos, qui ex melioribus, ait Philosophus. Cum verò nullius adeò intersit in indolem alterius inquirere, atque illius, qui individuam vitæ societatem cogitare cæpit, non vana cura est, quibus moribus parentes ejus sint, cui animum adjecit, indagare Formam tantùm aut lineamenta corporis, nescio quæ, aliquis ut scopum hic respiciat? nugæ. Ista privatæ voluptati tantum serviunt. At matrimonium non nobis solùm, sed agnatis, sed posteritati, sed reipublicæ contrahendum est. Si ergo non degenerem mundi incolam, nec inficiendum sæculo nomen, *ut ille ait*, aliquando vixisse te posteritati testatum velis, nequaquam affinitatem contrahas, neque intra domum recipias, *ut Eurip. ait*, malæ mulieris pullum; *sed audi Poetas uno ore sibi acclamantes.*

Virg. *Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos.*

Juven. Sat. 4.

Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo, &c.
Sic natura jubet.

MEn erft van zijn ouders niet alleenlijck goet en bloedt, maer menichmael oock der selver uyterlijcke sieckten en innerlijcke gebreken. Want gelijck de Poeet seyt,

De tacken aerden na den stam,
Van 't quade noyt iets goedts en quam.

Middelertijt en is'er geen mensche so veel gelegen aen iemants aert en imborst recht te kennen; als de gene die van sinne zijn sich ten houwelijcke te begeven, de welcke voor al wel hebben te letten op de ouders van de gene, die sy-lieden meynen by der hant te nemen. Een proper neusjen, een klein mondeken, een gau oogje, een besneden tronitjen, en diergelijcke visevasen sich als een wit in desen voor te stellen, is enckele dwaesheyt, nadien alle sodanige dingen u eygen selfs en niemandt anders zijn rakende; daer nochtans een rechtschapen houwelijck niet alleenlick en behoort te sien op den genen, die dat aengaet, maer sonderlinge mede op 't geslachte, op de nakomelingen, op het gemeene beste, de welcke (als 't wel soude gaen) yder haer bescheiden deel behoren te hebben.

Ex Eurip. *Ne unquam affinitatem contrahas, neque intra domum accipias, malæ mulieris pullum · imitantur enim mulierum opprobria. Hoc ergo considerate mihi, ô proci, bonâ filiam ex matre ut ducatis.*

1 Petr. 4. 8. *Liefde bedeckt veel sonden.*

Al siet de Simm' haer maets, of haer wanschapen jongen,
En hoe zijn platte neus in bochten is gedrongen,
Sy toontse niettemin een vriendelijck gelaet,
En bant uyt haer gemoet de galle van den haet.
Siet wat de liefde werckt! de liefde deckt gebreken,
De liefde voed den pais, en haet het lebbigh spreken,
De liefd' is die het huis met alle zegen vult
Al waer de liefde woont daer mangelt noyt gedult.

Delicta operit charitas.

GAudia pertentant tacitum tibi, Simia, pectus,
Dum gremio catuli membra pudenda foves,
Arcet ab amplexu non te sine crinibus alvus,
Non simæ ante oculos crimina naris habes.
Displiceat multis, placet hac mihi Simia parte,
Ah! niger est, si quis pandere crimen amat.
Livida lingua sile; vitium tegit ille sodalis,
Imbuit æthereus, si cui pectus, Amor.

Proverb. 17. 9. *Qui cele le mesfaict, cerche amitié.*

LE Singe son petit, combien que laid, ne laisse,
Mais sans s'en offenser, l'embrasse & le caresse.
Si de Chrestien le nom ne veux porter en vain,
Couvrir tousjours te faut les fautes du prochain.

DELICTA OPERIT CHARITAS.

PEne è Christianæ charitatis penu ductum mihi videtur dictum istud Senecæ; Secretè amicos admone, lauda palàm. *Plerosque tamen homines in contrarium affici videmus, & ex animo dolemus. Laudant secretè, damnant palàm; vix enim duos tresve homines simul colloquentes audias, quin statim recensendis aliorum vitiis operam locasse dixeris, ita strenuè in calumniæ campum hunc Martium, ut ita dicam, descendunt. Rationem acutè tangit D. Hieronymus,* Malorum, *inquit*, solatium est, bonos carpere; dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. *Agedum quisquis es, qui maledicendi hoc studium tibi insitum sentis, interroga conscientiam tuam, quid te moveat, verissimam viri pii sententiam (nec dubito) invenies. Vetus malum est; malus bonum malum esse vult, ut sit sui similis. Nolite judicare, inquit benevolus Servator, ut non judicemini. Tribus modis pravum hoc judicium instituitur, cum bonum alicujus factum in malam partem trahimus, cum malum in pejus, cum dubium in deterius. Ah fuge! & Sapientem audi, in Prov. 4. 24. Plura vetat chartæ angustia.*

1 Corint. 13. 5. *Charitas non præsumit malum.*

Triver. Serm. 2. in Esaiam.

SI matres erga fœtus tanta charitate afficiuntur, multò magis oportet nos erga proximum simili charitate affectos esse; nam spiritus nexus calidiores vehementioresque sunt, quam naturæ.

SOo ghy een vrient berispen wilt, doet sulcx heymelijck: soo ghy een vrient prijsen wilt, doet sulcx in 't openbaer, seyt een Heyden, en sulcx komt de Christelijcke sachtmoedigheit al seer naby dan het meerendeel doet schier regelrecht het tegendeel. Prijsen sy iemant, sy doen het in 't bysonder. laken sy iemant, sy doen 't ten aenhooren schier van een ieder Men hoort nauwelijck twee ofte drie menschen te samen spreken, ofte het schijnt datse haer selven tot het ophalen van eens anders gebreken als verhuert hebben, met soo vollen mondt spreken sy daer van: De reden van dit heeft den Oudvader Hieronymus seer wel bemerkt. 't Is, seyt hy, den boosen een vermaeck den goeden een kladde na te werpen, en (soo men seyt) met haer slippen in d'asschen te sitten, meynende dat, om de menichte der geener die misdoen, hun misdaet kleinder is. 't Gaet'er veeltijts soo; de gene die quaet zijn, wenschen dat de goede quaet mochten werden, om datse haers gelijck souden veel vinden. De koeye, alsse vuyl is, slaet geerne haren steert rontom, om de andere te maken, dat sy is. Dese genegentheydt spruyt uyt een quade wortel, dient mitsdien wel uytgeroeyt te werden, en in plaetse van de selve de liefde des naesten geplant Oordeelt niet, op dat ghy niet geoordeelt en wert, seyt onsen sachtmoedigen Salighmaker. Dit verboden oordeel wert driesins gevelt, als men 't goede ten quaden duydt, als men 't quade tot slimmer treckt, als men twijfelachtige ten ergsten uytleydt. Hebt ghy een Christelijck ghemoet, wacht u van soo te oordeelen, en liever laet in alle gelegentheydt, na den raedt Salomons, den lastermondt verre van u zijn; Prov. 4. 24.

Proverb. 17. 9. *Qui cele le mesfaict, cerche amitié.*

V.

Kent eer ghy mint.

PAn ſich het eerſte vyer juyſt doen het was geſchapen,
Hy ſprack, wat moyer ding 'en, ſonder lang te gapen,
Greep hy het in den arm, ey ſiet! daer is de quant,
Aen hayr en baert verſengt, en in het vleys gebrant.
Komt u wat ſelſaems voor, al ſchijnen 't moye ſaecken,
En geeft u niet terſtont om die te willen raecken;
Te vatten metter handt iet datmen niet en kent,
Heeft menigh man bedot, en menigh wijf geſchent.

Quod non noris, non ames.

VIx dederat terris ignem, ſua furta, Prometheus,
Pan furit, & flammis oſcula ferre parat.
Quantus, ait, nitor hic! (nondum cognoverat ignem)
Et ruit, & læſas vix trahit inde manus.
Stulte puer, blandi qui lumine captus ocelli,
Nil, niſi quanta dabis baſia, corde moves,
Dum, quid ames videas, properatos differ amores:
Heu! ſcelerata Venus, cum celerata venit.

Qui en haſte ſe marie, à loiſir ſe repent.

CE, que tu ne cognois, aymer jamais t'avance:
Il a pris mal à Pan d'aymer ſans cognoiſſance.
Qui oſe ſon bouillon humer haſtivement,
Sans doute, il bruſlera ſa bouche bien ſouvent.

Neeringe ſonder verſtant, verlies voor de handt.

ALs Pan het eerſte vyer ſach op der aerden ſpelen,
Hy was terſtont verlieft, en ging een kusjen ſtelen:
Hy riep, wat ſchoonder ding! maer doen hy naerder quam,
Gevoeld' hy metter daet de nepen van de vlam.
Al kittelt Venus wicht aen uwe domme ſinnen,
En weeſt noch evenwel niet haeſtigh om te minnen.
Maer of je hout of trout, ſoo keurt en kent den gront,
Want al wie veerdig ſuypt gewis die brant den mont.

Ab ignotis abſtinendum.

DUm ludit tremulis nova flamma per aera gyris,
Et nunquam viſo plebs rudis igne ſtupet;
Pan furit, & flammæ, miſer inflammatus amore,
Oſcula feſtinans, non iteranda, dedit.
Pulchra licet tibi res videatur, & utilis, hoſpes.
Cura ſit ignaras abſtinuiſſe manus.
Diſcat inexpertis ſapiens diffidere rebus,
Inſidiis novitas ſemper amica fuit.

Fol ne croit, tant qu'il reçoit.

PAn en voyant un jour la flame, lors nouvelle,
Eſcrie tout ravy, ô choſe plus que belle!
Et va baiſer le feu, mais bien toſt s'en repent.
Tout, ce que ne cognois, ne touche bruſquement.

Proverb. 5. 20. *Quare ſecederis, fili mi, ab extraneâ.*

Heſiod Τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν ἥτις σέθεν ἐγγύθι ναίει,
Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδών.

Hanc autem maxime duc in uxorem, quæ prope te habitat.
Omnia valde circumſpiciens.

Petrarc. de Remed. utriuſ fort. lib. 1.

Multos amantes credulitas ſua circumvenit, libenter enim credunt quod optant.

A B

ANimalcula quædam, & in his apes, araneæ, formicæ, conchæ, denique ſaxa & lucernæ, tempeſtatem quidem præſentiunt, ſigniſque non obſcuris eandem indicant; humani verò ingenii tanta eſt tenuitas, ut non modò futura non proſpicere, verum ea quæ ante pedes ſunt, videre vix poſſit. Cui malo obviam euntes prudentiores mortalium, ad omnia, quæ inopina nobis obveniunt, non niſi pedetentim ac lento gradu accedendum eſſe ſedulo monent, cum nova omnia inſignem vim nocendi habeant, ſi illotis (quod dicitur) manibus attingantur. Utique cùm bruta inſolitum quiddam ac præter ipſorum morem aggrediuntur, mergi videlicet ſtagna aut maria fugiunt, formicæ ova proferunt, lumbrici è terrâ fugiunt, futuræ tempeſtatis indicium eſt. Sic ubi homines novum aliquid ac præter ſolitum moliuntur, plerumque aliquid monſtri alere comperies. Tibi ſi laqueos iſtos animus eſt vitandi, attentus ſuſpenſuſque ambula, &, ſi Senecam audis, nihil, niſi quod in oculos incurrit, manifeſtumque erit, crede. Prudentis enim eſt, ait Tacitus, tuta ac præſentia, quam nova ac periculoſa malle.

Corn. Gallus:

Eventus varios res nova ſemper habet.

VEelderley gedierten, ſelfs van de geringſte, als byen, mieren, ſpinnen, moſſels en diergelijcke, werden het toekomende onweder niet alleenlijck gewaer, maer wyſen ook het ſelve met eenige voortyckens aen. Het menſchelijck vernuft daarentegen is ſoo ſchrael, dat het meerendeel niet alleenlijck geen toekomende dingen en weet t'ontdecken, maar ſelfs geen ſaken, die voor oogen ſijn, recht t'onderſcheyden. Om waer in te voorſien, is geraden geenderhande nieu voorvallende ſaken aan te ſlaen, anders als met loode voeten, en geoeffende ſinnen, dewijle men ſich aen nieuwigheden niet dan al te lichtelick en vergrijpt: alſoo onder de ſelve veeltijts een boefjen plach te ſchuylen Wanneer het gedierte buiten gewoonte iet aenrecht, den duyckelaer namentlick uyt het water loopt, de mieren hare eyers hier en daer ſlepen, de pieren uyt der aerden vluchten, ſoo volgt'er gemeenlick quaet weder. Oordeelt mede ſoo van het doen der menſchen, en dien volgende, na den raet van Seneca, kruypt in geen gat, of ſiet'er deur.

Horat. Lib. 1. Epiſt. 16.

Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suſpectos laqueos, & opertum milvius hamum.

---

1 Corint. 7. 5. *Dat u de Satan niet en verſoecke, om uwe onmatigheyts wille,*

WAt gaet den bocxvoet aen het vier te willen raken,
En van de felle vlam een ſpel te willen maken?
Daer is in alle ding, daer is een vaſte maet,
En 't is een wiſſe feyl al wat daer over gaet.
Ook reyne liefde ſelfs komt leelick uyt te vallen,
Als iemant die misbruyckt in ongeregelt mallen:
Want als een echte man is geyl in ſijn bedrijf,
Hy valt in hoerery oock met ſijn eygen wijf.

Ne quid nimis.

PAn, ſatis eſt, modico caleat ſi corpus ab igne,
Quid, miſer! in flammas & tua damna ruis?
Omnis amor vehemens, malus eſt; nimis uxor amare,
Et puer, & genitrix, & pater ipſe, poteſt.
Omnis in alterius (procul hinc prætextus amici)
In propriâ nimius conjuge ſordet amor.
Ni modus, & ratio juvenilibus imperet auſis,
Quiſquis es, in propriâ conjuge mœchus eris.

Les choſes bonnes ont leur exces.

AProche toy du feu, mais touche pas la flamme;
L'exces d'amour n'eſt bon, non meſmes en ſa femme
Qui ſe comporte au lict plus mollement, que faut,
Au milieu d'un amour ſacré ſe faict ribaud.

NE QUID NIMIS.

REs natura ſua optimas ſolo abuſu malas fieri, non ſolùm ratio, ſed & uſus docet. In re conjugali (ut alia ſileam) vereor ne, juventutis lubrico prolapſu, plurimùm peccemus, & in ipſo matrimonii opere à matrimonii ſcopo quam longiſſimè aberremus; Idque ſpecie (ut ait ille) virtutis, & umbra. Porrò cum Deum, id eſt Spiritum puriſſimum, auctorem matrimonii laudemus, vel eo admonemur, non eſſe id intemperantia ac diſſoluta libidine conſpurcandum. Hanc petulantiam Ambroſius gravi quidem, ſed non indigna cenſura notavit, cum uxoris adulterum vocavit eum, qui in uſu conjugali verecundiæ rationem non habet. Sed & aliud eſſe amaſium, aliud maritum agere, non ii notarunt, qui uxorem non voluptatis, ſed dignitatis nomen eſſe voluerunt; Romanos & Ethnicos dico, quorum vel Comici veteres ea de re ſane judicant, eorum unus,

——Quæ mulier ſuum virum (*ait*)
Volet ſibi obſequentem eſſe, atque diutinum,
Modicè ac parcè ejus ſerviat cupidini.

Lepidè Eraſmus noſter, non provocare, matronæ eſt; comiter negare, pudoris; obſtinatè recuſare, perfidiæ.

Hieronym. contra Jovian. lib. 1. cap. 30.

REfert Seneca cognoviſſe ſe quendam hominem ornatum, qui, exiturus in publicum, faſcia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præſentia ejus carere poterat, potionemque nullam ſibi, niſi alternis tactam labiis, vir & uxor hauriebant. Alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improvida vis ardentis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honeſta erat, ſed magnitudo deformis; nihil autem intereſt quam ex honeſta cauſa quis inſaniat.

DE reden en de ervarentheydt leert ons, dat oock de aldernutſte dingen, door het misbruyck alleen, gantſch en al ſchadelijck werden. 't Is te beduchten dat wy in de ſake des houwelijcx (om andere dingen te verſwijgen) door de hitte der jonckheit ons dickwils vergrijpen, en van het eynde des houwelijcx, in 't werck des houwelijcx ſelfs, alderverſt afdwalen. Wy erkennen Godt (dat is een gantſch reyn geeſtelijck weſen) voor den inſetter van dien ſtaet, en daer door alleene dienen wy afgemaent te werden van het ſelve met onmatigen luſt te beſoedelen. Ambroſius heeft de gene die haer hier in verloopen, door een ſcherpe, nochtans eygene, maniere van ſpreken, overſpeelders van haer eygen vrouwen genaemt. De naem van huysvrouwe is voor een naem van weerdigheidt, en niet van wellust, ſelfs by de Romeynen, altijts gehouden geweeſt: haer Poëten hebben dies aengaende goede vermaningen gegeven. Eene van hen lieden ſeyt'er aldus:

Vrou, wildy deegh van uwen man,
Ghy dient u ſoo te ſtellen an,
Dat u begeeren; en zijn luſt,
Noyt t'eenemael en zy gebluſt.

De gehoude en moeten hun dan niet laten voorſtaen, dat hen tegens malkanderen alles geoorloft is, maer een yeder handele de ſijne matelijck, en met een ſekere vriendelijcke ſtemmigheydt, beſittende alſoo ſijn vat in heyligheyt, na den raedt des Apoſtels.

V I.

't Neemt toe, men weet niet hoe.

LAeſt gıng ıck in den hof, daer ſchreef ıck op een linde,
Ick ſneé ın een pompoen den naem van mijn beminde;
Het ſchrift was eerſtmael teer, men ſag daer anders niet
Als dat het groen gewas beſchreide mijn verdriet:
Maer als ıck naderhant hier weder quam getreden,
Doen ſtont'et uytgepuylt al wat ıck had geſneden;
Dies riep ıck overluyt; dus gaet'et met de Min,
Daer komt een groote wond oock van een kleyn begin,

Senſim amor ſenſus occupat.

INſcribo peponi quoties tua nomina, Phylli,
Littera, cultelli cuſpide facta, latet :
Ille, licet fatuus, ſortem miſeratus amantis,
Plorat, & è tenero cortice gutta fluit;
Læſa cutis ſenſim laxo ſe pandit hiatu,
Jamque viatori, Phylli, legenda pates.
Exclamo: crevere notæ, crevere calores.
Hei mihi! quam tacitis paſſibus intrat amor.

Quant il eſt creu, je le vois, Comment il croiſt je n'appercois.

REtournant aut tillet, où tu eſtois eſcrite,
Ma douce Margotton, la lettre n'eſt petite
Comme un peu cy devant : le paſſager la voit,
L'amour s'augmente helas! ſans qu'on s'en apperçoit.

't Word t' ſamen groot.

DE letters die men plagh te ſnyden ın de linden
En zijn van eerſten aen niet ın het hout te vinden,
Maer komje naderhandt ontrent den groenen baſt,
Soo blijckt'et dat het ſchrift geduerigh grooter waſt.
Het kint, indien het ſiet eens anders quade ſtreken,
Ontfangt ın ſijn gemoet de gronden van gebrecken.
Wat quaet is, kankert in - ghy leid dan ın de jeught,
Geen voncken tot de luſt, maer ſporen tot de deught.

Paulatim rima dehiſcit.

QUod peponem riguo mihi creſcere cernis in horto,
Non eſt quod velit hunc noſtra culina cibum :
Hic ego, dum tener eſt, rorantia carmina ſculpo;
Et mihi cum viridi cortice creſcit opus.
Sit licet inſulſus pepo nos docet · imbibat infans
Semina nequitiæ, peſſima meſſis erit.
Ille virum facinus patrare virile videbit,
In puero vitium, qui puerile tulit.

Cœur d'enfant, carte blanche.

VEux tu un grand eſcrit dans quelque tendre eſcorce?
Ne taille bruſquement. Il n'eſt beſoin de force,
Le temps l'aggrandira. Le vice au cœur d'enfant
Avec le corps devient, ſans y penſer, tresgrand.

Plutarchus :

AMor neque nos ſtatim, neque vehementer ab initio, quemadmodum ira, invadit; neque facile ingreſſus, decedit, quamvis alatus - ſed ſenſim ingreditur ac moliter, manetque diu in ſenſibus.

Senec. Hippol.

LAbitur ſenſim furor in medullas,
Igne furtivo populante venas,
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.

Plaut. in Trin.

Mores mali, quasi herba irrigua, succrescunt uberrimè.
Juvenal. Sat. 14. *Maxima debetur puero reverentia, si quid Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.*
Seneca: *Disciplina sanè mores facit & id sapit unusquisque quod didicit.*

Horat. *Nil dictu fœdum visuque hæc limina tangat, Intra quæ puer est.*
Weest voor al in reden kuys,
Als'er kinders zijn in huys;
Want daer Jonckheit is ontrent,
Dient niet dertels voorgewent.

Op het selve beelt een andere sin.

WAnneer een geestigh quant den naem van sijn beminde
Snijt op een bol gewas, of op een groene linde,
De schors die schijnt bedroeft, sy stort een droevig nat
Als of haer eenig leet door 't snijden had gevat;
Maer, leser, hebt gedult, de tijt die sal 't genesen,
En alsje wederkomt dan sal het beter wesen;
Siet! al wat kloek beleyt of reden niet vermagh,
Dat wort noch evenwel verwonnen van den dagh.

Quod non potest ratio, sanat mora.

SI dominæ describat amans in cortice nomen,
Deplorat læsus vulnera prima pepo;
Sed mora dat vires, &, dum nova littera crescit,
Durior est multò, quam fuit ante, cutis.
Nescis; quid valeant anni, quid polleat ætas;
Tempore poma rubent, tempore cessat hiems:
Quod ratio præstare nequit, durive labores,
Id vel sponte sua mox dabit ipsa dies.

Gal. 4. 19. Allenxkens, *tot dat Christus een gedaente in ons kryght.*

PLagh iemant in een boom by wijlen iet te snijden,
Het kan hem dienstigh zijn, ten valt niet al besijden;
Let hoe de saken gaen; eerst is de letter teer,
Maer naer een weynigh tijts soo vint de leser meer.
Als God door sijnen Geest ons harten komt beschrijven,
Men voelt het vast geloof niet stracx aen ons beklijven,
Maer siet het swack begin dat wort ten lesten sterck,
Met tijt en door gedult voltreckt de Geest sijn werck.

Tenera pietatis principia.

INdimus arboribus, tenui dum cuspide, carmen;
Vix teneram signat parva litura cutem:
Incrementa tamen, vix intellecta, videbis,
Dum peragit tacitis passibus annus iter.
Enthea non hederam pietas imitatur Ionæ,
Ferre cui patulas nox dedit una comas:
Parva fides primò, crescit sensim, & sine sensu,
Paulatimque sacrum spiritus implet opus.

Ephes. 4. 13. Peu à peu, *jusques à ce que croissions à la perfection d'homme en Christ.*

SI tu fais un escrit sur l'arbre, ne te haste,
Bien qu'il te semble estroit, le temps l'escrit dilate.
Vertu n'est point d'un jour, & l'œuvre de l'Esprit
En l'ame peu à peu de l'homme s'accomplit.

TENERA PIETATIS PRINCIPIA.

NOn confuse, sed ordinatè in hæc inferiora, agit Deus, nec ab uno extremo ad alterum festinè, sed sensim, progreditur. Non repentino fulgore dies terrarum tractus pervadit, sed, præmisso dubiæ lucis crepusculo, paulatim

. . . . . . Medium Sol aureus orbem
Occupat, & radiis ingentibus omnia lustrat.

Non statim, ex intenso frigore, in ardores Syrii præcipitamur; sed, vere ac tepentis favonii flatu intermedio, paulatim ad æstivos calores deducimur. Spirituales fidelium progressus planè hujusmodi. Nunquam, è mediis peccatorum sordibus, ad statum gloriæ suos evehit Deus, sed gratiam mediam interjacit. Vix ullus, ex vita insigni scelere contaminata, subitò in vitam Christiano nomine dignam immediatè erigitur. Pictura, inquit ille, cæpit primo ab umbris & lineis, deinde monochromata, mox accessit lumen una cum colorum varietate, donec ad summam artificii pervenit admirationem. Idem de homine Christiano jure quis dixerit. Ne igitur animo destituatur pia mens, si lento, dummodo continuo, grandiu ad vitæ renovationem, efferatur. Omne incrementum, etiam latens, credenti salutare est.

2 Corinth. 3. 3.

Epistola estis Christi scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis.

Pseaum. 29. 15.

Le juste s'avancera comme la palme, & croistra comme le cedre du Liban, estant planté en la maison de l'Eternel, &c.

GOd gaet niet onschickelijcken, maer met order te werck in alle dese nederige dingen, niet schielicken van het eene uiterste tot het andere vervallende, maer door middelwegen allenxkens, en als by trappen, van 't eene tot het ander gaende.

Den doncker van den swarten nacht
Wert niet terstont tot licht gebraght,
Den dageraet en morgen-stont
Vertoont voor eerst haer rooden mont;
Dan rijst de Son, des werelts oogh,
En klimt allengskens meer om hoogh;
Tot dat ten lesten het gesicht
Ons schemert, door haer krachtigh licht.

Het gaet met den geestelijcken voortganck van de godtsalige ten naesten by mede alsoo. God en placht niemant uyt den stanck der sonden, regelrecht tot heerlijckheit te verheffen, maer sijn ghenade als middelaer tusschen beyde te stellen. Selden wert'er iemant uyt een gantsch rau en roeckeloos leven, op een sprong overgeset in een gesette en Christelijcke sedigheyt. De godsaligheyt en vertoont haar van stonden aen niet in hare volmaecktheyt, maer wert door dagelijcksche aenwas allenxkens tot haer volkomentheyt opgetogen. Een verslagen herte en heeft daerom den moet niet verloren te geven, om sijn lanxsamen voortganck in de godsaligheyt, soo die maer staegh en geduerigh en zy. Alderley aenwas (ook den genen die ons ongevoelijk aenkomt, en die men eer gewaer wort geschiet te zijn, als te geschieden) gedijt een Christelijck gemoet ter saligheyt.

VII.

Geen boom en waſt op eenen dagh,
Geen boom en valt ten eerſten ſlagh.

SOo haeſt ick my bevont in Venus net gevangen,
Seyd' ick het Roſemont waer toe veel kromme gangen?
En ſiet! my docht terſtont de vryſter was gereet;
Maer op ſoo mallen waen ontfing ick dit beſcheet:
De Specht, het grilligh dier, die pickt in alle boomen,
Maer wat de geck begint, ten ſijn maer rechte droomen:
Hy meynt, daer is een gat; maer 't hout is al te dick:
O vrient, een eyken boom vereyſt al harder pick.

Sive amator, ſive gladiator es, Repete.

MArtia Picus avis longis dare vulnera ramis
Dum parat, & roſtro robora dura petit,
Protinus, ut Quercum primo modo contudit ictu,
Quærit, an admittat pervia rima diem.
Picus, amatoris nimium properantis, imago eſt,
Qui primo admiſſum ſe putat eſſe die.
Fallitur, haud primis cadit icta bipennibus arbor;
Robora vaſta cupis ſternere? ſæpe feri.

Perſeverer faict emporter.

CE tronc pouvoir percer le Pic ſe met en teſte,
D'un coup, ſans plus frapper, ô qu'il eſt ſotte beſte!
Semblable impreſſion forge en ſon cœur l'amant,
Mais ſache, pauvre ſot, qu'il faut frapper ſouvent.

Hy meynt 't is deur, en 't is geen ſcheur.

DE Specht pickt in den boom, men ſietſe nau beroeren;
Noch gaet hy niet te min gedurigh ſitten loeren
Of hy een open ſiet. Kijck, wat een dapper man,
Hy ſoeckt een vol beſluit oock eer hy ſchier began.
Hoe kittelt ſich het volck, beſonder in het minnen,
Daer is maer enkel waen, en niet als malle ſinnen;
Al wie van deſe weſp is in het hooft geraeckt,
Die raeſt, oock ſonder koorts; en droomt oock, als hy
waeckt.

Amans ſibi ſomnia fingit.

PIus, ut exiguo vix robora contigit ictu,
Jam mihi, jam clamat, pervia quercus hiat;
Rima, diem video, patet, ô patet, inquit, at eheu!
Vix patet exiguo vulnere prima cutis.
Stultus amans, ſimul-ac ſolito minus aſpera virgo eſt,
Clamat, io! victas jam dedit illa manus.
Intempeſtivum ſtolido canit ore triumphum,
Et ſibi vana movet ſomnia quiſquis amat.

Il n'a faict, qui commence.

LE Pic voulant percer le tronc, de vive force,
A peine de ſon bec ayant percé l'eſcorce,
Va regarder à tous moments ſi l'arbre eſt creux:
Il ſe chatouille trop quiconque eſt amoureux.

Verſ. Vulgar. *Non amet, aut diſcat duros tolerare labores,*
Optati compos qui velit eſſe ſui.

Polyb. lib. 10.

Nulla re utili abſtinendum eſt, propter apparentem difficultatem; ſed comporandus habitus, quo cuncta bona mortalibus comprehenſibilia redduntur.

INsita est quibusdam tam ridicula Philautiæ prurigo, ut, licet vel pepone insulsiores sint, omnia nihilominus splendida ac magnifica de sese polliceri audeant:

Quid dignum tanto dabit hic promissor hiatu?

Sanè cum vasa vacua magis tinniant, ac aristæ inanes altiùs emineant,

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Placet Menedemi dictum aureum, qui Athenas studiorum causà properantes primò sapientes esse, tunc Philosophos, inde Rhetoras, denique rudes & omnium ignaros fieri, non minus lepidè, quàm verè dixit. Valeat totum genus hoc ardelionum. Solida, ac non inventum docta mens (ut ille ait) quo diutius discit, in re plura, in opinione pauciora novit. Magna de se ipso credere, exiguæ scientiæ certum est indicium.

Varro: *Omnes videmur nobis saperdæ, festivi, belli, cum simus cyprei.*

Ovid. de Art. 3. *Prona venit cupidis in sua vota fides.*

DAer is in sommige menschen soodanigen ketelende jeuckfel van eigen liefde, datse, schoon sy zouteloser zijn als pompoenen, evenwel nochtans veel groote dingen van hun derven beloven. Maer wat kan doch sodanigen hoogen snurker bybrengen, nademael het van oudts soo geweest is, dat een wan-vat meest bomt, en de ydele kooren-ayr hooghst uytsteekt, soo en is van het wijdtberoemde swanger-gaen der bergen, gelijck Horatius seyt, niet anders te verwachten, als de geboorte van een geckelijcke muys. De Studenten eerstmael t'Athenen komende, seyt Menedemus, sijn dappere gasten soo sy meynen; maer stracx niet anders als liefhebbers der wijsheydt, en daer na leerlingen der reden-konst, en ten lesten, gantsch plomp, en van alles onwetende. 't Gaet noch huyden ten dagen soo met yder van ons, hoe men langer leert, hoe men in der daet wel meer, maer naer eygen oordeel, min wetenschap heeft. Veel van sich te denken, komt van weynigh te weten.

Proverb. 3. 7. *Laet u niet wijs duncken.*

DE Specht vliegt over al, hy gaet debosschen quellen,
Hy wil (gelijck het schijnt) de boomen nedervellen,
Hy pickt in al het hout, en soeckt een open gat,
Maer vint ten lesten niet, als ick en weet niet wat.
Al wat de menschen doen, al wat de lieden maecken,
Het zy in kleyn bedrijf, het zy in groote saecken,
Hoe slecht haer dingen gaen, sy trotsen niettemin,
De minste van den hoop die heeft een vleyer in.

Arrogantia, profectus obstaculum.

NUm penetrent morsus in singula vulnera quærit,
Dum nimium, rostro martia fidit avis
Pervia ligna forent, nisi pervia, Pice, putasses,
Dum ruis hùc illùc, tempus inane volat
Qui poterit, doctum qui se putat esse, doceri?
Qui sapiet, qui se jam putat esse sophum?
Semper inanis erit mens, quæ sibi plena videtur.
Doctus erat, doctus ni sibi quisque foret.

Ecclesiast. 3. 24. *La presumption a deceu plusieurs.*

LE Pic auroit bientost la fin de son ouvrage,
Si de son bec n'avoit conceu trop grand courage.

Un cœur presumptueux ne fera rien du bon,
Puis qu'il a de son faict trop grande opinion.

ARROGANTIA, PROFECTUS OBSTACULUM.

MAgis decorum est juvenem discere, quam docere; Seni docere, quam discere. Melius tamen est provectioris ætatis hominem serò discere, quam in ignorantiâ perpetuâ versari. Nunquam hominem tam exactæ eruditionis uspiam exstitisse, ut amplius nihil addiscere potuerit, ratio demonstrat. Non in vitâ solùm, sed & in ipsa morte, imò ex ipsâ morte est quod discatur; præsertim homini Christiano. Odi homines ignavâ operâ, Philosophâ sententiâ, ajebat ille. Indocilis sanè est, qui mavult doctus videri, quam esse. Vanus & arrogans, qui aut magna sibi vindicat: quæ ipsi non insunt; vel majora, quam quæ insunt. Utinam hoc animis omnium insitum! De aliis nunquam malè, de sese nunquam benè loqui, primum Christiani, alterum sapientis est.

1 Corint 8. 2. *Si quis existimat scire se aliquid, nondum cognovit quemadmodum eum scire oporteat.*

Indocilis est, qui mavult doctus videri quam esse. Bion apud Laert. lib. 4. cap. 7.

Proverb. 2. 12. *As tu veu homme qui cuide estre sage? il y a plus d'esperance d'un fol, que de luy.*

Vers. 16. *Le paresseux s'estime estre plus sage, que sept qui baillent sage conseil.*

HEt voegt een Jonghelinck beter, onderwesen te werden, als andere te leeren; voor een oudt man daerentegens past het beter een ander te onderwijsen, als selfs onderwesen te werden; en evenwel nochtans is het beter in sijn ouderdom te leeren, als altijdt onwetende te blijven. Noyt en is'er iemandt soo volkomen ofte in geleertheydt, ofte in ervarentheyt geweest, oft hy en heeft noch altijt in wetenschap kunnen toenemen. Men en kan niet alleenlick in dit leven, maer in, en uyt de doot selfs, onderwesen werden; voor al en sonderlinge een Christelijck gemoet. Ick hate alle menschen van veel seggens, en van weynigh bedrijfs, seyd'er een van de Oude. Hy en is niet leersaem, die liever heeft geleert te schijnen als in der daet te wesen, seyde Bion. Hy is trots en ydel, so wel den desen, die sich dingen toeschrijft dewelcke hy niet en heeft, als den genen, die sich grooter dingen vermeet als hy kan. 't Ware goet dat men van andere nimmermeer qualick, van sich selven nimmermeer wel en sprake: die het eerste doet, handelt Christelijck; die het twede doet handelt wijsselijck.

VIII.

Buyten gesont, binnen gewont.

DE blixem kan het sweert in hondert stucken breken,
Maer laet de scheede gaef, daer in het heeft gesteken;
't Is even soo een vyer dat my de pijne doet,
Ick ben, eylaes! gequetst, en noyt en liet ick bloet;
Ick ben, eylaes! gequetst, maer openbare wonden
En sijnder noyt gesien, en sijnder noyt gevonden.
Dies wensch ick tot behulp geen kruyt, of machtig gras,
Ick wensche reyne salf van enckel maeghde-was.

Sine vulnere lædor.

SAucia corda gero, vestigia nulla sagittæ,
Et jecur, illæso corpore, vulnus habet.
Vulnus habet? fallor, quod enim sine vulnere vulnus?
Hei mihi! cæcus amor vulnera cæca facit.
Fulmine cum misero mihi, non face pectus aduras
Sæve puer, nostris hoc, precor, adde malis.
Da medicam, medicis quæ nesciat artibus uti,
Et sua, non herbas, applicet ora mihi.

Ma playe est au dedans.

FOudre & flambeau d'amour, feu de façon estrange,
Qui, sans toucher le sein, au cœur d'amant se range.
Mon cœur, puisque mon cœur tu blesses sans blessure,
Il faut, par consequent, qu'il soit guary sans cure.

Niet al goudt dat'er blinckt.

WY sien een gult gevest, wy sien een mooye scheede,
Maer is de lemmer goet? dat swoeije wel met eede,
En efter is 't gemist de snelle blixem-strael
En breeckt wel anders niet, als slechts het innigh stael.
Wanneer ghy menschen siet tot hoogen staet geresen,
En acht'et niet terstont het hoogste goet te wesen
Want daer 't hooft blinckt en klinckt, daer dwingt en wringt de geest:
Siet! waer het lichaem dreygt, daer is het hert bevreest.

Nescitur, ubi me calceus urget.

FUlgeat ut lætis vagina coloribus extra,
Intus, iô! ruptus vulgere mucro latet.
Grande satellitium mirans, & arma tyranni,
Et rutilum, fulvo quod micat ære, caput:
Exteriora vides, quid istas? & ad intima transi;
Terreat ut facies, mens male sana tremit.
Calceus, egregium quem judicat esse viator,
Afficit occulto sæpe dolore pedem.

Tout n'est or que reluit, ny farine ce que blanchit.

CEluy que nous voyons, en l'action publique,
Si reveré de tous, si grand, si magnifique,
Que juge-on si heureux? souvent est le cousteau
Bel à le voir, mais tout gasté dans le foureau.

Tacit.

Palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido.

Virgil. *Vivit pectore sub dolente vulnus,*
Intactis vorat ossibus medullas,
Vesano tacitos movet furores,
Quod chironia nec manus levaret,
Nec Phœbus, sobolesque clara Phœbi

QUOD

PLeriſque noſtrum ſolenne eſt conditionem alterius quàm maximè extollere, propriam contra deprimere. Ejus rei rationem hanc puto, quod in his talibus ab externâ rerum facie judicia mutuantes, interna vix reſpiciamus, cumque læta plerumque & quæ magis placent maximè conſpicua ſint, duriora verò tacitè ferè conditioni uniuſcujusque inhæreant, aliena nobis, noſtra plus aliis placent, optat ephyppia bos piger, optat arare caballus. *Opes ac majeſtatem Dionyſi cum Damocle laudibus extollimus, gladium è lacunari equinâ ſetâ in caput Tyranni demiſſum non antè videmus, quam ipſi eo loci ſimus, maximo imperio, ut ait Salluſt. maximam curam ineſſe neſcientes. At ſanè ſpecioſiſſimum aulæum nonne ſæpe ad ſordidiorem parietis partem obtegendam adhibetur? Nonne coloſſi foris inſignes Deum ſæpe aliquem repræſentant, intrinſecus pleni luto ac ſordibus? ita ſanè. Et plerumque ubi honor, ibi & horror; &, ut Seneca, qui à multis timetur, multos timet.*

Boetius: *Quos vides ſedere celſo,*
Solii culmine reges,
Detrahat ſi quis ſuperbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit arctas
Dominos ferre catenas.

Tacit. 6. Annal. *Si tyrannorum mentes recludantur, poſſint aſpici laniatus, & ictus: Quando, ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur.*

VEle onder ons hebben een gewoonte eens anders gelegentheyt ten hoogſten te verheffen, haer eygen niet te achten: de reden waer van, dunckt my hier in te beſtaen, dat wy ons oordeel in dusdanige ſaken gewoon zijn te gronden op de dingen die ons in 't ooge loopen, op inwendige en verborgen ſaecken ondertuſſchen ofte niet lettende, ofte de ſelve niet wetende: en nademael het gene dat vermaeckelijck is in iemants gelegentheydt, meeſt altijdt blijckelijck is, en dat de beſwaerlijckheydt van de ſelve daer en tegen veeltijts van binnen ſchuylt en bedeckt is: Soo gebeurt'et dat de gelegentheydt van andere luyden aen ons, de onſe aen andere luyden, beter ſchijnt:

Den Os wil voor een rijt-peert ſtrecken,
Den hengſt wenſcht om den ploegh te trecken.

Wy prijſen al, met Damocles, den glans en voortreffelijckheyt van Dionyſius, om dat ſe ons in 't ooge loopt: het ſweert daer en tegens, dat met een peerts-hayr over 't hooft van den Tyran hangt, en ſien wy niet eer, voor wy ſelfs in ſijn plaetſe zijn. Ey lieve! hoe dickwils is een ſchoone tapitſerye geſpannen voor een vuyl ſtuk muyrs. De nieuwſte ſchoenen dwingen meeſt. De gegoten beelden der afgoden, hoewel zy van buyten vergult zyn, werden van binnen vol ſlick en vuylicheydts bevonden. Die van vele gevreeſt wert, ſeyt Seneca, vreeſt'er vele. Noyt Heer of eer, ſonder ſeer.

Buyght, oft Breeckt. 1. Pet. 5. 5. *Weeſt met ootmoedigheyt verciert, want Godt wederſtaet den hoovaerdigen.*

SIet, wat de blixem doet; hy ſal een lemmer breken,
Hy ſal in ſtucken ſlaen dat niet en is geweken,
De ſcheede niet te min, daer in het yſer ſtack,
Die blijft in haer geheel en ſonder ongemack.
Godt die het ſeltſaem vyer laet van den hemel dalen,
Die maeckt hem veel gelijck met deſe ſnelle ſtralen,
Hy breeckt dat wederſtaet, hy ſpaert dat buygen kan;
„Noyt was'er trots gemoet dat Godes zegen wan.

Flectere vel frangere.

SÆpe vel intactâ nummi periêre crumenâ,
Fractus &, illæſo tegmine, mucro fuit.
Sæpe cutis totos ruptis tegit oſſibus artus,
Cum Deus ex alto tela triſulca jacit.
Mollibus indulget, duriſque ferocius inſtat
Fulmen, & ipſe facit fulminis Auctor idem.
Flecte genu: quicunque Deo non flectitur, ille,
Plectitur, elatos Numinis ira premit.

Aux humbles gratieux, dur aux orgueilleux.

CEs Javelins de Dieu, la foudre & la tonnerre,
Au doux ne ſont du mal, au dur il ſont la guerre.

Homme humilie toy, baiſſant ton haut deſir,
Nul eſt, qui ne s'y rompt, qui ne s'y veut flechir.

FLECTERE VEL FRANGERE.

SI quis me interrogat (inquit Auguſtinus) quodnam primum, hominique Chriſtiano maximè neceſſarium requiſitum ſit, humilitatem dicam. Si, quid ſecundum, idem reſpondebo. Si de tertio quærat, dictum repetam Indicat vir pius baſim ac fundamentum totius philoſophiæ Chriſtianæ in hoc præcipuè conſiſtere, ut debellata omni elatione ac ſuperbia, ex vera ſui cognitione, unuſquiſque ſibi vileſcat, Deoque creatori ſeſe ſubmittat. Cum enim ſuperbiæ veneno primi parentes afflati ac inflati. totam poſteritatem nefando contagio infecerint; humilitate eam reſtitui, &, ut in morbis, contraria contrariis curanda eſſe, Deum non obſcure teſtatum voluiſſe, ſatis conſtat. Nec mirum, cum & ſententiam malorum ſuperbiam eſſe, etiam ex judicio naturali, antiqui judicaverint. Tarquinium hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt ſuperbum, & putaverunt ſufficere convitium, ait ille. Concludamus cum Nilo, & operam demus ut ſit nobis vita excelſa, ſpiritus humilis. Nihil altum vult Deus, præter ſe; proprium illi eſt erecta dejicere, dejecta erigere.

1 Petr. 5. 6 *Humiliamini ſub potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore viſitationis.*

Proverb. 28. 14. *O que bien heureux eſt l'homme! qui ſe donne frayeur continuellement: Mais celui qui endurcit ſon cœur tombera en calamité.*

SOo my iemant vraegt (ſeyt Auguſtinus) wat de eerſte en noodighſte deugt zy voor een Chriſten menſche, ick ſal hem antwoorden, nederigheyt; wat de tweede, nederigheyt; wat de derde, nederigheyt. Willende den Godtſaligen man daer mede te kennen geven, dat het geheele grontſtuck des Chriſtelijcken levens inſonderheyt daer in beſtaet, dat den menſche in ſijn gemoet uytgeroeyt hebbende alle trotsheyt en hooghmoet, en daer door gebracht zijnde tot ware kenniſſe en verachtinge van ſich ſelfs, hy ſich in de leegſte dweemoedigheydt voor Godt verootmoedige. Want naedien 't onſer aller Voorouders, door haren verwaenden hooghmoet in voortijden t'onſen verderve leelijck hebben laten liggen: Soo heeft'et den goeden Godt belieft, op de wijſe van de ervaren medecijnen, deſe ſieckte door ſtrijdige geneesdrancken wegh te drijven. Laet ons dan trachten na een hemelſch en hoogh leven, maer naer een nederigen geeſt. De Heere der Heeren en wil niet groots, als ſijne heerlijckheyt; want 't is hem eygen, de hooge nederig te maken, de nedrige te verheffen Den dagh des Heeren ſeyt Jeſ. 2. 12. ſal gaen over alle het hoogmoedige en hooge, en over alle het verhevene, op dat het vernedert werde.

Ghy die een Chriſten zijt genaemt,
Vraeght, welcke deughd' u beſt betaemt?
D'antwoort is kort: Voor eerſt, en leſt,
Is ned'righeyt u alderbeſt.

IX.

Die wondt, maeckt gesont.

DE naeld' is u pinceel, die schildert frisse rosen,
Van zijde maeckje verw, en doet het linnen blosen,
Ghy opent, en ghy sluyt, ghy heelt oock datje steekt,
Ghy geeft meer alsje neemt, ghy maeckt oock datje (breekt.
Ick prijse dit beleyt; ick noem het soete ranken,
Maer handelt my alsoo, ick sal u des bedanken·
Vriendin, ick ben gequetst door uwen soeten mont,
O geeft my doch behulp met dat my gaf de wont.

Ex vulnere pulchrior.

PUngere te dicam, vel pingere? nescio, Phylli,
Pungis & hac ipsa, stamina pingis acu,
Fulget, io, sana cute pulchrior ipsa cicatrix,
Dumque nocet, bysso fert pia cuspis opem.
Cum tua respiciat tenuem clementia pannum,
Menè magis dura conditione premes?
Corda mihi pungis, nec deprecor, ô mea, punge
Phylli, genas labris tu modo pinge tuis.

Ce que blesse, me dresse.

TU fais, au blancq satin, maint trou par ton aguille,
En picquant peins, Margot, que tu es belle fille!
Tout, que tu as blessé, en est gentil & sain.
O que me traicte ainsi, Margot, ta belle main!

Ruyckende kruyden, stinckende luyden.

WAnneer ick nu en dan een vryster sie bordueren:
Soo leer ick even daer een deel geslepe kueren.
Besiet, o soete jeught, besiet een loosen treck,.
Ontrent het meeste gout daer is de meeste pleck.
Wat is'er menigh mensch alleen met schijn behangen!
Wat is'er menigh oogh alleen met schijn te vangen!
Maer 't is niet altijt schoon, dat al te schoone blinckt,
Die altijt soete rieckt, 't is seker datse stinckt.

Non bene olet, qui bene semper olet.

QUem situs infecit Phylis tegit arte colorem,
Quod micat aurato stamine, menda fuit.
Quid picti fictique juvant mendacia vultus?
Hanc natura fugit, quæ petit artis opem.
Crimen habet formosa, nimis quæ spirat odores,
Crede mihi, vitium quod tegit, ore gerit.
Non nativus honos, sed picta videtur imago,
Semper ubi roseo vernat honore cutis.

Dessous la couverture, se trouvera l'ordure.

LEs fautes du satin cacher par artifice
A bien appris Margot: où l'or est, gist le vice.
Tout que-te semble beau plus qu'ordinairement;
De n'estre beau par tout tu trouveras souvent.

Ovid. de Remed. Amor. lib. 1.

DIscite sanari, per quam didicistis amare:
Una manus vobis vulnus opemque feret
Vulnus, Achilleo quæ quondam fecerat hosti,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.

Dan. Heyn. Mon. el. 11.

Elevat una undas pectoris, una domat

INſolita omnia meritò ſuſpecta eſſe, prudentiores monent. Nunquam, niſi gravi de cauſa, in ſordido ſplendorem, in prodigo parſimoniam, in hoſte amicitiam aliquis expertus eſt; nunquam gratuita in ſuperbo comitas, in avaro liberalitas fuit. Nota eſt piſtoris dulciarii frequens fallacia, cui ambuſtam placentæ partem denſiori ſacchare tegere, nota acu-pictricis puellulæ fallax ſolertia, cui pannum, parte quâ decolor aut maculoſus, auro obducere moris eſt. Nunquam bonâ fide (ait Seneca) vitia manſueſcunt; ſubmittunt feritatem, magis quàm exuunt, & , quum minus exſpectaveris, exaſperantur; torvitas mitigata cito in naturam ſuam recedit. Acutè, ut omnia, Tacitus, certiſſimum ſævæ cogitationis indicium eſt, inquit, in irato homine, iræ occultatio. Tu, cui hæc eveniunt, cave canem; & hoſtem veterem difficulter amicum, amicum veterem non facilè hoſtem fieri certo tibi perſuade.

Juvenal. *Sed quæ mutatis inducitur, atque fovetur*
Tot medicaminibus, coctæque ſiliginis offas
Accipit, & madidæ facies dicetur, an ulcus?

Tertul. de cultu Fœmin.

Quantum à noſtris diſciplinis aliena ſunt, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur: effigiem mentiri quibus linguâ non licet, appetere quod datum non ſit, quibus alienis abſtinendum, ſpeciem exercere, quibus ſtudium pudicitiæ eſt; edite mulieres Chriſtianæ, quomodo præcepta Dei cuſtodiatis, lineamenta non cuſtodientes.

'T IS een ſtreeck van voorſichtigheydt alle ongewoone dingen voor verdacht te houden. Niemant en heeft oyt, ſonder merckelijcke oorſaken, beſetheyt in een ſloef, ſparigheydt in een opſnapper, vriendelickheydt in ſijn vyandt geſien: noyt en weet'er heuſheyt by den trotſen; mildigheyt by den gierigen te vergeefs gepleegt. Daer de taerte meeſt verbrant is, ſtroyt den patteybacker het meeſte ſuycker: daer het ſatijn meeſt gepleckt is, voeght den borduerwercker het meeſte gout. De gebreken der menſchen en werden noyt ter goeder trouwen getemt, ſeyt Seneca, ſy houden veel eer haren aert en wreetheyt in, alſe die af-leggen, en als men der minſt op verhoedt is, ſoo breken ſy weder uyt, en wandelen den ouden karre-pat. Wanneer een gram menſche, ſeyt Tacitus, ſijn gramſchap inkropt, let dan vry op u ſtuck, want 't is een gewis teycken van een wreet voornemen.

Jacob. 1. 12. *Saligh is den man die verzoekinge verdraegt, want als hy beproeft ſal zijn, ſal hy de kroone der heerlijckheydt ontfangen.*

DIe aen het wit ſatijn geeſt hondert duyſent ſteken,
En meynt noch evenwel de ſijde niet te breken:
Want als de ſnege maeght haer naelde wederhout,
Waer eerſt de ſteke was, daer is dan enckel gout.
O! ſtelt u weerde ziel, om met gedult te dragen
Al wat van boven komt. Al zijn het harde ſlagen,
't En brengt u geen verderf. Des Heeren wonder hant
Geneeſt, oock alſe quetſt; en koelt oock, alſe brant.

Sanat, quod perculit.

NOn tibi fert animus tua ſerica perdere, quamvis
Mille foraminibus ſerica, virgo, notes:
Quod laceravit acus, rutilo mox ſplendet in auro,
Pulchrior ex ipſo vulnere tela redit.
Quos premis, Alme Deus, non opprimis, arrige mentem,
Qui gemis æthereâ vulnera facta manu.
Perfer, erit ſanâ cute pulchrior ipſa cicatrix;
Et dabit haud dubiam vulneris Auctor opem.

D'un coſté Dieu oingt, de l'autre il poingt.

TU fais au blanc ſatin dix mille troux, m'amie,
De tout celà pourtant ton cœur ne s'en foucie;
L'ouvrage en eſt plus beau. Dieu par ſon chaſtiment
Guerit le cœur humain, ſa playe ſains nous rend.

SANAT, QUOD PERCULIT.

QUod in byſſo virgo acu-pictrix, id in nobis agit Deus. Quem, precor, unquam honoravit magnus ille Opifex, quem non antè oneravit? Quem unquam è ſuis aut gratia ſpirituali imbuit, aut honore corporali egregiè decoravit, niſi præmiſſa, in utroque, inſigni aliqua calamitate? Non antè patriarcha Jacob opulentus, & ingenti famulitio, tanquam exercitu, ſtipatus ad ſuos rediit; quam ſolus bacillo innixus in exteras regiones profugus abiiſſet. Non antè Joſephus regali ſplendore emicuit, quàm carceris ſqualllore ſorduiſſet. In ſpiritualibus, non antè Paulus impios à morte revocavit, quàm in piorum mortem conſenſiſſet; Eccleſiam non propugnavit, quam eam oppugnaſſet; lucem denique Euangelii, niſi cæcus, non vidit. Quid multa? utiles ſunt fidelibus afflictiones, etiam animi. Si quando ergo affligi te contigerit, O mens pia, corpore, ſive animo, in ſolatium tui hoc, aut ſimile, argumentum deprome: Deo eſt propoſitum me honorare, infamia enim afficior: me firmare, quippe debilitor: divitiis me cumulare, in paupertatis anguſtias detrudor: gaudio me afficere, doloribus cruciandum me tradidit. Nam ut ait

Auguſtin. ſup. Pſalm. 21.

INtelligat homo medicum eſſe Deum, & tribulationem medicamentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem, ſub medicamento poſitus, ureris, ſecaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, ſed audit ad ſanitatem.

Perkin. Tract. de Spirit. deſert.

Dei gratia incipit, perficitur, ut plurimum, per contraria.

Apocalyp. 2. 10.

Ne crain rien des choſes que tu as a ſouffrir. Sois fidelle juſques à la mort; & je te donnerai la couronne de vie.

GElijck een maget met haer borduerwerck, ſo handelt de goede Godt metten menſche. Wie heeft hy oyt vereert, die hy te voren niet belaſt en hadde? wie van de ſijnen heeft hy oyt tijdelijck oft geeſtelijck geſegent, die hy te voren in beyde niet en hadde beſocht? Den oudtvader Jacob en is niet eer met vrouwen, kinderen, knechten, maeghden, en vee als met een heyrleger omringelt tot de ſijnen gekeert, voor hy met een ſtaf alleen in de handt veltvluchtich was vertrocken. Joſeph en is niet eer tot Koninckl ijcken glans verheven geweeſt, voor hy in 't duyſter des kerkers was nedergelaten. In geeſtelijcke ſaken: Paulus en heeft niet eer de goddeloosen uyt den doodt getogen, voor hy in de doodt van de Godtſaligen had bewilligt: hy en heeft voor Godes kercke niet eer geſtreden, voor hy die wel heftelijck te voren hadde beſtreden: hy en heeft het licht des Euangeliums niet geſien, dan doen hy ſteke blint geworden was. Om kort te maken, den Godtſaligen ſtrecken ſelfs hare ſwaricheden, 't zy in ziele of in lichaem, gantſch en al ten goede: en daerom mach een Chriſtelijck gemoet wel ſekerlijck aldus reden-kavelen: de Heere wil my tot eeren verheffen, en waerom doch? want my wert oneere aengedaen. Hy wil my verſtercken, want ick gevoele mijne ſwackheyt. Hy wil my verrijcken, want hy beſoeckt my met armoede: hy wil my verblijden, want hy treft my met droefheden. Siet daer! een ſeldſame, doch een vaſte, maniere van reden-kavelen van de kinderen Gods.

X.

Verwonnen oog, begonnen min.

GHy ſult een leeuwe ſelfs haeſt maken uw gevangen,
Verwint hem maer het oog Soo eens de ſoete wangen
Van eenig aerdig dier verblinden uw geſicht,
Ach! van een dapper man en blijfje maer een wicht:
Al treets'u op den neck, ghy ſult haer trotsheyt lyden:
Al ſpouts'u in den baert, ghy ſult de gramſchap myden,
Wat dient'er veel geſeyt? al waer oyt minne quam,
Daer wort de ſelfſte leeuw ſoo mack gelijck een lam.

Captis oculis, capitur bellua.

MOx leo captus erit, ſi lumina capta leonis:
Si neſcis, oculis vincitur omnis amans.
Senſibus ergo tuis ubi dulcis inhæſit imago,
Perque oculos intrans corde reſedit amor,
Mox domitâ cervice jugum, gratoſque labores,
Dulcia mox tergo verbera nempe feres:
Et licet aut leo ſis, aut tigride ſævior orbâ,
Accipies leges, quas tibi dictat amor.

Par des yeux les deux feneſtres,
Darts d'amour deviennent maiſtres.

QUand on jette au lion un drap deſſus la teſte,
La veue luy prenant, on prendra toſt la beſte;
Farouche nul ſerà quant il eſt pris au yeux,
Apprivoiſé ſeras, ſi tu es amoureux.

Is 't oogh verraſt, 't beeſt is in laſt.

BEſiet, het moedigh dier de Leuwe ſtaet gebonden,
Om dat men ſijnen aert ten leſten heeft gevonden:
Ach! Sampſon is gevat, om dat ſijn machtigh haer
Wert, door een ontrou wijf, zyn vyant openbaer.
Wil iemant in der haeſt ſijn vyant overwinnen,
Die leere ſijnen gront en aengebore ſinnen.
Want ſoo hy dat geheym ten vollen weten kan,
Daer is geen twijfel aen hy is'er meeſter van.

Primo vincuntur oculi.

VIncere ſi ſævum cupis, & vincere leonem,
Fac oculos vincas, & leo victus erit.
Dum vocat in pugnam validas tuba rauca cohortes,
Ferreaque horrendo fulminat ære ſeges,
Dux oculos viſu, dux murmure territat aures
Hoſtibus, & pavidos excitat arte metus.
In pugnis oculi primum vincuntur, & aures:
Lumina qui potuit vincere, victor abit.

Oeil gaigné, corps perdu.

L'œil au lion perdu, pert auſſi toſt ſa vie:
Le chef d'armée ainſi faict peur a ſa partie,
Par monſtres non cognus, ou quelque aſpect hideux.
Il gaignera le cœur, qui a gaigné les yeux.

Ovid. Metam 3. *NOn bene conveniunt, nec in una ſede morantur*
Majeſtas & amor.

Mantuan.

QUiſquis amat, ſervit, ſequitur captivus amatam,
Fert domitâ cervice jugum, fert dulcia tergo
Verbera, fert ſtimulos, trahit & bovis inſtar aratrum.

MOvent ac turbant homines non res, sed, quas de rebus habent, opiniones. primæ istæ notiones mirum est quantum valeant; nec animos semel præjudicio occupatos facile quis in integrum restituat. Novum imperium inchoantibus utilem esse clementiæ famam! invisumque principem seu benè seu malè facta premere, prudenter notat Tacitus. Valet hoc sanè etiam in rebus privatis. Recens conjugatos dissidia, ut scopulos, vitare jubet Plutarchus, ne videlicet simultas præmatura animos, antequam coaluerint, dissolvat. Qui amoris scita tradidere, amanti, primis præsertim alloquiis, ut Dominæ oculis ac auribus blandiatur, vehementer incumbendum putant. Scivit id, ac in usum deduxit Venus, apud Virg. quid enim Dea nescit amoris? ideoque Æneam suum primo aspectu Didoni os humerosque Deo similem *videndum exhibuit. Eodem strategemate Juditha primo vigiles, mox Imperatorem ipsum Assyriorum Holofernem circumvenit. Ut vidit, ut periit, usque adeò.*

Tacit. de Motib. Germ.

Primi, in omnibus prœliis, oculi vincuntur.

Lipſ. Doct. Civil. lib 5. cap 16.

Clamor repentinus aliquis, aut imago, aut aspectus fugâ sæpe exercitum implevit: & hæc talia magis, quam gladius, consternant hostem, videbisque militem vanis & inanibus magis, quàm justis formidinis causis moveri.

DE menſchen werden voor het meerendeel geleydt, niet ſo ſeer door de dingen ſelfs, als door de inbeeldinge die ſy van de ſelve in 't hooft krijgen. 't Is te verwonderen wat den eerſten inval by ydet een van ons al vermach, want ſoo haeſt wy eens zijn ingenomen, en konnen wy nauwelijcx, om iet anders te gevoelen, gebracht werden. Voor een Prince, ſeyt Tacitus, die eerſt aen 't Rijck komt, is 't oorboir voor een genadigh en goedertieren Vorſt by den gemeenen roep gehouden te werden. Voor een man die nieuwelijcx een jonge vrouwe getrout heeft, ſeyt Plutarchus, is 't geraden alderley ſcherpheyt te ſchouwen, om de inbeeldinge van haer teer gemoet t'hemwaerts te trecken. Die van de liefde handelen, ſchryven 't eerſte geſichte en ontmoetinge ſonderlinge kracht toe om harten te ſteelen. Met deſen treck heeft Venus de oogen van Dido, in de eerſte vertooninge van haren Æneas, Judith het geſichte van Holofernes t'haerder eerſter geſichte vervoert en ingenomen. Let'er op die 't aengaet.

Livius:

Nihil tam leve est, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.

Math. 6. 23. *Indien u ooge boos is, ſoo ſal u geheele lichaem duyſter weſen.*

AL is de felle Leeuw de koninck van de dieren,
En dat hem al het wout en alle menſchen vieren,
Wint iemant niettemin het ooge van het beeſt,
Sijn lijf is ſonder kracht, ſijn herte ſonder geeſt.
Siet! wat het oog vermagh; het oog heeft vreemde krach-
En over ons bedrijf, en over ons gedachten, (ten
O! ſoo je tucht bemint, en ſchouwt den vuylen brant,
Hout doch het deitel oog geduetigh in den bant.

Pſalm. 11. 9. Averte oculos meos ne videant vanitatem.

QUi modo liber erat, victis leo servit ocellis:
Quisquis es, à victo lumine, victus eris.
Credite, peccati sunt lumina nostra fenestræ,
Hâc & avarities, & levis intrat amor.
Pande fores, subit hostis, & omnia cæde cruentat:
Pande oculos, Satanas cordis in arce furit.
Cura sit, ô teneri tibi ne capiantur ocelli,
Ni servum vitiis subdere pectus ames.

Luce. 11. 35. *Regarde que la lumiere qui est en toy, ne ſoit des tenébres.*

LE fin-ruſe veneur le grand Lion attrape,
En luy gaignant les yeux, d'un voile de ſa cappe;
Combien des braves gens ſont par leur yeux ſrapez!
Nos yeux, helas! nous ſont feneſtres de pechéz.

NEQUITIÆ DUCES, OCULI.

SErpenti, loco angusto insinuare sese dum conatur, si caput modo uspiam detur immittere, protinus integro corpori facilis est transitus. Anguis istius mystici caput, id est, primam peccati suggestionem, si admittemus, illicò ad ipsa cordis penetralia malum præcurret. Hic & alibi principiis obstandum est: nam quemadmodum scalas quasdam Jacobæas exstare novimus, quibus, tanquam per gradus, in cœlum enitimur: in via est quædam declivis ac prona, qua lubrico lapsu in perditionem ferimur. Nil adversario nequius; quoties aliquem in scelus aliquod pellicit, non statim formatum, ac suis depictum coloribus id ipsum proponit, sed à parvis ferè initiis, non tam malis, quàm ad malum insensibili quodammodo vergentibus, remorditur, atque ita sensim ulterius progrediendo, id quod intendit, patrat. Nemo repentè fuit turpissimus. Davidem in homicidium propellere dum vult, si recta eo tendat, horrebit vel nomen sceleris bonus rex, otium itaque primo suggerit, ac torporem, mox oculum nequam, hinc adulterium, denique istis præmissis, ut necessarium, infert homicidium. Omne peccatum superbum est, amat asseclam.

Luc. 11. 34.

LUcerna corporis tui est oculus tuus! si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit! si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint.

Nilus in Sentent.

COhibe oculum: cum enim non attenderis, circumvolvitur. Munito aures & oculos, per illa enim ingrediuntur omnia tela malitiæ.

ALs haer de ſlange door een enge plaetſe wil indringen, kan ſy maer het hooft daer in krijgen, het geheele lijf ſal lichtelijck volgen. 't Gaet even ſoo met de oude Slange, den Duyvel, de welcke ons ſoo verre open vindende, dat hy maer de beginſelen der ſonde daer in kan veſten, hy ſal lichtelijck alderley grouwelen daer by voegen. Daer is wel een Jacobs ladder, om opwaerts ten Hemel te klimmen; maer daer is mede een nederhellende wech, leydende ten verderve. De Duyvel, uyt zijnde om iemandt te verlocken, gebruyckt gantſch kleyne, en naulijck iet van het goede afwijckende beginſelen, glijdende alſo, ongevoelijcker wijſe, allengskens dieper. Hy, willende den David tot een doodtſlager maken, berijdt hem voor eerſt met het ſacht toomken van ledicheydt; maer verweckt daer by in hem, een krielen ſin, vuylen luſt, overſpel, en ten laetſten den doodtſlach ſelfs, ſchiet als een nootwendig gevolg van 't voorgaende. De ſonde is trots van aert, ſy en wil niet alleen gaen, ſy moet t'elcken den eenen laquay of den anderen achter haer ſteert hebben. Elck dan, die alle ſonden niet wil inlaten, moet elck van de ſelve van eerſten af wederſtaen. 't Is gevoechlijcker, ſeyt den borger, een moetwilligen gaſt de deure voor 't hooft te ſluyten, als ingelaten zijnde, hem uyt te jagen. 't Is voorſichtelijcker, ſeyt den krijgsman, des vyants inganck te beletten, als binnen landts met hem te oorlogen. 't Is wijſſelijck gedaen, ſeydt den Medecijn, de ſieckten in haer beginſelen te bejegenen. 't Is goet, ſeyt den lantman, de ſchapen voor den dam te ſchutten. Het beſte van alle is, ſeyt den Chriſten, de ſonde al in hare geboorte den neck te breken.

X I.

Volwassen Appel en rijpe Peer, sijgt licht ter neer.

INdien je minnen wilt, en dat met korte swieren,
En stelt u sinnen noyt op al te jonge dieren;
Te licht, eylaes! te licht, en dickmael op een spronck,
Wort iemant daer geseyt; *mijn dochter is te jonck.*
Een rijper dient u best, daer vrijtje veel geruster,
Doch meest indien u lief nu krijght een vlugge suster:
Groen fruyt is wonder tay, ten wil niet van den tack;
Tast naer een rijpe peer, soo pluckje met gemack.

Mite pyrum vel sponte fluit.

SI grave prolixos tibi pectus abhorret amores,
Candida conjugii si tibi meta placet,
Hanc ut ames sit cura, soror cui nubilis instat·
Nonne vides? frondes fronde premente ruunt.
Hæc sit amica tibi, cui serior ingruit ætas·
Crede mihi, causam tempus amantis agit.
Mitia sponte fluunt, pyra cruda tenacius hærent·
Nec sequitur facilem, quæ viret uva, manum.

Fruict verdelet, aisement ne chet.

AMant, si tu ne veux languir de longue flame,
Addresse tes amours à quelque meure dame
Ne voit on au vergers que meur fruict suit la main?
Et qu'au trop verdelet souvent on tire en vain?

Rijp ooft, haest gerooft.

WIl iemant jonck gewas van groene boomen trecken,
Soo moet hy tot het werck sijn gantsche leden strec-
Maer komt hy met'er hant ontrent een rijpe peer, (ken.
Die scheyt van stonden aen, en sijght in haesten neêr.
Dus gaet'et met den mensch, wanneer de leste stuypen
Hem prangen aen de ziel, of in de leden kruypen;
De jeught is wonder tay, en worstelt met de doodt,
Maer die veel jaren telt, en hoeft maer eenen stoot.

Homo pomo similis.

POma, sub autumnum curvos onerantia ramos,
In calathos, digito vix bene tacta, fluunt:
At movet, & totam quatit aspera villica matrem,
Dum pyra præproperâ vellit acerba manu.
Vix luctantem animam, post vulnera multa, resolvit,
Cum petit imberbes mors inopina genas.
At tremulo vix parca seni fatalia tangit
Stamina, & ille suum labitur in tumulum.

La meure pomme, un vieil homme.

VEux tu voir la façon du trepasser des hommes?
Mets tes yeux au jardin où que l'on cueille pommes,
Le fruict se tient au bois quant il est verdelet,
D'un petit chocq du vent la meure pomme chet.

Horat. lib. 2. Car. Od 5.

— Tolle cupidinem
Immitis uvæ
Jam te sequetur, jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum.

Virg. — *Primis & adhuc crescentibus annis.*
Non mentem Venus ipsa dedit.

Tertullian. *Acerba res est, immatura virgo.*

MATU-

IL m'eſt advis que bien à propos ſe peut icy apliquer un bon mot Francoys, dont faict mention le Sieur du Vair au traicte des reſponſes d'Epictete (pour l'amour duquel je parleray Francoys pour ceſte fois) un homme, une pomme, *dict il, y adjouſtant ce verſet,*

Nos corps, comme les fruicts aux arbres attachez,
Ou meurs tombent en terre, ou verds ſont arrachez.

In modo itaque moriendi homo pomo non abſimilis eſt. *Et me ſemble, que la dicte comparaiſon eſt propre & vive pour exprimer la façon de mourir, & d'un robuſte jouvenceau, qui eſt encore en la fleur de ſon aage, & d'un bon vieil homme, qui jà va penchant vers la terre.* Omnia quæ ſecundum naturam ſunt, (ait Philoſophus) ſunt habenda in bonis: *Mais tout ce qui nous advient au revers du cours de la nature, eſt ordinairement faſcheux. Ciceron ſemble ceſte meſme façon de parler avoir emprunté d'Epictete, de laquelle il s'eſt ſervi au livre de la vieilleſſe, mais en termes plus aigus & eſlevez. Entendez donc parler ce grand Orateur en ſa propre langue:*

't GAet met den menſch, als met de peer,
De dees is rijp, en ſijght ter neêr;
De geen, noch groen, dient niet gepluckt,
Wert lyckwel van den boom geruckt.

Dit is een ſpreucke Epicteti, door de welcke hy ons aerdighlijck afbeeldt het onderſcheyt tuſſchen het ſterven van een Jongelinck, noch groen en tay zijnde van jeught, en tuſſchen een out man, alreede na der aerden hellende, en met den hoofde wijſende werwaerts hy haeſt henen moet. Welcke maniere van ſpreken Cicero van Epicteto ſchijnt ontleent te hebben. De Jongelingen, ſeydt hy, ſterven, gelijck als het vyer door kracht van water wert uytgebluſt; de Oude gelijck een vyer dat van ſelfs verteert zijnde, ſich onder d'aſſchen begraeft, en vergaet: of wel gelijck boom-vruchten, de welcke groen zijnde werden van den boom geruckt, rijp zijnde druypen van ſelfs daer henen. Alſoo, ſeyt hy, ſterven de jonge door gewelt, de oude als van rijpheydt.

Cicer. lib. de Seneſt.

ADoleſcentes mihi mori ſic videntur ut aquæ multit udine flammæ vis opprimitur. Senex autem, ſicut, ſua ſponte nullâvi adhibit â comſumtus ignis extinguitur: & quaſi poma ex arboribus, cruda ſi ſint, vi velluntur, ſi matura & cocta, decidunt. Sicut vitam adoleſcentibus vis aufert, ſic ſenibus maturitas.

Philip. 1. 23.

Ick begeere te verſcheyden van den lichame, en met Chriſto te zijn; want dat is verre het beſte.

WAnneer den bogartman het fruyt begint te plucken,
En dat hy met gewelt moet aen de taecken rucken,
Dat is een vaſte peyl van haren wrangen aert,
Die even in de pluck haer weſen openbaert.
Wanneer de bleecke doot komt trecken aen de menſchen,
En datſe ſtrevigh zijn, en om te leven wenſchen:
Dat is van ſtonden aen, dat is genoegh geſeyt,
Dat haer noch wrange ſucht ontrent den boeſem leyt.

Quod crudum, idem & pertinax.

VIllicus irrigui dum munera colligit horti,
Prodiga maturum ſponte dat arbor onus:
Si qua legi renuunt, ramiſque tenacibus hærent,
Scilicet ingrati poma ſaporis erunt.
Corpora mors hominum manibus cum vellit avaris,
Mens bona, ne ſævi, ſponte ſequemur, ait.
Qui negat avelli ſe poſſe, Deoque reſiſtit,
Exhibet, heu! crudi pectoris ille notas.

Eccleſiaſt. 41. 4. *Ne crains point la ſentence de la mort.*

SE tient fort aux rameaux quand meure n'eſt la pomme;
Le fruict doux à manger bien aiſement l'aſſomme.
Qui reſiſte au deſtin, & de la mort a peur,
Cognoiſtre faict, qu'il a mauvais humeurs au cœur.

QUOD CRUDUM, IDEM ET PERTINAX.

FEram avem caveæ incluſam non opus eſt ut aliquis abigat, vel exire compellat, ſed ſimul atque cavea aperta eſt, ſtatim in liberiorem campum avolat. Corporis ergaſtulo incluſi ſumus miſeri mortales, purum & apertum aerem, in morte, nobis recludit Deus: quid ſtamus? nunquid, cum naulum exigitur, ſignum eſt nos in portu eſſe? Solem oriri quotidie & occidere videmus, nec turbamur, quia aſſuevimus, & naturæ hunc ordinem ſcimus. Quidni idem de vita ac morte judicamus? Quid uſpiam delectabilius, quam animò ſecuro, vel cum Simeone dicere poſſe, nunc dimitte ſervum tuum Domine? *vel cum Paulo;* cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto? *Tædio vitæ tamen mortem optare, quia vel adverſa corporis vel animi patimur, nec animoſum foret, nec commendabile. Timidus æquè habendus eſt, & qui mori non vult, cum opus eſt, & qui vult, cum non oportet, ait Joſeph. Agedum ergo mi Chriſtiane, nec tantus ſit dolor, qui in mortem te impellat ante tempus moriendi, nec tanta voluptas, quæ te detineat, cum eſt tempus moriendi. Non eripitur hæc vita, ſed interrumpitur, ut melior reddatur; non conſumitur, ſed mittitur ad certiora ſpiritus.*

Seneca Epiſt. 26. *Quis exitus melior quam in finem ſuum, naturâ ſolvente, dilabi? lenis hæc via eſt, ſubduci.*

Chryſ. ſuper Matth. 10. *Mors, munus neceſſarium eſt naturæ jam corruptæ, quæ non eſt fugienda, ſed potius amplectenda: ut fiat voluntarium, quod futurum eſt neceſſarium.*

Offeramus Deo pro munere, quod pro debito teneamur reddere.

'T IS onnodig eenen wilden vogel, die in een hutte opgeſloten is, uyt de ſelve wegh te dryven: want, de hutte maer open zijnde, ſal van ſelfs genoech wegh vliegen. Wy menſchen zijn in dit lichaem, als in een muyte, gevanckelijck henen geſet. Godt heeft ons de doot, als tot een ontſluyter van deſen kerker, toebereyt. Wat ſchricken wy, als den verloſſer tot ons komt? het afeiſchen van veerſchat, is dat niet een teycken dat wy ontrent die haven zijn, daer wy henen poogden? Wy ſien de Sonne dagh aen dagh rijſen en ondergaen, ſonder dat ſulcx ons eens verſchricke. En waerom dat? overmits dat wy weten dat ſulcx den gemeenen loop der natueren is. Waerom en oordeelen wy mede ſoo niet, van ons leven en ſterven? daer en is (mijns oordeels) niet heughelijcker als, met vollen mont en met een bereydt gemoet, te mogen ſeggen, of met den ouden Simeon, nu laet Heere uwen knecht gaen in vrede; ofte met Paulo, ick wenſche ontbonden te zijn, om met Chriſto te weſen. Door verdriet nochtans des levens, ofte om tegenſpoet, 't zy dan in den lichaem ofte gemoede, en waer 't noch kloeckmoedelijck; noch prijſelijck om de doot te wenſchen. Hy is even vreesachtigh, en den genen die ſchroomt te ſterven, als hy ſterven moet, en den genen die ſterven wil, als hy niet en moet. Wel aen dan, wie gy zijt, gy Chriſtelijck gemoet, laet'er geen weedom zijn, die u ter doodt dringe, eer het tijdt is, laet'er geen welluſt weſen die u voor de doodt doe aerſelen, wanneer uwe tijdt gekomen is.

Ons lichaem wert ons genomen, om een beter te geven: onſen geeſt wert niet uytgebluſt, maer herſtelt.

X I I.

Die ſteelt, die queelt.

ICk vont eens op een tijdt de heſſte ſitten ſlapen,
Ick ſag haer rooden mont, ik bleef'er op ſtaen gapen,
Dies kreegh ick ſtelens luſt. Maer wat een dievery?
Ick ſtal een kus van haer, maer ſy een hert van my
De muys ontrent het ſpeck die eet met groot verlangen,
Sy vat en wort gevat, ſy vangt en wort gevangen. (lief!
Siet wat een vreemde ſtreeck! wat kunſtjes weet ghy
Ghy ſit geruſt en ſlaept, en ſteelt noch uwen dief

Fit ſpolians ſpolium.

FOrtè ſuper viridi Phyllis mea fronde ſedebat,
Occulerat placidus lumina victa ſopor.
Accedo, labra jungo labris; dumque oſcula furtim
Paucula ſurripio, me rapit illa mihi.
Dum vorat, occulto trahitur ſic piſcis ab hamo.
Muſque perit, gratum dum petit ore cibum.
Improba, furandi quis te neget eſſe peritam,
Cum vigil, in ſomno, fur tibi præda cadat?

En prenant, ſurpris.

QUi chaſſe au parq d'amour a bien deſſein de prendre,
Mais las! va priſonnier, ſans y penſer, ſe rendre.
En prenant les appas ſe prenent les ſouris:
Voicy la chaſſe, amy, ou le veneur eſt pris.

Na lange loopen, moet men 't bekoopen.

ICk was voor deſen vry, ick ging al waer 't my luſte,
En als ick woelen mocht dat was mijn ſoetſte ruſte;
Nu was ick in het graen, en dan ontrent het meel,
Mijn t'huys was overal, want holen had ick veel:
Ten leſten ſagh ick hier dit lecker-beetjen hangen,
Ick proefd'et maer een reys, en ſiet ick was gevangen:
Nu ſit ick hier en kijck. O vrienden niet te mal;
„Een die geduerigh loopt raekt eenmael in de val.

Nimia libertas fit ſervitus.

LIber eram, memini, per amœna vireta ferebar;
Nec mihi grata quies, nec ſatis una domus:
Polline diſtento præ polline grana placebant,
Sæpe merum pepulit, ſæpius unda ſitim
Huc tandem nidore novo me pellicit eſca,
Quam, miſer! ut cœpi lingere, captus eram:
Libertas nocuit. fit ſtulta licentia carcer,
Omnia dum luſtrat muſculus antra, perit.

A la fin, ſe prend le fin,

MA bouche auparavant n'eſtoit que trop friande,
Voulant, par chaſque fois, eſchanger de viande,
Me voila pris enfin: j'ay maintenant ma part.
Maint perd ſa liberté helas! pour peu de lard.

Ovidius: —— *Carpitque & carpitur una,*
Suppliciumque ſui eſt.

Plaut. Trin. *Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam*
Amor quemquam niſi Cupidum hominem poſtulat ſe in plagas
Conjicere eos cupit, eos conſectatur, ſubdole blanditur, ab re
Conſulit, blandiloquentulus, Harpago.

PEcudes, quæ vel è stabulo vel vinculis emittuntur, majori cum impetu evagantur, quàm quæ nunquam alligatæ, aut inclusæ fuerunt. Id adolescentibus sæpe usu venisse compertum est; ii enim, ut ferulam timere desierunt, à labore proclives ad libidinem, in omnem ferè lasciviam erumpunt;

Imberbis juvenis, tandem custode remoto;
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

Tales, ut tandem lascivire desinant, in vincula nuptiarum conjiciendos, & pedicis nuptialibus alligandos ablegent ii, quibus ista cura incumbit, rebus ad hoc ita prudenter dispositis, ut casu magis, aut ipsorum facto, quam parentum consilio, eo delati videantur. Idque eo modo aliquando factitatum memini, non optimo semper successu. Quanto melius erit si ii, qui demissi à pædagogis suo relinquuntur arbitrio, non abjiciant imperium, sed mutent principem, & loco pædagogi (ut prudenter Plutarch.) rationi in posterum pareant! utinam id agat juventus nostra, animoque infigat aureum illud Senecæ:

Minimum debet libere, cui nimium licet.
Plutarch. de Educat. lib. in fin.

Danda est opera ut, qui voluptatibus nimis dediti sunt, & reprehensionibus minus obtemperantes, matrimonio devinciantur, quod tutissimum juventutis vinculum est.

HEt Vee, dat lange gesloten of gebonden heeft gestaen, placht vry wat onbesuysder henen te loopen als 't andere, 't welck de vryheyt gewoon is. 't Gaet veeltijdts soo met de jonge luyden, de welcke soo haest zy haer handt de plack onttogen hebben, gemeenlijck terstondt in alle wulpsheyt uytbersten.

Een Jonck gesel los van den dwang,
Ryt, jaeght, en vlieght, en gaet zijn gang;
Licht om verleyden, stuer en quaet,
Op elck die hem ten besten raet.
In nutte dingen gantsch onvroet,
Opsnapper van zijns vaders goet.
Gantsch moedigh, vol van sotte waen,
Vol lusten, die terstont vergaen.

De sulcke tijdelijck ten houwelijck te besteden, en (soo men seyt) een block aen 't been te doen, is den raet van sommigen, maer sulcks en geluckt niet altijdt ten besten. 't Waer daerom te wenschen dat de Jonckheyt, nu zijnde uytten dwanck der scholen, de Reden voor haer Schoolvrouw woude aennemen; want gelijck Seneca seyt:

Die meest mach doen zijn eygen zin,
Die dient hem meest te binden in.

Terent. Adelph. *Uxorem duxi, libertatem perdidi.*

Op eene stont, komt straf en sond'.

SOo haest de snoode rat het speck heeft aengegrepen,
Soo sluyt haer oock de val, daer staetie dan benepen;
Wat is nu van den roof? want met de valle sloeg,
Soo was dat haer de schrick door al de leden joegh,
't Is niet genoegh geseyt, na sonden komen plagen;
Een booswicht lijdt terstont, en voelt gewisse slagen;
Want op den eygen stont dat hy de sonden doet,
Soo komt'er met'er daet een beul in sijn gemoet.

Pœna, comes sceleris.

AH quoties falsæ nos ludit imaginis error!
Mus sibi dum fingit prandia, carcer adest.
Et vorat, & capitur, nec erit mihi dicere promptum,
Quid prius evenat, num sapor, anne dolor.
Mus peccator homo est; quisquis mala gaudia carpit
Corpore, quod pectus mordeat, intus habet.
Pœna voluptatis comes est, dolor ipsa voluptas;
Impurus nunquam gaudia pura tulit.

Proverb. 11. 2. *L'orgueil est il venu? aussi est venue l'ignominie.*

SI tost que la Souris ronger le lard s'avance,
La voilà prise au corps, tout à la mesme instance.

Le creve-cœur est prest à l'homme qui faict mal:
La peine & le peché marchent d'un pas égal.

POENA, COMES SCELERIS.

OMnes, quas mundus propinat, voluptates, apibus non dissimiles esse, non immeritò dixerim. Fronte blandiuntur, postica pungunt. De sese judicent alii. Ad me quod attinet, non memini quidquam mihi unquam accidisse, cui voluptatis nomen merito tribuendum censeam. Unicus sanè dolor corpus magis afficit, quàm voluptates mille. Quid mirum? semper aliquis dolor voluptati, dolori nulla voluptas inest. Nullum mortalibus gaudium purum est. Id si verum in doloribus hisce temporalibus ac momentaneis, quanto magis id locum obtinebit in æternis. Hæc si vera, cum particula aliqua corporis affligitur, quanto veriora, si corpus universum. si dolor unius articuli, ut puta dentis, intolerabilis nonnemini videatur, quid de exquisito animæ simul ac corporis supplicio cogitandum est? statuamus igitur nullam hic voluptatem puram esse, vel si uspiam aliqua, certè, nisi in conscientiæ puritate, non inveniri; nam quemadmodum corpus voluptatum capax non est, nisi benè temperatum, ita nec animus, nisi conscientia ritè purgata.

Genes. 2. 17.

De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Proverb. 11. 21.

De main en main le meschant ne demeurera point impuni.

t EN is niet ongerijmt de wereldtsche wellusten met de byen te vergelijcken, alsoo de selve beyde de soetigheyt in den mont, de bitsicheyt en bitterheyt in den steert dragen. Yder oordeele van sich selven, wat my belangt, ick derf seggen dat my noyt iet bejegent is, dat te rechte de naem van wellust mochte gegeven werden. Een eenige droefheyt gaet ons veel dieper in, als duysenderley genuchten. Is 't wonder? daer en is geen vreught, die niet altijdts wat onsoets ontrent haer heeft: weedom daer en tegen heeft nimmermeer een soete beet, maer is over al haer selfs gelijck. Het welcke indien plaetse heeft in tydelijcke pijne; wat sal 't zijn; daer het geheele lichaem te lijden sal hebben? Indien de pijne van een tant, ofte ander kleyn lit, onlydelijck wert geacht, wat sal 't sijn daer lyf en ziele gesamentlijck in de uyterste weedom sullen liggen? Daer en is dan hier geen blydschap te verwachten, die recht suyver en onvermenght is, ten ware in een oprecht gesuyvert gemoet: want, gelijck een onguer en ongesont lichaem niet bequaem en is om wellust te plegen, en in de selve smaeck te vinden, soo mede in ons gemoet, indien het niet gesuyvert en zy van doodelijcke wercken.

XIII.

Van roock werd' ick gevoedt.

MEn hout dat Venus kint meynt handel aen te grijpen,
Het veylt tabak te koop, en menig hondert pijpen.
Roock is sijn kramery, roock is sijn beste vont,
Roock schiet hem uyt de neus, roock berst hem uyt de mont,
Roock sweeft hem om het oogh, soo datse beyde weenen,
En noch is 't al vermaeck, gelijck de vryers meenen;
Roock is sijn gantsche rijck, roock is sijn beste goet
't Is roock, 't is enckel roock, al wat den minnaar voedt.

Fy! die roock eet, en beter weet.

DE Salamander leeft alleen uyt schrale winden,
De Kiekel weet haer aes ontrent den dauw te vinden.
Matroos gebruyckt taback, die licht daer henen schiet;
Maer die in hoven leeft eet roock en anders niet.
Wat is doch hoofsche gunst? een wasem haest verdwenen,
Sy rijst gelijck een damp, en gaet dan weder henen
Als iet dat noyt en was. Gesellen, zydy wijs,
Laet Princen haren roock, en eet gemeene spijs.

Fumos vendit Amor.

Aëreo de rore trahunt alimenta cicadæ,
Futilis aura tibi dat, salamandra, cibum
Nautica plebs avido tabaci bibit ore vaporem,
Nostra, levi fumo, pectora nutrit amor.
Mira puer Veneris vasto promittit hiatu:
At si perspicias singula, fumus erit.
Fumus amans, & fumus amor, mens fumus amicæ est,
Et speciem fumi, quidquid amamus, habet.

Aula vapor levis est, fumi venduntur in aulâ.

STellio semper hians ventis nutritur, & aurâ;
Colligit è liquido rore cicada cibum
Ore trahit fumum tabaci, quem naribus efflat,
Nauta, procellosum dum mare lintre secat.
Aula vapore suis alimenta clientibus affert.
O miseros! procerum futilis umbra, favor.
Aula vale, mihi caula placet, nemorumque recessus:
Cultor ego hic sanctæ rusticitatis ero.

Amant ton heur, n'est que vapeur.

AL'amoureux esprit la grace de sa dame
Rapporte sa vigeur, faict revenir son ame:
Des dames la faveur n'est que fumée & vent,
De rien, que des vapeurs, se donc nourrit l'amant.

Mieux mestier, qu'Esprevier.

LE matelot est gay, quand du tabacq peut prendre;
Et le fumeux broillard attire jusqu'au cœur:
De l'air se resiouit & paist la Salamandre,
Pour tous le courtisan ne vit que de vapeur.

Cicero pro M. Cœl.

Amores & deliciæ maturè, & celeriter deflorescunt.

Daniel Heyns.

Omnia speramus, promissaque vana fovemus
Molliter. & faciles ad nova vota sumus.
Interea totum paupertas possidet ævum,
Cæcaque volvendo somnia, vita perit.

AULA

FUmus, quem excitant ii, qui hyoſcyamo Peruviano (tabacum vocant) utuntur, gyris tortuoſis in aerem emiſſus, ſpectanti ut magnum ac delectabile aliquid primò quidem in oculos incurrit, mox tamen propius aſtanti fœdum odorem incutit, lacbrymas excutit. Hoc aulicæ vitæ artibus non ineptè fortaſſe aliquis per ſimilitudinem applicet; in quâ multa ſpecie amica & magnifica, re non futilia modò, ſed noxia interveniunt. Sæpe ibi aliquis palam laudatus (quo incautior decipiatur) ſecretis criminationibus infamis, licet omnia caveat, tamen per ornamenta ferietur, inquit Tacitus, artium aulicarum minimè ignarus. Eximiè leporem à vulpeculâ coram leone laudatum, referunt fabulæ, ſed a teneris ac lautis ipſius carnibus, quæ præconia trepido animali mox in perniciem ceſſere. Talis

Fraus ſublimi
Regnat in aulâ.

Benè ergo

Seneca Thyeſt.

Stet quicunque volet	*Leni perfruar otio,*
Aulæ culmine lubrico,	*Nullis nota Quiritibus*
Me dulcis ſaturet quies,	*Ætas per tacitum fluat.*
Obſcuro poſitus loco	

Lipſ. lib. 2 Civil. doct. ex Tacit. 3 Annal.

Ancipitem omnem potentiam in aulâ eſſe, multi ibi ſpeciem magis in amicitiâ Principis, quam vim retinent.

DEn damp, die de meeſter tabacksblaſers met door den anderen ſpelende ſwieren in de lucht weten uyt te waſemen, ſchijnt aen de omſtanders voor 't eerſte vry iet ſonderlings en vermakelijck te weſen; maer kort daer nae drijft de ſelve een ſtanck in de neus, en tranen uyt den oogen. Dit ſoude miſſchien niet qualijcken paſſen op ſoodanige hoofſche ſtreken, die nu en dan in den ſchijn wel ſoo wat aenſienlijck, en oock vriendelick haer laten aenſien; doch eyndelick in der daet niet alleenlijck ydel en beuſelachtigh, maer oock gantſch ſchadelijck werden bevonden. In de Hoven (ſeydt'er een geſlepen Hovelingh) werdt men dickwils (om te beter op den thuyn geleydt te werden) in 't openbaer ten hooghſten gepreſen, en middelertijdt op het vinnighſte in 't heymelijck bedragen, en vermaeckt: in voegen dat men hoe nauw men oock op ſijn ſtuck letten mach, eyndelijck evenwel ſelfs met ſchijn van vereeringe, deerlijck werdt mishandelt. De Vos placht den Haes in 't byweſen van den Leeuw wel ſomwijlen ſeer te prijſen, maer dien lof wiert daer op alleenlijck genomen, dat den Haes kort en ſmakelijck van vleeſch was. Hoe den armen Haes ſoodanigh prijſen bekomen kan, is by yder een lichtelijck te dencken.

Dat zijn ſtreken, dat zijn rancken,
Die in Princen hoven wancken.

1 Timoth. 6 8. *Koſt en kleederen hebbende, wy ſullen ons daer mede laten genoegen.*

AL heeft Matroos alleen een pijp taback gedroncken,
Hy krijgt een vrolijk hert al waer hem wijn geſchoncken;
De Krekel eet den dau, de Salamander wint;
't Is vreemt waer menigh dier ſijn dranck en eten vint.
Wil iemant met beſcheydt de reden plaetſe geven,
Men hoeft geen groote koſt, om wel te mogen leven,
Ghy daerom wieje zijt, die wenſt te ſijn geruſt,
En eyſt geen meerder goet, maer bidt om minder luſt.

Sapientis facilis victus.

NAutica plebs titubat, credas mera vina bibiſſe;
Quodque bibit, tabaci nil niſi fumus erat.
Stelio ſe ventis, ſe rore cicada ſaginat;
Nec minus in ſilvis hic ſalit, illa canit.
Quam modico contenta cibo mens æqua quieſcit!
Rapa triumphales pavet adusta viros.
Non augenda tibi res, ſed minuenda cupido eſt:
Deliciis animum ſi ſaturare velis.

Cœur content, grand' talent

LE Matelot eſt gay beuvant de la fumée,
La Sauterelle au bois ſe paiſt de la roſée,
Ton cœur, ton foible corps ſera toſt aſſouvi,
Les dereglés deſirs ſi tu mets en oubli.

NATURA PAUCIS CONTENTA.

SÆpe, ut ſtupendum divinæ providentiæ opus, tacitus mecum miratus ſum diverſam alimentorum rationem, quam Deus, pro re natâ, mortalibus diſpenſat. Non rarò operi ruſtico aut mechanico intentum aliquem, non minori delectatione, quam ſtupore, intuitus ſum atrum panem cum additamento vilis alicujus obſonii vorantem, tantamque, imo longe majorem, non dico voluptatem inde percipere, verum etiam multo validiorem à frugali iſto prandio conſurgere, atque inflatus aliquis, & ſe vix capiens venter, ab innumeris gulæ irritamentis redire ſolet. Nonne indies videmus tenuiorum liberos contra injuriam aeris ſatis malè inſtructos, parco inſuper victu nutritos, pingues eſſe ac nitidos; Lautiorum contrà filios molliter, & cum curâ, habitos, dubiæ plerumque valetudinis, cùm medicorum pharmacis indies conflictari? Hæc contemplatus, quis non exclamet, non pane, ſed Dei potentiâ vivere hominem? & propterea ſuperfluum eſſe, tanto apparatu corpuſculum hoc ſaginare, cui enim id bono, niſi ut mox vermes pinguiori eſca paſcamus?

Bern. de Conſ.

Si, quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis, nihil eſt quod fortunæ affluentiam petas paucis minimiſque natura contenta eſt, cujus ſatietatem, ſi ſuperfluis velis urgere, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium.

ICk hebbe menichmael, als een ſonderlingh werck van Godes goedigheydt, in mijn ſelfs overleydt de byſondere maniere van voetſel, die des ſelfs milde hant, yder na ſijn gelegentheydt, beſcheydelijck uytdeelt Wie en ſiet'er niet met een verwonderende vermakelijckheydt hier een Landman van ſijn ploegh, daer een Ambachtsman van ſijn handtwerck aflaten, en een ſtuck kaſenbroot, ofte andere ſlechte ſpijſe in de hant nemen, en daer van niet alleenlijck ſoo meugelijck eten, als of den ſmaeck van alle leckernye daer in verborgen lage, maer ſelfs veel beter ghehart daer van opſtaen, als deſe, die van alle koſtelijcke ſpijſe de volheydt voor hun hebbende gehadt, door het opſpannen van haren buyck, beyde kelder en ſpinde haar ampt ſchijnen ontnomen te hebben Wie en ſiet'er niet, met gelijcke bedenckinge, der ſchameler luyden kinderkens dunnekens gekleet, met harde koſt geſpijſt, rondom een kouden heert genoechlicken ſpelen, ofte vet en wel gedaen daer henen ſpringen, daer middelertijdt de kinderen van de rijcke luyden, met groote koſt en ſorge ſachtjens en wermkens opgetogen, als ondergeblevene quelebalckxkens deerlijck op den hals werden heen gedragen? Moeten wy, dit ſiende, met vollen monde niet ſeggen, dat den menſche alleen uyt den broode niet en leeſt, maer uyt, en van de rijcke hant Godes? en 't ſelve alſoo zijnde, waerom ſoo ſeer op den mont gepaſt, anders dan om de wormen een vetter aes voor te leggen? De bedenckinge des doodts, gelijckſe andere gebreken inbindt, ſoo kan ſe oock ſtichtelijck gebruyckt werden tot betoominge van de gulſigheydt

Prov. 27. 7. *A l'ame qui a faim, toute choſe amere eſt douce.*

XIV.

Bly, door ſlaverny.

DOen ick mijn eygen was, en mocht alomme ſweven,
Doen leyd' ick even ſtaegh een ſtil, en droevig leven;
Maer na dat my de Min bracht in den ſoeten dwang,
Doen wierd mijn tonge los, en maeckte bly geſang:
Ick lach, ick raes, ick ſpeel, en ſchoon ick ſta geſloten,
Geen tijt heeft my verveelt, geen ding heeft my verdroten;
O ſoete ſlaverny, en aengenaem gewelt!
Het is een minnaer vreught, dat ander lieden quelt.

Amiſſa libertate lætior.

OMnibus angores, uni mihi gaudia portat
Carcere ſecludi, ſervitiumque pati.
Tunc, cum liber eram, ſola ſpaciabar in umbra,
Mœſtus, inops, tacitus, nec vigor ullus erat.
Ex quo dia Venus me carcere clauſit amoris,
Ex illo lepidâ garrulitate loquor
Nunc cano, nunc vocum non eſt ſimulantior alter:
Quo mihi libertas? Sors mea ferre jugum.

Priſon m'a faict gaillard.

J'Eſtois muet au bois, mais priſonier en cage
Je rie, & fais des chants, je parle doux langage
Chacun, fils de Venus, qui porte au cœur ton dard
Eſt morne en liberté, & en priſon gaillard.

Geneſ. 29. 20.

Servivit ergo Jacob pro Rachaele ſeptem annis, & videbantur illi pauci dies, præ amoris magnitudine.

Dwanck, leert ſanck.

INdien de Papegay waer in het wout gebleven,
Sy hadde daer geleyt een woeſt en beeſtigh leven;
Maer nu ſy door bedwang by menſchen is geleert,
Soo komt'et datſe ſpreeckt, en in het hof verkeert.
Is iemant oyt geſint om eere na te jagen,
Hy moet van eerſten af, hy moet gewilligh dragen
Al wat de tucht gebiet. Bedwang ontrent de jeught
Wort eere met'er tijdt, en niet als enckel vreught.

Magiſtra virtutis, diſciplina.

SI foret in ſilvis per devia rura vagatus,
Nec caveâ viridis clauſa fuiſſet avis;
Non, regum conviva, dapes, non ore falernum
Guſtet, & aurato non recubet thalamo;
Nec lepidos daret ore ſonos, nec amabile murmur,
Nec domino poſſet dicere, Cæſar ave
Fræna det ingenio, juvenilibus imperet annis,
Optati ingreditur quiſquis honoris iter

Peur, grand inventeur.

SI j'euſſe mon plaiſir ſuivy au verd bocage,
Ma langue n'eut jamais parlé humain langage,
Me voila bien appris par ſupporter tourment;
Sans eſtre aſſujetti nul ne devient ſçavant.

Bil. Anthol. Sacr.

Abſque jugo poſita eſt ditionis amica voluntas,
Qui viget affectu, non gemit imperio.

NUllus equus rectè sessori paret, nisi arte domitus; nullum ingenium non ferox, nisi probâ educatione, & præceptis cicuretur. Qui assiduè in rebus prosperis ac lætis versati sunt, eos vix sapere prudentiores censent; quos verò sors adversa aliquoties exercuit, magis ad prudentiam ac cautionem compositi putantur. Nec immeritò; ut enim aspectus a circumfuso aere lumen accipit, sic animus ab imminentibus calamitatibus. Cum Romanis, inquit Hannibal, bonis malisque meis bellare didici. Mihi, clamat Mithridates, Fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi. Ad omnia necessitas naturam instruit: illa simias decore saltare, Elephantes doctè digladiari, picas ac psittacos distinctè loqui docet. Quid multa? res dura bestias ad actiones humanas, homines ad divinas erigit.

Op het felve beelt een andere fin.

DE wilde Papegay eerst in het wout gevangen,
Wil enkel uyt de koy, en door de sporten prangen,
Maer alsse geenen troost in dit gewelt en siet,
Soo steltse zich gerust, en singht een geestigh liet.
Wanneerder eenigh mensch met druck is overladen,
Ick weet hem groot behulp tot alle groote quaden;
Want; als de gantsche ziel met plagen is vervult,
Daer is geen beter ding, als lijden met gedult

CApta recens laqueis, & vimine clausa palustri,
Carceris impatiens se quoque lædit avis;
At cum nulla fugæ ratio, nec abire potestas,
In medio tandem carcere dulce canit:
Scilicet ærumnis patientia sola medetur,
Non aliâ melius pellitur arte dolor.
Vincula dura magis luctantia crura fatigant,
At tandem leve fit, quod bene fertur onus.

Horat. in Art. Poet.

QUi studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.

Bernhard Epist. 113.

O Quàm compositum reddit omnem corporis statum, nec non & mentis habitum disciplina! Cervicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frænat gulam, sedat iram, format incessum.

Rom. 6. 20. 22.

De dienstknecht der gerechtigheyt is vry van sonde.

AL vloogh ick in het wout, al sat ick daer verborgen,
Noch leefd' ick evenwel in veelderhande sorgen,
Het ruyschen van een riet, het drillen van een blat,
Dat bracht my in den schrick van ick en weet niet wat:
Nu ben ick (naer het schijnt, en sooje meent) gevangen;
Maer vrient, het is gemist; 'k en hebbe geen verlanghen
Te wesen dat ick was. Een harde slaverny
Die maeckt oock in den dwang een reyne ziele vry.

Bonorum fervitus, libertas.

AD strepitum folii, trepidum me sylva videbat;
Ne caperer, timido pectore semper eram:
Carcere nunc claudor, sed an hoc sit carcere claudi?
Janua sæpe patet, nec juvat ire foras.
Vincla placent, mihi dulce jugum, mihi carcer amœnus:
Ah! dum vita foret libera, servus eram.
Libertas servire Deo est, huic subdere discat,
Qui sibi servari libera colla velit.

A Dieu fervir, eft regner.

BIen que je fois captif, fi ne fuis miferable,
J'ai pris congé des bois, prifon m'eft agreable:
Sauvage vie à Dieu, tu n'as felicite:
S'affujetter a Dieu, eft vraye liberté.

BONORUM SERVITUS LIBERTAS EST.

SI quis mundi voluptatibus etiamnum immersus, fidelium mores ac tetricam (ut videtur) vivendi rationem inspiciat; nil præter ærumnas, dolores, ac veluti ergastuli angustias, meramque captivitatem eam esse facile pronuntiabit. Quippe, ex sese conjecturam faciens, nil nisi quod oculis, quod auribus, ac abdomini blandiatur, in bonis habendum putat. Aliter censet animus verè pius; etenim ex dolore gaudium, ex fletu plausus, ex captivitate libertas, tanquam è limpido fonte, scaturire videtur: Ille in quâvis conditione servitii liber est (inquit Ambrosius) qui amore non capitur, metu criminis non obligatur, quem non terrent præsentia, qui securus exspectat futura. Servit contrà, quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mærore dejicitur. Omnis passio servilis est.

2 Cor. 3 17. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.*

August in Johan. *Vis ut serviat caro animæ tuæ: Deo serviat anima tua. debes regi ut possis regere.*

Ecclefiaftiq. 6. 24.

Mon enfant escoute, reçoi mon propos & ne refuse point mon conseil.

25. *Mets tes pieds dedans ses ceps, & ton col dedans son carquant.*

39. *Et ses ceps te seront comme une place forte, & ses carquants pour accoustremens honorables.*

IEmant in de wellusten des wereldts verwerret zijnde, die sijn oogen slaet op het doen van de Godtsaligen; en haer strenge maniere van leven (soo hy meynt) insiet, laet hem duncken dat'er al ongeval, druck en herten-leet wesen moet, daer in dese luyden haren tijt besteden: ja dat de selve als in eeuwighe ghevanckenisse gehouden zijn. Want, nae sijn eygen herte oordeelende, meynt dat'er niet vermaeckelijcx en kan gevonden werden, dan dat de oogen, ooren, en den buyck aengenaem is, en wel bevalt. Een Godtsalige ziele gevoelt hier van geheel anders, want die weet blijdtschap uyt droefheydt, hertenlust uyt weedom, vermaeckelijckheyt uyt tranen, en vrydom uyt slavernye te trecken. Den selen, seyt Ambrosius, is vry, oock in alderley manieren van dienstbaerheyt, die met geen malle liefde beseten is, die met den bant van gierigheydt niet gebonden is, die door vreese van sijn quade daet, t'elcken niet weghgeruckt en werdt, dien het jegenwoordige niet en verschrickt, het toekomende niet bevreest en maeckt. Hy is daerentegens een rechte slaef, die door vreese ontset werdt, die door wellusten vervoert werdt, die door begeerlijckheden herwaerts en derwaerts getogen werdt, die of door gramschap werdt verbittert, of door droefheyt wert nedergedreven. In 't kort, elcke quade genegentheydt is als een nieuwe slavernye.

XV.

Mijn last, is aen my vast.

SOeckt iemant los te zijn van alle minne-banden,
Soo laet de vrijster daer, en treckt in vreemde landen,
Roept Naso tot de jeught; maer na dat ick het vind,
De raedt die Naso geeft, en is maer enckel wind:
Ick hebbe verr' geseylt; ick hebbe veel gereden,
En siet! het oude pack dat kleeft my aen de leden;
Dat draegh ick op den bergh, dat vind ick in het dal,
„Ach! wat in 't herte woont dat voert men over al.

Fugiendo, non effugit.

NAso viam docuit longos mollire furores,
A patria, ut valeas, inquit, Amator abi,
Jussa secutus eram, memini, tua doctor Amoris,
Hoc quoque sustinui dicere, Phylli vale
Jamque feror; juga montis equo, mare puppe pererro:
Me tamen impositum, me tamen urget onus
Non animum fugiens, cœlum modo mutat, Amator.
Quo fugis? heu! tecum, dum fugis, ibit Amor.

Fuir ne sert.

SOit que je cours aux champs, ou dans la mer me baigne,
Par tout, ou que je vais, mon mal las! m'accompagne,
Que fais-je pauvre Amant? je porte mon malheur,
Je change de pais, gardent le mesme cœur.

Propert. lib. 1. el. 30.

QUo fugis ah demens? nulla est fuga, tu licet usque
Ad Tanaim fugias, usque sequetur Amor
Insti si semper Amor, supra caput, instat amanti;
Et gravis ipse super libera colla sedet.

Als ick spring, soo waeght 'et al.

DE Schiltpad draegt haer huys geduerig op de leden,
Sy gaet als sonder sorgh, en sachtjens henen treden,
Men vintse menighmael van alle noot bevrijt,
Al gaet de vos sijn hol, de beer sijn leger quijt;
Wie in sijn boesem draegt, sijn gelt, en beste panden,
Sijn winckel, sijn beslagh, sijn vette koren-landen,
Die heeft een seker eit, en wandelt onbevreest;
„Waer is doch iemant arm die rijck is in den geest?

Omnia mea mecum.

OMnia qui secum portat sua, non vada salso
Horreat in fluctu, non freta vasta tremat;
Non tristi miser ore domus, molesque relictas
Respiciat, parvâ dum rate vectus abit.
Ingruat ense latro, grassentur ad ostia fures,
Aut canit, aut placido membra sopore levat.
O secura quies! ô paupertatis amicæ
Commoda! fælices qui tua dona colunt.

Il va seurement, qui n'a rien.

TOut ce que m'appartient tousjours chez moy je porte,
O joye, & ô bonheur de non vulgaire sorte!
Ce que le monde fuit, c'est ma felicité,
O quel plaisir comprend un' docte pauvreté!

S. Gelais.

AVant sera la grande mer sans onde,
Sans fruict la terre, & le ciel sans clarté,
Que mon esprit n'aime mieux en ce monde
D'estre à vous serf, qu'à autre en liberté

OMNIA

Miles non timet, inquit Lampridius, nisi vestitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zonulâ; contrà
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Sollicitum reddunt hominem divitiæ, non aliâ de causâ, quàm quod eripi, & ab eo auferri possunt. Separabile utique fluxumque ac mobile est, quidquid externum est. Opes aliis donari, honores in alios transferri, nobilitas ad hæredes transmitti potest; Virtutem verò ac doctrinam affixam adeò & infixam homini scimus, ut ab eo nullo modo avelli aut separari possit. Statuam ergo, cum sapientibus, omne id quod aut datum nobis, aut in nos translatum, aut ad nos transmissum est, proprium nobis ac verum bonum non esse. Dicemusque cum Cicer. contentum rebus suis esse, certissimas esse divitias. Etenim si isti callidi rerum æstimatores prata ac areas quasdam magni æstimant, quod ei generi possessionum minimè quasi noceri possit: Quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest, neque naufragio, neque incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporis permutatione mutatur? quâ præditi qui sunt, soli sunt divites; soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas.

Laert. *Monebat Anthistenes ea paranda bona, quæ cum naufragio enatent.*

Sen. de Tranq. *Aut ego fallor, aut regnum est inter avaros, circumscriptores, latrones, plagiores, unum esse cui noceri.*

De landtsknecht en vreest niet dan als hy wel gedost is, seydt Lampridius; en in tegendeel van dien, gelijck den Poeet seydt:

Die kruys noch munt heeft in sijn tas,
Past op de stroopers niet een bras:
Want hy, wiens teer-gelt is een niet,
Betaelt den roover met een liet.

De rijckdom maeckt den mensch bevreest, uyt geen andere redenen, dan overmits de selve hem kan afgenomen werden. Al wat van ons afgesondert en verscheyden is, wert haest en licht verganckelijck. Adel wert de nakomelingen nagelaten. Rijckdom kan anderen gegeven werden: eere verwandelt op anderen by opdragt. Maer deught en wetenschap zijn aen den mensche soo vast gehecht, datse van hem in geenderley manieren en zijn af te sonderen. Laet ons dan met de verstandigen besluyten, dat alles wat ons of gegeven, of opgedragen, ofte wel nagelaten kan werden, ons eygen en ware goet niet en zy: laet ons trachten sodanigen goedt na te jagen, dat uyt brandt en schipbreucke met ons kan ontvluchten.

Cui eripi nihil possit. Habiliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua contrahi possunt, quàm quæ superfunduntur, & undique magnitudo sua vulneribus objecit.

Johan. 8. 34. *Die sonde doet, is der sonden dienaer.*

Waer heen ellendig dier? ey! wilt u gangen staken,
Het is om niet gepoogt, door vluchten los te raken;
Gaet aen het open strant, of in het dichte wout,
Het kleeft u aen het lyf, dat u gevangen houdt.
Is iemant overstolpt met ongesonde lusten,
Die torst een stage last, waer sal hy konnen rusten?
Al rotst hy om het lant en hier, en weder daer,
Sijn pack dat blijft hem by, en weegt hem even swaer.

Impius & in libertate servus est.

Impia quæ proprio mens pondere pressa laboras,
Quo fugis? in nulla pes tibi fixus humo.
Nil fuga profuerit, nam quod fugis, instat eunti:
Impia perpetuus mens sibi carcer adest.
Cui corpus, cui corda regit malesuada cupido,
Colla licet jactet libera, servus erit.
Nil juvat, heu! latebras animo quæsisse nocenti,
Hunc, licet effugiat carcere, carcer habet.

Qui mal vit, son mal le suit.

Va t'en, où tu voudras; ce nonobstant sans cesse
Ta charge te poursuit, & ton fardeau te presse.
Cœur plein d'impieté: encores que tes pas
Sont pleins de liberté, esclave tu seras.

IMPIUS ET IN LIBERTATE SERVUS EST.

Servus sagitta saucius citato quidem cursu huc illuc vagatur, ac nemora

Hæret lateri lethalis arundo.

Solent mercatores, rebus pessumeuntibus, rationum libros plerumque seponere, omniaque removere quæ æris alieni molem ipsis refricant; Sed nec minus mentem excitam curæ agitant. Vidi aliquando graviter saucios, qui chirurgum tamen admittere recusarent, ne scilicet vulnus tentaret, ac inspiceret; cum undaret interea omni ex parte cruor. Multi quidem conscientiam vino immergere, jocis fallere, vel peregrinando excutere tentavêre. Frustra. Ut enim is, qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat; ita isti animum noxium ac inquietum secum circumferunt, eumque differunt quidem, non tamen auferunt. Umbra corpus, peccata animum sequuntur, inquit Basil. & manifestas facinorum repræsentant imagines. Quid agitis miseri? ægra mens curanda, non occultanda est.

Augustin. lib... de Civit. Dei: *Bonus, etiamsi serviat, liber est. Malus etiamsi regnet, servus est: nec unius hominis, sed, quod gravius est, tot dominorum, quot vitiorum.*

Hieron. Epist. ad Simpl.

Stulto imperare servitus est: &, quod pejus est, quo paucioribus præsit, pluribus dominis & gravioribus servit. Servit enim propriis passionibus, servit suis cupiditatibus, quarum dominatio nec nocte, nec die, fugari potest; quia intra se dominos habet, intra se servitium patitur intolerabile.

Een Hinde met een pijl geraeckt,
Waer dat se loopt, hoe dat se 't maeckt,
Hoe dat se rent door bergh en dal,
Eylaes! 't en baet haer niet met al:
De schicht die haer aendoet de smert,
Blijft vast gehecht dicht onder 't hert.

Veel koopluyden, welcker saken qualijck staen, schicken wel hun boecken aen d'een zijde, om daer in haren soberen staet niet te sien, maer wat baet'et? sy weten 't al van buyten, en dragen den hertzeer alreede in haren boesem. Sommige zijn gequetst, en weten 't wel, nochtans (door, ick en weet niet wat, kleynhertigheyt) en willen sy geen wondemeester ontrent haer lijden; konnen oock niet verdragen dat haer wonde getent werde, om (quansuys) niet te weten hoe diep die zy, en ondertusschen loopt haer bloet daerhenen. Even soo is 't gestelt met een quaad gewisse, men wilse verbergen, maer men kan niet. Veel zijnder die met herwaerts en derwaerts reysen, met gaen en keeren, met vrolijck geselschap te gebruycken, die soecken als af te slyten, immers in slaep te wiegen, ofte wel in den wijn als te verdrencken; maer och armen! te vergeefs! het gene dat hun quelt, is te diep in hun geplaetst. Die doornen in sijn voeten heeft, waer hy oock gaet, hy treet'er op, en gevoelt over al de pijne. De schaduwe volght het lichaem, de sonde het ghemoet, seyt den oudtvader Basilius: het gewisse doet een yder sien een afbeeldtsel van 't gene hy bedreven heeft. Wat soeckt men doch een sondigh gemoedt hier of daer te verbergen? en (soo men seydt) achter stoelen en bancken te steken? Een ongesonde ziele dient genesen, en niet versteken te zijn.

XVI.

Oock brant in zee

WAt leyt men over zee in alle vreemde landen?
Het vier het minne-vier kan in het water branden:
De groote Zee-lamprey* en houdt geen vaste ree,
En lyt noch echter brant te midden in de zee.
Waer sal een vryer heen? waer sal een minnaer varen?
Hoe? is niet Venus selfs gesproten uyt de baren!
Besiet het gantsche diep, het krielt van haren brandt,
De zee heeft oock haer vier; 'tis Venus vaderlandt.

Liefde is luy.

HOe dus weetgierigh hert! uw' eertijts lieve boecken
Zijn nu verrot, vermot, en in het stof te soecken.
Gy waert, na mijn onthoudt, wel eer een dapper man,
Nu sit je maer en dut: wat is'er d'oorsaeck van?
Ha 'k sie nu wat'er schort: Murena ging door gronden
De diepten van der zee, nu leyt hy vast gebonden
Getroffen van de son. Wien liefdes fackel brant
Die leyt van stonden aen de boecken uyter hant.

* *Desen vysch wort in 't Latijn* Murena *genaemt, en wort gevonden ontrent Sicilien, dewelke, te lange boven water met den ruggo zwemmende, wort door de hitte der Sonne soo gedroogt, datse niet weder onder het Water kan nedersincken.*

Et in æquore flamma est.

DUm natat, & Siculis Murena † vagatur in undis,
In medio Phœbi tangitur igne freto.
Vidi ego, qui fugeret trans æquora fulmen Amoris,
Igne vel in medio non caruisse mari.
Vidi ego, quem flammis Cytherea recentibus ussit,
A patria celeri dum rate vectus abit.
Ah! fugit, & gelidis ardet delphinus in undis:
Orta mari Venus est: hic quoque regnat Amor.

Colit otia saucius igni.

MAgne natator ubi es? tu regna per invia ponti,
Perque sinus vitrei marmoris ire soles:
Nosse labor fuerat delphinas, & horrida cete,
Quidquid & in vasto gurgite Doris alit.
Nunc sine mente jaces, nunc pectora sole perustus
Non potes a radiis solis abire domum.
Si quis amore calet, consueta negotia cessant;
Cedit Acidaliæ Castalis unda faci.

† Murena piscis in mari Siculo, secundum Martial. non valet exustam mergere sole cutem.

Et mesme l'eau a son flambeau.

QUe sert au pauvre amant de tracasser le monde,
Puis qu'on se sent brusler au plus profond de l'onde?
Murene rien ne faict que par la mer flotter,
Si est-ce qu'on la voit ce non obstant brusler.

D'Amour captif, devient oisif.

MOy, qui soulois souvent passer la mer à nage,
Ne fais rien maintenant, qu'à mon soleil homage.
L'amour est un tiran; il veut le cœur entier,
Par là tout amoureux oublie son mestier.

Lucret. lib. 1.

ALma Venus, cœli subter labentia signa,
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis;
Denique per maria, ac montes fluviosque rapaces,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem.
Efficis, &c.

Alciat. de Amore loquens:

Scilicet ut terræ jura det atque mari.

COLIT.

SApientes etiam de amore loquuntur, scribunt, judicant. Neque spes, neque cura (ait Xenophon) reperiri alia jucundior facile potest, quam amoris occupatio, nec invenire supplicium gravius in proclivi est, quàm, si rerum expediendarum curâ quis ab amoribus suis arceatur. Ita me Deus amet! eos qui œstro hoc perciti sunt, loton gustasse dixeris, ita amoribus suis, tanquam scopulis sirenum affixi, spartam, quam nacti, prorsus deserunt. Protinus ut in gremio Dalidæ quiescit Samson, feriantur Philistæi. ut Judithæ blanditur Holophernes, non oppugnatur Betulia. Dum Thamaræ insidiatur Ammon, in lectulo est. Tarquinius, ut Lucretiâ potiatur, castris excedit: Antonius ut Cleopatram salutet, tribunal deserit. Graphicè omnia in Didone expressit Virgilius.

—Qualis conjecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter cressia fixit
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius; illa fuga silvas saltusque peragrat
Dictæos, hæret lateri læthalis arundo.

Quid plura? cui amore calet pectus, frigent cætera

Virgil. *Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus*
Exercet, portusque aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes æquataque mœnia cœlo.

DAer en is (seydt Xenophon) niet kortswyliger, als liefdes soete besicheydt; niet quelycker, als door eenige voorvallende saken in de vermaeckelijckheyt sijner liefde belet te werden. D'ervarentheyt leert 't et soo haest iemant van dese wespe gesteken is, dat hy dadelijck alle saken achter rugge stelt, selfs daer hy te voren seer toe genegen was.

Dido met de min bevaên,
Denckt alleen om spelen gaen;
Wandelt daerom hier en daer,
En sy neemt voortaen niet waer
Al de nieuw begonnen wercken,
Daers' haer stadt meê wil versterken.

Soo haest Samson het hooft nederleydt in de schoot van Dalida, soo is 't lavey by de Philistinen. Terwijl Holophernes Judith liefkooft, werdt Betulia niet bestormt. Gedurende dat Ammon op Thamar loert, leydt hy in sijn bedde. Tarquinius verlaet het leger om Lucretia. Antonius den rechter-stoel om Cleopatra. Waer toe veel woorden? die in liefde verhit, verkout in alle andere saken.

Idem: *Uritur infœlix Dido, totaque vagatur*
Urbe furens, &c.

Joh. 8. 12. *Ick ben het licht der werelt, wie my navolgt, die en sal in de duysternisse niet wandelen.*

EEns was ick glibber-glat, eens ging ick liggen schuylen
Of in het schrale sant, of in de modderkuylen;
Maer, nu des hemels glans my krachtig heeft geraeckt,
Soo ben ick met der daet een ander dier gemaeckt:
Nu sweef ick boven stroom, gescheiden van de tochten
Die ick voor desen sagh by ander zee-gedrochten.
Wie eenmael is verwarmt van Godes heyligh vier,
En wroet niet in het slick gelijck een ander dier.

Igne vetor mergi.

CUi modò turpe lutum, modò futilis alga tegebat,
Et modo fœdabat vilis arena caput;
Cui modò phoca comes, conchisque regentia cete,
Quantaque sub vitreo gurgite monstra latent,
Ecce! sacræ tumidis ope lampadis efferor undis;
Perque fretum, salso tutus ab imbre, feror.
Fluctibus eripitur, mergi nequit, altior unda est
Percaluit sancto cui semel igne jecur.

Pseaum. 27. 1. *L'Eternel est ma lumiere & ma delivrance: de qui aurai-je peur?*

LA fange de la mer m'alloit dessus la teste,
J'estois environné de maint'hideuse beste;
Mais puis que le soleil m'a faict nager si haut,
Du goufre de la mer maintenant ne me chaut.

IGNE VETOR MERGI.

SOlenne est filiis hujus seculi actionibus suis nebulas offundere, ac multis ambagum involucris, densisque tenebrarum umbraculis, quidquid agunt, involvere; id rei perversæ probabile plerumque signum est. nam malè agentes lucem odisse, veritatis elogium est. Contra mens pura ac innoxia nihil tegit, imò testes actionibus suis advocat, & Jobi exemplo, vitæ rationem publicè edere, & veluti humeris, expositam omnibus, ferre non veretur; omnes Menandros ac diverticula refugit, omnes tenebriones ac latebricolas odio habet, &, ut generosus ille Romanus, domum in edito colle, ut ab omnibus non conspici modò, sed & inspici possit, ædificari sibi velit. Si quis ergò, vespertilionum more, nocte intempestâ, operisque tenebrarum (ut Scriptura loquitur) sese adhuc delectari sentit, veræ lucis radiis necdum illustratum sese esse, non abs re, suspicari poterit: ut verò ab isto vitæ genere abhorreat, audiat imprecationem Esaiæ (cap. 29. 15.) & rebus suis applicet; væ (inquit ille) qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum opera ut cum Paulo honestè ambulemus, prout in die.

August. Tract. 206. in Johan

Credere verè, est credere inconcussè, firmè, stabiliter, fortiter: ut jam ad propria non redeas & Christum relinquas.

Jonas cap. 2. vers. 4. 6.

Les eaux m'ont environné jusques à l'ame, l'abisme m'a enclos tout à l'entour, la rosiere s'est entortillée à mon chef.

Mais tu as fait remonter ma vie hors de la fosse, ô Eternel mon Dieu!

'T IS een algemeen gebruyck in 't bedrijf deses werelts, dat t'elken als'er eenighe slimme en doortrapte rancken voor handen zijn, men de selve onder den duym en ter smuyck soeckt te beleyden: invoegen dat de duysternisse schijnt als een vast merckteycken te zijn, van dingen die niet recht en gaen. *Die quaet doet, haet het licht*, seydt het Licht des werelts: een oprecht gemoet daer-en-tegen is open en recht uyt: roept als getuygen tot alle zijn doen, en is te vreden het boeck zijns levens openbaerlijck met Job, als op sijn schouderen te dragen, haet alle sluyp-zielen en haer linckeryen: wenscht met dien rechtschapen Romeyn, dat sijn huys een yder voor de oogen open soude staen, en als door luchtigh soude wesen. Is'er dan ergens iemandt, die noch in sich voelt de genegentheyt om sijn saecken in het duyster te beleyden, en niet als by nacht en ontyde, te vliegen, als den nacht-uyl, ofte vledermuys, dat hy hem voorseker houde, niet gemeens te hebben met de klaerschijnende stralen der waerachtiger Sonnen: maer veel eer met dat droeve wee, 't welck de Propheet Esaias op de sulcke uytspreeckt, cap. 29. 15. Wee, seyt hy, die verborgen zijn wille voor den Heere, haer voornemen te verhelen, en haer doen in 't duyster te houden, en spreken, wie siet ons? Laet ons liever met Paulo, eerlijck wandelen als in den dage.

Die saegh in 't duyster leyt en vroet,
Dat is een linckert, of een bloet.

XVII.

Vlam eerst geweken, haest weer ontsteken.

DE vlam was eens geblufcht die in my plag te woelen,
Ik voelde, met vermaeck, mijn eersten brant verkoelen,
Al wat'er overbleef was maer een kleyne vonck,
Soo dat mijn welig hert van enckel vreugde spronck:
't Geviel eer langen tijdt dat ick het vier genaeckte,
My dacht, ten was geen noot, soo ick'et niet en raeckte;
Dus stont ick maer en keeck, en noch eer ick vertrack,
Een vlam viel uit de vlam die mijnen roock ontstack.

Flamma fumo proxima.

QUisquis es, antiqui remove monumenta caloris,
A regno Dominæ qui modo liber abis.
Vera nec ora vide, moveat nec imago salivam;
Nec digitis gemmas, quas tulit illa, gere.
Vulnus erit, leviter modo tacta sit, ægra cicatrix,
Ardorem revocat fomitis icta silex.
Fax extincta recens trahit, ah! trahit eminus ignem,
Et redit in flammam, quod vapor ante fuit.

Flambeau qui fume, tost se rallume.

AS tu esteint l'amour? ne fais tant la bravade,
Sa flame, a ton flambeau jettant comme un œillade,
(En cas que seulement l'approches tant soit peu)
D'un traict non apperceu te mettra tout en feu.

Eens gebrant, haest gevlamt.

HOe licht ontsteekt een licht dat eens te voren brande,
Die eens is licht geweest raekt licht in nieuwe schande,
Een doove kool ontvonckt als sy maer vier en rijckt,
De tintel wort tot vier door al dat vier gelijckt.
Hoe licht vervalt de mensch tot alle quade streken
Die van een slim gebreck eerst onlancx is geweken!
Een die sich wagen derf, eer dat hy recht genas,
Geraeckt licht in het vuyl, daer hy te voren was.

De facili natura recurrit.

AUsa vapore levi tremulis alludere flammis
Fax extincta, novo protinus igne calet:
Pictis fomes sua lumina reddit alumnis,
Vix bene scintillam cum dedit icta silex.
In veterem flecti quam cerea corda figuram!
Crimen in antiquum pectora sponte fluunt:
Dum veteris scintilla mali modò parva supersit,
Semper ad ingenium mens malè sana redit.

En vertu novice, rechet bien tost en vice.

SI tu viens de chasser le vice de ton ame,
SO ne t'approche pas à ta vieille flame;
Car bien que d'estre esteint te semble ce flambeau,
En l'approchant du feu, il brusle de nouveau.

Lucret. lib. 6.

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Abstergere sibi, atque alio convertere mentem.

Ovid. *Sic, nisi vitaris quidquid revocabit amorem,*
Flamma recandescit quæ modò nulla fuit.

Plutarch. *Amor quamquam discedit aut tempore aut ratione victus, non tamen penitus relinquit animam remanetque in ea vestigium veluti silvæ exustæ aut fumantis.*

DE

Legem olim ab Athenienſibus latam fuiſſe in nautas, qui Athenis Salaminam tranſmitterent, memoriæ proditum eſt. Eâ cautum erat, ut ei, qui ſemel infeliciter navigaſſet, tamquam naufragio infami, navigatio in poſterum interdiceretur. Et quidem ejus plebeſciti ratio inter alias, hæc dari ſolet: Homines quam facillimè in eundem impingere lapidem, ac in antiquum redire: cum plerumque, ex regulâ juris, qui ſemel malus, ſemper præſumatur malus in eodem genere delicti. Id ob unicum lapſum Athenienſibus ſi ita viſum decernere; quid de iis tandem ſtatuendum erit, qui crebrâ vitiorum repetitione conſuetudinem peccandi contraxiſſe, & peccata in naturam tranſtuliſſe videri poſſunt? tales (tametſi aliquando per intervalla melioris frugis ſpem de ſeſe præbere videantur) non levi de causâ in bonorum numerum transſcribendos cenſent oculatiores. Remanet plerumque concuſſio aliqua, etiam poſt febrim. Mare poſt tempeſtatem etiamdum ea agitatur. Qui diu in vinclis fuerunt, etiam ſoluti claudicant. Vitiis diu aſſueti, etiam cum ea deſerunt, quædam retinent veſtigia, ac in eadem facilè recidunt.

Juvenal. —— *Ad mores natura recurret*
Damnatos, fixa & mutari neſcia.

Paul in L. ſi unus, verſ. Pactus, ff. de Pact.
Res de facili redit ad ſuam naturam.

Daer zijn voormaels in Griekenlant ſekere keuren geweeſt, over de veerſchepen tuſſchen Athene en Salamine, medebrengende dat alle ſchippers, die eenmael bevonden wierden hun ſchip omgeſeylt te hebben, dadelijck ſouden vervallen zijn uyt het ſchippers gilde, en de vryheden van dien. In gevalle de Athenienſers een eenige misgreep ſoo hoogh hebben opgenomen, wat ſullen wy gevoelen van de gene, die door menighvuldige feylen, als een gewoonte van quaet doen hebben aengenomen? Voorwaer ſchoon de ſulcke by horten ſomwylen eenige teyckenen van beterſchap ſchijnen te toonen, ſoo en mach men op de ſelve evenwel niet ſtaen. De zee oock dan als den ſtorm al ophoudt, blijft evenwel ſwalpende en dynende. Men gevoelt noch al wat huyveringe na de koortſe. Die lange in banden geſeten hebben, hincken veeltijdts ook los gelaten zijnde. Menſchen die eenige ſlimme gebreken eens hebben aengehangen, ſchoon ſy haer oude rancken verlaten, ſelden is't datſe niet eenige overblijtſels daer van en behouden, waer door ſy lichtelijk tot haer vorige parten komen te vervallen.

Een beeſt met kunſte tam gemaeckt;
En dient niet al te veel geraeckt;
Want ſchoon het nu al duyckt, en ſwijght,
Wanneer 't zijn oude parten krijght
Soo is't weer al even fel,
En quetſt zijn eygen meeſter wel.
Die goet van quaet wort met der vaert
Vervalt licht tot zijn ouden aert.

Eſai. 42. 3.
De glimmende wiecke en ſal hy niet uytbluſſchen.

De ziel heeft menighmael haer eerſte licht verloren,
Sy leyt als ſonder glans, en niet gelijck te voren,
't Is maer een damp alleen, die als een teycken geeft
Dat noch in eenigh deel haer eerſte weſen leeft;
Maer als wy 't helder licht van Godes woort genaken
Soo wort de roock een vlam, de geeſt begint te waken:
Hoe groot is dijne gunſt ontrent de menſchen, Heer.
De wiek die maer en roockt en bluſt ghy nimmermeer.

Dum ſpiras, ſpera.

Dum mihi fax tenuem vix ſpargit in aera fumum,
Fax, decor ille mei pectoris, alma fides;
Ad verbi, Pater alme, tui jubar ora reflecto,
Eque tuâ ſupplex lumina luce peto:
Sponte tui nobis venit obvia flamma favoris,
Flamma, vel extinctas docta ciere faces.
Quanta tua in miſeros clementia, Rector Olympi,
Qui moribunda novâ lumina luce beas!

Matth. 5. 6. *Bienheureux ſont ceux qui ont faim & ſoif de juſtice: car ils ſeront raſſaſiez.*

Bien que la chair ait faict à ma ſoy grande breſche,
Tu n'eſteins pas, mon Dieu, la my-eſteinte meſche:
Quant je regarde à toy, mon jà debil flambeau
S'eſclaircit derechef d'un luſtre tout nouveau.

DUM SPIRAS, SPERA.

Cum vitæ noſtræ decurſus continuam peccatorum ſeriem præ ſe ferat, nihil miſeris ſolatii reſtare, facilè colligimus, niſi Deus quiſpiam nobis adſit, cui vita continua benevolentiæ ſcaturigine placidè decurrat. Talis autem in omni rerum natura ſolus tu, mitiſſime Jeſu, cujus animum ab omni aſperitate alienum quoties intueor, toties extra ſpem poſitus ſperare tamen audeo. Moyſen miracula edidiſſe legimus, ſed Ægyptum afflixiſſe: Eliam, ſed cœlum clauſiſſe: Eliſæum, ſed belluas in pueros evocaſſe: Petrum, ſed homines morte multaſſe: Paulum, ſed Elymæ viſum ademiſſe. Tu vero, qui mel merum, aut piſcium multitudinem in retia egiſti, ut cibus largior homini ſuppeteret, aut aquam in vinum mutaſti, ut potus liberior ſufficeret: Tu motum paralyticis, viſum cæcis, ſermonem mutis, ſanitatem ægrotis, munditiem leproſis, mentem ſanam dæmoniacis, vitam mortuis reddidiſti: In nullum tu durus, niſi in ventos, ſed quia ii in homines duri. niſi fortè in ficum, ſed quia fructum non ferret: niſi fortè in diſcipulos, ſed cum pœnas cogitarent. Licet ergo conſcientia, peccatorum mole, ingruat, nunquam me deſperatio ad laqueum, ſemper pœnitentia ad Chriſtum evocabit.

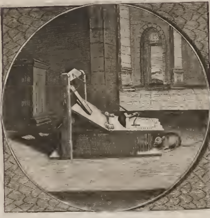
Bern. Serm. 7.

Si inſurgant adverſum me prœlia, ſi mundus ſæviat, ſi fremat malignus, ſi ipſa caro adverſus ſpiritum concupiſcat, in te ſperabo, tu arundinem quaſſatam non franges.

Eſa. 9. *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt.*

Nademael ons geheel leven niet anders en is, als een geſtreckte keten van alderley ſonden: ſoo hebben wy billicklijck te dencken, dat voor ons geen trooſt voor handen en is, 't en zy wy eenigh Goddelijck weſen opſporen, wiens geeſt in tegendeel niet anders en zy als geheel genade en goedertierentheyt. En nadien ſulcx by dy alleene te vinden is, Heere Jeſu, ſoo willen wy op dy alleene hopen, oock dan; als wy buyten hope zijn. Want ſiet! niet en is by dy oyt gedaen, of geſeydt, als tot voordeel der menſchen. Moyſes heeft ('t is wel waer) wonder wercken gedaen, maer Egypten geplaegt. Elias, maer den hemel geſloten. Eliſæus, maer kinderen doen verſlinden. Petrus, maer menſchen gedoot. Paulus, maer Elymas met blindtheydt geſlagen. Maer du, Heere Jeſu, hebſt dyne wonderdaden als van melck en honigh doen overvloeyen: Hier hebdy, menigte van viſſchen in de netten beſloten, tot volheydt van ſpijſe: daer, water in wijn verandert, tot overvloedt van dranck. De geraeckte hebdy beweginge, de blinde het geſicht, de ſtomme de ſpraeck, de ſiecke geſondtheydt, de melaetſche reynigheydt, de beſetene goede ſinnen, de doode 't leven geſchoncken. Overal zy dy dan goedertieren geweeſt, nergens ſtraf, behalven tegens de winden, maer om dat die ſtraf waren tegens de menſchen: behalven tegens den vygeboom, maer om dat die de menſchen geen vrucht en gaf: behalvens tegens uwe jongeren, maer om dat die de menſchen wilden ſtraffen. Niemandt is dan uwe vyant, als die vyant is van de menſchen. Mits welken, hoe groot mijn misdaden zijn, ſoo en ſal my noyt de wanhope tot den baſt, maer altijdt de hope tot Chriſtum afleyden.

XVIII.

Vast, of weest vast.

HOe komt de ſlimme gaſt, hoe komt de ſnoeper loeren
Om my tot ſijnen roof in haeſte wegh te voeren!
Hoe komt de lincker hier, en ſeyt, hy is mijn vrient!
Ick weet dat hy my lieſt, maer niet gelijck het dient.
Geen rat en eet'er ſpeck, al is'et haer verlangen,
Of moet haer in de val te voren laten vangen:
Wie hier iet anders meent die heeft het qualijck veur;
Ghy, ſooje mint en meent, klopt voor de rechte deur.

Hebj' in den ſin
Oprechte min,
Soo komt hier in,
Men ſal u hooren

Maer ſleeckt uw pin,
Gelijk een ſpin,
Tot quaet begin,
Soeckt vuyle ſloeren.

Ut capias, capiare prius.

ET patet ingreſſus, nec deficit ardor edendi,
Nec latet, ad prædam quæ via monſtret iter.
Ecquid agam? recto ſi tramite ducar in eſcam,
Triſtia me duro carcere vincla manent
Sed mea libertas antro non clauditur uno,
Non ego captivus, ſed ſatur eſſe velim.
Plura locuturo vox hæc mihi verberat aures.
Si cepiſſe juvat, fac capiare prius.

Pris dois eſtre, devant repaiſtre.

SI tu veux, compagnon, qu'on ouvre à toy la porte,
Si te ſera beſoin hurter d'un autre ſorte:
Va t'en au droict coſté, nul eſt d'ailleurs admis:
Nul mange icy du lard, qui ne veut eſtre pris

2 Reg 13. 10.

Dixit Ammon ad Thamar; veni, cuba mecum, mea Soror; quæ reſpondit ei, noli Frater mi, noli opprimere me; neque enim hoc fas eſt in Iſrael, Noli facere ſtultitiam hanc; ſed potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi.

Die noten wil ſmaken, die moet ſe kraken.

GHy ſiet het lecker aes en dreyght'et met de tanden,
Gy wout wel aen het ſpek, maer geenſins in de banden;
Dus blijfje buiten ſchoots, en geeft u nimmer bloot,
Maer ſonder groot gevaer, en wort'er niemant groot;
Geen kooren ſonder hayr, geen noot is ſonder ſchellen,
Men ſiet, wie rooſen pluckt dat hem de prickels quellen;
Al wie bekomen wilt dat hy van herten wou,
Wat ſtaet hy ſlecht en ſiet? de hant moet uyt de mou.

Ik weet den treck
En 't loos beſteck
Van uw' gebreck,
Ick ken uw' ſlenen:

Die ſpeelt de geck
En krijght den beck
Niet aen het ſpeck,
Dus wandelt henen.

Aude aliquid.

ESca quidem placeat, ſed te metus arcet ab eſcâ,
Nempe latent blandis vincla propinqua cibis.
Quid te vincla fugant? quid carceris impedit horror?
Quem labor abſterret, præmia nulla manent.
Grana latent paleis, dura nuce nucleus hæret,
Et roſa tangenti punget acuta manum.
Qui facinus forti memorabile pectore verſat,
Audeat; ille nihil, qui nihil audet, habet

Fit ſpolians ſpolium.

LE rat voyant le lard, ſouhaite de le prendre,
Mais toutefois pourtant captif ne s'y veut rendre.
Nul homme vient au bout de ſon contentement,
Qui n'a premier ſouffert du mal & du tourment.

Cypr. Tract. de Sponſal.

Optimè apud Heliodorum Charicleа Theagenem monet, ut à virgine ſua abſtineat, quoad ei nupta ſit & palam in nuptiis tradita, his verbis. Φειδὼ δὲ ϰ τοῦτο φυγάδε ϰ ἐθελῶ ε νομίμα γάμα τὴν σὴν παρθένον καὶ ἴπιυς συγγίνη.

Est quoddam genus hominum adeo timidæ inertis que desidiæ, ut, etiamsi rerum bonarum spem affulgentem satis conspicue videant, nihilominus tamen, nescio quid mali præsagientes, ad omnia suspiciosi ac timidi, manum operi admovere nunquam ausint. Proprium certè ignaviæ est, periculorum prætextu segne otium velare: vidit id, & lepide expressit Hebræus Sapiens; Prov. 22. 13. Leo in triviis grassatur, inquit otiosus, vereor ne me devoret. O fungos! manus cum Minervâ movenda est: Dii facientem adjuvant. Semper aliquid fortunæ permittendum est, ait ille, quoties ad præclaras actiones accingimur: frustrà putamus nihil agenti in sinum devolaturam victoriam, aut fortunam esse. Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prospere omnia cedent; Deos omnia laboribus vendere, monet proverbium. Difficultas aut eventus anceps te terret? Audentes fortuna juvat, timidosque repellit, *ait ille: & ut omnis aer aquilæ penetrabilis est, sic difficultas forti.*

Claudian. in Nupt.
Non quisquam fruitur veris honoribus,
Hyblæos latebris nec spoliat favos,
Si fronte caveat, si timeat rubos:
Armat spina rosas, mella tegunt apes.

Plut. *Qui è nuce nucleum esse vult, nucem frangat oportet.*

Men vint menschen van soo weynigh be[illegible], en luyen aert, dat de selve (hoewel merckelijck voordeel voor handen siende, evenwel achter gehouden werdende door 'k en weet niet wat gevaer dat sy haer inbeelden) de handt aen den ploegh niet en derven slaen. 't Is van den ouden herkomen altijts geweest een rechte eygenschap van alle slapgesoutene, hare vadsicheydt met een deckmantel van gevaer te bekleeden, gelijck als in sijnen tijdt gesien, en aerdighlijck uytgedruckt heeft de Wijseman in sijn spreucken, Proverb. 22. 13. De luye spreeckt, daer is een leeuwe buyten, ick mochte verworcht worden op den straten. Weg met dese soetvoetige sachteboters. Niemant en kan iet bysonders uytrechten, sonder in eenigen deele sich het gevaer t'onderwerpen. Yder helpe sich selven, soo helpt hem Godt. 't Is niet te dencken dat iemant, sonder iet daer voor te doen, segen en geluck in den schoot sullen komen nederstorten. Niet met bloot wenschen, of vrouwelijck gekerm, maer met dapper in de weer te zijn verkrijght men de Goddelijcke hulpe, in het uytvoeren van treffelijcke saecken. 't Is van oudts een seghwoordt by de Griecken, dat by Godt alle ding om arbeydt te koopen is. Hem die het goede soeckt, wedervaert wat goets, seydt Salomon Prov. 11. 2. Wat maeckt u vertsaeght? de moeyelijckheydt en onsekere uytkomste van u voornemen?

Die kloeck van moed' is, volght geluck;
Een swaer-hoofd blijft altijt in druck

seght den ouden Poeet. Daer en is geen lucht die den Arent niet doordringht, geen swarigheydt daer den dapperen niet door en komt.

2 Timot. 2. 5. *Geen verblyden, als na het lyden*

De rat loert op het speck, en wenscht het met verlangen,
Maer blijft doch uyt de val om niet te zijn gevangen,
Sy name wel het aes dat zy voor oogen siet,
Maer vreest het ongemack, want dat en wilse niet.
Een ieder wenscht in vreucht hier na te mogen leven,
Doch op den engen wegh en wil hem niemant geven;
Maer sonder diep gevaer, en sonder groote pijn,
En kan noit eenigh mensch in rechte vreugde zijn.

Ni patiaris, non potieris.

Esca quidem placeat, sed proxima vincula muri,
Si caveam subeat, triste minantur iter.
Ergo stat, & præda tuto parat ore potiri;
At miser impranso musculus ore gemit.
Optat homo, velletque thoris accumbere divum,
Difficili sursum sed piget ire via.
Quid salebras, quid vincla times? moriatur oportet
Dum vivit, moriens vivere si quis amat.

Marc. 8. 34. *Quiconque veut venir apres moy, qu'il renonce à soy mesme, & charge sa croix sur soy & me suive*

Chacun desire es cieux heureusement à vivre,
Ains du chemin estroit la route ne veut suivre;
En vain donc, ô Souris, espéres tu du lard,
Puis que de la prison ne veux aussi ta part.

NI PATIARIS, NON POTIERIS.

Nunquam eximium quid facili negotio quis adipiscitur; scientiam laboribus, honores periculis Deum vendere, & difficilia plerumque esse, quæ pulchra sunt, monet vetustum, ac venustum adagium: & ut Plato censet, id quod facilè est, id magnis ac singularibus rebus minimè numerandum est. Quantò utique res melior, ac magis excellens, tantò impensius in adquisitione illius allaborandum est. Quid ergo; Christum sperare ausi sumus, & in ipso summum bonum; laborem autem ac ærumnas subire detrectamus? Acuit in multis adipiscendi cupiditatem obtinendi difficultas, quidni & hic? montes superamus, rupes pervadimus, valles transilimus, ut feras aliquot, sese mutuò insequentes, videamus:

. . . . . . Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor.

Maximilianum Cæsarem tanto ardore feram in venatione insecutum memorant, ut currendo rupem ascenderit, unde postea, nisi ab accolis adjutus, descendere non potuerit.

Ut corpus valeat ferrum patiemur, & ignes:

ferimus secari nos, ac uri, ut miseram hanc vitam paululum protrahamus; & æternæ felicitatis præmium, ullo dolorum genere redimere ambigimus?

2 Timoth. 2. 5.

Qui certat, non coronabitur, nisi qui legitimè certaverit, primum laborantem agricolam oportet de fructibus percipere.

Bernard. in quod. Serm. *In hoc mundo, quasi in campo certaminis, positi sumus: qui hic dolores, aut plagas, aut tribulationes non susceperit, in futuro inglorius apparebit.*

Selden bekomt iemandt uytnemende dingen sonder groote moeyte: Godt verkoopt wetenschap voor arbeyt, eere voor gevaer, en al wat iet bysonders is, heeft altijdt sijn moeyelijckheyt, seydt het oude spreeckwoordt: En hierom meynt Plato, dat gemackelijcke dingen selden iet voortreffelijcx in haer hebben. Het welke alsoo zijnde, waerom sullen wy ons dan voor laten staen, dat wy Christum sullen gewinnen, en in hem het opperste goet, en dat als op ons gemack, en sonder slagh of stoot? In veel dingen worden wy opgescherpt, om iet des te vieriger te begeeren, alleenlijck om dat'et qualijcken te bekomen is, waerom en zijn wy, ten aensien van den Christelijcken wandel, mede niet soo genegen?

Een wey-man op de jaght gesint;
En denckt niet eens om wijf of kint.

Men schrijft, dat Keyser Maximiliaen op een tijdt, met sulcken vierigheyt een wilt najaeghde, dat hy in 't vervolgh van 't selve, sich eyndelijck vont op een booge en steyle rotze, van de welcke hy, weder tot sijn selven gekomen zijnde, geen middel en sagh om af te geraken.

De mensch ontsiet noch vyer noch sweert,
Om hier te blijven op der eert:
Men saeght hem af sijn been en hant,
Sijn aders werden toegebrant,
Men giet hem vuyle drancken in,
Vergiftight met een slangh of spin;
Wat druck, wat kruys, wat tegenspoet,
Sal dan verschrikken ons gemoet,
Wanneer men in sijn herte prent,
Dat hoogste goet, dat niet en endt?

XIX.

Voor kleyn genucht, groot gesucht, en lang geducht.

GHy die voor desen os siet spel, en versche rosen,
Siet oock wat achtervolght, en let hoe korte posen,
Hoe ras vergaende vreught de malle jonckheydt heeft,
En wat de quade lust voor harde nepen geeft.
Siet, vrienden, vuyl bejagh en baet ons niet met alle,
Al is het eerste soet, het eynde is enckel galle;
Ach dat men vreugde noemt, duert maer een korte wijl,
Van voren schijnt'et spel, van achter is de bijl.

Quod juvat exiguum est.

QUi pecus hic lituosque vides, vinumque, rosasque,
Te fœdæ Veneris regna videre puta:
Hei mihi! quam levis est & quam brevis ista voluptas,
A tergo lanius tela cruenta gerit.
Frusta coquus torret. Vos, qui peccastis in igne,
Mox dabitis rapido membra pianda foco;
Membra focus male sana coquet, perit ignis in igne.
Corpore non aliter gallica pestis abit.

Pour un plaisir.

VOy, jouvenceau, ce bœuf couvert bien de couronnes,
Mais le boucher le suit. Quant au plaisirs t'addonnes
Helas! la volupté n'est que pour peu de temps;
Et si t'en trouveras saisi de long tourments.

In voorspoet siet toe.

DE gild-os gaet daer heen verciert met rose-kranssen,
Men hoort den trommel slaen, men siet de kinders danssen;
Hy schuym-bekt in den wijn, en pruyst van enkel vet,
Maer peyst niet aen de bijl, die op hem is gewet.
Hoe menigh is'er trots, en gaet daer moedig proncken,
Die, eer de sonne daelt, in pijne leyt gesoncken:
Neemt, vrienden, op u selfs, en op u saken acht,
Ook als het soet geluck op u geduerigh lacht.

Fortuna vitrea est, cum splendet frangitur.

SOrdidus aut fœno nuper vel stramine taurus
Cincta triumphali cornua fronde gerit;
Et lavat effusum palearia cassa falernum,
Et strepit argutis tibia festa sonis:
It pecus, & lætis mugitibus æthera complet,
Nec stringi cultros in sua colla videt.
Sit suspecta tibi nimio sors læta favore,
Illa fovet multos, ut magis inde premat.

En prosperité, n'y a seurte.

LE bœuf, couvert des fleurs, se brave par la rue
Au son du tabourin; mais le galant, qui tue,
Va tout joignant à luy. Quand grand bonheur te rit,
Cela te soit suspect, car le malheur te suit.

Proverb. 7. 22.

SEquitur eam quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur; donec transfigat sagitta jecur ejus.

Lucret. 4.

. . . . Convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur:
Nequicquam; quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

HEU

SUmmè bona valetudo (secundum Hippocratem) summè periculosa est. Plerumque magnis gaudiis dolores adhærescunt. Magis periculosa navigatio est, cum, vento secundo, modò in hanc, modò in illam partem lascivit anceps velum, quam cum adverso turbine sinus obliquat gubernator. Solet fortuna, inquit Cæsar, quos pluribus beneficiis ornavit: ad duriorem casum reservare. Effusiorem risum lachrimæ plerumque claudunt. Omnis enim felicitas dubia est, nec beatissimorum facilè ullus dixerit, quamdiu talis futurus sit: Nam quod regnum est (inquit Seneca) cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? nec magnis illa intervallis divisa; momentum interest inter solium, & aliena genua. Quis enim ignorat magnas arbores diu crescere, una horâ exstirpari? Quisquis es, fortunam reverenter habe; non enim melius res secundæ perdurant, quam si animus continens eas gubernet: potentia utique mediocriter usurpata omnia bona conservat, ait Dio.

Sen. 28 Epist *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus, & fera & piscis spe aliquâ oblectante decipitur: munera ista fortunæ reputamus: Insidiæ sunt.*

Pet. Armil. lib. 8.

Effusam sæpe lætitiam tristes & adversæ res excipiunt.

Ovidius. 4. Pont. 3.

Tu quoque fac timeas, &, quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

GAntsch en al welvarende te zijn, is sorgelijck, en dient voor verdacht gehouden te werden, seyt Hippocrates. Een schip is in meerder gevaer, om door een stercken voorwint omgeslagen te werden in 't gijpen, als door een tegenwint in 't laveeren. Uitmuntende toevallen van geluck hellen veeltijds tot swaere veranderingen, seydt Cæsar. Het onmatigen uytschetterende lachen wert veeltijdts met tranen besloten. Alle voorspoet is wanckelbaer: invoegen dat selfs de aldergeluckighste niet en weten hoe lange hun welstant dueren sal. Wat heerschappye is'er, seyt Seneca, de welcke niet den val, de vertredinge, den heerscher, ja den beul op de hielen na en gaet? En dickwils is'er niet veel spelens tusschen d'een en d'ander. Op een Konincklijcke stoel verheven te zijn, en selfs een voetval te doen aen andere, is somwijlen nau een uyre tijts verscheyden. Wie en siet niet dat hooge boomen lange wassen, en dickwils op een oogenblick uytgeroeyt werden? Het is dan best t'elken als ons het geluck toelacht, op ons hoede te zijn: op dat wy met het bedriegelijck lockaes, gelijck een domme visch, niet weghgeruckt en werden.

Voor al u saken wel besint:
Wanneer u schip seylt voor de wint:
Want die in 't gypen eens misdoet,
Verliest wel licht'lyck lijf en goet.

Voor kleyn genucht, groot gesucht.

EY siet eens, vrienden, siet, wat magt 't den gild-os baten
Dat hy een rosenhoet mag dragen achter straten?
Al wort hy schoon gestreelt, 't is voor een korte wijl,
Eylaes van achter volght de slager met de bijl.
Hoe dom is menigh mensch! sy rasen, spelen, woelen,
En van dat komen sal en is'er geen gevoelen;
Maar hoort een nutte les voor alle vuyl bejagh,
Peyst staegh op uw' vertreck, of aen den jongsten dag.

1 Johan. 2.
Mundus transit, & concupiscentia ejus.

TAure quid eximiis te cornua nexa corollis?
Quidve juvant agili tympana pulsa manu?
Mox lanius rigidâ feriet tibi colla securi,
Parvaque perpetuâ gaudia nocte lues.
Quid rosa, quid litui tibi. quidnam, homo, blanda libido
Proderit? & vasto quidquid in orbe placet.
Heu! levis & brevis est mundi, vel summa, voluptas,
Et premit emeritum mors sine morte secur.

De court plaisir, long repentir.

QUe sert au pauvre bœuf qu'on des fleurs l'environne,
Puis qu'un sanglant boucher de si pres le talonne?
Qu'attens tu cœur charnel des voluptez confort?
Helas! de là ne vient qu'un' immortelle mort.

POST GAUDIA LUCTUS.

ORbis terrarum homini tanquam theatrum est, unusquisque ibi nostrûm scenæ servit, comicam hic, tragicam ille personam sustinet. Comicam certè vir bonus; quocumque enim ille exordio actum incipit, lepido utique ac festivo fine vita fabulam claudit. Tragico cothurno indutus prodit homo nequam. nec personam ponit, nisi cruentus: Actus enim postremus nunquam illi alius, nisi funestus ac tristis, Quotiescumque igitur hunc aut istum improbum initio satrapæ personam sustinere, ac magnum aliquid spirare videbis; contine te, ac suspende paulisper judicium, dum tragico boatu scena claudatur. Finis distinguit fabulam. Quis bovem nitidum in pratis luxuriantem dum videt, securim non cogitat? quis taurum sub jugo gementem dum conspicit, macello haud destinatum non concludit? concludamus & nos, impiorumque felicitate nihil infelicius esse statuamus, nec enim unquam principia impiorum tam invidenda, quàm exitus deplorandus; nunquam piorum principium tam triste, quàm finis est placidus.

August. in Matth. 27. *Si haberes sapientiam Salomonis, pulchritudinem Absolonis, fortitudinem Sampsonis, longævitatem Enoch, divitias Crœsi, felicitatem Octaviani; quid prosunt hæc, cum tandem datur caro vermibus, & anima dæmonibus?*

Prov. 7 21. *Elle l'aflechit par la force de ses douces paroles, & l'a enduit par les mignardises de ses lèvres.*

Il s'en va apres elle incontinent comme le bœuf s'en va à la tuerie.

DE werelt (seyt'er een) is aen den mensche als een tooneel, ieder een heeft daer, als sijn rolle, te spelen, den eenen, in een bly-eyndigh spel, den anderen, in een treur-spel. Een vroom mans leven heeft de eygenschap van een comedie, want hoedanigh zijn beginsel oock wesen magh, so maeckt hy altijt een vrolijck eynde. De goddeloose daar-en-tegen is een recht tragedie-speelder. Wanneer gy daeromme eenigh wereldts kindt, ten eersten aenvange, in heerlyckheyt hooge siet uytmunten: schorst u oordeel een weinig op, en let op het eynde: noyt en hielt'er treurspel op, alleenlyk met een uytkomen; de eygenschap van de spelen is meest gelegen in het besluyt, let daarom wel op het laetste: op 't scheyden van de marckt (seydt ons spreeckwoordt) kent men de koopluyden. Wie siet'er een vetten os in een wel-begraesde weyde, die niet en denckt datse teghens de byle opwast? Wie siet'er daerentegens een beest suchten onder het jock, die niet en merkt, dat 't selve niet en is voor het vleeschhuys? Laet ons dan besluyten, en seggen datter niet ellendiger en is, als het geluck van de goddeloosen; niet geluckiger, als den tegenspoed der vromen. Het beginsel van een booswicht en wort nimmermeer soo seer benijt, als zijn eynde beklaegt werdt. De beginselen van de Godtsaligen zijn nimmermeer soo verdrietigh en beswaerlijck, als haer einde is sacht en lieffelijck.

XX.

Stil-staen beweeght.

MYn lief en trekt my niet, noch word ick weg getogen;
Ick treck al wat ick mach, en sy blijft onbewogen;
Sy staet gelijck een rots, hoewel ick dapper woel,
Ick ben geweldigh heet, en sy te bijster koel:
Siet hoe my Rosemont haer jonste feller weygert,
Hoe my dit grilligh hert in meerder lusten steygert;
O wat een wonder kracht heeft oock het stille staen!
Sy die haer niet en roert, doet my te snelder gaen.

Dum trahimus, trahimur.

HÆc domina est, medio surgit quæ ex æquore, rupes
Quemque vides, parvæ navita puppis, ego.
Dum traho te, mea vita, trahor, tu tracta quiescis,
*Non trahis, ipse sequor te traho, *Phylli, manes.*
Nil agis, ast ego totus agor. nihil ipsa moveris,
Tota sed intereà tu mihi corda moves
Me miserum! ad dominam veniens tractusque trahensque
Hoc magis, heu! cupio quo magis illa negat.

Ton non mouvoir, mouvoir me faict.

JE tasche t'esmouvoir, mais voicy, que j'admire,
Tu ne te bouges pas, il est tiré qui tire.
Le rocq de ton esprit, madame, ta rigeur
Sans s'esmouvoir en rien me faict bransler le cœur.

De trecker wordt getogen.

DE rots die voor u staet is 't richtsnoer van het leven,
Is als een vaste peyl, by Godt ons voor-geschreven;
Matroos, die met gewelt, en na sijn eygen wensch,
De klippe trecken derf, dat is de domme mensch:
Ons noot-dwang staet geset, wie kanse doch bewegen?
Wat spertelt eenigh mensch? wat heeft'er iemant tegen?
Wel voeght u die wel eer in desen u vergreept,
Die gaen wil, wort geleyt, die niet en wil, gesleept.

Adtrahens, abstrahor.

SIt fatalis apex, scopulus quem conspicis, hospes,
Esto tibi, parvæ navita puppis, homo
Aspicis, ut vastam convellat homuncio cautem,
Inque levem satagat ducere saxa ratem?
Illa suo stant fixa loco, nec tracta sequuntur,
Qui trahit, intereà se videt ipse trahi.
Fata reluctantes rapiunt, ducuntque sequentes;
Cedere qui non vult sponte coactus abit.

A malheur & en combrier,
Patience est le vray boucher.

POurquoy ta foible main tirer ce rocq s'avance,
Qui toy & tout le tien, sans se mouvoir, eslance?
Or, ton fatal destin aprens, homme, en ce rocq,
Lequel, tirer si veux, toy mesme auras le choeq.

Ovid. Amor. Eleg 19.
Si nunquam Danaen habuisset ahenea turris,
Non esset Danae de Jove facta parens.

Dan. Heyns.

Sæpe ego cum possem facilem exorare puellam,
Difficilis mentem cœpit habere meam.

Tu quoque vel differ, vel ne concede, quod opto:
Si mea jam nolis esse, petentis eris.

LA priere laquelle Epictéte nous commande tousiours avoir à la bouche (de laquelle faict mention le sieur du Vair au Manuel d'Epict.) me semble plus haute que d'un Philosophe:

Mon Dieu conduisse moy, par la voye ordonnée,
Je suivray volontiers, de peur qu'un fort lien
Ne m'entraine meschant, où en homme de bien
Je pourrois arriver, suivant la destinée.

Quid luctemur homuli? calcitrones & refractarii equi hoc consequuntur, ut verbera etiam aliquot excipiant, nec excutiant tamen jugum, ait ille: hominum enim in rebus gerendis sentias non minus fatum, quàm calculos fluviorum limus obruit (*Pausan. in Menip.*) *nec enim consilio prudenti, nec remedio sagaci divinæ providentiæ fatalis dispositio subverti potest, clamat vel ipse Apulejus. Optimum igitur est pati* (*inculcat Seneca*) *quod emendare non possis, & Deum (quo auctore omnia eveniunt) sine murmure comitari. Malus ille miles qui Imperatorem suum gemens sequitur; nihil autem ita plagas coercet, ut patientia.*

Senec. Oed. *FAtis agimur, cedite fatis:*
Non sollicitæ possunt curæ
Mutare rati fœdera fusi,
Quidquid patimur mortale genus
Quidquid facimus, venit ex alto.

Senec. *Necessitatis non aliud effugium est, quàm velle, quod ipsa cogit.*

HEt gebedt dat Epictetus ons beveelt altijd in den mont te hebben, verhaelt by de heer President du Vair, dunckt my vry al wat hooger te gaen als de leere van de Heydensche wijsgierigen:

Leyt my door dijn bestemde baen
Mijn Godt, soo sal ick willigh gaen
Daer ick, gelijck een eerlijck man,
Naer u beschicking komen kan:
Of anders werd' ick, als een wicht,
Gesleept na mijn bescheyden plicht.

Wat worstelen wy dwergen hier tegen? Een aerselend en achteruytslaende paerdt doet met sijn sterckheyt geen ander voordeel, als dat'et sijn lijf vol slagen krijght, en moet niet te min het gareel dragen, en den ploegh voort trecken. De raed en 't besluyt der menschen werdt van de beschickinge Godes immers soo lichtelijck beloopen en geheelijck bedeckt, als de keyen aen den oever liggende, door het opgeworpen slijck ofte zandt van de overlopende riviere; seyt Pausan. Gods eeuwige voorsienigheyt en kan noch door wijsen raedt, noch kloeck verstant van 's menschen vernuft eenigsins verhindert werden, seyt selfs den goddeloosen Apulejus. 't Is dan best geduldelijck te verdragen 't gene men noch beletten, noch versetten kan: 't Is best Godt, door wiens macht alles beleydt wert, sonder tegen-knorren ofte morren in te volgen. Ten is geen rechtschapen landsknecht, die met onwilligheyt en al suchtende sijn veltoverste navolgt. Daer en is niet dat plagen en slagen meer versacht, als lijdtsaemheyt.

Psalm. 18. 3. Act. 17. 27.

Godt den onbeweegden rotssteen, beweegt het al.

WIe sou van Godes aert na weerde konnen spreken,
Nadien wy in der nacht en in het duyster steken?
Wat mensche kander sien een wesen sonder ent
Die noch geen kleyne mier in eenigh deel en kent?
Maer desen onverlet, ô God, oneyndigh wesen,
Laet van u slechts een woort hier op der aerden lesen;
Siet wat een wonder dingh! hy, die den hemel drijft,
Die is't, die ongemoeyt, en onverandert blijft.

Quod movet, quiescit.

PUlvis & umbra sumus, describere numen Olympi
Non opis est nostræ; pulvis & umbra sumus.
Pace tuâ liceat tamen, O Deus optime, de te
Paucula vel blæso promere verba sono.
Tu Rupes qui cuncta trahis; qui cuncta gubernas,
Est tamen interea, te penes alta quies.
Nulla subit te cura, Pater, tamen omnia curas,
Astra solumque moves, nec tibi motus inest.

Jaq. 1. 17. *Toute bonne donation & tout don parfait est d'enhaut, descendant du Pere des lumieres, par devers lequel il n'y a point de variation ny d'ombrage de changement.*

VOicy! tout l'univers de ceste grande roche
Attiré sans tirer: quand Dieu sur nous decoche
Tantost ses dons, tantost sa foudre & son couroux:
Le tout mouvant est coy, le punissant est doux.

QUOD MOVET, QUIESCIT.

NOsnè infinitum, æternum, ac ineffabile numen (ex quo, per quod, & in quo omnia, à quo sunt omnes causæ causarum) destiniamus aut describamus? nosne homuli futiles, ac nihili, qui necdum culicis aut pulicis corpusculum, satis perspeximus! absit, absit. Deus religione tantùm intelligendus, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est; sed adorandus, ait Hilar. Interea tamen, ore venerabundo ac humili, de Deo fas est proloqui ea, quæ ipse de sese, in libris mysticis, memoriæ prodidit. Nec brevius quidquam aut mirabilius ex immenso isto oceano facilè depromat aliquis, hoc elogio, Deum immobilem esse, omnia tamen movere; Deum securum esse, omnia tamen curare; Deum inconcussum esse, omnia tamen quatere. Plura quid addam? quidquid in Deo est, Deus est, inquit Hilar. Melius ergò Deum ex operibus cognosces, &, ut solem non directò, ait Hermes, sed in aquis intuemur, sic Deum in operibus. Eo si quis se modo ad Deum attollat, ilicò humiliabitur; nec enim fieri potest ut quis Deum cogitare, & eodem tempore elato animo esse possit.

Psalm. 103. Buch.

ILle flammantis super alta cœli
Culmina immotum solium locavit
Et suo nutu facilè universum
Temperat orbem

Vid. August. Meditat. cap. 29

HOe souden wy dat oneyndigh, eeuwigh, onuytspreeckelijck wesen Godes, uyt het welcke, door het welcke, en in het welcke alle dingen zijn, van 't welcke de beginselen aller beginselen afdalen, hoe, segge ick, souden wy den aert en eygenschap van 't selve te recht beschrijven? Wy arme aertwormen, die nauwelijcks noch de eygenschap van een nietige mugge ofte vloo recht ondersocht hebben? Godt is door nederigheyt te verstaen, door Godtsdienstigheyt te belijden, niet met onse sinnen op te volgen, maer aen te bidden, seydt den oudtvader Hilarius. Ondertusschen nochtans is'et niet ongeoorloft, met eerbiedigen en nederigen monde van Gode te uyten, het gene hy selfs van hem door sijnen Geest heeft laten getuygen. Waer van dit kortelijck, doch grondelijck, kan geseydt werden. Dat hy alle dingen beroert, selfs onberoerlijck: dat hy alle dingen besorght, selfs buyten sorge: dat hy alle dingen beven doet, selfs geensins beweeght zijnde: om kort te spreecken, al wat in Gode is, dat is Godt, en Goddelijck, seyt een Outvader. Het Goddelijck wesen dan is best te kennen uyt sijn wercken, en gelijck wy de sonne niet regelrecht, maer in het water aensien en konnen, alsoo mede Godt niet als in sijne wercken, seydt Hermes. Yemant dan, in voegen als voren, sich tot Gode verheffende, sal sich buyten twijfel ten hooghsten vernederen, want wie en soude sich selven niet verachten, en onder sich nedersygen, als hy op Godt maer denckt?

Herm. Pœmand. cap. 11.

OMne motum non in moto movetur, sed in quiescente, & id quod movet, quiescit.

REPE-

XXI.

't Vlucht, krijget lucht.

ELs in haer eerste jeugt quam veel haer Minne vragen
Waer dat haer maeghdom was; ja woud'et Ritsaert klagen,
Indien men't haer verswweg. ten lesten sprack de Min,
Kint houdt dit doosjen toe, hier is de maeghdom in;
(In 't kistjen sat een vinck) de Min is nau vertogen,
De doos is opgedaen, de vogel uytgevlogen;
Ach! maeghdom, teer gewas, dat'ons so licht ontglijt!
Met soecken raeckt'et wech, met vinden is'et quijt.

Een open mondt, toont's herten grondt.

UW' doosje, soete maegt, was lustig aen te schouwen,
Dies heeft meest al het volck het oogh daer op gehouwen
Om 't innigh moy te sien; maer als het open ginck,
Doen was de gantsche schat niet anders als een vinck.
Fop hadde, doen hy sweeg, een grooten naem verworven,
Maer als sijn slabbe ging doen was'et al verkorven:
Wie niet te wijs en is, en niet wil schijnen geck,
Die spreke niet te veel, soo heelt hy sijn gebreck.

Inveniendo, amittitur.

Virgineum Cajeta decus dum laudat alumnæ,
Virginitas ubi sit, Lydia nosse cupit,
Dum, mage suspectum ne consulat illa, veretur;
Exiguam nutrix pyxide claudit avem ·
Hoc cape, virginitas latet hic, ait; arca repente,
Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
Vix bene tegmen hiat, volat irrevocabilis ales,
Hei mihi virginitas, dum reperitur, abit.

Silendo stolidus sapienti par est.

HAc, dum clausa fuit, sub pyxide mira latere
Regalesque tegi quisque putavit opes;
Mox, ut aperta fuit, spectacula ludicra vulgo
Præbet, & è capsâ læta volavit avis.
Dum siluit tua lingua, virum te, Basse, putavi:
Testatur puerum te sine mente sonus.
Qui loquitur, populo se præbuit ille videndum;
Vel fatuus, presso dum silet ore, sapit.

Trouver, est perdre.

LOrs quant l'oiseau caché te donna ta nourice,
De curiosité vouloit oster le vice
Hors ton esprit: Margot jamais sçavoir convient
A fille tout cela, qu'à fille n'appartient.

Sans langage, le fol est sage.

TOut semble bel & bon, quant ceste boite est close,
Mais quant un malotru ouverte la propose,
Le jeu est tout gasté, le monde voit que c'est;
Pour sage on tient le fol, si long temps qu'il se taist.

Ambros. de Virg.

CLaude vas tuum, ne unguentum effluat, claude virginitatem verecundiâ loquendi, & abstinentiâ

Hieron. ad Salvian.

TEnera res in fœminis pudicitia est; &, quasi flos pulcherrimus, citò ad levem marcescit auram, levique flatu corrumpitur, maximè ubi & ætas consentit ad vitium.

Annæn. Robert. lib. 2 Rei Iud. cap. 12.

Sæpe explorando, an, & ubi virginitas sit, virginitas amissa est.

SILEN-

Multis præclarum videtur bene loqui, prudentioribus oppositè tacere. Quoties enim, extra notam simulationis, aut ignorantiæ, tacere fas est, silentium, non loquacitatem, hominem cordatum indicare, cordati judicant: nec quanta quis, sed qualia loquatur; nec verborum molem, sed pondus attendendum esse. Ut moneta illa optima est, quæ pretii plurimum habet in parvâ mole, sic sermo, qui sensus, ait prudens vir; & confidenter addit: Quid virorum sim, nescio, sed verbosos valdè & una sapientes nondum vidi, Cor fatui (inquit Salom.) eructat stultitiam. Aut nihil igitur, aut accuratè loquendum; ne lingua, quæ in humido ac lubrico est, (ut antiqui dicebant) alibi titubet, aut vacillet; nec enim turpe adeò pede, quam mente labi, ait Stobæus. Concludo, & cum Maximo, silentium optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum esse, definio.

Martialis: *Cum te non nossem, dominum regemque vocavi:*
Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.

Erasm. in Apopht.

Est aliqua sapientiæ pars, silentio stultitiam tegere.

Alciat. ex Græco:

Quum tacet, haud quidquam differt sapientibus amens,
Stultitiæ est index linguaque voxque suæ.
Ergo premat labium, digitoque silentia signet,
Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

VEel achten 't een groote sake wel te konnen spreken: wijse luyden houden meer van wel te konnen swijgen, ja oordeelen dat soo menigmael iemant swijgen mag, buyten verdachtheyt van onwetenheyt ofte geveynstheyt, dat het swijgen, en niet het spreken, een waerteycken is van een rechtsinnigh verstant. Niet hoe vele, maer hoedanige reden dat iemant voortbrenght, niet de menigte, maer het gewichte der woorden, is bedenckelijck; En gelijck dat voor het beste gelt wert gehouden, 't.welck in weynigh stoffe, groote waarde vervat: soo moeten oock de redenen, die weynigh woorden, en veel sins in hebben, hoogst geacht werden. Ick weet niet, seyt'er een geleert man, wat ick noch sien sal, maer tot noch toe en hebbe ick noyt veelsprekende menschen wijs gevonden 't Schijnt stout geseyt te zijn, doch Salomon selfs is al mede van dat gevoelen: *waer veel woorden zijn*, seyt hy, *daer hoortmen den sotten.* Gelijck het metael door zijn klanck, soo wort den mensche door zijn reden onderscheyden, seyt Quintilianus. Het is daerom oorboir, ofte geene ofte welvoegende redenen voort te brengen; op dat de tonge, die in het natte gladde haer woonplaetse heeft (gelijck de Ouden seyden) niet ergens in en glibbere: want ten wort niet soo quaet gehouden metten voeten, als mette tonge te struykelen.

In wetenschap, matigheyt.

HEt was u aengeseyt, en dier genoegh bevolen,
Dat eenigh diep geheym hier binnen was verholen,
Maer ghy en ruste niet, ô al te lossen maeght,
Tot dat ghy 't al te mael, tot uwer schande, saeght.
Laet daer des Heeren arck, des Hemels diepe saken
En staen u niet te sien, en minder aen te raken,
Niet soecken is hier best, niet weten hier verkiest,
Die soeckt, en vint'et niet, of die het vint, verliest.

Tegenda non detegenda.

Fida tibi nutrix hac pixide sacra latere
Dixerat, & satis hoc debuit esse tibi;
Quid tractare manu, quid cernere, virgo, requiris,
Quæque tenere manu, quæque videre nefas?
Sacra Dei reverenter habe; quid fœderis arcam
Tangis? iô, cohibe stulta puella manus.
In multis nescire juvat, scivisse nocebit,
Sæpe perire fuit, quod reperire vocant.

Ecclef, 3, 22. *Tu n'as que faire de voir de tes yeux les choses secrétes.*

QUel curieux desir ton pauvre esprit incite,
Pour voir ce que ne dois? trouvant en feras quite,
Ne sonde les secrets, ains mets au ciel ton cœur:
Ne touche de la main à l'arche du Seigneur.

Idem Emblema, alio sensu.

CArcere nil opus est captam pepulisse volucrem,
Sponte suâ fugiet, tu modò pande fores;
Pandè fores caveæ, mox, qua data porta, volabit;
Inque suum fugiet libera facta nemus.
Corporis angusto mens enthea clauditur antro,
Mors libertatem reddere sola potest:
Mens age, pone metus; nec enim nisi vincula rumpit,
Abrumpit quoties de tribus una colum.

Anders, op het selve beelt.

TEn is van geenen noot een vogel uyt te dryven,
Hy wil oock even selfs niet in sijn hutte blyven;
Want als hy maer en siet het open van de lucht,
Soo springt hy veerdigh op, en geeft hem totte vlucht.
Het lichaem is de koy, die houdt de ziel gevangen,
De doot die maecktse los, die maecktse vrye gangen;
Waerom, ô Christen hert, waerom doch hier gevreest?
Al velt de doot het lijf, sy maeckt een vryen geest.

Jos. Scaliger: *Nescire velle quod magister optimus docere non vult, erudita inscitia est.*

Basil. *Animi morbus est, malè & superfluè de Deo quærere.*

Hilar. de Trin. *Deus religione intelligendus est, pietate profitendus est, sensu verò per sequendus non est, sed adorandus.*

Deut 29. 19. *Les choses cachées apartiennent à l'Eternel nostre Dieu: mais les choses revelées sont pour nous & nos enfans.*

XXII.

't Is quaet, voor die 't mis-vaet:
't Is goet, voor die 't wel doet.

DE Pieterman is niet voor ſpijs te zijn gegeten
Van die ſijn vreemden aert en looſe rancken weten;
Maer die hier onbewuſt of onervaren zijn
Vervallen in geraes, door onverwachte pijn:
Ghy ſult daerom den viſch van deſen hooren prijſen,
Ghy ſult om deſen viſch een ander hooren grijſen;
Ey ſiet! uyt een geval licht d'een, en d'ander ſchreyt:
De Min is Pieter-man, daer is't al geſeyt.

Lædit ineptos.

EN abitur noſtro mirabilis æquore piſcis,
(Effuge piſcator, ni tibi docta manus)
Quem ſi forte rudi quis tangere ſuſtinet auſu,
Ille venenatâ cuſpide læſus, abit:
Qui cautè tenet hunc doctaque eviſcerat arte,
Mox impune coquo tradere monſtra poteſt;
Hic quod edat, quod lædat habet contrarius alter,
Quid multis opus eſt? hoc in amore valet.

L'adroict n'a mal.

CIl qui la vive prend, & où qu'il faut, la touche;
Appreſte, quant il veut, viande pour ſa bouche;
La mal adroict main produira l'enrager,
Dy, n'eſt ce pas l'amour dont tu me veux parler?

't Is kunſt te leven.

SIet hoe de werelt gaet, daer twee geſellen viſſen
Heeft dickmael een het nut, en d'ander moet'et miſſen:
Een lacht'er in de vuyſt, gantſch blijde metten vang,
En d'ander ſchreyt'er om, en jammert uren lang;
Daer is een ſeker greep om dit en gint te raken,
Niet ieder is bequaem tot alderhande ſaken;
Wat deſen heeft verrijckt, heeft geenen uytgeput,
't Was ieder even na, maer geenſins even nut.

Non omnibus, omnia.

PAſcitur ille cibo, depaſcitur iſte veneno;
Inque pari causâ quod gemat alter habet.
Res eadem quare juvat hunc, cur torqueat illum
Quæritis; in causâ eſt læva, vel apta manus:
Apta manus feſtos & triſtia vertit in uſus,
Ipſa vel evertit gaudia læva manus.
Artis opus vita eſt, non omnibus omnia quadrant;
Quod nocet huic, illi commoda ſæpe tulit.

Deux mendians à un huis,
L'un a le blancq, & l'autre le bis.

DEux touchent un poiſſon, dont l'un eſt mis en rage,
Et l'autre eſtant joly, s'en rit de bon courage.
Tout n'eſt pas propre à tous: dont l'un faict ſon profit,
Un autre pert ſes biens, & crêve de deſpit.

Ovidius 1. Amand

Arte citæ remoque rates veloque reguntur,
Arte leves currus, arte regendus amor.

Veget. lib. 3. in Præf

Qui ſecundos optat eventus, dimicet arte, non caſu.

Apul. ex Afran.

Amabit ſapiens, cupient cæteri.

NON

NEc ſatis clavus, nec ſatis eſt frænum, niſi adſit qui arte moderetur, non ſatis cythara, niſi qui ſcitè moduletur, omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta. Egregiè, ut cætera, Ariſt. tantum, inquit, ad unumquemque felicitas pervenit, quantum cuique virtutis ac prudentiæ. Priſcis mortalibus feræ damno fuêre, utpote identidem ab eis læſis; poſteriores etiam in ſuum commodum vertere cœperunt, carnibus veſci, pellibus veſtiri, felle mederi. Nam quem admodum unius & ejuſdem herbæ apis florem ſequitur, capra fruticem, ſus radicem, bos folium, aves ſemen; ita quiſque pro ingenii modo utilia aut futilia ex re quapiam colligit. Aqua maris inutilis eſt potui, ſed alit piſces, ac ſervit navigantibus. Ars utentis rerum uſum diſtinguit, & ſapiens, ut ait Comicus, fingit fortunam ſibi. Longè aliter Penelopen Ulyſſes, aliter Eurimachus ſpectabat; aliter ſolem Pythagoras, aliter Anaxagoras; ille ut Deum, hic ut lapidem proſpectabat: virtutem denique ipſam non eodem modo Socrates atque Epicurus. Socrates quidem tanquam beatitudinis, Epicurus tanquam voluptatis amator ſequebatur. Quid tandem? Peregrinemur ut apes, non ut araneæ, &, quod in quaque re commodi eſt, id excerpamus.

Theodoretus:

NEque enſis cædium cauſa eſt, ſed is, qui enſe malè uſus eſt, neque divitiæ & paupertas, aliæque vitæ proſperitates & adverſitates reprehendi & accuſari merentur, ſed qui unoquoque eorum præter leges utuntur.

NOch het roer aen het ſchip, noch den toom aen het peert baten iet, ſooder niemant en is dieſe wel beſtieie. Luyt en cyther zijn vergeefs, ſonder goede meeſter die daer op ſpele. Alle dingen ſtaen alle man niet even wel ter handt, maer ieder een treckt ſoo veel voordeels uyt eenigh dinck, als hy wijsheydt heeft. De wilde dieren zijn in oude tyden by de onervaren menſchen ſchadelijck geacht geweeſt, midts zy heden t'elcken daer van gequetſt wierden. De nakomelingen daerentegen hebben uyt de ſelve groot voordeel weten te trecken, als der ſelver vleeſch tot ſpyſe gebruyckende, de vellen tot kleedinge, de galle tot geſontmaeckinge: want gelijck aen een en het ſelve kruyt de Bye na de bloeme tracht, de Geyte na de ſpruyte, het Verken na de wortels, den Os naer het blat, de Vogel na het zaet. alſoo plach een iegelijck na den inval van ſijn vernuft, uyt een en de ſelve ſake den eenen nutte dingen, den anderen niet dan beuſelingen te trecken. Een purperen kleet ſal den menſchen verheugen en tot vreuchde verwecken, en den Stier doen woeden. Het zee-water en deught niet tot dranck, is evenwel bequaem tot viſſcherye en de ſchipvaert. De konſte des gebruyckers onderſcheyt de dingen, en een vernuftigh menſche kan ſijn eygen geluck ſmeden. De deugt ſelfs en werdt niet op eene wyſe by Socrates en by Epicurus betracht; want den eenen volgt deſe om der geluckſalicheyt, den anderen om der wellust wille. Voor beſluyt, laet ons handelen en wandelen als Byen, en niet als Spinnen, op dat wy uyt alle dingen het beſte verkieſen.

---

2 Corinth. 2. 16. *Den deſe een reuck des doots, ter doot: En den genen een reuck des levens, ten leven.*

DAer wort een ſeker viſch hier uyt de zee getogen,
Daer, by een handig menſch, wort voetſel uyt geſogen;
Maer die het ſeldſaem dier niet recht en heeft gevat
Die raeſt gelijck een hont, oock ſchoon hy niet en at.
Siet wat misbruiken werkt. Het boeck van Godt geſchreven
Doot ſomtijts die het leeſt, en ſiet' 't is enckel leven:
Daer 't Bietje ſuycker vint, juyſt uyt dat eygen kruyt
Daer ſuyght de vuyle Spin vergiftigh voetſel uyt.

Ecclef. 32. Qui quærit legem replebitur ab ea, & qui inſidioſe agit, ſcandalizabitur ab eâ.

PIſcis idem genus huic alimenta benigna miniſtrat,
Piſcis idem genus huic cauſa doloris erit:
Cur aliquis piſcem pronuntiet eſſe malignum?
Cum nocet, haud piſcis, ſed, coce, culpa tua eſt.
Sancta Dei lex eſt, fert pagina ſacra ſalutem,
Quo pereat, tamen hinc lector iniquus habet.
Libet apis violas, & aranea libet eaſdem;
Hæc aconita trahit floribus, illa favos.

Le fol eſt l'auteur, de ſon malheur.

DEux prenent un poiſſon, poiſſon de meſme ſorte,
L'un en ſent grand tourment, & l'autre bien s'en porte:
La cauſe eſt du malheur la mal adroite main:
Ta loy eſt juſte, ô Dieu, méchant le cœur humain.

BONIS BONA, MALIS MALA.

AB ipſo conditore nihil malum aut turpe, ait Hermes: turpia enim ſunt affectiones inhærentes generationi, ſicut ærugo æri, ſordes corpori; atqui nec æruginem fecit faber, nec ſordes auctor produxit, nec malitiam Deus. Scripturam ſacram, ad ſtabiliendas omnium ferè ætatum hæreſes, detorquere omnes videmus; atqui id non Scripturæ vitio, ſed naturali hominum ſive ambitione, ſive pravitate fieri, ratio docet. Vultures ad malè olentia corpora, præteritis amœnis ac odoriferis, feruntur; muſcæ ſana corpora prætervolant, ad ulcera properant. Ita iſti, claris ac perſpicuis Scripturæ locis omiſſis, obſcuris ac dubiis adhæreſcunt, aut non rarò perverſa interpretatione dubios facere conantur. Imo verò quemadmodum eadem purpura homines delectat, ac ad gaudium provocat, tauros offendit, ac irritat ad pugnam: ſic ex eodem loco, hic doctrinæ ſalutaris, ille ſchiſmatis ac ſectæ occaſionem ſæpe arripuit. Unde hoc? verbo dicam: Deus bonus, Scriptura ſancta, homo perverſus.

Prov 8.

JUſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in iis pravum quid, neque perverſum: recti ſunt intelligentibus & æqui invenientibus ſcientiam.

1 Corinth. 1. 18.

A Ceux qui periſſent, la parole de la croix leur eſt folie, mais à nous qui obtenons ſalut, elle eſt la vertu de Dieu.

VAn den Schepper en komt niet quaets, ſeydt Hermes, want het gene dat in den menſche quaedt is, zijn des ſelfs aengeboren genegentheden, hem aenhangende gelijck den roeſt het yſer, en de vuylicheyt het lichaem doet; nochtans en is de ſmit geen oorſaecke van den roeſt, noch den genen die het lichaem geteelt heeft van de vuylicheyt, noch Godt van het quade. Dat de heylige Schrift tot verſterckinge van alle ketteryen werdt te berde gebragt, ofte door verdorventheydt, ofte door eergierigheydt der menſchen, leert de ervarentheydt. De Giervogels, al wat wel rieckt voorby vliegende, vallen op de ſtinckende en bedorven lichamen. De Vliegen, geſonde leden verlatende, gaen ſuygen aen ſweeren en etter-buylen. Veel menſchen effene en nutte ſchriftuer-plaetſen van de handt ſlaende, nemen geneuchte vremde beſluyten te ſmeden, uyt eenige twijfelachtige duyſtere redenen. Ja gelijck een en het ſelve purperen kleedt den Menſche vervrolickt, de Stieren vergramt en doet raſen; op gelijcke wijſe ſal den eenen ſomwijlen Godtſalige leerſtucken, een anderen ſchadelijcke ketterijen, uyt een en de ſelve plaetſe trecken. Wat is hier de reden van? in 't korte; Godt is goedt, de Schrift is heyligh, maer de menſch is verkeert.

Als quaet, uyt goedt, ons wedervaert,
Dat komt uyt ons verdorven aert.

XXIII.

Alle aenſprekers, geen herte-brekers.

GHy rijt geducrigh uyt, ghy zijt in alle feeſten,
Ghy komt, ó Roſemont, by alle blijde geeſten,
En deſen onverlet ſoo blijfje datje waert,
En houdt den eerſten ſtant van uwen koelen aert.
Nu is't immers waer (het ſchenen eertijts droomen)
Dat midden in de zee zijn even ſoete ſtroomen,
En blijven onvermengt Siet wat een vreemt verſtant!
Ghy blijft als killigh ys te midden in den brant.

Tangor, non frangor ab undis.

PHylli Dionæis circumdaris undique turmis,
Et Venus in venas non venit ulla tuas.
Mille proci calidis implent tibi queſtibus aures,
Tu tamen in mediis ignibus, igne cares.
Sic manet & fluvio, licet æquora vaſta pererret,
Qui fuit ante color, qui fuit ante ſapor.
Vis fluvii miranda, meæ vis mira puellæ,
In circumfuſo tutus uterque mari eſt.

Parler de bouche, au cœur ne touche.

LE fleuve, que tu vois, en haute mer ſe pouſſe;
Et, non obſtant cela, ſon eau demeure douce.
Pourquoy t'eſtonnes tu? ma dame peu autant,
Marchant par-my le feu, eſt froide non obſtant.

Elck ſijn goetjen.

MEn vont in ouden tijt, en even noch, rivieren,
Die midden inde zee en door de baren ſwieren,
Doch ſchoon haer ſoete ſtroom tot in het ſoute ſchiet
Sy vloeyen nevens een, doch efter mengen niet.
Siet dus houdt nu het volk (men moet'et houwen noemen,
Want ieder houdt ſijn goet) wie kan van heide roemen,
Daer iemant, ſchoon hy trout, ſijn goet bewaert alleen!
't Fy van byſonder goet, als 't lichaem is gemeen.

Corpora communia, ſed non pecunia.

PEr latices, Neptune, tuos diffunditur amnis,
Cui remanet totus, qui fuit ante, color.
Mixta nec unda mari, mare nec miſcetur in undis
Fluminis, & proprius piſcis utrique manet
Heus, ubi ſancta fides? ubi dulcia fœdera lecti?
Utraque ſepoſitas area reſervat opes:
Corpora ſunt nobis communia, lege jugali,
Cum mihi te dederis, cur tua, Phylli, negas?

Chacun ſon cas apart.

LE fleuve, que tu vois, bien par la mer ſe roule,
Mais ſon eau, ny poiſſon, hors de ſon ſein ne coule.
Lors, quant les mariez ont mis leurs biens apart,
Ou eſt, tu foible amour, où eſt ton feu & dard?

Hæc tamen ſunt de raro contingentibus, ut bene Hieron lib. 3. epiſt 5.

QUis fornacem Regis Babylonii ſine aduſtione ingreſſus eſt? inquit, cujus adoleſcentis Ægyptica domina pallium non tenuit? inter illecebras voluptatum etiam ferreas mentes libido domat. Difficile inter opulas ſervatur pudicitia.

Et Bernard. in quod. Serm.

PEriclitatur caſtitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo.

COR-

Quid hoc rei eſt! Fluvium per medium maris labi in ſinum, & velut in amplexus cani iſtius patris ruere, & ſuam nihilominus undam, colorem, piſces ſibi ſervare! Monſtrum hoc aliquis in mari, aliud nos in terrâ miremur. Patrum noſtrorum ævo, cum adhuc exſtarent veteris veſtigia recti, una ferè erat & ſimplex matrimonii ineundi ratio, ut ſimul cum ipſis nuptiis omnium bonorum ſocietas inter conjuges contracta videretur. Nunc verò mutata tempora; mutati adeo unà hominum mores, ut conjugii ſacrum in commercium abiiſſe, & res mancipii facta videatur; quotque hodie matrimonia, totidem ſordidæ ferè pactiones, de bonis in communionem non conferendis, interveniant. Quid dicam? ſtultè parentes filiam in matrimonium collocant ei, cui dotem diffidunt. Stultè mulier marito ejuſmodi ſe dat, cui ſua negat. Ut humida miſcentur omnibus partibus, ſic inter conjuges nihil ſeparatum, nihil ſingulare; non corpus, non bona, nec cogitationes quidem, velim.

Horat. Sat. 1. lib. 1.

Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas,
Si tibi non præſto, *quem non merearis amorem?*

Plutar in Præcept Matrim. ex verſ. Amiot.

Platon eſcrit que la cité eſt bienheureuſe où on n'entend pas ces mots, cela eſt mien, cela n'eſt pas mien, *mais ces paroles la doivent bien encore plus eſtre bannies hors du mariage.*

DE onderſoeckers der nature hebben voor een groote vreemdigheydt aengemerckt ſekere riviere midden door de zee vlietende, ſonder nochtans haer viſch en water mette zee gemeen te maecken. 't Is (mijns oordeels) immers ſoo ſeltſaem, datmen hedendaeghs, in 't maken van houwelijcken, gemeynſchap van lichamen volkomelijck en ſonder tegenſpreken toelaet, gemeynſchap van goederen daerentegen gantſch verwerpt. Is 't niet groote dwaesheyt een teere maget, u eygen vleeſch en bloet, in den ſchoot van deſen of genen onbeſuyſden jongelinck ſlechtelijck heen te leggen, om na ſijn wel-gevallen met de ſelve om te mogen ſpringen, een hant vol gelts daerentegen, of ſoo wat eerde kluyten in dier voegen vaſt te maken, dat hy daer niet aen en kan? Is 't niet dulligheyt ſijn dochter te betrouwen aen iemant, die men het houwelijcx-goet niet betrouwen enderf? Sekerlijck de weerdigheydt des Houwelijcken Staets, werdt door deſe vreemdigheden veel te kort gedaen: want voorwaer, als't et wel ſoude gaen, ſoo behooren de gehoude niet alleenlijck in lichamen, maer oock in goederen, ja in gemoederen en gedachten gemeen, en in alle hare deelen immers ſoo ſeer vermengt te weſen, gelijck wijn en water, als het onder den anderen gegoten is.

Waer twee geworden zijn tot een,
Maeckt daer gemoet en goet gemeen.

---

1 Corinth. 7. 31. *De werelt gebruyckende, als niet gebruyckende.*

SIet hier een verſche beeck die met de ſoute baren
Kan ſpelen in het diep, oock ſonder eens te paren;
Siet! hoe het water raeſt, ſy blijft al even ſoet,
Sy houdt haer eerſten aert te midden in den vloet.
Het is een groote deugt met alle man te leven,
En aen het los gewoel ſijn herte niet te geven;
O die de werelt ſchiep, en ſchiep oock even my,
Geeft dat in deſe ziel de werelt niet en zy.

Mediis immixtus in undis.

ESſe ferunt, medium qui per mare volvitur, amnem;
Is tamen æquorei nil trahit inde ſalis.
Nos mundi pelagus, nos vaſtum currimus æquor,
Nos tenet in ſalſo Doris amara ſinu;
Omne latus ferit unda, furit celer æſtus arenis,
Ah! quid agat tantas rivulus inter aquas?
Alme Deus, liceat nulla ſalſugine tinctis
Reddere corpus humo, reddere corda tibi!

Bien te baigne, mais ſans meſlange.

LA mer en ce tableau, lecteur, prens pour le monde,
Et gard toy que ſon ſel jamais ne ſe confonde
Avec le fleuve doux de ton eſprit Chreſtien,
Dieu donne, que chacun bien donne garde au ſien.

MEDIIS IMMIXTUS IN UNDIS.

SEmina ac plantæ, aliundè petitæ, ex qualitate terræ, cui inſeruntur, brevi fructus producunt: animalia, in aliam regionem tranſlata, ad genium loci, in quo habentur, indolem formant: Idem nobis ferè accidit: mentem ad verbi divini normam indies nobiſcum formamus, & vitæ melioris ſpem animo concipimus, at ſimulatque in mediâ urbe verſari occipimus, ubi nos res hominesque circumſtrepunt, ſubitò hinc tumultus ac turbas haurimus, & negotium nobis, non noſtra ſolum negotia, ſed aliena etiam, faciunt. Miſeros nos! abripimur, & contagione plerumque inſanimus, ecquis enim

—— Cui mens circumflua luxu
Intactum poterit vitio ſervare rigorem?

Nos tamen adnitamur contra, &, cum bono Deo, Alphæum, mare Siculum ſubterlabentem ſine mixtione undarum, ſedulò imitemur; perque levitates ac vanitates hujus ſeculi tranſeuntes, iis ne miſceamur. At, veluti piſcis marinus in ſalſis undis non ſalſus, ita nos, ne ſalſuginem trahamus ex hoc pelago. Solis radii contingunt quidem terram, ſed ibi ſunt, unde mittuntur. Utinam ſic animus nobis verſetur inter humana, ut adhæreat interea origini ſuæ, id eſt, Deo!

Ambroſ. de Virg. *Diſcite in hoc mundo, ſupra mundum eſſe; etſi corpus geritis, volitet in vobis ales interior.*

Philip. 2. 15. *Afin que vous ſoyez ſans reproche & ſimples enfans de Dieu, irreprehenſibles, au milieu de la generation tortue & perverſe.*

EEn uytheemſche plante ofte zaedt, hier te lande gebragt zijnde, verlieſt ſeer haeſt haren eygen aert, en voeght ſich naer het landt daer in ſy geplant oft gezaeyt wert: vreemde gedierten aerden terſtondt naer het geweſte daerſe gehouden worden, vergetende het landt daer uyt ſy gekomen zijn. Iet ſulcx gebeurt den menſche ſchier alle dage, hy oeffent ſich in eenigheydt in Godes woordt, maekt daer uyt regels tot een ſtichtelijk leven, en brengt ſijn genegentheden als onder den toom; maer ſoo haeſt hy uyt ſijne innige gedachten komt, en begint, beneffens andere menſchen, in de werelt te woelen, terſtont kleven hem de omſwervende gebreecken van andere aen 't lijf, en wotd door de ſelve (gelijck door een ſnel loopende riviere) wechgeruckt.

Die in de ſtroom van welluſt ſwemt,
Al is ſijn geeſt al wat getemt,
Of ſchoon hy op ſijn zaken let,
Wert van eens anders vuyl beſmet.

Laet ons hier tegens ernſtelijck ſtrijden, en navolgen de riviere Alpheus (die midden door de Siciliſche zee, ſonder ſich met de ſelve te vermengen, haren loop neemt) laet ons midden in de ydelheden van de werelt trachten met de ſelve niet gemeens te hebben, en zijn gelijck verſche viſſchen in ſoute wateren. De ſtralen van de Sonne ſchijnen wel op der aerden, maer blijven gelijckewel gehecht aen het lichaem, van 't welcke ſy nederdalen. 't Ware te wenſchen dat wy met de menſchelijcke dingen beſigh zijnde, ons niet dieper inlieten, ofte wy en bleven wel vaſt gehecht aen ouſen oorſpronck, welcke is Godt. Die ons' daer toe ſijn genade verleene!

XXIV.

Waer hier verſtant, daer waer geen bant.

MOy Brechje ſpeelt de beeſt, en Fop laet met hem
gecken,
'k En kan (ſoo roept de vent) mijn hert niet van haer trec-
Sy is vol enckel geeſt, vol alle moy getaſt, (ken,
Dies ben ick aen mijn lief met ſtale ketens vaſt
Maer ſegh eens, lieve Fop, en hebje noyt gevonden,
Een nar, die met een ſtroo was aen een pael gebonden,
En die noch efter ſtont als met een boey aen 't been?
Ghy zijt (al weetj'et niet) van deſe gecken een.

Fac ſapias, & liber eris.

USque rogas, negat uſque tibi crudelis amica:
Ecquid adhuc duro mens in amore gemit?
Me remorantur, ais, formoſæ vincla puellæ,
Vincla vel herculeâ non ſoluenda manu
Vincla genæ mihi, vincla comæ, mihi vincla papillæ:
Hei mihi? quot vinclis corde ligatur amans.
Stulte puer, ſtulti vel ſtramine crura tenentur,
Et, moriar, vinclum tu niſi tale geras.

Qui veut, il peut.

NE viſtes vous jamais un fol lié de paille
N'avoir l'entendement ny force qu'il s'en aille?
Je vais le vous monſtrer, voila ce ſot languir
En malheureux amour, & ne s'en peut partir.

Tibull.

Servitium mihi triſte datur teneorque catenis,
Et nunquam miſero vincla remittit amor.

Ovidius 3 Metam.

Sed tamen hæret amor creſcitque dolore repulſæ,
Et tenuant vigiles corpus miſerabile curæ.
Adducitque cutem macies.

Der dwaſen bant, is onverſtant.

WAt is'er menigh menſch in onſen tijt te vinden
Die aen een enckel ſtroo ſich plagh te laten binden.
Wat is'er menigh menſch die wat een ander doet
Houdt voor een ſtalen bant die niemant bieken moet.
Soo plagh het domme vee met ongewiſſe ſchreden
Oock op een quaden wegh een ander na te treden.
Ghy, leeft gelijck een menſch, dat is na wijſen raet,
Doet na de reden eyſcht, niet ſoo de werelt gaet.

O demens! ita ſervus homo eſt?

MUlta quidem totam patrantur inepta per urbem,
Cumque petis cauſam, mos jubet iſta, ferunt.
Anne igitur ſtolidi nos ſtringat opinio vulgi?
Regula num vitæ factio plebis erit?
Stamine ſic fragili, vel ſtramine morio vinctus
Vah! ſibi compedibus crura ſonare putat.
Serviles vileſque ſumus · pro vincimur, imò
Vincimur miſeri, cauſaque nulla ſubeſt.

Ce que me lie, c'eſt ma folie.

FOrce actes, que faiſons, ſont pleines de beſtiſe,
Demandez en raiſon, on vous les autoriſe
Par la coſtume, helas! un fantaſtique lien,
Le fol ſe tient lié, & que le tient, n'eſt rien.

Ovidius:

DI faciant poſſis Dominæ tranſire relictæ
Limina, propoſito ſufficiantque pedes,
Et poteris, modò velle tene.

Dan. Heinſ.

Scilicet anguſtum nimium concludimur orbe:
Judicio peccat qui ſapienter amat.

SEnſus morbi, & origo ejus detecta initium ſanitatis eſt. Magna vitiorum ſcaturigo eſt, conſuetudinis, plerumque non bonæ, impreſſa nobis auctoritas. Vivimus plerique ad exempla, & non quid rectum, ſed quid uſitatum ſit, inquirimus. Quis noſtrum, lautitiarum aut ſuperflui ſumptus ſi culpetur, non ſtatim recurrit ad antiquam illam, & non probam excuſationem, non ego ſumptuoſus ſum, ſed mores, ut hodie ſunt, tantas impenſas exigunt? Næ nos lepidi ſumus! Sumptuoſitatem excuſando, dementiam culpamus. Nihil peccati antiquitas, nihil errantium multitudo nos moveat. Mala conſuetudo, vetuſtas erroris eſt, dixit Theologus. Non exemplis, ſed legibus judicandum pronuntiant Juriſconſulti; non conſuetudine, ſed ratione vivendum clamant Ethici. Concludo, antecedentium gregem ſequi, pecudum eſſe, non hominum. Nec enim bene currere poteſt, cui cura eſt alienis veſtigiis pedem infigere.

Sen. Epiſt. 51. *Non ego ambitioſus ſum, ſed nemo aliter Romæ poteſt vivere. Non ego ſumptuoſus, ſed urbs ipſa magnas impenſas exigit. Non eſt meum vitium quod iracundus ſum, quod nondum conſtitui certum genus vitæ, adoleſcentia hæc facit. Quid nos decipimus?*

Idem Epiſt. 58. in fin. *Inter cauſas malorum noſtrorum eſt, quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur, ſed conſuetudine abducimur. Quod pauci faciunt, nolumus imitari: quum plures facere cœperunt, quaſi honeſtius ſit, quia frequentius, ſequimur, & recti apud nos locum tenet error; &c.*

EEn ingebeelde grootachtinge vande gewoonte des volcx, is als een ſpringader van allerley misgrepen. Vele van ons leeven alleen maer naer exempelen van anderen, niet onderſoeckende wat recht, maer wat gebruyckelijck is. Wie doch beriſpt zijnde over onmatigheyt van ſpijſe in maeltijden, en gaet niet terſtont ſijn toevlucht nemen tot de oude, doch ondeugende, uytvlucht. 't Is ſoo de maniere! is 't niet wat frays? met ons te willen verontſchuldigen van koſtelijckheit, beſchuldigen wy ons inder daet van dwaesheyt. Niemant bedriege ſich ſelven: noch de outheydt van de misbruycken, noch de menigte van die hun miſgrypen, kan nimmermeer dat ſlim is recht maken. Quade gewoonten zijn oude dwalingen. Men moet naer wetten, niet naer exempelen wijſen. Men behoort na reden, niet na gewoonte te leven. Slechtelick ſijn neus te volgen, en de geene die voorgaan na te loopen, is beeſten, geen menſchen werck. Niemant gaet'er wel die ſijn voeten gedurighlijck wil volgen naer eens anders voetſtappen.

Gal. 5. 13. *Gy zijt tot vryheyt geroepen, broeders, ſtaet dan inde vryheyt, alleenlijk dat gy de vryheyt niet en gebruyckt tot een oorſake den vleeſche.*

HOe ſtaet de geck en kijckt als waer hy vaſt gebonden!
En daer is maer een draet hem om het been gewon- (den;
Een ſtroo, een eenig ſtroo is hem een ſtalen bant,
Siet waer de menſche valt door enkel onverſtant.
Wat zijn, ô wreede ziel, wat zijn doch al de touwen
Die ons den Chriſten aert hier vaſt geknevelt houwen?
't Is lucht tot ydel eer, of ſegt tot vuyl gewin,
Al niet als enckel ſtroo, ja webben van de ſpin.

Stultitia ligamur, non compedibus.

SPiritus excelſo ſe tollit in aſtra volatu,
At caro, compedibus deprimor, inquit, humi.
Tu quid vincla voces, age, nunc videamus inepte,
Moria vel ſtramen, compedis inſtar, habet.
Vile lucrum, popularis honos, fugitiva voluptas,
Hæccine ſint pedibus pondera juſta tuis?
Prô viles animas! devotaque crura catenis!
Vincimur, nervus nec tamen ullus adeſt.

Eccleſ. 10. 2. *Le ſage a le cœur à ſa droite: mais le fol a le cœur à ſa gauche.*

L'Eſprit ſouhaite au ciel ſon noble cœur eſtendre,
Mais ceſt amas de chair au monde ſe va rendre,
Cauſant captivité, eſclave ſe faiſant;
Un ſot eſt garotté de paille ſeulement.

STULTITIA LIGAMUR, NON COMPEDIBUS.

QUoties rerum humanarum interior aliqua cogitatio animum mihi ſubit, non poſſum non ſerio deplorare, imo & indignari, affectum noſtrorum, non inſcitiam modò, ſed inſaniam. Irretitos nos mundi, neſcio quibus illecebris ſat ſcimus, & futile jugum excutiendi ardor nos aliquis interdum invadit: ſed irrito plerumque conatu. Quin age, & ſeriò rem tangamus. Quid ſi tota hæc machina plena manu, quidquid in ſeſe deliciarum complectitur, in nos parata ſit effundere, qualia tandem aut quanta nobis conferre poſſit, enumeremus. Honores dabit, inquies; fumi ſunt. Divitias; umbræ. Nomen ac famam, aura ac ſtrepitus. Voluptatem denique; fallax prurigo eſt, primò blandiens, poſteà dolens. Et quidem iſta omnia deteriores non raro nos reddiderunt, meliores fere nunquam. Nec enim aut firmiora latera, aut vita longior, aut mens beatior hinc alicui futura eſt. Ex adverſo, quid ſi, effuſis habenis, in nos ſæviat orbis terrarum, adeò ut

Ruina cœli ſidera miſceat,

Ingens tamen ſolatium in præſentium brevitate, in futurorum perſeverantia.

Paul Rom. 7. 22. *Delector lege Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: & capientem me ſub lege peccati.*

Auguſt. lib. Confeſſ. *O Amator mundi! cujus Dei gratia militaris? hic quid, niſi fragile, niſi plenum periculis, & per quot pericula pervenitur ad majus periculum? pereant hæc omnia, & dimittamus hæc vana & inania: conferamus nos ad ſolam inquiſitionem eorum quæ finem non habeant.*

ALs ick ſomwijlen, met innige gedachten de menſchelijcke dingen in my ſelven overwege, ſoo en kan ick niet laten droevig, ja gram te werden, over de ſloffigheyt, ja dwaesheyt, onſer genegentheden. Wy ſien voor de hant dat wy inde wereltſche ſaken gantſch verwerret zijn, des krijgen wy ſomtijts goeden wille, om ons daer van te ontwerren: maer, och armen! wy ſtabbacken telcken in ons goet voornemen. Wel aen dan, laet ons tegenwoordelijck eens de ſake wat naerder ondertaſten. Genomen dan dat de gantſche werelt haren ſchoot als open dede, om ons, met al datſe weet by te brengen, op het vriendelijckſte te troetelen, wat ſoud doch al te beduyden hebben? Sy kan ons eerſtaten geven, ſuldy ſeggen. Maer wat zijn die anders als een ſchaduwe? Sy kan ons tot een heerlijken naem verheffen. Maer wat is die anders als een ſuyſende windeken? Sy kan ons met welluſt vrolijck maken. Maer wat is dat anders, als een bedriegelijcke ketelinge? Dit alles maeckt ons veeltyts ſlimmer, ſelden beter. Ten geeft ons noch langer leven, noch ſterker lichaem, noch geruſter gemoet, maer wel het tegendeel. Ofdan ſchoon de werelt ons al quame af nemen, watſe kan en mach, ſoo ſal, in allen gevalle, voor ons groote vertrooſtinge ontſtaen, eerſtelijck uyt de kortheyt van de jegenwoordige ellende, en ten tweeden, uyt de langkduyrigheyt van de toekomende gelukſaligheyt.

XXV.

Die greep, is in de neep.

DE Meeu vliegt over al, om haren koſt te rapen,
En vint ontrent de ſtrant een Oeſter liggen gapen,
Dies picktſe naer het aes, maer, eer de vogel at,
Soo ſluyt de Moſſel toe, daer is de Meeu gevat.
Sie daar een eygen beelt voor deſe loſſe gaſten,
Die ſonder na-gepeys in alle ſchotels taſten;
Sy zijn te byſter graegh, maer, ſiet! ten lijt niet lang
De grijper is gevat, de jager wort de vang

Konſt van beſwaren, gaet voor 't vergaren.

DE Meeu is in de klem, de Meeu die is gegrepen,
De vogel is bekayt, de vogel is benepen:
Maer wat baet dit de ſchelp? ey ſiet een vreemt geval,
De vanger is bedut hoe hy het redden ſal,
De vang is hem een pack, de vang die is hem tegen,
De vang is hem verdriet, hy is'er meê verlegen.
Wat is'er menigh menſch dien gelt noch goet en paſt,
Want daer beleyt ontbreeckt daer is de rijckdom laſt,

Qui captat, capitur.

LÆda vagis juvenes vocat in certamen ocellis,
Vidit, & inſidias, Nerva paremus, ait
Dat faciles aditus, dat baſia, fertque viciſſim,
Qualia vel paſſer, vel dare concha ſolet:
Omnia cum fervent, dextram petit illa, fidemque,
Igne furens juvenis, quod petis, inquit, habe.
Oſtrea non aliter roſtro penetravit acuto,
Et quæ captabat, capta remanſit avis.

Fortunam citius reperias, quam retineas,

TEgminibus patulis jacet ingens littore concha
Dum petit hanc, roſtrum preſſa tenetur avis;
Capta quidem premitur volucris, ſed capta repugnat,
Et ſalit, & pennis oſtrea dura quatit.
Concha, diu luctata, nequit retinere volucrem,
Dumque fugit, clamat. præda moleſta vale.
Parta per incertos numeroſa pecunia caſus,
Aut perit, aut onus eſt, ars niſi ſervet opes.

Chaſſe penible, où le veneur eſt pris.

VOyant ces dous appas je me faiſois accroire,
D'aller, non au combat, mais bien à la victoire:
Mais en prenant, helas! ſans y penſer, je ſuis,
Par mon butin, que je penſois avoir, ſurpris.

Un fol ou beſte
Faict bien conqueſte,
Mais bon meſnage
C'eſt faict du ſage.

BIen que l'oiſeau ſoit pris, ce non obſtant le Huiſtre
N'en a que du travail, & n'en a nul honneur:
Bien, par un cas fortuit, acquis par un beliſtre,
Ne faict jamais du bien à ſon lourd acquereur.

Plaut. Trin.

—— Da mihi hoc, hoc mel meum, ſi me amas, ſodes.
Ibi ille cucullus; ocelle mi, fiat, & iſtud & ſi
Amplius vis dari, dabitur; tibi illa pendentem ferit
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator.

Terent. Eunuch.

ID vero eſt quod mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere
Mature; ut cum cognôrit, perpetuo oderit: Noſſe omnia hæc, &

FORTU-

INgentia & ramosa cornua cervis magis oneri, quàm adjumento esse, cum iis uti nesciant, facilè perspicimus. Parum est, opibus affluere, si desit ars utendi. I Francesi, *inquit Guicciardin*, sono piu pronti ad acquistare, che prudenti a conservare. *Id omnibus in universum hominibus ferè accidit. Multi sunt quibus aut regna, aut opes, summo labore adquisitæ, postea defectu providi regiminis è manibus elabuntur. Magnæ opes non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo quæruntur, ait Dio. Excellentibus ingeniis, inquit Livius, citius defuerit ars quâ civem regant, quàm quâ hostem superent. Rationem acute tangit Zonaras; tueri quæsita, inquit, difficilius est quàm adquirere, quoniam in adquirendo ignavia possidentis sæpe plus confert, quam propria virtus. Tueri autem quæsita, sine propria virtute nemo potest. Bene igitur ille, qui malle se dixit virum pecuniâ, quàm pecuniam viro indigentem filiæ in maritum dare.*

Ovid. *Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri:*
Casus inest illis, hic erit artis opus.

Sen. lib. 1. epist. 2.

Immodicæ divitiæ sunt veluti ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt, quàm regunt. cum habeant irritam copiam, & noxiam nimietatem.

DE hooggetakte hoornen zyn voor de Harten veel eer beswaerlijck, als behulpsaem, uyt oorsake dat de selve geen handelinge en hebben om die wel te konnen gebruycken. Ten heeft niet veel om 't lijf treffelijck goet te zijn, indien men geen bequaemheyt heeft om sijn middelen wel te besteden en te bestieren. De Fransman, seyt Guicciardijn, is veel handiger en gauwer om iet te winnen, als voorsichtig om 't gewonnen te bewaren. 't Gaet byna soo met alle menschen, hooge en leege. Men vint die met een sekere behendigheyt, den eenen treffelijke heerlijckheden, den anderen schoone goederen, by den anderen geraept hebben, aen de welcke nochtans, by gebreck van goet beleyt, alles naderhand door de vingeren is gedroopen. Uytmuntende verstanden, seyt Livius, sal veel eer de wetenschap ontbreken om hare burgerye wel te bestieren, als om haer vyanden haestelijck t'overwinnen. De reden hier van werdt aerdiglijck verklaert by Zonaras; te beschermen seyt hy, het gene dat gewonnen is, valt beswaerlijcker als het winnen selfs, overmits dickwils, tot het verkrijgen van eenig ding, meer helpt de laffe onachtsaemheyt van den genen die het sijne slechtelijck hem laet ontfutselen, dan uw eygen kloeckheyt: maer 't gene dat eens gewonnen is, en kan sonder eygen goet beleyt niet bewaert, of recht gebruyckt werden. Hy dede dan wijselijck die sijn dochter liever te besteden hadde aen een man die goet ontbrak, als aen goet dat een man van doen hadde.

Psal. 127. 3. *Sijne vrienden geeft hy het alslapende.*

DE Meeu die soeckt haer aes, en geeft haer op de sanden,
Sy fluckert over zee, sy wandelt aen de stranden,
De Mossel roert haer niet, maer leyt alleen en gaept;
Het schijnt of datse rust, of datse leyt en slaept;
En desen onverlet soo word de Meeu gevangen
Van iet dat niet en doet als aen de klippen hangen.
Ey waerom dus gewoelt om staten, rijckdom, eer?
Ons doen en gelt'er niet, 't is al uw' segen, Heer!

Non labore, sed munificentia Domini.

SAxa solent volucres circumvolitare marinæ,
Prædaque dum petitur, non datur ulla quies.
Concha loco non mota, sui non anxia victus,
Nunc bibit, æquoreum nunc spuit ore salem.
Hanc, dum testa patet, rigido petit improba rostro,
Dumque petit, rostro capta remansit avis.
Quos manus alma Dei beat, hos beat absque labore,
Sponte replet placidos præda petita sinus.

Ecclesiastiq. 11. 14. *Les biens & les maux, la vie & la mort, la pauvreté & richesses sont du Seigneur.*

L'Huistre est tout en repos, sans se changer de place:
L'oiseau de mer par tout, sans s'arrester tracasse,
Qui rien ne faict, il prend: l'oiseau travaille en vain,
Ce qui nous enrichit, est, Dieu, ta riche main.

NON LABORE, SED DOMINI MUNIFICENTIA.

RHombum, & squatinum, & rhaiam, & pastinacam, cum tardissimi sint piscium, sæpe tamen mugilem piscium velocissimum in ventre habere, piscatores observarunt. Simile in terrâ, & ipsis quidem hominibus contingere, quis non videt? ejus rei rationem si quis inquirat, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium pacem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, cum sapiente Hebræo, respondebo. A Deo sanè ista omnia, à Deo sunt. Dei arbitrio expenditur victoria, ait ille, neque ad insolentissimos quosque illa accedit, sed ad eos duntaxat, ad quos conditor ille rerum & moderator accedere voluerit. Ille quoties suis auxiliari statuit, externis illis plerumque se astringi non vult, imò ea aversatur potius, instrumentisque debilioribus magis, quam robustis, juvare mavult. Loquuntur id exempla Gideonis, Jonathæ, & aliorum. Cujus rei illa haud dubie est ratio, ut bona, quæ insperata nobis eveniunt, recta è manu Dei in nos delata intelligamus, eique tanto impensius grati animi victimam offeramus. Eam rationem expressit ipse Deus Jud 7 2.

Salomon Proverb.

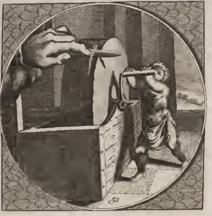
Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur iis afflictio.

Eccles 9. 11.

J'ay veu sous le soleil que la course n'est point aux legers, ni aux forts la bataille, ni aux sages le pain, ni aux prudens les richesses; ni la grace aux scavans.

DE zee-luyden hebben meenigmael voor wat vreemts aengemerckt, dat in de toppen en buycken van trage en lompe visschen dickwils de snelste en rapste overvliegers van der zee gevonden werden. Iet sulcx gebeurt oock niet selden op den aerdtbodem, en selfs onder de menschen: En de reden daer van is 't gene Salomon seyt, Eccles. 9: 11. *Dat ten loope niet en helpt snelle zijn; ten strijde niet en helpt sterk te zijn: ten rijckdom niet en helpt kloeck te zijn*, &c. Die en diergelijcke segeningen dalen alle van den hemel. Na den raedt Godes (seydt'er een) werdt de overwinninge uytgemeten, en den segen volght juyst niet die stour en vermeten zijn, maer alleenlijck de gene die het Godt behaeght dien toe te schicken. *Ten is den Heere niet swaer* (seyde Jonathan 1 Sam. 18 6:) *door velen ofte weynigen te helpen*: en veeltijdts, selfs in den meesten noot, behaget Gode de sijne, door kleyne en geringe middelen, uyt het gevaer te trecken: onder andere redenen sonderlinge, op dat den mensche geen stoffe en soude hebben sich selven in sijne verlossinge iet wat toe te schrijven: maer alles regel-recht uyt Godes milde hant soude bekennen ontfangen te hebben, en dies te meer verweckt soude werden met ware danckbaerheyt sich voor Godt te vernederen. Dese reden werr selfs van Gode uytgedruckt, Recht. 7. 2. *Israel mochte sich beroemen tegens my, en seggen: Myne hant heeft my verlost.*

XXVI.

Sy geeft, datse niet heeft.

GHy slijpt ons, Rosemont, wy zijn des liefdes pijlen,
Gy sijt de wet-steen selfs, uw' oogjens sijn de vijlen;
Ghy die ons gaende maeckt behout uw' eersten stant,
De koude maeckt het vier, en 't ys verweckt den brant.
U lieffelijck gesicht doet ons de sinnen quelen,
U neergeslagen oog kan ons het herte stelen,
Siet wat mijn lief vermag! Sy maeckt, sy doet, sy geeft,
En datse niet en is, en datse niet en heeft

Dat, nec habet.

COs obtusa manet, gladiis tamen addit acumen,
Quodque dedit ferro, non dedit ipsa sibi.
Cotis agunt partes in pectora nostra puellæ,
Quasque dedêre aliis, non habuêre faces
Phylli, dionæo mihi cum jecur igne perurus,
Corda geris scythicâ frigidiora nive
Me glacies torret, mihi frigora caula caloris,
Ah! calor hic tandem desinat, unde venit

Le rebouché esguise.

JUriste tu ne feais que c'est de nos affaires,
Voicy les loix d'Amour a vos loix tout contraires.
Tu dis que nul ne peut donner ce qu'il n'a pas,
La piere, que tu vois, & Phillis font cela.

Gemeenlijck een verwaende geck
Straft in een ander sijn gebreck.

AL is de wetsteen plomp, al weet hy niet te snijden,
Hy wil noch evenwel geen plompe messen lijden,
Noch laet hy evenwel, ter snede niet gestelt,
Noch laet hy evenwel geen yser ongequelt.
Hoe weet het schamper volck een yder 't sijn te geven,
En 't is doch steke-blint ontrent sijn eygen leven:
Maer Fop wat is u nut te maken ieders staet,
Nadien dat onderwijl uw'huys verloren gaet

Peccans peccata corrigit.

COs acuit tritas, obtusior ipsa, secures,
Et redit a scabro splendidus axe chalybs.
Si quis in alterius sua crimina pectore sensit,
Hei mihi! quàm sævas exerit ille manus?
Dum vitiis agitur, convitia spargit in omnes
Zoylus, & crimen quod petit, intus habet.
Claude domi tua vota, foris quid cernis acutum?
Crede mihi, sibimet qui sapit, ille sapit

Mets ta main en ton sein,
Et ne misdiras à ton prochain.

LA pierre que tu vois, aigu le fer veut rendre,
Et jamais a trancher ne peut soy mesme apprendre.
Qui chastier pretendes autres leur defaut,
Ses fautes redresser premierement luy faut.

Ovid. 1 Metam. de Amore loquens:

DEque sagittiferâ prompsit duo tela pharetrâ,
Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem;
Quod facit, auratum est & cuspide fulget acutâ:
Quod fugat, obtusum est, & habet sub arundine plumbum,
Hoc Deus in nymphâ Peneide fixit, at illo
Læsit Apollineas trajecta per ossa medullas.
Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.
Aucta fugâ forma est.

PEC-

DE Augusto traditur, cum esset luxuriæ serviens, fuisse tamen ejusdem vitii severissimum ultorem, idque ferè universis hominibus mali moris est, ut acres sint in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer indulgent. Ea utique est fatalis ingeniorum scabies (ut ille ait) ut omnes reprehendere ac disputare malint, quàm vivere. Nemo docendi, nemo discendi studio unquam in calumniæ hunc malignum campum descendit. Sed quemadmodum cum æstate, ut Plinius ait, vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos denuntiat; ita, ubi quis vehementer in aliorum vitia inclamat, ipse, vitæ non sat probæ, indicium est animi magis ambitionis vento tumescentis, quam solide pii. Apage mihi cum nasutis istis. Placet illud Poetæ,

— Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita loquentis.

Quanto amabilius erit, si in omni vitâ cum Plauto dicamus?

Eya Lyde! leniter qui sæviunt, sapiunt magis.
Minus mirandum est, ætas si quid illorum facit,
Quam si non facit: feci ego isthæc in adolescentia.

Aurel. Vict. Histor. August. *Homines in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.*

Plaut. *Qui alterum incusat probri, se intueri oportet.*

Horat. Serm. lib. I. Sat. I.

Cum tua pervideas oculis malè lippus inunctis
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut serpens Epidaurius?

MEn schrijft van Augusto, hoewel hy sijne geyle lusten wat veel toegaf, dat hy evenwel die vuyligheden in anderen met alle strengheyt plagh te straffen. 't Is byna een gemeen gebreck in alle menschen, dat schier yder een alderley feylen in sich selven vleyt en lievekooft, in andere daerentegens heftelijcken bestraft. 't Is als een aengeboren schurfte van onse verstanden, dat een yeder liever heeft scherpelijck een ander te berispen, als selfs wel te leven. Men sal evenwel bevinden dat menschen, die haer werk maken van ander luyden gebreken soo plichtelinge ten toon te stellen, en als te schavotteeren, sulcx noyt en bestaen, noch om anderen te onderwijsen, noch om selfs onderwesen te werden: Maer gelijck als stercken donder met weynigh blixem voor een teycken van windig weder wert gehouden; soo is oock het uytschetterende geluyt van een schampere tonge (soo daer geen stichtelijck leven by en zy) meer een teycken van een winderige eergierigheyt, als van eenige oprechte vromigheyt. Wegh dan met sulcke scherpgeneusde kackelaers.

Geen woort soo seer de feylen breeckt;
Als doet het leven van die spreeckt.
Dus, die een ander stichten wil,
Dient hem soo lang te houden stil,
Tot dat sijn leven metter daet,
In 't goed een ander voor en gaet.

Rom. 2. 21.

Ghy die een ander leert, leert ghy u selven niet?

BEsiet een plompe steen gehouwen uyt de bergen,
Die komt het fijne stael, die komt het yser tergen,
Die wil dat oock het roest sal blincken als een glas,
En efter blijftse selfs, gelijckse voortijts was.
Daer zijnder in het lant, die al de werelt leeren,
En brengen nimmer salf ontrent haer eygen seeren:
Ey vrienden niet alsoo: het is de beste voet
Als sich de meester selfs een eygen lesse doet.

Docet ipse docendus.

COs acuit ferrum, gladiisque reducit acumen,
At tamen hoc, ferro quod dedit, ipsa caret.
Si dum sancta doces alios, perversa sequaris,
Ingenium cotis, frivole doctor, habes.
Quæ tu cunque mones, ea denique pondus habebunt,
Conveniant dictis si tua facta tuis.
Discrepat à monitis cui devia vita severis,
Destruit exemplò, quæ monet ipse suo.

Ne faites point selon leurs œuvres, car ils disent & ne font pas.

O Qu'il est mal seant & de mauvaise grace,
Un autre admonester, & point avoir de trace
De ses enseignemens! veux estre bon docteur?
Fai tout, ce que tu dis, en reformant ton cœur

DOCET IPSE DOCENDUS.

NOnnulli ex iis, qui arcæ faciendæ adhibiti fuerunt, diluvio tamen periere. Sæpe lixa, qui culinæ operam dedit, nidore repletus minimum comedit. Fieri potest, ut cibi spiritualis administri nec eo ipsi fruantur. Nihil minus ferendum esse arbitror, quam rationem vitæ ab altero reposcere eum, qui non possit suæ reddere. Benedicta quidem non improbo, benefacta autem longè præfero; præsertim quidem in eo, cui populum docendi grave pondus incumbit, non enim homines tam facilè verborum doctrina ducuntur, quam operum. Rectè facere Principem, qui cives suos faciendo docet, antiqui censent, quidni idem de Pastore ac Doctore dicamus? ii, si id non faciant, vitia non solum concipiunt, sed etiam in civitatem effundunt, plusque ferè exemplo, quam peccato nocent. Sermo quidem animi interpres est, sed vocalis tantum; actio verò realis; hanc malim. Magis enim credibile puto ea unumquemque ex animo velle, quæ agit, quam quæ loquitur: ideoque famores de fide cujusque magis oculis, quàm auribus credunt. Qui benè dicit & facit, omni exceptione major est; duo tamen hæc si separanda sunt, rectefacientem & cætera taciturnum, præferendum judico.

Chrys. in lib. de compunct. cord. *Docere & non facere, non solum lucri nihil, sed & damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio componenti quidem sermonem suum: vitam vero suam atque operam negligenti.*

SElfs eenige van de gene, die de arcke hebben helpen timmeren, zijn door de sontvloet vergaen. Een kock die de spijse bereyt heeft, eet menigmael alderminst, als vol zijnde van den reuck. 't Kan gebeuren, dat de gene, die ons de geestelijcke spijse voorstellen, selfs daer van geen genut en hebben. Middelertijdt en is't niet min te verdragen, als iemant, die reden eyscht van eens anders leven, van sijn eygen selfs gene geven en kan. Wel te spreken is een loffelijck dinck, maer wel te doen gaet noch voor, sonderlinge in de gene, die den swaren last van de gemeente te leeren op de schouderen geladen hebben, want het volck en werdt niet soo lichtelijck tot de deught geleydt met de leere van woorden, als met de leere van wercken. De Ouden seyden, dat een Prince wel dede, dat hy sijn ondersaten met doen leerde. Het selve mach, niet sonder reden, tot een Harder en Leeraer des volcks geseyt werden. Want in gevalle in de sulcke de leere niet beantwoordt en wert van de daet, so en sondigen de sodanigen niet alleenlijk ten opsien van hun selven, maer gieten de feylen uyt over de gantse stadt, en doen meer schade door haer exempel, als door de sonde selfs. De woorden diemen spreeckt werden genoemt tolcken van het gemoet, de daden sijn 't noch beter. 't is waerschijnelijcker dat iemant van herten meynt, het gene dat hy doet, als het gene dat hy maer seyt. De ouden, van iemants geloove oordeelende, geloofde ten dien aensien veel beter haer oogen, als haer ooren. Die wel spreeckt, en met eenen wel doet, is een dubbel man. Indien men nochtans dese twee dingen soude willen scheyden, soo is den genen die wel doet, en voorts stille swijgt, noch verre de beste te houden.

August. super illud Beat. Immacul.

Judicet ille de alterius errore, qui non habet in se ipso quod condemnet; judicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in se ipsum sententiam ferat

XXVII.

't Is maer een niet, die 't wel beſiet.

WIlt gy de ſwaerſte ſtraf van liefdes vierſchaer weten?
Sy wort in onſe tael een *blaeuwe ſcheen* geheten;
Y! dat's een bite-bau die ieder een ontſiet,
Maer keert het ſpoock eensom, ten is ſoo leelijck niet.
Dat ghy, ô vryer, noemt 't gewenſchte goet te derven,
Is (na dat ick het vat) u eerſte vryheyt erven:
Geen quaet is ſonder goet, voor die het wel beleyt;
Sy neemt u ooek de vrees die u de koop ontſeyt.

Inverte, & avertes.

LArva quod eſt pueris, id amantibus eſſe repulſam;
Tam puer arcitenens, quam Cytherea jubent:
Frons in utraque quidem metuenda, ſed inſpice tergum,
Aut levis hinc cortex, aut cava pinus erit,
Quid gemis optatæ te ſpe cecidiſſe puellæ?
Priſtina libertas hinc tibi ſalva redit
Spes ſublata metum quoque ſuſtulit. Arrige mentem,
Fronte quod horrendum eſt, ludicra terga gerit

Qui le voit d'arriere, Ne faict que rire.

LE maſque te faict peur mus, mon amy, de grace,
Regarde auſſi le dos, non ſeulement la face;
Tu, qui plains grievement ton malheureux amour,
Y trouveras ſoulas, ſi prens un autre tour.

Let, wat u ontſet.

GHy ſiet het momme-tuygh de kinders henen jagen,
Vermits ſy dat alleen maer in der haeſt en ſagen;
Maer wie het met gemack en buyten vreeſe ſiet,
Die lacht uiet al het volck dat ſoo bekommert vliet.
Hoe wort een ſchielick menſch by wijlen omgedreven?
Yet, ick en weet niet wat, dat doet hem dickmael beven,
Maer 't is recht kinderwerck ſoo licht te zijn beducht,
Hoort reden, eer je ſchroomt; en weegt, eer dat je vlucht

Pemiſſimus interpres rerum, metus.

HOrrendo pavidas hinc territat ore puellas,
Inde cavo riſum cortice larva movet.
Deterior vero rerum ſuccurrit imago,
Et falsâ miſeros anxietate premit:
Auget homo proprios animo plerumque dolores,
Inque ſuam mens eſt ingenioſa necem.
Eia age terribilem rebus, miſer, abripe larvam,
Ludicrus error erit, quod modo terror erat.

De vaine crainte, injuſte plainte.

LE maſque, regardé au front du faux viſage,
Aux idiots enfans abbat tout le courage;
Mais qui voit l'autre bout, y trouve moins que rien.
Nous n'aurons point du mal, ſi nous le prenons bien.

Plutarch. in Moralib.

Ut pueris, cum terrentur perſonis, damus eas in manus, & verſatas oſtendimus inanes, ut diſcant non timere; ita convenit, adhibita ratione, res ſpecie terrificas excutere, ut, cum viderimus non eſſe quod apparent, contemnamus.

Sen de Tranq.

Sciamus omnia æque levia eſſe, extrinſecus diverſas facies habentia, introrſus pariter vana.

Timiditas est corruptio judicii, ajunt Philosophi. Meticulosos utique non res, sed de rebus rumores, etiam incerti, & rosæ (quod dicitur) umbra quandoque terret. Sæpe opinione amplius laboramus, quàm re, ait Seneca, & quemadmodum aves inanis fundæ sonus territare solet, ita nos non ad actum excitamur tantùm, sed ad strepitum. Infirmi animi est, antequam malis opprimitur, queri; Propriumque est miserorum facilè id credere quod minus volunt. utque corpora per nebulam, sic per metum res videntur majores, adeo ut multi rem, quam metuunt, ipsi-met anticipent:

—— Multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali.

Reperti sunt qui dum in navi periclitarentur, non exspectatâ navis submersione, in mare sese præcipites dederunt. Miserum est mori ne moriamur. optimè Seneca, quid dementius quàm angi futuris; nec tormento se reservare, sed accersere sibi miserias?

Seneca:

Adhibe rationem difficultatibus, possunt & dura molliri, & angusta laxari, & gravia scitè ferentes minus premere.

VRcesachtigheyt bederft het oordeel: want soo haest als iemant den schrick in 't lijf krijght, een blase met boonen (soo men seyt) ja de schaduwe van een roose, soude hem de broeck ront setten. D'inbeeldinge (seydt Seneca) ontset ons gemeenlijcken meer, als de sake selfs: en gelijck het gesnor van een ledigen slinger het gevogelte vervaert maeckt, en doet opvliegen: soo verschricken wy ons niet alleenlijck van de slagh, maer oock van 't gedreun. En ghelijck de gedaenten der lichamen grooter toonen in mistigh weder, soo doen oock alle dingen door de vreese: in voegen dat'er veel door vreese van in gevaer te komen, dadelijck in het uyterste gevaer zijn vervallen. Men heeft menschen gevonden, die, 't schepe in noot wesende, hun selven uyt vreese van verdrencken, buyten boort bebben geworpen, verdrenckende also, om niet te verdrencken, en stervende, om niet te sterven. Wat is'er geckelicker, seydt Seneca, als met toekomende swarigheden sich selven te quellen?

Plutarch. in Mor.

Terror absentium rerum ipsâ novitate falso augetur consuetudo autem & ratio efficit, ut ea, etiam quæ horrenda sunt naturâ, terrendi vim amittant.

---

1 Corinth. 15. 54.
Doodt waer is uw' prickel?

HEt kint, aen wien een grijn in haest is voor-gekomen,
Wort van den bleecken anxt ten hoogsten ingenomen;
Maer die het selsaem tuyg aen alle kanten siet,
Vint slechs een lege schors, en daerom schrickt hy niet.
Wat schroomje voor de doot, ô rechte pimpel-meesen?
't Is maer een bite-bau dat niet en is te vreesen
Voor die haer wesen kent. Hoe leelick datse schijnt.
Doorgront haer rechten aert, en alle quaet verdwijnt.

Mors larvæ similis, tremor hinc, nihil inde maligni.

ID mors est homini, trepidis quod larva puellis;
Excitat ingentes frons utriusque metus.
Larva fugat pueros, frontem, non terga, videntes;
Ast aliis risum posteriora movent.
Sensibus incurrit cum lurida mortis imago,
Hei mihi! quam multis spes animusque cadit.
At cui terga necis melior doctrina revelat,
Clamat, ades vitæ mors melioris iter.

Le fol s'enfuit, le sage s'en mocque.

COmme, aux enfans, paroist le masque espouvenble;
A l'homme ainsi la mort ressemble miserable;
Mais qui, de tous costés, ces monstres taste & voit,
En fin n'y trouve rien qu'espouvanter le doit.

TREMOR HINC, NIHIL INDE MALIGNI.

PUdore suffundor, quoties homines, solo naturæ lumine illustratos, optimam illam philosophiam (mortis cogitationem dico) non tantum summoperè coluisse, verum etiam mortalitati medium unguem ostendisse, comperio. Philippus, rex Macedonum in mediis aulæ deliciis, puerum voluit indies sibi acclamare; Hominem te memento, Philippe. *Ægyptiis, intra epulandum, sceleton convivis exhibere solenne fuit, cum elogio:* Mortui sic eritis. *Hegesias, de animæ immortalitate graviter differendo, mortalitatis metum multis adeò excussit, ut spontè ad mortem properarent. Calcar mihi addunt homines futuræ felicitatis ignari, quo ita me componam, ut mortalitatis exuvias animose aliquandò deponam. Et videor oculis fixis ac irretortis mortem me aspicere jam nunc posse. Et quidni id faciam? Non mundus, cum hinc decedant, me desideraturus est; plures enim ac meliores incolæ illi supererunt. Non ego, cum moriar, mundum desiderabo; plurima enim, ipso meliora, me exspectant: in hoc ubique ingens est calamitas, extra hunc, summa futura est felicitas.*

Cassiod. in Psalm.

Quis mortem temporalem metuat, cui æterna vita promittitur? Quis labores carnis timeat, quum se in perpetua requie noverit collocandum?

Psalm. 116. 15.

Toute sorte de morts des biens-aimés de l'Eternel est precieuse devant ses yeux.

Philip. 1. 23. *Mon desir tend à desloger & estre avec Christ.*

ICk schame my t'elcken, als ick bemercke dat menschen, door het ingeven van de nature alleenlijck geleydet zijnde, van het beste deel der wijsheyt (ick segge van de bedenckinge des doots) niet alleenlijck veel hebben gehouden, maer selfs dit leven gantsch weynigh hebben geacht. Philips Koninck van Macedonien, midden in de weelde van een dertel hof, hadde een jongelinck gelast dag aen dag hem in d'oore te komen byten; *Philips, gedenckt dat ghy een mensche zijt.* Die van Ægypten hadden voor een gewoonte, in het vrolijckste van hare maeltijden, een geraemte van een doodt mensche te voorschijn te brengen, met een byreden aen de genoode: *doodt zijnde, suldy aldus wesen.* Hegesias leerde met soodanigen gewichte van de onsterffelijckheydt der zielen, dat hy aen vele, niet alleenlijck de vreese des doodts geheelijck wegh nam, maer oock lust dede krijgen tot het sterven. Dusdanige menschen, niet wetende van de toekomende geluckfaligheydt, geven my dagelijcx als een spoor, om dese bedenckinge my gantsch en al gemeensaem te maken: Dies verhope ik ook (door Godts genade) de sake daer toe nu gebracht te hebben, dat ick de doodt onder haer bolle oogen, sonder my t'ontstellen, soude derven aensien. En wat sou my doch van sulcx wederhouden? De wereldt (of ick schoon van hier scheyde) en sal my niet eens missen, overmidts sy noch inwoonders genoeg, en beter als ick ben, sal blijven behouden: Ick van gelijcke, en sal de wereldt niet eens missen; want veel dingen die beter zijn als sy, sullen my geworden: In de werelt is uytnemende ellendigheydt, buyten de wereldt onuytsprekelijcke gelucksaligheydt.

XXVIII.

Wort dit gewas ontkleet,
Al was'et lief, soo wort'et leet.

VErmijt u, domme jeught, ajuyn te willen schellen,
Of, siet 'u treurigh oogh sal van de tranen swellen;
Maer sooje met de vrucht wilt spelen sonder leet,
Soo raecktse sachtjens aen, en laet het dingh gekleet.
Ghy meught u, jong gesel, ter eeren wel vermaken,
Maer pleeght geen ander min als door eerbiedigh raken.
't Is noch al, soo het plagh. Actæon naeckt verdriet,
Indien hy sonder kleet de jonge nymphen siet.

Na 't is ontkleet,
Soo wort'et leet.

EEn waterlantsche Trijn sat eens ajuyn en schelde,
En klaeghde dat de lucht haer oogen dapper quelde,
En kijck eens (sprak de meyt) ick hebber mé gespeelt,
En doen heeft my het ding in 't minste niet verveelt.
Dus gaet'et, lieve moer, ging Els hier tegen seggen,
Met die soo met'er haest haer spillen t'samen leggen;
't Is wel so langmen vrijt, maer treckt het rockjen uyt,
Een reuk daer 't oog afloopt verneemtmen van de bruyt.

Nuda movet lachrimas, vestitam impunè videbis.

SÆpe licet tractata manu, non lædit ocellos,
Dum latus inclusum cortice cæpa gerit:
Hanc tenus spoliare togâ si forte juvabit,
Protinus uda tibi lumina, nuda dabit.
Huc animos adverte, puer, mihi cæpa puella est;
Quisquis amare voles, fac reverenter ames
Ne teneram spectare juvet, sine veste, Dianam;
Hæc dea, nuda magis, quam pharetrata, ferit

Qui me despouille, pleurant se mouille.

MAnie tes amours en chaste reverence,
Si tu ne veus languir de longue repentence,
Tu pourras, sans douleur, tenir en main l'oignon,
Mais, pleureras, si veux oster son cottillon.

Dos est uxoria lites.

VEstibus indutum nil cæpe nocebit ocellis,
Tegmina tollenti fletibus ora fluunt
Cæpe quod est nobis, teneris hoc uxor ephœbis;
Cum verbis agitur, tum bene constat amor:
Intret hymen thalamos, sit zona soluta puellæ,
Ibit demissis vir novus auriculis.
Mira vides, uxor quem nunc jubet esse maritum,
Vah! puer est, sed vir, cum puer esset, erat.

Apres la feste, on grate la teste.

L'Oignon lors faict pleurer, quant on le deshabille:
Lors quant un jouvenceau espouse belle fille
Pour assouvir le feu de ses brutaux amours,
Pour quelques bonnes nuicts a force mauvais jours.

Herod. lib 1.

Mulier exutâ tunicâ verecundiam pariter exuit

Annæn. Robert rer. Jud lib 4 cap 10.

NUditas in viro indecens, in muliere probrosa unde Herodotus apud Lydos ac plerasque gentes, etiam barbaras, viris indecorum fuisse tradit se nudos ostendere, nam (ut ait Cicero) hoc solum animal natum est pudoris & verecundiæ particeps.

Adde:

Flagitii principium esse, nudare inter cives corpora

SIMUL

EOs, qui ex incitato juvenilium affectuum impetu felices matrimoniorum successus augurantur, toto plerumque cœlo errare, dicere non abhorreo. Leves enim istos ac fluctuantes juvenum ardores, & stabile hoc ac venerandum matrimonii sacrum mutuas sibi operas tradere, vix unquam comperi. Longè quippe alius lascivi istius amoris, alius sanè sedati conjugii scopus est; magisque contraria illa inter sese, quam cognata aut conjuncta non abs re quis dixerit. Prudentes utique usuque edocti, & inter eos Vives, inconsultum putant eam matrimonio sibi copulare, cui quis in amoribus nimis sese submisit, quamque dominam, heram, lumen, votorumque suorum finem, non minus impiè quam stultè appellare, aliisque amatoriis ac hyperbolicis ineptiis extollere solitus est. Judicant enim viri prudentes nimiam istam demissionem efficere ut mariti dignitatem, contracto tandem matrimonio, male providus adolescens sustinere non possit; Quid tandem? fit facetus iste amator, ridiculus maritus, ut lapidè noster Heinsius.

Seneca Oct.

Juvenilis ardor impetu primò furit,
Languescit idem facile, nec durat diu
In Venere turpi; ceu levis flammæ vapor.

Ovidius lib. 2. de Remed. Amor.

Turpe vir & mulier, juncti modo, protinus hostes.

Arist. lib. 2. Rhet. *Juvenes ex corporeis voluptatibus venereis potissimum dediti, earumque impotentes sunt, & inconstantes; resque quas concupiverunt, fastidiunt: Valdè concupiscunt, sed protinus conquiescunt; quia acutas habent voluptates, non longas, ut ægrotantium fames, & sitis.*

SY vergrijpen hen grootelijcx, die daer meynen dat'er noodelijck een goet houwelijck moet zijn, als'er twee gelievekens, die met hittige genegentheyt malkanderen aenhangen, te samen komen. Men heeft selden gesien dat schielijcke invallen van de kalver-liefde den gesetten stant en bant des houwelijcx eenig behulp hebben aengebragt, maer menigmael het tegendeel. Een ander oogmerk heeft den echten en hechten staet, een andere de swevende en bevende minne. Veel ervaren mannen ontraden een jonckman in houwelijck te versamelen met de gene, aen de welcke hy sich door quistige beleeftheyt van vryagie al te seer heeft verpant. Want hoe is 't mogelijck (seggen sy) dat iemandt de selve, die hy recht te voren heeft verheven tot sijn meesteresse, princesse, ja goddinne (en wat een vleyende tonge, vervoert door dwase minne-stuypen, meer weet by te brengen) dat (seggen sy) hy de selve terstont daer na, als hooft en voogt, sal konnen ofte derven heeten en gebieden? En of schoon hy sulcx al dersde bestaen, soo en is niet te vermoeden dat sy, die in soo vollen besit is van overal het hoogste woordt te voeren, sulcx sal willen lijden of gedoogen; invoegen dat, de dese haer oude vryheyt, den genen zijn nieuverkregen recht poogende voor te staen, uyt sulcx niet anders en staet te verwachten, als van een al te beleefde vryer, een al te geckelijcken man.

Ecclef. 6. *Vrient, soo lang als 't dient.*

SPeelt iemant met ajuyn, doch sonder hem te schellen,
Soo sal die niemants oogh in eenigh deel ontstellen;
Maer alsmen dese vrucht van haren rock ontbloot,
Soo wort het gantsch gesicht van enckel tranen root.
Veel menschen zijn beleeft, en weten schoon te praten,
Soo lang sy voor een vrient geen hayr en moeten laten;
Maer als het qualijck gaet dan is'et uytgemalt;
„Men kent de vrienden best wanneerder schade valt.

Amicus certus in re incertâ cernitur.

CEpe levi tractare manu sit cura, viator,
Stringentis lachrimis lumina rubra tument.
Qui facilem laudas, & amicâ fronte sodalem,
Signa sodalitii num sat aperta tibi?
Dum joca miscentur, dum luditur inter amicos,
Aspera qui moveat jurgia, rarus erit.
Damna probant socios; tunc cum de jure remittet,
Te cupiente suo, respice qualis erit.

En partage lict & jambon, cognoit l'homme son compagnon.

JOüant avec l'oignon, je ne faisois que rire:
Mais il me faict pleurer, si tost je le dechire.

L'amy, quand tout va bien, est de bonnaire & doux,
Mais touche le de pres, voilà un grand couroux.

AMICUS CERTUS IN RE INCERTA CERNITUR.

MAgis moralis, quam Theologici argumenti est carmen huic emblemati adscriptum; nos id paulo aliter, pro subjecta materia, hic interpretemur. Cepa, levi brachio dum tractatur, prorsus sensibus humanis innoxia est, durius pressa, mox odore nares oculosque offendit. Ita plerosque homines affectos esse accusator ille fratrum, diabolus inquam, in personam Jobi (licet in eo falsus) callidè inclamat: nunquid, *inquit*, Job frustra timet Deum? nonnè tu operibus manuum ipsius benedixisti? Sed extende paululum manum tuam, & tange ea quæ possidet; mox in faciem benedicet tibi. *Ea sanè est naturæ humanæ fragilitas, Deum, dum leniter nos habet, laudamus; si castiget, illicò voces impiæ, ac murmura. Verissimè veritas;* qui super petrosa seminatus est, *inquit*, hic est, qui verbum audit & continuò cum gaudio illud accipit, non habens autem in se radicem, temporalis est, ac facta tribulatione continuò scandalisatur. *At tu, ne nos inducas in tentationem, Domine, potiusque nobiscum age ex verbo tuo quod locutus es (in Psal. 89 32.)* Si justitiam meam profanaverint, visitabo in virga iniquitates eorum; Misericordiam autem meam non dispergam ab iis.

Isid. lib. 3. de Sum. Bon. *In prosperitate incerta est amicitia, nescitur enim an persona, an felicitas diligatur.*

Proverb. 17. 17. *L'intime amy aime en tout temps, & naistra comme un frere en la destresse.*

Ecclesiastiq. 37. 1. *Il n'y a point d'amy qui ne die; je suis aussi de ses amis, mais il y en a tel qui n'est ami que de nom.*

NAdien het gedicht op dit sinne-beelt meer op de seden leere, als op een Christelijcke bedenckinge schijnt te trecken: soo sullen wy d'uytlegginge daer van wat naerder brengen tot de stoffe, die wy in dit deel verhandelen. Den ajuyn maer sachtjens aengeraeckt, en geeft van sich geen quade lucht; maer geperst zijnde, quetst beyde de oogen en den neuse van de omstanders. De menschen meest aldus genegen te zijn, poogt de lasteraer der broederen (de duyvel) waer te maken, in den persoon van den lydsamen Job: *Meyndy* (seyde hy) *dat Job om niet Godt vreest? ghy hebt het werck sijner handen gesegent, sijn huys bewaert, &c. steeckt u hand uyt, en tast hem aen, hy sal u segenen in u aensicht.* 't Is een swakheyt van veel menschen, dat zy, soo lange hun saken wel gaen, Godt loven; maer als sy eens hart werden aengetast, werpen stracx, ick en weet niet wat, lasterwoorden tegen den Hemel. *Het zaet* (seyt den mont der Waerheyt) *dat op steenachtige plaetsen gezaeyt is, zijn dese, die het woort hooren, en ontfangen het selve met vreugden, maer, den tijd van vervolginge komende, als geen wortel hebbende, werden terstont geergert.* Maer, ô Heere onsen Godt, en leyd ons niet in versoeckinge maer handelt liever met ons na uwen woorde, dat du door dijnen Propheet gesproken hebst (Psal. 89. 32.) *So sy mijn gebod niet en houden, soo wil ick hen metter roede te huys soecken, en hare misdaet met plagen: Doch mijne genade en wil ick van hen niet wenden.*

Et vers. 3. O meschante pensée d'où es tu rollée pour couvrir de tromperie toute la terre!

XXIX.

Naer haer waeyen, moet ick draeyen.

HOe heerſch is Venus kint! het doet ons, rechte ſlaven,
Juyſt ſoo Mejuffrouw wil, nu hier dan elders draven:
Wy weenen alſſe ſchreyt, al zijn wy ſchoon geruſt;
Wy lachen alſſe jockt, oock tegen onſen luſt.
Wy zijn tot in de ziel ten dienſte van de vrouwen,
Ach! wat een vryer doet is niet als ſali-vouwen;
En wie van onſe jeught dit ambacht niet en kan,
Die is in Venus ſchool een onbedreven man.

Werwaerts Godt wil.

WIe ſtaegh het hooft verdraeyt nae dat de winden blaſen,
Die plegmen over al te tellen met de dwaſen;
Maer die in tegendeel wil horten tegen Godt,
Verſchilt van 't eerſte quaet gelijck als dul en ſot. (ven.
Maeck deugt van noot, ô menſch, ten baet geen tegenſtre-
Waer ons den hemel drijft, daer moetmen henen ſweven;
Te ſchicken ſijn bedrijf, na Godt de werelt leyt,
Al is 't verandering, het is geſtadigheyt.

Dominæ quo me vocat aura.

AD dominæ nutum levis exagitatur amator,
Quoque puella ſolet vergere, vergit amans:
Non volucris ſummâ quæ vertitur ænea turre
Promptius aerias itque reditque vias
Rideat illa, movet triſti miſer ore cachinnos;
Ploret, amans lætas proluit imbre genas.
Nos miſeros! agimur vacuo ludibria cælo,
Abripit aura vagos, aura redire jubet.

Quo nos numen agit.

PErpetuo varians mens eſt inimica quieti,
Sint procul in gyrum quos levis aura rapit.
At nunquam varians mens eſt inimica saluti,
Ah valeant, quibus eſt pectore nata ſilex.
Mutandum eſt cum fata jubent, quid ſtulte laceſſis
Aſtra? gigantæus quo tibi faſtus abit?
Quo te cunque polus vocat, hâc, mortalis, eundum eſt,
Vertere conſilium, nec levis eſſe, potes.

Ou que ſpire, me tire.

LAs malheureux amant! comme une gyrouette
Tu tournes ça & là voluble & ſans arreſte:
Bien que te ſoit eſcheu un bien facheux humeur,
Encor faut il former a l'advenant ton cœur.

Changer propos eſt du vray ſage
En temps & lieu le droit uſage.

A Tous les accidens le ſage cœur ſe trouſſe,
Allons, amys, allons, où que le ciel nous pouſſe:
D'opiniaſtre cœur n'eſt que facheux tourment,
On peut changer d'advis & demeurer conſtant.

3 Eſdr 4. 22. & 31. *Oportet vos ſcire mulieres in vos imperia exercere.*

Cicero: *Quam miſerè ſervit! Cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare poteſt, nil recuſare poſcit, dandum eſt; ejicit, abeundum; vocat, veniendum; minatur, extimeſcendum.*

Ovidius: *Imponit leges vultibus illa tuis.*

DAnda eſt opera, ex conſilio Senecæ, ne quid inviti faciamus: nec enim qui juſſus aliquid facit, miſer eſt; ſed qui invitus. Animum itaque ſic componamus, ut, quidquid res exigit, id velimus. Nil grave, quod ſponte ferimus. Nil durum, quod ſponte facimus. Ut igitur acerbitates multas ac moleſtias evitemus, conſilia ad eventus ac tempora flectenda ſunt. Oportet enim tanquam in talorum jactu, ad id quod ceciderit, res ſuas accommodare, inquit Plato, & quocunque modo ratio id optimum eſſe dixerit. Tempori enim cedere, ait Cicero, id eſt neceſſitati parere, ſemper ſapientis habitum eſt. Ultimum enim ac maximum telum neceſſitas, nec aliud ejus effugium eſt, quàm velle quod ipſa cogit. Æquum eſt, mi homo, ut tibi placeat, quidquid Deo placuerit. Concludamus; & dicamus cum poeta Periand. per Auſon.

Faxis ut libeat, quod eſt neceſſe.

Terent. Hec.

Iſtud eſt ſapere, qui ubicunque opus ſit animum poſſis flectere.

Virg. *Nate deâ quo fata trahunt retrahuntque ſequamur.*

SLiet wel toe dat ghy geen dingen bedwongen en doet, ſeyt Seneca: want niet den genen die iemandt gehoorſaem is, maer wel den genen die tegens zijn dauck iet doet, is ongeluckigh. 't Is geraden: als de ſaken haer na ons niet ſchicken en willen, dat wy ons ſchicken na de ſaken. Ons kan niet moeyelijck vallen, ſoo wy 't geene doen. Gewilligen arbeyt was noyt pijn: gewilligen laſt woegh noyt ſwaer. Al ons voornemen dient gebogen te werden na de voorvallende gelegentheyt. En gelijck men in 't verkeer-bert (ſeyt Plato) na den loop van de ſteenen de ſchyven moet uytſetten, en ſijn ſpel aenleggen; alſo moet onſeu handel en doen na den loop onſes levens beleyt, en t'elcken over nieuwe voorvallen, nieuwe raetſlagen genomen werden. Sich na den tijt te voegen, dat is, de noot plaetſe te geven, is wijſe luyden werck: want noot en is niet t'ontwijcken, dan met te willen datſe ons gebiet. 't Is billick, ô menſche, dat'et dy behage, dat Gode behaeght heeft.

Plut. in Lacon.

Leotychilas à quodam, quaſi minus conſtans eſſet, notatus, mutor, inquit, ſed pro temporum ratione, non ut vos. Prudentis enim eſt, pro re natâ mutare conſilia; ſine causâ autem ſubinde alium fieri, inconſtantiæ vitium eſt.

Pſalm. 119. 165.

Groote vrede hebbenſe die uwe wet lief hebben.

DE weerhaen ſtaet en ſwiert, hy kan niet ſtaende blijven;
Hy laet hem van de lucht geduerigh omme-drijven:
Maer als hy eenmael treft den rechten hemel-wint,
Soo is't dat ſijn gedwael ten leſten ruſte vint.
Gaet ſuckelt, ydel hert, door alle Werelts hoecken,
Doorgront al watter is doorſnuffelt alle boecken,
Uw' dorſt is even groot, uw' honger ongebluſt;
In Godt, in Godt alleen daer is de ware ruſt.

In Domino quies.

NUlla quies volucri quæ turribus eminet altis,
Ni teneat rectam, cœlitus acta, viam.
Quærimus in tenebris tranquilli pectoris arcem;
Et, malè, diverſum quiſque capeſſit iter.
Hic ſibi divitias proponit, & alter honores;
Ille voluptati credit ineſſe bonum.
Fallimur heu! ſtatio Deus eſt, Deus una quietis,
Non alibi placidæ commoda mentis erunt.

Pſeaum. 73. 28. *Quant à moi, à approcher de Dieu c'eſt mon bien.*

C'Eſt en vain que cerchons repos par mer, par terre;
Nos paſſions, helas! nous font par tout la guerre;
Du monde les plaiſirs ſont tous trempez en fiel,
C'eſt donc le ſeul plaiſir ſe conformer au ciel.

IN DOMINO QUIES.

INdex magneticus nuſquam conſiſtit, niſi in ſeptentrionem verſus ſeſe moverit, ac in ſidus illud polare aciem fixerit. Nuſquam animo humano quies, niſi in Deo. Nec enim aut honorum ſplendor, aut opum abundantia, aut famæ pruritus veram animi tranquillitatem cuiquam præſtiterit: ejuſque rei vel naturalis ratio hæc redditur: anima infinita atque æterna, in rebus finitis hiſce ac momentaneis, ac cum ipſa ſymbolum nullum habentibus, ſolatium ac requiem qui inveniat? Nonne unicuique noſtrûm, inter medias ſæpe voluptates, cum ſuccurrit quàm fluxa, quàm futilis ſit iſta delectatio, quam brevi deſitura, nauſea ſtatim oboritur, ac tædium omnium, quas hic videmus atque audimus, blanditiarum? torpemus utique plerumque poſt gaudia, & recordatione prætcritorum, futura ejuſdem generis pariter vana, non abs re, judicamus Videmus enim ab omni mortali ſolatio prorſus nos deſtitui, cum maximè ſolatio indigere nos facit extrema neceſſitas. Hæc cogitanti, cui, precor, non excidat quidquid id eſt deliciarum, quod humana promittit imbecillitas; quis non efferatur ad veri gaudii auctorem Deum, in cujus dextra delectationem plenitudo?

Matth. 11. 29. *Venite ad me omnes qui laboratis, & invenietis requiem animabus veſtris.*

Pſeaum. 73. *Quel autre ay je au ciel? Or n'ay je prins plaiſir en la terre qu'en toi?*

DE naelde van het zee-compas en ſtaet niet ſtille, ten zy die gedraeyt zy op de noort-ſterre. Daer is geen ruſte voor het menſchelijck gemoet, ten zy het ſelve ſich vaſt op Godt ſtelle. Want noch den glans van hooge ſtaten, noch overvloet van ryckdom, noch het geruchte van een loffelijken naem onder den menſchen, en kan ons de ware geruſtigheyt des gemoets aenbrengen. En hier toe ſchijnen ſelfs natuerlijcke redenen te dienen De ziele des menſchen, als eeuwigh en oneyndigh zijnde, en kan in deſe tijdelijcke en bepaelde dingen geen ruſte vinden. Voelen wy niet yder in ons ſelfs, ſoo wanneer wy midden in de wellusten deſes wereldts ſwemmen, en dat ons dan voortkomt de bedenckinge, dat dit alles niet en is als enckelen roock, die op een oogenblick verdwijnt, dat wy als een walginge en tegenheyd krijgen van alle dat wy hier ſien en hooren? Na tijdelijcke welluſt is den menſche gemeenlijck altijt ſwaermoedigh, als oordeelende, dat gelijck deſe voorleden blijſchap haeſt is voorby gegaen, dat oock alle andere die noch aenſtaende ſouden mogen zijn, van gelijcken niet lange en ſullen dueren Inſgelijcx ſien wy dagelijcx dat ons den trooſt der menſchen dan meeſt ontgaet, als wy, in den uyterſten noot, meeſt trooſt van doen hebben. Wie, dit bedenckende, en ſal niet een kleynachtinge aenkomen van alles, wat hier vermakelijck ſchijnt te weſen? Wie (ſegg'ick) en ſal ſijnen geeſt niet verheffen, om na te ſporen den gever van de ware vreughde, *aen wiens rechterhant is blijdtſchap ter volheyt in eeuwigheyt,* gelijck den Pſalmiſt ſeyt Pſal. 16. 11.

Ons ziel, een licht dat eeuwigh ſchijnt.
En vind geen ruſt in 't geen verdwijnt.

XXX.

Hy jaeght, maer laes! verjaeght.

NOyt kond' ick gunstigh woordt van Rosemont gewinnen,
Tot Floor, een rechte kluts, haer eens bestont te minnen,
Die stont haer geensins aen, haer moeder niet-te-min,
Gaf aen den bloet gehoor, oock tegen haren sin:
Doen was't de rechte tijt om op mijn stuck te letten,
't Wilt dat een ander joegh viel in mijn eygen netten;
Siet, Floor is hier het fret, mijn Lief het schou konijn:
Sy wenscht te zijn gevat, om niet gevat te zijn.

Fugat, non capit.

DUm cava lustra subit viverra, cuniculus, hostem
Ut fugiat, celeri deserit antra pede:
Mordet metuens laqueis se tradit habendum.
Sæpe, labor socio quod negat, arte feres.
Anxia virgo fugit, cum rusticus instat amator;
Et fruitur prædâ, cui magis apta manus,
Vicisti, sis capta licet, lepidissima rerum,
Nam fuit in votis, ne capiare, capi.

Tel bat les buissons, qui ne prend les oisillons.

MArgot fuit Cordon, qui tasche de la prendre;
Mais elle, par despit, a Thirsis se va rendre:
La proye fuit de l'un, à l'autre prend la retz.
Voyla! un sot amant ne sert que de furet.

Soeckers van kunsten, vinders des bedelsacx.

OF schoon het gau Furet gaet woelen in der aerden,
Een, die maer sat en keeck, die komt het wilt aenvaerden;
De blaser Alchimist haelt wonder aen den dagh,
Dat iemant van het volck ten nutte dienen magh;
Maer hy is sonder vang, en sijn bestoven keuken,
Al roocktse jaren lang, en geeft maer vijse reucken:
De man verstoockt sijn broeck, het wijf haer beste keurs,
Een ander heeft de baet, en hy de lege beurs.

Artium tristis janua.

DUm cogit viverra feras exire latebris,
Mox aliquis prædam, qui nihil egit, habet.
Ingenio penetras imæ per viscera terræ,
Dum malè quærendo, chymice, perdis opes.
Multa quidem nobis non contemnenda dedisti,
At, miser, hoc nunquam, quod tibi quæris, habes:
Igne licet caleat, caret, ah! nidore culina,
Pyxida tu vacuam, cætera vulgus habet.

D'invention neuve, point de gain à qui la treuve.

QUe sert croupir par tous entrailles de la terre,
Et faire tous les jours aux mineraux la guerre?
Où rien ne trouveras, où n'auras point de gain;
Un autre a le profit, & tu la vuide main.

Hæc Galatea apud Ovid. 13. Metam.

ACis erat Fauno, Nymphaque Simethide cretus,
Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas,
Nostra tamen major. ——
Hunc ego, me Cyclops, nullo cum fine petebat;
Nec si quæsieris odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit præstantior, edam:
Par utrumque fuit.

Sic vos non vobis fertis aratra boves,

Et reliqui ejusdem sententiæ versiculi in vulgus chymicorum non ineptè dici poterunt, si ea, quæ ex officina istius artis indies prodeunt, consideremus. Ea verò sitne chrysopœia, id est, ad aurum faciendum efficax; Item anne exemplis probari possit verè aliquandò hac arte aurum factum esse, nec ne, non est nostri instituti hic inquirere. Hæc si quis velit, consulat auctorem Mag Disq lib. 1. cap. 5. Illud tantum hic dicam, chymicos quidem multa egregia, humanoque generi planè utilia incidenter, & veluti aliud agentes, in usum mortalium protulisse, plurimos tamen eorum, non modo nihil ex arte ista compendii fecisse, sed omnibus exhaustos prope eladibus, omnium egenos *facultates suas in fumo, situ, ac pulvere, misere absumpsisse; idque ipsi alchymiæ autores & fautores, Geber, Lullus, & alii satis indicant, cum suos monent ne animis distituantur, quoties oleum, & operam perdidisse sese non rarò animadvertant; sed ex integro philosophari incipiant, (ita isti studium chymicum satis superbè tanquam per excellentiam, nuncupant.) Quid dicam? frustra sapit, qui sibi non sapit.*

Indien men recht wil inzien wat'er dagelijcks uyt de smisse der Alcumisten voortkomt, men sal aen de selve dese veerskens van Virgilius wel mogen toepassen:

Dat het Schaepjen wolle geeft,
Dat de By om honigh sweeft,
Dat den Os uyt ploegen gaet,
Komt niet tot der dieren baet.

Ick en wil hier niet treden in de bemereckinge of dese konste waerachtigh goudt kan voortbrengen, dan niet: andere hebben daer van wijt en breet geschreven. Dit wil ick hier alleenlijck aanwijsen, dat wel waer is, dat de Alcumisten wel veel nutte dingen, als in 't voorbygaen, hebben ontdeckt: maer de nuttigheyt daer van komt de vinders der selver minst te passe, alsoo meest al wat by henlieden gevonden is, de vinders soo dier heeft gekost, dat vele van henlieden in stof, roock, en stanck haer middelen verblasen hebbende, eyndelijck tot de uytterste armoede sijn komen te vervallen, en door het onnodige te soeken, het noodige quijt geworden zynde, hebben alsoo vrouwen en kinderen naeckt en bloot of op den dijck, of voor bet gasthuys henen gestelt.

Mart Delrio. Disquis. Mag. lib. 1. cap. 5.

Artem chymicam, quæ medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror, ut physiologiæ fœtum præstantissimum: inventricem auri potabilis: spiritus enim subtilissimos ex metallis, plantis, gemmisque educens, quo subtiliora, hoc puriora, & quo puriora, hoc efficaciora remedia præbet, &c. Intereà tamen hæc ars non convenit nisi opulentissimis: multi enim hac arte depauperantur, & in causa sunt ut uxores & liberi cogantur indigno quæstu se sustentare, idque vel ipsi chymici scriptores testantur, nam Geber, non ergo, inquit, hæc scientia egenti & pauperi convenit, sed potius est illis inimica.

Psalm 39. 7 *Sy vergaderen en weten niet wie't krijgen sal,*

Wat lust het menig mensch met banden en met voeten
Hier in dit aerden hol, gelijck een mol te wroeten?
Het gaet hem als het Fret, hy woelt sijn leven lang
En siet, ey lieve, siet; een ander heeft den vang:
De loon van sijn gewoel, en van sijn angstigh slaven
Is maer een oude slet, om in te sijn begraven.
Rijst hooger, weerde ziel, en vry al verder siet;
Dat u geluckigh maeckt is hier beneden niet.

Quod capis, alter habet.

Ecquid adhuc atris caput abdis, homuncio, lustris?
Ecquid adhuc vili pectora condis humo?
Tu viverra tuis, tu mente manuque laboras,
Et mox qui prædâ gaudeat, alter erit:
Alter erit; qui vina cadis depromat avitis,
Vah! dabitur cineri trita lacerna tuo.
Si sapis, ergo putri tandem caput exere terrâ;
Quæque rapi nequeant præmia, disce sequi.

Eccles. 4. 17. *Mon œil ne voyt jamais assez de richesses, & ne pense point pour qui travaille-je & prieve ma personne de bien?*

A Quoy te sert, mortel, par avarice, & rage,
Par peine, par labeur de consumer ton age?
Ne vois tu pas qu'aux tiens ne sers que de Furet?
La peine est seule à toy, un autre a le banquet.

QUOD CAPIS, ALTER HABET.

O Curas hominum! O quantum est in rebus inane!

Hic tametsi liberis orbus, censum tamen alieno hæredi nutrire non desinit: iste, cum diu parce vixerit, opibusque familiæ congerendis ævum consumpserit, quot filios, totidem cadaver exspectantes vultures circum sese habens, tandem exspectato fine supremum diem claudit, ac personnato fletu nudus in terram abditur Saladinus, qui Syriam, Ægyptum, ac Africæ bonam partem subegit, vicinus morti, in cogitationem hanc seriò descendisse dicitur, ac proinde supremâ voluntate voluisse, pro omni pompâ funebri, tunicam tantum interiorem in hastâ sublimem efferri, cum acclamatione: Unum hoc ex domitore orientis restare. *Est sanè, est; inquit Eccles. 5. 12. alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole, divitiæ conservatæ in malum domini sui. pereunt enim in afflictione pessimâ Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Quid ergo prodest ei, quod laboravit in ventum cunctis diebus vitæ suæ? Cognovi, inquit idem cap. 3 12. quod non esset melius, quam lætari & bene facere in omni vitâ, hoc enim donum est Dei.*

Luc 12. *Stulte, hac nocte anima repetetur à te, quæ autem parasti, cujus erunt?*

De Imperatore Severo memoriæ proditum est eum, cum sensim mortem sibi imminere sensisset, linteum, in quo tumulandus erat, per castra conto levatum circumferri, & per præconem edici jussisse; En! ex amplissimis regni opibus, quod unicum Severus Imperator secum auferet.

Ach, hoe ydel zijn de sorgen,
Die den armen mensch verworgen;

Den desen, alhoewel sonder kinderen, en laet niet af schatten te versamelen voor een erfgenaem, die hy niet en kent. Den genen, kindeten hebbende, mitsgaders lange en veel voor deselve hebbende gesorgt, en heeft menigmael, voor al sijn sorgen, geen andere vergelding, als de sorge van sijne kinderen, duchtende dat hy te lange leven sal: werdende dagelijcks van de selve niet anders besien, dan gelijk een stervend gedierte van een grage giervogel, tot dat hy ten laetsten, met gemaekte en uytgeperste tranen, naeckt in het diepe der aerden neder wert gelaten Saladijn, die Syrien, Egypten, en een groot deel van Africa t'onder heeft gebracht, gevoelende sijn tijdt daer te sijn, na dat hy sich selfs ernstelijck in dese bedenckinge hadde gegeven, heeft eyndelijck by uytterste wille bevolen, dat men voor de bare in plaetse van pronk-kleederen, prachtige wapenen, ofte andere lijckcieringe, alleenlijck sijn hemdenrock, aen een lance gehecht, soude omdragen: met een by-roep; *van den overwinner van 't Oosten, is dit maer alleen overigh.* Dat is een boose plage, seyt Salomon, die ik sagh onder der sonnen: Rijkdom bewaert tot schade diens, die hem heeft: want den rijcken komt om met grooten jammer. Gelijk hy naeckt van zyns moeders lyf gekomen is, soo vaert hy weder henen. Wat help'et dat hy in den wint gearbeyt heeft? alle sijn leefdage heeft hy in duystere gegeten, &c. Ik merke, seyt den selven, dat'er niet beter en is als wel doen en vrolijck zyn.

XXXI.

Dat hier verſtickt, daer verquickt.

HOe vremt ſpeelt Venus wicht byna in alle menſchen!
Al wat my niet en wil dat plag ick eer te wenſchen;
Els loopt het puytjen na dat veerdigh henen vliet,
En die haer altijt volght en wil de kleuter niet.
Sy grijpt het beesjen op, en ſiet! het moet'er ſterven,
En ick, die hierom bidt, en kan het niet verwerven.
Ey geeft ons, ſoete min, dat yeder een behaegt,
Geeft daer een vuyle poel, en hier een ſchoone maegt.

Tibi mors, mihi vita.

LUdis in humanis, laſcive Cupido, medullis;
Arbitrium proprii nullus amoris habet.
Nos quod amat, fugimus, quod nos fugit, iſtud amamus
Dura proco, ranam ſponte puella fovet.
Triſte gelu dominæ mihi mors, tibi, rana, calores:
Mors tua, vita mihi mors mea, vita tibi.
Te juvat ora lacu, me virginis ore rigari;
Ergo tibi cedant ſtagna, puella mihi.

A l'un ſupport, à l'autre la mort.

CE que n'eſt que douleur au corps de la grenouille,
Gentile Margotton, me doucement chatouille;
Prens moy pour ton mignon; c'eſt careſſer en vain
Un tel qui n'a plaiſir en ta courtoiſe main.

Onder vrientſchaps ſchijn, het quaetſte fenijn.

VAn waer, ô teere maegt; van waer ſoo looſe treken?
Waer is u goede trou, u ſoeten, aert geweken?
Ghy biet dit kleyne dier u vrientſchap, ſoo het ſchijnt,
Maer 'k ſie hoe dat het beeſt door uw jonſt verdwijnt.
Geen hont bijt eer hy baſt, geen huys valt ſonder kraken;
Waer druypte ſonder wolck oyt regen op de daken?
't Is anders metten menſch Hoe ſeer hy iemant groet,
't Is dickmael enckel moort al wat ſijn herte broet.

Inimicus amicum ſimulans, inimiciſſimus.

UNa fovetque necatque manus, num virginis hoc eſt?
Perfida ſit, fides quæ modo pignus erat?
Prævia ſunt flammæ, ſunt prævia ſigna ruinæ,
Ante nec offendit, quàm latret, ore canis
At perimit, dum mulcet homo, ridendo minatur;
Blanda ſalutantis dextera virus habet.
Quis vigil, aut ſapiens humana pericula vitet,
Cum nullam hic faciant prævia ſigna fidem?

Le pire tour, ſous pretext d'amour.

CRuelle doucement tu couves la grenouille,
Mais ceſte traiſtre main d'un meurtre, las! te ſouille
O l'homme malruſé! en tout qu'il faict il ment,
Menace quand il rit, & tue en careſſant.

Auſon.

HAnc volo, quæ non vult: illam, quæ vult, ego nolo
Hanc amo, quæ me odit: contra hanc, quæ me amat, odi.

Ovidius Amor. eleg. 19

Quod licet, ingratum eſt, quod non licet, acrius urit.
Quod ſequitur, fugio, quod fugit, ipſo ſequor.

Fraus illa longè acerrima & maximè nocua, quæ bonæ fidei aut amicitiæ specie sese insinuat: Multos ea perdidit olim & nunc, exemplorumque plena omnia. Illud insigne, apud Guicciardinum, Petri Medicæi, inquam, simulatione & astu Alexandri sexti miserè circumscripti, de quo hoc tantùm dicam, cum eodem auctore, & ipsis verbis; era nato commune proverbio, nella corte di Roma, ch'il Papa non faceva mai quello che diceva, & il Valentino non diceva mai cio che faceva. *Periculosum me hercule genus hominum, natum exitio generis humani. Audacter Machiavellus, in sæculi dedecus*, si vede per experienza (*inquit*) ne nostri tempi, Principi havei fatto grandi cose, che della fede hanno tenuto poco conto, & che hanno saputo con astutia aggirare i cervelli de gli homini, & a quello, che ha saputo meglio usare la volpe, é meglio successo. *Falleris Machiavelle. Platonem audiamus qui fidem fundamentum societatis humanæ, perfidiam verò ejusdem pestem esse dixit; & Ciceronem*, majores eum qui socium fefellisset, *inquit ille*, in virorum bonorum numero, habendum non putarunt.

Plin. lib. 31. cap. 2. *Periculosiores sunt fontes, qui lympidis aquis blandientes, oculis tamen perniciem afferunt: minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: ita difficilius vitantur mala, quæ boni prætextu fallunt.*

'T Is 't alderschadelijckste bedrogh dat onder het decksel van vrientschap weet in te sluypen. 't Vergif is aen niemant beter in te geven, als aen die gene die het selve voor een genees-dranck aennemen. Van openbare vyanden is te wachten, maer wat raet tegens dese, die met een gedaente van vrientschap vermomt, ons aenkomen? 't Was licht voor Alexander de seste, Paus wesende, en vrientschap veynsende, Pieter de Medicis te bedriegen, sonderlinge dewyle van hem geschreven wert, *dat hy noyt en dede, 't gene dat hy seyde*, en van den Valentiner, *dat hy noyt en seyde, 't gene hy dede*. Dit is een sorgelijcken hoop, geboren tot verderf van 't menschelijck geslachte: en evenwel derf Machiavel wel seggen, dat de Princen van zijnen tyt, die door veynsen aen andere het hooft hebben weten te verbinden, best gevaeren zijn. 't Is raes, Machiavel. Hoe veel beter spreeckt Plato! *Trouwe* (seyt hy) *is 't grontstuck van 't borgerlijck leven: maer het bedrog loont eyndelijck sijnen meester.*

Diog. Laert. *Nullæ sunt occultiores insidiæ, quam hæ quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palam est adversarius, facilè cavendo vitare potes. Trojanus equus ideò fefellit; quia formam Minervæ mentitus est.*

Jacob. 1, 9. *Een broeder die vernedert is, roeme in sijn hoogheyt; En die rijck is, roeme in sijne vernederinge; want hy sal als een bloeme des gras vergaen.*

En kieker in het werm sal in der haest verslicken,
Een kiecken in het werm sal in der haest verquicken;
Siet! als de gulde son doet haren ommeganck,
Een bloem geeft soeter reuk, een krenge vuyler stanck.
Soo Godt den boosen plaeght, hy sal den hemel trotsen,
En stijgen in de lucht, gelijck de stevle rotsen;
Als Godt den vromen straft, hy leyt hem in het stof:
Siet dat den eenen doot, daer leeft een ander of.

Bonis, nil nisi bona.

Si foveas, tepido crescet tibi pullus in ovo,
Squallida, si foveas, rana calore perit:
Mors ranæ calor est; pulloque, fovere, favere est;
Quod juvat hunc, illi tristia fata tulit.
Exitium peperit res prospera sæpe nefandis,
Fausta Deum clamant fata favere piis.
Dum punis, Deus alme, malos, perit impia plebes;
Adjuvat, affligit dum tua dextra bonos.

Ecclesiast. 8. 5. *Le cœur du sage cognoist le temps, & le moyen qu'on doit tenir. Car en tout affaire il y a temps & le moyen pours s'y conduire, autrement mal sur mal tombe sur l'homme.*

Qui couve le poussin le sauve, la grenouille
Jamais se trouve bien, si non, quant on la mouille:
Icy est bonne & la mortelle la chalen.
Ce, dont le juste vit, mourir faict le pecheur.

BONIS, NIL NISI BONA.

Sanis, ajunt Medici, omnia sana. Bonis, ajunt Christiani, omnia bona. Si, ut nihil mali tibi eveniat cupis, ut nihil mali in te resideat, cura. Si ut omnia bona tibi contingant optes, ut ipse bonus sis, operam da. Non eo tamen hæc referri velim, quasi Deus nihil nisi læta ac secunda piis immittere soleat: Sed potius quod Deum amantibus ac à Deo amatis omnia in bonum adjumento sint, ex sententia Paul. Rom. 8. 28. Leur maux (*inquit Molinæus*) leur devienent biens, leur pauvreté corporelle leur est une Deité spirituelle; leur bannissements leur sont suites de monde; leurs esloignements des honneurs, leur est un approchement de Dieu; leur ennemis sont leur medecins, & les obligent à craindre Dieu; les maladies corporelles, leur sont cures spirituelles; leur mort en fin leur est une entré en la vie. *Finiamus ergo cum*

August de Civit. Dei lib. 41. cap. 8.

Sicut in uno igne aurum rutilat & palea fumat, sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat: malos damnat, vastat & exterminat, unde in eâdem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant: boni autem precantur & laudant: tantum interest ne qualia, sed qualis quisque patiatur. Non pari modo exagitatum, & exhalat horribiliter cœnum: & suaviter fragrat unguentum.

DEn gesonden, seyt den Medecijn, is alle dinck gesont: den goeden, seyt een Christen, is alles goet. Die wil dat hem niet quaedts over en kome, die maecke dat'er niet quaets in sijnen boesem en woone. Die wenscht dat hem niet als goet en soude bejegenen, die drage sorge dat hy selfs al voren goet zy: Niet dat men hier door verstaen moet, dat den Godsaligen niet als voorspoet en vermakelijckheydt van Gode toe werdt geschickt: maer veel eer dat alles, beyde goet en quaet, bitter en soet, den Godsaligen ten goede behulpigh is, en eyndelijck t'sijnen goede uytvalt, naer de troostelijcke leere Pauli Rom. 8. 28. *Het quaedt* (seyt Molinæus) *dat hun overkomt, gewert hun tot goet, haer lichamelijcke armoede gedydt haer tot geestelijcke rijckdom: hun ballinckschappen tot affsonderinge des werelts, 't affsetten van haer staten, brengtse naerder tot Godt, hun vyanden zijn haer geneesmeesters, en dryvense tot meerder vreese Godts; de lichamelijcke sieckten zijn hun geestelijcke genesinge; eyntlijck, de doodt selfs is hun een inganck tot het leven.* Een en het selve vyer, seydt Augustinus, doet het gout blincken, en de stoppelen roocken: eenen vlegel morselt het stroo, en suyvert het kooren. Een en de selve straffe beproeft, en reynight de Godtsalige: verwoest daerentegens en verstroyt de goddeloose, &c.

INTER

XXXII.

Tuſſchen hant en tant, raeckt veel te ſchand.

De proye die ick jaeg heeft wonder vreemde ſtreken,
Heeft, ick en weet niet wat, om luſten aen te ſteken;
Sy ſweeft my voor het oogh, ja ſchier tot in de mont,
Maer als ick naerder koom ſoo wijcktſe na den gront:
Dies word ick bijſter graegh, ick reyck, ick blaes ick hijge,
Ick happ' ick grijp'er na, het ſchijnt dat ickſe krijge;
En ſiet! noch glipſe wech, dies 't hert eylaes! my berſt;
Doen ick was aldernaeſt, doen was ick alderverſt.

Ydele hoop, wakende droom.

HEt wilt-braet dat ick wenſch dat jaeg ik met verlangen,
My dunkt ſchier even ſtaeg, my dunkt het is gevangen,
Ick ſie het met vermaeck, ick ſie het voor my ſtaen,
Ick hyg, ick happ', ick hoop, ick hebbet; 't is gedaen:
Dit roep ick menighmael, maer als ick meen te grijpen,
Dan is'et enckel droom en niet als leure-pijpen:
Eylaes! ick heb om niet myn nutten tijt gequiſt,
Ick meynd' ick haddet al, en nu is 't al gemiſt.

Inter manum & mentum.

POſt varios tandem, qui me preſſere, labores,
Obtigit hæc oculis præda videnda meis:
Hanc ſequor ingenti conamine, jamque propinquo,
Jam crepitant fauces, jam mihi guttur hiat.
Sed, dum capturiens veſtigia proxima ſtringo,
Ah! reliquum video nil mihi, præter aquas,
Somniat heu! vigilans, & ſe quoque ludit amator,
Bulla, vapor, nihil eſt, ſe quod habere putat.

Spes chymica, vigilantis ſomnium.

DUm volucrem ſequitur, dum ſpe jam devorat eſcam,
Dum canis in prædam fervidus ore ruit,
Guttura latrantis, nil tale timentia fallit,
Seque paludoſo gurgite mergit anas:
Ergo miſer, prædam ſtudio qui captat inani,
Ora refert ſolis plena moloſſus aquis.
Sit canis hic, fictâ ſub imagine, chymicus, hoſpes,
Spes cui ſemper adeſt, res cui ſemper abeſt.

En Amour, en cour, & à la chaſſe,
Chacun ne prend ce qu'il pourchaſſe.

MAint ſot s'en va criant, ma belle ſe va rendre,
Mais tout eſt au rebours, lors quand il la veut prendre.
Le chien tout plein d'eſpoir croit qu'il a pris l'oiſeau,
Mais à la fin helas! ne prend rien que de l'eau.

Il y a difference entre eſpoir & avoir.

LE chien qui ſemble avoir pris le canart à nage,
Le voit aller au fond, plein de deſpit & rage;
Pendant que l'Alchimiſte eſpere tout avoir,
Helas! rien ne retient qu'un fol & vain eſpoir.

Lucret. lib. 4.

—— Potiundi tempore in ipſo,
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.

Ovid.

Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo.

Spei alumnus si quisquam, certè Chymicus, sive Alcumista, nuncupandus est. Nam, si cui unquam verba dedit lubrica illa Dea, id huic hominum generi contingere, usus docet. Spem enim magis ipsam, ut Livii verbis utar, quam spei causam intuentur. Nam quamvis plurimi eò rerum sese pervenisse constanter aliquandò assererent, ut jam emersurum fœtum illum aureum, lapidem, inquam, philosophicum pleno ore inclamarent; nihilominus potiundi tempore in ipso, tanquam corvi hiantes delusi, viderunt, non sine aliorum risu, ac suo luctu, collapsam in cineres facem: Idque licet illis iterum atque iterum contingat, ab incepto nihilominus non dimoventur, sed indies novâ spe inescati, identidem eandem serram reciprocare non desinunt. Quid mirum? cum propositi istam tenacitatem in principiis artis ponat Geber, proposito laborum præmio, ex Augurelli testimonio, ut vel minimâ lapidis parte,

— Argentum modò vivum si foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Dicamus cum Polybio, non esse sapientis præfidere constanter iis, quæ aliter evenire nata sunt.

Cicero 3. de Orat.

O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam! & inanes nostras contentiones! quæ in medio spacio sæpe franguntur & corruunt; & antè in ipso portu obruuntur, quàm portum contingere potuerunt.

Francisc. Guicciard. Hist. lib 4.

Plerumque hominum proprium est quod ratione difficile cognoscunt, id sibi cupiditate & spe facile fingere.

INdiender ergens een voester kind van hope te vinden is, seeckerlijck den Alcumist moet voor sulcx gehouden werden want aen niemant en heeft oyt dese glibber-gladde Goddinne soo seer den honig om den mont gestreken, als aen dese soorte van menschen, dewelcke, schoon sy-lieden hun ten diepsten menigmael inbeelden tot het hoogste van haren wensch gekomen te zijn, en allen oogenblick dien wonderbaren steen, in sijn geheele volkomentheyt, voor haer meynen te sien: evenwel nochtans, als 't op een toegrypen komt, soo verliest sich veeltijts haer groote inbeeldinge als tusschen hant en tant, doch wederom, gekeelt door (ick en weet niet wat) nieuwe hope, gaen weder en weder aen, na de lesse van haren Geber, die voor een grontstuck van dese konste stelt een onvermoeyelijcke halssterckigheyt, belovende tot loon van alles dien wonderbaren steen, daer haren Poëet Augurellus aldus van schrijft:

Schoon al de Zee quickzilver waer,
En dat ghy, in haer diepten, maer
Een stucxken steens eens werpen wout,
De gantsche zee waer enckel gout.

't Is beter, met wijse luyden, sich niet te seer te verlaten op dingen, die gemeenlijck altijt anders, alsmen meynt, uytvallen.

Als ghy naer een saecke tracht,
Hoe de hoop u meer belacht,
Hoe de spijt u dieper bijt,
Als het hopen u ontglijt.

Rom. 7. 24. *Ik ellendig mensche! wie sal my verlossen van dit ligchaem des doots? Ik dancke Godt door Jesum Christum.*

ICk lagh eens uytgestreckt in bangheyt mijner zielen,
Ick sagh een open graf, de doot was op mijn hielen,
De helle stont bereyt, als met een open mont,
Soo dat ick (waer ick socht) geen raet of rust en vont
Maer in den meesten noot toen is my troost verschenen,
Mijn druk (dank hebbe Godt) mijn kommer is verdwenen;
Siet! als het diepste leet tot aen de ziele rijst,
Dat even is de wegh die ons den hemel wijst.

In agone, liberatio.

QUam prope me Stygio nuper canis ore vorabat!
Quam prope tartareis faucibus esca fui!
Sulfureo afflabant me guttura panda vapore,
Præque meis oculis nil nisi funus erat.
At Pater omnipotens, medius mihi portus in undis,
Lassa salutiferis pectora texit aquis.
Mens, age, pone metus; quæ ducit ad æthera calles,
Nescio quid, tristi de Phlegetonte tenet.

2 Tim 4. 16. *Nul ne m'a assisté en ma premiere defense, ains tous m'ont abandonnés. Mais le Seigneur m'a assisté & m'a fortifié.*

LA mort me talonnoit, il ne falloit jà guerre,
J'estois tout englouty de l'infernal Cerbere,
Parmi le fiel amer suis tout confit en miel:
L'enfer faut costoyer, qui veut monter au ciel.

IN AGONE, LIBERATIO.

SCeleratos ingenti plerumque improboque somno frui, ac in utramque aurem dormire, pios contra dissidio interno exagitari, quid mirum?

Parcere subjectis, & debellare superbos

& principi hujus seculi, diabolo inquam, solenne est. Quamdiu enim robustus ille possessioni suæ incumbit, omnia ibi placida ac tranquilla sunt: at simulatque fortis fortiori succubuit, omnia in tumultu sunt, cunctaque sursum, deorsum aguntur. Quid te excrucias, mens pia? Non ex peccato sensus peccati est; corruptionem tuam non per corruptionem, sed ex gratia percipis. Timor enim Dei eodem modo vulnerat, inquit Augustinus, quemadmodum medici ferramentum; id putredinem tollit, & videtur quasi vulnus augere; nam dum putredo esset in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum; accedit ferramentum Medici, minus dolebat illud vulnus, quam dolet modò, cùm curatur. Sed ideò plus dolet, accedente medicina, ut nunquam doleat, succedente salute. Periculosum fortissimis imperat dux. Nunquam impugnari debilitatis est.

Jacob. 1 10. *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam, quam repromisit Deus diligentibus se.* Bradfort.

Si ad superos iter tendere velis, ad inferos prius navigandum est. cuncta enim Dei opera sunt in mediis contrariis.

TEn is niet te verwonderen, al sien wy somwijlen de goddeloosen gerust, en goets moets daer henen gaen: de vromen daerentegen met innerlijcke aenvechtingen gequelt te zijn. Niemant en doet oorloge aen, de gene die hem onderdanigh zijn: de duyvel en bestoockt niet de gene, die hem alreede de overhand gegeven hebben. Soo lange als dien stercken gewapenden sijn vaten bewaert, soo is 't al in stilte; maer als den stercken van een stercker bestreden en overwonnen werdt dan is 't al in roere. Wat quelt ghy u doch, Godtvreesende ziele? Ten is niet van de sonde, dat ghy u sonde gevoelt, 't is van Gods genade, niet van uwe verdorventheydt, dat gy uwe verdorventheydt gewaer wert. De vreese des Heeren quetst den mensche, seyt Augustinus, op de selve wijse, gelijck de vliem de etterbuyle; sy schijnt wel de wonde grooter te maken, maer jaeght'er den etter en draght uyt; want terwijlen de vuyligheydt noch in het lichaem lagh, was de wonde, 't is waer, wel kleynder, maer veel sorgelijcker; sy is veel pynelijcker, nu daer de vliem by komt, als te voren, eer der den meester aen quam; maer sy is daerom pijnelijck, terwylen datmense meestert, om datse niet meer pynelijck zijn en soude alsse genesen is. Een veltoverste sent zijn kloeckste gasten ter plaetsen, daer het gevaer alderheetst is. Nimmermeer bestreden te werden is een teycken van swackheyt

Niemant treet'er in gevecht, met sijn knecht,
Maer met die hem tegenstreven:
Die den duyvel wederstaen, tast hy aen;
Niet die na zijn wetten leven.

XXXIII.

Gerimpelt vel, en vrijt niet wel.

DE roos, daer menig dier quam eertijts om gevlogen,
Staet nu, eylaes, en treurt, van niemant aengetogen,
Geen Witje sit'er op, geen Bietje* suyght'er aen,
En vraegje, waerom dat? haer bloemtjen heeft gedaen.
Pleeght liefde, soete jeugt, en stelt u om te paren,
Dat is het rechte wit van uwe groene jaren;
Mint eer u bloemtje ruyst, of na der aerden duyckt;
U beste goet verslijt al wort'et niet gebruyckt.

Geen dorre blom, is wellekom.

WAnneer de versche roos eerst uyt begint te puylen,
Al wat om bloemen vliegt dat soeckt'er in te schuylen;
Maer alsse neder helt, verwonnen van den tijt,
Soo komt'er niet een Bie die haer om honigh vrijt.
Siet daer een oudt gebruyck ontrent de groote staten;
Het rijck dat onder leyt dat is terstont verlaten;
Een yder wijckt'er van, oock die het eens verkoos:
Men soeckt geen honigh-raet als by de versche roos.

* 't Is den aert van de Byen op geen dorre rosen of bloemen haer te setten. Plinius.

Turpe senilis amor.

FRondibus irriguis, violisque recentibus hæret,
Perque novos flores læta vagatur apis †.
Si qua rosa est, quæ lassa comas collumque remisit,
Præterit hanc, dulces nec petit inde favos.
Nullus amans canis dat florea serta capillis,
Dat vetulæ fronti basia nullus amans.
Parcite formosæ nimium diu parcere formæ,
Turpe puella senex, in sene turpis amor

In caducum parietem non inclinandum.

ARcanas procerum technas, & principis artes,
Juraque regnandi nosse putantur apes
Floribus hæ nitidis, violisque recentibus hærent,
Languida si qua rosa est, incomitata jacet.
(Sceptra superba labant, sunt & sua funera regnis,
Non homini tantùm stat sua fixa dies.)
Quid tibi cum miseris? felicia fœdera quære;
Languida, crede mihi, nil rosa mellis habet.

† Apes a marcidis floribus abstinere solent: mortuis, ait Plinius, floribus ne quidem corporibus insidunt.

Vieille fleur gist sans honneur.

JAmais voit-on l'Amour, jamais voit-on l'abeille
Aller cueillir son miel sur rose trop vieille:
Aupres la fresche fleur la mouche faict son tour,
A l'âge verdelet convient le doux amour.

De rose flestrie nul se soucie.

LA rose qui ja chet, la mouche à miel ne touche;
Mais la gaillarde fleur baisotte de sa bouche;
Voila un traict d'Estat: l'abeille nous apprend
Que joindre ne se faut au Prince declinant.

Sen. in Proverb. *Amare juveni fructus, crimen seni.*

Glossa Corp. Gallic.

C'est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amoureux qui ne peut marcher sans aide.

Horat. *Desine, dulcium*
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Tam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.

NE

Omines Politici cum de fœderibus ac societatibus Principi vel Respublicæ quærendis ac ineundis, deliberant, eodem ferè modo, quo Photinus coram Ptolomæo contra Pompejum, ratiocinari solent,

Dat pœnas laudata fides, cum sustinet, inquit,
Quos fortuna premit. Fatis accede, Deisque,
Et cole felices, miseros fuge.

Orientem solem adorare solent maximæ belluarum; sic & Magnates. In caducum quippe parietem si quis inclinet, & ipsum ruere, & parietem evertere, mutuaque sese ruina conficere sæpe compertum est. Certè tam in publicis, quam in privatis negotiis, quocunque se fortuna, eodem etiam favor hominum sese inclinat, ait Trogus.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

In quam domum, inquiunt, vespillones veniunt, signum est funeris; respublicæ labentis, ad quam fulciendam adhibentur socii debiles, ac miseri, quærunt ii

Qua cum gente cadant.

Societatem autem civilem jam ab initio utilitas concivit, & continet, ait Philosoph.

Lucan. lib. 8.— *Fatis accede, deisque;*
Et cole felices, miseros fuge.

Lips. Civil. Doct. lib. 6.

Socios legi suadeam qui utibiles & viribus, & loci opportunitate, esse possint: nam infirmis aut miseris quid te jungas?

STaets-luyden, soo wanneermen in bedencken leydt wat verbonden en vrientschappen voor Princen geraden zijn, ofte niet: plegen veeltijts te reden-kavelen, gelijck Lucanus schrijft dat Photinus, in den raedt van Ptolomeus Koninck van Egypten, teghens Pompejum gedaen heeft, aldus sprekende:

Soo ghy wilt mengen uwen Staet
Met iemant dien het qualijck gaet,
Soo weet dat hy met sijnen val
U licht daer henen trecken sal:
Dus soeckje niet te zijn bespot
Soo voeght u by het beste lot.

De Elephanten zijn niet gewoon anders, als een rysende sonne aen te bidden: de Groote volgen den aert van dat groote gedierte. 't Is sorgelijck op een wankelbaren muer te steunen, mits men lichtelijck den muer soude doen vallen, en selfs daer onder blijven 't Zy in gemeene, 't zy in bysondere saecken, werwaerts 't geluck, derwaerts draeyt en neygt haer oock de gunste der menschen Niemandt, die vrientschap soeckt, voeght hem by den ellendigen. Om onderlinge nuttigheydts en voordeels wille woonen de menschen by malkanderen: de eene handt wascht de andere, om datse selfs schoon soude werden: de man neemt de vrouwe, de vrouwe den man, ieder om eygen gemacx wille En hier in bestaet den bant des burgerlijcken levens, seydt Aristoteles.

---

1 Tim. 5.9. *De vrouwen dat sy in reynen kleede haer selven vercieren met schaemte en matigheyt, &c.*

GY klaegt ons moye Trijn, en toont u gants verbolgen
Dat u tot vuyl bejagh de Venus-janckers volgen;
Wel, kint, na mijn begrijp, het is u eygen schult;
Ghy zijt te veyl gekleet, en al te weyts gehult:
Ey let eens hoe de Bien ontrent de rosen sweven
Terwijl zy hare jeught soo weligh open geven;
Let hoe in tegendeel het dorre bloemtje rust;
Siet! aen het sedigh kleet en wrijft geen vuyle lust.

Auferimur cultu.

SCurra pudicitiam ne quis tibi voce lacessat,
Consilium poscis sæpe, Tryphœna, meum:
Adsit ubique pudor; castique modestia vultus;
Hac lasciva manus sistitur arte proci.
Multa vagatur apis, denso strepit agmine crabro,
Dum rosa purpureo flore superba nitet;
Condat opes; aliò mox turba molesta volabit,
Et sua mella rosis intemerata manent.

Eccl. 11. 4. *Ne te glorifie point en parures d'accoustrements, & ne t'esleve point au jour de la pompe.*

LA fine mouche-à-miel, & le desir lubrique
S'en vont d'un pas esgal, pareille est leur practique;
L'abeille ne s'assit sur langoureuse fleur:
Le sol amour ne touche a ceux d'un humble cœur.

AUFERIMUR CULTU.

ESto cultu modicus (ait ex Antiquis aliquis) sermone facilis, ore probo, animo verecundo. Honestum sanè et vile est, inquit Romanus Philosophus, cui corpus nimis carum est. Hinc virgines Vestales, elegantiori cultu ac vestitu decoratas, in suspicionem invisæ virginitatis vocatas olim à Romanis fuisse, legimus. Judicabant enim viri prudentissimi non modò tacitum indicium mentis non satis pudicæ, verùm etiam apertum lenocinium vestibus inesse, quo lascivi juvenum oculi allicerentur, ac in libidinem raperentur; ut enim hederam suspensam vini venalis indicium, ita cultum immodicum pudicitiæ, arbitrabantur Dicamus ergo, turpe Christiano esse, cum animam habeat, captare laudes ex corpore.

1 Petr. 3.

Mulierum ne sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri.

Theophrast.

Mulier nec alios videre, nec ipsa videri debet, si eleganter ornata; utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est.

WEest (seyt een van de Oude) matigh in kleedinge, gemeensaem in sprake, heus van monde, eerbaer van herten. Die te veel hout van sijn lichaem, hout weynigh van de eerbaerheyt, seyt Seneca. De Nonnen van de Goddinne Vesta wierden by de Romeynen in verdachtheyt gebracht van oneere, soo haest de selve eenige uytwendigheydt in hare kleedinge bestonden te betoonen; want sy oordeelden dat het uytmuntende cieraet niet alleenlijck was een stilswijghende teycken van een wulps gemoet, maer selfs een openbare aenlockinghe van alle dertele oogen: want gelijck het uythangen van de veylkranssen voor de Herbergen, een teycken is dat'er wijn te koop is, soo meynden sy dat een uytwendigh kleet een peyl was van veyle eerbaerheyt. Laet ons dan besluyten, dat'et voor een Christen nier en voeght eere te soecken uyt de vercieringe des lichaems, terwijle hy wat anders heeft dat met beter reden by hem behoort verciert te werden, namentlijck de ziele.

XXXIV.

Sich self quaet, niemant nut.

VRijt met een lustig hert. Waer toe bedroefde sinnen?
Doet als het Velt hoen * plagh; dat weet hem vet te minnen;
Doet als het geestigh dier, dat aen den rijcken Nijl
Eet sat, en niet-te-min bedient den Krocodijl.
't Is dwaesheyt, soete jeught, en rechte vise-vasen,
Door al te grooten brant te quelen of te rasen:
Ghy, die een frissche maeght uyt reyner minne dient,
Belieft haer na den eysch, maer blijft u eygen vrient.

* La Perdris s'engraissit a couvrir la femelle. Plutarch.

Onder vrientschaps schijn, besorght hy 't sijn.

EEn vogel wel bekent ontrent de Nijlsche stranden
Bedient den Krocodil, en peutert hem de tanden,
Hy swiert ontrent het beest, waer dat'et henen gaet,
En siet! hoe schoon het dient, ten soeckt maer eygen baet.
Al schreeuwt men overluyt, Diana van Ephesen,
Gaet let eens wat'er schuylt, het sal wat anders wesen:
Neemt hier op u gemerck, wie slokt gelijck een struys,
En dient de landen niet, maer eer sijn eygen huys.

† Van dit vogelken Trochilus genaemt, siet Plin. lib 8. cap. 5.

Sibi nequam, cui bonus?

STultè aliquis nimio languet miserabilis igne,
Stultè aliquis tigno stabile pendet onus.
Sit tibi cura tui, dum te concedis amicæ;
Quid lacus, aut laqueus, quid tibi mucro subit?
Se quoque curat † avis, tibi dum, crocodile, ministrat;
Et perdix, veneris munere, pinguis abit.
Et curare cutem potes, & servire puellæ:
Quod nimis, ut passim, sic in amore nocet.

Publica prætexuntur, privata curantur.

ÆGypti cum pinguis ager, tibi bellua Nili,
Nilus & ipse pater prandia bina dedit.
Regulus ut dentes curet tibi, guttura lustrat;
Scilicet at saturo ventre recedit avis
Fana licet jactet Demetrius alta Dianæ,*
Nil nisi privatas pectore versat opes.
Res agis ipse tuas, bone vir, dum publica tractas,
Idque patet, redeas cum gravis ære domum.

† De trochilo sive avium rege, crocodilo dentes scalpente & se saginante, consule Plin. lib. 8. cap. 25. * Actor. 19. 35.

Sois serviteur, sans crevecœur.

VEux estre sage aimant? va t'en de telle sorte
Que rien, que tout plaisir ton ame n'en rapporte:
Va sui le Roitelet, lequel est si habil,
Qu'il se rapaist, alors qu'il sert au Crocodil.

A la coùr du roy, chacun pour soy.

RObin faict grand devoir, tout pour la republique,
Ainsi le dit-il, mais remarquez sa practique,
Vous trouverez en fin qu'il soit un vrai Trochil,
Lequel s'est engraissi servant au Crocodil.

Ovidius lib 1. de Remed. Amor. ad Cupidinem.
Et puer es, nec te, quidquam nisi ludere oportet.
Lude, decent annos mollia regna tuos.
Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro?
Invidiam cædis pacis amator habes

Hieron *Amor immoderatus ipsi amori novissimè inutiles facit: nam quum fruendi cupiditate insatiabili quis flagrat, tempora suspicionibus, lachrimis, querelis perdit, etiam sui facit & novissimè sibi est odio.*

NON

PRæstat [illegible] Tacitus, Reipublicæ adhibere, qui pares negotiis, [illegible] sint. hebetiores enim, quam acutiores, [illegible], melius rempub. administrare, multis creditum est. (Thucyd. lib. 3.) Ob rationes, inter alias, quia multiplici [illegible] (si malâ fide eos agere contingat) nimisque callidè artes suas tegant, &, specioso Reipublicæ prætextu, suas [illegible] agant, adeò ut vel emunctissimæ naris homines aut fallaciam non discernant, aut impedire non possint. De talibus Guicciardinus, chi dà il consiglio, *inquit,* se non è molto fedele, per ogni picciolo suo commodo, per ogni leggier' occasione, drizza spesso il consiglio à quel fine, che piu gli torna à proposito, ò di che piu si compiace. *Dic, quæso, trochilum dentes crocodili sedulo, ut videtur, curantem, ventri suo consulere quis non credat? ingenui autem isti, & paulum modo supra vulgus, stratagemata hujusmodi vel omnino non tentant, ingenio suo diffisi, vel non tam cautè, quin facilè detegantur. Bona hic ergo Tiberiana cautio, ille nec eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat; ab optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat, inquit Tacit.*

Lips. de Const. lib. 1.

Vidimus agrestes sæpe trepidare, & concurrere, & vota facere, cum calamitas ingruit aut tempestas; sed tu, cum deferbuit, eosdem sevoca & examina, reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti & agellulo suo (& infra) mundus universus exercet histrioniam (ait Arbiter,) comœdiam, ô boni, luditis, & veluti personâ patriæ rem privatam curatis.

Mich. de Montagne; *Quelque personage que l'homme joue, il joue tousiours le sien parmy.*

'T IS best, seydt Tacitus, de soodanige in dienst van den lande te gebruycken, die wel mans genoegh zijn om haer saecken te verrichten, evenwel nochtans niet al te groote overvliegers: want, gelijck Thucydides meynt, ronde gesellen die maer eenen deim hebben (gelijck men seydt) en die recht uyt, zijn immers soo diensligh totte beleydinge van 's landts saken, als de spitsvinnige hayr-klyvers. De reden daer van is, onder andere, dat dese scherp-vogels, alsse qualijck willen, al te veel kromme sprongen ter hant hebben, om haer loos en boos voornemen voor de oogen van de gemeente te bewimpelen, als wetende soo behendelijck haer eygen voordeelen metten dekmantel van 't gemeene te bekleeden, dat selfs de snegste van allen niet en konnen merken waer 't vast is. Daer in tegendeel van dien, dese effene en eenvoudige verstanden gemeenlijck ofte geen slimme streken en derven aenrechten, ofte wel sulcx bestaende, werden lichtelijck achterhaelt, en betrapt. Soo is dan best het gevoelen van Tiberius, die en hielt niet van uytmuntende deughden, hatende oock soodanige gebreken: vreesende van de beste eygen gevaer, van de quaetste gemeene schade.

Wat zynder al geslepen gasten,
Soo afgerecht om toe te tasten,
Dat al hun doen schijnt voor 't gemeen!
En siet! 't is maer voor hun alleen.

Philip. 3. 19. *Daer wandelen vele, wiens Godt den buyck is, dewelke aerts gesint zijn.*

WAnneer de Krocodil is sat en vol gesopen,
Soo komt tot sijnen muyl een vogel ingekropen,
Die suyvert hem den mont, en al om weynigh aes:
Wat gaet het beesjen aen? voorwaer het is te dwaes.
Maer segh eens, arrem dier, is 't niet een beter leven
Te nutten slechter kost, en vry te mogen sweven?
Hoe geeft sich menigh mensch tot alle vuyl gebruyck!
En al dat maer alleen ten dienste van den buyck.

O prodiga rerum luxuries!

DUm satur, ad fulvas Nili Crocodilus arenas,
Turpiter eructans littora vasta quatit,
Regulus, ore trahens hærentes dentibus escas,
Relliquias pretium vile laboris habet.
Nonne forèt melius nulli servire tyranno?
Perque nemus victu liberiore frui?
Turpe ministerium satanæ præstamus, & orbi:
Vah pudeat! solus præmia venter habet.

Proverb. 9. 17. *Les eaux desrobées sont douces, & le pain prins en cachette est plaisant.*

AS tu donc, pauvre oiseau, la bouche si friande,
Que tu vais t'hasarder, pour si peu de viande,
Prostituant ton corps au monstre si hideux?
Qui sert aux appetits, ô qu'il est malheureux.

O PRODIGA RERUM LUXURIES!

SI quoties cibum sumimus, non voluptatis potius, quam valetudinis negotium ageremus, atque ibi desineret cupiditas, ubi finitur necessitas; sanè nec patrimoniorum exitium culina, nec animorum pernicies foret gula. Avem aliquam (vah dementiam!) millies pascimus, ut semel ab ea pascamur: quod vero æterni alimenti occasionem liberalissimè nobis offert, vix potu frigido dignamur. Terram, ac mare scrutamur, ut cibis exquisitis corpus saginemus; ut animæ benè sit, vix aliquis seipsum inspicit. Ecquid homine magis indignum, quàm ventrem, & quæ ventri vicina sunt, tanquam pro Deo, habere? Sapientia in sicco habitat, inquit ille; non in paludibus, ac lacunis. Fundi nimio humore diffluentes nil ferè præter bufones, ranas ac hydros generare solent, utpotè frugibus ferendis inutiles. Venter mero æstuans, inquit Hieron. despumat in libidinem. Abstinentiam, ut corpori bonam, laudat Medicus; ut ingenio, Philosophus, ut animæ, Theologus. Si omnibus & singulis benè velimus, ipsa colenda est.

Innocent. de Vil. Vitæ Hum.

Gula paradisum clausit, primogenituram vendidit, suspendit pistorem, decollavit Baptistam; Nabuzaidum princeps coquorum templum incendit, & Jerusalem totam evertit. Balthasar manum contra se scribentem conspexit in convivio, & eadem nocte interfectus est a Chaldæis.

INdien den mensche, terwylen dat hy besigh is met eten en drincken, niet meer sijn lusten, als den nooddruft en socht in te volgen, en dat de begeerlijckheyt altijts ophielt met den honger: voorwaer hy en soude niet beschadigt werden, noch doorde keucken in zyn goet, noch door de gulsigheydt in zyn gemoet. Wat een dwaesheyt! men spijst een vogel duysentmael, al om eens van de selve gespijst te werden en aen het gene, dat ons voor eeuwigh soude konnen spysen, en weet men nauwelijcx een koude soop waters te wille Men doorsnuffelt landt en zee, om het ligchaem met alle leckernyen vet en dick te maecken, en middelertijdt en neemt men nauw eens de pijne zijn eygen selfs recht te ondersoecken, op dat de ziele haer rechte bekomste hadde. Sekerlijck hy betoont hem der zielen onwaerdigh te zijn, die meer te doen heeft met zijn ligchaem, als met haer op te koesteren. Wat voeght'er doch een mensche minder als den buyck, en 't gene den buyck nabuerigh is, als voor een Godt te achten? De wijsheydt (seyt'er een wys man) woont in 't drooge, niet in poelen of morassen. Al te vochtige landen brengen niet als Puyten en Padden voort, als onbequaem zynde tot goede vruchten. De buyck opwallende van overdadigheydt, werpt niet uyt als schuym van onkuysheydt De medecijn leert spaersigheydt goedt te zyn voor het ligchaem, de Wijsgierige voor het verstant; de Leeraer der Godtheydt, voor de ziele Willen wy alle en yder van de voorschreven dingen goet doen, laet ons met maten spaersigh zyn.

LUDITE, SED CASTE.

XXXV.

Draeghje doecken, wacht voor hoecken.

SIet wat een Egel doet om ſijnen koſt te rapen,
Hy wort gelijck een bol, en blijft ſoo liggen gapen:
Wel aen nu, Muyſen ſpringt, maer ſchout het duyſter
Want wie het hol genaekt die is terſtont gevat. (gat,
Speelt heus en open ſpel, want alle ſluypers hoecken
Zijn lagen voor de jeught, en plagen voor de doecken:
Men ſchildert Venus wight van oude tijden blint
Om dat men ſijn bejagh veel in het duyſter vint.

Ludite, ſed caſte.

MUribus inſidias glomeratus echinus in orbem
Dum ſtruit, effingit, quà locat ora, ſpecum:
Vicinas mures ſaliunt impune per herbas,
Ficta ſed excurrat ſi quis ad antra, perit.
Noſtra Venus puraſque manus, & pectus honeſtum
Exigit, & tenebras ac vada cæca fugit
Plectitur obſcœnis qui furta tegenda latebris
Cogitat, & cujus gaudia crimen habent.

Rire ſans mal-engin.

NUl mal ont les ſourys, & ſentent nulle peine
Jouants au deſcouvert, & ſautants par la pleine:
Mais les voila perdus, en devenants fripons,
Au jeux il faut garder d'honeſteté les gonds

Het kleyn verdragen, om 't groot te bejagen.

DE Egel wort een kloot, en gaet ſoo leggen gapen
Om door een open mont den koſt te mogen rapen;
Doch of hy ſchoon een Muys vry dichte by hem ſiet,
Hy des al niet-te-min en roert ſijn leden niet;
Maer komt het weligh dier hem in den mont te dwalen,
Soo moet het met'er doot ſijn eerſte ſpel betalen:
Een die bedriegen wil verdraeght ten eerſten wat,
Tot hy eens zyn bejagh met vollen monde vat.

Parva patitur, ut magnis potiatur.

FIt globus, inque globi medio caput abdit echinus
Et vafer in parvum contrahit ora ſpecum:
Tegmina mus ſpinoſa, peti ſe neſcius, ambit;
Et vagus impunem fertque refertque gradum;
At cæcas meat latebras, & non ſua luſtra;
Tum demum in prædam promptus echinus erit.
Ut fallat tunc, cum pretium putat eſſe laboris.
Præſtruit in parvis fraus ſibi magna fidem.

Supporter peu, pour emporter tout.

QUant l'heriſſon les fauts de la ſoury ſupporte,
Ce n'eſt, que pour ouvrir a ſes deſſeins la porte.
Au fin regnard, quitant de ſon droit quelque bout,
Jamais ne fie, car c'eſt pour ravir le tout.

Plutarch. *Formoſas intueri jucundiſſimum, tangere autem & tractare ſine periculo non licet.*

Plaut. Trin. *Amor latebricolarum hominum corruptor.*

Cic. pro Mar. Cælio.

Detur aliquid ætati, ſit adoleſcentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur. Dummodo illa in hoc genere præſcriptioque moderatioque teneatur, parcat juventus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam, ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat.

Appositè ad ævum quod vivimus, ad rem quam tractamus, dixisse mihi visus est Guicciardinus, Niuno piu facilimente inganna gli altri, che chi è solito, & ha fama, di non gli ingannare. *Nemo, inquit, facilius fallit, atque ille, qui in famâ est non fallendi. Idem, sed aliter, Cicero, totius injustitiæ nulla capitalior, quam eorum, qui; cum maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur. Scorpius, si manu tractes, ludere paulisper videtur, at mox obliquâ caudâ ferit. Qui dolos à dolis incipit, simplex veterator est. Fallacioribus solenne est bonæ fidei actus aliquot præmittere, mox lædere. Qui aucupantur aut venantur, facilius fallunt aves, aut feras, si aliud agentes, hoc est, iter facientes, aut agros colentes, id faciant. In capiendis hominibus, idem est. Multis, inquit Cicero, simulationum involucris tegitur, & velis quibusdam obducitur mens hominis fraudulenti; frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur, oratio verò sæpissimè. Vigor ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum & inertiam magis ostentat, inquit Tacitus. Cave, cave vulpiones istos.*

Pers. Satyr. 5.

Pelliculam veterem retines, & fronte politus,
Abstruso rapidam gestas sub pectore vulpem.

Livius: *Fraus in parvis fidem sibi præstruit, ut, cum operæ pretium est, cum mercede magnâ fallat.*

Niemant (seyt Guicciardijn) *bedriegt'er* [illegible] *een ander, als den genen die den naem heeft van* [illegible] *bedriegen.* De Schorpioenen by iemant gehandelt werdende, schynen eerst wat te spelen, maer terstont daer na geven sy een doodelijken steek. Die sijn bedrogh, met bedrogh begint, enis in verre na de slimste bedrieger niet. Andere, die hier op meer afgeveerdigt en geslepen zijn, senden eenige handelingen van goede trouwe als vorenuyt, en spelen daer na eerst haer personagie. Vogelaers en jagers vangen dan best en meest, wanneerse, als maer slechtelijk voorby gaende, ofte eenig lantswerk schynende te doen, 't gedierte onverhoets op het lyf vallen. In 't verstricken van menschen, is 't al het selve. De meeste schalken trachten eerst te wege te brengen, door eenige schijn van trouwigheyt, dat men hun geloof geve, en dan eens haer open siende, en haren slag waernemende, tasten in 't vet tot aen de kneuckels toe. In 't korte, hoe een bedrieger voor min bedrieglyk wert aengesien, hoe men door hem meer bedrogen wert.

Is eenigh mensch voor goet vermaert,
Die midd'lertyt is quaet van aert,
De sulcke door sijn slimmen geest,
Bedrieght de werelt aldermeest;
Want op een lincker die men kent,
Heeft ieder een het oogh gewent;
Maer daer is niemant die hem wacht
Voor een die deugtsaem werdt geacht.

---

1. Petr. 5. 8. *Weest nuchteren, waeckt; want de Duyvel gaet om u soeckende wie hy verslinde.*

DE Egel kent den Muys en sijn gemeene gangen,
En weet daerom het dier ook met gemak te vangen,
Hy toont den Muys een hol, en 't is zyn grage muyl,
En siet in korten tijdt het dier is in den kuyl.
De vyand van de mensch heeft even dese vonden,
Hy kent ons in der aert, hy weet ons lieve sonden;
Een die na vrouwen helt, die wort'er door bekoort:
Een wie den wint bemint, die wort'er in gesmoort.

Objecta movent.

Fit globus, insidias muri dum tendit echinus;
Et jacet immoto corpore fusus humi,
Os latet in medio, quod dum putat esse cavernam
Musculus, ad socios non rediturus, init.
Cum vitium, quod quisque colit, rex calleat orci;
Illius objectu pectora nostra trahit.
Lurco cibi capitur, vinosus imagine bacchi;
Virginis aspectu mota libido furit.

2 Corint. 11. 3. *Je crains qu'ainsi que le Serpent a seduit Eve par sa ruse, semblablement en quelque sorte vos pensées ne soyent corrumpues.*

LE Satan est trompeur, tout d'une mesme ruse,
Dont les Souris aux champs le Herisson abuse:
Il sçait bien quel peché chacun caresse au cœur,
Par là il nous assaut. O! garde le malheur.

OBJECTA MOVENT.

INternas animi cogitationes diabolum non videre, certi sumus, *inquit Augustinus*; secreta enim cordis ille tantum dijudicat, ad quem dicitur; Tu solus nosti corda filiorum hominum: *eum tamen ex indiciis signisque exterioribus naturales hominum inclinationes probè callere, satis perspicuum est; idque vel ex eo facilè colligitur, quod tam artificiosè laqueos pro cujusque ingenio norit disponere. Non eodem astu omne genus piscium aggreditur piscator, sed pro palato cujusque escam præparat. Non uno modo avem fallit auceps, sed has fistula, illas laqueis, alias visco.* Generis humani adversarius uniuscujusque mores, & cui vitio propinqui sint, intuetur (*ut verè Ambros.*) ac talia homini objicit, ad quæ facilius cognoscit inclinari mentem; *ut blandis ac lætis moribus luxuriam, vanam gloriam, & similia; asperis mentibus iram, superbiam, ac crudelitatem proponit. Quid agimus, ut hosti tam callido ac calido resistamus? certè cum nobis sit pugna adversus principes, potestates, adversus spiritualia nequitiæ, adversus arma diaboli, quid restat, nisi ut induamus armaturam Dei ex consilio Apostoli Ephes. 6. 11.*

Greg. lib 20. Moral.

Prius complexionem uniuscujusque adversarius perspicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quò ergo adversarius occultis facile capiat, vicinas complexionibus deceptiones parat. Et quia lætitia voluptas proxima est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit: Et quia timidi supplicia formidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæcunque voluerit blandis favoribus trahit.

WY zijn des seker (seyt Augustinus) *dat de duyvel de innerlijcke gedachten des menschen geensins en weet: want de geheymenissen des harten zijn dien alleenlijck bekent, tot welcken geseyt is: ghy alleene kent de gedachten der menschen kinderen.* Dat nochtans aen onsen vyandt de natuerlijcke beweginghe van ieder mensche, door het uytterlijck gebaer, bekent is, kan selfs daer uyt afgenomen werden, dat hy soo doortraptelijk zijn lagen weet aen te leggen, naer eens ieders innerlijckste genegentheden. De visscher en vanght niet alderley visschen met eenderley aes. De vogelaer weet schier elcken vogel met een sonderlinge greepe te verrassen. 't Gaet mede soo met onsen vyant. *De duyvel* (seyt Ambrosius) *weet na te sporen tot wat sonde ieder van ons meest genegen is, en daer na leyt hy zijn lagen aen.* Den blymoedigen sal hy gemeenlijk komen bespringen met vleeschelijcke lusten, ydele eersucht, ofte diergelijcke sonden. De gene die harder van aert zyn, met gramschap, hoogmoet, ofte wreetheydt. Wat raed? seeckerlijck nademael wy te doen hebben tegens oversten, tegens machten, tegens geestelijcke boosheden; in 't korte, tegens de wapenen des duyvels? wat is'er beter te doen als aen te doen de wapenen Godes?

Na ons sinnen zijn genegen,
Komt de duyvel ons bewegen:
Jonge menschen, weeligh bloet,
Brenght hy wellust in 't gemoet:
Droeve sinnen komt hy quellen
Met wanhoop, en anxt der hellen:
Heete breynen dringt hy voort
Tot gevecht en wreede moort.

XXXVI.

Die blufcht mijn vlam, dien word' ick gram.

WAnneer de fmit het ftael gaet in het water fteken,
Om door het koele nat den brant te mogen breken,
Siet wat een wonder ding! het maekt een groot gerucht,
Het fchijnt of dat'et kijft, of immers dat'et fucht.
Moet niet de minne-brant een feltfaem plage wefen!
Hoe feer de minnaer klaeght, hy vreeft te fijn genefen;
't Is dwaesheyt hier een vrient te trecken uytte pijn,
De fiecke fchouwt behulp, en wil ellendigh fijn.

Odit amor Medicum.

FErrea maſſa rubens, furvis educta caminis
Quam faber in tepidam forcipe mergit aquam,
Sibilat, & totas implet ſtridoribus ædes;
Hoc indignari, vel gemuiſſe voces
Omnis amans rapidis uri ſibi pectora flammis
Et gemit, & dominæ ſæpe recantat idem ·
Hunc aliquis ſanare velit, ſubit ira · quid hoc eſt?
Infelix medicam reſpuit æger opem.

Qui guerit l'amant luy faict tourment.

LE fer du marefchal, quand on le veut efteindre
En fe plongeant en l'eau s'en va gronder & plaindre.
Offrir à l'amoureux fanté, eft tout en vain;
Car il fe plaift au mal, & ne veut eftre fain

't Zijn ftercke beenen, die weelde dragen.

WAnneer het yfer gloeyt te midden in de kolen,
Bevochten van de vlam, en in het vyer verholen,
Dan buyght het als een was, maer raeckt'et in het nat,
Strax heeft'et wederom fijn harden aert gevat
Hoe dwee is ons de ziel, wanneer gewiffe flagen
Ons treffen aen den geeft, of in de leden plagen!
Wy leven nae de tucht foo lang de roede flaet,
De menfch is alderbeft wanneer 't hem qualick gaet.

Superba felicitas.

SUnt humiles animi rebus plerumque ſub arctis,
Et rigidos mores fata ſiniſtra fugant:
Res ut læta redit, mens ebria ſurgit in altum:
Optima ſors homini peſſima corda facit.
Anne vides, chalybs miteſcit in igne metallum,
Dum fornax rapidis follibus acta gemit ·
At faber hunc tollatque foco, mergatque ſub undas;
Major erit ſubitò, quam fuit antè, rigor

L'office & la fomme, monſtrent quel ſoit l'homme.

LE fer eft doux au feu, mais hors de la fornaife
S'endurcit derechef! Quant l'homme eft en defaife,
Le voilà tout mollet; mais retrouvant fon heur,
Tu le verras foudain rout eflevé de cœur.

Ovid. *Sentit amans ſua damna ferè, tamen hæret in illis,*
Materiam culpæ perſequiturque ſuæ.

L'amour eſt un plaiſir ſi doux,
Le mal en eſt ſi deſirable,
Que je me dirois miſerable,
Si j'eſtois exempt de ſes coups;
S'il faut mourir un jour,
Je veus mourir d'amour.

SUPER-

Qui necessitate magis, quàm voluntate ad vitæ temperantiam accedunt, quoties nihil est quod prohibet, relabuntur ad ingenium (ait Hal car.) eaque genuina humanæ naturæ descriptio est nam sanè bona opera, ait Agathocles, ita demùm necessitate cogente degustamus, quamdiu metus premit; & contrà, ex sententiâ Josephi, solet insolentia ferè crescere rebus quietis. Videmus pueros, dum sævit tempestas, sub arbores confugere, ibique quiete sese continere; serenitate vero subsecutâ aufugientes, ramos arborum per lasciviam avellere: ita & nobis rebus afflictis ad Deum perfugium est, vitia devovemus, vitæ sanctimoniam præferimus at vix dum afflictio desævit, lascivimus ingrati in Deum, imò & injuriosi, verissimumque fit illud Poetæ:

Raræ fumant felicibus aræ.

Virg

Nescia mens hominum fati sortisque futuræ:
Et servare modum rebus sublata secundis.

Terent. Heauton.

Nam in metu esse hunc, illi est utile.

De gene die meer door noot, als door wille een matig leven ter handt trecken, soo haest de dwang wech is, gaen weder het oude karre-pat in, (seyt Halicar.) sulcx is de rechte afbeeldinge van den aert der menschen: want, gelijck Agathocles seyt, wy doen soo lange wel, als wy in anxt zijn: en in tegendeel van dien soo de saecken weder beginnen wel te gaen, terstont wijckt de dertelheydt weder uyt. De kinderen, terwijl het onweer raest, loopen onder de boomen schuylen, en onthouden hun daer in stilligheyt. maer soo haest als 't moy weder wert, scheurende de tacken van de boomen af, en loopen daer henen. De mensch plach in tegenspoet sijn toevlucht tot Godt te nemen, 't hooft te laten hangen als een biese: maer soo haest als 't hem beter gaet, het hooft in de windt te steecken, en als voren sijn oude gangen te gaen 't Is midtsdien waer 't gene dat de Poeet seydt:

Soo langh de mensch is fraey en kloeck,
Soo leyt de Gods-dienst in den hoeck;
Maer alsmen valt in tegenspoet,
Dan heeft men Godt als by den voet.

Is 't dat ghy lieden de kastydinge verdraeght, Godt sal u als kinderen aengaen; maer is 't dat ghy lieden sonder kastydinge zijt, soo zijt ghy dan bastaerden en niet kinderen.

Als 't yser leyt en gloeyt te midden in de kolen,
Men siet, men hoort 'et niet, het is'er in verholen;
Maer soo het iemant lescht, dan schijnt 'et dat het klaegt,
En dat het eenigh leet, oock in de vreughde, draegt.
Als Godt de sijnen straft, sy duycken en sy swijgen,
Maer voorspoet in het vlees die doet hun vreese krijgen;
Sy houden gantsch verdacht des werelts loosen schijn,
Ey laet, ô Godt, mijn deel niet in de werelt zijn!

In lætis gemit.

Ingemit, in tepidis ferrum dum mergitur undis,
In flammâ, rapido dum calet igne, silet.
Mens pia divinas, sine murmure, sustinet iras,
Quodque gemat, cœli si cadat æstus, habet.
Ergo dolens, suspecta mihi mea gaudia, dicit;
Quid? mea sancte Parens, portio mundus erit?
Absit; & hic potius fremat orbis, & orcus, & æther;
Dum mihi des alio gaudia verâ loco.

Gal. 6. 14 *Il ne m'adviene que je me glorifie si non en la croix de nostre Seigneur Jesus Christ, par lequel le monde m'est crucifié, & moy au monde.*

Le genereux acier est coi en la fournaisse,
Mais, s'il est mis en l'eau lamente de son aise;
Le noble esprit Chrestien, gai en adversité,
Gemit, comme en suspens, sur sa prosperité.

IN LÆTIS GEMIT.

Suspecta est fidelibus, nec immeritò, hujus sæculi felicitas: didicerunt enim Deum ita nobiscum plerumque agere, ut cum ægris Medici; ii, malo jam inveterato ac incurabili, ad exitium ægrotos vergere dum considerant, omnia iisdem, in quæ appetitus rapitur, dari permittunt; aliis contra, quibus jam melioris valetudinis spes affulgere cœpit, succos amaros propinant, anxiâ victus ratione coercent, imò & (morbo interdum id exigente) urunt, ac secant Deus quos servatos vult, hos strictè habet, reliquis ut lasciviant, permittit.

Pueris inter sese depugnantibus, si alterum à superveniente aliquo plagis excipi, alterum impunem dimitti videmus, castigantem vapulantis patrem esse optimâ illatione concludimus. Quem Dominus diligit (*inquit Sapiens*) hunc corripit ac castigat, & quasi pater in filio complacet sibi, *Prov. 3. 12.*

Gregor. in Moral.

Sancti viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavidâ suspicione turbantur: timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: nec timent quod divina justitia latens in iis vulnus aspiciat, & exterioribus os vulneribus curans, ab intimis repellat.

Geluck en voorspoet deses werelts werdt niet sonder redenen verdacht gehouden by de Godtsaligen: want 't en is hun niet onbekent dat Godt de Heere met ons gemeenlijck alsoo placht te handelen als de Medecijnen met de siecken doen, de welcke, oordelende de sieckte ongenéselijck, en siende dat het met den siecken wel haest mogte ghedaen zijn, laten opentlijck toe dat men den selven al te eten en te drincken geve daer hy eenigsins treck ofte lust toe heeft: aen anderen daer-en tegens, aen welcker gesontheyt sy nu meynen wat gewonnen te hebben, geven sy bittere en walgelijcke drancken in, schrijven hun scherpe eet-regels voor, ja vliemense en schroeyense somwijlen, als de sieckte sulckx vereyscht Godt plachse t'onder te houden die hy behouden wil, de andere laet hy in 't wilde buyten den bocht springen. Soo wanneer'er kinderen onderlinge pluckhairen, indien wy sien dat'er iemant van de omstanders eenen jongen uytkipt, en den selven berispt, ofte met slaghen kastijt, sonder sich den anderen aen te trecken, wy oordelen terstont met seer goet besluyt, dat den genen die slaet, den vader, die geslagen werdt, des selfs sone moet wesen. *Wie den Heere lief heeft* (seydt Salomon) *die straft hy, en heeft een welbehaghen aen hem, als een vader aen sijnen sone*, Prov. 3. 12.

XXXVII.

Die ledigh ſit wort licht verbit.

DAer was geen vinnig dier dat oyt de Slange quelde,
Soo lang ſy beſigh was te midden op den velde;
Maer doen ſy lagh en keek, en ſocht maer tijt-verdrijf,
Soo quam de looſe Spin, en viel haer op het lijf.
De prickel van de luſt die komt van ledigh weſen,
Dus wie ſich beſigh hout die wort'er van geneſen;
De Min gelijckt de Spin: noyt menſch en is gewont,
Als daer hy ſat en keeck, of doen hy ledigh ſtont

Affluit incautis.

DUm prædas agit anguis, & ardua ſaxa pererrat,
Ambulat innocuas, tutus ab hoſte, vias.
Hunc improviſo perſtringit aranea telo,
Cum jacet, in molli gramine, fuſus humi.
Laſcivas abigunt tractata negotia flammas,
Quis videt intentos rebus amore trahi?
Cum vacat, & molli colit otia pectus in umbrâ,
Tum patet, occulto tum ſubit igne Venus.

Un cœur oiſif, d'Amour captif.

L'Araigne ne peut oncq attrapper la Couleuvre,
Lors, quant elle eſt au bois empeſché de quelque œu-
Le coup mortel, helas! luy vient en repoſant, (vre,
Rien, que le cœur oiſif le fol amour ſurprend.

Die niet ontſiet, is haeſt te niet.

HOe mag de kleyne Spin doch vechten mette Slangen?
Sy is te bijſter ſwack, om oorlogh aen te vangen,
Haer vyand is te ſterck; en des al niettemin
Soo wort de felle Slang verwonnen van de Spin:
Vraeght iemant hoe het koomt? de Slange ſacht gelegen
Vermaeckt haer in het groen; de Spinne daer en tegen
Gantſch wacker in de weer, beſtookt het vinnig beeſt.
O vreeſt doch voor een menſch, die niet een menſch en vreeſt.

Periculum venit, cum contemnitur.

IMbelli noceat cui mollis araneus ictu?
Et quis non regido tactus ab angue cadat?
Huic tamen incumbens victrix dominatur arachne,
Et vaſtum tenui perforat enſe caput.
Unde fit, ut coluber parvo cadat ictus ab hoſte?
Languebat ſerpens, & vigil hoſtis erat
Quàm facilè eſt ſtruere inſidias nil tale timenti!
Eſt, quod ei metuas, cui metus omnis abeſt.

Crains ton ennemy, bien qui petit.

L'Araigne, bien que ſoit foible & petite beſte,
Rompt neantmoins par fois au grand ſerpent la teſte,
Qui ne redoute rien, eſt aiſement attaint,
Crains pour un tel, amy, qui rien jamais ne craint.

Chryſoſt. *Definitio amoris hæc eſt, animæ vacantis paſſio*

Laert. lib. 6. *Diogenes dixit amorem otioſorum eſſe negotium, quod hic affectus potiſſimum occupet otio deditos ita fit ut dum otio vacant, in rem negotioſiſſimam incidant.*

Ovid. *Quæritur Ægiſtus qua re ſit factus adulter,*
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

MAjores interdum copiæ sternuntur à minoribus, potentiores à debilioribus, ait Halicar. Nihil est tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab invalido: & leo ipse aliquando minimarum avium fit pabulum, inquit Curtius. Vis rationem? securitas, tam in publicis, quam privatis, certissimum calamitatis initium est: solutè viventes undique patent, & oportunæ injuriæ multas occasiones præbent insidiantibus, ait Philosophus. Sæpe etenim & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi, regesque perlevi momento victi sunt, ait Livius. Inimicum sane quamvis humilem, docti est metuere, ex consilio Senecæ. Metus quippe prudentiam docet; quique insidias timet, haud facile in eas impingit. Timor securitatis dux, periculorum præsumptio: metuendo quippe sapiens vitat malum. In ipsâ igitur securitate animus ad difficilia sese præparet, ut contra injuriam fortunæ inter beneficia firmetur. Timidi matrem non flere, vetus adagium est.

Juvenal. Sat. 6.

Nunc patimur longæ pacis mala, *sævior armis*
Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.

Baud. Differt. de Induc

Nulli facilius opprimuntur, quam qui nihil timent,
Et imparati sunt ad resistendum,

Senec. Agam. *Victor timere quod potest? quod non timet.*

MEnighmael worden groote heyr-krachten van kleyne, machtige van swacke geslagen, seydt Halicarnas. Niet en is'er soo vast, dat geen gevaer en lijdt, oock van het swacke.

De Leeu selfs wert oock wel tot aes van 't kleynste gevogelte: Wildy hier van de reden weten? Sorgeloosheyt, soo in gemeene, als eygen saken, is een seecker beginsel van onheyl.

Die sonder achterdencken leven, staen als open, en zijn onderhevigh om gehoont te werden.

Verachte vyanden hebben menighmael een bloedighe slagh veroorsaeckt, en machtige Vorsten en volckeren haestelijck t'ondergebracht, seydt Livius. En hierom is een vyand (hoe geringh hy oock zy) altijdt te duchten.

Vreese leert wysheyd, en die voor lagen beducht is, wert selden betrapt.

Achterdencken leyt tot gerustigheyt, onvoorsichtige hoogmoet tot gevaer: al sorgende ontgaet de wijse het quaet. Laet het ons daerom houden met ons out spreeckwoordt: Die niet en soght, en heeft geen eere: ofte met de byspreucke van de oude Romeynen; de moeder van vreesachtige ofte vervaerde kinderen schreyt selden.

Matth. 26. 41. *Waeckt en bidt; op dat ghy niet en komt in versoeckinge.*

WAnneer de leuye Slangh is in het gras gelegen,
En dat de gulde Son komt over haer gesegen,
Soo is van stonden aen de Spinne daer ontrent,
Die flux een boose strael haer in de leden prent.
Wie ledigh sit en gaept, en leuyert gantsche dagen,
Die lijt gedurigh noot van duysent quade slagen
Tot ondienst van de ziel. O vreest, gesellen, vreest,
De weelde schiet haer gif tot midden in den geest.

Quid dormitis? surgite & orate, ne intretis in tentationem.

FRonde super viridi, radiis tepefactus Eois,
Otia dum serpens desidiosus agit,
Ex alto tenui se librat aranea filo,
Et colubrum parva cuspide fundit humi.
Otia virus habent, & habet sors læta venenum;
Deliciis vitiis mentis aperta via est.
Sperne voluptatum illecebras, puer, otia sperne,
Hoste sub aerio ni cecidisse velis.

D'oisivité, tout peché.

ASsaillir le Serpent l'Araigne oncques n'ose,
Si non, quant il au bois se laschement repose.

Nul est plus aisement du tentateur surpris,
Qu'un tel, qui a les sens d'oisivité saisis.

NE DIABOLUS TE OTIOSUM INVENIAT.

VItii aut virtutis animus domus est, inquit Philo: vel ut Bernardus, cor hominis, sicut mulendinum, volvitur velociter, & quidquid imponitur, molit; si autem nihil imponitur, seipsum consumit. Omnia otio deteriora sunt. Lapis non revolutus obducitur musco. Ferrum, nisi utaris, rubigine consumitur. Aqua, nisi moveatur, vitium capit. Vestis seposita tinearum fit habitaculum. Otiosa mens vitiorum domicilium. Transivi, *inquit sapiens Prov.* 24. 30. agrum hominis pigri, & ecce! totum repleverant urticæ, & maceria lapidum destructa erat. *Otiosas viduas notavit Apostolus,* 1 *Tim* 5. *ut verbosas, & loquentes quæ non oportet. Quid plura? Otium nugarum mater est, noverca virtutum, ait Bernard. Nihilque in totâ vita adeò bonæ menti adversum, quàm nihil agere. Semper aliquid honestæ rei agamus, ne aut Deus, cum nos invisit, aut diabolus, ubi nos tentat, oscitantes & vacuos nos inveniat.*

Math. 13.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & superseminavit zizania in medio tritici.

Hieron. in Serm.

Aliquid operis facito, ut te diabolus inveniat occupatum, non enim facile capitur à diabolo, qui bono vacat exercitio.

1 Jean 5 18.

Nous sçavons que quiconque est né de Dieu, ne péche point: mais qui est engendré de Dieu, se contregarde soi mesme, & le malin ne le touche point.

HEt gemoet des menschen (seyt Philo) is een woonplaetse ofte van de deucht, ofte van ontucht: ofte (gelijck Bernardus seyt) des menschen herte is als een molen, het draeyt gestadelijck omme, en maelt al wat'er wert ingebragt; maer indien men 't ledigh laet, soo verteert het sich selven. Door stilstant verergeren alle dingen. Een steen, soo hy niet dickwils omgewentelt en wert, is seer haest overloopen van mos en ruychte. Als het yser rust, soo roest het. Stilstaende wateren werden haest stinckende. Opgesloten kleederen krielen van Motten en Schieters. Een ydel gemoet is een herberge van sonden; een ledigh mensche, des duyvels oorkussen. *Ik ginck*, seydt de Wijseman, *voorby den acker der leuyen, en siet! daer waren enckel netelen op, en hy stont vol distelen, en de muyr was neder gevallen*, Prov. 24. 30. De ledige weduwen beschuldight de Apostel als klapachtigh, en spreeckende dat niet en betaemt, 1 Tim. 5. In 't korte, ledigheyt is een moeder van beuselingen, een stiefmoeder van deugden. Laet ons dan sorge dragen, dat, en Godt, als hy ons komt besoecken, en de duyvel, als hy ons komt quellen, ons besigh mogen vinden met eerlijcke oeffeningen.

Een die voor quaet hem mijden wil,
En magh niet ledigh zijn of stil;
Want 't is gantsch seker, ons gemoet
Doet quaet, wanneer het niet en doet.

XXXVIII.

Lijden, al-eer verblijden,

IK ſprack eens Roſemont, terwijle datſe naeyde,
Ik klaegde mijn verdriet, hoort doch hoe ſy my paeyde,
Komt ſprackſe, komt een reys, en ſiet my deſen naet;
Let op dit maegde-werck, en wat'er omme gaet;
Hier wort een ſtale punt als vooren uyt geſonden,
De draet komt naderhant, die heelt dan eerſt de wonden:
Ey vrient, en wacht geen vreught, als na geleden pijn,
Die 't ſoet wil ſonder ſuer, en magh geen vryer zijn.

Oordeelt niet, of 't eynde ſiet.

IK quam eens op een tijdt daer Phylis ſat en naeyde,
Ik ſagh een rechten bloet die ſtont'er by en kraeyde,
Die riep, wat maller ding? wat gaat de Joffer aen!
De moeyte dieſe neemt is beter ongedaen.
Hy ſagh een ſtale punt, hy ſagh het lijnwaet breken,
Maer waer dit henen wou en was hem niet gebleken.
Al heeft u wijs beleyt een ſeecker oogh-gemerck,
En toont noyt aen een dwaes een onvolkomen werck.

Poſt triſtia dulcor.

ASſideo teneræ nuper dum junctus amicæ,
Dumque ſuper noſtro vulnere multa queror;
Riſit &, ô dixit nimium tener hoſpes amoris,
Ni patiatur amans, non potietur, ait.
Hoc doctum te reddat opus (ſua lintea monſtrat)
Ecce! ſubit filo cuſpis acuta prior.
Qui gemit, & primo ſub vulnere projicit arma;
Crede mihi, Veneri miles ineptus erit.

Ex fine judicium.

MIlle foraminibus dum lintea virgo decorat,
Filaque diſtinctis inſerit ordinibus;
Ruſticus iſta videns, vah ſtulta puellula! clamat,
Candida ferratâ lintea perdis acu.
Vulnus ut infligat tetricâ cum fronte notâris,
Vulneris auxilium, ruſtice, nonne vides?
Materiam fatuo riſus dedit ille popello,
Qui, cui ſumma manus deficit, edit opus.

Apres tourment, contentement.

UN jour je me plaignois, eſtant aupres ma belle,
De mon penible amour, je la nommois cruelle.
Tay toy (ce me dict-on) le linge ne ſe joinct,
Si preallablement on ne le bleſſe poinct.

Ne reprens, ce que n'entens.

LOrs quant Margot piquoit le drap de ſon eſguille,
Damætas luy cria! que tu es ſotte fille,
D'ainſi gaſter le drap: car il ne ſcait que c'eſt,
Ne monſtre pas au fol un œuvre my-parfaict.

Ovid. *Et tamen eſt artis triſtiſſima janua noſtræ,*
Et labor eſt unus tempora prima pati.

Mich. Montagn. des Eſſais lib 3. cap. 5.

Qui n'a la jouiſſance qu'en la jouiſſance, qui ne gaigne que du haut poinct, qui n'ayme la chaſſe qu'en la priſe, il ne luy appartient ſe meſler à l'Eſcole d'Amour, le plaiſir n'eſt plaiſir ſans amertume.

In omni re [illegible] ac consulendi principium est, nosse id, de quo co[illegible] institutum est, aut totâ viâ aberrare necessum est, ait Plato. Multa enim quotidie incidunt in vitam mortalium, quæ si obiter tantùm inspiciantur, & prout primâ fronte in oculos incurrunt, facilè quivis damnaturus est; & contrà penitus eadem consideranti, ac scopum agentis intuenti, bona ac justa videbuntur. Finis omnia discriminat. Ecce! supplicia quantum à sævitiâ abeunt? sanguis enim ubertim effunditur. Tributa ab avaritiâ? pecunia avidè congeritur. Censura à rigore? frænum & modus invitis imponitur. Ab omnibus igitur, cum Lactantio, humanitatis jure postulamus, ut non prius damnent, quam universa cognoverint; igitur ut ait ille, in omni re

Judicium suspende, scopus dum notus agentis.

L. 24. ff. de ll.

Incivile est nisi totâ lege perspectâ, una aliquâ particulâ ejus propositâ, judicare vel respondere.

C. majores de baptism.

Non debet separari cauda à capite.

VAn alle raedtslagen, die men voorneemt, is het beginsel, recht te verstaen de saken waer over men gesint is raet te plegen, seyt Plato; of andersins moet men noodelick gantsch en al mis tasten. Daer vallen dagelijcx in dit leven veel dingen voor, de welcke van buyten af, en als in het voor-by gaen alleen bemerckt zijnde, verwerpelijck schijnen, maer nader ondertast, en het ooghmerck van den genen diese beleydt, wel ingenomen wesende, werden goet en loflick bevonden. Wat verschilt doch straffe van wreetheyt? nadien men in beyde bloedt vergiet. Wat schattinge van gierigheydt? nadien men in beyde geldt vergaert. Wat bestraffinge van hardigheydt? nadien men door beyde de wederspannigen een gebidt in den muyl werpt. Seeckerlijck het eynde ontdeckt het onderscheydt van alle dinghen. Wy vereysschen daerom van alle menschen, met Lactantio, nae het recht der menschelijckheydt, dat niemant iet en verwerpe voor hy het-selve ten vollen heeft leeren kennen.

2 Corinth. 7. 10. *De droefheyt die na Godt is, werckt vreese ter saligheyt.*

ALsiemant sit en naeyt, hy schijnt het doeck te breken,
Maer schoon de naelde quetst het garen heelt de ste-
Al is de stale punt niet eygen aen de naet, (ken:
Sy maeckt noch evenwel het open voor den draet.
Al wort'er door den anxt geen mensche wederboren,
Terwijl de ziele klaeght haer troost te zijn verloren,
't Is evenwel de schrick die ons de geest bereyt,
En tot een beter werck de rechte gronden leyt.

Si non parat, saltem præparat.

Lintea non conjungit acus, dum lintea pungit,
Sed via, quæ tandem lintea jungat, erit.
Nam simulac subjecta chalybs per carbasa transit,
Mox comitem medicum vulneris auctor habet.
Anxietas, quæ mente latet, quæ pectora turbat,
Non est quod nobis corda renata facit:
Illa tamen sternitque viam, reseratque scatebras;
Principium timor est, Spiritus implet opus.

2 Corinth. 7. 10, *Vous avez esté contristez, selon Dieu.*

LOrs que la docte main le drap rompu va poindre,
Ce n'est pas proprement ce que le drap faict joindre,
Mais pour la voye ouvrir. Nos tremblements & pœurs
N'est pas l'Esprit, mais pour nous preparer les cœurs.

SI NON PARAT, SALTEM PRÆPARAT.

TRemor ac horror conscientiæ, in initio quidem conversionis, idoneus est ad hoc, ut animus verè humilietur, sibique summoperè displiceat; ut ita homo in viâ Domini à timore incipiat, & ad fortitudinem perveniat, inquit Greg. At verò cum ille, quem ligat servitus timoris, ignoret gratiam libertatis; non hic subsistendum est. Cum audis quod Dominus tuus dulcis sit, ait vir pius, fac ut eum diligas: cum audis, quod rectus sit, attende ut timeas, ut amore, & timore Dei legem ejus custodias. Noveris te, ut Deum timeas: noveris Deum, ut æquè ipsum diligas; in altero initiaris ad sapientiam, in altero consummaris; initium salutis timor Domini, & plenitudo legis charitas. Quemadmodum, ex notitiâ tui, venit in te timor Dei: atque ex Dei notitiâ, Dei itidem amor: sic è contrario, ex ignorantiâ tui, superbia; ex Dei ignorantiâ venit desperatio. Bernard sup. Cant.

Actor. 2. 37. & seq.

His auditis, compuncti sunt corde & dixerunt Petro & reliquis Apostolis; quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos, pœnitentiam agite & baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.

VErslagentheydt des gemoets is wel dienstigh in 't begin van de bekeeringe, ten eynde de mensche sich recht vernedere, en sich selven gantsch mishage: op dat hy alsoo des Heeren weg beginnende met vreese, allencxkens in sterckheydt magh toe-nemen. Ondertusschen nochtans, nademael den genen, die met de slavernye van de vreese gebonden is, niet en kan smaken de genade der vryheyt; soo en moet'et by ons daer by niet gelaten werden. Als ghy hoort (seyt'er een Godsaligh man) dat God goedigh en barmhartigh is, maeckt dat ghy dien goeden Godt lief hebt: als ghy hoort dat Godt rechtveerdigh is, siet dat ghy sijne gerechtigheydt vreest: op dat ghy alsoo door vreese en liefde te samen, naer sijne insettinghen meught wandelen. Kent u selven, op dat ghy Godt meugt vreesen: kent Godt, op dat ghy hem meugt lief hebben: in het eene is het beginsel, in het ander de volkomentheyt der wijsheyt. 't Beginsel der saligheyt is vreese: de vervullinge der wet is liefde. Gelijck uyt kennisse uwes selfs, vreese Godes voortkomt: soo, in tegendeel van dien, uyt onwetentheyt uwes selfs, komt hooghmoet; en uyt onkennisse van Godt, wanhope.

Al is de vrees' in 't eerste goet,
Sy is niet daer het blyven moet,
't Is nut geduerigh voort te gaen,
Tot wy vast in de liefde staen.

X X X I X.

Altijdt na meer.

ALs ick de liefste sach, doen woud ick haer genaken;
Strax riep ick om de spraeck, flux haer te mogen raken,
Doen bad ick om een kus, en, schoon ick die bequam,
Noch vont ik dat mijn hert geen recht vernoegen nam.
Ick voelde des te meer mijn ziel geduerigh hijgen,
Dus wenscht' ick boven dat een naeder pant te krijgen:
O lusten sonder end'! ô wispeltuerigh spel!
Al krijght de Hont een stuck noch gaept hy evenwel.

Res immoderata cupido est.

PRima quidem fuerat dominam tibi cura videndi,
Altera, mox lateri jungere posse latus
Istud & illud habes, sed & hoc, tibi lenis amica
Blanditias molles, aptaque verba dedit.
Oscula nunc poscis, det & oscula: nonne petetur
Mox illibatæ virginitatis honos?
Et vorat, & properans ruit in nova frustra molossus,
Quodque petat cupidus semper amator habet.

Le chien, le jeu, l'amour, le feu,
Ne se contentent oncq de peu.

QU'on donne au chien du pain, qu'on donne du four-
Il gloute, sans maicher, & veut ja d'avantage (mage;
Quel grand' faveur que faict la dame à son amant,
Rien ne luy oncq suffit, il va tousiours avant.

Staegh na wat nieus.

SMackt eten aen een Dogh, hy staet met holle wangen
Om weder op een nieu geduerigh iet te vangen;
Het valt hem in de mont, het vaert hem in de keel,
En des al niet-te-min het is hem even veel.
Wat baet u groot gewin, of veelderhande schatten,
Indien ghy niet en droomt als op een nieu te vatten?
U winst en is maer wint, en doet u maer verdriet:
Want een die maer en flockt en smaeckt de spijse niet.

Ad nova semper hians.

JEjuno dominus cerealia frusta molosso
Objicit, hic avido devorat ore cibum;
Et stat hians, aliamque oculos intendit in offam,
Semper & acceptis uberiora petit.
Nos molimur idem; nam si tui numine dextro
Eveniant nummi, prædia, census, agri,
Omnia conduntur, petitur nova præda. futuri
Sic desiderio prodiga vita perit.

Plusieurs ont trop, nul n'a assez.

QUel bien peut avenir à la chiche avarice?
Tout, n'est pour assouvir, mais pour nourir levice;
Jette au chien affamè soit tant friant morceau,
Il gloute sans maicher, & cerche du nouveau.

Senec. 19. Epist. *Qualem dicimus seriem causarum esse, ex quibus nectitur fatum; Talem dicimus cupiditatem; altera ex fine alterius nectitur.*

Claud. *At sibi cuncta petens nunquam saturanda Cupido,*
Quæ, velut immanes referat dum bellua rictus,
Expleri pascique nequit. nunc flagrat amore,
Nunc gaudet, nunc mæsta dolet, rursusque resurgens
Exoritur, cæsaque redit pollentius hydra.

Est sapientiæ magnitudinisque animi, ait Cicero, quid amiseris, oblivisci, quid recuperaveris, cogitare. In utroque contrarium plerumque faciunt homines; parta enim sine voluptate ferè demittunt; amissa autem veris & spirantibus lachrimis deplorant. Pueri, lusoria plurima iis licet dederis, si unum atque alterum modo auferas, reliquis omnibus, per iram ac indignationem abjectis, plorant. Idem plerisque hominum solet accidere; vel unum aliquod dispendium magna commoda injucunda ac insipida solet reddere. Mobilis ac inquieta est mens hominis, nunquam se tenet, ait Seneca. Optat libertatem servus, civitatem libertus, civis divitias, dives nobilitatem, nobilis regnum, Rex in Deorum numerum referri vult, tonare propemodum ac fulminare cupiens. adeò ejus, quod semel transierit modum, nullus est terminus, ait Epictetus. Optimè Hebræus sapiens, justus sumit cibum, & replet animam suam; venter autem impiorum insatiabilis

Martial. lib 12. Epig.

Habet Africanus millies, & tamen captat,
Fortuna multis nimis dat, nulli satis.

Sen. lib 1. Epist. 2.

Quid refèrt quantum illi in area, quantum in horreis jaceat? si alieno inhiet, si non quæsita, sed quærenda computet: non enim qui parum habet, sed qui plus petit, pauper est.

'T IS wijsheyt en grootmoedigheyt (seyt Cicero) wat men verloren heeft te vergeten, wat men gewonnen heeft te gedencken.

De gierigaert doet in beyde regel-recht het tegendeel; want verliest hy maer een kleyn deel van 't gene hy alrede gewonnen heeft, hy schreyt tranen met tuyten; niet ongelijck in sijn doen met de kinderen, aen de welcke schoon men veel poppe-goedt en speel-dingen heeft gegeven, indien men maer ietwes haer af en neemt, sy stellen 't op een krijten, en werpen 't al daer henen Indien daer-en-tegens de gierigaert staegh in winste is, noch is't al niet.

Want gelijck een Hondt met een open keele ontfanght het broot datmen hem toewerpt, en 't selve terstont geheel en sonder smaeck inslickt, en naer het nieuwe loert; insgelijcx al wat hem 't geluck toesendt, sluyt hy knap in zijn koffers, wachtende al weer op het toekomende.

Ellendige menschen! *de rechtveerdige* (seyt Salomon Prover. 13 25) *eet dat sijn ziele zadt wert; maer der godtloosen buyck heeft nimmermeer genoegh.* 't Is konste verzaedt te werden.

Gregor in Moral. *Ars magna est, satiari.*

Johan. 4 13. en 6. 35. *Buyten Godt geen versadinge.*

EY let op desen Hont: het broot hem toegeworpen
Dat schijnt hy sonder smaeck als in het lijf te slorpen,
En siet! van stonden aen soo staet hy even graegh,
Het schijnt, hy draegt een Wolf verholen in de maegh.
Schier op gelijcken voet soo leven alle menschen,
Hoewel de saken gaen, noch is'er iet te wenschen:
En soo daer iemant vraeght, waerom het soo geschiet,
Het goet dat ons vernoeght, en is op aerden niet.

Improbis nulla est satietas.

DUm data frusta vorat, nondum bene mansa, molossus;
In nova, semper hians, & nova frusta ruit.
Cum nunquam præsens homini ferat hora quietem,
Nec satis id, quod adest, pectora nostra juvet.
Cum desiderio semper gemat ægra futuri,
Atque aliud nobis mens, aliudque petat;
Hic patrium non esse solum, sedesque beatas,
Discite: sunt alio gaudia vera loco.

Proverb. 27. 20. *Le sepulchre & le gouffre sont jamais rassasiés, aussi ne sont jamais les yeuxs des hommes.*

PUis que le cœur humain au chien est tant semblable,
Que nostre esprit tousiours demeure insatiable;
Faisons conclusion, que ce qu'à l'homme faut,
N'est en ce monde icy, mais est logé plus haut.

IMPROBIS NULLA EST SATIETAS.

NEmini mortalium, divinâ providentiâ, tam exactæ felicitatis gaudia unquam obtigere, ut non aliquid relictum ei esset, quod gemeret. Hic censu cum exuberet, obscuro loco natum se queritur; ille, majorum stemmate clarus, domesticæ rei tenuitatem detestatus, mallet latere; iste nobilitate opibusque conspicuus, cœlibem se queritur; alius amans & amatus, conjugioque felix, orbitatem deflet. Est, cui fœcundæ uxoris gaudia, aut filiorum luxus, aut filiarum petulantia obnubilat. Denique, quocunque te vertas, ubique, quod cum status tui conditione rixeris, affatim invenies. Quid externa loquor? hoc ipsum corpusculum tuum excute, semper in eo querulum aliquid, & quod te offendat, obvium erit. Quid mirum? homines qui in alieno habitant semper de aliquâ domicilii parte conqueruntur; idque eâ de causa, quod domum istam conductitiam, pro arbitrio, instaurare non possint. Idem nobiscum est. nam cum de aliquo identidem membro querulus animus nobiscum expostulat, inquilinos esse, & supellectilem, non ei loco, ex quo brevi sit emigrandum, sed domicilio isti perpetuo (quod & frugi pater familias hic solet) optandam esse, sedulo monet.

Johan. 4. 14.

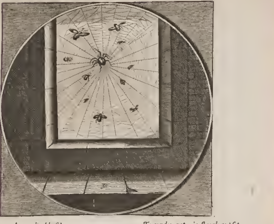
Omnis qui bibet ex aqua hac iterum sitiet, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

Psalm. 16. 11. *Satietas gaudiorum in conspectu Dei.*

GEen mensche ter werelt wert'er, door Godes beschickinge, tot soo volmaeckten geluck oyt verheven, of hem en wert altijt iet wat gelaten, 't welck hem quelt. Dese, rijck zijnde van goederen, beklaegt dat hy van slechte ouders geboren is: gene, wel van goeden huyse, maer arm zijnde, hadde liever eigens in den doncker van een slecht geslacht te schuylen: De derde, rijck en edel zynde, sucht om dat hy eenig en ongetrouwt is. De vierde geluckelijck gehouwt wesende, treurt alleenlijck door gebreck van kinderen: Men vint'er welcker blyschap over haer kindersalige vrouwen wert ingebonden, of door de slampamperye van hare sonen, of door de geyligheyt en veyligheyt van hare dochters: In 't korte, werwaerts dat men sich went, men sal aller wegen stoffe vinden, om sich over sijne gelegentheyt te misnoegen. Is 't vreemt? Luyden die in gehuerde huysen woonen klagen altijt van dit of gint deel haerder wooninge, om redenen dat sy in de selve niet en mogen maken en breken, gelijck men in eygen doet. 't Is met ons al het selve, 't een of 't ander lit is staegh ontstelt, tot een vast teyken dat wy hier maer huerlingen sijn. Het welck alsoo wesende, laet ons dan van soodanigen huysraedt onsselven versorgen; niet die nu in dit huer huys, maer die hier namaels in ons eyge en eeuwige wooninge ons sal te passe komen, gelijck sulcx (ook hier in dese tijdelijke dingen) het werck is van een sorgvuldig vader des huysgesins.

Noyt heeft'et iemant hier soo klaer,
Of 't hapert noch al hier of daer.

X L.

Die 't spel niet kan, die blijft'er van.

DE webben die de Spin gewoon is uyt te setten,
Zijn van gelijcken aert met Venus warre-netten,
Al wat daer omme gaet dat siet men in de min,
De Bie die vliegt'er deur, de Mugge blijft'er in.
Leert, jonge lieden, leert door Venus garen breken,
Daer blijft maer kleyn gespuys in spinne-webben steken.
En laet u vryen geest niet binden als een Mug,
Of breecktse deur met kracht, of keert met kunst terug.

Non intrandum, aut penetrandum.

HOc, quod rete vides, teneri sit carcer amoris,
Quæ sedet in medio, sit Cytherea tibi:
Aspicis, ut culices, insectaque vilia, muscæ
Jactentur patulis præda retenta plagis:
Posteritas crabro acris equi per stamina transit,
Et laquei vespâ concutiente ruunt.
Rumpit & abrumpit casses cordatus amoris;
Degeneres Veneris molle retardat opus.

Ou passe ou l'Amour chasse.

RIen que le sot amant, sans force, sans courage,
Demeure garotté en ce debil cordage,
Que Venus a filè: le brave esprit y vaut,
Ou jamais y entrer, ou penetrer y faut.

Te wyden net, is slaegh ontset.

WAnneer een grage Spin ontsluyt haer broose netten,
En gaetse voor een deur of voor een venster setten,
Hier vlieght een Horsel in, en daer een vogel deur,
En elders raeght de meyt, en opent grooter scheur,
Siet daer is dan het tuygh aen alle kant gereten,
Soo dat de Vliegen selfs ontkomen door de spleten.
Gesellen, soo ghy wenscht van druck te zijn bevrijt,
Gebruyckt een matigh net, en spant'et niet te wijt.

In vulnus majora patent.

DUm laxos gracili pede tendit aranea casses,
Et nimium late futile pandit opus;
Aut laqueos tecto lapsi rupêre lapilli,
Aut cito præteriens retia findit avis:
Et modò crabro plagis, modò turbidus ingruit auster,
Sic aliquâ semper parte lacuna patet.
Armamenta suæ nimium qui pandere fortis
Aggreditur, semper quo feriatur habet.

Qui trop embrasse, peu estraint.

L'Araigne largement va ses filets estendre,
Mais voila dechirez ses lacqs, au lieu de prendre.
Qui, haut en ses desseins, ses rets trop a ouvert,
En s'ouvrant au malheur, au lieu de gain il perd.

Ovid. de Art. 1.

Hoc unum moneo, si quid modò creditur arti,
Aut nunquam tentes, aut perfice.

Mich. Montagn. des Essais, lib. 3. cap. 5.

Le vice est de n'en pas sortir, non pas d'y entrer

I N

Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam, ait Apul. Magni quippe animi est magna contemnere, ac mediocria malle, quam nimia, ait Seneca; illa enim utilia vitaliaque sunt, hæc, eo quo superfluunt, nocent. Segetem nimia sternit ubertas Rami pomorum onere franguntur, & ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas. Idem animis humanis evenit; eos quippe immoderata felicitas rumpit, quâ non tantùm in aliorum injuriam, sed etiam in suam vertuntur: fitque iis, quod exiguis statuis solet, quibus imperiti artifices magnas bases subdiderunt; ex quibus magis conspicua redditur earum exiguitas. Pusillo sanè animò munus amplum, aut opes ingentes additæ, magis imperitiam, animique fatuitatem produnt. Stultus gubernator est, qui totos adeò sinus explicuit, ut, si tempestas ingruat, expedite armamenta contrahere non possit.

Senec. Agamemn.

Corpora morbis	*Armenta vagos*	*Maxima cervix.*
Majora patent,	*Vilia currunt,*	*Modicis rebus*
Et dum in pastus	*Placet in vulnus*	*Longius ævum est,*

Seneca de Tranq. *Qui multa agit sæpe fortunæ potestatem sui facit, cogendæ in arctum res sunt, ut tela in vanum cadant. Angustanda sunt patrimonia nostra, ut minus ad injurias fortunæ simus expositi. Magna armamenta pandentibus multa ingruant necesse est.*

Van rijckdommen (seyt Apulejus) moet men oordeelen als van kleederen, en voor beter houden die ons recht wel passen, als die, te groot zijnde, ons wijt en flossigh om 't lijf hangen. 't Betaemt een groot gemoet (seyt Seneca) groote dingen te versmaden, en liever te verkiesen dat middelmatigh is, als dat te veel is: 't eerste is handsaem en nut, het ander is onschickelijck door sijn grootte. Door te gulsighe veylheydt werdt het groen koren legerigh, en het kan niet rypen. Door gewichte van vruchten scheuren de boomen. 't Gaet even soo mette gemoederen der menschen: onmatigen voorspoet is oorsaeck van haer qualijck varen, sulcx dat sy niet alleenlijck aen haer selven, maer oock aen anderen hinderlijck werden, niet ongelijck zijnde de beelden, die den eenen of den anderen onverstandigen ambachtsman op een al te grooten voet gestelt heeft, waer door haer kleynte des te meer uytmunt.

't Is seker, dat kleyne verstanden tot groote ampten gevordert, dies te meer haer onverstant aen den dagh brengen. 't Is een slecht schipper, die 't zeyl in voorwint soo seer uytgeviert heeft, dat hy 't selve, als het noot doet, niet een reefjen en kan inswichten.

---

2 Timoth. 2. 26. *Dat sy van de banden des duyvels ontgaande, ontwaken tot sijnen wille.*

De netten van de Spin, die in de vensters hangen,
En konnen maer alleen de kleyne Muggen vangen,
De Wespe met de Bie, en al wat hooger sweeft,
Maeckt dat het broose raegh op hen geen vat en heeft.
Wat kan een moedigh hert sijn goeden weg beletten?
Al wat de werelt spint en zijn maer boose netten.
En acht, ô weerde ziel, en acht geen losse waen,
De wint verstroyt het kaf, maer niet het wichtig graen.

Pervia virtuti, sed vilibus invia.

Est similis nostro, quem texit araneus, orbis;
Plurimaque humanæ conditionis habet:
Hic nocturna culex, obscœnaque musca pependit,
Utraque ridendo compede nexa pedes.
Posteritas crabro acris equi, virtutis avitæ
Conscius, incursu debile solvit opus:
Carpite iter cœli, quibus est cœlestis origo,
Hæc plaga, nil præter vilia monstra tenet.

Proverb. 5. 25. *Il sera happé par les cordes de son peché.*

Le monde & ses filets nous font icy la guerre,
Il faut monter au ciel sans s'arrester en terre:
Arriere lacqs mondains; jamais divin esprit
Plein d'animosité ta foible rets ne prit.

PERVIA VIRTUTI, SED VILIBUS INVIA.

Vitam hominis Christiani transitum esse, ipsumque perpetuum viatorem videri, divini verbi elogia diserte pronuntiant. Non habemus hic locum permanentem, sed alium exspectamus, *inquit Apost. Transire igitur virtutis, hærere alibi ignaviæ est. Gaudet motu animus Christianus, &, in hoc, cœlum sibi cognatum imitatur. In partibus Scythiæ homines quosdam nunquam domicilium figere, plaustro se suaque identidem transferre memoriæ proditum est. Id vere Christianum decet: dolium hoc nostrum, Diogenis more, identidem volutandum est, sistendum raro, figendum nunquam; & nusquam. Finge mihi aliquem è regione longinquâ ad patriam properantem, in cauponam aliquam lepidam ac facetam incidisse, quæ benigne eum habeat, ac lautè excipiat; hunc eò loci si, tanquam ad Sirenum scopulos, hærentem cernamus, numquid excordem ac insipidum jure dicemus? ita sanè: vir fugiens quippe, ut est in proverbio, non moratur strepitum lyræ. Idem de nobis censeamus. Nec illecebris ac lenocinitis suis mundus hospes, aut caro caupona nos impediant, quo minus in veram illam ac cœlestem patriam, velis equisque properemus. Annue. summe Deus.*

Auguft. Hom. 3. *Diabolus non invalesceret contra nos, nisi vires ex vitiis nostris præberemus, & locum ei dominando nobis peccato faceremus, unde nolite locum dare diabolo.*

Dat het leven van een Christen mensche is als een deurgangk, de mensche selfs als een reysende man, wert ons in Godes woort duydelijck geleert. *Wy en hebben hier geen blijvende stede, maer wy verwachten een andere*, seyt de Apostel 't Is dan dapperheyt op desen weg staeg aen te treden: 't is onachtsaemheyt ergens te blijven leuteren. Het Christelijck gemoet heeft lust in beweginge, oock selfs in dat eenige over-een-komste met den hemel hebbende. Men houdt, dat in Scythia menschen zijn, die nergens een vaste woonplaetse stellende, gestaegh huys en huysraet op een wagen herwaerts en derwaerts ommevoeren. Iet sulcx betaemt voor al een Christelijck gemoet, ieder dient sijn vat (op de wijse van Diogenes) gestadelijck om en 't om te tobbelen, selden te setten, nimmermeer te vesten. Neemt dat 'er iemant, uyt verre landen, naer sijn vaderlant reysende, t'eeniger tijd onder wege quame ter herberge, daer hy by den weert wel en vriendelijck getoeft werde, ingevalle hy door soodanigh onthael verlockt wesende, sijn reyse ginck staken, en bleef ter selver plaetse lunderende, soude een iegelijck daer uyt niet oordeelen dat'et den sulcken ligt ter plaetse schort (soo men seyt) daer men de ossen bolt? ontwijffelijck ja. Laet ons vry denken, dat wy sijn in dusdanige gestaltenisse: de wereldt is ons (soo het schijnt) een geneuchelijcken weert, ons vleesch een vriendelijcke weerdinne: laet ons sorge dragen, dat wy, zijnde op de reyse naer ons ware vaderlant, door de aenlockinge van d'een en d'andere, in onsen goeden wegh niet vertraegt en werden.

XLI.

Uw gunst, mijn leven.

GY broet een hinnen-ey, en krijgt een geestig kiecken,
En siet een doode romp beweegt haer vlugge wiecken,
Gy noemt dit wonder, lief, maer, mogt'et my geschien,
Gy soud in mijn gelaet al meerder wonder sien.
Ick was eens op een tijt tot aen het graf gedreven,
Maer siet ick kreegh terstont meer als mijn vorigh leven,
Soo haest uw gunstig oogh maer eens op my en viel:
Gy zijt mijn ander ick, de ziele mijner ziel.

Uyt de reden, kent de zeden.

UW dochter heeft een ey in haren schoot genomen,
En daer is naderhandt een kiecken van gekomen;
Des seytse menigmael; hier ben ick moeder van:
Ghy vraegt wat dit beduyt, my dunckt zy wil een man.
Siet als een grage kat het spit begint te lecken,
Soo dient men het gebraet wel dichte toe te decken:
Ghy daerom let'er op, en huwt de vrijster uyt;
Of Els sal vrouwe sijn, oock eerse wort de bruyt.

Amica, amanti anima.

OVa foves gremio, tener hinc tibi prodit alumnus,
Quid! teneros, inquis, id potuisse sinus?
Idne stupes, mea lux? res hæc tibi, mira videtur
Philli? videbis idem, me quoque conde sinu.
Mens sine mente jacet, gremio latus abde, resurget:
Si foveas, moveor: ni faveas, morior;
Ut foveas faveasque precor: pulloque mihique
Vita fovendo venit, vita favendo manet.

Ex signis, futura.

OVa fovet volucrum, tenerisque inserta papillis,
Lydia bombycum femina parva gerit:
Hinc veniunt fœtus, hinc se vocat illa parentem,
Hei mihi! ludendo nomina vera petit:
Re cupit esse parens, quæ matris imagine gaudet.
Si sapis, ô pater, hæc signa reconde sinu:
Quin age, quemque voles habeat tua nata maritum,
Quem noles, generum vel dabit illa tibi.

Rationes physicas vide apud Card. lib. 2. de subtil. ubi & Liviam Augustam ova suo calore fovisse & pullos exclusisse memorat.

Ta faveur; ma vigeur.

NE pense pas ce traict tant merveilleux, m'amie,
Que ta faveur a mis un rude amas en vie;
Et que tu vois produit, d'un œuf, un beau poulet,
Car me traictant ainsi, tu verras mesme effect.

Par les meurs, cognoit-on les humeurs.

MArgot ayant au sein couvé un œuf, fretille,
En mere se nommant. Jean marie ta fille,
Un gendre, qui te plaist, bientost te faut choisir;
Ou ta Margot prendra mary à son plaisir.

Philip. Beroal.

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales amor est: navigium sine gubernatore labascit, civitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur. & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisse videberis.

Patri, anne nupturiat filia, secum deliberanti, testimonius longè petitis neutiquam opus est; oculi, supercilia, vultus denique totus, sermo quidam tacitus mentis est, ait Cicero, & ut Poeta,

Ex tacito vultu scire futura licet.

Posthumia, virgo Vestalis, de incestu causam dixit, ob suspicionem elegantioris cultus, ingeniumque liberius, quàm virginem deceret. Ut Liv. & Plutarch. testantur. Ex vultu, ex cultu, ex incessu, imò & sermone, qui sæpe incautis excidit, præjudicialem de moribus totâque vitâ quæstionem veteres instituisse, satis patet. Loquere, inquiebat Socrates ad puerum, ut te videam; speculum enim animi, sermo est. Concludam cum Hieronymo, pro signo, inquit, interioris hominis sunt verba erumpentia; libidinosum, qui sua vitia callidè celat, interdum turpis sermo demonstrat. Vultu & oculis dissimulari non potest conscientia, dum luxuriosa ac lasciva mens elucet in facie, & secreta cordis, motu corporis ac gestibus indicat. Plura de indiciis filiæ ad nuptias properantis, vide in quinto ac sexto emblemate libelli nostri de Officio virginis in cast. amor.

Lucret.

Ut bibere in somnis sitiens cum quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit,
Tum laticum simulacra petit, frustraque laborat.

En vader willende ondersoecken of sijn dochter het hooft na 't houwen begint te hangen, en behoeft de bewijsredenen van sulcx by stoelen en bancken (soo men seydt) niet te gaen soecken, hy hoeft maer acht te nemen op haer manieren van doen. De oogen, woorden, en het wesen selfs zijn als geduerige boden, en sul-swijgende getuygen des herten, seyt Cicero.

Uyt het trecken van de mont
Kent men dickwils 's herten gront.

Posthumia, een van de Nonnen van de Goddinne Vesta, is van oneere verdacht en beticht geworden, alleenlijck om haer geestige kleedinge wille, en overmits sy wat vrymoediger van gelaet was, als soodanige maegt wel betaemde. Eenige van de ouden hebben uyt iemants uyterlijck gelaet, en insonderheyt uyt sijn woorden, over des selfs gheheele leven wel derven vonnis strijcken. Spreeckt, seyde Socrates tot den jongelingh, op dat men sien mach wat ghy voor een zijt. Des menschen reden is een spiegel sijns herten.

Apud Senecam virgo Vestalis, quia hunc versiculum scripsisset, Fœlices nuptæ! moriar, nisi nubere dulce est: incesti postulatur: & in eam sic dicitur: Fœlices nuptæ, cupientis est. Moriar nisi, affirmantis. Dulce est, quam expressa vox! quam ex imis visceribus emissa! Incesta est, etiam sine stupro, quæ stuprum cupit.

1 Corinth. 7. 9. *Beter gemant, als gebrant.*

GHy hebt (gelijck het blijckt) een hinnen ey genomen
En daer is met'er tijt een kiecken uyt gekomen:
Nu hebje soo veel op met dat'er is gebroet,
Dat ghy u van het jonck de moeder noemen doet:
Wel smaeckt u dese naem, en dat maer om te mallen?
Soo dunckt my dat de daet u beter sou bevallen.
Vriendinne, kent u selfs; het is u minder schant
Voor alle man getrout, als heymelijck gebrant.

Præstat nubere, quam uri.

ET fovet, & calidis pullos educit ab ovis
Phyllis, &, en! matris jam mihi nomen, ait.
Phylli quid hoc sibi vult, animum tibi prurit imago?
Ah! cur ficta placent nomina, vera juvant.
Ova foves gremio, veros imitantia partus,
Æstuat in tacito dum tibi flamma sinu.
Improba nube viro: faciat pejora necesse est,
Si qua sub invisâ virginitate gemit.

Proverb. 5. 18. *Ta source soit benite & te resiouy de la femme de ta jeunesse.*

IL vaut bien mieux le corps lier par mariage,
Que se brusler le cœur d'une impudique rage.
Que fouilles tu te donc par plaisirs contrefaicts?
Veu que peus sans peché avoir les vrays effects.

MELIUS EST NUBERE, QUAM URI.

NOn tantùm melius esse pronuntiat Apostolus nubere, quàm scorti societate se polluere; verùm etiam melius esse asserit nubere, quam uri. Ne ergo blanditur sibi qui fœmineâ venere non utitur, quum intrinsecus libidine ardeat. Pudicitiam enim esse, conjunctam cum castitate corporis, animi puritatem, rectè notatur ex Paul. 1 Cor. 7. 34. Idque respiciens, virginem carne, sed non mente, præmium nullum manere, dixit Isidorus. Hinc cum donum continentiæ plerumque non nisi ad tempus à Deo homini conferatur, tamdiu à nuptiis abstinere aliquis se poterit, quamdiu ad servandum cœlibatum idoneum sese senserit: at simulatque domandæ libidinis vires deficere sibi comperiet, conjugii necessitatem à Deo sibi impositam planè intelligat. Et, ne tanquam castitati adversum, id genus vitæ quis damnare audeat, audiat D. Chrysostomum. Primus, inquit ille, castitatis gradus, virginitas immaculata; secundus, conjugii fides fideliter servata. Est ergo, vel teste Chrysostomo (qui alioqui nuptiis favere vix solet) conjugum castus amor species quædam virginitatis.

Greg. lib. 26. Moral.

Qui tentationum procellas cum difficultate tolerat, conjugii portum petat: melius enim est nubere, quam uri.

Proverb. 5. 2.

Pourquoi, mon fils, serois tu transporté de l'Amour de l'estrangère, & embrasserois tu le sein de la foraine?

DE Apostel en verklaert niet alleenlijk, dat'et beter is te trouwen, als in hoererye sich te verloopen: maer selfs dat het beter is sich ten houwelijck te begeven, als te branden. Niemant dan en ketele hem selven, als of hy wat goets dede, die sich van het geselschap der vrouwen onthout, indien hy middelertijt inwendighlijck van vuyle lusten brant. Maegdelijcke reynigheyt is een t'samenvoeginge van de suyverheyt des gemoets met een onbevleckt lichaem, gelijck klaerlijck af te meten is uyt de plaetse Pauli 1 Cor. 7. 34. Ten welcken insien seyt Isidorus seer wel, dat een maegt in den vleesche, en niet in den gemoede, geen belooninge te verwachten en heeft. Maer alsoo 't kennelijck is, dat de gave van onthoudinge veeltijts alleenlijck voor een tijt den mensche by Gode wert toegelaten: Soo is't geoorloft, sich soo lange van den huwelijcken staet te onthouden, ter tijt toe, dat men gewaer wert dat ons de krachten ontbreken om het vleesch te konnen betoomen, doch tot sulcks ons onmachtig gevoelende, mogen wy vryelijcken wel dencken, dat ons duydelijck van Godes wege wert gelast, dat wy ons souden ten houwelijck begeven. Doch op dat niemant dese maniere van leven, als tegens de suyverheyt strydende, en verwerpe, dat hy lese en hoore den Oudtvader Chrysostomum. De hooghste trap (seyt hy) van suyverheyt, is reyne en onbesmette maegdom: de tweede, de staet des houwelijcx, als de selve tusschen man en vrouwe eerlijck beleeft wert. Soo is dan het huwelijck (na het seggen van Chrysostomus, die nochtans over al ten besten van het huwelijck niet en gevoelt) als een tweede soorte van maegdelijcke reynigheyt.

XLII.

Is 't wijs, is 't mal,
't Lief boven al.

EEn vryer ging te kerck, om Godt te mogen dancken
Van dat hy was geraeckt uyt alle minne-rancken;
Maer siet! hem komt te moet sijn lieve vyandin,
Die blies hem even daer sijn eerste wesen in:
Sy gaf hem maer een lonk, daer ging de Godsdienst henen
Sy gaf hem maer een lach, sijn yver is verdwenen:
„De Sim vergeet de maet, en pleegt haer oudt gebaer,
„Als sy haer eersten wensch, de noten wort gewaer.

—— Furentem Quid delubra juvant?

JAne, Deo grates actum cum nuper abires,
Laxa forent paphio quod tua colla jugo,
Forte Tryphæna tibi medio venit obvia templo,
Dumque venit, dulci risus ab ore fluit.
Da veniam pietas, Dominæ succumbimus, inquis,
Religionis amor, victus amore, jacet.
Non aliter gestu saltare parata decoro,
Fertur in objectas simia stulta nuces.

Voila de mes devotions.

ROhin gueri d'amour à Dieu va rendre grace,
La veue de son feu ce bon dessein efface,
Le Singe va quiter le bal, pour peu de noix.
l'Amour montant au cœur, devotion n'a poix.

Al set m'een Puyt hoogh op een stoel,
Sy springt al weder na de poel.

AL gaet de Baviaen met opgerechte leden
Juyst op de rechte maet, en als een mensche treden,
Hy des al niet-te-min tijt haestig op de loop,
Al wort'er maer een noot geslingert in den hoop:
't Is al om niet gepooght een Seugh te willen eeren,
Sy wil doch wederom tot haren modder keeren;
Al wort een lichtekoy oock tot een echte vrou,
Noch kijckt het oude mal by wijlen uyt de mou.

Semper in antiquum sordida corda ruunt.

SImius è silvis mediam perductus in urbem,
Ad cytharam choreas ducere doctus erat:
Jamque salit, comitesque simul, spectante popello,
In medio sparsæ cum cecidère nuces:
Ille videns quod amat, frustra indignante magistro,
In sua vota ruit, deseruitque chorum.
Nequidquam viles animæ tolluntur in altum.
Simia, quidquid agas, simia semper erit.

Au vilain, honneur en vain.

LE Singe au lieu d'aller au bal, & la cadence,
Courir apres des noix se vilement avance.
Fay grand, tant que voudrés, un gueux ou vil coquin,
Il panchera tousiours a son premier chemin.

Sen. Hippol. —— *Amor per cœlum volat*
Regnumque tantum minimus in superos habet.

Ovid. de Rem lib. 2.

Forte aderam juveni, dominam lectica tenebat,
Horrebant sævis omnia verba minis,
Jamque vadaturus, lecticâ prodeat, inquit,
Prodierat; visâ conjuge mutus erat;
Et manus, & manibus duplices cecidere tabellæ,
Fertur in amplexus, atque ita, vincis, ait.

USQUE

II, quibus de administris principi eligendis diligens tractatus est, inter cætera, bonos bonis prognatos, honestaque familiâ oriundos præcipuè assumendos inculcant. Fortes quippe fortibus creari, melioresque melioribus propagari, secundum naturam putant; Animi vilis in virò principe indicium esse, viles sibi adhibere, inclamant.

Magnos libertos certissimum non magni Principis argumentum esse, confidenter pronuntiat Plinius.

Quid ita; quia fortuna, ut inquit ille, non mutat genus, & difficile omnino insitam homini naturam honoribus superare. Erepent, imò erumpent haud dubiè etiam in mediis sæpe splendoribus agnatæ aut innatæ fordes, & identidem aliquâ parte sese exeret plebeja humilitas.

Asellum, licet exuviis leonis bestiam hinc inde diligenter obducas, nunquam tam exactè velabis, quin alibi identidem emergant infames auriculæ. Bene ergo Poeta,

Horat. *Naturam expellas furcâ tamen usque recurret,*
Et mala perrumpet furtim vestigia victrix.

Menand. *Natura omnibus doctrinis imperat.*

DIe haer werck maken van de Prinssen voor te schrijven, wat voor dienaers de selve ontrent haer behooren te gebruycken, meynen dat men niet dan goede, en van de goede gekomen, daer toe behoort te vorderen: oordeelende dat'et natuerlijck is, dat'er vrome van vrome herkomen; en dat'et een teycken is van een laegh en onvorstelijck gemoet, slecht en gering volcksken ontrent sich te lijden. Ten moet geen grootmoedig Prinse wesen, die een hoop vrygelaten slaven groot maeckt, seyt Plinius. En waerom dat? Groote staten en veranderen niemandts geslachte; een ingeboren aert en wert nimmermeer door eer-ampten wegh genomen, de vilsicheyt sal altijt hier of daer, selfs dickwils als'er meest eer te kavelen sal sijn, ergens uytpuylen, en haer laten sien: want schoon ghy een esel met een leeuwenhuyt, wel ter keure, om en om pooght te bedecken, hoe behendelijck ghy dat oock sult meynen te doen, soo sald'er noch evenwel hier of daer een esels oore uytkijcken.

---

2 Corinth. 11. 14. *Dewijle de satan verandert wort in een Engel des lichts, soo en is't dan geen wonder dat sijne dienaers verandert worden, als dienaers der gerechtigheyt, der welcker eynde sal wesen na haer wercken.*

DE Sim ging op de maet, zy hadde leere springen,
Sy trat gelijk een mensch, het schenen moye dingen,
Maer alsse noten sagh geslingert in den griel,
Soo was 't dat flux het beest ter aerden neder viel.
Dus gaet'et met het volck, dat niet op ware gronden,
Maer uyt gewoont alleen is aen de deught gebonden:
Want komt'er maer een schijn van eenig kleyn gewin,
De tucht en haer gevolgh is flux haer uyt den sin.

O curvæ in terras animæ!

DUm salit ad numeros, erectaque corpora tollit
Simius, hunc aliquis jam negat esse feram.
Forte nuces alius medium projecit in agmen,
Vidit, & in prædam bestia stulta ruit,
Nil hominis retinens. Quibus, assuetudine tantum,
Futilis in vano perstrepit ore fides,
His, modici dum spes affulgeat ulla lucelli,
Excidit, heu! fluxæ religionis amor.

Hebr. 12. 16. *Que nul ne soit paillard ou profane comme Esau, qui par une viande vendit sun droict l'ainesse.*

LE Singe va au bal, portant en haut la teste,
Mais, pour cueillir des noix, se va courber en beste.
Qui leur devotions ne font que pour le train,
Les quitent, aussi tost qu'il ont espoir de gain.

O CURVÆ IN TERRAS ANIMÆ!

ATalantam, magnæ pernicitatis virginem, in medio cursus certamine, magno conatu ad metam properantem, aurei mali jactu remoratam fuisse ab Hippomene, tradunt Poetæ: Eodem ferè calliditatis genere miseros non rarò mortales supplantat vafer ac versipellis humani generis adversarius, quoties aliquem accinctum jam, ac ad vitæ melioris metam properantem alibi conspicit; Protinus enim, objecto aliquo malo aureo, id est, oblato sive divitiarum splendore, sive honorum gloriâ, sive alio illecebrarum genere, curvas in terram animas de felici statu deturbat, & ad vetera ac obsoleta retrahit. Tigridis impetum, uno fœtuum objecto, frangit venator, & belluam ad antrum, unde prodierat, remittit: idem nobis non rarò usu venit. Sæpe rerum fluxarum abdicationem, cœlestium amorem, ac desiderium animo concipimus; at vix sacer iste furor in cursu est, cum ilicò, nescio quid, quod animo nostro blandiatur, nobis objicit diabolus, quo veluti nobis ipsis erepti, in antiquum relabimur. Caveamus, & meminerimus, benè incipere egregium, benè desinere regium esse.

Job 8. 20.

Gaudium hypocritæ ad instar puncti: si ascenderit usque ad cœlum quasi sterquilinium in fine perditur, & qui eum viderant, dicent, ubi est?

Math. 6. 33.

Cherche premierément le regne de Dieu & sa justice, & toutes ces choses vous seront baillées par dessus.

DE Poëten verhalen ons dat Hippomenes de snelle Atalanta, hem nu by naest voorby geloopen sijnde, met het uytwerpen van eenen gulden appel, soo heeft weten te verlocken, dat sy haren loop stremmende, om dien op te grijpen, eyndelijck in de loopbane is verwonnen gebleven. Diergelijcken treck wert ons menigmael gespeelt van onsen erf-vyant den duyvel; want soo wanneer hy gewaer wert dat'er iemant sich heeft opgeschort, ofte sijne voeten opgeheven, om te trachten na de mate van een beter leven, soo weet hy terstont ons eenigen gulden appel van eere, rijckdom, of diergelijcke lockaes voor te stellen, om ons daer mede uyt den rechten weg te trecken, en alsoo in ons goet voornemen te vertragen. De jagers hebben een gewoonte (alsse jonge Tygers uyt haer holen geroost hebben, en van de oude in groote snelheydt werden naergevolght, ontsiende den rasenden yver van 't vinnige gedierte) dat sy een van de selve jongen laten vallen: het welcke het beest vindende, neemt het op, laet af van haer na te jagen, en draeght'et weder in den nest: en middelertijt ontkomen de jagers met de reste. Even soo gaet'et met ons toe: 't schijnt somwijlen dat wy sijn uytgegaen om met vieriger herten te loopen den weg onser saligheyt; maer soo ons middelertijt iet, den vleesche aengenaem, by onsen vyandt wert voorgeworpen, wy nemen 't op, en jagen niet vorder, maer kruypen wederom als in onse oude holen. Hier voor staet te wachten, en staeg in gedachtenisse te houden, dat'et eerlijck is wel te beginnen, maer heerlijck wel te eyndigen.

XLIII.

Al wat mint, wonder versint.

EEns was ick op een tijt by Rosemont gekomen,
Ick hadde met beleyt twee luyten mee genomen;
Op d'eene lag een stroo (siet! wat een vreemde streeck)
Dat sprong in haesten op, met dat de toon geleeck †
Ghy roert my, Rosemont, ghy roert my sonder raecken,
En, schoon ick elders ben, noch kondy my genaecken.
Siet! daer twee herten zijn op eenen toon gepast,
Daer voelt men menighmael oock dat men niet en tast.

Bly metten blyden.

WAnneer de soete luyt heeft wel gestelde snaren,
En voelt een ander luyt op haer gestalte paren,
Soo toontse bly gelaet, als offe vreughde schiep,
Dat iemant haers gelijck tot eer en vreughde riep.
Leert hier uyt swarte nijt uyt uwen boesem weeren,
Leert voordeel, leert geluck, voor uwen vrient begeeren;
Het is een wreede vreught, een vinnigh onbescheyt,
Dat iemant lachen derf, om dat een ander schreyt.

† Waer door dese beweginge veroorsaeckt wert, leest by Cardanum in 't achste boeck de Subtilit.

Quid non sentit amor!

DUm jacet in mutâ positum testudine stramen
Saltat, ut æqualem dat lyra pulsa sonum;*
Chorda manu non tacta tremit, non mota movetur:
Quid mirum? quod amat, sentit adesse sibi.
Te video, mea lux, nec te mea lumina cernunt:
Audio te, loquitur cum tua lingua nihil
Sentio te, nec me tua dextera contigit: i nunc
Et cordi, quod amat, numen inesse nega.

* Hujus rei rationem acutè declarat Cardan. lib. 8 de Subtil.

Gaudendum cum gaudentibus.

APta chelys tremulo testatur gaudia motu,
Ut sociæ similem sentit inesse sonum.
Barbarus est, si quis mortalia corda flagellat,
Alterius læta conditione, dolor
Disce tuas lachrymas lachrymis miscere sodalis,
Quisquis es, alterius gaudia disce sequi;
Nec satis hoc, sed sponte juva, sed provehe cœpta,
Et facilem placidis vultibus adde manum.

Ceux qui s'entre aymant, s'entre entendent.

REmarque en ton esprit l'estrange simpathie
Des cordes de ces luths, & puis va t'en m'amie,
Pour contempler par la des deux amans le cœur
Simbolisants tousiours en un esgal humeur.

Au jour de feste, ne fay la beste.

TU verras resiouir du luth la chanterelle,
Lors quant un autre luth en sons accorde à elle,
Soyez joyeux au cœur, prestez la bonne main
A la commodité & joye du prochain.

Plat lib. 6. de leg. *Vetus verbum est, similitudinem amoris auctorem esse.*

Cypr. Tract de Spons cap 7.

Experientiâ notum est arcanam quandam & occultam inter homines esse naturarum affinitatem aut odium, vel naturæ quadam occulta vi, vel astrorum influentiâ, vel, &c. Unde fit ut aliquis ab altero toto pectore abhorreat, in alterum vero propensus sit, nec rogatus causam dicere posset cur hunc amet, illum oderit, juxta illud Catulli, Non amo te Volusi, nec possum dicere quare, hoc tantum possum dicere, non amo te.

Beroald. *Quid non cernit amor! quid non vestigat amator!*

CUM

Nihil magis inhumanum est: quàm ex malo alterius boni aliquid sibi augurari, & nunquam, nisi ex luctu alieno, gaudium sentire.

Nihil magis æquum, quàm hominem gaudere, si benè agi cum homine videat nihil magis humanum, quàm iniquis hominum casibus homines ingemiscere.

Utque sinistrarum partium ictus redundant in dexteram, ita nos civium nostrorum commodis & incommodis oportet affici.

Congratulandum est, inquit Libavius, amicis, cum præclarè cum ipsis agitur; contrà condolescendum est, si dolore afficiantur: nam quibus infortunia civium voluptati sunt, non intelligunt fortunæ casus omnibus communes esse.

O miseros! quorum dolor est, aliena voluptas:

O miseros! inquam, quibus

Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Bernard. in Cant. Serm. 49.

Gaudendum in bono alieno magno, magis quam in proprio parvo. Id cum agendum sit, quàm procul à livore debeat recedere æquus animus, facilè quivis colliget.

DAer en is niet min menschelijck, als uyt eens anders quaet iet goets te verhoopen, en uyt eens anders droefheyt blijtschap te scheppen.

Daer en is niet heuscher, als verblijt te zijn in eens anders blijtschap, niet beleefder, als dat een mensche sich verheuge, wanneer het een ander mensche wel gaet: niet menschelijcker, als het suchten van den mensche, als het een ander mensche tegenloopt.

Want gelijck een slagh in de slincker zyde ontfangen, ooek de rechte zyde des lichaems ontset; soo behooren wy beweegt te zijn met den voorspoet of tegenspoet van ons even mensche. En dat soo verre (gelijck Bernard. seyt super Cant.) dat wy ons meer behooren te verblyden, als onsen naesten een groot, dan als ons selfs een kleyn voordeel aenkomt.

Het welck nademael betracht moet werden, hoe verre een redelijck gemoet van haet en nijt moet afwijken, kan ydereen, uyt 't gunt voorschreven is, lichtelijcken afnemen.

Ach! hoe ellendig is de man,
Die nimmer vrolijck wesen kan,
Dan als een ander is beducht,
Of in benautheyt leyt en sucht:
Ach! hoe ellendigh is de mensch,
Die als een ander krijght zijn wensch,
Van spijt zijns herten bloet verteert.
O vrient, die plage van u weert.

Psalm. 16. 11. *Ghy doet my kont den wegh ten leven, voor u is vreugde de volheyt, en lieffelijck wesen tot uwer rechter-hant eeuwiglijck.*

DE luyt, de soete luyt, by niemant aengedreven,
Die sal men hel geklanck by wijlen hooren geven;
Daer is geen meesters hant, geen vinger aen de snaer,
Maer slechts een stille lucht komt sijgen over haer.
Daer is een soete vreught, een heymelijcke zegen,
Die op de zielen daelt, door onbekende wegen,
Mijn herte luyster toe, het is het hooghste soet
Dat sonder menschen hulp beweeght een stil gemoet.

Intacta movetur.

CHorda manu non tacta salit, non mota susurrat,
Ut chelys æqualem sentit adesse sonum.
Quanta pus tacitam pertentant gaudia mentem,
Cum Deus occulto numine pectus agit!
Non videt assessor, non hoc notat assecla motus,
At pia mens intus sentit adesse Deum.
Mortales oculi mortalia gaudia cernunt,
Quæ Deus instillat gaudia, nemo videt.

2 Corint. 4. 18. ***Nous avons un poids eternel d'une gloire excellement excellente, quand nous ne regardons pas aux choses visibles ains aux invisibles.***

HEureux esprit fidel! qui mesme en ceste vie,
Avec Dieu tout mouvant a grande symphatie.
On oit un luth sonner qui toutefois est coy,
Le juste sent plaisir, & nul ne scait pourquoy.

VERA GAUDIA NON CAPIUNT OCULI.

VEra gaudia ut ex rebus corporeis non proveniunt, ita nec oculis corporeis conspici possunt. Animus incorporeus non nisi cognato sibi gaudio, id est, incorporali, afficitur; reliqua, cujuscunque generis oblectamenta, corticem tantum, id est corpus, contingunt, ad interiores vero animi sensus nunquam penetrant. At pax illa conscientiæ, vitæ æternæ prænuncia, occulto numine mentibus infusa, ineffabili atque incredibili dulcedine tacitum pectus perfundit. Nihil Deo clausum, interest animis nostris, ac mediis cogitationibus intervenit. Amen, amen, dico vobis. (*inquit Servator Johan.* 5.24.) qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, *id est, ut Paulus interpretatur*, pacem conscientiæ, ac gaudium in Spiritu sancto, *vera futuræ beatitudinis præludia. Tanta enim alacritas animi (inquit Cass.) quanta fuerit consideratio rei, est enim mensura lætitiæ secundum magnitudinem nuntii.*

Bernard. super Cant.

Jesus, mel in ore, melos in aure, jubilus in corde.

Gregor. in Moral. *Jubilatio dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur; quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam modis proditur. Illud est verum ac summum gaudium, quod non de creaturâ, sed de Creatore concipitur, quod cum acceperis nemo tollet à te.*

GElijck de ware vreugt niet en spruyt uyt lichamelijke oorsaecken, soo en kan oock de selve met de lichamelijcke oogen niet werden aengesien. Het onlichamelijk gemoet en wert door geen andere blijtschap vervrolijkt, als door de sulke, die gelijkmatigheyt heeft met haren aert, dat is, die in geen lichamelijke dingen bestaet. Alle de vermakelijkheden deses levens en gaen niet dieper als in de schorsse, dat is, raecken maer het lichaem, en dringen noyt in het binnenste onser zielen: Maer die lieffelijke vrede des gemoets, en voorbode der eeuwiger geluksaligheyt, heymelijk door Godes geest in onse herten uytgestort zynde, vervult ons den gantschen boesem onser zielen met onuytspreeckelijcke soetigheyt. Voor Gode en is niet gesloten, hy woont in onsen herten, en sweeft midden onder onse innerlijkste gedachten. *Voorwaer* (seyt de Heere Christus Johan. 5.24) *die mijn woort hoort: en gelooft den genen die my gesonden heeft, die heeft het eeuwige leven*, dat is, (gelijk de Apostel Paulus 't selve uytlegt) *vrede des gemoets, en blijtschap in den heyligen Geest*, gewisse voorteyckenen van de toekomende geluksaligheyt. De Godtsaligen gevoelen mitsdien oock in dit leven onbegrijpelijcke vermakelijkheyt; want de blijdschap die in de gedachten is, heeft haer grootte, naar de gelijkmatigheyt van de sake die men bedenkt.

AMOR,

XLIV.

Maken en breken, ſijn liefdes treken.

KOmt ſiet hier, ſoete jeugt, de krachten deſer beken,
Haer nat placht uytter aert een fackel aen te ſteken,
En ſoo daer eenigh licht ontrent het water quam,
Dat ging in haeſten uyt en treurde ſonder vlam.
Dus gaet mijn lief te werk, mijn droefheyt doetſe ſpelen,
Mijn water maecktſe vier, mijn vreugde doetſe quelen;
Siet dus ſtaen ſy en ick gedurig in geſchil,
Om dat ſy niet en doet, als dat ick niet en wil.

Amor, tela Penelopes.

FLumine cum Dodona tuo fax viva rigatur,
Stridet, &, à gelido victa liquore, perit.
Fer, puer, huc ſine luce facem, mirabitur hoſpes
E Medio flammas proſiluiſſe lacu.
Mira cano, ſed amica modo me tractat eodem;
Hanc ego vim Graji fontis habere putem
Illa movens calidoque gelu, gelidoque calorem,
Me cupiente fugit, me fugiente cupit.

Alterner faict aymer.

QUant je ſuis eſchauffé, tu refroidis mon ame,
Quant je ſuis refroidi, renaiſtre fais ma flame,
Donnant un contre-poix à l'un & l'autre humeur:
D'une immortelle mort ainſi, helas! je meur.

In 's Prinſen hof, wort gout tot ſtof,
En ſtof tot gout, wee! die'er op bouwt.

DOdona 't wonder nat, een Prince van de beken,
Kan bluſſen wat'er brant, dat niet en brant, ontſteken.
Vraeght iemant wat dit beelt den leſer ſeggen wilt?
Weet dat het ſeltſaem vogt niet van het hof verſchilt:
De groote lieden kleyn, de kleyne groot te maken,
Zijn veeltijts in het hof niet als gemeene ſaken:
De knecht wort daer een heer, maer ſtracx verloopt de (kans,
Want die het al vermogt is weder ſonder glans.

Fons Dodonæ, aula.

Ilia tuis (ita fama canit) Dodona ſcatebris
Proſilit Grajo lympha ſacrata Jovi.
Hæc ſolet accenſos extinguere fontibus ignes,
Nec minus extinctas igne ciere faces.
Regis habet genium, regi ſacra lympha deorum,
Dodonæ procerum limina fonte madent.
Clara tenebroſis, illuſtribus aula tenebras
Mutat, & alternas gaudet habere vices.

A la cour du roy, grand deſarroy.

VEux tu ſçavoir, amy, que c'eſt l'eau de Dodone?
C'eſt ce que font couler les Princes de leur throne.
Le roturier vilain ſplendide toſt devient,
L'illuſtre cependant ſon luſtre ne retient,

Dan. Heynſ. lib. 4. Eleg. 11.

Baſia poſcebam pauciſſima, Roſſa negavit;
Nil petii, vultus junxit amica ſuos.
Scilicet hæc voto gens eſt contraria noſtro,
Sit pacata magis, protinus ibit amor,

Terent. Eun. *Ubi velis nolunt, ubi nolis, volunt ultro.*

Polybius aulicos aſſimiles dixit calculis abacorum, qui ſecundum voluntatem calculatoris modò obolum æneum, modò talentum valent: cum plerumque, ut videmus, ſuperiores calculi, ſi latius ſeſe extendant, ilicò in inferiorem locum redacti, nullo fere ſint numero. Gaudent plerique principum ſummos imos, imos ſummos reddere, & ſolo nutu quoslibet aut miſeros, aut beatos efficere. Tota ſanè aulica hæc comitia affectus dirigit, & fato quodam, ait Tacitus, ac ſorte naſcendi, ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, offenſio in illos eſt, & ſæpe unius cauſæ diverſi, imò contrarii eventus. Alexander pyratam, quod liberius in eum dixiſſet, à conſiliis ſibi eſſe voluit. Ramirus Hiſpaniarum Rex undecim viros nobiles, eadem ferè de cauſa, gladio percuti juſſit, addito elogio. Non ſabe la volpeja, con quien trobeja. *Paſſus ergo hic lubricus, & ad lapſum pronus. Quid remedii? nullum aliud niſi veterani iſtius,* injuriis facere, gratias agere.

Senec. Agamemn.

Jura pudorque	*Urit Erynnis,*
Fugiunt aulas,	*Tumidas ſemper*
Sequitur triſtis	*Comitata domos,*
Sanguinolentâ	*Quas in plano*
Bellona manu;	*Quælibet hora*
Quæque ſemper	*Tulit ex alto.*

Salluſt. Jugurt. *Regum voluptates ut vehementes, ſic mobiles ſunt, ſæpe ſibi ipſi adverſæ.*

De hovelingen werden van Polybio vergeleken met reekenpenningen, die naer de wille van den reeckenaer, ſomtijts ponden, ſomtijts penningen, ſomtijts maer myten en doen, en veeltijts als de hoogſte legpenningen by hem wat te breede uytgeſtrekt ſijn, ſoo kort hy die wederop, en leytſe in een leger plaetſe neder. Voorwaer geheel deſe hoofſche verheffinge hanght gantſch en al aen den inval van de Prinſſen: Want door ſeker heymelijck geluck, ofte ongeluck valt der ſelver genegentheyt op deſe, en haer onwille op gene, en menigmael uyt een en de ſelve oorſaeck rijſen verſcheyden, ja ſtrydige werkingen. Alexander maeckte een Zeeroover tot zijn Raedsheer, om dat hy vry uyt, en leppigh genoegh op hem geſproken hadde. Ramirus daer-en-tegen dede, om gelijcke oorſaecke, elf edelluyden van de beſte des lands, de kop af-houwen, een quinkſlagh daer by voegende:

't Vosje en weet niet met wie het ſpeelt,

ſeyde hy. 't Is dan op dit padt gantſch ſlibberigh om te gaen, gantſch ſorgelijck om te vallen. Wat raedt hier tegens? Geen andere, als die van den ouden hovelinck, de welcke gevraegt zijnde, by wat middel hy tot een ſeldſaem dingh (te weten tot ouderdom) te hove gekomen was, gaf voor antwoorde:

Met ongelijck te lijden, en danck heb toe te ſeggen.

Pierr. Math. lib. 2. Narr.

Il faut à la cour, comme en pais d'ennemy avoir l'œil par tout, tourner la teſte à tout ce qui ſe remue, jamais on y eſt ſans batement de cœur.

---

2 Corinth. 2. 7. Exod. 7. 8.

De duyvel quelt de geloovigen, helpt de goddeloosen.

Men vont wel eer een beek ontrent de Griekſe ſtranden
Die bluſchte fackels uyt hoe krachtig datſe branden;
Die gaf in tegendeel een vier, een helle vlam,
Die gaf een fackel licht, die ſonder luyſter quam.
Wat leert dit ſeltſaem nat? de vyant vander hellen
Die poogt de ſtrenge wet den vromen voor te ſtellen;
Dies ſtaet haer ſwack geloof om uyt te ſijn gebluſt,
Terwijl een werelts kint in Chriſti lijden ruſt.

Sic rerum invertitur ordo.

Fax lymphis Dodona tuis immerſa necatur
Quæ micat igne, nitet, quæ ſine luce fuit:
Fons ſacer iſte Deo, ſic priſtina credidit ætas,
At Deus hic ſtygis rex Acherontis erat.
Patrat idem cum fonte ſuo regnator averni,
Ordinis inverſi gaudet & ille dolis:
Nempe pios rigida percellit acumine legis,
Blanditurque malis ſanguine, Chriſte, tuo.

2 Corinth. 2. 11. *Que ſatan ne gaigne le deſſus, car nous n'ignorons point ſes machinations.*

Dodone, par ton eau, la meſche toſt s'enflame,
Et le flambeau bruſlant pert auſſi toſt ſon ame.

Le ſatan met les bons en doute, par la loi,
Blandiſſant les meſchans par une vaine foi.

SIC RERUM INVERTITUR ORDO.

Inter plurimas diaboli fraudes ac aſtutias, non infimum locum ea obtinere mihi videtur, quâ verum lumen, id eſt, fiduciam piorum in Deum rigori legis, tanquam aquæ immerſam, extinguere ſatagit; & contra facem emortuam, id eſt, impiorum conſcientiam igne, ex aquis petito, id eſt, præpoſterâ ac perverſa fide, ſtudet accendere. Sed de his emblema. In multis aliis adeò magna eſt vicinitas, ac ſimilitudo veri ac falſi, ut facillimè, vel naturali hominum corruptione, vel machinatione diaboli, alterum loco alterius obtrudi nobis poſſit. Ex multis exemplis unum habe, ſed quotidianum: Tametſi malum nihil aliud ſit, quam defectus boni, perſuadet tamen ſibi unuſquiſque ſe viri boni nomen impleviſſe, ſi malum fortè vitaverit, id eſt, ſi nec ſicarius, nec fur, nec fœnerator, dici poſſit; cum ſanè multo altius, ut bonus quis dici poſſit, enitendum ſit: amandum quippe eſt, dandum eſt, adjuvandum eſt. Virtutem enim non defectum, ſed opus eſſe; non in otio aut quiete, ſed in ipſa actione conſiſtere, nec ſatis eſſe malo abſtinuiſſe, at bonum inſuper faciendum eſſe, in Chriſti ſcholâ indies docemur. Securis, *clamat Baptiſta,* arbori appoſita eſt, quæ fructus bonos, &c.

Gregor. 14. Moral.

Hoſtis noſter quanto magis nos ſibi rebellare conſpicit, tanto amplius expugnare contendit: Eos autem pulſare negligit, quos quiete inter ſe poſſidere ſentit.

Onder andere liſtige aenſlagen des duyvels, en is geenſins de minſte, dat hy het ware licht der geloovigen ('t welk is haer vaſt vertrouwen op Godt in Chriſto Jeſu) in de ſtrengheydt des wets, als in een doodelijck water, ſoeckt te verſmoren, gelijck hy daer-en-tegen den dooden en uytgebluſten fackel, (dat is het afgebrande gewiſſe der goddeloosen) met een vier uyt het water genomen, dat is, met een verkeert en averechts geloove, poogt te ontſteecken. Doch hier van werdt in 't minne-beeldt geſproocken. In veel andere ſaecken is ſoodanigen grooten nabuerigheydt des goets en quaets, der waerheydt en leugen, dat lichtelijck, ofte door den bedorven aerdt der menſchen, ofte door de liſtigheydt des duyvels, het eene voor het andere ons in de handt kan geſteken werden. Van veel exempelen is'er dit eene. Hoewel het quaedt niet anders en is, als gebreck of dervinghe van goedt, nochtans laet een iegelijck ſich voorſtaen, den naem van een goet man verdient te hebben, ſoo hy ſich maer van het quaet onthout: dat is, ſoo hy miſſchien geen moordenaer, geen dief, geen woeckenaer bevonden wert; daer nochtans, om een goet man te weſen, al vry vorder gegaen moet zijn. Men moet niet alleenlijck nalaten de gebreken voren vermelt, maer in plaetſe van de ſelve, lief hebben, geeven en helpen. Want de deught geen gebreck, maer een werck te zijn, niet in ledigheyt, maer in arbeyt en werckinge te beſtaen, werdt ons in de ſchole Chriſti dagelijcks geleert. *De byle,* roept Johannes de Dooper, *is aen den boom geſtelt, en die geen goede vruchten en draeght, ſal uytgeroeyt worden.*

XLV.

Van twee een, van eene twee.

EY laet doch, oude ſtam, u ſpruytjen met my paren,
Het ſal van nu voort-aen ontrent my beter varen
Als aen u dorren tronck: het buygt na mijnen ſchoot,
En 't heeft van uwe ſchors geen pap of ſap van noot:
Ick bidde, ſcheyt'er af; en ſchroomt'et niet te wagen,
Het ſal in korter ſtont bequame vruchten dragen (danck,
Mijn dunckt, ghy ſtaet het toe; wel, hebt dan grooten
Wy twee zijn nu maer een, en dat ons leven lanck.

Heeft s'een man, ſoo ſcheyt'er van.

ICk heb een teere ſpruyt tot mijnen ſchoot getogen,
Ick ben tot haer geneyght, en ſy tot my gebogen;
Dies zijn wy t'ſamen een, en niet en ſchort'er meer,
Als van den ouden boom te ſcheyden met'er eer:
Ick ſpreke met verlof, ó ſtam van hooge jaren,
Laet doch tot mijn gebruyck dit jeugdigh tackje varen,
Het weet van nu voortaen, het kent een naerder vrient,
Dus weet dat jonck en oudt niet langh te ſamen dient.

Jam plenis nubilis annis.

HUnc precor, ô longo, venerabilis arbor ab ævo,
Corpore de ramum tollere poſſe tuo
Cernis, ut inclinans caput in mea vota feratur,
Utque meo jaceat ſarcina grata ſinu,
Me duce, mox poterit teneros producere fœtus,
Me duce, nil ſuccis indiget illa tuis
Vicimus, o mea lux, fuimus duo, jam ſumus unum;
Quodque unum nunc eſt, mox duo rurſus erit.

Uxor in mariti domicilium tranſeat.

CIngat iô myrtus, tegat ô! mea tempora laurus,
En! cubat in noſtro dulcis amica ſinu:
Illa meo tandem cum pectore pectora junxit,
Eque meo gremio pignus amoris habet.
Aſpice! quæ caris comes uſque parentibus hæſit,
Jam patriâ mecum vellet abire domo:
Da veniam genitrix; alii placuêre penates,
Non bene cum ſenibus læta juventa manet.

Mariez moy bien toſt, mariez.

VIeil troncq ô laiſſe à moi ta jeune branche ſuivie,
Elle aimera pluſtoſt doresnavant à vivre
Sejoincte de ton corps; n'en aye plus de ſoin,
Il luy faut un mari, d'un pere n'a beſoin.

Jeunes gens, à leur deſpens.

VOici! ces deux ſont un; dont ceſte jeune branche,
Desjà du ſon troncq vieil voudroit bien eſtre franche;
Gens d'âge ſont chagrins, le jeune cœur gaillard,
Il faut à chacun d'eux laiſſer leur cas apart.

Horat. 1. Car. 13.

Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulſa querimoniis
Supremâ citius ſolvet amor die.

SIT

Tametsi & [illegible] festivitas intervenerit, & factum sit quod novæ [illegible] fieri solet, aliquid nihilominus deesse sibi novi conjuges putant, quamdiu è laribus paternis in domum sponsi nova nupta deducta non sit, ibique, quod veteres dicebant, dominium inceperit: Mulierem enim, nisi domo patris exiverit, in mariti potestatem non venire multis creditum est, idque apud plurimas nationes ita observari, testatur Cypræus tract. de sponf. cap 5. Cum verò plerumque juveniles blanditias recens conjugatorum ægrè ferant morosi senes, non mirum est, si ad plenam matrimonii quasi possessionem maritus novus aspiret, & uxorem (ipsa minimè repugnante) à parentibus vindicet, inque domicilium suum transferat. Cui si forte repugnent, ut fieri solet, novæ nuptæ parentes, lepide pro sese hunc juris textum inducet: Arbor eruti, & in alio fundo posita, ubi coaluit, agro cedit: nam credibile est, alio terræ alimento, aliam factam. l. sed si meis tabulis. vers. arbor. ff. de adquir. rer. domin.

Macrob. 1 Saturn. cap. 15 *Primus dies, inquit nuptiarum, reverentiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet.*

Beust. de Matr cap 66.

Maritus potest de jure uxorem suam, quæ sit alibi quàm in domo sua, vindicare, & ad hoc officium judicis implorare.

Le proverbe François dit.

Nid tissu & achevé, Oiseau perdu & avolé.

OF al schoon de bruyloft-feest gehouden is, en dat de bruyt haer morgen-gave ontfangen heeft, evenwel nochtans soo schijnt het, als of de nieuwgehoude ietwes noch ontbrake, soo lange de bruyt van haer ouders niet gescheyden, en in des bruydegoms huyshoudinge niet overgegaen en is.

Want, gelijck de quellijcke ouderdom der jonge luyden soetigheden en sottigheden niet wel en kan verdragen, soo en is 't niet vreemt, dat de gelieveren haer hof liever op haer eygen hant soecken te houden. Veel wijse luyden oordeelden sulcx, uyt goede huyselijcke bedenckingen, oock verre het beste te zijn; op dat de selve in het huwelijck getreden zijnde, van den beginne aen, de hant aen den ploegh souden leeren slaen, en poot aen (soo men seyt) souden leeren spelen. Siet van dit Macrob. 1 Satur. cap. 15.

Soo u dochter dese dagen,
Is geworden iemants vrou,
Wilt u niet te seer beklagen,
Soo u swager komt gewagen,
Dat hy wel verhuysen wou.
Laet de nieu-gehoude teeren,
Op haer eygen kost, en dis;
Dat is doch al haer begeeren;
En sy sullen rasscher leeren
Wat den aert van 't huwlijck is.

Matth. 19 7. *Hierom sal de mensche vader en moeder verlaten en den wijve aenhangen, en die twee sullen een vleesch wesen.*

TEer spruytje, jeugdig hout, ik bidde weest te vreden
Van desen ouden tronck te worden afgesneden;
Siet hier een groene stam, daer uwe gulle jeught
Sal hebben meerder vrucht, en even grooter vreught.
Ghy, die nu zyt gevryt, begint een ander leven,
Ghy sult nu door de lucht met eygen tacken sweven;
Geheel uws vaders huys, dat is u man alleen,
Ghy maeckt een gantschen staet, oock met u lieve tween.

Natam rapis, ô hymenæe, parenti.

RAmulus adjuncta dum ducit ab arbore succos,
Jam procul à trunco vellet abesse suo.
Ex animo caros deponere disce parentes,
Quæ socio recubas juncta puella viro:
Non oculis genitor, non matris oberret imago,
Solaque legitimi sit tibi cura thori:
Nomina tot tibi cara dabit cumulata maritus,
Hic pater, hic genitrix, hic tibi frater erit.

Pseaum. 45. 11, *Escoute fille & considére: encline ton oreille, & oublie ton peuple & la maison de ton pere.*

VA t'en gentil rameau, prens congé de ta mere,
Pour suivre ton mari; va fai lui bonne chére
Tant du corps que du cœur. Quant on est marié,
Laisser la ses parens n'est pas impieté.

NATAM RAPIS O HYMENÆE PARENTI.

NEc insulsa, nec prorsus inutilis est observatio, quam quidem desumunt ex modo excusandi quo (Luc 14 16.) utuntur ii, qui ad cœnam vocati, ad diem dictum venire detrectant Primus eorum, rationes absentiæ allegans, villam, inquit, emi, in istius ego possessionem mittendus jam nunc abeo, utque apud herum tuum eo nomine me excuses precor. Alter, juga bonum quinque (inquit) empta sunt mihi, periculum de iis facturus decedo, id ne Dominus tuus ægrè ferat, meis verbis rogabis. Tertius confidentior perorans, & non excusatione (ut videtur) sed justâ defensione nisus, uxorem, inquit, duxi, eâque de causa non possum venire. *Actum matrimonii tantum privilegii habere innuens, ut vel solâ facti allegatione satis superque purgatum se existimet. Magna sanè matrimonii efficacia est, in quo conjuges, vel Deo auctore, parentibus sese mutuo præponunt. Graphicè apud Homerum Hector:*

Haud equidem dubito quin concidet Ilion ingens,
Et Priamus, Priamique ruet gens armipotentis;
Sed mihi nec populi, nec caræ cura parentis,
Nec Priami regis tantum præcordia rodit,
Quam me cura tui, conjux carissima, vexat.

Est sane intimum amicitiæ genus, castus thorus.

Ephef. 5 28. & sequ. *Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua, propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unâ.*

'T IS een leersame, en geen onvermakelijcke bedenckinge, die eenige nemen uyt de gelijckenisse van 't avontmael, van Christo vermelt Luc 14.16. alwaer, soo wanneer de knechten uytgingen om de genoodde te roepen, de eerste, brengende reden by van niet te konnen komen, seyt een acker gekocht te hebben, en dien te moeten gaen besichtigen: de tweede verklaert kooper bedegen te zijn van vyf jock ossen, en de selve te moeten gaen beproeven: voegende beyde een bede by haere redenen, seggende, ick bidde u doet mijn ontschult. De derde, sprekende met een grove stemme, en vry wat stouter, seyt ront uyt, ick hebbe een wijf getrout, en daerom en kan ick niet komen. Als vast houdende dat een wijf te trouwen een saecke is van sodanigen voorrecht, dat men om der selve wille, sonder tegenseggen, seer wel vermag alle andere saken aen d'een zijde te stellen. Voorwaer als wy sien dat Godt beveelt een teere maget beyde vader en moeder te verlaten, en eenen vreemden man aen te hangen, moet men niet bekennen dat hy 't selve voor alderley vrientschappen stelt? Ick sal, met verlof van den leser, hier by voegen 't gene Hector hier van by Homerum spreeckt:

Ick weet dat Troyen haest en ras
Niet zijn en sal als gruys en as.
Ick weet oock dat mijn vader sal
Haest komen tot een droeve val;
En dat mijn broeders lief en weert
Verslinden sal des vyants sweert.
Maer noch mijn vader, noch sijn schat,
Noch ghy, ô Troyen! schoone stadt,
Perst my soo hart aen mijn gemoet,
Als ghy, mijn weerde huysvrou doet,

XLVI.

Van groot tot grooter.

DEn groenen Crocodil ontrent den Nyl gefchapen
Die noem ick met befcheyt het rechte minne-wapen;
Dit beeft waft alle tijdt, en wort geduerigh groot
Tot aen den ouden dagh, ja midden in den doot.
Ick dacht al over langh, hoe kan ick hooger minnen?
En noch foo gingh het vier my dieper in de finnen;
En hoe het langer duert, hoe dat'et heeter gloeyt;
Sie dat is rechte min die fonder eynde groeyt.

Noyt groot genoegh.

AL is de Crocodil maer uyt een ey gekomen,
Hy wort een groufaem beeft, waer van de menfchen (fchromen
Hy flokt gelijk een vraet en waft noch alle tijt,
Tot dat de bleecke doot hem op de leden rijdt.
Wie fucht van hooger ftaet, of gelt-begeerte quellen,
Die willen even ftaegh tot meerder hoogte fwellen:
Al wat een menfch gelijckt dat heeft een kantigh hert,
En fiet! daer is een hoek die nimmer vol en wert.

Van het geftadigh waffen des Crocodils en des felfs grootte, fiet Plin l. 8. cap. 25.

Nefcit habere modum.

CRefcit in immenfum pharius Crocodilus in arvis,
Inque dies Nili major ab amne redit.
Augendi metas non huic dedit ægra fenectus,
Morfque vel ipfa paret vulnera, crefcit adhuc.
Tu genuina mei, Crocodile, fimoris imago,
Augetur noftro pectore femper amor.
Frigida mors calidos olim mirabitur ignes,
Cum gelida tanget fervida corda manu.

Non modus augendi.

CUm, Crocodile, tibi præcordia vafta replevit
Præda petita folo, præda petita falo,
Crefcis, & exiguo quamvis progreffus ab ovo,
Exfuperat cubitos bis tua forma novem.
Incrementa tibi non fiftit anhela fenectus,
Finis & augendi vix tibi funus erit.
Ambitiofe tibi, tibi convenit iftud avare;
Scilicet augendi nefcit uterque modum.

Crocodilum crefcere quamdiu vivat, & excrefcere ad longitudinem duodeviginti cubitorum, & alia vide apud Plin. lib. 8. cap. 25.

Bien que grand, toufiours croiffant.

LE Crocodil fi longtemps, que fa vie dure,
Sent de l'accroiffement toufiours en fa ftature,
Il n'eft touché au vif des traicts du vrai amour
A qui l'affection ne croift de jour en jour.

Chiche, jamais riche.

LE corps du Crocodil, bien que la mort le preffe,
De devenir plus grand, de jour en jour, ne ceffe.
Qui ont l'ambition où l'avarice au cœur,
Ne trouveront jamais un accompli bonheur.

Ovid. 10. Metam. *Nec modus aut requies, nifi mors, reperitur amoris.*

Sen. Oct. Act. 1. *Amor perennis conjugis caftæ manet.*

Aufon. *Uxor vivamus, quod viximus, & teneamus*
Nomina quæ primo fumpfimus in thalamo;
Næve fit ulla dies ut commutemur in ævo
Quin tibi fim juvenis, tuque puella mihi; &c.

AUGEN-

QUi naturæ arcana scrutati sunt, asinas per omnem vitam gignere tradiderunt, nec unquam provectæ adeo ætatis fieri, quin partus partum identidem accumulent. De homine ambitioso simile quid dici posse, nemini, cui id vitii innotuit, obscurum est. Adepti aliquid inexperti boni (ait Thucyd.) semper, propter præsentem ex inopinato prosperitatem, plura sperantes, majora concupiscunt. Notantur hanc ob causam plerique principum, quod nimis effusè, & celerius quam par est, honores, in eos quibus favent, conferant, quos non nisi carptim ac paulatim depromere, magis consultum est: idque duplici ratione. primo, ne merces totius diei summo manè, vel circa meridiem exsoluta, reliquum lucis non justo labore, sed ignaviâ, consumendi occasionem præbeat. Secundò, ne quis exquisitis honoribus tempestivius decoratus, identidem ad altiora enitens (prout mores sunt ambitionis) tandem majora, quam par est, audeat, & res novas moliatur. Corrumpuntur enim homines magnitudine bonorum, nec cujuslibet est, in rebus tam prolixis, magnam fortunam concoquere, inquit Dio.

Boeth. de Consol. lib. 2.

Quis tam compositæ fœlicitatis, ut non aliquâ ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, ut quæ vel nunquam perpetua subsistat

Senec. Trag. 4. *Quod non potest vult esse, qui nimium potest.*

Horat. Od. 24. Lib. 3.

— Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ, tamen
Curtæ, nescio quid, semper abest rei.

DE gene die de geheymenissen der natueren ondersocht hebben, schryven dat d'Eselinnen (hoe oudt sy oock sijn mogen) altijt noch jongen voortbrengen.

Van eergierige menschen iet sulcx geseydt te konnen werden, weten alle de genen, die den aert van dit gebrek bekent is. Elk (seyt Thucydides) die eenigh onverwacht geluck aenkomt, is genegen altijt na meer te trachten.

Hierom verloopen haer veel Prinssen, mids de selve gemeenlyck te grooten weerdigheden al te schielijck, en veel te vroegh aen haer troetel-kinderen toevoegen: dewelcke veel beter allenxkens en met tusschen-val van tyde dienden uytgegeven.

Om verscheyde redenen; eerstelijck, op dat de loon des geheelen daegs des morgens vroegh betaelt zijnde, het overighe van den dagh in luyernye niet deurgebracht en soude worden.

Ten tweeden, op dat niemant te vroegh al te hooge geset zijnde, en altijdt (naer de wyse van de eergierigen) verder willende gaen, eyndelijck niet hooger dan het betamelijck is en soude opstijgen, en nieuwigheden ter hant trecken.

De menschen (seyt Dion) werden veeltijds door te grooten eere die men hun aendoet, buyten de palen van hun schuldigen plicht weghgerukt, want voorwaer 't en is alle mans werck niet, grooten voorspoedt en uytmuntende eerampten te konnen verdouwen.

Gal. 6. 9. *Laet ons weldoende niet vertragen.*

DE groote Crocodil die noyt en laet te wassen,
Die is met alle vlyt ons ziele toe te passen;
Ghy, die oyt zyt een stap genaerdert totte deught,
Weet dat ghy naderhant noyt stille wesen meught.
Laet daer Hiskias son, die wert te rugh getogen,
Laet Josua de zyn', die niet en wert bewogen,
Maar let op Davids son, die staegh en veerdigh rijdt;
Want wie hier stille staet die is zyn voordeel quijt.

Nullum virtuti solstitium.

CResćis, & extremis vel jam, Crocodile, sub annis,
Majus adhuc Nili tollis ab amne caput.
Incrementa decent Christum, tam longa professos,
Nescius augmenti vir bonus esse nequit.
Numades sistat, retrotrahat Hiskia phœbum,
Dux solymi vatis sol tibi solus eat:
Ille, velut sponsus thalamo redit, altaque lustrat
Sidera. Virtutem non decet ulla quies.

Philip. 1. 13. *En oubliant les choses qui sont en derriere, & m'avançant aux choses qui sont en devant, je tire vers le but.*

NOn Josué ton soleil, non ton soleil Hiskie,
Mais David ton soleil, soit guide de ma vie.

Le corps du Crocodil, & du Chrestien l'esprit,
s'Augmente si longtemps, que l'un & l'autre vit.

VIRTUTI NULLUM SOLSTITIUM.

NEc oscitantia, nec torpor, sed cura diligens, atque actio continua hominem Christianum decent. Cœli proprium est, animique ad cœlestia properantis, moveri semper, ac progredi. Inque id nisi summa nitatur opum vi mens pia, facilè impetuoso decursu humanæ corruptionis abripietur:

Ac veluti si quis adverso flumine lembum
Quia subigit remis, si brachia forte remisit,
Ecce! illum in præceps prono rapit alveus amne.

Nec utique verè bonus est, qui indies, ut melior fiat, operam non dat. Sæpe nos nobis examinandi sumus, sæpe conscientia velut interroganda est, ecquid profecerimus, ecquid iracundiæ, avaritiæ, ac reliquis vitiis decesserit, ecquid virtutibus accesserit; nisi enim in illis decrementum, in hisce accrementum percipimus, vero divini Spiritus æstro perciti nos esse certi esse non possumus. Sane apud viros pios magnum fluxæ fidei indicium esse solet, non proficere. Quid de externis hisce, deque status nostri conditione futurum sit, haud quidem scimus; nec id quidem multum curandum est: animæ sanè ut indies adjiciam aliquid, in animo nobis, & in votis est. Lumen ad hoc nobis infunde, ô Numen.

Hieronym, ad Demetr.

Sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit: cessatione torpescit & deficit. Quotidianis & recentibus incrementis instauranda mens est, & vivendi hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum.

GEen ledigheyt, maer een gestadige besigheyt, is het gene dat eygentlijk een Christen mensche betaemt. 't Is den hemel, en alle die ten hemel-waerts hun spoeden, gantsch eygen, haer geduerighlijk te bewegen want indien sulcks niet met allen ernst en wert betracht (nadien wy in de verdorventheyt der werelt woonen) soo sullen wy lichtelijck, door de kracht der selve, als door het aandringen van een nederloopende riviere, werden wechgeruckt.

Die tegen stroom zijn schuytjen roeyt,
Dient nimmermeer te zijn vermoeyt;
Want, rust hy maer een kleyne tijdt,
Hy is terstont zijn voordeel quijt:
Mids, t'wyl zijn riemen liggen stil,
Hy swiert, alwaer het water wil;
En wert soo, door den snellen val,
Gedreven tegens leeger wal.

Hy en is niet recht goet, die van dage tot dage niet en tracht om beter te werden. Wy dienen onse eygen ziele menigmael te vragen, wat sy, sedert eenigen tijdt herwaerts, gevoelt heeft in Godzaligheyt gevoordert te hebben, watse op de gierigheyt, korselheyt, en andere onse gebreken verneemt gewonnen te hebben. Want ten zy sake wy in 't quade eenige afbreuke, in 't goede eenigen aanwas, van tijde tot tijde, gewaer worden, laet ons vryelijck denken, dat wy de ware kracht des Geestes noch niet recht en hebben. Wat ons in het uytwendige sal gewerden, is ons onbekent. Maer wat het inwendighe belanght, wy hebben, door Gods genade, vaste hoope om tot het selve van tijde tot tijde wat goets te sullen toebrengen. De Heere, die den wille geeft, geve ook het volbrengen!

XLVII.

Een out man in 't jonck meyskens schoot,
Ey waer hy doot!

EEn groen en weligh dier stont lestmael om te paren
Met iemant rijck genoegh, maer in sijn leste jaren;
Het dacht my wonder vreemt, dies vraegd ick hoe het
Dat sy een dorren blok tot haer geselschap nam: (quam,
Sy sprack van stonden aen. veel heeft'er waer genomen
Dat van een esels been de beste fleuyten komen,
Soo rasch hy maer en sterft 't Fy (dacht ik) loosen schijn!
Ghy trout, en wenscht terstont om ongetrout te zyn.

Ex morte levamen.

NUper, ubi pelago muris Flissinga resistit,
Decreptio fuerat nupta puella seni:
Cur vetulo sociaris hero, lepidissima? dixi,
Hæc, ut erat promptâ garrulitate loquax,
Hoc mihi responsum dedit: ossibus, inquit, aselli
Cum jacet exangus corpore pressus homo,
Tibia jucundo componitur optima cantu.
Desierat; nec me quærere plura juvat.

Joye & support, apres la mort.

UN jour je demandois à une allegre dame,
Pourquoi un gros vieillart avoit gagné son ame,
Ne scais tu, me dit-on, que quant un asne est mort
De ses os decharnez fort bonne fluste sort?

Spaert, manneken, spaert,
Dat'er een ander wel af vaert.

SOo lang een Esel leeft, soo draeght hy sware packen,
En eet noch evenwel alleen maer distel-tacken.
Maer steeckt hy eens de moort, daer fleuyt men op het
Daer raest de malle jeugt, en hippelt onder een. (been,
Spaert, vrecke vader, spaert; u soontje komt ten lesten
Dat schinkt, en drinkt, en klinkt, dat geeft'et al ten besten,
Dat singt, en springt, en vinkt, dat vogelt, jaegt, en vist;
Ontydelyck gespaert, onnuttelyck gequist.

Avarum excipit prodigus.

DUm tibi vita manet, miserandæ sortis aselle,
Non intermisso membra labore gemunt:
Intereà tribulis & amarâ vesceris herba,
Vixque datur gelido fonte levare sitim:
Sed morere, infælix, mox tibia festa sonabit,
Et tua pastor ovans ducet ad ossa choros.
Quærat avarus opes, jam prodigus imminet hæres,
Qui malè congestas dilapidabit opes.

De pere gardien, fils garde-rien.

TEs jambes, par travail, te craquent, pauvre beste,
Et peu apres ta mort serviront à la feste,
Des flustes & haut bois. D'un pere espargneur,
Soit ordinairement un fils trop gaspilleur.

Cypræ de Jur. connubior cap 9

Nuptias impares (ita nuncupant juristæ matrimonium senis decrepiti & floridæ virginis L. si major C. de Legit. Hæred) præter alia multa incommoda inducere votum captandæ mortis, tragicus exitus non raro docuit, hinc nuptiæ Sophoclis & Alcippes hujusmodi dicteriis exagitatæ leguntur,
Noctua ut tumulis, super utque cadavera bubo,
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

ALutarium piſcem cœnum fodere memorant, ſargum autem piſcem, qui eum ſequitur, excitatum pabulum devorare. Vix aliter in vita humana ſeſe res habere notatum eſt: homines nimirum attentos ad rem, qui cœnum fodiendo, id eſt, viliſſimis quibuſque ac laborioſiſſimis miniſteriis indies operam dare ſolent, ſargos ſequi, id eſt, liberos vel hæredes plerumque habere ignavos ac prodigos, qui opes, multo cum ſudore vix unciatim collectas, celerrimè deglutiant, nec rarò in unius ſcorti marſupium effundant, atque ita (ut Sen. verbis utar) quidquid longa ſeries multis laboribus; multa Dei indulgentia ſtruxit, id unus dies ſpargit, ac diſſipat,

Longique perit labor irritus anni.

Benè igitur Sapiens Eccl. 2. 18. Deteſtatus ſum, *inquit*, omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſiſſimè laboravi, habiturus hæredem poſt me, quem ignoro utrum ſapiens an ſtultus futurus ſit. *Eſtne quidquam tam vanum? & tandem concludens.* Nonne melius eſt, *ait*, comedere & bibere, & oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis? hoc etenim de manu Dei eſt. Horat. lib. 2. Od. 14.

Abſumet hæres cæcuba dignior,
Servata centum clavibus, & mero
Tinget pavimentum ſuperbo,
Pontificum potiore cœnis.

DE Seem-viſch is gewoon het ſlick om te wroeten, maer de viſch Sargus (die hem veeltijts volgt) is'er knap by, en ſlockt het aes, dat een ander opgejaeght en bearbeyt heeft, gierighlijck in 't lijf. Het gevalt veeltijts ſoo onder de menſchen, dat nae een ſlick-wroetende Seem-viſch, dat is, na een deunen en vreckigen ſpaerder, die uyt vuylheyt zyn goet te ſamen heeft geraept, volght een verterende Sargus, dat is, een quiſtige opſnapper, die het verſpaerde goet onnuttelyck door de billen ſlaet, en dickwils 'teender reyſe in den ſchoot van een hoere of haer dochter uytſtort, al wat met moeyte en kommer in veel jaren by den anderen is verſamelt. De Wyſeman heeft dan wel geſeyt, Eccl. 2. 18. *My verdroot alle mijns arbeyts, die ick onder de ſonne hadde, dat ick dien eenen menſche laten moeſte, die na my zijn ſoude, en wie weet of hy wijs of dul zijn ſal?* Eyndelyk beſluyt hy, ſeggende: *is't dan een menſch niet beter dat hy ete en drincke, en dat hy zijn ziele wel doe van ſijnen arbeyt? Ja ſulcx ſag ick dat van Godes hant komt.*

Idem: *Sed quia perpetuus nulli datur uſus & hæres*
Hæredem alterius, velut unda ſupervenit undam,
Quid vici proſunt, quidve horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani?

Proverb. 15. 16.
Een goeden moet is een dagelijcx wel-leven.

AL is een Eſel plomp, al weet hy niet te ſpringen, (gen;
Noch leert men na de doot ſijn dorre ſchenckels ſin-
Een herder neemt het been, en maeckt'er fleuyten van,
Waer door hy gantſch het wout tot vreughde trecken-
Wat is van koſt en konſt? van veêl of luyt te ſtellen? (kan.
Stelt maer en ſtilt u hert, geen druck en ſal u quellen.
Waer recht vernoegen woont daer is geſtage luſt,
'k En weet geen beter vreught, dan als de ziele ruſt.

Æquus animus commendat omnia.

OSſibus ex aſini fit tibia; ſilva remugit;
Exultat ſaturas dux gregis inter oves.
Ecquid opus lituis? ſibi mens eſt æqua levamen,
Gaudia de placido pectore ſponte fluunt:
Sit caſa parva domus, ſit fictilis olla ſupellex,
Hic etiam ſapiens, quo ſibi plaudat, habet.
Aula gemit, cythara licet aureus inſtet Jophas,
Caula fremit plauſu, dum, Melibæe, canis.

1 Tim. 6. 6. *La pieté avec contentement d'eſprit eſt un grand gain.*

TA flute, gai berger, n'eſt que des os des beſtes,
Si reſiouit pourtant vos gens aux jours de feſtes:

O grand don du Seigneur tranquillité d'eſprit!
Le cœur eſtant en paix un peu nous reſiouit.

ÆQUUS ANIMUS COMMENDAT OMNIA.

TRia ferè hominum genera nundinas frequentare compertum eſt, emptores, venditores, ſpectatores. Duo priores emendis vendendiſque mercibus toto nundinarum tempore occupatiſſimi, anxiè diſcruciantur. Tertium demum genus benè ac jucundè agit, &, non niſi oculis, cuncta delibans, voluptatem ex omnibus, ex nullo moleſtias domum refert. Nundinarum, id eſt, mundi, ſive rerum externarum tantum ſpectatores Philoſophos eſſe, vult Pythagoras; Chriſtianos, viri boni. Habere opes ac poſſidere, at non ab eiſdem haberi aut poſſideri, verè ſapientis eſt: id vero unicuique noſtrum continuò eveniet, ſi non ad ambitionem, ſed ad neceſſitatem omnia habeamus. Arridet, etiam hîc, Democriti dictum, ille felicem dicebat eum, qui cum exiguis pecuniis hilaris eſſet, infelicem, eum qui inter magnas opes triſtaretur. Quid ſi totum orbem terrarum poſſideamus, ecquid commoditatis ex tantâ rerum congerie habituri ſumus, præterquam ex iis, quæ utendo noſtra facimus? de reliquis nihil habituri præter ſolum aſpectum. Atqui voluptatem, quæ ex viſu eſt, æquè de alienis, atque de tuis capere nihil vetat. Qui ad naturam vivit, nunquam pauper; qui ad vota, nunquam dives eſt.

Proverb. 15. *Secura mens quaſi juge convivium.*

Plato Tim. cap. 13. *Lætitia pura in ſolis animæ bonis invenitur, ideo ſapiens in ſe gaudet, non in iis, quæ circa ſe ſunt.*

Heb. 13. 5. *Que vos mœurs ſoient ſans avarice, eſtans contens de ce que vous avez preſentement.*

DAer zijn veeltijts drie ſoorten van menſchen die de jaermarckte beſoecken, te weten, koopers, verkopers, en gapers.

De twee eerſte zijn den gantſchen tijt de jaermarckt door, elck in 't ſijne ſorghvuldelijcken beſich.

De derde ſoorte is'er beſt aen, want, niet als met'er ooge alles overloopende, draeght van geen eenige quellinge ofte ſtoreniſſe naer huys.

Pythagoras treckt dit tot de Wys-gierige van ſijnen tijt, en noemt die, begapers van de jaer-marckten, dat is, bloote beſchouwers van de wereltſche dingen. Andere Godſalige mannen eygenen ſulcx, met beter recht, nu de rechte geloovigen toe.

Goederen te beſitten, en van de ſelve niet beſeten te werden, is een werck van Godſalige wijsheyt.

En tot ſulcx ware wel te komen, indien wy, niet op gierigheyt, en eergierigheyt; maer op nootdruft alleen het ooge ſloegen. *Koſt en kleederen hebbende, vernoeght u daer mede*, ſeyt de Apoſtel.

Neemt dat gantſch de werelt ons eygen ware, wat gemack of genut ſal ons uyt ſulcken ongemeten hoop goederen gewerden, anders als 't gene dat wy door het gebruyck eygentlijck het onſe maken? van al de reſt en hebben wy niet meer als alleenlijck het geſichte, en 't ſelve is geoorloft, ſoo wel van eens anders goet te nemen, als van u eygen. Wat valt'er te ſeggen? die na de nature leeft, is noyt arm; die nae de begeerlijckheyt, nimmetmeer rijck.

DISSI-

XLVIII.

Verscheyden aert, dient niet gepaert.

DE Sim, het koddigh dier, is yder eens vermaken,
De Schilt-pad, niemants vreugt, als doot ter aerden (leyt;
Hierom ist dat den Aep de Padde schroomt te raken;
't Is tegenheyt van aert dat dese dieren schyt.
Lief (wat ick bidden magh) en laet u nimmer paren
Met Fop, dien tammen gast, die men u geven wilt:
Mach ick u lief niet sijn, soo wilt u immers sparen
Voor iemant, die van u min als ick doe, verschilt

Dissidet quod impar est.

CUm tardâ nequeat testudine simia jungi,
Simia jucundâ mobilitate potens,
Simia deliciæ silvarum, hominumque voluptas,
Cernit ut invisum reptile, tota tremit.
Tu peponem, mea vita, tui fatuasne potentem
Nulla cui toto pectore mica salis?
Corpora, quis furor est, conjungere mortua vivis?
Anne tyrannorum vis scelerata redit?

Le sombre & tard, ne duit au gaillard.

LE Singe dans les bois, incessament gaillarde,
Ne se joindra jamais a la Tortue tarde,
Par tout où la nature a desnié son lien,
Fai tout ce que pourras, aussi n'y ferras rien.

Licht en swaer, en dient geen paer.

DE Sim die niet en dient als om den geck te scheren,
Soeckt uyt een tegen-aert de Schilt-pad af te weren,
Sy haet het sedigh dier, dat staegh bewaert sijn huys,
Om dat'et niet en loopt als ander wilt gespuys
Een maegt van stillen aert sal nimmer wel bevallen
Aen iemant, die van oudts genegen is te mallen:
Maer hoort eens vryers, hoort, en vry de les onthout;
Die soetst om vryen sijn, en dienen niet getrout.

Apud leves gravitas vitium est.

SImia saltatrix, & quæ solet usque vagari,
Non secus ac pestem te, domsporta fugit.
Lascivi juvenes mores odêre modestos,
Castaque vesanus respuit ora puer:
Si qua puella loquax minus est, ea torva vocatur;
Et pudor, heu! nomen rusticitatis habet.
Stulte puer; petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Sit licet apta foro, non erit apta thoro.

Grave & leger ne loge ensemble,
Chacun requiert, que lui ressemble.

TU as en grand'horreur les mœurs de la Tortue,
Le Singe est à ton gré, qui joue par la rue;
Mais dames, mon amy, trop douces en amour,
En cas de marier ne trouvent pas leur tour.

Extat apud Sax Grammat. lib. 1 insignis Ulvildæ Danorum regis filiæ de impari matrimonio querela, quam meritò hic adscribo. O miseram me! cujus nobilitatem dispar nexus obtenebrat! O infelicem, cujus stemmati rustica jungitur humilitas! O infaustam matris sobolem, cujus munditiem immunditia ruralis attrectat, dignitatem indignitas vulgaris inclinat, ingenuitatem conditio maritalis extenuant, &c. Quam quidem querelam exitus tragicus subsecutus est, prout latius idem auctor prosequitur.

ADolescentes, ut hodie sunt mores, animum ad nuptias applicare occipientes, nihil ferè minus in puellis, quas ejus rei causa adeunt, requirere solent, quàm ea, quæ in convictu usui futura sunt. Plerumque enim præ cæteris placere solet, si qua aut scitè canere, aut festive garrire, aut denique belle se comere noverit. Nec mirum; cum enim fervore ætatis lasciviant & ipsi juvenes, in habentibus symbolum, ut ait ille, facilior fit transitus: Et tamen juvenilia ista omnia, post annum unum atque alterum, cum liberi alendi, aliaque onera matrimonii sustinenda sunt, statim evanescere, ac prorsus diversa, imò & contraria, non sine molestia ac dispendio rei familiaris, addiscenda esse, docet usus. Quanto melius, mi adolescens, oculos animumque dirigeres in virginem modestam, ac rei domesticæ, melius quam saltandi peritam? quæ licet hoc tempore fortassis juvenilibus affectibus non tam arrideat, atque una aliqua alterius istius generis, sane tu brevi aliter censeas. Eos, qui in alias terras iter instituunt, vestem non pro more regionis, in qua sunt, sed in quam abeunt, conficere nunquid vides? fac idem, & vale.

Horat.

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem gnarumque remissi.

DE domme jonkheyt, haer ten houwelijk stellende, (na dat nu de loop des werelts is) en vereyscht schier niet min in de dochters, die sy lieden ten dien eynde bewandelen, als het gene dat hun in de huyshoudinge meest van noode is; alsoo dat veeltijts die best singen en springen, spelen en quelen, toyen en ployen kan, meest van allen werdt aengehaelt, sonder op het vordere eenighsins te letten. Uylen vliegen met uylen, seyt ons spreeckwoort: sy selfs door hitte van de jeugt ydel en licht zijnde, vergapen haer lichtelijck aen de gene die hun hier in aldernaest by komen. En evenwel nochtans, soo haest de opvoedinge der kinderen, en andere lasten des houwelijcx hun op den hals vallen, raeckt gemeenlijk de clavecimbel, en al dat beslag aen d'een sijde: en al wat men meest geacht heeft komt minst te passe.

Waer 't niet beter, ô soete jeugt, dese dingen in wat naerder bedencken te nemen? en hier in te doen, gelijk een voorsichtig man die een reyse naer vreemde landen aenvangt, die sijne kleedinge niet en maeckt na de maniere van 't landt daer hy nu is, maer van 't gene daer hy haest meynt te komen? Let'er op.

Die een meysjen, om haer singen,
Om haer springen, heeft getrout;
't Zijn voor eerst wel moye dingen,
Maer als noot begint te dringen,
Is de liefde strax verkout.

Proverb. 28.

Den goddeloosen vliet, en niemant en jaegt hem.

DE Schilt-pad jaegt een Aep, besiet wat vreemde dingen!
Hy weet niet wat te doen, of waer te sullen springen;
De Schilt-pad evenwel en kruypt maer in het sant,
En, dat noch vreemder is, s'en heeft niet eenen tant.
Wie boose rancken broet die leyt een droevigh leven;
Hy sucht, hy ducht, hy vlucht, al wort hy niet gedreven,
Al drilt'er maer een riet hy is terstont bevreest,
Daer is geen felder beul als binnen in den geest.

Qui vanos pavet metus,
veros fatetur.

PRessa suæ sub mole domus testudo laborat,
Pulvereamque gravi corpore verrit humum:
Ut videt hanc, fugit, osque tremens post terga reflectit
Simia, nec tutam se puta, esse fugâ.
Ad sonitum culicis, motæque ad arundinis umbram,
Impius, & nullo terga premente, fugit:
Conscia mens sceleris formidine tota liquescit,
Tunc quoque, cum pavidi causa timoris abest.

Le pecheur, a tousiours peur.

COmbien que ta maison Tortue fort te presse,
Le Singe neantmoins te fuit, en grand vistesse,
Craignant d'estre attrappé, tousiours le blistre fuit.
Et nul lui veut du mal, & nul ne le poursuit.

QUI VANOS PAVET METUS, VEROS FATETUR.

VErè malam conscientiam matrem formidinis esse, dixit Chrysost. Horrorem enim individuum impietatis comitem esse, testantur ii, qui indies conscientiæ latebras quærunt, nec inveniunt. Pœnam semper ante oculos sibi versari putant, qui peccaverunt, inquit ille: Hinc fit, ut omnia horreat improbus, etiam minime timenda, imo & amplectenda; Deum, quod inimicum sibi; diabolum, quod lictorem; semetipsum, quod accusatorem sciat, ac sentiat. Viro bono contra nihil terribile est, non Deus, nemo qui magis juvare velit; non diabolus, nemo qui minus nocere possit; non conscientia, omnia ibi tranquilla: Horrificum tonitru parentis sui vocem benevolam; metuendum fulmen divinæ majestatis radios, mortem in vitam meliorem transitum; Dei judicium finem pugnæ ac ærumnarum appellat: Denique

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Quicunque verè animosus esse desiderat, mentem ut habeat flagitiis purgatam etiam atque etiam curet.

Job 15. 21. *Sonitus terroris semper in auribus impii; & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.*

Job. 18. 11. *Circumquaque perturbant impium terrores, & disjiciunt eum ad pedes ejus.*

Proverb. 28 17. *L'homme faisant tort au sang d'une personne, fuira jusques en la fosse sans qu'aucun le retienne:*

EEn quade conscientie (seyt'er een Oudvader) is een moeder van vreese. 't Is gewisselijck alsoo; want waer een sondigh gemoet is, daer is 't elcken, in alle voorvallende saken, een bevende hert, en een versmachte ziel. De goddeloosen schrickt voor alle dingen, selfs oock voor de gene die niet te vreesen en zijn.

Hy ontset hem van Godt, want hy is hem vyant: van den duyvel, want 't is sijn pyniger: van sijn eygen herte, want 't is sijn beschuldiger.

De rechtveerdige daerentegen (gelijck de Wijse-man seyt) is vrymoedigh als een jonck leeu, sittert ofte beeft voor niemant: niet voor Godt, want'er niemant en is die hem meer wil helpen: niet voor den duyvel, want'er niemant en is die hem min kan beschadigen: niet voor sijn eygen gewisse, want daer is ruste.

Den vervaerlijcken donder, noemt hy de stemme sijnes hemelschen vaders: den schrickelijcken blixem, de stralen van des selfs grootachtsaemheyt: de doot, een doorganck tot een beter leven: Gods oordeel, een eynde van strijdt en ellendigheyt; en, om kort te seggen,

Al viel de werelt gantsch en gaer,
De vrome schrickt voor geen gevaer.

Wild'er dan iemant onversaegt, en goets moets wesen, die reynige sijn herte van doodelijcke wercken.

XLIX.

Liefde schiet pylen, over hondert mylen.

AL scheyt ons menighmael zee, rotsen, en de dalen,
Dat almoch evenwel en snijt ons niet van een;
Mijn geest komt even staegh ontrent de liefste dwalen,
De Seylsteen en de min die hebben dat gemeen:
Want schoon de noortsche key is van het stael verscheyden,
En of een tusschen-schot verdeylt het lieve paer,
De steen en laet niet af, het yser om te leyden.
Hoe ver mijn lief verreyst, mijn hert is even daer

Animos nil dirimit.

TActus ut est magnete chalybs (licet assis utrumque
Separet) ad lapidis vertitur ora sui
Ut semel affricuit, mihi blanda venena Cupido,
Totus ab occulto glutine, Phylli, trahor.
Non mare, non montes, non intervalla locorum,
Corpore se jungunt pectora nostra tuo.
Semper amans peregre est. Mea corda per omnia tecum,
Teque abeunte, abeunt: teque manente, manent.

Amie, ame à l'amant.

QUant de l'aymant l'acier a pris la vive force,
Il est tousiours tire par ceste douce amorce.
Depuis que c'est flotté mon cœur à ton amour,
Par tout que vais, Margot, me guides alentour.

Hoe datmen 't deckt, het wert verweckt.

WAnneer des Seylsteens kracht is in het Stael getogen,
Soo wort'et metten steen aen alle kant bewogen,
En schoon al tusschen bey een schutsel is geset,
Noch baet de steen haer kracht, en trekt het yser met:
Wat baet'et ydel mensch, een quaet gemoet te decken?
Godt kan u schuldigh hert oock uyt het duyster trecken:
Wie voelt niet metter daet dat hem de ziele drilt,
Oock daer hy is alleen, en daer hy niet en wilt?

Amota movetur.

UT tactus magnete fuit (licet assis utrumque
Separet) in gyrum flectitur usque chalybs.
Nec Deus est, fateor, nec habet mens conscia numen,
Huic tamen æthereæ portio mentis inest
Hanc aliquis cæcas pro tempore condat in umbras,
Qui penitus possit tollere, nullus erit
Pectora nostra chalybs, divina potentia magnes:
Stare loco nescit mens, agitante Deo.

Cacher ne sert.

L'Aimant est Dieu, l'acier de nous la conscience
Laquelle n'est pas Dieu, mais du ciel la semence:
Empesche qui voudra son cours pour quelque temps,
Dieu la tire au travers de tous empeschemens.

Lucret. lib. 4. *Nam si absit, quod ames, præsto simulacra tamen sunt*
Illius, & nomen dulce obversatur ad aures.

Virg. 4 Æneid. de Didone & Ænea loquens:
—— *Illum absens absentem auditque videtque*

Eras. Apoph. lib. 5

Cato amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, id quod hodie quoque celebratur: Animam illic potiorem esse ubi amat, quam ubi animat.

AMO-

Quid hoc monstri est? scit nocens facinus in solitudine, semotis arbitris, in solum aliquem à se commissum: scit cadaver hominis à se occisi alta terra obrutum, scit animum multis simulationum involucris ab oculis humanis remotum; & ecce! tremit tamen, angitur, pallescit; & conscientia mentem anxiam vastat. Unde hoc? à Deo, inquam, à Deo est, cui peculiare, obstacula removere, mentem movere. Egregiè Imperator in l. ult. C. ad l. Jul. Majest. ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodò sua mente punitus est.

Continuò templum, ac violati numinis aras,
Et quod præcipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somnis . . . . . .

Mala conscientia tuta est aliquando, secura nunquam, ait Seneca. Interest, imò inest, non actionibus modò hominum, sed & animis Deus; &, ut numisma impressam habet principis imaginem; ita homo Dei: eaque, si uspiam, certè in conscientiis hominum quàm maximè elucet.

En animum ac mentem! cum quâ Dii nocte loquuntur.

Tertullianus:

Conscientia potest adumbrari, quia non est Deus, extingui non potest, quia à Deo est.

Senec. Epist. 96.

Quid prodest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? bona conscientia turbam advocat, mala autem & in solitudine anxia est.

IS 't niet gantsch vreemt en seltsaem dat een misdadige, wetende dat sijn rabauwerye ergens in een bosch ofte op een heye, en mitsdien buyten de oogen van alle menschen, by hem is begaen geweest; wetende dat het lighchaem by hem vermoort, wel diep onder de aerde is geset; wetende dat hy sijn gedachten in een besloten boesem draeght. Dat hy (segge ik) evenwel t'elkens op alle voorvallen sittert en beeft, en byna op het ruysschen van elck bladt het innerste van sijn gemoet voelt omme roeren, en grondelijck bewegen? Van waer komt dit, ontwijffelijck van niemant, als van de handt Godes selfs, aen de welke eygen is door allerley beletselen benest te dringen, en het binnenste des menschelijcken gemoets rontsomme te keeren, en krachtelijck te beroeren. Soo haest (seyt de Keyser Justinianus,) iemant voorgenomen heeft een schelmstuck aen te rechten, soo haest heeft hy alreede, in zijn eygen gemoet, zijn straffe beginnen te dragen.

Wie daer heeft een quaet gemoet,
Slaept hy, waeckt hy, wat hy doet;
't Quade feyt, by hem begaen,
Komt gestadigh voor hem staen.

Een quaetdoender (seyt Seneca) kan somwijlen wel vry zijn, maer nimmermeer vrymoedigh. Godt is by en aen den handel en herten der menschen, en gelijck der Prinsen gedaente gedruckt is op het geldt, soo Godes beeldt in 's menschen gemoet.

Wanneer een mensch alleen vertreckt,
Of op sijn bedd' leyt uytgestreckt,
Dan wordt hy dickwils seer bevreest,
Want Godt die spreeckt met zijnen geest.

---

1 Johan. 3. 9. *Die uyt Godt geboren is en doet geen sonde, want zijn zaet blijft in hem.*

DE seylsteen en het stael zijn op bedeckte gronden
Beyd' onder een verplicht en over handt gebonden,
Al scheyt hen eenigh ding, de geest die treckt'er in,
Geen scheytsel tusschen bey, en scheyt haer soete min.
Wat kan de werelt doen? daer zijn bedekte wegen
Waer door den hemel selfs komt over ons gesegen,
Weest vrolijk, vroom gemoet, noyt scheyt'er eenig slot
Den geest van sijn begin, de ziel van haren Godt.

Omnia spiritui pervia.

UT semel impertit chalybi sua munera magnes,
Cum magnete suo, se movet usque chalybs:
Haud objecta moram faciunt huic ligna metallo,
Ne sese lapidis vertat ad ora sui.
Cum semel est imbuta Deo gens cœlitus acta,
Inque suâ Christi symbola mente gerit,
Se licet opponat vasto cacodæmon hiatu,
Se sacrata, Deo corda movente, movent.

Rom. 8. 34. *Qui nous separerà de la dilection de Christ?*

LE fer touché d'aymant se tourne avec sa pierre
Bien que soit loin de là, bien que prison l'enserre.
Qui est marqué de Dieu, & porte au cœur la foi,
Ne quite la vertu, par peine ni esmoi.

OMNIA SPIRITUI PERVIA.

ANima (licet corporis ergastulis inclusa, licet vario tempestatum æstu, in hoc mundi euripo, indies circumacta) nunquam tanto mortalitatis corpore obruitur, quin in eam irrepat nonnunquam, imò irrumpat æternæ felicitatis aliquis radius. Anima sanè Dei imagine insignita, similitudo quædam est, & imago æternitatis, sempiterna quippe illa, & nunquam desitura cœli gaudia, etiam in fragili hoc corpusculo prælibare nos posse, imò & debere, clara divini verbi elogia evincunt. Quicunque enim æternæ felicitatis præmia desiderat, huic primus ejus gradus etiam hic calcandus est; eque peccati sordibus ad animi puritatem, vitæ renovationem, reconciliationem cum Deo, ac conscientiæ pacem etiam in hac vita transeundum est. Quicunque enim habet partem (*ut Johan. Apoc* 20 4) in resurrectione primâ, in hoc secunda mors non habet potestatem. Hoc ipso die, *inquit Christus ad Sachæum*, salus huic domui contigit. *Felicem te Sachæe! cui Salvator præsens præsenti veridico ore salutem asseruit. Felices omnes! quorum spiritibus Spiritus Christi idem dictat.*

Tertullian. ad Martyr.

Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur in carcere, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spaciare spiritu, non stadia opaca, non porticus longas proponas tibi, sed illam viam, quæ ad Deum ducit. Quoties eam deambulaveris toties in carcere non eris. Nihil crus sentit in nervo, quum animus in cœlo est. Totum hominem animus circumfert, &, quo vult, transfert.

DE ziele, alhoewel in den kercker deses lichaems besloten, alhoewel door menigvuldige bekommeringe, in den draystroom deses werelts, dagelijcks herwaerts en derwaerts gedreven, werdt evenwel niet belet, nu en dan, in sich te gevoelen als een straeltje van de eeuwighe geluckzaligheyt. Een gemoet verheerlijckt met den beelde Godes, is als een af-beeldt en gelijckenisse van de eeuwigheydt.

De beginselen van de eeuwige welstant, oock in desen broosen lichame, gevoelt te mogen, ja te moeten werden, wert ons in den woorde Godes genoegsaem aengewesen: een iegelijck die de selve hier namaels wenscht te mogen smaecken, moet dan den eersten trap betreden, selfs hier in desen leven, rysende uyt de verdorventheyt der sonde, tot de vernieuwinge des levens in ware heyligheyt en gerechtigheyt, versoeninge met Godt, door Jesum Christum, en vrede met sijn gewisse.

Die deel heeft (seyt Johannes Apoc. 20. 6) *in de eerste opstandinge, in desen heeft de tweede doodt geen macht.*

Heden (seyt Christus tot Sachæum) *is zaligheyt geworden desen huyse.* Geluckige Sachæe! aen wien de mondt der waerheyt, selfs met den monde, saligheyt heeft verkondight: geluckigh zijnse, die nu door Christi Geest dit getuygenisse aen haren geest zijn gevoelende!

L.

Niet dan voor 't oogh.

GY legt, mijn lief is schoon, maer 't is te veel gepresen,
Haer lijf is wel gemaeckt, maer 't feilt haer aen den geest:
De schoonheyt vordert meer, als maer het enkel wesen,
'T Wel-leven dient'er by, en daer op sie ick meest.
U lief, mijn goede Floor, gelijkt de piramijden,
Van buyten moy genoeg, doch al maer enckel schijn:
In 't kiesen van een lief soo stel ick dit besijden;
Die maer is schoon van huyt en kan mijn lief niet zijn

In ostio formosa, in recessu nihil.

INsulsa est, quia tota patet, Rodopeia moles;
Atque itaque interior nuda recessus habet
Hanc ego formosæ nego nomina vera mereri,
Proprietas tantum si quæ sit apta genis;
Plura peto: deposco salem geniique lepores,
Hac mihi præcipuè dote puella placet.
Ut cuiquid habet frons perspicit hora, recentes
Ingeniosa dabit semper amica jocos.

Belle cage, sans oiseau

LE corps de Jaquelin n'est qu'une piramide,
A l'œil galant assez, mais de sçavoir tout vuide:
Statue bien que d'or jamais mon cœur ne prit,
Rien je n'estime beau, où n'est un bel esprit.

Soo 't quam, soo 't voer.

EEn Griecksche lichte-koy, Æsopi met-slavinne,
Verkreegh een grooten schat, en al uyt geyle minne;
Wat raet met al het goet? sy timmert wonder hoogh,
Sy maeckt een spits gebouw, doch niet als voor het oogh.
Siet! van het ydel oogh was al het goet gekomen,
En siet! het ydel oogh dat heeft'et al genomen:
Al wat men qualijk won, of tegen reden nam,
En is maer ebb' en vloet, het gaet gelijck het quam.

Malè partum, malè dilabitur.

COrpore dum Rodope, Grajis invisa puellis,
Turpiter immensas accumulasset opes;
Quid tandem? è quæstu fit pyramis, ardua moles,
Alta cui vastus sidera lambit apex
Sola viatori sed quæ modo lumina pascat,
Nec recreat positis corpora lassa thoris.
Per scelus immensas quid opes cumulasse juvabit?
Turpiter è manibus res malè parta fluit,

De meschant gain, thresor est vain.

L'Insensé bastiment d'un haute piramide
A Rodope enfin rendoit la bourse vuide,
Laquelle avoit rempli un deshoneste gain,
Le bien en vanité conquis, se pert en vain.

Lucret. *Nam divinitus interdum, Venerisque sagittis,*
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur;
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, & mundo corpore culta,
Ut facile insuescat vir secum ducere vitam.

Dan. Heynf. *Plus aliquid formâ est, plus est oculisque genisque,*
Plus aliquid toto corpore, quidquid amo.

Ovid. *Sit procul omne nefas, ut ameris amabilis esto;*
Quod tibi non facies, solaque forma dabit.

MALE

UT aer, qui summo manè præcociter absorbet nebulam, ferè ingentem pluviam à prandio solet emittere; ita is, qui celeriter rem fecit, ac levi brachio lucrum, præsertim injustum, corrasit,

Nunquam divitias nigrantibus inferet antris,
Nec tenebris damnabit opes.——

At contra:

Præceps illa manus fluvios superabit Iberos
Aurea dona vomens.——

Certissima enim videtur illa juris regula, unumquodque ut colligatum est, ita dissolvi. Idque vel in publicis, & rebus principum locum sibi vindicare, tradunt pragmatici.

Nulla quæsita scelere potentia diuturna est, inquit Curtius. Nec quisquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit, addit Tacitus. Nec abludit Machiavelli illud: Le cose, che si acquistano con l'oro, non si fanno diffendere col ferro.

Plaut. Pœnul.

Quod malè partum, malè disperit.

GElijck de lucht, wanneerse 's morgens vroeg de mist in haest intreckt, veeltijdts op den dagh grooten regen plaght uyt te geven: alsoo mede iemant, die eenigh onrechtveerdigh gewin als in haest heeft ingeslockt, plagt het selve veeltijts onnuttelijck door de vingeren te druypen, en tot geen deegh te gedyen.

't Is een sekeren regel in de rechten, dat alle dingen ontbonden werden op de wijse gelijckse t'samen geraept zijn. En dese opmerckinge, soo in 's landts als in huyssaken veeltijts plaetse te hebben, leert d'ervarentheyt.

Geen maght door schelmerye verkregen, kan lange duren, seyt Curtius.

Een Rijck by iemant door oneerlijcke rancken bekomen, en wert noyt by den selven eerlijck bedient, seyt Tacitus.

Het slact hier op dat Machivel seyt; *Het gene iemant met gout verkrijgt, en is met yser niet wel te beschermen.*

Le proverbe Françoys dict:

Bien, acquis par mauvais mestier,
Ne va point au tiers heritier.

Johan. 7. 24. *Oordeelt niet naer het aensien.*

ALs iemant komt gereyst, en siet de pyramyden
Geresen in de lucht, als met den hemel stryden,
Hy denckt in sijn gemoet, siet daer een Konincx hof!
En als hy naerder komt, dan is'et enckel stof*.
En vest u sinnen niet ontrent de buyte-leden,
Maer weeght in u gemoet de gronden van de reden,
Wie sich op waen verlaet en oordeelt na den schijn,
Die timmert in de lucht en wil bedrogen zijn.

Fronti nulla fides.

PYramis, excelso dum vertice sidera pulsat,
Spectanti saxo versicolore placet;
Quam procul attonito dum conspicit ore viator,
Exteriora videns, interiora probat,
Ut tamen accessit, quæritque ubi nocte quiescat,
Nil præter cineres hic habitare videt.
Ah quoties homines extrinseca fallit imago!
Dignus eras regno, rex nisi Galba fores.

*Stof, vermits de Piramiden van onderen graven waren, en mitsdien vaten van stof en asschen.

Tel semble sage en apparence, qui fol est en quinte essence.

QUi voit la piramid' en l'air bien haut s'estendre, (dre,
Pour un chasteau tout plein des chambres la va pren-
Mais crie tost apres, ô bastiment trompeur!
Nul ne se fie au front, pour bien juger du cœur.

FRONTI NULLA FIDES.

LEge Mosaicâ prohibitum fuisse legimus vestem, promiscuè ex lana linoque contextam, induere: per lanam simplicitatem; per linum malitiam ii, qui allegoricè ista hujusmodi interpretantur, intelligi volunt: vestis quippè, quæ ex lana linoque contexitur, linum interius celat, lanam exterius demonstrat. Vestem ergo ex lino & lana gestare, dicitur is, qui intrinsecus cautelas malitiæ operit, foris simplicitatem, veluti ovinam, ostendit. Apagè mihi cum istac hominum fæce. Quisquis, inquit Augustinus, videri appetit, quod non est, hypocrita est: Simulat enim justum, nec exhibet; ostenditque in imagine, quod non habet in veritate. Quid agis miser? odit te mundus, quod pium credat; odit te Deus, quod impium sciat, atque ita utrique odiosus, in neutro tibi præsidium est. Una nihilominus animi ac oris discrepantia Deo grata est, si vultus nimirum sit humilis, si animus in cœlum ac meditationes divinas sit elatus.

1 Sam. 16. 7. *Homo spectat quod est ob oculos, Jehova spectat quod est in animo.*

August. de Past. *Temerariis judiciis plena sunt omnia, de quo despéramus subitò convertitur, & fit optimus; de quo multum præsumpseramus, deficit & fit pessimus, nec timor noster certus est, nec amor.*

Proverb. 31. 30. *La grace trompe, & la beauté s'esvanouit, mais la femme qui craint l'Eternel sera celle qui sera louée.*

WY lesen, naer de wet Moyses, verboden geweest te zijn een kleet te dragen, t'samen vermengelt met lijnen en wolle. De gene die dusdanige saecken tot gelijckenisse en leerstucken gewoon zijn te trecken, meynen dat door de wolle, eenvoudigheyt, door het lijnen, arghlistigheyt moet verstaen worden. Want (seggense) een laken, geweven van lijnen en wolle, heeft het lijnen van binnen, en vertoont de wolle van buyten: Invoegen dat de sulcke magh geseyt werden een kleedt te dragen van lijnen en wolle, die uytwendigh schijnt onnoosel als een Schaep, zijnde middelertijdt inwendigh vol bedriegelijcke rancken. Wegh met dien aert van menschen. Elck die wil schijnen dat hy niet en is, (seyt Augustinus) is een beveynsde. Want hy gelaet hem rechtvaerdigh, als hy verre van daer is, vertoonende een gedaente, niet gemeens hebbende met de daet. Wat maeckt sulcken mensche? De wereldt die haet hem, om datse meynt dat hy Godtzaligh is. Godt haet hem, om dat hy weet, dat hy 't niet en is: zijnde dan batigh voor heyde, en vint hy hulpe noch troost, hy d'een noch d'ander: daer is evenwel noch een soorte van verscheydentheyt tusschen 't gelaet en gemoet Gode aengenaem te zijn, te weten, als het gelaet nederigh is, het gemoet verheven en opgetogen in Goddelijcke beschouwinge.

L I.

't Beswaert gemoet geen min en voed.

WAnneer het huys vervalt dan ruymen al de muysen,
Wanneer het lichaem sterft dan vluchten al de luysen,
Wanneer de swacke muer daer heen begint te slaen,
De spinne scheyt'er af en kiest de ruyme baen.
Siet waerder iemant treurt, en dat sijn krachten vallen,
Strax heeft de bange ziel geen lusten om te mallen,
Het minnen heeft gedaen. Het dertel Venus kint
En vlieght maer daer het vet voor sijnen fackel vint.

Meughje niet geven, wegh sijn de neven.

ALs ons van enckel vet de bolle leden swellen,
Dan voelen wy de vloo met hare met-gesellen:
Maer als'er iemant sterft, of in benautheyt sucht,
Soo tijt van stonden aen het onkruyt op de vlucht.
Geluck en groot gevolgh die hangen aen malkander,
Doch waer geen koren is, daer vint men geen kalander:
Hy, wien in sijn bedrijf de kanse niet en dient,
Is dickmael sonder gelt, en dickmael sonder vrient.

Cedit amor miseris.

NOn petit exanimi de carne pediculus escam,
Morsibus haud vexat corpus inane pulex.
Et fugiunt mures, & aranea contrahit orbem,
Si qua ruinoso culmine tecta labant.
Flebilibus lasciva casis Cytherea recedit,
Effugit e mœsto lubrica flamma thoro.
Stulte Cupido jaces, ubi cor dolor anxius urit.
Ni valeant homines, stulte Cupido jaces.

Viri infortunati procul amici.

DUm distenta cutis pinguedine, sanguine vena,
Sunt comites homini vermis, & atra pulex:
At simul ac lentum mors congelat ægra cruorem,
Neuter adest; nec enim, quo foveatur, habet.
Blandus adulator nitido comes hæret amico.
Lenis honoratam dum vehit aura ratem:
Hunc videas, piceis cum sors tonat atra procellis,
In medio socium deseruisse mari.

Où n'est liesse, amour n'y presse.

L'Aragne va fuiant de maison ruineuse, (teuse,
Les poux de l'homme mort. Lors quant l'ame est pi-
Venus n'a nul pouvoir: au corps desfaict & las
Le feu & jeu d'amour ne s'y addressent pas.

Aux pauvres gens, amys ny parents.

LEs poux s'en vont de nous, prevoyants la ruine
De nostre corps; helas! nos gens font pauvre mine,
Quant le malheur nous prend, & laissent nostre huys:
Les malheureux par tout ont guere des amys.

Ovid *Non habet unde suum paupertas pascat amorem.*

Sen. Oct. *Vis magna mentis, blandus atque animi calor*
Amor est, juventâ gignitur, luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona,
Quem si fovere atque alere desistas, cadit;
Brevique vires perdit extinctus suas.

MUres ruinam domus naturali quodam instinctu prænoscere, moxque solum vertere re ipsa Melampum comperisse, &, ipsorum beneficio, salvum abiisse, memoriæ proditum est. Cujus rei fides sit penes auctores.

Nobis satis est, similitudine à muribus desumpta, vulgarium amicitias lectori hic depictas exhibuisse, quas haud dubiè, cum spe quæstus ac emolumenti factæ sint, utilitas commutata dissolvit, ut ait Arist.

Facile, ait idem, amicitia ob utilitatem comparata dirimitur, nam utile non idem permanet, sed aliud alias efficitur: At ea ne nomine amicitiæ quidem digna est, detrahit enim amicitiæ majestatem suam, qui illam parat ad bonos casus, ait Seneca: nam sinceræ fides amici præcipuè in adversis rebus dignoscuntur, in quibus quidquid præstatur, totum à constanti benevolentia proficiscitur, ait Val. Max.

Divitiæ, *inquit Salomon Proverb. cap.* 19. 4. addunt amicos plurimos, à paupere autem & hi, quos habet, separantur.

Lucan. *Nulla fides unquam miseros elegit amicos.*

Plutarch. *Muscæ in popinis non manent, si desit nidor: Et vulgares divitum amici non perseverant, si non sit utilitas.*

DAt de Muysen, door seker heymelijck ingeven van de nature, den val van de huysen, daer sy in zijn, konnen gewaer werden, verhalen de schrijvers eenen Melampum met'er daet bevonden te hebben: want siek te bedde liggende, en siende de Muysen met groote hoopen verhuysen, wiert daer door beweegt mede pack en sack te maken, en van daer te vertrecken, ontgaende alsoo den val, die hem andersins, soo 't scheen, soude getroffen hebben. Wat'er van zy, des gedragen wy ons tot de waerheyt, genoegh zijnde dat wy by de gelijckenisse van de Muysen, die wanckelbare en vervallige huysen mijden, afbeelden de vrientschappen van den gemeenen hoop des werelts, dewelcke op hope van voordeel begonnen wesende, terstont als 't anders gaet, gewoon zijn op te houden.

Goedt maeckt veel vrienden, seyt Salomon Proverb. 19. vers. 4. *maer den armen wordt van zijne vrienden verlaten.* Doch de sulcke en zijn den naem van vrienden niet weerdigh: want (gelijck Seneca segt) hy doet de weerdigheyt van de vrientschap te kort, die de selve maer in voorspoet en gebruyckt.

---

1. Timoth. 6. 7.
Wy en hebben niet in de werelt gebracht, 't is openbaer dat wy daer niet en konnen uytdragen.

DE Spin tijdt op de loop wanneer de mueren vallen,
Geen Muys en hout'er huis ontrent de swacke wallen,
Soo haest als iemant sterft, of naerdert tot de baer,
De Luys soeckt ander vleysch, en laet den siecken daer.
Wanneer ons huerhuys valt, of dat de gronden beven,
Al wat ons liefde bood dat gaet ons dan begeven:
Ach! 't vleesch is sonder troost en laet den geest bedroeft,
Wanneer de bange ziel den meesten troost behoeft.

Mortalibus morientes destituimur.

FIla ruinosis abrumpit aranea tignis,
Omnis ab exanimi corpore vermis abit.
Nos miseros! homini quidquid, dum vivit, adhæret,
Hoc hominem, simul ac mors venit atra, fugit.
Cessat honos, abeunt, qui te coluère, sodales;
Cumque tuo finem funere munus habet:
Omnia morte ruunt: cum res opis indiga nostra est,
Hei mihi! tum vastus nil opis orbis habet.

Ecclesiast. 5. 15. *Comme il est sorty du ventre de sa mere il s'en retournera nud, s'en allant comme il est venu, & n'emportera rien ne son travail, auquel il a employé ses mains.*

TOus les fousris s'en vont, quand l'edifice tombe, (be,
Les pous nous vont quiter, quand on nous met en tom-
He! monde ton soulas s'envole, & n'est que vent;
Quant nous, plus que jamais, fait du soulagement.

MORTALIBUS MORIENTES DESTITUIMUR.

DIstinguit amicos extremitas. Sæculi gaudia, ac terrena felicitas, eodem, quo Medici modo, ægrum quum extrema patitur, ac mediâ morte jam natat, deserunt; quum tamen majori, quàm unquam, solatii subsidio, in isto temporis articulo, misero sit opus.

Ecquid igitur futilibus istis adhæremus, aut inhæremus? ad Christum nobis perfugium sit, ille & cum dolor uret in lectulo, & cum mors sæviet in agone, & cum putredo ingruet in sepulchro, & cum justitia Dei exercebitur in judicio, suis haud dubiè affuturus est.

Exclamemus igitur confidenter cum regio Vate, Psalm. 73. 25. Te cum habeam nil equidem moror cœlum, & terram; tametsi enim corpus ac animus deficiat mihi, ac liquescat; tu nihilominus semper solatium ac portio mea, mi Deus.

August. de natur. & grat.

Ubi sunt qui ambiebant currum potestatis? Ubi insuperabiles imperatores? Ubi sunt qui conventus disponebant & festa? Ubi equorum splendidi nutritores? Ubi nunc vestes & ornamenta peregrina? Ubi jocus & lætitia? Ubi exercituum duces? Ubi satrapæ & tyranni? Nonne omnes pulvis & favilla? Nonne in paucis versibus eorum vitæ patet memoria? Memento itaque naturæ, ne extollaris.

DEs menschens uyterste onderscheyt des selfs vrienden. Tijdelijcke vreughden en 't geluck deses werelts handelen met ons, gelijck de Medecijnen met de siecken doen, die de selve, alsse beginnen te ziel-braken, daer laten, en gaen haers weeghs: daer nochtans de arme mensche, in die gestaltenisse, de meeste hulpe en troost van noode heeft.

Het welcke alsoo zijnde, wat gaet ons dan aen, om in dese nietige dingen soo gantsch besiglijcken te woelen? Laet ons tot den Heere Christum ons toevlucht nemen, en aen hem onsen tijdt besteden: hy, en als de pijne ons treffen sal op ons bedde, en als de doot over ons woeden sal in onse verscheydinge, en als de verrottinge ons overvallen sal in het graf, en als Godts gramschap opbranden sal in het oordeel, hy (segge ick) sal de zijne overal, en t'allerstont, by wesen, en de gewisse handt bieden.

Laet ons dan vrijmoedelijck uytroepen met David in den Psalm 73. 25. *Wanneer ick slechts u hebbe, soo en vrage ick niet naer hemel en aerde: wanneer my oock lijf en ziele versmachtede, soo zijt ghy doch, Godt, alle tijdt mijns herten troost, en mijn deel.*

L I I.

Lieven doet leven.

ICk lagh als in het graf, ick was als doot geſchreven,
Eer my u ſoon en ſon, ô Venus, had gemaeckt;
Zijn vleugels gaf u ſoon, u ſon gaf my het leven,
Dies ben ick van een romp een levend dier gemaeckt.
Ick, die verholen was, ben dapper opgeſteken,
Ick, die in 't duyſter lagh vliegh om het helder licht;
Ick, die geen dier geleeck, ben geeſtigh opgeſtreken,
Siet! wat al wonders doet een lodderlijck geſicht.

Amor elegantiæ pater.

TRuncus iners æruca jacet, vivumque cadaver;
Ut tamen hanc Phœbi calfacit igne jubar,
Apparet nivea mox papilionis imago,
Et cœlo, volucris jam nova, carpit iter
Barbarus excolitur, facies nitet altera rerum,
Ut gelidum flammis cor tepefecit amor.
Ergo Dioneæ pectus rude trade magiſtræ.
Et fieri ſi vis ingenioſus, ama.

Cœur ſans flame, corps ſans ame.

J'Eſtois un troncq, n'ayant ni mouvement, ni vie,
Me voila! tout gaillart, par les yeus de m'amie.
Petit fils de Venus, tot feu m'a faict joli,
Jamais au vrai amant le cœur eſt endormi.

Phædrus apud Platon.

Nec ullus adeò ignavus eſt, quem amor non inflammet ad virtutem, divinumque reddat, ut par utro fortiſſimo evadat, nam quod Homerus vim furoremque a Deo quibuſdam heroibus inſpirari ait, hoc amantibus efficit.

Philip Beroal. *Vetuſte Plautinus ſenex amorem Deum munditiarum appellat, eumque nitidis coloribus ait antecellere. Da mihi hominem incultum, ab amore cultiſſimus efficietur, da rudem, ab amore fiet ingenioſus denique ſegnities omnis, ſomnus lethargicus, marcor, ſquallor, incuria, ex amoris contubernio eliminatur.*

Komt niet tot iet, 't is elcx verdriet.

SOo haeſt de vuyle Rups verlaet haer oude vellen,
Soo vliegtſe door het huys, en gaet de menſchen quellen,
Sy wint haer in het bont, of in een ſijden kleet,
En doet tot aller tijdt aen alle menſchen leet.
Als iemant uyt den dreck ter eeren wert verheven,
Die weyt dan al te breet; een ieder dient te beven, (biet,
Hy pocht, hy graut, hy ſtraft, hy ſpreekt met groot ge-
Van kleyn tot groot gemaeckt, is alle mans verdriet.

Stultitiam patiuntur opes.

QUæ nigris æruca diu fuit obſita pannis,
Ecce! novæ formam papilionis habet.
Quæ prandebat olus vili modò vermis in horto,
Atria nunc regum per laqueata volat;
Infeſtaſque dapes, funaliaque ipſa laceſſit,
Inque togis procerum ſordida blatta cubat.
Ex humili fortuna jocans quem tollit in altum,
Omnibus elata fronte moleſtus abit.

Il n'eſt orgueil, que de pauvre enrichy.

CE papillon, eſtant n'a guere un ver de terre,
Aux veſtemens royaux ſe maintenant enſerre.
Jamais ne trouverez un ſi facheux humeur,
Que d'un petit galant monté en grand honneur.

Memini me legere lepidam deſcriptionem amantis
Dominæ ſuæ propinquantis, quam ex Gallico
quodam auctore hic adſcribere viſum.

Celuy, dit il, qui voit de loin venir celle qu'il ayme, il redreſſe le collet de ſa chemiſe, agence le bonnet ſur la teſte, retrouche ſes mouſtaches, redreſſe ſon manteau ſur les eſpaules, ſe léve ſur la pointe de ſes pieds, monſtre un viſage joyeus, & ſemble qu'il ſe renouvelle de tout, pour ſe rendre agreable aux yeux de ſa dame.

DE Bucephalo, Alexandri Magni equo memoriæ proditum est, eum, cum nudus esset, equisonem, nihil reluctando, admittere solitum; regiis verò phalaris ornatum, neminem, nisi regem ipsum, ferre voluisse, in reliquos sævisse. Eodem modo plurimos hominum affici, prudentiores notant. Plerumque videas fælicitatis ac moderationis dividuum contubernium esse, ait Valer. Difficilius est reperire virum, qui bona pulchre ferat, quàm qui mala: illa enim luxuriam & impotentiam multis, hæc verò moderationem adferunt, ait Xenophon: pauci, qui multum vini ferant; pauciores qui, dulci fortuna ebrii, non labantur. Magnæ fælicitatis est, inquit Curtius, a fælicitate non vinci. Da mihi circumspectum virum, tamen inter multa obsequia fortunæ, non satis cauta mortalitas. Novi ego duos, quorum alter mendicum in famulum, alter ancillam in uxorem sibi assumpserat, ut memoria scilicet beneficii magis obsequentes experiretur. falsus est. Ille, quod proprium mendicorum est, ventre curato, nihil curabat: illa protinus fit fœtâ truculentior ursâ, at miser ille, dum

Ancillam voluit ducere, duxit heram.

Claud. *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.*
Seneca *Fortuna nimis quem fovet, stultum facit.*

EEn landt (seydt Salomon Proverb. 30. 21.) wert door drederley saken onrustig, en het vierde en kan 't niet verdragen: een knecht wanneer hy Koninck werdt, een sot wanneer hy broots te sat werdt, &c. Een boose vrouwe wanneer die ten echte genomen werdt, een dienstmaeght wanneer die haer vrouwen erfgenaem wert.

Men schrijft van Bucephalo, het peert van Alexander de Groote, dat het, als 't slecht en ongeciert uyt den stal quam, de stalknechten toeliet op hem te klimmen: maer als het selve met het koninckljck cieraet kostelijk omhangen was, en mocht'er niemant ontrent komen, als de Koninck selfs.

Dusdanigh is den aert byna van alle menschen: arm sijnde, zijn sy kleyn in haer oogen; maer soo haest sy wat beter vermogen, werden sy als onverdraegelijck, en willen haer slechte vrienden niet kennen.

Ick hebbe wel eer twee luyden gekent, den eenen nam eenen bedelaer van de straet, en stelde hem over sijn saken: den anderen trouwde sijn meysjen, beyde om gewilligen en nederigen dienst van hun te trecken.

Wat was'et? de bedelaer sijnen buyck besorght hebbende, liet voorts fiolen sorgen, en soo haest hem de kruymen begosten te steecken, speelde hy dapperlijk de beest. Het meysjen des nachts de vrouw zijnde, en wilde voor al des daegs het jongwijf niet wesen; en steld'et soo aen, dat de goeden man sijn hooft klonde.

Soo iemant brengt een slorr ter eer,
Sy speelt de juffrou al te seer.

Soo qualijck konnen geluck in matigheyt te samen woonen.

Openb. 21. 5. *Siet ick maeck'et al nieu.*

EEn romp, geen dier gelijk, een maeksel sonder wesen
Is tot het schoon verwelf des hemels opgeresen;
En dat maer in het stof, maer in het duyster lagh,
Heeft nu geen ander vreught als in den hellen dagh.
Op, mijn gedachten, op: die in den hemel stijgen,
Die moeten over-al een ander wesen krijgen:
Wel aen dan, weerde ziel, verliet den ouden mensch,
Dat is mijn eenigh wit, dat is mijns herten wensch.

Ecce! nova omnia.

TRuncus iners Æruca fuit, nunc alba volucris
Ambrosium cœli carpere gaudet iter.
Anteà vermis erat, mutatio quanta, videtis;
Corporis antiqui portio nulla manet.
Vestis, opes, habitus, convivia, fœdera, mores,
Lingua, sodalitium, gaudia, luctus, amor,
Omnia sunt mutanda viris, quibus entheus ardor,
Terrenæ decet hos fæcis habere nihil.

2 Corinth. 5. *Soyez nouvelle creature.*

CE Papillon n'avoit jadis façon de beste,
Mais montre maintenant des aisles, pieds, & teste,
Comme animal formé, dressant son vol en haut
Changer toi, ô Chrestien, de tout en tout il faut.

ECCE! NOVA OMNIA.

VIri pii, dum hominis Christiani excellentiam describunt, non hominem tantum à bestia differre asserunt, quantum homo spiritualis à carnali. Id si verum est, quid mirum si Scriptura, & ejusdem administri indies tantopere nos admoneant, ut hominem istum veterem, totum & integrum, cum omnibus attributis, ac qualitatibus exuamus? Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, (*inquit Ezech. cap.* 18. 33.) & facite vobis cor novum & spiritum novum. *Serpentes, cum senectutem exuunt, cutem integram deglubere, memoriæ proditum est; adeò ut exuvias viator conspiciens, integrum sese serpentem videre existimet; idem sanè in nostri renovatione exigit Deus. Difficile ac durum id esse, quis non fateatur? At sanè regnum cælorum vim patitur (ait Salvator) & violenti rapiunt istud. Tria tantummodò vestimentorum genera sunt piis, aut in veste nigra iis lugendum, aut in rubra persecutio toleranda, aut in nivea triumphus agendus. Nihil referre putemus, cujus coloris sint vestes, quas hic gerimus, dummodò tandem veste nivea conspicui, in æternum cum Christo gaudeamus.* Annue summe Deus.

2 Corinth. 5. 17.

Si quis sit in Christo, nova sit creatura, vetera transierunt, ecce! nova facta sunt omnia.

Ephes. 4. 21.

Despouillez le vieil homme; quant à la conversation precedente, & soyez renouvellés en l'esprit, revestus du nouvel homme.

EEnige Godsalige mannen, beschrijvende de sonderlinge uytnementheyt van een recht Christen, verklaren dat'er niet so grooten onderscheyt en is tusschen een beest, en een mensche, als'er is tusschen onsen verdorven aert, en een recht Christelijk en vernieuwt gemoet. Het welck alsoo zijnde, soo en is'et niet te verwonderen, dat wy dagelijcks soo ernstelijk werden vermaent, door de gene die ons Godes woordt uytdeelen, om dien ouden mensche, met sijnen geheelen aerdt en eygenschappen, gantsch en al te verleggen. *Doet van u alle overtredinge* (seydt de Propheet Ezechiel cap. 18. 33. *daer ghy mede overtreden hebt, maeckt u een nieu herte, en eenen nieuwen geest.* Men houdt dat de slangen, nu veroudt zijnde, haer huyt geheel en al uyt treecken; invoegen dat een reysende man het verworpen vel in sijnen wegh siende liggen, niet beter en weet, of hy en siet een geheele slange. In gelijker voegen dienden onse oude huyt gantsch en al afgestroopt, en de vernieuwinge in al ons doen en laten ingevoert te zijn. Dat het selve gantsch beswaerlijck is, weten wy alle: maer het rijk der hemelen wert ingenomen by de geweldige. 't Is met de ware Christ-geloovigen alsoo gestelt, datse ofte rouwe moeten dragen in een swart kleedt; ofte vervolginge lijden in een roodt kleedt; ofte verheerlijkt staen in een wit kleet. Wat leyt'er aen hoedanigh ons kleet hier zy, als ons maer hier namaels mach geweiden die witte kleedinge, duerende in der eeuwigheyt? Daer toe ons helpe de eeuwige en eenige Godt, door sijnen lieven Sone Jesum Christum in eeuwigheyt geprsen. *Amen.*

Op 't ſelve Beelt, een anderen ſin.

Dan. 12. 2. *Die onder de aerden liggen en ſlapen, ſullen opwaken.*

ALs ons beſchijnen ſal die grooten dagh des Heeren,
Den booſen tot verdriet, de vromen t'ſijner eeren,
Dan ſal het van den ſlaep al worden opgeweckt,
Dat in het duyſter graf te voren lagh geſtreckt;
Dat maer een worrem ſcheen in dit ellendigh leven,
Sal ſtijgen in de lucht en in der hooghte ſweven;
Godt Vader, Godt de Soon, en Godt de reyne Geeſt,
Maeckt tegen deſen dagh ons herten onbevreeſt.

Æternitas.

CUm ſuprema dies rutilo graſſabitur igni,
Perque ſolum ſparget fulmina, perque ſalum;
Protinus erumpet gelido pia turba ſepulchro,
Et tolletur humo, quod modò vermis erat:
Hic, cui ſquallor iners, cui pallor in ore ſedebat,
Veſte micans niveâ conſpiciendus erit.
Alma dies optanda bonis, metuenda profanis,
O ades, & parvum ſuſcipe Chriſte gregem.

Job. 19. 25. *Dans ma chair je verray mon Dieu.*

BIen que je ſois enclos en ceſte ſupulture,
Un jour m'eſveillera; car ceſte mort ne dure:
Un jour m'eſlevera en haut de ces bas lieux,
Des aiſles me donnant pour m'en voler aux cieux.

ÆTERNUS NON ERIT SOPOR.

Johan 5. 28. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in quâ omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem judicii.*

Auguſt. in Zach. *Reſurgent ſanctorum corpora ſine ullo vitio, ſine ullâ deformitate, ſine ullâ corruptione, in quibus quanta facilitas, quanta felicitas erit!*

Schonæus ex D. Hieronymo:

Seu vigilo intentus ſtudiis, ſeu dormio; ſemper
Judicis æterni noſtras tuba perſonat aures.

EMBLEMATA
M O R A L I A
E T
OECONOMICA.

Virgilius :

Omnia vertuntur , certè vertuntur amores.

I.

KOmt hier mannen en ghy wijven,
Die, wanneerje zyt gepaert,
Dickmaels fijt gewoon te kyven,
Dickmael toont u wrangen aert;
Leert hier van de boom-gewaſſen,
Leert hier uyt het woeſte wout,
Leert op u geſelſchap paſſen,
Siet! dat doet het quaſtigh hout.

Let op deſe Dadel-boomen,
Die met beeken afgeſneên,
Sijn als bruggen op de ſtroomen,
Mits ſy hellen tegen een.
Echte lieden, lieve paren,
Soo ghy in den Echten ſtaet
Liefd en Eendracht kunt bewaren,
Niet dat u te boven gaet.

Batillius:

PAlmarum hinc illinc pontis ceu fornice ducto,
Amnem intermedium fœmina maſque tegunt,
Ultro dum oppoſitos mas inde, hinc fœmina ramos
Curvantes, ſibi ſe conſociare petunt,
Ire & in amplexus exoptatoſque hymeneos,
Quâ frondoſi oculi ſunt in amore duces.
Jam mihi non aliæ firment connubia flammæ,
Præferat his omnem non aliunde puer.
Pronuba jam caſtos palma una accendat odores,
Cedat & ipſa ſuas ſpinea tæda faces.

Greg. Richterus in Epiſtola dedicatoria axiom. Eccleſ. ad matrimonium myſticum Chriſti & Eccleſiæ, hoc ipſum Emblema non minus pie, quam argute tranſtulit.

De naturâ hujus arboris videndus omnino

Plin. lib. 13. cap. 4. Johan. Rerum lib. hieroglyph. 50. cap. 10. ubi Diophanem autorem Græcum, & Georgica Florentini citat, qui multo de Palinæ amore conſcripſit, eamque contabeſcere maris deſiderio, quod, modò radices verſus eum porrigendo, modò verticis in eum proclinatione, aliisque affectuum ſignis non obſcure profitetur.

II.

ALs het Viſje leyt gevangen
  Daer het noyt te voren lagh,
Strax ſoo krijgt'et groot verlangen
  Om te weſen daer het plagh;
Maer een ander, afgedreven
  Van de Maes of van den Rijn,
Komt ontrent de fuycke ſweven,
  En begeert'er in te zijn.
Wie heeft vreemder ding geleſen?
  Noyt en is de menſch geruſt.
Is'et niet een ſeltſaem weſen?
  Niemant heeft'er vollen luſt:

Schoon men komt tot hooge ſtaten,
  Schoon men heeft geduchte macht,
Schoon men krijght oock groote baten,
  Noch is't dat men meerder wacht.
Vrienden, laet u vergenoegen
  Met dat u den Hemel geeft,
Wilt u na de reden voegen,
  Dat is 't beſte datmen heeft.
Waerom wenſchen, hoopen, ſchromen?
  Waerom altijt weder aen?
Schoon ghy mocht'et al bekomen,
  't Kond u dan oock ſlimmer gaen.

Quin & hoc modo applicari poterit ſimilitudo:

Piſcis cum modum ingrediendi naſſam videat, egrediendi non videat, & nihilominus ingrediatur, piſcatoribus fit præda: non eſt ergo ſuſcipiendum negotium, niſi prius perſpectâ ratione quâ te poſſis inde rurſus explicare: nec enim labyrinthi ingrediendi ſunt ſine filo, quo ſecurus poſſis redire.

Cicero:

Nemo eſt, quin ubivis, quam ibi, ubi eſt, eſſe malit, nam ſuam quiſque conditionem miſerrimam putat, cum tamen contentum ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt certiſſimæque divitiæ.

III.

Siet doch eens in desen poel
Was te voren geen gewoel,
Geen geruchte, geen geschil,
Alle dingen waren stil,
Al de vogels sonder nijt,
Al de vogels sonder strijt,
Maer een schreeuwer met'er vlucht
Hier gevallen uyte lucht,
Maeckte, door sijn hees geschal,
Twist en oproer over al,
Maeckte dat het gantsche rot
Quam gesprongen uyt het kot,
Quam soo fel hier in gestort
Dat het water troubel wort.
Het is nut te sijn gelooft
Dat een vys, een selsaem hooft,
Dat alleen een eenigh man
Gantsche Ryken stooren kan;
Dan het is oock wel gesien
Heden en in ouden tyen
Dat een eenigh hooft gevelt
't Gantsche lant in ruste stelt.

TUm fluvialis anas ſine murmure ludit in undis,
Cum ſibi vicinum non videt eſſe marem;
Irruat in medias ſi maſcula forte volucris,
Fit ſonus, & ſtagnat turbida fæce palus.
Cuncta licet ſileant, tamen efficit unus & alter,
Vulgus ut inſanâ ſeditione fremat:
Tolle duces ſceleris, mox cætera turba quieſcet:
Qui ſapit, hîc tantum lilia ſumma metit.

Exempla vide in Abſolone, 2 Samuelis 18. 16. in Seba, 2 Samuelis 20. 22.

Ariſtotel. 5. Polit. cap. 4.

Nobilium factiones trahunt ad ſe & in partes rapiunt univerſum etiam populum.

Lucanus:

Procerum olus hoc cuncta ſequuntur, humanum paucis vivit genus.

Claudianus:

Scilicet in vulgus manant exempla potentum,
Utque ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.

Cicero:

Auferendi de medio autores non tam ulciſcendi cauſa, quam ut in præſens documentum ſtatuas, ne quis talem amentiam velit imitari. ad Brutum Epiſt. 15.

AMOR

IV.

Siet wat het Vier vermagh! het doet de ſtege duygen
Sich voegen tegen een, en in de mate buygen,
Hoe ſeer de Kuyper klopt, het Vier is meer als dat,
Het Vier verheelt het werck, en maeckt een bondig vat.
Wat is van echte trouw, en van de rechter-handen?
Wat van het bruyts juweel en alle diere panden?

Wat is't et of de jeught gaet trouwen in de kerck!
't Is al maer water-verf, 't is al gebroken werck:
De liefde bint het volck, de liefde voeght de zielen,
Die ſonder dat verbant in duyſent ſtucken vielen:
Brengt liefde, ſoete jeught, ontrent de weerde trouw;
Want ſonder dat behulp en is't et maer berouw.

Ambroſ. de Offic. lib. 3.

Solatium hujus vitæ eſt, ut habeas cui pectus tuum aperias, cui arcana communices, cui ſecreta tui pectoris committas, ut colloces tibi fidelem amicum, qui in proſperis gratuletur tibi, in triſtibus compatiatur, in perſecutionibus adhortetur.

Philippus Beroaldus in orat. in principio enarrationis Propertii:

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magiſtratus, quod in mundo ſol, hoc inter mortales eſt Amor. Navigium ſine gubernatore labaſcit, civitas ſine magiſtratu periclitatur, mundus ſine ſole tenebricoſus efficitur, & mortalium vita ſine amore vitalis non eſt.

V.

WAnneer het Uyrwerck niet en ſlaet,
Maer dat alleen de wijſer gaet,
Soo wort'et niet te licht ontſtelt
Gelijck de daet en reden meldt:
Maer als het al den gantſchen dagh
Is beſigh met een ſtaegen ſlagh,
Soo feylt'er ſchier aen yder radt
Gedurigh ick en weet niet wat.
Wie doen, en efter ſwijgen kan,
Dien houd ick voor een ſeker man
Aen wie men vry een groot beſlagh
Oock ſonder ſchroom betrouwen magh
Maer die ſchier niet ter werelt doet
Als dat een yder weten moet,
Die is (het ſy men liefde pleeght
Of dat men groote dingen weeght)
Die is ondienſtigh over al,
En baert alleen maer ongeval.
Wel leert dan ſwijgen, ſoete jeught;
Want ſwijgen is een ſchoone deught.

Val. Maximus:

Taciturnitas optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum.

Cato:

Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum.

Ovidius:

Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus;
At contra gravis eſt culpa, tacenda loqui.

Seneca Epiſtol. 16.

Nihil æque proderit, quam quieſcere, & minimum cum aliis loqui, plurimum ſecum.

Ambroſ. lib. 1. de Offic.

Quamplures vidi loquendo in peccatum incidiſſe, vix quemquam tacendo: ideoque tacere noſſe difficilius eſt, quam loqui. Scio pleroſque tacere neſcire: ſapiens eſt, qui novit tacere.

ALTE

V I.

Danck heb ô Wijngaert, oude ſtam,
Dat ick een reys ſoo verre quam
Dat ick mijn eygen wortel had,
En ſoogh voortaen mijn eygen nat.
Nu wil ick naer een ander dal
Daer ick mijn eygen weſen ſal.
De vryheyt is te grooten goet,
De vryheyt is te wonder ſoet;
Wat hangt hy aen een ander man
Die van ſijn eygen leven kan?

Seneca:

Omnium quidem occupationum conditio miſera eſt, eorum tamen miſerrima qui ne ſuis quidem occupationibus laborant, ad alienum dormiunt ſomnum, ad alienum ambulant gradum, ad alienum comedunt appetitum.

Horat.

Quiſnam igitur liber eſt? ſapiens, ſibique imperioſus,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Plautus:

Omnes profectò liberi libentius ſumus, quam ſervimus,
Acerba enim eſt omnis homini ingenuo ſervitus.

Seneca:

Inæſtimabile bonum eſt ſuum fieri.

Cæſar. lib. 3. de bello Gall.

Omnes homines libertati ſtudent & conditionem ſervitutis oderunt.

VII.

Siet hier den grooten Walle-vis,
Siet wat een monster dat het is,
Siet hier dat onbelompen vee,
Het schijnt een eylant in de zee,
En efter wort het dier gewont
Alleen maer door een gauwen vont,
Het wort gevangen en geschent
Oock in sijn eygen element,
En dat noch van een schippers gast
Die nau acht voeten hoogh en wast.
Vraeght iemant hier de reden van?
Wat is'et dat ick seggen kan,
Als dat gewelt en groote kracht
Wort inder haest tot niet gebragt,
't En sy dat wysheyt voor en nae,
't En sy heleydt te roere stae.
Want anders siet men dat gewelt
Door eygen krachten wort gevelt.
Ghy bout dan niet op groote macht,
En min noch op uw eygen kracht;
Maer doet uw saecken met verstant,
Want dat is vry al vaster hant.

Cicero:

Non viribus, non velocitate aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio & sententiâ.

Valerius Flaccus:

——*sæpe acri potior prudentia dextrâ.*

Cicero:

Parum sunt arma foris, nisi sit consilium domi.

Idem:

Cedant arma Togæ.

Gallicum Adagium:

Mieux vaut engin que force.

Italicum proverbium:

Buona la forza meglio l'ingegno.

Horat.

Vis consilii expers mole ruit suâ.

DAT

VIII.

ICk hebbe goet verſtant van al de keucken-ſtreken,
Dies kan ick van gebraet en van geſoden ſpreken;
Wel hoort dan eens een woort, en neemt'et vlijtig aen,
Al komt'et van een kock, het kan oock verder gaen.
Indien u vet ontbreeckt om u gebraet te droopen,
Soo wacht u, watje doet, van mager vleys te koopen;
Een blauwen ſchapen-bout en wil geen ſchralen heert,
Maer vleys dat mager is dat eyſt een vetten weert.
My dunckt, heminde vrient, ghy ſijt niet wel te vreden,
En ſegt (nae dat het ſchijnt) dit ſijn maer keucken-reden;
Ick bidde, neemt gedult, en ſwijght een weynigh ſtil,
Ghy ſult'et haeſt verſtaen waer dat ick henen wil:

Al ſpreeck ick, lieve maet, alleen maer van het koken,
O vryer, let'er op, het is tot u geſproken:
Het is een korte les, u dienſtigh in de min,
U dienſtigh boven al omtrent het huyſgeſin.
Kont ghy een teere maeght niet bieden goede dagen,
Al wat ick bidden magh, ſoo wacht'et haer te vragen;
Want ſooje my gelooft, die vry dit ambacht kan,
Het vleys dient vet te ſijn, of boter in de pan:
Soo ghy mijn raet veracht, en wilt noch efter trouwen,
Ick ſtel het voor gewis, het ſal u naemaels rouwen:
Ey! wat een ſlecht beleyt, en wat een mal bedrijf;
Om een lid wel te doen ſoo lijt het ganſche lijf.

QUam miſer iſte Coquus, cui nil pinguedinis olla
Servat, & aſſanda eſt cui male paſta caro!
Non illi grato redolet nidore culina,
Splendida non liquido tingitur offa garo.
Quam miſer iſte Procus, cui nil habet arca, cuique
Culta puella domum, ſed ſine dote, venit!
Ille quidem lætas numerat pro tempore noctes,
At miſeros poterit quis numerare dies?
Ergo puer totis hæc dogmata conde medullis,
Vivere ni dura conditione velis.
Macra foris ne ſume, domi ſi pinguia deſint;
Si bonus eſſe Coquus, ſi Procus eſſe velis.

IX.

WAnneer de vogel is verſtelt,
En ſtaet en huppelt op het velt,
Met ſtricken om het been gevat,
Soo wort hy des te lichter mat,
Soo lijt hy des te meerder pijn,
Vermits de banden enger ſijn;
Want hoe hy meer en harder ſpringt,
Hoe dat het garen harder dwingt:
Dus blijft hy, nae een lang gebaer,
Ten proye van de vogelaer.
Indien dat noot of tegenſpoet
Komt iemant prangen aen de voet,
Die maecke niet te grooten druck;
Maer buyge naer het ongeluck:
Want die het leet onwilligh draeght,
En wort maer des te meer geplaeght;
Maer die hen voegen naer het pack,
Gevoelen minder ongemack.

Dum cadit in pedicas, quas callidus abdidit auceps,
Clauſaque captivo crure tenetur avis,
Saltat, & inſanis clamoribus aëra complet,
Nec minus alarum verbere pulſat humum.
Quid facis infelix? aut quid tua crura fatigas?
Vincla reluctantem te magis arcta premunt.
Difficili ſi forte loco te vita locavit,
Munus & haud æquè conditionis obis,
Perfer, erit medicina tuis patientia damnis,
Perfer, erit levius quod benè fertur onus.

Egeſip. lib. 11. cap. 9.

IN ipſis agreſtibus feris arctiſſima vincla, ſi ſe excitent, imprimuntur, ſi quieſcant, relaxantur. Nihil enim tam exaſperat fervorem vulneris, quam ferendi impatientia.

Seneca:

Neceſſitatis non aliud effugium eſt, quam velle quod ipſa petit.

Idem:

Gravia ſcite ferentes minus lædunt.

Gellius:

Feras, non culpes, quod vitari non poteſt.

Arn. Ferron.

Neceſſitati parere ſemper ſapientis eſt habitum.

PAUPER

X.

W'Aerom koomje boven drijven
Jonge Bliecken kleyne vis?
Gy mogt beter onder blijven,
Daer u eygen wooning is:
Boven vliegen groote Meeuwen
Met een wonder fel geraes,
Die gedurig komen schreeuwen
Om te grijpen eenigh aes?
Laet daer groote vissen komen,
Laetse stijgen in de lucht
Die geen grage vogels schromen,
Noch voor grijpers sijn beducht.

Alderhande kleyne dieren
Sijn beneden alderbest,
Daer is't datse mogen swieren,
Daer is doch haer eygen nest:
Als een Blieck hem meynt te dragen
Soo, gelijck een Walle-vis,
Dat sijn voor hem wisse plagen,
Mits hy knap gevangen is.
Als een minder meynt te plegen,
Dat een meerder heeft bestaen;
Dat is hem gansch ongelegen,
Want het doet hem t'onder gaen.

Ovidius:

Quid fuit ut tutas agitaret Dædalus alas,
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe, quod hic altè, demissius ille volaret,
Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intrà
Fortunam debet quisque manere suam.

Juvenalis:

Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Ovidius:

Pauper amet cautè, timeat maledicere pauper;
Multaque divitibus non patienda ferat.

XI.

HEt Roosje kinders, datje siet
En dat soo rooden knopjen hiet;
Dat is een schoon, een bly gewas,
Maer al te vluchtigh, al te ras,
Het is gelijck u teere jeught,
Dat is te seggen, korte vreught:
Geen dagh hier opter aerden daelt,
Geen Son hier in de werelt straelt,
Of 't mist gedurigh dit en gint
Daerom de plucker dat bemint;
Het gaet te niet, terwijl het groeyt;
Het wort verlept, oock als het bloeyt,
En, schoon het dunckt ons wonder eel,
Sijn trosje wort een dorre steel.
Siet Vrysters, met den snellen tijt,
Die staegh en ongevoelick glijt,

Soo worden blonde vlechten grys,
Soo worden blyde sinnen vys,
Soo worden roode lippen blaeu,
Soo worden schoone wangen graeu,
Soo worden rappe beenen stram,
Soo worden vlugge voeten tam,
Soo worden vette leden schrael,
Daer leyt de schoonheyt t'eenemael.
Daer komt de rimpel in het vel,
Ach wegh is dan het minne-spel.
Ons leven neemt allenxen af,
Wy gaen gedurigh naer het graf,
En even met dit eygen woort
Soo gaen ons snelle dagen voort.
Siet maeght of vryer, wieje sijt,
U bloemken is van korten tijt.

VIta Rosa est, dum surgit, abit: breve tempus utrique est:
Hei mihi! Lux partem quæque decoris habet.
Viventes morimur, morientes vivimus; ingens
Portio mors vitæ portio vita necis:
Labitur orta dies, &, dum venit, hora recedit.
Quid fugiam mortem? me mea vita fugit;
Protinus incipiam non mobilis esse movendo,
Et vix dum cœpi vivere, vita fugit:
Nos miseros vitæ quid de brevitate queramur?
Dum queror, hoc ipso tempore vita fugit.

XII.

Siet wat een seldsaem ding! 'ken worde niet gedreven,
Maer kan, al naer ick wil, in alle boomen sweven,
Daer is geen wacker oogh, dat op de netten loert,
Daer is geen vogelaer, die aen het garen roert,
Daer is geen quackel-been, geen loose vogel-pijpen,
Geen ander slim beleyt, om my te mogen grijpen;
In 't korte, niet een mensch die op het vangen past,
En des al niet te min soo ben ick efter vast;
Ick ben, 'k en weet niet hoe, ick ben eylaes! gevangen,
Ick blijf, eer ick het weet, in dese stricken hangen;
Vraegt iemant hoe het komt? wel hoort'er reden van,
Misschien of mijn verdriet een ander dienen kan:

Schoon ick geen Vleder-muys geen Uyl en was geschapen,
Noch was ick in der nacht onwilligh om te slapen;
Noch socht ick over al in 't duyster mijn bejagh,
Hoewel mijn grilligh oogh in 't duyster niet en sagh.
Nu ben ick hier verstelt, onseker wat te maken,
My dunckt 't is buyten hoop hier uyt te mogen raken;
Nu roep ick met verdriet, och waer ick in den nest!
Dat is een jonge wulp, en alle vogels, best.
De nacht, de nare nacht die heeft gewisse lagen,
De nacht, de nare nacht die brengt gewisse plagen;
Gelooft'et, die het raeckt; Al wie by nachte loopt,
Die pleegt sijn mallen lust tot hy het eens bekoopt.

Alio sensu:

Lina vides, manibus quæ non trahit improbus auceps,
Ipsa movet casses, ut capiatur, avis.
Rete boni, Princeps, sit Principis istud imago,
Quem scelus immitem, non levis ira, facit.
Non privata tibi gladium vindicta ministret,
Sed velut invito concidat ense reus.
Fac toties aliis tractanda negotia mandes,
Exercet quoties carnificina reos;
At quoties aliquis merito decorandus honore est;
Tunc ades, & larga præmia funde manu.

Plaut. Bacch.

Illecebrosius fieri nihil potest, nox, mulier, vinum
Homini adolescentulo.

Ovidius:

Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent;
Illa pudore vacat, Liber amorque metu.

XIII.

VRienden, het ſijn nutte ſaecken,
Dat'er aen het dorre ſtrant
Staet een hoogh, een vierigh baken,
Dat geheele nachten brant;
Want als iemant komt gevaren
Midden uyt de woeſte zee,
Midden uyt de ſtoute baren,
't Wijſt het ſchip een goede ree.

Dit is recht het eygen weſen
Van een vroom en achtbaer man,
Die ten Hemel-waerts gereſen
Voor een Baken ſtrecken kan.
Laet u licht, ô Chriſten, rijſen,
Laet het ſchijnen over al,
Ghy moet aen de werelt wijſen,
Hoe en waer men varen ſal.

Hugo de clauſtro Animæ lib. 3.

SIc luceat lux veſtra coram hominibus; id vero ex hoc fit, cum apparet miſericordia in affectu, benignitas in vultu, humilitas in habitu, modeſtia in cohabitatione, patientia in tribulatione.

Greg. ſuper Ezech. homil. 5.

Qui in occulto bene vivit, ſed alieno profectui minime proficit, carbo eſt. Qui vero in imitatione ſanctitatis poſitus, lumen rectitudinis ex ſeſe multis demonſtrat, lampas eſt: quia ſibi ardet, & aliis lucet.

Seneca:

Numquam eſt mutila opera civis boni.

Nam

Utile etiam exemplum quieſcentis.

Plinius Paneg.

Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri poſſe.

Ovid:

Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur,
Cum judex, alios quod monet, ipſe facit.

QUI

X I V.

A Ch! wat heb ick met verlangen
  Menigmael hier op gelet,
Hoe ick vogels mochte vangen
  Met dit eygen Vincke-net;
Maer al wat ick heb begonnen,
  Wat ick immer heb beſtaen,
Noyt en heb ick iet gewonnen,
  Noyt en heeft'et wel gegaen;
Dan had ick te bloot geſeten,
  Dan begon ick al te vroeg,
Dan had ick de ſlach vergeten,
  Dan en trock ick niet genoeg,
Dan was 't al te ſtueren weder,
  Dan te klaren Sonne-ſchijn,
Noyt en quam'er vogel neder,
  't Scheen het wilde nimmer zijn.

Vraegt'er iemant nae de reden,
  Waer aen dat het ſchorten mocht?
Geenſins aen mijn rappe leden,
  En noch minder aen de locht:
Macker hoort eens ſonder jocken,
  Hoort den gront van mijn verdriet,
Vincken moeten Vincken locken,
  Sonder Vincken vangt men niet;
Vincken heb ick nu gekregen,
  Daer ick mede Vincken mag,
Nu ſoo komt'er Vinck geſegen,
  Daer men eerſt geen Vinck en ſag.
Dit, ô vrient, dit moetje dincken,
  Anders zijt gy my te dwaes,
Niemant vinckt'er ſonder Vincken,
  Niemant viſt'er ſonder aes.

Calph. Eclog. 7.

O Utinam nobis non ruſtica veſtis ineſſet!
Vidiſſem propius mea numina, ſed mihi ſordes
Nudaque paupertas, & amaro fibula morſu
Obſuerant.

Juvenalis ſat. 3.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.

XV.

Wanneer de Vos soeckt over al,
Waer dat hy roof bekomen sal,
Soo hy dan komt ontrent het ys,
Soo is het Vosje wel soo wijs,
Al voren door een snel gehoor,
Al voren met een wacker oor,
Te proeven uyt den water-slag,
Hoe dick de schorse wesen mag,
En vint het dan het ys te swack,
Soo hout ons Reyntje sijn gemack,
Soo blijft het daer het eerstmael was,
Om niet te vallen in de plas.

Gy, die in nieuwen handel treet,
Daer gy de gronden niet en weet,
Of onder vreemde lieden koomt,
Het is u nut te zijn beschroomt,
Het is u dienstig traeg te zijn,
En noit te bouwen op de schijn:
Gy neemt dan noit iet by der handt,
Of steeck u vinger in het landt,
En let eerst hoe de bakens staen,
Eer dat gy verder poogt te gaen;
Want nieuw beslag, en groote spoet
En dede noit sijn meester goet.

Cornelius Gallus:

Eventus varios res nova semper habet.
Insidiis novitas semper amica fuit.

Seneca Oedip.

Cnossium regem timens,
Alta dum demens petit,
Artibus fidens novis,
Certat & veras aves
Vincere, ac falsis nimis
Imperat pennis puer;
Nomen eripuit freto.

X V I.

Vrienden, die dit dier besiet
Dat men Salamander hiet,
Let eens met een snegen geest,
Let eens naerder op het beest,
Let eens wat'et hier beduyt,
En dan treckt'er voordeel uyt.
Als het dondert, als het raest,
Als de wint geweldigh blaest,
Als het stormt uytte lucht,
Soo dat al het wout versucht,
Dan soo is het monster wel,
Dan soo soeckt'et enckel spel;
Maer als sich een hellen dagh,
Schoonder opent alsse plagh,
Als de sonne lustigh schijnt,
Dan is't, dat het sit en quijnt,
Dan is't, dat het sit en pruylt,
Dan is't, dat het sit en schuylt,
In een diep, en duyster gat,
Daer noyt vrolick dier en sat.
Dit is recht een nijdigh mensch,
Want die krijght sijns herten wensch
Als het elders qualick staet,
Als het iemant tegen gaet,
Hy is dan eerst recht verblijt,
Als de gantsche buerte krijt:
Maer indien het soet geluck
Komt versachten haren druck,
Soo dat yder vrolick wert,
Siet! dan treurt sijn vinnigh hert,
Siet! dan staet hy bang en siet,
Gansch onlustig, vol verdriet,
Vol gequel, en wrang berou
Of hy zielen pijnen sou.
't Is voorwaer een arrem man,
Die noyt vrolick wesen kan,
Dan als iemant sit en klaegt,
Of een diepe smerte draegt;
Of die eenig sit en treurt,
Als sijn vrient iet goets gebeurt.
Vrienden, wat ick bidden mag,
Hout u vry van dit bejag,
Gunt u naesten al het goet,
Dat hem Godes segen doet,
Maeckt u van dit monster vry:
Droef met droef, en bly met bly.

Poeta quidam vetus in Anthologiâ, sect. 1. tit. Invidiam,
Si quis odit ipse quos amat Deus,
Se prodit ipsum quod fiet stultissimis,
Adversus ipsum namque sese amat Deum,
Ex invidia hauriens bilem acerrimam.
Amare oportet hos, Deus quos ipse amat.
Nazianz. de Invidis:
Alienam felicitatem suum interpretantur infortunium.

Cum sine nube dies, cum tristia fulgura cessant;
Tunc fera, tunc volucris, tunc pecus omne salit.
Sola cavis moribunda gemit Salamandra sub antris,
Sola tremens, duram corpore plangit humum.
Tristia nulla videt, tristi tamen ingemit ore
Invidus, & mœstâ ducit in urbe choros.
Ah miser est, nullis fletum qui fletibus auget!
Ah mala sunt, si quis gaudia solus habet.

XVII.

DE Perſé-bnnm het vrneg gewas,
Dat bloeyt gemeenlick al te ras,
Soo dat het licht ſijn blnem verlieſt,
Wanneer het in de lente vrieſt.
Een ander bnnm, nae mijn verſtant,
Is wijſer hnut, als deſe plant,
Om dat het nnit ſijn lnnf en ſchiet,
Vnor dat het grnene hnnmen ſiet.
Het is heſwaerlijck aen te gaen
Dat niemant nit en heeft beſtaen;
Want wie'er pleegt een nieuwen vnnt,
Die brant wel licht ſijn hnllen mnnt,
En is'er dan een ſneger gaſt,
Die heter np de tijden paſt,
Die ſiet men dat de vruchten treckt
Van dat een ander heeft nntdeckt;
Dus gy, die dit en gint beſtaet,
Siet datje niet te ras en gaet,
En weeſt niet van te loſſen aert,
Maer let hoe dat een ander vaert.

Seneca Agam.

PRoin quidquid eſt, da tempus ac ſpatium tibi:
Quid ratio nequit ſæpe ſanavit mora.

Seneca:

Si quid bene factum velis, tempori trade.

Statius:

Da ſpatium tenuemque moram, male cuncta miniſtrat
Impetus.

Ovid.

Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

FOMES

XVIII.

ALs de kallick wort begoten
Met een kouden waterſtroom,
Dan wort hare kracht ontſloten,
Als ontſprongen uyt een droom,
Dan wort eerſt haer vier ontſteken,
Dat in haer verholen lag,
Dan begint'et uyt te breken,
Dat men noyt te voren ſag.
Als de boomen ſtaen en vechten
Met den wint en ſijn gewelt,
Dan is 't datſe dieper hechten
Haere wortel in het velt.
Als de wijngaert wort geſneden,
En ſijn weelig hout geſnoeyt,
Hy en heeft geen quaet geleden,
Want hy des te beter groeyt.
Vrienden, geeft'et niet verloren,
Als gy valt in tegenſpoet;
Want daer is de Tucht geboren,
Daer is oyt de Deugt gevoet.

Alio ſenſu:

Viva ſuperfuſis calx exardeſcit ab undis,
Creſcit ab injectis flamma fabrilis aquis:
Sæpe putata graves dat vinea ſæpe racemos,
Arcta notho Quercus ſe mage figit humo.
Exagitata feris Eccleſia dia tyrannis,
Candidior ſemper candidiorque fuit:
Quo magis hæc premitur, tanto magis uſque reſurgit,
Fervet in adverſis relligionis amor.

Silius Italicus lib. 7. belli Punici:

Tanta adeò, cum res trepidæ, reverentia Divûm
Naſcitur.

Camerarius 58. cent. 1.

Fortis ut adverſis animus præclarior extat,
Pondere ſic preſſus ſurgit acanthus humo.

XIX.

ALs iemant ſiet een wijde gracht,
En dat hy met ſijn ganſche macht
Daer geenſins over ſpringen kan,
Hy wort'er noch wel meeſter van,
Indien hy ſlechts de greepe weet
Dat hy maer wat te rugge treet;
Want dat verweckt hem meerder vlucht,
En draegt hem ſnelder door de lucht.
Is iemant, 't ſy dan out of jong,
Geſint te doen een meeſter-ſprong,
En dat het eerſt niet voort en wil,
Die houde ſich een weynig ſtil,
En porre niet te veerdig aen,
Maer leere rat te rugge gaen;
Want die met reden wijcken kan,
Dat is voor al een handig man,
Die veeltijts wel te wege bringt,
Daer haeſt en kracht niet door en dringt.

ARdua res ſi cœpta tibi, nec vota ſecundet,
Nec firmet timidas fauſta Minerva manus;
Vota quidem paulum, ſed mox repetenda, relinque;
Prima quod haud potuit, cura ſecunda dabit.
Nonne retrocedens aliquis, rurſuſque recurrens
Per foveam niſu dexteriore ſalit?
Tunc metuenda phalanx animis ſi fortè reſumptis,
Victa licet primo, rurſus ad arma redit.

HIſtrio dum numerat veſtigia pauca retrorſum,
Mox redit; & docta fortius arte ſalit.
Lis tibi cum vitiis fuerat, jam jamque recedens
Terga dediſſe tibi viſa libido fuit;
Lætus es, at vigila; nam mox rediviva recurret:
Hei mihi! quot rediens altius uſſit amor?
Hei mihi! quam multos febris recidiva peremit!
Ah quoties victor victus ab hoſte redit?

Herodot.

Audivi viros ad neceſſitatem redactos prœlium inſtauraſſe, & ſuperiorem quam accepiſſent cladem emendaſſe.

Cæſar lib. 3 de bello Gall.

Plerumque in ſpe victoriæ redintegratis viribus acrius pugnatur.

LICEAT

X X.

WIe Kaerssen met den Snuyter nijpt,
Sie dat hy niet te diep en grijpt,
Want die het licht te vinnig snuyt,
Die bluft oock groote fackels uyt,
En heeft dan niet voor sijnen danck,
Als swarten roock en vuylen stanck.
Wie schapen scheert of menschen schat,
Verschoon het vee, en oock de stadt,
En voor het beste maeck'et hier,
Gelijck een suynig hovenier,
Die, als hy groene kruyden snijdt,
Voor al haer teeren wortel mijdt;
Want soo hy 'tanders meynt te doen,
Soo draegt'et noit sijn leven groen.

Alexander apud Plutarch.

Odi hortulanum, qui à radice olera exscindit.

Ex Cicer. ad Attic.

Odi principem, qui pennas ita incidit, ut renasci nequeant.

Tiber. apud Sueton.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Salomon Proverb. 30.

Qui nimis emungit, elicit sanguinem.

XXI.

DE ſtaet-ſucht en de klimmer-booo
Die ſingen veeltijts eeneo tooo;
Want eerſt, wat dat de boon belaogt,
Soo haeſt die maer een ſtock omvaogt,
Stracx klimt het trots en moedig kruyt
En boveo op, eo boven uyt;
Soo dat het ſich teo leſten ſtreckt
Oock daer het rijs niet toe en reckt;
In voegen dat de ſchrale wint
Daer als een eygeo ſpeeltjen vint.
De ſtaetſucht, door haer trots gemóet,
Die hout hier in gelijeken voet,
Sy kent noch pael noch middelmaet,
Vermits ſy altijt verder gaet;
Soo datſe voor het leſte ſweeſt
Daer ſy geen ſtock of ſteunſel heeft,
En wort dao eeos ter neêr geruckt,
En met deo voet in 't ſlick gedruckt.

Seneca de Beoeficiis:

NUmquam improbæ ſpei quod datur ſatis eſt; majora enim cupimus, quo majora venerint, intentioque concitatior eſt. Ambitio ſive cupiditas in magnarum opum congeſtu collocata, ut flammæ infinita vis acrior eſt, quo ex majore incendio emicuit.

Juvenalis de Sejano:

—— nimios optabat honores,
Et nimias poſcebat opes, numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.

Seneca Trag. 4.

Quiſquis ſecundis rebus exultat nimis
Fluitque luxu, ſemper inſolita appetens,
Tunc illum magnæ dira Fortunæ comes
Subit libido.
Quod non poteſt, vult eſſe, qui nimium poteſt.

CEDENDO

XXII.

GHy, die hier het tanger riet
Van den wint gedreven siet,
Zijt verbaest, en vraegt het my,
Wat hier van de reden zy,
Dat het riet niet met'er daet
In het water nederslaet.
Dat het niet in stucken springt,
Als de wint soo vinnig dringt?
Daer nochtans een eycke stam,
Die schier aen den hemel quam,
Licht ter aerden wert geruckt,
Licht ter neder wert gedruckt,
Licht daer henen wort gedrayt,
Als'er maer een stoker wayt;

Hoort de reden, lieve vrient,
Die voor u geweten dient;
Wat niet in der hoogte wast
Dat en lijt als geenen last,
Dat en wort niet licht gequelt,
Dat en wort niet haest gevelt,
Door de krachten van de lucht,
Daer van menig rotse sucht:
Soo het dan noch op de maet
Met de winden overgaet,
Soo en heeft'et geenen noot
Van te vallen in de sloot,
Want (gelijck de daet betuygt)
Selden breeckt het dat'er buygt.

Horat. lib. 2. od. 10.

AUream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aula.

Seneca Agamemn.

Felix, mediæ quisquis turbæ
Parte quietus, aura stringit
Littora tuta, timidusque mari
Credere cymbam, remo terras
Propiore legit.

Ovid.

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

XXIII.

ALs de Slecke komt gekropen
  Hier en ginder door het huys,
't Is al met haer ſlijm hedropen,
  Niet een kamer blijft'er kuys;
Maer de middel is te vinden
  Om het vuyl, het leelick ding
Op te ſchorſen, in te binden,
  Dat het niet te verr' en ging:
Men hehoeft maer zout te krijgen,
  Dat men op ſijn leden ſtrooit,
Stracx ſoo ſal het neder ſijgen,
  Als het ys, wanneer het dooit.
Als de luſt u komt bekoren
  En u kruipt ontrent het hreyn,
Geeft den moet doch niet verloren,
  Maer bewaert uw leden reyn,
Uyt haer vuyl is wel te komen,
  Laet maer 't quaet niet verder gaen:
Zout, uyt Godes woort genomen,
  Kan de ſonde tegenſtaen.

ATria progrediens conſpurcat eburnea limax,
  Perque domum lento glutine cuncta notat:
At tu ſparge ſalem, medio veſtigia greſſu
  Siſtet, in exiguam mox abiturus aquam.
Abſentis ſolitus famam maculare ſodalis,
  Dum favet auditor, dira venena vomit;
Increpet hunc aliquis, mox lingua proterva ſilebit
  Nec quo jam livor progrediatur, habet;
Ars tua, Mome, jacet, ſi commoda deficit auris,
  Ni faveant homines, ars tua, Mome, jacet.

Gruter. Jamb.

Nec detrahas, nec detrahentes audias.

Idem Trochaic.

Æquo animo ferre obtrectantes, non vacat culpa ſua.

Chryſoſt.

SI quis, te prætereunte, ſtercus commoveat, hoc facientem nonne continuo convitio & contumelia afficias? hoc fac & circa detractores, non enim ſic commotum ſtercus illam fœtorem ſuſcipientem cartilaginem percellit, ſicut aliena peccata excuſſa & vita impura prodita audientium animos contriſtare & exturbare ſolent.

AVARUM

XXIV.

SOoje Kranen wilt betrappen,
Hoort, hoe gy het moet bestaen;
Maeckt een deel papiere kappen,
En dan lijm daer in gedaen;
Maer noch moetje niet vergeten
Aes te leggen in den gront,
Aes, dat dese vogels eten
Met een onversaden mont;
Komt'er dan een Kraen geloopen
Om te vullen haren krop;
Siet! die moet'et haest bekoopen;
Want het kleeft haer om den kop.
Wilje giere menschen vangen,
Hoort eens hoe 't gebeuren kan,
Hebben is haer gants verlangen;
Geeft, soo wortj'er meester van.
Daer is dan een gauwe jongen
Die op desen handel past,
Thyrsis komt oock uyt gesprongen,
En hy eet sijn eigen gast.

Martial. 4. Epig.

Tu potes insidias dona vocare tuas:
Sic avidis fallax indulget piscibus hamus,
Callida sic stultas decipit esca feras.

Horat. lib. 3. od. 16.

Inclusam Danaën turris ænea
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis,
Nocturnis ab adulteris;
Si non Acrisium, virginis abditæ
Custodem pavidum, Juppiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter, & patens
Converso in pretium Deo.

XXV.

EY let hoe ſoet de lincker ſpeelt,
Hoe ſoet ſijn liſtig pijpje queelt,
Ey let eens hoe ſijn fluitje gaet
En hoe ſijn quackel-beentje ſlaet,
Al tot de vogel is in 't net,
En dat hem 't vliegen is belet;
Maer dan ſoo is het ſoet geluyt,
Dan is terſtont het ſpeeltjen uyt.
Het is van outs niet vreemt geſeyt,
Let op een menſch, wanneer hy vleyt,
Let op een mont die ſoetjens lacht
Meer, als hy van te voren plagt;
En daerom ſeg ick heden noch,
In ſchoone woorden leyt bedrog.

Aliter:

L'Oiſeleur caut ſe ſert du doux ramage
Des oiſillons, & contrefaict leur chant,
Auſſi pour mieux decevoir, le meſchant
Des gens de bien imite le langage.

Italicum dictum:

Chi ti fa più carezze che non ſuole,
O' t'ha tradito, ò pur tradir ti vuole.

Seneca:

Malus ubi ſe bonum ſimulat, tunc eſt peſſimus.

Cato:

Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Cicero:

Sic habendum, nullam in amitiis peſtem eſſe majorem
quam adulationem, blanditias, aſſentationem.

DANTI

XXVI.

SChoon het Bietje komt gevlogen
  Over al het riekend kruyt,
En, na dat'et heeft geſogen,
  Treckter Was en Honigh uyt;
Des noch efter onverhindert
  Blijft de ſchoonheyt van de roos
In haer weſen onvermindert,
  Mits ſy noyt haer glans verloos.

Wie den vromen plag te geven
  Of een ſchamel menſche voed,
Schoon de lieden daer af leven,
  Hy en mindert noyt ſijn goet:
Siet de ſaeck is ſoo gelegen
  Waer men iemant gunſte hiet,
Daer is ſtrax des Heeren ſegen
  Milde deylen arremt niet.

Martialis:

CAllidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
Proſternet patrios impia flamma lares;
Debitor uſuram pariter ſortemque negabit,
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges;
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica;
Mercibus extractis obruet unda rates;
Extra fortunam eſt quicquid donatur amicis,
Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.

S. Salvianus:

Si vis tibi conſultum, ſi vis æternam habere vitam, ſi cupis videre dies bonos, relinque ſubſtantiam tuam indigentibus; ſint facultates tuæ alimenta miſerorum, ſit opulentia tua pauperum vita, ut illorum refrigeria præmia tua ſint, ut illorum refectio te reficiat: ſi enim illi de tuo edent, tu ſaturaberis; ſi de tuo bibent, ſitis tuæ æſtum ardoremque reſtingues; te illorum veſtitus veſtiet; te illorum apricitas delectabit: qui Chriſtum facit hæredem, in Chriſto omnia poſſidet.

—OMNIBUS ANSA
REBUS INEST.—

XXVII.

GHy, die teere boom-gewassen
  Hebt te raken met'er hant,
Doet het niet als met verstant;
Leert hoe datje dient te passen
  Datje niet te stijf en grijpt,
  Datje niet te vinnig nijpt.
Vrient, daer is in alle saecken
  Seker regel, seker wet,
  Daer op dient te zijn gelet;
Ieder heeft sijn eigen raecken:
  Wie van passe grijpen kan
  Dat is vry een handig man.

Jonge Maegden, swacke dieren,
  Vrouwen van gedwegen aert,
  Dienen wel te zijn bewaert;
Ieder heeftse nau te vieren,
  Grijpt hier niet als nae de kunst,
  Biet hier niet als echte gunst.
,, Met de oiren grijpt men potten,
  ,, Schoone fruyten met den steel,
  ,, Vuyle boeven met de keel,
,, By de woorden vangt men sotten,
  ,, Stoute gasten by de mouw,
  ,, Bloode maegden door de trouw.

Proculus:

SIngulis actionibus aliud committunt, aliudque tempus ad hoc vel illud perficiendum: itaque cum Plauto commoditatis omnes articulos oportet scire,
— nisi dextro tempore Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Epictetus:

Habet res unaquæque ansam sum, eâque apprehendenda ei, qui feliciter ea uti velit; scire enim quorsum quæque res spectet, & quis ejusdem geminus sit usus, non minima pars prudentiæ est.

NIET

NIET EN KANDER BETER PASSEN, ALS DAT T'SAMEN IS GEWASSEN.

XXVIII.

Il n'y a que les premiers amours.

ALs van twee gepaerde schelpen
D'eene breeckt, of wel verlieft,
Niemant sal u konnen helpen,
Hoe men soeckt, hoe nau men kieft,
Aen een, die met effen randen
Juist op d'ander passen sou.
D'outste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou;
D'eerste trou die leert het minnen,
D'eerste trou is enckel vreught,
D'eerste trou die bint de sinnen,
Sy is't bloemtje van de jeugt:
Nae mijn oordeel twee-mael trouwen
Dat is veel niet sonder pijn,
Driemael, kan niet als berouwen;
Want hoe kander liefde zijn?
Hout uw eerste lief in waerden,
Eertse met een vollen sin,
't Is een Hemel opter aerden,
Sooje paert uyt rechte min.

Mimus:

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Nam:

Vidua & sua & aliena vitia novit.

Virgil. 4. Æneid.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante, pudor, quam te violem, aut tua jura resolvam.
Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, servetque sepulchro.

XXIX.

Als het smout niet uyt en walt,
En niet in het vier en valt,
Soo en rijst'er nimmer vlam,
Die den kock sijn boter nam;
Maer de meyt blijft onverlet
In het smelten van haer vet.
Een die in sijn palen blijft,
En geen stouter handel drijft,
Als hy by sijn ouders sag,
Of als hy te voren plag,
Die blijft meester van het stuck,
En ontgaet het ongeluck,
Dat een ander licht beklemt,
Die op dieper waters swemt.
Vrienden, blijft in u gewest,
Dat is alle menschen best;
Selden is'et dat men klaegt,
Daer men niet te veel en waegt.

Ovid. Met.

—— *Ancæo nocuit temeraria virtus.*

Seneca Hercule Furente.

—— *Nemo se tuto diu*

Periculis offerre tam crebris potest.
Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.

Alciatus:

Aspicis aurigam currus Phaëthonta paterni
Ignivomos ausum flectere solis equos,
Maxima qui postquam terris incendia sparsit,
Est temere insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera reges
Evecti, ambitio quos juvenilis agit,
Post magnam humani generis cladem que suamque,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

XXX

XXX.

GEsellen, die hier stille staet,
Ey siet eens wat'er omme gaet,
Besiet het yser en het stael,
Besiet het ander slecht metael,
Daer loot en tin om hooge drijft,
Daer siet men dat het gout in blijft,
Daer is'et dat'et sincken moet,
Gelijck een back-steen in de vloet.
Vraegt iemant nu wat dit beduyt?
Die treck'er desen regel uyt,
De groote lieden dragen last,
De groote lieden raken vast,
De groote komen in gequel,
Daer veeltijts eenig slecht gesel
Mach sonder noot, en sonder nijt
Af leven sijnen ganschen tijt.
Siet! als de lucht met donder raest,
Of dat de wint geweldig blaest,
Soo wort'er niet soo seer gequelt,
Soo wort'er niet soo licht gevelt,
Als iet dat hoogh is opgegroeyt,
Maer 't lage dal is ongemoeyt;
Want noyt en trof de donder-slag
Dat neder op der aerden lag.

Horat. lib. 2. od. 10.

SÆpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Juven. sat. 10.

— nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cum pocula sumes
Aurata, & lato Setinum ardebit in auro.

Piscator piscatorium rete è mari extrahens, majores quidem pisces habuit, eosque in terram expandit; minores vero pisciculi effugere in mare. Apologus. Nam plerumque Magna ruunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

XXXI.

DE Kreeft kan met gewelt den Oefter niet gewinnen,
En daerom gaet het dier een loofen vont verfinnen,
Een key van fchoone verf hy van den oever raept,
En goyt die in de fchelp, terwijl fy leyt en gaept:
Siet wat een flim gefchenck! fiet daer den oefter open,
Hy leyt als fonder kracht, fijn vis wort uytgefopen:
Ach! 't is vermomde gunft die ons in lyden brengt,
De gift die is vergif, wanneer een vyant fchenckt.

ΕΧΘΡΩΝ ΔΩΡΑ ΑΔΩΡΑ.

CLaufa diu fruftra luctatus ad oftrea cancer,
Vincere quod nequeas viribus, arte cadet,
Dixit; & è ripâ nitidos legit ore lapillos,
Hoftis abeft, adfunt munera, pande fores.
Oftia non claudenda patent, vorat oftrea Cancer.
Hei mihi! quam nocuum munera virus habent.
Sufpectæ fuge dona manus, latet uncus in efcâ;
Si quis ab hofte capit munera, funus erit.

Aliter:

LIbera concha domum clauditque aperitque viciffim,
In gremium donis dum modo non fit iter;
At femel admiffus, Cancro jaciente, lapillus
Semper ad obfequium tecta patere jubet:
Cancer eat, redeat, fpoliet, rapiatque, feratque,
Quidquid agat, nequit, heu! claudere Concha domum.
Concha tibi mulier, nequam fit cancer adulter;
Hoc fatis eft, lector, cætera mente nota.

Græcum Epigramma Erafmus nofter fic vertit:

Ajaci datur enfis ab Hectore, baltheus Ajace
Hectori, utrique fuum donum erat exitio.
Atque ita ab hofte hofti veniunt lethalia dona,
Quæ ftudii fpecie fata necemque ferunt.

XXXII.

WAnneer de felle By, geneyght om haer te wreken,
Heeft met haer boose ſtrael een teere maegt geſteken,
Schoon ſy de vyſter queſt, ſy gaet haer angel quijt,
Sy wort een dorren holm, en dat voor alle tijt.
Dit is de rechte loon van die een ander plagen,
Dat ſy het meeſte leet in haren boeſem dragen;
Een booswigt, wien hy quelt, hy quelt ſijn eygen geeſt,
Want ſchoon hem niemant jaegt, ſoo is hy dog bevreeſt.

Anders.

SOo lang de ſnelle By ging om de bloemtjes ſweven,
Soo leyt het geeſtigh dier een fris en vrolick leven,
Maer doen het met'er ſtrael de jonge maegden ſtack,
Doen bleef het ſonder kracht en uytermaten ſwack.
Wat heeft het menigh man, doch al te laet, verdroten
Dat hy, eylaes! te vroegh ſijn pijlen had verſchoten?
Hoe menigh wort'er ſtram, door al te rap te zijn?
Siet! na te blijden jeught, ſoo komt gewiſſe pijn.

FIt pecus ignavum, fit fucus, inutile pondus,
Dum pueros nocuâ cuſpide pungit apis;
Quæ ferit, ecce! perit; dat vulnera, ſertque viciſſim,
Sed gravius vulnus vulneris autor habet.
Qui malus eſt aliis, ſibi peſſimus, heu quibus intus
Improbitas Furis exagitata fremit!
Tuta poteſt mens eſſe, nequit ſecura neſandis;
Nam ſibimet tortor mens mala ſemper adeſt.

DUm legit ore favos, dum prata nemuſque pererrat,
Non ſibi, non aliis noxia vivit apis,
Cuſpide ſed teneras poſtquam ferit illa puellas,
Hac ſemel amiſſa, nil, niſi fucus, erit.
Vita cui ſtudiis abiit juvenilis honeſtis,
Huic vigor extremum perſtat ad uſque diem:
At levis in luxu cui turpiter acta juventus,
Huic dabit efflatum curva ſenecta latus.

XXXIII.

Vitare peccatum, eſt vitare occaſiones peccati.

EY ſegh eens, Schaepje ſegh; wat is'er al te klagen?
Wat geefje doch de ſchult aen deſe doren-hagen?
Ick ſie dat u de reys niet wel en is geluckt,
Ick ſie u beſte vacht met vlocken uytgepluckt;
Maer hadje by den hoop, of in de kooy gebleven,
Soo hadder niet een braem aen uwe vacht gewreven:
Maer ſiet! het meysje riep, als met een grammen ſin,
Hoe kom ick aen den boef? en liet hem ſellef in.

VElleris intactum ſpinas violaſſe decorem
Deſine, ſtulte bidens, nocte dieque queri;
Vepretis num caula riget? deſiſte vagari,
Nemo domi vellus qui tibi vellat erit.
Avia ſed petulans procul à grege luſtra pererrans,
Ipſa rubos demens in tua damna vocas.
Audaces corrupta manus licet uſque reclamet,
Virginitas dominæ proditione perit.

NOn rubus evulſa lanugine compleat hamos,
Vellera ni dumis affricuiſſet ovis:
Ah! quoties fures, quoties occaſio mœchos
Fecit, & obſcœnas ſuaſit inire vias?
Cum ſcelus ambiguum eſt, nec adhuc ſtat certa voluntas,
Impellit dubias faſque locuſque manus.
Hic mihi vir bonus eſt, nec ſimplice laude canendus:
Qui bonus eſt, tuto cum malus eſſe poteſt.

HOe kan het Doren-hout van ruyghte ſuyver blijven,
Dewijl het dertel Schaep daer aen beſtaet te wrijven?
Wie is't die niet en dorſt en niet met eenen drinckt,
Wanneer de koele Wijn ſtaet voor hem op en ſpringt?
Gelegen ſtont en plaets verwecken quade ſtreken,
Doet vlas en vier by een, het ſal terſtont ontſteken,
Dies is 't een eerlick hert, een vroom en deftigh man,
Die in zijn vroomheyt blijft oock daer hy anders kan.

INVI-

XXXIV.

ALs de moſt te nau bedwongen
Leyt en worſtelt, leyt en ſucht,
Sonder adem, ſonder lucht,
Siet! dan doet hy vreemde ſprongen,
Siet! dan rieckt de ganſche vloer
Nae de dampen van de moer:
Alle banden, alle duygen,
Die het vry het edel nat
Hielden in het enge vat,
Moeten wijcken, moeten buygen
Voor de krachten van den wijn,
Hoe geweldig datſe zijn.

Als een Koning vrye lieden,
Op een ongewoonen voet,
Uyt een trotſen overmoet,
Al te vinnig wil gebieden,
Daer en is geen twijffel aen,
Of ten moet'er qualick gaen.
Strenge Prinſſen, harde Vorſten,
Die met al te nauwen bant
Drucken op het ganſche lant,
Doen het al in ſtucken borſten;
Want een rijck van enckel dwang
Duert gemeenlijck niet te lang.

Imperium perit imperio.

ANguſto dum clauſa cado nova muſta premuntur,
Spiritibus pandit rima nec ulla viam,
Proſiliens tandem generoſum carcere nectar
Ambroſio totam proluit imbre domum.
Durius imperium ſit libertatis origo,
Imponant populo mollia frena duces:
Abrogat imperium ſibi qui nimis ardua poſcit,
Et ſine lege gregem Rex ſine lege facit.

Seneca:

Qui vult amari, languidâ regnet manu.

Saluſt.

Qui benignitate ac clementiâ imperium temperavere,
his candida & læta omnia fuiſſe.

XXXV.

KAſtanjen zijn van deſen aert,
Wanneer men haer te nauwe ſpaert,
Te nauw haer rauwe ſchorſe mijt,
En in de ſyde niet en ſnijt,
Dat ſy dan even aen den heert
Geen nut en doen aen haren weert;
Want, mits haer ongeſneden huyt,
Soo berſt'er al het voordeel uyt,
Haer keeſt verſpreyt ſich in de lucht,
En laet de ſchellen ſonder vrucht.
Dus gaet'et dickmael met de Jeugt,
Die noyt wil buygen nae de deugt,
Indien men laet het dertel kint,
Gelijck men dat van eerſten vint:
Want ſonder hant daer aen te ſlaen,
Soo berſt'et licht van enckel waen,
Dus wie hier wenſt een nut gewas,
Die laet het niet gelijck het was.

Plutarch. in vita Themiſt.

Themiſtocli pædagogus dicere ſolebat, nihil mediocre futurus es, ô Puer, nam aut magnum bonum eris Reipublicæ, aut magnum malum.

Generoſa indoles, ſi accedat recta inſtitutio, magno bono eſt patriæ; ſin neglecta, ad vitia degeneret, ingens adfert malum.

Senec. Oct.
Regenda magis eſt
Fervida adoleſcentia

Horat. 3. Carm. 24.
Et teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudiis.

Virg. 3. Georg.

Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.

AH FRUSTRA TENTATUR AMOR, CUM FRIGET UTERQUE.

XXXVI.

En, dien ick hier niet noemen magh,
Die dede lestmael dit beklag;
Het dacht my nut dat ick het schreef,
Op dat'et in de werelt bleef.
Mijn Vader is van harden aert,
Hy wil dat ick sal zijn gepaert
Met eene tegen mijnen zin,
Met eene die ick niet en min,
En sy is even soo gestelt,
Dat haer de liefde niet en quelt;
Want als ick met haer spreken sal,
Dan zie ick staegh mijn ongeval,
Sy is soo vreemt, soo wonder vijs,
Sy is soo kout gelijck een ys,
En als ick maer op haer en kijck,
Soo wort ick stracx oock haers gelijck.
Ick bid u, Vader, wat ick kan,
En maeckt my geen bedwongen man,
Men perst geen menschen tot de trou,
Men leyt geen vryers by de mou,
Men paert geen vryster tegen danck,
Men siet geen liefde door bedwanck.
Het vryen is een vrye saeck,
Of anders is'et sonder smaeck:
Dus, Vader, sooje van my wacht,
De voncken tot een nieu geslacht,
Wy twee gelieven even kout
En dienen niet te sijn getrout;
Want van twee kaerssen sonder vlam,
Noyt eenig licht in huys en quam.

Caricles apud Achillem Statium:

Pater, inquit, divitiis inhians,
Ingratam mihi affinitatem
Affectat: me miserum! pecuniæ
Trador, ut uxori mancipium sim.

Vid. Cyprian. de spons. pag. 236.

AH! durus pater est, certam mihi scripsit amicam;
Hanc ego non possum, cogor amare tamen:
Cum sabit illa mihi, gelidus stupor occupat artus;
Nec minus illa suo pectore frigus alit:
Alloquor hanc titubans, alto mens leva vagatur,
Hæc quoque nil animo, quam sua pensa, gerit.
Risit Amor, geminasque trahens sine lumine tædas,
Hæc vestri ardoris symbola, dixit, erunt.

QUOD

XXXVII.

DE Seyl-steen is een edel ding,
Vermits hy noyt aen stroo en hing,
Vermits hy noyt en is soo dwaes,
Te moeijen met een vijse-vaes;
Maer treckt alleen het wichtigh stael
Of eenigh ander swaer metael:
De deught die wort dan eerst gevoedt
Als sy haer kracht gebruycken moet;
Want sy is uytter aert gepast
Met hoogh beleyt en swaren last.

Pingue solum lassat, sed juvat iste labor.

ASpicis ut chalybis trahat ardua pondera magnes,
Huic leve si dederis stramen, inermis erit.
Quid venamur opes, & vilia stramina mundi?
Quidve voluptatum molle tenemus iter?
Id pulchrum, quod pondus habet, petit ardua virtus;
Quodque leve est, pretium non putat esse sui:
Tunc magis effulget, magno cum constat honestum,
Enthea mens facili non amat ire via.

Juvenal. sat. 13.

—— Dicimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum vitâ potuere magistra.

Sil. Ital. lib. 10. belli Pun.

Hos mulcens questus Fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira;
Adversis etiam frangi non esse virorum.

—JUDICE

XXXVIII.

DAer is wel eer een beelt geweeſt,
Gelijck men by de ſchryvers leeſt,
Dat, als de Son daer over heen
Met haer vergulde ſtralen ſcheen,
Gaf uyt den mont een hellen klangk,
En dat by wijlen uren langk,
Maer als daer nae de gulde vlam
Haer ſchoone ſtralen weder nam;
Of dat de nedergaende Son
Niet meer daer over ſchijnen kon,
Dan bleef het beelt daer ſtille ſtaen,
Het ſcheen ſijn vier was uytgegaen.
Dit ſiet men noch aen menig menſch,
Want als het gaet naer herten wenſch,
Dan is hy door ſijn kloeck verſtant
Aenſienlijck door het gantſche lant;
Want al wat hem koomt uyt den mont,
Dat hout men voor een kloecken vont:
Maer als de gulde Sonne ſcheyt,
Soo ſlaept terſtont ſijn gantſch beleyt,
En al ſijn lof die ſmelt als ys;
Die 't qualick gaet hiet nimmer wijs.

Ovidius:

Ah! ſenſus cum re conſiliumque perit.

QUi modo, Sole tepens, vaſtos dabat ore boatus,
Mutus erit Memnon, Phœbe reconde jubar.
Qui modo dictus eras & doctus, & ore diſertus,
Jam nihil eloquii, jam nihil artis habes.
Quærenti cauſam, vox hæc mihi verberat aures,
Qui nil Solis habet, nil habet ille ſatis.
Scilicet ingenium fatis hebetatur iniquis,
Lætaque cum fugiunt, dos ſua quemque fugit.

XXXIX.

DAer is een viſch van outs hekent,
Die hlijft niet in ſijn Element;
Want als een viſſer, of ſijn maet,
Op deſen viſch uyt viſſen gaet,
Soo neemt hy noyt een liſtig net;
Hy neemt geen looſe fuycken met,
Maer ſet een fackel op de ſnuyt
Van ſijn bedrieghelicke ſchnyt,
En koomt ſoo vletten op den ſtroom,
Daer krijgt de vis een-minne-droom;
Want als hy ſiet dien ſchoonen glans,
Soo keurt hy 't voor een goede kans,
En, mits hy 't liſtig vier bemint,
Soo koomt hy ſwemmen voor den wint,
En ſpringt dan veerdig in den hoot,
Dat is, te midden in den noot;
Want met de malle ſprong geſchiet,
De viſſer ſtaet niet ſlecht en ſiet,
Maer grijpt terſtont den ſotten vis,
Die moet dan hlijven daer hy is.
Al wie uyt heeten minne-hrant
Gaet vryen uyt ſijn eygen lant,
En aengedreven van de luſt,
Begeeft hem naer een vreemde kuſt,
Daer hy de gronden niet en kent,
Daer hy de lucht is ongewent,
Daer hy al ſiende niet en ſiet,
Die koomt wel licht in groot verdriet;
Want hy is dickmaels opgevat,
Eer dat hy recht ter neder ſat,
En als de kans eens is gewaegt,
Dan is'et al te laet geklaegt:
Wel vryers, hoort een kort beſluyt,
En treckt'er deſen regel uyt,
Wie als hy vryt, te verre vliegt,
Die wort bedrogen, of hedriegt.

Fallitnr ignotis, aut fallit amator in oris.

UT Cephalum Venetis fallat piſcator in oris,
Præfigit parvæ lumina magna reti:
Mox piſcis, qua teda micat, ſalit, inque phaſelum
Cum ruit, in prædam navita promptus adeſt.
Quid tibi cum flammis, cum ſint tua regna ſub undis,
Quid ſalis in Cymbam ſtulte, natare tuum eſt:
Ni cupiat vel fraude capi, vel fallere quemquam,
Errat, in ignoto littore ſi quis amat.

QUOD

XL.

AL wat iemant in de roos
Voor ſijn ooge-luſt verkoos,
Aerdig wit of purper-root,
Dat is in der haeſteo doot,
Dat is io der haeſt gedaeo,
Dat is in der haeſt gegaen;
Maer de reuck, haer beſte deugt,
Die hehout haer eerſte jeugt;
Want al ligt de teere hloem
Sonder eere, ſooder roem,
Siet! de geur, die hinoeo lag,
Is nu heter alſſe plag.
Al wat ſchoon of aerdig hiet,
Wat men aen het ooge hiet,
Dat vergaet io korten ſtont;
Want 't en heeft geen vaſten groot:
Maer een ſtil een ſacht gemoet,
En het vorder innig goet,
Dat is 'tgunt ſijo weſen hout,
Schoon al wort het lichaem out,
Schoon het nietig vleys bederft,
Eo het weelig hloet verſterft.
Ghy dan, ſoeckje waere vreugt,
Soeckt alleen de ware deugt,
Soeckt alleeo dat hinneo ſchuylt,
Niet dat uyt de leden puylt;
Waot al wat het ooge ſiet,
Is in haeſt maer enkel oiet.

NOn peccant tantum illi, qui uxorem ducunt in eum finem, ut pulcritudinem ejus delibent, ſed etiam politicè male agunt, nec ſuis commodis ſatis proſpiciunt; ſicut enim amicitia, quæ in voluptate fundata eſt, inſtabilis vocatur Ariſtoteli 8 Ethicorum, eo quia voluptas cum ætate mutatur in horas: ita & amor conjugalis fixo nequit hærere pede, qui tam fugaci innititur fundamento.

Juven. Sat. 6.

CUr deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non uxor amatur,
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet;
Fiant obſcuri dentes, oculique minores:
Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi:
Jam gravis es nobis.

Auguſtin. de bono conjugali:

IN bono licet annoſo conjugio etſi emarcuerit ardor ætatis inter maſculum & fœminam, viget tamen ardor charitatis inter maritum & uxorem.

Saluſtius: *Præclara facies, magnæ divitiæ, ad hæc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur, at ingenii præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt.*

XLI.

WAnneer het klim de boom omvangt,
En om ſijn gulle tacken hangt,
Of aen ſijn groene ſchorſe kleeft,
Het ſchijnt als waer het vry beleeft,
Het ſchijnt (na dat men buyten ſiet)
Dat 't kruyt den boom ſijn liefde biedt;
Maer daer het ooge niet en gaet,
Daer ſchuylt, o vrient, daer legt het quaet,
Daer is'et dat het dieper grijpt,
Daer is'et dat het harder nijpt;
In voegen dat het jeugdig hout
Wort dor, en voor ſijn jaren out;
Daer ſtaet het dan, gelijck een ſtock,
Gelijck een leven-looſen block,
Bedrogen van een looſen vrient,
Die noyt ſoo ver gelooft en dient.
Ghy, die u in dit groote wout;
Dat is, hier in de weerelt, houd,
Weet dat'et niet al vrienden zijn,
Die op u lacchen, nae den ſchijn;
Maer houd dat onder ſoet gelaet
Schuylt dickmael niet als eygen baet,
Of dat oock onder ſoete jock
Wel ſomtijts ſteeckt een oude wrock.
Ghy, daerom, geeft u liefde niet
Aen ieder, die u liefde biedt;
Maer eerſt op alle ſaecken let,
Eer datje ſucht of gunſte ſet:
Want die te licht een vrient verkieſt,
Wel licht ſijn vrient en al verlieſt.

Achilles apud Homerum 1. Iliad.

Is mihi juxta inviſus, ut atri limina Ditis,
Qui verbis aliud prodit, quam mente volutat.

AMplexus hederam viridi dare dixeris ulmo,
Dum ramis ramos ambitioſa ligat,
Arbor at, infido nimium dum fidit amico,
Non expectato funere, rapta perit.
Ne quemquam patiare tibi nimis eſſe ſodalem,
Ante fides hominis quam ſit aperta tibi;
Sæpe ſodalitiis ſub imagine perdit amicum,
Non ſatis ex vero ſi quis amicus erit.

HAEST

HAEST IS GEEN SPOET , VEERDIGH RYCK NIET GOET.

X L I I.

GHy vrient , die hier dees Ente ſet,
Hebt op u ſtuck niet wel gelet;
Want wieder oyt een grooten tack
Op eenig jeugdig boomken ſtack,
Om dat als met een ſnelle vlucht
Te brengen tot een raſſe vrucht,
Die gaet voor ſeker al te ras,
En miſt voor eeuwig ſijn gewas;
Ghy gaet vry trager, weerde vrient;
Dat is dat hier, en elders dient.

Wie oyt ſich met een ſnellen ſpoet
Wil brengen tot een machtig goet,
En poogt in haeſten rijck te zijn
Die vint ſich veeltijts in de pijn,
In noot, in droefheyt, in gevaer,
En miſt het dickmael allegaer.
't Is ſeker, al te veerdig rijck
Is ſelden ſonder ongelijck;
Maer goet dat traeg en lanckſaem veſt,
Dat is de menſchen alderheſt.

Hiſpanicum Adaginm:

Poco a poco van a lexos , y corriendo a mal lugar.

Gallicum Adagium:

Peu a peu va t'on bien loin , & en courant en mauvaiſe place.

Latinum dictum:

Celeritas infamis naufragiis.

Gallicum Proverbium:

Qui dans un an veut eſtre riche , à la moitié on le pend.

XLIII.

Of schoon de vruchten van den Pijn
Soo hart gelijck als keijen zijn,
In voegen dat een handigh man
Daer nyt geen nooten krijgen kan,
Al slaet hy daer op menigmael
Met yser of met vinnigh stael,
Nochtans, dit alles onverlet,
Soo ghy die voor den viere set,
En laetse daer een wijle staen,
Gewis de block sal open gaen;
Het vier dat heeft een wonder kracht,
Het maeckt oock harde quasten sacht,
Het kookt en stooft, het leyt en werckt,
Meer als het oogh van buyten merckt;
Maer let'er op, wy spreken hier,
Bysonder van het minne-vier.
Ick heb wel eer een man gekent
Tot sparen uyt'er aert gewent,
Hy was soo boven maten vreck,
Hy at byna zijn eygen dreck,
Hy sloot het op al wat m'er at,
Maer boven al sijn ouden schat,
Al wat hy deelde, wat hy won,
En sagh schier noyt de gulde son,
En sagh geen stralen van de maen,
Maer moeste staegh gesloten staen;
Geen vrient, of maegh, of schamel bloet,
En konde buygen sijn gemoet,
Dat hy van hem iet trecken sou
Voor hongers-noot of strenge kou;
En of hem schoon een koorts bevanght,
Die hem tot aen de ziele pranght,
Hy lijdt de steken van de pijn,
Hy wil geen vijsen Medecijn,
Geen vuylen apotekers dranck,
Hy braeckt alleen maer van den stanck;
Dan, vrienden, daer en schort'et niet,
Maer gelt te geven is verdriet.
't Geviel eens onder dit beslagh,
't Geviel eens op een blijden dagh,
Dat onsen vreck soo verre quam,
Daer hem omvingh een snelle vlam,
Een felle strael, een innigh vier,
En 't quam hem van een geestigh dier,
Dat was 't dat hem in haest bekroop,
En sachjens in den boesem sloop.
Siet daer terstont een vreemt beleyt,
Siet daer een selsaem onderscheyt,
Siet, eer het iemant dencken kan,
Jan Tayaert is een ander man;
De beurskens van sijn groote tas,
De laykens van sijn gantsche kas,
Sijn hant, die eerst soo vinnig sloot,
En noyt aen iemant gunst en boot,
Die gingen open al te mael,
Juyst soo gelijck een Sonne-strael
Een treurich bloemken open treckt,
Dat met den rijm lag overdeckt;
Hy biet, hy schenckt men weet niet hoe,
Hy geeft gelijck een Meysche koe,

Hy

Hy ſent geduerig aen de maegt
Al wat de Jonckheyt wel behaegt,
Een ſchoone pluym; een franſe beurs,
En ſtoffe tot een onder-keurs,
En ſyde bloemen dier gekocht,
En ſtricken nae de kunſt gewrocht,
En rieckend poeyer voor het haer,
Hantſchoenen, meer als ſeven paer,
Al uyt het weelig Britten-lant,
De beſte die men immer vant;
En dan noch dingen ſonder end,
Die ons Parijs te koope ſent;
Voor al oock frayheyt hier gemaeckt,
Die vry wel na den gelde ſmaeckt,
Ten eerſten ketens menigfout
Van dit en dat, van enckel gout,
Dan wayers met een goude ſteel,
Dan ſchoone peerels om de keel,
Dan baggen, die aen alle kant
Sijn als geboort met diamant.
Maer daer en blijft'et geenſins by,
Daer koomt al meer uyt dit gevry,
De miltheyt gaet men weet niet waer,
Het krijgt'er al een nieuwe Jaer,
Een mart-ſtuck, of een kerremis,
Wat maer ontrent de vryſter is;
Men ſoeckt maer oorſaeck over al,
Hoe dat men eerlick geven ſal.
'k En weet niet waer men deſen man
Bequamer by gelijcken kan,
Als met de vrucht, dien harden quaſt,
Die aen de ſteyle pijnen waſt;
Vermits die noyt eens open gaet,
Dan alſſe by den viere ſtaet.
Niet dat een ſtramme beurs ontbindt
Als Venus, en haer dertel kint;
Want wie'er paſt op haer gebodt,
Die krijgt een kaſſe ſonder ſlot;
Maer boven al een oude vreck,
Die is hier uytermaten geck:
Want 't is van outs, dat out en mal
Is uytgelaten boven al.

Cupidinis loculi porro vincti.

PInea nux duro circumvallatur amictu,
Et rigido clauſas cortice fundit opes;
Si tamen hanc tepido foveat modò flamma calore,
Nucleus è facili cortice ſponte fluet;
Qui modò divitias tenebris damnabat avarus,
Inque cavam nummos defodiebat humum,
Prodigus effuſis vomit aurea dona crumenis;
Unde fit hoc? gelidum pectus amore calet.

Claud.

Peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit.

Horat. 3. Car. 4.

VIm temperatam Dii quoque provehunt
In majus; iidem odêre vires,
Omne nefas animo moventes.

SUFFI-

XLIV.

ALs het Entjen is gefet,
Alle tacken doen belet,
Daerom wat ter fijden groeyt,
Dient ten naeuften afgefnoeyt,
Maer dat na den hemel waft,
Daer op dient te zijn gepaft;
Want dat in der hoogten fweeft,
Dat is dat de vruchten geeft.
Rechte ftamme, Chriften menfch,
O! befnijdt u aertfchen wenfch,
Wat hehaegt u dit en dat,
Groote ftaten, groote fchat?
Ach! dat al is anders niet,
Als dat van ter zyden fchiet;
Als dat enckel hinder doet,
Datje niet en wort gevoedt,
Datje, met een volle fucht,
Niet kunt ftygen in de lucht;
Weert dan van u gave ftam,
Al wat u het voetfel nam.
Siet! dit is de ware leer,
Een is noodig, fonder meer.

Sufficit una.

FUnditus hærentes extirpet in arbore ramos,
Quifquis adoptivæ germina frondis amat.
Funditus ille vagos animo deturbet amores,
Germina legitimi quifquis amoris amat.
Ut bene legitime conftent tibi fœdera lecti,
Tollenda eft animo turpis amica tuo.
Una voluptatis partem ferat, una doloris,
Una tibi lecti fit comes, una tibi:
Cum fatis una domus, coquus unus, & una catella,
Cur fera det fociam quæ fociata tibi?

Sufficit unum.

QUid mihi vobifcum eft, humiles mala pondera rami?
Vos aliquis lateri demetat enfe meo:
Nulla datis, vel fi qua datis, non mitia poma,
Non pyra, non vobis aurea mala rubent.
Ille mihi, recto qui tramite vergit in aftra,
Surculus ille mihi folus alendus erit.
Dummodo fe mihi det, tollat Deus, omnia tollat,
Tollere me prohibet quidquid in aftra caput.

F I N I S.

MO-

M O N I T A
AMORIS VIRGINEI,

Sive

OFFICIUM PUELLARUM

In Castis Amoribus, Emblemate expressum;

Cum

Præfatione & Commentariolo.

D. D. J A C O B I L I D I I.

Aen den

L E S E R.

DE *Beelden, op de Maegde-plicht passende, zijn op haer ordre te vinden in 't voorgaende werck, genaemt* Emblemata Moralia & Æconomica, *daer op den naeukeurigen Leser sal hebben te letten.*

PRÆFATIO.

POëma hoc, Candide Lector, jure meritoque Viro celeberrimo & de litteris humanioribus optimè meritò, Jano Grutero, uſque adeò placuit, ut in Polyantheam ſuam fermè totum tranſcripſerit, & toti mundo commendaverit, quò ad ejus normam virginum in amore animi formarentur, ut felici tandem connubio jungantur. Hoc autem ut magis penſiculatè legas, pauca, commentarioli vice, adornata lubet.

ARGUMENTUM.

ANna, rudem juſti dum Phyllida ſentit amoris,
  Et Paphus vacuum pectus habere dolis,
Fræna nimis laxas petulantibus, inquit, ephebis,
  Eſt opus ut monitis erudiare meis.
Virginis officium caſtique Cupidinis artes
  Nos amor, & brumæ ter docuêre novem.
Me duce carpe viam, ne te malus auferat error,
  Dædaleâ Veneris regia fraudet latet.
Talia dum memorant, alternaque carmina dicunt,
  Non procul à thalami limine, dicta noto.
Phyllis amore novo, ſtimuliſque agitata juventæ,
  Incipit ingenuo ſic prior ore loqui.

PHYLLIS.

DUm geminas nuper, per tecta paterna, columbas
  Conſpicio dulci jungere roſtra ſono,
Palmaque forte ſubit ſterili miſerabilis umbrâ,
  Suſpirat ſocium dum procul eſſe marem,
Moxque, vel aſpectu cari propiore mariti,
  Ridet, & agricolam fertilitate beat;
Alma Venus, dixi, *moriar niſi nubere dulce eſt*! (1)
  Et loquor, & tacito pectore ſerpit amor.
Arboribus ſuus ador ineſt, ſua flamma volucri,
  Æſtuat umbroſi per juga montis aper,
Cæruleo quod amet, non deſit in æquore piſci. (2)
  Cur fugiat teneras ſola puella faces?

Lucret. *Omne adeò genus in terris, hominumque, ferarumque,*
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt.

Montagn. lib. 3 des Eſſais. cap. 5. *Tout le movement du monde ſe reſout, & rend a c'eſt accouplage, c'eſt une matiere infuſe par tout, c'eſt un Centre, ou toutes choſes regardent.*

ANNA.

ERgo maritali dare te juvat ora capiſtro (3)
  Idque roſas, demens, & melimela putas?
Si miſeris ſupereſt mortalibus ulla voluptas,
  In gremio torvi non latet illa viri
Naſſa tori vinclis, & ſquammea turba juventæ,
  Si memini, priſcis aſſimulata fuit: (4)
Libera vimineos gens certat inire receſſus;
  Capta parat toto corpore nixa fugam.
Conjugium votis nova virginis expetit ætas,
  Inque torum pueri prima libido ruit:
Vix tamen illa viri gremio calet, ille puellæ,
  Cùm piget, & vacuos, optat uterque lares.

Diog. Laert. *Socrates juvenes cœlibes, & nuptias ambientes, ſimiles eſſe piſcibus dicebat, qui ludunt circum naſſam & geſtiunt inire, contra qui jam incluſi ſunt, exire.*

Theodec. *Similes ſunt Senectus & Nuptiæ,*
Utramque enim conſequi deſideramus,
Poſtquam vero nacti ſumus, triſtamur.

PHYLLIS.

ANna, licet genus acre virûm, thalamoſque laceſſas,
  Me tamen urit Amor, me tamen urget Hymen.
Eſte procul vidui moroſa ſilentia lecti,
  Non mihi virginitas, nomen inane, placet. (5)
Tota cohors Anatum, volucris ſi maſcula deſit,
  Languet, & obſcuro murmure ſtagna ſecat.
Adde virile decus, facies venit altera rerum;
  Totaque feſtivis plauſibus unda ſonat.
Cùm pater eſt peregrè, friget focus; anxia mater
  Luget, & ancillæ, pro dape, penſa ſerunt.
Barbi domus columen: me me juvat eſſe Mariti.
  Triſte, cubans vacuo bella puella toro.

Cypr. Tract. de Sponſ cap. 11. Virginitatis jugum nemini imponito, *inquit Egnatius antiquus Theologus; vere jugum, quod ne virgines Veſtales quidem olim Romæ, ferre potuerunt, quas tamen ſolum quinquennium a nuptiis abſtinere, & ſacrum ignem cuſtodire oportebat: cujus rei Rhea Sylvia, Romuli & Remi mater, Tucia, Menutia, Oppia, Floronia, Opimia & aliæ, in hiſtoriis notæ, teſtes eſſe poſſunt.*

Montagn. Lib. 3. des Eſſais cap. 6. *Je trouve plus aiſe de porter une curaſſe toute ſa vie, qu'un pucellage.*

ANNA.

COnjungii ſi, Virgo, tibi tam dira cupido,
  Huc ſaltem placidâ non niſi mente veni.
Flamma nimis vehemens, quam fervida ſuſcitat ætas,
  Legitimi tædis non erit apta tori.
Arte faber ſtrictiſque faces moderatur habenis,
  Ut magè jungendis flamma ſit apta cadis.
Hujus ad exemplum, rapidos compeſce furores,
  Turpiter, huc illuc, ne tuus ignis eat (6)
Antè cave Veneris præbere clientibus aures,
  Quàm ſit propoſiti conſcia facti parens.
Illa patri referet, cui res erit ardua curæ.
  Illius arbitrio ſtetque cadatque gener. (7)

Cic. 1. Offic. *Homines tanquam ingyrum rationis & doctrinæ duci oporte.*

Cypr. Tract. de Sponſal cap. 3. *Tutores, id eſt, ſive Pater, ſive Avus, ſive Frater puellas antiquitus deſpondere ſolent, idque optimo jure & hodie receptum eſt, cum ob alia, tum ob ſexus fragilitatem & verecundiam; unde apud Euripidem Hermione, cum eam uxorem peteret Oreſtes, Patris eſt, inquit, mea tractare ſponſalia, non meum.*

PHYLLIS.

TUne velis clarâ me poſcere voce maritum?
  Non faciam; pudor hoc, virginitaſque vetant.
Virgo tribus luſtris ubi tres ſuperadidit annos (8)
  Nonne ſat eſt? quid me dicere plura jubes?
Aſpicis Automaton, (9) celeres quod denotat horas,
  Et gracili longum dividit axe diem.
Murmura nulla ciet; ſed quid velit, indice monſtrat.
  Quam decet ingenium virginis iſtud opus!
Virgo licet taceat; pro virgine nubilis ætas
  Exigit, & patrem, vel ſine voce, monet: (10)
Ora petunt, roſeæque genæ, tumidæque papillæ;
  Solvitur in tacitas tota puella preces.
Palmes humi ſimulac propriâ radice tenetur,
  Hæc alio nobis vitis alenda loco eſt,
Vinitor exclamat; jam jam dabit ipſa racemos,
  Ut dabitur laxo luxuriare ſolo.
Sunt mihi, quæ poſſunt geminos nutrire, papillæ
  Quique valent partum ſuſtinuiſſe, ſinus:
Et mea virginitas, roſeo teſtata colore, (11)
  Me jam, non matris, ſed jubet eſſe viri.
Omnia ſigna mihi, quæ nubilis exigit ætas.
  Sed queror, officii non meminiſſe patrem.
Me juvat ergò rudis partes ſupplere parentis
  Id mihi, vel ſcripto jure, licere ferunt. (12)

Culpandus eſt pater, qui filia, tumida jam virginitate, de marito non proſpicit, unde recte Egnatius antiquus Theologus, matura virgo, inquit, rugas aniles ne expectet, quæ patrem, ut viro locetur, tacitè etiam rogat: hinc bene

Claud. *Nubilis interea matura virginis ætas.*
Urgebat patrias, ſuſpenſo principe, curas.

Filia quidem quæ annum ætatis 25. exceſſit, ſi ſine Patris conſenſu jungatur matrimonio, exhæredari de jure non poteſt, cum ſibi Pater imputare debeat quod, oportuno tempore filiæ de marito, ſibi de genero non proſpexerit. atqui cum Phylles noſtra annum modo duo-devigeſimum agere ſe profeſſa ſit, ridicula eſt puellulæ ad nuptias properantis legis detortio, rebuſque ſuis applicatio.

ANNA.

QUæ prohibet dixiſſe pudor, feciſſe licebit? (13)
Verbaque cum fugias, facta probare potes?
Nulla puella ſapit, quæ præbet amantibus aurem,
Dum neſcit, generum quem velit eſſe parens.
Ducimur alloquio, quò nos vocat ardor amantis,
Utque redire juvet poſtea, nulla via eſt
Sera fuga eſt Ceti, quem cuſpis adunca fefellit,
Cum faciles aditus bellua ſtulta dedit.
Difficile eſt uncos removere Cupidinis hamos,
Ut ſemel in tenero corde reſedit amor.
Ergo parens quid ames deliberet, ante calores.
Arbitrium cœpti nullus amoris habet
Nil properare juvat, properando fugabis amorem.
Odit amans promptas in ſua vota manus.
Non placet huic hominum generi ſine ſanguine palma,
Quodque cupit, ſubitò non cupit eſſe ſuum.
Cum, domino culpante moras, cita cœna paratur,
Lixa faver lento tunc rotat orbe veru;
Quoque minus properat, magis hoc rubet igne ferina.
Quæ celeri rapitur turbine, cruda manet.
Si qua veru docta verſare Cupidinis arte
Virgo velit, tardas debet habere manus.
Si properas, properare cave, (14) mora calcar amanti eſt.
Quæ properat, Veneris dulce retardat opus.
Ad laqueos dum ſponte venit, nil vincula ſtringunt;
Quæque capi cuperet, non capietur, avis:
Sed dare terga paret, tunc denique fila coibunt,
Atque iterum, quoties hæc ſtetit, illa labant.
Si qua prior petit, dignam tulit illa repulſam:
Turpe petens mulier, turpe puella rogans.
Si qua capi gaudet, fugiat; fuga dulcis amanti eſt. (15)
Acrius illa docet poſcere, ſi qua negat.
Pectora difficilis flagrantius urit amica.
Baſia luctanti rapta dediſſe juvat.
Grata viris magis eſt fera, cum fugit ocyor euro,
Quam, proſtrata ſolo, cum jacet ante canes.

Cypr. de Sponſ. cap. 6. *Si dignitatu, decori, & honeſtatu ratio habenda eſt, in nuptiis contrahendis convenientius & decentius eſt, ſi parentes filias ſuas viris deſpondeant & ſuis verbis mancipent, quam ſi ipſæ ſua oratione inverecunde ſeſe alterius poteſtati ſubjiciant.*

Ovid. *Sed, quea delectat Veneris decerpere flores,*
Dicimus aſſiduè, cras quoque fiet idem:
Interea tacita ſerpunt in viſcera flamma,
Et mala radices altius arbor agit.

Ovid. 3. Faſtor. *Nubere ſi qua velis, quamvis properabitis ambo,*
Differ, habent parva commoda magna mora.

Seneca. *Mora omnis odio eſt, ſed facit ſapientiam.*

Petron. *Nolo quod cupio ſtatim tenere,*
Nec Victoria mi placet parata.

Facit huc illud Senecæ. *Pudet congredi cum homine, vinci parato, ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi, & ſcit eum ſine gloria vinci, qui ſine periculo vincitur.*

PHYLLIS.

ANna, quid hoc ſibi vult? quænam ſua gaudia demens
Abnuit? atque, animo quod petit, ore negat?
Præteritos votis fruſtra revocabit amores,
Dura nimis juveni ſi qua puella fuit.
Dum favet, & læto ridet Venus aurea vultu,
Quæ bona fert, avidâ ſunt capienda manu
Cauta Fulix, ſummo dum ludit in æquore piſcis,
In prædam celeri dexteritate ruit.
Iſta verecundis avis eſt imitanda puellis.
Mollia qui captat tempora, victor abit.
Fronte capillatum magno cole numen honore. (16)
Hoc tu ſi fugias, te Venus ipſa fugit.
Dum Roſa flore novo, foliſque recentibus halat,
Invida ſpinoſo cortice tecta latet;
Quin, pueri, cohibete manus: rubus aſper in illa eſt.
Qui legit hanc tenero pollice, vulnus habet.
Mox tamen illa dabit patulo ſe flore videndam,
Et fluet, & duro ſub pede preſſa gemet
Dulce puella procis primæ ſub flore juventæ,
Hoc demum lepide tempore gaudet amor.
Si qua diu virgo eſt, vix virgo videtur amanti:
Quæque dies partem virginitatis habet. (17)
Dum novus ergò vigor? præſtat dare nomen Amori.
Sæpè puella negat, quod dare vellet anus.

Livius *Si in occaſionis momento, cujus prætervolat oportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quereris.*

Procopius *Rerum humanarum momenta in occaſionis perceptione conſiſtunt, nam ſi per ignaviam quis fortunam paratam neglexerit, cum ſuâ culpâ ab eâ deſeratur, nequaquam illam, ſed ſupſum, accuſet.*

Montag. lib. 3. c. 5. *L'amour ne me ſemble proprement & naturellement en ſaiſon, qu'en l'âge voiſin à l'enfance, & la beauté non plus.*

Ronſard. *L'âge non meur, mais verdelet encore;*
C'eſt l'âge ſeul, qui me devore
Le cœur d'impatience atteint.

ANNA.

ALtiùs, ut video, maris hoc mihi marmor arandum eſt,
Ergò libet laxo pandere vela ſinu.
Si didiciſſe juvat partes in amore puellæ,
Inſtruat hæc oculos, virgo, tabella tuos. (18)
Rete vides, non quod manibus vafer attrahit auceps,
Sed quod avis motu deprimit ipſa ſuo.
Capta ſit, an capiat, vix, qui videt iſta, viator
Dixerit. In volucrem lina coacta ruunt.
Virginis effigies ſit ut hæc in amoribus, opto,
Ne cadat, impulſu quin cadat acta proci. (19)
Pande plagas, licet hoc, ſed non tamen attrahe caſſes.
Si ſapis, hîc auceps præda ſit ipſa ſibi
Me propiora tibi dare ſi documenta requiris,
Hæc cape, nec caſtis plura licere puto.
Nocte Pharus vaſtum radios diſpergit in æquor,
Ut ratibus monſtret per vada quà ſit iter.
Flamma quidem portum denuntiat eſſe propinquum,
Nulla tamen nautis ôbvia flamma venit. (20)
Nauta, tuum eſt dare vela notis, mare tundere remis,
Falleris, exſpectas dum ferat ignis opem.
Si facies comitem te perneget eſſe Dianæ,
Cultus & a Veſtæ clamet abeſſe focis, (21)
Hoc ſatis eſſe reor: vocet ignis ad oſtia puppem.
Optatos ſtudeat nauta ſubire ſinus.

Gloſſ. ad l. pen. C. de Sponſ. *Multa, inquit, puella propter verecundiam annuunt potius, quam loquuntur inter deſpondendum, maxime præſentibus parentibus,* ne videantur ambire ſponſum, *quod virginibus indecorum eſt. Et Baldus notat naturâ injuſtum eſſe mulieribus tacere, præſertim cum de ipſarum nuptiis agitur. Et virginalis maximè verecundiæ eſſe, traditur ad mentionem nuptiarum erubeſcere, juxta illud:*

Quale coloratum Tithoni conjuge cœlum
Subrubet, aut ſponſo viſa puella novo.

Cypr. de caſib. matrimonial. Cap. 3. *Omninò circumſpectam, in caſibus matrimonialibus, virginem eſſe oportet, ne aut ſeſe obtuliſſe, aut pro ſexus decoro non ſatis verecundè egiſſe videatur, ut ne incommodum, quod Icaſiæ nobili & eruditæ virgini olim contigiſſe legimus, ipſi eveniat: ea enim, cum Theophilo imperatori Conſtantinopolitano adeo placeret, ut jamjam Malum aureum in fidei conjugiique pignus ei porrecturus videretur, ob promptius reſponſum rejecta, præ animo ægritudine, cœnobio ſe mancipavit.*

PHYLIS.

CEdo, nocet ſi virgo procis ſe deferat ultrò,
Tu tamen id patri nonne licere putas? (22)
Crede mihi tardis id calcar amantibus addit.
Sunt quibus, oblata virgine, cœpit amor.
Sponte duci Phrygio natam pater ipſe Latinus
Obtulit, oblatam Troicus hoſpes amat.
Hæc tamen, hæc aliis tractanda negotia mandet,
Si ſapit, & docta ſe tegat arte pater.

Per

Per tacitas meliùs geritur res ista latebras;
Aptiùs in multis hic movet, alter agit.
Sic ave fallit avem; retium velut inscius, auceps,
Nec minus occulto retia fine trahit.

Apud veteres, parentes filias suas viris non petentibus ultrò detulerunt, neque se præter decorum facere existimarunt. Saul Davidi filiam obtulit, 1 Reg cap 18 Alcinous Ulyssi, apud Homerum; Latinus Æneæ, apud Virgilium, Chremes Pamphilo, apud Terentium, Megacles Pisistrato, apud Herodotum; Darius Alexandro, apud Zonaram & alios.

A N N A.

ARs tua cauta quidem; sed non secura pericli. [23]
Tune putas tutos posse latere dolos?
Falleris, infelix. Corrupto vivimus ævo;
Fraus apud astutos nec latet ulla diu.
Adde, quòd oblata vix gaudeat ullus amica,
Quippe recurva cibis æra subesse timet.
Dum Priamus natam nuptum dare tentat Achilli,
Nil agit, & tristi fronte repulsus abit.
Nil pater hîc tentet, nisi nota sit antè voluntas
Illius, in tacita quem tibi mente petit.
Auribus explorat glacialia marmora vulpes,
Quæ nisi firma satis, callida sistit iter.
Paucula de cultu, quia pars quoque cultus amorum,
Accipe virgineis jussa tenenda choris.
Culta placent lepidis (modis hîc tamen adsit) ephebis.
Munditiis satis est si foveatur amor. [24]
Optat amans dare dona tui potiora parentis,
Cùm, posito cultu virginis, uxor eris:
At tibi colla videns regalibus abdita gemmis,
Gratia quæ nostri muneris, inquit, erit?
Vidi ego nobilior queîs vestis abegit amantes.
Territa gemmarum luce juventa fugit.
Lampadis immodico sic dispetit ardor olivo,
Sic nimio languens stellio sole jacet.
Vir gravis, in cœna patri dum nuper adesset,
Protulit hæc animo dicta notata meo:
Persica cùm florent, nihil est formosius illis;
Sordidius contrà, flore cadente, nihil.
Fit plerumque situ, fit squallida sordibus uxor,
Excoluit formam si qua puella nimis.
Pergit, &, ornandi quæ tanta licentia? dixit,
Quis furor est; totos se coluisse dies?
Forma nocet miseris nimis ambitiosa puellis,
Anxia de cultu vix erit apta toro.
Cura cui vultus, incuria sæpè mariti est,
Quæ speculo gaudet, non amat illa colum.
Si tibi forte parens, ut ames, laxavit habenas,
Jamque tuo juvenis captus amore gemit;
Igne licet caleas, ne sit manifestus amanti.
Quid placidâ semper fronte videnda venis? [25]
Aurea lux Phœbi, post nubila, gratior orbi est;
Dulcior à rapidis quæ strepit aura notis [26]
Ardor abit, flaccescit amor, torpetis amantes,
Dum nimium vobis stulta puella favet.
Viva superfusis calx fervet & æstuat undis,
Et simili flammas excitat arte faber.
Disce negare, viget Puer aliger arte negandi,
Dura placent Veneri, vulnere crescit Amor.
Rixa licet subeat, nihil est, mihi crede, pericli;
Mira loquor, tenero lis in amore valet. [27]
Incedens numerat vestigia pauca retrorsum
Histrio, cum doctâ fortius arte salit.
Quoque magis nervum retrotrahit ipse Cupido,
Altiùs hoc pueros missa sagitta ferit.
Prævia pugnæ duces, lis prævia jungit amantes
Arctius, idque sui Cypria Martis habet.
Adde quod & calidas incendere profuit iras,
Ut videas quantâ bile tumescat amans.
Ira dabit juvenem patulo tibi corde videndum;
Vix aliquis mentem, cùm subit illa, tegit.

Darius filiam Alexandro, Priamus Achilli, Alcinous Ulyssi, dum non satis circumspecti deferunt, frustrà fuerunt: nihil hic, nisi exploratò, tentandum, prudentiores censent.

Cicero. *Adhibenda est autem munditia non odiosa, neque exquisita nimis tantumque fugiat agrestem & inhumanam negligentiam.*

Cato. Cens. apud Ammian. *Cui cultus magna cura, virtutis incuria est.*

Vives de Christ. Fœmin. lib. 1. *Non splendebit vestis, at nec sordebit: non erit admirationi, sed nec fastidio. Mundus muliebris nominatur earum ornatus, quo mundicies significatur, non artificium vel opulentia.*

Idem eod. Loc. *In vestibus præcipiendum est, ne sint delicata, aut pretiosa nimium; sed sine sordibus, sine labe. Nescio quemadmodum mundicies animi corporis gaudeat munditie.*

Boet. 21. *Gratior est apium magè labor,*
Si malus ora prius sapor edat;
Gratius astra nitent, ubi notus
Desinit imbriferos dare sonos;
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roseos agit equos.

Seneca. *Morbum esse scias, non hilaritatem; semper arridere arridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum os quoque diducere.*

Ovid. *Quæ modo pugnabant, jungunt sua rostra columbæ;*
Quarum blanditias verbaque murmur habent.

Plaut. Amphitr. *Iræ interveniunt, rursus redeunt in gratiam,*
Verum iræ si fortè eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reversum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.

Seneca. *Amans iratus multa mentitur sibi.*

Concordia fit carior discordiâ.

P H Y L L I S.

DUra nimis tua jussa puto; Venus aurea clamat,
Mitia Matthiacas regna decere nurus.
More Sabinarum frontem caperare severam
Et nisi dura loqui si puella velit,
Illa fero teneros procul ore fugabit amantes,
Et meliùs duri militis uxor erit.
Molliter Idaliis recubare suetus in umbris,
Non didicit Veneris tristia ferre Puer.
Adde, quod & fragiles tantùm gerit ille sagittas,
Adde, quòd æternas non habet ille faces
Si nimis emungas, perit ignis, [28] & æmula soli
Flamma tenebroso pressa vapore jacet.

Proverb. Salomon. cap. 30. *Qui nimis emungit, elicit sanguinem.*

Ovidius. *Sed miscenda tamen Venus est secura timori,*
Ne tanti dotes *non putet esse suas.*

A N N A.

DIc, age blanditias, fer basia, funde falernum,
Sparge rosas, avidis da melimela procis;
Protinus infelix (nec enim modus ullus amanti est)
Protinus audaci sub pede pressa gemes.
Est Faba, quæ, gracili modò fas hæsisse bacillo,
Pergit in aerias ambitiosa vias.
Nec tetigisse sat est fastigia summa Faselo,
Ulteriùs gyro luxuriante ruit.
Exit in immensum temerarius ardor amantum,
Et quamvis toleres plurima, plura petunt:
Nec satis his vel totus amor. Sua furta sodali
Si narrare nefas, non placet ipsa Venus.
Hinc neque pollicitis, neque tu moveare querelis,
Nec gemitu faciat cor tibi molle puer.
Nonne vides? tremit acta noto, similisque precanti,
Dum spirat, tremulum flectit arundo caput;
Et simul ac desævit hyems, assurgit in altum,
Nullaque supplicii signa prioris habet.
Crabro rosas ac melli colit, dum spicula condit;
Cum ferit, amissa cuspide, fucus abit.
Supplicat omnis amans, & dat bona verba puellæ,
Dum negat, & calidas respuit illa preces;
At fremet, & teneræ convitia dicet amicæ,
Ut semel optatâ gaudia nocte tulit.

Ut fine labe fluat primi tibi temporis ætas,
  Auris ad obſcœnos ſit tibi clauſa jocos
Hi, pubes laſciva parat cum bella pudori,
  Prima Dionæi tela nepotis erunt.
Ergo ubi nequitias aliquis, voceſque pudendas
  Auſus erit ſtultâ garrulitate loqui,
(Arridere nocet) vultus oppone ſeveros
  Et matronali verba timenda ſono
Serpere ſi patiare, notat piger atria limax,
  Solvitur in liquidas qui ſale ſparſus aquas.
Voce tona, nec parce minis, dum ſcurra jocatur;
  Protinus impuro deſinet ore loqui

Vives lib. 1. de Chriſt Fœm *Illud ne admonenda quidem Virgo, ne rideat, arrideat, quod plane non ſit, niſi vel ab impudicâ, vel ab amenti. Ne ſinat ſe vellicari, vel laſcivius tangi, mutet locum, & abeat, ſi aliter vitari non poſſit.*

Pierre Matthieu *Henry troiſieme, Roy de France, fut eſperduement amoureux de Madame de Chaſteau-neuf, et y avoit quelque promeſſe par eſcrit*, mais les ſermens qui ſe font ſur des autels de plume, s'en vont au vent.

Ergo. *Igne furens juvenis tenera quod jurat amicæ,*
Invento, & rapidâ ſcribere oportet aquâ.

Plutarch in lib. quomodo ex inimic &c. *Poſthumia, quod ſolutior in riſu eſſet, & liberius cum viris confabularetur, in crimen inceſtus vocata eſt, quam eo crimini innoxiam Spurius Minutius Pontifex maximus admonuit ne ſermonibus levioribus, quam viveret, uteretur.*

Salom. Prov c 25. v. 13. *Ventus Aquilo diſſipat pluvias, & triſtis faciei linguam detrahentem.*

PHYLLIS.

JUdice me præſtat tædas celerare jugales,
  Conjugium ſtatio fida pudoris erit.

ANNA.

AT patet inſidiis levis & properata voluntas, [23]
  Decipitur propero qui vorat ore cibum.
In ſcrobe tecta latet viſco maculata papyrus,
  Cum palamedæam ruſtice fallis avem:
Deliciæ volucrum medio jacet eſca cucullo,
  Quam properans roſtro dum malè captat avis,
Mox oculos lento premit illita charta veneno.
  Ridet, & in prædam læta caterva ruit
Fallitur, & totam fit fabula juſta per urbem,
  Credulus ignoto ſi quis amore perit
Si te fortè nepos aliquis, non dignus amari,
  Ambiat, à caſtâ ſit procul ille domo
Nec veniat, quamvis mens eſt tibi ludere tantùm,
  Sæpe vel in luſu capta puella perit.
Ingenii dum quidquid habet depromit amator,
  Miſcet & alterno mollia verba ſono,
Amplexuque dato luctantia baſia carpit,
  Baſia virgineis inſidioſa choris.
Corda ſubit ſenſim non intellecta Dione,
  Perque ſinum tacitis paſſibus errat Amor.
Dum canit, inque vicem ſua carmina fiſtula reddit,
  Non exſpectatis caſſibus hæret avis.

Paul. Cypræus *Anceps in connubio via eſt, quarum altera ad miſeriam ducit, altera ad fælicitatem; itaque priuſquam te in viam des, non minus ſolliſite deliberandum eſt, quam Herculem in bivio conſtitutum feciſſe legimus Si enim ſemel in connubio male ceciderit alea, non eſt quod arte corrigas, eſt enim ex iis, in quibus (quod dici ſolet) non eſt bis peccare.*

Seneca. *Honeſtius eſt, cum judicaveris, amare; quam cum amaveris, judicare.*

Vives livre 1 de la Femme Chreſt *Tu ne dois non plus donner d'audience aux attrayantes & douces paroles des amoureux, qu'a l'enchanteur; il te dira que tu es belle, gracieuſe, ingenieuſe, &c. &c, peut-eſtre, n'es tu rien de tout cela Quoy plus? qu'il mourra s'il n'on a la jouiſſance. c'eſt la que le mal le tient, Adviſe bien que tu ne ſois priſe par ſes paroles.*

PHYLLIS.

CUr neget amplexus, & abhorreat oſcula virgo?
  Non pudor his, roſei non perit oris honos;
Baſia virgineis quis credat obeſſe labellis
  Ingenuus tenero quæ tulit ore puer?
Libat Apis violas, & baſia figit acantho,
  Oraque plena favis in ſua tecta refert,
Non tamen hinc violæ, non hinc marceſcit acanthus,
  Utque fuit, roſeus perſtat utrique color.
Virgo notas juvenis, quas preſſerat ore protervo,
  Abluit; & facies, quæ fuit ante, redit
Si licet oppoſito de lumine ſumere lumen,
  Invida cur juveni baſia virgo neget?

Ex Græcis Epig *Quid Satyriſe tumes? res ajunt oſcula inanes,*
Et facie ablatâ tolluntur & oſcula ſpute

Vives livr. 1. de la Fem Chreſt. *Il y a des filles qui ſe ſont gloire d'avoir des amoureux, deſquels elles prennent leur paſſetemps, en les venant & martirant, mais les rets qu'elles tendent, ne ſont pas moins pour prendre elles meſmes, que les hommes, auquels elles en veulent.*

ANNA.

BAſia nil teneris data poſſe nocere puellis,
  Nil tactus cupidi blanditiaſque proci,
Haud mihi quis vano perſuadeat ore Poeta;
  Tactus, & ipſa latens baſia virus habent.
Purpureos digitis, Hoſpes, ne tange racemos,
  Tractari manibus non amat iſte color.
Iſte color, color iſte recens, decor integer uvæ,
  Intactæ genium virginitatis habet. (31)
Sint procul amplexus, procul oſcula, dulce venenum,
  Ah! faciunt longas preſſa labella notas
Utque domum rediens faciem lavet undique virgo,
  Altior in tacito pectore menda latet.
Non vitium tantùm, ſed quæ vitioſa videntur,
  Hæc quoque, ſi ſapias, hæc quoque, Virgo, fuge:
Nec ſatis eſſe puta quod ſis tibi conſcia recti
  Tunc quoque cum mens eſt integra, fama perit.
Saucia Nux aliquâ ſi parte putamina perdat,
  Poſtea, quidquid agas, ſemper hiatus erit.
Si pereat miſeris ſemel integra fama puellis,
  Lædaturve ſacer virginitatis honos;
Tu licet inde velis famæ ſarcire ruinam,
  Non iterum veniet, qui fuit antè, decor. (32)
Obducas licet uſque cutem, manet uſque cicatrix;
  Utque tegas, ſemper vulnera vulnus habent.
Ergo verecundis ſit cura, laborque puellis,
  Turpia ne poſſit garrula fama loqui (33)
Hic ego, quos deceat ſcopulos vitare, docebo;
  Tu mea non duro dicta reconde ſinu
Principio tibi turpe puta, dare munus amanti, (34)
  Sit procul à caſtâ virgine larga manus.
Is cui parva dabis, credet majora daturam;
  Pauca licet dones, cætera ſumet amans.
Adde, quod, oſtendens cuivis tua munera, dicet:
  Hæc dedit ardoris pignora ferre ſui.
Ignis, ubi paulum pinguedinis ejicit olla,
  Irruit, & totas depopulatur opes
Nil dare ſponte ſubit, magis accipiendo perimus; (35)
  Noſter avaritiæ crimina ſexus habet
Hinc ſumus imbelles, quæque omnia tela repellat,
  Protinus, accepto munere, victa jacet
Argenti natat æs ferrumque per æquora Vivi,
  Sola ſubit niveos aurea maſſa ſinus.
Quo nequeat penetrare chalybs, admittitur aurum;
  Teſtis eris Danaes turris ahena mihi
Cede, chalybs, aurum de virginitate triumphat;
  Hei mihi! vis fulvo quanta colore latet!
Fortè pudicitiam ferro dedit una, ſed auro
  Innumeræ patulos exhibuêre ſinus.
Cura ſit ergo tibi, ſi ſit tibi cura pudoris,
  A donis avidas abſtinuiſſe manus.
Nonne vides, ut nudus Amor, (ſic pingitur aptè)

Nil præter pharetram, telaque pauca gerat?
Nil pretium quo condat habet. Deus odit amantes,
Qui, Veneris turpi munere, munus emunt.
Non adamas tanti est, non gemma, nec aurea torques,
Non Tyriæ vestes, vilis ut esse velis.
Injectos admisit hians quia Concha lapillos,
A Cancro patulæ diripiuntur opes.
Muneris accepti mens conscia mollis amanti est,
Nullaque pro casto bella pudore gerit.
Parva videbuntur, quæ nunc dabo jussa, puellis;
Parva quidem, fateor, sed tamen apta tibi.
Fronde levi juvenes jactoque lacessere malo, (36)
Conveniens castis moribus esse nego.
Flore latebat Apis (res hic ea digna relatu est)
Hanc videt, & tenero pollice virgo petit;
Nec mora, nec requies: tandem ferit illa puellam:
Huic tumet infestâ cuspide læsa cutis.
Virgineam quid crabro manum petis improbe? clamat.
Ludimus, & mens te lædere nulla fuit.
Dum pueros lusu lasciva puella lacessit,
Sæpe tumor vexat corpora, sæpe timor.
Non ego laudarim Nasonis ubique libellos;
Ille vagos cupiat virginis esse pedes;
Ille nurus Latias curvis errare theatris
Jussit, & in medio crura movere foro.
Judice me, castas mos dedecet ille puellas,
Judice me, non est virginis istud opus.
Per fora turpis Amor furit, & Venus; este puellæ
Este domi, (37) vobis est sacer iste locus.
Nec facilè à spinis innoxia vellera servat,
Per vepreta vago dum pede fertur Ovis,
Nec facilè ingenui retinet monumenta pudoris,
Sæpe Dionæo juncta puella gregi.

Vives. *Nihil est famâ & existimatione fœminarum tenerius, aut magis injuriæ obnoxium; ut non immeritò videri possit de aranea tenui filo pendere.*

Plaut. in Epi. *Non nimis potest*
Pudicitiam suæ quis servare filiæ.

Ovidius. *Læsa pudicitia est, deperit illa semel.*
——— *Famam servare memento,*
Qua semel amissâ, postea nullus eris.

Dion. *Pudica est non modo ut ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem ullam turpem de se prabeat.*

Vives lib. 1. de Christ. Fœm. *Nihil mulier viro det; fœmina enimqua dat, se dedit.*

Et ratio esse potest, quod ille, qui donat, creditur captare velle benevolentiam ejus, cui donat, juxta illud Martialis:
Dum me captabas, mittebas munera nobis.

Cic. Orat. 5. in Verr. *Nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.*
Di, pudor, alma fides uni succumbitis auro.

Mich. Verinus. *Munera ne capias, uncus latet hamus in escâ,*
Nulla carent visco munera, virus habent.

Seneca. *Beneficium accipere, libertatem est vendere,*

Ovid. 3. de Art. *Illa potest vigiles flammas extinguere Vestæ,*
Et rapere e templis Inachi sacra tuis,
Et dare mista viro tritis aconita cicutis,
Accepto Venerem munere si qua negat.

Virg. *Malo me Galatea petit, lasciva puella,*
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

Idem. *Addit se sociam, timidisque supervenit Ægle,*
Ægle Najadum pulcherrima, jamque videnti.
Sanguineis frontem moris & tempora pingit,
Ille, dolum ridens, quo vincula nectitis, inquit,
Carmina quæ vultis cognoscite, carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit.

Greg. Nasian. *Mulierum ornamentum est, morum probitate & elegantiâ florere, domi, ut plurimum, manere; labiis, oculis, genis, vinculum injicere, pedem limine non admodum frequenter efferre.*

Vives lib. 1 de Fœm. Christ. *De la fille qui se tient a la maison, personne ne peut rien dire, de celle qu'on voit hanter les compagnies, chacun en dit sa ratellee, & sont divers les propos qu'on tient d'elle, selon la diversité des jugemens des hommes qui la taxent.*

PHYLIS.

Ergone perpetuis damnata puella tenebris
Debeat æternum delituisse domi?
Sit satis imperio duræ gemuisse magistræ,
Et ferulæ molles supposuisse manus:
Nunc animis vigor est, & nos jubet urbe vagari
Mobilis, & toto qui volat orbe, Puer.
Nec sera profuerit; (38) Venus ostia pandit amanti,
Cum gemit ad clausas mœsta puella fores.
Carceris impatiens vult libera colla Cupido,
Tu quoque colla pater libera Liber amas.
Servando nova musta, perit servando puella:
Mitia regna mero, virginibusque placent.
Castaneas non antè nuces torrete, puellæ,
Quam pateat tenui vulnere fissa cutis:
Si qua fuit, solido quæ cortice sustinet ignem,
Dissilit, & rauco tecta fragore quatit.
Torva verecundo quæ pectora claudit amori,
Quas Veneri pœnas, quas dabit illa sibi!
Æstuat, & calidam nequit exhalare juventam,
Clauditur æternùm si qua puella domi:
Mox tamen erumpens laxis bacchatur habenis,
Plusque retenta diu flamma fragoris habet.
Vidi ego, quod licitis erat impenetrabile flammis,
Turpiter obscœno pectus amore rapi.

Ovid lib. 3. Amor. Eleg. 4. *Nec custodiri, ni velit, ulla potest.*

M. Montag. *La nature, en ses operations, ne soufre rien de contrainct; car si vous arrestez le cours d'une riviere, elle se desbordera & gastera tout; le feu enfermé, comme on voit es mines, fera crever & peter la terre, tenez une femme serree, tant que voudrez, si fera-elle un saut en rue, malgré voz dents, s'il luy en prend envie.*

Egnatius antiquus Theologus. *Periculosa est possessio puellæ, & servatu difficillima, cui virginitatis jugum impositum est.*

Id quod Tacitus de populi, idem de puellarum moribus non inepte aliquis dixerit: Nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

ANNA.

Non mihi propositum est vinclis arcere puellas,
Sola vagos fuerat mens inhibere pedes.

PHYLLIS.

At cuivis autem dare me tua jussa vetabant,
Anna, vir ergo mihi qualis habendus erit?

ANNA.

Nube gravi, mea Phylli, viro cui mascula virtus
Mente Dionæos expulit antè jocos:
Nube viro cui Dia Themis, cui ridet Apollo;
Ille tibi, vitæ per vada, pandet iter:
Nam si fortè rudi, rudis ipsa jungere marito,
Qui thalami subeat munia, neuter erit.
Junge duas, utcunque voles, sine lumine tædas;
Semper erit piceâ nocte sepulta domus.

Mart. . . . . *Quid dentem dente juvabit*
Rodere? . . . .

Vives livr. 1. de la Fem. Chrest. *Il n'y a chose de quoy on doive estimer un mary a choisir, sinon pour son bon esprit le contentement du mariage consiste an devis du mary & de la femme, mais quels devis, quelles raisons, quel entretient aura un lourdaut sans sens & sans cognoissance des affaires du monde?*

PHYLLIS.

Tunè sophum torvâque aliquem de stirpe Catonis
In teneræ cupias virginis ire sinus?
Tunè virum, quem luce forum, quem nocte libelli
Sollicitant, thalamo posse vacare putas?
Dum volet ille sui defendere jura clientis,
Jura tori nullus, qui tueatur, erit.
Ingenium Magnetis habebit Toga, pondera rerum
Attrahit, & faciles nescit amare jocos.
Jura tori, non jura fori, mihi discat amator.
Non ego sollicitii tangor amore viri (39)
Hunc volo, qui facilis, qui nil, nisi basia, doctus;
Hunc volo, cui nostro nil sit amore prius.

Vives lib. de Offic. Mariti cap. de discip. Fœm. *Meminerimus infirmum esse sexum illum naturâ suâ, & ut non corpore, sic neque animo posse gravia semper sustinere, ideo utendum non raro remissionibus & refectionibus curarum, ut jocis & narrationibus eorum, quæ amicis, & vicinis contigerunt, modo absit cur ositas, &c.*

Montagn. lib. 3. des Essais cap. 5. *C'est trahison se marier, sans s'espouser.*

ANNA

A N N A.

PEctore (quis furor est?) tu nil, nisi basia, volves,
Munia cum sacri sunt obeunda thori?
Fadi facesse Venus! res est veneranda Maritus
Turpe voluptatis nomen abhorret Hymen
Non aliquis (mihi crede) nepos, Venerisve satelles
Aptus erit castæ sceptra tenere domus;
Memnonis effigiem plerique sequuntur amantes,
Sole micante, boant, hoc abeunte, silent.
Dum tuus ille Paris primo furit actus amore,
Basia mille feres, basia mille dabis;
At simulac stolidi deferbuit æstus amantis, (40)
Protinus emeriti militis uxor eris.
Dum Cephalus nimio rutilæ facis ardet amore,
Luminaque in caro lumine fixa tenet,
Non piscatores, humilis non rostra carinæ,
Non acui cultros in sua damna videt.
Dum Dominæ frontem, dum sideris instar ocellos
Respicit, insano captus amore, puer,
Aut humeros barbamque sui miratur amantis,
Aut levibus gaudet stulta puella jocis,
Omne latet vitium, nihil ulteriora morantur;
Solaque si liceat basia ferre, sat est.
Cum Venus insanos tentigine jungit amantes,
Separat infaustum sæva Megæra torum.
Ambrosium latè rosa tunc quoque spargit odorem,
Cum fluit, aut multo languida sole jacet.
Stultus amor formæ est, labat is, veniente senectâ,
Non secus ac putri sub trabe sidit opus
Adde quod & febres minuunt, & cura decorem;
Et totidem causis cessat amare puer.
Firmus ingenium est, ipsisque nitescit ab annis,
Et causis pro se mille favoris habet (41)
Non tibi canities veteris vestigia flammæ
Auferet, aut rugæ finis amoris erunt.
Si jungare viro, cui mens, magis ore, refulget;
Illa vel extremos perstat ad usque dies
Si qua tui tibi cura, seni ne nube, puella,
Ne jaceas viduo frigida nupta thoro:
Si qua tibi veniet, veniet tibi posthuma proles; (42)
Cuique negat cari mors genitoris opem.
Aut, si fortè patri numerosior exstit hæres,
Garrula quod de te fama loquatur, habet.
Labitur interea teneri tibi flosculus ævi,
Dumque gemis, vitæ pars melioris abit.
Cur hedera annosam complexibus implicat ulmum?
Væ miseræ! perit hæc, cum magis illa viret.
Illa quidem ramos abit ambitiosa per omnes;
At siccis arbor stat miseranda comis.
Cedite, Privigni; nunquam benè virgo noverca est.
Quid tibi cum viduo, bella puella, viro?
Donet Hymen socii communia pignora lecti,
Illa tibi pignus virginitatis erunt
Ingentem tenerâ quid figis in arbore ramum,
Inviso quem jam pondere mala gravant?
Poma caduca fluent, calathis indigna coloni,
Inque pari damno ramus, & arbor erit.
Si sapis, arboribus ramum sine prole marita;
Poma sub autumnum sic magis apta feres
Quin age, dum viridi turgent in cortice gemmæ,
Nil, nisi communes, arbor adoptet opes.

Cœl. Rhodig lib 2° cap 25 *Quemadmodum ignis in paleâ vel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus idem restinguitur, comabescitque; nisi robustior materia fuerit admota ita momento evanescere novorum conjugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus, ac prudentia coolitus, radices majores alit et*

Vives livr 1 de la Fem. Chrest *Ces amours tant eschauffees trois ou quatre jours apres les noces, tournent ordinairement en noises, & viennent quelques fois aux coups de poings, avant que le pain de noces est failli.*

Plutarch *Circe non fruebatur iis, quos verterat in sues, aut leones, sed Ulyssem summum ultra omnes dilexit, ita, quæ veneficiis* (addo, lenocinus juvenilibus) *viros sibi maritos, insuavem plerumque cum iis vitam agunt ob dementiam*

Montagn lib 3. de Essais cap 5. *Je ne vois point de mariages qui faillent plustost, & se troublent, que ceux qui s'acheminent par beauté, & desirs amoureux, il y faut des fondamens plus solides, cette bouillante allegresse n'y vaut rien.*

Ovid Trist. 3. Eleg 7. . . . *Nil non mortale tenemus,*
Pectoris exceptis ingeniique bonis

Val Max lib 7. *Unica filiæ pater Themistoclem consulebat, utrum eam pauperi, sed ornato; an diviti, sed parum probato, collocaret, cui is, malo, inquit, virum pecuniâ, quam pecuniam viro indigentem.*

Vives lib. 1. de la Femm. Chrest. *On doit avoir respect a l'âge, afin qu'il ne soit moindre qu'il est requis a un pere de famille, qui a femme & enfans a gouverner, & qu'il ne soit aussi si grand qu'il ne puisse suffire à gouverner, laissant une femme veuve chargée des petits enfans orphelins.*

Eurip in Andro *Nunquam duplicia conjugia laudavero mortalium,*
Nec binas matres habentes liberos.

Vives liv. 1 de la Fem Chrest. *Il y a des peres, si mal advisez, qu'ils estiment a leur fille devoir estre bon mary, un chacun qui leur semble bon gendre: & qu'ainsi ils ne regardent bien souvent qu'aux richesses, a la noblesse, ou ce qu'ils estiment leur devoir estre profitable, & non aux choses qui sont convenables a la fille.*

P H Y L L I S.

JAm tua jussa placent. Aurì tamen actus amore,
In thalamum genitor me jubet ire senis.
Ecquid agam? nec enim mihi tota pecunia tanti est,
Ut vetuli conjux principis esse velim. (43)

A N N A.

SI pater indigno te subdere colla marito
Fortè velit, nullâ vox tibi lite sonet.
Virginis arma preces rigidum prece flecte parentem. (44)
Non aliâ durus vincitur arte pater.
Quod truculenta nequit, frons hoc præstabit amica;
Obsequium, non vis, pectora dura trahit.
Pinea verberibus nux inconcussa resistit.
Illa tamen, placido victa calore, patet.
Jam sumus in portu, solvendaque zona puellæ est.
Hic quoque, de multis, pauca monenda mihi.
Insitor agnatos exscindit in arbore ramos,
Omnis adoptivum germen ut humor alat.
Funditùs illa vagos animo deturbet amores,
Germina legitimi si qua caloris amat.
Protinus ut junxit tibi tæda pudica maritum,
Unicus ille tibi mente fovendus erit. (45)
Non congerro vetus tua postmodò tecta frequentet,
Nec juvet, innuptæ qui comes antè fuit.
Anxia nec matris, nec sit tibi cura sororis,
Alterius succos ne bibat alter amor.
Fallor? an occurrunt hîc plura notanda puellis,
Quas socio primùm fœdere junxit Hymen.
Quæ propriis quondam vergebat in aera ramis
Planta, peregrinâ non nisi fronde viret!
Vertice truncato, jam non sua, germina monstrat;
Quodque suum non est, sustinet arbor onus.
Arbitrio, nova Nupta, tuo desiste moveri;
Certa tibi vitæ norma maritus erit
Ille dabit leges, quas non aversa sequêris;
Si sapis, his succos pectoris adde tui.
Obsequium sint regna tibi; parendo gubernas:
Sensibus alterius disce, puella, regi.
Plus habet Insitio, memori quod mente recondas;
Insere præceptis hæc quoque, Nupta, tuis.
Cedit honor ramis, succi tamen arbor origo est;
Et decus hoc, ex se quod dedit, alter habet.
Si fortasse tuo niteat domus aurea censu,
Arcula cùm modico sit gravis ære viri,
Pone supercilium, bona nec tua laudibus effer;
Inque viri lateat nomine tota domus.
Turpiter, Hæc mea sunt, mulier furibunda reclamat.
Ah! nunquam proprias fœmina jactet opes. (46)
Lex dominos rerum pronuntiat esse maritos,
Idque viri juris, quà patet orbis, habent.

Vives lib 1. de Christ Fœmin *Conjugium præcipit debere mulierem existimare maritum sibi esse omnia, omnibusque caris nominibus unum succedere quod sibi Hectorem esse ait, apud Homerum, probissima Andromache*

Tu mihi, tu solus pater es, materque verenda,
Tu dulcis frater, tu gratus ad omnia conjunx.

Seneca *Casta ad virum matrona parendo, imperat.*

Plutarch. in præcept. Matrimon *Comme en une coupe, ou il y a plus de l'eau que du vin, nous l'appellons Vin neantmoins: aussi la maison & le bien doit tousjours estre nommé du mary, encore que la femme en ait apporté la plus grande partie.*

D. D. JACOBI LIDII *Commentarioli.*

ET *Paphus vacuum pectus habere dolis*] Inconſiderantiam & ſimplicitatem virginibus paſſim adſcribi videas. Rationes varii varias promunt. Nevizanus (*lib* IV. *Sylv Nupt. n.* XXIX.) ex cranii ſtructura & paucitate futurarum fatuitatis muliebris indicium capit. Sed id verum non eſſe, Anatomia palam docet; immo contrà demonſtrat, in pueris & feminis plures ut plurimùm eſſe ſuturas, quàm in viris. Ut ſilentio involvam, virtutem cerebri, juxta Galenum, non tam ex conformatione cerebri vel cranii, quàm ejus temperie promanare. Invenias quoque qui feminis minus cerebrum eſſe autumant, quàm viris; atque inde etiam minùs ab ingenio eſſe inſtructas. Summus enim Opifex, & Creator omnium, maximum cerebrum iis dedit, qui plurimùm cerebro uti debuerunt, ut functiones animales præſtantes ac nobiles exercerent. Ariſtoteles magnum homini, ſupra proportionem corporis, cerebrum adſcribit. Et ut plurimùm homo alterum tantum cerebri habere dicitur, quantum bos, nimirum, ad quatuor vel quinque librarum pondus. Sed patrocinatur feminis Adrianus Spigelius, ſummus Anatomicus, cùm, ſive crebrà αὐτοψία, ſive ſtupendis ac invidendis quarundam feminarum, quas noſtra & ſuperior ætas tulit, ingeniis inductus, cerebri amplitudine eas à viris ſuperari, negat. Potior ratio eſt illorum, qui feminas ingenio ac judicio minùs valere ideò ajunt, quia minor illis eſt rerum experientia, ob educationem ſolitariam vitamque ſedentariam, qua in umbra delitefcunt, ita ut, variarum rerum cognitione & intuitu, ingenium judiciumque excitare, polire, exercere & ſubigere vetentur. Dura autem nimis illa Platonis ſententia, dubitantis, utrum rationalibus, an irrationalibus animalibus accenſeri debeat mulier, ut Euſebius lib. XII. de Præpar. Euang. cap. VII. retulit. Durior & impurior lex Mahumetana, quæ beſtiis eam annumerare non veretur. Cui accedit ille, qui mulierem ad imaginem Dei factam eſſe negavit. Ob ſimplicitatem autem dolis ac fallaciis puellæ plurimùm obnoxiæ ſunt. Unde Hero apud Ovidium Ep. XVIII.

Ut corpus teneris, ſic mens infirma puellis.

Ovid. lib. III. de Arte amandi:

Sæpe viri fallunt, teneræ non ſæpe puellæ,
Paucaque, ſi quæras, crimina fraudis habent.
Phaſiadem matrem fallax dimiſit Iaſon.
Venit in Æſonios altera nupta ſinus, &c.

Et Epiſtola. II.

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
Gloria: ſimplicitas digna favore fuit.

Sic Propertius lib. II.

Colchida ſic hoſpes quondam decepit Iaſon.
Ejecta eſt. Tenuit namque Creuſa domum.
Sic à Dulichio juvene eſt eluſa Calypſo:
Vidit amatorem pandere vela ſuum.
Ah! nimiùm faciles aures præbere, puellæ,
Diſcite deſertæ non temere eſſe bonæ.

Sed autoris dicta, utpote Poëtæ non ſolùm diſertiſſimi, ſed & juris peritiſſimi, non Poëtarum duntaxat, verùm etiam juris legumque Dictatoris Juſtiniani teſtimonio firmare conſentaneum eſt. Is autem ait (*in auth. de æq dot* § *quæſitum*) *Infirmitatem naturæ mulierum ſatis novimus, quod facilè fiunt circumventiones adverſus eas*

Dedaleâ Veneris regia fraude latet] Hinc Venus ipſa *Apaturiæ* nomen adepta eſt. ἀπατάω enim eſt *fallo*, & *decipio*. De ea ſic Strabo lib. XI. *Phanagoriæ* (emporium eſt apud Mœoticos Scythas) *eſt inſigne Veneris Apaturiæ templum. Id nomen interpretantur, fabulam quandam afferentes, quòd, cùm Gigantes Venerem adorti eſſent, illa, Hercule invocato, tam diu in tenebris quibuſdam latitavit, donec ſigillatim Gigantes excipiens, dolo Herculi occidendos exhibuit.* Inde templum Veneris ἀπατᾶζον nuncupatum, cujus Stephanus meminit. Nemo unus technas procorum atque admirandam verſutiam facilè explicet. Id regum ſapientiſſimus innuere apertè ſatis videtur, cùm inter abdita inventuque difficillima collocat *viam viri apud Virginem* Proverb. XXX. 19.

(1.) Naturæ impetus, in nupturientibus ſe prodens, eleganter expreſſus verbis Veſtalis iſtius virginis apud Senecam Controverſ. ult. lib. VI. quæ hunc verſum ſcripſiſſe memoratur:

Felices nuptæ! moriar, niſi nubere dulce eſt.

Euripides quoque iis vitam eſſe beatam ſcribit, quibus felicia ſunt conjugia. Nota eſt fabula de Platonis Androgyne, ſive homine bicorpore. Quem, cùm arroganter ſeſe efferret, medium ſecuit Jupiter. Unde conjunctionis libido utrique parti inhæſit. De quo fuſiùs differentem videre eſt Leonem Hebræum (*Dial.* III. *de Amore.*) Ex laſcivientibus iſtis fuit illa, quæ, cùm impudenter virum gravem aſpiceret, & ille, indignatus, diceret: *Quin tu terram potiùs intueris*; reſpondit: *Hoc magis te facere par eſt, cùm è terra viri efformati ſint: At quis nobis viros aſpicere prohibeat, è quorum coſtis factæ ſumus?* ut Matthæus Tympius (*in Alcedoniis Studioſorum cap.* XXXIX. *partis* 1.) retulit. Ubi etiam petulantiora feminæ cujuſdam ad Theobaldum, Camerinorum Principem, verba, (*ex Crantzii Metropol libro* III. *capite* IX.) annotavit.

(2.) Hic eleganter ſanè exprimuntur illa Lucretii:

Omne adeò genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres
In furias ignemque ruunt.

(3.) Apulejus conjugium vocat *compedes nuptiales* Baſilius *pedicas* nominat. Leges Canonicæ *onus & ſarcinam* dixerunt. Nuptiæ ſervitus quædam ſunt 1 Cor. VII. 4. Unde aurum & argentum iis intervenire multis gentibus placuit. Imprimis veterum *coemptio* celebris eſt. Atque inde crebræ illæ de amiſſa per conjugium libertate apud Comicos querelæ.

(4.) Ita ſanè habet. Nam Socrates apud Laërtium juvenes cælibes & Nuptias ambientes, ſimiles eſſe piſcibus, dixit, qui circum naſſam luſus agitant, & certatim eam inire geſtiunt; at verò jam incluſi, continuò exire atque erumpere laborant. Atque in eo ſenectuti Nuptiæ ſunt quàm ſimillimæ, ut verè Theodectes apud Stobæum Serm. LXVII. pronunciavit. Etenim uxorem & ſenectutem expetimus paſſim; at verò ubi alterutram adepti ſumus, ægrè eſt, inquit. Certè de ſenectute Cicero in Catone Maj. *Senectutem ut adipiſcantur omnes optant, eandem accuſant adepti. Tanta eſt inconſtantia, ſtultitia atque perverſitas.*

(5) *Virginitatis jugum nomini impoſito*, inquit antiquus quidam Theologus. Et verè quidem *jugum*, ait Cypræus (*in libro de Sponſalibus cap.* XI.) quod nè virgines quidem Veſtales olim Romæ ferre potuerunt, quas tamen ſolùm quinquennium à Nuptiis abſtinere, & ſacrum ignem cuſtodire oportebat. Cujus rei Rhea Sylvia, Romuli & Remi mater, Tucia, Minutia, Oppia, Floronia, Opimia & aliæ, in Hiſtoriis notæ, teſtes eſſe poſſunt.

(6.) Cicero (*lib* I. *Offic*) *Homines*, inquit, *tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet*

(7) Sic Anna poſteà ait: *Ergò parens quid ames deliberet.* Id fieri, è re puellarum eſt, cùm ob alia, tum ob ſexus fragilitatem & verecundiam. Unde apud Euripidem Hermione, cùm eam uxorem peteret Oreſtes, *Patris eſt*, inquit, *mea tractare Sponſalia, non meum* Multæ, (inquit, *Gloſſe ad l. pen. C de Sponſ*) puellæ, propter verecundiam, annuunt potiùs, quàm loquuntur, inter deſpondendum, maximè, præſentibus parentibus, nè videantur ambire ſponſum, quod virginibus indecorum eſt. Immò verecundiæ virginalis eſt, ad mentionem Nuptiarum erubeſcere, juxtà illud:

Quale coloratum Tithoni conjuge cœlum
Subrubet, aut ſponſo viſa puella novo.

Catullus in Epithal.

Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia ſola tua eſt. Noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura, ſimul cum dote, dederunt.

Id autem jure divino & humano neceſſarium judicari Arniſæus (*de jure Connubiorum cap.* III. *ſect.* X. eruditè demonſtrat.

ſtrat. Videſis etiam Cypræum (*de Sponſal. cap.* III.) & Paulum Tarnovium (*de Conjugio lib.* I. *cap.* XXXVI. & XXXVII.)

(8) Ita ſecundùm Ariſtotelem (*Politic lib* VII *cap.* XVI.) pronunciat. Adi, ſi vacat, Arniſæum *de jure Connub. cap.* II. *ſect* I ubi eleganter hoc argumentum tractat. Huc videtur reſpexiſſe Lutherus, cùm in Sermone de Matrimonio dixit: *Mane ſurgere, & manè contrahere matrimonium, neminem debet pœnitere.* Nam ſimulac matura ætas eſt, de Connubio cogitare conſentaneum eſt.

(9) In menſa collocatum Automaton illud, &, exſerto digito, à Phyllide demonſtrari, Lector cogitet.

(10.) Ignatius prudenter monuit, maturæ virgini rugas aniles non exſpectandas, ut quæ patrem, ut viro tradatur, tacitè etiam roget. Hinc graviter Claudianus:

Nubilis interea maturæ virginis ætas
Urgebat patrias, ſuſpenſo principe, curas.

(11.) Modeſta alluſio ad Tertulliani dictum, quo indicat, poſt conteſtatam ſanguine virginitatem, demum nuptum tradere virginem, penes Iſrael, licitum fuiſſe.

(12.) Filia quidem, quæ annum ætatis XXV. exceſſit, ſi ſine patris conſenſu matrimonium contrahat, exhæredari jure non poteſt, cùm pater ſibi imputare debeat, quòd oportuno tempore filiæ maritum, ſibi generum non quæſiverit (*Alb. Gentilis de Nupt lib* IV. *cap* IX. *& Arniſæus de jure Connub. cap.* III. *ſed* X. *num* XV.) Sed cùm Phyllis noſtra annum duodevigeſimum agere ſe modò profeſſa ſit, ridicula eſt in puella ad Nuptias properante detortio legis, ut colorem cauſſæ ſuæ conciliet.

(13.) Cypræus de Sponſal. cap. VI. *Si dignitatis*, inquit, *decori & honeſtatis ratio habenda eſt, in Nuptiis contrahendis, convenientius & decentius eſt, ſi parentes filias ſuas viri deſpondeant & ſuis verbis mancipent, quàm ſi ipſæ ſua oratione inverecundè ſeſe alterius poteſtati ſubjiciant.* Vide quoque Alber. Gent. de Nuptiis lib. IV. cap. II.

(14) Expreſſit Anna illud Ovidii lib. III. Faſtorum:

Nubere ſi qua velis, quamvis properabitis ambo,
Differ Habent parvæ commoda magna moræ.

Mora facit ſapientiam, ut ait Seneca. Properantia verò parit pœnitentiam Ita ut lentè hîc feſtinandum ſit.

(15.) Facit huc illud Senecæ: *Pudet congredi cum homine, vinci parato. Ignominiam judicat gladiator cum inferiori componi, & ſcit eum ſine gloria vinci, qui ſine periculo vincitur.*

(16.) Livius: *Si in occaſionis momento, cujus prætervolat oportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quereris* Et Procopius. *Rerum humanarum momenta in occaſionis perceptione conſiſtunt. Nam ſi per ignaviam quis fortunam paratam neglexerit, cùm ſuâ culpâ ab ea deſeratur, nequaquam illam, ſed ſeipſum accuſet.* In tempore ergò aliquid facere, rerum omnium primum eſſe, Phyllis noſtra tenet.

(17.) Montanæus lib. III cap. V. amorem propriè & naturaliter in ætate infantiæ proxima vigere, ſcribit, & pulchritudinem tum maximè eminere. Puerum certè Amorem finxit antiquitas. Itaque virginitatis floſculum & gratiam ſinguli infeſtant dies.

(18.) Picturam in conclavi ſuſpenſam indicat, in qua depictum rete, quo in aere ſuſpenſo ficedulæ ita capiuntur, ut in illud incidentes incautæ volucres, impetu proprio id ipſum in terram dejiciant, ſeque ipſas intricent.

(19.) Hinc rapiendi virgines, etiam deſponſatas, ritus, ſupra nobis memorati.

(20.) Sciti ſſima ſimilitudo, virginibus neceſſariò expendenda. Etenim circumſpectè agendum, nè aut ſeſe obtuliſſe, aut, pro ſexus decore, verecundia & caſtimonia, non ſatis graves ſe præbuiſſe videantur, ut ne ſimili infortunio ſeſe involvant, quod Icaſiam, nobilem & eruditam virginem, olim afflixiſſe legimus. Ea enim, cùm Theophilo Imperatori Conſtantinopolitano adeo placeret, ut jamjam malum auream, in fidei conjugalis pignus, ei porrecturus videretur, ob promptius reſponſum, rejecta, præ animi ægritudine, cœnobio ſe mancipavit.

(21) Virgines Veſtales, ſi mundiori cultu uterentur, viros, non ſacra, curare credebantur. Ideoque ſacris abſtinere jubebantur; ut de Minutia Veſtali Livius aliique tradunt. Immò Hieronymus (*lib* I. *adverſus Jovinianum*) eam propterea, habito judicio, vivam ſub terra, ad portam Collinam, defoſſam ſcribit.

(22.) Parentes olim filias viris non petentibus ultro obtulerunt, nec id ſibi vitio vertendum exiſtimarunt Certe rex Saul Davidi filiam obtuliſſe memoratur I Sam cap. XVIII. ut & Latinus Æneæ, apud Virgilium; Chremes Pamphilo, apud Terentium; & Megacles Piſiſtrato, apud Herodotum. Idemque noſtro ſeculo à viro ſpectato, gravi ac prudenti non gravate factum Scriptor noſter, in eruditis ſuis ac feſtivis Dialogis, patrio ſermone editis, teſtatur pag CCXIII.

(23) Nam Darius filiam Alexandro, & Alcinous Ulyſſi, non ſatis cautè, deferentes, fruſtrà fuerunt. Unde nihil hîc, niſi explorato, tentandum, prudentiores ſuadent.

(24) Pulchra adverſus veſtium deplorandum luxum diſſertatio! Egregiè & acute Lud. Vives lib. I. de Femina Chriſtiana: *Non ſplendebit*, inquit, *veſtis; at nec ſordebit Non erit admirationi; ſed nec faſtidio Mundus muliebris appellatur earum ornatus, quo mundities ſignificatur, non artificium vel opulentia* Vix ambigo, quin illud Poetæ paſſim obtineat:

Culta puella nimis, caſta puella minus

Nec non Catonis Cenſ. apud Ammianum: *Cui cultus magnæ curæ, virtutis incuria eſt* Sed teſtes primùm ſacros, deinde profanos huc complures advocare lubet, ut, quam graviter & juſtè Anna noſtra ſeculi noſtri profuſam in veſtitu muliebri luxuriam damnet, inde cuivis clareat. Salomo Proverb. cap. VII. comm. 10. meretricium ornatum vocat tali nomine, quod corpori quam ſcitiſſimè aptatam veſtem propriè denotat. Ita enim, ſub veſtibus nimium animum meretricium latere ut plurimùm, monuit. Apud Prophetam Tzephaniam cap. I. comm. 8. ita Deus loquitur: *Erit autem die mactationis Jehovæ, ut animadvertam in ipſos principes*, (aures arrigite, quæ ob generis claritudinem & fortunæ opumque amplitudinem hîc quidvis ferè vobis licere putatis) *& in filios Regis, & in omnes, qui induuntur indumento alienigenarum.* Princeps quidam Saracenus in Chriſtianos humaniſſimus, Canonico Trajectenſi Gulielmo quondam narravit, Chriſtianorum leges inde ſibi notas, quod puer educatus eſſet Hieroſolymis. In ea tamen urbe mores tunc viguiſſe corruptiſſimos, &, inter alia vitia, veſtitus inſolentiam fuiſſe tantam, ut verbis æquari vix poſſet; tam variè & forma, & colore, & pretio excogitatum. Quantum iſtud me offenderit, ajebat, veſtes meæ (nam vulgaribus admodum, & nihil curioſitatis aut artis præ ſe ferentibus, indutus erat) pro me dicent. Addidit: *Ecce, hæc ſunt vitia, ob quæ Deus Paleſtinam Chriſtianis denuò ereptam aliis commiſerit. Ita nos non tam noſtris viribus, quàm veſtris vitiis, vos illinc ejecimus* (*Hierem Drexelius in Triſmegiſto Chriſtiano lib* III. *cap* XI.) De Belgis noſtris ſic Cominæus (*Comment. lib* I. *Credibile eſt, jam ipſos dare pœnas eorum, quæ, rebus proſperis elati, admiſerunt. Nam & cultu corporis & veſtitu, &c modum excedebant, obliti pudoris & honeſtatis* Hinc prudenter Auguſtus Imp *conviviorum & veſtium luxum ægrotantis Reip. ſignum eſſe*, dixit. Imprimis autem ſolet Deus peregrino ornatu luxuriantes ſubdere illorum imperio, quorum veſtes & mores imitari voluerunt. Curtius lib III. inter ſigna transferendi imperii Perſarum à Dario in Alexandrum recenſet, quòd Darius cœpit uti quodam vaginæ genere, à Græcis uſurpari ſolito; Protinuſque Chaldæos id ſic interpretatos. *Imperium Perſarum ad eos, quorum arma eſſet imitatus, tranſiturum* Plurima hujus rei exempla congeſſit Lud. Guyonius (*en ſes Lecons tom* I. *liv* II. *chap* XXIX.) Omen hoc Deus avertat à noſtratibus, qui paſſim Hiſpanicum, Italicum, &c. ornatum induere amant. Ita ut pictor ille non deſipuiſſe judicandis ſit, qui, cùm varias nationes cum veſtitu ſingularum expreſſiſſet, Germanum hominem depicturus hæſit, & mox pannum convolutum, humeris ejus impoſitum, affinxit, quia nec formam, nec colorem certum, omnibus utenti adſcribere noverat. Sedeat ergo feminarum animis gravis illa S Petri admonitio, quam tradit I. Ep. cap. III. comm. 3. & 4. Ulteriùs pergit Cyprianus (*de diſcipl & habitu virg*) *Sericum & purpuram indutæ Chriſtum induere non poſſunt. auro, & margaritis & monilibus adornatæ ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt, &c Nullarum ferè pretioſior cultus eſt, quàm quarum pudor vilis eſt* Et Chryſoſtomus (*homil* XVIII. *in ep* I *ad Corint*) *Difficile eſt*, inquit, *difficile; fortaſſe autem fieri non poteſt, ut ſic ornato copore,*

simul quoque ornetur anima; sed necesse est, ut, si alterutrum curetur, alterum negligatur. Non est enim ejusmodi eorum natura, ut simul fiant. Tertullianus in brevi opusculo de habitu muliebri aurum, gemmas, purpuram mirè detestatus est. Fulgentius ad Probam: *Virgo, quæ ornatum corporeæ vestis affectat, animam suam virtutum splendore despoliat. Nec habet castitatem veram, quæ intuentibus parat illecebram; nec fidem servat Christo, quæ populo quærit magis placere, quàm sponso.* Accedant Ethnici. Livius lib. xxxiv. & Valerius lib. ix. cap. i. testantur M. Oppium & T. Romulum Tribunos plebis, Q. Fabio & Sempronio Consulibus, sanxisse, nè qua mulier plus semuncia auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur. Aristoteles Oecon. lib. ii. cap. i. inter leges probæ mulieris hanc ponit, ut vestitu viliori etiam utatur, quàm leges civitatis permiserint. Cùm Xantippe, Socratis uxor, lautius se vestivisset, à marito caussam rogata, dixit, se spectatum prodituram. Tum ille, *ó mea conjunx*, inquiebat, *non ut spectes, sed ut specteris, sic vestiris.*

(25) Seneca: *Morbum esse scias, non hilaritatem, semper arridere arridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum os quoque diducere*

(26.) Sic Boethius de Consol Philos. lib. iii. Metr. i.

Gratior est apium magè labor,
Si malus ora prius sapor edat.
Gratius astra nitent; ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos;
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roseos agit equos.

(27.) Ovidius:

Quæ modò pugnabant, jungunt sua rostra columbæ,
Quarum blanditias verbaque murmur habent.

Plautus Amphitr.

Iræ interveniunt, rursus redeunt in gratiam.
Verùm iræ si fortè eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reversum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quàm priùs.

Et Seneca:

Amans iratus multa mentitur sibi.
Concordia fit carior discordiá.

(28) *Qui nimis emungit, elicit sanguinem*, dicit Salomo Prov. cap xxx. Nimia austeritas sic quoque amorem fugabit & detrimentum afferet. Benigna ergò fronte opus est interdum. Ovidius:

Sed miscenda tamen Venus est secura timori,
Ne tanti dotes non putet esse tuas.

(29.) Seneca: *Honestius est, cùm judicaveris, amare, quàm, cùm amaveris, judicare* Hinc Cypræus: *Anceps in connubio via est, quarum altera ad miseriam ducit, altera ad felicitatem. Itaque, priusquam te in viam des, non minùs sollicitè deliberandum est, quam Herculem, in bivio constitutum, fecisse legimus. Si enim semel in connubio malè ceciderit alea, non est quòd arte corrigas Est enim ex iis, in quibus (quod dici solet) non est bis peccare.*

(30) Sic in Græco est Epigrammate:

Quid, Satyrisce, times? res, ajunt, oscula inanes,
Et facie abluta tolluntur & oscula sputo.

(31.) Elegantissima comparatio, qua tener virginitatis flosculus exprimitur. Unde Vives merito scripsit, *Nihil fama & existimatione feminarum esse tenerius, aut magis injuriæ obnoxium; ut non immerito videri possit de araneæ tenui filo pendere*

(32.) Ovidius: *Læsa pudicitia est; deperit illa semel.*

(33) Dion: *Pudicæ est, non modò ut nè quid peccet, sed nè suspicionem quidem ullam turpem de se præbeat*

(34.) Nam rectè Vives de Femina Christ. lib. i. *Nihil mulier viro det feminaenim quæ dat, se dedit.* Nam donando aliquid, benevolentiam ejus, cui donat, captare creditur, juxta illud Martialis: *Dum me captabas, mittebas munera nobis.*

(35.) Donorum, ad persuadendum ac impetrandum quod volumus, efficacia magna est. Tullius v. Orat in Verrem. *Nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.* Ovidius lib. iii de Arte Amandi:

Munera (crede mihi) capiunt hominesque, deosque;
Placatur, donis, Jupiter ipse, datis.

Cl. Rutilius:

Aurea legitimas expugnant munera tedas,
Virgineosque sinus aureus imber emit.

Hinc collige, quid sibi velit aureus ille imber, qui in Danaes sinum decidisse fertur. Lactantius fabulam pulchrè explicat. (*Instit. divin lib. i. cap. xi.*) *Danaen*, inquiens, *violaturus Jupiter, aureos nummos largiter in sinum ejus infudit. Hæc stupri merces fuit. At Poetæ, qui quasi de Deo loquebantur, ne autoritatem creditæ majestatis infringerent, finxerunt ipsum in aureo imbre delapsum; eâdem figurâ, qua imbres ferreos dicunt, cùm multitudinem telorum sagittarumque describunt.*

(36.) Respexit ad illud Virgilianum:

Malo me Galathea petit, lasciva puella,
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

(37) Præclarè in hanc rem Gregorius Nazianzenus: *Mulierum ornamentum est, morum probitate & elegantia florere; domi, ut plurimum, manere; labiis, oculis, genis vinculum injicere; pedem limine non admodum frequenter efferre.* Plura in Convivalibus Sermonibus de hisce disserebamus.

(38.) Ovidius lib iii. Amor. Eleg iv.

Nec custodiri, ni velit, ulla potest.

Nam natura in suis operationibus constringi se non patitur. Flumen impetu undarum ruens qui sistat? Ignis conclusus terram diducit & rimas agere cogit, ut in cuniculis, ad muros subruendos usitatis, videre est. Similiter autem cum femina comparatum esse Mich. Montanæus censet. Nec abludit fabula Laurentii Abstemii: *Virzelotypus*, inquit, *uxorem, quam parùm pudicè vivere compererat, cuidam amico, cui plurimùm fidebat, dederat custodiendam, ingentem pollicitus pecuniam, si eam ita diligenter observaret, ut nullo modo conjugalem violaret copulam At ille, ubi, aliquot dies expertus, custodiam hanc nimis difficilem, & ingenium suum versutia mulieris vinci comperisset, ad maritum accedens, dixit, se ampliùs nolle hanc tam duram gerere provinciam, quandoquidem nè Argus quidem, qui totus oculeus fuit, mulierem invitam posset custodire. Addidit præterea, si necesse sit, malle se anno integro saccumplenum pulicibus quotidie in pratum deferre, solutoque sacco eas inter herbas pascere, vespereque facto, omnes domum reducere, quàm una die impudicam mulierem servare.* Ignatius, antiquus ille Theologus, periculosam dicit possessionem puellæ, & servatu difficillimam, cui virginitatis jugum impositum est. Id enim quod Tacitus de populi, idem de puellarum moribus non inepte dixeris: *Nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.*

(39) Vives lib. de Offic. mariti cap. de Discipl Feminarum: *Meminerimus infirmum esse sexum illum naturâ suâ, & ut non corpore, sic neque animo posse gravia semper sustinere: ideò utendum non rarò remissionibus & refectionibus curarum, ut jocis, & narrationibus eorum, quæ amicis, & vicinis contigerunt, modò absit curiositas, &c.*

(40.) Cœl. Rodig lib. xxviii. cap. xxv. egregiè ad rem, *Quemadmodum ignis*, inquit, *in palea vel leporinis facile succenditur pilis, atque ocyùs idem restinguitur contabescitque, nisi robustior materia fuerit admota: Ita momento evanescere novorum conjugum amorem, formâ solùm corporis conciliatum, nisi, bonis præfultus, ac prudentia coalitus, radices miserit altiùs.* Calida hæc circà matrimonium consilia & festinatas Nuptias, plerumque post tres quatuorve dies, in turbas exire, prudenter Lud Vives perspexit (*de Fem Christ lib* i.)

(41.) Val. Max. lib. vii. *Unicæ filiæ pater Themistoclem consulebat, utrùm eam pauperi, sed ornato; an diviti, sed parùm probato collocaret. Cui is, malo, inquit, virum pecuniâ, quàm pecuniam viro indigentem* Quantum enim fortunæ dotes ab ingenii bonis distant! Optime Naso Trist. lib. ii. Eleg. vii.

—— nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingeniique bonis.

(42.) Ita est apud Plautum in Aulularia:

Nam post mediam ætatem qui ducit uxorem domum,
Si eam senex prægnantem fortuitò fecerit,
Quid dubites, quin sit paratum nomen puero, Posthumus?

(43.) Bacchis apud Plautum senem *mortem* vocat. Et in Mercatore:

Si unquam vidisti pictum amatorem, hem, illic est.
Nam meo quidem animo vètulus, decrepitus senex
Tantundem est, quasi signum pictum in pariete.

Ovidius lib. i. Amorum Eleg. ix.

Quæ bello est habilis, Veneri quoque convenit, ætas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella viro.

Adi Arnisæum de jure Connubiorum cap. II. sect. IV. Item Nevizanum in Sylva Nuptiali lib. II. ubi senum connubia damnantur. Vide etiam Autoris nostri Dialogos pag. IↃCCXLV. ubi Anglici proverbii meminit, quod sic habet, *Senex, ducens juvenculam, gignit infantem & jugulat virum.* Item alterius, cujus hic sensus est: *Cùm juvenis ducit juvenculam, Deus iis præstò est. Ubi senex ducit juvenculam, Deus mittit benedictionem. Ubi verò juvenis ducit vetulam, Deus nec præstò est, nec mittit benedictionem*

(44) Non temerè voluntati parentum refragandum est, quia magis perspicere censentur, quid è re liberorum sit, quàm ipsi, sed precibus parentes flectendi sunt, si alium præferant maritum ei, qui filiæ, etiamsi annis & judicio maturæ, animo exoptatus est. Imprimis verò Deus obnixè orandus, ut rem ad optatum & salutarem exitum perducat. Si autem, nè sic quidem, voluntate conspirent, ad officium judicum pertinet, considerare, an parentes probabilem caussam habeant refragandi; ut Autor noster docet (ex Phil. Melanchthonis Locis comm. tit. de Conjugio) in Dialogis pag. CCCXL. Item Tarnovius de Conjugio lib. I. cap. LXXIII.

(45) Ita pronuntiat secundùm Vivem de Fem. Christ. lib. I. *Conjugium præcipit, debere mulierem existimare, maritum sibi esse omnia, omnibusq; caris nominibus unum succedere. Quod sibi Hectorem esse ait, apud Homerum, probissima Andromache:*

Tu mihi, tu solus, pater es, materque verenda,
Tu dulcis frater, tu gratus ad omnia conjunx.

(46.) Prudenter, juxta Plutarchi illud præceptum connubiale, quo ait: *Sicuti de calice, in quo plus aquæ est quàm vini, tamen vinum ei inesse dicimus, & vinum appellamus id, quod eo continetur; Ita domus & possessio semper à marito denominari debet, etsi potiorem partem attulerit uxor.*

HAbes, amicissime Archæologe, elegans specimen non vulgaris ingenii & judicii, in Anna tua supra sexum & ætatem eminentis. Unde omnia prospera tibi tuisque sperare par est. Teque jamjam in utramque aurem securum dormire jubemus, gratiasque, quas possumus, habemus maximas.

ARCH. Postrema hæc literaria apophoreta & bellaria bellissima ut exhibuisti, jam tibi debere incepi, Bibliace humanissime, Etenim ad gratias tibi referendas eo nomine me obstrictum sentio, & nunc ago, habeoque, donec referre dabitur. Interim verò vos amici lectissimi, valete & vivite felices.

E C H O *sive Carmen juvenile.*

UT maneam permitte cavis in montibus, *Echo*,
Roscida dum stillant gramina manè. *Ech.* MANE.
An tibi pectus erit mihi respondere paratum,
Dum quid liberius vox mea quærit? *Ech.* ERIT.
Dic age, Pegasei primus quis fluminis autor;
Quis, precor, in vates tam fuit æquus? *Ech.* EQUUS.
Sed quis erit sacro qui Proluit ore liquore,
Dum mihi spe præmit pectora, solor. *Ech.* OLOR.
Heu! vatum jacet omnis honor. Si nummus in arca,
Munere nunquid ero clarior æris? *Ech.* ERIS.
At, quid agit, qui divitiis caret? *Ech.* ARET; Apollo
Tam certos equidem non canit ore sonos.
Dic quæ nobilitas fertur vero? *Ech.* ÆRA. Nec illud
Cæruleus sacra vicerit arte Senex.
Sed quid opes? quid divitiæ? quid vellera Serum?
Quid sunt Hesperidum splendida mala? *Ech.* MALA.
Non ita Vulgus ait. Sed dic, tibi qualis habetur,
Qui juga contemnit sacra Heliconos? *Ech.* ONOS.
Quin age, dogma novum primis sermonibus adde,
Qua potero Pindum scandere lege? *Ech.* LEGE.
Hoc quoque, Nympha, doce, soleat quid gignere carmen
Divinum? *Ech.* VINUM. Bella videre mihi:
At quæ pernicies animis dira? *Ech.* IRA. Sed ultra.
Nunquid obesse solent jurgia, clamor? *Ech.* AMOR.
Immodicus quoque Bacchus obest, & criminis hujus
Accusanda etiam num Cytherea? *Ech.* REA.
Vah! Meretrix altas mentes premit: Ergo Camœnis
Non est conveniens sordida Lais? *Ech.* AIS.
Gratane tecta Diis civilia? *Ech.* VILIA. Recte.
Phœbus amat sylvas, Pascua Phœbus amat.
Vis sola in sylvis abeat mihi vita? *Ech.* ITA. Sed quæ
Inveniam ruri prandia solus? *Ech.* OLUS.
O vitam innocuam! Phœbeos livor olores
Mordeat ipse sibi pectora lædit. *Ech.* EDIT.
Desino. Sed num gratus ero tibi, Nympha, futuri
Ad te si redeam tempore Veris? *Ech.* ERIS,
Ergo vale, tecum posthac mea Musa loquetur
Plura, sacrum Montem cum superabit. *Ech.* ABIT.

FINIS.

J. CATS.

J. CATS
SELF-STRYT.

DAT IS

ONDERLINGE WORSTELINGE

VAN

GOEDE EN QUADE

GEDACHTEN.

Van nieuws vermeerdert en verbetert.

MILITAT OMNIS HOMO.

K O R T E
I N L E Y D I N G E,
A E N D E N
W E E T G I E R I G E N
L E S E R.

DE bekommerlijcke invallen, die geduriglick haer vertoonen in den loop des menſchelicken levens, goetgunſtige Leſer, hebben oorſake gegeven dat het ſelve ons leven ſoo by de oude geleerde en werelts-wijſe Philoſophen, als by de Mannen Godts voor deſen door verſcheyden gelijckeniſſen is af-gebeelt: Eenige het ſelve vergelijckende met een Schip midden in de baren van een holle Zee herwaerts en derwaerts geſlingert: eenige met de Onruſte van een Uur-werck: eenige met de onverwachte uyt-vallen van een Treur-ſpel: eenige met een reyſenden man in een onbekent landt, t'elcken in twijffel geſtelt door de gedurige twee-wegen hem voorkomende: *Hiob*, de ſpiegel der geduldigheydt, heeft onder andere het ſelve wel te rechte den naem van eenen geduerigen krijg gegeven; Streckende alle de ſelve, en andere ſoodanige gelijckeniſſen tot dien eynde om de ſweevende en beevende hert-roeringen der menſchen kinderen ons levendig voor oogen te ſtellen. 't Is nu ſulcx dat wy t'anderen tijden, in deſe bedenckinge getreden zijnde, hadden ons voor-geſtelt den eerbaren *Joſeph*, in de geſtalte daer hy by *Potiphars* Wijf oneerlick wert gelief kooſt; en hadden deſſelfs binnekrijg in die gelegentheyt aen onſe Lants-lieden Poëtelick vertoont, en door den druck gemeen gemaeckt, op dat deſelve ons ſelven en anderen, des behoevende, mogte dienen tot onderrichtinge en waerſchouwinge in gelijcke voorvallen; welck werck, alſoo het nu ſtont weder om herdruckt te werden, en dat de Drucker, naer gewoonte, hadde verſocht eenige vermeerderinge en verbeteringe van het ſelve, ſoo heeft ons goet gedacht daer by yetwes te voegen, dat den aendachtigen Leſer tot meerder opmerckinge ſoude mogen verwecken in deſe maniere van oeffeninge, en alſoo wat klaerder doen verſtaen dat dusdanige ſelf-ſtrijden niet alleenlick plaetſe hebben in bedaegde ofte ingetogen menſchen, (die gemeenlijck alle dingen ſwaerder overwegen als anderen, het welcke ſommige hebben gemeent) maer even in jonge friſſe en vrolicke Herſſenen, ſelfs midden in hare domme jeugt, in huys-houdende perſoonen, in lieden van Staet, ofte in krijgs-bedieninge werdende gebruyckt: kortom in alderhande gelegentheden, hoedanig die oock ſoude mogen weſen; op dat alſoo een yder dies te beter op ſijn hoede mogte weſen, op ſijne wegen mogte letten, en in allen gevalle niet te grooten behagen ſcheppen in deſe onſekere geſtalte van saken, daer in men dickmael ſoo enge is gehuyſt, en ſoo naeuw wert geperſt, dat de wijſte niet en weet wat deel te verkieſen. Tot naerder openinge van al 't welcke, ſoo hebben wy goet gevonden hier voor te ſtellen vierderhande Exempelen, alle van verſcheyden aert; als te weten, voor eerſt, een Jongeling gedrongen in een bekommerlick geval midden in de vrolickheyt ſijner jeugt: ten tweeden, een ſelf-ſtrijdt van een eerbare Huys-moeder, en 't geene daer uyt is onſtaen; ten derden, een merckelijcke bekoringe die een Krijgs-overſten (weſende met eene een man van Staet) plotſelijck voor-gekomen is; waer na dan komt te volgen de bedenckinge van den Godt-vreeſenden *Joſeph*, die hy gehadt mag hebben ten tijde hy by *Potiphars* Wijf wierd' getergt en gevergt tot onkuysheyt; In welcke vier exempelen yder ſijne gelegentheyt (onſes erachtens) eeniger maten ſal konnen ontdecken, ſoo hy maer denckt dat al het geene eenigh menſche alreets is gebeurt, het ſelve, ofte diergelijcke, een yder menſche kan gebeuren.

EERSTE
GESCHIEDENIS,
EN
SELF-STRYT

Daer uyt ontstaen.

En seker geselschap van jonge lieden, voorhebbende sich wat te vermaken, was in 't lieffelijkste van de Mey uyter stadt vertrokken, en hadde sich begeven op een Speelhuys en Lust-hof van sekere jonckvrouwe, mede van 't geselschap wesende, zijnde het selve Huys gelegen aen de eene zijde onder lustige Koren-velden, omcingelt met vermakelicke boomen, daer menigte van Nachtegalen, en ander gevogelte den toe-hoorder met aengeboren Musijke gestadelik onderhieldt. Aen de andere zijde, niet verre van een arm der Zee, die op datmael met een stillen en vermakelicken stroom den oever als spelende quam besproeyen. Het geviel dat, op den middag na den eten, d'eene hier, d'andere daer mede sich vermakende, drie van de selve jonge lieden geraekten te wandelen aen den Zee-kant dese was een van de aensienlijkste jongkmans, Richart genaemt, en twee voornaemste jonge Jonck-vrouwen, d'eene Briseis en d'andere Thetys geheeten. Briseis sonderlinge genegen wesende tot onsen Richart, en Richart daer-en-tegen ten hoogsten verlieft zijnde op de voorseyde Thetys; En Thetys wederom met geheele sinnen hangende aen eenen Joncker Roelandt, mede alsdoen onder het geselschap wesende. Dese drie eens zijnde haer wat te ontrecken van 't voorseyde geselschap, en daer op vindende in sekeren inham van de strand eenen Schipper met een kleyne boot, daer mede hy tusschen de sanden aldaer sich geneerde met visschen, versochten op den selven dat hy hen lieden woude tot haer vermaeck een stuk verre in zee roeyen, om soo doende een zee-luchtjen te rapen, en 't ander geselschap nae hen wat te doen verlangen; De visscher de selve siende, en oordeelende in hemselve dat hem met weynig moeyte een goet dag-geldt verschenen was, voegde sig geerne om haer te believen, en de selve nu sij en in sijne boot ontfangen hebbende, stack van landt, helpende de voorsz. Richart mede het beste doen om de boot van 't strand in zee te krijgen middelertijdt stiet het bootje ettelijke malen op de bancken, en gelijck het water wat holder loopt daer de ondiepten zijn, soo kreeg de selve boot al twee ofte drie harde schocken, aleer de selve in de ruymte van 't water konde geraken, waer door (soo het schijnt) sich quamen te openen eenige scheuren en oude reten, even boven het water, door outheyt en onachtsaemheyt daer in gekomen, en ten besten niet gecalfaet; Dese scheuren allenckxkens het water innemende, (het welk eerst, onder de bodem-planken loopende, niet en wert gesien) gaf daer na de jonge Juffrouwen oorsake van klagen dat hare kleederen nat werden, en dat de Schipper daer in hadde te versien, de Schipper het selve in 't eerste niet achtende, en onse Richart (gelijck de jongmans gemeenlick by de Juffrouwen den onvertsaegden plegen te maken) daer mede lachende, roeyden vast een groot stuck in zee; en ondertusschen de wint met den aenkomende vloet sich verwackerende, begon de boot wat over-kant te doen gaen, en de scheuren meer openende, vry wat meer water in de boot te dringen, sulcx dat de schipper, door het roepen van de jonge Juffrouwen, bewogen zijnde, eyntelick begon te letten watter haperen mogte, en waerom datter so veel water in de boot alreede was gekomen het welcke ondersoekende, bemerkte dat sijn oude Krake soo door het stooten aen de banken, als door den meerder last, dan die gewoon was te voeren, gansch ontset, en de scheuren tusschen water en wint geheel vergroot waren; en hoewel hy met sijn schippers-mutse (by gebrek van hoos-vat) voor eerst het water pooghde uyt te werpen, soo bevant hy terstont dat sulx geensins en konde baten, dewijle de scheuren seer meenigvuldig waren, en dat de selve door de swaerte van de drie jonge lieden t'elken onder water quamen te sincken, soo wanneer de wint de baren eenighsins verhief, waerom hy (merkende het gevaer en kommerlijke gelegentheyt, waer in sy lieden alle waren, te meer hy sich nu al vry dieper in zee bevont als hy wel hadde gemeynt, en geen middel siende om soodanige meenigte van reten en scheuren te konnen stoppen, maer vreesende met yet aen de eene zijde daer in te steken, deselve aen d'andere zijde meer te doen splijten, mits de outheyt en bouvalligheyt van de boot, (die misschien sijn groot-vader mogte gedient hebben) oordeelde in sijn selven dat'er geen andere uytkomste voor hen lieden allen en ware, dan den last (dien hy in hadde) te verminderen, en om sulcx te doen, dat ten minsten eene van de jonge lieden over boort moeste werden geset, om de boot door dat middel soo veel te doen rijsen, dat de reten boven water mogten geraken hy daerom, siende de jonge lieden al te samen ten hoogsten verslagen, en roepende dat hy met alle vlijt nae landt soude wenden, en boven dien bemerckende dat hier kort raet goet raet moeste wesen, seyde den voorsz. Richart heymelicken in 't oore dat het onmogelik was behouden te blijven, ten ware ten minsten een van de Juffers over boort wierde geset: gy daerom (seyde hy) segt of wenkt my spoedelijk wie van beyde gy de voeten wilt gespoelt hebben, ofte ick sette haer beyde gelijck buyten boort, sonder my langer te bedencken; de voorsz Richart dit hoorende, en daer over seer ontstellende, vraegde den schipper of hem oock sulcx ernst was, en offer geen andere uytkomste voor handen en was als dese; de schipper gansch onverduldigh, swoer hem dat sulcx moeste zijn, en dat in aller-yl, anders dat sy alle verloren waren, hoosende middeler tijt evenwel met sijn mutse al wat hy mogte: de goede Richart hier deur in de hooghste benaeuthеyt vervallen zijnde, bad den schipper dat hy sich op soo beswaerlicken voorslagh een oogenblick mogte bedencken, en viel mitsdien met sijn benaeut herte in dese ofte diergelijcke overlegginge, aldus tot sijn selven sprekende:

Och! wasser oyt een bange ziel.
Die anghst en droefheydt overviel,
Die oyt versonck in diepen schrik,
O God van hemel! dat ben ick,
Ick ben eylaes soo hart geperst
Dat my het hert aen stucken berst.

Siet! isset niet een droevig woort,
Hier moet een vrijster over boort,
Een vrijster moeter uyt de boot
Of wy zijn al te samen doot?
Dit roept de schipper over luyt,
Dit roept de schipper kragtig uyt,
Dit seyt hy staeg met herten-leet,
Jae sweertet met een dieren eedt;

Dies peys ick in dit swaer geval
Wie dat ick hier verschoonen sal.
De eerste wort van my bemint,
En d'ander is tot my gesint,
Briseis heft my wonder seer,
Maer ick de soete Thetys meer,
De soete Thetys is de vreught
Van my en van mijn gansche jeugt.

Sal ick nu brengen in den noot?
Sal ick nu geven aen de doot?
Sal ick nu ſetten over boort
Haer die mijn hert alleen bekoort?
Haer die alleen mijn ſinnen treckt,
En my alleen den geeſt verweckt?
Sal ick doen geven aen den vis
Die al mijn trooſt en leven is?
Die my verquikt het droef gemoet
Meer als de ganſche werelt doet?
Neen, dat vermach mijn herte niet,
Wat dat ons heden oock geſchiet.

Want dan ſou al mijns herten luſt
Te ſamen worden uyt gebluſt,
Te ſamen worden neer-gedruckt,
Te ſamen worden af-geruckt.
Want't is doch niet wat yemant leeft,
Soo hy geen lief op aerden heeft.

Wel dient dit Thetys niet gedaen,
Soo komt'et op Briſeis aen;
Die moet dan worden aengetaſt
Door banden van dien rouwen gaſt,
Die ons de tijding heeft gebragt,
En ſlechts op mijn bevelen wacht.

Briſeis heb ick noyt gemint,
Schoon datſe my wel heeft geſint,
Dus watſe doet 't is buyten my,
En wat ick doe dat ſtaet my vry;
Want als een vrijſter liefde draegt,
Al eerſe daerom wert gevraegt,
Soo wortſe menigmael gewaer
Als datſe ſtaet in groot gevaer,
En valt alſoo in ſware pijn,
Een Vryer wil een Vry-heer zijn.

Wel nu, Briſeis moeter aen;
Briſeis 't is met u gedaen;
Want Thetys weegt in mijn gemoet
Meer als de ganſche werelt doet.

Maer hout mijn hert, bedenkt u wel,
Eer datje geeft dit hard bevel,
Eer datje dit uw vonnis uyt,
Dat ſeker niet te veel en ſluyt.
Hoe! ſulje ſmacken in de zee,
Al vry de ſoetſte van de twee,
En geven aen den kouden vis
Die aen u hangt gelijck een klis,
Die aen u grooter gunſte biet
Dan oyt aen jongman is geſchiet?
Die u van ganſcher herten mint,
Schoon ſy by u geen trooſt en vint?
Die u geduerig liefde toont,
Schoon gy haer noyt en hebt geloont?
Die lijf en ziel u geven ſou
Mocht ſy maer zijn uw echte vrou?
Soo moeſt gy jae een tijger zijn,
Of wel een beyr in menſchen ſchijn,
Soo moeſt gewis uw domme geeſt
Veel wreeder zijn als eenig beeſt.

Ey waerom Thetys dog geſpaert,
En even boven al bewaert?
Voorwaer ſy heeftet nier verdient,
Al ben ik ſchoon haer beſte vrient.
Sy is geduerigh even ſtuer,
En ſiet geſtadig even ſuer,
Sy heeſt my noyt eens haren mont,
Sy heeft my noyt een kus gejont;
Jae wat ick ſpreke, wat ick doe,
Sy graut my fel, en vinnig toe,
Soo dattet my tot ſchande ſtreckt,
Jae dat ſchier yder my begeckt;
Voorwaer ſy acht my niet met al,
En weet ick dat het keeren ſal?

Siet Roelant leyt haer in het hooft,
Die wort in als by haer gelooft,
Die wort gelieft, geſtreelt, gevleyt,
Het zijn al rooſen wat hy ſeyt;
En ſchoon of nu haer ganſch gelaet,
Vry anders als voor deſen ſtaer,
Ick vrees waer ſy maer uyt de pijn,
Sy ſou al weer voor Roelant zijn:

Want ſiet! wanneer de domme min
Eens heeft geſet haer mallen ſin,
Of ſchoon haer voorſtel niet en ſluyt
Geen nijptang treckt haer weder uit:
En als dit ſoo met haer geviel,
Ick waer een lichaem ſonder ziel,
Ick ware wonder vreemt geſtelt,
En even totter doot gequelt,
Om dat ſy, die my gunſte boodt,
En daer ick liefde van genoot,
Sou ſweven in de woeſte zee,
Of liggen op een vreemde ree,
Of drijven op een dorre ſtrant,
Verdronken door mijn eygen hant;
En dat ſy die ick heb geſpaert
Sou met een ander zijn gepaert.

Daer is voorwaer geen meerder ſpijt
En die een menſche ſelder bijt,
Dan dat een ander heeft de vrucht
Daerom men dikwils heeft geſugt,
Daerom men moeyten heeft gedaen,
En ſware dingen uyt-geſtaen.

Maer neen, dit is een quade ſlag,
Die niemant oyt gelooven mach,
Daerom mijn hert, aenveert dit niet,
Dat u hier in de ſinnen ſchiet;
Soo ſchoonen lijf, ſoo teeren mont
En deckte noyt ſoo looſen gront,
Uw' Thetys is van edel bloet,
En heeft in haer een kloek gemoet,
Sy weet wat dankbaerheyt vereyſt,
En wat een edel herte peyſt;
Gewis ſy ſal u liefde bien,
Mach ſy maer bier uw liefde ſien,
En 't is nu hier de rechte ſtont,
Dat ghy uw liefde toonen kont,
Ghy dan bevrijt haer van de pijn,
Ick weet ſy ſal u danckbaer zijn,
Sy ſal u lieven metter daet,
Hoewel ſy oock met Roelant ſtaet.

Wel, tot beſluyt, en voor het leſt,
Ick achte dit noch alderbeſt:
Briſeis moet dan uyt de boot,
Briſeis is dan voor de doot,
Ick ſie doch dat de vryſter ſeyt
Dat ſy haer dat heeft toegeleyt,
Jae dat ſy des wel is geruſt,
Indien het my maer ſoo en luſt,
Sy biet haer aen de goede maegt
Om al te doen wat my behaegt,
Om al te doen, oock deſen dag,
Wat my tot voordeel ſtrecken mag,
Voorwaer het is (naer ik het raem)
Voorwaer het is haer aengenaem
Dat ſy my van der doot verloſt,
Schoon dattet haer het leven koſt:
Wel haer geſchie dan na haer woort,
Nu, ſchipper, ſet haer over boort;
Het is mijn hert wel groote pijn,
Maer 't kan voor nu niet anders ſijn.

Maer ben ick dol, of buyten ſin?
Wie geeft my deſe wreetheyt in?
Sal ick verdoen een jonge maegt?
Die my ten dienſt haer leven waegt?
Sal ick verdoen, aen d'ander zy,
Die volle macht heeft over my?
Sal ik gaen doen ſo wreeden moort,
En Vryſters ſmacken over boort?
Ick ſegge Vryſters, bey gelijck
De ſchoonſte van het ganſche rijck,
In geeſt, in ſeden, in verſtant,
De beſte van het ganſche lant?
Neen, dat en ſal ick niet beſtaen,
Al ſou de boot te gronde gaen;
Mijn arrem viel my liever af,
En ick veel eer in 't duyſter graf,
Als dat ſoo onverwachten rou
Dees vryſters over-komen ſou;
En echter (nae de ſake ſtaet)
Soo iſſer noch geen beter raet
Als datter yemant Jonas zy,
Wel aen, die ſlag kom over my.

Nu, ſchipper, komt, en taſt my aen,
'k En ſal 't ontwijken, noch ontgaen,
Stoot vry dit lijf van boven neer,
Ten offer aen het gramme meer,
Tot voedſel van 't beſchubde vee,
En laet het ſweven door de zee,
En laet het drijven over al,
Waer dat de ſtroom het rucken ſal.

Een ſake bidd'ick maer alleen,
Dat yemant die mijn lijf of been
Miſſchien na deſen vinden mocht,
Doorgeten van de natte locht,
Dat, ſegg'ick, dan hy voor het ſelf
Een greppel in den oever delf,
En ſtroye dan een weynig ſants,
In plaetſe van een rooſe-krauts,
En ſtroye bieſen over my,
En ſetter dan een veerſjen by:

Hier leydt een Ridder in het ſant,
Die ſijn jonck leven heeft verpant
Voor eene die hy had geſint;
Voor eene die hem heeft bemint;
Hy gaf hem willig in den noot:
De ware min veracht de doot.

De goede jongeling Richart in deſe bange bedenckinge vervoert weſende, en den ſchipper uyt onverdult hem door roepen daer in dickwils ſtoorende, vermits hem de ſelve overlegginge, na gelegentheyt daer in ſy waren, te lang dochte, ſoo gebeurdet middeler tyt, ſoo door den vloet als den op-gereſen wint, dat de voorſz. boot allencxkens, na de wal gedreven weſende, geraekte op een zant-plate krachtelijck te ſtooten, invoegen dat de ſelve aldaer onbewegelick bleef ſitten; zijnde evenwel tuſſchen het ſelve zant en het vaſte lant noch een tamelijk diep: 't welck terſtont by den ſchipper gemerckt weſende, riep tot Richart, datter nu uytkomſte was, (door Gods genade) ſoo hy maer wat ſwemmen konde, dat hy d'eene Jonck-vrou ſoude ſien te bergen, en dat hy Richart d'andere tot hem mochte nemen die 't hem goet mogte denken? Ri-

chard

chart hier wederom in twijfelmoedigheyt gevallen wesende welcke van beyden hy den schipper bevelen, of welck hy tot hem nemen soude, besloot eyntelijk dat hy Thetys voor hem selven behielt, meynende dat hy de selve beter als de rouwe visscher soude handelen, en in sekerheyt brengen; latende also Briseis aen den schipper, waer op is gevolgt dat de visscher, sich best te water konnende behelpen, een boom nam, daer aen hy Briseis haer dede vast houden, en met weynig moeyten aen strand geraekte, daer Richart aen d'ander zijde, met sonder lang worstelen en veel waters in te nemen, nauwelijcx ten langen lesten, met sijn geminde Thetys, te lande quam. God danckende van soo grooten perijckel noch soo ontkomen te wesen. Het welck nauwelicken geschiet zijnde, zijn terstont daer ter plaetsen aengekomen vele van de jonge Edel-lieden en Jonkvrouwen van het voorsz. geselschap, en onder deselve meede de kloeckmoedige Roelant, de welcke siende en gesien zijnde van sijne welbeminde Thetys, in soodanige stant alsse doen ter tijdt daer was aengekomen, vielen haestelijk malkanderen om den hals; veel tranen van blijdschap stortende, en malkanderen, als van nieus gevonden, hertgrondelijken welkom hietende, sonder te letten wie het selve sien ofte bemijen mocht; als verwonnen zijnde van de uyt-puylende genegentheyt, d'eene tegens d'andere in soodanigen bekommerlijken gestaltenisse sich openbarende; het welcke ten hoogsten wee dede aende voorsz. Richart, die, siende dat al sijn gedaene diensten en geleden ongemack op 't herte van Thetys niet had konnen wercken, nam aen van dier ure af sich te begeven tot de soete Briseis, en de selve heuselijken metter handt nemende, begon haer te geleyden nae de plaetse daer 't geselschap te voren versamelt was geweest; dan sy (hebbende gemerkt hoe seer Richart na Thetys was gedragen geweest in sijne bekommerlicke beraetslaginge, en hoe na sy daerentegen had gestaen om over boort te geraken, en oock hoe hy haer den Schipper had overgegeven, om, door 't diep, aen landt te brengen, daer hy middeler tijdt Thetys selfs tot hem had genomen, en met eygener hant te lande gebracht) meynde stoffe genoeg te hebben om Richart of te wijsen, en na Thetys te senden; dan Richart wiste haer soo wel te ondergaen, en met soete woorden en aendringende reden te bewegen, dat sy even dien eygen avont haer ten vollen hieldt voor vergenoegt van sijne gedane onschult, mitsgaders dessefs gelegentheyt en genegentheyt tot haer-waerts; gelijck mede ten selven tijde van gemoederen vereenigde de voorsz. Jonk-heer Roelant ter eener, met de overschoone Thetys ter anderer zijden, in-voegen dat uyt een gedreygt ongeluk op eenen tijdt onstonden twee gewenste houwelijcken soo is dan uyt dit stuck te leeren, dat druck in blijdschap kan verkeeren. Het vordere dat hier uyt te trecken is, laet ick den verstandigen Leser tot sijn eygen bedencken.

TWEEDE GESCHIEDENIS, EN SELF-STRYT

Daer in vervat.

IN den tijdt van Hertog Carel van Bourgoignen, was in een Hooftstadt van Zeelant, seker desselfs Gouverneur, die een dertel oog hadde laten vallen op een eerlijke borgers huysvrouwe, de selve op verscheyde manieren in hare eerbaerheyt hadde beproeft, maer onwinbaer gevonden: 't welck den Gouverneur des te meer tot onkuysche liefde ontsteken hebbende, soo had hy een vondt bedacht, waer door hy tot sijn voornemen meynde te geraken; hy had den man van de voornoemde vrouwe een lack na geworpen van verraderye, en den selven daer op in hechtenisse doen steken; des de vrienden van den gevangen groote moeyten aenvingen, om hem te verontschuldigen en in vorige vrijheyt te krijgen; al het welcke niet helpende, so begon ook desselfs huysvrouwe hare schuldige behulpsaemheyt voor haren gevangen man in 't werck te stellen, en liet sich daerom vinden ten huyse van den Gouverneur, en in sijn kamer geleyt wesende, gebruyckte sy alle de beweeg-redenen die sy mochte, om de slakinge van haren man te verkrijgen; dan hy haer een wijlen gehoort hebbende, verklaerde, dat die haren man gevanckelijck hielt, was wederom haren gevangen, en datter middel was om haren man te verlossen, indien hy maer in sijn tegenwoordige gelegentheydt mede van haer mogte werden geholpen. In 't korte, sijn besluyt was, wilde sy haren man los hebben, soo moeste sy hem wederom in sijn versoeck believen; anders, en sulcx niet doende, datse haer versekert mochte houden, dat haer man als een verrader schandelijck om hals souden werden gebragt, dat sy daerom te sien hadde wat haer te doen stont, want dat sy dien eygen oogenblick kiesen of deelen moste: de goede vrouwe, siende 't gelaet, en horende 't selsaem voorstel van den Gouverneur, en daer uyt wel bemerckende dattet hem ernst was, viel in de uyterste benautheit van eenen inwendigen strijt en tegen-strijt, denckende of sprekende in haer selven dese of diergelyke redenen:

OCh! hoe wort my de geest met twijfel omgedreven?
Och! wat een harde keur wort my eylaes! gegeven?
Och! wat een steile klip sie ik voor my gestelt,
My dunkt dat my de ziel van angst in water smelt.
Siet hoe mijn sake staet: ik moet my laten schenden,
Of die mijn leven is, die moet sijn leven enden:
Ick moet (ô harde praem!) ick moet oneerlijck zijn,
Of dien ick meest bemin verlaten in de pijn
Ik moet een vreemden man mijn lichaem overgeven,
Of die mijn eygen is en kan niet blijven leven:
Ik moet een vreemden man gaen jonnen mijnen schoot,
Of die mijn eygen is verlaten in den noot.
Wat staet hier nu te doen? sal ick mijn reyne leden
Tot lusten, sonder lust, en tegen danck besteden?
Sal ick mijn frissche jeugt, mijn jonck en eerbaer lijf
Gaen maken tot een spot, een schendig tijt-verdrijf
Van desen dwingelant? van desen hoofschen Joncker?
Van desen onverlaet? van desen trotsen proncker?
Ach! soo ben ick, eylaes, voor alle tijt geschent,
En voor een lichte-koy aen alle man bekent.
Ik weet toch dat de boef van my sijn roem sal dragen,
Soo ick op sijn versoeck mijn eer bestae te wagen;

Want

Want als een hoveling een vrou bedriegen kan;
Daer is geen twijffel aen, hy seytet alle man:
Dies sal van stonden aen de Faem tot mijner schanden
Gaen roepen mijn verdriet door steden ende landen,
Ick sal de stoffe zijn, daer yder over al
Tot kortswijl over weeg sijn praet van maken sal:
De daet sal yder een ten vollen konnen weten,
Maer 't innig van mijn hert en is niet af te meten;
Dus of schoon met gewelt mijn eere wert geroofst;
Men agt dat maer een waen, het quaetste wort gelooft
De werelt is te boos, men sal voor gronden leggen,
Dat ick, een jonge vrou, my lichte liet gesеggen;
Dat ick, (gelijk het scheen) wel voor mijn eere street,
Maer dat ick even wel het al gewillig leet.
Mijn man sal ook misschien hier door in twijffel komen
Dat my oock, sonder dwanck, mijn eer is afgenomen,
En soo het my gebeurt dat hy dit eens gevoelt,
Soo is sijn heete min voor alle tijt gekoelt,
Soo sal sijn eerste gunst van stonden aen verdwijnen,
En ick sal in sijn oog niet als een grouwel schijnen;
Wat sal dan onse jeugt, wat sal ons leven zijn?
Eylaes! niet als verdriet, en als gestagen pijn.
Maer neemt de Jonker sweeg, dat niet en is te denken,
Neemt dat geen quade tong mijn naem en mogte kren-
Sal ik niet evenwel van binnen zijn gequelt, (ken,
Vermits ick weten sal hoe dat ik ben gestelt?
Sal ick niet evenstaegh, en al mijn leven dagen,
Met innerlijk verdriet mijn herte moeten knagen,
Om dat een vreemden boef van my genoten heeft
Dat noyt een eerbaer wijf als aen haer man en geeft?
Wel aen dan mijn Gemoet, en laet u niet bekoren,
Want soo ons d'eer ontvalt, soo isset al verloren,
Soo isset al bekayt, en dat voor immermeer,
Waer agt dog eenig mensch een vrouwe sonder eer?
Nu segt dan aen den boef, dat uwe reyne sinnen
Noch door sijn vleyery, noch dreygen zijn te winnen,
Segt dat hy henen gae, en dat hy zijn bejag
Niet by een echte vrou, maer elders soecken mag;
Segt dat gy met u bloet u man soud'willen helpen,
Maer u te weerdig acht om vuylen lust te stelpen,
Segt, segt met vollen mont, dat gy, te sijner spijt,
Voor uwen man alleen, en niet voor hem en zijt.
Maer holla, niet te ras, laet ons wat naerder letten,
Of wy oock dit besluyt op goede gronden setten,
Gewis ick houde vast, indien wy dit bestaen,
Dat wy met eenen golf te gronde sullen gaen.
U man sal even nu met schande moeten sterven,
En gy sult alle tijt sijn lief geselschap derven,
U man is, heden selfs, u man die is een lijck,
En gy noch boven dat gedreven aen den dijck:
U magen altemael die sullen van u wijcken,
(Gelijck in tegenspoet de vrienden haest beswijcken)
U huys dat heden staet, en noch geduerig groeyt,
Sal op den staenden voet dan worden uytgeroeyt.
Wy sullen over al niet als verraders hieten,
Schoon dat, gelijk een beek, ons reyne tranen vlieten:
Soud' dan niet beter zijn te lijden dit gewelt,
Als ons met eenen slag ter neder sien gevelt?
O God! vergevet my, ten zijn geen quade lusten,
Die my om 't herte slaen, en al mijn bloet ontrusten;
Ick worde, siet! een hoer ter eer van mijnen man,
Om dat ick sijne schand' niet anders weeren kan.

De Jonckheer haer een wijle stille hebbende laten staen, ende gedueriglijck een ooge hebbende op haer wesen, merckte datse, in twijffelmoedigheyt gevallen zijnde, niet en wiste wat te doen of te laten, hy daerom haer in den arm grijpende, bragt haer willende en niet willende op seecker ledekant, daer in de kamer staende, alwaer hy, sijn onkuysche begeerlijckheyt volbracht hebbende, in plaetse van aen de onnoosele Jonge vrouwe haren man weder te geven, dede hem (door 'k en weet niet wat middelen) dadelijcken ter doodt verwijsen, en met eene in de gevanckenisse staens voets onthalsen: En alsoo de goede vrouwe 's daegs daer aen haren man quam vereysschen, versondt hy de selve met sijn dienaer nae de Kerker, seggende dat haer aldaer haren man geworden soude; doende haer geven het doode lichaem van den selven, so hy het selve in een doot-kiste alreede hadde doen leggen. De arme vrouwe, door dit gesichte van droevig, genoegsaem rasende geworden zijnde, ging terstont hare vrienden haren noot klagen, en het geheele stuck openbaren, dewelcke geraden vindende over soodanigen schandelijcken stuck aen den Hertog klagtig te vallen, zijn in aller haest met haer na het Hof gereyst, en gehoor verworven hebbende by den Hertog, hebben de geheele gelegentheyt van de saecke (gelijck die in der waerheyt was) rondelijck vertoont, en daer over van den Hertog recht en rechtvorderinge versocht; De Hertog het verhael der saecken verstaen hebbende, en wetende dat de Gouverneur oock selfs doen ter tijdt in 't Hof was, dede de voorsz. jonge vrouwe en haere vrienden aenseggen, dat se sien souden watse seyden, en over wien sy klaegden, want soo hy de saecke anders bevont, als sy lieden hem die vertoonden, dat het met hen qualijck soude af-loopen; de selven op haer vertoog hart en met ernst dringende, dede de Hertog haer in een ander kamer vertrecken, en ontbiedende dadelijcken den voorsz. Gouverneur, hielt hem het feyt voor, met deftige aenmaninge dat hy de ronde en rechte waerheyt daer van soude bekennen, of dat hy anders in de hoogste ongenade van hem soude vervallen. De Jonckheer staende hier over in groote bangigheyt, niet wetende wat te doen of te seggen, en de Hertog uyt sijn gelaet besluytende datter vry wat aen moeste wesen, van dat hem te laste was geleyt, dede terstont de jonge vrouwe en haer vrienden in de kamer roepen, en hen allen den voor-genoemden Gouverneur onder de oogen setten, hem vragende of hy dat vrou-mensch wel kende; De Jonckheer noch meer verslagen zijnde als te voren, viel terstont neder op sijn knien, biddende sijns lijfs genade, verklarende te vreden te zijn door een wettig houwelijck de jonge vrouwe haer eere te beteren, en de selve voor sijn echte wijf te sullen aennemen en behouden; De Hertog vraegde de jonge vrouwe of sy sulcks tot hare voldoeninge wilde aennemen, het welcke sy volkomelijcken weygerde, verklarende niet te konnen aennemen voor haren echten man, die even haren echten man een schandelijcken doodt hadde doen sterven. Haer vrienden ondertusschen, wetende dat het gene gedaen was, niet ontdaen en konde werden, en dat in dese gelegentheyt geen beter uytkomste ter eeren van de jonge vrouwe gevonden en konde werden, als het houwelick metten voorsz. Gouverneur, en daer by overwegende dat de selve Gouverneur een groot gunst-genoot wesende van den Hertog, sulcx hun allen goet konde doen; over-reden de voorsz. jonge vrouwe het aengeboden houwelick in te willigen, het welck by haer, door hart aenraden van de voorsz. vrienden, gedaen zijnde, dede de Hertog terstont aldaer een Priester halen, om haer trouwe, in sijne jegenwoordigheyt, met alle volkomenheyt te doen voltrecken; doende oock met eene, met toestandigheyt van de voorsz. Gouverneur, een houwelijcxsche voorwaerde tusschen dese nieuwe Bruyt en Bruydegom besluyten, en op het papier brengen, by de welcke de voorsz. Gouverneur aen de voorsz. sijne toekomende huys-vrouwe was belovende, dat in gevalle hy, sonder kinderen by haer te verwecken, quame aflijvig te werden, sy dan soude zijn en blijven geheel en volkomen erfgenaem in alle sijne na te laten goederen: welcke houwelijcxsche voorwaerde geteyckent, en de trouwe by den Priester bevestigt zijnde, vraegde de Hertog aen de jonge vrouwe, of sy en haer vrienden nu vernoegt waren over het geene hy in hare sake hadde gedaen, waer op deselve en al de vrienden antwoorden van ja, en dat sy lieden alle sijne Hoogheyt gansch ootmoedelijcken ware bedanckende, van al het goede dat hun-lieden door sijn beleyt was wedervaren; ende daer op te samen meynende oorlof te nemen, verklaerde de Hertog, dat schoon sy-lieden nu vergenoegt waren over de daet van sijnen Gouverneur, dat hy niet te min, en de Justitie nu mede voldoeninge moeste ontfangen, en daer op terstont een scherprechter ontboden hebbende, verwees den voorsz. Gouverneur staens voets van den levenden lijve ter doodt, dede hem selfs daer in de Sale neder-knielen en met een onthalsen, verklarende de nieuwe bruyt (nu wederom weduwe geworden zijnde) volkomen erfgenaem in des overledens goederen, volgens den inhouden van de voorsz. Houwelickssche-voorwaerden hier vorengeroert. Denckter op Leeser, en vaert wel.

DERDE GESCHIEDENIS, EN SELF-STRYT

Daer uyt ontstaen.

Aensprake tot L. Scipio, Veldt-overste der Romeynen, op de aenbiedinge aen hem gedaen van sekere Edele en overschoone Jonk-vrouwe, by ofte van wegen desselfs soldaten; zijnde deselve aenbiedinge by den voornoemden Scipio kloeckmoedelijck en eerbaerlijck af-geslagen, en de Edele Jonck-vrouwe haren Bruydegom weder gegeeven, selfs met de juweelen en andere kostelijckheden, hem tot een rantsoen van deese Jonckvrouwe aengeboden.

AL wat van u is geschreven
Edel Held, en hoog gemoet,
Dat en acht ick niet soo goet
Als het rustig weder-geven,
Van de maegt en schoone bruyt,
U gevallen tot een buyt.

Gy, een ridder vol van krachten,
Midden in u frissche jeugt,
Midden in u meeste vreugt,
Kond betoomen'u gedachten,
Kond bewaren uwen sin
Voor de listen van de min!

Siet een Roosje versch ontloken
Dat een yders oogen treckt,
En tot minne-lust verweckt,
Komt u jongen geest bestoken,
Komt u als van sellefs t'huys,
En gy blijft noch echter kuys!

Als Karthago wert besprongen
By den voorgenoemden helt,
En sijn magtig krijgs-gewelt,
Als Karthago was gedwongen,
Was gevoegt en toegebragt
Tot de Roomsche werelt-magt.

Als het leger deelt gevangen,
Die men uyt de stadt bequam,
En tot eygen slaven nam,
Daer sag yder met verlangen
Seker uytgelesen maegt,
Daer van al het leger waegt:

Daer komt yder toe-geloopen,
Yder wenscht het schoon juweel,
Voor sijn buyt en eygen deel,
Yder sou haer willen koopen
Om sijn gelt, en beste goet,
Om sijn lijf en herten bloet.

Seker hopman ondertusschen
Roept, t'sa mackers, handen af;
Of u naeckt verdiende straf,
Niet te mallen, niet te kussen,
Want voorwaer ten is geen speck
Voor een ruyters gragen beck.

Dese dient te zijn gesonden,
Aen den Velt-heer, onsen helt,
Want hy isser nae gestelt:
Hy en is niet ingebonden
Door de praem van echte trou,
Wat ist dat hy beter wou?

Straex gebiedt hy seven benden
Van de ruyters daer ontrent,
Die hy voor de beste kent,
Hen nae Scipio te wenden,
Maer de maegt, het edel pant,
Houdt hy sellefs by der hant.

Als hy nu quam aengetreden
Tot de tente van den Helt,
Daer heeft hy de maegt gestelt;
En hy seyde dese reden:
Siet, ô edel Ridder, siet,
Wat dat u het leger biedt.

Onder al de moye dingen,
Onder al de groote schat,
Hier gevonden in de stadt,
Weet ick u niet toe te bringen
Als alleen dit edel stuck,
Daer mee wensch ick u geluck.

Scipio wat stille staende,
Siet het klaer en helder licht
Stralen over sijn gesicht,
Maer straex weder henen gaende,
Toont met stil en koel gelaet
Dat het hem niet in en gaet.

Een van dese jonge gasten,
Die gedurig met hem gien,
Die gedurig om hem staen;
Raed den Velt-heer toe te tasten,
Raed den Ridder tot de maegt
Die aen al het heyr behaegt.

Soud gy seyt hy, niet aenveerden
Dese peerel, dese roos,
Die ick onder duysent koos,
Dese van soo grooten weerden,
Schoonder als ick immer sag,
Alsser eene wesen mag?

Gy die niet en zijt gebonden
Aen een echte weder-paer,
Neemt, ô neemt u kansse waer:
Wat doch kander zijn gevonden
Datter beter dienen kan
Voor soo frisschen edelman?

Had ick soo een buyt gekregen,
Ick waer alle man te rijck,
Niemant ware mijns gelijck,
En het waer my ongelegen
Haer te geven wederom,
Schoon al quam haer bruidegom.

Diamanten, schoone ringen,
Rijcke baggen, die men erft,
Als een oude vader sterft,
Dees en diergelijcke dingen
Sie ick dat men somtijts stelt
Om te lossen tegens gelt.

Dit gebruyck wort onderhouwen,
Alsmen groote steden wint,
Alsmen groote schatten vint,
Maer de schoonheyt van de vrouwen,
Wat oock dees of gene doet,
Dat en is geen losbaer goet.

Laetj'u dese roos ontrecken,
Sonder datje die ontluyckt,
Sonder datje die gebruyckt,
Wie en sal niet met u gecken
En gaen seggen, t'onser spijt,
Datje maer een kluts en zijt.

Gaet Mars Venus niet begroeten,
Als hy van sijn wapens scheyt,
En sijn degen nederleyt?
Jae, hy komt by haer versoeten
Al de wreetheyt, die ick sag,
Daer hy voor den vyant lag.

Ridder gy hebt menigwerven

Uwen vyant aengetaſt,
  En op uwen dienſt gepaſt,
Gy hebt Romen moeten derven;
  Neem dan nu een kleen vermaeck,
  Want dat is een nutte ſaeck.

Wie ſal oyt een boge ſpannen,
  Die hy op een blyden dag
  Niet eens weder los en ſag?
Nimmer ſoo geſtrengen mannen,
  Die niet ſomwijl door de vreugt
  Geven voedſel aen de deugt.

Nu dan laet de vryſter leyden,
  Datſe voor u wort bewaert,
  Datſe voor u wort geſpaert;
Want van haer is niet te ſcheyden
  Nu ſy ſtaet in ons gebiet,
  Immers ick en deed'et niet.

Deſe Vorſt aldus gedrongen
  Tuſſchen luſt, en ware deugt,
  Tuſſchen tucht en groene jeugt
Voelt van binnen harde ſprongen,
  Voelt een ſtrijdig huys-gewelt,
  Dat hem in de ſinnen quelt.

Als hy ſiet haer friſſche leden,
  Als hy ſiet haer rooden mont,
  Die'er menigh heeſt gewont;
Als hy ſiet haer heuſſche ſeden,
  Dan verſmelt hy van de luſt,
  Dies hy wenſcht te zijn gebluſt.

Maer als hy gaet overwegen,
  Wat de reden hem gebiedt,
  Wat de deugt voor loon geniet,
Dan gaet hy de luſten tegen,
  Dan is hy een dapper helt
  Die ſich kloek te weere ſtelt:

Siet hy weder hare wangen,
  Witten hals, en teere borſt,
  Dat verwekt hem weder dorſt,
Dat verwekt hem groot verlangen
  Van dat binnen ſchuylen mag,
  Dat hy buyten niet en ſag.

Nae de Ridder ſijn gedachten
  In een weeg-ſchael heeſt geſet,
  En op alle ding gelet,
Komt hy met ſijn ganſche kragten
  En hy beiſt ten leſten uyt
  Tot een ridderlijck beſluyt.

Waer ick van de rouwe gaſten
  Seyt hy, waer ick ſlecht ſoldaet,
  Of een ruyter, of ſijn maet,
Sonder ampt en ſonder laſten,
  Had ick niet als kapp'en ſweert,
  Of een ſlecht geſadelt peert,

Dan ſoo mochtet my gevallen
  By een jong en aerdig dier,
  Nae der jonge luy manier,
Wat te kuſſen, wat te mallen,
  Ick en ben noch dom, noch ſtuer,
  Oock geen vyant van natuer:

Deſe, nae des oorlogs wetten,
  Was gevallen my ten deel,
  Mijne was ſy ganſch en heel,
Niemant konde my beletten
  Haer te ſetten van haer eer,
  Want ick ben haer over-heer.

Maer ſal ick een maegt ſchoffieren?
  Ick! een Velt-beer, een Romeyn!
  Neen, mijn hert is al te reyn:
Neen ons vendels, en banieren
  Vliegen niemant over 't hooft,
  Die een maegt haer eer ontrooft.

Laet dan al mijn haters krijten
  Dat ick kuys en eerbaer ben,
  En geen vuyle luſten ken,
Laet Karthago my verwijten
  Dat ick houw een eerlijck bed,
  En de deugt voor luſten ſet:

Dat en ſal my niet verkleenen,
  't Sal niet ſtreeken t'mijner ſchant
  Hier, noch in het vaderlant,
Of het, ſchoon de lieden meenen,
  Tucht en baert geen ongeval,
  En de deugt gaet boven al.

Hooge ſtaet, en hooge ſinnen
  Dienen ſtaeg by een gepaert,
  Anders heeft'et geenen aert;
Vorſten dienen niet te minnen,
  Malle liefd' en hoog gebiedt
  Dienen in een plaetſe niet.

Die kan toomen ſijn gedachten,
  Die kan temmen ſijn gemoet,
  Dien hou ick van edel bloet,
Dien wil ick vry grooter achten,
  Als die met een dom gewelt.
  Hooge wallen neder-velt.

S C I P I O

Spreekt hier aen den

B R U Y D E G O M

V A N D E

M A E G H T,

En geeft ſe hem weder.

NU gy vriend, ſit hier wat neder,
  Siet daer is u waerde pant,
  Komt en neemtſe by der hant;
Daerenboven geef ick weder
Deſe ſchatten die ghy ſiet,
Die haer vader voor haer biedt:

Dan noch ſweer ick by de Goden,
  Dat haer niemant heeft geraeckt,
  Dat haer niemant heeft genaeckt.
Want op lijf-ſtraf was geboden,
  Datmen haer bewaren ſou,
  Even als mijn eygen vrou.

Gaet, Gelieven, gaet vry paren,
  Nu verſien van goedt en geldt,
  Nu bevrijt van boos gewelt,
Wel moet 't edel herte varen,
  Dat met een heeft uyt-gebluſt
  Gierigheyt en vuyle luſt.

Op de drie Gevallen der
ZELF-STRYD,
In dichtmaet beſchreven door den Heer
JACOB CATS.

Hier toont de groote CATS de wytberoemde Dichter,
Dat hem den naam toekoomt van Hollandſch Parnasſtichter,
Als hy de Zieleſtrijd zoo levendig verbeeldt,
In 't prangende gemoed door zorg en angſt geteelt.
Eerſt zien wy Richard, met een oude ſloep gevaaren
In 't zoet gezelſchap van twee Juffren, op de baaren
Van Thetis pekelveld, in hooge nood gebragt,
Daar hem de felle dood met ope kaaken wacht.
De boot wil naar den grond, geen hoozen mag'er helpen,
De zee dreigt t'elkens haar in 't bruiſchen t'overſtelpen,
Geen uitkomſt voor den held als ligting van den laſt,
Waar door dat d'oude kraak tot zinkens is vermaſt.
Een Juffer moet men hier, eilaas! de voeten ſpoelen,
Die Richard teêr bemint, of die hem doet gevoelen
Hoe diep hy in haar ziel en boezem ſtaat geprent,
Wat word zyn hert geſcheurt eer'hy 't gelukkig end
Ziet van dit treurſpel, en bekoomt op nieuw het leven!
Hoe heeft de Ridder dan het vreemd geval beſchreven
Der Zeeuwſche Stadvoogd, die, verſlingert op een wyf,
Zyn ſchuld, door Karels laſt, moet boeten met zyn lyf!
Hoe ziet men hier de vrouw ontſtelt, beklemt, beneepen!
De Zelfſtryd dreigt haar flux in 't naare graf te ſleepen;
Zy weegt haar kuisheit, en legt in den evenaar
Haar waarde wederhelft, in 't grootſte lyfsgevaar.
Onwillig lyd ze dat haar trouwbed word geſchonden,
Maar door een teêre liefde aan haren man gebonden,
Bezwykt ze voor 't geweld, doch niet in haar gemoet,
Daar nimmer booze luſt noch echtbreuk werd gevoedt.
Dan ziet men Scipio, de geeſſelzweep van Romen
Ten leſten, tot een baak, hier op het ſchouwburg koomen,
Een baak van kuisheit, die zyn vorſtelyke deugd
Laat blyken, als zyn hert verſmaadt de zoete vreugd
Der jonge Roomſche bruid, naar oorlogsrecht gevangen.
Hoe ſtreelt de Dichter 't oor met deeze zedezangen
En goude leſſen, uit de wysheitsſchat vergaârt
Van ſchriften door den tyd tot onderwys geſpaart.
Men kroon den Ridder dan met lof voor zulk een dichten,
Dat altoos Neêrlandſch jeugt op 't deugdenſpoor zal lichten.

F. H.

SELF-

SELF-STRYT,

DAT IS:

KRACHTIGE BEWEGINGE

VAN

VLEESCH EN GEEST,

Poëtischer wyse voorgestelt,

In de Persoon en op de gelegentheyt

VAN

JOSEPH,

Ten tyde hy van

POTIPHARS Huys-vrouwe

Wierdt versocht tot

OVERSPEL.

DOOR

J. CATS.

P E L. A D
D E M E T R I A D E M

Van Joseph schrijvende seydt aldus:

DE Jongelingh werd by sijn Vrouwe begeert, en evenwel tot geen begeerlijckheydt verweckt; hy werdt gebeden, en niettemin ontvliet hy. Dat eerbaer herte en konde, noch door de kracht der bloeyende jeught, noch door de groot-achtsaemheyt van haer, die hem aensochte, in eenigen deele tot ontucht werden vervoert; want niet alleenlijck door het aenlokkende gesichte, maer genoeghsaem met dadelijcke omhelsinge van een vrouwe geterght zijnde, heeft evenwel de vrouwe niet begeert.

Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt;
Et quocum certet mens bona semper habet.

NVNQVAM BELLA PIIS.

VEel te vechten, veel te strijden,
Moet een Christen-hert vermijden;
't Is al beter dat men dorst
Naer den rechten Vrede-vorst.
Wil'er nochtans yemant vechten,
Waer toe menigh duysent knechten?
Gaet en strijdt, naer rechten eys,
Met uw wederspannigh vleys,
Met de Werelt, met de Machten,
Die op onze zielen wachten;
Waerom soeckje buyten strijdt
Die gestaegh in oorlogh zijt?

Galat. 5. 17.

Het Vleesch begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het Vleesch: Dese staen tegen malkanderen.

Rom. 8. 8.

Het verstant des Vleesches is de Doodt, maer het verstant des Geestes is het leven en de vrede.

VOOR-

VOOR-REDEN,

AEN DEN

REGTSINNIGEN

LESER.

DEs menschen leven (gelijck een Out-vader seer wel geseyt heeft) is als een middel-punct, tusschen den uytnemende staet der Engelen, en het woelen der onvernuftige dieren. In gevalle de mensche sich laet vervoeren van de invallen sijns vleesch, hy wert gelijck gemaeckt den dieren op den velde. Indien hy daer-en-tegen, door de krachten des geests, de lusten van 't vleesch over-wint, hy wert verheven tot de heerlijckheyt der Engelen. Siet daer, Mensche, uwe gestalte. Gy staet om een beest, ofte om een Engel gelijck te werden. Het vleesch aen d'eene zijde boogt u nederwaerts, en woude u wel sijns gelijcke maken. de geest van d'ander zijde treckt u opwaerts, en raedt u tot het tegendeel.

Aensiet hier dien wonderlijken strijd, die wy in onsen boesem geduriglijck omme-dragen, dewelcke ons niet en verlaet, soo lange wy ons selven niet en verlaten. Twee heyr-krachten staen binnen ons tegen den anderen gekant, tusschen dewelcke somwylen krachtige veldt-slagen, dickmael vinnige schermutsingen, nimmermeer gesetten vrede gevonden wert. Is niet des menschen leven (seydt Job) een geduerige krijg op aerden? Maer hoe maken wy 't al in dese gelegentheyt? Och armen! daer wy, mits den geduerigen aenval onser vyanden, wel behoorden gestadig op onse hoede te wesen, en (gelijck de geene doen, die in de heetste en gevaerlijckste plaetsen op de schilt-wacht staen) dapper in de wint te sien. Soo werden wy menigmael al geeuwende, en halfslapende, door den eersten aenstoot van de lichte peerden, dat is, door het alder-geringste gespuys onser vyanden, verrast, daer henen geloopen, en schandelicken onder de voeten getreden. Waer van, indien men (gelijk het behoort) de oorsaecken recht ondersoecken wil, men sal bevinden dat die geheel en al de selve zijn, dewelcke, in gemeene oorlogen, menigmael eenige, andersins treffelijke, krijgs-oversten den slag doen verliesen, te weten, Onwetentheyt, en Kleyn-achtinge sijner vyanden. Wy hebben (soo wy somtijts meynen) nu eenige goede gronden des Godsaligen levens in ons geleyt, ons verbondt met Godt vernieut, en een vast voornemen, van voortaen wel te doen, ons selven voor-gestelt, en daer op in onse eenigheyt somwijlen in bedenckinge komende, schijnen ons soo wel gesterckt te vinden, dat onse geest by inbeeldinge, en noch (soo men seyt) verre van de man wesende, den vyant wel derft aen-juychen, en, al tergende, uyt-eysschen, niet anders dan gelijck dien dappere gast *Ascanius* doet, by den Poeet Vergilius, aldus moedigljk trotsende:

Een hert te jagen is te slecht,
Ik ben geen man voor dat gevecht,
Ick wensche datter leeuw of swijn
In dese jacht mijn deel mocht zijn.

Maer als wy dan komen daer 't te doen is, en dat ons de vyant, vry ongelijck stercker als wy ons heten voorstaen, op het lijf komt vallen, soo sinckt ons veeltijts (soo men seyt) het herte in de schoenen, en wy staen daer slecht henen en sien, al en hadden wy noch tanden om van ons te bijten, noch handen om ons te verweeren. Werdende mitsdien niet dan al te wel gewaer, dattet een gantsch andere sake is, in de schaduwe van onsen Wijngaert ofte Vijge-boom, gemackelijck sittende, alleen met de gedachten oorloge te voeren, dan in der waerheyt onder den roock, stof, en het gewoel van een dadelijk gevecht, sich ingewikkelt te vinden. Wel aen dan, wy sien het gebreck, laet ons overleggen wat raet hier tegens te schaffen zy. Twee dingen hebben wy (mijns oordeels) van noode. Eerstelijk, een innerlijcke kennisse van onsen vyandt, met overlegginge hoe loos en boos hy, hoe voos en broos wy, in dusdanige gelegentheyt, bevonden werden. En ten tweeden, goeden voor-raet van wijs en godsalig beleydt, mitsgaders krachtige wapenen daer tegens gereet te hebben, gelijk ons die strijdtbare helt Paulus genoegsaem de selve middelen in desen gevalle voorschrijft. (*a*) Wat het eerste point, te weten de kennisse onses vyants, belangt, dient voor eerst ernstelijk overwogen, dat het Vleesch met sijn medehelpers vry geen katte en is, (soo men seyt) om sonder hantschoenen gevange te werden, de oorloge; die het selvige ons aendoet, is geen krijg daermen (gelijck 't spreeck-woort) met blauwe erweten schiet: En daeromme houden wy, dat sy hun tastelik vergrijpen, die in desen gevalle meynen, dat het *vleesch* hier niet anders zy, als soo eenig plomp, wanschapen, en souteloos gewoel onser uytterlicker sinnen, buyten de palen van alle redelijckheyt, onbesuystelijcken henen spinnende; neen, de sulcke ketelen hun selven dat se lacchen. Gewisselicken, ons vleesch, dat is de verdorven aert in onse zielen, en is soo bot en grof niet, gelijck men ons poogt wijs te maken: sy kan haer selven, gelijck haer meester en mede-helper doet, seer wel veranderen in een Engel des lichts. Dat is gewis, daer is groote kracht van dwalinge ontrent, en veel steenen des aenstoots; sy weet haer walgelijcke pillen wel degelick te vergulden, haer bitter wormkruydt dapperlick te suyckeren, haren scherpen angel meesterlick te bedecken, en met een lieffelijck aes van aengenamen schyn ons van het stuck te leyden: (*b*) Gewisselick, de kinderen deser werelt zijn immers soo voorsichtig in haer geslachten, als zijn de kinderen des lichts. (*c*) Paulus, een man in gelijcke voorvallen sonderling ervaren, oordeelt in sulcker voegen van den vleesche, (*d*) Dat hy aen het selve nu *verstant*, dan *vernuft* is toeschrijvende. En elders daer in vorder tredende, verklaert duydelick dat wy desen strijdt niet en hebben slechtelicken tegens *Vleesch* en *Bloet*, ofte swacke men-

(*a*) Ephes. 6. 12. (*b*) Rom. 8. 7. (*c*) Coloss. 28. (*d*) De woorden op de voorsz plaetsen gestelt in den Griekschen Text, zijn tot bevestinge der saken krachtigh en bedenckelick.

schen, maer tegens de *Vorstendommen*, tegens de *Machten*, tegens de *Geweldige deser werelt*, *die in de duysternissen deser eeuwen heerschen*, *tegens de Boose Geesten die in de lucht sweven* *Wel hem die aller wegen vreest* (*e*), *dat hy in de dagen sijns ridderschaps afwerpen soude de vreese des quaets*, *en dencken ten heeft geenen noot terwylen ick alsoo doe*. Uyt alle welcke lichtelicken af te nemen is, wat voor mede-standers, en aen-stokers onse verdorven aert is hebbende, en dien volgens hoe grootelycx sijne listigheden te duchten zijn

Dit aldus geweten, en by ons rijpelick overwogen zijnde, soo behoorden wy onsen slaperige oogen uyt den droom der wereltscher bekommeringen op te wecken, om neerstige wacht over ons selven te houden. Wy dienden met de helden Salomons alle tijt gereet te staen, houdende alle sweerden, en geschickt zijnde ten strijde, elck hebbende sijn sweert op sijn heupe, om der vreese wille in der nacht. (*f*) En gelijck de Velt-oversten, in de gemeene krijg-voetinge, hare middelen van tegenstant plegen aen te leggen, na dat sy lieden verstonden hare vyanden gestelt te zijn; alsoo insgelijcx (dewijle de Christelijcke eenvoudigheyt al mede hare gauwigheyt heeft, immers sonder-linge in desen, behoort te hebben) ons selven, naer dat wy de eygenschappen onses vleeschs bevinden, tot tegenweer te schicken Ten welcken aensien hier in op-merckinge dient te komen het tweede point hier vooren geroert, te weten de voor-raet van wapenen, die ons in desen van noode is, om staende te mogen blijven in den boosen dage, en in de uure der duysternisse. (*g*) Waer in niet beter en is te betragten, als aen te trecken de gansche wapen-rustinge by den Apostel Paulus, ter plaetsen vooren geroert, bescheydentlicken aengewesen, namelicken den Gordel der waerheyt, het Pantsier der rechtveerdigheyt, de Schoenen der voor-bereydinge des Euangeliums des vredes, den Schilt des geloofs, den Helm der saligheyt, en het Sweert des geestes, welck is het woordt Gods. Siet daer een rechtschapen krijgsknecht, recht afgeveerdigt om de scherm-slagen des vleesches te versetten, en de vierige pijlen des Satans uyt te blusschen.

Wy beyde de voorsz. bedenckingen (te weten de kennisse onser verdorventheyt, en den wederstant tegens de selve) houdende voor hooft-stucken des Christelijcken levens, hebben, t'onser oeffeninge, uyt de Bijbelsche schriften gekoren de geschiedenisse van den tucht-lievenden Joseph, om in en door het voorschrift van den selven een volmaeckt af-beelt van den Christelijcken *Self-strijdt*, met een heerlijcke overwinninge daer op gevolgt, ons selven en anderen voor te stellen, en alsoo te leeren alle onse gedachten gevangen te nemen (als den Apostel spreeckt) tot de gehoorsaemheyt Christi. Dan alsoo dese sedige Jongelinck als een spiegel der Eerbaerheyt en onthoudinge by de heylige Schrift ons wert voorgedragen, soo en hebben wy de wulpsche in-vallen des vleesches niet hem, maer de vrouwe van Potiphar, in dese onse oeffeninge, willen toeschrijven, doende mitsdien aen de selve speelen de rolle van onsen verdorven aert, en aen Joseph gevende den persoon van den Geest (*h*) En al is 't et schoon soo, dat wy, om redenen voorseyt, desen onsen strijdt hier vertoonen in twee bijsondere persoonen; soo sal nochtans de gunstige Leser de sake in dier voegen gelieven op te nemen, als of de selve strijdt tusschen Geest en Vlees in den boesem van Joseph alleen ware voorgevallen; gelijck wy dan weten, dat ons dese strijdt by Godes woort wert aengewesen, als in een en de selve mensche bestaende. Evenwel nochtans om den aert van den *Self-strijdt* wat naerder by te komen, soo hebben wy aen het eynde van dese bedenckinge onsen Joseph voorgestelt, (doch in sijn eenigheyt, en in het af-wesen sijner vrouwe) als of hy soo eenigen strijdt en swakheden des vleesches in hem hadde gevoelt, (alhoewel Moses, die van alle dingen kortelijck maer de hooft-stucken gewoon is aen te roeren, daer van niet en vermaent) niet meenende den heyligen man eenigsins te kort gedaen te hebben, dat wy den selven niet buyten alle beweginge en ongevoelijk, als een blok, maer in eeniger maten beroert, hebben vertoont: jae in tegendeel van dien, achten hem dies te meer eere gegeven te hebben, als oordeelende sijn overwinninge, naer voor-gaenden strijdt, des te heerlicker te wesen Gelijck ons oock niet waerschijnelijck en dunckt, dat Joseph tegens de soet-vleyende en dagelicksche bekoringen van soo een jonge, schoone, hoofsche, lustige, en gansch afgerichte vrouwe (als de selve waerschijnelijck mach werden geoordeelt geweest te zijn) sich in aller voegen alsoo soude hebben gedragen, gelijck de Heere Christus tegens de versoeckinge des Satans heeft gedaen, dat is, sonder eenige de minste ontsettinge ofte beweginge van den natuerlicken mensche; maer met *Hieronymus* en andere Oudt-vaders gevoelende darter jae Self-strijdt in hem sy geweest, doch met uytnemende krachten van tegen-weer. Laet ons (seyd de selve *Hieronymus*) eens gaen bedencken wat voor een strijt dien eerbaren Jongelinck heeft uytgestaen Sekerlijck, ten dunckt my soo wonderlijck en vreemt niet, datter drie Jongelingen in den brandenden oven, van wegen den Koninck van Babylonien geworpen zijnde, ongequetst en niet geschent daer uyt zijn gekomen, als dit wonder-stuck; te weten, dat die wonderbare Jongman van de onkuysche en geyle vrouwe wel by de tafseelen is aengegrepen, doch evenwel niet en heeft konnen opgehouden werden, maer sijn kleet verlatende, is haer ontvloden. Gewisselijck gelijck de drie Jongelingen op de Goddelijcke genade steunende, voor het vyer onwinnelick zijn gebleven, soo heeft oock Joseph in den strijt der onthoudinge, met de hulpe van boven, in manhaftige stantvastigheyt volhert. Want Godes handt niet mede werkende, soo en wast niet mogelik, uyt het nette der doortrapter vrouwen sich t'ontwerren, en alsoo t'ontkomen Wy sijn dan des voornemens geworden den *Self-strijdt* tusschen Geest en Vlees, onder de persoonen van Potiphars huys-vrouwe en Joseph, poetischer wijse aen onse landts-luyden, in haer eygen tale te vertonen (*i*) Daer toe dies te meer aengeleyt zijnde, overmits dat in den Woorde Godts dese twee, te weten Vleesch en Geest, uytdruckelijcken als onderlinge kampioenen te velde werden gebracht, geheel naer de gewoonte der Poeten, die de menschelijcke genegentheden, als wesentlijcke persoonen, gewoon zijn den leser voor oogen te stellen. In den eersten persoon, vertoonende het Vleesch, pogen wy aen den leser te laten sien de wanschapen invallen, die onse verdorven aert, op gelijcke gelegentheden, tot vorderinge sijnes voornemens, soude mogen te berde brengen, op dat alsoo ons vleesch, met sijn eygen verwen zijnde afgemaelt, een yegelik daer uyt mochte gewaerschout zijn, hoe arglistig en doortrap de vleeschelijcke lust zy, om haer saken schoon voor te doen; op dat wy, sulcks wetende, in tijdts goeden voor-raet mochten bekomen, van krachtige bedenckingen, tot wederstant van haer afgerichte listigheden. Derhalven soo versoecken wy seer gedienstelijk van den gunstigen Leser sich ter saken van dien niet te willen ergeren; want nadien wy voor hadden, t'onser waerschouwinge, de verdorventheden des vleesches, sulcks als die in der daet zijn, en als naer het leven af te schilderen, soo heeft ons gedacht dattet noch t'onsen voornemen, noch oock den Leser dienstig konde zijn, in gevalle wy het Vleesch slechtelijcken, slapperlijcken, en soo maer effen daer henen hadden doen spreecken, alsoo yemant het selve, naer gelijckmatigheydt van soodanigen soetvoerigheydt afmetende, en sich dat by inbeeldinge niet hooger voorstellende, lichtelijck soude komen te struyc-

(*e*) Prov. 28 14. (*f*) Cant. 3 8. (*g*) Ephes. 6 22. (*h*) De Christelijcke *Self strydt* bestaet eygentlick in eenen mensch, hier nochtans in twee verscheyden persoonen aengewesen, om redenen, met den verstande niet te min, en in der daet maer voor eene te houden.

(*i*) Galat. 5. 18.

ke-

leden, [illegible] hem desselfs verdorventheden in haer eygen gedaente, en gelijck die in der waerheydt zijn, souden mogen beschoocken. Niet ongelijck die geene, die den vyandt hun als swack en geringe hebbende laten inbeelden, en denselven, ten tijde als de slagh sal rengen, veel machtiger bevindende, als sy hun van den aenbeginne hadden laten wijs maken, dadelijk, door soo onverwachten geval verslagen zijnde, den moedt verlooren geeven, en van vreese (soomen seyt) in haer schelpen kruypen. Ofte gelijck sommige Vorsten, die, door de afbeeldinge van eenige Princesse verlockt en als verleckert zijnde, seer lichtelijck een af-keer van deselve komen te krijgen, soo wanneer sy naderhant de selve schoonder in schilderye als in der daet bevinden, uyt redenen dat sy-lieden tegen de feylen, die het bedriegelijck pinceel eerst hadde verbloemt, en nu door het leven naecktelijck werden ontdeckt, geensins en zijn gewapent, ofte op haer voordeel en staen. Hier by gevoeght dat de tegenwoordige beschryvinge van het lockaes der vleeschelijcker dertelheden seer gevoegelijck sal konnen dienen voor een toets-steen aen alle die geene die lust hebben hun selven in het perck van den *Self-strijdt* dagelijcks te oeffenen, om alle de byvallen en aenlockende omstandigheden, die Moyses kortelijck en bedecktelijck aenwijst, en wy, na den aert der poesie, wat breeder uytmeten, by sich selven te overwegen, en daer uyt te oordeelen of hy sterckte genoegh heeft om gelijcken aenstoot te konnen wederstaen, indien ja, sich in den Heere te verheugen, en den selven ten hooghsten te dancken voor sijne genade; indien neen, in naerder achtinghe te neemen waer hen de schoen dwinght, en sulcks ontdeckt hebbende, geduerighlijcken metten gebede tot Godt, om meerder versterckinge, aen te houden. Dese en diergelijcke andere beweeg-redenen hier, kortheydshalven, niet aengeroert, hopen wy dat den billijcken Leser niet alleenlijck sullen vernoegen om alle steenen des aenstoots uyt den wege te leggen, maer selfs oock sullen opwecken om met de dertele invallen des vleeschs sijn profijt te doen, gelijck het niet vreemt en is dat de deugden selfs de gebreecken haer tot voordeel weten aen te leggen, en de selve tegens haren aert hun ten goede te doen gedyen, midts al voren haer doende af-leggen haer gewoonelijcke kleederen, midsgaders haer besnydende aen hayr en nagels, gelijck in de Wet bevolen werdt dat men aen de (a) Hethitische vrouwen, die in den kryg gevangen waren, soude doen, aleer die tot wyven en in by-wooninge aen te moogen nemen. Het welcke des te meer alsoo uytvallen sal, wanneer de goetgunstige Leser sal gelieven het oogh te slaen op verscheyde exempelen der Heyliger Schrift, in de welcke het gespreck, en de maniere van seggen gemeenelijck werdt gevoeght nae den aert en gelegentheydt van den geenen die spreeckt. (b) David gebruyckt goddeloose redenen, maer in de persoonen van goddeloosen. (c) Salomon spreeckt lichtveerdelijck, maer in de persoon van een lichte vrouwe. (d) Job onbeluysdelijck, maer in de persoon van Epicurische dwael-geesten. (e) Ezechiel oneerlijck, maer af-beeldende de geestelijcke hoerery. Niemandt en brenge dan hier tot dese onse oeffeninge andere ooren, als tot de Schriftuer-plaetsen te voren aengeroert. Hier is een hof daer lelyen en distelen, daer vergif-wortelen en genees-kruyden, daer alssem en honingh-korven niet verre van den anderen staen. De Reden-kavelaers leeren dat strijdige dingen, d'een tegen d'andere gestelt, meer uytmunten. (f) D'ervarentheyt toont dat het vyer in de gestrengste koude meerder hitte geeft; de hoveniers bewijsen dat rooselaer by ajuyn, loock, en andere stinckende kruyden, op een en het selve kruydtbedde geplant

(a) Deut. 21. 12. (b) Psalm. 14. 1. Psalm. 53. 2. (c) Prov. 7. 15, 16. (d) Job. 22. 15. (e) Ezech. 16. 15. 25. (f) Rosen by ajuyn en loock geplant vermeerderen in reucke. Theophrast. Sie het Landtboeck van Baptis. Port.

zijnde, roosen van uytnemende reucke voortbrengt. insgelijx dat bitter uyt de schouwe genomen, gekeyt en gespreyt ontrent den wyngaert, menigte van soete druyven veroorsaeckt. In 't korte, wat kalck wert'er heet, als door kout water? wat dadel-boom verheft sich, als door gewichte? wat Thriakel isser krachtigh, als daer slange-vleesch en adderen-vergif in vermenght is? Siet Vrienden, 't isser alsoo met ons gestelt, dat de weerdste deugden selfs van onse snootste gebreken moeten geholpen worden. Wy bidden u, rechtsinnige Leser, gevoelt aldus, ofte op diergelijcke wijse van dese onse bedenckingen: en indien ghy sulcx doet, gewisselijck ghy siltse sonder aenstoot, en niet sonder vrucht lesen. Sonderlinge indien gy de spreuck van Paulus, Rom. 8. 6. (die wy tot dien eynde hier voren in 't hooft hebbe doen stellen) gestadelijck in alle voorvallen en in-vallen u aen het herte legt, gestadelijck indachtigh zijnde *dat het verstant des vleesch is de doot, maer dat het verstant des geests is het leven, en vrede.* Aengaende den tweeden persoon, daer in vertoonen wy de eygenschappen des Geestes, met een geheel anderen aerdt van wapenen ten krijge toegerust, over al regel-recht strydige gronden leggende tegens de gene die het Vlees te voren hadde in 't spel gebracht, den selven voet daer in houdende die Moyses kortelijcken aenwijst by Joseph gebruyckt geweest te zijn; te weten, eensdeels genomen uyt de *Borgerlijcke Redelykheyt*, anderdeels uyt *Goddelicke Bedenckinge.* (a) *Siet* (seyt hy) *wat in den huyse is heeft mijn heere onder mijne handen gegeeven, soude ick dan sulck een groot quaet doen, en tegens Godt sondigen?* Gy jongelingen dan, die in uwe bloeijende jeugt somwijlen hier en daer door de vleyende tongen wert aengesocht tot ontucht, antwoort als hier *Joseph* doet. Gy teere jonckvrouwen (gelijck toch, eene van de Ouden seer wel geseyt heeft, dat meest yder Bersaba haren David, en yder David sijne Bersaba heeft) als ghy, met de pluymstrijckery van onkuysheydt, by den eenen of den anderen Venus-jancker, wort gestreelt, zydy jonck en niet seer ervaren om sijn schermslagen te versetten? hier zijn u wapenen. En al is 't soo dat dese onse tegenwoordige oeffeningh maer en schijnt te wercken op de sonde van onkuysheydt, de middelen evenwel, die hier tot intoominge des vleesches werden gebruyckt, zijn voor het meerendeel gemeen, en konnen gevoegelijck tegens alderley aert van aenvechtinge t'onser versterckinge vruchtbaerlijcken werden aengeleyt. Het welck ingevalle by yder van ons met oprechtigheyt des herten in de vreese des Heeren ernstelijck worde betracht, wy en hebben niet te twijffelen aen een goede en geluckighe uytkomste.

Wy hebben sonderlingh de geschiedenisse *Josephs* tot dese oeffeninge verkoren, overmids wy in de selve vinden een uytnemend exempel van krachtige wederstant tegens de vinnige invallen des Vleesches. (b) David nu al redelijck wel bedaeght, en daer toe gehuwelijckt, (c) en mitsdien alreede versien van de hulpe, by Gode tot verschooninge van de menschelijcke swackheyt ingestelt, die hy oock niet spaerlijck, maer vry ruym genoegh was gebruyckende, als benevens sijne getrouwden niet weynigh by-wijven hebbende, (d) siende eenmael van sijn dack, (e) om den avont, een anders wijf, en mitsdien nauwelijck bekoort zijnde in eene van sijn vijf sinnen; sy by hem, niet hy by haer, versocht werdende, en oversulcks onseker van de uytkomste, moetende ondertusschen eenen derden tot hulpe nemen, en aen den selven sijne vuyligheydt ontdecken, midsgaders uyt oorsake van oneere in den selven gehouden wesen, stort van den eersten aenstoot daer heenen. *Joseph* daerentegen een jongelinck, in de hitte sijner jeught, geenderley behulp tot sijne swackheydt hebbende te versoecken, maer selfs geduerigh-

(a) De beweegredenen Josephs in sijnen Selfstrijt, zijn tweederley, te weten borgerlijck en geestelijck. (b) 2. Sam. 24. 5. (c) 2 Sam. 22. (d) 2. Sam. 12. 2. (e) 2. Sam. 12. 2.

righ-

ringlijck verſogt werdende, en dat van de gene die macht hadde te gebieden, aen-gelockt door gelegentheyt van tijt en plaetſe, mitſgaders door vaſte hope, niet alleenlijck van niet geweygert te werden, maer ſelfs van groote vergeldinge en toe-komende weldaet; eyndelijck zijnde gevergt en getergt gelijckelick in alle ſijn vijf ſinnen, ſtaet evenwel, jae blijft ſtaende als een rotz-ſteen midden in 't gewoel van de baren. Juda, een ouder broeder van deſen *Joſeph*, ſiende Thamar aen den weg ſitten, ſelfs met gedeckten aengeſichte, is inſgelijck ter neder gedreven, uyt inbeeldinge alleenlick, ſy ware daer geſeten om luſt te plegen. Loth, ſonder geſichte, in het duyſtere des nachts, en deuſigheyt van dronckenſchap, ſijn dochters ontrent hem gevoelende, is onbeſuyſdelick weg geruckt. *Joſeph* daerentegen, door ſonderlinge kracht des Geeſtes, heeft met uytnemende kloeckmoedigheyt, Vleeſch en Bloet, Jeugt en Vreugt, jae het ganſche heyr der verdorventheden, niet alleenelijck verwonnen en overmeeſtert, maer geketent, geboeyt, en als gevanckelick ten toone gevoert. Voor beſluyt: wat een voortreffelijcken man (ſeyter een Out-vader) was *Joſeph*! die, voor een ſlave verkocht zijnde, vry is gebleven; gemint zijnde, niet gemalt en heeft; gebeden zijnde, niet verbeden wert; gegrepen zijnde, ontvloden is.

Wy hebben goet gevonden deſe onſe oeffeninge liever by gedichte te doen, als anderſins: Eenſdeels om dat de omſtandigheden, en by-naeſt de ganſche ſake ons tot een poeſie ſcheen aen te leyden. Anderſdeels om dat de ſonderlinge bewegingen, die haer in deſe geſchiedeniſſe vertoonen, met beter aerdt na de poetiſche maniere van ſchryven, ſcheen verhandelt te konnen werden. Want gelijck het geluyt door de engte van eenig trompet ofte ſchalmeye veel ſcherper uytſchettert, als of het in de opene lucht los daer heenen wierde uyt-geblaſen: ſoo dunckt ons dat ſoodanige beweeglijcke invallen, gedwongen en gedrongen zijnde in de nauwe regels der Dichtkonſte, met meerder kracht uyt-berſten, en dieper dringen in de ooren en gemoederen van de toe-hoorders en leſers, dan of de ſelve met een wyde en ongedwonge maniere van ſchryven daer henen ware geſtelt.

Eyndelijck hebben wy geoordeelt dienſtig te zijn voor d'eenvoudigen de middelen en bewijs-redenen, van wegen het Vleeſch by gebracht, (alſoo der ſomwijlen verſcheyden in een geſpreck vervatet zijn) met cijffer-letteren op de kant aen te teyckenen, en wederom, daer de ſelve by den Geeſt beantwoort worden, met gelijcke cijffer-letteren den Leſer aen te wijſen. Als by exempel, neemt dat *Sephyra* in een geſpreck (dat is, met een gevolg ſonder datter *Joſeph* tuſſchen ſpreeckt) dry, vier, ofte meer redenen voorſtelt, daer door ſy *Joſeph* ſoeckt te verlocken, ſoo hebben wy elcken middel in haer geſpreck met een cijffer-letter aengeteeckent, te weten den eerſten met de cijffer-letter 1. den tweeden met 2. en ſoo vervolgens, en wederom op elck punct, ſoo 't ſelve by *Joſeph* wort beantwoort, op de ſelve order de cijffer-letters daer by gevoegt: ſulcx dat yemant geleſen hebbende het voorſtel van *Sephyra*, en willende weten hoe het ſelve ten deele ofte in 't geheel by *Joſeph* wort tegen geſproken, die en behoeft maer te letten wat getal datter op de kant ſtaet, en ſoecken dan in de antwoorde van *Joſeph* op het ſelve getal de wederlegginge

Deſe oeffeninge, gunſtige Leſer, wort U E. met de vorige nieuwe ſtucken, die in 't groote voor deſen noyt en zijn gedruckt geweeſt, wederom toegeſonden; gelieft de ſelve eens ſoo te handelen, als de Byen op deſen Somer-tijdt de bloemen doen.

Suygt over al den beſten ſin,
Gelijck de Bye, niet als de Spin.

V E R H A A L

VAN DE

GESCHIEDENISSE,

VOORGEVALLEN

Tuſſchen Joſeph ter eener, en Potiphars Huysvrouwe ter anderer zijden, gelijk Flavius Joſephus, Joodſche Hiſtory-ſchrijver, deſelve beſchrijft in het derde Capittel des tweeden Boeks, van de Oudheydt der Jooden.

POtiphar, een Egyptiſch man, die Pharaonis overſte Keuken-meeſter was, kochte Joſeph van de Koop-lieden, en hy hieldt hem eerlick en wel, en liet hem in de vrye konſten neerſtelicken oeffenen, en verſorgde hem met eten en drincken rijckelicker als andere knechten: ja ſette hem ten laetſten over ſijn huys-houdinge. En Joſeph nam deſe goetdadigheyt met danck aen: doch ſoo en vergat hy om ſijnen jegenwoordigen nederigen ſtaet niet ſijne aengeboren deugtſaemheydt, maer bewees metter daet dat wijsheyt onder tegenſpoet niet en beſwijckt, ſoo men die anders recht, en niet alleen ter tijt des geluex gebruyckt.

En ſijns heeren wijf, om ſijner behendigheyt, en ſchoonder gedaente wille, wert met liefde tegens hem ontſteken, en liet haer voorſtaen dat hy lichtelicken ſoude te bewegen zijn wel-luſt met haer te plegen, wanneerſe maer haren wille hem openbaerde, jae dat hy oock voor een groot geluck ſoude achten, wanneer ſijns heeren vrouwe hem daerom aenſprake. Doch ſy oordeelde hem meer nae ſijnen jegenwoordigen ſtaet, als nae d'oprechtheyt ſijns edelen aerts: en hier op ontdeckte ſy hem haer begeerte, en vergde hem om by haer te ſlapen. Maer Joſeph die ſloeg haer dat af, en hieldt voor een groote ſchande, haer in ſulcker ſaken te wille te zijn, welcke tot groote ſchande en na-deel van den goeden man ſijnen heere ſoude dienen. Daer toe vermaende hy haer oock van haer boos voornemen af te ſtaen, en ſeyde, dat hy haer in ſulcke ſaecken nimmermeer te willen en ſoude zijnde: datſe af ſoude leggen de hope van tot haer voornemen te geraken, en dat ſy, ſulcx doende, hare booſe begeerten lichtelijck ſoude doen vergaen: hy wilde liever lyden al wat lijdelick is, dan haren wille te vervullen. En hoewel een knecht hem tegen de wille ſijner vrouwen niet en behoort te ſetten, ſoo is nochtans dit werck ſoo ſchandelick, datmen ſich ſulcx niet en behoorde te onderwinden.

Nae dat haer dit alſoo ontſeyt was, ſoo is ſy noch te vyeriger geworden, en meende evenwel Joſeph en ſoudet haer niet weygeren; mits welcken, alſoo de onbehoorlicke liefde niet op en hieldt, ſo verſocht ſy 't ten anderen mael aen hem, op hope datſe hem ten leſten meynde daer toe te brengen. Als daer nu een hooge feeſt voor handen was, het welcke oock de vrouwen plegen te houden, ſoo heeftſe haer tegen haren man gelaten als offe kranck ware, en begaf haer aen een ſtille en heymelicke plaetſe, en ſochte daer door oorſaecke en gelegentheyt om Joſeph te gewinnen: En als ſy hem alleen bevonden hadde, ſprack ſy hem aen met veel ſachte en ſchoone woorden, meer als oyt te voren, en ſeyde: Het ware veel beter geweeſt, dat gy van den beginne aen mijn begeeren niet en haddet afgeſlagen, maer na mijner believe my te wille geweeſt, aengeſien ick vrouwe van den huyſe ben, en my door uwe liefde ſoo ganſch hebbe in-nemen en overwinnen laten, dat hoewel ick hier de vrouwe ben, nochtans genootſaeckt werde u te komen vleyen. Is nu eenige wijsheyt in u, ſoo ſuldy my noch beden te wille zijn, en wederom vergoeden wat gy voormaels uyt onverſtant verſuymt hebt: Iſt u daerom te doen geweeſt, dat gy wilt gebeden zijn, ſoo doe ick nu dat ſelve veel vlytiger als oyt te voren, want ick my daerom ſieck gemaeckt hebbe, en uwe liefde hooger geacht, dan alle vreugde deſes feeſt-daegs. Soo gy voormaels gedacht hebt, dat het my niet ernſt en is geweeſt, ſoo hebt gy nu lichtelick te bekennen, dat ick niet bedriegelicker wijſe met u gehandelt en hebbe, aengeſien ick in mijn voornemen beſtandig blijve. Daerom ſoo moogdy nu de aengebodene welluſten gebruycken, en haer, die u ten hoogſten lieft, te wille zijn, het welcke u in andere ſaken oock nut en goet zijn ſal; anders ſoo moet gy mijne toornigheyt en ongenade verwachten; wanneer gy u uwen vermeynde kuysheyt liever laet zijn, als mijne gunſte. Dat ſuldy oock ſekerlijck weten, dat uwe eerbaerheyt weynig helpen ſal, wanneer ick u by mijnen man verklage, en ſegge dat gy my hebt willen verkrachten: en wanneer gy ſchoon met waerheyt omme-gaet, ſoo ſal nochtans Potiphar mijne woorden meer gelooven als de uwe.

Maer Joſeph en liet hem door alle deſe woorden (die ſe oock met tranen beveſtigde) geenſins bewegen, noch met dreygementen verſchricken, dat hy ſijne kuysheyt licht achtede: en haren willen dede: maer bleef beſtendig, wilde liever alles lijden en verdragen, dan oneerlickheyt met haer doen, en dat volbrengen, daerom hy naemaels in een ſeker verderven komen mochte. Vermaende haer wat haer ampt was, en wat de echte plicht en getrouwigheyt vorderde: en ſeyde dat haer aen ſulcx meer behoorde gelegen te zijn, dan aen ſnoode en verganckelicke welluſten, daer op altijt, van wegen des volbrachten wercx, rouwe en leetweſen volgt, en daer van de ſchade niet wederom te rechten is. Soo moeſte ſy oock altijdt in ſorge ſtaen, dat de gedaene ſchande niet uyt en quame: ſoo ſy doch daer-en-tegen de liefde en bywoonninge hares mans, ſtil en ſonder ſchande, gebruycken konde, en daer by voor Godt en de menſchen, een vreedſamige en vrolicke Gewiſſe mochte

be-

behouden. Dattet oock veel beter ware dat sy by haer eere bleve, en hem als eenen trouwen dienaer in aller onderdanigheyt sijn werck doen liet, dan dat hy wetenschap hebbe van hare schande en oneere, als daer inne mede deel hebbende. Dat het oock veel beter zy, eener goeder Gewissen, en der eerlijcker wercken hem te vertroosten, dan, nae dat de sonde geschiet is, te vergeefs te hopen datse verswegen soude blyven

Met dese en diergelijcke woorden vele, soo gedachte *Joseph* deser vrouwen de oneerlijcke liefde te benemen, en haer van haer boos voornemen wederom op den regten weg te brengen. maer sy hielt hoe langer hoe heftiger aen. En naedemael sy met woorden by hem niet en konde verkrijgen, en vorder geen middel en wiste om hem daer toe te brengen, soo sloeg sy de hant aen hem, en wilde hem met gewelt dwingen, dat hy haer wille doen moeste Als nu *Joseph*, yverende over sijn eere, uyt de kamer spranck, en den rock, daer by sy hem hieldt, achter hem liet, soo verdroot het haer seer dat sy gemist hadde, en moeste in vreese staen, dat haer man sulcke boeverye van haer soude vernemen, soo nam sy voor haer *Joseph* valschelick voor *Potiphar* te beklagen, en haer alsoo aen hem te wreken van wegen synes hoogmoets: en dachte, als een listige vrouwe, dat het haer profijtelicker ware, eer te klagen als hy: Daerom soo sat sy gansch droevig en onlustig. En hoewel alle haere droeffenisse daer uyt was komende, datse hare dertelheyt met *Joseph* niet en hadde konnen volbrengen, soo geliet sy haer doch alsoo, als quame alle haren onwil en toornigheyt daer benen, dat hy hare vrouwelicke eere hadde willen benemen en berooven.

Als haer man nu wederom t'huys quam, en van wegen harer treurigheyt verschrickte, en de oorsake harer droeffenisse weten wilde, soo ving sy aen over *Joseph* te klagen, en seyde, Och lieve man! gy en zijt niet weert dat gy leven soudet, wanneer gy uwen schandelijcken knecht niet sijn wel verdiende straffe aen en dedet, als die gesocht heeft uwe echte bedde te bevlecken, en al schoon vergeten heeft op welcker wyse hy in huys gekomen is, en wat groote weldaden gy hem hebt bewesen; en in plaetse dat hy altijdt danckbaer tegen u hadde behooren te zijn, soo heeft hy hem aen u echte bedde versondiget, en een sulcke schande op een vyer-dag, en dat in u afwesen, met my willen volbrengen, waer uyt wel te mercken is, dat hy synen schijn geheel ongelijck is, en dat hy tot noch toe maer eene geveynsde eerbaerheyt gehadt en heeft, aengesien hy u als synen heer heeft moeten vreesen: en dat hy nu alsoo stout geworden is, dat is al u schuldt, om dat gy hem den toom soo los gelaten hebt, veel meer dan hy aen u verdient heeft, en dan hy self heeft derven hopen. want als hy gesien heeft dat gy hem al u goet vertrout, te regeren bevolen, en hem over al de oudtste knechten geset hebt, soo heeft hy gemeynt dat hy oock recht en macht hadde sijn dertelheyt met u huysvrouwe te drijven Tot meerder versekeringe van hare beschuldinge, soo toonde sy oock den mantel, de welcken hy hadde moeten verlaten, als sy hem soo hardt versochte.

Potiphar liet hem door des wijfs weenen bewegen, geloofde 't gene sy seyde, en aen hem oogen-schijnelijck vertoonde, en gaf de liefde synes wijfs soo veel toe, dat hy de saken verder niet en ondersochte; prees sijn vrouwe dat sy haer eerlijck gehouden hadde, gaf den *Joseph* onregt, en wierp hem in de gevanckenisse, daer inne men de boos-doenders plach te leggen. En het geviel hem oock selve wel, dat hy een sulcke vrouwe hadde., en gaf haer dat lof en de getuygenisse, dat se eerlicken en vromelicken aen hem gehandelt hadde.

Joseph beval sijn sake God den Heere, en was niet beswaert hoe dat hy hem verantwoorden soude, en de gansche handelinge van den aenvang totten eynde vertellen; maer leed de gevangenisse en dit gewelt met gedult, en trooste hem daer mede dat God de Heere d'oorsake sijns lydens, en de waerheyt selfs bekent ware; wiens goedigheyt en voor-sorge hy oock daer nae metter daet heeft gespeurt.

VELDT-TEYCKEN,

ALLE

EERBARE JONGE LIEDEN TOEGEEYGENT.

GHy, die hier siet een dier met slijck omcingelt leggen,
En peyst in u gemoet, wat dattet is te seggen,
Komt opent uw vernuft, en staet een weynig stil;
Hier onder wert geseyt, wat dit beduyden wil.
Gy siet in desen ring een van de netste dieren,
Reyn over sijn gewaet, reyn over sijn manieren:
Gy siet in desen ring den witten Armelijn,
Genegen uytter aert om niet besmet te zijn.
Het slijck omvangt het beest, daer is niet uyt te raken,
Of sijn gepresen bont moet tot den dreck genaken;
Doch, mits het reyne dier dit boven al ontsiet,
Soo valtet in de praem van honger en verdriet.
De keus is wonder scherp, het moet voorseker sterven,
Of anders sal het slijck sijn witte vacht bederven.
Siet, wat een reyner aert. Het beest in desen noodt,
Gaet met een vast besluyt, en kiest de bleecke doot.
Men sietet even staeg sijn reyne leden mijden,
Om, als het neder-valt, niet in het slijck te glijden:
Daer leyt het kleyne dier ter aerden uytgestreckt,
En geeft sijn leste sucht om niet te sijn bevleckt.
Dit is een eygen beelt, geschildert naer het leven,
Van Joseph onsen helt in desen boeck geschreven;
De bloem van sijne jeugt en is hem niet soo soet.
Als hem een suyver hert, en reyne ziele doet.
Hy, schoon door vuyle lust geweldig aengevochten,
Staet vast op sijn verset, en temt de quade tochten;
Onkuysheyt ranst hem aen, nog blijft hy buyten schant,
Hy leyt als in het vier, noch wert hy niet verbrant.
Hy siet een jonge vrou, tot hem alleen genegen,
Hoofs, geestig, wonder schoon; hy laet sig niet bewegen.
Sy biet hem teffens aen, lust, vrijheyt, goet, en eer;
Hy kiest een reyn gemoet, en weygert even seer.
Sy roept, wy zijn alleen; wat sal ons wederhouwen?
Hy antwoort, onsen God kan alle ding beschouwen;
Sy roept, de man is weg, het heck is van den dam,
Hy antwoort, God is hier, en blijft al even tam.
Sy roept, de soete jeugt raet u en my het minnen?
Hy antwoort, buyten echt en moogdy niet beginnen.
Sy roept, bluft mijnen brant; ick ben te mael verhit;
Hy antwoort, 't is een walg wanneer een vrouwe bid.
Sy roept, du bist een slaef, in mijnen dienst gebonden;
Hy antwoort, niemant staet ten dienste van de sonden.
Sy spout als vier en vlam, en is gelijck verwoet;
Hy antwoort, geen verdriet en quelt een reyn gemoet.
Sy tiert; hy blijft geset. Sy kijft, hy wil het lijden;
Sy vloekt; hy bit den Heer. Sy dreygt, hy gaet ter zijden.
Ten lesten grijptse toe. Siet, wat een stout besluyt!
Hy laet sijn mantel daer, en strijckt ten huysen uyt.
O eerbaer Jongelinck, die midden in de baren,
Die midden in de kracht van uwe groene jaren
Het vleesch hebt overheert! ô haven van de deugt!
O vader van de tucht! ô spiegel voor de jeugt!
Wie kan, gelijck het dient, uw weerden lof vermelden?
O rots van eerbaerheyt! ô Joseph, helt der helden!
Wie prijse, na den eysch, u vorstelijck gemoet?
O rechte campioen! ô ridder, weest gegroet!
Ick hoore niet-te-min een deel verwaende sotten,
Ik hoor, 'k en weet niet hoe, met onsen Joseph spotten,
Men noemt die reyne ziel, een herte sonder moet,
Een toortse sonder vlam, een ader sonder bloet.
Bedaert u, blinde jeugt, en vat het stuck ter degen,
Gy dwaelt, eylaes! gy dwaelt, en gaet verkeerde wegen.
Ach! 't is een lichte saeck, wanneer men wert gevrijt,
Sich met een vrye loop te dienen van den tijt.
Het is een lichte saeck, het oog te laten vallen
Ontrent een schoone vrou, om in de lust te mallen:
Het is een lichte saeck, het ongetoomde vleys
Den breydel af te doen, te geven sijnen eys.
Het is een lichte saeck, verlokt door rijcke gaven,
Te koelen sijnen brant, sijn eygen dorst te laven,
Sijn eygen lust te doen. Het is een lichte saeck
Gunst, vrijheyt, goet, en eer te krijgen met vermaek.
Maer die, wanneer het vleys met sijn geheele krachten,
Komt dringen op de ziel, en prangen ons gedachten,
Die, seg ick, dan verwint, en staende blijven kan,
Dat is een hoog gemoet, een helt, een dapper man.

Men

Men roeme, wat men wil, van onvertsaegde sinnen,
Van vorstelick bedrijf, van steden in te winnen;
Geen ridderlick gemoet en kander hooger gaen,
Als in sijn eygen hert de lust te wederstaen.

Laet dan het schamper volck uyt vollen monde blasen
Haer slimme geckerny; laet alle spotters rasen,
Gy stelt, Hollandsche jeugt, u dit exempel voor,
Niet tot een snoode spot, maer tot een eeuwig spoor.

SELF-STRYT,

DAT IS:

KRACHTIGE BEWEGINGE VAN VLEESCH EN GEEST,

Vertoont in de persoonen van *Joseph* en *Potiphars* Huysvrouwe, als hy by deselve wiert versocht tot Overspel.

INLEYDINGE.

ALs Potiphars Gemael, door veelderhande lagen, (a)
Had nu en dan geproeft aen Joseph voor te dragen (b)
Den brandt van haer gemoet, en datse, sonder vrucht,
Nu dickwils had geklaeght, en menighmael gesucht,
Geeft evenwel den moedt in 't minste niet verlooren;
Maer, hebbend' in haer zelf, bequamen tijdt gekooren,
En, met een slimme treck, versonden haer gesin,
Spant, beyd' in lijf en geest, haer gantsche krachten in,
Gelijck een machtigh Vorst, die, met vergeefsche tochten,
Een welgelegen schans nu meermael heeft bevochten,
Biedt al sijn knechten op, en, met een nieuw gewelt,
Wil meester zijn van all's, of blijven in het velt.
Soo gaet het wijf te werck. Sy hadde waergenoomen
Een plaets, daer, t'sijner tijdt, de Jongman moeste koomen,
En als sy daer alleen sagh haren Joseph staen,
Ving, met een soeten lagch, aldus'er reden aen.

(a) Genes. 39 v. 11.
(b) Het gebeurde op eenen dagh, dat Joseph in 't huys ginck om sijn werck te doen, en niet een mensch van den gesinne des huyses en was daer by.

* SEPHYRA.

HOe lange, moedig Quant, sal 't uwen trots behagen,
Dat ick mijn herten-leet voor u sal komen klagen?
Voor u sal dig aen dag verschijnen, met ootmoet,
Gelijck men voor een Prins, of voor de Goden doet?
Hoe dat mijn brandig hert in hooger lusten steygert,
Hoe dat u koel gemoet met meerder krachten weygert,
En stoot my voor het hooft dies gy ick druypen heen
Gelijk een vryer doet, die loopt een blaeuwe scheen.
Woont dan in uwen geest soo dwing wreet begeeren,
Dat ick met linckfaem vier allenxkens moet verteeren

* Alsoo noemen wy hier Potiphars wijf, en nadien wy geenen naem van haer by de Oude en vinden, gebruycken wy dan desen, by eenige nieuwe schrijvers ('k en weet niet van waer) aengenomen.

Mijn bloet, mijn innig bloet, dat om mijn herte drijft
En maer om uwent wil noch in sijn aders blijft?
Bedenkt eens wat gy doet. „Ten is geen gunst te noemen,
„Als yemant met geprang moet van een weldaet roemen,
„Want datmen lange tijt met smeeken heeft versogt
„Al krijgtmen 't schoon om niet, tis dier genoeg gekogt
„Wil yemant vollen dank van sijne gunst ontfangen,
„En late die hem badt niet al te seer verlangen,
„Ik houd' alleen den mensch goetaerdig en beleeft,
„Die haest verbeden wert, en tijdelijcken geeft
Hoe meugdy, steenig hert, hoe meugdy langer streven
Om aen de groene jeugt de breydel los te geven?
Hoe meugdy my so lang met droefheyt sien vervult?
En met een stegen sin misbruycken mijn gedult?
Wat leyt u geestigh brein, van 's avonts tot den morgen
Geduerigh omgevoert met veelderhande sorgen?

Waer

Waer toe den vryen loop van uwen blyden sin
Gehouden in bedwang, geweygert aen de min?
Hoe kander eenigh dingh de jonkheyt beter voegen,
Als by een jonge vrou te socken sijn vernoegen?
Te spreken mont aen mont, te leyden met der handt,
Een, die haer gansche vreugt aen u alleen verpant?
„1. Het is een eygen aert, een yder aengeboren,
„Te laten sijn gemoet door minnelust bekoren:
„Geen menschen hert soo dom, soo onbeleeft, en koel,
„Dat niet en kiest een lief, dat niet en soekt een boel.
„Het is een eygen aert, gestort in alle dingen,
„De botten van de jeugt met krachten uyt te dringen,
„Geen lant soo onbewoont, geen soo verwoeste kust
„Daer niet en gaet in swangh de soete minne-lust.
(a) Als in de lente-tijt de sucht om voort te teelen
Daelt van den Hemel af, en komt op aerden speelen,
Het kruyt rijst uyt den gront, door hare soete lucht,
En uyt het kruyt de bloem, en uyt de bloem de vrugt.
Waer dese nieuwe jeugt haer eens komt nedersetten,
Daer wort het gansche lant gekroont met violetten,
Met myrten, en camil, het schijnt dat alles leeft,
Wat hare soete geur maer eens besproeyt en heeft.
Indien ter eyger stont haer vocht bestaen te raken
De boomen van het wout, des winters drooge staken,
Grys van den koude rym, kael van den fellen wint,
Stracx is het dorre velt het schoonste dat men vint,
Gaet teelsugt door het bosch, de rouwe dieren springen;
Beweegtse maer de lucht, de wilde vogels singen:
Genaecktse maer de strant, al het beschubde vee
Blaest bobbels in de schuym, en huppelt op de zee.
Bekruiptse dan den mensch, wat maekt hy kromme spron-
Allag hy plat ter neer, hy wort om hoog gedrongen (gen?
Hy oeffent sijn verstant, al is hy plomp en rou,
Al is hy luy en traegh, de hant gaet uyt de mou;
Al is hy maer een kluts, hy leert beleefde streken,
Al is hy dom en stom, de liefde doet hem spreken:
Wat dient'er meer geseyt? „Niet eer voor datmen mint,
„Verschijnt de soete tijt, die jeugt en vreugt begint.
„Al watter manne-kracht voelt in sijn jonge leden,
„Helt, met de gansche tocht van sijn genegentheden,
„Naer desen soeten brant; en tragt, van hier of daer,
„Te locken in sijn net een geestigh wederpaer.
Hoe groot is uw geluk, dat boven ander lieden
De lieffelijke min u komt haer gunste bieden!
U maeckt haer bontgenoot? u, die, om haer genugt,
U leven dagen langh, niet eens en hebt gesucht.
2. Van dat, uyt swarte nyt, u broeders u verkochten,
En 't Midiaensche volck naer 't rijck Egipten brogten,
Van doen ben ik u vrou, en *Potiphar* u heer;
Een man die niet en acht als wint van ydel eer,
Genegen tot het hof, en vorstelicke saken,
Genegen om altijt tot hooger staet te raken,
Een hooft van groot beslagh, een ongerusten aert,
Die, om geacht te zijn, noch lijf, noch leven spaert.
Al eer de Dageraet haer lieffelicken wagen
Met roosen heeft bekleet, haer peerden ingeslagen;
Al eer het eerste licht sijn eerste stralen schiet,
Al soeck ick in het bed de man en is'er niet.
Hy is al in de weer: hy doet hem licht ontsteken;
En gaet alleen sijn hooft met lesen sitten breken,
Blijft in een diep gepeys, soeckt, overdenkt en schrijft
Tot hem den hoogen dagh tot hooger saken drijft;
Dan gaet hy naer het hof, betreet de groote salen,
Daer niet als swaren last en moeyten zijn te halen,
Hier blijft hy in den raet, tot hem de gansche kop
Rookt, als een oven doet, en draeyt gelijck een top:
Van daer flucx na de Prins, hier moet hy weêr de sinnen
Gaen setten op de pees, en op een nieu beginnen
Te leggen oor aen hooft: hier is 't de beste man,
Die, met de gaeuste streeck, den Koning streelen kan.

(a) Dat de Poeten in de volgende eeuwen, en lange na de tijden van Joseph, met de namen van Venus en Cupido hebben willen te kennen geven, noemen wy hier met een eenvoudige rondigheyt, als sprekende de tale van dien ouden tijt, *Sucht om voort te teelen.* Gelijk ook de voornaemste wysgierige de liefde niet anders seggen te wesen, als lust tot voortbrenginge zijnes aerts.

't Is noch al niet genoeg; dan gaet hy voorts besorgen
Kost voor het hofgesin, voor beden ende morgen,
Soo datter niet een uyr is van den ganschen dagh,
Daer hy met vry gemoet sijn adem halen mach.
„Ellendig hovelingh, een slaef van alle slaven,
„Die naer eens anders trek geduerigh hebt te draven,
„Die niet een beet en nut, als op eens anders smaeck;
„Laet daer des hofs beslagh, en doet u eygen saeck.
Als *Potiphar* aldus van eersten tot den lesten,
De handen heeft vol werck, de kop vol muyse-nesten,
De sinnen vol gepeyns, Ick, zijn vergeten wijf,
Wensch, voor soo hooflichen man, een ander tijtverdrijf.
Ick wensch (en naer my dunkt vry met gewisse reden)
Niet in den slaep alleen mijn nachten te besteden,
Ik wensch, nadien de man soo staeg te hoof moet zijn;
Hem by des Konings bed, een ander in het mijn.
Wien ick hier toe verkies, dat heb ick u voor desen?
Geluckigh jongelingh, tot meermael aengewesen;
Mijn oogh en deerlick sien heeft u, voor eerst, geseyt,
Wat voor een heeten brant in my verholen leyt.
„Wanneer u vierig hert gevoelt sijn eerste wonden,
„De sinnen zijn verstrooyt, de tonge leyt gebonden,
„De geesten zijn bekayt en van de vrees gevat,
„Het oog, alleen het oog spreekt ik en weet niet wat;
Ick weet gy hebt gesien mijn oversydsche loncken,
Voorlopers van den brant en eerste minne-voncken,
Ick weet het Jongeling: ick weet gy hebt gelet,
Waerom ick, nu en dan, u riep omtrent het bedt;
Ick weet gy hebt al lang, oock eer ik heb gesproken,
Als metter handt gevoelt al wat my heeft ontbroken;
Noch heeft'et u behaegt, dat gy u soo geliet,
Als of gy niet met al en wist van mijn verdriet.
Vont ick u eenig staen, of neer te zijn geseten,
Daer niemant ons bedrijf en hadde konnen weten,
Gy vloot in haesten weg, by-na eer gy my saegt,
Als of gy, van de plaets, met slagen waert gejaegt.
5. Hier door is my de geest soo hevig aengedrongen,
Dat beide schaemt en vrees zijn uit mijn hert gesprongen;
Dies heb ik my verkleent, uit liefde, tegen regt,
Te bieden mijne gunst, te bidden mijnen knegt.
Maer of ick mijnen brandt al niet en heb geswegen,
Soo kan ick evenwel uw sinnen niet bewegen;
Want wat ick heb gesucht, gesproken of geklaegt,
Gy laet'et henen gaen als of gy 't niet en saegt.
6. Kan dan mijn innig vier, mijn lonken, sugten, spreken,
In uw vervrosen geest geen soeten lust ontsteken?
Voorwaer, dewijl u hert door woorden niet ontlaet,
Soo sal ick vorder gaen, en komen tot te daet.
Maer neen, ick houdet vast, gy sult u laten raden,
En onser beyder jeugt met soete lust versaden,
Wel aen dan, vrolik hert, en speelt niet meer de beest.
Omtrent een aerdig lijf en dient geen stuere geest.

JOSEPH.

WAt gaet u aen, Mevrou, my weder hier te proeven,
En, door een nieu versoek, u dienaer te bedroeven?
Ick ben, met alle kracht, voor u, en uwen man;
Maer uwen lust te doen, ick bidde swijgter van.
Gy hebt in u alleen, dat meer als hondert menschen,
Uyt gansche herten gront, van Gode souden wenschen:
Gy zijt een edel bloem, een peerel van een vrou,
Blijft eerbaer (watje doet) en uwen man getrou.
„Of wel een soet gelaet, beleeftheyt van manieren,
„En beusheyt in de spraek, een jonge vrou vercieren;
„Indien sy evenwel haer eere draegt te koop,
„Soo isset enckel niet met al den ganschen hoop.
Gy, van soo grooten huys, van vorstelicken bloede,
Van lijf soo wonder schoon, soo hooge van gemoede,
Gy huys-vrou van een heer, vry meerder als een graef
Te worden tot een boel van een geringen slaef!
Een bysit van u knecht! wat souje gaen beginnen?
Waer glijt u broos gemoet? waer uwe domme sinnen?
Hoe? sal het eêl vernuft, de woon-plaets van de deugt
Nu werden overheert van uwe kriele jeugt?

Sal u verheven geest, een richtsnoer van de reden,
Een ziele van de ziel, een moeder van de seden,
Een voester van de tucht, nu werden uytgebluft
Door opgedreven schuym van onbesuysde lust?
Ach! dat u gaende maeckt, en zijn maer vijse droomen,
Maer toehten van de jeugt, gy kontse licht betoomen,
Indien gy (na den eysch) met uwe feylen twist,
„Een brant, die eerst begint, wort lichtelijck geslist.
„Wie sich van vuyl bejag wil houden ongeschonden,
„Moet heftig wederstaen 't beginsel van de sonden;
„En, van den eersten af dat hare wortel spruyt,
„De tacken nederslaen, de schoten roeyen uyt.
„Want so men niet en stuyt der sonden eerste stuypen,
Men voeltse door den mensch, gelijk een kanker, kruypen
(b) „En wassen in de ziel tot een gesette stam:
„Dus schut (gelijk men seyt) de schapen voor den dam.
„Wie dadelijck bedwingt den lust en hare grillen,
Kan, sonder groot beslag, sijn herte wedet stillen,
Dies is bet alderbest voor een die qualijck mint
Te toomen sijn gemoer soo baest de lust begint.
Dan schoon gy waert geneygt (dat niemant sal geloven)
Door soo een korte vreugt uw eer te laten rooven,
Soo hebt gy evenwel den man niet die je soeckt,
In my daer woont een geest, die alle lust vervloeckt.
Soud ick mijn eerbaer lijf, mijn weerde vat, besitten
In uytgelaten drift van onbeschoftet hitten?
Soud' ick, door weelig bloet vervoert, gelijk een beest
(c) Doen wat de lust bevalt, tot nadeel van den geest?
Sal een van Abrams stam, die Godes heylig wesen
Uyt al den woesten boop des werelts heeft gelesen,
Geheyligt tot sijn volk, en voor der aerden geont,
Gekoren tot sijn erf, gestelt in sijn verbont;
Sal een van Abrams stam, een sone der genade,
Een eerst-gekoren helt uyt Goddelijcken zade,
Een Koninckljjcke vorst, een uytgekoren pant;
Nu zijn een eygen slaef van vleeschelijcken brant?
Sal ick tot vuyl bejag gebruycken dese leden,
Daer in het reyn verbont des Heeren is gesneden?
Sal ick, op eenen dag, verliesen ziel en eer?
Ick bidde lieve Godt gehengt het nimmermeer.
1. Maer wat een vreemt besluyt! God heeft in alle dingen
Gestort een eygen kracht, om voort te willen bringen
Een maecksel zijns gelijck, gaet pleegt dan u bejag.
Gy siet, dat u besluyt hier geenlins gelden mag.
Wat poogt u listig hert, door afgerechte streken,
Vuyl koper onder gout ons in de vuyst te steken?
Men siet u stim beleyt, en wis gy zijt verdwaelt,
Daer is geen vuyle lust van Gode neêrgedaelt
't Is waer dat onse Godt heeft van den aenbeginne,
In mensch, in vee, in visch geplant de soete minne:
En dat hun in 't gemeen als toen is aengeseyt;
Wort, door een vruchtbaer zaet, op aerden uytgebreit.
Maer als het edel dier de menscb begon te leven,
Heest Godt hem tot behulp een wederpaer gegeven,
Vleesch van sijn eygen vleesch, en been van eigen been,
En heeft'er bygevoegt; *Gy twee en zijt maer een.*
„Het heffelijcke soet, dat reyne sinnen wenschen,
„Is maer een enckel paer van twee geliefde menschen;
„Een derde, wie her zy, en past'et niet met al,
„Al waermen mint, en meent, is twee een vol getal.
„'t Is Godt, die man en wijf, als met sijn eygen banden
„In reyne min verplicht, en hecht met eygen banden
„Dit onverscheyde paer: 't Is Godt, die 't erhte bedt
(d) „Heeft met een eygen merk versegelt en beset.

„Wie schent des Heeren werck? gewis, ten waet geen wonder
„Dat Godt met vlammig vier, met blixem ende donder
„Met allerley gevaer d'echt-schenders overviel:
„En dempte metter daet haer Godvergeten ziel,
„Wie Godes tempel schent, die wil Godt weder schenden
„Ontnemen alle gunst, den segen van bem wenden,
„Vervullen meer en meer (gelijck men dikmael siet)
„Het lijf, met vreemde quael; de ziele met verdriet.
„Godt is een reyne geest, van onbevlekter oogen,
„Hoe soud' dat suyver Licht den vuylen brant gedogen
„Van 't onbesuysde vleesch? hoe soud' des Heeren straf
„Oyt van de boeven gaen, van hoeren laten af?
„Godt woont in onsen geest, de geest in onse lijven;
„Wie salder vuyle lust in Godes huys bedrijven?
Wie salder voor het oog van sijnen grooten Godt,
Verachten sijn bevel, vertreden sijn gebodt?
2. 't Is waer, gelijk gy segt; mijn heer heeft gansche dagen
Een pack van swaer gewicht op sijnen hals te dragen;
Maer dat daerom de vrou mach slaen van acbter uyt,
En is, na mijn verstant, geen redelijck besluyt.
Hoe? sal een suynig man met ganscher hetten woelen
Tot voorstant van het huys, en 't wijf haer lusten koelen?
Sal iemant, nacht en dag, sijn krachten spannen in,
En sijn aelweerdig wijf verslempen het gewin?
Sal Potiphar in 't hof naer hooge staten jagen?
Gy in u eygen huys uw eer te koope dragen?
Hy vrient sijn van den Prins? en gy van uwen knecht?
Me-vrou (met u verlof) dit klevet al te slecht.
„Laet yemant buytens huys sijn hert en gansche leden,
„En wat hy kan en weet, in sijn beroep besteden,
„Soo 't onderdies de vrou maekt binnens huys te bont,
„Daer is geen pompen aen, het schip moet in den gront.
„Wat baet een neerstig man? geen winst en kander vesten,
„Indien het dertel wijf haer leden geeft ten besten:
„Al waer een kriele vrou haer geylen schoot ontsluyt,
„Daer is geen houwen aen, 't wil al ten huysen uyt.
„Al wat een man vergaert, dat kan een wijf verstrooyen;
„Al wat een man verspaert, dat kan een wijf vermooyen,
„Al wat een man bejaeght, al is de winste groot,
„Dat kan een hitsig wijf doen smelten in haer schoot.
„Laet yemant, waer hy wil, tot hooge staten komen,
„Speelt sijn gemael de beest, soo valt'er niet dan schromen:
„Wat is het van de mans? haer eer, en gansch bedrijf
„Hangt aen het snootste deel van eenig dertel wijf.
„3. Te swijgen met de tong, te spreken met de oogen,
„Zijn saken, in 't gemeen, die niet te veel en doogen:
„Dies wie in sijn gemoet is van een goeden gront,
„Die swijge met het oogh, en spreeke met den mont.
Te sien op u gesicht, het oogh daer op te setten,
Gestaegh op u gelaet te loeren en te letten,
Is uwer maegden werk, die zijnder toe geset;
Uw oogh is haer een peyl, uw woort is haer een wet.
Een knecht in tegendeel, heeft sijn gesicht te keeren,
Al waer bem wijst en stiert de goede wil zijns heeren;
Dat moet sijn baken zijn, in alles wat hy doet,
Dat is de vaste ster, daer hy naer seylen moet.
Dit heb ick soo betracht, mijn Heere sal 't getuygen,
Ick wil tot aller stont na sijn bevelen buygen;
Maer met een los gebaer te loeren op me-vrou,
Ick weet dat dit mijn heer niet wel bevallen sou.
Wat gaet u aen me-vrou het oog te laten schieten
Op dingen die u lust, doch niet en mach genieten?
Wort u het weeligh vleesch geprickelt van de jeugt,
Gae daer gy sonder schant u lusten boeten meugt.
Gy had u van 't begin behoort te weder-houwen
Met soo een kriele sin u dienaer aen te schouwen,
En toen gy wert gewaer een vonk van desen brant,
Te keeren u gesicht, te toomen u verstant,
Gy weet, of weetjet niet, gy dientet wel te weten,
Dat Eva, 't eerste wijf, haer eerstmael heeft vergeten
Door haer nieusgierig oog, dat heeftse wech geruckt,
En ons, haer deerlijk zaet, tot in de doot gedrukt.
„Het oog, alleen bet oog, kan gansch den mensch ontrusten,
„Het is een open deur, een ingank van de lusten;

„Die,

(b) Als de begeerlickheyt ontfangen heeft, baert sy de sonde, en de sonde, als sy volbracht is, brengt de doot voort, *Jacob.* 1. 15.

(c) Soude sulcken man als ick ben vlieden? seyde de goede Vorst Nehemia *Neh* 6. 11.

(d) Godt heeft niet veel, maer eene vrouwe geschapen en den manne bevolen den wyve, en niet de wyven, aen te hangen. Soo is dan dese eerste insettinge des houweliks alleen maer van eene man en eene vrouwe, Genes. 2. 24. En al is 't dat Moses dese woorden stelt by Adam gesproken te zijn, soo worden nochtans de selve by Christo (Matth. 19 6) Gode toegeschreven, waer uyt men verstaet dat Adam aldaer door Gods ingeven, ofte door eenen Prophetischen geest gesproken heeft. Sie 1. Cor 6. 16. Eph. 5. 31. *Faukel in Notis.*

„Die, sonder goet beleyt, die vensters open doet,
„Krijgt, ligter als hy meynt, een dief in sijn gemoet.
4. 'Tis waer, ick heb getracht met alle vlyt te myden,
Op dat u los gemoet my niet en vont besyden
In kamer of prieel; ick weet te wel, ick weet
Hoe licht dat sich de mensch in eenigheyt vergeet.
„Glooftet: eenig zijn heeft al te groote krachten,
„Het kan ('ken weet niet hoe) vervoeren in gedachten,
„En wecken op een vier, al waret schoon geblust,
„Een heymelicken hoek, een hol vol quade lust.
„Soo haest de broose mensch, alleenlik met sijn beyden,
„Sich ywers nederset, hy laet hem licht verleyden:
„Dus wildy zijn verlost van lust en malle pijn,
„Soo neemt geduerig acht om niet alleen te zijn.
Heeft vleesch u Schaemt en Vrees geraden weg te stieren,
Soo hebdy weg gejaegt al wat u sou vercieren;
„Want schoon een jonge vrou met gout behangen gaet,
„'T is al maer water-verw, onbreekt haer dit cieraet.
„Godt heeft en eerbaer Root, en Angst, met bleyke kaken,
„Bevolen nagt en dag ontrent de vrou te waken:
„Dies als het vrouwe-volk die schutters niet en acht,
„Soo is haer teere schoot een poorte sonder wacht.
Noch oog, noch klagtig woort, kan uwe saken stijven,
Dus, wildy zijn geraen, soo laet u voorstel blijven:
Want hoe gy vorder gaet, en onbesuysder malt,
Hoe dat u dwaes gebaer my des te min bevalt.
Wel aen dan voor besluyt, en laet de malle stuypen
Van d'onbedachte jeugt niet verder u bekruypen;
„De lust wert in 't gemeen met droeve pijn besuert,
„'t Is ver het beste geck, dat niet te lang en duert.

SEPHYRA.

AL hebdy mijn versoek nu meermaels af-geslagen,
De moet is even groot; ten sal my niet vertragen·
Ick ben noch die ick was. „'t Zy dat men jaegt, of mint,
„(Ick wetet noch van outs) die aen-houd, overwint.
„De key wert van den drop allengskens uyt-gegeten,
„Het stael wert door de lucht, en metter tijt versleten:
„Al valt een eycken boom niet juyst ten eersten slag,
„Hy buygt sijn steile kruyn op 't eynde van den dag.
Gy weet ick ben de vrou; dies mach ick u gebieden,
En wat my wel bevalt dat moet voor al geschieden:
Gy zijt om gelt gekocht, en in mijn dienst geset;
U lijf komt u niet toe, mijn wil is u een wet.
De vrou kan niet een ding haer knegt te vooren leggen,
Dat hy aen haer bevel, met reden, mach ontseggen.
(a) Wel doet dan mijn gebod. En waerom soudy niet?
Al wat ons eygen is, staet onder ons gebiet.
U gansche lijf is mijn, ick mag het ja bederven,
Ick mag het (soo ick wil) een wreede doot doen sterven:
En mag ick, naer mijn sin, besteden het geheel;
Soo mag ick des te meer gebruycken yder deel.
Ten staet u geensins vry u tegens my te setten,
Ten sy dat gy met een gaet buyten alle wetten,
En deses lants gebruyck, naer alle landen recht
Doet yder wat hy wil met sijn gekochten knecht;
Het had u wel gevoegt, indien gy my voor desen
Had liefd', als u vriendin; en eer, als vrou, bewesen:
Maer dit is nu voor-by, dien mis-slag is geschiet,
En hoopt maer, zydy wys, d'een feyl op d'ander niet.
'T heeft u misschien gedacht, dat al mijn voorig woelen
Alleenlick heeft gedient, om u den pols te voelen;
Alleenlick om te sien hoedanig dat gy waert:
Maer neen; en acht my niet van soo beveynsden aert.
Indien u dat belet, gy moogt u vry verhoeden
Te dragen in den geest soodanigh quaet vermoeden,
Gy kont, wanneer gy wilt, vernemen metter daet,
Dat beyde lijf en ziel voor Joseph open staet.
Daer wert op desen dag, voor mannen ende vrouwen,
Te Memphis op het slot, een groote feest gehouwen.
U heer is daer in vreugt, en meest het gantsch gesin.
Maer ick, die niet en acht als uwe soete min,
Ick heb den ganschen dag als sieck te bed gelegen, (b)
Om, voor een hoofsche feest, met u vermaek te plegen:
Mijn heer stont heden op, ick bleef alleen te bed;
En 't is noch evenwel geen koortse die my let: (den
Gesontheyt maekt my sick; „Een vreemden aert van won-
„Heeft jeugt en weeldig bloet de menschen toegesonden,
„Die woelen ons aen 't hert, haer eygenschap en kragt
„En heeft nog (soo my dunkt) geen mensche regt bedagt.
Voor my, ick spreke ront. 'k en weet niet van haer wesen,
Dit weet ick al te wel, dat gy my kont genesen,
En dat mijn koorts hier in van ander koortsen schilt,
Sy moet verdreven zijn alleen van die sy wilt.
4. Komt Potiphar in huys, ick settet op een stenen,
Komt Joseph daer ontrent, mijn weedom is verdwenen.
Mijn lijf is sonder pijn, maer 't herte leyt en jaeght.
Ick ben gesont en sieck, al naer het u behaegt.
Nu, koelt dan mijnen brant, vervult mijn soet verlangen;
En laet doch mijnen geest niet meer in twijfel hangen,
Schep, lieve, schep een moet; en dient u van de vreugt,
Daer in de lust bestaet van ons geheele jeugt.
5. Laet varen diep gepeys, en voegt u tot verblijden;
Wat schatet eenig mensch, dat iemant van ter zijden
Een aerdigh druyfjen pluckt, en met vermaken eet,
Als slechts hy dien het raeckt de diefte niet en weet.
Wat mach u trots gemoet veel op u vaders roemen? (c)
Ten isser niet soo breet, ick hebbet al vernoemen.
Ick weet, soo wel als ghy, al watter is geschiet,
't Lant daer u vader woont, en is soo verre niet (d)
Ick sie, gy gaet den gangh van al de vreemdelingen
Die van haer vaders huys vertellen groote dingen,
En alsmen dan het stuck eens ondertasten sal,
Soo vintmen 't slecht genoeg, of dickwils niet met al
6. Wat! heeft die groote Vorst, uyt wien gy zijt gesproten,
Niet sijn manhaftig zaet wel elders uytgegoten?
Niet Agar, sijne maeght, bezijden af bedeckt,
En, buyten echte trou, den Ismael verweckt?
Een maegt van dit gewest, (e) die heeft hem soo bevallen,
Dat hy, nu out en grijs, van nieus bestont te mallen, (f)
En wort als weder jonck: siet wat een soeten aert
Van vrouwen, oock van outs, het rijck Egipten baert.
7. Maer wie'er swijgt of spreekt, gy moogt dit stuk niet
U vader Jacob selfs beslaept verscheyden wijven, (drijven,
Schoon Lea was sijn vrou, de man en had geen deeg,
Tot dat hy in den arm sijn lieve Rachel kreegh:
En noch was 't niet genoeg. Twee lodderlicke maegden,
Die, op haer vrouwen woort, haer soete maegdom waegden,
Ververschten sijnen lust: quam Silpha desen nagt,
Soo wert de meste reys hem Bilha toegebracht.
Wat wildy dat ick segh? besiet u gantsche steden,
Waer hout met eene vrou sich eenigh man te vreden? •
Het echte bed wel eer maer over twee gestreckt,
Is, door den langen tijt, nu wijder uyt-gereckt.
Dat Godt tot Adam sprak, en wert niet meer gehouwen.
Siet! Lameg heeft van outs aen tweder hande vrouwen (g)
(Eer Adam noch ontsliep) sijn heeten brant geslist,
En Adams harde rib al toen in tween gesplist.

(a) De Heeren van Lijf-eygene of gekochte slaven, hadden regt over de selve van leven en doodt.

• (b) De geschiedenisse deser saken werdt van Josepho in het 3. Cap. van sijn 2. Boek, van de oudtheydt der Joden, verhaelt, soo als wy deselve op den naem van *Sephyra* hier invoeren, gelijck de leser ter selver plaetse sien kan.

(c) Dit wert voorgebracht tot wederlegginge van dat Joseph te vooren sich geseyt hadde van Abrahams Stam te sijn, en mitsdien &c.

(d) Memphis, ten dien tijde de hooft-stadt van Egypten, alwaer de Koningen haer Hof hielden, en was maer ontrent 50 mylen van Hebron, daer Jacob woonde, alhoewel Augustinus schrijft van 300. mylen, het welcke een misgreep is; want hoe souden de broeders van Joseph het kooren soo verre met hare Ezels gevoert hebben, sonder het selve op den wegh te verteeren? *Mercer.*

(e) Agar, een Egyptische maeght, *Genes.* 16. 1. Eenige meynen datse by Pharao aen Abraham sy geschoncken, ten tyde hy Sara, door Gode vermaent zijnde, wederom gaf. *Will. ad cap.* 16. *Genes. vers.* 3.

(f) Dit is het lasterlijck gevoelen van de Manicheen, die Abraham en d'ander Oudvaders bekladden met de smaet van dertelheydt en vleeschelijcke begeerlijckheydt, in het stuck van de by-wijven· doch werden van Augustinus treffelijck wedersproken, *lib.* 16 *de Civitate Dei.* Siet hier na in de antwoorde van Joseph.

(g) Lamech is de eerste geweest, die het veel-wyvig houwelick heeft ingevoert, nemende op eene mael te wyve Ada en Zilla *Genes.* 4. 19.

Een yder (soo ick hoor) neemt veel of luttel vrouwen,
Na dat hy met sijn haef kan eerlick onderhouwen
Is dit u niet genoeg? soo denckt op uwen Loth,
Die, met een vuylder lust, ging buyten het gebodt.
En wie doch heefter oyt des hemels swaer plagen
Om soo een soet bedrog in lijf of goet gedragen?
Soeckt, waer gy soeken wilt, daer is geen harde wet,
By Godt, of by den mensch, op 't overspel geset.
§ 10. Indien men overslaet den loop van onse tijden,
Men siet onechte lust met losse toomen rijden,
En draven over 't velt. let op het gansche lant,
Het overspel, is spel, echt-braecke, sonder schant.
Ten is niet langh geleên, dat Pharo dede vieren
Den aenvank sijner Kroon, na 't pragtig hofs manieren:
De Prinssen al-gelijck, en adel kleyn en groot,
Was, door het gansche lant, tot dese feest genoot.
Mijn Heere was gelast, van 's Koninckx weegh te letten
Hoe datmen yder een ter tafel moeste setten,
Naer eysch van sijnen staet. Hier waerdy med' ontrent,
En ick had al den dagh het oogh op u gewent.
Mijn plaets was boven aen, daer meest al Prinssen saten;
Ick hoorde dees en geen eerst heusselicken praten
Van al des werelts loop; maer na den derden dronck,
Sprack yder over hoop, soo dat de sale klonck.
Hier onderwont hem een van 't overspel te spreken,
En hietet soet bedrog, en noemdet hoofsche streken
Kort-wijlig voor de jeugt: en spotte mette geen,
Niet die het quade doet, maer die het heeft geleên. (h)
Hy was (gelijk my docht) een van de schampet gasten,
Die wonder zijn geneyght een yder aen te tasten:
Hy stroyde ganck op ganck veel rancken in de griel,
Daer van ick, hier en daer, een streeck of twee onthiel.
'k En weet niet hoe het komt, dat na eens anders vrugten
Wy, met een dieper lust, verlangen en versuchten
Als naer ons eygen goet: 'k en weet niet wat ons jaegt,
Dat ons eens anders vee, meer als het ons behaeght.
„Geen mensch en heefter trek te drinken uyt rivieren
„Die met een quistigh nat voor onse deuren swieren.
„Waerom wort nutte spijs somwijlen niet gesocht?
„'t Is al te kleynen gelt daerom sy wert gekocht.
„Set yemant aen een boom vol lieffelijcke peeren,
„Al wat niet hoogh en hangt, en sal hy niet begeeren:
„Men acht geen leegh gewas, al is het noch soo goet;
„Het fruyt smaeckt alderbest, wanneermen klimmen (moet.
Set in het hoender-kot een vat vol koren-granen,
Ghy sult u eygen aert sien in den aert der hanen,
Want schoon het dertel hoen mag eten met gemak,
Noch schraeftet in de stof en laet den vollen back.
„Wat suyr en bitsigh is, dat doet de spijse smaken;
„'t Is peper, zout, azijn, die goede saucen maken:
„Geeft kinders soeten koek, en vrouwen nieuwen most!
„Wat op de tonge byt, is rechte manne-kost
„De snoepet vint vermaeck, wanneer hy soete beten,
„Ontfutselt aen de kock, mach in het duyster eten!
„En soo ghy vraeght, waerom hy dese kueren doet?
„Hy seght, met vollen mont, gestolen broot is soet. (i)
In 't kort, hy wist soo veel hier op by een te halen,
Dat my een krielen droom in 't hooft bleef liggen malen
By naest den ganschen nagt; dies wert ick toen gewaer,
Dat ick meer als de kost gedragen had van daer.
Hier leerd' ick aldereerst het overspel verkleenen,
En dacht, 't is niet soo quaet gelijck de lieden meenen;
„Al is het vry wat vuyl 't gunt datmen drinckt of eet,
„Wat schatet aen de mensch wanneer hy 't niet en weet?

(h) Belleforest beklaeght hem, op sekere plaetse, dat te zijnen tijde de saken in eenige, selfs Christen hoven, soo verre verloopen waren, dat het overspel niet meer als voor een hoofsche geestigheyt gereeckent en wiert En dat het slimste van al is (seyt hy) als de sake in 't openbaer komt, soo wert de gene, die het ongelijck lyt, meer bespot, als hy die het selve doet · uyt welck leelijck misbruyck de gewoonlicke schimpnamen, van Horendrager, Koeckoeck, en diergelijcke, gesproten zyn. Vaste merckteeckenen van de verdorvenheydt der eeuwe.

(i) Sy (te weten het onkuchligh wijf) spreeckt totten dwasen. De gestolen wateren zyn soet, en het verborgen broot is noodelick, *Prov.* 9 17.

JOSEPH.

1. HOut op, het is genoeg: laet af van my te quellen;
Al woedt de gansche zee, een rots is niet te vellen,
Want na een lang gewoel wort anders niet verregt,
Als dat een driftig schuym is eynde van 't gevegt.
„De beste raet van al, om sonden te beletten,
„Is van den eersten af een vast besluyt te setten,
„En met sijn eygen hert te maken een verbont,
„Van noyt een vinger breet te wijcken aen de sond':
Ick ben van Godt geleert met vleesch en bloet te stryden,
Niet voor een reys alleen, maer staeg en t' allen tyden,
Tot dat de boose schoot van 't schadelicke zaet,
Vertreden van den geest, niet weder open gaet. (k)
Dit heb ick soo betracht, en daer op wil ick wercken,
Ick weet, de goede Godt sal my hier in versterken,
Ten eynd ick staende blijf, en trede mette voet
Al watter voor gewoel ontstaet in mijn gemoet
2. T is waer, gy zijt de vrou: daer voor wil ick u kennen,
Mits dat gy kent u man, en niet en tracht te rennen
Daer ongetoomde jeugt, en quade lust gebiet.
En spreeckt niet al te breet, gy zyt u eygen niet.
Schoon u dit spel behaegt, mijn heet is niet te vreden;
Gy zijt meestres van my, niet van u eygen leden,
Niet van u eygen schoot, noch van u eygen eer;
Gy zijt (ick kent) mijn vrou, maer Potiphar u heer,
En nademael gy weet de rechten uyt te leggen,
Soo bid ick u me-vrou, vergeet doch niet te seggen,
Dat, naer dit eygen recht, „eens yders echte wijf
„Is vrou van haren man, niet van haer eygen lijf.
Begeerdy metter daet u woort te sien volbringen,
Gebiet wat eerlick is, en niet als goede dingen;
Want soo u snoot bevel met recht en reden vecht,
Soo ben ick buyten dwang, al ben ick uwe knecht.
„Geen slaef en is soo verr' in dienstbaerheyt verbonden
„Dat hy behoeft te staen ten dienste van de sonden;
„Dies alsser heer of vrou iet schandeliks gebiet,
„Een knegt doet vollen dienst, schoon hy en doetet niet.
„Gy dwaelt, indien gy meynt, dat yder met de saken
„Die staen in sijn gebiet, mach alles doen en maken
„Na dattet hem gevalt. Geen mensch heeft dit gesag,
„Dat hy verkregen goet tot quaet gebruycken mag.
„Daer is het gantsche lant ten hooghsten aen gelegen,
„Dat yder een sijn goet, door wettelicke wegen,
„Verkrijg en oock bewaer: dat is het rechte wit,
„Waer op een yder mensch, al wat hy heeft, besit.
Me-vrou, onthout dit woort, gy sullet u bedancken,
„Gebruykt te geener tijt u knegt tot quade rancken,
„Of andersins, indien gy desen raet veracht,
„Al wat gy hem gebiet sal wesen sonder kracht.
„Als yemant, die u dient, u eere moet bewaren,
„Soo moogdy sijnen hals met geenen dienst beswaren
„Als die hem wel bevalt; of soo gy 't anders doet,
„Hy sal u goeden naem vertreden metten voet.
„Hy sal door al de stadt, op wegen ende straten,
„Noch slimmer als het is, van uwen handel praten;
„Dus soo gy zijt geneygt om wel te zijn gedient,
„Maeckt noit van uwen knegt u heymelicken vrient.
3 Ick heb in mijn gemoet geen lusten willen voeden,
Maer niet (gelooftet vry) uyt eenig quaet vermoeden;
Daer is geen menschen schrik die heerst in desen geest,
Ick ben voor mijnen Godt, en niet voor u, bevreest.
4 Dat u gesonden mont weet voor u man te hygen,
En is niet als te pluys; gy mochtet beter swijgen.
„'T is menigmael gesien, dat die den sieckaert maekt
Wert met een ware plaeg van Godes hant geraeckt.
5 Hoe los rolt uwe praet! ick bidde, „leert u wachten
„Het schendig overspel soo lichten saeck te achten;
„Denckt dat een snoode boef steelt aen een eerlik man
„Dat hy, sijn leven lanck, niet weder geven kan
„Ick ben genoeg geleert, dat onder alle sonden,
„Die 's menschen hert begaet, geen vuyler wert gevonden

(k) Die volstandig blyft tot den eynde, sal salig worden, Matth 24 14 Apocal. 2 20.

„Als

„Als drift van 't dertel vleys, maer 't slimste nog van al
„Is yemants echte vrou te brengen tot een val.
(l) „Het onbeschofte rot van al de vuylicheden,
„Als vyandschap en twist, gaet buyten onse leden,
„Ensch eyt hem van de mensch; wanneer hy die begaet,
„Alleen de boose lust als binnen ons bestaet:
„Die kruipt door gansch het lijf van hoofde totte voeten,
„Men voeltse door het merch en al de beenen wroeten,
„Geen zenuw staet'er stil, en niet een eenig deel
„Is in den ganschen mensch, dat blijft in sijn geheel,
„Soo haest als dit vergif komt over ons gekropen,
„Ons krachten staen bekayt, ons geesten sijn versopen,
„Wy leggen gansch en gaer in vuylicheit versmacht,
„Wy smelte in de sond', ons lijf is enckel dracht.
Sal ick dan in den arm een overspeelster vaten,
En zijn, met lijf en ziel, van mijnen Godt verlaten?
Sal ick gaen jagen nae mijn ongeschickte lust,
En maken mijnen geest bedroeft en ongerust?
Sal yemant Joseph sien in overspel govonden,
Een pomp van alle quaet, een goot van alle sonden,
Van vuylheyt een moeras, daer in de slimmen aert
Van allerley vergift te samen is gepaert? (m)
Neen dat en mag niet sijn, 'k en kan 't in my niet vinden
„T'is beter door den geest de tochten in te binden,
„Te houden in bedwanck het onbesuysde bloet,
Te kiesen voor de lust een onbesmet gemoet.
6 Laet af eens anders doen hier voor den dag te halen,
„Exempels gaen te los, en menschen konnen dwalen;
Wy staen op Godes woort, (n) dat is een vaste wet,
„Dat moet ons richt-snoer zijn, dien regel is geset.
De daet van Abraham kan t'uwer baet niet strecken,
„Men mag geen eigen vuil met yemants seyl bedecken. (o)
Hy heeft geen ander vrou, geen anders trou besmet,
Geen valschen erfgenaem in yemants goet geset:
Hy heeft door vuyl bejach sijn Sara niet bedrogen,
Maer is door haer beleyt tot dese daet bewogen: (p)
Hy heeft door krielen brant sijn nieren niet verhit, (q)
'T uytbreyden sijnes volcx was sijn voornaemste wit.
7. Wat brengdy Jacob voort, en diergelijcke saken?
Ten dient niet om het stuck der vrouwen goet te maken.
„Heeft Godt het mannevolk een voor-regt toegestaen,
„De reden wijstet uyt, ten gaet geen vrouwen aen;
„Wil ymant met een wijf verscheyde mannen paren,
„Geen moeder heeft de magt een seker kint te baren:
„Geen kint en kander zijn, dat eenigh seker man,
„Met billick onderscheyt, zijn vader noemen kan,
Des kan u loos beleyt niet een exempel geven,
Dat oyt Hebreeusche vrou, door vuyle lust gedreven,
Haer onbevlekten schoot, haer trou en rechter-hant
Meer als aen eenen man, voor desen heeft verpant.
Heeft Sara oyt geseyt, tot Abrahams bedroeven,
'k En krijgh by u geen kint, ick wil het elders proeven?
Neen dat is noyt gebeurt, daer is geen reyne mont
Die oyt soo seldsaem sprack, en min de daet bestont.
Is Rachel, schoon belust om kint te mogen dragen,
Haer leven oyt vervoert tot dese snoode vlagen?
Wy weten al dat neen: noyt heefter echte vrou
By ons soo wijt gereckt de banden van de trou.
8. Wat moogdy dan van Loth volmondig komen spreken?
Ik weet, een vroom gemoet heeft mede sijn gebreken;
En als het sondig zaet maer krygt een kleen begin,
Daer kruyptet voort en voort, en wortelt dieper in.
In Loth was geene lust (r), gy sullet noyt beweeren,
Dat in den goeden man was eenig quaet begeeren.
Godt selfs is sijn getuygh; want, om sijn vromen aert,
Wort hy, een eenigh man, uyt al het lant gespaert.
Hy had voor hem gesien de vreeselicke voncken,
Waer door, en huys, en hof, en vee, en mensch versonken:
Noch had hy naderhant vermist sijn weerde vrou,
Hier door lagh sijn gemoet versopen in den rou;
Om al dees swaren druk van hem te doen verschuyven, (s)
Nam hy tot sijn behulp het sap van soete druyven,
Doch mids hy wat te veel dronk van het krachtig nat,
Is sijn vervoerden geest van dronckenschap gevat.
Hier in heeft Loth gefaelt, dies heeft hem Godt geslagen
Met deusigheyt van breyn, en onbesuysde vlagen,
Met doofheyt van verstant, soo dat hy niet en wist
Waer in hy, door den drank, sich selven had vergist,
„Wanneer de swacke mensch tot sonden wort gedreven
„Besijden wil en weet, dat wil hem God vergeven;
„Hy die ons herten kent, als vader van den geest,
„Let op des menschen wil, en weegt die aldermeest:
„Maer met geslagen raet, en voorbedachte streken, (t)
„Te rennen na den brant, daer voor is niet te spreken:
„Zijn jeugt te hitsen op, de luste voeden aen, (staen.
„Dat kan noch voor den Heer, noch voor den mensch be-
Ghy hebt, en tijt, en stont, u saken t'overleggen,
Noch springdy buyten spoor, en laet u niet geleggen;
Loth wist niet wat hy deed, vermeerstert van den wijn.
Ghy siet, en kent het quaet, wat sal u onschult zijn?
„9. Gy dwaelt, indien gy meynt dat Godt de vuyle vaten,
„Vol onbeschoften brant, heeft sonder wet gelaten,
„En sonder rechte straf. De wetten van de trou
„Zijn juyst op eenen dagh geschapen met de vrou. (u)
Des Heeren reyne geest haet alderley gebreken,
Maer laet sijn grammen moet noch boven al ontsteken

(l) De Heere bewaert de onrechtvaerdige, tot den dag des oordeels, om gestraft te worden; doch aldermeest die nae den vleesche wandelen in onreyne begeerlickheden. 2 Petr. 2. 9. 10.

(m) Overspel is een groote sonde: Hoe soude ik sulck een groot quaet doen, seyde Joseph, Gen. 39. 9. Jae behelst in sich 6. andere sonden.

Te weten, 1. Overtreedinge van Godts gebodt 2. Schendinge des houwelicx. 3. Besmettinge des Lichaems. 4. Invoeringe van verkeerde kinderen. 5. Ontvreemdinge van wettige erffenisse. 6. Verweckinge van Godes gramschap over landen en steden.

(n) Te weten dat Godt te vooren gesproken hadde, nopende de eerste instellinge des houwelicx, Gen. 2 24.

(o) Of schoon by eenige Schryvers het gebruyk der by-wyven, mitsgaders het veel wyvig houwelick der Ertz-vaderen, op verscheyden manieren wert verschoont, en als geoorloft voorgestelt. 1. Ofte als voor de Wet geschiet zijnde, gelijck Ambros. lib. 1 de Abrah. cap. 4 en Durandus, in sentent. 4 cap. 33. meynen. 2. Ofte door heymelick ingeven Godes, gelijck het gevoelen is van Perrez. in cap. Gen. 16. disp. 1. 3. Ofte om dat hier door sekere verborgene geheymenisse is voorgebeelt geweest, daer van gesproken wert Gal. 4. naer de meyninge van Ambros. lib. 1. de Abrah cap 4. 4. Ofte om meerder voortteelinge van kinderen, als aengewesen wert door August. lib 3 de Doctrina. Christ 5. Ofte om dat sulcx doen ter tijdt wert geseyt gebruyckelick geweest te zijn, mede naer de meyninge August ter selver plaetsen. Soo is nochtans (onses oordeels) voor het gesontste gevoelen te houden, dat sulcx in de Ertz vaderen zy geweest een menschelicke swackheyt, nochtans alsoo dat de selve hier in niet en sondigden tegens haer gemoedt, maer alleenlick uyt onwetenheyt, als sulcx ten dien tyde haer by Gode noch niet geopenbaert zijnde. En al isset soo dat Godt het selve niet uytdruckelick en heeft veroorloft, soo isset nochtans sulcx, dat Godt door een goedertieren en vaderlicke oog-luyckinge in stilheyt sulcx genadelick in de selve heeft voorby gegaen, gelijck den Apostel in een andere gelegentheyt seyt, dat Godt de tyden der onwetenheyt oversiet, Act. 17. vers. 30. Willet ad 15. cap. Gen. Num. 5.

(p) Hy heeft betracht niet sijn eygen lust, maer sijns wijfs begeerte: hy heeftse (te weten Hagar) van haer ontfangen, niet geeyst. August. lib. 26 de Civit. Dei. cap. 25.

(q) Hy gebruykte, seyt Augustinus met meerder tucht veel vrouwen, als men nu eene doet: en eyndelijck besluytende. O wat een voortreffelicken man (seyt hy) die de vrouwen mannelick wist te gebruycken, sijn huysvrou soberlick, sijn dienstmaegt gehoorsaemlick, geene onmatelik, lib. 16. de Civit. Dei. cap. 25.

(r) Daer wort verscheydentlick gevoelt van de sake van Loth, waer van het gesondste is, na de meyninge Cajetani:

(s) Dat Loth gansch niet en heeft geweten wat'er geschiet was: en dat soodanige saken (schoon het gebruyck des verstants in den mensche wort belet) echter konnen worden volbracht.

(t) Dat hy door Goddelicke beschickinge soo seer metten wijn is beswaert geweest, dat hy van alles niet en heeft geweten. Andere, dat hy niet soo seer door den wijn is overvallen geweest, als om sijne onmagtigheyts wille van Godt is geslagen met den geest van dommigheyt, en ongevoeligheyt: waer by eenige voegen, dat hem sulcx te meer is overgekomen ter oorsake van sijn ongeloove, overmids hy den Engel, eerst op den bergh, en daer na tot Zoar over sijne behoudenisse niet geloofst en hadde. *Willet.* Hoe het zy; de dronckenschap heeft Loth bedrogen, en de wijn heeft overwonnen den geenen, die Sodoma niet en heeft konnen overwinnen: droncken zijnde is hy door vlammen der vrouwen verbrant, die, als hy nuchteren was, de sulphere vlamme niet en heeft geraeckt: Gelijck seer wel hier op aengemerkt heeft *Hieron.* 't Is daerom noodigh sich te voegen naer het seggen des Apostels, *Ephes.* 5. 18. *En drinckt u niet droncken in wijn, waer in overdaet is; maer wort vol des geestes.*

(u) De insettinge des houwelijcks, gelijck die geschiet is, Gen. 2. 24. verbiet by noodelijck gevolgh het overspel; want twee menschen, een vleesch zijnde, houden op van sulcks te wesen, soo haest een van beyde met een derde een vleesch wort.
Genes. 6. 4. en Genes. 7. 13.

Op overſpel, bedrog, en ſlaet met ſwaerder hant
Den uyt-gelaten tocht van deſen vuylen brant.
Heeft niet de booſe luſt verweckt de felle baren,
Die over 't hoogſte top der rotſen is gevaren,
Tot boven in de lucht? wert niet het ganſche lant,
Om deſer ſonden wil, een water ſonder ſtrant?
Heeft Godt aen menſch en vee yet anders willen ſpaeren,
Als eenig kleyn getal van wel-gevoegde paren?
Al 't ander vuyl geſpuys, een ongetrouden hoop
Is met de felle vloet gebleven in de loop
Is dit noch niet genoeg? ick wil u vorder leeren.
Het is wel eer gebeurt, Dat Abram quam verkeeren
Hier in des Konings hof, met Sarai ſijn gemael,
Al-waer hy wert getoeft, met vriendelick onthaelt,
Om ſijner vrouwen wil, die hy ſijn ſuſter noemde
En als geheel het hof van hare ſchoonheyt roemde;
By Pharao den Vorſt, wert ſijn verdwaelde ſin
Door geyle luſt geraeckt, ontſteken van de min.
Doch als de jonge Prins de vrou had laten halen,
Liet Godt op ganſch het huys van uwen Koning dalen
Een ongehoorde plaeg, een onbekende ſtraf, (x)
Tot hy aen Abraham ſijn vrouwe weder gaf. (wen
Plaegt Godt een grooten Vorſt, die ſlegts ter goeder trou-
In luſt heeft aengeſien de ſchoonheit van de vrouwen,
Wat ſal de ſtraffe zijn van ſoo een looſe knecht,
Die, met opſetten wil, ſijn meeſters eer bevecht?
Als Abraham daer na naer Gerar was getogen,
Heeft Godt den Vorſt aldaer (ſchoon dat hy was bedrogen)
Niet in den droom beſtraft, en metter doot gedreygt, (y)
Om dat ſijn kriele geeſt tot Sara was geneygt?
Siet wat geſtrenger woort! Abimelech ſal ſterven:
Noch wil ick boven dien het ganſch lant bederven,
Indien gy niet terſtont de vrouwe weder ſent,
Gelijck gy die bequaemt, gaef, ſuyver, ongeſchent.
Godt wil dan (ſoo gy ſiet) geen overſpel verdragen,
Ten kan oock nimmermeer een eerlijk man behagen:
De Vorſt van Gerar ſelfs, heeft met een vollen mont
Het overſpel verklaert te zijn een groote ſond: (z)
En ſoo gy draeyt het oog ontrent de vette weyden,
Daer Jacob en ſijn volck een magtig vee geleyden,
Ten kan te geenen tijdt by yemant zijn betoogt,
Dat Hebron ſonder ſtraf het overſpel gedoogt.
Was Thamer niet by-naeſt in 't duyſter graf geſonden,
Om datſe buyten echt met kinde was bevonden?
Voorwaer, ten had geweeſt door het verkregen pant,
Sy ware voor een hoer gewiſſelick verbrant. (a)
En denckt niet in u ſelfs; dat Juda deſe wetten
Uyt eygen ſin beſtont om Thamars wil te ſetten,
Hy was noch hoogſte magt, noch regter van het lant,
Hy moſt een uytſpraek doen na dat hy wetten vant; (b)
Maer waer toe dient u toch 't exempel onſer magen?
Indien gy 't recht begrijpt, 't en ſal u niet behagen:
Dat Sarah haren man, dat Rachel heeft gedaen,
Is ganſch een ander ſtreeck als gy hier poogt te gaen.
Gy elders eenig deel van uwen man beſteden,
Die met den ganſchen man u niet en houdt te vreden!
Gy, uyt beleefde gunſt, te wijcken van uw recht,
Die ook uw's heeren deel wilt geven aen de knecht!
Gy aen u man een vrouw beneven u te ſchencken!
'k Geloof het nimmermeer, 't en is ook niet te dencken;

(x) En de Heere plaegde Pharao met groote plaegen, en ſijn huys om Sara Abrams wijfs wille. Gen. 12. 14. 15. &c.

(y) Siet daer, gy zijt des doots om des wijfs wille. Geneſis 20. 30 Soo gyſe niet weder geeft, wetet dat gy des doots ſterven moet, en alles wat uwe is. verſ. 19. 17.

(z) Wat hebbe ick aen u geſondigt, ſeyde Abimelech tot Abram, dat gy een ſulcke groote ſonde woudet op mijn rijcke brengen? Gen. 20. 9.

(a) Gen. 38. 27. Thamar wert voor een overſpeelſter beſchuldigt, en by Juda des doots weerdig geoordeelt, als belooft zynde met Selach ſoone van Juda, en mitsdien als om overſpel. Willet 38. cap. Gen. verſ. 24.

(b) Al meynen eenige dat Juda een wet maekte, en dit vonnis uytſprak als een Vorſt, Rechter, ofte wel als een hooft van den geſinne; ſoo wert nochtans meeſt gehouden, ſulcks geſchiet te zijn naer de wetten van den lande, en niet naer eenig nieu recht by Juda alstoen ingeſtelt, om vele redenen hier te lanck om verhalen. Siet Mercer. en Jun. op deſe plaetſe.

Waer pleegt'er dog een wijf, wiens hert in luſten weyt,
Het voor-recht van de vrouw te geven aen de meyt?
11. Wat poogdy t'uwet baet hier in het ſpel te bringen
De rancken van het hof, en praet der hovelingen?
Of klap die dees en geen, met ongeſchickt getal,
Uyt-ſnabbelt in de wijn? ten ſluyt doch niet met al:
Wat! ſal het dertel hof aen eerbaer herte geven
Het richt-ſnoer van de tucht, een regel van het leven?
„'k Meen, neen, wie na het wit van goede zeden ſchiet,
„Verkeeren niet te hoof, de deugt en woont'er niet.
't Gehoor van dwaes getal en ſonteloſe reden
„Beſmet een vroom gemoet, verkeert de goede zeden,
„Verwekt een krielen ſin, geeft ſporen aen de ſond;
„O wagt u eerbaer oor, wagt voor een vuylen mont!
Maer wat een ſlimmen hoop, die vreugde ſtelt in ſaken,
Niet ſoet, maer ſoet geacht, om datſe bitter ſmaken!
Het moet een ſeltſaem ſpook, een vremt gebroetſel zijn,
Dat ruſt ſtelt in gevaer, en blijdſchap in de pijn.
Wech vliegen, ſlim geſpuys, die niet als in de ſweeren
En vuylen etterdracht u ſelven kont geneeren;
Wech egels, die geen ſmaeck en vint als in het bloet,
Wech eſels, die geſtaeg in diſtels ligt en wroet;
Wil ons geen ſeldſaemheên, of ſwaere dingen roemen,
Des ſomers killig ys, des winters verſche bloemen.
„Wie, met gemeene koſt; ſijn honger niet en bluſt,
„Die heeft een ſnoepers keel vol ongeſonde luſt.
Waer iſſer oyt een vraet ſoo hol en graeg gevonden,
Die koſt, by dees en geen, bequalſtert en geſchonden,
Slockt, ſonder kiesheyt, op? wie kruypt'er in een bedt
Daer 't lijnwaet is verfoolt, de dekens zijn beſmet?
Een ander heeft den dauw uyt deſe roos getogen,
Een ander heeft het waes van deſe druyf geſogen,
Een ander heeft geſmaekt 't vergult van dit gebraet;
Voor ons en blijft'er niet als dat een ander laet
„Is yemant ſieck van jeugt, en wil hy zijn geneſen,
„Sijn trooſt behoort een maegt, geen anders vrouw, te weſen,
„Dien kranken dient een kruyt vers uyt den hof geplukt,
„Niet by eens anders hant te voren uyt-gedruckt.
„Daer twee met reyn gemoet, en onbevleckte lyven,
„Te ſamen zijn gevoegt, om eeuwig ſoo te blijven,
„Tot dat de bleecke doot haer vaſte banden ſcheyt,
„Is ergens rechte luſt, ſoo iſſet daer geleyt.
„O wat een ſoet vermaeck, daer in de jonge jaren,
„Twee herten, eens geſint, te ſamen komen paren?
„En hebben, in 't gebruyck van 't onbevleckte bed,
„Dit voor een vaſten trooſt; Godt heeftet in-geſet.
„Maer als een dertel wijf, geneygt tot alle ſchanden,
„Gaet aen een vreemden pol eens anders goet verpanden,
„Daer is geen luſt met al: men vint geen rechte vreugt
„Daer yemant ſijn vermaek af-ſondert van de deugt.

SEPHYRA.

MAer wat een ſorten klap! gy meugt u togten laven
En wy, ellendig volk, en zijn maer regte ſlaven
Geboren (ſoo gy meynt) ten dienſte van den man,
Die dickmael ons verſoeckt, als hy niet bet en kan
„1. Ten ſluyt (mijns oordeels) niet, dan als de geeſt der mannen
„In wellust henen ſwemt, de vrouwen uyt te bannen
„Van allerley vermaeck. de vreugt, gelijck de pijn,
„Dient in het echte bed gemeen en een te zijn.
Wanneer een eerlijk man ſijn dochter gaet beſteden,
Wat is ſijn rechte wit, en ſijn voornaemſte reden?
Iſt niet om dat de maegt, ſijn luſt, ſijn weerde kint
Sou ſachtjens zijn getoeft, en lieffelijk gemint?
Iſt niet, om dat de man des winters ſtrenge nichten
Sou, met beleeft onthael, verkorten en verſachten?
En met een ſoet beleyt, en door een ſacht gebiedt,
In-brengen vreugt en luſt, verjagen het verdriet?
„Mijns oordeels, is de trou van eerſten aen gevonden,
„Ten eynde man en wijf in eenen knoop gebonden
„Van d'een en d'ander ſy, ſou dragen eenen laſt,
„Aen d'een en d'ander ſy, ſou weren even vaſt.

„Wie

„Wie deſen ſtaet begint, behoort ſijn jonge leden,
„Syn jeugt, en ganſche kragt, geheelick te beſteden
„Tot alderley vermaeck van ſijn verkoren lief,
„En wie het niet en doet, voorwaer het is een dief;
„Hy ſteelt de vrouw haer recht, ſy moetet ja beſueren,
„Indien hy ſijn vermaeck ſoeckt buyten ſijne mueren:
„Want als hy buytens huys beſteet ſijn ganſche jeugt,
„Soo is ſy binnens huys berooft van alle vreugt.
„Dies ſtel ick heden vaſt, en vry niet ſonder reden,
„Dat yder echte man van boven tot beneden,
„Geheel en onverdeelt, is voor een jonge vrou,
„En wie het niet en doet, en doet niet als hy ſou.
Waer dat de man beſtaet ſijn echten bant te ſtaken,
Daer krijgt het wijf de magt haer mede los te maken.
Waerom dog moet de vrou geheel zijn voor den man,
Wanneer hy in 't geheel voor haer niet zijn en kan?
2. Ik laet mijn heer ſijn hof, en wat hem mag gebeuren,
Maer ſal ick jonge vrou mijn ſoete tijt vertreuren
In eentelick gepeyns? ſal mijne groene jeugt
Gebeele dagen lanck gaen quelen ſonder vreugt?
Neen, neen dit weelig hert is anders van gevoelen,
En meynt den heten brant van ſijnen luſt te koelen
Meer als met eygen ſtroom: „als brand is in de ſtadt
„Men bluſt de ſnelle vlam met alderhande nat.
Mijn heer was met ſijn ampt meer als genoeg beladen,
Hy moeſt geheel het hof met ſpijs en drank verſaden,
En watter voor den diſch des Konings werd' bereyt
Was al van ſijn bedrijf, en onder ſijn beleyt.
Noch waſſet niet genoeg. (c) „Eerſucht is ſonder palen
„Al weytſe noch ſoo breet, noch wilſe verder dwalen:
„Soo haeſt des menſchen bert wijkt uyt de middel-maet
„Soo iſſer luſt noch ruſt, hoe verre datmen gaet.
De eerſte Camerlinck, was dees voor-lede dagen,
Door onverwachte pijn, in 't bedde neer-geſlagen;
Een dulle raſerny, met ſchralen longer-hoeſt
Bracht tijding aen de man dat hy verhuyſen moeſt:
Doen ſag een yder uyt, en quam van alle hoecken,
Den ſiecken, daer hy lag, met droeve ſchyn beſoecken,
Maer blyde van gemoet: en dacht op eygen baet,
Een loert'er op het goet, een ander op de ſtaet.
Uw Heer, de minſte niet van deſe grage gieren,
Wiſt, met een hooſſchen treck, het ſchip ſoo wel te ſtieren
Ontrent den grooten Vorſt, dat hy de plaets verwerft,
Een dag wel acht of tien eer dat de ſiecken ſterft.
Nu gaet hy met ſijn ampt belaſt en over-vallen,
En op ſijn eygen huys en paſt hy niet met allen,
De kamer van den Prins beſlaet ſijn heele geeſt,
Daer is hy ſlaeg ontrent, daer woont hy aldermeeſt.
„Tis al te grooten ſaeck des Konings vroeg-gedagten
„Gelijck een milden dauw, des morgens in te wagten,
„Wanneer de ſoete ſlaep ſijn moeiten heeft verſagt
„O! dat is in het hof voor al de vetſte jacht;
„De Koning, wel geruſt, heeft dan ſijn beſte ſinnen,
„Dies iſſer op een uyr meer gunſt by hem te winnen
„Als anders wert gedaen door al de ganſche weeck,
„De voor-baet by een Prins is verr' de beſte ſtreeck.
Dit maekt de man my wys, en loopt dan voor den dage
In haeſten naer het hof, en ſchoon ick ſucht of klage,
Schoon of ick vley, of kyf, hy laet my daer alleen;
Wat dunkt u, moet een vrou dit al verdragen? neen.
Neen ſeker, laet hem gaen, my is dan recht geboren;
En hy, door quaet beleyt, heeft ſijn geſag verloren,
Want mits hy (ſoo 't betaemt) my niet en jont ſijn lyf,
Soo houd ick my voortaen niet voor ſijn echte wyf.
Sal ick, verlaten vrou, alleen ſoo lange nachten,
In deſe ruyme koets, van koude ſchier verſmachten,
Verkleumen van de vorſt, doch branden van de min,
Het eene met het lijf, het ander met de ſin?

(c) De ampten van Potiphar werden by de Overſetters op verſcheyden wijſen vertaelt. Sommige noemen hem Overſte van des Konings lijf-ſchutters; Andere, des Konings Velt-overſte; Eenige, eene van des Konings Vorſten. Wy, in onſe tale ſchrijvende, hebben de gemeene overſettinge van onſe tale gevolgt, en onſe bedenckinge daer na geſchickt, hem mitſchen bedenckende als Hof-meeſter en Camerlinck.

Sal hy des Konings bed des avonts gaen beſorgen,
En niet te min den Prins gaen groeten alle morgen;
En ick, ſijn eygen wyf, verquelen myn gemoet,
Des avonts ongedekt, des morgens ongegroet?
Neen, dat en dient my niet; ik ſal 't oock niet verdragen
Al ſouder al de ſtadt, en ganſch het hof van wagen.
„Die altijt beſich is ontrent een anders bedt,
„Geeft oorſaeck dat ſijn vrou op ander mannen let.

JOSEPH.

1 MEynt dan uw ſlim beleyt ſoo taſtelicke vlecken,
Nog onder ſchyn van regt en reden te bedecken?
t'Is (na my dunkt) te plomp, 't en ſluit, 't en bangt, 't en kleeft,
Al wat u loos beleyt hier op gevonden heeft.
Sal dan een dertel wyf, met onbeſchofte vlagen,
Vermogen hareh noot aen dees of die te klagen,
Soo haeſt een eerlick man haer onverſade luſt,
Juyſt ſoo het haer belieft, niet t'aller ſtont en bluſt?
Sal dan een dertel wyf haer knecht gaen openbaren
Al wat in eenig deel haer komt te weder-varen
Van haren lieven man? ô neen, „De bed-gordyn
„Moet in een eerbaer huys dicht toe-geſloten zyn.
„Geen derde, wie het zy, en mag'er komen gapen
„Daer echte man en wyf op haren leger ſlapen,
„De beymenis van 't bed, het ſoetſte van de trou,
„En dient niet op-gehaelt, als tuſſchen man en vrou.
Ick heb van over lang een ſoete ſpreuck geleſen,
Die voor het echte bed een richtſnoer dient te weſen,
„'t Zy dat u lief of leet in 't houwelick geſchiet,
„Gehoude zy dy wys, en ſegget niemant niet.
2. De man is opper-voogt, en daerom niet gehouwen
Geduerig nae te gaen de wel-luſt van de vrouwen.
„Maekt tuſſen man en wyf, ick bidde maekt verſchil.
„Want al de vrouwen zijn maer om der mannen wil.
Indien gy ſoeckt den weg om hier in niet te dolen,
„Denkt dat een eerbaer wyf moet zijn gelijck een molen;
„Die nu of nimmermeer haer raſſe wieken roert
„Dan alſſe van de wint wert krachtig om-gevoert.
„De ſaken van de vrou zijn juyſt alſoo gelegen,
„Sy moet uyt eygen ſin haer roeren noch bewegen,
„Maer wachten op haer man, en werden om-gedraeyt
„Al nae dat ſijn gebaer, of ſtil, of harde waeyt.
„Sit uwe man en dut, met droefheyt over-vallen,
„Ten is dan geenſins tijt om dan te komen mallen.
„Gy, maekt dat gy geſtaeg op ſijn gedaente wacht;
„Weeſt droevig, als hy treurt; en vrolik, als hy lacht.
En offet ſchoon geviel, dat in gemeene dingen,
In ſaken van het huys, de mannen haer ontgingen;
Sou juyſt daerom het wyf, ſtracx op haer eigen hant,
Ontbinden hare trou, en ſpringen uyt den bant?
Neen, dat is ongerijmt. „Alleen door ſlimme vonden
„Van ſchendig overſpel wert deſe knoop ontbonden:
„En heeft de vrou geen ſchult, ſy mag oock even dan
„Niet vallen in den ſchoot van eenig ander man;
„Maer moet in 't openbaer eerſt van den eerſten ſcheiden,
„En, zijnde vry geſtelt, een tweeden man verbeyden;
„Of (dat noch beter is, en dat ick liever wou)
„Haer leven dagen lanck haer ſpeenen van de trou.
Maer gy (wat gaet u aen?) gy wilt niet om de feylen
Verlaten uwen man, maer tuſſchen tween verdeylen
't Gebruyk van uwen ſchoot: en voor een wettig ſcheen,
Dunckt u den beſten raet, te nemen twee voor een.
Wie kan, uyt dit beworp, niet metter daet bekennen
Dat uwe domme jeugt poogt buyten ſpoor te rennen,
En tracht, met ſlim beleyt, en door een looſen ſchijn,
Met eer en ſonder ſmaet een hoer te mogen zijn?
Wy ſien dan het bedrogh. Dies hoefje niet te meenen
Dat ick aen vuyl bejag mijn hant ſal willen leenen.
Ick gaen ſoo krommen weg? gelooftet nimmermeer.
Gy zijt mijn weerde vrou, maer Godt mijn overheer.

SEPHYRA.

En dunkt u dan mijn recht niet ſwaer genoeg te wegen?
Ten minſten pleegt genucht, om dattet is gelegen,

En

En dat mijn koele man een ander geeft een voet
Om aen sijn wyf te doen, 't gunt dat hy niet en doet
Voorwaer (soo gy 't beseft) hy voegt ons schier te samen
Als met sijn eygen hant: wy mogent ons wel schamen,
Indien soo schoone kans, soo wel gelegen tyt,
Ons vrugteloos ontspringt, en vreugdeloos ontglyt.
Hy heeft ontrent den Prins, en in de hoofsche saken
Geleyt zijns herten vreugt, gestelt sijn gansch vermaken:
Ick ben in dit palleys alleen den ganschen dag,
Wat isser in de weeg, dat ons beletten mag?
Hy heeft genoeg te doen, met hier en dier te draven,
Te reysen, als gesant, aen Prinssen ende Graven,
Geduerig acht te slaen, dat niet een mensch, als hy,
Soo diep in 's Konings gunst, van gansch het hof en sy.
't Is hem de meeste vreugt naest by den Prins te treden,
En, van 't gemeene volck, te werden aengebeden,
't Is hem de meeste vreugt, dat gansch Egyptenlant
Als draeit op sijnen duym, en hangt aen sijn verstant
't Is hem de meeste vreugt te sien veel duysent menschen
Die niet als sijne gunst van ganscher herten wenschen;
Die hangen aen sijn oog, en voelen geen verdriet
Wanneer hy over dwers maer eens op haer en siet.
Hy leeft en sweeft in 't hof, hy leyter als te vetten,
En of hy somtijts schynt op sijn bedrijf te letten,
Soo is hy niet-te-min (wat staen wy doch bevreest?)
Wel metten lyve t'huys, maer buyten met den geest.
„Wie van de hoofsche pragt sijn herte laet bewinden
„Dien is te wonder licht yet op de mou te binden!
„En die niet t'huys en is, als somtijts by geval,
„Is, eer hy 't weten kan, te leyden van den wal!
Wie sal dees goede kans, soo byster wel gelegen,
Soo verre van gevaer, het herte niet bewegen
Te grypen het geluck, te nemen sijn gerief?
„Alleen een open deur maekt menig-mael een dief.
Dit komter dan noch by, dat, onder al de knechten,
Hy niemant acht bequaem sijn saken uyt te rechten,
Als uwen kloecken geest. geen dink en staet hem aen,
Dan als hem wert geseyt, dat gy het hebt gedaen
Hy is op u versot, hy kan geen quaet vermoeden
Van Joseph (hoe 't er gaet) in sijnen boesem voeden.
Al sag hy voor sijn oog u jocken met sijn vrou,
Noch sal hy 't even-wel slaen in de beste vou.
Siet wat u voor de mont, jae schier tot aen de tanden
Sweeft voor een lecker beet, gy kont niet, sonder schanden,
Versuymen het geluk dat tijt en stont u biedt
„Die eens sijn kans verkijkt, staet namaels slegt en siet.

JOSEPH.

AL schijnt, en plaets, en tijt, u volle gunst te toonen,
„Gelegentheit, mevrou, kan noyt het quaet verschoonen.
„Al gaet 't al nae wensch, al lachen uyr en stont,
„Daer is geen tijt bequaem te vallen in de sond'
„Gaet overlegt u stuck met alle die daer weten
„Den loop van son en maen, de rajen der planeten,
„Noyt daelter uyt de locht soo aengenamen dag,
„Dat yemant sijn gemoet ten quade geven mag
„Gelegen plaets en stont, kan geenderhande saken,
„Die quaet zijn uyt den aert, tot goede dingen maken.
„'t Is waer, de kans verloopt; 't geluck is glat en ras,
„Maer quaet te rigten aen, komt nimmermeer te pas,
Al isset dat mijn heer moet nu en dan vertrecken,
Dit moet my dies te meer tot sijnen dienst verwecken.
„Daer wert een meerder trou van meyt en knegt vereyst,
„Als meester ofte vrou is buytens lants gereyst:
„Een dienst-boô, wie het zy, die meer en plag te pogen
„Sijn dingen wel te doen ontrent sijns meesters oogen,
„Dien agt ick voor een guyt. Een die den Heere vreest,
Al wert hy minst gesien, hy quijt hem aldermeest.
„Wil yemant sijn gesin eens op de proeve setten,
„En op het gansch bedrijf van sijne knechten letten,
„Wil yemant met verstant sijn boden onderscheên,
„Die lette, wat sijn volck maeckt als het is alleen.

Ick ben, door Gods beleyt, van Hebron weg genomen,
Door Gods beleyt, als slaef, hier in het lant gekomen,
Ick weet, dat Godt vereyscht, dat ick met ware trou,
In mijn geheel beroep, my neerstig quyten sou.
Al was ick in 't begin veracht, en sonder eere,
Nog was mijn slegt bedrijf geacht by Godt den Heere,
Noch seyd' ick tot my selfs, Dit is voor nu mijn lot,
Al dien ick Potiphar, noch dien ick mijnen Godt.
„Oprechtheyt des gemoets, in alderhande staten,
„Is Gode het-getal. die sal ick niet verlaten,
Die sal my, hoe het gaet, wat Godt my over-sent,
In dit eenvoudig hert geduerig staen geprent.
Dan schoon ick maer en sag op menschelicke reden,
Maer op des werelts loop, en borgerlicke zeden;
Noch waer het al genoeg, om desen vuylen brant
Te setten uyt den sin, te wijsen van de hant
Godt heeft mijns heeren huys met alderhande segen
Genadelick besproeyt, als met een milden regen, (a)
Alleen om mijnent wil Godt heeft sijn jonge vee
Vermeerdert op het velt, sijn schepen in de zee,
Sijn vruchten op het lant; sijn knechten in de woning,
Sijn renten over al, sijn staten by den Koning:
Hy is in 't hof geacht, bemindt van yder mensch, (b)
Geliest van sijn gesin. 't Gaet al na sijnen wensch:
En 't is hem wel bekent Hy heeft met klare reden
My dickmael aen-geseyt, en menig-mael beleden,
Dat Godt, om mijnent wil, hem sijn genade sent,
Dies heeft hy 't over my met danckbaerheyt erkent;
Hy heeft my toebetrout sijn innerlickste saken,
't Is goet al wat ick doe, 'k en magt niet qualik maken,
Ick vinde, dag aen dag, dat hy my heeft gesint,
Niet als een vreemde slaef, maer als een eygen kint.
Ick hebbe volle macht van alle dinck bekomen,
Gy zyt'er maer alleen, gy zyt'er uyt genomen,
Dies als ick dit palleys buyg' onder mijn gebiedt,
Ick doe wat hy beveelt, maer u en raeck ick niet:
Daer eyndigt mijn bevang, dat sijn de leste palen,
Daer geen vermeten voet mag over komen dwalen,
Geen hant mag roeren aen Gy zyt alleen, gy zyt
Aen Potiphar den vorst geheyligt en gewyt
Moest ick niet sijn een guit, een schuym van alle boeven,
Soo ick den goeden man soo leelick ginck bedroeven,
Soo ick, door slimme list, bracht in gewisse schant
Sijn alder-weerste schat, sijn alderliefste pant,
Moest ick niet zijn een wicht vervremt van alle reden,
Een eer-vergete sloef, een vyant van de zeden,
Soo ick stiet van der hant, met een soo slimmen keer,
De gunst van Potiphar, den segen van den Heer.
Het ware voor gewis my beter niet te leven,
Als vyantschap voor gunst, en quaet voor goet te geven:
O neen! ick heb een schrick van list, en valschen schyn,
„Die vee wert toe-betrout, en mag niet ontrou zijn
Wat soud het schamper hof, en gansch Egypten seggen?
Wat soud ick voor een smaet op al het maegschap leggen?
Wat schande ginck ons aen, indien ick my soo diep
In dertelheyt vergreep, in overspel verliep;
Is dit de fraye quant van Abraham geboren?
Is dese van het volck dat Godt heeft uyt-verkoren?
Is dit de moye knecht dien Potiphar soo prees,
En boven al 't gesin soo grooten eer bewees?
Van hier besneden hoop! ten is niet sonder reden
Dat gy een deel verliest van uwe geyle leden,

(a) Genesis vers. 5. 6 Ende van dien tijd aen doen hy hem over sijn huys, ende alle sijne goederen gesettet hadde, segende de Heere des Egyptenaers huys om Josephs wille En het was enkel segen des Heeren in alles wat hy hadde, te huys en te velde, daerom liet hy 't al onder Josephs handen.

(b) Genesis vers 4 En sijn heere sagh dat de Heere met hem was, want alles wat hy dede, dat liet de Heere geluckelijcken voortgaen door hem, en hy settede hem over sijn huys, ende alles wat hy hadde dat settede hy onder sijne handen.

(c) Vers 8. 9 Hy sprack tot haer: Siet mijn heere en neemt hem geenes dincx aen voor my, wat in den huyse is, ende alles wat hy heeft, dat heeft hy onder myne handen gedaen, en hy heeft niet soo groot in den huyse, dat hy my verhouden heeft, sonder u, daer in dat gy zyn wyf zyt.

By

By-naeſt dien eygen ſtont als gy op aerden leeft,
Onweerdigh dat men u noch yet gelaten heeft.
Mijn heer heeft my geſet om maegden ende knegten
Te houden in bedwanck, te wijſen en te rechten,
Te leeren haren plicht; mijn heer heeft my geſet,
Om hier in huys te zijn gelijck een volle wet:
Sal ick als hoogſte macht, ſal ick een rechter weſen,
Om yder, wie'er feylt, ſijn leſſe voor te leſen?
Sal ick aen yder een beſchrijven ſijnen loop,
En weſen onder dies de ſlimſte van den hoop?
Sal ick zijn in de weer met roeden ende ſtocken,
Soo haeſt als meit en knecht mier eens te ſamen jocken,
En ſal ick onder dies, vol ſchande, vol ontrou,
Geyl weſen, als een bock, en ſlapen by de vrou?
„Wanneer een overhooft is rou en ongebonden,
„De aenſtoot die hy geeft, is ſlimmer als de ſonden,
„De ſonde, die hy doet, is maer voor hem alleen:
„De aen-ſtoot, die hy geeft, verſpreydt hem in 't gemeen.
Ick bid u, edel vrou, wilt uwe luſten keeren:
Ten voegt geen vreemde knecht, het reyne bed ſijns heeren
In ontucht aen te doen, ten paſt geen ſlechten bloet
Sijns meeſters weerſte ſchat te treden met de voet.

SEPHYRA.

KAn ick u harden kop door reden niet beleſen,
Laet immers dan de gunſt, door my aen u beweſen,
Tot gunſt u wecken op „Men ſiet ſu menig man,
„Dat weldaet brengt te weeg, dat reden niet en kan.
„Wel-doen is als de kalk, die hart op hart kan bouwen,
„Die, met een vaſt verbant, kan vrientſchap onderhouwen.
„Wie, voor ontfangen gunſt, geen gunſte weder geeft,
„Dien acht ick gantſch en al onweerdig dat hy leeft.
Al zyt gy voor een ſlaef in dit palleys gekomen,
U vryheyt (ſoo gy weet) en is u niet benomen,
En dat door mijn beleyt: gy ſiet dat u uw heer
Heeft wonder ſeer beſint, en ick wel noch ſoo ſeer.
Wy trecken u, om ſtryt, tot ons voornaemſte ſaken,
Hy, tot een groot beſlag, ick tot een ſoet vermaken;
Soo dat gy hier in huys geen meerder quaet en vint,
Dan dat gy veel te ſeer van beyde wert bemint.
Hy leyt u ſaken op, om nimmermeer te ruſten,
Ick leg u niet te voor als vreugt, en ſoete luſten;
Hy geeft u ſtaeg bevel ſijn dingen acht te ſlaen,
Ick dat gy niet een ſiet als my ſout trecken aen.
't Is dag aen dag te doen, dat ick u kom ontmoeten,
Dat ick u kom beſien, en vriendelick begroeten,
Dat ick, met diep geſucht, ootmoedig voor u ſit,
Gelijck een jonck geſel een ſtege vryſter bidt.
Soo haeſt wy zijn alleen, ick geef u ſoete namen,
Die niet een vreemden knegt, maer mijne man, betamen:
Indien gy, hier of daer, u ſomtijts in vergiſt,
Ick nemet aen voor goet, al watter is gemiſt.
Dat Joſeph is geſien by al de grootſte heeren,
Die in het magtig hof van Pharao verkeeren,
Dat Joſeph door de ſtadt by yder is geagt,
Is door mijn gunſtig woort alleen te weeg gebragt.
Ontſtaet'er in het hof een nieuwe ſnuf van kleeren,
Gy werter med' vercíert, al (ſoo het ſchijnt) ter eeren
Van Potiphar, quanſuys om dat gy met hem gaet, (b)
Maer neen, de rechte ſtreeck is anders in der daet.
't Is my een groot vermaeck dit huys te ſien betreden
Van ſoo een geeſtig quant, verciert met rappe leden,
Geſont, moy in den dos, en cierlick toe-geruſt,
Dat voed mijn jeugdig oog, en ketelt mijnen luſt.
Indiender yet ontſtaet, daer drinck-gelt is te winnen,
Ick gae van ſtonden aen den beſten voet verſinnen,
Om 't uwer baet alleen te trecken het verval,
Een ander ſiet'et op, en Joſeph ſtryckt'et al.
Is ergens aen mijn heer een goede maer te dragen,
Soo haeſt ick maer en weet het wil hem wel behagen,
Soo geef ick u den laſt: een tijding van verdriet
Is voor een ſlechten bloet, want die en dient u niet.
Als Potiphar, of ick, vereeren aen de ſlaven
Een nieuwe-jaer geſchenck, of diergelicke gaven,
Gy hebt met al den hoop u deel in 't openbaer,
Maer krijgt dan noch van my het beſte nieuwe-jaer.
Wanneer ick iet begeer, dat mijne kamer-maegden,
Soo machtig zijn als gy, indien ſy 't maer en waegden,
Gy wert'er toe verſocht, en niet en iſſer goet
Dat Joſeph niet en ſeyt, dat Joſeph niet en doet,
Waer toe dit lanck verhael? gy zijt met goede daden,
Alleen door mijn beſtier, van alle kant beladen,
Vervult, en over-ſchudt; maer waer doch is mijn loon,
„Als d'een hant d'ander waſt, dan zijnſe beyde ſchoon.
Kan iemant, die hem mint, met ſchyn van reden haten?
Kan iemant, die hem volgt veracbten en verlaten,
En ſtooten voor het hooft? kan iemant metter eer
Een vrouwe ſeggen af? 'k en loovet nimmermeer.
„Leert u de heusheyt niet, in 't burgerlicke leven,
„Goet voor ontfangen goet, en gunſt voor gunſt te geven?
„Leert u de reden niet, voor al, ontfangen deugt
„Te brengen wederom met woecker ende vreugt?
Ontdanckbaer als gy zyt, voor duyſent goede ſaken,
Die ick, uyt rechte gunſt, u hebbe laten ſmaken,
En krijg ick (wat ick doe) niet eene wederom.
Hoe is dit fraye lijf ſoo onbeleeft en dom?
Tor huyden op den dag zijn al mijn ſoete lagen,
Als met de ſnelle wint in 't woeſte meyr gedragen.
Mijn heus en ſoet begin, mijn klagelick beſluyt,
Gaen u het een oor in, het ander weder uyt.
Ick heb u over lang te hove doen verkeeren,
Ten eynde gy aldaer ſout goede zeden leeren;
Maer heus en hoofs gebaer heeft in u geenen val,
Want daer het komt te pas, en weetje niet met al.
Maer neen, ick gae te ver, ick had my ſchier vergeten,
Al wat gy doet en laet, komt niet van niet te weten,
Ten ſchort maer aen den wil: gy kont in dien gy wout:
't Is maer een viese ſin die Joſeph weder-hout.

JOSEPH.

„DEr boeren goet onthael is als vergulde pillen,
„Die blincken wel in 't oog, maer doen het lig-
chaem trillen,
„Doen walgen mont en keel, gelijk een vuylen drank,
„Doen krimpen buyk en maeg, en ſcheyden met een
(ſtank,
Dit werd ick nu gewaer. S. *Wat ſpreken uwe ſinnen?*
Wat mijmert uwe geeſt, en overleyt van binnen
Yet dat ick niet en hoor? wat deckt gy uwen gront?
Spreeckt, als gy pleeg te doen, ſpreeckt luſtig uyt den mont.
Hoe heeft aen uwen geeſt dit mijn geſpreck bevallen?
Hoe vind gy u beweegt? J. By waerheyt, niet met allen.
S. *Wil dan u harde geeſt voor gunſt geen gunſte bien?*
J. Ken kan in al u doen geen gunſt met allen ſien.
S. *Komt dat van wel te doen? ſoo mach 't my wel verdrieten.*
J. Dat ſiet op eigen baet, en mag geen weldaet hieten.
S. *Wat iſſet dan geweeſt dat ick u heb gedaen?*
J. Niet, als vermomt bedrog, dat niet en kan beſtaen.
Wanneer het liſtig aes wert aen de vis gegeven,
Dat ſoet is in de mont, maer brengt hem om het leven,
Keurt yemant dat voor gunſt? ſou dat oock weldaet zijn?
Me-vrou, gy ſiet wel neen, 't is doodelik fenijn.
U gift is maer vergif, doet weg u ſlimme ſtreken,
Ick kan met meerder ſtof van ander weldaet ſpreken:
Gy maeckt uyt uwe gunſt een vreeſelick beſluyt,
Ick wil in tegendeel aldus gaen roepen uyt:
Sal ick dien goeden Godt, die uit mijn broeders handen,
Die uyt den diepen kuyl, en uyt de wreede banden,
Die uyt des doots gevaer, dat voor my was bereyt,
My tot een goeden ſtant, heeft metter hant geleyt?
Sal ick dien goeden Godt moetwillens gaen vergrammen,
En halen op het lijf de vreeſelicke vlammen
Van ſijnen droeven vloeck? ſal een ſeer korte vreugt
Beſwaren mijn gemoet, bekladden mijne jeugt?

(a) Verſ. 2. Ende de Heere was met Joſeph dat hy een geluckſalig man wert in ſijns Heeren des Egyptenaers huyſe.
(b) Verſ. 4. Alſoo dat hy genade vant voor ſijnen heere dat hy ſijnen dienaer wert.

Sal ick, eylaes! sal ick, alleen tot 's vleesch behagen,
Den rijcken segen Gods van mijner zielen jagen,
En gaen soo quelen heen? sal ick, eylaes! sal ick
Verlieten 't eeuwigh goet in eenen oogenblick?
Kan vriendelijck onthael een dankbaer hert verwecken
Om alle sucht en gunst tot eenigh mensch te strecken,
Waerom sal ick aen Godt niet geven dit gemoet,
Die my in allen deel een hooger gunste doet?

SEPHYRA.

WAt heeft de groote Godt met u of my te schaffen?
Ons wel doen baet hem niet. Hy onse sonden straf-
fen!
Hy letten op den mensch! hy werden droef of gram!
In wiens verheven geest noyt menschen togt en quam!
't Is raes. Al wat men seyt van Godes sware plagen, (a)
't Dient maer om 't slegte volck een schrik in 't lijf te jagen,
Maer om het woeste graeu, de kluntens van het lant,
Met waen van sotten angst te houden in den bant.
Godt woont in 's hemels throon, en boven alle sterren,
Wat sou die hoogste Geest hier onder komen werren
Ontrent een aerden klomp? wat leit hem aen den mensch?
Hy vint op sijnen throon, sijn beelt, en eigen wensch.
Wat sou die grooten vorst, de vader van de lichten,
Die noyt begrepe magt, de menschen komen rigten
Hier in dit laege dal? Wat sou dat hoog gemoet,
Doch letten op een worm, die in der aerden wroet?
Hy wandelt in de lucht, en boven alle wolcken,
Hoe kan hy over al het krielen van de volcken
Afmeten met het oogh? den hemel is te groot,
De werelt, maer een punt; het aertrijck, als een kloot,
Dit is een heeren huys, vol kamers, vol vertrecken,
Bequaem om, wat men doet, voor yder een te decken;
Mijn speelhof is verciert met menigh dicht prieel,
Bevlochten na de kunst, daer niet een eenigh deel
Geeft toegank aen de son. Ook weet ick duisent vonden,
Is iemant in de wegh, die wert van kant gesonden,
En loopt dan ver genoeg alleen op mijn gebiedt,
„Wat weet de slimme jeugt, wat vint de liefde niet?
„Wie heeft soo snegen oog, die sig wil onderwinden
„De lusten van de min door listen uyt te vinden?
„Wat kan in tegendeel de jeugt, en haer bejagh
„Niet brengen op de baen, en halen aen den dagh?
Van dat het dertel vyer mijn sinnen quam bestoken,
En heeft my noyt bedrog, of slim beleyt ontbroken;
Soo dat ick voor de vuist, al wien ick wil, bedrieg;
„Voor een die minnen wil, een leugen, of een vlieg.

JOSEPH.

HOe, meynt gy soo bedekt uw ranken uyt te voeren,
Dat niemant wie het zy uw parten soud' beloeren,
Doorgronden uw bedroch, uw boevery verstaen?
Mevrou, gy zijt verdoolt; het salder anders gaen.
„Sou Godt niet alles sien? sou Godes oogen slapen,
„Die alles, wat'er siet, in allen heeft geschapen?
„Sou Godt niet alles sien, een schepper van 't gesicht,
„Een heere van de son, een vader van het licht?
Speelt u oneerlijck spel in hoven en prieelen,
Maeckt in de duyster nacht uw kamers tot bordeelen,
Schuylt onder 't ruyge loof, duikt in het groene gras,
Bewimpelt uw bejach met alderley gewas,
„Des Heeren snel gesicht, noyt moede van te waken,
„Siet, van den hemel af, al wat de menschen maken,
„Siet binnen ons gemoet; niet soo verholen kot
„Dat buyten sluyten kan het oogh van onsen Godt.
„Leent van den Dageraet sijn snel-geswinde pennen,
„Om tot den uytter-kant van 't woeste meyr te rennen,
„Vliegt aen des werelts ent; eer gy daer komen kont,
„Heeft Godes rassen geest u wegen al doorgront.
„'t Is niet met al, Mevrou, in onderaertsche kuylen,
„Of onder 't swarte kleet van Duysterheyt te schuylen,
„De nacht is dagh voor Godt, de doncker is hem licht;
„Noyt was'er iet bedeckt voor Godes hel gesicht.
Gy wout wel aen den Heer alleen den hemel geven,
Om in dit aerden hol naer uwen wil te leven,
Maer, lieve, watje dicht en is maer enckel spot;
't En gaet niet (soo gy meent) met onsen grooten Godt.
Leer, onbedachte mensch, leer uwen schepper kennen,
Leer met besetter hert, en ootmoet u gewennen
Te spreken van den Heer: hy is geen menschen kint,
Die sich alleen en al op eene plaetse vindt.
„Godt is geheel om hoogh, en niet te min beneden,
„Godt is op eene tijt in hondert duysent steden,
„Volkomen, onverdeelt, in wesentlijcke daet; (gaet.
„Noyt vliet'er mensch van Godt, die niet tot Godt en
„Godt is niet als gesicht, hy straelt deur alle dingen,
„Godt is geheelijck hant, wat kan hy niet volbringen?
„Godt is voet gansch en gaer, hy wandelt over al.
„Waer is een loose mensch die hem bedriegen sal?
„Al had gy schoon de magt, en dat na eigen wenschen,
„Te leyden om den thuyn het oog van alle menschen,
„Ten waer, verdwaelde ziel, ten waer voor u geen baet,
„Nadien gy voor den Heer ontdeckt en open staet.
„Of schoon een dertel kint soo listig stelt de banken,
„Dat niemant van de jeugt verneemt sijn boose ranken,
„Noch is't et niet met al, indien 't de meester siet;
„Hy is't die roed' en plack heeft onder sijn gebiedt.
„Wat leit ons aen den mensch? ach! laet ons overwegen
„Hoe vreeselick het zy te vallen uyt den segen
„Van onsen grooten Godt, te vallen in de hant
„Van hem, die met een wenk betoert het gansche lant;
Op wiens gebodt alleen de rotsen nedersijgen,
Het woeste meyr verschiet, de stuere winden swijgen,
Den hemel druipt van angst, en geeft een tranenvloet
Niet anders, dan gelijck een nietig mensche doet
Wanneer hy tot de zee maer eens begint te seggen,
Hier sal de felle vloet haer stoute baren leggen,
De strande stuyt den drift van haren grijsen stroom,
Gelijck men dwingt een paert, dat schuimbekt op den
toom.
Hy doet den swaveldamp, gelijck een regen, vlieten;
En kan, met vlocken vyers, de landen overgieten,
Roeyt groote steden uyt, drijft neder tot den gront,
Al wat sijn swacken arm heeft tegens sijn verbont.
Hy spant, voor pierden in, de vleugels van de Winden,
De Doncker is sijn wegh, die niet en is te vinden,
Der wolken snelle drift, die langs den hemel rent,
Is van den aenbegin de wagen dien hy ment.
De Donder is sijn stem, als die komt uytgevaren,
Dan dreunt het gansche wout, soo dat de hinden baren,
En lossen over wegh een onvolwassen vrucht.
De bergen springen op, het lage dal versucht.
Der geesten groot getal, sijn boden, sijn gesanten,
Omringen sijn karos, en dienen voor trauwanten,
En schoone ruytery van hondert duysent man,
Wiens ongemeten kragt geen mensch begrypen kan.
Een ysselijken rook, vermengt met swarte vlammen,
Schiet hem ter neusen uyt, wanneer wy hem vergrammen,
En steygert in de lucht, soo dat het gansche velt
Sijn groene loof verschiet, en van den angst versmelt.
Hy toont van boven af sijn teyckens in de wolcken,
Als pest, of dieren tijt, of honger, dreyght de volcken,
De peerden van de Son, de wagen van de Maen, (b)
Moet deynsen op sijn woort, of stille blijven staen.
De blixem schiet'er uyt, met dichtgetackte stralen,
En komt, of op een rots, of op een toren dalen,
Die storten over hoop, soo dat der aerden gront
Een steyle diept' ontsluyt, en opent haren mont.
Het duysentverwigh licht van sijne regenbogen,
Wert, als een schoon verwelf, rontsom de lugt getogen
Soo haest hy dat gebiedt, en neemt een vaste stant,
Recht tegens daer de son met heete stralen brandt.

(a) Goddeloose invallen van Epicurische en vleeschelijke menschen, soo als die na den aert der selver werden voorgestelt by den Propheet Job. cap. 22. vers. 12.

(b) Jos. 10. vers 12. Sonne staet stille tot Gibeon, en de Mane in het dal Askelon.

Hy stiert rontsom den kloot veel hondert duisent sterren
Die altijt seker gaen, en nimmermeer en werren,
Hy kent haer groot getal, en krachten al te saem,
Hy roept, en spreecktse toe, en dat met eygen naem,
Hy dekt, met witte sneeu, als met een dichte wolle,
Der velden naeckten schoot; hy trekt een harde scholle
Rontsom het dristigh nat; hy zent den zuyden wint
Die weder al het ys in korten stont ontbint.
Hy overschudt het lant met veelderhande plagen,
Hy weckt, als uyt den slaep, de schrickelijke vlagen
Van 't grondeloose meyr, en drijft, als met'er hant,
De schepen in de gront, de menschen aen de strant.
Den grooten Walle-vis, en andre zeegedrochten,
Verstroyt hy hier en daer, met vreeselicke tochten,
Tot dat de doode romp van 't onbelompen vee,
Maeckt, daer het neder sinckt, een eylant in de zee.
Wie, die Godt maer en noemt, en sal niet nedersijgen?
En al sijn leden door een diep verschricken krijgen?
Wie, die maer eens en denkt wat Godt en waer hy is,
En wert niet kout als ys, en stom gelijck een vis?
„Wel aen dan, weerde vrou, breng hier u jonge kragten,
„Wilt na geen aerdtse lust, maer na den hemel tragten,
„Daer woont de regte vreugt, gesuyvert van gebrek,
„Die niet met al en heeft van desen aertschen dreck,
„Geen nasmaeck van berou, geen wroegen van de sinnen,
„Geen mengsel van verdriet. Wy, om te mogen winnen
„De kroon die voor de ziel hier boven wert bewaert,
„Behooren hier beneên te temmen onsen aert
„Gelijk men 't sachte was siet voor den vyere vlieten,
„Soo moet de vuyle lust van onse leden schieten,
„Soo haest men denkt op Godt. Een heyligh overleg
„Maekt swacke sinnen sterck, en drijft de sonden weg.

SEPHYRA,

AL sachtjens, jong-gesel. Laet Godes diepe wetten
Voor hen, die haren voet nu in den grave setten,
En snellen nae de doot; dan isset tijts genoeg:
Ons dit vermaen te doen, is immers al te vroeg.
Wat wil het jeugdig bloet sijn lieffelicke nachten
Besteden in gepeyns, en quellen met gedachten?
„Een jong-man droef en wijs, een oude bly en gek,
„Dat acht men wel te recht in beyde voor gebreck.
„Die in sijn jonkheit koot en hoeft hem niet te schamen,
„De jeugt is met de vreugt als man en wijf te samen,
„Haer wit en gansch beleyt is niet als enckel spel;
„Haer namen en haer doen die rijmen evenwel.
Sy zijn te wonder eens, te wonder wel te vrede,
Al wat de eene wil, dat wil ook d'ander mede;

(a) Daer is in lange tijt geen man en wijf gepaert,
Van soo gelijcken slag, en soo gelijcken aert.
Jeugt heeft tot sijnen dienst gekoren drie lackeyen,
Jock, altijt even bly; *Spel*, meester in het reyen;
En *Jacht-lust* lichte-voet, tot harte-vanck gesint,
Meer die men in de stadt, als in de bossen vint.
Vreugt heeft van haerder zijd' gelijke kamenieren,
Sang met haer gladde keel; vrou *Weelde*, quaet om stieren
En *Snoep-lust* buyksvriendin, die liever haren duyt
Geeft aen het rijpe vleesch, als aen het groene fruit:
Siet wat een geestig volck, en wat al soete dingen
Brengt ons de jeugt aen boort, Mijn hert begint te sprin-
En wort met nieuwe lust begoten, reys op reys (gen
Als ick haer soet bedrijf, hier iancken overpeys.
Wy zijn in volle kracht in 't groenste van ons leven,
(b) Gy telt, na dat ik raem, geen tweemael tien en seven,
En ick niet wel soo veel; vreugt is de jeugt een eer.
't Is nu de tijd van lust, of 't isse nimmermeer.
Wat wil een vrolick hert de sinnen liggen quellen,
En Godes hoog beleyt in sijn gedachten stellen?
Juyst nu de soete jeugt haer meeste kracht ontsluyt;
't Is al om niet geseyt, de jonckheyt moetet uyt:
De jonckheyt eyscht haer regt. Laet oude suffers treuren,
Die, mits haer viese kop, geen lief en mag gebeuren;
Laet leven in verdriet, en prangen sijn gemoet,
Een die niet gaen en kan, als met den derden voet.
Wy beyde zijn gesont. en van gelijcke jaren,
Wy beyde groen en swack, en lustig om te paren,
Wy beyd' in volle jeugt, wy beyde soo gestelt,
Dat ons geen meerder last, als minne-lust en quelt.
Wel op dan, vrolick hert, wat wilt gy lange duchten?
Waer toe dit swaer gepeis! 't is nu geen tijt om suchten,
Siet, *Weelde*, *Jock*, en *Spel* komt naer u toe-gegaen,
En biedt, met bly gelaet, u gunst en vrientschap aen.

(a) Poetische beschryvinge van de vleeschelijcke vermaeckelijckheden der dertele Jonckheyt, afgebeelt door het houwelijck van Jeught en Vreught

(b) Het blijkt by vergelijkinge van verscheyde plaetsen deser geschiedenisse, dat Joseph ontrent de 27. jaren out is geweest, als hem Potiphars wijf tot hare lust versocht, hy was 17. jaren out als hy een herder des vees wert by zijne broeders, korts waer na hy in Egypten werd' gekogt, heeft ontrent tien jaren by Potiphar, ende daer naer ontrent de drie jaren in hechtenisse geweest, invoegen dat hy 30. jaer out was, als hy voor Pharao gebracht werd' om sijnen droom uyt te leggen. Dit alles kan duydelijck afgenomen worden uyt Genes. 37. 2. en 41. 1. en 41. 46.

„ Het ſoete minneſpel en ſal u geenſins voegen,
„ Als u den ouden dagh met rimpels ſal beploegen,
„ Ach! 't is van alle dinck het ſlechtſte dat men vint,
„ Wanneer een oude griek hem 't minnen onderwint.
Wel aen, laet ons Natuur, de moeder aller dingen,
De krachten onſer jeugt ten ſoeten offer bringen;
Haer Prieſters zijn wy ſelfs, mijn kamer is haer kerck;
Haer autaer is mijn bed· wel op, en ty te werck.
„ Des levens ſlimſte deel, kamant, en grys van haeren,
„ Komt, eer men 't wel bedenkt, ons op het lijf gevaren,
„ Pluckt roosjes, jonck-geſel, eer u de jeugt ontduykt,
„ Wat niet te lang en duert, dient dies te meer gebruykt.
Wat ſtaet ge noch en pruylt? wat wilt gy langer ſparen,
De mey van uwe jeugt, het groenſte van de jaren?
„ De jonkheyt vliegt daer heen, de tijt gaet haren keer,
„ En die eens wert gevelt, eylaes! en is niet meer.

JOSEPH.

GY raet, met kleen beſcheit, dat ik mijn jonge leven
Sou met een loſſen toom tot welluſt overgeven
Gy meynt, 't is al te vroegh te dencken aen de ziel;
Maer ſegh, of my de doot in haeſten overviel,
Hoe ſou my dat vergaen? „ En wie dog heefter brieven
„ Dat hem dit bleecke ſpoock in deſen ſal believen?
„ Wie heefter vaſt beſcheit hoe lange ſijnen bal
„ In dit oneffen velt des werelts rollen ſal?
Gy meynt om dat de doot ons haeſt komt overvallen,
Dat yemant des te meer in luſt behoort te mallen;
Maer neen. Met u verlof, gy maeckt een quaet beſluit,
U voorſtel (na my dunkt) brengt ander reden uyt.
Een die van ſijn bedrijf haeſt reden heeft te geven,
Sal die tot vuyl bejaeh te meer zijn aengedreven?
De reden ſeyt ons neen Een net en effen ſlot
Behout ons in de gunſt van menſchen en van Godt.
Bedenk, mijn weerde vrou, hoe veel geblooſde wangen
Wy voor ons oogen ſien met dellu-wit bevangen,
Met droevig bleeck beſtaen, hoe menig roode mont
Verlieſt ſijn eerſte glans, al ſcheen hy noch geſont.
„ Hoe menig trots geſel komt 'smorgens uytgeſprongen,
„ Die, eer de ſonne daelt, wert in het graf gedrongen;
„ Hoe menigh wacker oogh wert 's avonts toegedaen
„ Dat, ſchoon de ſonne rijſt, geen menſch ſiet open gaen.
„ Wy ſien het dag aen dag, en 't is voortaen geen wonder,
„ De ſon gaet aen den menſch wel op den middag onder; (a)
„ En wat'er hier en daer gebeurt aen eenig man,
„ Denk vry dat u en my dat oock gebeuren kan.
„ Het is (mijns oordeels) beſt, te wegen alle ſaken,
„ Om ſonder ſijnen weert geen rekeningh te maken;
„ 't Is beſt dat yder meent, dat hem de ſonneſchijn
„ Die heden ſich ontluyckt wel leſt ſou mogen zijn.
„ Wy brengen voor den Heer het vetſte van de rammen,
„ Het grieſte van de ſtal, het beſte van de lammen;
„ Des wyngaerts nieugewas, het eerſte van het velt
„ Wert jaerlicx, wel te regt, voor Gode neergeſtelt. (b)
„ Sal yemant dan de gift, het grontſop ſijner jaren,
„ Zijns levens ſlechſte deel voor ſijnen Godt bewaren?
„ Sal yemant dan het vleeſch bedienen in de jeugt,
„ En brengen voor den Heer dat niet met al en deugt,
„ Een romp vol ſware quael van buyten en van binnen,
„ Een hooft dat ſchudde-bolt, een deel verſufte ſinnen,
„ Een lam of kreupel been, een lijf vol ſtereeijn?
„ O neen; de nutten tijd dient uytgekocht te zijn.
„ Godt in de jeugt geſogt, laet hem voorſeker vinden;
„ Hy wil dan ſijnen geeſt aen onſen geeſt verbinden;
„ Maer die des Heeren woort in tijts geen agt en ſlaet
„ Klopt dickwils aen de deur, wanneer het is te laet.

(a) Spaer uw boete niet terwijl gy noch ſondigen kondt, vertoeft niet vroom te worden, en wacht niet met de beteringe uwes levens tot in de doodt. Syr. 18. 21

(b) Het offer der eerſtelingen oock voor de wet gebruyckelick geweeſt te zijn, blijckt, Gen. 4. 3

SEPHYRA.

DIt paſt doch niet met al op onſe groene jaren,
't Bedenken aen de doot maeckt niet als gryſe haren;
Wie hier op leyt en maelt, en is noyt recht verheugt.
Van hier met ſwaer gepeys, leeft t'wijl gy leven meugt.
„ Verdriet komt tijts genoeg, wat hoeft men van te voren
„ Met angſtig overleg een blyden geeſt te ſtoren?
„ Die voor toekoment quaet gedurig leit en ſchroomt,
„ Is droevig als hy 't denkt, en droever als het koomt.
Doch, wie'er pruylen wil, van u is niet te lyden,
„ De ſchoonheyt is van outs gewoon met tugt te ſtryden.
„ Sy voegt haer tot de luſt, of anders lijd gewelt,
„ Al wilje blijven ſtaen, ſy wert daer heen gevelt,
„ Sy wert uyt een geruckt door ſmeken en gebeden,
„ Sy wert van alle kant bevochten en beſtreden.
„ Dies geeft ſy 't eyndlik op. Maer gy, al zijt gy ſchoon
Al wat ik ſtrijk of ſtreel, gy achtet niet een boon,
Gy ſtaetet in de windt, en laet my ganſche dagen
Verſlijten in getreur, en achter u gaen klagen;
Maer, lieve, 't is genoegh, doet deſen ſtueren geeſt
Verhuyſen uyt uw lijf, en woonen in een beeſt.
Laet plompert en ſijn maet, laet onbelompe boeren,
Laet klunten, hart-gehuyt, de bloedig oorlog voeren,
Of volgen haren ploegh. Een aerdig jonck-geſel
Dient tot geen ander werck, als tot het minne-ſpel.
Laet hoofden grijs en grauw, laet kale koppen ſorgen,
Laet eerſugt gaen te hoof van 's avonts tot den morgen,
Laet al dit vieſe volck, geneyght tot hoogen ſtaet,
Met Prinſſen ommegaen, en ſitten in den raet.
Wie dat'er ſtuerheyt voegt, u voegtſe niet met allen;
U paſt een ſoet gelagh, u dient een geeſtigh mallen,
Een Juffer op den ſchoot, een deuntjen by den wijn;
Geen jonk en geeſtigh lijf maeh ſonder liefde zijn.
Waer toe is ſchoonheit nut, dat wil ick eenmael weten?
Sy brengt geen vrugten voort, men kander niet van eten:
Tot ſpitten dientſe niet, tot ploegen onbequaem,
't Is maer een ſchrale wint, een ſchim, een blote naem,
Indien men niet en mag iet ſoets van haer te trecken,
En die dit niet en doen, en zijn maer rechte gecken:
Haer vrugt is niet als vreugt, daer ſteekt niet anders in,
Geen ſchoonheyt iſſer nut behoudens tot de min.
„ Al is de purper-roos op haren ſteel gebleven,
„ Noit van een jeugdig dier in haren krans geweven,
„ Noit van een luſtig quant vereert aen ſijn vriendin,
„ Eylaes! haer ſchoone glans vergaet des niet te min:
„ Men ſietſe dag aen dag als na den regen gapen,
„ Sy doet haer blaetjen op, om verſchen dau te rapen,
„ En wertſe niet gelaeft, haer gloeyen moet vergaen;
„ Alleen de dorre knop blijft op het ſteeltjen ſtaen.
Waer toe wil doch de jeugt de teere ſchoonheit ſparen
En laten ongebruyckt? alleen de bloote jaren,
Alleen de ſnelle tijt verteert haer ſchoonen glans;
Dus jongman, zijt gy wijs, verſuymt geen goede kans.
Ben ick op u verlieft, ick ſeg (al ſal 't u ſpijten)
Gy zijt'er oorſaeck van, ick heb het u te wijten.
Wie ſiet een aerdig lijf, wie hoort'er kloek verſtant,
Die niet met een en voelt een heymelicken brant?
Wie ſieter voor ſijn oog de water-beken ſpringen,
Die ſijn verdroogde keel van drincken kan bedwingen?
Wie, ſwart van hongersnoot, ſiet ſpijſe voor hem ſtaen,
Die niet ſijn hant en tant en wenſcht daer in te ſlaen?
Wijn, in een ſuyver glas, met reynder hant geſchonken,
Wert, met een meerder luſt, van yder een gedronken:
Al is de ſpijſe goet, en konſtig toe-bereyt,
Wat iſt, indienſe niet in reyne ſchotels leyt?
Beſiet wat vreemder dinck! alleen met ſtille ſwijgen
Weet ſchoonheyt volle gunſt by alle man te krijgen,
Sy roept, al ſeytſe niet, ſy doet haer waren voort,
En krijgt den hoogſten mart, al ſpreektſe niet een woort.
Wat is een leelik menſch, by ſchoonheyt vergeleken?
't Sijn rooſen altemael wat ſchoone luyden ſpreken
Al wat een aerdig quant komt uyt de mont gevloeyt,
Schijnt met een ſoeten dauw van honingraet beſproeit.

Het

Het zy in wijſen raet, het zy in boertigh mallen,
Wat ſchoone luyden doen, dat heeft een welbevallen.
„ Al is de weerde Deught in yder lief-getal,
„ Deught in een aerdigh lijf gaet verre boven al.

JOSEPH.

HOe wilt gy, weerde vrouw, van twee gebloosde kaken
En van een ſoet gelaet een hoeren-ſpiegel maken?
Sal dan het dertel vleeſch ontvoncken in den brant,
Of om een ſchoone maegt, of om een geeſtigh quant?
Neen dat en mach niet zijn. „ Des Heeren reyne gaven
„ En zijn ons niet vergunt om vuylen brant te laven,
„ Maer om te zijner tijt te ſchencken aen een maegt,
„ Die niet, als tucht en eer, in haren boeſem draegt.
„ Niet om in kriel bejagh een kleyne tijd te ſpeelen,
„ Maer om door echte trou ſijn even-menſch te teelen.
„ Soo dient een jeugdigh lijf te worden aengeleyt;
„ Een ſchoone man beloont der maegden eerbaerheit.
Ick bid u, edel vrou, en laet de ſnelle ſtralen
Van u verdwaelt geſicht niet op my nederdalen
Met ketelingh van luſt; maer als gy Joſeph ſiet,
Soo neemt in u gepeys een knecht, en anders niet.
„ 't En is geen eerbaer hert, dat, met de daet te myden,
„ Meynt dat'et eerbaer is; maer wie'er lonkt ter zijden,
„ En ketelt ſijn gemoet met heymelicken brant,
„ Beſoetelt voor den Heer ſijn innerlick verſtant.
Sou echter mijne jeught u brandigh hert ontruſten?
Sou dit mijn lichaem zijn een ſpoor tot quade luſten?
Dat ſneed' my door het hert. Gewis ick ſou veel eer
Dit aenſicht ganſch en al verminken tot een zeer;
Mijn oogen ſtijf van dragt, mijn lippen niet als kloven;
Mijn tanden ſwart als peck, mijn handen niet als roven;
Mijn hayr door ſweet en ſtof gebacken onder een,
Soo dat'et geene kam ſou konnen onder-ſcheen:
Ick ſal in mijn geſicht met rouwe nagels varen,
'k En wil noch teere neus, noch roode wangen ſparen;
Ick wil ſoo gaen te werck, dat yder, die my ſiet,
Sal voeden in ſijn hert geen luſten, maer verdriet.
Doch zyt ghy ſoo geſint om ſchoonheyt nae te jagen,
„ Godt is de ſchoonheyt ſelfs; ſtelt daer u welbehagen;
„ De Heer is niet als licht, als glans, en hellen dag,
„ Meer als oyt menſch begreep, of menſchen ooge ſag.
„ Ach! 't is een nietig dinck, dat wy hier ſchoonheyt noemen,
„ Daer op de werelt ſtoft, daer van de vrouwen roemen,
Neemt weg een enckel vel, al wat daer onder leyt
„ Is niet als droeve ſtanck, en rechte vuyligheyt.
„ Soo haeſt een ſchrale lugt, het ſteunſel van het leven,
„ Een damp, een kleine wint, is uyt de mont gedreven,
„ Soo haeſt Godt aen de menſch maer eens den neus en ſtuyt,
Dan iſt'er med'gedaen, dan heeft de ſchoonheyt uyt.
Dan leyt de leege ſchors van yder een verlaten,
„ Dan wert de doode romp gedragen achter ſtraten,
„ En in het graf gedout; dan leyt het nietig dier,
„ Door-geten van de worm, doorloopen van de pier,
„ Begraven in de ſtanck, bekropen van de ſlangen,
„ Bedeckt met enckel ſtof, met vuyle ſlijm behangen;
„ Siet daer uw herten-luſt, in eenen oogenblick
„ Niet als ongueren reuck, en yſſelicken ſchrick.
„ Went, lieve! went het oog van al dees ydelheden,
„ Die by den dwaſen menſch geagt zijn hier beneden,
„ Stier uwe domme jeugt daer u de deugt gebiedt,
„ Daer zijn geen dingen ſchoon, als die men niet en ſiet.
Gy dog en ſoekt niet ſchoons, u wandel kan 't bewijſen,
Gy ſoekt den grouwel ſelfs vol ſchrick en vol afgrijſen.
Gy ſoekt het vuylſte ſpook dat oyt een menſche vont,
En wildt gy 't al in een? Me-vrou, gy ſoeckt de ſond'.
„ Indien een klock pinceel met diepen en verhoogen,
„ Dit monſter, door de konſt, naer 't leven konde toogen,
„ En ſtellen voor 'et oog ſijn grouſaem beelt, voorwaer
„ Wy liepen uyt ons ſelf, van ſchrick en enckel vaer.
„ Brengt, wat een menſche kan ontſetten en beſchamen,
„ Brengt, al wat grouſaem is, in eenen klomp te ſamen,
„ Wat ſpooken dat men vint, wat monſters dat men ſiet,
„ Al wat'et leelijck is, en is ſoo leelijck niet,
„ Als 't gene dat ghy ſoeckt. Maer 't is te lang gebleven,
„ 't Is tijt my weder om tot mijnen dienſt te geven;
Met oorlof ick vertreck: 't en gaet niet ſoo het ſou,
„ Als eenigh knecht te langh houd ſprake met de vrou.

SEPHYRA.

1 EY lieve! noch een woort, en gaet u niet verbergen;
Al wat gy tegenſtreeft, en dient maer om te tergen
Den brant van mijn gemoet. Een in-gedwongen vier
Berſt dies te ſelder uyt, met donder en getier.
Kom, ſpreeckt eens uyt de borſt; van waer doch mag het (komen
Dat u aelweerdig hooft ſoo verr' is ingenomen,
Van al dit ſwaer gepeys? waer hebt gy doch verkeert?
Noyt menſch heeft hier in huis ſwaerhoofdigheit geleert.
Ick ſie dat al de knegts zijn vol van kriele togten,
De maegden los genoeg; gewis, indien ſy mochten,
Het ſoud'er ſtordig gaen. Gy, jong-man, gy alleen
Blijft, in dit ſacht onthael, gelijck een harde ſteen.
Wat maelt u in de kop? wat mag u weder-houwen?
Wat maeckt in u gemoet een weer-ſin van de vrouwen?
Een afkeer van de vreugt? wat iſt dat u ontbreeckt,
Waer door u vies gepeys ſoo tegen liefde ſteeckt?
Gy woont hier in een huys, voorſien van alle dingen,
Men maekter goede cier, men hoorter luſtig ſingen,
Men ſieter geen verdriet, maer ſpel en enckel jock,
Schiet niemant van de knechts is beſich, als de kock.
Waer vont men oyt palleys, daer al de boden ſpeelden
Soo vry, als hier in huys? voorwaer een huys van weelden,
Een huys vol herten-luſt, vol alderhande goet,
Daer yder weeldig is, en ſwemt in overvloet.
Mijn tafel is verciert met alderhande wijnen,
Met wilt-braet, en gebak, met brem van wilde ſwijnen:
Dit iſſer maer alleen dat my ten hoogſten ſpijt,
Dat ick niet wilts en heb, en gy niet wilt en zijt.
En evenwel nochtans, al waer men placht te bancken,
Daer ſiet men in 't gemeen het ſpel der minne wancken;
„ Want die aen tafel ſit, verheugt met ſoeten wijn,
„ Hoe kan die ſonder lief te bed gelegen zijn?
„ Gemack maeckt dertel vleeſch, wie heeft'er goede dagen
„ Die met gedoken hals de weelde kan verdragen?
„ Een buyck, vol goede ſpijs en lieffelijcken dranck,
„ Soeckt waer den overvloet mag nemen haren ganck.
Die, in ſijn groene jeugt, getoeſt van ſchoone vrouwen,
Weet, met een koelen moet, ſijn luſt te wederhouwen,
Die droevig ſit en ſiet, wanneer hy drinkt den wijn,
Dat moet een dommen bloet, of regten dromer zijn.
2. Een dromer zijt gy doch, een plompaert ſult gy blijven,
Kan u mijn heus onthael tot geen vermaken drijven.
Het droomen heeft u eerſt (gelijck men ons vertelt)
Uyt uwe broeders gunſt, en vaders huys geſtelt.
Indien gy niet en poogt u droomen na te laten,
Gy ſult in dit geweſt u op een nieu doen haten
Van my, en al 't geſin: door my, van uwen heer;
Dus Joſeph, zijt gy wijs, en weeſt geen droomer meer.
De wijn heeft op een uur, dat ſesmael hondert jaren
In Noach van te vooꝛ noyt konden openbaren,
Ontdeckt en bloot getoont. hoe, ſal haer ſoet fenyn
In dit u jeugdigh lijf ganſch ſonder krachten zijn?
Waerom en kan 't gemak ſoo veel niet op u wercken
Als op een ander menſch? wy ſweven op de vlercken
Van ſoete luſt, ſoo haeſt die op ons neder-ſtort:
Wat let u meer als ons, wat is het dat u ſchort?
Mijn leger is verciert met koſtelicke ſpreyen,
Die 't rijck Egyptenlant alleene kan bereyen;
Gevoert met zijde-bont: mijn kamer vol tapijt, (blijt:
Maekt, door haer ſchoonen glans, een droeve geeſt ver-
Mijn ganſche ledekant ruyckt na de ſoete kruyden,
Die ons van verre ſent het heete lant van 't Zuyden:

Mijn lakens zijn vol geur, en niet een eenig deel
Dat niet en heeft de reuck van balsem en caneel.
Wat valter meer te doen, als in de sachte pluymen
Te kruypen sonder vrees, en daer te liggen luymen,
Te swemmen in genucht, te blusschen onse vlam?
Wat staet gy dus vertsaegt, het heck is van den dam.
Mijn man gaet alle daeg (gelijck wy beyde weten)
Nu by de Koningin, dan by den Koning eten,
Nu by den jongen Prins, dan by een ander heer,
Wy hebben 't huys alleen; kom aen, wat wildy meer?
Kom aen, en voor 't besluyt, vervoegt u na mijn kamer,
Waer toe hier lang gestaen? wat hoeft ge bijl of hamer?
Roer drymael aen de klink, en blijf een weinig staen,
En klop dan noch een reys, de deur sal open gaen.
Laet dat u loose zijn, en kom daer op getreden
Met onbeschroomden geest, wy sullen jae besteden
Een uurtjen twee of dry, in lusten van de jeugt:
Veel hebben dit gewenscht; gy zyt alleen die meugt.
Wel aen, kom daer ick seg, en sonder meer te vragen,
Gaet in, en sluyt de deur. Wy hebbent wel te wagen,
Nadien het gansch beslag ons lockt tot soete rust.
Een bed vol rijck gewaet, een woon-plaets van de lust.

JOSEPH.

GY heft my veel te hoog den lof van uwe kamer,
En gaet hier in te werck, gelijck de loose kramer,
Die wel het schoonste deel van sijne waer ontdeckt,
Maer laet aen niemant sien al watter is bevleckt.
Gy poogt my, door de lust, tot uwen wil te krygen,
Maer 't quetsen van de ziel, dat kont gy wel verswijgen:
Gy stelt my voor het oog, vermaeck van dertel spel,
Doch laet on-aen-geroert de pijnen van de hel.
Dies, hoe uw gladde tong de lusten weet te prijsen,
Noch kan in mijn gemoet geen lust tot lusten rijsen,
Want schoon de geyle vreugt is soet in uwen sin,
Ick vinder evenwel veel bitterheden in.
Als ick'er maer op denck, mijn hert begint te beven:
Dit staet in mijn gemoet, als met een pen, geschreven,
„Die soecken hun vermaeck ontrent eens anders wijf,
„Die spelen met haer ziel, en sollen met haer lijf.
„De vreese van den man, wiens eere wert genomen,
„Moet staeg en t'aller stont de linckers over-komen
„Die soecken vuil bejag, haer gansche bloet verschiet
„Op 't ruyssen van een blat, op 't drillen van een riet;
„Sy schricken voor een beelt, sy beven voor de mueren,
„Sy houden voor verdacht, en vrienden, en gebueren.
„Ach! ongerusten stant! wie datter komt of gaet,
„Haer krachten zijn beroert, haer herte leyt en slaet.
„De snegen yver-geest bespiet met hondert oogen
„Sijn wijf en haren pol, om niet te zijn bedrogen,
„En soo hy nu of dan haer eens betrappen mag,
„Gewis haer beyder lijf en is maer eene slag.
Nu denkt, of Potiphar maer eenmael kreeg vermoeden
Van dit oneerlick spel, wat beul, wat felle roeden,
Wat galge, kruys of radt, wat uytgesochte pijn
Sou voor een snoode slaef genoegsaem konnen zijn?
Wat sou den fellen loop van sijne gramschap stillen?
Hy sleepte my daer heen, om levendig te villen,
Hy greep my by den hals, en metten eersten steeck
Sneed' van mijn leden af al wat een man geleeck.
Hy stack my aen het spit, en liet mijn lichaem braden,
En dede met het vleesch sijn honde-kot versaden;

In 't korte, wat'er oyt voor straffen zijn bedacht,
Die souden, t'mynder pijn, dan werden voortgebragt,
(a) Nog weet ick, sou de man sijn gramschap niet bedaren,
Maer, tot een meerder wraek, 't geraemte doen vergaren,
En brengen wederom de leden over een,
En maken voor me-vrou een setel van het been,
Een setel, soo bereydt dat gy geheele dagen
Sult sitten in het rif, als mette doot beslagen,
Een setel, soo bereyt, dat schoon al ben ick doot,
Uw ongeluckig lijf sal rusten in mijn schoot;
Sal rusten? niet alsoo; wat sal u ruste geven,
Die niet als tot verdriet en sult op aerden leven?
Sult leven? niet alsoo; hoe kander leven zijn,
Daer niet en is als doot, en doodelicke pijn?
Dit vel, en watje siet mijn aengesicht bedecken,
Sal u, rampsalig wijf, dan voor een masker strecken.
Wat schrickt u hert, me-vrou? het is de rechte vont
Om dan noch met u lief te leggen mont aen mont.
Dit hooft-scheel sal u zijn een kop om uyt te drincken,
Om met een eeuwig leed uw vreugden te gedincken.
Dit hayr dat ick nu draeg, sal, naer des hofs gebruyck,
Aen uwen kalen kop dan wesen een paruyck. (b)

(a) Gelijck hier voren pag 193. de vleeschelijcke dertelheden der onbesuysder Jonkheyt by Sephyra op het lieffelijckste zijn voorgestelt, tot aenlockinge der selver, soo wert hier in tegendeel de uytkomste van vuyle lust op het grouwelijkste vertoont, om door de ysselijckheyt der straffe, de leelijckheyt van de daet aen te wijsen; ende hierom hebben de Liefhebbers der Schilder-konst, beyde de voorsz. invallen elck met een bysondere Plate uytgebeelt.

(b) 't Is eertijts by vele volcken gebruyckelijck geweest, dat een man sijn wijf in overspel bevonden hebbende, deselve selfs vermocht te straffen, tot welcken eynde hy onder andere haer het hayr op de kam, en geheel kael dede afscheeren *Cypraus tract. de spons. cap* 5. die de redenen, waerom sulcks geschiedde, geleerdelijck verklaert.

Mijn

Mijn huyt, als leer bereyt, ſal ganſche dagen hangen,
Daer u ellendig lijf ſal eeuwig zijn gevangen,
En 't ſal op ſoo een wijs vaſt weſen aen 't gebou,
Als of het met den arm u noch omhelſen wou.
Maer als de droeve nacht komt uytter zee gereſen,
Dan ſal dit eygen vel u deckſel moeten weſen:
En ſoo gy vraegt, waerom dit alles wert gedaen?
Denckt wat gy nu begeert, gy ſult het wel verſtaen.
Wat ſoud'ik, nietig menſch! in dit verdriet beginnen,
Die noch een wreeder beul ſou dragen in de ſinnen,
Die noch een ſwaerder ſmert ſou voelen in den geeſt?
„Een hert, bewuſt van quaet, dat pijnigt aldermeeſt.
Doch ſchoon ik wert betrapt, en op het feyt bevonden,
En ſoo van ſtonden aen in 't duyſter graf geſonden,
Gelijck in dit geval niet ſelden wert gedaen,
Denck, hoe mijn ſaken dan voor Gode ſouden ſtaen.
„De boom blijft even ſoo gelijck hy is gevallen.
„De menſch, gelijk hy ſterft. Wee hem! die in het mallen,
„En midden in den brant, daer in hy leyt en wroet,
„Brackt uyt, met eenen ſwalp, ſijn leven ende bloet.
„Soodanig als de menſch leyt af ſijn ſwacke leden,
„Soodanig ſal de menſch voor Godes oordeel treden:
„Soodanig als de menſch daelt neder in het graf,
„Soo rijſt hy weder op tot vreugd' of droeve ſtraf.
Hoe ſult gy, dertel vlees, voor Godes throon verſchijnen,
Die leefdet als een mol, en ſtorft gelijck de ſwijnen?
Hoe ſal u naeckte ziel dan voor het oordeel ſtaen,
Als 't boeck van u Geweet ſal werden opgedaen?
Hoe ſullen, in 't gericht, uw naekte leden beven,
Wanneer uw ganſch bedrijf ſal voor u ſtaen geſchreven?
En voor den grooten Godt ſal over zijn gebracht
Al wat gy hebt gedaen, en wat gy hebt gedacht?
Hoe ſult gy, dertel vleeſch, hoe ſult gy konnen dragen
De ſchrickelicke ſtem, die u ſal neder-jagen
In 't diepſte van den poel, een woon-plaets van ellend,
Een ſterven ſonder doot, een pijne ſonder end?
„Benaeutheyt in den geeſt, amechtigheyt der zielen,
„Verſmachtheyt aen het lijf, ſal yder een vernielen,
„Die na des werelts loop hier in den vleeſche leeſt,
„En met een booſen wil aen aerdſche luſten kleeft.
2. Gy noemt my ſlecht en bot. Wat iſſer aen gelegen?
Eenvoudig en oprecht zijn al des Heeren wegen,
Gy ſegt my ſmadig aen dat ick een dromer ben,
Maer weet, dat ik voor al geen hooger naem en ken.
Het mag aen u Mevrou, en wie het wil, mishagen,
Ick ſal dit voor een kroon op mijnen hoofde dragen,
En loven des den Heer. hier door ben ick gewis
Dat Godes weerde Geeſt in mijne wegen is.
„Al komt een diepe ſlaep van boven af geſegen,
„Wanneer dit ſwacke lijf daer henen is gelegen,
„De ziel, ons weerſte pant, 't onſterfelicke deel,
„En ſluimert nimmermeer, maer blijft in haer geheel,
Door droomen in der nacht, en wonderbaer geſichten,
Werd ick in my gewaer den Vader van de lichten,
En als een ander menſch in 't bedde leyt en wroet,
Dan komt die hoge geeſt, en ſpreeckt in mijn gemoet,
Ontdekt met klaer beſcheit, wat my en ander lieden,
Wat ganſche landen deur, na deſen ſal geſchieden:
Dies dank ik mijnen Godt, want geen ſoo grooten eer,
Als wat gebeuren ſal te weten van den Heer.
Al ben ik uyt mijn lant, door droomen, weg gedreven,
Ick ſal eens wederom, door droomen, zijn verheven;
En die my deſe ſmaet nu hebben aengedaen,
Die ſullen naderhant my komen bidden aen,
My bieden met ootmoet, en tranen, en geſchencken;
En fier! ick wil oock dan het quade niet gedencken
Nog wreken mijn verdriet, maer met een ſagt gemoet
Haer toonen alle gunſt, gelijck men broeders doet.
DAn neemt dat ik vermogt, met veynſen ende liegen,
Het alrijt wacker oog van yver-ſucht bedriegen,
Wat raet dan voor my ſelfs? wat trooſt voor mijn gemoet?
Wat uitkomſt voor de worm, die in my leit en wroet?
„Is 't niet een wonder ſtuk? des ſondaers eygen ſinnen
„En zijn in dit geding met geen geſchenk te winnen,
„Sy roepen regt en wraek, noit hert bewuſt van quaet,
Kreeg, in ſijn eygen hof, een vonnis t'ſijnder baet.
„Poog al u linckerny in 't duyſter weg te ſteken,
„Graef in een diepe kuyl uw ſchandelicke ſtreken,
„Verdonckert u Geweet: al pijnt gy 't noch ſoo ſeer,
„Gy wiegt het wel in ſlaep, maer doot het nimmermeer,
„Godt ſal, door ſijnen geeſt, in 't holſte van de nachten,
„Met ongewoone ſchrick beroeren u gedachten,
„Ontſetten uwe ziel, en halen aen den dag
„Al wat van langer-hant daer in gedoken lag.
„Wat ſoekt gy vaſt beſcheit van Godes eeuwig weſen?
„Gy konnet, domme menſch, in uwen boeſem leſen,
„Ontſluyt maer u gemoet, ſtracx ſult gy ſijn gewis
„Dat Godt in uwe ziel, en in den hemel is.
„Soo haeſt een dertel wigt maer op en hout van mallen,
„Stracx komt een droef berou op ſijn gewrigten vallen,
„En knaegt hem in de borſt, doorwandelt vlees, en bloet,
„En ſet hem nagt en dag een prang aen ſijn gemoet.
„Wie voelt geen innig leet, wanneer voorlede luſten,
„Door wroegen van den geeſt, den ganſchen menſch ontruſten?
„Soeckt vreugde, ſoo gy wilt, noyt is'er ſondaer bly,
„Noyt is een quaet gemoet van binne-koortſen vry.
„Gae nu, gae uwen gang, doe vry des vleeſch behagen,
„Uyt een ſoo korten vreugt ontſtaet gedurigh knagen,
„Een pynbanck voor de ziel, een innerlijk ellend',
„Een worm die niet en ſterft, een geeſſel ſonder end.
„Indien gy weelde ſoeckt, en wilt in vreugden ſwemmen,
„Wel aen, verdwaelde menſch, maeckt uwe luſt te tem- (men;
„Betoom uw dertel oog, en trede metten voet
„Het onbeſuyſde vier, dat ketelt uw gemoet.
„Wat is van 's werelts vreugt? de jeugt is haeſt verdwenen,
„En met de ſnelle jeugt gaet oock de vreugt daer henen:
„En als ons korten dag ten avont is gegaen,
„Was 't vreugde, was 't verdriet, het iſſer med' gedaen,
„Wel-doen is herten-luſt: ſijn driften t'overwinnen,
„Dat is een hemels dau, die over onſe ſinnen
„Geſegen uyt de lucht, doet alle quael vergaen;
„Daer is geen meerder luſt als luſt te wederſtaen.
„O noyt volpreſen vreugt, geruſtheyt der Gewiſſen,
„Wie van geſont verſtant, wie ſoud u willen miſſen
„Voor al dat by den menſch geacht is aldermeeſt?
„Al wat ons regt vermaekt, komt uyt een reynen geeſt.

SEPHYRA.

IS dan de gunſt te ſwack om mijn beleyt te ſtijven,
Soo moet ick deſe ſaeck op ander gronden drijven.
Ick weet dat menig peert met een en plag te gaen,
Voor dat het ſich de ſpoor voelt in de lenden ſlaen.
„Hoor Joſeph, als een vrouw ſoo hoog begint te branden,
„Dat ſy haer teeren ſchoot, haer eere wil verpanden
„Aen yemant dieſe mint, en dat het haer miſluckt,
„Soo wertſe van de ſpijt als buyten haer geruckt,
„Sy ſpout dan vier en vlam, ſy vint verſcheyde ſtreken,
„Om aen haer beſten vrient haer leet te mogen wreken,
„Sy loopt den ganſchen dag uytſinnig en verwoet,
„Om, waerſe maer en kan, te koelen haren moet.
„Hoe ſoeter dat de wijn in 't eerſte wert bevonden,
„Hoe dat hy ſuerder is, wanneer hy is geſchonden.
„Van afgeſeyde min blijft veeltijts niet met al,
„Als doodelick vergif, en uytgeſpogen gal (a)
Dit hangt u over 't hooft, ſoo gy de ſoete nachten,
De panden mijner gunſt, moetwillens ſoud verachten:
Hou ſeker, dat ſoo haeſt gy die ontſeggen ſult,
Gy u ſult ſien vervoert, in druck en onverdult.
Ons tochten in 't gemeen gaen boven alle maten,
Daer is geen middel-weg; wy lieven, of wy haten.
Gy dan, die niet met al tot lieven zijt geſint,
Weet, dat van deſer uyr mijn haet op u begint.
Ick ſeg u d'oorlog aen. Al wat ick kan bedencken,
Om u van alle kant te ſchaden en te krencken,

(a) Oneerlijcke liefde licht veranderlijck in bitteren haet: exempel in Amnon en Thamar. 2. Sam 13: 15.

Al

Al wat mijn lijf en ziel in liſt of kracht vermach,
Dat ſal ik t'uwer ſmaet gaen brengen aen den dag.
Al waer een vinnigh hert tot quaet is ingeſpannen,
Houdt daer een vrouwen hert vry klocker als de mannen;
De daet die wyſt het uyt: Tot alle ſnoot bedrijf,
Tot alle quaet bedroch, niet ſlimmer als een wijf.
Is elders, waer het zy, een booſe ſtreeck bedreven,
Die ſal, door mijn beleyt, u werden aengewreven.
U werden ingebraut. Wat datje doet of ſeyt,
Het ſal tot uw bederf al werden uytgeleyt
Maer dit is niet genoegh, ick wil niet hooger ſpreken,
Ick ſal mijn eygen vuyl (dat zijn de rechte ſtreken)
U komen tygen op; en ſeggen ſtout en ſtijf,
Dat my de Joodſche ſlaef wil dringen op het lijf.
Ick ben nu op de loop, mijn ganſche ſinnen hollen,
Daer is geen houwen aen, mijn tochten moeten rollen
Al wat de ſpijt gebiedt. Voor my en is geen ruſt,
't Is wraecke wat ick roep; of wel gewenſte luſt.
„Wanneer een moedig hert in engte wort gedrongen,
„Dan komt'et, meer als oyt, met kragten uytgeſprongen
„En kieſt een open lugt. Noyt heeft'er menſch bedacht,
Wat door de leſte noot kan worden uytgewracht.
Ick wil, ick ſal, ick moet dit ſtuck ten eynde brengen,
Al ſoud' ick aerd', en zee, en vier, en lucht vermengen
En ſtorten over hoop Al zijt gy noch ſoo prat,
Al ſegt gy drymael neen, en drymael boven dat,
Noch ſal ick verder gaen, en doen gelijck de ſlingen,
Die als ſe met'et hooft zijn ergens in gevangen,
Haer weeren met de ſteert Als 't immers weſen moet,
Gy ſult u ſchamper Neen, betalen met u bloet.
Het moet'er nu op ſtaen, ik bender op gebeten,
„De boosheyt hangt aen een, gelijck dees goude keten
„Van boven tot beneên met ſchakels is gehecht,
„Sond' is een trotſig dink, noyt ging het ſonder knegt.
„Wie eens het quaet begint, die moet'et vorder wagen,
„Wie ſchijn van onſchult ſoekt, dient aldereerſt te klagen:
„Want die met volle mont eerſt luyde roepen kan,
Al is 't een rechten boef, het ſchijnt een eerlijck man.
„Die eens heeft ingegaen de ſtreeck van ſlimme wegen,
„En mach om geen bedroch of leugens zijn verlegen;
„'t Moet ik, 't moet op de baen, om niet te zijn begekt;
„Wat dienter veel geſeit? quaet dient met quaet bedekt.
Wanneer een grammen moet, en magt om uyt te voeren
Te ſamen zijn gepaert, wat kan ſe niet beroeren?
Sy breeckt al wat ſe raeckt, gelijck een donder-ſlag,
Hoe Joſeph, vreeſt gy niet, gy weet wat ick vermag.
Denkt hoe u ſaken ſtaen, mijn man ſal my gelooven,
En u van ſtonden aen van alle goet berooven,
Doen ſteken in een kot, ſoo doncker als de nacht,
Daer nimmer gulde ſon, of mane wert verwacht.
Daer ſal een wreeden beul, met ongehoorde pijnen,
U lichaem taeſten aen, u geeſten doen verdwijnen:
Daer ſal een wreede beul, een onbeſchoſte guyt,
U grypen by den hals, u kleeren trecken uyt,
U douwen op de banck, u jonge leden binden,
U, door ſijn wreede konſt, onmenſchelicken winden,
En recken yder lidt van hoofde tot de voet,
Gelijck men 't ſachte was ontrent den vyere doet.
Daer ſal een wreede beul, met naelden ende ſpellen
U ſteken in het lijf, u moede ſinnen quellen,
U houden van den ſlaep, en al den langen nacht
Uytmergen uwe jeugt, verteeren uwe kracht.
Daer ſal een wreeden beul u lijf vol water gieten,
En ſpringen op u buyck, en weder uyt doen ſchieten.
In 't korte, wat men vint tot wreede pijnen nut,
Dat ſal, op u alleen, dan worden uytgeput.
Komt iemant van het volck u ondertuſſchen vragen,
Waerom u jeugdigh lijf dees ſtraffe moet verdragen;
Segh dan gelijck het is: Om dat een ſchoone vrou
My boot haer ſoete gunſt, en dat ick niet en wou.
O ſouteloose klap! wie ſal u niet begecken?
Wie ſal niet voor een klucht u dwaſe daet vertrecken,
En ſeggen overluyt. „Het is een rechten bloet
„Die vrolijck mochte zijn, en ſtiet het met de voet?
„Te rechte, na my dunckt, te rechte moet hy treuren,
„Die geen vermaeck en neemt, wanneer 't hem mag gebeu-
„Te regte lijt hy pijn, die naer een ſoet verſoeck (ren:
„Gaet, als een rechte nurck, ſtaen pruylen in den hoek.
Dus ſult gy met het ſpit ganſch deerlijck zijn geſmeten,
Hoe wel gy van 't gebraet noyt beet en hebt gegeten;
Dus ſult gy van den boer zijn in de ſloot geruckt,
Schoon datj' op ſijnen gront noit peul en hebt geplukt.
„Een booſwicht om misdaet geknevelt en gebonden,
„Denkt, hier is nu de ſtraf van mijn voorleden ſonden,
„Dies ſlaet hy op ſijn borſt, en lijt het met gedult.
„Maer 't is onlijdelick te lijden ſonder ſchult:
„'t Is nog een aert van troost, ook midden in het ſuchten
„Te peinſen op de vreugt, te dencken op genuchten,
„Te halen op de luſt van ſijn voor-leden tijt,
„Maer onverdiende ſtraf is al te grooten ſpijt
ALs nu de lange pijn u 't herte ſal door-ſnijden,
Dan ſult gy op het leſt uit wee-moet noch belijden
Al wat de Rechter vraegt, al is het noyt geſchiet,
En dan is al u eer en goeden naem te niet.
„Wat is van grooten roem? wat van een eerlick leven,
„Wanneer men voor een guit wert tot de doot gedreven?
„Wat is van goede lof, wanneer men komt ten val?
„Als 't eynde niet en deugt, en deugt'er niet met al
Het vleeſch is al te ſwack, en laet u niet bedriegen,
Al zijt gy ſonder ſchult, de pijne doet u liegen
„Hoe menig eerlik man, hoe veel onſchuldig bloet,
„Verneemt men hier en daer, dat Lyden lyden doet
Gaet nu, ô ſlegt-hooft, gaet, kieſt voor een jonge vrouwe,
Voor lieffelik vermaek, ondank en ſwaren rouwe,
Kieſt droefheyt, voor genucht, kieſt haet, voor ſoete min,
En wee, voor herte-luſt; en ſchade voor gewin;
Kieſt, voor een teeren arm, en voor ſneeu-witte handen,
Te ſitten in den ſtock, te liggen in de banden,
Kieſt voor een bed van dons, voor dekens van damaſt,
Te ſitten op een rad, te hangen aen een baſt
Kieſt voor een ſoeten ſlaep, onmenſchelicke pijnen;
De prangen van de banck, in plaetſe van gordijnen?
Kieſt voor een ſoet gewoel, een jammerlick getreur;
Ach! tuſſchen dit en dat is al te grooten keur.
Ach! 't is een beter greep, een jonge vrou te lieven,
En my en uwe jeugt met eenen te gerieven,
Als wel te bluſſchen uyt, door enckel onverſtant,
Dat in u leyt en ſmoockt, en in my leyt en brant
Gy ſiet ſoo menig menſch, by-naeſt zijn ganſche leven,
Met een bepeechte planck door alle waters ſweven,
En wagen lijf en ziel, alleen om kleyn gewin,
Maer gy, indienje woudt, waert rijcke door de min
Nu ick u gun mijn bed, ſoo kont gy licht bedencken
Dat ick u alle dinck wil daer-en-boven ſchencken.
Soo haeſt gy maer en wenckt, of opent uwen mont,
Soo ſal het uwe zijn al wat gy wenſchen kont.
Onthout my deſe les Kan iemant eens geraken
Te jagen in het velt van dobbel lijne laken,
Het is'er med' gedaen: het Wilt, het tamme Wilt
Hangt ſijnen Jager aen, al wort'et ſchoon gevilt.
„Soo haeſt een echte vrou is buyten echt ontloken,
„De gelt-ſack heeft een gat, de ſpaer-pot is gebroken;
„Daer is in haren naem noch gout, noch ſchoon juweel,
„Of hare lieve pol en heeft het beſte deel:
„Wat wilt gy dat ik ſegh? Die iemant heeft gegeven
„De ſleutel van haer eer, die ſchenkt hem daer beneven
„Den ſleutel van de kas, daer ſy haer gelt in doet
„Gemeenſchap in het bed, gemeenſchap in het goet.
En hebt gy noyt gehoort dat goet by een te rapen,
Te werden tot een vorſt, alleen met by te ſlapen,
Is d'alderſoetſte winſt, en lieffelijckſte vont,
Die eenigh geeſtigh quant ſijn leven oyt beſtont?
Indien ghy maer en wout mijn ſoete luſt behagen,
Soo ſoud gy, voor een boey, een goude keten dragen;
Gy ſoud voortaen niet meer met dienen zijn gequelt,
Maer op een vryen voet noch heden zijn geſtelt
Gy kreegh al wat gy wout Ik ſoude ſchier of morgen
U in des Konings hof een goeden ſtaet beſorgen,
Al naer u eygen wenſch Gy ſiet het, dagh aen dagh,
Wat ik by mijnen man, hy by den Prins, vermagh

Ick ſelve, waer het noot, ging onſen Koning ſpreken,
Ick weet dat my aldaer geen gunſt en ſal ontbreken:
Dus, Joſeph, hebt gy luſt tot Vryheyt, Goet, en Eer;
Soo doet maer dat ick ſeg, en ſtracx zijt gy een heer.

JOSEPH.

HOe meint gy dan met kracht my tot de luſt te dringen?
Mevrou, gy zijt verdoolt, „Geen liefde laet haer dwingen;
Sy gaet maer daerſe wil Noyt heeft het goeden aert
„Dat met bedwongen ſin te ſamen is gepaert.
„Al drijft de bleeke vrees den menſch tot vreemde ſaken,
„Noch kanſe niet met al ontient de liefde maken.
„De liefde, vry van aert, en paſt op geen gebiet,
„De liefde, watje dreygt, en vreeſt de vreeſe niet.
Gy dient, met beter gront, uw ſaken aen te leggen;
Denk wat van ouden tijt het ſpreeckwoort plag te ſeggen:
„Al is de vryſter ſteeg, noch wertſe wel de bruyt.
„Maer wil de vryer niet, ſoo is de vrientſchap uyt.
„Geen man en wert verkragt Ten ging hem noyt ter degen
„Die iemant met gewelt tot liefde wou bewegen;
„Noyt joeg hy met vermaek, of hadde goede vang,
„Die honden op het wilt deed' lopen door bedwang.
Gy dreygt my (ſoo het ſchijnt) met veelderhande plagen,
Indien ick niet en wil uw quade luſt behagen;
Gy ſult my (ſoo gy ſegt) benemen naem en eer,
En maken my verdacht in 't oog van mijnen heer.
Noch dit beweegt mijn hert. Hoe! ſal ick dan betrachten
Dat my een menſch gebiedt? en onder dies verachten
Godts noyt volpreſen Wet? ſoo moeſt mijn deuſig hooft
Van herſens zijn ontbloot, van reden zijn berooft.
Sal ick een menſch ontſien? ſal Joſeph moeten vieren
Een wiſpeltuurigh wijf? het ſwakſte van de dieren?
Een wankelbaer geſtel? een haeſt gebroken vat?
Neen, dat is ongerijmt. Mijn Godt, verhoede dat.
Laet komen wat'er wil; laet alle ſpotters raſen,
Laet ſwarten achterklap met volle kaken blaſen
Haer doodelick vergif; laet kinders, man en wijf,
My ſpouwen op het hooft, en treden op het lijf.
Al word' ick van de ſmaet van alle kant beſprongen,
Gebeten van de nijt, geſteken van de tongen,
Al ſchiet de ſchimp haer dracht, de ſpijt haer bitter gal;
Des werelts ſchand of eer beweegt my niet met al.
„Die in ſijn eygen hert onnoſel wert bevonden,
„Trotſt, met de klare maen, het keffen van de honden,
„Onſchult vreeſt geen gevaer Een onbevlekt gemoet,
„Spot met de ſchamper nijt, ſchopt klappers met de voet,
„Vreeſt pijn noch wreede doot. Laet al des werelts beulen,
„My vallen op het lijf, en t'ſamen komen heulen
„Alleen tot mijn verderf. Heb ick een ſuyver hert,
„Ick blijve wel gemoet, oock midden in de ſmert.
Al word' ick uytgereckt, gegeeſſelt, opgehangen,
Gevilt, van een geſcheurt, met vreeſelicke tangen,
Gedroopt met vierig peck, gebraden, en gerooſt, (a)
Of op een radt geſet, ſie hier een vaſten trooſt,
Of Godt ſal al de pijn van mijnen halſe dryven,
Of Godt ſal in de pijn mijn ſwacke leden ſtyven,
En geven my de kracht, dat midden in 't gewoel
Ick (ſpijt der beulen hert) geen pyn met al en voel.
Indien dan yemant vraegt, Waerom dan lijt doch deſen?
Soo ick noch ſpreken kan, dit ſal mijn antwoort weſen:
Om dat hy liever hadd' te queelen in de pijn,
Als in onkuyſche vreugt ſijn leven lanck te zijn.
Maer ſoo mijn vroome daet noch eenmael wert geweten,
(Gelijck een eerlick ſtuck doch niet en wert vergeten)
Soo wenſch ick dat mijn heer my gund' een weynigh aerd,
Daer nu en dan een been mocht worden in vergaert
Van mijn verdorde rif. Noch wenſch ick daer beneven,
Dat ſeker kleyn gedicht zy op het graf geſchreven,

Hier onder leydt een knecht, die quam in ſwaren rouw,
Om dat hy had te lief ſijn Eer, ſijn Heer, ſijn Vrouw.

Daer is een ſeker Dier, bekleedt met ſchoone vellen,
Dat, ſoo het iemant gaet ter aerden nederſtellen,
En ſpreyter modder om, gelijck een ronden dijck,
Soo datter geenen wegh en zy als door het ſlijck,
Het dier ſal blijven ſtaen, jae liever liggen ſterven,
Als door den vuylen mis ſijn bont te ſien bederven.
Och of dit reyne dier, by eenig konſtig menſch, (b)
Waer op mijn graf gemaelt! dat waer mijn derde wenſch:
Dit ſtaet in my geſet, ick ſal den doot verkieſen
Eer dat mijn eerbaer lijf ſijn reynheyt ſal verlieſen.
Ick wil veel eer, ick wil in ſtucken zijn gereckt,
Als, door onkuys bejagh, mijn jeugt te ſien bevleckt.
Meynt iemant dat de vreugt van ſijne geyle nachten
Sal in ſoo droeven ſtaet vervullen ſijn gedachten,
En laven hem de ziel in 't midden van de ſtraf?
Hy dwaelt, gewis hy dwaelt, het loopter anders af.
't Is waer, een reyn gemoet dat ſonder ſchult moet lijden,
Voelt dickmael in verdriet een ſmakelick verblijden.
Maer die om ſlim bedryf vervalt in ſwaer gequel,
Voelt, boven alle pyn, de pyne van der hel.
Mijn geeſt op Godt gegront, die ſal my laten proeven
Het leven in de doot, dien wil ick niet bedroeven,
Niet wijſen van der hant, niet maken ongeruſt,
Noch om gedreygde ſtraf, noch om beloofde luſt.

SEPHYRA.

NU kan ick over u met volle mont getuygen,
Dat Joſeph liever heeft te breken, als te buygen:
Nu ſie ick met'er daet, en klaerder als den dagh,
Wat in een hooſdigh menſch een harde kop vermagh.
Wat meugje van den Geeſt ſoo wonder veel gewagen?
Zijn tochten in den menſch en zijn maer ſinne-vlagen,
Invallen van de maen, kaſteelen in de lucht,
Onweerdigh (na my dunckt) dat iemant daerom ſucht.
't Is ſuyſelingh van breyn, die met een mottigh weder
Ons deuſig hooft beſwaert, en ſijgt in haeſten neder
Wanneer een Ooſte-wint den droeven Hemel klaert;
Hierom beangſt te zijn is niet de pijne waert.

JOSEPH.

WAt roert gy van den Geeſt met onbeſchofte ſtreken?
Ik bidd' u, ſwygt'er van, of leert eerbiedig ſpreken.
Ten is geen vieſe ſin, geen gril, geen deuſich hooft,
Maer yet dat vleeſch en bloet in geenen deel gelooft.
„Geen wint en wert gevat in webben van de ſpinnen,
„Geen vreugde van den geeſt in vleeſchelicke ſinnen,
„Een uyl of vleder-muys zijn haters van het licht;
„Geen ſon en iſſer goet, als voor een goet geſicht.
De geeſt is ons een pant, by Godes hant gegeven,
Een trooſt, een heylig merck, in onſe ziel geſchreven;
De leyts-man onſer jeugt, het roer van ons gemoet,
Die onſe gangen ſtyſt, en voor den val behoedt.
De Geeſt is helle glans, waer door ons herten glimmen,
Een onbeſweke leer, waer mede dat wy klimmen
Tot onſen grooten Godt, waer mede dat wy gaen
Tot boven in de lucht, veel hooger als de maen.
Breng ſuyker, honig-raet, en wat heeft ſoete namen,
Breng ſang en ſnaren-ſpel, breng alle vreugt te ſamen,
„Een ſtraeltjen dat de Geeſt ontrent ons herten ſchiet,
„Maeckt al des werelts luſt, min, als een enckel niet.

SEPHYRA.

DAer is, na dat ick hoor, voor my niet uyt te rechten,
Of ick moet deſen geeſt eens heftig gaen bevechten;
Want wat ick breng ter baen, en wat ick op u win,
Dat ſteekt het nortſche dink u weder uyt den ſin.

(a) Wanneer ick ſlechts u hebbe, ſoo en vrage ick niet naer hemel ofte aerde, wanneer my oock lijf en ziele verſmachte, ſoo zijt gy doch Godt alle tijt mijnes herten trooſt, ende mijn deel. Pſalm. 73. 25.

(b) Waer de geeſt des Heeren is, daer is vryheyt. 2. Cor. 3. 17

Ick ben met vollen haet op desen Geest gebeten,
Ick moet van al sijn doen wat naerder reden weten,
Maer eerst, wat is het Vleesch *J. Des menschen eygen aert.*
S. Wat noemt gy dan den Geest? *J. Dat ons daer voor bewaert.*
S. Is Vleesch ons eygen aert? en wild gy dat versteken,
Wel aen, ick ben gesint hier naerder van te spreken.
Ick wil voor onsen aert de saeck eens nemen aen.
J. Dat heeft uw gladde tong voor desen al gedaen.
Al wat gy hebt geseyt, dat heb ick soo genomen,
Al waer het van het Vleesch in eygen daet gekomen?
Dies, als gy kennen wilt het Vleesch, en sijn beleyt,
En vraegt niet hier of daer, gy hebbet al geseyt
S. Nu weest gy dan de Geest, met al u swaere lasten,
En laet ons eens de saeck wat dieper ondertasten
Wat sluytet, dat gy segt, dat yder met sijn bloet,
En met sijn eygen vleesch geduerig stryden moet?
De vrede wert de mensch ten hoogsten aengepresen,
En daer men altijt kijft, hoe kan daer vrede wesen?
Daer staeg een vinnig hert is veerdig om te slaen,
Hoe kan daer eenig deel naer soete liefde staen?
„De liefde moet voor al van onsen geest beginnen,
„Daer leyt haer eerste gront Wie kan een ander minnen,
„Die bitter, als een gal, met opgesetten raet,
„Sijn eygen vleesch bevecht, sijn eygen leden haet?
Wie isser oyt geweest, wie isser noch te vinden,
Die, met soo engen bant, sijn lusten wist te binden?
Gelijck gy strenge Geest ons poogt te doen verstaen?
Neen, 't is maer raserny, ten kander soo niet gaen.
„Geseggelick te zijn, gevoegelick te wesen,
„Dat is een schoone deugt, van yder hoog gepresen,
„Dat is de rechte greep om t'huys, en over al,
„Waer dat men henen gaet, te wesen lief-getal.
„Een die met reden weet te nemen en te geven,
„Naer tijt en stont gebiet, die is bequaem te leven;
„Die weet den regten streck, en ver den besten voet,
„Hoe dat men metter eer by menschen woonen moet,
„Die naer des werelts loop sijn saken weet te voegen,
„Vint yders goede gunst, en eygen wel genoegen;
„Maer eeuwig over-dwers te liggen in de sack,
„Is voor een yder mensch een lastig ongemack.

JOSEPH.

DAer wett (gelijck gy segt) van vrede veel gelesen,
Maer eendracht met de sond', soud' dat de vrede wesen
Die Godt ons wyst en pryst? kan duysternis en licht,
Kan water ende vier te samen zijn verplicht?
„Kan yemant, wie hy zy, kan yemant raetsaem vinden,
„Sich met een dooden romp aen een te laten binden?
„Kan yemant fris en fray, vol levens en gesont,
„Gaen liggen hooft aen hooft, en voegen mont aen mont
„Met eenig stinckend' kreng, een lichaem sonder zielen,
„Vol ysselijcken stanck, daer uyt de maden krielen,
„Gelijck men, hier en daer, siet liggen op een rat?
„Die met de sonden heult, doet vuylder dinck als dat.
Sal yemant in sijn huys een vuyle boef gehengen,
Die sijn beminde vrou tracht om haer eer te brengen?
Sal d'Overheit een guyt, geneigt tot moort en brant,
Met vreden laten gaen, en dulden in het lant?
Sal yemant in sijn kleet het broetsel van de slangen,
Vol doodelick vergif, al soetjens laten hangen,
En gaen soo druypen heen? neen, neen, het echte wyf
Staet met een lichte-koy geduerig in gekyf,
„Geseggelick te zijn, en laet u niet bedriegen,
„En is niet ons vernuft in slaep te laten wiegen,
„Nae dat een yeder wil, en is niet onsen sin,
„Van alderley beslag, te laten nemen in
„'t Is sacht te zijn van aert, de reden plaets te geven,
„Te stellen Godes wet tot richt-snoer van het leven,
„En soo gy desen weg gesint zyt in te gaen,
Spreek maer een enckel woort, ons twisten heeft gedaen.
Een aep omhelst sijn jonck, dat al sijn leden kraken,
Soo dat het steeckt de moort, zijn dat niet moye saken?
De moeder langt een mes, en geeft het aen haer kint,
Dat quetst het totter doot, is dat niet fray gemint?
Een yeder (soo gy weet) doet sijnen wyngaert snoeyen,
En laet het gulsigh hout niet al te weeligh groeyen,
Dat valt ons vreemt in 't oog, maer wie en wetet niet,
Dat wat de snoeyer doet, om beters wil geschiedt?
Wy sien den Medecijn met gloeyend' ysers branden
Den desen aen het been, den geenen aen de handen,
En evenwel nochtans is alle man bekent,
Dat, van het gansch beleyt, genesen is het ent.
De plaester, wiens gebruyck is tegen het vervuylen,
Smert, alsse wort geleyt op zeer en etter-buylen,
Maer soo die wort gebruykt ontrent de gave huyt,
Men wort niet eens gewaer het byten van het kruyt
Gy roept, uw woort is hard, 'k en kan het niet verteeren;
't Gebrek is in uw selfs, gy zijt vol boose sweeren,
„De salve van den Geest, die u de pijn aendoet,
„Waer u een herten-lust, had gy een gaef gemoet.

SEPHYRA.

HOe deerlick is de stant, van die een strijdig woelen,
Van innerlick gevecht gestaegh in haer gevoelen!
Hoe deerlick is de mensch, die eeuwigh zijn verstant
Vint overhoop gestelt, en tegen een gekant?
Gy geeft, gestrenge Geest, ons groote stof om klagen,
Gy legt ons packen op, die niet en zijn te dragen,
Gy dringt en dwingt de mensch te vliegen na de lucht,
En siet de sware klomp leyt in het stof en sucht.
„Een Rijck hoe rijck en groot, moet seekerlijck vervallen,
„Als borgerlijcke krijgh sit binnen op de wallen;
„Geen steden zijnder vast, geen huysgesin bestaet,
Daer borgerlijcke twist geduerig omme-gaet.
Hoe sal dit kleyn begrijp, ons boesem, ons gemoeden,
Ons hert een tanger lidt, van binnen konnen voeden
Een onderling gevecht, een innerlick ellend',
Een tweedragt sonder rust, een oorlog sonder end'?
„Eylaes! wat is de mensch? een wint, een roock, een wasem,
„Een schaduw sonder lijf, een dau, een mist, een asem,
„Een damp, een schrale lugt, een teer, een nietig vat,
„Een broosen aerden pot, een, ick en weet niet wat.
Gewis, indien gy wilt dit krancke maeksel dwingen
Met soo benauden praem, het moet aen stucken springen
Al watter is ontrent, en bersten met getier,
Gelijck het aertrijck scheurt, van opgedreven vier
Wat wil men dat de mensch sijn herte sal verkrachten?
Bestrijden sijn gemoet, bevechten sijn gedachten?
Slaen met sijn eygen geest, en voeren alle tijt
In desen kleynen romp een innerlijcken strijt?
„Al wat men menschen noemt, is van een vrou gekomen,
„Die door een vleyers tong soo haest was ingenomen,
„Die door een schoone vrucht soo lichte was bekoort;
„Wy sijn van vrouwen aert, wy vallen door een woort.
Al wat van katten komt dat is gesint te muysen,
Wie kan sijn eygen hert, sijn wesen doen verhuysen?
Wie kan sijn eerste gront, sijn oorspronck, sijn begin,
Verjagen uyt haer plaets, en setten uyt den sin?
Wy sijn van weecke stof, in geyle lust gewonnen,
Gemolcken als de melck, als kaes byeen geronnen,
Gedragen in den buyck, door sogh, en pap gevoedt:
Met sang in slaep gewiegt; in 't korte, vleesch en bloet.
Wat wil dit kranck gestel sijn leden dus beklemmen,
En met soo nauwen dwanck sijn domme sinnen temmen,
„Zijns willens meester zijn is al te grooten wensch:
„Om lust te wederstaen, niet swacker als de mensch.

JOSEPH.

VErbloemt my, soo gy wilt, uw lust met schyn van reden,
Ick salder evenwel, ick salder tegen treden:
En schoon gy brengt ter baen uw krachten in 't geheel,
Noch sal ick regel-recht staen in het tegen-deel

„Ge-

„Geluckig is de ziel, die door een hevig ftrijden,
„Het doodelick vergif der fonde weet te mijden;
„Geluckig is de ziel, die door geflagen twift,
„Den uytgelaten brant van hare tochten flift
„Daer is een goede ftrijt, daer is een heylig kijven,
„Daer is een reyne haet, daer is een heylfaem drijven;
„En wederom daer is vreê, liefde, ftilte, vreugt,
„Die onfen geeft bedroeft, en niet met al en deugt.
„'t Is geen verdorven aert, dat ons verdorventheden
„Ons wroegen aen de borft, en dringen op de leden:
„'t Gevoelen van het quaet komt uyt een goeden gront,
„Dat wy ons fonden fien, en komt niet van de fond.
Al dunkt het uw foo vreemt, al quetft het uw gedachten,
„Ick fegge dat de menfch fijn leden moet verkrachten,
„Ick fegge dat de menfch van fich verfcheyden moet,
„Al wat de ziele quetft of eenig hinder doet.
„Ick fegge dat de menfch fijn aengenaemfte fonden,
„Sijn foetfte troetel-kint, hoe feer aen hem gebonden,
„Sijn alderliefste vreugt, fijn luft, en eygen fin
„Moet fetten uytter hert, of heftig binden in.
„Ick fegge dat de menfch fijn innerlickfte wefen,
„Sijn aengeboren aert, hoe feer by hem geprefen,
Hoe vaft aen hem gehecht, hoe diep in hem geplant,
„Moet ftellen in bedwanck, en leggen aen den bant.
„Al wat hy heeft gelieft, dat moet hy leeren haten,
„Al wat hem heeft behaegt, dat dient hy na te laten,
„Ach! foo het met my ging, als ick van herten wenfch,
„Ick vlugted' uyt my felfs, 'k en bleef niet meer een menfch.
„Wat hangen wy aen d'aerd', en lieven aertfche faken?
„Wat foecken wy in d'aerd' ons leven en vermaken?
„Wat is het aerts gemoet met aerde foo gepaft?
„Waerom is onfen aert foo in der aerden vaft?
„Al wie den Hemel foekt, moet met den hemel fpreken,
„Moet tot den hemel gaen, moet door den hemel breken,
„Moet naer den hemel fien Wat dienter veel gefeyt?
„Ten is geen effen baen die tot den hemel leyt.
„Ick weet des menfchen hert is vol verkeerde ftreken; (a)
„Ons alderbefte daet heeft even haer gebreken,
„En niet-te-min nochtans kan yemant in den geeft
„Behouden vaften trooft, en blijven onbevreeft.
Daer is geen twijffel aen, de Vrede-vorft fal komen,
Ick heb al over lang van fijnen dag vernomen,
En in den geeft gefien; ick heb in mijn gemoet
Den Soon alreets omhelft, gekuffet, en gegroet:
Ick heb al over lang, ick heb gefien van verre,
Een licht, een wonder licht, een ongewoone fterre,
Een ftrael van hellen glans, voor Zebulon bereyt,
Een fackel voor het volck dat in het duyfter leyt.
Wat heeft den hemel voor! wat fal ons weder-varen!
Een Maget is bevrucht, en fal een Sone baren,
Een kint, een wonder kint, wort Ifrael gejont,
Wiens naem is eeuwig Godt, Vorft van het nieu verbont.
Hy was vol fwaren druck, van alle man vertreden,
Onweert, veracht, onteert, verwont in al de leden,
Hy loedt op fijnen hals, met een bewogen hert,
De fmaet van onfe fchand', de pijn van onfe fmert.
Hy was van Godt geplaegt met veelerhande wonden,
Hy droeg op hem alleen de ftraf van al de fonden,
Door fijn geleden fmert, en diep-gevoorde ftraem,
Zijn wy den grammen Godt geworden aengenaem.
Wy fweefden hier en daer door onbekende dalen,
Gelijck de fchapen doen, die fonder herder dwalen;
Maer hy, door fijnen geeft, en Goddelick beleyt,
Heeft ons van nu af aen een beter weg bereyt.
Hy heeft, gelijck een lam ter flagt-banck weg-gedreven,
Of als 't onnofel fchaep den fcheerder opgegeven,

(a) Alle defe zijn in den geloove geftorven, ende en hebben de belofte niet ontfangen, maer fy hebbenfe van verre gefien, ende gelooft, ende gegroet Hebr. 11. 3. Johan 8. vers 16. Pfalm 2 vers. 6 Efai 9. vers 1. 9 De komfte van den Meffias is door de Propheten des ouden Teftaments byna met alle omftandigheden voorfeyt geweeft. Zijn ontfangeniffe, Efai. 7. 14 fijn geboorte, Efai. 9. 6 fijn lijden, Efai 13. fijn doot, Efai 11. 2. fijn opftandinge, ende fijn eeuwigh rijck, Efai. 61.

Gefwegen als hy leet, geleden met gedult,
En met een ftillen mont gedragen onfe fchult:
Hy is om onfent wil voor het gericht gekomen,
Om onfent wil van hier in angften weg genomen,
Hy was van alle kant om onfent wil verdruckt,
Ten leften uyt het lant des levens weg geruckt
Maer als fijn weerde bloet tot foen fal zijn gegeven,
Dan fal hy zaet fien, dat door hem fal eeuwig leven,
Want nademael fijn ziel droeg fmart en groote pijn,
Soo fal des Heeren wil in hem volkomen zijn.
Wel aen dan, fwak gemoet, hoe ligt gy dus gebonden (b)
Aen uw verdorven aert, en aengeboren fonden?
Gy zijt uyt vuylen luft gewonnen, ick bekent,
Maer Godt heeft defe quael van uwe ziel gewent,
Hy geeft ons fijnen geeft, die ons leert over winnen
Den onbefuyfden wil van ons verdwaelde finnen,
Hy reynigt ons gemoet, en ftijft ons fwacke ziel,
Die anders yder reys in fonden neder-viel.

S E P H Y R A.

NU werd ick uit mijn fin Kan u dan niet bewegen?
Ift noch al even na, en noch al niet ter degen?
Ift altijt van bedwang, en eeuwig van verdriet?
Wy hebben al genoeg, 't is al het oude liet.
Al watje denkt en fpreeckt, zijn toomen, boeyen, zelen,
Neus-prangen, ziel-bedwang, muyl-banden en gareelen,
Al watje roept en krijt, is bint, hou-in, betemt, (ftremt,
Dwingt, overheert, betoomt, drukt-neder, ftuyt en
Strijt, pluck-haert, vecht, en flaet. Wat onbefchofter ftreken,
(ken?
Waer hoorden oyt een menfch foo wreeden aert van fpre-
Gy dringt ons (foo het fchijnt) de boeyen aen het been,
En wat'er van u komt, dat treft gelijck een fteen.
Naufiender, Knorrepot, Gryfpens, Genugtverdryver,
Hartknager, Tranevrient, fwaerhoofdig Hayreklyver,
Muytmaker, Warregeeft, Breekfpel, Verdrietsgefant,
Zielpynder, Bulleman, Rufthater, Dwingelant;
'k En kan, 'k en wil, 'k en fal, wat moogt gy liggen rafen,
En breeken ons den kop met uwe viefevafen;
'k En kan, 'k en wil, 'k en fal, wat datje doet of laet,
Staen onder u gebiedt, of hooren uwen raet.
De jeugt begeert haer regt: wie kan het haer beletten?
Voorwaer gy zyt te kranck u tegen haer te fetten,
„Die met te nauwen dwank die foete jonkheit dwingt
„Maeckt dat haer vrye geeft uyt alle banden fpringt.
J. Nadien het u belieft, met afgerichte ftreken,
Als voor het dertel vleefch tot mijnen geeft te fpreken,
Soo laet my weder toe, behoudens uw ontfag,
Dat ick, als in den Geeft, u antwoort geven mag.
S Neen Jofeph, dit geral en is maer tijt verloren,
Ick fweere by mijn ziel, en feg u van te voren,
Indien gy mijn verfoeck nu geen gehoor en geeft,
Gy meugt, gewis gy meugt, wel grouwen datje leeft.
Onthout dit lefte woort. Maer wie fal oyt gelooven
Dat Jofeph fijnen ftaet van welvaert fal berooven,
Om ick en weet niet wat? neen, ken ick fijnen aert,
Hy fal my beter doen, indien hy fich bedaert.
Gy wert, mijn foete vrient, door all' omftandigheden,
Tot vreught en heyl genoot, getogen en gebeden,
Vermag ick yet op u, ick bidde, neem het waer,
Neem uw geluck ter hant, en hoedt u voor gevaer.
Daer menig edelman, de bloem van defe landen,
Sich wenfchte, voor altijt, te mogen aen verpanden,
Te houden voor fijn deel, te kiefen voor fijn vrou,
En eenen foeten nacht te koopen met de trou;
Dat Potiphar met pyn, met bangigheyt van finnen,
Met vreefe, met gevaer, met vierighck te minnen,
Met gansche dagen langh ontrent mijn huys te gaen,
Met dickwils al den nacht voor mijne deur te ftaen,
Met kommer, met ootmoet, met fmaetheyt te verdragen,
Met forge, met verdriet, met veelderhande lagen,

(b) Door de komfte Chrifti hebben alle geloovige beloften van Vergevinge der fonden, Verlichtinge des verftants, vernieuwinge van wille. Actor. 5. 31.

Ten langen lesten kreeg, ja kreegh ter nauwer noot;
Dat (segh ick) komt u selfs gevallen in den schoot,
Dat hijgt naer uwe gunst, met innerlijck verlangen,
Dat speelt ontrent u net, en wenscht te zijn gevangen,
Dat hanght u om den hals, en opent u de baen,
Die al de hoofsche jeugt wel hadde willen gaen,
Dat bid om u behulp, dat komt tot u gevloden,
Dat kleeft u aen het lijf, en wort u aengeboden,
Niet om te zijn uw vrou, maer om te zijn uw lief,
Niet tot een praem van trou, maer slechts tot u gerief.
Gy moest wel zijn een block van alle vreugt versteken,
Hartneckigh, onbeleeft, van heusheyt afgeweken,
Van mensheyt afgekeert, gy moest wel zijn een Jan,
Onweerdigh om den naem te dragen van een man;
Gy moest ja zijn een kluts, een sul, een koelen troever,
Onaerdigh als de zee, en doof gelijck een oever,
En kout gelijck een vis, en bitter als de vloet:
Gy moest ja zijn een deyn, een ongesouten bloet,
Indien gy, houte-klaes, soo soeten brock vermuyldet,
En vloot wanneer ick roep, en stont alleen en pruyldet,
Wanneer mijn viergh hert u sijne smerten klaegt;
Neen dat en mag niet zijn, de kansse dient gewaegt.
Wien soud' een soete lach niet innerlijck bekoren?
Wien soud' een geestig oog niet door het herte boren?
Niet drucken in het merg? wien soud' een jonge blom
Niet rucken van den wegh, en dryven om en om?
Wie soud' een boertig jock, een soet en geestig mallen
Niet met den eersten stoot in liefde doen vervallen?
Wie sal, wanneer ick spreeck: Gy zyt het die ick meen,
Wie sal, met stuer gelaet, voor antwoort seggen, Neen?
Wie sal een teeren arm, daer in hy leyt gevangen,
En die, gelijck een klis, blijft om en aen hem hangen,
Onweerdigh rucken af? wie salder van hem slaen
Een jonck bevalligh Dier, dat hem komt bidden aen?
Waertoe dit lang verhael? 't is lang genoeg gesproken,
't Is lang genoeg het hooft met dit en dat gebroken;
t'Sa Joseph, voor besluyt, ick ga nu wat ter sy,
Maer sal van stonden aen u weder komen by;
Bedenckt u onder dies, en speelt niet meer den vysen,
Gy kont nu, soo gy wilt, uw eygen vonnis wysen,
Uw eygen rechter zijn, ghy hebt in uwen schoot
Uw welvaert en bederf, uw leven en de doot.

JOSEPH.

NU gelt'et u, mijn ziel, nu gaet het aen uw leven,
Gy siet met wat een kracht het wijf wert aengedreven
Tot dolle raserny, gy siet aen haer gelaet
En vreeselijck gebaer hoe dat uw sake staet,
Sy doet al wat se kan, sy proeft met alle krachten,
Met allerley gewelt, te swacken uw gedachten,
Te krenken uwen Geest, dies brengtse voor den dagh
Al wat'er eenigsins haer sake styven magh.
Dan soecktse my den lust met bidden in te prenten,
Dan komtse my aen boort met felle dreigementen,
Dan weder met gesmeeck, dan weder met gewelt,
Wie soud' in dit geval niet werden neergevelt?
Met wat een schoonen glans, met wat een schyn van reden,
Met wat een slim beleyt wort eerbaerheyt bestreden?
De weg is glibberglat: Een die niet vast en stont,
Sou licht, in dit geval, vervallen tot den gront
Hoe wert mijn wanckel hert gedurig omgedreven!
Hoe wert het neergedouwt, en weder opgeheven!
Het draegt, eylaes! het draegt, meer als het dragen kan.
Het suysebolt en swiert, gelijck een droncken man.
Mijn Eva pooght my staegh haer appel aen te prysen,
En komt my schier gestaeg, als met den vinger, wysen
Nu haren schoonen glans, en dan haer soeten smaeck,
Maer siet! het is de doot, soo ick de vrucht genaeckt,
Het sal, indien ick eet, ick weet, het sal my rouwen,
Noch soeckt mijn dertel vleesch, 'k en weet niet wat te brouwen;
Nu loopt de snoepster heen, en loert op haren lust,
Maer let, ô waerde Geest! dat gy haer vlammen blust.

Maer niet als Adam deed', die ging het wyf gelooven
Meer als den grooten Godt, en liet zijn ziel berooven,
Om ick en weet niet wat, van haren hoogsten wensch
Oneyndelicke Godt, hoe wankel is de mensch!
De werelt, is de zee; de winden, onse seylen;
Het schip ons dertel vleesch; ons sinnen, zijn de zeylen;
Dus varen wy daer heen, en als wy zijn in noot,
Dan is'er aen het boort noch ancker, noch piloot.
Wanneer een kranck gemoet wijckt voor de felle baren,
Dan komt de snelle vloet noch hooger opgevaren,
Wanneer men stilte soeckt, dan ryst'er meer getier,
En dat ons troosten soud' is oly in het vyer.
Wanneer ick mijnen dorst een weynig meyn te koelen,
Dan komt'er meerder brant in mijn gewrigten woelen;
Mijn smakeloose mont vint meer als honig-soet,
Dat niet als enckel gal en smaeckt aen mijn gemoet.
Ick ben nu recht gestelt, gelijck de lieden plegen,
Die, t'wijlen sy te bed, vol droomen, zijn gelegen,
De nacht-meer overvalt, en (soo het schijnt) verrast, (a)
Hun dunckt dat haer de borst met rotsen is belast.
Sy suchten in den slaep, sy sweeten ende hygen,
Om dit geweldigh pack van haren hals te krijgen,
Sy roepen sonder stem, en woelen in de pijn,
Maer, na een langen strijt, sy blijven datse zijn.
Ick ben gelijck een mensch, die, door de woeste baren,
Komt, met een snelle wint, in haesten afgevaren,
En schoon hy tegen 't schip sijn rasse gangen roert,
Wort echter met de stroom te zee-waert in gevoert.
Ick ben nu recht gestelt, gelijck mijn Vaders Moeder, (b)
Doe sy mijn Vader droeg, en Esau sijnen broeder,
En door een tegen-aert van dit oneenig paer,
Werd', als een groot gewoel, in haren buyck gewaer.
Ach wat een vreemden krijg! wat voor een seldsaem woelen
Ruyst door mijn gansch vernuft! ick spreke van gevoelen.
Ach wonderbaer gevegt! daer twee van eender dragt
Staen tegens een gekant uyt al haer gansche magt.
Ach vreeselick geval! ick hebbe my te wachten
Niet voor een vremt gewelt, maer voor mijn eygen krachten,
Mijn boesem is het perk, mijn hert een open velt,
Daer twee, gereet te slaen, in wapens zijn gestelt.
De Wet (c) leert mijn gemoet dit sondig wesen haten,
Mijn lust wil evenwel de sonde niet verlaten.
Ick wensche met den Geest den rechten weg te gaen,
Maer siet! 't aelweerdig Vlees wil na de slimme baen.
Ick ben gesont, en sieck; genesen, en verloren,
Ick leev', en ick ben doot; ick sterv', en werd' geboren;
Nu ben ick weder kloeck, dan wederom verflout,
Nu blooder als een das, dan weder machtig stout.
Ick lach', en ben bedroeft; ick brand', en ick vervriese;
Ick stae, en val daer heen; ick win, en ick verliese;
Ick hake naer geneucht, gedreven van de jeugt,
In tranen evenwel leyt my de meeste vreucht.
Wie heeft sijn leven oyt soo vreemden stuck gelesen?
Mijn sieckte wort, eylaes! door sieck te zijn genesen,
Door kranck te zijn geheelt; ick werde jae gesont,
Niet door een soet onthael, maer door een versche wond.
Ick drijv', en werd' gejaegt; ick stoot, en wert geslagen;
Mijn weerdste deel van al en kan my niet behagen;
Ick ben mijn eyge slaef, ick diene mijnen knecht,
En die my naest bestaet, is die my meest bevecht,
Die treckt my hier en daer, die ruckt my op en neder,
Die drijft my hoog en laeg, die sleurt my gins en weder;

(a) De nacht-merry is een sieckte, spruytende uyt de verstoptheydt van de achterste deelen der hersenen, waer door het schijnt dat men onder eenigh groot gewichte smoort, ofte geworght wort

(b) Beschrijvinge van den Tweevoudigen mensche, dat is, van de strijdige genegentheden van Vleesch en Geest, in de ziele woelende, van de welcke Paulus Rom. 7. vers 14. spreeckt

(c) Niet de Wet Moisis (welcke Moses eerst 65 jaren na Josephs doodt is geboren, invoegen dat de wet op den bergh Sinai eerst is gegeven na dat de kinderen Israels 430. jaer vreemdelingen waren geweest in Egypten, Exod. 12. Gal. 3. welcken tijdt gerekent moet worden niet van dat Abraham is gaen woonen in Egypten, maer van dat hy eerstelijck vertrok van Haran, bewijst Carion in sijn tijdtrekeningh lib. 2.) maer de oorspronckelijcke Wet op de insettinge des houwelijcks by Gode verkondigt Gen. 2. 24.

Die brengt my daer ick was, en prijst my weder aen,
Al wat ick rechts te voor had uyt den sin gedaen.
Wat baet my slot of deur? mijn vyant is van binnen,
En dat my meest ontstelt, woont in mijn eyge sinnen;
Al werd' ick nu en dan verheven van der aerdt,
Dat my den loop belet sit op mijn eygen paert.
Nu ben ick wat verquickt, dan wederom beswecken;
Nu ben ick voorts gegaen, dan achterwaerts geweken;
Nu voel ick soet vermaeck, dan weder suer gequel;
Nu klim ick in de lucht, dan dael ick in de hel;
Nu ben ick als een prins, straex weder niet met allen;
Nu stae ick als een rots, dan ligg' ick neergevallen;
Nu Jae, dan weder Neen; nu woest, dan weder stil:
Mijn hert is ebb' en vloet; 'ken weet niet wat ik wil.
Wat dienter meer gesæyt? mijn boesem kan niet vaten
Mijn grondeloos gepeys, 'ken weet niet waer te laten
De tochten van de lust. Al wat het ooge siet,
En wat het vleesch begeert, en wil de Reden niet.
Wat ben'ik voor een dinck! hoe swaer om af te malen!
Watspook woont in mijn ziel! wie kan het regt verhalen?
Half quaet, half goet, half dwaes, half vroet, half
mensch, half beest,
Half kloeck, half kranck, half recht, half manck, half
vleesch, half Geest,
Wat raet in dit gevaer? ick wil gaen neder-knielen
Voor mijnen groten Godt, en hem van ganscher zielen
Gaen roepen my ter hulp; Hy is, die in den strijt
Ons geeft een mannen hert, en voor den val bevrijt.
Hy is die kracht verleent, en stijft ons swacke leden,
Wanneer wy tot hem gaen met smeeken en gebeden,
„Geen sonde komter oyt soo hart gedrongen aen,
„Is Godt ons toeverlaet, haer prickel sal vergaen.
Wel aen, 't is meer als tijt tot Gode sich te geven,
Ten eynde my den geest niet werde wech gedreven.
Wel aen, mijn Godt, mijn heyl, mijn trooster in de noot
Geeft dat ick mag bestaen in desen harden stoot. (a)
Geef dat ick gansch het rot van dese slimme tochten,
Waer door mijn swacke ziel wert deerlik aengevogten,
Met kracht mag drijven uyt, en treden mette voet,
En uw mag dragen op een onbesmet gemoet.
Ik ben, eylaes! ik ben gansch deerlik weg gesonken (b)
In kuylen vol gevaer, ick legge schier verdroncken
In ongesonden stanck van 't grondeloose slijck:
Indien gy niet en helpt, gewis ick ben een lijck.
Wat isset van den mensch? sijn alderbeste gronden
Zijn als een dreckig kleet, bevlekt met vuyle sonden;
Sijn deugt en hoogste tucht, is maer een dorre blat,
Eylaes! wat is de mensch meer als een aerden vat?
Sijn sinnen, en met een de loop van al sijn leven
Wert door her sondig vlees, als met de wint gedreven
In 't grondelose meyr van 's werelts woeste baen,
Wel op, en stae ons by, of, Heere, wy vergaen,
Mijn voeten zijn gestelt op glibber-gladde paden,
Ik ben van alle kant bevogten van den quaden,
Mijn lust gaet buyten spoor, mijn jonkheyt speelt de beest
Kom dael op ons, ô Godt, met uwen reynen geest;
Kom dael op mijn gemoet, ik wachte met verlangen,
Kom stijf mijn kranke leên, kom stut mijn swacke gangen,
Kom regt ons weder op, en hoet ons Heer, voor schant,
Breng heyl aen mijn gemoet, en kragt aen mijn verstant.
Laet druppen uwe leer, gelijck een soeten regen,
Laet vloeyen, als een dauw, uw Goddelijcken segen
Op ons benauden geest, bevochtigh ons gemoet,
Verquick ons dorre ziel, door uwen milden vloet.
Gy hebt my goede Godt, soo menigmael voor desen
De wonderlijcke kracht van uwe gunst bewesen,
Dies wil ick eeuwig zijn, en blyven uwen knecht,
O! laet mijn swack gemoet bestaen in dit gevecht.
Zy doch soo soet en goet om ons te leeren strijden,
Als 't vlees is boos en broos, om naer de lust te glyden:
Zy doch soo seer geneygt, om ons te houden staen,
Als ons de quade tocht ter neder poogt te slaen,

'k En bid om geen gewin van steden of lantsdouwen,
'k En poog geen hoog paleys tot aen de lugt te bouwen,
'k En eysch geen grooten naem, geen gelt, geen hogen
Om over al te zijn getroetelt achter straet (staet,
Ick wensch een eenig dink, en dat uyt ganscher sinnen,
Ick wensch mijn eygen hert te mogen overwinnen,
Maek my tot mijnen slaef, maek my mijn eygen mensch,
Geef my tot mijnen buyt; dat is mijn hoogste wensch.
Nu recht u op mijn ziel; Godt neygt tot uwe klachten
Sijn goedertieren oor: Ik voele meerder krachten,
Ik voel een soete dauw', ik voel een seldsaem werk,
In droefheyt werd ik bly, in krankheit ben ik sterk.
Wel op dan, mijn gemoet, neem waer den rijken segen
Die op u nederdaelt, gaet uwen Heylant tegen,
Recht op uw slappe knien: Godt spreekt tot uwen sin,
Godt klopt aen uw gemoet; wel op, en laet hem in.
Wat blijft de vuyle lust noch in uw herssens malen?
Ick voel een ander vyer op mijn gewrichten dalen,
Ik voel een nieuwen geest, een meer als menschen kragt,
Die, tot mijn onderstant, van boven wert gewragt
Gelijck de nieuwe most, (die, eer hy is verlaten,
Leyt, met een groot gewelt, en worstelt in de vaten,
Nu over hoop gevoert, dan weder neer geperst,
Tot, na een langh gewoel, het ox-hooft open berst)
Komt, met een snel gedruys, nu los en onbedwongen,
Gebortel uyt het vat, en in de lucht gesprongen,
Soo dat des Kuypers gast kan hooren aen de klanck,
Dat nu het edel nat is buyten sijn bedwanck.
Soo gaet het met den Geest: nu leit hy schier verdwenen,
Dan grijpt hy weder moet, nu valt hy plat daer benen,
Dan rijst hy weder op, tot dat hy met gewelt,
Door Godes hant gestijft, ten lesten houdt het velt,
Ten lesten baert sijn kracht, en, hooger als de bergen,
Gaet, als een dapper helt, de gansche werelt tergen,
Grijpt, met een stout gemoet, sijn tochten by de kop,
Stoot dertelheyt daer heen, en sitter boven op.
Wat rest'er nu te doen? sal dit mijn hert bewegen,
Dat haer Mevrouw vertoont soo seer tot my genegen?
Sal haer uytsinnigh vyer my dryven tot de min,
Of sal het zijn een toom om my te binden in?
Wat is'er vuylder dinck, als dat een wijf gaet veylen
Haer schoot, haer eygen vlees? en komt met volle seilen
Van uytgelaten drift op yemant dringen aen,
Haer eygen koppelers', haer eygen roffiaen?
Wat monster is een wijf, die, als de kriele teven,
Door schaemteloosen brant daer henen wert gedreven,
En ranst de mannen aen, en eyscht met stout gebaer,
Dat, of sy 't al begeert, noch best geswegen waer?
Wat heb ik menig woort van aenstoot moeten dragen?
'k En ben schier nimmermeer van 't geyle wijf ontslagen,
Want met dat hare man sijn hooft maer eens en went,
Godt geve waer ik ben, sy vint haer daer ontrent;
Sy komt en maekt een praet, en vol van hoeretreken,
Lonckt met een brandend oogh, haer wesen schijnt te
spreken,
Sy sugt en siet my aen; sy komt my in 't gemoet,
Sy grijpt, en kust mijn hant, wat weet ik watse doet?
Fy onbeschaemden aert! fy eervergeten rancken!
Die niet als in een kot van vuyl bordeelen wancken;
Waer voor een onverlaet, hoe rau en ongeschikt,
Van ganscher kelen walgt, van ganscher herten schrikt.
Die aen de kriele jeugt haer hittigh dorsten laven,
Doen winste met haer lijf, en nemen gelt en gaven,
Maer dit oneerlijk wijf, vergekt 'k en weet nier hoe,
Biet my haer eygen lijf, en noch geschencken toe.
„Een ongebonde schroef, al heeft hy schoon behagen
„In maegden op te doen, en vrouwen na te jagen,
„Sal stremmen sijnen brant, indien een hitsig wijf
„Komt, met een stout gebaer, hem dringen op het lijf:
Sal dan een zedigh hert niet aller wegen haten
Een wijf, geheel geneyght haer eygen man te laten,
Een wijf, vol geylen brant, die met een kriele sin
Een slaef, haer eygen knegt, wil dwingen tot de min?
„Het beste vrou-cieraet noem ick een zedig wesen,
„Een neer-geslagen oog, daer schaemt is in te lesen,

(a) Biddet (seyt de Heere Christus) op dat gy in geen versoeckinge en komt Luc 2. 4. Matth. 26. 42. Marc. 14 38.
(b) Psalm 69. vers. 3.

„Een aenſicht, dat rontom door eerbaer root ontſteekt;
„Ook als een echte man van reyne liefde ſpreekt.
„Ach! 't is een vuyl bejagh naer ander luyden wyven
„Den uytgelaten tocht van ſijnen luſt te dryven,
„Fy! die een dertel hant ſlaet aen de reyne trou,
„En metſt een vreemden ſteen op ander luy gebou.
Ik tart u, dertel Vleeſch, wat ſoud gy, ſlim gebroetſel,
Mijn hert, door u bejagh, berooven van ſyn voedſel,
Mijn ziel van haer vermack, en alderſoetſte ruſt?
Neen; dier en is geen kans; uw vyer is uytgebluſt,
Uw prickel is verſtompt, uw banden afgeſleten,
Uw tochten weech gejaeght, uw jeukſel uytgebeten,
Uw vlam en is maer roock, uw kolen enkel as;
Ick ben een ander menſch, als ick te voren was.
Ravotſter, Tafel-vlieg, Nacht-lieffter, Buyk-goddinne,
Mont-ſpeelſter, Weelde-kint, Sluyp-ziele, Schende-minne,
Tucht-haerſter, Schote-bol, Korthielde, Glibber-voet,
Gek-ſcheerſter, Lichte-koy, Sleep-lenden, Labbe-ſoet,
Wat komt gy my aenboort, met uw vervaerlijk dreygen?
'k En paſſer niet meer op, 'k en ben niet meer u eygen.
Gy ſult na deſen tijd, 't zy datje wilt of niet,
Gy ſult van nu voortaen ſtaen onder mijn gebiedt.
Gy ſult uw ſnoode drift, en roeckeloose ſtreken,
Gy ſult uw dollen loop nalaten en verbreken,
Gy ſult, onſtuymigh wicht, gy ſult van nu voortaen
Geen kromme ſprongen doen, geen quade wegen gaen,
Ik ben voor mijnen Godt, met vaſt beraet, getreden,
Ik heb om ſijne gunſt uyt al mijn hert gebeden,
Ik heb met mijnen geeſt gemaeckt een nieu verbont
Niet meer te willen zijn een ſlave van de ſond'.
Ik heb, in grooten ernſt, een dieren eedt geſworen,
Dat my geen vuyle luſt voortaen en ſal bekoren,
Dat my geen kriele ſin, geen ander ſlim gebreck
Sal onder ſijn gebiedt doen buygen mijnen neck.
Ik ben met mijn geſicht, voor al mijn levens dagen,
Getreden in geſpreck, en vaſtelijk verdragen,
Dat mijn vermeten oog geen maegt of ſchoone vrou,
Met keteling van luſt, voortaen beloncken ſou.
Ik heb van mijn gehoor wel ſtrengelijk bedongen,
Niet meer te laten in 't geſmeek van gladde tongen,
Verleydſters van de jeugt: Ik heb mijn rechterhant
Met onbewogen tucht verſegelt en verpant.
Ik heb aen mijn gemoet wel hoogh en dier bevolen
Dat my dit weeligh hert niet meer en word' ontſtolen;
Ik heb mijn wilt gepeys met palen vaſt geſet;
Dat my geen dertel wijf ſal locken in het net
Ik heb van mijne ſtem een hoogen eedt genomen,
Dat geen lichtveerdig woort my uyt den mont ſal komen.
Ik poogh met alle kracht te houden in den toom
In 't waken mijn gepeys, in 't ſlapen mijnen droom.
Ik heb van alle kant mijn wapens aengetogen,
Om van het ſnoode vleeſch niet meer te zijn bedrogen,
Mijn ſchilt is vaſt geloof, mijn ſwaert des Heeren woort,
Mijn hellem Godes heyl, en dus ſoo gaen wy voort.
Al quame nu Mevrou met ſmeecken en gebeden,
En vulde mijn gehoor met al de ſoetſte reden,
Die oyt een hoeren tong haer leven heeft geleert,
Noch ſoud' ik van de luſt niet werden overheert.
Al quame nu Mevrou, en, moede van te vleyen,
Ging proeven mijnen Geeſt met jammerlik te ſchreyen,
Ging toonen hare kunſt met hygen en geſucht,
Noch bleef ik onbeweegt, of ſteldet op de vlucht.
Al quame nu Mevrou van ſtonden aen getreden,
En ſtelde voor mijn oogh haer lodderlijkſte leden,
Ontſloot haer teere borſt, en leyde voor my bloot
Al watt'er ſchuylen mach in haren geyle ſchoot;
Al bragtſe voor den dag veel gaven en geſchenken,
En wat een liſtigh wijf noch vorder kan bedenken,
Wanneer haer brandigh hert door luſten is verblint,
Noch ſloegh ik al haer doen en ſeggen in de wint.
Al vielſe my te voet, ick (ſonder yet te mijden)
Indien ick niet en kond' haer leden overſchrijden,
Sou trappen op haer lijf, en met een ſnellen tocht
My maken uyt de wegh, ten beſten dat ik mocht.
En of ſy met haer hant mijn kleet beſtont te vaten;
Om my te houden ſtaen, voorwaer ik ſoud' h[illegible]
En of ſy kreet van ſpijt, en maekte groot geluyt,
Als 't immers weſen moeſt, ik ſtreck ten huyſen uyt.

SEPHYRA.

Hier koom ik wederom, nu ſal ik haeſt bemerken
Of Joſeph is een menſch, of een van deſe ſerken
Gehouwen uyt een rots. nu ſal ik eens beſien
Of Joſeph ſijn geluk moetwillens ſal ontvlien.
Wel aen, volmaekte ziel, ſchoon boven alle ſchoone,
Mijns herten grootſte vreugt, mijn hoop, mijn hoogſte kroone, (ruſt,
Mijn heyl, mijn toeverlaet, mijn trooſt, mijn ſoetſte
Mijn liefde, mijn vermaek, mijn wenſch, mijn diepſte luſt;
O winkel van verſtant, ô geeſt in als bedreven,
O adem mijner ziel, ô voedſel van mijn leven,
O vonck van mijnen brant, ô ſleutel van mijn hert,
Die lang gebeden zijt, en noyt verbeden werſt,
Ik maen u op de gunſt van mijner hant ontſangen,
Op uw beleefden geeſt, op mijn bedroeft verlangen,
Op uw mee-weerdigh hert, op mijn ontſteken bloet,
Op uwen ſachten aert, op mijn ontſtelt gemoet,
Op uw begaefde ziel, van yder een gepreſen,
Op mijnen heeten brant, op uw bevalligh weſen,
Op mijn bedrukt gepeyns, op u vermaerde deugt,
Heb deerenis met my, en mijne groene jeugt,
Heb deerenis met my, en deſe teere wangen
Met tranen (ſoo gy ſiet) om uwent wil behangen,
Heb deerenis met my, en deſen droeven geeſt,
Die niet als u en lieft, en niet als u en vreeſt,
Heb deerenis, ik bid, met dit verdrietigh ſuchten,
En met den droeven ſtant van mijn ellendig duchten,
Heb deerenis, ô vrient, met een verliefde vrou,
Die buyten uwe gunſt geen ure leven wou,
Heb deerenis met my, 'k en kan 't niet langer herden,
Ik ſijge naer het graf, wat ſal 't van my gewerden?
Ik ſterve daer ik gae: heb deerenis met my,
En ſtelt mijn treurigh hert eens van ſijn qualen vry.
Gy ziet mijn droef gebaer, gy ſiet mijn tranen rollen,
Mijn oogen vol verdriets, mijn kaken opgeſwollen,
Mijn geeſt vol minne-brant, gy ſiet mijn herte ſlaen,
Hoe kont gy noch ſoo koel, ſoo ſtille blijven ſtaen?
Hoe kont gy, jonger helt, hoe kont gy noch gelaten,
Dit lijf, voor u gemaekt, te grijpen en te vaten,
Te drucken aen uw hert, te heelen mijn verdriet?
Maer wat ik klaeg, eylaes! ik ſie, 't en baet my niet;
Ik ſie, al wat ik doe, 't en kan u niet bewegen,
Gy ſtaet, gelijk een klip, in 't woeſte meyr gelegen,
Die niet een ſier en wijkt. O onbewoge rots,
Of ik al ſchoone ſpreek, gy blijft al even trots;
Gy blijft al die gy waert. Ik ſweer u by Oſiris, (a)
Ik ſweer u by de Kat, dat ons ſoo weerden dier is;
Ik ſweer u by den Bock, en by de Crocodijl,
En by den klaren ſtroom van onſen rijken Nijl,
By Iſis, Seraphis, en wat'er is geboden
Te vieren hier in 't lant; by al de grootſte Goden,
Ik ſweer u by mijn ziel, en mijn verliefden ſchoot,
Of heden zijt gy mijn, of heden zijt gy doot.
Het licht van deſen dagh dat moet, en ſal my geven,
Of 't eynde van mijn luſt, of 't eynde van uw leven,
Het gae my ſoo het wil, ik moet noch heden zijn
Of midden in de vreugt, of midden in de pijn,
Verſtae wat ik u ſegh, Gewis ik ſal my wreken,
Of 't ſal mijn liſtigh hert aen ſlim beleyt ontbreken.
Wat raes ik? 't is geen noot, ſou Joſeph ſeggen, Neen?
Hy wil maer eens beſien, of ik 't van herten meen.

(a) De Egyptenaers hebben van alle tijden overtolligh geweeſt in de ydelheydt van haren gemeynden Godsdienſt, ſoo datſe niet alleenlijck Oſirim, Iſim, Serapim, afgeſtorven menſchen, maer ook katten, Honden, Wolven, en Crocodillen, goddelijcke eere hebben aengedaen, invoegen, dat ſoo yemant eenige van deſe gedierten doodde, oock onwetende, hy dadelijck wiert omgebracht, gelijck t'anderen tijden een borger van Romen, een Kat by ongeluck gedoot hebbende, van de Gemeente is verſcheurt geweeſt; het welcke Diod. Siculus verhaelt ſelfs geſien te hebben.

Hy

Hy kropt zijn tochten in tot op het alderleften,
„De brant en wil voor eerst in 't jeugdig hout niet vesten,
„Maer als het groen gewas het vyer eens heeft gevat,
„Soo is'er aen den heert geen heeter brandt als dat.
Soo sal 't met Joseph gaen. Wel hebt gy voorgenomen
In d'alderhoogste trap mijn brandt te laten komen,
Soo is 't dan nu genoegh, 't is nu de diepste noot;
't Is nu de jongste slagh, 't is nu de leste stoot.
Al waert gy van een beest in 't wilde wout gespogen,
Al had gy wreede melk uyt Leeuw of Beyr gesogen,
Al waert gy van een Draek in rotsen opgevoedt,
Noch sou mijn deerlijk sien bewegen uw gemoet;
Wel aen dan, laet my doch iet van uw gunst verwerven,
Ik bid u. *J. Denktet niet.* S. Koom voeg u. *J. Liever ster-ven*
S. Nu Joseph! *J. Schaemje wat.* S. Aeh mocht ik. *J. Zijt gy mal?*
S Ey lieve. *J. Nader niet.* S. Omvang my. *J. Ik 'k en sal.*
S Gy sult nochtans niet gaen. *J. Wat sal u dan ontbreken?*
S Blijft noch een weynig staen, ik heb u wat te spreken.
J. 't Is al genoegh, Mevrou, daer is geen spreken aen.
S. Maer vrient, ik heb u vast, gy kont my niet ontgaen.
J. Is 't gek? S. Nu koom eens hier. *J. Gy sult mijn mantel scheuren.*
S. Koom herwaerts. *J. Niet also.* S. Ik sal u blijven sleuren
Tot dat gy my gelieft, het zy u lief of leet.
J Als't immer wesen moet, neem daer, en houd het kleet.
Ik gae ter deuren uyt. S Gewis het sal u rouwen,
Jor, Zepho, Thina, Gos, helpt dese booswigt houwen,
Koom helpt, 't is meer dan tijt, loopt als tot moort en brant,
Ik lijd' hier in mijn huys onlijdelijke schant
J. Wat onbeschaemder wijf! hoe wil dit speeltjen enden?
S. Help mans en maegden help, een slave wil my schenden,
Een onbeschofte guyt, van Hebron hier gebragt,
Die komt my ranssen aen, op dat hy my verkracht.
Loopt mans en maegden loopt, komt haest hier in getre-(den,
De boef is vol van brandt, ontbloot van alle reden.
J. Wat afgerichte list! ik hoore door het huys,
Ik hoor van alle kant gedommel en gedruys;
Een yder is verbaest, een yder komt geloopen.
Nu sal het listigh wijf veel leugen t'samen hoopen,
En doen een groot beklagh, om my te tijgen aen, (a)
Al wat haer vals bedrijf heeft tegen my bestaen.
Het kleet, dat ik terstont liet in haer handen blijven,
Sal haer doortrapt bedrog niet weynig konnen stijven,
Wat raet nu, lieve Godt? wat raet doch gaet my aen?
Waer loop ik, arrem mensch? wat dient'er nu gedaen?
„Hoe rolt het los geluk? hoe gaen des werelts saken?
„'t Is rook, 't is enkel wint al wat de menschen maken,
„Haer voorspoet, eer en staet, haer hoogst geachte goet.
„Gaet schielik op en neêr, gelijk als ebb' en vloet.
Ik was noch desen dagh in hoogen staet verheven,
Nu legg' ik in het stof, van boven neêr gedreven,
Nu lijd' ik sonder schult een schandelicken val,
Onseker wat voor ramp my overkomen sal.
Wat trek ik nu ter handt? sal ik, gelijk een hennen,
Gaen bidden om genaed, en mijne schult bekennen?
Neen, neen; heb ik de lust, tot heden, afgewendt,
Ik wil volstandigh zijn en blijven totten endt,
Hoe! gaen wy dan te hoof, om daer de loose trecken,
En al dit slim beleydt, mijn heer te gaen ontdecken?
Neen holla, niet alsoo! een huys gerust en stil
Dient in geen twist gestelt, om mijner rusten wil.
Wat staet'er dan te doen? sal ik my binnen geven,
En daer, voor yder een, al watter is bedreven,
Volmondigh storten uyt? Noch dat. 't Is ongeraên,
De seylen van de vrouw voor knechten uyt te slaen.
Wat dan? sal ick in haest gaen loopen uytten lande?.
Ick vluchten als een guyt! dat waer te groten schande.
't Is beter wat'er komt te lijden met gedult;
Die blijft, is vroom geacht; die vlucht, die geeft men schult.
Ook als een slaef bestaet van sijnen heer te loopen,
Die moet het met den rug of met den hals bekoopen; (b)
Of als 't ten besten gaet, hy raekt aen meul' of ploeg;
Al is hy sonder schult, de vlucht is schults genoeg.
Wat is dan ons besluyt? 't is tijt hier op te letten.
Ick sal niet eenen stap, niet eenen voet versetten,
Ick sal hier wachten af, al wat in dit geval
De goedertiere Godt my oversenden sal;
Ick heb op Godt betrouwt, in Godt heb ik begonnen,
Met Godt den strijt bestaen, door Godt de lust verwonnen,
Van Godt wacht ick het end. Wat pas ick op de smaet?
„Wie kan het qualijk gaen, die sich op Godt verlaet? (c)

HOe sal ick u, ô Heer, ten vollen konnen danken,
Die my hebt los gemaeckt van alle werelts ranken,
Mijn oogen van geschrey, mijn jonkheyt van den noot,
Mijn voeten van den val, mijn ziele van der doot;
U, Heer, zy lof en dank, uw naem wil ick belijden,
Gy hebt mijn swacken arm geweldig leeren strijden,
De vingers mijner handt ten krijge toegerust,
Gy zijt mijn hoogste wensch, mijn troost, mijns herten lust.
Ick wil van nu voortaen, ick wil mijn gansche leven
Aen Godes reyne wet geheelijck overgeven,
En zijn in mijn bedrijf ootmoedigh en oprecht.
Gy maer, ô reyne Geest, versterck uwen knecht.

(a) Kleyne Self-strijdt ofte strijdige overleggingge Josephs, wat hy hem te doen stont, na dat hy van sijn vrouwe ontvloden, en sijn kleet in hare handen gelaten hadde.

(b) Een weggeloopen slave, al en draegt hy niet mede, is evenwel een dief, want hy steelt sich selven.

(c) Wie is oyt te schande geworden, die op Godt gehoopt heeft? Syrach. 2.

OP JOSEPHS
ZELF-STRYD,
Dichtkundiglijk uitgebeeldt, door den
HEER
JACOB CATS.

HOe word een kuische ziel, door 't vuur van minnevlaegen
Bestreden! hoe bestookt door heimelijke laegen
Van 't snoode hoerdom, dat steeds blackt in geilen gloed!
Wat ziet men schicht op schicht op 't onbevlekt gemoed
Geschoten, om het in 't onkuische net te trekken.
De vroome Joseph kan ons hier ten voorbeeld strekken,
Wanneer hy dienstbaer was in 't huis van Potifar:
Hier blonk zijn zuivre deugt, gelijk een flonkerstar.
In 't midden van den nacht, als hy de felle vonken
Moest uitstaen van een wijf, dat, als van wellust dronken,
Hem dag op dag verzocht te lesschen haeren brand
Wat sterkte die door zulk een kracht niet werd vermant?
Een bloeijend jongeling, nu dienstbaer en gevangen,
Ziet hem van zijn Heerin, door looze toverzangen,
Steeds lokken tot de min, zoo vleijend voor de jeugt.
En staet gelijk een rotz, ja wraekt die helsche vreugt.
Geen schoonheit, geen gevlei, geen dartle hoerestreken,
Geen schaemteloos gebaer, geen geile minnetreken
Zijn magtig om den held, geharnast met de wet
Van 's hemels Opperheer, 't Besnedendom gezet
Ter levens richtsnoer, ooit te helpen aen het wanken.
Het hemelsvuur verteert de tintelende spranken
Van wulpsheit in zijn hert, en zet hem in de vlam
Van Godt, uit wien hy eerst zijn wezens oorsprongk nam
Hy, door die kracht gesterkt, kan moedigljk braveeren,
Den hardsten aenval, en de list betriomfeeren
Van alles wat ooit werd in Venus school bedacht.
Laet schoon het ritzig wijf hem vleijen met den nacht
En zwarte duisternis, om schroomeloos te pleegen
Waer toe de tocht haer drijft dit kan hem niet beweegen
Tot zulk een schandbedrijf, vermids des Heeren oog
Geen donkerheit belet, maer straelt, uit 's hemels boog,
In 't dichtste kabinet, aen alle kant besloten
Durft ze op den vollen dag haer naekte leên ontblooten
Voor Josephs jeugdig oog: dat hecht niet op zijn ziel,
Geen poëzelige huid, geen blanke borst beviel
Hem immer, om 't gemoed tot vuile minnestuipen
Te lokken, nooit zal zulk een schennis hem bekruipen.
Hoe zeer dat Zephyra hem tot haer liefde noodt
Ze ontslaa vry alle schaamte, en toon haer geilen schoot
Aen haaren vroomen knecht Zy schilder vry de lusten
Waer op dat jonge liên hun minnevlammen bluschten
Met alle woorden af daer schaemte en eer voor schrikt.
Noch staet hy als een zuil nooit uit haer stant verwrikt.
Maer zoo het hitzig bloed, in 't dertel wijf ontsteecken,
Door reden niet verkoelt, wil 't zich op Joseph wreecken,
Haer boosheit zet zich schrap en zweert den ondergang
Des kuischen jongelings: al wat de wraek voor lang
Verzon, en uit de borst van Pluto was gezogen
Tot wreede moordery, word van haer uitgespogen
Zy vloekt, zy dreigt, zy tiert, of al het helsch gespuis,
Ten afgrond uitgespatt, vervulde 't gansche huis,
Met akelig geschreeu, doorzaeit met lasteringen,
Om Joseph voor het lest met wapens te bespringen,
Vervaerlijk door haer blik: maer 't Godgezind gemoet
Houd stant: veel liever wil hy smooren in zijn bloet
Dan door onreine min zijns heeren bed bevlekken.
Zy mag hem, in zijn vlucht, het kleed van 't lijf aftreckken,
En stellen dan haer woede en dolle wraek te werk
Op zijne onnozelheit. zijn deugt valt noch te sterk
Al haere razerny. zijn kuisch en blank geweten
Strekt hem ten vasten troost, nu schuldeloos gesmeten
In naeren kerker, als een eerloozen guit.
Geen pijl zoo giftig die niet op de deugt weêrstuit
Wiens hert op Godt vertrouwt, zelf in het zwaerste lijden
Dat hy onschuldig draegt, kan zich in Godt verblijden,
Schoon hy zit in een hol geknevelt en geboeit.
De Pallemboom gedrukt te weelderiger groeit.
Dit heeft de dichter CATS, met levendige verven,
Die nooit door tijd of nijd in haeren glans versterven,
Op 't konstigst afgemaelt een redelijk vertoog,
Een spiegel van de deugt en ondeugt voor het oog.
Men kroone hierom 't gebeent' des Ridders met laurieren;
Die eeuwiglijk zijn naem in Hollandsch kreits versieren.

F. H.

SINNE-BEELDT,

DE

HEYMENISSE EN EYGENSCHAP

DES

CHRISTELYCKEN SELF-STRYTS,

ALLE

SELF-STRYDTBARE LESERS,

DOOR

Gemeynſame Gelijckeniſſe, beſcheydentlijcken aenwijſende.

GUNST EN KUNST-HALVEN TOEGEEYGENT

DE

Eerbare, Konſt-rijcke en Lof-waerdige

JONCK-VROUW

JOHANNA COOMANS,

Waerde Huys-vrouwe van den

Heer *JOHAN VANDER MEERSCHEN,*

Rent-meeſter van de Edele en Mogende Staten van Zeelant.

2. *Co-*

2. *Corinth.* 10. *verſ.* 4.

De wapenen onſes krijghs en zijn niet vleeſchelijck.

ACHTBARE, WAERDE, BESCHEYDENE

JONCK-VROUW.

E*En yder heeft gemeent, tot op den dagh van heden,*
Dat Pindus *nimmermeer niet mochte zijn betreden*
Als met den teeren voet van een geleerde maeght,
Aen wien een geestigh boek, meer als een man, behaegt,
Maer u verheve geest, een spoor voor al de Zeeuwen;
Een licht van uw geslacht, een çierfel deser eeuwen,
Toont, dat de Maeghden-bergh, aen vrouwen toeganck geeft,
Wanneer haer eerbaer hert de ware trou beleeft.
Ghy, in het reyne bed van uwen man gelegen,
Kondt Pindus, *kondt* Pernas, *kondt* Helicon *bewegen,*
Dat u haer steyle kruyn soo grooten eere biedt,
Als oyt aen jonge maeght voor desen is geschiedt.
Thalia *was gestoort en wonder tegen seggen;*
Maer hoorde, met bescheyt, haer reden wederleggen,
Soo dat Apollo *self met al de Maeghden, sach*
Dat oock de reyne trou voor maeghden strecken mach.
Ghy dan, sijn gunst-genoot hebt met'er daet gesongen,
Niet rancken van de jeught, niet Venus *kromme sprongen,*
Maer sangh van beter stof, een liedt van Mirriam,
Dat niet uyt aardsche tocht, maer uyt den hemel quam.
Ghy queelt geen dertel min; maer liefde van den Vader;
Ontsteken in den Soon, des ware liefdes-ader;
De sucht die ghy beschrijft, treckt op het soet geklach,
Waer van de wijse Soon van David maeckt gewach. (a)
Al wat u voor gedicht komt uyt de penne schieten,
Sien wy, met groot vermaeck, als enckel honigh vlieten,
En voelen, uyt den loop van haren sachten vloedt,
Wat voor een soeten aert daer woont in uw gemoedt.
Hierom is u te recht de lauwer-krans gesonden, (b)
Door maeghdelijck beleyt gevlochten en gebonden,
Tot noch een vaster peyl, dat niet alleen een maaght,
Maar dat oock echte trou aan Helicon *behaaght,*
Op yder lauwer-bladt, in dese krans geweven,
Staen, met gemalen gout, de namen uyt-geschreven
Van geesten onser eeuw, en van den ouden tijt,
Waer van ghy, Zeeusche Bloem, de minste niet en zijt.
De Maeght, die haer gedicht laet aen den Amstel klincken,
Gingh u verheven geest met dese kroon beschincken,
Niet op haer eygen naem, maer uyt gemeene gunst
Van al het geestigh volck, Beminners van de kunst.
Hoe kan ons eygen lant, hoe kan doch Zeelant swijgen,
Mits ghy soo hoogen lof in Hollant kondt verkrijgen?
Jonck-vrou, *neemt dit gedicht, en houdt'et voor een pant;*
Dat oock de Zeeusche kust kan achten het verstant.

(a) Hooge-liedt Salomonis.

(b) Cierlijke lauwe-krans, met eerbiedige Lof-dichten, gesonden aen de *Jonck-vrouw Johanna Coemans*, door de konstrijcke *Anna Roemers*, Anno 1619.

J. CATS.

SIN-

SINNE-BEELDT,

Openende de heymeniſſe en rechten aert des

CHRISTELYKEN

SELF-STRYTS.

AEnſchou dit (*a*) boerentuygh, van buyten en van binnen,
Het eene met het oogh, het andet met de ſinnen;
Want ſoo gy dit geſicht een leerſaem herte biedt,
Gy ſult hier konnen ſien dat niemant oyt en ſiet
Van buyten ſtaet het ſtil, van binnen is gerommel,
Niet anders dan gelijck het raſen van een trommel,
Als in het vlacke velt twee legers komen ſtaen,
Ten krijge toegeruſt, en veerdigh om te ſlaen.
't Gerugte wert verwekt door twee verſcheyde ſaken,
Die in 't beſloten vat ſich onderling genaken,
En ſtoten over hoop De ſmackelooſe ſtroom
Leyt midden in het vet, en bobbelt in de room.
Hier uyt ontſtaet de krijg. Sy dringen in malkander,
Nu drijft het een om hoogh, dan wederom het ander;
Nu wert de room verdrukt, en dan het ſchrale wey,
Men twijfelt aen het ent, de prijs hangt tuſſchen bey,
Onſeker wiens hy is; tot dan ten langen leſten,
De room, na groot gewoel, aen een begint te veſten,
En ſchoonder als hy was; en geelder, als het gout,
Verbetert door het ſlaen, met kragt het velt behout.
Maer ſchoon hy boven drijft, noch moet hy echter lijden,
Dat kabbeling van melk, dat ſchuym, van alle zijden,
Dat ſpoelingh van het vat hem overal bevleck;
Tot dat een hooger hant hem uyt de leegte treck,
Hem ſpoelt met klaren ſtroom, mackt ſuyver bovenmaten,
Sout, tegens het verderf, bewaert in ſijne vaten,
Verſegelt met ſijn merck, ten leſten ciert, en kroont;
Soo wert die overwint, na lange ſtrijdt, geloont
WIl iemant, met verſtant, het woelen en het werken,
Van Water ende Room wat nader overmerken,
Die ſie de ganſche ſaeck, met aendacht, naerder in,
En trek uit ſleghte ſtof niet al te ſlechten ſin.

De Keetne zy de Menſch (*b*). De kracht die woelt van binnen,
Beduyt den ſwaren ſtrijt van goed' en quade ſinnen. (*c*)
De Room vertoont den Geeſt; de ſchrale Wey de Luſt:
Dees twee ſtaen tegen een (*d*), en woelen ſonder ruſt.
Ontwaeck hier ydel menſch, en leer uw eygen wonder,
De Geeſt is niet alleen (*e*), het vleeſch is niet byſonder,
Haer krachten zijn vermengt, en over al gemeen,
Sy liggen in de ziel gedommelt ondet een
Gelijk het ſchemer-licht, juyſt eer de roode morgen,
Brengt weder aen den menſch ſijn dagelijkſche ſorgen,
Sweeſt om het woeſte ront, niet duiſter, niet te klaer,
Geen nacht of dag alleen, maer nacht en dag te gaer.
Soo gaet het ook met hen Van wit en ſwart verſcheyden,
Zijn t'ſamen wit en ſwart, en ſweven tuſſchen beyden,
Gelijck het water doet, wanneer men heet en kout
Giet in het eygen vat, en door malkander brout,
Wel aen, daer ryſt gewoel, het gaet'er op een vechten.
Een yder brengt ter baen ſijn onvertſaegde knechten,
En kantſe tegens een (*f*). Het vlees is toegeruſt
Met rockelooſe Jeugt, en ongetoomde Luſt,
Met uytgelate Jock, met onbeſchaemde Nachten,
Met Dronckenſchap en Spel, met benden van Gedachten,
Vol van des werelts Vreugt, met Achterklap en Haet,
'Met Leugens, Twiſt, Bedrog, en ongeſchikte Praet,
De Geeſt treet in het perck, omcingelt met Gebeden,
Met Godes heylſaem Woort, met ſtichtelijcke Reden,
Met Ootmoet, Sachten Aert, Bekentenis van ſchult,
Met Liefde, met Geloof, met Hope, met Gedult,
De ſlag gaet heftig aen, daer rijſt een dapper woelen,
Het ſchijnt dat Vleeſch en Geeſt als door malkander ſpoe-
Soo dat de felle tocht, en onbeſuyſde loop, (len,
De krachten van de ziel (*g*) doet rollen over hoop.
Ten leſten wert de Geeſt, na veelderhande wonden,
Na veelderley gevaer, in meerder kracht gevonden

Als immer van te voor; en na soo grooten slagh,
Is vaster als hy was (h), en schoonder als hy plach.
Nochtans niet sonder vlek (i): want ongerijmde tochten
Van vleeschelijcke lust, en ander snoo gedrochten,
Staen noch in hem gehegt: en schoon hy hout het velt,
Noch wert hy menigmael van quade lust gequelt;
Tot dat de groote Godt sijn hant laet neder-dalen,
En komt hem, door de doot, hier van der aerden halen,
Verplaetst hem in zijn rijck, doet wegh den aerdschen draf,
Verheerlickt lijf en ziel, en wascht de feylen af.
Geluckig is de mensch, geluckig boven maten,
Die Godt de gunste doet, om dit geluck te vaten:
Geluckig is de mensch, die hier in desen tijt
Oprechtelicken kampt, en wettelicken stryt.
Onsterfelicke glans, en Koninecklicke kroonen
Staen hy den Heer bereyt, om dat gemoet te loonen;
Te loonen, maer uyt gunst: ons beste doen is quaet,
Het heyl, dat ons geschiet, en is maer uyt genaed;
Genaed om Godt den Soon. Het Lam voor ons geslachtet,
Dat heeft de vreugd bereyt, by yder een verwachtet,
Die Godes heylig merck in sijner zielen draegt,
En door den lieven Soon den Vader heeft behaegt.

ONeyndelicke kracht, noyt recht begrepen Wesen,
Godt Vader, Soone, Geest; die, boven al geresen,
Woont in u eygen self; koom stercke uwen knecht,
Als Werelt, Vlees, en Bloet, en Duyvel hem bevecht.
Koom, leer ons swacken geest soo op der aerden stryden,
Dat wy, na desen tyt, deel hebben in 't verblyden,
Dat voor uw heylig volck voor eeuwig is bereyt,
Daer dese romp en ramp mag werden af-geleyt.

Korte verklaringe eeniger dingen.

(a) *Aenschout dit Boeren-tuyg*] De Leser gelieve hem niet te stooten, uyt oorsake dat, in een soo voortreffelijcken en gewigtigen sake, als is de *Christelicke Self-strydt*, by ons gebruyckt wert een Sinne-beelt ofte gelijckenisse, genomen van een slecht huysmans gereetschap, het welcke wy een *Keerne* noemen, dewijle de heylige mannen Gods, de gansche schrift door, jae de Heere Christus selfs, als een sonderlinge vermakelickheyt schynt genomen te hebben, de gelijckenissen by hem gebruyckt (selfs in saken de saligheyt betreffende) te ontleenen van dingen der landluyden; daer nochtans een yder meer als kennelijck is, dat hem (die de wijsheyt des Vaders is) geen andere stoffe en konde ontbreken; spreeckende mitsdien van zayen, mayen, planten, in-oegsten, en diergelijcke: insgelijcks, van alderley huys-luyden tuyg, als van schueren, dorsch-vloeren, wannen, sickels, wijn-perssen, koren-maten, vlegels; en byna van alles wat den lantbouw aengaet; ja somwylen soo diepe in soodanige afgeleende maniere van spreecken sich inlatende, dat hy uytdruckelijcken zijnen hemelschen Vader, den oneyndelijcken en onbegrypelijcken Godt, een Lantman, en sich selven, die daer is des Vaders even-beeldt, den Wynstok is noemende. *Johan* 15. 1.

(b) *De keerne zy de mensch*] Hier mochte billiglijken gevraegt worden, in en op wat persoonen desen strijt is vallende? waer op dient voor antwoorde: Dat de selve plaetse grijpt in den wedergeboren mensche, meerderjarigh zijnde. Want wat de minderjarige kinderkens der geloovigen aengaet, of wy schoon de selve (volgens het woort des Heeren) het rijcke der hemelen aenrekenen, als in Christo gerechtveerdight en geheylight zijnde, nademael nochtans de selve geen werckelijcke sonden konnen begaen, soo konnen sy oock desen inwendigen strijt niet gevoelen; dewijle de selve in dadelijcke werckinge is bestaende. Belangende de onwedergeboorenen, alhoewel deselve een seker tegenstreven tusschen herte en gewisse nu en dan gewaer werden, soo vinden sy lieden evenwel noyt in haer den rechten aert des *Selfstryts*, daer van wy hier gewagen, en is derhalven het onderscheyt tusschen hen, en den wedergeblooren geheel merckelijck: De natuerlijcke mensche in dusdanige gelegentheyt gestelt zijnde, siende alleenlijck op uyterlijcke dingen, te weten, straffe ofte beloonnge van menschen, wenscht en wilde wel, met al zijn herte, dat de sonde geen sonde en ware, ja dat'er noch Wet, noch Godt met allen mochte gevonden worden, daer middelertijdt zijn Gewisse in tegendeel van dien hem overtuyght en tegen hem uytroept, dat sonde ja sonde zy, en dat'er beyde een Godt en een Wet des selfs gevonden wort. Dusdanige strydighe invallen hadde Pilatus, als wanneer hy door getuygenisse zijner Gewissen wel een sekeren schrik en afkeer hadde van den Heere Christum te verwijsen, en evenwel nochtans (om het volck te behagen) gaf hem over om gekruyst te worden. De natuurlijcke mensche siet alleenlijck op menschelijcke redelijckheyt, en als hy zijn saken daer toe gebracht heeft, dat zijn invallen daer mede eenigsins over-een-komen, soo meynt hy den strijt gewonnen, en alles wel verricht te hebben. De wedergeboren mensche daer-en-tegen, in alles alleenlijck het ooge hebbende op de eere Godes, meynt niet met allen uytgericht te hebben, 't en zy dat hy sijn wille brenge onder den woorde Godes, en tot dat hy zijne gedachten gevangen hebbe genomen tot de gehoorsaemheydt Christi, gelijck de Apostel spreeckt, 2 *Corinth* 10. 5

(c) *Van goede en quade sinnen*] 't Is de moeyte weert een weynigh acht te nemen wat Vleesch en Geest in desen te seggen is, alsoo sommige menschen, niet geheel grondelijck hier over bericht zijnde, lichtelijck eenige vreemdigheden in hare herssenen daer over souden smeden, verliesende alsoo de vrucht, die anders-sins in dese bedenckinge sich aenbiedt. Veele meenen (om het grover gevoelen van anderen, om kortheydts wille hier voor-by te gaen) dat *Vleesch* hier niet anders en is als dat grove en gantsch onbelompen deel van de menschelijcke verdorventheydt, regel-recht strijdende tegens reden en billickheyt, en dat mitsdien de *Geest* soude zijn dat edelder gedeelte, van de bewegingen onser ziele, wesende het redelijcke Vernuft. Dan het is in beyde misgetast, want den Geest een en 't selve te maken met de menschelijcke bescheydentheyt, ofte met het redelijck vernuft van Godt almachtig de menschen ingestort, tot onderscheydt van andere gedierten, 't is aen den Geest veel te kort gedaen; dewyle hy vry hooger moet gaen, ja menigmael tegens het menschelyck vernuft heeft te stryden, dewyle het verstant des vleesches is vyantschap tegen Godt, gelyck den Apostel getuygt, *Rom.* 8. 7. Wy seggen daeromme dat de Geest hier niet anders en is als *seeckere heylige hoedanigheydt, door Godes Geest uytgewracht in het verstant en wille des mensches, het Vleesch, een ingebooren verdorventheyt en aengenegentheyt in de ziele tot de dingen die tegens Gods wet zijn strijdende* Ick hebbe lust (seyt Paulus, *Rom.* 7. 22. tot bevestiginge van beyde) aen de Wet Gods, naer den inwendigen mensche, maer ick sie een andere Wet in mijne leden, *dewelcke strydt* tegen de Wet mynes gemoets, en my de Wet der sonden, die in mijn leden leyt, gevangen maeckt.

(d) *Dees twee staen tegen een*] 't Is aenmerckens weerdigh, dat desen strijt niet en bestaet uyt naeckte inbeeldinge, ofte menschelijcke invallen; maer dat de selve wesentlick, eygentlick, en in ware daet geschiet, gelijck het selve duydelick by den Apostel Paulus wert geseyt ende beschreven voor een wesentlijcken strijt in de ziele des menschen, Gal. 5. 17. *Het Vleesch begeert tegens den Geest, en de Geest tegens het Vleesch. Dese staen tegen malkanderen,* &c.

(e) *De Geest is niet alleen*] 't Is aenmerckens weerdig,

dat Vleesch en Geest ten aensien van plaetse, van den anderen niet verscheyden en zijn, maer dat de selve onderlinge vermengt liggen door de geheele ziele. Waer uyt voort-komt, dat de mensche ten dien aensien als tweevoudig en als een dubbel mensche menig-mael wert voorgestelt, en als op eene en deselve tijt ten deele willig, en ten deele onwillig, beyde ten goede en ten quade vertoont wert, gelijck de Apostel Paulus treffelik verklaert *Rom* 7. 14. En hierom is't dat den wille van den weder-geboren mensche niet onbequamelick wert vergeleken met yemant die het eene been gesont, het andere lam of kreupel is hebbende, en die mitsdien over elken stap, dien hy doet, ten deele hinckt, ten deele recht gaet. *Nec enim duo contraria eidem subjecto prohibentur inesse, si modo in gradibus remissis, non in summis, insint, quod hic fieri, testantur Theologi.*

(*f*) *En kantse tegen een*] De Apostel Paulus beschrijft desen strijt t'eenemael met dusdanige krijgsknechten ter eender en ter anderer zyden, als wy in desen zijn doende, *Gal.* 5. 17. 19 20. 21. 22. en 23.

(*g*) *De krachten van de ziel*] 't Gebeurt somwijlen in desen strijt, dat oock in de wedergeboorene het Vleesch of schijnt de overhant te nemen, of oock somwijlen in der daet neemt, doch maer voor een tijt; in welcken gevalle wert gevraegt, Of de sulcke, geduerende haren val, moeten gehouden worden voor ware lidtmaten Christi? Waer op wert geantwoort, Dat de selve wel verliesen de gemeenschap, maer niet de vereeniginge met Christo; even gelijck een arm aen het lichaem, geslagen zijnde met geraecktheyt, alhoewel hy voor een tijd noch warmte, noch voersel, en trekt uyt de andere leden, te weten, uyt hooft en herte, blijft evenwel een lidt des lichaems, en kan door konste der Medecijnen, met genees-dranken en heylsame kruyden, weder tot sijne vorige gesontheydt gebragt worden

(*h*) *Is vaster als hy was*] De vrucht deses stryts is tweederley. De eerste is, Dat (na dat Godt de Heere heeft gedoogt dat de geloovige in desen strijdt t'onder is gebleven) hy leere sich selven voor Gode verootmoedigen, siende hoe swack en nietig hy is, als hy tot sich selven van Gode gelaten wert. Hierom wert Paulus geslagen van den Satan, na dat hy was op-genomen geweest in den derden Hemel. 2. *Corinth.* 18. 7. De tweede vrucht is, Dat hy sich selven leere versaken, en alleene op Gode vertrouwen. De selve Apostel seydt dat hy in sich selven hadde het vonnisse des doodts, *op dat hy niet op sich selfs vertrouwen en soude, maer op Godt die de dooden verweckt.*

(*i*) *Nochtans niet sonder vleck*] Geen Christen mensche is volmaeckt in dit leven, onse wetenschap onvolkomen, 1. *Corint.* 13. 14 ons geloove niet volmaakt, *Marc* 9 24 *Luc.* 17. 5. ons leven en goede wercken met sonden bevleckt, *Rom.* 7. 17. *Hebr* 12. 1. Dienvolgens soo is de betrachtinge, selfs van den weder-geboren mensche, even maer bestaende uyt vermengde wercken, te weten, ten deele heylig, en ten deele noch sondig. en al isset schoon dat de goede wercken der weder-geborenen werden veroorsaekt en uytgevoert door middelen van den H. Geest, en dat daeromme deselve aen yemant mochten schijnen gansch en al geheyligt, en van alle menschelijcke swackheyt gesuyvert te zijn, alsoo de Geest Gods niet en sondigt: Soo isset nochtans sulcx, nademael de H. Geest in dese niet regel-recht en werckt door sich selfs (in welcken gevalle buyten twijfel sijne werckinge gansch en al volmaeckt en heylig is) maer door middel van de herten der menschen, die doch van haren sondigen aert yetwes behouden; dat der selver wercken altijdt smaken naer den gront waer over die vloeyen; niet anders dan gelijck eenig klaer en soet water, uyt een suyvere fonteyn-ader vlietende, doch door eenige vuyle gote zijn loop nemende, de soete smaeck ten deele verliest, en een bedorve seve, van den onreynen door-ganck, aenneemt. Het is dan den besten voet in desen onsen swacken stant, daer de Geest willigh en het Vleesch kranck is, naer den raet Christi, geduerigljck te waken, en te bidden, op dat wy niet en vallen in versoeckinge. De alleen goede Godt doe ons die genade.

EEnige Godzalige mannen hebben den Aert van de verscheydene gelegentheden en genegentheden der menschen, op de bedenckinge van Goet en Quaet vallende, invoegen, als die in de navolgende Tafel te sien is, afgebeeldt: welcke wy, voor het besluyt van desen, goet hebben gevonden hier by te voegen

Inval van den	I. Vleeschelijken mensche,	*Quaet.*	Ick doe het quade, en wil het doen.
		Goet.	Ick en doe het goede niet, en wil het niet doen.
	II. Weder-gebooren mensche.	*Quaet.*	Ick doe het quade, dat ick niet en wil.
		Goet.	Ick en doe het goede niet, dat ick wil.
	III. Verheerlijckte mensche.	*Quaet.*	Ick en doe het quade niet, en wil het niet doen.
		Goet	Ick doe het goede, en wil het doen.

E Y N D E.

TOONEEL
DER
MANNELICKE ACHTBAERHEYT,
AENGEWESEN IN DE
VOORSPRAKE, TEGENSPRAKE, EN UITSPRAKE
OVER DE
WEYGERINGE
VAN DE KONINGINNE
VASTHI,
AEN DE
GESANTEN
DES KONINCKS
ASSUERUS.
TOT
Verbeteringe van de Huys-gebreeken deser eeuwe.

DOOR

J. CATS.

Heze-

Hezekiel Cap. 17. vers. 24.

Alle velt-boomen ſullen gewaer worden, dat ick de Heere den hoogen boom vernedert, en den nederigen boom verhoogt hebbe, en den groenen boom verdort, en den dorren boom groenende gemaeckt hebbe: Ick de Heere ſpreke het, en doe het oock.

AEN

Aen den leersamen en kunst-lievenden

L E E S E R.

Wy leyden u by desen, gunstige Leser, in een koninklijcke vergadering, aen de tafel, ja in de raet-kamer van den Groot-vorst Ahasuerus; u aldaer doende hooren de bedenkingen, voorslagen, en eyndelijk 't besluyt van de seven Persiaensche Vorsten, over de weygering gedaen by de Koningin Vasthi, aen de koninklijke gesanten. En al is't dat dese geschiedenisse (gelijk de selve onder de bybelsche schriften in het boek Hester wert gelesen) in diervoegen schijnt verhaelt te werden, als of de geheele vorstelijke vergadering, alleen op den voorslag Menuchams, de Koninginne Vasthi eenstemmelik en sonder tegenspreken had verwesen, en by hun vonnis verklaert vervallen te wesen van hare koninklijke weerdigheyt. Soo is't nochtans niet buyten schijn van waerheyt, of de voorschreve sake (wesende van soo grooten gewigte) zy ten minsten by de voorsz vorsten (wesende alle voortreffelijke mannen, en hen op 's lants wijse grondelik verstaende) eenigermate tot onschult van de voorsz Koninginne in bedenken genomen; gelijk in soodanige vergaderingen de menschelijke oordeelen uyt verscheyden insichten schier nimmer eenpaerlijk over een dragen, immers ten minsten eenige tegenredenen gewoon zijn op te werpen, om alsoo tot beter opening der waerheyt te mogen geraken. Invoegen dat de Schryver van de voorsz geschiedenisse, de selve ten kortsten overgaende, veel eer het besluit der saken, als den voorraet en inleyding der selver, sou schijnen op het papier gebragt, en aen de nakomelingen gelaten te hebben, gelijk sulks in de H. Schrift, sonderling in d'outste stucken der selver, niet selden plagt te geschieden. Hoe het zy, wy hebben, door het lesen der voorsz. geschiedenisse, oorsaek genomen om 't stuk van de Koningin Vasthi, en met een van alle gehuwelijkte persoonen in 't gemeen, wat nader aen te merken; mitsgaders de redenen, tot beyder schult en onschult dienende, poetischer wijse voor te stellen, openende tot dien eynde de mont aen Charsenas, een der seven Persiaensche vorsten, doende den selven de sake opnemen in allen schijn, als of hy sich als een voorsprake van de Koningin, en by gevolge van alle vrouwen, had gedragen; stellende middelertijt Menucham ter anderer zijde, in gestalte om de sake van Vasthi scherpelijk te wederspreken, d'achtbaerheyt van de Koning en alle echte manspersoonen ernstelijk aen te drijven, om alsoo door de redenen, ter eender en ter anderer zyden bygebragt, des te beter aen te wijsen verscheyden huys-gebreken, die ook hedensdaegs niet dan al te veel by verscheyden huys-houdende persoonen (Godt betert) te vinden zijn; welke alle, by gelegentheyt van dese geschiedenisse, en de bedenkinge hier over genomen, licht sullen konnen uytvinden verscheyde dingen, elk in het zijne, die ter eender en ter anderer zijden dienstig zijn ofte gedaen, ofte wel nagelaten te worden.

I. De gehoude mans-personen *sullen hier uyt, tot verbetering, konnen sien, hoe sy haer macht omtrent de vrouwen hebben aen te leggen, hoe die met bescheydenheyt te gebieden, niet onbillijks te vergen, hare achtsaemheyt niet te misbruyken, de misslagen der vrouwen niet ten hartsten uyt te wetten, de huysselijke geschillen niet licht met een derde gemeen te maken, en in 't kort* met wysheyt by haer te woonen, *mitsgaders de selve* als den krankſten vate eere gevende, (a) *na de leere des Apostels.*

II De gehoude vrouwe, *aen d'andere zijde, sullen hier konnen leeren hare mannen door steegheyt niet te vertoornen, door eygensinnigheyt niet te verbitteren, maer liever haer gevoegelik aen te stellen, alle middelmatige saken de man beleefdelik in te willigen, haer om meerder rijckdom, ofte om aensienelicker geslachte, geen verachtingen tegens haren man in te beelden, de ruste van de huyshoudinge door halsſterkheyt niet te stooren, (saken die in den aert niet quaet zijn, soo de selve met soetheyt niet konnen worden afgeleert) den man liever in te willigen, als door tegenstreven onlust te veroorsaken; en in 't kort* (b) hare mannen onderdanig te zijn als den heere in alle dingen, op dat de gene, die den woorde niet gehoorsaem zijn, door de wandeling der vrouwen, sonder woort gewonnen werden; (c) *en eyndelijk voor al te trachten naer de on*verderffelijcke verciering eens sachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor Godt.

III. Alle derde Persoonen, *oock nabestaende vrienden wesende, sullen hier onderwesen konnen worden, niet licht haer met de huyskrakeelen van man en wyf te bemoeyen, als voor het meerendeel van groote moeyte en bekommering, en van kleynen dank wesende, gelijk uyt dese geschiedenisse klaerlijk is af te nemen; want schoon in den begin de Koning sich scheen te voegen naer den raet der vorsten, na dat nochtans desselfs grimmigheyt sich hadde geleyt, dacht hy weder aen Vasthi, en wat over haer besloten was, met leedwesen, gelijck wel te merken is, van dat'er geschiet was. Nopende het vordere, gedragen wy ons tot het gene de Leser zelfs, naer zijne gelegentheyt, uyt de volgende oeffeninge sal gelieven aen te merken, en sijne saken toe te passen*

Wat de gronden deser geschiedenisse, mitsgaders het gelijk ofte ongelijk des besluyts raekt, (misschien of iemant daer over eenig nader berigt vereyschen mogte) wy oordeelen (behoudens beter gevoelen) indien men het stuk wil opnemen gelijk het selve kortelijk in de Bybelsche historie is vervat, dat Vasthi over dese daet of t'onrechte soo hardelik is aengetast, ofte immers boven gelijkmatigheit harer misdaet is gestraft geweest, en dat mitsdien de redenen van haer sijde tot onschult voortgebragt, by een nuchteren rechter behoorden t'overwegen. Onse meening middelertijt geensins wesende ofte Godt (die herten en nieren doorgront, en wiens diepe oordeelen t'aller tijt heylig en rechtveerdig zijn) heeft evenwel Vasthi rechtveerdiglick verworpen, als in sijn sonderling beleyt doorgaens gewoon zijnde den hoogmoedigen te vernederen, den nederigen te verheffen: (d) *alsoo'er allenthalven een wijt verschil is tusschen 't gene dat by Godt in sijnen ongrondelicken raet heymelicken is besloten, en tusschen het gene dat by menschelijke oogen opentlijk word gesien. Wy willen evenwel niet loochenen, of de sake van Vasthi sou haer vry al wat ongesiender vertoonen, ingeval daer by word gevoegt d'omstandigheyt, die* (f) *Josephus de Joodsche History-schryver daer toe doet, te weten, dat sy (of schoon de Grootvorst Assuerus tot meermalen de seven Kamerlingen tot haer afsont) evenwel met een steege nortsigheyt weygerig bleef den Koning te believen, daer sy in aller manieren de sake wel op een sachter en veel beleefder voet had konnen laten af-loopen, hebbende, door eerbiedige betuiging van gehoorsaemheyt, den Koning haer onschult doen voor-dragen, by iemant daer toe in 't bysonder af te senden. Ofte ingeval heussche en hoofsche woorden niet hadden mogen gelden, soo had het immers allenthalven beter geweest goetwillige onderdanigheyt te betoonen, in een sake die uyt haer eygen aert niet quaet was; als met hartneckige weygeringe den Koning tot grimmigheyt te verwecken, en den selven, soo doende, nadencken te geven van verachtinge, sonderlingh in soo grooten vergaderingh, daer hem ten hoogsten gelegen was sijn macht, groot-achtsaemheyt, en mogentheyt den volcke in te drucken.*

Voor besluyt, goetgunstige Leser, wy zijn geensins gesint veelderley redenen voor ons tot onschult by te brengen, ten aensien misschien by iemant geseyt sou mogen werden de beweegredenen ter eener en ter anderer zijden, hier bygebragt, niet behendelik genoeg by een gevoegt en in een geschakelt te zijn; want, al wat iemant misschien mis-slagen sou mogen noemen, ofte buyten de palen van de konst oordeelen te gaen; het selve konnen wy niet alleen, by den genen die het ambacht verstaen, ten vollen verschoonen, maer oock tot loffelicke, en op den tijt passende voervallen, bequamelik verdrayen; en dit alles, mits alleenlik aenwijsende de gelegentheyt der gener die dese rollen over hant spelende, ten dien tijde door de vleugels van den Wijn geresen zijnde, buyten alle kunst-regels, mitsgaders boven ontsag en vreese geen swarigheit maekten met schielicke en schietende invallen, den Koning selfs nu en dan op sijn zeer te tasten, gelijk ook Clytus in de maaltijt van Alexander, eertijts in dusdanige gelegentheyt wesende, stoutelijk bestont, zijnde (soo het schijnt) ontrent die oude tijden de hoofsche pluymstrijkerije niet soo diep gewortelt in de gemoederen der gener die de ooren der Prinssen besaten, als wel in de volgende eeuwen; gelijk uyt de vergelijkinge van beyde lichtelijk is af te nemen.

Meer, gunstige Leser, hadden wy u voor ditmael niet te seggen: lees tot verbetering, en vaer wel.

(a) Petr. 3. 7. (b) Ephes. 5. 22. (c) 1 Petr. 3. 1.

(d) Hest. 2. 1. (e) 2 Sam. 22. 28. Luc. 1. 51, 52. (f) In het 11. Boeck van de Outheyt der Joden. cap. 6.

OORSPRONK

DER

Gramſchap des Konings Ahasuerus tegen de Koninginne Vasthi, en het oordeel der Vorſten daer op gevolght, gelijck de ſelve in het boeck Heſters Cap. 1. wort voorgeſtelt.

Het geſchiede ten tijde Ahaſueros (die Koningh was van Indien tot aen Mooren-lant, over hondert en ſeven-en-twintig landen) doen hy op ſijn koninglijcken ſtoel ſat, op den burght Suſan, in den derden jare zijns koninghrijcks, dat hy hem een maeltijt maeckte allen zijnen vorſten en knechten, namelick den geweldigen in Perſen en Meden, den lantvoogden en de overſten in zijnen landen ten eynde hy hen liet den heerlijcken rijckdom zijns koningrijcks, en de koſtelijcke heerlickheyt zijner Majeſteyt, vele dagen langh, namelijck, hondert-en-tachtigh dagen. En doe die dagen uyt waren, maeckte de Koningh een maeltijt allen volcke, dat op de burgt Suſan was, beyde groot en kleyn, ſeven dagen langh, in den hove des bofs aen den huyſe des Konings. Daer hingen witte, roode, en geele lakens, met zijde en ſcharlaken zeelen gevaet, in zilvere ringen op marmeren calumnen de bancken waren gulden en zilveren, op 't plaveytzel van groenen, witten, geelen, en ſwarten marmerſteen gemaeckt En den dranck droegh men in gulden vaten, en doorgaens in anderen en anderen, en koninghlijcke wijn de volheyt, als dan de Koningh vermoght En men ſtelde niemant wat hy drincken ſoude, want de Koningh had allen voorſtanders in zijn huys bevolen, dat een iegelijck ſou doen, als het hem behaegde En de Koninginne Vaſthi maeckte een maeltijt voor de vrouwen in den Koninglijcken huyſe des Konings Ahaſueros En aen den ſevenden dagh doen de Koningh goets moets was van wijn, hiet hy Mahunam, Biſtha, Harbona, Bigtha, Abagtha, Sethar, en Charcas, de ſeven Kamerlingen, die voor den Koningh Ahaſueros dienden, dat ſy de Koninginne Vaſthi haelden voor den Koningh, met de koninglijcke kroone, dat hy den volcke en vorſten weſe hare ſchoonheydt want ſy was ganſch ſchoone Doch de Koninginne Vaſthi woude niet komen, na den woorde des Konings door zijne kamerlingen Doe wert de Koning ſeer toornig, en ſijn grimmigheyt ontbrandde in hem En de Koningh ſprack tot den wijſen, die hen op 's lants wijſe verſtonden: (want des Konings ſake moeſte geſchieden voor allen verſtandigen in recht en handel de naeſte nu die by hem waren, Charſena, Sethar, Admatha, Eharſis, Meres, Marſena, en Menuchan, de ſeven Vorſten der Perſen en Meden, die het aengeſichte des Konings ſagen, en ſaten boven aen in 't Koningrijcke) Wat men voor een recht aen de Koninginne Vaſthi doen ſoude, daerom dat ſy niet gedaen had na de woorden des Konings, door zijn kamerlingen Doen ſprack Menuchan voor den Koningh en den Vorſten De Koningin Vaſthi heeft niet alleen aen den Koning quaet gedaen, maer oock aen allen vorſten, en aen allen volcken, en in allen landen des Konings Ahaſueros Want ſodanigen daet der Koninginne ſal uytkomen tot alle vrouwen, dat ſy haren mannen verachten voor hare oogen, en ſullen ſeggen: De Koning Ahaſueros hiette de Koninginne Vaſthi voor hem komen, doch ſy woude niet Soo ſullen nu de Vorſtinnen in Perſen en Meden oock alſoo ſeggen tot alle Vorſten des Konings, wanneer ſy ſoodanighe daet der Koninginne hooren, ſoo ſal ſich verachtens en toorns genoeg verheffen Behaget den Koningh, ſoo late men een Koninglijck gebod van hem uytgaen, en ſchrijven na der Perſen en Meden wet, welcke men niet en derf overtreden dat Vaſthi niet meer voor den Koningh Ahaſueros kome, en de Koningh geve haer koningrijcke haren naeſten, die beter is dan zy En dat deſen brief des Konings, die gemaeckt wert, in zijnen ganſchen koningrijcke (welk groot is) luytbaer worde, dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden, beyde onder den grooten en kleynen Dat behaegde den Koningh en den Vorſten wel: en de Koningh dede na de woorden Menuchans Doe wierden brieven uytgeſonden in allen landen des Konings, in een yegelijck lant na zijner ſchrift, en tot een yegelijck volck na zijner ſprake, dat een yegelijck man de overheer in zijn huys zy: en het ſpreken na de ſprake zijns volcks

Aengaende de oorſake des geſchils, ontſtaen tuſſchen de Grootvorſt Ahasuerus ende Koninginne Vasthi, mitſgaders de ſwarigheyt daer uyt ontſtaen door 't vonnis der Perſiaenſche Vorſten, gelijck 't ſelve by Joſephus Joodſche Hiſtory-ſchrijver is nagelaten in 't 6. cap des 11 boecks van de outheyt der Joden

Na Xerxes is 't rijck op zijn ſoon Cyrus, welke de Grieken Artaxerxes noemen, eerſt gekomen Als nu deſe Artaxerxes Koning in Perſen geworden was, is 't Jodiſche volck in groote benauwtheyt gekomen, ſoo datſe byna alle uytgeroeyt zijn, uyt oorſaeck die wy hier na ſullen verhalen, want wy tevoren van deſen Koningh wat ſeggen moeten, hoe dat hy een Jodiſch wyf (die van Koninglijcken ſtamme en geſlachte geboren was, en gelijck men daer van ſeyt, het Joodſche volck van het verderven verloſte) tot een echte vrouwe genoomen heeft.

Want als de Koningh Artaxerxes tot het koningrijck gekomen was, en van India tot aen Mooren-lant toe lantvoogdyen (welk 127 geweeſt zijn) had beſtelt, hielt hy in 't derde jaer zijns rijcks met zijn raets-vrienden en overſten der Perſen een koſtelijke en heerlijke maeltijt, gelijk ſoo machtigen Koning betaemt, en heeft 180 dagen zijn Koninglijcke heerlijckheydt ſien laten. Daer na heeft hy veel vreemde en uytlandſche geſlachten en volkeren, met haren gezanten, 7 dagen langh te gaſt gehouden, welcke gaſterye was toegericht in de navolgende maniere

De Koning liet een ſchoone tent maken, die op goude en ſilvere calomnen ſtont, met koſtelijcke voorhangſelen en tapyten van purper geciert, daer onder veel duyſent menſchen ſitten mogten, daer in liet hy goude drinck-vaten dragen, die met koſtelijcke edele geſteenten ganſch luſtigh en wonderlijck waren opgepronkt Hy had ook zijn dienaren bevolen, niemant (op de Perſiſche wijſe) tot drincken te dwingen, of te noodigen maer iegelijck vry te laten wat hem geliefde te eten en te drincken Hy liet oock in het ganſche lantſchap uyt-roepen, dat een iegelijck van ſijn arbeyt ophouden, en voor zijn koningrijcke een hoogtijdelick feeſt ſommige dagen ſoude vieren

Alſoo heeft oock de Koninginne met namen Vaſthi, voor de vrouwen een gaſterye in den Koninglijcken hove gehouden En de Koning liet Vaſthi tot hem ter maeltijt roepen, op dat hy haer aen ſijne lieve gaſten toonde, nademael ſy met ſchoonte hares lichaems alle andere vrouwen verre te boven ging Maer ſy wilde het Perſiſche gebod houden, het welcke den vrouwen verbiedt datſe haer van niemant vreemts ſullen laten aenſchouwen, en verſcheen niet voor den Koningh En of hy wel dickmael de kamerlingen tot haer ſchickte, ſoo bleef ſy evenwel by haer voornemen, en wilde niet komen.

Doen wert den Koningh over haer toornig, liet ſijn gaſten gaen, beriep de ſeven Wyſen (die by de Perſen de wetten plegen uyt te leggen) te ſamen, verklaegde ſijn wyf voor haer, en hielt haer voor hoe ſe hem was ongehoorſaem geweeſt, mits zy ſoo dickwils van hem ter maeltijt beroepen weſende, en nochtans niet had willen komen, begeerde daerom van haer te hooren wat zy voor een oordeel verdiende, Doe ſeyde eener, met name Mucheus, dat niet alleen hem, maer oock alle Perſianen een ſchande daer door geſchiet ware want het ware te beſorgen, zy ſouden voortaen alle van hare vrouwen veracht zijn, en in ſpot en ſchande leven moeten · want de vrouwen haer mannen lichtelijck niet meer vreeſen noch eeren ſouden, aengeſien ſy een exempel aen de Koninginne Vaſthi hadden, die haer tegens ſoo machtigen Koningh ſtout en hoogmoedig beweſen hadde Daerom hy den Koningh riet ſulcke ongehoorſaemheyt hooglick te ſtraffen, en daer na ſulcken oordeel, als tegens de Koningin gegaen is, een yegelijck verkondigen laten Is daerom eyndelijck beſloten, dat Vaſthi verſtooten, en hare koninglijcke eere en weerde een andere vrouwe ſou gegeven worden. Maer nadien de Koningin Vaſthi den Koningh ſeer lief was, mits hare ſchoonheyt, en haer nochtans om der wille niet langer dorſte behouden, was hy ſeer daer over bedroeft dat het hem niet na ſijne wille gaen mogte

Als hem nu ſijn raden en vrienden ſoo bedroeft ſagen, hebben zy hem geraden, hy wilde doch der vrouwe vergeten, en ſulcke onnutte liefde uyt der herten en ſinnen ſtaen, en in 't ganſche lant na d'alderſchoonſte jongedochters vragen laten, en hem uyt den ſelven een echte vrouw verkieſen, want wanneer hy een ander nam, dat hem dat verlangen na d'eerſte haeſt ſou vergaen, en ſoo mogte hy eene ander door dagelijckſche bywooninge lichtelijck gewennen Sulcken raet heeft de Koningh gevolgt, en terſtont ſijne dienaren bevolen in 't ganſche rijck de alderſchoonſte jonckvrouwen na te ſoecken, en hem toe te voeren, &c

TOO-

TOONEEL
DER
MANNELICKE ACHTBAERHEYT,
VOORGEVALLEN IN DE
VOORSPRAKE, TEGENSPRAKE EN UYTSPRAKE
Over de Weygeringe der KONINGINNE
VASTHI,
Aen de Gesanten des KONINGS
ASSUERUS.
Alles tot verbeteringh van de Huys-gebreeken deser eeuwe.

Zie hier het groot Tooneel in 't Persisch hof ontsloten
Waar op des Koningks en der mannen achtbaarheit
Beweert word. Vasti uit haer hoogen staat verstooten,
Na dat haar zaak was voor, en tegens haar bepleit.
Charsena, Persisch Vorst, zoekt door de kracht van reden
D'onschuld der Koningin te stellen in den dag.
Maar Menuchan betoogt dat zulke vrouwezeden
Zyn strydig, uit der aart, met 's Keizers hoog gezagh.
Waar op het vonnis volgt: ten spiegel van de vrouwen,
Die ongehoorzaam zyn aan 't mannelyk gebodt.
Dit geeft de Ridder ons' in dit tafreel t'aanschouwen,
En toont hoe hooge staat verkeert door 't wissellot.
Men kroon den Dichter, die zoo wel dit stuk ontleedde,
En door de poëzy met klem van reên bekleedde.

F. H.

Assuerus, in de vreugt van sijne feest geseten,
Nu van den wijn geraekt, en vrolijck na den eten,
Wil, uyt een open hert, en met een luchten sin,
Vertoonen aen het volck de schoone Koningin:
Dies sent men na de sael, daer al de groote vrouwen,
Verscheyde van de mans, met Vasthi maeltijt houwen,
Men seyt haer dit bevel van 's Koninks wegen aen,
Sy laet des niet te min de boden ledigh gaen.
Hier over is de Vorst in gramschap op-gestegen,
En geeft aen sijnen Raet de saken op te wegen:
T'sa mannen (roept de Prins) hier dient te zijn beraemt
Wat dat een wijf verdient die haren man beschaemt.
Straks rijst'er groot gewoel, (gelijck men kan geloven)
Men wil de Koningin van haren staet beroven:
Men noemt haer fieren moet en kop vol sotten waen,
Men schildert leelijck af al wat'er is gedaen.
Het schijnt dat in den Raet geen mensche zy gevonden,
Die voor de Koningin het stuck heeft aengebonden,
Dies wert de jonge vrou in haesten onderdruckt,
En sonder tegen-weer van haren stoel geruckt.
Wy, leser, even nu in dese laetste tijden,
Gaen voor de Koningin, en alle vrouwen, strijden;
Want schoon haer broose jeugt verviel in dit verdriet,
Het stuck by haer begaen en was soo leelijck niet.
Hier sal een vrouwe-man de Koningin verschoonen,
Daer sal een strenge Vorst haer ongelijck vertoonen,
Dies wort'er op het lest een vonnis uyt gemaeckt,
Dat Vasthi niet alleen, maer alle vrouwen raeckt.
Koomt hier dan, wijse mans, koomt onbesuysde vrouwen,
En leert uyt dit gesprek uw plichten onderhouwen,
Want als men man en wijf by beurten tegenspreekt,
Dan siet men alderbest wat hier en daer ontbreekt.

Gefprek voor de Koninginne
V A S T H I,
Tot verfchoning van haer Weygering aen de Gefanten des Konings
A S S U E R O S.

Affueros was Koningh van Indien af, tot aen 't Mooreulandt toe, over hondert en feven-en-twintigh landen, gelijk gefeydt wert Efth 1. En al is't foo, dat de vorige Koningen van Meden en Perfen een geweldig rijk befeten hebben, foo en is nochtans niet een der felver gekomen tot aen de grenfen des Moorenlants, tot Cambyfes de Soone van Cyrus toe, die Egypten t'onder-gebragt hebbende, heeft wel iet tegens het Moorenlant voorgenomen, doch is datelik in Egypten geftorven, aleer feven jaren in het rijk gefetente hebben. Juft. lib. 1.

C H A R S E N A,
Een van de feven Perfiaenfche Vorften, fpreeckt.

GEdugte Werelt-vorft, die niet alleen de landen
Van Gangis rijken ftroom tot aen de dorre ftranden,
Van 't heete Moren-rack met wapens overwint,
Maer oock, door foete gunft, het rijck te famen bint.
Nadien het u behaegt, hier midden in de gaften,
Een fake van gevolgh te laten ondertaften,
Soo doe my defe gunft, ter eeren van de wijn,
Dat ick, in dit gefpreck; mach openhertigh zijn;
Ick fal de gansche faeck ten kortften overhalen
Na my de reden leyt; of, koom ick af te dwalen
Wat verder als het dient, ick bidde, neem gedult,
't En fchort nier aen de man; uw tafel heeft de fchult.
De Wijn, beroemde Vorft, ontfluyt de ftomme monden,
En roert de geeften om tot aen de diepfte gronden;
De Wijn van loffen aert wijckt dickmael uyt de baen,
Doch wijft des niet te min de rechte waerheyt aen.
NA dat op uw bevel, door Perfen en door Meden,
Byna het gansche lant te gafte was gebeden,
(a) Te Sufan op het flot, en dat de rycke pracht,
Van menig Koninckrijck hier binnen was gebragt,
Soo waert gy menigmael met defe faeck beladen,
En liet in grooten ernft met al het hof beraden,
Hoe dit geweldigh feeft, door uwe gunft bereyt,
Ter eeren van het rijck, mogt werden aen-geleyt.
Na vlijtigh onderfoek van veelderhande wetten,
Beliefdet uwen Raet een tafel-keur te fetten,
Dat niemant, wie het waer, een ander porren fou,
Te drincken op het feeft meer als hy drincken wou.
O Vorftelick gebodt! dat alle fnode rancken,
Van gullen overdaet is machtigh af te dancken;
Ick wenfchte dat het volck eens matigh konde zijn,
En maken foete vreugt het eynde van de wijn.
Noch wert'er voor geftelt, dat by de groote vrouwen
(b) In eenigh ftil vertrek beft diende feeft gehouwen,
Op dat het teere volck mocht leyden haren dans,
In ftilte, fonder fchrick, en verre van de mans.
Dit docht u wonder nut, en liet daerom gebieden,
Dat, juyft naer dit bewerp, hier alles fou gefchieden.
En hier uyt is't gebeurt dat al dit machtigh hof
Is vrolick, fonder twift, tot uwen grooten lof.
't Is nu de fesde maent, dat wy geheele dagen,
Te famen befig zijn, om luften op te jagen,
Al wat een menfchen hert fijn leven oyt bedacht,
Dat wert, tot ons vermaeck, in defe feeft gebragt.

(a) Sufan was de hooftftad van Perfen, alfoo genaemt van de riviere Sufus, ofte (gelijck andere meynen) van Sufan. dat in de Perfiaenfche tale een Lelie beteyckent, van welcke aldaer groote menigte wies. Plin. lib 13 cap 1. getuygt dat de Koningen van Perfen te Sufan haer hof hielden. Athæneus dat de felve des winters te Sufan, des fomers te Ecbatanen haer meiter woone begaven, lib. 2. cap. 13.

(b) Flavius Jofephus, fchryver van de oudheden der Joden, en Herodotus oul Griecks Autheur, getuygen dat de Perfen en Meden een oude gewoonte hadden, geen vrouwen in de maeltijden der mannen toe te laten, invoegen dat alleenlijk mannen met mannen, en vrouwen met vrouwen hare feeftdagen hielden, om de redenen hier na breeder verhaelt.

Het

Het vorſtelick gebou, een ſael voor groote ſcharen,
Staet heerlick, naer de kunſt, verheven op pilaren,
  Van rijcken marmerſteen, vol aders, ſchoon geplect,
  Met koſtelijck tapijt van alle kant bedeckt.
Wy ſien niet als porphir, niet als albaſte vloeren,
Als gulden muer-geſpan, gehecht aen zijde ſnoeren;
  De bancken van de ſael zijn altemael vergult,
  Soo dat het ruym gebou is van den glans vervult;
Hier blinckt het edel gout, gedreven met den hamer,
Daer ſchiet een helle ſteen haer ſtralen door de kamer,
  (Al vaten tot den dranck.) Al ſchenkt men menigmael,
  De wijn is altijt vers, en ſtaeg een nieuwe ſchael.
Of ſchoon hier niet een menſch wert tot den drank gedre-
De wijn wort onder dies ſoo mildelijk gegeven, (ven,
  Soo vriendelick bedient, dat niet een eenigh man,
  Van 't ſoete druyve-nat ſich wederhouwen kan.
(a) Hier komt een groote kop vol griekſche wijn ge-
      ſchoncken,
Dies wort'er op den Vorſt en ſijn Gemael gedroncken;
  Van elders rijſt een ſchroef, die, met een nieuwe vont,
  De wijsheyt uyt het hert, den wijn jaegt in den mont.
Wy ſmelten in de vreugt: de vorſtelicke ſorgen
Zijn in de keucken-damp, of in den wijn verborgen,
  De ſang, het ſnaren-ſpel, en ander ſoet geluyt,
  Drijft ons de rechte ſucht van groter dingen uyt.
Hoe woelt het dertel volck! het is genoeg te merken,
Hoe ſeer het krachtig nat in ons begint te werken.
  Hoor wat'er voor geraes rijſt door de ganſche ſael,
  Schier yder van den hoop ſpreeckt onderſcheiden tael.
De koninckliјcke gunſt heeft ons voor alle vonden,
De blijtſchap ingeſtort, de vreugde toegeſonden,
  Dies ſtaet het hooft verſtelt, en wie en voelt'er niet
  Dat hem, geen nuchter hert, maer dwaſe luſt gebiet;
Noch is het niet genoeg: de Konink niet te vreden
Met al dit groot beſlach, vol overtolligheden,
  Nu menigmael vernieuwt, gaet vorder als hy plag,
  En hiet de Koningin te brengen aen den dag.
Beveelt het aerdigh beelt, voor hem alleen geboren,
De Peerel van het rijck, tot zijn vermaeck gekoren,
  Beveelt het weerde pant, vol wonderlijcken glans,
  Te ſtellen voor het oogh van al de rouwe mans.
Onaerdigh, als wy zijn, en onbeleefde gaſten,
Wy laten ons te ſeer mer weldaet overlaſten,
  Hoe gaen wy dus te werck? is by ons geen beſcheyt,
  Hoe Koninckliјcke gunſt dient aen te ſijn geleyt?
„Ach! noyt en wiſter menſch regt op ſijn hoofs te leven
„Die ſtaeg aenveerden dorſt al wat de Prinſſen geven:
  „'t En is, in mijn verſtant, geen ruſtig edelman,
  „Ten zy dat hy de gunſt van Prinſſen vieren kan,
„Hy bedelt niet alleen die met een liſtigh jocken
„Der Prinſſen milde ſucht weet over hem te locken;
  „Een die gedurigh neemt, en noyt ſijn handen ſluyt,
  „Dat is, in onſe tael, een pracher in ſijn huyt.
Doch ſchoon het ganſche volk wou dertel zijn; wy ſeven,
Wy, die den Koninck zelfs tot raden ſijn gegeven,
  Wy, die ſijn aen her hof, en voor het ganſche lant,
  Als lichten in der nacht, als bakens aen de ſtrant;
Wy dienen boven al, tot voorſtant van de wetten,
Ons tegens dit bedrijf met krachten aen te ſetten,
  Wy dienen onſen Prins, en ſijnen milden ſin,
  Te ſtieren tot behout van onſe Koningin;
Wy dienen malle drift met aller vlijt te ſtraffen,
En wat'er niet en voegt vrijmoedig af te ſchaffen;
  Doch meeſt ons eygen hert te ſpenen van de luſt,
  Dewijl het ganſche rijck op onſe ſchouders ruſt.
Dit heb ick van 't begin den Koninck voor-gedragen,
De Vorſten aengeſeyt, de gaſten voor-geſlagen;
  Doch ſchoon ick dit en dat, op goede gronden, riet,
  Staegh voerder yemant uyt, die 't weder ommeſtiet.

(a) Deſe maniere van doen, te weten op de geſontheyr van Prinſſen te drincken, ſchijnt van ouden tijden tot in onſe eeuwen toe gebleven te zijn. Hier over heeft Plutarchus, mijns oordeels, wel geſeyt: En gelijck een Poeet van onſen tijde wel geſongen heeft, *Una ſalus ſanis nullam potare ſalutem.* Dat is: Het is geſont voor de geſonde geen Geſontheyt te drincken.

De Koninck geeft bevel aen al de kamerlingen,
De weerde Koningin van haren dis te bringen
  Tot hier in dit gewoel. De ſeven mannen gaen,
  En ſeggen onſe vrou de vreemde boodſchap aen.
De wijſe Koningin, die ſtraks wel konde ramen,
Van waer dit nieu bevel, en ſeven boden quamen,
  Te weten uyt den gront van eenigh luſtig glas,
  Zeyt ons geſanten af, en hout haer daerſe was.
Mehunam is geſtoort, en koomt ſijn wedervaren,
Met opgetogen zeyl, den Koninck openbaren;
  Hier uyt is, door de zael, een groote ſtrijt ontſtaen;
  Men riep, des Konincks woort is hier te kort gedaen;
Hier is het ſtraffen nut. Stracx wert'er voorgeſlagen,
Mevrou van haren ſtaet en uyt het hof te jagen:
  Een ander korſelhooft wil datſe met gewelt
  Hier binnen zy gebragt, en voor den Prins geſtelt.
Een derde, die het ſtuck ten beſten ſcheen te wenden,
Meynt dat het beter zy noch eens om haer te zenden.
  De Koninck is verbaeſt, en, mids het los geſchal,
  Onſeker wat hy doen, of wat hy laten ſal.
Mijn Heeren, laet de ſaeck wat nader ondertaſten,
Eer wy de Koningin in eenigh deel belaſten;
  Een yder ſwijge ſtil, en wege dit geval,
  Tot ons het ganſche ſtuk ten vollen blijcken ſal.
„Die ſtaet om yet te doen, of om te laten varen,
„Die ſtel het aen den tijt. De tijt ſal openbaren
  „Wat yder dient gedaen. Het is een malle daet,
  „In dingen van gevolg te nemen kleyn beraet.
Men roept hier over hoop, met onbedachte reden,
Het Koninklick gebod is waerlijk overtreden; (woort,
  (b) Hier tegen dient voor-ſien. Heer Koninck, hoor een
  Gy ſult op uw Princes niet langer zijn geſtoort.
Daer woont een dapper volk hier boven op de bergen,
Dat met een looſen vlucht den vyant weet te tergen;
  Want, als het uyt den ſtrijt met loſſe toomen vliet,
  Dan iſſet dat her meeſt met felle pijlen ſchiet.
Dit is een vrouwen kunſt, ons dienſtig tot genuchten;
Sy ſchieten in 't vertreck, ſy treffen alſſe vluchten;
  En hoe dit geeſtig volck ons bede verder werpt,
  Hoe ons de ſoete luſt wert dieper ingeſcherpt.
„Wie heeft'er in den haes, of ander wilt behagen,
„Indien hy miſt de vreucht om dit te mogen jagen?
  „Een weyman prijſt den loop, al duertſe noch ſoo lang;
  „De jagt, de ſoete jagt, is beter als de vang.
„Het baert geen herten-leet, maer eer een ſoet verma-
      ken,
„Als yemant dat hy wenſcht niet ſtrax en mag genaken;
  „Een wijf dat altoos geeft, en niet ontſeggen kan,
  „Die acht ick onbequaem te woonen by den man.
Daer is geen twijffel aen, dit weet de Koninginne,
Al wat'er is geſchiet is voerſel aen de minne,
  Men hielt en over lang, en heden voor gewis,
  Dat uyt-ſtel van vermaeck, is water in de ſmis.
Doch, als ick recht bemerk den oorſpronk deſer ſaken,
Sy dunkt my, niet den Prins, maer ons alleen te raken;
  Doorſiet eens, magtig Vorſt, den gront van dit geſchil,
  Het is om ons gedaen, en niet om uwent wil.
Wy zijn het even ſelfs, die met geheele krachten
De ſchoone Koningin hier op de ſael verwachten,
  En nu het ydel hert ſijn luſten niet en vint,
  Soo toont ſich dees en die geweldig ongeſint.
Wy dachten met vermaek ons dertel oog te voeden,
En nu het niet en valt, ſoo ſchijnen wy te woeden.
  Wy woelen over hoop, en maken groot gekrijt,
  Maer dat ons gaende maeckt, en is maer enckel ſpijt.
Wat is doch onſe Vorſt aen dit krakeel gelegen?
Voorwaer ons ſotte drift en moet hem niet bewegen;
  Hy vint ſijn bed-genoot wanneer het hem behaegt,
  Noyt heeft ſijn friſſche jeugt ſich over haer beklaegt.
Me-vrou is hy den Prins, wanneer ſy wert ontboden,
Sy heeft noyt ſijn geſicht, noyt ſijnen kus ontvlode;

(b) De Hiſtory-ſchrijvers getuygen van de Perſen, dat de ſelve in het vluchten met achter uyt te ſchieten aen hare vyanden groot ſchade wiſten te doen. Sie hier van *Plutarchus* in het leven van *Craſſus*, en anderen.

naet het eerlick hert voor ons gewoel beſchaemt?
Wat iſſer dat'er meer een echte vrou betaemt?
dit een deuchtſaem wijf van haren man verſteken?
Sal hier om eenig man een vaſte trouw verbreken?
dit de Koningin berooven van de kroon?
Ach! voor een goede daet is dat een quade loon.
oorlof, grootſte Vorſt, ick ſal wat hooger rijſen,
Ick moet u naerder gaen, en metter daet bewijſen
De deugt, en 't kloeck beleyt van uwe Koningin,
Die wijs en eerbaer is, ook tegens uwen ſin.
Meent yemant dat de vrou, in al's, en t'aller ſtonden
Is, met ſoo ſtrengen plicht, aen haren man gebonden,
Dat ſy moet veerdig zijn, in al wat hy gebiedt,
Men ſegge wat men wil, voor my ick meyn het niet.
Een man kan zijn geneygt (gelijk men menig werven
Het redelijk venuſt ſiet in den menſch verſterven,
Wanneer een heete koorts hem door de leden dwaelt,
En met een fellen brant leyt in het hooft en maelt)
Een man kan zijn geneygt een vrient te willen grieven,
En roepen om geweer, ſal hem het wijf gelieven?
Een man kan zijn geneygt, ook tot ſijn eygen ſchant,
Sal hem een wijſe vrou in alles zijn ter hant?
Een man kan nuchters monts een goede ſack belaſten,
En na den derden dronk, in 't midden van de gaſten,
Herroepen ſijn bevel, en doen een quaden ſlag,
Wie oordeelt dat de vrou van 't eerſte wijken mag?
De wille van de menſch, al iſſe ſchoon de leſte,
En dient niet alle tijt gehouden voor de beſte;
't Gunt dat men eerſt gebiedt, is menigmael ſoo goet,
Dat ook de tweede wil daer ondet buygen moet.
Daer komen, nu en dan, daer komen ja gevallen,
In welcke menigmael een vrouwe niet met allen
Mag hooren naer het woort van haren over-heer,
Al dringt hy wonder hart, al roept hy bijſter ſeer.
Gevoel, voorſichtig Vorſt, gevoel in deſe ſaken,
Gelijk de reden eyſt; gy liet hier wettten maken
In weſen van een Prins, en wout dat yder vrou,
Verſcheyden van de mans, haer vreugde nemen ſou.
Gy kent het oude recht van Perſen ende Mede,
Een ſpoore tot de tucht, een regel van de zeden.
Dies hebt gy metter daet ons vaderlicke wet
Op deſe feeſt vernieut, en weder in-geſet.
Dat is een vaſte keur, in vollen raet beſloten,
Niet aen dēn dis gemaeckt, of met de wijn begoten;
Dat is een oude wet, een yder in-geprent,
Beveſtigt door den tijt, en over al bekent.
Dat is een reyn gebodt, op dat geen eerbaer' ooren
In eenig rou gelach, en ſouden dingen horen
Nadeelig voor de tucht, en brengen uyt het feeſt
Een doodelick vergif, een kancker in den geeſt.
Indien de Koningin hier tegen waer gekomen,
Haer diende dan ('k bekent) den ſcepter af-genomen;
Maer nu de wijſe vrou op uwe wetten paſt,
Hoe wertſe doch ſoo hart van yder aen-getaſt?
„Geluckig is de ſtaet, wanneer de groote Vorſten
„Sijn voeſters van de tucht, gelijk met eygen borſten,
„Dat is door eygen doen. Geluckig is de ſtaet,
„Wanneer de Koning ſelf in deugden vooregaet.
Gy voeder van het lant, en hoeder van de ſteden,
Bevecht de reyne tucht, en quetſt de goede zeden,
Gy, die het dertel volck eerſt palen hebt geſet,
Verbreeckt het oude recht, en doot uw eygen wet.
Tot heden op den dag zijn alle jongen vrouwen,
Ten goede van de mans, van weelde wederhouwen,
En in het huys geplant: dies ſchoon wy gaen te gaſt,
Soo blijft'er noch een ſorg die op den haſpel paſt.
De vrou neemt vlijtig acht op onſe jongen dieren,
Sy laet haer oogen gaen ontrent de kamenieren,
Sy let op alle ding, ſoo dat'er niet een knecht,
Tot na-deel van het huys, ſijn parten aen en recht.
Hier by komt deſe vrucht: het wijf in huys gebleven,
En ſiet noyt hoe de man by wijlen placht te leven,
Wanneer hy door den wijn, ontrent een vollen dis,
In vreemde lijmerij ganſch uyt-gelaten is;
Dit hout haer in den toom, en doet de mannen achten,
Dit leert haer wonder veel van onſen geeſt verwachten.
„Die t'huys, en by her volck, wil houden ſijn gebiet,
„En mag niet vrolijck zijn, dan als men 't niet en ſiet.
Maer dit en ſal voortaen in Perſen niet gebeuren,
Nadien de Vorſt begint de wetten af te keuren;
Nadien de Koninck ſelfs ſijn lieve weder-paer
Doet roepen by de mans in alle ſot gebaer.
„Ach! waer een teer gemoet genaekt ontrent de ſonden,
„Daer wert het oog gequetſt, het oore wert geſchonden,
„Hier door een ſlim geſigt, daer met een dertel woort.
„Het quaet gelijkt de peſt, het ſet geweldig voort
„Ach! wie het vat beſtaet ſijn hoepen af te breken,
„Veroorſaeckt dat de wijn moet in de kelder leken.
„Ach! waer in eenig rijck een goede wet vervalt,
„Daer ſiet men dat het volk met loſſe toomen malt.
Neem my ten beſten af, al word gy vergeleken
Met yemant die het breyn door koortſen aengeſteken,
Yet tegens eygen nut, yet tegens recht gebiedt,
Al dunkt het yemant vreemt, 't is buyten reden niet.
Gy zijt op deſen dag ganſch buyten alle maten,
Gy zijt tot ons vermaeck te bijſter uyt-gelaten:
Ick bidde noch een-mael, ô Vorſt, vergevet my,
Ick noem uw groote gunſt een ſoete raſery.
Gy zijt op ons verlieſt, dat jaegt u buyten reden,
Gy brant als in de koorts van overtollicheden:
Betoom u milden geeſt; waer wilt gy vorder gaen,
Gy hebt te deſer tijt ons eer genoeg gedaen;
't Is quaet al wat'er volgt. uw vrientſchap is volkomen,
Al wat'er boven rijſt, en dient niet aengenomen;
De gunſt, die aen het volk hiet noch geſchieden ſou,
Kan niemant dienſtig zijn, als tot gewiſſen rou.
De weldaet wert den menſch wel ſomtijds aengedrongen,
En 't dient hem tot verderf. De ſimme doot haer jongen,
Mits datſe veel te ſeer de teere leden dout,
En in haer dwaſe min geen middelmaet en hout.
Wat wilt gy vyer en vlam, en ſchadelijcke laeyen
Hier ſtroyen langs het hof, hier in de kamer zaeyen?
Wat wilt gy fellen brant ons jagen in het bloet,
En door een ydel oog verhitren ons gemoet?
Wat ſal d'eerwaerde vrou in dit geſelſchap maken?
My dunkt ick ſie ſe ſtaen met twee gebloosde kaken,
Schoon als een verſche roos, geweldig in cietaet,
Bedeckt met enkel gout, en koninklijck gewaet.
My dunckt ick ſie ſe ſtaen, verciert van alle kanten,
Met peerels om den hals, de kroon vol diamanten;
Ick ſie haer hellen glans, gelijk een ſonne-ſchijn,
Vol ſchoonheyt in der daet, maer ſchoonder in den wijn.
Het is, voorwaer het is, met reden wel te ſchromen,
Dat niet als ongeval hier uyt en ſtaet te komen,
Het dunkt my ſeker gaen, dat yemant van den hoop,
Door prikkels van de luſt, ſal raken op de loop.
„Wat wil men aerdig fruyt aen grage ſnoepers vergen?
„Waer dient'et anders toe, dan om den mont te tergen?
Wat wil men ſchoone ſpijs hiet brengen aen den dag,
Daer niemant van het hof yet van genieten mag?
Daer woont ellendig volck hier onder in der hellen,
Gelijck van ouden tijt de vaders ons verttellen,
Dat dranck en goede ſpijs met groote luſten ſiet,
Het eynde niet-te-min is pijnelijck verdriet.
Want als het door het oog is tot de luſt bewogen,
Soo werden wijn en koſt in haeſten weeh getogen;
Het vriendelijcke fruyt, dat voor haer oogen ſtont,
En laet haer anders niet als water in den mont
„Het is een ſware plaeg, uyt noot te moeten ſuchten,
„Door ſchaersheit van gewas, en feyl van koren vruchten;
„Maer wie van honger raeſt, daer volle ſchotels zijn,
„En niet en wert gelaeft; die lijd een helſche pijn
Ick neem u altemael in deſen tot getuygen,
Dat wy uyt dit geſicht niet anders konnen ſuygen
Als doodelick vergif, dat in de leden kruypt,
En door een dertel oog tot in het herte ſluypt;
Den eerſten ſult gy ſien ſtaen loeren van bezijden,
Den tweeden ſal de vreugt van onſen Vorſt benijden;
Een derde daer ontrent, ſal brullen als een ſtier,
Sal voelen in de borſt een aengeſteken vier

„Als

„Als vrouwen jeugt, de wijn, drie wonderlicke dingen,
„Op eenig swak gemoet te samen komen dringen;
„Wat strecken gaender om! wat leyter voor een huys!
„Wie houter eerst sijn hert, en dan sijn handen t'huys?
„De wijn is Venus melck; als die in onse leden
„Haer krachten openbaert, dan slaept de wijse reden;
„Komt hier de jeugt ontrent, soo naek ter swaerder val;
„Maer zijnder vrouwen by, soo deugtet niet met al.
„Een kostelijk juweel in 't openbaer te toonen,
„Sal veel-tijts met verdriet sijn dwasen meester loonen;
„Een die sijn gelt ontsluyt, en telt voor alle man,
„Indien hy dieven krijgt, hy isser oorsaeck van.
„Een die wel heeft gekookt en niet en weet te swijgen,
„Sal licht een vreemde gast omtrent sijn tafel krijgen·
„Te prijsen sijnen wijn, sijn peert, en sweert, en vrou,
„Is menig edel man bedegen tot berou.
„Een die wat goets besit, moet nutten sonder krassen,
„En lachen sonder stem, en knagen sonder bassen:
„Want die wijt-mondig roemt, en stoft op sijn geluk,
„Is nimmer sonder nijt, en selden sonder druk.
Laet over dit geval, laet al de wijse boeken,
Laet al den ouden tijt wel neerstig ondersoeken;
Ick weet, daer is te sien hoe dat hy wert geloont,
„Die sijn beminde vrou aen vreemde gasten toont.
Ick weet, daer is te sien wat plagen dat'er vallen,
Wanneer de Vorst bestaet van sijn gemael te kallen.
Hier heb ick menig-mael veel dingen op bedacht,
Een komt my nu te voor, en 't dient hier bygebragt.
(a) Candaulis weerde vrou was over al gepresen,
Van oordeel wijt beroemt, in schoonheyt uit-gelesen;
Wat doet de jonge Vorst? hy vint zig niet gerust
Ontrent de frisse bloem te koelen sijnen lust,
Hy stof op haren glans by al sijn beste vrienden,
En die hem aen den dis, en in de kamer dienden;
(b) Hy weyt geweldig breet, hy seyt het Gijges aen,
Een die in sijn gevolg voor lijf-schut plag te gaen.
Noch is het niet genoeg. De Koninck in het praten,
Eens op een blijden dag, wat verder uyt-gelaten,
Began met vollen mont den lantser aen te bien
De schoone Koningin eens naeckt te komen sien:
De jongeling verschrickt, en isser dapper tegen,
En, wat de Koninck seyt, en laet hem niet bewegen;
Sal ick, een slecht gesel, soo stouten daet bestaen,
Die weet hoe dit geval Actæon is vergaen?
Sal mijn onwaerdig oog een Koningin beloncken,
En spelen om een vier vol schadelicke voncken?
Vol yesselick gevaer? neen, edel Prince, neen,
Dat vriendelick gesicht is maer voor u alleen.
Wat laet men hier en daer sijn los gesichte dwalen?
Tis best dat yder mensch blijft in sijn eygen palen;
Tis best dat yder man geen ooge vallen laet,
Als daer hy na-der-hant mag komen metter daet.
Wat vreemder slag is dit? wat mag den Konink pogen
Sijn weerde Koningin aen yemant naeckt te togen?
„Ick houde dat een wijf niet eerbaer blijven kan,
„Die eens haer naekte lijf toont aen een vremden man.
Noch houd de Koning aen, en dringt op sijn vermeten,
Gy sult de Koningin sien buyten haren weten;
Doe slechts na mijnen raet, ten kan niet qualijk gaen.
Waer toe een lang verhael? de jongman neemtet aen,
Soo haest de gulde son is van de kim geweken,
Soo gaet my dese gast sich in de sael versteken

Daer sijn Princesse sliep, en sit daer lange tijt
Gedronge aen de muer, gedoken in tapijt.
Me-vrou komt onder dies in hare kamer treden,
En scheyt haer onder-kleet en hare naeckte leden,
Hout ook, tot haer gerief, niet eene kamer-maegt,
Om dat het even doen den Prince soo behaegt
Hier is een grage quant gants besig om te gapen,
Gants besig om vermaeck uyt dit bedrog te rapen,
Hy reyck-halst wat hy mag, hy snuffelt hier en daer,
Tot dat de snege vrou den lincker wert gewaer
Sy kropt haer gramschap in, en leyt met grote sorgen,
Bevochten in den geest, tot aen den lichten morgen;
Doen rieps' een trouwen knegt; dien sy om Gijges sont,
Die sich van stonden aen in haren kamer vont.
Hoor Gijges, sprak Me-vrou: of heden suld gy sterven,
Of heden Koninck zijn. Of heden suld gy erven
My, of het duyster graf. Kies dit geweldig rijck;
En my tot Koningin; of neen, gy zijt een lijck.
Ick sweere by den throon van al de grootste Goden;
Ick sweere by de kroon u heden aen-geboden,
En by de reyne trou en by mijn eerbaer root,
Of heden zijt gy mijn, of heden zijt gy doot.
De borst aen u getoogt, de schoot, aen u gebleken,
En mag van een alleen, van een maer zijn bekeken;
Den tweede, wie het zy, heb ick het licht ontseyt;
Dies staet voor u, of hem, een wisse doot bereyt.
't Sa pas op u geluck, de kans is nu te wagen,
Of doot, of wert gedoot; of slaet, of wert geslagen;

(a) Dese seer oude geschiedenisse, en voor de tijden Assueri voorgevallen, is te lesen by *Herodotum* Grieex History-schrijver, in sijn eerste boeck *Clio* genaemt, omtrent het begin.

(b) Dese Candaules is Groot-vorst geweest van Sarden, sone van Alcæus, die de sone was van Hercules.

Gijges een van de lijf schutten van Candaules, en hem boven anderen aengenaem, wert by den selven in veel groote saken gebruyckt. Sie *Herod.* in sijn voorsz. eerste boeck *Clio.*

Wat

Wat ſtaet gy ſlecht en ſiet; ſpreeckt luſtig uytte borſt,
En ſoo gy leven wilt, ſoo doot den dwaſen Vorſt.
't Verſchil is al te groot. Ach! Gijges is bewogen,
En wert, ſoo door den loon, als door de vrees bewogen.
In 't korte: 't is gedaen De Prins verlieſt ſijn wijf,
Sijn kroon, ſijn ganſche rijck, en noch ſijn eygen lijf.
Ick bidde, wijſe Vorſt, wilt deſe klippen mijden,
Eer wy in dit geval gelijcke ſchip-breuck lijden;
Het vrouwelijck geſlacht en is op deſen dag
Niet kleynder in ſijn oog, niet beter als het plag.
Hoe ſal uw weerde pant, van koninckl ijcken bloede,
En door ſoo hoogen ſtam verheven van gemoede,
Om ons vermaeck te doen, geraken in gequel?
En dienen hier het volck als voor een tafel-ſpel?
Die ſmaetheit moet geſchien in ver-gelegen landen,
Aen ick en weet niet wie; en niet tot onſer ſchanden,
Niet hier in dit paleys, aen ons' geduchte vrou,
Die vreemde mannen vliet, en is haer Heer getrou.
Doch alſmen deſe ſaeck wil wegen, naer de reden,
In onſe Koningin ſijn geenſins trotſe zeden,
Sy is van goeder aert, de ſake wijſtet uyt,
't En zy dat alle ding ten quaetſten word geduyt.
Een wijf, van ſotte waen, of eyge ſucht geſteken,
En wenſcht geen liever ding, als wel te zijn bekeken,
Dog meeſt als haer geſpang, haer kleet, en rijk gewaet
Een ander, dieſe kent, in koſt te boven gaet.
Gewis indien de pracht Me-vrou had in-genomen,
Sy ſou van ſtonden aen niet laten hier te komen;
Het waer in dit geval haer lief te zijn getoont,
Sy weet dat haer de kruyn nu prachtig is gekroont,
Sy weet dat haer geſpang gaet buyten alle weerden,
En dat haer hals-cieraet is als het puyck der eerden;
Sy weet dat ſy een rijk aen yder oore draegt,
En dat van haren ring het ganſch Perſen waegt;
Sy weet dat yder ſteen, in haer paruyck geſteken,
Wert by een helle ſter te rechte vergeleken,
En dat haer peerel-ſnoer is een ſoo ſeldſaem ding,
Dat noyt een oeſter-ſchelp ſoo reynen water ving.
Dit is haer al bekent, noch weet ſy boven deſen,
Dat al de weerelt deur haer ſchoonheyt is gepreſen,
En dat een ſchoone vrou, ſoo deftig op-geciert,
Is 't hoogſte dat de menſch hier op der aerden viert:
Doch evenwel nochtans, en dit niet tegenſtaende,
Of haer met groten ernſt Mahunam ſchoon vermaende
Te ſtrijcken door het hof, ſy quam niet uytgedwaelt,
Maer bleef daer haer de wet des Koning had bepaelt.
Soo moet dan uw gemael, of niet eer-ſuchtig weſen,
Of door een hooger geeſt ſoo verre zijn gereſen,
Dat ſy verwaende ſucht, en alle vrouwe pracht,
Niet als voor kinderſpel, en enckel dwaesheyt acht.
Men neem 't dan hoemen wil, de reden kan het ſeggen
Dat haer beſette tucht niet is te wederleggen;
Want of men haer bedrijf ſchoon om en ommewent,
Daer is geen ſlechte ſtof, en niets gemeens ontrent.
„Kan oock een echte vrou haer eere beter ſtijven,
„Als met in huys te zijn, en uytten woel te blijven?
„Te dringen door het volk betaemt de rouwe mans,
„Het huys in tegendeel, dat is de vrouwe-ſchans.
„De byen zijn geacht, om datſe verre ſweven,
„Een vrou in tegendeel, moet als een moſſel leven,
„Moet blijven daerſe woont, vaſt aen haer eygen dek,
„Gedoken in haer ſchelp, gelijck een wijngaert-ſlek.
„Want als het echte wijf blijft in haer huys gedrongen,
„Soo is haer eer bewaert van alle quade tongen,
„Vraegt yemant, wie de nijt met geen vergif en ſchiet?
„Een vrou die niet en loopt, en die men ſelden ſiet.
Wel aen dan, wijſte Vorſt, laet al de groote vrouwen,
Laet onſe Koningin haer eygen maeltijt houwen;
Gy hebt toch aen den raet met vollen mont belaſt,
Dat op het vrouwen-huys wel mochte zijn gepaſt.
Gy haddet goeden wil de vrouwen aen te trecken,
De vrouwen boven al tot blijſchap op te wecken,
De vrouwen op het hof haer vrijheyt toe te ſtaen,
Op dat haer beter eer mocht werden aen-gedaen.

Wil yemant nu Me-vrou van al de vrouwen wenden,
Die ſal de ganſche vreugt van dat geſelſchap ſchenden,
Niet anders dan gelijck een die met rouwer hant,
Trekt midden uyt een rinck een ſchoonen diamant.
Of wel de Koningin haer affcheyt ſal verblommen,
Ick weet dat evenwel een yder ſal verſtommen,
En ſwellen van de ſpijt, als dit vertreck geſchiet,
En dan is al de koſt van deſe feeſt te niet
„Het teere vrouwen-breyn kan geenen trots verſwelgen,
„Geen ding is ſoo geneygt om ſich in als te belgen,
„En wie ſich in het wijf in eenig deel ontgaet,
„Die raekt van ſtonden aen ook in der mannen haet.
Dit heeft de Koningin (aen wie geen heete vlagen,
Geen dampen van de wijn zijn in het hooft geſlagen,
Of op het hert gedaelt) dit heeft de Koningin
Tot meer-mael over-leyt met voorbedachte ſin;
En naer de ganſche ſaeck te hebben overwogen,
Soo is haer kloecke geeſt door reden weg getogen,
Niet om een vliegend' woort van haren dis te gaen,
Maer op een vaſte wet den Koninck voor te ſtaen.
Wie van des Konincx raet, of van de wijſe luyden,
Sal dit haer goet beleyt ten quaden konnnen duyden?
Ick weet dat menig Vorſt hier in met ons gevoelt,
Indien het wijſte deel niet weg en is geſpoelt.
Dan ſchoon men deſe ſaek ten hartſten wilde drijven,
Me-vrou is evenwel geen ſchand-vlek aen te wrijven;
Want dat de Koningin veroorſaeckt deſen druck,
Heeft immers geenen ſchijn van eenig ſchellem-ſtuk.
Indien haer loos beleyt door landen ende ſteden,
Ging ſtroyen muytery, en wederſpannigheden,
Indien haer ſlim bedrog den koninckliicken wijn
Vergifte met regael, en mengde met fenijn;
Indien haer vinnig hert, door ſucht van eere, woede,
En wilde roeyen uyt de Princen van den bloede;
Indien haer loos beleyt bekaeyde rancken dreef,
Of aen een vreemden Vorſt bedekte brieven ſchreef;
Soo had ons ſtreng gericht, en ſtof, en goede reden,
Om over haer bedrijf in naerder acht te treden;
Maer in ſoo diepen ſchael te wegen dit geval,
Mijn Heeren, met verlof, 't en voegt u niet met al.
Dit is een huys-krakeel, een van de minſte ſonden,
Waerom, naer onſe wet, geen trou en werd ontbonden:
„'t Is ſeker dat de vrou ſoo vaſt is aen de man,
„Dat niemant als de doot haer immer ſcheyden kan.
„Wat iſſer wreeder ding, als alle ſtrenge wettten
„Te trecken in den top, ten hartſten in te ſetten?
„Ach! 't is een bitter menſch, die met een wrang gemoet
„Een haeſtig oordeel ſchrijft, en dat met enkel bloet.
„Het is een beter aert, die onder goede luyden,
„Wat yemant heeft gefeylt, ten beſten weet te duyden;
„Het is een eerlijck man, die by een eygen vrou,
„Al wat'er is gemiſt, ſlaet in de beſte vou.
Gedenckt des ſoeten daegs, als u de Koninginne
En rooſen met den dau, de panden haerder minne,
En druyven met het waes, uyt rechte liefde gaf,
En ſeyd' op u verſoeck veel groote Princen af.
(a) En ſtaet u, magtig Vorſt, en ſtaet u niet te voren.
Hoe dier gy hebt belooft, hoe menig-mael geſworen,
Dat Cyri weerde bloet, de trooſt van uwe pijn,
U ſou het eerſte vier, u ſou het laetſte zijn?
Gy riept, in grooter ernſt, de Goden tot getuygen,
Dat hare jeugt alleen u ſinnen konde buygen,
Dat haer vermaerde glans beſat uw edel bloet,
En neygde tot de min uw vorſtelick gemoet.
Gy ſwoert haer menigmael, dat alle ſtort-rivieren,
Jae dat Choaſpis ſelf te rugge ſoude ſwieren,
(b) En maken tegens ſtroom eens onbekende baen,
Eer u geſette min van Vaſthi ſoude gaen.
Choaſpi koom te rug, loop uwe ſtroomen tegen,
Keer daer uw groote kolk ſijn voetſel heeft gekregen;

(a) Vaſthi des Konincx Cyri dochter.
(b) Choaſpis is een hooft riviere van Perſelant, niet verre van de Stadt Suſan haren loop hebbende. *Strabo.*

Keer

Keer in u eygen selfs. Assueri losse sin
Vergeet sijn eerste lust, de weerde Koningin.
Maer neen, beleefde Vorst, ken ick uw goede zeden,
Gy sult van uw gemael u laten over-reden.
„Al waer eens in de jeugt gesette liefde stont,
„Daer is noch alle tijt, daer blijft een soete gront.
Soo haest gy sult besien haer wel-gemaeckte leden,
Haer vorstelick gelaet, vermengt met soetiebeden,
Gy sult door nieuwe min stracx werden aengeraeckt,
Want, siet! haer gansche lijf is tot de kroon gemaekt.
Wanneer een wreede leeu komt op het velt te vangen
Een man of jong gesel; hy, met een groot verlangen,
Stelt sijn gebit te werck, valt happig aen den buyt,
En deylt het menschen vleys met grote stucken uyt.
Maer soo het moedig beest een vrouwe komt te vinden,
Het sal te geener tijt haer teere lijf verslinden,
Sijn tanden liggen stil, sijn oude wreetheit slaept,
Het schijnt dat sich het dier aen sijnen roof vergaept.
Indien de stuere leeu, de wreetste van de dieren,
Door onbekende gunst een vrouwe weet te vieren,
En midden in het bos, en tegen sijnen aert,
Haer sachte lichaem mijdt, haer teere leden spaert,
Sal hier dan in het hof, daer niet dan heusche zeden,
Als vriendelijck onthael en dient te zijn geleden,
Sal hier een Koningin, hier onder ons gekroont,
By ons niet zijn beschut, en van de smaet verschoont?
Zijn hier dan onder ons, zijn alle soete monden
Met dammen op-gestopt, met zeelen in-gebonden?
En isser niet een hert dat tegens wreetheyt steeckt?
En isser niet een man die voor een vrouwe spreeckt?
„Gewis de man behoort sijn weder-paer te mijden,
„Eylaes! dat swacke volck heeft al genoeg te lijden,
„Heeft vry een swaren last op haren teeren hals,
„En is van alle kant vol druck en ongevals;
Vol alderley verdriet, en veelderley gevaren,
Vol moeyten in de dragt, vol smerten in het baren;
Ach! die maer eens en peinst om haer gestage pijn,
Is hy geen tijger selfs, hy moet haer gunstig zijn.
„Het mannelijck gemoet is uytter aert gehouwen
„Te dragen met gedult de swakheyt van de vrouwen,
„Te schrijven in de zee, te drijven in den wint,
„Al wat hy voor gebreck in haer geselschap vint.
„Veel saken van het huys, of dienen niet geweten,
„Of door een sachten aert in haest te zijn vergeten,
„Want die niet alle daeg en soeckt te zijn gestoort,
„Moet dikmael seylen sien, en spreken niet een woort.
Ey lieve weegt de saeck. Siet wat'er vreemde dingen,
Uyt een vekeerde greep, door al de werelt dringen;
Wy quetsen niet alleen des Koninex weerste pant,
De mis-slag, hier begaen, ontstelt het gansche lant.
Wy doen een venster op (wy mochten 't beter stoppen)
Wy banen als een weg voor alle quade koppen,
Tot ondienst van het rijck; wy geven als een voet
Tot twist, en heete spijt, tot pracht, en over-moet.
„Hoe menig aerdig dier, begaest met goede zeden,
„Wert lijdig onder-druckt, en met de voet getreden;
„Alleen om dat de man het mannelick gewelt
„Te lijdig verre treckt, en bijster open stelt.
„Hoe menig huys-krakeel ontstaet'er in de steden;
„Alleen om dat de man gaet tegen alle reden,
„Gaet buyten alle recht, alleen om dat de man
„Geen dingen immermeer ten besten duyden kan.
„Hoort mannen int gemeen, hoort, lieve, mijn gevoelen,
„De vrou is niet alleen om uwen moet te koelen,
„Of om met hare jeugt te lesschen uwen brant,
„De vrou is uwe kroon, uw schat, uw weertste pant:
„De vrou is uw behout, uw ziel, uw eygen leven,
„Het weertste dat de mensch op aerden is gegeven,
„Gy zijt ('t is waer) het hooft, gy zijt haer oppervoogt,
„Maer weet dat gy voor al geen wesen grieven moogt.
Ach! gaen wy dus te werck, de menschen sullen hollen
En storten over-hoop, de steden sullen rollen,
En keeren om en om. Niet een soo lieven paer,
Dat niet door ons bedrijf sal komen tot gevaer.

Wie sal het vrou-geslacht, en alle swacke dieren,
Met eenig soet gedult nae desen willen vieren,
Indien men Vasthi selfs van haren staet berooft,
En stelt de gulde kroon op eenig ander hooft?
Wat sullen over al de slechte vrouwen maken,
Nadien de Koningin, alleen om deser saken,
Moet ruymen haer paleys, moet lijden dese schant,
En met een eeuwig leet gaen dolen achter lant?
Ick weet dat menig quant maer slegts om wat te spelen;
Eylaes! een teere spruyt komt van haer ouders stelen,
En, schoon hy na den schijn sijn weerde trou verpant,
Sijn gansche wit bestaet alleen in geylen brant.
Ick weet soodanig volck en kan niet lange rusten,
Maer berst geduerig uyt in alle nieuwen lusten,
„Want als een Venus wigt sijn pijlen eens verschiet,
„Soo gaet sijn eerste min, gelijck een rook, te niet.
Ick weet soodanig volck sal eeuwig sitten luymen,
En maken dat de vrou wel haest sal moeten ruymen;
Siet daer in yder huys, en dat door ons bedrijf,
En staeg een nieu krakeel, en stracx een anderder wijf.
Wat gaet den Koninck aen, dit seldsaem wedervaren
De gansche weerelt deur te willen openbaren?
Waer toe een huys-krakeel geroepen door het lant?
Voorwaer, naer ick het vat, het dient tot onser schant.
Of schoon de fame loopt, en melt door alle steden
En wat'er is gedaen, en wat'er is geleden;
Schoon dat men Vasthi noemt hartneckig ende straf,
En schildert haer bedrijf geweldig leelijck af;
Noch sal men veel de schult op onsen Konink leggen,
Ick weet dat menig mensch sal openbaerlijk seggen,
Dat sijn geheel beleyt moet los en kreupel gaen,
Mits hy soo quaden keus in desen heeft gedaen.
Een ander sal gewis den Vorst in sijn gedachten
Noch deftig van gebaer, noch rijp in wesen achten;
Maer houden dat de Prins hier sonder eere leeft,
Dewijle Vasthi selfs hem niet vereert en heeft.
Een derde, die het stuck sal drijven voor de vrouwen,
Sal uw goetdadig hert voor al te vinnig houwen,
En seggen overluyt; Siet! wat een herden aert,
Die op een blijden dag sijn vrouwe niet en spaert.
Wie kan het altemael, wie wil her al vertellen,
Hoe sich het gansche volck hier over sal ontstellen?
Dies bid ick, weerde Vorst, gedenk aen uwen plicht:
„Wie in sijn neuse bijt, die schent sijn aengesicht.
„Deck, lieve, deck de pot; smoort bitter huys-krakelen;
„En laet uw eygen schant niet overal verdeelen.
„Het is (naer mijn begrijp) het is de beste man,
„Die, als hy smaetheyt lijt, sijn tonge dwingen kan.
Wat wil de groote Vorst op heden straffe plegen,
En midden in de vreugt tot wrake zijn genegen?
Tot gramschap breken uyt? dit is een blijden dag,
Die niemant, wie het zy, tot droefheyt strecken mag.
Dit is een soete tijt, de vrienden toegeschreven,
Een algemeene feest, tot blyschap uytgegeven.
Verhoedt u immers nu te brengen in gevaer
Uw weerde bed-genoot, uw lieve weder-paer.
„Wie door beleeft onthael sijn vrienden wil vermaken,
„Die moet voor alle ding sijn gramme sinnen staken;
De spijt dient uyt de borst, de fronssen uyt het hooft,
„Of anders is de feest van hare vreugt berooft.
„Een die aen sijnen dis wil grauwen ende kijven,
„Die mochte beter koop het nooden laten blijven;
„Want schoon hy kosten doet, indien hy leelick siet,
„De maeltijt is geschent, de vrientschap is te niet.
Vermocht'er oyt een mensch het regt te wederhouwen,
Soo dient'er gunst gepleegt ontrent de swacke vrouwen;
En dient'er oyt een vrou in gunst genomen aen,
Hier is uw eygen vleys; hier dient het dan gedaen.
Is u het moedig hert tot felle wraeck bewogen,
Ga, tast den vyant aen, daer dient het sweert getogen,
Niet tegen uw gemael. „Noyt voegt'et hoog gemoet
„Een vrou, een kranck gestel, te treden met de voet.
„'t Is vry een groter eer, sijn eygen hert te dwingen,
„Als tot een vaste schans met krachten in te dringen,

„'t Is vry een grooter helt, die sijne tochten bindt,
„Als die een maghtigh heyr met wapens overwint.
Gy die in uw bedwangh hebt groote Koninkrijcken,
Dient in u eygen selfs uw magt te laten blijcken;
Gy die de werelt deur zijt als een Godt gevreest,
En moogt geen menschen togt gedoogen in den geest.
Hoe zijt gy, groote Vorst, soo lichtelick bewogen?
En om 'k en weet niet wat uyt uwen stant getogen?
Waerom in dit geval soo heftig omgevoert?
„Het komt den Prinssen toe niet haest te zijn beroert.
Betoom voor desen tijt, betoom uw gramme sinnen,
Verwin uw eygen hert, die landen kont verwinnen,
Weest dog uw bed-genoot genadig ende soet,
Die al de weerelt deur een yder gunste doet
Doch soo u dit versoeck te hooge schijnt te rijsen,
En dat men u gemael geen gunst en wil bewijsen;
Soo bid ick dan alleen voor eenig kleyn verdrag,
Niet tot een ander jaer, maer tot den naesten dag.
Waer toe soo hart gejaegt, waerom soo snel gevlogen?
Mijn Heeren, niet te ras, het stuck dient overwogen.
„Voorwaer de beste slag die heden kan geschiên,
„Is, nae dat ick het vat, sagt gaen en verre sien,
Wie isser heden nut, om met besetten rade,
Te wegen dit geval; voorwaer het is te spade,
Om naer den rechten eysch, te sitten in 't gerigt,
„Waer treet men na den noen in saken van gewigt?
Om eenig kleyn geschil, als tusschen twee gebueren,
Valt onderlingen twist, om wassen ende schueren,
Om ick en weet niet wat, een goot, een water-loop,
Daer roept men met den dagh, de rechters over hoop,
Soo haest de gulde son is uyt de zee geresen,
Soo wort'er in den raet gedongen en gewesen;
Maer als het groote licht ontrent het zuyden rijdt,
Soo wort het recht gestaeckt tot op een ander tijdt.
Hier daer men op de kroon van hondert groote rijcken,
Een uytspraeck heeft te doen, een vonnis heeft te strijcken,
Hier daer men onsen Vorst van sijn gemael berooft,
Daer pleyt men in der nacht, en met een dronken hooft;
Daer pleyt men over hoop, al sonder eens te dagen
De Koninginne selfs, al sonder eens te vragen
De gronden van de saeck, daer uyt de Prins misschien,
Sijn eygen ongelijck met vreugde mogte sien.
Gewis soo wy den aert van dese klachten kenden,
Wy souden dit krakeel van onse banck versenden,
Tot eenig ander hof: men segge wat men wil,
Ten staet ons geensins vry te wijsen dit geschil
Van waer komt ons de magt, dat wy op Koninkrijken,
Op 's weerelt heerschappy, een vonnis mogen strijken?
De Koninck (ick bekent) begeert van onsen raet,
Maer wikt het niet soo swaer, noch meynet nier soo quaet.
„Ach! 't is een seldsaem werk, met man en wijf te moeyen,
„Doet hier al watje meugt, oock die sal u versoeyen
„Voor wie gy voert het woort, want siet! in dit geval
„Ontfangt men leets genoeg, maer genen dank met al.
„Waer isser dog een huys, daer mannen ende wijven
„Zijn altijt even soet, en noyt te samen kijven?
„Waer is door al het lant soo welgelegen velt,
„Dat van den noorden wint niet somwijl is gequelt?
„Waer isser dog een paer, in Persen ofte Meden,
„Gedurig sonder twist, en eeuwig wel te vreden?
„Waer is de weerelt deur de lucht soo wel gestilt,
„Daer noyt een loofje roert, en noyt een tackje drilt?
„'t Is dienstig voor de maeg by wijlen wat te braken,
„Om uyt een lange quael tot beter stant te raken.
„'t Is dienstig in het huys, by wijlen door gekijf,
„Een wrock van oude gal te jagen uyt het lijf.
„'t Is nut, 't is wonder nut, tot veelderhande saken,
„Dit somtijds man en wijf haer oude vrientschap staken,
„En met een deftigh woort, en met een snel gesicht,
„Vernieuwen nu en dan haer onderlingen plicht.
„Noyt bleef'er groote min in kleyne twist verloren,
„De liefde, na geschil, wert grooter als te voren.
„De liefde slacht het rijs, hoe naerder afgesnoeyt,
„Hoe datse beter schiet, en dichter henen groeyt.
„Noyt wert de gulle jeugt soo krachtig aen-gedreven,
„Dan als het lieve paer te samen heeft gekeven;
„Noyt wert de soete min gepleegt met grooter lust,
„Dan alsse, door krakeel, scheen uyt te zijn geblust.
„Al schijnt de somer schoon, noch sou het ons vervelen,
„Ten ware dat de vorst haer rolle quame spelen
„Geen kost bevalt de maeg, al isse noch soo goet,
„Indien men dag aen dag niet anders eten moet
„Godt heeft des werelts loop met beurten onderscheyden,
„Hy weet een bitter soet te brengen tusschen beyden,
„Te mengen onder een Siet daer een wijsen vont,
„Waer door dit groote werck staet op een vaste gront
„En plagh de klare Son, met haer vergulde stralen,
„Niet deur het gansche jaer te rijsen en te dalen?
„Te rollen door de lucht? en siet men niet de Maen,
„Nu kleyn, dan wederom in volle ronde staen?
„Nu is het vette landt met vruchten overgoten,
„Dan leytet sonder jeught, en door de vorst gesloten.
„Nu staet het wout geçiert met sijnen groenen rock,
„Dan weder sonder blat, gelijck een dorren block.
„Het gaet op dese wijs in alle werelts saken,
„Wat doet doch al het volck als breken ende maken,
„Nu is het voor de wint, dan weder tegenspoet;
„Wy sweven op en neêr, gelijck als ebb' en vloet.
„Een dingh dient eens geleert, en nimmermeer vergeten,
„Dat alle dingen sijn gelijck een ronde keten
„Geschakelt onder een. De vreugde nae de pijn,
„De vrede nae den twist, nae regen sonneschijn.
„Het menschelick bedrijf bestaet in vreemde kueren,
„Hoe wel de saken gaen, sy konnen niet gedueren.
„Het wispeltuerig hert tot geener tijt geset,
„Wil (soo het spreek woort is) staeg op een ander bed.
„Het doet de sinnen wel, op eenen boeg te zeylen,
„Sy willen over hant het lange jaer verdeylen,
„Sy woelen alle tijt, en geen soo groote pijn,
„Als met een vasten stant te blijven datse zijn.
Wel laet dan sig de Vorst, met alle ding, bewegen,
Laet onse Koningin haer soete rancken plegen,
Nu eenig kleyn krakeel, dan weder groote min;
En waerom dit gestraft? de menscheyt heeft het in.
„Ach! waer een derde man komt tusschen beyde spreken,
„Daer man en wijf krakeelt daer siet men vreemde treken;
„Want als men meest betracht te stillen haer gekijf,
„Soo krijght men man en vrou te samen op het lijf.
„Men hout (wanneer de biên met groote togten swieren,
„En vechten onder een, gelijck verwoede dieren)
„Dat slechts een weynigh stof kan scheyden het gebaer,
„Juyst op gelijcke voet soo kijft het echte paer.
„Wie van den ganschen raet, wie soud'er konnen seggen,
„Hoe licht een huyskrakeel ter neder is te leggen?
„Een knik, een soete wenck, een lonkjen in der haest,
„Vereffent alle ding, hoe seer men heeft geraest
„Ick raed', als yemant komt, gelijck het kan geschieden,
„Daer eenig ongemack rijst tusschen echte lieden,
„Ick rade voor het best, geen dingen aen te slaen;
„Al kijft het soete paer, 't is weder haest gedaen.
„Ick rade, zijt gy wijs, laet echte luyden kijven,
„Gewis de duyster wolck sal haest daer henen drijven:
„Ick rade stil te staen, al waert gy naeste maegh;
„Schoon man en wijf krakeelt, 't is maer een somervlaeg.
Jck rade dese saeck van onse banck te weeren,
Wy konnen altemael den ondanck wel ontbeeren;
Ick rade dese saeck te brengen aen den raet,
Die in het kleyn getal van enckel twee bestaet.
Daer is een stil vertreck, behangen met gordijnen,
Laet daer de groote Vorst met sijn gemael verschijnen,
Dat is de rechte banck, daer alderhande twist
In haeste wert gestilt, en metter daet geslist.
Dat is de rechte banck, daer twee geminde lieven
Haer vriendelijck verschil bepleyten sonder brieven,
Dat is de rechte banck, daer uytspraeck wert gedaen,
Die niemant hooren mag, en niet en werd verstaen

Dat

Dat is de rechte banck, daer niet en word gelogen,
Geen ontrou word gedult, geen mensch en word bedrogen,
Geen valsheyt aengerecht. dat is de rechte banck,
Waer door de soete min krijgt weder haren ganck.
„Gehoude luyden twist gaet met de sonne neder,
„Als hier de nacht begint, rijst daer het klaerste weder.
„Want, mits het echte paer het bedde maer genaeckt,
„De spijt en nijt verdwijnt, de vrede word gemaeckt.
Mijn Heeren, 't is genoegh. ick segge voor het leste,
Ick rade tot besluyt, en stelle voor het beste;
Ick roepe noch eenmael, soo deftigh als ick magh,
Wijst man en wijf by een, op hope van verdragh.

Gesprek tegen de Koninginne
V A S T H I,
EN VOOR DE
MANNELICKE ACHTBAERHEYT,
M E N U C H A N
S P R E E C K T.

'T Is immers eens genoeg de vrouwen voorgesproken;
En met een lang verhael den Prins het hooft gebroken;
Waer toe is u de mont tot praten soo gesint?
Het seggen gelt'er niet, dat recht is, overwint.
Gy soeckt hier niet alleen, ô voorspraeck van de wijven,
Met ick en weet niet wat het vrouwe-recht te stijven.
Maer draegt u boven dat, gelijck een vrouwe plagh;
En jammert uren lang met vrouwelick geklagh.
Ick sta nu lang en wensch om meê een beurt te krijgen,
En ben van nu voortaen niet machtig om te swijgen:
Mijn herte leyt en bruyst gelijk een krachtig nat;
Dat dobbelt over hoop, en borrelt uyt het vat.
Ick bidde, groote Vorst van al de groote volcken;
Wiens hoog-beroemde naem rijst boven alle wolcken,
Die niet voor ons alleen set strenge wetten in,
Maer bindt ook aen het recht uw eygen huysgesin,
Ick bidde, nademael wy heden overwegen
Een stuck, waer aen het rijck ten hoogsten is gelegen,
Vergunne my verlof dat ick op desen dagh
Mijn innerlijck gepeys in vrijheyt uytten magh.
„Die in het oordeel treet, moet sich ten hoogsten mijden
„Van lust tot felle wraeck, van sucht tot medelijden;
„Van heymelicke gunst, van stille linckerny,
„Op dat'er niet als recht in hem te vinden zy.
Dit heb ick soo betracht. 'k En sal geen syde dragen,
'k En sal naer hoogen staet, na kroon of scepter vragen;
'k En ben noch van den haet, noch van de gunst verheert:
Ick ga den rechten weg, naer my de reden leert.
'k En pass' in dit geval noch op geen listigh vleyen,
Noch op een stout gepraq, noch op een droevig schreyen;
Ick hate die naer sucht sijn losse reden buyght,
Ick spreke recht en rond, naer my het hert getuygt.
Ick weet dat yder een ten vollen heeft vernomen,
Waerom soo menigh Vorst te samen is gekomen
In dit geweldigh hof, waerom door uw gebodt
Een werelt is vergaêrt te Susan op het slot.
Te weten, om den glans van soo veel rijcke kroonen
Als van een hoogen bergh in dese feest te toonen,
Op dat van nu voortaen een yder, die het siet,
Sou, met geduchte vrees, staen onder u gebiet.
Al wat in eenigh deel der aerden wort gevonden,
Is uyt het gansche lant aen dese plaets gesonden;
Het biedt sijn schatten aen al wat'er open staet,
Van daer de sonne rijst, tot daer se slapen gaet.
Wy staen te mael verbaest, als wy de gulde stralen
Van menig schoon juweel sien blinken door de salen,
Als wy het krachtigh gout, en al den grooten schat,
Sien brallen in het hof, en door de gansche stadt;
Als wy soo menig Vorst, soo menig duysent zielen,
Sien door het gansche slot tot onsen dienste krielen;
En uyt soo rijcken glans besluyt een yder dit,
Dat uw beroemde macht als op de werelt sit.
Dit heeft de groote Vorst meer als genoegh bewesen,
't Is van het oogh gesien, en door den mont gepresen:
Noch wil hy vorder gaen, en maken ons gewis
Dat hy in sijn gesin geen minder Vorst en is.
„Men vint in ouden tijd, en op den dag van heden,
„Veel Prinssen wijt en breet van yder aengebeden,
„Geducht by al het volck, en deftigh van bedrijf,
„Maer in hun eygen huys geringelt van een wijf.
„Gelijk een kleyne Moor kan met den toom bestieren
„Den grooten Elephant, het meeste van de dieren,
„Soo siet men menigmael de grootste van het lant,
„By eenigh quetter wijf gehouden in den bant.
De Persiaensche Vorst, die by de metgesellen,
Van dit verwijfde volck sich niet en wilde stellen,
Maer toonen wat hy hier en over al vermagh,
Gebiet de Koningin te brengen aen den dagh.
De vrindelicke Prins, ter volte deser feesten,
Wil boven spijs en dranck verwecken onse geesten
Tot alle nieu vermaek, wil door een schoon vertoog,
Ook haer bescheyden vreugt doen geven aen het oog.
Men send in 't vrouwen-huys een grooten hoop gesanten,
Niet uyt het slechte rot van huys of lijf-trouwanten,
Maer Heeren altemael van naem, en hoogen lof,
De grootste van het lant, de beste van het hof.

Mahunam gaet'er heen, als tot de grootste dingen,
Omcingelt met den sleep van al de kamerlingen,
Herbona stuypt en neygt, en biet haer goeden dagh;
En Bistha doet het woort soo konstigh als hy magh.
Abachta stelt te werck een hooger aert van spreken,
En Bigta mengt'er in een saus van hoofsche streken;
Straks dondert Charcas uyt soo deftigh als hy kan,
En Sethar voegt'er by het voor-recht van den man.
Mahunam, voor het lest, hout aen op uw bevelen,
Mevrou die hoort en siet, en schijnt'er med' te spelen;
Hy spreeckt gelijk een man, sy blijft al even trots.
Hy vleyt gelijck een kint, sy staet gelijk een rots.
Waer toe een lang verhael? de mannen keeren weder,
Wy vragen watter schort sy slaen haer oogen neder.
Dies eyst de Koninck selfs hoe dat het is gegaen,
Daer hoortmen al den wint van Vasthi sotte waen;
Daer hoort men over-luyt dat al het kunstig spreken,
Dat alle wijs beleyt, en alle soete streken,
Dat uw bevelen selfs, en koninckliek gewelt
By Vasthi niet en weegt, by Vasthi niet en gelt.
Wat mocht ons over-gaen soo grooten pragt te drijven,
De landen in 't gemeen een feest-dag aen te schrijven,
Om yder kont te doen uw vorstelick ontsag,
En wat uw hoog gebiedt hier in het hof vermag?
Wat mocht ons overgaen op uw gewelt te roemen?
U lieve Koningin die weygert hier te komen,
Die schaft uw wetten af. Uw lieve Koningin
Hoort wat de Konink seyt, maer doet haer eygen sin.
Wy saten altemael, gelijck met open monden,
Tot dat het schoon juweel ons werde toe-gesonden,
En dat met dit gesicht sou werden als gekroont
Al wat'er voor cieraet tot heden is getoont.
Men riep, de Koningin sal dese feest besluyten,
En toonen dat de Prins van binnen en van buyten
Heeft koninckliek gebiet, heeft sonder onderscheyt,
En hier en over al gelijcke majesteyt.
Daer rees het gansche volk, en stont by dichte scharen,
Het scheen dat even hier de rotsen souden baren,
Daer ging een nieuwe vreugt, een juychen door het huys,
Maer al de pracht versmolt als tot een kleyne muys.
Ach! daer leyt onse vreugt en uwe macht gevallen,
Uw loff, uw hoogen naem, is heden niet met allen,
Uw rijck-staff, uwe kroon, uw ridderlick gemoet,
Leyt, als een nietig ding, vertreden met den voet.
Wat sal nu al het volck van dese feest vertellen,
Als yder hier en daer komt onder sijn gesellen?
Ach niet, als dat de Vorst, voor wie de weerelt beeft,
Ontrent sijn eygen wijf geen macht met al en heeft.
„Die sijn geduchte naem poogt yder in te drucken,
„Dient eerst gewis te zijn hoe dat het sal gelucken;
„Want die geweldig pogt; en niet volbrengen kan,
„Wert, door sijn eygen daet, een spot van alle man.
MAer wat een stout bedrijf! men gaet den Koning raken,
Men poogt in dit geval sijn milde sucht te laken;
Men seyt, met vollen mont, dat hy te lijdig breet
Sijn gasten lieve-koost O wat een slecht bescheet!
Wat sal den grooten Vorst in sijne gunst beletten?
Hy, die de rechten maeckt, is boven alle wetten.
Hy, die als metter hant de gansche weerelt draegt,
Stort sijn beleefttheyt uyt juyst daer het hem behaegt.
Hy mag ten minsten nu sijn gunstig herte toonen,
Dewijl hy desen dag sijn vrienden wil beloonen.
„Daer is ter weerelt niet dat Prinssen beter staet,
„Als weldaet sonder end, en gunste sonder maet
Dan neemt het zy alsoo, gelijck men poogt te drijven,
Kan dit de Koningin in desen handel stijven?
Kan oyt een echte man verliesen sijn ontsag,
Om dat hy nu en dan is blijder als hy plag?
Om dat hy by geval, door lieffelicke vlagen,
Wert met een soete vreugt als buyten hem gedragen?
Of sal de Groot-vorst self noch man, noch Koninck zijn,
Om dat sijn vrolick hert sich opent in den wijn?
Of meynt men dat het wijf niet verder is gebonden
Tot dienste van den man, als op gesette stonden?
Of dat het manne-volck geen vol gebiet en [illegible]
Dan als het op de maet, en naer den regel [illegible]
Leyt yemant desen gront, soo isser voor de wyven
Gedurig stoff genoeg om haren pracht te drijven,
Gedurig stoft genoeg om, met een slimmen trek,
Haer aen-geboren jock te schudden van den neck
Wat sal dit listig volck niet weten uyt te vinden,
Om aen een goeden man yet op de mou te binden,
Nu sal hy al te los, dan schijnen al te stil,
En noyt gelijck het sou, dan als me-vrouwe wil
„Daer is, na mijn begrijp, geen slimmer vont te denken,
„En die een goeden staet meer soude mogen krenken,
„Als dat het wijf gebiet, en hoogste macht gebruykt,
„En dat de man verdraegt, en voor de vrouwe duykt.
„Siet! 't geen in al het rijck is weert te zijn gepresen,
„Bestaet in wel gebiên, en onderdanig wesen,
„En wie in dit beslag sijn plaetse niet en hout,
„'t Is wonder wat een ramp hy in de steden brout.
„Een huys en sijn bedrijf is in de koninckrijcken
„Een ander koninckrijck, men kan het vergelijcken
„Met saken van het lant, om dat'er een gebiedt,
„En dat het gansch gesin op sijne wetten siet.
„De man is uytter aert, en van den aen-beginne
„Gemaeckt tot heerschappy; de vrouwe tot de minne,
„Tot lieffelick verdrag: tot onderdanigheyt,
„Dat is van alle tijt de vrouwen op-geleyt;
„Dat is van alle tijt de gront van goede seden,
„Een regel in den staet, een zegel aen de steden;
„Dies als in eenig huys de weert is over-heert,
„Soo is in dat gewest de weerelt om-gekeert;
„Soo is de weg gebaent tot allerley gebreken,
„Tot twist, en over-moet, tot alle quaden streken;
„Want die een schoon gebou ontrent de gronden raeckt,
„Heeft stracx van allen kant sijn deelen los gemaeckt.
„Hoe sal, in dit gewoel, een slave willen swichten?
„Hoe sal een soone gaen tot sijn bescheyde plichten,
„Dewijl het gansch gesin gebruyckt tot quade leer
„Een wijf dat niet en past op haren over-heer?
„Het dient in tegen-deel tot wel-stant van de rijken,
„Dat vrouwen over al voor hare mannen wijken;
„Want siet, aen dese pligt leert oock het jonge bloet,
„Hoe dat een ondersaet sijn prinse vieren moet.
„Mijns oordeels, dient de vrou met alle vlijt te letten,
„Naer dat de man gebiedt, hier saeken aen te setten;
„En of hy vrolick is, of droeve van gebaer,
„Een wesen aen te doen gelijck haer weder-paer.
„De zeden van den man zijn als gewisse peylen
„Waer naer het echte wijf gedurig heeft te zeylen;
„Waer naer een goede vrou moet schicken haren loop,
„Of anders leyt het huys gedurig over hoop.
„Vint somtijts eenig man in jock en spel vernoegen,
„Daer is geen twijffel aen, de vrouwe moet haer voegen,
„Of soo haer dwersche kop hier tegen staet gekant,
Soo doetse tegens eed, en schent den echten bant.
„Het richt-snoer van de trou is lieven en verdragen,
„Is vriendelick gelaet, en niet als soete vlagen,
„Is jock en sonder gal, en staeg een vast besluyt,
„Dat, wat de man bestaet, ten goede sy geduydt.
„Geen wijf mag amper sien, geen wijf en mag'er wrocken
„Indien haer weder-paer genegen is te jocken,
„Want als het, naer den tijt, niet anders wesen kan,
„Soo ist een wijse daet te mallen met den man.
Abachta, lieve vrient, wat mocht gy gaen beginnen?
Gy poogdet onse vrou met reden in te winnen,
Maer 't is, eylaes! gemist; sy was op desen dag
Vry hooger in de pracht, en trotser alsse plag.
„Het is een oude spreuck, die wy in onse dagen
„Bevinden in der daet, en menig-mael beklagen,
„Dat niemant van het volck soo dapper speelt de beest
„Gelijck een moedig wijf, wanneerse gaet ter feest.
Dan is het gansche kraem van al de moye dingen,
Gesmijde, bloem-gewaet, gesteenten, arrem-ringen,
Gehangen om het lijf; dan koomt'er aen den dag
Al wat'er eenigsins het ooge locken mag,

Oor-

Oor-hangsels, veder-bos, hayr-litzen, voor-hooft-banden,
Knop-peerels, tepel-net, hals-cingels, loover-randen,
Mou-tippen, rimpel-klit, duym-ringen, hant-gevaet,
Reuck-ballen, vinger-slang, scheen-riemen, voet-cieraet,
Dan wert de pragt gevoet met sleuyer, spangen, doppen,
Met naeld en spelle-werk, met kedels, waeyers, knoppen,
Wat wild gy dat ick seg? met alle vreemt gespan,
Waer van een zedig hert de namen niet en kan.
Daer staet het diere pant voor yder een te proncken,
Sy is van sotte waen en eygen-liefde droncken,
Sy kan wel uren lang voor haren spiegel staen,
En siet met groote vreugt dat seldsaem maeksel aen.
Sy stelt een fier gebaer, en doet haer leden swieren,
Veel anders alsse plag, sy toont in haer manieren
Een uyt-gelaten tocht van pracht en overdaet,
En komt, gelijck een pau, gestreken over straet.
Wie sal in desen stant het fiere ding genaken?
Ten is noch metter hant, noch mette mont te raken,
O breyn vol schrale wint, dat niemant aen en siet!
Een wijf in haer cieraet is buyten ons gebiet.
„Ach 't is een vreemt gebruyk, dat niet en is te prijsen,
„De vrouwen in gewaet soo hoog te laten rijsen,
„Gelijck men heden siet, want uyt soo rijcken dragt
„En broet geen ander jonck als ongetoomde pragt.
Ten is geen eerbaer root, of schaemte van de vrouwen,
Dat Vasthi desen dag van ons heeft wederhouwen;
't Is enckel hooverdy, en lust tot sotte waen,
Waer door sy dese feest heeft smaetheyt aen-gedaen.
't Is haer verkeerde drift, vol wederspannigheden,
't Is uyt-gelaten trots, die niet en dient geleden,
't Is, datse wil soo groot zijn aen der vrouwen dis,
Als uw geduchte macht hier by de mannen is.
„Men vint door al het rijck een deel verkeerde wijven,
„Die niemant, wie het sy, kan tot de reden drijven,
„Sy pijpen haren sang, naer wijse van den uyl,
„En staen op haren sin, gelijck een stege muyl.
„Men sou veel eer een rots ter aerden neder-drucken,
„Men sou veel eer de son van haren wagen rucken,
„En drijven uyt het spoor de peerden van de maen,
„Als dat een moedig wijf sal tot te reden gaen.
„Laet vry een eerlick man haer krachtig overtuygen,
„Noch salse niet een lid naer sijn believen buygen;
„Noch salse blijven staen, en drijven haer geschil,
„Niet steger als een wijf, wanneerse niet en wil.
Mahunam, gulde mont, die menig-mael voor desen
Veel Prinssen hebt beweegt, en metter daet belesen,
Wanneer gy deftig spraeckt, in wesen van gesant,
Waer is nu, weerde man, uw wijt-beroemt verstant?
Waer is uw geestig breyn? waer uwe diepe gronden?
Waer uw verheven geest? waer uwe kloecke vonden?
Waer uw beleefde spraeck, soet als een honig-raet?
Eylaes! uw wijs beleyt is hier maer kinder-praet.
Gy zijt tot heden toe geraeckt tot u vermeten,
Oock daer sich uw verstant maer weynig heeft gequeten;
Maer hier, daer uw vernuft geheel is uyt-gestort,
Daer koomt gy, lieve vrient, daer blijft gy veel te kort.
Gy bragt al wat gy mocht ten goede deser saken,
Noch kreegt gy niet een sier, als twee beschaemde kaken;
Nu sieje t'uwer spijt, nu sieje metter daet,
Dat by een dwase vrou geen wijse tong en baet.
„Geswollen hoovaerdy, geslagen vijandinne
„Van heffelick onthael, van alle soete minne,
„Gebroetsel van der hel, verstoorster van de vreugt,
„Begin van alle quaet, en moorster van de deugt.
(a) „Gy roert de steden om, verwert de groote staten,
„Sayt doodelick vergif in huysen ende straten,
„Hitst vrienden over hoop, verbittert man en wijf,
„Set broeders onder een geduerig in gekijf:
Gy poogt den werelt-vorst een schand-vlek in te branden,
Te stellen sijn gebiet tot spot van alle landen;

(a) Vasthi, wesende een dochter van Cyrus, en suster van Cambyses, en Assuerus maer zijnde een sone van Hystaspis, soo en isset niet onwaerschijnelick dat sy verwaendelick haren man onweerdig heeft geacht, om haer in sodaniger voegen te gebieden, nemende daer uyt oorsake van wederspannigheyt.

Gy poogt sijn hoogen naem als uyt het velt te slaen,
Maer neen, manhaftig Vorst, het n[illegible] anders gaen.
„Al had'er eenig wijf al wat de Goden schencken,
„Al wat men eyschen mag, al wat men kan bedencken,
„Indiense tot de pracht haer stuere seden wendt,
„Al watse goets besit, is altemael geschent.
Dan schoon al dees of die van onse lants-gesellen,
Sig by een moedig wijf te vrede konde stellen,
Schoon yemant van het volck soo sagt en lijtsaem waer,
Dat vrouwen heerschappy hem niet en viel te swaer;
Voor u, manhaftig Vorst, en staetse niet te lyden,
Indien gy niet en wilt op alle tongen rijden;
Indien gy niet en wilt dat al het Persen-lant
Met smaet gegeesselt sy, tot aller Prinssen schant.
„De feyl is naer de man. Als groote luyden dwalen,
„Dat schettert dapper uyt, en dringt in alle palen,
„Dat dondert over al, en, met een snelle vlucht,
„Loopt al de weerelt deur, ja steygert in de lucht.
„Als vorsten van het lant hen eenigsins vergeten,
„Dat wert van yder een ten breetsten uyt-gemeten;
„Is yemant vol beschicx, vol klaps, en onderwints,
„Die hekelt int gemeen de feylen van den Prins.
„De lanck-gebeckte Faem heeft wonderlick behagen
„Een vorstelick gebreck door al het lant te dragen,
„Hier schettert hare stem vry snelder alsse plag,
„Hier macktse grof geluyt, gelijck een donder-slag.
„Noch isset niet genoeg: sy schrijftet in de boecken;
„Sy leert een ander eeuw uw quade slagen vloecken;
„Dies schoon de bleeke doot u totte vaders sent,
„Uw mis-slag evenwel blijft yder in-geprent.
Indien gy dan bemint, daer nae de groote Vorsten
Als uyt gemeene sucht van ganscher herten dorsten,
Te weten grooten roem, en lof van hoogen naem,
Soo stijft hier uw gesag, en dempt de quade faem.
Dan schoon gy waert gesint dit alles op te swelgen,
En u noch aen den roep, noch aen de daet, te belgen,
Noch isset niet genoeg, voor u en uw's gelijck,
Gy leeft niet voor u selfs, maer voor het gansche rijk.
Gy kont (indien gy wilt) verachten eygen schande,
Maer niet flau-hertig zijn tot na-deel van den lande.
Dies schoon gy voor u selfs wout door de vinger sien,
Uyt vreese van gevolg en mach'et niet geschién.
„Een Vorst moet over al sich Vorstelick vertoonen,
„Die anders als een vriend de vrienden sou verschonen,
Dies ofje schoon Me-vrou als man hier vieren wout,
Als Prins en moogt gy niet, gy hebt het rijck getrout.
„Een ongesonde lucht van schadelicke pesten
„En kan soo snellick niet in eenig mensche vesten,
„Gelijck een slim gebreck in onsen geest verdwaelt,
„Wanneer het uyt den throon van Prinssen neder-daelt,
„Siet! als de vis verrot, de kop sal eerst bederven,
„Siet! als de staet vervalt, de tucht begint te sterven
„In hun die by het volck voor hoofden zijn gekent,
„En waer het hooft vervalt, daer is het lijf geschent.
„De sonde van den Prins maeckt bijster groote smetten,
„De sonde van den Prins verduystert alle wetten,
„De sonde van den Prins is als een diepe kolk,
„Want als de Koninck valt, soo malt het gansche volk.
Tot heden op den dag zijn alle kloecke mannen
De gansche weerelt deur geduerig in-gespannen,
Hoe yder in het sijn het vrouwelick verstant
Ten goeden van het huys sal houden in den bant;
Maer wat'er is bedacht, of metter daet begonnen,
Noch heeft dit moedig volck veel op de mans gewonnen,
Noch isser menig held aen wien een moedig wijf
Sit met een volle magt, als scherlincks, op het lijf.
Doch soo de snelle Faem, met haer geswinde vlerken,
Dit overmoedig volck komt in de pracht versterken,
En datse door het rijck een yder openbaert
Wat u (ô grootste Vorst) op heden weder-vaert:
Niet een van uwen raet en salder konnen seggen
Wat dat'er voor een huys sal in de werelt leggen,
Wat dat'er voor gewoel sal ruyschen door het lant,
Daer is geen twijffel aen, de mans zijn overmant,

De mans zijn over-wijſt. Wat ſal geringe lieden,
Wat ſal een ſlechten bloet na deſen tijt geſchieden,
  Indien de Koninck ſelfs met ſtommen monde lijdt
  Dat hem een queiter wijf in ſijnen ſcepter bijt?
Indien de Konink ſelfs, vermeeſtert van de vrouwen,
Sig laet in 't openbaer als op het aenſicht ſpouwen?
  Indien de Koninck ſelfs, de wijt-beroemde Vorſt,
  Hem, voor het ganſche rijck, laet treden op de borſt?
Ick ſie van heden aen ganſch Perſen omme-roeren,
De ſpin-rock ſal gewis de vlagge willen voeren,
  Niet een ſoo ſpitſen baert, of op-geſwollen broeck,
  Die niet ſal krimpen in, en ſlincken voor den doeck.
Het ganſche koninckrijck ſal anders omme keeren,
Al wat'er qualick voegt, ſal anders moeten leeren;
  Ons naekt de leegſte ſmaet, ô ſchande voor de mans!
  Een naelde voor het ſweert, een ſpille voor de lans
Wy ſullen aen den heert de ketels moeten ſchuymen,
De hinnen, om het ey, betaſten met de duymen,
  Den moes-pot over doen, en pluyſen het ſalaet,
  En paſſen op het ſpit, en droopen het gebraet.
Geen wijf in 't ganſche rijck of ſal haer onderwinden
De mannen in 't gemeen den voorſchoot aen te binden,
  Wy ſullen moeten ſtaen in plaetſe van de meyt,
  En doen met herten-leet dat niet en dient geſeyt.
Maer waerom dit beklag, de mis-ſlag is gevallen,
De Faem is op de loop, en ſchettert op de wallen,
  Roept en met open mont, en met een hel geklanck,
  Der vrouwen heerſchappy, der mannen ondergank;
Daer is geen ander raet, om onſe ſaeck te ſtijven
Als, met een nieu gerucht, het eerſte weg te drijven:
  Laet daerom, groote Vorſt, laet tegen dit geval,
  Den roep van uwe wraeck verſpreyden over al.
„ Wanneer daer eenig quaet is in het rijck bedreven,
„ Of ſchoon het eerſte wit niet weder is te geven,
  „ Gy neemt, des niet te min, de ſtraffe by der hant,
  „ Gy ſtremt het quaet gevolg, en ſuyvert ons het lant.

LAet immers nimmermeer haer ſchoonheit u bewegen,
Maer ſtelt'er haren trots en ſtuere vlagen tegen,
  „ Wie ſchoon, doch moedig is, is weert te zijn veragt;
  „ De moyſte van het lant wert leelick door de pragt.
„ Ten is maer water-verw, als wel-gemaeckte leden
„ Niet mede zijn verciert met vriendelicke zeden;
  „ Een ſagt, een buygſaem hert, dat is een vrouwe-kroon,
  „ Ick haet een prachtig wijf, al iſſe noch ſoo ſchoon.
Doch ſoo, des niet te min, ô Vorſt, uw groene jaren
Met ſchoonheyt zijn gewiegt en tragten om te paren
  Naer wijle van de jeugt: ey lieve! weeſt geruſt;
  Daer is een vollen oegſt voor uwe grage luſt.
Soo menig jeugdig blat als bortelt uyt de boomen,
Soo menig kleyn gerut als wrimmelt in de ſtroomen,
  Soo menig zee-gewas als bobbelt aen de ſtrant;
  Soo menig aerdig dier is in het Perſen-lant.
Als u die weſpe ſteeckt, wilt maer het ſtuck belaſten
Aen yemant uyt den hoop van deſe jonge gaſten,
  Die ſal u ſtof op doen, na luyt van uwen eys,
  En, met de ſchoonſte jeugt, vercieren uw palleys.
Al waer een dertel oog gewoon is op te loeren,
Al wat het jonge bloedt gevangen plag te voeren,
  Al waer men in het landt een aerdig maeckſel liet;
  Dat ſal, van ſtonden aen, zijn onder uw gebiet,
Laet vry een ruyme ſael, laet groote kamers bouwen,
Of wijt een Prinſen huys ten dienſte van de vrouwen,
  Al geeft'er yeder rijck maer eenig kleyn getal,
  Noch ſult gy ſtoffe ſien die u vernoegen ſal.
Een geeſtig hoveling ſal al de ſoeten dieren
Met prinſelijck gewaet, met rijcke ſteenen cieren,
  En geven haer een geur door reuck en edel kruyt,
  Ja poncken yeder op gelijck een eygen bruyt.
Hier ſal de Werelt-vorſt dan alle dage komen,
Als tot een eygen hof vol alderhande bloemen;
  Vol allerley vermaeck; hier ſal de Werelt-vorſt
  Verkoelen ſijnen brandt, en leſſchen ſijnen dorſt.
Hier ſal hy, ſonder ſchroom, in 't breede mogen weyen,
Vermaken ſijnen geeſt, en ſijnen jeugt vermeyen,
  Of met een verſche bloem, of met een rooſe-knop,
  Die eerſt haer aerdig root laet puylen uyt den dop
Hier ſal geen quetter wijf, met onbeleefde vlagen,
Verachten uw gebodt, uw ſoete min vertragen;
  Maer wat u wel bevalt, dat ſal op ſtaende voet,
  Tot uwen dienſte zijn, en ſtillen uw gemoet.
En is'er dan miſſchien een maget onder allen,
Die aen u ziele werckt een meerder welgevallen,
  Neemt deſe by der hant, ter eeren van de min,
  En kroontſe voor het volck tot uwe Koningin.
Die ſal, tot vaſten trooſt van uwe groote jaren,
Schoon zijnde boven al, u ſchoone kinders baren;
  En deſer friſſche jeugt ſal dienen, bey gelijck,
  Tot heyl van uw geſin, en ſteunſel van het rijck.

WAt wil men tegen regt een ſlimme daet verſchonen?
Hoe, ſal een eerlik man ſijn vrou niet mogen tonen,
  Oock aen de vrienden ſelfs, en dat met onderſcheyt?
  „ Wat baet een rijcke ſchat, die in der aerden leyt?
Al ware my gegunt om vry te mogen dwalen,
Tot in het ſchoon gebouw waer uyt de lichten dalen,
  Al ware my de magt van yemant toegeſtaen,
  Te leyden met der hant de peerden van de maen;
Al mogt ick in de lucht den ſonnewagen mennen,
En met den dageraet om al de werelt rennen,
  Al ſag ick open ſtaen, dat geen verſtant en weet,
  Hoe dat de grootſte Godt den fellen donder ſmeet;
Al had ick klaer beſcheyt van alle vreemde ſaken,
Ja wat de Goden ſelfs oock in den hemel maken;
  Ey lieve! ſeg een reys, wat ſou het al bedièn,
  Als ick het niet een vrient en mogte laten ſien?
Wat vreugde ſoud' het zijn, als ick het mijn geſellen
Niet in gelijcke maet voor oogen mochte ſtellen,
  En wijſen met'er hant? wat is een ſchoon juweel,
  Ten zy een weerde vrient mag hebben eenig deel?
„ Laet vreckaerts haren ſchat in diepe kuylen delven,
„ Een edel hert en heeft en leeft niet voor hem ſelven,
  „ Maer voor ſijn evenmenſch. Daer is geen vreugde ſoet,
  „ Die in een eenig hert geſloten blijven moet.
Wat wil men onſen Vorſt met ſotten angſt vervaren,
En brengen hier in 't ſpel een ſlag van oude jaren?
  't En gaet ons geenſins aen dat hier is bygebragt;
  Want Vaſthi naekt te ſien heeft noyt een menſch gedagt
Men ſegge wat men wil; wy mogen ja beſchouwen,
Het vriendelick gelaet van vorſtelicke vrouwen,
  Want of men nu en dan een Koninginne ſiet,
  Ten ſchaet aen haren glans, ten let haer eere niet;
Sy blijft gelijckſe was: wat mach hier yemant drijven,
Als of ons dit geſicht in luſten ſoude ſtijven,
  En brengen (ſoo men ſeyt) het water in den mont?
  Ick bidde, zijt geruſt, 't is vreeſe ſonder gront.
Die ſucht die wy den Prins als onſen vader dragen,
Heeft magt de kiele tocht ons uyt den geeſt te jagen,
  Heeft magt het dertel oogh, en onſen heeten brant,
  Te houden in den toom, te leggen aen den bant.
Wy ſien de gulde ſon, met aengename ſtralen,
Gelijck een reyne bruyt, uyt hare kamer dalen,
  En ſchijnen over al; wy ſien de ſchoone maen,
  Vol lieffelicken glans, geduerig omme-gaen
Wy ſtaen van alle kant met grooten luſt en gapen,
En dencken aen den Vorſt, die alles heeft geſchapen,
  Wy prijſen ſijnen raet en wonderlick beleyt,
  Niet met een ydel oog, maer in eerbiedigheyt.
Geen menſch en is geneygt ſijn handen uyt te ſtrecken,
Om yet van haren glans tot ſijn genut te treken,
  De reden is bekent Het edel hemel-licht,
  Is buyten ons bereyck, en boven ons geſicht.
Juyſt op gelijcke wijs zijn alle groote vrouwen
Van ons, en al het hof, van yder aen te ſchouwen.
  Wy toomen onſe jeugt, en buygen ons verſtant
  Tot ootmoet, ſonder luſt; tot hulde, ſonder brant.
Daer is van al het volck geen menſche ſoo vermeten
Die ſich in dit geval in 't minſte ſal vergeten,
  Een yder ſtaet verbaeſt, en hout een reyn gemoet,
  Gelijck men Venus ſelfs in haren tempel groet.

Gy

Gy ſiet dan, groote Vorſt, dat Vaſthi ſonder reden
U boden heeft veracht, u wetten overtreden,
  Gy ſiet dat niet een woort voor haer is by-gebragt,
  Als dat ons meer ontdeckt de liſt van hare pracht.
Hier uyt rijſt dit gevolg, dat eer-ſucht van de vrouwen
Dient, met een korten toom, geduerig weder-houwen,
  Want die aen deſen tocht geeft haren vryen loop,
  Die ſtort als metter hant de weerelt over hoop.
Schoon haer de kragt ontbreekt, ſy weet door ſlimme treken,
Door liſten, door bedrog allenxkens in te breken,
  Sy loert op uw gedult, ſy luymt gelijck een vos;
  Sy wickt al-eer ſy waegt, ſy druckt ten leſten los.
Siet! hoe de veyle klim komt aen de bomen kleven;
Het weet van langer hant ſich om en om te weven,
  Soo dat het met'er tijt den ganſchen tronck bedeckt;
  Soo dat het met'er tijt tot aen de wortel ſtreckt;
En, ſoo het ſnoode kruyt niet af en wert geſneden,
Het ſet hem in den boom van boven tot beneden,
  Het ſuygt ſijn voetſel uyt, en doodt den groenen ſtam,
  Waer door het uyt het ſtof tot aen den hemel quam.
Juyſt op gelijcke voet, en diergelijcke wegen,
Soo weet een liſtig wijf haer ſlim bedrog te plegen,
  Sy proeft, ſy poogt, ſy port, ſy klimt door uwe magt,
  En ſtaet des niet te min gedurig op de wacht.
Sy wrijft aen uw gedult, en wilt gy dat gedoogen,
Sy ſal in korter ſtont haer boven u verhoogen:
  Sy treet geduerig voort tot haer beſtemde wit,
  Tot datſe met den voet u op den boeſem ſit.
Tot datſe met'er tijt, door liſtig aen te dringen,
U kroon en ſcepter ſelfs ſal weten af te dwingen,
  Hout vry dat alle magt gewis te gronde gaet,
  Indien een hoofdig wijf mag mayen haren naet.
Ach, waer de wijfſche pragt mag in her hoogſte ſweven,
Daer gaet'et over kant, daer dient'er al te beven,
  Geen lijf is ſonder laſt, geen lid en iſſer vry,
  Niet dat'er harder nijpt als vrouwen heerſchappy,
Beſie den ouden tijt. Ach! door ſoodanig mallen
Is Ninus in der haeſt van ſijnen troon gevallen;
  Hy, die maer ſpel en dacht, wert tot een haeſtig lijck,
  En ſiet! een ſnoode vrou verkreeg het koninckrijck.
De Byſit van den vorſt, met eerſucht ingenomen,
Was in des Konincks hof om haer bejag gekomen;
  Haer aenſlach was geraemt juyſt op een ſeker feeſt,
  Als Ninus en het volck was van een blijden geeſt.
Het wijf vol hoofſche liſt, en ſlim in alle deelen,
Koomt, met doortrapten ſin, den dronken Konink ſtree-(len:
  Sy biedt hem goeden dag, en naer een ſoeten kus,
  Sijgt neder op de vloer, en ſpreekt ten leſten dus:
Indien het, machtig Vorſt, u niet en ſoude quellen,
Ick wenſcht' een kleyn verſoek u voor te mogen ſtellen,
  Wy vroukens in 't gemeen zijn vreemt in onſe luſt,
  Maer weder haeſt gepaeyt en lichtelick geruſt.
Ick laet een gierig menſch om groote ſchatten pracchen,
Heer Koninck, mijn verſoeck en is maer om te lacchen:
  Ick bidde, ſta my toe, dat ick voor eenen dagh,
  'Op uwen gulden troon verheven ſitten magh.
Ick bidde geef bevel, dat ick aen deſe lieden.
Mach plegen hoge macht, mach heeten en gebieden,
  Alleen voor deſe mael, en ſoo het mach geſchiên,
  Gy ſult van ſtonden aen een aerdigh ſpeultjen ſien.
In 't korte, groote Vorſt, ſy kan het ſoo beleggen,
Dat ſich de goede Prins, laet, als een lam, geſeggen;
  Hy neemt haer met'er hant, hy ſet haer op den troon,
  Hy ſtelt haer op het hooft de koninckliicke kroon:
Hy ſpreekt tot al het volck: Hoort toe mijn onderſaten,
Hoort Vorſten al gelijck, hoort Steden, Stenden, Staten,
  Dit's heden uw Princes. Weeſt haer getrou in als,
  Buygt onder haer gebiedt, op ſtraffe van den hals.
Daer ſit her looſe wijf in groote pracht verheven,
En vangt allenxen aen een kleyn gebodt te geven,
  Tot proef van haer geſach. Een yder ſtaet bereyt
  En doet, in grooten ernſt, al wat Mevrouwe ſeyt.
Sy, met ſe nu bevint het ſtuk alſoo gelegen,
Dat yder ſich vertoont tot haren wil genegen,
  Spreekt met een helle ſtem, Grijpt my daer Ninus aen,
  Het woort is nau vol-end, de ſake was gedaen.

Sy weder op een nieu, tſa, roeptſe, bint ſijn handen.
Eer dat haer tonge ſwijgt, de Vorſt is in de banden;
  Knap, weder, ſlaet hem doot. En even met dat woort,
  Men weet niet wat'er is, en Ninus is vermoort. (men,
Stil, vrienden, 't is genoeg, geen menſch behoeft te ſchro-
Ick heb het ganſche rijk in mijn beſchut genomen;
  Siet hier een rechterhandt die ſcepters voeren kan;
  De kroon paſt aen de vrou ſoo wel als eenigh man.
Sy ſprack noch dit en dat, en wiſt het ſoo te weven,
Dat ſy het koninkrijck behielt haer ganſche leven,
  En liet noch boven dien de kroon aen haer geſlacht,
  En ſiet! des ouden vorſts en wert niet meer gedacht.
Dit komt'er edel Prins, (wie ſou het oyt vermoeden?)
Dit komt'er van een wijf in haren pracht te voeden,
  Wie hier in ſtille ſtaet, en lijt het met gedult,
  Wert in der haeſt verdruckt, en 't is ſijn eygen ſchult.

„Al

„ A! wat van overlang in boecken is geſchreven,
„ Dat is aen onſen tijt een ſpiegel om te leven:
„ Denckt vry, dat noyt geval quam over eenig man,
„ Of dat het even nu ons wedervaren kan.
„ 't Is vry al grooter kunſt, als ſlechte luyden merken,
„ Het mannelick beroep naer reden uyt te wercken;
„ Hier dient een rijper breyn, en dikmael meerder raet,
„ Als by den Koninck ſelfs in ſaken van den Staet.
Wat is'er in het huys, wat is'er al te mijden?
Wat is'er al te doen? wat is'er al te lijden?
Wat koomt'er al te baen dat niet en dient geklaegt,
En dat een eerlick man in ſijnen boeſem draegt?
Wat gaen'er dingen om, die in het herte knagen?
Wat zijn'er menigmael, wat zijn'er vreemde ſlagen?
Een die in dit geval ſijn ampt vervullen kan,
Ick ſegge noch eenmael, het is een weerdig man.
Wat zijn'er menigmael al tochten op te ſtoppen?
Wat zijn'er over hant al wrokken in te kroppen?
Wat ſmelt een vreedſaem hert geduerig ſware pijn,
Om ſacht in ſijn bedrijf, en niet veracht te zijn?
„ De man moet aen de vrou ſijn liefde ja bewijſen,
„ Soo lang ſy niet en poogt om boven hem te rijſen;
„ Maer als een moedig wijf gaet boven haren plicht,
„ Soo dient het ydel breyn ten nauſten ingeſwicht.
„ Het ga gelijk het mag, geen man en moet gedogen,
„ Dat haer de vrouwe-pragt ſal boven hem verhogen:
„ Het is een rechte kluts, een ongeſouten bloet,
„ Die, mits ſijn laffen aert, verkeerde ranken voedt.
Daer is na deſen tijt van Vaſthi niet te wachten,
Als datſe meer en meer den Koninck ſal verachten?
Als datſe dag aen dag hem, met een ſtouter aert,
Sal dringen op het lijf en varen in den baert.
Bedenckt, nadien ſy dorſt, voor deſe groote ſcharen,
Haer moetwil laten ſien, haer eerſucht openbaren,
Bedenckt wat hare pracht ſal vorder onder-ſtaen,
Als dit geweldig volck ſal henen ſijn gegaen.
Wat ſal de ſtoute vrou, wat kanſe niet bedrijven,
Indien dit proef-ſtuk ſelf mag ſonder ſtraffe blijven;
Gewis, indien de Vorſt haer deſen trots vergeeft,
Hem mag wel bange zijn, en grouwen dat hy leeft.
„ Als yemant van het volk ſijn pligten heeft vergeten,
„ Soo dat het niet te ſeer is door het lant geweten,
„ Die kan met eenig regt een weynig zijn verſchoont,
„ Om dat hy, ſo het ſchijnt, een aert van ſchaemte toont,
„ Maer die voor alle man ſich qualick heeft gedragen,
„ Die woelt in ſijn bedrog, als met een wel-behagen.
„ En, mits ſijn booſe daet, het ganſche lant beſmet,
„ Soo dient hem ſijn bedrog ten hartſten uyt-gewet
Semiramis en ging niet met ſoo raſſe ſchreden,
Niet met ſo grooten pas, als deſe komt getreden,
Semiramis begon by wijſe van geſpot,
Maer deſe grijpt terſtont den koninck by de ſtrot.
Semiramis bequam verlof tot hare lagen,
Maer Vaſthi gaet te werck, al ſonder eens te vragen,
Al ſonder onſen Vorſt of yemant aen te ſien;
Ach! lijd-men dit begin, wat ſal'er niet geſchiên?
Ick ſie een ſtouter aert in hare borſt geſchreven,
Sy werd met harder ſucht tot haren luſt gedreven,
Sy vaert met ſnelder wint, en met een grover ſtroom,
't Is tijt haer ſtout bedrijf te prangen in den toom;
't Is tijt, met alle macht, een middel uyt te vinden.
Om, op den beſten voet, haer tochten in te binden,
Eer datſe vorder gaet. 't Is tijt, en meer als tijt,
Te breken haren loop, te wreken uwen ſpijt.
Wat is van Cyri kint, of van Cambyſes ſuſter?
Kieſt een van minder ſtam, ſoo leefd gy veel geruſter:
„ Die op haer ouders pogt, en blaeſt een hogen naem,
„ Is totten ſoeten bant van liefde niet bequaem. (len,
NOch dient'er meer geſeyt; maer ſiet de ſinnen dwa-
Het breyn dat ſuiſebolt, de kop begint te malen:
Het drayt al om en om, door al te langen ſpraeck,
't Is tijt, 't is eenmael tijt, dat ick een eynde maeck,
't Is eenmael, groote Vorſt, 't is al genoeg gekeven,
Wy ſchenden uw gedult. Laet ons het vonnis geven.
Een yder ſeg het zijn. Ick make dit beſluyt:
Een ander moet'er in, en Vaſthi moet'er uyt.

V O N N I S

Geſtreken over de Koninginne

V A S T H I;

M I T S G A D E R S

EEUWIGE HUIS-KEURE VOOR ALLE VROUWEN:

Openbaerlijck afgekondight van 's Konincks wegen, door de hondert en ſeven-en-twintigh landen des Grootvorſt ASSUERUS, *van Indien tot aen Mooren-lant.*

DE wijtberoemde Vorſt van Perſen ende Meden,
Van menig ander lant, van duyſent groote ſteden,
Die van de Mooren af tot aen den Indiaen,
Laet ſijn geduchte magt en ſtrenge wetten gaen,
Maeckt al de wereldt kont, dat Vaſthi, die te voren
Was door het ganſche rijck tot Koningin gekoren,
Is, in den vollen raet, en naer der Perſen wet,
Van nu tot alle tijt van haren troon geſet.
Des moet een yder Vorſt van onſe landen weren,
Dat hy na deſen tijt van gramſchap is gequeten,
Van hulde vry geſtelt, ten opſicht van de vrou
Die haren overheer geen hulde bieden wou.
Sy moet van nu voortaen vertrecken uyt de ſalen
Van dit geweldigh hof, en achter lande dwalen.
Ons gunſt is haer ontſeyt. Sy moet van nu voortaen
Niet weſen datſe was, niet voor den Koninck ſtaen.
Een van beleefder aert, gewent tot goede zeden,
Sal, als het ons belieft, in hare plaetſe treden;
Sal hebben haer geſagh, en koninckliecken troon,
En voeren haren ſtaf, en dragen hare kroon.
Wy noch, uyt volle maght, gelaſten alle vrouwen,
Die in het ganſche rijck haer geven om te trouwen,
Rijck, ſchamel, groot en kleyn, dat yder haren man
Sal vieren met gedult, op pene van den ban.
En ſoo daer eenigh wijf hier tegen komt te woelen,
Die ſal van ſtonden aen een ſware ſtraf gevoelen,
En dragen wel te recht ſoodanigh ongeval,
Dat ſy het ganſche rijck een ſpiegel weſen ſal.
Wy willen dat de man ſal volle magt gebruycken,
Wy willen dat het wijf ſal ſwijgen ende duycken;
Dat is het oude recht, de gront van echte min,
't Is reden dat de man ſy vooght in ſijn geſin.

Was onderteekent
AHASUERUS,
Noch lager ſtont
MENUCHAN.

ALLER

ALLER PRINCESSEN
SPIEGEL,
ALLER VROUWEN
SPOOR.

Verstandige LESER.

Hoe wonderlick, ja verschrickelick, menigmael het beleyt Gods zy ontrent de Groote deser werelt, en wederom hoe gevoeliglick meest alle Prinssen sich betoonen oock in de minste mis-stagen harer vrouwen; kan ons beyde de geschiedenisse Vasthi (die wy hier vooren verhandelt hebben) ten vollen betuygen. Veel andere exempelen, sedert dien ouden tijt voorgevallen, waren lichtelick aen te wijsen; doch wy willen den Leser met sulcks niet beswaren. Een historie niet te min, overmits die hier uytmunt, en tot desen eynde, boven andere, sonderlinge dienstigh is, hebben wy goet gevonden hier by te voegen, en met deselve dese onse kleyne oeffening te besluyten. Tot openinge van de welcke, hier alvoren geweten dient, dat Athenais *(van de welcke in het navolgende gedicht wort gewaegt) is een dochter geweest van eenen, Leondicus genaemt, burger van Athenen. Dese geestig in verstant wesende, schoon van lichame, en niet alleenlick een groote liefhebster van de dichtkunde, maer oock selfs aerdige veersen schrijvende, van de welke (gelijk veel Schrijvers het daer voor houden) noch eenige in wesen zijn; wert by hare broeders in de erffenisse hares vaders ten besten niet bejegent, en van de selve uyt Athenen als verdreven zijnde, komt te Constantinopolen, weet haer bekent te maken by* Pulcheria, *suster des Keysers* Theodosii Junioris, *en voor eerst het Christen geloove aengenomen hebbende, mitsgaders van* Attico Magno, *Bisschop van Constantinopolen, gedoopt, en inplaetse van* Athenais, Eudochia *hernaemt zijnde, wert soo bevallig in de oogen van* Pulcheria, *dat deselve haer eerst voor eene van hare kamer-maegden ontfanght, en eenige tijt daer na aen haren broeder de Keyser soo gunstiglijck voor-doet, dat sy hem beweegt (als veel by hem vermogende) deselve voor sijne wettige Keyserinne aen te nemen; in welken staet sy eenigen tijt lang geluckelick heeft geleeft: geestig en geleert wesende, en mitsdien de geleerde sonderlinge gunstig, heeft onder andere* Cyrum Panopolitanum, *een Poeet dier tijt, tot een van de treffelikste ampten des rijks gevordert. Wat ongeluk haren ondergank veroorsaekt heeft, sal de Leser uyt het volgende gedicht konnen afnemen. Doch ingevalle iemant genegen is de geheele geschiedenisse naerder en klaerder te ondersoeken, die gebruyke de Schrijvers vooren verhaelt, mitsgaders oock* Lips. Mon. & Exemp. polit. cap 5. Mon. 1. Exemp. 5. *Dit had ick, Leser, tot openinge van desen* PRINCESSEN-SPIEGEL, *u kortelik aen te seggen. Gy, leest en overdenkt: gedenkende dat in groote Spiegel-glasen kleyne aengesichten best gesien worden.* Vaer wel.

ATHenais was verheven
Uyt een onbekent geslagt,
Tot de Keyserlicke pragt;
Want om datse wist te leven,
En was geestigh boven al,
Was se wonder lief-getal.

Sy, dus in het rijck gelaten,
By den Keyser gansch bemint,
Van een yder wel besint;
Scheen geluckigh boven maten:
Maer, eylaes! de donder slaet
Meest, dat hoogh verheven staet.

Aen den Keyser wert geschonken
Seker appel, als een gout,
Wel de schoonste van het wout,
Juyst een vrugt om meê te pronken,
Vrugt waer van een kloek pinceel
Niet en treft het minste deel.

Desen

Desen ging den Keyser geven,
Uyt een sonderlingen sin,
Aen de jonge Keyserin;
Schoonder sag ick noyt mijn leven,
Sprack Me-vrou, en nam de vrugt
Met een wesen vol genugt.

Desen Appel wil ick sparen,
Als een uyt-gelesen pant,
Want hy koomt van liever hant.
Dit gewas moet ick bewaren
My tot vreugden, en ter eer
Van den Keyser, mijnen heer.

Het geviel om dese tijden
Dat'er seker jongeling
Dagelicx te hove ging,
Wel gewilt aen allen zijden,
Hoog gepresen by de liên,
By den Keyser wel gesien.

Dese rijck in goede zeden,
Rijck in geest, en wel bespraeckt,
En als tot het hof gemaeckt,
Koomt, om desen tijt, getreden
Naer het Keyserlick gebou,
En begroet me weerde vrou.

't Is van ouden tijt bewesen,
„Als de Prinssen zijn geleert,
„Alle geesten zijn vereert,
„Alle kloeckheyt is gepresen;
„Prinssen mildheyt, Vorsten gunst,
„Baert verstant, en voedt de kunst.

Als Paulinus in de sale
Van de Keyserinne quam,
En het edel fruyt vernam,
Hy, geleert in Grieexsche tale,
Maekt een veersjen, met'er vlugt,
Op de schoonheyt van de vrugt.

Het gedigt, vol soete streken,
Scheen soo geestig inde sin
Van de schoone Keyserin,
Datse straex begon te spreken;
Neem den appel, weerde vrient,
Want hy is by u verdient:

Hy was schoon en uyt-gelesen,
Maer hy is voorwaer althans,
Vry van noch een beter glans,
Door uw geestig dicht gepresen:
Neem den appel, tot een pant,
Tot een loon van uw verstant.

Dese geest aldus verheven,
En met dese vrugt vereert,
Heeft hem na den Vorst gekeert,
En den Keyser dien gegeven;
Want hem docht dat dit gewas
Niet als voor een Keyser was.

Als de Vorst den appel kende,
Doen verschoot sijn gansche bloet,
Doen ontstack sijn gram gemoet;
Dies hy straex sich henen wende,
Met een ingetogen sin,
Naer d'onnoosle Keyserin.

Lief, ick wenschte wel te weten
Of het ooft, dat schoon juweel,
Noch misschien is gaef en heel:
Neen (soo sprackse) 't is gegeten,
Gister is mijn groene lust
Met dat aerdig fruyt geblust.

Ick en kan het niet gelooven
Dat het fruyt, soo schoon gekeurt,
Met de tanden is gescheurt;
Hoe! soud gy het oog berooven
(Sprack de Keyser) alsoo licht,
Van dat vriendelick gesicht?

't Is de waerheyt, op mijn trouwe,
Hout'et seker en gewis,
Dat het fruyt niet meer en is.
O! gy zijt een snoode vrouwe,
Riep de Keyser, ô bedrog!
Siet den appel is hier noch.

Hoe moet u den quant bevallen,
Die gy offert mijn geschenck?
Fy! 't is schande wat ick denck,
Fy! van dat oneerlick mallen,
Ach! een wijf die vreemden geeft
Is onweerdig datse leeft.

Dorst gy uwen pol vereeren
Dit soo schoon, soo lieven pand?
Mijne gave, my te schand?
Nu, men sal'et u verleeren,
Gy en sult voortaen niet meer
Spotten met des weerelts heer.

Stracks wert volle magt gegeven
U Pauline, doot te slaen,
En het was terstont gedaen.
En me-vrou wert, op het leven,
Uyt het hof en lant geseyt,
En in haesten weg geleyt.

Ach! daer gaet, daer gaetse dolen
Eensaem, bijster, hallef doot,
Over-vallen van de noot,
In de bosschen, klippen, holen,
By de beesten; wantse schroomt
Datse by de menschen koomt.

Siet! hoe gaen des weerelts saken
Op en neêr, als ebb' en vloet,
Somtijts is het al te goet,
't Schijnt, men kan 't niet qualik maken,
Maer als 't rat eens omme-draeyt,
Wat men doet is dan bekaeyt.

't Schijnt te met een os sou kalven,
Alle ding is voor de wint;
Maer, alst onweer eens begint,
Wilt ten heelen of ten halven;
Valt'er hier of daer een steen,
't Schijnt, het gelt u hals en been.

Leert hier, menschen, Godes werken,
Leert hoe sijn geduchte magt
Speelt met alle dwase pragt.
Leert, met aendagt, overmerken,
Dat en eer, en droeve schant,
Nederdaelt van hooger hant;

Leert u stege necken buygen,
Op het wonderlick gebodt
Van den schrickelicken Godt;
Siet! dit kan de daet betuygen,
Menig klimt'er boven al,
Doch alleen tot leeger val.

H E R O D O T U S

In sijn eerste Boeck, Clio genaemt.

CAndaules, by de Griecken Myrsilus genaemt, der Sardensen Vorst, was soo uytgelaten in sijn genegentheit over sijn Gemale, dat hy deselve hielt voor de schoonste aller vrouwen. Dit sig hebbende ingebeelt, en liet niet af de selve gestadelick te prijsen by eenen van sijne trauwanten, Gyges genaemt, (die hem seer lief-getal was, en wiens dienst hy dickmael in groote saken gebruyckte) spreeckende op een tijd tot den selven dese ofte diergelijcke woorden; Ick sie, Gyges, dat g my, roerende de schoonheyt mijnder huys-vrouwe, soo volkomen geloove niet en geeft, als wel de waerheyt mede brengt, om reden (achte ick) dat de menschen haer ooren gemeenlick min gelooven, als hare oogen; soo isset dan van noode, dat ick haer eens naeckt aen u vertoone. Gyges hier over gansch luyde uytroepende; Heer Koninck, seyde hy, wat vreemder seggen is dit, dat gy my beveelt uwe Koninginne naeckt te sien? Een vrouwe plag met haren rock, oock hare schaemte af te leggen. De Oude hebben ons veel goede leerstucken nagelaten, waer van dit ook eene is, dat ider man maer het sijne en heeft te be-

beſien. Wat my belangt, ick geloove ten vollen dat de Koninginne is de ſchoonſte aller vrouwen; laet u dat genoegh zyn, en vergt my vorder niet onbehoorlijks. Aldus bleef Gyges weygerigh over den voorſlag des Konings, beduchtende dat hem eenigh ongeluck hier uit ontſtaen mochte; maer de Koning niet af-latende, En denkt niet, Gyges (ſeyde hy) dat ick om u te beproeven dit voorſtelle, ofte dat u van der Koninginnen wege iet quaets bejegene; ick ſal voor al ſorge dragen dat ſy niet eens gewaer en werde van u geſien te weſen, want u verbergende achter de deure van onſe ſlaepkamer, daer ſy gewoon is haer kleederen uytdoende, d'een na d'ander op ſekeren ſtoel, daer ontrent ſtaende, te hangen, ſult ghy haer op uw gemack konnen ſien, ſonder van haer geſien te werden, dewelke daer na ontkleedt zijnde, en u den rugge keerende om te bedde te gaen, ſult in alle ſtilte u van daer konnen vertrekken. Gyges eindelijck niet langer konnende weygeren, verklaert te vreden te zijn des Konings voornemen na te komen, en wert van den ſelven, als het ſlapens tijt was, in de Koninginne kamer geleydt, en aldaer verſteken; waer op de Koninginne gevolgt zijnde, wert by Gyges, terwijlen ſy haer ontkleedt, in ſtilligheit belonckt; maer naderhand als ſy haer omkeerde om op haer bedde te treden, en dat Gyges alsdoen poogde ſich van daer te maken, wert ſy hem gewaer, evenwel haer gelatende ſulcks niet geſien te hebben, en niet te min voorhebbende haer van ſulks over Candaules te wreken, mits het by die van Lydia en andere omliggende volken ſchande is dat oock een man naeckt geſien werde, onthiedt des anderen daegs met den dageraet eenige van hare dienaers, (op de welke ſy haer beſt betroude) en ſont de ſelve om Gyges te halen, en aldaer voor haer te brengen. Hy niet denckende dat ſy iet wiſte van dat'er geſchiet was, laet ſich by haer vinden, als meermalen gewoon zijnde by de Koninginne onthoden te werden, de welke hem ſiende, ſeyde ſy, Gyges, ick ſtelle u heden twee dingen ter keure, my ſult gy hebben, en met eene het koninkrijck van Lydien, indien gy Candaules dadelijck van kant helpt; ofte indien niet, ſoo bereyt u ter dood, want gy moet ſterven op dat gy voortaen door te grooten gehoorſaemheit niet en onderſoeckt dat u ongeoorloſt is te weten. Wel aen, of de gene die dit geraden heeft, of de gene die den raet gevolgt, ende onbehoorlickheit aengerecht heeft met my naeckt te ſien, moet heden zijnen leſten dagh hebben. Over welk voorſtel Gyges, eerſt verbaeſt ſtaende, begon daer na haer ten hooghſten te bidden, ten eynde ſy hem in ſoodanigen engte niet en ſoude willen dringen, om eene van tween te moeten kieſen; maer anders geen uitkomſte by haer vindende, en ſiende ofte zijnen Heere te moeten dooden, ofte ſelfs te moeten ſterven, kieſt zijn eygen leven; en ten leſten, Nadien, ſeyt hy, ik genootſaekt ben mijnen Heere om te brengen, ſoo ſegt my dan op wat voet wy hem dienen aen te taſten? De vrouwe antwoordende; ter plaetſe, ſeyt ſy, daer hy my aen u naeckt getoont heeft, ſult gy hem toegaen als hy ſlapen ſal. Als nu de lage geleyt, en de nacht gekomen was; Gyges, geen middel ſiende om te ontkomen, maer moetende dooden, ofte ſelfs ſterven, volgt de Koninginne in haer kamer, ontfangt van haer een geweer, en wert achter de ſelve deure verborgen; uit welke plaetſe naderhand voorkomende, neemt Candaules al ſlapende het leven, en geniet alſoo zijn gemale en zijn koninckrijck. Deſe geſchiedeniſſe wert verhaelt by Archilochus Parius, die ten ſelven tijde geleeſt heeft, &c.

Anthonius Muretus in het 6. Boek van ſijn verſcheyde leſſen Cap. 17.

Semiramis wert geſeit met een ſonderlinſchalkheit, uit een ganſch leeg en ſlecht geſlacht, tot het koninkrijk te zijn gekomen. Welcke geſchiedeniſſe, dewijle die niet ſeer bekent en is, en (mijns wetens) by geene Latijnſche Schrijvers aengeroert, ſoo ſal de ſelve by my verhaelt worden, gelijck ik die in de Grieckſche boeken hebbe gevonden. Men houdt de ſelve geweeſt te ſijn een dienſtmaegt en hy ſit van een der koningklicke ſlaven. In 't geſelſchap van de welke de Koningh Ninus by gevalle gekomen, en door hare ſchoonheit en bevalligheit ingenomen weſende, heeftſe beginnen te lief-kooſen; waer over ſy haer gevoegelijk ſtellende, en den Koningh in alles believende, de ſake in 't korte ſo verre heeft gebragt, dat ſy alles van den Koningh heſtont te eiſſchen, ſonder dat de Koningh haer iet dorſte weygeren. Op een tijd haer als

kacx hebbende laten ontvallen, dat'er iet was dat sy ten hooghsten begeerde, en dat de Koning daer op hadde geantwoort, dat sy haer begeerte vryelik soude openen. Ik wenschte, seide sy, dat ick eenmael voor eenen dag op den koninklicken stoel mochte sitten, om voor so kleynen rijd het volk te rechten, mits dat een ider door 't gebod van den Koningh, gehouden soude zijn my voor dien tijd te gehoorsamen. De Koning loeg'er om, en bewilligde sonder nadenken, hare begeerte. Terstont wert opentlik geboden, dat een ieder op sekeren gesetten dag haer sonde gehoorsamen, alsoo sulks gesebieden souden door gebod des Konings. Ten bestemden dage Semiramis, kostelik gekleet, set haer op den Koningklicken stoel, met groote toeloop van den volke; in den beginne (als proevende wat haer gebod soude vermogen) gebiedt alleenlik geringe saken, maer gewaer wordende dat haer alles soo wel van der hand ging, belaste eindelijck aen des Konings trouwanten, dat sy den Koning souden grijpen, 't welk gedaen zijnde, gebiedt hem te binden, en sulks mede datelik nagekomen wesende, roept staens voet dat men hem dooden soude, het welke insgelijks in der haest in 't werk wert gestelt. Soo dat de heerschappye, die haer maer voor eenen dagh was toe gestaen, geduerigh is geworden. Dese is de gene die Babylonien met Tichel-mueren heeft omringen laten, wiens hangende hoven met soo grooten verwonderinge eertijts zijn aengesien geweest, &c.

J. Lis. in sijn boek Monit, &c. Exempl. Politicor. cap. 5.

ONder dese exempelen voegt haer ook een vrouwmensch. Daer was een dochter van eenen *Leontius*, Atheniensch Philosooph, *Athenais* genaemt, sonderlinge aerdigh, soo van lichame als verstand. De vader (soo het schijnt) door eenige heimelijcke voorwetenschap van haer toekomende, geluk, haude alle sijne goederen aen hare twee broederen beset, haer niet meer als alleenlik hondert kroonen by uytterste wille toevoegende, met dese byreden, *dat haer geluk voor goet haer verstrekken soude.* Hier over bestaet sy met hare broeders te pleyten, als in de versterfte hares vaders verongelijkt zijnde, maer sy de swakste wesende, blijft andermael te kort, en mitsdien door hare broeders verdreven zijnde, komt te Constantinopelen, op dat sy alsoo den wegh tot haer toekomende grootheyt opende: sy maekt haer bekent, en beveelt hare saken aen *Pulcheria* des Keysers suster, aen dewelke sy van stonden aen soo bevalligh is, dat sy, verstaen hebbende datse noch maeght en ongehouwt was, haer in het hof heeft ontfangen, doch alvooren (als onbewust van het Christengeloove) gedoopt zijnde; haren naem word verandert, en sy van nieus *Eudocia* genaemt. Ten lesten, sy bemint haer so verde, dat sy deselve aen haren broeder den Keyser doet belooven; Siet wat een op-gang! maer hoort ook haren neder-gangh. Sy, lange geluckig door dit huwelik, bemint en beminnende, is eyndelik in verdachtheit van oneere geraekt, en is van den Keyser verlaten geworden, om dese reden. De Keyser hadde eenen gronten en overschoonen appel ter gifte ontfangen, dewelke hy datelick, de Keyserinne willende liefkoosen, haer toesont: Sy deselve ontfangen hebbende, geeft dien eenen *Paullino*, een geleert en welsprekend jongelingh, en om diet oorsake wille, haer, insgelijks geleert wesende, seer aengenaem, evenwel niets quaets daer in voorhebbende; welken appel de selve *Paullinus*, niet wetende van waer die gekomen was, wederom voor een Prinsselijk geschenk den Keyser aenbiedt: de Keyser verwondert hem, eerst twijffelende, en terstont den appel kennende, en iet quaets vermoedende, vervoegt hem by de Keyserinne, loosselijk den appel, te vooren haer gegeven, haer afeischende; sy, van alles onwetende, verklaert onbedachtelijk den selven gegeten te hebben, en ten anderen male des gevraegt, seyd, ja sweert het selve, waer over de Keyser alsdoen ten hooghsten vergramt, beschuldigtse van onwaerheyt, en brengt den appel te voorschijn, en geloovende dat 'er iet oneerlijcks tusschen haer en Paullinus moeste ommegaen, dood Paullinum, verlaet haer, en versentse uyt den lande. Erme gelieven! ick hebbe deerenisse met uw ongeluck. Sy nochtans droegh haer geval kloeckelijck, treckt naer Jerusalem, alwaer sy, eerlijck en godzaliglijck geleeft hebbende, eyndelijck sterft, haren man de Keyser alvorens overleden wesende.

HOUWELICK,

DAT IS,

Het gansche Beleyt des

ECHTEN-STAETS;

Afgedeelt in ses Hooft-stucken,

Te weten

MAEGHT,	VROUWE,
VRYSTER,	MOEDER
BRUYT,	WEDUWE,

Behelsende mede de

MANNELYCKE TEGENPLICHTEN;

DOOR

JACOB CATS.

KLINCK-

KLINCK-DICHT,
Aen den E. E. HEER
J. CATS,
RIDDER,
Raedt-Pensionaris van Hollant,
Op zijn
Onvergelijckelijck Houwelijck.

O Hoogh-geleerde man! uw lof moet eeuwigh ſtreven,
Dat gy de werelt hebt voorzien met zulck een licht,
Dat duyzend' oogen daegs koomt ſtraalen in 't gezicht,
En blakert dan de ziel, dat zy, daar door gedreven,
Met heylige yver wil in dezen luyſter leven.
Het licht de jonckheyt voor, in 't ſtellen van den plicht,
Die haer allengs in deugd', en goede zeden ſticht;
En wat 't gehoude volck tot leer dient voorgeſchreven,
Uw pen heeft uytgeſtort, en klarelijck vertoont;
Wat op-geleyde laſt bedaegde lieden troont
Tot hun bekoorlickheyd, zy aerdigh af kon malen,
Toen d'yver baerd' heur geeſt in 't heerelijck verſtand.
Gelukkigh is dien Raad der Staet van Nederland,
Die in dees' eeuw op 't licht van zulck een man mag pralen!

J. J SCHIPPER.

Verwin u zelven.

KIN-

KINDER-SPEL.

AL wie oyt siet dit kinder-spel,
Gy zijt of man, of jonk-gesel,
Of echte wijf, of vrye maeght,
Siet eerst of u het beelt behaeght;
En dan noch staet een weyngh stil,
En siet eens wat'et seggen wil.
Gy lacht, na dat ick aen u merck,
En denkt; 't en is maer kinder-werk:
Wel lacht, het is u wel gejont,
En lacht oock uyt een vollen mont;
Want al het woelen van de jeught
Dat is alleen maer losse vreught,
En is alleen maer dom bejagh,
Dat ieder wel belacchen magh.
Maer t'wijlje met de kinders lacht,
Soo woud' ick datje vorder dacht,
Als datj' oock in dit eygen beelt
Al mede by de kinders speelt.
'k En weet niet dat'er iemant leeft,
Die niet sijn kintsche poppen heeft,
Die niet by wijlen eens en malt,
Die niet by wijlen eens en valt,
Die niet by wijlen heeft gekoot,
Of iet begon dat niet en sloot
Dit spel, al schijnt'et sonder sin,
Dat heeft een kleyne werelt in;
De werelt en haer gansch gestel
En is maer enckel kinder-spel;
Dus sooje na den eysch bevroedt
Al wat de malle jonckheyt doet,
Ghy sult vernemen op de straet,
Hoe dat de gansch werelt gaet.
Gy sult'er vinden, meyn ick wel,
Uw eygen mal en kinder-spel,
Of, soo gy 't heden niet en vint,
Soo zijt gy vry al wat te blint,
Soo is het oogh u sonder licht,
Dus soeckt een bril voor uw gesicht,
Een bril, die Eygen-kennis hiet,
Waer door men in sijn herte siet,
En sooje die eens recht gebruyckt,
En noyt het ooge toe en luyckt,
Soo weet ick datje vinden sult
Of eygen mal, of eygen schult,
Of soo ick noch bedrogen ben,
Soo denkt dat ick geen mensch en ken.
Maer treet eens toe, en wijf, en man,
En neemt hier eens een proefje van.
VOor eerst is daer een dertel kint,
Dat om sijn oogen is geblint,
Dies gaet'et, met een open hant,
Geduerigh tasten na den wandt,
En noch in desen blinden loop
Soo grijpt'et iemant uyt den hoop,
Het grijpt'er eene by de mou,
Die best haer laten grijpen wou,
En schoon, eer dat het iemant ving,
Hem om de kop een deksel hing,
Soo wort nu 't oog hem los gedaen,
Dies siet het sijn gevangen aen;
Het siet ten vollen wat en hoe,
Het siet by wijlen wonder toe;
Maer ach! het siet den klaren dagh
Juyst als het niet meer grijpen mag;
Het speeltje, vrienden, dat gebiedt
Een blinde greep, en vorder niet.
My dunkt dit is een eygen beelt
Van dat men in het vryen speelt;
De vryer, arrem Venus kint,
Die is gemeenlick steke-blint,
Des dwaelt hy veeltijts over straet,
Onseker waer hy henen gaet,
Hy drilt, hy loopt, hy rent, hy sweeft
Tot hy'er een gevangen heeft;
Maer wie doch krijgt de grijper vast,
Of wie doch vangt hy by den tast,
En sonder licht, en sonder bril,
Als die haer laten grijpen wil?
Hy sagh te voren niet een steek,
Nog hoe hy stont, nog waer hy week,
Maer na dat hy de vrijster ving,
Nu siet hy vlack in alle ding,
Hy siet en haer, en haer gebreck,
Haer ydel hooft en stegen neck,

Hy

Hy siet haer feylen allegier,
Hy siet by wijlen al te klaer,
Maer of hy veel of luttel siet,
Noch eens te grijpen mag hy niet;
En schoon hy vint on-aerdig vleys,
De greep is maer voor eene reys.
Maer waerom dog een grammen sin?
Dit speultjen heeft die wetten in,
Dit speultjen heeft een groote sleep,
Men houd daer eeuwig wat men greep.
Gewis, indien het mogt geschièn,
Het ware beter eerst te sien,
En blint te wesen naderhant,
Op dat men geen gebreken vint.
Wel blinde kinders, hoort een woort,
En vaert niet ras en haestig voort,
Maer by gebreck van eygen licht,
Gebruyckt eens anders hel gesigt,
Op datje noyt een greep en doet
Daerom gy naemaels treuren moet.
SIet hoe de mensch sijn eygen aert
Oock in de kintsheyt openbaert!
Het meysje speelt met poppe-goet,
Het knechtje toont een hoger moet;
Het meysje doet de wiege gaen,
Het knechtje laet den trommel slaen;
Het meysje speelt met kleyn beslag
Dat tot de keucken dienen mag;
Het knechtje met een swacke lans
Naer wijse van de rouwe mans;
Het weet dog dat'et Hollants bloet
Het lant met wapens houden moet.
Siet, kinders, soo het oude song,
Soo piept daer na het kleyne jong,
Siet! wat vermag een oude stam,
't Wil muysen wat van katten quam.
DIt kint heeft langen tijt gewagt,
En veel en dikmaels overdagt,
Wanneer de Slag-tijt komen wou,
En dat men ossen bollen sou,
Edog sijn oog en gansch gepeys
En sag niet op het osse-vleys,
Niet op het smeir, niet op het roet,
Ten dagt niet om te sijn gevoedt;
Maer al dat groot en lang geraes
En was alleen maer om de blaes,
Die jaegt het nu vol schrale wint,
En daer is 't dat het vreugde vint;
Maer prikt eens met een kleyne spel,
Terstont soo slinckt het bol geswel.
Wat isser menig ydel mensch,
Die strekt sijn lust en gansche wensch
Dat iemant, daer hy 't oog op heeft,
Van nu sijn tijt had uyt-geleeft?
Niet om te deelen in het goet,
Want hy en is niet van het bloet,
Maer op dat hy bekomen mogt
Een schrale wint, een kleyne logt,
Iet ick en weet, een weynig eer,
Een wasem uyter-maten teer;
Eylaes! de mensch en alle pragt
En is maer ys van eender nagt.
DE tol draeyt lustig op de vloer
Gegeesselt met een vinnig snoer,
En hoe dat iemant harder slaet,
Hoe dat hy beter omme-gaet;
Maer laet de sweep een weynig of,
Soo valt hy neder in het stof,
En doet voortaen niet eenen keer,
Maer is een block voor immermeer.
Men past noyt beter op het stuck,
Als in verdriet en ongeluck,
Want leeft'er iemant sonder pijn,
Die roest terstont van ledig sijn;
Siet! waer een weelig mensche rust,
Daer sijgt het herte na de lust.
LEt op het kint dat bobbels blaest,
En siet hoe seer het is verbaest,
Om dat het opgedreven quijl
Alleen maer duert een korte wijl,
En valt dan neder op het velt,
Wanneer het op sijn hoogste swelt:
Ey stoort u niet, gy menschen-kint,
Dit spel en wy sijn enckel wint;
Wie heeft'er oyt soo vasten staet
Die niet gelijck een roock vergaet?
En noch dat hoog en moedig swelt
Dat wort gemeenlick eerst gevelt.
HEt kint dat op een stockjen rijt,
En met een stok een stokjen smijt,
Meynt dat'et drijft een moedig paert,
Wel duysent franse kroonen waert,
Maer iemant die het wel besiet
Die vint een hout, en anders niet.
Hoe menig rijt'er op een stock!
Hoe menig sit'er op een block!
Hoe menig woont'er in een poel!
En meynt het is een koninck stoel
Veel rijden, schoon sy gaen te voet,
Haer paert dat is een hooge moet.
DE koorde-springer leert den vont
Om recht te vatten uur en stont,
Om wel te passen op den tijt,
Al eer hy weder henen glijt;
Want konje springen op de maet,
En niet te vroegh, en niet te laet,
En niet te traegh, en niet te snel,
Gy zijt dan meester van het spel
BEsiet; hoe gene jonge springt,
En sijnen macker neder dringt,
Besiet hoe dat de lecker baert,
En over al de kinders vaert;
Maer siet ook hoe het speeltjen ent,
En hoe de kans haer omme went;
Hy die een wijl gedoken heeft,
Die toont eens weder dat hy leeft,
En die te voren hooge sprongh
En al het kleyn geselschap dwongh,
Die duyckt dan weder met'et hooft,
Als van sijn eerste magt berooft
Wanneer een rijk, of groote stadt
Haer tijt van wellust heeft gehadt;
Soo rijst'er ligt een uyt het graf,
En siet haer al het voordeel af.
Aldus gaet alle dingh in 't ront,
Het rijst, dat lagh, het valt, dat stont.
BEsiet hoe daer een jongen speelt!
Besiet hoe lustig dat hy veelt!
Sijn tuyg en heeft nau eene snaer,
En efter maeckt hy bly gebaer.
Siet, kinders, wat vernoegen doet,
Het maeckt ons rauwe boonen soet,
Het maekt dat ook een kouden heert
Is lief, en uyt'er-maten weert.
Smaeckt u een duyf gelijck patrijs,
De geerst soo wel als eenig rijs;
Het Ende-vleys gelijck Kapoen,
Wat hebje met veel goets te doen?
Het is alleen een luckig man
Die sijn gemoet vernoegen kan.
HEt koote-spel seyt mede wat,
Voor die het na behooren vat!
De koot en is geen spel op straet
Soo lang den Os daer henen gaet,
Maer raekt het beest eens uyt de stal,
En doet het dan een droeven val,
Soo wort terstont sijn innig been
Den jongers op de straet gemeen,
Die maecken dan een groot geraes.
En met de koot, en met de blaes.
Een karig mensch bewaert het goet,
Soo dat het niemant voordeel doet,
Hy sluyt'et op in sijnen schoot
Tot na de prangen van de doot,
Maer alsoo haest hy maer en sterft,
Terstont, hy die het goetjen erft,
Die brengt dan lustigh aen den dagh
Dat eerst geen Son of Maen en sagh;
En wat de vrek in d'aerde groef
Dat is dan voor een malle schroef.
DE kinders die op stelten gaen,
Zijn rechte beelden van de waen:
Wy soecken meest al hooger schijn,
Als wy in rechte waerheyt zijn.
LEt op den vlieger van papier
Geresen tot den hemel schier,
Die, soo de jongen lost de koordt,
Gaet efter noch geduerigh voort;
En sweeft ten lesten wonder hoogh,
En sweeft ten lesten uyt het oogh;
Maer breekt'er dan een dunne snoer,
Waer door hy in der hoogte voer,
Siet! dat wel eer soo wonder scheen,
Dat sijgt in haest dan weder heen,
Daer leyt dan al die losse vreugt
Ten spotte van de schamper jeugt,
Het scheen wel eer een seldsaem dier,
En nu en is 't maer vuyl papier.
Een die met eersucht is besmet,
Al wort hy bijster hoogh geset,
Hy wil noch efter verder gaen,
En noyt is hem genoegh gedaen,
Hy voedt begeerten sonder, endt,
Tot hy ick weet niet waer belent;
En breekt'er dan maer eens een draet,
Het steunsel van sijn gansche staet,
Dat is de gunste van den Prins,
Eylaes! het hooft vol schrale wints
Wel eer geducht gelijck een Godt,
En is terstont maer enckel spot.
AL is het musje van den bant,
Noch keert het na des jongens
haut,
En dit al om een weynigh aes;
Maer wis, de vogel is te dwaes,
Het ware beter in het velt
Sich klock en neerstigh aengestelt,
En daer te soecken eenigh graen,
Om soo den noot te wederstaen,
Als staegh te vreesen voor de pijn,
En eeuwigh slaef te moeten zijn.
Wat dient dit naerder uytgeleyt?
My dunckt daer is genoeg geseyt.
HEt kint dat met'et hoepje speelt,
Vertoont gelijk een eygen beelt
Van iemant, die sijn leven langh
Alleen maer gaet sijn ouden gangh,
Hy siet de Son, hy siet de Maen,
Hy siet den Hemel omme-gaen,
Hy drayt oock met den Tijt in 't ront,
Maer staet dan weder daer hy stont;
Want in sijn ganschen omme loop
Soo doet hy als de meesten hoop,
Hy treet wel in een ander jaer,
Maer anders wort men niet gewaer,
En schoon hy krijgt gerimpelt vel,
Hy speelt noch al het oude spel.
DE jongen die uyt spelen gaet,
En heeft een musjen aen een
draet,
Wanneer het dier te verre schiet,
Soo roept hy veerdig; Hooger niet,

En of de musch haer stelt te weer
Hy rucktse met het toutjen neêr.
Waer heen, ô mensch, soo bijster hoogh?
Waer heen doch swiert u dertel oog?
Al staet u open zee en velt,
Een yder is sijn pael gestelt,
En als u lijntjen is ten endt,
Dan is't et al om niet gerent.
Ey springt noyt verder, salig man,
Als daer u stockje reycken kan

HEt kint dat daer een mooltjen heeft,
Siet hoe het over strate sweeft,
Tot dat'et eens een koelen wint,
Tot dat'et eens een luchtje vint;
Tot dat'et eens ter degen waeyt,
Soo dat het mooltjen omme-draeyt.
Veel hebben molen binnen haer,
Die ieder niet en wort gewaer,
Maer die tot malen is gemaeckt,
Die soeckt tot hy aen 't malen raeckt.

KOom hier eens, vrient, en stae wat by,
En spreeck een woort en segget my,
Wat dunckt u is die jongen wijs?
Hy laet hem dryven met een rijs,
Hy laet hem steuren by de mou,
En siet! indien hy maer en wou,
Hy ware van soo goeden stant,
Als die hem leyden aen den bant.
Daer leeft'er veel in slaverny,
Die, soo sy wilden, waren vry.

SIet daer staen jongers op haer kop,
En steken bey de voeten op;
Gy, sooje vraeght wat dat beduyt,
Soo treckt'er dese leering uyt?
Wy zijn het die, van geest berooft,
In d'aerde wroeten met'et hooft,
En geven aen het hoogste goet
Schier niet als 't hol van onsen voet.
Dan 't is genoeg. gy, voor besluyt,
Kiest hier u kinder-speeltjen uyt,
En als ghy dat ten lesten vint,
Soo maeckt dat gy het overwint,
Of immers, kent in u gemoet,
Dat gy noch kintsche grillen broet;
Soo sal niet al verlooren gaen,
De tijt dien gy hier hebt gestaen.
Maer 't dunckt misschien u wat te slecht,
Door spel te worden onderrecht,
Dan neemt geen dingen soo verkeert,
Daer is oock mal dat wijsheit leert;
Een snege ziel die overweeght,
Al wat de gansche waerelt pleegt,
En schoon het dikmael niet en sluyt,
Sy treckt'er noch haer voordeel uyt,
En brengt oock uyt een dom beslagh,
Veel nutte dingen aen den dagh. (a)
Maer wat is van een menschen kint,
Of van de wijste die men vint?
De wijsheyt die van boven daelt,
En op de gansche waerelt straelt,
De Reden van den grooten Godt
En acht de kinders niet te sot,
Maer heeft het kinder-spel vereert
En daer de wijse door geleert. (b)
En dan ook wat de jonkheyt speelt
Heeft dikmael wonder afgebeelt, (c)
Veracht dan niet, ô weerde vrient,
Dat u en my ten goede dient.

(a) *Pittacus van Mytilenen een der Wijsen van Griecken, door iemant gevraegt met hoedanige partuyr hy gevoegelijckst trouwen moght, antwoerde, dat selfs de kinders op straet hem sulcks leeren konden, en sent hem na de markt daer de jongens speelden, by welcke de vrient hem voegende, wort dadelijk voor 't hooft gesleeten, met een bygevoegde antwoerde;* speelt met uws gelijck; *waer uyt hy dadelijck besloot wat de wijse man hem hadde willen leeren, te weten geen ongelijck huwelijck aen te gaen.* Diog. Laertius.

(b) *En deemse wegh gingen begost Jesus te seggen; Met wien sal ick dit geslachte gelijcken, het is gelijck de kinderen die op de marckten sitten, en tot hare gesellen roepen, seggende, wy hebben u lieden met de fluyte gespeelt, en ghy en helt niet gedanst; wy hebben u lieden klaegliedern gesongen, en ghy en hebt niet geweent; want Johannes is gekomen, &c.* Matth. 11. 6. 1[illegible] Luc. 7. 32.

(c) *Dat de kinderspeelen somwijlen voorteyckenen sijn geweest van groote saken, kan betuygt worden by Romulus en Cyrus, beyde in 't kinderspel tot Koningen gemaeckt, en verscheyde andere op gelijcke maniere bejegent, van dewelcke handelt* Ant. Muret. variar. lect. lib. 2. cap. 9.

'S WAERELDS YDELHEIT,

Onvermomt getoont, met d'aenprikkeling ter DEUGT.

HOe noestigh ziet men 't volk in 's waerelds omkreits draeven!
Elk woelt naer goed, naer staet, men ziet het willig slaeven
Om voor een korten tijd te zien zijns herten lust,
Dit vuur word in de borst des stervlings nooit geblust,
Maer telkens aengevoedt door spoorelooze tochten,
Die den verkrijgers nooit tot vergenoeging brogten.
Want schoon men nu bezit al wat de waereld geeft,
Wie is'er die hier door in stille vrede leeft?
Men zoekt steeds aerdsch vermaek in prachtige gebouwen,
Op 't heerlijkst uit arduin en marmersteen gehouwen,
Die met haer hooge kruin braveeren 's hemels boog.
Het binnenste sieraed verblindt het weelig oog
Door 't gloejende penseel van 't puik der konstenaeren,
Of wat begeerlijkheit, een lange reeks van jaeren,
Byeen verzamelt heeft van Chinaes ovenwerk.
Het vorstelijk gewaed is ook een zichtbaer merk
Dat trotze hovaerdy legt in 't gemoed gezonken.
Dan volgt de wellust met haer tintelende vonken
Die blackt naer dartle spijs, niet op den eigen grond
Geteelt; dat's al te slecht voor afgerechte mond,
Voor keurelijke smaek. het moet uit verre landen
Met kielen zijn gehaelt dat lekkre tong en tanden
Zal smaeken. maer dit is noch 't minste dat ze teelt.
De schoone vrouwesex het oog en 't herte streelt
Met kittelender vreugd. niet die in huwlijkswetten
Bepaelt is, maer de ziel voor 't heilig oog besmetten
Van 's hemels Opperheer. verwoestend' voor 't gemoed'
Dat hier door word gescheurt van 't wezentlijke goed,
Van Godt, die 't eeuwiglijk wil met zijn goed verzaaden.
Dan gaet het weeldrig vleesch als schroomeloos zich baden
En domplen in den stroom van 't edel druivenat,
Waer door het breidelloos tot alle quaed uitspat.
Voorts ziet men 't koetsgespan doorkruissen stad en straeten,
Of jaegen naer 't tooneel, alwaer men, uitgelaeten
In blydschap, 't stralend oog laet weiden heen en weêr,
Terwijl men door het spel vergeet den Hemelheer.
Zoo dwaelt de dwaaze mensch, zoo holt hy buiten reden,
Zoo ziet men hem zijn tijd onnuttelijk besteden
In 's waerelds mommeschijn, en flikkerende vreugd.
Hy doolt, als zinneloos, van 't waere pad der deugd
Op goddeloosheits weg, en vleid zich met de logen.
Hy, door den schijn verblindt, word deerelijk bedrogen,
Doordien hy losse waen, voor 't vaste goed verkiest.
Hy let niet of hy dus een eeuwigh heil verliest,
Een heil van 's menschen brein naer waerde nooit begrepen.
Zoo laet zich Adams kroost, laes! deerlijk heene sleepen
Naer Plutoos jammerpoel, gerust, en wel genoegt.
Ja 't schijnt als of 't om strijd om zijn verderving zwoegt.
O doodlijk ongeloof voor 's hemels woord en waerheit,
O blinden die het oog sluit voor Godts glans en klaerheit,
Ontwaekt uit deezen slaep de hemel roept u toe
Op dat ge ontvlieden zoud zijn selle geesselroe.
Staet op, o dooden, en laet Christus u verlichten,
De Koningk op wiens wenk al 't waereldrond moet zwiggen.
Hoort wat hy u belooft. een goed dat nimmer endt,
Daerom, o waerels volk, u naer dien heiland wendt.
Wilt u zijn hoogh gezagh en rijksstaf niet ontrekken,
Op dat, wanneer hy u zal uit het stof opwekken,
Hy u op zijnen troon plaetst aen zijn rechterhand,
En dat zijn zegekroon u worde op 't hoofd geplant,
Om eeuwiglijk met hem als Vorsten te regeeren
En in het feestgewaed vol glans te triomfeeren.

F. H.

WEGH-WYSER ten HOUWELICK
UYT DEN
DOOL-HOF DER KALVER-LIEFDE.

HEt los en dom gewoel dat jonge lieden plegen,
Is juyſt gelijck een hof met duyſent omme-wegen;
Een hof, een luſtig hof, en konſtigh afgemaelt,
Een hof, een liſtigh hof, en daer een ieder dwaelt;
Een hof, een ſchoon prieel, daer alle tuynen bloeyen,
Maer des al niettemin ook ſuere fruyten groeyen;
Een hof, daer over al veel ſchoone roſen ſtaen,
Maer dieſe plucken wil, die vint'er prickels aen;
Een hof, een rond begrijp, maer daer oock ſlimme treken
Geduerigh omme-gaen, en nimmermeer ontbreken;
Een hof, een warre-net, en daer men evenwel
Het dolen niet en acht als voor een aerdigh ſpel;
Een hof, een ſeldſaem perck, daer ieder met verlangen
Sijn luſten onderhout met duyſent omme-gangen;
Een hof, een rechte fuyck, een winckel van bedrogh,
Daer ieder over klaeght, en ieder blijft'er noch,
Een hof, een diep geheym, dat niet en is te ſeggen,
En dat ick niet en weet met woorden uyt te leggen;
Een hof dat niemant kent, dat niemant oyt en leert,
Als die eerſt heeft gedoolt, en dan eens wederkeert;
Een hof vol bitter ſoet; vol aengename lagen,
Een hof vol bange vreught, en duyſent vreemde ſlagen,
Een hof, een noodigh mal, een hof, een wonder hof;
Een hof, maer 't is genoegh; mijn hooft dat draeyt'er of.
Hier koomt een vryer aen, onſeker wat te maecken,
Hy weet niet in het perck, niet weder uyt te raecken,

Hy wil te rugge gaen, hy koomt'er dieper in,
Hy kijckt aen alle kant; geen eynde, geen begin.
Daer roept een jonge maegt, met droefheit overwonnen,
Wat heeft mijn weeligh hert een malle daet begonnen!
Ick soeck, ick sucht, ick sorgh, ick sie geduerigh om,
Maer al om niet, eylaes! de wegh is al te krom.
Hier trotst een moedig quant, en meynt'er in te komen,
Maer straks is wederom sijn hope wegh genomen,
Al doet hy wat hy kan, al loopt hy wonder ras,
Hy vint hem wederom daer hy te voren was.
Daer staet een vlugge meyt, en meynt sy raeckt'er binnen,
Maer siet! sy moet terstont van nieuwen aen beginnen,
Sy wist (gelijck het scheen) waer op de spille draeyt,
En siet van stonden aen soo was'et al bekaeyt;
Hier treet een jonge wulp, en doet sijn eerste gangen,
Hy soeckt maer enckel spel, en siet! hy wort gevangen,
Hy quam daer hy het vont, oock eer dan hy het wist,
En seide binnens monts; Ach had ick eens gemist!
Daer komt een slechte duyf, en raeckt tot aen het einde,
Maer vint'er evenwel geen vreugt gelijck se meynde,
Dies staetse daer en siet, eylaes! 'k en weet niet hoe,
En weder uyt te gaen, daer is geen middel toe.
Dan gind'er koomt'er een die weet de rechte paden;
Maer vint noch evenwel het vinden ongeraden,
Hy doolt uit enckel lust, en kiest de rechte baen
Juyst als hy door het groen niet meer en weet te gaen.
Een ander staet en siet, en wil een weinigh rusten,
Maer siende groen gewas, soo krijght hy groene lusten,
Het fruyt is bijster wrang, hy slaet'er niettemin
Sijn bolle lippen op, sijn volle tanden in,
Hy snoeit al wat hy vint, en door het gulsigh eten
Soo is hem met'er tijd sijn eerste wegh vergeten,
De sloir die met hem doet is even soo gestelt,
Sy voelt dat haer het lijf gelijk een blase swelt,
Sy is geweldigh quaps en moet geduerigh braken,
Sy weet de rauwe sucht niet weder quijt te raken,
Sy krucht den ganschen dagh, onseker watse voelt,
Vermits 'k en weet niet wat haer in de leden woelt!
De snoeper niet te min die krijght, te sijner schanden,
Een ongesonde maegh, en even stompe tande;
Dat is van over lang de straffe van de lust,
Die met onrijp gewas ontijdigh wort geblust;
Of schoon dan onse vraet is naderhand gesceten,
Daer vrienden onder een de rijpe vruchten eten,
Het dient hem niet te min alleen tot enckel spijt,
Vermits sijn kranck gebit geen vaste spijs en lijt.
Ghy siet dan al het Perck, en hoe het is gelegen,
Ghy siet'er schoon bedroch, en hondert slimme wegen,
Ghy siet hoe dat de jeught hier sonder einde dwaelt,
En wat een tuymel-geest haer in de leden maelt,
Ghy siet hoe malle Waen, hoe Schijn, en losse Droomen
Hier swieren op het velt, en spelen in de hoomen,

Ghy siet hoe dat de mensch de slimme gangen mint,
En wonder groot vermaeck, oock in het dolen, vint;
Ghy siet hoe dat het volck wort om en om getogen,
Ghy siet hoe dat het oogh wort menighmael bedrogen,
Ghy siet hoe wonder licht zich ieder een vergeet,
En hoe een snoeper vaert die wrange fruyten eet.
Noch wil ick evenwel geen jonge maegt beletten,
Haer voet ter rechter uur in desen hof te setten,
Genaeckt dan, soete jeugt; maer, eerje verder gaet,
Laet Tucht uw Leytsman zijn, en Reden uwen draet.

MAEGHDE-WAPEN.

Als eenig Vorst een Wapen geeft,
Aen die hem wel gequete heeft,
Of in den Krijgh, of in den Raet,
Tot voordeel van den ganschen Staet,
Het ware dienstigh dat het beelt
En wat'er om den hellem speelt,
Soo mogte worden afgemaelt,
Dat daer uyt neder quam gedaelt,
Dat daer uyt mogte zijn verstaen,
Wat dan noch verder dient gedaen
By hem, die mits het edel velt
Wort in een hooger graet gestelt;
Op dat hy staegh in dat gesicht,
Mogt lesen sijnen Riddet-plicht.
Koomt hier, vriendinnen altemael,
Die sonder yser, sonder stael,
En sonder sweert, en sonder lans
Verwint de kloekste van de mans,
Die sonder ootlogh, sonder strijt
Princessen van de weerelt zijt;
Komt hier, en siet dit Maegde-boek,
O Ridders van den witten doeck,
Hier is het datje vinden meught
Een wapen voor uw teere jeught,
Een wapen, daer geschreven staet,
Hoe dat'et met de maegden gaet;
Een wapen, daer het edel velt
Uw gansche plichten open stelt;
Ey kijckt, ó jonge dieren, kijckt,
Het is een beelt dat u gelijckt,
Het is een bloemtje, sooje siet,
Dat noch geen open knopjen biet,
Een bloemtje van sijn eerste jeugt,
Een bloemtje van sijn eerste vreugt.
Een bloemtje dat niet uyt en puylt,
Maer in sijn eygen knopje schuylt.
Wanneer een schilder eerst begint
De schetse van een aerdigh kint,
En dat voor eerst de kunste speelt,
Ontrent de gronden van het beelt,
Men siet alleen ick weet niet wat,
Dat schier het ooge niet en vat,
Men siet een mont, een soet gelaet,
Dat noch gelijck in twijfel staet,
Men siet doch echter over al
Wat dat het eenmael worden sal.
Dus gaet'et met ons teet gewas,
Men siet'et in een duyster glas,

Men

Men ſiet een teer, een aerdig beelt,
Dat noch ſijn beſte gaven heelt,
Men ſiet een toegeſloten blat,
Men ſiet een toegeſloten ſchat,
Men ſiet wat hope dat'et biedt,
Men ſiet'et, en men ſiet'et niet;
Men ſiet'et maer in ſtil gepeys,
En 'tis genoeg voor deſe reys.

O teere Plante, jonge ſpruyt,
Wat ſtaeje quade vlagen uyt?
Wat is'er om uw jeugdig groen,
Wat is'er al om u te doen?
Wat is'er menig ongeval
Dat u voorſeker treffen ſal,
Ten ſy dat gy met alle vlijt
Gedurig waer genomen ſijt?
Wat heeft, eylaes! uw teer begin
Wat heeft'et angſt en moeyten in?
Men vreeſt van boven voor de ſtorm,
Men vreeſt van onder voor de worm,
Men vreeſt den vorſt en ſijn gewelt,
Men vreeſt den hagel op het velt,
Men vreeſt de dampen van der nagt,
Men vreeſt de miſt en hare dragt,
Men vreeſt het ſchendig hof-fenijn,
Men vreeſt een heeten ſonne-ſchijn,
Men vreeſt het ſteken van de pier,
Men vreeſt het bijten van de mier,
Men vreeſt de rups en haren beck,
Men vreeſt het quijlen van de ſleck,
Men vreeſt des efter niet te min
Het weven van een vuyle ſpin,
Men vreeſt voor al een dertel kint,
Dat is het ſtimſte dat men vint;
Want, mits het wigt gedurig malt,
En dickmael op de bedden valt,
Soo breekt'et ligt een aerdig kruyt
Dat noyt ſijn leven weder ſpruyt,
Of anders 't ſchudt u teere ſteel,
En 't foolt uw knopjen al te veel,
Het is gants uytgelaten mal,
Het loopt en ſlickert over al,
Het ſtaet en pluyſt ick weet niet waer,
En ſtelt u dickmael in gevaer.
Al waer het koomt, of henen gaet,
Het doet de teere bloemtjens quaet.

En ſchoon al is het Byetje ſoet,
Soo dat het leet noch hinder doet
Nog aen de bloem, nog aen het kruyt,
Maer ſuygt'er niet als honig uyt,
Soo moet het dog voor deſen ſtont
Onthouden oock een reynen mont,
En blijven van het teer gewas
Tot dat'et beter komt te pas,
Tot dat de bloem eens open gaet,
En in haer volle loovers ſtaet;
Nu moet'et maer van verre ſien
Wat dat'er eenmael ſal geſchiên,
En letten ſlechs in dit geval
Wat uyt het knopjen komen ſal.

Geen Byetje heeft'er oyt geraekt
Geen Byetje heeft'er oyt geſmaekt
Een bloemtje dat geſloten ſtaet,
Of dat ſijn ooren hangen laet;
Het eerſte laet'et ongemoeyt
Tot dat het eens ten vollen bloeyt;
Het tweede roert'et nimmer aen,
Om dat het bloeyen heeft gedaen,
Om dat het was noch honig geeft,
En nu als ſonder leven leeft.

Maer hier is nog een ander quaet,
Waer op voor al te letten ſtaet,
Ten gaet met deſe bloemtjes niet
Gelijck'et elders wel geſchiet,
Want al wat hier of ginder breeckt,
Of wat men uyt den regel ſteeckt,
Daer heeltmen ſtrax de ganſche vrak,
Oock dickmael ſonder ongemack

Al krijgt uw doeck een yſer-ſmet,
Gy ſijt'er weynig in ontſet,
Een vinnig ſuer, een cyteroen
Dat weet de plecken uyt te doen.

Indien het ſomtijts ſoo gebeurt
Dat oock het fijnſte laken ſcheurt,
Een die hier toe ſijn kunſte biedt,
Die ſtopt het dat men 't niet en ſiet.

Indiender aen een ſchoon buffet
Een quaſt, of reet, of ſplinter let,
Men krijgt of lijm of ander gom,
Dat heelt de brake wederom.

Indien of vet, of ſchrale wijn
Set plecken in een ſchoon ſatijn,
Een poeyer, of een magtig kruyt
Dat haelt de gronden weder uyt;
Of, ſchoon daer blijft een kleyne vlek,
Noch is'er raet voor dat gebreck,
Men ſpant'et veerdig op een raem,
En ſtrack ſoo wort'et aengenaem,
Om dat men met een gulden draet
De vuyle plaetſen over gaet.

Ons' meyt heeft even dit verſtant,
Want is haer taerte wat gebrant
Al wat of hier, of ginder ſchort,
Dat wort met ſuicker overſtort;
Soo dat de gene die het eet
Niet van den looſen handel weet.
In 't kort, en hier en over al.
Is raet voor menig ongeval;
Maer wat'er hier en daer geſchiet,
Nog raekt het onſe bloemtjes niet,
Daer is, eylaes! geen kunſtig lijm,
Daer is geen harſt, of taye ſlijm,
Daer is geen kruyt of vinnig ſap,
Daer is geen over-zeeſche pap,
Daer is geen ſmout, of magtig gom,
Voor u, ô teere maegde-blom.

Het minſte vuyl, de kleynſte ſmet
Die blijft'et eeuwig ingeſet,
Die ſit gedurig in den gront.
Soo datj'et noyt verwinnen kont,
En ofje veegt en ofje waſt,
Noch houd het efter even vaſt,
En ofje ſchuert en dappet vrijft,
Het is een vuyl dat eeuwig blijft;
Al is'er maer een enge ſcheur,
Al kruypt'er maer een ſiertje deur,
Al kleeft'er maer een vuyltjen aen,
De ganſche luyſter is gedaen;
De tijt, eylaes! de ſnege tijt,
Die alle dingen open ſplijt,
Die toont ten leſten in het blat
Een wijde reet, een open gat,
Wat eerſt de ſneegſte niet en vant,
Dat ſiet de plompſte naderhant.
Ach! wat het eerſte knopje ſchent
Dat blijft'er eeuwig in geprent.

Siet! als de plaeg het koren ſlaet,
Terwijl het op den velde ſtaet,
En dat voor eerſt een vuyle ſmet
Sig in het jeugdig bloeyſel ſet,
Het blijft gewis dan eeuwig ſoo
Tot even aen het dorre ſtroo;
Gaet legt dan vry het rijp gewas
Te midden in een koren-tas,
Gaet ſtout'et in een drooge ſchuur,
Gaet ſluyt'er in een vaſte muur,
Gaet dorſt en wannet ſooje kont
Noch blijft'er al een quade gront;
Ja waſt'et in het klaerſte nat,
Eylaes! daer ſchort noch efter wat,
Het is, ô vrienden, 'tis gedaen;
Want noyt en vint men ſuyver graen.

Bedenkt dit ſtaeg, ô groene jeugt,
Bedenckt dit, watje dencken meugt,
Begraeft'et in uw ſtil gemoet,
Begraeft'et in uw diepſte bloet,
En laet'et eeuwig voor u ſtaen,
Het gaet voor al de maegden aen.

D'Eenvoudigheyt die ſtaet u wel,
Dan *Leer-ſucht* is haer metgeſel,
Dus ſijt eenvoudig in het quaet
En al wat maegden tegen gaet;
Maer leert dien even onverlet
De gronden van de maegde-wet,
De regels van de ware min,
De plichten van het huys-geſin,
En wat'er vorder dienen kan
Ten goede van een eerlick man.

Ach! of al ſchoon een jonge bruyt
Draegt kranſſen van het maegde kruyt
En dat men vry al ſuycker gooit,
En bloemtjens voor de deure ſtrooit,
Is oyt haer beſte ſchat gerooft,
Soo maekt'et ſlegs een ſwaerder hooft,
En wat men haer voor eere doet,
Dat is een beul in haer gemoet.

Gy, wensje niet te ſijn beſpot,
Houd ſtaeg uw tuyntjen op het ſlot,
Houd heck en hagen even dicht,
Op dat'er niet een dertel wicht
En koome, ſonder uw verlof,
En koome ſluypen in den hof,
En roove daer uw beſte kruyt,
En loope dan van achter uyt.

Ach! wie haer teere jeugt beſmet,
Die ſal geen trouw, geen echte bedt,
Die ſal geen wijs, geen deftig man,
Hoe veel hy weet en wat hy kan,
Oyt brengen tot haer eerſten glans,
Oyt brengen tot de maegde-krans.
Ach! wie als vryſter is onteert
Die wort te laet als bruyt geleert.

HOUWELYCKS

EERSTE DEEL,

MAEGHT.

INLEYDINGE.

Terwijl dat *Phyllis* eens gevoelt
Iet, dat haer in de leden woelt,
Iet seldsaems, ick en weet niet wat,
Dat sy te vooren niet en hadt,
En dat midsdien haer gulle jeugt
Stelt in het minnen groote vreugt,
Doch, omgevoert door losse waen,
Mist (soo het schijnt) de rechte baen,
Soo spreeckt'er *Anna* tusschen in,
Ten goede van de reyne min,
En toont, waer datmen henen valt,
Wanneer men sonder regel malt.

Hier tegens dringt dan *Phyllis* aen,
En wil al vry wat ruymer gaen;
Maer *Anna*, rijper van verstant,
Die houtse weder in den bant:
En siet! door woort en weder woort
Soo komt dan eens de waerheyt voort.
Gy, die met vrucht dit lesen wilt,
Let wat de Waen van Reden schilt;
Weegt alle ding met rijpen sin,
En beelt u niet ter haesten in;
Al spreekt oock *Phyllis* met bescheyt,
Het is u best dat *Anna* seyt.

T'SAMEN-SPRAECK

TUSSCHEN

ANNA EN PHYLLIS.

PHYLLIS.

Indien ick oyt een droef geklag
In uwen boesem storten mag,
Soo waer het nu de rechte tijt
Nadien gy stil en eenig sijt;
Mijns oordeels, is't de beste vrient
Die ons in droeve tijden dient.
Daer is, eylaes! een vreemt gewoel
Dat ick ontrent mijn herte voel,
Ick ben gestelt, ick weet niet hoe,
Ick worde sonder reden moe;
My sweeft een wasem om het hooft
Die my van alle vreugt berooft,
Ick gae, ick koom, ick rys', ick dael,
Ick loop, ick stae, ick rust, iek dwael,
Mijn sinnen vliegen hier en daer,
Als of ick licht van hoofde waer;
En, schoon ick gansche nagten waek,
Noch krijg ick efter geenen vaeck,
Ick wend', ick keer door al het bet;
Ey, segt dog eens wat dat my let.

ANNA.

Kijck! dit is immers wonder soet,
Dat gy my dese vrage doet,
My die een teere maget ben,
En niet als kap of doeck en ken,
Ey! sooje wilt genesen sijn,
Gaet soeckt een ander medecijn;
Gaet soeckt een kloeck, en dapper man,
Die veel en groote dingen kan,
Die in de konsten is geleert,
En veel tot Leyden heeft verkeert,
Of elders daer men menschen snyt,
En al de leden open splyt,
En daer men klaer en open seyt,
Waer milt' en hert' en maege leyt,
Die sal misschien, na lang beraet,
Dan seggen wat'er omme-gaet,
En wijsen voorts wat u geneest,

PHYLLIS.

Wel hebje lang soo dom geweest?
Gy spreekt gelijck een slechte duyf,
Die naeu en kent haer docken-huyf,
En efter weet ick uyt de daet,
Gy sweeft al boven uwen naet,
En hebt al vry meer in de mouw
Als iemant wel vermoeden souw.
Dus brengt dog veerdig aen den dag
Dat ons ten goeden dienen mag.

ANNA

Wat wilje dat ick seggen sal?
Ick ben een duyve sonder gal:
Dan sooj'et immers soo verstaet,
Dat ick iet weet tot uwer baet,
Soo druckt dan eens wat nader uyt
Van waer u dese quelling spruyt,
En wilje dat ick raden sal,
Soo opent eerst het ongeval:
Gy weet, men seyt den Medecijn
Den gront en oorspronk van de pijn,
En hoe men eerst het quaet vernam,
En oft met koud' of hitte quam,
En of de smert geduerig blijft,
Dan of se door de leden drijft,
En of men droog is op de tong,
En of men bang is aen de long,
En of men schrael is op de borst,
En seer gequollen van den dorst,
En of men veel of weynig eet,
In 't korte wat de siecke weet:
Want anders, soo men iet verswijgt,
't Is selden dat men bate krijgt.

PHYLLIS.

Voor my, ick wil hier open gaen,
Gelijck by vrienden dient gedaen;
Ick sal u seggen hoe het quam,
Dat ick voor eerst het quaet vernam;
Want siet! ick wil mijn gansche noot
Gaen storten uyt in uwen schoot.
Ick sag eens op ons schaly-deck
Twee duyfjens speelen bek aen bek,
Sy vlogen t'samen uyt het kot,
Sy vielen t'samen op een slot,
Sy togen t'samen op de vlugt,
Sy swierden t'samen in de lugt,

Sy

Sy keerden weder na de ſlag,
En al terwijl dat ick het ſag,
Hier door ſoo quam my in het bloet,
Hier door ontſtont in mijn gemoet
Een nieu, een vreemt, een ſelſaem ding,
Dat my door al de leden ging:
Siet (dagt ick) hoe des Heeren magt
Paert yder dier in ſijn geſlagt,
Een ieder voelt ſijn eygen vier,
Een ieder trout op ſijn manier,
„ Wat iſſer dat geen lief en heeſt?
„ Men vint dat lieſt, en niet en leeft.
De Dadel-boom is ſonder vreugt,
Sy ſtaet en treurt haer ganſche jeugt,
Het ſchijnt dat ſy geduerig ſugt,
Want ſy en draegt geen ſoete vrugt
Tot ſy ten leſten by haer vint
Een mannen-boom die ſy bemint;
En dan ſoo grijptſe weder moet,
En draegt haer vrugt in overvloet.
Dringt liefde door het quaſtig hout,
Is 't ſlijm van viſſen niet te kout,
Sijn wilde vogels niet te ſnel,
Sijn wreede dieren niet te ſel
Om aen te doen een ſachter aert,
Hoe dient een menſch dan ongepaert?
Voelt leeuw en beir de ſoete pijn,
Wat ſal 't van teere maegden ſijn?
Dit dagt ick doen wel ſeven mael,
En maeckte ſtaeg een nieu verhael,
De doffer met den dadel-boom
Die bleef my by tot in den droom,
Ja midden op den ſchoonen dag
En was het niet gelijck het plag.
Nu ſegt, hoe noemje dit gequel?

ANNA.

Ick ken die ſieckte wonder wel;
Het is een eerſte minne-beelt
Dat om u weelig herte ſpeelt;
Het is een dom, een grillig mal,
Het is een dertel ongeval,
Het is een voor-ſpel van de jeugt,
Een blijde pijn, een droeve vreugt,
Het is een bobbel in het bloet,
Dat nu ſijn eerſte ſprongen doet;
Maer waerom niet in kort beſcheyt
Den ganſchen handel uyt-geſeyt?
't Is kalver-liefde, ſoete maegt,
Die u de loſſe ſinnen jaegt;
En ſooje die niet wel en leydt,
Gelijck als eer en ſchaemte ſeyt,
Gewis, daer is geen twijffel aen,
Gy ſult verkeerde wegen gaen,
Gy ſult verdolen hier en daer,
Gy ſult u brengen in gevaer,
Gy ſult u vinden buyten ſpoor,
Dus ſtelt u Tucht en Reden voor.
Maer ſiet, gy ſpreeckt 'k en weet niet hoe,
Het ſchijnt gy ſijt u maegdom moe;
Want, na dat ick bevinden kan,
Soo helje vry wat na den man.
Wel! meynje, kint, dat al de luſt
Juyſt onder manne ſlippen ruſt?
En dat voor al het echte bedt
Met ſachte rooſjens is beſet?
Neen vry; het gaet'er niet ſoo breet,
Maer hoort dog eens het recht beſcheet,
Soo lang men eenig ding verwacht,
Dan is het dat men 't wonder acht;
Maer als men 't heeft, dan is'et niet,
Men ſochte vreugt, men vint verdriet:
En dit is ſoo het out gebruyck;
Het trouwen is een rechte Fuyck,
En dat alleen op deſen ſin,
Al wat'er uyt is, wilder in;
En wat'er in is, wilder uyt;
Een kleuter wenſt te ſijn de bruyt,
Een Jubben van ſijn eerſte vlugt
Leyt eeuwig om een wijf en ſugt;
En dikmael is men nau getrout
Wanneer men 't hooft wel dapper klout.

PHYLLIS.

Gy ſijt te ſtreng voor d'eerſte reys,
En ſtraft te ſel mijn ſoet gepeys;
Dan efter 't is maer loſſe praet,
Het trouwen is den beſten raet;
Wie bleef'er oyt ſijn leven maegt
Die ſig des niet en heeft beklaegt?
Alleen te leven is verdriet,
En dient ons ſwacke menſchen niet:
De maegdom is een laſtig pack,
Die niet en baert als ongemack.
Ick was leſt op een hoef genoot
Daer Enden ſwemmen in de ſloot,
De vogels lagen aen de wal,
Men hoorder vreugt, of bly geſchal,
Sy dreven ſtil, en treurig heen;
Dog mits een wartel daer verſcheen,
Soo rees'er ſtrax door al den poel
Een hees gequeek, een bly gewoel:
Dit beurt de dieren niet alleen,
Het is de menſchen oock gemeen;
Soo haeſt als vader is van huys
Tot onſent is maer enkel kruys,
Want moeder is niet wel geſint,
De keucken-meyt die ſit en ſpint,
Men hoort'er noyt een blijden lag,
Men ſchaſt'er niet gelijck men plag,
Men vint'er meeſt een kouden heert,
En al door 't miſſen van den weert;
Dus gaet'et vaſt, dat aen den broeck
Hangt al de vreugde van den doeck.

ANNA.

Nu ſie ick klaer, en uytter daet,
Dat u de maegdom tegen ſtaet;
Wel aen, nadien gy immers wilt
U geven in het groote gildt,
Soo neemt geen ſaecke by der hant
Door haeſt of grillig onverſtant,
Maer toomt u ſinnen, weelig dier,
Gelijck een kuyper doet ſijn vier,
Die ſluyt'et in een vaſten bant,
En maeckt alſoo een rechten brant,
Soo dat de vlamme niet en ſwiert,
Als juyſt daer haer de meeſter ſtiert.
Gy, doet tog niet op eygen raet,
Want dat is hier en elders quaet,
Maer ſegt voor eerſt u moeder aen
Waer heen u domme ſinnen gaen,
Die ſal het dan ter rechter ſtont
U vader leggen in den mont,
En ſoo u groene lente-tijt
Dan hoger na de ſomer glijt,
En dat u jeugt nu dragen kan
De laſten van een echte man,
Soo ſal hy met een goet beleyt
Gaen lerten wat de reden ſeyt.

PHYLLIS.

De raet die gy de maegden biet,
En paſt voor al de maegden niet,
Haer voorhooft is te byſter teer,
En dit u voorſtel tegen eer;
Wy ſijn door ſchaemte weggevoert,
Waer iemant maer van trouwen roert
Wie is 't van ons die ſeggen kan,
T'ſa moeder haeſt, ick wil een man?
Wat vryſters in den boeſem leyt
Dat dient gedagt, en niet geſeyt;
Want maegde-laſt dat is een ſaeck
Die dient geweten ſonder ſpraeck.
Of ſchoon de klocke niet en ſlaet,
Als maer de wijſer ommegaet,
Soo weet een ieder ſonder ſlag
De ſtonden van den ganſchen dag.
Siet! als een maegt ſoo hooge waſt
Dat haer des moeders huycke paſt,
Of telt nu jaren drymael ſes,
Neemt dat ô vader, voor een les,
Dat aen u dochter wat ontbreekt,
Hoewelſe niet een woort en ſpreekt:
Houd vaſt dat jae haer fieren tret,
Houd dat haer doeckje wel geſet
Sijn Wijſers van de binne-ſmert
Die haer leyt in het welig hert,
Denckt vry dat aen een rijpe maegt
Iet ſchort, hoewel ſe niet en klaegt.
Wanneer gy deſe peylen ſiet,
O vaders, en verachtſe niet,
Maer let wel neerſtig op het ſtuck
Of u genaeckt groot ongeluck.
Siet! als de jonge wijngaert-loot
Drijft in de lucht een gulle ſchoot,
En datſe wortels heeft, ſoo goet
Schier als haer eygen moeder doet,
Een Hovenier ſal met'er daet,
Indien hy ſlechs het ſtuck verſtaet,
Die plante ſcheyden van den ſtam,
Soo ras hy deſe jeugt vernam.
Ick wens een vader dit verſtant
Wanneer ſijn dochter dient verplant,
Ick wenſche dat een moeder let,
Wanneer een dochter dient verſet;
Maer als noch d'een noch d'ander ſiet
Hoe gul haer jonge wijngaert ſchiet,
Soo is'et (mijns bedunckens) tyt
Dat ſy haer eygen tacken vryt,
Op dat haer jong en weelig hout
Mag by een ander ſijn gebout,
En ſy wat verder, alſſe plag,
Haer groene loten ſchieten mag;
Een die my dit leſt heeft geraên,
Die ſeyd' het mogte wel beſtaen.

ANNA.

't Was iet dat gy te voren dreeft,
Maer dit bejag en hangt of kleeft;
Hoe! dunckt u 't ſeggen al te koen,
En wilj'et ſonder ſeggen doen?
Neen kint, dit ſtuck is ouders werck,
Hier dient een hoog, een diep gemerk,
Hier dient een wijs, een lang beraet,
Dat onſe jeugt te boven gaet;
En gy noch echter niet te min
Wilt flux en met een luchten ſin
Gaen vallen in het minne-ſpel,
En mallen met een jong-geſel;
O neen, dit kan ick niet verſtaen,
Der vrienden oog moet voren gaen,
Bevraegt u wel, oock eerje vrijt,
Want dan is 't even vragens tijt;
Maer naderhant te nemen raet
Dat koomt gemeenlick al te laet.

My is voor desen eens verhaelt,
En 't leyt my noch in 't hooft en maelt,
Hoe dat men walle-vissen vaugt,
En schichten in haer leden prangt;
Het stuck dat wort te weeg gebragt
Om dat het beest niet eens en agt,
En onbevreest, niet eens en schroomt
Wie dat ontrent of aen hem koomt,
En als 't herpoen is vast geset,
Dan schijnt'et dat het eerst maer let
Voor wie, en waer het vlieden sal,
En siet! dan vlugt'et over al,
Dan in de stroom, dan na de ree,
Dan in het diepste van de zee;
Maer waer het swemt of henen vliet,
Het is, eylaes! het is om niet,
Want waer het sig ter neder set,
Het voert sijn eygen quelling met,
Siet dus vergaet die groote vis,
Om dat hy eerst niet schouw en is.
Ach trou-sugt is een slim gebreck,
Ten lijt geen uytstel, geen vertreck,
Het kom soo 't wil, het ga soo 't mag,
Van raet of reden geen gewag,
Het kint, met dese koorts bevaên,
Wil met den ruyter dolen gaen,
Nochtans te licht eens jae geseyt,
Wort dickmael seven jaer beschreyt;
Gy, weest niet hestig in de min,
Maer houd u domme sinnen in;
„Want is de vryster ligt gereet
„Het doet oock aen den vryer leet;
„Wie ras bekoomt iet dat hy sogt,
„Die vreest terstont te sijn bekogt,
„En is de vryster wat te vlug,
„De vryer gaet wel licht te rug.
Een kok die 't spit te veerdig draeyt,
Die maekt sijn dingen licht bekaeyt,
Want dikmael voor een spoedig end,
Soo wort de spijs in d'as gewent.
„Met sinnen, kinders, watje doet,
„De grootste haest, de minste spoet.
Een vogel-stuck een jong-gesel
Gelijcken uyter-maten wel,
Want soo een velt-hoen of faisant
Koomt neder vallen in den bant,
Als offet woude sijn gevaên,
Soo blijft het garen openstaen,
Maer tijdt de vogel op de loop,
Dan wort'er eerst een vaste knoop.
„Al wat men aen een vryer bied,
„Dat wil de slimme lincker niet,
„Dus wilje minne, wilje gunst,
„Soo leert voor eerst de weyger-kunst.
„Noyt heeft aen weyman wilt gelust
„Wanneer het op sijn leger rust,
„Een vlugt, een sugt, een snelle loop
„Die maekt en hier en daer de koop
„Door moeyte smaekt het minnespel
„En 't neen dat staet de meysjens wel,
„Doer van de minne pijl en pijn,
„De minne sal geen minne sijn

PHYLLIS

Dit houd ick wonder vreemt geseyt,
En 't is my van den weg geleyt,
Hoe! wilje dat ick segge neen,
Wanneer ick jae van herten meen?
Of sal ick wijlen van der hant,
Daerom mijn jeugdig herte brant,
Neen, dat's gewis een quade slag,
Die noyt ons dienstig wesen mag,
„Wie hongert, gaept en eet terstont,
„Als hem de pap is voor den mont
„Wie in de min wenst goeden spoet
„Die doe gelijck het meeuwtjen doet,
„Dat, als het vischje boven sweeft,
„En sig maer eens om hooge geeft,
„Valt strax met alle krachten neêr,
„En ligt het beesjen uyt het Meer.
„'t Geluck, ô kinders, is te glat,
„Het dient in haesten opgevat,
„Het dient gegrepen t'sijnder tijt,
„Eer dat'et weder henen glijt
„Wie aengeboden dienst versmaet,
„Wil dickmael als het is te laet;
„En die een goede kans versiet,
„En recht het stuck sijn leven niet.
„Dies, als de vinck is in het net,
„Soo dient geen tijt te sijn verlet.
Ick moet hier brengen aen den dag
Een droef gespreck, een diep geklag,
Van seker ons bekende maegt,
Die, siende datse wert bedaegt,
Haer by een roosjen vergeleeck,
En sprack, gelijck als ick nu spreeck.
Als eerst het jeugdig purper-root
Quam puylen uyt mijn teren schoot,
Doen was ick vry een trotse blom,
Ick hadde prickels om end om,
Ick stont geset en byster vast,
Ick stont gelijck een spitse mast,
Wie my genaeckte, kreeg een streeck,
Wie my genaeckte kreeg een steeck;
Maer als mijn soete jeugt verdween,
Doen ick viel sonder raecken heen,
Doen ick viel neder in het stof,
En was maer stroysel voor den hof,
Doen riep ick staeg tot alle man,
Siet! wat een roosje worden kan!
Die met geen hant wou sijn geplukt,
Ben nu met voeten onderdruckt;
Ach! die voor desen niet en wou,
Wat is'et dat ick niet en sou?
„Ach daer de rimpel ploegt het vel,
„Indien het quaem, men nam'et wel.

ANNA.

Gy wijckt al vry wat uytte baen,
Dus laet ons hier wat naerder gaen.
Houd iemant wat van mijnen raet,
Soo stell' ick yder dese maet,
„Al is de vryster byster groen,
„Haer past het lijden, niet het doen,
„Dus breng ons hier geen meuwtje by,
„Het grijpen staet geen maget vry;
„Haer dient gedult, al is'et pijn,
„Tot datse mag gegrepen sijn.
Het vincke-net koomt haer niet toe,
Ons dient alleen een stille Vloe,
Die roert haer niet, maer blijft geset,
Al isse schoon een vogel-net,
Tot dat een snepp', of ander dier,
Daer in koomt vallen met getier,
Daer in met alle krachten springt,
En 't nett' als tot het vangen dwingt.
„Al isset schoon u volle wil,
„Gy staet dien onvermindert stil,
„Tot hy, die u van herten mint,
„Als met gewelt u herte vint,
„En dat de tijt, en vrienden raet
„U dringen tot den echten staet,
„Ons net moet vangen sonder schyn,
„De vogel moet de vanger sijn
Doch wilje dat ick dit geval,
Met naeckter reden toonen sal,
Soo siet hier op de Bakens aen,
Die veel-tijts aen den oever staen,
Haer vier dat in het duyster brant,
Geeft wel een glinster aen de strant,
En roept te midden uyt de Zee,
De schepen tot een goede ree,
Als doende blijcken voor gewis,
Dat daer ontrent een haven is,
Maer elter blyft'et schippers werck
Te komen naer het vier gemerck,
Hy maecke seyl wanneer hy wil,
Het baken staet geduerig stil,
Het baken wyckt niet van de kant,
Maer toont alleen een stillen brant
Gy moogt bewijsen met de schijn,
Dat gy sijt quesel, noch begijn,
U geestig kleet, u soet gelaet,
Dat kan betuygen met'er daet,
Als datje niet ondienstig vint
Te rechter uyr te sijn gemint,
U wesen geest hier toe de loos,
Maer laet het roeyen aen matroos,
En noyt om echte minne peyst,
Ten sy men u ter eeren eyst;
Dus verre dient een jonge maegt,
En hooger niet te sijn gewaegt.

PHYLLIS.

Men siet nochtans in onsen tijt
Hoe menig dat'er wort gevryt,
Ja raekt oock dickmaels aen een man,
Om datse vryers locken kan;
Segt lieve, waer gebeurt'et niet
Dat, als een vryer hope siet,
Hy dan wel soeckt een echte vrou
Oock daer hy eerst niet vryen wou?

ANNA.

Dat mag by wijlen eens geschiên,
Maer veel en wort'et niet gesien,
En 't ware vry een losse trou,
Dat iemant juyst gaen vryen sou,
Om dat misschien een stoute-bil
Haer spillen met hem mengen wil.
Als iemant in een boomgaert gaet,
Daer aen den weg een haege staet,
En dat misschien een wilden braem
Hem onder by de slippen naem;
Hem boven aen den mantel greep,
Of elders in de leden neep,
En noode soo, als met bedwang,
Hem tot haer vrugten suer en wrang,
Sal dat bewegen sijn gemoet,
Of weder-houden sijnen voet
Om dan niet dieper in te gaen,
Daer vry al beter vruyten staen?
Neen, neen; hy agt haer trecken niet,
Hoe schoon dat sy haer vrugten biet,
Hy maekt sig los van haer beslag
Soo haest hy kan, soo ras hy mag,
Hy ruckt haer stoute krauwels of,
Om voorts te treden in den hof;
En schoon hy daer met ongemack
Moet reycken naer een hoogen tack,
Dat is hem des te meerder vreught,
En 't is te beter voor de jeught;
Want dat men licht bekomen kan
En smaeckt niet aen een rustig man;

Maer wat aen steyle boomen hangt,
Dat is'et daer men naer verlangt,
„Het fruyt dat is dan wonder soet,
„Wanneer de plucker klimmen moet.

PHYLLIS.

Wel, soo een vryster niet en magh
Haer liefde brengen aen den dagh,
Soo laet het dan haer vader toe,
Dat hy het voor sijn dochter doe.
Waerom doch niet in onsen tijt.
Ook met een jonge maeght gevrijt?
Mijns oordeels, voegt dat alsoo wel,
Als met een moedigh jong-gesel;
Veel hebben dit wel eer betracht,
En oock met voordeel uytgewracht;
Want dickmael gaept de vryer niet,
Voor dat men hem den lepel bied.
Maer dit behoort, op vast bescheyt,
Behendigh aen te sijn geleyt,
En door een derden aengebragt,
En dat als in een stille nacht,
Op dat'er niet een mensch verstae,
Hoe dat het met den handel gae:
Soo doet de loose vogelaer,
Die sit niet in het openbaer,
Maer is met ruyghte dicht beset,
En stelt een roer-vinck in het net,
En houd daer op sijn oog-gemerck,
Tot aen het eynde van het werck,
Doch, soo de vangh niet wel en wil,
Hy duykt in 't loof en houd hem stil,
En niet een vogel kander sien,
Wat desen handel magh bedien.

ANNA.

Te vryen met een jonge maeght
Is, mijns bedunckens, veel gewaegt;
Want dit alsoo te leggen aen,
Dat niet een mensch het sou verstaen,
Voorwaer daer is geen middel toe,
Men rieckt'et, ick en weet niet hoe;
De werelt is te wonder boos,
De menschen al te byster loos;
Wy leven in een snegen tijt,
Die ieder hayr in stucken splijt,
Al segje niet een enckel woort,
Noch wort u meyning na gespoort,
Een ieder let op dit geval,
En siet! men weet'et over al,
En soo het stuk dan qualick lukt,
Daer sit de vryster dan bedrukt,
Sy wort van alle man begeckt,
Dat haer tot enckel schande streckt.
Gy, eer men dit met u bestaet,
Soo pleegt voor al gesetten raet,
Let, eer men eenigh dingh begint,
Hoe dat de vryer is gesint;
En, is daer geen of kleyne lust,
Soo houdje best uw hooft gerust.
De vos is hier (mijns oordeels) wijs,
Hy sal 't noyt wagen op het ys,
Of leyt voor eerst daer op sijn oor,
Hy proeft'et door een sneeg gehoor;
En is de schors misschien te kranck,
Soo neemt hy elders sijnen ganck;
Dit is u nut te sijn gedaen,
Of anders sal't'er qualick gaen.

PHYLLIS.

Om my te maecken aengenaem,
Daer ben ick wonder toe bequaem,
Een vrient die heeft'et my ontdekt,
Wat best de jonge vryers treckt;
Dus, moght ick gaen na mijnen sin,
Ick toogh'er hondert tot de min.

ANNA.

Wel, segt wat soudje doch bestaen?

PHYLLIS.

Ick sou wel mooy en keurlik gaen,
En strycken prachtigh over straet,
Geduerigh in een nieu gewaet;
Men seyt te rechte nu en dan,
Een schoone kleedingh maeckt den man.

ANNA.

Soo gy, door middel van de pracht,
Of met den glans van rijcke dracht,
De vryers meynt te locken aen,
Soo doolje van de rechte baen:
De Salamander die verdwijnt,
Wanneer de sonne krachtig schijnt,
Weet vry dat al te moyen maeght,
De vryers dickmael henen jaeght,
Vermits de gunst van rechte mans
Vergaet door al te grooten glans.
Dus, vryster, gaet niet al te fray,
De liefd' is kranck, de tijt is tay.
Verkiest u liever eenigh kleet,
Met weynigh kosten uyt-gereet,
Dat geestigh aen de leden staet;
Dat is voor u den besten raet:
„Het seyl te trecken in den top,
„Dat rijst veel uyt een lossen kop,
„En 't is geen kunste moy te gaen,
„Gelijck als heden wort gedaen;
„Maer pracht te houden in den bant
„Dat is een teycken van verstant,
En boven dat, soo vind' ick noch
Dat yder weet van dit bedrogh,
Men houd dat onse flicker-list
Alleen maer na de vryers vist,
En dat men, na den echten staet,
Sijn ooren weder hangen laet;
Dit hoord' ick laest een seker man,
Die al de minne-racken kan,
Hy was te gast hier in de stadt
En sprack, terwijl ick by hem sat,
Veel saecken dienstig voor de jeugt,
Veel lessen noodigh tot de deugt;

Een

Een streeckjen hoord' ick onder al,
Dat hiet te passe komen sal.
De persc-boom, wanneerse bloeyt,
Is 't schoonste dat in hoven groeyt,
Soo lang haer bloem is nieu en vers;
Maer gaet en siet dog eens de pers,
Als naderhant haer bloeysel speent,
Sy staet terstont geheel verqueent,
En siet'et uyt, 'k en weet niet hoe;
Die boom pass' ick de meysjens toe,
Die staeg, alleen tot enckel schijn,
Soo titsig op-gestreken sijn;
„Want vrysters staeg al even net,
„Soo haest getrout, soo haest een slet;
„En, soo men dickwils onder-vint,
„Die dickmael spiegelt, selden spint.
Indien het ging na mijnen sin,
Ick beeld'et alle vaders in,
Een dochter van haer eerste jeugt,
(Al is sy schoon haer grootste vreugt,)
Soo op te trecken, dat een man
Haer vry noch hooger setten kan,
En noch mag geven dit en dat,
't Gunt sy te voren niet en hadt;
Want anders, als een jonge maegt
Heeft alle ding wat haer behaegt,
Soo vint de man dog geenen danck,
Al geeft hy al sijn leven lanck.

PHYLLIS.

Dit houd' ick wel te sijn geseyt,
En dient alsoo te sijn beleyt,
Maer daer is noch een nader baen,
Om met de vryers wel te staen;
Te geven aen een jongeling,
Te senden eenig proper ding,
Een kraeg genaeyt met eyger hant,
Een neusdoeck met een moye kant,
Of iet geschildert met de naeldt,
Met gimp en loovers afgemaelt,
Of iet gesteken op den raem,
Met sijnen en met uwen naem,
Of wel een bloem, een versche roos,
Die iemant voor de beste koos,
Een tuyltjen van het eelste kruyt,
Daer ieder tackje wat beduyt,
Of immers eenig boom-gewas,
Dat iemant voor het schoonste las,
Dat is een oude minne-kunst,
En leyt de gronden van de gunst.

ANNA.

Gy hebt uw les niet wel geleert,
En vat het stuck geheel verkeert,
Want als een teere maeget schenckt,
't Is vast dat sy haer eere krenckt.
De keucken leert ons even dit,
Wanneer men by den viere sit;
Smelt vet met stilheyt in de pan,
Gy spilt'et niet een druppel van,
Maer springt'er iet tot in het vier,
Soo rijst'er strak een groot getier
En door het smout dat buyten walt,
De vlam tot in de panne valt:
„Een maegt die aen de vryers geeft,
„Die laet al nemen wat se heeft,
„Gy, schenckt dan niet; 't is ongeval,
„Want geef je wat, sy nemen 't al.

PHYLLIS.

En voegt'et dan geen maegden wel
Te schencken aen een jong-gesel,
Soo laet dan aen den jongman toe,
Dat hy de vrysters gunste doe;
En geeft de maegden volle magt
Te nemen dat haer wort gebragt;
„Al wie versmaet dat iemant geeft,
„Die toont haer stuer en onbeleeft.

ANNA.

Het nemen voor een jonge maegt
En dient haer leven niet gewaegt.
Het is my dickmael groote spijt,
Wanneer ick sie in ouden tijt,
Jae noch tot heden op den dag,
Wat dat het geven al vermag;
„Een maegt, al isse wonder net,
„Wort door het nemen ligt besmet,
„Een wijf, al isse kuys genoemt,
„Indiense tot ontfangen koemt,
„Daer is geen feyl, of twijffel aen,
„Haer eer en luyster heeft gedaen.
„Het gout dat breeckt een stale deur,
„Het gout dat stelt de wagt te leur,
„Het gout dat heeft een vremde kragt,
„Het komt daer niemant oyt en dagt;
„En of men hondert grendels sluyt,
„Het raeckt'er in, het raeckt'er uyt;
Legt in de Quick vry loot en tin,
Geen slegt metael en komt'er in,
Gaet brengt'er koper, yser, stael,
Het blijft'er buyten altemael,
Maer koomt'er eenig gout ontrent,
Dat wort'er krachtig ingeprent;
„Waer magt en reden niet en gelt,
„Dat wert noch door het gout gevelt.
„Gy, laet daerom noit schoonen ring
U geven door een jongeling,
En laet u gout of diamant
By niemant steken in de hant;
Geen Oester wort haer visjen quijt,
Soo lang als sy het nemen mijt,
Soo lang als sy gesloten staet,
En geen geschencken in en laet;
Maer soo wanneer de loose kreeft
Haer oyt een aerdig keytjen geeft,
En goyt dat tusschen in de schulp,
Strak is de oester buiten hulp,
Want mits sy haer niet sluyten mag,
Gelijck se van te vooren plag,
Doordien de key haer dat belet,
Soo wortse deerlick af-geset:
„'k En seyd'et niet den ganschen dag,
„Wat dat het geven al vermag;
„Wanneer de vryster maer ontfangt,
„'t Is wonder wat de vryster vangt;
„Die geeft, die krijgt sijn vollen wil,
„Die neemt is ongevoelick stil,
„Sy lijdt, en swijgt, sy weert haer niet,
„Schoon sy een roover voor haer siet,
„Dies wort haer eer, haer beste schat,
„Met rauwe tengels aen-gevat;
„Wie geeft die heeft het gans geseg,
„Wat souse doen? de klem is weg.
Gy, mijt dan dese lagen, mijt;
Al wortje schoon op eer gevrijt,
En wat de vryer immers doet,
En weest hem efter niet te soet;
Bewijst hen staeg maer schaerse gunst,
Want daer in leyt de minne-kunst;
Let hoe het kalck dan eerst ontsteeckt,
Wanneer der eenig nat op leeckt;
Let hoe de sonne schoonder straelt,
Na dat se neder was gedaelt,
Na dat se, mits een droeve lugt,
Was van der aerden weg gevlugt.
Al rijst'er somtijts eenig woort,
Dat u misschien den vrede stoort,
En weest daer geensins in beswaert,
Het is een twist van sachten aert;
„Want of de liefjens worden gram,
„Die wint verweckt slechs meerder vlam;
Een die tot springen is gesint,
Eer dat hy sijnen sprong begint,
Wijckt (soo het schijnt) eerst van de gragt,
Maer springt dan met een groter magt
Gaet went het oog op Venus kint,
Wanneer het sijnen booge wint,
Siet! hoe de pese laeger gaet,
Hoe dat de pijle felder slaet;
Gy siet hoe dat de wijngaert groeyt,
Wanneer hy dapper is gesnoeyt,
Gy siet dat water in de smis
Het vier tot enckel voedsel is,
Het gaet dus even met de min,
Krakeeltjens brengen vrientschap in;
„De pruyltjens van de losse jeugt
„En dienen maer tot soeter vreugt.

PHYLLIS.

Dit is voor al een vreemde slag,
En die ick geensins prijsen mag,
Want soud ick dese wegen gaen,
Mijn rijck en sou niet lange staen;
Hoe! soete minn' uyt wrange twist?
Voorwaer vriendinne, 't is gemist.
Des liefdes rijck is honig-soet,
Het wort door vrintschap aengevoed,
En Venus kint is al te teer,
Het schrikt voor soo een harde leer;
Het is aen al de leden naeckt,
En dient maer sichtjens aengeraeckt,
Het is gekoestert in een lant
Daer niet als roosjens sijn geplant;
Al is 't met vlammen toegerust,
Noch wort sijn vyer wel uyt-geblust,
„Al wie een keers te vinnig snuyt,
„Die doet het licht ten lesten uyt.

ANNA.

Ja gaet en set een vryer sagt,
Soo krijgt hy pas de volle magt,
Om met verlof te mogen gaen
Daer 't hem noyt toe en was gestaen.
Een vryer slagt de klimmer boon,
Want of om dese plante schoon
Het langste rijs van al het velt
Wort in der aerden vast gestelt,
Indiense 't hout maer raecken mag,
Oock slegs met eenen omme-slag,
't Is al genoeg; het dertel kruyt
Dat klimt'er aen tot boven uyt;
En dan noch, op sijn eygen plugt,
Soo maeckt het krullen in de lugt.
Indien men liet een minnaer gaen,
Wat sou de linckert niet bestaen?
Al kreeg hy schoon sijn ganschen lust,
Hy is noch efter niet gerust,
Hy sal gaen melden door het lant
Uw malle gunst, sijn eygen schandt;
Het is een spreucke van de jeugt
Te seggen, 't is geen soete vreugt,
Dat iemant koomt tot sijn bejag,
Indien hy 't niet vertellen mag.

Gy

Gy, wagt dan, lieve vryster wagt,
Van u te toonen al te sagt.

PHYLLIS.

Dit mag een reys of twee misschien
Of hier of elders sijn gesien,
Maer dat de vrient, die my bemint
En niemant beter heeft gesint,
Alsoo mijn eer verraden sou,
Dat loof ick niet; hy is te trou:
Hy my verlaten? wat een struyf!

ANNA.

Maer zyje niet een slechte duyf;
Onnoosel kint, en letje niet
Wanneer de wint ruyst in het riet,
Hoe dat'et buygt en neder sijgt,
Jae schier tot op der aerden nijgt,
En hoe het weder vinnig staet
Soo haest de buy maer af en laet?
„Die vrijt is dwee gelijck een pier,
„Maer weder fel gelijck een stier,
„Indien hy, mits een soeter lugt,
„Niet meer de stuere winden dugt.
„Wanneer de Bruyt is in de schuyt,
„Dan sijn de schoone woorden uyt,
„En met'et boeten van de lust
„Is al de vrientschap uyt-geblust.
Hier tegen is dog goeden raet,
Voor die haer dingen gade slaet,
De vryheyt dient te sijn gemijt,
En dat oock van den eersten tijt;
De losheyt, en onguere praet,
En ander dertel ongelaet,
Dient ingetoomt van stonden aen,
Eer dat'et vorder poogt te gaen.
Soo gy de sleck, het vuyl gespuys,
Wilt laten kruypen door het huys,
't Is seker dat haer vuyle slijm,
Haer boos vergif, haer taye lijm,
Sal blijven hangen over al,
Al waerse maer genaken sal;
Geen hout, of steen, geen aerdig kleet,
Hoewel met kosten uyt-gereet,
Geen huys-raet blijft'er onbevleckt,
Al waer het beest sig heenen streckt;
Maer dit kan lichte sijn geschout,
Indien men slechs met enckel sout
Den vloer ontrent het dier bestrooyt,
Of op sijn vuyle leden gooyt,
Want strax het treckt sijn horens in,
En smelt noch efter niet te min,
Ten kan geen stroobreet vorder gaen,
Want al sijn kragt die is gedaen,
„Gesoute reden, wel geseyt,
„En op een lincker aengeleyt,
„Betoomen ligt een vuylen mont,
„Die noyt te vooren stil en stont.

PHYLLIS.

My dunkt, ick weet noch beter raet,
Om vry te wesen van de smaet,
Dat is, de koop haest toe te slaen;
Want dan is alle klap gedaen:
„Hoort vryster, sooje zijt bedugt
„Voor oneer, schimp, en quaet gerugt,
„Voor haet en nijt en klapperny,
„Neemt haest een man, soo zyje vry.

ANNA.

Hoe! wilje dan uyt luchte waen
En als ter loops ten echte gaen;
Neen kint, dat is een quade gront,
„Die haestig suypt verbrant de mont;
Maer wie hem mijt voor ongeval,
Die kent eer dat hy minnen sal;
Gy, die hier seker poogt te gaen,
Let hoe men vangt de domme kraen,
Een huysje van belijmt papier
Bedriegt het onverstandig dier;
Van binnen is een weynig aes,
En siet! de vogel is soo dwaes,
Soo bot, soo dom, soo byster geck
Dat hy terstont den ganschen beck
Daer binnen steeckt, en happig eet
Eer hy de rechte gronden weet;
Maer als hy dan het hooft verdraeyt,
Soo staet de vogel daer bekaeyt,
Hy tiert, hy raest, hy schut den kop,
En draeyt soo rondt gelijck een top,
Maer of hy woelt of byster springt,
En 't lijf in hondert bochten wringt,
't Is al om niet, 't is al te laet,
Hy weet sijn leven geenen raet,
De kap hem om het hooft gepast,
Die kleeft, eylaes, te bijster vast;
De jeugt, en wie het speeltjen siet,
Die is verheugt in sijn verdriet,
Die schimpt, en spot, en lachter om,
En hiet den plompert wellekom;
Daer wort de vogel opgevat,
En dient tot lusten van de stadt.
Schoon iemant schier van liefde raest,
Noch dient de liefde niet verhaest;
Gy, tast dan noyt te veerdig aen,
Dat nimmer af en is te gaen,
En drinckt niet eer voor datje proeft,
Of anders wordje licht bedroeft;
Bedenckt eens wat een langen tijt
Dat Jacob Rachel heeft gevrijt,
Hy diende, met een vollen danck,
Geheele seve jaren lanck,
Hy leyde staeg het jonge vee
Of in den dauw, of door de snee,
Hy dede wat een dienaer plag,
En wat een trouwen herder mag.
Siet David aen, dien groot helt,
Hoe hy ter proeve wort gestelt,
Want of hy schoon den Reuse sloeg,
En sijnen kop daer henen droeg,
En schonck hem tot een liefde-pant
Aen Michol en het vaderlant,
Nog kreeg hy niet die weerde maegt,
Daerom hy 't leven had gewaegt,
Maer wert noch menigmael beproeft,
En dickmael tot'er doot bedroeft,
En echter, siet de vryer sweeg,
Tot dat hy eens de vryster kreeg.

PHYLLIS.

Hoe! wilje dan dat onse tijt,
Die staeg en veerdig henen glijt,
Hoe! wilje dat ons gansche jeugt;
Die maer en is een korte vreugt,
Sal smelten in een lang gevry,
Dat is, in enckel slaverny?

ANNA.

Neen, dat en is de mening niet,
Schoon dat'et hier en daer geschiet,
Ick wil slechs dat een jonge maegt,
Als sy ter eeren wert gevraegt,
Niet strak, en met een luchten sin,
Sal storten in een losse min;
Een staeg versoeck, in ware vlijt,
En dat niet voor een kleynen tijt,
Met stille sinnen uyt te staen,
Dat raed ick alle vrijsters aen.
Dat breeckt in ons het eerste mal,
En 't is de vaders lief getal,
Dat rijpt een groenen jong-gesel,
En 't staet de teere maegden wel.
Wie bouwt een huys op eenen dag?
Wie velt een boom met eenen slag?
Wie is't die oyt met eene schoot
Een schans, of ander slot genoot?
Wie is't die oyt een frisse maegt
Met eens te vragen mede draegt?
„Wie iet wil proeven wat het zy,
„Die roept'er tijt en reden by.

PHYLLIS.

Moet dan het vrijen sijn beleyt,
Gelijck als uwe reden seyt,
Soo dient de vrysters toe-gestaen
Met vryers om te mogen gaen;
Want die veel met de lieden spreekt,
Die siet wat in de lieden steeckt,
En soo verneemt een snege maegt
Wat yder in den boesem draegt.

ANNA.

Of schoon dit veel by ons geschiet,
Veel wijse lieden prijsen 't niet,
Vermits in die gemeensaemheyt
Gemeenlick iet verholen leyt,
Dat aen de maegden hinder doet,
En dickmaels quade rancken broet.

PHYLLIS.

In tegendeel, naer ick het meyn,
Soo maeckt'et ons een geestig breyn;
Het is vermaeck en soete vreugt,
Het is een schole voor de jeugt;
Want koomt'er oyt een geestig man,
Men hoort, men siet, men leert'er van,
Sijn reden is gelijck een les,
Hy slijpt ons, als de steen het mes;
Of is'er iemant rouw en dom,
Oock dat is nut; men lacht'er om;
En hy wort even dan gewet,
En in een beter stant geset;
Men siet'et dickmaels in der daet
Dat, wie met vrysters omme-gaet,
Wort in der haest een abel man,
Schoon hy te voren niet en kan,
Dit heb ick niet van vreemde liên,
Ick heb'et in der daet gesien.
Mijn suster, nu een jaer getrout,
Die hadde dickmaels onderhoud
Van iemant, die van buyten quam,
En lust in hoofsche vrysters nam,
Dies wertse gauw en wonder sneeg,
Om datse veel geselschaps kreeg.
Ick sag eens datse by haer hadt,
Ses Juffers uyt een vreemde stadt,
Gebeckte spreeuwen altemael,
En vry geen kinders in de tael;
By dese quam een jong-gesel,
Een leerling in het minne-spel,
Een jubben, soo het schijnen mogt,
Een vogel van sijn eerste vlogt,
Een laf, een mop, een rechte loen,
Hy wist sijn dingen niet te doen.
Hoe loeg ick al dien ganschen dag,
Terwijl ick desen handel sag!
Hy was een spot van allegaer,
En hy en wert'et nau gewaer,

Een

Een yder viel hem op het lijf,
En focht in hem haer tijt-verdrijf,
Een yder gaf hem ftreeck op ftreeck;
En fiet de klunten fat en keeck,
Onaerdig heel, en wonder rou,
Onfeker wat hy maken fou;
  Hy fcheen een efel op het velt,
Die met veel apen is verfelt,
En die van al dat flim gebroet
Veel fchamper grillen lijden moet;
Hier klimt'er eene boven op,
En grijpt hem by den dommen kop;
De tweede valt hem in het haer,
En ftelt een wonder vremt gebaer;
De derde fiet 'k en weet niet hoe,
En fchiet hem hondert guygjens toe;
De refte foolt hem waerfe kan,
En maeckt'er duyfent fpeeltjens van;
Het beeft verftelt, in dit geval,
En weet niet wat het maecken fal,
Het fit alleen maer flecht en fiet,
En wat'er wangt het weert hem niet;
  Siet dus is onfe quant geftelt,
Hy wort aen alle kant gequelt,
Hy fit en fweet, en dan en beeft,
Hy weet niet hoe dat hy het heeft;
Hy fchijnt een overwonnen man,
Die fig niet langer weeren kan,
Dit fpeultje duerde langen tijt,
Ja 's nachts en was hy niet bevrijt;
Want, mits hy in de buerte fliep,
Soo was'et dat men t'famen liep,
Men raemde ftrax een nieu befluyt;
Men font om zout, en krevel-kruyt,
Dat wert hem door een fnege meyt
Des avonts in het bed geleyt,
Daer lag hy doen de foete knecht,
En had'et uytter-maten flecht;

Hy woelt, hy drayt, hy keert, hy went,
Hy leyt en krevelt fonder endt,
Hy tuymelt midden in den droom,
Gelijck een bruyn vifch op den ftroom,
Ten leften, korfel op-geftaen,
Soo ging het fpeultje weder aen,
Hy wort daer op een nieu begeckt,
Tot hy ten leften henen treckt.
  Ick fag den vryer naderhant,
Maer 't was gewis een ander quant,
Hy hadde doen fijn banden vaft,
En leet voortaen geen overlaft,
Niet een van al en was foo koen,
Die hem dorft fpijt of hinder doen;
Befiet, vriendinnen, wat men leert,
Wanneer men by de jeugt verkeert.

ANNA.

Wel! prijsje dat foo wonder feer?
Voor my, 'k en prijs'et nimmermer.
Het waer miffchien een goede faeck,
Indien men hier van vryers fpraeck;
Die laet ick foecken haer bejag,
En wat haer finnen wetten mag;
Maer, foo men op de reden fiet,
Dit fpel en dient de vryfters niet.
Ick prijs voor al een ftille maegt,
Die alle klappers henen jaegt,
Want die veel jongmans onderhoud,
Die wort gemeenlick al te ftout,
En leert oock dickmaels, boven dat,
Dat beter ware noyt gevat.
  Ey let eens wat'er ommegaet,
Voorwaer ten is maer loffe praet,
Die niet ter weerelt in en brengt,
Als datfe goede feden krenckt.
  En fchoon of uw eenvoudig hert
Hier door al wat geflepen wert;
„'t Is nutter ront te fijn genaemt,
„Als oyt te worden onbefchaemt;
„En 't Hoofs is beter noyt geleert,
„Als dat de tucht wort om-gekeert.
Laet mans doortrapt en liftig zijn,
Voor u en dient geen loofe fchijn,
Voor u en dient geen vry gefpreck,
Voor u en dient geen ftouten beck,
Laet koenheyt aen de rouwe jeugt,
Want dat en is geen maegde-deugt,
De ftilheyt met het eerbaer root,
Dat is het flot van uwen fchoot,
Dat is een rots, een vafte fchans,
Dat is de rechte maegde-krans;
Gy moet niet komen in den Raet,
Noch daer 't een heir het ander flaet,
Al wat daer dienftig wefen kan,
Dat fijn al plichten van den man.
Ick weet dat noyt een ware maegt
Sig des haer leven heeft beklaegt,
Dat fy oock toegelaten vreugt,
En foete fpeeltjens van de jeugt,
Heeft door de reden ingefwicht,
Ter eeren van de maegde-plicht.
  „In haeft van tafel op te ftaen,
„En oock met honger weg te gaen,
„Dat is, ô maegt, de befte voet,
„Waer namen weelde rechten moet:
„Ick mogt, en ick en deê het niet,
„En gaf in vreugde noyt verdriet.
Onthou dit al u leven lanck,
Gy fult my weten grooten danck;
En fchoon gy 't heden niet en grijpt,
Het fal u dienen als je rijpt.
En of het fomtijts foo gefchiet
Dat gy aen iemant fpraecke bied,
Het tacketeylen evenwel,
Of ander dertel hant-gefpel,
En dient voor al geen jonge maegt,
Want 't is te veel van u gewaegt.
„Als 't meysje giet met eenig nat,
„Dat is gefeyt, koomt foolt my wat;
„Als 't meysje gooyt met eenig groen,
„Dat is om weder-fpel te doen;

„Maer

„Maer steektse wat in iemants bedt,
„Soo koomtse naerder aen het net;
„Want is de kunst oyt kunstewecrt,
„Het spel heeft vry een lange steert,
Uw kamer is dan opgedaen,
En noodt de vryers in te gaen,
Uw koets, eylaes, uw stil vertreck
Is open voor een lossen geck;
En wat hier tegen dog geseyt?
Gy hebt de gronden eerst geleyt,
Gy hebt'et op den hals gehaelt,
En wort met eygen munt betaelt,
Een die aldus met vryers jockt,
't Is seker datse vryers lockt,
Glooft'et vry, uyt enckel spel
Ontstaet niet selden swaer gequel.
Ick sag eens lest een soet geval,
Dat u misschien iet leeren sal;
Een meysje van haer jeugt gequelt,
Ging spelen door een lustig velt,
Het pluckte bloemtjens hier en daer,
En wert daer in een Bie gewaer,
De vrijster hadde spelens lust,
Dies had het beesje nimmer rust;
Sy greep, en neep, waert liep of week,
Tot dats' in 't leste kreeg een steeck,
Doen riepse luyde. fel gedrocht!
Ick die alleen maer spelen socht;
Ben door u pricken soo gestelt,
Dat my het lijf tot bobbels swelt,
Het spel is soet en heelt verdriet,
Ten dient nochtans de maegden niet.
Europa, jonck en weelig dier,
Vergreep haer aen een loosen stier,
Voor eerst soo gaetse by hem staen,
En raeckt sijn vette quabben aen,
Sy neemt sijn horens in de hant,
Die sy geheel doorluchtig vant,
Sy strieelt hem om en op het lijf,
En soeckt alsoo haer tijdverdrijf;
De lincker laet het meysjen doen,
Ja gaet hem strecken in het groen,
Daer ligt hy mack en wonder tam
Niet anders als een jarigh lam,
Des wort de maegt gansch onbevreest
En koomt te stouter aen het beest,
Sy gaet'er dickmael om en om,
Sy pluckt hem menig schoone blom,
Sy draegt haer al te bijster mal,
Sy hangt hem kranssen over al,
Sy wrijft, en kraut hem op den kop,
Ten lesten sits'er boven op,
Daer gaet de luyper na de strant,
En soo allenxsen van de kant,
Tot in de diepte van de zee,
En swemt tot aen een vreemde ree,
En siet! daer wort'et uyt-gewracht
Waer toe het kunsje was bedacht.
Nu hoort dog eens wat dit beduyt,
En treckt'er keest en leven uyt,
O maegt, het is tot u geseyt,
Dat, waer men eens de gronden leyt
Tot los geraes en dertel mal,
Men weet niet waer het enden sal;
Noyt vrijster wort terstont geschent,
Of van haer kuysheyt afgewent,
Maer stap, op stap en voet aen voet,
Soo koomtse daerse niet en moet;
Men raeckt voor eerst in malle praet,
En voorts in dertel ongelaet,
Daer uyt ontstaet dan sotte min,
En die gaet diep en dieper in,
Dies wast de vrijheyt des te meer,
En groeyt ten lesten al te seer,
En eens dan in een minne-droom,
Sijn al de lusten uyt den toom,
En tusschen vroet en tusschen geck,
Soo komt de rat dan aen het speck:
Daer sit, eylaes! de vuyle bruyt
En schreyt dan beyd' haer oogen uyt:
Maer 't is, ô vrijsters, al te laet
Te klagen na de malle daet.
Wel, slechte duyven sonder gal,
En weest u leven niet te mal,
Vermijt in als den eersten trap,
Onguere jock, en sotte klap,
En los gewoel, en dom geraes,
De mensche wort allenxsen dwaes,
„En die voor eerst haer niet en mijt,
„'t Is wonder waerse niet en glijt.

PHYLLIS.

Dit houd' ick voor een goede leer,
Maer bint geen vrijster al te seer;
Ick bidd', en acht'et geensins quaet
Dat sy wat dikmael spelen gaet;
Want die alleene sit en kijckt,
En nooit eens uyt den huyse wijckt,
En weet niet wat'er ommegaet,
Noch hoe het in de werelt staet,
Maer een die reyst of spelen rijt,
Die wort geoeffent met'er tijt.

ANNA.

't Geduerigh drillen achter straet
En voegt doch geensins onsen staet;
En veel te rotsen hier en daer;
Dat heeft al mede sijn gevaer,
En overal ter feest te gaen
Dat brengt ook menig hinder aen,
Ja deur en venster, boven dat,
Die schaden vry al mede wat,
„O maegt, onthoud u van den dag,
„Soo veel het immer wesen magh,
„Want al te grooten sonneschijn
„En kan u geensins dienstigh zijn,
„Uw wit is nut te sijn bewaert,
„Uw eere dient te sijn gespaert,
„En koomje dickmael in de locht,
„Ick duchte dat'et schaden mocht:
„Of is uw schoonheyt niet soo teer,
„Soo vreest uw schaemte deste meer.
't Is waer, de kunste van de min
Die beelt een maeght dit anders in,
Ja wil dat sy geduerigh sal,
Haer waeren veylen over al;
Maer Naso segge wat hy magh
Ick acht'et voor een quade slagh.
Gy, wilje zijn van goeden lof,
Blijft'huys, dat is het maegden-hof.
Wacht daer, tot datje wort gesogt,
„De veylste waer word minst verkogt,
„Het is een spreekwoort over al;
„De beste koeyen sijn op stal,
„En waer het schaepje dolen gaet,
„Daer is'et dat'er wolle laet.

PHYLLIS.

Maer wie heeft doch soo harden wet,
Den maegden tot een dwangh geset?
Ick houde beter dat men siet
Wat hier en weder daer geschiet,
Als dat men eenigh sit en suft,
En laet verroesten sijn vernuft;
Hoe! sal dan noch een vlugge maegt
Met t'huys te blijven sijn geplaegt?
't Is langh genoeg in school geweest,
En daer een harde plack gevreest;
Laet doch de jeugt wat lustig sijn,
Want haer genaeckt haest nieuwe pijn,
De last van 't huys, de wil des mans,
En alle jaer een kint bykans.
Men bint een slaef, men toomt een beest,
Maer niet der vrouwen eed'len geest,
En of men schoon al vrouwen bint,
Soo is'et dog maer enckel wint:
„Wijn sonder lugt die leyt en woelt,
„Soo dat hy veel de kelder spoelt;
„Een maegt gehouden aen een blok,
„Is dikmael voor de schommel-kok,
„Of voor een vent ick weet niet wien,
„Gelijck als dickmael is gesien.
„Het vrouwenvleys is seldsaem kruyt,
„Gaet bint'et in, soo berst het uyt.
Ick vinde dat'et vrijsters gaet
Gelijck Castaignen die men braet,
Want als men die wat opens geeft,
Dan is het datm'er deeg van heeft;
Men brenght de vrugt dan van den heert
Tot op de tafel van den weert,
Maer laetse toe en ongesneên,
Sy springt in duysent stucken heen;
En of men dan al deerlick siet,
De rechte keest en is'er niet.
Wanneer een vrijster heeft de magt
Te komen daer de jonckheyt lagt,
Soo lostse, door een open vreugt,
De dampen van de gulle jeugt,
En wacht dan (als het haer betaemt)
Tot datse vrouwe wort genaemt:
Maer soo wanneer een lustigh hert
Geduerigh opgesloten wert,
En dat'et met een droeven sin
Dat innigh hert moet kroppen in,
Dan wort de maegt wel soo geperst,
Dat sy van spijt in stucken berst.
Dies hoeftse, schoonse wort de bruyt,
Geen kroon, of krans of maegdekruyt.

ANNA.

Het vrouwe dwingen acht ick quaet,
En weet dat sluyten niet en baet,
Want heeft het wijf een reyn gemoet,
Het sluyten is ten overvloet;
En is 't misschien een lichte schuyt,
Soo is 't verloren watje sluyt.
Dan wy sijn in een lant (Godt dank)
Daer niemant kent den harden dwank;
Maer veel te los en al te vry,
Dat leyt een gront tot slaverny:
Soo dient'er dan een vaste wet,
Soo dient ons dan een peyl geset,
En daer en is geen beter raet,
Als hier en elders rechte maet.

PHYLLIS.

Maer ick ben uyt'er aert gesint,
Om staegh te sweven met den wint;
En niet dat ick oyt liever wil,
Als staegh te wesen op den dril,
Ick reyde, soo ick maer en mogt,
Van dese, tot een ander logt;
't Is nut voor ons (na mijn verstant)
Te reysen door het gansche lant;

Ter;

Terwijle dat de vrye ftaet
Ons tot ons eygen wille laet;
En dat en huys, en man, en kint
Ons aen de fchouwe niet en bint;
Men hoort dan wonder over al,
Men hoort'er menig vreemt geval,
Men hoort al wat een reyfend' man
Tot onfen nutte feggen kan;
Men heeft geduerig nieuwe vreugt,
Men vint geduerig nieuwe jeugt,
Men leert de wijfe van het lant,
Men fiet'er menig aerdig quant,
En wat'er koomt van hier of daer,
Dat wet de finnen allegaer;
Ten minften, hoop ick, datje lijt,
Dat onfe maegt wat fpelen rijt,
Of met een wagen op de ftrant,
Of in het vette koren-lant,
Of anders in een boere-feeft,
Ten goede van een blijden geeft;
Op dat de jeugt doch eenen dagh,
By wijlen vreugde plegen magh.

A N N A.

Het fpelerijden heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer,
Byfonder als men door het lant,
Gaet rotfen, op fijn eygen hant,
En fonder iemant van ontfag
Door alle velden fweven mag;
Dit heeft my noyt wel aengeftaen,
Al wort'et al te veel gedaen;
Siet Dido fpeelt, en rijt ter jagt,
En 't heeft haer om haer eer gebragt.

P H Y L L I S

Ey kint! dat is Poete-praet,
Daer op niet eens te letten ftaet,
Die geeften fchrijven overal,
Dat noyt en was, of wefen fal!

A N N A.

't Is foo: maer echter niet te min
Daer fteken nutte dingen in;
Ten is voorwaer geen loffe waen,
Indien men wil met oordeel gaen,
Die wijs is, neemt den handel niet,
Gelijck men die voor oogen fiet,
Maer of die fchoon wat felfaem luyt,
Hy treckt'er tucht en leering uyt.
Juyft foo de wijngaert plag te doen,
Die met haer loof en weelig groen,
Sig op de foetfte druyven ftreckt,
En veel de fchoonfte vruchten deckt,
Maer weert men maer het gulle blat,
Soo vint men ftrax een groote fchat.
Soo gaet'et met die geeften toe,
Sy fpreken, ick en weet niet hoe,
Na fchijn en is'et maer gemalt,
Al wat haer uyt de penne valt,
Maer als men flechs het loof ontwint,
Dan is'et dat men druyven vint.
Doch foo u dit niet aen en ftaet,
Soo weet ick noch al goeden raet,
Ick wil gaen brengen aen den dag
Dat u wat dieper roeren mag
Siet! alfoo lang de klare maen
Sal aen den blaeuwen hemel ftaen;
Soo lang men in het aerdfche dal
Van vlugge maegden weten fal;
En dat men oyt van fpelen gaen,
Sal by de jonckheyt doen vermaen,
Soo lang fal Dina fijn bekent,
Sy is door fpelen-gaen gefchent.
Eylaes! daer bleef haer gansche roem,
Daer bleef haer teere maegde-bloem,
Daer [illegible], en fiere kroon,
Ach! dat heeft [illegible] voor een loon.
't Is waer, dat flux het leelick ftuck
Den vryer dijt tot ongeluck,
En dat'er bloet wort om geftort,
Maer, laes! fy koomt'er by te kort;
Want alle mannen komen om,
En onder al haer bruydegom;
Daer fatfe doen in ftagen rou,
Veel flimmer als een weduw-vrou,
Na haer en wort niet meer gevraegt,
Van haer en wort niet meer gewaegt,
Sy wort gelijck als doot getelt,
Sy wort als in het graf geftelt,
Sy krijgt haer leven geenen man,
En al de Schrift die fwijgt'er van;
Nu weegt hier eens in uw gemoet
Wat quaet een nieus-gier ooge doet,
En wat een ftuck de maegt beftaet,
Die los en weelig fpelen gaet.
Sy quam te Sichem in de ftadt,
En ftrax foo wertfe daer gevat;
Het fchijnt of dat haer bly gelaet,
Of dat miffchien haer vreemt gewaet,
Of anders dat haer roode mont
Aen Sichem wel te finne ftont
Dan noch foo leert oock even dit,
Wanneer men in de luft verhit,
En geeft de tochten haren eyfch
Na wijfe van het dertel vleyfch,
Dat Godt dan fware plagen fent,
Waer door de fchender wort gefchent;
Een teycken dat hy byfter haet,
En met gewiffe roeden flaet,
Al wie dat oyt het echte bedt
Of voor, of naderhant befmet.
Het fpelen heeft in al's gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer,

Dus fchoon daer iemant tot u koemt,
Die fich uw troufte dienaer noemt,
En dat hy echter niet en dient,
Te fijn uw deel en echte vrient,
Gy, houd den vryer geenfins aen,
Maer laet hem elders henen gaen,
En denckt niet in uw los gemoet,
Ick fal wat jocken met den bloet,
Sijn vier, en vlam, en minne-pijn
Dat fal my voor een fpeeltjen zijn,
Neen, vryfter, neen; en denckt'et niet,
Of 't fal u brengen in verdriet;
Want als een maegt het oore leent,
Schoon fy de faecke niet en meent,
Sy wort noch echter menigmael
Gewonnen door een foete tael,
En veel, die fneger zijn als gy,
Die raecken dikmael aen den bry.
Wanneer een loofe Quackelaer
Spreyt hier een net en weder daer,
En dan fijn liftigh fleuytjen roert,
En op fijn vang geduerigh loert,
En dat de Quackel weder flaet,
En maeckt gelijck een tegen-praet,
Het dier, eylaes! raeckt in het net,
Oock eer het op den handel let (treck,
Wanneer men door een oorlogs-
Een fchans kan brengen in gefpreck,
Of dat een maegt aen 't hooren raekt,
Gewis de vreed' is haeft gemaeckt

PHYL-

PHYLLIS.

Dit luyt, mijns oordeels, al te straf;
Men seyt geen oude vryer af,
Voor dat men nieu geselschap siet,
Dat ons sijn trouwe diensten biet:
Dat is een greep van onsen tijt
Voor al, wie heden wort gevrijt;
Uw deunheyt heeft ook niet om 't lijf,
Hoe! mag men niet voor tijt-verdrijf
Een soeten prater drie of vier
Aenhouden, nae des hofs manier?
En of een vryer somtijts malt,
Gelijck het in het spelen valt,
En of hy jockt, en of hy geckt,
Daer wort geen vrijster af bevleckt;
En of hy schoon wat vryer speelt,
En somtijts oock een kusjen steelt,
Voor my, 'k en heb'et noyt bevroet,
Dat ons dit eenig hindet doet;
Want met dat ieder is gegaen,
Men veegt'et af, en 't is gedaen;
'k En vind' hier schade nog bedrog,
Al wat hy nam, dat heeft men nog.
Siet hoe het met het byetje gaet,
Terwijl het raept sijn honing-raet,
Het raeckt, het smaeckt, ja kust het kruyt,
Het suigt'er was en honig uyt,
En siet des efter niet te min
Ten druckt'er pleck nog rimpel in;
Maeckt vry een tuyl of roose-krans,
De bloem die houd haer eerste glans.

ANNA.

En acht niet alle dingen goet,
Schoon dit het hof by wijlen doet;
Voor al en houd geen vryers aen,
Om tijt-verdrijf, of losse waen;
Want soo te vryen heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer.
En wat gy dan noch vorder segt,
Dat luyt (mijns oordeels) al te slegt;
Hoe! meynje dat het mal geraes
Van Jan, of Floor, of Piet of Klaes,
Aen jonge maegden niet en schaedt?
Glooft'et vast, ick segge jae't:
Is eenig ding ter weerelt teer,
Het is de lof van maegden eer:
Wy sijn soo meeps, soo bijster wack,
Gelijck een versche druyven-tack;
Gaet tast eens aen den schoonsten tros,
Gaet raeckt dien aengenamen blos,
Dat edel waes, dat aerdig blaeuw.
Die peerels van den koelen daeu,
Gy sult haer nemen met'er daet
Al wat haer wel en geestig staet,
Ach! waer men slechs een vinger set,
Daer blijft terstont een vuyle smet.
En schoon men wastse naderhant,
Noch mistse staeg haer eersten stant;
't Is even met de maegden dus,
Haer let een hant, een sachte kus,
Haer let eylaes! 'k en weet niet wat,
Dat haer slechs aen de leden vat:
„Het maegde-waes is wonder fijn,
„Ten wil dog niet gehandelt sijn
„Gy, weest dan niet alleen beschaemt
„Te plegen dat geen maegt betaemt,
„Maer siet oock, vrijster, datje laet
„Den blooten schijn van alle quaet;
„Want, ingeval uw goeden naem
„Een snoode klap-mart over quaem,
„Al heeft die schoon geen vasten gront,
„Maer komt slegs uyt een losse mont,
„Gy sult noch efter nimmermeer
„Bekomen uw verloren eer.
„Siet! als de noot een schel verliest,
„Hoewel men schoon een ander kiest,
„Hoewel men doet al wat men mag,
„Ten is noyt weder, soo het plag;
„Hoe wel men 't maeckt, daer hapert wat,
„Hoewel men stopt, daer blijft een gat
„Een vrijster dient te sijn bedugt
„Te komen in een quaet gerugt,
„Want treft haer eens de bittre nijt,
„Schoon datse sich dan vorder mijt,
„'t Is al om niet, sy heeft een wondt,
„Daer van sy noyt en wort gesont.

PHYLLIS.

Ick weet dat dit de maegden baet,
Dies sal ick doen naer uwen raet
Maer nademael gy noodig vint
Dat, als een jonge dochter mint,
Sy dient met onderscheyt te gaen,
En somtijts iemant af te slaen,
Soo segt ons dog hoedanig vrient
Dat best voor ons gekosen dient.

ANNA.

Voor al, soo let dog op de deugt,
Let op den handel sijner jeugt,
En hoe hy sich gedragen heeft,
Wanneer hy buyten heeft geleeft,
In Duytslant, of in 't Fransche Rijck,
Of elders in een andet wijck;
Let op een wijs, een nuchter man,
Die u tot steunsel dienen kan,
En in den geest en aen het lijf,
En voor het wigtig huys-bedrijf;
Want mits gy nog sijt wonder groen,
Soo is aen u gants veel te doen:
Dus neemt geen slecht-hooft by der hant,
Of gy blijft beyd' in onverstant;
Want van een keerse sonder vlam,
Noyt ander keerse licht en nam.

PHYLLIS.

Hier in en hebje geene kans,
'k En hou van wijs of vijse mans;
Want wie daer is geleert of kloeck,
Die helt geduerig na den boeck;
En heeft dan veeltijts in het hooft
Dat hem van alle vreugt berooft;
Hy is een seyl-steen in der aert,
Die slechts met sware dingen paert,
Vermits hy noyt iet op en ligt,
Als stoffe van een groot gewigt,
Hy wil geen spel of soete jock,
Maer is soo swaer gelijck een block,
Hy is met geen vermaeck gepast,
Maer draegt gemeenlik grooten last;
En daerom staet my beter aen
Een man van leden wel gedaen,
En daer toe vrolick van gemoet,
Die niet en heeft als geestig bloet,
Die niet en soeckt als enckel spel,
Dien wil ick voor een bed-gesel.
„Een man tot soete vreugt bereyt
„Beloont der maegden eerbaerheyt.

ANNA.

Sal dan uw trouwe sijn gestigt
Alleen maer op een Venus wigt,
Dat niet en weet te brengen by
Als spel en liffelaffery?
't Is mis getast, meynt gy het soo;
De lust is vier van enckel stroo,
Dat eerst wel groote vlammen geeft,
En met sijn voncken hooge sweeft;
Maer wat voor eerst soo vierig was,
Dat is terstont maer enckel as.
De jeugt, als sy haer rolle speelt,
Is juyst gelijck als Memnons beelt,
Dat maeckt men weet niet wat gelaet
Soo lang de Son daer over staet:
Maer als haer strael daer niet en is,
Soo staet'et stom gelijck een vis.
Soo lang men singt en lustig queelt,
En malt, en jokt, en pijpt, en veelt,
Soo lang men frissche wangen kust,
Soo lange duert de geyle lust;
Maer op het eynde van de feest,
Soo is de weelde sonder geest:
Want koomt'er na het eerste spel
Of koorts, of pijn, of hart-gequel,
Dan weet die groote vryer niet,
Als dat hy slecht en deerlick siet.
Gy, kiest daerom een ander man,
Die wijs en vrolick wesen kan;
Die is te rechter uren soet,
Die is te rechter uren vroet,
Die weet en wat het trouwen eyst,
En wat een jonge vrouwe peyst,
Die toont sich noyt on-aerdig mal,
Maer weet wanneer hy schertsen sal;
Want schoon hy iemant onderhoud,
Noch is sijn jock niet sonder fout.
Men vint een visch die Cephal hiet,
Die niet soo lief dan vuur en siet,
Dit weet de visser en sijn maet,
En daerom als hy vissen gaet,
Soo neemt hy slechs een laege schuyt,
En steeckt een fackel voren uyt,
En strax wanneer het weelig dier
Verneemt de stralen van het vier,
Soo komt'et veerdig swemmen aen
Juyst daer het siet de fackel staen,
Het licht dat op het water straelt,
Dat leyt hem in het hooft en maelt,
En siet! in desen minne-droom
So springt het veerdig uyt den stroom,
En geeft sich in den hollen boot,
Een rechte woonplaets van de doot.
„Als een die trout haer dan vergaept
„En slegs alleen maer vreugde raept
„In minne-woorden bijster loos,
„Of in de schoonheyt wonder broos,
„Of in de jeugt en haren glans,
„Voorwaer die waegt een momme-kans,
„Ik heb van langer hant geleert
„Dat, wie sich oyt ten echte keert,
„En niet en broed in haren sin
„Als keteling van soete min,
„Dat (seg ick) voor gewenste vreugt
„Sy veeltijts leyt een droeve jeugt;
„Want als het aerdig lijf eer-lang
„Helt tot een snellen ondergang,
„Wat blijft'er anders dan berou?
„Een blijde bruyt, een droeve vrou.
Gy daerom, Phyllis, watje doet,
En trout geen slegthooft om het goet,
En trout oock op het ooge niet,
Want 't dient u beyde tot verdriet.

In 't echte bont komt 't aller uyr
Nu eens het soet, en dan het suer,
In 't eene dient u troost en raet,
In 't ander rechte middel-maet,
En wie een man trout om het gelt,
Die sal in beyde sijn verstelt;
Maer soo gy kiest een rijp verstant,
En treet dan in den echten bant,
Dat sal u dienen overal,
Soo wel in vreugt, als ongeval;
Als in de Roos het aerdig root
Is door den snellen tijt gedoot,
En dat haer blat, nu bleyck en droog,
Geen lust kan geven aen het oog,
Haer soete reuck, 't inwendig goet,
Is dan noch dat haer achten doet.

P H Y L L I S

Een wijs, een klock, een geestig man,
Die weet ick dat ons dienen kan,
Maer wie tot trouwen is gesint,
Moet dickmael nemen datse vint;
En 't is daerom (mijns oordeels) goet,
Dat een die haer ten echte spoet,
Hier in niet al te nau en kies,
En soo een goede kans verlies;
Men dient te nemen dat'er koomt,
En niet te seer te sijn beschroomt;
Want niet te doen in dit geval,
Tot dat'er iemant komen sal,
Die ons door sijn volmaeckte deugt
Sal laven met een rechte vreugt,
Dat is voorwaer een losse waen,
En daer en is geen wachten aen;
't Is best te seggen: Koop is koop,
En een te grijpen uyt den hoop,
Want iemant van te nauwen keur,
Die stelt haer eygen hoop te leur.

A N N A

Ik weet, geen mensch is sonder feyl,
Maer efter toont u niet te veyl,
Laet aen uw vader dit beleyt,
Gelijck als voren is geseyt,
Dan niet te min, op datje meugt
Het recht genieten van de jeugt,
En neemt dog noyt een oude man,
Die u een vader wesen kan,
„Want noyt en was'er grijsen baert
„Met jonge maegden wel gepaert,
„Een ieder trouwe sijns gelijck,
„Het jonk met jonk, en rijk met rijk.
Als 't klim een ouden boom bewast,
Het maeckt sig om de stamme vast,
Jae grijpt den block als in den arm,
Maer dat en past hem niet, och-arm!
Want als het klim op 't schoonste
spruyt,
Dan gaet den ouden droogaert uyt.
Voorts raed' ick datje noyt en trout
(Ten sy gy schamel sijt of out)
Een die sijn wijf heeft over-leeft,
En kinders sonder moeder heeft;
„Wie moeder is, en efter maegt,
„Heeft dickmael reden datse klaegt,
„Heeft dickmael stof tot onverdult,
„En moet veel lijden sonder schult,
En schoon de goede man besluyt,
U iet te maken voren uyt,
Als tot een troost van uw verdriet,
Eylaes de vrient vermag het niet;
Want of hy schoon u wel bemint,
Gy meugt slechs deelen als een kint.

Soo iemant in een boomgaert quam,
En name daer een jonge stam,
En int'er op een dicken tack,
Gebogen door een lastigh pack,
Van groene vruchten, die hy draegt,
Gewis die heeft te veel gewaegt.
Want eerst soo lijt het ooft verdriet,
Want 't heeft sijn eygen moeder niet,
Oock queelt de tack meest alle tijt,
En 't boomtje gaet sijn kroontje quijt.
Siet dus soo krijght een yeder 't zijn,
En niemant is'er sonder pijn.

P H Y L L I S.

Het gene gy daer hebt geseyt,
Dat heeft voorseker goet bescheyt,
Ick meyne dat het jeugdig bloet
Met jonck geselschap paren moet,
En wil dat sig een out gesel
Sal lijden met gerimpelt vel;
En siet dat heb ick vast geset,
En 't is voor my een stale wet.
Mijn vader efter niet te min
Die gaet hier tegen mijnen sin,
En dreygt my dickwil met een man,
Dien ick dog geensins velen kan,
My dunckt hy is al wat te vijs,
My dunckt hy is my veel te grijs,
My dunckt dat hem een rijper vrou
Al vry wat beter passen sou;
En dit is al maer om het goet,
Ey siet eens wat de penning doet!
Of hy het meynt en weet ick niet,
Maer immers is'et my verdriet,
Dat hy mijn jeugt soo weynig agt,
Wat raet nu om de vader-magt
Hier in te mogen tegenstaen?

A N N A

En stelt u stuer noch hortig aen,
Want dat en is geen maegden eer,
Ook soo vermag de heusheyt meer
In dese saeck en over al,
Dan wrange spijt en stuer geral,
Gy, maeckt daerom dat u gemoet
Gedult en stille sinnen voed.
Eerbiedig zijn, dat is uw nut,
Dat is het maegdelijck geschut,
Dat is een kruyt van groote magt,
Die maekt ook harde quaesten sacht
Gaet neemt de vruchten van den Pijn
Die schier gelijck als keyen sijn,
Gaet slaetse dickmael op het lijf,
Ja slaetse vry geweldigh stijf,
't Is al om niet, het vreemt gewas
Dat blijft gelijck 't te voren was;
Maer neemt'et met een sachter hant,
En set'et daer een viertje brant,
En laet'et maer een weynigh staen,
Het sal van selfs open gaen,
Het sal u geven, sonder stoot,
Al wat het deckt in sijnen schoot;
„Siet! daer gewelt niet op en hecht
„Dat brengt beleeftheyt ons te recht.

P H Y L L I S.

Maer als mijn vader immers wou,
Moest ick dan treden in de trou
Met iemant dien hy kiesen mach?
Dat waere doch een droef gelach.

A N N A

't Is seker dat een vader kan,
Een dochter brengen aen den man,
En dat alleen op sijn beraet,

P H Y L L I S.

Maer dat is uytermaten quaet,
Het raekt de dochter immers meest,
Sy weet de drift van haren geest,
Sy weet het spits van haren sin,
En daer op drayt de gansche min;
Sy moet doch al haer leven lang
Sich buigen onder 's mans bedwang,
En met hem dragen quaet en goet,
En met hem smaken suer en soet;
Dies houd ick dat het beter waer
Dat sy hier koos een weder-paer,
Als iemant dickmael al te vijs.

A N N A.

Maer wy en sijn het stuck niet wijs,
En daerom is 't een beter voet
Dat dit een snegger ooge doet.

P H Y L L I S.

Ick heb nochtans wel eer verstaen
Dat dit eens anders plag te gaen,
De schoon' Helene, soo men leest,
Die is'er beter aen geweest,
Die mochte nemen met'er hant
Een vryer die sy dienstig vant,
Een vryer uyt oprechte min,
Een vryer uyt een vryen sin,
Een vryer die haer jonge siel
Van al de Princen best beviel;
En dit is elders meer geschiet.

A N N A.

Ten was daerom te beter niet.
Want schoon sy had haer vrye keur,
Noch gingse met een ander deur.
Doch hier van alsje rijper zijt,
Nu is'et eenmael scheydens tijt,
't Is vast, ick worde 't huys gewacht,
En daerom segg' ick goeden nacht

P H Y L L I S.

Ey noch een woort eer datje gaet,
Tot onschult van mijn lossen praet,
Gy weet, ick hebbe veel geseyt,
En dickmael al te breet geweyt,
Vermits ick somtijts saecken dreef,
Al vry wat verre buyten schreef,
En siet! gy denckt dat ick het meen,
Maer, weerde maegt, ick segge neen;
Ick slechte duyf! ick jonge spruyt!
Ick haestig om te sijn de bruyt!
Ey lieve, denckt'et nimmermeer
De schaemt' is my te wonder teer:
Ick weet dat trou-sugt niet en past
Voor iemant die noch hooger wast;
Ick sprack alleen by wijlen stout,
Op datje klaerder spreken soud,
En dat ick beter mogt verstaen
Wat voor my dienstig is gedaen;
Want anders, ben ick wel bericht
Waer ons de schaemte toe verplicht;
Ick ben ter eeren opgevoed,
Ick weet hoe dat ick spreken moet,

Ick weet ook waer ick swijgen sal,
Dus acht mijn reden niet te mal;
Maer denkt dat harde tegenspraeck
Ontsluyt de gronden van de saeck.
Ook kan ik wachten met gedult,
Tot eens de Tijt mijn jaren vult,
En tot'er eens een vryer koemt
Die my te recht sijn Herte noemt,
En niet alleen my domme maegt,
Maer ook mijn ouders wel behaeght.
En wat belangt mijn voorder lot,
Dat stell' ik aen den grooten Godt,
Dien sal ick bidden alle daegh,
Dien sal ick smeeken even staegh,
Niet flechts juyst om een echte vrient,
Maer om dat my ten goede dient,
Het sy dat ick het aerdsche dal,
Eens mede wat vermeeren sal,
Of dat ick met een eenigh lijck,
Sal reysen naer het eeuwigh rijck:
En hier op ben ick wel gerust,
Ten spijte van de geyle lust.
Siet, kint nu lijd' ik dat je gaet,
En danck' u voor uw goeden raet.

DE KUNST EN LETTER-DRUCKER
AEN DE
NEDERLANTSCHE
VRYSTERS.

Jonckvrouwen, die noch vrijsters zijt,
Beginsels van de nieuwen tijt,
En gronden van het aerdsche dal,
En van de jeught die komen sal,
Siet hier voor u een nieu gedicht,
Benevens uwen Maegde-plicht;
Siet hier voor u een ander Boeck
Ten dienste van den teeren doeck;
Siet hier een nieu te-samen-spraeck,
Die u kan leyden tot vermaeck,
Die u kan dienen van der jeught,
En brengen tot een nutte vreught.
Maer laet'et u geen droeve pijn,
En laet'et u niet tegen zijn,
Oock spreeckt my doch niet qualijck toe
Dat ick u nieuwe kosten doe,
Dat ick hier noch een Vryster-dicht
Gae voegen by den Maeghde-plicht.
Daer is voor u geen klagens noot,
De kost is kleyn, het voordeel groot;
Al wat hier iemant voor betaelt,
Dat wort met woecker ingehaelt;
Want schoonje maer voor eene reys
Hier door en kreegt een goet gepeys,
Maer eens een nutte less' ontfingt,
Maer eens een quaden slagh ontgingt,
Maer eens verwont een luchten sin,
Ghy had uw kosten dubbel in.
Doch gaet het iemant in het hert
Dat haer de spaerpot minder wert,
Of is'er een die suynigh leeft,
Om dats' een deune moeder heeft,
Of mits 't haer niet te ruym en staet;
Noch weet ick echter goeden raet,
Hoort, sooje let op u gewin,
Koopt slechs te mets een kantje min,
Ontrekt iet aen den overvloet,
Of van het seldsaem poppe-goet,
Dat u aen hals of ooren hanght,
Of elders in de leden pranght,
En siet! daer is een nutte vont,
Daer uyt ghy boecken koopen kont.
Geen kant, al isse wel gebreyt,
Geen boort, al isse fray geleyt,
Geen doeck, al isse moy geset,
Geen kraegh, al isse wonder net,
Geen nieuwe-tits, of hoofsche dracht,
Al isse kunstigh uytgewracht;
Geen schijn van eenigh Juffer-kleet,
Al staet'et uytermaten breet;
Geen diamant van hellen glans
En is de rechte maeghde-krans;
Ick weet dat u al beter ciert,
Als iet dat om de leden swiert.
Een heusche mont, een stille voet,
Een sedigh oogh, een reyn gemoet,
Een eerbaer lijf, een bly gelaet,
Dat soet, maer echter deftigh staet.
En wat'er op de vrysters meer
Kan vloeijen uyt de seden-leer,
Dat is de kroone van de jeught,
Daer uit ghy segen wachten meugt,
Dat blinckt al beter als het gout,
En wat de pracht in weerden houd.
Hier toe wert u de gront geleyt,
By 't geen hier achter wort geseyt;
Niet door een praem van harde tucht,
Waer onder dat de jonckheyt sucht;
Maer door een soete maeghde-praet,
Die over sachte schijven gaet,
En niet en grijpt in haer beslagh,
Als dat een vryster dragen magh.
Ghy, koopt dan, om de goede leer,
Een doeckjen min, een boeckjen meer.

Uwe E. E. gansch dienstwillige
JAN PIETERSSE VAN DE VENNE.

WEGH-WYSER TEN HOUWELYCK UYT DEN DOOL-HOF DER KALVER-LIEFDE.

TWEEDE DEEL, VRYSTER.

VRYSTER-WAPEN.

DE tijt, eerbare Jeught, daer in wy heden leven,
Is door een losse waen tot in de lucht gedreven,
De Kray, al is se kleyn, die wil een Arent zijn,
Indien niet in de daet, ten minsten in den schijn.

De slechste van het volck die weet een eygen wapen
Niet uyt de lucht alleen, maer uyt het slijck, te rapen;
Daer wort schier alle daegh een nieuwe vont bedacht,
Tot anders geen gebruyk als voor de malle pracht.

Men

Men ſiet een ridder ſchilt en hier en elders maken
Van alle ſlim gebroet, van ſlangen en van draken,
Men vint in menig Velt een leeuw, een fellen ſtier,
Een arent, of een valck, een havick, of een gier:
De wapens ſijn gevult met alle vreemde beeſten;
En vraegje waerom dat? ſoodanig ſijn de geeſten
Van die alleen de naem en niet de daet ver-eêlt,
Sy toonen haeren aert in ſchilden af-gebeeldt.
Maer wie een wapen voert, 'k en hebbe niet vernomen
Dat oyt uw vrye ſtaet een wapen heeft bekomen;
Schoon ieder u verheft, en beelt u machtig af,
Noch quam'er noyt een menſch, die u een wapen gaf;
Het is dan noch te doen. dorſt ick 't my onderwinden,
Ick wiſt u (ſoo my dunckt) een wapen uyt te vinden;
Een wapen, recht bequaem voor uwe teere jeugt,
Geen ſpore tot de pragt, maer tot de ware deugt.
Maer eyſt tot uwen ſchilt geen ongetemde dieren,
Die in het woeſte boſch of om de rotſen ſwieren,
En eyſt geen wreeden wolf, geen beyr of vinnig ſwyn,
Geen monſter uyt het wout en moet uw wapen ſijn:
Dus, ſchoon ick waer geſint om uyt de groene dalen
De vryſters tot gebruyk een wapen af te malen,
Soo wiſt ick beter ſtof', en koos in dit geval
Een ſchaepjen ſonder erg, een duyfjen ſonder gal,
Dan ick wil deſe mael de velden laten blijven,
En op een ander gront een wapen voor u drijven,
Gy dan, ontfangt den ſchilt, die hier voor oogen ſtaet
Het is een leerſaem beelt, dat aen de vryſters gaet:
Het is een Druyven-tros, met koelen dauw behangen,
Wiens aengenaeme verw' een ieder doet verlangen,
Een tros, niet aen de ſtam gegeeſſelt van den wint,
Niet leelick afgefoolt van eenig weelde-kint;
Een tros noyt aen de muyr door wrijven afgeſleten,
Noyt aen haer beſte druyf van mieren uytgegeten;
Een tros daer noyt een rat haer tant heeft ingeprent,
Die noyt een vuyle ſeug met kruypen heeft geſchent;
Een tros daer noyt de Son heeft vinnig op geſteken,
Maer die, met loof bedeckt, haer ſtralen is ontweken;
Een tros daer noyt of ſpreeuw, of hart-gebeckte mus
Heeft eertijts ingedruckt een al te diepen kus;
Een tros die in het ſpel of in het dertel mallen
Noyt iemant is ontglipt en in het ſtof gevallen;
Een tros niet van de ſtruyck in haeſten afgeruckt,
Maer van den hovenier ter rechter tijt gepluckt;
Een tros, wiens eyge jeugt haer noyt te ſeer en perſte,
En noyt te veel en ſwol, en noyt in ſtucken berſte;
Een tros die noyt een holm oneerlick heeft bedot,
Van buyten niet geblutſt, van binnen niet verrot;
Een tros daer noyt een rups heeft boven op gekropen,
Daer noyt een vuyle worm is tuſſchen in geſlopen,
Daer noyt een ſnoode vlieg haer voedſel uyt en track,
Daer noyt een geele bie haer angel in en ſtack;
Daer noyt een ſnoode ſpin heeft netten om getogen,
Daer noyt onguere ſleck heeft ſwadder op geſpogen,
Daer noyt een duyſent-voet, of kever op en ſat,
Daer noyt een grage muys de beſte druyven at;
Daer noyt een dertel wigt met vingers op en druckte,
Daer noyt vermeten hant een druyfje van en pluckte;
Een tros, een gave tros, noch fris en onbevleckt,
En met haer eerſte waes aen alle kant bedeckt.

Het kransje datje ſiet ontrent het wapen ſweven,
Is ving-koord, wel te recht de maegden toe geſchreven;
Een kruyt dat buygen kan, als van gedweegen aert,
Ick wenſte, ſoete jeugt, dat gy ſoodanig waert;
Een kruyt dat nimmermeer plag in de lugt te ſwieren,
Vriendinne, watje doet, weeſt ſedig in manieren;
Een kruyt dat laege waſt, en noyt en ſtijgt om hoog,
Dat is tot u geſeyt; hebt ſtaeg een eerbaer oog;
Een kruyt, wiens jeugdig groen noyt vorſt en dede wijken;
En laet geen magtig Vorſt uw teeren maegdom ſtrijken;
Een kruyt, een ſchaers gewas dat nimmer ſaet en heeft;
't Is dienſtig dat een maegt noyt vryer iet en geeft:
Een kruyt dat niet en groeyt als met gelijcke paeren,
Leert voor een eenig vrient uw groene jeugt bewaeren;
Een kruyt dat uyt de ſon en in de koelte waſt,
Gy weet, dat open lucht u niet te wel en paſt.
Een kruyt ſeer nae gelijck dog minder als laurieren,
Weeſt vrouwen in verſtant, en maegden in manieren;
Een kruyt dat bloemen draegt, maer nimmer ſaet en (ſchiet,
Toont ieder bly gelaet, ô Maegt! en hoger niet.
Een kruyt dat luſtig bloeyt, maer niet en plag te rijcken,
Gy, laet geen vreemden reuck aen uwe leden blijcken;
Een kruyt, een jeugdig kruyt, dat ſijn geheelen roem
Stelt in ſijn aerdig blat en in ſijn teere bloem:
Wel aen, ô broofe waer, ô wonder ſwacke dieren,
Laet uw gemoet altijt de reyne ſeden vieren,
Uw' eer is al uw goet; uw bloem, uw beſte ſchat;
Ach! 't is met u gedaen, wort die maer eens beklat.
Maer wat ſal 't eynde ſijn? mocht hier een vryer ſeggen
Moet ſtaeg de rijpe druyf noch ſtil en eenig leggen?
Ach! ſoo haer niet een menſch een ſoete mont en bied,
Haer glans, en ſchone verw', haer waes dat gaet te niet.
Neen, vrinden, hoort een woort; De vrugt die is te raken,
En met een vollen mont op haren tijt te ſmaken;
Dog eerje met'er hant het aerdig trosjen vat,
Soo ſtaet een weynig by, en leert den rechten padt;
Daer is een heuſche greep, daer ſijn bequame wegen,
Om naer den rechten aert uw reyne luſt te plegen,
Gy ſiet hier aen de druyf een aerdig ſteeltjen ſtaen,
Brengt daer uw rechterhant, dat is de rechte baen.
En ſoeckt te geener tijt, en ſoeckt geen vreemde grepen
Om eenig ſchoon gewas tot u te mogen ſtepen;
Maer gaet daer ick u wijs, ſoo wort het edel pant
Gegrepen ſonder vleck, genoten ſonder ſchant:
Maer ick en wil voortaen u niet in twijffel houwen,
De Druyf-tak is een maegt; de Steel, het eerlick trouwen;
De hant die naer den tros met reyne vingers taſt,
Is luſt tot echte min, die maeckt de banden vaſt.
Gy daerom, weelig Quant, genaeckt de teere panden
Niet met een ſtouten greep of al te grage tanden,
Maer taſt met heusheyt toe, en houd dog goede maet,
Want oock het ſoetſte fruyt, te veel gegeten, ſchaedt.
En gy, ô vlugge maegt, als uwe druyven rijpen,
Soo laetſe nimmermeer, als by haer ſteeltjen, grijpen;
Doch als een eerbaer hant u ſoete vruchten pluckt,
Segt dan: Godt hebbe danck; het is my wel geluckt
In tijts, met vrienden raet, in echten ſtaet te treden,
Dat is de beſte voet uw maegdom te beſteden;
Want, die haer onbevleckt in reyne liefde draegt,
Is vrou, jae moeder ſelf, en efter ware maegt.

SAMEN-SPRAEK
TUSSCHEN
SIBILLE,
Nieuwgehuwde Jonckvrouw,
EN
ROSETTE,
Jonge Vryster.

ROSETTE *spreeckt:*

JOnck-vrou Sibille, weest gegroet,
Ick heb u lang in mijn gemoet
Gewenst in desen staet te sien,
En oock met een geluck te biên;
Maer, siet! ick ben, 'k en weet niet hoe,
Daer in belet tot heden toe:
Nu wensch ick u dan goeden dag,
En wat ick vorder wenschen mag,
Des Heeren segen boven al,
Den besten wensch in dit geval;
Ick wensch dat gy te samen meugt
In eendragt, liefde, soete vreugt,
Voltrecken uwen ganschen tijt,
Soo lang als gy te samen sijt:
Noch wensch ick, wat ick wenschen (kan,
Dat gy met uwen lieven man
Te samen, op gelijcken voet,
En out, en leelick worden moet.

SIBILLE.

Of schoon u wensch wat seldsaem (luyt,
Sy kan ten goede sijn geduyt
Wanneer men treft den rechten sin.
Maer, lieve, komt een weynig in,
En set u dog hier nevens my,
Op dat uw stant wat vaster sy,
En dat ick u bedancken mag.

ROSETTE.

Ick sitte meest den ganschen dag,
En hebbe liever wat te staen.

SIBILLE.

Het is dan beter wat te gaen.
Hoort, weerde maegt, met u verlof,
Hier achter is een lustig hof,
Indien het u bevallen mogt,
Wy gingen treden in de logt:
Daer wassen bloemen menigfout,
De Crocus geel gelijck een gout,
En Lever-blat, en Aconijt,
Nu beyde juyst in haren tijt,
Oock is'er blaeuwen Hiacynt,
Een vroegeling, een lentekint,
En dan noch menig ander kruyt
Dat eerstmael uytter aerden spruyt,
„Het eerste spruytje van der jeugt
„Dat geeft voor al de meeste vreugt,
„En 't bloemtje dunckt een ieder soet,
„Dat eerst sijn knopjen open doet.
Wel aen, om u wat vreugts te doen,
Laet ons gaen treden in het groen,
Ten sy dat gy het anders vint.

ROSETTE.

'k En ben voor nu niet hoofs gesint;
Ick sie, dat al wat tuynen heeft
Veel gelts om nieuwe bloemen geeft;
Het out gewas van bloem en kruyt
Dat heeft schier al te samen uyt,
Dus, of ick t'huys of elders ben,
Ick vinde dat ick niet en ken.
't Is hier een Tulpa die men agt,
Gants sonder reuck, en sonder kragt;
En daer een vreemde Keysers-kroon,
Al mede niet dan enckel toon,
En, dat my noch het meeste spijt,
Men eert vergif, den Aconijt.
Een ander prijse nieuw gewas,
Dat iemant hier of ginder las,
„De bloemen van den ouden dag
„Sijn bloemen van de beste slag.
Voor my, ick vinde meer gerief
In Oogentroost, in Madelief, (kruyt,
In Gouts-bloem, Munt, en Beurse-
Recht dingen voor een jonge bruyt.

SIBILLE.

Ick hoor'et wel, ô weelde-kint,
Gy sijt tot jocken nu gesint.

ROSETTE.

't Is sooje segt; dan niet te min
Oock jock heeft somtijts waerheyt in.
Maer, soo ick tot u spreecken mag
Gelijck men in de vryheyt plag,
Soo weet dat ick bevangen ben
Met sieckte die ick niet en ken;
Ick ben geduerig wonder swaer,
Als of ick quaps of koortsig waer,
Dus soek ick troost tot mijn verdriet,
Een geestig digt, of minne-liet,
Of iet dat uyt een droef gemoet,
Beswaerde sinnen wijcken doet.
Het aerdig Klave-cymbel spel
Beviel u eertijts wonder wel,
Gy paerd'et met'et hel geklanck
Een klare stem, en blijden sanck,
En bragt soo dickmael aen de jeugt,
Door u geselschap, soete vreugt;
Ick bid u noch om dese gunst,
Schenckt ons een deuntje na de kunst.

SIBILLE.

Het spel en singen (ick beken 't)
Was my voor desen aengewent,
Ick speeld', ick queeld', ick neurd', ick sang
By wijlen gansche dagen lang,
Maer siet! wy slachten altemael
In dit geval den nachtegael,
Die, als de koele Mey begint,
Is tot den sang soo gants gesint,
Dat hy de bosschen over al
Doet klincken door een bly geschal;
Maer, als daer na de lente-tijt
Allenxen na den somer glijt,
En dat mitsdien het geestig dier
In sich gevoelt een ander vier,
Een soeter lust, een rijper aert,
Waer door het met sijn gaytjen paert,
Waer door het, eer de lente scheyt,
Een nestjen maeckt, een eytjen leyt,
Dan is de lust van singen uyt,
Men hoort voortaan als geen geluyt,
Die reyne stem, en soet geklag
En schettert niet gelijckse plag.

ROSETTE

Wel aen, vriendinn', ick ben gepaeyt,
Ick sie waer op de spille draeyt,
Oock weet ick, dat het soet gesang
Niet dient verkregen door bedwang.

SIBILLE

Maer is'er nu geen ander saeck
Die u kan dienen tot vermaeck?

ROSETTE

Ja geeft ons slegts een soeten praet,
Hoe dat het in de weerelt gaet,
Men sit den ganschen winter t'huys,
Daer is men stil, gelijck een muys,
Men spreekt, men hoort, men weet'er (niet
Als dat m'er in de keuken siet.

Maer

Maer gy, onlangs na wensch getrout
Hebt staeg een gunstig onderhout,
Van hier, en daer, van nu, en dan,
En al door uwen lieven man;
Want als hy koomt of van de straet,
Of van het Hof, of uyt den Raet,
Ick weet, hy brengt u altijt iet
Van dat'er in het lant geschiet,
En wie daer wort de bruyt gemaeckt,
En wie dat op den oven raeckt,
En wie sijn vrijster is ontvrijt,
En wie dan herst van enckel spijt;
Of eenig ander soet geval,
De jonge lieden lief-getal.

SIBILLE.

Gy sijt verdoolt, ô weerde kint,
Men is niet altijt eens gesint,
Ten gaet ons niet gelijck het plag,
't Is nu wat hooger op ten dag;
Geloof het vry, dat dese staet
Al wat verandert in de praet:
„De saecken van het huysgesin
„Die brengen nieuwe reden in.

ROSETTE.

Wel hoe! alreets soo swaren hooft
Dat is, van alle vreugt berooft?
Voorwaer dat is te veerdig out;
Gy sijt een maent of twee getrout,
De speelman sit noch voor de deur,
En hoe? alreede van getreur?
Van last? van sorg? van huys-beslag?
't Schijnt dat m'er niet meer lachen (mag;
Ey lieve, set u sachtjens neêr,
Het eerste jaertje keert niet weêr.

SIBILLE.

Al wat gy stelt als sware last
Daer mede ben ick wel gepast;
En 't is my nu al meerder vreugt,
Als oyt het mallen van de jeugt,
Of al wat eens mijn sinnen ving,
„De tijt verandert alle ding.

ROSETTE.

Ick wenste dan wel eens te sien,
Of dit in my ook sal geschiên.
Maer seg my nu wat voor een boek
Dat ginder leyt in genen hoek?
Ick sag 't, gy hebt'et weg gedaen
Met dat ick hier quam ingegaen;
Soo ick daer iet uyt leeren mag,
Soo hrengt'et weder aen den dag;
„'t Is seker dat men noyt en dient
„Sijn broot te sluyten voor een vrient.

SIBILLE.

Dit boeck behelst een kort gedigt,
En heeft den naem van Maegdepligt;
Het ware my een liever ding
Indien de schrijver vorder ging,
En dat hy naerder raecken wou
De plichten van een jonge vrou.

ROSETTE.

Soo haest als ick dat boeck vernam,
En dat het eerst ter weerelt quam,
Soo wist ick stracx het gansch besluyt,
Ick las het in der haesten uyt.

My dogt ten had geen quaden val,
Maer evenwel niet over al:
Ick vind'er dat my beter maeckt,
Ick vind'er dat my niet en smaeckt;
De vrient die ons dat boexken gaf,
Die schijnt my somtijts wat te straf.
Hy brengt twee maegden in de praet,
Maer beyde niet van eenen raet;
De deef' is jonk, en die bedaegt,
Maer d'eerst' is die my best behaegt;
Dog seg, met wie dat gy het hout.

SIBILLE.

Ick achte Phyllis wat te stout,
Mijns oordeels is 't een grillig dier,
Onstuymig om haer eerste vier;
Dies geef ick d'outste meerder prijs.

ROSETTE.

Maer die is my al wat te vijs,
Sy weyt geduerig al te breet,
Oock dickmael sonder vast bescheet,
En Phyllis seyt nier selden wat,
Dat by de jonckheyt dient gevat.

SIBILLE.

Voor my, dat kan ick niet verstaen;
Dus wijst uw reden naerder aen.

ROSETTE.

Dat sal ick doen, en oock terstont,
Ick draegt'et noch als in den mont
Al wat ick hier en ginder las,
Dat my ten hoogsten tegen was.
Voor eerst heeft Anna mis getast
Daer sy een teere maegt belast
Haer jeugt te snoeren met gewelt,
Schoon haer de diepste minne quelt,
En noyt te toonen haren pijn,
Oock daerse kan genesen sijn.

SIBILLE.

Wel dunckt u dat soo vreemt geseyt?

ROSETTE.

In trouwen jae, 't is malligheyt.
Ick weet, dat vryers onsen gront
Te seggen aen met eygen mont
De maegden niet te wel en staet,
Maer is hier toe geen beter raet?
Neem eens, ik kreeg een jongman lief,
Sal ick niet soetjens met een brief,
Hem mogen klagen mijnen noot?
„'t Papier en kent geen eerbaer root
„De pen en inkt doen menigwerf,
„Dat mont en tonge niet en derf.

SIBILLE.

„Te schrijven aen een jong gesel
„En voegde noyt een vrijster wel;
„Uw goede naem, ô sedig dier,
„En moet niet hangen aen papier;
„Of iemant schoon een woort ontvalt,
„Wanneer de jeugt te samen malt,
„Dat vliegt daer henen met den wint,
„Soo dat'et niemant weder vint;
„Maer niet dat soo geduerig blijft,
„Als dat een stoute penne schrijft;

En koomt'er dan een quade slag,
Als dickmael tusschen liefjens plag,
Soo wort uw brief, tot smaet en jock,
Gehangen aen de gtoote klock,
Oock is'er geen ontkennen aen,
Men siet de ronde letters staen:
En schoon het u ten hoogsten spijt,
Gy moet dan lijden het verwijt;
Dus, hebje schaemt' en eere lief,
En schrijft noyt dwasen minne-brief.

ROSETTE.

Steekt in het schrijven dit gevaer,
Soo meyn ick dat'et beter waer
Aen iemant, die men heeft gesint,
T'ontdecken waer hy is bemint
Of door een meyt, een kloeke veeg,
Of door een minne geestig-sneeg,
Of door een stijfster wel gemont,
Of door een naeysters loosen vont,
Of iemant van een kloeck beleyt,
Die weet wat vryen is geseyt.
„Een yder heeft dog goeden sin
„De hant te leenen aen de min:
Geef maer een siel, een onder-keurs,
Een doecken-huyf, een nieuwe beurs,
Een onder-riem, een suffe-ring,
Of ander kleyn, maer proper ding;
Of weest in gelt een weynig mild,
Gy krijgt ten dienste wieje wilt.
„Het schijnt dat yder is gepast
„Om twee aen een te maecken vast,
„Het trouwen is een eerlick ding,
„En wie dat oyt te trouwen ging,
„En wie dat oyt tot trouwen sprack,
„Die doet de menschen groot gemak.

SIBILLE.

Ey swijgt tog, want, so waer ik leef,
Dit gaet te leelick buyten schreef;
Hoe! die uw slechste dingen doet,
Sal die uw naem, uw hoogste goet,
Gaen dragen hier en daer te koop
Aen iemant van dien loosen hoop?
Voor my, ick seg het open uyt,
Ick meyne dat'et niet en sluyt;
Ick bidde, weegt uw weerden staet.
„In groote dingen groot beraet.
Ick weet, dat een die wast of stijft
Wel somtijts desen handel drijft;
En dat een minn', of een' die naeyt,
Niet selden vreemde lorren draeyt;
„Maer siet! het reyne wort geschent,
„Als iet gemeens daer komt ontrent.

ROSETTE.

Hoe! seg een reys, en mag men dan
Geen vrijster brengen aen den man?
Of geven baet of onderstant
Aen iemant, die in liefde brant?

SIBILLE.

In trouwen jae, het mag bestaen,
Als 't naer den regel worr gedaen.

ROSETTE.

Wel opent dan het recht bescheyt,
Eer ons de reden vorder leyt.

SIBILLE.

„Een die een teere maegt bepraet
„Om gelt, om loon, om eygen baet,
„Of,

„Of, is'et niet om vuyl gewin,
„Ten minsten uyt een luchten sin,
„Gewis hy doet een quaden slag,
„En die men geensins dulden mag;
„Gewis het weerde trou-verbont
„Moet steunen op een beter gront.
„Maer soo men in het gansche werk
„Heeft Godes eer tot sijn gemerk,
„Of wel sijns naestens onderstant,
„En sluyt alsoo den echten bant,
„Dat is geoorloft over al,
„Jae Godt en menschen lief-getal;
„Maer die maer eygen koren maeyt,
„Doet niet als dat hy koppels draeyt.

ROSETTE.

Dat is soo qualick niet geseyt,
Maer 't is ons van het stuck geleyt.
Om dan niet verder af te gaen,
Soo dient hier noch een vraeg gedaen.
En mag oock niet eens anders mont
Gaen openbaren onsen gront,
Soo hoop ick immers dat ick mag
Of met een knick, of met een lag,
Of met een wenk, of met een sugt,
Of met een kodd', of met een klagt,
Of met een lonckjen geestig-soet,
Of met een stootjen aen den voet,
Of met een neepjen aen der hant
Te kennen geven mijnen brant.
Ick ging noch heden door de stad,
Daer seker kint een musjen had,
Het diertje scheen hem wonder soet,
En had'et geeren op-gevoedt;
Maer siet! de vogel was te geck,
Het aes dat lag hem voor den beck,
En evenwel en at hy niet,
Voor dat men aen sijn beckjen stiet,
Of op het hooft een klopjen gaf.

SIBILLE.

Laet dog van dese grillen af,
Niet een van allen mag bestaen,
Niet een van allen dient gedaen;
En sooje recht had overleyt,
Wat hier te voren is geleyt,
Gy waert ontrent de maegdepligt
Al vry wat beter onderricht,
Hoe dan! en hebje niet gelet
Hoe ingetogen, hoe beset,
Hoe stil, en heus, in daet en schijn
Een teere maegt behoort te sijn?
Gy maegt sijt krancker als een glas,
Weest daerom blooder als een das;
Gy sijt al brooser als een lis,
Weest daerom stom gelijck een vis;
Gy sijt al weecker als de snee,
Weest daerom vluchtig als een ree.
Een maegt is als een weder-klank,
Die noyt laet hooren haren sanck,
Dan alsse dapper wert geveigt,
En om te spreken als getergt,
En anders maecktse geen geschal,
Doet soo, ô maegt, in dit geval.

ROSETTE.

Kijk, dit's een deun wel segt met een,
Een maegt sy hart gelijck een steen,
En dwers, gelijck een stege muyl,
En dom gelijck een vijsen uyl,
En droog gelijck een dorre stock,
En loom gelijck een swaren block,
In 't korte bitter als een gal.
Gewis ten smaeckt my niet met al.
Hoe sal een jonck, een geestig dier
Sijn hart en norts gelijck een stier?
Neen, heusheyt sonder stuere pragt
Die maeckt een vrijster hoog geagt;
Maer soo het ging naer u gebiet,
Men troude wel sijn leven niet.

SIBILLE.

Nu sie ick als in volle daet
Den gront van u verholen quaet;
't Is niet als jeugt, en grillig bloet,
Dat u aen 't herte leyt en wroet
„Ick acht'et voor een wijse maegt,
„Die minne-stuypen verre jaegt,
„En die haer sinnen overheert,
„Tot tijt en reden anders leert.

ROSETTE.

Wel neemt, daer sy een jonge maegt,
Die, van haer eygen jeugt geplaegt,
Gevoelt by wijlen diep gequel
Om eenig geestig jong-gesel,
En dat de jong-man, onbewust
Van haer verdriet en diepe lust,
Haer noyt van soete minne sprack,
Jae niet ter weerelt aen en track;
Sal echter noch het arrem dier
Gaen quelen met haer innig vier;
Ick segge neen, want, spreecktse niet,
Wie kan versachten haer verdriet?
Wie kander oyt genesen sijn,
Die staeg bedeckt sijn droeve pijn.

SIBILLE.

Noch segg' ick des al niet te min,
Gy treet verkeerde wegen in.

ROSETTE.

En gy spreeckt hier te wonder stout,
Ick denck, om datje sijt getrout;
Maer, soo ick u te rechte ken,
Indienje waert gelijck ick ben,
Gewis gy songt een ander liet.

SIBILLE.

Glooft'et vry, 'k en dede niet.
Ick weet dat vryers sijn gemoet
Gelijck de schuwe swaluw doet:
Vleyt desen vogel, sooje wilt,
Weest heus, beleeft, jae bijster mild,
Gaet lokt hem met een soeten mont,
Gaet fleuyt ten besten datje kont;
Maeckt hem eennest, tot sijn gemack,
Hangt potten om u gansche dack,
Ten eynd' hy uyt de koude locht
By u sijn woonplaets nemen mocht,
Ach, voor u moeyt'en krijgje niet,
Als dat hy des te verder vliet;
De swaluw wil haer eygen nest,
Dat acht de vogel alderbest,
Dat kleyn gebou van enckel stof
Verkiestse voor een konincx hof.
„'t Is niet te seggen hoe het smaeckt,
„Dat iemant tot sijn eygen maeckt
„De vryer staet geen vrijster aen,
„Als daer hy moeyt'om heeft gedaen,
„Dus, vrijster, stelt uw hooft gerust,
„De liefde wil haer vrye lust,
„Een ieder kiest daer sijns gelijck,
„De sin die is een hemel-rijck.

ROSETTE.

Nochtans, wanneer men overslaet,
Wat hier en daer geschreven staet,
Men kan'er duysent wijsen aen,
Aen wie dit anders is gegaen
Heeft Dido niet door soet gelaet,
Door alderley gesochte praet,
Den Helt van Troyen met'er tijt
Haer eygen bedde toegewijt,
Jae tot een volle trouw verweckt?
Heeft Ariadne niet ontdeckt
Aen Theseus al den heeten brant,
Die sy in haren boesem vant?
Heeft sig Medea niet gemeldt,
En haer gemoet soo bloot gestelt,
Dat Jason als met oogen sag
Al wat haer in den boesem lag?
En efter is'et openbaer,
Dat ieder kreeg sijn echte paer.

SIBILLE.

Waer toe van Dido veel gewaegt?
Dat was een weduw, niet een maegt;
En dat geselschap soo men siet,
En houd van maegde-wetten niet.
Oock Ruth en Thamar heeft gevrijt;
Maer dat is van den ouden tijt:
De weerelt heeft eens soo gegaen,
Ten ging nochtans geen maegden aen

ROSETTE.

Maer d'andre twee, gelijk men leest,
Sijn immers beyde maegt geweest.

SIBILLE.

't Is waer, vriendin, dat hebje wel,
Maer siet het eynde van het spel;
Soo haest, eylaes! de nieuwe lust
Van dese jonckers was geblust,
En heeft men niet van stonden aen
De gansche weerelt deur verstaen,
Dat ieder van sijn liefjen weeck?
En siet! daer sat men doen en keeck,
Beschimpt, bestruyst, bedot, begeckt,
Soo ver de wijde weerelt streckt.
„Ey lieve! wat men lichte wint,
„En wort maer voor een tijt gemint;
„'t Is vast dat niemant hoog en agt,
„Dat hem te licht is toegebragt.

ROSETTE.

'k En kan dit efter niet verstaen,
Des moet ick u wat naerder gaen
Besie de Schrift, dat heylig boeck,
Dat stijft al beter mijn versoeck,
Als (a) Moyses van een moort berugt.
Was uyt Egypten weg-gevlugt,
En dat hy door een heusche daet
De seven maagden quam te baet,
De vader is op haer gestoort,
En straftse met een deftig woort,
Om datse, door een bloode waen,
Den vryer niet en trocken aen;
Siet daer een reys die wijse man,
Die Moyses onderwijsen kan,
Die wijst sijn dochters tot een vont,
Die gy uw vrijster niet en jont.

(a) Exod. 2. 16.

SIBILLE.

Vriendinne, weyt hier niet te breet;
Maer siet de plaetse met bescheet;
Ick segge, datse niet en hout
Daer toe gy die wel trecken wout;
't Is waer, de vryer bleef te gast,
Maer dat was uyt des vaders last,
En 't lag alleen op desen gront,
Vermits de Priester onder-vont
De gunst die Moyses had getoont,
Die dogt hem weert te sijn geloont;
En dat het niet en was als dat,
Kan uyt den Text wel sijn gevat,
Want Moyses was een vreemdeling
Die als een balling henen ging,
En niemant wist in Midian.
Of hy was vryer ofte man. (a)

(a) *De Priester sprack tot sijn Dochteren, waer is hy? waerom liet gy den man van u gaen dat gy hem niet en noodigdet met ons te eeten? en Moyses bewilligde by den man te blijven.* En hy gaf Moysi sijn dochter Zipora. *Exod.* 2. 20.

Gy wort dan niet een fier gestijft
Met al dat Moyses hier beschrijft;
Maer, om in tucht te sijn gesterckt,
Soo dient uyt dese plaets gemerckt,
Dat van de seven dochters geen
Haer met de jongman maeckt gemeen
Eer haer de vader dat gebiet;
En eer, ô Maegden, dient'et niet.
„Het is voorwaer een vaste leer
„Ons deel komt boven van den Heer: *b*
„'t Is Godt die als met eyger hant
„Een echten vrient, een heylig pant,
„Geeft aen de vrou, als 't hem gevalt,
„En niet wanneer de jonckheyt malt;
„Gy, wagt dan, jonge vryster, wagt
„Tot dat uw deel u wort gebragt.

ROSETTE.

Ten is my geensins onbekent
Dat Godt ons alle dingen sent,
En dat ons heyl en alle goet

(b) *Prov.* 19. 14.

Als uyt den hemel dalen moet;
Maer efter dient te sijn bedagt
Dat oock by ons iet dient betragt,
„'t Is wel geseyt, na mijn verstant,
„Roep Godt te hulp, maer roer de hant.

SIBILLE.

't Is waer, hier dient wat toe gedaen,
Maer 't gaet of voogt of ouders aen;
Voor u is 't beter, teere maegt,
Dat gy uw stucken niet en waegt.

ROSETTE.

Mag dan een maegt, naer u verstant,
Niet anders als tot haerder schand
Een vryer locken tot de min?

SIBILLE.

Dat beeld' ick my ten diepsten in

En, hout gy wat van mijn gebodt,
Soo gaet eens in het hoender-kot,
En ziet wel toe, ligt leertg'er van
Dat u ten goede dijen kan.
Geeft ieder hoen een vollen back,
Op dat het ete met gemack,
En let eens hoe het sal vergaen,
Niet een en salder blijven staen,
De volheyt is hun geensins soet,
Daer is geen lust in overvloet,
Een ieder loopt besijden af,
Om graen te soecken in het kaf.
Nu sooje vraegt wat dit beduyt,
En wat ick maecke voor besluyt,
Het is, ô vrysters, teer geslagt,
Het is een les voor u bedagt,
Dus, alsje met te vryers praet,
Set hun geduerig dese maet,

En voetse niet op heur gemack,
En geeftse noyt den vollen back;
Maer, wilje stijven uwen lof,
Soo laetse schraven in het stof,
Om daer te soecken naer het graen:
„Een vryer is een vreemden haen;
„Al wat men dit geselschap biedt
Het acht'et of het eet'et niet.

ROSETTE.

Is 't met de vryers soo gestelt
Gelijck als uwe reden melt,
Soo dient'er naerder op gelet,
En vry een ander streeck geset.
Ick sie dat al uw seggen streckt
Op dat een vryster sy bedeckt,
En al heur doen sy wonder stil
Voor iemant die haer minnen wil;

Nu is my seker vont geseyt,
Waer door het minnen wort beleyt
Soo diep begraven in der nacht,
Dat niet een mensch daer op enacht,
Ja hy, daer al het stuck op slaet,
En weet niet wat'er omme-gaet.

SIBILLE.

Wel, dat is vry al veel geseyt,
Maer segt hoe wort'et aengeleyt?

ROSETTE.

Indienje maer beloven woud
Dat gy het niemant seggen soud,
Ick goot het strax in uwen schoot.

SIBILLE.

Seg op, van my en is geen noot.

RO-

ROSETTE.

Een hooft scheel van een dorre puyt,
De schobben van een draken-huyt,
Het ooge van een swarte kat,
Met klauwen van een vaele rat,
De maege van een vogel-struys,
De milte van een vleder-muys,
Het schrapsel van u lincker voet,
Gedopt in enckel slangen-bloet,
En dan een maegde-perkement
Met naere teyckens afgeprent,
Dit al te samen wel bereet,
En vast gebonden in het kleet,
Of anders sagjens weg geset
Ontrent, of in het stille bed,
Van iemant die men heeft gesint,
't Is seker dat men bate vint.
Want siet! het neemt de geesten in,
En dwingt de vryers tot te min.

SIBILLE.

Wat ramp, wat komt u in het hooft?
Of sijt gy van uw sin berooft?
Verdwaelde maegt, ellendig kint,
Dit al en is maer enkel wint, (mensch;
Maer droomen van een koortsigh
't Is daerom, 't is mijns herten wensch
Dat gy terstont, en met'er daet,
Die vreemde rancken achter laet;
Hoe! meynt gy dat een vuyle kat,
Een puyt, een huyt, ick weet niet wat,
Heeft magt oock over onsen sin?
Ick bidde, beelt'et u niet in.

ROSETTE.

Wel hoe! is dit soo grooten quaet?

SIBILLE.

Beminde maegt, ick segge ja'et:
Wie oyt vertrouden op den Heer,
Misprijsen dit geweldig seer,
En stellen alle voor gewis,
Dat dit van Godt geweken is.
Jae meynen dat het hels gebroet
Strax, waer men dese grille doet,
Sijn slim bedrog daer onder mengt,
En veel ten quaden eynde brengt.
Voor my, ick houde gants verdagt
Al wat men door verholen kragt
Ons wil gaen dringen in den geest;
Gy daerom sijt'er voor bevreest,
Ten sijn maer dingen sonder slot,
En efter strijdig tegen Godt.

ROSETTE.

Hoe! kan het sap van seldsaem kruyt,
Dat in de naere bossen spruyt,
Hier in geen beter saken doen?

SIBILLE.

Vriendinne, wandelt in het groen,
Maer acht het kruyt en al het sap
Hier niet als enckel kinder-klap
„Godt is een Heer van ons gemoet,
„Hy die het sluyt, en open doet,
„Hy is die ware liefde plant·
„Als vader van den echten bant. (a)

ROSETTE.

En is'er dan geen kunst met al,
Die dienstig is in dit geval,
Op dat een vryster sy bemint?

SIBILLE.

Ick sie gy sijt hier toe gesint,
Wel aen, ick weet een toovery,
Die staet de jonge maegden vry,
Ick weet een greep, een vaste kunst,
Die u kan stellen in de gunst
Van dees' en die, van al de stadt.

ROSETTE.

Ey lieve Juffrou leert my dat;
Ick sal u weten grooten danck
Van heden af mijn leven lanck;
Want daer en is ter weerelt niet
Dat eer kan heelen mijn verdriet;
En ick weet geenen beter raet,
Die my soo wel te sinne staet;
Dus, wat ick immer bidden mag,
Soo brengt de kunste voor den dag.

SIBILLE.

Ick sal 't u seggen met een woort,
En leert'et vry een ander voort;
Al wat kan leyden tot de deugt,
Dat is ten besten voor de jeugt.

ROSETTE.

Waer toe vertoeft? wel aen begint,
Het schijnt dat my de lust verslint.

SIBILLE.

Een sedig hert, een soete mont,
Een heus gelaet, een reyne gront,
Een sachten aert, een eerbaer oog,
Gematigt tusschen laeg en hoog,
Een tonge vol beleeft geluyt,
Die alle ding ten besten duyt;
Dat is de rechte toover-kunst,
De beste gront van alle gunst,
Die sal u maecken lief-getal
En hier, en t'huys, en over al.

ROSETTE.

Is 't anders niet? ick sat en dagt
Op diep geheym, en naere kragt,
Op groot beleyt, en hoog gebiet;
Maer 't is, eylaes! een gladde niet.

SIBILLE.

Wel, vrijster, waerom segje dat?
Het is voorwaer het rechte pad,
Waer door een eerbaer herte gaet,
En binnen gunst, en buyten haet;
En, weerde maegt, geloofje my,
En leert noyt ander toovery

ROSETTE.

Noch is my niet genoeg gedaen,
Dus laet ons hier wat anders gaen
Ick bidde spreeckt dog eenmael rond,
Spreeckt, segg'ik, Juffer, uyt ten mond,
Wat raet om haest te sijn getrout?

SIBILLE

Dat gy u stil en sedig houd.

ROSETTE.

Maer dat is gants een quade voet,
Wie vordert oyt die niet en doet?

SIBILLE.

Gelooft'et vry, ick seg'et noch,
Ten sijn geen treken van bedrog,
Het is een heus, een eerbaer ding,
Te wijcken voor een jongeling;
Gy, laet daerom uw kracht bestaen,
In wijcken en te rugge gaen.

ROSETTE.

Wel, dat is noch al vreemder slag,
Die immers niet bestaen en mag;
Gewis gy leydt ons van het stuck,
En houd ons eeuwig in den druck,
Het schijnt dat gy, te mijner spijt,
De gansche maegdom tegen sijt.

SIBILLE.

Ey, laet u raden weerde maegt,
„Niet dat den onlust verder jaegt,
„Niet dat den vryer beter vangt,
„Als dat hy staeg in twijfel hangt,
„Dat is voor alle minnaers soet,
„Dat is voor alle maegden goet,
„Want ondertusschen leert de tijt,
„Hoe sich een jonge vryer quijt

ROSETTE

Gewis, 'k en kan het niet verstaen,
Of wijst'et my wat naerder aen

SIBILLE.

Wel hoort, ick weet een soet geval,
Dat u dit klaerder toonen sal
't Gedenckt my, dat ick lestmael sag
Dat hier te passe komen mag,
Een jonge meyt, een vissers kint,
Die veeltijts nette-garen spint,
Ging treden in een lange baen,
En siet! ick ging'er neven staen:
De vrijster maeckt een vasten draet,
Soo lang als sy te rugge gaet;
Maer geeftse toe, oock maer een tret,
Daer staetse dan terstont verset;
Want met sy laet haer eersten loop,
Soo knickt haer garen over hoop,
En straex, naer ick het stuck bemerk,
Soo is't al verloren werck.

Leert

(a) *De his ita Thomas Erastus Professor Heydelberg. lib. 1. Disput. Medicin. contra Paracelsum. Omnes orthodoxi & veteres ita judicant: Clemens, Justinus, Origenes, Eusebius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & juniores Scholastici. Unum ascribam ex Tatiano Assyrio. Nullus affectus, inquit, periculum alterius rei dissensionem tollitur, nec aegrotus curatur amuletis; Daemonum ista aggressiones sunt, & qui aegrotat, clamat, veledit, istos auxiliatores adjicit. Manifesta est superstitio, ubi rebus quibusdam vires ascribuntur, quas per naturam suam habere nequeunt; ut quando corallis vel hypericonis ascribitur potestas daemones, tonitrua & fulmina fugandi. Dictum quoque fuit corporum in mentem nihil posse. Hic certum est pharmaca non mutare animos, nisi prius temperaturam corporis, quod longo demum tempore fit, taceo impossibile esse ita mutare temperaturam, ut amor prius sequatur quam alia passio. Vide Plutarch. in vita Pericl. Mich. Montagn. lib. des Essais 2. cap. 26.*

Leert hier, ô maegt, uyt dit gesigt,
Leert hier een rechte vrijster-pligt;
Een ieder kunst die heeft een vont,
Waer op haer wesen is gegrondt,
En siet dit is de rechte voet,
Hoe dat een vrijster vryen moet:
Een vryer lijckt een Crocodijl,
Een beest dat woont ontrent den Nijl;
Want die het monster wil ontgaen,
Dien loopt'et veerdig achter aen;
Maer grijpt'et iemant na de vagt,
Dien vliet het dier met alle magt.

ROSETTE.

'k En weet niet wat je niet en vint,
Daer mede gy de maegden bindt.
Het schijnt, vermits gy sijt getrout,
Dat gy ons als in banden hout;
En 't is ons vrye maegden pijn
In desen dwang te moeten zijn:
My dunckt, mogt ick hier nu begaen,
Ons saken souden beter staen.

SIBILLE.

Waerom, vriendin, hier in ontstelt,
En uwe teere jeugt gequelt?
Waerom onnoodig ziel verdriet?
Uw doen, ô kint, en doet'er niet:
Weest hier niet stout of onbeschaemt,
Maer heus, gelijck het u betaemt,
En al wat voirder dient gedaen,
Laet dat op uwen Vader staen,
Gaet klaegt'et Godt in uw gebet
Al wat u hier en elders let,
Hy sal gewis, wanneer het dient,
U paren met een echte vrient,
Misschien oock door een vreemden (voet,
Die noyt en quam in u gemoet.
Siet! al wie vlijtig overmerckt,
Hoe Godt in alle dingen werckt,
Die vint een diep, een hoog beleyt,
Dat ons de reden niet en seyt,
Die vint een onbegrepen raet,
Die ons vernuft te boven gaet;
Het licht, al is'et onverwagt,
Dat treckt hy dikmael uyt den nagt;
Veel menschen vol van stoute waen
Die laet hy sonder eere gaen;
En iemant, die verschoven sit,
En om geen staet of eere bid,
Die treckt hy dickmael uyt den poel
En set hem op een hoogen stoel.
My dunckt dat Godt op desen gront.
Oock handelt met het echte bont,
Een vlugge meyt, een stoute-bil,
Die als met krachten trouwen wil,
Sit dickmael seve jaren lang,
En spreyt haer nette sonder vang;
Daer onderwijl een lieve maegt,
Die noyt haer goeden naem en waegt,
Maer hout haer sinnen in den bant,
Wort aengesocht van alle kant;
En, liet ick 't om der eeren niet,
Ick seyde waer het is geschiedt.

Ick stont te Leyden eens en keeck,
En leerde toen een soete streeck,
Daer quam een vrijster roeyen aen,
Gelijck daer veeltijts wort gedaen,
De vrouwen, als het is bekent,
Sijn veel tot roeyen daer gewent;
Het meysje flux en onvermoeyt
Quam na de kaye toe geroeyt,
Ick, die hier op nam goet gemerk,
Stont vast en dacht, wat vreemder (werk!
De vrijster wil aen desen kant,
Maer slaet het oog op 't ander lant;
En niet te min sy voirdert meer,
Als offe ging den rechten keer.
„Siet vrienden, hoe de weerelt gaet,
„De schijn is anders als de daet:
„Schoon of een maegt den rugge biet
„Ten hindert aen het roeyen niet.

ROSETTE

Dat oock een vrijster roeyen kan,
Soo veerdig als een rustig man,
Gebeurt oock wel in onse stad,
Maer noyt en hebb' ick 't soo gevat,
Al gy het nu voor oogen set,
En maeckt het tot een maegde-wet.
Ick sie geen ding en is soo kleyn,
Of 't gaet u tot het innig breyn;
Geen dit of dat, geen boere-schuyt,
Of gy en treckt'er voordeel uyt.

SIBILLE.

't Is waer, gelijck als gy bemerckt,
Dat my de geest dus somtijts werckt,
Oock meyn ick dat na desen voet
Een ieder mensche leven moet.
De werelt is een groot tooneel,
Daer alle ding, en ieder deel,
Ons dienen moet tot goede leer,
Ten prijse van den Opper-heer.
Siet al dat aen de rotsen groeyt,
Siet al wat op te velden bloeyt,
Siet al wat in het water is,
Tot aen het alderminste lis,
Siet alle ding met rijpen sin,
Daer schuylt voor ons een segen in;
En hierom wensch ick alle daeg,
Dat ick ter werelt niet en saeg,
Noch boom, nog bloem, nog eenig (ding,
Ofdat het my ter herten ging.
Ick wensche dat'er niet een bies
Ontrent de schrale duynen wies,
En dat'er niet een kleyne mier,
En dat'er niet een naeckte pier
Op al de nutte landen kroop,
En voetsel uyt der aerden soop,
Of dat ick die, naer rechte eys,
Ontleden mocht in mijn gepeys,
En vinden daer het vol bescheyt,
Dat ons tot Godt den Schepper leyt.
„De vissen swemmen in den stroom,
„De vogels springen op den boom,

„ De beeſten liggen op het kruyt,
„ Maer niemant treckt'er leering uyt,
„ Sy vullen maer alleen den buyck,
„ En vorder is'er geen gebruyck.
„ De menſche moet al hooger gaen,
„ Wanneer hy ſiet de boomen ſtaen,
„ Wanneer hy op de kruyden treet,
„ Of vruchten van den acker eet,
„ Wanneer hy alderhande vee
„ Siet trecken uyt de woeſte zee,
„ Of gaet'et hem niet in den geeſt,
„ Soo leeft hy ſchier gelijck een beeſt.

ROSETTE.

Had ieder' een dit oog-gemerck,
Hy ware nimmer ſonder werck,
Hy leerde ſtaêg al waer hy ging,
En preſe Godt in alle ding.
Maer ach! waer doet'er iemant dit,
Schoon dat hy dickmael ledig ſit,
Schoon dat hy groote dingen ſiet,
Dat Godt hem gunſt en liefde biedt.
Eylaes! hy doet gelijck een kint
Dat prenten in een boeckjen vint,
Ten let niet waer de reden gaet,
Noch wat'er by geſchreven ſtaet,
Ten treckt niet anders uyt het beelt,
Als dat het met de kunſte ſpeelt.
Wy ſien gedurig Godes werck,
Doch met geen ander oog-gemerck,
Als tot 'k en weet niet wat vermaeck,
En daer in leyt ons ganſche ſmaeck;
Wie denckt'er oyt om goede leer,
En klimt dan vorder tot den Heer.
Eylaes! men ſpeelt met onverſtant
Slegts aen de ſchors en om de kant;
En niemant ſent een hooger geeſt
Tot binnen in de middel-keeſt.

SIBILLE.

De menſch en is hier niet geſtelt
Of om te rennen op het velt,
Of om te woelen in de ſtadt,
Op dat hy veel, of lecker at;
Neen, dat en is het eynde niet,
Waer op dat edel ſchepſel ſiet;
Godt ſchonck den menſch het aerd-
En wat'er is of komen ſal; (ſchedal,
Maer hy, des Hemels opper-heer,
Die ſchiep den menſch tot ſijner eer.

ROSETTE.

Voor my ick wil van nu voortaen
Beginnen beter acht te ſlaen,
En met een naerder onderſoeck
Gaen letten op het werelt-boeck.

SIBILLE.

Godt doe de gunſt aen uwen jeugt,
Op datj'et ſoo betrachten meugt!

ROSETTE.

Maer, weerde jonk-vrou, ſeg een reys,
Van waer komt u dit hoog gepeys?
Want toenje noch een vrijſter waert,
Al ſcheenje geeſtig uyt'er aert,
Soo ſpraeckje dog, gelijck als ick,
Of van een kant, een moye ſtrick,
Een nieuwe dragt, een hooſſe keurs,
Een wayer, of een Franſche beurs,
Of van een keten, of een ring,
Die geeſtig om de leden hing,
Of diergelijcke poppe-goet,
Gelijck de meeſte jonckheyt doet;
Maer nu ſoo heeft uw gants beleyt
Sich vry wat anders toebereyt,
En 't is niet ſoo het eertijts plag,
Ey, ſegt eens hoe het komen mag?

SIBILLE.

Het deel, dat Godt mijn jonkheyt gaf,
Leydt my als van der aerden af,
En wijſt my tot een ander Rijck.

ROSETTE.

Wel ſiet dan; heb ick ongelijck,
Dat ick een weerde vrient begeer,
Die my oock, in dit woeſte meer
Mocht wijſen hoe ick ſeylen moet?

SIBILLE.

Wie ſeyt'er datje qualick doet?
Ick prijſe jae het echte bont,
Maer niet als op den rechten ſtont.

ROSETTE.

Wy ſijn een weynig uyte ſchreef,
Dus haelt uw reden daerſe bleef.
My dunckt na gy de ſake drijft,
En uwe vrijſter hier beſchrijft,
Dat niet ſoo wel in haer gelaet,
Als ſchroom, en droeve ſchaemte
En ſiet ſie ick alle daeg, (ſtaet,
Het gaet'er anders in den Haeg;
Meeſt al wat daer is opgevoet,
Dat prijſt een onvertſaegt gemoet;
Set hooſſche Juffers op de ſtraet,
Of midden in een vollen Raet,
Ja daer een Koninck op haer ſiet;
Sy bleycken, of ſy bloſen niet;
En waer dog wort'er hoofs geleert
Als daer men in het Hof verkeert?

SIBILLE.

Hoe! meynje dat voor al het Hof
In ſeden heeft den meeſten lof,
En dat'et na moet ſijn gedaen
Al wat in Hoven wort beſtaen?

ROSETTE.

Wat my belangt, ick ſegge jae,
Een ieder doet de Prinſſen nae;
En al wat iemant geeſtigs weet,
Dat is in Hoven eerſt geſmeet.

SIBILLE.

'k En ſpreke niet in dit geval,
Wat kleet een vrijſter dragen ſal,
Daer van heeft u de maegde-pligt
In korte woorden onderrigt.

ROSETTE.

Ick bidde des al niet te min,
Segt ons hier op eens uwen ſin.

SIBILLE.

Een kleet dat net is ſonder pracht,
Dat houd' ick voor de beſte dracht;
Een hooft vol ſtricken, ſonder doeck,
Een mou, ſoo dik, gelijck een broeck,
En al dat ander vremt bejag,*
Van bijſter grooten ommeſlag,
En alle daeg een nieuwen vont;
En alle dingen wonder bont,
En paſt geen dochter van der ſtadt,
Al heeftſe vry een groote ſchat,
En voegt geen maegt van uwe aert.

ROSETTE.

Ick meynde datj'al hooſſcher waert.
Voor my, al wat het Hof begint,
Daer ben ick wonder toe geſint,
En wis het ſtaet my wel ſoo groen,
Mogt ick maer ſlegs mijn wille doen,
Het hof en droeg noyt vreemt gewaet,
Of ick en had'et met'er daet.

SIBILLE.

En, mogt'et gaen na mijnen wenſch,
Gy waert terſtont een ander menſch.

ROSETTE.

Hoe! is'et niet een ſchoone ſaeck,
En voor een vrijſter groot vermaeck,
En ſtaet'et niet geweldig breet
In ſteden hoofs te ſijn gekleet?
Segt watje wilt, ſlechs om de dragt,
Is menig menſche hoog geagt,
Men wort daer van de ſlechte hên
Als voor een wonder aengeſien.

SIBILLE.

Een wonder, jae; maer, lieve kint,
En gaet hier in niet al te blint.
„ Al wat'er vreemt en ſelſaem ſtaet,
„ Dat is gemeenlick uyt de maet:
„ En uyt te munten boven al,
„ Dat is een weg tot ongeval;
„ Het drijft de menſchen tot de ſpijt,
„ En maeckt een jonge maegt benijt,
„ Want al dat bont en prachtig gaet,
„ Dat raeckt gemeenlick in den haet;
„ Dus wie door middel van de pragt,
„ Tot ick en weet wat eere tragt,
„ Die gaet de rechte wegen niet,
„ Waerom men iemant eere biedt:
Geen bagg' of kleet, maer enkel deugt
Dat is het cierſel van de jeugt,
Dat is alleen de rechte voet,
Waer door men achtbaer worden
In 't korte, vrijſter, wieje ſijt, (moet.
En legt geen gronden van den nijt;
Maer, woont in u een edel bloet,
Of in uw ſiel een reyn gemoet,
Siet datje deſen regel hout, (gout.
„ Hoe ſchoonder ſteen, hoe minder
Dan ſegt my dog eens, lieve maegt,
Wat heeft een vrijſter oyt bejaegt?
Wat is 't dat deeſ' of gene ving
Om datſe na den adel ging?
Hier komt een vryer met een pluym,
Die ſet het ſeyl te bijſter ruym;
En dier miſſchien een vremden haen,
Die met den degen weet te gaen:
Van elders rijſt een edelman,
Voor die het maer gelooven kan,
Die roemt van dat men noyt en las,
En dat ſijn leven niet en was,
Siet daer me-Juffrou dan getrout,
Gedroopt alleen met eygen ſmout,
En efter uytter-maten breet,
En wonder moedig uyt-gereet,

Niet

Niet Hoofs alleen, en voor het oog,
Maer oock in prijs geweldig hoog;
Het huys ten breetsten toegerust,
Met dingen van een vremde kust,
De kinders prachtig op-gevoedt,
Gelijck de nieuwen adel doet,
Vry hooger als een edelman,
En dat al op haer nieuwen Van,
Ey segt, wat sal 't ten lesten sijn?
De daet gegeven voor den schijn;
Al 's vaders erf en 's moeders goet
Gesmolten in den hoogen moet.
Wat my belangt, ick prijse meest
Te schoeyen op sijn eygen leest;
Oock heb ick dees' en die gekent
Tot hoofsche dragt alree gewent,
Die, naer een maent te sijn getrout,
Dat gantsche wesen heeft berout,
Uyt reden; dat een sedig man
Dat vreemt gestelt niet lyden kan:
Siet daer! hoe seer dat ieder geckt,
Daer wort het hooft dan weer gedekt
Men doet in alle dingen min,
Het seyl dat moet een reefjen in.
Denckt hoe dat onse Juffer past,
Die liever altijt hooger wast,
Dat prachtig hooft, dat hoofse kleet,
Dat baert haer dan het meeste leet;
En noch is 't beter soo gedaen,
Als op sijn hoofs te blijven gaen,
En by een man van middel-maet
Te drijven al te grooten staet.
Gy, soete maegt, schouwt dit gevaer,
En laet dat hoofsche wesen daer;
„Het dalen is te grooten spijt,
„En rijsen kan men alle tijt.

ROSETTE.

Ick ben verstelt in dit geval,
'k En weet niet wat ick seggen sal,
Het stuck dient naerder ondersogt,
En vry wat beter overdogt;
Dog 't is genoeg van dese praet,
Keert weder tot het hoofs gelaet.

SIBILLE.

Oock dit en heeft my noyt behaegt.

ROSETTE.

Wel hoe! moet dan een jonge maegt
Sijn bleyck, en peers, en weder root,
En dat oock buyten alle noot?
Voor my, 'k en kan het niet verstaen,
Waer toe het dienstig is gedaen,
Beschaemt te sijn is Queesels werck,
En niet van die met vast gemerck
Haer vordert om te sijn getrout,
En staeg haer vryers onderhout.
Dog waerom moet ick sijn beschaemt,
Indien ick doe dat my betaemt?
Laet iemant, die oneerlick leeft,
Of ietwets op de leden heeft,
Verschieten om 'k en weet niet wat,
En drillen als een dorre blat.
Maer ick, of iemant mijns gelijck,
In goet en oock in deugden rijck,
En wien men niet verwijten kan,
Mag die niet gaen voor alle man?
Mag die niet met een vry gemoet,
En met een onvertsaegden voet,
Mag die niet treden over straet?
En toonen ieder bly gelaet?
Mag die niet komen over al?
Zoo segt eens wie'er komen sal?
Ick segge dat een reyne geest
Is koen, is vast, is onbevreest,
De deugt is bout, een dief is bloo.

SIBILLE.

Wel, soete maegt, hoe spreekje soo?
Een maegt is schuw, een hoer is stout,
En dat is duysent jaren out.
Soo gy alleen van mannen spraeckt,
Gy had misschien het wit geraeckt;
Maer ester weet, dat oock een man
Te stijf van aensicht wesen kan:
Een strack, een hart, een stout gelaet
Verweckt niet selden grooten haet;
Dog, wat belangt een stoute maegt,
Die heeft noyt wijsen man behaegt.
Doorsiet de boecken al te mael,
In Griecksche, Roomsche, Fransche (tael,
En wat'er geestig is gemaeckt,
Dat al de beste geesten smaeckt,
Men vint een maegt daer af-gemaelt,
Niet soo gelijck als gy verhaelt,
Niet stout, of die voor alle man,
Met stijve kaken spreecken kan,
Maer stil, en van een sachten geest,
Die lichte bloost, en lichte vreest,
Die sedig spreeckt, of stille swijgt,
En licht een aerdig bloosjen krijgt;
Dat is van outs het maegde-beelt,
Dat ieder een sijn herte steelt;
„De schaemt' ontrent de teere jeugt,
„Dat is een teycken van de deugt,
„Een teycken van een sachten aert,
„Dat hondert goede dingen baert;
„Dus, waer ick oyt van maegden las,
„Daer vont ick dat ook schaemte was.

Cum tener ille in virginibus pudor ad mores aulicos hodie facere non putetur; imo à multis improbetur; accipe, benevole lector, quædam tum veterum, tum recentium, eâ de re testimonia.

Hieron, ad Celant. lib. 20. Epist. 20.

Omnes pudicitiam verecundia, quod que præcipuum semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet.

Stobaus Serm. 17.

Demades ajebat pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse.

Demosthen. de Repub.

Rubor virtutis color est.

Annaus Robert. Rer. Judicat. lib 4. cap. 10.

Verecundia pudicitiæ comes est, castitatis custos, insigne mulierum decus ac ornamentum. Ornat enim pudor ætatem, taciturnitas commendat pudorem.

Ludov. Vives de Christian. Fœmin. lib. 1. cap. quomodo foris aget mulier.

Illa fœmina mibi facundissima, cui, cùm verba erunt ad viros facienda, rubor toto ore suffunditur, turbabitur animus, & verba non suppetent.

Testimonia Poetarum. Virg. 12. Æneid.

Indum sanguineo veluti violaverit ostro
Si quis ebur, vel mixta rubent ubi lilia multâ
Alba rosâ, tales virgo dabat ore colores.
Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subjecit rubor, & labefacta per ossa cucurrit.

Statius 2. Theb.

Ibant insignes vultuque habituque verendo
Candida purpureum fusæ super ora ruborem,
Dejectæque genas.

Ovid. 3. Metamorph.

Nescit quid sit amor, sed & erubuisse decebat,
Hic color aprica pendentibus arbore ramis,
Aut ebori tincto est.

Idem Epist. her. 11.

Erubui, gremioque pudor dejecit ocellos.

Sed & audi novos, nec rerum aulicarum imperitos.

Don Antoine de Guevare Epist. à Mosen Puche.

Je tien pour certain qu'en une femme honteuse il y a peu a reprendre, & en celle qui est affrontée il n'y a rien à louer. De maniere que le meilleur douaire, le meilleur heritage, & le meilleur joyau qu'une femme peut avoir, est d'estre honteuse.

Mich. de la Montag. des Essais lib 2. cap. 5.

Nos peres dressoyent la contenance de leur filles à la honte & à la krainte (les courages & les desirs tousjours pareils) nous à l'asseurance: nous n'y entendons rien: c'est a faire aux Sarmares, qui n'ont loy de coucher avec homme, que de leur mains elles n'ayent tué un autre à la guerre.

ROSETTE.

Nochtans wie sich soo lichte schaemt
En quijt haer noyt soo dat betaemt,
Want, alsse by de menschen koomt,
Zoo staets' in alle ding beschroomt,
Haer woorden hebben geenen val,
Zy weet nau hoe sy spreken sal;
Het eerste, midden, en besluyt,
Dat koomt'er al benepen uyt,
Zy staet en trilt oock by een vrient.

SIBILLE.

Maer gaet niet vorder als het dient
Ick wil niet soo vertsaegden geest,
Die oock sijn eyge schaduw' vreest,
Ick wil een stil, een heus gelaet,
En dat in rechte middel-maet;
En evenwel soo gaet'et vast,
Dat wijse lieden sijn gepast.
Veel liever met een teere maegt,
Die haer oock wat te sedigh draegt,
Als met een veeg, die in de praet
Door vryheyt haer te buyten gaet,
Dus schoon sy wort by wijlen stom,
En siet! men weet niet eens waerom,
Dat eerbaer swijgen menigmael,
Is beter als de beste tael,
En 't maeckt haer over al bemint.

ROSETTE.

Ick ben hier anders in gesint,
Dus seght ons hier de reden van.

SIBILLE.

Ick wil, indien ick maer en kan,
Ziet als u 't eerbaer root ontsteeckt,
Terwijl dat iemant met u spreeckt,
Het is een eer die hem geschiet,
Dat ghy hem roode wangen biedt,
Uw jeugdigh bloet, te voren stil,
Dat huppelt op, om sijnent wil,
Ja 't koomt hem vlijtigh in 't gemoet,
Gelijck men lieve vrienden doet,
Dus wort hem in den sin gebracht,
Dat ghy hem eere weerdigh acht.
Dan koomt'er noch een reden by,
Die wil ick dat u kondigh zy,
„Een maeght die teere wangen heeft
„Indiense tot haer dagen leeft,
„Die krijgt wel licht een vaster huyt,
„Oock eerse dertigh jaren sluyt,
„Maer wort een vrijster onbeschaemt,
„Of stouter als het haer betaemt,
„Die is, voor dan en alle tijt,
„Haer stil en sedig wesen quijt,
„Want als het reyn, het edel root
„Is in de maegden eens gedoodt;

„De schaemt eylaes! een teereblom,
„En keert dan nimmer wederom:
„Wien eens dat aerdig waes ontglijt,
„Die mist het dan voor alle tijt,
Zoo my dan iemant vragen sou,
Hoe ick een maget liever wou?
Te vry, of al te seer beschaemt:
Ick seyd' hem, dat het eer betaemt
Te wesen sedigh boven maet,
Als wat te stout in haer gelaet.

ROSETTE.

Ick vinde des al niet-te-min,
De schaemte brengt veel schaden in;
Maer is een vrijster geestig koen,
Die weet haer waren voor te doen,
Die koomt den vryer tegen gaen,
En toont haer midden op de baen,
Ja koomt soo dichte by de man,
Dat hy het niet ontsetten kan.
Doch vrijsters die te bloode zijn,
Die blijven in de maegde-pijn,
Want of'er schoon een vryer koomt,
Zy vinden haer in als beschroomt,
En daerom zijnse bijster schouw,
„Een bloode maegt, een late vrouw.

SIBILLE.

Maer is een vrijster al te stout,
Die wort dan lichte noyt getrout.

ROSETTE.

Noch dient'er efter wat gedaen,
Wat quam'er oyt van stille staen!

SIBILLE.

Weest kloeck, en besigh over al,
Maer beter stil in dit geval,

ROSETTE.

Hoe! waerom geefje desen raet?

SIBILLE.

Om dat het woelen niet en baet;
Want schoonje staegh uw ziele quelt,
En al uw kracht te weere stelt,
Ja schier geheele nachten sucht,
't Is al om niet en sonder vrucht;
„De sleutel van den echten bant,
„En is doch in geen menschen hant;
Besiet hoe menigh eerbaer maegt,
Die noyt haer teere schaemte waegt;
Besiet hoe menig sedigh hert,
Dat van sijn deel verscheyden wert,
Of met de baren vander zee,
Of door een onbekende ree,
Of door een meir van enckel sant,
Of door een ongebaende strant,
Of door een bosch, of eensaem wout,
Dat noyt van menschen is gebout,
En noch soo krijgts' haer wederpaer,
Oock eer het iemant wort gewaer:
„Godt leyt de sijnen met'er hant,
„En brengtse tot den echten bant.
„Dus wie op hem alleen betrout,
„En eygen tochten wederhout,
„Die krijgt gewis, ter rechter tijt,
„Dat hem tot enckel heyl gedijt.
Siet, Zipora des Priesters kint,
Siet hoe sy haer gesellschap vint,
Sy woont daer heen in Midian,
En krijght een wijs en heyligh man,
Een man ook in des Koninks hof
Van groot beleyt, en hoogen lof,
Een man, oock by de meeste groot,
Die koomt haer vallen in den schoot.
Rebecka weet van geen gevry,
En min van slimme linckerny,
Sy weyt de schaepjens in het groen,
En laet dien grooten Herder doen,
En siet! sy wort'et nauw gewaer,
Of krijght een hoeder over haer.
Was Hester niet een slechte maegt,
En uyt haer eygen lant gejaegt?
En siet des efter niet-te-min,
Godt maecktse tot een Koningin;
Sy poogde niet door eygen daet,
Maer Godt die was haer toeverlaet.
„In 't korte, na dat ick het merck,
„Het huwen is geen menschenwerk,
„Ons doen en is maer losse waen,
„Dus laet'et op den Heere staen.
Weest datje sijt, en steunt op Godt,
En wacht van daer een gunstigh lot.

ROSETTE.

Ick neem uw goede reden aen,
Ick sie het dient alsoo gedaen;
Maer laet my daer-en-tusschen toe,
Dat ick hier op een vrage doe.
De vrijsters die op trouwen staen,
Die sijn gemeenlick seer begaen,
Om eens te weten vast bescheyt
Wat man haer Godt heeft toegeleyt:
Ick mede, soo de jonckheyt plagh,
Nieusgierigh over dit beslagh,
Ben gansch tot dese kunst gesint,
Maer segt of gy het dienstigh vint?
Hierachter woont een seldsaem wijf,
En doet de jonckheyt groot gerijf,
Sy heeft een wonder gau verstant,
Om ieder uyt sijn eygen hant
Te seggen met een grooten schijn,
Wie dat haer beste vryers sijn;
Sy weet de droomen van der nacht,
En wat men in de stilte dacht,
Te passen op een ware daet,
En wat'er uyt te wachten staet;
Noch toontse door een spiegel-glas,
Wie dat weleer de liefste was;
En schoon hy is niet in het lant,
Noch toontse daer sijn eygen stant;
Sy toont hoe dat hy buyten leeft,
En wie hy daer verkoren heeft;
In 't korte, wat'er schorten magh,
Dat brengt de spookster aen den dag:
Sy weet geluck en ongeval,
En wat ons wedervaren sal,
Het schijnt sy heeft'et al gesien,
Wat man en vrijster kan geschien,
Wat houdje doch van dese kunst?

SIBILLE.

Soo lief gy hebt des Heeren gunst,
Onthout u van dat naer-bejagh,
Dat niet als hinder geven magh;
Het is den duyvel raet gevraeght,
En Godes segen wegh gejaegt;
Want hoe sou doch een grillig wijf
Door, ick en weet niet wat, bedrijf,
Doorgronden onsen ganschen loop?
Ick bidde laet dien snooden hoop:
„Geluck te seggen uyt een hant,
„Is ongeluck en mis-verstant.
Al die sich best hier op verstaen,
En siet men hier niet verder gaen,
Als dat een hant hun nu en dan
Iet van ons tochten seggen kan,
En noch soo is 't een momme-kans,
Die niemant dient, als vijse mans.
En om een droom bedroeft te sijn,
Dat acht ick niet als malle pijn;
Siet! dat een mensche door den dagh
Geduerigh in de sinnen lagh,
Of dat hy voor den slaep bedacht,
Dat quelt hem dikmael in der nacht,
Dat hangt en woelt hem door den sin,
En beelt hem vreemde dingen in.
Als iemant op de luyte speelt,
Soo lange tot'et hem verveelt,
En scheyt'er dan ten lesten uyt,
De snaren geven noch geluyt,
En maecken dan een wijle langk
Een kleyn getuys, een weder klangk,
En schoon het koomt ons van de luyt,
Men hoort wel dat'et niet en fluyt.
Wanneer de mensche leyt en slaep,
En weder nieuwe kracbten raept,
De geest die speelt, men weet niet wat
Niet weerdigh op te sijn gevat;
Dus laet de vijse droomen daer,
Niet een van duysent is'er waer;
En al dat duyster ondersoeck
En staet niet in den maegden-boek.
Beveelt aen Godt dit gansch beslagh,
En laet'et gaen gelijck het magh.

ROSETTE.

Moet dan geen vryer met beleyt
By maeghden worden aengevleyt?
Ten minsten als'er iemant koemt,
Die ons sijn eygen herte noemt,
Die ons sijn troost en leven hiet,
Ja staegh sijn echte trouwe biedt,
En, schoon men hem niet aen en haekt?
Gestaeg voorby ons deure dwaelt;
Laet (seg ick) dan ten minsten toe,
Dat hem een maget gunste doe,
En niet door eenig streng gelaet
Hem dringe tot een wrangen haet.

ROSETTE.

Ick ben hier in met u gesint,
Want noyt en heb ick twist bemint;
Oock weet ick dat een stueren aert,
Noyt gunst of soete liefde baert,
Dies prijs' ick dat een jonge maegt,
Haer niet als heus en stille draegt;
Doch een geval dat neem ick uyt,
Dat is, wanneer een lichte guyt,
Koomt rallen eenigh vuyl bejagh,
Meer als de schaemte lijden magh,
Dan meyn ick dat sy toonen moet,
Dat hy de maegden schande doet.

ROSETTE.

Dien regel heeft my noyt behaegt,
Want hoe? sal oyt een teere maegt
Een jongman varen in den baert,
Soo haest hy door een luchten aert,
Iet brengt te bert dat dertel luyt,
Of immers niet te wel en sluyt?
Ick meyne dat'et beter staet,
Dat sy haer oogen neder slaet,
En eer haer leet met swijgen wreekt,
Als datse fel of vinnig spreeckt:

Ick

Ick ſegge dat bet eerbaer root,
Is haer geweer in deſen noot;
Want ſnar te weſen in den beck,
Dat is al vry een groot gebreck.

SIBILLE.

Voorwaer 'k en wil niet ganſcb en (al
U tegen ſijn in dit geval,
Maer, na dat my de reden ſeyt,
Soo dient'er eenigh onderſcheyt:
Siet! als een maegt, een jonge ſpruyt,
Iet hoort dat niet te wel en ſluyt,
't Is beſt het woort te laten gaen,
Als nier gevat, en onvetſtaen;
En weder, alſſe langer leeft,
En nu wat rijper zinnen heeft,
En dat'er iemant grillen ſeyt,
Met ſnege woorden omgeleyt,
Soo dat men daer in anders niet,
Als door een dicke nevel ſiet,
Dan acht ik nocb den beſten raet,
Dat onſe vrijſter ſtille ſtaet,
En hoor' het ſonder tegenſpraeck,
Gelijck een onbekende ſaeck:
Maer als miſſchien een ſtouter gaſt
Haer ſchaemte naerder ondertaſt,
Of dat een ongeſoute quant
Springt al te weeligh uyt den bant,
En maek'er door een loſſe mont,
By ware maegden al te bont,
Zoo dient'er vry een ſtreng gemoet,
Dat hem na rechte weerde groet,
Weet, als u iemant onderhout,
Die niet als vuyle grillen ſpout,
Dat hy koomt kloppen op de haeg,
En doet gelijck een ſtille vraeg,
Hoe gy de ſaecke ſoud verſtaen,
Indien hy verder wilde gaen;
„Een die verdraegt onnutte praet,
„Die leyt als gronden tot de daet.
Niet dat ick wil, in dit geval,
Dat oyt een vryſter ſchelden ſal,
Of datſe met een fel gebaer,
Sal iemant vallen in het haer,
Neen, dat maeckt al te quaden naem,
En is tot minnen onbequaem;
„Niet dat de liefde ſoo verdrijſt,
„Als dat een jonge vryſter kijft,
„'t Is beſt dat ſy het woeden mijt
„En deftig ſpreke ſonder ſpijt,
„Of toone met een ſtreng gelaet,
„Dat haer dat jocken tegen ſtaet;
En, ſoo dat even niet en baet,
Soo wil ick datſe vorder gaet,
En datſe voorts den ſpotter ſchout;
En haer uyt ſijn geſelſchap houd.

ROSETTE.

Wel hoe, vriendinne, ſoo geſtoort,
En al maer om een kluchtig woort?
Gewis gy ſeylt al wat te ſcherp,
En maeckt een vryſter al te ſerp;
Want ſoo ick deſen regel hiel,
En ieder een ſoo bitſig viel,
Gewis ick ging in korten tijt
Voor al mijn ſoetſte vryers quijt,
En, tot een meerder ongeval,
Ick hiete Suyr-muyl over al.

SIBILLE.

Neen, dat is enckel onverſtant,
Men ſpreeckt geen jonge vryſter ſchant,
Dat ſy uyt haer geſelſchap wendt
Een, die men voor een ſpotter kent.
Ick wenſche dat een vryſter ſy
Juyſt ſoo, gelijck een honig-by,
Die, ſchoonme tot de plaets genaeckt,
Daer ſy van bloemen honig maekt,
Nochtans aen niemant hinder doet,
Die heus en nuchter baer begroet;
Maer vintſe daer een droncken ſlet,
Soo is haer ſtrael op hem gewet,
Sy prickt, ſy ſteeckt, ſy valt bem aen,
Tot hy ten leſten ruymt de baen.
Ick ſegge dan met beter ſchijn,
Het ſal u meerder voordeel ſijn,
Dat gy het ſlim geſelſchap haet,
Als datj'et noch te ſpraecke ſtaet.
„Een die het quade van hem wijſt,
„Die toont dat hy het goede prijſt.
Al is het bytje wonder ſoet,
Het weet wanneer het ſtralen moet.
Wanneer een boere jongeling
Set in een boom een ſelſaem ding,
Een Molock, of een bulle-man,
Of wat hy leelicx vinden kan,
Sal iemant dat alſoo verſtaen,
Als of bet ſpookſel wiert gedaen,
Op dat het ooſt, uyt enckel ſpijt,
Daer moeſte blijven alle tijt,
Ten minſten tot het neder-ſijgt,
En ſoo niet eenen plucker krijgt,
Of dat het, tot eens ieders ſpot,
Sal van den regen ſijn verrot?
Of dat het ſelf val in het ſlijck,
En wort een ſtinckend' aes gelijck.
Neen, dat en is de meyning niet;
Maer wat in dit geval geſchiedt,
Is ſlechts op dat de jonge vrucht
Niet ſy genomen met'er vlucbt,
Of van een kraey die 't al verſlint,
Of van een exter, of haer kint,
Of van een ander vogel-grijp;
Op dat het fruyt, ten vollen rijp,
En ſonder bluts, en ſonder vleck,
En niet geſchonden van den beck,
Mogt over tafel ſijn gedient,
Ter eeren van een beter vrient.
Ick prijſe dan een ſnege maegt,
Die deſe gieren van haer jaegt,
En alle grage vogels mydt,
Die haer begraeyen voor den tijt;
„Het maegde-peertje dient geplukt,
„Niet in der haeſten afgeruckt.
Ler, als een kraye peeren ſteelt,
Hoe licbt dat haer het fruyt verveelt,
Sy geeft'et hier en daer een pick,
En ſiet! dan valt'et in het ſlick,
En koomt'er dan een naeckte pier,
Of eenigh ander ſeldſaem dier,
Een ſoog, een padd', een vuyle ſleck,
Die meynt het is voor haren beck,
En ſit dan in haer ſap en teert,
Soo dat'et alle menſchen deert;
O vryſters mijdt die ſnoode vreugt,
Dit is een ſpiegel voor de jeugbt.
Wat dient dit naerder uytgeleyt?
My dunckt daer is genoegh geſeyt.

ROSETTE.

Ick ſie nu daer of daer ontrent,
Waer heen ſich uwe reden wendt,
Het ſtuck is weert te ſijn gevat,
Ick weet exempels in de ſtadt.
Dan 't ſchijnt, dat gy, tot onſen ſpijt,
Het vryen wonder nau beſnijt,

Hier op dan, eer wy vorder gaen,
Voor al een korte vraegh gedaen;
Seg, dient'er oyt een man getrout,
Die ſijn geloove nier en bout
Op 't eygen wit en oogh-gemerck,
Gelijck men leert in onſe kerck?
Ick ſie, men woont hier onder een,
Men beeft'er vrees en boop gemeen,
Men geeft gewilligh alle dagh,
Al wat ter oorlogh dienen magh,
Ick acbte, dat bet echte bedt,
Hier immers niet en dient belet.

SIBILLE.

Gy ſiet hoe ons de daet bewijſt,
Wat twiſt en onluſt dat'er rijſt,
En wat men al voor quelling vindt,
Oock tuſſchen lieden eens geſint;
Eylaes, het leven van den menſch
En gaet niet al naer herten-wenſch:
Wat ſalder dan al droeve pijn,
Wat ſalder leet en moeyte zijn,
Als ieder door een eygen baen,
Sal willen na den hemel gaen!
„Ick bidde, viert maer eenen Godt,
„Gy die u voedt uyt eenen pot.

ROSETTE.

Leght ons de mate niet ſoo na,
Op dat het ons wat ruymer ga;
Daer heeft doch menig wijf geleeft,
Dat haren man gewonnen heeft:
„De nachtegael (gelijck men ſeyt)
„Die op het eygen bedde leyt,
„Die heeft gemeenlik groote kracht,
„Sy queelt oock in de midder-nacbt.

SIBILLE.

Maer, kint, indien het anders viel,
Siet wat een helle voor de ziel.

ROSETTE.

„Een geeſtigh wijf kan wonder wel
„Beleeſen haren bed-geſel;
„Haer mont die heeft een ſoete kragt,
„Die oyt veel wonder beeſt gewragt.

SIBILLE.

Maer is 't niet ſeker dat de man,
Het ſtuck al harder drijven kan?
Hy weet, hy leeft, hy hoort en ſiet,
Waer door by beter pijlen ſcbiet.

ROSETTE.

Wat is'er dog van kloecke mans,
De waerheyt heeft de beſte glans.

SIBILLE.

Dat is de waerheyt in det daet,
Maer ſiet eens hoe de weerelt gaet,
„Het reyne wort al eer beſmet,
„Als oyt het vuyl ſal worden net;
„En iemant fris en wel geſont,
„Indien hy kuſt een ſiecken mont,
„Dic wort eer van het quaet geraekt
„Dan hy den ſiecken beter maekt.

ROSETTE.

Gy hebt gewis te ſwaren hooft;
Het beſte dient veel eer gelooft.

SIBILLE.

Wel segt eens of'er iemant quam,
Die over u de vryheyt nam,
En seyde Roosje, beste kint,
Ick heb u boven al besint,
Ick heb u lief, en lijde smert
Tot in het putjen van myn hert,
Ick bidde wort mijn echte vrou,
En gunt my doch uw reyne trou,
Ick sal uw troost in alle pijn,
Ick sal uw lief en leven sijn,
't Is waer, 'k en hebbe gelt of goet,
Maer 'k hebbe vry een hoog gemoet;
Ick sal gaen varen over zee,
En poogen naer een gulde ree,
Ick sal gaen soecken over al,
Wie weet waer ick het vinden sal?
Ick bid u seg my dog een reys,
Soud gy hem geven sijnen eys?

ROSETTE.

Ick sal u seggen dat ick meen,
Ick spreecke ront, en meyne neen:
„'t Geluck is los en glibber-glat,
„Dat niet soo licht en wort gevat,
„Ick prijse dat men tast en siet,
„Van hoop en rookt de keucken niet;
„Waer koopt'er iemant vleys of vis
„Om gelt, dat noch onseker is?

SIBILLE.

Mijns oordeels, liebje wel geseyt,
Maer 't dient wat naerder uytgeleyt;
Ick segge datje minder meugt
U troosten op een losse deugt,
Die niet en is, die niemant geeft,
Maer die noch in het ydel sweeft;
Als op het gelt of ander goet,
Dat iemant noch verkrijgen moet.

ROSETTE.

Gewis dat schijnt al wat te sijn.

SIBILLE.

Het is de waerheyt, niet de schijn.

ROSETTE.

Wel aen, vriendinn', ik neem'et aen,
En wil na desen regel gaen;
Maer als my dan een vryer mint
In Gods-dienst eens met my gesint,
Die hem ook wel en eerlick draegt,
En my daer op ter eeren vraegt,
En dient hem dan niet aengeseyt
Al wat my in den boesem leyt?
Dat 's immers reden, soo ick meen.

SIBILLE.

Voor my, ick segge weder neen,
En meyn', al helt een rijpe maegt
Tot iemant die haer liefde draegt,
Dat sy dan evenwel voortaen
Met loode schoenen dient te gaen,
Dat sy moet decken haren gront,
Dat sy moet snoeren haren mont,
Dat sy haer sinnen niet te bloot
Moet storten in een vremden schoot;
„Daer is een soet, een eerbaer neen,
„Dat alle maegden is gemeen.

ROSETTE.

Dat neen en kan ick niet verstaen,
My dunckt wy moeten ronder gaen:
Het is een greep die niet en sluyt.

SIBILLE.

Wel hoe? met eenen streeck de bruyt?

ROSETTE.

Wanneer een saecke koomt te pas,
Dan is'et immers niet te ras.

SIBILLE.

Noyt dient'er ware maegt gevrijt,
Gelijck een dief een beurse snijt.

ROSETTE.

„Een die ten vollen is bereyt,
„Doet qualick alsse langer beyt.

SIBILLE

„'t Is best te wachten tijt en stont;
„Die haestig suypt verbrant de mont.

ROSETTE.

„Als d'ure daer is en de man,
„Soo is'er tog geen wachten an.

SIBILLE.

„Veel saken doet men al te vroeg,
„Is 't wel, soo is'et tijts genoeg.

ROSETTE.

„Des menschen ingeboren aert,
„Maent yder om te sijn gepaert.

SIBILLE.

„Die mer den eersten inval mint,
„Is maer een enckel Venus-kint.

ROSETTE.

„Wie niet in tijts sijn net en treckt,
„Die heeft verdient te sijn begeckt,
„'t Geluck dat is te byster ront,
„Het speelt ons dikmael aen den mont
„En soo men dan niet toe en bijt,
„'t Is seker dat'et henen glijt,
„En die voortaen niet meer en mag,
„Houd niet als droevig nageklag,
„Want als de kans daer henen schiet,
„Daer staet men dan bedruckt en siet.
Daer is voorwaer geen meerder spijt,
En die soo in het herte snijt,
„Als dat men heeft voorby gejaegt,
„Dat nu een ander wel behaegt,
„Daer nu een ander mede paert,
„Daer nu een ander wel af vaert;
Ick kenne meer als eene maegt,
Die haer ten hoogste noch beklaegt,
Dat sy niet happig op en greep,
En al de vingers toe en neep,
Dat sy niet vlijtig waer en nam,
Dat noyt sijn leven weder quam;
Wat dient'er dit en dat geseyt?
Siet hier in 't korte mijn bescheyt:

Een die her vasten nu verveelt,
En sit niet met een mes en speelt,
En schrijft niet op sijn tafelbort,
Met bier of wijn daer op gestort,
En fymelt niet aen dit of dat,
Maer siet dat hy de bouten vat.
Ick prijs' hier in den ouden tijt,
Doen heeft men uyt de borst gevrijt,
Doen sprak men uyt een rechte gront,
Waer op de gansche saecke stont;
'k En wil niet halen uyt den hoeck,
Een geyl of dertel minne-boeck,
Ick sal u brengen aen den dag
Dat niemant weder-spreken mag.
Let eens wat hier Rebecca doet,
Die maeckte vry al beter spoet,
Die hadde noyt geveynsden mont,
Maer ging in alle dingen ront, (voort,
Die bragt geen vreemde rancken
Noch eenig dubbel-sinnig woort,
Die maeckte noyt geen krommen
Die seyde niet, ik ben te jong; (sprong,
Maer schier so haest sy was gevraegt,
Hoe dat het reysen haer behaegt,
Soo sprackse met een open stem;
Hy gae als 't dient, en ick met hem.
Siet daer, dat is het rechte padt,
Hoe dat een vryer dient gevat:
Daer maeckt men straex een kort be-
En siet, de vryster is de bruyt, (sluyt,
Men spreekt maer eens den vaderaen,
En alle saecken sijn gedaen.
Ach! wat een tijt beleven wy
Vol lust en snoode linckerny,
Het moet ten hoogsten sijn beklaegt,
Dat menigmael een teere maegt
Soo door de list is om gekeert,
En soo veel streken heeft geleert,
Dat sy een eerlick jonck-gesel
Gebruyckt als voor een kinderspel;
Sy doet hem drillen voor de deur,
Sy stelt hem duysent-mael te leur,
Sy hout hem dickmael op ten gang,
Niet selden gantsche jaren lang;
En als hy meynt te sijn geloont
Van alle gunst aen haer getoont,
Dan heeft hy dickmael slechs gedient
Tot lockaes van een liever vrient.

SIBILLE.

Niet al te breet uw gants bescheyt
Dat kan haest worden weder-leyt.
Al wat ons Moyses daer vertelt,
Is op het kortste voorgestelt,
Het stuck is neerstig overdocht,
En alle dingen ondersocht,
Al staet'er maer een kleyn verhael.

ROSETTE.

Neen, dat ontkenn' ick t'eenemael;
En daer toe hebb' ick dubbel recht.
Want met dat Abrams trouwe knegt
Sijn goede boodschap had gedaen,
Geen mensch en wil het wederstaen,
Terstont, terstont, den tweeden dag,
Soo was van reysen sijn gewag,
En siet! de maegt, by hem versogt,
Die gaf haer willig op den togt,
Sy was maegt, vrijster, en gevrijt,
En weg gevoert op eenen tijt.

SIBILLE

Nadien u dit dan niet en smaeckt,
Soo hoort een woort dat nader raeckt
't Ex-

't Exempel door u bygebragt,
Heeft mijns bedunkens kleyne magt:
„'t Is Waer, Rebecca ſprak terſtont,
En dat oock met een vollen mont;
Maer dit en is niet eer geſchiet,
Gelijck men uyt de reden ſiet,
Als na dat Abrahams geſant
Nu gunſte by de vrienden vant,
Jae ſoo de ſaecken had beleyt,
Dat hem de maegt was toegeſeyt,
Die nu, als op een vaſt beſluyt,
Had teyckens van een volle bruyt;
Oock wijſt de Schrift ten vollen aen,
Dat haer de vrage wort gedaen,
Niet by den knecht van Abraham,
Of een die van den vryer quam,
Maer 't is alleen haer eygen bloet
Dat haer de groote vrage doet;
En daer was 't jae de rechte ſtont
Te ſpreken uyt een vollen mont.
Gaet nu, en laet de dochter vry,
Laet Maegt en Jongman, wie het ſy,
Haer in het vryen ſtellen aen,
Als Labans ſuſter heeft gedaen;
Voorwaer, 'k en hebbe niet met al,
Dat ick in haer beriſpen ſal.

ROSETTE.

Dit ſchijnt ('t is waer) wel iet te ſijn,
Maer noch en vind' ik geenen ſchijn,
Geen ſtoffe, noch beſetten gront,
Waer mede gy beweeren kont,
Dat u voorgaende vrijſters-leer
Kan ſtaende blijven met'er eer:
'k En vinde niet in mijn gemoet,
Of in mijn diepſte maegde-bloet,
Dat iemant anders ſpreken mag,
Als dat hem in den boeſem lag.

SIBILLE.

Wilt gy hier op ſoo deftig ſtaen,
Soo moet ick hier wat dieper gaen.
Wel neemt dat u een jongman ſeyt,
Vriendinne, ſiet ick ben bereyt
Te ſijn uw lief, uw weerde man,
Soo lang ick adem blaſen kan,
Soo lang uw wacker ooge pinckt,
Soo lang uw ſoete ſtemme klinckt,
Soo lang als u een ader ſlaet,
Bevalt het u, en ſegt maer, Jae 't.
Neemt mede datje langen tijt
Tot deſen vrient genegen ſijt,
En met ſoo goedertieren aert
Wel ſijt geneygt te ſijn gepaert;
Maer overſlaende niet te min,
Hoe ſwaer het valt een vryen ſin
Te geven tot een engen bant;
En denckt ook, dat uw teer verſtant
De keuſe van een echte man
Niet, ſoo het dient, beleyden kan;
Dat mede lange dient getoeſt,
Al eer men rechte vrienden proeſt,
En datje tot ſoo grooten pack,
In alle deelen ſijt te ſwack;
En hebt oock boven al geleert,
Dat hier uw vader dient ge-eert,
En dat de vrienden dient geſeyt,
Waer toe de ſaecke wort beleyt;
Soo konje, met een vaſt beraet,
Hier uyt wel maecken deſen ſtaet,
Dat ſoo een ſtuck is al te groen,
Om met een jae-woort af te doen:
En 't is daerom uw ware plicht,
Gelijck de reden u bericht,
Het aengeboden trou-verbant
Als noch te wijſen van der hant;
En als de ſaecke ſoo geſchiet,
Soo vind' ick in der waerheyt niet,
Waerom een vryſter met beſcheyt
Kan ſijn beticht met dubbelheyt.
Ick weet, het is een out verſchil
Of oyt een menſch om beters wil
De waerheyt mag te buyten gaen;
Dan wort'er noch een vraeg gedaen,
Of iemant nu en dan een reys
Mag op een ſtil, en loos gepeys,
Dat niet een menſch en weet als hy
Een duyſter antwoord brengen by:
Doch, na dat hier myn oordeel draegt,
Ick meyne dat een Chriſten maegt
Behoort te ſijn oprecht en ront,
En niet te ſpelen met den mont,
„Sy is doortrocken, en beveynſt,
„Die anders ſpreekt en anders peynſt.

ROSETTE.

Dat hebje wonder wel geſeyt,
En 't is de gront by my geleyt;
Gy ſpreekt hier juyſt ſo ik het meen,
Daer leyt dan u vermomde neen.
Hoe! als een jong-man ons bevalt,
Waer toe ſoo lange tijt gemalt?
Men kan voor ons wel ſeggen, Jae,
En dat hy tot de vrienden gae,
En vint hy daer een gladde baen,
Soo ſijn de ſaecken afgedaen;
Dat is de rontheyt, die ick drijf,
En voor een maegden-regel ſchrijf.

SIBILLE.

Neen, dat en prijs ick niet met al,
Want of een maegt in dit geval
Het veynſen nimmer wel en ſtaet,
Soo dient tog echter haer beraet
En wat haer in den boeſem leyt,
Niet voor den minnaer uytgeſeyt;
Daer is geen wet die dat gebiedt,
Daer is geen lant daer dat geſchiet;
Men mag een deel van ſijn beſluyt
Met klare woorden drucken uyt;
Men mag een deel van ſijnen gront
Bedecken met een heuſchen mont.

ROSETTE.

Maer ſeg dan, hoe dat ſelſaem neen
Koomt met u reden over een,
En hoe dat tog een Chriſten aert
Sijn rechte plichten hier bewaert;
Want (na my dunkt) hier wort geſeyt
Dat in het herte niet en leyt;
En dat is tegen u gebodt,
En even ſonde tegen Godt.

SIBILLE.

Het neen waer van hier wort geſeyt,
Dient noch al naerder uytgeleyt:
't Is vaſt, wanneer een rechte maegt
Op eer en trouwe wort gevraegt,
Dat ſy dan niet en gaet te werck,
Als op dit bondig oog gemerck,
Te weten, dat ſe ſeker ſtelt,
Hoe ſeer dat haer de vryer quelt,
Noyt iet te willen, of te doen,
Soo lang het ſtuck is rau en groen,
Dat is, tot eens het gants beſlag,
En wat'er toe behooren mag,
Aen haren vader is bekent,
En dickmaels om en om gewent;
Soo dat hy haer ten leſten ſeyt
Kint, dit 's het deel u toegeleyt;
Eer dit ten vollen is geſchiet,
Soo wil, of kan een vryſter niet,
En ſchoon ſy ſeyt te vooren, Neen,
't Koomt met de waerheyt overeen;
En haer gemoet is niet beveynſt,
Haer woort dat is, gelijkſe peynſt;
Want, ſchoon ſy 't lief niet noode ſiet,
Dat niet en voegt, dat wilſe niet;
Doch hier van op een ander tijt.

ROSETTE.

Neen, ik en ſcheld' u geenſins quijt;
Maer wenſch te weten uwen gront
Waer op gy weder ſpreecken kont,
Dat uwe vryſter ſegge jae,
Mits het haer vader ſoo verſtae.

SIBILLE.

Mijns oordeels, is 't een ſtoute daet,
Indien een dochter onderſtaet,
Te ſeggen tot een jong geſel,
Beminde vrient, ick wil u wel,
Mijn hert dat is tot u geſint,
Indien 't mijn vader dienſtig vint:
Voorwaer vriendinn', een teere maegt
En dient ſoo verre niet gewaegt;
En dient niet op haer eygen ſin
Soo diep te treden in de min,
Dat ſy aen iemant open doet
Het middelpunt van haer gemoet;
Een voogt, een vader dient gekent,
Dat dient de jonckheyt ingeprent.
Wanneer men recht en wel beſiet
Wat hier in voortijts is geſchiedt,
Men vint dat gants het trouverbont
Alleen maer aen den vader ſtont,
Geen vryer quam'er by een maegt,
Dan als 't de vader was gevraeght;
Geen maeght betrat het echte bedt
Als by den vader uyt-geſet;
De dochter ſtont genoegzaem ſtil,
En 't ging al na des vaders wil:
En, of al ſchoon een jonge maegbt
Op deſe ſaecken wert gevraegt,
Men vint noch efter dat ſe ſweeg,
Of met gebogen hoofde neeg,
Het eerbaer root, dat haer ontſtak,
Dat was de mont die voor haer ſprak;
Dit is alſoo van outs geweeſt,
Gelijk men in den Bybel leeſt;
Gelijck men over al bevint,
Alwaer men eertijds heeft gemint.

ROSETTE.

Maer ſchoon de vader in 't begin
Niet recht en weet ſijn dochters min,
't En is geen ſwacker trou-verbant
Al koomt ſijn wille naderhant;
En geeft hy dan het groote woort,
Soo gaen met een de ſaecken voort;
Of ſoo hy 't niet en kan verſtaen,
Soo blijft den handel ongedaen:
En na my dunckt, op deſen voet
Soo krijgt de vader dat hy moet.

SIBILLE.

Al dunckt u dit ſoo wel geſeyt,
Daer is te grooten onderſcheyt.

Neemt,

Neemt, dat een jonge dochter ging
Haer geven aen een jongeling,
En dat alleen op deſen gront,
Indien 't haer vader ſoo verſtont;
Noch is'et al een loſſe daet,
Die vry geen dochter toe en ſtaet;
Want ſoo de vader iet ondeckt
Dat tot des vryers nadeel ſtreckt,
En dat ſijn eyſch hem wort ontſeyt,
Siet! wat een ſpel is daer bereyt

Wat dunckt u, ſal de looſe quant
Niet roepen door het ganſche lant
Al wat de vryſter heeft gedaen,
En wat'er oyt is om gegaen:
En maecken alle menſchen wijs
Dat ſlechs de vader is te vys,
En dat hem niet als dat belet,
Te klimmen op het echte bedt?
En ſingt hy noch geen ander liet,
Soo is hy noch de quaetſte niet.

Ook wijſt de reden krachtigh aen,
Dat, als een dochter gaet beſtaen
Alleen op haren dommen ſin
Den geeſt te ſtrecken tot de min,
Dat ja de vader veel verlieſt,
Soo haeſt ſy maer een vryer kieſt;
Invoegen dat ſijn hooge maght
Is in een engen hoek gebraght;
Hy kan niet doen dat hem betaemt,
Maer na ſijn dochter heeft geraemt;
En ſiet nochtans, in ouden tijt
Toen wert de dochter niet gevrijt,
Het ſtuck was in des vaders hant,
Die mackt' of brak den echten bant,
En dat is verr' den beſten voet;
Want dat de loſſe jonckheyt doet
En is gemeenlick anders niet,
Als dat op malle dingen ſiet,
Een montj',een oogj',een vieſe-vaes,
Het ſwetſen van een jongen dwaes,
Een trotſe gang,een vreemde ſprong,
Een grilligh deuntje dat hy ſong,
Een knevel van een ſpitſen baert,
Met vier in haren ſtant bewaert,
En dagh aen dag eens op-geſet,
Dat is hier veel het liſtigh net,
Dat eerſt het los geſichte vangt,
En dat tot in het herte prangt.
Roſette laet uw vader doen,
Want gy, eylaes! zyt al te groen.

ROSETTE.

Maer hoe, ſal dan een teere maeght
Die luſt, en ruſt, en leven waeght,
Haer moeten voegen tot een man,
Die ſy miſſchien niet veelen kan,
En dat uyt dwang en hoog gebiet?
Dat is voorwaer een groot verdriet.

Daer woont een tocht in ons gemoet,
Die dickmael vreemde ſaecken doet,
Men haet den een men weet niet hoe,
Een ander draeght men gunſte toe,
En al om ick en weet niet wat,
Dat noyt te recht en is gevat;
En als men dan een kint beſteet,
En deſe gronden niet en weet,
Soo koomt het licht te ſijn gepaert
En tegen wil, en buyten aert

Wie maer een reyſe neemt ter hant,
Een weynigh uyt het vaderlant,
Die taelt voor al met goet beraet
Naer een bequamen mede-maet.
Die met ſijn doen en ganſch beſlagh,
Sich naer ſijn macker voegen magh;
Wat moet'er dan niet ſijn gedaen
By die een reys gaet nemen aen.
Niet van een kleynen ommegangh,
Maer voor ſijn leven dagen lang?
Hoe dient gelet in dit geval,
Aen wie men ſich verbinden ſal?
Hoe dient'er naer een maet gevraegt,
Met wie men goet en leven waeght,
En die men altijt dragen moet,
Gelijck een ſleck haer huysjen doet?

SIBILLE.

Voor my, ick houde voor gewis
Als dat het ganſch ondienſtigh is,
Een maeght te binden aen een man
Die haer verſtant niet lijden kan;
Ick rade dat de vader-maght,
In deeſen deele ſy verſacht,
En dat men noyt met onverſtant
Haer dringe tot den echten-bant,
Met iemant die haer tegenſtaet;
Maer houde voor den beſten raet,
Dat, als een dochter wederſtreeft,
Men haer dan wat bedenkens geeft;
Miſſchien ſy wil een korte tijt,
Haer ſtellen buyten alle ſtrijt,
Of kan de ſucht niet anders gaen,
Soo blijft het beter ongedaen;
Want deſe knoop duert al te lang,
Om vaſt te maecken door bedwang.

Aen d'ander ſijde lijd' ick niet,
Hoewel het al te veel geſchiet,
Dat jong geſel of teere maegt,
Eer hy of ſy 't haer vader vraegt,
Tot dees of gene wort geſint,
Of in de trouwe ſich verbindt.

Wie lantgoet koopt, ook maer een
Beſiet eens wat hy niet en doet,(voet,
Al eer hy tot den handel gaet,
Hy pleegt voor eerſt geſetten raet,
Hy laet op alle boecken ſien,
En vraeght gemeenlick oude lien,
Of 't niet voor renten is verpant,
Of 't niet en draegt een ſtillen bant,
Of 't niet en is ſoodanigh goet
Dat altijt gaen en keeren moet,
Of 't niet en heeft een vuylen ſtank
Door iemants goot of waterganck,
En of'er oyt, by winterdag,
De buert' een voet-pat hebben mag;
In 't korte niet en is zoo kleyn
Of 't leyt en woelt hem in het breyn,
En als hy dit ten vollen weet,
Dan is'et dat hy vorder treet,
Hy roept getuygen by den koop,
En dat niet van den ſlechten hoop,
Maer lieden midden uyt den Raet,
Die dragen kennis van de daet,
Men neemt geduerigh parkement,
Daer worden ſegels op geprent,
Dan wort het ſtuk noch eens gemelt,
En weder by geſchrift geſtelt,
Niet in het duyſter van een hoeck,
Maer in een openbaren boeck,
Daer ieder klaer en open ſiet,
Hoe al den handel is geſchiet.

Indien men dus veel laecken doet
Ontrent een huys, of ander goet,
Dat ieder, na den pallem-ſlag,
Strax wederom verkoopen mag,
Wat dient'er niet te ſijn bedacht?
Wat dient'er niet by een gebraght,
Wanneer men iet voor handen heeft
Dat ons tot in de beenen kleeft,
En dat men tot ſijn leſten dagh
Niet van de leden ſchudden magh?
Gewis hier dient ganſch diep gemerk
Of anders is het kinder-werk.

ROSETTE.

Al dat is nu genoeg verſtaen,
En my is des genoeg gedaen;
Maer nu ſoo wild' ick wel een reys
U ſpreken van een diep gepeys,
Dat my door al de ſinnen woelt,
En hooren wat gy des gevoelt:
Een aerdigh meysje, dat ick ken,
(Maer denkt doch niet dat ik het ben)
Bemint een ſeker jonck-geſel,
Die neemt haer gunſt ook byſter wel.
Hy is in goet, in eer en ſtaet,
Al vry wat boven hare maet,
De vryſter wiſt (gelijck ſe ſey)
Dat aen haer ouders alle bey,
Het vol beſluyt van deſe trouw
Ten hoogſten wel bevallen ſou.

Dit aldus ſijnde (ſprack de maegt)
Soo wert hier over nu gevraegt,
Of eens dees jongman ſtout bereet
Te ſweeren met een dieren eet,
Dat hy my nu en alle tijt,
(Godt geve wie het ook benijt)
Sou kennen voor ſijn wederpaer,
Al leefd' hy tienmael duyſent jaer,
Behoudens dat ick wederom
Mijn jeught, en teere maegde-blom
Tot laefenis van ſijn verdriet,
Hem in de ſtilte plucken liet.

Hier over (ſeg ick) wort gevraegt,
Of deſe kanſe dient gewaegt,
Dan of ick beter dit geval
Voorby myn deure wijſen ſal?

Ick, vry ontſet van deſen ſlag,
Stont voor een wijle ſlecht en ſag,
Doch nae dat ick my had bedacht,
Soo heb ick dit te berd gebragt:

Voorwaer, na dat de maegde-plicht
Ons jonge dieren onderricht,
Soo moet een vryſter nimmermeer
Soo verre wijcken buyten eer.
Hoe ſchoon dat ook een vryer ſpreekt
Al ſchijnt'et dat ſijn herte breeckt,
't Is wint en waſem altemael,
„Een vryer ſlagt den nachtegael,
„Die in het wilde dipper fluyt,
„En maeckt een over groot geluyt;
„Maer als men eens wat naerder let
„En op ſijn vleys, en op ſijn vet,
„En dat men ondertaſten ſal,
„Van waer ons komt dit groot geſchal,
„Soo vint men ſlechts een mager dier,
„Dat niet en heeft als ſijn getier,
„En wat men op of onder ſiet,
„Daer is een ſtem, en anders niet.

„Al wat de vryers brengen by,
„Dat is maer liffelaffery,
„Maer looſe reden, ſonder gront,
Alleen gewaſſen in den mont.
Haer groot beſlag, haer gants bedrijf,
En ſijn maer woorden ſonder lijf,
„Ten ſijn maer ratten, die het ſpeck
„Wel dreygen met een gragen beck,
„Maer om te komen in de val,
„Daer toe en is geen luſt met al

Dit was 't beſcheyt dat ick haer gaf,
Maer ſy en liet daerom niet af,
En ſprack; Ick weet waer op gy ſiet,
Dat efter wederhout my niet;

Wat

Wat dat het Maegde-boek gewaegt,
Dat nimmermeer een teere maegt,
Met iemant haer vergeten moet,
Al ſprack hy woorden honigh-ſoet,
Dat houd ick als een vaſte wet
Wel diep in mijn gemoet geſet;
Maer als een aerdigh jongeling,
Biet aen de maegt een ſchoonen ring,
En boven dat met eede ſweert,
Dat hy die voor ſijn deel begeert,
En geeft daer op ſijn rechter-hant
Als tot een eeuwigh onder-pant,
Dat ſy dit al noch evenwel
Moet achten voor een kinder-ſpel,
En wijſen 't echter van der hant
Dat is, mijns oordeels, onverſtant,
En ick en vind'et (hoe ick ſoeck)
Niet eens in al het maegde-boeck.
Dit matſe noch al breeder uyt,
En maeckt' in 't einde dit beſluyt,
Dat ja een maeght uyt dit bejagh
Haer nut en voordeel ſoecken magh;
Te meer indien het ſeker gaet
Als dat de vrient, om goet of ſtaet,
Of noch miſſchien op beter gront,
Haer ouders wel te ſinne ſtont;
En als het ſtuck alſoo geſchiedt,
Soo feylt'er, mijns bedunckens, niet:
Wat klaghten heeft mijn vader dan?
Hy heeft ſijn will', en ick een man.
Nu wenſch ick des al niet-te-min
Hier op te weten uwen ſin.

SIBILLE.

Had deſe vrijſter wel geſocht,
En hare ſaecken wel bedocht,
Het boekje van de maegde-plicht,
Dat hadd' alleen haer onderricht;
Want daer is klaer genoegh geſeyt
Hoe deſe ſaecke dient beleyt;
„Maer wat doch baet'er keers of bril
„Wanneer een uyl niet ſien en wil?
Doch nu gy bid om mijnen raet
Soo dunckt'et my een ſotte daet,
Dat oyt een maeght haer eer verkoft
Om ick en weet wat trou-beloft.

ROSETTE.

Wel oft'et eens een hups geſel,
Miſmoedigh om het langh gequel,
My quame ſeggen alle daegh,
My quame ſeggen even ſtaegh,
My quame ſeggen overluyt,
Ten waer' ick quame tot beſluyt,
Dat hy, tot trooſt van ſijnen brant,
Sou reyſen naer een verre lant,
Sou dolen hier, en weder daer,
Wel vijf, of ſes, of ſeven jaer,
Seg, of ick om dit hoogh beklagh,
Den klager oyt believen magh.

SIBILLE.

Al klaeght de vryer bijſter ſeer,
En waeght u troutjen nimmermeer;
Die greep en is geen rechte voet
Waer door men herten winnen moet,
„De liefde wort door liefde groot,
„En niet met dwang of harden noot,
„En min door eenig dreygement.

ROSETTE.

De reys dient echter afgewent,
Dus ſeght hoe ickſe ſtuyten ſal.

SIBILLE.

Maer, Roosje, ſijt ge noch ſoo mal?
Al maekt de ſchipper groot gekracy,
Hy blijft noch dickmael aen de kacy;
Ick hebber veel van deſe liên,
Ick hebber menighmael geſien,
Die waren op de reys gekleet,
En ſchenen tot den wegh gereet,
Ja ſtonden al geleerſt, geſpoort,
Maer geen van allen ginger voort;
Ick kenn' in ſtadt een jonge maeght,
Die van dien mallen ſchrick gejaeght
Ging ſcheyden van haer weerde trou
Om dat de vryer reyſen wou.
Gy, beeld ſoo diep geen woorden in;
Ten ſijn maer rancken van de min,
Sy komen uyt een looſen gront,
En waſſen niet als in den mont.

ROSETTE.

Al ſchijnt een vryer wonder ſchalk,
Hy is nochtans gelijck een valck,
Die, als hy na de proye vliegt,
En dat hem daer ſijn hoop bedriegt,
Soo dat hy, ſchoon hy bijſter hijgt,
Niet een patrijs gevangen krijgt,
Die, ſeg ick, is dan ongeſint,
Hy ſlaet de vleugels in den wint,
Hy geeft hem veerdig op de vlugt
En ſoeckt voor hem een beter lugt,
Het ſchijnt, hy ſchaemt hem voor het
Daer yder weet ſijn ongeval. (dal

SIBILLE.

Beminde maegt, verſtaet'et wel,
'k En wil niet dat een jong-geſel
Sal draven ganſche jaren lang,
En jagen eeuwig ſonder vang,
En dit alleen tot enckel ſpot;
Neen, dat is tegen mijn gebot:
Ick wil maer dat men eerlick vrijt,
En alle kromme gangen mijt;
Ick wil dat noyt een jonge maegt,
Hoe ſeer dat oock een vryer klaegt,
Sal wijcken van de rechte baen,
Om ſlimme wegen in te gaen.

ROSETTE.

Is dat alſoo een ſtale wet,
Die alle vrijſters is geſet;
Die vaſt moet blijven alle tijt,
Soo datſe geen verſet en lijt,
Godt geve wat'er omme-gae?

SIBILLE.

En twijffelt niet, ick ſegge jae.
Het is een peyl die niet en wijckt,
Het is een ſeyl dat niet en ſtrijckt,
Het is een rots die noyt en beeft,
Wat ſlag haer wint of bare geeft,
En dit 's nu menigmael geſeyt.

ROSETTE.

Gy zijt te ſtrengh in uw beleyt:
Wel of 't een eerlick jongeling,
Soo bijſter aen het herte ging
Dat hy nu ſieck van liefde waer,
En laege ſchier in doots gevaer,
Soo dat het vier geweldigh ſtraf
Hem wees gelijck een open graf,
Seg eens wat raet in dit verdriet?

SIBILLE.

Ey, lieve kint, en ach'et niet;
Dat groot beklag, die ſware pijn
En is niet meer als enckel ſchijn;
Waer is'er een in onſen tijt,
Waer is'er iemant doot gevrijt?
Men roept, ik reys, ik queel, ik ſterf,
Ten ſy ick eenmael trooſt verwerf;
En ſiet! het is maer al bedrog,
Sy blijven, en ſy leven noch.
Dan ſchoon al queelde yemant ſeer,
Gy noch en gaet niet buyten eer,
Maeckt datje deſe klippen mijdt,
Daer tucht en ſchaemte ſchip-breuck
De koortſe van de geyle min, (lijt,
En heeft maer ſlimme parten in,
Het is een ſtrick, een fuyck, een val,
Die licht een vrijſter vangen ſal,
Indienſe niet en wort geleyt
Na tucht en ware ſchaemte ſeyt;
Dus ſooje tact of reden acht,
Houd deſe ranken ganſch verdacht.
Siet Ammon leyt van minne kranck,
Hy nut geen ſpijs of ſoeten dranck,
Hy is ſoo mager uyt-geteert
Dat hy aen alle menſchen deert,
De Koninck is met hem begaen,
Die komt en ſpreeckt den linkert aen,
Die geeft gehoor aen ſijn geklag,
Om dat hy ſoo verdrietig ſag,
En mits hy leet ſoo grooten noot,
Dat hy ſcheen dichte by de doot;
Maer of hy ſchoon al dapper hijgt,
Soo ras hy Thamar maer en krijgt,
Geen hooft, of hert, en doet hem ſeer,
Daer ſijn geen ſwacke leden meer;
Hy is terſtont ſoo kloecken man
Dat hy een maegt verkrachten kan;
Is dat niet dapper ſieck geweeſt,
Daer vuyle luſt het quaet geneeſt?
Roſette, wat ick bidden mag,
Vermijdt u van dit ſlim bejag;
Of ſchoon een vryer beeſtig klaeght,
Ghy, houd u als een wijſe maeght,
En wort doch noyt een malle bruyt,
Al ſpoogh hy longh en lever uyt,
Ontſeg hem tot de rechte ſtont,
Dat is het volle trou-verbont,
„Wie oyt begon ontijdigh ſpel,
Dat was een ſot in Iſrael. *a*

a 2 Sam. 13 13.

ROSETTE.

Vriendinne, tuſſchen ons geſeyt,
Is dit niet wat te lang gebeyt?
Want als de knoop is toe gegaen,
Dan is'er geen ontſeggen aen;
Het wijf is dan haer eygen niet,
Maer voeght haer na de man gebiedt;
En wat men doet uyt enckel dwank,
Dat heeft gemeenlick geenen dank;
Maer geeft men eer men geven moet,
Dat maeckt de gunſte dubbel ſoet.

SIBILLE.

Ey ſwijgt dog Roosje, 't is gedwaelt,
Wat leyt u in het hooft en maelt?
Wie is 't die iemant liever was
Om datſe geyle brant genas;

Want of al schoon een jongeling
Met liefde-koorts bevangen ging,
Jae lage boven maten kranck,
Noch heeft de vrijster geenen dank,
Indiense met een eerlick lijf,
Hem geeft oneerlick tijt-verdrijf.
Wat van verraders wert geseyt,
Wort oock tot vrijsters uyt-gebreyt,
„Men wil de daet, en niet den man,
„Die slimme rancken smeden kan.

ROSETTE.

'k En kan dit efter niet verstaen,
Of wijst my nader reden aen:
Wie kan'er soo ondanckbaer sijn,
Die vreugde loont met droeve pijn?

SIBILLE.

Gy eyst my wonder vast bescheet,
En evenwel het is gereet:
Gods eygen woort dat wijst de baen,
Hoe vreemt dat hier de saecken gaen.
Siet Ammon (die, gelijck het scheen,
Van enckel liefde schier verdween)
Kreegh door bedrogh en slim beleyt
(Gelijck hier vooren is geseyt)
Het eynde van sijn dwase lust,
En siet! daer was het vier geblust:
Ach! Thamar mogt wel henen gaen,
De gansche liefde was gedaen;
Een hoosse knecht, een slimme guyt,
Die joegh de maeght ter kamer uyt.
Daer gaetse van haer eer berooft,
En stroyt vast asschen op haer hooft,

En, uyt een droevig herte leet,
Soo scheurtse noch het bonte kleet,
Het kleet, dat slechs een jonge maegt,
Dat maer een Koninx dochter draegt,
En dat geen vrijster hebben mag,
Die oyt by man te bedde lag:
Maer of al schoon de dochter treurt,
En haeren besten tabbert scheurt,
Of datse slecht en deerlick siet,
Die slimme quant en wilse niet:
Soo haest sy maer en was onteert,
Is al sijn wesen om-gekeert;
Sijn gansche lust is weg geruckt
Soo ras het bloemtje was gepluckt.

ROSETTE.

Maer dat was ook een losse schroef,
Een lichte guyt, een loosen boef,
Die soo een Koninex dochter schond,
En strax met schanden henen sond:
Hy kreeg oock loon na sijn bejag,
Daer yder wel op letten mag;
Want hy werd juyst alsoo geplaegt,
Gelijck hy deede met de maegt,
De jongers van het dertel hof,
Die smeerden hem wel dapper of,
Soo dat hy flux ter plaetsen bleef,
Daer hy sijn dronken vreugde dreef:
Soo moetje varen alle tijt,
Soo moetje varen wie je sijt,
Die oyt een jonge vrijster schent,
En dan haer moeder weder sent.

SIBILLE.

Wel, soete maegt, let op het stuck,
En mijdt soodanig ongeluck;
En of het schoon eens soo geschiet,
Dat u een loose gast ontbiet,
Als dat hy sieck te bedde leyt,
En nu als van de werelt scheyt,
En dat vermits de groote vlam,
Die uyt uw schoonheyt voetsel nam,
En dat de quant daer op misschien
U eens versoeckt te mogen sien,
Eer dat hem, door het swaer geval,
Sijn droeve siel ontslippen sal,
Ick bidde, komt'er niet ontrent,
Schoon hy u duysent boden sent,
't Is mal gebaer, of slimme list,
Waer door men naem, of eere mist.
Soo is de vos oock wel gestelt,
Hy gaet hem leggen op het velt,
Hy streckt sich uyt met al het lijf,
Het schijnt sijn oogen worden stijf,
Het quijl dat severt op den gront,
De tong die hangt hem uyt den mont,
In 't korte, wie daer koomt gegaen,
Die seyt, och Reyntje, 't is gedaen:
Maer soo daer eens een vogel koomt,
Die nu de vos niet meer en schroomt,
En dat het slim gedrochte siet,
Dat sich de proye schoone biet,
Soo springt het loose vosjen op,
En grijpt den voogel by de kop,
Dat is de sieckte die hem let,
De sieckte dient hem voor een net.
Maer om te keeren tot den gront.
Daer op ons eerste reden stont,
„Noyt koomt'et uyt een quaet begin,
„Noyt koomt'er uyt de geyle min,
„Noyt koomt'er uyt te snellen spoet,
„Dat voordeel aen de vrijsters doet.
Als iemant, voor den rechte tijt,
De vruchten van den wijngaert snijt,
En slaet'er dan met luchten sin
Van stonden aen de tanden in;
En dat daer op de druyve berst,
En op de stompe tanden knerst,
Soo voelt hy strax een wrange smaeck;
En siet, daer eyndigt sijn vermaeck;
Hy grijnst, en, met een snar geluyt,
Soo spout hy 't al ten monde uyt;
Hy toont hem norts en bijster gram,
Om dat hy steyl en hooge klam,
En groote moeyten onderstont,
Alleen maer om een sueren mont.
Gelooft het, teere maegt, gelooft
Als eenig gier uw maegdom rooft,
En dat hy, voor den rechten stont,
Daer aen verkoelt sijn heeten mont,
Dat (seg ick) even met'er daet
Het vuyl bejag hem tegenstaet!
Want eerst so wroegt hem sijn gemoet
En seyt hem dat hy qualick doet,
En jaegt hem als een snelle storm,
En knaegt hem als een felle worm;
Dan koomt hem vorder in den sin,
Hoe licht gy vielt in geyle min,
Hoe ras gy hem het bloemtjen liet,
Dat noyt sijn eerste wesen siet:
En noch soo wort'er boven dat,
Een vast besluyt hier uyt gevat,
Te weten, dat een stoute maegt,
Die eens haer beste panden waegt,
Geduerig, na den eersten val,
Oock elders dertel wesen sal.
Siet daer u weerde maegde-blom,
Siet daer u gansche wellekom,
Siet daer u gunst met haren danck,
Die scheyt als met een vuylen stanck;
Siet daer het lang gewenste soet,
Dat is terstont maer enckel roet:

Dat is een plaeg, een harde wet,
Die Godt op vuyle lusten set;
Al was de vryster lief-getal,
Sy wort eylaes tot enckel gal.
O Maegden, wat ick bidden mag,
En doet my noyt soo quaden slag,
En of'er iemant heftig vrijt,
Verbeyt noch al den rijpen tijt.
En wat hier 't schoon beloven maeckt,
Dat iemant somtijts gaende maeckt,
En bout noyt op soo weecken gront,
Al maeckt'et iemant wonder bont;
De werelt is te bijster loos,
En wy, eylacen! al te broos,
Om dese kans, door ons bestaen,
Met eenig voordeel aen te gaen.
Hoe lichte wort een jonge meyt
Ellendig van het stuck geleyt
Door slim bejag, en enckel list,
Daer op de slimste niet en gist'
Het schijnt sy heeft haer banden vast,
En efter is'et mis getast;
De linckert scheert alleen de geck,
Sijn eedt is maer een minnetreck.
Hier sweert'er een in dit geval,
Dat hy sijn lief beminnen sal,
Soo lang hy d'aerde van beneên
Met sijne voeten sal betreên;
En als hy dan sijn heete lust
Na sijn gevallen heeft geblust,
En dat hy uyt sijn vuyle schoen
Een hant vol stofs heeft laten doen,
Dat hy met voor-bedachten sin
Ter smuyck daer had gesteken in,
Dan lacht hy dapper in de vuyst,
En meynt hy heeft'et wel gekuyst,
Daer sit de vryster dan bedot,
Tot eygen leet, en vreemden spot.
Een ander vint een slimmer treck,
En roert aldus sijn loosen beck;
Ick sal uw houden trou verbont,
Soo lang tot my de gantsche mont
Met aerd' en stof sal sijn bedeckt;
En siet! noch is'et maer gegeckt:
Want alsoo ras de slechte maegt
Haer eer ontijdig heeft gewaegt,
Soo steeckt hy 't hooft maer in het stof,
En roept terstont, Ick ben'er of.
Noch seyt men hier te sijn geschiet
Dat een zijn lief aldus verriet,
Hy seyd' haer vreemde lijmerij,
En voegd'er dit ten lesten by;
De schepper die hier boven is
Sy mijn getuyge, dat gewis
Gy sult mijn echte vrouwe sijn,
Geneest my slechts de minnepijn:
De maegt, eylaes! onnoosel dier,
Die bluft hier op het dertel vier;
Maer na de lust en haer bejag,
Van trouwen vorder geen gewag:
De Quant en komt niet weder uyt,
Daer latse toen de soete bruyt;
En schoon sy dickmael hem ontbiet,
De linckert gaet, of koomt'er niet,
Eens quam hy haer te moete gaen,
Doch al de liefde was gedaen,
Hy keert het hooft aen d'ander sy,
Maer siet de vryster ging'er by,
Sy greep hem by sijn opper-kleet,
En maent hem dier op sijnen eedt,
Dat hy doch sijn beloofde trou
Ten lesten eens voltrecken wou;
De gast die stont een wijle stom,
Maer evenwel hy loech'er om;
Ten lesten seyt hy; slechte duyf
Ick met u trouwen? wat, een struyf!
Ey rust uw hooft; onnosel kint;
Belooven is maer enckel wint,
De schepper daer ick u by swoer
En is niet anders, lieve moer,
Als dese lepel, die je siet,
Die pap aen kleyne kinders biet:
Gy daerom weyt ons niet te breet,
Daer is geen klem in desen eedt.
Siet daer stont onse bruyt en keeck,
Eylaes! haer gansche kragt besweek;
Maer of se droeve was of niet,
Sy moest verteeren haer verdriet,
Vermits sy geenen troost en kreeg;
En was noch blijde dat se sweeg.

ROSETTE.

Waer ick Prinsesse van het lant,
Ick sou dien slimmen lanterfant
Wel anders dwingen tot de trou,
Hy mochte seggen dat hy wou.
Maer is'er niet een strenge wet,
By Prins of Keyser in-geset,
Voor soo een onbeschaemden mont
Die met een voor-bedachten vont
Den maegdom van de vryster steelt,
En met de weerde trouwe speelt?

SIBILLE.

Mijn swager is een Advocaet,
Een man die vry het stuck verstaet,
Die heeft my dickmael aengeseyt,
Dat, als een vryster is misleyt
Door grepen, die een spotter drijft,
Dat ewenvel de trouwe blijft:
Een woort gesproken op den voet,
Gelijck men dat gemeenlick doet,
En wort naer rechten niet verstaen,
Dan soo de reden is gegaen.

ROSETTE.

O! dat behaegt my wonder wel,
Beloven is geen kinderspel:
Het recht, dat recht het slim geschil,
Wanneer een boef niet wel en wil.

SIBILLE.

Neen holla, jonge dochter, neen;
En gaet niet verder als ick meen:
Neem dit niet voor een ooggemerk,
Op datje daer op ging te werck;
Oock dit en diergelijcke recht
Dat heeft'et vry al wat te slecht,
Om iemant van haer eer geset
Te brengen tot het echte bedt;
Want schoon men so een linker daegt
En bijster voor den Rechter klaegt,
Wat koomt'er van als enckel spijt,
En dat men op de tongen rijt?
Bedenckt eens wat die loose quant
Niet op sal halen t'uwer schant;
Hy sal daer seggen voor gewis
Dat gy, gelijck een taye klis,
Hem pleegt te kleven aen het lijf,
Hy sal daer roepen stout en stijf
Dat gy hem over langen tijt
Hebt naegeloopen en gevrijt,
Dat gy hem dickmael hebt getergt
En ick en weet niet wat gevergt,
Jae, dat je noyt een kleyn vermaen
Van troubeloften hebt gedaen,
Als toen gy nu te bedde laegt
En sijnen brant ontsteken saegt;
Noch sal hy, als met open keel,
Omstandigheden wonder veel,
En duysent rancken op een ry
Tot schijn van waerheyt brengen by,
Dus sulje worden ingevoert.
Voor eene die gedurig loert,
Om jonge vryers rijck en vet
Te krijgen in uw vincke-net;
Daer sulje staen, onnosel lam,
Nu gants bedroeft, dan hevig gram,
Nu bleeck eylaes, en sonder moet,
Dan weder root gelijck een bloet;
In 't korte, t'uwer grooter schant,
Een kluchje door het gantsche lant.

ROSETTE.

Voor eene die haer stuck verstaet
Is hier toe vry al beter raet,
Voor my stont ick in dit geval,
'k En waer mijn leven niet soo mal
Van iemant gunste toe te staen,
Of eerst soo moest'er voren gaen
Een ring, en dat een diamant,
Een briefje van sijn eygen, hant,
Waer in hy my beloven sou,
En vaste minn', en echte trou;
En dit al vorens soo gedaen,
Dan is'er geen ontkennen aen.

SIBILLE.

Och kint, al waerje noch soo sneêg,
Uw saecken gingen noyt ter deeg;
Gy oyt, van soo geslepen quant,
Gy, brieven krijgen van verbant!
Gy, gronden leggen t'uwer eer!
Ey lieve, denckt'et nimmermeer.
Gy sijt te swack, en hy te sterck;
Dit stuck en is geen maegde-werck,
Hoe seer gy op uw saecken let,
Indien hy maer een punt verset,
Of slechts een letter omme draeyt,
Uw gants beleyt dat is bekaeyt;
Hy sal u met een hoofschen treck,
Hy sal u met een loosen beck,
Hy sal u door een vreemde tael
Ontglippen, als een gladden ael.
My valt hier in een vreemt geval;
Dat u wat wijser maecken sal,
Indienje maer het stuck wel vat.

ROSETTE.

Wel aen, vriendinne, segt my dat

SIBILLE.

Een jonck student, een weelig gast,
Met jock en spel voor al gepast,
Vol jeugdig bloet, en enckel brant,
Koomt weder in het vaderlant,
Daer gaet hy staen als Advocaet,
En siet eens wat'er omme gaet;
Hy kreeg voor eerst daer niet te doen,
En 't stont hem uyttermaten groen,
„Voorwaer het is een kunstig man,
„Die jeugt en weelde dragen kan.
Hy wort daer in de buert gewaer,
Een bolle meyt een geestig haer,
Een dochter van een swarte smit,
Maer sy was uyter maten wit;
Hy koomt'er by des avonts laet,
Wanneerse voor de deure staet;
Hy jockt en speelt al wat te vry,
Hy bleef'er gansche nachten by,

Hy maeckt'er naerder kennis met,
Zoo dat hy raeckt ontrent haer bedt,
Daer onse duyf, de slechte Griet,
De gronden leyt van haer verdriet.
Sy pleegt nier lange dit bejag,
Sy voelt wat anders alsse plag,
De smit verneemt een selsaem vet,
Dat sich ontrent haer midden set.
Hy roept sijn dochter wat ter sy,
Hy roept'er oock de moeder by,
Hy gaetse stil en sachtjens aen,
En vraeght hoe alle saecken staen;
Daer is de meyt in groot gevaer,
Sy went'et hier, sy keert'et daer,
Doch mits' in allen bleef te kort,
Soo seyts' in 't leste wat'er schort;
De smit, eylaes, de goede man,
Gelijck een yder denken kan,
Is uytermaten seer ontstelt,
En tot de ziele toe gequelt;
Maer evenwel, nadien hy siet,
Dat 't geen met vreugde was geschiet
Met druck niet af kan sijn gedaen,
Soo spreeckt hy dus sijn dochter aen:
Uw stout bedrijf en geilen brant
Heeft ons gebragt in dese schant,
Nu dient'er neerstig op gepeyst,
Wat dit beginsel vorder eyst:
By u word dan te weeg gebragt
Dat uwe pol oock desen nagt
In uwe kamer komen mag,
Gelijck hy van te voren plag;
En laet my naerder overslaen
Wat ons dan vorder dient gedaen.
Siet! weerde maegt, dit komt'er van,
Wanneer een vrijster nu en dan
Of al te grooten vrijheyt heeft,
Of al te grooten vrijheyt geeft;
Ick wenste dat men in het lant
Soo grooten vrijheyt niet en vant,
Ick sie men laet de jonckheyt toe,
Te mallen, ick en weet niet hoe,
Oock dickmael in de stille nacht,
En dat alleen, en sonder wacht;
Ach! hier uyt rijst ons groot verdriet,
Dat niemant, als te laet, en siet.
Het is voorwaer een teere maeght
Mijns (oordeels) al te veel gewaeght;
Het is haer al te seer geterght,
En boven haer kracht geverght;
Let, ouders, let op dit bejagh,
En bint het vryen aen den dagh;
Of anders krijght uw kint een man,
Eer dat'et yemant weten kan.

ROSETTE.

Wel wat is dit voor onbescheyt,
Dat gy ons hier voor oogen leyt?
Het schijnt dat gy den vryen tijt
Van onse soete jeugt benijt;
Wy sijn een vry gevochten lant,
Waerom dan hier een engen bant?
Waerom doch soo een harde wet
De teere maeghden voorgeset?
In 't vryen dient men vry te zijn,
En daer en dient geen sonneschijn,
Den avont is, van langer hant
En in de stadt, en op het lant,
Geeygent tot de soete min,
En niemant vont'er hinder in.
„Siet, wie een dochter onderhout,
„En wenst met haer te sijn getrout,
„Die kent geen heet of dertel bloet,
„Maer heeft een reyn en heus gemoet
„Een herte dat nier quaets en peyst,
„En niet als goede dingen eyst,
„Dat heyligh bont is al te reyn,
„Ten lijdt geen vuyl of dertel breyn.
Doch schoon daer quam'er een ter
Die slimme wegen dorste gaen, (baen,
Ey geen van ons en is soo mal,
Of weet hoe sy sich dragen sal;
Men kent de linckers met'er daet,
Men siet haest wat'er ommegaet;
Men hoort terstont haer losse tael,
Men kent haer rancken altemael,
Men siet, oock even sonder bril,
Waer dat het speeltje henen wil,
Gewis indien'er iemant dorst
My eens maer roeren aen de borst,
Of dat een linckert iet bestont,
Dat ick wat ongeregelt vont,
Voorwaer ick soud' hem laten sien,
Waer toe het spel hem sou gediên
Een maegt moet doen gelijk een bie,
Die vliegt, soo als ick dickmael sie,
Op boom, op bloem, op alle kruyt,
En al met sang, en soet geluyt;
Maer soo misschien een dertel kint
Haer hier of daer geseten vint,
En dat het wicht het beesjen grijpt,
En met een stouten vinger nijpt,
Of anders by de vleugel vat,
En wil gaen rooven haren schat,
Dat is den soeten honig raet,
Die in het dier versegelt staet;
Dan is'et vry geen kinder spel,
Want, siet! het dier is wonder fel,
Het steeckt, en straelt, gelijk verwoet,
Tot dat de roover wijcken moet,
Dit is van outs de rechte baen,
Die alle ware maegden gaen.
Wy sijn beleeft, en wonder goet,
Aen die ons niet als eere doet;
Maer als'er iemant vorder gaet,
Dan wort ook heusheyt vinnig quaet,
Wy toonen dan voor alle man,
Dat oock het byetje quetsen kan.

SIBILLE.

Gewis 't is al maet kinder-praet,
Gy weet niet wat'er omme-gaet,
Daer raeckt'er menigh in het net,
Schier eer sy op haer dingen let,
„Als weelde met een losse vreugt
„En doncker nacht, en gulle Jeugt,
„En heete min, en malle praet,
„En ander dertel ongelaet,
„Op eenen tijt te samen koomt,
„Seg, wat en dient'er niet geschroomt
Ick segge noch en blijv'er by,
Dat ja het dertel nachtgevry
Baert al te licht een ongeval,
Daer van ick heden swijgen sal.
Al wott'er in de stille maen,
By wijlen dit en dat gedaen,
Gy weet men koopt geen rijke dragt,
Men koopt geen peerels in der nagt,
Men koopt geen fijn scharlaken kleet,
Of iet met kosten uytgereedt,
Men koopt geen hellen diamant,
Dan als men siet het minste sant
Een maegt voor al, dat schoon gesigt,
Is ware voor een open licht;
„De nacht en is maer enckel waen,
„De sonne wijst de feylen aen,
„In duyster pleegt men vuyl bejag,
Maer tugt vermaeckt haer op den dag.

ROSETTE.

Wy hebben al genoeg van dit,
Dus keert eens weder na de smit.

SIBILLE.

Het stuck dan wort alsoo beleyt,
Gelijck de vader had geseyt,
De vryer ging sijn ouden padt,
Maer wort daer op de daet gevat;
De smit die is ontrent het bedt,
Soo haest de vinck is in het net,
Hy steldt hem byster ongesint,
Vermits hy daer een jongman vint;
Hy vloekt, hy tiert, hy roept, hy vraegt
Wat ramp dat hem de sinnen jaegt,
Dat hy sijn kint, sijn liefste pant,
Brengt in sijn eygen huys te schant,
Hy seyt, het is met hem gedaen,
Of hy sal beter wegen gaen
De quant, verbaest in dit geval,
En weet niet wat hy spreken sal,
Hy seyt, ey lieve! niet te fel,
Ick ben een eerlick jonck gesel,
Ick sal de saecke dienen aen,
Ter plaetse daer het dient gedaen;
En soo kan oock het gansche stuck,
Uw dochter strecken tot geluck
Neen, sprack de smit, ô slimme gast,
Ick heb u, en ick houd' u vast;
Want, soo je waert uyt mijn bedwang,
Gy troud' haer noyt u leven lang;
Ick ben een smit, en siet! ick weet
Het yser dient in tijts gesmeet
Daer mede schreeuwt hy byster stijf,
Komt veerdig hier, komt boven wijf,
Roept, al je magt, de knechten hier,
En segt, dat yder uyt het vier
Een gloeyend yser brenge met;
Want nu dient op het stuck gelet;
De smit en heeft naeu uyt-geseyt,
De knechts sijn altemael bereyt,
En staen daer, als dat happig volck
Dat in den onderaertschen kolck
Bekrosen, swart en vuyl begaet,
Den blixem metten hamer slaet.
Daer grijpt de smit met groot getier,
Een yser root gelijck een vier,
En biedt den quant dat heete stael,
En seyt, ick vraege noch eenmael,
Ick vrage, seg ick, met gedult,
Of gy mijn dochter trouwen sult?
De pol noch des te meer verbaest,
Meynt dat de man van gramschap
En bid daerom zijns lijfs genae, (raest,
En seyt met vollen monde, jae.
Dat 's niet genoeg, riep onse smit,
Gy moest hier setten swart in wit,
Hy toont een schrift met voorberaet
Gestelt by seker Advocaet,
Flux set uw naem hier onder aen;
Of neen het sald'er qualick gaen.
De vryer siend' het moeste sijn,
Schrijft sijnen naem, dog in 't Latijn,
En voegt'er nog twee woorden toe,
Die luyden ick en weet niet hoe,
My dunckt het *vi coactus* was!
De smit als hy dit briefjen las,
Vraegt wat dit vreemde woort beduyt,
Het is mijn *Van*, die seldsaem luyt,
Studenten (seyt die loosen haen)
Die nemen vreemde namen aen
De man, gepaeyt met dit verset,
Gaet in der haesten van het bedt,

En seyt, geliefjes slaept gerust,
En pleegt voortaen uw soete lust,
'k En sal u nu geen hinder doen,
Al duerde 't spel tot aen de noen.
De smit en is naeu weg gegaen,
De vryer praet van op te staen,
Hy denckt sijn haring braet'er niet,
Na hy het daer gebakent siet;
Hy seyt, ick houde voor gewis,
Dat u het rusten noodig is;
Of anders ben ick gants beducht,
Het mocht u letten aen de vrucht.
Daer mede ging de lincker been,
Niet sonder angst, gelijck het scheen.
Het leet een dag wel ses of acht,
Dat onse smit sijn swager wacht;
Maer die heeft van dat vreemt gebaer
In sijn gemoet soo grooten vaer,
Dat hy niet eens meer om en siet,
Het schijnt, hy meynt de vryster niet.
Noch is de man al wel gemoet,
Hy denckt, mijn saeck is immer goet;
Ick heb een schrift van sijner hant,
En daer is recht hier in het lant;
Ten lesten pleegt hy weder raet,
En spreeckt sijn eersten Advocaet,
Die, met dat hy het schrift bekeeck,
Riep strax , Sier daer een slimme streeck!
Dat vreemde woort hier in gedraeyt,
Dat maeckt het gantse stuck bekaeyt.
Neen, sprak de smit, ten lijdt geen last,
Ick heb'et al wel ondertast;
Dit selsaem woort is maer een *Van*;
Dat is de waerheyt, sprack de man,
Dat *Van*, gestelt in dit bescheyt,
Die heeft u van het stuck geleyt:
En siet! daer ging hy leggen uyt
Wat *vi coactus* hier beduyt;
Te weten, dat met enckel kragt
De quant tot schrijven is gebragt;
Daer stont de smit toen slecht en sag,
En maeckte vast een groot beklag,
Sijn vrouwe schijnt te sijn verwoet,
En schelt hem voor een rechten bloet,
Om dat hy sich betaelen liet
Alleenlick met een gladde niet.
De jonge dochter boven al,
Beweent haer droevig ongeval,
Sy schijnt van sinnen gants berooft,
Sy ruckt de vlechten van haer hooft,
Sy wringt haer om, gelijck een ael,
Sy nat haer wangen hondert mael,
Sy leeft geduerigh in verdriet,
Maer altemael en baet'et niet;
Want ofse sucht of dapper krijt,
Sy is haer beste goetje quijt;
Sy moet'et dragen in het graf,
De neep die haer de weelde gaf;
Siet vryster! ,,eens verloren eer
,,En vint men noyt sijn leven meer.
Ach! waer de vryster henen gaet,
Daer vintse niet als enckel smaet;
Sy is ten hoogsten seer beschroomt,
Soo haest sy maer op strate koomt;
Want ieder heeft het oogh op haer,
En al de kinders roepen daer;
Hier is de meyt, de soete moer,
Aen wie de vryer trouwe swoer,
Siet hier een deun, een vreemt geval,
Een bruyt die nimmer trouwen sal.
En komtse dan uyt dit gedruys
Om rust te soecken in het huys,
Daer vintse noch dat harder drijft,
De vader vloeckt , de moeder kijft;
De vrienden altemael, 'gestoort,
En spreken niet een gunstigh woort;
Sy voelt de pijne van de draght,
Sy schroomt de pijne diese wacht,
De pijne van een droevigh kint,
Daer sy geen vader toe en vint:
Maer, dat haer pijnigt aldermeest,
Dat is de beul in haren geest,
Dat is haer eygen swaer gemoet,
Dat als een worrem leyt en wroet,
Dat knaegt haer siele nacht en dag,
Soo datse nimmer rusten mag.
Siet, vrysters, wat een droeve stant
Sich in die droeve vryster vant!
,,De teere maegdom, soo het blijkt,
,,Die heeft iet dat den mol gelijckt,
,,Soo lang de mol op aerden leeft,
,,Het schijnt dat hy geen oogen heeft,
,,Maer sijn gesichte wort ontbloot,
,,Wanneer hy worstelt met de doot,
,,Het schijnt daer wijckt dan eenigh ding,
,,Dat hem voor dese leden hing.
,,Geen maegt en siet haer eygen quaet,
,,Geen maegt en kent haer eygen staet,
,,Sy weet niet wat een schoon juweel,
,,Sy weet niet wat een noodigh deel,
,,Sy weet niet wat een weerden schat
,,Sy in haer teerste leden hadt;
,,De maegdom schijnt als steke blint,
,,Soo lang men die in wesen vint;
,,Maer als dat bloemtjen is gegaen,
,,Dan komt'er eerst voor oogen staen,
,,Hoe leelick dat het is gemaeckt,
,,Hoe bitter dat de sonde smaeckt,
,,En wat een pant dat sy verloos
,,Die voor de deught de vreughde (koos;
,,Een vreugt, een moeder van de druk
,,En van geduerig ongeluck,
,,Een vreugt, eylaes, die licht ontglijt
,,En staeg in 't herte leyt en bijt,
,,Een vreugt, eylaes , een droeve vreugt,
,,Een klippe voor de reyne jeugt.
Na lang gepruyl, en groot beslagh,
Zoo koomt de saecke tot verdragh,
Men gaf een penning aen de bruyt,
En siet! daer is het speeltjen uyt.
Hier blijkt dan grondig, lieve kint,
Wat rancken dat de werelt vint
Om ons met list te nemen af,
Dat onse jeugt haer luyster gaf.
,,Ach! schoon dat iemant wonder (seyt,
,,Wanneer hy in de pluymen leyt,
,,De pluymen swieren met den wint,
,,En wat'er in de pluymen mint:
,,Dus, vrysters, wilje geen verdriet,
,,En vrijt dog in de pluymen niet.

ROSETTE.

Maer dese smit, onnosel knecht,
Was (mijns bedunkens, al te slecht,
Dat hy een schrift ging nemen aen,
By hem geweten noch verstaen;
Voor my 'k en ware niet soo geck,
Dat ick door soo een hoofschen treck,
Gebragt sou worden in den druck.

SIBILLE.

Ja gy soud letten op het stuck;
Ey wie doch is't die niet en valt ,
Wanneer hy in de liefde malt?
Ick seg u dit, gelooft'et vry,
Dat meerder man, als ick of gy,
Hier in niet selden heeft gemist,
En was gevangen eer hy 't wist.
,,Waer iemant swelt van sotte waen,
,,Die mist terstont de rechte haen,
,,Want die op eygen wijsheyt staet.
En pleeght gemeenlik geenen raet,
,,Als met sijn eygen ydel breyn,
,,En dat is dickmael al te kleyn,
,,Om recht te weten wat'er schuylt.
,,Des wort hy licht gebottemuylt.

ROSETTE.

En spreekt doch niet voor desen bloet,
Hy wist niet hoe hy pleyten moet;
Gewis had my de bruyt bestaen,
Die *vi coactus* moest'er aen,
Hy sou, al waer hy noch soo vals,
My soo niet schudden van den hals;
Ick hebbe vrienden in het Hof.

SIBILLE.

Beminde maegt, met uw verlof,
Schoon gy al door een kloecke vont
Het stuck alsoo beleyden kont,
Dat gy bequaemt uw vollen wensch,
Soo waerje doch een arrem mensch.

ROSETTE.

Wel hoe? ick greep hem by de mou,
En dwong hem tot een vaste trouw,
Niet met gewelt, maer door het regt.

SIBILLE.

Dat heeft'et mede wat te slecht,
,,Al waer men met den pleytsak vrijt,
,,Daer trout men niet als enkel spijt:
,,En daer men trout uyt enkel dwang,
,,Daer pleyt men al sijn leven lang.
Dan of misschien uw domme jeugt
Noch hopen dorst gewenste vreugt,
Om datje door een soet gedult
Hem, sooje meynt, wel leyden sult,
Soo is'et noch een meerder quaet,
Dat u voor al te duchten staet;
Denckt vry dat Godt dat vuyl bejag
In geenen deele lijden mag,
Hy straft van outs met swaerder hant
Al wat onteert den echten bant;
Dus als gy voelt in uw gemoet
De bobbels van uw grillig bloet,
Soo denckt dat Godt, de reyne geest,
Voor alle saecken dient gevreest;
Hy is 't die eerst het echte bedt
Tot onsen troost heeft ingeset,
Hy is de vader van de trou,
Hy is 't die eerst de jonge vrou,
Dien weerden schat , dat edel pant,
Gaf aen den man met eyger hant,
Gelijck ick weet in mijn gemoet,
Dat hy noch even heden doet.
Al wie in lusten is verhit,
En steltse voor sijn eenigh wit,
En geest hem daerom tot de vrou,
En vest'er op sijn echte trou,
Gelijck het menigmael geschiedt,
Wat kan hem naecken als verdriet?
Wat segen wacht hy van den Heer,
Die niet en trout tot sijnder eer?

„Wat dwase liefde voegt by een,
„Dat scheyt de knuppel in 't gemeen.
Dies stel ick voor den besten vont,
En even voor een vasten gront,
Dat ieder neeme sijn begin,
Niet uyt de tochten van de min,
Niet om het goet, of ydel eer,
Maer in den segen van den Heer;
Dies, als een teere maegt gevoelt,
Dat haer ontrent de leden woelt
Een rook, een vonck, een grillig vier,
Soo raed' ick aen het jonge dier,
Dat haer gewoonlick vroeg gebedt
Hier naer een weynig sy geset;
En datse met het daeglijcks broot
Oock bidde voor den maegden noot,
Oock bidde voor een gunstig man,
Die hare jeugt geneeren kan;
Op dat alsoo de reyne lust
Door rechte wegen sy geblust.
Oock vind' ick uytter maten goet,
Dat hier eens moeders rijp gemoet
Haer dochter leyde met'er hant,
Tot midden in den echten bant,
Haer dochter wijse nu en dan
Het wesen van een echte man;
En wat al goets een soete mond
Kan brengen tot het echte bond;
En hoe een kint dient opgevoedt,
En hoe de keucken schaffen moet,
En hoe een knecht, of stege meyt,
Met reden dient te sijn geleyt;
In 't korte, wat een handig wijf
Moet brengen tot het huysbedrijf.

ROSETTE.

Gy hebt veel noten op uw sang,
En maeckt'et ons al wat te lang;
Ick meyne dat een teere maegt
Niet op een nieu en dient geplaegt,
Met dus, en soo, met dit, en gint,
Gelijck een onbedreven kint,
Sy is uyt schole t'huys gekeert,
En daer genoeg in als geleert,
Al war haer noch te weten staet,
Dat kan se leeren uyt de daet.

SIBILLE.

Neen; „die haer saken wel bevroet,
„Die leert te voren eer se doet.
„En schoon al is'er iemant grijs,
„Al is'er iemant dapper wijs,
„Noch heeft hy efter leerens noot,
„En leert oock midden in de doot.
„Het trouwen is een vaste koop,
„Het trouwen is een vaste knoop,
„Het trouwen en het huys-gesin
Die hebben veel bedenckens in.

ROSETTE.

Gy wikt het trouwen byster swaer,
Het schijnt als of 't een ambagt waer,
Ja dat men regels leeren moet,
Gelijck men in de kunsten doet;
Een kleuter efter niet te min
De jongste van het huysgesin,
Die eerst maer in de werelt kijckt,
En schier als na de lueren rijckt,
Die meynt wel dats' haer pligten kan,
En wat men hoeft ontrent een man,
En daer op trout men alle daeg,
Wat wonder is't soo ick het waeg?

SIBILLE.

'k En wil niet seggen wat men doet,
Maer wat men na de reden moet,
Ick weet, daer sijnder al genoeg,
Die trouwen uyter maten vroeg;
Maer hoe het met de lieden staet,
En wat'er dickmael ommegaet,
Dat hoort men staêg met groot verdriet.

ROSETTE.

Eens anders doen en roert my niet.
Ick segge dat een jonge maegt
Die slechts haer moeder wel behaegt,
En soo de fleur wat houden kan,
Is dienstig voor een eerlick man.

SIBILLE.

Of schoon een moeder in het rou
Sig met haer dochter lyden wou,
Dat is alleen soo lange goet
Tot datse buyten woonen moet,
Want koomt'et op een trouwen aen,
Soo moet de saecke vorder gaen.
Het koren, dat een lant-man eet,
Hy veeltijts slechs daer henen meet,
En, schoon daer loopt wat onkruyts in
't Is goet genoeg voor 't huys gesin;
Maer als hy na den solder gaet,
En haelt van daer het vrugtbaer saet,
De hope van het nieuwe jaer,
Dat sift, dat feelt hy allegaer,
Hy scheyt het onkruyt van het graen,
En laet'er niet een vuyltjen aen.
Een moeder, die een dochter heeft,
Die haer nu tot een man begeeft,
En nu haest vruchten dragen sal
Ten dienste van het aerdsche dal,
Die moet dan vry wat vorder gaen,
Als sy te voren heeft gedaen;
Want schoon sy van een teere maegt
Al dit of dat in huys verdraegt,
Dat raeckt haer man, en haer alleen,
En niet de werelt in 't gemeen;
Het is maer eygen huys-verdriet,
Ten roert de vreemde lieden niet;
Maer soo een maegt vol quade sucht
Gewassen buyten alle tucht,
Haer met den man in echte paert,
En kinders haers gelijcke baert,
Dat gaet de gansche werelt aen,
Die hier in wort te kort gedaen;
Dat raeckt voor al het vaderlant,
Daer in het quaet wort voort-geplant:
Dies is'et dat ick noodig acht
Dat by een moeder sy betracht,
Eer oyt een dochter wort besteet,
Dat sy haer volle plichten weet.

ROSETTE.

Gy spreeckt hier uyter maten wel,
En stelt een noodig huys-bevel;
„De moeder is de naeste vrient,
„Haer kint te leeren hoe het dient;
Maer, na dat ick het stuck bemerck,
Soo vint hier oock de vader werck,
Het ampt dat hem is opgeleyt,
Dient hier al mede wat geseyt;
My dunckt dat hy moet omme-sien,
En dencken wat'er kan geschiên,
Hy dient te letten alle dag,
Wat aen sijn dochter schorten mag;
En hoe haer wesen is gestelt,
En wat haer in de sinne quelt;
Want, als men hier de sieckte kent,
Dan is het quaet haest afgewent.
Ey, neemt op alle dingen acht,
De rijpe tijt heeft wonder kracht;
Wie siet het niet? een rijpe peer
Die valt oock sonder schudden neêr,
Die valt oock van den minsten stoot,
Die valt oock dickmael in de sloot,
Ja midden in den modder-kuyl,
En maeckt haer aerdig blosjen vuyl.
Wel hoort dan vader; goede vrient,
Dat hier voor al geweten dient,
Hebt gy meloenen in den hof,
Deylt vrienden mede, scheydt'er of;
En hebje t'huys een rijpe maegt,
Siet datj' haer niet te lang en waegt;
Soo ras uw vrucht, of dochter rijpt,
Soo grijpt, ô goede vader, grijpt,
En brengtse veerdig aen den man,
Die haer ten nutte brengen kan:
Want, soojc wat te lange toeft,
Gy staet om haest te sijn bedroeft,
Uw vrucht om ras te sijn verrot,
Uw dochter om te sijn bedot.
En al, mits gy te lange paert
Twee vruchten van te wacken aert.
Wat dunckt u doch van dit besluyt?

SIBILLE.

Ick sie, gy prijst een jonge bruyt.
Dan komt'et op een praetjen aen,
Soo hebje vry niet al gedaen;
Ick weet hier op al mede wat,
Hier dienstig om te sijn gevat
Het ooft, dat vroeg is van den taek,
Is vry niet sonder ongemack,
Waer dat'et eens wort omgehutst,
Daer is'et over al geblutst;
Het is van stonden aen geraeckt,
En schijnt als op de koop gemaeckt;
Maer siet: het tijdig winrerfruyt,
Al krijgt dat vry een harden stuyt,
Of dat'et stijf wort aengetast,
Noch blijft'et echter wonder vast;
En is geduerig niet te min,
Gants dienstig voor het huysgesin.

ROSETTE.

'k En spreek niet van het fruyt alleen
Mijn leer is over al gemeen
Heeft iemant duyven op het kot,
Of spreeuwen in een vogel-pot,
Hy dient gewis met alle vlijt
Te passen op den vluggen tijt;
Want, soo hy 't wat te lange maekt,
Tot eens de rappe jeugt gemaeckt,
Hy sal voorseker op het lest
Niet vinden, als het leege nest;
En siet, dan is't te laet gesucht,
De vogels swieren in de lucht.

SIBILLE.

En denckt niet dat my stof ontbreekt,
Oock schoonje nu van vogels spreekt.
Men seyt ons dat het jong patrijs
Loopt al te veerdig in het rijs,
Loopt al te ras in bosch en hey;
Want siet! het kleeft noch aen het ey,
En

En daerom waer het poogt te gaen,
Daer sleept den dop hem achter aen.

ROSETTE.

Vriendinne, waerom dit geseyt?
Het dient wat naerder uyt geleyt.

SIBILLE.

Een die met trousucht is gequelt,
En met'er haest ten manne snelt;
Die draegt tot in her echte bedt
Niet selden kintsche grillen met;
De pruyltjens met de poppevaen,
Die slepen dickmael achter aen.

ROSETTE.

Maer beyt een vader wat te laet,
Soo komt'er noch een meerder quaet,
Siet als de gerst, of ander graen,
Niet van den acker wort gedaen,
Niet wort gescheyden van den gront
Ter goeder uyr, te rechter stont,
Strax valt het rijpe koren uyt,
Vermits het ayr niet meer en sluyt;
Daer legt het dan, en wort aldus
Tot spijse van een grage mus.

SIBILLE.

Maer die het koren al te groen
Heeft in de schuere laten doen,
Die vint oock vry sijn hertenleet;
De schooven worden dickmael heet,
Dies moet'et weder uyt den tas
Al wat te vroeg gestapelt was.
Een vryster van te groenen aert
Die bleve beter ongepaert,
Tot dat haer wesen rijper waer,
En nutter tot een wederpaer;
Want die in 't echte bedde treet,
Eer sy de rechte gronden weet,
Die stelt wel licht den echten bant
In roock, in vier, in enckel brant,
Om datse by een eerlick man
In stilte niet gedueren kan:
Sy wil, sy sal, sy moet'er uyt,
Hoe vast dat oock de deure sluyt.
Sy is het echte leven moe,
Dies wilse naer haer moeder toe;
En siet dan valt'er meer beslag,
Om haer te brengen tot verdrag,
Als of men man en eechte vrou
Van nieus te samen paren sou.
Een dochter van een rijper sucht
Die schickt haer beter na de rucht,
Die weet haer grillig onverstant
Te toomen met een eygen bant;
Sy kan vermanen, als het dient,
Sy kan vertroosten haren vrient;
En komt'er suer, of komt'er soet,
Sy weet hoe sy haer quijten moet:
Maer duyven van haer eerste vlucht,
Die willen niet als open lucht.

ROSETTE.

Veel wijse schrijvers niet te min
Die sijn met ons van eenen sin,
En drijven dat een jonge maegt
Haer in het trouwen beter draegt,
Uyt reden datse buygen kan,
En schickt haer soeter na den man.
En siet, dat dunckt my wel geseyt,
Hoe breet dat gy hier tegen weyt:
Ick houd'et met het jeugdig kruyt,
Ick houd'et met een jonge bruyt,
Ick hoorde lest een geestig man,
Die sprak hier wonder grondig van;
Hy seyde, dat hy niet en wou
Verkiesen tot een echte vrou
Een rijpe maegt, die al te lang
Geweest had in haers moeders dwang
Uyt vreese van haer teer gemoet,
Gewecken van het eerste soet,
Wel licht misschien een stegen bogt
Ontrent haer moeder krijgen mogt.
Wie Ockernoten groen confijt,
Die let ten nausten op den tijt;
Hy kiest voor al geen harde schel,
Maer proeftse met een dunne spel,
En gaetse door het jeugdig lijf,
Dan is de schorsse niet te stijf;
Maer, soo de punt niet deur en kan,
Hy laet de vrucht en scheyd'er van:
Want dat den vollen tijt verbeyt
Wort noyt in suycker weg geleyt.
„Wil eenig man een buygsaem wijf,
„Die tale naer een jeugdig lijf,
„Die kiese tot sijn weerde bruyt
„Een jonge maegt, een teere spruyt,
„Aen wie geen eelt, of harde quast
„Ontrent den sachten boesem was;
„En die voor al geen stegen neck
„En kreeg door ander luy gebreck.
Dit heeft de vrient my dus geseyt,
Ja noch al breeder uytgeleyt;
En, na dat ick het stuck begrijp,
Geen maegt en dient'er al te rijp,
En dese misslag wort geschout,
Wanneer een vryster veerdig trout.

SIBILLE.

't Is seker dat men schrijvers vint,
Die meer tot jonckheyt sijn gesint;
Doch yder segge wat hy wilt,
De reden leert het wat'er schilt,
Een maegt te nemen by der hant,
Gewassen boven onverstant;
Of wel dat kiecken murruw vleys,
Dat niet en broet als mal gepeys.
Eet vroeg gewas, en prijst'et vry,
Ten dient maer voor de snoepery,
„De Meysche kersen in 't gemeen
„En sijn maer vel en enckel been,
„Het fruyt gepluckt in grooten spoet
„En dede noyt sijn meester goet;
Het dient (gelijck'er is geseyt)
In suycker weg te sijn geleyt,
Of anders heeft'er geen vermaeck,
Maer stechs alleen een wrange smaeck;
Dies prijs' ick noch de rijpe vrucht,
Daer onder dat de moeder sucht.

ROSETTE.

Na dat ick uyt uw reden merck,
Soo maeckje staeg uw gansche werck,
Om onse jeugt en weelig groen
Een open oorlog aen te doen;
Maer 't is genoeg voor dese reys,
Koomt nu en opent uw gepeys,
En wijst ons aen den rechten voet,
Wat ieder hier gevoelen moet.

SIBILLE.

Nadien gy dan, beleefde maegt,
My na de rechte gronden vraegt,
Soo hoort wat ick, na mijn verstant,
Hier voor de beste peylen vant;
Niet dat ick stell' een vaste wet,
Maer laet een ieder onverlet
Te mogen doen in dit geval
Na dat hy 't dienstig achten sal.
„Indien gy soeckt een aerdig paer,
„Soo geeft de maegt drie seven jaer,
„De jongman seven boven dien,
„En groetse dan voor echte liên,
„Een weynig meer, of weynig min,
„Dat maeckt een eerlick huys gesin.

ROSETTE.

Wel dat en is soo seldsaem niet,
Na gy u eerst gestreng geliet; (digt,
Maer hoor doch oock een kleyn ge-
En stelt'et by de vryster plicht;
Want die my eerst het rijmtjen las,
Die seyde dat'et geestig was.
Een jonge maegt van seve jaer
Heeft dan haer tanden allegaer;
Als sy noch seven jaer besluyt,
Dan schiet de jeugt haer botten uyt;
Soo 't noch eens seven jaren lijt,
Het roosjen wort dan pluckens tijt;
Doet hier noch seven jaren toe
Het steeltjen is sijn bloemtjen moe;
Noch eens dan seven jaer verboogt,
Haest, kinders, haest, het groentje droogt;
Ontrent het seste seven jaer
Wat dan, als voor een wewenaer?
En koomt het dan oock niet te pas
Zoo laetse blyven diese was.
Maer siet! ons praet die heeft gedaen,
Want ginder koomt u man gegaen;
Ick danck u voor uw goet bericht;
't Is tijt dat ick mijn ancker licht.
„De doffe mane die verdwijnt,
„Wanneer de gulde sonne schijnt.

SIBILLE.

Ick had oock even uytgeseyt,
Al wat my in den boesem leyt;
Al scheen ick somtijts wat te straf,
En neemt'et my niet qualick af.
Ick had een gunstig ooggemerck:
„Ook strenge tucht is vriende werck.

Hoc commune malum, semel insanivimus omnes.

Op

Op d' Afbeelding van

't MAAGDE-EN VRYSTER-WAPEN;

Met de Beschryving van een MAAGD, en den Wegwyzer ten Houwelyk

Door den HEER

JACOB CATS.

Zie hier ô zoet Geslacht, tot 's menschdoms nut geschapen;
Uw maagdelyken staat verbeeldt in 't geestig wapen
Gemaalt op dit tafeel, een Tulpaan die noch sluit
En groent op haaren steel in 't midden van een ruit.
Des Dichters veder heeft heel zinryk u ontsloten
Dees' beeldspraak, tot een les voor alle maagdeloten,
Verzelt met haar cieraad, dat aardiglyk vertoont,
Waarom het maagdenschild word met een krans gekroont.
Eenvoudig en oprecht, bevrydt van slinxse streeken,
Te zyn, vermaant u 't beeld, dat hier ten zichtbaar teken
Prykt met de duif en 't schaap dan staat de Leerzaamheit,
Wiens onderzoekend' brein gestadig open leit
Om deugd, met kunst gepaart, te leeren en t'ontfangen.
t Borduurraamt, dat men aan den rechten arm ziet hangen,
Het hondje dat'er zit, de vogel op de hand,
Toond ons de vatbaarheit van 't maagdelyk verstand.
Het naaigereedschap, met twee opgeslaage boeken
Verbeelden naerstigheit, om dagelyksch te zoeken
Naar nieuwe stukken, die de kunstnaald stikt en beeldt,
Of maatzang, die het oor met Febus toonen streelt.
De Byen, die rondom het Maagdebloemtje zwieren,
Vertoonen dat zy 't als van verre eerbiedig vieren
Zoo lang het in zyn knop noch dicht gesloten staat,
Maar vatten 't, als haar prooi, wanneer 't eens opengaat.
Dan volgt het zoet gesprek van Anna, stil in zeden,
Met Phyllis, die, geraakt van haare straffe reden,
De domme drift vertoont die in de wufte jeugt
Haar plaats vind, slechts belust op losse waerelds vreugt.
Maer 't wapen dat men ook ziet op het voorhoofd praalen
Van 't huuwlyks ander deel, om zoetlyk af te maalen
Een vryster, is niet min hier kunstryk neêrgestelt
Dan 't Maagdenschild, waar van den lof reeds is gemelt
Een schoone Druivetros, die nimmer plukker naakte,
Noch eenig ongedierit met tand of angel raakte,
Leit in haar vollen dauw, en in een reine schaal,
Van maagdelyke deugd een zuiver blyk en staal
De Zedigheit en Schaamt' zyn hier die 't wapen houden.
Twee zuilen voor die ooit het echtgenootschap bouwden.
De schildpad en den toom, geslingert op den grond,
Doen zien hoe d'eerste deugd past aan het trouwverbond.
Als 't dier Kameleon genaakt de purpre roozen
Zal flux zyn gansche lyf, als rood van schaamte, bloozen,
Waarom het wonderbeest hier op het takje loopt.
Op dat de vrysterschaar tot schaamte wierd genoopt.
Dan word de Huuwlyksplicht noch verder aangewezen
Door 's Ridders pen, zoo nut zoo aangenaam te leezen
Voor jonge dochteren nu ryp tot deezen staat,
Die uit Sybilles mond ontfangen wyzen raadt.
Zoo ziet men 't groot tooneel der minnary ontsluiten,
In kuische zedigheit, om vuile tocht te stuiten,
Waar in Rosette vaak, met al te vryen praat,
Toont dat ze, als redenloos, den rechten weg misslaat
Daar 't eerbaar Jufferschap haar voeten op moet zetten.
Daarom, ô dochters, scherpt uw oordeel, en wild letten
Op 't geen Sybille haar zoo krachtig tegenvoert.
En denkt, geen druivetros blyft gaaf als ongeroert.

F. H.

HOUWELYCKS

DERDE DEEL;

Zijnde 't eerste Deel van 't

CHRISTELYCK HUYS-WYF.

Proverb. 5. *verſ.* 19, 20.

UWe fonteyne ſy geſegent, en verheught u der vrouwen uwer jeugt. Sy is lieflijck als een hinde, en gunſtrijck als een rhee. Laet u haer liefde alle tijt verſadigen, en verquickt u daer in aller wegen.

Quod Poëta ſic exprimit:

Hæc, taa primævo quæ delibavit amore
Pectora, maturos ſatiet dilectior annos
Blanda axor, ceu cara manu quæ ſuevit herili
Cerva, caput placidumque effert. qualiſve tenello
Blanditu curam agnoſcit dominóque rependit
Capreolus. Sic una omnes effingat amores,
Una omnes Charites ſpiret ſuaviſſima conjux.
Turgentiſque micat ſpecies quæ rara papillæ
Luminaque & ſenſus prædulcis inebriet, atque
Te tibi ſurripiens faciles ſic condiat annos.

Auguſtinus:

I*Lla benedictio nuptiarum; ut conjugati creſcerent, & multiplicarentur, & implerent terram; quamvis in delinqaentibus manſerit, tamen antequam delinquerent, data eſt; ut cognoſceretur procureatione filiorum ad gloriam connubii, non ad pœnam pertinere peccati.*

Hieronymus in lib. 1. Tim. 4.

O*Mnis qui nuptias damnat, non amator, ſed inimicus eſt caſtitatis: dum & continentibus laudem tollit; & incontinentibus, ſublato nuptiarum remedio, fornicationis facit inire diſcrimen.*

Ambroſ. lib. de Virginit.

C*Um mulier viro conjungitur, conjugium eſt; non cùm puella viri commixtione cognoſcitur. nam defloratio virginitatis non facit matrimonium, ſed portio conjugalis.*

Eraſmus:

N*On tantùm ut naturæ exſolvant debitum jungitur vir & uxor, ſed ad aliud quiddam ſublimius. nam & bruta animalia congregantur ad invicem, gignunt, amant & educant fœtus: Ad hoc jungitur Chriſtianus Chriſtianæ, ut tutior ſit pudicitia, ut ex ſocietate major ſit profectus virtutum, ut liberos educent non tam naturæ, quam Deo, ut unam domum Chriſto lacrifaciant.*

Idem de conſcrib. epiſt.

Q*Uod ſi ad cœleſtem illam vitam reſpicias, mors hæc hominum vita eſt, haud vita dicenda. ſin intra humanam conditionem animum contineas, Nihil eſt conjugali vitâ neque tutius; neque tranquillius, neque jacundius, neque amabilius, neque fœlicius.*

Hierocl. apud Stobæum Serm. 65.

U*Niverſum genus noſtrum ad ſocietatem natum eſt. prima autem & præcipua ſocietas eſt quæ per nuptias initur; nam civivitates ſine familiis eſſe non poſſunt, & familia innupti manca eſt, integra autem & perfecta illius, qui uxorem duxit.*

VOOR-

V O O R - R E D E N.

'T IS (mijns oordeels) niet min wijselijck als waerachtelijck geseydt, dat de staet des huwelicx is een smisse van menschen, een grondsteen van steden, en een queeckerye van hooge regeeringe; dien volgende dat aen het goet ofte quaet beleyt van den selven hangt niet alleenlijck de rust en onrust van ieder huysgesin in 't bysonder, maer selfs de wel en qualik-stant soo van Godes kerke, als van de saecken des landts in 't gemeen; (a) gelijck met veelderhande getuygenissen niet swaer en soude wesen te bewijsen. 't Welck alsoo sijnde, soo is't dan wisselick de pijne weert met alle mogelijcke vlijt en aendacht te letten, eerstelijck, hoe een huwelick wel en nae behooren mag worden aengevangen; en ten anderen, hoe het selve loffelijck kan worden uytgevoert: want die saecken beyde nae den eysch ernstelick betracht wesende, soo sal ontwijfelick daer uyt komen t'ontstaen een welgestelde huyshoudinge, die te rechte geleyt wort te sijn het beste stuck huysraets van de geheele menschelicke gemeensaemheyt (b) Doch, gelijck weerdige dingen gemeenlik haer moeyten en ommeslag sijn hebbende, al eer men tot genot der selver weet te geraecken; soo en is oock het beleyt deser saecken soo licht en geringe niet, gelijck wy bemercken dat veele onder ons sich laten voorstaen: maer in tegendeel van dien, gevoelen wy in desen met de gene die het daer voor houden, dat eenen geheelen Staet en een bysonder huysgesin wel te bestieren, in de gronden der saecken niet geheel veel van den anderen en verschillen; (c) dewijle men uyt de daet selfs kan afnemen, dat het beleyt van een welgeregelde huyshoudinge bynaest niet anders en is, als een eygen gedaente en levendig afbeelt van het bestier beyde der kerckelijcke en borgerlijcke saecken. (d)

Om welcke redenen wille de Apostel Paulus oock geoordeelt heeft geen Bisschop bequaem te wesen ten beleyde van de dingen der kercken, als die getuygenisse heeft sijn eygen huysgesin wel te hebben konnen voorstaen· (e) gelijck mede ten aensien van het bestier der burgerlicke saecken groote Staetslieden selfs rondelijck verklaren, dat een deftig huysvader met sijn ampt wel te doen, geen minder eere kan inleggen, als een man van State door het beleyden van de gewichtige saecken van den Lande. (f) Sijnde dan de plichten van man en wijf en het vorder beleydt der huyshoudinge van soodanigen gewighte, en middelertijt by vele liefhebbers, beyde van Godes Kercke en des Vaderlants, gelet wesende op verscheyde gebreckelickheden in desen deele onder ons in swange gaende; soo heeft ons gedacht dat'er wel iet, ten goede van onse lantslieden, soude konnen werden bygebragt, waer door man en wijf vry wat gevoegelicker by den anderen souden konnen woonen, en by gevolge de geheele huyshoudinge in beter wesen soude konnen worden gebragt Gelijck dan eenige sieckten, den eenen tijdt meer als den anderen opkomende, de Medicijnmeesters oorsaeck geven om in meerder ernst de behulpmiddelen daer toe dienende na te sporen, Soo is't dat wy verscheyden huyselike ongemacken in onse eeuwe hier en daer gewaer geworden zijnde, hebben het ooge laeten gaen niet alleenlick over het gene de oude eeuwen, en verre gelege landen, mitsgaders de jegenwoordige tijdt en naebuerige rijcken hier over voor desen tot behulp hadden aengemerckt, en by geschrift ons medegedeelt; maer hebben daerenboven sonderlinge acht genomen op het gene dat verscheyde besette huyshoudende lieden, midden onder ons woonende, hier op hadden gemerkt: Mitsgaders noch daer by gevoegt sulcx als wy uyt eygen ervarentheydt, by gelegentheyt van verscheyde onse bedieningen, derhalven hadden waergenomen, en uyt al het selve te samen gebragt dit jegenwoordig werk; het welck wy den naem hebben gegeven van 't *Christelick Huyswijf*, als sprekende over al eerst en insonderheyt tot de vrouwen, volgende daer in het exempel van de Apostelen Petrus en Paulus, (g) die beyde gelijcke ordre in dusdanige gelegentheyt hebben gehouden, als over al eerst en insonderheyt haer aenspraecke streckende tot de gene die oock van andere volcken (h) de eere hebben ontfangen, dat het huwelick geheelick van haren naem, en niet van de namen der mannen is genomen geweest; waer van wy de redenen aen den gunstigen Leser in 't vervolg des werks (met Godes hulpe) naerder sullen doen verstaen. En sonder dit, wat kan'er doch nutter wesen voor het gemeene beste, als tot gevoegsaemheyt en andere goede deugden aen te leyden de genen, die in aller manieren sijn als onverscheyde metgesellen onses geheelen levens; (i) het welcke na te laten niet anders en is gedaen, als gansche steden en landen van haren welstant te berooven. (k) Ten welcken aensien wy oock het geheele werck voor het meerendeel hebben geschickt en aengeleyt naer gelegentheyt en de smaeck der vrouwen: want eerst hebben wy het selve onse Nederlantsche tale doen spreecken, als schrijvende insonderheyt ten dienst onser lantslieden, gelijck wy bemercken dat by vele van onse nabueren meede hedensdaegs niet buyten reden wert gepleegt; op dat wy niet en werden beschuldigt, terwijl wy alle de weerelt soecken wel te doen, ontdankbaer te sijn tegens ons eygen Vaderlant; ten tweeden hebben wy goet gevonden door rijm, toon, en mate dese onse invallen op het papier te brengen, verhopende dat ook sulcx wat aengenaemheyts by de voorschreven Lesers soude mogen verwecken; en dit naer het exempel van vele wijse, niet alleenlicken onder den Griecken en andere vreemde volcken, (l) maer selfs onder die gene die met de kennisse van den waren Godt sijn verlicht geweest; (m) gelijck wy weten dat veel boecken in de heylige Schriftuere by gedichte sijn gestelt, na den aert van die tale en eeuwe.

Ten derden, om den vermoeyden Leser somwijlen op te wecken en wat te verlustigen (gelijck wy bemerc-

(a) *Conjugium est civitatis initium, hominum officina, seminarium Republicæ.* Plato lib. 4 de legib. Tholos lib. 19. de Repub. Bodin l. 1. de Repub cap. 1 *Quin etiam reipublicæ fœlicitas, non minus quam vita privata ex connubio potissimum dependet.* Arnis. de Jur. connub. cap. 1. sect 1.

(b) Il n'y a plus belle piece en nostre societé, que bien façonner, & bien prendre un mariage. Montagn.

(c) *Cor. Tacit in vitâ Agricolæ.*

(d) La famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Republique, & la puissance domestique ressemble à la puissance souveraine. Bodin de la Republ. lib. 1. cap 2.

(e) 1 Tim. 3 4

(f) *M. Cato non minori laude dignum eum censebat qui bonum sese gereret maritum, quam qui in ordine Senatorio magnus.* Vide Brisson. de Nupt. lib. 7. cap. 22.

(g) 1 Petr. 3. 1. *Dat de vrouwen hare mannen onderdanigh zyn, welker vercieringe zy &c.* En volgt vers 7. *Desgelijks gy mannen, woont by haar met wijsheyt &c.* Ephes. 5. 22. *Gy vrouwen, zijt uwe mannen onderdanigh als den Heere, want &c.* en volgt vers 25. *Ghy mannen hebt uwe vrouwen lief, &c.* en wederom Coloss. 3 18. *Ghy vrouwen, zijt uwe mannen onderdanigh gelijck het betaemt in den Heere;* en volgt vers. 18. *Ghy mannen, hebt uwe vrouwen lief, en zijt niet bitter tegens haar, &c.*

(h) *Matrimonium apud Romanos à matre, non à patre dictum.*

(i) *Quid enim est necessarium atque illarum animos fingi ad virtutem; quæ nobis in omni vita ratione sociæ sunt inseparabiles?* Vives.

(k) *Aristoteles eas civitates quæ fœminarum institutionem parum habent rectam, magnâ se felicitatis parte ait orbare.*

(l) La vieille Theologie est toute Poesie (disent les sçavans) & la premiere Philosophie c'est l'originel langage des Dieux. Michel de la Montagne lib. 3. des Essais, chap. de la vanité, à la fin.

(m) *Siet hier op* 1 Regum. 4. 31.

ken dit de verstanden der menschen wel soo willen geleyt weten) soo hebben wy somwijlen hier, eenige gedenckweerdige geschiedenissen, daer, eenige aengename gelijckenissen tusschen beyden ingevoert, dewelke alhoewel se dickmaels maer sijn ontleent van geringe saken, evenwel (oock na het oordeel van wijse schrijvers niet verworpelik en sijn te achten. (n) Wy hebben oock over eenige der selver de Schilderkunst tot behulp genomen, soo vermits de selve altijt maegschap heeft gerekent met de Dicht-kunst; als om by wijlen dieper inbeeldinge op sonderlinge gelegentheden in den Leser te verwecken; waer in wy onder anderen daer op hebben acht genomen, dat wy niet op de Plate en hebben doen brengen als 't gene wy te voren by niemant uytgebeelt en hadden gesien; om onse teere Lesers oock door de nieuwigheyt selfs te mogen behagen. Ten lesten hebben wy over al gepooght te gebruycken een effenbare, eenvoudige, ronde en gansch gemeene maniere van seggen, de selve meest overal gelijck makende met onse dagelikfche maniere van spreken, daer in alle duysterheyt (soo veel ons doenlik is geweest) schouwende; behoudens daer wy, om der eerbaerheyt wille, willens en wetens somtijds de schaduwe hebben gesocht. Doch schoon wy onse aenmaninge veel op de vrouwen aenleggen, soo sal evenwel de verstandige Leser lichtelick konnen oordeelen, welke gemeene plichten sijn die sich de mans mede behooren aen te trecken; op dat wy van alle saecken, door onnodig verhael, niet tweemael en behoefden te gewagen

In 't korte, wy hebben, naer ons geringh vermogen, alle mogelijke vlijt aengewent, omme het werk den gunstigen Lesers, en onder de selve den vrouwen smakelik voor te stellen, als wenschende van gantscher herten de leere lieffelick te maecken, gelijk Salomon de tonge der wijse sulks toeschrijft. (o) Wy hebben wat veel tijds besteet ontrent den regel tot de huys-rusten en het betoomen der tongen dienende, wetende dat ruym de helft van de menschelijke sonden door de tonge alleen begaen worden, (p) mitsgaders dat de wensch Nahemi tot hare swagerinne (*de Heere geve u dat gy ruste vindt een yegelijck in haers mans huys*) aen huyshoudende lieden een sonderling heyl en segen is van Godt Almachtigh, daer aen den geheelen stant van de huys-houdinge ten alderhoogsten is gelegen. Wy hebben insgelijks by die en andere gelegentheden aen de echte lieden de Godsaligheyt gepoogt in te scherpen; want of wel schoon sulks niet en schijnt te wesen het eygen oogmerk onses werks, nadien nochtans de eerste gehouwde lieden, te weten Adam en Eva, niet langer te samen eens en waren als terwijlen sy lieden eens waren met haren Godt; en in het tegendeel van den selven door de sonde verschillende, dadelik ook in onderlinge onlust sijn vervallen, dewijle selfs Adam voor Godt bestont te beschuldigen die gene, in de welke hy sich te voren ten hoogsten hadde verblijt. Dat mede geen vaste vrientschap ofte liefde en kan beklijven als tusschen die een recht gemoet hebben voor Godt; (q) soo hebben wy de Godtsaligheyt (niet sonder redenen) mede getelt onder de plichten van de echte lieden, waer toe indien de selve in eeniger maten veerdiger konnen werden gemackt, en dat onsen geringen arbeyt de selve iet daer in kan helpen, door den genadigen segen des Heeren onses Gods, soo sullen wy het gewenste eynde onses voornemens hebben bekomen. Wy hebben by wijlen eenige kleyne en geringe saecken onder de huyselicke plichten hier en daer aengeroert, die misschien iemant sal achten niet de pijne weert geweest te sijn om des te gewagen; dan in gevalle de soodanige gelieven aen te merken dat ook groote Vorsten en Wet-gevers, selfs in dese eygen gelegentheyt, sulks gewoon sijn geweest te doen, soo sullen wy des (soo wy hopen) verschoont konnen worden. Onder de wetten van Solon sijnder even van soodanigen stoffe, en onder anderen een die scherpelick gebiedt dat een Bruyt, die den eersten nacht haren Bruydegom genaekt, wat van een queappel hebbe te eten, om geen vyle montreucke op haer eerste by-een-komste hem toe te brengen; de saecke soude iemant te geringe mogen dencken om by een wet-gever in acht genomen te worden, ten ware men dagelijks by ervarentheyt ondervonde, hoe kleyne beusel-saecken menighmael de gemeene ruste en vrientschap der menschen omstooten (r)

Ik weet, Leser, dat andere desen acker gebout hebben, maer anders: in eenen overvloedigen oegst ontslippen sommige koren-ayren de hant, sommige den sickel, sommige ontvallen den maeyer aleer die in den schoof geraken; sommige den menner aleer die in de schuure komen, en daer sijnde, worden se noch alle niet even gelijck uytgedorscht, vele blijven in het kaf; in 't korte, ieder heeft sijn eygen oogh-gemerck. Wy weten ondertusschen wel dat de goede trouwe en eenvoudige sedigheydt vereysschen, dat men bekenne door wien men sich geholpen vindt, en wy hebben oock daerom niet verswegen de namen der gener die met de gulde kleynodien van hare treffelicke spreucken dit werk cierlicker hebben gemaeckt, en hebben daerom veel de selve in haer eyge woorden op de kant aengetogen, andere dickmael niet name gespelt, op dat de vlytige Leser ook in de gron-tale der selver aenmerkingen soude mogen nasien.

Ten lesten, weerde Jonckvrouwen, wy hebben gepoogt een rechtschapen huys-wijf, met alle hare verwen, en soo, gelijck wy die onse lantslieden en een ieder wel souden wenschen, levendigh voor oogen te stellen; indien de gestalte der selver u wel bevalt, soo doet met haer gelijck Elisæus dede met den sone der weduwe, toen hy den selven van der doot ten leven braghte; hy streckte sich selven uyt over het kint, leydde sijnen mondt op des kints mondt, oogen op des kints oogen, handen op des kints handen, en voegenden daer by het gebedt, gevoelde hy het gene dat doot was, waerlicken leven:

Past u dit voorschrift op gelijcke wijse toe, Leser, en gy sult bevinden dat daer na eerst door Godes genade een recht leven in u en uw geheel huysgesin sal ontstaen. Vaert wel.

(n) *Als daer zyn de Psalmen, het boeck Jobs, het Hooglied Salomons, de Klaegliederen Jeremia, en andere.*

(o) *Allegorias si quis ridet, consideret D. Ambrosium ex omnium rerum naturis aliquid elicientem ad morum institutionem, vel uti serpentum cum murena congressum quot modis trahit ad declarandum officium conjugis erga maritum? Erasm. de Christ matr*

Omnia rerum omnium si observentur judicia, & argumentum morum ex minimis quoque licet capere. Seneca

(p) *De tonge der wijse maeckt de leere lieffelick* Prov. 15. 2.

(q) *Lingua dimidiam humanorum vitiorum partem sibi vindicat* Nazian in Deplorat. calam. animi *Tota vita delictis linguae referta est.* Basil. in Psalm. 32. 15. Ruth. 1. 9.

(r) *Benevolentia firma est inter bonos, inter malos autem non diuturna.*

(s) *Solon statuit ut malum Cydonium prima nocte, cùm thalamum ingrederetur sponsa, arroderet, ne quid offenderet oris halitus, hæc cura indigna videri poterat legislatoris, nisi frequenter res nihili dirimerent mortalium amicitias. Erasm. in tract. Christ. Matrimon.*

2 Koning. 4. 33. *Couper in præfat. Anatom. homin. Christian.*

KOR·

KORTE AFBEELDINGE
eenes rechten
HUYS-VADERS.

SEg, mijn Vernuft, wat voor een man
Een huys naer eysch bestieren kan;
Seg wie u dunckt te sijn bequaem
Om met'er daet, en met den naem,
Te sijn een Hoeder van het Wijf,
Een Prince van het huysbedrijf:
Spreeck kort, en sonder groot beslag,
Op dat'et ieder vatten mag,
Seg, mijn Vernuft, wat voor een man
Soo weerden ampt bereycken kan.
Een man, die pleegt des Heeren werk
En maeckt in huys een kleyne kerk.
Een man tot leuyheyt niet gesint,
Maer die voor al den dag begint.
Een man, die vordert sijn gesin,
Maer noyt door eenig vuyl gewin.
Een man, meer in der daet als schijn,
Die vroomheyt stelt voor rijck te sijn.
Een man die van den ouden dag
Wel spreecken, en wel hooren mag.
Een man, die traeg en seker gaet,
En die of wijckt, of stille-staet.
Een man die let en wat, en hoe,
En siet in weelde sneger toe.
Een man, die buyten sijn verstant
Geen saken licht en neemt ter bant.
Een man, die raet en reden vraegt,
En eerstmael wikt, eer dat hy waegt.
Een man, die sich niet verder strekt
Als daer het laken hem bedeckt.
Een man die 't seyl noyt soo en stelt
Dat mast en mersche wort gevelt.
Een man die hier op neerstig let
Dat groote visschen scheuren 't net.
Een man, die op eens anders daet
Geen wichtig stuck berusten laet.
Een man, die sijn beroep vereert,
En meer met daet, als woorden, leert.
Een man van tucht, en niet te min
Geen leeuw of beir in sijn gesin.
Een man, gestreng in boog bedrijf,
Maer vrolick by sijn echte wijf.
Een man, een vroet, een buygsaem (man;
Die lichten, en die swaren kan.
Een man die niet en lanterfant,
Maer oeffent leden of verstant.
Een man die sijn beroep verstaet,
En aen het wijf haer palen laet.
Een man, gesach en eere weert,
Die niet een pot-lijst aen den heert.
Een man die sich noyt vreugt en biet
Daer aen sijn vrouwe leet geschiet.
Een man, die door een malle dragt
Geen wijf en vordert in de pracht.
Een man in daet en woorden kuys,
Niet fier op straet, of mal in huys.
Een man op schoonheyt niet verblint,
Maer die in Godt sijn deel bemint.
Een man, die echte vreugt en pijn
Sluyt tusschen bed en bed-gordijn.
Een man die noyt sijn schande melt
Om dat de wijn sijn hooft ontstelt.
Een man, die midden in de vreugt
Noch houd de streke van de deugt.
Een man die noyt of vrient of gast
Met gulsig drincken overlast.
Een man die best van allen smaeckt
De kost te huys gereet gemaeckt.
Een man die noyt te seer en stont
Of op sijn buyck, of op sijn mont.
Een man die oock sijn eygen broot
Eet, niet tot lust, maer voor den noot.
Een man, die in sijn eygen dack
Besluyt sijn lust en sijn gemack.
Een man die staeg hout dit gemerck,
Voor nacht in huys, voor dag te werk.
Een man, die schoon hy verre reyst,
Noch op sijn echte gaytjen peyst.
Een man, die, als hy elders slaept,
Geen vremde lusten op en raept.
Een man die, schoon hy buyten gaet,
Sijn vreugden nimmer buyten laet.
Een man, die voor sijn echte wijf
Te pande set sijn eygen lijf.
Een man die wel na vrede tracht,
Maer echter houd sijn echte maght.
Een man, een soet, een deftig man,
Die lieven, en die heerschen kan.

Nu komt hier, echte man, en kijckt
Hoe nae dat u dit beelt gelijckt;
Koomt brengt u leden over een,
Set voet by voet, en been aen been,
Voegt oog tot oog, en mont op mont;
Tot datje recht bevinden kont
Dat u gedachten meer en meer
Haer voegen na de reyne leer,
Haer scheyden van den geylen brant,
Van dronckenschap, van onverstant,
Van twist, bedrog, en swarte nijt,
En quisting van den nutten tijt,
Van alle vorder slim bejag,
Dat eerst in uwen boesem lag;
En soo uw geest; als omgekeert,
Dan eens sijn tochten overheert,
En krijgt in als een soeten aert,
Die ons den nieuwen mensche baert;
In 't korte, sooje wort gestelt
Gelijck de man by ons gemelt,
My dunckt ick ben des wel gewis
Dat wijf en kint, en wie daer is
Die u in huys ten dienste staet,
Of anders met u omme-gaet,
Dat (seg ick) die haer leven lanck
My sullen weten grooten danck,
En seggen, dat een soet gedicht
Is dienstig aen de manne-plicht.

Doch wat ick schrijve, wat ick doe,
My koomt geen danck of eere toe,
Maer soo misschien een Christen siel
Dit *Huys-wijf* oyt in handen viel,
Die sich daer iet te goede las;
Of eenig seer daer uyt genas,
Die slae doch noyt het oog op my;
Of iemant anders, wie het sy,
't Is Godt die sin en herte leyt,
En tot een beter toe-bereyt;
't Is Godes woort daer ick den gront
Van alle goede plichten vont.
Geen mensche sie op menschen meer,
Wat goet is, daelt ons van den Heer.

Voor my, ô vrienden, ick beken
Dat ick geheel onweerdig ben
Een wet te stellen voor de jeugt,
Of haer te manen tot de deugt;
Een Bruyt of ander echte wijf
Te stichten in het huys-bedrijf,
Een man te geven sijn bescheyt,
Die beter is als die het seyt.

Ick weet hoe dat ick ben gestelt,
En hoe my noch de sonde quelt;
Ick weet hoe veel dat my ontbreekt,
En wat my noch in 't herte steekt;
Ick hebbet heden noch gevoelt
Wat strijt my in den boesem woelt;
Mijn lijf en siel, mijn gansche kragt
Behoort'er by te sijn gebragt.

'k En hoefde dan geen acht te slaen
Wat hier of elders wort gedaen,
En min, te brengen aen den dag,
Wat man en vrouwe feylen mag:
Ach! in dit hert; noch bijster groen,
Is vry genoeg voor my te doen.
En efter desen onverlet
Soo schreef ick als een volle wet
Voor al dat oyt de rechterhant
Ging reycken aen den echten bant.

Doch, Leser, eerje vorder treet,
Soo wil ick datje seker weet
Dat, als ick met een harde pen
Gants besig aen de sonden ben,
Dat ick dan eerst mijn eygen self
Tot aen het innig herte delf;
En, als ick met gestrenge tael
De slimme rancken overhael,
Dat ick mijn eygen vuyl versoey', (a)
Oock eer ick met een ander moey.

Maer dit noch even niet te min
En was noyt gront van mijn begin;
Gewis 'k en weet niet hoe het quam,
Dat ick het stuck in handen nam:
Ick ben'er ras en overwacht,
Ick ben'er selsaem aen gebraght;
En, toen ick eens begonnen had,
Gevoeld' ick staeg 'k en weet niet wat
Dat my den geest gedurig joeg,
En als met staege sporen sloeg.

Schoon dat ick by de vrienden at,
Of midden in een bruyloft sat,
Oock daer wert my de geest beroert,
En, ick en weet niet waer, gevoert
Al was ick dickmael niet gesint
Noch tot de pen, noch tot den int,
Maer dat ick stont om uyt te gaen,
Of ander saecken aen te slaen,
Noch was'er staeg een selsaem ding
Dat my als aen de leden hing,
Dat my het lichaem met de siel
Van alle saecken wederhiel.

Ja dickmaels, als ick lag en sliep,
Het scheen dat iemant tot my riep;
Staet op, waer toe soo lang gerust?
Het dichten heeft al meerder lust.
Ey siet! dan was de slaep gedaen,
De vaeck was uyt het oog gegaen;
En, na mijn eerste vroeg-gedacht
Den Heer te hebben toegebragt,

(a) *Cum vitiis convitium facio imprimis meis facio. Virtutem adoro, & ex intervallo ingenti reptabundus sequor. Senec. de Vita beata, cap. 17.*

Ver-

Vernam ick, [illegible] dat my de siel
Met kracht[illegible] het dichten viel;
Ick nam den vierslag by der hant,
Ick voelde vier in mijn verstant,
Ick voeld' een brant, een heete gloet,
Ick voeld' een vlam in mijn gemoet,
Ick voeld' een kool als in den mont,
Die niet te wederhouden stont:
Ick was gelijck een swanger wijf,
Ick droeg iet wonders in het lijf,
En 't lag my tusschen vleys en huyt
Dat wou, dat sou, dat moest'er uyt,
Ick voelde will' en dwang te gaer,
Ick werd' en noot en lust gewaer,
Ick was te wonder vreemt gestelt;
Ick voeld' een vry, een soet gewelt,
Een kracht, die my gedurig dreef,
Tot dat ick eens het leste schreef;
In 't korte, 't is van hooger hant,
En niet door mijn gering verstant,
Dat ick dit aen de werelt schanck;
En soo verdien' ick geenen danck;
Maer Hy die my den geest ontstak,
En als een noot in 't herte sprack,
Dat is de Vader van het licht,
De vinder van de manneplicht,
De Geest, die in der hoogten sweeft,
En geest aen alle geesten geeft,
De Godt die ook den swacken sterkt,
En geeft hem dat hy krachtig werkt;
Hy was 't die my de sinnen toog
Wanneer ick van der aerden vloog;
Door hem is al het stuck beleyt,
Hem sy dan lof in eeuwigheyt.
En gy, ô weerde Vaderlant,
Siet hier een vast, een gunstig pant,
Een teycken dat ick heden sett',
Ten dienste van het echte bed,
Voor man en wijf, voor al de jeugt,
Oock dieje namaels krijgen meugt,
Ick ben, ick ben u toegewijt,
U wil ick dienen alle tijt
Met lijf, en geest, en mont, en pen,
Soo lang ick op der aerden ben;
En heb ick iet ter werelt meer,
't Is u te goede, Godt ter eer.

VROUWEN-VOORDICHT,

toegeëygent alle ware

HUYS-MOEDERS.

VRaegt iemant wat ick voor een vrou
Tot mijn geselschap wenschen sou?
Gesellen, soo hier wenschen gelt,
Ick wenscher eene dus gestelt:
(a) Niet al te soet, niet al te suer,
Niet al te sacht, niet al te stuer,
Niet al te schouw, niet al te bout,
Niet al te laf, niet al te sout,
Niet al te wijs, niet al te geck,
Niet al te rijk, niet al te vreck,
Niet al te loen, niet al te gaeu,
Niet al te kloeck, niet al te flaeu,
Niet al te ras, niet al te traeg,
Niet al te preuts, niet al te laeg,
Niet al te scheef, niet al te fracy,
Niet al te mals, niet al te taey,
Niet al te heus, niet al te plomp,
Niet al te teer, niet al te lomp,
Niet al te kort, niet al te lanck,
Niet al te dick, niet al te ranck,
Niet al te vast, niet al te broos,
Niet al te slecht, niet al te loos,
Niet al te kael, niet al te bont,
Niet al te slim, niet al te ront,
Niet al te schaers, niet al te milt,
Niet al te tam, niet al te wilt,
Niet al te schrael, niet al te vet,
Niet al te vuyl, niet al te net,
Niet al te droef, niet al te bly,
Niet al te bloo, niet al te vry,
Niet al te glat, niet al te stram,
Niet al te rap, niet al te tam,
Niet al te loom, niet al te fel,
Niet al te traeg, niet al te snel,
Niet al te mal, niet al te vroet,
Niet al te quaet, niet al te goet,
Niet al te slap, niet al te serp,
Niet al te bot, niet al te scherp:
Ik wensch een wijf van middelmaet,
Van hoogen, noch van laegen staet,
Een wijf, niet fier op haer geslacht,
Doch van de goede voortgebragt;
Een wijf niet hoog, of machtig rijk,
Maer my in goet en bloet gelijck;
Een wijf niet trots of bijster hoog,
Maer kleyn, doch in haer eygen oog.
Een wijf tot alle deugt gewent,
Maer dat haer gaven niet en kent;
Een wijf dat hare reden sont,
En dat men op het oirte trout.
Een wijf dat van den eersten stont:
Den aert van haren man doorgront.
Een wijf, dat voor een tweede wet
Haer wille na sijn wesen set.
Een wijf dat noyt den engen doeck
Wil breeder setten als de broeck.
Een wijf dat noyt en grolt, of bast,
Al noot haer man een vrient te gast.
Een wijf, een kroone van den man,
Dat spillen, en dat sparen kan,
Een wijf dat, tot het huys gewent,
De gronden van de keucken kent
Een wijf, dat snoepers rancken mijt;
Maer eet en drinckt ter rechter tijt.
Een wijf dat noyt en lost, of borgt,
Maer als het dient, het huys besorgt
Een wijf dat suyver garen spint,
En by haer deel vernoegen vint
Een wijf dat van der eerster jeugt,
Mag sijn mijn eerst' en leste vreugt,
Een wijf beset op haer cieraet,
Geen flons in huys, geen popp' op (straet.
Een wijf dat hare beste dragt
De deugt, en niet haer baggen, acht
Een wijf dat t'huys haer oogen heeft,
En vraegt niet hoe een ander leeft,
Een wijf dat haer gebueren eert,
Maer weynig buytens huys verkeert.
Een wijf dat niemants leet en seyt,
Maer lichte blooft, en lichte schreyt.
Een wijf dat harde sinnen buygt,
En uyt het bitter honig suygt
Een wijf, een stil, een rustig wijf,
Een vyandinne van gekijf:
Een wijf dat noyt den vrede breekt,
En hooger niet, als deftig, spreekt.
Een wijf dat liever schade lijt,
Als datse schelt, en tegen-krijt.
Een wijf dat sonder knorren eet,
En oock van pruylen niet en weet.
Een wijf dat sich een regel set,
Van noyt te kijven op het bed.
Een wijf dat nimmer bang en siet,
Als haer de man daer gunste biedt
In 't kort', een wijf van goet beleyt,
Dat geeft en weygert met bescheyt.
Indien'er eenig mensche leeft
Die soo een wijf bekomen heeft,
Of voor sijn deel noch hebben kan,
Voorwaer het is een luckig man;
Hy brenge dan, of sende my
Haer beelt, in druck, of schildery,
Ick sal haer, voor dit eygen werck,
De vrouwen tot een oog-gemerck,
Ick sal haer met een roose-krans
Ten toone setten voor de mans,
Ick sal haer aen het vaderlant
Besetten tot een eeuwig pant;
En, soo mijn pen dan iet vermag,
Soo wil ick brengen aen den dag
Iet dat na rechte gunste smaeckt,
Iet dat de kunst' in 't herte raeckt,
Iet dat en geest, en leven heeft,
Ja schier tot aen den hemel sweeft,
En storten soo voor alle man
Al wat ick doen en dencken kan.
Maer, swijgt nu, losse penne, swijgt,
Tot dat'een breeder stoffe krijgt;
Want voor een wijf van desen aert
Dient vry uw beste treck gespaert.
Maer hoort, Jonckvrouwen, hoort een woort,
Op dat'et niemant sy gestoort:
Dit voorbeelt moet u niet verslaen,
Die naest gelijckt, heeft best gedaen.

(a) Siet hier, Nederlander, tot lof van uwe moeder-tale, een gansch gedichte alleen bestaende uyt enckel geluyden, ofte woorden van eener silbe waer uyt blijcken kan hoe kort en bondigh ghy daer in spreecken kont. Ick wenste dat iemant van hare verachters dit eens poogde na te spelen, selfs in de tale die hem best ter hant mogte wesen, en daer niet door wetende te raecken (gelijck ick oordeele sulcks in andere talen onmogelijck te zijn) dat hy ten minsten dan voortaen in meerder achtinge van de selve wilde spreecken, en gevoelen.

ER-

EERSTE DEEL VAN 'T CHRISTELYCK HUYS-WYF.

Vertoont in de geſtalte van

BRUYDT. VROUWE. MOEDER. WEDUWE.	*Vergeleecken met de vier getijden des Jaers.*	LENTE. SOMER. HERFST. WINTER.

Met byvoeginge van de Mannelijcke tegen-plichten op alle voorgemelde gelegentheden.

BRUYT.

EERSTE DEEL.

Hier is de koele Mey, een bruyloſt van de dieren,
Daer al wat pluymen draegt begint te tierelieren,
Daer al het groene wout met open bloemen ſtaet,
En ſtort in ons gemoet een hope van het zaet.

Hoe kond' ick beter prent' hier onder laten drijven,
Nadien ik was geſint hier van de Bruyt te ſchrijven?
Al wat de Lente werkt ontrent het groene kruyt,
Dat doet het eerſte jaer ontrent een jonge Bruyt.

NAdien ick, teere Maegt, uw plichten heb beſchreven,
Soo vind' ick, by gevolg, mijn ſinnen aengedreven,
Om door een nieu gedicht te brengen aen den dagh,
Hoe dat een echte vrou haer ampt bereycken magh.
ONEYNDELYCK BEGIN, wiens onbegrepe weſen,
Is in het groote boeck van alle ding te leſen,
Die eenmael, door het woort, en uyt een enckel niet,
Hebt in het licht gebraght al wat het ooge ſiet;
Die eerſt het ſoet Behulp hebt aen den man gegeven,
Om, tot gemeenen trooſt, by een te mogen leven,
En tot een meerder gunſt, tot beyden hebt geſeyt:
Wort door een vruchtbaer ſaet op aerden uyt-gebreyt;
Tot U is ons gebedt: Laet heden rijcke ſtralen,
Laet even uwen Geeſt in deſen boeſem dalen.
Op dat ick, met beſcheyt, en door een ſoet gedicht,
En my, en al het volck magh leeren haren plicht.
Jonckvrouwen, eerſte gront van alle lieve panden,
Die in een ſuyver hert gevoelt een fackel branden,
Een fackel van de jeught; gevoelt een ſoete wet,
Die Godt heeft over ons, heeft over u geſet.
Jonckvrouwen, rijper aert, die in het echte leven
Alreede zijt geveſt, als aen den man gegeven,
Alreede moeders hiet, en, met een ſoete tucht,
Alreede beſigh zijt ontrent een jonge vrucht.
Jonckvrouwen, eenſaem volck, aen wie ontijdigh ſterven
Doet miſſen uw behulp, doet uwen hoeder derven:

Of

Of die het kranck geſtel met droeve poſen dreygt,
Of die het eynde ſelfs nu tot'er aerden neyght:
Het is om uwent wil, dat ick vernieude ſnaren
Ging hechten aen de Luyt, en met de ſtemme paren,
Het is om uwent wil, dat ick genegen ben,
Noch eenmael Zeeuſch gedicht te ſtorten uyt de pen.
Ick heb't aengemerckt dat uwe groene jaren
Ontrent het vrouwen-ampt zijn byſter onervaren,
En dat'er menigh wijf niet recht beſeffen kan
De regels van de trou, het voor-recht van den man:
Ick heb't aengemerkt, dat in het kinder-telen
Veel menſchen al te los met hare luſten ſpelen,
En dat men menigmael ontrent een aerdigh kint
Noch voetſel na den eyſch, noch goede regels vint;
Ick heb't aengemerckt, dat veel bedaegde lieden
Haer eygen wederpaer geen ſucht en konnen bieden,
En dat een jonge Weeuw, door al te korten rouw,
Veel quade ſlagen doet ontrent een nieuwe trouw.
Ick hebbe ja gemerckt, dat even kloecke mannen
De ſtrengen van de trouw of wat te vinnigh ſpannen,
Of blijven even ſelfs in haren plicht te kort
Soo dat de meeſte feyl ook daer niet ſelden ſchort.
Dit heeft in my de luſt van dichten aengeſteken,
Om tot het gantſche land noch eens te mogen ſpreken,
Miſſchien of ick het volck mogt trecken door de ſmaeck
Van dit mijn nieu gedicht en ons gemeene ſpraeck;
Miſſchien of onſe pen iet neder konde ſetten,
Dat aen de rouwe jeught eens nader dede letten
En wat'er aen de trou de beſte dagen geeft,
En hoe men onder een in rechten vrede leeft.
Het is weleer geſien, dat even door gedichten,
De menſchen boven al haer lieten onderrichten.
En dat een woeſte ſchaer, noch in het wout verſpreyt,
Door ſang is ingetoomt, en tot de deugt geleyt.
Nu, vrienden, laet de tucht in uwen boeſem veſten,
En duydt de ſlechte kunſt, en onſen dienſt ten beſten,
Al ſchijn ick ſomtijts hart, leeſt echter door en door,
Of ſchoon het bietje ſtraelt, het geeft'er honigh voor.

SOo haeſt uw naeſte bloet gedenckt aen u beſteden,
Soo gaet, voor alle werk, tot Gode met gebeden, (a)
Godt is de rechte bron, de gront van echte min,
In hem alleen zy hier en elders uw begin.
Daer is, ô teere Maeght, een groote ſaeck op handen,
Men ſmeedt om uwen hals een jock van ſtale banden;
Indien het wel geluckt, het is een groot gemack,
Indien het qualick valt, het is een eeuwigh pack.
Gy moogt een rijck beſterf van uwen vader erven,
Gy kunt een ſchoon juweel van eenig menſch verwerven,
„Gy ſult, by vrienden hulp, bekomen ſtaet en eer;
„Maer wel gepaert te zijn, is niet als van den Heer. (b)
Hoe rijck van eenigh goet, hoe wel men is geboren,
Wanneermen qualijck trout, dan is't et al verloren; (c)
Van daer wort ons de vreught verandert in geklagh;
Geluck en ongeluck hangt aen den bruylofts-dagh.
Al wat de keucken eyſcht, al wat de menſchen hoeven,
Staet aen den kooper vry voor al te mogen proeven;
En, ſoo het niet en valt gelijck het eerſtmael ſcheen,
De koop is ongedaen, men ſent't et weder heen.
't Is ganſch een ander ding wanneer men komt te trouwen,
Wat iemant daer beproeft, dat moet hy eeuwig houwen,
Want *houwen* is de naem Wijs, ſot, geſont en kranck,
Men is'er aen geboeyt zijn leven dagen lanck. (d)
Het wijf wort door den man ter eeren hoogh verheven, (e)
Of, in het tegendeel, tot ſchande neêrgedreven,
Het wijf, na datſe trout, [illegible], in den eerſten nacht,
Of tot een hooge ſtam, of tot een laegh geſlacht. (f)
Al kreegh uw wederpaer de witte lazarye, (g)
Al kreegh uw wederpaer de ſwarte razernye, (h)
Al kreegh uw wederpaer het aldervuylſte zeer,
Hy blijft uw man, uw voogt, uw hooft en overheer,
Alwaer uw bed-genoot met roovers aengeſpannen,
Al wort hy uyt'et land om eenigh quaet gebannen,
Al is hy ſun of ſchelm, ſchorluyn, of opperdief,
Al haet je zijn gebreck, hy blijft uw weerde lief. (i)
Dit onverbrooken jock is van de groote ſaken,
Die, na een quaden ſlagh, met recht en zyn te maken. (k)
Siet wat een vaſten bant! te ſcheyden man en wijf,
Wort al te dier betaelt, het koſt een 's menſchen lijf.
Is dan aen dit begin ſoo wonder veel gelegen,
Soo is'er grooten noot van Godes eygen zegen;
Wel aen dan, weerde Maeght, in dit onſeecker lot,
En gaet tot geenen man, of gaet tot uwen Godt.
Peynſt vry dat echte trou, en hare vaſte banden,
Sijn ſteunſels voor het huys, zijn ſtijlen van de landen,
En ſtutten voor den Staet, en ſtoffe voor de Kerck,
En dat'er vaſte gront dient tot een laſtigh werck.
Die eertijts was geſint een rijcken oegſt te winnen,
Riep Ceres tot behulp Een, die begon te minnen,
Ging Venus offer doen Voer iemant over zee,
Neptune, riep het volck, verleent een goede ree.
De minſte van den hoop, oock in de ſlechtſte dingen,
Wiſt ieder houten beelt zijn offer toe te bringen,
Gy bid in dit geval den Schepper van de vrou,
Den Vader van den man, en Vinder van de trou.
Bid om een bed-genoot, die op geſette reden,
Niet als een jonge wulp, in echte komt getreden;
Bid om een bed-genoot, die met u leven magh
Een leven ſonder twiſt, tot uwen leſten dagh:
Bid, dat haer niet alleen uw handen mogen voegen,
Maer dat een heylig vyer verbinde met genoegen
Twee herten eens geſint: Bid dat uw ſwacke jeught
Magh ruſten op den balck van zijn beſette deught.
Bid, dat een ſtille geeſt van boven afgeſegen
Magh leyden uw gemoet, magh uwen man bewegen
Tot onderlingh gedult, en na gemeenen wenſch,
Doch meeſt tot Godes eer, het eynde van den menſch.
Leert van den Elephant de gronden van de zeden,
Die als de ſonne rijſt, gaet in het water treden,

(a) Siet Gen. 24. 12. *Apud eos, qui Chriſtianæ militiæ nomen dederunt, moris ſemper fuit in exordiendis matrimoniis, nedum aliis rebus gravibus, ſummi Rectoris ac Domini numen implorare. l. 2. C. de offic. præfect. prætor. Africæ Novell. 109. de privil. dot. hæred. mulieris non præſtand.*

(b) Huys en goet erftmen van de Ouders, maer een verſtandige vrouwe komt van den Heer. *Proverb.* 19. 14.

(c) *Het Franſch ſpreeckwoordt ſeyt*, Il n'eſt bien né qui n'eſt bien marié.

(d) *Licet cæteri contractus quandoque poſſint contrahi ad certum tempus*, §. omnis Inſt. de verb. oblig. *matrimonium tamen ad certum tempus non contrahitur.* gloſſ. in c. omne. 27. quæſt. 2.

(e) *Splendent enim uxores honore maritorum. l. fœminæ. ff. de Senator. Et cum ſocia ſint divini & humani juris, indignum lex æſtimat, marito in altiſſimo dignitatis gradu conſtituto, uxoris dignitatem pariter non concreſcere. l. ſi liberorum. C. de nupt.*

(f) Si le mary eſt noble, il annoblit ſa femme roturiere. *l. fœminæ ff. de Senat. l. cum te l. ult. de nupt.* Et ſi la Damoiſelle eſpouſe un roturier, elle perd ſa nobleſſe. *Bald. in l. 1. C. de dignit. Idioque Virginiam Auli filiam patriciam, plebejo nuptam, matronæ Pudicitiæ ſacris arcuerunt, tanquam deſiiſſet eſſe patricia, quæ plebejo nupta eſſet. Liv. lib. 10. Et filia naturalis, nupta legitimo, efficitur legitima. Angel. in §. quod vero in Auth. quib. mod. nat. effic. ſui.*

(g) *Nulla infirmitas, etiam graviſſima, matrimonium conſummatum diſſolvit, ne quidem lepra, c. 1. & 2. de Conjug. Lepros. quod & noſtri tenent.* Schneyd. *ad tit. Inſt. de Nupt. num. 36. alleg. ex jur. Civil. l. Si cum dotem §. maritus. ff. ſol. matr. Quid enim tam humanum eſt, quam fortuitis caſibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem eſſe? Imo quidam volunt hoc caſu ne quidem quoad thorum & mutuam ſervitutem fieri divortium, ſecundum Panorm. per c. 2. de conjug. Lepros. ita Schneyd. d. loc. cum mulier ſui poteſtatem non habeat, ſed vir, & contra. Alii tamen, complexum connubialem partem ſanam præſtare non cogi. Non licet, inquiunt, malum facere, ut eveniant bona: malum fieret, ſi occaſio daretur morbum iſtum propagandi, hoc uno colore quod conjux non ſit deſerendus, ſatis itaque eſſe ſi ſervitium ægro præſtetur in aliis, vel per ſe, vel per alium. Vid. addit. ad Schneyd. d. loco.*

(h) *Licet furor matrimonium impediat, ne contrahatur, contractum tamen non diſſolvit. l. furor. ff. de ſponſalib. cum ſimilib.*

(i) *Mulier, pro furto vel alio delicto mariti, maritum deſerere non debet. c. res uxoris extra de divort. Idem diſponitur jure Civili l. res uxoris. § fin. autem. C. de donat. inter virum & uxorem. Huc ſpectat* Matth. 18. verſ. 25. *Ubi ſervus venditur & etiam ipſius uxor. &* Geneſ. cap. 4. *uxor Caini etiam poſt homicidium ipſum ſecuta legitur, & coacta fere calamitatem mariti. Schneyd. ad Inſtit. tit. de Nupt. num. 15. Hodie neque exilii pœna, neque relegatio ad triremes conjugium diſſolvit, Bur. de Divort. & Repud. fol. 339. olim quoque neque deportatio, neque aquæ & ignis interdictio matrimonium dirimebat, ut aperte ſancivit Juſtinian.*

(k) *Rupto aut luxato membro, ſuccurrit chirurgus; matrimonii pedicis infœliciter illigato nullus invenitur medicus. Eraſm. Nihil magis ferio agendum, quam quod poſtea mutari non poteſt. Heynſ. Epiſt. ad Primerium.*

En

En van een reyner aert als menigh ander dier,
Spoelt al de leden af, en bid op zijn manier.
Gy, om uw teere ftem tot uwen Godt te brengen,
Wilt niet, als reyn gepeyns, op uwe finnen fprengen;
Drijft alle flim bejag van fnoode tochten uyt,
En wort een waere maegt, eer datje wort de bruyt.
Bedenckt, als vrienden raet u vordert om te paren,
Dat u een gulde fon, een leytsman uwer jaren,
Dat u een helle glans komt daelen uyt de lucht,
Dus fuyvert uw gemoet van alle quade fucht.
Wat trout'er menig paer (gewis tot haerder fchanden)
En raeckt het reyne bondt met ongewaffen handen?
Want, fchoon het met'et lijf genaeckt het echte bed,
Ten heeft noyt recht geleert de reyne kamerwet.
Gy handelt niet alfoo; Maer wickt in uw gedachten
En wat'er dient gedaen, en wat'er ftaet te wachten,
En wat een laftig werck uw teere jeugt begint,
En tot hoe weerden ampt u defe ftaet verbint;
Denckt wat'er noodig is, om foo het dient te paeren,
En hoe een echte vrou haer eere moet bewaeren;
In 't korte, wieje zijt, en wieje neemt ter handt,
Aleer uw vryen hals genaeckt den engen bandt.
Gy mannen niet te min, naerdien wy uwe faecken
Hier mede zijn gefint een weynig aen te raecken,
Ontfangt een korte les, u tot een ooggemerck,
Ontfangt een kleyn bericht ontrent dit groote werk.
Indien gy zijt beluft om wel te mogen trouwen,
Soo leert in dit geval vijf dingen onderhouwen;
Draegt eerftmael goede forg te nemen uws gelijk,
Niet uytermaeten groot, niet al te machtig rijck. (a)
Ten tweede neygt'et hert, door kragten van de reden,
En naer een goede naem, en naer gefonde leden, (b)
Ten derden foeckt'er een, die op gelijcken gront
Omhelft, benevens u, het Chriftelick verbont. (c)
Ten vierden, fooje wilt in rechte vrede paren,
Verkieft de foete jeugt, en niet de late jaren. (d)
Ten leften trout'er geen, noch fchoonder in gelaet, (e)
Noch hooger van begrijp (f) als in de middelmaet.
Het vryen heeft gedaen, de wijfte (g) van de magen
Die komen aen den voogt of aen den vader vragen
Of hy een vlugge maegt wil geven aen den man,
En of hy voor een vrient een dochter miffen kan.
Ten wil, ô grage maets, niet alle tijt gelucken
Het bloemtje van het huys foo licht te mogen plucken,
Het ftuck wordt uytgeftelt, en dapper overleyt,
Eer dat het groote woort ten leften wort gefeyt.
Men gaet voor alle werck ten naeuften ondervragen
Hoe fich de jonge quant heeft over al gedragen;
Wie dat zijn mackers zijn, en waer hy heeft verkeert,
En hoe hy heeft geleeft, en wat hy heeft geleert;
En of hy oock het huys fal weten op te bouwen,
En of hy wijf en kint fal konnen onderhouwen,
En wat'er in den dranck uyt zijnen monde leeckt,
En of'er oock een man in zijnen boefem fteeckt.
Hoort, jonge lieden, hoort; indienje zijt genegen
Te paeren nae den eyfch; leert uwe faecken wegen;
Leert u van eerften aen gewennen tot de deugt,
Leert wijs en nuchter zijn, oock in de loffe jeugt.
Al wat de jonckheyt feylt, tot aen de minfte dingen,
Sal vryers hinder doen, en voor de fchenen fpringen,
Het fchaet hem alle tijt die eenmael heeft gefchroeft,
Een vryer wort in als, gelijck het goudt beproeft;
Een vryer moet de fweep van alle tongen dragen,
En wort als naeckt geftelt door innig ondervragen,
Lijt wat de fpotter ralt, en wat de nijder baft,
Een vryer wort in als ten nauften ondertaft, (h)
Een vryer wort gefift wat is'er noch te feggen?
Een vryer moet het lijf als op den roofter leggen,
Om daer, gelijck een worft, te werden omgewent,
Tot dat men aen den reuck zijn roet en reufel kent;
En al met dubbel recht een dochter uyt te geven,
Om met een vreemden man haer dagen af te leven,
Is vry een fwaer befluyt, is jae een deftig werck;
Geen vader komt'er aen, als naer een rijp gemerck. (i)
Maer onder dit beflag zijn duyfent loofe rancken
Om, met een flimme treck, een vryer af te dancken,
De jongman is gefchickt, en van een goet beleyt
De vrijfter heeft bykans het blyde jae gefeyt,
De buerte fpreeckt'er van; en defen onvermindert,
Men weet niet waer het fchort, de fake wort verhindert;
Vraegt iemant, Waerom dat? de voogt fit in het riet,
De voogt befit het goet, en daerom wil hy niet.
Hy weet een vreemde lack, hy weet een *maer* te vinden,
Hy weet het jonge dier iet op de mou te binden,
Hy ftelt als op een ry, al wie'er qualijck trouwt,
En ftoot geduerig om, al wat de minnaer bouwt.
Daer flipt de kabel los, daer gaet de vryer henen,
Die kropt de fmaetheyt in en deckt de blaeuwe fchenen;
Dus wort de goede maegt haer befte vryers quijt,
Onvruchtbaer in het bed, maer fwanger van de fpijt.
Fy van het flim bedrog, en van de loofe grepen,
En van het vuyl bejag, en van de blinde nepen!
Fy van het fnoode volck, dat om zijn eygen baet
Een vlugge maegt belet, en van het trouwen raet.
Gy, laet, ô waere voogt, laet defe rancken varen;
Laet jae de rijpe jeugt ter rechter uure paren,
En fet geen hinderpael ontrent den echten bant,
Dat is de jonckheyt nut, en dienftig voor het lant.
Noch vind ick even hier, ick vinde jae gebreken
Die in den boefem felfs van eygen vaders fteken;
Veel roemt'er bijfter hoog, en ick en weet niet hoe,
Maer even nae de feeft foo blijft de beurfe toe. (k)
Of fchoon het eenmael fchijnt de faecke wil gelucken,
Soo fchift het groote woort, en breeckt in kleyne ftucken.
Men geeft een huys, een fchuur, en ick en weet niet wat,
Ten hoogften ingeftelt, ten dierften aengefchat.
Voor beyde dient gemijt. De rechte bruyloft-wetten
Vermanen al het volck hier op te willen letten;
Dus wie een dochter heeft, en niet te grooten goet,
Die toone met den mont niet al te grooten moet. (l)
Een die geweldigh pocht, en niet en meynt te geven,
Maeckt van de foete trou een ganfch onruftigh leven;

(a) Huwelijck fchijnt de naem te hebben van uw gelijck. *Quidquid eft diffimile aut nimium, in Republicâ feditionem, in familiâ moleftiam creare folet Heynf. qui fuavitatem quaerit conjugii, ne fuperiorem cenfu ambiat. Ambrof. lib. 1. de Abrah. Patri. Infolens malum eft, beata uxor. Seneca.*

(b) *Amorem incipiendum auribus, Olympia judicabat, non oculis, idque Plutarchus fuadet.*

(c) *Quomodo poteft conjugium dici, ubi non eft fides concordia? Amb. lib 9 Epift. 1.*

(d) *Placet Ariftotili, Hefiodo, Xenophonti & aliis magnis viris, fatius effe virginem teneram ducere, quae è parentum aedibus nihil adferat praeter pudicitiam, ac verecundiam, & mores ad omnia dociles non enim in tanta ingeniorum varietate, quaevis inftitutio cuivis accommoda; praefumptum eft enim (ut eleganter fcribit Ulpian. in l praecipiuus. ff. adilit. edict.) ea mancipia quae rudia funt, fimpliciora effe, & omnia minifteria aptiora & magis docilia, trita vero ac veterata difficile effe reformare, & ad fuos mores formare. quo loco Salicet. & Cepoll. recte notant viduas fcire fua & aliena vitia, ideoque &c.*

(e) *Superbi vultus formoforum; unde Socrates, apud Laert. in vita Arift formam* oligochronion tyrannida; *exigui temporis tyrannidem appellat. Ergo ftatn forma (ut Ennius loquitur) five uxoria (ut Phavorinus Philofophus apud Gellium lib 2. cap 5.) haec optima, & propterea eligenda* Geen y! geen Fy Het Italiaens fpreeckwoordt feydt, *Bella moglie, ma fenza doglie.*

(f) *Vide Heynf. Epift ad Primer. ubi, quatenus ingeniofa uxor effe debeat, differit.*

(g) *Imperatoriae conftitutiones in nuptiarum folemnitate nobiliores ex re familiae vocari fuadent; quorum prudentia & auctoritate conventiones omnes ineuntur. l. fiam dementis. C. de Epifcop. audient. l. fi furiofi. C. de Nupt.*

(h) Het Engels fpreeckwoort is goet: In wedding and thruing a man moft take counfell of al the world.

(i) *Cum Chriftiana lex nullam faciat fpem dirimendi matrimonii, quod femel coiit, lente in eo feftinandum. Eraf. tract. de Chrift. matrim fer. 29.*

Querelam inftituit, & deteftatur has & alias tutorum ac curatorum fraudulentas artes Damhoud. tractatu, quem infcribit, le refuge des Orphelins *tit. des perils des Tuteurs & Curat num. 8. & fequent.*

Eenige ouders loven veel, maer geven niet. Eenige loven veel, maer geven weyningh, of niet behoorlijck. Eenige loven niet, en geven niet. Van de twee eerfte foorten word hier gehandelt, van de lefte op een andere plaetfe hier na.

(k) *Multi duxere fine dotibus uxores, quidam dictas non accepere. Seneca lib. 1. controv. 9.*

(l) *Maritus, dote promiffâ & non folutâ, uxorem alere non tenetur; fecus, ubi nulla promiffio, uti volunt D. D. & Bald. in l. fin. nu. 1. C. ad Vellejan.*

Want als de vader looft, en laet'et onbetaelt,
Soo wort'et aen het kint, zijn naeſte bloet, verhaelt. (a)
't Is even bijſter vies, en dienſtigh af te keuren,
Dat iemant ſwagers paeyt met opgeraepte leuren;
Geef, geef, in ware daet, niet in een loſſen droom,
Geen vogel in de lucht, geen exter op den boom;
Geef dat een lichaem heeft, geef van de ronde ſchyven,
Waer voor men boter koopt, en die den heugel ſtyven,
Geef landt dat vruchtbaer is, of renten wel gegrondt,
Doch al tot rechten prijs, en op den rechten ſtont.
Uw ſwager is geſtoort, miſſchien niet ſonder reden,
En, ſchoon uw dochter vleyt, noch is hy niet te vreden,
Een ſtroo, een enckel ſant dat is hem in de weegh,
En ſchoon het iemant weert, noch is'et niet ter deegh.
Gae luyſtert voor de duer, of buyten aen de glaſen,
Gy ſult het jonge volck geweldigh hooren raſen,
En vraegje dan, waerom het lief geſelſchap kijft?
Soo weet dat uwe beurs te lang geſloten blijft.
Koom, wijſe vader, koom, en ſet u om te tellen,
Gy ſult het nieu geſin wel haeſt in vrede ſtellen;
De gave van de bruyt, het ſoete nacht-gewin
Jaeght ſtuere vlagen uyt, en brengt geruſtheyt in.
Gy vaders niettemin, die ſoonen hebt te trouwen,
En ſchuyft niet alle laſt ten halſe van de vrouwen,
Wy maenen even u, en meynen dat de man
Niet meer, als eenig wijf, met woorden trouwen kan
Het is een vuyle ſpreuck; Met dochters moet men geven,
Met ſoonen ſtaet'et vry, al is'et veel geſchreven;
Neen, rouwe gaſten, neen: verſtaet den rechten gront,
Daer is geen quade trou ontrent het goet verbont,
Daer is geen onderſcheyt van mannen ofte vrouwen,
Beloften maken ſchult, en dienen onderhouwen,
Dus ofje man, of maeght, of ander maeckſel zijt,
Geef dat'er is belooft, en op den rechten tijt
Wanneer men oorlof neemt aen al de buyte-gaſten,
Dan is 't de juyſte ſtont om in de beurs te taſten;
Want als de ſpeelman ſwijgt, en dat'er niemant ſingt,
Dan luyt'et bijſter wel, indien de penningh klinckt.
Het gelt is ja verdient ſoo haeſt de vrienden reyſen,
Dus wilt om deſe tijt op uwen ſwager peyſen;
Roept eerſt het nieuwe paer, en dan het naeſte bloet,
En geeft de jonge liên het toegeſeyde goet
Vermaentſe tot de tucht, en leertſe goede wegen,
En, voor het leſte woort, ſoo wenſcht haer Godes zegen,
Hy is in volle maet, hy is te mael beleeſt,
Die ſonder morren looft, en ſonder marren geeft
Een woort noch tot den voogt, als uwe weeſen trouwen,
Soo wil uw vrecke ſucht met krachten wederhouwen,
En maeck geen vuyl beding, en pluckt den vryer niet,
Gelijck men vry genoegh in onſe tijden ſiet.
Wat heb ick menigmael en op verſcheyde ſtonden
Al grepen opgedaen, al rancken ondervonden,
Al laegen aengemerkt ontrent de reyne trou,
Juyſt daer een giere voogt een maegt beſteden ſou.
Men vint'er over al die niet en ſullen vreeſen,
Te taſten in het goet van moederlooſe weeſen;
En als haer onderwint dan op het eynde draeyt,
Soo ſtaen de ſaken ſleeht, en over al bekaeyt.
Ick heb'er een gekent van deſe looſe guyten,
Die, als het trou-beſprek ſtont even om te ſluyten,

Ging zijnen vryer aen, en ſeyde: macker ſiet;
Of teyckent dit beſcheet, of neen, men dout er niet.
(Hy braght een ſtaet, een ſlot, een quijt-ſcheld daer beneven,
Wel bondig ingeſtelt en na de kunſt geſchreven,)
De jongman, of hy ſchoon de booſe laegen ſagh,
Schreef wat hem wert gevergt, en juyſt gelijk het lagh.
Noch hielt de lincker aen, en ſprack: hiet is te wegen
Wat vlijt en groote ſorgh dat alle voogden plegen,
Ghy, die nu mijnen dienſt tot uwen nutte keert,
Weeſt danckbaer na den eyſch, en ſoo de reden leert.
De vryer, die den vraet toen geenſins wilde tergen,
Beloofde wonder veel, belooſde goude bergen,
Beloofde ſonder ſlot, en, tot een nader pant,
Gaf op den ſtaenden voet een ſchrift van eyger-hant.
Wat gaet'er vorder om? juyſt na de bruylofts-dagen
Soo ging de nieuwe man zijn dinge ondervragen,
Sijn ſtucken overſien: hy vint het gantſche kloên,
En leert, door wijſen raet, al wat'et is te doen
Eerſt gaet hy tot den voogt, en wijſt hem vreemde ſtreken,
Die in het duyſter hol van deſen handel ſteken,
Hy bidt dat hy de ſaeck, tot myding van geſchil,
In ſtilte ſonder twiſt, te rechte brengen wil;
Hy ſeyt hem boven dat, zijn gunſt te willen toonen,
En met een rijck geſchenk zijn dienſt te ſullen loonen,
Indien hy reden plegt, de voogt, een rechte gier,
Hoort al de klaghten aen, maer achtſe niet een ſier.
Het ſtuk komt voor het recht, de ſake wort beſchreven,
De vooght moet op een nieu en blijck en reden geven
Van zijn geheel beleyt; het ſchrift en baet hem niet,
Om dat de ganſche Wet de ſlimme wegen ſiet
't Is niet alleen gewelt daer iemant wort gedwongen
Met meſſen op de keel; maer alle vreemde ſprongen
Die luſt of minne drijft, zijn even ſoo geſchat
Als of een moorder ſelf ons op den boeſem ſat.
Al waer de liefde grijpt, daer zijn gewiſſe prangen
Die als een taye klis aen jonge ſinnen hangen,
Dus, als de vreeſe treft hem die een lief verkieſt,
Soo lijt hy meerder laſt als die het lijf verlieſt.
Wat ſal een jong-geſel in dat geval verdrieten,
Indien hy word geleyt door hoope van genieten?
Wat lijt een vryer niet als 't hem de vrijſter gelt?
Een wenck is hier een wet, een woort is ja gewelt.
Ick bid u, lieve vrient, die vaderlooſe dieren
Moet leyden tot de tucht, en na de reden ſtieren,
Heb acht op u beroept, die nu de vader zijt,
Heb acht op uwe jeugt, en dat in ware vlijt;
Ont pluym my nimmermeer uw teere pimpel-meeſen,
Want Godt is boven al een wreker van de weeſen;
Siet datje met beſcheyt uw weerde plichten doet,
Niet om het vuyl gewin, maer in een reyn gemoet.
Gy weder, ſoete jeugt, tot rijpte nu gekomen,
Die, als een vader ſelfs, hebt over al vernomen
In die het niet en was, zijt heuſch, gelijck het dient,
En toont hem volle ſucht, gelijck een ware vrient.
En als het ſoo gebeurt, dat uwe rijpe zeden
Miſſchien op haren tijt gelijcken dienſt betreden,
Soo quijt u voor den Heer, gy weet hoe grooten baet
Dat van een trouwen voogt op teere weeſen gaet.
Nae vlijtig onderſoek, het maegſchap komt te ſamen
Om op het troubeſpreck een voet te mogen raemen,
Hier ſtelt men in beraet, wat reden of geval
Het in te brengen goet te ſaemen mengen ſal
Een gunt'er aen de bruyt niet boven haer juweelen,
Een ander wil de winſt eenpaerig laeten deelen,
En elders wil het volck dat onſe nieuwe man
Sal ſlaeven voor de koſt, gelijck een rechte Jan;
Noch een van vieſer aert, al geeft hy rijcke panden,
Hout even dat hy geeft geduurig in de banden,
Laet aen het nieu geſin niet als het naeckte blat;
En bindt de vrye trou aen ick en weet niet wat.
't Is ſelſaem dat de ſucht van hebben, krijgen, houwen,
Soo grooten rolle ſpeelt, daer echte luyden trouwen,
Men dingt van alle kracht, men diſſelt op het goet,
Gelijck men op de merckt, of in de kraemen doet.

(a) *Perniciose peccant parentes ambitiosi, qui in tractatu matrimonii aureos montes pollicentur, nuptiis autem subsecutis parum aut nihil praestant*, *And. Gail lib. 2. obser. 87. nu. 4*

Bene Neostadius ex sententia suprema in Hollandia Curia, annotavit id quod vulgo dici solet, Met een man magh men loven, met een Maeght moet men geven. *non sic intelligi deberi, quasi satis sit cum viris sponsis promitti, imo aeque maritos ad praestationem eorum, quae promissa sunt in subsidium matrimonii, uti mulieres, astringi, sed id ita jactatum esse ob liberiorem maritorum administrationem, qua, si fidem violare velint, sponsore suos vel sola acceptilatione à promissis liberare possunt. Vide rer. jud. observ. 11. in not.*

Quod amor suadet, libido exprimit, fruendi desiderium extorquet, id omne per vim exigi videtur. Anna. Robert. rer. jud. lib. 1 cap. 2. Magni affectus jura non spectant Quintiliam.

Exod. 22. 22. *Pupillos gratos esse debere erga tutores ra. bene gesta, & quomodo, vide Damhoud.* au refuge des Orphelins, *cap. ult. num. 9*

Recte Paulus Jurisconsultus, non debent (inquit venalia esse matrimonia, l. 2. ff. de donat. inter vir. & uxor.

Voor

Voor my, wanneer ick weeg de gronden deser saecken,
Soo ben ick meer geneygt om geen bespreek te maecken,
Of schoon ick eenig ding tot meerder vrede schrijf,
Noch wil ick dat het goet in rechte vryheyt blijf.
Dat is het eerste recht, vermaert aen alle zijden,
Gepresen van het volck, gebruyckt in oude tijden,
Wanneer de ronde jeugt trat in de weerde trou,
Niet om het loose gelt, maer om een lieve vrou:
'Toen riep het bruylofts-volck, als tot een hoogen segen;
Nu heeft de jonge bruyt, met haren vrient gekregen
Gemeenschap in de sorg, gemeenschap in de lust,
Gemeenschap in 't gewoel, gemeenschap in de rust,
Gemeenschap in verlies, gemeenschap in het winnen,
Gemeenschap in het lijf, gemeenschap in de sinnen,
Gemeenschap in vermaeck, gemeenschap in den druck,
Gemeenschap in 't gevaer, gemeenschap in 't geluk,
Gemeenschap over al. *(a)* dat zijn de rechte gronden
Waer op in ouden tijt de wijse vaders stonden.
En dus is 't dat men noch in veel gewesten doet,
Alwaer het echte bond gaet op den ouden voet. *(b)*
Waerom is onse kust van dit gebruyck geweken?
Hoe komt de ronde Zeeuw aen dese loose stricken?
Waerom niet oock het goet gedommelt onder een,
Daer huys, en bed, en lijf, jae sinnen, zijn gemeen?
't Is best het gansche kraem in eenen hoop te brengen,
Dat sullen, by gevolg, de sinnen beter mengen;
Gy dan, die vrede soeckt, en stelt geen eygen goet
Bysonder in de beurs, bysonder in 't gemoet.
Hoe menig swaer geschil wort in het huys gedreven.
En voor het hof gepleyt, om dat'er is geschreven? *(c)*
Gewis hy die het wijf heeft by den man geset,
En heeft de reyne trou niet metten inekt besmet. *(d)*
Hoor voogt, en vader, hoor, veel dit en gunt te schrijven
En sal geen lossen aert uyt domme sinnen drijven,
Ten sy dan gy het goet uw swager toevertrout,
Soo is 'et seker best dat gy uw dochter hout.
Voor my, ick spreecke ront, 'k en sal geen dochter geven
Aen een die zijn beroep niet recht en kan beleven;

(a) *Nihil, inquit Columella, in domo conjugali apud priscos dividuum conspiciebatur, nihil quod aut maritus aut fœmina proprium sui juris esse diceret, sed in commune conspirabatur ab utrâque.*

Lex antiqua Romuli fuit, mulier verò legitimè conjuncta fortunarum ac sacrorum socia illi esto; utque domus ille dominus, ita hac domina. Meminit Dionys. Halicarnass. lib. 2 Rom. Antiq.

Apud Germanos veteres (inquit Tacitus *) ipsis incipientis matrimonii auspiciis mulier monebatur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram, ausuramque & hinc Batavis in hunc diem pro lege servatur bonorum communio.*

Ischomachus apud Xenophont. ad uxorem, Domus hæc nobis communis est, nam & ego cuncta quæ mea sunt in medium exhibeo, & tu quæcunque attulisti omnia in commune deposuisti, neque ejus habenda ratio jam est, uter um nostrum plura contulerit &c. lib. 5 de administ. domest.

Cicer. 2 Officior. prima, inquit, societas in ipso est conjugio, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.

Quin & Martialis alludit,
Te Patrios miscere juvant cum conjuge census,
Gaudentem socio participique viro.

(b) *Apud Germanos, Gallos, Hispanos, Anglos, id moris esse testatur Arnise de jure Connubior cap. 7. num. 10.*

Mr. Smith. *de Anglis* Man and wife are two partners, that is, all things are common between then, which were private before.

(c) *Tanta est hominum perversitas, ut ex nullo contractuum genere plus turbarum oriatur, quam ex matrimonio. Erasm. de Instit. Christ. Mat.*

(d) *Multa multi in pactis dotalibus stipulantur, quæ cum servilia sint & naturali libertati repugnent, nullum effectum sortiuntur utpote si aut sponsus in contractu antenuptiali sese obligasset, ne discederet à domicilio uxoris, existimant plerique eum hoc pacto non teneri, cum sit species servitutis, Cum & alias modus adjectus legato, ut in illa civitate legatarius perpetuo commoretur, ab ipso legata rejiciatur l. titio. § 2. ff. de cond. & demonst. & hanc sententiam defendit Didac. in Epitom de Spons. & matr. c. 7 pars 2. num. 5*

Multa ubique ceremoniæ in sponsalibus: Manum manui jungebant Persæ, ex eodem poculo bibebant Galatæ, panem gladio divisum edebant Græci, ignem silice excutiebant Lappones, panem & aquam apponebant Romani, & alia hujusmodi olim & hodie in usu, quæ singula habent suum mysterium. Alexand. ab Alexand. genialium dierum lib. 2. cap. 5. Olaus lib. 4. septentr. regum cap. 7. Scaliger. lib. 3. Poetices cap. 10. Polyd. Virg. de Inventorib. rer. lib. 1 cap. 4. Antonius Gubertus Costerus in commentario de Sponsalib. tit. de rit. Nupt. Ludovic. Cœl. Antiq. lib. 11. & 17.

De annulo pronubo vide Alexand. ab Alexand. genial. Dierum lib. 2 cap. 2. Nervus à nuptiali digito ad cor penetrat. Gellius lib. 10. c. 10. Vide Macrob. Saturnal. l. 7. cap. 13.

Apud nos occultæ conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta fornicationem judicari periclitantur Tertull. lib. de pudicit.

Magno ac perpetuo usu rerum deprehensum est, rarò esse fortunata conjugia, quæ clanculum inter juvenem & puellam coierunt. L. Vives.

Maer als een jonggesel hier over my voldoet,
Soo is de dochter zijn, en oock het vrye goet.
Ick weet dat dees' en geen acht dienstig iet te schrijven,
Wanneer men luyden treft die grooten handel drijven;
Op dat een jonge vrou, oock als het qualick gaet,
Mag blijven diese was, en in haer eersten staet.
Doch hier valt wederom geen kleyn bedencken tegen,
Dat nu geen tijt en is met reden op te wegen,
Het raeckt een ander werck. Wel aen dan, soete luyt,
Keert weder daerje waert, en spoet u naer de bruyt.
Ten is van heden niet, maer over duysent jaren,
Wanneer in rechte min twee jonge lieden paren,
Dat yder landtbegrijp gebruyckt een eygen vond,
Gebruyckt een eygen merk, ontrent het trouverbond
Hier ging men zijnen dorst uyt eenen beker laven,
Als maegt en jonggesel de rechterhanden gaven;
Daer wert een helle vonck geslagen uytte key
Wanneer een soeter vyer quam stijgen tusschen bey.
In Griecken gaf men broot, eer dat men ging beloven,
Gebroken door het sweert en overmits gekloven,
Dat greep het jonge paer, een ieder at een stuck,
En strax quam al het volck, en bood de bruyt geluk
Noch in een ander oort, wert even bloet getogen,
En onder een gemengt, en over hant gesogen;
En die in onse kust voor desen is getrout,
At eerstmael met de bruyt, broot, peper, en wat sout.
Siet! waer een eerlijck man zijn dochter wil besteden,
Daer sijn aen alle kant bysonder bruyloftseden;
Waer uyt ten vollen blijckt, dat oock het rouste land
Vint eenig diep geheym ontrent den echten band.
By ons, wanneer de trou op heden is beschreven,
Soo wort'er aen de bruyt een fijn juweel gegeven,
Een eygen trougeschenck van gout of diamant,
Geen lijfscieraet alleen, maer oock een zielepant.
Noch siet men even dan, met sonderling vernoegen,
De bruyt en haren vrient de rechterhanden voegen,
En dus, siet! wort de gront van echte trou geleyt,
En, met gelijcke lust het groote woort geseyt.
Maer waerom desen ring niet daer het dient gesteken;
En van een goet gebruyck moetwillens afgeweken?
Het was, gelijck het blijckt, de vinger naest de pinck
Aen wien het trou-juweel in ouden tijden hinck;
Die heeft een hooger maght, op wel-gegronde reden,
Die heeft een beter recht, voor al de kleyne leden,
Te dragen dit kleynoot, een pant van ons gemoet,
Dat nu door enckel pracht de voorste vinger doet:
Men hout dat even hier een ader is gelegen,
Die met een fijne strael komt in de borst gesegen,
En als'er eenigh dingh aen desen vinger roert,
Dat wort van stonden aen het herte toegevoert.
Dies als een jongh gesel, met soete min bevangen,
Komt zijn gewenschte trou aen desen vinger hangen,
Dat klopt als aen de borst, dat roert de geesten om,
Dat roept de gansche siel tot haren bruydegom.
En, schoon oock rijper sucht gaet tot haer oude dagen,
De rinck des niet te min, op hare plaets gedragen,
Sent boden alle tijt, sent posten aen de ziel,
Op datse nimmermeer in quade posen viel.
Noch overtreft de pracht uyt sotte waen gedreven,
Die heeft de trou verplaetst, en aen het oogh gegeven;
Want, siet! in onse tijt de Wijser draegt het gout,
Dies is (gelijck het schijnt) het lijf alleen getrout.
Waerom is dit gebruyck, een spore tot de seden,
Waerom is dit gebruyck gebannen uyt de steden?
Wel, soojе niet te nieuw, of niet te los en zijt,
Soo draeght het trou-gemerck gelijck in ouden tijt.
Siet daer! een jonge maeght behoorlijck opgedragen
Aen haer bescheyden deel, met wille van de magen,
En ouders rijp beleyt siet daer! een rechten voet,
Hoe dat een jonge bruyt een vrouwe worden moet.
De snoode linckerny van heymelijck beloven
Rijst uyt een geyle borst, als uyt een heeten oven,
't Is menigmael gemerkt, ten deught gemeynlijk niet
Wat uyt de domme jeugt, en sonder raet geschiet *(e)*

(e) Siet het plackaet van Keyser Karel van den Jare 1540. in de woorden, *komen gemeenlick tot swaren eynde.*

Wy zijn hier niet geſint in 't breede van te ſpreken,
Of tot een lang verhael hier over uyt te hreken,
Een ſaecke niet te min is weert te ſijn bedacht,
En dient hier voor de jeugt tot leere bygebracht.
Een moedigh Edelman (a), die op de Franſche kuſten
Had langen tijt gedreyght een vlote toe te ruſten,
Was nu te mael gereet tot zeylen over zee,
Na eenigh rieckend land, of tot een gulde ree
Sijn vader was geruſt een ruyme tijt geleden,
Sijn moeder naderhant den eygen pad getreden,
Een ſuſter, ſonder meer, juyſt in haer friſſche jeugt,
Was hem de meeſte ſorg, was hem de meeſte vreugt

Hy ſcheen voor zijn vertreck haer op te willen dragen
Of aen een trouwen vrient, of iemant van de magen,
Op dat het teere pant daer moghte zijn bewaert,
Terwijl hy met de vloot de weerelt ommevaert.
Sy in het tegendeel ſeyt niet te konnen leven,
Indien hy ſich alleen gaet op de reyſe geven;
Wil daerom nevens hem gaen dolen over al,
Waer hem de goede Godt ter zee geleyden ſal.
De broeder evenwel en wil het niet gehengen,
Maer ſoeckt het vreemt beſluyt haer uyt'et hooft te brengen;
Hy dreygt haer met de zee, en alderley gevaer
Dat uyt de lange reys mogt komen over haer.
En des al niet te min hy kanſe niet beleſen,
Dus, als het immers ſchijnt alſoo te moeten weſen,
Soo voegt hy tot de vloot al wat haer op den tocht
Of dienſtigh tot vermaeck, of noodigh weſen mocht.
Soo haeſt de goede wint haer vaſt begint te ſtellen,
En waeyt te zeewaerts in, de ronde zeylen ſwellen:
Een onvertſaegde jeught, en menigh edelman
Geeft uyt een moedigh hert ſich willens in den ban.
Daer drijft de ſtoute vloot. van boven dicke wolcken,
Van onder harde vloet, en grondelooſe kolcken,
En des al niet te min, een ſnel, een ſeldſaem vier,
Rijſt midden uyt den ſtroom, en treft het jonge dier.
Een van de friſte jeught maeckt door bedeckte loncken,
Door brieven, ſtil geſpreck; en duyſent minne-voncken,
Dat hy de beſte plaets in hare gunſte wint,
Dat hy de meeſte gunſt in haren boeſem vint.
Noch is'et niet genoegh, hy weetſe daer en boven,
Door ſonderlingh beleyt, hem trou te doen beloven;
En onder deſen ſchijn (gelijck het veeltijts gaet)
Soo glijt de loſſe jeught in noch een ander quaet.
De maen heeft haren loop nu drymael om gereden,
Siet daer een vremt geſwel aen hare teere leden;
Sy die voor deſen was fris, luſtigh, gau, en knaps,
Is flaeuw, en byſter meeps, en uyttermaten quaps;
Sy geeuwt, en ſpickt, en ſpout, oock aen den dis geſeten,
Daer iſſe dickmael flaeu, en dickmael ſonder eten;
De Ridder, die het oogh heeft eeuwigh over haer,
Wort, ick en weet niet wat, wort alle dingh gewaer.

Hy gaet haer ſachtjens aen, en ſtelt hem om te vragen,
Of haer het enge ſchip, of haer de ſtuere vlagen,
Of haer de vijſe reuck, of harde ſpijſe quelt,
Of waerom datſe braeckt of aen de leden ſwelt,
Roſette wert beſtaen; nu ſiet men haer beſterven,
Nu bloſen als een krieck; hy vraeght'et anderwerven;
Sy, die het ongeval niet langer heelen kan,
Seyt datſe ſwanger gaet, maer by een echten man.
Hy, om het rechte kloen van deſen draet te krijgen,
En geeft haer anders niet, als koeck en ſoete vijgen,
Houdt alle klachten in, en ſtelt hem wonder koel,
Op datſe ſonder ſchroom ſou melden haren boel.
Roſette, mids de ſaeck wort ſachtjens opgenomen,
Verhoopt in korten tijt tot haren wenſch te komen;
Dus ſpreecktſe luſtigh uyt, en met een vollen mont,
Wie in haer jeugdigh hert ſoo diep gewortelt ſtont
Haer broeder treurt en ſwijgt De ſchepen ondertuſſchen
Gaen ſoecken verſchen drank, om haren dorſt te bluſſchen,
En, na een klaere lucht, ontdecken ſeker lant
Met aerdigh boom-gewas vereiert aen alle kant.
Een ieder is verblijt, en, moede van de baren,
Gaet ſtellen zijnen loop om na de kuſt te varen;
Matroos is in de weer, en ſoeckt den eerſten dagh
Wat dat'er voor een volck het landt bewoonen magh
Men vint geen menſchen werck, maer niet als wilde dieren
Die ſtout en ſonder angſt ontrent den oever ſwieren,
En woelen over hoop. men tijt'er op de jaght,
Dies wort'er menigh wildt de ſchippers toegebragt.
Te midden in het wout zijn klare water-beken,
Die van het hooge landt tot in de dalen leken,
Daer gaen de gaſten heen, en vollen menigh vat
Met fruyt, en aert-gewas, en met het verſche nat.
Roſette boven al, ganſch moede van de ſtroomen,
Gaet nemen haer vermaeck ontrent de groene boomen,
Verkieſt een gave ſchors, en ſchrijft met eyger hant,
In ſpijt van die het ſpijt, Roſette mint Galant.
Galant in tegendeel brengt ſich en haer te ſamen,
En maeckt een mengel-moes van twee verſcheyde namen,
En ſnijt'et over al; ſoo dat het groene wout
Veel ſtreken van de jeught, veel minne-teeckens hout.

(a) Siet deſe geſchiedeniſſe voor waerachtig verhaelt by Simon Goulart *Aux Hiſtoires admirables de noſtre temps vol. 4. cap. 5. des affections desreglees grieſvement punies.*

Conjugium vocat, hoc praetexit nomine culpam. Virg.

't Is

't Is al genoeg gemalt, men gaet'er ſich bereyden
Om uyt de verſche lucht, en van het landt te ſcheyden;
Maer als het jonge paer ſou varen nae het boort,
Soo treet de Ridder toe, en ſpreekt een heftig woort:
En pijnt u, jonge laf, niet in den boot te komen,
Ick hebbe deſe magt u heden af genomen,
Mijn ſchip is u ontſeyt; en gy misbruyckte maegt,
Die uwen hoogſten ſchat ontijdig hebt gewaegt,
Gaet vry met uwen pol, gaet in de groene dalen,
Gaet vry uw ſlim bedrijf op alle boomen malen,
Uw vonnis is gevelt. gy ſult van nu voortaen
Hier ſoecken uw vermaeck, hier eeuwig doolen gaen;
Gy ſijt uyt domme luſt, en tegen alle reden,
Gy ſijt op eygen raet in dit bejag getreden,
Voltreckt het nu alleen, en oeffent uw gedult,
En ſiet hoe gy voortaen uw ſaecken redden ſult.
Hier moet u woonplaets zijn; hier meugdy gansche nag-
Verſlijten in de vreugt van dwaſe minneklagten; (ten
Gaet boet uw kriele luſt in dit oneerlijck ſpel,
En maeckt'et ſooje meugt, en vaert voor eeuwig wel.
Soo haeſt zijn reden end, hy doet hun wapens langen,
Hy geeft hun jagers tuyg, om alle wilt te vangen,
Musketten, vogelroers, kruyt, lonten, hagel, loot,
En ander kleyn beſlag, tot voorraet van den noot.
Strax roeyt daer op het volck tot aen de groot ſchepen,
En geeft den boot een touw om nae te mogen ſtepen;
Straks vallen op een ry de ſeylen van de ree,
Straks is de gansche vloot te midden in de zee.
Daer ſtaet het jonge paer verhart gelijck de keyen,
Vol druck, en evenwel niet magtigh om te ſchreyen,
Niet magtig om een woort te brengen uyt den mont,
En echter door het leet tot in de ſiel gewont.
„'t En is maer kleyn verdriet, dat met geduerig klagen
„Weet iemant, die het hoort, ſijn ſmerte voor te dragen;
„Gemeene droefheyt kermt, maer al te diepen ſeer
„En vint geen open mont, geen ſucht of tranen meer.
Nae dat de koude ſchrick een weynig is geweecken,
Beginnen aen de vrou de tranen uyt te breecken,
Sy geeft haer aen de zee, ſy maeckt een hoog geklag,
Sy roept haer broeder aen al watſe roepen mag.
Och broeder, om de borſt by my en u geſogen,
Och wort doch nu eenmael in mijn verdriet bewogen,
Of, ſoo het u beheſt dat ick verloren blijf,
Soo neygt tog eens het oog ontrent een ſwanger lijf.
Heb ick den doot verdient door onvoorſichtig mallen,
Ey laet het kleyne ſchaep niet in de ſtraffe vallen,
Doot geen onnooſel kint, geen ongeboren draght,
Die niemant eenig leet oyt toe en heeft gebraght.
Siet! als een ſwanger wijf heeft eenig quaet bedreven,
Dat haer naer rechten maeckt onweerdig om te leven;
Sy wort noch evenwel niet tot de doot geleyt,
Tot ſich het teer gewas van haere leden ſcheyt.
'k En eyſch geen langen tijt van ſes of ſeven jaren,
Maer ſlechs een korte wijl om in verdriet te baren,
Had ick het ſoete dier maer eenmael op den ſchoot,
Ick gaeve met'er daet my willig aen den doot,
Ick gaeve, naer het viel, mijn leven uyt te bluſſen,
Indien ick maer een reys mijn vrucht en mochte kuſſen,
En, ſoo men dan het kint niet vaderloos en liet,
Het ging my ſoo het moght, 'k en voelde geen verdriet.
Doch ſoo ick geenen trooſt hier over kan verwerven,
Laet menſchen evenwel van menſchen handen ſterven.
Waerom valt harder ſtraf op ons onnooſel bloet,
Als oock het ſpitſe recht aen rouwe boeven doet?
Waerom word' ick geſet als ſpijſe voor de heeren?
Waerom ſal eenigh beeſt mijn weerden man verteeren?
Waerom ons alle bey? en even dat'er reſt
Gaen ſlepen tot behoef van zijnen wreeden neſt?
Waerom ſal doch een ſwijn met vreeſelijcke tanden
My varen in het lijf, tot aen de teere banden,
Daer op mijn lieve vrucht (ellendigh ſchepſel) ruſt,
En koelen, even daer, zijn onverſade luſt?
Doet recht na ſchips gebruyck, ten ſal my niet verdrieten;
Laet vry een vinnigh loot in deſen boeſen ſchieten,
Hangt die mijn hert beſit te midden aen de ree,
En ſmackt het teere ſchaep by ſtucken in de zee;
De doot is geen verdriet, ick kanſe jae verachten,
Maer ſeecker van de doot den ſtig alleen te wachten,
Ach! dat is 't dat de ſiel in helſche pijnen ſtort;
Nu doot my, wie het luſt, en maeckt de pijne kort.
Maer hoe, kleynmoedig hert, waer toe u ſwaer bedroeven?
Mijn broeder is gegaen, maer ſlechts om my te proeven,
En niet tot ons bederf; mijn broeder is gegaen,
Niet als in ware daet, maer uyt een looſe waen:
Mijn broeder heeft van outs en van zijn eerſte dagen
My veel te goeden hert en gunſte toegedragen,
Hy is van ſachten aert, en van een edel bloet,
Dat aen een ſwacke vrou geen ſmaet of hinder doet;
Hy ſal noch eens het roer naer onſe ſtranden wenden,
Of iemant met de boot hier aen den oever ſenden,
Ey keer dan, broeder keer, ey keer naer deſe kuſt,
Wy zijn genoeg geſtraft voor onſe domme luſt.
Dus ſtaet de jonge vrou, met twijffel ingenomen,
En ſtar-ooght op de vloot, nu ſchijnt'er iet te komen
Dat op het water ſweeft, en naer den oever ſchiet,
Maer, na een langh gedult, eylaeen! weder niet.
De droeve nacht genaeckt, de ſchepen zijn verdwenen;
Daer is geen hope meer, hier baet noch angſtigh ſtenen,
Noch krijſchen, ſeyt Galant; hy grijpt een ſtale bijl,
En geeft hem in het bos; en kapt een lange wijl.
De vrou, terwijl de man is beſich in het hacken,
Komt mede tot het werck, en raept de groene tacken,
En ſleeptſe daer het dient, en timmert in het ſant,
Haer eerſte meeſterſtuck, een groene ledekant.
Daer leyt het lieve paer, niet ſonder groote ſorgen,
Gedoocken in het loof tot aen den rooden morgen;
Roſette roept om hulp, Roſette leyt en beeſt.
Oock van het minſte blat, dat in de boſſen ſweeſt.
Soo haeſt de ſonne rijſt, ſtraks weder aen het houwen,
Straks alle ding bereyt om daer een huys te bouwen,
Een huys van lichte ſtof, gelijk een herdet ſtelt
Die met het witte vee gaet doolen op het velt.
Gelijck het eerſte paer, uyt Eden weggedreven,
Moeſt ſonder huys kateyl ſich in den huysraet geven,
Moeſt miſſen ſijn geluck, moeſt miſſen ſijnen Godt,
Moeſt braeden ſonder ſpit, en ſieden ſonder pot:
Soo is haer ganſch geſtel, de kamers ſonder ſetel,
De koetſen ſonder bed, de keucken ſonder ketel,
De deuren ſonder ſlot, de ſolders ſonder balck,
De vloeren ſonder ſteen, de mueren ſonder kalck.
Den honger niet te min ontſluyt haer jonge magen,
Des tijt Galant te werck, en ſtelt hem om te jagen,
Hy ſchiet, en waer hy komt, hy treſt gewenſte kans,
Hier eenigh vluchtigh hart, en daer een wilde gans;
Al wat het bos bewoont blijft ſitten ſonder ſchricken,
Of ſchoon hy met het roer daer op beſtaet te micken,
Het wilt is met de pijl, of van het loot geſchent,
Om dat'et noch de liſt der menſchen niet en kent.
Hy komt dan met de vangſt op zijnen hals geladen,
En wou, indien hy mocht, zijn hollen buyk verſaden;
Roſette ſchort haer op, en dient hem tot gerijf
Als vrou, als kamermaegt, als kock, als vuyl jongwijf,
Als ick en weet niet wat, haer joffer lijcke leden,
Die noyt het minſte werck het ganſche jaer en deden,
Die paſſen op den dienſt, die moeten uyt de mou,
Die worden vet en vuyl ontrent een ſwarte ſchou.
Dit gaet noch ſoo het mag, maer na de negen maenen
Vermeerdert haer verdriet en vordert nieuwe tranen:
Roſette wert gequelt met koorts en droeve ſucht,
En, naer het diepſte leet, ſiet daer een kleyne vrucht,
Geen vroevrou, geen behulp, geen vrienden, geen geburen;
Geen voor-raet voor het kint, geen windels ofte lueren,
Geen wieg, geen bakermat, geen kruyt, geen kinderwijn,
Niet dat het kraem gelijckt, als ſlechts alleen de pijn,
Hoe ſtaet Galant verſtelt! hy weet niet wat te maecken,
Noch wat'er dient gemijdt, noch wat hy moet genaken,
Hy is geweldigh bangh, nu kout, dan weder heet,
En ſchier uyt ieder hair ontſtaet een druppel ſweet:

 Noch

Noch moet hy aen het werk, schoón bijster onbedreven,
Hy moet het teere kind zijn eerste windsel geven
  Hier vint hy dit en dat, daer grijpt hy uyt den hoeck,
  Een afgescheurde slet, een afgesleten doeck.
Galant die doopt het kint, en geeft het zijnen zegen,
Galant die bedt de vrou, soo haest sy is gelegen;
  Galant was die de vrucht in sijnen schoot ontfing,
  Galant is kinder-meyt, Galant is alle ding.
De moeder onder dies begeeft haer om te poogen,
Is 't doenelijck, haer vrucht met eygen bloet te soogen,
  Sy leyt het weerde pant geduerigh aen de borst,
  En noch en weet'e niet te lessen zijnen dorst.
Eylaes, de rouwe kost van appels, wilde peeren,
Van wortels en van kruyt doet haere jeugt verteeren,
  En al het sog vergaen; soo dat het teere kint
  Niet als een dicke sugt in haere borsten vint.
Al weder nieu verdriet, het wigt begint te quijnen,
Gelijck men menigmael een lampe ziet verdwijnen
  Als haer het vet ontbreeckt. de slaep, de lange slaep,
  Komt uyt haer duyster hol, en treft het jonge schaep,
De vader, schoon bedroeft en aen het hert geslagen,
Meer als zijn krancke siel kan in den boesem dragen,
  Toont echter kloecken moet, ook midden in den rou,
  En spreeckt gelijk een held, en troost de swacke vrou
Maer, siet! wanneer het vyer in-engte wert gedrongen,
Soo komt'et naderhant te felder uytgesprongen,
  En scheurt al wat'et raeckt, Galant is al te teer,
  Galant die geeft'et op, Galant en is niet meer,
Galant die wort een lijck. wat konst, of kloecke vonden,
Wat schilder, of pinceel, wat pennen, ofte monden
  Sijn magtig, naer den eysch te brengen aen den dag
  Wat druck Rosette schept uyt desen donderslag;
Sy noemt den hemel wreet, sy roept dat hare plagen
Gaen boven alle maet, en niet en zijn te dragen,
  Sy slaet haer teere borst, en vult, in desen noot,
  De bossen door geschrey, met tranen haren schoot;
Sy kust het doode lijf om haeren geest te laven,
En wenst dat eenig mensch haer mede wou begraven;
  Maer al het droef gebaer vermeerdert haer de pijn,
  Want siet! het nietig vleesch dat wil begraven zijn.
Sy kiest een eycken boom, die boven al verheven
Het sop van haer geway had in de lucht gedreven,
  Sy spit met alle magt, en maeckt daer in den dijck
  Een graf voor haren vrient, een woonplaets voor het lijk.
Sy moet, ellendig wijf! met eygen handen delven.
Sy vreest het doode rif, maer overwint haer selven.
  Sy neemt'et in den arm, sy stiert'et met'er hant,
  Sy kust het noch eenmael, en graeft'et in het sant.
Vaer wel, mijn ander Ick, mijn lief, mijn uytverkoren,
Mijn troost, mijn eenig heyl; och waer ick noyt geboren,
  Och had ick noyt geleeft, och waer ick noyt getrout!
  Soo waer ick niet alleen in dit verdrietig wout
Wie sal ick tot behulp in desen noot gebruycken?
Wie sal mijn open mont, wie sal mijn oogen luycken?
  Wie sal, wanneer ick sterf, aen my rampsalig wijf,
  Wie sal een weynig stofs my strooyen op het lijf?
Wie sal op mijn verscheyd met ongeveynsde tranen
My troosten in der noot, en tot gedult vermanen?
  Wie, als mijn koude tong de spraecke wert belet,
  Wie sal tot mijnen troost besluyten mijn gebedt?
Och! niet een eenig mensch: alleen de schorre meeuwen
Die sullen om het lijck geduerig komen schreeuwen,
  En pijpen haeren sang, die sullen onder een
  Sich voeden met het vleesch en springen op het been
Of, als de stuere zee sal langs hoe hooger woelen,
Dan sal misschien de stroom my van den oever spoelen,
  My drijven in het diep, my jaegen over al,
  Soo dat ick in de rust geen ruste vinden sal.
Ick ben, tot mijn verderf, als balling hier gebleven,
Een balling nae de doot, een balling in het leven,
  Ick ben (dat ieder een acht voor de meest straf)
  Ick ben, oock na de doot, een balling van het graf
Men seyt, dat in het wout zijn duysent vreemde dieren,
En leeuwen bijster wreet, en ongetemde stieren,
  En swijnen felgetant, en tygers nimmer sat,
  En draecken vol fenijn, en, ick en weet niet wat;
Ick hoore van het volck, ick hoore dat'er hayen
Verkeeren in het diep van dese steyle bayen,
  Een ysselijck gespuys, dat oock met eenen beet
  Geheele lijven schent, en gantsche menschen eet;
Och of my dat geluck noch heden mogt gebeuren
Dat my tog eenig beest aen stucken quame scheuren,
  En stocken in het lijf, al leed' ick groote pijn,
  Ten minsten dese romp sou dan begraven zijn;
O! dat geen teere maegt haer meer en laet bewegen,
Ten dienste van het vleesch, een dwase vreugt te plegen,
  Och! dat geen jonge vrou met onbedachten sin
  Haer stelle buyten raet, haer snelle tot de min;
O! dat de soete jeugt haer leere wederhouwen
Van sonder vrienden-raet op eygen-sin te trouwen,
  En dat om mijn verdriet; ô! dat de soete jeugt
  Haer wachte van de lust, en schicke tot de deugt.
Eylaes! het kleyn vermaeck is in der haest verdwenen,
En wat'er naemaels volgt is leet en droevig stenen,
  Soo draeyt het los geval zijn ongestadig wiel,
  „ Wat aen het vleesch behaegt, is pijne voor de ziel.
Dus gaet de droeve vrou bynaest geheele dagen
Nu in het dichte bos, dan aen den oever klagen,
  Maer al haer droef geklag en doet geen ander vrugt,
  Als dat een holle rots haer somtijts tegen-sucht
Siet daer een eenig mensch in dese woeste kusten!
Siet daer, verblinde jeugt, wat uwe domme lusten
  Verwecken voor gevaer; wat liefdes bitter soet
  Al vreemde slagen brengt, en droeve steken doet.
Rosette nu bedaert, en naerder tot de reden,
Vertoeyt haer sotte daet, en offert haer gebeden,
  Bidt Godt in aller ernst, indien het wesen mag, (klag.
  Dat eenmael noch een mensch mag hooren haer ge-
Ick hebbe mijnen Godt voor hart en wreet gescholden;
Maer neen, my is het quaet, gelijck het dient, vergolden.
  Of schoon ick eenig ben, en leve sonder vrient,
  Ick hebbe dese plaeg in volle maet verdient
Ick hebb', uyt enckel lust, geselschap aengenomen,
En hierom is het leet van Gode my gekomen;
  Geselschap was de wensch van mijn verblinde jeugt:
  Nu ben ick hier alleen, en buyten alle vreugt.
Ick hebbe sijn gesicht, dat niet als minnestralen
En liet uyt sijn gemoet omtrent my nederdalen,
  Sien rucken overdwers, sien drayen om end om;
  Dat was de leste lonck van mijnen bruydegom.
De mont, de soete mont, die met een aerdig jocken
My voortijts was gewoon tot lachen uyt te locken,
  Is my een schrick geweest. ô wat een vreemt geluyt!
  Hy schoof tot aen het oir, en blies het leven uyt
Het lijf, het kloeck gestel, dat met gestreckte leden
Quam staeg en onvermoeyt tot mijnen dienst getreden,
  Heeft my het droefste werck ten lesten aengebraght,
  Dat oyt ellendig mensch voor desen heeft bedacht.
Ach! die geboren scheen om mijnen geest te laven,
Moest ick ellendig wijf met eygen hant begraven;
  Denck wat een droeve kou my op de leden quam,
  Als ick in desen arm sijn koude leden nam,
Sijn koude leden droeg, sijn koude leden kuste,
Sijn koude leden groef. ach! hy is in de ruste,
  En wacht op sijnen Godt. maer ick, eylaes, ick
  Ben in geduerig leet, en in gestaege schrick
Nu Godt heeft my gewont; hy kan my weder heelen,
Hy sal my, naer het quaet, het goede mededeelen;
  Hy leyt tot in het graf, tot aen de bleecke doot;
  Maer, die op hem betrout, die leyt hy uytter noot.
Dus gaet de jonge vrou met onvermoeyde schreden,
Geduerig op den duyn of aen den oever treden,
  Of vint haer menigmael ontrent een hooge klip,
  Op hope datse mogt vernemen eenig schip.
Godt heeft'et soo bestiert, dat, na een angstig peylen,
Niet verre van de strant twee schepen komen seylen;
  De Fransche lelyschilt, die in de vlaggen staet,
  Maeckt dat de swacke vrou tot aen het water gaet,

Tot in het diepe rent ſy maeckt een ſeltſaem baken,
Nu van haer opper-kleet, nu van een linne-laken;
De ſchippers zijn beweeght; de boot roeyt na de wal,
Daer hoort het Franſche volck haer droevigh ongeval.
Matroos, uyt dit verhael, verſoeyt die felle nepen,
Ontfangt de ſwacke vrou, en voert haer aen de ſchepen;
Daer wort haer van het volck van eerſten aen geſeyt,
Hoe dat haer broeder ſterf, en waer her lichaem leyt.
De vloot doet haren loop, en door bequame winden
Weet in een korten tijt de Franſche kuſt te vinden:
Roſette gaet te land, en danckt den goeden Godt,
Woont in haer vaders erf, en op haer broeders ſlot.
Doch, ſchoon ſy naderhant tot eere wert verheven,
En datſe ruym genoegh magh in de werelt leven,
Des echter niet te min ſoo is de jonge vrou
Niet ſoo gelijck ſe was, niet alſſe weſen ſou:
Daer is, k'en weet niet wat, een ongevoeligh weſen,
Daer is een domme ſucht in haer gelaet te leſen:
Geen luſt, geen ſoete min die haer het herte wint,
Sy leefde ſonder lief, en ſterref ſonder kint.
Laet dit een ſpiegel zijn voor onbedachte ſinnen,
Die, buyten vrienden raet, haer ſtellen om te minnen;
Men hout dat ſelden maegt in rechte vreugde leeft
Die, uyt een luchten ſin, haer trou verquackelt heeft.
„Siet! als ſich eenig menſch laet tot de luſten drijven,
„De korte vreugt verdwijnt; haer vuyle ſmetten blijven;
„Maer krijgt'er iemant lof, door ſweet en ſtrenge pijn,
„De moeyten neemt een end', de lof ſal eeuwig zijn.
Nu weder tot de bruyt. Ontrent de bruylofts-dagen
Soo doet de bruydegom aen zijn geminde dragen
Geſmijde voor den arm, en edel halscierat;
Wel naer het out gebruyk, maer dikmael ſonder maet.
Leert, eer wy vorder gaen, leert eenmael, jonge luyden,
Leert al het mooye tuyg tot goede ſeden duyden;
Daer is niet een juweel, dat u de bruyloft geeft,
Dat niet tot uwe leer een ſoet bedencken heeft.

DIAMANT.

LAet ons het ganſche kraem eens naerder overmerken,
Het ſal miſſchien de bruyt ten goede konnen ſterken,
Wel aen, het eerſte ſtuck, her groote bruylofts-pant,
Dat is meeſt over al een helle diamant.
Wat ſeyt ons dit juweel? het is van outs te leſen,
En 't wort oock heden ſelfs gelooft alſoo te weſen,
Dat hier noch heete vlam, noch yſer hinder doet,
En even dat de ſteen ontlaet in bocken-bloet.
Het weerde trou-verbont, dat niet en is te breken,
Wort met den diamant te rechte vergeleken.
Wel aen dan, jonge bruyt, en wie te ſamen paert,
Mijdt alle ſlim bejagh en vuylen bocken aert.
Indien uw loſſe jeugbt wil elders henen dwalen,
Soo laet uw ſedigh oogh in haeſten nederdalen
Ontrent dit reyn kleynoot, en ſeg in uw gemoet,
Van hier onaerdigh ſlym, vergiſtig bocken-bloet,
Van hier verkeerde luſt: die niet als ſnoode vlecken
Wilt over onſe trou en onſe ſiele trecken;
Door u wort echte vreugt verandert in verdriet;
Van hier onguere ſugt, uw lugt en dient'er niet.
Gy weder, deſtig man, beſit uw jonge leden
In kuyſheyt, ware trou, in onbeſmette ſeden,
Verpant uw ganſche min aen uwe bed-genoot,
En bint uw loſſe jeught alleen aen haren ſchoot.
De rijcke diamant, een prince van de ringen,
Het puyck, en hooft-juweel van alle ſchoone dingen,
Wert in den ouden tijt, en heden bygebraght,
Tot leere van gedult, en rechte manne-kracht.
Gy prince van het huys moet deſen ſteen gelijcken,
Laet daerom alle tijt in uwe ſeden blijcken
(Godt geve wat'er koomt geluck of tegenſpoet)
Een Chriſtelijck gedult, een mannelijck gemoet.
Doch ſoo het bocken-bloet, en ſijn verhole krachten,
Gaet tegens uw geloof, en boven uw gedachten,
'k En, wil om dit geheym niet treden in den ſtrijt,
Noch tegen uw begrijp, noch voor den ouden tijt.
Dit wort, oock hedenſdaegs, geſien aen alle kanten,
Dat niet als diamant en ſchuert de diamanten,
En dat noyt dit juweel tot rechte glans en raeckt,
Dat niet met dit juweel is glad en gaaf gemaeckt.
Hier uyt ſoo magh her ſijn dat veeltijts deſe ſteenen
Sijn gaven voor de bruyt, wanneer't de vryers meenen;
Niet beters, jonge vrou, en ciert den echten bant,
Als dat ghy leeren meught van eenen diamant.
Siet! die een weerden vrient wil tot de liefde trecken,
Die pooge ſijn gemoet tot liefde op te wecken:
Lieſt uyt een volle ſucht, die tracht te ſijn gemint;
Niet dat de liefde meer als vaſte liefde bint. (a)

KORAEL.

HEt lieffelick korael, een draght van jonge dieren,
Is even voor de bruyt een regel van manieren,
Want ſiet! als deſe plant' in diepe kreken waſt,
Dan iſſe duyſter-groen, en van een weecken baſt:
Maer eenmael uyt den gront, en van de ſteel geſcheyden,
Soo gaet de ganſche ſchors haer anders toebereyden,
Want 't geen was ſonder glans, en uytermaten ſacht,
Wort tot een ſchoone verw, en vaſte ſtof gebraght.
Des kan het nieu juweel veel ongemacken helpen,
Het maekt een vaſte maeg, en weet het bloet te ſtelpen,
Het ſtijft het ſwacke breyn, en zijnen kouden vloet,
En is noch boven al de jonge kinders goet.
Hoor, vryſter, teer gewas; die eertijts waert verholen
Of in uw ouders huys, of in de Franſche ſcholen,
Naerdien gy door den man komt in het open licht,
Soo toon nu beter glans, in deſen nieuwen plicht.
Ghy waert van weecken aert, en tanger in de leden,
Ghy waert van rauwe ſtof, en groen in uwe ſeden.
Ghy laegt, als in de nacht, ſtil, duyſter, ſonder naem, (b)
Geweldigh onbewuſt, in velen onbequaem:
Koom nieu-geplukte ſpruyt, verandert uw manieren,
Wees heylſaem in den mont, leer ſwacke ſinnen vieren,
Wees eerbaer van gelaet, van tong en herte kuys,
Een trooſt voor uwen man, een moeder voor het huys.

PEREL

INdien ghy, boven dit, vint onder uw juweelen
Des oeſters reyn gewas, dat kan u mededeelen
Niet zijnen glans alleen, tot luſt van uw geſicht,
Maer wijſt de maegden aen de rechte vrouwe-plicht.
Daer koomt een ſoete glans uyt dit juweel geſchoten,
Soo langh geen amper nat daer op en wort gegoten;
Maer koomt'er eenigh ſuer dat aen de perel bijt,
Soo gaet het ſchoon juweel zijn eerſte luyſter quijt.
Niet voor het reyne bed, niet voor het wettigh trouwen,
Niet ſchoonder in het oogh, niet boven echte vrouwen:
Maer door een wrangen aert verdwijnt de ſchone glans,
Een wijf van ſtueren aert een plage voor de mans.

RUBYN.

INdiender eenigh lid beladen met rubijnen
Laet oyt zijn edel root van uwen vinger ſchijnen,
Soo let op deſe verw, het is een eygen deught,
Een cierſel voor de bruyt, een ſchanſe voor de jeught.
Wat immer met beſcheyt in vrouwen wort gepreſen
Dat is een ſedigh oogh, een ſtil, een eerbaer weſen;
Een ſegel van de tucht, een onverbroken bant,
Een ſegen uyt der aert de vrouwen ingeplant.
Men hout'er voor gewis dat midden in de baren
Een vrouw, oock na de doot, haer eere kan bewaren;
Want al waer ſchaemte woont, ſchoot, borſt, en teere mont,
Dat keert hem van het oogh, en geeſt hem na de gront.

(a) *Mittendi fides ad amantes ſunt adamantes*
Solo adamante polit durum adamanta Faber.
Ouwen. lib. epigr. 2.

(b) De Griekſche maegden begonnen eerſt hare jaren te rekenen van haren troudagh, als offe dan eerſt hadden beginnen te leven. Plutarch.

Maer

Maer komt'et eenigh man met doode leden fweven,
Die plagh het gansche lijf aen yder bloot te geven;
Want, na de kunste leert en voor de waerheyt schrijft,
Men vint dat onse romp meest op den rugge drijft.
Weet dan uw doode rif de leden om te trecken
En sonder eenigh kleet uw schaemte toe te decken,
Versegelt, jonge vrou, versegelt uwen schoot;
Uw schat, en beste pant, dat is het eerbaer root.
Hoewel gy dickmael zijt uyt aller menschen oogen,
Wilt des al niet te min u stil en sedig toogen;
Wort noyt onmatig stout, of buyten reden vry,
Uw schande wort gesien, al is'er niemant by.

SAPPHIR.

INdiender blaeu sapphir, den hemel vergeleken,
Mocht in het kunstig werck van uwe baggen steken,
Het dient u, jonge bruyt, het dient om uw gemoet
Te treeken uyt het stof, en naer het hoogste goet.

ESMERAUDE.

MOght oyt een jonge vrou een esmeraude dragen,
Het dient haer tot behulp van lusten uyt te jagen;
Men hout dat dese steen in hondert stucken splijt,
Wanneer een geyle vrou haer eere niet en mijdt.

AGAETH.

INdien men recht gebruyckt den luyster van agathen,
Het sal het jonge paer tot vrede konnen baten;
Men leert gevoegsaem zijn oock van een harden steen,
Uyt soo verscheyde verw gedommelt onder een.

AMETHYST.

IS iemant aen het lijf verciert met amethysten,
Het leert een jonge vrou haer dingen niet te quisten;
Om dat zijn aerdig bleyck, dat naer het roode gaet,
Vertoont gelijck een beelt van rechte middelmaet.
Dan iemant sal misschien uyt dit beginsel meenen,
Als of ick bond de deught aen dese rijcke steenen,
En dat ick grote kost of nut, of noodigh acht,
Op dat een jonge maegt ter eere sy gebracht
Neen, jonge luyden, neen: de deugt is niet te planten
Noch in het flickerspel van groote diamanten,
Noch in het edel licht van perel of rubijn,
De deugt heeft meerder glans daer geen juweelen zijn;
De deught haet allen pracht. men gaf in ouden tijden
Maer ringen sonder steen, en ront aen alle zijden, (a)
En even dit geschenck na sijnen aert geduydt
Is nu tot goede leer, en dienstigh voor de bruyt.
Een ring van enekel gout, slecht, effen, ongescheyden,
Niet prachtig, niet verdeelt met steenen tusschen beyden,
Roept als tot onse bruyt, bewaert het weerde bondt
Geduerigh even recht, geduerigh even rondt,
Geduerigh sonder end. wie heeft'er niet gelesen
Dat ja een rond beworp heeft eertijts aengewesen
Iet, dat geduerigh blijft? en siet de ronden draet
Wort heden noch gebruykt ontrent den echten staet,
Ick meyn', op desen gront. laet op de stoffe merken,
Die sal ook onse maeght in reyne seden stercken,
Dewijl die nimmermeer door roest en wort besmet;
Het gout, al wort'et out, blijft echter even net,
Blijft echter even reyn; en zijn gesmijdigh buygen
Kan even onse vrouw ten vollen overtuygen
Dat sy van haren vrient het weerde pant ontfing
Mits datse buygen sou gelijck als desen ring
Daer was geen ander gout aen hare gansche leden,
Als slechs het ronde perck, haer dienstigh in de seden,

Maer 't gunt was voor de tucht en voor het huys bedacht,
Is, laes! in onse tijt verandert in de pracht (b)
Noch was een ander eeuw in dese saecken wijser,
Die schonk de bruyt een ring alleen van enckel yser,
Dat was gelijck geleyt dat haer gesette trou
In liefde met verdragh, geduerigh wesen sou. (c)
Ten wort dan niet vereyst, om wel te mogen leven,
Voor eenigh duur juweel zijn penningh uyt te geven;
Al wat het quistigh volck in dese saecke doet,
Is weelde, sotte pracht, of enckel overvloet.
De bruyloft kan bestaen oock sonder moye dingen,
De trouwe, sonder gout; de vrouwe sonder ringen:
De perels om den arm en al het hals-cieraet
En zijn de stijlen niet daer op de kamer staet. (d)
Twee herten eens gesint, door reyne min gebonden,
Sijn al de werelt deur de rechte bruylofts-gronden,
De ware liefde woont oock daer men niet en geeft,
De ware liefde blijft, oock daer men niet en heeft.
Hoort eenmael soete maeght, die niet en hebt te deelen,
Hoort vryster, niet geciert met hant en hals-juweelen,
Set maer in uw gemoet wat hier het gout beduyt,
En siet, oock sonder meer, ghy zijt een weerde bruyt.
Het gout is maer een romp, en wat de lieden achten
Bestaet in losse waen, en dingen sonder krachten,
Daer is een innigh merck, een nutter binne-keest,
Ghy laet het plompe lijf, de kracht is in den geest.
Dus wie ghy wesen meught, en laet u niet geluiten
Met al te grooten kost uw saecken uyt te rusten;
Het treckt een vreemt gevolg, wanneer een moedig wijf
Hangt als een gansch besterf aen haer uytwendigh lijf.
„Wie druck, of tegenspoet, en alle quade vlagen
„Wil met een sedigh hert geduerigh leeren dragen,
„Die maecke dat de geest hem stelle dese wet;
„Een tafel niet te breet, een keucken niet te vet,
„Kateylen niet te veel, of keurlick boven maten,
„Een kleet van goede stof, niet prachtigh uytgelaten,
„Geen huys, of huysgesin, als tot een nut gebruyck,
„Geen vleyer aen het oog, geen slave voor den buyk;
„Een mont die lecker is, een borst tot pracht genegen,
„Sijn kanckers in de beurs, en eters van den segen;
„Want alsje nu en dan in noot gedrongen zijt,
„Soo valt'et dubbel hart te leven naer den tijt;
„Maer die hem kleyn gewent, al komt hy schoon te vallen;
„Vint troost in zijn gemoet, en laet de spotters rallen;
„Geen dingh en is hem nieu, als dat zijn groot beslagh
„Is minder als het was, en lichter als het plagh.
„Men acht een man beleeft die ketens, peerlen, ringen,
„En alle nieuwe stof plaght in het huys te bringen,
„Ten dienste van de pracht; men acht een man beleeft
„Die sonder eynde koopt, en als geduerigh geeft;
„Maer 't is een beter vrient die met gegronde reden,
„En door een sedig hert, en met bequame seden,
„Het swacke vrouwen breyn soo konstig heeft bewragt,
„Dat sy een rijcken steen, maer als een steen en acht.
„Dat sy het joffer-tuygh en al de moye leuren,
„Weet met een hoogh gemoet voor dat'et is te keuren,
„Dat sy het gansche kraem, en al het poppe-goet,
„Kan stellen uyt den sin en treden met de voet.
Is 't niet een wonder stuck? die niet en kan verdragen,
De teerste van den hoop, wil sonder schricken wagen

(a) *De annulo sponsa dando & illius inventione vide Polyd Virg lib. 2. cap. 21 de Invent. rer. Plin. cum Homerus nullam annulorum mentionem faciat, putat tum annulos in usu non fuisse; At cum Judas annulo usus sit pignoris gratia in Thamar cap. 38. Gen. quod trecentos & quinquaginta annos ante excidium Trojanum contigit, eum hallucinari patet.*

(b) *'t Is aen te mercken dat hier voormaels de ringen aen de vrouwen wierden gegeven niet om haer op te pronken, maer om datse daer mede versegelen souden 't geene sy in het huys wilden bewaren en toegesloten houden. Annulus uxori dabatur, inquit Clemens Alexand. in pædag. lib. 3 cap. 11 non ornatus gratia, sed ut obsignaret quæ domi erant. Aurum, inquit Tertull. de cultu fœm 1. nulla membra norant præter unicum digitum, quem sponsus oppignerasset pronubo annulo.*

(c) *Tempore Plinii ferreus annulus sine gemma rei simplicitatem indicabat, materia ad constantiam spectabat, forma ad rei perpetuitatem. Cypr. tract. de Sponf c 9 Plin lib. 33 cap 1.*

(d) *Ringen en diergelijcke trou panden en zijn niet van de eygenschap des houwelijks, het welck misschien oock sonder de selve wel kan bestaen. Annulus, & similia, non sunt de substantia matrimonii. Thujcus Card. conclus 343. Non monilibus, sed moribus.*

Het Fransche spreekwoort seyt wel, Anneau en main, honneur en vain.

Dat

[illegible] praem, of ick en weet niet wat,
[illegible] het on, en maeck een open gat
[illegible] eng? men quelt zijn eygen handen,
[illegible] met ongewoone banden;
[illegible] was van te voren vry,
[illegible] niet, in staege slaverny.
Is [illegible] dart? men laet benaude prangen
Ontrent [illegible] lijf en teere leden hangen,
Men [illegible] ongemak, men draegt gewillig pijn,
W[illegible] het maer en dient om moy gekleet te zijn.
Ey wacht u, jonge vrou, de leden in te binden,
En met [illegible] nauwe praem te woelen en te winden,
Het innem voor uwe vrucht van Gode toebereyt
En moet door enge dragt niet worden ingeleyt.
Een woort noch tot de pracht. gewis de rijcke steenen
En sijn uw ciersel niet, gelijck de lieden meenen,
Waer toe in dit beslag soo grooten overdaet?
Blijft hier, en over al, blijf in de middelmaet.
Wat laet uw sedig hert de groote vlagge wayen?
Waerom een pleckig kleet, gelijck de papegayen?
Waer toe is u het lijf behangen om end' om
Gelijck een Haegsche pop, of als de pinxterblom?
Gy kont u, jonge vrou, gy kont u tere dieren,
Gy kont op beter grondt uw reyne leden cieren
Als door verwaende pracht. de luyster van de deugt
Die is de rechte kroon van uwe frisse jeugt (a)
Laet voor een hellen steen uw goede gaven schijnen,
Voor perels reyne tucht, en schaemte voor rubijnen,
Dit wit, dat edel root vercieret u boven al;
Van daer is dit de siel voor eeuwig blincken sal.
De bruyt gaet onder dies met alle vlijt bedencken,
Wat in het tegendeel hier noodig is te schencken,
En watse, naer den eysch, sal geven haren vrient
Dat hem en haer betaemt, en tot de saecken dient.
Sy meynt geen beter gaef hem toe te konnen passen,
Als linnen wel gereet en schoon voor al gewassen,
Dit schijnt, als of't et spraeck, dat sy een reyn gemoet
Hout voor haer weerste schat, en voor haer beste goet; (b)
Dat sy voor alle tijt heeft eenmael uytgelesen
Een onbevlecken tert, een recht eenvoudig wesen,
Dan noch, dit sy het vlas en haeren eygen draet
Stelt in de vrouwenplicht een noodig huyscieraet.
Wel aen gy zijt de bruyt, de woorden zijn de banden
Van dat'er is geschiet, de ringen zijn de panden
Van onverbroken trou. Dus, als gy dit besiet,
Soo spreeckt in uw gemoet, 'k en ben mijn eygen niet.
Nu vryers, scheyt'er af: hier is niet meer te vangen,
Neemt elders, gy sonder hoop, neemt elders uwe gangen:
Hier dient niet meer gevraegt, niet meer te zijn ge-
sogt,
Knip handen van de banck, dit vlees dat is verkogt. (c)

(a) *Welcker verciersinge sy, met die uyterlicke, met hayrvlechtinge, met gout ombangen of kleederen aen doen, maer de verborgen mensche des herten, die gelegen is in de onverderffelijckheit eenes sachtmoedigen en stillen geest, die kostelick is voor God.* 1 *Petr.* 3 3.

Bene Guazzo *de superfluis ornamentis*. Offesa a Dio, Speranza a gli amanti. Ruina a gli mariti. *Ita ornanda mulier, ut placeat viro, non ut suspecta fiat. Eras.*

Bonitate placere, non veste. Bernard. Pontan. *de amor. conjug. lib* 1. *de lib educand.*

Plura licet nostras commendent dona puellas,
Matrona decus est una pudicitia

Greger Nazianz. Mulierum ornamentum est morum probitate & elegantia florere, labiis, gemis, oculis, vinculum injicere, pudicis tantum mulieribus oblectari, &c.

Non tantum nitor vestimentorum, nec excellentia forma, nec auri splendor ad laudem mulieris valet, quantum modestia ac studium honeste ecoque vivendi. Arist in OEconom. Ecce consentiunt in hoc Ethnici cum Christianis, Poeta cum Philosopho.

(b) *Color albus primus est omnium colorum & simplicitatem indicat, & ideo Diis (ut antiqui judicabant) gratissimus. Hinc qui sacrificabant, albis induti erant; Unde Persius, quamvis albata rogaris. Dinet. Hierog lib.* 2 *cap. Des Lys.*

(c) *Neque matrimonium qualecunque, neque spem matrimonii violare permittitur. l. si uxor. § divus. ff. ad leg. Jul.*

Hier raed' ick onse bruyt haer nu te willen nopen,
Van naer het woeste velt, of in den duyn te loopen.
Van elders, daer het valt, te komen op de baen,
Van alderley gewoel, van uyt ter feeste gaen
De bruyloft is een mart, daer ieder zijne waren
Komt toonen voor het volck, komt veylig openbaren
Het beste van de kraem; daer licht een nieuwe bruyt
Een ander bruyloft maeckt, en dese feeste sluyt,
Gy hebt uw reyne trou aen uwen vrient gegeven,
Leyt dan, tot zijnder eer, een afgesondert leven;
Onthout u van het volck, en hout de sinnen stil;
Gy hebt van nu voortaen geen maght op uwen wil.
„Siet! als een vrye maegt haer vint in alle feesten,
„Soo staet het vryen vry voor alle vrye geesten,
„Maer als de vrye jeugt heeft eenmael uytgevrijt,
„Soo is voortaen de maegt haer eerste vryheyt quyt.
Gy, die niet veyl en hebt, en niet en weet te koopen,
Waerom dog in de kraem, of aen de merct geloopen?
Waerom soo wijt gedwaelt? het gapen heeft gevaer,
Dus blijft in uw bevang, en neemt uw saecken waer.
Siet! als een geestig quint wil steden ofte landen,
Wil eenig schoon gebou, wil klippen aen de stranden,
Wil schepen onderseyl op Thetis diepen kolck,
Vertoonen door de verw, en toonen aen het volck,
Hy treet besyden af, en met de gansche krachten
Vervat hy al het werck voor eerst in zijn gedachten,
Schickt hier een hoogen berg, en daer een laeger dal,
En maeckt een innig beelt van dat hy maecken sal.
Soo dient de bruyt te doen. sy dient hier af te scheyden
Van uyterlick gewoel, sy dient haer aen te leyden
Tot innig overleg, om soo te mogen sien
En wat'er dient gedaen en wat'er sal geschiên.
Sy moet het gansche beelt van huys, en echte saecken
Te voren overslaen, jae met de sinnen maecken
Een kamer in de lugt, een wonderlick gebou,
En leggen in den geest de gronden van de trou.
't Is echter ongerijmt, dat hen de lieden binden
In dit geheel beslag, haer niet te laten vinden
Daer Godes heylig volck den naem des Heeren prijst,
En met zijn heylsaem woort de swacke siele spijst:
Een maegt, nu toebereyt om tot den man te treden
Behoeft geen kleyn behulp om veelerhande reden;
En hoe doch wort de mensch van swak geweldig sterk,
Als, door een reyn gebed, en in des Heeren kerck?
Hoewel men uwen naem hoort klaer en open lesen,
Dat kan u, teere maegt, geen smaet of hinder wesen;
De schrick in dit geval is enckel onverstant,
Nadien het gansche werck is buyten alle schant.
Wel laet dan, wie het wil, het onbedachte dwasen
Haer quellen, sonder noot, in dese vysevasen;
Gy helt naer uwen Godt in dit gewigtig stuck;
Wel-doen, hoe dat het gaet, baert nimmer ongeluk.
Gebeurt'et onder dies dat iemant uwe sinnen
Te voren heeft gepoogt met vryen in te winnen,
Set desen uyt het hert, soo haest uw rechter hant
Nu draegt van uwen vrient een naerder onderpant.
Wacht u na desen tijt van out gevry te spreken,
Of tot een hoogen lof van vryers uyt te bricken;
„Een die te grooten feest van oude liefde maeckt,
„Wijst met den vinger aen dat sy de nieuwe laeckt.
Daer was een schoone kerck, niet verre buyten Roomen,
Belommert met de schaduw van groene myrteboomen,
Hier stont een Venus in, door wie, gelijck het scheen,
De geest wert omgekeert, en alle lust verdween.
Dies als een rijpe maegt nu af begon te keuren
De grillen van de jeugt, en alle kintsche leuren,
Soo quamse tot het beelt, en bragt haer beste pop,
En hingse voor het volck, en voor de goden op:
Of als een jonge vrou haer sinnen wilde geven,
Om in den echten bant haer dagen af te leven,
Soo gingse naer de kerck, en bad in alle vlijt,
Dat sy ter reyne trou mogt worden ingewijt.
't Is waer, dat yder een ten hooghsten is verboden
Geen eer te mogen doen aen steen' of houte goden,

Maer des al niet te min soo schuylt hier efter wat,
Dat voor een leersaem hert is dienstig opgevat.
Gewis hy die de kerck hier voormael dede gronden,
Heeft in zijn eygen hert, en uyt de daet bevonden,
Dat jae een ander geest moest komen in de vrou,
Indiense naer den eysch wil komen in de trou.
Siet! als een adderslang door teelsucht aengedreven
Wil met de zeelamprey haer om te paren geven,
Soo spoetse naer de strant, en poogt met alle kracht
Te ruymen haeren buyck van alle vuyle dracht,
Van glibber gladde slijm, van ongesonde dampen,
Van schadelick vergif, van alle boose rampen;
En, als het snege dier sich wel gesuyvert vint,
Dan is'et dat'et eerst zijn echte lust begint.
Indien'er iemant is, 't sy mannen ofte vrouwen,
Genegen in de tucht, en soo het dient, te trouwen,
Die doe gelijck de slang, en schuyme zijn gemoet
Van lust tot oude dracht, van alle dertel bloet.
Indien een jonge vrou behoud in hare sinnen
Een, die haer domme jeugt eens scheen te willen minnen,
Soo brengtse tot den man niet datse brengen moet,
Om datse vreemde sucht in haeren boesem voedt.
Is u dan eenig beelt geschildert naer het leven
Door iemant van de jeugt, tot zijnder eer gegeven,
Maeckt dat in haesten quijt. gy hebt een eygen deel,
Een beter schildery, een nutter huys-juweel,
Gy hebt een eygen perck, daer uwe reyne lusten
In stille moeten staen, in moeten blijven rusten,
En vinden haer vermaeck, gy hebt een eygen perck,
Een eygen hertelust, een eygen ooggemerck:
Daer eyndigt uw bevang, daer zijn de leste palen,
Daer over uwe jeugt geen recht en heeft te dwalen,
Geen reden heeft te gaen. dus blijft in uwen ban,
„Een eerbaer vrouwen hert en vat maer eenen man.
„Te plegen echte min, en by den man te slapen,
„En echter met de lust naer vreemde lust te gapen,
„Of door de lust te gaen tot eenigh jong-gesel,
„Heeft, ick en weet niet wat, van innigh overspel. (a)
Ghy daerom, jonge vrou, wilt niet alleen de leden,
Maer oock het innigh hert aen uwen man besteden;
Want soo ghy geest of gunst voor iemant open hout,
Soo heeft uw meeste vrient uw minste deel getrout.
Vermijt des niet te min u af te laten setten,
Om door uw schoone verw een vreemde lust te wetten,
't En staet geen echte vrou, geen jonge dochter vry,
In vreemder hant te zijn, oock niet in schildery.
Een praetje voor de bruyt. Ick heb wel eer gelesen
Iet dat tot uw bericht hier dient geseyt te wesen;
Een man, die van de straet naer huys vertrecken sou,
Vernam een vreemden snaeck ontrent zijn echte vrou.

Daer stont een Schilder by met handen vol pinceelen,
En midden op de vloer lag keuse van paneelen;
De man, in dit beslag, staet lange tijt en peyst,
Wat hier de vijse grieck, of wat de schilder eyst.
Hier ging de jonge wulp zijn tonge dus ontbinden,
Ick bidd' u, goede vrient, niet vreemt te willen vinden
Dat hier, beneven my, een geestig schilder staet,
Het stuck by ons bestaen en is geen boose daet.
Weet, dat ick over lang uw vrouwe plag te minnen,
Maer hebbe niet te min haer geensins konnen winnen;
En, mits het weerde pant niet meer en is voor my,
Soo doe ick maer een eysch van hare schildery:
Alleen om dese gunst ben ick hier ingekomen,
En hebbe desen vrient tot mijnen dienst genomen,
Die sal de schilder zijn van die ick heb gevrijt,
Indien gy niet te wijs of niet te vijs en zijt.
Mijns oordeels, dit versoeck behoort te zijn geleden,
Ten sy in u de nijt is meerder als de reden;
Noyt heeft'et eenig mensch gedient tot ongemack,
Dat iemant vier of licht aen zijnen heert ontstack.
k'En weet (begon de man) van afgunst of benijden,
Ick weet dat uw bedrijf my niet en staet te lijden;
Sy, die ghy voor u siet, is mijn bescheyden deel,
Niet voor een dertel oogh, of eenigh vreemt pinceel.
Gaet vry, gaet uwes weeghs, gaet elders henen rallen;
Voor u of uws-gelijck en is hier niet te mallen:
Ghy, die nu eyscht het beelt van dit mijn echte wijf,
Moght, als'et u beviel, eens komen om het lijf
Daer ging de lincker heen met gramschap aengesteken:
Maer seg, had oock de man gelijck om soo te spreken;
Voor my, ick segge ja, en naer dat ick het vat,
Soo past op dit bejagh een harder woort als dat.
En desen onverlet, en is'et geensins wonder,
Indien de goede man heeft even in 't bysonder
Het onvoorsichtigh wijf een eygen les gedaen,
Om datse desen eysch scheen toe te willen staen.
Men weet van overlang, hoe dese rancken strecken,
Of om de vuyle lust van iemant op te wecken;
Of, soo te vreesen staet, tot noch een slimmer end,
Aen menigh eerbaer hert noch heden onbekent.

(a) *Te tenet, absentes alios suspirat amores,*
Cum propria petulans conjux uxore movetur,
Hanc ulnis, tacita Phyllida mente tenet.
Hoc genitum coitu, Consulti juris & aequi,
Legitime natum dicitis, anne nothum?

Soo magh dan onse bruyt de vreemde jonge lieden
Niet meer te sprake staen, noch voorder gunste bieden;
  Die vryheyt is geweest, sy moet oock even dan
  Niet al te gunstigh zijn haer ondertrouden man.
Ontfangt een korte les, hier nut te zijn geweten,
De bruyt in haren tijt en moet geen vryster heten,
  En magh geen vrouwe zijn, wie dat'et ook gebiedt,
  „De bruyt, een teer gewas, is kruyt en raeckt my niet.
Gelijck het schemer-licht, dat met bedeckte stralen
Ontrent den dageraet komt op der aerden dalen,
  Geen nacht en is genaemt, geen dagh en wort geseyt,
  Maer iet, dat by gevolgh ons tot den dage leyt,
Soo staet'et met de bruyt. sy moet geen vrouwe wesen,
Tot dat haer gulde son is hooger opgeresen;
  Sy moet geen stille nacht, geen droeve vryster zijn,
  Om datse korts verwacht een volle sonne-schijn.
Of, als een frisse roos, die niet en is ontloken,
Van boven evenwel een weynig uytgebroken,
  Toont aen den hovenier een aerdig purperroot,
  En hout des niet te min gesloten haeren schoot;
Soo dient, na mijn begrijp, soo dient de bruyt te leven:
Beleeftheyt sonder meer, beloven sonder geven;
  Niet al te sachten oir, niet al te stueren kop;
  Geen openbare roos, geen toegesloten knop.
Hoewel dan onse maegt heeft eenig pant ontfangen,
En dat'er ringen selfs haer om de vingers hangen,
  Noch is dan evenwel haer maegdelicke blom,
  Niet in de vollen maght van haren Bruydegom. (a)
Leer hier, belette maeght, op vaste gronden weten,
Wie vrou, en wie de bruyt met reden wort geheten;
  Op datje by gevolgh hier uyt besluyten meught,
  Wie nu, wie naderhant heeft macht van uwe jeught.
't Is vry een wijt verschil in echten staet te wesen,
Of voor de bruyt alleen te worden opgelesen;
  Het wijf doet over al, naer dat de man gebiedt,
  Want die eens vrouwe wort en is haer eygen niet
't Is anders met de bruyt; die heeft, op vaste reden,
Als noch de volle maght van hare teere leden,
  Ja moet hier wederstaen den wil van haren vrient,
  Indien hy komen wil, daer niet gekomen dient
Om dan, tot meerder licht, een vasten peyl te setten.
Hoe langh een jonge maeght is buyten echte wetten,
  Soo neemt van onse pen een droevigh ongeval,
  Dat aen de jonge bruyt haer palen wijsen sal.
Een lustigh jong-gesel geboren in de landen,
Daer ieder huysgesin belent in eyge stranden,
  Kreeg, naer een lang gevry, de dochter van de Schout,
  En voer naer seker dorp, om daer te zijn getrout.
Soo haest de snelle schuyt is aen het landt gedreven,
Gaet yder naer de kerck, en hoort den segen geven,
  Daer staet de jongeling, en bied zijn rechter hant,
  En krijgt in tegendeel een gunstig wederpant.
De Godsdienst is gedaen, men gaet de bruyt geleyden
Om weder uyt de kerck, en van het lant te scheyden,
  Daer komt het gansche dorp gedrongen nae de schuyt,
  Tot sich de nieuwe man ging setten by de bruyt.
Toen ging het seyltjen op. De jonge luyden spelen,
Een deel verheugt de bruyt, en singt met helle kelen,
  Een deel sit in gepeys, en rekent in den geest,
  Hoe menig soet gevry wil rijsen uyt dit feest.
Soo doende raeckt de schuyt tot midden in de baren,
Daer is soo veel geseylt, gelijck'er is te varen;
  Maer siet, de gansche lucht verandert onder dies,
  Daer rijst een snelle wint, die bijster vinnig blies,
Die schufelt in het want, en doet het seyltje swellen,
Die roert het water om, soo dat de boorden hellen,

Die perst geduerig aen. daer swapt het schuytjen om;
  Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom;
Daer krielt'et overhoop, daer gaet'et op een kermen,
Daer wil het jonge volck sich voor de doot beschermen,
  De vryer met gewelt, de vryster met geschrey,
  Maer 't is om niet gewoelt, sy blijven alle bey.
Men vont het lieve paer, nu van de doot bevochten,
Geschakelt met den arm, en over een gevlochten,
  In plaetse van het bed, is haere doot gemeen,
  Sy mengen in den stroom de sielen onder een.
Eylaes! de maegde-palm, die by de jonge dieren
Te samen is gebraght, om hare bruyt te cieren,
  Dient tot een ander feest, en wert daer allegaer
  Met tranen eerst besproeyt, gevlochten om de baer.
Het dacht de vrienden goet, dat bey de doode lijven
In eenen aerden hoop begraven souden blijven;
  En, waer'et met'et lijck naer mijnen sin gegaen,
  Daer sou een kleyn gedicht ontrent den grave staen.
Hier leyt en man en wijf begraven aen der heyden,
Op eenen dagh gepaert; op eenen dagh gescheyden,
  Het water heeft de vreugt van hare feest belet,
  Het aertrijck was beleeft, en werd haer bruylofts-bed.
Het graf is naeuw gevult, men raest'er om te deelen,
De rouw en al de feest verandert in krakeelen;
  De vader van de bruyt, minst soo het scheen gegoet,
  Seyt, dat hy voor een helft in alles komen moet.

(a) *De Bruydegom en heeft geen maght over de Bruyt.* Bodin. de la Repub. lib 1 cap. 3. nous n'entendons que la fiancee soit soubjecte au fiance. *Idque jure civili decisum est l. 4. ff. de cond. & demonstr. l. ea quæ ff ad municipalem.* & de peut le fiance mettre la main sus elle, ce qui est permis au mari de droict Civil & Canon. *Bald. & Cyn. in l. raptores. C. de Episc. Cyn. in l. 1. quæst. 2. C. de raptu virg. c. duo 33 qu. 2. c sicut. 7. q 1.*

De vrienden van den man, hier tegen aen gedreven,
Sijn anders van beraet, en meynen niet te geven;
Een ieder drijft het zijn, als met geheele kracht,
Soo dat het nieu geſchil wort aen het Hof gebraght
Daer gaet'et harder aen, het Hof belaſt te ſchrijven
Wat yder dienſtig acht om zijn geding te ſtijven
Het maegſchap van de bruyt ſeyt met een vollen mont,
Dat willen, ſonder meer, volmaeckt het echte bond (a)
Seyt, dat van ouden tijt naer recht van alle landen,
Twee herten eens geſint zijn vaſt in echte banden,
Seyt, dat de jonge bruyt, ooek midden in de trou,
Kan zijn, in volle daet, een maegt, en echte vrou. (b)
Seyt, dat dit groote werck niet toe en is te ſchrijven
Aen, ick en weet niet wat, het mengen van de lijven;
Maer dat de weerde trou haer gantſche volheyt ſiet,
Wanneer een reyne ſiel haer wederpaer geniet. (c)
De Vader van den man is hier geweldig tegen,
En meynt dat zijn geſpreck vry meer behoort te wegen,
Roept dat een jonge bruyt dien naem gedurig houd,
Tot dat het ſachte dons haer naerder heeft getrout. (d)
Roept, dat dit ſeker gaet oock op den dag van huyden,
Om dat voor eerſt de bruyt ſit by de jonge luyden,
Roept, datſe nimmermeer, als op den tweeden dag,
Haer by het echte volck aen tafel voegen mag.
Roept, dat de jonge maegt is datſe was gebleven,
Ja niet van haere gunſt als woorden heeft gegeven;
En ſluyt, dat haer geſlagt maer woorden hebben moet,
Geen vrientſchap in het bed, geen maegſchap in het goet.
Nae dat om dit geſchil is menigmael gekeven,
Soo wert nae langen tijt het vonnis uytgegeven,
Het Hof, naer rijp beraet, draegt hier in over een,
Dat 't een en 't ander goet is onder hen gemeen.
De reden dient'er by. Des Heeren goeden ſegen
Verkondigt in de kerck, en opentlick gekregen,
Verſegelt echte trou, ſoo dat men even dan
Bekoomt een vollen naem van wijf en echte man.
Men ſiet dat Adam ſelfs, toen Eva was geſchapen,
Haer voor zijn vrouwe kent, oock eerſe was beſlapen,
Hy noemt haer voor den Heer zijn vleys en eygen been,
Oock eer het echte bed was onder hen gemeen.
Hier uyt dan, weerde maegt, kan ieder een bemercken
Dat eerſtmael als de bruyt komt weder uyt'er kercken,
Getrout voor al het volck, is op een vaſten gront
En uyt haer eygen magt, en in het trouwerbont (e)
Of ſchoon dan iemant poogt u in het hooft te ſteken,
Voor Godt uw man te zijn (gelijck de luyden ſpreken)
Eer dat gy zijt getrout, om onder deſen ſchijn
Te ſchuyven, eer het dient, uw teere bedgordijn,
Gy ſtaet op u verſet, en toont, met goede reden,
Dat by een ware maegt dit niet en dient geleden;
Segt dat de reyne min noyt worſtelt tegen eer,
En, ſchoon hy 't anders drijft, gelooft'et nimmermeer.
Hier dient gy bruydegom voor al te ſijn geſproken,
Om hier voor uwen tijt geen vier te willen ſtoken,

Gy hebt van heden af als pantſchap aen de bruyt,
Maer noch geen volle magt het pant te winnen uyt
Gy, die dit acht te deun, gae leeſt de Roomſche wetten,
En leert dat Keyſers ſelfs op uwe ſaecken letten;
Want ſoo een dertel quant ſijn eygen bruyt verkragt, (f)
Daer is geen twijfel aen, hy wort om hals gebragt (g)
Daer was een out gebruyck in alle Joodſche landen,
Wanneer een jonge maegt haer trouwe ging verpanden,
Dat jae de lieve bruyt, ooek van den eerſten aen,
Wert aen den jong-geſel ten vollen toegeſtaen.
Hy moeſt het weerde pant met alle vlijt bewaren,
En, door beſette tucht, ter rechter ure ſparen,
Ter eeren van de trou, hy moeſt het weerde pant
Beſitten ſonder ſmaet, en houden buyten ſchant.
Siet, Jacob gaet alleen met Rachel aen der heyden,
En drijft het jonge vee door alle groene weyden,
Sy bruyt, hy bruydegom; en des al niet te min
Hout alle tochten op, hout alle luſten in;
En, na een lang gedult van ſeven gantſche jaren,
Soo vraegt hy om verlof om dan te mogen paren,
Hy raeckt (ô reyn gemoet!) hy raeckt de maeget niet,
Tot hem de vader ſelfs zijn lieve Rachel biedt.
Siet! wat verſchilt de tijt, ô die in onſe dagen
Beſtont een jonge bruyt den vryer op te dragen;
Van dat de ſonne rijſt, tot aen den ſoeten ſlaep,
Eylaes, wat ſoud'et zijn? een wolf by een ſchaep.
Ey waer is nu de ſucht van reyne min gevloden?
Of woont het ſedigh hert alleenlijck by de Joden,
En niet in ons geweſt? ey, matigh uwen tocht,
Wy zijn oock Godes erf, en dier genoegh gekocht.
Al die het reyne bond tot vuyle luſten drijven,
Die paren in het vleeſch, en niet als met de lijven:
„Maer die in rechte tucht beginnen hare feeſt,
„Die trouwen met de ziel en waſſen in den geeſt. (h)
Al is de bruyt verlooft, noch dienje niet te mallen;
Al is de ſchult gemaeckt, uw tijt is niet vervallen;
Dus houd u in den toom, en ſpaer uw weerde lief,
Een ondertroude bruyt een onverſchenen brief.
De tijt ſnelt haren loop. Men gaet'er overwegen
Hoe dat'et met de feeſt en gaſten is gelegen,
En hoe men nooden moet, en wie, en wat getal,
En hoe men met'er eer de bruyloft houden ſal.
De ſaecke dient bedacht. vraegt iemant mijn gevoelen?
Ick ben in dit geval een vyant van het woelen,
En van te grooten hoop; een vyant van den dranck,
Een vyant van geroep, en alle vuyl geſang
Indien het weſen mogt, ons ſoude meeſt behagen
Een maeltijt ſonder pracht, en voor de naeſte magen, (i)
De beſte bruyloſt-feeſt die iemant houden magh
Beſtaet in ſedigh volck, en in een kleyn beſlagh (k)
Soo doende, wert het volck met drincken niet gequollen,
Daer hoortmen geen gewagh van iemant op te vollen;
Daer hoort men geen geraes, geen roepen, geen gedans, (l)
Noch van de geyle jeught, noch van de dronke mans.
Daer kan een teere maegt den echten ſtaet beginnen
In ſtilte, met beſcheyt, en ongeſtoorde ſinnen;

(a) *Solus conſenſus ſufficit abſque aliis omnibus, & alia omnia ſine conſenſu ſunt nihil. Alberic. Gentil lib. 2. de Nupt. cap. 6.*

(b) *Non deſloratio virginitatis, ſed pactio conjugalis, facit conjugium. Ambroſ.*

(c) *Hæc ſocietas de corporibus contrahitur contrahentium conſenſu, non corporibus. Alber. Gentil. ib. d.*

(d) *Bodin. lib. 1. de la Republ. cap. 3.* La pluspart des Canoiſtes & Theologiens, qui s'en font croire en ceſte matiere, ont tenu qu'il n'y a point de mariage entre l'homme & la femme, s'il n'eſt conſommé de faict: ce que nos couſtumes ont diſertement articulé, quand il eſt queſtion des profits du mariage, & de la communauté. *Vide multa pro hac opinione in ſumma Silveſtrina verb. matrimonium nu. 6. c. debitum. de bigam. Lombard. in 4. Sententiar. diſtinct. 30. & 37. quæſt. 2. Barbat. conſ. 2. col. 7. gloſſ. un. ex publico extr. de converſ. conjug.*

(e) *Senatus hic honoram communionem decrevit, cum enim per conjunctionem illam conjugalem in faciē Eccleſiæ rite peractam, individua ac indiſſolubilis vitæ ſocietas contracta ſit, ut non jam amplius ſponſus & ſponſa, ſed revera maritus & uxor effecti eſſent, nec ad vinculum matrimonii ſtabiliendum quidquam per concubitum ſeu copulam carnalem adjici poſſit, merito etiam ſocietas bonorum jam ab eo ipſo tempore inchoata ac inducta cenſeri debet, quod in ſacris litteris conſonum, ita & expreſſo jure civili ſtatutum eſt l. cum fuerit. 15. ff. de condition. & demonſt. l. nupt. de R. J. l. ſancimus. 24. verb. ſed ex quo vota nuptiarum re ipſa præceſſerint C. de nupt. Neoſt. rer. jud. obſerv. 15. & 16. ubi tres conformes caſus ex intervallo ita deciſos memorat.*

(f) *Nonnullis ſponſis tam impotens eſt ardor libidinis, ut corpuſculo puellari vim inferant. Eraſm. in Inſtit. Matr.*

(g) *Bodin de la Republ. lib. 1. cap. 3.* Si le fiancé (dit-il) avoit mis de main miſe, & ravi ſa fiancée, il doit eſtre puni capitalement en termes de droict. *l. 1. C. de Rapt. Alberic. Gentil. tractatu de nupt. ex Bernardo.*

(h) Aux mariages qui ſe font par volupté il n'y a communauté que des corps, mais en ceux que la ſageſſe a conjoints, il y a communication de vertu & toute pureté. *Philo Judæus lib. de Abr. Patriarch.*

(i) *Quorſum attinent pueliter tumultuoſaque convivia? Suavius eſt inter parentes, ac pauculos ex proxima cognatione modeſte ſobrieque agitare nuptiale convivium. Eraſm. de Chriſt. Matr.*

(k) *Nationes quædam nuptiis modum præſcribunt, & certum numerum convivarum, nec male Piſis ſtatutum eſt quod non poſſint ad nuptias convocari niſi duodecim Dominæ, ut refert Bart. in L. inſiciando §. inſan. in fin. & 16. etiam Angel. ff. de furt. & Joh. Ananias in 1. ult. col. 10. verſ. ex prædictis refert. extr. de celſiu detec. Franciſc. Aret. in l. Patris & filii ff. de vulg. & Pupill.*

(l) *Concilium Laodicenum can. 13. diſſolutas choreas & impudicas ſaltationes diſerte improbat.*

Daer

Daer is het jonge paer en al het huys verlost
Van moeyte, van geraes, en van de groote kost.
Is 't niet een seldsaem ding? het trouwen is gevonden
Tot nadeel van de lust, en alle snoode sonden,
En des al niet te min waer eenig mensche trout,
Daer schijnt'et dat het vlees een nieuwen tempel
Daer is een vreemt gebrek geslopen in de steden, (bouwt, (a)
En blijft van ouden tijt tot aen den dag van heden,
Te weten, dat het volck in haere bruyloftfeest
Schoeyt wijder als het dient, en boven haren leest.
Wat koomt'er menig paer in duysent sware lasten,
Alleenlick om de vreugt van vreemde bruyloftgasten?
Wat is'er menig mensch, die uyt een hoogen moet
Verteert zijn innig merg tot aen het hertenbloet?
Bedenckt'et die het raeckt, in overdaet te trouwen
Is al een quade voet om huys te blijven houwen;
't Is licht te veel gequist ten dienste van de jeugt,
't Is licht te veel gespilt in dese korte vreugt.
Gy siet, het groot beslag is in der haest verdwenen,
En wat de feeste maeckt gaet met den speelman henen,
De vrienden zijn verstroyt, ach! ick en weet niet hoe,
Het gelt is uyt de beurs, en dickmael ondanck toe. (b)
Leert dan verkregen goet tot beter eynde sparen,
Laet pracht, laet overmoet, laet groote kosten varen;
Koopt huysraet om het gelt; en set den regel vast
Dat op een goede saeck een goet beginsel past.
Doch soo gy zijt verplicht aen veeldethanden magen,
En dat uw stijve beurs den last vermagh te dragen,
Soo wil ick uwe gunst niet binden aen getal,
Maer stell' een yder vry hoe verr' hy nooden sal.
Wie kan het echte volck, wie aen de jonge lieden
Benemen haer vermaeck, en harde tucht gebieden?
Het is van alle tijt, dat op den bruyloftdag
Een ieder vrolick zy, en vrienden nooden mag. (c)
Maer gaet met goet beleyt, en laet de lieve gasten
By niemant in het feest met drincken overlasten,
Schouwt grillig hantgespel, en dertel ongelaet,
Weest nuchter in gebaer, en matig in de praet.
Ick bidde, heusche jeugt, verstaet de rechte gronden
Waerom eerst over al de menschen dienstig vonden
Te maecken eenig feest, wanneer der iemant trouwt,
En waerom dat men noch dit heeden onderhout.
't Is vry niet om den wijn, niet om de volle glasen,
Niet om een los gewoel, niet om het dolle rasen,
't Is om het naeste bloet te wijsen overhant
Wat maegschap dat'er rijst uyt desen nieuwen bant: (a)
't Is op dat yder wist, indien hy quam te sterven,
Wie zijn verspaerde goet eens soude mogen erven;
En wie, te zijner tijt, en nae een droeven val,
Het huys, wanneer het wijckt, eens onderstutten sal.
Doch hoe een eerlick man de vrienden moet onthalen,
Staet op een ander tijt ons naerder af te malen;
Gy keert u, snelle pen, keert eenmael wederom,
En geeft doch eens de bruyt aen haren brydegom.
Maek plaetse, nieusgier volk; de bruyt die gaet ter ker-
ken, (e)
En laet, in volle trou, haer onder-trou versterckenn;

Kniel neder, jonck gesel, kniel neder, teere maeght,
Hier wort op eenen tijt uw gansch geluck gewaeght
De Geesten, Godes heyr, die wonder reyne [illegible],
Zijn selfs ontrent het werck, daer echte lieden trouwen (f)
Gods dienaer spreeckt het woort, de zegen [illegible],
Een yeder siet, en bid. Daer is de knoop geleyt
Roep bruyloft, soete jeught; de speel-genoten [illegible].
En strooyen al het huys met nieu-geplückte blomen,
Met vers-gelesen groen, met jeugdigh maegde-kruyt,
En vlechten naer den eysch een kransje voor de bruyt
Noch is't niet genoegh; men hangt'er groene kroonen
Daer haer het weerde pant sal aen den dis vertoonen,
De solder, en de balk, de mueren en het bed
Zijn met gestreckte palm aen alle kant beset.
Een maeght kan over al een groene krans verwerven,
En dan wanneerse trouwt, en alsse komt te sterven.
Wel aen, geswinde pen, ter eeren van de bruyt,
Koom seg ons, wat de dragt van kroonen hier beduyt.
Het is van ouden tijt, dat tweederhande luyden
Sijn kroonen toegestaen van loof en groene kruyden;
Een Priester, tot den dienst van eenig Godt gewijt,
Ontfing een groene krans ontrent den offertijt.
Een held, wiens edel sweert den vyant had' geslagen,
Kreegh even dese maght een kroon te mogen dragen;
Kreegh oorlof met de koets te rennen door de stad,
Geciert met eycken-loof, of met een lauwer-blad.
Hier uyt (gelijck het schijnt) is desen vont genomen,
Dat oock de groene krans is tot de bruyt gekomen:
En, als men met bescheyt de sacken ondertast,
De kroone wort de bruyt te rechte toegepast.
Voor eerst om dat de maeght, die hare jonge leden
Gaet, uyt een reyn gemoet, aen haren man besteden,
Niet meer is, datse was, niet meer is aen de jeught,
Maer offert aen de trou, maer offert aen de deught
Een vers, een jeudigh lijf, in geen bedrogh gevonden,
Gaef, suyver, onbesmet, fris, nuchter, ongeschonden,
Dat niemant naderhant, dat niemant raken moet
Als een, aen wien de maeght haer reynen offer doet.
Siet hier, gy die het raeckt, het wit van eerlick trouwen;
Het is een vast besluyt, om Godt een huys te bouwen,
Het is een vast besluyt, een seker oogh-gemerck,
Uw vrucht te brengen op tot Godes offer-werck;
Het is op datje moght, door wettigh t'samen paren',
Een onbevleckten geest in reyne tucht bewaren;
Het is op datje moght in uwe domme jeugt
Te beter, door behulp, u geven tot de deught;
Het is de gulle sucht haer rechte wit te leeren,
Het is de quade lust tot goeden eynde keeren,
Het is, te zijner tijt, het ongetoomde vleys
Te geven zijn behoef, maer naer den rechten eys. (g)
Het is een vast besluyt, voor eeuwigh af te sweeren
Al wat de jonckheyt leert, en uyt de borst te weeren
Al wat'er eenigsins een reynen geest bevleckt,
Al wat'er eenigsins tot snoode nucken streckt.
Het is een vast besluyt de sinnen in te binden,
En niet te laten gaen met alderhande winden,
Daer ons de werelt treckt; het is een vast besluyt
De tucht te laeten in, de lust te jaegen uyt.
Ten tweeden, nu de maegt van aldethande tochten
Is dickmael aengeranst, is dickmael aengevochten,
En heeft des niet te min lust, krevel, vuylen brant,
En alle slim gewoel gehouden in den bant,
Soo eyst de reden selfs, dat segenrijcke kroone
Haer sijgen om het hooft, om haere deugt te loonen,
En datse van het volck wort over al begroet,
Gelijck men in 't gemeen een overwinnaer doet.
Bedenck dan, jonge bruyt, wat heden is begonnen,
Gy hebt in uwe jeugt de lusten overwonnen,

(a) *Chrysostomus graviter conqueritur, quod ipse statim nuptiarum die puella anirus tot undique flagitiorum machinis impetatur, quod & Vives annotavit lib de Christian foem. 1. cap. 1*

(b) *Het Frans spreeckwoort seyt wel*, Il n'y a si belle, nopce, où il n'est un mal disne. *Nuptia sumptuosa damnum sine honore conferunt. Bernard. in Epist de cur & reg rei famil*

(c) In all nations the day of mariage was reputed the joyfullest day in al their life, therefore one saith that mariage signifies merrie-age, because a play fellow is come to make our age merrie. M Smith. *in his prepar. to Mariag. Leges Licinia & Julia in nuptiis lautiores quàm in aliis conviviis sumptus permittebant. Gell. lib. 2. cap 24. ita Laban, convocatis multis amicis ad convivium, nuptias fecit. Genes. cap. 29 & apud Senecam indignantis verba sunt, Nuptias clausa domo fecimus. lib. 7. cont 6*

(d) *Non ob Lyas festivitatem convocantur propinqui affines, & amici; sed, cum matrimonii is finis & effectus sit, ut alter conjugum in alterius familiam adoptetur, & soboles in de procedens jura tam agnatii quam cognatii succedendi consequatur, Consequens est, ut omnia ex consensu totius familia, & praesentibus propinquis fiant. Annaus Robert. rer. jud. lib. 1. cap. 2 Vide Plutarch. lib. 4 Symb. quaest 3.*

(e) *Aspice virginem illam, quam Pater tradidit, euntem die celebri, comitante populo. Quintil. declam. 307.*

(f) *Unde sufficiant ad felicitatem matrimonii enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatum, obsignatum Angeli renuntiant, pater ratum habuit Tertull. lib. 2 ad uxorem. Publica benedictione, quasi Deo ipso per os Ministri sui loquente, spectantibus Angelis & hominibus, copulantur, ut per hoc Deo consecretur individuae consuetudinis initium. Joachim. à Beust. tract de Matr. in praefat*

(g) *Conjugium bene utitur libidinis malo. Augustin. lib. 3. contra Julian.*

Nu krijgje meerder hulp te ſtaen in deſen ſtrijt;
Dus blijft in ware trou de trouwe toegewijt.
Dit weſen vordert meer, als met den man te ſpelen,
Of iet, dat u gelijckt, in luſt te mogen telen;
Want ſoo die weerde plicht alleen hier in beſtont,
Soo waer oock in het bos een wettigh trouverbont.
Wel aen dan, jonge bruyt, koom, met geſette ſeden,
Koomt, met een ſuyver hert, in uwe kamer treden,
Doet, uyt een reyne ſucht, de luſten in den ban,
En wort nae deſe kroon, de kroone van den man (a)
De feeſt gaet haren gang hier ſoeck ick niet te weten
Noch wat'er wort gedient, noch wat de gaſten eten,
Noch of de ſchotels dicht en op haer reke ſtaen,
Noch wie'er met de bruyt ſal aen de tafel gaen:
Ick laete, die het wil, hier op de ſinnen breken,
Ick laete, die het luſt, van diepe glaſen ſpreken,
Een ding is hier alleen te nemen in beraet,
Waerom doch voor de bruyt een hof op tafel ſtaet.
Segg' reden mijn vernuft Daer zijn verſcheyde ſaecken
Die hier te wegen zijn, en deſen handel raecken,
Hoort, wat ons beſt bevalt het is een groote lof,
Dat vrouwen zijn gelijck een toegeſtoten hof, (b)
Dat vrouwen zijn gelijk als boomgaerts voor de mannen,
Daer ſnoepers, vuyl geſpuys, zijn eeuwigh uyt gebannen,
En, om dit aen de bruyt te prenten in den geeſt,
Soo wort een hof geſtelt te midden in de feeſt.
Wat hooger, ſnelle pen, laet u wat hooger rijſen,
Ghy ſult een beter gront hier over konnen wijſen:
Het eerſte trou-verbont is in het groene velt,
Is in het ſchoon prieel van Eden ingeſtelt;
Daer is in ouden tijt het reyne bed gevonden,
Daer is het eerſte paer in echten ſtaet gebonden.
Tot onderlingh behulp; daer heeft de groote Godt
Gegeven aen het wijf het eerſte trou-gebodt;
Daer is de man gelaſt op zijn beroep te paſſen,
Soo dat de gansche trou is in den hof gewaſſen,
Is uyt den hof gevloeyt, en ſiet! des Heeren woort
Geſproken in den hof, brengt ſtaege vruchten voort.
Als dan een jonge bruyt ſiet op de tafel ſetten
Den hof, en zijn gevolgh; ſy dient'er op te letten,
Sy moet gedachtigh zijn wie eerſt het trouwen vont,
En wat'er noodigh is ontrent het groot verbont.
Maer, wat een groot gewoel! wat ſalder noch gebeuren?
Men ſiet de jonge bruyt van alle kanten ſleuren,
En trecken van het volck, en hier, en weder daer,
Het ſchijnt als of de maegt een krijgs-gevangen waer.
Ey! laet ons, mijn vernuft, een weynigh overwegen
Van waer het vremt geraes zijn oorſprong heeft gekregen.
„'t Is dienſtig aengemerkt, en af te zijn gemaelt,
„Hoe lang een oude feyl ontrent de menſchen dwaelt.
Men hout dat deſe greep uyt Romen is gekomen,
Van dat haer eerſte jeught de maeghden heeft genomen,
Van dat haer eerſte Vorſt de vryers gaf de loos,
Waer op toen yder man een eygen vrouwe koos.
Is 't niet een ſeldſaem dingh? 't is duyſent jaer geleden
En duyſent boven dat, en ſiet! in onſe ſteden
Wert, oock tot heden toe, de bruyt om her geruckt,
Om dat eens vrouwe kracht te Romen is geluckt.
Ick bidde wat ick magh, boud ſtille, rouwe gaſten,
'T en ſtaet u geenſins vry ſoo grilligh aen te taſten
Een die u niet en raeckt, een die nu is gevrijt,
En door de vaſte trou een ander toegewijt.
Wat giet de Zeeuwen aen met Romen aen te ſpannen?
Wat roert ons eenigh volck by vonnis uytgebannen?
Wegh met dat oude vuyl in Zeelant is de bruyt
Geen ruyters eygen ſlaef, geen roovers eygen buyt.
't En heeft doch geen beſcheyt ſoo groten woel te maken,
Het weerde trou-verbont is van de goede ſaecken
Daer niemant in en treet als met een vryen wil,
Dus laet het ſlim gebruyck, en weeſt doch eenmael ſtil.

(a) *Uxor bona benedicte, auxilium, corona viri, quietis columna,* Coſtam. nupt num. 13.

(b) *Mijn ſuſter lieve Bruyt, ghy zijt een beſloten Hof, een verſegelde Bornput.* Hooghlieds Salom 4. 12

Ghy zijt een eygen volck van Gode vrygelaten,
Dus laet uw ſedigh hert de vreemde rancken haten,
Komt voeght u na den tijt, en weeſt niet langer dwaes.
Ontrent een deftigh werck en dient geen mal geraes,
Maer ſiet! de ſtille nacht komt ſachtiens aengevlogen,
En heeft een duyſter kleet om onſe kim getogen,
Men ſiet geen lichte maen, geen ſtralen van den dagh,
De ſchaemte van de bruyt vint dierſe ſchuylen mag (c)
Dat hier geen dertel wicht, met onbeſchofte ſtreken,
En maecke voor de deur te tieren, of te ſpreken;
Geen ſpeelman, geen geroep, geen ſang en doe belet; (d)
De bruyt, en haer gevolg, doet binnen haer gebet

Reyn Weſen, Eeuwigh Godt, die van den aenbeginne
Hebt in den menſch geplant de ſucht tot echte minne,
Hebt in den man geleydt de gronden van de trou,
En naer den man geneyght de ſinnen van de vrou.
Reyn Weſen, Suyver Lam, die uyt de maeght geboren,
Hebt tot het diep geheym den echten-ſtaet gekoren,
Hebt, als een eygen bruydt, getrout uw weerde kerck,
En aen de trou gegunt uw eerſte wonder-werck
Reyn Weſen, Heyligh Vyer, die met bedeckte ſtralen
Komt ſygen uyt de lucht, komt in den menſchen dalen,
En ſuyvert aen de ziel al wat'er is bevleckt,
Al wat'er uyt het vleeſch verkeerde luſten treckt
Reyn Weſen, Eenigh Godt, wy ſtrecken onſe leden
Tot uwen hoogen throon, wy ſtorten huys-gebeden,
En roepen om behulp op onſen bruylofts-dagh,
Ten eynde dit beroep ons zaligh weſen magh.
Geef eerſt, genadigh Godt, dat wy ter weder-zijden,
Tot onderlingen trooſt, uw ſoeten naem belijden,
Eenparigh van gemoet, geeft ons een ſachten geeſt,
Die ſijnen Heylandt lieft, en ſijnen Schepper vreeſt
Leert ons tot aller ſtont uw vaderlijcke ſlagen
Met nederigh gedult en ſonder morren dragen,
Ten eynd het ſondigh vleeſch en alle ſlim bejagh
Sich onder uwe wet geduerigh buygen magh
Laet geen verkeerde ſucht door onſe kamer dwalen,
Laet geenen vuylen brandt ons in de leden malen;
Bevrijd ons van de twiſt en alle ſtuer gebaer;
Geeft yeder volle luſt ontrent ſijn wederpaer;
Laet over ons bedrijf uw gunſte nederſygen,
Soo dat wy nimmermeer van uwen ſegen ſwijgen;
Doch geeft ons evenwel geen meerder ommeſlag
Als ons en ons geſin ten goede dienen magh
Wy bidden, lieve Godt, niet om een aerds genoegen,
Maer dat ſich onſe wil naer d'uwe moghte voegen;
Behoed ons voor gebreck, en grooten overvloet;
Maer gun ons uwen trooſt, ſoo wort het bitter ſoet.
Doch, ſoo het weſen mocht, een deel van uwen ſegen,
Dat wy tot onſer vreught gewenſte vruchten kregen;
Soo wiltſe van der jeught begaven met verſtant
Ten dienſte van de kerck, of van het vaderlant.
En wil des niet te min in ons den geeſt verwecken
Om onder uwe vrees hen op te mogen trecken,
Ten eynde, voor beſluyt, en ons en hun gelijck,
In Chriſto ſy bereyt het eeuwigh Koninckrijck.

Vriendinnen, met verlof; ick bidde, ruymt de kamer,
Hier is nu weynigh volcks en ſtilte vry bequamer
Als eenigh groot gewoel de bruyt treet aen het bedt,
Nu moeder, ſluyt de deur, en draeght de ſleutel met.
U is nu, bruydegom, volkomen recht geboren,
Genaeck uw weerde pant, van duyſent uytgekoren,

(c) *Nocte aut veſpertino crepuſculo illa ſponſæ deductio apud veteres fiebat, vel propter verecundiam, ut Plutarch. in problemat. vel ſi quid deforme, id tegeretur. Conſtan tract de nup. hinc Catullus:*

Veſper adeſt, juvenes, conſurgite, veſper Olympo
Exſpectata diu — &c.

Fax etiam nuptialis rapi ſolita (auctore Feſto) in eumdem effectum.

(d) *De ſtrepitu qui prima nocte ad thalami fores excitabatur, de verſibus feſcennnis ibi decantatis, & aliis hujuſmodi vide Hetom. in obſervat qui ad veterem nuptiar pertinent. cap. 31. num. 4.*

Be-

Begroet uw wederhelft, niet met een geyle mont;
Maer uyt een ſedig hert, en yder woort een pont. (a)
Mijns herten ſoete wenſch, van Gode my gegeven
Tot luſt en ſoete vreugt in dit geſellig leven;
Mijn trooſt, mijn ander ick, gehecht in mijn gemoet
Meer als mijn vader ſelfs en al het naeſte bloet.
Gewenſte bedgenoot, verkoren boven allen,
Ten leſten zijt gy mijn, my zijt gy toegevallen,
Wy zijn van nu voortaen, wy twee en zijn maer een,
Wat eerſtmael eygen was, is even nu gemeen,
Wy zijn door echte trou, en op gewiſſe gronden,
Ons leven dagen lang te ſamen ingebonden;
Soo dient dan overhant dit jock alſoo verſacht
Dat ons geheele ſucht tot vrede ſy gebraght.
Indien wy door de trou in rechte liefde paren,
Wat quaet ſal immermeer ons mogen wedervaren?
Wat ſal ons hinder doen; of brengen in den druck?
Twee herten eens geſint zijn boven ongeluck. (b)
Schrijft dit in uw gemoet; waer dat gehoude lieden
Sich vieren overhant, en waere gunſte bieden,
Daer is een goede geeſt met alle ſegen by,
En maeckt het echte paer van alle plagen vry;
Daer wort het gantſch geſin, kint, boden, nichten, neven,
Als door een vaſt gevolg, tot ſoete ruſt gedreven;
Daer wort'et innig hert geſuyvert van den haet,
Daer vloeyt'et altemael van enckel honigraet.
Komt ons de lieve Godt maer kleyn beſlag te geven,
Wy konnen evenwel, wy ſullen vrolick leven,
Wy ſullen onſen loop voltrecken ſonder pijn,
Indien wy voor den Heer maer eenig konnen zijn. (c)
Of Godt ſal alle ding naer ons behoeften voegen,
Of Godt ſal onſen geeſt in alle ding vernoegen;
Indien geen rijcke ſchat ons koffers op en vult,
Ons vreugde ſal beſtaen door middel van gedult.
Wat my in als belangt, ick neme tot getuygen
En Godt en onſe trou, mijn leden ſullen buygen
Tot vlijt, en rijpe ſorg, tot alderley beſlag,
Dat iemant van den man met reden eyſchen mag.
Gy, in het tegendeel, leert uwe ſinnen ſtieren
Tot onderling behulp, leert uwen hoeder vieren;
Op dat in als de man mag zijn ontrent het wijf
Gelijck een weerde ziel is aen het gantſche lijf.
Wy ſullen onder dies, wy ſullen tuſſchen beyden,
Al wat'er is te doen met reden onderſcheyden,
En plegen ons beroep naer eyſch en rechte maet,
Gy dienſten van het huys, ick dingen van de ſtraet. (d)
En evenwel nochtans ſoo ſullen alle ſaecken
Ons in gemeene plicht, en niet als eygen, raecken,
En dat op deſen voet; een ieder in het ſijn,
En even ondermengt als 't water en de wijn. (e)
Het ſtuck aldus beleyt, ſal ieder zijn betrouwen
Dan vorder op den Heer en zijn beloften bouwen;
En ſchoon daer onweer rijſt, en ſtuere vlagen maeckt,
't Is Godt, de groote Vorſt, die voor de ſijnen waeckt. (f)
En als het ſchoon gebeurt dat Godt in onſe tijden
Sent vaderlicke tucht, ſent eenig bitter lijden,
Ten dient ons evenwel niet tot een droeve val,
Het eynd is enkel heyl, het eynde recht'et al. (g)
Al wat de jeugt beſit verandert met de jaren,
De luſt gaet haeren gang, laet ons in liefde paren,
Niet op een ſchoone verf, niet op het lijf gegront,
Maer op het innig goet, het ware trouverbont.
Laet vrede, ſoet beleyt, en minnelijcke ſeden
Meer trecken ons gemoet, als opgepronckte leden;
Laet Godt doch boven al ons zijn de grootſte wet;
Hy is, op wien het oog in allen dient geſet.
Het eynde van de trou is kinders op te wecken;
Daer moet geen reyne min tot quade luſten ſtrecken,
Dus laet de weerde trou, verſegelt met de tucht,
Ons brengen uyt den brant, en leyden tot de vrugt.
Dat zijn tot onſen trooſt de vaſte bruylofsgronden,
Waer op de loſſe jeugt moet werden ingebonden;
Hy vint ſich buyten ſpoor, wie hier te verder gaet;
„Al wat ten goede ſtreckt bewaert de middelmaet.
Dit mag de jonge bruyt een weynig overleggen,
En weder, als het dient, haer tegenreden ſeggen:
Behoeder mijner jeugt, van Gode my gejont,
In wien mijn reyne ziel alleen vernoegen vont.
Ontfang uw jonge bruyt, en deſe teere leden,
Die ick aen u alleen nae deſen ſal beſteden;
Ontfang uw wederhelft, uw lot, uw echte wijf,
Ontfang in uwen ſchoot een ongeſchonden lijf, (h)
Een lichaem ſonder vleck, een kuys een eerbaer weſen,
Een rooſe met ten dau, by niemant oyt geleſen,
By niemant aengeroert; ontfang doch boven al
Een toegenegen hert dat in u leven ſal,
Dat uyt zijn gantſche luſt, en met geheele krachten
Tot uw vermaeck alleen ſal drijven zijn gedachten,
Sal woonen met den geeſt in u mijn evenbeelt,
Soo lang een kleyne lucht in deſen boeſem ſpeelt.
Gy ſtiert my niet alleen tot huyſelicke ſaecken,
Maer leert my boven al tot onſen Godt genaken, (i)
Leert my te buyten gaen, en treden met den voet
Al wat ons ydel vlees leyt van het waere goet.
Leert my voor alle ding door vriendelick vermanen,
Te ſcheyden mijn gemoet van alle ſotte wanen;
Dat ſal in deſen geeſt ontſteken meerder vonck
Dan of my eenig menſch de gantſche werelt ſchonck.
„Twee zielen eens geſint, om Godt te willen eeren,
„En konnen nimmermeer van haere liefde keeren;
„Want als het nietig ſchoon ſal van de leden gaen,
„Dan ſal de ware min op vaſt gronden ſtaen.
O goet, ô ſoet begin! ô vreugt, ô hemels leven!
O! dat een yder poogt een ſachte ſpoor te geven
Aen zijn beſcheyden deel, op dat in alle vlijt
Al wat ten quade ſtreckt van beyde ſy gemijt.
Wat is'er beter ding als met geſette reden,
Door heus en rijp geſpreck, en even door gebeden,
De ſinnen overhant te voegen naer de leer,
En met gelijcke ſucht te treden voor den Heer?
Wat is'er quader ſlag, als ſonder tegen ſpreken
De ſonden aen te ſien, en alle ſielgebreken

(a) *Vel Iſchomachus apud Xenophontem de adminiſt. domeſt. hujuſmodi ferè colloquium cum uxore inſtituit, quo ſeſe mutuis officiis admonent conjugii, idque ſub ipſum initium matrimonii. Vide Xenophont. lib. 5 Scio non defuturos, inquit Eraſmus, qui ſibi belli videbuntur ac feſtivi, quibus hæc talia abſurda videbuntur, ſed valeant illi ſine Chriſto belli. De Chriſt. matrim.*

Chryſoſt. in Geneſ. Homil. 37.

(b) *Quando concordia, pax, & vinculum dilectionis cum muliere & viro fuerit, omnia ſimul affluunt bona, & nullis inſidiis expoſiti ſunt, magno & inexpugnabili muro circumdati; hoc juxta Dei ſententiam eos fortiores reddit; hoc omnibus divitiis & abundantiâ eos magis locupletabit, hoc ſupernam gloriam iis conferet, hoc & Dei benevolentiam iis uberiorem conciliabit. Proinde, inquit, orо ne quid illis præferendum exiſtimemus, ſed omnia faciamus & agamus, ita ut tranquillitas & pax ſit cohabitantibus, tunc autem & filiis qui naſcuntur, & ſervis & tota undequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum proſperitas.*

(c) Datſy hare zielen den getrouwen Schepper bevelen met weldoen. 1 Petr. 4. 19

(d) *Mihi videtur Deus naturam mulieris ad curam intus ſuſcipiendam in lucem protuliſſe, molliore que corpore, ut intra parietes officium obiret; at viri corpus animumque ad calores ac frigora patienda, tum etiam ad labores pacis ac belli conſtituiſſe, ideoque res illi foras agendas delegaſſe. Xenoph.*

In familia diſpertita ſunt officia; ſuntque alia viri, alia uxoris propria, externa negotia viro permiſſa. Gregor. Nazianz. ad Olymp.

(e) *Proſunt conjuges ſibi mutuo, ſua in commune conferentes, ob eamque cauſam ſuavitas in hac tali amicitia ineſt, utilitaſque maxima. Ariſtot. Eth. lib. 8. cap. 12.*

(f) Die tot Godt komt, moet gelooven, dat Godt is, en dat hy de geene die hem ſoecken, loont. Hebr. 11. 6.

De handt onſes Godts is ten beſten boven allen die hem ſoecken, Eſra. 8. 22.

De wandelinge ſy ſonder gierigheydt, weeſt te vreden met het tegenwoordige; want hy heeft geſeyt. Ick en ſal u niet begeven, noch en ſal u niet verlaten, Hebr. 13 5.

(g) U ſal een licht in de duyſterniſſe opgaen, ende uwe donckerheyt ſal zijn als de middagh, Eſai. 58. 10.

(h) *Bene agitur, cum virgo ad maritum novum adfert bonam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Apuleii Apo. 2.*

(i) *Dirige quam diligis, Uxor rectè divinæ & humanæ rei ſocia dicitur l. adverſus. C. de crimine expilat. hæred.*

Te

Te [illegible] in de [illegible] van uwen weerden vrient,
Die uyt de modder [illegible] voor al getogen dient?
Hoe kan d'er harder [illegible], of droever stuck geberen [illegible],
Als twee, die eenig [illegible] van een te laten scheuren,
Soo dat so selfsaem [illegible] een vlees sou moeten zyn,
Ten deel in alle vreugt, ten deel in alle pyn.
Poogt man en vrouwe, [illegible], oock met gestorte tranen,

[illegible] [illegible] [illegible] tot [illegible],
[illegible] uw gantsche [illegible]
[illegible] genoot, [illegible]
[illegible] men liest, zyn [illegible].
Als, [illegible] gevlet, [illegible]
De [illegible] twee [illegible]
Een [illegible], vermen, een [illegible]

Compendium officii conjugalis.

Postquàm sano sponsi [illegible] judicio coiit legitimum matrimonium, proximum erit dare operam ut inter conjunctos crescat ac roboretur mutua benevolentia. Charitas, qua sponsus prosequitur sponsam, facilè perficit, ut puellæ mores ad tempus aut ferat, aut corrigat. Rursum puella, si ad sponsum attulerit amorem conjugalem cum decenti reverentia conjunctum, non facilè marito reluctabitur, sed obsecundans ac cedens, sibi devinciet illius animum.

Habent & dulcissimarum rerum initia quandam suam molestiam, velut acerbitatem quandam progressu temporis in dulcorem abituram. Quid vino suavius? sed ab uva est primum acerbi. Proinde qui statim resiliunt a virgine, cujus acerbitatem ferre non possunt, nihilo consultius faciunt, quam si quis [illegible] in uvam immaturam, offensus acore, contemnat, aliisque maturæ suavitatem relinquat. Exspectas musta vina, donec tempore deponant austeritatem: exspecta & tu paulisper, donec [illegible] rupta maturescat. Sic habet natura rerum humanarum [illegible], ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid [illegible] [illegible].

Habent & adolescentes, nondum multo rerum usu formati, quiddam ferox & insolentius, quod paulatim ætate mitescit. Proinde puellæ, quæ protinus offensæ resiliunt a sponsis [illegible], & simultatem suscipiunt, non minus inconsultè faciunt, quam si quis apis ictum perpessus, mel aliis relinquat. Gratissima [illegible] de spinis nascitur. Nullus excindit rosarium, offensus aculeo, sed fructus amore quod molestum est dissimulat.

Plurimùm autem faciet ad confirmandam amicitiam perpetua quædam morum comitas, sic temperata inter blanditias & austeritatem, ut nec reverentiam tollat, nec consuetudinis jucunditatem vitiet.

Quanquam autem oportet mutuum esse obsequium, tamen præscribit hoc tum natura, tum Sacrarum Litterarum autoritas, ut mulier obsecundet viro potius, quam vir uxori. Apostolus enim maritis charitatem & comitatem præscribit, mulieribus autem obedientiam & obsequium. Erasm. de Christ. matrim. Institut.

Kort begryp van de plichten des houwelycks.

NAe dat nu het wettelyck houwelyck met welbedachten raet en gesont oordeel voltrocken is, de meeste betrachtinge moet zyn, te besorgen dat de onderlinge liefde en goetwilligheyt tusschen de nieugetroude meer en meer aengroeye, versterckt werde, en wel beklyve.

Gelyck de eenstige liefde, die de jonge man sijne beminde bruyt is toedragende, lichtelick dat in hem te wege brengt dat hy hare seeden (die hem eenigsins mogten tegen de borst sijn) of verdrage voor eenigen tydt, of wel de selve met soete bejegeningen verbetere: Also kan de jonge vrouw aen d'ander sijde (indiense met eene oprechte houwelijcke trouw teffens een [illegible] melijcke eerbiedigheyt [illegible] bringt [illegible] alloo dragen, [illegible] met [illegible] tegenstrevende, maer liever soet [illegible] en gehoorsamen [illegible] herte te winnen, en t'eenemael tot haer te verbinden.

De ervarentheyt leert dit veeltyts de beginselen, selfs van de allersoetste dingen, soo eenige moeyelijckheyt in sich hebben, 't welck is gelijck een suerigheyt die met'er tijt in soetigheyt verandert. Wat is'er doch soeter en aengenamer als de wijn, die nochtans komt van de eerst suere druyve? Daerom die gene die soo lichtelick soecken uyt den bant des houwelijcx te springen, en de jonge vrouwe te laten sitten, om datse quansuys eenige hare suerigheyt of stuerigheyt niet konnen verdragen, die doen even soo dwaselijck als die genen, die, sich stootende aen den eersten sueren smaeck der onryper druyve, deselve heel versmaden en verwerpen, latende ondertusschen anderen genieten de soetigheyt der selver na datse rijp geworden is. Gy die wel kunt patientie nemen met den nieuwen wijn, tot dat hy met'er tijt klaer word, en sijne wrangheyt in molligheyt verandert, wacht dog oock een weynig tijdts tot dat de nieuwgetrouwde hare rijpigheyt en soetigheydt verkrijge. Het is doch soo den aert aller menschelijcker dingen, door Godes beschickinge, dat'er in dese werelt niet soo soet en sy, of het is met wat bitters vermengt. Soo is't oock met de jongelingen, die door de kleyne ervarentheydt noch luttel gesteltenis in sich hebben: daer is soo wat stuers en selsaems in hen, 't welck met de jaren allenxkens versacht en beter gestelt wordt. Van gelijcken de nieuwgetrouwde jonge vrouwe, die om een kleyne saecke gestoort zijnde, straex vyantschap innemen en van de mans weg loopen, zijn even soo qualijk beraden als die gene die eens van de byen gesteken sijnde, den soeten honig der selver aen andere laten eten. De allerlieffelijckste roosen pluckt men van de doornen; doch niemant en werpt den roostelaer uyt om dat hy van de doornen altemets gesteken is; maer de liefde van de aengename bloeme doet hem oversien en kleyn achten alle 't gene dier ontrent eenigsins moeyelick is.

Dog tot bevestinge van de onderlinge vrientschap, doet en vermag seer veel eene gestadige vriendelijckheyt van seden, de welcke soo gematigt sy tusschen lieffelijckheyt en stemmigheyt, datse noch de behoorlijcke eerbiedigheyt en beneme, noch de genoeglickheyt der onderlinge vrientschap en verstoore ofte krencke.

En hoewel de gedienstigheyt behoort over wedersijden gelijck te gaen, nochtans is 't een voorschrift der natuure en een gebod der Heyliger Schrift, dat de vrouwe eerder den man, als de man de vrouwe onderdanig moet zijn: want d'Apostel gebiedt den mannen liefde en vriendelijckheyt, maer de vrouwen gehoorsaemheyt en gedienstigheyt. *Erasmus* in sijn boeck *de Christ. matrim. Institut.*

HOUWELYCKS

VIERDE DEEL.

VROUWE.

Zijnde 't tweede Deel van het

CHRISTELYCK

HUYS-WYF.

Proverb. 31. *vers.* 10, 26, 27, 30.

WIen een deughtsame huysvrouwe beschickt is, die is veel edelder als de kostelijckste peerlen. Sy doet haren mondt op met wijsheydt, en op hare tonge is heylsame leere. Sy schouwet hoe't in haren huyse toegaet, en eet haer broodt niet met luyheyt. Lieffelijk en schoon sijn is niets: Een vrouwe die den Heere vreeft salmen loven.

Tit. 2. *vers.* 3, 4, 5.

DAt de oude vrouwen leeressen sijn der eerlijkheyt: op dat sy de jonge vrouwen onderwijsen hare mannen lief te hebben, hare kinderen lief te hebben, voorsichtigh te sijn, suyver, het huys te bewaren, goedt, haren mannen onderdanigh; op dat het woordt Gods niet gelastert en worde.

1 *Pet.* 3. *vers.* 1, 2, 3, 4.

GY vrouwen, weest uwen mannen onderdanigh, op dat oock die gene die den woorde niet gehoorsaem en sijn, door de wandelinge der vrouwen sonder woordt gewonnen worden, als sy aengemerckt hebben uwe goede wandelinge in de vreese. Der welcker vercieringe sy, niet die uytterlijcke; in het hayrvlechten, en goudt ommehangen, ofte kleederen aen-doen: Maer die verborgen mensche des herten, in de onverderffelijcke vercieringe eenes sachtmoedigen en stillen geestes, dewelcke kostelijck is voor Godt.

Gregor. Nazianzenus.

MUlierum ornamentum est, morum probitate ac elegantiâ florere; domi ut plurimum manere; colloquium cum divinis oraculis habere; fuso ac lanæ operam dare, (hoc enim fœminarum munus est) ancillis opera mandare, famulis alimenta rectè suppeditare; labiis, oculis, genis frænum injicere; pedem limine non admodum frequenter efferre, pudicis tantum mulieribus oblectari.

Gregor. Theodist. Patrat.

BOnum est conjugium, sed mala sunt quæ circa illud ex hujus mundi cura succrescunt. Sicut sæpè rectum mundumque iter pergimus, & tamen ortis juxta viam vepribus per vestimenta retinemur, in via munda non offendimus, sed à latere nascitur quo pungamur.

Erasm. de Institut. Christ. fœm. fol. 9.

UBi propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia, quam in matrimonio? quum uterque volens se tradit in alterius potestatem, sibi quodam modo adimens jus sui corporis.

Idem:

Conjugium est biga quædam, duobus innitens axibus, quos si leniat morum comitas, & animorum synceritas, nec rixarum inamœnus stridor audietur in familia, & utrisque concordibus quicquid agitur fœlicius succedet.

AEN

AEN DE BRUYLOFS-GASTEN.

Waarde vrienden: Terwijlen de Bruyt noch in haar kamer is, misschien besig om haar nieu vrouwekleer aan te trecken; soo en sal het u heden (gelijk wy verhopen) niet verveelen dat wy, om geen tijt te verliesen, ondertusschen een weynig handelen van dingen die op de jegenwoordige tijt en plaatse niet qualijk en sullen passen. Ik kan voor eerst niet verswelgen, dat op gisteren over tafel eenige onder u heden in twijfel hebben derven stellen, of ook het huwelick niet strijdig en zy met een gerust en recht Godzalig leven; gelijk wy dan weten dat soodanig een gevoelen ook elders by velen wort voorgesproken, tegens de welke wy jegenwoordelik niet gesint zijn eenigh wijtloopigh verhaal in te stellen; maer seggen alleenlijk in 't korte, om alsoo tot ons voornemen te geraken, dat nademaal de staet des huweliks by God selfs is ingestelt, en dat in den Lust-hof, en voor den Val; dat de mensche een geselligh dier sijnde, niet en diende alleen gelaten, volgens Godes eygen verklaringe; dat het is een onderling behulp van man en vrouwe, mitsgaders een nootwendig middel tot vermijdinge van onkuysheyt; dat niet als door het selve de sekerheyt der kinderen en is te bewaren, en de geheugenisse der menschen in wesen te behouden; dat mede, volgens het getuygenisse van Godes uyt-gedrukte woort; echte lieden ook hier op aerden *een Goddelik* leven konnen leyden; en eyndelik dat noch Godes kercke, noch het burgerlijke regiment buyten het selve en konnen bestaen:

't En is noch huys, noch erf, noch diergelijke saecken,
't En sijn de wallen niet die ons de steden maecken,
Het is al beter stof, het is het echte zaet,
Waer by dat ieder lant, en al de werelt staet:

Dat (seg ik) daerom niemant hebbe te twijffelen of 't voorschreven beroep, (soo het selve behoorlyk, in de vreese des Heeren, by hem wort aangevangen en beleeft) en sal voor hem en sijn geselschap een gerust en godsaligh leven konnen inbrengen. Sonder dat hier tegens is doende, dat'er soo veel moeijelikheden en onlusten by velen, in dit beroep levende, over al werden gespeurt; en dat'er selden soo geluckigen huwelik wert getroffen, daar niet eene van tweën, of dikmael beyde te samen tot eenigen tijde wederom souden wenschen in haer geheel gestelt te worden; want het selve de eygenschap des huwelyks, en niet den ongerusten aart van de menschelijcke genegentheden te willen toe-schrijven, is enckel onverstant. Socrates op een tijt gevraeght zijnde welck van beyde beter ware, te trouwen, ofte ongetrout te blijven, het zy (seyde hy) men 't een of 't ander doe, beyde heeft'et sijn ongemak, en geen van beyde en eyndigt'er sonder leer-wesen. Hy sprak de ronde waerheyt, naer den gemeenen loop des werelts, en hy selve heeft ten dien aansien niet buyten reden het huwelick vergeleecken by een fuyck, die in 't water leyt, daer visschen binnen en buyten zijn, elck hare gelegentheyt, soo het blijckt, soekende te veranderen, dewijle men siet dat de gene die binnen zijn, haer wringen om buyten te komen, en die buyten sijn, niet minder worstelen om binnen te geraecken. Set een kooye met hoenderen op een werf, daer andere hoenders vry henen loopen, 't is al het selve. Wat seg ick van beesten? De menschen gaen even den selven gangh meest in alle dingen? laet'et een stadt belegert wesen, ofte anders twee legers by den anderen liggen, ghy sult gewaer worden niet alleenlik dat'er overloopers uyt de stadt in 't leger komen, maer even dat'er uyt het leger eenige haer in de stad sullen soecken te werpen; wat zijn de redenen anders, als dat de menschen in haar doen de koortsige lieden gelijck zijn, die altijt op een ander bedde willen, en meynen het sal daar beter wesen, daar 't hun nochtans van binnen let. De steenboek, met een pijl in 't lijf getroffen zijnde, rent met een ongedurigheyt door bergen en dalen, als of hy sijn ongeluk ontvluchten woude, maar och armen! waar hy draest, hy draegt sijn leet met hem, en daarom kan hy 't niet ontloopen. Gelooft'et, vrienden, het let ons van binnen, en wy soecken 't van buyten te plaesteren; wy gebruycken de veranderingen voor genees-middelen, maar al te vergeefs: een vuyle mage maakt een smaeckeloose mondt, oock daar men goede spijse nuttigt. Wil iemant dat sijn tonge wellust geniete, dat hy alvorens het binnenste suyvere. Het innigh deel moest eerst gestilt en gestelt wesen, en dan souden de uyterlicke dingen beter val hebben. De ziele, die onsterffelick is, kan geen vernoegen vinden in tijdelijcke en verganckelijcke dingen, ten sy sake dat de selve aan Godes eeuwigh wesen krachtelijck worden vast gemaackt, en dan wort het goede gewissen aan den mensche als een geduurige feest-dagh. *Grooten vrede hebbense* (seyd David) *die uwe wet lief hebben.* Des menschen herte is als de naalde van het Zee-compas, 't en kan niet stille zijn, voor dat het op Godt, zijn rechte Noort-sterre, ge-

geſtrekt ſtaat. *de Goddelooſe* (ſeyt de Propheet) *ſijn als een onſtuymige Zee, die niet ſtille ſijn en kan, de goddelooſe, ſpreekt de Heere, en hebben geenen vrede.* 't En is dan de ſchult niet des huwelijks dat de menſchen een ongeruſt leven leyden, en ſtaâg veranderinge ſoeken; de gront van het quaat ſchuylt in haar eygen herte, dat gebetert zijnde, ſoo is'et al gerecht. En die met menſchelijke billikheyt daar van ſpreeken, en het daar toe noch niet brengen konnen, laat die doch dan ten minſten ſeggen, gelijk een Romeyns Tuchtmeeſter dede; *Indien wy* (ſeyde hy tot de Borgers van Romen) *ſonder vrouwen leven konden, wy ſouden in dien deele van de moeijelijckheyt ontſlagen weſen; maar nadien het de natuure ſoo gevoegt heeft, dat wy met de vrouwen niet geheel na onſen ſin, en ſonder de ſelve geenſins met allen beſtaan en konnen, ſoo is'et beter den geſtadigen welſtant van het menſchelijk geſlachte, als een korte ſinnelijkheyt van ons eygen ſelfs te beſorgen.* Dan de Romeynen en andere volken maken het ſoo ſy beſt mogen: ons aangaande, die Chriſtenen ſijn en deſe tegenwoordige eeuwe beleven, wy hebben byſondere redenen, en meer als eenigh volk hier te voren, om op het geheele ſtuk des huwelijks nader te letten, en alle mogelijke gevoeglijkheyt daer toe in te brengen. De ſeden van verſcheyde landen hebben openbaarlijk de hoererye toegeſtaan, en Godt gave dat ſulks op eenige plaatſen noch tet tijt onder den Chriſtenen niet om en ging. De boelſchappen zijn naer de geſchrevene rechten niet alleenlijk ſonder ſtraffe, maar even ſonder ſchande toegelaten geweeſt; En dat erger is, men heeft menſchen gevonden (en die niet van de quaatſte) die haar echte vrouwen, gelijk een gemeen ſtuk huys-raats, aan haare vrienden niet en ontſagen uyt te leenen, en voor een tijt over te ſetten. Sien wy niet dat aen Godes eygen volck is toegelaten geweeſt aan haar echte vrouwen, alleen om (ick en weet niet wat) onluſt, een ſcheyt-brief te geven, en van kant te ſenden? Daar jegenwoordelijk door de Chriſtelijke leere alle ſoodanige vuyligheden ten vollen zijn afgeſchaft, en de bant des huwelijks ſoo vaſt geſtelt, dat aan den ſelven geen ſcheyden meer en is, als door doot en overſpel, 't welk de doot tot een ſtraffe heeft. De ſaken dan ſoo ſtaende, en iemant in die gelegentheyt ſich niet ten beſten verſelt vindende, het zy dan door de ſchult van zyn gemaele, eygen gebrekkelijkheyt, of miſſchien door onverſtant van beyde te ſamen, wat raat voor den ſoodanigen? ſal hy zyn ongeval gaan ſitten behuylen met Heraclito? of zyn eygen dwaasheyt en onvoorſichtigheyt belacchen met Democrito? Is 't niet beter dat hy gedencke dat alle dingen gelijk als hare hant-haven hebben, met Epicteto, en dat men de ſelve gemackelijck kan dragen, indien men ſe maar wel weet te vatten? of dat hy ook uyt beſwaarlijke gevallen zyn voordeel weer te trekken met Metrodoro? wat my belangt, ik oordeele, nadien de ſake, daar wy nu van handelen, te weten de ſtaat des huwelijks, in zyn eerſte en oude luyſter en vaſtigheyt is geſtelt door de ſuyvere leere des Heeren Chriſti, dat de middelen, tot voorſtant en onderhout van den ſelven dienende, mede nergens beter als uyt de ſelve zyn te bekomen; en dienvolgende, ſoo ſtellen wy vaſt en onwederſprekelijk, dat, ingevalle een ieder in den echten ſtaat levende, ſich aanſtelde om te volgen den raat des genen, die den ſelven eerſt heeft ingeſtelt, ofte des genes, die den ſtant van den ſelven naderhant heeft vernieut (die beyde een zijn;) dat, ſegh ik, het niet uyt te ſpreecken is wat voor een ſoetigheyt daar in te vinden ſoude weſen: want gewiſſelijk, ſoo wy het ſtuk naer behooren inſien, men ſal bevinden dat al wat ons in die gelegentheyt bitters ontmoet, nergens anders door wort veroorſaakt, als vermits wy, niet den raat des Heeren, maar ons eygen ſinnelijkheyt over al in 't werk zijn ſtellende. Laat eygen wille ophouden (ſeyd'er een Outvader) en daar ſal geen helle weſen, noch hier, noch hier namaals. Een gebreck hebbe ik, onder anderen, in veel huys-geſinnen aangemerkt, 't welck by het meerendeel van de echte lieden niet dan al te gemeen is, te weten, dat elk, ſoo haaſt zyn partuur aan d'eene ſijde haren plicht te buyten gaat, hy datelijck daar op ſich mede oordeelt los te weſen van den zynen; in-voegen dat de eene qualijck ſprekende, de ander meynt ſtraks dat hem gelijck recht geboren is. 't Is enkel misverſtant: niemant wort vry geſtelt van dat hem Godt bevolen heeft, om dat een ander niet doet dat hem Godt gebiedt. Het wort ganſch qualijk by iemant nagedaan, dat hem in een ander ten hoogſten mishaaght: wat, wort'er iemant gram om dat zijn gemaele gram is geworden? 't is beter dat hy op ſich ſelf gram worde, even daarom, vermits hy gram wort. Wat gebruyk kan doch iemants lijtſaamheyt hebben, indien hem noyt eenige terginge tot ongedult van iemant overkoomt? Soo is'et dan beter dat iemant eenig quaat lijdende, het ſelve vergeve aan die het hem gedaan heeft, op dat'er niet twee te gelijk quaat worden. Laat ons by deſe ge-

gelegentheyt een weynigh dieper tot dese bedenkinge intreden, en eens kortelijck het ampt beyde van echte man en vrouwe overloopen; het sal niet als vrucht konnen schaffen, al dient'et maar tot inleydinge van het volgende werk. Wat dan eerstelijck den man en des selfs pligten aangaat, de selve konnen (naar ons bedenken) bequamelijck werden gebragt tot drie hooft-stucken. Voor eerst stellen wy tot laste van den man de besorginge van den Godsdienst in den huyse, ten eynde des selfs huys-gesin mogte wesen als een kleyne gemeente Gods. *De Godzaligheyt* (seyt d'Apostel) *is tot alle dingen nut, als die de belofte heeft des tegenwoordigen en toekomenden levens.* Ten tweeden, vereysschen wy in den selven dapperheyt en goet beleyt om sijn huys en huysgesin behoorlijck voor te staan, en van alle nootsakelijckheden te versorgen. Ten derden, is hem noodigh een hertelijcke liefde en vriendelijcke heusheyt over zijn geselschap, van welck leste stuck wy sonderlinge voor-hebben te handelen in dit volgende deel. De voorschreve heusche minnelijckheyt meynen wy dat hem ten diepsten behoort te worden ingescherpt uyt drie verscheyde en sonderlinge Schriftuur-plaatsen, daar toe krachtelijcken aandringende, die wy geerne kortelijck den goetwilligen Leser hier willen aanwijsen. De eerste plaatse is *Genes. 2. vers. 33.* *daar het wijf wort geseyt te wesen vlees van des mans vlees, en been van des mans been*, dat is, in al haar wesen geheel uyt den man. De tweede plaatse is *Ezech. 24. vers. 16.* daar de vrouwe wort geheeten *de lust van des mans oogen*, dat is, de gansch en geheele vermakelijckheyt van den man. De derde plaatse is 1 *Samuel 12. vers. 3.* daar de vrouwe by gelijkenisse wert genaamt *het eenig schaapje, slapende in den schoot des mans, 't welk by hem gebouden wort als een dochter.* Wy laten de sluyt-redenen en soete bedenkingen, uyt de voorschreve plaatsen vloeijende, een yder tot sijne eygene overlegginge, en seggen kortelijck met den Apostel Paulus, *Soo hebbe dan een iegelijck van u lieden sijn eygen wijf alsoo lief, als hem selven.* Eenige volkeren, en onder andere de Romeynen, hebben in voortijden een gebruyk gehad in hare Schou-spelen, dat sy lieden een Beir en een Stier te samen aan een keten sloten, ten eynde die wreede gedierten des te felder souden worden, en malkanderen te vinniger moghten tergen. Het gaat recht anders met de echte lieden; want de selve worden in den vriendelijcken bant der liefde te samen gevoegt tot geen ander eynde, als om door onderlinge minsaamheyt malkanderen meer en meer tot liefde en vrientschap te mogen opwecken. 't Huwelijck is in der aart een recht werck der liefde, het moet met liefde begonnen, met liefde gevordert, met liefde voltrocken worden. Tot het welck de man, als het hooft, vlytelijck dient voort te gaan, dewijle de vriendelijckheyt van den man in desen deele is als een sachte voeringe van het jock des mans, op dat'et de vrouwe liever en beter drage. De vrouwen (of wel schoon eenige smadelijcker wyse van de selve derven spreken en schrijven) en zijn geensins by iemant in verachtinge te hebben. De vrouwen zijn menschen, soo wel als de mans; zijn uyt de selve, ja betere stoffe als de mans; zijn immers soo noodigh tot de voort-teelinge, als de mans; hebben een redelijcke en onsterffelijcke ziele, soo wel als de mans; en boven al zijn in de zaligmakende genade des Soons Gods begrepen, soo wel als de mans; en zijn mitsdien in weerde te houden by de mans. 't Is wel soo, dat de selve in eenigen opsicht werden vergeleken by swakke vaten, maar daar by wert gevoegt, dat haar ten dien aansien by den verstandigen man eere behoort te werden gegeven; en gelijck wy een teer glas niet handelen als een yseren pot, oock geen porceleyne schotel als een koperen becken, dat mitsdien de man op gelijke wijse van de swacke vrouwen niet en soude vorderen soodanigen vastigheyt in de redenen, en sterckheyt van gedult, als misschien van mannelijcke en geoeffende sinnen verwacht soude mogen werden. Niemant beelde sich selven in, dat hy een vrouwe sal bekomen sonder gebreken, maar dencke liever, dat sy hem bevolen is om haar swackheyt te stijven, en haar feylen te beteren. 't En is niet genoegh een goeden akker te bekomen, hy moet gebouwt en bezaayt worden; 't en is niet genoegh een eerbare dochter haar ouders af te halen, en sich selve toe te eygenen; het jonge schaap dient vorder aangevoert, en ten beleyde van saaken onderwesen te worden: Valt'er iet te berispen, dat sulcks heusselijck, en met korte woorden geschiede. De bestraffinge is als een medecijne, en dient daarom op gelijcke wijse gebruyckt te worden; niet te heet, als Lamech, niet te kout, als Eli, maar laauw, gelijck men de drancken plagh in te nemen, en alles met besluyt van eenige liefselijckheyt. En in dese gelegentheyt zijn die gebreken meest te straffen, niet die de meeste schaden aanbrengen, maar die de meeste sonden in sich besluyten. De man hebbe niet te dencken dat hy over zijn vrouwe gestelt is als een heerschende Prins over sijne onderdanen;

nen; ofte gelijck een rauwe schaap-wachter over het vee, maar gelijck de ziele over het lighaam, die onderlinge door een onverbreeckelijcken bant van natuurlijke vrientschap verbonden zijn; En 't is daarom alle mannen te raden, niet dickmaal iet op het scherpste aan hare vrouwen te gelasten, om hare achtbaarheyt niet in gevaar te stellen, alsoo kennelijk is dat de kleederen die men dagelijks draagt lichtelik haer luyster verliesen. Eyndelik soo is'et voor den man, als een gront-stuk van sijnen plicht, in gedachtenisse te houden, als dat man en vrouwe schuldigh zijn malkanderen lief te hebben, even daarom datse man en wijf zijn, dewijle dat'er geschreven staat; *Gy mannen hebt uwe vrouwen lief:* en wederom, *gy vrouwen hebt uwe mannen lief*: niet uyt reden datse schoon, rijk, oft beleeft zijn; maer om datse man en wijf zijn: en mitsdien soo en moet geen man van zijn geselschap seggen, of denken, *wie kan sulken wijf lief hebben*? want nadien hy seyt en bekent dat het sijn wijf is, soo moet hyse lief hebben, juyst daerom dat het sijn wijf is, want dat heeft Godt volkomelik bevolen: en schoon hy in haer niet kan vinden waarom hy haar soude lief hebben, soo siet hy doch Gods gebodt beyde over sich selven en over haer, en daarom moet hy de selve om Gods wille lief hebben.

Wat vorder in dese gelegentheyt de vrouwen is rakende; de deugden by de selve te betrachten sijn eygentlijk dese. Onderdanigheyt, Trouwe, Vriendelikheyt, Sedigheyt, Schaamte, Besigheyt, Bescheydentheyt; en dienvolgende soo dient ieder echte wijf sich te vertoonen trouwe en minnelick aan haren man; lieffelick ontrent hare kinderen; gesptaaksaam voor de gebueren; in huys beesig; op strate stemmigh; in woorden spaarsaam; en boven al nausiende over hare schaamte en eerbaarheyt. Vorder is haar nut voor haare eerste beginselen grondelijk uyt Godes woort onderricht te zijn, wat voor-recht Godt den man over haar heeft toegestaan. Petrus beveelt de vrouwen *hare mannen onderdanig te zijn*; Paulus laatse niet toe *over de selve heerschappy te voeren*, maar beveelt haar onderworpen te zijn. De redenen van sulks zijn krachtig; eerst om dat de man eerst is geschapen, en daar na de vrouwe; ten tweeden, vermits het wijf is van den man, en niet de man van het wijf: ten derden, doordien het wijf is geschapen om den man, niet de man om het wijf; ten vierden, uyt reden dat het wijf is verleydt geweest, niet de man. d'Eerste reden heeft haer oogmerk daar op, dat de vrouwe is als een jonger sone in den huysen des Heeren; zijnde kennelik (of schoon de jongste sonen van eenen vader zijn met den oudsten) dat evenwel, naer recht veler volcken, de ousten sonderlinge voordeelen heeft boven sijne broederen. De tweede reden siet daar op, dat het eerste wijf al watse hadde, van den man hadde; de man daar-en-tegen niet van haar. De derde reden is genomen van het eynde waerom het wijf zy geschapen, als kennelik zijnde, dat het eynde waarom eenig ding is gemaakt, altijt uytnemender is als het gene dat gemaakt is; gelijk wy seggen, dat het eynde waarom de werelt is geschapen, is de eere Godes; en mitsdien is Godt en desselfs eere weerdiger als de weerelt: De mensche is het eynde waarom alle gedierten zijn geschapen, en mitsdien is hy ook aansienlijker als alle de selve, en onder andere mede als de vrouwe, dewelke mede is eene van de schepselen die om des mans wille gemaakt zijn. De vierde reden is gegront op een tastelike billikheyt, wesende meer als reden dat eene die soo dwaselik haat van het stuk heeft laten leyden, voortaan behoort te staen onder de plicht en voogdye van den genen die soodanigen mis-slagh niet heeft begaan; en op die gronden is over Eva en alle hare vrouwelijken nakomelinge uytgesproken het vonnis van dienstbaarheyt, om den man voortaan onderworpen te moeten wesen; het welke soo verre gaat, dat even Godt selfs geen belofte van de vrouwe wil aannemen, ten ware de selve met het wel-believen van den man werde bevestigt; 't welk al te samen by een verstandige vrouwe tijpelijk en in een goet gemoet overwogen zijnde, sal sy wel doen haer aan te stellen om in alles (sonde alleen uytgenomen) hares mans sin in te volgen, al soude 't selve haar in eenigen deele schadelik mogen wesen, liever als sich tegens haren man aan te kanten, te meer, dewijl het wijf den man ondetdanigheyt schuldig is, niet alleenlijk in sommige dingen die met haren sin wel over een komen, maar ook in andere die haar tegen zijn; want anders soude de selve niet haren man, maar eer haer eygen selven soeken te behagen. Voor besluyt,

De man betracht de wet des lants,
Het wijf den wille van de mans.

Dan het is noodigh dat wy nu wederkeren tot onse nieugehoude, en dewijle wy de selve noch niet vernemen, soo is het meer dan tijt haar op te doen wecken, op dat sy heden sich niet verslapen; en wy het aangevangen werck niet verachteren.

TWEE-

TWEEDE DEEL VAN 'T CHRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte van

VROUWE

Vergeleken met de SOMER.

Hier is de gulde Son wat hooger opgeresen,
Het groentje van de Mey dat krijgt een ander wesen,
Een lof van hoger verw. de rijpe Somer-kracht
Die steekt het bloeysel af, en neygt'et tot de draght.

Siet hier een jonge vrou, die, na de bruylofs-dagen,
Verlaet haer eerste mal, en alle domme slagen,
De rancken van de jeught. Daer hoeft een rijper sucht
Eer dat een teere maeght haer geve tot de tucht

RYst, jonge lieden rijst, de son begint te schijnen,
En schiet haer stralen uyt, ook tusschen uw gordijnen,
Oock op het stille bed; een licht, een helder licht,
Dat roept u tot de sorgh van uwen nieuwen plicht.
Wel op dan, jonge vrou, waerom soo lang gelegen?
Daer koomt een meerder pack op uwe schouders wegen;
Het is van outs gelooft, dat aen den tweeden dagh
De bruyt heeft dicker hals (a) als sy te voren plagh.
Gy dan noch, dapper man, gy dient voor al te waken,
En, voor een teere vrou, u veerdigh op te maken:

Koom, ley de bed-genoot tot haer bescheyden wit,
Sy is van nu de vrou, ghy set haer in 't besit.
Siet, als een magtigh vorst, eerst in het rijck getreden,
Genaeckt met sijn gevolgh ontrent de vaste steden,
Soo wort hem by het volck de sleutel toegebraght,
Een teycken van gebied en van geduchte macht.
Men gaf in ouden tijt, ontrent den eersten morgen,
Een sleutel aen de bruyt, tot ingang van de sorgen, (b)
Een sleutel van het huys en al het huys-bedrijf,
En dan was eerst de bruyt een gansch volkomen wijf.
Het dient hier nagevolgt. Daer sijn bescheyde saken
Die maer het wijf alleen, of hare boden, raecken:
De keucken is voor al haer eygen heerschappy,
Het lywaet, met de wasch, en martgang dient'er by.
Noch staet tot haer besorgh de maegden aen te leyden,
En, naer de reden eyscht, haer diensten af te scheyden;

(a) *Allusio ad morem Graecorum, qui etiamnum hodie in more habere dicuntur, ut Sponsarum colla pridie nuptiarum filo dimetiantur, & mane eodem filo explorent officione mariti sponsus sit functus. Volunt enim ex congressu corpus propter calorem dilatari, & praesertim collum, per quod jugulares arteriae ad caput ascendunt, idque intumescere faciunt, hinc Catullus in epithalamio quodam:*

Non illam nutrix oriens sub luce revisens,
Hesterno poterit collum circumdare filo.

Vide Theatr. Zuing. Vol. 29 cap ult. de nupt.

(b) *Claves dabantur novae nuptae (ut Festus ait) ad partus facilitatem ominandam, vel ad significandam dominationem rerum domesticarum, & curam illi commissam arg. l. quum pater §. putes, pluribus. ff. de leg. 2. l. clavibus. ff. de contr. empt.*

Oock

O[illegible] kinderqueeck de vrouwe toegepaſt,
'Ten minſten eer de jeugt tot ſeven jaeren waſt (a)
Een dochter, noch bepaelt in haere kintſche dagen,
Staet by een wijſen man de moeder op te dragen;
Maer alſſe ryper wort, en op haer trouwen ſtaet,
Dan koomt voor alle ding de vader in den raet.
Dog hier mag ook het wijf haer reden onder mengen,
Om tweederley gepeys tot een beſluyt te brengen;
Maer als het oordeel ſteeckt, door onderling verſchil,
Soo moet het eynde ſijn gelijck de vader wil.
Leer hier uyt, deſtig man, uw plichten onderſcheyden,
En recht uw palen op, en ſteltſe tuſſchen beyden
„Die wijf, of onderſaet, van haere magt berooft,
„En is noch billick man, noch wettig overhooft.
Daer ſijnder evenwel die aen haer echte vrouwen
Geen ding en laeten doen, geen ſaecken toebetrouwen;
Het ſchijnt dat hun de vrou tot niet en is bequaem
Als voor het bed alleen, of tot een bloote naem.
De man woont over al, de man wil alle ſaecken
Met eyge leden doen, met eygen handen raecken;
De man is aen den heert en over al verdeylt,
En daer men kaſſen boent, en daer men vloeren dweylt.
Fy! moey-al, roert-de-pot, ſout-klijver, vrouwe-quelder,
Fy! tayaert, ſeuteraer, gruys-ſifter, gorte-telder,
Fy! pothijs, keukenvoogt, moeswrijver, hinnevaer,
Fy! pluyſer, albeſchick, fy rechte duymelaer:
Het wijf is niet alleen om uwen luſt te ſtelpen,
Maer boven al gemaeckt om u te mogen helpen;
Ick bidde, nu de bruyt uw vrouwe wort genaemt,
Soo gunt haer oock de plaets die haer en u betaemt. (b)
Ick bidde, weeſt de man; maer laet de jonge vrouwen
Haer keuken-leuren doen, haer kinder-lueren vouwen:
„Een man die deſtig is, en van een hoog gemoet
„En moeyt hem nimmermeer met vrouwe poppegoet.
Siet, Godt die met en ſlaept, van 's avonts tot den morgen
En die oock ſonder ſorg de werelt kan beſorgen,
En bindt niet alle ding aen ſijn geduchte wet;
Maer heeft ook eenig werck den menſche vry geſet.
Of ſchoon het hooft gebiedt, noch is't wel te vreden
Te laeten dit en gint oock aen de minſte leden.
„Ten is geen recht geſin, geen welgeſchapen lijf,
„Indiender eenig lidt gaet buyten ſijn bedrijf
Ick keere tot de vrouw. leer uwe palen kennen,
Leer in het rechte ſpoor den echten wagen mennen:
Al wat de reden leyt dat heeft een juyſte maet,
Dus blijf in uw beſlag, en binnen uwen naet.
Gods heylig woort gebiedt, aen mannen en aen vrouwen,
Een onderſcheyden kleet te moeten onderhouwen.
Geen wijf en moet de dragt van mannen onderſtaen,
Geen man in tegendeel in lange ſlippen gaen.
Dit wijſt ons niet alleen den weg tot goede ſeden,
Maer wil dat yder een, in ſijn beroep te vreden,
Sal weſen dat hy is; en dat voor al het wijf
Geduerig blijven ſal bepaelt in haer bedrijf. (preſen
„Geen broek en voegt den doek; geen vrou en wort ge-
„Die over haren voogt heeft voogt gepoogt te weſen:
„Het lijf is ſonder eer, het wijf is onbeleeft,
„Dat aen haer wettig hooft ſijn plaetſe niet en geeft.
Daer is een vreemt gebruyck by veel getroude luyden
Daer is een vreemt gebrek noch op den dag van huyden;
Te weten, dat het wijf, oock in den echten bant,
Gaet boven haeren man, gaet aen de rechterhant.

't Is onrecht, jonge vrou, [illegible] niet en dient gelden,
Al ſchijnt't et hoofs te ſijn, 't is buyten alle reden,
't Is ſtrijdig uyt der aert met Godes oude wet,
Die heeft u by den man, niet boven hem, geſet
Geen ding en kander min aen eenig ſchepſel paſſen,
Als dat'er op het hooft een lidt is uytgewaſſen;
Niet dat het echte wijf gedijt tot minder eer,
Dan als haer ſotte waen trotſt haeren overheer
Daer was een jonge vrou, die hadde leeren ſchiken,
En wild'et even ſoo in alle dingen maken,
Gelijck het dapper Wijf dat by den Koninck ſtaet,
En poogde voogt te ſijn oock midden op de ſtraet.
Sy meynde dat het ſpel, in ouden tijt gevonden,
Oock by de vorſten ſelfs, ontſloot de vaſte gronden,
Hoe dat men nae den eyſch, en op den hooffchen voet,
Sijn weerde bedgenoot met eere kroonen moet
Maer 't is voorwaer, gemiſt. De vrouwe daer beſchreven
En dient geen weerde naem van echte wijf geveven,
Sy is maer voor de luſt; dat is haer gantſche wit,
Sy is alleen een boel, die by den Koninck ſit
Dit tuygt het hoofſche volck, dat op gewiſſe reden
Het recht van adel weegt gy temper uwe ſeden,
Niet naer een ydel breyn, maer op een rechte maet;
Ten kan geen eere ſijn dat uyt den regel gaet.
Laet, ick en weet niet wie, laet jonge ſchotebollen
Aelwaerdig, onbeſuyſt, en blint gelijck de mollen,
Gaen pronken achter ſtraet, gaen aen de rechterhant,
Sy melden, in het gaen, haer deitel onverſtant
„Het is vergeefs gepoogt om hoog te ſijn getogen,
„Indien uw weerdſte vrient leyt onder u gebogen.
„Het beſte dat het wijf ter eeren dienen kan,
„Is eere voor het volck te geven aen den man (c)
Of wel uw bedgenoot u ſchijnt te willen eeren,
Gy, weyger niet te min en ſoeckt'et af te keeren,
Seg met een ſoeten mont, wanneer het u geſchiet,
De plaetſe van den man en paſt de vrouwe niet.
Stel u naer reden aen in alderhande ſaecken,
Dat ſal u lief-getal aen al de werelt maecken;
„Die ſich laet eere doen meer dan het hem betaemt,
„Is weert geweldigh trots, of gek te ſijn genaemt.
De bruyloft heeft gedaen. „Siet hoe de ſoetſte tijden
„Verdwijnen in der haeſt, en ſnellick heenen glijden;
„Hoe vriendelicken weert, hoe wellekomen gaſt,
„Geen vreugde blijft geſet, geen weelde ſtaet'er vaſt
Men hout, wanneer het hart (d) ſijn horens heeft verloren,
Dat dan het dickſte loof wort by het dier verkoren,
Daer leyt het dan en ſchuilt, om dat ſijn pragtigh hooft
Is naeckter als het plagh, en van de kroon berooft.
Gaet even ſoo te werck, en om gelijcke reden,
Ghy, die het ſoete leet hebt by den man geleden;
Onthout u van het volck, en ſchuylt een kleynen tijt (e)
Tot datje rijper wort, en meerder vrouwe ſijt
De bloem, die nimmermeer tot u en ſtaet te komen,
De roem van uwe jeugt is heden weg genomen,
Is, ick en weet niet waer Gy, krijgt een vrouwenaert,
En wort een ander menſch als gy te voren waert
Neemt oorlof bruylofs volk. Ick ſie de vrienden komen,
Ick hoor ons jonge vrouw, nicht, moeye, ſuſter, nomen,
Jae kint en dochter ſelfs ſiet, wat een groot geſlagt
Verkrijgt een teere maegt op eenen ſoeten nagt. (f)

(a) *Officia quæ domi expedienda ſunt, Philoſophi circa tria verſari volunt, circa liberorum educationem, grani conſervationem, & lanæ texturam. Per liberos, omnium hominum curam intelligunt, per granum, quodlibet victus cibique genus; per lanæ texturam, quamlibet muliebris exercitii ſpeciem. Joſeph. Paſt de reg. connubial.*

(b) *Ariſtoteles lib. Ethic. 8. cap* 10 *ſcribit viro cum uxore id juris intercedere, quod in Ariſtocratiâ eſt, nam pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ digna ſunt viro, quæ autem fœminam decent, eas illi tribuit. Si vir in omnibus dominetur, in Oligarchiam fit mutatio, quia contra dignitatem facit. Denique uxores in viri tutela ſunt, non in ſervitute Tiraquell in leg. connubial l. 8 num 8 Plutarch. in Problem. cap. 28 refert apud priſcos Romanos hunc morem fuiſſe, ut ſponſam introducentes juberent dicere,* ubi tu Cajus, ego Caja, *quaſi cum viro paciſceretur ac pro re nata pariter imperarent.*

(c) *Mulier quæ honorari vult, maritum honorat. Tiraq l* 1 *connubial. num* 14. *Omnium gentium nobiliores fœminæ Sara, Barſabea, Lucretia, Megiſtona, dominos appellarunt maritos. Tiraq. leg. connubiali* 1 *num* 7. *Vide ad hoc inſigne exemplum Mariæ Maximiliani uxoris, Caroli Burgundi filiæ, quæ virum, primo ſatis deſpectum, eo ſolo in maximam autoritatem adduxit, quod plurimum ei tribueret. Viv. l. 2. de Chriſt. fœmin. cap de concordia conjugum.*

(d) *Cervorum hanc in re conſuetudinem vide apud Pierium Hierogl l.* 7 *cap.* 12.

(e) *Velim novas nuptas ſtatim à virginitate amiſſa aliquantiſper latere, quemadmodum latuiſſe Eliſabetam legimus, Zachariæ uxorem, quia vetula cum viro concubuiſſet, illas, quia virgines concubuerunt. L. Vives de officio mariti, cap de diſcipl fœminar.*

(f) *Iſta, marite, thori ſunt commoda prima jugalis,*
Gignit amicitias uxor amica novas. Ouwen.

't In

'k En wil op dese plaets niet laeten aen te wijsen,
Een plicht die overal de beste lieden prijsen;
Te weten, dat het wijf ten hoogsten eeren moet
De vrienden van den man, oock boven eygen bloet.
En weder, dat de man heeft gunste toe te dragen
De sijde van de vrou, oock boven eyge magen;
't Is op het hoogste nut, en uytermaten soet,
Wanneer men overhant de vrienden eere doet.
Leer dan het nieu geslagt u hedeu aengekomen
Na desen, jonge vrou, als eygen vrienden nomen,
Niet met den mont alleen, of door gemaeckte praet,
Maer even in het hert, en met de volle daet.
Het sal een eerlick man tot in de siel bedroeven,
Indien gy maer en wilt uw bloetverwanten toeven;
Dus, om uw besten vrient te maecken wel gesint,
Onthael wat hem bestaet, en lief dat hy bemint.
Doch boven alle ding soo voeg de gansche sinnen,
Om uw bescheyden deel uyt alle kragt te minnen;
Want al wat eenig mensch voor goet begroeten kan,
Dat leyt als op een hoop getast in uwen man.
Wie jongen boomen int, die plagt aen alle sijden
De loten af te doen, de schoten af te snijden,
Ten eynd' het leven-sap, en al het innig vogt
Sig by het nieu gewas te beter voegen mogt.
De sugt die uw gemoet voor desen plagt te geven
Aen iemant, wie het sy, aen nichten en aen neven,
Aen kennis in de buert, aen vrienden in 't gemeen,
Breng die, in eenen klomp, aen uwen man alleen.
Wy vinden in de wet, door Moses naegelaten, (a)
Dat van het offerwerck des Priesters dochters aten
In haren vryen staet, maer niemant at'er van
Die uyt haers vaders huys haer voegde tot den man.
Dat was genoeg geseyt tot alle jonge vrouwen,
Gy moet'et met den man, niet met uw vader, houwen:
Gedenck dit, teere maegt, want als gy sijt de bruyt,
Soo is voor u het hof by uwen vader uyt. (b)
Gy moet uw eygen *Van* nae desen laeten blijven,
Den naem van uwen man, niet van uw vader, schrijven:
Want als een jonge bruyt treet in den echten bant,
Sy is gelijck een boom, die elders wort geplant,
Een boom, die sijn geway, sijn aengebore tacken,
Laet met een stale bijl gewillig nederhacken:
Een boom, vol gulle jeugt, die uyt een nieuwe sugt
Maeckt nieu en ander hout, en mede nieuwe vrugt. (c)
Al moeste Jacobs saet met alle magt verjagen
Het Amoreesche volck, en die ontrent haer lagen,
Had iemant evenwel een wijf te huys gebrogt,
Die was het gantsche jaer ontslagen van de togt.
Vraegt iemant waerom dat? hoor eene van de reden:
Op dat het jeugdig volck mogt paren in de seden,
Mogt paren met den geest door onderlinge min,
En maecken overhant een vriendelick begin;
Op dat het nieu gespan sich mogte leeren kennen,
En voegen haer gemoet, en onder een gewennen,
Ten goede van het huys, op dat de jouge vrou
Een lijf, met haeren man, een siele worden sou.

„ 't Is dienstig in de trou te paren met de leden,
„ Maer 't is een nutter ding te paren met de seden;
„ Want daer het lijf alleen, en niet de siele, paert,
„ Daer is de liefde doot, de trouwe sonder aert.
't Is wonder, wat een kragt in onse sinnen baren
De saecken die voor eerst de menschen wedervaren
In eenig hun bedrijf; 't is wonder hoe het werckt
Dat iemant aen de vrou in haer beginsel merckt.
Het nat, voor eerst gestort in nieugemaeckte tonnen,
Rieckt tot den eynde toe gelijck het heeft begonnen,
En, schoon men oock het vat geduerig ommespoelt;
Noch wort sijn eerste geur des niet te min gevoelt.
Al wat den nieuwen man plagt in den sin te komen,
Als hy sijn echten wijf heeft met'er hant genomen,
Dat blijft het meerendeel, het sy dan hoe het luckt,
Dat blijft voor alle tijt hem in den geest gedruckt.
Gy dan, van eersten aen dat uwe teere leden
Sijn tot den man gedaen, soo voeg u naer de reden;
Voeg uw gebuygsaem hert soo gants na sijnen aert,
Als of gy met'er daet in hem verandert waert.
Betoont van stonden aen, en door uw gansche leven,
Dat niet alleen uw goet hem over is gegeven,
Dat niet alleen uw lijf is in het trouverbont,
Maer dat hem boven al uw herte wort gejont;
Uw herte, soo gesint dat uwe gansche krachten
Tot hem geduerig gaen, op hem gestadig wagten,
In hem sijn vast geset; een herte soo gesint
Dat eeuwig lieven wil, en eeuwig sijn gemint.
Indien een jonge vrou, door neygen van de sinnen,
Aen haeren nieuwen vrient dit eenmael kan gewinnen;
Daer is geen twijfel aen, de weg is dan bereyt,
Waer door het echte paer tot vreugde wort geleyt.
Maer soo gy sijn gemoet, met vinnig tegenstreven,
Vervreemt van uwe gunst, een droef, een bitter leven,
Een gants verdrietig jock, een noyt geslaeckte last,
Is met een stale veer aen uwe leden vast.
Siet, of een ackerman twee ossen dede voegen,
Die al haer leven lang te samen moesten ploegen,
En dat noch evenwel het onbedachte paer
Oneenig in het werck en wederspoirig waer,
Den bouw en sal gewis aen niet een mensch behagen,
Den ploeg sal hortig gaen, en vry niet sonder slagen,
En des al niet te min, het pack, het lastig pack,
Dat kleeft haer aen het lijf met eeuwig ongemack.
Om dan op vasten gront tot beter stant te raecken,
Soo dient het echte paer van eersten aen te maecken
Dat alderhande stof van twist en felle spijt
Sy uyt het huys gedaen, en over al gemijdt.
Gy dient, ô jonge vrou, uw tochten af te snijden,
En wat de sinnen tergt, door goet beleyt te mijden,
„ De trou moet alle tijt, dog meest in haer begin,
„ Sijn verre van krakeel, en dichte by de min.
Hoort gy die vrede soeckt, en tragt gerust te blijven,
Hoort eenmael goeden raet; *wagt u voort 't eerste kijven*;
Dat is een korte les, nochtans een groote leer,
Want deedje dat ick seg, soo keetje nimmermeer.
't Is sonder eenig slot krakeel te willen maecken,
Als nog in uwen mont de bruylofs korsten kraaken;
Indien dat immermeer, gewis om desen tijt
Soo dient de jonge vrou gewapent voor de spijt.
Poogt oyt een hovenier sijn ente wel te setten,
Die moet in alle sorg op sijn beginsel letten,
„ Wat eerst te samen koomt, om regt te sijn gepaert,
„ Dient nau te sijn gemijdt, en wel te sijn bewaert.
Voor al wanneer het mosch is van het hout geschoven,
De tacken afgekapt, de stamme net gekloven;
De knobbels van de schors, de splinters uyt de kerf,
De swijnen uyt den hof, de bocken van de werf;
Soo dient de jonge stam gants ongemoeyt te blijven,
Geen mensch, of hortig beest, en dient'er aen te wrijven,

(a) Levit. 22. 12.

(b) *Virgo pertinet ad patrem, tamen nupta pertinet ad maritum. Quint. Declam* 259 La coustume generale de France exempte la femme mariee de la puissance du pere. *Faber* § 1. *Inst. ad Senat. Tertull. &* §. 1 *quod cum eo qui in alien potest* Semblable coustume estoit en Lacedemone, ou (comme dict Plutarche aux Laconiq) la femme mariée parle ainsi, Quand j'estois fille, je faisois le commandement de mon pere, mais puis que je suis mariee, c'est au mary à qui je dois obeissance. *Bodin lib.* 1 *cap.* 3 *de la Republiq.*

(c) *Notetur ad hec, natura id ipsum instituente, filias, posteaquam desponsata fuerant, non permansisse amplius in potestate parentum; quod eo testimonio probatur, quod cum de Rebecca nuptiis tractaretur, ea nuntiquam in consilium admissa est; sed veluti inscia, non invita tamen, votum parentum votis obsecundans, ab illis nuptui traditur. At postea quam desponsata fuit, de profectione dio a parentibus consulitur, veluti jam ipsorum potestate egressa. Ambros. l. de Abraham. Patriarch in cap. ult.*

Geen spreeuw en zy gedooght te picken aen de schoot,
Geen hant, die ledigh is, te pluysen aen de loot,
Geen spin moet om het blat haer vuyle netten weven,
Geen webbe van den herfst en dient'er aen te kleven,
Geen mier of boom-gerut en heeft'er aen te doen,
Geen slek en quijl' haer dragt ontrent het jonge groen,
Geen rups of ander worm en moet'er over kruypen,
Geen nat of vuyle mist en dient'er in te druypen;
Dan noch soo deck de kerf, met was of vette kley,
Op dat geen vreemde sucht en valle tusschen bey,
En, mits het jong gewas geen wint en kan verdragen,
Soo stijf het eerste loof voor alle stuere vlagen;
Want, als de griffy-tack is eerstmael ingeset,
Het kleynste siertje schaedt, het minste diertje let.
Sie daer een sinne-beelt voor nieugehoude paren,
Dat hun het trou-geheym sal konnen openbaren;
Want die my dese pop ter degen ondertast,
Sal vinden wat den man en wat de vrouwe past.
Wat heeft men in het kleyn van alle ding te seggen,
En tot de gronden selfs de saecke bloot te leggen?
De reden leert'et selfs, dat in de vrouwe-plicht,
Veel niet en dient gesien als in een schemer-licht.
En pijnt u, Zeeusche pen, niet al te ront te schrijven,
Daer moet oock dit en gint voor uwen leser blijven:
Men vint dat ons de druyf te meer in lusten treckt,
Wanneerse van het loof is eenigsins bedeckt.
Een saecke niet te min is hier voor al te leeren,
Te weten, alle spijt van uw begin te keeren,
Want onweer van krakeel, en wint van harde twist,
Is hier een noortsche buy, een ongesonde mist.
Daer kan geen rechte sucht aen uwe trou beklijven,
Als van den eersten af twee jonge lieden kijven;
Gy wacht u, lieve, wacht door twist te sijn verdeelt,
Het is een slecht begin, indien men haest krakeelt
Nu eenmael tot den man. geschil in huys te schouwen
En vordert niet alleen de plichten van de vrouwen,
Maer eyst ook mans behulp. een wettigh over-heer
„ Moet ja de voorste sijn tot alle goede leer
„ Om door het gansche lijf te vinden vergenoegen,
„ Soo moet het edel breyn sich naer de leden voegen,
„ De leden naer het hooft; daer is geen liefde soet,
„ Als die met weder-sucht van liefde wort gevoedt.

Al schijnt ons eerste wet het wijf alleen te binden,
Noch kan hier in de man sijn eyge wetten vinden;
Een, die in sijn beroep de rechte gronden smaeckt,
Kent haest met onderscheyt, wat man of vrouwe raeckt;
Wat is'er voor den man, wat is'er al te schrijven,
Om hem van eersten aen in sijn beroep te stijven?
My dunckt ick sie een hof vol alderhande kruyt,
Gy leest'er, mijn vernuft, een aerdigh tuyltjen uyt.
Voor al eer uwen Godt, en oeffen huys-gebeden;
Dat is de rechte gront van alle goede seden:
Lees iet dat stichten kan, doch meest des Heeren boek;
Dat maeckt voor alle ding de swacke sinnen kloek (a)
Leer vorder niet alleen de feylen overwegen,
Waer toe een swacke vrou by wijlen is genegen,
Ghy moet niet even staegh gewennen uw gemoet,
Te straffen wat de vrou niet op den regel doet;
De man moet alle tijt haer aengenaemste seden,
Haer jeugt, haer teere bloem, haer voordeel in de leden,
Sich stellen voor het oogh, en toonen met der daet,
Dat hy met alle vlijt haer deugden gade slaet,
Dat hy haer liefde merckt, haer gaven weet te prijsen,
Haer vrientschap hooge weegt, haer eere wil bewijsen;
't Is wonder, soo de man sich quijt in dit geval,
't Is wonder hoe de vrou in liefde wassen sal
Ontallijck schoon gewas van bloemen en van kruyden
Wort met de voet getrap door onbewuste luyden,
Dat, soo het wert gepluckt en neerstigh ingesien,
Den plucker menighmael ten nutte sou gedien
Het schijnt dat even Godt vint eenigh welgevallen,
Wanneer uyt reyne sucht getroude lieden mallen;
Dat elders qualick past, en niet en dient gedult,
Wort in het echte paer geleden sonder schult.
Wort oyt een eerlick man by sijnen vrient gepresen,
Hy, die men prijsen wil, en dient'er niet te wesen
't Is anders met de vrou. het staet de mannen vry
Te prijsen hun gemael, ook schoon sy staen'er by (b)

(a) Hier van elders breeder. *Considera mulierem debile vas esse, tu vir propterea princeps factus es, ut subdita feras imbecillitatem. Chrysost. hom. 26 1. ad Cor. 11.*

(b) De lof wort verboden in het bywesen des genes die gepresen wort. *Prov 27. 14.* En des niet tegenslaende wort sulks den man in tegenwoordigheyt zijner vrouwe toegelaten. *Prov. 5. 28.*

Is schand' voor een man in sijn beleyt te missen,
En, door verkeerde sucht, niet recht te konnen gissen;
En des al niet te min soo wort oock losse waen
De mannen, sonder smaet, in vrouwen toegestaen. (a)
In wilt noyt echte man voor onverstandigh houwen,
Oock schoon hy verder treckt de gaven sijner vrouwen
Als u de waerheyt leert; of dat'er schoonder beelt
Als u de sin begrijpt hem in de sinnen speelt
Het yder, dat hy mint, naer sijn gevallen prijsen,
Geen minnaer hoeft het volck de reden aen te wijsen,
Waer op sijn liefde staet. de grondeloose min
Bestaet maer in de waen, en hangt maer aen den sin.
Godt geeft den man verlof hier in te mogen dwalen,
En door een gulle sucht de gunst te laten dalen
Op al het soet beslagh van sijn geminde vrou,
Oock verder als misschien de reden eyschen sou,
De liefd' is soet bedrogh laet echte heden dolen
In onderlinge min. Godt heeft'et soo bevolen;
Men hiel van overlang, men hiel de liefde blint,
Om dat'se geen gebreck in lieve dingen vint.
Men heeft een seker lant in ouden tijt gevonden,
En heeft ons door de Faem sijn wijse toegesonden,
Daer trock een bruydegom een keurs of vlieger aen,
En moste voor een tijt in vrouwe-kleeren gaen.
Dit was genoegh geseyt, gy, die uw kloecke leden
Wilt aen het swacke volck, gelijck het dient, besteden,
Indien ghy zijt geneyght om wel te zijn gepaert,
Doet aen, wanneer je trout, der vrouwen sachten aert.
Dit elders dwaesheyt is, en strijdigh met de reden,
Wort in de trou gedult, en aen de vrou geleden,
Siet, hoe de lieve Godt een echte wijf bemint,
Hy steltse voor den man gelijck een troetel-kint.
Gedenck dit menighmael, ghy die u hebt begeven
Om met een echte vrou uw dagen af te leven,
Verschoon haer swacken aert, verdraeg haer teere (jeugt,
Vergeet al watse feylt, en leytse tot de deugt,
Indien uw bedgenoot koomt opentlijck te missen,
Gelijck een jonge vrou haer lichte kan vergissen,
Toon door een stillen wenck, of door een heus gelaet,
Dat haer soodanigh werck niet al te wel en staet
Dit is voor dan genoegh beschaemdelijcke wonden
En dienen nimmermeer, en dienen niet verbonden
Wanneer het iemant siet. ghy, kies een stil vertreck
En open daer alleen met reden uw gebreck.
't En is geen wijse dien't haer voor het hooft te stooten
Of voor het schamper volck, of eygen huysgenoten.
„Prijst vrienden, als het dient, prijst in het openbaer;
„Maer strast, daer een alleen uw straffe wort gewaer.
De tucht uyt eyger aert is quaet om op te swelgen,
En al dit swacke volck genegen om te belgen,
Dus als ghy nu en dan een vrouwe straffen moet,
Soo maeckt dat gy het werck ter rechter uren doet.
Indien ghy quade sucht wilt buygen tot de reden,
Soo ledight uwen geest van alle bitterheden;
Maeckt dat'er niet en sy door schamper jock geseyt,
Maer door een soet beklagh gelijck men plaesters leyt.
Het bitter worrem-kruyt placht aen den mont te kleven,
Het dient met eenigh soet de kinders ingegeven;
De tucht en haer gevolgh is nut te sijn versacht.
Soo wort de meeste vrucht de siele toegebraght.
Draeght even goede sorgh niet staegh te sitten dringen
Op ick en weet niet wat, op alle kleyne dingen,
Waer komt'er oyt een dag, wanneer men niet en kijft,
Als staegh een kivgel hooft een hair in stucken klijft?
Wilt oock in dit geval niet lang verhielijck wesen,
Maer, als ghy met den eysch de feyl hebt aengewesen,
Soo keert uw reden om, en went u t'eenemael
Van dit verdrietigh werck tot eenigh soet verhael.
Wilt nimmer met verwijt van oude feylen spreken,
Tot iemant die begint sijn feylen af te breken;
Omtrent een reyne wond of uytgebeten seer
En dient geen bitter kruyt, geen harde plaester meer.

(a) De heylige Geest laet toe, dat de man dwale (soo luyt het woort in den gront text) in de liefde van sijne vrouwe, *Prov.* 5.9.

Fy! die met strenge tucht en met een vinnigh bijten
Een afgeleyde feyl des niet te min verwijten,
Fy hem! die even staegh met recken besigh sit,
Oock als het kreupel been is in het rechte lit.
Ten lesten, wilje gunst aen uw gemael besteden,
Soo deyl uw vrientschap uyt als met de gansche leden,
Toon door een bly gelaet en door een soeten mont,
Dat uw beleefde sucht is uyt een volle gront.
„Weet iemant sijn geschenck met woorden op te pronken,
„Al is de gave kleyn, noch schijnt'er veel geschonken;
„Maer een die wat hy schenkt met sture wangen geeft
„Is oock in miltheyt vreck, in heusheyt onbeleeft:
Doch, om op vasten gront te wijsen aen de vrouwen
Hoe alderley verschil is in het huys te schouwen,
En hoe het echte volck moet paren met bescheyt,
Soo dient het gansche stuck wat naerder aengeleyt,
Het is een nutte les voor alle jonge dieren,
Soo menigh echte man, soo veelderley manieren,
„Het staet in ons geplant, oock van het aenbegin,
„Wat adem blasen kan dat heeft een eygen sin.
„Gelijck als mensch en mensch verschillen in de leden,
„Soo is ook mensch en mensch verscheyden in de seden,
„Gelijck als mensch en mensch verschillen in de spijs,
„Soo heeft een yder mensch een onderscheyden wijs.
Hierom dient onse vrou ten naeusten op te wegen
Waer toe haer bed-genoot is uyt'er aert genegen,
Wat hem tot vreugde treckt, en wat hem weder quelt,
En waer hy soete lust of wangenoegen stelt.
Wel aen, gebuygsaem hert, leer uwen hoeder kennen,
Leer met uw gansche doen aen hem alleen gewennen;
Want, als uw rechterhant is met den man gepaert,
Soo dienje van gelijck te trouwen sijnen aert.
Sy die uyt echte sucht heeft eenigh welbehagen
Den naem van haren man voor alle man te dragen,
Dient, met gelijcke lust, te toonen met der daet
Dat sy de vrouwe-plicht met in den naem en laet
„Die uyt haer ouders huys is tot den man getreden,
„Dient in haer ouders huys te laten hare seden;
„Die by een echten man ter neder is geset,
„Dient wat de man gebiedt te noemen hare wet.
„Daer is geen beter ding om herten in te winnen,
„Als tot sijn even-mensch te neygen met de sinnen;
„Die naer een weerden vrient kan buygen sijn verstant,
„Maeckt door een gunstig hert een onverbroken bant.
Amphion was gesint tot dichten en tot schrijven,
Maer Zethus nam vermaeck de bosschen af te drijven;
Het was een wijt verschil, en soo verscheyden aert
En konde (soo het scheen) niet lange sijn gepaert.
Maer als Amphion sagh, dat sijn gedweege seden
By Zethi wilden geest niet konden zijn geleden,
Hy leyt de Cyter af, en, met een volle maght,
Packt netten op den hals, en geeft hem op de jaght.
„Een vrient moet om een vrient een out gebruyck verlaten,
„Een vrient moet om een vrient sijn eygen wesen haten,
„En worden dat hy is; een vrient moet om een vrient
Vrywilligh onderstaen, oock dat hem niet en dient.
Noch vorder moet de vrou haer sinnen leeren buygen,
En door een willigh hert de nijders overtuygen;
Een sacht, een vlytigh oogh, een reyn en stil gemoet;
Dat is, ô jonge vrou, uw beste bruylofts-goet.
Andromache, van outs in dese deugt gepresen,
Socht in haer gansch bedrijf van eenen sin te wesen
Met Hector haren man; sy was, uyt eyger aert,
Afkeerigh van de krijgh, en van geweer vervaert;
Maer als sy wert gewaer dat Hector was genegen
Om met een swacke lans en met een blancken degen
Te rennen door het velt, toen boog haer gansche ziel
Tot al wat Hector prees, wat Hector wel geviel.
Sy quam met eyger hant sijn felle peerden streelen,
Sy hing hun om den kop haer eygen hooft-juweelen,
Sy stack op sijnen helm een hupschen vederbos,
Sy bond sijn wapen vast, en ded'et weder los,
Sy liet een sijden keel met enckel gout bordueren;
Dat vloog, wanneer men sloeg, te Troyen op de mueren;

Sy braght hem ſijn geweer, en ſprak met kloeken moet.
Keert weder, edel ſweert, zat van Achilles bloet.
Sy liet aen ſijne lans haer eygen ſleuyer ſwieren,
En ſtack een geeſtigh woort op alle velt-banieren,
Sy deed' hem uytgeley, tot aen de buyte-veſt,
En gaf hem voor de fooy, een kusjen op het leſt
Dit heeft den vromen held ſoo byſter wel bevallen,
Dat hy de wijſe vrou hielt verre boven allen,
En oſſe wat te groot aen d'een en d'ander ſcheen,
Sy docht hem wel te pas, ja ſchoonder als Heleen (a)
Wanneer een herders kint, door ſoete min ontſteken,
Koomt groeten met geſang Eleuſis klare beken,

En ſpeelt een geeſtigh liet, of ſingt'et met den mont,
Het water is beroert en bobbel uyt den gront, (b)
Het water ſtaet en bruyſt, en wort om hoog gedreven,
Het water huppelt op, en krijght een ander leven,
Het water borrelt uyt, en maeckt een bly gebaer,
Als of'et door het ſpel tot vreught getogen waer.
Maer als dan wederom de mouſel koomt te ſwijgen,
Soo laet de koele beeck haer bobbels nederſijgen,
En ſtaet dan weder ſtil. dit ſy een vrouwen beelt,
Die door en met den man, en anders niet, en ſpeelt.
Leer ſtonden, jonge vrou, leer tijden overwegen,
En jock wanneer de man tot jocken is genegen;
Maer hou u weder in, en voeg u naer den eys,
Wanneer hy beſigh is met eenigh hoogh gepeys.
Een vrou van ſoeten aert heeft over al te poogen
Te ſijn met haren man gelijck twee menſchen oogen
Door eenen geeſt beſtiert; al waer het eene ſiet,
Daer is 't van ſtonden aen dat oock het ander ſchiet.
Al is de ſpiegelkas verciert aen alle kanten
Met perels, edel gout, jae ſijne diamanten,
Soo maer het duyſter glas geen beelt te regt en wijſt,
Soo komt'er niet een menſch die glas of ſpiegel prijſt.
Al is een jonge vrou aen alle kant behangen
Met ketens om den hals, met peerels om de wangen,
Noch is'er geen juweel dat haer vercieren kan,
Indienſe niet en toont het beelt van haeren man.
Een ſpiegel moet het al vertoonen naer het leven,
Moet aen een bly gelaet een vrolick ſchijnſel geven,
Moet treurig wijſen aen een die verdrietig ſiet,
Of, ſoo haer dat ontbreeckt, ſoo deugt de ſpiegel niet.
Een wijf van rechte ſtof behoort in alle ſtucken
Den ſin van haeren man ten nauſten uyt te drucken,
Het is een groote deugt, een cierſel van de bruyt,
Haer man te drincken in, haer man te drucken uyt.
Geen vrou en heeft de magt haer pligten uit te werken,
Als die haer heeft geſtelt om neerſtig aen te mercken
Den aert van haeren man; maer wie haer des verſtaet,
Heeft als een vaſte peyl daer ſy op t'ſeyle gaet.
Ick hebb' een ſoete vont op dit geval geleſen;
En ſiet! dat iemant weet kan yder dienſtig weſen;
Daer was een ſeker man, gants veerdig tot de ſpijt,
En (dat het ſlimſte was) het duerde langen tijt:
Een die geen kennis had van ſijn onſoete kueren,
En konde by den menſch als geenen tijt gedueren,
Sijn wijf des niet te min miſprees hem nimmermeer,
Maer (wie hem tegen was) verhief hem wonder ſeer.
De gront dient aengemerckt. de man, van ſware ſaecken
By wylen los geſtelt, nam ſonderling vermaecken
Te dichten eenig vers; dit was hem groote luſt,
En, ſchoon hy was beroert, hy vont hem dan geruſt.
Hier op wiſt deſe vrou met alle vlijt te letten,
En, naer de tijt gedroeg, haer dingen aen te ſetten;
Des, ſchoon hy menigmael ontſtack gelijck een vlam,
Hy werd, door haer beleyt, ſoo mack gelijck een lam.
Sy wiſt in dit geval een rijmtjen in te brengen,
Sy wiſt van ſtonden aen in haeren praet te mengen
Een lied, of klugtig digt, by hem wel eer gemaeckt,
En ſiet, daer was de man als aen het hert geraeckt;
Het onweêr was gedaen, hy kreeg een ander weſen;
Daer quam gelijck een ſon hem in het breyn gereſen,
En ſcheen door al het huys. En ſiet, op deſen gront
Soo was't dat al het huys in goeden vrede ſtont.
Wat quaet en kan de vrou niet in het huys verhoeden,
Die maer een ſagten aert kan in den boeſem voeden?

'tIs

(a) *Omnibus Andromache visa est spaciosior aequo,*

Unus qui modicam diceret, Hector erat. Ovid.

(b) *Solinus cap. 11 in Haleſinâ, ſive (ut alii malunt) Eleuſinâ regione, inquit fons, alias quietus & tranquillus, cum ſiletur, ſi inſonent tibiae, exultabundus adcantum elevatur, &, quaſi miretur dulcedinem vocis, ultra margines intumeſcit Vide ad hoc Ariſtot. cap. 51. & 52. de Admirand.*

'T Is wonder wat men doet, en door de reden werkt,
Als yemant met bescheyt op alle dingen merckt.
Wat is dog van de mensch! om kleyne vysevasen
Siet iemant menigmael de gantsche buerte rasen;
Hoe dickmael om een woort, om ick en weet niet wat,
Rijst tweedragt in het huys, en oproer in de stadt.
De daet die wijst'et aen, dat even groote dieren,
Verschricken, hortig zijn, en uytermaten tieren,
En als men naderhant de rechte gronden siet,
Dan is't een wint, een damp, een mist, een enckel niet.
Geen Elephant en kan een witte doeck verdragen,
Het krieyen van een haen dat kan een Leeuwe jagen,
Indien men in het wout maer eens den trommel roert,
De Tyger wort terstont met dulheyt omgevoert.
Men hoort'et over al, dat jae geringen saecken
Oock by een deftig man geen kleyne roering maecken;
„Door ick en weet niet wat is menig hooft verdraeyt,
„Door ick en weet niet wat is menig hert gepaeyt.
De mannen meestendeel, soo maer de vrouwen willen,
Sijn ligt in rust gebragt, en in der haest te stillen,
Alleen dient by het wijf in alle vlijt gelet,
En wat een man beroert, en wat hem weder set.
Wat dient'er veel geseyt, of veel te zijn geschreven?
Of voor het echte volck veel boecken uytgegeven?
„Het beste dat het wijf van iemant leeren kan,
„Is, sagt, is vreedsaem zijn, en heulen met den man.
Ick segge noch een mael tot alle jonge vrouwen,
Ick segge voor besluyt, leert desen regel houwen,
Staet niet op eygen breyn; keert uwe sinnen om,
En weest aen uwen man een rechte Sonneblom:
Ick acht gy kent de plant; sy laet haer nederdalen
Soo haest de sonne neygt; sy groet de gulde stralen.
Soo haest de sonne rijst, sy leeft in haeren vrient:
Gy weet dat met den man juyst soo gehandelt dient.
Ick vreese, dit begin sal u verdrietig schijnen,
Maer treet wat dieper in, het bitter sal verdwijnen;
Niet dat een jongen os soo in de lenden prangt,
Als dat het eerste jock hem aen de leden hangt.
Alwaer men iet begint, daer sijn bedroefde banden,
Het vyer geeft bitschen rook, eer dat het komt te branden,
Maer die met soet gedult blijft sitten in de schouw,
Wort, nae een kleynen tijt, verlaten van de kouw.
Siet my de heden aen, die in de mijnen wercken,
Waer valt haer eerste sweet, als op de rouwe stercken;
Noch dient hier evenwel de moeyte niet geschout,
't Is steenig boven op, maer onder leyt het gout.
Wy vinden in 't gemeen, dat alle soete dingen
Omtrent den eersten trap haer bitter mede bringen;
Ick raede niet te min, gelijck een trouwe vrient,
Dat om een suer begin geen soet gelaeten dient.
Al streelt de selle bie, het sap van honigraten
En wort noch evenwel niet onder haer gelaten;
Of schoon de purper-roos ook dichte prickels biedt,
De vrijster onderwijl en laet het plucken niet.
Al is de gansche noot beklect met harde schellen,
Men plag des niet te min haer kernen uyt te pellen;
Al is de nieuwe trou niet sonder droeve pijn,
Koom naerder, jonge bruyt, het sal u beter zijn.
„De liefde baert gedult, en haet het leppig spreken,
„De liefde duyckt en swijgt, de liefde deckt gebreken,
„De liefde weert geschil en ander ongeval,
„De liefde, jonge vrouw, de liefde recht'et al.
Gy hebt in uw beroep een wesen aengenomen,
Daer liefde dient te zijn, daer liefde dient te komen,
Daer liefde sonder end moet wassen alle tijt,
Het trouwen is een werck de liefde toegewijt.
Maer hier nu dient besorgt uw liefde niet te gronden
Of op een aerdig lijf, of op de kloecke vonden
Van eenig menschen breyn; of op een losse vreugt,
Die van de weelde spruyt of bortelt uyt de jeugt.
Gy wort uw weerde lief door liefde toegedreven,
Om dat hy is uw deel van Gode toegeschreven,
Laet dat uw baken zijn, en siet, ô lieve, siet
Niet wat hy weerdig is, maer wat u Godt gebiedt. (a)

Dat is de rechte gront, waer op de swacke vrouwen,
Waer op besette mans haer liefde moeten bouwen;
„Wat sugt dat eenigh mensch op aerdsche dingen stelt;
„En is maer wacke sneeu die van den regen smelt.
Is dan misschien uw deel noch handig in de leden,
Noch deftig in beleyt, noch abel in de seden;
Maer rou en sonder geest, oock dickmael ongesint,
Hy dient noch evenwel in Godt te zijn gemint,
Om Godt te zijn gelieft. hy dient te zijn gedragen,
Dat is in uw beroep des Heeren welbehagen;
Seg dan, hoe dat'et gae, dit is mijn eygen lot,
„Die haeren hoeder eert, vereert oock haren Godt.
Wat is'er menig ampt groot, achtbaer, hoog-verheven,
Niet om der menschen wil, aen wien het is gegeven;
Maer om den staet alleen? gy, eert dan uwen vrient,
Om dat'et Godt beveelt, al is'et onverdient.
Het sal uw swacke ziel geweldig konnen helpen,
En dickmael in verdriet uw droeve tranen stelpen;
Indien uw Christen-hert geduerig voelen kan
Den Hemel in het huys, en Godt in uwen man.
„'t Is dwaesheyt iet te doen, als Godt' alleen ter eeren;
„Om dat ons aerds bedrijf soo licht kan ommekeeren,
„Soo licht kan overgaen van vreugden tot verdriet,
„En wie vint immer troost die op de werelt siet?
Gy, voegt u naer uw deel, en doet sijn wel-behagen,
Niet stechs in eenigh deel, of op gesette dagen;
Maer staegh, en over al; ten waeren sijn gebod
Ging buyten uw gemoet en tegen uwen Godt:
Want als een echte vrou haer niet en laet bewegen
Ten goede van den man, dan als het is gelegen,
En juyst wanneer het past; soo is haer gansch bedrijf
Geen dienst voor haren vrient, maer eygen tijtverdrijf.
Des roep ick op een nieu, leert even quade slagen
Verwinnen met gedult, en sonder morren dragen,
Weest sacht in uw gebaer, en stille van gemoet,
En houd dat ghy den Heer met lijden hulde doet.
Godt heeft van eersten aen, toen Eva wert geschapen,
De stoffe tot de vrou uyt Adam willen rapen;
Ten eynde dit gespan, door echte min gepaert,
Moght eens en eenigh zijn, en van gelijcken aert.
Godt kon het eerste vlees ten vollen onderscheyden,
En uyt bysonder stof de vrouwe toebereyden;
Maer des al niet te min het teere vrou-geslacht
Is voor den man gemaeckt, en uyt den man gewracht:
„Geen dier en heeft de magt sijn eygen brant te blussen,
„Geen lip en heeft vermaeck sijn over-lip te kussen;
„Geen hant en wast haer selfs geen mensch en is geheel;
„Een ieder is maer half, en soeckt een tegen deel.
Wanneer een gave slang in stucken is gesneden,
Sy wispelt in het sant, en soeckt haer eerste leden,
Sy wringt haer sonder rust, soo gaet'et met den mensch,
Hy woelt, tot dat hy vint sijn deel, sijn eerste wensch.
Siet wat een wonder ding! wie kan de diepe vonden
Van Godes hoog beleyt met reden ondergronden?
En wegen naer den eysch? het wijf is haeren man
Vry naerder ingelijft als yemant dencken kan.
De man heeft wederom, en uyt gelijcke reden,
Gemeenschap aen de vrou, en hare gansche leden,
Hy vint in sijn gemael sijn vleys, sijn eygen been,
En hierom is geleyt, Sy twee die worden een.
Al wat een geestigh breyn, na langh bedachte reden,
Na hoogh en diep gepeys, hier over mogte smeden;
Al wat een reyne sucht kan worden toegepast
Dat leyt in dese spreuck in eenen hoop getast.

(a) Ce qu'est le cerveau aux nerfs, ou la foye aux veines, ou le cœur aux arteres, cela mesme est l'amour de Dieu au amitiés humaines, c'est a dire filets & branches, qui en dependent, ce divin amour n'y estant point, les amities ne sont point amitie, mais une conspiration, un accort à discorder avec Dieu; amitiés fondées sur le plaisir ou sur le gain, qui cessent quand les plaisirs perdent leur goust par l'aage, ou quand le profit diminue, ou n'est point egalement distribuee. Mais les amitiés fondees sur l'amour de Dieu, sont fermes, parce qu'ellles sont fondées sur un fondement asseure. Molin. de l'amour de Dieu au 3. degré.

Wie haet ſijn eygen vleys? wie ſalder oyt krikkeelen
Met eygen ingewant, met aengebore deelen? (a)
„Hy is een volle dwaes van reden afgewent,
„Die met een vinnig hert ſijn eygen leden ſchent.
Hoe wel ſou alle ding met echte lieden tieren,
Indien men over-hant ſich wilde leeren vieren!
Indien het wijf den man, de man verdroeg het wijf,
Niet als een ſlaep-geſel, maer als een eygen lijf. (b)
Gewis ſoo eens het volck de kragt van deſe reden
Wou printen in de borſt, en mengen in de zeden,
Ten ware nut of noot te brengen eenig ligt
Of tot het mans beroep, of aen de vrouwe pligt:
Maer nu men onſe jeugt ſiet in de tochten woelen,
En van de ware trou geen rechte gronden voelen,
Soo dient het oude woort haer dickmal aengeſeyt,
Niet als een nieuwe wet, maer op een nieu bereyt.
Doch eer wy vorder gaen, ſoo dient het wijf te letten
Dat wy niet ſoo gemeen haer deſen regel ſetten,
Als offe, ſonder ſeyl, en op een juyſten draet,
Moeſt paſſen op den man, ook ſchoon hy qualik gaet,
Neen, dat is niet gemeent „geen wijf en is gebonden
„Te heulen met de man tot aendeel van de ſonden:
Maer in het tegendeel ſoo dient te zijn betracht
Dat, wie van beyde doolt, te rechte zy gebraght.
Doch hoe een ſnege vrou moet haren heer vermanen,
Daer ſtaet een breeder wegh na deſen toe te banen;
Hier zy alleen geleert, dat niet, als in het goet,
Het wijf haer met den man te ſamen voegen moet.

Noch is't et niet genoegh; want in verſcheyde ſaken
Die middel-matigh zijn, of immers niet en ſtaken
De banden van de tucht, moet even nu en dan
Het weſen van de vrou niet hellen naer den man.
Neemt dat een kaeckerlack, in weelden uytgelaten,
Is beeſigh alle tijdt met jocken en met praten,
Of dat een vyſer hooft is ſoo geweldigh ſwaer,
Als of hy uyt der aert een ziele-pijnder waer.
Moet ſtraks daerom het wijf naer malle weelde jagen?
Of door een eeuwigh leet haer eygen herte knagen?
De wijſe ſegge, neen. En vieught, en droeve pijn
En ſtaet niet alle tijdt om nagedaen te zijn.
Koom naerder Sangh-godin, en opent uwe gronden,
Door eenigh ſinne-beeldt, of diergelijcke vonden,
Stel wat ghy ſeggen wilt eens in den lichten dagh,
Op dat een jonge vrouw uw ſin beſeffen magh.
Wie met een veerdigh ſchip wil over water zeylen,
Dient in gelijcke maet de ladingh af te deylen;
Want ſoo het over kant, of ſijde-laſtigh helt,
De reyſe dient geſtaeckt, of immer uytgeſtelt.
Vraeght yemant wat het ſchip in deſen wil bedieden?
Het is een evenaer voor nieu-getroude lieden,
Wil man, wil echte wijf vervullen haren plicht,
Sy dienen even ſtaegh te ſitten in 't gewight. (c)
Indien een quiſtigh man ſpeelt over al de gilde,
Ghy, moeder van het huys, en zijt dan niet te milde;
Of ſoo miſſchien uw man de beurs geduerig ſluyt,
Soo geeſt, wanneer het dient een weynig ruymer uyt.

Indien hy wat te licht tot morren is genegen,
Soo laet uw ſoeten aert ſijn ſtuerheyt overwegen; (d)
Of gaet hy wat te ſagt, of, ick en weet niet hoe,
Soo maeck dat uw beleyt daer peper onder doe.
In 't kort', het echte paer dient over-hant te leven,
Al wat hier iemant ſchort, dat moet daer iemant geven;

Het ſoet verſagt het ſuer, het ſuer dat wett' het ſoet;
Soo is 't dat hier de kock de ſauce mengen moet. (e)
Gelijck het bly geſang, door ongelijcke ſtemmen,
Doet, ieder die het hoort, in ſoete vreugde ſwemmen;
Soo wort het echte bedt, door vriendelicken ſtrijt,
Ten goeden van het huys de liefde toegewijt.

a) *Ubi quaſo propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia quàm in matrimonio, quum uterque volens ſe tradat in poteſtatem alterius, ſibi quodammodo adimens jus ſui corporis? Eraſm. de Chriſt. Matrim.*

(b) *Abraham ſeyde tot Loth Laet ons niet twiſten, want wy ſijn broeders.* Geneſ 13. 8 *Maer man en vrou moeten ſeggen. laet ons niet twiſten, want wy zijn een.*

(c) *Non ſemper ſimilia ſimilibus in matrimonio congruunt. Si juvenis erit natura lenior, conveniet ſponſa vigilantioris ingenii. Si ſponſus erit profuſior, conveniet uxor frugalior, & ad rem ſervandam attentior. Rurſus, ſi juvenis erit ardentioris ingenii, accommodabitur puella temperatioris naturâ, ut pro tempore norit cedere & obſequi. Eraſm. de Chriſt. Matrim.*

(d) *Ut aqua vino admixta reddit illud moderatius, & ſobria nympha deum temulentum compeſcunt, ſic in matrimonio fervorem mariti uxor tepida temperet*

(e) *Eyeren met beyeren (ſeggen de Zeeuwen) is den houwelijken ſtaet*

Waer

Waer iemant gaften noodt, daer is het nut te letten
En hoe, en waer het volck aen tafel is te fetten;
  Geen menfch en is foo wel met fpijs en dranck gedient,
  Dan als hy by hem vint een foeten tafel-vrient.
Men vint feker yder hooft verfcheyden in de feden,
Hier tongen wel befpraekt, daer monden fonder reden,
  Hier iemant geeftig mal, en meefter in het jock,
  Daer iemant fonder vreugt, en fwaer gelijck een blok.
Indien het ftilfte volck is over hoop gefeten,
Soo wort in dat geweft de foete vreugt vergeten;
  Indien het vrolick deel is op een ander fy,
  Soo wort de maeltijt woeft, en ongeregelt bly
Gy daerom, feyt gy weert, leer alderley manieren
Vermengen naer den eyfch, en onder een fchakieren,
  Ten is niet even veel hoe iemant gaften fet,
  Dus houd in dit geval de Griecksche tafel-wet.
Het waere wonder nut, dat als'er iemant troude,
Men op gelijcken voet de paren fchicken woude;
  Of foo gy hebt alreets uw echte wederpaer,
  Soo ftelt noch in het huys een rechten evenaer.
Dit dient den man gefeyt, dit dient het wijf te weten,
Dit dient voor eens geleert, en nimmermeer vergeten;
  Dit dient, al eer men vrijt, te voren overdagt,
  Dit dient wanneer men trout, en alle tijt betragt.
Godt heeft op defe wijs' en om gelijcke reden,
Gevoegt het ganfche lijf, getempert onfe leden;
  Niet verre van het oir, dat noyt en wort geroert,
  Daer wort het wacker oog geduerig omgevoert.
De buyck en fijn gevolg, die niet en kan bejagen,
Wort van de fnelle voet gewillig omgedragen,
  De hant is 't die het raept; de vuyft, die neerftig wint
  Al wat de tant verbreeckt, en wat de mont verflint.
't Is nut dat echte lien haer faecken overmercken,
Om na den rechten eyfch haer pligten uyt te wercken:
  De man moet op de ftraet om fijnen handel gaen,
  Het wijf moet in het huys de keucken gade flaen.
Men vint een felfaem lant, daer flegts alleen de wijven
Ook met het buytevolck den ganfchen handel drijven;
  De man die broelt in huys, en moeyt hem met het kint,
  De man let of de meyt eenparig garen fpint. (a)
Daer fijn oock vlecken felfs in onfe kuft gelegen,
Daer vrouwen handel doen en groote faecken pleegen;
  Jae reyfen overal, terwijle dat de man
  Sit ledig, fit en troeft ontrent een volle kan. (b)
Met oorlof, wie het raeckt, het fijn bekaeyde ftreken,
Die van het oude recht fijn bijfter afgeweken,
  Waerom doch mans bedrijf de vrouwe toegepaft?
  Sy is het fwakfte deel, haer dient de minfte laft.
Het vlijtigh ftraet-gewoel wort in den man geprefen;
Maer in een teere vrou een ftil en fedigh wefen (c)
  Gy, reyft dan, neerftigh man, en paft op uw gewin;
  Gy, fet u, jonge vrou, en let op uw gefin.
Gy, let op uw bedrijf, en alle kleyne baten,
En wilt u op de winft niet al te feer verlaten;
  De man is wel het hooft, die groote dingen doet;
  Maer die het evenwel niet al begraeyen moet.
Ick wou dat overal de jonge vrouwen wiften,
Hoe veel, oock in het kleyn, een vrouwe kan verquiften:
  't Is wint, dat eenigh man fijn hooft geduerigh breeckt,
  Indien, ô jonge vrou, uw hant geduerigh leeckt. (d)
Al wat de man vergaert, dat kan het wijf verftrooyen;
Al wat de man verfpaert, dat kan het wijf vermooyen:
  Al wat de man bejaeght door laftigh hant-bedrijf;
  Al wat de man bekoomt, dat fpilt een quiftigh wijf.
Gy, die voor defen tijt niet recht en hebt geweten
Hoe dat het vrouwen ampt hier dient te zijn gequeten,
  Koomt, hoort den goeden man, dien gy hier onder fiet
  U fpellen uwe les, en klagen fijn verdriet
Al draegh ick, wat ick mag, noch deugt'et niet met allen,
Mits een die mede draegt, het pack wil laten vallen:

Mijn hulp is mijn belet; mijn trooft is mijn verdriet;
Mijn vlijt is fonder vrucht; mijn fweet en gelt'er niet.
„Of wel die voren gaet fich quijt ten alderbeften,
„'t Is al maer hooy gedorft, als 't hapert aen den leften;

(a) *Mela defcriptor orbis, memoria prodidit in partibus quibufdam Ægypti mulieres folitas obire munia extra domum, nempe forum ac negotia, viros domi penfa ac curam rei domefticæ.*

(b) *Quin & in Batavia mulieres multum exercent mercimonia, viris jacent Ludovic. Vives lib. de Offic. Mariti, cap. de Domi.*

(c) *Celebre exemplum eft, quod Dictys Cretenfis refert, Penthefileam Amazonum reginam, ex decreto exercitus Græcorum, femnecatam ex equo ab Achille deturbatam, in Scamandrum fluvium præcipitatam, quoniam naturæ fexufque conditionem fuperare fuiffet aufa. Dict. lib. 4. de bell. Trojan* Chacun doit confiderer en fon ordre quel rang qu'il tiene. & eftudier à le bien garder fans y rien troubler. Viret.

(d) Light gaynes make heauye purfes. *Engelfch fpreeckwoort.*

„Al

„Al ſpant een ruſtig knegt twee peerden in de ploeg,
„Soo 't een maer qualick wil, het gaet'er ſlegt genoeg.
„Siet als'er eenig ding twee menſchen is bevolen,
„Een die te rugge treckt, doet ſijnen macker dolen:
„Al is uw kloeck beleyt gegrondt op wijſen raet,
„Noch hangt'et altemael aen uwen mede-maet.
Onthout my deſe les, gy vrouwen en gy mannen,
Die met den echten bant zyt aen het huys geſpannen,
„Houd uw beſcheyden deel, en dragt gemeene laſt,
„Het gaet de leden wel als d'een hant d'ander waſt.
De man is met de vrou gelijck twee mole-ſteenen
Die onderling behulp malkander moeten leenen;
Want als'er een ontwijckt, of ſijn bewegen ſtaeckt,
Of ſchoon de tweede maelt, daer wort geen bloem ge-
Indien het nu gebeurt, dat in het echte leven (maeckt.
Uw man, door vreemde lugt, wort van den weg gedreven,
En uyt een eygen ſin wil dingen onderſtaen,
Die ſonder reden ſijn, of uyt den regel gaen;
Gy in het tegendeel, in ſeden onderſcheyden,
Wenſt, uyt een reyn gemoet, hem af te mogen leyden
Vandat hem qualik voegt; ſoo dient voor eerſt bedagt,
Hoe dat de rechte tucht dient uyt te ſijn gewragt.
Of ſchoon gy menigmael ſiet eenig ding gebeuren,
Dat, tot gemeene ruſt, is dienſtig af te keuren;
En kant'er evenwel niet hortig tegens aen,
Maer wil het gantſche ſtuck te voren overſlaen.
Let eerſt of uw gepeys beſtaet in goede reden,
En dan ſegt uw belang by wijſe van gebeden,
En niet door onverſtant, of door een hart gebod,
Het wijf dat heerſchen wil kant tegens haren Godt.
En dan noch evenwel en moogje niet vermanen,
Wanneer uw weerde vrient door onbeſuyſde wanen
Is in den geeſt beroert, ontrent een kranck geſigt
En dient geen ſonne-ſchijn, geen aengeſteken ligt.
Als 't water is geroert, men laet'et weder ſincken,
Eer dat'er iemant poogt te putten of te drincken:

Hy doet een quade ſlag, die aen de ſweere nijpt,
Eer dat de puyſt geneeſt, of dat het etter rijpt.
Abigel heeft de gront van deſe kunſt geweten,
Die, eer het hoovdig nat in Nabal was geſeten,
Hem niet met al en ſey; maer ging hem dapper aen,
Als hem en wijn en ſlaep was uyt het hooft gegaen.
Abigel, ſoo het ſchijnt, heeft eerſtmael uytgevonden,
Hoe dat een korſel hooft dient in te ſijn gebonden,
Te weten nae de wrock, en nae een ſoeten ſlaep,
En als het moedig heet is dwee gelijck een ſchaep.
't Is dienſtig in het bed uw man ſijn les te ſeggen,
Hy moet daer, hoe het gaet, in ſtilte blijven leggen;
Sijn geeſt heeft dan geruſt, en hy is nuchters monts,
„Noyt beter huys-vermaen als in het ſachte dons.
Gy, leer dan uwen vrient in heete tochten mijden,
En taſt hem nimmer aen als op bequame tijden;
En, als 't de reden eyſt, ſoo kies een ſtil vertreck,
En doe, op deſe wijs, een ſeedig huys-geſpreck:
Ick weet, het is geſeyt een langen tijt geleden,
Ick weet, het is geſeyt niet ſonder groote reden,
Dat, wie ſijn rijcker geeft, en wie ſijn wijſer leert,
Is uyt een ſotten waen van wijsheydt afgekeert
Ick weet hoe Godt den man heeft boven ons verheven,
Heeft aen ſijn edel breyn een hooger aert gegeven;
Ick kenne mijn gebreck, en evenwel nochtans
Soo is een ſwacke vrou oock dienſtig aen de mans.
Wien is'et onbekent, dat oock geringe knechten
Den Heere van het huys by wijlen onderrechten?
En dat oock menig Vorſt ſich niet en heeft geſchaemt
Dat onder ſijnen raet een vrouwe was genaemt?
Als Sara was geſint om Agar weg te drijven,
Hier man in tegendeel die wilſe laeten blijven;
En dat'er meenig woort hier over was ontſtaen,
Siet, Abram liet de maegt en haeren ſoone gaen.
De groote Nahual, *(a)* uyt vreeſe van te miſſen,
Gebruyckt tot ſijn geleyd een van de minſte viſſen,

En dat noch als het dier ontrent de droogte koomt,
En voor een dorre ſtrant of harde klippe ſchroomt.
Het muysje van der zee koomt voren uyt gevaren,
En vint een goeden weg, oock midden in de baren;
Siet hoe het kleynſte dier oock met de ſaecken doet,
Het leert het grooſte beeſt hoe dat het ſwemmen moet *(b)*
Hier uyt wort dan gemerkt hoe dat oock kleyne dingen
By wijlen raet en hulp tot groote ſaecken bringen;

(a) Nahual is een naem van een Walviſch, van de welcke ſiet Ortel. in Iſlandia.

(b) Balena, quando pragrandi ſuperciliorum pondere obrutis ejus oculis videre inſtantia ſaxa non poteſt, Muſculo duce utitur, qui praenatat, & viam demonſtrat oculorum vice. Plin.

Gy

Gy, denckt dat oock een vrouw, al iſſe wonder ſlegt,
Een kloeck en deftig man by wijlen onderregt.
Laet my dan, weerde vrient, uw ſinnen heden ſtieren,
Laet my dog heden ſijn een van de minſte dieren;
Miſſchien ſoo kan het ſijn, dat ick in dit geval
U eenig driftig ſant, of rotſe wijſen ſal. (a)
Uw man aldus gemaent, ſal jae de ſoete klagten
Ontfangen met beſcheyt, en naer de reden achten:
Waer is van hondert een ſoo dom en onbeleeft,
Die aen een tijdig woort het oore niet en geeft? (b)
Wie ſal met beter aert het manne-breyn bewegen
Als ſijn geminde vrou? die, naer het is gelegen,
Hem leyden, overgaen, en onderwijſen mag,
Of door een deftig woort, of door een ſoeten lag.
Hoe menig rou geſel, door booſe luſt gedreven,
Heeft door een ſnege vrou begonnen beter leven?
Hoe menig ſeldſaem hooft, vol grillig onverſtant,
Is door een deftig wijf gehouden in den bant?
Der Longebarden Vorſt, uw man, Theodelinde,
Werd dwee, gelijck een lam, om dat hy u beminde;
Het was uw wijs beleyt dat hem de deugden prees,
Het was uw ſoete mont die hem de reden wees.
Ataulphus was geſint out Romen af te breken,
Om ſijn gedugte magt te wijder uyt te ſteken;
Het voorſtel van den man geleeck een ſtale wet,
En noch heeft ſijn gemael de booſe daet belet;
Noch heeft het geeſtig wijf den beld alſoo beleſen,
Dat hy in korten tijt ontfing een ander weſen;
Want hy, die van den haet te voren was gevat,
Werd hoeder van het volck, en vader van de ſtadt.
't Is boven al gemerckt, dat even door de vrouwen
Veel mannen over al ſijn aen de ſiel behouwen,
Sijn van haer ongeloof (ſiet wat een heylig werck!)
Gekomen tot den Heer, en tot de waere kerck.
Juguldis ſoete tael heeft uyt de doot getogen
Den Gotſchen over-heer. Clothildis heeft bewogen
Clovye den Franſchen held te veſten ſijn gemoet
Op Godes nieu verbont, in Chriſti weerde bloet.
Gy ſiet dan jonge vrou, hoe deſe ſoete plichten
Ten hoogſten dienſtig ſijn om uwen man te ſtigten,
En ſchter dient het ſtuck niet aen te ſijn geleyt
Als op een vaſte peyl van noodig onderſcheyt.
Daer ſijn verwaende mans, vol ongetemde vlagen,
Die niet een deftig woort van iemant konnen dragen;
Want ſoo maer eenig menſch van hare feylen ſpreekt,
Het ſchijnt dat hun een mes tot in het herte ſteeckt.
Vermijdt dan, wijſe vrou, in uw geſpreck te treden,
Of eerſt kent uwen man, en ſijn geheele ſeden,
En ſoo hy grillig is, en van een fieren moet,
Soo laet het ſpreken daer, en kieſt een ſagter voet.
Doet als een ſnege vrou, die op verſcheyde ſtonden
Had onverduldig bloet in haeren man gevonden,
Die wiſt een beter weg, en vry een ſoeter greep,
Waer door ſy haeren vrient, oock ſonder ſpreken, neep.
Want als'er eenig ding haer ſinnen mogte quellen,
Soo gingſe met de pen haer klagte nederſtellen;
En, mits haer korſel man eens op een maeltijt keeſt,
Soo was't dat hem de vrou in deſer voegen ſchreef:
Schoon ick niet verr' en ben, ſchoon brieven ſijn gevonden
Om naer een vreemde kuſt te worden afgeſonden,
Vermits ick evenwel uw ſnelle togten ken,
Soo ſwijg ick met den mont, en ſpreke door de pen.
Wy waeren giſter noen tot uwen vader eten,
Daer ick, naer ſijn bevel, was over u geſeten;
Gy weet, daer viel geſchil, om ick en weet niet wat,
By iemant van den hoop ten quaetſten opgevat.
Ick, met een ſtillen wenck, en ſonder iet te ſpreken,
Beſtont u met de voet een weynig aen te ſteken,
Op datje van den twiſt u wederhouden ſoud,
En met het grillig volck u niet vermengen woud.
't Is waer, gy ſweeg terſtont, en liet de gaſten blijven,
Maer dreef uw tochten aen om tegen my te kijven:
Het ſcheen, ick was te verr' uyt mijn bevang gegaen,
En ſiet! met onſe twiſt was alle twiſt gedaen.
Uw vader nam een ſchroef, en hiet de knegten ſchincken
En ging op onſe pays een vollen roemer drincken,
Hy noode dees' en geen hem nae te willen doen,
En dit ging overhant bynaeſt de gantſche noen.
Gy, die een jonge vrou had onder u gebueren,
Vielt onderwijlen uyt in alle vreemde kueren;
Haer man ſat over haer, en ſag het ſpeeltjen aen,
Het ſcheen als of hy ſprack, ey laet de grillen ſtaen.
Maer deſen onverlet ſoo bleefje ſitten malen
Met ſtreken die ick weet, en niet en wil verhalen;
Ick badde ſprekens luſt, maer evenwel ick ſweeg;
Hoewel ick menigmael beſchaemde wangen kreeg.
Neemt my ten beſten af, dat ick een weynig klage,
Van dat ick met verdriet in mijnen boeſem drage;
't Is uyt geen vinnig hert door tochten omgevoert;
Maer uyt een rechte ſugt die my de ſinnen roert.
Hoe! ſal een eerlick man op ſijn geſelſchap kijven?
En met een ander wijf ſijn dwaſe grillen drijven,
Oock daer het ſchamper volck den ganſchen handel ſiet? (a)
't Is ſeker weynig eer, die gy de trouwe biedt.
Een man van uwen ſtaet, een man van uwe jaren
En voegt'et immers niet onſtuymig uyt te varen;
En min noch dwaes te ſijn, gelijck een jonge laf,
Ey, laet een andermael van deſe grillen af.
Mishaegt u eenig ding aen my, of mijne ſeden,
Soo ſpreekt wanneer het dient, en dat met goede reden;
Daer voegt geen lief of leet voor alle man geſeyt,
En mal en wijs te ſijn dient ſtil te ſijn beleyt. (b)
Dit ſchreef de jonge vrou, en ſonder iet te ſeggen,
Ging in een ſtil geheym haer klagte nederleggen,
Een plaetſe daer de man ſijn beſte ſinnen bragt,
En op ſijn innig hert, of ſijnen handel dagt
Waer is'er eenig menſch, ſoo rou en onbeſneden,
Soo byſter onbeſchoft, ſoo buyten alle reden,
Die met een nuchter hert, noch vers, en ongeſtoort,
Sal nemen overdwers een ongeſproken woort?
Hier is geen ſnarre ſtem, geen hevig tegen-ſpreken,
Geen ſtuer of vinnig oog, geen honger om te wreken;
Hier is een ſtom geſchrift dat geen geluyt en heeft,
Als dat de leſer ſelfs met eygen monde geeft.
Heeft dan uw weerde man van Nabels oude ſtreken,
Dat niemant wagen derf om tegen hem te ſpreken?
Soo pleeg geſetten raet, en maeck een brief gereet,
Een pen, een wijſe pen kan nijpen ſonder leet.
Maer hier dient oock den man ſijn leſſe voorgeleſen,
Ten eynde ſijn gemoet gebuygſaem mogte weſen;
Op dat, wanneer de vrou met goede reden ſprack,
De man ſijn tweede ſiel niet voor het hooft en ſtack.
Hier is een gunſtig hert de gront van alle ſaecken,
Dat kan u, weerde man, de ſinnen buygſaem maecken,
Dat kan een ſauce ſijn, die, wat de vrouwe doet,
Die wat de vrouwe ſeyt, kan maken honig-ſoet.
Draeg liefde, deftig man, een liefde niet gebonden
Aen ſchoonheyt, dwaſe luſt, of diergelijcke gronden,
Maer aen haer eerſte wet, een liefde wonder ſterck,
Niet op het ſant gebout, maer op een vaſte ſerck:
Een liefde, niet alleen gewaſſen op de tippen
Van uwen loſſen mont, of op de bloote lippen,
Niet uyt de domme jeugt, of van het dertel bloet,
Maer uyt het middel-punt van uw beſet gemoet:
Een liefde ſonder end, een liefde met de jaeren
Niet laeger afgedaelt, maer hooger opgevaren;
Een liefde, tot beſluyt, in Gode vaſt gegront,
En die in haer begrijpt het eerſte trou-verbont.

(a) *Feminarum praecepta ſaepe maritos juvant. Nam, ut caeteras omittam, Pompeja Plotina incredibile dictu quam auxerit gloriam Trajani. Aurel. Victor*

(b) *Blanda mulierum Rhetorica quidqis obtinet. Richter in axiom. hiſtor.*

(a) Le mari eſt fol, qui prend des querelles publiques avec ſa femme, car ſi elle eſt bonne, il la doit favoriſer, ſi elle eſt mauvaiſe, il la doit ſouffrir, afin qu'elle ne devienne pire. *Marc. Aurel.*

(b) *Con la moglie non ſi dee gridare ne ſcerzare in preſenza d'altri, perche l'uno è ſegno di pazzia, l'altro di ſchiocchezza.* Guazz.

Ss Geen

Geen noot moet eenig man van ſijn geſelſchap ſcheyden,
Geen druck en moet het wijf van haeren hoeder leyden,
Geen harde ſlaverny, geen onverwachten rou
En mag een vroom gemoet verſwacken in de trou.
Dit hebben ſoo betragt veel welgevoegde paren,
Die, met een rechte ſugt, ten vollen eenig waren;
Veel kan op dit geval hier worden by gebragt,
Maer een beleefde daet is weert te ſijn bedagt.
Een herder uyt het wout, terwijl hy aen der heyde
Sijn jonge geyten dreef, ſijn oude ſchapen weyde,
Sag van een hoogen berg, ſag in het laege dal,
Sag onder aen de ſtrant een droevig ongeval.
Daer was een ſeker ſchip met roovers aengekomen,
Die hadden Galathee ſijn vrouwe weggenomen,
Oock eenig ander volck, dat onder aen de zee
Was vlytig aen het werck, en wies het jonge vee,
De droeve Celadon, die ſijn geſelſchap kende,
En ſag hoe al het volck ſich van den oever wende,
Sloeg op ſijn droeve borſt, en ſag den hemel aen,
En ſeyde, lieve Godt, wat dient'er nu gedaen?
Hy geeft hem naer de zee, de tranen op de wangen,
En riep, hou vrienden, hou! hier is al meer te vangen,
En ſcheyt niet van de wal, tot dat'er volle vragt.
Is op het lant gerooft, en aen het boort gebragt.
Gy hebt mijn echte deel van Gode my geſonden,
En ſcheyt dat reyne ſugt te ſamen heeft gebonden;
Gy ſchent het beſte paer dat oyt het echte bed,
Dat oyt den hemel ſelfs, te ſamen heeft geſet
Ey lieve, waerom dat? ey laet ons weder paren,
Soo mag uw ſnelle barck geluckig henen varen;

Niet, dat ick weder eyſch mijn lieve Galathee,
Maer wenſch benevens haer te varen over zee.
Neemt my oock in de boot; al moet ick dapper roeyen,
Of harder dienſt begaen, ten ſal my niet vermoeyen:
Neemt my ook in den boot; een kloek, een ruſtig man,
Die met een vollen wil een ſlave weſen kan;
Neemt my oock in den boot, al moet ick ſijn geſlagen,
En dienen evenwel, ick ſal het willig dragen,
Ick ſal het willig doen: neemt my oock in den boot,
Of ſoo je niet en meugt, ſoo ſchenckt my dan een loot.
Dit ſeyde Celadon, en gaf hem in de baren,
En bad al even-ſtaeg om meê te mogen varen;
De roovers ſijn verbaeſt dat iemant tranen ſchreyt,
Om vaſt te zijn geboeyt, en weg te zijn geleyt
Na lang en droef geprag, men laet hem naerder komen,
Men wijſt hem nae den boot, daer wort hy in genomen,
En, als de rouwe jeugt ſijn handen binden wou,
O bint my, ſprack de man, aen mijn geminde vrou.
Een knoop van ſoete min heeft my en haer omvangen,
Laet hier oock eenen bant op onſe leden prangen;
Hy bid noch andermael, en biedt ſijn rechter-handt,
En geeft hem met de vrou gewillig aen den bant.
Het ſchip doet ſijnen loop, en ſnijt de ſoute baren,
En koomt in korten tijt te Thuiis aengevaren;
Daer wort het lieve paer den koninck voorgeſtelt,
Den koninck alle ding van eerſten aen gemelt.
De vorſt die prijſt de daet, beſiet de jonge lieden,
En toont met ſijn gelaet haer gunſt te willen bieden;
Hy laetſe met'er daet verloſſen uyt den bant,
En maeckt van Celadon ſijn eygen lijf-trouwant
De trouwe wort geloont; en hy die aen der heyden,
Een bok, een ſchaep, een kalf, een geyte plag te weyden,
Is hoeder van den Prins, niet ſonder grooten lof;
En, voor een vuylen ſtal, geniet het luſtig hof.
Ick wenſch, geluckig paer, ick wenſch aen onſe dagen
Dat uwer over al de fame mag gewagen;
Ick wenſche boven al dat ons het trouwe bloet
Veel ſaets dat u gelijckt, veel kinders geven moet.
Noch dient uw trouwe ſugt wat hooger opgereſen;
Op dat de weerde trou verkreeg haer eerſte weſen,
Verkreeg haer eerſten glans wel aen, trouhertig man;
Treet vorder, en beſiet waer trouwe reycken kan.
Indien het ſoo geviel, dat met te mogen ſterven,
Gy kond'et ſeker heyl aen uw gemael verwerven,
Gy moeſt, ook ſonder ſchrick, u voegen tot de door,
Om haer, door uw bederf, te trecken uyt de noot.
Gy moeſt uw eygen vleys, uw lief en jeugdig leven
Den onder-aertſchen poel gewillig overgeven;
Gy moeſt uyt rechte ſugt de kloecke daet beſtaen,
Die Gracchus overlang te Romen heeft gedaen.
Hy, nae een vreemt geſigt van twee gepaerde ſlangen,
Die iemant van 't geſin had in het huys gevangen,
Ging tot het eenſaem volck dat ſig hier op verſtont,
En ſogt op dit geval te weten haeren gront.
Een van den grijſen hoop ging hem aldus gewagen,
Indien de manne-ſlang koomt doot te zijn geſlagen,
Eer dat het wijfje ſterft, daer is geen twijfel aen,
Gy zijt een ſeker lijck, uw leven heeft gedaen.
Maer ſoo in tegendeel het wijfje wort gegrepen
Om nae den ſwarten poel van Acheron te ſlepen,
Soo weet dat uw gemael ſal varen naer den kolck,
Die van de werelt ſcheyt het onder-aertſche volck.
Gy doet wat u behaegt, dog wilt u flucx bereyden;
Want, ſiet den hemel dreygt u in der haeſt te ſcheyden.
Denck vry wat Godt beſluyt dat heeft een vaſten gront;
En weet dat u alleen de keure wort gejont
De man, nae kort beraet op veelderhande ſaecken,
Meeſt hoe het ſijn gemael ſal nae ſijn leven maecken,

Laet

Laet strax met eygen hant het wijtjen in de logt,
Op dat het wederom de ruymte kiesen mogt.
Maer in het tegendeel gaet in der haest belasten
Het dier van mannen-aert met wapens aen te tasten;
Dit vordert Gracchus selfs, en stuwt de knegten voort,
En wort dus in de slang met eygen wil vermoort.
Siet wat een wonder ding! na loop van weynig dagen,
Siet, Gracchus is gegaen, en naer het graf gedragen;
Geluckig is de vrou, die soo een man verkoor,
Rampsalig is het wijf, die soo een man verloor
't Sa proeft aen dit geval, beproeft u, waere mannen,
Of u het edel hert is magtig uyt te bannen
Den hoogsten dwingelant, de vreese van de doot,
Tot heyl en onderstant van uwe bed-genoot.
En soo gy dan bevint dat uwe sinnen beven,
En schricken van den slag, en snacken om te leven,
Soo hoort uw vonnis aen, en weet, tot uwer spijt,
Dat gy tot heden toe, niet recht getrout en zijt.
Al die in dit geval haer teere leden vreesen,
En zijn geen echte mans, maer rechte pimpel-meesen,
Geen lugt van echte min en heeft'er rechten aert,
Daer iemant, als het gelt; sijn eyge leven spaert.
Hoewel dan eenig lant van Gode wort geslagen
Met pest, en haestig vyer, of diergelijcke plagen,
En dat uw weerde deel is van het quaet gevat,
Noch staet u geensins vry te vlugten uyt de stadt.
't Is tegen uw verbont, en buyten alle reden,
Uw lieve wederpaer, uw vleys, en eyge leden,
Uw weerde tortelduyf, uw deel, en beste pant,
Te laeten in den druck, te laeten in den brant. (a)
Al staet het iemant vry om weg te mogen vlugbten,
Als Godt de werelt plaegt met ongesonde lughten;
Geen man heeft echter magt, uyt vrese van de doot,
Te gaen in dit geval van sijne bed-genoot.
Indien gy regt bemint, geen pest, of peper-koren,
Geen kool, of vierig seer, hoe diep her is gesworen,
En kan in eenig deel verswacken uw gemoet,
Want rechte liefde schopt de vrese met de voet.
Gy, buygt dan voor den Heer, en wagt sijn welbehagen,
Hy biedt oock somtijts gunst te midden in de plagen,
En schoon gy zijt besmet, en van het vyer geraeckt,
Noch steunt op uwen Godt, hoewel de doot genaeckt
Segt met den goeden Job, (b) of wel sijn heete schigten
My steken in de borst, en uyt de werelt ligten,
Of wel mijn innig merg wort in het vyer geroost,
Godt is mijn eenig heyl, mijn onbesweken troost.
Indien gy desen gront komt eenmael vast te leggen,
Soo weet ick niet een woort tot uw bericht te seggen;
Want die in sijn gemoet eens rechte liefde set,
En hoeft geen regel meer, hy is sijn eygen wet.
Ick keere wederom; de tongen van de vrouwen
Kan goet en weder quaet, kan vreemde dingen brouwen;
De tonge van de vrou, wanneerse byster woedt,
Is doodelick vergif, is enckel drakenbloet;
De tonge van de vrou, met soete min bestoven,
Gaet most, en honig selfs, gaet alle soet te boven;
De tonge van de vrou, baert juyst gelijckse wil,
Of herten vol genugts, of huyse vol geschil.
Wel aen dan, eerbaer volck, dewijle vloeck en segen
Is in het kleyn begrijp van uwe tong gelegen,
Soo maeckt u voor het quaet een eeuwig-mont gebit,
En toomt met alle magt het ongetoomde lidt.
Veel sijnder onder u begaeft met schoone dingen,
En konnen evenwel geen losse tonge dwingen,
En konnen evenwel niet spreken soo het dient,
En konnen evenwel niet vieren haren vrient. (wen
Het schijnt (wat vreemder ding!) dat mannen en dat vrou-
Noch leven onder een, noch huys en konnen houwen,
Als somtijts met een vlaeg van ick en weet niet wat,
Van d'een of ander sy, ten quaetsten opgevat. (c)

Wie sag in eenig lant oyt twee gepaerde zielen,
Die noyt in ongemack van stuere woorden vielen?
Waer is in eenig huys soo staegen minne-vlam,
Daer noyt een muyltje rees, en noyt een pruyltje quam?
Het is van outs gelooft, of wel de kloeckste vonden
Oock van het grootste rijck by een versamelt stonden,
Dat al het wijs beleyt niet magtig wesen sou
Te brengen aen den dag een recht volkomen trou (d)
Ach! sedert dat de mensch van Godt is afgeweken,
Soo is de ware min in alle man besweken.
Ach! sedert dat de mensch den eersten vrede brack,
Soo bleef ontrent den mensch geduerig ongemack.
Niet altijt soete jock, niet eeuwig sagte rosen;
Ons meeste vreugde self, heeft oock haer droeve posen;
Wie hoopt'er vaste rust, naedien men twist vernam
Oock in het sedig huys van Job, en Abraham?
De moet noch evenwel, de moet is niet t'ontgeven,
Wy konnen met gemack, en sonder twisten leven,
Wy konnen jaren lang ons mijden voor geschil,
Indien het echte volck naer reden hooren wil.
Hier dient een lieve vrou de vrouwen aengewesen,
Die om haer vreedsaem hert noch heden is gepresen;
Die om haer soeten aert in alle vrouwe-pligt,
Verkreeg tot haren lof dusdanig graf-gedigt.
De steen hier opgeregt, het schrift daer in gehouwen,
Is, leser, hier gestelt ter eeren eener vrouwen
Die jaeren viermael acht heeft by een man gewoont,
En heeft dien gantschen tijt noyt sueren mont getoont.
Koomt Nymphen, aerdigh volk, komt maegden, soete dieren,
Wilt dit eerweerde graf met versche bloemen cieren,
Dat soet en vreedsaem hert behoort gekroont te zijn,
Met blyde maegde-palm, met groene ros-marijn.
Haer maegdom (ick bekent) was in de trou gebleven,
Was in het echte bed aen haeren man gegeven,
En dat met volle wil, en evenwel nochtans
Soo gunn' ick dese baer een volle maegde-krans:
Die koomt haer eygen toe, en dat met volle telgen,
En niemant (soo ick agt) en heeft haer des te belgen;
Want wat de maegde-palm voor eygen hebben mag
Dat siet men dat het al in desen boesem lag.
Ick weet, uw maegdekruyt heeft eeuwig versche bladen,
Geen snee, of stuere vorst, en kan haer groente schaden;
Ick weet, dat uwe palm heeft bloemen sonder saet,
En, schoonse lustig bloeyt, geen vrugten achter laet.
Dit al kan evenwel op onse vrouwe passen,
Sy is in staege jeugt geduerig opgewassen,
Sy heeft met eeuwig groen het echte bed gekroont,
En noyt in haere min een dorre blat getoont;
Sy heeft noch boven dat (wy moeten 't hier beklagen)
Sy heeft met uwe palm gebloeit en niet gedragen;
Sy is, eylaes! gegaen, en uytter strijt gevlugt
Ach leyder! sonder saet, ach! sonder echte vrugt;
Ach! sonder eenig kint, sy is eylaes gestorven,
Maer wie dog heeft het erf van haere deugt verworven?
Wie is haer soet gedult, haer sedig hert gemeen?
Ey lieve soete kont, ey lieve wijst'er een
Niet dat ick al de schult wil op de vrouwen leggen;
O neen, want op de man is vry genoeg te seggen;
Want als het echte volck geraeckt in onverdult,
Men siet het meestendeel, het is gemeene schult.
Dies, om tot aller stout krakeel in huys te mijden,
Soo dient de rust betragt, en dat ter wedersyden;
Want tot soo goeden werck behoort te sijn gepaert
Een man van rijpe sugt, een wijf van sagten aert.

(a) *Maritum tempore pestis uxorem non debere deserere, & vice versa, multis asserit Christophorus Besoldus in tractatu de vita & mortis consid. politica, lib. 2 cap. 2*

(b) *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Job cap. 13

(c) *Domus optime composita interdum jurgiis non carent, imo & hoc malum penetrat ad Ecclesiam Dei: nam domum Abrahae, qua litibus turbatur, Ecclesiae typum esse constat. Quod ad rixas domesticas pertinet, scimus praecipuam partem vitae socialis inter homines esse conjugium, & tamen interveniunt varia incommoda, quae bonum illud maculis aspergunt. Ad has molestias devorandas sese componant fideles oportet.* Calvin. ad Genes. cap. 16. 5.

(d) *Marcus Aurelius.* Je tiens pour opinion si tous les sages estoient fondus en une fornaise, qu'ils ne sçauroyent donner conseil pour faire un bon & parfaict mariage.

Getrouwde, jonck en out, weeſt my hier in getuygen,
Soo maer een hevigh man ſijn tochten wilde buygen;
Soo maer een haeſtigh wijf wou ſnoeren haren mont,
Dat trouwen ſoude zijn het ſoetſte dat men vont.
Gy mans, uw vierigh breyn, gy vrouwen uwe tongen,
Sijn oirboir ingetoomt, en nut te zijn gedwongen;
Een yder daer het dient, een yder in het zijn;
Soo doende, blinckt de trou gelijck een ſonneſchijn,
Laet ons wat langer tijdt in dese plicht beſteden,
Het is de pijne weert hier dieper in te treden;
Want was het echte paer vol-leert in dit geval,
Het ſoude vreedſaem ſijn te huys en overal.
Wie ſal hier mijn vernuſt, wie mijne pen geleyden,
Op dat wy tot de vrou veel goede dingen ſeyden?
Veel dat een echte man mocht dienen tot de ruſt,
En dat de wrevel-ſught moght worden uyt-gebluſt.
Gy zijt het, reyne Geeſt, die alle booſe vlagen
Kont drijven uyt den man, en van de vrouwe jagen;
Gy zijt het, die het huys in rechte minne voedt;
O koom dan, Heyligh Vyer, en daelt in ons gemoet.
Voor eerſt dient overleyt, hoe gramſchap is te mijden;
Ten tweeden, hoe de ſpijt is veerdigh af te ſnijden;
Ten derden, hoe de menſch ſal winnen uyt de ziel
Dat haer geſette ſtant noyt uyt den vrede viel.
Laet ons in yder ſtuck met volle paſſen treden,
Want, ſoo het echte paer kan vatten onſe reden,
Ick ſie het huys bevrijt van twiſt en onverſtant,
Gy neem dan, mijn vernuft, het eerſte by der hant,
Nadien het ſoet gedult, en alle goede plichten
Ons komen van den Heer en Vader van de lichten,
Soo maeck tot aller tijt een deel van uw gebet,
Dat u de krijgel-ſucht magh laten onbeſmet.
Bid, met een innigh hert, dat Godt u leere poogen
Kleyn na den geeſt te zijn, kleyn in uw eygen oogen.
Een hooft vol ſotte waen is fluks en t'aller tijt
Onbuygſaem tot de min, en veerdigh in de ſpijt.
„Die trots zijn uyt der aert, en grooten hoogmoet drijven,
„Zijn, om het minſte ding, genegen om te kijven;
„Maer die ſijn herte proeft, en kent ſijn eygen ſchult,
„Al wort hy ſchoon getergt, hy toont geen ongedult.
„Daer is ter werelt niet, dat hooger dient gepreſen,
„Als laeg van geeſt te zijn, en ſacht van moed te weſen;
„Want die een ſedigh hert in ſijnen boeſem voedt,
„Is, boven echte min, tot alle dingen goet
Hoe meugje, jonge vrou, den ſoeten vrede ſtoten?
Is niet het ſoetſte ſoet de vrouwen ingeboren?
Wat ſich in u verbergt of buyten openbaert,
Getuygt van alle kant van uwen ſachten aert
Wy ſien uw rooden mont, en uwe teere wangen,
Niet met een ſtueren baert, of ander ruygh behangen,
Wy ſien uw vorder lijf niet hart of vinnigh wreet,
Maer van gedwege ſtof, gelijck een ſijde kleet:
Wy ſien uw geeſtigh oogh met ſoete minne-ſtralen,
Vol aengenamen glans, op onſe leden dalen:
Wy hooren uwe ſtem met vriendelijck geluyt
Het beelt van uw gemoet ten ſachtſten drucken uyt:
De geeſt, die haer onthout in uwe teere leden,
Is ſwack, en haeſt beweegt, is buygſaem voor de reden,
Is ('t gunt men over al voor goede peylen acht)
Haeſt tot een eerbaer root, tot tranen haeſt gebraght.
Uw handel, uw bedrijf, oock van de kintſche lueren,
Is ſpelen met de naeld', is breyen, is borduеren,
Is ſtil en ſoet beſlagh; uw ſchoot die is beſet
Met ſyde, met fluweel, met wolle, met ſaijet.
Uw ſinnen evenwel gaen ondertuſſchen ſpelen,
Gy moogt ook, even dan, een aerdigh deuntjen quelen,
Gy moogt ook vrolijck ſijn en plegen uwen luſt,
En ſchoon uw lichaem werckt, de geeſt die is geruſt.
In 't korte, watje draeght in ſinnen, ofte leden,
Het wijſt u altemael tot ſoete minne-ſeden,
Uw weſen, uw bedrijf, uw woorden, uw gelaet,
En geeſt niet anders uyt als enkel hongh-raet
't Is anders met de mans, alwaer verboſte ſaecken
Door innigh overlegh verſtoorde ſinnen maecken.

Alwaer men in het hof met groote woorden pleyt,
Daer is de laſt alleen de mannen opgeleyt;
Al waer men iemant ſiet op ſmalle bancken leggen,
Op dat hy door de pijn de waerheyt moghte ſeggen;
Al waer men menſchen ſtraft die uyt den regel gaen,
Het koomt al op de mans, niet op de vrouwen aen,
Al waer de felle zee met ongetemde baren
Koomt op het taeye kley geweldigh uytgevaren,
Al waer door hoogen ſtorm de buyte-kade wijckt,
Daer wort het ſoute ſchor door mannen ingedijckt;
Al waer men middel ſoeckt om krijgh te mogen voeren,
Om ſteden door het ſweert, en landen om te roeren,
't Is al, 't is manne-ſorgh: ſoo dat de man verkeert
Al waer men wreetheyt hoort, en harde dingen leert,
Schoon dan uw weerde vrient wort ſomtijts aengedreven,
Tot eenigh ſtuer gebaer, het is hem toe te geven;
Gy zijt van ſachte ſtof, en hy van harden aert,
Dus maeckt dat gy de ruſt van al het huys bewaert.
Of wel, een jonge vrou is ſchoon in al de leden,
Is geeſtigh uyt der aert, en deftigh in de reden,
„Of wel een jonge vrou is uyttermaten kuys,
„Is vlijtigh overal, is neerſtigh in het huys,
„Of wel een jonge vrou kan wonder aerdigh ſingen,
„Kan ſpelen naer de kunſt, kan duyſent mooye dingen,
't Is al maer water-verw, indienſe niet en kan
„Door middel van gedult believen haren man:
Dat is de ware bron van alle vrede-gronden,
Waer op het echte bedt te ſamen is gebonden,
Dat is de weerde deught, die luſt en ruſte voedt,
Die huys en huysgeſin te ſamen houden moet
Ghy wacht dan, edel dier, op uwen heer te baſſen,
Daer is ter wereldt niet dat u kan minder paſſen,
Als door de felle nijt of ſpijt te zijn geraeckt,
Pleeg liefde, ſoete duyf, gy zijt'er toe gemaeckt.
Indien een echte vrou tot wrocken is genegen,
Sy treet als met den voet haer aengeboren ſegen;
Sy ſtrijt met haren aert, en tegen haer begin,
En wort een haetigh dingh, gelijk een booſe ſpin,
Sy wort tot enckel ſmaet van alleman geſongen,
Sy wort van alle kant gegeeſſelt met de tongen,
Geſteken met de pen ô ſchande voor den doeck;
„Een wijf van booſen aert is aller menſchen vloeck.
Ey weegh eens, lieve weegh, wat van de quade wijven
De ganſche wereldt deur de beſte pennen ſchrijven;
Het ſchijnt dat yder een hier op de tanden wet,
Het ſchijnt dat yder eeuw hier tegen is geſet.
Hier wort een vinnigh wijf een ſlimmer aert gegeven,
En meerder ongemack en quellingh toegeſchreven
Als aen de droeve koorts, van yder een geſchroomt,
Die op den derden dagh geduerigh weder koomt.
Vraegt iemant waerom dat? de koorts heeft tuſſche-vla-
En lacht den ſieken toe met twee geſonde dagen, (gen,
En dat verquikt den menſch, en geeft hem weder moet,
Maer by een hatigh wijf is niet een ure goet.
Daer wort een quade vrou by rotſen vergeleken,
Die dichte by de kuſt, of in den oever ſteken,
Waer op het moede ſchip, nu dichte by de ree,
Lijt meerder ongemack, als in de volle zee.
De reden is bequaem. wie uyt de vreemde kuſten
Koomt in ſijn eygen huys, om eens te mogen ruſten,
(Is ſijn geſelſchap boos) lijdt daer een harder ſtoot,
Als buyten in den ſtroom, en midden in den noot.
Hier wort een quetter-wijf van eenen aert gevonden
Met onruſt in de ziel, door wroegen van de ſonden,
Een diep, een innigh ſeer, een droeve zielepijn,
Meeſt quellik als de menſch eens blyde meynt te zijn.
Hoe menig goet geſel, die gaſten heeft gebeden,
Koomt met een vrolijck hert ten huyſen in getreden,
En ſeyt; een uurtjen bly. maer ſiet! het vinnig wijf
Stoot alle blydſchap om, door innigh huys-gekijf.
Daer heeft'er een geleyt, ſijn huys te willen maken
Veel liever in het wout by leeuwen en by draken,
By al het boſch-geſpuys vol doodelijck fenijn,
Als met een hortigh wijf gepaert te moeten zijn.

Een

Een aerdigh klippel-vers, in ouden tijt geſchreven,
Heeft oock op dit geval een vonnis uyt-gegeven,
Drie dingen, ſeyt de ſpreuck, zijn oorſaeck dat de man
Oock aen ſijn eygen heeft niet lange dueren kan
Roock in het huys verſpreyt, een dak gewoon te leken,
Een wijf, die haren mont gewent tot leppigh ſpreken,
Maer boven alle roock, en voor een lekend' dack,
Soo is een quade vrou een droever ongemack
Hier koomt een hooger pen, die ſchrijft een harder letter,
En maeckt het wijf gelijck met ongeſonden etter,
Niet die haer heeft geſet in eenigh buyte-lidt,
Maer die al verder gaet, en in de beenen ſit.
Siet, als'er groenen draght is in de buyte-leden,
Die wort'er uyt geperſt, of anders uyt geſneden;
Maer als het quellick vocht is in het holle been,
Wat raet dan, lieve vrient? voor my, 'k en weet'er geen.
Een onbeleefde gaſt is leet van korte dagen,
Een meyt die qualick wil is lighte wegh te jagen,
Al is uw dochter geil, of uytermaten ſtout,
Sy wort, na lange ſorgh, ten leſten eens getrout.
Maer die met ſijn gemael is qualijck ingeſpannen,
En gaetſe nimmer quijt ô broeders, lieve mannen,
O ſchouwt dit laſtigh jock, het is een eeuwig leet,
Het is een taaye klis ontrent een wolle kleet.
Gebueren vol krakeels ſijn ja bedroefde plagen;
Een vrient van ſtueren aert is harder om te dragen;
Een broeder ſonder gunſt is droevigh ſonder maet;
Een kint dat qualick wil is noch een hooger quaet:
Maer wie een booſe vrou in handen is gevallen,
Die is en blijft, och arm! ellendigh boven allen:
Wat hoeft men alſem, gal, vergiftigh kruyt, regael?
Een wijf, een hatigh wijf, begrijpt'et altemael
Ick ſtont eens op een tijt ontrent een Apotheke,
Daer ſagh ick aen de deur veel kinders op een reke,
Veel lieden uyt het lant, veel ſteetſche gapers ſtaen,
Dies liet ick, met de reſt, het oogh daer henen gaen.
Ick ſagh een glaſen fles, daer nat was ingegoten,
Ick ſagh een groenen vorſch, die was'er ingeſloten,
Ick ſag hoe dat het beeſt daer gins en weder ſwom,
Ick ſag'er boven al veel egels om en om;
Ick ſag het gantſche rot ontrent den kieker wroeten,
Een hing'er aen den hals, een ander aen de voeten,
Een onder aen den buyck, een boven aen de kop,
Een achter aen den rugg', een voren aen de krop;
De vorſch was in de neep, hy wiſt niet wat te maken,
Hy dede wat hy mogt, om uyt te mogen raken,
Hy doock, hy rees om hoog; hy dreef, hy ging te gront,
Maer, waer hy wijcken moght, daer was een wreede mont,
Die beet hem in de borſt, die ſtack hem in de lenden,
Die ſoog hem aen de buyck. waer kan of ſal hy wenden?
De pijn is over al; en ſiet! het enge vat
Is ſonder open lucht, en ſonder eenigh gat.
Hoor, waer in dit geſicht mijn loſſe ſinnen vielen;
Ick dacht, hier is de ſtant van die bedruckte zielen,
Die qualijck ſijn getrout; ſy voelen haer verdriet,
Maer woelen in de bocht daer niemant uyt en vliet.
De vorſch was my een beelt van die geduerig ſuchten,
Van die geringelt ſijn, en niet en konnen vluchten;
My docht het enge glas geleeck de nauwe trou,
En dat ſoo vinnigh ſtak, de tonge van de vrouw;
Die is doch byſter ſcherp, en bijt van alle ſijden,
Het oor, het breyn, het hert, dat heeft'er af te lijden;
Ach, 'tis voor alle dingh een ongeluckigh man,
Die ſtaegh gepijnight wort, en nimmer vlieden kan.
Noch wort de wijſte Vorſt al harder aengedreven,
Om aen een booſe vrou haer mate vol te geven;
Hoor, wat de Koninck ſeyt; hy beelt haer weſen af
Of met de wreede doot, of met het droeve graf
Siet wat een bitter woort! wie kan'er lager dalen?
Wie, met een hooger vloeck de vrouwen over-halen?
De doot beſluyt'et al, de doot is volle pijn;
Noch zijnder, even hier, die vry geſtrenger zijn,
Noch zijnder die het wijf vry lager willen ſtellen,
Want kruypen uyt het graf, en dalen in der hellen,
Ja roepen dat een wijf vol hatigh onverſtant
Is ſlimmer als het vyer, dat ſonder eynde brant:
Ick ſchricke van het woort, ick trille met de leden,
Maer, vrient, die ſoo gevoelt, nu ſeg doch eens de reden;
'T Is, mits het eeuwig leet maer booſe menſchen knaegt,
Daer meeſt een vinnigh wijf de beſte zielen plaegt.
Ey lieve 'tis genoegh, 't is al te veel geſproken,
't Is al te langh gedraelt by deſe droeve ſpoken.
Ghy, ſoo uw teer gemoet de felle woorden haet,
Soo maeck, ô ſedigh hert, u verre van de daet.
Leert jonge vrouwen, leert voor deſen gruwel ſchromen,
En laet die quaden naem u nimmer overkomen;
Want als'er eenigh menſch u deſen tijtel geeft,
Die noemt u in der daet het ſlimſte dat'er leeft.
Treet in het tegendeel, daer vloeyen ſoete dingen,
Die uyt de volle pen, als uyt een ader ſpringen;
Daer wort het edel pant, de weerde vrou, vereert
Met al dat oyt de mont ſijn leven heeft geleert
Wie kan een ſedig wijf, gelijck het dient, verhogen?
Sy is aen haren man een welluſt zijner oogen;
Sy is aen haren man, en al het huys, ſy is
Gelijck een ſachte lauw ontrent de ſiecke vis;
Sy is gelijck een ſchip, dat over zee gevaren
Vervult het gantſche lant met alle nutte waren;
Sy is een hooft-juweel, een kroone voor den man,
Die hem en binnens huys en buyten eeren kan;
Sy is gelijck een tuyn, die, om den hof gevlochten,
Bewaert het edel fruyt van alle ſnoep-gedrochten;
Sy is een ſoete plant, een rechte vyge-boom,
Die oock een dullen ſtier kan houden in den toom; (a)
Sy is een gulde krans, een reyn en edel weſen,
Een eygen Gods-geſchenck, van duyſent uyt-geleſen; (b)
Sy is een klare lamp, een gulde kandelaer,
Die al het huys verlicht, doch meeſt haer echte paer; (c)
Sy is een wijngaert-ranck, die met haer koele blaâren
Hem, die haer ziele mint, van hitte kan bewaren; (d)
Sy is de wijnſtock ſelfs, vol vrucht, en ſoete vreugt;
Sy is een ſtille ree, een haven voor de jeugt; (e)
Sy is geſuyvert gout, (f) dat, even niet gedragen,
Wort nimmer van den roeſt, van ſchimmel niet beſlagen;
Sy is een ſchoon juweel, dat glinſtert in der nacht;
Sy is een rijcke ſteen, maer echter wonder ſacht: (g)
Sy is gelijck de ſon, die met een helder ſchijnen
Doet miſt, onguere lucht, en alle quaet verdwijnen,
Verſagt de wrange twiſt, al iſſe byſter ſcherp,
Een wijf, een vlytig wijf, is jae een Davids herp. (h)
O! dat nu eenig menſch het weſen deſer vrouwen
Vermogte, naer den eyſch, met oogen aen te ſchouwen,
De ziele ging hem uyt, door ongemeete vreugt,
O! noyt volmaeckte luſt als in de ware deugt.
Soo lief gy dan begeert, dat alle ſoete namen
Gelijck een gulde krans om uwe leden quamen,
Soo let op uw gelaet, uw tong, en gantſch bedrijf,
En weeſt, tot in der doot, een vyant van gekijf.
Jaegt domheyt van den geeſt, en luyheyt uyt de leden,
En ſatheyt van den buyck, en ſtuerheyt van de ſeden,
En tweedragt uyt'et huys. een vrouwe ſonder ruſt,
Een trouwe vol verdriets, een leven ſonder luſt.
Maer laet ons vorder gaen en goede regels leeren,
Hoe dat de ziele mogt haer togten overbeeren,
En hoe een jonge vrou haer korſel onverſtant,
Mogt krijgen in den toom, oock midden in den brant.
Voor eerſt ſoo is het nut, wanneer men koomt te voelen
Dat eenigh ſlim geſwel in ons begint te woelen,
Sich ſtraks te maken op, en van den eerſten aen
Met alle tegenweer het quaet te wederſtaen.

(a) *Dinet. Hiereg. lib 2 cap des Figues verhaelt dat een raſende ſtier aen een vygeboom gebonden, daeteli jck mack en ſtil wert, en van de dulligheyt geneeſt, en verklaert dat hier door een vriendelijke vrouwe van ouds is afgebeelt geweeſt. Plinius hac de Caprifice tradit lib 23 cap. 7. Vide Cal. Calcagn lib. 11. qui res cauſam indagare conatur.*

(b) Prov. 12 4. Syrach 26. 2. (c) Syrach. 36. 24.
(d) Pſalm. 128 3. (e) *Plut. de Educat. liber.*
(f) Syrach 7. 22. (g) Prov. 31 10. Syrach 26. 21
(h) *Ons ſpreeckwoort ſeyt, dat de vrouwe de boter moet gelijck zijn, die alle ding verbetert.*

 Wort

Wort u de mont geneygt tot roepen, kyven, tieren,
Gelyck men vint te zijn der gramme luy manieren,
Helt met geheele magt, helt naer het tegendeel;
En doodt, als in de wieg, het bitter huys-krakeel.
Giet water in de vlam, en hoe de felle vlagen
Het vyer door meerder kragt ſijn beeſig uyt te jagen,
Gy, pijnt u des te meer, al eer uw tonge ſcheldt,
Te ſtillen haer geluyt, te ſtuyten haer gewelt
'tIs waer, daer is een tijt dat roepen, ſchelden, tieren
Van Gode wort belaſt aen alle teere dieren,
Maer dat is dan alleen, wanneer een rouwe gaſt
Haer grijpt, oneerlick voelt, en aen de leden taſt:
Daer is't de rechte ſtont om luyd te mogen ſchreeuwen,
Wel roept dan watje meugt, ja brieſt gelijck de leeuwen,
Daer is het ſchelden nut, en dient tot uwer eer,
Maer by een weerde vrient en paſt het nimmermeer.
Siet als de wijſte Grieck (*a*) begonde ſtil te ſpreken,
En door een ſoete ſtem ſijn woorden af te breken,
Dat was een ſeker merck dat hy een felle vlam
Wert in de geeſt gewaer, en in de borſt vernam;
De jeugt hem toebetrout wiſt ſtraex hier uyt te merken,
Dat hy met alle magt was beeſig om te wercken
Ontrent het vinnig deel, dat hem de gal ontſtack,
Waer uyt hy naderhant gewiſſen honig track.
Als Pallas op een tijt eens wilde leeren ſpelen,
Eens wilde met de fluyt een deuntjen leeren quelen,
Juyſt daerſe neder ſat, ontrent een klare beeck,
En in de ſtille bron haer eygen weſen keeck;
En datſe door den wint ſag haere wangen ſwellen,
En haeren teeren mont in vreemde bogten ſtellen,
Weg, ſprak de wijſe maegt, de fluyt en dient my niet,
Om dat men van het ſpel ſoo bijſter leelick ſiet.
Ick wou dat alle tijt, als u de gramſchap quelde,
Men ſtraex in uw geſigt een klaren ſpiegel ſtelde;
Ick weet indienje ſaegt hoe fel uw weſen ſtont,
Gy ſoud van ſtonden aen verſtellen uwen mont:
Want alsje ſaegt het vyer uyt uw geſichte breken,
Uw tanden 'tſamen ſlaen, uw hayr om hooge ſteken,
Uw wangen opgepuylt met root geſpickelt vel,
Uw mont in vuyle ſchuym, uw aders vol geſwel,
In 't korte, ſoo geſtelt gelijck de dulle vrouwen,
Die Bacchi weelde-feeſt hier voormael gingen houwen,
Onſtuymig, ſonder eer, uytmondig, en ſeer los,
Tot niet ter werelt nut, als tot het woeſte bos.
Gy ſoud van ſtonden aen den horſel laeten blijven,
En, met een ſtil gemoet, een ſoeter weſen krijgen,
En worden datje waert; gy ſoud van ſtonden aen
Verſoeyen uw gebreck, en tot de reden gaen
Gy ſoud met beter vrugt den ſpiegel hier gebruycken,
Dan als gy toyt het hooft met vremde koop-paruyken
Men houd dat aen de vrou het fijn Veneetſche glas
Tot geen ſoo nutten ding, als hier, en komt te pas.
Doch om een ſachten aert ten vollen uyt te wercken,
Soo dient een ſedig hert ten nauſten aen te mercken
Hoe eens het leven was van dat onnoſel Lam,
Dat tot ons eeuwig heyl hier in de werelt quam:
Ey! ſpiegelt even daer, ey ſpiegelt uwe leden,
Ey ſpiegelt uw gelaet, ey ſpiegelt uwe ſeden,
Ey ſpiegelt uw gepeys, en uwen brooſen geeſt,
Ey ſpiegelt alle ding, maer uwe tochten meeſt.
Leert daer ootmoedig ſijn, leert harde ſinnen buygen,
Leert liefde, leert geduſt uyt ſijne volheyt ſuygen,
Leert daer, met alle vlijt, verheeren uw gemoet,
Leert drijven uyt de borſt al wat den horſel voedt.
Al ſpiegelt eenig menich ſich in de beſte glaſen,
Hy ſal miſſchien te meer van eygen liefde raſen,
Of blijven evenwel gelijck hy eertijts was,
Maer 't is een ander ding met dit geſuyvert glas
Hier ſchuylt een wonder kragt, die noyt en is geleſen;
Want die het wel gebruyckt, die krijgt een ander weſen:
Al wie ſig hier beſchout, en dat in waere vlijt,
Wort ſchoonder alle daeg, en beter alle tijt
Treet vry in deſe pligt, en dat met alle kragten,
En treckt uyt deſen glans uw ſoete vroeggedagten;

(*a*) *Socrates, vide ad hoc Senec. De Ira.*

Vernieuwt'et menigmael, en tragt'er vlytig naer,
Dat in u Chriſti beelt mag worden openbaer
„Daer is geen nutter ding tot alle goede pligten,
„Als in uw eygen hert een vierſchaer op te rigten;
„Als in uw eygen borſt te doen een ſtrengen eys,
„Tot laſte van de ſpijt, en alle ſlim gepeys.
„Daer is geen nutter ding, als in ſijn eygen ſelven
„Met innig onderſoeck te graven en te delven,
„Te ſoeken met beſcheyt wat onkruyt dat'er ſchuylt,
„Dat ons den geeſt verwoeſt, en ſijnen hof vervuylt.
Pijnt u met alle ſorg, en met geheele kragten,
Te proeven uwen geeſt, te ſiften uw gedagten,
„Niet dat ons beter ſtigt, of nutter dingen leert,
„Als dat men ſijnen geeſt gedurig ommekeert.
Soo haeſt een grooter licht de mane ſal verjagen,
Gy, nae den goeden Godt te hebben opgedragen
Een offer van gedanck, maeckt flux een vaſt verbont
Voor eerſt met uw gemoet, en dan met uwen mont;
Beveelt'et uwe ziel, gebied'et uwe ſinnen
De gramſchap niet een ſier op u te laten winnen,
Belaſt'et uw gemoet, wat u geſchieden kan,
Niet, als een ſoet gelaet, te toonen uwen man.
„Ten is met geenen mont by menſchen uyt te ſpreken,
„Hoe ſeer een goet beſluyt kan ſwacken ons gebreken
„Hoe ligt men vuyl bejag uyt onſe leden drijft,
„Indien een voor-gepeys de ſwacke ſinnen ſtijft.
Wanneer een dapper heldt is met de gantſche kragten
Gedurig in de weer om eenig ſlot te wagten,
Wie kan het immermeer door liſten ondergaen?
Die op den vyant wagt, die kan hem tegenſtaen.
Als wederom de ſon is van de kim gevloden,
En datje uwen man hebt goeden nagt geboden,
Uw kinders ſwijgen ſtil, het licht is uyt gebluſt,
En al uw dienſtbaer volck geniet de ſoete ruſt.
Gy, eer de ſoete ſlaep koomt over u gekropen,
Gaet in uw eygen ſelf, doet uwen boeſem open;
Daelt in uw innig hert, doorſoeckt uw ganſche ziel,
En let eens waerſe ſtont, en waerſe neder viel.
Eyſcht ſtaet van uw gemoet in alle quade ſlagen,
Proeft uw geheele magt, en watſe kan verdragen,
Dat goet is treckt het op, dat quaet is druckt het neêr,
Soo wort uw ziele kalm in dit onſtuymig Meer.
„Gy kont uyt uwe borſt en uyt uw eygen weſen
„Het meeſte voordeel doen, jae groote dingen leſen,
„Die niemant anders weckt, want eygen onderſoeck
„Gaet dieper als de kunſt en als een geeſtig boeck.
Hier heb ick wat te ras, daer al te ſnar geſproken,
Hier is een haeſtig woort my uyt den mont gebroken,
Daer heb ick mijnen heer een ſtuer geſigt getoont,
Wat ging mijn ſinnen aen? hy dient te zijn verſchoont.
Hoort oir, en wacker oog, die met te raſſe klaghten
Koomt ſtooren mijn gemoet, en roeren mijn gedagten;
Wat let u menigmael ſoo ligt te zijn geſtoort,
Of om een ſtil gelaet, of om een enckel woort?
Wat koomt u in den ſin oock dickmael kleyne ſaecken
Verkeert te nemen op, en hatig uyt te maecken?
Wat ſchort u, grillig volck, ſoo ligt te zijn beweegt?
Ey weeſt, nae deſen, weeſt geſetter als je pleegt.
Ey gy verdwaelde ziel, wat let u ſoo te ſwellen,
Met dat of oir of oog u dit en gint vertellen?
Hoe wort uw moedig hert, ſoo veerdig omgevoert
Oock daer gy menigmael maer aen en wort geroert.
Gy woonplaets van beſcheyt, moet alle twiſt verhoeden,
Moet niet als ſoete ruſt in uwen boeſem voeden,
Siet! ſchoon gy jaren lang den ſpijt in u behout,
Uw loon is anders niet, als dat'et u berouwt.
Gedenckt dat wrange twiſt verhindert uw gebeden,
Hoe kan een vinnig hert tot ſijnen Vader treden;
Hy is de liefde ſelf, hy wil een ſagten geeſt,
Die alle menſchen lieft, en ſijne wetten vreeſt.
„Een die tot ſijnen Godt in vrede wil genaken,
„Moet aen ſijn even menſch alvorens vrede maken,
„Weet dat Godt in den geeſt noyt rechten vrede geeft,
„Dan als men in het vlees in ſoeten vrede leeft.

„Wie

„ Wie in sijn herte dorst om dit en dat te wricken,
„ Die maekt sich onbequaem tot Godt te mogen spreken;
„ En wie dat heylig werck uyt sijnen huyse sluyt,
„ Die jaegt'er van gelijck des Heeren segen uyt.
„ Godt is een stil gemoet, die niet en is te vinden,
„ Noch in het felle vyer, noch in de snelle winden,
„ Maer in de sachte lugt. wie sijne gunst begeert
„ Die maecke dat hy twist uyt sijnen huyse weert.
En gy, ô gladde toug, ô rapste van de leden,
O tael-man van de siel, ô beelt van onse seden,
O kleyn, maer wonder ding; ô roer van al het lijf,
Ey vaer niet haestigh uyt, maer blijf in uw bedrijf.
Dat noyt uyt uw verwelf een woort en koom gevlogen,
Ten sy in vollen raet te voren overwogen;
„ Want die, aleer hy spreeckt, sijn reden niet en proeft,
„ Die maeckt sijn eygen hert of sijnen vrient bedroeft.
„ Of somtijts onder een de losse sinnen woelen,
„ Maeck dat'et evenwel geen mensch en kan gevoelen;
„ Ten is geen rechte geck die met de sinnen malt,
„ Maer die met open mont in dwase reden valt.
Gy kond, indienje wilt, beleefde woorden spreken;
Sal dan soo teeren lid gelijck een slange steken?
Gy hebt en goet en quaet, en 't kost u even veel;
Wel, slae dan soet geluyt, of hou het in de keel. (a)
Dan 't is voor desen tijt al lang genoeg gekeven;
Al wat voorleden is dat wil ick u vergeven,
Alleen draegt goede sorg, nae desen nimmermeer
Te vallen in verschil met uwen overheer.
Indien gy neerstig zijt, om dit gerecht te plegen,
En wilt in alle ding uw feylen overwegen,
Daer is geen twijffel aen, gy sult in korten stont
Sijn beter in de borst, en sachter in de mont:
Want als het sondig vlees sal hebben waergenomen,
Dat jae sijn gants bedrijf moet voor den rechter komen,
Moet worden aengetast, en lijden harde tugt,
't Is seker, alle vuyl sal tijden op de vlugt.
Laet een, die schuldig is, sich voor sijn rechter setten,
Hy sal weemoedig zijn, en schromen voor de wetten,
Hy sal met vreese staen, en beven voor den Raet,
En krijgen met de schrick een af-keer van het quaet.

(a) *Blaest in het vonxken, soo wort daer een groot vyer van, maer spuut gy daer op, soo gaet het uyt, en beyde kan uyt uwen mont komen.* Syrach. 28. 14.

Gedenck dan alle daeg (b) uw saecken aen te klagen,
En wat'er qualick wil voor uwe banck te daegen,
En, als u dan de geest is dwee gelijck een schaep,
Soo geef uw ziel aen Godt, uw oogen tot den slaep.
Gy sult dan wonder sagt te bedde zijn gelegen,
En met een stil gemoet tot ruste zijn genegen;
„ Want als men is verlost van innig huys-krakeel,
„ Soo rust het vreedsaem hert als lag het in fluweel. (c)
„ Gy kont, door vast geloof, tot uwen Godt genaken,
„ Gy kont door soete min een ander eygen maken,
„ Maer om op uw gemoet te krijgen volle magt;
„ Dat wort maer door gedult ten vollen uytgewragt.
Laet ons nu vorder gaen, en voor het leste schrijven,
Hoe dat een vrouwen hert in ruste mogte blijven,
Mogt krijgen metter tijt een onbewogen stant,
Mogt sonder hitte zijn, oock daer een ander brant.
Ick weet hoe diep het is in menig wijf geschreven,
Dat geen onstuymig hooft iet toe en is te geven,
Uyt vreese dat de man hem ligt gewennen sou,
Om ick en weet niet wat te woeden op de vrou.
Vriendinnen, hoort een woort; geen leet te willen dragen
Sijn rancken van de jeugt, en onbewuste slagen;
Geen mensch die menschen kent en sijn beroep verstaet
En wees oyt echte wijf tot soo bekaeyden raet.
Ick weet, dat menig man heeft ongetoomde sinnen,
Maer die en zijn voor al met schelden niet te winnen;
Ick weet dat menig hooft verdruckt sijn eygen lijf;
Maer dat en sag men noyt gebetert door gekijf.

Hier dient geen sture mont, geen vinnig tegen spreken,
Legt harde keyen sagt, gy sultse ligter breken;
De daet die wijstet uyt; een rouwe kegel berst,
Indiense sagte leyt, eer datse wort geperst.
Ick heb het ondersogt, dat even haerde keyen
Met kussens onderleyt, zijn beter om te scheyen,
Als op een vaste rots, of op een fellen steen,
't Is hinder hart en hart te dringen tegen een.

(b) *De Apostel* Hebr. 3 12. *vermaent de geloovigen, haer selven te vermanen alle dage soo lange als 't heden genaemt wert, en dat om een gewigtige reden, op dat niemant onder hen verhart en warde door de verleydinge van de sonde*

(c) *Legt gy u, soo sult gy u niet vreesen, maer soete slapen.* Prov. 3. 24.

De

De reden heeft geleert, hoe door onſtuymig ſpreken
De man wort aengehitſt om felder uyt te breken,
Daer anders ſoete tael met reden aengeleyt,
De togten nederſet, en ſonder hinder ſcheydt.
Men kan oock, jonge vrou, met ſoete woorden dringen,
Met ſachte lippen ſlaen, met wel te ſpreken dwingen;
Gy, legt eerſt uwen vrient en ſijne togten ſagt,
En dan gaet deftig aen, als met de ganſche magt.
O! woude maer de vrou beleefde woorden ſpreken,
Sy konde rotſen ſelfs en harde klippen breken,
Waer toe een felle tong die in de ſinnen bijt?
Alleen een ſoete mont is meeſter van de ſpijt.
Gaet in beleeftheyt voor exempels konnen leeren;
Wy drincken in den aert van die met ons verkeeren:
Siet als'er eenig wilt wort onder ons gevoedt,
Al was het bijſter wreet, het wort ten leſten ſoet.
De leeuw, die niet en weet als van onaerdig krijten,
En met een fellen tant te ſcheuren en te bijten,
Indien hy wort geſtreelt, al is hy wonder ſtraf,
Noch leyt hy met'er tijt ſijn felle ſtuypen af.
Of ſchoon een dullen bock met ongetemde ſprongen
Door al de kudde raeſt, ſoo maer een herders jongen
Hem troetelt aen den baert, al is hy wonder gram,
Hy kropt ſijn tochten in, en wort gelijck een lam.
Men noemt ons ſeker wijf, die hadde voorgenomen
Niet in den echten ſtaet haer leven oyt te komen,
Als met een ſeldſaem menſch, die in ſijn eerſte trou
Was fel en hart geweeſt ontrent ſijn echte vrou:
Sy wilde (ſoo het ſcheen) hier op der aerden lijden,
Om, wat het vlees gebiedt, te beter af te ſnijden;
Sy wilde met gedult haer geven in de pijn,
Op dat haer gulle jeugt mogt ingebreydelt ſijn.
Het valt om deſen tijt dat tweederhande lieden
Haer dienſt, haer volle gunſt, haer trouwe komen bieden;
Een is'er voor beleeft aen alle kant vermaert,
Een ander voor een nurck van ongetoomden aert.
De leſt' had niet alleen ſijn eerſte wijf geſmeten,
Maer ſcherlinx menigmael haer op het lijf geſeten,
Oock daer het yder ſag, en deſen onverlet
Sy jont het korſel hooft voor al het echte bed.
Een yder is verbaeſt in deſe vremde ſtreken,
En om de jonge vrou met jammer aengeſteken;
Een yder heeft het oog geduerig over haer,
Men wort noch evenwel geen ongemack gewaer.
Sy ſtaen te ſamen op, ſy gaen te ſamen ſlapen,
En leven onder een gelijck gepaerde ſchapen:
En hierom riep het volck, dat jae een ſoete vrou
Is moeder van de ruſt en ruſte van de trou.
De daet die wijſt het uyt, dat ſachte troetel-woorden
Sijn aen een gram gemoet gelijck als taye koorden,
Sy binden alle ſugt, en ſtremmen hevig bloet,
En maecken dat de ſpijt haer woelen laeten moet.
Dus ſoo gy ſijt geſint een korſel hooft te winnen,
Soo breydelt uw gemoet en ongetoomde ſinnen;
Een ſagt, een vlytig oog, een ſoete vrouwe-tael
Dringt in het ſteenig hert, en dwingt ook vinnig ſtael.
Het is een ſlim gebreck op yder woort te dringen,
En naer den quaetſten ſin te wraken en te wringen,
Te trecken alle ding tot twiſt en huys-krakeel,
Gy (wat ick bidden mag) betragt het tegendeel.
Laet ſchimp als ongemerckt, laet harde woorden vliegen,
En wilt uw eygen oor, en eygen oog bedriegen;
Of ſomtijts eenig woort een harden prickel heeft,
Ten gaet niet dieper in als gy het plaets en geeft.
De vrugten van de pers in 't eene lant geleſen
Die vint men ongeſont, ja ſlim vergif te weſen,
Maer geeft den boom alleen den ſugt van ſoeter kuſt
Het fruyt is ſonder leet, en dienſtig voor de luſt.
Een hoort'er ſchamper jock, en lagt met luyder kelen,
Een ander kropt'et in, en gaet'er onder quelen.
Het is een vaſte les, de koſt is naer den mont,
De vrugten naer het lant, de woorden naer den gront.
Of ſchoon dan menigmael geſtrenge buyen wayen,
Wilt al wat bitter is ten beſten ommedrayen:
Daer kome wat'er mag, dat hard en ſchamper luyt,
Maeckt dat'et evenwel ten goede ſy geduydt.
Gy ſiet een honde tong het quetſte ſeer geneſen,
En ſal een vrouwe tong van minder kragten weſen?
Neen, teere dieren, neen. laet immers uwen mont
Niet ſijn van ſlimmer aert als lobben, uwen hont.
Wort u 'k en weet niet wat van uwen man verweten,
Het dient u, ſedig hert, met ſuycker opgegeten;
Niet in den mont gekauwt, niet weder overdagt,
Maer van een grimmig woort tot ſoete jock gebragt.
Siet! als de ſnelle bie gaet in de groene dalen,
Gaet uyt het woeſte boſch haer edel voetſel halen,
Sy ſet haer op den tym, en ſuygt het bitter kruyt,
En treckt'er heylſaem was en ſoeten honig uyt.
Vriendinnen, wilt het oog veel op de byen keeren,
Gy kont een groote deugt van kleyne dieren leeren;
Maeckt van het bitter ſoet, treckt honig uyt de gal;
Dat maeckt een jonge vrou den man ſeer lief-getal
Doch ſoo gy niet ſoo verr' uw tochten weet te breken,
Soo mijdt, ten minſten, mijdt het quetter tegenſpreken.
Al hebje ſchoon gelijck, gy des al niet te min
Houd, niet de ſpraeck alleen, maer ook uw reden in.
Een man die ſijnen geeſt in gramſchap voelde ſtijgen,
Voor hooger twiſt bedugt, geboodt het wijf te ſwijgen:
Maer ſy riep des te meer; ick houden mijnen mont!
Mijn moeder was verblijt om dat ick ſpreken kond
Uw' moeder, ſprack de man, mogt over uw beſteden
Wel ruym ſoo blyde ſijn, ja beter ſijn te vreden,
Om dat haer grillig kint bequam een eerlick man,
Die haer onſtuymig hooft ſoo duldig lijden kan.
Het wijf had ongelijck. gy, ſlagt de medecijnen,
Die brant en heete ſugt met koude doen verdwijnen;
Maeckt dat een ſtil gedult uw gantſche ſinnen koelt,
Wanneer uw wederpaer in heete poſen woelt.
Hoe dat hy hooger rijſt, wilt des te laeger ſijgen,
Hoe dat hy luyder roept, wilt des ſtilder ſwijgen;
Hoe dat hy felder ſwetſt, en ſonder reden baert,
Gy, wint hem des te meer door uwen ſoeten aert.
Wat kan dog ſlim gemor, of vinnig tegenſtreven,
Als ſtoffe tot het vyer, en nieuwe voncken geven?
Het onweer heeft gedaen, ſoo gy maer uwen mont
Een weynig, jae alleen een weynig houden kont.
Siet! buyten alle werck, en door een enckel ſwijgen,
Is ruſte voor het huys, is lof voor u te krijgen;
Wat is 't dat eenig menſch u beter raden kan,
Als ſonder iet te doen te ſtillen uwen man?
't Is eere, jonge vrou, in dit geval te wijcken,
't Is kunſte daer het dient het ſeyl te konnen ſtrijcken;
Men ſegge wat men wil, die felle wraecke broedt,
Heeft ja een ſlaven hert, en niet een hoog gemoet.
Siet al het vuyl geſpuys is veerdig om te wreken,
Een muys bijt dieſe raeckt, een bye weet te ſteken,
Een mier kan hinder doen, een domme moſſel nijpt,
Een netel broeyt terſtont een dieſe maer en grijpt.
Wat wilje dat ick ſeg? royt maer een kegel henen,
Sy geeft haer weder op, en ſpringt u voor de ſchenen
Daer is 'k en weet niet wat, daer is een wreede geeſt
Oock in het ſlimſte ding, oock in het minſte beeſt
Aenſiet de menſchen ſelfs; wie kander weynig dragen?
Een kint van kleyn begrijp, een man van oude dagen,
Een die in ſieckte queelt, een die van honger klaegt,
Of die een innig quaet in ſijnen boeſem draegt.
Het ſlimſte dat men weet is veerdig om te byten,
Is veerdig uyt der aert tot ſtooten en tot ſmijten;
Maer die in recht gedult de wraecke wederſtaet,
Die voed een hoogen geeſt, die naer den hemel gaet.
O! die met recht gedult ſijn tochten heeft gebroken,
Heeft op den beſten voet ſijn ongelijck gewroken:
O! die ſijn eygen hert met kragten overwint,
Bedrijft een ridder-ſtuck het ſchoonſte dat men vint.
Gy ſegt, 't is wel geſeyt en weerdig om te merken,
Maer wie dog heeft de magt dit uyt te konnen werken?
Wie is 't die niet en wrockt, en naer den wrevel helt,
Wanneer een hevig man met volle monde ſcheldt?

Wy sijn niet opgevoed in wijt-beroemde scholen,
En zijn in dit geval te swack om niet te dolen;
Wy hebben noyt gesien, of uyt de kunst geleert,
Hoe dit een vaste siel haer tochten overheert.
Wy sijn maer teerger volck, en niet als swacke vrouwen,
Wie kan, oock daer het klemt, de sinnen weder-houwen?
Laet dat die mannen doen, die mits een grijsen baert,
Geen boven haer gemoet, en tegen menschen aert.
Met oorlof, jonge vrou, weeg beter uwe saecken,
Let hoe het overal oock slechte lieden maecken;
Let op u eygen selfs de minste van het lant
Betoomen menigmael het grillig onverstant.
Siet, als'er eenig mensch in dulheyt is gevallen,
Wie is't die sig ontset om eenig seldsaem rallen?
Als iemant leyt en slaept, en dringt u op het lijf;
Gy kiest een ander plaets, en vorder geen gekijf.
Als iemant u bespot, wanneer hy is beschoncken,
Gy segt in uw gemoet; de wijsheyt is verdroncken.
Als iemant koortsig is, en raest 'k en weet niet wat;
Ten wort by niet een mensch ten quaden opgevat.
Een meyt om loon gehuert sal haer geduldig dragen,
Al krijgtse van een kint by wijlen harde slagen;
Een die in maensugt woelt, al schopt hy met de voet,
Maekt ons een droeven geest, maer nimmer hittig bloet.
Koom hier nu, jonge vrou, en geef eens goede reden,
Waerom dit met gedult wort al-te-mael geleden,
Daer echter uw gemoet niet oversetten kan
Een vry of schampet woort van uwen eygen man?
Gy antwoort, soo het schijnt: Men duyd'et hem ten besten,
Als hy, die qualick doet, is dul en buyten westen;
Maer een, wiens korsel hooft sijn vrouwe niet en spaert,
Heeft anders geen gebreck, als sijnen boosen aert.
Ick legge wederom, dat alle gramme stuypen,
Die als een heete koorts door onse leden kruypen,
Sijn enckel raserny, en korte dulligheyt,
Die met een hevig vier in onse sinnen weydt
Is dan u weerde vrient van dese wesp gesteken,
Ick bidde, pleeg gedult, en laet het vinnig spreken,
Onthael dog uwen man op soo beleefden voet,
Gelijck een slechte meyt oock vreemde kinders doet
Ick heb een soete streeck op dit geval gelesen,
Die aen het echte volck sal dienstig konnen wesen,
't Is nut te sijn bedagt en weert te sijn besint
Al wat men overal in oude boecken vint
Als in voorleden tijt het wijt-beroemde Troyen
Sag hare borgery door alle landen stroyen,
Sag midden in de stadt haer straten overmant,
Haer mueren omgestort, haer poorten afgebrant;
Toen was'et dat het volck, met hier en daer te varen,
Versleet in ongemack veel ongeruste jaren,
Tot dat het op een tijt een schoone kust vernam,
En met een moede vloot tot in den Tyber quam.
De mannen gingen op, en sprongen aen de stranden,
Begeerig om te sien de nieu-gevonde landen;
De vrouwen onder een, gaen sitten aen de vloot,
En keken hoe de stroom voor by den oever schoot.
Hier tijt'er een te werck, en stelt haer om te klagen,
Hoe grooten ongemack nu lange was gedragen,
Soo van de stuere zee, als van den harden wint,
En al om dat de mans tot dwalen sijn gesint.
Ey! laet ons, sprak het wijf, voortaen niet langer reysen,
Maer liever om gemack en om de ruste peysen;
En, om hier al het volck te houden in het lant,
t'Sa, laet ons al de vloot gaen steken in den brant
Men houd'er kort beraet, de vrouwen aen-gedreven
Door onderling vermaen, beginnen vyer te geven;
Daer rijst van stonden aen, daer rijst een swarte vlam,
Die, soo het schijnen mogt, tot aen den hemel quam

Het wacker manne-volck, nu midden in den lande,
Verwondert van het licht dat flickert aen de strande,
Koomt al te samen af, en maeckt een vast besluyt
Met alle tegen-weer het vyer te blussen uyt.
De vrouwen sien het heyr in haesten neder komen,
En worden van den angst geweldig ingenomen,
Haer innig herte klopt, haer gantsche leden slaen;
Vriendinnen, roept'er een, wat dient'er nu gedaen?
Wy sien, de snelle vlam is over al gevlogen,
De luycken enckel vyer, de masten omgebogen,
De seylen afgesengt, de kabels in den brant,
Soo dat er niet en rest van al het sijde-want.
Wat raet tot ons behout? Om niet verstelt te schijnen
Sy loopen tot de mans, een yder naer den sijnen,
Sy vallen hun te voet, en kennen haere schult,
Sy roepen om verdrag, en bidden om gedult.
Sy brengen aen den dag haer aengebore streken,
't Is niet als honigraet dat alle monden spreken;
Een yeder stelt te werck het beste dat sy kan,
Na datse weet te zijn den aert van haeren man.
Hier koomt een aerdig dier en stelt haer om te vleyen,
Een van gedweeger aert die set'et op een schreyen;
Een derde brengt'er by dat jonge vrouwen doen,
En soeckt een korsel hooft te payen met een soen;
Een vierde, nu bedaegt, mengt onder haer gebeden
En woorden van gewigt' en huyselicke reden;
In 't korte, wat de kunst tot vrede dienstig agt,
Dat wort daer uyt-gekipt, en in het spel gebragt.
Van noot een deugt gemaeckt een yder spreeckt ten besten,
En raed de mannen aen haer wooning daer te vesten;
De saecke wort gemeent, de gantsche kust beschout,
En siet! dat was het volck dat Romen heeft gebouwt.

Men hout'et voor gewis, dat die haer mannen kusten
Vermogten aldermeest om daer te blijven rusten,
  Om daer te mogen zijn; vermogten aldermeest
  Tot vrede van de mans en haren wrangen geest. (a)
Ick segge voor besluyt, hoe seer het is verkorven,
De gunste van den man kan ligte sijn verworven,
  Soo maer een soete vrou haer tegen haren vrient
  En draegt gelijck het voegt, en spreekt gelijck het dient.
Siet! als een korsel hooft met reden aengevogten,
En met een teeren arm ontrent den hals gevlogten,
  Wort lieffelick gestreelt en vriendelick gekust,
  Daer is geen twijffel aen, de wrock is uytgeblust.
Is dan uw bed-genoot met gramschap aengesteken,
Wat hoefje vreemde salf, of sap van apotheken,
  Of gom van over zee, of ander seltsaem kruyt,
  Dat, ick en weet niet waer, in vreemde landen spruyt?
En loopt niet in het wout om wortels uyt te delven,
Gebruyckt in uwen noot, gebruyckt u eygen selven,
  Gebruyckt uw beste salf, een plaester van den mont,
  Of soo je noch misschien iet beters dencken kont.
Al wat het huys vereyst, om in gemack te leven,
Dat is, uyt eyger aert de vrouwen ingeschreven;
  Wat dienstig wesen kan te koelen heeten brant,
  Dat is van eersten aen de vrouwen ingeplant.
Maer 't is hier niet genoeg uw gunst te laten smaken,
Gy moet oock uwen man geen quade vrienden maken,
  Niet hitsen tot de spijt door uwe tussen-spraeck,
  Niet trecken in krakeel, of tot de felle wraeck;
Al valt'er eenig ding van dees' en die te klagen,
En wilt'et uwen man niet hatig overdragen;
  Een saecke neem ick uyt en houd u nimmer stil
  Indiender oyt een boef uw eere krencken wil;
Dat sy den man geseyt. want dit bejag te swijgen
Doet ligt een die het rackt een vremt bedenken krijgen;
  Het is aen menig wijf tot grooten rou gestreckt,
  Om datse voor den man dit hadde toegedeckt.
In ander kleyn beslag en wilt hem nimmer tergen,
Of uyt een ligte waen tot wrake komen vergen,
  „Het is een kints gemoet, dat licht en haestig klaegt;
  „En 't is een Christen hert, dat leet geduldig draegt.
En gy, ô deftig man, indien op alle vlagen
Uw vroutjen is gewoon aen u te komen klagen,
  En neemt'et, syt gy wijs, niet al te byster boog,
  Oock schoon de tranen selfs baer puylen uyt het oog;
Weet dat haer swack gemoet is in der haest bewogen,
En om een kleyn geval als uyt'er hart getogen;
  Dus wat hier in gebeurt, ontset u niet te ras,
  Maer siet eerst wat'er schuylt, en wat de reden was:
En weegr niet al te swaer de pruyltjens van de vrouwen,
Weet datse menigmael op weecke gronden bouwen;
  Sy morren onder een om ick en weet niet wat,
  En dickmael koomt de wrock maer uyt een gote-gat.
De man moet hooger gaen, en met gebuer-krakeelen
Niet ligte zijn gemoeyt, niet ligte mede-deelen,
  Niet ligte korsel zijn, niet angstig gade slaen;
  Want vrouwen kneuter-sugt is veel-tijts enckel waen.
Gewis soo eenig man wil vrouwe-knibbel wreken,
Hy sal hem sonder noot in veel beroerte steken;
  Gy daerom, voor besluyt, veragt de vrouwe-twist,
  Al kijft dit soete volck, 't is weder haest geslist.
Dan iemant sal misschien hier over komen vragen,
Wie, man of echte vrou, moet van de pays gewagen,
  Wanneerder eenig leet den soeten vrede staeckt,
  Of eenig boos gepruyl de sinnen gaende maeckt.
Ach! had een yder lust sijn gaven op te wecken,
Men soude dit geval niet eens in twijffel trecken;
  Men soude man en wijf, als uyt een soete strijt,
  Sien ruymen haren geest van alderhande spijt.
Nu siet men menig paer, by wijlen gantsche weken,
Gaen pruylen onder een, gaen muylen sonder spreken,
  De wrock is al te fel, de schande veel te groot,
  Om eerst het korsel hooft te leggen in den schoot.

(a) Et hinc quidem morem inolevisse apud Romanos, ut mulieres osculo propinquos salutarent, ait Plutarch. de virtut. mulierum. Zuing. d. loc.

Bedaer u, Christen-volck, laet hoogmoet neder-dalen,
Hier kan een laeg gemoet een hoogen prijs behalen
  Fy hem die soete vreugt met lange pruylen breeckt;
  Het is de beste siel die eerst ten besten spreeckt.
Maer, desen onverlet, laet ons den leser seggen,
Wie, man of echte wijf, gehouden is te leggen
  De gronden van den soen; en wie in dit geval
  Ten goede van het huys den vrede bouwen sal
Indien ick voor het volck de waerheyt magh getuygen,
Ick spreke buyten sucht, de vrouwe dient te buygen,
  Te swichten voor den man, dat heeft den besten schijn:
  Het wijf moet boven al de vrede-maeckster zijn.
De man noch evenwel en dient hier niet te pruylen,
Noch in een grauwe wolck sijn gunst te laten schuylen;
  Maer haer te nemen aen, en op den eygen stont
  Te grijpen in den arm, te kussen aen den mont.
Doch schoon het soo geviel (gelijck de wrange sinnen
In menigh seldsaem hooft niet licht en sijn te winnen)
  Dat sich misschien de man hier toonde bitter-straf,
  En laet noch evenwel niet van het smeecken af;
Gy moet, gelijck een klis, hem aen de leden hangen,
Hem grijpen om den hals, hem vallen aen de wangen,
  Hem kleven aen het lijf; niet stille, niet gerust,
  Tot dat de felle gloet ten lesten is geblust.
Of is misschien de man van soo gedweege sinnen,
Dat hy oock voor de vrou den vrede wil beginnen,
  En door een sachten aert het wijf te boven gaet,
  Als vyant van de spijt, en van den wrangen haet;
Soo wacht u, sedigh hert, met onbeleefde streken
Hem van der hant te slaen, of voor het hooft te steken;
  Het is een slim bejagh, dat niemant lijden kan,
  Wanneer een teere vrou is harder als de man.
Het is een hels gebreck, dat alle menschen vloecken,
Het is van ouden tijt een monster in de boecken,
  Een grouwel in de stadt, een plage voor het lant,
  Gy mijdt, ô lieve, mijdt soodanig onverstant.
Ick hebb' op dit geval een vreemde streeck gelesen,
Waer door in mijn gemoet verschrickte sinnen resen;
  Het leyt tot heden toe my in het hooft en quelt,
  En siet! tot uw berigt, soo wort'et hier gestelt.

TEn tijd', als Mahomet het rijck van Seven-bergen
Quam met een magtig heyr aen dry gewesten tergen,
  En dat het Christen-volck te Torde sich beriedt,
  Soo is in dat gewest een vreemde daedt geschiet.
Een seker jongh gesel, tot Veradijn geboren,
Die hadde naer het oogh een vryster uyt-gekoren.
  Gelijck de jonckheyt plagh, een net, en tintsigh dier,
  Maer niet dan al te vol van ongeregelt vier.
Want, nae het eerste soet van hare bruylofts-dagen,
Soo was de jonge vrou in vreemde lust geslagen;
  Een lincker haer bekent genoot de meeste vreugt,
  En van haer schoone verw, en van haer teere jeugt.
't Is maer een korte tijt (gelijck onkuysche streken,
Hoe seer men die bedeckt, ligt komen uyt te leken)
  Het wijf wort nagespoort, en op de daet gevat
  Gelijckse met den pol in haere lusten sat
Daer was in ouden tijt een strenge wet geschreven,
Voor man en echte wijf, die vuyle rancken dreven;
  Want als'er eenig mensch in desen grouwel viel,
  Soo wierd hem flux het lijf gescheyden van de siel,
Niet dat'er eenigh beul het schuldigh hooft genaeckte,
Het sweert word toegestaen die meest de schande raeckte.
  De vrou moest haren man, de man sijn eygen wijf
  Beklagen voor het Recht, en brengen om het lijf.
Uyt kracht van dese keur in ouden tijt geschreven,
Soo word het vuyl bejagh den Rechter aengegeven:
  O! wat een droef geval, als eygen vleys en been
  Staet voor den rechter-stoel en buldert tegen een!
De saecke wort bepleyt, de vuyle daedt bewesen,
Het vonnis ingestelt, en openbaer gelesen;
  De man krijght volle macht om sijn geleden schand
  Te wreken aen het wijf, en dat met eygen hant.
Daer wort de jonge vrou ter straffe wegh gedreven,
Veroordeelt by het volck onweerdigh om te leven;

De menschen dringen aen, en woelen overhoop,
Het lantschap waegt'er van, de stadt is op de loop:
De vensters sijn beset, de tusschen-goten krielen,
De luyffen sijn belast met hondert duysent zielen;
Een yder is benieuwt hoe dat het vreemt geval
En komen tot begin, en eynde nemen sal
Het wijf, in dit gevaer, begint terstont te schreyen,
Te vallen in het stof, en haren man te vleyen,
Dan rijstse weder op, en maeckt een groot beklagh,
En druckt haer lijden uyt, soo bitter alsse magh.
Hoe sulje, weerde vrient, hoe sulje konnen grieven
Een die ghy zijt gewoon met alle maght te lieven?
Hoe sulje brengen om uw vleys en eygen bloet,
Den troost van uwe siel, en lust van uw gemoet?
Bedaert u dese mael, en wilt het my vergeven;
Gy sult nae desen noyt, gy sult uw gantsche leven
Noyt lyden smaet of leet door eenig mijn bedrijf,
Maer hebben over al een gants ootmoedig wijf.
Ick sal uw slave sijn, en dat met al de leden,
Ick sal my op den neck geduldig laten treden,
Ick sal, gelijck een worm die in der aerden wroet,
My wringen in het stof, en kussen uwen voet
Legt my de weerelt op, oock sonder iet te myden,
Ick sal het, sonder leet, ick sal het willig lyden:
Alleen doet my de gunst dat ick op desen dag
De doot, en met de doot, de schande vlieden mag
Eylaes de goede man, tot aen de siel bewogen,
Koomt met een open hert haer om den hals gevlogen;
Doet, seyt hy, lieve doet dat u en my betaemt,
Gy sult, noch heden self, mijn vrouwe sijn genaemt.
Hy kustse voor het volck, en seyt noch ander-werven,
Ghy sult mijn vrouwe sijn, mijn vrouwe sulje sterven,
Houd meer uw weerde lijf, houd onsen leger kuys.
Hy geeftse noch een soen, en leytse weder t'huys
Ey! wat is van den mensch! de beste konnen vallen.
Siet, nae een korten tijt, de man begint te mallen,
De man vergeet hem selfs, de man die wort beklapt,
De man wort achterhaelt, en op de daet betrapt.
Daer is't et al bekayt. de man die wort gebonden,
Gelevert aen den Schout, en naer den stock gesonden,
Betchuldigt, ondervraegt, en voor het regt gestelt,
En eer de sonne daelt, het vonnis is gevelt.
Het wijf bekoomt de magt haer leet te mogen wreken,
En door het vinnig stael haer trou te mogen breken
Daer wort het al bereyt de beul die stroyt het sant,
De dood-kist is gereet, het sweert is by der hant.
De man wort opgeleyt, als met de doot bevangen;
Die buygt hem voor de vrou, de tranen op de wangen,
Nu schijnt'et dat hy spreeckt, dan weder dat hy swijgt,
Vermidts hy dikmael sucht, en tusschen beyden hijght:

Vriendinne, liefste pant, die met gedweege sinnen,
En door een soeten aert, my hebt geleert te minnen,
Hier is nu, weerste deel, hier is de rechte tijt
Te toonen voor het volck hoedanigh datje sijt.
Ach! hebt gy oyt vermaeck in mijne jeugt genomen,
Of heb ick eenig soet door uwe gunst bekomen,
Soo houd nu dog de wraeck, houd alle togten in,
En denck tot deser uur op mijn getrouwe min.
Gedenck wat ick bestont, een kleynen tijt geleden,
Hoe ras ick was gepaeyt, hoe ligte wel te vreden;
Ach! mits ick uw berou en droeve traenen sag,
Het scheen dat my het hert op heete kolen lag.
De gramschap was gedaen, het bloet terstont geseten,
Ick heb'et met'er daet, ick heb het al vergeten,
Ick heb uw wederom als vrouw in huys geset,
Ick nam u weder aen, oock in het echte bed.
Gy, in het tegendeel, gy, menschen konnen moorden,
Die niet en hebt geleert als soete minne-woorden?
Gy, dooden uwen man? ô neen. uw rechter-hant
Die is my in de trou een heylig onderpant.
Gy, doen het schandigh werck! gy, felle wreke plegen
Aen dat in uwen arm soo dickmael heeft gelegen!
Soo menigmael gerust! ô neen, gemiude, neen:
Het is uw eygen vleesch; wy sijn te samen een.
Doet als ick heb gedaen. laet ons te samen leven
Ten goede van de vrucht, aen onse jeught gegeven;
Laet doch ons eenigh kint niet hooren dit verwijt,
Dat ghy een wreeden beul van sijnen vader sijt.
Agt my, gelijck ick ben, de vuylste van de schroeven,
De slimste van het lant, jae schuym van alle boeven;
Drijf uyt een vollen haet mijn klagten in den wint,
Maer watje my ontsegt, gun dat uw weerde kint.
Daer is geen bidden aen sy laet haer niet bewegen,
Sy schudt haer grillig hooft, sy toont den blooten degen,
Sy grijpt hem by de mou, sy sleurt hem met'er hant,
Tot dat hy neder knielt ontrent het droeve sant.
Hier vangt de goede man van nieuwen aen te spreken,
Te kruypen voor het wijf, sijn handen op te steken,
Ey (seyt hy) liefste lief! mits geeft het wijf een slag
Soo dapper alsse kan, soo vinnig alsse mag.
Het sweert vaert in de strot, het woort byna gesproken
Wort met de slagh gekloost, en overmids gebroken;
Men hoort het eerste deel, het leste komt te kort,
Om dat het bloet terstont den boesem overstort.
De man valt overkant; sijn hooft dat sijght ter neder
Noch aen het lichaem vast; sy grijpt den degen weder,
Sy roert het bloedigh mes, sy slaet al even stijf,
Tot dat het opper-deel is van het onder-lijf.
De gansche werelt sucht, en acht'et voor een wonder,
Dat Godt het schendigh wijf niet met een fellen donder

Niet met een haeſtig vier, een onverwagte vlam,
En doodde, daerſe ſtont, en uyt de werelt nam.
Onmenſchelick gemoet, fel, vinnig, onbewogen,
Wat beu heeft u geteelt? wat tyger uytgeſpogen?
Wat adder opgevoedt? wat draeck gaf u de borſt?
Die niet als haet en blaeſt, en niet als bloet en dorſt
Al ſtont dit groote Rond noch hondert duyſent eeuwen;
Men ſal noch alle tijt op uwe wreetheyt ſchreeuwen,
En vloecken uw bedrijf. ô fy, verwoede vrou!
Fy moordſter van de min, en monſter in de trou!
Fy van uw wreede daet! Maer gy, ô teêre dieren,
Weeſt ſagt in uw gemoet, en ſoet in uw manieren;
U voegt geen wrange geeſt, u dient geen vinnig ſtael,
Het ſweert dat u betaemt, dat is beleefde tael:
U dient geen bloedig mes, geen ander hatig wapen,
Pleegt liefde, ſoet geſlagt, gy ſijt'er toe geſchapen:
Noyt ſag men dat'er vrou een goede daet beſtont,
Als door een heus gebaer, en met een ſoeten mont.
Een ſwijn vegt met den tant, een oſſe met den horen,
Een bye met de ſtrael, een bane met de ſporen,
Een luypaert met de klau, een ſlange door fenijn:
Maer uw gewelt beſtaet alleen in ſoet te ſijn
Geen onbewogen hert, geen honger om te wreken,
En heeft ſijn leven oyt uw ſachten aert geleken:
Niet, in het tegendeel, dat vrouwen beter ſtaet,
Als eerſt te roeyen uyt de gronden van den haet.
Dit heeft van over lang out Romen wel geweten, (a)
Al was de ganſche ſtadt in diepe nagt geſeten,
Men vont daer ſeker kerck, gewijt tot manne-ſoen,
Daer moeſt de jonge vrou den offer komen doen.
Sy droeg een reyn gewaet, en moeſt de prieſter weſen,
Sy moeſte voor den man gewyde woorden leſen,
Sy moeſte vlytig ſijn, al waſſe ſchoon geſtoort,
Sy brack het bitter leet, en ſprack het vrede-woort.
Het offer, dat het volck hier was gewoon te ſlagten,
En was niet eenig beeſt, maer niet als echte klagten;
Den autaer daer geſtelt en was geen harde ſerck,
Daer ſtont een ledekant te midden in de kerck;
Daer was het wijf gewoon den man te komen ſtreelen,
En heelde daer het leet van bitter huys-krakeelen;
Sy was de prieſter ſelfs, de wrevel was het ſchaep,
En 't eynde van den dienſt dat was een ſoete ſlaep.
Daer was de twiſt gegaen. daer gingen onſe lieven
Verſekert over-hant met vaſte minne-brieven:
Soo werd de ſpijt gedoodt, de togten uytgebluſt,
En al het huysgeſin verſegelt in de ruſt
En duyt dit, ſchamper volk, de vrouwen niet te ſchande,
Maer neemt het voor een peyl, hoe ſagt, en goederhande,
Hoe geeſtig in begrijp het edel vrou-geſlagt
Is by het Roomſche volck en over al geacht.
't Is jae een konſtig werck een deel verdrayde ſinnen
Met woorden aen te gaen, met reden in te winnen;
Siet! waer men vrede ſluyt, of maer een kort beſtant,
Daer roept men tot behulp de beſte van het lant.
Wanneer men heftig pleyt, en dat aen alle ſijden
Het ſtuck in twijfel ſtaet, de reden ſchijnt te ſtryden,
De wijſte van den Raet, de kloeckſte van de Wet,
Wort hier, en over al tot overman geſet.
Tot ſoo een hoog beroep, van allen tijt gepreſen,
Heeft u den Roomſchen Staet bequaem geacht te weſen,
O voeſters van de pays, wel, doodt dan alle ſpijt,
En maeckt een vreedſaem huys, gelijck in ouden tijt.
Voorwaer uw ſoet beleyt heeft op verſcheyde ſtonden
Aen menig koninckrijck den vrede toegeſonden,
Heeft ongeval geſtremt, heeft oproer uytgebluſt,
Heeft menig ongemack verandert in de ruſt.
Eens ſtonden over hoop Romeynen en Sabynen,
En deden tegen een haer blancke ſweerden ſchijnen;
Maer als hier over quam uw ſoete vrede-magt,
Soo was terſtont de krijg tot eenigheyt gebragt.
De vrouwen traden heen tot aen de bloote ſweerden,
Tot in het fel gewoel, en even door de peerden;
De vrouwen drongen aen, en gingen tuſſchen bey,
Tot dat het korſel volck de ſpieſſen neder ley.
Hier ſprak een aerdig dier, hoor vaders, broeders, oomen,
O! wilt dog uwen haet en gramme ſinnen toomen;
Want ſoo gy door het ſweert de mannen overwint,
Gy dood in haere doot de moeder en het kint.
Daer riep een ander ſtem; hou ſtille, Roomſche knegten,
Wat gaet de vrienden aen, de vrienden aen te vegten?
Houd ſtille machtig heyr, en dwingt den over-moet,
Al wat gy ſtorten ſoud is niet als eygen bloet.
Geen ſpies, of bloedig ſweert, geen pijl en kan'er raken,
Of 't ſal in uw gemoet een dieper wonde maken:
't Is vrient al wat'er is, 't is vrient al watje ſiet,
't Is vrient al watje treft, 't is vrient al watje ſchiet.
In 't korte, vrouwe-praet weet ſoo het ſtuck te drijven,
Nu met een ſoet gevley, dan met een aerdig kijven,
Dat ſtrax een veltgeſchrey door al de benden liep,
Dat bruyloft op een nieu, en nieuwe bruyloft, riep.
Als Rome was omringt met menig duyſent mannen,
By eenen die wel eer uyt Rome was gebannen,
En dat de Volſche magt het ganſche lant beſat,
En quam haer leger ſlaen niet verre van de ſtadt,
Toen koos men uyt den Raet de beſt beſpraekte monden,
Om naer het magtig heyr te worden afgeſonden;
Doch wie'er henen ging, of uyt het leger quam,
De ſtadt bleef in de pijn, de Vorſt al even gram;
Sijn trots en moedig hert, genegen om te wreken,
En was van geen beſtant, van vrede niet te ſpreken,
Hy drong geduerig aen, tot dat men niet en dagt
Als dat het eeuwig Rijck ten eynde was gebragt
De Raet is ſonder raet. maer, ſiet! de Roomſche vrouwen,
Die hier noch eenig heyl haer kragten toebetrouwen,
Gaen letten op het ſtuck, gaen, nae een rijp beſluyt,
En ſenden naer het heyr haer eyge boden uyt.
De moeder van den Held, een wijf van groote reden,
De vrouwe ſijner jeugt, vol onbevleckte ſeden,
Gaen in het eerſte lid, als hoofden van den togt.
En ſtrax is alle ding in beter ſtaet gebrogt.
Dat onbewogen hert, door vrouwen aengeſproken,
Heeft op den ſtaenden voet ſijn togten afgebroken,
Sijn tenten op-gepackt; en ſtrax een trommel-ſlag,
Dat niemant ſchade doen of boeren plagen mag
Siet! daer het Rooms gewelt en kragten aller helden
Sig vonden overmant en niet en konden gelden,
Daer heeft een vrouwe tong de ſaecken uytgerigt,
En ſonder eenig bloet het leger op-geligt
Wat pays blijft ongemaeckt? wat leet dog kan'er veſten
Daer een van deſen aert maer eens en ſpreeckt ten beſten?
Geen haet, geen felle ſpijt, geen twiſt en kan beſtaen,
Indien een wijſe vrou wil tuſſchen beyde gaen. (b)
Koom hier, Abigael, een perel van de vrouwen,
Die met een ſoeten mont hebt leeuwen wederhouwen.
Hebt Nabal uwen man behouden van de doot,
En al het huysgeſin getogen uyt den noot.

(a) *Erat Romæ ſacellum in Palatio Deæ cujuſdam, in quo, ſi quod domi inciderat jurgii, locuti quæ volebant, conjuges reconciliabantur. Dea hæc* Viriplaca *nominata eſt, quæ nomine ſuo admonebat non uxorem a viro placandam eſſe, ſed virum ab uxore. Zwinger Theat. Orbis vol. 3. lib. 7. ibid plura hac de re apud Coſtal. Pegni in Deam viri placam. Vives de Chriſtian. fœm lib. 2. Tiraquell in leg. connubialib. lib. 15. num. 104. & 105 ubi putat virum & uxorem in eo ſacello congredi ſolitos, & ita pacata omni ira reverti. De hoc Ovidius, Victor, Valerius Max. in Inſtitut. antiquis, & alii.*

(b) Les femmes ont ſouventesfois eſté employées à la pacification des troubles d'un Eſtat ou des guerres eſtrangeres, & ont avec grace & dexterité appaiſé le courroux des Princes, ou des peuples animez les uns contre les autres. l'Hiſtoire nous fournit aſſez des exemples ne fuſt ce que le derniere traicte de Lodun, ou les Princeſſes contribuerent heureuſement a adoucir les eſprits aigris, & accommoder les affaires. Jean Hottoman ſieur de Villiers au traicte de l'Ambaſſadeur.

En weder in het tegendeel, als de vrouwen qualick willen, ſoo hebben de ſelve groote kragten om hare mannen te misleyden. Niemant (ſeyt de Schrift) en was ſoo gantſch verkogt om quaet te doen voor den Heere, als Achab, (de reden wort er by geſtelt) want ſijn wijf Jeſebel overredede hem alsoo, 1 Koning 21 25.

En wederom, Joram de ſone Joſaphats werd Koninck in Juda, en wandelde op den wege der Koningen Iſraels, gelijck het huys Achabs dede, want Achabs dochter was ſijn wijf, 2 *Koning.* 8 17.

En van Salomon wort geſeyt, ſijne wijven neygden ſijn herte tot vreemde goden, 1 *Koning.* 11. 4.

Het [illegible] in de vuyst, de spiessen opgeheven,
En David door de spijt geweldig aengedreven;
Ghy des al niettemin hebt door een geestigh woort,
Hebt door een sachten aert belet een selle moort;
Hebt weder goet gemaeckt dat Nabal had bedorven,
En voor een wrangen haet beleefde gunst verworven,
Hebt aen uw vaderlant en overal getoont,
Hoe dat een vlytigh wijf van Gode wort geloont:
U'w lief en heus gelaet, uw soet en geestigh leven
Dat heeft u beter man en hooger staet gegeven;
Ghy word den Nabal quijt, niet sonder uw gewin,
En siet! van stonden aen ghy waert een koningin.
Heeft niet een kloecke vrou, tot David ingetreden,
Hem door een soet gespreck en wel-beleyde reden
Soo kunstigh aengetast, soo destigh ondergaen,
Dat sijn verbannen soon het hof is opgedaen?
Wat eyst'er iemant meer? als Haman wilde moorden,
Siet! Hester stuyt het quaet alleen met soete woorden;
Sy keert van Jacobs siet het droevig ongeval,
Jae maeckt het even toen den Koninck lief-getal.
Maer eer sal ons de Son ontrecken hare stralen;
En met de gulde koets tot in het water dalen,
Als ick door mijn gedicht sou brengen aen den dagh
Hoe veel een soete vrou, en hare tongh vermagh.
Dan iemant sal misschien vereysschen naer de reden,
Waerom wy onse vrou en hare teere leden
Dus buygen voor den man? de vrage dient voldaen.
Des sal ons eerste loop een weynigh stille staen.
En denckt niet, echte vrou, dat wy gedichten schrijven
Om eenigh grillig hooft in sijn gebreck te stijven;
Ick, in het tegendeel, verfoeye desen aert
Die met de reyne trou geen soete liefde paert.
Ick segge dat het volck, dat niet en houd in weerden
Die Godt met hun verbindt, sijn monsters op der eerden,
Ick segge dat de nurck die sijn gesellschap quelt
Sich even tegen Godt, en alle wetten stelt
Al die het soet verdragh uyt hare sinnen bannen;
Sijn spoocken in de trou, sijn enckel huys-tyrannen,
Sijn grouwels in het lant, en nutter in het wout
Te brullen met den leeuw, als om te sijn getrouwt.
En des al nettemin soo stell' ick dese gronden,
Dat ja een echte vrou is uytter aert gebonden
Met hooger eer-bewijs te vieren haren man,
Als sy met eenigh recht van hem vereysschen kan.
Het man-hooft is verplicht, met uytgelate sinnen,
De vrouwe sijner jeught te lieven, en te minnen;
Dat is sijn gansche schult, en als hy die betaelt,
Soo wort hy nimmermeer met reden achterhaelt.
Ons plicht en is maer een: der vrouwen menighvuldigh;
Want, boven echte sucht, soo is de vrouwe schuldigh
Te vreesen haren man en onder sijn gebiedt
Te buygen haren wil, gelijck een jeugdigh riet.
Daer is het gansche lant niet weynigh aen gelegen,
Dat yder echte wijf haer plichte leere wegen;
En weder, dat de man ten vollen gade slae,
Hoe verre dat het reck van sijne magten gae.
Ick houde voor gewis, dat veel bekaeyde stuypen
In vloer, in binne-sael, in onse kamer sluypen,
Alleen, om dat het volck niet recht en heeft besint
Waer man of vrouwe-pligt sich eyndigt, of begint.
Ick houde, soo de man ten vollen konde mercken
Den gront, en 't eygen wit van Godes hooge wercken,
De vrouw, het krancke vat, en soude nimmermeer
Of slons of slave sijn by haeren over-heer.
Want als de man bedenckt hoe seer hy is verheven,
Soo wort hy oock bewust, hoe dat hy dient te leven;
„Hoe iemant hooger is, en grooter saecken doet,
„Hoe dat hy des te meer sijn feylen schromen moet.
„Het geeft een grooten slag, als hooge torens vallen;
„Het schettert dapper uyt, als wijse lieden mallen;
„Men siet dat al het volck de quade slagen meet
„Na weerde van den mensch, die sijn beroep vergeet
Indien oock wederom de vrouwen dese gronden
Eens namen in de borst, en in der daet verstonden,
Naer regt en reden eyst, daer is geen twijffel aen,
En lant, en weerelt selfs, die souden beter gaen.
Want mits een yder mensch sig liever laet gebieden
Van eenig hooger bloet, als door gemeene lieden,
Wie twyffelt of het wijf sal beter sijn geleert,
Soo haest sy wort gewaer hoe Godt de mannen eert?
Op, mijn gedagten, op; ick moet de lieden toogen
Dat gantsch het rond begrijp moet echte magt gedogen,
Dat Aerde, Lugt, en Zee op echte trouwe staet,
En dat al wat'er is naer dese wetten gaet
Ick wil in alle ding de menschen doen beseffen,
Dat mannen over al de wijven overtreffen;
Dat meest in alle ding, oock schoon het niet en leeft,
Al wat een man gelijckt, een hooger wesen heeft
Laet ons het vrouwen-ampt een weynigh laten varen,
Om Godt in dit beleyt te mogen openbaren.
Al wijckt ons losse pen een weynigh uyt de baen,
Noch gaet de buyte-sprong de jonge vrouwen aen
Of schoon een vreemde wet ons niet en plag te binden,
Indien wy nietternin in vreemde landen vinden
Een wet, die over al op onse wetten past,
Dat stelt ons des te meer in onse wetten vast.
Als Godt in ouden tijt de zee, en hare stroomen,
De lucht, en haer gevolgh, de velden met de boomen
Had door het Woort gemaeckt, en in het aerdsche dal
Den mensch, sijn evenbeelt, verheven boven al;
Soo is het edel dier, om niet alleen te leven,
Een troost, een soet behulp, een mede-maet gegeven,
Een vrouw, met haren vrient in alle ding gemeen,
Als vleesch van eygen vleesch, en been van eygen been.
De man, des nietternin in leden onderscheyden,
Is om het teeren vat als met'er hant te leyden;
Want uyt sijn kloecken stant besluyt een yder dit,
Dat hem geduchte maght in al de leden sit (a)
Het wijf in tegendeel vint ieder soo geschapen,
Dat uyt haer kranck gestel ten vollen is te rapen,
Te tasten met'er hant, dat haer een weerde vrient,
Dat haer een vast behulp, een bondig steunsel dient.
Men vint ontrent den man meer kragten in de leden,
Meer geesten in de borst, meer gaven in de reden,
Meer hitte door het lijf; daer woont een kloecker aert
En in de grove stem, en in den ruygen baert. (b)
Sijn ader is gewoon, met wonder harden slagen,
Het vyer dat binnen woelt gedurig uyt te jagen,
Gewis de groote kragt, die haer bewegen doet,
Seyt dat voor al de man de vlagge voeren moet.
Maer siet hoe dit beslag met vrouwen is gelegen,
Haer pols die heeft alleen maer eenig kleyn bewegen;
Een ieder voelt genoeg aen haeren ader-slag,
Dat soo een flauwe ziel geen heerscher wesen mag (c)
Daer is een seldsaem ding, dat niemant kan beseffen,
Dat niemant door verstant of reden weet te treffen;
Daer is een wondre kracht verholen in den man,
Die in het swacke vat geen mensche vinden kan.
Wat is'er lichter ding als met de pen te speelen?
Wie kan een ganse-veer, een lichte pluym, verveelen?
En des al nietternin, wanneer een vrouwe schrijft,
Daer is, 'k en weet niet wat, dat in de penne blijft.
Laet vry een kloecke maeght haer uyttermaten pijnen,
Op dat haer letterwerk moght vast en bondig schijnen,
Laet vry een handig wijf hier recken haer verstant,
Men seyt noch evenwel; het is een vrouwe hant.

(a) *Mares fœminis robustiores tàm animo, quàm corpore constanter affirmat Hippocrat. lib. 6. Epidemion part. 2. cap. ult. Hinc Plato voluit virorum animas, quæ in hac vitâ molles & effœminatæ fuerunt, in mulieres reviviscere. in Timæo.*

(b) *Appositè ad hanc rem Ovid lib. 9. Metam in fine. dum describit mutationem Iphidis in marem: Nec candor in ore permanet, & vires augentur, & acrior ipse est vultus, & incomtis brevior tonsura capillis: plusque vigoris adest, habuit quam femina.*

(c) *Maribus major ac validior multò pulsus, quam feminis Galen in Comment quas ipse addidit in ipsius librum de Pulsibus comment. 1. quod & notavit Tiraq. leg. connub 1. num 56.*

Maer onder dit getal magh niet gerekent wesen,
O Schuermans, u juweel, (a) eerst onlanks opgeresen,
Van wiens geleerde jeught en uytgelesen pen
De steden aen den Rijn, en ick, getuyge ben!
Noch die beroemde vrou, wiens net en geestig schrijven
Sal in de boecken staen, sal aen den Amstel blijven,
Sal door de werelt gaen, een wonder voor de mans,
Soo langh de beste schaft sal komen uyt de gans.
Maer desen onverlet, soo blijven onse gronden,
Al wort'er altemets een kloecke maeght gevonden,
Een bloeme, soo men seyt, en maeckt geen roose-krans,
Een snare geen gespel, een vrijster geenen dans.
Godt heeft dan aen den man een hooger aert gegeven,
En aen het wijf gelast om onder hem te leven, (b)
En siet! uyt desen born ontstaet een even-beelt,
Dat in de menschen werkt, en in de dieren speelt.
Gelijck een groote beeck, verdeelt in kleyne stralen,
Laet, als een stille vloet, in alle velden dalen;
Soo is de milde stroom van Godes eerste wet
De gansche werelt deur geduerigh uyt-geset.
Besiet het woeste rond aen alle vier de winden,
Het voor-recht van den man is over al te vinden;
Het wijfje geeft'et op, het broose maecksel wijckt,
En siet! het stelt de wet al wat den man gelijckt.
Men vint een echte sucht gestort in alle dieren,
Het sy die in de lucht, of op de velden swieren,
Of krielen in de zee, of door een binne-vliet,
Sy duyken overal, en lijden mans gebiet
Ten is van geenen noot om preuven uyt te sende
Tot eenigh verre lant, dat noyt de menschen kenden;
Ghy, siet maer op de werf uw kalekoenschen haen,
Siet hoe sijn fellen snuyt, en spitse veeren staen,
Hoe trotst hy met de steert! hoe staet hy met de vleken!
Hoe buldert hem de krop! hoe koomt hy aengestreken!
Het is aen sijn gebaer, het is genoegh te sien,
Dat hy met volle maght wil op het hof gebiên.
Dit munt te hooger uyt, wanneer men daerentegen
Sijn hinn', en watse doet, wil neerstigh overwegen;
Sy gaet daer duecyken heen, of schrafelt in de mis,
En wijst ten vollen uyt dat sy het wijfjen is;
Sy staet gelijck besorght, om haren haen te mijden,
Men siet haer met gedult sijn harde sprongen lijden,
Men siet haer menigmael vertreden met de voet,
En noch soo blijft het beest geduerigh even soet.
Gaet op aen ander oirt, en siet de pauwen toogen
Haer uytgestreckten steert, vol Argus glinster-oogen,
Siet in het tegendeel hoe mack het wijfje gaet,
En minder in gesag, en minder in cieraet.
Siet my een doffer aen, siet hoe hy weet te kijven,
En hoe hy sijn duyvin te neste weet te drijven,
Siet hoe het wijfje duyckt, en, sonder eygen sin,
Vliegt, naer de man gebiedt, de kotten uyt en in.
Het is bedenckens weert dat duyven alsse spelen,
Meest doffer en duyvin uyt een gebroetsel telen,
Maer, als de kip-tijt naeckt, de rouwe doffer-kop
Kiest eerst de ruyme lugt, en laet den engen dop:
Het edel manne-dier geneygt tot vrye sprongen,
Wil in het engen kot niet langer sijn gedwongen;
Het wijf in tegendeel koomt nimmer aen den dag,
Dan als het met gemack de ruymte kiesen mag.
Wat sal ick van den swaen en sijn manieren schrijven?
Hy kan het manne-regt voor alle kenners stijven;
Let op sijn fel geblaes, wanneer hy somtijts kijft,
En hoe hy met een trots voorby het wijfjen drijft.
Indien sijn echte gay in ontugt wort gevonden,
Hy grijptse met den hals, en geeftse duysent wonden,
Hy sleeptse naer het riet, en met een harden beck
Soo scheurt hy haer de borst, en breektse dan de neck (c)
O schande dat den mensch sal boose lusten vieren!
Siet! hoerdom is de doot oock by de wilde dieren,
De swaen is wel te regt gekleedt in enckel wit,
Om dat'er noyt een hoer op haeren leger sit.
Neemt vorder uwen gang tot aen de groote kudden,
En let daer hoe de ram sijn hoorens weet te schudden;
Siet hoe de bock betoont een rechten mannen-aert,
En door een stouten moet, en door een ruygen baert.
De ram gaet als een hooft, en leyt de stille beyten,
De bock die geeft de wet, en heerscht ontrent de geyten;
O malt niet, harders kint, en malt niet met het wijf,
Het beest is yver-sieck; het sprong u op het lijf. (d)
Wat dient'er dog gewaegt van hengxten en van stieren,
Van groot en moedig vee? siet in de minste dieren,
Siet in de kleyne spin een beelt van dese magt;
Het wijfje spint alleen, de man gaet op de jagt. (e)
Wat hoefje, jonge vrou, veel regels om te leven,
De spinne sal alleen u volle wetten geven:
Al isse by het volck geweldig in den haet,
Sy kan een baken sijn ontrent den echten staet
Sy leert een jonge vrou op huys-behoeften mercken,
En wijst een echte man tot harde buyte-wercken,
Schoon dan uw dienstmaegt is een vyant van de spin,
Als sy haer netten weert, gy, neemt haer wetten in. (f)
'k En wil niet in het wout, niet in de bosschen dwalen,
'k En wil geen slang of worm uyt diepe kuylen halen,
Een beesje dient gewaegt; dat heeft een dubbel lijf,
Het teelt gelijck een man; het baert gelijck een wijf.
Hoort, echte lieden, hoort een wonder om te lesen,
Het kan nu vader sijn, en dan eens moeder wesen,
Dog niet gelijck het valt, of naer sijn eygen waen,
Maer naer het in de krijg sijn dingen heeft gedaen.
Want soo het middel weet den vyant uyt te jagen,
Soo mag het voor een man sig in het woud gedragen;
Maer wort het oyt gesien te vlugten uyt'et velt,
Soo wor'et afgeset, en voor een wijf gestelt. (g)
Ten mag nae desen val geen manne-lid gebruycken,
Maer dwee en buygsaem sijn, en neder leeren duycken.
Wat eyst'er iemant meer? het bosch houd desen voet,
Dat wat daer wijfjen hiet den man behieven moet.
Indien ick met de pen wil roeyen in de baren,
En soecken in het meyr hoe alle visschen paren,
Men sal van stonden aen, men sal oock even daer
Het voor-recht van den man u maken openbaer.
Al is het water stuer, het voed beleefde dieren,
De visch kan hooge maght en echte wetten vieren;
Siet! als een adder-slang maer schuyfelt aen de strant,
Stracks is de zeelamprey ontrent het drooge lant!
Sy voeght haer by den man, en koomt op sijn bevelen
Geswommen uyt'er zee en aen den oever spelen.
Dat is genoegh geseyt, Ghy, die in echte paert,
Gaet heult met uwen man, ook tegen uwen aert. (h)
De kater van de zee kan ieder openbaren
Dat oock in heete sucht de koude visschen paren;

(a) *Ick segge Jonckvrou Anna Maria Schuermans, woonachtigh tegenwoordigh tot Renen, out ontrent 18 Jaren, goet Latijn spreeckende, haer meesterlijck oeffenende in de Griecksche tale, in de Teycken-kunst, Schilder-kunst, Letter kunst sonderlingh ervaren, op de Luyte wel speelende, en in verscheyden andere wetenschappen tot verwonderinge toe uytmuntende, sal ontwijffelijck door eenige geleerde pennen op de vleugels van de Fame gestelt zijnde, dienen tot een nieuwe en uytnemende verciersinge onser eeuwen.*

(b) *De oude wet en Gods gebodt over de vrouwen is Uwen wille sal uwen manne onderworpen zijn, en hy sal uwe Heere zijn.* Genes. 3. 16.

(c) *De brutis animalibus quæ adulterium puniunt, vid. apud Ælian. l. 11. hist. animal. c. 15. Plin. lib. 8. cap. 5. Solin. cap. 38. inter has numerantur ciconia, columbæ, turtures, elephantes, leones. Illud autem memorabile quod Guliel. Parisiens. scribit suo tempore ciconiam quandam adulterio maculatam, per olfactum masculi cognitam, congregatâ ab ipso masculo multitudine ciconiarum, ac detecto ipso crimine fœmellæ, ipsam à totâ ista multitudine, tanquam omnium judicio convictam, deplumatam ac laceratam fuisse.*

(d) Le pasteur Crais follatrant avec un chevre, son boeq vient par jalousie chocquer sa teste contre la sienne, & la luy ecrasa. Michel de la Montag.

(e) *Fœminam, putant esse quæ texat, marem qui venetur, ita paria fieri merita conjugii.* Plin. 11. c. 24.

(f) *Salomon wijst de luye tot de mieren, wy de getroude tot de spinne.*

(g) *Ichneumon pugna victus muliebria patitur, & ea pœna afficitur ut partus dolorum sufferat, cum utriusque sexus sit particeps. Ælian. de Animal. lib. 10. cap. 47.*

(h) *De congressu viperæ & murenæ, vid. Ælian. lib. 9. de Animalib. c. 66.*

Want

Want ſoo een ſchippers gaſt het wijfje dreygt te ſlaen,
Hy biedt terſtont het hooft, en kant'er tegen aen:
Mier wort in tegendeel de kater aengevogten,
Het wijf dat treckt den rugg' in veelderhande bogten,
En welt haer in het ſant: als of het ſeggen wou
De krijg is voor den man, het vlugten voor de vrou.
De zee-ram (in de zee ſijn ſchapen, koeyen, peerden,
En menig ander vee, gelijck als op der eerden) (a)
De zee-ram maekt den haen door al het driftig velt,
En laet in ſijn bevang geen viſſchen ongequelt:
De wijfjens onder dies, gelijck gemeene ſchapen,
Sijn dieren ſonder gal, en ſonder eenig wapen,
Sijn ſtil, onnooſel, ſagt, en uytter-maten tam;
Sy vreeſen haeren heer, en heven haeren ram.
De Roock-vis, van der jeugt in echte min gebonden,
En wort te geener tijt in buyte-luſt gevonden,
Waegt met een moedig hert ſijn leven voor de vrou,
Een ſpiegel voor de mans, een baken in de trou
Noyt quam die Griekſche Vorſt ſoo moedig aengeſtreken,
Om ſijn ontſchaeckte vrou en ſijn verdriet te wreken,
Als dit manhaftig dier ontbrant in heet geſchil,
Wanneer een ander viſch ſijn wijf onteeren wil.
Mijn penne, vorder niet wil iemant dieper ſoecken
Het weſen van de zee, die koome tot de boecken
Die menig kloeck verſtant de weerelt achter het,
Daer in men al het meyr tot in de gronde ſiet.
Het is voor ons genoeg geſwommen in de ſtroomen;
Te lande, mijn vernuft, en naer de groene boomen:
Daer is beleefde ſugt oock in het naere wout,
En daer men niet en leeft, daer is't et dat men trout.
Laet maer het ooge gaen ontrent de boom-gewaſſen,
Gy ſult'er planten ſien die op den regel paſſen,
Die echte lieden bint. al ſijn de boſſchen rou,
Men vint'er rechte min, men vint'er echte trou.
Let op den Dadelboom. (b) het wijf laet haere tacken
Met ootmoet voor den man ter aerden nederſacken;
De man buygt wederom al is hy hoog gekroont,
Het blijckt aen ſijn geway dat hy haer gunſte toont.
Gebeurt het dat de man is van het wijf verſcheyden,
Miſſchien om eenig huys getimmert tuſſchen beyden,
Soo queelt de vrouwe-plant, en ſtaet gelijck bedrukt,
Soo dat men van den boom niet eenen dadel pluckt;
Maer als de manne-ſtam ten leſten opgedreven
Kan met een jeugdigh blat tot aen het wijfje ſweven,
Dan is haer treuren uyt; ſy wort terſtont begort
Soo dat het vrugtbaer hout van fruyten overſtort. (c)
Siet daer een aerdig beelt van twee gehoude lieden,
Die met opregte ſugt malkander eere bieden;
Siet daer een lieve vrou, die geen vermaek en heeft,
Dan alſſe by den man in reyne trouwe leeft
Wilt hier, ô norſſen aert, van haerde boomen leeren,
Hoe dat een echte wijf moet haer geſelſchap eeren;
Komt grimmers, quellig volk, en ſiet aen quaſtig hout,
Hoe dat men liefde pleegt, wanneer men is getrout.
Een block, een hart gewas, ſal eemael overtuygen
Een wijf van ſtegen aert, dat niet en weet te buygen,
Houd, echte lieden, houd uw togten in den toom.
En druckt in uw gemoet den ſoeten Dadel-boom
Keer weder, mijn vernuft. Cypreſſen, Klim, Laurieren,
Erkennen echte trou, ſchier beter als de dieren,
Soo doet oock menig kruyt dat in de boſſen groeyt (d)
En menig edel gom dat uyt de boomen vloeyt. (e)
Noch heeft de kloecke geeſt van wijt-beroemde luyden
Een diep geheym ontdeckt in alle groene kruyden,
Want als men man en wijf hier onderſcheyden kan,
Soo vint men noyt het wijf ſoo kragtig als de man.
De man heeft meerder kragt in alle medecijnen,
Voor peſt en heete koorts, voor alderhande pijnen;
Siet wat een ſelſaem ding! de reden heeft beſeft,
Dat over al de man het wijfjen overtreft. (f)
Noch hooger, ſnelle pen in alle rijcke ſteenen
Is wijf en mans gewas, gelijck de ſchrijvers meenen,
Geen kenner heeft'er oyt dit onderſcheyt gemiſt
Noch aen den Hyacinth, noch in den Amethyſt. (g)
Men heeft dog over al (gelijck op vaſte gronden
De kunſte roemen derf) gedurig ondervonden
Dat vry het ſchoonſte ligt en klaerſte weder-glans
Koomt ſtralen uyt de lugt, en dalen in de mans.
Een geeſt van onſen tijt, in deſe kunſt ervaren,
Wijſt ſijnen leſer aen hoe Diamanten baren;
En dat men menigmael bevint een derden ſteen,
Daer niet als man en wijf eerſt rolden over een. (h)
Waer ſal ick vorder gaen? beſiet de felle rotſen,
Die met een ſteyle kruyn den hoogen hemel trotſen,
Siet alle klippen aen, ſiet alderhande ſteen,
Sy paren ſoo het ſchijnt, en teelen onder een.
Het wonder key-gewas, daer by de ſchepen ſeylen,
Dat kan een wacker oog in man en vrouwe deylen;
De Schepper aller ding, de Vader van het ligt,
Bint keyen in de trou, en aen den echten pligt.
Een die het Zee-kompas wil met het wijfjen ſtrijcken,
Moet dolen in den ſtroom, en elders henen wijcken,
De naelde ſtaet en ſuft, de wijſer is bekaeyt,
Sy kent geen vaſte ſter die om het noorden draeyt.
Geen ſchip in tegendeel oyt van den regel dwaelde,
Indien de manne-kragt was leyder van de naelde;
Want ſchoon dat iemant ſeylt de werelt op en neêr;
Het ſtael ſweeft alle tijt ontrent den kleynen Beer. (i)
Gy ſiet dan, jonge vrou, dat alderhande dingen
Haer onder mans gebiedt gewillig laten dwingen;
Gy ſiet het woeſte boſch, gy ſiet de felle zee
Ootmoedig voor den man, en uyttermaten dwee.

(a) *Ut vere ſit vulgi opinio, quidquid naſcatur in parte ullâ naturæ, & in mari eſſe, præterque multa quæ nuſquam alibi. Plin. lib. 9. cap. 1.*

(b) *Op dat de leſer niet en meyne dat het gene wy hier van den Dadel-boom verhalen, alleen tot ydele vermaeckelijckheyt, en niet naer de waerheyt ware geleyt, ſoo hebben wy goet gevonden verſcheyden geloofweerdige ſchrijvers, jae ſommige Outvaders ſelfs, tot getuyge van het gene wy by ons gedicht verstellen, hier by te voegen, met aenwijſinge van de plaetſen daer ſulcks te vinden is. Hier van ſchrijven dan deſe naevolgende Baſil. Hexaemer. Homil. 5 Ambroſ. lib 3. oper. ejuſd. tit. laudati à Tiraquell. tract. de leg. Connubial. l. 1 num. 65 Theophraſt. lib 2 hiſtor. plant. cap. 8 & lib 3. de Cauſ. Plant. cap 23 Plin. lib 13 cap 4. Philoſtrat. in Iconib. illo cap. quo tractat de Palud. Jul. Pol. lib. 2. cap. 12. ex autorit. Herod. & Xenophont. & noviſſimè latè Pier. in Hierogl.*

(c) *D. Baſil. loco ſupra citato diſertè tradit Palmam, quæ fœmina dicitur, in marem pronam, blandioribus ramis nutare, quaſi geſtientem, atque amplexus maris percupientem. Quin & D. Ambroſius loc. ſupr. citat. Eſt etiam, inquit, quod mireris, ipſis ſexus eſt in pomis, eſt diſcretio ſexus in arboribus, nam videas Palmam, quæ dactylos generat, plerumque inclinantem ramos ſuos, & ſubjacentem & concupiſcentia atque amplexus ſpeciem prætendentem ei arbori, quam Palmam marem appellant pueri ruſticorum, &c.*

(d) *Mas & fœmina herbis, plantis, arboribus & virgultis ineſt, & quidem ſcriptores, quibus major vis eſt, maſculi nomen ac titulum aſſignant, quib. minor, fœmina. Dioſcorid. lib 4. cap. 5. & ſeq. Et quod in hiſce ſit ſexuum differentia, ex eo patet, quod abies ſit mas, ſit & fœmina. Item Cypreſſus, Laurus, Hedera, Apium, Calamus, & innumerabiles aliæ herbæ ac plantæ. Theophraſt. lib. Hiſtor. Plant 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 5.*

(e) *Inter thura principatum obtinet thus maſculum. Dioſcorid lib 1. cap. 81 Idque Plinius lib 12. cap 14. tributum religioni putat, ne ſexus alter uſurparetur. Hinc Virgil. Eclog. 1.*

Verbenaſque adole pingues, & maſcula thura.

Et Ovid. de med. faciei.

Cumque Ammonio maſcula thura ſale.

(f) *Imo & in homine lac mulieris, quæ marem peperit, in omni uſu eſt efficacius, imo & ejus, quæ marem tantum nutrit. ita inter medicos Gareopontus lib. 1. remed. cap. 16 Plin. lib. 28. cap 7.*

(g) *Late Rueus lib. de gemmis 1 cap. 1. de Ætite hac Plin. lib 36. cap. 21 de Carbunculo & Sarduſtro, item de Jaſpide & Sapphiro, de Diphrite & lapide Cyaneo aliiſque vid. Plin. lib 37. cap 9. & alib. Galen. Pharmac. lib 10 cap. 1 Tiraq. de leg. conn. l. 1 n. 68.*

(h) *Audi quiddam mirabile & ſilentio minimè premendum. Relatum mihi jam pridem eſt (inquit Franciſcus Rueus lib. de gemm 1. in princ.) à domina quadam fide dignâ, quod Domina Heverenſis, è Luxemburgorum illuſtri genere oriunda, duos habeat ſervetque hæreditarios Adamantes, qui alios crebro, tanto naturæ miraculo, producant, ut eos quicunque ſtatis temporibus intueantur, congenerem ſibi prolem ediiſſe, palam judicent, & conatur ibi autor ille rationes phyſicas ejus rei indagare, quas lector, ſi videatur, ibi quærat.*

(i) *De Magnete multa miracula vide apud Plin. lib. 36. cap 17 Claudian. in carmine de Magnete, & noviſſimè apud Willebrord. Snell. in Typhi Batavo.*

Gy ſiet, tot uwen trooſt, (a) hoe ſchepſels ſonder leven
Als met gebogen hals haer mannen eere geven;
Wel maeck dan uw beſluyt, dat Godt het manne-regt
De gantſche weerelt deur in alle dingen legt.
En, ſoo gy niet en wilt met uwen Schepper ſtrijden,
Soo leer het echte jock aen uwen halſe lijden;
Het is een out gebruyck, men acht'et geen verdriet
Dat alle man gebeurt, en over al geſchiedt.
Gy man, weet onder dies ons ſchrijven niet te ſtrecken
Om tot een ſotte waen uw ſinnen op te wecken;
Maer liever dat het hooft ſig ſtelle voor een wit
Te plegen regt gedult ontrent een ſwacker lid.
„Is iemant door geluck ter eeren opgedreven,
„O laet hem des te meer ſijn herte neder geven;
Want als de milde Godt verleent gedugte magt,
Dan eyſt hy meerder ſorg, en even minder pragt.
En beelt u geenſins in een wijf te ſullen krijgen
Die met een volle deugt ſal in den hemel ſtijgen,
Wie treft in dit geval het ſpits van ſijnen wenſch?
De beſte van den hoop is maer een nietig menſch.
Een vrouwe, ſeyt het volck, heeft veelderley gebreken;
Sy is ſwack, bloode, vreck, en veerdig om te ſpreken,
Sy helt naer pluyſery en alle kleyn beſlag;
En haeckt om mooy te ſijn, oock alſſe niet en mag.
Gy, die uw ſoete jeugt wilt met een vrouwe wagen,
Leer haer, en haer gevolg, leer hare feylen dragen,
Maeck hier, en over al, een voorbereyde baen,
Daer is in all's gebreck, wie kan het tegenſtaen?
Doch om tot uwen trooſt het jock alſoo te voegen,
Om in uw wederpaer te vinden vergenoegen,
Klim op met uwen geeſt, en ſet gedurig vaſt,
Dat geen bequamer wijf op uwe ſeden paſt;
Dat niemant, wie het ſy, van die op aerden leven
U eenig beter deel en hadde konnen geven;
Dat Godt, der ſielen ſiel, die alle ſinnen kent,
U dit geſelſchap jont, en u ten beſten ſent.
Hoort, al die ſijt geneygt om u te laeten raden,
Ick weet een groot behulp tot alle groote quaden;
Hoort, die onruſtig ſijt en wenſt te ſijn geſtilt,
Segt met een buygſaem hert; Godt heeft'et ſoo gewilt,
Godt heeft'et ſoo gevoeght; kan ick het maer verbeyden,
Godt ſal het met'er tijdt ten rechten eynde leyden;
Al dunckt my dit en gint een droevigh ongeval,
Godt is het, die het quaet ten goede ſtieren ſal.
Maer deſen onverlet, dat wy gebreken noemen
Kan, die het wel beſeft, in als te paſſe koemen:
„Wat elders niet en dient als tot een laſtigh pack,
„Is voor een billick man een dienſtigh huys-gemack.
Wat vrouwen ſwakheyt raeckt, die kan de mannen baten,
Indien het rechte wit niet achter wort gelaten:
Siet! waer haer lichaem ſterck, haer breyn geweldigh kloeck,
Daer is geen twijffel aen, ſy grepen naer de broeck,
Sy bleven niet geſint, om voor den man te duycken,
Maer wouden boven ons de volle maght gebruycken,
Ja worden dat wy ſijn. ſie daer een wonderwerck,
Door ſwakheyt van het wijf ſijn alle mannen ſterck.
Men ſchrijft haer vreeſe toe, en datſe menigh-werven
Verſuymen dit en gint, om datſe niet en derven;
Maer die een ſedigh wijf van haren angſt onbloot,
'T Is vaſt, dat hy de ruſt der mannen omme-ſtoot.
Wie ſal het ſtoute rot van onbeſuyſde wijven
Doen uyt het woeſte volck, of in den huyſe blijven?
Gewis geen ſtrenge wet en houd een vrouwe ſtil,
Indienſe woelen derf, of anders qualick wil.

(a) *Quaſitum eſt, ſi fœmina in paradiſo non peccaſſet, an viro fuiſſet ſubdita & ſubjecta? affirmant Theologi & hac de re vide Viretus ad fœminarum ſolatium.* Si l'homme, dit il, & la femme fuſſent demeurez en eſtat d'innocence, jamais l'homme n'euſt greve ſa femme par ſa ſeigneurie; & ne luy euſt fait aucun mauvais traictement, ny la femme auſſi n'euſt eſté grevée de ſon coſté d'eſtre ſoubjecte au mari, & n'euſt luy obei par regret ou par rebellion, & ainſi euſſent ils veſcu enſemble en perpetuelle concorde, comme tourterelles, & brebis. Mais depuis que la nature eſt corrompue par le peché, comme ce mouſtre à rompu l'amitie entre Dieu & les hommes & l'a converti en diſcorde, ainſi l'a il faict entre le mari & le femme, & tout le genre humain.

Een wijf dat niet en vreeſt, vermeeſtert alle deuren,
Bijt ſtale grendels af, en doet de meuren ſcheuren;
Wat dient'er veel geſeyt? is uw geſelſchap ſtout,
Gy waer my, lieve vrient, al beter niet getrout.
Noch heeft het wijf de naem van deun te ſijn geboren;
Maer laetſe quiſtig ſijn, ſoo is de man verloren:
Al is de neering goet, de beurs wort omgekeert,
Indien uw loſſe vrou haer penning niet en eert.
Laet iemant ſijn beroep met alle magt beſueren,
Noch ſal een dertel wijf de winſt vertuerelueren,
Met ick en weet niet wat al waer de vrouwe quiſt,
Daer ſmelt een dicke beurs gelijck een dunne miſt.
Noch roept men op de vrou, en ſtelt haer in het praten,
Met al te loſſen tongh te bijſter uyt-gelaten·
Maer, vrient, het gladde lid dat elders hinder doet,
Is even voor den man en voor de kinders goet:
Een mont vol ſoete jock kan ons het breyn vermaecken,
Oock als het is vermoeyt door laſt van groote ſaecken;
En wat doch paeyt een kint dat droeve tranen ſchreyt,
Als dat een geeſtigh wijf met ſoeten monde vleyt?
Men tijgt de vrouwen op, dat ſy met beuſel-dingen,
Met ick en weet niet wat haer dagen over-bringen
Maer draeyt dog eens het oog door al het huysbedrijf,
Al wat'er omme-gaet, wat heeft'et om het lijf?
'T Is meeſt al leure-werck. daer is een vloer te ſchueren,
Hier dient de waſch beſorgt; en elders, kinder-lueren,
Of iet dat ſlegter is; en evenwel nochtans
Het minſte dat'er valt is dienſtig voor de mans.
Indien het nu geviel dat alderhande vrouwen
Met grooter omme-ſlagh haer beſigh wilden houwen,
En datſe geen bedrijf en namen met'er hant,
Als dingen van gevolgh, of ſaecken van het lant,
Wat raet hier voor den man? hy ſtont gewis verlegen,
Want niemant ſou voortaen de kleyne dienſten plegen
Ons noodig tot gemack. ey ſwijg dan, lieve vrient,
En ſchelt niet voor gebreck dat ons ten nutte dient.
Ten leſten laeckt het volck in onſe teere dieren,
Dat ſy genegen ſijn haer dingen op te cieren;
Maer even deſe ſugt is nut voor al het huys,
Het maeckt de kencken net, en houd de tafel kuys·
Ach ware deſe luſt de vrouwe niet gegeven,
Wy leydden altemael gelijck een beeſtigh leven;
Noyt man en heeft gemack, noyt kint en vaert'er wel
Ontrent een vuyle ſlons en rechte morlebel.
Ghy vint dan in der daet, en uyt bequame reden,
Al mogje van de vrou een ander maeckſel ſmeden,
Ja dat het ſcheppen ſelf u ware toe betrout,
Dat gy ligt ook het goet voor feylen weeren ſoud
De ſchepſels van den Heer ſijn groote wonder-wercken,
Die geen aelweerdig menſch na weerde kan bemercken,
Bedaert u ſchamper volck. wat van den hemel koomt
Dient niet te ſijn beriſpt, maer eer te ſijn geſchroomt,
Siet! waer een yder menſch geboren ſonder feylen,
Wat ſou dan yder menſch een ander mede-deylen
In pantſchap van de ſugt en van het ſoet verdrag,
Dat geen herboren menſch te rugge laten mag?
Gelooft'et, alle vleeſch heeft onbewuſte ſlagen,
En dat heeft Godt gewilt, om ons te leeren dragen;
Wel draeg dan, Chriſten hert, al heeft'er iemant ſchult,
„Daer is geen beter werck als liefde met gedult.
Leer, naer den regten eyſch, leer alle ding gebruycken,
Leer, met gebogen hals voor uwen Schepper duycken;
Verneder uw gemoet en uwen ſtegen neck,
Daer ſchuylt volmaecktheyt in, al dunckt het u gebreck
Ick hebbe menighmael het ooge laten ſwieren,
En in den geeſt gelet, op alle kleyne dieren,
Op ick en weet niet wat, dat op het water ſweeft,
Dat aen de mueren kruypt, dat in der aerden leeft;
Ick hebbe menighmael in ſtilte ſitten gapen,
En ſeyde, door gepeys, wat diende doch geſchapen,
Een mug, een maed', een mier, een mot, een mol, een muys,
Een ſleck, een ſlang, een ſeugh, en ander vuyl geſpuys?

Maer

Maer als ick nadethant des Heeren diepe gronden
Had beter ingesien, en nader ondervonden,
Soo dat ick eenigsins sijn hoogh beleyt verstont,
Toen leyd' ick met berou mijn handen op den mont.
Ick sagh dat alle ding, van waer het mogte koemen,
Schoon dit'et niemant kent, of niet en weet te noemen,
Tot aen de minste vliegh, tot aen de kleynste mier,
Voor spijse wort genut by eenigh grooter dier;
En al tot ons behoef het schuym van alle dingen
Kan menschen dienstig sijn, ja noodig voetsel bringen;
„Daer is een groot beleyt in alle kleyn geiut,
„Geen diertje sonder heyl, geen sieitje sonder nut.
Het slechtste van den mensch, het slimste van de dieren,
Dat weet de wijse Godt tot ons behout te stieren:
Wie dit beseffen kan, en tieft het recht besluyt,
Die vint'et wijsheyt in, en treckt'et voordeel uyt. (a)
Nu is'et weder tijt naer onsen wegh te keeren,
Op dat de jonge vrou ten vollen mogte leeren
Hoe dat in alle ding de liefde dient gebouwt,
De liefde die het huys in soete banden houd.
Wat oyt gebeuren magh, wat immer kan geschieden,
Past noyt! ô jonge vrou, van uwen man te vlieden;
Wat onweer dat'er ruyst, of wat'er omme gaet,
Siet datje nimmermeer uw eyge posten laet.
Daer sijnder onder u genegen om te pruylen,
Die loopen uyt den huys by vreemde lieden huylen,
Die loopen door de stadt, en ick en weet niet waer,
En maken over al haer klaghten openbaer.
Daer sijn'er even noch die alle kleyne dingen,
Die, oock het minste woort, haer moeder overbringen;
De moeder wederom, by wijlen al te mal,
Verleent een gunstigh oor, en stijft het ongeval.
Die niet dat jae de vrou haer elders sal vertreecken,
En wil oock even daer een bedde laten deecken;
Ja seyt, soo maer het wijf wil tyden op de loop,
De man sal sachter gaen, en geven beter koop.
Maer neen, geliefde, neen, al valt'er iet te klagen,
En wilt et niet te licht uw moeder over-dragen,
Hebt op uw weerde plicht een wijser oogh-gemerck,
Te klagen buytens huys is enckel kinder-werck
Soo plagh een Venus wicht, vol onbedachte rancken,
Ontrent sijn moeders schoot wel eer te komen jancken,
Gelijck het geestigh volck, dat op de Fame sweeft,
Ons met bedekte jock genoegh te kennen geeft.
Het dertel Weelde-kint, tot spel alleen genegen,
Had eens een lustigh velt tot sijn vermaeck gekregen;
Een koele somer-lucht, die uyt den westen blies,
Die maeckte dat het wout vol schoone bloemen wies.
Daer sprong de lecker om, daer sat hy aen der heyden,
Daer vloog hy door het wout, daer lag hy in de weyden,
Hy riep de nimphen uyt, hy liep aen alle kant,
Tot dit hy daer een korf vol kleyne byen vant
Hy sagh een bly gewoel, hy hoorde geestigh singen,
Hy roock een soeten geur, het schenen moye dingen:
Hy riep, wat fraeyer spel! en wat een lustigh dal!
Hier is't dat my het wout met honigh spijsen sal.
Hy keeck eens wederom al wat de byen deden,
Hy knelde met de boogh de beesjens op de leden,
En drilde weder heen, ten lesten riep het wicht,
Geen lust en lijt verdragh, de fuyke dient gelicht.
Maer als hy toen begon in 't byen-huys te breken,
Soo wort het naeckte kint aen allen kant gesteken,
En over al gesheelt, hy siende dit gevaer,
Liep na sijn moeder toe, en liet den honigh daer.
Hy klaegde sijnen noot, hy toonde duysent wonden,
Hy riep, voor soet, eylaes! heb ick'et suer gevonden,
Ick lijde voor de lust een droevigh ongeval;
„Daer iemant honigh wacht is dickmael enckel gal
Ach, moeder, wat een pijn! hoe ben ick dus gequollen?
Hoe ben ick over al met bobbels opgeswollen?

(a) Soo dat het schier overal en sonderlinge in de huyshoudinge plaetse heeft, dat den Apostel Paulus op een andere gelegentheyt geseyt heeft 1 Cor. 12 22 De leden des lichaems die ons duncken de swackste te wesen, die sijn de noodigste.

Hoe ben ick dus gestelt? dus leelijck afgemaeckt:
Hoe is mijn teere jeught in dese noot geraeckt?
Hoe kan soo kleynen dier soo grooten pijne maecken?
Hoe kan soo teeren stael tot aen het herte raecken?
Ey, lieve moeder, help! het doet te byster seer,
'k En koom ontrent de byen na desen nimmermeer.
De soete Venus loegh, en gingh hem weder vragen,
Wat is'et, lieve soon? wat valt'er al te klagen.
Bedenck, hoe grooten leet van uwen boge spruyt,
En die het al beroert, is maer een kleyne guyt.
Al quelt u dit en gint, noch dient'er niet geweken,
Het soet is aengenaem, of schoon de bijen steken,
„Die om een soeten mont ontrent de bijen dwaelt,
„Moet lijden met gedult, oock als hy wort gestraelt,
Indien'er iemant meynt, dat, wat'er is gesongen
Van al het geestigh volck, is drift van losse tongen,
En reden sonder slot, en kluchten sonder sin;
Die is te mael bekaeyt; daer steken kruymen in.
Het kint, dat vleugels heeft, vertoont de jonge dieren,
Die om de minnevlam, gelijck de muggen, swieren;
De vrijers sijn de bijen, die pypen wonder soet,
Het schijnt dat haer bejagh is enckel honig-vloet.
Maer als het Weelde-kint laet sijnen lust vervoeren
Om met een stouter hant de bijen aen te roeren.
Dat is wanneer de maegt, gedreven van de jeugt,
Meynt in een ander huys te vinden hare vreught.
Dan misse menigmael haer voorgenomen eynde,
Om datse niet en vint den honig, diese meynde;
De man, die niet en is geduerig even soet (moet:
Spreeckt dickmael eenig woort dat prickelt haer ge-
Het huys, en sijn gevolg, veroorsaeckt menig treuren,
En, dat men binnens jaers gemeenlick siet gebeuren,
Baert onverwagte pijn, verweckt een vreemt geswel,
En maeckt aen alle kant een bitter huys-gequel.
Wat raet in dit geval? sy stelt haer om te sugten,
En wil, wanneer het nijpt, tot haere moeder vlugten;
Die is haer eenig heyl, haer troost en toeverlaet,
Die hoort al wat'er schuylt, en wat'er omme-gaet.
Daer roept de jonge vrou, ach waer ick eens genesen!
Ick woude sonder man geduerig maget wesen;
Maer siet! de beste troost die moeder geven kan,
Is niet als, Slegte duyf keer weder naer den man:
Waerom uyt uw bevang om eenig leet geweken?
Gy geeft oock menigmael niet al te soete steken;
Daer is (naer ick'et merck) van beyde zijden schult;
Dus smoort'et onder u, of lijt'et met gedult.
De vrouwen sijn verdoolt, die uyt den huyse vlieden,
En klagen haeren noot oock by de vreemde lieden;
Men vint'er menigmael, die mits een sotte vlugt,
Oock om haer eerlten stant niet weynig zijn bedugt.
Al heeft een jonge vrou by wijlen stuere vlagen,
Daer sijn beleefde mans die haere swackheyt dragen
Soo lange sy het leet in haere kamer sluyt;
Maer als het buyten vliegt, dan is de vrientschap uyt.
Dan wort de man geneygt sijn eere voor te spreken,
En even voor het volck in schelden uyt te breken,
Dan wijckt sijn wrang gemoet van alle soetheyt af,
„Tot openbare sond' een openbare straf.

En wijf niet lang getrout, die haeres mans manieren
Of niet en had geleert, of niet en wilde vieren,
Spracck dickmael schots genoeg voorwaer een slegt be-
En voor een jonge vrou, en voor een nieu gesin (gin
En als haer dan den man het swijgen wou gebieden,
Soo woude met der daet tot haere moeder vlieden;
En hier toe wert het wijf ten lesten soo gewent,
Dat sy het vlugten hielt als voor een dreygement.
Eens, op een avont-stont, als dese lieden keven,
Het wijf door gramme sugt ten hartsten aengedreven,
Liep naer het voor-huys toe, en riep daer overluyt;
Ick wil van stonden aen, ick wil ten huysen uyt:
De man, die des te meer de schande wou beletten,
Ging met een snelder loop sig voor de deure setten;
En hielt de vrouwe daer, al wasse vinnig gram,
En trock het nagt-slot af, en ging van daer hy quam.

Sy, noch te meer gestoort, en selder uytgelaten,
Springt knap ter venster uyt, en geeft haer op de straten;
En op den staenden voet, geen mensch en weet'er hoe,
Loopt in haer vaders huys, en nae haer moeder toe,
Daer vangt de pruylster aen haer handen om te wringen,
En met een groot gewelt haer tranen uyt te dringen;
Daer maecktse wat'er schuylt haer moeder openbaer,
Die hoort het speeltjen aen, en hout haer dogter daer.
Het was den ganschen nagt nae dit verschil geleden,
De man doet geen vervolg, maer houd hem so te vreden;
De vader van de vrou gemoet hem op den dag,
Die groet hem heus genoeg, maer vorder geen gewag.
Dat quelt den ouden man, en seyt, met goede reden,
Hoort vrouwe, dit gepruyl en diende niet geleden,
Gy draegt u (naer my dunckt) in desen wat te mal,
Ick vreese dat ons volck van een vervreemden sal.
De moeder, nae de saeck te hebben overwogen,
Ten eynde dit verschil niet hooger sy getogen,
Roept strax een snege meyt, en spreeckt uyt volle last,
Gaet tot mijns dogters man en noodt hem hier te gast.
De meyt gaet haeren gang. de swager wort gebeden,
Die koomt ter regter uyr vrymoedig aengetreden;
Men wort aen sijn gelaet geen korsel hooft gewaer,
Hy eet, en drinckt, en lagt, gelijck als voor en naer.
De tijt van scheyden koomt, de nagt begint te vallen;
Men staet van tafel op en vorder niet met allen,
Als, Vader, grooten danck van uw beleeft onthael;
Hy staet de mantel om, en maeckt hem uyt de sael.
De vader staet verbaest; maer sonder lange dralen,
Gaet (seyt hy tot de knegt) mijn swager wederhalen,
Loopt hem in haesten nae, en roept hem van de straet,
Ick hebbe noch een woort te seggen, eer hy gaet.
De man koomt wederom, daer gaet de vader vragen
Waerom hy met'et wijf niet eens en weet te dragen?
En of hy jaren lang wil leven in geschil?
En of hy daer in huys sijn vrouwe laten wil?
De man gaet sachtjens aen, en opent sijn belangen;
Ick wil oock even nu mijn wijf in huys ontfangen,
Behoudens datse my betoone met'er daet
Dat sy in dit versoeck ter goeder trouwe gaet.
Voor al, haer korsel hooft moet beter seden leeren,
Sy heeft mijn huys ontstigt, sy moet'et weder eeren,
Sy koos, uyt eygen raet, een onbekende baen,
Sy moet, op mijn bevel, gelijcke wegen gaen:
Sy moet de reyse doen, en komen ingedrongen
Juyst door het eygen gat daer uyt sy is gesprongen:
En soo, en gy, en sy, des niet en zijt gesint,
Gy, vader, zijt gegroet, en, moeder, houd uw kint.

Hier schiet de moeder toe, en gaet haer swager vleyen,
De dochter koomt'er by, en set'et op een schreyen,
De vader neemt het woort, en doet een lang gespreck
Hoe dat een jonge vrou moet buygen haren neck.
Naer onderlingh beklagh, de vrede wort gesloten,
En met een frisschen dronck van nieuwen aen begoten;
Het wijf, hoewel gestoort, moet buygen haren sin.
Sy klam te venster uyt, sy quam te venster in
Daer mede was de lust van loopen weghgedreven,
En sedert wist men nooit of dese lieden keven,
En schoon daer eenigh woort by wijlen rijsen mogt,
Ten quam, na dit geval, noyt in de ruyme locht.
Vriendinne, wat'er valt, haet diergelijcke rancken,
Duyckt onder uwen man, gy sult'et u bedancken;
Of schoon u Griet en Trijn wat in het oore blaest,
Ey staet'et in de wint, voorwaer het is geraest.
Men siet dat menig volck, van over lange tijden,
De vrouwen onderwees om dit gebreck te mijden,
Te Romen, als de bruyt quam tot den bruydegom,
Een greep de jonge maegt, en draeyde lustig om,
En swierde met de bruyt, om, door het omme-keeren,
Den weg, van daerse quam, haer af te mogen leeren;
Gy, schoon men dit gebruyk niet meer en onderhout,
En keert noyt wederom, wanneerje sijt getrout.
Men vont een ander lant, daer met een snellen wagen
De bruyt wert uytgevoert, en naer den man gedragen,
En als de jonge maeght ter rechter plaetse quam,
Soo wert de gansche koets gegeven aen de vlam.
Dat was genoegh geseyt; De wegh is afgesneden,
Soo datje nimmermeer en mooght te rugge treden:
Wel, tem dan uwen geest en uwen lossen voet,
Hier is'et daerje woont, en daerje blijven moet.
Als Agar Sara sigh in gramschap aengesteken,
In plaetse van de wrock door smeecken af te breken,
Soo stelt'et op de loop, en geeft haer in het wout,
Als offe by het wilt sou vinden haer behout;
Doch alsse met gevaer ging aen der heyden dolen,
Soo is haer by den Heer het tegendeel bevolen;
Daer koomtse weder t'huys, en, met een groot berou,
Moet tot een meerder smaet, haer buygen voor de vrou
't Is dwaesheyt hart te sijn, en liever wegh te loopen,
Als door een buygsaem hert den pays te willen koopen,
En wijl men immers eens moet komen tot den soen,
Soo raed ick alle twist ten eersten af te doen,
't Is beter inder haest, en eer de tochten groeyen,
En eer der iemant vreemts met u behoeft te moeyen,
En, eer een kleyne vonck verweckt een groote vlam,
De schapen, soo men seyt, te schutten voor den dam.

Be-

Bedenck eens, jonge vrou, hoe veel gebuer-klappyen,
Haer monden open doen, en in het breede weyen,
Wanneer een jonge vrou in hare plichten mist,
En, om ick weet niet wat, met haeren hoeder twist;
Bedenck, soo deser een uw schande koomt te weten,
Hoe breet sy alle ding sal poogen uyt te meten,
Hoe wil haer slabbe gaen? bedenck dit alle tijt,
Doch meest als uw gemoet wil swellen van de spijt.
Gelijck de medecijn het booste van slangen
Tot nut en heyl gebruyckt; gelijck de menschen vangen
Al wat'er in het wout is uyt ter maten wreet,
En maecken van het bont een beste winter-kleet;
Soo moet de snoode gift van dese vuyle fleeken
De vrouwen tot behulp van goede dingen streecken;
Siet' dat u tegen is en die u qualijck wil
Kan heelen uw gemoet, kan heelen uw geschil.
Het is de beste greep, in plaetse van te wreken,
In spijt van achter-klap het twisten af te breken:
Wie door een quade tong verbetert sijn gemoet,
Doet sijnen vyant leet, en sijne vrienden goet.
Gy dan, om aen den nijt tot geen vermaeck te streeken,
En niet door al de stadt met u te laten geeken,
Of weest geduerig eens; of, soo je somtijts twist,
Maeckt dat'et onder u in stilte sy geslist.
Waer iemant bijen houd, daer agt men goet te wesen
Dat in het bijen-huys gedommel is gelesen;
Gedommel in de korf, is in der bijen-lant,
Een teycken van geluck en van een goeden stant.
't Is anders met de trou, en met de vrou gelegen,
Ick wensch in dit geval, dat jonge lieden swegen:
Ten staet'er niet te wel ontrent het echte paer,
Indien men op de straet haer tieren wort gewaer.
Maer hier dient oock de man te worden aengesproken,
Want door hem wort de rust ook menigmael gebroken,
Hoe menig seldsaem hooft maeckt dat de vrouwe sucht,
En in den huyse treurt, of uyt den huyse vlucht?
Is yemant van het volck genegen om te weten
Hoe dat een teere maeght haer moeder kan vergeten,
En hoe een jonge vrouw sal hangen aen den man,
Soo datse nimmermeer van hem gedueren kan;
Die sie, hoe menigh kint sijn duyve kan gewennen
In nieuwe keeten sijn, en vreemde nesten kennen;
En hoe de wilde vlucht, oock sonder eenig slot,
Blijft in een kleynder huys, en op een enger kot.
Geen duyve soo het schijnt is immer weg gevloden,
Indiense met komijn in honig opgesoden,
Is door een nieuwen heet van eersten af gevoedt, (a)
Soo veel, beminde vrient, soo veel vermag het soet·
Gaet even soo te werck ontrent de jonge vrouwen,
Ghy sultse sonder dwangh van loopen wederhouwen:
Daer past op dit geval, noch gerste, noch komijn,
Het aes voor dese vlucht moet enckel honig sijn.
Beleeftheyt, ware sugt, en sachte troetel-woorden
Sijn hier en over al de beste minne-koorden;
Belief, ô vlytig man, belief een jonge vrou,
En leg in honig-raet de gronden van de trou.
Beelt u voor seker in, dat alle teere sinnen
Tot liefde sijn gemaeckt, door liefde sijn te winnen,
Met liefde sijn gewiegt. de liefde van den man
Is die een vlugtig hert in huys gewennen kan.
Hier maen' ick al het volck, dat veeltijts gantsche dagen
Is besig om een haes, of ander wilt te jagen,
Dat meerder lusten heeft ontrent een vreemde hont,
Als by een aerdig kint, of aen een vrouwen mont.
Hier maen'ick al het volck, dat by den slemp-gesellen
Doet met een eeuwig nat haer vette buycken swellen,
Dat met de blinde kaert, of met den teerling speelt,
Terwijl een jonge vrou sit aen den heert en queelt
Hier maene ick al het volck, dat verre plagh te reysen,
En meer om haer bejagh als om het wijf te peysen,
Hier maen' ick al het volck dat in den huyse wroeckt,
En by het buyte-volck met vollen monde jockt.

(a) *Siet hier van het Landt-boeck van Baptista Port cap. van de duyven.*

Hier maen' ick al het volck, dat hare jonge leden
En tegen alle recht, en buyten alle reden,
En tegen alle sucht van Godt en sijne vrees,
Gaet paren in het bedt met eenigh ander vlees.
Leert yeder in het zijn op uwe saecken letten,
Leert, daer de reden eyst, uw jonste neder setten;
Die Godt sijn offer-werk, den Prins sijn tollen geeft,
Die leere dat een vrou oock hare rechten heeft.
Noch bid ick al het volck dat onder duysent boecken
Geduerig besig is om dit en gint te soecken,
In eenig stil vertreck te plaetsen dit beslag,
En niet als bly gelaet te brengen aen den dag.
De fronsen in het hooft, die alle vrouwen haeten,
Sijn noodig afgekeurt, en dienstig nagelaten;
Beswaert uw koetse noyt met eenig hoog gepeys,
Maer geeft aen bedt, aen heert, en tafel haeren eys.
Laet boecken, diepe sorg, en groote dingen blijven
Ter plaetse daer men plag te lesen, en te schrijven;
„ Wie staeg en buyten tijts blijft hangen aen den boek.
„ Doet onregt aen de vrou, en smaetheyt aen den doek.
Doch als hier in de man sijn jonste sal betragten,
Soo moet haer wederom de vrouwe neerstig wagten
Door ick en weet niet wat te stooren sijn verstant,
Wanneer hy sijnen geest in hooge saecken spant.
Het is van outs gelooft, dat meest de schoone vrouwen
De mannen in de kunst geweldig wederhouwen;
En dat een lach, een lonk, een lugt van haren schoot,
De boecken nederwerpt, de kassen ommestoot
Gy daerom, jonge vrou, die niet en wilt gehengen
Dat iemant door het huys sal boecken mogen brengen,
Verschoon oock uwen man, en doe hem geen belet
Wanneer hy met den geest sig in de boecken set.
Soo doende, sal de man niet besig mogen wesen
Om tegen uwen sin aen tafel iet te lesen,
Niet besig mogen sijn (ick stelle dese wet)
Met boecken aen den heert of in het sagte bed
Of soo misschien de man in kamers en in salen
Wil brieven, out geschrift, of boecken laten halen,
En dat hy lesen wil wanneer hy spreken sou,
Soo is het boeck-geheym geopent aen de vrou.
En weder, soo het wijf, eer datse wort geropen,
Koomt tot het schrijf-kantoir ontijdig ingeslopen,
Soo is'er volle magt geboren aen den weert,
De boecken, als hy wil, te brengen aen den heert.
Leer daerom, jonge vrou, (soo wy te voren seyden)
En stonden gade slaen, en tijden onderscheyden,
Naer dat de reden eyst. al is het joeken soet,
Noch komt'er ook een tijt wanneer men blocken moet.
Gy weder, vlytig man, leer uwe vreugde mengen,
En niet als soet gelaet aen uw gesellschap brengen;
Sit by haer niet en dut, of al te diep en peyst,
Maer doet een soet verhael, naer dat de reden eyst.
De gront van uw gespreck dient boven al te wesen
Iet, waer des Heeren naem mag worden uyt gepresen,
Te weten, hoe de mensch genaeckt het hoogste goet,
En wat een reyne siel hier vrolick leven doet.
Hoe al de werelt dwaelt in veelderhande saken;
Hoe vast de mensche slaept, ook daer hy dient te waken;
Hoe alle vreugt verdwijnt gelijck een lossen droom;
En hoe ons leven vlugt gelijck een snelle stroom.
Oock hoe men ongemack en alle swaere tijden
Moet sonder onverdult en sonder motren lijden;
En wat het regt gebruyck van alle dingen sy.
En wat een 's menschen hert maekt van de togten vry.
Dit dient van yder man dus waer te sijn genomen
Naer dat de tijt vereyst, en naer de saecken komen;
Een die sijn weerde vrou met reden niet en stigt,
En heeft niet regt geleert de ware manne-pligt
Doch, als gy besig sijt ontrent de swacke vaten,
Soo wil se niet te lang in hooge dingen laten;
Maer tragt om over-hant te brengen aen den dag
Dat haer bewogen hert tot vreugde leyden mag
Vertel haer met bescheyt, wat in verscheyde steden
By dese wort gedaen, by gene wort geleden;

Breng

Breng ſoete ſpreucken by van eenig deftigh man,
En wat haer met vermaeck ten nutte dienen kan.
Wien is't niet bekent, dat veel te mogen weten
Is aen een edel hert gelijck een leeker eten?
En dat van alle tijt de menſch in ſijn gemoet
Door hooren wort geſticht, door leeren aengevoet?
Ten ſijn geen lieve mans, die haer geminde vrouwen
Niet met een ſoet verhael by wijlen onderhouwen,
Sy, die met eygen wil haer bannen van de ſtraet,
Ontfangen met vermaeck wat buyten omme-gaet.
Hier dient alleen beſorgt, door luſt van nieuwe dingen
Niet tot het innigh mergh van iemant in te dringen;
Niet met een nydigh oogh te loeren over al;
Of met vermaeck te ſien eens anders ongeval.
Noch dient te ſijn gemijt, tot vuyl en weeligh mallen,
Als ghy te ſamen jockt, oneerlick uyt te vallen,
Weeſt heus in u gelaet ontrent u wederpaer,
Want ſoo ghy dertel zijt, haer ſchaemte lijt gevaer.
Het kuys en eerbaer root, der vrouwen beſte gaven,
Wort door een geyle tong allenxkens ondergraven,
Soo dat een eerbaer wijf, door ongeſouten praet,
Haer aengeboren aert ten leſten achter laet.
Het is een oude leer, dat onbeſchaemde reden
Doen hinder, met'er tijt, oock aen de beſte ſeden,
Door middel van het oir ſoo wort de ſiel geſticht,
En door het eygen lit ſoo wort het herte licht.
O ſchaemte, dier juweel, ô cierſel van de vrouwen!
Ghy dient in haren geeſt geduerig onderhouwen;
Want raeckt haer weligh hert eens buyten u gebot,
Soo wort haer teere ſchoot een deure ſonder ſlot
Nu tot ons eerſte wit, in plaetſe van te vluchten,
Of elders daer het valt u klachten uyt te ſuchten,
Getroude lieden hoort, ick weet u beter raet,
Beſlicht het onder een al wat'er qualick gaet. (*a*)
Ick weet een ſeker huys daer twee gehoude lieden
Sich vieren over-hant, en ſoete gunſte bieden,
Want ſchoon daer rijſt verſchil ontrent het huys bedrijf,
Men ſiet'er geen gepruyl, men hoort'er geen gekijf.
Wat elders beeft de kracht een korſel hooft te wetten,
Dat kan het eerbaer volck in ſtilte nederſetten;
Want ſchoon daer iet ontſtaet dat d'een of d'ander ſpijt,
Men ſpaert het altemael tot op een ander tijt.
En als het vinnigh bloet ter neder is geſoncken,
En dat het boos geſwel ten leſten is geſloncken,
Soo daegt de man het wijf, het wijf ontbiet den man,
Daer niemant van het huys haer ſien of hooren kan;
Daer gaet het boeckjen op, men gaet'er overwegen
Hoe dat aen alle kant de ſaecken ſijn gelegen,
Men ſtelt'et in beraet al wat een yder ſchort,
En wie ſijn plichten doet, en wieder blijft te kort:
En, als na rijp beraet de feyl is uyt-gevonden;
Soo wort die ſchuldigh is met reden in-gebonden,
Met reden aengetaſt, en dapper overhaelt,
Om dat hy van den wegh der liefden is gedwaelt;
Die moet van ſtonden aen en eer de rechters ſcheyden,
Beloven op een nieu ſijn herte ſoo te leyden,
Dat alle wrevel-ſucht, en korſel onverſtant
Sy met eeen ſtaege ſorgh gehouden in den bant.
Daer gaen de lieven heen met vaſtgeſtelde ſinnen
Geen ſpijt of hevigh bloet op hen te laten winnen;
En, tot een vaſt gemerck van ſoo te willen doen,
Soo wort het vredebont verſegelt met een ſoen.
Ick prijſe dit gebruyck, en ſtont het my te wenſchen,
Ick gunde dit beleyt aen alderhande menſchen;
Want ſoo in yder huys dit wierde nagedaen,
Ick meyne voor gewis het ſouder beter gaen.
Een man heeft menigmael,'k en weet niet wat gebreken,
Oock die hy niet en kent, een wijf verkeerde ſtreken,
Oock dieſe niet en merkt; en ſiet, dit onderſoeck.
Leert al wat qualik ſtaet, en haeltet uyt den hoeck.

(a) *Verum eſt, quod vulgo dicitur, familiam non adminiſtrari ridendo: res interdum poſtulat admonitionem, interdum expoſtulationem, nonnunquam etiam objurgationem, verum ab his oportet omnem moroſitatem ac amarulentiam abeſſe; talibus monitis plus proficitur, quam clamoribus. Eraſ. de Chriſt. conjug.*

Een koorts is ſomtijts nut ontrent de ſwacke lijven,
Om datſe geen vergif laet in de leden blijven;
Om datſe vuyle ſlijm en alle quade ſucht
Kan jagen uyt de maegh, en drijven op de vlucht.
't Is dienſtigh menighmael malkander wat te ſeggen,
Op dat geen oude wrock blyf in den boeſem leggen,
Op dat de bitſe gal mag ruymen door den mont;
Men wort oock aen de ſiel met ſieck te ſijn geſont.
„Wanner het jonge paer woont eenig by malkander,
„En niet en leeft in vyer gelijck een Salamander,
„Noyt voor de bueren twiſt, of voor de boden kijſt,
„Soo wort haer byder maght in alle dingh geſtijft,
„Maer ſoo het echte volck doet openbare klachten,
„Geen vrient of nagebuer, geen meyt en ſal haer achten;
„Geen ding dat haer geſag ſoo voor de lieden breeckt,
„Als dat het lieve paar te ſamen leppigh ſpreeckt.
„Het wijf moet over al met haer exempel leeren
„Hoe dat een ſtege meyt moet haeren meeſter eeren;
„Weet dat het dienſtbaer volk geen eere bieden kan,
„Ten ſy dat eerſt de vrou wil eeren haren man.
Dog wat uw overkomt, of hoet'er is geſchapen,
Ick rade nimmermeer van uwen man te ſlapen,
Het valle ſoo het magh, gaet evenwel te bed;
Daer wort verſtompte min van nieuwen aen gewet;
Daer wort de ſpijt gedoot, en alle nijt verdreven,
Daer wort men weder eens ooek daer men heeft gekeven,
Daer wijckt de koude ſucht en alle droeve pijn,
Daer rijſt een nieuwe vreugt gelijck een ſonne-ſchijn,
Maer boven alle dingh ſoo dienen echte wijven
Ten hoogſten aengemaent in 't bedde niet te kijven,
Want als'er onluſt rijſt van daer men vrede wacht,
Soo is de ſoete Trou in droeven ſtant gebracht.
Vriendinnen, als ghy komt ontrent de ſachte pluymen,
Laet twiſt, en overmoet, laet harde ſinnen ruymen;
Het bed is overal een haven van de ruſt,
Hier dient al wat'er brant te worden uytgebluſt.
Sich in het ſachte dons tot twiſten af te wenden,
Dat is de weerde Trou in haren tempel ſchenden:
Gy, breeckt, ten minſten hier de gronden van de ſpijt;
De ſwaen en haer gevolgh is Venus toegewijt.
Maer iemant ſal miſſchen op onſe rijmen kijven,
Om datſe veel te langh in deſen handel blijven,
Maer, lieve, met verlof: de ſoete vrede plicht
Is vry een grooter werck als voor een kleyn gedicht.
Men geeft een langen tijt om wel te leeren ſpellen,
Om letters na de kunſt, en ſoo het dient, te ſtellen;
Men buygt en tong en mont, en ſinnen altemael,
Op dat men leeren mag een overwaelſche tael.
Men leert met alle vlijt een doeck in ſtucken breken,
En hoe het dient gevult door veelderhande ſteken;
Men leert een vreemden naet met tijt en harden dwang,
En hier op ſuſt de jeught geheele jaren lang.
Maer 't is een meerder kunſt een deel verdraeyde ſinnen
Te brengen over een, en weder in te winnen,
't Is vry een grooter werck de togten van den haet
Te brengen tot gedult, en op de regte maet,
't Is jae van meerder vrugt beleeft te konnen ſpreken,
En door een ſoeten aert den wrevel af te breken;
Wel, leert dan met gedult, beſette vrouwen, leert
Hoe dat men huys-krakeel tot ſoeten vrede keert.
Dat ſal uw nutter ſijn en beter konnen ſtercken,
Als ier dat komen mag van al het ſpelle-wercken,
Het ſal uw meerder gunſt verwecken by den man,
Als iet dat uw de priem of naelde geven kan:
En des al niet te min ſoo dienen alle mannen
Tot ſoo een nodig werck haer ſinnen in te ſpannen;
Al ſpreeck ick tot de vrou; veel dingen ſijn gemeen,
Soo dat ick oock den man en hier en elders meen
Nu hoort dan nog een woort. het ſchijnt de lieden vragen,
Hoe dat een echte wijf haer dan behoort te dragen,
Wanneer een korſel hooft ſoo buyten reden gaet,
Dat hy een teere vrou met harde vuyſten ſlaet.
Het ſtuk dient onderſoght. Doch, eer hier in te treden,
Soo wil ick onſen man een weynigh over-reden,

Op dat sijn edel hert, geroert door ons gedicht,
Moght prenten in de siel de rechte manne-plicht.
Men vint een vreemde straf, gebruyckt in oude dagen,
Als eenigh wringh gemoet een slave wilde plagen,
Men bont die schuldig was, men sloegh hem op het vel,
Juyst na de rechte maet van eenigh snarespel.
Gelijck, wanneer men danst, de leden nedersincken,
Of rijsen in de lucht, al na de snaren klincken,
Juyst op gelijcke wijs soo ging het met de sweep,
Die even met de klanck hem in de leden neep; (a)
Vraeght iemant, waerom dat? men wilde met de slagen,
Niet slechts alleen het lijf, maer oock de siele plagen;
Want, dat eens herte-lust en vreughde plagh te sijn,
Dat werd daer herte-leet, en uytgesoghte pijn
Dit past op u bedrijf Trou-schender, mensche-plager,
Siel-pijnder, huys-verdriet, muyl-stooter, vrouwe-slager,
Vreugt-breker, minne-beul, in 't korte, rechte jan,
Niet weerdig om den naem te dragen van de man; (b)
Ghy quetst u wederhelft met uwe rappe leden,
Die maer tot vrou-behulp de man en moet besteden;
Ghy quelt u bed-genoot met uwe rechter hant,
Die van de weerde trou haer was het eerste pant.
Het lid dat eygen is om haer alleen te streelen,
Om u beleefde gunst haer uyt te mogen deelen,
Dat laet sijn eerste wit en oeffent wreede straf,
Dat snijt het soete bont van alle vrientschap af.
Ghy had aen uwen Godt voor alle man gesworen,
Dat sy was uw vermaeck, uw siel, en uytverkoren,
Uw troost, uw weerde bruyt, de lust van uwe jeught,
Uw lieve tortelduyf, en uwe gansche vreught;
Waer sijn op desen tijt, waer sijn uw schoone woorden?
Waer is het lang gevry, en al de vaste koorden
Te voren hier gebruyckt? waer uwe soete mont,
Die uw aen hare gunst met duysent eeden bont?
Gewis, een swacke vrouw is vry genoeg geslagen,
Die hare jeught verslijt met uwe vrucht te dragen;
Die met een sware pijn haer kinders baren moet,
En noch het teer gewas met eyge borsten voed,
Hier dient geen ander sucht, als enckel medelijden,
En met een soet gedult haer krancken aert te mijden; (c)
Of soose wat beslaet dat immers niet en sluyt,
En doet haer geen gewelt, maer lachtse liever uyt. (d)
Het purper, dat'er wast op hare teere wangen,
Is met een harde neep, met slagen niet te prangen;
Is voor geen felle vuyst of ander leet gemaeckt,
Maer door een sachten mont te worden aengeraeckt.
De vrou is uyt het lijf van haren man gekomen,
De vrou is uyt de borst van haren man genomen;
Het is dan onverstant en niet als vinnigh bloet
Dat tot den boesem dient te treden met den voet.
Het wort tot heden toe, bynaest in alle landen,
Gerekent by het volck een van de meeste schanden,
Als iemant sijn verstant soo verre dwalen laet,
Dat hy een teere vrou met slagen ondergaet. (e)
Een die sich van de gal soo verre laet verwinnen,
Betoont voor alle man een onmacht in de sinnen;
Ach Cato was te wrang, die sett' een Raets-heer af,
Om dat hy buyten tijts sijn wijf een soentjen gaf; (f)

Hy moght op beter gront de vrouwe-smijters plagen,
Ontnemen haren staet, en uyt den lande jagen;
„Want die in soete min sich wat te buyten gaet,
„Is vry een beter man, als die sijn vrouwe slaet
Een die sich hier vergeet, sal, voor sijn gansche dagen,
De gront van alle gunst uyt haeren boesem jagen,
Al vleyt hy naderhant, al streelt hy wonder seer,
Hy krijgt geen rechte sucht, geen ware liefde meer.
Ick weet dat dees en geen dit anders willen drijven,
Ja met een stoute pen voor al de werelt schrijven;
Dat menigh seldsaem wijf noyt man ten vollen aght,
Voor datse tot de tucht met slagen is gebraght.
Men vint in onsen tijt van seker man geschreven.
Die tot de soete min met slagen wert gedreven;
Men hoort van seker wijf, die nimmer liefde droegh
Dan als een dulle kop haer op de leden sloegh. (g)
Maer die verkeerde lust, gebouwt op vreemde gronden,
En is in onse kust te geener tijt gevonden;
Al wat tot liefde dient wort in het Zeeusche lant
Door gunst en soet onthael, niet met de vuyst geplant.
Men segge wat men wil, in my sal nimmer komen,
Dat vrouwen onverstant met slagen wort genomen,
Ick vind in tegendeel dat wie een vrouwe smijt,
Verwekt in haren geest een onversoende spijt (h)
Al wat een billick man van vrouwen wil bejagen,
Dat moet door gunste sijn, en niet door harde slagen;
Het is in dat gesin ten besten niet gestelt,
Daer sucht tot echte min moet rijsen uyt gewelt.
Het is uyt vryen wil dat jonge lieden trouwen,
Het is uyt vryen wil, dat sy de weerelt bouwen;
Al wat uyt vryen wil niet onder hen geschiet,
Maeckt huysen vol geraes, en herten vol verdriet.
Een heer mag sijnen knecht ook met de hant kastijden,
Een leerling moet de plack van sijnen meester lijden,
De vader magh het kint met roeden ondergaen,
Maer noch vermagh de man sijn vrouwe niet te slaen,
Het edel trou-verbont, een steunsel van de landen,
Gaet boven alle bloet, en boven alle banden,
Al wat'er maegschap is, of ander vrientschap hiet,
En heeft noch evenwel by echte liefde niet.
Ick wil in dit geval een korten regel geven,
Een regel voor het bed en voor het echte leven,
Gy die met herten-lust wilt lange sijn getrout,
Siet datje dese les geduerigh onderhout.
Vermanen dient'er veel, berispen wonder selden,
Ten sy door hoogen noot, soo wacht u van te schelden,
Doch wat'er ruysschen magh, of hoe de saecken gaen,
En past, ô saligh man, u vrouwe niet te slaen. (i)
De feylen van het wijf sijn dienstigh afgesneden,
Of moeten by den man in stilte sijn geleden;
Het is van ouden tijt een regel in de trou,
„Of leert, indienje kont, of lijt een swacke vrou. (k)

(a) Au pais de Thoscane on chastioit les esclaves au son de flutes, ou des autres instruments de Musique. Plutarch au traicte de la Colere.

(b) *Hujusmodi vir (si quidem vir appellandus est potius, quam fera) & parricida & mariticida similem dixeris. Chrysost. Hom 26 in 1. Epist. ad Corinth Cato, vir alioquin sexus fœminei parum amicus, non esse verberandas uxores propter domestica mala contendit, & hoc qui faciunt, non minus peccare, dixit, atque eos, qui Deorum simulachra polluunt. Plutarch. in vita Caton.*

(c) *Quis earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem, propter quæ multa jure nostro inventa sunt privilegia. L. assiduis C. qui Pot. in Pign*

(d) *Malam mulierem potius risu, quàm baculo castigabis. Bernard. Epist. de curâ & reg. rei fam*

(e) *Summa injuria est vitæ sociam & in rebus necessariis sibi conjunctam, tanquam mancipium ignominia afficere Chrysost. Hom. 26 in 1. ad Corinth 11*

(f) *Titus Flaminius à Catone censore Senatu motus dicitur, quod uxorem osculum tulisset præsente filia.*

(g) *Moschæ mulieres, nisi à viris & sæpe, & vehementer pugnis, aut fustibus dedolentur, odiosas se ab illis haberi suspicantur. Guaguinus in sua Moscov. Zuing theat. vit. hum. vol. 1. lib. 5. cap. verberare. Vide Camerarium in meditation. Hist.*

(h) *Verberibus uxoria benevolentia in mortale odium vertitur, tamque sævum sæpenumero adversus maritum uxor concipit animum, ut multa inde delicta & interneciones sequantur. Sicuti Galeotto principi Forolivensi evenisse legimus, cujus uxor Johanna, Bentivoli filia, cùm à marito spernisse videret, morbum simulavit, & cum maritus, eam visendi gratia, solus ipsius cameram ingrederitur, ab insidiatoribus ipsum trucidari curavit. Joseph Pass Ravennas in rigul connubial. fol. 152. Adhibitis verberibus, morbus non tollitur, sed exasperatur. Melchior Junius quæst. Polit. part. 2.*

(i) *Etiamsi quidam jus uxorem verberandi marito plena manu tribuant, id male fit non potest enim dari exemplum Scriptura, ubi id ab aliquo sancto & pio viro unquam sit factum, tametsi difficiles habuerint uxores; ponderanda ad hoc exempla Mosis & Siphora, Davidis & Michol, Jobi & ipsius uxoris, Abrahami & Sara, Jacobi & Rachaelis, Tobiæ senioris, &c. nec ullo præcepto Apostoli aut alicujus Prophetæ probatur Vid. D. Williams. Gouge. Theol. Angl. Treat. of domest. duties. Nullum sit tam magnum peccatum, ut ad verberandum uxorem te compellat. Chrysost. ad. 1 ad Crinth.*

(k) *Benè Varro, uxoris vitium aut tollendum, aut tolerandum Qui tollit vitium, uxorem commodiorem præstat; qui fert, sese meliorem.*

Daer sijn in dit geval maer tweederhande wegen,
Waer door een billick man sijn ampt behoort te plegen,
  Te weten door de tugt, of door een stil gemoet,
  En wat gy neemt ter hant, het is u beyde goet
Kan iemant door de tugt sijn vrouwe beter maken,
Het sal hem dienstig sijn in veelderhande saken;
  Of woont hy by het wijf door middel van verdrag,
  Soo wort hy voor hem selfs vry beter als hy plag
Een ieder sy bedagt, dat even quade wijven
De mannen evenwel ten goede konnen drijven;
  „'t Is rechte manne-saus, die in de tonge bijt;
  „En niemant wort'er kloeck, als die te voren lijdt.
De koeck die boven al in Hollant wort gepresen,
En mag noch evenwel niet sonder peper wesen;
  Al isse wonder soet, des echter niet te min
  Soo steeckt'er hier en daer een klautje gember in.
Al die het recht gebeym van onse monden kennen,
En willen kinders selfs niet al te soet gewennen;
  Wel, neemt dan tot behulp, en lijd'et in den doeck,
  Dat ieder dienstig agt oock in de soete koeck.
Wie smaet en onluft boort by wijlen gantsche dagen,
En dan sijn herte geeft om spijt te leeren dragen;
  Die wort ten lesten sterck en krijgt een vaster huyt,
  Soo dat hy twist verwint, of uyt den boesem sluyt.
Men vint'er in het lant, die even haer bedancken
En van een kribbig wijf, en haere stuere rancken; (a)
  Om dat, met haer behulp, het eertijts vinnig bloet
  Is sedig, is geset, is uytter-maten soet.
Gy, leert oock even hier, leert uwe sinnen buygen,
En uyt een gallig wijf gesette togten suygen;
  Daer is een hooge school oock midden in de trou,
  Men leert beleefde sugt ook van een stuere vrou.
Het schaep, dat Pontus voed, gaet dolen aen der heyden,
En pluckt aen alle kant maer alsem uyt de weyden;
  En, mits het alle tijt alleen van bitter leeft,
  Gebeurt'et dat het beest geen galle meer en heeft.
Ick wenste (mogt'et sijn) dat alle jonge paren
Juyst van gelijcken aert met dese schapen waren;
  Gy man, die overal de leyder wesen moet,
  Wort kloeck door ongeval, en uyt het bitter soet.
Maer soo noch evenwel aen iemant onder allen
Een man van desen aert in handen is gevallen,
  Vriendinnen, weest besorgt voor al te nemen acht
  Wat eerstmael dit verloop heeft in het huys gebragt.
Siet! wijse lieden selfs verklaren wel te weten
Dat selden goede vrou wort van den man gesmeten,
  Dat selden eenig man sijn leet met handen wreeckt,
  Ten sy de vrouwe wrockt of met de tonge steeckt
Gy, sift dan uw gemoet, en weegt uw vorig spreken,
En soo door uw bedrijf de man is afgeweken
  Van dat de reden eyst, ô betert uw gebreck,
  En maeckt op sijn gebiedt te buygen uwen neck.
Maer eerst gaet tot den Heer, en neygt uw teere leden,
Doch klimt met uwen geest en offert uw gebeden,
  Bid met een innig hert, dat vrede met verdrag
  Voortaen in uwen geest haer wooning houden mag.
Koomt dan tot uwen vrient, te rechter uyr getreden,
En legt hem op de borst de gronden van de reden;
  En, soo gy sijnen geest in goede posen vint,
  So hangt hem aen het oor tot gy het herte wint
Voor al weest noyt geneygt uw handen uyt te steken,
Om even met gewelt uw leet te komen wreken;
  En schoon uw Ael of Heyl met onbedagten sin.
  Dit blaesen in het oor, en kragtig beelden in,
Schoon, ick en weet niet wie, u schijnt te willen leeren
De slagen van den man met slagen af te keeren,
  O, looje my gelooft, bedwingt uw rechter-hant,
  Sy is van echte min een heylig onder-pant.
Gy, vechten jonge vrou! 't is buyten alle reden,
En tegen uw beroep, en alle goede seden,
  Ey lieve weest gerust; en laet het woelen daer,
  De vuysten van den man die wegen u te swaer.
Siet, als een teere vinck met vogel-lijm gevangen
Blijft in het taye slijm met hare veeren hangen,
  Indiens' haer leden rept, en gins en weder treckt,
  Soo wortle van de gom noch des te meer bevleckt
Gelooft'et, jonge vrou, het onverduldig woelen
En doet u maer te meer het ongeluck gevoelen,
  Al die een donderslag of blixem mijden wil
  Die sijge laeg genoeg, en swijge vorder stil.
Gy roept hier tegen aen, dat schoppen, nepen, slagen,
Niet als met ongedult van u en sijn te dragen;
  Maer denck, al wort de vrou vertreden van den man,
  Dat haer, oock even dat, ten goede dienen kan.
Besie, hoe menig mensch wort in het lijf gesneden,
Wort met een vinnig nat gewreven in de leden,
  Wort aen het vlees gebrant, en op het been geschrapt,
  En door een vuylen dranck gedurig uyt-getapt;
En al noch tot behulp de Godt die onse wonden
En vuyle puysten kent, tot in de diepe gronden,
  Gaet dickmael hart te werck ontrent een leelick seer,
  Gy, lijd, ô lieve, lijd de plaester van den Heer.
Of schoon uw duyster oog niet regt en weet te mercken,
Wat Godt door uw verdriet besloten heeft te wercken;
  Noch toon geen onverdult door uwe droeven stem,
  Maer, soo gy ruste soeckt verwagt en klaeg'et hem
In spijt van alle spijt, leer even harden slagen,
Leer schande, leer gewelt oock sonder morren dragen,
  En pleeg geen ander wraeck als door een droeve traen,
  Jae gaet dan uwen vrient oock des te soeter aen
Doe als het hof-Camil, dat, met den voet getreden,
Rieckt beter als het plag gy, suycker uwe reden
  Oock in het bitter selfs, en weest gedurig soet,
  Dat sal den smyter sijn een vyer in sijn gemoet
En laet geen wreede sugt in uwen boesem swellen,
En laet uw reyne siel niet van den wrevel quellen;
  Ten is geen sedig hert, geen ware Christen borst,
  Die innig leyt en wrockt, en naer de wraecke dorst
Toon geen versworen aert, geen ingekanckert wesen,
Geen vuylen etterpuyst, uyt fellen haet geresen,
  Geef segen uyt den mont wanneer hy leelick smaet, (a)
  En spreeckt ook enckel heyl wanneer hy vinnig slaet. (b)
Ick weet dat ons gebodt gaet hooger als de reden,
Gaet vorder als de kragt van uwe teere leden;
  Maer weet des niet te min, soo gy een Christen sijt,
  Dat jae een Christen hert is boven alle spijt.
Weet dat de groote Godt is magtig u te stijven,
Is magtig alle quaet van uwen hals te drijven,
  „O! die met reyne sugt op hem alleen betrout,
  „Wort door her leet gesterckt, en in verdriet gebout.
Al is uw man geneygt tot veelderley gebreken,
Vermijt uw niet te min van tegen hem te steken;
  Ten staet uw geensins vry, door onbedagte waen,
  Te woeden in den geest om tegen hem te gaen.
De vrouwe moet den man, en hy het wijf beminnen,
Niet om ick weet niet wat in leden ofte sinnen;

Le man est fol qui prend des querelles publiques avec sa femme, car si elle est bonne, il la doit favoriser, afin qu'elle soit meilleure, si elle est mauvaise, il la doit soufrir, afin quelle ne devinne pire. Marc. Aurelius cap 10

Socrates interrogatus, cur uxorem moribus adeò incompositis domum duxisset? respondit, sic habendam consuetudinem cum morosis uxoribus, quemadmodum qui, se ad studium equestre exercentes, parant equos ingenii ferocioris, ut, si eos subegerint, caeteris utantur commodioribus.

(a) *Is, cui assidua cum incommodis suis est rixa, callum per injurias ducit, nec ullo malo postea cedit Senec tract. cur bon. vir. mala. Uxor si molesta tibi sit, habes unde patientia laudem quaeras, unde discas requiem optare, unde peregrinari ames, ubi vocem exerceas &c. Petrarch. de Remed. utriusq. fort Camerarius Med. Noriberg. de his ita lusit*

Felle carent Ponti pecudes absinthia pasta.
Ferre mala assuetus. non male ferre solet.

(a) *Gave Godt dat de vrouwe hier, en alle Christenen elders, in swaerheyt sijnde met den Apostel* 1 Corinth 4. 13. *mochten seggen: Als wy schandelijcken aengesproken werden, soo segenen wy, als wy vervolgt werden, soo verdragen wy, als wy gelastert worden, soo bidden wy*

(b) *Twee broeders met den anderen in geschil gevallen zynde, (gelijck Homerus verhaelt Iliad. 24) riep Euclides (een van de selve) my moet dit en dat overkomen soo ick my aen u niet en wreke, en het moet my (sprak daer op de tweede) niet wel gaen, soo ick u niet saetigheydt niet tot reden bringe. En siet daer op sijn stamvoets de broeders versoent soo veel vermag een goet woort tegen een gram gemoet. Siet hier van* Plutarch au traict. de la Colere.

[illegible] om des Heeren wil, en om de soete wet,
Waer op het echte paer te samen is geset:
Want anders soo de mensch, wanneer hy komt te trouwen,
Wil sijn gestreckte gunst of frissche leden bouwen,
Of op een wacker oog, of op een hoog verstant,
Soo wort die vaste knoop niet als een lossen bant:
Ylaes! in dat geval soo konnen oude dagen,
Druck, koorts, en ander leet, uw steunsel neder-jagen,
En siet! daer is de siel tot in de doot bedroeft,
Juyst als het treurig vlees den meesten troost behoeft.
Maer soo men poogt het oog van menschen af te drayen,
En met den hemel selfs sijn herte tragt te payen,
Dan staet de liefde vast „het is de beste leer
„Oock in het hoogste leet, te rusten in den Heer.
Doch soo des niet te min hier iemant mogte vragen,
Hoe lang een echte vrou dit pack behoort te dragen,
Eer sy het bitter leet moet brengen aen den dag,
Of by een trouwen vrient haer lijden klagen mag;
Ontfang een kort berigt. Ick raede niet te klappen
Aen iemant wie het sy, als nae verscheyde trappen;
Eerst dient'er tot den man, en voor den Heer geschreyt,
Eerst dient'er al gedaen dat voren is geseyt:
Soo dit u niet en helpt, maer valt gelijck verlooren,
En dat sijn felle fugt is harder als te voren,
Soo berst ten lesten uyt door uwe droeve stem,
En roept oock ander volck tot rechters over hem.
Siet als men eenig seer met sap van eyge kruyden
Niet overwinnen kan, soo haelt men vreemde luyden:
Men siet dat slegte salf op versche wonden past,
Maer kancker in het vlees wort harder aengetast.
Indien u oyt ontmoet soo boosen aert van saecken,
Die binnen uw bedrijf niet regt en sijn te maecken,
Of dat sig eenig man soo buyten reden draegt,
Dat, nae een lang gedult, uw lijden dient geklaegt;
Gy maeckt noch evenwel in uw verdriet te mijden
Te roepen tot behulp een vrient van uwer sijden,
Gaet tot sijn eygen volck, en aen sijn naeste bloet,
Gaet tot sijn vader self, en opent uw gemoet.
Uw man in dit geval en heeft hem niet te belgen,
Maer sal met beter hert uw klagten neder-swelgen,
Dan of gy sijn gebreck en uwes herten gront
Een vrient van uwe stam gingt leggen in den mont.
Maer soo het korsel hooft u niet en laet te plagen,
Soo streck u vorder uyt, en gaet tot uwe magen;
Laet die met sijn geslagt te samen henen gaen
Om hem, met grooter ernst, de tugt te raden aen.
En soo oock dese pligt behoorlick aengedreven
Hem echter niet en brengt tot eenig beter leven;
Soo tast hem naerder aen, en stelt voor aen te werck
De hoeders van het volck, de herders van de kerck;
Laet die hem sijn gebreck met diere woorden seggen,
En even Godes vloeck hem op den boesem leggen,
Laet dreygen eeuwig leet, en dringen op de wet,
En neemt tot uw behulp meer als een huys-gebet.
Waer henen mijn vernuft? sal ick de vrouwen leeren
Van haer geselschap gaen, en tot de Regters keeren?
Godt geve dat de smaet van soo een vreemde slag
Geen wijf, geen echte man ten deele vallen mag.
Men vint'er evenwel, die, mits haer twistig leven,
Geheele steden deur een quaet exempel geven;
Des koomt haer stuer beleyt ten lesten aen de Wet,
Die scheyt het grillig paer van tafel en van bed:
Een ieder neemt het sijn', en gaet bysonder woonen,
De dochters by de vrou, de vader met de soonen,
Siet daer het trouverbont van alle glans berooft;
Een vrouwe sonder man, een lighaem sonder hooft.
Dit moet het echte paer, gelijck een kancker, schroomen,
En noyt de boose fugt soo verre laten koomen;
Men segge wat men wil, 't en is geen Christen aert
Te scheyden van 't gesin wanneer men is gepaert. (a)
„Daer is een groot behulp tot alle groote quaden,
„Oock dan wanneer de mensch met druck is overladen;
„Want als de gansche siel met lijden is gevult,
„Dan is 't den besten troost te lijden met gedult. (b)
Gy, wil in dit geval niet om de menschen dolen,
Maer segt in uw gemoet; Godt heeft'et soo bevolen:
Want als een Christen-hert lijt innig huysverdriet,
Hy siet een slaende magt die niemant anders siet: (c)
Hy siet den goeden Godt in sijne boose dagen,
En lijtse met gedult, en leertse willig dragen;
Jae suygt oock soeten troost uyt alle tegenspoet,
En weet dat hem het quaet ten goede dienen moet. (d)
Gy, die uw wettig deel hebt eenmael uytgekoren,
En trouwe met behulp voor eeuwig aengesworen,
Waerom beswijckt uw jonst, waerom verdrietig leet,
En tegen alle recht, en tegen uwen eedt?
't Is eenmael tijts genoeg van disch en bed te scheyden,
Als u de bleecke doot sal in de plaetse leyden
Daer niemant spijse nut; als u de strenge wet
Sal leggen in het graf, het enge made-bed.
„Wie kan tot sijnen Godt op vasten gront genaken,
„Die met sijn echte deel geen vrede weet te maken?
„Wie kan des Heeren broot sig brengen aen de mont,
„Die aen sijn eygen vlees sijn tafel niet en jont?
Gewis het innig hert sal u gedurig wroegen,
Ten sy gy wederom uw handen poogt te voegen;
Of soo gy niet en past op desen weerden bant,
Soo is uw beste deel met yser afgebrandt.
Ten sy dan uw gemoet verneme vaste gronden,
En dat men in der daet heeft dickmael onder-vonden
Dat u de wreetheyt stelt in vreese van de doot,
Soo scheyt u nimmermeer van uwen bed-genoot.
Geen wonde-meester brant, geen snijt'er in de leden,
Geen set'er beenen af, als op gewisse reden,
En noyt, voor dat hy merkt dat kruyt, noch wortel baet,
Maer dat het stege seer de kunst te boven gaet.
Ick wenste dat de Wet noyt paer en wilde scheyde,
Noyt haer gedugte magt en stelde tusschen beyden,
Dan als het huys-gewoel en onversoenden haet
Nu kanckert in het merg, en buyten hope staet (e)
Ick wenste dat het volck haer noyt en liet glusten
Of tafel op haer selfs of leger uyt te rusten,
Voor dat aen allen kant wat tot de rust behoeft
Ten vollen is betragt en menigmael beproeft. (f)
Leeft, echte lieden, leeft als twee gepaerde schapen,
Tot dat het aertsche deel sal in der aerde slapen;
De man is met de vrou als water en als wijn,
Dat regt vermengelt is kan noyt gescheyden sijn. (g)
Doch in het tegendeel sijn wederom te straffen,
Die uyt een malle fugt haer vrouwe liffelaffen,
Die sonder onderscheyt, en buyten alle maet,
Betoonen voor het volck een seldsaem ongelaet.
Daer sijn verwijsde mans die niet en willen smaecken,
Of liefste moet'et eerst met haer en moude raecken;

(a) *Viret au 7 commandem. tit Si les persones peuvent &c.*

(b) *In magnis malis magnum remedium est pati. Senec.*
(c) 2 Sam. 16. 11.
(d) Rom. 8. 28. *Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogit. Idem.*
(e) *Ex dissidio & rixis domesticis conjuges quo ad thorum & mensam, etiam mutuo consensu non sunt separandi, si modo Christiani sint; sed debent reconciliari ac sese mutuò ferre Viret. ad 7 precept. decalogi. Nihilominus tamen si tanta est viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas præstari, ac diffidat se posse cohabitare marito sine periculo vitæ, separandum est matrimonium quo ad thorum ac mensam, ne deterius contingat. Præs. Everhard. cons. 224. num. 30. nec illud cum Scripturâ pugnare, sed & apud Christianos servari debere, tradit Melanth. in loc. de Conjug. Art. de Divort. propter sævitiam, veneficia & insidias factas vitæ &c.*
(f) *Si deplorata adeò sævitis sit vir, ut, à pastoribus admonitus, non desinat furere, & domestica Ecclesiæ invocationem turbet, & uxorem tractet ita crudeliter, ut vita in periculo sit, certè magistratus imperio coercendus est, qui non solum vitam personæ innocentis tueri debet, sed etiam, ejus conscientiæ consulere, ne, fracta dolore & indignatione, tandem abjiciat invocationem, aut aliquid injustè faciat. Philipp. Melanth. in loc. de conjug. Art. de divortiis propter sævitiam. Schneyder. tit de nupt. part 4. vers. quæ sint caus. divortii. num. 14. Alii tamen hic tolerantiam tantum & connuventiam esse debere, non separationem asserunt. Vide Fælic. Bidenbrach. in tractat. de caus. Matrim.*
(g) Le mariage est (comme disoit Themistius Platonicien) une mélange, qui doit estre de tout en tout, comme du vin & de l'eau, qui assemblez une fois, ne se peuvent jamais plus separer.

Die

Die n[illegible] uyt en gaen, en niet en willen doen
Als niet een [illegible]-lonck, en met een minne-soen. (a)
Daer sijnder in het landt die op de strate mallen,
En, ick en weet niet wat, voor al de weerelt rallen,
Die dragen aen het lijf, als voor een heylig pint,
Een lint, een hayre-snoer, een vrouwe kousse-bant.
„Wat is dog van de mensch? die quade slagen mijden,
„Die siet men menigmael in tegenseylen glijden:
De maet is wonder goet, en hier, en overal,
Gy mint, ô soete jeugt, maer echter niet te mal.
Gaet drinckt van uwe beeck, en pluckt van uwe rosen,
Maer wilt in reyne tugt uw hinde lieve-kosen;
En al te regter tijt; want vreugt en huys-verdriet
En diene niet gepleegt, dan als het niemant siet.
Maer, ô vervloeckte daet! ô schuym van alle plagen!
Men hoort van ouden tijt, en oock in onse dagen,
Als dat'er vrouwen sijn, van soo een stouten aert,
Die mannen onderstaen te grijpen in den baert,
Die haeren over-heer met vuysten komen tergen,
En als een vollen krijg met hooge woorden vergen,
Die met de nagels selfs, jae met een felle tant
Verscheuren echte trou, en haren soeten bant. (b)
Ick bidde, mijn vernuft, laet dese monsters blijven,
Mijn handt die schrickt'er af, en weygert iet te schrijven,
Mijn penne sluyt haer op, haer edel nat vervriest,
Het schijnt dat al de kunst haer in de schrick verliest
Een woort dan, sonder meer heeft iemant dese vlagen,
Die moet geen vrouwen naem in onse landen dragen;
Want die soo bijster vert' is buyten haeren pligt,
En is geen echte vrou, maer eer een helle-wigt,
Een suster van de pest, die, uyt de nagt geboren,
Set door een holle stem, en met een fellen horen,
De steden in geschil, het lant in enckel bloet,
Gehaet van Pluto selfs, en al het hels gebroet
O! dat geen helle maen, geen sonne meer en schijne,
O! dat het edel ligt, en alle glans verdwijne,
O! dat'er niet een ster, niet een vergulde strael
En blincke voor het wijf of uyt den hemel dael.
O! dat het lustig vyer (het sy men tragt te koken,
Daer dit gedrogte woont, of dat men poogt te stoken,
Ten dienste van het huys) niet sy als enckel damp,
Niet als een vuyle mist, en ongesonden ramp.
O! dat het klare nat van alle soete stroomen,
O! dat het aerdig groen van alle schoone boomen
Verdrooge voor het spoock; ô! dat'er niet een blom
En rijse daer het gaet, of uyt'er aerden kom.
O! dat de stuere vorst het gansche wout versenge,
Soo dat het treurig velt geen roosjen voort en brenge
Ten luste van het oog; ten eynde niemant weet
Van iet dat lustig is, al waer het over treet.
Waerom soo veel geseyt? laet alderhande dingen
Het wijf te spijte sijn, en in het aensigt springen,
Op datse weten mag dat lugt, vyer, water, lant,
Jae dat den hemel selfs is tegen haer gekant.
Doch, boven alle twist, en alle quade streken,
Soo wort de man voor al met yver aengesteken,
Wanneer een dertel wijf, vol ongesonde lust,
Verkeerde minne pleegt en vreemde lippen kust.
Ey! laet een echte vrou tot alle tijt gedencken
Haer eere voor te staen, haer eere niet te krencken;
„Het beste dat de bruyt ten echte brengen kan
„Is yver in de tugt, en liefde tot den man
Een die sig hier vergeet, die stort in alle schanden,
Sy quetst haer eygen selfs, en alle diere panden,
Sy quetst haer eygen vleys, haer eer, en eerbaer root,
Sy quetst, tot aen het hert, haer eygen bed-genoot.
Sy doet de reyne tugt uyt haeren huyse vlugten,
Sy baert een vreemt gebroet van onbekende vrugten,
Sy maeckt dat wettig erf wort qualick [illegible]gedeelt,
En dat een vader selfs in sijn geslagte leydt,
Sy breeckt de weerde trou en alle vaste banden,
Sy treet als met de voet het regt van alle landen,
Sy schent het reyne bed en haren dieren eet,
Sy brant haer in de siel een eeuwig herten-leet;
Sy doet het gansche lant van haeren handel spreken,
Sy laet haer vuyle dragt op alle straten leken,
Sy maeckt een eerlick man tot schimp en enckel spot,
En, dat het swaerste weegt, sy stinckt voor haren Godt.
Wat dient'er noch geseyt? het schuym van alle sonden,
Van alle slim bejag, van alle boose vonden,
Het slijm van alle vuyl, de grouwel van der hel,
En al wat leelick hiet, is in het overspel.
Ach! die haer eens beklat met dese vuyle smetten,
En kan haer leven oyt haer eere weder setten;
Soo haest als haere jeugt maer eens en is gemeyn;
Geen zee, met al haer nat, en maecktse weder reyn
Al wou soodanig wijf met uytgestreckte leden
Haer eeuwig in den dienst van haeren man besteden,
En treuren alle tijt met innig siel-berou,
Noch mistse niet te min de gronden van de trou.
Al wou soodanig wijf oock hondert dooden sterven,
Jae lijf en yder lid in stucken laeten kerven,
Ten goede van de man, de dragt van haeren schoot
Die kleeft, die kleeft haer aen, tot in de bleecke doot
Al wie haer jonste droeg, of oyt te voren kenden,
Die sullen met een walg haer oogen omme-wenden,
En wijcken van haer af, als van de boose pest;
Dus maeckt, dat reyne tugt in uwen boesem vest.
Bewaert met alle sorg de bloem van uwe jaren,
Geen ding dat ligter pleckt als uwe teere waren;
Uw jeugt moet niet alleen niet geyl, of dertel sijn,
Maer schromen voor de naem, en schricken van de schijn
Godt heeft in grooten ernst getoont in oude tijden,
Dat hy in echte trou geen schande wilde lijden;
Want soo een dertel wijf bedroog haer bed-genoot,
Men dreef haer in der yl met steenen nae de doot (c)
En om tot aller tijdt te worden ondervonden,
Of door verkeerde lust een vrouwe was geschonden,
Soo wort'er op een nieu gestelt een yver-wet,
Soo wert'er op een nieu een offer ingeset;
Een offer, vol gevaers, voor alle snoode wijven,
Een offer, sonder noot, voor alle reyne lijven,
Een offer voor de tugt, en voor het echte bed,
Een offer sonder reuck, een offer sonder vet, (d)
Een offer van den Heer. als eenig quaet vermoeden
Begoste naere sorg in iemant aen te voeden,
De man, uyt dit geval, bequam dan volle magt,
Dat flux daer op het wijf voor Gode werd gebragt:
Daer quam de priester aen, en ging voor eerst ontbinden
Al wat een jonge vrou plag om het hooft te winden,
De spangen van het hayr, met al het omme-werck,
En stelde dan het wijf te midden in de kerck
Daer stontse treurig heen, de tranen op de wangen,
En liet voor al het volck de vlegten neder hangen,
Dat was genoeg geseyt; Siet wijf! hier staje naeckt,
Voor Hem, die voor den man de vrouwe heeft gemaeckt.
Hier was dan seker bad vermengt met offer-asschen,
Geheyligt voor het volck, om sig daer in te wasschen, (e)
Hier trat de priester toe, en schepte bitter nat,
Niet in een gulde schael, maer in een aerden vat:
Noch liet hy van de vloer het stof te saemen brengen,
En ging het onder een en met het water mengen,
Daer schreef hy dan een vloeck, die luyde wonder straf,
En goot'er water op en wies de letters af;

(a) *Seneca & ex ipso Hieronymus viri cujusdam magni mentionem facit, qui nisi alternis tactum labiis civium non sumebat, qui uxoris suae pectus colligabat, & ne puncto quidem horae ab ea abesse poterat, ergo quidem amoris honesta, sed magnitudo deformis, nihil interest quam ex honesta causa quis insaniat. Uxor etiam oblectamenti nomen est* Deuter. 42. Prov 5.

(b) *Hostiens in summa tit de Jure jur § quomodo censetur vers. sed cum metus, tradit, & queritur multas esse foeminas quae viros verberant ô monstra!*

(c) Deuter. 22 22. Levit 20 10.

(d) Num 5 18 *Men salder geen oly op gieten noch wieroock op leggen want het is een yver-offer.*

(e) *Eenige meynen dat de Priester dit water nam uyt het metalen kant-vat, daer staeg voor de Priesters water in bewaert wert, gelijck de eerste plaetse vealtijts soo wort uytgeleyt. andere, dat het zy geweest van het water vermengt met asschen van de roode Koe, daer van gewaegt wort* Num 19. 1 *Vide Cal. ad 7. praecept.*

En

I n als hy dit beslag te saemen had gebrouwen,
Een seldsaem mengel-moes voor alle kiese vrouwen,
Soo sprak hy tot het wijf, Nu komt hier voor den Heer,
Of tot een eeuwig leet, of tot uw grooter eer;
Indien uw reyne jeugt haer noyt en liet besmetten,
Soo sal het bitter nat uw geensins kounen letten;

Gy sult, oock nae den dronck, bevrijt van alle pijn,
Bequamer tot de vrugt, en liever vrouwe sijn. (a)
Maer soo gy buyten af uw vrouwelicke deelen
Hebt door onguere lust aen vreemde laeten streelen,
Of dat uw geyle schoot oneerlick open staet
Voor snoode linckerny, en overspelig saet;
Soo weet dat uw geheym sal even nu vervuylen,
En vloeyen alle tijt van duysent etter-buylen,
Sal smoren in de stanck, en smelten in de dragt,
Tot dat uw nietig vlees ter aerden wort gebragt.
Hier op soo moest het wijf dan seggen voor de lieden,
Al wat de priester seyt, dat late Godt geschieden;
En daer op tratse toe, en even, tot besluyt,
Soo greepse naer het vat, en dronck het water uyt.
Ten leet als geenen tijt, indien haer geyle leden
By iemant van het volck oyt waeren afgereden,
Haer buyck swol byster op, haer digie werd vertot,
En sy van stonden aen een openbare spot.
Maer was het lighaem reyn, en noyt hier leven-dagen
Een boeve toegewijt, een lincket opgedragen,
Soo kreeg haer' gave schoot geen hinder van den vloeck,
Maer was door al het lant een eere van den doeck.
Besiet, het eygen nat op eene wijs geschoncken,
Op eene wijs gemengt, en in het lijf gedroncken,
Bragt op den staenden voet ontrent een vrouwe schoot
Of kragt van nieuwe vrugt, of nepen van de doot.
Godt toonde met der daet dat alderhande saecken,
Die man, en echte vrouw, en haere kamer raecken,
Sijn aen den hemel selfs ten hoogsten lief-getal,
En dienen by het volck gesuyvert boven al.
In dieste, woecker, moort, en diergelijcke sonden
En werd geen strenge vloeck, geen bitter nat gevonden;
Dit seldsaem ondersoeck en was maer ingeset
Tot ruste van den man, en voor het echte bed.
Godt liet de weerelt sien dat alle boose stuypen,
Die uyt een dertel oog tot in het herte sluypen,
Verwecken aen de vrou een kancker in het bloet,
En maecken haeren schoot tot vuylen etter-vloet.
't Is waer, het yver-nat en wort in onse dagen
Geen vrouwen ingeperst, hoewel de mannen klagen;
Maer weet des niet te min dat Godt oock heden leeft,
En nu, en alle tijt, gelijcke kragten heeft.
Hy siet tot in de borst, tot midden in de nieren,
Hy siet tot in het hert, en waer de sinnen swieren,
Hy siet van alle kant wat in de duystre nagt
Wort over al gedaen, wort over al gedagt.
Hy is tot heden toe van onbevleckter oogen,
Hy wil geen vuyl bejag in eenig huys gedoogen,
En schoon hy somtijts dult de voncken van den brant;
Hy straft te sijner tijt, en dit met swaerder hant.
Vermijt dan dese pest, vermijt haer eerste gronden,
Vermijt het dertel oog, en alle vuyle monden;
„Sy heeft haer goeden naem in eenig deel verkleent,
„Die maer het vragen dult, en die het oore leent.
Een vogel van der zee vermaert aen alle syden,
Halcyon by het volck genaemt in oude tyden,
Dient hier bedagt te sijn, ten goede van de trou,
Op datse wesen mogt een spiegel voor de vrou.
Het dier weet sijnen nest soo konstig op te maecken,
Dat niemant, wie het sy, daer in en weet te raecken,
De meeuwe, met de wulp, en al het zee-gespuys,
Vint stueg, hoe naeuw het loert, een toegesloten huys.
De zee met haeren stroom, en wat'er plag te vlieten,
En weet haer siltig nat niet in het nest te schieten;
Men vint'er niet een gat, jae niet een enge scheur,
Geen yser kander in, geen stael en gaet'er deur.
Het manne-dier alleen dat vint den ingang open;
Dat sit'er op en speelt, dat koomt'er in gekropen,
Dat vint daer sijn gemack, en alle soete vreugt,
En draegt sijn gaeytjen op sijn onbevleekte jeugt:
Een woort, en dat genoeg. Ick wensche dat de vrouwen
Juyst op gelijcken voet haer kamers wilden bouwen,
En dat haer stil geheym, haer teere binne-vest,
En sloot, en open ging, gelijck Alcyons nest.
Maer, die het eerbaer root wil in de vrouwe stijven,
En mag geen vuyl bejag of quade lusten drijven,
„Geen spijt die aen de vrou meer in het herte knaegt,
„Als dat een dertel man sijn vreugde-buyten draegt. (b)
Hoe dickmael is het wijf van haere trou gevallen,
Om dat een weelig man oneerlick dorste mallen!
Hoe dickmael is het wijf in quade lust verhit,
Om dat een weelig man een vreemden acker spit!
't Is onregt volle magt te geven aen de mannen,
Haer vrouwen af te gaen en uyt'et huys te bannen,
Oock schoon die weelig sijn en uyt'er-maten stout,
Ten sy de klager selfs sijn pligten onderhout.
Al heeft de man gesag op huys en huys-kateylen,
Noch heeft hy geene magt sijn leden uyt te deylen;

(a) In een het wijf onschuldig was, soo en bleefse niet alleen gesint, maer werd oock vrugtbaer. Id valet de So in originali. Seminificabitur Semine, sicut in opposito dictum fuit, Semen effluere, ubi mulier in sterilitate notabitur. Calv. ad loc.

(b) *Rectè Justinianus, ob adulterium, inquit, graves inimicitiæ oriuntur, cùm nihil castas magis exasperet, quam si in contemptum suum maritus cum impudicis mulieribus conversari deprehendatur. l. consensu C. de Repud.*

Noch heeft hy geene magt ontrent ſijn eygen lijf,
Maer is in dat geval gebonden aen het wijf.
't Is onregt aen den man ſijn weelde vry te laten,
En hart te willen ſijn ontrent de brooſe vaten;
Waer vint men eenig regt van ongelijcken aert,
Daer twee met eenen bant te ſamen ſijn gepaert? (a)
Getroude, tot beſluyt, laet buyte luſten vaeren,
En treit het rechte wit van uwe groene jaren;
Maeckt niet alleen het bed, maer alle vreugt gemeen,
En mengt uw ſoete jeugt ten vollen onder een.
Dan 't is, na mijn begrijp, nu lang genoeg geſproken,
Hoe dat de wrange twiſt dient af te ſijn gebroken
Ten ingang van de trou nu tot'et huys-beſlag,
Op dat oock daer het wijf haer regels vinden mag.
Om dan door ons gedigt hier dieper in te treden,
Ten dienſte van het huys, en alle goede ſeden;
Soo raed ick dat het wijf haer immers niet en ſtoot,
Wanneer een eerlick man by wijlen gaſten noot.
Het wijt-beroemde beelt Diane van Epheſen
Was van een vreemden aert, en van een ſeldſaem weſen,
Sy toonde ſtuer gelaet, en ſcheen geweldig gram,
Wanneerder eenig menſch in haeren tempel quam;
Maer als men naderhant ſig weder ging bereyden
Om uyt'et hoog verwelf van haer palleys te ſcheyden,
Soo gafſe blyder ſchijn als ſy te voren plag,
Want die te rugge ging die kreeg een ſoeten lag.
Al was Diana maegt (gelijck de lieden praten)
Sy heeft des niet te min veel dogters na-gelaten;
Wat is'er menig wijf, die niet en is gepaſt,
Als met den rug alleen van haeren buyte-gaſt?
Wat is'er menig wijf tot ſuer te ſien genegen,
Indienſe by geval eens vrienden heeft gekregen?
Hoe menig is'er bly en ſtelt haer vlytig aen,
Wanneer de gaſt vertreekt, en als de vrienden gaen?
Het ſtaet geweldig honts, en is mitsdien te myden,
Geen vrient aen ſijnen dis, geen gaſt te konnen lyden; (b)
Weeſt gaſt-vry jonge vrou, het is een ſoete deugt,
Die uwen pligt betaemt en uwen vrient verheugt.
Doet wel, nau-hertig volck, niet ſlegts aen eyge magen,
Maer ſiet aen vreemde ſelfs uw gunſte toe te dragen.
Leeſt hier op Godes woort; een gaſt te nemen in
Is dickmael aen den weert bedegen tot gewin.
Het is een wijs beleyt, en van gewiſſen ſegen,
Het is een nutte vont, al ſchijnt'et ongelegen,
Sig tot een tafel vrient te kieſen eenig man,
Die voor u goet onthael niet weder geven kan.
Een die ſijn tafel deckt aen lieden van vermogen,
Wort over-hant genoot, en weder aengetogen;
Maer die behoeftig volck uyt reyne lieſde ſpijſt,
Die gaet den regten weg, die na den hemel wijſt:
Die leyt hem ſchatten op, die noyt en konnen rotten,
Noyt aes ſijn voor de worm, noyt voetſel aen de motten;
En of hem ſchoon de gaſt niet wederom onthaelt,
Hy wort'er van den Heer met woecker af betaelt.
Men leeſt, hoe deſe deugt oock by de wilde luyden, (c)
Die maer en ſijn gevoet met wortels en met kruyden,
Wort uyt een gulle ſugt met alle vlijt betragt,
Jae dat haer enge kluys op vreemde gaſten wagt.
En ſiet! by ons, eylaes, ſoo ſagt en wel geſeten,
Daer wort die weerde pligt meeſt over al vergeten:
Wie is'er in het lant die vreemde, ſonder gelt,
Of huyſt in ſijn bevang, of aen de tafel ſtelt?
Meeſt al ons vrouwe-volck is al te ſeer genegen
Eenſinnig huys gepronck in alle ding te plegen,
En hier van is de feyl, dat ſchier een yder ſchroomt,
Dat haer of vrient of gaſt van buyten overkoomt:
't Is net, maer ſonder nut, ſijn huys alſoo te vieren,
't Is beter tot gebruyck de kamers op te cieren;
O moeder van het huys, maeckt datje minder dweylt,
Maer datje meerder geeft, en milder omme-deylt.
Maer boven alle ding ſoo dienen aengenomen
Die van uw man genoot met hem ten eten komen;
Want ſooje ſijnen gaſt niet met beleeftheyt dient,
Soo queltje ſijnen geeſt, ſoo quetsje ſijnen vrient.
Ick kenne vreemde wijfs, die ſonder ſtuere vlagen
Geen vrient aen haren diſch, geen gaſt en konnen dragen,
Het ſchijnt als of het volck, dat aen haer tafel eet,
Met tanden evenſtaeg haer in het herte beet.
Ick hoore menigmael van deſen handel ſpreken,
En hoe ſig hier de mans met groote koſten wreken;
Een ſtaeltjen dient de kunſt te brengen aen den dag,
Op dat'et aen de jeugt een ſpiegel weſen mag;
Op dat een jonge vrou met handen mogte taſten,
Hoe qualick dat'et voegt te midden in de gaſten
Te grollen op den man, op datſe naderhant
Mogt houden in den toom haer grillig onverſtant.
Een man van blyden aert en van beleefde ſeden
Had onlanx ſijnen vrient by hem te gaſt gebeden,
Een vrient van grooten naem, een welbekende vrient,
Gewoon tot bly gelaet, en wel te ſijn gedient
Soo haeſt de gaſt verſchijnt, de weert komt hem gemoeten,
De weert komt ſijnen vrient met heuſche woorden groeten
Hy leyt hem in den hof, tot dat'er wort geſeyt.
Mijn Heer, als 't u belieft; de tafel is bereyt.
De weert, niet onbewuſt van op een hoofs te leven,
Laet eerſt aen ſijnen gaſt het rieckend water geven,
Hy bied hem inſgelijcx het ſchoonſte van den dwael;
(Beſiet den eerſten trap van ſijn beleeft onthael)
Noch ſtelt hy voorts te werck beleefde tafel-wetten,
En gaet ſoo lieven vrient ter hoogſter plaetſe ſetten;
Doen ſont men om de vrou, maer die en quam'et niet,
Hoewel de goede man haer dickmael roepen liet.
Hier uyt beſloot de gaſt, en vry niet ſonder reden,
Dat hy maer ſtuex-gewijs ter maeltijt was gebeden:
Of ſchoon een gaſt geniet de gunſte van de weert,
Wat baet'et als het wijf ſit treurig aen den heert?
Hoewel van alle kant veel maegden en veel knegten
Verſchijnen aen den diſch met alderley geregten,
't Is voor een eerlijck man maer ſpijt en enckel kruys,
Indien hy niet en ſiet de vrouwe van het huys.
Een van de kinders ſprack den ſegen voor den eten,
De gaſt wort op een nieu eens willekoom geheten;
Daer op ontſluyt de weert ſijn vrient de ſerviet
Te voren noch gebruyckt, en daerom niet te net
Dat ſpeet den goeden man, en wilde dat het meyſſen
Sou by de vrouwe gaen en ander lywaet eyſſen;
Maer ſchoon hy veel gebood, eylaes hy taſte mis;
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Doen riep men om de koſt; die quam ten lange leſten,
Maer 't is geweldig blaeu al wat'er is ten beſten
Geen vet ontrent de ſop, geen boter op de vis
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
De weert, die alle ding wou met de mont verſchoonen,
Riep dickmael dit en gint, om ſijn geſag te toonen,
Riep, breng hier ſpek en moes, breng eyers vers en nis,
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Daer quam niet voor den dag, des gingt'er op een kijven,
De gaſt riep even-ſtaeg; Ick bidde laet'et blijven;
Ick weet, gy meynt'et wel; des ben ick wel gewis
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Men ſchonck'er geenen wijn, des riep de weert te ſelder;
Maer ſchoon hy deſtig ſprak, de wijn bleef in de kelder:
Ten leſten quam'er wat, maer ros, en niet te fris
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?
Daer ſit de man en kijckt met twee beſchaemde kaken,
Hy berſt van enckel ſpijt, onſeker wat te maken,
O wijf van vilſen aert, en tay gelijck een wis!
„ Wat baet een vlytig man als 't wijf een ſuermuyl is?

(a) *Hac contra iniquum Canonem Baſilio attributum Epiſt. ad Amph.* 1. c. 9 *Vide Bezam tract. de Divort. & Repud fol. 264. & ſeq.*

(b) *Eenen ſpijs-milden man loven de lieden, en ſeggen, hy zy een eerlick man, en ſulcx is een goeden roem, maer van een vrecken vilſen ſpreeckt de gantſche ſtadt quaet, en men ſeyt'er regt aen,* Syr 31 28. *als aen Rahab* Joſ. 2 1. *Sunamitiſche* 2 Regum 4 8. *Martha* Luc. 10 *Lydia* Act. 16. 15 *Priſcilla* Act. 18. 3.

(c) *Lappi, Ruſſia gent, mercatores ad ſeſe peregre venientes libenter excipiunt, quos in tuguriolis ſuis cum uxoribus relinquunt, & ipſi venatum abeunt. Guagninus in deſcript. Moſcovia.*

Ten lesten quam de vrou; daer is'et al bedorven,
De gast die sit en sweet, de weert geheel bestorven,
Het wijf sag bijster grauw, de roe lag in de pis
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
De man die brengt'et haer, sy set de glasen neder;
En, wat hy bidden mag, sy brengt'et niemant weder;
Dit maeckte wederom een nieuwe steurenis·
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
Lief, brengt'et onsen vrient, en drinckt uw wel-gevallen;
Sy, sleeg gelijck een muyl, beweegt haer niet met allen;
Haer vinger schijnt bepeckt, en houd gelijck een klis.
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
De gast wenscht onderwijl te sijn in verre landen,
Al wat hy nutten sou dat hangt hem aen de tanden,
Dat kleeft hem aen de mont gelijck een frans vernis.
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
O maeltijt sonder vreugt! wie sou niet liever vasten,
Als met een karig wijf te sitten by de gasten?
Geen spijs of dranck en smaeckt aen soo een vilsen dis.
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
Fy van een karig wijf, en van haer bitter muylen,
Ick wou mijn leven lang, ick wou my liever schuylen
By draken in het bos, by padden in het lis
„Wat baet een vlytig man als 't wijf een suermuyl is?
In desen tusschen-val was onse gast gedreven,
Terwijlen man en wijf vast over tafel keven;
Ten lesten, als de vrient geen beter troost en kreeg,
Soo seyd' hy, goeden dag, en maeckt hem uyt de weeg.
't Is droevig aen te sien, dat onbescheyde wijven,
Oock in het openbaer met haer geselschap kijven·
„Niet dat een eerbaer mensch soo in de siele knaegt,
„Als dat het echte paer niet over een en draegt
Al stont van alle kant uw tafel overladen
Met spijse nae de kunst gebacken en gebraden,
Met aerdig suycker-werck, met alderhande wijn,
Daer man en vrouwe kijft, hoe kander vreugde sijn?
Het was van stonden aen van yder een geweten,
Hoe eerlick haer het wijf in desen had gequeten;
Des wertse door het lant en over al vermaert
En van een nortse kop, en van een vilsen aert.
De man nae desen tijt, om dit gebreck te straffen,
Gaet daer men heeft de kunst van beter op te schaffen,
Gaet daer een rasse kock en vlugge boden sijn,
En daer het nimmermeer en hapert aen den wijn;
Gaet daer men niet en mort, hoe lang de gasten blijven,
Gaet daer men veerdig tapt, en niet en laet te schrijven,
Gaet daer de vrouwe lagt, wanneer men lustig teert,
En prijst een ruymen weert, hoewel hy dapper scheert.
Het schip moet op het sant, of aen de klippen drijven,
Als schipper en piloot haer stellen om te kijven: (a)
Wanneer het echte paer is tegen een gekant,
Soo stoot haer gantsch beslag als op een harde strant.
Maer dit is op een Zeeuws, en daer bescheyde mannen
Den vrede van het huys niet soecken uyt te bannen:
Maer elders, als het wijf in dese parten slaet,
Daer kiest een korsel hooft by wijlen harder raet
Laetst, daer ick was gescheept met soete reys-gesellen,
Hoord' ick by seker quant een vreemde greep vertellen,
In Schotlant, soo het scheen, in versche daet geschiet
Aen iemant hem bekent, gelijck hy sig geliet.
Een Ridder met'er woon op seker slot geseten,
Had vrienden aengesogt om daer te koomen eten;
Hy seyt het sijn gemael, op dat de jonge vrou
Wat tot de maeltijt dient ter eeren schicken sou.
Het wijf sprack uyt de mont: ten quam haer niet gelegen:
En, wat de Joncker maeckt, sy laet haer niet bewegen;
Hy spreeckt, hy swijgt een wijl, hy gaet haer weder aen;
Sy hoort'et altemael, maer laet'et ongedaen
Hy vleyt, 't is sonder vrugt; hy vloeckt, 't is al verloren;
Hy dreygt in groten ernst, sy laet haer niet bekoren;
Dan spreeckt hy weder sagt, dan met een hart getier,
Sy staet gelijck een rots, en acht'et niet een sier

(a) *Cum vir & uxor domi dissentiunt, nihilominus navis jactatâ-domus illa dispereunt, quam cum gubernator adversus prora directorem dissentit. Chrysost. Homil. 26. in primam Epist. ad Corinth. 11.*

Ten lesten koomt'er uyt: Waer toe vergeefsche lasten;
Ick weet, die gecken noot heeft ja gewisse gasten·
Ghy spilt mijn vaders erf, en quist mijn ouders goet;
En wat heb ick'er van, als dat ick slaven moet?
Oock sijn wy desen dagh juyst besigh om te wassen,
Wie kan in dit gewoel op uwe slempers passen?
Voor my, ick ben gesint geen hant daer aan te slaen!
Hier op soo strijcktse deur, en laet den Joncker staen.
De man krijgt hevig bloet, doch sonder haer te krencken,
Soo treet hy na den hof, en gaet hem wat bedencken,
Daer blijft hy lange tijt, tot dat hy is gekoelt,
En geen ontstelde sucht meer in den boesem voelt
Hy roept een van de knechts, en seyt met sachte reden,
Tsa, wacker als een man, spoet uwe rappe leden,
Haelt uyt het naeste dorp een goede Chirurgijn,
En seght hem dat de reys wel sal vergolden sijn
De jongen loopt'er heen, en brengt in korte stonden
De man by sijnen heer, om wien hy was gesonden,
De Ridder roept hem toe, houdt my den meester daer,
Ick sal hem mijn bevel haest maken openbaer
Daer gaet hy wederom het wijf ter preuve stellen;
Maer sy doet anders niet, als hem geduerigh quellen:
Hy dan, met koelen moed, 't is, seyt hy, nu de tijt
Dat ick u loon betael, gelijck ghy weerdigh sijt
Hy tast haer soetjes aen, maer heeft een vuyst verheven,
En op haer slincken arm een vollen slagh gegeven
Wat hooger als het lidt, de pijp die gaf een krack,
Als of men met gewelt een hout in stucken brack
Daer schreeut de gramme vrou; maer siet! haer leden hangen,
Eylaes, een bleecke verw beslaet haer gansche wangen;
De man staet ongemoeyt en roept den meester in,
Siet quant, hier is't te doen, koom past op u gewin;
Me-vrouw is wel gewent yet aen het lijf te breken,
Dus moet ick uwe kunst tot haren dienst bespreken;
Ick vinde daerom goet dat ick u dit betael,
En echter boven dien, noch voor een ander mael.
Hy greep van stonden aen een hant vol goude stucken,
En seyde, meester Jan, het moet u wel gelucken,
Houd daer, en doet u werck de gast die nam het gelt,
En heeft met alle vlijt de breuck in een gestelt.
Sie daer een vreemden slagh, en dat van weder-sijden,
Wie kand'er sonder schrick soo selle vlagen lijden?
O al te schotschen treck! ô wreet, en hert bedrijf!
O al te rouwen man! en al te stegen wijf!
't Is beyde sonder slot, dat dese luyden deden,
't Is buyten alle recht, en tegen alle reden,
Vermijt u sedigh man, van soo een strenge tucht;
Vermijt u, jonge vrouw, van soo een stege sucht.
Dan hier dient aengemerkt, of als de boden wassen, (b)
Het wijf heeft eenigh recht om niet te moeten passen
Op yemant, die de man ten eten heeft gebraght,
Dan, of oock daer de man behout sijn oude maght:
Verklaert u mijn vernuft. om kort hier in te spreken,
Geen wijf en heeft de maght om oyt te mogen steken
Of tegen haren man, of tegen sijnen gast;
Sy moet hun vlytigh sijn, oock als het qualijck past.
Maer, desen onverlet, soo leert de wijse reden
Dat hier met onderscheyt is dienstigh in getreden;
Ten staet niet alle tijt te plegen by den man
Al wat het vinnigh recht hem immer geven kan
Daer sijn in alle ding, daer sijn bescheyde palen,
Daer over echte sucht geen lust en heeft te dwalen;
Ghy, weest in u gesin niet al te strengen heer,
Buygt lieve, buygt de boog, maer spantse niet te seer.
Hoor, soo daer eenigh vrient van buyten is gekomen,
Die juyst om desen tijt hoeft waer te sijn genomen;
Dien meyn ick, dat de man met reden nooden magh,
Al woelt het gansch gesin in eenigh huys-beslagh.
Maer soo de gasten sijn van uwe nae-gebueren,
En woonen in de stadt, of onder hare mueren,

(b) *Gruterus onder sijn Nederlandsche spreeckwoorden stelt oock dit* Als het wijf wascht, soo krijght de man niet een goet woort. *Maer 't selve (als van het misbruyck gesproken) en dient niet nagevolght.*

Soo ditje t'aller tijt uw gunste toonen kont,
Stelt dan het nooden uyt tot op een ander stont.
De wasch heeft op de vrou een wonder groot vermogen,
Haer breyn is dan geroert, haer geesten opgetogen;
„En die aen eenig werck sijn gansche sinnen bint,
„Indien hy wort gestoort, soo wort hy ongesint
Schoon lijwaet is een schat van ieder een gepresen,
Leert min om dit juweel een weynig lijdsaem wesen;
Al hebj' ontrent de wasch geen dienst van uw gesin,
Het koomt uw naderhant, het koomt uw weder in
Maer schoon ick heb geklaegt van al te deune vrouwen,
Die voor de vrienden selfs het broot gesloten houwen;
Noch sijnder evenwel, die, als men gasten noot,
Haer geven in de pragt met al te ruymen schoot.
Wanneer vrou Weelde koomt de rijcke landen streelen, (a)
Strax wort'er overdiet verspreyt in alle deelen,
Men wort terstont gewaer dat haer de gulle pragt
Voor eerst ter neder set ontrent de vrouwe-dragt.
Sy koomt des niet te min tot in de kamers lincken,
En doet'et altemael, gelijck een spiegel, blincken;
Men wrijft aen alle kant, men boent 'k en weet niet hoe,
Banck, tafels, al het hout, tot aen de trappen toe.
Noch is'et niet genoeg, sy leert de menschen brassen,
En met gestreckte sorg op haere buycken passen,
Sy leert hoe dat de kunst, en hoe een nieuwe vont
Sal locken tot de lust een smakeloosen mont.
Het lant wort overheert van alle vreemde wijsen,
De menschen aengeleyt tot onbekende spijsen;
Dat nieuw is, wort gewilt; het oude wort gelaeckt;
En niet, als dat men niet en kan bekomen, smaeckt
Uyt desen tafel-pronck en overtollig mallen
Is menig hoog gemoet met schande neêr gevallen;
Is menig huys berooft, oock van het beste pant,
En door een stillen vloeck gedreven uyt'et lant
Besiet des Heeren woort, vraegt alle wijse mannen,
Vraegt die op hoog beleyt haer gansche sinnen spannen,
Gy sult door haer berigt in volle daet verstaen,
Dat om den overdaet de rijcken onder-gaen.
Leest al den ouden tijt; leest hedendaegsche boecken,
Siet wie de linckers sijn die nieuwe dingen soecken;
Let wie'er voetsel geeft tot oproer in het lant,
Tot twist, en muytery, en alle mis-verstant,
Gy sult in korter stont ten vollen ondervinden
Dat slempers, quistig volck, en die het al verslinden,
Sijn jae het vuyl gespuys dat op een ander loert,
Dat vreemde rancken broet, en landen omme-roert.
Hierom plag menig vorst op dit gebreck te letten,
En stelde voor het volck gestrenge tafel-wetten;
Men vint in menig rijck met regels afgepaelt,
Hoe dat een yder gast behoort te sijn onthaelt: (b)
Hier weert men vreemt gewas, en daer uytheemse vissen,
En elders moet de jeugt gegoten suycker missen;
Doch wat men stelt te werck, of achter rugge laet,
Het beste dis-gebot, dat is de middel-maet. (c)
't Is waer, dat in het reck van onse Nederlanden
Geen mensch en is gepraemt met enge tafel-banden,
Doch soo men elders teert, gelijck als Zeelant doet,
Ick segge dat de wet hier mede spreken moet.
Gy hebt gedugte magt, oock als de Magten swijgen,
Gy vaders van het huys, laet pragt en hoogmoet sijgen;
Het is een eerlick huys, dat op sijn eyge wet
Verkeerde rancken weert, en goede regels set.
Maeckt op uw eygen hant, en binnen uwe deuren,
Een matig keucken-regt en alle goede keuren,
Laet mate, laet bescheyt op uwe tafel staen,
Niet dwaese lieden pragt, of sotte vrouwe waen.
Ick hoorde lest een vrient van desen handel spreken,
Die maeckte groot beklag van duysent huys-gebreken;
Het scheen dat sijn gemoet met alle feylen vogt,
En stell' ick hier te boeck, of 't iemant smaken mogt
„By veelderley beslag, dat wijse lieden straffen,
„Soo stell' ick (sprack de man) als noodig af te schaffen
„Het suycker, dat men dient nae dat men is versaet,
„Regt lock-aes tot de lust, en voor den over-daet.
„Wat koomt'er over al gebortelt uytter weelden
„Ooft, huisraet, huisen selfs, mans, vrouwen, grote beel-
„Van alderhande wilt; en wat en is'er niet, (den
„Van dat men op de marckt, of in de winckels siet?
„Ey wat een seldsaem tuyg! gestooft, gereckt, geblasen,
„Bedot; begaet, begomt; ag poppen voor de dwasen!
„Ach peste voor de beurs, en kosten sonder eer!
„Ten is nau aengedist, en siet! 't en is niet meer.
„Een ieder tast'er in; en, die hen niet en schamen,
„Vergaren over hoop geheele suycker-kramen,
„En gaen ten lesten heen met buycken vol gebrast,
„En des al niet te min met schotels vol getast;
„Siet daer het gantsche nut van uwe diere beten,
„De tafel is geleegt, en niemant heeft gegeten;
„Voorwaer 't is Egels werck te slocken als een vraet;
„En kost te dragen meê, oock als men henen gaet.
„Gedenckt begeerig oog, dat vrienden en uw magen
„Ten eten sijn genoot, en niet om weg te dragen:
„Het is van over lang een onbeleefde gast,
„Die met een vollen buyck noch in de schotel tast.
„Het is een oude wet, gesproten uyt de reden,
„Dat iemant, als hy reyst, mag in den wijngaert treden,
„Mag plucken voor den mont een rijpen druyven tak;
„Maer niemant staet'et vry te plucken voor de sack.
„Dit leert van eersten af de teere jonckheyt snoepen,
„En om 'k en weet niet wat geheele dagen roepen;
„Des koomt ons menig leet van wegen dit gebruyck,
„De koortsen aen het hert, de wormen in den buyck.
„Ick wenste dat het volck dit onheyl wilde stuyten,
„En dienen boom-gewas, en aengenaeme fruyten,
„Geschencken van het velt, en van des Heeren gunst,
„Die met haer aerdig waes gaen boven alle kunst.
„Ick wenste dat het volck vercierde gansche tafels
„Met eygen huys-geback, van struyven en van wafels,
„Met room, en witte saen, met toerten uyt den hof,
„Dat ware minder kost, en even meerder lof.
„Ick weet dat menig vraet sal tegen onse reden
„Veel brengen aen den dag, en vreemde rancken smeden,
„Maer eter is de pragt van desen overdaet
„Aen goede sielen leet, aen wijse lieden smaet
„Hoe! sal een gullig hooft tot nadeel van de seden
„Vermogen nieu bejag te brengen in de steden?
„En sal een sedig hert niet mogen sonder schant
„De tugt te voeren in ten dienste van het lant?
„Ey lieve laet het volck, laet alle spotters gecken,
„En laet uw gansch bedrijf tot goede seden strecken;
„Stelt uw na reden aen, en geensins na de lust.
„Wat is van schamper jock? doet wel, en sijt gerust.
Dus verre sprack de man Hier maen' ick alle vrouwen
Hier op, met rijpe sorg, eens raet te willen houven;
Let wat den ouborr eyst, en schrijft uw punten uyt,
En maeckt een staets-gewijs een dienstig huys-besluyt.
Maer, desen onverlet, leert met de keucken moeyen,
Leert wat de hoeve sent, of wat'er van de koeyen
Of van den boomgaert komt, beleyden aen den heert,
Ten dienste van den gast, ten nutte van den weert (d)
Leert alle groen gewas op uwe tafel brengen,
't Is kunste nae den aert dat wel te konnen mengen;
Maeckt koecken uytten hof, dog niet van alle kruyt
Maer kiest'er met bescheyt de beste soorten uyt (e)

(a) *Luxus opes sequitur.*

(b) *In Regno Castellæ, Neapolitano, Veneto, Genuensi, & Norbergæ sunt etiam hodie leges sumptuariæ, de quibus vid. Richter axiom. Polit. 103. Besold. Politic lib. 2 cap. 2.*

(c) *Quod Thucydides de Atheniensibus, de nostratibus id dictum velim: Elegantes sumus, sed cum parcimonia; philosophamur, sed sine mollitie. Lepide Bernardus Epist. de cura & regim. rei famil. Fac gulam litigantium bursa, & vide cujus advocatus existat Sapius, sed non semper, pro bursa sententia feres: nam gula affectionibus probat, & sit testibus non jurasse, bursa ex dentes probat, jam arca et cellario evacuato. Tunc male judicas contra gulam, quando avaritia ligat bursam.*

(d) *Siet het Keuckenboeck onlangs uytgegeven by Anthoni Magyrus, een bequaem werck voor alle huys moeders, en alle andere Jonck-vrouwen, die haer op den keuckenhandel willen leeren verstaen Siet mede de Massi schans van D. Petrus Hondius.*

(e) *Men vint in Vranckrijk en Italien treffelijcke Edelluiden, die selfs haer werck maecken van saladen en andere kruyt-gewessen te plucken, en nae*

Leert

Leert hoe men somer-fruyt kan voor de winter sparen,
Leert hoe men aerd-gewas in peckel sal bewaren,
Leert hoe men jonge vlier moet sulten in de Mey,
En hoe men winnen moet het amper que-geley
Leert hoemen toerten bakt van druyven, persen, kricken,
Van hoppen, van jarou, pottage voor de siecken,
Van room of versche kaes; leert hoe een geestig kock
Tot goeden smaecke brengt een rauwen artisock
Leert braden na den eysch, leert sieden en het stoven,
Leert fruyten in de pan, en backen in den oven,
Verlustigt uwen vrient met eygen huys-geback,
Dat is uw kleyne kost, en even groot gemack.
Niet dat met eygen hant dit juysten moet geschieden,
Het dient, op dat de vrou te beter mag gebieden;
Een die niet regt en weet den gront van haer bedrijf,
Is staeg een slappe gans, en noyt een handig wijf;
Het staet de vrouwen toe te tragten om te weten,
Hoe kock, en keucken-meyt haer quyten aen het eten;
„Of schoon het klein beslag veel aen het meysjen staet,
„Noch moet de vrouwe sien al wat'er omme-gaet.
Sy dient, met rijpe sorg, haer boden aen te wijsen
Hoe dat men nae den eysch een vrient behoort te spijsen;
't Is noodig dat de vrou haer maegden openbaert
En wat'er dient genut, en wat'er dient gespaert.
Gy moeders zijt bedagt u dochters op te trecken,
Op datse, daer het dient, voor vrouwen mogen strecken;
Maeckt dat het gansch gesin, tot aen de jonexste meyt,
Mag voelen haer verstant, en vinden haer beleyt
Is uw een schoone jeugt te samen opgewassen,
Geeft ieder haren tijt om op het huys te passen,
Geeft ieder haren keer om aen de mart te gaen,
En leertse door het doen de keucken gade slaen
En gy, o teere maegt, leert, even voor de jaren,
Leert wat het huys vereyst, oock eer je komt te paren;
Leert alle rijp beleyt, oock in uw jongen tijt,
Leert wijf en moeder sijn, terwijl gy vrijster zijt.
Veragt de keucken niet; veel hooggebore vrouwen
Die hebben desen pligt gewillig onderbouwen, (a)
Hoe menig edel wijf heeft voor een lustig man
Iet dat hem wel beviel gebacken in de pan!
Veragt de keucken niet; oock wijt-beroemde mannen
Die hebben aen den heert de sinnen ingespannen;
Die hebben onderstaen en visch, en alle vleysch,
Te sieden na de maet, te braden nae den eysch;
Die hebben alle moes, en alle boom-gewassen,
Gewesen aen het volck de maege toe te passen,
Niet op een wilden bof, of soo het valle mogt,
Maer naer het jaer-getijd', en reden van de logt
't En is geen slegte kunst, met onderscheyt te weten
En wat'er dient gemijt, en wat'er dient gegeten,
Want die hier regt bewust en wel ervaren sijn,
Die worden met'er tijt haer eygen medecijn.
Wat heeft'er menig wijf, door onverstandig koocken,
Een goede beet vermorst, en alle lust gebroken?
Een ander wederom die koestert haren weert
Met, ick en weet niet wat, door konste van den heert.
Veel konnen sonder kost een schotel spijse maecken,
En doen een moes-geregt aen vijfe monden smaecken;
Men vint'er die terstont, oock als het niet en past,
Onthalen met vermaeck een onverwagten gast.
Wel, aen dan soete jeugt, leert nutte tafel-vonden
En voor een kloecke maeg, en voor de swacke monden,
Dit maeckt een jonge vrou de vrienden aengenaem,
Dat maeckt een jonge vrou voor al het huys bequaem.
Maer wagt des niet te min van op de klap te raecken,
En by het schamper-volck uw naem bekent te maecken

Door eenige nieu geregt, of ongewoone vont,
Ten luste van het oog, of van een geyle mont
U namen door de stadt hier in te laten spellen
Sal by een sedig hert uw lof in twijfel stellen;
Al wat hier nieus ontstaet (soo menig man gelooft)
Koomt uyt een weelig hert, of uyt een dertel hooft.
'k En wil niet dat het volck sal op de keucken passen
Ten luste van het vleys, of om te leeren brassen;
Ick wil maer dat het wijf de gaven van den Heer
Sal koken op de maet, en rechten met der eer.
„Te nutten goede kost, en dat in rechter maten,
„Te schaffen na den eysch, is ieder toegelaten;
Hebt maer geduerig agt te loven uwen Godt,
En hangt niet al te seer de sinnen aen de pot.
Die sonder overdaet sijn tafel weet te decken,
Het sal hem tot vermaeck en frisse leden strecken;
Want die voor sijnen Godt een reyne maeltijt doet;
Wort aen het lijf gesterckt, en in de siel gevoed. (b)
Doch schoon of menigmael de vrouwen haer vergeten,
En plegen overdaet omtrent het pragtig eten,
Noch blijckt'et dat de mans hier even schuldig sijn,
Indien niet aen de kost, ten minsten in den wijn.
Hoe siet men menigmael, hoe siet men lieve gasten
Door weldaet hinder doen, door vrientschap overlasten,
Door heusheyt in gevaer, door gunste schier gedoot,
Door blijdschap in verdriet, door nooden in den noot?
Men laet een groote plas in diepe koppen schincken,
Men moet'er op een Prins, of op een Konink drincken;
Voor al dog op het heyl van onsen vryen stant,
En siet! dat is het volck gelijck een dwingelant. (c)
Daer is geen seggen aen, ten baet geen tegenspreken,
Het is een stale wet, en daerom niet te breken,
De wijn moet uyt'et glas, en wort'et niet gedaen,
Het moet dan (soo het schijnt) de landen qualik gaen.
Noch is'et niet genoeg; men laet de deuren sluyten,
Men hout de gasten op, en niemant kander buyten,
Al is de maeg gepaeyt, men hitse tot den dorst,
Men brengt'er rauwe vis, of heet-gekruyde worst.
In plaetse van de mont in regte maet te laven,
Soo lijt de wijn gewelt, de vrienden worden slaven;
Ey wat een seldsaem ding! waer toe gedwongen drank?
Of laet de vrienden t'huys, of laetse buyten dwanck.
Wy woonen, soo het schijnt, in vry-gevogte landen;
En leven evenwel in enge tafel-banden.
Wie maer een eerlick man eens spijst aen sijnen dis,
Die meynt dat hy een heer van sijne vrijheyt is.
Waer toe een vrient gepraemt met dese groote backen,
Die niet de maeg alleen, maer al de leden swacken?
Gy toeft hem aen het lijf, maer quetst hem aen den geest,
Hy quam gelijk een mensch, hy gaet gelijck een beest.
Waerom het edel nat soo quistig uytgegoten?
Waerom uw soete vreugt met sotte pijn besloten?
Wat Godsdienst kan het sijn te drinken sonder dorst?
Ey! soo gy segen eyst, soo bid voor uwen Vorst.
Vermijt dog uwen vrient van reden af te leyden,
Want door bescheyt te doen soo wort men onbescheyden;
Gesontheyt maeckt gewis de menschen ongesont,
Wanneerse met de wijn koomt vloeyen in de mont (d)

… den aerdt der kruyden onder een te mengen, daer in men hier te lande vry wat suffig is, waer uyt oock somwijlen ongemacken sijn geresen, mits dat'er, een ge kinderlycke kruyden voor goede, door onervarentheyt, geplucht en in de groen-koecken gebacken sijnde, de menschen een plage in het lijf atem.

(a) *Ludov. Vives in lib. de Christ. foem. verhaelt veel exempelen van groote vrouwen de keucken verstaen en selfs geoeffent hebbende, gelijck de Schrift oock des veel gewaegt. Clarissimos & maximi nominis viros, de Obsoniis & re Culinaria scripsisse, nemini dubium est, inter antiquos est Cato, Varro, Columella, Cœlius Apicius, inter novos Platina, qui de honestâ voluptate, de ratione Victus, de modo vivendi, de naturæ rerum & artis loquendi ipsa sequendi decem libris accuratissime & diffuse egit.*

(b) *Voluptas, quam intemperantes ex varietate ciborum, libidinosi ex titillatione rerum venerearum percipiunt, mala est & rejicienda. At illa voluptas, quæ ex continentia victus, & ex iis rebus, quas natura humana appetit, oritur, etiam a sapientibus probatur, nec ullus tam stupidus, & a sensibus ob sanctitatem & tetricam vitam, alienus, qui non vel corpore, vel animo aliqua perfundatur voluptate, si in victu mediocritatem, unde bona valetudo oritur, retinuerit. Plat. in præfation. lib. de honest. volupiat.*

(c) *Damnant hunc morem Paræus ad Hosea 7. 5. Gualter. in Hoseam Homil. 21 Less. de just. & jur. lib. 4. cap. 4. Mathenes. lib. de bibendo supra sanitatem, & de calice saporis. Joh. Elsting disput. polit. 10. thesi. 25. num. 8 Germani (inquit) indigent Censore, qui prohibeat, ne ultra satietatem (ritu certe nefando) quis bibere cogatur.*

(d) D. Basilius in Hom. de Ebrietate, *morem nostri sæculi ad amussim describit in certamine potandi, vasorum ordine, ac ostentatione, conviviorum apparatu, ministrorum obsequiis, deinde potatione procedente, inquit, eo veniunt, ut de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant, cujus auctorem legis diabolum habent, victoria*

En beelt geen menschen in dat oyt des Heeren segen
Door glasen is verweckt, door rasen is gekregen;
De sonden sijn van outs de gronden van verdriet:
Gy, drinkt maer tot vermaeck, en dwingt de vrienden (niet
Laet uw beleefde gunst, laet uwe maeltijt strecken
Om tot een reyne vreugt de vrienden op te wecken;
Doet wel aen uwen gast, het is een oude wet,
Maer wild'er iemant gaen, en doet hem geen belet.
Gy moet aen uwen disch uw beste vrienden toeven
Door reden, door gespreck, en niet door groote schroeven;
Het is de beste weert die vrienden onderhout,
Niet met een diep gelas, maer door een soete kout.
Godt heeft en soeten dranck en spijse laten wassen,
Om in gesette maet u toe te mogen passen;
Gy daerom, watje nut of tot den monde keert;
Siet datje met den geest den milden Schepper eert.
Danckt vry den grooten Godt, ô vrye Nederlanden,
Van sijn gestreckte gunst, en uwe rijcke stranden;
Wat naer of verre wast, wat uyt der aerden groeyt,
Dat koomt uw met de zee ter haven in gevloeyt.
Godt is gelijck de son, die duysent gulde stralen
Laet van den hemel af op uwe steden dalen,
Wat oyt aen boomen hing, of op de velden stont,
Dat wort uw van den Heer gesteken in den mont.
Men vint hier in het lant geen most of rijpe wijnen,
Gelijck men elders doet, daer heeter stralen schijnen;
En des al niet te min soo heeft uw gantsche kust
Van mosten wils genoeg, van wijnen volle lust:
Al wat de Necker geeft, al wat de Fransche dalen,
Al wat Madera sent, het speelt in uwe schalen;
Al waer in eenig lant een rijpe druyve berst,
Daer wort, tot uw behoeft, een segen uyt geperst.
Men packt in uw bevang geen blieuwe tonne-vygen,
Sy koomen evenwel op uwe tafel sijgen,
Godt heeft den Spangiaert selfs als in de borst geprent
Dat hy na dit gewest de beste fruyten sent.
Wat lyt'er menig volck des somers heete vlagen,
Om aen dit verre lant sijn vrugten op te dragen?
Hier is geen suycker-riet, dat in de dalen wast,
En noch wort hier de jeugt met suycker overlast.
Het Indisch rijck gewas de peper, foely, noten,
Wort hier, gelijck het graen, op solders uytgegoten,
Men pluckt hier geen kanneel, geen ander edel kruyt,
Wy deelen 't evenwel met gantsch schepen uyt.
Of China maer alleen en backt de porceleynen,
En boutse menig jaer, gelijck de lieden meynen,
Men vint hier onderwijl de fijnste evenwel
Of by een schippers wijf, of by een boots-gesel.
Al sijn in dese kust geen onder-aerdsche slaven
Die koper, yser, stael, in diepe kuyle graven;
Soo woont dog hier het volk dat groote stucken giet,
En met een hol metael door harde mueren schiet

...ceo præmium, peccatum nam is, qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert, atque ita gloriam in ignominia captant: inter sese namque contendunt ac, veluti in judicio aliquo, defensitant, quisnam sermo eorum, quæ hic fiunt, turpitudinem unquam satis explicet.

Ambros. de Elia & Jejunio cap. 13. *Primo, inquit, minoribus poculis veluti velitari pugna, præluditur, verum hæc non sobrietatis est species, sed disciplina bibendi, ut irritent sitim. Ergo, ubi recalere cœperint, magis ebriis potulis fervor inardescit. Deinde, procedente potu longius, contentiones diversæ & magna certamina, quis bibendo præcellat, nota gravis si quis sese excusat. Et hæc, donec ad mensas deveniatur secundas. At ubi consummata fuerint epula, putes jam esse surgendum, tunc de integro potum instaurant, & cum consummaverint, tunc inchoare se dicunt; tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum &c.* Idem cap. 14. *Nec vos excusaveritis, qui vocatis & amicos ementitis ut inimicos. Quid te delectant damna sine gratia? rogas ad jucunditatem, vocas ad mortem, invitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrum; cibos promittis, tormenta irrogas, vina prætendis, venena suffundis.*

Augustin Serm. 231. *Majora pocula provocantur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine* & infra *Et illi, qui tales esse volunt, miserabiliter sese excusant, dicentes, ingratum habeo amicum meum, si quoties illum ad convivium vocavero, potum illi, quantum voluerit, non dedero. At non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & suus, & tuus est inimicus, si certe & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum, & ideo sapienter considera, si justum sit, ut te a Deo separes, dum te ebriosis conjungis. Ad extremum, si eum nolis adjurare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, ut, quantum sibi placuerit, bibat; ut, si se inebriare voluerit, solus pereat.*

Al sijn hier in het lant geen steyle boom-gewassen,
Die tot een hooge mast op groote schepen passen;
Noch sijn hier evenwel meer seylen op de zee,
Als oyt een magtig Vorst had op de ruyme zee.
't Is maer een kluyte lants, dat hier die lieden binnen,
Noch sijn de solders vol, en buygen van de granen,
Men vint hier in het lant maer weynig eygen wol,
Van lakens evenwel sijn alle winckels vol.
Geen dier van ons gewas en draegt'er schoone vellen,
Wie kan noch evenwel hier al de bonten tellen?
Hier is geen rijcke worm, die ons de sijde spint,
En waer is 't daer men meer fluweel en sijde vint?
Wie kent'er eenig gout in onse kust gewassen!
Noch vint men even hier veel duysent rijcke kassen:
Men graeft tot heden toe geen tin in dit gewest,
Noch blinckt'et evenwel in dese landen best.
Het schijnt dat hier het lant sal in het water sincken,
En niemant evenwel en wilder water drincken;
Het water is te schrael, te killig op de borst,
Hier wort het koren drank, het graen is voor den dorst.
Bedenkt dit, Zeeusche jeugt, en weegt'et in 't bysonder,
Al wat uw lant besit, dat is een eygen wonder;
In alle rijck gewas sijn uwe velden schrael,
Gy noch, die niet en hebt, die hebt'et altemael.
Al wat de werelt vangt, dat valt in onse fuycken;
Geeft maer, ô goede Godt, dat wy het wel gebruycken;
Geeft ons een danckbaer hert, een ingebonden geest,
Die uwe gunste lieft, en uwe straffe vreest.
Hy kleeft aen enckel stof, en eet gelijck de beesten,
Die niet in all's en eert den Vader van de geesten,
„Het is een steen, een blok, een ongevoeligh swijn,
„Die met een deusig hooft blijft hangen aen den wijn
Rijst hooger, Christen hert, en als de goede gaven
Verdryven uwen dorst, of uwen honger laven,
Soo dringt de sinnen op, en segt in uw gemoet,
Wie ben ick nietig mensch die Godt soo milde voed?
Een woort noch tot de vrou. En laet u niet besluyven
Of van het Rinsche nat, of van de Fransche druyven,
Of ander heet gewas; maer, als ghy vrienden toeft,
Zijt sober in den drank, schoon dat'er iemant schroeft,
't Is gantsch een leelik ding dat mans te gulsigh drinken,
En uyt een volle maegh na vuyle dampen stincken,
Maer 't is een booser plaeg, 't is schande voor den wijn,
't Is ja de vuylheyt selfs, dat vrouwen droncken sijn.
De wijn die baent de wegh tot veelderley gebreken,
De wijn die maeckt de tongh genegen om te spreken,
De wijn baert herten-leet, en menigh ongeval,
De wijn te ruym genut die maeckt de wijse mal:
De wijn te veel besteet ontrent de swacke vrouwen,
Kan verre boven al den meesten hinder brouwen.
Wel sijt dan niet geneyght tot haren soeten geur,
Eylaes een droncken wijf is maer een open deur
Gy wagt, oock even dan, uw tot een welig praten,
Of tot een losse vreugt te veylig uyt te laten;
Die sonder mate ralt, is droncken in den schijn,
Schoon datse niet en voelt de dampen van den wijn.
Ick keere tot den man Laet u geselschap weten
Wie dat de lieden sijn die met u komen eten,
Soo mag en spijs, en dranck, en tafel sijn gepast,
Nae mate van de sieck, en weerde van de gast
't Is met een jonge vrou by wijlen soo gelegen,
Dat sy geen heere-straet en kent voor enge stegen;
Sy struyckelt al te licht, en tast gedurigh mis,
Om datse dom, en groen, of niet geoeffent is.
Men vint in dit geval niet selden vreemde slagen,
Die somwijl aen de man tot in het herte knagen;
Men vint'er wonder veel, en dient'er by gebrogt,
Op dat ons jonge vrou haer beter quyten mogt.
Een geestig edelman had, om bescheyden reden,
Een hoog-gebooren Vorst by hem te gast gebeden;
Die quam ontrent de noen met grote sleep versélt,
Maer hiet de knechten gaen, met dat'er was gebelt,
Hy was in slecht gewaet en van mismaeckte leden,
Doch goedigh in der aert, en van bekeefde seden.

De weert en was'er niet, maer wel ſijn jonge vrou,
Die meynd' hy waer een knecht van een die komen ſou.
Zy ſeyt hem, Rap geſel, waer toe het ledigh treden?
Hier, klooft dit bultigh hout, en oeffent ſoo de leden:
De Vorſt ſeyt niet een woort, maer grijpt ter ſtont de bijl,
En geeft hem aen het werck, en kapt een lange wijl.
Hier over koomt de weert met haeſten ingetreden,
En ſiet dit ſeldſaem ding, onſeker van de reden,
Onſeker wat'er ſchuylt in ſoo een vreemt geval,
Onſeker wat hy doen, of wat hy laten ſal.
Ten leſten berſt hy uyt: ô weertſte van den lande,
Wie doet u dit verdriet, en my de groote ſchande?
Tot antwoort wort geſeyt; me-vrou heeft uwen gaſt
Aen deſen block geſet, en met de bijl belaſt.
Ick drage lieve vrient, en vry niet ſonder reden,
Ick draeg (eylaes!) de ſtraf van mijn wanſchape leden,
Ick drage mijn gebreck, maer draeg het met gedult;
'k En wijt' het geenen menſch, het is mijn eygen ſchult.
Daer was'et al bekaeyt. de vrou is niet te ſpreken,
Maer ging haer in de ſtal of in den hof verſteken,
Haer man bragt wat hy mogt tot onſchult aen den dag,
Maer des al niet te min het bleef een domme ſlag
Hoort mannen, deftig volck, of trout beſette vrouwen,
Of leertſe nae den eyſch de vrienden onderhouwen;
Want een die niet en weet wat uw en haer betaemt,
Maeckt dickmael uwen vrient en haren man beſchaemt.
Ten wort u niet geleert tot alle tijdt te braſſen,
Noch eeuwigh, jonge vrou, op uwen mont te paſſen:
Weeſt ſuynig na den eyſch, en ſchaft, wanneer het dient,
Een ſchotel voor een gaſt, een bete voor een vrient.
Of ſchoon u onverhoets eens gaſten over quamen,
Al is u keucken ſlecht, j'en hebt u niet te ſchamen;
Doet brengen dat'er is, al waer het zout en broot,
Of anders, ronde koſt. een vrient is haeſt genoot;
Een vrient is haeſt geſpijſt, een vrient is haeſt te vreden,
Een vrient, een eerlik man, die voeght hem na de reden;
Een vrient aenſiet'et hert, een vrient, een ware vrient,
Is dickmael met de wil en ſonder koſt gedient.
Wat hoefje, jonge vrou, u teere jeugt te quellen,
Al hebje niet te veel uw gaſten voor te ſtellen;
Siet als u ſpijs ontbreeckt, ſoo neemt tot uwer baet
Schoon lywaet voor den diſch, voor u een bly gelaet.
Neemt acht in dit geval het voor-hooft niet te fronſſen,
Vermorſt u ſpijſe niet gelijck de vuyle ſlonſſen;
Mijt pracht in uw beleit, maeckt alle dingen net;
Dat is in mijnen ſin de beſte tafel-wet
Als 't al is bygebragt om uwen gaſt te ſpijſen,
Soo weet ick boven dat noch een gerecht te wijſen.
Gy die met kleyne koſt u vrient wilt maken bly,
Gaet ſet'er op het leſt u eygen tonge by.
Alleen een vlijtigh oogh doet koude ſpijſe ſmaecken,
Dat kan, oock ſonder koſt, de lieden vrolick maecken;
Waer rechte geeſten ſijn, daer leeftmen van de kunſt;
Waer rechte vrienden ſijn, daer leeftmen van de gunſt.
Gy kont de naeſte reys uw gunſte beter toonen,
En met een ruymer hant het eerſte mael verſchoonen;
Gy, maeckt ſlechs dat de kock en dat de tafel ſpreeckt,
Dat ſomtijts u de daet, de wille noyt ontbreeckt.
Eer dat ick vorder gae, ſoo moet ick hier belaſten
Drie dingen aen de weert, drie dingen aen de gaſten,
Drie dingen aen de vrou, drie dingen aen de knecht,
En ſiet hier is het gros van alle tafel-recht
De weert, naer onſen raet, die moet ten eerſten ſchouwen
De gaſten aen den diſch met kracht te willen houwen,
De gaſten tegen meugh te porren tot den dranck,
De gaſten in het huys te ſluyten tegen danck.
De gaſt moet veerdigh ſijn, en op ſijn ure letten,
Moet daer de weert gebiedt hem neder laten ſetten,
Moet in ſijn eygen huys beſluyten ſijnen hont,
De weert heeft al genoegh aen eenen gragen mont
De vrouw moet op den diſch en op de keuken paſſen,
Moet lywaet en het tin ter eeren laten waſſen,
Moet toonen met'er daet, en even met de ſchijn,
Dat haer de gaſten lief, en weerde vrienden ſijn.

De knecht, en wie'er dient, moet heuſch en vlytig ſchenken,
Moet trachten niemants kleet met ſtorten oyt te krenken,
En dan noch vont het volck in oude tijden goet,
Dat niemant drinken mag, wanneer hy ſchencken moet.
Hier ware nu de tijt een regel uyt te ſchrijven,
Hoe dat een jonge vrou, haer marktgang heeft te drijven;
En wat'er voor het huys is noodig ingebrogt,
En wat'er voor het huys is beter ongekogt.
Doch in dit nieu beſlag en ſtaet ons niet te treden,
Dewijl ick ſeker houw, dat over lang geleden,
Een dochter deſe les ten vollen heeft geleert,
Doen alſſe noch ontrent haer moeder heeft verkeert.
Wie oyt een handig wijf wil voor een man bereyden,
Die moetſe van der jeugt in huys en keucken leyden,
De reck van deſe pligt is van een groot beſlag,
Het koomt van langer hant, en niet op eenen dag.
Doch ſoo daer iemant is tot echten ſtaet gekomen,
Die in haer ouders huys niet waer en heeft genomen
Wat tot her koopen dient, die vange nimmer aen,
Alleen en ſonder hulp de kramen in te gaen
Het ſal bequamer ſijn haer voor een tijt te paren
Met een die ſneger is en van beſette jaren,
Die ſal haer wijſen aen al wat'er omme-gaet;
En ſtyven haer bedrijf door haren goeden raet.
Wat hier toe vorder dient, en is niet in de boecken,
Maer op de markten ſelfs, en in de daet te ſoecken;
Men wort ten leſten kloeck, en uytter-maten vroet,
Wanneer men neerſtig ler, hoe dat een ander doet.
Een woort noch evenwel. Veel loopen achter ſtraten
Vol kommerlick gewoel, en beſigh uytter-maten,
En koopen niet te min, in vleeſch, en verſche vis,
Het ſlechtſte van de banck, het blauſte dat'er is;
Al om de minſte koſt, gelijck de lieden ſeggen,
Maer neen, beſette vrou, leert beter gronden leggen;
Leert eenmael deſe les, dat noyt de beſte koop,
Leyt in het minſte gelt, of in den meeſten hoop.
Is iemant van het volck genegen om te ſparen,
Die koope nimmermeer als van de beſte waren;
Het beſte, wat het ſy, is over al bequaem,
Gy, koopt tot aller tijt het beſte van de kraem:
Het ſal aen u geſin ten nutte konnen ſtrecken,
Het ſal uw weerde vrient tot uwe gunſte trecken;
Het ſal u dienſtigh ſijn, ſoo hy een goede beet
Met vreugde, ſonder twiſt, aen ſijne tafel eet.
Gy ſult, met deſe vont, hem in den huyſe binden,
En niet, dan als het dient, by vreemde gaſten vinden;
Wie door een milde kock op hare tafel paſt,
Die maeckt een eerlick man geduerig haren gaſt.
Ick weet dat menig wijf met al te deun te leven,
Den Heere van het huys, heeft uyt'et huys gedreven,
„ 't Is ſeker dat de man ſich elders henen keert
„ Wanneer een karigh wijf haer tafel niet en eert.
Wy vinden overal een hoop van deune vrouwen,
Maer weynig regt bequaem om huys te konnen houwen,
Die voordeel meynt te doen met al te ſchralen dis,
En kent noch heden niet wat regt een huys-wijf is:
Maer die de kunſte weet, wanneer men dient te ſparen,
En laet te rechter tijt haer deune ſinnen varen,
En als 't de reden eyſt, de keucken vieren kan,
Dat is een weerdſte vrou, de kroone van den man.
Hier dien' ick met een woort de vrouwen aen te raken,
Die al te grooten werck van hare kelen maecken;
Ick weet dat menigmael geen ſpijs en wort gekogt,
Als die een lecker wijf tot haren luſten ſogt.
In vleys, in vis, in fruyt, in moes, in hof-ſaladen,
In dat'er is gerooſt, in dat'er is gebraden,
Of aen den heert geſtooft, men vint'er niet een beet,
Als dat haer kieſche mont met volle tanden eet (a)
Gy, houd een ander ſtreeck, en tracht voor al te weten,
Wat koſt van uwen man met ſmake wort gegeten;
En dan, ſoo gy de maeg ſoo verre buygen kont,
Soo leert na ſijne ſmaeck gewennen uwen mont.

(a) *Het ſpreeckwoort ſeyt*, De man die eet ſchier al den dagh, de ſpijſe, die de vrouwe magh.

Ick

Ick wilde dat het wijf haer lusten konde dwingen,
En heulde met den man, tot in de minste dingen;
„ Waer wil en tegen wil te samen wort gepast,
„ Daer rijst een ware sugt, en set de liefde vast.
Dan of het soo geviel, gelijck het kan geschieden,
Dat uw de maege walgt, en niet en laet gebieden;
Of dat uw tegen-aert als met de spijse vegt,
Soo geeft noch aen den man sijn volle tafel regt.
'k En wil noch evenwel geen echte mannen leeren
Haer lusten gade slaen, haer luye buycken eeren;
Neen, dat is niet gemeent; wy leggen geenen gront
Noch voor het deirtel vleesch, noch voor een geylen (mont.
't En is geen minne-werck op haren mont te passen,
Laet wraten lecker sijn, die leven om te brassen;
En weest niet al te kies, niet al te keucken sot,
't En voeght geen reyne siel te woonen in de pot.
Het keel-gat is een wolf, en wat de menschen eten
Glijt in der haesten deur, en is terstont vergeten;
Dus, soo uw tanger lijf geen innig letsel heeft,
Soo neemt tot voetsel aen al wat de keucken geeft.
Een saecke, tot besluyt, is dienstig hier geweten;
Doet voor-raet na den eysch van dranck en noodig eten;
Van alderhande brant, en, sooje sparig sijt,
Koopt niet als om gereet, en dat te rechter tijt.
Een moeder van het huys moet passen op de stonden,
Moet letten op den aert van alle grage monden;
Gy die geen slappe gans en wilt geheeten sijn,
Schout al te versschen broot, en al te nieuwen wijn (a)
Hier achte niemant vreemt dat wy te voorschijn bringen
Het diepste vrou-geheym tot aen de keucken-dingen;
Tot al het innig huys. Jonck vrouwen, ick beken,
Dat ick in dit beslag de naeckte schrijver ben.
Al watje naest bevint op uw bedrijf te passe,
Is verr' het minste deel op mijne gront gewassen;
Een ander geeft de stof, en ick het rijm alleen;
Ick menge slechs de kalck, een ander geeft de steen.
Wie regels stellen wil op huys en keucken-saecken,
En tragt in dit beroep de gronden aen te raecken;
Moet tot de vrouwen gaen, en leenen haren raet,
En leeren even daer, al wat'er omme-gaet.
Lucani geestig wijf, heeft op verscheyde stonden,
In dat manhaftigh boeck veel dingen uytgevonden,
Tot ciersel van het werck, heeft dikmael bygebragt
Iet, daer de schryver selfs niet op en had gedacht.
Mijn weerde bedgenoot, mijn siel en tweede leven,
Heeft menigh schoon juweel aen onse Vrou gegeven;
Want als mijn trage pen by wijlen stille stont,
Soo kreeghse weder stof uyt haren lieven mont.
Vint sich dan eenig mensch door onsen boeck te lesen,
In huys of huys-bedrijf wat naerder onderwesen;
Die wensche vrede toe, en bieden goeden dag
Aen haer, die tot de gront in dese pligten sag.
Voor al moet onse Vrou haer pligten overpeysen,
Wanneer haer weerde man wil uyt den lande reysen;
Wat heeft'er menig wijf haer goeden naem bekladt,
Die sonder goet beleyt, en sonder hoeder sit?
Jonckvrouwen leent het oor; mijn penne sal gewagen,
Hoe sich in dit geval een vrouwe dient te dragen;
Leert hoe een echte wijf haer liefde toonen kan,
Al isse met de Zee gescheyden van de man.
Ten dage van de reys, soo wilt voor eerst besorgen
Iet dat hy nutten magh, al is'et in de morgen;
Brengt tot een seker pant van uw beleelde sucht,
Iet dienstigh voor de maegh en tegen quade lucht.
Is 't verre dat hy reyst, gaet met de vrienden buyten;
En leyt hem, naer het valt, aen wagens ofte schuyten;
Of druckt u dat te seer in uw bedroeft gepeys,
Soo valt hem om den hals, en wenst hem goede reys;
Wenst dat de lieve Godt in ryden en in varen
Hem wil geleyde doen, en over al bewaren,
Wenst dat hy met gemack, en sonder tegenspoet,
Haest koomen daer hy gaet, haest weder keeren moet.
Wanner uw tweede siel is uyt de stadt gereden,
Soo wil een meerder sorg in uw beroep besteden;
Let op uw eygen selfs, daer is nu volle tijt,
Let op uw innig hert terwijl gy ledig sijt
Of schoon uw vrient verlaet de kusten van de Zeeuwen;
Gy meugt noch evenwel niet ledig sitten geeuwen;
Niet sitten in de deur met handen op den schoot,
Gy, treet nu in het ampt van uwen bed-genoot
En spreeckt niet als het wijf, by Salomon beschreven,
Nu is 't de rechte stont sig in de vreugt te geven,
Nu is'et eenmael tijt te koelen onse vlam;
De man is uyt de weeg, het heck is van den dam.
Neen, sedigh herte, neen, vermijt u soo te spreken,
Maer wacht u des te meer in weelde uyt te breken,
Het is een heylloos wijf, dat, als de man vertreyst,
Om gasten, om vermaeck, op speel te ryden peyst
Gy, blijft in uw bevang, en let op alle saecken,
Siet met een wacker oog wat uwe boden maecken,
Weest vroeger in de weer als als gy te vooren pleegt,
Om dat'er grooter last op uwe schouders weeght
Gy, in het onderwint van uwen man getreden,
Gaet knielt met u gesin, en oeffent huys-gebeden;
Gy moet in dit geval ten vollen onderstaen,
Al wat u weerde man voor desen heeft gedaen
Soo haest de gulde Son u brenght den rooden morgen,
Gy, eer u vlijtigh hert te geven aen de sorgen,
Soo stelt u gansch gesin ootmoedigh voor den Heer,
En doet het alle daegh, en laet'et nimmermeer
De mensch ellendig dier, is van sijn eerste gronden
Besoetelt uyt'er aert, verbystert in de sonden,
Dies waer hy vinger slaet, of voeten neder set,
Daer wort'et altemael van sijnen ramp besmet:
Alleen het innigh hert den hemel opgedragen,
Brenght heyl en vast behulp voor alle boose plagen,
Alleen het reyn gebed in Christi naem geseyt,
Dat suyvert u bedrijf, en heylight u beleyt.
Godt, segen van het volck, en wortel aller saecken,
Sal wat de mensche doet hem weder heyligh maecken
Alleen om Christi wil; dus vangt geen dingen aen,
Of wilt voor alle werck tot uwen Schepper gaen
Straks, na dit goet begin, soo wilt uw sinnen geven
Tot Godes heyligh woort, den regel van het leven,
Suyght daer de reyne melck die ons de siele voed,
Daer is 't dat yder mensch het leven soecken moet.
En soo gy na den eysch wilt alle saecken stieren,
Herkauwt dat heyligh aes, gelijck de reyne dieren,
Denck vry dat yder punt, dat hier geschreven staet,
Op uwe sinnen past, op uwe saecken slaet.
Leest van den eersten af, en sonder losse stucken
Nu hier, dan weder daer, by horten uyt te plucken;
Leest staeg, en met bescheyt, leest, wijf, en sedig man,
Hier is dat uwen geest tot Gode leyden kan.
Leest tweemael alle dagh, leest twee bescheyde deelen,
En brengt'et aen de siel, het sal uw seylen heelen;
En sijn de stucken kleyn, verdubbelt u getal,
Gelijck uw, na den eysch, de reden wijsen sal
Maer als des Heeren dag koomt over uw gelegen,
Soo wilt uw reyne pligt in dubbel mate plegen;
Hebt dan op uw bedrijf een naerder oog-gemerck,
Godt eyst op sijnen dag bysonder offer-werck (b)
Al schijnt des Heeren boeck uw wonder groot te wesen,
Gy sult'et even dus, ten vollen konnen lesen
Oock eer de gulde son den wagen omme-went,
En tot een ander jaer met nieuwe peerden rent

(a) Voyez le Verger des proverbes François. verb. Mesnage.

(b) *Aen den Sabbath dage sult gy twee jarige lammeren sonder vlecke offeren, en dit is het brant-offer eens ygelijcken Sabbaths, boven het dag'lijcx offer.* Num. 28. 19.

(c) *Om eenmael op yder jaer de gansche Schrift uyt te lesen, soo maeckt aldus uwe reeckeninge, de Canonijcke boecken des ouden Testaments houden negen hondert een en dertigh Capittelen; het nieuwe Testament twee hondert en sestigh, is te samen 1191. In de 365 dagen des jaers op elken dagh twee capittelen, zijn 730 capittelen op den dagh des Heeren dubbel getal, sijn over 51 der selver dagen, 102. capittelen in 't jaer. Stelt voor kleyne capittelen (gelijck veeltijts sijn de Psalmen) om twee ofte meer voor een te lesen, ofte om op besondere gelegentheden meer der getal te nemen 359, maeckt te samen 1191 capittelen.*

...t het heylig boek met uytter hant te leggen,
...het gansch gesin op hare beurte seggen
Wat yder heeft geleert, en uyt de Schrift gemerckt,
Waer door hy sijnen geest ten goede vint gesterckt.
Want soo gy niet en poogt een yder wat te vragen,
Gewis het meeste deel sal weynigh mede dragen;
Maer als een yder spreeckt, en reden geven moet,
Dan is'et dat de geest sijn plichten beter doet.
Vergeet oock even dan geen alemoes te geven,
En laet een droeve siel van uwen segen leven;
Lijt iemant hongers noot, of eenig ander leet,
Sent kost, wanneer het dient, of geeft een nodig kleet.
Gy nu, met dit begin geheyligt aen de leden,
Gaet, met een vlytig hert, tot uwe saecken treden;
Maer siet dat over al de reste van den dag
Eenparig heenen gaen, en eynde nemen mag;
Laet aen uw wesen sien, laet in uw woorden mercken,
Laet schijnen uyt de daet en uwe gantsche wercken,
Laet blijcken over al, dat gy in uwen geest
Uw even-mensche lieft, en uwen Schepper vreest.
Bewijst met uw gewaet, met uwe reyne seden,
Bewijst met uw gebaer, met uwe goede reden,
Bewijst'et over al, dat ghy een Christen bloet
In uwe leden draeght, in uwen boesem voedt.
„Een recht herboren ziel die moet haer gansche leven
„Bepalen met de tucht, en aen de reden geven,
Haer lach, haer oog-gewenck, haer alderminste daet,
Moet naer den regel zijn, en passen op de maet.
Siet, hoe de groote Godt ooek alle slechte saecken
Verweerdigt menigmael ten nausten aen te raecken;
Siet, in den tempel selfs, siet alle kleyn gestel,
Niet sonder sijn beworp, niet buyten sijn bevel:
Hy laet op sijn gebod, en naer den regel stieren
Domp-horens, richel-werck, ja snuyters, en klauieren,
Tot aen het minste tuygh. dat is tot ons geseyt,
Dat oock het minste werck dient in de tucht beleyt.
Laet verder op den dagh uw sinnen niet verstrooyen,
Niet vliegen in de lucht, niet loopen rinkelrooyen,
Niet swieren over al, gelijck een losse stroom,
Maer pooght de geesten selfs te houden in den toom.
Een mensch, die ledigh is, en laet de sinnen sweven,
Wort, ick en weet niet hoe, uyt sijnen wegh gedreven;
En als'er los gepeyns in onse sinnen speelt,
Wat koomt'er anders van, als dat'et sonde teelt?
Is nu misschien uw man soodanig van manieren,
Dat hy een wind, of brack, of diergelijcke dieren,
Een vinck, of quackel voed, of eenig ander beest,
Daer aen hy menigmael verlustigt sijnen geest,
Soo dient tot uw beroep, met alle vlijt te sorgen,
Dat sijn geminde queeck kryg voetsel alle morgen;
Ten eynd' hy vinden mag, wanneer hy weder-keert,
Dat hem sijn weerde vrou in alle dingen eert
Siet' als een geestig quant de vryster wil behagen,
Hy sal oock haren hont in sijnen mantel dragen;
Ter eeren van de maegt; hy sal oock haren hont
En streelen met'er hant, en kussen met den mont;
Die ware liefde draegt, en laet hem niet genoegen
Alleen tot sijnen vrient een gunstig hert te voegen,
Maer streckt hem wijder uyt; soo dat hy gunste biedt
Alwaer hy maer de gunst van sijn geminde siet.
Laet ugeen vreemt besoeck om desen tijt behagen,
Schou al het manne-volck, behoudens eyge magen;
Hoe lichte, jonge vrou, ontstaet'er groot verdriet,
Wanneer men veel geloops aen uwe deuren siet?
Die met een echte man gemeensaem kennis houwen,
Vermogen, des versocht, ten goede sijner vrouwen
Te leenen haer behulp, maer veel by haer te gaen,
Dat heeft aen menig huys, door gunste, leet gedaen (a)
Een vrient van haren vrient tot haren vrient te kiesen,
Heeft menigh eerbaer wijf haer eere doen verliesen;
Dus, schoon gy met uw man sijt over al gemeen,
Laet des al niet te min hem sijnen vrient alleen.

Een die van buyten koomt te willen her...
En is in desen stant een vrouwe niet te vergen, (b)
Een neef, men weet niet wie, een vrient, een ander g...
Doet somtijts sijnen weert een stillen overlast
Wien is'et niet bekent? waer is'et niet geschreven
Wat Paris heeft gedaen, wat Paris heeft bedreven?
Wat Paris met bedrogh ten lesten onderstont,
Toen hy een jonge vrou alleen gelaten vont?
Ey siet! de Grieckische vorst is in het dorre Kreten,
En laet dien vreemden haen met sijn geselschap eten;
O dwaesheyt van den man! hy mist sijn weerde lief,
Sijn gast die word een schalk, een boef, een mensche-
Al eer hy weder koomt, het seyl is opgetogen, (dief:
De vloot is van de ree, en over zee gevlogen;
Helene (wat een spijt!) Helene was gegaen,
En eerse wederkeert, soo is haer jeugt gedaen.
Vermy dan, jonge vrou, een bed te laten decken,
Vermy in dit geval uw tafel uyt te trecken,
En gaet oock niet te gast, als by het naeste bloet,
Maer leeft om desen tijt gelijck een mossel doet.
Te rijden in den duyn, te rotsen aen der heyden,
Of door een jong gesel sig uyt te laten leyden,
Of, soo men elders doet, te varen met een jagt
In eenig binne-meyr, of in een versche gragt,
Te nemen sijn vermaeck met alle blyde geesten,
Te rennen door het lant tot alle boere-feesten,
En al, wanneer de man is uyt'er stadt gereyst,
En is niet dat de tugt van echte vrouwen eyst.
Die sonder haren man met vreemde mannen brassen,
En schijnen op haer eer niet meer te willen passen,
Gy, mijd dit loos beleyt; het is een listig net,
De tafel is van outs een voorspel van het bed. (c)
't Is waer, het Britten-land kan dese weelde lijden,
Daer magh een echte vrou met losse toomen rijden;
Maer wat'er over zee in eenigh lant geschiedt,
In Hollant luyt'et vreemt, in Zeelant sluyt'et niet.
Als nu de moede Son met afgemende paerden
Ten lesten onderschept de rontte van der aerden,
Roep weder uw gesin, eer dat men gaet te bed,
En sluyt uw dagh-bedrijf met Godes soete wet.
Wil nooyt ontrent den heert met uuren sitten gapen,
Nooyt op een duffe stoof, of aen den vyere slapen;
Maer, als gy tot besluyt uw kinders hebt gekust,
Soo sluyt uw kamer toe, en stelt uw naer de rust.
Uw man en hoort'et niet, dus moet ick hier gewagen
Van iet, dat slechts bestaet in rechte sinne-vlagen;
Neem my ten besten af, dat ick in vryheyt spreeck;
Een, die in stilte straft, die houd de rechte streeck.
Daer is een vreemde lust van boenen, dweylen, schueren,
Van al te net te zijn, van duysent vreemde kueren;
Uw trap is mijn getuyg, daer niemant op en gaet,
Ten sy dat eerst de voet haer schoenen achter laet:
Men hangt een schonen dwael, maer niet om aen te drogen,
Ten is maer enckel schijn en voor de lust der oogen;
Uw meeste keucken-tuyg en kent geen heete vonck,
En schiet al wat'er blinckt en is maer voor de pronck.
Ick heb een wijf gekent (ô dwaesheyt van de menschen!)
Van lywaet soo voorsien, als iemant mogte wenschen,
Men vont noch evenwel dat sy gedurig at
Of op een blauwe slet, of ick en weet niet wat.
Men vint'er heden noch die koffers, pysels, kassen
Vol aerdig serviet, vol ammelakens tassen,
En altijt weder aen, en evenwel nochtans
En siet men over disch Pavy noch Rosekrans:
Men is'et al gewoon in berders op te binden,
En voor een goeden vrient en is'er niet te vinden;

(a) *Hier van wort breeder gehandelt by Don Antonio de Guevara in sijne Sendbrieven Epist.* para Mosen Puche Valenciano, es letra para los casados.

(b) *Neminem patiatur mulier domum ingredi sine jussu mariti, Aristotelis preceptum est. Sunt nonnulla in domo juris prorsus ac auctoritatis viri, in qua turpe ac flagitiosum est fœminam, inconsulto viro, quidquam statuere, sicut in admittendo hospite, locandá filiá &c. Lud. Vives. lib. de officio mariti, cap. de Domo.*

(c) *Convivium Veneris preludium. Accurs. ad l. quod ait. ff ad leg. Jul. de Adulter. Ludi & convivia in Angliâ fœminarum pudicitiam suspectam non reddunt. Alberic. Gentil. tract. de nupt. fol. 493.*

Waer toe laven[illegible]bloem, en al het schoon damast?
Het slechtste van de kist is voor een weerde gast.
Men vint'er even hier met dese plaeg bevangen,
Die voor haer [illegible]gen bloet geen lywaet willen langen;
Soo dat de selle twist hierom soo verre gaet,
Dat jae een korsel man de koffers open slaet
Ick hate dit bedrijf, een wijse van de vrecken,
Die menig duysent pont in haere koffers trecken,
En hebben evenwel, al sijn de schatten groot,
Niet voor haer even mensch, niet voor haer eygen noot
Tragt, lieve, dit gebreck nyt uwen geest te bannen;
't Is regte plustery, gehaet van alle mannen,
Het is uw beste pant en aldernutste goet
Dat voordeel of gemack aen sijnen meester doet.
Gy, siet op uwen man en sijn gebod te passen,
Laet dat den sleutel sijn van uwe rijcke kassen;
Wanneer'er iemant komt, en dat hy maer, en spreeckt
Maeck dat sijn woort alleen uw pysel open breeckt.
Maer veel, die onder u doen alle berders glimpen,
Verwecken menighmael de lieden om te schimpen,
Om dat het sinnigh wijf, dat banck en tafel wrijft,
Ontrent haer eygen selfs een vuyle slonsse blijft.
Laet ons op dit geval een woort te samen spreken,
Want hier, besette vrou, dient mede van geweken;
Ghy, die naukeurigh sijt ontrent een steenen huys,
Hou eerst het schoon gebou van uwe leden kuys.
Men siet meest over al de vrouwen op der straten,
In alderhande pracht geweldigh uyt-gelaten,
Men pleegt hier menigmael, men houd gesetten raet,
Op 't schicken van een hayr, en 't leggen van een dract.
Maer by een eygen man, of binnen sijnen huyse,
Daer vintmen menighmael een backhuys van Meduse,
Een leelick momme-tuyg, een spoock, een vuyl gestel,
En wilje 't al in een, een rechte morssebel.
Wie heeft doch niet gemerkt, hoe dikmael gansche dagen
Veel vrouwen sijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschickt, wanbacken asgeslooft,
Een schabbe voor het lijf, een nacht-doek om het hooft?
Begrommelt, ongesien, met ongewasse kaken,
In 't korte; soo gestelt, men schijnt'er af te braken;
Het dunckt my wonder vremt, hoe menig eerlik man
Dit lijden met gedult, en oversetten kan.
O ly van dat gebruyck! wil u naer reden cieren,
De mensch is uyt der aert een van de reyne dieren:
Heeft oyt een suyver kleet in iemant goeden schijn,
Gy sijt het, jonge vrou, die net behoort te sijn. (a)
Maer segh my doch een reys, is al u geestigh hullen
Maer slechts om aen het volck het oogh te mogen vullen?
Om aen een jonge wulp, of ander dertel quant
Te dienen tot een spoor van sijnen geylen brant?
Neen, eerbaer herten, neen. wilt uwe teere leden
Alleen maer in de vreugt van uwen man besteden:
Hy is uw lust, uw troost, uw vrient, en opper-voogt,
Dus brengt tot sijn vermaeck al wat gy brengen moogt,
En laet uw reyne draght geen vreemde lust besorgen,
Maer pist op uwen man, en kuyst u alle morgen;
Schick hooft en leden op, al is't et noch soo vroegh,
Die eenen man behaegt, behaeg'er al genoegh. (b)
Daer sijn ontrent de draght twee schadelijke rotsen,
Of al te flordig sijn, of al te prachtigh trotsen;
Hier dient een oogh in 't seyl, of anders sal het schip
Geraecken in gevaer van d'een of d'ander klip
Daer sijn'er onder u die juyst gelijck de flecken,
Genoeghsaem huys en al met haren lijve trecken:
Men vint dat haer beslagh in hals en hant-cieraet
Haer gansche vaders erf in prijs te boven gaet.

Gy, die nu sijt getrout, moogt [illegible]
Op datj' aen uwen man te beter mooght beh[illegible]
Gy, die noch vryster hiet, moogt cieren [illegible]
Op datje tot den man te beter komen me[illegible]
Laet dat uw baken sijn geen kleet en moet [illegible]
Om eenig dertel oog tot lusten op te wecken,
Blijft dan in dese maet, en sijt ontrent uw kleet
Niet al te slonsig vuyl, niet al te magtig breet
Een die haer reyne dragt besluyt in dese palen,
En kan geen achterklap, met reden, achterhalen,
Want wat men hier en daer voor wijse schrijvers vin[illegible],
Die sijn meest altemael in deien eens gesint. (d)
Waer toe de groote pragt? wat is'er meê te winnen
Als nijt van uws gelijck? betoomt uw trotse sinnen,
Men acht een vrouwekleet dan best te sijn gemaeckt,
Als 't niet en wort benijt, en niet en wort gelaeckt
De loon van hooge draght is een van dese dingen
Of datje boven staet u schijnt te willen dringen,
Of datje soeckt de gunst van eenigh buyte-vrient;
Of datje met'er daet en vlees en werelt dient.
Kiest een van dese dry, alleen de bloote namen
Die sullen uwen man, die sullen u beschamen,
Gy daerom, Christen hert, mijd door een sedig kleet,
En ander lieden haet, en eygen herte-leet
Hoewel gy maghtig sijt, waer toe het maghtig prijcken?
Laet, wat uw gelt vermagh, ter rechter plaetsen blijcken,
Maeck dat een schamel mensch, in plaetse van geklag,
Een segen over u met reden spreken magh (e)
Het gout aldus besteet en vreest geen holle baren,
Geen krijgh en hier gevolgh, geen tanden van de jaren,
Geen brant, of hoogen vloet, geen ongewisse kans,
Het gout, aldus besteet, dat heeft den besten glans.
De rijckdom aengeleyt om uwe praght te stijven
Kan u van uwen Godt, en uyt den hemel drijven,
Maer rijckdom aengeleyt ontrent een schamel mensch,
Kan u voor eeuwig sijn vermaeck en herten-wensch
Veel is'er over al, door overtollig pronck[illegible],
In prangen van de siel, en swaren angst g[illegible]loncken,
Als haer de doot bestreet, maer n[illegible] heeft de pragt
Aen iemant, toen hy sterf, den minsten troost gebragt
Wel laet dan uw gepeys niet angstig leggen maken
Hoe datje met'er tijt sult voor de weerelt pr[illegible]ken,
Maer weest tot aller tijt met deien angst vervult,
Hoe datje voor den Heer de siele [illegible] sult
Het ware vrou-cieraet en is geen hayr te vlegten,
Geen baggen aen te doen, geen kanten op te leggen,
„Het is een sedig hert dat uyt een stillen geest
„Sijn oogen neder slaet, en sijnen Schepper vreest
Verlaet dan alle sugt van dese malle dingen,
En stelt uw ciersel niet in uwe groote ringen;
Want schoon men groote schat in rijcke steenen quist,
Noch is'er niemant moy die goede seden mist (f)
Het wijf moet onder dies haer kleet en ciersel voegen,
Soo dat een billick man mag hebben vergenoegen;
Want mits haer gantse dragt maer op den man en siet,
Soo staet'et aen den man, en onder sijn gebiedt.
Is dan uw bed-genoot tot moye dragt genegen,
En datje tot de maet hem niet en kont bewegen,

(a) Dat de vrouwen haer vercieren in reynen kleede, seyt Paul 1. Tim. 2. 9. *Hinc Jurisconsulti asserunt, statutum prohibens portare quasdam vestes & ornamenta, comprehendere solum viros, non mulieres, cùm fœminis talia ornamenta, non viris conveniant, ut not. Gloss. & Joh. Plat. ad l. 1. & 2. C. de vest. holos. & aurat. lib. 11.*

(b) *Ornatus uxoris extra domum ad virum non pertinet. Stobæus in præcept. connubialib. Acrior est sententia Euripidis, qui pronunciavit mulierem, quæ extra domum, marito absente, magno ornatu incedit, & ad pulchritudinem se comit, referendam esse in album improbarum: nihil enim eam cogere foris ornatam præ se ferre faciem, nisi quid mali quærit. Tiraq. ad l. 3. connub. num. 13 & 71.*

(c) *Mundicies sit frugalis, quæ sic excludit sordes, ut absit luxuria. Eras. Potest mulier, matrimonio elocata, eo quidem consilio modeste sese ornare, ut viro placeat, ejusque amorem sibi concilict, ne, ips[illegible] [illegible] adulterium labatur: cælebs autem, ut virum sibi facilius quærat, neutri verò istud conceditur, si eo animo ducatur, ut externos al[illegible] [illegible] aut juvenum animos in incorcessum amorem all[illegible] [illegible] hanc materiam post multa concludit Tiraquell. ad l. connubial. 3. num. [illegible] Sunt tamen qui honestius judicant uxorem (si marito non placeat) [illegible] cultiorem præstet, quam virginem; uxor oculis viri se ornat, virgo D[illegible] [illegible] Vives de Christ. fœm. lib. 1. cap. de ornament.*

(d) *Omnes fere Theologi & Jurisconsulti in hanc sententiam [illegible] eunt. Ex Theologis D. Thomas [illegible] quæst. 36. art. 2. & in [illegible] Esaiam cap. 3. Alex[illegible] Hales in 2. part. Summa q. [illegible] 15. [illegible] 3. Baptista Salicius in sua quoque Summa, in verb. Ornatus [illegible] consultis Johan. Plat. in l. [illegible] C. de vestium holos. & [illegible] lib. 11. & [illegible] poll. in l. mulieris in pr. [illegible] quæst. ff. de verb. significat. [illegible] & Pan[illegible] in cap. [illegible] extra [illegible] vel mon. & al.*

(e) Dit is mede een deught van d[illegible] [illegible] beschreven Prov. 31

(f) *Nequaquam exornata est bene, quæ morata est male? Plaut. Most.*

Soo

Soo buyg naer sijnen wil, maer tuyg in uw gemoet,
Dat gy het om den man, niet om de weerelt doet (a)
Maer soo in tegendeel uw vrient, uyt goede reden,
Is met een matig kleet voor u en hem te vreden;
Soo hebje, jonge vrou, voor al dog geene kans
Tot eenig lijf-cieraet van ongewoonen glans:
Een, die met kleynen kost kan haeren man behagen,
En mag geen rijck gewaet, geen groote steenen dragen;
Wie daerom pragtig gaet oock tegen sijn gebod,
Is boven haren man, en tegens haren Godt.

Daer sijn'er hedensdaegs in dese stadt te vinden,
Die weten aen den man het ooge toe te binden,
Soo dat hy niet en merckt, al wort hy schoon gepluckt,
Hoe diep de vrouwe-pragt hem in de beurse druckt.
De list dient aengemerckt en aen den dag getogen,
Op dat een eerlick man niet meer en sy bedrogen;
Op dat een loose vrou nae desen nimmermeer
En prale tegens danck van haeren overheer
Een wijf, een moedig wijf, was uyt der aert genegen,
Om door een rijcke dragt haer vrienden op te wegen,

Maer, siende dat haer man hier tegen dapper stack,
Soo om de groote kost, als ander ongemack,
Bedenckt een slimme vont: sy gaet in alle kramen,
Brengt sijde, brengt fluweel in eenen hoop te samen;
En, nae een groot beslag, sy koopt een pragtig kleet,
Om naer den nieuwen tits te worden uyt-gereet.
Het pack is opgemaeckt, en heeft sijn volle leden,
Maer boven haeren staet, en tegen alle reden;
Soo dat'er maer en rest, hoe dat haer weerde vrient
En om den tuyn geleyt, en ingenomen dient.
Sy roept een van de wijfs, die door de steden loopen
En dragen dit en gint aen ieder een te koopen,
Sy geeft haer dit gewaet, en seyt haer boven dien
En wat te seggen staet, en wat'er sal geschiên.
Het wijf, dus onderrecht, koomt in het huys gestreken,
Ter ure dat de man daer mede was te spreken,
Sy doet een lang verhael hoe seker schoone draght,
Uyt enckel ongeval, te koope wort gebraght;
En, om den goeden man te beter in te leyden,
Seyt voor een kleyne prijs daer van te sullen scheyden,
Heeft even met der daet het kleet op gelt geset,
'tIs weynig, sprack het wijf, maer noot is sonder wet.
De vinster van de list, gewet op dese streken,
Na datse langen tijt den vlieger heeft bekeken,
Genaeckt tot haren man en grijpt hem met'er haut,
En seyt hem in het oor; ô wat een aerdigh pant!
En wat een kleyne prijs! gy let op alle baten,
Dit voordeel, lieve man, en dient u niet gelaten;
Gewis soo my het kleet ter dege passen mogt,
Daer is geen twijffel aen, het dient te sijn gekogt.
Nae onderling gespreck, sy gaet den vlieger passen,
Die staet haer aen het lijf, als uyt het lijf gewassen;
De man spreeckt tot den koop, al is hy wonder wijs,
Soo om de goede stof, als om den kleynen prijs.
In 'tkort', het listig wijf gaet met den vlieger proncken,
De vrient die siet'et aen, en houtse voor geschoncken;

Besiet hoe meenig man door loose vrouwen dwaelt,
Het kleet was jae gekogt, en dier genoeg betaelt.
Het lijt een korte stont, de man die komt te sterven,
Toen was'et al bekaayt, geen kint en mag'er erven,
Men vint aen allen kant een huys vol sware schult,
Een kasse sonder gelt, een hooft vol ongedult.
Het is een slim gebreck, wanneer de vrouwen liegen,
En om de sotte pracht haer eygen man bedriegen,
Gy, pleegt geen quade list, maer gaet hier ronder in,
Doet niet uyt loos beleyt, of op een eygen sin:
Is u een noodig kleet te breken of te maken,
Siet of het uwen man oock soude mogen smaken;
En dunckt'et hem te bont, soo dient'et niet gewaegt;
„Geen kleet en past de vrouw, als dat de man behaegt.
Siet! als een dertel wijf wil hoofsche tabbaerts dragen,
En buyten haren staet, en boven haere magen,
Wil ketens om den hals, en ick en weet niet wat,
Gout, peerels, diamant, in 't kort, een ganschen schat,
Daer is geen seggen aen, al is de man verbolgen,
De pracht die kanckert in, de dochters willen volgen;
Het is een Zeeusche spreuck; gelijck het oude song,
Soo pijpt van eersten af, soo queelt het kleyne jong.
Dit maeckt een eerlick man by wijlen droeve nagten,
Dit baert hem late sorg, en sware vroeg-gedagten;
Soo dat hy menigmael in onrust leyt en waeckt,
O ware dit geborgt! ô ware dat betaelt!
Het loon van sijnen staet, de vrugten sijner renten,
De winst van dat hy koopt om weder uyt te venten
Versmelt gelijck een mist, en al sijn bitter sweet
En druypt maer op het wijf, en wort een sijde-kleet. (b)

(a) *Admonet Cyprianus Martyr nuptas, ut videant, ne nimium sibi per placendi studium de conjugum solatio blandiantur, ne, dum eos in excusationem suam proferunt, in societatem criminosæ consensionis adsciscant.*

(b) *Veel oude Wet-gevers hebben dese ongemacken in den overdaet van de kleederen van overlangh wel overwogen en veel behulpmiddelen daer tegen gesocht, dan geen beter geoordeelt, als de wet van Seleucus, van de welke een seker Schrijver al dus spreeckt*: Ses ordonnances estoyent telles que la femme de condition libre ne puisse mener apres d'elle plus d'une chambriere, sinon lors qu'elle sera yvre: ny ne puisse sortir hors la ville de nuict, ny porter joaux d'or a l'entour de sa personne, ny robbe enrichie de broderie, si elle n'est publique & putaine. Et ainsi par ces exception honteuses, il divertissoit ingenieusement ses citoyens des superfluitez & delices pernicieuses. Montag. lib. 1. des Essais cap. 43. Vide Besold. lib. 2. cap. 2. Polit.

Wat raet in dit geval? de man wort aengedrongen
Tot booſe linckerny en looſe buyte-ſprongen;
Hy ſpant het ganſche breyn en alle krachten in
Tot alle ſlim bejagh, en alle vuyl gewin.
Men ſiet oock Weelen ſelfs in dit geval bedriegen,
De trouwe lijt gewelt, men hoort de menſchen liegen,
Men vint dat aen het volck, dat grooter ſtaten heeft,
Oock dickmael, tegens eer, iet aen de vingers kleeft.
Wien is't niet bekent, dat onbedachte wijven
Oock vrome mannen ſelfs in quade wegen drijven?
Wien is et niet bekent, dat als de vrouwe malt,
De man oock by gevolgh in quade nucken valt?
Wien is't niet bekent hoe door een gulden regen
Veel linckers haer bejagh en ſnoode rancken plegen!
Wat heeft'er menigh wijf haer eere leet gedaen
Om wel gekleet te zijn, en moy te mogen gaen? (a)
Dewijl dan uyt de pracht ſoo veel gebreken rijſen,
Soo wil ick hier de jeught een weynigh onderwijſen;
Hier is de rechte ſtont te brengen aen den dagh,
Of immer jonge vrou geſchencken nemen magh.
Daer is een ſeker gift, die met bedeckte loncken
Wort in het huys gebraght, en aen het wijf geſchoncken;
Daer is een ander gaef, die brengt men aen de vrou,
Op dat voor al de man den handel weten ſou:
Van beyde dient gewaegt. Als door bedeckte ſtreken
Iet aen een jonge vrou wort in de vuyſt geſteken,
Daer is geen twijffel aen, dat heeft een angel in,
Het is den weg gebaent tot ongeſchickte min
Hier tegen dient behulp: Gy, die op vaſte gronden
Wilt blijven onbeſmet van deſe looſe vonden,
Wilt blijven dat je zijt, en leven met'et eer,
Sent alle ſchenckers heen tot uwen overheer.
Indien noch jonge vrou, noch vryſter, giften namen
Als die voor haren man, of haren vader quamen,
Veel waren heden noch bevrijt van alle ſmaet,
Die nu niet anders zijn, als veegſel op de ſtraet.
Maer tot den tweeden aert. daer ſijn geſlepe gaven,
Die oock de mannen ſelfs by wijlen ondergraven,
Door middel van het wijf. ô! wacht u, lieve, wacht
Van al dat onverhoets wort in het huys gebraght.
Siet, die een ſwaer geding heeft voor den rechter hangen,
Geeft dickmael aen het wijf, om haren man te vangen,
Hy geeft'et aen de vrouw, als aen een gragen vis,
Die met een gulden hoeck alleen te vangen is.
Veel hebben vaſt geſtelt dat ſwacke vrouwe-ſinnen,
Vry lichter als de mans, met gaven zijn te winnen;
Ja dat'er ſelden wijf ſoo groote krachten heeft,
Dat ſy een ſtil geſchenck gewillig weder geeft.
Men heeft'er ons genoemt, die rijcke gaven kregen,
En des al nietteminn den looſen handel ſwegen.
Ja ſtaken uyt de weegh al dat'et was gebroght,
Uyt vreeſe dat de man iet weder ſenden moght.
Gy, beter onderricht, en laet u niet bekoren,
Maer toomt den vrecken aert de vrouwen ingeboren,
En ſlacht in dit gevaer uw moeder Eva niet,
Die Adam, om de vrucht, tot quade luſten riet.
Is uw eerwaerde man een Rechter in den lande,
Of Raets-heer in het hof; en dat een volle mande
Van eenigh dierbaer tuygh koomt ſacken in het huys,
Ey houd uw greetigh oogh en uwe ſinnen kuys.
En laet geen porceleyn, geen over-zeeſche glaſen
U drucken in het breyn, of in de ſinnen blaſen
Het doodelick vergif, dat u en uwen man
In druck, in quaden naem, in ſchande brengen kan:
En laet geen rijcken ſteen, geen kop, of gulde ſchalen,
Door haren flicker-glans u in den boeſem ſtralen;
Al wat men qualick wint, en is maer eenmael ſoet,
Maer is een eeuwigh leet, een beul in uw gemoet.
De ſonde kan den menſch een kleynen tijt vermaken,
Maer ſal noch evenwel ten leſten bitter ſmaken.
„ De ſonde geeſt alleen maer ſchuym van loſſe vreugt,
„ Maer geen volkomen heyl, als in de ware deught.

(a) *Audi Propert. 3. Eleg. 12. ubi late hac de re queritur,*
Matrona incedit cenſus induta nepotum, &c.

Wel leer dan uwen man in goede plichten ſtijven,
En wacht hem, lieve, wacht tot vuyl gewin te drijven,
En voed noyt in de borſt een onverladen geeſt:
„ Die geeft, en niet en neemt, gelijckt den hemel meeſt
Laet even vaſte koſt, laet etelijcke waren,
Laet wijn, en wiltbraet ſelfs, niet alle giften varen,
Dat is de beſte voet om niet te zijn bevleckt,
De kleynſte gave ſchaed, de minſte gifte treckt.
Men ſegge wat men wil, de daet die kan betuygen
Dat oock een kleyn geſchenck kan groote lieden buygen
Het geven heeft vergift. ghy Rechters van het lant,
Hebt oock in dit geval een toegeſloten hant
Wat van het tegendeel. 'k en vinde niet geſchreven
Dat vrouwen zijn gerecht om wegh te mogen geven,
Oock niet ten goede ſelfs; haer beurs ſluyt wonder vaſt,
Ten ſy dat haer de man dit anders belaſt
Het is van ouden tijt tot heden toe geſchreven,
Dat vrouwen karigh zijn, en niet en willen geven,
En als een gierigh menſch bekoomt een milden ſin,
Dat heeft een vreemt gevolgh, een looſen handel in
Wil daerom, jonge vrou, wil alle tijt gedencken
Te keeren uw gemoet van nemen en van ſchencken,
Door beyde wort men licht in quaden naem gebrocht,
„ Wie geeft, die biet haer aen, wie neemt, die is ver-
Verhoet u boven dat, van gelt by een te garen, (kocht.
Of wilt aen uwen vrient ten vollen openbaren,
Van waer uw ſpaerpot koomt; 't is uytermaten ſoet,
Als man en wijf verſtaet wat d'een en d'ander doet
Het pot-gelt in de beurs, de koſtelijcke ringen,
De ketens om den arm, en diergelijcke dingen,
En ſtaen u geenſins wel, dan als uw man verſtaet
Van wie, en waer het koomt, en wat'er omme-gaet (b)
Het wijf, dat anders doet, ſal op de tonge rijden;
En door het ganſche lant dit quaet vermoeden lijden,
Of dat ſe dieſte pleeght, en haren man beſteelt;
Of datſe dertel is, en met haer eere ſpeelt.
Hier ſy de man vermaent van ſich te willen hoeden
De pracht in ſijn geſin, door eygen moy, te voeden;
Al wat'er ſpruyten kan uyt ſoo een dwaes bedrijf,
Is altijt nieuwe koſt, en ſtaegh een moedigh wijf
't Is vry een beter voet de vrouwen aen te wijſen
Dat luſt tot ware lof dient hooger op te rijſen;
En dat'et dwaesheyt is, te geven ſijn gemoet
Tot, ick en weet niet wat, tot enckel poppe-goet
Maer vrient, om uw gemael hier toe te mogen leyden,
Soo wilt voor eerſt de pracht van uwe leden ſcheyden,
De wet heeft volle kracht, en treft de lieden beſt,
Als eerſt de ware tucht in haren gever veſt
Gelijck een machtigh Vorſt ſich opent in de ſeden,
Soo gaet'et in het hof, en dickmael in de ſteden,
Ja door het ganſche rijck. een deftigh overheer
Gebiedt oock ſonder wet, en is een ſtomme leer.
Ghy Prinſſen van het huys, en alle ware mannen,
Wilt allerley getooy van uwe leden bannen;
Want ſoo g'u ſedigh kleet, en niet te prachtig gaet,
Gy ſult uw ganſch geſin bewegen tot de maet
De man moet deftigh ſijn in alle ſijne wegen,
Tot pralen niet geneyght, tot proncken niet genegen;
Een man in ſijn bedrijf, een man in ſijn gelaet,
Geen pluyſer achter huys, geen proncker achter ſtraet.
Ick ſie uw weerde vrient vertreckt ſijn wederkomen,
Dies is u teere ſiel van droefheyt ingenomen;
Het ſtreckt u, jonge vrou, tot ongewoone pijn
Soo lang in uw geſin alleen te moeten ſijn
Wel aen, om van getreur uw ſinnen af te wenden,
Ick wil u tot beſoeck mijn lief geſelſchap ſenden,
Die ſal u dit en gint noch brengen aen den dagh,
Dat u en al het huys ten nutte dienen magh;
Die ſal tot uw behulp te voorſchijn konnen bringen
Veel kleyne (ſoo het ſchijnt) maer echter nutte dingen

(b) *Nam peculii probam nihil habere addecet*
Clàm viro, & quod habet partum, ei haud commodi eſt,
Quin viro aut ſubtrahat, aut ſtupro invenerit
Plaut. in Caſin. Vid. l. Quintus Mutius. ff. de Donat. inter virum & uxorem. Hotoman. in Obſervat. de jure Connubial. cap. 28. num. 5

Mijns

Mijns oordeels dient'er niet voor kleyn te sijn geschat,
Indien een groot gesin lijt hinder sonder dat. (a)
Nu spreeck, mijn ander ick. (b) Ick ben u toe gesonden
Van iemant, die begreep hoe uwe saecken stonden,
Ick kan, wanneer het dient, met droeven sijn bedroeft,
En troosten nae den eysch, daer iemant troost behoeft.
My deert een jonge vrou, die in het huys gesloten
Sit eenig, sonder hulp, met droefheyt over-goten,
Terwijl haer tweede siel de weerelt ommeseylt,
Of in een verre kust sijn rijcke waren veylt;
Of, als een deftig man, om saecken van den lande,
Niet als een droef gepeys sijn vrouwe laet te pande:
„O 't is een sware last de menschen op-geleyt,
„Wanneer een verre reys twee lieve sielen scheydt.
Wel aen, ick ben geneygt om door bequame reden,
U noodigh in het huys, en dienstig in de seden,
Te stemmen (soo ick kan) uw droevig ongeval;
Gy, leen een gunstig oor aen dat ick seggen sal.
Ick heb door eygen daet veel dingen waergenomen,
Veel sijn'er boven dat van elders by gekomen,
Ick wil het altemael uw storten in den schoot,
En al tot enckel dienst van uwen bed-genoot.
Wel hoor mijn eerste les. Veel wijse lieden meenen
Dat noyt de jette vrou iet dient te komen leenen,
Het sy van keucken-tuyg, of ander kleyn beslag,
Of iet dat tot et bed of tafel dienen mag.
't Is menigmael gesien dat op het weder-geven
En bueren onder een, en lieve vrienden keven,
Daer hapert veel-tijts iet; het afgeleende vat
Dat heeft een vuyl, een buyl, of ick en weet niet wat.
Daer wert een soet gebruyk hier voormaels onderhouwen
By seker geestig volck; daer moesten alle vrouwen
De moeder haers mans gaen eyschen iet te leen,
Het sy een pot of glas, een banck of lywaet-steen,
Al in de bruyloft selfs: de moeder daerentegen
Ontseyde dit versoeck, en liet haer niet bewegen,
Sag uytter-maten grau, ten minsten soo het scheen,
En sond de jonge vrou met roode wangen heen:
Dat was genoeg geseyt, leert alle jonge dieren
Ter eeren van den man sijn weerde moeder vieren,
Verdraegtse met gedult, bedroeftse nimmermeer,
Al spreecktse somtijts hart, het dient tot uwe leer:
Voor al onthou de les, u heden aengewesen,
Gy sult tot uw berigt geen beter regel lesen:
Want dat een moeder selfs uw bede wederhout,
Dat is, om datje noyt van iemant lorssen sout.
Oock van den eersten aen en dient'er niet vergeten,
Met spoet en alle vlijt, te passen op het eten;
Gy, maeck dat alle daeg of kock of keucken-meyt
Ter uren als het dient haer spijse toe-bereydt.
Men siet in menig huys uyt saecken van der spijsen
By wijlen hoog verwijt en harde woorden rijsen;
Wat maer een schotel moes voor desen heeft gedaen,
Wijst Esau met berou de gansche weerelt aen.
Geen mont en kent'er jock, geen buyk en heeft'er ooren,
Hy wil geen breet verhael, geen lange reden hooren;
Die grage monden spijst versagt een wrangen sin,
Maer in een holle maeg daer sit de wrevel in.
Daer sijn verkeerde wijfs, die, als de mannen komen
Vermoeyt in haer bedrijf, van honger ingenomen,
Die, seg ick, even dan gaen halen uytten hoeck
Een eygen krijgel-naet, een regte sutsel-boeck;
Dit heeft men alle tijt veracht als quade streken,
En daerom, jonge vrou, soo dient'er afgeweken;
Meest als de sonne daelt, of juyst ontrent de noen,
Soo wort het luyste volck genegen iet te doen.
Gy, stel u naer den man, en voeg u naer de reden,
En, als hy met de noen koomt haestig ingetreden,
Soo geeft uw naer den disch; want als de mage bast,
Soo dient'er op den man, niet op het huys gepast
Hoor nog een keucken-les, al schijntse ruym te wesen,
Soo dientse niet te min uw boden aengewesen·
Doet, van den eersten af, doet boter op de vis,
Die niet te weynigh sy, maer die genoegsiem is:
Want sooje van de koek of van het keucken-meyssen
Moet sauce naderhant of nieuwe boter eyssen,
Daer is geen twijfel aen, gy sult de tweede reys
Ontfangen ruymer maet, als naer den rechten eys.
Die sonder goet beleyt haer eerste feylen myden,
Die siet men menigmael in tegen-feylen glyden:
De schaersheyt wort gestraft en met verlies geboet;
„Doet wel van eersten af, dat is de beste voet.
Wanneer te sijner tijt de fruyten op het leste
U worde toegedient, gy, neem het alderbeste,
Het schoonste van den hoop, en geeft'et uwen vrient,
Dat is een soete streeck, die tot de liefde dient.
Hy sal van stonden aen, indien hy weet te leven,
Hy sal u met'er daet uw gifte weder geven;
Of eet hy eenig deel, hy sal tot uw gewin,
Hy sal dan met de vrucht uw liefde drincken in.
Van tafel naer het bed. wy vinden iet te leeren
Oock in het slape-gaen, oock in het omme-keeren,
Gelooft'et, jonge vrou, daer is een heusche wet
Oock in de kamer self, en op het stille bed.
Wat is'er menigh wijf, die, om het lijf te decken,
Sal, ick en weet niet wat, tot haren rugge trecken?
En soo misschien de man maer eens de leden roert,
Sy wort van stonden aen met gramschap omgevoert.
Dit beyde dient gemijdt voor eerst uw tere leden
Te scheyden van den man, is tegen alle reden.
Gy, maeck geen middel-schut, geen eygen tusschemuer;
Een man heeft beter recht, als eenigh na-gebuer.
Hoor vryster, hebje voor na desen eens te paren,
Soo denck, oock in den loop van uwe vrye jaren,
Hoe datje met der tijt eens anders slapen sult,
Na dat uw ruyme koets sal beter sijn gevult.
Leer van den eersten af, rugh, hant, en voet gewennen,
Haer by-slaep eere doen, haer nacht-geselschap kennen;
Op dat geen kromme boght, of ander vreemt gestel
Of leet of hinder doe aen uwen bed-gesel.
Ten tweeden, hoe het gae, soo mijdt uw gramme posen,
En schoon gy wort geweckt, ontluyckt gelijck de rosen;
Wort u de slaep gestoort, ey seg, wat is'et dan?
„Het wijf, oock alsse slaept, is eygen aen den man.
Wanneer gy door de stadt te samen koomt getreden,
En dat'er over straet een wagen koomt gereden,
Of dat'er eenigh beest koomt loopen op de baen,
Of dat'er eenigh mensch koomt tegen u gegaen,
En laet u nimmermeer van uw geselschap scheyden,
En lijd geen hinder-pael, geen schutsel tusschen beyden,
Helt staeg naer uwen man, en toon hem met der daet,
Dat gy hem noemt en neemt voor uwen toeverlaet:
Dat sal hem die het siet een soet bedencken geven,
Dat sal een teycken sijn van uw eendragtig leven,
Dat sal uw soeten aert, en t'huys, en over al
Doen achten by het volck, en maecken lief-getal.
Hier dienje noch vermaent uw maegden en uw knegten
Met reden nu en dan te willen onderregten,
Dat ieder sy besorgt te brengen alle ding
Ter plaetsen daer het stont, of van te voren hing;
Al schijnt de leere slegt, noch sal de daet bewijsen,
Dat uyt het tegendel veel ongemacken rijsen;
Wie eenig ding behoeft en niet terstont en vint,
Die wort, gelijck men siet, niet selden ongesint
Leer noch het dienstbaer volk, leer uwe kinders sorgen,
Noyt eenigh kleyn behoef, te lorssen of te borgen,
't Is nut dat gy het huys op desen regel stelt,
Dat niemant voor het huys en koope sonder gelt.
Al geeft de soele lucht maer stof-gelijcken regen,
Noch salse met der tijt het kruyt ter aerden wegen;
Geringe kleuter-schult die ongevoeligh wast,
Wort even met der tijd een over-groote last.

(a) *Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. Hieron. ad Lat.*

(b) *De Schryver voert hier sijn eygen Huysvrouwe in, handelende met de jonge vrouwen van verscheyden huysselicke saecken, die (soo het schijnen mag) van kleynder weerden sijn, maer evenwel in de huys-houdinge van groten gebruycke.*

[illegible] knecht wilt voor of achter ſenden,
[illegible] gewoon, eer ſy den rugge wenden,
Dat by [illegible] beſcheyt ſy neerſtigh overdacht,
Of daer [illegible] ding en is, om wegh te ſijn gebraght;
Soo doende, [illegible] het volck op alle ſtecken letten,
En door uw [illegible] beleyt haer domme ſinnen wetten,
Soo doende [illegible] de jeught haer oogen omme-ſlaen,
Den tijt die [illegible] koomt; wien toe het ledigh gaen?
Laet ons in [illegible] een weynigh dieper treden,
En weegen in de ſchael van [illegible] en [illegible] reden,
Hoe knecht, hoe keucken-meyt, hoe kock gehandelt
Want even deſe plicht is nut [illegible] uwen vrient (dient;
De minſte van het huys dient niet de tucht gebogen,
Dient met der hant geleyt, en tot de deught bewogen;
Weet dit de groote klok haer uer niet en ſlaet,
Indien het minſte radt met horten ſtilleſtaet.
Voor eerſt, indienje wilt een rechten peyl bekomen
Wat bode dient gemijdt, of aen te ſijn genomen,
Sie hier een kort beworp, dat u in dit geval
Ten dienſte van het huys den wegh bereyden ſal.
Schou al het dienſtbaer volck, dat van den nijt gedreven
Kan ſchamper met de kunſt, en dwerſſe nepen geven;
Schou al het dienſtbaer volck, dat hatig ſit en wrokt,
Of ſtout en onbeſchaemt met vrou of meeſter jokt
Schou al het dienſtbaer volck, als weerdigh af te keuren,
Dat veel een uytgangh heeft door ongewoone deuren;
Schou al het dienſtbaer volck, dat van ter ſijden lonkt,
Dat ſonder eten werckt, en ſonder ſlapen ronkt.
Schou al het dienſtbaer volck genegen om te knorren,
Dat niet ter hant en treckt, als met een hortigh morren;
Schou al het dienſtbaer volk, dat moedigh henen gaet,
En acht'et groote vreught te drillen achter ſtraet.
Schou al het dienſtbaer volk, dat meynt te ſijn geboren
Om tot het innigh mergh ſijn heere naer te ſporen;
Schou al het dienſtbaer volk dat vrou en meeſter vleyt,
En echter voor het volck haer feylen open leyt.
Schout al het dienſtbaer volck dat ſchier op alle ſtonden
Heeft hier, en weder daer, heeft elders niet gevonden;
Schou al het dienſtbaer volk, dat ſijne daden prijſt,
En niet ter herten neemt wat iemant onderwijſt.
Schou al het dienſtbaer volk, dat vreugde weet te plegen
Wanneer de meeſter ſelf is in de ruſt gelegen;
Schou al het dienſtbaer volk, dat op een vremden voet,
En ick en weet niet hoe, de ſloten open doet.
Schou al het dienſtbaer volck, geſlepen om te lincken,
Sluyp-ſielen uyt der aert, en rechte luyſter-vincken;
Schou al het dienſtbaer volk, dat by het ſnoepen leeft,
En dicke buycken voed, en dunne tongen heeft.
Ten leſten ſchou het volck, dat alle ſnoode vlecken,
Weet ſtaegh en overal met liegen toe te decken;
Een meyt die leugens ſmeet en met de waerheyt ſpeelt,
Is als een witte raef, indienſe niet en ſteelt;
Een die haer heeft gewent de vingers krom te dragen,
Die ſal ook, des verſocht, haer eer voorſeker wagen;
't Is ſoo; die dertel is, en ſteelt niet alle tijt,
Maer een die ſtelen derft, is alle ſchaemte quijt
En denckt niet evenwel, dat ghy volmaeckte boden
Sult krijgen in het huys, of onder uw geboden;
O neen, de rouwe jeught dient aen te ſijn geleydt,
En met geſtage ſorgh den huyſe toebereydt
Wel aen dan, jonge vrou, die maegden en die knechten,
Wilt leeren naer den eyſch haer plichten uyt te rechten,
Ten nutten van het huys, aenhoort een goeden vont;
Gaet leydſe tot den Heer, dat is een vaſten gront (a)
't Is niet genoegh gedaen u van het quaet te ſcheyden,
Gy moet oock uw geſin ter rechter bane leyden;
Een moeder van het huys is niet voor haer alleen,
Maer deylt uyt reyne ſucht haer gaven in 't gemeen.
Als Heſter Godes volck met druck ſagh overlaſten,
Sy riep haer maegden ſelfs tot bidden en tot vaſten,
Tot ootmoet in den geeſt, tot alle goede leer,
En lietſe nevens haer verſchijnen voor den Heer.

Vraegt iemant wat'er ſchort, dat ſoo veel huysgeſinnen
Sijn dickmael menig jaer van buyten en van binnen
Ontſteken door gekijf, door ander huys-verdriet?
De reden is bekent: Gods vreeſe woont'er niet.
Daer is geen beter toom tot alle vuyle ſonden,
Als met des Heeren vrees te worden ingebonden,
Geen Staeten kan beſtaent, geen Vorſt en heeft gebied,
Indien het woeſte Grauw geen hell' of hemel ſiet
De Prins en ſijn ontſag, de ſtraffe van de wetten
En konnen over al het quade niet beletten;
Wat iemant voor bedrog in ſtille nagten doet
En wort (ſoo meynt het volk) van niemant oyt geboet
Maer Godes ware vrees die kan het herte raecken,
Die kan in ware daet de menſchen ſedig maecken,
Die keert de geeſten om, en toont haer volle kragt
Oock in het eenſaem wout, en in de midder-nagt
Doch geen ſoo nutten ding om uw gebied te ſtijven,
Als Chriſtus ſoete leer uw boden in te ſchrijven,
Die is de rechte ſchool, daer ieder wort geleert,
Hoe dat men ſijnen Vorſt en ſijnen meeſter eert
Daer wort het ſagt gemoet, het ſtil en ſedig weſen
De ſielen ingeprent, en boven al gepreſen,
Daer wort het korſel hooft gehouden in den bant,
Daer wort het buygſaem hert de menſchen ingeplant
Daer is de rechte ſalf voor alle droeve ſlagen,
Daer hoort men over al van duycken, wijcken, dragen,
Van liefde ſonder gal, en lyden ſonder ſchult,
Van leven ſonder nijt, en ſonder ongedult
Wat ſijn'er, lieve Godt! wat ſijn'er ſoete dingen,
Die uyt dat eeuwig Woort, als uyt een ader ſpringen?
Wie maer dien ſachten aert eens in de leden prent,
Die heeftſe met der daet tot alle goet gewent
Ontſluyt my deſe bron; twiſt, leugen, tegen-ſpreken,
Nijt, achterklap, bedrog, en duyſent quade ſtreken,
Van ſnoode linckerny, en ander vuyl geſpuys,
Sal ruymen uw geſin, en wijcken uyt'et huys. (b)
Daer is geen beter voet, om goeden dienſt te trecken,
Als ieder uyt den ſlaep der ſonden op te wecken;
Want die van eenig menſch in Gode wort gedient,
En heeft geen knegt alleen, maer oock een trouwen vrient.
Hoor noch een ander heyl, dat, als een gulden regen,
Koomt door godſalig volck op uw bedrijf geſegen.
Siet! Laban wort verrijckt van alderhande goet,
Om dat een heylig man ſijn witte kudde hoedt
Siet! Joſeph, in den dienſt van Potiphar genomen,
Doet Godes milde gunſt op ſijnen meeſter komen,
En weder uytgejaegt, en in den den ſtock geſet,
Draegt in het duyſter hol den rijcken ſegen mee
Leer, leer uw dienſtbaer volk op Godt den heer ſchier acht-
En loon of harden vloek uyt ſijnen hemel wagten; (ten,
Maeckt dat beſette tugt in uwe boden veſt,
Die Godt al voren dient, die dient de menſchen beſt (c)
Maer om met goede vrugt hier in te mogen treden,
En om het ſteeg geſin te buygen naer de reden,
Soo doe uw boden wel, onthaelſe waer het dient,
Niet als een ſtrenge vrou, maer als een ware vrient:
Wil hun door goede koſt een gunſtig hert bewijſen,
En laetſe vollen tijt om haer te mogen ſpijſen; (d)
Indien'er iemant feylt: ontſet u niet te ſeer,
Weeſt deftig alle tijt, maer vinnig nimmermeer
Denck datſe menſchen ſijn, die op gelijck gronden,
Met groote Prinſſen ſelfs, te ſamen ſijn gebonden,
Denck dat oock Godes hant hun lijf en ſiele ſchiep,
En in de weerelt bragt, en uyt de moeder riep (e)

(a) *Praclarè Plato diligentiam omnem curamque legum conditoris in eo collocari oportere cenſebat, ut cives bonis aſſueſcerent delectari, mala averſari.* Heſther. 4. 26.

(b) *Wie is 't die den Heere vreeſt? hy ſal hem onderwijſen den beſten wegh*, Pſal. 25. 12.

(c) *Optimum quemque fideliſſimum puta, etiam Ethnicus dixit Plin. Panegyr.*

(d) *Dit is eene van de deugden der uytnemender vrouwen, beſchreven* Prov. 31. 15. *Sy geeft (ſeyt de text) haren huyſe voeder, en oock hare maegden.*

(e) *Segt met* Hiob. cap. 31. 15. *heeft hem die oock niet gemaeckt die mi in 's moeders lijve maeckte.*

Indien gy somtijts hoort een hortig-tegen spreken,
En toont u niet geneygt om dat te willen wieken,
En wrokt niet op het woort, maer laet'et henen gaen,
En denckt wat uw gemoet by wijlen heeft gedaen·
Denckt hoe uw grillig hert, met togten aengedreven,
Ook met den hemel selfs heeft menigmael gekeven;
Heeft dickmael overluyt gemorret sonder slot,
Heeft dikmael krijg gevoert ook met den groten Godt.
Indien sijn eygen vuyl wil naer de reden wegen,
Sal niet veerdig sijn om harde tugt te plegen;
Dus, gy die alle wraeck wilt houden in den bant,
Ontleedt in regten ernst uw eygen onverstant. (a)
Gewent u nimmermeer, gewent u niet te schelden,
Want oock uw beste vrient die heeft'er in te gelden,
Wanneer gy boden straft met fel en hart gebaer,
Uw man die draegt'et half, en lijt'et nevens haer.
Is seker, soo de vrouw heeft met de meyt gekeven,
En kan oock aen den man geen soete woorden geven;
Sy is soo gantsch onthutst, en uytter-maten gram,
Dat sy het al begraeuwt, en scheert op eene kam.
En, dat noch boven al in desen is te klagen,
De minste van het huys die moet het meeste dragen,
Een kint, dat even dan wort aen de borst gevoedt,
Dat suygt (onnosel schaep!) het ongestuymig bloet.
Vermijt dan, jonge vrou, op iemant uyt te varen,
En laet geen losse tong uw feylen openbaren,
„ 't Is beter eenig quaet te lyden met gedult,
„ Als van een anders vuyl te maecken eygen schult· (b)
Met schreeuwen door het huys, met tieren en met kijven
Te straffen uw gesin, uw boden aen te drijven,
En is de regte voet, en is de middel niet,
Waer door een jonge vrou moet stijven haer gebiet:
Een woort te regte tijt met reden uyt te spreken,
Met soetheyt streng te sijn, de togten af te breken,
En slegs door reyne sugt te worden aengeraeckt,
Dat is de weerde deugt die vrouwen achtbaer maekt.
Doch wat'er omme-gaet, en laet uw broose sinnen
Soo verre nimmermeer van gramschap overwinnen,
Van oyt door onverdult een meyt te willen slaen,
Neen; daer is beter weg, betaelt en laetse gaen.
Laet voor lijf-eygen volck de stramen van de slagen,
Ons vry-gevogte kust en kanse niet verdragen;
Laet aen het Britten-lant de harde meysien-tugt,
Ten koomt niet over een met onse Zeeusche lugt.
Hoort noch een dienstig woort voor alle teere vrouwen,
Die niet en sijn geleert haer sugt te weder-houwen,
Die ligt, en in der haest, om eenig kleyn geval,
Gaen stelle in het werck de vlagen van de gal.
Men siet'et menigmael dat iemant schijnt te rasen,
Wanneer een plompe meyt ontrent de fijne glasen
Of by het porceleyn haer dingen qualick doet,
Men siet dat ieder een de straffe lyden moet.
Gy, die uw swackheyt kent, verschoont uw eyge feylen,
En treckt de sinnen af van al de blaeuwe teylen,
Van al dat China sent het broose porcelyn
En is u geensins nut, al is'et wonder reyn.
Of, soo uw weerde man vind eenigh soet vermaken
In lack, of aerde-werck, of diergelijcke saken,
Soo gaet van eersten af, en wapent uw gemoet
Met vrede, met gedult, en met een sedigh bloet.
Gewent u met verdragh en sonder gramme vlagen
Nu eenigh ongeluck, dan ongelijck te dragen;
Nu dat een haestig knegt uw fijnste schootel breeckt,
Nu dat een plompe meyt uw glasen omme steeckt:
Nu dat'et eenig kint sal overhant verkerven,
En stroyen uwen vloer met kostelicke scherven;
Nu dat de schuerster selfs uw dingen omme stoot,
Of somtijts eenig vrient, of ander dis-genoot.
Set vast in uw gemoet u niet te willen quellen,
Wanneer je nu en dan koomt uwe dingen tellen;

En, schoon gy menigmael uw beste panden mist,
Onthout u niet te min van alle wrange twist.
Hier is gedurig stof, om uyt de daet te leeren,
Hoe dat men alle spijt moet kragtig over-heeren,
Hoe dat men alle sugt van korsel onverstant
Moet houden in den toom, en leggen aen den bant.
Denck hier, tot uwen troost, dat broose vaten breken,
Dat weecke stoffe smelt; dat natte dingen leken;
Al wat van desen aert of is, of komen sal,
Dat heeft alreê gevoelt, of wagt gelijcken val.
Al wat de wereldt siet, moet vallen, breken, sterven,
Wat siet men evenstaeg, wat moet'er niet bederven;
Al wat men hier besiet, is ick en weet niet wat,
Ja siet de meester selfs is maer een aerden vat.
Waerom dan door de spijt soo vinnigh aengedreven?
Ey lieve, breeckt'er iet, het staet'er op geschreven;
Hoe diep ook eenigh dingh u wortelt in den sin,
De doot, de bleecke doot, die sit'er midden in.
Doch soo gy evenwel u niet en weet te dwingen,
Soo keert de sinnen af van alle broose dingen,
En des al niettemin, versoeckt aen uwen man,
Dat hy doch niet en koopt dat haestigh breken kan
't Is beter, jonge vrou, 't is beter rogge soppen
Te nutten sonder twist uyt hier-gemaeckte koppen,
Als treurigh, ongesint, en met een vinnigh breyn,
Te nutten hoofsche kost uyt fijne porceleyn:
Wat China backen kan, Venetie weet te blasen
Van konstigh aerde-werck, van kostelijcke glasen,
En dient aen geenen mensch van tochten opgevult,
Dus laet dat broose tuygh, of oeffent uw gedult.
Indien'er dit en gint is in het huys verloren,
Hoewel ghy neerstigh sijt u dingen na te sporen,
En gaet niet tot het volck dat niet als leuren geeft,
En evenwel den naem van waer te seggen heeft:
En roert de sifte niet, (c) en wilt u noyt bekroonen
In water of in glas den dief te laten toonen,
Vermijd het ring-geklank, en wat'er meer geschiet,
Waer van geen wacker oogh of gront, of reden siet. (d)
't Is duyvels guychel-spel van over langh gedreven,
En noch, 'k en weet niet hoe, in onsen tijt gebleven,
Gy, hout'et voor bedrogh, vermijt'et als verdacht,
En laet het duyster werck begraven in der nacht.
De duyvel is gewoon van eersten aen te liegen,
Al spreeckt hy somtijts waer, hy wil oock dan bedriegen;
Dus schou dat naer geheym, en wat daer henen siet,
Want by de leugen-vorst en is de waerheyt niet.
't is quaet in dit geval een ongerust vermoeden
Te rapen uyt de lucht, en in den geest te voeden;
Noch slimmer in der haest en op een losse waen
Te loeren op de meyt, en in haer kist te gaen;
Door wantrouw ommesien en angstigh na te sporen,
Heeft menigh swack gemoet sijn eerste trou verloren:
Men siet dat menigmael met ontrou wort geloont
Die aen het dienstbaer volk mistrouwen heeft getoont
Hier maen' ick yder man en alle kloecke vrouwen,
Geen luy en dertel volck in huys te willen houwen;
Siet wat het weeligh hof voor snoode leckers heeft,
En al om dat de jeught daer onbekommert leeft.
Het is de beste voet, dat alle menschen wercken,
Dat sal haer aen het lijf en in de sinnen stercken;
„ Wie ledigh sit en gaept, is water sonder vloet,
De mensch doet enkel quaet, wanneer hy niet en doet
Dan, schoon gy vlytig volk in dienst hebt aengenomen,
Noch dient'et niet alleen op boden aen te komen,
Men vint dat alle ding en ruw en slordig gaet,
Wanneer het gants bedrijf op vreemde boden staet (e)

(a) *En weest geen leeuw in uwen huyse, seyt de Wijseman· En de Oud-vader Augustinus bid ernstelijck tegens wreetheyt en strafheyt over sijn gesin. Melius*

(b) *Servus peccavit, ignosce. Melius est alterius culpam feras, quàm tuam prodas. Ambros.*

(c) *Cribro divinare, Veteribus, Theocrito, Luciano, Polluci & aliis adeò solenne fuit, ut in adagium abierit, quod malum & hodie apud Christianos remansit passim. Vid. hæc & alia superstitiosa apud Martin. Del Rio lib. mag. disquis. 4. c. 2 4. 6 sect. 4.*

(d) *Ad fures detegendos multis modis superstitiosi homines utuntur, sive speculo, sive aqua, sive annulo in vitro vel moto, vel se movente 1 1 1, Joh. Leon lib 3 de script Afr. Delect. lib. 4 c. 2 qu 6. sect 3. & 4*

(e) Het spreeckwoort seyt
Daer het huys sal gaen te regt,
Daer moet de meester sijn de knegt·

'k En

'k En segg' niet dat de vrou it met de leden wercken,
Maer laet haer wacker oog op alle dingen mercken;
Al wat'er omme-gaet en deugt gemeenlijck niet,
Indien het huys-wijf selfs geen dingen nae en siet.
Het ooge van de Struys (het is van outs geschreven)
Dat broet alleen het ey, en doet hier jongen leven;
Het *toesien baert de vrugt* het ooge van de Struys
Is van den ouden tijt een lesse voor het huys.
Hoort mannen, vrouwen hoort; of wie het mogte wesen,
Die onsen boeck misschien hier namaels sullen lesen,
Wanneer gy nu en dan een vreemde wat gebiedt,
Houd niet voor wel gedien, voor gy het eerstmael siet
Het ooge van den heer verbetert alle saecken,
Het ooge van de vrou kan gauwe boden maecken;
Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net
Een woort, maer in het oor. Indienje koomt te mercken,
Dat over uwen man de kriele togten wercken,
Soo let op uw beleyt, wanneerje boden huert.
Wat sonder raet geschiedt wordt naderhant besuert
Soeck niet te sijn gedient van al te schoonen meyssen,
Maer denck wat menigmael de snoode lusten eyssen;
Weet dat een jonge vrou geen kleyne kans en waegt,
Die in haer kamer brengt een moye kamer-maegt.
Gy sijt by wijlen swack, by wijlen uyt-gevaren,
By wijlen sonder lust, ontrent het kinder-baren,
By wijlen ongesont, by wijlen in de kraem,
By wijlen ongesont, by wijlen onbequam;
Uw man, een weelig quant, is dickmael uyter-maten
Van krevel aengeperst, in togten uyt-gelaten;
De meyt die deckt het bed, of viert'et met de pan,
O! denck dat uyt het vyer een vlamme rijsen kan.
Gewis een swack gemoet, dat niet en weet te strijden,
Sal haest gebogen sijn en ligt ter aerden glijden;
De mensch is wonder broos, de jeugt geweldig teer,
De nacht is al te vry, en schoonheyt lokt te seer (a)
Ey! leg de steenen wegh, daer over menschen vallen,
Ey! sluyt de dingen uyt, daer op de sinnen mallen;
Het is van outs gemerckt, een ongesloten kist
Maeckt dat'er iemant gelt en moye dingen mist.
Door schoonheyt, gulle jeugt, en wel-gelege stonden
Is menig swack gemoet in vuyle lust gevonden;
Wel aen dan, tot besluyt, hier tusschen ons geseyt,
Huert voor een dertel man geen schoone kamermeyt.
Dog vint u noyt beswaert een meyssen af te dancken,
Die vast gewortelt is in ongeschikte rancken; (b)
Een yder wort geacht, in daet en in den schijn,
Naer dat sijn dienstbaer volck, of speelgenoten sijn.
De boden van het huys sijn openbare peylen
Of van een goeden aert, of van gewisse feylen;
Het is niet sonder gront in ouden tijt geseyt,
De heer is als de knegt; de vrouw gelijck de meyt. (c)
Leert uyt dit voorig werck, leert alle trouwe boden,
En wat'er dient gedaen, en wat'er dient gevloden;
Dient niemant naer het oog, of uyt een loosen schijn,
Maer laet uw gantsch bedrijf uyt trouwer herten sijn. (d)
Wilt door een reyne sugt op alle dingen achten,
En niet het loon alleen, maer Godes segen wagten;
De deugt heeft haren glans oock in het minste lot,
Enschoon gy menschen dient, gy dient den groten Godt.

En soo het huys u wel behaeghe,
Soo moet de vrouwe sijn de maeght.
Frons, inquit Cato, occipitio prior est.

(a) Het Italiaens spreeckwoort seyt ons, wat er dickmael in de weerelt ommegaet

S'alcuno ha brutta moglie, & vaga ancella,
Usi questa, & gli basti d'haver quella.

(b) Psalm 1 1. 4.

(c) *Mores & studia dominarum plerumque ex ancillarum & comitantium moribus judicantur. qualis enim quaqua est, talium consortio delectatur. Hieronym. ad Demetriad.*

(d) *Gy dienstknechten zijt gehoorsaem uwen heere, niet na het ooge dienende, als soeckende de menschen te behagen, maer als dienstknechten Christi, doende van herten den wille Gods.* Ephes. 6. 5, 6. Coloss. 3. 22.

Stelt dit voor uw gemerck, en laet te sijner eeren,
Uw sinnen, uw bedrijf, uw gansche diensten keeren,
Wat is van sware last, of harde slaverny?
„ Wie Godt van herten dient, die is gedurig vry
Die wandelt in de lugt, en boven alle landen,
Die klimt tot sijnen Godt, oock midden in de banden,
Die kan in volle lust met vrye sinnen gaen
En verder als de wint, en hooger als de maen
Maer een die veerdig staet tot alle boose treken,
Als vlees en duyvel last, of als de lusten spreken,
Hy sy dan wat hy mag, een Prins, of magtig Graef,
Hy is een vuyle slons, hy is een volle slaef.
De Heer is niet alleen een Godt van hooge bergen,
Of die hem niet en laet als groote dingen vergen,
Hy sent een wacker oog gedurig over al, (e)
En siet van boven af tot in het laege dal;
Het lant is Godes huys, en die'er in verkeeren,
Die konnen altemael den grooten Schepper eeren; (f)
Een ieder in het sijn bedient des Heeren raet;
„ Wel hem, die trouwe pleegt oock in de minste staet
Al wat u wort belast, gy tracht om dat te willen;
Dat sal in uw gemoet veel droeve baren stillen:
Ten krenkt den mensche niet den mensch ten dienst te (staen,
Maer wie onwillig dient, die is'er qualik aen
Indien u vrouw of heer naer waerde niet en loonen,
En wilt haer evenwel geen bitter wesen toonen,
Denckt dat een hooger Magt, die in den hemel leeft,
Een ieder naer den eysch uyt sijne volheyt geeft.
En laet u nimmermeer tot slimme rancken drijven,
Op hope dat het quaet verholen mogte blijven;
Want, schoon gy uyt het oog van alle menschen sijt,
Godt, die u regten sal, die siet'et alle tijt.
Gy sult te sijner tijt eens reden moeten geven,
Soo wel als eenig Prins, oock van uw gantsche leven;
Godt, die het al bestiert, en siet geen menschen aen,
Maer proeft het innig hert, en wat'er is gedaen
Vriendinne, 't is genoeg. (g) Ick sie de sonne dalen,
En koome, met verlof, mijn lief gesellschap halen;
Doch, eer ick henen gae, en, voor den goeden nacht,
Soo hoor noch een gebod, hier nut te sijn bedacht
Wanneer uw weerde vrient is op het weder-komen,
Soo dient voortaen gelet en waer te sijn genomen
Dat, wanneer uw gemael verreyst met alle vlijt,
Gy dan niet buytens huys misschien te soecken sijt.
Als iemant koomt gereyst, die uyt een soet verlangen
Sich beelt in sijn gemoet een vriendelik ontfangen,
Indien hy by geval sijn vrouwe niet en vint,
Soo wort hy somtijts gram, of niet te wel gesint
Gy, maek wanneer het dient, op uwen vrient te wachten,
Dat brengt een eerlick man een vreugt in sijn gedachten,
Gae val hem om den hals, en hiet hem wellekom,
Gae val hem in den arm, en kust hem wederom
Gae voegh u neffens hem, en stelt u om te vragen,
Hoe dat sig alle ding heeft op den weg gedragen,
Hoe dat hy koomt gereyst, en onder wat geley;
En, lieve, waerom niet een soentjen tussen bey?
Maer wagt hier iet te doen, of iet te komen spreken,
Uyt loosheyt, uyt bedrog, of uyt geveynsde treken,
Of uyt gemaeckte gunst, of uyt een lossen mont,
Hier dient geen ander sugt, als uyt een waere gront.
Of anders soo de list wort eenmael ondervonden,
Soo is het ape-spel voor alle tijt geschonden;

(e) Ten is dan met Godt niet, gelijck de Syriers op een andere gelegentheyt eens lasterlijck spraken, 1 Chron. 20 28. *Godt en is geen berggodt alleen, maer oock een Godt der valleyen en laeghten, als siende mede en lettende op de minste dingen.* Luc 22. 10.

(f) *Animæ quidem æqualiter sui naturâ tendunt ad bonum, sed mediis diversis, ut detur harmonia, aliæ imperando, aliæ obediendo: Dona Dei sunt varia, & hunc ad recte obediendum, alium ad parendum reddunt aptum Epictet ad Arrian. 3 cap. ult. Da operam, ne quid unquam invitus facias. non enim qui jussus aliquid facit, miser est, sed qui invitus facit. Itaque sic animum componamus, ut, quidquid res exigit, id velimus Sen Epist. 62.*

(g) *De Schrijver keert hier wederom tot sich selven, sprekende tot de jonge vrouwen.*

Want schoon gy naderhant hem ware vrientschap biedt,
't Is al maer water-verw, uw man en acht'et niet
Met soo de teere jeught van sachtgewiegde vrouwen
Wat lusten tegenstaen en tochten wederhouwen,
Soo moet voor al de man, wanneer hy buyten reyst,
Sich quijten in de trou, gelijck de reden eyst.
Als haer de snelle Kraen wil op de reyse geven,
Om tot een ander lant of over zee te sweven,
Sy stijft haer met gewight, op datse door de locht
De dritten tegenstaen en seker vliegen moght;
Sy ballast haren krop met sant en sware dingen,
Op dat geen sijde-wint haer wegh en soude dringen;
Siet wat een gaeuw beleyt! gewis de snege Kraen
Is weert te sijn bemerckt, en na te sijn gedaen
Ick wenschte dat het volck, al eer van huys te scheyden,
Met ballast van de tucht sig wilde voor-bereyden,
Om noyt van buyte-lust te worden overheert,
Of van de rechte streeck te worden afgekeert.
Ulysses dede wel, die voer gestadigh henen,
En trock hem geensins aen de loose zee-Sirenen;
Hy stack een klompe was sijn gasten in het oor,
Dus, wat'er ommeging, geen liefde, geen gehoor.
Al die sich buytens huys en uyt den lande vinden,
Behooren menigmael het oore toe te binden,
Om, schoon een gladde tong de quade lusten vleyt,
Noyt van de ware deugt te worden afgeleydt
Wat sijn in dit geval, wat sijn'er quade streken?
Wat sijn hier by het volk, wat sijn'er al gebreken?
Hoe menigh reyst'er uyt, die, als hy buyten gaet,
En vrouw en echte trou te samen achter laet?
Wy kennen echte mans, die in het buyte-leven
Hen weten by de jeught als vryers uyt te geven,
Alleen op desen gront, om met een beter schijn
Te springen uyt den bant, en geck te mogen sijn.
Dit is een rechte voet om lusten op te wecken,
En moet aen alle kant ten quaden eynde strecken;
Wat kan een jonge maeght niet worden ingebeelt,
Daer iemant dertel is, en met de trouwe speelt?
En wie belett'et niet, dat, uyt soodanigh mallen,
Licht iemant lijd gevaer in ware lust te vallen?
Die sit en knicke-bolt, en maer de slaepaert maeckt,
Is dickmael onverhoets in diepen slaep geraeckt.
Gy vaders van het huys, wilt dese rancken mijden,
't Is uytslagh van de jeught die niet en is te lijden!
En voed geen malle sucht tot in den echten bant,
's Is al te weerden schat, en al te dieren pant
Noch is'er slimmer volck, dat schier op ieder haven
Vint, ick en weet niet wat, om brant te mogen laven;
De menschen gaen te werck, als of het echte bondt
Bleef in haer eygen huys, en daer versegelt stont
Fy van het vuyl bejagh! doet anders, ware mannen,
En leert onguere drift uyt uwe leden bannen,
Leert regels tegens lust en al te ruymen jeught,
En hoort hoe gy het vleesch in banden houden meugt.
Of schoon in uw geheym veel heete dampen rijsen,
'k En sal u evenwel tot geenen Campher wijsen
Tot geen uytheemsche Gom, die met een koude sucht
Doet onrecht aen de trou, en hinder aen de vrucht.
Indien gy middel soeckt om brant te mogen stelpen,
Ick wil u sonder leet op beter gronden helpen,
Ick wil u met gemack doen houden in den toom
In 't waken uw gepeys, in 't slapen uwen droom.
Voor eerst, om heete drift in u te doen verdwijnen,
Soo speent u menigmael van alderhande wijnen,
Siet datje niet en nut, of met den monde smaeckt
Dit, uyt een innigh vyer, de lusten gaende maeckt
Vermindert uwen slaep, en breeckt de lange nachten
Door vlijt tot deftig werk, door reyne vroeg-gedachten,
Weest neerstigh in de weer en besigh op den dagh,
Op dat geen boose geest u ledigh vinden magh,
En sou u mettemin de tochten overlasten,
Soo snijt uw voertel af, en stelt u om te vasten,
Maeckt dat uw grage jeugt meer helle naer de schouw,
Als naer de vuyle lust, of naer een schoone vrouw. (a)
Maeckt dat de geesten selfs niet op en mogen stijgen,
Maer eer bekommert sijn om broot te mogen krijgen;
De bobbels houden op, oock als de ketel siedt,
Indien men aen de pot geen hitte meer en biedt.
Gaet des al nettemin en offert uw gebeden,
Dat sal een reyne sucht u storten in de leden,
De krevel is van outs een steeg en vinnig quaet,
Dat niet als door gebreck en bidden af en laet.
Maer wacht u evenwel met vrouwen oyt te mallen,
Met vrouwen immermeer in jocken uyt te vallen;
Weet dat hy sonder schult geen vrouwe raken magh,
Die nu in langen tijt sijn vrouwe niet en sagh.
Oock daer men vrouwen groet, vermijdt u van te kussen,
Want dat ontsteekt uw vyer, en wie doch sal het blussen?
Spaert liever alle jock, spaert alle vreugde, spaert,
Tot datje wederom met uw geselschap paert
Bedingt aen uw gesicht geen maegden aen te loncken,
Oock door het oogh alleen ontsteken heete voncken;
„Het oogh, het ydel oogh, dat leyt den eersten gront,
„Waer door tot in het mergh de siele wort gewondt.
Weet dat het gansche rot van alle snoode sonden
Door strijt en tegenweer dient in te sijn gebonden;
Maer dat de gulle jeught, en hare kriele sucht
Wort beter overheert door middel van de vlucht. (b)
Sijn vyant aen te sien, en met gewelt te tergen,
Of in het open velt hem krijgh te willen vergen,
Magh elders dienstigh sijn, in lust, en heete pest,
Daer is het wijcken heyl, daer is het vluchten best.
Gy, blijft dan buyten schoots, en mijdt de boose stonden,
En wat'er eenigsins kan locken tot de sonden:
Denkt, hoe dat menig mensch sijn eer te buyten gaet,
Om dat'er hier en daer een koffer open staet
Doch, valt'et iemant swaer soo deun te moeten leven,
Die moet hem niet te veel op lange reysen geven.
Veel uyt den huys te sijn, veel uyt het vaderlant,
Doet hinder aen de vrou en aen den echten bant.
Die met den lijve rotst dooor alle vreemde palen,
Leert dikmael met den geest, ja met de liefde dwalen; (c)
Die veel te paerde rijd, en veel te schepe vaert,
Wort lichter als hy plag, en krijgt een lossen aert: (d)
Dat is van outs gelooft. het trouwen is gevonden
Op dat het echte paer, door ware sucht gebonden,
Malkander overhant geduerigh moghte sijn
In voorspoet herten lust, en steunsel in de pijn.
Hoe lichte valt de mensch, die met onwisse schreden
Koomt sonder metgesel een gladden wegh getreden?
Helt oyt sijn losse gangh naer eenig ongeval,
Wie is 't die in den noot hem weder rechten sal?
Wat gaet de menschen aen, die rasen om te paren,
En schier noch in het feest haer stellen om te varen,
Of naer het koude vack daer witte beeren sijn,
Of daer de strant op splijt van heete sonneschijn?
Wat is'er menig leet in alle tijt geresen
Van uyt der stadt te gaen, en lang van huys te wesen?
Wat is'er menigh man ten hoogsten ongesint,
Die, out van reysen koomt, en jonge kinders vindt?
Daer sijn uyt dit geval niet selden goede vrouwen
Door overspel besmet, en dat ter goeder trouwen;
Ick weet dat menigh kint voor wettigh is gekent,
Al was het by een boef de moeder ingeprent. (e)

(a) *Dicendum est hic ventri, quod Hilarius sibi ipsi dicere consueverat; domabo te jejuniis, ut de cibo cogites, non de voluptate.*

(b) *Annotavit bene Augustinus, quod Apostolus Paulus de cæteris vitiis dixerat, Resistite, de libidine, Fugite nam reliquis vitiis, inquit, debemus in præsenti resistere, libidinem vero fugiendo superare.*

(c) *Certus in hospitibus non est amor, errat ut ipsi. Ovid*

(d) *Onder de werken van D. Joseph Hal is seker geleert en godsaligh Geschrift, Quo vadis? genaemt, daer hy veel swarigheden en ongemacken, die uyt het reysen ontstaen, klaerlijk aenwijst, een boeck weerdigh om gelesen te worden in het welcke hy onder andere sect 21 als besluytende, stelt dese reden* Motion is ever accompanied with inquietnesse, and both argues and causes imperfection, whereas the happy estate of heaven is described by rest, whose glorious spheres in the meane time doe so perpetually moove, that they never are remooved from their place

(e) *Dit sal den gunstigen Leser misschien vreemt en ongehoort schijnen,*

Hoor Zeeuws, en Hollants volk, die uyt de Zee geboren
Hebt altijt nieuwe lust om landen op te sporen;
Of laet de lange reys, of staeckt het echte bed,
Of hebje varens lust, soo neemt de vryster met; (a)
Geen vrouw en dient alleen siet Eva van der slangen
Met listen omgevoert, en in der haest gevangen;
Sy eenigh braght, eylaes! de weerelt in de pijn,
Een vrouw, een jonge vrou, en mag, niet eenig sijn.
Gy die een jonge vrou laet eenigh sitten treuren,
Denkt hoe de werelt gaet, en wat'er kan gebeuren;
Of valt'er ongemack, soo lijt'et met gedult;
Want sy is wonder broos, en gy niet sonder schult.
Maer om aen uwen man sijn huys te doen behagen,
Soo wil ick, jonge vrou, een nieuwen raet gewagen:
Het is u wonder nut, soo ghy met alle vlijt
Uw eygen posten trout, en niet uythuysigh sijt.
Daer is geen ruygh gewas aen uwe teere wangen,
Dat is tot u geseyt; Bepael uw losse gangen,
Bepael u binnens huys, bepael u jonge vrouw,
Daer is aen uwen mont geen deksel voor de kouw (b)
Hy, die den eersten gront van onse taele stelde,
En heeft u niet genoemt, of vrouwen van den velde,
Of vrouwen van de straet; *Huys-vrouw* is uwen naem,
Een woort, ook uyt de klank, tot uwen pligt bequaem.
Als Adam in den hof gaf namen aen de dieren,
Men konde door het woort bekennen haer manieren; (c)
Gy denck, als u de man begroet, en huys-vrou hiet,
Dat u een korte les tot uw beroep geschiedt
Laet, ick en weet niet wie, gaen dolen by de bueren;
Gy, blijf in uw bevang; daer sijn uw vaste mueren,
Uw slot, uw bolle-werck, uw rots, uw trouwe vest,
Blijft daer, o sedig volck; daer sijn de vrouwen best. (d)
Begaet dat over al, van boven tot beneden,
Daer moogje, sonder schroom, met vrye gangen treden;
Een die het huys bestiert moet weten wat, en hoe,
Moet alle dingen sien, tot in den kelder toe.
Men acht'et voor een feyl het oog te laten dwalen
Door eenig vreemt bedrijf, maer in sijn eyge palen
Daer is'et prijsens weert, indien men overslaet
Al wat een ieder doet, en wat'er omme-gaet. (e)
Niet dat ick eenigsins, door al te strenge boecken,
Een vrient beletten wil een vrient te gaen besoecken;
Neen dat is niet gemeent; de vrientschap is te soet,
In weelde, grooter lust; en troost in tegenspoet
Kiest vry naer uwen aert, kiest lieve noot-vriendinnen,
Maer sedig, heus, beset, en van beproefde sinnen;
De mensch wort eer of smaet by menschen aengedaen,
Na dat de menschen sijn die met hem omme-gaen.
Gaet dese naer den eysch by wijlen eens begroeten,
Maer overloopt'se niet met al te losse voeten.
Te groote vryheyt walgt. besoeck is wonder goet
Voor die het met bescheyt en niet te veel en doet. (f)

en het selve soude hier wel dienen naerder verklaert te sijn, dan overmids sulcks best door exempelen kan worden aengewesen, en dat wy dies aengaende eenige sonderlinge geschiedenissen uyt de schriften der Rechtsgeleerden hebben aengemerckt, die in andere boecken niet gevonden worden, en evenwel veel goede bedenckingen in haer hebben, soo sijn wy van meyninge aen het eynde deses wercks eenige der selver, tot onderrichtinge en vermaeckelijckheyt des Lesers, nader te stellen, om hier geen scheuringe te maecken, en ons voorgestelde uit te verbinderen.

(a) *An autem, & quando uxor maritum vagabundum, & perpetuò proficisci volentem, sequi teneatur, vide apud P. Heygium part. 2. quaest.* 14

(b) *Galenus lib. 11. de usu partium, scribit foemineum genus non habere pilos in facie, sibi adversus frigora auxiliaturos, quod sub tecto maximam vitae partem exigere debeat.*

(c) *Adam totam naturam habuit in conspectu, & intuitus est universam rerum harmoniam. Richt. Axiomat. Polit.*

(d) *Lusit fere in hanc sententiam Nazianzenus in Monitorio, ubi ita mulieres alloquitur:* Domus tibi urbs est & nemora &c *Chrysostomus mulierum esse putat domi philosophari in 60 in Johan. Homil.*

(e) *Si quid in domo accidet, matrisfamilias id notum esse debet, eam enim omnibus, quae intus sunt, dominari oportet. Arist. Oeconomic.* 2. *cap.* 1

(f) *Stelt uwen voet selden in het huys uwes naesten, hy moghte uwer verdrietigh en gram worden,* Prov. 15. 17.

Voor maegt of echte vrou veel uyt'et huys te wesen
En is van ouden tijt van niemant oyt gepresen;
Siet als het weelig schaep gaet dolen uyt de stal,
Strax is'et voor de wolf, of ander ongeval.
Als Abrahams gemael is buytens huys gevonden,
Sy staet in grooten angst om daer te sijn geschonden;
't Is waer dat Godt het quaet ten besten heeft gewent,
Maer let eens hoe het quam, haer man was daer ontrent.
Als Dina ging besien de dochters van den lande,
Siet wat een droef geval! haer eertje blijft te pande;
En, schoon om dese daet een groote moort geschiet,
Haer broeders krijgen buyt, maer sy haer maegdom niet
Hoe geestig, heeft'er een het vrouwe-beelt beschreven,
En, door een wijse vont, geschildert naer het leven!
Want, om haer regten aert te maecken openbaer,
Soo stelde 't kloeck panceel een schild-pad onder haer
Een schild-pad, altijt-t'huys, die in haer eygen schelpen
Sig kan voor alle quaet en tegen leet behelpen;
Om dat een jonge vrou is vry van ongemack,
Indiense maer en blijft ontrent haer eygen dack.
Een schild-pad, traeg-gevoet, die noyt en komt getreden,
Als met een stillen gang, en met gesette schreden;
Om dat een jonge vrou in daet en in den schijn
Moet deftig in gebaer, niet schotebollig sijn.
Een schild-pad, stilheyts-vrient, wiens tongeloose kaken
Geen stemme, geen geraes, geen klank en konnen ma-
Om dat een jonge vrou geen wesen beter staet, (ken, (g)
Als datse stille swijgt, of niet te veel en praet
Een schild-pad, weyger-lust, die niet als aengedreven
Sig aen haer wederpaer gewoon is op te geven, (h)
Om dat een jonge vrou moet blijven onbesmet,
En plegen reyne tugt oock in het echte bed.
Een schild-pad, kinder-vrient, die tegen hooge baren
En ander ongeval haer eyers kan bewaren; (i)
Om dat een jonge vrou, ten goede van de vrugt,
Moet toonen, alsse dragt, een regte moeder-tugt.
Een schild-pad, sagt-gemont, die sonder harde tanden
Geen menschen hinder doet, geen dieren brengt ter schan-
Om dat een jonge vrou geduerig, watse doet, (den;
Noch vinnig in den mont, noch bitsig wesen moet.
Een schild-pad, huys-vriendin, die noyt en komt getreden,
Of draegt tot aller stont haer wooning op de leden;
Om dat een jonge vrou, oock alsse buyten reyst,
Moet dencken wat het huys van hare pligten eyst.
Hoe teer is vrouwe lof! alleen met uyt te dwalen
Soo kanse boos gerugt haer op de leden halen;
Want krijgt'se maer een reys den naem van Seldent'huys,
Het regt is tegen haer, men achtse niet te pluys (k)
Soo dient dan hier besorgt voor alle jonge vrouwen,
Het ooge van het volck en alle nijt te schouwen,
Al wat opsigtig is, en wat het ooge treckt,
Is om te sijn begeert, of om te sijn begeckt.
Men segge wat men wil, een vrouwe wort gepresen,
Niet om haer groote naem, maer om haer sedig wesen
„Te leven sonder roem, en in het duyster sijn,
„Is voor een eerlick wijf een helle sonneschijn
Wel tracht dan, lieve tracht u niet alleen te mijden,
Van schade by het volck in uwen naem te lijden,
Uw deught dient even selfs niet al te seer bekent,
Want, door te grooten eer is menigh wijf geschent
Laet Ridders, heerlijk volk, laet Prinssen, Vorsten, Helden,
Doen klincken haren lof, en door de weereit melden,
Gy, schuyl in uw bevang, daer is uw vaste schans,
Gy, blijft aen uwen heert, daer is uw beste glans.

(g) *Et linguâ, & dentibus carere testudinem, auctores Gesnerus & alii docent, & experientia demonstrat*

(h) *Foemina testudo, non nisi a marito provocata, & ferè invita, coit, cujus rei notandam rationem vide apud Aelianum lib. 15 de Animalib. cap.* 19.

(i) *Quomodo ova sua testudo custodiat, vide apud Gesner. in descriptione testudinis. apud Plin. & alios.*

(k) *Meretrix praesumitur de jure, quae multùm vagatur & alienas domos, nunc hanc, nunc illam invisit Angel. in l. si qua illustris C. ad Senatusconf. Orfic. Vid.* Proverb. 5. 6. Syrach. 9 6 8.

Dit

Dit wort noch evenwel in geenen deel geſchreven,
Om gronden aen den man tot vrouwe-dwang te geven;
Een die met eyge praem ſijn echte wijf bewaert,
En houd den regel niet van onſen vryen aert.
Men hoeft (Godt ſy gelooft,) in onſe Nederlanden
Geen boeyen voor de vrou, geen ſlaeviſcke banden,
Geen kluyſters aen het been, geen ander onbeſcheyt,
Dit elders wort gepleegt, en niet en dient geſeyt.
Ick bid de Zeeuſche jeugt en alle ware mannen,
Noyt vrouwe door bedwang in huys te willen bannen;
Sy dient niet, als een boef, geſloten in den ſtock;
Sy dient niet als een aep gehouden aen den block.
Denckt vry dat menigh wijf is uyt den bant geſprongen,
Om datſe veel te ſeer was in den bant gedwongen:
Van hier dan alle dwang; de Zeeuw is al te vry,
Geen deugt en wort geleert door harde ſlaverny.
Daer woont een leelik ſpook in 't voor-hof van der hellen,
Geboren om het volck tot in de ſiel te quellen;
Men noemt'et Yver-ſucht, een dochter van de Nacht,
Dat ſy, uyt Waen begort, ter weerelt heeft gebraght.
Geruchten ſonder gront, geduerig Quaet-vermoeden,
En Achter-klap, gewoon de Leugen aen te voeden,
En altijt verſche Schrick, en ſtage Dweepery,
En Dorſt tot heete wraeck ſijn haer geduerig by.
Haer oogen ſijn gemaeckt om ieder na te loeren,
Haer leden afgericht om huyſen om te roeren,
Haer kop geweldig los, en ſwack gelijck een riet,
Om datſe t'aller tijt naer iemant omme ſiet
De vriendſchap haer gedaen oock by de beſte luyden,
Die kan haer grillig hert tot ſlimme lagen duyden;
Sy ſchrikt voor alle man, ſy vreeſt haer eygen bloet,
En die haer liefde draegt, en die haer gunſte doet
Noyt toontſe blijden ſchijn, dan als haer ſlimme gangen
Sijn uyt op haer bedrogh, en loeren om te vangen;
Haer gunſt is enckel liſt, van buyten ſchoon gelaet,
Van binnen enckel moort, en niet als wreeden haet.
Beleeftheyt, ſchoone verw, geſontheyt in de leden,
Wel-ſpreken, kloek beleyt, bequaemheyt in de ſeden,
En wat'er anderſins ons wel te ſinne ſtaet,
Is hier maer enckel gal, en voetſel van het quaet:
Koomt mer een kleyne wint haer in het oore blaſen,
Sy ſteygert in de lucht, en ſchijnt'er af te raſen;
Sy hoort dat niemant ſpreeckt, dat niemant is bekent,
Noch blijft'et aen het ſpoock ten diepſten ingeprent.
Haer ſlaep is ſonder ruſt, want in de ſtille nachten
Soo bobbelt haer de kop van diepe na-gedachten,
Haer ganſche bloet verſchiet op 't drillen van een blad,
En vliegt door al het huys om ick en weet niet wat:
Sy luypt aen allen kant, om ieder na te ſporen,
En ſoeckt geduerigh iet, dat niet en is verloren;
Maer alſſe 't guntſe ſoeckt ten leſten ondervint,
Dan iſſe boven al geweldigh ongeſint.
O wat een ongemack ſal echte lieden quellen,
Als man of ſwacke vrou naer deſe ſtuypen hellen!
Wat heeft'er menigh held, oock buyten alle ſchult,
Sijn weerde lief gedoot, alleen uyt ongedult.
Siet Procris in den geeſt door Yver-ſucht gedreven,
Verſpiet een eerlik man, en laet haer jeugdigh leven:
Hy ſchiet een ſnelle pijl juyſt daer de ruygte drilt,
En treft een lieve vrou, in plaetſe van het wildt. (a)
Leuconoe, bynaeſt in eenen graet bevonden,
Wort van een wreeden brack aen alle kant geſchonden;
Haer man geheel verwoet om ſoo een droeve doot,
Doorſteekt ſijn eygen hert, en valt haer in den ſchoot. (b)

(a) *Vide Ovid. Metamorph. lib. 7 & de Arte amandi lib 3.*

(b) *Parthenius Nicenſis, antiquus poeta Græcus, in Eroticis cap. 10. refert Cyanippum Theſſalum, cum uxorem duxiſſet Leuconoam, ob venandi ſtudium in ſilvis plerumque agere ſolitum fuiſſe nova autem nupta, ſuſpicata eum cum alia aliqua rem habere ſecuta ipſius veſtigia ſub quodam fruticeto eventum exſpectabat, ramis vero motis repente canes indagatores accurrerunt, ipſamque morſibus, inſtar belluæ, dilaniarunt. Cyanippus autem, id tam inſperatum intuens, ſeipſum quoque trucidavit. Aſſipulatur Soſtratus lib. 4. de venation. Plutarch. Parall. cap. 42. Stobæus collect. cap. 62.*

Juſtina ſedig dier, noyt van de quade tongen,
Noyt van den achterklap in haren naem beſprongen,
Wort van haer eygen man ſelfs om den hals gebragt,
Om dat haer wacker oog hem wat te geeſtig dagt (c)
Siet Corys, ingeleyt van deſe felle vlagen,
Is om een vyſevaes in raſerny geſtagen;
En, na ſijn droef gemoet had lange tijt getreurt,
Soo heeft hy ſijn gemael de leden af-geſcheurt (d)
Maer eer ſal ons de nacht met hare ſwarte vlercken
Bedecken al de lucht, en onſe kim bewercken,
Als mijn vermoeyde pen ſal brengen aen den dagh,
Wat droefheyt menig menſch uyt deſe plage ſagh.
Geen ſucht, geen harde driſt van alle felle tochten
En baert in onſen geeſt ſoo vreemde waen-gedrochten,
Soo dullen onverſtant, als deſe ſpokery,
O mannen houd de borſt van hare ſtuypen vry;
Ontlaſt uw deuſigh hooft van alle vyſe droomen,
En doet in dit geval gelijck het oude Romen,
Daer noyt een eerlijck man hem in ſijn huys begaf,
Of ſant aen ſijn gemael een boô te voren af (e)
Dat was genoeg geſeyt; 'k en heb geen achterdencken,
Dat oyt mijn echte deel haer eere moghte krencken;
Want of ick buyten gae, of dat ick weder koom,
Sy is (oock ſonder wacht) ſy is geduerigh vroom.
Dit is van ouden tijt; en heden oock geprelen,
Want die men veel betrout, en wil niet ontrou weſen:
Maer die met ſlim geloer op ſijn geſelſchap wacht,
Die leert haer ſomtijts doen dat noyt en is gedacht (f)
Maer wiltje ganſch het quaet uyt uw geſelſchap werpen,
Soo poogt des Heeren vrees in uw gemael te ſcherpen;
Want ſooje dat verwerft, daer is geen twijfel aen,
Van haer ſal quade luſt, van u de vreeſe gaen.
Gy mede, jonge vrou, pijnt u te wederhouwen
Van deſe dweepery, en alle mis-vertrouwen;
„Niet dat ſoo vinnig bijt, en ſoo de jeught verſlindt,
„Als droefheyt in den geeſt tot yver-ſucht geſint
En broet geen innig leet, geen hooft vol muyſe-neſten,
En laet in uw gemoet geen quade tonge veſten;
Geloof geen achterklap, en ſooje ruſten wilt,
Siet datje dwaſe ſorgh door reyne liefde ſtilt.
Maer pijnt u boven al geen reden oyt te geven
Tot dit verdrietig leet en ongeruſtig leven;
„Weet dat een eerbaer wijf moet afgeſondert ſijn
„Niet van het quaet alleen, maer even van den ſchijn.
Indien gy ſijt bedugt van op de klap te raecken,
Soo treckt de ſinnen af van tienderhande ſaecken;
Van al te loſſen praet, van dertel hant-geſpel,
Van hier en daer te gaen met eenig jonck-geſel,

(c) *Juſtina, nobiliſſima puella Romana, virgines ſuæ ætatis elegantiâ forma longe ſuperans, cum juveni cuidam nuptui a Parentibus eſſet tradita, ob ſolam ipſius pulchritudinem ac leporem in ſuſpicionem marito venit, qui candidiſſimæ uxoris cervicem conſpicatus, inclinaviſſe ſe ad [illegible]ndum calceum, furore ex zelotypia accenſus, teneram puellam novamque conjugem jugulavit. Cujus etiam nunc exſtat hoc Epitaphium*

Immitis ferro fecit mea colla maritus;
Dum propero nivei ſolvere vincla pedis,
Durus, & ante thorum, quo nuper nupta coivi,
Quo cecidit noſtræ virginitatis honos,
Nec culpa metuiſſe necem, bona numina teſtor,
Sed jaceo fati ſorte perempta mei
Diſcite ab exemplo Juſtinæ, diſcite Patres,
Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

(d) *Cotys, Rex Thraciæ, cùm in uxorem zelotypus eſſet, anxiis diu cogitationibus agitatus, ſuis ipſius manibus, a pudendis incipiens, eam diſſecuit, ut ex Theopompo recenſet Athenæus lib 12 cap 14 Tiraq. l 16 connub. Plura exempla huc adduci poſſent, inter quæ illud eximium: Johanna Aragonia (inquit Thuanus lib 16 hiſtor.) Caroli & Ferdinandi mater, ex zelotypia olim contracto animi morbo, quæ poſt Philippi mariti mortem in apertam inſaniam evaſit, & ab eo tempore turri incluſa, cum felibus colluctans, ad extremam pervenit ſenectam.*

(e) *Vide Plutarch. Problem. Rom. cap. 9.*

(f) *Valeat Ovidianum hoc,*

Deſine, crede mihi, vitia irritare vetando;
Obſequio vinces aptius iſta tuo.

Van door [illegible] kleet geweldig uyt te steken,
Van Prins [illegible] ander Volk met u te laten spreken,
Van wijs, by eerlick volck voor niet te pluys bekent,
Van allerley geschenck, dat u een vreemde sent,
Van met een dertel oog de lieden aen te wincken,
Van, daer gy sijt genoot, de glasen uyt te drincken,
Van sonder uwen man veel overal te gaen,
Veel in de venster sijn, of in de deur te staen.
Daer is geen nutter ding voor alle jonge vrouwen,
Als, door een staeg bedrijf, de jeugt te weder houwen;
En in het tegendeel, het slimste dat men vint
Is, dat een rappe siel haer niets en onderwint.
Die ledig sit en kijckt, set al de sinnen open
Tot ick en weet niet wat; des koomt'er ingeslopen
Al wat een swacken geest en goede seden krenckt,
Hoe menig denckt'er quaet, om dat hy niet en denckt!
Gewis de broose jeugt wort al te ligt bewogen,
En door een ydel hert uyt haren stant getogen.
„Het beste water stinckt, wanneer het stille staet;
„En als het yser rust, soo roest het met'er daet.
Al mag een kloecke vrou geen winst of eer bejagen,
Met eenig swaer geding den Rechter voor te dragen;
Al mag een kloecke vrou niet toonen haer verstant
In dienst van eenig Prins, of van het Vader-lant. (a)
Al mag een kloecke vrou, om sonderlinge reden, (b)
Niet dienen in de kerck, niet heerschen in de steden,
Niet sitten in den Raet; noch vint een vlytig wijf
In menig ander ding een eerlick tijt-verdrijf:
Noch wort haer evenwel vry stof genoeg gelaten
Om met een ure tijts te dwalen achter straten;
„Al wie sig besig houd ontrent het huys-gesin,
„Die vint'er kleyn beslag en groote saecken in.
Gy kont, besette vrou, hier tijts genoeg besteden,
Indien gy maer en wilt u quijten naer de reden:
Een moeder van het huys, die op haer saecken past,
Vint dickmaelt groote vreugt, en weder grooten last.
Gy, met uw weerde man, sijt hier als hooge magten,
Als Prinsen van het lant; (c) laet uwe kinders agten
Voor Ridders van den Staet, en doet'er vorder by
De boden van het huys, siet daer uw borgery
Hoe moogje, jonge vrou, uw sinnen laten swieren?
Hoe konje ledig sijn? gy moet een Rijck bestieren,
Gy moet een Vorstendom, een lant, een ganschen Staet
Behoeden van gevaer, en dat met eygen raet.
Gy moet u menigmael als ware regters toonen,
Nu straffen naer den eysch, dan goede diensten loonen;
Hier naer den regel gaen, daer uyt een volle maght
Iet rechten dat'er schort, al naeje dienstigh acht.
Hier moetje stil gemor en muytery beletten,
Daer iemant met'er daet uyt alle Staten setten:
In 't korte groot beslagh, oock in het kleyne wijk,
Soo d[illegible] men seggen mag, Een huys een koninktijk. (d)
Hier dient nu, snelle pen, hier dient een buyte-reden;
Hier dient de man vermaent, aleer wy vorder treden,
Te nemen tot behulp sijn wijf en haer beleyt,
Gelijckse tot behulp van Adam was bereydt.
Daer sijn verwaende mans, die alle vrouwen laken,
En sluyten haer de deur, oock in geringe saecken,
Ja houden voor geral en enckel kinder-praet
Oock dat een deftig wijf op vaste gronden raedt:
Daer sijn verwaende mans, die buyten alle reden,
En met een nortse kop in alle dingen treden,
D[illegible] uyt een eygen h[illegible] aengenomen w[illegible]
Al wat de vrouwe seyt geen aght en willen [illegible]
Hier sijn (na mijn begrijp) geen kleyne reden t[illegible],
Ick meyne dat de vrou ons meer behoort te wegen,
Ick meyne dat de vrou ten dienste van den man,
Oock groote dingen selfs ten goede leyden kan (e)
Men vint in menigh boek, dat eertijts van de vrouwen,
Voor al by wacker volck, niet weynigh is gehouwen,
En dat niet sonder vrucht; men vint dat vrouwen raet
Heeft, ick en weet niet wat, dat ons te boven gaet.
Sy vinden menigmael geweldigh kloecke stricken,
Die met een snelle drift haer uyt den monde breken;
Sy vinden inder haest een onverwachte slagh,
Die noyt vernuftig hooft in wijse boecken sagh (f)
Siet my de Griecken aen, siet Duytsen en siet Franssen,
Die hebben altemael, oock midden in de lanssen,
Oock in het krijgs-beleyt de vrouwen raet gevraegt,
En op haer geestig breyn een stouten slag gewaegt. (g)
Darius heeft bestaen, en niet te sijner schande,
Te mengen vrouwen raet in saecken van den lande;
Als Nero nieu-gekroont sich noch geseggen liet,
Hy dede wonder veel, dat Agrippine riet.
Justinianus selfs heeft opentlick gepresen
Den raet door sijn gemael sijn Raden aengewesen;
Hy, die de wetten gaf, en heeft hem niet geschaemt
Te geven aen het Rijck een wet, by haer geraemt (h)
In 't korte, menigh huys is in der daet behouwen
Alleen door kloek beleyt en middel van de vrouwen,
Ja siet! oock menigh man is groot in sijn bedrijf,
Niet uyt sijn eygen hooft, maer om een deftig wijf (i)
Men vint des niet te min by wijlen vreemde menschen,
Die geen vernuftig wijf voor hun en souden wenschen, (k)
Maer kiesen uyt den hoop, met voorbedagten raet,
Een die niet anders kan, als strijcken over straet,
Een kiecken-murruw dier, een siele sonder leven,
Die van de reden selfs geen reden weet te geven;
Een lighaem sonder oog, een ooge sonder licht,
En, met een woort geseyt, een onbedreven wigt.
Vraegt iemant waerom dat? verstaet dog eens de reden,
't Is om met volle magt in all's te mogen treden,
't Is om in alle ding gestaeg en al den dag
Te drijven sijnen wil, te strijven sijn gelag.
Maer vrienden, met verlof; dit sijn bekaeyde slagen,
Hoe! kan uw tanger oor geen tegen spreken dragen?
Hoe! lijd uw grillig hooft, uyt pragt en overmoet,
In vreugt geen mede-maet, geen troost in tegenspoet?

(a) *L. fœmina ff de regul. Jur. 16. Bart. & D. D. L. ait prat § fin. ff de jud.*

(b) *Garsias de Magistratib. lib 2 cap 4 Id introductum esse putat propter honestatem mulierum, ne virilibus officiis impliceantur, & hominum consortio interesse cogantur, cum magistratus sit publica persona, & palam sui copiam facere debeat.*

(c) *Maritus sive paterfamilias in sese Regis habet imaginem. Keckerman li pol pract 28 Prob 8 Et uxores Domina domus vocantur a Jureconsultis Bart in l Titia cum testamento §. ult col 2 vers. quare ff de Leg 2. Angel cons 144 Pet. Anchor cons. 237 Rom. cons. 128.*

(d) La famille bien conduicte est la vraye image & modelle de la Re[illegible], & la puissance domestique rassemble à la puissance souveraine. Bodin. de la Repub. lib. 1, cap. 2.

(e) *Quadam mulieres maturioris sapientia & consilii existunt ut infimat text in l. cum prator ff de judic. Multa & a fœminis dicta sunt sapienter. Theseus apud Eurip*

(f) De Italiaensche Poeet Aristo heeft onder anderen de vrouwen desen lof, met dese syne aerdige rijmen, toe-geschreven.

Molti consigli delle donne sono
Meglio improvise ch a pensarvi usciti,
Che questo e speciale & proprio dono
Fra tanti & tanti lor del ciel largiti:
Ma puo mal quel de gli homini esser bono
Che maturo discorso non l aiti,
Ove non ch' habbia a ruminarvi supra
Speso alcun tempo, & multo studio & opra.

(g) *Lacedæmonii publica consilia uxoribus communicabant,*
Athenienses eas publicis deliberationibus adhibebant,
Galli & Germani de pace & bello cum fœminis agebant.

Late Garf de Magist. lib. 2 cap 4.

(h) *L. Bene a Zenone sub. fin. C de quadrup præscript. & 16. glos & D D.*

(i) *Pompeja Plotia incredibile dictu quantum auxerit gloriam Trajani, inquit Aurel. Victor*

(k) François Duc de Bretagne, fils de Jean 5. aimoit plutost une femme simplette, que sage & bien avisée Car lors quand on luy parla de son mariage avec Isabeau, fille d Escosse, & qu'on luy adjousta quelle avoit este nourrie simplement & sans aucune instruction des lettres, il respondit qu il l'en aimoit mieux, & qu'une femme estoit assez sçavante, quant elle sçavoit mettre difference entre la chemise & le pourpoinct de son mari Voyez Mich. de la Montagne liv. 1. des Essays, chap. 24. du Pedantisme.

Hoe!

Hoe! kan een slegte duyf, verdwaelt in losse wanen,
Vertroosten naer den eysch, en, als het dient, vermanen?
Hoe! kan een slegte duyf, dat geen onwijse kan,
Met eenig soet gespreck vermaeken haren man?
Gy laet een geestig quant uw reken-boecken houwen,
Gy doet een ruftig knegt uw koren-landen bouwen,
Gy kiest u voor een min de gaefste die men vint,
Gy soeckt in grooten ernst een meester voor uw kint,
Gy huert een snege meyt om op de kost te passen,
Gy krijgt gehandsaem volck tot schueren en tot wassen,
Gy sijt beset in alls', en door uw gansch bedrijf,
En trouje, lieve vrient, een Jole voor een wijf?
Een peert dient tot den krijg, een osse weet te ploegen,
Een esel kan het lijf tot sware packen voegen,
Een kat doet haren dienst in 't vangen van de muys,
Een gans waekt op het hof, een hont ontrent het huys,
Een sabel kleet het volck met kostelicke vellen,
Een leeuw, het moedig dier, kan sig te weere stellen;
Maer door een vysen aep wort niet te weeg gebragt,
Als dat een ydel hooft om sijne grillen laeht.
Hoe! dient het wijf alleen om by den man te slapen?
Of om een dwase vreught uyt haer te mogen rapen?
Voor my, ick segge neen het is een slim gebreek
De vrouwe van het huys te houden voor de geck.
Wien is'et niet bekent, dat ja beserte vrouwen
Het huys van haren man en alle vrienden bouwen;
En dat aen d'ander sy een wijf van dwase aert
Niet als verdrietigh leet en alle schande baert?
Wat krijgt'er menig man een paer beschaemde wangen
En lijdt in sijn gemoet veel duysent herte-prangen,
Om dat hy sonder gront in haesten heeft getrout
Een rompe sonder keest, een klompe sonder sout!
Wien is'et niet bekent, dat in het kinder-telen
De vrouwen in 't gemeen de meeste rolle spelen?
En dat schier alle tijt daer iemant saet verweekt,
De vrucht het meeste-deel van sijne moeder treckt?
Ey siet! de wijste Grieck heeft kinders sonder namen,
En duysent sijns gelijck die sich daer over schamen,
Wat reden dient'er toe? de moeder was een vrou
Of van een seldsaem hayr, of niet gelijckse sou.
Hou stille mijn vernuft, de tijt sal u ontbreken,
Indien gy sijt geneygt hier breeder af te spreken;
Maeck liever hier het slot, en seg, een slappe gans
Een ongemack in huys, een plage voor de mans.
Gy, die Godt heeft gegunt een van de kloeke wijven,
Wiens raet en geestig breyn u machtig is te stijven,
Geef dank voor dat behulp, en neem tot uwer baet,
Dat uyt sijn eygen aert tot uwen dienste staet;
Niet in het huys alleen (gelijck wy voren spraecken)
Of in het licht beslagh van kleyne keucken-saecken,
Maer oock in ander werk, dat vry wat hooger gaet,
Al raekt het menigmael den gront van uwen staet. (a)
Wat is'er menigh man met tranen overgoten,
Om dat hy voor de vrou sijn dingen had gesloten?
Om dat hy sijn gemael het wit van sijn beleyt
Of niet en had getoont, of niet en had geseyt?
Hoe! woont hier niet een man, die qualick is gevaren,
Van niet aen sijn gemael te willen openbaren?
Hy kreeg verlies ter zee, hy sweeg het bitter leet,
Des gingh sijn jonge vrou geduerigh even breet,
Sy sloeg'er lustig in, en al tot nieuwe lasten,
Sy maeckte wonder veel, sy brack, sy noodde gasten,
Haer kinders gingen moy, haer kamers waren net,
Haer tafel byster vol, haer keucken al te vet:
In 't korte, gansch het lant dat wist'er af te spreken,
En siet! in dese pracht soo koomt de man te breken;
Daer schreeuwde toen het wijf; Ik hebbe dus gequist,
Om dat ick noyt den gront van onse saecken wist.

Gy, leer een echte wijf op alle dingen letten,
Dat sal u dienstig sijn, en hare sinnen wetten!
Ley, oeffen, onderwijs, en stijf haer swacke jeugt,
Op datje naderhant de vrugten trecken meugt.
Daer kan een snelle doot met onverwagte stralen
U rucken uyt der tijt, en van de weerelt halen,
En siet! daer is de geest dan byster ongerust,
Indien uw bed-genoot is slegt en onbewust.
Wie sal hier uw bedrijf, wie huys en hof bestieren?
Wat order sal'er sijn ontrent uw jonge dieren?
Wat troost in desen noot? wat raet in dit gewoel?
Wie sal uw saecken doen? wie redden uwen boel?
Eylaes! de swacke vrou sal vreemden moeten streelen,
Om gunst en onderstant haer meê te willen deelen,
Doch schoon sy krijgt behulp ook van haer eygen bloet,
't Is al maer water-verw wat hier een ander doet
Denckt hoe de weerelt gaet, sie al de loose grepen,
Let hoe dat yder woelt om in te mogen slepen;
Wie denckt'er niet om winst, en om sijn eygen baet,
Wanneer hy tot behulp van iemant veerdig staet?
Hoe dikmael wort een vrind door vrinden onderkropen?
Hoe dikmael wort een Wees van voogden uyt-gesopen?
Wat is'er menig vraet, die lant en huysen eet?
En al om dat de vrouw haer gronden niet en weet.
Wat my dan hier belangt, ick soude beter vinden
De vrouwen nimmermeer het ooge toe te binden:
Doch eerje noch het heil in haren boesem stort,
Soo let of haer te mets geen losse tong en schort.
Daer sijn wel snege wijfs, en vol bequame grepen,
En geestig uyt der aert, en sijn genoeg geslepen;
Daer sijn'er wonder kloeck, ja loos gelijck een vos;
Maer, wat de tonge raeckt, by wijlen al te los. (b)
Veel is'er wel geneygt het gladde lid te snoeren,
En, door een stil beleyt haer saecken uyt te voeren;
Maer als het mont-raveel is eenmael op de vaert,
Strax wijkt de goede wil voor haren swaeken aert.
Hier door is menigh man in groot verdriet gekomen,
Sijn goet, sijn leven selfs, sijn eere wegh-genomen,
Hier door is menigh huys gedreven in den gront:
„ Wat komt'er menig quaet uyt eenen lossen mont! (c)
Gy, leer dan uw gemael, en haer gewoonte kennen,
Let osse wil en kan tot swijgen haer gewennen;
En om hier vast te gaen, soo leer een goeden vont,
Waer door gy aen de vrou moogt peylen haren gront.
Wanneer men tonnen proeft, of door de losse duygen
Geen edel vogt en sijpt, geen fijne dampen suygen,
Men stort geen edle-wijn, geen oly in het vat,
Maer water uyt de put, of eenig slegter nat
Gy, die genegen sijt met reden uyt te vinden
Hoe vast uw bed-genoot haer tonge weet te binden,
En of haer menigmael niet uyt den mont en leeckt,
Wanneerse, daer het valt, met vreemde heusch spreekt;
Wil haer van eersten af geen groote dingen seggen,
Geen saecken van gevolg in haren boesem leggen;
Maer liever dit en gint, dat niemant schaden mag,
Al wort'et openbaer oock van den eersten dag.
Soo dan bet deftigh wijf haer sluyt op uw bevelen,
En kan het kleyn beslagh met stille lippen helen,
Soo moogje met der tijt een weynig verder gaen,
Tot datse volle proef van swijgen heeft gedaen
Doch hier moet by den man in groot bedenken komen,
Hoe verre vrouwen raet is dienstigh aengenomen,
En of haer veerdig breyn op vaste gronden staet,
En of haer rasse vont sal passen op de daet.
De gansche werelt klaegt, al is'et langh geleden,
De gansche werelt sucht, tot aen den dag van heden,
Dat Adam met'er haest sich over-reden liet,
Als Eva sonder gront hem tot den appel riet:

(a) *Etiam in rebus, quæ ad virorum curam pertinent, audiendas mulieres, & in consiliis admittendas esse, & rationibus, & autoritatibus adstruit Tiraquel. l. connub. 11. in princ. & per totam*

Sic Augustus etiam in rebus gravibus Liviæ consilio usus est, idque ante de Numa Pompilio memoriæ proditum est. Ovid. de uxore ejusdem.

Illa Numæ conjunx consiliumque fuit

Plura require apud Garf de Magistrat. l. 2. c. 4. ubi disputas, an mulieres ad magistratum admitti debeant.

(b) *Quædam fœmina (ut Antiph. apud Stobæum serm. 72.) nesciunt secreta retinere, & qui eis aliquid committit, idem facit, ac si in foro voce præconis denuntiaret omnibus. plura in eam rem vide apud Garf l. 2 cap. 4. num. 18. & seq.*

(c) *Vide insigne exemplum apud Tacit. lib. 1. Annal. in pr. Fabii Maximi nimirum & Martii.*

De ganſche w[illegible] dit Samſon tegen reden
Heeft ſijn ve[illegible] aen Delila beleden,
Men houd dien grooten held onwinbaer in de kragt,
Maer in ſijn ganſch beleyt niet al te wel bedagt
Gy, leer o deftig man, met reden overleggen
Eerſt wat'er dienſtig is de vrouwen aen te leggen,
En dan of haer beleyt gaet hooger als de ſchijn,
Soo dat'et ander daet mag na gekomen ſijn
Een vrouw is dan bequaem om raet te mogen geven,
Wanneer haer wacker oog nu ſiet een ander leven,
Wanneer haer ſtille ſiel is van de waen gekeert,
En van de weereldt ſelfs de weereldt heeft geleert.
Dus als de rauwe jeugt haer prickel is benomen,
En dat een rijpe ſugt nu boven is gekomen,
Soo weegt oock vrouwen niet, dan is de regten ſtont
Te putten vaſt beleyt oock uyt een teeren mont.
Ick ſpreke wederom, ick ſpreke tot de vrouwen,
Leert oock in dit geval uw pligten onderhouwen,
Het ſwijgen is van outs een aengename deugt,
Gepreſen in de vrou en in de teere jeugt.
Leert, wat ick bidden mag, leert uwe lippen ſwijgen,
Soo moogje wetenſchap van groote dingen krijgen;
Siet datje, wat de man uw tonge toebetrout,
In uwen boeſem ſluyt, en daer verſegelt houdt
Voor al draegt goede ſorg, dat immers ſijn gebreken
Niet, ick en weet niet waer, uyt uwen boeſem leken;
Begraeft in uw gemoet wat aen hem ſchorten mag,
Prijſt, dat te prijſen is, van feylen geen gewag.
Doch ſoo gy niet en kont uw loſſe tonge dwingen,
Soo treckt uw ſinnen af van alle groote dingen,
Vernoegt u met'et huys; gy vint in uw bedrijf
Meer als gy dragen kont, oock met het ganſche lijf
En liet te geener tijt uw geeſt daer henen ſtreeken,
Om ſaecken van gevolg tot u te willen trecken;
Doet hier gelijck een vrient van ſeker magtig Prins,
Die niet ſoo lief en had, als luttel onderwins;
Juyſt als de goede Vorſt ſijn gunſte wilde toonen,
En vraegde naer den weg om hem te mogen loonen;
Onthaelt my (ſprak de man) gelijk een weerden vrient,
Maer ſwijgt my niet te min al wat geſwegen dient
Nu weder tot de ſieck daer ſijn verſcheyde dingen
Om luſt, om gulle jeugt, om togten in te dwingen;
Om al de geeſten ſelfs te houden uyt den droom,
Indien men ſijn bedrijf wil houden in den toom.
Wat klaegt'er eenig menſch van al te ruyme dagen,
En tragt het gantſche jaer met manden uyt te dragen;
Wat klaegt'er eenig menſch van al te langen tijt,
Die ſtaeg dog henen loopt, en als te poſte rijdt?
Ick bidde, teere blom, en wilt uw vlugtig leven
Niet door een ydel hert tot dwaesheyt overgeven;
Telt liever uwen tijt; en denckt hoe menig man
Om al ſijns vaders erf geen ure koopen kan
Al wat men na verlies niet weder kan bekomen,
Dient nu te ſijn geſpaert, en neerſtig waer genomen,
Siet! al wat eeuwig duert wort in den tijt geſogt,
De tijt, de nutte tijt, dient uyt te ſijn gekogt.
'k En mag geen echte wijf, geen ware maget velen
Ontrent het ſlim bedrog van geyle kamer-ſpelen,
Ey! wat is dat een ſchool van alle vuyl bejag,
Daer noyt een teere ſiel haer ſuyver houden mag
Noch moet ons jonge vrouw geen dobbel ſpelen leeren,
En quiſten haren dag met tuyſſen of verkeeren;
Al wat den teerling raeckt en is voor hare jeugt
Geen wettig tijt-verdrijf, geen toegelaten vreugt:
Ten paſt geen jonge vrou, en min bedaegde wijven,
Te rollen met de ſteen, te klippen met de ſchijven,
Te wagen in het bert een ongewiſſe kans,
En met een ſtout gebaer te woelen by de mans.
Wat hoort men menigmael onnutte kackelacken
By ſpeelders ommegaen, en in de grabbel ſmacken!
Wat hoort men menig woort dat goede ſeden ſchent,
En, ick en weet niet wat, in teere ſinnen prent!
Een guil op yder worp, kan door bedeckte nepen,
U quetſen in den geeſt, en naer de luſten ſlepen,
Het ſpotten heeft vergift, het ſpelen heeft gevaer,
Gy, neem in ſtille ſorg uw reyne pligte waer.
Gedenck dat uw gemoet nae dit ellendig leven
Oock van een ydel woort ſal reden moeten geven;
Gedenck noch by gevolg dat ja een dwaſe daet
Vry wyder van de tugt en uyt den regel gaet.
Laet dan u door het ſpel geen ledig herte ſtelen,
Het is u grooter eer te ſpinnen, als te ſpelen;
De teerling quiſte-goet en ſtaet u geenſins wel,
Gy, kies, o jonge vrouw, de ſpillen voor het ſpel,
Doorſoeck den ouden tijt en al het vorig leven,
De rijckſte dochter ſpon, de moeder konde weven;
Princeſſe van het lant, de grootſte die'er was,
Ging om met reyne wol, of met het witte vlas. (a)
Beſie de weerde vrou door Salomon beſchreven,
Sy wort door enckel luſt tot ſpinnen aengedreven;
Sy maeckt dat haer geſin de ſpille drayen kan
Ten goede van het huys, ten dienſte van den man (b)
De Vorſt, die menigmael heeft leeuwen overwonnen,
Heeft voor ſijn weerde Lief en nevens haer geſponnen;
De ſpille ging de maegt ſoo geeſtig van der hant,
Dat oock ſijn edel hert daer in vermaken vant. (c)
Een ſchrijver onſer eeuw, gewent in Prinſſen hoven,
Heeft even nu ter tijt het ſpinnen willen loven;
De ſpille, ſeyt de man, verciert het vrou geſlagt
Gelijck een ſwacke lans de koene ridders plagt. (d)
Maer ſiet ons Zeeuſche jeugt, en haer verweende ſinnen,
Schier niemant van den hoop is luſtig om te ſpinnen:
Men ſeyt hier overluyt, dat haer verheven ſiel
Gaet hooger als de ſpil, of als het ſpinne-wiel.
Oock is'er menig man, die niet en wil gedoogen
Door ſpinnen ſijn gemael haer uyt te laten droogen;
Want als hy maer en hoort het kirren van het wiel,
Hy ſtoot'et over hoop, of goyt'et in de griel
Gy (ſoud' het pluyſig vlas aen uwen man vervelen)
Ontſlae u van de ſpil, en laet de naelde ſpelen;
't Is beter dat het wijf niet eenen draet en ſpint,
Als haren beſten vrient te maecken ongeſint.
Wel leer dan met de priem, leer nette dingen breyen,
Maeck aerdig boom-geway, en loof van ſijde-meyen,
Maeck u een ſchoonen hof, oock ſonder uyt te gaen,
Plant bloemen op het doeck die al den winter ſtaen:
Leer uyt-geſneden werck, en alle fijne ſteken,
Leer doeck in regte maet en naer de kunſte breken,
Leer ſchreeren op het raem, en maecken uyt der hant
Al wat ons heden ſent het geeſtig Britten-lant:
Leer met de fijne kool of met de penne trecken,
Leer wat geteyckent is met gimp en ſijde decken;
Wat dient'er noch geſeyt? leer, ſooje leeren kont,
Wat Anna Roemers weet, of eerſtmael ondervont,
Daer is'et al geſeyt De Keyſer was te prijſen,
Die liet in grooten ernſt ſijn dochters onderwijſen
In naeld en ſpelle-werck, in alderley beſlag,
Waer door een jonge vrou haer beſig houden mag;
Al wat die ſuſſche jeugt, van boven tot beneden,
Voor prinſelick gewaet droeg aen de ganſche leden,
Geſteken of genaeyt, geweven, of geborduyrt,
Het was daer altemael met eygen hant bereydt.

(a) *Tanaquil, uxor Tarquinii Prisci, Penelope, Andromache, Calypso nymphe, Arate, Alcinoi regis uxor, Dido, Proserpina, Lucretia & aliæ principes fœminæ ab Historicis & Poetis a lanificio ac linificio celebratæ. Vide Liv. Val. Max. Homer. Virg. Ovid. Claud. Pontan. & alios.*

(b) *Sy gaet met wolle en vlas om, en arbeydt geerne met hare handen.* Proverb. 31. 13

(c) *Natus Alcmenâ posuit pharetras,*
Et minax vasti spolium leonis,
Et manu, clavam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuso. Sen. Hippolyt.

(d) Por grande que ſea en eſtado, y por generoſa que ſea en ſangre, y por eſtimada que ſea en riqueza una grande ſennora, tanbien le parece en la cinta una rueca, como parece al cavallero la lanca, y al ſacerdote la eſtola. Anton. Guevara. *Suere ac texere mulierum proprium esse tradit gloss. in L. si patrono ff. de negot. gest.*

Gae

Gae vorder jonge vrou. Reed alderhande webben,
Gy kont uyt deese teelt veel nutte dingen hebben,
En hemden voor het lijf, en lakens voor het bedt,
En konstig tafel-goet, en aerdigh serviet.
Maer wilje rechte vrucht uyt vlas of wolle trecken,
Soo wilt'er menighmael een naeckten mede decken;
Niet dat voor uw gesin soo groten nut bejaeght,
Als dat een schamel mensch door uwe gunste draeght:
Het lijf aldus verwermt sal heyl en segen spreken,
En met een reyn gebed tot in den hemel breken
Ten goede van den mensch, die met bewegen geeft,
En niet voor hem alleen hier op der aerden leeft.
Doch als na lange tijt uw garen is gesponnen,
Geweven, uytgeleyt, en op het velt gewonnen,
Soo rijst'er op een nieu voor yder vlytig wijf
En stof van meerder eer, en soeter tijt-verdrijf;
Want boven uwen naet, en diergelijcke saecken,
Soo dienje net te sijn ontrent het linne-laken;
Niet van het vrouwen-kraem en staet ons beter aen,
Als lywaet wit gebleyckt, en geestig opgedaen.
't En weet in ons gewest, en min in vreemde landen,
Ontrent dit aerdig tuyg voor al geen netter handen,
Als mijn gewenste Deel hier in betoonen kan,
Ten luste van het oog, ten goede van den man:
Want als het somtijts valt, uyt sonderlinge reden,
Dat in dit sinnig werck een ander is getreden,
En dat'er maer een dwael op tafel is geleyt,
Ick vinde met'er daet een seker onderscheyt.
Noch soud'et menigmael een swaren geest verlichten,
Indien ghy middel wist een veers te konnen dichten,
Een veers tot nutte vreugt, of tot gemeene leer,
Of om met uw gesin te singen voor den Heer.
Jonckvrouwen, sooje kont, laet uwe kloecke sinnen
Besoeken, als het past, de negen Sang-godinnen,
Klim op den Maegden-berg, oock met een echten voet,
Gelijck tot haren lof de Zeeusche Peerel doet; (a)
Al heeft de reyne trou haer sinnen ingenomen,
Noch laetse niettemin, noch laetse niet te komen
Daer Clio sit en queelt; en toont u met der daet
Dat even Pindus selfs aen vrouwen open staet.
Doch sooje niet en hebt het edel nat gedroncken,
Dat van den hemel self de siele wort geschoncken,
Soo laet het rymen daer, en leest een soet gedicht,
Dat nutte dingen leert en uwe seden sticht;
Of queelt een heyligh lied; maer boven alle dingen
Soo leert van Davids harp den grooten Herder singen,
Den herder van het vee, en niet te min het Lam,
Dat ons tot eeuwig heyl hier in de werelt quam.
Doch wagt tot aller tijt de schriften aen te raecken
Die met een dertel jock de lusten gaende maecken;
Of als gy vuyl bejag verneemt in eenig boeck,
Soo laet het lesen staen, en keert tot uwen doeck.
Noch is'er meerder hulp om luye sucht te schouwen,
Dat is, een kleynen hof ontrent het huys te bouwen:
De lust tot bloem-gewas, tot moes en ander kruyt
Jaegt alle vuyl bejagh van quade lusten uyt.
Wat is'er in den tuyn, wat is'er al te leeren,
Waer door een reyne siel kan haren Schepper eeren?
Wat wast'er over al, wat groeyt'er menig kruyt,
Waer door een nutte vrugt in onsen boesem spruyt? (b)
Indien'er iemant meynt dat eten, drincken, slapen,
En anders niet te doen, als ledigh sitten gapen,
Het rechte leven is, dat tot vernoegen leyt;
Die heeft niet recht geleert, wat leven is geseyt.

Men segge wat men wil, des menschen beste dagen
Bestaen in besigh sijn, in soete last te dragen,
In iet te mogen doen ontrent een goede saeck
Daer vint een rappe siel voor al de beste smaeck.
Wat is 't doch van het lijf by wijlen op te vollen,
En weder overhant, wanneer het is geswollen,
Te ruymen eenigh deel; indien men niet en doet
Dat ons de siele wijst tot eenigh beter goet?
Wanneer de groote Godt aen Adam wilde geven
Al wat'er dienen moght om wel te mogen leven,
Al wat'er noodigh was, om met een soete vreugt
Te leyden tot gebruyck de krachten van de jeugt,
Hy gaf hem tot vermaeck een hof vol schoone boomen,
Doch niet om luy te sijn, en daer te sitten droomen,
Niet om alleen te sien het edel boom-gewas,
Niet om, gelijck een block, te liggen in het gras;
Maer om het schoon prieel met eygen hant te bouwen,
En daer in alle dingh den Schepper aen te schouwen;
„'t Is seker, ledigh sijn en is geen ware rust,
„Een mensch die niet en doet, is sonder herte-lust.
Wel leer dan, jonge vrou, u tot den hof gewennen,
Leer allerhande loof, leer alle vruchten kennen,
Win nut en heylsaem kruyt, win alle seldsaem groen,
En geef uw kloecke jeught geduerig iet te doen.
Saey oock met eygen hant, en leer de schoone bloemen
Verdeelen op de maet, en naer de konste noemen;
Het dringt tot in de siel, wanneer men recht bemerkt
Hoe konstigh overal de groote Schilder werckt. (c)
Doch boven alle dingh behoort de man te letten
Door eenigh staêgh bedrijf de sinnen op te wetten;
Geen sugt tot luyen aert, maer strenge besigheyt
Is van den eersten af de mannen opgeleyt.
De groote Schepper werckt, en dat van aller eeuwen,
Hoe! kan des Heeren beelt dan ledig sitten geeuwen?
Ick bidde, deftig man, sijt kloeck in uw bedrijf;
„Een man, die niet en doet, een plage voor het wijf.
Wanneer het somtijts valt, dat u geen sware dingen
En perssen aen de borst, of aen den boesem dringen,
Soo tree dan in den hof, en oefen uwen geest,
Jaeg luyheyt uyt de siel, maer uwe togten meest.
Men vint in ouden tijt, en op den dag van huyden,
Oock Prinssen van het lant genegen tot de kruyden,
Genegen in den hof te winnen soet gewas,
Daer eertijts al het volck maer harde fruyten las. (d)
Leert mannen, by gevolg, leert alle vruchten enten,
Leert op een wilden boom een beter appel prenten;
Gaet wint de roode pers, de pruym gelijck een ey,
Den vroegen abrikoos, de kriecken in de Mey:
Verbetert alle fruyt, leert harde dooren-hagen
Of dun-gewolde queen, of groote mispels dragen;
Heeft iemant in het lant een vrucht van beter aert,
Maeckt datje sijn gewas met uwe boomen paert. (e)
't Is seker, sooje wilt op uwe saecken letten,
Gy kont op eenen boom verscheyde boomen setten,
Hier appels vinnig-groen gelijck het weelig gras,
Daer weder sachter aert, gelijck het geele was;
Hier fruyten, juyst gestelt, gelijck de bolle wangen,
Die midden in de vorst met koude sijn bevangen,
Daer vrugten schoon gebloost, gelijck een teere maegt,
Die van een geestig quant ter eeren wort gevraegt:
En elders wederom, al na je moogt begeeren,
Of wrang en hard gewas van wreede winter-peeren,
Of aerdig somer-fruyt vol geur en soeten wijn,
Soo dat een boom alleen u kan een boomgaert sijn. (f)

(a) *Ick meyne Jonckvrou* Johanna Coomans, *gewenste huysvrouwe van den Heer* Johan van der Meetschen, *Rentmeester van de Ed. Mo.* Heeren Staten van Zeelant, *die wy met reden de* Zeeusche Peerel *noemen, vermits sy in geestigheyt, netigheyt, bescheydenheyt en meer andere deugden, wyschijnelicken uytmunt. Hortos foeminis colendos expressa lege praecipit Tiraquell. lib. L. connub.* 10.

(b) *Physices Christiana magni sunt fructus. Dei enim opera tanta, tam varia, tam mira, animo contemplantes & oculis intuentes ad summas Dei laudes concinendas & gratias agendas, zelo & impetu rapimur. Id quod etiam Galeno, quamquam profano philosopho, accidit, unde Physicam Theologo Christiano maxime utilem & necessariam scribit Augustinus. Vid. Lamb. Danaeum de Physica Christiana.*

(c) *Quid mirum? cum*
Praesentem referat qualibet herba Deum.

(d) *Habitarunt Dii quoque silvas; Salomon, Cyrus, Semiramis, Diocletianus, & alii Principes viri rei herbariae & hortis strenuè operam dedere; & viri eximii Lobelius & Clusius, ad annum jam septuagesimum eidem studio intenti, necdum tamen satiari potuere. Vide Syntagma herbarum doctissimi mercatoris Jacobi Colii, viri elegantissimi, qui Londini in mediis mercaturae occupationibus, Musis litare, & ad caelestia animum erigere non desiit.*

(e) *Hinc insitiones ab elegantioribus arborum adulteria nuncupata videmus.*

(f) *Plinius alibi memorat tam variis diversisque fructibus onustam vidisse*
In-

Indienje dese kunſt wilt neerſtig onderhouwen,
Gy ſult ook met vermaeck verkeerde togten ſchouwen,
Gy ſult ontugtig ſpel en alle vuyle luſt
Of drijven uyt den geeſt, of vinden uytgebluſt:
Het enten is van outs de menſchen aengepreſen,
Om van het liefde-mal bevrijdt te mogen weſen,
De Leeraer van de Min verheft'et wonder ſeer,
Niet in de Minne-kunſt, maer in de Tegen-leer: (a)
Hy raedt dat ieder een, aen wie het ydel mallen
Van liefdes dwepery is in het hooft gevallen,
Dit aerdig tijt-verdrijf ſal nemen by der hant,
Als tot een ſeker heyl van heeten minne-brant.
Doch ſoo daer eenig fruyt geen enten kan gedoogen,
Soo ſteit uw ſtecken aen om dat te mogen ſoogen,
Laet eerſt uw tacken in, en ſet uw boomken vaſt,
Dog ſchey't'et nimmermeer, voor dat het beyde waſt. (b)
Maer noyt en quam'er iet ſoo nut in onſe Landen,
Soo dienſtig, jonge vrou, voor reyne Juffer-handen,
Als enten met den bot; daer is'et al gemack,
Daer komt geen rauwe ſaeg, geen beytel aen den tack;
Daer hoeft men aen het was geen handen vuyl te maken,
Geen ſlick of vette kley met vingers aen te raecken,
Daer is geen koude lugt die in de leden ſnijt,
Daer ruyſt geen noorde-wint die in de wangen bijt;
Siet als de gulde ſon koomt met den hont gereſen,
Dan is de rechte tijt de botten af te leſen,
Te voegen aen het hout, dan is de rechte tijt
Dat hier de ſchorſſe pelt, en van den houte ſplijt. (c)
Ick weet een weerde Vrouw hier binnen deſe mueren,
Een licht, een gulde krans van onſe na-gebueren,
Die voert een eygen naem genomen van den hof,
En daer in ſcheptſe vreugt, niet ſonder haren lof:
Daer heeftſe menigh fruyt uyt alle vreemde landen,
Daer menigh aerd-gewas van alle verre ſtranden,
Daer bloemen ſonder naem, daer ongeperſten wijn,
Gelijck'er dickmael koomt gedreven van den Rijn;
Daer ſpeelt het geeſtig nat met hondert waterſprongen,
Daer teelt de gulle viſch, de Herten krijgen jongen.
Wat dient'er veel geſeyt? daer is een volle ſchat,
Een wout, een open velt, te midden in de ſtadt.
Vriendinne weeſt gegroet; gy leert de jonge vrouwen
Met vlytig huys-bedrijf de ſinnen beſig houwen,
Gy leert de Zeeuſche kuſt, hoe dat men overvloet,
Hoe dat men eere ſelfs, en weelde dragen moet.
Noch is er meerder vrugt in uwen hof te rapen,
Indien ons ontrent de ſchors u niet en wilt vergapen;
Hier is geen fruyt alleen, dat op de tonge ſmaeckt,
Maer iet dat vorder gaet en aen de ſiele raeckt.
Geen dingh en kan de menſch oyt voor de ſinnen komen,
Daer niet een nutte les kan worden uyt genomen;
Het ſpreeckt tot onſen geeſt, het klopt aen ons gemoet,
Al wat de wijſe Godt hier op der aerden doet
De groote Schepper werckt met onvermoeyde kragten,
Hy geeft den heeten dag, en weder koele nagten,
Hy draeyt den hemel om, en wieckt het aertſche dal,
Van dat de weerelt ſtont, tot datſe vallen ſal:
Soo lang de gulde ſon ſal op der aerden ſtralen,
En weder onder gaen, en in het water dalen;
Soo lang als ebb' en vloet ſal op en neder gaen,
En dat het woeſte Meyr ſal waſſen naer de maen,
Soo langh als eenigh menſch ſal in de lente ſaeyen,
En in den heeten oegſt de rijpe vruchten maeyen,
Het ſpinſel van den herfſt ſal vliegen over al,
En dat de ſtrenge vorſt het water binden ſal;
Soo langh de groene jeught ſal wenſchen om te ſpelen,
Soo langh een rijper volck ſal echte vruchten telen,
Soo lang de ſoete vreugt ſal [illegible] geven uyt den wijn,
Soo lange ſal'er ſtof tot Godes eere ſijn;
Soo lange ſal er gront voor alle menſchen weſen,
Om ſonder eenig boeck van Godt te mogen leſen;
Schoon iemant ledig ſit, of wandelt in het groen,
Noch kan hy beſigh ſijn, en groote ſaken doen.
Doorſoeckt het boom-gewas en alle kleyne bladers,
Gy vint een wonder net van hondert duyſent aders,
Siet my de planten aen met opgetogen ſin,
Daer woont een hoog beleyt, daer ſit een wonder in (d)
Godt is in alle ding, ſijn onbegrepe wercken
Sijn door het oog te ſien, en in den geeſt te mercken;
Een bies, een enckel loof, een gras, het minſte kruyt
Dat wijſt den hemel aen, en roept den Schepper uyt
Gy die tot uw vermaeck gaet in het groene treden,
Of door een ſoet bedrijf daer oeffent uwe leden,
Heft vry de ſinnen op, men vint'et over al,
Dat u tot aen de ſiel ten goede dienen ſal (e)
Al wat wy met verdriet voor aerdſche dingen leeren,
Dat moet hier, met het lijf, ter aerden weder keeren;
Maer wat men Godt ter eer hier in de ſielen prent,
Dat wort nog voor de doot, nog door de doot geſchendt,
Dat ſal tot aller tijt ons aen de ſiele kleven,
Oock na het duyſter graf, oock in het eeuwigh leven; (f)
En, ſchoon dit groote Rond in duyſent ſtucken viel,
Noch ſal de weerde deugt niet ſcheyden van de ſiel
Wy ſijn hier niet geſint ten breetſte uyt te meten
De deugden van den hof; die wijſe lieden weten
Ons wit is anders niet, als met een kort beſlagh
Te toonen wat de geeſt in hoven plucken magh
Indien gy koomt gegaen daer uwe bloemen waſſen,
Wat dingh en is'er niet de ſiele toe te paſſen?
Of ſchoon van alle kant de koude winter bijt,
Noch ſiet men in de ſneeu den heeten Aconijt;
Noch ſiet men evenwel de moeder-naeckte bloemen
Haer geven in de lucht, en uyt'er aerden koemen,
„ Wat beelt dit anders uyt, als dat de ware deugt,
„ Vint blydſchap in de pijn, en uyt het lijden vreugt?
Indien gy op het velt ſiet met de voeten treden
Den groenen Camomil, en aght het tegen reden,
Beriſpt den planter niet; maer ſtaet een weynig ſtil,
En let in uw gemoet waer dat'et henen wil.
Gy ſult in korten tijt ten vollen konnen mercken,
Dat leet en ongemack die Plante konnen ſtercken,
En dat van ſtonden aen het onderdruckte kruyt
Geeft aengename reuck, en vry al beter ſpruyt.
Brengt dit aen uw gemoet, wanneer het bitter lijden
U druckt aen alle kant, en vordert om te ſtrijden;
Gy ſult ten leſten ſien, oock in het ſwaer verdriet,
Dat Godt u liefde toont en ſoete gunſte biedt.
Hy kent tot aen den gront den aert van al de luyden,
Gelijck een hovenier de krachten van de kruyden;
Hy weet dat als het vleeſch met ſmerte word belaſt,
De geeſt dan evenwel in meerder grootte waſt
Indien gy pluckt de vrucht in Perſen eerſt geleſen,
En ſiet dan hoe het fruyt een herte ſchijnt te weſen,
En't blad gelijk een tong, ſoo tracht, vriendinne, tracht
Dat beyde tong en hert ſy over een gebraght
Indien'er iemant ſaeyt, het ſaet dat ſchijnt verloren;
Men ſiet'et evenwel als op een nieu geboren,
Men ſiet'et naderhant, al ſchijnt het ſchoon vergaen,
In jeugt, in nieuwe kracht, in volle lovers ſtaen
Wie, als hy dit bemerckt, en ſal'er niet gelooven
Dat, ſchoon de bleeke doot den menſche komt berooven

[illegible] ſtil ins, ut alio ramo nuces, alio baccas, alio uvas, ficus, pyra, punica denique mala ferret

(a) *Venerit inſitio, fac ramum ramus adoptet &c. Ovid. Rem. amor.*

(b) *Vid. Port. Neapolit. de lib. 4. cap. 2 [illegible] & ſeq.*

(c) *Vide ex [illegible] iſtum inſerendi modum deſcriptum & laudatum per Johan. Baptiſt. Port. Neapolit. in villa ſua lib. 2 cap. 20. Hunc quidam ut novum, & noſtro ſeculo inventum, nobis obtrudere conati ſunt, ſed exactè aunlim etiam antiquis cognitum, ex argumentis Portæ diſcimus.*

(d) *Phyſici Chriſtiani, qui de rebus creatis agunt, ſua diſputationes ſummam eo referunt, ut verus ille Deus optimus maximus, qui rerum omnium author eſt, parens & conditor agnoſcatur, laudetur, celebretur, denique colatur ardentius, & magis ametur. Profani autem [illegible] de rerum natura diſputant, ut in ipſis rebus, tanquam infimis gradibus & certa quadam vi, quam Naturam appellant, toti inhæreant, altius autem non aſſurgant, neque ad Deum ex gradu his tanquam ſcalis aſcendant. Danæus de Phyſica Chriſtiana, cap. 4*

(e) *Die na den Heere vragen, mercken op alle ding* Proverb. 28. 5

(f) *Diſcamus in terris, quorum ſcientia nobis perſeveret in cœlis.* Hieron.

Van dit uytwendig beelt, hy des al niet te min,
Sal rijsen uyt het stof, en leven met gewin?
Wy sien het slegste saet als van de doot verwecken,
Verrysen, weder sijn, en naer den hemel strecken,
Wy sien het menigmael; wy sien hoe alle kruyt,
Oock nae het rotten leeft, en uyt'er aerden spruyt:
Hoe kan dog Godes beelt in alle deelen sterven,
Verdwijnen, gien te niet, en in den gront bederven,
Daer menig aerd-gewas koomt uyt het dorre stof,
En wort van nieuwen aen een ciersel van den hof?
Neen, Godt en sal den mensch niet eeuwig laten slapen,
Het is voor hem gemaeckt al wat'er is geschapen.
Betrou dan, droeve siel, betrou op uwen Godt;
De mensch rijst weder op, al is het lijf verrot.
Wanneer men boomen int, en dat men van de sijden
Plag met een staele bijl de tacken af te snijden,
Op dat het jeugdig sap en al het innig vogt
De nieuwe schoot alleen tot voetsel dienen mogt,
Peyns dan op uwen stant, peyns aen uw voorig wesen,
Peyns dat het los gewaey, uyt uwe jeugt geresen,
Dient af te sijn gesnoeyt, op dat uw beste sugt
Mogt wijcken van het hout, en kleven aen de vrugt.
De boom, wiens bloedig fruyt oock heden kan betoonen
Hoe dat het blinde Kint sijn jongers plag te loonen,
Kan los en haestig volck als wijsen met'er hant;
Dat los en haestig sijn is enckel onverstant
Al is het gansche velt met bloemen overgoten, (a)
En dat schier al het wout nu botten heeft geschoten,
Dit hout wort evenwel tot groeyen niet geneygt,
Soo lang als ons de lugt met stuere vlagen dreygt;
Maer als de noortsche drift ten lesten is geseten,
De koude weg gejaegt, de winter afgesleten,
Dan maeckt de boom gewaey met soo een snellen spoet,
Dat sy oock met geluyt haer botten open doet.
Leer hier, ô rouwe jeugt, leer alle domme sinnen,
Niet doen, als na beraet, niet in der haest beginnen;
Dit hout schijnt of het sprak; Bedaer, ô vrient, bedaert
Tot dat men heeft gesien hoe dat een ander vaert:
Leer wat'er is te doen met rijpheyt overdencken,
En wat'er in het werck u soude mogen krencken;
Maer, als dan eens het stuck is lang genoeg bedagt,
Soo maeck dat uw besluyt sy spoedig uyt-gewragt.
My dunckt het is genoeg. wie kan het al beduyden
Wat leere dat'er schuylt in boomen en in kruyden?
Ick vinde goede stof, die ons de siele bouwt,
Oock in het woeste velt, oock in het digte wout:
Het weynig hier geseyt dat kan den weg bereyden
Om yder, dien het lust, hier dieper in te leyden;
Wel aen dan, geestig volck, neem acht op uwen tijt,
En heb een besig hert, wanneer gy ledig sijt.
Hier raed' ick onse vrou haer dog te willen pijnen
Te maecken voor het huys gemeene (b) medecijnen,
Te queecken in den hof Tijm, Botris, Alsem, Ruyt,
Endivy, Cicorey, en ander heylsaem kruyt.
Een mensch, die dertig jaer op aerden heeft versleten,
Behoort tot sijn behoef ten minsten dit te weten,
Hoe dat hy sijn gebreck, sijn pligtig ongeval
Door raet en eygen hulp te regte brengen sal.
Al die in goeden ernst op hare saecken letten,
Ontdecken met'er tijt bequaeme keucken-wetten,
Waer door een yder mensch sijn eyge leden stijft
En menig ongemack uyt sijnen huyse drijft.
Ey lieve! waerom niet? een yder weet te loopen
De gansche weerelt deur, om iet te mogen koopen
Dat hem en sijn gesin ten goede dienen kan,
Besiet, een leuyaert selfs is hier een dapper man.

(a) *Op het wassen van den moerbesyboom, dese is de leste van alle de Fruyt-boomen die bladeren krijgt, als niet gewoon sijnde te botten, dan als de winter seekerlick voorby is.*

(b) *Neque vero mulierem velim arti se medicae dedere, neque sibi nimis hac in re fidere. Frequentibus & pene quotidianis morbis suadeo ut medelas norit, ut tussi, destillationibus, &c. eamque peritiam discet potius ex usu aliarum prudentium matronarum, ex libello aliquo facili ea de re conscripto, quam ex magnis & accuratis medicorum voluminibus. Vives de Christ. fem lib 2. cap. quomodo agendum sit domi.*

Een yder is begaen, en spant de gansche [illegible],
Om goet tot sijn gebruyck, om gelt te mogen [illegible];
„Maer wat is van het goet, of van het loose gelt,
„Indien een droeve koorts uw siecke leden quelt?
Wat voordeel kan het sijn te soecken, wroeten, delven,
Soo niemant draeyt een oog ontrent sijn eygen selven?
„De siel dient eerst besorgt, en dan het swacke lijf,
„En sonder dese twee is gelt maer ongerijf.
Siet al de dieren aen, die in de bosschen leven,
Die swemmen in der zee, die in der hoogte sweven,
Al schijnt haer wesen dom en onvernuft te sijn,
Een yder is nochtans sijn eygen medecijn
Sy weten heylsaem kruyt te plucken uyt de weyen,
En uyt het dorre sant, en uyt de groene meyen;
Sy weten over al te vinden haer gerijf,
En alle quade sugt te jagen uyt'et lijf:
Het velt, het gansche bosch is haer Aptekers winckel;
Een Draeck gebruykt latou, een Slange groenen vinckel,
Een Draeck, als hem de krop met slijm is overlast;
Een Slang, als haer de mos ontrent de leden wast (c)
Wanneer de wilde Geyt veel wonden heeft ontfangen,
Soo dat de schichten selfs haer in de leden hangen,
Sy plukt maer groen poley, en door het magtig kruyt
Soo vallen met'er daet de losse pylen uyt. (d)
Het Zeepeert, als het queelt, koomt naer de koele beken
En gaet sich aen het riet een ader open steken;
De Schild pad, door vergif tot aen de doot gewondt,
Eet maer een weynig keul, en wort'er door gesont (e)
Den Arent kent een steen, die opent hem de nieren, (f)
De Kraye schuert de maeg met wilde lauwerieren,
De Kraen, als haer de borst met gal beladen is,
Soeckt flux en vint behulp ontrent het jonge lis (g)
Wat eyst'er iemant meer? siet Honden en het Vercken,
Die konnen heylsaem kruyt tot hare sieckten mercken,
Men hoort'et alle daeg, het gras voor hun bequaem
Dat heeft, door haer gebruyk, en hout een vasten naem (h)
Siet my de Padde selfs, die, van de Spin gesteken,
Koomt tot het open blat van wegerbree geweken,
Daer vintse seker heyl. (i) Siet ick en weet niet wat,
Het kent sijn eygen salf, sijn eygen herte-blat.
Hoe dom is menig mensch! hy wandelt op de velden,
Die Godt in yder loof, in alle boomen melden,
En hy en kent'er geen; hy, die het wonder siet,
En prijst noch evenwel den grooten Schepper niet.
Ick sal noch vorder gaen, en met'er daet bewijsen,
Dat oock het woeste bosch hier over is te prijsen;
Dat aen de planten selfs ten vollen is bekent,
En wat haer dienstig is, en wat de wortel schendt.
Al die van over lang naer vreemde kruyden spoorden,
Vernamen in het wout een soorte van kauwoorden,
Een wonderbaer gewas, dat om sijn vreemden aert
Noch heden aen den dag in hoven wort bewaert:
Indien men aen het kruyt te midden in den velde*
Hier oly in een vat, daer regen-water stelde,
Men sag in korter stont aen yder groene schoot,
Wat vogt de Plante sogt, en watse weder vloot.
Men sag aen allen kant haer rancken neder buygen,
Ontrent het hemels nat, om daer te liggen suygen,
Men sag in tegendeel, dat sy niet eenen tack
*Ontrent het vet en bragt, noch aen het smout en stack;
Doch soo het geele vogt haer naerder quam te prangen,
Soo lietse metter daet haer droeve krullen hangen;
En soo daer eenig smeer quam aen het veyle kruyt,
Soo queeld' het met'er daet, en ging ten lesten uyt.
O noyt begrepen Godt! naer weerde noyt gepresen,
Men siet aen allen kant, men tast uw eeuwig wesen,
Het Wilt door al het velt, tot aen het domste beest,
Ja leven-loos gewas is wijs door uwen geest:

(c) *Vid. ad hac Plin. & Polyd Virg. loc citat*
(d) *De Dictamo vid Plin lib 8. cap 23. Ælian l 1 de Var. hist Cic. 2 de natur. Deor. Virgil 12. Æneid non illa feris incognita capris.*
(e) *Polyd Virg de Invent rer. l 1 c. 21*
(f) *De variis Ætiis generibus vid Plin lib 36 cap 21.*
(g) *Multa hujusmodi vide apud Portam Neapol de mag natural.*
(h) *Van het honde gras en verckens gras sie Dodoneus in zyn Kruyt-boek.*
(i) *Siet Hendri Mosse schans in de 2, gang Buyten hof.*

Wy sien [illegible] veel duysent jaren
De vogels in de [illegible], de vassen kan bewaren,
Kan weeren uyt het wout verdriet en ongeval,
En siet! gy acht den mensch noch verre boven al;
Wy stellen aen den Heer en ons, en alle siecken,
Hy sal het voor gewis ten alderbesten micken
Met sijn verkoren volck Is Godt uw toeverlaet,
En vreest u geen bederf, oock als het qualick gaet.
Wel kan het woeste bosch sijn eygen quael genesen,
Hoe kan dan eenig mensch hier in nalatig wesen?
Waerom sal hier het wijf haer dienst niet brengen in
Ten goede van den man, en van het huys-gesin?
Ick bidde, wijse Vrou, en acht dit geensins schande,
Het wort in u vereyst by luyden van verstande
Als tot een noodig ampt, om dat de medecijn
Om yder kleyn geval niet dient gemoeyt te sijn. (a)
Hier kan het Rooms gebruyck de vrouwen in versterken,
Daer wert de deur gesmeert met reusel van een verken,
Ter komste van de bruyt, en, naer dat yder raemt,
Soo is het echte wijf na desen pligt genaemt. (b)
Dit was gelijck een les de vrouwen voor gelesen,
Dat sy een heylsaem ding in huys behoort te wesen,
Dat sy moet voor den man, voor kint, en boden sijn
Een troost in alle quael, een staege medecijn.
Wel [illegible] het out gebruyck in uwe jonge dagen,
L[illegible] in uwen hof, als oogen-lust bejagen;
En [illegible] geen moes alleen, dat tot de keucken past,
M[illegible] oock ander kruyt, dat voor de sieken wast:
Heb eenig kleyn vertreck, daer voor de kinder-qualen (c)
Sijn wortels, nutte salf, sijn poeyers uyt te halen;
En al wat daer behoeft dat maeckt door eygen vlijt,
Het sal u menigmael bekorten uwen tijt.
Heb daer wat dienstig is om 't lijf te mogen ruymen,
Heb suycker voor den hoest, en voor de taeye fluymen,
Heb sap en krachtig vogt tot allerley gebruyck,
En voor een swacke maeg, en voor een harden buyck.
Is iemant wat te vast door hitte toe gesloten,
Soo dat de gangen staen, en niet en willen vloten,
Gae koock hem voor salaet de toppen van de vlier,
Dat maeckt een open lijf, en blust het innig vier.
Wort iemant dunne slijm te veerdig afgedreven,
Soo dient hem ander kruyt te worden ingegeven,
Neem vogt in dit geval van wegebree gemaeckt,
Of vleys van malsse queen, daer na de jonkheyt haeckt;
Indien'er eenig kint een buyle koomt te vallen,
Neem oly van de roos, hier dienstig boven allen;
Of soo misschien de meyt haer aen de vyere brand,
Heb krijt van stonden aen, heb oly by der hant:
Koomt iemant aen de scheen een open gat te stooten,
Soo laet hem flux het been van alle decksel blooten,
En voeg dan op de wond een dorren Eyckenblat,
Te voren lauw gemaeckt en in de wijn gebadt. (d)
Wort iemant van het huys door koortsen aengestreden,
Of voelt hy grooten brant in al de binne-leden,
Sied Queecken, Porceleyn, en wilde Cichorey,
Een dranck gedurig nut, dog best ontrent de Mey.
Is iemant aen het hert en in de maeg gequollen,
Of van de binne-worm verdrietig opgeswollen,
Leg plaesters op den buyck gemaeckt van osse-gal,
Dat heelt in korten tijt het droevig ongeval.
Verneemt men eenig kint geneygt tot quade stuypen,
Die uyt een vogtig breyn op al de leden druypen,
Gebruyck de groene ruyt, en wortels van peoen,
Dat sal in korten tijt geen kleyne bate doen.

Waer sal dees' moede pen noch verder heenen dwalen?
Een kint, ellendig dier, heeft duysent vreemde qualen:
Hy! siet wat is de mensch niet een soo kleynen lit
Daer in tot onsen druck niet eenig hinder sit.
Gae, jonge moeder, gae by wijse na-gebueren,
En vraeg in regten ernst naer alle nutte kueren;
Verneem van ieder een, die kinders heeft gevoedt,
Hoe dat een jonge vrou haer kinders queecken moet.
Doch wil uw kleyn vertreck alleen geen winckel maken
Van alle bitter kruyt, daer af de kinders braken;
Maer heb oock even daer iet voor een teeren mont,
Daer mede gy een kint by wijlen preyen kont.
Maeck quee-vleys root en wit, maeck alle confituren,
En sied de suycker lang, soo kanse beter dueren,
Leg ocker-noten in, en proeffe met de spel,
Want in het soete vogt en dient geen harde schel.
Maeck aengenaem beslag van ingeleyde kriecken,
Geregten voor den lust van alle teere siecken,
Leg persen in syroop, en win moerelle wijn,
Die kan u koelen dranck in heete koortsen sijn.
Bereyd, wanneer het dient, provincy-roos-conserven,
En ander druyve-moes, dat niet en kan bederven,
Maeck vlier-en-roos-en-look-en-goude-bloem-azijn,
En klaert het dapper nat in heete sonne-schijn
Treck water uyt de roos, en alle groene kruyden,
En deyl'et altemael oock aen de vreemde luyden,
Wat u de rijckdom geeft, of wat de kunste baert,
En is niet om alleen voor u te sijn gespaert:
Geef ieder die het eyst, verdeel uw milde gaven,
En wilt'er menigmael een siecken mede laven;
Te geven daer het dient, dat is het regte wit,
Van al dat iemant kan, of eenig mensch besit.
Maer schoon gy dickmael proeft aen veelerhande luyden
De deugt van uwe salf, de magten van de kruyden,
Noch slae het ooge niet op uwen mengel-pot,
Maer op den hemel selfs, en op den grooten Godt.
De meester is het tuyg, de middels sijn de drancken;
Maer Godt, en sijne gunst, is boven al te dancken:
Al wie in dit geval op konst of meester siet,
En geeft, gelijck het dient, aen Godt sijn eere niet (e)
Gy weet, geen Christen mensch en sal'er oyt vergeten
Te roepen tot den Heer, te bidden voor den eten,
Soo dient dan des te meer aen Godt te sijn gepeyst,
Wanneer uw kranck gestel gesonde leden eyst
Gy, die gewissen troost wilt uyt de drancken suygen,
Wilt boven alle ding voor uwen Schepper buygen,
En roepen sijnen naem; hy is't die in het kruyt,
Den rijcken segen stort, en nutte gaven sluyt;
Hy is 't die aen het vee, die aen de jonge hinden
Leert heylsaem voeder sien, leert haren balsem vinden;
Hy, die van boven geeft gesontheyt aen den vis,
Of door het gulle riet, of uyt het groene lis.
Hy is die aen den mensch vernieuwt het innig wesen,
En niemant, sonder hem, en kan'er oyt genesen;
Hy is't die aen het wout verleent een magtig saet,
En buyten sijn behulp en vint'er niemant baet
Doch hoe de saecken gaen, en laet u noyt verlangen
Naer menschen die het volck ontrent de leden hangen
Iet, ick en weet niet wat, geschreven, of geprent,
In ongeboren leer, in maegde-parkement,
In ander vreemt beslag (f) en laet u niet bewegen
Te soecken uwen troost, te stellen uwen segen
In eenig guychel-spel, bedagt tot uwen spot:
„Noyt koomt'er eenig nut uyt woorden sonder slot.
Het is een regte weg tot onbekende goden,
Dat aen het Christen volck ten hoogsten is verboden (g)
Vermy dan dit bedrog, want Godt en segent niet
Wat tegen sijn bevel, en sonder gront geschiedt

(a) *Ick hebbe gemerckt dat veel van de treffelickste Schryvers van onse en andere landen desen pligt van alle besette vrouwen, als een nodig huys-[illegible], hebben afgevordert, en daerom soo en geloove niemant vreemt te [illegible] dat wy hier onse vrouwe daer mede belasten. Sie hier van Joach. [illegible] Histor. observ. Cent. 1. cap. 52. Ludov. Viv. lib. 2. de Christ. fam. [illegible] agend. donis Erasm. in tract. de Christian. matrim. & Scaevolam Sammarthanum poetam Gallum lib. 3. de Paedotrophia.*

(b) *[illegible] r, quasi uxor ab ungendo.*

(c) *Excerpta ex libellis D. Eucharii Rodionis Medici de morbis atque curatione [illegible], quem ad hanc rem lector studiosus consulat. Nos hic quaedam [illegible], exempli gratia, in usum quotidianum lectori impertimur.*

(d) *Te weten leck-wijn op het vyer lauw gemaeckt.*

(e) *Dit was de sonde van den Koninck Assa*, 2 Cron. 16. 12.

(f) *Recte damnantur a scriptoribus amuleta, quae charactere, figura, vel constellatione, non vi naturali, operari dicuntur. Vid. Johan. Gerard. Doct. Jenens. tractat. de coniug. 662. item Mart. Del Rio magicar. Disquis. lib. 1. cap. 3. & 4. quaest. 3. Dinauus tract. de fortuit. cap. 6.*

(g) *Het ware Godt verlaten en tot Beelzebub den god van Ekron gaen, gelijck Ahazias dede*, 2 Reg. 1.

En

[illegible] foo geviel, dat buyten alle reden
[illegible] dit bejig u beter aen de leden,
[illegible] noch echter valt, dat uyt den fnooden vont
[illegible] wort gequetst, al is het lijf gefont. (a)
[illegible] niet verder gaen, en by geschrifte setten,
[illegible] jonge vrou haer wangen sal blanckketten
[illegible] seldsaem kruyt of door een dierbaer gom?
[illegible] vriendinne, neen; ick ware liever stom
[illegible] dat het wijf sal haren man bedriegen,
[illegible] een looten schijn voor al de weerelt liegen; (b)
[illegible] weest maer datje sijt; daer is geen echte man,
[illegible] smeer, die kladdery, die slijm behagen kan
[illegible] wil uw jeugdig lijf met geen blanckettel strijcken,
[illegible] uyt een lotte waen met vreemde kruyden rijcken,
Die anders poogt te sijn, als Godt haer heeft gemaeckt,
Die is van dwase pragt of vuyle lust geraeckt (c)
Soo moet dan onse vrou de magt der kruyden leeren,
Voor eerst, om haren Godt hier in te mogen eeren,
Dan om een eygen kint, of eenig ander vrient,
Te geven dat de maeg, of borst, of lever dient;
Maer boven alle ding, soo moeten echte vrouwen
Ten dienste van de mans de kunste veerdig houwen,
Ja vry al verder gaen de trouw en haer verbant
En eyst geen bloote salf, maer oock een eygen hant.
Wort dan uw weerde vrient besogt met siecke leden,
Seg, Hier is Godes hant, en voeg u naer de reden;
Hier is nu regte stof, waer uyt gy toonen kont,
Dat jae uw reyne sugt gaet dieper als de mont:

Noch vint men evenwel niet selden vreemde wijven,
Die, oock in dit geval, haer ouden handel drijven,
Die soecken haer vermaeck, en gaen oock uyt te gast,
Al is haer weerden vrient met smerten overlast:
Men sietse voor de deur, en schier op alle straten,
Men vintse by het volck in weelden uytgelaten;
Maer hoe dog kan het lijf tot vreugde veerdig sijn,
Wanneer het opper-deel is midden in de pijn?

DAer is een seker visch, die, als hy wort gevangen,
Gevoelt sijn trouwe gaey aen sijne vinnen hangen,
Die blijft'er aen gevest, en suckelt hier en daer,
Nae dat de visscher treckt haer lieve wederpaer;
De visscher is verbaest, en seyt; wat vreemder saecken!
De visch is buyten dwang, en laet hem efter raecken;
Maer visscher, dit en koomt niet van uw klock bedrijf,
Maer uyt een regte sugt van man en echte wijf.
Het visje, datje siet, dat quijt hem naer vermogen,
Om van sijn met-gesel niet af te sijn getogen;
Het voegt hem by den man, en wort sijn deel-genoot
In droefheyt, in gevaer, jae midden in de doot.
Die sich in onsen tijt het varen onderwinden,
Vertellen datse volck in verre landen vinden,
Daer ieder echte wijf soo vast is aen den man,
Dat oock de bleeke doot haer geensins scheyden kan;
Want als'er iemant sterft, soo komen alle vrouwen
By hem, die nu verscheydt, te vooren onderhouwen,
En twisten onder een, wie uyt het lief getal
Den dooden in het graf geselschap houden sal,

De liefste maer alleen, de liefste kan verwerven,
By hem te mogen sijn, met hem te mogen sterven,
Die gaet dan soo geciert, soo lustigh naer de vlam,
Als offe tot de vreugt van hare bruyloft quam (d)

Ick wil niet dat de vrou, gelijck in dese landen,
Sal kleven aen den man om nevens hem te branden,
Neen, dat is niet gemeent, ick geve maer bevel,
Dat ider sy beweegt met haren bed-gesel;

(a) *Recte de hujusmodi Danaus Etiamsi istorum auxilium, inquit, aliquando recte & feliciter succurrit, tamen illud fugiendum est: Dei enim præceptum potius spectandum est, qui nos quacunque de causa ad sortiarios ire vetat* Deut. 18. 10. *Quid enim aliud agit ea via Satan, quam ut nos à vero Deo mente abducat, ad se autem traducat? nam quidquid auxilii ab eo accipimus, ut corporibus nostris medeamur, cedit in animarum nostrarum perniciem ac pernicium Deinde ea non ex successu, sed ex Dei præcepto sunt æstimanda: nam & qui furatus est, sæpe lautius vivit, nec tamen ideo probandum est furtum.* Tractatu de Sortiariis cap. 6.

(b) *Vultus pictus, animus fictus.*

(c) *Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in decorem.* Hieron. *Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere?* August. *Deles picturam Dei, mulier, si vultum materiali candore oblevisti* Ambros. *Sed & Ethnici in fucatas mulierculas invecti sunt, & inter eos non tantum Philosophi, sed & Poetæ Vide egregie hoc tractantem Camerarium in meditation Historicis cent.* 1. *cap.* 10. *Vives lib.* 1. *de Christ fœm. cap de ornament.*

(d) *Id etiam fœminis olim in Thracia moris. Herod lib.* 5. *Mela lib* 2. *Siet hier van een seldsame beschryvinge by* Mich de la Montagne liv 2 des Essait cap. 29. in fin. *Siet by den selven bysondere exempelen van andere vrouwen, die uyt enckele liefde voor hebben genomen om benevens haren man te sterven*, liv 2 cap. de trois bonnes femmes. *Siet gelijcke exempelen by* Simon Goulart tom 2. des Histoires admirables de nostre temps chap. de l'amitie conjugale.

Dat ieder [illegible] sal hare weelde stremmen,
Als hare [illegible] benaude prangen klemmen;
Wien [illegible] en sijn vereenigt door de trouw,
Daer is ge[illegible] vreugt, daer is gemeene rouw.
Gy, laet den lossen hoop van onbedaghte wyven,
By sieckte van den man haer oude rancken drijven,
En schoon al Griet en Tryn maer om haer jeugde peyst,
Gy, stel uw saken aen naer trou en reden eyst;
Gy, set u voor het bed om sijn verdriet te breken,
Of door een soet onthael, of met bevalligh spreken,
Gy, reyk hem water toe, wanneer hy wast en spoelt,
Gy, schenk hem eenigh sap, dat hem de lever koelt;
Gy, stel u vlytigh aen om dit en gint te langen,
Gy, droog den heeten damp van sijn besweete wangen,
Gy, als hy ligt en woelt soo dek sijn naekte lijf,
En weest hem over al een trouw en handigh wijf.
Gy, toon, door uw beleyt, dat alle schryvers dwalen,
Die gansch het vrouw-behulp besluyten in de palen
Van bed' en kinder-queeck, en seggen dat de man
Geen nut, als dat alleen, van vrouwen trecken kan, (a)
Gy, wederleg het volk, dat uyt versufte droomen,
De vrouwen vergelijckt met sachte vyge-boomen,
Die soet gesuijckert sijn, doch niet als in de vrucht,
Want al haer vorder sap is maer een wrange sucht (b)
Gy, toont dat van de vrou meer baten sijn te rapen,
Als in haer teêren arm een nacht te mogen slapen;
Gy, toon aen uwen man, dat niet alleen het kint,
Maer dat de vader selt aen u een steunsel vint.
O al te slappen volck, en rechte pimpel-meesen,
Die by een siecken man de sware luchten vreesen!
Al waer men quaden reuck en ander vuyl ontsiet,
Daer is de rechte sucht van echte liefde niet
Dan iemant sal misschien hier tegens komen seggen,
Dat siecke lieden dienst niet op en is te leggen
Als aen het dienstbaer volck, en van de minste slag,
En niet die haer behulp met gelt versetten mag.
Maer hoe! sal dan het wijf haer in de jeugt vermyen,
Of als de jonckheyt lacht met haren man laveyen?
En, soo een droeve koorts hem in het bedde leyt,
Dan roepen om den knegt, of loopen om de meyt?
Neen dat is ongerijmt gewis de ware vrouwen
Die hebben haer beroep hier beter onderhouwen,
Besiet de grootste selfs. de Vorst Themistocles
Ontfing van sijn gemael in sieckte sijn getes. (c)
Stratonica, wel eer een weerde Koninginne,
Heeft haren ouden heer, uyt onbeveynsde minne,
In kranckten bygestaen, geheven, neêr-geleyt,
En veel met eygen hant hem spijse toebereydt. (d)
By 't oud' Romeynsche volk daer wert'et dwers genomen,
Indien een echte wijf liet vreemde lieden komen
Ontrent een siecken man· die last, die soete last
Was maer de vrou alleen, geen slave toegepast. (e)

Wy vinden over al, dat aen de siecke lieden
Niet, als met onderscheyt, sijn diensten aen te bieden,
Wien is't niet bewust, hoe veel het ieder schilt
Een vrient by hem te sien, of dien hy niet en wilt?
De koorts is wonder vijs; het sijn bekende saecken,
Dat aen een siecken mont geen spijse plag te smaecken,
Als die te regter tijt wert vlytig aengedient
Of by een lieve vrou, of by een weerden vrient. (f)
En waerom sal de man hier troost en steunsel eyssen,
Of van een vreemden knecht, of van een slossig meyssen?
Is 't billijk dat het wijf door geld haer plichten houd,
Soo heeft de man het geld, en niet het wijf, getrout.
Wat dient'er veel geseyt, of veel te sijn gelesen?
Ontfang een korte les, die moet uw regel wesen;
Weet dat een echte wijf geen man ontseggen moet
Iet, dat een billick mensch sijn eygen lighaem doet:
Wat iemant stelt te werck ontrent sijn eygen leden,
Dat moet een echte vrou aen haren man besteden,
Ey, lieve, waerom niet? gewis het echte wijf
Dat is met haren man gelijck een eenig lijf
Gy mannen niet te min, en druckt de teêre dieren
Niet door een vinnig regt, maer leert de swacke vieren;
Hoewel u jigt, of koorts, of ander sieckte quelt,
Siet datj' haer trouw behulp niet al te laeg en stelt.
Men vint gestrenge mans, die, boven alle reden,
De vrouwen lastig sijn, die nimmer sijn te vreden
Wat oock een vlytig wijf met alle kragten doet,
Soo verre gaet de waen van haren overmoet;
Ey vrienden! niet alsoo; leert alle sinnen voegen
Naer dat de reden eyst, en laet u vergenoegen,
Indien'er eenig ding kan werden uytgeregt
Of door een snege meyt, of door een trouwen knegt.
De stoffe tot de vrou is van den man gekomen,
Niet uyt het leegste deel, niet van het hooft genomen,
Een teycken dat het wijf haer noyt verheffen moet,
Maer efter niet en dient getreden met den voet;
De stoffe van de vrou is midden uyt de leden.
Gy heerscht dan met bescheyt, en niet als naer de reden,
Gebruyckt geen lieve vrou tot alle kleyn bedrijf,
Sy is uw bed-genoot, en niet uw vuyl-jongwijf (g)

(a) *Putant quidam, inter quos est Bellarminus, verba illa, faciamus ei adjutorium, non recte intelligi nisi de adjutorio ad propagandam & educandam sobolem. Non, inquit, ulla in re viri egent adjutorio foeminarum, nisi in parienda & educanda prole, in aliis rebus melius viri viris opitulantur.*

(b) *Foeminam quidam fico arbori comparant, qua fructu quidem dulcis & jucunda est, in aliis omnibus verò sapore ingrata. Dinet. Hieroglyph. lib. 2. cap des Figues.*

(c) *An tu*, inquit Vives, *nobilior uxore Themistoclis, Athenarum, imò Graciæ principis, quæ sola fere marito in adversa valetudine ministravit? nobilior Regina illa Britanna, quæ vulnus exuxit mariti? cap. quomodo se erga maritum habebit l 2 de Christ fœm.*

(d) *Hac illa fuit Dejotari Regis Galatarum, uxor, qua, cum adversa valetudine sterilis facta esset, marito ipsa persuasit, ut Electra, cubiculari ministra, moribus & forma pariter insigni, uteretur; id quod cum Rex fecisset, & filios aliquot ex ea procreasset, eos post viri mortem non aliter, quam suos habuit, & in regno succedere permisit. Fulgos l 6. c. 7.*

(e) *Vide Vivem loc. supr dicto, ubi valde celebrat Claram quandam Valdauram, qua juvenis & formosissima marito ficoso miram quanta prastiterit ministeria.*

(f) *Apud priscos illos populos etiam Regi uxor sua coquebat cibaria, ut scribit Herodot. lib 8. non multo ante fin. Vid. Tiraq. ad leg. connub 1. num. 27.*

(g) *An uxor vilia quaque ministeria, exempli gratia, pedes lavare, & similia marito præstare teneatur, discrepantes inter sese auctores invenias, distinguunt quidam inter fœminas nobiles, & viliores, nobilibus ferdida ista a maritis imperari non debere, cum dedecori ipsis futura sint, fatuentes arg l interdum ff. de oper libir de plebeis aliter judicant. Ita Panormit. Felin. Dec. & inter Theologos Baptista citat. a Tiraquell. in l 1 connubial num. 27 His non adstipulatur Bald in l uxorem. col 3 C de Condict. infer. & Barba. in addition. idque ea ratione, quod conditio creditoris propter debitoris nobilitatem deterior fieri non debeat. Ego minus (salvo meliori judicio) ob reverentiam matrimonii cum thori consorte agendum censeo, uxorem enim amoris & societatis, non servitii nomen esse, recte dictum puto à Peck lib. 4. de tistam. conjug. cap 2. num. 3 Et mirifice istis cum Chrysostomo dictum velim, non ancillam sortitus es, sed uxorem, gubernatorem te Deus esse voluit inferioris sexus, non tyrannum. Hexem. lib. 5. cap. 7.*

Nec in contrarium me moveant verba Apostoli Eph. 5 22 Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino, *quæ tametsi Hieronymus in eum accipiat sensum, ac si Apostolus uxorem ita subjici voluisset viro, quemadmodum ancilla subdita est Domino suo, malim tamen cum Erasmo verba ista referre ad Dominum Christum, ut sit sensus, Uxorem morigeram mariti, non tam homini sese submittere, quàm Domino, cujus vicem gerit maritus, & cui Dominus uxorem vult esse subditam; nam aliter si Paulus sensisset, procul dubio dixisset; uxores subjicite vos propriis viris, ut dominis nam & ante dixerat* subjecti invicem estote in timore Christi. *& paulo post,* servi obedite dominis carnalibus cum timore ac tremore, sicut Christo *Suadeam itaque conjugi ut parcatur, quoad fieri potest, præsertim in rebus quæ æque commoda per famulum sive ancillam aliquam fidelem expediri possunt Cohabitate ipsis (inquit Apostolus) secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo impertientes honorem, tanquam cohæredibus gratiæ vitæ, ut orationes vestræ non impediantur.*

HOUWELYCKS

VYFDE DEEL.

MOEDER.

Zijnde 't derde Deel van het

CHRISTELYCK

HUYS-WYF.

Genes. 1. *vers.* 27, 28.

GOdt schiep den mensche hem tot een beelt, tot een beelt Gods schiep hy hem: en hy schiepse een man en een wijf. En Godt segendese en sprack tot hen: Sijt vruchtbaer en vermeerdert u, en vervult de Aerde.

1. *Corinth.* 7.3.

DE man sal den wijve de schuldige goetwilligheyt betalen: insgelijks oock het wijf den manne. Het wijf en is haer eygen lichaems niet machtig, maer de man: insgelijcks oock de man en is sijns eygen lichaems niet machtigh, maer het wijf.

Augustinus lib. de bono conjug. cap. 6.

QUicquid inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Jam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam iis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam permittit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur: etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi conjugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas: verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem.

Ibidem Cap. 15.

SIcut sapiens & justus, qui jam concupiscit dissolvi & esse cum Christo, & hoc magis optimo delectatur, tamen jam non hic vivendi, sed consulendi officio sumit alimentum, ut maneat in carne, quod necessarium est propter alios: Sic misceri fœminis jure nuptiarum, officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis

PLato ex nuptiis hanc consolationem oriri dicebat, quod Naturæ perpetuitas inde promoveatur, & quod filios relinquendo semper Deo ministros pro nobis relinquimus, vitam ceu lampadem aliis post alios tradentes. lib 6. de Leg.

Juvenalis.

Ut tristis sine Sole dies, sine sidere nox est,
Sic sine prole domus, sic est sine compare lectus.

Noodtwendigh Bericht voor den Leser,

Al eer te komen tot het derde Deel deses werks, genaemt

M O E D E R.

WAt ick bidden mag, gunstige Leser, staat wat stille; 't is noodig datje uwe vuyle schoenen hier wat uytdoe, immers de voeten een weynig kuyst, al eer in te gaan tot onse beste en binnenste kamer: gy sijt hier in het rijck der vrouwen, daer wel somwijlen iet fulks plagt te geschieden. Dit tegenwoordigh werck (door Gods genade) met spoet en voorspoet tot hier toe gebraght wesende, en ik mijn gedachten tot vorderinge van het selve noch evenstaag aangedreven voelende, hadde alreeds de penne in de hand, om voort te varen tot fulks, als ick oordeelde nu te moeten volgen, 't welck was de by-een-komste van man en vrouwe: Maer siet! even in dese gestalte werd ick gewaar, 'k en weet niet wat voor een huiveringe, die my de vingers scheen te verkleumen, en tot het aanstaande werck traagh en onbequaam te maken; waar van alsoo ick d'oorsake ondersochte, soo doght my fulcks ontstaen te wesen uyt dese bedenckinge: My quam in den sin dat alle schriften niet van alle menschen met een en het selve ooghmerck worden gelesen, en dien-volgende dat de verhandelinge van dit gedeelte ontwijffelijck sal hebben uyt te staan alderley, niet alleenlijck verschillende, maar ook strijdige oordeelen. Eenige sullen seggen, dat wy het gebruyck des huwelijcks al te nauw inbinden, en aan de gebouwde lieden de mate veel te na leggen, selfs buyten ofte besijden Godes woort. Andere, die gewoon sijn tot ydelheyt meer als tot stichtinge te lesen, sullen misschien het slange-vleys alleen uyt desen Thriakel trecken, en liever een goede reden ten quade verdraeyen, als een twijffelachtigh woort ten goede duyden; het welcke de verbloemde maniere van spreken, in de poësie gebruyckelijck, is soodanige kittelachtige geesten boven al seer onderhevigh is. Dese en andere mijne invallen hadden my in groote twijffelmoedigheyt gestelt, of ick het volgende stuck niet met stil-swijgen diende voorby te gaan; 't en heeft oock menigmaal (selfs na dat het geheele werck voltrocken was als niet verschilt, of ick hadde 't selve als-noch t'huys gehouden, en in een eeuwige gevangenisse opgesloten. Maer als ick daar tegen begon te overwegen, dat ick uyt een goet gemoet, en met anders geen voornemen als om met vermaecklickheyt te stichten, hadde aengevangen onse lantslieden te vertoonen de ware gestalte beyde van een recht-schapen *Wijf* en *Moeder*; Soo konde ick my selven niet laten voorstaen, oock de vrienden (welcker oordeel en raat ik hier in gebruykte) sich niet inbeelden, dat ick den verstandigen Leser in eeniger maten soude voldoen, indien ick het eygen hooft-stuk, dat beyde wijf en moeder maakt, tusschen de tanden hielt. Sonder dat wy geseyt konnen worden in eenigen deele te deun te wesen ten aansien van de bywooninge van gebouwde lieden; want ter plaatse daar wy van fulcks gewagen, ingevalle die in Gods woort niet en worden bevonden, sal de billijcke Leser gelieven te weten, dat wy niemant met de selve in sijn geмoet en verstaan te binden; maar dat ons ooghmerck alleen is geweest uyt de leere der gener, die sich de saecken der Nature grondelijck verstaan, de echte lieden gunstelijck aan te dienen wat in dese gelegentheyt, ofte aan de vrucht, ofte aan de ouders, ofte aan die beyde te samen, ten goede soude mogen strecken; alles met dien verstande, dat aan yder tot sijn eygen oordeel word gelaten wat daar in te gevoelen ofte te doen; wetende dat de dräncken der Medecijnen by sommigen worden gebruyckt, by anderen worden uyt-gegoten; elk daer in doende naer dat hy meynt best te wesen, en sich getroostende van de uytkomste. Wat belangt de tweede misduidinge onses voornemens, mede hier boven aangeroert; Daer over worden wy genootsaakt de redenen, die ons tot het verhandelen van de voorschreve gelegentheyt hebben bewogen, in oprechtigheyt, tot onderrechtingen van den Leser, wat naarder te openen.

Ick ben gewaer geworden dat byna alle soorten van menschen, die hare even-naasten wel willen, als daar sijn Theologanten, Staats-lieden, Medecijnen, Natuur ondersoeckers, mitsgaders Leeraars der goede seden, genoegsaam uyt eenen monde sijn klagende, soo wel van de onge-

ongeregeltheden, die in het werk des huwelicks overal worden begaan, als van de menigte der onheylen die uyt de selve, als een nootwendigh gevolgh, door al de werelt zyn ontstaande. Ik wil den vlijtigen Leser met wijdloopighe omme-reden hier geensins opbouden, maar aghte niet-te-min dienstigh, tot desselfs berichtinge en mijn eygen ontlastinge, eenige der voorschreve getuygenisse hier kortelijk aan te trecken.

De Godsgeleerden seggen opentlijck, dat genoegsaam alle gebreecken der kinderen worden veroorsaackt door de eygen schult haarer ouderen, en dat eerst door de ongeregeltheyt in de huwelijksche byeenkomste, en daar na door het quaat beleyt, soo in het Dragen als in het Opvoeden van de selve. (*a*)

De lieden van State roepen overluyt, dat uyt de selve gronden geheele landen en steden worden vervult met enckel schuym van menschen, in plaatse van deugtsame borgerye. (*b*)

De Medicijns betuygen krachtelijck, niet alleenlijck dat'er menigte van sieckten, qualen, en alderhande rampen, beyde over ouders en kinderen, uyt de voorschreve misslagen sijn herkomende; maar selfs dat'er veelderley grouwelen van misdraghten, maan-kinders, en ick en weet niet wat voor wanschepsels en monsters hier en daer worden veroorsaakt. (*c*)

De gene die de wonderen der nature vlijtelijk nasporen, en wel diepst in dusdanige saecken bebooren te sien, stellen als vast en ongetwijffelt, dat de ongeregeltheyt ofte ongestalte der ouderen, ten tijde van hare huwelijksche by-eenkomste, gewisselijck wort over-gestort op de kinderen beyde in geest en lichaam. (*d*)

De Tucht-meesters, eyndelijck, en Leeraars der seden leggen voor een gront-stuk, dat de kinders voor hare geboorte door ontucht haer'er ouderen besmet wesende, gansch beswaarlijck naderhant door opvoedinghe te rechte konnen worden gebragt. (*e*) En hierom soo is 't ook gebeurt dat Plutarchus, die van de opvoedinghe der kinderen een boeck heeft geschreven, niet van de wiege alleen, maar van noch verder-gehaalde beginsselen, te weten van de versamelinge der ouderen, den aanvangh van sijn werck heeft genomen, als oordeelende dat selfs een goede opvoedinghe in vele deelen te kort moet komen, indien de natuure (dat is de eygenschap die iemant met hem ter werelt inbrenght) (*f*) in ofte voor de geboorte alreede is bedorven. (*g*)

By allen welken dan noch koomt, dat Godes woort selfs niet en heeft nagelaten even dit deel der seden op verscheyde plaatsen, soo in den ouden als nieuwen Testamente, de menschen in te scherpen; somwijlen de echte lieden tot de schuldige goetwilligheyt aanmanende, somwylen van onreynigheden en ontucht in denselven deele ernstelijken afmanende, gebruykende in dese en diergelijke gelegentheden een opener en natuurlijcker maniere van spreken, als wel in dese onse oefeninge is gedaan; gelijk uyt menigvuldighe Schriftuur-plaatsen lichtelijcken is af te nemen (*h*); en dat ook selfs ten aensien van andere swaarder sonden en grouwelen daar van wy niet voorhebben te handelen, (*i*) by welke gelegentheyt wy sien, dat by de Theologanten in bedencken is gekomen, of soodanige sonden openbaarlijck voor den volcke op den predick-stoel behooren bestraft te worden, dan of het beter is defelve, en de Schriftuur-plaatsen van deselve gewagende, ongeroert te laten, om de eenvoudigen geen aanstoot te geven; waer op is gevolgt, nademaal soodanige Schriftuur-plaatsen wisselijk mede in Gods woort zyn, tot vermaninghe en stichtinghe na-gelaten; dat nergens in de heylighe Schrift onderscheyt en

(a) *Non sunt ferè impii liberi, nisi culpa parentum: & quidem trifariam hic peccatur, in Concipiendo, in Gestando, in Educando. Est occulta quadam contagio vitiorum animi in corpora, & rursus corporum in animum. Sic ex morbo somnoque corporis nascitur iracundia, ex nimio amore compertum est suberiri tabem corporis, quas affectiones mutuas si videmus in corporibus jam factis ac valentibus, quid censendam est in liquidis illis rudimentis, unde natura fabricat hominem. Erasmus in Tract. de Christ. matr. in fin. Vidend. Hieronym. in Comment. ad Ezechiel. cap. 18. & ultrà auctores qui de Casibus conscientia scripserunt.*

(b) *Pacata ac tranquilla mente uxore est utendum: nam cum pravi sunt corporis habitus, vitiosa semina ex iis prodire solent: idque prater alios Ocellus, Lucanus antiquissimus Pythagorica philosophiæ sectator, scriptum reliquit, tractatu de univers. Natur. cap. 4. ejusque moniti vere philosophici defectus tantorum malorum in republica causa & effectrix est, ut id nequeam fando exprimere. Bejold. lib. 1. Polit. cap. 10. Animum quippe ejus, qui generatur, ex animo generantis multum accipere ad posterosque derivare, certam est. Johan. Fab. in Rubric. Instituit. de nupt. Tiraquellus ad L. 15. Connubialem num. 146. videndus & Plato lib. 3. de legib. in fin.*

(c) *Non solum aliquoties parentum, vitio fit, ut caci, claudi, mutili, aut alioqui morbidi fœtus edantur, verùm etiam bruti stupidique, & ad insignia mala proclives, imo & contingit Dei permissu ob libidinem nimiam, indecentem congressum, pravam imaginationem, pravum vitium, & similia, prodigiosos partus, imo monstra & ostenta generari. Johan. Remmelin in Catoptro Microcosm. Levin. Lemm. lib. 1. de occult. natur. miracul. cap. 8. Galen. in lib. cui titulus,* temperaturam corporis animi motus sequi. *Hippocr. lib. de Superfœtat. Joubert. des Erreurs populair. lib. 2. cap. 7. Roderic. à Castro lib. 3. de natura mulier. cap. 4. in fin.*

(d) *Si naturalium rerum curiosis credimus, dum fœtus fingitur in officina natura, dum augescit ac formatur, omnem materni corporis ac mentis affectionem, velut una materia, trahit ad sese, non aliter, quam tenera plantula terra, in qua crescit, naturam in se transfert. Erasm. in d. tract. de Christ. matr. Petr. Crinitus de honest. disciplin. lib. 21. cap. 9.*

(e) Quant le fondement de la nativité a esté une fois mal assis, force est que ceux qui de tels parens sortent d'autruy pech. de repentence portent. *Eurip. Hercul. Furens ex vers. Amiott. Plutarch. proæm. Symphon. Decad. 2. cap. 6.*

(f) *Naturam enim a nascendo dictam esse tradit Thom. 1. part. quæst. 29. art. 1.*

(g) *Vid. Plutarch. de Educat. liber. in princip.*

(h) Levit. 18. 19. Hiob 10. 10. Luc. 1. 31. 34. 1 Corint. 7. 3. 4.

(i) Levit. 18. 22. 23. Ezech. 16. 15. 25. Proverb. 7. vers. 15. Genes. 38. vers. 4. Rom. 1. 26.

wort

wort gemaakt tusschen Schriftuur-plaatsen die gelesen en gepredickt, ofte niet gelesen en niet gepredickt moeten worden; dat'er in het tegendeel van dien bevolen wort het volck sijne sonden te verkondigen, ofte dat anders sulcks geeyst sal worden van de handen der gener, die 't selve van Gods wegen schuldigh sijn te doen, en dat van soodanige sonden klaarlijk in Godes woort wort gesproken, dat daarom soodanighe Schriftuurplaatsen met stilswijgen niet moeten worden overgegaan, maar den volcke gepredikt, (a) het welcke wy oordeelen verstaan te moeten worden, wanneer soodanige sonden onder den volcke ommegaan en by velen bekent zijn. Waar by gevoegt dat by de verstandighe sonderlinge agt wort genomen op de maniere hoe, en op wat wyse van diergelijcke ofte andere sonden wort gesproken, ofte geschreven; want indien sulcks gedaan wort om deselve te bestraffen, ofte om de menschen daar van afkeerigh te maaken, en geensins om iemant ergerlijck daar toe aan te ritsen, soo is sulcks altijt, als nut en dienstigh by de Oudvaders geoordeelt geweest, die selfs niet alleen van voortreffelijcke deugden, maar oock van de vuylste sonden in het breede hebben geschreven. (b) Behalven dat ons in dese eygen materie geen treffelijcke voorgangers ontbreken, dewijle veel van de beste schrijveren van onse gronden en maniere van seggen geensins verschillen, behoudens alleenlijck dat eenighe der selver van vrouwen en tot vrouwen spreken, in talen die de vrouwen veeltijts niet verstaan. (c)

Al het welcke alsoo zijnde, soo hebben wy niet dienstigh konnen achten het vorenverhaalde gedeelte deses wercks geheel in de penne te laten; maar hebben nut geoordeelt 't selve aan onse lantslieden, als in de schemeringe der eerbaarheyt, in eenigermate te laten sien. Wat de saake aangaat, die kan niet anders geoordeelt worden als eerlijck, selfs volgens het getuygenisse des Apostels; (d) en de woorden belangende, de selve hebben wy niet sachter konnen uyt-vinden. Wy weeten evenwel dat wy niet alle menschen sullen konnen genoegh doen, de sake heeft dat in.

Theophrastus, een deftigh man, wel eer van de saken des huwelijcks treffelijck hebbende geschreven, kreegh datelijck op den hals alderley slagh van lichte-koyen, die het werck beschimpten, onder dewelcke eene, Leontium genaamt, een by-sit van eenen Metrodorus, soo vermeten stout is gevonden, datse selfs de penne in de bant dorst nemen, om tegen den man te schryven. (e) Hieronymus, een boeck hebbende uyt-gegeven over den Maagdelijcken staat, en daar in berispende verscheyde vuyligheden, tot waarschouwinge en onderrichtinge der maagden, wort van vele, die sich hier door op haar seer geraakt vonden, heftelijck tegen gesproken, en onder, ick en weet niet wat, schijn, dapper over den hekel gehaalt. (f) Dat ons iet sulcks niet mede sal bejegenen en derven wy naau hopen. Nu, soo het ons gebeurt, wy willen 't dragen, wetende dat de gene, die iemant te rechte soeckt te helpen, sich niet moet stooten aan het onverstant der gener, die hy geerne gebetert sage; op dat het getal der goeden eer grooter worde door sijne verdraagsaamheyt, als dat hy selfs, komende te vallen in gelijckheyt van gebreken, soude vermeerderen het getal der gener, die de tucht haten. (g) Niemant misduyde ondertusschen ons voornemen, wy schryven noch tot oneerlijckheydt, noch tot geckernye; maar tot stichtinge, en dat heuselijck, immers soo verre onse swacke penne in de Nederlantsche tale heeft konnen toe-reycken: En wy derven daarom wel seggen, met een Godsaligh man van onse eeuwe in gelijcke gelegentheyt spreeckende: Weest niet dartel, en dit sal u niet ergeren. (h) Ingeschoncken wyn maakt wel dronckaarts gaande, maar sobere en nuchtere lieden hebben'er geen wesen van. Vrye woorden van natuurlijcke saaken mogen misschien by een kittelachtigh breyn verdraayt

(a) *Quæsitum est, an propter simplices ac innocentes expediret prædicatoribus sub silentio transire de vitiis turpibus & magnis disserendo, Et responsum fuit, quod omnino sub silentio pertransire non expediret etiam propter quoscunque innocentes, multiplici ratione, Scriptura dicit, Si non annunciaveris iniquo iniquitatem ejus, sanguinem ejus de manu tua requiram, & iterum, ne cessa, annuncia populo meo scelera eorum, &c. ratione etiam similitudinis, nam Apost. Paulus expressissime loquitur ad Rom. 1. de humanis vitiis, & sicut cuncta alia ejus scripta necessario prædicantur, ita & ista materia, cum non data sit distinctio, quare una magis debeat esse prædicanda, quam alia. Vid. Tractat. de Turri. Fratrum Ord. prædicat.*

(b) *De vitiis dissertio seu disputatio duplex est. Una qua ad vitia homines alliciuntur suasionibus, exhortationibus, ac lenociniis, ut qui amare docent, nostra ætate, pro dolor! etiam putare, qui amatoria, ludunt, ut juvenum mentem velut inebrient, quales sunt impudici Poetæ, ea dissertio vitiosa est ac damnanda, maxime homini Christiano! Altera dissertio est de vitiis, ut ea detestemur ac execremur, imo quoties de iis fit mentio, ut ab iis deterreamus, Hæc dissertio neutiquam reprehendenda est, multi enim sancti viri ac Doctores, quemadmodum de virtutibus scripserunt, ita e regione de vitiis copiose disseruerunt. Henric. Loritus Glarean. Præfat. in Sueton.*

(c) *Erasm. in tractatu de Christian. matrim. in fin. Ludovic. Vives de Christian. Fæm. cap. quomodo se privatim cum marito habere debeat, & alibi Tiraquel. in legib. Connub. l. XI.*

(d) Hebr. 13. 4.

(e) *Theophrastus, quum de conjugio gravissime multa scripsisset, meretrices in sese concitavit, & Leontium quidem Metrodori concubina in ipsum scripsit. Vives in præfat. Christ. Fœm.*

(f) *Ante annos circiter triginta de virginitate edidi librum, in quo necesse mihi fuit ire contra vitia, & propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere, qui sermo offendit plurimos, dum unusquisque, in se intelligens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audivit, sed quasi criminatorem sui operis aversatus est. Hieronym. ad Demetri.*

(g) *Paratus debet esse homo pius & justus patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, quam ut pari malitia se quoque addat numero malorum. August. Epist. 5.*

(h) Mr. Smit *in præparat. Matrim. in princip.*

 wor-

worden naer ſijne genegentheden ; maar een vroom en eerbaar herte en heeft'er geen miskomen van. (*a*)

't Is wel ſoo, dat onbeſcheydelijck iet te ſeggen dwalinge kan veroorſaaken, maar 't is niet min de waarheyt, dat onwijs ſtille-ſwijgen de menſchen laat op den dool-wegh daarſe zijn. (*b*) 't Is daarom beter (mijns oordeels) voor eenmaal wat beſchaamdelijck te ſchryven, als eventſtaagh veel ſchandelijckheden te laten geſchieden. (*c*)

Ick moghte niettemin wel lijden dat de gene, die deſe geheymeniſſen noch niet aan en gaan, dit deel voor als noch ongeleſen lieten, immers niet te naaukeurigh en wilden ſijn in 't gene hen niet aan en gaat ; gelijck wy weten niet ſonder exempel te ſijn, dat alle boecken niet tot aller tijt, en voor alle menſchen open en ſtaan om van de ſelve geleeſen te worden. En, dien onvermindert, ſoo meyn ick dat een yder Chriſten-menſche den ingang en uytgang zyns levens behoort te verſtaan, en met eene dickmaals, tot ſijner vernederinge, te overleggen : Maer, ick bidde u, Chriſtelijcke Leſer, hoe kan doch iemant, die deſer ſaaken ganſch onbewuſt is, ſulcks doen met eenigh beſcheyt ? hoe kan hy met den heyligen David ſijn herte tot Godt opheffen, en ſeggen : *Ick dancke u daar voor dat ick wonderbaarlijck gemaakt ben* ? hoe kan hy met den goeden Hiob eygentlijck gevoelen en recht ſpreeken van ſijn eygen beginſel, gelijck wy ſien dat de heylige man uyt het geheym der natuure ſulcks betracht ? Spreeckt de Engel Gabriel niet ſoo tot de Maget Maria, ſelfs in het bootſchappen van de geboorte des genen die de werelt ſoude reynigen ? toont haar de weerdigſte Maget by haar antwoorde ontwetende van de ſaaken der natuure ? verſoektſe niet met een heylige vrymoedigheyt naerder onderrichtinge van dat groot en goddelijck geheym ? en dit van een Engel ? ſelfs toen ter tijt geen vyfthien jaren out weſende, gelijck ſommige getuygen ? (*d*) Ick en kan oock geenſins begrijpen waarom het gewagh van huwelijckſche ſaaken, en de voortteelinge des menſchelijcken geſlachts, by de menſchen ſoo aanſtootelijck is geworden, anders als om der ontucht en de dertelheyts wille, die daar in veeltijds wort gebruyckt ; en vermids elck een van ons daar van ſchier anders niet en ſpreekt als in ydelheyt, en tot geckernye, en niet in ſedigheyt en met rechte eerbiedinge, gelijck in ſoo een wonderſtuck en goddelijck geheym behoorde te geſchieden ; Ick oordeele daarom dat niet het ſpreken van ſoodanige ſaaken, maar alleen het misbruyck van ſpreken uyt de monden der Chriſtenen behoort te worden geweert : En op dien gront, en om redenen voren verhaalt, hebbe ick het volgende deel mede geſtelt onder de plichten van een *Chriſtelijck Huyswijf*, daar in ick alle vlijt hebbe aangewendt om overal ſoodanigen maniere van ſeggen te gebruyken, die in de woorden geen ergerniſſe, en in der daat ſtichtinge ſouden mogen geven ; en daar op beſluyte ick, en ſegge met den Wyſe-man : *Zijt gy wijs, ſoo zijt ghy u wijs ; Zijt ghy een ſpotter, ſoo ſult ghy 't alleen dragen.*

(a) *Ut vina oppoſita vinoſum movent, invitum non movent ſic quadam nupta verba liberius dicta animum jam ante improbum fortaſſe incitant, caſto ac caſtigato non adhærent. Lipſius.*

(b) *Sicut incauta locutio in errorem protrahit, ita indiſcretum ſilentium in errore relinquit. Gregor. in Moralib.*

(c) *Præſtat verecundia parumper, quam cauſa periclitari. Hieronym.*

(d) *Nicephorus Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. cap. 5. ex quodam Eucho, Epiſcopo Antiocheno memoria prodidit Mariam, cum pareret, fuiſſe tantum annorum quindecim.*

DERDE DEEL
VAN 'T
CHRISTELYCK HUYS-WYF,
Vertoont in de gestalte van
MOEDER,
Hier vergeleken met de HERFST.

De wyngaert dient gestut, de druyf begint te swellen,
De boomen staan bevrucht, de jonge tacken hellen;
Koom plant nu groene jeugt, int jonge lieden, int,
Daar naakt een rypen tyt, wanneer men vruchten vint.

Siet hier een soeten loon van uwe rappe jaren;
Siet hier een swanger lijf, genegen om te baren,
Siet hier een lieve vrucht, die na de moeder dorst;
Nu koom, ô voester, koom; en geef het kint de borst.

'T IS lang genoeg verkeert ontrent de sieke menschen,
Wy komen tot de sack, die echte lieden wenschen,
Wy komen tot den bouw, en tot het edel zaet,
Waer op van eersten aen de gansche weerelt staet.
Bereyt u, snelle pen: De loop van onse reden
Gaet even met de vrou tot in de kamer treden;
Sta buyten, Jong-gesel, indien gy dertel zijt;
Sta buyten, teere Maegt, tot op een ander tijt:
Breng hier geen ydel oor, geen ongewiede sinnen,
Geen ranken van de jeugt; hier woont een heilig minnen,
Een onbevlekte lust (a) „De trouw is sonder smet,
„Oock in haer eygen werck, oock in het echte bed (b)

(a) Mr Smit seyde seer wel op gelijcke gelegentheyt, Be not thou vaine, and these words will nor be offensive. in his Preparative to Mariage.
(b) Decus est conjugale castitas procreandi, & reddendi carnalis debiti. Et hoc est opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apostolus. August. contra Jovinianum.
Hinc Paphnutius congressum cum legitimâ uxore castitatem esse asseruit. Socrat. Hist. Eccles. lib 1 cap 11 Paulus seyt niet alleenlijck het houwelijck is heyligh, maer oock het bedde is eerlijck, Hebr. 13. 4.

O Vader van het licht, ô Schepper van der sonnen,
Beginsel sonder eynd, dat noyt en heeft begonnen,
Die met een heylig vyer vernieut het doffe breyn,
En maeckt het ydel hert van alle tochten reyn,
Koom leer ons in de tucht tot echte lieden spreken,
En laet geen losse drift uyt onsen monde breken,
En laet geen dertel Wicht hier vinden sijn bejagh,
Of iet dat eenigh mensch tot hinder strecken magh:
Mijn inckt sy sonder gal, en onse kamer-reden
Besprengt met heyligh sout, ten goede van de seden,
Op dat ick leggen mogt de gronden van de trouw,
De gronden van het huys, en van den echten bouw.
Men heeft van outs gepoogt de vrouwen aen te praten,
Dat flux een echte wijf haer schaemte dient te laten,
Soo haest sy maer de borst des avonts open doet;
Maer datse met het kleet die weder nemen moet.
Voor reden wort geseyt en metter daet gepresen,
Dat vrouwen op den dag wel eerbaer moeten wesen;
Maer, als de swarte nacht bedeckt de gansche kust,
Dat dan het echte wijf mag sijgen in de lust,
Mag uyt een volle drift met haer geselschap mallen,
En men een lossen toom in minne-stuypen vallen,

Magh

Magh ſpringen uyt den bant, en plegen met der daet
Al wat een lichtekooy by wijlen onderſtaet
Maer hoe? ſal onſe vrou Ulyſſis wijf gelijcken?
En als het duyſter wort van hare plichten wijcken?
Sal oyt een reyne ſiel geen breken in der nacht
Al wat'er op den dagh ten goede was gebraght?
O neen, vriendinne, neen, 't en is u niet te raden,
Het ſal u in den geeſt en aen de ſeden ſchaden;
Siet, als een jonge vrou haer kleet heeft uyt gedaen,
Soo moetſe met der daet de ſchaemte trecken aen. (a)
Sy moet, oock als de Son gaet in het water ſincken,
Met des te meerder glans in reyne ſeden blincken,
Sy moet, al is het licht ſchoon uyt de weeg gebragt,
Haer ſtralen laten ſien oock in de midder-nacht; (b)
Sy moet in ware tucht met haren man verkeeren,
Hoe duyſter dat het ſy, „De nacht is oock des Heeren, (c)
„De nacht is enckel dag voor Godes hel geſicht,
„Gy, viert dan alle tijt een reyne vrouwe-plicht.
Het bed, dat kennis heeft van uwe ſoetſte reden,
Moet boven alle ding vernemen uw gebeden,
Moet hooren menigmael een tuchtig huys-vermaeu,
Dat oock op deſe plaets by wijlen dient gedaen. (d)
Godt wort (en wel te recht) met bidden aengeſproken,
Eer dat'er eenigh broot aen tafel wort gebroken;
Het bedde, daer voor al op dient te ſijn gelet,
Eyſt nevens uwen diſch een vyerig huys-gebet.
Daer wort de gront geleyt van landen en van ſteden,
Daer is het grootſte werck, dat oit de menſchen deden,
Daer is een diep geheym, dat niemant af en meet,
En daer de meeſter ſelfs geen reden af en weet. (e)
Daer ſchijnt de menſch een god, hy doet een ſchepſel le-
Dat is van hooger hant den echten ſtaet gegeven; (ven,
't Is doot wat kunſte baert, 't is maer een ydel beelt,
Maer 't is het leven ſelfs wat echte minne teelt.
O wat een wonder ding! de Schepper aller ſaken
Heeft oock het ſchepſel ſelfs een ſchepper willen maken,
En dat van eerſten aen in Godt alleen beſtont,
Is by den hemel ſelfs het echte paer gejont.
Is dan aen deſe teelt ſoo wonder veel gelegen,
Soo roept dan om behulp, om Godes eygen ſegen;
En, ſoo je met den geeſt naer lieve kinders ſucht,
Gaet eert, voor alle werck, den Gever van de vrucht
Hier dient geen leelijck beelt met onbeſchofte leden,
Daer op de jonge bruyt en vele vrouwen reden,
Hier dient geen vuyl geſpuys, in ouden tijt bekent
Voor goden van de vrucht, de menſchen ingeprent:

Hier dient alleen bedagt een reyn, en heylig Weſen,
Uyt wiens almagtig Woort de weerelt is gereſen,
De weerelt heden noch op vaſte gronden ſtaet,
Door middel van het bed en van het echte zaet
Hier dient geen vuyl gepeys de ſinnen aen te raecken,
Hier dient geen ydel oog de tochten op te maecken, (g)
Hier dient een ſtille ſiel, een reyn en vroom gemoet,
Dat naer de reghte maet ſijn echte plichten doet
Wel aen, gy deftig man, wil hier ten eerſten myden
Met ongetoomde lucht op deſe baen te ryden,
Gy die ſijt in het huys een vorſt, een opper-heer,
Vergeet uw reyne plicht in deſen nimmermeer,
Leer aen de domme jeugt een heus en matig paren,
En weeſt, oock in de loop van uwe groene jaren,
In woorden niet te los, in daden niet te veyl,
By dage niet te mal, by nagte niet te geyl. (h)
Een regt vernieude ſiel moet beter dingen weten;
Moet anders ſlapen gaen, moet anders leeren eten,
Moet anders beſig ſijn ontrent het echte bedt,
Als een die maer het vlees ſig tot een eynde ſtelt. (len,
Hoort, vrienden, hoort een woort; wie maer en ſoekt te ſpe-
En koomt miſſchien een kint in deſen brant te telen,
Die is, naer Regten ſelfs, de regte vader niet,
Om dat hy op de luſt, niet op de vrugt en ſiet (i)
Den Echt en haer gevolgh is aen den menſch gegeven,
Of om een ander menſch te brengen in het leven,
Of om onkuyſche driſt te mijden door de trou,
Of om de ſoete ſchult te quijten aen de vrou. (k)
Sie hier, ô wettigh man, hier ſijn de rechte palen,
Daer over uwe jeugt geen regt en heeft te dwalen;
Doe vlijt om by de vrouw te woonen ſonder ſchult,
De luſt wort by gevolg, niet als een wit, gedult.
Men vint, oock Heydens ſelfs, die klaer en open ſchryven,
Dat ja een echte paer kan overſpel bedrijven;
Want, als de kriele luſt gaet boven haer behoef,
De man (hoewel getrout) die wort gelijck een boef.
Wie lieve kinders ſoeckt, en dientſe niet te winnen
Door ongeregelt ſpel, door geyl en dertel minnen;
Men prijſt in menig dingh de gulde middel-maet,
Maer verre boven al ontrent het echte zaet
De krachten van de jeugt, het beſte van de ſinnen
Verſtompen in den menſch door ongeregelt minnen,
Ja, wat te beſigh is ten dienſte van het vleys
Is kort in ſijnen tijt, en veerdigh op de reys; (l)
Men ſchrijft de muſſchen toe niet lang te konnen leven,
Om datſe ſonder maet haer om te paren geven;
De muyl in tegendeel wort uytermaten out,
Om dat hy deſe kragt in hem beſloten houdt, (m)
't Is over lang gemerckt, het kan de boomen ſchaden,
Wanneerſe dickmael ſtaen met vrugten overladen:
Al wat'er in het velt ſijn ſaet te milde ſchiet,
En duert als geenen tijt, maer gaet in haeſt te niet: (n)

(a) La femme, lors que ſon corps ne ſe voit point, doit plus faire paroiſtre ſa pudicité, ſon honeſteté, & ſon amour envers ſon mary. Plutarch. au Precept. de mariag. 41.

(b) *Ut omnia veſtra honeſte fiant in redditione conjugalis debiti, ſic infirmitatem carnis ujus excipiat conjugalis, ut non caro libidini ſerviat, ſed animi virtus, adjuta divinitus, carnalis concupiſcentia frena reſtringat. Negotium namque ſuſcipienda prolis ita debet peragi, ut ſubſerviente verecundia, dum ſe ad opus fœcunditatis animus fidelis inclinat, modeſtiam ſimul naturalis honeſtatis, Deo adjuvante, cuſtodiat. Fulgent.* Hare lanteerne, *ſeyt Salomon, en bluſt des nachts niet uyt.* Proverb. 30. 18.

(c) *Uw is den dagh, oock is de nacht uwe.* Pſalm 74. 16. *Vidit illud vel Heſiodus, & etiam noctes Deorum immortalium eſſe, praeclare dixit*

(d) *Idem lectulus conſcius ſit precum viro cum uxore communium, qui conſcius eſt permiſſæ caſtaque voluptatis.* Eraſm. *de Chriſt. matr.*

(e) *Ut ignoras, qua ſit via oſſium in utero gravidæ, ita ignoras opus ipſius Dei, qui operatur hæc omnia.* Eccleſ. 11. 5. *Eſt hoc merum opus manuum Dei non enim nuptiæ dant liberos, ſed, qui nuptiis præeſt, Deus, ut ex [illegible] Lutherus [illegible] hac de re ſtupentem & in Dei laudes erumpentem ipſum Galenum lib. 17. de uſu Partium, cum primis vero ſtupendum illud conceptionis ac formationis in utero miraculum accurate expendit Jobus [illegible] ſicut lac me fudiſti, inquit, & ſicut caſeum coagulaſti me, pelle & carne veſtiviſti me, oſſibus & nervis cooperuiſti me &c. cap. 10. verſ. 10. 11. 12.*

Recte igitur conceptionem non effectum maritalis congreſſus quis dixerit, ſed conſequens.

(f) *Dei plurimi (pudor!) ipſius coitus apud Ethnicos praſides Subigus, Prema, Janus, Liber & rationes cujuſque vide apud Meurſ. Syntag. de Puerperio. Quin & nova nupta, ut ſterile haberet conjugium, in Priapi faſcino ſedere ſolebat. Hinc Auguſtin. de Civit. Dei lib. 6. cap. 9. Sed quid hoc, inquit, dicam, cum ibi ſit Priapus nimis maſculus, ſuper cujus immaniſſimum & turpiſſimum faſcinum ſedere nova nupta jubebatur, more honeſtiſſimo & religioſiſſimo matronarum? & Arnob. lib. 4. Etiamne Mutinus, cujus in manibus pudendis matronas inequitare auſpicabile ducitis & optatis?*

(g) *Non tantum adulterium eſſe vitandum Deus precepit, ſed etiam cogitationem, ne quis aſpiciat alienam, & animo concupiſcat*, Lactant. lib. 6. cap. 23. circa fin.

(h) Il faut toucher ſa femme ſeverement & chaſtement, afin qu en la chatouillant trop pres, cela ne la face ſortir hors des gonds de la raiſon. Montagn. *Ille ipſe tactus corporum, qui vitari non poteſt, debet eſſe caſtiſſimus.* Eraſm.

(i) *Quomodo conaris auferre de nuptiis unde fiunt nuptiæ? quo ablato, mariti erunt turpiter amatores, meretrices uxores, thalami fornices, ſoceri lenones.* Auguſt. lib. 15. contra Fauſtin.

Si plus quam donum ineris reſpicienda dateris,
Non debes vitam Sextilianæ pati Ouwen

In voluptatem ſolum vel principaliter intendere, beſtiale eſt Serm Sylveſt.

(k) *Licitus eſt matrimonii actus ad tria. Primo, ad prolem procreandam, cum ad hoc ſit inſtitutum conjugium. Secundo ad debitum conjugale ſolvendum, quia opus eſt juſtitiæ ſuum alteri tribuere. Tertio ad vitandam fornicationem, quia eſt opus charitatis tollere periculum peccandi in altero, quod & in ſe ipſo locum habere ſtatuitur.*

(l) *Nimius coitus eſt deſtructio corporis, & abbreviatio vitæ.* Ariſtot. *Vide Nicol.* Paſquier liv. 7. de ſes lettres, lett. 2.

(m) *Joh. Riolan. de diæta ſenorum cap. 27. Joh. Cuba in modo. tract. de Paſſer. ubi maſculas aves hac de cauſa unum tantum annum putat vivere. Idem aſſerit Joubert des Erreurs popul. lib. 2. cap. 7.*

(n) *Lactuca, caules, & alia planta, cito aut nimium ſeminis producentes, cito areſcunt.* Ariſtot. *de generat. animal. cap. 1. Theoph. de Hiſtor.*

Maer

Maer boven alle kruyt, en boven alle dieren,
Het sy die langs het wout, of om den hemel swieren,
Soo lijd de swacke mensch voor al het meeste quaet,
Wanneer hy dertel is, en uyt den regel gaet. (a)
Wat sijn uyt dit bejag, wat sijn'er ongemacken,
Hy herte, lever, breyn, die al de leden swacken?
Gigt, kortheyt op de borst, hoest, teering, flerecijn,
En dan, maer 't is te vuyl, om hier genaemt te sijn.
Hy siet eens, soete jeugt, hoe gaen de menschen quelen,
Die geyl en ruttig sijn, en al te dertel spelen!
Haer oog is sonder glans, haer geesten sonder vier,
Haer beenen sonder kuyt, haer kuyten sonder spier.
Heeft iemant oyt een salm met netten opgetogen,
Die van den gladden ael was binnen uytgesogen?
Die kent soodanig volck, om dat'et *hengsten* sijn
Van binnen uytgemergt, van buyten enckel schijn.
Het saet is dierbaer nat; laet vry een ader steken,
Ook veel gelaten bloets en sal u geensins breken,
Oft soo veel hinders doen, als hier een drop alleen;
Want vogt dat menschen teelt is hondert tegen een.
Het fijnste leven-sap, het beste van de leden,
Wort in een korte stont door lusten afgereden,
Al wat er overblijft en is maer enckel draf,
En siet! dan koomt de doot, en snijt het leven af.
Is niet de wijste Vorst, met een-en-vijftig jaren
In haesten weggeruckt en in het graf gevaren,
Alleen maer out geseyt, soo menig man gelooft,
Om dat hy door de lust van kragten was berooft? (b)
Wel aen dan, weelig volck, wilt uwe jeugt besnijden
En op een regte maet, en op bequamen tijden,
Want als het echte paer geen regel houden kan,
't Is schande voor de vrou, en schade voor den man
Daer sijn, oock in de trou, veel ongelege stonden,
Wanneer uw kinder-sugt is dienstig ingebonden; (c)
Het is een oude wet, oock voor een jonge bruyt,
„Viert Mena, (d) reyne jeugt, en stelt uw saken uyt.
De lantman mogt te mets het saeyen beter staecken,
Om dat'et nutter is by wijlen eens te braecken;
„Het bed en alle ding dat heeft een eygen tijt,
„Wat gister dienstig was, is heden nut gemijdt.
Noch dient het echte paer sig even dan te scheyden,
Wanneer men Godt ter eer de sinnen wil bereyden,
't Sy dat men door het lant in alle steden bidt,
Of treurig voor den Heer in sijnen huyse sit *
Niet dat het bed-geheym, dat jonge lieden plegen,
Den hemel tegen is, als buyten alle segen;
Maer dat de wijse Geest, die in der hoogte sweeft,
Aen al wat ieder doet sijn eygen stonden geeft.
Of schoon, en spijs en dranck, sijn Godes reyne gaven,
Noch raedt des Heeren woort ons somtijts niet te laven,
Daer is een seker tijt, wanneer men handel doet,
Daer is een seker tijt, wanneer men rusten moet.
't Is vorder, echte volck, geraden om te rusten,
Wanneer het swanger wijf gevoelt haer eerste lusten,
Wanneer een jonge vrou haer maegh en herte klaegt,
En voelt in haer geheym een teycken datse draegt,
Want als een teere vrucht haer eerst begint te setten,
Al wat de vader doet, dat sal de moeder letten;

Wie veel den acker ploegt, wanneer hy is besaeyt,
Die breekt sijn eerste werk en maekt'et al bekaeyt (e)
't Is dienstig boven al, jae noodig jonge vrouwen,
Uw jonste tot den man oock dan te weder-houwen,
Wanneer sijn broose jeugt, na sieck te sijn geweest,
Vernieude kragten voelt en wederom geneest;
Hier is'et tegen regt uw vrient sijn regt te geven,
Want wie hem dan gelieft, die tast hem aen het leven,
Hier is de soetheyt wreet, hier wrange stuerheyt soet,
Hier is het geven quaet, hier is ontseggen goet.
„Noyt dient'er eenig vier van vier te sijn genomen,
„Wanneer de gulde vlam eerst uyt begint te komen;
„Geen boom van nieus geplant en dient te sijn gesnoeyt,
„Tot dat het jeugdig hout in volle tacken groeyt.
Let hier op, echte man, het sijn gemeene saecken,
Die u, met uw gemael, die al de vrienden raecken;
En hoort noch evenwel een stuck dat vorder gaet,
Om dat'et menigmael de gansche weerelt schaedt.
Genaeck geen echte vrou, wanneer je sijt beschoncken,
Want dan en dien je niet, als om te liggen roncken;
„'t Is hinder aen het Lant, als iemant qualick mint,
„Een ongeregelt bed, een ongeregelt kint.
Sy doen een dubbel quaet, die van den wijn verwonnen,
Oit met een dronken hooft dit wigtig stuk begonnen;
„Wat kan het anders sijn, als schuym van ligten aert,
„Dat Bacchus heeft geteelt, en Venus heeft gebaert?
Diogenes vernam een onbesuysden jongen,
Die met een vreemt gebaer op strate quam gesprongen,
Die leeker (sey de man) die soo onaerdig speelt,
Moet uyt een droncken hooft voorseker sijn geteelt (f)
Geen ongestuymig hooft, geen omgeroerde sinnen,
Sijn dienstig aen het volck om saet te mogen winnen,
„'t Sy dat men menschen plant, of dat men haver seyt, (g)
„Het is de beste tijt, wanneer het niet en waeyt.
Hier dient een stille siel, die niet en is bewogen,
Die uyt een voorig leet geen spijt en heeft gesogen;
Hier dient een stille siel, die niet en is beschroomt,
Die van geen droevig lijck, of siecke lieden koomt;
Hier dient een stille siel, bevrijdt van alle togten,
Die wraeck uyt enckel spijt op haren naesten sogten;
Hier dient, ô soete jeugt, hier dient een stille siel,
Die noyt op vreemt gepeys in desen handel viel.
't Is menigmael gesien dat lieden van verstande
De kloeckste van de stadt, de grootste van den lande,
Voor ouders sijn gekent van kinders sonder naem,
Regt kluntens voor de ploeg, en anders niet bequaem:
Voor reden wort geseyt, dat, als de wijse mannen
Sijn met een diepe sorg gedurig ingespannen,
Het beste leven-sap en al het fijnste bloet
Niet is gelijck het sou, of daer het wesen moet;
Of sy dan schoon het werck ter regter ure plegen
De sinnen reysen uyt, of blijven onderwegen,
De siel is elders vast, het lijf is maer een romp,
Dus wert'er iet geteelt, het is geweldig plomp: (h)

plant lib. 4 cap 13. Vid. Anthon. Muret. Var lect lib. 3. cap. 14. ubi de muscule, quod Poles redditum est, memorabilium refert historiam.

(a) *Homo magis, quàm caetera animalia, in coitu dissolvitur. Arist. in Ortbul quaest. sect. 4 cap 6.*

(b) *Rex Salomon, quamvis unius tantum & quinquaginta annorum esset cum è vita decessit, tamen senex, etiam aliquo tempore ante mortem, in sacris literis dicitur* 1. Regum 11. 4 *utpote cui senectutem frequens coitus cum uxoribus ac concubinis ante tempus accelerav erat. not. Tiraquel, ad leg connub* 11. n. 8.

(c) Levit. 18 19.

(d) *De Mena sive Junone Fluonia, quam Jovis privignam veteres dixere, vid Augustin. lib. de Civit. Dei* 4. c. 11. *Alexand. ab Alexand. Genial dier. lib. 2. cap* 25.

* Joel 2. 16. Exod 19. 15. Jes. 15. 3. Teeling, Christ. Leytsman. 2. boeck, cap. 4. num. 3.

(e) *Magnum est ex congressu in recenti conceptione abortus periculum, ob rationes, quas tradit Avicenna & alii medici relati in Summa Silvestrin. Hippocrat. in lib. de superfoetat & e retentiorib. Mich. à Grad bus consi 71 col 1. & seq. Sed an omnino toto tempore, quo pragnans est mulier, à congressu abstinendum sit (quod Zenobiam factitasse memoria proditum est) multi cogitandum relinquunt: Quidam, modo modus & temperantia adhibeatur, congressum permittunt. Graviдam (inquit Gousius) cognoscere non prohibet Scriptura, ergo illud tanquam peccatum haberi non debet. Wilelliam Gouge Theolog Angl tractatu of domest. duties. Quod bestiis ipsa natura jure praescriptum est, ut pragnantes ad partum usque non coeant, hoc in hominibus sciant arbitrio relictum dixit Hieron.* Ephes. 5

(f) *De Diogene haec refert Plutarch de Educat. lib in principio. Idem fere de Zenone Critico retulit Laertius, qui Aristone discipulo multa temere procaciterque dicenti, possibile non est, inquit, ita te dicturum, nisi ebrius te genuisset pater.*

(g) *Est occulta quaedam contagio vitiorum animi in corpora, & rursus corporum in animum. Sic ex morbo fontoque corporis nascitur iracundia, ex nimio amore compertum est suboriri tabem corporis, quas affectiones maturas si videmus in corporibus sanis ac valentibus, quid censendum est in liquidis illis rudimentis, unde natura fabricat hominem? Erasmus de Christ. matr. in fin.*

(h) *Viri, qui ingenio sunt acuto, aut eruditione praestant, quia ipsorum animus in perpetua quadam cogitatione versatur, in ipso actu conjugali*

Hy hierom, [illegible] beelt te malen,
[illegible] in dit [illegible] elders dwalen,
En maeckt [illegible] als uyt een vollen wenſch,
„De menſch [illegible] teelt behoeft een ganſchen menſch
De kragt van al het lijf [illegible] te ſamen wercken,
De geeſt moet niet te min de buyten-leden ſtercken,
„Noyt ſiet men dat'er menſch oyt eer of danck behaelt,
„Die met den lijve werckt en met de ſinnen dwaelt.
Daer is op dit geval noch vry al meer te leſen,
Maer een gebodt alleen kan u voor duyſent weſen;
„Maeck ſoo te ſijn geſtelt, wanneer je kinders bouwt,
„Gelijckje met'er daet uw kinders wenſchen ſoud.
Al wat de kamer raeckt, en diergelijcke ſaecken
'Te plegen voor het volck, of openbaer te maecken
Is tegen alle tugt; het ſoetſe van de trou
Blijft tuſſchen echte man, en tuſſchen echte vrou.
Gy ſiet uw ſtille koets behangen met gordijnen,
Geen ſon of helle maen en dint'er in te ſchijnen,
Want, als gy neder ſijgt op uwe ledekant,
Gy ſijt als op het Vry van eenig ander lant;
Dit ſchijnt te ſijn geſeyt: Gy, met u lieve beyden,
Sijt van het ander huys in plaetſen onderſcheyden,
Sijt in uw ſtil geheym, en uyt het ligt gebragt,
Gy, laet het bedde-werck begraven in der nagt;
Ick heb op dit geval een ſoete ſpreuck geleſen,
Die voor uyt-mondig volck een regel dient te weſen,
Die met een ſtale pen is weert te ſijn geſet
In binnen uw gemoet, en voor het echte bed.
Het ſy dat eenig paer wil minne ofte kijzen,
De ſaecke dient geſmoort, en onder hen te blijven;
Het gae gelijck het mag, of voor, of tegen wenſch,
En ſegt het, echte volck, en ſegt het geenen menſch.
Geen ander, wie het zy, en mag'er komen gapen,
Daer twee, te ſamen een, op haren leger ſlapen,
Geen oor, geen dertel oogh, en komen dringen in,
Wanneer het echte paer ſich oefent in de min: (a)
Al wat'er in het bed word onder een geſproken,
Dient met een reyne ſprey wel dichte toegeloken,
Twee lieven, ſonder meer, dat is een vol getal,
Al waer men echte vreught of liefde plegen ſal.
Men vint in deſe ſtad, men vint onguere monden,
Die over dit geval ſijn byſter ongebonden,
Die wat de kamer raeckt gaen brengen op de ſtraet,
En maken van het bed een open tafel-praet:
Men vint hier menigmael oock nieu-gehoude paren,
Die voor een ganſch geſin haer tochten openbaren,
Die toonen voor het volck een los en mal gebaer,
Als of de weerde trou maer jock en ſpel en waer;
Gy, die u hier vergeet, gaet tot de wilde dieren,
En wort door haere tucht beſet in uw manieren,
Gaet in het woeſte boſch, en leert oock even daer,
Leert heus en eerbaer ſijn ontrent uw wederpaer;
Noyt ſiet'er eenigh beeſt, noyt ſiet'er menſch kameelen,
Of vos, of oliphant, als in het duyſter teelen; (b)
Daer is een reyne lucht, en dat tot uwer ſchand,
Daer is een eerbaer root, oock in het beeſte-lant.

Maer onder dit beſlagh en [illegible] niet te lijden,
Dat hier ook vrouwen ſelfs [illegible] niet en konnen mijden,
Dat vrouwen klaghtigh ſijn, niet in het ſtille bed,
Maer voor een vollen Raet, of voor de ganſche W[illegible]
Men heeft'er, even hier en over al, gevonden,
Die met een ſtout gebaer voor al de werelt ſtonden,
En bragten in het ligt en aen den klaren dag
Al wat het bedde weet, en daer verſegelt lag:
De trou en haer geheym met al haer echte weten
Is in het Hof geſien en over al geleſen,
De taelman ſtont bedut, de Regter gants beſchaemt,
Om dat'er wert gepleyt dat niet en dient genaemt
Hier moet een jonge vrou de regte gronden weten
Om naer een vaſten peyl haer ſiecken af te meten,
Wel leert dan, wie het raeckt, dat n geen kleyne tijt
(Schoon dat'er iet ontbreeckt) van echte banden vrijt;
Gy moogt geen bed-gebreeck in regten openbaren,
Als naer een koude ſugt van drie geheele jaren,
Dit onheyl heeft den aert om niet te ſijn geklaegt
Als van een echte wijf, en noch een volle maegt,
Want heeft de ſoete trouw maer eens haer volle leden,
Soo is voor alle tijt het klagen afgeſneden;
En of dan eenig man ſijn eerſte kragt verlieſt,
Geen wijf en heeft de magt dat ſy een ander kieſt. (d)
Al wat'er naderhant kan iemant overkomen
Dat moet, hoe dat het gae, ten goede ſijn genomen,
Ja ſchoon uw bed-genoot vergat ſijn echte ſchult,
Daer is geen beter raet, als lyden met gedult.
Maer ſoo miſſchien de man met onbequame leden
Is van den eerſten af op uwe koets getreden,
En dat het onheyl duert tot aen het derde jaer,
Soo eyſt uw jeugt te regt een ander wederpaer;
Niet dat om deſe feyl de trouwe wort ontbonden,
Maer dat geen ware trou daer oyt en is gevonden;
Want als een vrouwe trout, die niet en wort gemant,
Soo blijft de vrouwe los, de trouwe ſonder bant. (e)
Maer des al niet te min, ick rade, jonge vrouwen,
Indien gy magtig ſijt het vlees te wederhouwen,
Soo deckt het onheyl toe; 't is beter niet geklaegt,
Als dat het ganſche lant van uw ſchaemte waegt
Gelooft het, Moeder ſijn, al wort'et ſeer gepreſen,
Het kan haer die het wenſcht verdriet en hinder weſen;
Een kint niet wel geteelt, of qualick opgevoedt,
Brengt niet als enckel leet oock aen het naeſte bloet
Wanneer de vrouwe draegt, ſoo dient de man te letten
Dat niemant door het huys miſſchien en kome ſetten
Iet dat wanſchapen is, een wreet of ſeldſaem beelt,
Dat ons het ooge tergt, en ſoo de ſinnen ſteelt,
Al wat onbolligh ſtaet, of vreese kan verwecken,
Of met een ſnelle ſchrick ons in de leden trecken,
En dient geen jonge vrou, vooral niet, daerſe ſlaept,
En van de reyne trou de ſoete vruchten raept.
Wilt oock om deſen tijt u niet te ſeer vergapen
Aen eenig ſeldſaem beeſt, als ſimmen, katten, apen;
En draegt niet in den arm; en legt niet aen den mont
Een vreemden baviaen, of plat-geneuſden hont:
't Is by de vrouwen ſelfs in geenen deel te mercken,
Hoe dat een vreemt geval kan op de vrouwen wercken,
Hoe onverwachte ſchrick tot aen de vrucht belent,
En hoe een ſeldſaem ſpook ſich in de moeder prent:

ſæpe alias res agunt, quare ſemen, quum nihil, niſi corporeum habeat (animo n[illegible] tum peregrinante) non multum præſtantiſſima iſtius facultatis habet Alexand Aphrod Probl l 29 *Quæ cauſa, multorum judicio, fuit, quamobrem Ariſtarchus Alexandrinus, ſummæ vir eruditionis, Ariſtagoram & Ariſtarchum filios habuerit ſtolidos, bardos & propemodum amentes.* Petrus Crinit Honeſt Diſcipl lib 21 cap 9
Et hinc forte recte proverbium Gallicum:
Souventefois grands perſonages
N'ont point d'enfans, ou point des ſages

(a) *Actus præcipuus & proprius matrimonii habet conjunctam maximam verecundiam, unde requirit ſecretum, nec quiſquam eſt tam impudens, qui testes omnes, etiam liberos ſuos, qui ſunt ipſius matrimonii fructus, abeſſe velit, quando illi actui dat operam, ita* August. l 14 de Civit. Dei cap. 18 & 20. *& ratio eſt, quia actus ille convenit homini, qua parte ſimilis eſt bruti, membra enim non obediunt rationi. Pudendum enim, quaſi pudore utendum.* Clemens Alexand. lib. 2. Pædagog cap. 10.

(b) *Secretum ac ſolitudines petere Elephantes, dum coire libet, ſcripſit* Ariſtoles de Hiſtor. animal. lib. 5. c 2. Plin. lib. 8. cap. 5. Ælian. lib. Hiſt animal 8 cap 17. *de Camelis,* Plin. lib. 10. cap 36. Ælian. lib. 6. cap. 60. *de Ranis idem* Ælian. l. Hiſt. anim. 13. *quos vide.*

(c) *Erumpit impudens fœmina, & in facie erubeſcentium populorum genitalis tori revelat & denudat arcana, & de mariti frigiditate conqueritur, allegans hanc ſufficientem & evidentem repudii cauſam, quod ſemi-vir eſt & inutilis matrimonio, qui non eſt promptus ad coitum.* Joh Saliſberienſ de Nugis Curial lib 8. c. 11.

(d) *Juſtinianus primò marito biennium, ut ſeſe probaret, dederat.* L. pen C. de repud *Sed poſtea* Novell Conſt 22 *triennium ſtatutum eſt, idque in praxin admiſſum, &* Honorius Pontifex, c. 3. fin eod tit *pœnitentiam indixit viro ac mulieri, qui ante id tempus conquererentur Si ergo poſt triennium virgo reperta eſt uxor, poterit ſeparari, & alias non.* Vid. Auth. Hottom. in tract de diſſolutione matr ob frigiditatem.

(e) *Non per viam divortii, ut Juſtinianus voluit* l pen C de repud. *ſed per viam potius nullitatis, ut* Julian anteceſſor Conſtantinopolitanus, *qui, recitans latine* Novell conſt. 36. ſine repudio matrimonium diſſolvatur, *inquit. De qua verſione* Ivo Carnotenſ. lib. decret part 8. cap. 81.

Wan-

Wanneer een vrouwe draegt, het schijnt dat alle kragten
Sijn besig aen de vrugt, en op de moeder wagten;
Dies waer'er eenig ding sig in de sinnen vest,
Dat sackt van stonden aen en druckt in dat gewest.
De Schrift getuygt het selfs, dat Jacob voor de dieren
Van Laban heeft geleyt gestreepte populieren,
Om, even als het schaep sou paren met den ram,
De plecken van het hout te drucken in het lam: (a)
Gy die genegen sijt om saet te mogen winnen,
Hebt geen wanschapen dier, geen monster in de sinnen,
Stelt liever voor het oog, wanneer gy vrugten teelt,
Een schoon een geestigh kint, een aerdigh menschen beelt;
Hier door is 't wel gebeurt dat iemant van de Moren
Vont in voorleden tijt een witte vrugt geboren;
Hier door is 't wel gebeurt dat van een leelick paer
Men wert, oock tegen hoop, een aerdig kint gewaer.

Een wijf by al het volck vermaert in leelickheden,
Wiens man haer niet en weeck in onbeschofte leden,
Kreeg evenwel een kint het schoonste dat men vant,
Een peerel van de stadt, een wonder in het lant,
Een kint gelijck een beelt, dat alle menschen presen,
En namen in den arm, of met den vinger wesen,
Een kint na volle wensch, een gaeu, een aerdig siet,
En niet te byster schrael, en niet te lydig vet; (b)
Een ieder stont verbaest, en sag de frissche leden
En sag de schoone verw, onseker van de reden,
Dies ginck'er over al een spraecke door de stad,
Als of hier in de vrouw haer eer vergeten had;

Een man, die verder sag, ging al het huys beschouwen,
Ging letten op het stuck ter eeren van de vrouwen,
Hy vint een schoon vertrek, daer op een kleyn buffet
Een aerdig kinderbeelt stont geestig afgeset,
Hy vont een ledekant behangen met gordijnen,
Een leger voor den weert gelijck het mogte schijnen,
Hy vraegt wie dat'er slaept, hem wort bescheyt gedaen,
En strax soo gist de man hoe dat de saecken staen;
Hy spreeckt tot al het volck. ick sal het oordeel vellen,
Laet maer het jonxste kint hier in de kamer stellen;
De meyt die loopt'er om, soo veerdig alsse kan,
En brengt'et in de sael, en geeft'et aen den man;
Die gaet'et met'er daet ontrent den beelde setten,
Die maent een yder aen hier op te willen letten,
En siet! die nu het beelt, en dan het kint bekeeck,
En vont noyt eenig ey, dat soo een ey geleeck:
Daer gaet de kloecke geest met vaste reden wijsen,
Wat dat'er uyt het oog kan in de sinnen r[illegible]n,
En hoe een diep gepeys, door onbekende magt,
Het ingenomen beelt kan prenten in de dragt
Strax rees'er groote vreugt; de boose tongen swegen,
De vrouw heeft met'er daet haer eere weer gekregen;
En waer toen eenig paer te samen wert geset,
Daer was een schoon gesigt ontrent het echte bed.
Gy des al niet te min vermijdt de geyle beelden
Geschildert voor het volck ten dienste van de weelden;
Al wat het stout pinceel uyt lugten hoofde treekt
Heeft menig oog getergt, en menig hert bevleckt: (c)
Een Loth, of Davids val ten nausten af te maelen,
Doet, ick en weet niet hoe, de losse sinnen dwaelen;
Een stier een valsche swaen, die jonge maegde schent,
Heeft dickmael aen de jeugt de lusten ingeprent. (d)
En laet dan oock de kunst u geensins hier bewegen,
Want even in kunst daer is het quaet gelegen,

(a) Genes. 30. 37. *Rerum corporalium qualitates quemodo de corpore ad spiritum, ita inde transeunt de spiritu ad corpus; nam colores virgarum quos variavit Jacob afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. August. advers. Julian lib. 5. cap. 9.*

Tale vero aliquid etiam in fœtibus humanis posse contingere, Soranus, Medicus auctor nobilissimus, scribit, & exemplo confirmat historia: Nam Dionysium Cyprium Regem narrat ec, quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, uxori sua in concubitu formosam proponere solere picturam, cujus pulchritudinem concupiscendo, quodam modo raperet & in prolem, quam gignebat, efficiendoque transmitteret. Neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferas, quas dedit motibus uniuscujusque natura. Soran. lib. ... cap. 62. Simon Majolus Episcop. Vulturarien. in Dieb. Canicular. colloq. 3 Mulier.

(b) *Narrat D. Hieronymus Quæstion. in Genesi hujusmodi historiam, ... consilio ac prudentia præstantissimi istius medici Hippocratis defensam esse asserit. Aliud exemplum vide apud Plutarchum de Plac. Philos. lib. 5. cap. 12. ubi mulier, quæ Æthiopis imaginem ad lectum habebat, Æthiopi similem infantem edidit. Vide aliam mirabilem & terribilem historiam, quæ ad eundem finem refert Ludov. Vives in 12 lib. August. de Civitat. Dei. Vide denique quæ annotavit ad hanc rem Joh. Corasius in sententiam ... Tholosani super causa Martini Guerra & Bertrandæ Rolsia num. five ...*

(c) *Tradit Suetonius Tiberium cubicula plurifariam adornasse tabellis lascivissimarum picturarum, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Melius Aristoteles lib. Polit. 7. cap. 17, ubi prohibet aspicere picturas aut actus deformes, monetque, ut sit cura magistratibus nullam neque picturam neque statuam esse debere talium rerum imitatricem, & bene Propert lib. 2 Eleg. 4. impudicitiæ veluti originem tribuit picturis obscœnis, quibus spectatores ad libidinem provocantur, hisce versibus*

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas,
Et posuit casta turpia visa domo,
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiæque suæ noluit esse rudes.

(d) *Exemplum ejus rei est in Eunucho Terentii, ubi Chærea adolescens suspiciens tabulam, in qua depingebatur Jovis & Danaes concubitus, in libidinem exarsit; quem locum fere ad hoc expendit Augustin. de Civitat. Dei lib. 7. cap. 2. Tiraquell. ad leg. 16. conjug. num. 33.*

[illegible] dit gev[illegible] de [illegible] hooger sweest,
[illegible] quel[illegible], en harder nepen geeft,
[illegible] weet het leven uyt te drincken,
[illegible] in de gansche togten rucken
[illegible] wat gewis, de beste geest
[illegible] het smaeke quiet en hindert alder[illegible]
W[illegible] kunste meer vermogen echte luyden
Door [illegible] van Bever-geyl en ander minne-kruyden,
Door [illegible] netel-[illegible] geroert in Spaensche pap,
D[illegible]-merg, en silug oester-sap, (a)
Doo[illegible] van de duyf, en lil van hane-kammen,
D[illegible] van de mus, en beyers van de rammen,
[illegible] de kunst kan werden by-gebragt
[illegible] het bed hier uytgeputte kragt? (b)
Geen [illegible] vernult, ten eynde jonge paren,
Die [illegible] in eenig twijffel waren,
[illegible] met bescheyt en wate'r mag bestaen,
En [illegible] voegt, en niet en dient gedaen.
Het [illegible] heeft kan veelderhande saecken
Geoor[illegible] den mensch of gansch onheylig maecken,
Want die een wettig ding ten quaden eynde buygt,
Wort, even in het goet, van sonden overtuygt.
Siet als een jong-gesel in echten staet getreden
Vint [illegible], trage sugt, vint onmagt in de leden,
Of dat hy anders sins niet regt betalen kan
Wat vrouw en trouwe vergt tot laste van den man;
Of, dat een w[illegible] sugt om vrugt te mogen winnen
Hem prickelt in den geest, en niet een dertel minnen,
Soo wort het echte paer by wylen vry geset
De [illegible] even selfs te schicken naer het bed;
Niet door een ge[illegible] bejag van onbekende spijsen,
Dat niet als bo[illegible] mickt, en doet de leden rijsen,
Niet door een gillig kruyt, dat schuym en winden broet,
Maer door gesonde kost, die al het lichaem voedt;
Maer soo in dit geval de keucken soude strecken,
Om tot een meerder brant de leden op te weecken,
Of dat een dertel mensch heeft voor sijn hoogste wit,
Niet om te sijn gevoedt, maer om te sijn verhit;
Soo is'et ongerijmt het lijf te willen stercken
Om door een nieuwe kracht de tochten uyt te werken;
Geen sonde dient verweckt, maer uyt te sijn geblust;
Geen trou en is gewijt ten dienste van de lust (c)
Hier rijst een ander vraegh, die over langh geleden
Heeft al de werelt deur geduerigh om-gereden,
Die noch in onsen tijt by wijlen omme-gaet,
Nu by het jonge volck, dan by den echten staet;
Te weten, of het dient de menschen aengeraden
Door wortels, seldsaem kruyt, door onbekende saden,
Of ander vreemt geheym, een flauwen minne-brant,
Te brengen tot de kracht van haeren eersten stant;
Hier op een kleyn bericht; Na vlytigh ondersoecken,
En van den ouden tijt, en van de nieuwe boecken,
En word ick niet gewaer dat loof, of seldsaem gras
Oyt oorsaeck tot begin van rechte liefde was
Veel, die in waren ernst van desen handel schrijven,
Verachten dit bejagh als klap van oude wijven (d)
En seggen dat het moes dat menigh vryer brouwt
Geen liefde baren kan, geen haet en wederhoudt.
Een ander wil het kruyt, dat minne kan verwecken,
Begraven in der nacht, en voor de menschen decken,
Ge[illegible] men voor het volck van geen vergif en schrijft,
Dat kleyne kinders doodt, en uyt de moeder drijft: (e)

Wie heeft sich immermeer [illegible]
Te trecken soete min uyt dese [illegible]
Die na een korten tijt geen klagh[illegible]
Een sake vol gevaer te hebben onder[illegible]?
De visch, die giftigh aes heeft in het lijf g[illegible],
Wort, niet men wil, gesoolt, en daer men wil getog[illegible],
Maer als men desen vangh aen gast of vrienden biedt,
Soo dientse voor den mont, of voor de mage niet (f)
Als iemant is vergift door loose minne-drancken,
Hy schijnt gemaeckt te sijn tot enckel Venus-jancken,
Maer veeltijts feylt de geest, soo dat hy niet en kan
Vervullen, daer het dient, de pligten van den man.
Al die met open keel zich geven om te drincken
Wat sotte liefde mengt, wat Circe plag te schincken,
Sijn dof, en sonder geest, gelijck een deusig swijn,
Soo datse tot den buyck alleen genegen sijn (g)
Een van het geestig volck, die met geleerde digten
Ging eeren sijnen tijt, en in het duyster ligten,
Verviel in dwepery, om dat sijn jonge vrou
Hem door een minne-drank tot minne trecken wou (h)
Hier door is (soo men houd) Caligula bedorven,
Lucullus uytgeteert, Silvanus mal gestorven,
Hier door heeft menig wijf, al scheen de liefde groot,
Door onbedagte sugt een lieven man gedoodt.
Dies is'er op gevolgt, dat alle goede wetten
Haer tegen dit bedrog met harde straffen setten,
Soo dat het jongste regt, met al den ouden tijt,
Geen liefde-rancken dult, geen minne-dranken lijt (i)
Soo stelt dan liever vast, dat onder echte luyden
Een soet en hues gelaet is boven alle kruyden;
En dat'er niet een gras in bosch of heyden wast,
Dat beter op de trou, als reyne liefde past.
Het regt laet yder toe door soet en aerdig jocken,
Door minne, door gedult, malkander aen te locken;
Maer gunst te wecken op door naere spookery
En staet geen echte volck, geen jonge luyden vry. (k)
Wie kan een 's menschen hert door kruyt of drancken buy-
Wie kan'er soete min uyt harde wortels suygen? (gen?
Pluckt, stoot, mengt onder een, al watje mengen kont,
De beste minne-dranck, dat is een heusche mont
Philips, de Grieksche vorst, (l) was op een tijt bevangen
Met lust, en minne-brant, met duysent herte-prangen,

(a) Si l'eau contenue dans les escailles des huitres face l'homme plus gaillard. *Item in ea [illegible] re ips[illegible] prosint ostrea, & qua qualitate, disputat* Joubert des Erreurs popul. *en la 2 partie, chap. 21.*

(b) *Multa ad eam rem Pl[illegible] maxime vero lib. 26 cap. 10. & lib. 28. c[illegible] 8 item Michael Savanarola [illegible] de spermate, tract 6 cap 20. Manard. lib 11. Ep[illegible] medic cap 2 & alii relati. Tiraq. l. 15. connub num. 3.*

(c) *Cur[illegible] c[illegible]mmixtio sit creandorum liberorum gratia, non satisfactio [illegible]torum Ita Greg 33 44. c.*

(d) *Ammianus Marcellinus lib. 29. istas amatorias incantationes aniles & ludicras appellat Vid. Tiraq l 14. connubial per totam*

(e) *Sapientissime Plinius amatoria ista inter ea medicamina collocavit, quæ indicari atque demonstrari non oportet, ut abortiones, & alia similia,*

exempla enim noxia venenorum hujusmodi alibi invenies. Apud Nitiem [illegible] leri Sethi cujusdam, qui tactu mali Punici virginem libidine ac amore [illegible]cendit Estienne Pasquier aux Recherches de France, *Carolum Magnum a teo amatoriis incantationibus abreptum fuisse scribit, ut etiam mortuum cadaver mulierculæ amare, & secum vehere non desierit, cui tamen reclamat auctor,* qui les Recherches des Recherches *scripsit, idemque dum in Pasquier, patrem defendens, asserere conatur, aliaque similia adfert lib.* 10. de ses lettres.

(f) La pescherie, qu'on fait de poissons avec des appasts empoisonnez, est bien soudaine à prendre & prompte à arrester le poisson, mais elle le rend mauvais & dangereux à manger aussi les femmes qui composent certains bruvages d'amour, ou quelques autres charmes & sorcelleries, pour donner à leur marys, & qui les attrayent ainsi par allechemens de volupte, il est force qu'elles vivent puis apres avec eux insensez, estourdis & transportez hors de leur bon sens Plutarc au Traicté des Precept. de Mariage, nomb. 5.

(g) *Amatorium male exemplo datur, ut à Julio Paulo scriptum est lib. 5. sententiarum, & à Quintiliano in declamationibus · turpe enim est inter virum & uxorem aliter quam amicitia, obsequio & officio parari amicitiam. Ærod. rer. judicat. lib. 8. cap. 12.*

(h) *Lucretius poeta, & ipse Caligula imperator amatorio in furorem versi, unde Josephus & Tranquillus ipse malorum omnium causam, quæ a Caligula gesta sunt, non tam ei, quam uxori tribuunt, quæ amatorio maritum exasperaverat Quin & Lucullus, imperator ille clarissimus, Plinio narrante, amatorio periit. Accusatur etiam Numantina, uxor Plautii Silvani, injecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito. Ærod. iud. rer. jud. lib. 8. cap. 12.*

(i) *L. eorum. l. si quod aliud. § qui abortionis ff. de pæn & 16 D Dig.*

(k) *Liceat (si licet quod permittitur) blanditiis atque illecebris amorem imperare, non venenis & medicamentis. Ærod. eod. rer. jud. lib 8 cap.* 12.

(l) *Sie dese geschiedenisse by* Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21. *Tiraq. leg. connub 14. num. 8.*

Niet

Niet om een groote vrou, voor prinssen opgevoedt,
Het is een slegte maegt, die hem de pijne doet;
Hy digt op haren naem, hy sent haer moye dingen,
Hy doet meest alle nagt voor hare vensters singen,
Hy sit op haer en loert bynaest den ganschen dag,
In 't korte, mal genoeg, gelijck een vryer plag.
Het hof is hem een walg en al de groote mouwen,
Hy wil een slegte kap, hy wil een engen bouwen;
Hy prijst niet, als hy plag, een vast, een hoofs gelaet;
Om dat het sedig oog de maegden beter staet.
Dit heeft de Koningin geweldig seer gespeten,
Te meer, om dat het stuck was over al geweten,
Geen slaep en komt haer aen, geen honger, geen vermaeck,
Soo gants is haer de borst geswollen van de wraeck:
En, nademael de Faem het over al verluyden,
Dat hem de liefde quam uyt vreemde toover-kruyden,
Soo heeftse door beleyt haer lagen soo gestelt,
Dat sy haer vyandin eens kreeg in haer gewelt.
De gramme Koningin, met yver aengesteken,
Is uyttermaten graeg om haer te mogen wreken,
Sy laet haer sinnen gaen door alderhande pijn,
Die fel, en boven al oock leelick mogten sijn;
Sy is te mael verwoet, en op de maegt gebeten,
En schijnt, oock in gepeys, haer op te sullen eten,
Sy wroeckt in haren geest, sy vraegt'et over al,
Hoe sy de jonge maegt ten vollen plagen sal:
Nu wenstse, soo het schijnt, haer oogen uyt te plucken,
Haer ooren, haren neus, haer wangen af te rucken,
Haer lippen met gewelt te scheuren van den mont,
En al wat eenigsins haer wel en aerdig stont:
Dan schijntse gants het vel haer af te willen stroopen,
En met gesmolten loot daer op te laten droopen,
Sy wenst haer wel de doot, maer, uyt een wreede spijt,
Soo wilse met de doot haer houden in den tijt;
By wijlen gaetse sagt, en, sonder haer te schenden,
Meynt dat het beter is haer uyt het lant te senden;
Of wel te sluyten op in eenig diep gebou,
Daer nimmer gulde son, of mane schijnen sou:
Na menig wreet gepeys, sy laetse voor haer setten,
En giet in grooten ernst op haer gedaente letten,
Sy spreeckt haer bitter aen, en vraegt haer alle ding,
Van waer, en wiese was, en wat'er omme-ging.
De maegt bengt Me-vrou met soo bequame reden,
Met soo een soet gelaet, vol aengename seden,
Met soo een sedig oog, dat op den staenden voet,
De Koningin betoomt haer ongetoomden moet.
Ick sie nu wat'er sy van dese malle rancken,
Van naere spokery, van vyse minne-drancken,
Ick vinde, seyt Me-vrou, ick vinde met'er daet,
Dat al de liefde-gift is enckel kinder-praet;
Ten is geen slim bedrog, geen kunste van besweeren,
Dat u, beleefde maegt, van Prinssen doet begeeren,
Hier is geen toover-kragt, geen list, of boose vont,
Al wat den Koninck treckt, dat is uw soete mont.
Hier was'et dat de loop van hare gramschap stilde,
De maegt ging uyt'et hof, en reysde daerse wilde,
En niemant deed haer leet; en siet! na dese saeck
Soo liet de Koningin den Koninck sijn vermaeck.
Laet drancken, jonge vrou, laet alle rancken varen,
En, soo je middel soeckt om regt te mogen paren
In vast-gegronde sugt, gaet beter wegen in;
Koopt gunst met uwe gunst; en min om enckel min;
Soo doende, sulje best uw weder-paer belesen,
De regte minne-dranck dat is een eerbaer wesen,
Een onderdanig hert, een soet, een reyn gelaet;
Geen kruyt, dat in de min de min te boven gaet. (a)
Hier dient noch, echte man, betragt in regter maten
Het redelijck gebruyck van uwe reyne vaten;
Wat dwaelt'er menig mensch, oock in den echten bant,
Uyt waen, en losse praet, uyt enckel onverstant!

(a) C'est une force inexpugnable qui une femme legitime, qui mettant en elle mesme toutes choses, son savoir, sa noblesse, ses charmes, voire tout le tissu mesme de Venus, s'estudie par douceur, bonne grace, & vertu, d'acquerir l'amour de son mari. Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21.

Wy mogen (seyt het volck) ons oogen elders werpen,
En op een vreemden steen de stompe lusten scherpen,
Niet tot begeerens toe (begeeren dient geschout)
Maer dat ons eygen velt te beter sy gebout:
Wy mogen (seyt het volck) ons messen elders wetten,
Soo wy te huys alleen de tafel laten setten
Maer 't is een slimme vont, die aen een reyn gemoet
Gewisse nepen geeft, en innig hinder doet:
De lust te laten gaen en met het oog te dolen
Sijn voncken aen den geest, sijn even heete kolen; (b)
Hoe! siet men niet de mug haer branden in de vlam,
Die maer om enckel spel ontrent den fackel quam?
Wie van een hoogen berg sig laet ter neder vallen,
Of door een ydel oog wil in het wilde mallen,
En meynt op sijn gemack te konnen stillestaen,
Die struyckelt voor gewis door onbedagte waen,
De sond' is even soo, gelijck de gladde slangen,
Al waerse met de kop sal weten in te prangen,
Daer koomtse met het lijf. vermijt een quaet begin,
Het quaet wint alle tijt, en kanckert dapper in.
Veel woorden dienen niet. de geesten om te roeren,
En door een ydel oog, de togten aen te voeren,
En is de regte streeck van echte trouwe niet;
Daer is een beter weg, die ons de tugt gebiedt:
Siet! als uyt eygen sugt de geesten nederrygen,
En, sonder vreemt behulp, een hart bewegen krygen,
Dan mag een wettig paer gaen soecken onderstant,
En door het echte bed verkoelen haren brant:
Het ander is bedrog, en niet als slimme wegen,
Die leyden tot gevaer, en buyten allen segen;
Gy daerom, deftig man, bepaelt uw soete vreugt,
En noemt uw bed-genoot een haven uwer jeugt
Noch moet ick, tot besluyt, een vasten regel wijsen,
Hoe lang het echte werck is in den man te prijsen;
Gy, neemt dan dit berigt, en dat van goeder hant,
Het kan uw baken sijn oock midden in den brant.
Soo lang gy door het bed wort hooger aengedreven
Om Godt voor dese gunst een meerder lof te geven,
Soo is uw leger reyn (c) wie desen regel houdt,
Die blijft dan even maegt, oock als hy is getrout.
Wel hem, die sijnen Godt, en Godes hooge wercken,
Kan door het echte bed te beter overmercken;
Wel hem, die uyt den trouw en door de vrouw besluyt
Des Heeren soete gunst ontrent sijn weerde Bruyt
Maer schoon gy tot den Heer hebt menigmael gebeden,
En tot den man genaeckt met uwe teere leden,
Noch blijckt aen uw gelaet, dat uwe siele queelt,
Om dat'er niet een kint om uwen heert en speelt.
Gy segt het aen het volck; gy klaegt aen alle sijden,
Uw man, uw beste vrient, die heeft'er om te lijden;
Die wort dan ongesint uyt enckel onverdult,
Om dat hy draagt alleen misschien uw beyder schult.
Vriendinnen, niet alsoo. of schoon uw groene jaren
Doen snellick haren gang, oock sonder eens te baren,
Siet dat u dit geval niet al te seer en quelt,
En tegen uwen man in ongeneuchte stelt;
Gy weet dat Jacob selfs sijn Rachel heeft bekeven,
Om datse, wat te seer door kinder-sucht gedreven,
Quam klagen even-staeg, quam eysschen aen den man,
Dat niemant, buyten Godt, den mensche geven kan.
Maer seg eens, jonge vrou, waerom den geest gequollen?
Om dat uw lighaem rust, en niet en is geswollen;
Ga denck eens wat het is, en leer dat moeder sijn
Is dickmael sonder vreugt, en selden sonder pijn.
Daer is'er in het lant, die niet ter weerelt hindert,
Als dat haer vrugtbaer lijf heeft al te veel gekindert;
Ach! dikmael dat de mensch uyt ganscher herten soeckt,
Wort dickmael dat de mensch uyt ganscher herten vloeckt.
Ick hebbe menigmael de vrouwen hooren klagen,
Dat sy haer mans te veel ontrent de kinders sagen;

(b) *Adulteram mentem fieri, si vel imaginem voluptatis sibi ipsi depingat, bene dixit Lactant. lib. 6. cap. 23 circa fin.*

(c) *De moderatione, in usu conjugii a piis & Deum timentibus adhibenda, tradi potest hac generalis regula, quod habenda sit ratio honestatis, castitatis & sanitatis. Vid. Johan. Gerhard. cap. 8. de effect. conjug n. 436*

Indien gy kinders had, gy quaemt misschien te kort,
Nu wort sijn volle sugt op u alleen gestort.
Gy roept des niet te min: ick wil de weerelt stercken,
Maer hoor, de weerelt selfs en sal het geensins mercken;
Een dietje ses of acht, dat van u komen mag;
En wort niet eens gevoelt in soo een groot beslag:
Of iemant tot een oegst van hondert duysent ploegen
Een enckel strootje bragt, een graentje wilde voegen;
Of iemant tot een wout vol alderhande groen,
Een bies, een klaver-bladt, een grasje quame doen;
Of iemant tot een Meyr van hondert duytsche mylen,
Een enckel traentje groot, een dropje wilde quylen,
Ey doch wat sou het sijn? in waerheyt, enckel spot.
Ick bidde weest gerust, en siet op uwen Godt
Betoom uw kinder-sucht, en stel uw gansche saecken
Aen hem die oock het quaet ten besten weet te maecken;
Hy kent wat u ontbreekt. wat is de mensch beschroomt?
't Is goet wat van den Heer den goeden over-koomt.
Doch soo het eens gebeurt, dat, na een diep verlangen,
Gy voelt een teere vrucht in u te sijn ontfangen,
Soo neemt met alle vlijt uw swacke leden waer,
En doet niet alle ding gelijk als voor en naer. (a)
Een vrouw die swanger is, die moet haer leeren mijden
Van ongeregelt spel, van rotsen en van rijden,
Van al te swaren pack, van al te rassen ganck,
Van al te goeden reuck, van al te vuylen stanck,
Van alle mal geraes, van alle dertel springen,
Van door een vreemt gebaer de leden om te wringen,
Van over al het oogh te willen laten gaen,
Van angst en alle schrick, van onbedachte waen:
Een vrou die swanger is, moet even dan gedencken,
Door praem van enge draght haer niet te laten krenken,
Geen ding soo onbequaem ontrent een teere vrugt,
Dan als een jonge vrou in nauwe kleeren sugt.
Een vrou die swanger is, moet haer geduerig wagten
Van naere dwepery, van alle droeve nagten,
Van door een grammen sin te worden omgevoert,
Ja van een groote vreugt te werden aengeroert;
Want als het swanger lijf is besig met de togten,
Soo kromt de swacke geest in veelderhande bogten;
En wat ontrent de vrugt sijn kragt besteden moet,
Vergeet sich in de gal, en aen het vinnig bloet:
Gy, maeckt u daerom sterck om uyt te mogen jagen
Schrick, wrevel, gramme sucht, en alle quade vlagen,
Gewent u tot gedult en wacht u van de spijt;
Schoon datje licht te paert, en wonder haestig zijt.
Wanneer het jeugdig hout met vruchten is beladen,
Een vlytig hovenier die vint terstont geraden,
Met alderley behulp den boom en yder tack
Te stijven tegen wint, en ander ongemack:
Want als hy dat versuymt, soo kan het ligt gebeuren
Dat van den eersten storm de tacken sullen scheuren,
Siet daer een jonge stam en al het teer gewas
Geslingert op het velt, gedommelt in het gras!
Een vrou die swanger is, moet boven al betragten
Geduerig tot den Heer te senden haer gedachten,
Geduerig tot den Heer te geven haer gemoet,
En soecken haren troost in Christi weerde bloet:
„ Daer is geen beter raet in alle wijse boecken,
„ Als ruste van den Geest in Godt alleen te soecken,
„ Daer is geen nutter ding, dat meerder vrede maeckt,
„ Als dat een reyne siel tot haren Schepper naeckt;
Dat is de beste vont om leet te konnen dragen,
Dat is de rechte wegh tot alle goede dagen;
Gae, kuys dan uw gemoet van al het aerdsche draf,
En snij tot aen den gront uw quade rancken af
„ Een vrou die swanger is, en naerdert om te baren;
„ Een schipper, nu gereet om over zee te varen;
„ Een krijgsman, in het velt nu veerdig om te slaen,
„ Die houd men alle drie in eenen graet te staen:
„ Hoe ligte wort den mensch ni ...
„ Die met een holle planck wort in de Zee ...
„ Hoe ligte wort de mensch geslagen in het ...
„ Die voor soo menig loot den boesem open ...
„ Hoe ligte, nietig mensch, kan u de geest begeven
„ Wanneer een ander mensch in u begint te leven!
Wel hid dan, jonge vrou, met onvermoeyde ...
Uw leven dagen lang, doch meest om desen ...
Daer is een vreemde plaeg, die in het kinder-dr...
De vrouwen menigmael koomt aen het herte kr...
Die al de sinnen tergt tot ick en weet niet wat,
Schoon dat'et niet en is te krijgen in de stadt
De gronden van het quaet sijn koude vogtigheden,
Die om de derde maent ontspringen in de leden,
Waer van de swacke maeg is boven al geplaegt,
Wanneer het swanger lijf een vrouwe schepsel draegt
Siet wat een wonder ding! de gansche sinnen haecken
Naer ongesonde spijs, die niet en plag te smaken,
Naer sant en asschen selfs, naer vleys en rauwe vis,
Naer alle vuyl bejag, dat geensins eetbaer is
Een ander wederom die geeft haer om te suchten
Naer iet, dat beter smaeckt, naer alle nieuwe vruchten,
Naer kriecken in de Mey, na wijn en vroege most,
Naer druyven voor den herfst, en ander vreemde kost,
Sy raest als van de lust, en is te mael verbolgen,
Indien men haren wil niet in en soeckt te volgen,
Sy leyt'er op en maelt als met de gansche kracht,
Oock midden in den droom, en in de midder-nacht
Wat raet in dit geval? de wijse Medicijnen
Versoecken aen de vrou haer geest te willen pijnen,
De tochten van de maegh te houden in den bant,
Bysonder als de lust naer vuyle dingen brant
Doch soo des niet te min de sinnen heftig dringen,
Gelijck men hier de lust niet schijnt te konnen dwingen,
Soo laet de kunste toe, ten goede van de dragt,
Dat wat de maeg begeert haer werde toe-gebragt.
De lust in tijts geboet, de lust doet menig-werven
Een ingewortelt quaet, een oude sieckte sterven,
De lust heeft menigmael door ongesonde kost
Gesontheyt aengebragt, en van de doot verlost:
Voor reden wort geseyt, dat als de binne-kragten
Bekomen op het lest daer op de sinnen wagten,
De geest sich dan verblijdt en kragtig open doet,
Soo dat oock taye slijm in haeste wijcken moet;
Wel aen dan, gunstig man, weest heus in uw manieren,
Leer hier een swanger lijf en swacke sinnen vieren;
Een die in dit geval een quaden slag begaet,
Doet leet aen tweegelijck, doet ja een dubbel quaet (b)
De Keyser (c) ging te streng en tegens alle reden,
Die, van een jonge vrou met tranen aengebeden,
Haer efter geen gehoor in haer versoeck en gaf,
Maer sloeg al watse badt met harde woorden af.
Hoe! was een Keyserin niet weert te sijn gevonden
In seker kleyn vertreck, daer niet als boecken stonden?
Waer toe soo vysen aert? ey lieve, weyger niet
Ten sy dat even Godt het tegendeel gebiedt.
Weest over al beleest, en leer uw harde vlagen
Ter eeren van de vrugt, en van de moeder dragen;
Al isse somtijts dwers, en ick en weet niet hoe,
Schrijf dat haer innig leet, en niet haer wesen toe
De Hont is wat te honts, vermits sijn harde wetten (d)
Den ingang van den hof een swanger wijf beletten,

(a) *Gravida corpora curare debent, earumque mens etiam quietem desiderat; quæ enim procreantur, a matre, in cujus alvo continentur, alimentum capiunt, ut a terra ea, quæ gignuntur ex ea* Aristotel. *Polit. lib* — *De regimine mulieris gravidæ consule Scævolam Sammathanum Pædotroph. l.* 1. *Johan. Libavium de Morb. mulier. cap.* 29.

(b) *De periculo, si quid denegetur gravidæ, vide Joubertum* des Erreurs popul. *lib.* 3 *cap* 6.

(c) *Marcus Aurelius.* S'il est bon (quand a la femme arrive quelque chose extraordinaire) de mettre la main a son derriere vid Joubert liv. 3. des Erreurs popul chap 7 S'il est bon (quand la femme est grosse) pour avoir des enfans de bon esprit, de manger force Codignac vid. Joub liv. 3 chap. 8 ou il dict qu'il vaut mieux manger de raisins

(d) *Sie de Hof wetten van Petrus Hondius, die aldus seggen*
Geen vrou-mensch mach by of omtrent
Hier komen sonder goet consent, &c.

Hy

Hy wil niet dat'er knop of bloeme sy gepluckt,
Al is een jonge vrou met lusten onderdruckt;
Maer is'er oyt gewas in eenigh hof gesproten,
Dat voor een swanger lijf is weert te sijn gesloten?
Kan iemant, die een vrou voor moeder heeft gegroet,
De lusten van de vrou hier laten ongeboet?
Voor my, ick segge neen; te meer, vermits de bloemen
De vrouwen sijn gelooft als eygen toe te koemen;
Ick segge, dat'er niet soo wel en is besteedt,
Als dat een jonge vrou in hare lusten eet.
Ick segge dat de man niet weert en is te trouwen,
Die midden in de draght iet weygert aen de vrouwen;
Ick segge dat de man is vils en onbeleeft,
Die aen de teere vrucht haer bede niet en geeft:
Maer, Hondi, lieve vrient, ick wil het u vergeven,
Ten was u niet bekent, hoe dat'et is te leven
Met een, die haren man gewenschte kinders baert,
En tot de siele toe met haer geselschap paert;
Doch, om een grage keel niet in de lust te stercken,
Soo is voor onse vrou hier noodigh aen te merken
Dat haer de volle maght van snoepen wort gejont,
Ten goede van de vrucht, en niet voor haren mont:
Daer sijn'er vry genoeg, die sonder kint te dragen,
Haer stellen voor een wit de lusten na te jagen,
Daer sijn'er in het lant geduerigh even sat
Van koeck of suycker-werck, en ick en weet niet wat.
Daer sijn'er al te veel, die hare gansche sacken
Vol ooft van dese lust, vol Spaensche fruyten packen;
Die, van der jeugt aen tot snoepen aengewent,
Gaen kauwen door het huys en eten sonder end:
Daer sijn'er in de stadt, die even als de mannen,
Ten goede van het huys de gansche sinnen spannen,
Sijn besigh aen den heert met enckel snoep-bejagh,
En bieden aen den mont al wat de keele magh;
Wanneer dan op den noen de man komt aengetreden,
En noodigh voetsel eyscht tot sijn vermoeyde leden,
Soo vint hy menigmael, ten dienste van den weert,
Noch pot ontrent het vuer, noch ketel aen den heert;
Of is'er iet bereyt, het wijf, dat van te voren
Den lust tot goede spijs door snoepen heeft verloren,
Sit, ick en weet niet hoe, en fymelt aen den mont,
Als of haer teere maegh geen spijse lijden kond:
Dit is een vuyl gebreck, dat niet en dient geleden,
Maer voor een echte wijf is noodigh afgesneden;
Ten koomt haer geensins toe, ten is haer eygen niet,
Al wat'se buytens tijts aen hare lusten biedt.
Gy, wacht u, jonge vrou, besyden af te snoepen,
Maer wil uw bed-genoot tot uwe tafel roepen;
Want als het echte paer heeft alle ding gemeen,
Dan mengt haer jonstigh hert te beter onder een;
„Als man en echte wijf gelijck gepaerde schapen,
„Te samen sonder twist op eenen leger slapen,
„Te samen naer de kerck, of elders henen gaen,
„Dat wijst een vasten bant van hare vrientschap aen;
Als man en echte wijf aen eenen disch geseten,
Met eene kost gedient, uyt eene schotel eten,
Dat is voor al het huys een aengenaem gesicht;
Gy, maeckt dit oock een deel van uwe vrouwe-plicht.
't Is hier de pijne weert wat breeder af te spreken;
En even aen de mans te wijsen haer gebreken,
Om dat oock onder hen gewisse snoepers sijn,
Niet van het groene fruyt, maer van den rijpen wyn.
Wat is'er menigh nurck tot brassen soo genegen,
Dat hy niet anders soeckt, als lust te mogen plegen?
Dat hy niet liever eet, als dat een vreemde weert,
Vry tot de meeste, kost, bereyt aen sijnen heert!
Waer eenigh nieu gewas koomt uyt'er aerden rysen,
Waer dat'er iemant weet asperges aen te wysen,
Waer iemant vint te koop een vroegen abricock,
Of dat'er iemant pluckt den eersten artisock,

Daer na volght.

Doch gaet sy swaer, is sy met kinde,
Dat sy haer in mijn Hof niet vinde,
Mijn Hof die wenst dat hare lust
Sy elders als hier uytgeblust, &c.

Waer iemant jonck patrijs of quackels heeft bekomen,
Waer iemant nieuwe most heeft op de kay vernomen,
Waer dat men oesters roept, of versche schelle-vis,
Daer voegt het lecker volck de buycken aen den dis;
En al maer buytens huys; daer sijn de beste brocken,
Daer is de reehte plaets om uyt de borst te jocken;
De vrouw heeft onder dies alleen den vuylen stanck,
Of van de volle maegh, of van den heeten dranck.
Wat is'er menigh man, die by de drinck-gesellen,
Sich weet in sijn gelaet soo kluchtigh aen te stellen,
Dat yder, die het siet, uyt luyder kelen lacht,
En hangt hem aen den mont tot in de midder-nacht?
Maer als men wyf en kint by wijlen sal vermaecken,
Dan sit daer onse nurck met opgeschorte kaecken,
Dwers, korsel, ongesint, berooft van alle soet,
Gelijck een leelick spoock, dat sielen pijnen moet
Gy tracht, ô gunstig man, dit slim gebreck te laten,
En doet gelijck de biên, die niet als honig-raten
En brengen in den korf. „het is een slimme daet,
„Indien een echte man sijn vreugde buyten laet.
Als nu de milde Godt u kinders heeft gegeven,
En dat uw beyder jeugt in haer begint te leven;
Siet daer een soete vreugt, een wettigh tijt-verdrijf
Ten goede van den man, en van het echte wijf.
Hier is de juyste stont, dat alle moeders poogen
Het nieu-geboren kint met eygen bloet te soogen, (a)
„'t Is onrecht dat het wijf ontrent een teere vrucht
„Niet gunstig stelt te werck de ware moeder-sucht.
Gebruyk, ô jonge vrou, gebruyk uw weerde gaven,
Gebruyk het edel soch om uwe vrucht te laven:
„Niet dat een eerlijck man ter werelt liever siet,
„Als dat een lieve vrou haer kint den tepel biedt.
De boesem dieje draegt, soo geestigh opgeswollen,
Soo kunstigh uytgewrocht, gelijck yvore bollen,
En dienen niet alleen tot cierfel van het lijf,
En minder tot de pronck van eenig dertel wijf:
Gewis die weerde schat, die lieffelijcke bergen,
Die knoppen van de roos is ander dienst te vergen,
Als ick en weet niet wat; als band en oogelust,
De dorst van uwe vrucht die dient'er mee gebluft;
Dat is haer eygen wit. Eylaes! de kleyne dieren
En vinden geen vermaeck noch in de swahre bieren,
Noch in de rynsche druyf, noch in de malvesey,
Alleen uw reyne melck kan stillen haer geschrey.
Siet alle dieren aen, die in de diepe kuylen,
Die in het woeste bosch, of in de rotsen schuylen,
Niet een van al den hoop soo vinnig of verwoet,
Dat niet met eygen borst sijn kleyne jongen voedt.
Hoort noch, ô weelig volck, men kan u vogels wijsen,
Die boven menigh wijf hier over sijn te prijsen,
Let op den vleder-muys, 't is waer, een seldsaem beest,
Maer van beleefder aert, en van een sachten geest;
Die vogel is alleen van al de snelle dieren,
Die met een lichte vlucht ontrent den hemel swieren,
Die vogel is alleen die soch en mammen heeft,
En uyt een volle borst sijn jong te suygen geeft;
Die vogel (soo het schijnt) koomt by de menschen leven,
Om menigh dertel wijf haer les te mogen geven.
Gy, die een vleder-muys houd voor een leelick dier,
Verachtse waer je wilt, maer prijst haer immers hier.
Waer sal ick vorder gaen? de planten aen der heyden,
Het koren op het velt, de kruyden in de weyden,
De boomen in het bosch, de bloemen in den hof,
Vol-queecken haer gewas tot haren grooten lof:
Siet hoe de boomgert-man versoeyt de snoode tacken
Die haer gewassen fruyt ter aerden laten sacken,
Eer dat'et is gespeent: geen boom en is'er goet
Die niet sijn teere vrucht tot volle rijpte voedt.
Het was u groote vreugt eens binnen u te dragen
Iet ick en weet niet wat, dat noyt de menschen sagen,

(a) Combien d'heures l'enfant doit estre sans tetter, quand la femme est accouchée, & qu'est ce qu'on luy doit donner premierement, vid. Joubert liv. 5. chap. 2. Item de la nourriture de l'accouchée, *lib. & cap. eod.* De mesme l'enfant a toute heure qu'il est ord, & s'il doit avoir certaines heures a tetter, liv. 5. chap. 9.

O! nu het u beſiet en op ſijn moeder lagt,
Soo laet uw moeder-ſugt vernieuwen hare kragt;
Wil uwes eygen vleys en uwer vrugt erbarmen,
Nadien het teer gewas tot u begint te kermen,
Tot u ſijn handen reyckt, en klopt aen uwe borſt,
Om daer, gelijck het dient, te laven ſijnen dorſt.
't Is vry een wijt verſchil als eyge moeders ſoogen,
En met een open borſt een gunſtig hert betoogen, (a)
Als dat een vreemde min het kint te voeden heeft,
En dickmael ongeſint geſtoorde borſten geeft;
Sy, die een teere vrugt laet eyge borſten ſuygen,
Sal tot de ſoete pligt haer leden willig buygen,
En ſchoon het doet haer wee, ſy agt de pijne niet,
Maer voelt een ſtaege vreugt, als ſy haer maekſel ſiet;
Als maer de kleyne mont nu wat begint te quelen,
Te gijpen naer de mem, en met de borſt te ſpelen,
Dat maeckt een geeſtig ſog, al was't eerſt beſwaert,
Gelijck de gulde ſon een droeven hemel klaert.
Gebruyck dan, jonge vrou, gebruyck die reyne fleſſen,
Om aen uw teere vrugt ſijn dorſt te mogen leſſen;
„Een die haer kinders baert, is moeder voor een deel;
„Maer die haer kinders ſoogt, is moeder in 't geheel.
Een van de Roomſche jeugt (b) heeft deſe leer geweten,
Heeft dit geheele ſtuck met reden afgemeten,
Hy, met een rijcken buyt, was op een ſeker tijt
Gekomen in de ſtadt, gekomen uyt den ſtrijt;
De moeder van den Helt ging haren ſoon ontmoeten,
En die ſijn voeſter was quam oock den Ridder groeten;
Hy bood ſijn moeder aen een riem, een kleyn juweel,
Maer aen het voeſter-wijf al vry een grooter deel;
De moeder ongeſint, en met beſchaemde wangen,
Begon in grooten ernſt haer reden aen te vangen;
Hoe Gracche, weetje niet dat ick uw moeder ben,
En geen in dit geval beneven my en ken?
Ick was die u ontfing, ick bragt u in het leven,
Waerom mijn eere dan een ander weg gegeven?
Gy dwaelt door onverſtant, of doet het regt gewelt;
Om dat een vreemde min is boven my geſtelt.
Al ſagtjens, moeder, ſagt, ging hier de Ridder ſeggen,
Wat voor u ſchijnt te doen is ligt te wederleggen,
't Is waer ick ben de vrugt in uwe jeugt geteelt,
Maer dikmael wort een kint, oock als de moeder ſpeelt.
Gy droegt my, 't is bekent, na dat ick was ontfangen,
En leet om mijnent wil niet weynig herte-prangen,
Gy hebt my binnen u een ruymen tijt gevoedt,
Maer 't is geen ware gunſt al wat geſchieden moet:
Uw daet en haer gevolg, die niet en is te prijſen,
Kan door een vaſte peyl u ſwacke liefde wijſen;
Gy waert als geenen tijt geſcheyden van de vrugt,
En ſiet terſtont verdween uw gantſche moeder-ſugt
Soo haeſt gy beter mogt, al was't tegen reden,
Soo hetje deſe vrou in uwe plaetſe treden;
Die heeft my jaren lang met hare borſt gelaeft,
Terwijl ghy aen de jeught den loſſen breydel gaeft;
Die heeft ſich niet ontſien haer plichten uyt te voeren,
Schoon ook aen alle kant haer rauwe tepels ſwoeren,
Die heeft niet eens gevreeſt, oock met een harde borſt,
Te laven mijnen brant, te leſſen mijnen dorſt;
Die heeft tot aller tijt, oock in de koude nachten,
Mijn ſwakheyt by geweeſt, mijn ſchreyen willen achten,
Mijn leden, ſchoon beſmet, met handen aengetaſt,
En ſtaegh op mijnen dienſt in alle vlyt gepaſt
Ey, laet u mijn beleyt niet buyten reden dencken,
Of ſchoon ick boven u haer eere met geſchencken,
Ick ben van u ('t is waer) maer ook van haer gevoedt,
Van haer met reyne melck, van u met enckel bloet;

't Is licht in dit geval uw plichten af te ſcheyden,
Daer is een wyt verſchil te vinden tuſſchen beyden,
Sy droegh my op den hals, en gy in uwen ſchoot,
Sy met een vryen wil, maer gy uyt enckel noot.
Daer ging de moeder heen met tranen op de wangen,
Met droefheyt in den geeſt en felle ſpijt bevangen,
Vermits ſy in 't gedingh haer wille niet en had,
Daer juyſt haer eygen ſoon alleen als rechter ſat.
Leer dit, beſcheyde vrou, met reden overleggen,
En weeg in uwen geeſt wat voedſter is te ſeggen;
Weet dat uw goede naem van haren glans verlieſt,
Indien uw weerde vrient een tweede moeder kieſt
Wanneer een deftigh man laet vreemde minnen hueren,
Dat ſchijnt te ſijn geſeyt, het wijf heeft malle kueren,
Of al te vyſen kop, of al te ſtegen neck,
Wat heeft een teere vrucht te ſuygen haer gebreck?
Het ſal in tegendeel uw goeden aert betuygen,
Indien men kinders ſiet aen uwe tepels ſuygen,
„'t Is eere voor de vrou, wanneer de man gedoogt,
„Dat ſy een aerdig kint uyt haren boeſem ſoogt
Maeck hier geen onderſcheyt, laet alle friſſche vrouwen,
Hoedanigh datſe ſijn, haer eyge vruchten houwen, (c)
En ſoo daer eenigh menſch van adel maekt gewagh,
Maeck dat het voetſel ſelfs oock edel weſen magh·
Maer deſen onverlet, ick vinde menig-werven,
Dat oock een eygen kint magh uwen boeſem derven,
Want, ſijt ge geyl of boos, of met de kop gequelt,
Soo kies een ander min, die beter is geſtelt. (d)
't Is dienſtig aengemerckt, als jonge vrouwen ſoogen,
Dat ſy niet aen het volck haer naeckte borſten toogen,
Voor al niet, als de jeugt, te voren haer bekent,
Sit by, ſit over haer, of immers daer ontrent,
Sy doen een eerbaer werk, die hier den boeſem decken,
Of uyt de kamer gaen, of elders haer vertrecken.
Weet dat een dertel wicht, tot vuyle luſt geſint,
Geen aengenamer dingh, als naeckte leden vint.
Is 't niet een ſeldſaem ſtuck, dat, oock in onſe dagen,
De Grooten van het lant den boeſem open dragen, (e)
En toonen alle man dat voor een weerden vrient
Verſegelt, toegedaen, en opgeſloten dient? (f)
Hoe plagh een ydel oogh hier op te koomen loeren,
En door een ſtil gepeys de luſten om te roeren
Tot aen het diepſte mergh? hoe menigh dertel quant
Ontfangt uyt dit geſicht een ongetoomden brant?
Ten is met geenen mont ten vollen uyt te drucken,
Waer toe het los geſicht de ſiele weet te rucken,
Hoe verre dat het vyer door al de leden ſchiet,
Wanneer de loſſe jeugt een naeckten boeſem ſiet:
Dat Paris van de luſt ſoo diep is ingenomen,
Is by Helene ſelfs ten deele by gekomen,
Sijn licht ontſteken hert ontfing een ſnelle vlam,
Om datſe wat te bloot uyt hare kamer quam. (g)
Als Strato by geval een naeckte maegt beloerde,
Hy viel in heeten brant, die hem de ſinnen roerde,
Ey ſiet! de jonge wulp en ſijn geminde ſterf,
Eer dat hy eenig lief van hare gunſt verwerf. (h)

(a) *Semper & lac & ſpiritus maternus longe magis ingenui, atque incrementa corporis auget. Columell. Unum quodque enim naturaliter ex eo alimentum accipit, ex quo generatum eſt. Ut unicuique rei in ſua matrice melius eſt, & perfectior in ea exiſtit quam in alia, (quod in plantis alio tranſlatis apparet) ita quoque ſalubrius & melius eſt nutrire foetus illo lacte cum quo habet naturalem cognationem, quam alieno. Beſold. lib. 1 Pol. cap. 10. num 30*

(b) *Is fuit nobilis juvenis ex Graechorum familia patre tamen incerto utitur hoc exemplo Stef. Guazzo* de la Converſ. civil liv. 3. Joubert des Erreurs popul. liv. 5 chap 1.

(c) *Matres ſuis ipſæ uberibus infantes alere debent, nullo nobilitatis ſive humilitatis habito reſpectu. Kecker diſput. pract. 28 Prob. 18 Tholoſ. 14. c. ult. Card. de variet. l. 8. Richter. axiom. œconomic. 47. Beſold. ad l. 1 ff. de juſt. & jur. quaſt. 24.*

(d) Quant à moy (dict Joubert) je ſuis logé là, que ſi ma femme eſtoit entachee d'aucun vice que je ſçeuſſe, je ne permettrois aucunement qu'elle alaitaſt nos enfans, & ainſi le doit faire chacun, liv 5 chap. 1

(e) *Alludit Beza in præfatione Poetica in David Pſalm. pœnitent.*
Jam celare ſinum ſimula, mammaſque coercet,
Et ſuper objectat tenuis velamina tela,
Jam cunctas oſtendit opes, ſeſeque ſuperbè
Nudato, pulchra monſtrat imagine divam.

(f) *D. Hieronymus ad Demetriadem ſcribens · Illa, ait, ſit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda inter ſocias, quæ neſcit ſe ſe eſſe pulchram, & procedens in publicum non pectus, non colla denudat, nec pallio revoluto cervices aperit. Vid. Plutarch.* aux Precept. de mariage num 28

(g) *Ipſe Paris nuda fertur periiſſe Lacæna,*
Cum Menelaeo ſurgeret e thalamo. Propert.

(h) *Ariſtoclea, puella formoſiſſima, cum, Jovi ſacrificium factura, nuda*

Hoe Caracalla viel (gewis te sijner schande)
En door een hittigh bloet in vuyle lusten brande,
Nam hier sijn oorsprong uyt, een schoon, maer listig wijf
Verlokte sijn gesicht ontrent haer naektelijf (a)
Wat noem ick weereldts volck? ag! David is gevallen
Niet tot de lust alleen, maer tot een dadig mallen,
En siet! dat in den man de boose lusten blies,
Dat was een schoone vrou, die hare leden wies. (b)
Ick achte dat de geest van Schilders en Poeten
Dit oock in ouden tijt ten vollen heeft geweten;
Want om te beelden uyt de rancken van de min,
Soo voerd het geestig volck een naeckten jongen in. (c)
Acteon wort een Hart, en vraegje naer de reden?
Hy sag de jagt-goddin en hare bloote leden,
Een helt, een dapper man, een Prins van hoogen geest,
Siet maer een naeckte vrou, en is terstont een beest;
Een beest vol geyle sugt, gelijck het wort beschreven,
Een beest door hittig bloet tot lusten aengedreven,
Een beest dat grillig is, en tragt te sijn gepaert
En buyten sijn geslagt, en tegen sijner aert. (d)
Wil u dan, jonge vrou, voor dese klippen hoeden,
En laet uw schoone borst geen vuyle togten voeden,
Maeck datje voor het volck uw teere leden deckt,
Op datje geenen mensch in beeste-lusten treckt.
Dog, soo daer iemant is, die, na een angstig poogen,
De vrugt van hare jeugt geen magt en heeft te soogen,
Als 't immers wesen moet, soo let, vriendinne let,
Wie datj' in uwe plaets als tweede moeder set,
Laet iemant eenig lam een geyten-elder suygen,
Het krijgt een geyten aert; de wolle sal 't getuygen:
Want schoon sijn eerste bont was uytermaten sacht,
Het krijgt door geyte-melck een harde geyte-vacht. (e)
Men leest van seker kint in bosschen opgetogen,
Dat uyt een vuyle seugh sijn voetsel had gesogen,
En als het grooter wert en hooger was bejaert,
Soo had'et in der daet een rechte seugen-aert, (f)
Ten was niet uyt den dreck, uyt modder niet te keeren,
Het rolde in het slick, oock met de beste kleeren,
Het vont sijn besten dranck ontrent een vuylen plas,
En niet en acht'et schoon, als dat'er leelick was.
Het is een Frans gebruyck een geytjen uyt te kiesen,
Wanneer de voedster-wijfs haer eerste sogh verliesen,
En dan soo koomt het kint, soo dickmael als het dorst,
En voegt sijn teere mont ontrent de geyte-borst;
Het wicht aldus gevoed, heeft wonder vreemde grillen,
Heeft, ick en weet niet wat, dat niet en is te stillen,
Het trippelt alle tijt, en staeg een nieuwen spronck,
En heeft sig over al gelijck een geyte-jonck.
Tree vorder, mijn vernuft, om yder een te toogen,
Hoe veel het gansche lant leyt aen het kinder-soogen;
Koom hier, ô jonge vrou, en hoor een vreemt geval,
Dat u het krachtig sogh voor oogen stellen sal.

Veel adels uyt het hof, veel ridderlicke mannen, (g)
Veel herders uyt het wout, te samen aengespannen,
Gaen jagen op den wolf, die met een fellen tant
Verscheurde wat hy vont in al het platte lant;
De togt gaet dapper aen! een deel verwoede dieren,
Gedreven uyt het bosch, door roepen en door tieren,
Vervallen op een hoeck, daer menig warre-net
Staet listig uytgebreydt, en naer de kunst geset:

Stratone visa esset, amore, magno utriusque malo, juvenem incendit: nam cum jadim illa a Callisthene amaretur, nuptiarum die amantium manibus est discerpta. Strato autem in omnium conspectu, supra ipsam virginem ferro sese jugulavit. Plutarch in amator, narrationibus.

(a) *Ælius Spartianus, gravis historicus, retulit, quòd cùm Julia Antonini Caracalla Imperatoris Romani noverca, mulier forma elegans & egregia, se maxima parte corporis coram Antonino ipso, quasi per negligentiam, nudasset, eaque nuda conspecta dixisset, Antoninus, libidine æstuans, Vellem, si liceret, respondisse fertur Si libet, licet. an te nescis Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? quo audito Antoninus ad obeundum scelus audacior factus, novercam uxorem duxit. cujus rei non nihil etiam meminit Bald noster in cap 1. Colum. ult. de Constitut. & late Tiraquell leg 4. connub. num 12. & seq.*

(b) 2 Reg 11 *De qua re loquens Augustinus in libro de honestate mulierum, David, inquit, ille sanctissimus, nulle passionibus pressus, vidit mulierem nudam, & statim homicidium simul fecit & adulterium.*

(c) *Memorat Plin lib 36. cap. 5 simulachrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Proponitidis opus eximium Praxitelis, sed & eundem nudum depingit Philostratus in imaginibus, quin & ipsius mater Venus, scortorum præses, à statuariis & sculptoribus nuda depingitur, ut passim memorant Lucianus & Theodoretus Cyrenensis. Et Arnobius adversus gentes disputat. lib. 6 ad libidinem, inquit, concitat Venus nuda. Et passim poeta; nuda Venus madidas exprimit imbre comas. Ovid. nuda recede Venus, Mart. &c. rationes pulchras tradit Fulgent. lib 2. Mytholog vel quod affectatores suos nudos dimittat, vel quod libidinis crimen nunquam ita sit celatum, quin tandem prodatur, vel quod nudis maxime conveniat, vel quia (quod jam diximus) nuditas ad libidinem provocet.*

(d) *Cervum in hieroglyphicis hominem libidinosum significare ob insignem animantis istius lasciviam, & Veneris etiam externa, ut ferunt, appetentiam Vid. Joh Pier lib. 7. hieroglyph cap 10.*

(e) *Stefano Guazzo de la civil. convers. lib. 3. Joubert lib. 5. Error. Pop. cap. 1.*

(f) *Vives lib de Christ fœmin cap de educat. virgin.*

(g) *Wonderbare geschiedenisse voor waerachtig verhaelt by Simon Goulart, in het tweede deel van sijn wonderbare en gedenckweerdige Historien, chap* Enfant eslevé parmi les Loups Je vay (dict il) descrire une histoire qui fut recitée (moy present) par monsieur de Humire, au jour S Andre 1563. devant monsieur Frere du Roy Charles, qui depuis a esté nommé Henry troisieme Roy de France, c'est qu'es forests d Ardenne, &c.

Hier ſtaen de jagers vol om dit gebroet te quellen,
Hier ſiet men menig beeſt ter aerden neder vellen,
Een wreede wollevin, wel van de grootſte ſlag,
Vocht daer een langen tijt, tot datſe neder lag;
Hy, die het monſter treft, vint ſig in haeſt beſprongen
Niet van een ander beeſt, maer van een naeckten jongen,
Out, ſoo het ſchijnen mogt, ontrent de ſeven jaer,
Die huylde door het boſch, en maeckte vreemt gebaer;
Hy was van bruyne verw, en toond' een ſelſaem weſen,
Sijn hayr door al het lijf als borſtels op-gereſen,
Sijn nagels wonder lanck, ſijn ſtemme byſter wreet,
Men hoord' een lude galm, maer echter geen beſcheet.
De jagers, die het kint in dit gewoel vernamen,
Sijn dapper in de weer, en voegen hen te ſamen,
Daer ſtaet de jongen vaſt, daer wort hy opgevat,
En van de rouwe jeugt gedragen in de ſtadt;
Maer ſiet! het menſchekint wil geene menſchen kennen,
Noch by de menſchen ſijn, noch by de menſchen wennen,
Ten ſpreekt geen menſchen tael, maer eenig dom geraes,
Ten wil geen menſchen ſpijs, maer niet als bloedig aes,
Het ſchopt de pap-pot om, het bijt die hem genacken,
En wat de keucken ſchaft, en kan hem niet vermaeken,
Sijn weſen is verwoet, en byſter onbevreeſt,
Het beelt gelijck een menſch, de reſte maer een beeſt;
Met vaſten niet te min, tot op geſette tijden,
En weder, als het dient, hem eten voor te ſnijden,
Soo wert het ſelſaem kint ten leſten nog getemt,
Sijn wilde ſugt verjaegt, ſijn harden aert gedemt.
Hier dient voor al bemerckt en waer te ſijn genomen,
Hoe dat een menſche-vrugt is in het boſch gekomen,
En door wat ongeval een redelicke ſiel
Tot bloet, en rauwe ſpijs, tot beeſteluſten viel
Eens als de koude lugt haer rijm begon te worpen,
Soo was'er ſchamel volck uyt veelderhande dorpen
Getogen in het boſch, gevallen in het wout,
En kapte daer het viel, ſijn noodig winter-hout;
De wagters, die de ſorg van alle groene dreven,
Van boomen, van het wilt, van haegen is gegeven,
Sijn dapper in de weer, om even dit gewelt
Te weeren van het boſch, te drijven uyt'et velt;
Soo haeſt ſy met de ſtem maer aen het wout genaecken,
Soo kraemt een ieder op, en poogt hem weg te maken,
Een deel laet in het boſch al wat'er is gekapt,
Een deel haer bylen ſelfs, om niet te ſijn betrapt.
Een vrou, die mèt haer kint was tot den houw gekomen,
Door onverwagten ſchrick ten hoogſten ingenomen,
Geeft ſig met al het volck ſoo jagtig op de vlugt,
Dat ſy door grooten haeſt daer laet een teere vrugt:
Sy gaet in deſen angſt een ruyme wyle dwalen,
Tot nae een lange wijl de ſon begon te dalen,
Toen keertſe wederom, maer ſy (eylaes!) en vint
Noch haer vergeten tuygh, noch haer verlaten kint;
Strax hier op naer het dorp, om vrienden, bueren, magen,
Om ieder dieſe kent naer dit verlies te vragen;
Sy roept'et door het boſch, ſy klaegt'et alle man,
Sy ſpreekt de wagters ſelfs, maer niemant weet'er van:
Hier over is de vrouw in groot verdriet geſlagen,
Haer man is ongeſint, de Rechter laetſe daagen,
En doet een hoogen eyſch, en maekt het wijf verdacht
Haer kint met eygen wil te hebben omgebraght.
Sy, van een kleyn beleyt, en kleynder van vermogen,
Is met haer droeve man in ſtilte wegh-getogen,
En ſedert haer vertreck en heeft men noyt verſtaen,
Waer dit verdrietigh paer te ſamen is gegaen.
Dan wat het kint belangt, men houd, op vaſte gronden,
Dat, als het van den wolf was in het boſch gevonden,
Het na dier beeſten aert en aengeboren kracht,
Is in het duyſter hol ſijn jongen toegebraght.
(Veel ſchrijven dat het beeſt ſijn vreeſſelijcke tanden
Kan voegen na den roof, gelijck als menſchen handen,
En dat het ſchapen ſelfs kan dragen in den mont,
En evenwel het vee kan laten ongewondt,) (a)

(a) *De lupo, agnos ferente, vide Ælianum histor. de Animalibus lib. 12. cap. 31.*

Sijn jongen, ſoo het ſchijnt, te voren ſat gegeten,
En hebben op het kint niet happig aengebeten;
Maer, door het vorig aes ontſteken van den dorſt,
Sijn met een grooter luſt gevallen aen de borſt,
Hier meynt men dat het kint, als onder hen gelegen,
De ſpenen van den wolf heeft in de mont gekregen,
En dat hier uyt het beeſt, verweckt tot beter ſugt,
Het kint heeft aengeveert, gelijck een eygen vrugt.
't Is menigmael geſien, gelijck men kan betuygen,
Wanneer daer eenig beeſt komt vreemde borſten ſuygen,
Dat ſtrax het voeſter-dier het ſuygeling bemint,
Niet als een vreemt gebroet, maer als een eygen kint;
Siet wat de borſt vermag! miſſchien om deſe reden
Soo heeft de felle wolf het menſchen-kint geleden,
Doch hoe het weſen mag, of wat'er is geſchiedt,
Men twijffelt aen de ſaeck, en hare waerheyt niet;
't Is ja het eygen kint, dat, in het boſch gebleven,
Had by de ſeven jaer in 't wilde moeten leven,
Dit blijckt eerſt uyt den tijt, die op den jongen paſt,
Maer dit bewijs alleen en ware niet te vaſt;
Men weet op beter gront de ſaecke na te ſporen,
Om dat men aen het kint, juyſt als het was geboren,
Een ſeldſaem overſchot van kleyne leden vant,
Ses teenen aen de voet, ſes vingers aen de hant;
Dies als de ganſche buert quam met een groot verlangen
Het vreemde maeckſel ſien, wanneer het was gevangen,
Soo wert'et vaſt geſtelt, dat hy de jonge was,
Wel eer door ongeval verloren in het gras
Het kint, door goet beleyt van wreetheyt afgeweken,
Begon op d'achtſte maent naer menſchen aert te ſpreken,
Ontdeckt voor al het volck, hoe dat hy was gevoedt
Met vlees van eenig beeſt, of met geronnen bloet,
Seyt mede, dat de wolf en alle wilde dieren
Hem plegen over al te ſtreelen en te vieren;
En dat'er nimmermeer een ſchaep en was gevat,
Of dat hy met'et beeſt oock van de bouten at
Ten leſten, als het kint vergat ſijn vinnig woeden;
Soo woond'et in het dorp, en leerde ſchapen hoeden;
't Is neerſtig om de koſt, en veerdig over al,
En vlytig in de weer, en yder lief-getal
Maer hoort een ſeldſaem ding, noyt ſchapen hem bevolen
En worden aengerandt, of van het Wilt geſtolen,
Geen beir, geen looſe vos, geen dier van al het wout,
En beet aen eenig vee, den jongen toe-betrout;
Al wat hy met'ert hant maer eens en quam te raken,
Dat ſag men nimmermeer by eenig dier genaken;
Men houd, dat om de kragt van ſijnen wilden aert
De kudde was bevrijt en voor het Wilt bewaert:
Dit bragt hem groote winſt; want als de lieden ſagen
Dat oock ſijn ſpeeckſel ſelfs was magtig weg te jagen
De klaeuwen van den wolf, ſoo bragt hem ieder gelt,
En kogt van ſijner hant de vrydom van het velt;
Dit bleef den jongen by geheele ſeven jaren,
En toen is deſe kragt allenxen weg gevaren,
Soo dat voortaen de wolf ſijn ouden vrient vergat,
En ſonder onderſcheyt van alle ſchapen at. (b)

(b) *Nec sanè singulare hoc est exemplum: homines enim à brutis nutritos esse, rarum in Historiis non est. Ferunt enim Cyrum, Mandanæ filium, à cane enutritum fuisse. Telephum, Auges & Herculis filium, ab equa (sic) & Alopes Priamique filium Alexandrum scribunt ab ursa educatum esse. Ægistum vero, Thyestæ & Pelopiæ filium, à capra, sicut Ælianus memoriæ prodidit. Sed proprius ad rem, de qua agimus, accedit id, quod Joh. Camerarius in Med. Histor. part. 1 cap. 75 scriptum reliquit, ex additamentis Lamberti Schafnaburgensis de rebus gestis Germanorum id se habere asserens. Anno, inquit, M.D XLIV. quidam puer in partibus Hessiæ est deprehensus. Hic, sicut postea cognitum est, & ipse retulit, quum trium esset annorum, à lupis est raptus & mirabiliter educatus, nam quamcunque prædam lupi pro cibo rapuerant, semper, meliorem partem sumentes, ipsi ad vorandum tribuebant, tempore vero hyemis foveam fodientes, folia arborum & alias herbas imponentes, puerum superponebant, & ipsi circumponentes, sic eum à frigore defendebant, ipsum vero manibus & pedibus repere cogebant, & secum currere tam diu, quoad ex usu eorum velocitatem imitabatur & saltus maximos faciebat; hic tandem ab hominibus deprehensus, lignis circumligatus, erectus ire ad humanam similitudinem cogebatur. Idem vero puer sæpius dicebat se multo carius cum lupis, si in se esset, quam cum hominibus deligere conversari. Puer iste in curiam Henrici Principis Hassiæ pro spectaculo est allatus. Hoc etiam eodem anno contigit in Widera-*

Leert

[illegible], o jonge, vrou, wat onbekende vlecken
[illegible] uyt de melck van vreemde borsten treecken;
[illegible], o jonge vrou, gelijck de daet betuygt,
[illegible] beestig wort wanneer hy beesten suygt.
[illegible]g eerbaer wijf heeft dogters opgetogen,
[illegible] alle tugt, en in het wilde vlogen!
[illegible] niet hoe het quam; maer die het ondersogt,
[illegible] vroester-wijf niet veel en had gedogt.
[illegible] handig kint, gesont en wel geboren,
[illegible] een snoode min sijn eygen aert verloren!
Het is een goede leer, het is een oude vont,
De visch aert naer de zee, de plante naer de gront.
Wie goede kinders heeft, en niet en wil verliesen,
Die kiese met bescheyt en goede voester kiesen, (a)
En dit op dese peyl; let op een handig wijf,
Van leden wel gemaeckt, en van een vleessig lijf,
Van lengtimme verw, en suyver aen de tanden,
Geboren in den ring van onse Nederlanden,
Niet root ontrent de neus, niet elders ongesont,
En die geen vuyle stanck en aessemt uyt den mont,
Niet al te byster schrael, niet al te seer geswollen,
Met brassen niet gewoon haer leden op te vollen,
Niet in haer eerste jeugt, niet al te seer bejaert,
En die voor dese mael een soontjen heeft gebaert, (b)
Die niet en is gewoon, door spijt, en hevig kyven,
Of door een drillen angst haer vrugten af te dryven,
Niet treurig uytter aert, of die gedurig klaegt,
Of die een versen rouw in haren boesem draegt,
Niet tot ongure lust, tot snoepen niet genegen,
Die voor een dertel wigt niet bloot en heeft gelegen,
Die in onkuysche jock haer vreugde niet en raept,
Die niet te veel en drinckt, (c) en niet te vast en slaept (d)
Haer tepels root, en gaef, haer borsten blaeu-geadert,
En van een vaste stof, en ront in een vergadert;
Haer sog van soete geur; niet schrael, en niet te vet,
Maer dat sig om een hayr, of op een nagel set.

na in villa Echtzel, ibi enim puer XII. annorum cum lupis erat in silva, quae vulgo dicitur die Hardt, & in venatione a nobilibus hyberno tempore captus fuit. Refferunt Camerarius. Similem fere historiam refert M. Drosseus in libro, quem de nova & antiqua disciplina conscripsit. Recte hanc naturam exclamatione hac concludit Camerarius, quis, inquit, hanc a parem nostra conversationem non admirabitur? apparet sane vere dictam esse consuetudinem esse alteram naturam, imo interdum natura esse potiorem. Aliam fere similem historiam refert Goulartius, & quidem nostri temporis admirab. hist. lib. 1.

(a) *Vide miranda de nutrice eligenda apud Roderic. de Castro de morb. mulierum lib. 4. c. 23.*

(b) Asçavoir s'il y a question d'une fille, car le laict de celle, qui a faict un fils, est meilleur a nourir une fille, & au contraire, voyez les raisons au liv. 5. chap. 6. des Erreurs Popul. de M. Joubert. *vid. eundem ad quaestionem* qui doit plus long temps tetter une fille ou un fils, & combien chacun, chap. 11. liv. 5.

(c) *D. Hieronymus Laeta filiam instituens, nutricem vetat temulentam aut lascivam fieri. Viv. lib. 1. de Christ. faem. cap. de educat. virg.*

(d) Il y a une remarquable histoire a ce propos au Recueil des histoires memorables de M. Goulart vol. 3. Je ramentoy (dict il) qu'autrefois j'ay ouy raconter au Seigneur Joseph de la Scale, docte entre les doctes de nostre temps, & que depuis j'ay leu dedans le beau discours de la vie de Jule Cæsar de la Scale, son Pere: Entre cinq fils, que Dieu luy donna, fut un nommé Odet, duquel Joseph son frere disoit, & a escrit ce que je represente. Ce petit enfant avoit si belle facons, que le pere & la mere & tous ceux qui le regardoyent, luy porteient une singuliere beneveuillance. Le pere l'aymoit merveilleusement, & neantmoins autant de fois qu'il jettoit les yeux dessus, il tronçoit le sourcil, paroissoit triste, & de visage abatu, jusques a souspirer; tellement que la mere, dame fort sage, cognut bien que le pere se defioit de la vie de leur petit Odet. Sur ce, ayant requis son mary de luy declarer la cause de tant de souspirs: garde vous bien (dit il) de donner a nostre fils une nource subjecte au vin, je prevois qu'il sera estouffé. Tous les jours il repetoit cest advertissement a sa femme, tant qu'elle aussi s'en donna la peur a bon escient. En ceste solicitude elle se leve une nuict, & trouve la nource dormante abouchée sur le visage de l'enfançon, de sorte que s'en estoit faict, si la mere eut tant soit peu differe de se lever; & eut eu beaucoup de peine a remettre sus le petit, lequel eschappa un second & troisieme peril de mort, par l'intemperance d'une nource yvrognesse, qui fut cause qu'on defaicta ce petit encore bien jeune, & fut commis a une fille de chambre pour le garder & gouverner. La pauvre mere estimoit, pour s'estre defaicte d'une mal sage nource, son enfançon bien asseuré, mais le pere l'advertissoit de ne fier pas tant a la fille de chambre, & continuoit en son triste presage. La gouvernante aimoit ardamment son nourisson, & en avoit un soing merveilleux. Mais une nuict elle fut trouvée dormante avec le petit, aagé de deux ans, estouffé entre ses bras. Je n'en puis escrire d'avantage.

Sie daer een regte min, gelijck'er naer het leven
By lieden van de kunst is geestig af-geschreven
Doch soo gy deese slag niet byder hant en vont,
Ten minsten brengt het stuck soo nae gy immer kont;
De snelle jaren gaen; uw teere spruyten rijsen,
Dus poogt se van der jeugt haer pligten aen te wijsen.
„'t Is goet dat iemant komt uyt eenig goet geslagt,
„Maer 't is al nutter ding wel op te sijn gebragt:
Hoor, moeder, hoor uw les, 't is niet genoeg te baren,
Het kint is uw beslagh tot aen de seven jaren;
Het krieken van den dag, sijn jeugt, en eerste gront
Bestaet in uw beleyt, en hangt aen uwen mont:
Gy moet het rouwe lant als tot de vrugt bereyden,
Bespitten, open doen, met greppen onderscheyden,
Het onkruyt roeven uyt, oock van den eersten dag,
Op dat uw weerde man daer namaels saeyen mag.
Wat is'er menig wijf, dat niet en plag te passen
Op dit gewigtig stuck, maer laet de kinders wassen
Woest, dertel, quistig, rau, vol bogten, onbesnoeyt,
Gelijck het wilde rijs in digte bossen groeyt!
Wat is'er menig wijf, dat liever heeft te praten,
Die liever heeft te gaen laveyen achter straten,
Als met een stillen geest haer kint te wijsen aen
Wat nu, wat naderhant is nut te sijn gedaen!
Wat is'er menig man, die met de gansche sinnen,
Die met den lijve woelt, om goet te mogen winnen,
En laet sijn weerde kint, sijn alderbeste schat,
Onvruchtbaer henen gaen, als ik en weet niet wat!
Daer sijn'er in het lant, die honden leeren springen,
Die quackels leeren slaen, die vincken leeren singen;
En laten onder dies haer bloet, haer eygen vrucht,
En sonder goede leer, en buyten alle tucht:
Is 't niet een seldsaem ding, in kleyne beusel-saecken
Te wroeten alle daegh om groot beslagh te maecken,
En in dat edel werck, daer op de werelt rust,
Te wesen buyten sorgh, te leven sonder lust?
Voorwaer die sijn gesin laet in het wilde groeyen,
En niet als met gewin en is gewoon te moeyen,
Die is gelijck een mensch, die naer de schoenen siet,
En acht de voeten selfs sijn eyge leden niet:
Gy, let op dese plicht; 't is eene van de saecken,
Die u en uw geslacht, en al de weerelt raecken:
O vrienden, weegt het stuk; gy queeckt in dit geval
De hope van den tijt, die namaels komen sal.
Leer, jonge moeder, leer, oock van de minste dieren,
Het kinder onverstant naer goede seden stieren;
Niet dat'er eenigh man in vrouwen hooger prijst,
Als dat haer rijpe sorg de kinders onderwijst.
Doe als de Nachtegael, die leert haer teere jongen
Hoe dat'er dient geneurt, of uyt de borst gesongen,
Hoe naer de kunst gequeelt, en grof, en weder fijn,
En hoe de laege stem moet opgetogen sijn.
Maer soeck den hemel eerst, en leer de jonge sinnen
Godt vreesen, eere doen, en boven al beminnen;
Leer hoe dat alle ding is onder sijn gebiedt,
En dat sijn wacker oog oock in het duyster siet.
Leer dat sijn vader-sorg een middel heeft gevonden,
Om ons door sijnen Geest te trecken uyt de sonden;
Leer dat sijn eeuwig Woort, het onbevlekte Lam,
Ten goede van den mensch hier in de weerelt quam,
Hier in de weerelt sterft, en weder opgeresen,
Sal by den groote Godt, sal in den hemel wesen,
Tot hy eens op het lest, en hier en overal,
Op al dat immer was een vonnis uytten sal;
Noch dient hier by gevoeght, hoe in de leste tijden
De goeden sijn verheugt, de quaden sillen sullen lijden;
De goeden sijn getroost, als Gode lief-getal,
De quaden sijn geplaegt met eeuwigh ongeval.
Leer vorder uwe jeugt de regte waerheyt spreken,
En door een soeten aert haer stege sinnen breken;
Het liegen is voor eerst een byster vuyl gebreck;
Het ander, dat ick haet, dat is een harde neck.
Maer weest dog hier besorgt, dat uwe goede seden
Haer schicken met de maet van uwe goede reden,

Gy,

Gy, die een ander leert, gaet eerst in deugden voor,
Dat is hun, die het sien, voor al het beste spoor;
Leyt soo de jonckheyt aen, oock van haer eerste dagen,
Op datse vierig sijn het beste na te jagen;
Prijst veel de ware deugt, en spreeckt'er dikmael van,
En let op yder kint, hoe veel het dragen kan.
Laet vorder uwe jeugt bequame kunsten leeren,
Dat sal haer groenen tijt en grijse jaren eeren,
Dat is de beste schat die t'huys en over al
Haer teer-gelt, haer vermaeck, haer steunsel wesen sal,
Dat is de beste schat, die mede wort gedragen
Uyt brant en krijgs-gevaer, uyt alle quade slagen,
Die met sijn meester swemt tot aen de naeste ree,
Oock daer het gansche kraem moet blijven in de zee;
Dat is de beste schat, die niet en wort gestolen,
Al moet een vlugtig man in vreemde landen dolen,
Geen rijck soo onbewust, geen weerelt soo verwoet,
Die niet een geestig breyn en goede kunsten voedt.
Die wesen aen het kint als vader heeft gegeven,
Behoort'er by te doen het middel om te leven,
Hy pleegt geen ware sugt, geen regte vader-gunst,
Die kinders heeft geteelt, en laetse sonder kunst. (a)
En om met goet beleyt hier dieper in te treden,
Soo proeft uw jonck gewas, en sijn genegentheden,
Hebt acht met alle vlijt, en dat van eersten aen,
Waer op de siele speelt, en hoe de sinnen gaen;
„Het is om niet gepoogt door ongetydig kyven
„Een kint van goeden aert geduerig aen te dryven,
„Al waer het innig hert is tegen aen gekant,
„Dat wort te geener tijt de menschen ingeplant
„Wie is sijn leven oyt tot hoogen lof gekomen,
„Die tegen sijn vernuft heeft saecken aengenomen?
„Wie heeft'er oyt beroep ter eeren uyt-gestaen,
„Die tegen sijnen aert heeft dingen ondergaen?
Hier dient uw rijpe sorg wat verder in te dalen,
Des heb ick dese prent hier onder laten malen;
Ick wou dat door het oog u mogte sijn bekent,
Hoe vast dat eygen aert is in de borst geprent.

Aensiet dit sinne-beelt, het sal u mogen leeren,
Dat aengeboren sugt is qualick af te keeren,
Aensiet dit Enden-ey by hinnen uyt gebroet,
Het wijst als met'er hant wat Vrou Natuure doet:
De hinne wenst het jong tot haer te mogen trecken,
Sy wil het met de borst, of met de vleugels decken,
Sy klaegt als haren noot, maer efter geen gehoor;
Het dier heeft geenen lust als in het groene moer:
En schoon het aen de kant by wijlen is gedreven,
Noch heeft'et geenen sin om daer te blijven leven;
Want als het wederom of slick of water siet,
Soo vint'et sijn vermaeck, de moeder haer verdriet.
„Wie, sonder op den aert van alle ding te mercken,
„Veel in sijn hérssens smeet, en meynt'et uyt te werken,
„Die mist sijn gansche wit, of, wint hy somtijts wat,
„Het gaet al wederom het oude karre-pad.
Het is een soete vont, en weerdig om te prijsen,
De jeugt door enckel spel te konnen onderwijsen;
Want als'er eenig mensch op dese pligten past,
Soo wort de jonckheyt kloeck, en nimmer overlast.
Ick weet een achtbaer man (b) die, sonder eenig kijven,
Alleen uyt soete jock sijn kinders leerde schrijven,
Hy gaf hem op de vloer, daer sat hy in het sant,
En wees een A een B te stellen met'er hant,
Al scheen het gansch beslag tot spel alleen te strecken,
Soo leerde dog de jeugt bequame letters trecken;
Siet! eer de schrijver wist, wat schrijven was geseyt,
Soo was'er in de kunst een vaste gront geleyt:
Dit pleegde dese vrient in veelderhande dingen,
En tot uytheemsche tael, en om te leeren singen; (c)
Siet wat een wijs beleyt! de jeugt by hem geteelt
Heeft alle tijt geleert, en niet te min gespeelt.
Het is de pijne weert hier naerder op te soecken,
Hoe dat men talen leert, oock buyten alle boecken,
Oock in het vaderlant, en sonder ongemack,
Oock buyten alle sorg, en sonder harde plack:
Hoe moet, eylies! de jeugt van onse tijden dolen
Of in een ander lant, of in de vreemde schoolen,
Eer datse talen leert, en slegts alleen bevroet,
Dat maer de voorste deur der kunsten open doet.

(a) *Consentaneum est rationi & naturæ, ut, qui vitam tribuerit, vivendi etiam facultatem præstet. Basil. Hexam. hom. 8.*

(b) *Dese is geweest de Heer Christiaen Huygens, nu onlanx overleden, in sijn leven Secretaris des Raets van State, in wiens nakomelingen en i... noch de vrugten van desselfs loffelick beleyt met groot vergenoegen is ... tende.*

(c) *De voorgenoemde Heer Huygens leerde sijn sonen de noten van de Musijck aen de knoppen van haer wambays, en dat al spelende.*

iet eens Griecken-lant, besiet het oude Romen,
vloeyden konsten uyt als met geheele stroomen;
Vraegt iemant waerom dat? haer kinders altemael
Die sogen uyt de borst de rijcke moeder-tael:
Men leerde in de wieg en midden in de lueren,
Dat hier een geestig kint met pijne moet besueren;
Men leerde in het spel, en met den eersten tijt,
Daer in dat onse jeugt haer beste jaren slijt.
Maer iemant sal misschien hier over komen vragen,
Of niet een geestig kint, oock nu in onse dagen,
Door eenig kloeck beleyt kan worden by-gestaen,
En leeren vreemde tael oock sonder schole gaen:
Voor my, ick stelle vast dat alle jonge sinnen
Sijn heden oock bequaem om tijt te mogen winnen,
Gy, seg ons, mijn vernuft, wat dienstig is gedaen;
Gy vaders, koomt'et by, en hoort de reden aen:
Gaet kiest een eerlick man, in talen wel bedreven,
En het hem van der jeugt met uwe kinders leven,
Met list om niet een woort te spreken als Latijn, (a)
Soo sal de Roomsche spraeck haer eerste tale sijn.
De jeugt aldus gevoedt sal midden in de noten,
En alsse besig is met hoepen en met koten,
Met bollen op het velt, met toppen op de sael,
Verrijcken hare tong met alderhande tael.
Het kint aldus geleyt sal gansche dagen spelen,
En desen onverlet geleerde woorden quelen,
En als het grooter wort en rijper in verstant,
Soo leert het tijts genoeg de tale van het lant.
Wy sien meest over al de kinders van de Walen
Ten vollen onder-regt in tweederhande talen,
Sy spreecken duyts en wals, en bey gelijcke wel,
Haer moeder leert het een, het tweede 't kinder-spel:
't Is vreemt dat over al by lieden van vermogen
De jeugt naer desen voet niet op en wort getogen,
Waerom uw teer gewas gequelt met plak en boeck?
Het wort dus sonder school, en ongevoelick kloeck.
Het is een quade greep de jeugt te willen dwingen,
En als met enckel kragt het leeren op te dringen;
„Het kint dat harde tugt en droeve slagen vreest
„Krijgt dofheyt aen het breyn, en domheyt in den geest;
Hoe menig edel kint tot kunst alleen geboren
Heeft door een strenge school de boecken afgeswoten!
Heeft door een wrangen nurck, of om een harde plack
De leer-lust afgeleyt, gelijck een lastig pack.
„Voor slaven stuer gebaer, en slagen voor de beesten;
„De reden is genoeg voor wel-geboren geesten;
„Daer is geen ander vrugt te trecken uyt den dwang,
„Als dat een vrye siel neemt elders haren gang:
't Is best de frissche jeugt door eer-sugt op te wecken,
En, door gevreesde smaet van luyheyt af te trecken;
„Men stelle wat men wil de jonge sinnen voor,
„Dit is de beste toom, en dat de beste spoor.
Gy moet des niet te min, wanneerse qualick willen,
Beletten haer bejag, en alle boose grillen;
„Wie streelt, en flickefloyt, of boven reden mint,
„En krijgt maer enckel leet, ooek van een aerdig kint:
Dat Eli sonder tugt liet sijne sonen blijven,
En sagse met gedult haer snoode rancken drijven,
Gaf oorsaeck dat de man was haestig uyter tijt,
En wort noch evenwel sijn beyde sonen quijt:

Die met een sagte mont haer kinders lisselassen,
En, schoon het qualick gaet, geen quaet en willen straffen,
Sijn aen een jonge stam gelijck het veyle klim,
Sijn aen haer eygen vrugt gelijck een dwase sim;
De klim omvangt den boom, omvlegtse menigwerven,
Maer doet in korten tijt sijn beste treken sterven;
De sim omhelst haer jong, maer haer onwijse min
Die perst het teere dier de gansche leden in:
De moeder dient haer jeugt niet alle tijt te vleyen,
Het is de kinders goet, indiense matig schreyen;
Want (naer de kunste leert) als iemant tranen krijt,
Soo wort het vogtig breyn sijn quade dampen quijt,
De maege wort verwermt, en al de taye fluymen
Die worden even dan gedwongen om te ruymen,
De milte doet hier op, al isse schoon verstopt,
Gy, maeckt dan dat het kint geen tranen op en kropt.
Maer draegt oock goede sorg, door ongestuymig kyven
De snede van de tong niet vinnig aen te drijven,
Hier dient te sijn gewagt voor al te diepen straem,
Hier dient te sijn gewagt voor al te langen praem.
Voor al en dient de tugt niet aen te sijn gevangen,
Als spijt en heete gal aen uwen boesem prangen;
Want daer een korsel hooft is besig met de tugt,
Daer wort een heylig werk geoeffent sonder vrugt.
Als Plato sijnen knegt, door wel-verdiende slagen,
Eens wilde tot de tugt en van den wrevel jagen,
En dat hy wert gewaer, eer hy den lincker sloeg,
Dat hem een vinnig bloet door al de leden joeg,
Pseusippe (sprack de man) ontneem my dese roeden,
En doe dat hier behoort; want ick begin te woeden:
Geen mensch en is'er nut te straffen eenig quaet,
Indien sijn eygen siel haer ampt te buyten gaet.
„Een die de roede voert, met gramschap aengesteken,
„Pleegt geene regte tugt, en schijnt hem eer te wreken;
„Gy, die een dertel kint wilt straffen met gewin,
„En gaet niet tot het werck als met een koelen sin.
Waer toe in dit geval soo byster ongebonden?
Een die sijn kinders straft, kastijt sijn eygen sonden;
Waer toe in dit geval te swellen van den spijt?
Bedenck in uw gemoet dat gy de moeder sijt;
Bedenck, al eerje striet, dat alle boose streken,
Die van de teere jeugt in uwe kinders steken,
Ontspringen uyt den gront van uwen eygen aert,
Die met als enckel vlees en quade rancken baert;
Weeg dit in uwen geest, het sal uw gramme sinnen
Betoomen, nederslaen, en kragtig overwinnen,
„Als iemant in het quaet sijn eygen feylen siet,
„De straffe die hy pleegt en is soo vinnig niet.
Maer hier dient yder mensch den juysten tijt te weten,
Wanneer dit heylig werck is nut te sijn gequeten;
Hoor reden, jonge vrou, ten goede van de jeugt,
En leet den eersten stont, wanneerje straffen meugt:
Een man (b) van wijs beleyt, en grondig hier bedreven,
Die heeft op dit geval my desen peyl gegeven:
Heb, seyd' hy, staeg het oog ontrent uw weerde kint,
Als gy het door het huys met spelen besig vint;
En soo het dan misschien sijn poppe dreygt te billen,
En soeckt, gelijck het schijnt, met slagen haer te stillen,
Sie daer een vast gemerck, dat uwe teere vrugt
Nu in den geest begrijpt de kragten van de tugt:
Begin na desen u met haer bedrijf te moeyen,
En laetse naderhant niet in het wilde groeyen,
Maer leytse tot de deugt. een jong, een geestig dier
Neemt alle dingen aen gelijck een wit papier.
Draeg hierom goede sorg, en wil gedurig letten,
Dat noyt uw teere spruyt en trecken vreemde smetten
Van eenig dertel wigt; het is geweldig quaet,
„Wanneer een sedig kint met guyten ommegaet.
„Ontugt set dapper voort. een schaep vol boose sweeren
„Sal, eer het iemant merckt, een gansche kudde deeren:
„Een oog, dat vierig is, schiet ick en weet niet wat,
„Waer door van stonden aen een ander wort gevat:

(a) Mich. de la Montagne liv. des Essais chap. 25 parle à ce propos vement & de son propre faict. C'est un bel agencement (dict il) que le Grec & le Latin, mais on l'achete trop cher, je diroy icy une façon d'en avoir meilleur marché, que de coustume, qui a esté essayé en moy-mesme, s'en servira qui voudra. Mon pere ayant faict toutes les recherches qu'homme peut faire, parmy les gens sçavants & d'entendement, d'une forme d'institution exquise, fut advisé de cest inconvenient qui estoit en usage & luy disoit on que ceste longueur que nous mettons à prendre les langues, qui aux anciens ne coustoit rien, est la seule cause pourquoy nous ne pouvons arriver à la grandeur d'ame, & de cognoissance des anciens Grecs & Romains. Tant y a que l'expedient que mon pere trouva, ce fut qu'en nourrice, & avant le premier desnouement de ma langue, il me donna en charge à un Aleman, du tout ignorant de nostre langue & tresbien versé en la Latine, cestuy cy qu'il avoit faict venir expres, m'avoit continuellement entre les bras, sans art, sans livre, sans grammaire, ou precepte, sans fouet, & sans larmes, j'avois appris du Latin tout aussi pur que mon maistre d'escole le sçavoit. *Vide plura apud eundem Montan.*

(b) Is fuit D. Philipp. Lambergius, Theologus, Philosophus, Astronomus, & Paterfamilias, ubique magnus.

„Als maer een appel rot, gewis de ganſche mande
„Wort dragt en vuyle ſtanck, en niet als enckel ſchande:
„Een druyf, een kleyne druyf, in eenig deel beſmet,
„Deelt aen een ganſche tros haer quade rampen met:
„Een die met kreupel volck wil gaen en wederkeeren,
„Daer is geen twijffel aen, hy ſal het hincken leeren;
„Gebuerſchap met het quaet baert menig ongeval,
„Maer aen het jonge bloet noch verre boven al
„Wat dient'er noch geſeyt? de ſieckte kan beklijven
„Door een die koortſig is aen thien geſonde lijven;
„Thien van geſonden aert en hadden noyt de kragt,
„Dat een die koortſig is te regte was gebragt.
Hoor noch een huys-gebod, hier mede nut geweten;
En maeck noyt eenig kint naukeurig in het eten,
Niet lecker in de ſpijs, niet dertel in den dranck;
Het blijft hun anders by haer leven dagen lanck:
Siet! als men wort genoot in rouwer lieden huyſen,
Daer ſal uw teere jeugt ellendig ſitten pluyſen;
„Een mont van kieſchen aert dat is een laſtig pack,
„En voor haer eygen ſelfs een droevig ongemack.
Noch moet ick voor een les de moeders hier belaſten
Geen kinders immermeer te ſetten by de gaſten;
Want onder dit gewoel gebeurt niet ſelden wat,
Dat by de teere jeugt niet op en dient gevat:
Het kint in deſen ſtant gaet buyten alle palen,
Het laet een greetig oog op alle ſchotels dwalen,
Het eyſt, een yder geeft, en dit, en weder dat,
En hier af wort de maeg tot aen de keele ſat;
Dit hindert, jonge vrou, dit hindert aen de leden,
Dit hindert aen den geeſt, dit hindert aen de ſeden;
Ey! ſtreel niet al te ſeer, al is de liefde groot,
„Doe kinders uyt de weeg, wanneer men gaſten noot.
Daer is een vreemt bedrijf in menig huys te vinden,
Bequaem, gelijck men acht, om kinders in te binden,
Om kinders, ſoo het ſchijnt, te houden in den bant,
En 't is (naer mijn begrijp) een enckel onverſtant.
Soo haeſt men in het huys een kint begeert te ſtillen,
Soo brengt men aen den dag een deel verſierde grillen,
Een ſpoock, een bulle-man; een lyve-looſen geeſt,
Of eenig vreemt geſpuys, of eenig ſeldſaem beeſt;
Dit wort ſoo vaſt gedruckt in alle teere ſinnen,
Dat niemant magtig is die weder in te winnen;
Ja dat'er koude ſchrick door al de leden ſchiet,
Al roert'er maer een blat, al ruyſt'er maer een riet;
Al wie van deſen angſt is eenmael ingenomen,
Sal ick en weet niet wat, ſal alle dingen ſchromen,
En ſien dat niet en is, en, uyt een dwaſe waen,
Niet onder in het huys, niet boven willen gaen;
De jeugt in tegendeel vrypoſtig opgetogen,
En die uyt dit bedrog geen vrees en heeft geſogen,
Gaet midden in der nagt, gaet vlytig over al,
En ſchroomt geen ydel ſpoock, of ander ongeval:
Ick bidde, jonge vrou, hier op te willen achten;
De ſchrick van deſen aert verbaſtaert alle kragten,
Verwijſt een edel hert, ſoo dat'et niet en rijſt
Daer deugt en vrye ſugt, of daer de reden wijſt:

En laet geen meyſſen toe met enckel [illegible]
Een ongeſouten angſt de kinders in te bla[illegible],
„Noyt wort'er eenig menſch van deſen waen geraeckt,
„Dan als'er ſotte klap de ſinnen gaende maeckt.
Verhoed met alle vlijt dat aen de teere ſpruyten
Geen breyn en ſy vervoert, geen ooren mogen tuyten
Door iet dat Fauſtus doet, of Wagenaer verhaelt,
Niet dat'er aen de jeugt meer in de ſinnen maelt.
Gy, wil geen tijt-verdrijf aen uwe jonckheyt ſoecken
In eenig ſpoock geſchrift, of diergelijcke boecken,
Maer doe een ſoet verhael, dat, ſchoon in jock geſeyt,
De ſinnen evenwel tot goede ſaecken leyt
Leert, vaders, tot beſluyt, leert, voogden, uwe weeſen
Den Godt van hemelrijck, en niet den duyvel, vreeſen
„Die met een reyn gemoet is aen den hemel vaſt,
„En ſchrickt te geener tijt, ſchoon hell' en duyvel baſt.
Daer is een ander quaet, waer uyt de jonge ſielen
Wel eer, en heden noch, in ſware klagten vielen,
En dit wort veel geſpeurt, als 't een of 't ander kint
Wort naeſt de borſt geleyt, en boven al bemint;
Gy, die geen luſt en hebt in twiſt en huys-krakeelen,
Poogt uwe moeder-ſugt eenparig uyt te deelen;
En maeckt geen liefſte kint, maer houd de ſoete jeugt
Gelijck in alle ding ſoo na gy immer meugt:
Gy ſiet met wat een haet is Joſeph overvallen
Alleen op deſen gront, vermits hy boven allen
Wert in ſijns vaders huys, wert over al geviert,
En met een bonten rock wat moyer opgeciert.
Een Arent wort genoemt een vogel ſonder reden;
Hy broet het eene jong als met de ganſche leden,
Het ander drijft hy weg, en jaegt'et uyt den neſt,
Gy, draegt gelijcke jonſt; dat voegt een moeder beſt
De Swaluw' als ſe broet, die kan u beter leeren,
Wat hier de reden eyſt, ſy gaet by regte keeren,
By regte beurten om, als ſy haer jongen voedt,
En geeft hun even veel, en yder even goet;
Ick heb op haer beleyt by wylen acht genomen,
Wanneerſe met het aes plag in den neſt te komen,
Ick ſag hoe dat het dier, als in een ronden ring,
Voor yder even ſchoon, eenparig ommeging
Gy, houd gelijcken voet in 't kleeden en in ſpijſen,
Of, als'er iemant trout, in renten aen te wijſen:
Het huys wort op de maet, en naer den eyſch gebou,
„Wanneer men over al gelijcke gronden houd.
Maer ſchoon uw geeſtig kint is konſtig onderweſen,
Soo dat'et voor den tijt kan alle boecken leſen,
Soo dat'et gronden heeft tot alle goede leer,
Gy des al niet te min verheft u nimmermeer;
Daer ſijn'er onder u die hare kinders prijſen,
En poogen al het volck haer deugden aen te wijſen·
Gy, wijſe moeder, ſwijg, of ſpreeck'er weynig van,
Maer hou die ſoete vreugt voor u en uwen man.
Al wat in dit geval de jonge vrouwen roemen,
Dat wort tot haren ſmaet niet ſelden opgenoemen;
„Een die ſijn eygen prijſt, en maeckt'et al te bont,
„Spreeckt uyt een ydel hert, of uyt een loſſen mont

ANDREAS TIRAQUELS SESTIEN HUWELYCKS WETTEN;

Waer in hy het ganſche recht des huwelycks kortelijk begrepen, en breeder door ſeer geleerde Uytleggingen verklaert heeft.

Eerſte Huwelijcks wet.

De mannen ſullen hare vrouwen gebieden: De vrouwen hare mannen gehoorſamen.

I I.

Men ſal de ſchoonſte vrouwen niet trouwen;
En oock het huwelyck der miſmaeckte verachten:
Maer die van middelmatige ſchoonheyt onverſaegt beminnen.

I I I.

De vrouwen ſullen haer voor hare mannen ofte tegenwoordige ofte toekomende, en niet voor anderen, ſedelijck vercieren;
En haer met ſchoonheyt, ſoo veel ſy konnen, doch buyten bedrogh, aendoen.
De mannen ſullen onachtſamer, en ſoo veel genoeg zy om de ſuyverheyt en waerdigheyt des lichaems, naer de wijſe des lants, te bewaren, op vercieringe van hare lichamen paſſen:
En oock van vrouwen kleederen en cierſels; daer tegen de vrouwen haer die van mannen, ten ſy eenige nootſaeckelijckheyt ofte rechtvaerdige oorſaeke voorviel, onthouden.

I V.

Een yder ſal zijne mismaeckheyt den toekomenden man ofte vrouwe ontdecken.
Nochtans haer dieshalven, inſonderheyt de vrouwen, niet ontblooten.

V.

De vrouwen ſullen haers gelijke, ofte mindere in geſlachte en rijckdom trouwen.
De huwelyken van meerdere ſal men ganſchelijk vlieden, nochtans de trouwe van edele vrouwen niet ſchuwen.

V I.

Men ſal maegden, en die noch jonk zijnde, tot vrouwen nemen.
De huwelyken van weduwen en oude ſchuwen
Nochtans oude mannen geen jonge vrouwen houwen.
Maer gelijckheyt in deſe, als in andere ſaken, voegen.
Doch de vrouwen niet naer jaren, maer ten eynde om te teelen, meeten.
Eyndelijk zullen de mans 36 jaren, de vryſters 18 jaren, ofte daer ontrent, oudt zijnde, ten huwelyck gegeven worden.

V I I.

Men ſal de ouders, 't vaderlant, en de ſeden van de toekomende vrouwe inſien.

V I I I.

De mannen en ſullen niet lyden, dat de vrouwen haer van aenbegin gelijck worden;
Maer haer inſonderheyt op hare woorden leeren acht neemen:
Nochtans haer over de ſelve geen tyrannen ofte heeren, maer mannen toonen.
Nochte en ſullen haer, indien zy haer welvaren lief hebben, en over al de eerbaerheyt trachten te volgen, door ſlagen ofte andeſins qualyck handelen.

I X.

De mannen ſullen door haer eygen voorbeelt en lieflijcke woorden met ſtrafheyt vermenght, hare vrouwen onderrichten;
En ook dreygementen, indien 't de ſaecke vereyſt, daer by voegen:
Doch haer niet in 't openbaer ofte tegenwoordigheyt van vreemden beriſpen.

 X.

X.

Dat de mannen buyten en uythuysige dingen besorgen.

De vrouwen huysfaecken bedienen, en haer dieshalven in huys houden.

Tuynen en spinnen weynigh ter handt nemen.

Noch doorgaens onbedachtelijck buyten 't huys trecken.

X I.

In dingen, oock die de sorgen der mannen aengaen, sal men de vrouwen om raet vragen.

X I I.

De vrouwen sal men alleenlijck die dingen, welcke ontdeckt zijnde geen schade konnen doen, gemeen maecken;

En haren raet, indien hy goet schijnt, volgen, andere dingen noyt openbaren.

X I I I.

Alle die van hare vrouwen willen bemint sijn, sullen haer insgelijcks met wederliefde beminnen:

En haer van vreemde byeenkomsten gantschelijck onthouden.

X I V.

Van toover-rijmen, minne-drancken, en diergelijcke raseryen, waer door men liefde meent te verwecken, sullen haer man en vrouwe t'eenemael onthouden:

Maer sullen malkander door onderlinge genegentheyt, en andere eerbare redenen tot liefde vermanen, deselve bewaren, en vermeeren.

X V.

Voor byslapen en sullen sy niet te seer vreesen, noch 't selve te seer begeeren, en een geduerige en onmatige gantschelijck schuwen.

X V I.

De gehouden sullen de jalousye, als een allerverderflijckste, vuylste, en schadelijckste pest, vlieden.

Noch en sullen de mans hare vrouwen door opsicht bewaren;

Maer haer de bykomste van onkuysche vrouwen, als ook van ontuchtige mans, verbieden.

Van wulpsche redenen, geile schilderyen, openbare spelen, insonderheyt onkuysche, vuyle boecken, en nacht geselschappen, een afkeer hebben.

Men sal haer matigh leeren zijn.

De ledigheyt van haer drijven.

Suspecte plaetsen veranderen.

Haer met mannen niet alleen laten.

Haer tot kuysheyt vermanen, en die selfs oock betrachten.

Indien ghy alle dese dingen sult gedaen hebben, en nochtans uwe vrouwe onkuysch is, gedenckt het geduldigh te dragen.

De vrouwen sullen hare mannen van de liefde en byslapen der vreemde vrouwen door sedigheyt, gedienstigheyt, kuysheyt en oogluyckinge aftrecken.

HOU-

HOUWELYCKS
SESDE DEEL.
WEDUWE.

Zynde 't vierde Deel van het

CHRISTELYCK
HUYS-WYF.

1. *Tim.* 5. *verſ.* 5, 6, 7, 9, 10.

DIe eene rechte weduwe is, en eenſaem, die hoopt op Godt, en blijft in ſmeeckingen en gebeden nacht en dagh: Maer die in welluſt leeft, die is levende doot. Gebied dit, op dat ſy onſtraffelijck ſijn. Men ſal de weduwe verkieſen, die niet min en ſy dan ſeſtig jaren, die eens mans wyf geweeſt ſy: hebbende getuygenis van goede wercken, of ſy kinderen opgevoedt heeft, of ſy herbergig geweeſt is, of ſy der heyligen voeten gewaſſchen heeft, of ſy den bedruckten te hulpe gekomen is, of ſy alle goede wercken achtervolgt heeft.

Quod ſic D. Ambroſius eloquitur.

NOn ſola caſtitas corporis viduæ fortitudo eſt, ſed magna & uberrima diſciplina virtutis: Primò Pietatis officium; ſecundo Hoſpitalitatis ſtudium & Humilitatis obſequium; tertiò Miſericordiæ miniſterium Liberalitatiſque ſubſidium; ad ſummam omnis boni operis executio.

Tit. 2. *verſ.* 3.

DE oude vrouwen, dat ſy haer ſelven dragen gelijck't den heyligen betaemt, dat ſy geene laſtereſſen en ſijn, ſig niet tot veel wijns begeven, maer leerareſſen der eerlickheyt.

Luc. 2. *verſ.* 36.

EN daer was oock Anna de propheteſſe, een dochter Phanuels, uyt den geſlachte Aſſer: Deſe was ſeer oud, en hadde geleeft met haren man ſeven jaer van haren maegdom aen. En ſy was eene weduwe, van ontrent vierentachtig jaren, dewelcke niet en quam uyt den tempel; Godt dienende met vaſten en bidden nacht en dagh.

Ambroſius in Tractatu de viduis.

DOcet Anna quales eſſe deceat viduas. Quæ immaturo mariti obitu deſtituta, maturæ tamen à Deo remunerationem laudis invenit, non minus religionis officio, quam ſtudio caſtitatis intenta. Prædicatur Anna vidua, unius viri uxor, ætatis quoque probata jam proceſſu, vivida religioni, & effœta jam corpore, cui diverſorium in templo, colloquium in prece, vita in jejunio, quæ dierum noctiumque temporibus indefeſſæ devotionis obſequio, cum corporis agnoſceret ſenectutem, pietatis tamen neſciret ætatem. Sic inſtituitur à juventute vidua, ſic prædicatur in ſenectute veterana, quæ viduitatem non occaſione temporis, non imbecillitate corporis, ſed virtutis magnanimitate ſervaverit.

Hieronymus ad Furiam.

IMitare ſanctam matrem tuam, cujus ego quoties recordor, venit in mentem ardor in Chriſtum, pallor ex jejuniis, eleemoſynæ in pauperes, obſequium in ſervos Dei, humilitas veſtium & cordis, atque in cunctis ſermo moderatus.

Recordemur viduæ Sareptanæ, quæ & ſuæ & filiorum ſaluti, Heliæ prætulit famem: ut in ipſa nocte moritura cum filio, ſuperſtitem hoſpitem relinqueret, malens vitam perdere quam eleemoſynam: & in pugillo farris ſeminarium ſibi meſſis Dominicæ præparavit.

Tertullianus ad uxorem.

LOquaces, otioſæ, vinoſæ, curioſe contubernales vel maximè propoſito viduitatis officiunt. Per loquacitatem irrepunt verba pudori inimica: per otium ſe veritate deducunt: per vinolentiam quidvis mali inſinuant: per curioſitatis æmulationem libidines convehunt.

VOOR-

V O O R-R E D E N

Op het vierde en leſte Deel;

A E N   D E

JONGE LIEDEN.

IEmant die alreeden uyt het voorgaende werck kenniſſe heeft wat ons in het volgende Deel ſtaet te verhandelen, te weten, de plichten van de *bedaegde Huys-moeder*, en heeft middelertijt geleſen het opſchrift van de tegenwoordighe Voor-reden, houdende *aen de Jonge lieden*; ſal miſſchien daer uyt oorſaecke nemen om te vermoeden, of dat ick deſen brief qualijck heb beſtelt, of dat ick het opſchrift qualijck hebbe ingeſtelt. Omme welcke verkeerde inbeeldinge te verhoeden, en eenen iegelijcken deſenthalven uyt den droom te helpen; Soo ſal de gunſtige Leſer hier over in het goede gelieven te verſtaen, dat wy, hier voor hebbende van oude lieden te gewagen, even om die ſelve reden goet hebben gevonden met deſe Voorreden de Jonckheyt aen te ſpreken. De dagelijckſche ervarentheyt (Godt betert) leert ons, dat'er vele onder den volcke ooren hebben juyſt gelijck ſekere doggen, die mids het neder-hangen der ſelver van onderen open, van boven geſloten ſijn, en mitſdien meerder bequaemheyt hebben om t'ontfangen het getuyt dat van beneden, als dat van booven koomt; Vele, ſeg ick, (gelijk de menſchen van der aerden aerds ſijn,) hooren merckelijck liever beyde ſpreken en ſchrijven van een *Jonge Vrouwe*, als van een *bedaegde Huys-moeder*, en noch liever van een *blyde Bruyt*, als van een *bedruckte Weduwe*. En dit ſelve, gunſtige Leſer, heeft my doen vermoeden dat het laetſte Deel deſes wercks (ſchoon het van den ouderdom is handelende) wel langſt van allen nieu ſoude mogen blijven, ten ware ſake dat hier in het beginſel de Jonckheyt ten vollen werde onderrecht en krachtelijck overtuygt, dat even dit leſte deel hen ten hoogſten is rakende, en dat mitſdien het ſelve, niet min als de andere ſtucken, by hen-lieden geleſen behoort te worden. Omme waer toe wat te ſeggen, ſoo koomt my, even hier, in den ſin, dat ten tijde als ick bruydegom was, een onder de vrienden van de bruyt haer en my te ſamen quam geluck bieden, met toewenſchinge, *dat wy te ſamen out en leelyck mochten worden*. 't Was (mijns oordeels) wel geſeyt, en of al ſchoon de woorden wat ſeldſaem ſchijnen te klincken in jonger lieden ooren, ſoo ſijnſe evenwel van goede en nutte bedenckinge. Want nademael *te ſamen out en leelijck te worden* voor geluck aen verloofde of nieu-gehoude jonge lieden gunſtelijck wort toegewenſcht, ſoo is taſtelijck daer uyt af te nemen, niet alleenlijck dat oock de jongſte en ſchoonſte (indienſe by het leven blijven) eenmael ſullen oudt en leelijck worden; maer ſonderlinghe dat'er lichtelijck een tijd van ſcheyden komen kan, ook eer de jonge herte te ſamen recht ſijn vereenigt. Deſe bedenkinge ware geheel nut dat met alle hare leden de jonge lieden ten diepſten ware ingeſcheipt, en daer toe wouden wy geerne door Godes genade wat inbrengen.

De Heydenen hebben noyt min naer heydenſche wijſe geſproken, als doenſe de bedenckinge des Doots genaamt hebben een ſtuck van de hoogſte wijsheyt; gelijck oock Moſes ſelfs duydelijck heeft geoordeelt de ſelve een middel te weſen recht bequaem om de menſchen verſtandigh te maken; *leert ons* (ſeyt hy) *bedencken dat wy ſterven moeten, op dat wy verſtandigh worden.* Niemant ter weerelt kan iemant beter leeren leven als die hem wel leert ſterven, de redenen ſijn klaer, indien de ſake maer behoorlijck wort ingeſien; want ſoo wanneer de menſche door de voorſchreven opmerckinge eens volle en grondige kenniſſe bekoomt van den ſterfſelijcken aert en 't vergancklijck weſen deſes lichaems, en daer uyt dan, als met handen, koomt te taſten, dat het gene hy hier ſoo weert en lief heeft, in korten ſtont in enckel ſtof ſal komen te veranderen, en de ziele mitsdien noodelijck een andere woonplaetſe ſal moeten verkieſen; gewiſſelijck, ſoo hy een druppel Chriſtelijck bloet in ſich heeft, het moet hem een groot middel weſen waer door hy krachtelijck (door Gods genade) aen-gedrongen ſal worden om ſijn behoudeniſſe elders, en buyten hem-ſelven te gaen ſoecken, en alſoo op te ſtijgen tot den *Eerſtelingh uyt den dooden*, de welcke is onſe Saligmaker, die maghtigh is onſe vernederde ligchamen een ander geſtalteniſſe te geven, en het ſelve ſijnen verheerlijckten lichame gelijck te maecken; en wort alſoo eyndelijck gewaer dat'er niet is dat d'onſterffelijckheyt naerder koomt, als ſijn eygen ſterffelijkheyt wel, en volgens den regel van Godes woort, dikmael te overleggen: waer uyt dan veelderhande goede werckingen komen te ontſtaen, tot vernietinge van den ouden menſche. Wie ſal ſich in de pracht van kleedinge lichtelijck verloopen, die t'elckens, als hy ſijn kleet aendoet, en van ſijnen leger opſtaet, aen ſich ſelven, als een morgen-leſſe, in het oore ſal luyſteren, *motten ſullen uw bedde zijn en wormen uw deckſel?* Wie ſal ſich aen menſchen vergapen, of op eygen ſchoonheyt trotſen, die t'elckens, als hy gewaer word dat ſijn gedachten derwaert hellen, tot ſijn gemoet ſal ſpreken: *Alle vleeſch is gras, en alle heerlijckheyt des menſchen als een bloeme des gras, het gras is verdorret en de bloeme is afgevallen?* is dit niet een algemeen grafſchrift van alle ſchoonen?

Gy die hier wandelt door de kerck,
En treet van d'een op d'ander ſerck,
Koomt hier, en ſtaet een weynigh ſtil,
En hoort eens wat ick ſeggen wil:
Hier onder leyt een ſchoone maeght,
Maer ſooje die eens heden ſaeght,
Nu, ſeg ick, als de bleecke doot
Heeft af-geteert haer jeugdigh root,
Nu, ſeg-ick, als het duyſter graf
Haer luyſter heeft gegeten af,
Nu, ſeg-ick, nu men ſlechts alleen
Maer ſiet een dor, een nietigh been.
Ach tuſſchen haer en Slons *haer meyt*
En vondje nu geen onderſcheyt.

Wie ſal niet alle nijt en afgunſtigheydt dadelijck nederleggen, inſonderheyt die hy opneemt uyt den voorſpoet van de weerelts kinders, als hy ſtaêgh in den mon draegt de ſpreucke Davids, *Sy vergaen gelijck een ſlecke verſmachtet?* of als hy ſal ſeggen met den goeden

den Job, *Als een droom vergaet soo en sal hy niet gevonden worden, en gelijck een gesichte in der nacht verdwijnt?* Wie sal'er met wraekgierigheyt tegens sijnen even naesten swanger gaen, die in rechten erhst tot sijn eygen herte seggen kan, *(a) wat wilt gy tegens een vliegend blad soo ernstachtigh zijn, en eenen dorren halm verbolgen?* Wie sal om sijn adelijck geslachte, (b) ofte om ander voordeel van geboorte sijn even naesten smadelijck verachten, die de *verrottinghe zijn vader en de wormen zijn moeder en suster* (c) noemen kan? wie sal sich ommatelijck verheffen in voorspoet van tijdelicke saken, die in sijn gemoet en op sijn tonge draegt het gene dat alle soodanige winderige geesten kan worden toegepast; (d) *Wanneer sijn hooghte al mede tot aen den hemel reyckte, en sijn hooft tot aen de wolcken raeckte, soo sal hy ten lesten omkomen als een dreck, dat de gene, van die hy is aengesien, sullen seggen waer is hy?* wie sal op rijckdom of tijdelijcke have sich verlaten, die geduerigh in sijn oore hoort klincken de stemme tot hem seggende, (e) *Dese nacht sal uwe ziele van u geeyst worden, en wiens sal het zijn dat gy bereydt hebt?* wie eyndelijck sal'er trots konnen wesen op sijn geleertheyt, wijsheyt ofte ervarentheyt, diens gemoet hem opentlijck betuyght dat hy in alle sijne wetenschap niet eens en weet (f) *Hoe veel zijne dagen wesen sullen?* wat sal ick meer seggen, gunstige Leser? de bedenckinge des doodts is juyst gelijck een beulinck-priem daer mede de winderige dermen maer eens geprickelt zijnde, dadelijck slincken, die andersins lichtelijck bersten souden van opgeblasentheyt. 't Is, segh ick, een algemeynen toom om alderley gebreken in dwangh te houden, en daerom seyde Syrach wel te rechte, (g) *gedenckt aen uw eynde en gy sult nimmermeer quaet doen.* Dan veel menschen oordeelen dat dit altemael op den oude lieden beter past, en dat men de bloeyende jeught hier mede niet onrustigh ofte onlustigh en behoort te maeken: Maer daer tegen is in bedenken te nemen, (h) *Dat het een kostelijk dingh is voor eenen man dat hy het jock in zynen jeugt drage.* Vult ons vroegh met uwe genade (seyde Moses) soo willen wy roemen en vrolijck sijn onse leefdagen 't Is meer als kennelijck, *dat'er op de daecken hey wast 't welck verdorret eer het rijp wort.*

Hoe dickmael pluckt een Hovenier
Een bloem, een loof, een jeugdig kruyt,
Met dat het bot, en eer het schier
Een weynigh uyt der aerden spruyt?
Hoe veel van dat in hoven groeyt
Of buyten aen der heyden wast,
Wort even dan wanneer het bloeyt
Of mont of neuse toegepast!

Is'et niet alsoo dat (i) *de doot tot onse vensteren dickmaels invalt; en in de Paleysen koomt de kinderen te verworgen op de wijcken, en de jongelingen op der straten?* En dat'er vele sijn (k) *die afgescheurt worden als een ontijdige druyve van den wijnstock, en gelijck een oly-boom sijn bloeme af-werpt?*

't Bloemtje dat ick gister sagh,
Met een aengenamen lach,
Geestigh komen aen den dagh,
Als een perel van den hof,
Leyt gelaten? leyt te hans
Sonder leven, sonder glans,
Onbequaem tot tuyl of krans,
Leyt gevallen in het stof

(a) Job. 13. 15.

(b) *Impares natura nascimur, pares morimur. Senec.*

(c) Job. 17. 14. (d) Job 20. (e) Luc. 12. 20

(f) Job. 38. 21. (g) Syrach. 7. 40. (h) Jerem. klaegl. 3. 27. Psalm. 90 14. (i) Jes 27. 27. Jerem 9. 20.
(k) Job. 15. 32.

Het is gewisselijck een gansch dwaes voornemen soo vergetelijck of vermetelijck te wesen over het bedencken des doots, (l) dat iemant sijne boetveerdigheyt uyt soude willen stellen tot het uytuigste of sestighste jaer zijns ouderdoms, en mitsdien sijn leven eerst als beginnen op de hoogte, daer het veel duysenden niet toe en hebben konnen brengen Leert ons de dagelijcksche ervarentheyt niet, dat oock de matighste ontrent haren lijftocht wel dickmael sieck worden? (m) dat de sterckste wel de teeringh krijgen? dat de onschuldigste oock veel lijden moeten? en die 't sekerst meynen te sitten wel verstoort en vermoort worden? Gewisselijck, een Schipper die 't seyl gaende, niet eens denckt dat'er onweder rijsen kan, laet dickmael het ancker aen lant en den kabel op solder, en als het'er dan op aen koomt dat men strijcken moet, soo en is'er niet voor oogen als scherpe harde steenrotsen en klippen, en dienvolgende een gewisse schip-breucke. 't Is daerom de jonckheyt en alle soorten van menschen aen te raden, datse rijden, (soo men seyt) met ommesien; *blyde zijn met beven,* (n) ende met Joseph van Arimathæa (o) een graf maecken in haren lust-hof. 't Is enckele uytsinnigheyt eenigen, oock den minsten, tijt te willen leven anders dan gelijck men getroost is te sterven (p)

Dan genomen al schoon dit iemant dese nootwendige oeffeninge met een vleeschelijcke gerustheyt konde oversetten tot aen sijnen grijsen ouderdom toe, (het welck doch gansch sorglijck en vol gevaers is) soo dient nettemin bedacht hoe veel weghs dat iemant kan afleggen, die noyt stilstaet; Onse tijt, en de tijt onser jeught, is *snelder als een looper, ja gelijck een Arent die ter spijse vlieght;* (q) gelijck een schaduwe die vlucht, en niet en blijft; gelijck een damp, die weynigh tijts gesien wort, en daer na vergaet, gelijck het water uytloopt van de Zee, (r) en gelijck als regen in der aerden drinckt; wy worden wegh-gevoert gelijck de wint de spinnewebben voortdrijft; gelijck een stroom daer henen vaert; gelijck een wint die niet weder en koomt; onse dagen vliegen als een geschoten pijl; en na de haest-verdwijnende jeught, soo gevoelt men sich terstont ongevoelijcker wijse bekroopen van den tragen ouderdom, en siet! dan is'et al vergaen dat vermackelijck scheen, en daer blijft niet anders over als een verdrietigh na-gepeys, en een pijnelijck wroegen over de voorige besmettinge, dewijle het ommogelijck is dat'er iet soets overigh sy in den ouderdom, als'er niet goets voor is gegaen in der jeugt, het langste leven is gansch kort, het soetste heeft sijn bitter, het blijdste is noyt sonder droefheyt en daerom is het ten hooghsten geraden de ware sterf-kunst met ernst te betrachten, en de bedenckinge des doots sich t'eenemael gemeensaem te maeken, ten aensien beyde van Jonck en Out: de Jonge lieden dienen hier toe vlijtiglijck aengemaent, gelijck wy by desen geerne deden. De Oude vinden duysent lessen in haer eygen selfs, in hare swackheden, in de kerckhof-bloemen (ick segge de gryse hayren) die haer op het hooft en in den baerde wassen, elck van de welcke hem voor een predicatie kan verstrecken, om haer huys te bereyden voor hare erfgenamen, hare lichamen voor den buyck der aerden, en haren zielen voor het oordeel Godts.

(l) *Quæ tam stulta mortalitatis oblivio in quinquagesimum aut sexagesimum annum differre sana consilia, & inde velle vitam inchoare, quo pauci eam perduxerunt. Senec. de Brevit. vitæ*

(m) *Invadit temperatissimos morbus, validissimos phthysis, innocentissimos pœna, securissimos tumultus. Seneca.*

(n) Psalm. 2. 11. (o) Marc. 15. 46. Luc. 23. 50.

(p) *Lege & relege omnium scripta, nihil horribilius invenies, quam hominem in eo statu vivere, in quo non audeat mori. Augustin.*

(q) Job. 9. 29. Psalm. 102. 12. Jacob. 4. 14.

(r) Job. 14. 7. Job. 14. 11. 2 Samuel. 14. 14. Psalm 90 5. Psalm. 78. 39. Sap. 5 12.

Indien

[illegible] wort van hayre grys,
[illegible] len swack, van sinnen wys,
En vraegte my wat dit beduyt?
[illegible] segge, wort ten lesten wys,
[illegible] siet! de Doot koomt als een ys,
Di sint haer boden voren uyt.

[illegible] menschen hoorende een Rave op of ontrent [illegible] huysen, of siende een Hont in eenigh deel van [illegible] een kuyl graven, nemen daer uyt een inbeel[illegible] korts iemant sterven soude, wy meynen dat soodanige opmerckingen te laten sijn aen bygeloovige menschen, en nietteming datmen niet by horten, en seldsame invallen; maer in een stil en beset gemoet onse sterflijckheyt gestadelijck behoort voor oogen te hebben, oock schoon men geenderhande voor-spoken gewaer en wort. 't Is misverstant soo daer iemant meynt dat men te schepe alleen de breette van eenige duymen van de doot verscheyden is, (a) daer is waerlijck in alle plaetsen, waer het oock sijn magh, maer een kleyne tusschen-wytte van ons tot de doot. Veel gaen'er slapen, in de welcke slaep en doot te samen eens worden 't Is daerom dienstigh, soo menigmael als men sich tot slapen nederleyt, te dencken; Hoe licht kan het gebeuren dat ick noyt weder en soude opstaen? (b) Als men opstaet, hoe licht kan het wesen dat men niet weder en soude slapen gaen? Als men uyt-gaet, hoe ras waer't et gekomen dat men niet wederom en soude te huys keeren? (c) Als men t'huys koomt, hoe veerdigh kan het vallen dat men noyt meer en soude uyt-gaen? in 't korte, de doot staet ons op alle plaetsen te wachten, dewijle sy op alle plaetsen ons kan bespringen; 't is daerom een yder goet Christen geraden een stervende leven te leyden, en met den Apostel te seggen, *Ick sterve alle daeg*, (d) voorseker houdende dat hoe iemant meer sich selven sterft, hoe hy meer Gode begint te leven, tot vorderinge van 't welcke onder andere dienstigh wort geoordeelt, veel sich te laten vinden ter plaetsen daer iemant sieck ofte in doots noot is liggende, sonderlinge indien de siecke getuygenisse heeft van Godsaligheyt des levens, want behalven veelderley voordeelen, die daer te rapen sijn, soo van krachtige vermaninge, als van grondige vertroostinge, soo wort de sterf-kunst daer in haer eygen wesen krachtiglijck geoeffent, en door een levendigh exempel de siele werckelijck ingescherpt

Dan iemant sal misschien hier tegen inbrengen, dat het al te verdrietigh is (sonderlinge voor de Jonckheyt) met soo een levendige doot-vreese gestadelijck swanger te gaen. (e)

Altijt voor de doot te beven
Is voorwaer een droevigh leven;
Noyt en heeft hy blijden geest,
Die het graf gedurigh vreest.

Maer daer tegens is te letten, dat wy niet min voor hebben, als de jonge sielen met een gedurigen praem van dootschrick in onruste te houden, ons oogmerk is geheel anders, wy weten in het tegendeel dat de sterfkunste, krachtelijck en Christelijck geoeffent zijnde, niet alleenlijck die angstige vreese des doots maghtig is wegh te drijven; maer selfs een troostelijcke vermaeckelijckheyt eyndelijck in onse herten [illegible] konnen uytwercken. Wilje hier toe een seecker behulp-middel, gunstige Leser, en dat met korte woorden, Doet hier, gelijck de kinderen met de Byen handelen. Alsse met de selve spelen willen, sy treckense eerst den angel uyt, en daer nae hebbenser niet als vermaeck van, hoe seer sy met de selve oock luckelen en sollen. *De prickel des doots is de sonde*, (f) ontbloot haer maer alleen van dit wapen, het gevaer, en met eenen de schrick, sal ophouden.

Gy, die uw siele wilt bereyden, (g)
Om wel-gemoet van hier te scheyden,
Koomt, hoort doch hoe men troost verwerft,
Doodt uwe sonden eer je sterft.

Gewisselijck indien ghy door Godes genade (h) dat eens te boven kont geraecken, 't is seker dat het dorre geraemte van het doodelijck wesen (waer voor oock de alderstoutste dickmaels schricken) u met der tijt niet onvriendelijcker sal invallen als een versopengaende rose in den morgen-dauw. Hier toe te mogen geraecken, en dat op ware, en geen bedriegelijcke gronden, is gewisselijck de minste vrucht niet van een Christelijck leven De wegh hier toe leydende is nergens te vinden, als by den genen die daer geseyt heeft, *Ick ben de wegh, de waerheyt en het leven*; 't welck niet anders te seggen is, als, wilje niet dwalen? Ick ben de wegh, wilje niet bedrogen worden? Ick ben de waerheyt, wilje niet sterven? Ick ben het leven, gy en hebt niet te gaen als tot my; nergens, als door my. En waer is doch dat ons desen weg geopenbaert wort anders, als daer hy selve roept, *koomt al tot my die belast en beladen zijt, en ick sal u verquicken?* dat is, in sijn heyligh woort, in sich hebbende de kracht der saligheyt allen die het glooven. 't En kan niet, 't en kan niet geschieden (seyt'er een Outvader) dat iemant sonder vrucht henen gae die sijn werck maeckt van de heylige Schrifture met aendacht en gedurigheyt te lesen. Godts woort te weten is een krachtig bolwerck tegen de invallen der sonden; van het selve onbewust te wesen is een steylen afganck ten verderve. Wie staegh by Godt soeckt te wesen, dit hy veel bidde, en dickmael leese: (i) in 't bidden spreken wy tot Godt, in 't lesen spreeckt Godt tot ons, *gewent u dan met Godt* gelijck Job (k) seyt) *en hebt vrede! daer sal u veel goets uyt komen, ontfangt de leere uyt sijnen monde, en leght zijn redenen op in uw herte*. Maer om neerstelijck acht te nemen en te beproeven wat by ons in den wegh der Godtsaligheyt dagelijcks wort gevordert, soo is by alle Godtsaligen altijt goet geoordeelt dagelijcks een neerstig ondersoeck te doen van ons geheel bedrijf van dien dage, om te letten of men van de menschen komende, niet minder mensche is geworden, ten eynde om alsoo in sijn kamer weder te vinden het gene misschien daer buyten is verloren.

(a) *Erras, si in navigatione tantum existimes minimum esse, quo à morte vita diducitur, in omni loco aque tenue intervallum est, ecce hic ultimus dat ut non sit, prope ab ultimo est* Seneca.

(b) *Multi fomno dormiverunt, & obdormiverunt, & mors somno continuata est* Seneca

(c) *Dic dormituro, potes non expergisci, dic experrecto, potes non amplius dormire, dic exeunti, potes non amplius reverti, dic revertenti, potes non amplius exire* Seneca Epist. 49.

(d) 1 Corint. 15. 32.

(e) *Qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipsum.* Cato.

(f) 1 Corint 15. 56.

(g) *Hoc circa mortis diem praesta, moriantur ante te vitia, vel Seneca dixit Epist* 27.

(h) *Ego sum via, veritas, & vita, errare non vis? ego sum via, falli non vis? ego sum veritas, mori non vis? ego sum vita, non est quo eas, nisi ad me, non est qua eas, nisi per me. Augustin* Math. 11 28. *Fieri non potest, non potest, inquam, fieri, ut quis sine fructu decedat, qui assidua attentaque Scripturarum lectione fruitur magna adversus peccatum munitio est Scripturarum lectio. magnum praecipitium, profundum barathrum Scripturarum ignoratio magna salutis proditio de divinis legibus nihil scire hoc hareses peperit, hoc vitam corruptam invexit, hoc sursum deorsum miscuit omnia Chrysost. hom* 3 *de Lazaro*

(i) *Qui vult semper cum Deo esse, debet frequenter orare & legere, nam cum oramus, nos cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deo nobiscum.*

(k) Job. 22. 21, 22.

Als [illegible] des avonts zijt gelegen
In [illegible]en leger, soo men plagh,
[illegible] de vaak koomt neer-gesegen,
[illegible] tet al-voren over-wegen,
[illegible] handel van den gantschen dagh.

[illegible] datje van den slaep bekropen
Light sonder reden, sonder kracht,
[illegible] doet uw ganschen boesem open,
[illegible] tet uw spreken, duchten, hopen,
Eens op de weegh-schael sijn gebraght

[illegible] my eenigh woort ontvlogen,
[illegible] ick het selve recht bedacht,
Dier ben ick van mijn oogh bedrogen,
En ginder was ick wegh-getogen
Door enckel lock-aes van de pracht.

Hier heb ick dingen na-gelaten;
Dat my nu boven maten rouwt;
En daer soo liet ick my bepraten
Om dit te lieven, gint te haten,
Dat vry al beter dient geschouwt.

Hier quam my swarte nyt bestoken,
Daer grillen, die ick niet en ken;
Hier heeft my soet gedult ontbroken,
Daer heb ick al te trots gesproken;
t' Fy! dat ick noch soo weerelts ben:

t' Fy! dat ick my soo laet beroeren
Om ick en weet wat vijse-vaes:
t' Fy! dat ick my soo laet vervoeren,
Daer ick mijn geest behoor te snoeren;
Mijn siele, weest niet meer soo dwaes.

My voeght een staegh, en deftigh strijden,
Dewijl ick ben een Christen-mensch;
My past verdragen, dulden, lijden,
My past de sonden af te snijden,
O God, dat is mijn herten wensch.

Nu Vader, wil my doch vergeven
Al wat ick heden heb misdaen,
En dan soo gunt my daer beneven,
Dat ick door al mijn vorder leven,
In uwen wegh magh seker gaen.

Des morgens als de sachte vlercken
Van uwe nacht-rust zijn ontdaen,
Met dat uw geest begint te wercken,
Soo geeft uw stracks om aen te mercken
Al wat u Godt heeft goets gedaen

Aleer tot uw beroep te treden,
Eer ghy u elders in vermengt,
Soo streckt tot Godt uw gansche leden,
En maeckt dat ghy uw vroegh-gebeden
Hem tot een soeten offer brengt:

Gaet neemt dan voor in uw gedachten,
Oock voor den eersten sonne-schijn,
Op al uw doen te willen achten,
En oock voor schijn van quaet te wachten,
Soo wil u Godt genadigh zijn.

Het welcke indien wy alsoo met een goet gemoet, in de vreese des Heeren, ernstelijck betrachten, soo konnen wy voorseker houden dat Godt onsen gebreckelijcken dienst; soo die anders oprecht is, in genaden sal aansien; gelijk ons mede niet en kan missen, of wy sullen, soo doende, uyt een sedige en welgeregelde jeught (soo ons Godt het leven spaert) tot een stillen en gewilligen ouderdom soetelijk overgaan, en onses afscheydens tot aller stont en plaatsen getroost sijnde, den tijt onser verlossinge met gedult inwachten; vastelijcken vertrouwende, dat ons geene maniere van sterven quaet ofte hinderlijck kan wesen, dewijle dat'er een goet leven is voorgegaan; (a) dienvolgende niet anders voortaan hoopende of verwachtende, als des levens sat wesende, in goeden vrede versamelt te worden tot de vaderen, *gelijck de garven ingevoert worden te rechter tijt,* (b) wy al te samen en elck in 't bysonder dagelijcks met oprechten gemoede voor onsen Godt mogen dencken en spreken:

Het gae my nu gelijck het wil,
Of hart, of sacht. of woest, of stil;
Het gae my soo gelijck het magh,
Gelijck het hier op aerden plagh,
Het gae my t'huys en over al,
Gelijck het Godt believen sal,
In hem alleen ben ick gerust,
Daer is mijn hoop en herten lust,
Des wat de gansche werelt heeft,
Wat vreught dat goet, of eere geeft;
Wat oyt het wacker ooge siet,
En raeckt voortaen mijn ziele niet;
Ick wensche tot een vol geluck,
Ick wensche maer een eenigh stuck,
Ick wensche met een reyn gemoet,
Gesuyvert in des Heeren bloet,
Ick wensche met een stillen geest,
Die sieckte, doot, noch helle vreest,
Te scheyden uyt dit jammer-dal;
En siet! daer sijn mijn wenschen al.

(a) *Nulla mors mala, quam bona vita praecessit. Erasm.*

(b) Job. 15. 28.

VIER-

VIERDE en leste DEEL VAN 'T CHRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de gestalte, eerst van bedaegde

HUYS-MOEDER,

en daer na van

WEDUWE,

Hier vergeleken met den WINTER.

De strenge winter naeckt, de rijm hangt aen de boomen,
De vorst verslint het groen, en bind de snelle stroo- (men;
Men siet, gelijk het schijnt, geen leven in het kruyt,
Daer komt nochtans een dag, wanneer het weder spruyt.

Siet hier den ouden tijt, de koude winter-dagen,
Verscheyden van de jeugt, en van de somer-vlagen:
Hier is geen ander raet, als dat de binne-kracht,
Een beter lente-tyt, een nieuwen somer wacht.

DE gulde Sonne daelt; ick sie de groene jaren,
Ick sie de frisse jeugt allenskens henen varen,
Ik sie 'k en weet niet wat, ik sie in uw gelaet
Dat, niet gelijck het sou, en als te voren, staet.
Wat is van onse jeugt, en van het gansche leven?
Het is, gelijck een stroom, in haesten weg gedreven,
Het is gelijck een boom, die neder is gevelt,
Het is gelijck een droom, die krancke sinnen quelt:
Van alle weerelts vreugt, van alle blyde nagten
En blijft niet aen den mensch, als droeve na-gedagten;
Het eenig, dat de siel in dit geval verblijdt,
Dat is een soet gepeys van wel-besteden tijt.
Al wat het wacker oog bereyckt aen alle syden,
Dit wijst de menschen aen, wat eenmael staet te lyden;
Godt laet ons alle daeg, als in het kleyne, sien,
Wat eens te sijner tijdt de weerelt sal geschiën.

De bloemen in den hof en alle groene kruyden
Sijn boecken voor het volck, sijn lessen aen de luyden,
Soo haest de winter naeckt, de velden worden bloot,
Men siet in alle ding gelijck een volle doot:
Wat in den groenen Mey de bossen plag te cieren,
Dat siet men in den Herfst met alle winden swieren,
Het loof rijst van het hout, de groente van den dijck,
Een roose wort een rif, een boom een staende lijck:
Het ligt, des weerelts oog, dat wy de sonne noemen,
De vader van het kruyt, de voeder van de bloemen,
Soo haest den avont naeckt, bereyt sich tot den val,
En wijst ons alle daeg, wat eens gebeuren sal.
Besiet ons eygen selfs; na tweemael negen uuren
En kan dit kranck gestel niet sonder slapen dueren,
De mensch die waer een block, een steen, een houten beelt,
Ten waer een kleyne lugt, die in de neuse speelt;

Het lijf, de swaere klomp, is in het bed gelegen,
Geen oog, geen ander lid, en siet men dan bewegen;
Het loopen heeft gedaen, het woelen is gestilt,
Siet! wat de bleecke doot van uwen slaep verschilt.
Al dit toont aen het volck, dat alle dingen hellen,
En van den eersten af sich om te vallen stellen,
Dat alle weerelts glans is uytter-maten kort,
Ja dat de weerelt selfs ten lesten neder-stort:
„Daer woont een stil bederf in alle frisse leden,
„In alle schoon gebouw, in alle vaste steden,
„In alle rijcken selfs de doot besluyt'et al,
„Dat was, dat heden is, dat eenmael komen sal:
„Het moet ten ondergang, het moet ten eynde komen,
„Al wat te sijner tijt beginsel heeft genomen,
„Een maegt, een jonge vrou, en alle schoon gewas,
„Gaet even sijnen gang, gelijck het nietig gras:
Wat kan de snelle tijt niet eenmael over-heeren?
En door een stil geknaeg ten lesten omme-keeren?

Hy gaet een slaegen tiet, en, sonder groot gekrijt,
Eet door het vinnig stael, en holt de rotsen uyt,
Hy druckt een harders stel, hy ruckt palleysen onder,
Hy toont in sijn beleit meer krachten als een donder,
Meer als het seldsaem vyer, dat uyt den hemel berst,
Wanneer een strijdigh vocht is tegen een geperst.
Want als de blixem raest met sijn getaekte stralen,
Hy treft een harde rots, en niet de sachte dalen;
Al wat maer eenigsins betoont een soeten aert,
Dat is voor desen brant en hare kracht bewaert;
Maer siet! de rouwe tijt vertreet oock teere roosen,
Die in de steden sijn, die op de velden bloſen,
Ach! frisse maegden selfs· eylaes! het monster eet
Het schoonste dat men vint, het beste dat men weet
Helene voor een tijt de peerel van de Griecken,
In wit gelijck de sneeuw, in blos gelijck de kriecken,
Ging eenmael, nu bedaegt, ontrent een spiegel staen,
En sprack haer eygen selfs met droeve klaghten aen

Eylaes! wie ben ick nu? en wie, eylaes! te voren?
Al wat ick eenmael was, dat is in my verloren,
Ick soecke wat ick magh, ick soecke met verdriet,
Maer dat ick ben geweest, en vind' ick echter niet:
Ick sie mijn eygen beelt hier in de kamer hangen,
Met schoon gekrinckelt hayr, en met geblooſde wangen,
Een beelt dat mijne jeugt ten nausten eens geleeck,
Eer Paris over zee naer onse kusten weeck·
Maer als ick mijn gelaet nu eenmael gae bekijcken,
En wil het met'et beelt in allen vergelijcken, (a)
Soo word ick ongesint, en dat van enckel spijt,
Het schijnt dat my een sweert tot in de siele snijt:
Is 't niet een seldsaem ding? daer is een ruymer leven
Aen menigh dom gewas, aen menigh beest gegeven,
Besiet den harden Pijn, den Ceder en de Mast,
Besiet den Qualster boom (b) die sonder eynde wast,
Besiet den wilden Olm ten hoogsten opgedreven,
Besiet den steylen Esch tot aen den hemel sweven,

Besiet hoe Dennen-hout tot in de lucht belent,
En dat geen Eyck en sterft, die haren planter kent.
Treet vorder in het wout, en let op alle dieren,
Die fris en onvermoeyt ontrent de bossen swieren:
De krayen in de lucht, de Harten op het velt,
Die hebben menigmael tot hondert jaer getelt. (c)
Den Raven, leelijck dier en hare swarte veeren
En konnen boven dat geen duysent jaren deeren;
De Phœnix, soo het schijnt, heeft noch een vaster stant,
Ja leeft tot dat hy selfs sijn eygen leden brandt.
Wat Gaet de Goden aen? waerom de beste gaven
Geschoncken aen het hout, of aen den swarten Raven?
Waerom een harden Pijn bewaert tot onse spijt?
Waerom het vluchtigh Hart niet vluchtigh uyt'er tijt?
Waerom een schoone vrou, waerom de kloecke mannen
Soo haestigh in het graf, en uyt'er tijt gebannen?
Waerom doch is de mensch soo veerdigh uyt-gebloeyt,
Daer ick en weet niet wat soo lange jaren groeyt?
Waerom een frisse maegt, het cierſel aller saecken
Van dat'er eertijts was, of dat'er is te maecken,
Waerom haer blijde verw, haer oogh en roode mont,
Geen langer dag verleent, geen meerder tijt gejont!
Ick ben noch heden tot geen tichtigh jaer gekomen,
En my is alle glans alreede wegh-genomen;
Siet! wat een kleyne tijt mijn krachten heeft gevelt,
Mijn geesten uyt-geteert, mijn luyster af-gepelt
Ben ick, ellendigh wijf! soo menigmael gepresen?
En voor de schoonste vrouw met vingers aengewesen?

(a) *Het recht gebruyck van de afbeeldinge der schoone Jonckvrouwen, kan wesen, om in den ouderdom hare voorige gedaente met de tegenwoordige door behulp van den spiegel te mogen vergelijcken, om daer uyt hare dagen te leeren tellen en wijs te worden. Socrates vermaende de jeugt haer dickwils in den spiegel te besien, niet om een wrijtjen uyt de wijn-brauwen ofte een haertje te plucken, maer op dat yeder een sijn eygen gedaente mochte kennen; en zijnde dat iemant, schoon sijnde van lichaem, oock de inwendige schoonheyt, namelijck de deughde, mogte betrachten; mismaeckt zijnde, sijne aengeboorene ongestalte met innerlijcke volmaecktheden mogte vergelden.*

(b) *Siet van den den Qualster boom, in 't Latijn Ornus genaemt, van den [illegible], Ulmus, van den Esch, Fraxinus geseyt, van den Denne-boom, Picea [illegible], en van de langduerigheyt, misgaders hoogen wasdom der [illegible] lib. 16. cap. 40. en Dodonaeum in sijn Kruyt boeck lib. 39.*

(c) *Op het lang leven van sommige gedierten, siet het Epigramma, quod Virgilio adscribitur, de Aetatibus animalium.*

Ben

Ben ick het, die het volk als voor een wonder sagh,
Soo haest ick buyten quam, of in de venster lagh?
Ach! is om dese romp soo menigh sweert geslepen?
Soo menig schicht gewet? soo menig hondert schepen
Gedreven over zee? soo menigh dapper held
Gevallen in den krijgh, geslagen in het veld?
Is om dit snoode lijf soo lange tijt van jaren
Gesmoort in enckel bloet? soo menigh duysent scharen
Verslonden door het stael? is om dit snoode lijf
De weerelt tegen een gevallen in gekijf?
Ben ick, vergeten mensch, tot twee verscheyde reysen,
Ben ick ontschaeckt geweest? wie sou het konnen peysen?
Ben ick'er oorsaeck van, dat Xanthus is bevleckt?
Dat Xanthus over al met dooden is bedeckt?
Is Troy' om mijnent wil, met al haer gulde saelen,
Is Troy' om mijnent wil, met al de naeste paelen,
Is Troy' om mijnent wil gewonnen door het Peert?
Is Troy' om mijnent wil gevallen door het sweert?
Ach! waer is dan de glans, die hondert duysent menschen,
Die al wat oogen had mijn liefde dede wenschen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach waer is nu de glans,
Een vreugt en herte-lust van alle frisse mans?
Ach! waer is nu de mont, die Paris heeft bewogen?
En van de Nymphen selfs met kragten afgetogen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach! waer is nu de mont,
Die Prinssen heeft bekoort, en Goden heeft gewondt?
Waer is mijn helder wit? waer is mijn aerdig blosen?
Waer sijn, te deser uyr, waer sijn die schoone rosen,
Te voren om en om mijn roode mont gesaeyt?
Ay my! de snelle tijt die heeft'et al gemaeyt.
Mijn boesem, die wel eer plag geestig op te swellen,
Hangt nu daer heen gesackt, gelijck als dorre vellen:
Mijn mont en heeft voortaen niet eenen gaven tant,
Maer staet gelijck een dorp voor desen afgebrandt:
Mijn wangen sijn geploegt met hondert duysent veuren,
Mijn voorhooft ongesien door rimpels en door scheuren,
Mijn hant, mijn wankel hooft, mijn gantse lichaem beeft,
Ick hebbe (wat een druck!) mijn kragten overleeft.
Mijn hayr, dat my het lijf plagt over al te decken,
Dat laet my nu alleen een hooft vol kale plecken;
Wat dient'er noch geklaegt? mijn leden sijn, (eylaes!)
Als tacken sonder loof, en fruyten sonder waes.
Ach! daer een yder mensch voor desen vont behagen,
Dat geeft my nu alleen maer reden om te klagen,
Ach! waerom noch gesien in dit verdrietig glas?
'k En wil niet, soo ick ben; 'k en kan niet, soo ick was.
Dus mogt het grillig wijf, en diergelijcke vrouwen,
Haer ongerusten geest met klagen onderhouwen,
Als sy den kalen herfst van haren ouden dag
Met enckel hertenleet in haren spiegel sag:
Maer gy, ô Christen siel, die in uytwendigheden
Van uwe broose jeugt, van uw swacke leden
Geen troost of hoope stelt, maer soeckt een beter goet,
Dat u tot meerder vreugt den hemel open doet,
Gy, in het tegendeel, of schoon de grijse jaren
Met swackheyt in het vlees haer komen openbaren,
En noemt dat geen verdriet: waer toe hier droef getreur?
Uw troost is by der hant, uw ruste voor de deur.
Men houd, wanneer de swaen haer kragten nu begeven,
En datse seker steit niet meer te konnen leven,
Dat sy dan neder-sijgt ontrent het digte riet,
En singt daer, eerse sterft, een geestig vreugde-liet:
Die om een kleynen loon moet gansche dagen hygen,
Siet met een vrolick hert de sonne neder-sygen;
Een ackerman verheugt, als hy het rijpe graen
Heeft uyt het open velt en in de schuer gedaen;
Een vrouw, die swanger gaet, en kan haer niet bedaren,
Tot dat de thiende maent haer vordert om te baren;
Wie grooten handel drijft aen dees' of genen hoeck,
Die wenst voor alle ding te sluyten sijnen boeck:
Wanneer de schipper naeckt sijn vaderlantsche kusten,
Hy spoet hem des te meer, om eens te mogen rusten;
De voerman is geneygt sijn peerden uyt te slaen;
De moede looper hijgt naer 't eynde van de baen:

Wat wil ons ydel hert geduerig blijven varen,
En swieren in den draey van dese woeste baren?
„ Wat baet'et dat de mensch tot oude dage koomt,
„ Wanneer sijn bange siel voor oude dagen schroomt?
Het is een droeve saeck, dat afgeleefde menschen
Om jonckheyt, nieuwen tijt, en versche leden wenschen
„ Wie met benaeutheyt sugt om sijn voorleden jeugt,
„ Die mist noch in den geest de gronden van de deugt.
Ick bidde, wat ick mag, gewent u niet te klagen,
Noch van den korten tijt, noch van de snelle dagen,
Noch van dat u het hayr is wit gelijck het vlas,
Maer sugt dat u her lijf eens jonck en dertel was.
Al wort uw lichaem swack, krom, mager, ingetogen,
Bouvallig, ongesien, ter aerden neêr-gebogen,
Al sijn uw voeten traeg, uw kele sonder smaeck,
Uw beenen sonder merg, uw tonge sonder spraeck,
Uw wangen sonder blos, uw kibben sonder tanden,
Uw voor-hooft diep-geploegt, als nieu-gebraekte landen,
Uw kloecke maege, swack; uw blyde sinnen, vijs;
Uw roode lippen, blaeu; uw blonde vlegten, grijs;
O! daer het innig deel bevonden is te wassen,
Daer is men niet gewoon op dit verlies te passen;
Gy, acht het lichaem niet, als maer de siele groeyt;
Gy, acht geen koude sugt, als maer de liefde gloeyt.
„ De geest, door Godes hant de menschen ingeschreven,
„ Wort uyt de swackheyt selfs ten hemel opgedreven;
„ O gunste van den Heer! ô kragtig wonder-werck!
„ Wanneer het lighaem swakt, dan wort de siele sterck.
't Is waer, dat beesten selfs de menschen over-leven,
En met een langer jeugt in alle velden sweven;
't Is waer, dat in het wout veel oude boomen staen,
Maer als haer val genaeckt, dan is het al gedaen,
Dan is haer wesen uyt, en, die soo lustig schenen,
Verdwijnen uyt het oog, gaen in het duyster henen,
En liggen alle tijt begraven in der nagt,
Soo dat haer lange jeugt niet eens en wort gedagt.
Maer schoon dat aen den mensch is korte tijt gegeven,
Hy sal geduerig sijn, en sonder eynde leven;
Want als het aerdsche deel genaeckt sijn eerste stof,
Soo bloeyt de reyne siel in Godes eeuwig Hof,
Dan is 't dat eerst de vreugt, die noyt en is begrepen,
Nadruk, en tegenspoet, na duysent harde nepen,
Haer glans, en hoogsten wensch, haer volle maet be- (koomt,
Wat dient, ô Christen hert, wat dient'er dan geschroomt?
Gae treck dan uw gemoet van aertsche beuzel-saecken,
Die noyt gerusten geest en sullen konnen maecken;
Het is maer enckel schijn al wat het vlees besit,
Gy kent een beter vreugt, en hebt een ander wit.
Die in het stil geheym, de moeder van de vrouwen,
Vermogte met het oog ten vollen aen te schouwen
De vrugt daer in gevormt, en dat hy, even dier,
En handen aen het kint, en voeten wert gewaer,
Hy soude met'er daet uyt dit gesigt besluyten,
En op een vasten gront het vonnis mogen uytten,
Dat soo een edel ding is voor een ruymer logt,
En geensins uyt-gerust om daer te sijn gebogt;
Hy tast, als met'er hant, dat eenmael dese leden
En verder sullen gaen, en wyder sullen treden;
Hy beelt hem seker in, dat soo een konstig werck
Heeft vry een ander wit, een hooger oog-gemerck.
Wie in sijn herte treet, en weegt sijn binne-kragten,
Sijn deftig voor-gepeys, sijn hooge na-gedagten;
En vint daer, hoe de geest by wylen sprongen doet
Tot in den hemel selfs, tot aen het hoogste goet,
En siet daer, hoe de siel oneyndig, sonder palen,
Kan swieren in de lugt, en om de weerelt dwalen,
Kan swemmen over zee, en uytter-maten ras
Keert weder daerse woont, en neder daerse was,
Die kan van stonden aen uyt dese snelle veeren
Besluyten met beleheyt, en in der daet beweeren,
Dat soo een geestig ding, en soo een snel bedrijf
Niet eeuwig wesen sal voor dit ellendig lijf,
Niet voor een leemen huys, of diergelicke saecken,
Die yder is gewoon met handen aen te raecken,

Niet voor de weereldt selfs, die hare palen kent,
Maer voor een grooter triel, een ruymte sonder end;
Hy weet, dat sijn vernuft eens hooger opgeresen,
Sal door geswinde drift hem dienstig konnen wesen,
Sal eens te sijner tijt gaen stygen uyt de waen,
En met een vollen loop gaen sitten op de Maen;
Sal boven in de lucht, en boven alle wolcken,
En boven alle vleesch, en boven alle volcken,
Ontfangen tot een loon het voor-recht van de Stadt, (a)
Die in der menschen breyn noyt recht en is gevat;
Dat is een diepe troost, die sielen kan vermaken,
Als iemant wort gewaer sijn ingevalle kaken,
Sijn ongevallig lijf, „ey! waerom doch gesucht?
„Beswijckt het aerdsche deel, wy stygen in de lucht.
„Wil ons de snelle tijt in eenigh deel begeven,
„Het is een kleyn verlies, daer is een beter leven,
„Daer is een eeuwigh heyl ô Eeuwigh! hooge saeck!
„Hoe wijt is uw begrijp! hoe wonder uw vermaeck!
O eeuwigh! diepe kolck, die niet en is te gronden
Noch by een kloecke pen, noch by geleerde monden,
Noch by een geestig breyn, ô eeuwig groot beslag,
Dat noyt een wacker oogh ten vollen oversag;
Schoon genich de werelt-kloot bestont in water-baren,
En daer'er eenigh mensch, na hondert duysent jaren,
Tot soo een ruyme Zee eens toegetreden quam,
En uyt het woest diep maer eenen druppel nam;
Het sou noch evenwel, na menigh duysent eeuwen,
Het swemmen met'er tijt benemen aen de meeuwen;
Het sou noch evenwel de gronden van den kolck
Ontblooten voor het oog, en toonen aen het volck;
Maer eeuwigh is een Vak, een afgront sonder palen,
Oneyndigh van begrijp, daer in de sinnen dwalen,
Daer in verloren valt, en niet ter werelt geldt,
Schoon iemant hondert jaer, of hondert duysent telt.
O leer, mijn siele, leer geduerigh overleggen
Wat eeuwigh wel te sijn, wat eeuwigh is te seggen,
Wat eeuwigh al bevangt, wat eeuwigh al bedeckt,
Wat eeuwig, eeuwig is, waer eeuwig henen streckt:
Bedenck eens wat'et sy by Godt te mogen wesen,
Van alle blydschap vol, van alle pijn genesen, (b)
Met alle goet begaeft, van alle quaet bevrijdt,
Ontslagen van geklap, en boven alle nijt;
Geen sieckte, geen gevaer, geen vreese, geen gebreken,
Geen leugen, geen bedrog, geen slimme tonge-steken,
Geen doot, geen ongemak, geen honger, geen gequel, (c)
Maer staegh, in alle dingh, en sonder eynde wel:
Volmaecktheyt in de siel, gesontheyt aen de leden,
En schoonheyt voor het oog, en volheyt in de reden, (d)
En liefde sonder haet, en onvermoeyde jeugt,
En Godt te mogen sien, de volheyt aller vreugt: (e)
Al wat de rijcke Zee, al wat de soete stroomen,
Al wat het lustigh velt, al wat de groene boomen,
Al wat de gansche lucht eens gaf aen onsen noot,
Al wat de hemel selfs oyt goot in onsen schoot,
Dat sal de milde Godt in onsen geest vervullen,
Als wy in hem alleen daer boven leven sullen, (f)
Hy geest van onsen geest, hy onse ware kroon,
Hy siel van onse siel, (g) hy onse groote loon, (h)

(a) *Te weten het burger recht van het hemelsche Jerusalem, wiens vrydom ons verkregen is niet voor een groote somme gelts (gelijck de Hooftman seyde van sijn burger recht van Romen*, Actor. 22. 28) *maer met den dierbaren bloede Christi* 1 Petr. 1. 18.

(b) Psal 16. 11. *Voor u is vreugde, de volheydt, en lieffelijck wesen tot uwer rechterhant eeuwighlijck.*

(c) *Facilius dicere possumus quid ibi non sit, quam quid ibi sit. August. de symb. l 3*

(d) *Nil notum in terra, nihil ignotum in cælo: res enim vera sunt in mundo invisibili, in mundo visibili umbra rerum Herm.*

(e) *Visio Dei beatifica sola est summum Bonum. August. de Trinit cap.* 13.

(f) *Non potest summus rerum conditor in se non habere, quæ rebus à se conditis dedit, quemadmodum sol astris. Hugo lib. 4 de anima cap* 15.

(g) *Anima animæ Deus. Bern.* (h) Genes. 15. 1.

Bedenckt een schoone stad (i) die niet als helle straelen
Laet uyt het rijck gebouw van hare poorten dalen,
Een stadt, een heerlick werck, gelijck'er noyt en was,
Een stad van enckel gout, gelijck een suyver glas, (k)
Een stad, een schoon juweel, daer klare beken vloeyen
Tot heyl van al het volck, daer nutte vruchten groeyen
Ten goede van de siel, (l) een stad, een reyne stad,
Die in een 's menschen hert noyt recht en is gevat.
Daer is een helle son, die noyt en laet te schijnen, (m)
Daer is een wonder licht, dat niet en sal verdwijnen, (n)
Daer is des Heeren Bruyt, daer is de ware min,
Geen quaet en raeckt'er aen, geen vuylen komt'er in (o)
O nieuw Jerusalem! (p) hoe klaer sijn uwe straten!
Hoe reyn uw borgery! hoe suyver alle vaten!
Hoe sijn uw gronden selfs met alle glans bekroont,
Daer Godt in volle daet sijn eygen wesen toont! (q)
Daer Godt in onsen geest sal eeuwig blijven leven!
Daer Godt met onsen geest sal in der hoogten sweven!
Daer Godt ons spiegel is, ons klare sonne-schijn!
Daer Godt in ware daet sal al in allen zijn!
Och of ick stygen mogt uyt dese lage poelen!
Soo dat ick in den geest geduerig mogte voelen
Den voor-smaeck van het heyl, dat boven is bereyt!
Een voor-smaeck, die de siel in ware vreugden leyt!
Och of ick alle tijt, met yver aengesteken,
Mogt eeuwig, lieve Godt! van uwe daden spreken,
Mogt spreken alle tijt, niet als een nietig mensch,
Niet soo ick spreken kan, maer als ick heden wensch!
Och of ick spreken mogt met hondert duysent tongen,
Die met geen aerdschen draf en waren ingedrongen!
Och of ick spreken mogt, gelijck het u betaemt,
Die Held, die Vrede-vorst en Wonder sijt genaemt:
Och of ick spreken mogt gelijck de reyne scharen,
Die met een helle stem, en met de gulde snaren
Verheffen uwen roem, en melden uwen lof,
En roepen heyligh Godt, en laten nimmer of!
Waer ben ick mijn gemoet? mijn hert begint te voncken
Door ongewoonen brant, mijn sinnen worden droncken,
Mijn geest is op de loop, mijn losse reden holt,
Mijn breyn dat borrelt uyt, mijn siele suyckbolt:
Wie sal my, lieve Godt, van dese banden slaecken,
Op dat ick even nu mijn Schepper mogt genaecken?
Wie sal mijn vluchtig hert verheffen in de locht,
Op dat ick heden noch den hemel raken mogt?
Ick scheyde van het vleesch, en dese swacke leden;
Ick klimme tot het huys van alle eeuwigheden,
Ick reycke naer het licht en naer den hellen dagh,
Daer noyt de bleecke doot haer pylen schieten magh:
Ick vliege buyten my, ick vliege van der aerden,
Ick styge naer de locht met ongetoomde paerden,
Ick sie beneden my, wat al de werelt doet,
Ick sie hoe dat het volck hier in der aerde wroet,
Ick sie de nieuwe Stad en hare poorten blincken,
Ick hoore door de lucht de reyne stemme klincken,
Ick sie een klare beeck, een krystallynen stroom,
Ick sie het eeuwigh loof, den waren Levens-boom,
Ick hoor' een groote schaer des Heeren daden singen,
Waer henen mijn vernuft! ô wonder soete dingen!
Ick sie het reyne Lam, en sijn Geminde staen,
O mogt ick, lieve Godt, ô mogt ick vorder gaen!
Mijn siel is Noachs duyf, die niet en weet te rusten,
Die noyt en heeft de magt te setten hare lusten
Tot datse wederkeert, van daer se voortijts quam,
Van daerse was gereyst en haer beginsel nam.

(i) Apoc 21. 11. 21. (k) Apoc. 21 vers. 18 21. (l) Apoc 22 2
(m) Apoc 21 23

(n) *Lumen est umbra Dei, Deus lumen luminis Plato.*

(o) Apoc. 21. vers 10. vers 27.

(p) *Heerlycke dingen spreeckt men van u, ô stadt Godes.* Psal. 87 3. Apoc 21 19. 23

(q) *Wy sullen hem sien gelyck hy is.* 1 Joh. 3. 2 1 Corint. 15 28. 2 Corint. 3. 18 1 Corint. 13. 12

Van

Van hier dan weerelts vreugt, die niet als booſe ſmetten
En brengt ontrent de ſiel, die alle vreugt beletten,
Of is'er iemant bly, en dat in reyne tugt,
Noch tijt het los vermaeck in haeſten op de vlugt:
Wat hoor ick menigmael de blyde gaſten klagen!
Hoe veerdigh is de tijt! hoe vliegen onſe dagen!
Het ſchijnt dat eenigh ſpook ons uyt de weerelt drijft,
Dat al maer water-verw wat niet geduerigh blijft.
Schoon iemant met een vrient ſijn herte wil vermyden,
Daer komt in korter ſtont, daer komt een bitter ſcheyden,
En hoe men blyder was, en ſoeter heeft gemalt,
Hoe dat het droef vertreck de vrienden ſwaerder valt.
Aſſuerus heeft het volck veel gunſte toe gedragen,
Hy gaf een groote feeſt van hondert tachtig dagen,
Die maeltyt evenwel, die blydſchap is gegaen,
„Al wat de weerelt prijſt, en is maer enkel waen:
Maer in des Heeren huys, daer ſoo veel duyſent ſcharen
Te ſamen ſullen ſijn, te ſamen ſullen paren,
Daer is het bitter woort, het *ſcheyden* niet bekent,
Daer blijft een eeuwig heyl, een vreugde ſonder end.
Schoon iemant vrolick is door ſpel of luſtigh ſingen,
Door wijn en rijcke ſpijs en duyſent ſchoone dingen,
Indien hy evenwel ſijn innigh herte vraegt,
Noch is'er eenig leet dat hem de ſiele knaegt:
Maer die in Chriſti bloet den hemel heeft verworven,
Die voelt een reyne vreugt, die niet en is bedorven,
Die niet en is gemengt met ick en weet niet wat;
Maer is in hooge luſt ten vollen opgevat.
Laet iemant ſijn geſigt by wylen henen dwalen
Ontrent een ſchoon gebouw, daer hondert gulde ſalen
Sijn prachtigh uytgeruſt met alle rijcke ſteen,
Met alle ſchoon gevaet, dat niet en is gemeen;
Het ſal hem (ſoo het ſchijnt) tot aen de ſiele raecken,
Maer dit noch evenwel ſijn kleyne beuſel-ſaecken,
Sijn by des Heeren huys gelijck en ſwaluw-neſt,
Dat, ick en weet niet hoe, is aen de muer geveſt:
Als iemant baggen ſiet, geciert aen alle kanten
Met oeſters reyn gewas, met fijne diamanten,
Met alle flicker-ſpel, het dunckt hem wonder fijn,
Maer dit noch altemael en is maer enckel ſchijn;
Het wort doch menigmael aen deſe toe-gelaten,
Die Gode vyant ſijn, en goede ſeden haten,
Gy, als 't u wedervaert, ſoo denkt uyt dit geval,
Wat Godt ſijn eygen volck hier namels geven ſal:
Als iemant tuynen ſiet vol alderhande bloemen,
Vol alle ſchoon gewas, daer op de menſchen roemen,
Vol eerdig haege-werck, en, in het koelſte deel,
Een kunſtig boom-verwelf, of ander hof-prieel,
Sijn herte wort verheugt, en ſchijnt als op te ſpringen,
En deſe evenwel en ſijn maer ſlegte dingen,
Die aen gevangens ſelfs, oock midden in de ſmaet,
Als tot een kleyn vermaeck de milde Schepper laet.
Wat ſal de goede Godt ſijn diere kinders geven,
Die na dit jammerdal voor eeuwigh ſullen leven?
Wat ſal ſijn hoogſte gunſt hun ſtorten in den ſchoot,
Die, eer de weerelt ſtont, tot vreugde ſijn genoodt?
Wanneer de ſchoone Son met haere gulde ſtralen
Koomt, als een bruydegom, uyt hare kamer dalen,
Of dat de klaare Maen, en al het ſterre-ligt
Vertoonen aen het volck een aengenaem geſigt,
Ons ſiele wort te recht met vreugden overgoten,
En ſiet! 't is maer de kas, waer binnen is geſloten
Dat over-ſchoon juweel, dat Godt verſegelt houd;
Tot eens de reyne Bruyt met haren Schepper trout.
Wel aen dan, Chriſten hert, en laet u niet vertſagen
Noch door uw kranck geſtel, noch van uw leſte dagen;
U dient noch wacker oog, noch oore toegeſtopt,
Schoon dat de bleecke doot voor uwe deuren klopt;
Het ſchricken is vergeefs, het ſugten is verloren,
Gy ſijt'er toe gemaeckt, gy ſijt'er toe geboren,
Het moet al in het graf, al in het duyſter gaen
Wat hier beneden wort beſchenen van de Maen;
De doot, die u beſtookt, en kan u geenſins krencken,
Maer is gelijck een dwaes, die viſſen wil verdrencken,
Sy, die u wonder dreygt met leet en ongeval,
Is 't die aen uwe ſiel haer leven brengen ſal.
„De doot is maer een ſlaep, ſy leyt het lichaem neder,
„Maer geeſt het niettemin aen ſijnen Schepper weder,
„De doot is maer een Veer, dat van een harde ſtrant
„Ons met den vinger wijſt het ware vaderlant;
„De doot is aen den menſch gelijk Elias wagen,
„Sy kan, als door het vyer, ons naer den hemel dragen,
„De doot is maer een Wee, die ras en met'er vaert
„Den hemel open doet, en ons het leven baert.
O weerden Ouderdom! ô ſchole van de ſeden!
O ſleutel van de ruſt! ô woonplaets van de reden!
O winckel van beraet! ô haven van de deugt!
O tucht-huys van de luſt, en breydel van de jeugt!
Ick prijs' u, grijſe Vorſt, ſchoon u de menſchen laken,
Gy doet ons met den geeſt als aen den hemel raken,
Gy doet ons dertel vleeſch, ons tochten in den ban,
Daer ons de geyle jeugt niet voor bevryden kan;
Gy leert ons uyt de daet hoe alle menſchen dolen,
Dat niet en wort geleert oock in de beſte ſcholen;
Gy maeckt ons van het vleeſch en van het leven ſat,
En baent ons tot de deugt gelijck een rechte pat;
Gy meuckt ons door den tijt, en rijpt ons groene baſten,
Gy koelt het vierig breyn van alle rouwe gaſten,
Gy maeckt dat onſen geeſt een nieuwe weerelt ſiet
Uyt dat van langer handt voor deſen is geſchiedt; (a)
Gy ſijt als voor een Godt by wijlen aengebeden,
Maer dat is vleyers werck, en tegens alle reden,
Hoort uyt een waren mont een woort tot uwer eer,
Gy kont ons met der hant geleyden tot den Heer,
Ontfang dan, reyne ſiel, ontfang uw leſte dagen
Als Godes ſoete gunſt, en niet als droeve plagen,
Gy kont oock even dan believen uwen vrient,
Indien gy van den tijt u na behooren dient.
Die uyt een domme luſt in echte plagh te treden,
Vergaept hem meeſtendeel ontrent de ſchoone leden,
Ontrent een fieren gang, ontrent een rooden mont,
En daer is menigmael het ganſche trou-verbont;
De liefde van de jeugt beſtaet in malle rancken,
In ongeſoute jock, in enckel Venus-jancken,
In ick en weet niet wat; uw liefde ſtaet geſet,
Indienſe naer den eyſch op alle ſaecken let:
De togten van het vlees, de luſten om te baren,
Verdwijnen met'er tijt, en breken met de jaren;
Gy, als de dwaſe min uw weſen niet en paſt,
Soo maeckt dat uw gemoet in ware liefde waſt.
Gy moet na deſen tijt, als van de jeugt geneſen,
In plaetſe van de vrouw, een lieve ſuſter (b) weſen,
Schoon of het lichaem ruſt, als maer de ſiele paert,
Soo weet dat echte trouw haer volle kragten baert:
Gy ſtaet als op den trap om haeſt te ſijn verheven
Daer vrouwen ſonder man, daer mannen ſullen leven
En ſonder echte wijf, en ſonder echte ſchult,
Dus weeſt van heden af gelijckje worden ſult
De Phœnix, nu bedaegt, vliegt naer het heete Suyden,
En raept aen alle kant den beck vol ſoete kruyden,
Vol balſem, en kanneel, en bouwt een rijcken neſt,
En, als de doot genaeckt, ſoo rieckt hy alder-beſt:
Al is de ſchoone roos door hitte van der ſonnen
Verſlendert, afgeteert, door rimpels ingewonnen,
Berooft van alle glans, en van haer jeugdigh nat,
Noch blijft haer ſoete geur oock in het dorre blat:
Uw heyligh trou-verbont, beveſtigt met de jaren,
Beproeft door ſoet en ſuer u dickmael weder-varen,

(a) *Tunc demum ſana mentis oculus acute cernere incipit, ubi corporis oculus incipit hebeſcere.* Senec.

(b) *Valeat etiam hic, illud; Qua uti non poteſt pro uxore, habeat tanquam ſororem.* C. requiſiviſti. 33 q 1. *Olim inter conſulares perſonas Romæ obſervatum fuiſſe memoria proditum eſt, ut maritus & uxor, ſeorſum habitantes, honorem tamen invicem matrimonii haberent.* L. cum hic ſtatus. ff de donat. inter Vir. & Uxor. *Bene Auguſtinus; in bono, inquit, licet annoſo conjugio, etſi emarcuerit ardor ætatis inter maſculum & fœminam, viget tamen ardor caritatis inter maritum & uxorem.* De bon. Conjug. tom. 6.

Ver-

Verſegelt boven dien door menigh aerdigh kint,
Dat is een vaſte knoop, die reyne ſielen bindt;
Het paren van de jeugt, en, dat wy trouwen noemen,
En kan niet overal van ware trouwe roemen,
Ach! daer is maer de ſchors, en hier de rechte keeſt,
Hier trouwen onder een de ſiele met den geeſt:
Als man en echte wijf op haren leger ſpreken,
Hoe door een ſachten aert de tochten af te breken,
Hoe ſonder heerſchappy te heerſchen over al,
En hoe men voor een vloeck een ſegen geven ſal;
Als man en echte wijf te ſamen over-wegen
Hoe dat een Chriſten hert de liefde dient te plegen,
En hoe men gaſten noodt in daet; en ſonder ſchijn,
En hoe men gaſten noodt om niet genoodt te ſijn;
Als man en echte wijf te ſamen overpeyſen
Wat teer-gelt dat men hoeft om uyter tijt te reyſen,
En hoe een bange ſiel kan leſſen haren dorſt
In Chriſtus diepe ſtraem en ſijn bebloede borſt;
Als man en echte wijf te ſamen over-mercken
Hoe dat men rijcke wort in alle goede wercken,
En wat een ſoeten geur dat uyt den hemel daelt,
Wanneer een heylig Vyer in haren boeſem ſtraelt;
Als man en echte wijf vermengen haer gebeden,
Vermengen haer gepeys, en ruſten met de leden,
Dat is een ſoet geheym, dat vry al dieper gaet,
Als ick en weet niet wat, en ſotte minne-praet:
Vriendinnen andermael, of ſchoon de wagters beven,
De Maen en gulde Son haer ſchijnſel niet en geven,

De mulders ledigh ſtaen; blijft efter ongemoeyt,
Als maer de nieuwe menſch van binnen jeugdig groeyt.
Al vint de gladde ſlang haer eerſte jeugt verſleten,
En gansch het buyte-vel aen alle kant gereten,
Noch is haer dat verlies geen ſchade, noch verdriet,
Om datſe binnen haer een nieuwe jonckheyt ſiet;
Sy weet haer buygſaem lijf door engten in te dringen,
En door een kleyne ſcheur haer weder uyt te wringen,
Sy wraeckt met alle magt, en worſtelt lange tijt,
Tot dat haer opper-huyt van al de leden glijt;
Sy weet haer eerſte kleet, haer oude rimpel-vellen,
Haer vagt, die niet en deugt, ten nauſten af te pellen,
En ſiet! na dit bedrijf ſoo koomtſe voor den dag
Vry ſchoonder alſſe was, en gladder alſſe plag
Fy, wat ick bidden mag, gaet even deſe gangen,
En doet in dit geval gelijck de wyſe ſlangen,
„Daer is geen beter raet, wanneerje buyten ſlijt,
„Als wel te nemen acht, hoe datje binnen ſijt
Indien uw lichaem ſwackt, ſiet dat uw binnen weſen,
Wilt uyt een hollen tant of uyt een rimpel leſen
Hoe dit uw krank geſtel, uw ſwacke ſiecken ſtaen,
En leert op deſen peyl tot uwen Schepper gaen·
Wat ſchaed het, dat de menſch uyt dit verdrietigh leven
Wort met een ſnellen ſtroom in haeſten weg-gedreven?
Wat ſchaed het, dat de menſchen door al de leden voelt
Dat hem een ſtil bederf in al de leden woelt?
Wanneer het kranck geſtel is dickmael aengeſtreden
Met kortheyt op de borſt, met ſwackheyt aen de leden,
Soo ſpreeckt des Heeren mont, als door het ongeval,
'k En wil niet dat het vlees u langer ſmacken ſal
Wie blijft'er in een ſchans niet onder-grave wallen?
Wie vlugt niet uyt het huys, wanneer de mueren vallen?
Wie ſoeckt geen ander kleet, indien het hem gebeurt,
Dat ſijn verſleten rock en hier en ginder ſcheurt?
Of ſchoon een weelig menſch tot leven is genegen,
Het wort hem met'er tijt door ſieeke dagen tegen;
„Veel qualen aen het lijf, en dickmael ſwaer gepeys,
„Verweecken aen de ſiel een weer-ſin in het vleys.
Beſiet, en letter op, hoe ieder ſijne tanden
Ten nacuſten gade ſlaet, en noemtſe weerde panden,
En, ſoo een ander menſch hem daer eens hinder doet,
Hoe dat hy ſtrax ontſteeckt, en krygt een hevig bloet;
Maer ſoo nochtans de worm daer in begint te knagen,
Hy ſal haeſt ſijnen noot aen alle menſchen klagen;
En, als het langer duert, hy koopt'er iemant toe,
Die flux het quellig been hem uyt den monde doe!
Soo plag de wijſe Godt by wylen trage menſchen,
Die niet als langer tijt hier op der aerden wenſchen,
Te trecken uyt'et vleys, en die den doot ontſig,
Haeckt, onder dit behulp, naer ſijnen leſten dag
Dan 't is hier niet genoeg op uw vertreck te peyſen,
Weet datje teer-gelt hoeft, alleen te mogen reyſen
„Die met een lege beurs in vreemde landen gaet,
„Klagt dickmael ſijnen noot wanneer het is te laet
Maeckt dit geen kleyn beſlag in uwe diepſte ſorgen,
Vernieut uw Chriſten hert, vernieut'et alle morgen,
Gaet

[illegible] eygen selfs, en dat met alle vlijt,
[illegible] met den geest in goeden vrede sijt:
[illegible] -vel te stroopen van de leden,
[illegible] mogen sijn van boven tot beneden,
[illegible] wigtig stuck; de gansche binne-kragt
[illegible] tot het werck, en dient'er by gebragt.
[illegible] smerten lijt, geen moet en dient verloren,
[illegible] eenig kint, als met verdriet, geboren?
[illegible] nieuwe mensch verweckt een diep geklag,
[illegible] lingen tijt in droeve banden lag
Indien [illegible] oude maeg geen voetsel kan bewercken,
Wil dan het innig deel met beter spijse stercken;
Indien het vogtig breyn verduystert uw gesigt,
Soo stijg de sinnen op tot in het eeuwig ligt:
Sluyt u de moeder toe, gy siet den hemel open,
Dit is uw regte wit, daer wortje toe geropen;
Soo u de jeugt beswijckt, en niet en kindert meert,
Gy, wort een eygen kint, een dogter van den Heer;
Doet u het killig bloet, of koude winter kermen,
Laet u het vierig hert, laet u de liefde wermen,
De liefde, niet van eer, of van het aerdsche goet,
Maer, die een naeckten kleed, en holle buycken voed:
Wort u het wanckel hooft mismaeckt door kale plecken,
Gy, wil maer des te meer uw naeckte siele decken;
Wort u het lijf ontset door gicht, of fiereeijn,
Seg, mijn verlossing naeckt, dan sal het beter sijn:
Heeft niemant selver vermaeck in uwe dorre leden,
Maeck datje troosten kont door uwe soete reden;
Is uwe glans voortaen de weerelt onbekent,
Sie dat gy uwen lof tot in den hemel sent;
Kan u het soet geluyt van spel of konstig singen
Niet in het deusig breyn, of door het oore dringen,
Beslytig alle daeg, dat gy de soete vreugt
Van Godes eeuwig heyl oock hier gevoelen meugt:
Leyt uw onrustig breyn en maelt geheele nagten,
Soo dat geen soete rust en daelt in uw gedagten,
Heb oock in dit geval een kleynen tijt gedult,
Het uyr is voor de deur, wanneerje rusten sult:
Wort u het lijf gekromt, en naer het graf gebogen,
De siel, uw beste deel, dient op te sijn getogen;
Het vlees is voor den worm, de geest, uw beste pant,
Gaet naer den hemel toe, daer is het vaderlant!
Hoewel het wanckel hooft, en krom-gebogte leden
U trecken naer het graf, en wijsen naer beneden,
Uw hayr, te voren swart, of blont, of gout gelijck,
Wijst, door sijn witte verw, u naer het hemel-rijck.
„Wie staet den ouden mensch dog vorder na te jagen,
„Als Godt een reyne siel te mogen over-dragen?
„Schiet niet een eenig vrient en is met hem gepast,
„Hy valt een ander swaer, en is sijn eygen last.
Dit is geen kleyne tijt voor desen weg-gevaren,
Niet in een swaer dragt, dan in het kinder-baren,
Oock hebje menigmael een gansche nagt gesugt,
Of om een quaede borst, of by een siecke vrugt:
Dit pack is nu gelost; gy moogt de gansche leden
Nu delen in den dienst van uwen Godt besteden,
Gy moogt nu trecken in, als met een vollen mont,
Den troost, die ons het woort hier op der aerden jont;
Gy moogt nu, sonder schroom, een siecken mensch besoec-
Een schamel kinder-bed versien van linnen-doecken, (ken,
Van dranck, van nutte spijs, en van een winter-kleet,
In korte, milde sijn in alderhande leet:
Gy kont oock even dan uw weder-paer gerieven,
In swackheyt dienstig sijn, in sieckten hem believen;
En als een heeter brant ontstelt sijn innig bloet,
Hem wijsen op den Heer, en troosten sijn gemoet:
Gy, toen hy in der jeugt by wylen plag te peysen
Om naer een ander lant een verren weg te reysen,
Gy brigt tot sijn behoef en kost, en goeden dranck,
En wat hem dienen mogt de gansche reyse lanck;
Draeg hier geen minder sorg, en als de felle vlagen
Het diepste levens-vogt nu schijnen uyt te jagen,
Soo dit sijn reyse naeckt, gy, brengt dan aldermeest
En spijse voor de siel, en voetsel aen den geest;

Ontbie een weerdig man, die met de beste gaven
Sijn aengevogten hert mag uyt den Woorde laven,
Die met een staeg gebet hem stelle voor den Heer,
Tot dat'er wort geseyt, Daer is geen adem meer.
Maer boven dat de mensch sijn leden voelt bederven,
Soo siet hy menigmael sijn naeste magen sterven,
Hy siet hoe Godes hant hem in den boesem tast,
Hy siet hoe sijn verdriet geduerig hooger wast,
Hy siet een schoone jeugt, in plaetse van te spelen,
Gaen treuren door het huys, of aen den viere quelen,
Hy siet een weerden vrient bevogten van de doot,
Hy siet een aerdig kint hem trecken uyt den schoot
Wat sal in dit gevaer, en diergelijcke saecken,
Een lieve moeder doen, een weerde vader maecken?
Sal ieder als een rots, en sonder droeven traen,
Sal ieder met gewelt sijn liefde wederstaen?
Neen, droeve moeder, ween; daer is een wettig treuren;
En meest, wanneer de doot ontgrendelt uwe deuren;
Godt wil niet dat de siel in druck en swaer pijn,
Sal hart, gelijck een steen, of ongevoelick sijn.
Hier dient alleen besorgt, dat vele droeve tranen
Uw wangen niet te diep, gelijck een acker, banen,
„Wie tot een stagen rou de sinnen overgeeft,
„Gelijckt een weerelts kint dat sonder hope leeft.
Gy, laet u niet te seer van treuren overheeren,
Uw kint is in de rust, het kan niet weder-keeren;
„'t Is nutter dat het oog om eygen sonden schreyt,
„Als om een dooden vrient, die in der aerden leyt
Gy, weest doch niet te droef, en niet te seer verbolgen,
Maer stel u liever aen om wel te mogen volgen;
Waerom te seer beklaegt een voorig ongeval?
Heb liever voor het oog een vreugt, die komen sal.
Gy, die een lieven vrient siet in der aerden sygen,
Wilt met uw droeven geest tot in den hemel stygen;
Soeck troost aen uwen Godt in alle tegenspoet,
En onder dit beslag, soo spreeck in uw gemoet:
Ick was aen dese kant gewortelt in der aerden,
En hielt een nietig mensch in al te grooten weerden;
Maer Godt, die mijn gemoet en stille feylen kent,
Heeft van dat ydel was mijn sinnen afgewent;
Heeft mijn aelwaerdig hert tot in het stof gebogen,
En even door het graf ten hemel opgetogen;
Hy, die my dese vrucht uyt enckel liefde gaf,
Koomt uyt gelijcke gunst, en snijtse weder af.
Mijn herte was gekleeft aen al te broose dingen,
Die als een lastig pack my aen den boesem hingen,
Des ben ick los gemaeckt, ten eynde mijn gemoet
Eens hooger rijsen mogt tot aan het ware goet.
„Noyt is'er nutter tijt om feylen af te snyden,
„Dan als het ydel hert moet droeve slagen lijden;
„Want als de siele treurt, of worstelt met de noot,
„Dan is het vleys gedempt, dan is de soude doot
Laet ons hier, mijn vernuft, een weynig overwegen,
Wat feylen dat'er sijn, die oude lieden plegen:
Laet ons hun raden af al wat'er qualick staet;
„Noyt weet'er kint te vroeg, noyt leert'er man te laet.
Men siet het menigmael, dat tweederley gebreken
Gemeenlijck in het breyn van oude vrouwen steken,
Het eerste bortelt uyt door al te lossen praet,
Het tweede dat'er schort, is sparen boven maet:
Van beyde dient gemydt: de klap van oude wijven
(Gelijck van over lang de beste lieden schrijven)
Is by het gansche volck meest over al geschat
Voor droomen, voor geral, en ick en weet niet wat; (a)
O schande, vrou-geslagt, voor uwe grijse jaren!
Hoe? konje gelt en goet, en niet uw tonge sparen?
Of sal de lange tijt, die rijpe sinnen baert,
Verstompen al het scherp van uwen snegen aert?
Sal u het kranck gestel in alle leden quelen?
En sal de tong alleen haer rolle blijven spelen?
Dat voegt, mijns oordeels, niet, dus waer gy neder sit,
Legt daer een harde praem ontrent dat gladde lid.

(a) *Anicularum deliramenta (inquit Erasmus) dici solet de nugis inanibus, cujusmodi solent effutire vetulæ, cum jam sexus vitio vitium ætatis accedens, nugacitatis morbum conduplicat.*

Een, die haer myden wil voor alle snoode vlecken,
Moet niet alleen haer lijf, maer oock haer reden decken;
Moet proeven in den geest al wat de tonge spreeckt,
Eer dat'er eenig woort haer uyt den monde breeckt.
Gy, leert dan lanx hoe meer uw lossen mont besnoeyen,
Om eens dit leelick woort ten vollen uyt te roeyen;
Siet datje nimmermeer uw tonge besig houd
Met woorden sonder slot, of reden sonder sout:
Draegt vorder goede sorg de spaer-sugt uyt te bannen,
Een plage voor het huys, een grouwel voor de mannen;
Waerom dog wort de mensch ontrent den ouden dag
Vry schaerser als het dient, en vrecker als hy plag?
Is 't niet een selsaem werck? daer alle sonden wijcken,
De lust haer brant ontgaet, de kragten u beswijcken,
Daer oock het oordeel selfs is swacker in den geest,
Dat haer de giere sugt dan wackert aldermeest?
Wat mag uw quellig hert soo grooten voor-raet wenschen?
Gy reyst in korten tijt den weg van alle menschen,
Gy staet in uwen loop om haest te sijn gestilt,
Wat is't dat uw gemoet noch teer-gelt hebben wilt?
Wat is'er (seg een reys) wat is'er aen gelegen,
Of uyt een volle zee, of uyt een kleynen regen
Te lessen uwen dorst? te nemen uw gerijf?
Een weynig is genoeg ten dienste van het lijf:
Die in de koortse woelt en sal niet beter wesen
Al drinckt hy wonder veel; maer die hem wil genesen
Behoort het innig quaet te nemen by der hant,
En weeren uyt de borst den aengesteken brant:
Het gelt sal aen het volck geen ander herte geven,
Niet leyden tot de deugt, of eenig beter leven,
„Gy, die naer vrede tragt, en wenst te sijn gerust,
„En soeckt geen meerder goet, maer bid om minder lust.
„Een weynig aerd' alleen kan ons den kost verstrecken,
„Een weynig aerd' alleen kan ons de leden decken;
„Een weynig is genoeg, en dient aen onsen noot
En midden in der jeugt, en midden in de doot.
Hoe moogje soo benaut, en soo bekrompen leven?
Gy sult'et al misschien haest over moeten geven
Aen ick en weet niet wie, een al te byster mal,
En dien het goet alleen ten quaden dienen sal:
Men siet'et menigmael, dat, na een gierig sparen,
Het goet, gelijck een mist, plag hiestig weg te varen,
„Het is een oude plaeg, dat al te grooten vreck
„Gemeenlijck wort gevolgt van al te grooten geck:
„Het sonde menig kint oock dickmael mogen baten,
„Indien hem niet te veel en ware nagelaten;
„Ick kenner heden noch, die quamen in verdriet,
„Om dat haer ouders sorg hun schatten achter liet
Gelooft'et, ydel mensch, goet, heyl, en ware segen
Is niet in uw bejag, maer in den Heer gelegen;
Hy stort op al het lant een uytgeschudde maet,
Wanneer sijn milde gunst maer eenmael open gaet:
Siet Agars eenig kint; het ware jae gestorven,
Indien het van den Heer geen troost en had verworven,
De moeder gaf het op, en dede vorder niet,
Als datse door het wout ging klagen haer verdriet.
„Al wat een vader doet, wat ouders oyt vermogen,
„Is buyten Godt, eylaes! in haesten weggevlogen,
„Lant, renten, alle goet, dat kinders is gemaeckt,
„Wort strax een lege fles, als Godt den segen staeckt.
Gy, die met vaster ert, uw kinders wilt belaten,
Gaet leertse van der jeugt het boose wesen haten;
Gewentse tot de tugt, dat is gesegent broot,
„Noyt wort'er reyne siel verlaten in den noot.
Siet! als de domme Struys sijn eyers heeft verloren,
Noch wort'er evenwel een vogel uyt geboren;
En als de wilde Raef haer jongen niet en voedt,
Dan is'et dat'et Godt ons aller Vader doet.
Gy, nut dan met gemack des Heeren milden segen,
Niet uyt een karig hert, maer naer het is gelegen;
Bied gunst en doe getes, voor al aen uwen man,
Het valle soo het mag, de nootdruft moet'er van.
Maer draeg oock goede sorg te deelen aen den armen,
Niet slegs die alle daeg voor uwe deuren karmen,
En roepen om behulp; maer aen de lieden meest,
„Die eerlick schaemel zijn, en met een stillen geest.
„Te geven sonder hoop' om wederom te krijgen,
„En, eer het iemant eyst, sijn gunst te laten sijgen
„In stilte, sonder roem, en met een bly gelaet,
„Dat is een soete reuck, die naer den hemel gaet
De gelt-sugt boven al en dient u niet te plagen,
Wanneer uw weerden man met sieckten is geslagen,
Wanneer hy leyt en hijgt, en met verlangen wagt,
Dat hem de leste wee sal werden aengebragt:
Gy moogt in dit geval hem geensins liggen quellen,
Om eenig testament dan in te willen stellen;
Gewis soodanig werck vereyst een eygen stont,
Vereyst een vryen geest, en geen benauden mont:
't Is noch een slimmer greep by hem te sitten kraecken,
Om ick en weet niet wat tot uwen nut te maecken;
„Geschencken, die men noemt ter saken van de doot,
„En dienen niet gevergt, als buyten alle noot.
Gy, die met alle vlijt hem dan behoort te stillen,
En moet in tegendeel hem geensins komen villen,
En moogt in dit geval niet quellen uwen vrient,
Terwijl hem soet gepeys, en niet als ruste, dient:
Wanneer uw bed-genoot heeft sijn gesonde leden,
Soo tast hem in de borst met liefde, reyne zeden,
Met al wat herten treckt, en niet voor eenen gang,
Maer van den eersten aen uw gansche dagen lang
Het wijf mag haren man, de man sijn vrouwe streelen
Om, als'er iemant sterft, het goet te mogen deelen;
Dat staen de regten toe, op dat de soete trou
Te beter overhant in liefde wassen sou.
Maer door een hart geprag geduerig aen te dringen
Oock op een krancken selfs, dat noem ick enckel dwingen;
„Waer oyt een hatig wyf een swacke siele quelt,
„Al schijnt het datse bidt, voorwaer het is gewelt
Doch waerom dit gebreck de vrouwen toegeschreven?
Ten dient haer niet alleen te worden aengewreven,
Gewis niet alle mans en sijn hier buyten schult,
Daer wort'er menig rijck door vrouwen ongedult:
Daer sijn'et in het lant, die haer geselschap plagen
Met woorden, met gekijf, met ongesonde slagen,
Geen ruste, geen verdrag, tot eens de penne schrijft
Dat Jan, mijn lieve man, alleen de meester blijft:
Maer tegen dit bedrog sijn weder loose streken;
De vrouwen dus geperst die weten haer te wreken,
Sy sluypen uyt den huys, als tijt en plaetse dient,
En maecken al het goet aen eenig ander Vrient;
't Is eenmael hier gebeurt, en elders menig-werven,
Dat soo een lincker scheen van spijt te sullen sterven;
Want, daer hy maer alleen als hoir en was bekent,
Daer bragt een liever vrient een jonger testament;
Daer stont toen onse nurk met twee beschaemde wangen,
En liet, gelijck een brack, sijn ooren neder-hangen;
Des heeft hy (maer te laet) uyt dit geval bedagt
Dat jonste dient gelockt, en niet te sijn verkragt.
Gy, schouw dan dit bejag, en alle slimme grepen,
Die niet als enckel twist met haer en konnen slepen;
„De vont, die ware gunst in echte lieden stelt
„Is trouwe, geen bedrog; is liefde, geen gewelt.
Maer gy, die sijt geneygt uw kinders voor te schrijven,
Waer dat uw lant, uw gelt, uw renten sullen blijven,
Gaet hier met rijpe sorg, en doet uw saecken af,
Eer u de doot besoeckt en toont een open graf;
„Die eerst, wanneer het schip is veerdig af te steken,
„Gaet hier en weder daer om vrienden aen te spreken,
„Of oock in dat gewoel met packen besig sit,
„Mist ligt of sijn gemack of wel sijn gansche wit:
„Eerst op sijn lesten wil en om de doot te peysen,
„Wanneer het bleecke spoock u vordert om te reysen,
„Dat is een dwaes beleyt; gy, stelt uw dingen vast,
Eer u een heete koorts met smerten overlast;
Het is de beste voet uw saken uyt te wercken,
Wanneerje sijt bequaem op alle ding te mercken;
Of anders, feylt'er iet ontrent uw lesten wil,
Gy brengt aen alle kant de vrienden in geschil.

Daer

[illegible] ſijn in dit beſlag by wylen vyſe ſtreken,
W[illegible] door de lieden ſelfs haer eygen maeckſel breken;
Sy ſtellen wonder veel, en dickmael vreemde tael,
En [illegible] een enckel woort verbrot het altemael:
Daer ſijn'er in het lant, die niet als banden ſchrijven,
Als of haer leſte wil hier eeuwig moeſte blijven,
Sy maecken huys en hof, en dickmael al het goet
Van 't een op 't ander kint tot aen het leſte bloet;
Sy poogen met beleyt haer dingen vaſt te maecken,
En dat is veel de weg, waer doorſe los geraecken;
Want die hun voor de doot niet eens quam in de ſin,
Die valt er menigmael met al de leden in:
Daer ſijn'er boven al die even jonge vrouwen,
Door kragten van de pen in vaſte banden houwen,
Soo dat een jeugdig wijf moet leven ſonder man,
Of ſchoon hy, die het wilt, des niet genieten kan.
Gy, weeg dit gants beſlag in ſijn geheele leden,
En tijt hier noyt te werk' als met bedagte reden, (mont,
Spreeck niet als door een wolck, maer klaer en uyt de
En ſchrijf uws moeders tael, ſoo gaen uw ſaecken ront:
En wil u niet te ras of haeſtig onderwinden
Uw na te laten goet met ſchrijven in te binden;
Waer toe ſoo langen ſorg? ey lieve, laet het goet
Beſtieren by den raet van die het hebben moet.
Wat hier de vrouwen raeckt; en laet u niet geluſten,
Terwijl u doode romp ſal in der aerden ruſten,
Haer door een hart gebodt te ſtellen in den dwang,
Te leven ſonder man haer ganſche dagen lang:
't Is buyten alle regt de vrouwen aen te drijven,
Om in een ruyme koets alleen te moeten blijven;
Het is een oude wet, dat Acheron verſlint
Al wat een echte wijf aen haer geſelſchap bint:
De man is door de trou geen hooger magt gegeven,
Als met een echte wijf ſijn dagen af te leven,
Daer houd ſijn voor-regt op. het graf, het open graf
Dat bijt, ſoo haeſt het gaept, de vaſte banden af:
De doot ontbint den knoop, die niet en was te breken,
De doot verſet de pael, die noyt en is geweken,
De doot ſcheyt alle ding, de doot; de bleecke doot
Stelt alle vrouwen los van haren bed-genoot:
Waer toe een jeugdig lijf door al te ſtrenge wetten,
Om ick en weet niet wat, in deſen praem te ſetten?
Of wilje dat de vrou ſal blijven ſonder man
Oock ſchoonſe niet en wil, of datſe niet en kan?
Ey weg met deſen dwang, die uyt de weerelt ſcheyden
Die moeten haren geeſt tot hooger dingen leyden;
Gy, die in vreugde gaet, en laet geen jonge vrou
Gedurig in den druck, gedurig in den rou:
Miſſchien, indienje mogt eens uyt den grave rijſen,
Gy ſoud het echte bed haer ſoecken aen te prijſen;
Denck wat men heden ſiet, en wat men eertijts ſag;
„Men wil maer des te meer, wanneer men niet en mag:
Plagh niet een billick menſch een ieder toe te laten
Dat hem geen hinder doet, en elders mogte baten?
U dient geen vrouwe meer, noyt ſiele wort de bruyt,
Want daer geen doot en is, daer heeft het trouwen uyt.
Hoort vrinden, hoort een woort, wanneerje komt te ſterven
Gy ſult uw vrouwen ſien, (a) maer echte pligten derven;
't Is waer, de ſiele mint, oock na dit nietig lijf,
Maer kieſt dan evenwel geen man of echte wijf
Daer is een ander quaet bynaeſt in alle ſteden,
Dat met ſijn eygen deel nau menſch en is te vreden;
Waer oyt het echte paer een leſten wille ſluyt,
Daer is meeſt al het volck op eygen voordeel uyt:
Of wel een vruchtbaer wijf, door Godes milden ſegen,
Veel ſonen heeft gebaert, veel dochters heeft gekregen,
En dat hier op de doot het echte bedde ſcheydt,
Noch wort het minſte deel den Weeſen toegeleyt;
Die langſt in leven blijft treckt huys en hals-juweelen,
En koomt des niettemin de meeſte baten deelen;
Men ſet de kinders uyt met ick en weet niet wat,
Al ſijnſe menigmael de beſte van de ſtadt;

Dit ſie ick in het lant, en 't is my bijſter tegen,
Des bidd' ick, echte volck, dit niet te willen plegen;
Ontlaſt u, reyne ſiel, van uwen vrecken aert,
Het koomt de kinders toe al wat'er is geſpaert:
Gy ſijt een eenig hooft, en kont genoegſaem leven,
Uw Weeſen jonck, en veel. ey! waerom niet gegeven
Dat hun des lants gebruyck, ja recht en reden, jont?
Waer toe uw gunſt geſchort tot aen den leſten ſtont?
Soo gy het al beſliet, en wilt'et ſoo bewaren,
Hoe kan dan eenig kint naer rechte weerde paren?
Soo gy het al begraet uw leven-dagen lanck,
Soo heeft de doot alleen, gy vader, geenen danck.
Niet dat ick raden wil uw kleeders af te leggen,
Eer dat men ſlapen gaet (gelijck de Franſen ſeggen;) (b)
Neen, dat is niet gemeynt, het is verdrietig goet,
Wanneer een moeder ſelfs van kinders halen moet?
Ick weet, hoe ſuer het valt, dat ouders moeten vleyen,
Dat ouders om behulp aen hare kinders ſchreyen;
Het is een oude ſpreuck; hackt iemant naer het erf,
't Is reden dat hy wagt tot eerſt de meeſter ſterf. (c)
Mijn raet is maer alleen te ſchiften tuſſchen beyden,
En van het kinder-goet behoorlick af te ſcheyden;
Gy, weeſt dan niet te ſchaers, maer quyt uw vaderpligt,
„Het is de beſte keers, die voren henen ligt
Maer t'wijl wy met gemack van deſen handel ſpreken,
Soo ſchijnt aen uwen man het leven af te breken;
Ick hoore, naer my dunckt, ick hoore ſijn geklag,
Hy ſpreeckt, gelijck het ſchijnt, nu flauwer als hy plag

ICk die in mijnen tijt, met uytgeſtreckte leden,
Quam recht, gelijk een keers, en deftig aengetreden,
Ben nu te deſer uyr, vermits den ouden dagh,
Niet die ick eertijts was of van te voren plagh;
Mijn vet is uytgeteert, mijn vyer is ſonder luyſter,
Mijn licht heeft genen glans, mijn oogen worden duyſter,
Mijn ſchenkels byſter ſwak, mijn beenen wonder krank,
Mijn adem, voortijts ſoet, is niet als enckel ſtanck,
Mijn leden al gelijck (ô kragten van de jaren!)
Sijn niet alleen verſlimt, maer kleynder alſſe waren,
Mijn hooft dat ſchudde-bolt, mijn lenden hangen lijp,
En, met een woort geſeyt, de keers brandt in de pijp.
Ick hebbe veel beſogt, en, tot verſcheyde ſtonden,
Veel moeyten uytgeſtaen, veel dingen ondervonden,
Ick hebbe menigmael en lief en leet gehadt,
Nu is'et uytgekoot; ick ben de weerelt ſat:
't Is tijt, ô weerde ziel, op uw vertreck te peyſen,
Maeck pack en ſack gereet om haeſt te mogen reyſen,
Die jonck is, kan miſſchien de bare noch ontgaen,
Maer ick, en mijns gelijck, gewis die moet'er aen.
Veel leven in gevaer, die, met een ſchijn van reden,
Noch hoopen op verdrag en ſtellen hen te vreeden;
Al is'er iemant ſieck, of tot de doot gewondt,
Hy denckt de krankſte menſch wort menigmael geſont:
Al ſiet een ſtrijtbaer heldt ſijn beſte rot geſlagen,
Hy roept noch evenwel; de kans is noch te wagen:
Al ſwemt een ſchippers gaſt te midden in de Zee,
Hy peyſt, hoe menig wrack komt drijven aen de ree,
Al leyt een ſchuldig menſch in eenig kot gevangen,
Daer padden onder een haer mengen met de ſlangen,
En dat hem even daer de doodt wort aengeſeyt,
Noch is'er eenig ding, dat hem de ſinnen vleyt:
Maer als de ſtaege Tijdt het leven heeft bekropen,
Dan heeft'et geen beſcheyt noch iet te willen hopen:
Hoe kan een kranck geſtel de ſieckten wederſtaen?
Hoe kan een trage voet de ſnelle doot ontgaen?
Voor my, ick heb genoeg, ick ſoeck een ander leven,
Ick wil met grooten danck en willig overgeven
Mijn hooft, mijn ſwacke maegh, en dit ellendig been,
En, lieve waerom niet, ick had'et maer te leen:

(a) *In de opſtandige en ſullen ſy geen vrouwen trouwen noch oock ten houwelijck gegeven worden, maer zijn als de Engelen Gods.* Math, 23. 30.

(b) Je ne me veux pas deſpouiller, devant que j'aille coucher. *Een Franſch ſpreeckwoort.*

(c) *Blijft de overſte in uwe goederen, ende en laet u uwe eere niet nemen.* Syr. 33. 20

Ick hebbe langen tijt, ick hebbe menig-werven,
Ick hebbe van der jeugt geduerig leeren ſterven,
De bare, met het graf, en wat'er is ontrent,
Is my van langer hant ten vollen aengewent
Die, als een maghtig heyr koomt dapper aengevallen,
En poogt de vendels ſelfs te planten op de wallen,
Die (ſeg ick) eerſtmael dan een noodig wapen ſmeet,
Toont dat ſijn ſlap beleyt niet van den krijg en weet.
Ick ſag een ſtaege doot ontrent de menſchen dwalen,
Ick ſag aen alle kant haer pijlen nederdalen,
Hier wort een jong-geſel, en daer een man geraeckt,
En elders had een maeght het bitter nat geſmaeckt;
Nu wort boorby mijn huys een eenig kint gedragen,
Dan was'er door het ſweert een gantſche ſtad geſlagen;
Is 't vreemt, dat eens de ſchicht my in de leden kleeft,
Die voor en om mijn lijf ſoo dickmael heeft geſweeſt?
Dit ſeyd' ick menigmael, dit was mijn ſtage reden,
Wanneer ick met een vrient ten grave was gebeden;
Ick had'et in den ſin, ick droegh het in den mont,
Waer dat ick voor een deur of ſtroo, of bare vont;
Ick dacht, wanneer ick ſagh den koelen avont komen,
Dit ſtuck is wederom mijn leven afgenomen;
Ick dacht wanneer de ſon haer nieuwe fackel braght,
Ons tijt en ſluymert niet, oock in de midder-nacht;
Ick dacht, wanneer ick ſigh de dorre bladers rijſen,
Dit kan oock mijnen val als met den vinger wyſen; (a)
Ick dacht, wanneer ick ſchreef op eenigh parkement,
Hier heeft de doot alreets haer ſegel op geprent.
In 't korte, wat ick ſigh, of waer ik mogte reyſen,
Ick vont geduerig ſtof om op de doot te peyſen;
Het bont in mijn gewaet, de ſchoen aen mijnen voet,
Die druckten alle daeg de doot in mijn gemoet;
Schoon my dan over-quam, en dat te deſer uuren,
De ſligh die alle vleeſch ten leſten moet beſuuren,
Ten waer oock heden ſelfs my geenſins onverwacht,
Ick heb'er menigmael te voren op gedacht.
Die luſt tot ſlapen heeft, laet ſijn gordynen ſchuyven,
Streckt al de leden uyt, en geeft hem om te ſnuyven,
Schort ſijn gedachten op, houd al de ſinnen ſtil,
En ſchikt hem t'eenemael, gelijck hy ruſten wil;
De ſlaepert dient gemaeckt, al eer men dient te ſlapen,
Oock in den langen ſlaep, die meeſters met de knapen
Gelijck te bedde ſtout; „al wat men voor-bereyt,
„Dat beeſt een goet begin om wel te ſijn beleyt;
„Hier wort geen feyl gedult; de doot is van de ſaecken,
„Die nae een quaden ſlagh niet recht en ſijn te maecken;
„Want die in dit geval maer eens en ſpringt te kort;
„Wort in een grouſaem diep voor eeuwig afgeſtort.
Dit lagh my vander jeugt geduerigh in de ſinnen,
Om iet, door langh gepeys, op mijn gemoet te winnen,
En ſiet! al was ick eens niet weynigh hier bevreeſt,
Ick kreegh uyt dit behulp een onvertsaegde geeſt,
Nu hoor ick, buyten angſt, dat maden, ſlangen, pieren,
My ſullen door het hooft en in den boeſem ſwieren,
De ſlecke met de worm, en al het grat-gevaer
Is of 't mijn eygen bloet, mijn eygen ſuſter waer; (b)
Ick kan dat holle vack, daer eerſtmael oogen ſtonden,
Door-kijcken ſonder ſchrik tot aen de diepſte gronden,
Het rif, en ſijn gevolgh, met al het dorre been,
Is my, en in den geeſt, en aen het oogh gemeen
En waerom doch geſchrikt? de tijt ſal eenmael komen;
Dat oock dit eygen vleeſch ſal worden opgenomen,
Sal paren met de ſiel, en ſchoon het is verrot,
Sal klaer en open ſien den onbegrepen Godt
Ach! ſoo de ſwacke menſch op menſchen moeſte bouwen,
Hoe ſou het bang gemoet de wanhoop weder-houwen?
Hoe ſou het angſtig hert de prangen wederſtaen,
Die in den leſten noot tot aen de ſiele gaen?
Maer Godt is onſen trooſt, die heeft ons uytgekoren,
En vrede toegeſeyt, en eeuwig heyl geſworen
Om Chriſtus bloet alleen; daer ſtaet de ſiele vaſt,
Of ſchoon de wreede doot met open kele baſt.
Dat eerſt vergiftig was, dat kan het quaet vernielen,
Dat is het leven ſelfs aen alle reyne ſielen;
Waerom, o treurig hert voor doot of hel gebeeſt?
Ick weet, en ben gewis dat mijn Verloſſer leeft,
Ick weet hy heeft de magt om my te konnen ſtercken,
Om my het eeuwig heyl met krachten uyt te wercken;
Ick weet wien ick geloof; myn ſiele, weeſt geruſt,
De vloeck is door het Lam voor eeuwig uyt-gebluſt
Maer lieve bed-genoot, waer toe ſoo dichte tranen,
Die u van allen kant de droeve wangen banen?

(a) *Wy zijn alle afgevallen als bladeren* Jeſ. 64. 6.

(b) *De verrottinge noem ick mijnen vader, en de wormen mijn moeder en ſuſter.* Job. 17. 14.

Waer

[illegible] diep gesugt, dat my in 't herte snijt;
[illegible] gepaert geweest, nu is het scheydens tijt;
[illegible], weerde Lief, wy hebben niet te klagen
[illegible] te korten tijt, noch van te weynig dagen;
[illegible] te rassen lijck, noch van te snellen reys,
[illegible] regter uur den weg van alle vleys.
[illegible] ons menig jaer in vrede laten leven,
[illegible] ons menig-kint tot onsen troost gegeven,
[illegible] heeft ons veelgejont, oock boven onsen wensch,
[illegible] het is geschiedt aen menig ander mensch.
[illegible] hebben onsen jeugt te samen afgesleten,
[illegible] lingen tijt in rust ons broot gegeten;
[illegible] wy naer het graf met leden sonder kragt,
[illegible] een rypen oegst wort in de schuer gebragt. (a)
[illegible] dankbaer sijn voor Godes milden segen,
[illegible] ding, gelijck het is gelegen;
Godt ken wat ons ontbreeckt, hy voelt als met'er hant,
Wanneer het menschen-kint moet elders sijn geplant:
Gy weet, dat eerst het graen moet in der aerden sterven,
Eer dat et wederom kan nieuwe jeugt verwerven;
Gy weet, dat alle vlees wort eerstmael nietig stof,
Eer dat et wassen mag in Godes eeuwig hof:
Schoon of het lijf vergaet, wat is'er aen verloren?
Het wort te sijner tijt van nieuwen aen geboren,
Die hier den Heere sterft, en als te niete gaet,
Verandert maer alleen, en krijgt een beter staet:
Gy sult my weder sien, en vry in beter wesen,
Gy sult dan mijn gemoet en binne-kragten lesen,
Gy sult, oock met'et oog doorgronden mijnen sin,
En sien in desen geest een onbevleckte min. (b)
Gy sult u dan gerust, ey waerom soo verbolgen?
Gy staet op goede maet om haest te mogen volgen,
Gy kont niet lange sijn in druck en ongeval,
Nadien uw leven selfs niet lange dueren sal,
Dit bid ick tot een pant der vrientschap onser beyde,
En wilt u na de doot van my niet laten scheyden,
Maer, alsje voelen sult dat uwe tijt genaeckt,
En dat de lieve Godt uw droeve banden slaeckt,
Soo doe benevens my uw koude leden strecken,
En laet gelijcke stof ons in den grave decken, (c)

(a) *Gy sult in den ouderdom te grave komen, gelijck als de garven in-gevoert worden te sijner tijt.* Job 5 26.

(b) *Augustinus vertroostende sekere weduwe over het overlyden hares mans, seyt onder andere, datse namaels in de opstandinge der Godtsaligen haren man niet alleenlijck met de oogen des lichaems sal sien, en kennen, maer selfs datse sijn gedagten sal weten, sulx invoerende uyt de woorden Pauli 1 Corinth* 13 12. Dan sullen wy bekennen gelijck wy bekent sijn. *So heeft dan man en vrouwe van nu aen wel toe te sien wat sy-lieden hier dencken ofte heymelijck doen, dewijle alle het selve niet alleen Gode, maer haren eygen bedgenoot hier namaels open en bekent sal wesen Siet* The Practice of Piety van Bayly, of the Prerogat with the Elect &c.

(c) *Alhoewel het den Christenen betaemt niet te nau-keurig te sijn in haere begravenissen, soo wert nochtans gemerckt dat de heylige Voor-ouders, oock in haer uyterste besorgt sijn geweest om by haer geminde huysvrouwen, en andere vrienden (die sy in hair leven lief hadden gehadt) begraven te worden, om daer door te betoonen, dat die goede band der eenigheyt oock self door de doot niet gebroken en was vernietigt, en dat sy lieden eene gemeene uytkomste als noch besten Jacob begeert op sijn uyterste wyt Ægypten gevoert, en in de dubbele spelonche op den acker Ephrons by Lea sijn wijf begraven te sijn,* Genes 49 29. *Daer oock Abraham met Sara begraven waren,* Genes 25 8 *Item Isaac en Rebecca,* Genes 35. 29. *Dit schijnt daer na by andere volcken nagevolgt te sijn.*

Veterum consuetudo fuit, quâ diligenter cavebant, ut conjuges amicos & amicas (inquit Meurs. de Funeribus Romanis) quos fide & amore inter se mutuo junctos fuisse constabat, post mortem uno eodemque sepulcro conderent Apuleius lib 8 accuratissimè corpus ablutum unitâ sepultura ibidem marito perpetuam conjugem reddere.

Val Maxim lib. 4. cap 6. de M. Plautio, qui, uxore Orestilla funerata, in gladium incubuit, quem amici, sicut erat, togatum ac calceatum corpori conjugis junxerunt; ac deinde subjectis facibus utrumque unà cremaverunt

Ovid. lib. 4. de Pyramo ac Thisbe.

His tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseri, meus illiusque parentes,
Ut quos certus amor, quos hora novissima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem
Quodque rogis superest una requiescit in urna.

Ten eynde Godes heyr, oock aen den jongsten dag,
Ons even in het graf te samen vinden mag.
Ten lesten tot besluyt (eer my de sinnen dolen)
De vrugten onser jeugt die laet ick u bevolen,
Doe, wat een moeder voegt; en, voor de beste leer,
Soo prent hen in de borst de vreese van den Heer.
Vriendinne, 't is genoeg, hoe kan ick langer spreken?
Mijn tonge die verstijft, mijn woorden blijven steken,
De koude doot genaeckt; vriendinne, weest gegroet
Tot eens des Heeren stem de graven open doet;
Nu koom eens weerde lief, koom naerder aengetreden,
En neem het leste pand van mijn genegentheden,
Neem van mijn koude mont een kus voor immermeer,
En vaer voor eeuwig wel, en troost u in den Heer.
En gy, mijn lieve jeugt, van Gode my gegeven,
Hebt op uw moeder acht, en wilt in vrede leven,
Weest eenig onder een, en yder lief-getal,
Dat is, dat u het huys met segen vollen sal:
Laet u geen ydel hert, of sotte waen besmetten,
En, watje neemt ter hant, wilt op het eynde letten;
Weest sedig in gebaer, en heus in uw gespreck,
Weest buygsaem van gemoet, en haet een stegen neck;
Weest trouw in uw beroep, en schout de kromme gangen,
Weest slegt gelijck een duyf, en wijs gelijck de slangen;
Weest nugter, haest vernoegt, gelatig naer den tijt,
Weest vyant van de wraeck, en meester van de nijt;
Weest traeg tot hevig bloet, maer laet u tas erbarmen,
Weest schaers in uwen lust, doch milde voor den armen;
Eert Godt in reynen geest, en dat voor alle werck,
Weest vrienden van den Staet, en leden van de Kerck.
Nu wilt, om mijnent wil, noch ditmael neder knielen,
En roepen tot den Heer als met geheelder sielen;
Op dat ick in 't geloof mag onbewogen staen,
En met een stillen geest tot mijnen Schepper gaen:
Sie nu uw schepsel aen, ô Schepper aller saecken,
En laet doch mijn gemoet uw heyl en liefde smaecken;
Ick hebbe mijnen loop, en uwen raet vervult,
O laet my, lieve Godt, verhuysen met gedult:
Onweerdig ben ick, Heer, onweerdig aller wegen,
Onweerdig sondig mensch van uwen hoogsten segen,
Onweerdig van der jeugt, en oock te deser tijt,
Het is uw gunst alleen, dat gy ons vader sijt;
Het is uw gunst alleen, dat Christus is gekomen,
Dat Christus onsen last heeft willigh aengenomen,
Dat Christus voor den mensch hier in de werelt sterf,
Dat Christus voor den mensch het eeuwig heyl verwerf;
Mijn steunsel is het Woort uyt uwen mont gesproken,
Dat noyt en heeft gefeylt, noyt trouw en heeft gebroken,
Mijn steunsel is het Woort, oock in den hoogsten noodt,
Mijn steunsel is voor al de Dooder van de doot;
Hoor voor de lestemael, ô Vader, mijn gebeden,
En wil met uwen knecht niet in het oordeel treden,
'k En weet geen ander hulp voor mijn bedrukt gemoet,
Als uwen Soon alleen, en sijn vergoten bloet;
Laet my wanneer de ziel sal uyt den lijve scheyden,
Laet my tot uwen Throon, laet my behouden leyden,
Daer niemant 's duyvels list, of ander hinder vreest,
U Jesu, ware Godt, beveel ick mijnen geest.
Daer is de man gereyst, daer is het leven henen,
Daer is het lijf een romp, daer is de geest verdwenen,
Daer is de siel verhuyst, daer is'et al gegaen;
Hy gaf een kleynen snick, en siet! het is gedaen.
Gelijck een rijpe peer door eenigh kleyn bewegen
Koomt druypen van den tack, en uyt den boom gesegen,

Jason apud Valer. Flaccum lib. 3.

Quod tamen externis unum solamen in oris
Restat, ait, caras humus hæc non divider umbras,
Ossaque nec tumulo, nec separe conteget urna,
Sed simul, ut junctis venistis in æquora fatis

Alia exempl vid apud Meurs. de funeribus Roman lib. 3 cap. 14 Quin & Tobias etiam filio mandat ut matre mortua eam paterno sepulchro inferat. Tob. cap. 4 5. vide Calvin. in Genes. cap 47. 30.

Alludit quod de jure Canonico mulier (cum aliter non disposuit) infertur in sepulchrum mariti- unaquaque 13. quæst. 2.

Of juyſt gelijck het [illegible] ſich beſluyt,
En neemt allenxen af, en gaet ten leſten uyt,
Soo ſtaet het met den menſch, die, van den tijt geſleten,
Ten leſten neder-ſackt, en is terſtont verbeten; (ſtoot,
Een ſwijm, een damp, een hick, een wint, een kleyne
Iet, ick en weet niet wat, dit geeft hem aen de doot:
Daer leyt het moedig dier, met tranen ingekomen,
Met tranen wederom in haeſten weg-genomen,
Ach! wat is alle vlees, en al ſijn ydel ſaet,
Indien het voor de doot niet uyt het vlees en gaet?

CHRISTELYCK HUYS-WYF,

Vertoont in de geſtalte van

W E D U W E,

TWEEDE STUCK VAN HET LESTE DEEL.

Uw lieve bedgenoot is uyt'er tijt geſcheyden,
Dus wil in uw gemoet den rouwe toebereyden;
Geef tranen, echte wijf, gelijck het heden dient,
Geef tranen aen het lijck van uwen weerden vrient.
Moeſt immer droevigh nat van uwe wangen vlieten,
't Is tijt in dit geval uw tranen uyt te gieten;
Als iemant eenigh dingh tot ſijnen trooſt verkieſt,
't Is reden dat hy treurt, wanneer hy dat verlieſt;
't Is recht dat u het oogh tot tranen ſy bewogen,
Nadien uw weder-helft is heden wegh-getogen;
Wie aen een dooden man geen heete tranen geeft,
En heeft hem noyt bemint, oock toen hy heeft geleeft,
Gy, laet noch evenwel geen druck uw ſinnen krencken,
Maer wil, oock in het leet, aen goede ſeden dencken;
Daer is een ſeker maet, oock voor een echte vrou,
En midden in de vreugt, en midden in den rou.
Men vint'er in het lant, die met een grillig krijten,
Die met een harde vuyſt ſich op de borſten ſmijten,
En woelen door het huys, als of het vreemt gebaer,
Een ſeker onderpant van rechte liefde waer:
Gy, ſtel u ſedig aen, en laet, oock in het treuren,
U voor een wijſe vrou by wijſe luyden keuren;
Het is van outs gemerckt, dat ſeldſaem ongelaet
Is veel maer enckel ſchijn, en ſelden ware daet.
„Een wijf kan vaſter peyl van echte liefde geven,
„Indienſe met den man in vrede poogt te leven,
„Als datſe byſter huylt, en ſonder mate ſchreyt,
„Wanneer de bleecke doot hem in den grave leyt.
Soeck trooſt in dit geval, veel eer in uw gedachten,
Als in een vreemt behulp, of ander lieden klaghten;
„Al wat u ſtillen kan in druck en tegenſpoet,
„En komt niet van het volk, maer woont in uw gemoet.
Bedenck dat noyt de doot of door een bitter ſchreyen,
Of door een ſoet geſpreck, of door een liſtig vleyen,
Of door een lang getreur, heeft iemant vry geſtelt,
Die eens was uyt'er tijt en onder haer gewelt.
Bedenck dat yder menſch heeft ſijn geſette ſtonden,
En dat hier alle vleeſch is aen den tijt gebonden,
Een tijt by Godt beſtemt, die niemant eenen dagh
Of langer recken kan, of korter ſetten mag.
Bedenck dat droefheyt ſelfs en alle ſtrenge dagen,
Sijn dienſtig aen den geeſt, om ſonden uyt te jagen,
„Druck voor een weeck alleen die leert de ſiele meer,
„Als ſeve maenden vreugt, en ſeve jaren eer.
Bedenck dat yder menſch hier in den Heer geſtorven
Is trooſt, en vaſte ruſt, is eeuwig heyl verworven,
Bedenck dat even Godt ons uyt de weerelt treckt,
Wanneer het aen de ſiel ten meeſten nutte ſtreckt;
Bedenck dat uwen vrient u weder ſal gemoeten,
U ſal te regter tijt in beter weſen groeten;
Bedenck dit altemael, en lijt'et met gedult,
Dewijl gy deſen wegh haeſt mede treden ſult.
Gebruyck nu deſe ſtof, en diergelijcke reden,
En ſtel uw treurigh hert in uwen Godt te vreden;
Draeg in een ſtillen geeſt uw droevig ongeval,
Tot u een beter uur ten vollen trooſten ſal.
„Al is een bange ſiel met ſmerten overladen,
„Noch is'er groot behulp tot alle groote quaden,
„Al wat een kloeck gemoet door reden niet en ſlijt,
„Dat wort noch evenwel begraven in den tijt.
Maer onder dit beſlagh ſoo laet u niet geluſten
Den rouw en ſijn gevolgh opſichtigh uyt te ruſten,
Godt roept u tot verdriet en tot een laegen ſtant,
Waerom doch met de pracht hier tegen aen gekant?
Wil liever ſchamel volck met bay en laken decken,
Als met een groot beſlag uw mueren over-trecken,
Maeck voor behoeftig volk een huys van ſlechten ſteen,
Eer, als een rijck gebouw voor ongevoelick been
Laet Heydens met het graf en met de dooden proncken,
Die ſijn van enckel waen en van de weerelt droncken,
Die meynen dat de ſiel vry beter dagen heeft,
Wanneer men aen het lijf gecierde graven geeft.
Gy, beter onderrecht, hebt op geſette gronden,
Hebt, uyt des Heeren woort, ten vollen ondervonden,
Dat, waer het lichaem reyſt, of waer het heneen drijft,
De-ſiele niettemin in hare ruſte blijft.
Begraef dan uwen vrient, en dat naer rechter weerden,
En geef het nietigh ſtof den boeſem van der eerden;
Daer leyt'et in de ruſt tot aen den jongſten dagh,
En tot het met de ſiel eens weder paren mag.
Maer hoor een vremder ſtreek. men vint'er menig werven
Die ſien haer weder-helft, haer lief geſelſchap ſterven,
Die ſien haer krancken man en ſijn benautheyt aen,
En blijven evenwel met drooge wangen ſtaen.
Niet dat ſoodanig volck, of van de Grieckſche Wijſen,
De doot en haer gevolgh oyt heeft geleert te prijſen,
Of dat ſoodanigh wijf, geroert door hooger kragt,
Het leven elders ſoeckt, en beter dingen wagt;
Neen, daer is ander ſucht uyt haer bedrijf te leſen,
Sy telt het voor gemack ontlaſt te mogen weſen;
Sy toont dat haer de geeſt ten vollen is verblijt,
Om datſe van het jock ten leſten is bevrijt·
Sy vint het wonder ſoet naer eygen ſin te leven,
En met een ruyme vlugt geduerig uyt te ſweven,

Te drillen over al, en door een loſſe praet,
Te ſlepen over hoop al wat'er omme-gaet:
Het is haer eerſte vreugt de leden op te proncken,
En met een weeligh oogh op alle man te loncken,
Sy vint haer met vermaek ook daer de jonkheyt malt,
En geeft haer by het volck, al daer het maer en valt.
Juyſt ſoo het water rolt, wanneer de ſwacke dijcken
Staen open voor de zee, en voor de ſtroomen wijcken,
Soo is het ydel menſch ganſch los, en ſonder wet,
Om dat'er niemant is, die haer een regel ſet,
Jonckvrouwen, eerbaer volk, let beter op de reden,
Let beter op den gront van uwe reyne ſeden,
Let beter op de tucht van al het huysgeſin,
De wet van uw beroep heeft ander weſen in.

Vriendinnen in de praem van uwen druck geſeten,
Is yemant onder u genegen om te weten,
Hoe datmen naer de kunſt een vrouwe toonen kan,
Wanneer de bleecke doot haer ſondert van den man,
Stelt u een bloemtjen voor, dat van de ſteel geſneden,
Heeft door het vinnigh mes ſijn eerſte doot geleden,
Dat even met'er daet, na dat het is gevelt,
Wort in een enge fles, wort in het nat geſtelt;
Daer ſtaet het teer gewas, daer ſtaet het in geſloten,
Daer ſtaet het in en queelt met tranen overgoten,
Daer ſtaet het treurigh heen, daer ſtaet het in gebocht,
Sijn trooſt, ja leven ſelfs, dat is een droevig vocht.
Ten komt niet in den hof, daer alle friſſche kruyden
Ontfangen met vermaeck een regen uyt den Zuyden,
Ten komt niet in de lucht, of in het open velt,
Daer groen met groentje ſpeelt, en roos na roosjen helt,
Het toont in ſijn gelaet gelijck een diep verlangen,
En laet ſijn aerdigh loof ter aerden neder-hangen,
Ten doet ſich nimmer op, gelijck het eertijts plagh,
Soo dat geen ſoeten dauw ſijn bladers vullen magh;
Waer toe een lang verhael? men kan ten vollen leſen,
En uyt ſijn bleecke verw, en uyt ſijn treurigh weſen,
Hoe dat'et ſtaet en quijnt, om dat'et niet en heeft,
Waer op het heeft geſteunt, waer in het heeft geleeft.
Sie daer, ô ſedigh volck, ſie daer een eygen wapen,
Voor die onthylickt zijn, en ſonder hoeder ſlapen,
Voor die van haren man ſijn haeſtigh afgeruckt,
Gelijck men van de ſteel een aerdig bloemtjen pluckt.
Gy, ſweeft niet achter ſtraet, noch in de ruyme dalen,
Gy, zijt niet meer geneygt om in het groen te dwalen,
Gy kieſt een kleyn vertreck, daer uw bedrukt gemoet,
Met treuren ſich vermackt, door ſchreyen wort gevoedt.
U paſt in dit beroep geen ſpel of dertel mallen,
Indienje niet en wilt in open ſchande vallen,
U paſt geen woeſt geloop, geen jock, of ſotte vreugt,
Of by het dertel volck, of met de loſſe jeugt;
Gy moogt noyt ſonder ſchrick, noyt ſonder angſtig ſchro-
In feeſten, op de markt, of by de menſchen komen, (men
Denk ſtaeg in uw gemoet; daer ſchuylt een liſtig net,
Alwaer een jonge weeuw haer teere voeten ſet.
Een hert, dat ſich verquickt in Godes boeck te leſen,
Een oog, dat ſich vermaeckt met tranen nat te weſen,
Een ziel van ſtillen aert, die ſich der weerelt ſchaemt,
Dat is de beſte ſtant die uws gelijck betaemt.
Een die haer wederpaer heeft in der jeugt verloren,
Schijnt tot de ſchimp gemaeckt, en tot de ſpot geboren,
Waer ſy een mis-ſlagh doet, of uyt den regel gaet,
Dat wort van ſtonden aen geroepen achter ſtraet:
Sy is een open velt van alle quade tongen,
Sy is een eygen wit van alle kromme ſprongen;
Hoe luttel dat'er feylt, hoe weynigh dat'er ſchort,
Sy wort'er af beklat, en komt'er aen te kort.
Heeft oyt een echte wijf een leelick ſtuck bedreven,
Het wort oock voor een deel den manne toegeſchreven;
Of ſoo daer eenigh goet by vrouwen is gedaen,
De lof ſal menigmael oock op de mannen gaen;
Maer als een weduw-vrouw, door onvoorſichtigh mallen,
Is in een boos gerucht of vuyle daet gevallen;
Of dat haer wijs beleyt ten goede name ſtaet,
Voor haer is al de prijs, voor haer de ganſche ſmaet:
Beſtaet oyt jonge vrou een dertel kleet te dragen,
Men ſeyt noch evenwel, het moet haer man behagen;
Maer ſiet men uws gelijck in ongewoone pracht,
Haer wort de ganſche ſchult als eygen toegebragt.
De man beſchut het wijf, de voogden hare weeſen,
Alleen dit eenſaem dier heeft overal te vreeſen;
Het is als buyten ſcherm, en ſonder toeverlaet,
Gelijck een treurigh ſchaep dat eenigh dolen gaet.
Al was uw vrient gewoon ſijn dingen uyt te rechten
Met dienſt van manne-volk, en ſleep van groote knechten,
Gy, ſchaft dien omme-ſlagh in alle haeſten af,
Met dat uw weerde man is in het duyſter graf;

Of

Of soo uw [illegible] hooge staten eyssen
Door knechts [illegible] niet door eenig meyssen,
Soo steeft een [illegible] hoog aen sijnen digh,
Die al het [illegible] leden nigh,
Laet hem [illegible] de [illegible] lusten,
Laet hem [illegible] nieuwe rusten
Gy, [illegible] boven dien
[illegible] sien,
Ten [illegible] gesellen,
Sal [illegible] stellen,
[illegible] ontspreidt,
Dat [illegible] gunste biedt
Het [illegible] heeft gesproken,
[illegible],
[illegible], een [illegible] hooft,
[illegible] wijf van alle [illegible] berooft
[illegible] voor dese [illegible] klippen,
[illegible] heeft [illegible] glippen,
[illegible] weeuw, [illegible],
[illegible] een eeuwigh [illegible]
Gy, [illegible] van alle [illegible],
[illegible], op alle [illegible],
[illegible] eenig deel bevecht,
[illegible], en stel het weder recht
[illegible] verkeerde lust [illegible],
[illegible], en soeckt [illegible] spijsen,
„[illegible], wanneer de [illegible] balt,
„[illegible], wanneer het hert iem vast;
[illegible], eerdigh met den armen,
[illegible], en met de siecken karmen,
[illegible], als druck en tegenspoet,
Of [illegible] heetste reyse doet.
„Veel [illegible], die ien het herte klemmen,
„Sijn beter [illegible], als wel-gepaerde stemmen,
„[illegible]: alwaer men droefheyt siet,
„[illegible] min, de gulle weelde niet.
[illegible] in hare lusten swemmen,
Gy moet uw [illegible], uw domme sinnen temmen,
[illegible], al leetje sonder man,
[illegible], dat voordeel geven kan:
Wie tot [illegible] is eenmael in getreden,
Die is geheel verdeylt, en overmits gesneden,
Godt heeft er even selfs maer sijn gedeelte van,
De reste wort gewijdt ten dienste van den man.
Maer die het droevig lijck van haren vrient beklagen,
Die mogen sich geheel den hemel overdragen;
Die vinden geen belet te woonen in de kerck,
Godt is in dit geval haer eenigh oogh-gemerck.
Maer laet ons vorder gaen, en komen tot de vrouwen,
Die met een grooten spoet haer snellen om te trouwen.
Men houd dat menig wijf, ook dickmael aen de baer,
Nu smeedt in haer gemoet een ander wederpaer;
Men siet'et menigmael in onsen tijt gebeuren,
Het eynde van den man dat is onmatigh treuren,
Het eynde van den druck en van den korten rouw,
Is flux een ander man en flux een nieuwe trouw:
Gewis een vreemt bedrijf, dat niet en is te plegen,
Van die in ware tucht haer plichten over-wegen;
Geen wijf en is gestelt gelijck de reden eyst,
Die met een luchten sin ien nieuwe liefde peyst
Wie maer een vlytigh oogh wil op de dieren keeren,
Die kan van beesten selfs veel nutte dingen leeren;
Godt heeft dit wonder al soo konstig toebereyt,
Dat ons al [illegible] is tot goede seden leydt.
De Spinne leert de [illegible] en alle jonge vrouwen,
Ten goede van het huys haer plichten onderhouwen, (a)
De Bie geeft niet alleen een soeten honig-raet,
Maer wijst tenl[illegible] selfs de gronden van den Staet; (b)
De Swaluw heeft de kunst van [illegible],
De snege Crocodil ontdeckt [illegible],
De Vos, die weet de greep [illegible],
Hoe dat een swanger wijf [illegible] moet,
De Miere kan een spoor aen [illegible],
Tot voordeel in der tijt, en [illegible],
De kleyne Torteldujf die [illegible],
En regels voor het bed, en [illegible] den rou,
Gaet let eens op het dier, gy sult'et vinden treuren,
Indien sijn wederpaer hem niet en magh gebeuren,
Ten heeft geen speelens lust, maer sucht den gantschen
Om dat het sijne gay niet meer genieten mag [illegible]
Ten sit in dit geval niet aen de klare stroomen,
Niet in het jeugdig gras, of op de groene boomen,
Het snijt ten vollen af de tochten van de jeugt,
En leyt in desen tijt een leven sonder vreugt (f)
Gy, leer hier eerbaer wijf, oock van de wilde dieren,
Naer tijt en reden eyst, uw jeugt en liefde stieren;
„'t Is meer als beestig volck, dat volle reden heeft,
„En des al niettemin naer reden niet en leeft. (g)
'k En wil noch evenwel geen menschen wederhouwen,
Van weder, als het dient, of andermael te trouwen,
Al wat hier tegen woelt is oude ketters werck,
Dat noyt en heeft behaegt aen Godes ware Kerck (h)
Hoort, jonge vrouwen, hoort, indien uw gulle jaren
U dringen aen de borst, u dwingen om te paren,
Gaet weder, soeckt behulp ontrent den echten bant,
't Is beter datje trout als in de lusten brandt
Maer wilt geen tweede man uw leden overgeven,
Als door een hoogen noot van binnen aengedreven;
Het is van outs gelooft, dat veeltijts nieuwe trou
Gedijt tot nieuwen twist, of tot een nieuwen rou (i)
Daer sijn des niettemin, daer sijn gesette stonden,
Waer aen het echte bed in desen is gebonden
„Of schoon al eenig ding naer reden mag bestaen,
„Het dient noch evenwel te sijner tijt gedaen
Men vint'er overal, die, mits een haestig trouwen,
Iet, ick en weet niet wat, een seldsaem mengsel brouwen;
Soo dat men menigmael, niet sonder schande, vint
Een vaderloose dragt, een twijffelachtig kint. (k)
Gy, die uw saken recht ten goede van de seden,
Bied eere door den tijt aen uwen overleden,
Koomt niet als met bescheyt ontrent het tweede bed,
Een jaer is voor de rouw, dat is een oude wet (l)
Gy moogt in desen tijt (of immers na de keuren,
Die yder lantschap heeft als eygen om te treuren)

(a) *Aranium marem venari, fœminam texere, ut parta sians morta con*[illegible] *Hlerius [illegible], de qu*[illegible] *supra part. 2.*

[illegible] *Civilem disciplinam ex Apum regimine duci posse, quidam* [illegible] *nomines viri arbitrati sunt. Dinot. lib. 3 Hieroglyp. cap. Mu*[illegible]

(c) *De Hirundine supra diximus*

(d) *Parit ova (inquit Plin.) quanta anseres, eaque extra eum locum semper incubat* [illegible] *divinatione quadam, ad quem summo auctu ea anno egressurus est Nilus lib. 8. cap. 25.*

(e) *Vulpes, parturiens, ita secedit, ut raro, aut nunquam, gravida, capiatur Arist. Hist. animal. cap. 34.*

(f) *Turtur, compare amisso, nec liquidam bibit, nec in frondenti ramo sedet, nec aliis sui generis cellibatibus ac lascivientibus se admiscet. Vives ex Aristo. De eisdem Plinius Pudicitia illis prima, inquit, & adulteria incognita, conjugii fidem non violant, communemque servant domum, impe*[illegible] *mares, subinde etiam iniquos, ferunt.*

(g) *An non tibi videtur ipsis bestiis bestialior homo, ratione vigens, & non ratione vivens? Bernard. in Cantic. serm 53.*

(h) *Malim cum Apostolo juvenibus suadere nuptias, quam cum Hieronymo ad cœlibatum, superstitiosa nescio cujus sanctimonia prætextu, alicere*[illegible] *Tract. de Repud. & Divort. Monogamiæ assertores, qui bigamos a Christiana communione repellebant, ab Ecclesia damnati sunt, late Annæus Robert. rerum judicat. lib. 1. cap. 8. Beza tract. de altera specie Polygamia*

(i) *Nuptiæ secundæ raro sunt secundæ, ut multis exemplis docet* [illegible] *lib. 1. Polit. cap. 10.*

(k) [illegible] *mulier, defuncto marito, alteri statim nupta, nono postea mense pa*[illegible]*, ubi hic cujus partus tribuendus sit, varie a Jurisconsultis disputatur, inter quos sunt, qui, probitate sanguinis & seminis commixtionem, nemini*[illegible] *esse statuunt, alii utrisque. Hug. Susaus ad Casum Matrim. Conj. fol. 37*

(l) *Tempus luctus hodie mulieribus præscriptum est annus, idque* [illegible] *ob sanguinis confusionem, sed ob reverentiam mariti, cum mulier, etiamsi intra annum pepererit, tempus luctus peragere tenetur. L. decreto C. ex quib. causis infam. vid. L. si qua C. de secund. nupt. Speckh. Cent. 2. class. 24. n. 10.*

Gaa

Geeft ſtrecken uw gebet, op dat de wijſe Godt
Mag ſtieren uw gemoet in dit onſeker lot
Doch ſchoon gy wort verſogt, gevleyt, en aengebeden,
Om voor de tweedemael in echten ſtaet te treden,
En ſtel u geenſins aen, gelijck een vryſter doet,
Die met een ydel breyn haer eerſte liefde broet:
En hou geen mal gevry, en pleeg geen minneſtreken,
En laet niet door de ſtadt van uwen handel ſpreken;
Weeſt ſtil in uw bedrijf, en deck uw ganſch beleyt,
Tot dat het in de kerck voor yder wort geſeyt.
Gy moet in dit beſlag ten naeſten overleggen,
En wat'er is te doen, en wat'er is te ſeggen,
Maeck dat u niet een menſch in woorden achterhaelt,
't Is beter dat de voet, als dat de tonge dwaelt
En laet geen nieuwen vrient aen uwen ſin behagen,
Of pleeg al voren raet, oock met de naeſte magen
Van uwen eerſten man; (a) dat is een ſoete vond,
Die nieuwe banden maeckt, en ſlijt het oude bond:
Doe niet in dit geval door eygen-ſinnigheden,
Hou vrientſchap daerje plagt, dat eyſſchen goede ſeden:
Al benje van den man en ſijnen wil gevrijt,
Weet datje niet te min noch aen de vrienden ſijt.
Men hoort den ouden tijt van jonge weeuwen klagen,
Om datſe veel beſtaen, en efter weynig vragen,
Of, ſchoon ſy plegen raet, ten is maer enckel ſchijn,
Sy willen evenwel niet afgeraden ſijn
Hoe dwalen overal, hoe dolen jonge vrouwen,
Die voor de tweedemael haer ſnellen om te trouwen,
't Is wonder wat men hoort, en wat men dickmael ſiet,
Wanneer de krevel-ſugt haer in de leden ſchiet;
Dees trout een vreemden haen, om dat hy weet te ſingen,
En geen' een ligte-voet om dat hy weet te ſpringen,
De derd' een jongen wulp van onbeſuyſden aert,
Of om een kroeſe kop, of om een krullen baert. (b)
Gy laet met alle ſorg op uwe ſaecken letten,
Ter ſich in eenig deel uw ſinnen nederſetten;
„Noyt wort'er goet beleyt in eenig ding gepleegt,
„Als daer men eerſt het ſtuck met gave ſinnen weegt.
Indienje vryers hebt, die aen het herte raecken,
En datje wort verſogt uw keus te willen maecken,
Soo wagt u door het vleys te worden afgeleyt,
Maer wick in uw gemoet, wat u de reden ſeyt.
En kies geen jongen laf, in weelden uytgelaten,
Die voor een lanterfant gaet proncken achter ſtraten,
En kies geen vremdeling, die, moytjens opgeſet,
Loert om een vetten ael te locken in het net:
En ſoo de friſſe jeugt van uwe groene jaren
Is tot de vrugt bequaem, en luſtig om te baren,
Soo kies noch griſen baert, noch tandelooſe mont,
Al wort ſijn goet begroot op menig duyſent pont.
En kies u boven al, indienje ſijt te raden,
En kies u geenen man met kinders overladen;
En, ſooje niet en wilt verſmagten in verdriet,
En kies in dit geval, en kies u jonger niet.
Wat van het eerſte tot een deel van deſe gaſten
En heeft geen ander wit, als in het goet te taſten,
Geen ander oog-gemerck, als wel en luſtig ſijn,
En ſlegs tot uwen koſt te ſitten in den wijn·
En als ſoodanig volck ontrent de vreemde menſchen
Heeft in het ſpel gebragt, al wat de luſten wenſchen,
Soo komt het treurig t'huys, en ſit gelijck een blok,
Een ander heeft de vreugt, en gy alleen de wrock
Wat moogje, jonge vrou, wat moogje doch verlangen?
De vreugt van dieje wagt blijft aen de klopper hangen,
Wat geeſt of leven had, is buyten al gequiſt;
Voor u en reſt'er niet, als ſlegts alleen de giſt.
Nu tot het tweede deel een ouden man te trouwen
Is enckel herten-leet voor alle jonge vrouwen,
Geloof het, watje doet, of hoe de ſaec [illegible]
Gy ſijt, in dit geval, gy ſijt'er qualick [illegible]
Indienje lieve-kooſt, een yder ſal gelooven,
Dat uw geveynſde gunſt ſijn kaſſe wil berooven;
Indienje deftig ſijt, ſoo roept de ganſche ſtadt,
Dat jn uw gulle jeugt een jonger liever had.
Indienje liefde pleegt, gy ſult'et al verkerven;
Want jonge lieden vreugt doet oude lieden ſterven;
Of ſooje magtig ſijt te leven ſonder man,
Wie is't die aen het volck de monden ſtoppen kan;
Dit maeckt dan over al een angſtig mis-vertrouwen,
Een pijn-banck voor den man, een helle voor de vrouwen;
Ach! 't is een vinnig menſch, en hart gelijck een ſteen,
Die doot en levend vlees wil binden over een.
Koom tot het derde ſtuck. veel kinders ſonder baren
Sijn niet als enckel leet ontrent de friſſe jaren,
En *Stief-moêr* is een woort, dat al te vinnig luyt,
Ondienſtig boven al ontrent een jonge bruyt· (c)
Men noemt ons ſeker lant, daer, op beſette reden,
Noyt in den breeden Raet een man en wert geleden
Die lieve kinders had, ſoo veel hem dienen mogt,
En efter in het huys een tweede moeder brogt· (d)
Een jongen, die een hont eens dapper wilde treffen,
Vermits hy voor het huys niet af en liet te keffen,
Rogt juyſt ſijns vaders wijf; en, met dat hy het wiſt,
Soo riep hy tot het volck: het is niet al gemiſt. (e)
Siet! wat een bitter leet, en wat een hatig weſen
Is in den harden naem van dit beroep te leſen:
Gy, die een ſteunſel ſoeckt voor uwen ſwacken aert,
Trou daerje moeder wort, en eygen kinders baert.
Ten leſten, jonge vrou, wat ſijn'er ſware klagten,
Wat ſijn'er over al, wat ſijn'er droeve nagten
Te vinden by het volck, alleen op deſen gront,
Om dat haer koetſe ſcheef, en niet gelijck en ſtont?
Die groen en luſtig is, als uwe dagen korten,
Die meynt, het ſtaet hem vry in luſten uyt te ſtorten,
En dat ſijn friſſe jeugt, oock op den vollen dag
Een ſchoonder nevens u, of jonger hebben mag.
Vriendinnen, om verdriet en alle twiſt te ſchouwen,
O tragt met uws gelijck, en anders niet, te trouwen;
Of ſooje niet en kont bereycken deſe wet,
Ten minſten houd den voet, die elders is geſet;
Indienje veertig telt, ſoo dienje niet te paren
Met een, die niet en komt tot vijf-en-dertig jaren;
En ſoo daer eenig man de t'ſeſtig overleeft,
Hem dient geen jonge vrou, die min als dertig heeft. (f)
Siet daer een regte peyl, die, ſoo het mogte weſen,
Wel diende voor een wet te worden afgeleſen:
Gy, ſoeckt gelijck te ſijn met uwen bed-geſel,
„Twee oſſen niet gelijck en ploegen nimmer wel.
En laet hier uw gemoet niet wilt en dertel ſwieren,
Maer ſtelt u voor een wit beſetheyt van manieren;
En trout niet voor het oog, maer kieſt een ſedig man,
Die met een ſoet beleyt uw ſinnen buygen kan:
't Is vry een groot behulp een man te mogen krygen,
Die, laeg in ſijnen geeſt, om hooge weet te ſtygen,
Die met een ſtille ſiel, en met een reyn gemoet
Als uyt den hemel ſiet wat ſtof en aerde doet.
Die kan u in geluck van alle waen bevryden,
Die ſal u gulle pragt in weelde leeren myden,
Die ſal uw ſteunſel ſijn, wanneer het qualick gaet,
En houden over al de regte middel-maet
Indienje ſijt geneygt uw togten af te breken,
Die nog van ouden tijdt in uwen boeſem ſteken,

(a) *Maar ſi qua, amiſſo marito, in laqueum infirmitatis ſuæ timet incidere, ſi vult, nubat in domino, tantum ut electionem mariti parentibus referat, ne appetentiæ exiſtimetur auctor, ſi ipſa de nuptiis electionem ſibi vindicet; expetita enim magis debet videri a viro, quam ipſa virum expetiſſe. Ambroſ. libro de Abraham Patriarcha.*

(b) *Van dit alles ſouden levendige en bekende exempelen gegeven konnen worden, ſoo het tijt en plaetſe toeliet.*

(c) *De odio novercali & novercarum epithetis vid. Tiraq. l. 9 num. 196 licet ea non perpetuo vera ſint, ut patet ex L. ſi mulier, ff de Caſtrenſ. pecul & L. filio § ſeja ff de adim. leg ubi noverca legavit privigno ſuo auri pondo quinque· & in L. et ſi C. ad Senatus conſultum Trebell. mulier quædam privignum hæredem inſtituit.*

(d) *De Sybaritis id memoriæ prodidit Annæus Robert rerum judica lib. 1 cap. 8.*

(e) *Vid Stef. Guaz Converſ civil. l. 3.*

(f) *Genevenſis hæc eſt conſtitutio, quam refert & laudat Cyprans Tract. de ſponſal. cap 9 num. 12.*

Hy sal u wysen aen, hoe dat'er dient gewragt,
En hoe het edel breyn moet onder sijn gebragt.
Indienje niet begeert, oock in bekreyde hecken,
Om weder regt te gaen, en uyt den neer te raecken,
Hy sal uw leyder sijn, en brengen aen den dag
Al wat u in den geest ten goede dienen mag.
In 't korte, wat'er is of dienstig aen de leden,
Of nut voor uw bedrijf, of noodig in de seden,
Of heylsaem voor de siel, oock in den laetsten noot,
Hy sal uw steunsel sijn tot in de bleecke doot.
En past u nimmermeer de bruyt te laten maecken,
Of (soo je kinders hebt) vereffent alle saecken;
Geef hun dat reden is, aleer een tweeden min
Uw gunste tegenst hen of wederhouden kan;
Wat uyt het tegendeel voor ongemacken rysen,
Is even uyt de daet aen yder aen te wysen;
Ick weet een jonge weeuw, van alle man beklaegt,
Die in haer leden selfs hier van noch teykens draegt;
Sy, uyt een lugten sin met trou-sugt aengedreven,
Had aen een jong-gesel haer regterhant gegeven
Als pant van haer gemoet, en toen het was te laet,
Ontdeckt'se wat'er schuylt, en vordert goeden raet,
Waer toe hier groot misbaer? of schoon de vrienden kijven,
De knoop is vast geleyt, en moet gedurig blijven;
Een neef des niet te min beweegt de jonge vrou,
Dat sy haer eenig kint wat merder goeden sou;
De voorslag wort gevolgt en in der haest beschreven,
Verleden naer den eysch, en aen den voogt gegeven
Ten stilsten dat men kan daer trout de blyde bruyt,
Maer siet'er een langen tijt de saecken komen uyt:
Strax wort'er heet geschil hier over aengesteken,
De man wil door het regt den ganschen handel breken,
Hy noemt'et slim beleyt, als sonder hem gedaen,
Hy noemt'et quaet bedrog, dat niet en kan bestaen;
De voogt drijft even seer, dat ja verloofde vrouwen
Sijn magtig hares goets tot aen het wettig trouwen;
Daer, na den Regter toe. het huys leyt over hoop,
Het wijf sit in den druck, de man is op de loop.
Het stuck wort onder dies door al het lant geweten,
En noch en is de wrock op heden niet gesleten,
Maer wast gedurig aen; en waerom meer geseyt?
Een gants verloren huys alleen uyt quaet beleyt. (a)
Vriendinnen, sedig volck, wilt dese klippen myden,
En u ter regter stont van alle lasten vryden;
Doet oude schulden af, maeckt alle slommer quijt,
Uw feeste dient te sijn gelijck een nieuwen tijt.
't Is dickmaels aengemerckt, dat, na het tweede paren,
En twist en huys-geschil haer selder openbaren,
En vry al wranger sijn, als in het eerste bed,
Daer eenig jeugdig paer te samen is geset;
De reden is bekent, twee herten sonder bogten
Van eersten aen gevoegt en in der jeugt gevlogten,
Sijn onder een gepaert en over een geleyt,
Gelijck men mandewerck van swacke teenen breydt;
Maer alsser eenig volck te samen is gekomen,
Dat in een voorig bed sijn ployen heeft genomen,
Wat is daer ongemack, eer dat het eerste krom
Kan buygen naer den eysch, en keeren anders om?
Gy, die genegen sijt om noch eenmael te trouwen,
Leert, naer de tijt vereyst, in nieuwe bogten vouwen;
Hier dient al meerder kunst, en vry al grooter kragt,
Als die uw swacke jeugt heeft aen den man gebragt
Wilt voor een nutte les in dit beginsel leeren,
Hoe van den eersten man uw sinnen af te keeren,
Hoe in het tegendeel de tweede dient gekent,
En hoe uw gants bedrijf naer hem te sijn gewent:
Veel op een voorig man in desen staat te roemen,
Hem dan oock eere doen, en over al te noemen,
Is geensins naer den tijt, 't is beter datje viert
De Son, de nieuwe son, die nu den hemel ciert.

Wat dient een eerste man van u te sijn gepresen?
't En kan hem, daer hy is, dog geensins dienstig wesen;
En hy, die maer alleen nu dient te sijn bemint,
Wort over dit verhael ten hoogsten ongesint;
Hy beelt hem seker in, dat uw ontijdig prijsen
Hem poogt als metter hant sijn feylen aen te wijsen;
En, schoon gy niet te scherp, of niet te schamper sijt,
Hy duyt'et evenwel alleen tot enckel spijt.
Veel dingen sijn gewoon ons soeter in te komen
Om datse van her oog alreede sijn genomen,
Maer 't is bekreyde lust die niemant blussen kan,
Gy, voegt u naer den tijt en eert nu desen man.
Eert hem die met u leeft, en laet den dooden rusten,
Dat niet in wesen is, en moet u niet gelusten:
Na dat uw regterhant haer tweede trouwe gaf,
Soo dient het eerste bond gelaten in het graf
Doe hier gelijck de By, die mijd de dorre rosen,
En set haer op de bloem, die eerst begint te blosen;
Vriendinne, tot besluyt, gy die den tweeden trout,
Sie datje 't in der daet oock metten tweeden hout
't En is niet lofs genoeg, al wort een wijf gepresen
Van tugt, en eerbaer root, of van een deftig wesen,
Sy moet genoegsaem sijn, en heulen met den man,
Al eer s' haer echten pligt ten vollen treffen kan
'k En wil noch evenwel geen vrouwen gaende maken,
Om by haer tweeden vrient den eersten oyt te laken,
Neen, beter niet geseyt. gy, spreeckje goet of quaet,
't Is tegen uw beroep, en buyten onsen raet;
„Een weduw heeft gelijck van haren man te spreken,
„En tot desselven lof by wijlen uyt te breken,
„Maer alsse weder trout, en nieu geselschap krijgt,
„Dan isse wel bedagt, indiense stille swijgt
Een woort hier tot den man gy, die, gesint te trouwen,
Verkiest tot uw behulp een van de droeve vrouwen,
Een die met innig leet haer doden vrient beklaegt,
Verwagt hier ander werck, als by een jonge maegt
Siet, die een nieuwen schoen alleen voor weynig dagen
Heeft staeg, om sijn gemack, aen eenen voet gedragen,
Soo hy die naderhant eens anders schicken wilt,
Let, hoe het maecksel staet, en wat'et hem verschilt.
En weest tog niet te gram, en niet te ras verbolgen,
Al weet de nieuwe vrou uw sinnen niet te volgen,
Sy is gelijck een schoen, die naer den tweeden voet
Haer ployen, haer begrijp, haer bogten schicken moet;
Sy moet haer niet alleen tot uwe seden keeren,
Sy moet oock boven dat eerst tragten af te leeren,
Al wat uyt eyger aert in hare sinnen bleef,
En wat haer eerste man in hare sinnen schreef,
Dat met een vasten bant twee jonge lieden paren,
Rijst uyt een eygen aert van hare groene jaren,
De daet die wijst'et aen, 't is ver het soetste soet,
Dat iemant in der jeugt aen jonge vrouwen doet.
De jonckheyt heeft de magt om veelderhande saecken
Bevallig aen het oog, en lustig uyt te maecken,
Oock wel door enkel schijn de jeugt, de soete jeugt,
Die vint in alle ding, of maeckt haer eygen vreugt.
Men siet het eerste groen, men siet de lente-peeren,
Men siet den nieuwen most van alle man begeeren,
Men siet meest alle ding voor goet te sijn beroemt,
Slegts om den tijt alleen, en dat'et vroeger koemt,
Bedenck dit, gunstig man, en leert'et overwegen,
Waer toe in desen stant de vrouwen sijn genegen;
„Wie tot een nieu beroep de sinnen henen wendt,
„Dien is'et wonder nut, dat hy de gronden kent.
Gy vrouwen wederom, gaet betert uw gebreken
Die van den ouden tijt in uwen boesem steken;
Snijt waen en eygen sin, snijt al het wesen af,
Dat eertijts uwen man tot onlust reden gaf.
Ick hoop uw rouwe jeugt, die in uw voorig leven
Was in het vrouwen ampt niet weynig onbedreven,
Heeft nu ter tijt geleert, en wat de liefde scheyt,
En wat de gramschap stilt, en als te slapen leyt
Stelt dat hier nu te werck, en leert de stege sinnen
Ten lesten (mag het sijn) met kragten overwinnen.

(a) An sponsa, inscio ac inconsulto sponso, bona sua possit alienare, non omnino extra controversiam est. & licet plurima & magni momenti rationes pro potestate sponsæ allegari possint, Præses tamen Everard. pro sponso contra alienationem respondit in Cons. 20 num. 3. 4. & 5. Item Peck. de testament. conjug. lib. 1. cap. 45. num. 14.

Voor

Vooral doe malle pragt, hoe hoogmoet uyt den geeſt,
Die ſtoort het ruſtig huys, en breeckt den vrede meeſt,
't Is over lang gemerckt, dat dryderhande ſaecken
De vrouwen boven al vol dwaſe bobbels maecken;
Haer trotsheyt wort gegront of op het meerder goet,
Of op haer ſchoone verw, of op een hooger bloet.
Van yder wat geſeyt. 't is vaſt dat alle vrouwen
Sijn eygen aen de mans ſoo veerdigh alſſe trouwen,
Godt heeft'et ſoo gewilt. oock weet u rijp gemoet
Dat ja uw ſtiſſe jeugt is beter als het goet:
Wat gront dan is'er doch om hier te ſijn verbolgen?
Een die het meerder heeft moet oock het minder volgen,
Gy ſiet u by den man en onder hem geſtelt,
Wat reden kan'er ſijn te morren om het gelt?
Te roepen dat het ſijn uw ſchijven die'er klappen
Is met een ſtouten voet op uwen hoeder trappen,
Is tegen echte trou en teegens uwen eet,
Vermy dan, jonge vrou, vermy dit ſchamper leet
Wat hier de ſchoonheyt raekt. laet maer de reden werken,
Gy ſult uw misverſtant in korte ſtonden mercken;
Al dat in uw gemoet verweckt het bol geſwel,
Is maer een dunne ſchors, een nietig buyten-vel,
Al wat daer onder ſchuylt (waer toe uw moedig roemen?)
Is ick en weet niet wat, dat niet en is te noemen,
Dat niet als met verlof en dient te ſijn geſeyt,
Ach! 't is een enkel vlies, dat ſchoon en leelick ſcheydt.
Geen lis en kan'er eer van heete lucht verſchijnen,
Als deſe teere bloem ſal in der haeſt vetdwijnen,
Een buyl, een kleyne bluts, een koorts, een kinder-bed,
Het minſte ſeertje ſchaedt, het kleynſte puysje let.
Gaet nu, gaet ydel volck, met hoogmoet opgeblaſen,
En ſteeckt de borſten uyt om deſe vyſevaſen,
„'t Is ſeker dat de menſch in ſchande komen moet,
„Die om een nietig ding een moedig herte voedt.
De glans van edel bloet, waer op de menſchen ſwellen,
Om datſe menigh helt in hare Boomen tellen,
Is maer geleende deugt, die niemant beter maeckt,
Indien hy naderhant de vrome daden ſtaeckt;
Of is'er eenig ding in dit beſlag te prijſen,
Dat moet een echte wijf van haren hoeder rijſen,
Naem, adel, hooge ſtaet, en alderhande glans,
Koomt alle vrouwen aen by middel van de mans,
Beſie daer, ſedig hert, de gronden weggenoemen,
Waer op meeſt over al de jonge vrouwen roemen;
Gy, poogt met uwen vrient te leven ſonder pracht,
„Door ootmoet wort het huys de vrede toegebragt.
Tot hier toe van het volck, dat mits bequame jaren
Kan woonen by den man, en lieve kinders baren,
Maer als de gryſe tijt u met den rimpel ploeght,
Soo weet, dat nieuwe trouw u niet te wel en voegt,
Indien haer reden gelt, indienje ſijt te raden,
Wil dan geen ander jock op uwen halſe laden,
Ten is uw's weſens niet om meer te ſijn gevrijt,
Al quam'er oock een man gelijck met uwen tijt.
Wanneer een jeugdig paer, in echte trou geſeten,
Heeft in gemeene luſt ſijn eerſte kracht verſleten,
Soo kan een billick menſch vertrooſten ſijn gemoet,
Oock ſchoon het laetſte deel verlieſt ſijn eerſte ſoet.
Als iemant heeft geplukt, en met'er daet genoten
De bloem van uwe jeugt, met luſten overgoten,
't Is reden dat hy draegt, en ſonder morren lijdt,
Wat dor een delluw wort ontrent den winter-tijt:
Maer die geen ander ſoet, als kuch, te ſamen brengen,
En in het echte bed maer ſiecke leden mengen,
En konnen nimmermeer te rechte ſijn gepaert,
Sy vryen buytens tijts, en trouwen tegen aert:
Wie dorre takken int, en dat op oude boomen,
Diens hoop is enckel ſpot, en niet als vyſe droomen,
Daer is geen levens ſap, geen jeugt, geen edel vocht,
Daer van men immer vrucht of ſucht verwachten mogt;
Sy konnen nimmermeer, ſy konnen niet verheelen,
Sy blijven ongevoegt tot aen de minſte deelen,
Sy leven ongepaert en hebben niet gemeen,
Als dat haer aſch miſſchien ſal mengen onder een.

Twee herten ſonder trooſt die moeten eeuwig kermen,
Twee lyven even koel en konnen niet verwermen,
Twee ſwacken ſonder hulp en worden noyt geſtigt,
Twee keerſen ſondet vlam en geven nimmer licht.
Gy waert voor deſen nut, om naer den man te buygen,
Als u het eerſte root quam van de jeugt getuygen,
En hy was even toen, gelijck een jeugdig rijs,
Maer ſiet! nu ſijtje ſtram, en beyde wonder vijs.
Het lijm van uwe jeugt, dat herten plag te binden,
En is na deſen tijt niet meer in u te vinden;
Uw boom, wel eer gebloeyt, is maer een kale ſtock,
En dat eens vrugten droeg, is maer een dorren block.
Het wit van uwen hals, het root van uwe wangen,
Het klaar van uw geſigt, het ſiet van uwe gangen,
En wat'er eenigſins de ſinnen locken mogt,
Is al, gelijck een miſt werdwenen in de logt:
De ſinnen, die het lijf in ſijn geſtalte volgen,
Sijn quellig, ſonder vreugt, en in der haeſt verbolgen,
In 't korte, wat'er reſt en is maer enckel giſt,
Soo dat het echte bed ſijn ganſche ſteuniel miſt.
Waerom dan noch getrout? gy ſiet u leſte palen.
Waerom een mool geregt, daar niet en is te malen?
Ey lieve weeſt geruſt, en blijf gelijckje ſijt,
Want als uw beeeke droogt, ſoo dient'er niet gevrijt.
Gy roept hier tegen aen; Wat ſal ick dan beginnen?
Wie ſal mijn ſaecken doen? wie mijne ſchulden innen?
Wie ſalder voor de wet, of voor den regter ſtaen?
Wie ſalder op het lant mijn dingen gade ſlaen?
Waar is een wijf bequaem om kinders op te trecken?
Om ſonen, door ontſag, tot deugden op te wecken?
Waer is een wijf bequaem, om al het onverſtant,
Dat knegt of meyſſen pleegt te houden in den bant?
Eylaes! geen vrouwen hooft en is'er toe geboren,
Ach! waar een man ontbreeckt, daar gaat'et al verloren,
Men ſegge wat men wil, al ſijn wy vrouwen out,
't is noch de beſte voet oock dan te ſijn getrout.
Maar waarom dog gebruykt ſoo veel verbloemde reden?
Men kent uw loos beleydt, van over lang geleden,
Het is een oude ſpreuck: „ſy broet een geylen aert,
„Die, als de moeder ſluyt, noch wenſt te ſijn gepaart.
Ick weet dat uw bedrijf dient waar te ſijn genomen,
Maar konje niet een vrient in dit geval bekomen?
Of is'er in het lant niet een gedienſtig man,
Die om een eerlijck loon uw ſaken redden kan?
Ey! ſoeck geen futſel-boeck; daar ſijn bequame lieden,
Die u ten dienſte ſtaen, en dieje moogt gebieden;
Indien u dat alleen ten wederhuwen drijft,
Soo raad' ick datje noch in uwe vryheyt blijft.
Wat nu de kinders raekt: waar ſtaat het doch geſchreven,
Dat hun uw tweede man ſal eenig voordeel geven?
Ick ſie, wanneer het volck betreet het tweede bed,
Dat ieder maar alleen op eygen bate let:
„Om kinders dient het wijf een echte man te trouwen,
„Om kinders wederom haar luſt te wederhouwen,
„Om kinders, jonge vrouw, ſoo quaamje tot den man,
„En om der kinders wil ſoo blijft'er weder van.
Men hoort den ouden tijt met oude vrouwen gecken,
Die op het echte bed haar koude leden ſtrecken,
Een bruyt die rimpels heeft is weert te ſijn beſpot,
Men houtſe byſter geil, of uytter-maten ſot.
Gy ſijt voortaan bequaam om beter dienſt te plegen,
Om yder by te ſijn, na dat'et is gelegen;
Sie wat een ſchamel menſch in druck en ſiekte maekt,
En laet'et aen de jeugt al wat de kamer raeckt;
Stil, eenſaam, treurig ſijn, en, met een ſoet verlangen,
Veel tranen evenſtaag te rollen op de wangen,
Te ſtorten voor den Heer, dat is een reyn gelaat,
Dat u ten beſten voegt, en paſt op uwen ſtaat:
Veel trooſten in der noot, veel bidden, milde deelen,
Dat ſijn voor uwen hals de beſte bruyts-juweelen;
Niet dat de leden ciert, maar dat de ſiele bouwt,
Is dienſtig aen het volck, dat niet en is getrout.
Doch ſoo gy niet te min, oock in de booſe dagen,
Die ongewiſſe kans noch eens begeert te wagen,

Soo koom dan tot het werk gewapent met verdrag,
Niet met een lugten ſin, gelijck de jonckheyt plag;
En wagt geen malle vreugt ontrent uw dorre leden,
Maer tragt ſlegs in het bed te mengen uw gebeden;
En wagt geen dertel ſpel of rancken van de jeugt,
Die gy in dit geval niet meer gedencken meugt.
Als hoeſt, of felle gigt u lief geſelſchap quellen,
Of dat hem van de ſugt de ganſche leden ſwellen,
Of eenig ſiltig nat hem pijnigt aen het been,
Giet ſtort dan over hant u tranen onder een;
Heb deel in ſijn verdriet door gunſtig medelijden,
En doe hem ſijn getes, oock ſonder u te mijden,
En onder dit gewoel, ſoo ſpreeck in uw gepeys:
Ey wat is van den menſch en van het nietig vleys!
Maar ſoo in tegendeel de ſaecken ſoo gebeuren,
Dat uw ellendig lijf, dat uwe geeſten treuren,
Dat u een heete koorts geduerig even ſtraf
Wil leyden metter handt, en leggen in het graf,
En wil in dat geval uw ſinnen niet bemoeyen
Met dingen ſonder ſlot, die uytten hoogmoet vloeyen,
Te weten, wie den rouw ſal hebben voor en naer,
En wat men voor een kleet ſal leggen op de baer,
En of men door het huys de glaſen ſal bedeecken,
En met een baeyen kleet de kamers overtrecken,
En wat men voor een Vout ſal maecken in de kerck,
En wat men voor een ſchrift ſal malen op de ſerck;
Laet varen dit beſlag; het lijf behoort der eerden,
Tiee in tot uw gemoet, dat is van meerder weerden;
Denck wat u nu betaemt en wat de reden eyſt,
Denck waer het lichaem ruſt, en waer de ſiele reyſt;
Denck vry dat uw gemoet nu reden heeft te geven
En van uw loſſe jeugt, en van uw ganſche leven,
En van uw woorden ſelfs; denck vry dat uw gemoet
Behoeft voor alle ding des Heeren weerde bloet.
Denck met een treurig hert op uw voorleden ſonden,
Maar trooſt u niet te min in Chriſtus diepe wonden;
Denck hoe een bange ſieck moet laven haren dorſt,
En vinden eeuwig heyl in ſijn bebloede borſt
Wanneer de bleecke doot bereydt haer leſte vlagen,
Ontbie daer uw geſin, uw vrienden en uw magen,
Uw kinders van gelijck, voor al dog uwen man,
En neemt'er in 't gemeen den laeſten oorlof van;
Geef yder ſijn berigt, naer dat'et is gelegen,
Betuyg des Heeren ſtraf, en weder ſijnen ſegen,
Betuygt dat alle vlees is niet als enckel gras,
Een bloem van eenen dag, een byſter teer gewas;
Betuygt hoe buyten Godt geen ruſt en is te vinden,
En dat al 's werelts glans is ligter als de winden,
En broſer als een glas; betuyg met alle kragt,
Dat niet als Godes werck is weert te ſijn betragt
Het is een noodig werck ontrent de laetſte tranen
Een kint, of wie het ſy tot deugden op te manen,
't Is ſeker dat'et treft, jae door het herte breeckt,
Wanneer een bleecke mont haer leſte reden ſpreeckt.
Indien voor deſen oyt, nu ſijn'er volle reden,
Geduerig tot den Heer te ſenden uw gebeden,
Te ſtijgen in de lugt, en tot ſoo grooten werck
Te roepen t'uwer hulp een hoeder van de kerck;
Te roepen uwen vrint, die aen uw vorig leven
Tot vreugt, tot onderſtant, tot hoeder is gegeven.
Gebruyck dit altemael, en watje vorder kont;
Maer ſtel uw trooſt alleen in Godt en ſijn verbont.
En wil in dit geval niet angſtig liggen vreeſen
Noch voor een ouden man, noch voor uw jonge weeſen,
Beveelt hem alle ding, die alle dingen geeſt,
Of ſchoon de moeder ſterft, der weeſen Vader leeft,
Maeck alle banden los die u de ſiele prangen,
En laet geen aerdſchen draf aen uwe ſinnen hangen,
Laet van het goet de ſorg hem die het goet be-erft,
En ſny uw leven af oock eer het lichaem ſterft.

Ante obitum moriens, non moriturus, obit,

I N N I G E S U C H T

T O T

G O D D E N S O N E.

Waerachtigh Godt, en ware menſch,
Ick bidde, gunt my deſen wenſch,
Laet my geſtaêgh indachtigh zijn
De grootſte vreught, de meeſte pijn,
Te weten, hell' en hemelrijck;
Met uw' en mijne doodt gelijck:
Waerachtigh Godt, ick nietigh menſch
En bidde maer om deſen wenſch.

Eeuwigheydt!

J. CATS

J. CATS
GALATHEA,
OF
HERDERS-MINNEKLACHT,

GALATHEA, OFTE HARDERS-KLACHTE,

Aen de Eerbare, Seden-rijcke, Segen-rijcke Jonck-vrou CATHARINA van MUYLWYCK

Daphnis, op een Meye-nacht,
Als hy op de lieffte dacht,
Wenſcht alleen te mogen zijn,
Om ſijn droeve Minne-pijn,
Uyt te ſtorten in de locht,
Daer het niemant hooren mogt.
't Was een weder ſonder wint,
Soo men dat by wijlen vint;
Al de werelt was in ſlaep,
Men en hoorde niet een ſchaep,
Niet een By'en was'er uyt
Om te vliegen op het kruyt,
In de boomen geen gedril,
Vee en honden ſwegen ſtil,
En de vogels al-te-mael,
Maer alleen de Nachtegael,
's Nachts te ſingen wel gewent
Sat en fluyte daer ontrent.
Daphnis ſagh de doffe Maen
Treurigh aen den Hemel ſtaen,
Om dat'et ſoo geleeck,
Als ſy in het duyſter weeck,
Om dat het harders kint
Niet ten beſten was geſint;
Want al was de kudd' in ruſt,
Slapen had hy geenen luſt,
Want hy vant een eenſaem velt,
Daer hy ſich ter neder ſtelt,
Daer hy met een droef gemoet
Dus zijn minne-klachten doet:
Galathea, geeſtigh dier,
Oorſaeck van mijn eerſte vyer,
Oorſaeck van een vreemt gewoel,
Dat ick in de leden voel,
Oorſaeck van een vaſten bandt,
Die mijn ziel aen u verpandt.
Die mijn jeugdigh herte bindt,
Dat het niemant anders mint,
Die mijn ziel aen u verknoopt,
Datſe niet in 't wild' en loopt,
Soete meysjen, aerdigh dinck,
Soeter als een diſtel-vinck,
Soeter in uw ſoeten praet,
Als de ſoeten honig-raet,
Soeter als het groene lis,
Aen de ſiecke viſſen is;
Soet, maer dickmael op een uur
Weder uyt'ermaten ſuur,
Somtijts macker als een lam,
Somtijts felder als een ram,
Somtijts ſwack, gelijck een riet,
Somtijts ſtijf, gelijck een ſpriet,
Somtijts brooſer, als een glas,
Somtijts tayer, als een was,
Somtijts ſtraf, gelijck een ſtier,
Somtijts dwee, gelijck een pier,
Somtijts bitter, als een gal,
Somtijts honigh over al;
Somtijts mack, gelijck een ree,
Somtijts ſtuer, gelijck de zee;
Somtijts ſiltigh, als de vloet,
Somtijts weder ſuycker-ſoet;
Somtijts vrolijck, ſomtijts ſtil,
Altijts, ſoo ick niet en wil,
Eeuwigh tegen my gekant,
Altijt naer een ander lant,
Eeuwigh tegen my geſet,
Altijt op een ander bedt.
Och hoe veel heb ick geſucht!
Ooh hoe lang heb ick geducht!
Och hoe ſeer heb ick geſchreyt!
Sedert gy eerſt hebt geweyt
Inde velden van Dijshoeck,
Sedert hebt ghy uwen doeck
Anders naer den toy geſtelt,
Als de vryſters van het velt.
Sedert hebje met een ſchraegh
Onderſtut uw blauwe kraegh,
Seder ſtaet uw doecken-huyf,
Even als een kievits kuyf,
Sedert hebt gy uwen tret
Op een ander wijs geſet
Als Lycoris, rap te voet,
Of als Amarillis doet.

Och!

Och! wat dient'er veel geseyt?
Of wat dient'er meer geschreyt?
't Is al niet, gelijck het pleegh,
Toen ick met u kennis kreegh,
Sedert gy het hoofsche vrijen,
Tot Dijshoeck eens hebt gesien,
En de stricken van de stadt,
Sedert heb ick uyt gehadt·
Sedert noemt gy my een loer
En een kinckel, en een boer,
En een kleunten, en een kluts,
Al, om dat ick juyst mijn muts
Niet recht steets kan nemen of,
Al, om dat ick in het stof
Niet kan schraven, als een hoen
In den misthoop plach te doen,
Al, om dat ick Zeeus en ront
Spreke Juffer uyt den mont,
En niet drayen kan mijn reên
Als de linckers van de steên.
Maer, al ben ick plomp en slecht,
Immers ben ick vroom en recht,
Immers is'er niet een maeght
Die hier over my beklaeght,
Dat ick met een slimmen keer,
Oyt ontfutselt heb haer eer:
Dat ick oyt in eenigh ding,
Reyne min te buyten ging,
Dat ick in het woeste velt
Oyt de parten heb gestelt,
Dat ick op den kooren-tas,
Oyt oneerlijck dertel was,
Dat ick oyt by vryster sliep,
En dan in de buerte liept,
Om te dragen mijnen roem,
Van haer teere maegde-bloem.
Neen, dat heb ick noyt bestaen,
Maer ick hebbe ront gegaen,
En ick hebbet u geseyt,
Wat my op het herte leyt,
Niet met eenig lang verhael,
Of met opgepronckte tael,
Niet met eenig groot beslag,
Als een steetsche vryer plag.
Neen, ick seyd' u rustig uyt,
Wilje, kint, gy zijt de bruyt,
Siet daer is mijn rechter-hant,
Tot een vast, en eeuwig pant,
Soo ick u maer aen en stae,
Seg met korte woorden Jae.
Dese mijnen ronden aert
Was u eertijts lief en waert,
Want gy seyde, dat het lant
Eyscht een ongeveynst verstant.
Maer dat is nu al gedaen,
Al uw rontheyt is gegaen,
Sedert datje kennis hadt
Met de gilden van de stadt.
Eertijts was ick wel gesien,
Als ick u plag aen te biên
Kleyne giften van het lant,
Als wel eer een Harder sant,
Of een tuyltjen uyt den tuyn,
Of een kransjen uyt den duyn,
Of een bloemtjen uyt het velt,
Als men die noch weynig telt,
Of een wonder schoone roos,
Die ick onder hondert koos
Of misschien een kievits ey
Vry een wijle voor den Mey.
Somtijts nieuwen honig-raet,
Eerste noch te koopen stiet,
Somtijts oock het eerste lam,
Dat ick van de moeder nam,
Somtijts wel een jonck faisant,
Vruchten van het Vaderlant,
Eygen queeckiel, eygen goet,
Hier in Zeelant uyt gebroet.
Somtijts wafels diep geruyt,
Wel gesuyckert, wel gekruyt,
Wel met boter overdroopt,
In een neusdoeck opgeknoopt,
En alsoo u t'huys gebracht,
Die en hebje noyt veracht.
Lestmael greep ick een lampraes,
En daer toe een jongen haes,
't Eene soo het lagh en sliep,
D'ander soo hy voor my liep,
Ginder op mijn klaverwey,
Soete beesjes alle bey,
Straks soo riep ick, dese twee
Zijn voor u, ô Galathee
Noch zijn my te huys gebragt,
Kerse-boomen vroeg in draght,
Daer de vruchten worden groot,
Daer de vruchten worden root,
Daer men smaeck van hebben mag,
Eer men elders vruchten sag,
Dese worden nu geplant
In mijn alderbeste lant,
En terwijl ick spit en delf,
Seg ick sagjens in mijn self,
Spaert dit boomtjen, kerse-dief,
D'eerste vrucht is voor mijn lief.
Somtijts quam ick tot u treên
Met wat dun-gewolde queen,
Somtijts met een abricock,
Somtijts met een artichock,
Staegh met iet dat geestigh stont,
Of het beste, dat men vont.
Braght ick dan een vogel-nest,
Dat beviel u alderbest,
Want ghy had soo veel te doen,
Met de beesjens wel te broên,
Datj' ontsloot uw witte borst,
Die nu (dacht ick) die eens dorst,
Die eens mogte met'er hant:
Maer waer loopt mijn los verstant?
Hoe! mijn dunckt ick worde dwaes
Dat ick hier dus sit en raes;
Al mijn breyn wil over hoop,
Al mijn geest is op den loop,
Al mijn sinnen op de reys,
Als ick om dat wesen peys:
Doch aleer ick verder raeck,
't Sa al weder tot de saeck.
Maer of ick al giften sant,
Uyt den segen van het lant,
Noch en was het niet ter deegh,
Noch en braght ick niet te weegh,
Datje my ooit hebt gelaeft,
Datje my een kusjen gaeft,
Datje my uw rooden mont,
Ooit een reysjen hebt gejont:
Neen, al wat ick mogte doen,
Noyt en bood gy my een soen;
Ja gy waert oock al te straf,
Dat ick u een kusjen gaf·
Dies en bleef'er anders niet
Om te laven mijn verdriet,
Als dat ick uw rechterhant
Na mijn droeve lippen sant,
Om mijn hert, ten minsten daer,
U te maken openbaer.
Maer als gy uyt harden aert,
Hier al mede tegen waert,
Soo en wist ick geenen raet,
Geenen troost of toeverlaet,
Als dat ick uw vingers nam,
En daer mede neder quam
Op mijn ongeruste borst,
Daer mijn herte leyt en dorst:
Op dat gy daer voelen mogt,
Hoe mijn bange siele vocht,
Hoe mijn leven-ader sloegh,
En geduerigh lagh en joegh.
Maer al wat ick ooit bestont
Met het wesen, met den mont,
Nooit en heb ick vrucht gedaen,
't Is al in de wint gegaen
Wat ick ooit, ô fiere maeght,
Heb gesproken, heb geklaegt,
Heb gejammert, heb gevleyt,
't Is den dooven al geseyt.
Ja het is'er soo gestelt,
Dat al kom ick uyt'et velt,
En ick brenge voor den digh,
Soete dingen, als ick plagh,
Gy, ô strenge Galathee,
Felder als de Noorder-Zee,
Gy, als anders nu gewent,
My in gramschap henen sent,
Sonder eens te willen sien,
Wat ick u meyn aen te biên;
En voor reden segje my,
Het en staet u geensins vry
Iet te nemen van een handt,
Die van uwe minne brant:
En, naer ick uw reden vat,
't Is een lesse van de stadt;
Daer is 't dat men leyt en schenckt,
En de goede seden krenckt:
Dan ten is geen harders gift,
Geene kaes, van Room geschift,
't Is een mus, of distel-vinck;
't Is geen keten, of een rinck,
Of een helle diamant,
Die gelijck een kaerse brant:
Daer men wel van suysebolt,
En dan los daer henen rolt.
Soete Vryster ick beken,
Dat ick hier oock tegen ben·
Want het gout heeft wonder krackt,
Waer het immer wert gebraght,
Maer in harders reyne gunst,
Slecht gewas, of kleyne kunst,
Daer en is geen ongeval,
Dat de seden krencken sal.
Maer dit heb ick al geseyt,
En noch breeder uytgeleyt,
Dan het Meysje niet te min
Brengt'er weder tegen in,
Dat by ons een kleyne gift
Heeft al mede slim vergift.
Lieve Daphnis, hoe het gaet,
Hoeje jammert, hoeje praet,
Watje weet, en watje vint,
Zy blijft efter steeds gesint
't Is al geene tijt geleên,
't Soete dier was toen te vreên,
Sich te spieg'len in de Zee,
Als de stroom lagh stil en dwee,
Niet gerimpelt van den windt,
Als men die wel somtijts vint.
't Gaet'er nu al anders toe,
Zy is 't stille water moe,
En zy wert voortaen gehult,
In een glas rontom vergult,
Spiegel noemt men 't in de stadt,
Hier van wertse byster prat,
Want se siet meer alsse plagh.
Meer alst' in het water sagh,

Wat

Wat se geestigs by haer heeft,
Wat'er aen de vryster leeft,
Wat haer ciert dat weetse vry
Immers alsoo wel, als wy,
Soo doorliet dat hel gesigt,
Dat noch in het duyster licht,
En dien lieffelicken mont,
Schoonder als de morgenstont,
En dat hairtje sagt gekrolt,
Dat haer om de wangen rolt,
Dit is haer nu al bekent,
En diep in het hooft geprent:
Dies ontslaet in haren sin,
Minners haet, en eyge min.
Koom, ô weerde Galathee,
Spiegel weder in de Zee,
Hem die hier toe oorsaeck gaf,
Wensch ick tot verdiende straf,
Dit sijn liet, hem eertijts soet,
Trots en moedig worden moet:
Dick, nae een soete min,
Krijgen moet een stueren sin.
Ach hoe leyt hy my in 't hooft,
Die my van mijn lief berooft!
't Schijnt dat alle zijn gelaet
Eeuwig voor mijn oogen staet.
't Is een kleyne tijdt geleên,
Dat de gilde quam gereên
Met twee vogels sijns gelijck
Ginder aen den hoogen dijck,
Daer vernam hy Galathee,
Soo'se dreef het jonge vee,
Strax begon de loose quant
Haer te nemen met'et hant;
Haer te groeten op den voet,
Als men in de steden doet.
Goeden dag, schoon harders kint,
't Schoonste dat men immer vint,
Gy moet wesen (naer ick acht)
Van der Nymphen hoog geslacht,
Of van Pales huysgesin,
Of misschien een Wout-Goddin,
Want ick sie dat uw gelaet
Geensins naer de koeyen staet.
Ick en hoorde vorder niet,
Mits hy van de plaetse schiet;
Mits hy leyde mijn vriendin
Naer sijn ongebonden sin:
't Scheen voor eerst sy wou niet gaen,
Maer het was terstont gedaen;
Al gehets' haer wat gestoort,
Evenwel soo gingse voort
't Scheen hoewelse met hem street,
Dat et maer in 't jocx en deed',
Siet! daer sat ick toen en keeck,
Als een poel-snep, op een kreeck,
Root van gramschap, bleek van nijt,
't Oog vol tranen, 't hart vol spijt.
Gaeje dan, wel gaeje kint!
Onbedacht en onbesint?
Gaeje met een vreemden haen?
Gaeje naer een vreemde baen?
Gaeje moytjens hant aen hant
Met een los en weeligh quant?
Gaeje met een steedsche vent,
Dieje noyt en hebt gekent?
Onbedagte Galathee,
Waerom zijdje nu soo dwee?
Waerom zijdje nu soo soet
Voor een onbekenden bloet?
Daer gy staet, gelijck een muur,
Wonder spijtig, bijster stuur,
Als een harder van het lant
U wil nemen by der hant,
Om een reys te mogen gaen,
Daer de schoonste linden staen
Harders kint, soo gy het wist,
Hoe een vrijster haer vergist,
En hoe qualick dat'et past,
Met een afgerigten gast
Sig te geven op de baen,
't Weet gy soud het niet bestaen.
Maer al was ick wonder bang,
Sy ging efter haren gang.
Dies soo klam ick op de kruyn
Van een wonder hoogen duyn,
Om van boven af te sien
Wat'er vorder sou geschiên
Sy ging sagjens door het sant,
Sy ging henen naer het strant
Met den vryer van de stadt,
Die haer in den arem had,
Die haer dickwils gaf een kus,
Slimmer als een kriele mus.
Hy geleyde Galathee
Van den oever in de Zee,
Dies soo rees de soute stroom
Vry wat hooger, dan de zoom
Van haer opgeschorte kleet
Is dat niet een schoon bescheet,
Dat men soo een teere maegt
In dat grove water draegt?
Dat een vryster met gewelt
In de baren wort gestelt?
Tot de vreesselijcke vloet
Brengt een schrick in haer gemoet?
Tot haer kleet is vuyl en nat?
't Fy beleeftheyt van de stadt.
Na dat nu die sotte lust
In het water was geblust,
Ging een yder van de strant,
En verkoos het drooge lant.
'k Meynde, 't spel was doe gedaen,
Maer het ging doe eerstmael aen.
Straks wert daer mijn weerde pant
Omgetobbelt in het zant,
En dan weder om gewent,
't Scheen het spel en nam geen end
't Steeds gesellschap, uyt de steên,
Is al waer'et buyten reên,
Even als een dertel beest,
Dat gebonden is geweest,
Raeckt het eens ten lesten los,
't Loopt als rasend' in het bos.
Toen en mogt ick langer niet
Staen begapen mijn verdriet,
Dies soo ging ick naer de kant
Van de krom geboogde strant:
Daer begon ick mijn geklag,
Als een droeve minnaer plag;
Daer beschreef ick mijnen stant
Met een rijsjen in het zant,
Eerst een vast-gesette min,
Toen, een wanckelbaren sin:
Dit was ick, en Galathee,
Ondertusschen quam de Zee,
Als gelaten uyt den toom,
Opgedragen met'en stroom
Verre boven haer gemerck,
Siet daer lag het gansche werck,
Siet! daer ging mijn soete min
Drijven heen te zeewaert in,
Nijdig water, bitter nat,
Segg' eens waerom doeje dat?
Waerom neemje met de vloet
Mede niet mijn droef gemoet?
Maer koom, segg' my soeten beck,
Souje wel eens zijn soo geck,
Datje woud uw regter-hant
Stellen tot een eeuwig pant,
Aen een proncker trots en prat,
Aen een Joncker van de stadt?
Neen, 'k en lovet nimmermeer,
Datj' een steedtsche pop ter eer
Laten soudt een rustig quant
Kloeck van leden, wel ter hant,
En soudt stellen uw gemoet
Op 'k en weet niet wat gebroet,
Ach ten sijn geen regte mans,
Maer alleen slegs om ten dans,
Om ter bruyloft oft ter feest,
Speel te leyden haren geest,
Noyt geoeffent, noyt beproeft
Daer men manne-kragt behoeft.
Al dit soet gesellschap gaet
Eeuwig proncken achter straet,
Niet alleenlick aen den voet,
Maer handen oock geschoet:
't Schijnt zy dragen hun te koop,
't Fy! van dien verwijfden hoop,
't Fy van dat papieren vel,
Nut alleen tot enckel spel.
Ick heb quasten in de hant,
Dat is sause voor het lant:
Ick heb knoesten in de vuyst,
Dat is kinders, dat is juyst,
Dat is ver het nutste goet,
Dat een lantman hebben moet.
Ick sou ligt een stueren ram,
Als hy my te quellen nam,
Soo ontrent het backhuys slaen,
Dat hem 't stooten sou vergaen,
Harders is ons eygen naem,
Harde lieden zijn bequaem
Voor het vee, en voor het wout,
En al waer men landen bout.
Dunckt u niet het swarte lant,
Beter als het witte sant?
Bleyck te zijn is wijve-werck,
Blancke lieden selden sterck.
Maer die bruyn is, dat's een gast,
Die is met de ploeg gepast,
Die is d'eere van een hof,
En hy vraegt naer son of stof.
Ben ick ruyg, en dick gebaert,
Dat's een peyl van kloecken aert?
Ick en ben des niet beschaemt,
Want het is dat ons betaemt:
Seg, wat ciert het moedig peert,
Als de maen en als de steert?
Seg, wat maeckt het schaep geagt,
Als zijn wol en ruyge vacht?
Seg, wat datje seggen kondt,
't Hayr is 't ciersel van den mondt,
Al de luyster, al de schat,
Van den boom dat is het bladt:
't Velt is heerlick door het kruyt,
Mannen door een ruyger huyt.
Ben ick niet soo moy gekleet,
Gae ick niet soo wonder breet,
Draeg ick niet soo moyen hoet,
Als men in de steden doet?
Mag ick bidden, harders kint,
Weest daerom niet ongesint;
Want voorwaer het keurlijck gaen
Is alleen maer sotte waen,
Dat wel eer de steedsche pragt,
In de werelt heeft gebragt,
In de menschen heeft geplant,
Vry tot ondienst van het lant.
Waer men gout en zijde draegt,
Daer is't dat een yder klaegt

Van bedrog en ſlimme liſt,
Daer men eerſt niet van en wiſt
Siet, al wie'er proncken gaet
Boven macht en boven ſtaet,
Die is beſigh over al,
Waer hy middel vinden ſal
Tot zijn overmoedigh kleet,
Oock by wijlen tegens eet.
Ick en kan het niet verſtaen,
Waerom doch het keurlijck gaen,
Echte wijf of eerlick man,
Oyt ten goede dienen kan:
Siet eens wat een vreemt bejagh,
Wat een grooten ommeſlagh,
Wat al dingen ſonder naem,
Ja byna een heele kraem,
Yder om de leden hangt,
Yder aen de leden prangt,
Die wil komen aen den dagh,
Soo men in de ſteden plagh.
Heeft'er iemant uyt te gaen,
Of in haeſten op te ſtaen,
Och! hoe is de man gequelt,
Och! hoe ſtaet de man verſtelt,
Mids hy door het ſinnigh kleet,
Noyt in tijds en is gereet,
Kint, ick vinde groot gemack,
Dat ons oock het beſte pack
Haeſt kan ſchuyven aen het lijf,
Om te gaen tot ons bedrijf:
Haeſt kan worden uytgedaen,
Om dan weder ſlaep te gaen.
Maer ontrent een ſinnigh kleet
Is noch menigh ander leet,
Dat men in een kort beſlagh,
Niet kan halen aen den dagh,
Een van velen, niet te min,
Moet ick hier noch brengen in.
Laet een trotſe proncker gaen,
Daer veel doren-hagen ſtaen,
Laet hem komen in het wout,
In de boſſchen, in het hout,
Siet terſtont ſal hem de braem,
Vatten in die malle kraem,
In dien langen kouſebant,
Die ſoo byſter is gekant,
In de ſneden van zijn broeck,
Of ontrent den fijnen doeck,
Dien hy tot den elleboogh
Boven op de mouwe toogh,
Of in eenigh ander ding,
Dat hem aen de leden hing,
Dies hy, die uyt ſpelen quam,
Wort dan uytermaten gram,
Wort ſoo ganſch uytſinnig quaet,
Dat hem al ſijn luſt vergaet;
En voorwaer 't is groote ſpijt,
Dat men ſoo den ſoeten tijt
Moet verquiſten met berou,
Daer men vrolick weſen ſou.
Daer ſtaet dan de joncker ſtil,
Schoon oock dat hy niet en wil,
Want indien hy veerdigh ſpoet,
Stracx ſoo ſcheurt het meepſe goet.
Seker 't is een vrye ſtaet.
Als men onbekommert gaet.
Als men wandelt door het velt
Sonder eens te zijn gequelt
Van een doren, van een haegh,
Of een ander ſlimmer plaegh
Ick kan treden in het wout
Sonder dat my dorenhout,
Sonder dat my kravel vangt,
Of ontrent de ſlippen hangt:
En of ſchoon de braem my greep,
Of oock in de leden neep,
Dat is my een kleyne ſaeck,
Want ick kan haer looſen haeck
Rucken van mijn beſte kleet,
Even ſonder eenigh leet;
Moye kleeding is een pack,
Slechte kleeding is gemack,
Slechte kleeden zijn bequaem
Om te loopen door den braem.
Of ick aen der heyden dwael;
Of ick rijs, en of ick dael,
Of ick renne door den hof,
Of ick loope door het ſtof,
Of ick rijde met het mis,
Daer het niet als ſtick en is;
Of my lugt en hemel dreygt,
En tot onweer is geneygt,
Of het dondert, of het raeſt,
Of de wint geweldigh blaeſt,
Al en is'et geen verdriet,
Graeuwe pyen vlecken niet.
Mag het weſen, Galathee,
Hou u aen het edel vee,
Laet de wolle laet het vlas,
Laet uw eygen huys-gewas
Ons bedecken tegens kou,
Dat is dienſtig voor den bou
„ Wie hem met de ſchaepjes kleedt,
„ En ſijn eygen hemde reedt,
„ Die behout eens ſchaepjes aert,
„ Die ons noodigh is bewaert,
„ Die is buyten looſen ſchijn,
„ Als het eertijts plagh te zijn.
Daerom bid ick ſoete maegt,
Soo u d' eenvout noch behaegt,
Gae niet op den ſteedſchen toy,
Set uw doeckjen niet te moy,
„ Noyt en dede rijcke dracht,
„ Noyt en dede groote macht,
„ Noyt en dede trots gemoet
„ Aen de ſoete liefde goet;
„ Reyne minne kan bedyen
„ Even onder graeuwe pyen,
„ Even daer het niet en blinckt,
„ Even daer het niet en klinckt,
„ Even in een aerden huys,
„ Even in een ſlegte kluys,
„ Even daer men om de pragt,
„ Noyt zijn leven heeft gedagt.
Rieck ick naer geen muſculiaet,
Dat en achte niemant quaet,
Ick ben fris en wel geſont,
My en komt niet uyt den mont,
Dat met ſoo een looſen ſchijn
Noodig is bedeckt te zijn,
Laet een opgepronckte ſot,
Die van binnen is verrot,
Poogen naer een vreemt bejag,
Dat zijn vuyl bedecken mag,
Ick en wil geen ſeltſaem kruyt,
Dat in verre landen ſpruyt,
Want mijn reuck en is maer zweet,
Dat en doet geen menſchen leet,
Ja 't en is geen ruſtig man,
Die zijn zweet niet riecken kan.
Ick en weet, niet watje let,
Datje dus uw herte ſet,
Datje dus zijt opgevat
Door een popjen van de ſtadt:
Schoon al is daer iemant net,
't Is'er daerom niet te vet;
Schoon men is daer moy gekleet,
't Is'er daerom niet te breet.
Eertijts en oock heden noch,
Zijn de ſteden vol bedrog,
Daer is 't dat men ſonder maet,
Wil geduerig meerder ſtaet,
Daer is 't dat men eeuwig tragt
Om te krijgen grooter magt,
Daar is 't dat een ieder poogt
Om nog meer te zijn verhoogt.
Als de viſch her koele nat,
Als het ſchaep het groene blat,
Als den ael den dou begeert,
Soo is 't dat ſig yder weert,
Soo is 't dat een yder joeckt,
Soo is 't dat een yder ſoeckt
Om te krijgen zijn bejag,
't Gelde wat'et gelden mag.
Ick en weet de ſtreken niet,
Die men daer geduerig ſiet,
Maer ick hoore wel ſoo veel,
Dat ick met een open keel,
Dat ick met een open mont
Segge, 't gaet'er al te bont,
Siet! hoe daer een ieder vat;
Godt bewaer ons voor de ſtadt.
Maer een ander ſoeckt het gelt,
Dat 's de plage, die hem quelt,
Die hem door de leden dwaelt,
Die hem in de ſinnen maelt,
Die hem, ſchoon al is'et kout,
Ganſche nagten beſig hout:
Maer al is hy immer ſtil,
Hy en krijgt niet dat hy wil;
Want al komt hem groot gewin
(Soo het ſchijnt) ter deuren in,
Eer hy noch zijn boecken ſluyt,
Valt het dickmael anders uyt·
Want door iemants ſlimme liſt
Komt'et anders als hy giſt
Wie, al is hy wonder vroet,
Is bevrijt van banckeroet?
O dat is een ſelſaem quaet,
Dat gemeenlijck verder gaet,
Als een ſtil, een effen man
Met de ſinnen grijpen kan'
Want al wie daer handel drijft
Wort geſwackt, en wort geſtijft,
Niet alleen uyt eygen daet,
Maer oock door zijn medemaet,
Daer van krijgt hy wel een ſlag,
Dien hy niet verdragen mag,
Ja hem komt oock wel het wee
Hondert mijlen over zee
Denck hoe dat een menſch verdriet,
O dat ſpel en dient my niet
Maer dit treft hem nimmermeer,
Die zijn herte niet te ſeer
Op den rijckdom heeft geſet,
Of met gelt-ſugt is beſmet·
„ Wie met weynig is gepaeyt,
„ En ſijn eygen acker maeyt,
„ Die en ſoeckt geen vreemde kuſt,
„ En is weynig ongeruſt,
„ Maer die 't nette ſpant te breet,
Die is nimmer ſonder leet
Wie ſijn ſchaepjens 's avonts telt.
Alſſe komen uyt het velt,
En hy vint het vol getal,
Die en vraegt dan niet met al
Wat een koopmans treurig hooft
Van den ſoeten ſlaep berooft;
Hy en vreeſt niet, dat ſijn ſchip
Mogt verzeylen op een klip;
Dat ſijn waren hier of daer
Mogten komen in gevaer,

Dat

Dat een roover met gewelt
Mogte nemen schip en gelt:
Dat zijn schipper is een dief,
Dat men sijnen wissel-brief
Mogte laten onbetaelt,
Denck! hoe een die leyt en maelt
Op dees saken nacht en dagh,
Wijf en kint vermaken magh.
Ick en houw niet van het goet,
Dat moet sweven met de vloet,
Dat moet komen over zee,
Ick ben liever by het vee,
By den ploegh, en by de biën,
Daer kan ick mijn rijckdom sien,
Daer speel ick een geestig liet
Op een moufel, of een riet,
Daer heb ick een stille ziel,
Schoon de ganschen hemel viel.
Die op 't lant sijn woonplaets stelt,
En behoeft nau eenigh gelt,
En behoeft niet om het goet,
Te besmetten sijn gemoet,
Of te hangen in een schael
Eere, ziel, en al-te-mael.
Uyt de vruchten van het land
Valt hem alles in der hand:
Want des aerdrijks milden schoot,
Schenckt aen yder zijnen noot.
Wat men in de steden koopt
Als men op de markten loopt,
Wat daer yder stelt op prijs,
't Zy van kleeding ofte spijs,
Dat verkrijgt men op het velt
Sonder munte, sonder gelt.
Wilj' een hemd', of lynen kleet,
Fijn gesponnen, wel gereet,
Wit gebleyckt, gelijck de snee,
Ja' als gy, ô Galathee,
Steeckt geen handen in de tas,
't Komt al van ons eygen vlas.
Wilj' een sieltjen of een keurs,
Gaet oock daerom niet te beurs,
Spreeckt alleen de schaepjens aen,
Die in onse weyden gaen,
Hare wol, en dichte vacht
Heeft vry meer als volle maght
Om ons, tegens s'winters leet,
Stof te geven tot een kleet.
Wilj' een leetjen van een lam,
Of de beyers van een ram,
Of een boexjen, of een geyt,
Eer men 't van de moeder scheyt,
Wilje swesers van een kalf,
Of een schenckel, heel of half,
Of een hamel wel gemest,
Want dat voed wel alderbest,
Gy en hoeft niet eens te gaen,
Daer de steedsche spotrers staen;
Waer toe soeckje kraem of hal,
Gaet alleen maer in den stal,
Gaet en tast, en keelt, en vilt,
Siet, gy vint'er watje wilt.
Wilje quackel, of patrijs,
Of een kor-hoen uyt het rijs,
Of een kievit met haer kuyf,
Of een vette tortel-duyf,
Of een snepjen lang gebeckt,
Of een smientjen dick gespeckt,
Of een meerelt uyt het wout,
Of een lyster uyt het hout,
Of een spreeutje, of een vinck,
Of een ander lecker dinck,
Of een jonge sant-plevier,
Of een ander weeligh dier,

Of misschien een lecker hoen,
Of een malsen huys-cappoen,
Of een kalikoutschen haen,
Of de jongen van de swaen,
Of een trap-gans, of een end,
By de menschen niet gewent,
Maer die met een snelle vlucht,
Komt gevallen uyt de lucht;
Ey en maeck doch geen gekijf,
Met een leppigh hoender-wijf,
Die terstont wel leelick siet,
Soojc niet genoegh en biedt;
Met een netjen, met een strick,
Met een uyltjen op een krick,
Met een boge, met een buys,
Met den sprecupot aen het huys,
Met een slagh, of vogel-lym,
Op den misthoop, in den rym,
Met een weynigh kruyt en loot,
Vangt men vogels kleyn en groot.
Maer indienje voor den dis
Mogt begeeren verssche vis,
Wat behoefje vuylen stanck,
Van het viswijf of haer banck,
Dese beeck, of gene stoot,
Die vervult ons desen noot,
Daer wort vis genoeg gehaelt
Die men sonder gelt betaelt,
Sonder kost, en met genucht,
Pluckt men hier des waters vrucht.
Karper, brasem, baers, en snoeck,
Is te vangen met een hoeck,
Wil 't niet wesen met de roe,
Neemt'er dan een netjen toe,
Of een diep-getande schaer,
Of een spitsen ellegaer;
Daer mee stickt men vetten ael,
Goede kost voor 't middagmael.
Of wanneer men 't fuyckjen set,
's Avonds eer men gaet te bed,
Schoon men staept dan wel gerust,
's Morgens vint men sijnen lust,
's Morgens treckt men uyt'er sl̄ick
Fijne palingh, armen dick.
Is dat niet een goet gerief,
Dat men, by sijn soete lief,
Loon van trouwe min ontfangt,
't Wijl het net een visjen vangt?
Wilje kaes soo groen als gras?
Of gelijck als maegde-was?
Die oock by den parmesaen
Mag op heeren tafels staen,
Wilje kaese sacht en dwee?
Wit als nieu-gevalle snee?
Wilje kaese jonck en out?
Wilje boter als een gout?
Wilje kappy, wilje saen?
Wilje taerten, wilje vlaen?
Wilje noten boven dat,
Daer van wel een Koning at?
Siet alleen de soete melck
Geeft'et al, en geeft'et elck,
En dit wort ons al bestelt
Sonder kost, en sonder gelt.
Wilje dat wat hertigh is,
Segh my doch eens wat ick mis,
Heb ick niet den vollen eyich
Van gesouten osse-vleysch?
Heb ick niet een schoone tong,
Die ick in de schoorsteen hong?
Heb ick niet een schapen bout,
Wel gewreven in het sout,
Wel dorregen van den loock,
En gehangen in den roock?

Weet dat hier oock hammen zijn
Van een beer, en lustig swijn,
Daer by niet mag zijn genoemt,
Wat'er uyt Westfalen koemt.
Wilje fruyten op het lest?
Die zijn hier oock alderbest?
Kriecken meer als sesderley,
Pruymen groot gelijck een ey,
Druyven uyt'ermaten goet,
Persen root gelijck een bloet,
Appels die men eten magh,
Even van den eersten dagh,
Sonder eens te zijn gemuyckt,
Appels die men noyt gebruyckt,
Als tot struyven in de pan,
Mids men die bewaren kan,
Peeren uytermaten soet,
Die men haestigh eten moet;
Of soo hart gelijck een key,
Die men hout tot in de Mey.
Al te seggen dat ick weet,
Wat men by ons harders eet,
Ware vry een lang verhael,
Wie doch seyd'et alremael,
Koom ô soete Galathee,
Proef 'et eens een maent of twee,
Gy sult vinden met'er daet,
Dat'et hier al beter staet,
Als misschien uyt slim beleyt
U een steedsche vryer seyt.
Als men nu hier tegens let,
Wat de stadt op tafel set,
'k Segge dat haer gansch beslagh
Hier niet tegens op en magh;
Want behoudens dat het velt
Duysent schoone dingen telt,
Die de stadt sijn ongewent,
Die de stadt niet eens en kent,
Soo is dit een groote saeck,
En gansch dienstig voor de smaeck,
Dat het geen den huysman voedt,
Niet en is als eygen goet,
Mids het fruyt, en vleesch, en vis,
Van sijn eygen queecksel is,
Mits wy leven maenden lang,
Niet als van ons eygen vang:
Seg dan watje seggen meugt
Voor de stadt, en hare vreugt,
„Eygen vrugt is wonder soet,
„Eygen vrugt is wonder goet,
„'t Eytje uyt een eygen nest
„Is mijns oordeels alderbest.
„Vrugten die men heeft gesaeyt,
„Vrugten die men heeft gemaeyt,
„Vogels die men door het net,
't Wegh te vliegen heeft belet.
„Vissen die men heeft verrast
„En zijn tafel toe-gepast,
„Wiltbraet dat men heeft gejaegt,
„En dan naer de keucken draegt,
„Dat is gansch een ander ding,
„Als dat iemant anders ving,
„Als dat iemant anders saeyt,
Als dat iemant anders maeyt.
Hier komt by een ander saeck,
Dat is mede groot vermaeck;
Want of haer de stadt vermeet,
Datse groote dingen weet,
Datse goede sause maeckt,
Die oock stompe monden smaeckt,
Die, vermits haer bitsig nat,
Oock in slappe magen vat;
Noch is echter hier alleen
(Immers naer dat ick het meen)

Noch

Noch is hier de beste vont
Voor de lusten van den mont.
Siet wanneer men staet en spit
Sonder dat men neder sit,
Of wanneer men uren lang
Houdt de beenen op de gang;
Of wanneer men byster vroegh
Slaet de vuysten aen de ploegh,
Dat verdrijft de vuyle slijm,
Dat verjaegt het taye lijm,
Dat sich in de leden set,
En den goeden smaeck belet;
Of ontrent het ingewant
Maeckt een ongesonden bant.
Maer besiet in dit gewoel
Sit de stee-min op een stoel,
Sit men 'k weet niet waer en schrijft,
Daer hy gansche dagen blijft,
Sit en futselt dit en dat,
Als gevangen in de stadt;
Hier uyt komt dan vreemde sucht,
Mits hy mist de vrye lucht:
Mits hy niet ter werelt doet
Tot verversing van het bloet:
Hierom is sijn koude maegh
Nimmer lustig, nimmer graegh,
Nimmermeer alsoo gestelt,
Als die in het open velt
Al sijn quade dampen blaest,
En dan als van honger raest.
Geest een ander marsepeyn
In een blaeuwe porceleyn,
Geest een ander Frans geback
Soo men 't uyt den oven track,
Geest een ander Spaensche pap,
Die is voor my al te slap;
Ick en wil geen vreemde kost,
Die zijn meester diere kost,
Geest my, geest my slechts een ham,
Die vers uyt de ketel quam,
Geest my slechts een speck-tersey,
Wel gewentelt in het ey,
Geest my slechts een dicke worst,
Die gevoelt men aen de borst,
Die geest hart en krachtigh bloet,
Als men dapper ploegen moet.
Of indien'er oyt een vrient
Hier te gast gebeden dient,
Geest my dan een jonge duyf,
Geest my dan een appel-struyf,
Geest my dan een boeckweyt-koek,
Dat is eten dat ick soek,
Daer uyt suygh ick meerder soet,
Als een steedschen joncker doet
Uyt sijn venesoen pastey,
Of 'k en weet niet wat geley,
Uyt de taerten, uyt de vlaên,
Uyt gesoden, of gebraên,
Uyt al wat men baeken kan,
't Sy in oven, ofte pan.
Dan ick weet dat in de stadt,
Menigh wijf is wonder prat,
Mids sy op haer tafel set
Blaeuwe teylen wonder net,
Die een ander werelt sent,
Hier te voren niet bekent,
Mits sy heeft een gansche kas,
Wel versien van aerdigh glas,
Dun gelijck een enckel vlies,
Dat men tot Venegien blies.
Maer al isset wonder kuys,
't Is maer hooft-sweer voor het huys,
Want het is soo byster teer,
Dat geen schotel immermeer
Lange tijt op tafel duert,
Of haer vreugde wort besuert.
Breeckt'et glas of porceleyn,
Stracks is al het huys te kleyn,
Soo geweldig tiert het wijf,
't Schijnt sy wil de meyt op 't lijf,
Keucken, kamer, sael en vloer,
Is daer altemael in roer
't Schijnt sy treet als in gevecht
Met een jongen, met een knecht,
Met haer dochter, of haer kint,
Met den eersten diese vint,
En hier tusschen beeft de man
Vry daer zijn gedeelte van.
Is 't niet beter dat men eet,
Daer men van geen knorren weet?
Daer het teyltje niet en leeckt?
Daer de logge niet en breeckt?
Daer de schotel niet en berst
Schoon die somtijts wort geperst?
Schoon die somtijts neder valt,
Als'er iemant staet en malt.
Of al waer het datse braeck,
Daer men om een kleyne saeck,
Daer men om het minste gelt,
Ander in de plaetse stelt.
Ach, wat is doch van de stadt?
Langt my slegts een aerden vat,
Langt my slegts een houten back,
Dat is vry een groot gemack,
„O! 't is beter sonder twist,
„Schoon men blaeuwe teylen mist,
„Schoon men niet op tafel heeft,
„Dat de malle weelde geeft,
„'t Is al beter slechte spijs,
„Aengedischt na onse wijs,
„Als een tafel vol getast,
„Daer men sit en hassebast,
„Daer men op de boden tiert,
„Daer men niet een mensch en viert,
„Wegh van hier met dat geschal,
„Vrede vrede boven al:
O! wanneer men is gerust,
Daer is eerst de ware lust!
Weet dat ick geen diere spijs,
Oock geen moye schotel prijs,
Daer is iet dat beter smaeckt,
Dat my blijder sinnen maeckt,
Magh ick bidden Galathee,
Soeter als een jonge rhee,
Krijgh ick immer uwen sin,
Krijgh ick immer uwe min,
Toon my dan een bly gelaet,
Geef my slechts een soeten praet,
Als ick kome van den ploeg,
Dat is my voor al genoegh:
Gae versie dan uwen dis
Met het gene dat'er is,
Dat de tijt u geven kan,
Siet! ick ben een vrolick man.
Wat nu aengaet onsen dranck,
Alhoewel de wijngaertranck,
Daer de soete most uyt vloeyt,
Niet in onse landen groeyt,
Echter moetse zijn getelt,
Als een segen van het velt,
En wanneer de stadt geniet
Wat'er uyt de druyve vliet,
Moetse seggen tot het lant,
Grooten danck voor dese plant.
Maer laet doch de gansche stadt
Haer vry drincken vol en sat,
In den schralen duytschen wijn,
Afgedreven van den Rijn,
Of in hittigh Spaens gewas,
Dat als brant schiet uyt het glas,
Oft in 't rosse Fransche nat,
Dat terstont de sinnen vat,
Of in wijnen die men brant,
Enckel vuylheyt enckel schant,
Of in seck en malvesey,
Ick ben met de versche wey,
Ick ben met de soete mee,
Immers alsoo wel te vree,
Als met al den vremden wijn,
Waerse magh gewassen sijn,
Wey versacht de stramme borst,
Wey verslaet den heeten dorst,
Wey verhit de lever niet,
Schoon men al wat milde giet.
Dan al treft ons harde pijn,
Gansch het landt is medecijn,
Het gesonden schapen wey,
Vers gedroncken in de Mey,
Doet den lantman groot gerijf,
Want het jaeght hem uyt het lijf,
Wat'er in 't geheele jaer,
Is vergadert hier of daer.
Is'er yemant in de stadt,
Van een heete koorts gevat,
Of van ander quael ontstelt,
Straks soo loopt men naer het velt,
Om een wortel, om een kruyt,
Dat hier aen de wegen spruyt,
Dat hier aen de dijcken wast,
En daer niemant op en past.
Noyt en wert'er yet soo slecht
By een Apotekers knecht,
Uyt het velt in stadt gebrocht,
Of 't en wert'er dier verkocht.
Eenigh spruytje uyt het zant,
Uyt een holle dellif-kant,
Uyt het slick of schorr' gehaelt,
Wort ten dierSten al betaelt;
't Schijnt men hout'et voor bequaem,
Als het krijgt een vreemde naem
't Schijnt het krijgt dan eerst sijn prijs
Als men dees en geen maeckt wijs,
Dat'et van het Mooren landt,
Of den Barbarysche strant,
Dat'et van den Indiaen,
Herwaerts komt gedreven aen:
't Dunckt de slegte luyden best,
Wat ons geeft een vreemt gewest.
Maer wanneer ick gae besien
Al de malle schilderiên,
Al den huysraet, al de kost,
Daer de beurs in wert gelost,
Daer den hoogmoet van de stadt
In verquist soo grooten schat,
Dan verhef ick boven al
Bosschen, beemden, berg en dal,
En der velden schoon cieraet
Dat ons op geen gelt en staet.
Laet uw oogen en uw sin,
Van de stadt niet nemen in,
Soo gy 't wout maer regt besiet,
't Steedsche pralen gelt'et niet,
Als de gerste dijnt op 't velt,
Als het water rijst en helt:
Als het bloeysel van het vlas
Toont zijn hemels-blaeu gewas:
Als het geel gebloemde zaet,
In de gulde velden staet,
En sijn reucke machtigh soet,
Ons komt vliegen te gemoet:
En dat hier of daer een wey
Speelt met groente tusschen bey,

Seg,

Seg, wat heeft tapitſery,
Of het goude leer hier by,
Ick en ſal u niet benyen
Al de ſotte pronckeryen,
Daer de juffers van de ſtadt
Mede zijn ſoo trots en prat,
Als dit aengenaem geſigt
Mijn bedroefden ſin verligt.
In de ſtadt is menſchen kunſt,
In de velden Godes gunſt·
Pluymgedierte dat daer ſpeelt
Door de tacxken, dat daer queelt,
En, met ſtemmen reyn en ſoet,
Uwen grooten Schepper groet,
Dat de lant-man 's morgens vroeg
Schenckt een deuntjen aen de ploeg:
Dat met ſang het ſwaer gewigt
Van een reyſend man verligt;
En den minnaer, die hem quelt,
Doet verquicken in het velt;
Seg my doch, wat is de luyt?
Wat is al het vreemt getuyt,
Dat in ſteden maeckt geklanck,
Vergeleken by den ſanck,
By de ſoete ſtem en tael
Van den fieren nagtegael?
Van dat kleyn, dat aerdigh dier,
Dat met enckel ſoet getier,
Ons wil leeren dat in hem,
Is de woonplaets van de ſtem?
Dat met deuntjens ons vereert,
Die hem noyt en ſijn geleert,
Als ontrent ſijn eygen neſt.
Wilde ſang is alderbeſt.
Is 't niet wonder? even ſang
Stelt de ſtadt in vollen dwang.
Wat daer iemant doet, of laet,
Moet geſchieden op de maet:
Alle ding, hoe los en vry,
Is daer niet, als ſlaverny.
Niemant daer ſijn honger bluſt,
Als het aen de mage luſt,
Neen, de buyck (al valt'et ſuur)
Moet daer paſſen op ſijn uur:
Want de ſtee-man ſit en vaſt,
Tot'et klock en koſter paſt:
't Schijnt wanneer de klocke ſlaet,
Dat ſijn maegh dan open gaet;
En wanneer de klocke ſwijgt,
Dat hy geenen honger krijgt.
Ja hoewel een heete maegh
Somtijts is geweldigh graegh,
Noch (al is 't haer enckel ſpijt)
Moetſe wachten haren tijt.
Hoe geluckig is het lant,
Daer men is uyt deſen bant!
Daer de menſche zijn natuur
Niet en bint aen klock of uur;
Daer men in de hammen ſnijt,
Daer men in de worſten bijt,
Daer men t'elckens gaet te gaſt,
Als'et buyck en mage paſt
Eetm' in ſtadt in 't openbaer,
't Schijnt als of'et ſchande waer,
Eet men voren in de vloer;
Yder ſchelt u voor een boer;
Eetm' een ſtuckjen uyt'er hant,
Dat is noch al meerder ſchant,
Seg eens, watje beter weet,
Als dat iemant drinckt en eet:
Evenwel de ſtadt beſnijt,
In het eten, plaets en tijt
Gaet men oyt by nagt of dag,
Daer men niemant ſenden mag,
Kijck een teys dat noodig werck
Heeft al meed' een ſeker perck;
Daer is (ick en weet niet wat)
Eenig vuyl beſloten gat,
Daer van onder vuyle damp
Vult den buyck met enckel ramp,
Daer de lugt het edel hooft
Van zijn goeden ſtant berooft,
Siet in deſen vuylen ſtanck
Neemt daer ieder zijnen ganck.
Hier en is'et niemant ſchant,
Mis te dragen op het lant,
En wy houden voor gemack,
Dat men dit verdrietig pack,
Dat men deſen ſwaren laſt
Loſſen mag, alwaer het paſt;
Maer beſonder, daer het groen
Nutte ſaken plag te doen
Want het kruyt van friſſche jeugt,
Doet van onder groote deugt,
Beter als na ſtadts manier,
Doet het out vermuſt papier.
Als de ſteetſche jonge liên
Nu of dan uyt ſpelen tiên,
Buyten haer benaude veſt
Juyſt als 't ſpel is op zijn beſt,
En dat eenig jeugdig paer
Meynt te dwalen hier en daer,
T'wijl de ſonne leger daelt,
En niet meer ſoo heet en ſtraelt,
Dan komt daer een voerman aen,
En hy roept, 't is tijt te gaen,
Eer de ſtadt haer poorten ſluyt,
Haeſtje wat, de poort-klock luyt.
Ach! des voermans hees geſchal
Bolt den minnaer niet met al,
't Is hem ſpijt, en groot verdriet,
Dat de plompaert hem gebiedt
Af te breken zijn genugt·
Maer het is om niet geſugt,
Arme vryer! hy moet voort.
Komt hy dan ontrent de poort
Maer een oogenblick te laat,
Dat de klock niet meer en gaet,
Siet! daer ſlaet hy dan verſtelt,
En hy moet om louter gelt,
Tot des ſluyters groot gewin,
Door de poorten dringen in;
Niemant raeckt'et in de ſtadt,
Als geſchoren, en geſchat.
Als gy nu al binnen zijt,
Noch en zijt gy niet bevrijt
Van den nauwen ſteedſchen dwang;
Want een ander klock eer lang
Komt u ſeggen met'er daet,
Datje ruymen moet de ſtraet,
Daer is 't baken weer verſet,
Want de minnaer wert belet
Door de ſtraten van de ſteên
Met zijn lief te mogen treên;
Wil hy even-wel noch gaen,
Soo komt daer een Schout ter-baen,
Die de minnaer met ſijn lief,
Ligt ſou grijpen voor een dief.
Hier ſeyt u de ſchilt-wagt, *ſta*;
Daer de ronde, *qui va la*;
Elck wil weten, wie gy zijt,
Dat is op ſijn ſteets gevrijt.
Siet u iemant van de wagt,
Daerje doet uw minne-klagt
Aen een glas, of voor een ſcheur
Van een venſter, of een deur,
Die verhaelt het voor een klugt,
En des morgens is 't gerugt
(Schoon het is u ſpijt of leet)
Door de gantſche ſtadt verſpreet
Hoe geluckig is het velt,
Daer geen minnaer is gequeelt
Met de ſchilt-wagt, en haer ſpiên,
Groot beletſel van het vriên!
Zyt gy 's morgens opgeſtaen,
Om te landewaerts te gaen,
Ergens daer de ſaeck vereyſt,
't Is om niet, al watje peyſt,
Want hoewel gy vroeg daer heen
Op de reyſe meent te treên,
Soo de poort-klock niet en luyt,
Niemant kand'er in of uyt:
Och daer ſtaet men dan en ſiet,
Huyv'rig, nugter, vol verdriet,
Vol verlangens, ongeruſt,
Tot'et eens de koſter luſt.
Noch is in de ſtadt een klock,
Dat's te ſeggen, noch een jock,
Die wanneerſe klipt of luyt,
Yder een doet kycken uyt:
En dan loopt men met gedruys
Na de peuye van 't ſtadthuys;
Daer leeſt iemant uyt een brief
Yder een zijn ongerief,
Wet en raet, ſeyt hy, gebiedt,
Dat'er niemant as en giet
Ergens op des Heeren ſtraet,
Tot de vuyl-karr' ommegaet.
Is dat niet een nauwen dwanck,
Dat men moet den vuylen ſtanck,
Dat men houden moet zijn as,
Tot de vuyl-karr' komt te pas?
Maer 't is noch het meeſte quaat,
Als in ſtadt de trommel ſlaet,
Dan moet yder met geweer
Gaen de ſtraten op en neer,
Juyſt naer dat gebiedt, en ſeyt
Een, van wien gy wert geleydt;
En, ſoo gy maer eens en hit,
Niet te houden u gelit,
Daer ſal ligt een vent beſtaen,
Yemant op het lijf te ſlaen
Even daer hy raken kan.
Is 't niet ſpijtig, dat een man
Al zijn huyt vol ſlagen krijgt,
En noch blijd' is dat hy ſwijgt?
Als dit ſpel nu is gedaen,
Meynje dan te bedd' te gaen?
Neen· men moet den ganſchen nagt
Over-brengen op de wagt.
Schoon gy hebt een jonge vrou,
Die 't wel liever anders wou,
Even-wel gy moet gaen treên,
Dickwils met verkleumde leên,
Op de veſten van de ſtadt·
Kruypje ſomtijts in een gat
Daer het roockt, gelijck een keet,
Dan gaen noch uw ſaken breet.
Hier med' is hy niet gequelt,
Als men woont in 't vrye velt.
Swaen mijn hont en zijn geſlagt,
Houd voor my ſoo goeden wagt,
Dat ick ruſt genieten mag
Even tot den ligten dag;
En ick ſluyt nochtans mijn deur
Met een wortel, of een leur
Wilje weten, wat ick maeck,
Als ick nu en dan ontwaeck?
Dickwils peys ick om mijn lief,
Noyt, of ſelden, om een dief.
Als ick kome van het bedt,
Strax ſoo doe ick mijn gebedt,

En voor eerst soo danck ick Godt
Even voor dit eygen lot,
Dat ick hier geboren ben,
En geen liever staet en ken.

En dan bidd' ick naderhant
Voor de ruste van het landt,
Dat'er tog geen binne-krijg
In de steden op en stijg,
Dat geen ruyter of zijn maet,
Dat geen onbetaelt soldaet
Ons koom vallen op het lijf,
Die, als voor een tijt-bedrijf,
Ons het groene kooren snijt,
Ja noch op de leden smijt,
En sich boven-dat gewent,
Dat hy wel ons dochters schent;
Dan Godt hebbe grooten danck,
Dat ick al mijn leven lanck,
Dit niet eens en heb gesien,
Schoon het elders mag geschiên.

Maer 'k en bidde nimmermeer
Om een staet van grooter eer,
Ick laet woelen die het lust,
Ick bemin de soete rust.
Had ick u, ô Galathee,
Ick bleef eeuwig by het vee,
En ick seyde tot de stadt,
Dat ick haer vergeten hadt,
Ja ick riep, geluckig mensch!
Siet hier is uw volle wensch.

Te verhalen al 't verdriet,
Dat men in de steden siet,
Sou te lang zijn: over al
Krielt de stadt van ongeval.

Soo gy timmert huys, of schuer,
Nevens uwes buermans muer,
Elcke kamer, yder deel
Is gewis een nieu krakeel:
Of uw mueren staen te hoog,
Naer dat peylt uw buermans oog,
Of het vallen van den drop
Leyt en maelt hem in den kop;
Of hy drijft dat uw gestigt
Komt te digte by zijn licht:
Niemant bouwt'er in de stadt,
Of daer hapert altijt wat.

Wat een vryheyt heeft het velt!
Yder bouwt daer naer zijn gelt:
Niemant, watje maeckt of breeckt,
Is'er, die u tegenspreckt.

Na-gebuerschap is een pack,
Vol van twist en ongemack:
Is uw buerman dol of dwaes,
Gy moet lyden het geraes:
Is hy oneens met zijns wijf,
Gy moet hooren het gekijf,
Leyt zijn hinne maer een ey,
't Huys dat davert van 't geschrey,
Hout hy eenig woestig dier,
't Hooft dat splijt u van getier.
Wederom: zijt gy te mal,
De gebueren hooren 't al:
Zyt gy gram, of kyfje wat,
Stracx soo weet men 't door de stadt.
Noodje nu of dan een gast,
Daer wert oock al op gepast,
Want de geur van uw gebraet,
Wert geroken op de straet.
Is'er oock by wylen iet,
Dat men niet en hoort of siet,
Een klappeye van een meyt
Sal 't niet liten ongeseyt,
Alsse vroeg en weder laet
Hier of daer gebueren gaet.
Of is 't meysjen heusch van mont,
(Dat men nochtans selden vont)
't Kint, dat by de bueren dwaelt,
Of aldaer wert aen-gehaelt,
Seyt, met ongeveynst gemoet,
Al wat vaertj' en moertje doet.

Wie en hoort'er geen gekijf
Van zijn buermans stout jong-wijf,
Om een strootje, dat de meyt
Ergens in de wege leyt,
Om wat asschen, om een goot,
Die voor by haer deure vloot,
Scheltf' uw diestmaegt voor een hoer
En stelt al de buert in roer.
Heeft uw buerman rat of muys,
't Is een plage voor uw huys,
Boter, keese, speck, en graen,
Alles moet dan houden aen;
Doecken, lynwaet, oock het best
Raeckt wel in een ratte-nest;
En die 't zijn is af-gehaelt,
Wert met vuylen dreck betaelt.

Is'er in de buert een kat,
Al het hof is maer een pat:
Wast'er dan een schoone blom,
't Slim gedierte loopt'er om,
Watje poot, en watje zaeyt
Is al voor den tijt gemaeyt.

Soo uw buerman hout een hont,
Die noch maeckt'et al te bont;
En voor al een hase wint,
Is het slimste dat men vint,
Wat'er aen de vieren staet,
Wat'er op den rooster braet,
Wat'er voor u was bereyt,
(Daer en baet geen snege meyt)
Wat'er is van soete geur,
Daer me gaet de lincker deur:
Keert de kock maer eens zijn hooft,
Al den heert die is berooft,
Al de potten zijn geleegt,
Al de schottels zijn geveegt.
Als men dan gaen eten sal,
En men vint'er niet met al,
Daer is dan het huys ontstelt,
Yder raest'er, yder schelt,
Maer het is om niet gewoelt,
Hoe men soeckt, en waer men voelt;
Want het speck is uyt de pot,
Soeckt'et in het hondekot.

Maer hoewel ick al den nagt
Dit, en anders niet, en dagt,
Soo en vont ick geen besluyt,
Daerom kint, ick schey'er uyt.

Dan soo dees al niet-te min
U mogt komen in den sin
Somtijts eens de stadt te sien,
En al wat'er mag geschiên,
Soo woud ick mijn beste peert
Geestig vlegten aen den steert,
En dan nemen eenig kleet,
Over lang hier toe gereet,
En soo lustig van ter zy
U gaen setten nevens my.

Alsje dan geseten waert
Wel gesint, en wel gepaert,
Reed ick eerst om onsen bou,
Eer ick elders ryden wou:
Daer soo wees ick metter hant
U de vrugten van het lant,
En den boomgaert en het vee,
Maer voor al de jonge mêe,
Die ick op een koelen nagt
Lest uyt Schouwen heb gebragt.

En als 't peert dan op de baen
Eens wat harde mogte gaen,
Souje my, als tot uw scherm,
Vaster grijpen in den erm,
Vaster hangen aen het lijf,
En dan seggen, niet te stijf,
Maer soo aengenamen hant
En soo lang-gewensten bant
Soo een knoop om my geleyt,
Die my soete dingen seyt,
Sou my soo bevallig zijn,
Dat ick uyt een loosen schijn
Ligt om onsen gantschen bou,
Vry wat harder rijden sou:
Al om datje door het wout
My wat naerder klemmen soud,
My soud houden als een klis,
Die in wol geslingert is.

Als ick dus geseten waer,
Soo en gaf ick niet een haer
Om het gelt, of om het goet,
Daer men soo om leyt en wroet,
Oock niet om een hooger staet,
Enckel nijt, en enckel haet.
Wat heeft nu het steeds gery,
Wat heeft hier een wagen by?
Wat een koets vol enckel pragt,
Onlancks hier in 't lant gebragt,
Daer geen joffer in en rijt,
Als om meer te zijn benijt,
Daer men eeuwig sit en praet
Wat'er elders omme-gaet,
En schier niet een woort en spreeckt,
Als dat iemants eere breeckt?

Ick en wilse niet benyen
Die soo pragtig benen ryen,
Schoon sy voeren menig peert,
Dickwils hondert kroonen weert;
Want haer kommer is soo groot,
Datse weegt gelijck een loot,
En tot soo een swaren geest
Hoeft men ja soo menig beest,
Overmits een kleyn gespan
Haer verdriet niet trecken kan.

„'t Is voorwaer geen magtig vorst,
„Die naer groote Rijcken dorst,
„Die zijn lusten niet en paelt,
„Maer geduerig leyt en maelt,
„Hoe hy grooter worden sal,
Oock tot 's werelts ongeval.

Wat is dog van grooten staet?
„Niet als moeyten in der daet,
„Niet als last en enckel nijt,
„Daer het leven in verslijt,
„Siet! ontrent een groot beslag
„Vint men altijt groot beklag.

Laet ons ryden, Galathee,
Om het lant, en by het vee,
Daer de groene linden staen,
Daer ons vette kudden gaen,
Daer het weelig kooren groeyt,
Daer de jonge veerse loeyt,
En ontdeckt op haer manier
Haer verdriet en innig vier;

Siet! een veulen uyt de stal
Kan ons dienen over al,
Dat's de koetse die ons past;
Want wy rijden sonder last

Nu ick ga naer mijn gewest,
Maer ick segge voor het lest,
Letter op, ô Galathee,
Eerje laet het edel vee,
Sooj' u tot de stadt begeeft,
Gy meugt grouwen datje leest;

Want gy weet de rancken niet,
Die men in de ſteden ſiet,
Die men in de ſteden prijſt,
En de jonge kinders wijſt.
Daerom moetje ſchole gaen,
Ofje 't noyt en had gedaen,
Anders ſulje by de lien
Noyt uw leven zijn geſien,
Denck dan vry op dat geval,
En hoe 't u al paſſen ſal.
Meynj' om datje geeſtig zijt
Datje wel in korten tijt
Steedtſche grillen leeren ſoudt?
Neen, het ſteeds geſelſchap houdt
Dat een vrijſter van het het lant,
Schoon ſy heeft al goet verſtant,
Altijt haren aert gelijckt,
Altijt naer den derrinck rijckt.
Lieve denck dog om den ſpijt,
Om het leppig ſteeds verwijt,
Dat men ſtaeg en over al
U in 't aenſigt wrijven ſal
Sooje maer het minſte doet,
Sooje vrient of bueren groet,
Sooje dit of gint beſtaet,
Dat niet op ſijn ſteeds en gaet,
Stracks ſal iemant van de ſtadt
Roepen, ick en weet niet wat,
Plat-geduymde mellick-deuy,
Pack u naer den Boerenreuy,
Pack u naer het kluytig lant,
Naer den hollen dellif-kant,
Naer de bieſen of het riet,
Want in ſtadt en dienje niet.
Siet als iemant is gepaert
Met een ongelijcken aert,
Steets met boeis, en hoofs met ront,
Dat en heeft noyt goeden gront;
Gy daerom blijf in uw wijck,
Bou en trou met uws gelijck.
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.

HARDERS-LIEDT.

PHyllis met haer met-geſellen
Was gekomen in het lant,
Daerſe niet veel ſchorr'en vant;
Sy quam van de Vlaemſche ſtellen,
Daer men zant en ſlicken dijckt,
En dan roept, ſchaepharders wijckt.
Daer men water maeckt tot landen,
Daer de ploeg komt om ſijn haer,
Dat hy had gelaten daer;
Daer het wout door menſchen handen
(Is 't *Neptunus* leet of ſpijt)
Van de ſtroomen wort bevrijdt.
Phyllis hadt haer vee gedreven
Tuſſchen *Armuy* en der *Veer*,
Daer ſloeg ſy haer eerſtmael neêr,
Thirſis, haer vermaeck en leven,
Was by *Domburg* neêr geſtelt,
In dat dor en zandig velt.
Phyllis in den koelen morgen,
Als de Son noch niet te ſtraf
Eerſt den dau ginck licken af,
Quimen voor haer oude ſorgen,
Want ſy viel in diep gepeys,
En bedaght haer Zeeuſche reys.
Niet dat *Zeelant* haer mishaegde,
Zeelant dogt haer vol genugt,
Daerom waſſe niet bedugt;
't Meeſte was dat ſy beklaegde,
Dat ſy Thirſin niet en ſag,
Die by haer te woonen plag.
Sy ging weyden met haer ſchapen
Van *Armuyde* niet te wijt,
Op het gors *ten halven-krijt*;
Daer began haer druck t'ontſlapen,
Dies zy wat ter zyden af
Haer tot klagen dus begaf:
Silig ſchor *ten halven-krijte*,
Tot u doe ick dit beklag,
Souter wordje dag aen dag,
Ick en kan 't de zee niet wijten,
Want 't en is niet van den vloet,
Maer van mijn bedruckt gemoet.
Soo als dauw ontrent de Meye,
Van de groene loovers ſchiet,
Van de teere kruyden vliet;
Soo mijn tranen als ick ſchreye
Om u, Thirſi, moye knegt,
Rollen neder op den wegt.
Dit verſoet het gantſche ſchorre,
Want de ſilte van de zee
Is noch dienſtig aen het vee:
Maer, of ick ſchoon drijf of porre,
Wat'er nat is van mijn traen,
Daer en leckt geen ſchaepken aen.
Hoe geluckig waer gy rammen
Toen, als Thirſis by ons was
Op het groeſche buyte-gras?
Als hy ſpeelde met de lammen,
Als hy ſneed een luſtig riet,
En beſloot'et met een liet.
Hy ging op een ry verhalen
Al de vrijſters van het lant,
En haer ſoeten minne-brant;
Maer ten mogte nimmer falen,
Phyllis was des liets beſluyt,
't Quam altijt op *Phyllis* uyt.
Phyllis ſchreef hy in de boomen,
Phyllis was het dat hy ſong,
Waerder oyt een Echo klonck,
Phyllis (ſoo hy quam te droomen
Dat'er iemant by hem ſtont)
Phyllis viel hem uyt den mont
Phyllis was zijn gantſch vermaken,
Phyllis die zijn hert verkoos,
Phyllis, *Phyllis* was de loos
Phyllis ging voor alle ſaken,
Phyllis waſſer om benijt,
O waer is de ſoete tijt!
Als wy hier in 't Eylant quamen,
Toen was ons dit gors te kleen,
Och! toen moeſter zijn geſcheên:
Thyrſis dreef zijn vee te ſamen,
En hy het my dit geweſt,
Want hy hielt'et voor het beſt.
Als het nu ging op een ſcheyden,
Wat een druck quam over my!
Ick nam *Thyrſis* aen d'een zy
Daer ſtont ick en hy en ſchreyden,
Thyrſis wiſt niet wat hy ſprack,
't Scheen dat hem ſijn herte brack.
Voor beſluyt ten langen leſten
Gaf hy mijn ſijn regter-hant,
Tot een eeuwig minne-pant;
Phyllis neemt het my ten beſten
Seyd' hy, dat ick ſtille ſwijg,
't Schijnt dat ick de koortſe krijg.
't Schijnt ick ſal mijn ſin verlieſen,
Soo geweldig klopt mijn hooft,
't Schijnt het is van breyn berooft!
't Schijnt mijn tonge wil bevrieſen,
't Schijnt mijn lippen willen toe,
Ach! ick ſtae 'k en weet niet hoe.
Daer op heeft hy my gegeven
Met geſugt en droef gebaer,
Eenen ring van peerden-haer,
Daer ſtont *Thyrſis* in geſchreven,
En daer was een hart gemaeckt,
Met een minne-pijl geraeckt.
Maer my dogt de geeſt t'ontſincken,
Als hy zeyde; Nu vaer wel,
Phyllis, denck om mijn gequel,
Ick ſal weder om u dincken:
Meer en wiſt hy niet te doen,
Want 't en quam niet tot eenſoen.
Thyrſis gy zijt nu vertrocken
Wel een maent drie ofte vier,
En gy komt niet eens tot hier:
Zijn uw geyten zijn uw bocken,
Zijn uw ſchapen al uw vreugt,
Datj'er niet eens af en meugt?
Neen gewis, ten zijn geen ſchapen,
't Is een ander witte vee,
Dat my doet het droeve wee;
Ach! ick ken die op u gapen,
't Is de dertel Amaril,
Die met u is op den dril.
Vraegj' hoe ick het kom te weten,
Denck dat yder, als ghy mint;
Vreemde dingen onderwint,
Al ben ick wat ver geſeten,
Op de leſte peerdemart
Vont ick d'oorſaeck mijner ſmart.
Ick was vroeg ter mart gekomen,
En ging dwalen hier en daer,
Doch u wert ick niet gewaer;
Niemant ('t ſcheen) had u vernomen,
Mits ſoo ſag ick uwen hont,
Daer hy voor een deure ſtont.
Snel beleefder van manieren,
Als ſijn meeſter ſcheen te zijn,
Komt en toont my blijden ſchijn,
Komt ſijn ſteert ontrent my ſwieren,
Komt en biet my ſijnen poot,
Komt en ſpringt my op de ſchoot.
Al mijn bloet quam opgereſen,
Als ick ſag het trouwe beeſt.
Daerom ſprack ick metten geeſt;
Hier ontrent moet *Thyrſis* weſen;
Want zijn hont is ſoo gewent,
Dat hy niet te verr' en rent.
Strax liet ick in alle wijcken,
Waer dat jonge lieden ſtaen,
Mijn begeerig ooge gaen;
Maer toen ick ginck ommekijcken,
Was'et dat ick *Thyrſis* ſag,
Daer hy in een venſter lag.
Hy was vry daer niet alleene,
Vlugge vrijſters twee of dry
Waren hem geduerig by;
Onder deſe was'er eene,
Naer mijn oordeel, niet te moy,
Maer wat naer den ſteedſchen toy;

Dat moet Amarillis weſen
  Dacht ick, en het was oock waer,
  Want Pol Faes, de ſoete vaer,
Hadſe my wel eer gepreſen
  Als beſet en wonder kloeck,
  In het ſetten van haer doeck.
Thyrſis had ſoo veel te quicken
  Met de meyt, het was een ſchant;
  Want hy kuſt' haer mont en hant.
Wonder was'er te beſchicken;
  Ach! dit dede my ſoo wee,
  Als de vorſt het jonge vee
Hy was ſoo verblint in 't mallen,
  Dat hy my niet eens en ſag,
  Mits quam Faes uyt ſijn gelag,
Laet ons med' hier onder vallen,
  Seyde Faes, en trock my in,
  Dan het was mijn eygen ſin.
Men ging daer een dans in 't ronde
  Onder eenen roſen-krans,
  Thyrſis was niet aen den dans,
Maer hy ſtont daer mont aen monde
  Met ſijn nieu-verkoren lief,
  Tot mijn droevig ongerief
Pan met al uw boſch-geſellen,
  Als ick ſag haer ſot gelaet,
  'k Wiſt mijn leven geenen raet,
'k Wiſt niet hoe mijn aenſigt ſtellen,
  'k Werde bleyck en weder root,
  't Scheen ick ging als in de doot.
Als nu 't volck ſig ging verſtroyen,
  Toen was 't eerſt dat hy my ſag,
  Phyllis, ſprack hy, goeden dag,
En began te flickefloyen;
  Maer ſijn groete quam ſoo blaeu,
  Dat zijn antwoort was een graeu.
Thyrſis acht het niet een mijte,
  Sag oock naer my niet meer om,
  Maer greep daer een fluyt en bom,
En hief op als my te ſpijte,
  Een nieu deuntjen van de min,
  Die hem toen lag in den ſin.
Daer wert Amaril gepreſen
  Tot den derden hemel toe,
  Och! hoe was ick toen te moe!
Wat dat *Phyllis* plag te weſen
  Hoord' ick (niet dan al te ras)
  Dat het nu een ander was.
Amarillis was beſtorven
  (Soo het ſcheen) in ſijnen mont,
  Ja tot in zijns herten gront,
Och nu ben ick gantſch bedorven
  Seyd' ick met een droef geluyt,
  En ick ſtreeck ter dueren uyt.
Ick ging dwalen aen der heyden,
  Ick ging in het mulle ſant,
  Ick ging aen het vette lant,
Ick ging eenig door de weyden
  Sonder trooſt, en ſonder raet,
  Als een ſchaep dat dolen gaet.
Harders van de Vlaemſch dalen,
  Harders van het Zeeuſche ſtrant,
  Is het niet een groote ſchant
Dat ick dus alleen moet dwalen?

  Ick, die eertijts was verſelt
  Met de puyckjes van het velt?
Ick, die eertijts plag te treden,
  Onder menig harders kant,
  Hoog gepreſen, wel bemint;
Ick die eertijts wert gebeden
  Ben nu maer een arrem dier,
  En ga treuren ſonder vrier.
Och! hoe kan de tijt verkeeren!
  Och hoe kan de min vergaen!
  Och ick ben'er qualijck aen!
Niemant wil nu *Phyllis* eeren,
  Niemant die naer *Phyllis* ſiet,
  Niemant die haer liefde biedt.
Dit is vry een ſware plage,
  't Is een deerlijck ongeval,
  't Is een hartſeer boven al,
Siet hoe ſtae ick hier en klage,
  Mits ick ben ganſch ongewent,
  Dat my niet een harder kent.
Leert uw minne beter ſetten
  Vryſters, wie gy weſen meugt,
  Leert u dienen van de jeugt,
Leert op uwe ſaken letten,
  Want dat eens gebeuren magh,
  Dat en komt niet al den dagh
Maer hoe kon't et in u vinden,
  Dat gy *Phyllis* dus vergeet,
  Dat gy *Phyllis* dus verſleet,
Thyrſis ligter als de winden,
  Ligter als een dorre blat,
  Dat de wint van onder vat.
Streckt dan nu uw ganſch begeeren
  Tot dit jong en welig dier,
  Tot dit nieu ontſteken vier?
Heb ick u niet hooren ſweeren,
  Eer gy noch in Zeelant waert,
  Dat gy preeſt een ronden aert?
Datje noyt en ſout verkieſen
  Soo een afgerigte meyt,
  Die ontrent de ſteden weyt;
Datje liever wout verlieſen
  Heel de kudd' op een gety,
  Als te leven ſonder my?
Denck dog nu eens om de reden
  Waerom dat gy dit beſwoert,
  't Was vermits een yder loert
Op de meysjes, die by ſteden,
  Niet beſloten van de Zee,
  Weyden het gewolde vee
Gy preeſt vrijſters, die op ſtellen
  Ginder aen de Vlaemſche kant
  Of ontrent de Zeeuſche ſtrant
Hare vette ſchapen tellen,
  Want gy hielt dat deſen aert
  Voor de linckers was bewaert
Is 't niet Domburg, daer de ſteden
  Senden al haer malle jeugt,
  Brengen al haer malle vreugt?
Yder komt daer aen gereden
  Soo lang als het wagen-rat
  Niet te diep ſnijt in het nat.
Aen die duynen, aen die weyen,
  Is uw Amaril gebroet,

  En van eerſten aen gevoedt,
Daerom kanſe liſtig vleyen,
  Dat en meer heeft zy geleert
  Van het volck, dat daer verkeert.
Sy is vol van ſteetſche treken,
  Op een ſteets ſoo driſt haer gang,
  Op een ſteets ſoo draeyt haer ſang,
Op een ſteets ſoo kanſe ſpreken,
  Op een ſteets is 't datſe ſwijgt,
  Op een ſteets is 't datſe nijgt.
Maer wat ſchool-gelt moetſe tellen
  Meynje voor ſoo moyen leer?
  Nu een ſoentjen, dan iet meer;
Al naer luſt van die geſellen:
  „Wie met ſteetſche linkers praet,
  „Steets iet van zijn veeren laet.
Ick ben op een ſchor geboren,
  Daer ſat ick alleen en keeck,
  Op een ſlouw, of op een kreeck;
Noyt en ging'er maegt verloren,
  Op een gors of op een ſtel,
  Daer noyt quam een ſteeds geſel
Waer de linden veilig groeyen,
  Daer is 't dat de wagens rien,
  Om het luſtig velt te ſien;
Waer de boomgaerts aerdig bloeyen,
  Daer is 't dat de jonckheyt malt,
  Tot het loof daer neder valt.
't Is te *Domburg* in de duynen,
  Daer men wentelt in het ſant,
  Daer ſoo menig dertel quant
Achter hagen, achter tuynen
  Doet dat ick niet ſeggen derf,
  Dickwils op eens anders kerf
Amarillis (naer ick hoore)
  Heeft al dickwils mee gereên
  Met de juffers van de ſteên,
Sy ſeyt, ick en ben geen ſloore,
  Ick en ben voor Klaes of Pier,
  Ick en was noyt mellick-dier.
Sy heeft ſchotels, koppen, teilen,
  Van dat vremde blaeuwe goet,
  Daer ſ' haer ſoeten room in doet;
Dat ſijns teickens dat ſijn peylen,
  Datſ' al ander kennis hout,
  Als met harders van het wout.
Dunckt u dit te zijn klaer ſchapen?
  Mag dit al beſtaen met eer?
  Ick geloof het nimmermeer.
„Vrijſters die naer giften gapen,
  „Maegden die naer given ſtaen
  „Spelen op een gladde baen.
Thirſis wy zijn beyde Zeeuwen,
  Al was *Breskens* ons vertreck,
  't Is noch onder 't Zeeuſche reck,
Laet de ſteedſche linckers ſpreeuwen.
  Wy ſijn ront en daer toe goet,
  Dat's van outs een Zeeus gemoet.
Laet ons in die rontheyt blijven,
  Dat is naer uw eygen ſin,
  Dat is dienſtig in de min:
Laet ons t'ſaem ons ſchaepjens drijven,
  In uw jonckheyt waerje mijn;
  Waerom ſulje 't nu niet zijn?

VERVOLG OP HET VOORGAENDE.

HEt is maer een kleyne tijt,
Die'er tusschen beyden lijt,
Amaril quam in de stadt,
Daerse voor een schilder sat,
Daer terstont een geestigh quant,
Ras en kunstigh van der hant,
Teyckent veerdigh haer gelaet,
Soo als dat hier boven staet,
Teyckent met een kloecke streeck,
Dat et haer in als geleeck.
Doch de schilder deed'er by,
(Want het staet de geesten vry)
Hoese met haer veeltjen speelt,
Hoese met haer keeltjen queelt,
Hoe haer lach en weesen valt,
Alsse by de Vryers malt
  Maer schier op de versche daet,
Phyllis weet'et op een draet,
Phyllis had het achterhaelt,
Waer het beelt is afgemaelt;
Dies soo haest als sy het vont,
Daer het voor de winckel stont,
Namse krijt, en van ter zy
Schreefser dese veersen by:
  Harders, dit is Amaril,
Noyt geset en nimmer stil,
Altijt besig met een liet
Somtijts op eens harders riet,
Somtijts op haer vryers veel,
Somtijts met haer eygen keel;
Hoe het gaet, en hoe het zy,
Altijt los, en even bly,
Altijt ick en weet niet hoe,
Want sy lacht een yder toe.
  Vraegje nu wat Amaril
Met dit wesen seggen wil?
Vrinden, wat ick gissen kan,
Seker, 't Meysje wil een man,
't Meysje wenst te zijn de bruyt:
't Siet haer als ten oogen uyt
Koomt dan vryers, koomt ter baen,
Want de vryster wilder aen.
  Als dit veersje was gestelt,
Phyllis maeckt haer naer het velt,
Sy gaet vrolijck uyt de stadt,
Mits zy dat geschreven hadt.
  Thyrsis quam dien eygen dagh
Daer hy dit geschrifte sagh,
Dies soo weit hy byster gram,
Want hy wist van waer het quam;
Fluks dan, eer naer huys te gaen,
Stelt hy dit bezyden aen.
  Al die hier dit beelt aansiet,
En gelooft het by-schrift niet,
Want al is 't van witten krijt,
't Koomt geheel uyt swarte nijt.
Twee gesint op een alleen,
Zijn twee honden aen een been,
Zijn twee vrouwen op een slot,
Zijn twee hanen in een kot,
Zijn twee kraeyen op een tack,
Zijn twee swijnen aen een back,
Zijn twee Prinssen in een rijck,
Daerom staense noyt gelijck
  Dan men segge soo men wil,
Prijs of smaet van Amaril,

Hoort,

Hoort, wat ick hier seggen kan,
Wilse my, sy heeft een man.
Siet, wie mint, heeft goet gehoor:
Het komt *Amaril* ter oor
Al wat *Phyllis* heeft bestaen,
Al wat *Thyrsis* heeft gedaen,
Al wat *Phyllis* in de stadt
Op haer beelt geschreven had,
Sy ontset haer niet te seer,
Doch soo strijtse voor haer eer;
Want sy laet van stonden aen
Oock een veersken henen gaen,
Datse met een heusche groet,
Aen den schilder geven doet,
Want het Meysje datse sond;
Seyde met een soete mont:
Isser plaetse lieve vrient,
Set het veersjen daer het dient,
Set'et op het aerdig beelt,
Dat daer op een veeltjen speelt,
Op het beelt van Amaril,
Die het eens verdienen wil,
Die het eens vergelden sal,
Met een bloemtjen uyt het dal,
Of een uyt-gelesen roos,
Diese voor de beste koos,
Of een appel met een blos,
Of een schoonen druyven-tros,
Of een ander boomgewas,
Datse voor het schoonste las,
Dat alleen niet dienstig is
Om te setten op den dis,
Of te nutten met den mont,
Maer dat gy oock brengen kond,
Door de konste van 't pinceel,
In een aerdig tafereel,
Dat alsdan de steetsche lien,
Voor een wonder sullen sien;
Of indien gy beter acht
Iet gevangen op de jacht,
Lieve macker, segt'et vry,
Lieve schilder, segt'et my,
Gy sult hebben met'er daet,
Wat u wel te sinne staet.
Gy sult krijgen, soo je wilt,
Of een haes, of ander wildt,
Of voor eerst een goet konijn,
Eer de hasen tijdigh zijn,
Of misschien een jong patrijs,
Eerst gesprongen uyt het rijs,
Of een mees, of schoone vinck,
Geelder als een gouden rinck,
Maar oock elders duyster grau,
Elders weder hemels-blau,
Elders root, en elders wit,
Vry geen wilt-braet voor het spit,
Maar bequaem te zijn gestelt
Midden in een aardigh velt,
Daar een schilder met verstant,
Toont de gaven van het lant,
Toont een opgetogen geest,
Menigh vogel, menigh beest,
Dat of aan der heyden springt,
Of ontrent de bossen singt,
Of ontrent de beecken queelt,
Of oock in het water speelt.
Amarillis *hout'et vast,*
Dat een rustig schilders gast
(Is hy van de rechte kunst)
Rekent voor een meerder gunst,
Ingevall' een schoone maegt
Hem een kleyne gifte draeght,
Dan wanneer hem eenigh gelt
By een ander wort getelt,
Want de schoonheyt boven al
Is de schilders liefgetal.
Dit beviel den schilder wel,
Want het is een hups gesel,
Die met soo een minne-strijt
Uytermaten was verblijt;
Hy nam dan het veersjen aen,
En hy latet heden gaen,
Voor een gunstig minne-pant,
Aen een vryster, van het lant,
Aen een vryster die hy mint,
Die hy wonder heeft gesint,
Geestig *Aeltje*, neemt'et aen,
Want het is om u gedaen
Phyllis *segge watse wil,*
Echter blijf ick Amaril,
Echter ben ick over al
Aangenaam en lief-getal;
Ben ick vry en bly van sin,
Ick ben eerbaar met te min;
Dus of Phylis *sit en sucht,*
En of Thyrsis *staet en krucht,*
Ick en voel geen minne-pyn·
Vrysters moeten vrolyck zyn.

A E N

Juffr. CATHARINA van MUYLWYCK.

J*Onkvrou*, ick fend' u van Grijbs-kerck
Een Harders-klacht, een boere-werck,
Want als wy zijn in 't boeren landt,
Soo zijn wy boeren in verstant,
En als wy gaen door 't vrye velt,
Wert ons den geest oock vry gestelt;
Al schud het *Daphnis* uyt de mou,
Niet, als den Haegschen minnaer sou,
Fy lieve! geef den Boer verlof,
Hy kan geen streken van het hof.
Al woont misschien een goet gesel,
Maer in een hut', of op een stel,
Al is hy rondt, gelijck een kloen,
Noch weet hy schoone voor te doen,
Indien de wespe van de Min
Hem leydt en prickelt in de sin.
Gy siet dan hier een vryers aert,
Gy siet wat t'samen dient gepaert;
En wat niet wel en voegt by een,
Oock kond gy mercken in 't gemeen,
Dat niemant hier ter werelt leeft,
Die niet zijn ongemack en heeft;
En weder dat een billick mensch
In kleyne dingen vint zijn wensch,
De rest is jock, en dient wel meest
Tot kortswijl van een droeven geest;
Doch onder jock, schuylt somtijts wat,
Dat dienstigh is te zijn gevat.
Ick bidd' u, *Jonckvrou*, voor 't besluyt:
Koom herwaerts aen, koom noch eens uyt.
Koom ons besoecken op het landt,
Ick sal u leyden met'er bandt,
Waer onsen Daphnis hem onthiel,
Als hem dit Klaeg-gedicht ontviel.

J. CATS.

CU-

C U P I D O

Verloren en uytgeroepen.

HEt welig boefje, Venus kint,
Het ſlimſte guytje dat men vint,
Was leſtmael ick en weet niet waer,
Dies maeckt ſijn Moeder groot mis-
baer,
Sy roept het wigt, ſy ſugt, en klaegt,
Maer 't is om niet al waerſe vraegt:
Want ſchoon ſy grooten rou bedreef,
Men wiſt niet waer de lecker bleef,
Sy liet daerom den kleynen guyt
Door al het lant dus roepen uyt
Indien'er iemant is, goelien,
Die Venus ſoontjen heeft geſien,
De vinder des ſal zijn geloont
Als hy het kint maer heeft getoont,
Een kus van Venus rooden mont
Sal hem geworden voor den vont;
Maer die het wigt met eene vat,
Diens loon ſal meerder zijn als dat:
Dan op dat gy hem kennen ſout,
Dit is ſijn weſen dat onthout.
Het is een kleyn en welig dier,
Gewapent met een ſeldſaem vier,
Het voert twee vleugels als een ſwaen,
En noyt en kan het ſtille ſtaen,
Het fickert hier en weder daer,
En koppelt menig drollig paer,
Sijn oogen glimmen als een keers,
Daer mede lonckt'et over dweers,
Sijn boog die is vol enckel liſt,
Het ſchiet al eer het iemant giſt,
Sijn pijl, al iſſe ſchoon vergult,
Is binnen met vergif gevult;
Sijn lijf, al iſſet moeder-naeckt,
Heeft menig ruyter afgemaeckt;
Sijn trots', al iſſe niet te groot,
Brengt menig ridder in der noot;
Brengt jonge vrouwen in verdriet,
En ſpaert de teere maegden niet,
Ja maeckter dickmael wel ſoo bont,
Dat hy ſijn eygen moeder wont.
Vint gy een wigt van deſen ſlag,
Soo brengt'et veerdig aen den dag,
En ſoo het weygert meé te gaen,
Soo grijpt'et vry wat harder aen,
Maer als j' het eens hebt aengetaſt,
Soo hout het dan gedurig vaſt,
Want anders ſal het metter vlugt
Verdwijnen in de ſchrale lugt;
En of het ſchoon al deerlick ſiet,
Gy evenwel en acht'et niet,
En achtet niet, indien het ſchreyt,
En achtet niet indien het vleyt;
Maer als het ſtaet en koker-muylt,
Soo denckt vry dat'er onheyl ſchuylt;
Want onder zijn beveynſden lag
Soo deckt'et veeltijts ſlim bejag.
Indien het u een ſoentjen biet,
Ick rade u, en neemt'et niet,
De mont daer hy meé kuſſen ſou,
Heeft kleyne vreugt en groot berou;
Maer ſoo de lecker onderwijl
U ſchencken wil ſijn gulde pijl,
Ick bidde wat ick bidden kan
Onthout u des, en blijft'er van,
Sijn gift en is geen minne-pand,
Maer boos vergift en heeten brant.
Wel vrienden, tot een kort beſluyt,
Treckt hier nu deſen regel uyt,
Dat wie den bengel grijpen ſal,
Sig hoeden moet voor ongeval,
Want let hy niet wel op ſijn ſtuck,
Hem naeckt voor ſeker ongeluck,
En paſt hy niet op looſen ſchijn,
Soo ſal die vangt gevangen zijn.

L I E D T

van een trouw-hatende Vryſter, het houwelijcken afradende.

Qui non litigat, cælebs eſt.

ONs geſpeul wil enckel trouwen,
Wat magh 't meysjen overgaen?
Sy en wil het niet verſtaen
Dat'et haer ſou mogen rouwen
Neen by haer en is geen ſchroom,
't Is al boter tot den boôm.
Wat is doch het Venus-jancken?
Suchten, duchten, nacht en dagh,
Geen vermaeck, als met geklagh,
Hopen, vreeſen, duyſent rancken,
Al des liefdes pijlen zijn
Drie van vreugden, ſes van pijn.
Jongmans laet u niet verblinden,
't Bruilofs-bed is niet ſoo ſoet,
Als men u gelooven doet;
Gy ſult met'er daet bevinden
Dat noyt man ſoo wel en trout
Dien het niet by wijlen rout
Sooje niet en hebt ten beſten,
En gy neemt een kale Griet,
Ach! twee naeckte dienen niet,
Hoe kan hier de liefde veſten?
Slappe beurſe, weeken moet;
Wie kan minnen ſonder goet.
Wilje gelt en goet bejagen,
Als gy ſelfs niet rijck en zijt,
Kleyne liefde groot verwijt:
Vrient, gy ſult'et moeten dragen,
Dat's u op den necke trapt,
't Is haer ſchijve die der klapt.
Zijt gy rijck van gelt en landen,
En verkieſje dan een lief
Slechs alleen tot uw gerief,
Noch en zijn 't geen vaſte banden,
Want ſoo haeſt ſy is de vrou,
Springt het gekjen uyt de mou
Krygj' een ſchoone, duyſent plagen,
Duyſent vreeſen, alle daegh,
Yder iſſer even graegh,
Yder ſchijnt'et haer te vragen;
Is het niet een vaſte peyl,
Schoone vrouwen trots of geyl?
Komj' een leelijck wijf te trouwen,
Dat is leet en anders niet,
Dat is eeuwigh huys-verdriet;
Maer het ſal u meeſt berouwen,
Alsje treurigh ſtaet en kijckt,
Dat uw kint de moer gelijckt.
Heeft uw vrouw wat hooger ſinnen,
Als haer ſpinrock of haer doeck,
Straks ſoo grijptſe na de broeck;
Dies en mooghje niet beginnen,
Niet beſluyten met'er daet,
Of het is met haren raet.
Sooj' aen eene komt te raken
Niet te vroet, of niet te ſneegh,
Noch en iſſet niet ter deegh;
Want dat maeckt uw ganſche ſaken
Sonder aenſien, ſonder eer;
Sy is maer een kint te meer
Soo uw [illegible]
Wat e[illegible]
Wat e[illegible]
Yder k[illegible]
Kleyne [illegible]
Groot [illegible]
Gaetſe [illegible] *ſonder* [illegible]
Noch is [illegible]*et, geli*[illegible]
Noch is 't niet, g[illegible]
Want ge[illegible] *in korte* [illegible],
Sal in ſtadt de mare gaen,
Dat uw dingen qualick ſtaen
Kan uw vrouwe deftigh ſpreken,
Brengtſe goede reden voort,
Straks ſoo voertſe 't hoogſte woort;
Kyck, wat geeftſe drooge ſteken!
't Wyf, dat kunſtigh ſpreken kan,
Is een plage voor den man.
Is uw liefſte ſacht van weſen,
Spreecktſe woorden honig-ſoet,
Laffe ſpijs is niemant goet,
Koſt die bijt is meer gepreſen!
Is het ſchaepje goet van ſlaen
Yder komt'er ſuygen aen.
Wegh dan met de minne treken,
Spreeckt my doch van trouwen niet,
't Is al onruſt wat men ſiet:
Waerom voegt men twee gebreecken?
Yder menſche, wijs of geck,
Heeft genoegh aen ſijn gebreck.

G E S A N G H

Voor een Jong-man ſich willende begeven om een goet par-tuer te ſoecken.

STEMME:

Quitons ce faſcheux point d'honneur.

'T IS lang genoeg aldus geleeft,
Ick kome tot mijn rijpe jaren,
Ick hebbe gints en weer geſweeft,
Nu weuſch ick eens te mogen paren,
Alleen te zijn
En is maer pijn,
Ick laet het eenſaem leven varen
Ick wil gaen ſoecken waer ick kan
Een, die aen my haer wil verbinden;
Maer ſtoffe voor een eerlick man
Waeyt ons niet aen met alle winden.
Een ſoete maegt,
Die my behaegt,
En is ſoo ligte niet te vinden.
Dat edel pant, een echte deel,
En waſt voorwaer niet aen de wegen,
Het is een ſchoon en dier juweel,
Het moet van Gode zijn verkregen;
Een ſoete vrou,
Haer man getrou,
Is jae des Heeren eygen zegen.
Wel hoogſte Schepper, eeuwig God
In uwen naem wil ick beginnen,
Verleent my dog een gunſtig lot,
En laet mijn herte trooſt gewinnen.
Mijn ydel oog
Wil byſter hoog,
Maer gy betoomt mijn loſſe ſinnen.
Laet dog niet vliegen mijn gemoet
Daer ick geen trooſt en ſou ver werven,
Een wijf, dat trotſt op magtig goet,
Doet menig hert van rouwe ſterven,
Een mijns gelijck,
In deugden rijck,

Wensch ick voor my te mogen erven.
Laet eene my ten deele zijn,
Naer uw gebodt en soete wetten,
Die, in verdriet en sware pijn,
Mijn herte kan in stilte setten.
Soud 't anders gaen,
Door sotte waen,
Gy, Heere, wil het stuck beletten
Maer koom ick tot een regte maegt
My dienstig tot een vreedsaem leven,
Laet die naer eys van my gevraegt
Niet met de sinnen elders sweven;
Buyg haer gemoet
En 't naeste bloet,
Dat sy aen my mag zijn gegeven.
En als ons vlees dan is gemeen,
Soo wil den geest ons soo bereyden
Dat wy van twee oock werden een,
En geen verschil sy tusschen beyden;
Tot wy, ô Heer,
Eens t'uwer eer
Uyt vlees en werelt sullen scheyden.

TEGEN-LIEDT

Van een trouwen-gesinde Vryster het houwelijken aenradende,

Moriar, nisi nubere dulce est.

WAt mag ons gespeel bewegen
My het trouwen af te raên?
Neen, ick kan het niet verstaen,
Want 't en komt my niet gelegen
Af te slyten mijne jeugt
Sonder vrugt en sonder vreugt.
Lieve-kosen, kinders telen,
Met een onverdeylden vrient,
Die ons tot een steunsel dient;
Met sijn eygen maecksel spelen,
En te wassen tot een stadt,
Denckt eens wat een vreugt is dat.
Nu dan stelt u om te trouwen,
Wie daer zijt een rap gesel,
Waerom vreesje voor gequel?
Daer en is geen aert van vrouwen
Die niet haer vermaeck en heeft,
Als men reden plaetse geeft.
Soo misschien een goet gesellе,
Die 't niet al te breet en gaet,
Neemt een wijf naer sijnen staet,
Dat hy sich te vreden stelle,
Wat geeft kloekheyt om het goet?
t'Samen winnen is soo soet.
Soo een kalis trout een rijcke,
't Is in' die iffer dan wel aen
Hy mag ledig spelen gaen,
Vry wat meer als sijns gelijcke;
Goet verovert met de min
Is voor al een soet gewin,
Soo daet een uyt reyne minne
Neemt sijn minder by der hant,
Dat is ja een rustig quant;
Want hy kiest sich een vriendinne
Die in vrientschap overstort,
Wats' in rijckdom quam te kort
Gaet'er iemant sich verbinden
Met een schoon een geestig Dier,
Is dat niet een hemel schier?
Daer en is dog niet te vinden
Daer 's mans oog soo lief op speelt
Als op een schoon vrouwen beelt.
Heeft uw lief mismaeckte leden,
Waerom is uw liefde flauw?
's Nagts zijn alle katten grauw;
Misschien heeftse beter seden,
Doch is dat al mede neen
Sy is dan voor u alleen.
Soo'j' aen eene kunt geraecken
Die haer saken wel verstaet,
Dat is vry geen kleyne baet;
Want dat stijft uw gansche saken:
't Wijf dat hare pligten kan,
Is een steunsel voor den man.
Is uw lief niet seer geslepen,
Of van sinnen wat te swack,
Noch al heeft'et sijn gemack;
Waerom hier doch slimme grepen?
By een duysje sonder gal
Is men meester over al.
Is u wijf soo oudt van jaren
Datse niet en kindert meer,
En bedroeft u niet te seer;
Siet! nu meugje spelen varen,
't Huys en laetje geenen last,
Sonder kinders liever gast
Wort u menig Kint geboren,
Daerom is'et dat men trout,
En den echten acker bout,
Sonder dat is 't landt verloren;
Wie geen lieve kinders heeft
Weet niet waerom dat hy leeft.
Is uw lief niet wel ter talen,
Valt haer tonge somtijts krom,
Vrient, en haetse daer niet om,
't Sal haer aen geen spreken falen,
Wie doch heeft'er ongemack
Dat sijn wijf te weynig sprack?
Isse krepel uw beminde,
Reken dat voor geen beler,
Veel die prijsen 't in het bed;
't Is uw by-slaep, niet uw winde,
Gy en hebtse niet getrout,
Datje met haer jagen sout
Is uw wijf van die manieren,
Datse spreeckt met nors gedruys,
Siet! nu leerje binnens huys
Ander lieden seylen vieren!
't Is u nut dat gy die deugt
Sonder kost soo leeren meugt.
Liefde weet'et al te voegen,
Liefde neemt'et al voor goet,
Liefde maeckt het bitter soet,
Liefde doet het hert vernoegen,
Liefde vint in als gerief,
Noyt en vont men leelick lief.

't SAMEN-SANG,

Tusschen

DAMON en FLORIDE.

Stemme: *Ne voistu pas, chere Phyllis?*

Damon.

FLoride, soo het wesen mag,
Ik koom u doen een droef geklag
Van mijn verdrietig minnen,
Ick heb'et u, ô fiere maegt,
Vry meer als eens gevraegt,
Maer noyt iet konnen winnen.

Floride.

Wat koomt van klagen als verdriet?
Uw klagen, Damon, gelt'er niet,
Noch al uw listigh quelen.
'k En ben niet die ick eertijts was
Toen ick in 't groene gras
Ging onbekommert spelen.

Damon.

Floride, wat is dit geseyt?
Is my soo grooten druck bereyt,
Dat my dit sal gebeuren?
Ach! ach! toen ick eerst Thyrsis sag,
Daer hy ontrent my lag,
Mogt ick met reden treuren.

Floride.

Ja Thyrsis, vrient, dat is de man
Die my alleen vernoegen kan,
Hy is mijn eygen leven
Ick hebbe laetst mijn regter-hant
Hem tot een eeuwig pant,
Met vrienden raet, gegeven.

Damon.

Ach! ach! wat voor een swaren druk,
Ach! ach! wat voor een ongeluck
Koomt op my neder storten!
Och! och! of nu een snelle doot
In desen hoogen noot
Mijn leven wou verkorten!

Floride.

Ey Damon, weest soo treurig niet;
Dat u gebeurt is meer geschiet,
Uw druck sal haest versoeten.
Soo gy maer eens een nieuwe maegt,
Die uwe ziel behaegt,
Uyt liefde gaet begroeten.

Damon.

Maer t'wijl dit alsoo is geschiedt,
En weert daerom ons herders niet,
Maer hoor ons liever spreken.
Misschien sal u een rustig quant
Oock met een soeten brant
Een liever vier ontsteken.

Floride.

Neen dat en waer voor my geen eer;
Een bruyt en is geen vryster meer,
Sy mag geen minnaers spreken;
Als eens het ja-woort is geseyt,
Dan is de knoop geleyt
Die noyt en is te breken.

Damon.

Maer of'er nu een schoonder quam,
Of rijcker, of van hooger stam,
Soud gy hem niet ontfangen?

Floride.

Ey swijg ick heb mijns hertsen wensch
En my en sal geen mensch,
Naer beter doen verlangen
Hem die ick eens mijn trouwe gaf
Dien blijf ick trouw tot aen het graf;
Dus stremt uw loose treken
Mijn oog en sal noyt elders gaen

En,

En ick en wil voortaen
Geen linckers hooren ſpreken.

Damon.

Zijn wy nu linckers, ſoete maegt?
Ons praet heeft u wel eer behaegt,
Waerom ſoo fits geſproken?
Een woort noch eer my 't herte ſluyt.

Floride.

Neen, neen, ick ben de bruyt;
Uw praet dient afgebroken.
Wanneer de liefd' eens is geſet,
En treet tot in het echte bedt,
Mag 't oog niet elders ſweven.
De trou dat is een reyn verbont,
Hy ſtaet in my gegront
Voor al mijn gantſche leven.
En ſchoonder iemant anders koemt
Die al de werelt ſchoonder noemt,
Of anders wort gepreſen,
De ware liefd' is elders blint,
Dewijl ſy maer en mint
Haer eerſt verkoren weſen
Om my en dient niet meer gedogt,
't Vleys datje ſiet dat is verkogt,
't En kan u niet gewerden.
Gy voegt u daer men vryen mag,
En ſoeckt daer uw bejag;
Voor my, ick ſal volherden.

T' SAMEN-SANG
TUSSCHEN
HYLAS WEY-MAN, EN DORILLE WOUT-NYMPHE.

STEMME:

Ha! que le ciel eſt contraire à ma vie.

Hylas Weyman.

Wel ſoete maegt, ſal ick geen trooſt genieten?
Ick heb u ſchier alreets een jaer gevrijt,
En wie er jaegt, of wilt beſtaet te ſchieten,
Is ſonder vang geprickelt van de ſpijt.
Ick gae bynaeſt geduerig op de jagt,
Maer als geen wilt my t'huys en weidt gebragt,
My dunckt dat ick verſmagt.

Dorille Wout-nymphe.

Zijt gy ſoo ſlaeg genegen om te jagen,
Soo is'et goet dat gy geduldig zijt.
Vrient, gy en hebt geen reden om te klagen,
Want een die jaegt en vangt niet alle tijt:
Al maeckt de jagt een wey-man dickwils heet,
Noch heeft hy veel van ſijn geduerig ſweet
Maer enckel herten-leet.

Hylas.

Maer die u lieft als met geheele ſinnen,
En naer u jaegt met al ſijn ganſche kragt,
Doe dien behulp en laet hem trooſt gewinnen,
En toon dat gy een trouwen jager acht
O ſoo gy wiſt al wat een wey-man doet,
Hoe vroeg hy rijſt en ſijn beminde groet,
Gy naemt een ander voet.

Dorille.

Hef niet ſoo hoog den lof van uwe jagers,
Want na my dunckt en is 't 'er niet ſoo breet:
Men houd dat volck voor regte vrouweplagers,
En voor een huys maer enckel herten-leet;
Oock voor den dag ſoo loopt men naer het velt,
En al het huys dat wort in roer geſtelt,
Dat meeſt de vrouwen quelt.

Hylas

O nymph, en laet u dat geen hinder ſchijnen,
Maer ſlaet het oog op menig edel beeſt,
Patrijs, Fiyſant, met haſen en konijnen,
Die maken ons gelijck een ſtage feeſt
Wat iemant oit in velt of boſſchen ſchiet,
Wat voor een brack of voor de winden vliet
Dat is dat ick geniet.

Dorille.

Wat moogje doch in boſch of velden loopen,
Tot u de ziel en al het lijf beſwijckt?
't Wilt datje vangt dat mogtje nutter koopen.
Waer heeft de jagt een wey-man oit verrijckt?
T'wijl Eſau gaet of in de boſſchen rijt,
En op de jagt verquiſt ſijn nutten tijt,
Is hy den ſegen quijt.

Hylas.

Maer loop en jagt die oeffent ons de leden,
En doet meer nuts als eenig heylſaem kruyt;
Het roert het bloet van boven tot beneden,
En drijft met kragt de quade dampen uyt.
Nu weetje dat een fris en wacker lijf,
Is wonder nut voor 't bou en huys-bedrijf,
En maeckt een vrugtbaer wijf.

Dorille

Al wie'er jaegt en kan ſich niet bedwingen,
Als hy het wilt ſiet draven op het velt·
Hy breeckt ſijn jeugt met loopen, rennen, ſpringen,
Dat hem van ſweet het ganſche lichaem ſmelt;
Dan komt hy t'huys vermoeyt en ongeſint;
Het is hem dwars al wat een ander mint,
Ja wijf en echte kint.

Hylas.

Ey toef dog wat en laet den wey-man ruſten,
't Is door den ſlaep dat alle leet verdwijnt.
Fluex met den dag ſoo krijgt hy nieuwe luſten,
Juyſt als de Son die na den regen ſchijnt.
Daer is geen luſt in al te ſtagen ſoet,
Weet dat'et al ſijn beurten hebben moet
Al wat de menſche doet

Dorille.

Noch doeje wat daer van de vrouwen klagen;
Gy neemt een hont des avonts in het bedt,
Die leydt en woelt en ſchijnt oock dan te jagen,
En brengt ſijn ſtanck en ongedierte met.
Dit vind' ick vreemt en dient te zijn geſchouwt;
Want honts te zijn wanneer men is getrouwt
Heeft menig man berout.

Hylas.

Eer dat mijn hert tot minnen was genegen,
Toen was mijn hont mijn alderliefſte pant,
Toen heeft het beeſt in mijnen ſchoot gelegen,
Mits ick in 't bedt geen liever lief en vant.
Maer ſoo mijn Godt eens gunt een echte wijf,
Dan ſal mijn bedt, huys, ziel, en ganſche lijf
Haer zijn tot tijt-verdrijf.

Dorille.

Woud gy alleen maer naer de reden jagen,
En geenſins doen gelijck de domme jeugt,
Ick ſou miſſchien u liefde konnen dragen,
'k En wil geen man ontnemen ſijne vreugt.
Wel tot beſluyt ick weet u goeden raet,
Indien gy jaegt ſoo doet'et in de maet,
En acht op uwen ſtaet.

O P D E

HARDERSKLAGTE,

Van den HEER

JAKOB CATS,

Waer in 't Land-en Stadsleven, in een Herders-zang, levendig wort uitgebeelt.

AAngenaeme harderszangen,
Van den Ridder, zoo volmaekt,
Als hy Daphnees zielsverlangen,
Daer zijn hert van liefde blaeckt,
Om zijn ſchoone Galathee,
Toont, by 't weiden van zijn vee.

Galathee, van hem verkoren
Tot zijn lieve halsvriendin,
Ziet hy, laes! voor hem verloren,
Wispeltuirig in de min,
Wyl zy d'oogen van hem wendt,
Of zy hem had nooit gekent.

't Zoete dier vind haer betovert,
Door een vryer van de ſtadt,
Deeze heeft haer ziel verovert,
Krygt op haere tochten vat;
't Schynt dat Daphné 't herte breekt
Daer hy van zijn liefde ſpreekt.

Wonder weet hy af te maalen
Wat in 't hardersleven leidt,
Als hy zit in ſtille dalen,
Of zijn kudde op heuvels weidt,
Daer hy op een ruispyp ſpeelt,
Of een minnedeuntje queelt.

Alle keur van landgeſchenken,
Die hy voor zijn Harderin,
Naer den tijd, wiſt uit te denken,
Tot verwerving van haer min,
Telt de droeve Daphné op
En ligt zoo zijn vollen krop

't Zijn oprechte hardersklagten,
Ongeveinſt en ongemaekt,
Zelfs om 't marmer te verzachten,
Van dien droeven klank geraekt,
Met een zeeuſche rondigheit
Die het hert en d'ooren vleidt.

Maer als Daphné los gaet breeken
Op het leven in de ſteen,
Hoe wel weet hy al de ſtreeken
Uit te beelden, daer gemeen!
Hy door 't mingeweer gewondt,
Peilt die feilen in den grondt

Alles wat de ſteden derven,
En het land in ruimte geeft,
Maelt hy, ſchoon met boerſche verven,
Dat het ſtant en houding heeft.
Wat is dicht of ſchildery
Die het leven ſtreeft voorby?

Daphnees tael moet harders weſen,
En niet zweemen naer de kunſt
Die in ſteden word geprezen,
Tot verkryging van de gunſt
Van zyn lieve minnares.
Harderstael vereiſcht geen les.

Hy moet van de ſtallen melden,
Daer zijn wollig vee in kooit,
Van de boſſchen, beemden, velden,
Hoe zy pryken, opgetooit
Door Natuur en haere kragt,
Boven kunſt en menſchenmagt.

Daphné roemt van viſch en vogels,
't Wild dat in de woude kruiſt,
Dat, door netten, ſpriet, of kogels,
Die zijn ſterke hardersvuiſt
Spant, of op de vachten ſchiet,
Word gevangen, ſchoon het vliedt.

Wat hy verder weet te vinden
Tot verheffing van het landt,
Eike ſtammen, groene linden,
Ooftgeboomte net geplant,
't Puik van vrugten, verſch geplukt,
Staet in ry hier uitgedrukt.

't Vrye land-en hardersleven,
Buiten banden van de ſtadt,
Word hier hemelhoog verheven,
Als 't geen in zijn loop bevat,
Al het aengenaeme goedt
Dat hier ſmerte en druk verzoet.

Wie moet niet den Dichter pryzen
Die dit alles in den grond
Wiſt door Daphné aen te wijzen,
En uit zijnen harders mond,
Ons beſchreef, op trant en maet,
Hoe 't in ſteên en vlekken gaet.

J. CATS
KLAGENDE MAEGDEN,

EN

Raet voor de ſelve:

Beneffens eenige andere ſoo ſtichtige als innige

GESANGEN.

DE MAEGT VAN
D O R D R E C H T,

Aen alle Maegden van Dordrecht ende van d'andere Steden en Vlecken van

H O L L A N D T.

WEerde gesusters, nadien ick u-lieden voor Desen kennelijck hebbe gemaekt, dat ik, onlangs geleden, genegentheyt hadde gekregen om Moeder te worden, maar om boecken, niet om kinders voort te brengen, en dat men jegenwoordiglijck voor banden siet den lieffelijken Meytijdt, in den welcken het aertrijck sich openende baert lieffelijcke kruyden, de kruyden haer bloemen, haer botten, haer bloeysels, en (ten korte geseyt) alles sich aenstelt tot een lieffelijcke vruchtbaerheydt: soo heeft my insgelijcks nu ter tijt goet gedacht, (UL. ten goeden) voort te brengen dit jegenwoordigh werck, op uwer aller gelegentheydt recht passende; het welck ick UL. al te samen in 't gemeen, en elck in 't bysonder (tot een Mey-gifte) gunstelijck ben toe-eygenende. Ende alsoo hier voren in de Tijtel-plate vyf soorten van jonge lieden staen afgebeelt, elck op een bysondere wijse met een schicht van trou-sucht getroffen, soo heeft my goet gedacht tot beter verstant van de selve plaat de voorseyde jonge lieden, en oock den ouden man, mede sich by de selve vertoonende, yder naer sijn gelegentheyt, hier te doen spreken, ende door een bysonder gesangh kennelijck te maken waer 't hen hapert.

Aldus gedaen in ons Maegden-hof tot Dordrecht, den 1. Mey des Jaers 1634.

Ten bevele van de Maegt van Dordrecht

Matthias Havius.

PROV. IX

1. *De Wijsheyt bouwde haer huys, ende hieuw seven columnen:*
3. *Ende sant hare maegden uyt te nooden boven op den palleyse der stadt.*
4. *Wie slecht is die make hem hier toe: ende tot de sotten sprack sy:*
6. *Verlaat het onbesinnet wesen, soo sullet gy leven: ende gaat op den wegh des verstants.*

DE

D E R E D E N
S P R E E C K T.

Vraegt iemant wie ick ben? Ick heet de wijse Reden,
Een breydel van de lust, een regel van de seden,
Een voetster van de geest, een moeder van de deugt,
En, soo ick hier verschijn, een leytster van de jeugt.
Door my is't dat een Vorst sijn wijtgestrekte landen,
Hout onder sijn gebiet, en onder soete banden,
Door my is 't dat het volck gerust daer henen gaet,
Door my dat yder huys op vaste gronden staet,
Ick stuer het roer alleen van alle groote saken,
Die sonder mijn beleyt niet aen en zijn te raken,
In 't korte wat de mensch gaet nemen by der hant,
Daer dient hem mijn behulp tot noodig onderstant,
Doch waer'er iemant is genegen om te trouwen,
Die moet voor alle ding mijn wetten onderhouwen,
Wie oit in dit geval mijn regels niet en acht,
Die wandelt sonder licht, en midden in der nacht.
Waer Sichem maer een reys in mijn vertreck geweken,
Als hy met heeten brant op Dina was ontsteken,
Syn stadt en borgery en ware noit gestoort;
En hy met sijn gesin en lage niet vermoort.
Had Amman my besocht, als hy uyt enckel weelde
Op Thamar was verhit, en om haer sat en queelde,
Ick had hem even toen van beter raet gedient,
Als Jonadab, een loos, maer geen voorsichtig vrient.
Had Potiphars gemael, de grootste van den lande,
Als sy tot in de ziel op haren Joseph brande,
Tot my haer oit gekeert, en my om raet gevraegt,
Sy hadde sonder gront haer eere noyt gewaegt.
Had Simis maer gewilt op mijne soete wetten,
Op mijn bevelen sien, op mijne woorden letten.
Had Casbi my besocht, en mijnen raet gelooft,
Sy ware van haer lief en leven niet berooft.
Had Jephta maer bestaen tot mijn paleys te vluchten,
Syn dochter had een man, en by de soete vruchten;
Maer mits hy my verstiet, soo wert de soete maegt,
Van eenen man gedoot, van alle man beklaegt.
Had Samson eens gesocht in mijn geheym te komen,
Hy ware van de doot niet haestig wech genomen;
Hy hadde met gemak en buyten alle pijn,
Een rechter in het lant, en vader konnen zijn
Had oit de jonge maegt, die met haer luchte sprongen
Den Koning heeft vervoert, en onder haer gedwongen,
Genoten mijn bericht, sy ware buyten haet,
Sy ware sonder bloet, en vry in beter staet.
Maer treet aen d'ander sy, en siet de wijse maegden,
Die noyt op eygen raet haer teere leden waegden,
Die sijn, door goet beleyt van mijnen wijssen raet,
Gebleven in de tucht en buyten alle smaet.
Al die haer teere jeugt na mijnen aert gewennen,
Die leer ick nutten tijd en rechte stonden kennen,
En of iet dient gedaen, of noch te sijn versint,
En offer dient gemijt, en offer dient gemint.
Als Hester hare jeugt aen my quam over-geven,
Soo isse groot gemaeckt, en wonder hoog verheven;
Sy was een slechte maegt, die op geen rijck en dacht,
En is door mijn beleyt tot aen de kroon gebracht.
Abigel, door het spoor van mijn bescheyde wegen,
Die heeft een deftig vorst voor haren dwaes gekregen;
Het woort, het deftig woort, dat sy tot David sprak,
Was dat den jongen vorst in hare liefd' ontstak.
Susanna reyne bloem (schoon dat de loose boeven,
Door alderhande list haer edel herte proeven)
Behielt noch evenwel, behielt haer eerbaer root,
En wert door mijn beleyt getogen uyt den noot.
Wat dient'er meer geseyt? die mijnen weg betreden,
En geven met bescheyt haer sinnen tot de reden,
Die zijn in hare jeugt, die zijn tot aller tijt
Van leet en ongeluk, van alle quaet bevrijt.
Laet wy de swarte nijt, en quade tongen keffen;
Die sich na reden voegt en kan geen hinder treffen,
Of schoon hy wort gevelt in eenig hart gevecht,
Hy word van stonden aen al weder opgerecht.
Schoon al het slims vergif is over u verbolgen,
Die staeg ten goede poogt, geen quaet en kan hem volgen,
Dat voor-recht, dat geluk, dat wonder hoog verbont,
Is aen een reyne ziel van ouden tijd gejont.
Voelt daerom eenig mensch sijn innig hert bevechten,
Die kom in mijn vertrek, en laet hem onder-rechten;
Maer doe het met bescheyt, en eer het vinnig quaet
De sinnen over-loopt, en vast gewortelt staet.
In qualen van den geest, in siekten van de leden,
Daer wijst de stage daet, daer eyst de vaste reden,
Als dat'er raet behoeft, en dat te rechter tijd,
Aleer het slim bejagh tot in het herte glijd.
Daer zijn'er onder u van soo verdraeyde sinnen,
Die sonder voor-gepeys een wichtig stuck beginnen,
En als in volle daet het onheyl is gedaen,
Soo spreektmen eerst om hulp de beste vrienden aen.
Dit zijn, ô soete jeugt, dit zijn verkeerde slagen,
Gy dient te rechter tijd om raet te komen vragen;
Het is van ouds geseyt: Het licht dat voren gaet,
Dat geeft oock even hier, voor al de meeste baet.
Wel aen, ick wil het volck een korten regel geven,
Bequaem voor d'eerste jeugt, en al het vorder leven;
Soo wie dit recht begrijpt, en neerstig onder-hout,
Het sal haer dienstig zijn oock als sy is getrout.
Wilt stadig uw leersaem hert tot goede dingen pijnen,
Het goet blijft alle tijt, de moeyte sal verdwijnen;
Maer sooje vuyl bejagh tot uwen lust bedrijft,
De lust is stracks gedaen, en uwe schande blijft.

Jonckheyt, letter op, en vaert wel.

AEN DEN

GOETGUNSTIGEN LEESER.

HEt opſchrift van dit tegenwoordig werck, gunſtige Leſer; is (gelijck gy ſien kont) *Klagende Maegden, ende raet voor de ſelve.* Mijn oogmerk, dat ick hier mede voor hebbe, is eygentlijck om de jeugt onſer eeuwe daer mede voor oogen te ſtellen de mis-ſlagen, die by de jonge lieden voor deſen begaen zijn geweeſt, en als noch dagelijcks veel begaen worden, mitſgaders om mer eene de ſelve ter hant te doen de behulp-middelen tegen ſoodanige ſwarigheden, ende om in de ſelve niet te vervallen; en dit alles uyt de Poëtiſche wercken van de Heer Cats, ſoo die alreede in 't licht zijn gekomen, als die tegenwoordelicken nieu zijn, en noch door den druk niet gemeen gemaekt. Hier wort (gelijk gy ſiet) geſproken van Klagende Maegden, ende waerom ſoo? klagende lieden (als het ſpreekwoort ſeyt) zyn te helpen, en in tegendeel van dien,

Verholen quaet, En vint geen raet;
Verſwegen pijn, Geen medeçijn.

En daerom by gelegentheyt van deſe klachten werden de behulp-middelen, daer toe dienende, in dit werck uyt-gedruckt, gelijk by 't ſelve te ſien is, daer toe ick my gedrage. Want UL. over deſe gelegentheyt met een lange voor-reden op te houden en is mijn voornemen niet, maer, in plaetſe van ſulks te doen, ſal ick voor my tot u doen ſpreken een deftigen en godſaligen man, die tegenwoordelijck met den mont niet meer ſpreken kan, die ſeyde eens op deſe gelegentheyt als hier volgt:

Ick vermerke dat dikwils jonge lieden ende andere ſoo door een enkele onvoorſichtigheyt ſomtijds hare dingen ſeer qualick beleyden, ende jammerlick verwerren: welcke (ſoo ſy maer van haer meerverſtandige vrienden een weynigh in tijdts daer tegen gewaerſchout waren geweeſt) ſouden ſulks al gereet verhoedet hebben; daer ſy nu, daer in verſtrikt zijnde, door geenderley raet of aenhoudinge van vrienden, daer van konnen afgebragt worden (want van ſulke gelegentheyt van ſaeken ſpreken wy, daer de menſchen door haer eygen driften haer ſelven in verwerren en verſtrickt houden) daer uyt leere ick, dat oock ſelfs anderſins verſtandige lieden dikwils daer in te kort blijven, dat ſy niet in tijdts door hare waerſchouwinge (immers in 't gemeen) te verſtaen en geven, dat de jonge lieden toch niets en wouden doen ſonder raet, ende goet-vinden van vrienden, ende dat ſy de ſelve jonge liedin niet en gewennen ſoo verre op haer vernuſt te vertrouwen, datſe ſouden derven iet ſonderlings beſtaen ſonder aen hare vrienden haer voornemen, en wat daer aen kleeft, te openbaren, op dat ſy by ſulcke mochten goeden raet erlangen, daerom neem ick voor, my ſelven daer toe te verkloecken, en op alle gelegentheyt de jonge lieden te waerſchouwen, hoe ſy haer in 't gemeyn al hebben te dragen, want ick ſoude ſoo doende mogen veel onheyls daer door weeren.

Gy ſiet dan benevens my, vrienden, dat ter bequamer tijt raet te plegen voor jonge lieden, en oock andere ten hoogſten dienſtigh is, en onder alle ſoorten van raets-pleginge, is die deurgaens de beſte geacht geweeſt, die men van de ſtomme of de dooden (dat is van de boeken) ontfangt, dewelcke ſonder pluym-ſtrijcken, ſonder een-ſydigheyt, en ſonder aenſien van perſoonen gewoon zyn rondelick te openen waer de ſaken op ſtaen; het welck niet ſelden, oock by de beſte vrienden, ſoo niet en geſchiet. Onder deſe ſtomme raets-lieden meyne ick Leſer, (na mijn gering begrijp) dat dit tegenwoordig werck (hoe kleyn het oock is) de minſte plaetſe niet en behoort te verdienen; en ick ſtelle ſulcks tot u eygen beproevinge. Dan iemant ſal miſſchien dencken dat dit werk (dewijle het alleen ſchijnt te handelen van Klagende Maegden) geen mans-perſoonen is rakende, en dat het mitsdien alleen vryſters ofte ongetrouwde jonck-vrouwen aengaet: maer neen, vrienden, dat en is de meyninge niet, en daer tegens ſtaet te lerten dat de klachten van maegden voor het meerendeel door de jongmans werden veroorſaeckt, doch hoe verre de ſelve daer in ſchult hebben, ofte niet, is van naerder onderſoeckinge. Ondertuſſchen vintmen menigmael dat de eerſte klagers wel de eerſte gronden mochten geleyt hebben tot de ongelegentheyt, daer over de klachten worden gedaen, hoe het immer weſen mach jonck-vrouwen en jonge-lieden, dit werck raeckt u beyde gelijckelijck, en niet-te-min yder in 't byſonder.

Uwen ganſch dienſtwilligen

M. HAVIUS.

DE

D E M A E G H T

In de Borſt getroffen, klaegt.

Stemme: *Faut il qu'une beauté mortelle.*

WEl hoe! moet ick noch langer veynſen?
En moet het noch al zijn bedeeckt
Waer toe mijn jonge ziele ſtreeckt?
Neen, neen; naer lang en angſtig peynſen,
Dient eenmael uyt te zijn geleyt,
Wat my in deſen boeſem leyt.
En waerom ſou ick langer hijgen?
En waerom knagen mijn gemoet,
Tot aen mijn innig herten-bloet?
Neen, neen, 'k en wil niet langer ſwijgen:
't En is geen ſchande, dat men mint,
Wanneer de ſoete jeugt begint.
Waer ick tot dertel ſpel genegen,
Soo diend' ick des te zijn beſchaemt,
Vermits geen luſt een maegt betaemt;
Maer nu ick gae door reyne wegen,
Soo mag ick ſeggen daer het dient,
Dat ick behoef een echten vrient.
Godt heeft in ouden tijt geſproken,
De menſch en moet niet eenſaem ſijn,
Neen, dat is al te grooten pijn,
Als ons de jonckheyt komt beſtoken.
Gewis haer dient een ruſtig man
Die hare jeugt niet temmen kan.
En ſchoon Gods Soon is afgekomen,
Sijn Leer en heeft het echte bed'
Niet ingebonden, niet belet:
Men heeft dit woort oock doen vernomen:
Wie in ſich voelt een heeten brant,
Die kome tot den echten bant
Wel aen ick worde met verlangen
Verſogt van ſeker jong-geſel,
En ſiet' ick weet hy meynt het wel:
Hy is door heete min bevangen,
En ick (al ſchijn ick wonder koel)
Weet oock wat ick in my gevoel.
Het is nu ruym een jaer geleden,
Dat hy tot my hier eerſtmael quam,
Dat hy tot my zijn toevlugt nam;
Ick ben gevleyt, geſtreelt, gebeden;
't Is ſeker lang genoeg getoeft
Voor eene die een man behoeft.
Wel, moeder, let op deſe ſaken,
En dient u van den nutten tijdt,
My dunckt het is genoeg gevrijt;
Dus wilt doch eens een eynde maken:
Een rijpe peere dient gepluckt,
Eer dat het met haer qualick luckt.

D E V R Y S T E R,

Geraeckt in haer Maegde-kransjen, klaegt.

Stemme: *Faut il qu'une beauté mortelle..*

Ofte:

Mits de twee leſte regels een ſyllaby verminderende.

Voyſ: *Quelque beauté que la nature.*

VAn alle, die hier komen klagen,
En heeft'er niemant grooter noot,
En leet'er niemant harder ſtoot,
Als ick, die meeſt geheele dagen
Verſmelte door een droef gemoet
Als in een ſtaegen tranen-vloet.
Want ſchoon al is het ligt geweken,
En dat alree de ſtille nagt
Haer duyſter kleet heeft uytgebragt.
Ick, van een ſwaren druck ontſteken,
En vind' in 't ſlapen geenen luſt,
Vermits mijn hert is ongeruſt.
Vraegt gy wat my is overkomen,
Dat my den geeſt ſoo byſter knaegt?
Wat ſal ick ſeggen droeve maegt?
My is eylaes! my is genomen
Yet, dat ick niemant ſeggen derf,
Soo dat ick als gedurig ſterf.
Een Joncker luſtig om te mallen
Die heeft my in den noot gebragt,
En dat eer ick het ſchier bedagt;
Een ſnelle ſchicht op my gevallen
(O ſlim bedrog van jonge-mans!)
Die trof mijn teere maegde-krans.
Hoe dat het ſpel my ſal bekomen,
Daer ben ick dapper in bevreeſt,
Ick hebbe ſtaeg een ſware geeſt
Ick heb ('k en weet niet wat) vernomen,
Och hoe het is, of weſen mag,
't En is niet, als het eertijts plag.
Al wie ſich qualick heeft gedragen,
Die krijgt een beul in ſijn gemoet,
Die 't hert gedurig ſugten doet;
Want na de ſonden komen plagen:
Ach quaet doen is een droeve ſaeck!
En wel doen is een groot vermaeck.
Siet wat een druck komt my genaken!
Voorwaer 't en is niet als het ſou,
Ick rill', ick drill', ick ſpick, ick ſpou,
Ick ben genegen om te braken,
Eylaes het is een vreemt gewoel,
Dat ick door al de leden voel.
Maer noch is 't verr' de meeſte ſchande,
Dat hy, die my hier toe verſogt,
En aen den looſen handel brogt,
Is nu gaen reyſen uyt den lande,
Is nu eylaes men weet niet waer,
Siet, vryſters, ſiet mijn droef gevaer.
Hy was wel eer tot my genegen,
Soo wel als oit een eerlick man
Tot ſijn geminde weſen kan;
Maer als hy hadd' van my gekregen
Yet, dat hem geenſins toe en quam,
Doen was't, dat hy ſijn af-ſcheyt nam.
Doen wild' hy noch een wijle reyſen;
Hy wilde naer het Franſche lant,
Of elders daer hy vreugde vant,
Op trouwen was niet eens te peyſen.
Ach! denckt hoe dat mijn ſaken ſtaen,
Mijn eer en vryer zijn gegaen.
Wil nu de Joncker niet volherden,
Of vint hy Juffers buyten 's lants,
Van meerder goets, of beter glans,
Eylaes wat ſal van my gewerden?
Ick ſal dan weſen yders ſpot,
Vermits ick eertijts was te ſot.
Wel tot beſluyt, eerbare maegden,
Die niet en zijt in dit gequel,
Wagt, wagt u van oneerlick ſpel;
Want al die oit haer eere waegden,
Die zijn gedurig ongeruſt,
't Is al maer droefheydt na de luſt.

D E V R Y S T E R

Met de Pyl in 't oir, ſingt:

Stemme: *Jean de Nivelle, &c.*

ALle die hier tot de Reden
Met benautheyt komt getreden,

Maeckje weg, wie datje zijt;
Want ick ben op beter gronden
Aen een edel hert gebonden,
Als iemant van onsen tijt
2. Groote schat, en frissche leden,
En wat een mensch hier beneden,
Immer schoon of aerdig vont,
't Zijn alle maer beusel-saken,
Sy en mogen niet genaken,
Daer men hoort een soeten mont
3 Een die geestig weet te spreken,
Heeft al verr' de beste streken,
Daer men mede vrijsters wint;
Want een mont vol soete woorden
Heeft in hem gewisse koorden,
Daer mede men herten bint.
4 Of Ulysses schoon voor desen,
Van geen vrou en is gepresen,
Dat men schoonheyt in hem vont,
Noch wist hy met geestig minnen
Al de Nimphen haest te winnen,
Alleen door een soeten mont.
5. Al de blancke Zee-godinnen.
Quamen als met gantsche sinnen,
Voegden haer benevens hem,
Wie maer by den helt mogt wesen,
Die hielt haer als voor genesen
Om de lust van sijne stem.
6 Als ick dit eerst hoorde seggen,
Soo woud ick het wederleggen,
Ick en hielder geensins van;
Want ick meyn dat schoone leden
Sijn vry weerder aengebeden,
Als eene die spreken kan.
7. En nu siet' ick ben gevangen
Niet uyt lust van roode wangen,
Maer wel door een heuschen mont,
Dien heb ick eens lest genoten,
En ben door het oir geschoten,
Tot in mijnes herten gront.
8 Nu en acht ick niet met allen,
Oock en heb ick geen bevallen
In al wat'er schoonheydt hiet;
Maer ick stel mijn selfs vermaken,
Gansch en al in beter saken,
Daer de Geest vermaeck geniet.
9 Sijn niet al de schoonste menschen,
Die men soude konnen wenschen
In een korten stont doorsien?
Wat daer iemant kan behagen
Staet alleen in sinne-vlagen
Van de domme jonge liên.
10 Noyt en heeft'er mensch met reden
Groote schoonheyt aengebeden,
Overmits sy ligt verging,
Sy en kan aen niemant geven
Dat een mensch doet vrolick leven,
't Is staeg maer het eygen ding
11 Maer als iemant weet te spreken,
Die heeft altijt soete streken,
En gestaeg een nieuwen schat,
Als hem maer en lust te quelen,
Hoe kan het een mensch vervelen?
Men wort zijnes nimmer sat.
12 Dies soo bid' ick, wijse Reden,
Geeft een ander schoone leden,
Geeft een ander duysent pont,
Dat is maer voor domme menschen,
Ick en wil niet anders wenschen,
Als Alexis soeten mont.

D E M A N

met de Pijl in de tasse, klaegt.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict*, &c.

GElijck een dorren boom ontrent de groene linden,
Staet met een kale stam in eenig lustig wout,
Soo laet ick my (och arm!) hier by de jonckheyt vinden,
En wensche nevens haer om wel te zijn getrout.
Ick sie dat ieder een met pijlen is doorschooten,
En is of in het oog, of in het oir geraeckt;
Maer dat mijn herte quelt, is elders uyt gesproten,
Ten is geen schoone maegt, die my nu gaende maeckt
'k En heb nu geen vermaeck in jocken, spelen, mallen,
En ick en weet niet wat, in jonge lieden lust;
Daer is een gulde schicht my in de tas gevallen,
Dat is een heeten dorst, en dient te zijn geblust.
Prijst vry het gout-geel hayr, o domme jonge lieden,
Prijst vry een geestig oog, een onbevleckte jeugt,
Ick prijs het edel gout dat Prinssen kan gebieden,
Ick prijs een volle beurs, dat is mijn hoogste vreugt.
Ick stae toe en bekenn', mijn lief is sonder tanden,
En noch is 't dat mijn oog aen haer zijn vreugde siet;
Want sy heeft louter gelt, en vette koren-landen,
Al rimpelt haer het vel, haer beurs en rimpelt niet.
Het gelt is wonder kruyt, het kan oock groote vlecken
Verschoonen door de kragt van sijn vermaerde glans,
Het kan een kale pleck, en grijse koppen decken,
En 't is in mijn gesigt gelijck een roose-krans.
Maer ben ick niet een dwaes, dat ick ga rijkdom wenschen,
Ick, ick een dorren romp, een gansch bou-vallig man,
Het is voor my nu tijt te scheyden uyt de menschen,
Wat hoef ick meerder lants, als my bedecken kan.
O Reden geeft behulp, en wilt den gelt-sugt toomen;
Want die en dient voor al in dit geraemte niet:
Bevrijt mijn grillig breyn van dese dwase droomen,
En maeckt dat mijn gemoet zijn malle kueren siet.
Wat wil ick magtig goet of gelt te samen hoopen?
Ick sie de bleecke doot, ick sie den langen nagt:
'tIs dwaesheit voor een mensch om teergelt uitte loopen,
Wanneer hy sijne reys ten eynde siet gebragt.

D E J O N G E L I N G

met de Pijl in 't oog, singt.

S T E M M E:

Jonckvrou mijn hert, mijn ziel, mijn sin, &c.

GEsellen hoort een droef geval,
Dat heden is geschiet,
Een stuck dat u behagen sal,
Al is'et my verdriet.
Het is meest aller menschen aert,
Te nemen haer vermaeck,
Wanneer'er iemant qualijck vaert,
Siet wat een vreemde saeck!
2. Ick sagh hier lest een schoone maeght,
Het puyckjen van de Stadt,
Die heeft mijn ydel oogh behaeght,
En stracks was ick gevat.
Het docht my dat een snelle schicht
Als uyt den Hemel viel,
En regel-recht door mijn gesicht
My trof tot in de ziel.
3 Daer was ick wonder vreemt gestelt,
En in een droeven staet,
Mijn geest was nimmer ongequelt,
'k En wist my geenen raet
Nu heb ick 't aerdigh dier gevrijt,
Doch 't is maer tijdt verquist;

Want

Want siet (ô wat een groote spijt!)
  Mijn aenslagh is gemist.
4 Ick quam op heden by haer staen,
  Maer eer ick spraeck begon,
Soo hietse my daer henen gaen,
  Soo leppigh alsse kon:
Ick eyschte voor de leste reys,
  Een soentjen tot besluyt;
Maer sy ontseyde mijnen eysch,
  Ick moest ten huysen uyt.
5 Sal ick nu smelten in verdriet,
  En treuren jaren langh?
Neen, mackers, dat en doen ick niet,
  Ick sluyt'et met gesangh.
Ick hadde Godt wel eer gebeên,
  Soud' my met dienstigh zijn,
Dat ick dan met een blauwe scheen,
  Mogt raken uyt de pijn.
6 Nu ben ick heden afgeseyt,
  En vry niet sonder smaet,
Wel Godt die heeft'et soo beleyt,
  En 't is tot mijnder baet.
Dit stel ick in mijn sinnen vast,
  En houd' het voor gewis,
Een ander is my toegepast,
  Die my al nutter is.
7 Men siet dat noyt een bloempje sluyt,
  Dat noyt een roos vergaet,
Of daer en schiet een ander uyt,
  Die wel soo geestigh staet.
Daer wort'er menigh afgeseyt,
  En 't is hem grooten druck;
Maer soo hy 't al wel overleyt,
  Het dient hem tot geluck.
8 Ick weet een die het is geschiet,
  En wat hem is ontmoet,
Al kreegh hy schoon de vrijster niet,
  Het was hem wonder goet.
Verstaet eens hoe sijn druck genas,
  (Hy heeft'et my vertelt)
Hy kreeg'er een, die beter was,
  En oock van meerder gelt,
9. Wel aen vergeet het ongeval,
  Mijn hert, en grijpt een moet;
Wie weet wat ons gebueren sal,
  Na bitter komt het soet.
Daer woont een vrijster hier ontrent,
  Wou die my gunstigh zijn,
Sy is voor goet en schoon bekent,
  Ick ware buyten pijn.
10 Wel, peerel, dien ick heb gevrijt,
  Ick wensche u goeden dagh,
Ick blijf uw dienaer t'aller tijt,
  Soo veel ick immer magh,
'k En sal niet laken uwe jeugt,
  Al moet ick henen gaen,
Dat is een stuck, dat niet en deugt,
  Al wort het veel gedaen.
11 Nu bid ick u, ô schoone maeght,
  En segt geen vryer af,
Of siet dat ghy u sedig draeght,
  Of immers niet te straf.
Een minnaer, die zijn afscheyt krijgt,
  Lijt vry geen kleyne pijn,
En als een hert soo deerlijck hijgt,
  Wilt dan noyt vinnigh zijn.
12 Ey lieve soo het meer geschiet,
  Dat heden is gebeurt,
En schelt een droeven minnaer niet,
  Terwijl hy staet en treurt.
Want schoon hy niet verkrijgen kan
  Sijn lust en herten wensch,
Wilt gy hem niet voor uwen man,
  Noch acht hem voor een mensch.

KLAEGH-LIEDT
Van HAGAR, Abrahams Maeght.

Uyt het 16. en 21 *Cap. Genesius.*

Stemme: *Van den* 116 *Psalm.*

ICk ben benaut tot aen mijn droeve ziel,
  Ick ben ontstelt in al mijn gansche leden,
  En (na my dunkt) ick hebbe goede reden,
Mits ick soo ras en soo ellendigh viel.
Ick was een bloem, een onbesproken maegt,
  Ick was seer jong in Abrams huys gekomen,
  Die heeft, eylaes! mijn beste pant genomen,
Dat my nu eerst tot in het herte knaegt
Had ick den man tot vuylen lust gevergt,
  Had ick ter smuyck sijn bedde gaen beloeren,
  Had ick sijn oog tot my gesogt te voeren,
Of hem misschien door lichten aert getergt;
Soo waer ick weert te lijden dese pijn,
  En van mijn heer en al sijn huys-genooten
  Te sijn verjaegt, te werden uyt-gestooten,
En met een ban aldus gestraft te zijn
Maer 't is soo verr' dat ick ooit heb bestaen
  Te sijn geneygt tot lust en boere-treken,
  Dat ick daer van met schrick ben afgeweken,
En op geen man oit oogh heb willen slaen.
Maer, siet, mijn vrou, die ick ten hooghsten acht,
  Die heeft my selfs door kracht van lange reden,
  Die heeft my selfs om dese daet gebeden,
Die heeft my selfs tot haren man gebracht.
Indien mijn heer tot lust my had versogt,
  Ick had gewis sijn voorstel afgeslagen,
  Ick had voorwaer van al mijn leven-dagen
Mijn reyne jeugt aen geene man verkocht.
Maer doen een vrou, die ick ten dienste stont,
  Dit vreemt bedrijf genoegsaem quam gebieden,
  En dat mijn heer dit even liet geschieden,
Heb ick mijn jeugt ten lesten hem gejont.
Ick werd bevrucht, en kreeg een aerdig kint,
  Ja kreeg een soon van wonder schoone leden,
  Dies was mijn heer te byster wel te vreden,
En ick van hem voor allen seer bemint
Ick was hier na niet meer een slechte maegt,
  Die haer bemoeyt met schueren ofte wassen,
  'k En hoesde noit op iemants dienst te passen,
Vermits het selfs mijn vrouwe soo behaegt.
Men had my lief om mijn gewenste vrucht,
  Ick moest het kint met eyge borsten soogen,
  Dat ging mijn staet al wederom verhooogen,
Ick was ontsien, en overal geducht.
Daer was niet goets, dat op de tafel quam,
  Of my wert straks een deel daer van gesonden,
  Het gansch gesin dat scheen te zijn verbonden
Alleen te doen, daer ick vermaeck in nam.
Ick mogt voor al van niemant zijn gestoort,
  Op dat mijn sogh doch niet en sou verhitten;
  Ick moest al staegh op sachte rosen sitten,
En niemant sprack tot my een vinnig woort.
Het kint dat wiesch, en wert allenxkens groot,
  Men gaf het toe bynaest in alle saken,
  Ten mogt het schier by niemant qualick maken,
En siet het was de vrucht van mijnen schoot.
My dacht ick mogt nu vry wat breeder gaen,
  Dies schoon mijn vrou mijn somtijts wou scholieren,
  Ick steld' het vast, 'k en hoefd' haer niet te vieren,
'k En wou geen acht op haer bevelen staen.
Ick dacht, ick hadt mijn heer nu tot een vrient,
  Die sou mijn doen genoegh by haer verschoonen,
  Ja boven dat wel rijckelijck beloonen;
Want (soo my docht) ick hadde 't al verdient.
Ik wert te fier door al het groot gemack,
  Oock was mijn kint gansch dertel opgewassen,
  Dies woud' ick naeu op eenig mensche passen,
Ach weeld' eylaes! gy zijt een lastigh pack.

Nu 't is gebeurt dat Sara wert verhoogt,
En dat uyt kracht van Godes milde segen,
Sy heeft een soon tot haer vrucht gekregen,
Oock doen in haer de moeder was verdroogt;
Daer juygt het huys, en maeckt een bly gebaer,
„Als meerder glans koomt aen den hemel schijnen,
„Dan moet terstont het minder licht verdwijnen,
Ach dit wert ick van stonden aen gewaer.
Mijn kint nam af, hoe meer dat Isaec wies,
Een yder socht met hem voortaen te spelen,
Dit is my spijt, en doet mijn herte quelen,
Vermits ick sagh voor my een groot verlies:
Maer Ismael gantsch weelig opgevoed,
En niet gewoon voor eenig kint te wijcken,
En liet niet af sijn broeder door te strijcken,
En queld' hem staeg, gelijck de jonckheyt doet.
Mijn vrou wert gram, en gaet met rijp beleyt
Aen haren man den ganschen handel klagen,
Sy wil van my geen smaetheyt langer dragen,
Ja drijft, dat ons het huys moet zijn ontseyt.
Maer noit en quam in mijn verdwaelden sin,
Dat Abraham van my sou konnen scheyden,
En mijnen soon uyt sijnen huyse leyden,
En evenwel hy deed'et niet te min
O nagtegael, die op de peuluw sit,
Gy kond voorwaer te wonder kragtig singen?
Gy kond den geest van groote mannen dwingen,
En treft alsoo uw voorgenomen wit.
Het was gansch vroeg, de gulde-sonne rees;
Ey siet! mijn heer quam in mijn kamer treden,
En ick besloot, uyt sijn gestrengde reden,
Dat hy ons bey een open deure wees.
'k En wil geen twist ontrent mijn echte bedt,
Om uwent wil, na desen langer drijven,
Ick ben (seydt hy) vermoeyt te hooren kijven;
Maeck u van hier, en leyt uw sone met.
Hy gaf my broot en water, sonder meer,
Dat was, eylaes! mijn voor-raet om te reysen,
Kan ick hier op oit sonder tranen peysen?
O kleynen loon van soo een grooten heer!
Daer stont ick doen gelijck als buyten raet,
Ick wou het stuck voor mijnen heer verschoonen,
Maer siet! mijn vrou die quam haer oock vertoonen,
En, na my docht, vry met een fel gelaet.
Wat sou ick doen? ick gaf een diepen sugt,
En oock mijn kint begon hierom te weenen;
Maer wie ick sag, die schenen harde steenen,
Al wat ick sey, men sloeg het in de lugt.
Och! mogt ick nu eens klagen na den eys,
Ick hadde vry mijn heere wat te seggen,
Ick hadde vry op Sara wat te leggen;
Maer neen ('t is best) ick toome mijn gepeys
Bedroefde ziel, en maeckt u daer niet vast,
Laet ons veel eer in onsen boesem delven,
„Geen mensch en lijdt als door sijn eygen selven,
Hebt dan gedult, en draegt uw eygen last.
Gaet klimt eens af, en daelt in uw gemoet,
Gy sult haest sien den gront van uwe plagen,
Gy hebt, eylaes! geen weelde konnen dragen,
Gy hebt uw kint te dertel op-gevoedt:
Gy waert te trots, en steld' u boven al,
En hebt veracht al die u eerst geleken,
Het scheen gy waert by niemant oyt te spreken,
Siet dus soo komt den hoogmoet voor den val.
Gy naemt vermaeck ontrent een echten man,
Daer gy veel eer uw heere moest verspreken;
Maer neen, gy zijt uyt uwen pligt geweken,
En smaeckt daer nu de wrange vrugten van
„Schoon yemant dient, en dat hy by geval
„Door heer of vrou verlockt wert tot de sonden,
„Hy is daer toe in geenen deel verbonden,
„Gods eeuwige wet die bint hem boven al
Noch hebj' het stuk niet, als het dient, gevat,
Als gy soo breet gaet in uw herte klagen;
Dat gy als niet van Abram hebt ge[illegible]
Daer gy nochtans geniet een grooten sch[illegible]
Des Heeren vrees hebt gy van hem geleert,
Dat is voor al een wonder rijcken segen,
Een seker heyl, een ligt op uwe wegen,
Siet datje daer uw hert niet af en keert.
Wel aen, ô Godt, aensiet mijn drove ziel,
Want in een geest, bedruckt en regt verslagen,
Heeft uwe Geest een wonder groot behagen,
Schoon die wel eer in grove sonden viel
Gy zijt mijn troost, mijn hoop, en gansche kragt,
Verlost mijn doch uyt dit ellendig wesen,
En wilt uyt gunst mijn droeve ziel genesen,
Gy zijt alleen van wien ick zegen wagt.

KLAEGH-LIEDT van DINA,

Dochter van den Aerts-vader Jacob.

Op de Stemme:

C'est un amant, ouvre la porte.

INdien oyt maegt haer droeve klagten
Vermogt te brengen aen den dag,
Ick ben het, die geheele nagten,
Ick ben een maegt die klagen mag.
Ick was een bloemtje vers ontloken,
Ick was een roosje noyt gepluckt,
Van vrijen was my noyt gesproken;
Door liefd' en was ick noyt verruckt.
Ick ginck de dochters van den lande,
Ick ginck besien een vreemde stadt,
Ey siet! daer bleef min eer te pande,
Eer 't yemant wist, was ick gevat.
De jonge Prins in min ontsteken,
Die quam aen my sijn gunste biên,
Ick onbewust in hoofsche treken,
Ging met hem, om het hof te sien.
De maegden, die ontrent my waren,
Die gaf men vast een soeten praet,
Ach! sy noch in haer domme jaren,
En sien niet wat'er ommmegaet.
Ick wert in stilheyt weg genomen,
En ick en weet niet waer geruckt,
En eer ick weder mogte komen,
Soo was mijn bloemtj' eylaes! gepluckt
Ick was bedroeft in al de sinnen,
Maer by boot my sijn regter-hant,
En swoer, hy sou my eeuwig minnen,
Hy sou mijn eeuwig zijn verpant.
Dies om mijn droefheyt af te weeren,
Sont strack sijn vader uyt de stadt,
En liet in echte mijn begeeren,
En biet ons eer, en groote schat.
O broeders vol onwijse kueren,
Die niet als bloet en vraeck en dorst,
Gy doet de stadt den doot besueren,
En in de stadt den jongen vorst.
Daer leyt de vader doot geslagen,
Daer leyt de sone nevens hem,
Daer hoort men duysent vrouwen klagen,
Maer boven al mijn droeve stem.
Wat ging u aen, ô rouwe gasten,
Te komen tot soo wreeden vont,
En soo geweldig aen te tasten,
Die my alleen vereeren kont.
Ick waere nu als Koninginne
Gekroont, in Sichems hooge sael,
Ick leefde nu in echte minne,
Maer gy verbrot het al-te-mael.
Nu moet ick al mijn leven treuren,
Gelijck een Tortel-duyfjen plag;

Geen Prins, geen man, ſal my gebeuren:
Och waer dit nu mijn leſten dag!
O bloedig ſweert van wreede menſchen,
Waerom doch hebje mijn geſpaert?
Ach nu en heb ick niet te wenſchen,
Als in de doot te zijn gepaert.
Nu vryſters wilt dees les onthouwen,
En weeſt geleert door mijne pijn,
Quae beenen, ende goede vrouwen
En moeten niet uyt-huyſig zijn.

KLAEGH-LIEDT.

Van THAMAR, *Koninckliicke Dochter, als ſy van Ammon tegen haren danck onteert was.*

Stemme. *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour.*

Siet het 23 capittel van 't 2. boeck Samuels.

O Klare ſon, die met uw ſchoon geſigt
Komt uyt de lugt hier op ter aerden dalen,
Bedeckt voortaen, bedeckt uw ſuyver ligt,
En brengt een wolck op uw vergulde ſtralen.
Beſchijnt docht niet met uwen reynen glans
Dat mijne jeugt is heden overkomen,
Mijn eer, mijn lof, mijn ſchoone maegde-krans,
Mijn roem, mijn bloem, is al-te-mael genomen.
O ſlimme gaſt, vermomt met looſen ſchijn,
O booſe tong, geſlepen om te liegen,
O borſt vol liſt en vol beveynſde pijn,
O viſche mont, wien ſouje niet bedriegen!
Gy liegt te bedt, ſchier doot, gelijck het ſcheen,
Geen kruyt of dranck en kond' uw pijn geneſen,
Den Koninck dagt dat u de ziel verdween,
En gaf my laſt tot uwen dienſt te weſen.
Mijn vader wou, dat ick in uw geſigt
Met eygen hant u ſoude ſpijſe koken:
Ick ſloeg mijn oog op mijn beſcheyde pligt,
En deê gelijck mijn vader hadt geſproken.
Ick, die daer was een Koninglicke maegt,
Ginck als een kock u ſpijſe toebereyden.
En midts het al den Koning wel behaegt,
Soo liet ick my in uwe kamer leyden.
Maer als ick quam, en bragt u mijn geregt,
Deed gy uw volck van ſtonden aen vertrecken;
Ick ſonder erg, en uytermaten ſlegt,
Sag noch al niet waer heen dit wilde ſtrecken.
Maer als ick quam tot aen uw ledekant,
En dat ick ſag gy hadt geen luſt om eten,
Maer ſpraeckt alleen van uwen geylen brant;
Doen heb ick eerſt van uw bedrog geweten.
O ſlimme tong, hoe hebje doen gevleyt,
Om my te doen 'k en weet niet wat gelooven:
O looſe mont, wat hebje niet geſeyt,
Om met gemack mijn eer te mogen rooven.
Maer ick, verſchrickt van ſoo een vuyl bejag,
Sey wat ick kon, om weg te mogen raken:
Maer ſchoon ick deê al wat ick immer mag,
Gy quamt 't met kragt mijn teere ſchoot genaken.
Maer dat noyt maegt haer leven is geſchiet,
Strax naer het werck, ſoo kreegje quade luymen,
Een van uw volck die quam op uw gebiedt,
En dede my uw bedt en kamer ruymen.
Den ſlimmen guyt die greep mijn bonten rok,
En ſcheen het kleet naer hem te willen trecken:
Hy beet my toe, en al in ſchamper jock,
Yet dat ick noyt mijn leven ſal ontdecken.
Ick gansch ontſtelt door noch een ſlimmer quaet,
Ging 't maegde-kleet aen hondert ſtucken ſcheuren,
Om dat voortaen dat ſuyverlick gewaet,
My, nu onteert, niet meer en mag gebeuren.
Al is mijn hooft tot ſoeten reuck gewent,
Ick heb mijn hayr geſtroyt met ſtof en aſſen:
Geen rieckend' ſteen en iſſer meer ontrent,
My kan geen reuck of cieraſel langer paſſen.
Daer gae ick heen tot ſpot van alle man,
Daer hoortmen 't hof van al den handel ſpreken,
Daer lijdt mijn ziel meer alſſe lijden kan,
Daer ſchijnt mijn hert van druck te moeten breken.
O Konings ſoon, wat hebje nu gedaen,
Gy maeckt van 't hof een poel van alle ſchande,
De Koning ſelfs die wort uw roffiaen,
En gy een boef, de ſlimſte van den lande.
'k En weet geen mont, die u niet vloecken ſal,
Waer oyt de faem van mijn verdriet ſal komen;
Gy hebt een maegt, een duyve ſonder gal,
Haer beſte pant, haer luyſter afgenomen.
Och waer het quaet geſchiet door mijne ſchult,
En ick onteert door ſotte minne-vlagen,
Ick ſou dit leet verſetten met gedult,
En nemen 't op gelijck verdiende plagen.
Maer als een menſch onſchuldig ſtraffe lijt,
Dat gaet hem in oock boven alle ſmerten.
Wat my belangt, ô maegden, wieje zijt,
Ick ging hier in met onbevleckter herten.
Ick dagt te gaen ontrent een ſiecken menſch,
En dat uyt laſt des Koninex mijnen vader;
Maer al dit ging nae uwen herten wenſch,
En ſiet gy wert een boef, en een verrader.
Maer onſe Godt, die in den Hemel ſit:
Wiens ſuyer oog geen vuyl en kan verdragen,
Die ſal uw hert, in vuylen brant verhit,
Te ſijner tijt, in volle maten plagen.
Gy ſult my ſien in uwen hoogſten noot,
En dan eerſt recht uw vuyle daet bepeyſen,
Als u de ziel verwonnen van de doot,
Met angſt en ſchrick ſal in het duyſter reyſen.
Noch ſeg ick dit tot uwe ſnoode daet,
Terwijl ick moet in ſtage tranen ſterven,
Gy ſult gewis, hoe dat het immer gaet,
Gy ſult van Godt geen drooge doot verwerven.
Gelijck mijn oog als ganſche beeken ſtort,
Soo ſal uw bloet ooek eens daer henen vlieten.
O vuyle luſt! uw vreugt is byſter kort,
Maer naer u volgt een al te lang verdrieten.
Nu, Heer, gy weet, 'k en had geen dertel bloet,
'k En liet noyt luſt mijn eerbaer hert genaken;
Vermits ick hier geduerig treuren moet,
Wilt my hier na voor eeuwig vrolick maken.

KLACHTE

VAN

ABISAGH VAN SUNEM,

Op de doot van Adonia, 's Koninks Davids Sone.

Stemme: *O faux amant! o langue menteureſſe!*

O Liſtig hof! ô winkel van gebreken!
O hooge ſchool van alle ſlimme ſtreken!
O poel van ongeluck!
Och waer ick noch gelijck ick eertijts plag,
Doen ick mijn jeugt in hare vrybeyt ſag;
Soo waer ick buyten druck.
Ick was een maegt in ſtilheyt op-getogen,
Ick had de tugt uyt 's moeders borſt geſogen,
Ick had een reyne jeugt:
Mijn vaderlant dat was eene kleyne ſtadt,
Die niet veel naems, maer weynig luyſter had,
Maer efter ſoete vreugt.
Ick leefde daer by heuſche jonge lieden,
Die my haer gunſt en trouwe quamen bieden,
En dat in ware daet,
Daer was alree een geeſtig jongeling,
Aen wien mijn ziel met volle ſinnen hing,
En al met vrienden raet.

Maer ſiet mijn glans, mijn jeugt, mijn friſſe leden,
By al het volck als wond'ren aengebeden,
Sijn oorſaeck onſer pijn.
Och had ick noyt in ſchoonheyt uyt-gemuyt!
Ick ware nu, ick waer een lieve bruyt,
En wat ick wenſch te zijn
Maer hoort doch eens wat dat'er kan gebeuren,
Hoort wat mijn vrient te voren dede treuren,
En wat hy noch beklaegt
Iſraels vorſt nu out en wonder ſwack,
Nu ſlegts alleen genegen tot gemack,
Die ſogt een jonge maegt;
Niet die hem mogt omhelſen in haer armen,
Maer die hem ſlegts de voeten mogt verwarmen,
Wanneer de nacht genaeckt,
Dit wert terſtont gemelt aen alle kant:
Dies zijnder ſtrax door al het gantſche lant
Veel boden uyt gemaeckt
Men ſogt in ernſt in vlecken en in ſteden
De ſoetſte mont, de beſt gemaeckte leden,
Die eenig menſche geniet;
Maer ick en had mijn leven noyt gedagt
Dat in het ſpel ick ſtont te zijn gebragt,
'k En had dien hoogmoet niet
Maer even-wel ick wert'et toe-gekoten;
Dies heeft mijn vrient ſijn beſte pant verloten,
En ick mijn tweede ziel.
Ick wert in haeſt den Koning toegebragt,
Daer vont ick niet als trots en hooffchen pragt,
En niet dat my beviel.
Ick kreeg ('t is waer) gout, peerels, ſchoone ringen
En volle wenſch van alle moye dingen.
Ick woond' in s' Konings ſael;
Maer ſiet den vrient, dien ick van herte min,
En die my kleeft tot aen mijn diepſte ſin,
Die mis ick al-te-mael.
Wat kan nu gout of ſchoone peerels geven,
Nadien ick moet aldus geduerig leven,
Een leven ſonder luſt?
Ick ben een ſlaef oock midden in de pragt,
Ick ben een ſlaef oock midden in der nagt,
Ick leve ſonder ruſt
Als ick ſomwijl my wil tot ſlapen ſetten,
Des Koning dienſt die komt'et my beletten;
Dies lijd' ick ſtaege pijn.
Ick vind in 't bed een out en quellig man,
Die geen vermaeck of ſprake lijden kan,
Hoe kan ick vrolick zijn?
'k En ben niet geyl, 'k en ſal 't oock nimmer weſen;
Maer dus te zijn en heb ick noyt gepreſen,
Noch oock mijn ganſch geſlagt.
Een aerdig kint de vrugt van mijne jeugt,
Mijns vaders wenſch en mijnes moeders vreugt,
Dat wort van my verwagt.
Maer ſiet de Vorſt verlaet dit droevig leven;
Dies ben ick weeuw', en efter maegt gebleven;
Daer ſit ick in den rou:
Maer ſiet een fray, een jong, een moedig Vorſt
Die toont dat hy na mijne ſchoonheydt dorſt,
En biet my ſijne trou.
Dit heeft mijn leet ten vollen weg-genomen:
Ick docht ick was tot mijne wenſch gekomen:
Maer wat een vreemde ſlag!
Ach doen de Prins dit houwelick verſogt,
Hy wordt gedoot en om den hals gebrogt,
En al op eenen dag.
Maer hoort doch wie dit onheyl heeft bedreven:
Sijn broeder ſelfs die bragt hem om het leven,
O fellen overmoet!
Hy die het Rijck ſijn broeder onder nam,
Is al te ligt op ſijnen broeder gram,
En ſtort het edel bloet
O Son, ô Maen, u roep ick tot getuygen,
Kan dat een menſch uyt vrouwen borſten ſuygen,
En mag het ſoo beſtaen?

O hoogſte Godt, die alle dingen ſiet,
En Prinſſen ſelfs hebt onder uw gebiet,
Siet deſe rancken aen
De jonge Vorſt met wien ick ſtont te paren,
Was 's Konincks ſoon, en dat van ouder jaren,
Als iemant van het bloet·
Sijn moeder was een uytgeleſen vrou,
En heeft geleeft in onbevleckte trou,
En met een reyn gemoet.
Maer die het Rijck nu tot ſich heeft genomen,
Ey ſeg een reys van waer is die gekomen?
En let op ſijn bedrog,
Sijn moeder was een overſpeelig wijf,
Eerſt maer gebruyckt tot enckel tijt-verdrijf?
Het ander ſwijg ick noch.
Hy maer een kint die heeft hem laten kroonen,
En komt alree ſijn harde ſinnen toonen
Met deſe wreede daet.
Is 't niet genoeg, dat hy het Rijck beſit,
En doet hy noch ſijn eygen broeder dit?
Siet waer dit henen gaet!
Is Godt op my of mijnen vrient verbolgen,
En moet het Rijck een jonger ſone volgen,
Wel laet'et ſoo geſchiên;
Maer laet een Prins ten minſten dit geſag,
Dat hy voor hem een vrouwe kieſen mag,
Dat hy mag vreugde ſien.
Doch 't is te laet hier over meer te klagen;
Ick moet het pack geduldig leeren dragen,
Dat my is op geleyt.
Maer evenwel in druck en tegenſpoet,
Soo doet'et noch aen droeve ſinnen goet,
Wanneer het ooge ſchreyt,
Ick ben nu weeuw' van twee verſcheyden Vorſten,
En daer en ſoog noyt kint aen mijne borſten,
Siet wat een ongeluck!
Maer dat my geeft den alderſwaerſten ſlag,
Is, dat ick noyt mijn leven trouwen mag:
Wat dat's een ſchellem-ſtuck.
Dit ſeyt de Prins, en even alle menſchen,
Dit is het hof om ſtaet of voordeel wenſchen,
Dit roep men door het lant.
Wie na my ſtaet, die taſt al nae de kroon:
Dies is de doot voor hem een ſeker loon.
Siet daer mijn droeve ſtant!
Ach niet een menſch en dient voor my te ſpreken,
Die niet en wil ſich in perijckel ſteecken
Van haeſt te zijn gedoot!
Want ſoo het ſlechts een hooffchen lincker ſiet,
Dat eenig menſch my gunſt of eere biet,
Die is in hooge noot.
Wel ick, die was een van de ſchoonſte maegden,
Die oyt een man door ſoet gelaet behaegden,
En mach noyt moeder zijn?
Geen aerdig kint tot aen de bleecke doot,
En ſalder oyt vercieren mijnen ſchoot,
O druck, ô ſware pijn!
Nu hoort een woort, ô dochters uyt de ſteden,
Leeft even daer, met uw beroep te vreden;
Dat is uw Koningrijck,
Wilt gy met luſt verſlijten uwen tijt,
Blijft in de ſtaet, gelijck gy heden zijt,
En paert met uw's gelijck
In hooffche pragt, in koſtelijcke ſteenen,
En is geen luſt, gelijck de lieden meenen;
Maer niet als enckel ſchijn,
Gy, zijt gy wijs, verciert uw friſſe jeugt
Met eerbaer root, en met de ware deugt;
Dat moet uw cierſel zijn.

K L A C H T E
Van de dochter J E P H T E.

S T E M M E:

Q'vous ce fascheux point d'honneur.

HOe wisselvuerig is het mt
Al in alle dingen hier beneden;
Daer komt in hiest men weet niet wat,
Dit maeckt een vrolick hert t'onvreden,
Ach! 't hooghste luck, Wort enckel druck:
Oock eerder iemant weet de reden
2 Schoon dat men somtijt is verheugt,
Het zijn alleen maer korte posen.
De pijn is dichte by de vreugt,
De prickels by de sachte rosen,
Ach! wat nu bloeyt, En lustig groeyt,
Is ligt op eenen nacht vervrosen
3 Dit mag ick seggen droeve maegt,
Dit mag ick heden wel betreuren;
Want daer een yder over klaegt,
Dit heb ick heden sien gebeuren,
Ach! eer, en vreugt, En lust, en jeugt,
En zijn maer roock, en slechten leuren
4 Het gantsche rijck dat was verblijt,
Om dat de vyant was geslagen,
En ick vont op dien eygen tijt
Hier in het meeste wel-behagen;
Mijns vaders handt, Had aen het landt
Dien grooten zegen opgedragen.
5 Al wat de naem van maegden droeg,
Dat wou terstont ontrent my wesen,
En wie zijn oog maer op my sloeg,
Die heeft mijn hoog geluck gepresen;
Dies isser sanck, Met lof en danck
Door al de steden opgeresen
6 Maer toen ick by mijn vader quam,
En hem omhelsde met verlangen,
Het eerste, dat ick daer vernam,
Sijn tranen op sijn droeve wangen,
Hy scheurt sijn kleet, Met herten-leet,
En staet als van de doot bevangen.
7 Daer is mijn gantsche vreugt gestoort,
Ick stont onseker wat te maken,
Eylaes! ick hoor een seldsaem woort,
Dat my de ziele quam te raken;
My wort geseyt, Met kort bescheyt,
Gy sult de doot haest moeten smaken;
8 Uw vader als hy toog in 't velt,
En sag des vyants groote magten,
Heeft als een kloeck en moedig helt
Aldus geseyt in sijn gedagten.
Wat my ontmoet, En eerst begroet,
Dat sal ick Godt ten offer slagten.
9 En siet, gy waert het eenig kint,
Die eerst van al hem quamt te spreken;
Dies is hy nu gantsch ongesint,
En in den druck geheel beswecken,
Maer 't is te laet, O droeve daet!
Soo hoogen woort is niet te breken
10 Wel moet ick dan, ellendig mensch!
In mijne teere jaren sterven?
En sal mijn moeder haren wensch,
Mijn soeten trou-dag, moeten derven?
O quade slag, En droeve dag!
Sal niemant vreugt van my verwerven?
11 Wat baet my nu dees schoonen kans?
Wat is voor my dien grooten segen?
Waer is eylaes mijns vaders glans
Tot den hemel opgestegen?
Het edele helt, Wort my belet,
Mijn is maer een graf verkregen.

12 Wat ging, eylaes! mijn vader aen,
Den Heer ten offer op te dragen
Die eerst hem sou te moete gaen?
Ach! dat was al te vreemt te wagen,
Dat was voorwaer, Een groot gevaer;
Dat ick voor eeuwig moet beklagen.
13 Dacht hy niet dat sijn eenig kint
Hem eerst geluck sou komen bieden;
En dat ick snelder als de wint
Sou by hem zijn voor al de lieden;
Siet hoe de man, Oock feylen kan,
En wat een mensche kan geschieden.
14. Wie heeft zijn leven oit verstaen,
Dat aen dat reyn en eeuwig Wesen
Een maegden-offer is gedaen?
Voorwaer noit mensch heeft dat gelesen.
Godt is te goet, Geen menschen bloet
Is by den Heere oit gepresen
15 Een nedrig hert, een reynen geest,
Dat zijn al beter offeranden,
Als eenig mensch, of eenig beest,
Die immer op een autaer branden
De groote Godt, Lieft sijn gebodt,
Hy eyst die niet van menschen handen.
16 Maer waerom seg ick dit en dat,
En wil mijn vader schuldig maken·
'k En heb het stuck niet wel gevat,
En 't zijn voor my te groote saken;
't Is Godes werck, Na dat ick merck,
Die heeft ons' hoogmoet willen staken
17. Mijn moeder is nochtans gestoort,
Daer zijn'er die hier onder stoken;
Sy noemt dit stuck een wreede moort,
En heeft hier op wel hart gesproken.
Maer 't harde woort, Gaet efter voort,
't En kan by niemant zijn gebroken
18. Ach! 't is voor my een hart gelag,
Dat ick mijn ouders hoore kijven:
Dies roep ick wat ick roepen mag,
Ey moeder, laet uw schelden blijven;
Ick ben bereyt, Te zijn geleyt
Daer my het lichaem sal verstijven.
19 Ach! laet doch af van dit geschil,
Ick gae my tot de doot bereyden,
Ick sie het is des Heeren wil,
Dat ick sal uyt de werelt scheyden.
Gy dan ô Godt, Mijn eeuwig lot,
Wil my in uwe ruste leyden
20. Maer 't is genoeg van dit geklag,
Vaert wel voor eeuwig mijn gespelen;
Gy sult op mijnen bruylofts-dag
Geen soet gedigt, geen deuntje quelen.
Wilt voor die vreugt, Mijn teere jeugt
Aen Godt met uw gebedt bevelen.

K L A E G H - L I E D T
V A N S U S A N N A,
Als sy van de boeven beschuldigt werdt van overspel.

Stemme: *Ha! que le ciel est contraire à ma vie.*

AEnhoor, ô Godt, aenhoor mijn droeve klagten,
Aenhoor mijn stem en sie mijn tranen aen;
Gy kent alleen mijn herte en mijn gedachten,
En wat ick oit voor desen heb gedaen
'k En was niet geyl oock in mijn eerste jeugt,
Maer heb my staeg ge-eygent aen de deugt,
Die was mijn hooghste vreugt.
Maer even-wel soo ben ick hier gevangen,
En word, eylaes! van overspel betigt:

Ick ſtae en ſugt met traenen op de wangen,
Ick word' beſchimpt van menig deitel wicht,
Ick word' in ſmaet den Rechter voorgeſtelt;
En of ſchoon my geen ſchuldig hert en quelt,
Het vonnis is gevelt.
O goet gemoet, wat zijt gy voor een zegen,
Wanneer de menich in ſwarigheyt geraeckt!
Gy zijt voorwaer een licht op onſe wegen,
Dat in den druck de ſinnen vrolick maeckt;
Dus ſchoon ick ſtae beſpot als buyten eer,
En dat men roept, daer is geen hope meer,
Noch hoop ick op den Heer.
Nu, weerde vrient, die Godt my heeft gegeven,
En dien ick acht en voor mijn hoeder ken,
Slae vry een oog op al mijn vorig leven,
Gy ſult'et ſien, dat ick onſchuldig ben.
Als gy my naemt had ick een ſuyver lijf,
En toen ter tijt wert ick een eerbaer wijf,
En ſoo is't dat ick blijf
Ick ſie het klaer, gy houdt my voor onſchuldig,
En ſmelt van druck in dit mijn ongeval:
Maer even-wel en weeſt niet onverduldig,
Denck dat het Godt ten leſten rechten ſal;
Want als lucht, zee, en aerde ſal vergaen,
Dan ſal ick reyn, en helder als de maen,
Voor mijnen Rechter ſtaen.
Dan ſal mijn trou aen al de werelt blijcken,
Tot mijner eer, en ſchande van den nijt:
Dan ſal de ſmaet en al de ſpotters wijcken;
De Waerheyt is een dochter van de Tijt:
Dan ſult gy ſien aen mijn vernieude ziel,
Hoe dat ick my eens in de werelt hiel,
En noyt in ſchande viel.
Eerweerde man, ick wil u Godt bevelen,
En aen uw gunſt ons ſoet en eenig kint,
Godt heeft ons dat te ſamen laten telen;
Ick bid u, vrient, dat gy het doch bemint!
Het is voorwaer het is uw eygen zaet,
Het is een vrucht die onſen echten ſtaet
Aen u te pande laet.
Nu Godt mijn heyl, al moet ick heden ſterven,
Ick ben getrooſt van mijnen leſten dag.
Laet my alleen maer deſe gunſt verwerven,
Dat na mijn doot mijn onſchult blijcken mag.
Ick (ſchoon alree verweſen by het hof,
Of wel mijn bloet ſal vlieten in het ſtof)
Wil melden uwen lof.

DANCK-LIEDT
VAN SUSANNA.

na hare verloſſinge.

Stemme: *Fusons la clarte du ſoleil.*

OP, op mijn ziel, danck uwen Godt,
Die ons als nu bevrijdt
Van ſchand en ſchamper ſpot,
De looſe boeven tot een ſpijt;
Gy mijn hert, vry van ſmert,
Loof hem t'aller tijt
Ick was verweſen van den Raet,
En daer was ſteen geleyt
Met hoopen op de ſtraet,
Die my tot ſtraffe wert bereyt:
Maer den nijt, t'zijner ſpijt,
Is ſijn eyſch ontſeyt.
Godt leyt den menſch als aen het graf,
En geeft hem aen de doot;
Maer laet van plagen af,
En treckt hem weder uyt den noot.
Hoogſte Godt, ô mijn lot,
Uw genaed is groot.
Het liegen is een vuyle diet,
Die nae een korten ſtont
Haer eygen heer verraedt,
En even met een open mont
Tegen danck, als uyt dwanck,
Melt ſijn looſen vont
Hierom ſoo wil ick t'aller tijt
Op Godt mijn oogen ſlaen
Al word ick ſchoon benijt,
Het ſal my noch eens beter gaen
Wie den Heer hout in eer,
Sal voor eeuwig ſtaen.

AEN-SPRAKE
VAN JOACHIM,

De man van Suſanna, als hy haer van de doot verloſt, weder onſinck.

Stemme: *Licht van mijn ziele, ſter van den hemel.*

LUſt van mijn herte, vreugt mijner ſinnen,
Godt heelt mijn ſmerten, en mijn vierig minnen;
En gaf nieuwe vreugt.
Tot luſt en trooſt van mijn bedroefde jeugt
Och ſuyver bloempje eer van de vrouwen,
Ick mag u weder als de mijn aenſchouwen;
Want als uyt het graf
Is 't dat my Godt uyt gunſt u weder gaf.
Hem wil ick dienen gantſche dagen,
Een danckbaer herte ſal den Heer behagen.
Weg benaude pijn,
Ick wil met vreugt ſijn dienaer eeuwig zijn.

KLAEG-LIEDT
Van de
DOCHTER HERODIAS

Op de gelegentheyt, toen ſy van hare moeder was verſogt van den Koninck Herodes te eyſſchen het hooft van Johannis den Dooper.

Stemme. *O nuict, jalouſe nuict, &c.*

WAt gaet mijn moeder aen, wat mag haer dog bewegen,
Dat ſy my heden riet tot ſoo een wreede daet?
Ick ben tot ſoeten aert, en niet tot bloet genegen,
Mijn teere ziel verſchrickt van haren fellen raet.
Ick quam tot haer gegaen, met groote vreugt bevangen,
En hoopte boven dien noch meerder herten-luſt;
Maer ſtrncx, na haer geſprek, ſoo kreeg ick bleke wangen,
En wert tot in de ziel bedroeft en ongeruſt.
Ick had om bly te zijn voor eerſt wel groote reden,
Ick kreeg des Konings gunſt op ſijn geboorten-dag;
Ick quam met mijn gevolg ontrent den Vorſt getreden,
Ick wenſch' hem veel gelucx, ſoo geeſtig als ick mag
Ick had een nieuwen dans met wonder ſchone ſprongen
Doen leeren aen het volck, dat my ten dienſte ſtaet
Nu waren wy verſpreyt, dan weder ingedrongen,
En al met goet beleyt en geeſtig op de maet
En t'elckens als de rey den Prinſſe quam te naken,
Soo wert hy op ſijn hoofs van al ons heyr gegroet;
Een ieder moeſt een ſprongk als hem ter eere maken,
En dit ging naer de konſt, en uytermaten ſoet.
Maer ick, die leyſter was van al de jonge bende,
Wiſt noch een hooſchen trek, die niemant anders kon.
Hier door (mits ick den Vorſt en al ſijn weſen kende
Was 't dat ick ſijn gemoet en volle gunſte won

[illegible] het spel verheugt, heeft eerst het geestig wesen,
[illegible] den maegden-rey verheven in 't gemeen;
[illegible] heeft met voller mont mijn frissche jeugt gepresen,
[illegible] van al het werck aen my den prijs alleen.
[illegible] in dese luym, als buyten hem getogen,
[illegible] my in blyschap aen. Ik dank u, schoone maegt,
[illegible] soet gebaer dat heeft mijn hart bewogen,
[illegible], eysch van mijner hant al wat uw ziel behaegt.
[illegible] niet ontgaen wat gy oock koomt te wenschen,
[illegible] het schoon de helft van dit geweldigh rijck
[illegible] boven reyck van alle slechte menschen,
[illegible] (indien je wilt) den grootsten Vorst gelijck.
[illegible] zijn gunst in vryheyt sou begeeren,
[illegible] ick noch een woort, daer nam ick kennis van,
[illegible] al het volck met dieren eede sweeren,
[illegible] geven sal al wat ick wenschen kan:
[illegible], wat ick mogt, ick boog my tot'er aerden,
[illegible] dit geval voor my een hoog geluck,
[illegible] zijn gunst bereyt was aen te vaerden,
[illegible] dat ick dencken moest op soo een wigtig stuck.
„[illegible] van een Prins dient spoedig aengenomen,
„[illegible] op te zijn gevat soo haest als die verschijnt,
„[illegible] 't gemeen plagh schielijck op te komen,
„[illegible] wederom, gelijck een roock, verdwijnt.
[illegible] moeder toe, daer gingh ick openbaren,
[illegible] geschiedt, en hoe de sake staet,
[illegible] van den Vorst is heden wedervaren,
[illegible] op het gansche werck versogt ick haren raet.
[illegible] haer groot vermaeck uyt dese tijding rapen,
[illegible] soo schoonen kans wert nau by haer gelooft,
[illegible] evenwel, hier dient niet op geslapen,
[illegible], eysch voor alle ding, eysch Jan den Doopers hooft,
[illegible] in stonden aen dat in een schotel leggen,
[illegible] dien vuysen kop hier veerdig aen den dagh;
[illegible] desen eysch by niemant oyt ontseggen,
[illegible] geen liever saek, die my gebeuren magh.
Wel, moeder! desen raet is buyten mijn verwachten,
Sal ick, een teere maegt, gaen eysschen menschen bloet?
Sal ick een heylig man naer lijf en leven trachten,
Aen wien meest al het volck soo grooten eere doet?
Ach! [illegible] ons sellen haet by alle menschen baren,
Indien soo grooten man om onsent wille sterft,
't Is nutter (soo my dunkt) dit hooft te laten varen,
En dat mijn soete jeugt een beter deel verwerft.
[illegible] mijn gaen eyschen van den Koningh
Of peerels, vorsten-dragt, of gout, of diamant,
Of wel een machtig slot, een ridderlijcke woningh,
En noch een groote streeck van vet en aerdig lant
Of, [illegible] is dat niet genoeg) soo laet my dan begeeren
Een graefschap hier ontrent, het beste dat men vint,
Daer op ick naer den eysch sou rustigh mogen teeren,
En leven in het hof, gelijck een Konings kint:
Of, dat noch beter is (waerom niet klaer gesproken
Hier, daer ick ben alleen, dat my op 't herte leyt?
Ick weet wat over langh mijn jonckheyt heeft ontbroken,
En wat de gulle jeugt my in het oore seyt)
Sou ick den milden Prins niet mogen openbaren,
Dat ick voor my begeer sijn neef, een jongen Vorst,
Dit is al beter kans voor mijne groene jaren,
Als dat een wreede ziel naer iemants leven dorst.
Een Prins in mijnen arm die sou my beter voegen,
Als soo een bloedig hooft ontrent mijn teere schoot,
Een Prins, een jonge Prins, die sou my vergenoegen;
Daer is doch geen vermaeck ontrent de bleeke doot
Maer dit heb ick alreets mijn moeder laten weten,
Doch met een heulschen mont, en in bedeckte tael;
Dan [illegible] die (als het blijkt) haer jonkheyt heeft vergeten,
En my niet recht en kent, mispriist'et al-te-mael
[illegible] dat ick den gront van dese groote saken,
Als noch te jonck en dom) niet recht begrijpen kan,
En ick weet evenwel mijn staet wel soo te maken,
Dat my geen dootshooft dient, maer wel een rustig man
Maer des al niet te min ick moet het wijf believen,
Ick moet, eylacen! doen, gelijck sy dienstig vint;

Want sy en wil voor al mijn jonckheyt niet gerieven,
Dies ben ick buyten spoor, en byster ongesint.
Nu heb ick groot berou, dat ick mijn teere leden
Oyt boogh tot mal bejagh, en tot het hoofs gedans,
Had ick mijn hert gewent tot tucht en goede zeden,
Dat ware mijne jeugt een beter maegde-krans.
Ach! by dit vreemt gewoel is veel in oude dagen
Een vloek, een stil verderf, een ramp ontrent geweest,
Men vint'er overal, die noch hier over klagen,
Gelijck men dickmael hoort, of in de boecken leest.
Als Jephtes eenig kint quam met haer maegden danssen,
En met als op vermaeck, op eer, en voordeel dacht,
Te midden in de vreugt, en in de rosekranssen,
Soo wert het aerdigh dier gelijck een beest geslacht.
En als de losse jeugt te Silo quam te reyen,
Soo heeft de Benjamijt op haer bedrijf geloert,
Eylaes! haer blijde vreugt verkeerd' in bitter schreyen,
En al de vrysters zijn ten roove wegh-gevoert.
En schoon ick in dit werck ben wonder wel bedreven,
Als die het recht geheym van alle danssen kan,
Wat heeft'et al-te-mael, wat heeft'et my gegeven,
Als slechts een bloedigh hooft, en haet van alle man?
Nu vrysters, wie je zijt, leert beter dingen soecken,
Geeft u tot ware deugt, en niet tot loosen schijn.
Leert kunsten, naer den eysch, en leest geleerde boecken,
Dat sal u op het hooft een beter kroone zijn.

KLAEG-LIEDT

Op de gelegentheyt van LUCILLE, *Dochter van den Keyser* Marcus Aurelius, *ten tijde de selve, van een naelde gequetst zijnde, buyten verwachtinghe quam te sterven.*

Stemme: van den 103 Psalm.

Wat swarter wolck komt over my gedreven!
Mijn bloet verschrikt, mijn gansche sinnen beven,
Mijn jeugt verdwijnt, mijn droeve ziele treurt.
Wie heeft'er oyt (of ver of na gelesen)
Wie heeft'er oyt soo vreemden stuck geweten,
Als my (eylacs!) op heden is gebeurt?
Een aerdigh werck eerst in het lant gekomen,
Dat was by my met lust ter hant genomen,
Mits ick daer toe ten hooghsten was gesint;
Ick breyd', ick stack, ick weefde met de naelde,
Soo dat ick kinyt en nette beelden maelde,
En wat de kunst noch verder ondervint
Maer toen ick 't werck was besigh op te maken,
Soo quam de punt der naelde my te raken,
Doch (naer het scheen) de steeck was niet te diep,
Ick even-selfs en kon niet anders weten,
Of 't was een wond als van een vloo gebeten,
Te meer, dewijl geen bloet daer uyt en liep.
Maer straks daer aen soo weet mijn hert bestreden,
Met grillig bloet en koude door de leden,
Die (soo my docht) door al mijn aders joegh.
Het scheen een koorts, of quade lucht te wesen,
Die my in 't lijf quam haestigh op-geresen,
Soo dat mijn hert hier over gansch versloegh.
Men het in haest mijns vaders Doctor komen,
Die heeft mijn hant van stonden aen genomen,
En socht de plaets daer in ick was gewondt,
Hy ging met ernst mijn pols en aders voelen,
En muts hy vond hoe my de geesten woelen,
Soo sagh men straks dat hy verlegen stont.
De man versloegh, en 't was aen hem te mercken
Hoe vreemt in my de binne-krachten wercken,
Dies riep hy uyt; Ach! 't is hier al verkeerst;
O frissche roos, van duysent uytgelesen,
Wat voor een druck sal dit uw vader wesen!
Uw ziel verdwijnt, uw jeugdigh herte sterft.
Daer is geen salf, die u sal konnen baten,
Gy moet uw vreugt en soete jonckheyt laten,

Vermits de doot uw leden over-ſtort,
Hebt gy miſchien aen iemant wat te ſeggen,
Wilt ſtracx in ernſt uw ſaken overleggen,
Want voor gewis uw tijt is wonder kort.
Wie dat men vraegt, of wie men het ontbieden,
Een yder ſeyt, Het moet alſoo geſchieden,
De wijſte ſelfs zijn buyten alle raet,
Het gift, alreets tot aen het hert gekomen,
Heeft oock het breyn ten vollen ingenomen,
Soo dat de doot als voor de deure ſtaet.
O droeve ſtem! en onverwigte reden!
O harde ſtoot ontrent mijn teere leden!
O felle ſlag! o vreemt en droevig ſtuck!
Moet ick alreets ter aerden neder-dalen,
En in den poel van 't ſwarte water dwalen?
Dat is voorwaer een deerlick ongeluck.
Ick ben een maegt van Keyſerlicken bloede,
Van lichaem ſchoon, en hooge van gemoede,
Ick ben een roos als in haer eerſte glans,
Daer zijn in 't rijck wel hondert jonge Vorſten,
Die naer mijn jeugt en ſchoone leden dorſten,
En hulde doen aen deſen maegde-krans
Maer onder al ſoo wort'er een gevonden,
Die heeft aen my ſijn edel hert gebonden,
Die heeft aen my ſijn echte trou verpant;
Ick wederom, ick heb mijn teere ſinnen,
Door trouwen dienſt oock laten overwinnen,
En voel met hem gelijcken minne-brant
Wat ſal den helt, wat ſal hem over-komen,
Als my de doodt ſal hebben weg-genomen,
En in het graf ſoo vinnig neer-gedruckt?
Wat ſal de Prins, wat ſal hy doch bedrijven?
Hy ſal gewis niet in het leven blijven,
Als ick van hem ſal weſen afgeruckt.
O felle doot hoe ras zijn uwe gangen!
Hoe rau, en hart, hoe droevig uwe prangen,
Voor die met luſt noch in de werelt leeft!
Waer toe komt gy een jonge maegt verraſſen,
Die vreugt en ſpel al beter ſoude paſſen,
Als 't bitter ſog, dat gy te drincken geeft?
Ey lieve gaet en voeg u tot de menſchen,
Die om het graf van gantſcher herten wenſchen,
Of uyt verdriet, of om haer ouden dag,
Daer ſal men u als met een groot verlangen,
Daer ſal men u met enckel vreugt ontfangen
Juyſt als een menſch ſijn beſte vrienden plag
Ontrent de jeugt en in de gulde zalen
Daer konje niet, als grooten ondanck halen,
Want ſiet men ſchrickt daer van uw blooten naem;
Gy ſult hier na my beter mogen voegen,
Als my dit lijf de rimpels ſullen ploegen,
Dan ben ick eerſt tot uwen roof bequaem
Woud gy alreets in deſen boeſem ſchieten,
Die eerſt ſijn deel op aerden moet genieten?
Die eerſt begint te treden in de vreugt?
Ey laet my doch, eer gy my komt genaken,
Ey laet my doch de werelt eenmael ſmaken,
En pluckt niet af de knop van mijne jeugt.
Gy hadt miſſchien gelijck om my te quellen.
Om leet te doen, en in het graf te vellen,
Had ick gedaen dat maegden niet en voegt,
Had ick gejaegt, gekaetſt, gebolt, gereden,
Of aen den dans verhit mijn teere leden,
En dat ick ſtorf, ick ware vergenoegt.
Maer nu ick heb de jeugt van mijne dagen
Niet af-geſlonſt, niet in den wint geſlagen,
Niet buyten recht of tegens aert gebruyckt,
Waerom ſal ick geen langer tijt verwerven?
Waerom ſal ick ſoo veerdig moeten ſterven
Eer ſchier ter deeg mijn bloemtje ſich ontluyckt?
Ick heb gedaen gelijck de maegden plegen,
Tot jaght of peert en was ick noyt genegen,
Maer tot een ſtil en juſterlick bedrijf.
Noyt menſch en ſag dat ick in boſſen dwaelde,
Mijn ſpel en luſt dat was een teere naelde.
Hoe koom ick dan ſoo veerdig om het lijf?
Ey lieve doodt wil onſer doch ontfermen,
En hoor mijn liefs en mijn ellendig kermen,
Want dit verdriet is onder ons gemeen;
Indienje my het leven wilt vergonnen,
Gy hebt in my een jongen Prins gewonnen;
Maer doodt gy my, gy doodt'er twee in een
Doch wat ick roep, de doodt is ſonder ooren,
Sy wil oock ſelf geen Maegde-klagten hooren,
Sy ſpeert noch jonck, noch ſchoon, noch edel vleys,
Ick voel och arm! mijn gantſche lijf verſtijven,
Ick voel het gif tot in mijn herte drijven,
Mijn bange ziel bereyt haer tot de reys
De doodt en paſt op geen gekroonde koppen,
Sy komt ſoo wel aen hooge torens kloppen,
Als aen een hut van ſtroo of rijs gebreyt.
Sy komt ſoo wel de ſoete jeugt beſtrijden,
Als die het leet van oude dagen lijden,
Het ſpoock is blint, 't en kent geen onderſcheyt.
Wat is een menſch, en al ſijn moedig weſen?
Wat is een kroon van yder een gepreſen?
Wat is de jeugt, die ons ſoo luſtig ſchijnt?
Fylaes een damp gedreven van de winden,
Die metter haeſt niet meer en is te vinden,
Fylaes! een bloem, die in der haeſt verdwijnt.
Wie kan op ſtaet of adel ſich verlaten,
Wien kan of goet, of ſchoone leden baten?
Wie kan ſijn jeugt bevryden van den doodt?
Ick heb het al naer vollen eyſch beſeten,
En niet-te min ſoo leg ick hier verbeten,
Ick ben, och arm! in mijnen leſten noot
Wat mag een menſch van trots en hoogmoet ſwellen?
Een naelde-prick die kan hem neder-vellen,
En al ſijn pracht doen zygen in het graf;
Daer zijn wel eer, daer zijn'er omgekomen,
Die maer een hayr en hadden in-genomen,
Och vrienden, ſiet! wy zijn maer enckel kaf.
Maer ick beſwijck, ick kan niet langer ſpreken,
Och! mijn geſicht begint alree te breken,
Koom tree wat toe, mijn trooſt en weerde vrient,
Koom, lieve, koom, en wil mijn oogen luycken,
Laet my uw dienſt noch deſe mael gebruycken,
't Is voor het leſt dat gy my heden dient.
Maer wil voor al aen uw bedroefde wangen,
Den leſten kus van uwe bruyt ontfangen,
Als tot een loon van al uw lang gequel:
Uw mont die ſal in dit ellendig groeten
Mijn droeve ziel op haer vertreck gemoeten,
Ach! ach! ick ſterf, gy vaer voor eeuwig wel.

KLAEGH-LIEDT

Van een Jonge dochter, t'haren onſchult met een laſterlijcke rug-ſprake bekladt.

Stemme · *Que me ſont, &c.*

Of, *Ceſſes mortels, &c.*

HOe bang is my, ô lieve Godt!
Wat droefheyt komt mijn hert beſtoken!
Ick ben geworden yders ſpot,
Mijn goede naem die is gebroken,
Dat ick eens hiet mijn beſte ſchat
Wort nu een geck-maer door de ſtadt.
2 Wanneer ick aen de deure ſtae,
Of over ſtrate koom getreden,
Men wijſt my ſchier met vingers nae,
En ick en wiſt noyt eens de reden;
Maer giſter heb ick eerſt verſtaen,
Waerom my ſmaet wert aengedaen.
3 Daer wort gemompelt over al,
Dat ick mijn eer heb laten rooven,
En ſiet! het ſchendig ongeval

Dat

Dat wil men over-al gelooven,
Het schijnt men weet het gansch bescheyt,
En 't wort'er klaerlijck by geseyt.
4 O valsche tongen, vol fenijn,
Waer uyt hebt gy dit gif gesogen,
't Is sonder daet, en sonder schijn,
Al wat op my is uytgespogen,
O klappers wie gy wesen meught,
Gy schent den glans van mijne jeugt.
5 Eylaes! wat is een jonge maegt,
Als sy, gegeesselt van de tongen,
Wort door een boosen klap geplaegt,
En in haer goeden naem besprongen?
Al is haer eere niet gerooft,
Noch wort het quaetste wel gelooft.
6 Maer gy, ô Godt, die 't al doorsiet,
Die hert en nieren komt doorgronden,
Gy weet dat noyt en is geschiet
Al wat de vuyle laster-monden
Gaen stroyen door het gansche lant,
Tot nadeel van mijn beste pant.
7 Gy weet dat ick onschuldigh ben,
En noyt de schennis heb bedreven:
Gy weet dat ick geen man en ken,
Die ick mijn eer heb wech gegeven:
Gy weet dat ick een reyne schoot
Beware voor mijn bed-genoot.
8 Geef dat gelijck een dageraet
Mijn onschult sich magh openbare,
En dat mijn leven met'er daet
Mijn eerbaer herte magh verklaren;
Op dat ick eens ter rechter tijt
Van schande mochte sijn bevrijt.
9 Ick sal terwijl in droeve pijn
Tot u, mijn Godt, geduerigh schreyen:
Ick sal den Heere stille zijn;
Want sijnen troost wil ick verbeyen:
Het ancker van een reyn gemoet,
Is staegh (maer hier ten hoogsten) goet.
10 Doch soo gy des al niet-te-min
Mijn ziel door schande wilt beproeven,
Soo stort my uwen zegen in,
En laet my niet te seer bedroeven:
Maer sterck mijn herte met gedult,
Dat ick magh lijden sonder schult.
11 Ick weet, hiernamaels komt een tijt,
Dan sult gy, Heer, eens rechter wesen,
En met de tong vol wrange spijt,
Die tegens my nu is geresen;
Dan sal het komen aen den dagh
Al wat'er oyt in 't duyster lagh.
12 Maer gy vergeeft 't hem, die het doet,
En geeft hem voortaen beter sinnen,
En, soo ick hier nu lijden moet,
Soo laet my namaels troost gewinnen:
Dit hoop ick, Heer, dit stel ick vast,
En daer op draegh ick desen last.

MAEGDE-GESANG

Voor een jonge dochter, noch vry in haer genegentheden.

Op de wijse *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour*

WEl op mijn ziel bereyt u tot het werck,
Laet uw gepeys eens van der aerden rijsen,
't Is nu ter tijt mijn wit en oog-gemerk
Godt in den Geest en door gesang te prijsen.
Voor alle dingh soo wil ick in ootmoet
U, groote Godt, van gantscher herten dancken,
Dat gy mijn eer tot heden, hebt behoedt
Van list en lust, van alle quade rancken.
Ick ben een maegt ('t is u, ô Heer, bekent)
Die noyt een boef te roof en ben gevallen,
Mijn teere jeugt is fris en ongeschent,
En niet geneygt tot ongeregelt mallen.
O reyne Geest, die vuyle tochten haet,
Slae doch een oogh op mijne teere jaren,
Ick ga te werck alleen op uwen raet,
Wil mijn swack vleesch in uwe kracht bewaren.
En laet niet toe dat ick door geyl cieraet,
Sou hinder doen, en voor de werelt proncken,
Of dat ick moght door eenigh los gelaet,
In eenigh mensch ontsteken heete voncken.
Geef liever, Heer, dat ick mijn frissche jeugt
Tot mijnen troost inwendig mach vercieren,
En dat mijn glans geresen uyt de deugt,
Moght zijn een spoor voor alle jongen dieren.
Ick ben een roos, die eerst haer knop ontluyckt,
Die eerst begint een jeugdig blat te toonen,
Tot geyle lust en was ick noyt misbruyckt,
Om t'zijner tijt een eerbaer hooft te kroonen.
Al, die ick eer en liefde schuldigh ben,
Zijn vast gesint my spoedigh uyt te geven;
Maer ick, die noch de werelt niet en ken,
Ben onbewust hoe ick behoor te leven.
Nu, Heer, gy weet den gront van mijn gemoet,
Gy kent den loop van alle mijn gedachten,
Al wat gy werckt is uytermaten goet,
Ick wil alleen op uwen zegen wachten.
Soo 't u bevalt, dat ick sal echte vrou,
En by gevolg dat ick sal moeder hieten,
Neyg mijn gemoet tot onbevleckte trou,
En laet my daer uw soeten troost genieten,
Laet al die zijn de leyders mijner jeugt
Met wijs beraet op mijne saken letten;
Leert mijn gemoet sich gronden op de deugt,
En niet zijn troost op losse dingen setten.
Bescheer my doch een lieven bed-genoot,
Die voor my ga in uwe reyne wegen,
My tot een troost tot in de bleecke doodt,
En stel ons vast voor eeuwigh uwen zegen.

SAMEN-SPRAECK

Tusschen den Geestelijcken Bruydegom, en des selfs Bruydt,

Te weten

de Heere CHRISTUS, en zijn KERKE.

Stemme: *Amarilli mia bella.*

Christus.

TOrtelduysje, mijn beminde,
Die van alle kant gejaeght
Vlucht als een hinde;
Doch soo ick dickmael vinde,
Uw herte knaeght
Oock wel geheele nachten;
Ey matig uwe klachten,
Dat u geen druk of wanhoop en verslinde,
Tortelduysje, Tortelduysje, Tortelduysje mijn beminde.

De Kercke.

2. Eenigh Trooster aller zielen,
Doot en hel met al haer macht
Zijn op mijn hielen,
En willen my vernielen.
Heb doch eens acht
Op al mijn droevigh kermen,
En wil my doch beschermen
Voor al die om mijn swakke leden krielen,
Eenig Trooster, eenig Trooster, eenig Trooster aller zielen.

Christus

3. Dochter Zions mijn verkoren,
Druck, en pijn, en swarte nijt,

Die u verstoren,
Sijn voor u nutte sporen
Hier in der tijt
Maer wacht hier nimaels segen,
Want die is u verkregen
Die ick oyt koos en gingen noyt verloren,
Dochter Zions, dochter Zions, dochter Zions mijn ver-
(koren

De Kercke

4. Opper-hoeder uwer kercken,
Ach! het vleys is al te blint,
't En kan niet mercken
Uw wonderbare wercken,
't Is onbesint,
En doet my dickmael dwalen
Gansch buyten uwe palen:
Gy daerom wil mijn swacke ziel versterken,
Opper-hoeder, Opper-hoeder, Opper-hoeder uwer Ker-
(ken

Christus.

5 Sunamite mijn vriendinne,
Al maeckt het uw lijden droef,
Weest koel van sinne;
't Is uyt oprechte minne
Dat ick u proef:
Geen krachten van der hellen,
Geen doot en kan u quellen
Gy zijt mijn erf oock van den aenbeginne,
Tortel-duyfje, dochter Zions, Sunamite mijn vriendinne.

De Kercke.

6. Ziel-verlosser, mijn verlangen,
Ick ben lang des werelts sat.
De tranen hangen
Staeg op mijn droeve wangen!
Ach, siltig nat!
Wanneer sal 't doch eens wesen
Dat ick, van druck genesen,
Mijn Godt, mijn Heyl, mijn Schepper sal omvangen,
Eenig Trooster, Opper-hoeder, Ziel-verlosser mijn
verlangen?

Stemme:

Silvie, Silvie, redonne moy la vie.

SOphie, Sophie,
Als ick u maer aensie,
Soo rijst straex in my een nieuwe jeugt,
Soo dat mijn bly gemoet dan swemt als in de vreugt,
Uw soet wesen,
Van my gepresen,
Geeft yet, dat geen mensch begrijpen kan;
Want uw gesicht alleen dat maeckt een vrolick man.
2 Beminde, beminde,
Die ick soo geestig vinde,
Laet uw oog en honig-soeten mont,
Die ick van over lang soo schoon en lustig vont,
Op my dalen,
En doorstralen
Dit mijn dof en nederslagtig hert,
Dat uyt een volle gunst u toe-ge-eygent wert.
3. Uw Reden, uw zeden,
Uw wel-gemaeckte leden,
Die zijn my ten vollen nu bekent,
Wel Godinne,
Ick beminne
Uw deugt, en seg uyt 's hertsen gront,
Dat gy geen trouwer vrient op aerden hebben kondt.

KLACHTE
VAN DE
VYF DWASE MAEGDEN,

Vermeldt in 't 25 Cap. van den Euangelist Mattheus.

Stemme: *O nuict jalouse nuict.*

HEbt gy oyt eenig mensch voor desen hooren klagen
Van onheyl, quaet beleyt, of ander ongeval?
Koomt hoort te deser tijt van onsen druck gewagen,
Want die gaet wonder hoog, en verre boven al.
Wy waren onder een tien uyt-gelesen maegden,
In Zions hooge zael te samen op-gevoedt,
En, mits wy aen het hof in onse jeugt behaegden,
Soo werden wy geleert, gelijck men jonckheyt doet.
De groote Bruydegom, de Koning aller rijcken,
Die had ons over lang genoodt tot sijne feest,
Sijn raet was geenen tijdt te laten overstrijcken;
Maer staeg bereyt te zijn met onvermoeyden geest.
Oock gaf hy dit bevel, dat wy met reyne lampen,
Van oly wel versien, hem tegen souden gaen,
Hy wou een helder licht, en geen onguere dampen,
Vermits geen vuylen brant voor hem en kan bestaen.
Hy stelde geenen dag, wanneer hy soude komen,
Maer dat hy komen sou, dat hadd' hy vast gelet;
Hy riep dat alle tijdt ons diende waer-genomen,
En dat op ons beroep ten naulsten dient gelet.
De vijf uyt ons getal die hebben dese reden
Tot in het diepste merg van hare ziel gedruckt,
Sy pasten op haer licht, met onvermoeyde leden,
En dat heeft nader-handt haer wonder wel geluckt.
Wy vijve evenwel begaven onse sinnen
Tot dwaesheyt, tot gemack, tot alle dertel spel,
Wy lieten onsen geest door lusten overwinnen,
En dat gaf nader-handt ons wonder droef gequel.
Wy riepen even-staeg dat voor ons licht te sorgen
Niet al te noodig was, of immers noch te vroeg,
Wy raemden tot het werk gestaeg een nieuwen morgen,
En hadden (soo het scheen) geduerig tijts genoeg
De Bruydegom die scheen van onse kust geweken,
Hy quam niet tot het feest, of in zijn machtig rijck,
Dies zijn'er onderwijl veel dagen overstreken,
En siet! een sware slaep beving ons al gelijck;
Maer in den middernacht, toen alle dieren sliepen,
Soo wert'er een gedruys door al de lucht verspreydt,
Daer rees een groot gewoel, des Konings boden riepen,
De Bruydegom genaeckt, een yder zy bereyt.
Hier door heeft ons de slaep van stonden aen verlaten,
En yder gaf haer op, en snelde naer de reys;
De vijve waren wijs, en namen hare vaten,
Geciert met helder licht en oly naer den eys,
En door het snel geroep in haesten op-geresen,
Verschenen op het feest met overschoonen glans,
Sy toonden al gelijck een bly en vlytig wesen,
En hadden om het hooft een groene maegden-krans.
Wy vijve van gelijck, om mede wat te schijnen,
Gebruyckten bloem-gewas en even maegde-kruyt;
Maer siet ons flicker-licht dat ging terstont verdwijnen,
Ons luyster heeft gedaen, ons lampen gingen uyt
Daer riepen wy met ernst. O lieve speel-genooten
Geeft ons doch eenig deel van dat uw lampen voedt;
Maer strax wert ons geseyt: Wy mochten ons ontblooten
Van dat door hellen glants ons luyster geven moet
Gaet liever in de stadt, gaet uw behoeften koopen,
Om ons niet nevens u te stellen in gebreck;
Maer t'wijl wy naer de markt, of in de winckels loopen,
Soo komt de bruydegom en gaet in sijn vertreck
De maegden met het licht, die op haer saecken pasten,
Zijn met een groot vreugt ter bruyloft ingegaen,
Zijn in de gulde zael ontfangen by de gasten,
En stracks wert achter haer de deure toe-gedaen
Wy, na dit was gebeurt, ten lesten aengekomen,
Gaen kloppen aen de deur, en riepen met verdriet;
Maer hebben uyt de vreugt een droeve stem vernomen,
Vertreckt wie datje zijt, want ick en ken u niet
Ach! ach! geen menschen tong is magtig uyt te drucken
Wat voor een bitter leet toen rees in onse ziel,
Wat voor een diepe smert ons sinnen quam verrucken,
Soo haest het droevig woort ons op het herte viel
Wy stonden van den schrick aen allen kant bevangen,
Ons geest die was gestelt als in den lesten noot,
En na het eerste wee, al weder nieuwe prangen,
Eylaes! ons muste lit dat voelt een staege doot.

Ach'

... degom te werden afgetogen,
D... alle leet, dat iemant dencken kan,
Te leg... het wroegt, is buyten ons vermogen,
Ons ... verdwijnt, ons herte smelt'er van
Maer schoon wy alle staen met tranen overgoten,
En dat het droef geval ons in het herte snijt,
De deure niet te min, de deure blijft gesloten,
En dat (ô swaer verdriet!) en dat voor alle tijt.
De deure van een maegt (gelijck wy eertijts sagen
In onse soete jeugt) die sluyt oock wonder vast;
Maer door een soet gevley, of door een bitter klagen,
Ontluyckt'se menigmael voor haren droeven gast:
Sy met een versche roos of edel kruyt besteken,
Of met het soet geluyt van snaren-spel vereert,
Heeft dickmael (sonder krijgt) haer open laten breken,
En al het vorig leet in blijtschap omgekeert.
Maer dese stale deur en laet haer niet bewegen,
Schoon iemant op de luyt, of op sijn boesem slaet;
Het is met haer eylaes! voor eeuwig soo gelegen,
Dat zy met diamant wel hart versegelt staet.
Dus of wy nu ter tijt haer slot en grendels vleyen,
Of dat een stiegh gebedt haer onse zielen biedt,
Of dat wy dagen lang veel droeve tranen schreyen,
Haer posten zijn metael, en die en hooren niet.
Wie kan het groot verlies, wie kan het recht bemercken,
Als die het even selfs in sijnen boesem voelt?
Die weet alleen, die weet hoe sijn gedachten wercken,
En hoe sijn bange ziel gedurig leyt en woelt.
Ach eeuwig is eylaes! een lengte sonder palen,
Een ruymte noyt gevat by geest of geestig man,
Een diepte sonder gront, daer in de sinnen dwalen,
Een hoogte die geen oog ten eynde sien en kan.
En siet! dit bitter leet is over ons gekomen,
Vermits wy sonder vrugt verslonsten onse jeugt,
Och! och! de nutte tijt, by ons niet waer genomen,
Stelt ons gantsch buyten hoop van alle soete vreugt.
De tijt wert veel geacht een van de slechtste dingen,
Wort menigmael gespilt met iet men weet niet wat,
Ey let eens hoe het volck haer tijt plag om te bringen,
En die is evenwel een onbegrepen schat.
Men vint'er over al, die hare beste dagen
Verquisten in den wijn, in lust, en ydel spel,
Sy schijnen haren tijt met manden uyt te dragen,
En siet! dit brengt de ziel in wonder droef gequel.
Want als het vlugtig ding is eenmael weg geloopen,
Soo keert het nimmermeer tot die het eens vergat,
Men kan geen oogen-blick om duysent ponden koopen,
Ja niet om al het gout, dat oyt een Vorst besat.
O tijt, verloren tijt! waert gy weêrom te krijgen,
Waert gy eens op een nieu te brengen aen den dag!
Wy wouden met de ziel als in den hemel stijgen,
En lijden in het vleesch al wat men lijden den mag.
Maer 't is om niet gesucht, ons klagen is verloren,
Al wat ons nu gebeurt en kan niet anders zijn:
Nu waer 't ons hoogste wensch om noyt te zijn geboren,
Maer wenschen sonder hoop dat is de meeste pijn.
Geluckig is de mensch, geluckig boven maten,
Die Godt hier sijnen tijt noch op der aerden geeft;
Gebruyckt dat hoog geluk, gebruyckt het t'uwer baten,
Gy die noch adem blaest, en in de werelt leeft.
Gebruyckt het naer den eysch, want uwe korte dagen
Die maken grooten spoet, en doen een snellen gang;
Gaet vast in dit geval, men dient hier niet te wagen,
Het lijden is te swaer, en eeuwig is te lang.

TREUR-LIEDT

Uyt den 51. Psalm.

Stemme: *Quitons ce fascheux point d'honneur.*

1 DOe my genade, lieve Godt,
Naer uwe gunst en rijcken zegen,
Ick heb gebroken uw gebodt,
En daerom groot verdriet gekregen:
Maeck, Heere, my Van sonden vrij,
En leyt my naer uw reyne wegen.
2. Mijn sonde wroegt my aen de ziel,
En staeg soo voel ick mijn gebreken,
Dies is't et dat ick nederkniel,
En ken my weert te zijn versteken;
Want van u, Heer, En uwe leer
Ben ick gantsch leelick afgeweken.
3. Ick ben eylaes uyt sondig saet,
En van een swacke vrou gebooren,
Dies helt mijn hert naer enckel quaet,
En sonder u ben ick verlooren;
O! heel mijn smert En wasch mijn hert;
Soo sal ick zijn uw' uytverkooren
4 Laet my genieten uwe vreugt,
Soo sal mijn ziel van druck ontwaken,
Laet my lust vinden in de deugt,
Soo sal ick uwe gunst genaken:
Soo sal ick, Heer, Uw lof en eer
Door al de werelt kondig maken.

Tweede Deel.

5. O Godt! wend doch uw aengesicht
Van mijn gebreck en sware sonden,
En stort in my uw' heylig licht,
Soo sal ick suyver zijn bevonden,
Soo sal mijn geest Zijn onbevreest
Tot u te naken t'aller stonden.
6 Koom schep in my een nieu gemoet;
En stier my tot een beter leven,
Op dat mijn geest, door welig bloet,
Niet meer tot lust en zy gedreven;
Verstoot my niet In dit verdriet,
Maer wil my troost en segen geven.
7. Dan sal ick die u tegenstaen
Uw reyn verbont en wetten leeren,
Op datse beter wegen gaen,
En sich in ware daet bekeeren:
Dit schuldig bloet Doch van my doet,
Soo sal mijn tong uw naem vereeren.
8. Ontsluyt mijn mont en mijnen geest,
Op dat uw lof daer uyt magh rijsen;
Het offer-werck van eenig beest
En kan u, Godt, geen eer bewijsen;
Een droef gemoet, Dat boete doet,
Dien offer sult gy noyt misprijsen.
9 Doe Sion deugt, ô lieve Godt,
Naer uwe gunst seer goedertieren,
Dan sal men eerst naer uw gebodt
Met offer uwen autaer cieren,
Dan sal men, Heer, Tot uwer eer:
Gaen slachten 't puyck van reyne dieren.

KLAEG-GESANGH

Uyt den 130 Psalm.

Stemme: *O faux amant! o langue mentereusse!*

UYt 't innig diep van mijn benaude sinnen
Moet ick tot u mijn klaghte nu beginnen,
O Godt, die my behoedt;
Aenhoor mijn stem, aenhoor mijn droef gebet,
En naer uw gunst op mijne reden let,
O troost van mijn gemoet.
Wilt gy, ô Heer, ons sonden overmercken,
En 't ooge staen op onse boose wercken,
En dat naer rechten eys,
Wie sal voor u, o strengen Rechter, staen?
Wie sal het oog ten hemel mogen slaen?
Voorwaer geen levend' vleys.
Maer gy en zijt niet veerdig om te te wreken,
En laet ons noyt uw soete gunst ontbreken,

Na-

... phy haest vergeeft:
Gy groote Godt, zijt vriendelijck en soet,
Soo dat te recht u eer en hulde doet,
Wat op aerden leeft.
U wil ick, Heer, u wil ick gien verwachten,
Met al mijn hert, met alle mijn gedachten,
Op u ben ick gegront
Uw woort vol trou is dat mijn ziele voedt;
En dat my troost in alle tegenspoet,
Dat is uw heyligh bond
Gelijck een mensch, verbonden om te waken,
Placht naer het licht te hijgen en te haken,
Gansch moede van den nacht,
't Is even soo dat mijn verslagen hert
Tot u gestaegh, tot u gedreven wert,
En op uw komste wacht
Wil Israel, wil op den Heere bouwen,
Wil op sijn woort ten vollen u betrouwen,
Want sijn genaed' is groot.
Hy sal aen u, en aen uw vruchtbaer zaet,
Hy sal u zijn een rots een toeverlaet,
Oock in den hoogsten noot.

Z I E L - Z U C H T

Uyt den 42 Psalm.

Stemme: *Puis que de vivre sans aymer.*

1. GElijck een hert naer 't water hijgt,
Dat vloeyt uyt koele beeken,
Wanneer het groote droogte krijgt,
Door heeten brant ontsteken,
Soo verlangt mijn bangh gemoet
Naer u, Godt, mijn hoogste goet.
2. Ach! wanneer sal mijn droeve geest
Tot uwe woonplaets stijgen,
Daer ick mocht wesen onbevreest,
En uwen zegen krijgen!
Daer ick Godt sal mogen sien,
Heer wanner sal dat geschiên?
3 De tranen, die men rollen siet
Op mijn bedroefde wangen,
Dat is de spijs, die ick geniet,
In mijn benaut verlangen;
Mits men roept uyt enckel spot,
Segh ons nu, waer is uw Godt?
4. My dunckt ick smelt, wanneer ick peys
Dat ick u plagh te prijsen,
En met veel hoopen elcke reys
U eere ging bewijsen.
Och! mocht ick nu weder gaen
Daer ick 't voortijts heb gedaen.
5 Mijn ziel, waerom zijt gy ontrust?
Ey stil uw droeve sinnen?
Gy sult noch eens met herten lust
Des Heeren lof beginnen:
Hoop, en sie alleen op hem,
Hy sal verhooren uwe stem.
6 Eylaes mijn geest is gansch vermoeyt,
Heer dien wil ick u geven,
Daer 't water der Jordane vloeyt,
En Hermon staet verheven,
Of daer Misar sijn gehucht
Heeft gedreven in de lucht.

Tweede Deel

7. O Heer, uw felle water-vloet
Quam op mijn hooft te ruyschen,
Dies hoord' ick binnen mijn gemoet,
D'een diept', op d'ander bruyschen,
Heer, uw stroom heeft my gequelt,
Dat ick s hier ben neêr gevelt.
8 Doch evenwel den gantschen dagh
Bie ick op uw genade,
En oock des nachts, al wat ick magh,
Bid ick, al isset spade;
Want gy zijt mijns levens kracht,
Daer op mijn gantsche ziele wacht
9 Ick legh u, Godt mijn toeverlaet,
Waerom ben ick vergeten,
Dat ick voor ieder, die my haet,
Ligh als geheel verbeten?
Waerom moet ick treurigh gaen,
Voor die my dus tegenstaen?
10. My dunckt dat iemant my vermoort,
Wanneer ick in mijn ooren
Soo menigh fel en schamper woort
Moet van mijn vyant hooren;
Als hy roept, seg ons, ô vrient,
Waer is de Godt, die gy soo dient?
11 Mijn ziel waerom zijt gy ontrust?
Ey stil uw droeve sinnen,
Gy sult noch eens met herten lust,
Des Heeren lof beginnen:
Hoop en sie alleen op hem,
Hy sal hooren uwe stem.

Z I E L - S U C H T,

Gepast op het boogen en vallen van de Musicq

Stemme: *Rosemont waerje vliet, &c.*

GRootste Godt, hoogste Geest,
Wel te recht van my gevreest,
Want gy treckt mijn hert uytter maten hoogh,
Als gy tot my neygt een gunstigh oogh;
Soo dat mijn gemoet met een snelle vlucht
Gaet stijgen in de lucht;
Maer soo gy daer na my den geest ter neder ruckt,
Word ick als in het graf gedruckt.
Holla hou, dertel vleys,
Wat beroert gy mijn gepeys?
Waerom dus gewoelt? hou u doch gerust,
Ick en leef niet meer naer uwen lust.
Oock en stie ick niet onder uw gewelt;
Schoon gy beyster swelt,
Gy moet haest ter neer, leg u daerom in het stof,
En sny uw snoode rancken of
Heb doch acht op desen dagh,
Die geen mensch voorby en magh;
Dan sal 's werelts kloot beyde zee en lant,
Staen door Godes macht in vollen brant:
Doch wie in der tijt ter deugt heeft gepoogt,
Sal dan eerst zijn verhoogt;
Maer het nare diep sal in haest het grousaem volck
Wegrucken in sijn laeghsten kolck.

D A N C K - S E G G I N G E

Na het ophouden van een storm op Zee.

Stemme van den 116 Psalm. *Ik heb den Heer lief, &c.*

LAet ons tot Godt verheffen ons gemoet,
Laet onsen geest in reyne vreugt ontspringen,
Laet ons den Heer uyt gantscher herten singen,
Vermits hy ons soo grooten gunste doet.
De doot die had haer stricken uyt-geset,
En ons om-vat in hare droeve banden,
Daer is geen kans om oit te mogen landen,
Vermits de storm het varen ons belet
Wy maeckten zeyl en leyden 't om de zuyt,
Het koeld' eerst saft, men deed' de zeylen gieten,
Maer korts daer aen men hiet de stengen sluyten,
Want al het swerck dat sach'er grilligh uyt.

Ach!

... wat een ... gerefen uyt de lucht,
Quam op de zee met volle kaken blasen,
Quam door het wandt en in de touwen rasen,
Soo dat het schijnt dat aerd' en hemel sucht.
Waer heen men sag, daer was het ongeval,
De zee die swol met wonder hooge baren,
De donder quam met blixem uytgevaren,
En dichte by daer was een lager wal.
Geen sick of pack dat niet daer henen rolt,
Want 't schip dat moest tot in den hemel stijgen,
En stracx daer na tot in den afgront sijgen,
Soo dat het volck als droncken tuyse-bolt.
De lucht die stont vermengelt met de zee,
En mits de mist en bijster harde winden,
En was voor ons geen haven om te vinden,
Geen hoop van lant, of van een goede ree.
De schipper selfs die staet geheel verbaest,
De stier-man dubt wat dienstig is begonnen,
De kust die suft en ligt geheel verwonnen,
Vermits de zee soo fel en bijster raest.
Gy doch, ô Godt, oock onder dit gewoel,
Hebt ons gebedt ten hemel laten komen,
Hebt ten den wint sijn krachten afgenomen,
En hebt gestilt den omgeroerden poel.
Wy sien, ô Heer, uw wonder hoog beleyt;
Want al wat oit te voren is geschapen
Hoort uw gebiedt, gelijck als trouwe knapen:
U zy dan lof tot in der eeuwigheyt.

S I N N E - S T R Y T,

Op seeckere voor-gevallen gelegentheyt.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict!*

HOe ben ick dus betoert? hoe werd ick dus gedreven?
Hoe woelt mijn droeve ziel in soo een staeg geschil?
Nu wensch ick om de doot, dan om te mogen leven,
Och ick en kan mijn hert niet leggen soo ick wil.
Al wat ick heden sie dat doet mijn sinnen treuren,
Al wat mijn oog ontfangt dit is mijns herten wensch,
Wie sag'er vreemder stuck zijn leven oyt gebeuren?
Ick voele binnen my gelijck een dubbel mensch.
Mijn geest vecht tegen een, mijn vijfe sinnen strijden,
Ick prijse dat ick sie, en 't is my groote lust:
Maer siet mijn eerste vreugt die wordt my bitter lijden,
En ick ben wederom ten vollen ongerust
Waerom my dit gebeurt en heb ick niet te seggen,
Gy weet'et altemael die hert en nieren kent.
Ick wensch dit ydel vleesch ten lesten af te leggen,
Ick voele dat my Godt een ander wesen sent
Nu gae, mijn ziele, gae en soeck u vaster lusten,
Nu gae, mijn ziele, gae en tracht naer beter vreugt:
Nu gae, mijn ziele; gae en laet u sinnen rusten,
Nu gae, mijn ziele, gae en viert de ware deugt.
Nu gae, mijn ziele, gae en laet uw liefde branden
Ten goede van de Kerck die Godt op aerden bouwt,
Ten dienste van den Staet en onse vrye Landen,
En leer hoe dat de ziel met haren Schepper trouwt.

B E R O U - G E S A N G.

Stemme: *Jamais une Dame si belle: &c.*

MYn ziel, wilt gy noch langer dolen,
En voeden u met enckel waen?
Wat drift heeft u het hert gestolen
Om kromme wegen in te gaen?
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen
Te keeren naer de rechte baen
2 Gy hebt gesien des werelts saken,
En hoe het al daer henen glijt,
En wat de jonckheyt plag te maken,
En wat een ydel hert verblijt,
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen
Recht acht te slaen op uwen tijt.
3 Gy siet hoe ons dit ydel leven
Gelijck een schijn daer henen gaet,
En geen vernoegen weet te geven,
En voor de door en is geen raet,
Verdwaelde sinnen,
Wil eens beginnen
Te letten op een vaster staet.
4. In rijckdom is geen troost te vinden,
Daer op en rust noyt reyn gemoet:
En d'eer is lichter als de winden,
En lusten is maer bitter soet,
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen
Te trachten naer een beter goet
5 Godt kan alleen de ziel vernoegen
Van al dat is of komen sal;
Mijn geest wil u daer henen voegen:
De werelt is maer ongeval
Verdwaelde sinnen,
Wilt nu beginnen
Te noemen Godt uw eenig al.

K L A E G H - L I E D T

Eens bekeerden sondaers aen Godt den Sone.

Stemme:

Puis que de vivre sans aymer, &c.

MYn ziel, o Heer, die is bedroeft,
Om al mijn sware sonden.
En siet! de troost die zy behoeft
Dat zijn uw reyne wonden.
Het kruyt dat my genesen moet
Dat is alleen uw heylig bloet.
2 Schoon dat ick hier op aerden stae,
Met grooten druck bevangen,
Of dat ick 't oog ten hemel slae,
En sucht met groot verlangen,
Noch hier, noch daer en vind' ick iet,
Dat oit kan heelen mijn verdriet.
3. Gy zijt, o Godt, mijn toe-verlaet
En troost by my verkoren,
Gy zijt het edel vrouwen-zaet,
Voor alle tijt geboren,
Gy, Heer, vertreet den slangen kop,
En treet'er als verwinner op
4 Ick bid verstoot den sondaer niet,
Die staeg en gantsche dagen,
De grootheyt sijner feylen siet,
En staet'er in verslagen,
En staet benaut tot aen de ziel,
Vermits ick soo geduerig viel.
5. Ick die wel eer vont groote smaeck,
In vreugt te mogen plegen,
Vind' nu in tranen mijn vermaeck,
In tranen enckel zegen:
Die zijn voor my ellendig mensch,
Die zijn my nu een herten wensch.
6 Och! of mijn oogen t'aller stont
Van tranen mochten leeken,
En vloeyen op mijn droeve mont
Gelijck als stage beecken;
Soo goot ick uyt een droevig vocht
Soo lang ick immer weenen mocht.
7 O! 't weenen is een groote vreugt,
Het soetste van het leven,
Vry soeter als de domme jeugt,
Wel eer heeft konnen geven.

Wel aen dan ween, mijn droef geſicht,
Tot ons de ziele wert verlicht
8 Als ick op heden Godt aenbadt,
En ſagh mijn tranen vlieten,
En ſagh voor my het ſiltigh nat
Ter aerden neder ſchieten,
Ick nam het op met groot geluck,
En als een vreugt in mijnen druck
9 Ick ſprack, ô Godt, mijn hoogſte goet,
Sie daer mijn offerhande,
De ſucht van mijn benaeut gemoet:
Die ſtel ick u te pande:
Ick weet dat noit een treurigh hert
Van u in ſmaet verſtooten wert.
10. Mijn droeve ziel die is de kerck,
Daer bid ick met verlangen,
Mijn tranen-vloet, het offer-werck,
Wil die, ô Heer, ontfangen:
Sy komen uyt een droeve borſt
Die ſtaegh naer uwen ſegen dorſt.
11. Uw bloet dat beter dingen ſpreeckt
Als Abels hier te voren,
Dat is het dat de tochten breeckt,
Die onſen geeſt bekooren.
O Godes Soon vergun my dat;
En waſch ons in dat ſuyver nat.
12. Ick wil dan ſingen t'uwer eer,
Ick wil mijn ganſche leden,
Mijn tongh, mijn pen, mijn ſinnen, Heer,
In uwen dienſt beſteden,
Ick wil dan melden uwen lof,
Tot ick ſal weſen nietigh ſtof.

ZIEL-OPSTYGINGE.

Stemme: *Object le plus doux.*

O Godt, die zijt mijn wenſch,
Hoor toch naer my ſondigh menſch,
Die tot u doet mijn klachten,
Heel mijn bedroeſde ſmert,
En ſchept in my een nieu hert,
En ſuyver mijn gedachten
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en ſtage vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
2. Geef my doch dat ick magh,
Oock van deſen eygen dagh,
Een recht berou gevoelen:
Oock en gedoog doch niet,
Dat ick in dit ſwaer verdriet
Sal eeuwig blijven woelen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreugt en ſtaege vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
3 Waſch mijn bedroeft gemoet
In des Heeren ſuyver bloet,
En laet mijn vorder leven
Niet zijn gelijck het plagh,
Op dat ick op heden magh
Mijn ziel u over-geven.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en ſtaege vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt
4 Maer leer my boven al,
Dat ick weet het recht getal
Van mijn korte dagen;
Op dat aen mijn gemoet
Nu maer ſiend' op 't hoogſte goet
Geen weerelt magh behagen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en ſtaege vlijt,
In u Heer, t'uwer eer zijn verblijt.
5 En als gy deſen romp,
(Ach! niet als een aerden klomp)
Ten leſten ſult ontbinden,
Laet my dan in den doot;
Laet my in dien hoogſten noot
Uw Geeſt den trooſter vinden
Soo ſal ick t'aller tijt,
Met vreught en ſtaege vlijt,
In u, Heer, t'uwer eer zijn verblijt.

AERTSCHE YDELHEYT.

Stemme: *O ingrate beauté!*

WAerom, ô dom gemoet,
Kleeft gy dus aen aerdſche ſaken?
Aen eer, of vreugt, of goet?
Die noyt een menſch, die noyt een menſch geluckigh (maken
Ey ſtel ten leſten uwen luſt
In den Heer, in den Heer uwe ruſt, in den Heer uwe ruſt
2 Ach! eer en is maer wint,
Daer niet op en is te bouwen.
O ydel werelts-kint,
En wil toch noit, en wil toch noit op haer betrouwen
Maer ſtelt ten leſten uwen luſt
In den Heer, in den Heer uwe ruſt, in den Heer uwe ruſt
3 De vreught is enckel ſchijn,
En ſy kan maer weynig dueren:
Haer eynd' is wiſſe pijn,
En niet een menſch vint herten wenſch in deſe kueren.
Dus ſtel ten leſten uwen luſt
In den Heer, in den Heer uwe ruſt, in den Heer uwe ruſt.
4. Het goet beſwaert den geeſt.
En is vol benaude ſorgen,
Wie veel heeſt is bevreeſt,
En al de nacht, is hem onſacht tot aen den morgen.
Stel dan ten leſten uwen luſt
In den Heer, in den Heer uwe ruſt, in den Heer uwe ruſt.

Eerſte Nieuw-Jaers Geſangh.

Op de wijſe. *Sophie, Sophie, als ick u maer, &c.*

O Jaren, ô Jaren!
Vry ſnelder dan de baren,
Gy leert ons, en gantſch het aertſche dal,
Dat eens dit machtigh werck ter neder ſtorten ſal.
Gy laet uwe krachten,
Op ons gedachten,
Soo nederſlaen, oock heden op deſen dagh,
Dat eens het ydel vleeſch uyt ons verhuyſen magh.
2 De tijden, de tijden,
Die ſtaegh als poſten rijden,
Zijn ons nut tot aen het diepſt der ziel,
Soo maer ons dom verſtant, haer raedt in weerden hiel.
Wat zijn'er menſchen,
Die voor haer wenſchen,
Oock hondert jaer, indien het weſen kon,
En worden naeuw een dagh beſchenen van de Son.
3. De roſen, de roſen,
Die wonder aerdigh bloſen,
Als haer glans is in haer eerſte jeught,
Die hebben evenwel maer ſlechts een korte vreugt,
Siet hondert Maegden,
Die eens behaegden,
Mijn ydel oogh ontrent haer eerſte tijt,
Zijn al van nu af aen haer aerdigh waesjen quijt.
4. Getroude, getroude,
Die op uw' jonckheyt boude,
Siet nu eens recht, wat gy te voren waert,
En leert den rechten gront van uwen booſen aert.
Het zijn de dagen,
Die u nu jagen,
Soo tot de ſorgh, als ander ſwaer verdriet,
Dat hier ons domme jeugt noyt recht te voren ſiet.
5 O Vader! ô Vader!
En aller vreugden ader,

Mijn

... mijn Godt, mijn troost, en vasten gront,
... het nieuwe Jaer op heden hebt gejont;
Sendt uwen segen,
Op onse wegen,
... dit het Jaer, vernieut te deser tijt,
... den ouden mensch, ten vollen make quijt.

Tweede Nieuw-jaers Gesangh.

Op de wijse: *O nuict, jalouse nuict, &c.*

GOdt danck, het nieuwe Jaer is wederom begonnen,
De Son, die heden schijnt, die brengt den eersten dag,
Maer seg my nu, mijn ziel, wat seyl hebt gy verwonnen?
Wat deel van uw gemoet is beter als het plagh?
2 Wat deugt heeft in uw' hert een beter plaets genomen?
Waer in is uw' bedrijf de werelt afgegaen?
Wat voorstel van den geest is tot de daet gekomen,
Terwijl het voorig jaer sijn gangen heeft gedaen?
3 't Is waer, gy hebt gepoogt, veel dingen uyt te werken,
Die gy in uw' gemoedt als seker had geset;
Maer des al niet-te-min, naer ick het kan bemerken,
Zijt gy al menigmael in uwen gangh belet.
4 De werelt en het vleesch die hebben vreemde grepen,
Die maken in den mensch al vry een hart gevecht,
Sy hebben groote macht een ziele wegh te slepen,
Oock die om wel te doen haer wegen heeft gerecht.
5 t Sa, laet ons nu met ernst, ons hert eens gaen betreden,
Wy sien wat ons den geest by wylen overstort
Ey lieve, doet een reys, oock door uw' diepste leden,
En let aen allen kant, wat ons van binnen schort.
6 Ontmoet u eenig deel, dat over is gebleven,
En eertijds uyt het vleesch, of uyt de werelt rees,
Het dient met kracht verjaegt, en uyt te zijn gedreven,
Het is my nu een walgh wat ick te voren prees
7 Als iemant in een Stadt verraders heeft gevonden,
Al vangt hy eenigh deel, noch is hy niet gerust,
Hy wil het gansche rot aen ketens sien gebonden,
En soo wort eerst sijn angst ten lesten uytgeblust
8 Gaet, gaet uw' innigh deel, en al uw' geesten siften,
En maeckt dat gy de deur voor alle tochten sluyt,
Ontledigt uw gemoedt van alle snoode driften,
Geen deugt en komt'er in, of 't quaet dat moet'er uyt.
9 Nu Godt, mijn hoogste goet, dat heb ick voorgenomen,
En 't is dat mijn gemoedt met groot verlangen wacht.
Het is van uwen Geest, en niet van my gekomen,
Gy brengt'et tot de daet, wat ick nu heb bedacht.

Derde Nieuw-jaers Liedt.

Op de voys:

O lustigh hof, o winckel vol gebreken, &c.

HEt voorigh jaer dat is al weder henen
Het is gegaen, het is geheel verdwenen.
Hoe snel loopt oock de tijt!
Ons leven is gelijck een vluchtigh man,
Die nimmermeer in ruste wesen kan,
Maer staegh te poste rijt
2 De mensch ontdeckt veel dingen op de wegen,
Hier is een Slot, en daer een rots gelegen,
En elders vruchtbaer landt
Hier groent een wout, en daer is 't enckel hey,
En ginder volgt een wel-begraesde wey,
En straks een dorre strandt.
3 Maer als de mensch met afgemende leden,
Komt tot een Dorp des avonts ingetreden,
Of tot de naeste Stadt
Al wat hy sagh, een beeck, een wout, een boom,
Het schijnt hem al gelijck als enckel droom,
Of ick en weet niet wat
4 Mier heeft de man aen boomen, ofte steenen,
Gequetst sijn arm, of hooft, of swacke beenen,
Soo doet hy sijn beklagh
Dat blijft hem by, dat voelt hy aldermeest
Dat is, eylaes! dat hem alleenlijck rest,
Van al het groot beslagh
5 In 't Jaer dat nu van ons is wegh-genomen,
Zijn mijnen geest veel saken voorgekomen,
Van alderhande slagh.
In eenigh deel bevont mijn ziel vermaeck.
Maer ick verloor van stonden aen de smaeck,
Oock voor den naesten dagh
6. Doch wat'er quam, het was terstont verloren,
Het beelt vergingh, oock eer het was geboren,
Soo ydel is de mensch.
Soo ydel is al wat ons overkoomt;
Soo 't geen men soeckt, als dat men byster schroomt
Wat is ons herten wensch?
7 Maer is mijn hert met onbedachte schreden,
Of uyt'et spoor, of uyt den weg getreden,
Soo dat ick my vergreep.
Ach! waer mijn geest niet wel en heeft gegaen,
Dat quelt mijn hert, en hangt my dapper aen,
Siet daer een droeve neep.
8 Wel aen, mijn ziel, het Jaer dat gaet beginnen,
t'Sa maeck u op, als met vernieude sinnen,
En met gestage vlijt,
Al het gewoel, en poogen van den mensch,
En baert geen vreugt, of lust, of herten wensch,
Als wel besteden tijt

Vierde Nieuw-jaers Liedt.

't NIeuw-Jaer is ons nu weder toegekomen,
Door Godes milde gunst
Dies wort mijn ziel met blijtschap ingenomen,
En drijft my tot de kunst
Ick, ongewoon, om schier iet meer te schrijven,
Neem evenwel de pen,
Die ick schier niet en ken,
Wie kan'er ledigh blijven?
2 Ick dancke Godt, uyt alle mijn gedachten,
Dat hy my heeft gespaert.
Ick dancke Godt, uyt mijn geheele krachten,
Dat hy my noch bewaert.
Ick roep hem aen, en bid hem, om genade,
Dat hy van nu voortaen,
Mijn ziel wil houden staen,
Vry van helsche schade.
3. De sond' is oudt, die wil ick laten sterven,
Wat oudt is moet vergaen
Ick sal van Godt een nieuwen aert verwerven,
Die staet my beter aen.
Dees nieuwe tijt, die eyscht oock nieuwe sinnen
Daer toe ga ick terstont,
En legh een vasten gront,
Om 't Jaer te beginnen.
4. Gy die het al gewoon zijt nieuw' te maken,
O Godes reyne Geest!
Wil tot mijn ziel met innigh vuur genaken,
Dat soeck ick aldermeest.
Gy zijt mijn wensch, ach kond' ick u bekomen!
Geen tijdelijck gequel,
Geen pijne van der hel,
En sal ick oyt schroomen.

Vijfde Nieuw-jaers aenspraeck tot de Ziel, die dese vernieuwingh verwacht.

HEt nieuwe Jaer is nu gekomen,
Soo langh heeft Godt ons hier gespaert,
Mijn ziel, wat hebt gy nieus vernomen?
Of houje noch dien ouden aert?
Ach! wil doch hier niet blijven woelen,
In 't aertsche dal,

Hier [illegible] vuyle poelen,
Vol [illegible]
2 Men [illegible] alle menschen
Ge[illegible] nieuwe draght,
Maer [illegible], hopen, wenschen,
W[illegible] in ons gewracht
Ey soe[illegible] nieuwe kleeren,
Als [illegible],
Maer [illegible] vereeren,
Dat Godt [illegible]
3 Wat biet ons 't [illegible] uyt vreemde Landen?
O[illegible] 't nieuw [illegible] ons gemaeckt?
Wat biet het nieuw dat is voorhanden,
Wanneer de soete tijt genaeckt?
Al 't nieu dat yemandt nieu kan hieten,
Is enckel wint,
Ten zy wy 't rechte nieu genieten,
Dat Godt bemint.
4 Men hoort veel nieus aen alle zijden,
Veel seltsaem nieus uyt Engelant,
Hier wil men vrede, ginder strijden,
Het gaet'er vreemt aen allen kant.
Maer wat voor nieus komt gy my seggen
Van uwen staet;
Laet ons dat nader overleggen,
In onsen raet.
5 Het nieuw, daer naer ons staet te trachten,
Dat is het nieu Jerusalem.
Dat is het nieuw, dat wy verwachten
Het beste nieu heeft Godt in hem.
O gy, die 't al eens nieuw sal maken,
Treck ons tot u,
Laet ons een nieuwen geest genaken,
En dat toch nu
6 Tot u, o Heer! is 't dat wy suchten,
Besit alleen ons gansche ziel.
Dan sal ick niet ter werelt duchten,
Schoon aerd' en Hemel nedervìel
Laet ons voortaen niet meer beminnen
Ons ydel mal:
Maer woon in mijn vernieude sinnen;
Soo heb ick 't al.

NIEUWE JAERS-LIEDT
Op het Jaer ons HEEREN 1655.

Op de stemme van Gredeine.

MYn ziel is opgetoogen,
Mijn geest is buyten my,
Mijn hert om hoog gevloogen,
Als van de werelt vry
Ach! wat voel ick nu van binnen,
Wat een ongewoone lust,
O! reyne jeugt,
En nieuwe vreugt,
Gy doorstraelt mijn gansche sinnen:
Wat in Godt is 't dat ick rust.
2 Ick heb my lang bekommert
Met al dees' vreemden tijdt,
Daer lag ick in beslommert,
Al was 't my dickmael spijt
Ach! al die op aerden leven
Zijn noyt vry van ongeval,
't Is maer verdriet
Dat men hier siet.
Wat kan doch de werelt geven?
't Is maer onlust over al
3 O welkom nieuwen zegen,
Die in dit Nieuwe-jaer
Van nieuws nu is verkregen,
Dat ick nu word' gewaer.
Dus moet ick u Godt bewijsen,
Dat gy, in dit jammerdal,
My sondig mensch
Geeft herten-wensch;
Maer recht kan ick u niet prijsen,
Eer ick by u wesen sal
4 Laet dan niet uyt te strecken
Uw' kracht en rechterhandt,
Om my van hier te trecken
Naer 't ware vaderlandt:
Daer is 't nieu aen allen zijden,
Daer is 't nieuw' Jerusalem,
En nieuwe lust,
En ware rust,
Ja gestaeg en nieuw verblijden,
Heer aenhoore doch mijn stem.
5. Ick wensch geen langer jaren,
Ick wensch geen grooter eer,
Ick wensch van hier te varen,
En niet en wensch ick meer,
Als eens weg te zijn genomen.
En ick wensch geen langer dag;
Geef my de saeck
Daer ick naer haeck,
En laet my ter plaetse komen
Daer ick u recht prijsen mag.

Gesangh op de Geboorte onses Heylants en Saligmaeckers

JESU CHRISTI

Op de voys,

Van den Lof-sang Simeons.

OP Sions reyne jeugt,
Bedrijft nu ware vreugt,
Terwijl ons is geboren
Het Kint, het wonder Kint,
Daer in de ziele vint,
Dat eertijts was verloren
2 Het was de droefste stondt,
Wanneer Gods heylig bondt,
Door Adam wiert geschonden.
Het was de blijdste dag,
Die oyt de werelt sag,
Als Christus wiert gesonden.
3 Hoe kond' het oyt geschien,
Godt in het vleesch te sien,
Had Godt niet uytverkoren,
Een uytgelesen Kerck,
Als tot een wonder-werck,
Die anders was verloren
4. Als Godt is met den mensch,
Dat is den hooghsten wensch,
Die yemant kan gewerden
Nu spreeckt dit heylig pant
Tot al het gantsche lant,
Gods liefde sal volherden

GESANGH

Uit den 42 Psalm.

GElijck een hart van herten hijgt,
Wanneer het is vermoeyt van vluchten,
En begint te sugten,
Mits het vreese krijgt,
En wenscht dan om een koele beeck,
Soo stijg ick op, en met een rechten streeck,
Gae ick tot u, o Heer!
Uw' gunst doch tot my keer
2 Mijn hert verlangt, mijn ziele dorst,
Uyt 't innig diep van mijn gedachten,

En

En g[illegible],
Na[illegible] Vorst
[illegible] mijns herten wensch,
[illegible] doch sal ick ellendigh mensch,
Voor u verschijnen Heer?
Uw' gunst doch tot my keer.
3 Mijn tranen vloeyen even staegh,
[illegible] op mijn droeve wangen,
Als geduerigh hangen;
Om dat alle daegh
My wort geseyt, uyt enckel spot,
[illegible], waer is nu sijn wytberoemde Godt;
Maer ick ga tot u, Heer,
Uw' gunst doch tot my keer
4 Ach! wat een drinck wort ick gewaar
Du ick hier voormaels plagh te treden,
Tot lof en gebeden,
Met een groote schaer,
Toen wy eens namen onsen gangh,
En klommen op met vreugt en bly gesangh,
Tot uwen Tempel, Heer,
Uw gunst doch tot my keer
5 Mijn ziel, hoe zijt ghy dus ontrust,
En sucht gestaegh met volle leden,
Als geheel t'onvreden,
En gansch sonder lust?
Ey laet eens af van dit geween,
[illegible] uw' hoop op uwen Godt alleen;
Wel aen soo doe ick, Heer,
Uw' gunst doch tot my keer.

L I E D T

Op de wyse, *Florida soo het wesen mach*, &c.

Wel op mijn ziel, ontwaeckt, ontwaeckt,
Eer gy in dieper slaep geraeckt:
Dit heb ick menigwerven
Tot u geseyt, met droeven sin,
Maer gy des niet-te-min,
En liet my niet verwerven.
2 Gy waert, ick weet niet waer verruckt,
En 't scheen het was u wel geluckt;
Maer gy waert als beschoncken.
Uw geest, die als versoopen lagh,
En was niet alsse plagh,
Maer in een kuyl versoncken.
3 Ach! 't is met u alsoo gestelt,
Als iemant die in 't open velt,
Een haes heeft nu-gereden;
En vind daer na sijn beste paert,
Veel hondert kroonen waert,
Verminckt aen alle leden.
4 En als hy sijnen vangh besiet,
En let met een op sijn verdriet,
Soo is hy gansch verbolgen;
Om dat hy, uyt een dommen geest,
Met soo een edel beest,
Een haes heeft willen volgen.
5 Een haes, die anders niet en heeft,
Als slechts dat hem de saute geeft,
Die voor hem is te maken:
Het mager dier heeft dit gebreck,
Wil suycker, wijn en speck,
Al-eer het plagh te smaken
6 En of men schoon al kosten doet,
Het maeckt onswaer en drabbigh bloet,
Wanneer het wort gegeten.
O ziel! een schoon en moedigh paert,
Is beter dingen waert,
Als soo te zijn versleten.
7 Nu raed ick u, met alle vlijt,
Dat gy doch let, na desen tijt,
Wat jaght u dient verkoren.
Hy siet, dat gy niet Esau slacht,
Die mids hy ging ter jaght
Den zegen heeft verlooren.

KLAEGH-LIEDT

Op 't verhuysen en scheyden van een soet geselschap.

O Lustigh huys, ô schoon gebouw,
Gy wort gedreygt met swaren rouw,
't Is tijd dat gy u met swart bedeckt,
Laet vry uw steenen,
Geduerigh weenen,
Uw lust vertreckt.
2 Uw' lust bestont hier in 't gemeen,
Uyt soet geselschap onder een
Dat tot Hemelsche vreugt scheen als gemaeckt,
Dat gaet tot scheyden,
Sich nu bereyden,
Siet wat u naeckt.
3 De soetste, die gy voor u siet,
De Nimphe, die soo menigh liet,
Met haer soete mont hier heeft gequeelt,
Die wil haer leven,
Gaen overgeven,
Een die haer steelt
4 Een, segh ick, die haer herte wan,
Een jongh, een fris, een vrolijck man,
Die haer ziel behaeght, maer segh, och arm,
Wat kan 't u baten,
Gy zijt verlaten,
Sy in den arm.
5. Van die haer mint singt nu een liet;
Dat maer en streckt tot uw verdriet,
Mits gy haer nu mist, en eensaem staet,
Ey laet uw deuren,
Geduerigh treuren,
Waer door sy gaet.
6 O bloemtjes, bloemtjes, edel kruyt,
Dat in den Hof soo geestig spruyt,
Treurt nu, schoon gy eerst soo lustigh waert,
Uw jeugdigh bloeyen,
En geestigh groeyen,
Heeft geenen aert.
7. Wel hoe magh dan een vrye Maeght,
Niet kiesen die het haer behaegt?
O jae, 't is een eer te zijn getrout,
Wel moetje varen,
Die met haer paren,
De werelt bouwt.
8 Wel als het immer wesen moet,
O soetste Nimphe, weest gegroet,
En schoon gy nu schynt gansch wel gesint,
Laet uw' gedachten,
Noch op hem wachten,
Die u bemint.

HERDERS-LIEDT

Van den ouden Damon aen de jonge Galathée.

Op de Voys:

Pusque de vivre sans aimer, &c.

O Soetste van het gansche rijck,
Als ick aenhoor uw' reden,
Soo geef ick u in all's gelijck,
Gy hebt te frisse leden,
Gy zijt te jong en soet van aert,
Voor uwen Damons grijsen baert
2. Alleen maer om soo menigh liet,
Dat ick u plagh te speelen,
Of op een fluyt, of Herders riet,

 Dat

Dat noch de Vrijsters quelen
Soo gunt my doch de kunst ter eer,
Een eerbaer kusjen sonder meer.
3. Hier mede, soete Galathee,
Sal ick my vergenoegen,
Ick wensch u groot en machtig Vee,
En landt voor hondert ploegen
Ick wensch u staeg een vrugtbaer bedt,
Daer noyt de twist haer voet en set
4 Ick wensch u beter als ick ben,
Een man van jonge jaeren,
En mits ick uwe deugden ken,
Ick wensch u wel te varen.
Ick wensche datje vinden meugt,
Goet, eendragt, liefd', en soete vreugt

MORGEN-GESANGH.

STEMME:

O nuict, jalouse nuict, &c.

DE nacht die is voorby, de son begint te rijsen;
Ick sie hoe dit'et licht een nieuwe werelt baert,
Op op, mijn logge ziel, wil uwen Schepper prijsen,
Die u op desen nagt en eertijts heeft bewaert
O Vader van het ligt, ô Schepper van de sonnen,
U danck ick in den geest, u groet ick met gesang:
In uwen soeten naem soo dient den dag begonnen,
In uwe vrees volhert ons leven-dagen lang.
Ick heb een ruymen tijdt in duysternis geseten;
Verschoven van den dag en van het ware ligt,
Laet ons te deser stont uw regte paden weten,
En leyt ons met'er hant tot ons bescheyden pligt.
Gy hebt in ouden tijt een woort alleen gesproken,
Toen noch een dicke nacht op al de werelt lag,
En stracx soo is het licht met krachten uyt-gebroken,
Soo dat men over al uw groote daden sig
Spreeck maer een enckel woort, mijn nagt die sal verdwijnen,
En ick, een kint des lichts, sal nimmer zijn beschaemt.
Laet uw genade-son my in het herte schijnen,
En ick sal heden doen gelijck het my betaemt.
Wel op, mijn swaer gemoet, ick voele my versterckenj
Ick voel in mijnen geest een nieuwe sonneschijn
Al wie in Godes vrees sijn ampt soeckt uyt te wercken,
Daer is geen twijfel aen, Godt sal hem gunstig zijn.

AVONDT-SANGH.

Stemme:

O faux amant! ô langue menteuresse!

HEt licht is weg, den avont is gekomen,
De nacht die heeft den Hemel in genomen,
De werelt overheert.
Ons kranck gestel dat krijgt nu slapens lust,
En wat'er leeft begeeft hem tot de rust,
Siet! hoe het al verkeert
Almagtig Godt; en Schepper aller dingen,
Wy gaen een liet tot uwer eere singen,
Ontfang doch ons gesangk:
Gy hebt, o Heer, tot heden ons gespaert;
En ons verschoont in onsen broosen aert,
U zy voor eeuwig danck.
Gy die het lant met duyster gaet betrecken,
Wil doch voor al ons snoode sonden decken,
Met uw genaden-kleet;
En brengse niet in uw gestreng gerigt;
Want dat wy oyt verlieten onsen pligt,
Is ons van herten leet
Schoon dat wy sien de Son met hare stralen
Daer henen gaen, en in het water dalen,
Dat quelt ons niet te seer:
Behout ons slechts het licht van uwen geest,
Want dat verquickt de bange zielen meest;
Gun ons dat eeuwig, Heer
En nademael wy menschen hier beneden
Sijn enckel stof, en swack in al de leden,
Soo haest de sonne vlugt;
Soo geeft toch rust aen dit ellendig vleys!
Doch ester soo dat wy met ons gepeys
Noch blijven in de tugt.
Maer schoon ick 's nagts al niet en konde slapen,
En even's daegs geen lust en wist te rapen,
Dat eyndigt met den mensch.
Geef maer, ô Heer, na mijnen lesten dag,
Dat ick by u eens ruste vinden mag;
Dat is mijn hoogsten wensch.
Als slegts mijn ziel haer Schepper mag genieten,
En dat sijn troost op ons komt nedervlieten,
Dan acht ick niet-met-al
Noch wat het vleesch of al de werelt heeft,
Noch-even-selfs al wat den Hemel geeft;
Want Godt die is 'et al.

REYS-LIEDT.

Stemme:

C'est un amant, ouvre la porte

AL die sich stellen om te reysen
Met varen, rijden, ofte gaen,
Die moeten neerstig overpeysen,
Wat dan behoort te sijn gedaen.
Godt dient voor alle ding gebeden,
Eer dat men sich tot reysen stelt,
En als men vorder is getreden,
Soo dient sijn lof oock daer vermelt
Die aen sijn paert laet haver geven,
En bidt den Heer wanneer hy reyst,
Is daerom noyt te rug gebleven,
Schoon dit het beyde tijt vereyst.
Wenst gy dan spoet tot uwe saken,
Siet gy of voordeel, of gewin,
Wilt Godt eerst met den geest genaken,
Dat is in all's een goet begin.
Wel, vrienden, wy sijn uytgetogen,
Een yeder weet sijn eygen gang,
Koomt het ons, naer ons kranck vermogen,
Den Heere groeten door gesang:
O! die in uwen Throon geseten
Met geene plaets en zijt bepaelt,
En kondt ons doen en poogen weten
Hoe verr' ons lijf of herte dwaelt;
Wil ons met uwen geest geleyden,
In al dat is of sal geschiên.
Wil onse saken soo bereyden,
Dat wy oock daer uw liefde sien.
Hoe liet gy eens uw gunste smaken,
Toen gy waert leyder van uw volck!
Des nachts waert gy een vyerig baken,
En op den dag een helle wolck.
En als de Wijsen quamen talen
Of Godt de Soon was in het vleys,
Een sterre met haer gulde stralen,
Die was haer leyts-man op de reys.
Uw kracht is heden niet vermindert,
Uw handt is heden niet verkort,
Geef, Heer, dat ons geen quaet en hindert,
Maer op ons doen uw zegen stort.
Geef dat wy spoedig weder keren,
Door uwen geest en gunst verblijt;
Soo sullen wy uw' naem vereeren,
Den gantschen loop van onsen tijt.

NIEUW-JAERS GESANG.

Op de wijse: *Jamais une Dame si belle &c.*

O Godt, wy sien dat onse jaren,
Dat onse tijt staeg henen gaet:
De jeugt verloopt gelijck de baren,
Als wy dat leeren uyt'er daet.
Maer, Heer, uw wesen
Noyt regt gepresen
Dat blijft alleen in vasten staet.

Het oude jaer dat is verloopen,
Het nieu dat neemt nu sijn begin,
Laet ons den tijt regt uyt te koopen,
Dat is voor-al een groot gewin,
O Heer, wy wenschen,
Als nieuwe menschen,
Van u voortaen een reynen sin.

De gulde Son begint te rijsen,
De dag die wast, gelijck men siet:
Mijn ziel, gy dient oock aen te wijsen
De gunst die gy van Godt geniet.
O laet uw sinnen
Eens overwinnen
Al wat de sond' en 't vleesch gebiedt.

Verlaet doch eens uw sondig wesen,
Den ouden Mensch dient uyt-gedaen,
Koom met de Son om hoog geresen,
En wil gestaeg noch hooger gaen,
Wil Godt uw leven
Gansch overgeven,
Dat is tot heyl de regte baen.

Wie weet of wy noch ander-werven
Eens sullen sien het nieuwe Jaer;
Want out en jong moet beyde sterven,
Wy leven al in dit gevaer.
Wel aen mijn sinnen
Die gaen beginnen;
Ick word' het in den geest gewaer.

ZIELS-VERHEFFINGE.

Op de wijse: *Rosemont, waerje vliet, &c*

OP eens, op aerts gemoet,
Streck u tot het hoogste goet,
Klim tot uwen Godt, gae tot sijnen Throon,
Want hy is alleen uw grootste loon;
Hy is die de ziel, alsse tot hem rijst,
Sijn Vader-gunst bewijst:
Maer het ydel hert, dat staeg na der aerden helt,
Dat wort met schrick en angst gequelt.

Wat is eer? wat is staet?
Niet als waesem in der daet.
Wat is magtig gelt? wat is oogen-lust?
Ach! 't en maeckt de ziel maer ongerust?
Daer is geen vermaeck in het aertsche dal
Of 't eynd' is enckel gal
Denck dit, ô mijn ziel; wat ons 't vleys en werelt biedt,
Is schuym of schijn en anders niet.

Wel dan Heer, eeuwig Godt,
Ick ben lang genoeg bespot
Van het ydel vleys, van de losse jeugt,
Weest gy nu voortaen mijn hoogste vreugt,
Maeck dat nu voortaen mijn vernieude borst
Niet als naer u en dorst.
Ick en wensch niet meer, sny mijn aertsche leden af,
En leg my neder in het graf.

D A N C K-L I E D T,

Van iemant die van een swaere Siekte verlost is.

Op de Wijse:

Jonckvrou mijn hert, mijn ziel, mijn sin, &c.

MYn ziel berst nu van vreugden uyt,
En staeck uw swaer verdriet,
Gae neem ter hant uw soete luyt,
En sing een aerdigh liet;
Een liet, maer niet van lichte stof,
Oock niet vol geylen spot:
Maer enckel danck en enckel lof,
Tot prijs van uwen Godt

Ick was gebraght tot aen de doot,
Tot aen den swarten poel;
Ick sagh nu Charons ouden boot,
En wonder groot gewoel.
Ick was geraeckt tot op den kant,
Daer my de schare stiet,
Men drongh my naer een duyster lant,
Maer daer en wild' ick niet.

Een koortse met een staegen brant,
Door-rende my de ziel,
Soo dat ick nimmer rust en vant,
Maer staegh in flauten viel.
Geen meester, die ontrent my quam,
Geen kruyt dat my genas,
Hoe dickmael dat ick drancken nam,
Ick bleef gelijck ick was.

Jae siet de koortse wies te meer;
Hier op heb ick gelet,
Dies ging ick vluchten tot den Heer,
En dit was mijn gebet:
O gy die 't leven en de doot
Hebt onder uw gewelt,
Koom treck my doch uyt desen noot,
Die my den geest ontstelt.

Ick ben noch in mijn groene tijt,
Als in mijn dageraet,
Geef dat de doot niet af en snijt,
Mijn teeren levens draet,
O Heere, neem u doch mijner aen,
En hoor mijn droef geklagh,
En laet mijn son niet onder gaen
Te midden op den dagh

Weest uwen (a) dienaer niet te straf
En treck (b) hem uyt het stof,
Men kan doch in het duyster graf
Niet melden uwen lof.
Een jeugdigh lijf, een frisschen geest,
Die isser toe bequaem,
Die kan, als in een staege feest
Verheffen uwen naem.

Sie slechts mijn ziel eens gunstigh aen,
En straks ick ben gesont,
Mijn pijn en druck sal henen gaen,
En al in korten stont,
Soo wil ick al mijn dagen langh,
(c) Dat adem in my speelt
Uw naem verheffen met gesangh,
(d) En doen wat gy beveelt
Het woort en was naeu uytgebracht,
Wanneer ick troost ontfingh;
In my quam stracks een nieuwe kracht,
Soo dat de pijn vergingh.

(a) *Maget.*
(b) *haer,*
(c) *Gelijck u trouwe Maeght,*
(d) *En doen wat u behaeght.*

Ick was gelijck het dorstig kruyt,
Dat flaeu ter aerden zijgt,
Maer dat in volle lovers spruyt,
Als 't soeten regen krijgt.

Wel op, wel op nu lompe geest,
't Is lang genoeg getreurt,
Gae heylig Godt een eeuwig feest,
Vermits u dit gebeurt
Mijn tong en swijge immer stil,
O Godt mijn toeverlaet,
Dus geef my, Heer, den goeden wil,
Geef oock de volle daet

L I E D T:

Voor yemandt die sich stelt om tot des Heeren Avontmael te gaen.

O Godt mijn hoogste goet,
Dael nu in dit gemoet,
En naeck mijn hert
Op dat'et suyver wert.
Uw reyne wonden
Die sijn het badt
Voor al de sonden
In my bevonden;
O gun my dat!

Ick sie dat yeder gaet
Daer ons verzegelt staet
Uw heylig Bond,
Dat Godt den Sone vond.
Maer 't sondig wesen
Is binnen my
Gantsch hoog geresen;
Wil dat genesen,
Soo wort ick bly.

Ick sie het Hemels Broot
Daer toe ick ben genoot;
Spijs voor de ziel,
Die anders neder viel
Maer 't sondig wesen
Is binnen my
Gantich hoog geresen;
Wil dat genesen,
Soo word' ick vry

De blijdschap die ick eys
En gaf noyt eenig vleys;
Uw Geest alleen
Dit maeckt ons haer gemeen.
O laet ons leven
Van heden af,
Sig aen u geven,
En nimmer beven
Voor helsche straf.

De vryheyt die ick wensch,
En gaf noyt eenig mensch;
Uw troost geeft lust,
En niemant is gerust.
Als die sijn kragten,
Met alle vlijt,
En sijn gedagten
Op u doet wagten,
En sonden mijdt.

Wel-aen ick ben getpijst,
Vermits dit in my rijst
Vermaeck in Godt,
En lust tot sijn gebodt,
Wat sil ick schroomen?
Des Heeren Geest
Op my gekomen,
Heeft weg-genomen,
Al wat men vreest.

'k En acht nu geen gevaer,
Al isset byster swaer
Geen doot of hel
En doet my nu gequel,
Want Godes zegen
Van nu voortaen
Tot my genegen,
Sal my bewegen
Om wel te gaen

NIEUWE-JAERS GEDICHT.

HEt Nieuwe jaer is hier; het aertrijk gaet ontsluyten,
De botten puylen uyt, de boomen sullen spruyten,
Het kruyt, en veylig gras sal kruypen wijt en breet,
De bloemkens sullen staen elck op sijn best gekleet
De tijt, de nieuwen tijt sal nieuwe jeugt gaen bringen,
Aen bergen, bosch en dal, aen alderhande dingen:
Al wat daer henen lag, begraven in het stof,
Sal steken op het hooft, tot ciersel van den hof.
Den armen mensch alleen, met ouderdom bevangen,
En kan het oude vel niet uyt-doen, als de slangen,
Maer dat's een kleyne saek; wy zijn noch boom, noch beest,
't Gunt in ons dient vernieuwt, dat is alleen den Geest,
Dit lijf is maer een romp: de ziel, van meerder waerden
Dient, in dit Nieuwe Jaer, getogen uyt der aerden,
Waerom soud' onsen geest sijn af-gesleten huyt
Niet konnen leggen af, soo wel als 't dorre kruyt?
O mensch! is alle ding om uwent wil geschapen,
En wert'et nu vernieut; sult gy alleen staen gapen;
En blijven, dat gy waert? sal dan, ô lieve, sal
In u het Nieuwe Jaer vernieuwen niet met al?
Merckt gy niet, dag aen dag, dat door de nieuwe jaren
Dit broose lijf veroudt, tot dat wy neder varen
In 't duyster van het graf, en treden op de baen
Die al des werelts Vleesch voor desen is gegaen?
Wanneer de gulde Son met hare snelle paerden
Heeft al het jaer gerent rontsom den kloot der aerden,
Soo dat des hemels loop ons brengt den kortsten dag
Begint sy weer van nieus, en rent gelijckse plag
Wanneer de gulde Son des avonts hare stralen
Heeft in den koelen schoot van Thetys laten dalen,
Spant weer haer peerden in, en met het morgen-licht
Vertoont ons wederom de glans van haer gesigt
't Gaet anders met den mensch. want als de dicke wolken
De swarte nagt des doots omringt het hooft der volken
Dan ist'er meê gedaen. Eylaes! men sijgt ter neer,
Men sinckt diep in der aerd, en niemant keert'er weer.
Men leeft, en sterft maer eens: de doot is van de saken
Daer feylen eens begaen, noyt weer sijn regt te maken:
Leert dan, uw leven lang, leert doen, met vasten gront,
Dat gy uw leven lang, maer eenmael doen en kont.

EER-

EER-DICHTEN.

Brief aen de Edele, Konstrijke en Wijtberoemde Jonck-vrouw

ANNA MARIA SCHUERMANS.

Haer behandight, met alle de wercken van den Heer Cats in een stuck, den $\frac{2}{12}$ December, 1655.

Jonck-vrouw, ick leef op desen tijt
Een leven als een Eremijt,
Mijn Staet leyd' ick vrywilligh af,
Om recht te dencken op het graf:
Nu woon ick buyten op het lant,
(Ick segh ick) in het dorre zant:
'k En heb geen woon-huys in den Haegh,
Daer ick my geensins van beklaegh:
Het [illegible] staet my al beter aen,
Als Haegh en Hof oyt heeft gedaen
„Die, sonder pracht, in stilte leeft,
„En nu geen ander wit en heeft,
„Als hoe hy Godt behagen sal,
„Die is bevrijt van ongeval,
„Van afgunst, haet, en swarte nijt,
„Die meest op hooge Staten bijt.
Maer siet! hier wort u toegebraght,
Wat ick hier buyten heb bedacht,
Dies moogje sien wat dese ziel
Hier in de Wildernis ontviel
Gy sult'er vinden Charons boot,
Dat is, een woon-huys van de doodt;
Een afbeelt van de leste reys,
En 't eynde van ons ydel vleys:
Een ding, waer voor schier yder beeft,
Die noch hier in den vleesche leeft
Maer een, geestelt gelijck gy zijt,
Die is van desen angst bevrijdt,
Als wel versekert in den geest,
Dat ons geen doodt en dient gevreest,
Ja datse, met een bly gemoet,
Van ons behoort te zijn gegroet,
Vermits ons uytgangh voor gewis
Een ingangh tot het leven is
Want met de doot wort ons gebraght
Een heyl, by niemant oyt bedacht.
Dat ons van druck en ongeval
Ten lesten eens verlossen sal
Maer ick en send' u niet alleen
Een dorren romp, een nietigh been,
Of iet dat in den ouden dagh
De menschen overkomen magh;
Hier is oock stoffe voor de jeught,
En dan noch uw vermaerde deught,
Uw naem die wort'er veel gespelt,
Uw gaven zijnder in gemelt
Ontfang dan van een ouden vrient
Dat jong' en oude lieden dient.

Illustri Viro

D. JACOBO CATZIO.

Quas tibi, Catziades, *reddam pro Munere grates?*
En, Χάριτας omnes hic liber unus habet.
Cui tibi juncta quies corpusque animumque serenet,
Nestoreos opto, sed sine nube, dies
Sistere cum ferret, junxisti sacra profanis
Nil nisi divinum nunc tua Musa parat.

Tuarum Musarum cultrix & admiratrix summa

ANNA MARIA a SCHUERMAN.

Aen den HEER

J. CATS RIDDER, &c.

Raet Pensionaris van Hollant en West-vrieslant,
Anno 1636.

MYn Heer dees' groene kroon met bloemkens omgewonden,
Sent hier tot uwer eer een Maegt u wel bekent:
Recht op St Jacobs dagh met eyger hant gebonden;
Ey! weeg het gunstig hert, en niet het kleyn present.
Godt geve dat ick magh noch dickmael u bestecken,
En dat gy leven meugt ten dienste van het lant,
Soo lange, dat je wert met Nestor vergeleken;
Want gy zijt aen den Staet een uytverkoren Pant.

Maria de Wit.

Aen de Eerbare Kunstrijcke Jonck vrouw

MARIA de WIT.

GY hebt my, soete Maegt, uyt gunste toegesonden
Een Maegdelijck geschenck, een krans van Bloemgewas;
Ick heb'er boven dien een veersjen by gevonden,
Dat ick als geestigh prees, en met vermaken las.
Gy hebt my noch vereert met driederley Goddinnen,
Met Pallas edel beelt, met Juno boven dien,
Oock quam'er in het spel de Moeder van het minnen,
En noch haer weeligh kint dat was'er by te sien
Wat Pallas seggen wil, dat kan ick wel bevroeden;
Gy wenst my wijsheyt toe in mijn beswaerden Staet.
En waer toe Juno dient, dat kan ick oock vermoeden;
Sy leert my deftigh zijn, en 't is een groot cieraet.
Maer wat dat u beweegt, een Venus my te schencken,
En hoe haer dertel wicht op my nu passen kan;
Dat kond' ick, wat ick doe, in geenen deel bedencken?
Want ick ben nu voortaen een afgesleten Man
Ick heb een Vrou gestreelt tot in de twintigh jaren,
En die genoot alleen de kracht van mijne jeugt.
Godt gaf my vruchtbaer zaet, en haer het kinder-baren;
En dat was toen ter tijt geheel mijn aertsche vreugt.
Maer dat is al verkeert, die Son heeft eens geschenen:
Mijn lieve Weder-helft is van my weg-geruckt;
Mijn jeugt die is vergaen, en als een roock verdwenen,
En 't is een lastig ampt, dat op mijn schouders druckt.
Nu is my Venus gram, en vry niet sonder reden,
En haer ael-weerdigh kint en gunt my geen vermaek,
Dat heb ick wel gemerckt als geenen tijt geleden:
Soo dat ick nu voortaen dien ganschen handel staek.
Soo is 't dan sonder gront, mijn Venus toe te senden;
Die aen geen grijsen baert, maer jonge lieden past:
Ey lieve! wil haer beelt van mijn gesichte wenden.
My dient geen dertel spel; Ick draegh een swaren last.
Dus sprack ick, geestigh dier, tot smaet van uwe saken,
Maer neen, ick heb gemist, gy doet niet sonder gront,
Gy hebt my, mer ick merk, eens Rechter willen maken,
Gelijck eens Paris was, toen Venus voor hem stont.
Gy sent in mijn vertreck drie naeckte jonge vrouwen,
En vraegt, na dat my denkt, wie dat ick geef de prijs,
Gy meynt dat ick de lust sal konnen weder-houwen,
Mits ick vol jaren ben en schier ten vollen grijs.
Wel aen dan! nu gy wilt dat ick sal Rechter wesen,
Hoor wien dat ick de prijs in desen geven sal;
Op Venus pas ick niet, ick ben'er van genesen,
Dies acht ick Juno groot, maer Pallas boven al.

Op het K[illegible]-Mal en Voorhout van s'Gravenhage, door den Heere

CONSTANTYN HUYGENS,

Ridder, &c.

Gemaeckt in den jare 1625. als de Heer Cats was Raet Pensionaris der Stadt Dordregt

HIer komt een nieuwe Swaen met ongemeene pennen,
Hier komt een hooger geest door onse Linden rennen;
Hier spreeckt men Hoofs en Haegs. Gae by, ô domme Jeugt,
Ga by die kunste mint, hier is geleerde vreugt.
't Zy dat gy wenst te sien de wijt-beroemde Linden,
En poogt oock in het Hof, een ander Hof te vinden,
't Zy datje kennen wilt het seer van onsen tijt,
En watter dient gedaen, en watter dient gemijdt
Of dat misschien de geest u vordert aen te schouwen
De dragt van nieuwe mans, de pragt van jonge vrouwen,
Dat wonderlijcke kraem, dat seltsiem poppegoet,
Dat *Kostelijcke Mal*, dat kinderlijcke soet,
De randen om den arm, de banden om de leden,
De koorden sonder acrt, de boorden tegen reden,
De vouwen in den rock, de fronssen in den broek
De rimpels in de kraeg, de ployen in den doeck.
Wie kent 'et al-te-mael? veel ongehoorde dingen,
Die uyt het dertel Hof in alle steden dringen;
Komt leest dit nieu gedigt, doch met een rijpe sin,
Want (vrienden letter op) hier steken kruymen in.
Hier is geen Hry-kock voor sagt-gewiegde Menschen,
Maer Mostert op de Vis en peper op de Penssen:
Hier is een amper sogt dat in de rove snijt;
Hier is een Manne-wijn die op de tonge bijt.
Hier moet de leser doen, gelijck de kieckens drinken,
Dat is op yeder woort een ruyme wijle dincken;
Hier moet de leser doen, gelijck het schaepjen eet,
Dat nimmermeer en swelght als na den derden beet:
Roept yemant onder dies; Het schrift is al te duyster:
Ick roepe wederom; het is sijn rechte luyster.
Denk dat het beste graen leyt midden in den schoof:
En dat de rijpste druyf schuylt in het dichste loof.
Denck dat een wijse pen tot alle vijse dingen,
Tot vreemde lymery, moet nieuwe slagen bringen;
Maer dan noch boven al soo denck, geminde vrient,
Dat niemant in het Hof met open schootels dient.

Op de Wercken van den Edelen Wijtberoemden Heere

CONSTANTYN HUYGENS,

Ridder, Heere van Zuylichem &c. President in den Raet van sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangie.

MEn vont in ouden tijt twee wonderbare Griecken,
Die vlogen wonder hoogh doch met verscheyden wiecken;
D'een schreyde evenslaegh als hy de Werelt sach,
De tweede sagse noyt als met een schetter-lach.
Hy die tot staege rouw sijn treurigh Oogh gewende,
Die noemd' ons aerts bedrijt een winckel van ellende,
Soo dat hy evenstaegh sijn wesen dus gheliet,
Gelijck als yemant doet die droeve dingen siet:
De tweede die sijn lach niet kond' of wilde stillen,
Die nam ons gantsch bedrijf alleen voor malle grillen,
Het scheen dat al ons doen by hem wert opgevat
Als gecks-maer, Guychel-spel en ick en weet niet wat
Wil yemant nu by een twee groote luyden voegen,
Siet in dit deftig werck daer vint hy sijn vernoegen, (bijt,
Het lagt, het schreyt, het scherst, het kust, het streelt, het
Het treurt, het juyght, het bit en al te sijner tijt:
Gy siet dan hier den Mensch sijn wispeltuerig leven,
Gy siet de werelt selfs naer rechten eysch beschreven;
De Mensch en 's Werelts loop [illegible]t alle daeg,
De Mensch en s'Werelts loop [illegible] evenslaeg
Noch leert dit eygen boeck van [illegible] te wijcken,
En waer een vrome Ziel het [illegible] te strijcken,
Gy soo gy dit alleen uyt [illegible] weet,
Soo is uw gelt en tijt (mijns [illegible]) wel besteet

Op de Werken van den E[illegible] Heere

JACOB WESTERBAEN

Ridder, Heere van Brantwijck, Gyblant &c.

MEdea (soo men leest) die wist een vier te stoken,
En gaf dan aen de Vlam een Ketel om te koken,
En schoon sy in het vat een ouden grijsaert stack,
Men schrijft dat sy van daer een hupse Vryer track
Wel hier moet (naer het schijnt) Medeaes Ketel weson,
Want ick heb maer een deel van desen boeck gelesen,
En schoon ick tot het werck geheel [illegible] quam,
Het scheen dat ick in my een jonger hert vernam
De jeugt en haer gevolg die ick lang heb verloren
Die scheen als op een nieu in my te zijn geboren;
De grijsen Ouderdom die ging my uyt den sin,
En ick vernam een vonck oock van mijn eerste min.
Ick sag, naer dat my dogt, de jonge lieden spelen,
Ick hoord' een Geestig dier een aerdig deuntjen quelen,
En waerom lang verhael · Ick scheen een wacker helt,
Die anders niet en let als dat hem weelde quelt.
O Brantwijck, uwe pen die laet op heden blijcken,
Dat gy noch van den Brant niet zijt gesint te wijcken
Den brant die jeugt betaemt; Want die u schriften leest,
Die vint en watje zijt en hoeje zijt geweest
Maer ick nu afgegaen tot aen de tagtig jaren,
Heb wat de jonckheyt raeckt ten lesten laten varen;
En als ick dit bedagt na ick uw schriften las,
Soo wert ick wederom als ick te voren was
Daer lag mijn soeten Droom Een die begint te peysen
Dat hy nu veerdig staet om uyt 'et vleysch te reysen
Die is gelijck de Paeuw, die op haer voeten siet,
Wat dat hem aerdig scheen versmelt tot enckel niet.
De doot is mijn gesang, die wil ick gaen beschrijven,
Tot my de leste kou de leden sal verstijven,
En schoon ick digten kon geheele dagen lang,
De doot en haer gevolg, de doot is mijn gesang.

Op het Banket-werck van den Hoog-geleerden Groot Achtbaren Heer

JOHANNES de BRUNE,

Raet Pensionaris van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt.

AL die haer grootste vreugt en hoogste lusten setten
In Tafels aengedist met allerley *Bancketten*·
En achtent voor geluck ja als een snegen vont,
Dat yemant wat versint ten dienste van den mont;
U spreeck ick heden aen Hier sijn veel rijcke tafels,
Vereiert met beter kost, als diep-geruyte wafels,
Als Quee-vleesch, Marcepain, of iet van desen aert,
Dat voor een langen tijt in Suycker wort bewaert
Hier is gesonde spijs, die niemant sal benijden,
Ja van soo goeden smaeck, die niemant kan versaden
Wie hier maer yet gebruykt (sta maer een weynig stil)
Sal roepen over-luyt, dat hy meer eten wil
Komt hier dan, of genoodt of ongenoode Gasten,
Gy kont hier vrolijck sijn, oock midden in de Vasten
Al wat hier is gekoockt, gaet boven 't Hofs gebraet,
Soo verr' de rappe ziel het lijf te boven gaet.
Wel mreckt u hier ontrent, die veel begeert te weten,
En liever voor den Geest, als voor haer buycken eten
Soo gy in dit *Banket* geen smake vinden kont,
Soo hebj' een dommen geest, of smakeloose mont

Op

Op het boeck genaemt de laetste Basuyne, beschreven door den Weerden, Eerweerden, en Hoog-geleerden

D. GODEFRIDUM UDEMANS,

In sijn leven Bedienaer des Goddelijcken Woorts tot Zierickzee

Wanneer een Leeuwe brult, wie sal sich niet ontset-
ten?
Als Godt de werelt dreygt, wie sal'er niet op letten?
Op, op, die heden noch in alle droesem steeckt,
Hier is een heyligh Boeck, dat tot de zielen spreeckt.
Hier is een destigh Man, die laet een stemme klincken,
Die ons moet door het oor tot in den boesem sincken
Hier is een hel Trompet, dat van den Hemel blaest,
Ten goede van het Volck, dat noch op aerden raest.
Hier worden afgebeeldt de vyf onwijse Maegden,
Die haer verhoopt geluck op losse gronden waegden.
Hier komt'er vijve toe, maer snedger in den geest,
Die krijgen haer te loon, het eeuwigh Bruylofts-feest.
Hier werden ingevoert, de toevertroude ponden,
By desen wel-besteedt, by geenen opgebonden;
En in het stof gedout. O wee! die sijn Talent,
Niet op den rechten tijt, om voordeel uyt en sent.
Wel hem! in tegendeel, die met gestreckte leden,
Sijn penningh, als het dient, tot winste kan besteden.
Hy sal, wanneer de Vorst op trouwe diensten let,
Sich vinden t'sijner eer in hoogen staet geset.
Hier komt ten lesten by het oordeel aller volcken,
Dat eenmael staet te zijn hier boven in de wolcken;
Wanneer het blijcken sal, wat in het duyster lagh,
En alle diep gepeys sal komen aen den dagh
Wanneer Gods machtig heyr sal met basuynen dagen,
Al die van over-langh in 't graf versegelt lagen:
Al die het woeste Meyr heeft in het zandt gewelt,
En die geen bleecke doot als-noch en heeft gevelt.
Basuyne! bly geluyt, voor die uw' stemme kennen,
En die haer wacker oor tot uwen klanck gewennen.
Basuyne! droef geschrey voor die in weelde leeft,
En sich naer vollen eysch, de werelt overgeeft.
Wy sien dan, weerde man, hier driederhande saken,
Die al het jeugdig volck, die al de werelt raken,
Wy sien een deftig stuck ten lesten uytgewragt,
Dat voor al wat'er leeft is weert te sijn bedacht.
Wel aen dan, Zeeusche jeugt, en alderhande menschen,
Die hier een goeden strijt, en namaels vrede wenschen,
Wilt gy de sond' ontgaen, en 't eeuwigh ongeval,
Soo denckt tot aller-tijt dat eens gebeuren sal.

Gedicht op het boeck, genaemt het Geestelijck Roer van het Koopmans Schip,

gemaeckt door den Eerwaerden

D. GODEFRIDUM UDEMANS.

HOe Godt door hoog beleyt, en op gewisse gronden,
De werelt onder een, door handen heeft gebonden;
En wat'er voor een nut op alle menschen daelt,
Wanneer men sijn gerief uyt verre landen haelt;
En wat een Koopman is, en hoe hy dient te wesen,
En waer uyt over-langh 'tverkeeren is geresen;
En wat hem noodigh is, om soo te sijn genaemt,
En wat hem qualijck voegt, en wat hem wel betaemt:
Hoe dat hy tegenspoet, verdriet en harde slagen;
En hoe hy, met gedult, verlies behoort te dragen;
En hoe men door gewin van gelt en machtig goet,
Sich niet vergeten magh in pracht en overmoet;
En wat hem dient bedacht, die op de woeste baren,
Met onvermoeyde vlijt, naer Oost en Westen varen;
En wat'er dient gemijd, en wat'er moet geschiên,
Wanneer men niet en kan, als Zee en Hemel sien;
Wat recht heeft onsen Staet om Scheeps [illegible] rusten,
Of naer den Indiaen en sijn vergulde [illegible]
Of daer men Peerels vint, of daer [illegible],
Komt schieten uyt een klip, en roll [illegible]
Hoe dat een Christen hert van yver dient [illegible],
Wanneer men ancker werpt ontrent de [illegible] stranden,
Niet om haer schoon gewas van reuck, of Sijde-werck,
Maer om een woesten hoop te brengen tot de Kerck;
En of men met een Turck, en diergelijcke Menschen,
Die niet aen Godes Volck als druck en onheyl wenschen,
Magh vryen handel doen, en treden in verbondt,
En hooren met gedult een vuylen laster-mondt;
En of men yemants goet, in oorlogh magh genieten,
Of met een hol metael een Vloot te gronde schieten,
En of men hedensdaegs, gelijck men eertijds plagh,
Een hoop lijf-eygen volck als slaven houden magh
Al dit uyt rechte gunst, en naer den eysch beschreven,
Wort aen het Vaderlandt door Udemans gegeven
Wort aen de Zee gegunt, en wie het woeste diep,
Met kielen oyt door-snijt, met zeylen overliep
Wel aen dan, wacker Volck, die met Inlantsche waren,
Geniest een vreemde kust, die noyt en wis bevaren,
Ontfangt het deftig werk, en geeft den Schryver danck,
Het sal u dienstig zijn uw' leve dagen lanck.
Het sal u dienstig zijn, in alderhande saken,
Die Godt, en uw gemoet, of uwen naesten raken.
Het kan uw' Raedts-man zijn, in schaed' en in gewin,
En met een woort geseyt, hier schuylt een zegen in.
Gy meugt staegh over Zee in verre Landen reysen,
Gy meugt op uw' bedrijf, en grooten handel peysen.
Maer in dit Boeck alleen is vry al meerder schat,
Als eenigh machtigh Vorst sijn leven oyt besat.
Men prijst'ie wel te recht, die grooten handel drijven,
Vermits sy desen Staet met goet en rijckdom stijven.
Maer hier dient boven al, met lof te zijn vereert,
Die aen het winsieck volck den rechten handel leert.

Op de Nederduytsche Poemata van mijn Heer, ende Neef

ADRIANUS HOFFERUS,

Rentmeester Generael van de Graeffelijcke Domeynen van Zeelandt Beooster-scheldt.

LAetst als op haren bergh de negen Susters saten,
En waren al gelijck in vreugden uytgelaten,
Om dat'er menigh geest in onse steden leeft,
Die met de snelle Faem in verre landen sweeft,
Toen wert Calliope met yver aengesteken,
En ging met vollen mont van onse Geesten spreecken,
Gesusters, seyt de Maegt, hier onder aen den stroom
Daer wast in volle jeugt een groene Lauwer-boom,
Dat hout is eens geplant ter eeren van de pennen,
Die met een soet geluyt door al de werelt rennen,
Dat hout, dat jeugdig hout, heeft lang genoeg gegroeyt,
Het dient tot ons gebruyck ten lesten afgesnoeyt
Wy moeten heden selfs gaen vlegten groene kroonen,
Om schulden af te doen, en dienst te mogen loonen,
't Is reden dat hun gunst en eere wert gedaen,
Die al het Vaderlant, en ons ten dienste staen.
Het woort is nau geseyt, een Nymphe van de negen
Is snellijck van den berg tot in het dal gesegen,
En eerse wederom aen haere plaets genaeckt;
Soo was'er, naer de kunst, een groene krans gemaeckt.
Daer ging het geestig volck te samen onder-vragen,
Aen wien dit jeugdig groen hiert op te sijn gedragen;
Ten lesten rees'er een, Uranie genaemt,
Die sprak een deftig Woort, gelijck het hier betaemt.
Goddinnen van Parnas en wilt niet langer twisten,
Noch uwen nutten tijt in lange reden quisten,
Wie van den hemel schrijft, en ons den hemel toont,
Die komt het voor-regt toe om eerst te zijn gekroont.

Ick

Ick ben vol hemel-vier, en 't is mijn eygen wesen,
En 'k hebbe 't ...eert al over lang gepresen
In *Hoffer* ontwaekt, die aen de Zeeusche kust
Ons schenckt een soet gedigt, maer niet tot vuyle lust.
Hy singt geen ... geen liet van Amarillis,
Geen Melibeus ..., daer maer een rechte gril is;
Hem drijft een ander geest, en met een hooger vlugt
Verheft hy sijn gedigt tot boven in de lugt.
Gunt hem dit nieu juweel. De soete Nymphen swegen
Toen *Hoffer* wert genoemt, en al de susters negen
Met soet en bly gelaet, dat was genoeg geseyt
Dat u, o weerde Man, de krans is toegeleyt
Wel aen dan, swiert de pen en laet uw reyne digten
Uw Stadt, uw Vaderlant, en verder rijcken stigten,
't Is wint, 't is enckel roock, met al des werelts glans.
De hemel schenkt alleen den regten Lauwer-krans.

Op de Geleerde versamelinge van de

GULDE SPREUCKEN

en Daden, by een vergadert door den Wel-achtbaren en Hoog-geleerden Heere,

FRANCISCUS HEERMAN.

De By, het neerstig dier, dat is gewoon te sweven,
Alwaer een Edel Veldt gewoon is reuck te geven,
Waer oyt een Roos ontluyckt, of waer een Bloemtje gaept,
Daer is het dat het Wasch en soeten Honig raept.
Maer soo in eenig Kruyd misschien yet mogte schuylen,
Dat met een giftig vogt het lichaem kan vervuylen;
Dat scheyt het veerdig af, daer kruypt het nimmer in,
Maer laet het voor een Padd', of voor een vuyle Spin.
Het groet niet op het Velt, als slegts de reyne Kruyden,
Die nut zijn voor de jeugt, of voor de sieke luyden;
Alwaer het neder-zijgt, alwaer het voetsel leest,
Daer vint het eenig sap, dat vee of Mensch geneest.
Wel Heerman, lieve vrient, gy doet op heden blijcken,
Dat yder met de By u dient te vergelijcken.
Waer groeyt'er nu een Bloem' waer isser een geweest,
Daer gy niet heylsaem Wasch of Honig uyt en leest?
Gy vliegt in Griecken-lant, en op de Roomsche bergen,
Die met haer bloem-gewas den schoonen Hemel tergen,
Gy sweest met uw gemoedt door alderhande Kruyt,
Maer treckt'er anders niet als reyne Honig uyt.
Dies is uw' Boeck een Korf van duysent Honig-raten,
Die niemant hinder doen, maer alle Menschen baten:
Doch hoor wat gy verschilt van dit vernuftig Beest;
De By voed slegts het vleys, maer gy den hoogen Geest.
Wel aen, vernuftig Hooft, door-soeckt de beste Velden,
Soo sal men uwen naem in allen Landen melden:
Uw Boeck, dat overvloeyt der Byen Honig-raet,
Soo verr' de tappe Ziel het lijf te boven gaet.

Lof-gedigt, ter eeren van

JUBAL,

Sone van Lamech ende Ada, eerste vinder van de Sang-konste en Snaren-spel, gemaeckt ten versoecke van de Haerlemsche Musicanten.

De vinder van de sang is weert met alle tongen:
De vinder van de sang is weert te zijn gesongen:
Op gritten, geesten, op, en al die singen kont,
Gebruykt hier snaren-spel, gebruykt een soeten mont;
Gebruyckt het bey gelijck, en wilt te samen mengen,
Wat sang en soet geklanck is magtig uyt te brengen
Wie nutter dingen vint, en aen de wereldt biedt,
't Is reden dat hy danck voor sijnen dienst geniet
Maer seg ons ouden tijdt, Wie heeft de soete gronden,
Van spel en van gesang, voor desen eerst gevonden?
't En is Apollo niet, en min de boxvoet Pan, (a)
Die hier uyt grooten naem, of luyster halen kan
En schoon al is wel eer een jonge Maegt (b) gepresen,
Om datse van het spel een moeder scheen te wesen,
En voester van de sang, 't is echter sonder grondt,
't Is vry een hooger geest, die eerst den Cyther vont:
't Is Jubal, die wel eer een liedt bestont te quelen,
Die eerst de rouwe jeugt op snaren leerd' speelen
Die eerst den Trommel sloeg, en op de fluyte blies,
En maeckte dat de kunst geduerig hooger wies
Want als het eerste paer uyt Eden was gedreven,
Toen leyde gantsch het volck een droef en angstig leven,
Want niemant at'er broot, als door een heetig sweet,
En al de Werelt stont als in geduerig leet (dwijnen,
Maer Godt, die noyt den Mensch van druck en laet ver-
Liet als een nieuwe Son op hare tenten schijnen
Daer komt een beter tijt, want Ada baert een Kint, (c)
Dat Adams zaedt verheugt, en soete dingen vint,
Het vint een aerdig tuyg, geciert met gulde snaren,
En ging het met een bom, en met een fluyte paren,
En met een helle stem, dat gaf een soet geluyt,
En joeg het swaer gequel, en droeve sinnen uyt.
Daer quam toen al het volck met wonder ingenomen,
En tragt ontrent het spel, en by den heldt te komen,
En wie hem maer en naeckt, die is gelijck vervoert,
Vermits de Jongeling soo ras de vingers roert.
Maer noch soo nam de jeugt het meeste vergenoegen,
Wanneer hy by de klanck de sang begon te voegen,
Vermits hy met de stem, nu rijst, dan weder daelt,
En uyt haer stil geheym der Menschen zielen haelt.
Daer quam van alle kant de gantsche werelt dringen,
En hoorde snaren-spel, en hoorde Jubal singen,
Verdwellemt in de vreugt, en siet, op dese wijs,
Soo kreeg het treurig volck, een ander Paradijs
Wel aen dan, wie je zijt, die met gevoegde stemmen,
De droeve sinnen treckt, en doet in vreugde swemmen
Erkent op dese dag de vinder van de sangk,
Den Vader van de vreugd', en van het soet geklanck
Juygt Jubal, reyne jeugt, juygt Jubal, kloecke mannen,
Juygt Jubal, al het volck, verdriet dient uytgebannen,
Die eerst het singen vont, dient met gesing vereert,
Maer juygt hem boven al, die Jubal heeft geleert

Op de vermakelijke gedigten van den Ed Hooggeleerden, Konstrijcken Heer

J. VAN SOMEREN,

Raedt Pensionaris der Stadt Nieumegen

Wat hoord'men hedensdaegs van wonderbare tijden,
De gantsche Werelt-kloot die stelt haer om te strijden.
Waer is'er eenig Vorst of rijck of ander lant?
Dat niet in vlammig bloet en wreeden Oorlog brant.
Wat brieven dat men krijgt van alderhande kusten,
Niet eene van den hoop en is gesint te rusten,
En schoon de winter naeckt en harde kou bereyt,
Geen wapen evenwel en wert'er neergeleyt.
De winter en de krijg sijn onbeleefde gasten,
Die met veel ongemacks de Werelt overlasten;
Want als dit grillig paer komt rennen op de baen,
Dan zijnder over al de Menschen qualijck aen.
Maer in het tegendeel de honigsoete pennen,
Die met een heusse tael tot dichten haer gewennen,
Zijn als des werelts-vreugt, en stillen onsen geest,
Wanneer men groot verdriet, of harde slagen vreest
Al wat ons wel geviel dat schijnt van ons te vlugten;
Maer Someren uw boeck dat brengt ons Somervrugten,

(a) *Apollo en Pan zijn by de Heydenen vinders van dese konste geacht*
(b) *Cecilia daer na by andere volgende eeuwen*
(c) Nota *De woorden in den originelen text, Gen 4 21 Berre en synechdochice alle Musijck instrumenten, (soo die geslagen worden, (is Aristoxenus by Athenaeum Eutapa noemt) als die geblasen en met de vinger of tuint geroert worden.*

Dat

[illegible] Helicon gevloeyt uyt onse kust,
En [illegible] ick menig hert al is het ongerust.
Soekt gy dan, wie je zijt, uyt kou en krijg te wesen;
Soo maeckt dit aerdig werck van Someren te lesen;
Gy neemt dit by der hant eer gy uw deure sluyt,
Soo blijft'er bars gewoel van krijg en winter uyt.
Wilt gy tot uw' vermaeck dit boeck alleen verkiesen:
Gy sult op eenen tijt twee vyanden verliesen.
[illegible] in vrede lijn hier in ons naeste lant;
[illegible] eldus menig Mensch of beest of klippertant.

[illegible], op de gelegentheyt van staet, ter tydt de
Wijt-vermaerde Heldt,

MARTEN HARPERSEN TROMP,

Admirael ter Zee was gemaeckt

ZEe-helden, wacker volk, peck-broeken rappe gasten,
Op, ruckt nu wederom de vlaggen van de masten.
Gaet, jagt eens op een nieu den Spangiaert over boort;
En haelt eens wederom dat gy ter Zee verloort.
't Is lang genoeg gegeeut, 't is al te lang geslapen;
Koomt word' eens datje waert, en alsje zijt geschapen.
De Zee en haer gevolg daer zijtge toe gewent,
Daer is uw' eygen huys, uw' eygen element
Al wat op aerden leeft, al wat'er is geschapen,
Dat kent sijn eygen kragt, en weet sijn eygen wapen.
Ja weet wat hem gemack, of eenig voordeel doet,
En hoe het naer den eysch zijn vyant krencken moet
De Leeu vegt met de klau, de Stier gebruykt den horen,
Het Peert slaet met den voet, een Haen met felle sporen
De Zee is uw' geweer, gebruyckt daer uw gewelt,
Daer is geen twijffel aen de Spangiaert moet gevelt.
De Zee die heeft u eerst den vryen hals gegeven;
Den Gods-dienst ingevoert, den Spangiaert uytgedreven.
De Zee die heeft u eerst den vyant leeren slien.
De Zee maeckt u gevreest oock by den Indiaen.
De Zee brengt voordeel in, en bout hier groote steden;
De Zee verrijckt het landt, en dat in verre leden.
De Zee maeckt dat het landt den vyant overwint,
Gy daerom bouwt de Zee soo gy het Landt bemint,
En vangt dan aen het werck met onvertsaegde sinnen,
Gy sult gewissen buyt, groot lof, en eere winnen;
Want als naer regten eysch den Leeuw de bende leyt,
Daer is geen twijffel aen, de zegen is bereyt
Tromp gaet u heden voor; hy trompt met alle kragten,
En roept u naer de Zee, en stort in uw' gedagten,
Een lust om wel te doen, een yver voor het landt,
Daer van sijn innig hert en al sijn wesen brandt.
Gy, let op sijn bedrijf, en let op sijn bevelen;
Hy sal u naer de kunst, met yser leeren spelen,
En kaetsen met het stael, ja leyden aen den dans,
Daer by geen vrou en dient, maer niet als flukse mans.
Maer gy, O dapper heldt! en leyder van de benden,
Die haer gedugten schrick naer Oost en Westen senden,
Koom, toon ons op een nieu, dat Hollant weder leeft,
Dat Hollant boven licht en op de baren sweeft.
Sie hier een wacker man, *(a)* die niet en sal beswijcken,
Die niet en is gewent aen yemant oyt te wijcken;
Die wort u toegevoegt, om met gemeene kragt,
Te doen al wat de Staet van uwe daden wagt
Gaet, gaet, man-haftig paer van duysent uyt-gekoren,
Gaet regt eens weder op, dat scheen te zijn verloren;
Gaet dondert met geschut, beset de Vlaemsche kust,
En toomt de Spaensche pragt en ongetoomde lust;
Maeckt dat de Koopvaerdy de stroomen mag gebruyken,
Maeckt dat de Vissery de netten mag ontluycken,
Maeckt dat de rijcke Zee met haer geheele strant,
Een zegen over al mag storte op het lant.
Nu, Mannen, 't is genoeg, en waerom meer geschreven?
Uw' namen doen al-ree de Vlaemsche kusten beven
Wel flucks dan aen het werck, gy zijt'er toe genoot,
Soo gy de Zee bewaert, het landt is buyten noot.

(a) *Luyt Adm Witte Corn de Witte*

Op het sterven van den Hoog-geleerden

JACOBUS LANSBERGEN.

Dr in de Medecijnen.

DIt Beelt was lest een Man, een troost voor sieke luyden,
Die in sijn Boesem droeg de kragten van de kruyden,
Ja met sijn hoog verstant, ginck sweven in de logt
En leerd' oock even daer, al wat men leeren mogt:
Dies hy aldus begaeft, heeft menig mensch genesen,
Die uyt het duyster graf, scheen op te zijn geresen;
Het speet de bleke doodt, dat haer gedugte magt
Bevogten, aengetast, en t'onder werdt gebragt
Sy hoort den kloecken Helt van alle Menschen prijsen,
En vreest, dat sijn verstant staeg hooger staet te rijsen;
Dies leyt sy in beraet, wat datter dient gedaen
Om sijn vermaerde kunst tot niet te doen vergaen
Sy geeft haer in het velt, en komt den Man bespringen,
En gaet een schamper liet, tot haer triomphe singen;
De groote Konstenaer, die op geen doot en past,
Is schielick weggeruckt, en van de doot verrast.

Geluck-wensinge aen den Hoog Ed. Geboren
Heere, Heer

JACOB van WASSENAER.

Baender-Heere van Wassenaer, Opdam, &c Lt Admirael van Hollant, &c Op sijn hoog Ed inhuldinge over de Baronnie van Wassenaer gedaen op den 9 May, 1657.

DOorlugtig Wassenaer! gy waert eens hoog verheven,
Maer in soo goeden stant en zijt gy niet gebleven;
Gy wiert onlangs gedreygt met seker ongeval,
Daer van ick geen verhael op heden maken sal,
De tijt is nu te goet Dit zijn uw' beste dagen,
Hier komt een deftig Helt u op de schouders dragen;
Hy die uw' Atlas is, en uyt het water nam:
Dat is uw' edel Hert, ô Heere van Obdam.
Dit is een wonder heyl, en onverwagte zegen,
Die is u regelregt door Godes Hant verkregen.
Dies wensch ick u geluck op desen blyden dag,
En dat uw Wassenaer geduerig wassen mag.

Geluck-wenschinge aen den Heer

GEERAERT MARCELLUS,

En Juffrou

CATHARINA vander BURGH.

INdien mijn eerste jeugt, mijn aengename jaren,
Mijn soete lente-tijdt, noch in haer groente waren,
Gy soudt in dit geval, *Marcellus*, weerde vrient,
Gy soudt van mijn gedigt ten vollen zijn gedient;
Maer nu mijn ouden dag, mijn winter komt genaken,
Die my heeft onderstaen een witten baert te maken,
Soo voel ick dat mijn geest sijn eersten drift verliest,
En met een ander hayr een ander leven kiest.
Al wat ick menigmael te voren heb gepresen,
Dat krijgt in my voortaen dat heeft een ander wesen,
't En gaet ons heden niet, gelijck het eertijts ging;
De tijdt de snelle tijdt verandert alle ding.
Waer draegt een dorre struyck van koude nu bevrosen
Of aerdig boom-gewas, of aengename rosen,
Al wat des Somers spruyt, en gulle botten maeckt,
Dat wort een kale stock, wanneer de winter naeckt.

Een vrolick Bruyts-gefang en wil geen droeve finnen,
Maer die van foete vreugt haer laten overwinnen,
  Dus wie een aerdig veers wil brengen in de feeft,
  Die dichte nimmermeer, als met een blijden geeft
Maer hoe kan my vermaeck of blijdfchap overkomen?
Mijn lieve weder-helft is van my weg-genomen,
  Mijn vreugt, mijn herten-wenfch, mijn trooft, en
   ganfche luft,
  Die is in haer alleen ten vollen uytgebluft:
Ick heb in mijnen tijt haer foete jeugt genoten,
Mijn borft in hare borft niet felden uytgegoten;
  Nu mis ick dat vermaeck, en in haer droevig graf
  Daer leg ick alle drift tot echte banden af.
Maer hoe? fal ick geklag in uwe feefte brengen?
Sal ick mijn herten-leet met uwe vreugde mengen?
  Neen, vrient, ick wil een wijl my voegen naer den tijt,
  'k En wil niet droevig zijn terwijl gy vrolick zijt.
Doch gy noch even wel verwagt geen blijde fangen,
Die met een foet gevley de teere finnen vangen,
  Verwagt geen boertig jock, geen jonge lieden praet,
  Verwagt geen foet gequeel, dat op de feefte flaet.
De Bruyt met haer gevolg na regten eyfch te prijfen,
En met een foet gedigt haer gaven aen te wijfen,
  En is mijn fake niet. dat mag een ander doen,
  Wiens oogh noch heden fwiert ontrent het jeugdigh
   groen,
Ontrent den maegdenberg · het die de Bruyt befchrijven,
Laet die, als in het gout, haer aerdig wefen drijven,
  Laet die haer geeftig oog dat glans en vlammen fchiet,
  Begrijpen in gedicht of in een geeftig liet
Laet die het aerdig waes van hare teere wangen,
By niemant oyt gefien, als met een foet verlangen,
  Laet die haer rooden mont, haer lippen als korael,
  Vertoonen naer de kunft in ongemeene tael
Laet die haer foeten aert, haer wel-gemaeckte leden,
Haer teere en eerbaer root, haer onbevleckte zeden,
  Laet die haer heus gelaet hier brengen aen den dag,
  En wat in dit geval de penne geven mag.
Laet die noch boven al hier komen openbaren,
En fingen met de ftem, of fpelen op de fnaren,
  Hoe al de grage jeugt ontrent haer deure liep,
  En ftaeg in grooten ernft om hare gunfte riep,
Wat yeder ondernam om hare teere finnen
Door kunft en foet beleyt voor hem te mogen winnen,
  Hoe fchrap *Marcellus* ftont, benauwt tot aen de ziel,
  Eer hy in dit gevegt den prijs alleen behiel
Hoe dat fijn foete tong, door heus en deftig fpreken,
Hoe dat fijn rappe geeft de flagen moefte breken,
  Hoe dat fijn geeftig breyn fijn kragt hier in bewees,
  En in de diepfte noot tot meerder hoogte rees.
Leert kunften, foete jeugt, leert alle goede boecken
Door-gronden met verftant, en neerftig onderfoecken;
  Niet flegts om, als het dient, te pleyten voor den Raet,
  Niet flegts om, na den eyfch, te fpreken voor den Staet;
Niet flegts om eenig menfch met reden los te krijgen,
Als yder is verbaeft, en alle tongen fwijgen;
  Maer om geleert te zijn oock daer men vierig mint,
  En met een foete tong een fchoone vrijfter wint.
Al wat men heeft geleert, al wat men heeft gelefen,
Dat kan, oock even hier, fijn meefter dienftig wefen;
  Gelijck in dit geval *Marcellus* heeft getoont,
  En met foo weerden pant ten leften is geloont.
Maer, boven alle ding, foo laet hem niet vergeten
De vryers onfer ftadt in haeft te laten weten,
  Dat yder happig zy, en uyt fijn oogen fie,
  Dat yeder diepe gunft aen fijn geminde bie,
Dat yeder doet met ernft de vreemde viffcher fwigten,
Dat fy uyt onfen ftroom geen fuycken meer en ligten;
  't Is nut dat yeder een op fijne waters blijft,
  Tot dat ons eygen volck ten vollen is gerijft:
Van al dit foet beflag moet gy, ô *Rover* quelen,
Moet gy in onfe tael een aerdig deuntjen fpelen·
  Voor vryfters Roomfche tael, die niet een vryfter kan!
  Spreeck Hollants, lieve vrient, foo leeft'et alle-man.

Voor my ick fwijge ftil, van minne-br[illegible],
Dat kan oock even felts een killig hert ont[illegible],
  En dat en is geen werck, dat mijnen geeft vernoegt;
  Of dat een grijfen baert en oude jaren voegt.
Ick wil, geluckig paer, aen uwe feeft vereeren
Wat my in dit geval de tijt heeft konnen leeren,
  Ick wil u (met verlof) gaen leggen in den mondt
  Wat my oyt wel beviel ontrent het echte bondt
Voor eerft heb ick geftagt, en op verfcheyden ftonden,
Of in mijn eygen huys, of elders onder-vonden,
  Dat noyt het echte paer foo nutten huys-raet vint,
  Als dit gewenfte lot, *Twee herten eens gesint*
Met vrientfchap op te ftaen, met vrede weder flapen,
Dat is een foeter vreugt, als hondert vette fchapen,
  Dan al 't gemefte vee en al het groot beflag,
  Dat yemant voor de luft op tafel brengen mag
Gy daerom, weerde paer, foeckt ruft in alle faken,
En laet geen droeve twift tot uwe kamer naken,
  Verbant met alle kragt, verbant de wrange fpijt,
  En drijft de gramfchap uyt, en dat voor alle tijt
Ick weet het voor gewis, dat gy uw leven dagen
Geen ding in meerder ernft na defen fult beklagen,
  Als dat gy oyt een uyr, een fnick, een kleyne ftont,
  Hebt aen een grammen fin of aen den twift gejont,
Gy fult in tegendeel veel trooft in u bevinden,
Indienje vinnig bloet hebt weten in te binden,
  Indien uw gantfche vreugt was onder u gemeen,
  En hebt in als geweeft als fchapen onder een
Het tweede trou-bericht, dat ick heb konnen mercken,
Bequaem het echte volck in haer bedrijf te ftercken,
  Is dat te geener ftont haer liefde dient gegrondt,
  Of op een jeugdig lijf, of op een rooden mondt,
Die ftijlen zijn te fwack om dat gebouw te dragen,
En wijcken al te licht voor alle quade vlagen.
  U dient een ftijver balck daer op gy fteunen meugt;
  Dat is een vafte gront van ongeveynfde deugt
Daer blijft een innig vier, al is het lyf vervrofen,
Daer blijft een foete reuck oock in de dorre rofen
  Wie. als hy paren wou, op eer en vroomheyt fag,
  Die houdt een ftage vreugt oock in den ouden dag
Ick wil hier voor het left een derden regel fetten,
Daer op het echte paer voor al behoort te letten;
  Het is de foetfte plicht voor wijf en echte man,
  Dat yeder in fijn deel vernoegen vinden kan,
Indien men is gefint fijn herte foo te buygen,
Om uyt fijn bed-genoot fijn vollen luft te fuygen,
  En dat het gantfche ftuck hier toe wert aengeleyt,
  Soo is voor dat gefin gewiffen vreugt bereyt
My zijn nu twee-mael thien en vijf geheele jaren,
Terwijl ick ben gepaert, in haeften weg-gevaren,
  En ick en weet geen dinck my foeter aen de ziel,
  Als dat ick defe pligt gedurig onderhiel
Ick kan het voor gewis, ick kan het heden feggen,
Ick kan het als een pant in uwen boefem leggen,
  Dat wy uyt dit beleyt genoten meerder vreugt,
  Omtrent den ouden dag, als in de groene jeugt.
Hoe dat ons metter tijt de jaren verder liepen,
Hoe dat wy meerder luft en foeter vreugde fchiepen;
  Hoe meer de jeugt verdween, hoe meer ons liefde
   (wies!
  Soo dat ick heden noch betreure mijn verlies
Maer ick en wil van nieus geen droeve klagten maken,
Ick wil (met uw verlof) mijn penne liever flaken
  Wel aen dan, weerde vrient, ick wenfche tot befluyt,
  Ick wenfch het even u, en uwe lieve Bruyt.
Ick wenfche dat je meugt in ftaege trou volharden,
Te famen wel bedaegt, te famen leelick werden,
  Te famen gaen ter feeft daer niemandt oyt en trout,
  En daer men even-wel gedurig Bruyloft houd

Wysheyt in mans, gedult in vrouwen,
Dat kan het huys in ruften houwen

Aen d'Achtbare, weerde en Konstrijcke Jonck-vrouw

ANNA ROEMERS.

ANchises lam en stram, door veelheyt sijner dagen,
Wiert op den kloecken hals van sijnen soon gedragen,
Dies is den Troyschen Helt, om sijn beleefden aerd,
Van yeder hoog geacht, de werelt door vermaert.
Een roomsche vrou behielt haer vader in het leven,
Met in sijn ouden tijt haer teere borst te geven;
Dies maeckt een yeder een van hare daet gewag,
Na soo veel hondert jaer noch heden op den dag.
'T weedden, mer my dunckt, die geene daet en wijcken,
Noch derf ick u met beyd' ô Anna vergelijcken.
Gy draegt niet voor een reys uw vader hier en daer,
Gy draegt den ouden man geheel het ronde jaer.
Gy draegt met gansche kragt uws Vaders swacke leden,
Gy draegt met soet gedult sijns geestes swackigheden,
Gy draegt en gy verdraegt en wat men dragen mag;
Gy sijt de gantsche vreugt van sijnen ouden dag.
Æneas heeft ('t is waer) sijn lieve vrou verlooren,
Toen hy sijn vrou verloor Gy geenen man verkooren,
Om met te vryer hart te dragen desen man,
Die niemant meer en heeft, die hem meer dragen kan.
Al geeft gy, met de borst, uw vader niet te suygen,
Gy houd sijn leven op Wy sijn u des getuygen.
Wy weten, dat sijn lijf sou liggen sonder ziel,
Indien uw heus onthael niet beyd'en onderhiel.
Sijn ouders wel te doen, wert wel te regt gepresen,
Noch kan men nu en dan van sulcke dochters lesen;
Die haren vader draegt, is hier en daer noch een,
Maer, die haer vaders boeck verbetert, gy alleen.

Gedicht op het Boeck des Weerden, Eerweerden en Godtsaligen Dienaer des Woordts

Mr WILLEM TEELING,

Genaemt BALSEM GILEADS *voor* ZIONS WONDE.

DE Dochter Zions queelt, en sit met bleycke wangen
Sit treurig in het stof, met grooten pijn bevangen,
De geest is wonder flaeu die in haer aders speelt.
O droevig ongeval! de Dochters Zions queelt.
Wat is u teere Maegt, wat mag uw sieckte wesen:
Waer van is u het quaet, het droeve leet geresen?
Ontstiet'et uyt de maeg? of uyt een koude sucht?
Of uyt een hittig bloet? of uyt een quade lucht?
Ach, wat een seldsaem ding! wat alle Meesters soecken
Of in haer eygen breyn, of vreemde meester-boecken
Is hier maer enckel droom. Een yeder is verstelt,
Onseker wat vergif uw swacke leden quelt
Ach! die haer gantsche werck van siecke luyden maken,
Hoe-wel sy metter hant aen uw gewrichten raken,
En weten geen bescheyt. De kunste blijft te kort,
Men voelt niet aen de pols wat in haer herte schort.
Hier uyt komt dit gevolg, dat geenderley gewassen,
Hoedanig datse zijn, u toe en zijn te passen.
Want niemant, wie het zy, en weet'er goeden raet,
Indien hy niet en weet de gronden van het quaet.
Een Man, in dit gewoel, met yver aen-gesteken.
Een Vrient tot aen het merg bedroeft in uw gebrecken,
Die tast u naerder aen, en vint ten lesten uyt
Van waer de slimme sugt van dese koortse spruyt,
Dies spreeckt hy met bescheyt; ô Dochter dese wonden
Ontfangen haer begin uyt uwe droeve sonden:
Wat sal, in dit gevaer, wat sal uw plaester zijn?
Daer baet geen slechte salf tot diepe ziele-pijn.
Al wat er voor gebreck mag aen het lichaem wesen,
Kan sap, of pap, of gom, of sout, of smout genesen;
Of yet dat in den hof of aen der heyde [illegible]
Tot yeder ongemack is veelderhande raet.
't Is anders met de geest, en met de snoode qualen
Die door het innig merg tot in de ziele stralen;
Daer is maer een behulp dat ons gesontheyt biedt,
En dat en wast voor al hier op der aerden niet
Het is een hemels zaet, een onbegrepen wesen, (presen
Noyt door een menschen tong noyt hoog genoeg ge-
Godt in het swacke vleesch, het onbevleckte Lam,
Dat een-mael voor den mensch hier in de werelt quam:
Sijn weerde bloet alleen kan u het eerste leven,
Kan u de nieuwe jeugt, en krachten weder geven.
O noyt begrepen heyl! *ô Balsem Gilead!*
O dierbaer oogen-salf! ô soet en kragtig nat!
Doch om op vasten gront uyt dit verdriet te komen,
Soo leert wat u behoeft, en hoe het dient genomen;
Hier staet uw voor-schrift in leest, weerde Dogter leest
En soeckt met alle vlijt hoe dese koorts geneest
Dunckt u het Boeck te lang; soo denckt'er weder tegen
Hoe diep u dese quael is in de borst gelegen;
Denkt vry dat noyt een mensch werd in der haest gesont
Of van een innig zeer, of van een oude wond.

Lof-gedigt, op de Gedenck-weerdige

NATIONALE SYNODE,

gehouden tot Dordrecht Anno 1618. *ende* 1619.

ALs *Christi* weerde Leer was in haer teere jaren,
En dat men eerst begost de Volcken te verklaren
Des Hemels nieu verbont, des Heeren goeden wil,
Ontstont in d'eerste Kerck een Kerckelijck verschil;
Den desen was gesint de menschen te besnijden,
Den genen woud' het Volck van 't oude jock bevrijden,
Elck bragt zijn reden by, tot dat den nieuwen twist,
Door oordeel van de Kerck ten laetsten wert geslist.
Het oordeel van de Kerck in Kerckelijcke saken,
Op Godes woord gegront, is om een eynd te maken
Van dwaling in de Leer, die nu en dan ontstaet,
Als 's Menschen swak vernuft sig hier of daer ontgaet.
Toen nu des Heeren Woort soo verre was gekomen,
Dat d'Overheyt des Lants 't Geloof had aengenomen;
Quam Arrius ter baen, en storte lanex om meer,
Door *Constantini* rijck, sijn ongesonde leer,
De Keyser dacht voor al van sijnen pligt te wesen,
Te vanden *Christi* Bruyt, haer wonden te genesen,
Beroept daerom, tot rust der Kercken in 't gemeen,
De Dienaers van het Woort te *Nicen* al by een,
Hy selfs een van 't getal komt sitten in 't gerigte,
Hier wert de nieuwe leer gehangen in 't gewigte,
En na dat langen tijdt op alles was gelet,
Bleef Christus die hy was, en Arrius verset,
Een Kerckelijck besluyt, van t'saem-gevoegde stemmen,
By d'Overheydt versogt kan Warre-geesten temmen:
Is 't rigt-snoer van 't vernuft, den regten bant van all's
Waer onder Eygen-sin moet buygen haren hals.
Daer is onlangs geleên een Tuymel-geest gevlogen
In 't midden van het Land, die heeft daer uyt-gespogen
Verwarring diep-gesogt, een dogter van de Nagt
Die ons vereenigt Land in tweedragt heeft gebragt:
De Vrient twist met sijn Vrient, de Broeder met sijn Broeder,
De Vader met den Soon, de Dochter met de Moeder;
De Staet helt naer het sweert, de Kercke naer den ban,
Het gansche Land dat swiert gelijck een dronken man:
De Vaders van het land, der Kercke *Voester-heeren*
Sijn neerstig in de weer om ongemack te keeren,
Men raet-slaegt alle daeg, men soeckt aen elcken kant
Wat dat'er dient gedaen, tot ruste van het landt.
't Heeft uw Manhaftig hart, *Nassouschen Helt*, verdroten,
Ons Vaderland te sien van allen kant beschoten

Met

Met pijlen van de Twist. ons lieve Vader-lant
Voor eerst 't *Nassausche* bloet sich dikmael heeft ver-
pant
Gy gaet [illegible] in uw' ervaren sinnen
Bevinnen, hoe men mogt den wrevel-moet verwinnen.
Uw hart is [illegible] bedugt, uw Geest is ongerust,
Hoe dit ontstekend vyer mog werden uyt-geblust
Men vint ten lesten goet den Raet van alle Kercken,
In eenen Raet vergaêrt, hier op te laten wercken:
Hier toe wert, door uw hulp, bequaemen Tijt beraemt,
d'Uytschrijving wert gedaen, de Plaetse wert genaemt
Daer *Dordrecht* leyt om-ringt met vierderley rivieren,
Die om haer hooge vest met versche stroomen swieren,
Een Eylant en een Stadt: daer is het open velt
By d'Overheyt voor elck tot t'samen-komst gestelt.
Hier hebben sich voor eerst in goet getal gevonden
Die onsen *Vryen Staet* heeft in haer plaets gesonden,
Vol weerdigheyt, en glants, vol trouwe, vol bescheyt:
Op dat door hun bestier de sake wiert beleydt
Terstont vloeyt herwaerts aen uyt veelderhande landen
Een segen-rijcke beeck van wonderbaer verstanden,
Vol van een hoogen geest, vol Goddelijcker kragt,
Vol helder ligt, bequaem te schijnen in den nagt.
Soo haest als yder was aen dese plaets getreden,
Den aenvang van het werck is vasten en gebeden,
Ten eynde Godes Geest, gesegen uyt de logt,
Op yeders hert, en tong, sijn segen storten mogt (den
Gods woort, Gods suyver woort, geen menschelijcke von-
Is salf, en heylsaem kruyd voor Kerckelijcke wonden,
Daer op wert hier gebouwt, dat stelt men hier alleen
Tot eenen vasten gront, en onbesweken steen.
Men heeft by een gesien de Bloem van alle landen,
Die niet en zijt geboeyt met Pauselijcke banden,
Het Merg van klock vernuft, de Keest van diepe leer,
Des Aertrijck edel Zout, des werelts Ligt en Eer
Hier brengt een yeder voort, al wat hy heeft van binnen,
De gaven van sijn Geest, de schatten van sijn sinnen,
Den rijkdom van sijn hert, de vrugten van sijn mont,
En wat'er oyt een mensch in 's men[illegible] vont
Wanneer men op hun beurt hoort spreken al de *Vaders*,
Wat voor een wonder kragt ontsluyt des [illegible] aders,
En dringt in ons gemoet ! Gods lof is hoog vermelt,
Dat in sijn weerde Kerck alsulcke Lichten stelt.
Wie dat hier komt ontrent, siet als een beke vloeyen
Van honig-soete tael, voelt in sijn herte gloeyen
Een ongewoonlijck vyer een geestelijcken brandt,
Voelt als een helder licht op-gaen in sijn verstandt
Gy moest nu, mijn vernuft, hier werden aengedreven
De *Vaders* elck by naem haer eygen lof te geven,
Maer neen, ten mag niet zijn - gy moet haest swijgen stil
Door faute van de plaets, en niet van goeden wil
Nu *Vaders* zijt gegroet, den *Staet* van dese Landen
Prijst uw trouwe daet, en bied u danckbaer handen,
Wenscht, dat dit goede werck mag doen alsulcken
vrugt,
Dat Twist, en swarte Nijt mag tijden op de vlugt·
Wenscht, als met eene stem, dat al des lants gemoeden,
Niet als een sachten Geest, en liefde mogen voeden,
Wenscht als met eene stem, dat over al voortaen
Een broederlijke gunst by yder mag ontstaen
Nu *Vaders* zijt gegroet. de *Herders van de Kercken*
Verlangen om te sien de vrugt van uwe wercken,
Verlangen om te sien, Godts vyandt tot een spijt,
De Nederlantsche Kerck van wrevel-moet bevrijt.
Nu *Vaders* zijt gegroet, *Wy* loven uwe daden,
Wy sien in uw besluyt een teycken van genaden,
De stilte van het volck, een vriendelijken bant,
De haven van de rust, de vrede van het landt,
En evenwel nochtans (vergeeft ons dese reden)
En evenwel soo is het slot van ons gebeden,
Dat Godt sijn heylig werck alsoo hier laet gedijn,
Dat wy in desen standt u hier niet meer en sien.

J. CATS
SPIEGEL
VAN DEN
OUDEN EN NIEUWEN TYT,
Van nieuws overſien, vermeerdert en verbetert.

ELCK SPIEGLE HEM SELVEN.

Ooo

VOOR-REDEN,

DEwijle, gunstige Leser, dat Nuttigheydt en Vermaeckelijckheydt, te samen gevoeght, van ouds de gansche waereldt deur zyn geacht geweest als twee saussen, om alle dingen smaeckelijck te maecken: en dat ick eenige tijdt herwaerts voor hebbe gehad, om (na mijn kranck vermogen) de liefhebbers onser tale van tijd tot tijd iet sulcks toe te schencken, dat aen de selve tot beyde gelijckelijck aenleydinge mochte geven; soo en heb ick tot dien eynde voor ditmael niet beters konnen voortbrengen, als het werck dat u heden wert vertoont: bestaende in een nieuwe versamelinge van oude Spreeckwoorden en By-spreucken, uyt veelderhande talen en tijden met opmerekinge gekosen, en den loop van 's menschen leven bescheydentlijck toegepast. Omme waer van den naeukeurigen Leser, (tot beter gebruyck van alles) wat naerder t'onder-rechten, soo vinde ick goet, soo wel over de Nuttigheyt als Vermaeckelijckheyt van de By-spreucken en Spreeck-woorden in 't gemeen, en op de gestalte van dit werck in 't bysonder, by maniere van Voor-reden, wat te seggen. Aengaende voor eerst de Nuttigheyt en vermaeckelijckheyt van de Spreeck-woorden in 't gemeen, soo wil ick den gunstigen Leser kortelijck vyf bysondere nuttigheden, en even soo veel vermaeckelijckheden van de selve, als met den vinger, aenwysen. Belangende de Nuttigheden, dient aengemerckt 1. Dat By-spreucken en Spreeck-woorden; (wesende als overgebleven voncken van de hoogdravende wysheyt der Voor-vaderen van d'eerste waerelt [a]) zyn gewisse leermeesters van den loop des levens, aenwijsende uyt oude ondervindinge, hoe in nieuwe gevallen ieder sich heeft te dragen. [b] 2. Datse, mids de spitse haerder scherpheyt, krachtelijck door-dringen in de gemoederen der menschen, latende in de selve als seeckere weer-haken, dienstigh tot opweckinghe van dieper bedenckinge, als wel voor eerst daer in scheen te schuylen. [c] 3. Datse geheel dienstigh zyn om oude, en selfs oock uytheemsche Schryvers grondelijck te verstaen, die andersins op veel plaetsen duyster en onsmaeckelijck bevonden worden. [d] 4 Datse de rechte eygenschappen en ingeboren aert van de natien en volcken (uyt de welcke de selve haren oorspronck trecken) sonderlinge wel uytdrucken, en aen den Leser levendigh vertoonen. [e] 5. Datse niet alleen tot verwackeringe des verstants, maer sonderlinge tot een rechte gesetheyt en vromigheyt des levens, in een kort begrijp van woorden, een goeden wegh banen. [f] Belangende de Vermaeckelijckheydt van de By-spreucken en Spreeck-woorden, d'ervarentheyt spreeckt selfs 1. Datse een reden versieren als gezaeyde paerlen, in der waerheyt bevonden worden te wesen even die gulde appelen in silvere schalen, daer de Wyseman van gewaeght, Prov. 25 11. [g] 2. Datse gansch bevalligh zyn om hare kortheyts wille, en midsdien recht bequaem onthouden te worden, hebbende ondertusschen in sich den ganschen keest van de wyste boecken, zijnde midsdien bequaem om gebruyckt te werden tot Sin-spreucken en Op-schriften in Veldt-teyckens, Glasen, Gebouwen, en diergelijcke gelegentheden meer. [h] 3. Datse de bytende waerheyt (die in haer eygen

a De eerste spreeckwoorden zyn meeste en genomen uyt de Spreucken der Wysen / of uyt den aert van de gedierten / ofte uyt de eygenschappen van eenige natien / of uyt eenige gedenckwaerdige geschiedenisse / of andere soodanige bysondere saken: gelijck sulcks betuygen *Erasmus*, *Tomaso Buoni*, en andere Schryvers.

I proverbi sono quelle perfettissime regole, che ci ammaestrano nel corso della vita humana, &c. Tho. Buoni ne Pro Ita

b Wat is het (seyde Salomon) dat geschiet is / even het selve dat geschieden sal. Wat is het dat men gedaen heeft / even het selve dat men doen sal. Daer en geschiet niet nieuws onder de sonne, *Ecc 1 9 Certum est illud Theucididis*, Donec eadem hominum natura manet, similia multa accidunt.

c Fit, nescio quo modo, ut sententia proverbio quasi vibrata feriat acrius auditoris animum, & oculeos quosdam cogitationum relinquat infixos *Eras vide Ecc. 12. Et Vossius Orat. Inst lib 4 cap 4.*

d Vid Erasm inpræfat Chiliad. e In proverb. invenias pigmenta Hispanicæ argutiæ, Thuscæ altiloquentiæ, Gallicæ Veneres, Germanicæ [illegible] ci imperus *Scal ad Cardan Exerc* 294 f Spreeck-woorden (seyt er een Duytsche schryver) zyn als de kern van een reden / daer uyt wat [illegible] verstaen als gesegt wort, behelsende menighmael in twee of drie woorden genoeghsaem een geheele predicatie. g *Sono distanta eccelenti [illegible] del l'ornamento di quelli poscia che appaiano gli proverbi detti inventati da gl huomini più sagi, i quali sotto amabile oscurita, e par sotto [illegible] d'ingegnose translationi illustrano, quasi chiare stelle, la commun favella, onde non solo adornano ogni lingua, ma avvivano ogni ragionamento grave, o famigliare, o domestico, o publico, o privato* Thom Buoni d prevat Pro h Weynige spreeck-woorden door een schrander [illegible] [illegible] gaen dickmael te boven / en zyn bequamer tot leeringe als geheele en groote boecken: en gelijck de sonne met een kleyn straeltjen de [illegible] van [illegible] hel verlicht (schoon het selve verre is gelegen) soo komen oock de spreeck-woorden uyt het verstant de duysternisse van onweetenheydt [illegible] en de ware deughde daer in vesten. *Typ. de Symbol.*

ge-

gestalte by 't meetendeel der menschen veeltijds niet ten besten en wort opgenomen) met een verbloemde om-reden tot in het binnenste der gemoederen behendelijck indringen. [i] 4. Datse geheel buygsaem en reckelijck zynde tot veelderley saken, oock verscheyden van aert wesende, met groot vernoegen van hoorders en lesers, gevoegelijck konnen worden verdraeyt, en tot andere gelegentheden van saken merckelijcken konnen worden uytgebreyt [k] 5. Datse door een aengename duysterheyt sonderlinge bevalligh zijn, en wat anders in den schijn, wat anders naer de waerheyt in sich hebben, waer van de Leser naderhandt het rechte wit en oogmerck komende te treffen, placht in sijn gemoedt een sonderlingh vernoegen t'ontfangen; niet ongelijck den genen, die onder de dichte bladeren een schoonen tros druyven, nae langh soecken, eyndelijck komt te ontdecken. [l] De bevindinghe leert ons dat veel dingen beter aert hebben alsse niet ten vollen gesien, maer eeniger-maten bewimpelt en overschaduwet ons vooorkomen: 't welck Poppæa, de Keyserinne, wel verstaende (gelijck van de selve getuyght wotd) was gewoon haer niet te laten sien, als soo wat bedeckt, en als in een schaduwe, om het gesichte der omstanders niet te versadigen. [m] De By-spreucken dan en de Spreeck-woorden bevonden zijnde te wesen van soodanigen nuttigheyt en vermaeck, als voren is geseyt, soo en is't niet te verwonderen dat de beste, wijste, oudste, en aensienelijckste van alle volcken en tijden, met de selve oyt veel hebben op gehad. Men vind dat niet alleenlijck de voortreffelijckste onder de Heydensche Philosophen, als Aristoteles, Cleanthes, Chrysippus, Aristides, Zenodorus, Didymus, Theophrastus, Milo, Diogenianus, en oock andere meer, de selve versamelt en veel gebruyckt hebben, maer oock dat de voornaemste onder de genen, die den waren Godt waerlijck hebben gekent, soo Koningen, Propheten, als Apostelen, ja de eenige Sone Godts, even de Heere Christus selfs, hier van werck hebben gemaeckt, en niet verontwaerdight de selve in hare schriften en reden, naer gelegentheyt, te vermengen: behalven dat de machtigste Koningh van Israël, en met een de wijste man die oyt was, daer van met opset heeft geschreven; gelijck mede door Jesus Syrach en van gelijcken Bensira, wiens Groot-vader (soo glooft wort) is geweest de Propheet Jeremias, [n] en dit alles op seer goede gronden, en om bysondere redenen. Want is't van gewichte te houden dat een wijs man seyt, veel meer dat veel Wijsen seggen, noch meer dat de Wijsten van veele landen seggen, noch meer dat de Wijsten van de gantsche waereldt seggen, en dan noch boven al, dat alle de Wijsten van tijdt tot tijdt, en met tusschenloop van veel tijden en eeuwen eenstemmelijck hebben geseyt, en gestadelijck noch blijven seggende. [o] Spreeck-woorden (seyt'er een) zijn dochters van de langduerige ondervindinge, zijn als beproeft gout, ja als enckele Gods spraecken. [p] Spreeck-woorden hebben behouden, en (tot dese onse eeuwe toe) overgebracht het gene dat noch metale pilaren, noch gehouwe sarcken, noch harde marmer-steenen, van den knagenden tant des alverteerenden tijds hebben konnen bewaren. [q] Spreeck-woorden doen ons sien in de vorige en tegenwoordige weerelt, ja dickwils meer als de Ouden selfs oyt daer in hebben gesien: want gelijck een dwergh, verheven sijnde op de schouderen van een reus, verder siet als de reus selfs; insgelijcks onse eeuwe (hoewel minder in hooge wetenschap als de oude) geholpen (boven de wijsheyt der Voorvaderen) met eygen ondervindinge, siet en seyt dickwils

[i] De woorden der Wysen zyn spitsen en nagelen. Salom. Eccl. 12. 11. Hinc Ciceroni Salinæ dicta. Anglis. *Pointed speeches.* Alus. Muctones verborum & proverbia esse sententias vibrantes, ubi mordax illud Verum, quo imbecilliores facile offenduntur, suavi quodam temperamento diluitur.

[k] *Les Proverbes signifient, ce que le lecteur voudra.* Alia quippe atque alia est ejuldem reinterpretatio. *Livius.* Gelijck als de schult der wet / soo moet M. Jorus den Draeck steecken.

[l] Proverbium est sermo acutus rem manifestam obscuritate tegens. Vide Sypot. de Symb. Thomos. Buoni, Ital. & alios.

[m] Nicolao Zegero, viro apprime erudito, ea tantum sunt proverbia quæ hæc tria complectuntur. Ut apud complures sint celebrata jacta atque ut scito quopiam figuræ alicujus involucro, aut certe erudito aliquo Laconismo fecernantur a sermone communi. ac denique, ut salutarem contineant sententiam. Julius Scaliger parœmiam censet esse orationem vulgatam, allegoricam, sive alludentem. Hadrianus Junius, orationem vulgo in usu habitam allegoricè aliquid innuentem. Theophylactus orationem oblique & occulte, atque omnino collatione quadam aliquid, quod proposuerat, ostendentem. Synesius orationem, quæ sententiæ dignitatem habens ac antiquitatem e Philosophia depromptam, gravem plane obtutum lectori exhibeat. Vid. D. Gerard Vossium Orat. Inst. lib. 4. cap. 4.

m Ne fa ni et aspectum, *inquit Lucretius*, vel quin sic decebat. Huc pertinent hæc, & alia: *Ubi cadaver, ibi aquila. Canis ad vomitum.* & similia, quæ vide in Adagiis veteris & novi Testamenti Martini Delrio.

[n] Bensira ab Ebræis inter priscos sapientes numeratur, & nepos Jeremiæ Prophe fuisse creditur. Ita Paulus Fagius epist. ad Gasparum Heldelinum. [o] Philosophus quidam interrogatus, quidnam hic in optimis numeraret? optime respondit, Quod maxime commune est. *Fucherus in Gnomol præfat.* Summæ auctoritatis esse debet, in quod uno ore plurimæ consentiunt gentes. *Cicer.* Prudentia ex Sapientum sententiis propemodum vaticinantur. *Christoph. Scaldus axiom. Phil.* [p] Publicis rumoris auctoritas est instar oraculi. Non omnino de nihilo est quod publico sermone circumfertur. *Hesiod.* Publicus rumor nunquam fere frustra. *August.* Omnium consensus, naturæ vox est. *Cicer. I proverbi sono tutti provati.* Gemeene voep heeft veeltijdt waer. *I Proverbi non sono da far ene beffe.* Gemeene geruchte is selden gelogen. [q] Syrach. 8. 9, 10. *Ne mesprise point le propos des anciens sages, mais entretien toy en leur sages sentences. Car tu apprendras d'eux doctrine & sage jugement, & le moyen pour faire service au Princes. Les proverbes assemblés par divers aages & experiences, apprenent les nouvelles du monde, les moyens pour s'y conduire, & la voye pour en sortir.*

meer

meer, als de Oudtheyd selfs te voren heeft gedaen. Al het welcke hy my overwogen en ingesien wesende, soo heb ick geoordeelt dienstigh te wesen in onsen tijdt en tale, aen de inwoonderen deses Lants mede iet wat van dingen deser stoffe in handen te geven, en daerom en heb ick niet in 't gemeen by een geraept alderhande Spreeck-woorden sonder onderscheyt; maer alleen de genen, die, boven de eygenschap van een soete verbloeminge, iet dienen tot leere, en verbeteringe in haer hebben. Boecken (mijns oordeels) behooren te wesen, gelijck een van de oude wilde dat de maeltijden souden zijn, achtende die de beste niet, in de welcke men een tijdt langh gansch uytgelaten vrolijck was geweest, en daer men veel gegeten en gedroncken hadde, waer van men dan noch des anderen daegs in mage ofte hooft groote pijne komt te gevoelen; maer wel de soodanige, daer van men de beste smake eerst des daegs daer aen gewaer word, door het herkauwen van de goede tafel-reden aldaer voorgevallen. Ick wensche dat al het gene de gemeente om te lesen in handen word gegeven soodanigh ware, dat de Leser niet eenige ongesouten vermaek daer door worde aengebracht; maer sonderlinge dat een ieder na het lesen sich in eenigen deele t'elcken verbetert mogte vinden, en alsoo een goede nasmake (hem ten besten) daer van mogte behouden: en om dier oorsaecke wille, heb ick my in desen gedicht van leersame spreucken, beyde uyt oude en nieuwe tale, uyt de welke (naer mijn gevoelen) konnen worden afgenomen treffelijcke grontregels van verscheyden stoffe, die in den loop des levens alderhande menschen konnen dienstigh zijn. Insgelijcks heb ick goet gevonden (tot meerder licht en nuttigheyt van den Leser) in de ordre van dit werck te volgen den gewoonlijcken loop van 's menschen leven, ten eynde een yder, naer sijn gelegentheyt, spoedelijck, en sonder lange soecken, sijn genief daer in soude mogen vinden. Ick heb van gelijcken de hooft-stucken van de selve gesoght te verlustigen door de Nederlandsche dicht-konste: en alsoo de Poesie te rechte by de oude werelt word geseyt te zijn een spreeckende schilderye, en de schilderye aen d'ander zijde een swijgende Poësie; zoo hebbe ick het voorsz werck mede doen versieren door de schilder-konst: waer in, onder anderen, daer op mede is acht genomen, (om door de veranderinge den Leser des te meer vermaekelijckheyts aen te doen) dat veeltyds de kleedinghe en het wesen selfs van de figuuren, zyn gestelt naer de tale van het Spreeckwoordt, daer op het beeld slaet, zynde op een Spaens, Italiaens, Frans ofte ander Spreeck-woordt, gepast een Spaensche, Italiaensche, ofte Fransche kleedinge en wesen, zoo veel de kunste heeft willen geven; invoegen dat hier de wysheyt van oude en nieuwe volcken, niet alleen gelesen, maer oock eenigermaten gesien kan worden. Waer by dan noch komt, dat onder elck hooftstuck zyn gevoeght eenige over-een-stemmende Spreeck-woorden van andere volken op die stoffe passende, op dat de eendracht en gelijckheydt van oordeel van verscheyde natien, in een en het selve leer-stuck t'samen komende, te beter by den Leser gevat, en van meerder gewichte geacht moghte worden. [r] Ten lesten heb ick mede goet gevonden op verscheyde plaetsen menigte van Spreeckwoorden hier by te voegen in haer oorspronckelijcke tale, ten eynde ielcke sprake in haer selven een bysonderen aert hebbende) de Leser de talen verstaende, des te beter de rechte geur en eygenschap van de spreucken en spraken soude mogen in-nemen. [s] Siet dan hier, goetgunstige Leser, in 't korte mijn oogmerck in dit tegenwoordigh werck, het welcke soodanigh is, dat

r Quid probabilius, quam quod nemo non dicit? quid verisimilius, quam quod tot nationum consensus, velut idem suffragium, comprobavit? *Cicer.*

s Habent hoc peculiare pleraque proverbia, ut in ea lingua sonare postulent, in qua nata sunt: quod si in alienum sermonem demigrarint, multum gratiæ decebat. Quemadmodum sunt & vina quædam, quæ recusent exportari, nec germanam saporis gratiam retineant, nisi in his locis in quibus proveniunt. *Erasm. Cui consonum est quod ait magnus ille magni filii pater. Jul. Cæs. Scaliger de Subtilit. ad Card. Exer.* 294. Sic itaque censeo. Venere propria, quasique nativo suæque linguæ decore foveri sententias quasdam, subnixasque certis, ut ita dicam, idiotismi fulturis sustineri: quas in aliam quasi coloniam si deducas, iidem sane sint cives, gratiam pristinæ commendationis non retinebunt. Hoc ita profecto demum est, atque si frenum imponas bovi. *Vide sequ.*

een

een yder tot ſijn eygen gebruyck het zelve van tijdt tot tijdt kan vermeerderen met de by-ſpreucken en ſpreeck-woorden, die hy hier en daer ſal mogen hooren of leſen; tot hoedanige vermeerderingh dies te meerder ſtoffe is, vermids ick, nu een geruymen tijdt met verſcheyde ſaecken (boven mijn gewoonlijck beroep) beſigh zijnde geweeſt, hier toe niet en hebbe konnen brengen ſoodanigen vlijt en tijdt, als wel noodigh ſoude zijn geweeſt. Doch hier noch werdende bygebracht ſoodanige vermeerderinge, als voren is geſeyt, ſoo vertrouwe ick vaſtelijck dat met'er tijdt uyt dit werck ſoude mogen ontſtaen een lieffelijcke honigraet, te ſamen gebraght en gewrocht uyt de beſte bloemen van oude en nieuwe ſchryvers, ſmaeckelijck voor alle monden die niet geheel onſmaeckelijck en zyn; invoegen dat het ſelve ſal konnen dienen d'onwetende tot onderwijſinge, de wijſe tot onderhoudt, de kinderen tot leere, de jongelingen tot breydels, den ouderdom tot vermaeck, en alle menſchen in 't gemeen tot een SPIEGEL der Waerheydt. Duydt ons voornemen ten beſten, gemet onſen arbeyt, waerde Lants-genooten, en weeſt gegroet van

uwen ganſch dienſt-plichtigen

JACOB CATS.

AEN

AEN DEN LESER.

Meynt iemant desen Boeck te lang of groot te wesen,
Die magh, indien hy wil, alleen maer weynig lesen;
Een reden, sonder meer, een regel wel gevat,
Een spreucke, waerde vrient, is hier een groote schat.
Soo ghy daerom dit werck misschien eens quaemt te koopen,
Wilt oock het minste woordt niet haestig over-loopen;
Herkaut, eer dat ghy swelght, slockt niet, gelijck een vraet:
Maer denckt meer, als ghy leest; en leest meer, als'er staet.

Eccl. 12. 13.

Les propos des sages sont comme aiguillons.

Hier is wat plomps, hier is wat scherps,
Hier is wat lafs, hier is wat serps,
Hier is wat kroms, hier is wat rechts,
Hier is wat goets, hier is wat slechts,
Hier is wat van de middel maet;
Weet dat'et soo met Boecken gaet.

Hier moet de Leser doen, gelijck de Kieckens drincken,
Dat is, op yder woordt een lange wyle dincken:
Hier moet de Leser doen gelijck het Schaepjen eet,
Dat nimmermeer en swelght, als na den derden beet.

SENECA.

In eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertam.

AEN DEN LESER.

't Is met dit Boeck alsoo gestelt,
Als met een ruym en open veldt;
De Koeye pluckt'er voedtsaem gras,
De Bijen honig ende was:
De Kickvorsch vint'er jeughdig lis,
Den Oyevaer een Hagedis:
De Seugh die wroet'er wortels uyt,
De Mensch die leest'er heylsaem kruyt:
De Spin die suyght'er haer fenijn;
Het aes is na de monden zijn.

IN-

INHOUT EN ORDRE

Van het tegenwoordigh Werck.

HEt eerste deel begrijpt de opvoedinge van Kinderen, door Spreeck-woorden; Sinne-spreucken; Gedichten en Platen aengewesen: Jongelingen en haer bedrijf, Reys-lesse, en de Spreeck-woorden daer toe dienende, soo te water als te lande, van gelijcken de Jacht, Paerden, Honden, en diergelijcke: als mede 't beleyt van eerlijcke vryagie, bedrogene onteerde Vrysters, Overspeelsters, lichte Vrouwen, veroude Maeghden, en de gene die haer kans verkeecken hebben: En ten lesten Liefdens Kort-sprake, het welck is een kort begrijp van allerley Minne-plichten.

Het tweede deel houdt in, de grondregels voor gehoude lieden van Huyselijcke saken, winste, verlies, sparen, verteeren, gasten nooden, grooten of kleynen staet houden, met veel gedenckwaardige Spreucken van verscheyde natien, op die en diergelijcke gelegentheden.

Het derde deel behelst, saken van State, Ampten, Officien, plichten van Prinssen, en personen van hoogen stare, losheyt van menschelijcke saken, Christelijcke bedenckingen, sinne-spreucken, den ouderdom, swackheden en sieckten rakende; menigte van bemerckkingen, roerende de onderhoudinge van de gesontheyt: En ten lesten bedenckelijcke Spreucken, nopende het eynde alles vleesch.

Ramt

Rami correcti rectificantur; trabs minimè

De man op de ladder staende, spreeckt

Jonck rijs is te buygen / maer geen oude boomen.

NAdien ick stoffe soeck om my een huys te bouwen,
Soo wil ick desen boom ter aerden neder-houwen:
Het is een keestig hout, maer vry al wat te krom;
Dies poog ick desen balck te buygen anders om.
Maer schoon ick die omvang met hondert taye wissen,
Soo moet ick evenwel mijn wit en hope missen:
Hy is te wonder hardt, en al te byster steeg;
Dus blijft hy in den standt, gelijck hy eertijts pleeg.
Doch, t'wijl ick besig stae, soo hoor ick van beneden
Een onverwagte stem, een onbekende reden;
Een (ick en weet niet wie) let op het geen ick doe,
En roept met luyder stem my dese lesse toe:
Ey! waerom dit beslag ontrent veroude basten?
Hoor, macker, dit gewas heeft al te steege quasten,
Daer is geen regten aen, dus, lieve, zyt gy wijs,
Verlaet den ouden tronck en buyg het jeugdig rijs.
Maer duyt dit niet alleen op raeuwe boom-gewassen,
Het kan oock boven al op uwe kinders passen;
Hoort, Vaders van het huys, de jeugt, de teere jeugt
Dient van den eersten af gebogen tot de deugt,

HEt jegenwoordig spreeck woordt is genomen uit de Arabische spreucken onlangs te samen vergadert en overgeset door den taal geleerden D. Erpenium gewesen Professor in de hooge Schole te Leyden; het selve spreeckwoort bemaent alle ouders en voogden, dat met als de jonge jaren zijn bequaem tot onderwijsinge, en dat daerom de selve tot den eynde dienen waergenomen. Hier op heeft gesien Jesus Syrach cap. 30 vers 12. Buyget (seyt hy) uw kint den hals, terwijl het noch jonck is, op dat het niet hartneckig en worde. Veel spreeckwoorden wiser ouden komen in woorden ofte in sin, ofte oock beyde in beyde; hier mede over een de Franscoisen seggen (als Scaliger betuygt) genoegsaem met de selve woorden: Cont. 2. Prov. 15. 2. 3

Frans *Viel arbre malaisé à redresser.*

Hoogd. Alte baume seind böß zu biegen.
Alte hunden böß bändig zu machen.
Ehweeg zeitlich krummen das ein guter hack sol werden.

Ital. Fin che la pianta è tenera besogno drizzarla.

Nederd. Terwijl het rijsje swack is, moet men 't buygen.
'T is het boeg boomtien dat een goede teen worden sal.
'T is quaet oude honden aen banden te leggen.
Men mag sijn oude schoenen verwerpen, maer niet sijn oude seden.
Dat men als hier leert ...
O waerte maeckt ecit
Wat leert geleert de jonge man
Dat hangt hem al sijn leven an.
Een wenige / een schenaus,

Ital Neutritura passà natura
Della matina si cognosce il buon gioron.
L haver cura de putti
Non e mestier de tutti
Turcx *Tagyri adesh gaies mischkhbulldur.*
Id est Mutare consuetudinem difficillimum.
Graecx. *Τέρεια φυτὰ, φαῦλον, ὦ ἄνερ γέρων*
Aristoph. apud Suidam id est.
Erigere durum est, qui cadit juvenis, senem.
Lat Annosam arborem transplantare *Eodem sensu adagium refertur ab Erasmo*
Adeo a teneris consuescere multum est. *Virg.* 2. *Georg.*
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem.
Testa diu. *Horat.*
Ut sementem feceris ita & metes *Cicero.*
Vestes vinctas diutius ruga conficit. *Petron.*
Uit maturè quod vult urtica manere *Vulgar.*
Psittacus senex negligit ferulam.
Frans *Ce que le poulain prend en jeunesse,*
Il le continue en vieillesse:
Et ce que prend à la donture,
Il le maintient tant qu'il dure.
Nourriture passe nature.
Ce que Plutarche a doctement demonstré par des raisons, & par des exemples, aux Traitte comment il faut nourir les enfans.
Spaens Lo que en la leche se mama
En la mortaja se derrama.

Id est. *Ce qu'on tette avec le laict au suaire se respond*
Id est *Dure jusques à la mort.*
Spaens Castigar vieja, y espulgar pellon, dos revancos son Id est.
Frans *Chastier une vielle & espucer un pelisson, deux folies ces sont*
Mon enfant, appren doctrine de ta jeunesse, & tu trouveras sagesse qui te durera jusqu' à ce que tu auras les cheveux blancs. Syrach 6. 18.
As tu des enfants, instrui les, & leur ployé le col des leur jeunesse. Syrach. 7. 23.

Laet ons dan besluyten, en seggen;

TErwijl het rijs is jonck en swack,
En heeft niet eenen harden tack,
Terwijl het sptuytje buygen kan,
Soo moet een neerstig bogert man
Het boomken leyden met er hant,
Het boomken houden in den bant;
Ten eynde dat et sonder bogt
Ter voller hoogte komen mogt,
Leyt, vrient, en leer uw weerde kint
Soo haest sijn eerste jeugt begint,
Want kromt het dan, en regt gy 't niet,
Soo is 't een eeuwig huys verdriet.

Pomme pourrie gaste sa compagnie.

Het appelwijf spreeckt.

Een rotten Appel in de mande
Maeckt oock het gave fruyt te schande.

SChoon kint, die menigmael hier vlytig komt geloopen
Om eenig boom-gewas van my te mogen koopen,
Ick moet nu danckbaer zijn, en brengen aen den dag
Dat u en uws gelijck ten goede dienen mag.
Ick ben een oude vrou, en hebbe lange jaren
Met fruyten omgegaen, met fruyten omgevaren:
En onder dit beslag soo heb ick yet gesien
Dat aen de teere jeugt ten goeden kan gediên.
Daer mag geen rotte peer in onse manden wesen,
En wat'er niet en deugt dat dient'er uyt gelesen;
Want is'er yet geblust, of andersins besmet,
't Is seker dat het quaet zig veerdig overset.

Is 't niet een seldsaem ding! veel hondert gave peeren
En konnen noyt het rot uyt eenen appel weeren;
Maer is'er slegts een vrugt in eenig deel geschent,
Die treckt tot haer bederf al wat'er is ontrent
Een druyf, die vunstig is, die kan een tros bederven,
Een schaep dat vyerig is, dat doet een kudde sterven,
Een brant-aer in den schoof besmet het gansche zaet.
So vrugtbaer, weerde maegt, soo vrugtbaer is het quaet.
Wel, zijt gy dan geneygt om niet als goedt te leeren,
Wilt boos en dertel volck van uw geselschap keeren;
Want hoe dat schoon gewas is van een sagter aert,
Hoe dat'et ligter smet, en naeuwer dient bewaert.

GUicciardin in syn boeck het welck hy syne Uuren van vermaeck genoemt heeft / seydt dat'er is een sonderlinge en vaste kunste om yemants innerlicken aert en eygen wesen sekerlijck te kennen / en dat (soo hy aldaer verklaert) indien men neerstelijck let met wat geselschap hy veeltijts ommegaet:

Want twee van eenen aert
Die zijn terstont gepaert,

als Cicero in den persoon van Cato eertijdts seyde / dewijle de nature altijt na haers gelijcke is hellende, en daerom seyt het Spaens spreeck-woort seer wel op dese gelegentheyt:

Di me con quien ti is,
Dizti te he lo que haras.

Segt ons met wie dat gy verkeert,
Soo heb ick uwen aert geleert.

Quaet geselschap te schouwen is daerom een van de noodigste saken in de opvoedinge der jonckheydt: en hoe schadelick het selve is / kan onder andere daer uyt werden afgenomen / dat David een man nae Gods herte / en Salomon de wijste van alle Vorsten / beyde dese materie de eerste plaetse in haer schriften hebben gegeven. David in synen eersten Psalm / en Salomon in 't eerste Capittel syner Spreucken: waer mede de spreeck-woorden van alle natien over-een komen / als hier na te sien is.

Handelt gy 't peck,
Gy krijgt een vleck.

Frans. *Brebis rongneuse*
Faict l'autre tigneuse.

Engels. One rotten scheepe wil marre a whole flocke.

Spaens. La mancana podridi
Pierde a su compannia.

Lat Unica prava pecus inficit omne pecus.
Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi. *Ovid.*
— Grex totus in agris
Unius scabie cadit, & porrigine porci:
Uvâque conspectâ livorem ducit ab uvâ *Juvenal. Sat* 2.

Ital Chi prattica co'lupo, impara à urlare.

Hoogd. Wer unter den wölffen ist / musz mit ihnen heulen.

Em

Ein rendig schaf macht die gantze heerde reudig.
Nederl. Een schurft schaep maeckt'er veel.
Die by de kreupelen woont / leert hincken.
Vuyle gronden bederven de kabels.
Die met den goeden omme gaet /
En acht ick noyt myn leven quaet.
En die met quade veel verkeert /
En heb ick noyt voor goet ge-eert.
Daer men mee verkeert /
Wort men mee ge-eert.
Griecx. *Κακοῖς ὁμιλῶν καυτὸς ἐκβήσῃ κακός.*
Id est Malos frequentans ipse & evades malus
Spaens Allegate a los buenos, y seras uno dellos.
Frans *Accoste toi de gens de bien, & tu en feras du nombre.*
Spaens El herrero y su dienero todo es negro.
Frans *Le forgeron & son denier tout est noir.*
Spaens En la casa del alboguero, todos son albogueros.
Id est:
Frans *A la maison du fluteur, tous sont joueurs des flustes.*

Ital. Chi dorme co'cani, si lieva con le pudci.
Frans. *Qui se couche avec des chiens, se leve avec les puces*
Ital. Dimmi con chi tu vai,
E sapra quel che tu fai.
Lat. Malignus comes quamvis candido & simplici rubiginem suam affricat.
Qui ambulat in sole coloratur, etsi aliud agat. *Senec.*
Tempora & loca semper aliquid contagii aspergunt. *Cic.*
Ital. Chi va al mulin, s'infarina.
Chi ha mal vicin, ha mal matin.
Chi tocca la pece, s'imbratta le mani.
La mala compagnia è quella che mena gli huomini alla forco.

D. Chrysostomus in hanc sententiam.

Lat. Natura rerum sic est, ut quoties bonus malo conjungitur, non ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur. Sic unum pomum malum facilè centum bona corrumpit: at centum bona nunquam unum corruptum efficient bonum.

Sie van dese materie meer / by dese na volgende: Prov. 13. 20. Syrach. 7. 2. Richter. Axiom. Oecon. 168, & seqq.

Ovis ovem sequitur.

Dwaelt'er een schaep uyt de baen / Hondert sal'er qualick goen.

Waer oyt een schaep springt uyt de bogt,
En geeft hem in de ruyme locht,
Daer wort'er stracx al meer getelt,
Die poogen naer het open velt;
Soo dat men haest den gantschen hoop
Siet hier en ginder op den loop.
Besie hoe vrugtbaer is het quaet,
Het vint terstont een mede-maet.

Wie doet'er oyt een malle greep,
Die niet en heeft haer nae-gesleep?
En waer doch is een grillig man,
Die niet sijn aenbang maken kan?
Wel, kinders, wie gy wesen meugt
Dit meckt voor al uw swacke jeugt.
Dus hoed u voor een quaed gespeel;
Want eenen dwaes die maeckt'er veel.

Dit spreeck-woort is by D. Drusium uyt het Hebreeusch genomen / en wort gepast op de gene die yet sien doen / en sonder oordeel het selve naevolgen gelijck de schapen (slechte en eenvoudige dieren wesende /) gemeenlijck doen / het welck mede niemant soo seer als de kinderen eygen is: des oock in onse tale diergelijcke spreeck-woorden te vinden zijn / als hier en elders te sien is. Decur. 3. adag. 3.
Nederland Alsser een schaep over de post is / soo volgender vele.

Waer een hont aen gepist heeft / daer volgt'er meer.
Een geck maeckt'er veel.
Spaens. Todos somos locos, los unos de los otros. id est.
Frans *Tous sommes fols les uns des autres.*
Nederl. Wy leeren geck zijn von malkand'ren /
Want eenen sot die maeckt den and'ren.
Ital. Un tristo ne fa cento.
Hoogd Ein schalck macht den anderen.

Waer dat de ſlang 't hooft in kan dringen,
Daer ſalſe 't ganſche lijf in wringen.

De vader ſpreeckt.

KOom hier, mijn weerde kint, ik moet u heden leeren,
Hoe gy u domme jeugt ſult mogen over-heeren:
Koom hier, ſtae nevens my, en let op dit geval,
Dat ick u, tot berigt, voor oogen ſtellen ſal.
Sie, waer de gladde ſlang den kop weet in te wringen,
Daer weetſe ſtrack het lijf ten vollen in te dringen.
Let vry, let op het ſtuck, het hooft dat maekt de baen,
En waer dat ingang krijgt daer is geen houwen aen.
In alle ſlim bejag, in alle quade ſaken,
Daer moet een teere ziel den aenvang leeren ſtaken;
Weer, lieve, weer het wiet, en doot het booſe kruyt,
Eer dat'et verder gaet, en eer het wijder ſpruyt
De boom, die ons bedeckt, en nu begint te bloeyen,
Was maer een enckel rijs, toen hy begon te groeyen;
En noch ſoo waſt hy voort; en ſoo hy langer ſtaet
Soo ſult gy vrugten ſien, en in de vrugt het zaet.
Gy dan, die zijt geneygt om in de tugt te leven,
Wagt u van aen het quaet den eerſten voet te geven;
„Hy valt, eylaes! hy valt, tot in de vuylſte luſt,
„Die van den eerſten af haer voncken niet en bluſt.

Nederl. **Van de boot raeckt men in het ſchip.**
Frans. *Du petit vient on au grand.*
Petite eſt incelle engendre grand feu
Nederl. **Van een voncke brant het huys.**
De Baſiliſcus moet in 't ey vertreden worden.
Lat Principus obſta.
Venienti occurrite morbo.
Periculoſum eſt canem inteſtina guſtare.
Satius eſt initus mederi, quàm poſt cauſam vulneratam remedium quærere.
Flamma fumo proxima
De parva ſcintilla magnum ſæpe incendium.
Pravis aſſueſcere ſermonibus eſt via ad rem ipſam.
Bovem tollet, qui vitulum ſuſtulerit
Hoogd. **Wen man den teuffel in die Kirchen laſt kommen ſo wil er gar auff den altaar.**

Nederl. **Een quaden ſin/
Stuyt in 't begin.**
Hoogd. **En iedes ding muſt ein anfang haben.**
Mit den neſteln ſehet man an zu ſpielen.
Lat Plerumque quælibet res innocenti mente reſpicitur; ſed in ipſo aſpectu animus concupiſcentiæ gladio confoditur. non enim David Vriæ conjugem ſtudioſe aſpexit, quia concupierat; ſed potius concupivit, quia incautè aſpexit *Gregorius*
Ital. *A ſcaglione à ſcaglione ſi ſale la ſcala*
Nederl **Allenrſe ſportjens raecktmen op de ladder.**
Spaens. De bequenna centella gran hoguera
Nederl **Een nagel doet wel een hoef-yſer verlieſen/ een hoef-yſer het peert/ 't welck dan wel den ruyter doet ſneuvelen.**
Frans *Fui devant le peché, comme devant un ſerpent; car ſi tu en approches, il te mordra.* Syr. 21. 2.

Wan

Wan man die sauw fitzelt/ soo legt sie sich im dreck.

Kraeut de seugh in haren neck/
't Beest gaet leggen in den dreck.

Met kinders, die men heeft geteelt,
En dient niet alle-tijt gespeelt;
Want schoon men die ten hoogsten mint,
En boven maten heeft gesint,
Noch kan het efter niet bestaen
Hen ongetugt te laten gaen;
Want Ouders van te sagten mont
Zijn voor de jonckheyt ongesont.
Men hout dat meest de kinders zijn
Gelijck een mack en weelig swijn,
Dat, soo men 't troetelt in den neck,
Gaet leggen midden in den dreck.
Dus soo gy tragt naer deugt en eer,
En streelt u kinders niet te seer.

Lat. Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.
Omnes deteriores sumus licentiâ. *Terent.*
Monendi amici sæpe sunt, & objurgandi: & hæc accipienda sunt amicè, cum benevolè fiant *Cicer*
Hoogd. Besser ein sawrschender freund / denn ein lachender feind.
Lat Sic habendum, nullam in amicitiis pestem esse majorem, quam blanditias & assentationem *Cicer.*
Nederl Dit heeft men dickmael ondervonden/
Van sachte meesters vuyle wonden.
Hoogd. Danck hab die ruth
Sie macht die kinder guth.
Frans. *Mere trop piteuse*
Faict fille tigneuse.
Lat. Plerosque ego parentes vidi quibus amor nimius, ne amarent, causa extitit. *Plaut.*

Sed provide, & cum judicio castigandos liberos monet proverbium Hispanicum
Spaens. Il niño & il mulo in culo.
Nunca hizo galardo con allegria, ni execution con colera.
Id est: *Ne fais guerdon estant allaigre, ny chastie avec courroux.*
Frans. *Comme un cheval qu'on ne domte point, devient fier; ainsi l'enfant auquel on laisse tout faire, devient rebelle.* Syrach 30. 8, 9.
Amignotte ton enfant, & il te donnera maint effroy: joue toy avec luy, & il te contristera: ne ri point avec luy, de peur d'en estre marri, & de grincer les dents à la fin.
Voyez Syrach. 30. 1. Prov. 13. 24. Item. 23. 13.

Elck spiegelt hem selven

De ou'e man spreekt.

GY die het aerdig glas, dat by de jonge vrouwen
Eenspiegel wort genaemt, sijt besig aen te schouwen,
Let vry op uw gestel, uw hayr en gansch gelaet,
Let vry hoe u het oog, en al het wesen staet,
Doch geef u niet alleen om uwen doeck te schicken,
Of om gekroont te zijn met bloemen en met stricken,
Maer let op uw gemoet, oock onder dit beslag,
En leer dat uwe jeugt ten goeden dienen mag:
Soo u de spiegel seyt dat uwe wangen bloosen,
En fris en jeugdig zijn, gelijck als verse rosen,
Uw tanden als yvoir, uw lippen t'eenemael
Gelijk het Indisch-lack, of als het root corael;
Soo gae van stonden aen bereyden uwe sinnen,
Om mede schoone glans in uwen geest te winnen:
Geef uw geheele kragt gansch over aen de deugt,
Op dat gy binnen selfs in schoonheyt blinken meugt:
Spreeck dus tot uw gemoet. Sal 't niet een schande wesen
Soo maer dit buyte-vel in ons en wort gepresen?
Sal 't niet een herten-leet aen al de vrienden zijn,
Indien wy maer alleen en hangen aen den schijn?
Neen, neen, mijn weerde ziel, wy moeten verder poogen;
Wy moeten hooger sien als op den lust der oogen:
Wy moeten schoone zijn, en dat aen allen kant,
Jae tot de gronden selfs, gelijck een diamant.
Zijn in het tegendeel uw leden soo geschapen,
Dat van u, door het oog, geen lust en is te rapen;
Soo spreek met uw gemoet, en maeck een vast verbont,
Op dat gy door den geest uw schade boeten kont:
Gae oeffen uw verstant in alle goede seden,
Gae oeffen uwen mont in alle wijse reden.
Gae cier het innig schoon, dat is het beste deel,
Dat is voor uwe jeugt een edel hals-juweel.
Men vint'er menigmael die sonder schoone wangen,
Die sonder witte verw, der menschen herte vangen:
„De deugt, de reyne deugt, is wonder lief-getal.
„De deugt, de ware deugt, is verre boven al.

Kent u selven.

Twee Aenmerckingen op 't gebruyck van Spiegels.

Eerste aenmerckinge.

HEt waer niet ondienstig / naer den raet van eenigen / dat alle Schoolmeesters / ende andere die haer werck maecken van de jonckheydt te onderwysen / veeltyts een Spiegel by der handt hadden / om daer mede te doen gelijckmen houd dat Socrates t' anderen tyden soude gedaen hebben. De selve (soo geseyt wort) hadde voor een gewoonte syne leerlingen beveelen aen te manen sich dickmaels te spiegelen / en sich bevindende van schoone gestalte te wesen / datse als dan met alle middelen souden betrachten / ten eynde sy lie den door haer innerlijcke schoonheydt haren uytwendigen staet souden gelijck mogen wesen / en wedervalle yemandt sich misma eckt spiegel te bevinden / dat de soodanige neerstigheydt soude aenwenden dat hy syne uytwendige leelickheydt met inwendige aengenaemheyt soude sien te boeten.

Socratis doctrinam expressit Ovidius Epist. Sapph.

Lat. Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formæ damna rependo meæ.

Idem. Art. 1.

Jam molire animum qui duret, & astrue formam,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem ibid.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses,
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Tweede aenmerkinge

HEt gebruyck van de Spiegels is dienstigh voor de jonckheydt / ten eynde als hier boven is geseyt · voor den ouderdom / om de grijse hayren / rimpels / ende andere veranderingen in syn gedaente dagelijcks te mogen aenmercken / sonderling een afbeelt synes jonckheydt daer by hebbende / om door dien middel syn dagen te leeren tellen / en wijs te worden.

Nederl. Kent u selven.
Frans. *Le miroir n'est point flatteur*

Spaen. Lo que te dixere el espejo.
No te lo diran en consejo. id est;
Frans. *Ce que le miroir te dira,*
Au conseil on ne te lira.
Ital. Donna senza honestà non fu mai bella.
Griecx Ώς οὐ καλλός ἐστιν ἄνευ τῆς αἰδοῦς. id est,
Lat. Quam grata forma est, cui modesta menti comes
Frans *Beauté sans bonté ne vaut rien.*
Ital. Il cerchio non fa la taverna.
Frans. *Tout nostre sçavoir gist à cognoistre nostre ignorance, toute nostre perfection à remarquer nostre imperfection*
Lat. Pulchræ domus pulcher hospes.
Gratior est pulchro veniens in corpore virtus
Virg. 5. *Æn.*
Hoogd. Ein schönen hauß ein schöner wert.
Frans. *En belle cage gentil oiseau.*

Ee

Es muss ein ieder ein par narren schuhen vertretten / wo nicht mer.

De Jonge-ling met de narre-schoe-nen spreekt

Men moet een paer narre-schoenen verslijten, eer men recht wijs wort.

EY kijckt toch, kijckt toch eens, gesellen,
Ey kijckt hoe kom ick hier ter baen,
Hoort toch hoe klincken dese bellen,
Siet hoe my dese schoenen staen.
Ghy lacht, na dat ick kan bemercken,
En segt, als binnen uw gemoet,
„De gecken kent men aen haer wercken;
Wel, dit is vry een lossen bloet.
Maer, Vriendt, al siet ghy my wat mallen,
En acht dit immers niet te quaet,
Want dit wil nu al beter vallen,
Dan als het leven verder gaet.
Als wy de groene jeught beginnen,
Dan koot de Jonckheyt over-al;
Het voor-recht van de jonge sinnen,
Dat is, *Voor eerst een weynigh mal.*
Ja, laet de Jeught haer soete kueren,
Want dat misprees noyt deftigh man;
Maer laetse niet te lange dueren,
En scheyt'er op het korste van.
My dunckt ick heb'et eens gelesen,
Of, ick en weer niet waer, geleert,
„De kortste sotheyt wort gepresen,
't Is wijsheyt als men haestigh keert.
Heb ick dan schoenen als de sotten,
Of maeck ick eenigh mal gebaer,
En wilt niet al te schamper spotten,
Want dit is noch mijn eerste paer:
Had ick dat eenmael af-gesleten,
Gewis ick sou dan vaster gaen;
My dunckt, ick sal dan beter weten,
Als dese loop eens is gedaen.
Dit hoord' ick eens by wijse lieden,
„Dat niet te koten ware best;
„Maer als het immers moet geschieden,
„Soo is het beter eerst als lest.

Lat Hoc commune malum, semel insanivimus omnes.
Hoogd. Was kompt nicht vor jahren.
Was frü zeitig wird / fault bald.
Was bald reiff / das helt nicht steif.
Lat Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter maturitatem est assecutum.
Nederl Niet te koten ware best /
Maer vry beter eer als lest.
Hoogd De Kinder de soo tydlick wys de levet nich lang / eer dar werden gecke unth.
Frühwitzige Kinder die leven nit langh / aber spat obst light langh.
Spaens Ni quien acierte un officio si en el primero no ha errado id est.
Frans. *Personne ne fera bien son mestier, s'il n'y a premierement faict quelque faute*
Lat. Præcocia ingenia rarò perveniunt ad frugem. *Richter. Axiom Oecon* 173.
Engels. We dote either jong or. old.
Ital. *Chi non fa pazzia in giouenezza,*
La fa poi in vecchiezza.
Frans. *Les plus courtes follies sont toustours les meilleures.*
Quand fol ne follie, il perd sa saison.
Lat. Magna indoles non sine vitiis, non statim pro deploratâ habenda est. Nam multi disjectis nequitiæ claustris, virtutem efficaciter ostenderunt. *Richter. Axiom Hist.* 250
Habent tamen hæc suos terminos. Nam

Ital,

Ital *Chi di vinti anni non è, di trenta non sa, di quaranta non ha, mai non sarà, non saprà, non haverà*

Lat Nullum ingenium magnum sine mixtura dementiæ. *Seneca*

Scis solere illum ætatem tali ludo ludere. *Plaut. Mostell.*

Si juvenis luxuriat, peccat;
Si senex, insanit. *Sophocl.*

Nullus idem est diuturnus & præcox fructus *Curtius lib 8*

Nederl Vroegh ryp / vroegh rot.
Vroegh wijs / vroegh sot.
Vroegh snegh / vroegh slecht.
Vroegh Heer / vroegh knecht.
Vroegh los / vroegh vast.
Vroegh waert / vroegh gast.
Vroegh wilt / vroegh tom.
Vroegh rap / vroegh lam.
Vroegh valck / vroegh uyl.
Vroeg hengst / vroegh guyl.
Vroegh lief / vroeg leet.
Vroegh kout / vroegh heet.
Vroegh vyer / vroegh asch.
Vroegh somer / quaet gewas.
Vroegh te wijn / vroegh bedorven.
Vroegh dronckaert / vroegh gestorven.
Vroegh geleert / vroegh vergeten.
Vroegh gebroedt / vroegh bedreten.

Frans *Un Empereur Alleman disoit, qu'un jeunhomme demeuroit fol sept ans de suite, & si entre d'eux il faisoit quelque insigne trait de sagesse, qu'il luy faut recommencer le septenaire de folie* Michel de la Montaigne

Je n'ay jamais osé trop esperer des grands commencemens d'esprit, & de memoire, lesquels cependant on admire aux enfans Je sçay bien qu'ils ne peuvent qu'atteindre leur force & leur vigeur, & si plustost, la chose n'en va pas mieux Josephus Hal Sainct observat

La conclusion soit,
Mature, non citò.

Alsoo in een goede opvoedinge der jonckheit bestaet de hope van de toekomende eeuwe, soo vinden wy dienstigh, tot besluyt van dese materie, hier by te voegen eenige grontregels, in de welcke *Plutarchus*, en andere goede Schrijvers het geheel beleyt van dit stuk vervat hebben.

1. Dat 't et dienstigh is de jonckheydt te brengen tot haren schuldigen plicht / eer door soete / als door harde middelen

2. Dat de jonckheydt overhandt / nae gelegentheydt van saken dient gepresen en berispt te worden.

3. Dat men de selve niet te deun en moet houden / maer matelycke uytspanninge dient te geven.

4. Dat de Ouders ofte Voogden selfs het oogh op de selve moeten hebben / en sich niet vernoegen door den dienst van onderen alleen.

5. Dat de woorden en maniere van spreecken van de jeught wel dienen beleyt te worden / en in ordre gehouden / en hare memorie van de jonckheyt aen wel geoeffent.

6. Dat men de selve moet gewennen niet moeyelijck / pronckachtigh / ofte krackeeligh te wesen in haren dagelijckschen ommegangh.

7. Dat men de selve moet afwennen van alle lekkerheyt en quistigheyt.

8. Dat men de selve moet gewennen altijt de waerheyt te spreecken.

9. Dat men geheel goede sorge moet dragen dat de selve met geen quaet geselschap ommegae.

10. Dat men de selve moet aenleyden tot de liefde van de deught / en tot vreese van schaemte en schande te begaen.

11. Dat men de selve moet voorgaen met een goet exempel.

12. Eyndelijck / dat men voor al de jeugt inscherpe de vreese des Heeren / die het genoegsaem al begrijpt / want de selve is het beginsel der wysheyt / als de Wyseman getuyght

1 *Qu'il faut mener les enfans à leur devoir par douceur*

2 *Qu'il les faut louer & tancer de fois a autre.*

3 *Qu'il ne les faut presser trop, mais leur donner des relasches*

4 *Que le pere mesme doit avoir l'œil sur eux*

5. *Qu'il faut bien regler leur paroles, & exercer leur memoire.*

6. *Qu'il les faut empescher d'estre chagrins ou contentieux*

7 *Qu'il les faut faire fuir la delicatesse & superfluité*

8 *Qu'il les faut accoustumer à dire toujours la verité*

9 *Quil les faut detourner de mauvaises compagnies.*

10 *Qu'il les faut apprendre à aimer la vertu & l'honneur, & craindre l'infamie.*

11 *Qu'il leur faut servir d'un bon exemple*

12 *Qu'il les faut, devant toutes choses, apprendre la crainte de Dieu.*

Amor docet Musicam

Liefde leert singen / Oock sonder dwingen.

GY, die op dese prente siet,
Maer weet daer af de meuning niet,
En vraegt wat dese kleyne Guyt,
Wat Venus Jongen hier beduyt:
Ick bidde staet een weynig stil,
En hoor eens wat'et seggen wil.
Daer is een spreuk van langer hant,
Gekomen uyt het Griecken-lant,
Die seyt, dat Liefde singen leert,
En plompe sinnen omme-keert;
Dat is geseyt, dat soete min,
Brengt alle soete dingen in.
Sie hierom is 't dat Venus kint,
Sich hier als in een schoole vint,
Een schoole daermen geestig queelt,
En hondert soete deuntjens speelt.
Een schole daermen plompaerts slijpt,
En daer de groene jonckheyt rijpt;
Maer 't is een meester sonder plack,
Want hy leert kunsten met gemack,
Sijn pijl, die door de werelt sweeft,
Die is 't die dese krachten heeft:
Want soo daer is een slegte duyf,
Die naeu en kent haer doecken-huyf,
Die in haer gaen, en al haer doen
Is raeu, en uytter-maten groen,
Indien sy desen meester krijgt,
En dat hy in haer boesem sijgt,
Gewis daer is geen twijffel aen,
Hy leert haer voor de spiegel staen,
Hy leert hoe sy haer dom gelaet,
Sal stellen op de regte maet,
Sal stellen anders alsse plag
Eer sy by hem ter schoolen lag.
Is elders oock een raeuwe gast,
Die op geen heusche seden past,
En niet ter werelt anders weet
Als hoe men pap en soppen eet,
En daerom, t'huys en over straet,
Gelijck een klunten henen gaet,
Genaeckt hy maer eens dese school,
Sijn hart ontfonckt gelijck een kool,
Sijn hoet staet anders alsse plag,
Sijn kraeg soo titsig alsse mag,
Sijn knevels geestig opgeset,
Sijn gantsche kleeding wonder net;
Hy leert daer niemant op en gist,
En dat hy noyt te voren wist,
Hy leert ontsluyten synen mont,
Die eerst gelijck vernagelt stont,
Hy leert, en al met goet verstant,
De beste woorden van het lant,
Hy leert voor al oock soeten sang,
En al met vreugden, sonder dwang,
Hy krijgt een rap, een buygsaem lijf,
Al stont'et eertijts bijster stijf;
In 't kort', een plompaert wort beleeft,
Soo haest hy maer een vryster heeft.
Soo leert dan Liefde wijf en man,
Dat niemant anders leeren kan.

Lat. Amor docet Musicam.
Amor magnus doctor est, atque omnes Philosophiæ partes implet. *Recte Augusti dixit de Amore* ...
Ital. Chi ha l'amour nel petto, ha gli sproni al fianchi.
Gall. L'amour est un grand maistre d'escole,
Tout est gaillart ou qu'il s'envole.
L'amour est un grand maistre;
Il faict le lourdau gentil estre.
Lat. Nullus adeo ignavus est quem amor non inflammet ad virtutem ac divinum reddat, ut par viro forti evadat. nam quod Homerus vim fortemque divinum a Deo quibusdam heroibus inspiratum ait, id Amor præstat amantibus. *Plato.*
Da mihi hominem incultum, ab amore cultissimus efficitur, da rusticum ac rudem, ab amore fiet ingeniosus ac elegans. Quid plura? segnities, somnus omnis, lethargicus marcor, ac squallor, ex amoris contubernio eliminantur. *Philip. Beroal.*
La beaute de la femme resiouit la face, & surpasse tous les desirs de l'homme. Syrach. 36 24.
Celuy qui veut de loing venir celle qu'il ayme, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur sa teste, retrouche ses moustaches, redresse son manteau sur les espaules, se leve sur la pointe de ses pieds, monstre un visage joyeux, & semble qu'il se renouvelle de tout pour se rendre agreable aux yeux de sa Dame. Sic autor quidam Gallus.
Lat. Pro conclusione, addamus varias Amoris descriptiones, a sapientissimis traditas, ut inde ejus natura ignorantibus innotescat.
Amorem beatus ille *Dionysius* definit, esse virtutem unitivam.
Augustinus, Appetitum rei, propter se ipsum.
Bernardus, Ordinatam & vehementem voluntatem ad bonum.
Alii Theologi, Conjunctionem amantis cum amato.
Nonnulli, Desiderium possidendi, utendi, fruendi, opinati boni & pulchri.
Plerique, Spem irretitam, timori conjunctam.
Tullius dixit amorem esse, benevelle.
Seneca, Vigorem animi, & excessum mentis.
Dantes, Inclinationem animi in rem concupitam,
Marius Æquicola, Desiderium boni quo illud nobis semper adesse, & possidere cupimus.
Peripatetici, Argumentum benevolentiæ propter apparentem venustatem.
Academici, Desiderium fruendæ pulchritudinis.
Theophrastus, Animæ otiosæ affectum.
Epictetus denique, Otiosi pectoris molestiam, in puero pudorem, in virgine ruborem, in juvene ardorem, in fœmina furorem.

Het schaep dient voor den dam geschut,
Dat is voor al de jonckheyt nut.

De Boer die voor de schapen staet spreekt.

TErwijl ick ginder by mijn wijf
In 't groene nam mijn tijdtverdrijf,
Soo quamen dese schapen aen,
En dwaelden uyt de regte baen;
Het scheen, sy wilden naer het zaet
Dat hier op desen acker staet,
Dies rees ick op, om heen te gaen,
En 't vee hier kort te houden staen,
Maer Trijn die sey. Het is geen noot;
En hieldt my vast op haren schoot,
Sy sprack: Het is noch al te vroeg,
Het is dan immers tijts genoeg
Het vee te drijven op de vlugt,
Wanneer het naadert tot de vrugt.
Maer ick, die weet hoe dat'et gaet,
En hoorde geensins haren raet.
„Het schaep dient voor den dam gekeert,
Gelijck de daet ons dickmael leert;
Want komt het beest eens op het lant,
Dat schoon met vrugten is beplant,
Hoewel men dan al luyde krijt,
En oock het dier met stocken smijt,
Noch wil het uyt den velde niet,
Vermits het daer sijn gading siet:
En schoon het al ten besten gaet;
Noch doet 'et niet als enckel quaet,
Het loopt, het springt, het pluckt, het eet,
Het geeft, al waer het komt, een beet;
Dies acht ick 't oude spreeck-woort nut,
„Het schaep dient voor den dam geschut.
Soo nu misschien een jonge maegt
Hier van de regte gronden vraegt,
En soeckt te weten met bescheyt,
Wat in de daet dit is geseyt,
En wat een boer of acker-man
Een hoofsche vryster leeren kan?
Die stelle desen regel vast,
Dat Venus kint, die slimme gast,
De stooker van de geyle min,
Niet ligt en dient gelaten in:
Maer dat men van den eersten aen
Sijn slim bejag moet tegengaen;
Of anders dat men naderhant
Te laet beklaegt den heeten brant
Wel aen, gy zijt dan oy' of ram,
Schut vry de schapen voor den dam.

Lat. DUm novus est, cœpto potius pugnemus amori,
Flamma recens parva sparsa recedit aqua.
Ovid.

Nederl. Stuyt de min/ in haer begin.
Blust de voncke voor de vlam.
Schut de schapen voor den dam.

Helleborum [illegible], cum jam cutis ægra tumescit,
Poscentes videas, venienti occurrite morbo.
Pers. Sat. 3.

Satius est initiis mederi, quam post causam vulneratam remedium quærere. *L. fin. C. inquib. caus. rest. in integr. &c.*

Nederl. Doe raet voor 't quaet/
Eer 't verder gaet.

Ital. *[illegible] quar[illegible] [illegible] via ventura*
Fin che l mal è fresco, bisogna rimediarvi.

— Quisquis in primo obstitit,
Repulitque amorem, tutus ac victor fuit:
Qui blandiendo dulce nutrivit malum, *Senec.*
Sero recusat ferre, quod subiit, jugum. *Hippol.*

Capite vulpes parvulas. *Delrio in Adag. Hebraic.*

Nederl. Kleyne vossen moet men vangen/
Groote dieven moet men hangen.

Ital. *S[illegible] non mira*
Il cuore non sospira

Lat. Sapientes agricolæ locustarum femina pedibus obterunt.
Hortula[illegible] [illegible] in ipsis folliculis resecant.

Nederl. Versiet u/ knechten/ voor den nood.
De rups kiest in de pop gedoot.

† Dit/ Spreeck-woort/ als meest alle de andere/ kan verder werden uytgebreydt/ en tot veel andere saken gepast/ als by exempel Syrach 18. 21, 22.

Spaer uwe boete niet, tot dat ghy kranck wordet, maer beter u de wijle gy noch sondigen kont.

Vertreck niet vroom te worden, ende en verbey niet de beteringhe uws levens, tot in den doot.

Prendre

Prendre ne dois à la chandelle
Ny or, ny toile, & moins pucelle.

Geen peerle dient by nacht gekocht/
Geen vryster by de keers gesocht.

DIt wijf dat ghy hier voor u siet,
En geld aen desen koopman biedt;
Dit wijf is wonder slecht bedacht,
Want sy koopt peerels in der nacht,
Sy koopt in haest by 't keersen-licht,
Daer toe men hoeft een vol gesicht.
Wel, Juffer, wat ick bidden mach,
Ey, sluyt geen koop als met den dach,
Maer laet den nacht eerst overgaen,
Of wis gy sult bedrogen staen;
Want koopt ghy niet ter rechter tijt,
Soo koopt ghy niet als enckel spijt.
Gesellen, die des avonts vrijt,
En dickmael wonder jachtigh zijt,
En vaert niet in der haesten voort,
En spreeckt niet haest het groote woort,
En geeft voor al uw trouwtjen niet,
Tot ghy het lief by dage siet:
Houdt seker dat de keerse lieght.
Houdt seker dat de nacht bedrieght,
En datmen met een korten spoet
Noyt groote dingen wel en doet.
't Is waer dat even in der nacht
Een sake dient te zijn bedacht,
Maer al wat dienstigh is gesien,
Dat moet by hellen dagh geschien.
„Geen schoone peerel dient gesocht,
„Geen fijne webbe dient gekocht,
„Geen vryster oyt te zijn gemijnt,
„Dan als de gulde sonne schijnt;
„Want, die in duyster henen loopt,
„En even dan juweelen koopt,
„Of 's nachts sich koppelt aen een vrou,
„Die queelt by dage van berou.
„Dus wilt ghy niet bedrogen zijn,
„Soo wacht den klaren Sonne-schijn:
Soo wacht, ô grage vryer, wacht,
Tot dat het stuck wel is bedacht;
En ghy oock, soete Vrysters, beydt
Tot alles wel is overleyt

Spaens. LA muger y la tela,
Ne pigliar a la candela.
Lat. Judicio formæ noxque merumque nocent. *Ovid.*
Ital. *Al lume di candella*
Ogni rustica par bella.
Frans. *De nuict à la chandelle*
L'asnesse semble damoiselle
Ratio est quia
Ital. Non è oro tutto quel che luce.
Hoogd. Es sind nicht alle Jäger die hörner führen.
Frans. *Qui en haste se marie, a loisir se repent.*
Nederl. Wie koopt eer hy het wel besiet/
En is de rechte koopman niet.
Men moet geen katten in sacken koopen.
Die een haesse wil vangen/ moet sien wie hy met er haudt neemt.
By nacht zijn alle katten grau.
Die 's nachts een kat bestaet te koopen/
Die liefse wel by dage loopen.
Idem Nox & amor vinumque nihil moderabile suadent
Hoogd. Gut ding will weile haben.
Nederl. Niet met er haest als vlooyen vangen.
Ital. *A chi compra bisogna haver cent occhi, à che vende, ne basta uno.*
Nederl. Die verkoopt en hoeft maer een oogh/ die koopt hoeft er honderd.
Hinc Magnates, qui pictis tabulis inter sese matrimonia conciliant, sæpe falluntur.
Et ideo,
Isabella Castiliæ regina noluit nubere Ferdinando, nisi prius Principem vidisset
Nec Elisabetha Anglorum regina Henrico Suecorum regi *Richter, lege Axiom Oecon.* 73.
Nederl. Koopt ontbesten/ het sal u rouwen;
En meest in handel met de vrouwen.
Si quid bene factum velis, tempori trade. *Senec.*
Ital. *Nè femina, nè tela,*
A lume de candela
Lat. Noctem requirunt fraudes, lucem veritas.
Quem texerat dolum nox, prodidit dies.
Celeritas infamis naufragiis.
— Malè cuncta ministrat Impetus *Stat.*
Consiliorum præcocium & inconsultarum actionum infelix & tristis solet esse exitus, festinatæque actiones & consilia semper fuerunt calamitosa aut perniciosa· ut latè exemplis & rationibus deducit. *Richter. Axiom. Hist.* 227. & 247.

Schoon voor-doen is half verkocht.

Wil er iemant leeren minnen
Na de regel, na de kunst,
Wil'er iemant herten winnen,
En oock aller herten gunst:
Niemant hoeft'er groote boecken,
Oude schrijvers, vreemde tael
Uyt te lesen, op te soecken;
Hier in leyt'et altemael.
Gae maer slechts u eygen selven
Met een onvermoeyde vlijt
Ondersoecken, onderdelven,
En beproeven wat ghy zijt;
Vindje feylen, leerse duycken,
Leerse dooden, vierse niet;
Maer u deugden wilt gebruycken,
Datmen die, als lichten siet.
Maeck dat ghy in alle saken
Desen regel onderhout,
Dat sal u lieftalligh maken
Of ghy vrijt, of zijt getrout
„Die sijn kraem weet op te proncken
Na den eysch, en na den tijt,
„Doet den koper daer op lonckken,
„En hy wort sijn waren quijt.

Dit is eygentlijck dat de Francoysen noemen: *Mettre en evidence, & faire valoir ses bonnes parties.* In welcke konste Scipio, en andere voortreffelijcke mannen grooten lof wert toegeschreven. Oyt is dat Ovidius de jonge lieden door een groote regul heeft willen afschetsen.

Et quacumque potes dote placere, place *Ovid.*
Nederl. Brenght alles by/ u frissche jeught/
Daer ghy u lief door maken meught.

Dit is dat yder ambachts man/ elck in het sijne/ soo beyendelijck weet te betrachten/ het schoonste over al aen het ooge gevende/ en al wat mis staet in tegendeel bedeckende: plagh met een metser de schoonste steenen in den gevel/ de goutsmit de suyverste peerle in 't hooghste van 't kleynoot/ de kleermaker de eerlijckste stoffe in het aensienlijckste van 't kleedt te voegen/ 't Is den beenhouwer leedt dat er een ooge beta aen 't vleys is dat niet gesien en wort. Dan dit alles moet niet met hooghmoet ofte pronckerye geschieden/ maer wel eer uyt een goet oprecht gemoet/ tot verbeteringe yder van sijn gebreken/ en om sijn licht voor de menschen soo te laten schijnen/ dat Godt daer mede gepresen werde/ noch om andere tot navolginge te verwecken/ op dat alsoo de gene die sulcks doet by yder lieftalligh mach werden by de gene daer hy mede omme gaet.

C'est la raison pourquoy les gens d'estat conseillent aux Princes de dissimuler leur imperfections, & monstrer leur bonnes parties, imitans le bon architecte, qui loge (comme ils disent) ses plus beaux materiaux au frontispice de son bastiment. Jean Marnix aux Resf. Polit. Res. 5.

— Occule mendas,
Quaque potes, vitium corporis abde tui.
Ovid.

Multa viros nescire decet. pars maxima rerum
Offendet, si non interiora tegas.
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur
Et semper spacio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non sit in ordine natus
Deus tibi, ridendo maxima damna feres. *Idem.*
Ante omnia tamen
Prima sit in vobis morum tutela, puellæ,
Ingenio facies conciliante placet.
Idem Med. fac.

Voor reden kan dit alles kan geseyt werden dat (*primæ notiones*) de eerste invallen die iemant van eenige sake krijght/ tusschen beeltenis met het eerste gesichte/ een groot voor-oordeel plegen te maken in de gedachten der menschen/ en daer op sien veel oude spreucken als te weten:
Nederl. Aensien doet brien.
Het oogh is leydtsman van de min/
En draeght voor eerst de lusten in.
Dat het ooge niet en siet/
Dat begeert het herte niet.

Lat. Ex aspectu nascitur amor.
Spaens. *Afeyta un cepo*
Parecera mancebo id est.
Accoustre un tronq, il semblera un jeune adolescent.
— Oculi sunt in amore duces. *Propert. 2 El. 12.*
Frans *Ce qui plust*
Est à demy faict.
Hoogd. Was das aug nicht sicht/
Beschwechet das hertz nit.
Griecx [illegible]
Id est: Ex intuendo nascitur hominibus amor.
Ut vidi, ut perii. Virgil.

Illud tamen hic monendum, sane hæc intelligenda, & virtute, non fuco ornamentorum gratiam tam virginibus quam adolescentibus quærendam esse: ut recte viri probi inculcant.
Nazianz. Car. 3 de precept Virg.
Ornentur gemmis aliæ, decorentur & auro,
Quod Fulgore suo collustrat corporis artus
His, inquam, placeant quorum depicta colore
Multiplici est facies, mortalique arte manuque
Condita, cœlestique ab imagine turpis imago
Dissita, calcarum prodens sine voce pudorem,
Tu virtute place, &c.

Amor

Amor, ut pila, vices exigit.

Kaets of min en heeft geen val/
Sonder over-gaenden val.

Soo ghy wilt dit speeltjen leeren,
  Soete vryster, schoone Blom:
Doe den Vlieger weder-keren,
  Drijt het veertjen wederom;
Want als ick van mijner zijden
  Maer alleen en soude slaen,
Dat en sou ons niet verblijden,
  Want het spel is stracx gedaen.
Weet, dat kaetsen en de minnen
  Eyst een overgaenden bal,
Anders maeckt'et droeve sinnen,
  Anders heeft'et geenen val.
Liefde doet ons liefde toonen,
  Liefde geeft de liefde kragt,
Liefde moet de liefde loonen;
  Anders isse sonder magt:
Wil dan weder-liefde dragen,
  Lief, soo wordje ras de bruyt,
Want dan wil ick 't met uw wagen;
  Anders, kint, ick schey'er uyt.

Frans *Jamais l'amour ne se paye que par amour reciproque.*
Lat Et pretium, & merces solus amoris amor.
Beneficium non est aurum, sed amor per quem datur.
Amor enim beneficii anima. *Vid Sen. de Benef*
Durissimus est, quem redamare piget prius amantem.
August de amore divino.
Ital. *Ama a chi t'ama,*
Rispond à chi ti chiama.
Nederl **Antwoord die je vraegt/**
Min die je liefde draegt.
Ital *Una mano lava l'altra, & le due lavano il viso.*
Id est:
Frans *L'une main lave l'autre, & les deux le visage*
Nederl **Als d'eene hant d'ander wast / soo wordense beyde reyn.**
d Eene min brengt d'onder in.
Lat Manus manum fricat, gratia gratiam parit.
Ferro ferrum acuitur.
Fructus amoris amor
Frans *Amour au cœur me poind,*
Quand bien aimé je suis;
Mais aimer je ne puis,
Quand on ne m'aime point.
Chacun soit adverti
De faire comme moy;
Car d'aimer sans party
C'est un trop grand esmoy. Marot.
Proverbium Arabicum ex Erpenio.
Lat Excute mihi ignem, & allucebo tibi. id est, *ut Josephus Scaliger interpretatur*, Esto mihi, ero tibi.
— Ut ameris, amabilis esto *Ovid.*
Frans *Aimer sans amour est amer*
Nederl. **Vriendtschap van eener zijde en duert niet lang.**
Griecx. Χεὶρ χεῖρα νίπτει.
Χάρις χάριν φέρει.
— Amare recuso.
Illum quem fieri vix puto posse meum. *Ovid. Ep. Helen*
Frans. Amour est d'amour recompence,
Et celuy est trop à blamer
Qui pour le moins (s'il ne commence)
Ne veut pas, quand on l'aime, aimer,

Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.

Vier vryers, die om strijt hun vrysters dapper presen,
Besloten onder een, ick sou haer Rechter wesen;
Gijs hiet sijn liefste moy, en 't is een leelick vel.
Fop noemt de sijne net, en 't is een morsebel.
Geurt prijst haer dien hy mint, als Geestig in de seden,
En daer en is geen fout in al haer domme leden:
Kees acht de sijne vers, en uyter-maten fris,
En 't meysjen heeft een vel gelijck een drooge vis.

Nae dat ick hadd' verstaen al wat een yder seyde,
En wat hy tot een gront van sijn vermeten leyde,
Soo heb ick dese saeck een weynig overdagt,
En met een kort beraet dit vonnis uytgebragt:
Hoort, vrienden, met een woort den gront van uwe saken,
Siet, 's vryers gunstig oog dat kan de schoonheyt maken.
Elck acht sijn uyl een valck, en boven eygen mal,
Soo wil men dat het volck het soo geloven sal.

Hoogd. Einem jeden dunckt das sein ewl ein falck sey.
Ital. Affectione accieca ragione.
Spaens Cada buhonero alaba sus cuchillos.
Frans. *Chaque mercier loue ses cousteaux.*
Nederl. Elck kramer prijst sijn messen.
Spaens. A cada necio agrado su porrada.
Frans. *A chaque fol plaist sa marotte.*
Hoogd. Einem jeden gefelt sein weise wol/
Drumb ist lande der narren vol.
Nederl. Elck prijst sijn Grietjen/ al isse begrommelt.
Elck heeft sijn liefje lief/ al isse besmet.
Frans *Femme & pierrerie*
Ce n'est qu'une fantasie
Hoogd. Es geht mehr liebs zur Kirchen denn schons.
Nederl. 's Vrysters schoonheydt leydt in 's vryers oog.
Ital. Non è bello quello che è bello ma quello che piace
Nederl. Geen leelick lief/ noch schoonen koolsack.
—— Balbinum polypus Agnæ
Delectat. —— *Horat* 1 *Sat.* 3
Nigra μελίχροος est immunda & fœtida, ἄκοσμος, &c. *Vid Lucret lib* 4
Ita præcipit magister amoris: Art. 2
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si pæta est, Veneri similis; si flava, Minervæ
Sit gracilis, macie quæ male viva sua est.
Dic agilem quæcumque brevis: quæ turgida plenam.
Et lateat vitium proximitate boni.

Nederl. Elck sotje prijst sijn marotje
Engels. A Vlacke man a pearle in a womans eye
Nederl. Ons oog dat heeft een valschen schijn/
Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.
Hoogd. Einem jeder narren gefelt sein kolb.
Spaens El deseo haze hermoso lo feo
Frans *Le desir rend beau ce qui est laid*
—— Quod fecit, quisque tuetur opus. *Ovid.* 4 *Pont.* 1.
Hoogd. Einem jeden kramer lobet seinen kram.
Spaens Ognum loda il suo mestiero
Quien feo ama hermoso le parece
Frans *Qui aime, un laid luy semble beau.*
Nederl. 't En is niet schoon dat schoon en niet is/
Maer dat in 't herte diep geset is.

Het selve op eenen anderen sin.

Eygen wooning, eygen dack,
Groot voorwaer is uw gemack,
Eygen keucken, eygen heert,
Groote schatten zijt gy weert,
Want al zijt gy niet te groot,
Gy zijt dienstig voor den noot.
En al zijt gy slegt en arm,
Noch vind' ick uw asschen warm;
Of al zijt gy somtijts kout,
Ick ben op u wonder hout,
En dat even doet my deugt,
En verweckt my soete vreugt.
Dus zijt gy in mijn gepeys
Beter als een groot paleys,
Beter (Princen met verlof),
Beter als een Konings hof,
Want, dit houd' ick wonder vast,
Groote salen, groote last,
En, gelijck men staeg bevint,
Hooge torens, hogen wint.

Lat. Sua cuique prudentia Deus.
Domus amica domus commoda
Nederl. Mijn hier/ 't zijn daer/ 't mijn is het beste.
Frans *A tout oyseau*
Son nid est beau.
—— Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est *Horat* 2 *Sat.* 2.
Patriæ fumus igni alieno luculentior.
Suum cuique pulchrum.
Suus rex reginæ placet.
Frans. *Mesme un gueux aime l'odeur de son escuelle*
Hoogd Eigner herdt
Ist gold werth/
Ist er gleich arm
So ist er doch warm.
Ital. Casa mia' casa mia'
Per piccina che tu sia.
Tu mi pari una badia
Nederl. Eygen haert is goud waert.
Eygen huys verleet niet.
Eygen dreck en stinckt niet.
Ydere bedelaer prijst sijn nap.
Yder sot behaegt sijn kap.

Feu,

Feu, toux, amour, & argent, Ne se cachent longuement.

De Jong- [illegible]

Vyer/ hoest/ gelt/ en heete min/
En houd men noyt ter degen in.

Ick woude dese keers wel soo behendigh dragen,
Dat ons gebueren noyt haer flicker-licht en sagen;
Want mogte dat geschiên, soo ging ick daer ick wou,
En daer kon niemant zijn die my beloeren sou:
Maer wat ick immer doe, men siet de klare stralen,
Men siet den hellen glans door al de buerte dwalen;
Hoe ick het vuur bewaer, hoe naeu dat ick het sluyt,
Het wil'er evenwel, het wil'er echter uyt
Mijn buerman is bedaegt, mijn buerman heeft gebreken,
Die voor het meeste deel in oude lieden steken,
Voor al quelt hem de kugh; maer desen onverlet
Soo wil de goede man voor al geen eensaem bedt:
Hy mint een frissche maeght, en besig in het vryen,
Soo doet hy grooten weer om desen hoest te myen;
Maer t'wijl hy sit en stoft, en maeckt'et al te bont,
Soo komt de loose kugh hem bersten uyt den mont;
Dies laght het geestigh dier, en seyt, als in het jocken,
Dat is geen fluytje, vrient, om vrysters mee te locken,
Ey lieve! blijf gerust, en houd u bedde vry,
Of immer kiest'er een, die kught gelijck als gy
Een quant, die hier en daer voor bode wert gesonden,
Had leßmael op den wegh een volle beurs gevonden,
Die gaf hy aen sijn wijf, en seyde; lieve Trijn,
Siet hier een rijcken buyt, maer 't moet geswegen zijn.
Ick houve nu voortaen, niet, als ick plagh te wercken;
Maer niemant, wie het zy, en moet'et immer mercken:
Houd daerom, houd gestaeg het geckjen in de mou,
Trijn swoer het met een eedt, dat sy het helen sou.
't En leed als geenen tijt, het wijf begon te koopen,
De man en wou niet meer als bode blijven loopen.
De dochter kreeg een huyk, een ziel, een beste keurs,
Is 't niet een wonder ding! het gelt wil uyt de beurs!
Daer is het al bekaeyt, de man die wort gevangen,
Die melt daer sijn bedrogh, en al de slimme gangen.
Daer wort de blijde Trijn een gansch bedrukte vrou,
En al om dat het gelt niet stille leggen wou.

Gli denari sono spiriti folletti.

Eens toen ick was verlieft, al over langh geleden,
Was Rosemont genoot juyst daer ick was gebeden:
Geen mensch had noch gemerckt de gloet van mijnen brant,
Ick meynd' oock toen het vyer te houden in den bant.
Ick sou (gelijck het scheen) my wonder koel gelaten,
Niet op de vryster sien, niet met de Juffer praten;
Maer lacy! toen ick quam daer ick de liefste sagh
Soo wist straex alle man wat my in 't herte lagh:
Mijn wesen gaf'et uyt mijn hert begon te springen,
Ick konde niet gewelt mijn sinnen niet bedwingen,
Niet houden in den bant: ey wat een seldsaem ding!
Mijn oog was even-staegh alwaer de vryster ging:
Daer was mijn innigh hert, daer alle mijn gepeynsen;
Ach een die liefde quelt hoe qualick kan hy veynsen.
Dies segh ick tot besluyt, vyer, hoest, gelt, heete min,
Hoe nieu men die bewaert, men houdse nimmer in.

Dat de schat is [illegible] het herte/
En de hande is [illegible] de fackere/
[illegible] ooge staerter [illegible]
[illegible] jeughdigh herte [illegible].
Quo [illegible] cet, & possum, luctor celare furorem,
Attamen apparet dissimulatus amor. *Ovid. Ep.*
Phed.
Nec [illegible] haustus amor, sed fax vibrata medullis
[illegible] atque ora redit, lucenque genarum
[illegible], & impulsum tenui sudore pererrat
Lactea Massagetæ veluti cum pocula fuscant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro
Sic variis manifesta notis palletque rubetque
Flamma recens. — *Stat. 1. Achill.*
Sed male dissimulo. quis enim celaverit ignem;
Lumine qui semper proditur ipse suo? *Ov. Ep. Pa.*
Spaens *Ni se saben lucubrar amor, riqueza y recelo* id est
Nederl. **Hoe datje gelt of liefde slupt/**
Het wil/ het sal/ het moet er uyt,

Frans. L'amour, les richesses, & les delices, ne se peuvent cacher.
Ital. *Amor, fuogo, e tosse* *Presto si cognosse.*
Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.
Ovid. 4. Met.
— Quis enim bene celet Amorem? *Idem*
Ital. *Amor, e toss, e rogna celar non si bisogna.*
Spaens *Amores dolores y dineros*
Non pueden estar secretos.

Ne Amor, ne signoria, Vuole compagnia.

Twee Mussen aen een kooren-aer
En maken nimmer vreedsaem paer.

Ick ken'er twee van een geslacht,
Van jongs te samen op-gebracht,
Die waren lestmael onder een,
Met hert en ziel in als gemeen;
Jae schier als broeders (soo het scheen)
En dit is naeu een maent geleên,
En siet! haer vrientschap is gedaen,
Haer kennis is te niet gegaen:
Sy komen noyt in een gelagh
Daer rust of vrede blijven magh;
Want d'een en spreeckt schier niet een woort,
Of d'ander is'er om gestoort:
Soo dat men siet een quaden gront
Daer onlangs vaste liefde stont.
Nu koom doch, vrient, en open my
Wat dat hier van de reden sy?

Antwoorde.

Twee honden t'samen aen een been
Die dragen nimmer overeen;
Twee ravens teffens op een tack
Dat is geduerigh ongemack;
Twee mussen aen een kooren-aer
En maken nimmer vreedsaem paer;
Twee hanen op een boeren-werf
Die vechten eeuwigh om het erf:
Twee Prinssen in een Koninckrijck
Die staen geduerigh ongelijck.
Maer boven al soo nijt'er nijt,
En twist, ja veeltijts harden strijt,
Soo haest als oyt een jonge maeght
Aen twee op eenen tijt behaeght;
Hier baet noch vrient, noch eygen bloet,
Een vryster is geen deelbaer goet.

Frans *Onques amour & signeurie Ne veulent compagnie*

Hoogd Zween hunde an einem beine bleiben selten eines.

Spaens. A dos pardales à una espiga Non a may ligua

Lat. Inimicitiæ quam maximæ ex amatoria causa inter rivales. *Richter Axiom Oecon 280*

Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt *Senec. Oedipo.*

Nulla fides regni socus, omnisque potestas Impatiens consortis erit, *Lucan. lib. 1.*

Neder. De liefd en hoogen staet/ En wil geen mede maet.

Rivalem possum non ego ferre Jovem *Propert. lib 2 El. ult. ubi v plura*

Dum canis os rodit, socium quem diligit odit. *Vulgar.*

Nulla vehementior discordiarum causa est, quàm unius feminæ a multis appetitio *Lact.*

Nederl T J, te veel twee katten in een kerck. Twee groote masten op een schip en voeghen niet. Twee maters in een convent en dienen niet.

Lat In amore ictus nec dominum fert æmulum.

Semper suspectus invisusque dominantibus, quisquis proximus destinatur *Tacit*

Spaens. Ni jamais vi dos Sennores qui quietan juntos mandar id est:

Frans *Je ne vis jamais deux Seigneurs qui voulussent s'acorder a comman ler ensemble*

Lat Mons cum monte non miscetur.

Nederl Twee groote meesters en konnen haer rijck niet deelen. Men houd dat twee verschepde sonnen Niet aen den hemel wesen konnen.

Lat Una domus non alit duos canes

Græc. *Mia ... ...* id est.

Lat. Unicum arbustum non alit duos erithacos, Unum Regnum non fert duos tyrannos Una Respublica non fert duos expilatores.

Frans *La terre ne sçauroit estre esclairee de deux soleils, ny une seule ame de deux lumieres d'amour*

Lat Facit huc responsum Alexandri cùm Darius innumera ipsi talenta obtulisset, & Asiam ex æquo dividere vellet, *Neque terram duos soles, neque Asiam duos reges ferre posse.*

Hinc in rebus civilibus,

Segnius expediunt commissa negotia plures More istius animalculi, quod, ob pedum multitudinem, Centipedam nuncupant, reptilium tamen omnium tardissimum esse tradunt. Ex hoc fonte

An unus pluresve legati mittendi, & similia à Politicis moventur, *Vid. Marselaer Legat lib. 2. dissert. 7.*

Met arbeyt krygt men vyer uyt den steen

Siet hier, gy koele vryers siet
Wat doet de vlijt en moeyte niet!
Als ick eerst desen steen bequam,
En van den stueren oever nam,
Doen was se raeu, en ongebout,
En dan noch hart en wonder kout,
Noyt mensch en dacht, die hem besag,
Dat eenig vyer daer binnen lag;
En eter als als ick eens begon,
En sloeg'er op al wat ick kon,
Toen zijnder door gestadig slaen,
Veel helle voncken uyt-gegaen -
En die nam ick wel neerstig waer,
En dus zijn al mijn saken klaer.
Want siet! mijn heert, die niet en was
Als vuyl gemul, en enckel as,
Die blinckt nu van een helle vlam,
Die uyt mijn vlijt haer voedsel nam.
De Vryster, die gy heden siet,
Die my nu handt en herte biedt,
Was noch in 't eerste van de Mey
Soo hart gelijck een blauwe key.
Soo koel gelijck een killig ys,
En tegen my geweldig vijs,
Maer nae dat ick met staege vlijt
Geen moeyt', of pijn en heb gemijt,
Soo is het stuck soo verr' gebragt,
Dat sy nu soetjens op my lacht,
Dat sy my valt tot in den arm;
En hierom zijn wy beyde warm.
Siet, Vryers, siet, dit komt'er van,
Wanneer men doen en lijden kan.
Wel gy die treurig siten klaegt,
Dat gy bemint een koele maegt,
Dat gy een grilligh meysjen vrijt,
Daerom gy groote smerte lijdt;
Mag ick u bidden, lieve vrient,
Indien u slegts de vryster dient,
Soo schep maer moedt, en lijd de pijn,
Gewis het sal eens beter zijn:
Want sie! door vlijt en soet gevley
Soo kreeg ick vyer uyt desen key.

Nederl. De stadige jager vangt het wildt.
Aenhouden doet verkrijgen.
De stadige voet draegt over weg.
Frans *Continuelle goutiere Romp la pierre.*
— Labor omnia vincit Improbus. — *Virg.*
Engels. A muse in time may bite a two a cable.
Griex Πόνος εὐκλείας πατήρ id est:
Lat Labor bonæ gloriæ pater est.
Hoogd. Fleiss bricht Eysz.
Lat Par est fortuna labori.
Ferreus assiduo consumitur annulus usu.
Invia virtuti nulla est via. — *Ovid.*
Vigilando, agendo, benè consulendo, prosperè omnia cedunt. *Sallust. Catil*
Frans *Nul bien sans peine.*
Nederl. Die in vrou Venus hof wil wandelen/
Moet stout versoecken/ en sachtjens handelen.
Lat. Nihil unquam vehementer imperavit sibi humanus animus, quod non effecerit.
Spaens A la larga el galgo a la lievre mata. id est:
Frans. *A la longue le levrier tue le lievre.*
— Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus — *Horat.*
Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοί. *Epicharm.* id est:
Dii suas labore dotes esse venales volunt.

El fuego y el Amor No dizen, Ve te à tu labor.

Le feu & l'amour ne disent jamais, Va à tes besoignes.

De Loïster spreeckt.

Wie sit en loſt / of sit en vryt /
Verlet sijn werck / vergeet sijn tijt.

ICk hebbe veel te doen in huyſelicke ſaken,
Mijn heert is ongedweylt, mijn bedde noch te maken,
Mijn keucken ongeſchickt: en des al niet-te-min,
Te gaen tot mijn beroep en heb ick geenen ſin.
Dan yemant ſal miſſchien hier van de reden vragen,
Wel vryſters, tuſſchen ons, ick ſal het u gewagen;
Het vyertje datje ſiet dat bindt my aen den heert,
Dat houdt gelijck een pick, en treckt gelijck een peert
Dus ſchoon ick ſomtijts meyn in haeſten voort te treden,
Ick huycke wederom, en ſijge naer beneden:
Soo dat ick menigmael, dewijl ick niet en doe,
Mijn tijt verloopen ſie, en ick en weet niet hoe.
Het is een ſeldſaem ding, het luchtje van de kolen
Dat kruypt my door het lijf, en doet mijn ſinnen dolen
Als in een ſoeten droom: o krachtig loſſe-vier,
Al moet ick elders zijn, noch blijf ick efter hier.
Siet dus ben ick geſtelt, wanneer mijn loſſe ſinnen
Haer geven aen de jeugt, en hellen om te minnen;
Want als ick met den geeſt ontrent de liefde dwael,
Soo blijf ick daer ick ben, al rijs ick menigmael
Noch vaer ick even ſoo, wanneer ick ben geſeten
Daer eenig ruſtig quant my doet ſijn liefde weten,
My opent ſijn gemoet, my geeft een ſoeten praet;
'k En weet niet hoe de tijt ſoo veerdig henen gaet.
Is 't met een vreemde ſaeck? al wort om my geſonden,
Al roept my ander werck, ick ſitte vaſt gebonden:
De liefde met het vyer is hier in eens geſtelt,
Sy dwingen met vermaeck, en door een ſoet gewelt.

Nederl. **TWee liefkens met hun beyden /**
Hoe nood' is 't datſe ſcheyden.
Lat. Quicunque amat jam oblitus eſt ſui. *Senec.*
Diogenes dicebat.
Amorem eſſe otioſorum negotium *Laert.*
Si quis amore calet, conſueta negotia ceſſant.
Nederl **Vyer en liefde treckem ſterck /**
En beletten menig werck.
La beauté de la femme ſurpaſſe tous les deſirs de l'homme.
Syr 36. 34
Veteres Venerem cochleâ ſedentem pingebant, ut docerent otioſorum hominum eſſe amorem *Richter.*
Axiom Oeconom 31
Nederl. **Een warm bed / en een luyen eers / zijn als twee gelieven / ſy konnen qualick ſcheyen.**
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem:
Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portuſque aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo *Virg* 6. *Æneid.*

Nemo potest Thetidem simul & Galatean amare.

Twee op eenen tijt te vryen / Siet men selden wel bedyen.

Hoort, gesellen, hoort een saeck,
Eerstmael dienstig tot vermaeck,
Dan oock nut voor yder man,
Diese regt gebruycken kan
  Ick ben van soo lossen sin,
Dat ick twee gespeelen min:
Twee besitten mijn gepeys
Bey gelijck op eene reys;
D'een'is Galateé genaemt,
D'ander Thetis wijt besaemt:
Thetis woont ontrent de zee,
Aen der heyden Galateé;
Thetis praet my van een schip,
Van den oever, van een klip,
Van den haring, van den vis,
Die in zee te vangen is.
  Maer de rappe Galateé
Spreeckt my van het weelig vee,
Van de beemden, van het landt,
Daer men saeyt of boomen plant,
Van het velt en lustig wout,
Daer men duysent schapen hout,
Van de dreven, van den laen,
Daer de groene linden staen.
  Thetis doet my lang verhael,
Al in ronde visschers tael,
Hoe men haring-netten breyt,
En dan op de duynen spreyt,
Hoe men bot, en schollen vangt,
En dan aen den oever hangt,
Hoe in haest een eenig man
Hondert vissen vangen kan
  Galateé en haer verstant
Is hier tegen aen gekant,
Die meynt dat oock verse vis
Niet als enckel stanck en is,
Die en acht geen souten stroom,
Maer alleen haer soeten room,
Haer boter, haren kaes,
Dat is (meyntse) beter aes.
  Spreeck ick gunstig van het velt,
Dan is Thetis gansch ontstelt.
Prijs ick eens de rijke zee,
Dan vergram ick Galatee:
Ben ick op sijn boers gekleet,
Dat is Thetis wonder leet:
Gae ick als een visschers maet,
Dat acht Galatee quaet:
  Draeg ick eens een platten hoet,
Als by ons een herder doet,
Thetis seyt van stonden aen,
Wat een boer komt hier gegaen!
Neem ick dan een vissers tuyg,
Blauwe mutsen, buyten ruyg,
Galateé spot'er met,
Als ick die maer op en set.
  Siet dus loop ick jaren lang,
Maer ick jaege sonder vang,
Juyst gelijck het hem geschiet
Die twee hasen teffens siet,
Die twee hasen bey gelijck
Meynt te ligten van den dijck.
  Ach, die soo onseker jaegt,
Selden dat hy niet en klaegt.
  Wel, gy vryers, voor besluyt,
Treckt hier desen regel uyt,
Twee te lieven is verdriet,
Want soo doende vangt men niet.
Houdt dan liever dese leer,
  Eene vryster, sonder meer.

Græc. [illegible], id est
Lat. Nemo potest Thetidem simul & Galatean amare
Ital. *Chi due lepri caccia*
  Una non piglia e l'altra lascia.
Lat. Qui binos lepores una sectabitur hora,
  Is neutrum capiet.
Sæpta bipartito cum mens discurrit utroque,
  Alterius vires subtrahit alter amor. *Ovid.*
Hoogd. Jaghe viel / vache sußel.
Frans. *Qui trop embrasse mal estraint*
Ital. *Chi tutto vuole da rabbia more,*
  Chi tutto abbraccia nulla stringe
Hoogd. Die veel aenvaen / enden weinig.
Nederl. Die veel ambachten leert / doet'er selden een wel.
  Twaelf ambachten / dertien ongelucken.
Spaens. Muchos ojos en un maitero
  Mal los maja un majadero. id est
Frans. *Plusieurs aulx en mortier*
  Mal les peut un pilon piler.
Mijn kindt / steeckt u niet in veelderley handel, want soo gy menigerley voorneemt / soo sult gy geen voordeel doen. Syr. 11. 10.
Spaens. Quien a dos senores ha de servir,
  Al uno ha de mentir
Frans. *Qui a deux maistres servira,*
  A un d'iceux il mentira
Nederl. Tusschen twee stoelen in d'assen.
Frans. *Entre deux selles le cul en terre.*
Lat. Nusquam est qui ubique est.
Ital. *Non si puo insieme bere e fischiare,*
  Non si puo insieme soffiare e sorbire.
Lat. Pluribus intentus minor est ad singula sensus. Hoc age.
Græc. [illegible] id est Spartam quam nactus es orna.
Spaens. Quien pequena heredad tiene, a passos la miede. id est:
Frans. *Qui a une petite terre, la mesure avec les pas*
Ital. *Chi ha un porco quello facilmente ingrassa.*
  Chi n' ha ch' uno sol' occhio spesso si forbe
Nederl. Die maer een oog en heeft bewaert het wel.

El amor de los aſnos entra à cocos y a bocados

Een Ezel die vrijt/
Die ſchopt of ſnuyt.

EEn Ridder uyt het Britten-landt
Ging dwalen aen de Zeeuſche ſtrandt,
En hadde (ſoo het ſcheen) geſien
Hoe dat aldaer de jonge liên
Haer gaen vermaken aen de zee,
Niet verre buyten Ziericzee!
Hy ſag het als een ſeldſaem ding
Dat vry wat uyt den regel ging;
En daerom heeft hy 't ons vertelt,
Gelijck hier onder is geſtelt
 Ick quam eens treden op de ſtrant,
Daer ick veel jonge lieden vant,
Ick ſag'er ſes of ſeven paer,
Den eenen hier, den genen daer,
Maer boven al ſoo was'er twee
Die gingen veerdig nae de zee,
Een yder had een jonge maegt
Die hy tot in het water draegt:
En of de vryſter vreele kreeg,
Jae ſchier van angſt ter neder ſeeg,
Oock hem met bleecke lippen badt,
Noch ging hy dieper in het nat,
Tot dat het water wert geſien
Tot aen, ja boven hare knien:
En noch is 't niet genoeg gedaen,
Het moeſt'er vry wat holder gaen;
Ten leſten neemt de loſſe quant
En giet oock water metter hant,
Juyſt als Diana voortijts plag
Als ſy Acteon by haer ſag
Hy goot het water hier en daer
Tot in haer ſchoon gekrinckelt haer,
Soo dat het geen eerſt geeſtig ſtont,
Geleeck een natten waterhont.
 Ten leſten als de joncker ſag
Dat hy niet hooger op en mag,
Soo keert hy weder naer het droog,
Want hy ſag tranen in haer oog;
Maer ſtracx ſoo loopt hy van de ſtrant,
En treekt haer naer het mulle zant:
Hy leyt haer op een hoogen duyn,
En rolt dan van een ſteile kruyn,
Tot onder in het lage dal,
En daer eens weder even mal:
Hy ſout haer in het gulle zant,
En ſtroit het ſtof aen alle kant:
Hy laet niet af, hoe datſe wijckt;
Soo datſe naeu een menſch gelijckt
 Ick ſag daer by een oude vrou,
Die vraegd' ick wat dit ſeggen wou,
En wat de vryſter had gedaen
Om dit zoo uit te moeten ſtaen,
Of ſy oock yemant hadt misſeyt,
Dat ſy in 't water wert geleyt;
Of dat ſy van een dollen hondt
Haer in het lijf gebeten vont
 Het wijf verklaerde dat'er niet
Van 't een of 't ander was geſchiet:
Maer (ſprack ſy) hoor eens wat het zy,
En ſit een weynig nevens my:
Het is een wijſe van het landt,
Dat yemant in ſijn eerſten brandt,
Ontrent de ſoete Meye-tijt
Met vryſters in de duynen rijt:
En is'er dan een geeſtig dier
Hem oorſaeck van ſijn eerſte vyer,
Soo gaet hy dus met haer te werck,
En al op ſeker oog gemerck.
Gy, hoort doch waerom dit geſchiet,
Het is vermits hy daer uyt ſiet
Hoe ſich een jonge vryſter heeft,
Als hy ſoo ſeldſaem met haer leeft,

W[y] sprack dan een jonghman vrijt,
Een ofte hy en leelick tiert:
En of haer eertijts soet gestel
Verandert in een norts geswel
En als het eens is uyt-gemalt,
Dan let hy hoe sy hem bevalt,
En of hy vorder dient te gaen,
Dan of sijn vryen heeft gedaen.
Wat dunckt u doch van dese wijs?
Voorwaer sy dunckt my wat te vijs,
Seyd' ick: en ging 't na mijnen sin,
Ick noemde dit een Esels min;
Want als dit onbelompen beest
Ontrent sijn ongesouten geest
Sijn eerste minne-stuypen voelt,
Dan is et dat'et byster woelt,
Het vlieght in haest het veulen toe,
Het bijst en bijt, men weet niet hoe;
Het schuymbeckt door onstuymigh bloet,
Het slaet geduerigh met den voet;
Het baert en springht aen alle kant,
Juyst als de vryer aen de strant.
Wel nu, ghy die noch heden vrijt,
Maeckt dat ghy vry wat heuscher zijt:
Laet menschen, esels in verstant,
Ontdecken haren minnebrandt
Door raen, door plomp en vreemt gelaet
Dat uyt den peyl van reden gaet.
Ghy, denckt dat in de soete pijn
Niet beter is als heus te zijn;
Want Venus kint is moeder-naeckt,
't En dient maer sachtjens aen-geraeckt.
Dit sprack de Ridder al-te-mael,
En 't luyde wel in sijne tael;
Dan of het hier wel is geseyt
Dat dient wat naeder overleyt:
Wat my belanght, ick vind'er wat
Dat dienstigh is te zijn gevat.

Frans *L'amour des asnes commence par morsures & ruades.*
Nederl **Een boer die vrijt/**
Hy stoot of smijt.
Frans *Les amours des gens rustiques se fons à coups de poings;*
Car ils sont accoustumez de dire,
Gens qui s'entre-aiment
De pierres s'entre-ruent.
Spaens La coz de la yegua no haze mal al potro.
Frans *Coup de pied de jument ne faict mal au poulain.*
Malo me Galatea petit lasciva puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri. *Virgil.*
Rusticus est, si quem rusticus urit amor. *Vulg.*
Nederl **Plompe sin/**
Plompe min.
Als een hont yemant troetelt / soo maeckt hy hem besmeckt.
Als een Ezel yemant lief-koost / soo schopt hy hem blauwe leden.
Van Ezels en heeft men niet als veesten en voet-slagen.
Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
Et levis egregio pulvis in ore decet:
Quemque vocant alii vultum rigidumque trucemque,
Pro rigido, Phædrâ judice, fortis erit. *Ovid. Epist. Phædr.*
Expressit hoc in Polyhemi crudis amoribus Ovid Metam lib. XIV. ubi inter cætera Polyphemum ita loquentem introducit.
Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ placuitque mihi mea forma videnti.
Aspice sim quantus; non hoc est corpore major
Juppiter in cœlo (nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem): coma plurima torvos
Prominet in vultus, humerosque, ut lucus, obumbrat.
Nec mea quod duris horrent densissima setis
Corpora turpe puta; turpis sine frondibus arbor,
Turpis equus nisi colla Jubæ flaventia velent,
Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.
Unum est in mediâ lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei, &c.

Dona ipsius amatoria æquè cruda

Inveni geminos qui tecum ludere possint
Villosæ catulos in summis montibus ursæ.

Two dogges ſtrive vor a bone, and the thirt taket it a way

**Als'er twee vechten om een been/
Daer krijght'et licht een derd' alleen.**

GY die tot uw gebruyck yet zijt geſint te leeren,
Wilt oock een vlytigh oogh op deſe printe keeren.
Twee doggen (ſoo gy ſiet) die knorren tegen een,
Die vallen over-hoop, en vechten om een been:
Maer onder dit geſchal van baſſen, huylen, krijten,
Van dapper over-handt ſich in het lijf te bijten,
Soo komt'er noch een hondt, de ſlimſte van den hoop,
Die neemt'et hachjen weg, en geeft hem op den loop.
De vechters (als de gal een weynigh is geſeten,
En datſe bey gelijck wel moede zijn gebeten)
Gaen ſoecken na de bout, maer ſien geweldigh ſlecht,
Vermits ſy niet en ſien den loon van haer gevecht:
Sy vinden niet een ſier voor hun te zijn gelaten,
Als ſchuym en vlocken hayrs, die vliegen achter ſtraten;
Dies gaen de rekels heen, aen alle kant gewont,
Maer een die looſer was die heeft den vetten mont.
Dit ſiet men menighmael, en over-al geſchieden,
By Vorſten, by het volck, en oock by jonge lieden.
Een ſake, ſoete jeugt, die ick voor deſen ſagh,
Wil ick tot uw bericht hier brengen aen den dagh.
Twee vryers, die gelijck een rijcke vryſter minden,
Sijn beſigh om met ernſt haer ſaken aen te binden.
Een yder poogt om ſtrijdt te doen al wat hy kan,
Op dat hy krijgen mogt den naem van echte man:
Een yeder boven dat gaet neerſtigh overdencken
Waer door, en hoe hy ſal ſijn mede-vryer krencken
Siet daer van ſtonden aen ſoo weet men in de ſtadt
Wat yder van der jeugt wel eer bedreven hadt
Daer komt het aen den dagh al wat'er in de ſcholen,
Al wat'er buyten 's lands of elders was verholen.
Men wijſt in 't openbaer als met een vinger aen
Wat yder in der jeught voor grillen heeft gedaen
Hier op hy, die het treft, wil ſtracx ſijn eere rechten,
Daer valt men in krakeel, daer gaet'et op een vechten,
Daer krijgt de jongſte wulp voor eerſt een diepe ſteel,
Soo dat hy vluchten moeſt, en uyt den velde week
Dit klonck door al het landt: dies riepen al de vrienden,
Dat voor de jonge maeght de vryers niet en dienden.
Sy wort daer op gelaſt de vechters af te ſlaen;
En wat men haer gebiedt dat is terſtondt gedaen.
Maer een die dit vernam, en al den handel wiſte,
En die oock even ſelfs op deſe waters viſte,
Set ſtracx, en met beſcheyt, ſijn beſte fuycken uyt,
En eer het yemant weet, de vryſter is de bruyt,
De maegt een echte vrou. Daer gaen de vechters henen,
Een ander heeft de bruyt, en ſy de blauwe ſchenen.
Siet t'wijl het grilligh volck is tegen een geſet,
Een die maer ſtont en keeck die leyt de vryſter met

Lat. DUmos concuſſi, ſuſtulit alter aves.
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.
Frans. *Tel bat les buiſſons*
Qui n'a pas les oiſillons.
Nederl. Of wel de bie den honingh maeckt/
Het is een ander dieſe ſmaeckt/

En ſchoon den os wat ploegen ſucht/
Een ander nut de ſoete vrucht.
Die 't geluck heeft leydt de bruyt ter kercke.
D'een beſtrijt/
D'ander geniet
Hy en heeft het neſt niet die het weet/ maer die het rooft.
D'een klopt op de haegh/ maer d'ander krijght de vogels.
Ital. *La robba non è da chi la fama di chi la gode.*
Nederl. Menigh man brengt de ſale op de merrie/ en een ander rijt'er op.

Le bon veneur ne prend La beste qui se rend.

Een haes daer men geen loop van siet /
En vangt een goede wey-man niet.

AL heb ick tot het wildt een wonder groot verlangen,
Noch sal ick geenen haes op sijnen leger vangen:
Ick scheppe meer der lust wanneer hy veerdigh loopt;
Want 't heeft doch beter geur al wat men diere koopt.
Wel op dan, vluchtigh dier, waerom hier stil geseten?
Gy dient niet sonder sweet, en sonder stof gegeten,
Dat is uw beste saus: uw spier en smaeckt ons niet,
Als gy u sonder loop dus aen den jager biedt
Is 't niet een seldsaem ding? ick weet een jonge vryster
Die moy, die geestig is, en singt gelijck een lyster,
Die streelt my wonder sacht, en spreeckt geduerig schoon,
En des al niet-te-min ick acht het niet een boon:
'k En weet niet hoe het komt, sy kan mijn wilde sinnen,
Sy kan mijn grilligh hert met vlyen niet gewinnen:
Ick lie het alle daegh, al heb ick ongelijck,
Hoe sy my naerder komt, hoe dat ick verder wijck.

Daer woont in tegendeel hier onder onse bueren
Een ander weeligh dier vol alderhande kueren,
Een trots en spijtigh dingh, dat my geduerigh quelt,
Dat my gansch selden spreeckt, en veel te leure stelt.
Hoe moet ick menighmael ontrent haer deure dwalen,
Oock als de koude sneeu komt uyt den hemel dalen!
En des al niet-te-min, ick ben'er meê gepast,
En voel dat my het vyer oock in de koude wast.
Wel vryers, naer ick sie, wy slachten hier den jager,
Die prijst den snellen haes, al is het wildt-braet mager;
De moeyte wet de lust, soo dat'er niet en smaeckt,
Als dat hem draven doet, en moede leden maeckt.
Al wat men heeft besuert, dat wort met vreugt gegeten,
En dat wat moeyte kost, dat wort met lust beseten.
Wel vrysters, wie gy zijt, wilt noyt te veyligh zijn;
Geen vreugt en heeft vermaek als naer voorgaende pijn

Lat. Laboriosi amores jucundissimi.
Quanto amatori minus est spei, tantò magis uritur.
Miles est amor, nec umbram ferre inertiæ potest
Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem!
Miscenda est lætis rara repulsa jocis *Ovid. 3 Art.*
Militiæ species amor est: decedite segnes;
Non sunt hæc timidis signa tuenda viris *Idem 2. Art.*
Quod venit ex facili faciles segnesque tenemus.
Quod spe, quodque metu torsit, habere juvat. *Idem.*
Obsequium delatum plerumque ingratum.
Merx ultronea putet.
Nederl **Geboden dienst is onweert.**
Lat. Nil magis amorem incendit, quam carendi metus.
Nolo quod cupio statim tenere,
Nec victoria mi placet parata. *Petron.*

Frans. *Qui n'aime la chasse qu'en la prise,*
Il est veneur de basse mise.
Nederl **Dat met arbeydt verkregen is / wordt met minne beseten.**
Frans. *Marchandise offerte a le pied coupé.*
Nederl **Neem van de liefde moeyt' en pijn /**
De liefde en sal geen liefde zijn.
Spaens Quel è dolce à ricordare
Che fu doro à supportare
Griecx. Τὰ καλὰ δύσκολα.
Ital *Amore non e senza amaro*
— Amor odit inertes.
Militat omnis amans. — *Ovid*
Nederl. **Al te soet**
En is niet goet.

Nos

Nos magis adducto fructus decerpere ramo,
Quam de cælatâ sumere lance juvat.

De Vryster die 't fruyt den Vryer aenbiedt, spreeckt aldus.

En dient ons geen geplucke peeren;
Want 't is geen fruyt dat wy begeeren.

HOe meugje doch, beminde vrient,
Met dus veel moeyten zijn gedient?
Met verr' te reycken zijn gepast,
En doen u desen overlast?
Ghy reyckt hier na een hooge tack,
Niet sonder pijn en ongemack;
En, sie, u maet klimt in een boom,
Gewassen aen een diepen stroom.
Gewis indien hy neder viel,
Sijn lichaem ware sonder ziel:
Of (schoon hy deed'et sonder leedt)
Hy scheurde licht sijn beste kleedt:
En (kijckt doch) watje plucken kondt
Ten dienste van een gragen mondt,
Dat is ten vollen hier bereydt,
En wort u gunstigh voor-geleydt.
Sie hier een schotel wonder reyn,
Sie hier een aerdigh porceleyn,
Daer liggen fruyten menighfout,
Soo geel gelijck als enckel gout,
Daer liggen rijpe vruchten in,
Ghy, kiest'er een naer uwen sin.
Hoe, is't et niet het beste goet
Daerom men weynig moeyte doet?

De Vryer naer een tack reyckende, antwoort.

ICk danck, ick danck u, liefste kint,
Maer ick en ben doch niet gesint
Tot al dat ghy nu hebt geseyt,
'k En wil niet dat men 't voor my leyt;
Want schoon al reyck ick naer een tack,
Niet sonder eenigh ongemack·
En schoon ghy biedt my vruchten aen
By yemant anders afgedaen;
Geloof'et vry, beleefde maeght,
Dat is geen ooft dat my behaeght
Een tack met krachten neêr gedruckt,
Een vrucht met eygen handt geplukt,
Een peer die hoogh en vluchtigh hangt,
Die is't et daer men na verlangt;
Want noyt en zijn'er fruyten soet,
Dan als de plucker klimmen moet.

Chi di gatta nasce, sorci piglia.

't Wil al muysen wat van katten komt.

AL wat van katten spruyt dat is geneygt te muysen.
Al wat van apen komt dat is gesint te luysen:
De jongen van den uyl of van den vleder-muys
Zijn 's nagts meest op den loop, en 's avonts selden t'huis:
De jongen van den vos die willen hoenders vangen:
De jongen van den wolf die gaen haer moeders gangen:
Al wat van seugen komt dat wentelt in het slijck;
En wat een exter broet dat huppelt op den dijck.

Wat eysch't'er yemant meer? sie alderhande jongen
Die pijpen even soo gelijck de moeders songen:
't Is seker, dat den tijt den ingeboren aert,
Oock in de menschen selfs, ten lesten openbaert.
Wel hier op dient gelet, voor die een vrouwe soecken,
Want 't is een vaste leer, sy komt uyt wijse boecken:
't Mag zijn dat ons het bloet in eenig deel bedraegt,
Maer selden dat in als het eerste wesen liegt.

Aunque vistays la Mona de seda,
Mona se queda.

Al draegt den aep een gouden ring/
Soo is het doch een leelick ding.

AL heeft de sim een gulden rock,
Soo is't et doch maer enckel jock;
Want schoon sy met een groote pragt
Wort deftig in het spel gebragt,
En datse voor den eersten mael
Komt pragtig treden op de sael,
Komt wonder moedig aen den dag

Sy is een aep, gelijckse plag;
Want eermen, noch de rolle sluyt,
Soo kijcken hare grillen uyt
Want sijde, gout, fluweel, satijn,
En geven niet als enckel schijn.
„De vors die huppelt nae den poel,
„Al sat hy op een gouden stoel.

VIx fieri, si sint vires in semine amorum,
Et Jovis & Ledæ filia, casta potes. *Ovid. Ep. Parid*

Ital *Il cercello non fa la taverna.*
L'habito non fa il monacho
Un pecoracon la lana d'oro
Frans *Il souvient toujours robin de ses flustes.*
Ital *Non é possible cavar la ranocchia del pantano.*
Frans. *Il y a beaucoup de chapperons de velours; mais peu de damoiselles*
Les habits reluisent en court, mais non pas les gentil-hommes
Spaens Seda y raso non dan estado.

Nederl **Een aep is een aep / al droegse een gouden huyf.**
Lat Simia est simia, licet aurea gestet insignia.
Fortes creantur fortibus & bonis.
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam *Horat. 4 Od 4.*
Nederl. **'t En zijn al geen kocks die lange messen dragen**
De kap en maeckt den Monick niet.
Simia sit galeata licet, vel acinace cincta,
Simia semper erit. — *Hauraeus Arce virt*
Ital. *Aranna quien te aranno? otra aranna come to* id est:

Frans·

Frans. *Araigne ... l'astute? Un autre araigne comme moy.*
La fille de la putaine oste sa mere de doubte.
Le bon sang ne peut mentir.
Nederl. **Wat hoornen heeft wil steken.**
Frans. *N'achetes point l'asne d'un muletier,*
Ny te marie avec la fille du tavernier.
Qui est fille de gelinette,
Elle ne peut qu'elle ne gratte.
Nederl. **'t Wil al muysen wat van katten komt.**
Al wat reutjen hiet wil aen de wandt pissen.
Engels. Blacke wille take not other colour.
Quelle est la mere, telle est la fille Prov. Hebraic. Ezech. 16.
Ne compara à cane malo catulum. *Proverb. Arab. Erp*
Spaens. De buena vid planta la viña,
Y de buena madre la hya.
Frans. *De bonne vallée la vigne,*
De bonne mere la fille.
E viperâ rursum vipera. *Erasm. ubi Græc.*
Nederl. **Blaeuwe duyven krijgen blaeuwe jongen.**
Hoogd. **Der haß wil alle zeit wider daer geworffen ist.**
Engels He that marries a wife out a Inne, or Alchouse; buyes a horse a smith field, and hires a servant in Paules; sal hare a Jade to his horse, a knave for his man, an ariant honest woman to his wife.
Nederl. **Natuer is ons naeste gebuer.**
Natuer treckt meer dan seven peerden.
Katte kind'ren muysen geern.
't Appelken smaeckt gemeenlick boomig.
D'erter kan haer hippelen niet laten.
Sendt een kat in Engelandt / sy seyt maeuw alsse weder komt.
Lam lam is de wolfs vesper klock.
Het sy in schand' of eer /
Natuer gaet voor de leer.
Scilicet expectas ut tradat mater honestos,
Atque alios mores quam quos habet? —*Juvenal. Sat. 6.*
Spaens. De casta la viene al galgo de tener el rabo largo.
id est
Frans. *De race vient au levrier d'avoir la queue longue.*
Nederl. **Dat de wint-hont een langen steert heeft / komt hem van sijn geslagte.**

Spaens Per mucho que desmienta cada qual,
Siempre buelve al natural
Nederl **Het geytjen huppelt in het groen /**
En soo sal oock haer jongen doen.
Fortuna non mutat genus. *Horat.*
Nederl **Soo d'oude songen /**
Soo pepen de jongen.
Frans. *Pour beaucoup qu'un chacun se desmente tousiours, il revient à son naturel.*
Spaens. Salto la cabra en la viña,
Tambien saltara la hya *id est:*
Frans. *La chevre saute en la vigne,*
Aussy y sautera la fille
Nederl. **Set een kick-vors op een stoel /**
Sy wil weder nae den poel.
Spaens. Xabonar cabeca de asno, perdimiento de xabon.
id est:
Frans *Savonner la teste d'un asne c'est perdre le savon.*
Hoogd. **Die kitzl in haussen all / wie ihr mutter geiß.**
Nederl **Soo voor / soo nae.**
Soo de sucht / soo de vrucht.
Quaet voetsel / quaet broetsel.
Quaet ey / quaet kiecken.
Soo voor gepepen / soo nae gedanst.
Hoogd. **Wie der vogel / so das eye.**
Böß vogel / böß eye.
Ein eul heckt kein blauw fuß.
Ein eul heckt kein falcken.
Griecx. Κακῦ κόρακος κακὸν ὠόν. id est:
Lat. Mali corvi malum ovum.
Ital. *Becco fa becco.*
E squillâ non nascitur rosa *Theog*
Ital. *Chi de gallina nasce, convien che ruspa ò che razzoli*
Hoogd. **Katzen kinder lernen wol mausen.**
Frans. *De noble estocq riche plantage.*
Turcks. Ic misch agatsdan ııak dushmas *id est*
Hoogd. **Der apffel fellt nicht weit vom baum.**
Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo. &c
Sic natura jubet. —*Juvenal. Sat. 4.*

Pere

Pere e donne senza rumori   Sono stimate gli meliori.

Peeren en vrouwen die niet en kraken/
Die plagten alderbest te smaken.

INdien'er iemant is begeerig om te weten
Wat peer, of ander vrugt, is nut te zijn gegeten;
Da neme dit gemerck: Het fruyt dat niet en kraeckt
Dat hout men in 't gemeen dat alle monden smaeckt.
Maer dit is niet alleen een preuve van de peeren,
Het kan oock dienstig zijn voor die een wijf begeeren;
Men prees in ouden tijt (om wel te zijn gepaert)
Een maegt niet seer bekent, en van een stillen aert.
Het is bedenckens weert, dat wijd-beroemde mannen
Den openbaren lof van jonge vrouwen bannen:
Sy stellen voor gewis dat, jae, een grooten naem
Is voor de teere maegt, is vrouwen onbequaem.
Voor reden wort geseyt, dat veel te zijn gepresen
Kan oock een deugtsaem wijf by wijlen hinder wesen;
Wy vinden dees en geen hierom te zijn geschent,
Vermits haer goede naem was al te seer bekent.
Wel let dan, echte vrou, en alle jonge dieren,
Hoe teer uw wesen zy, en hoe het is te vieren:
Denck hoe gy tragten moet om niet te zijn bevlekt,
Nadien uw deugden selfs zijn nut te zijn bedeckt.

En van een stillen aert, &c. *Certaine nouvelle mariée, a laquelle le mary avoit reproché n'estre pas assez complaisante & cageoleuse, respondit de bonne grace* Je suis marione, & femme de bien, ce que vous demandez, est le propre des filles de joye.

Hinc jocosis Epigrammate lusit Ausonius:

Sit mihi talis amica velim,
Jurgia quæ temere incipiat,
Nec studeat quasi casta loqui:
Pulchra, procax, petulante manu
Verbera quæ ferat, & regerat,
Cæsaque ad oscula confugiat.
Nam nisi moribus his fuerit
Casta, modesta, pudenter agens,
(Dicere abominor) uxor erit

Thucydidis dictum

Lat. Optima uxor de cujus laude vel ignominiâ minimus sermo.

Vide Richter Axiom. Oeconom. 244.

Valet hic illud Taciti:

Nec minus periculum ex magna famâ, quam ex mali

Spans. Muger placera, dize de todos, y todo della. id est

Frans. *Femme qui va de place en place, parle de tous & tous d'elle.*

Femme bonne est oiseau de cage.

Nederl. Ja uw wijf goet/ en uw been quaet/
Breeckt/ houdtse beyde van de straet.
Out gelt en jonge vrouwen/
Wilt die in 't duyster houwen.
Een wijf dat veel uyt praten gaet/
Dat raeckt gemeenlijck op de praet.
Sijn peert/ sijn sweert/ sijn wijn en vrou/
En prees noyt man als met berou.

Frans. *La femme a la maison, & la jambe rompue.*

Fille trop veue, & robbe trop vestue, n'est chere tenue

Femme en rue tost perdue.

Femme ou fille fenestriere
Rarement bonne mesnagiere

Ital. *Chi fa una casa in piazza,*
La fa troppò alta e troppo bassa. id est

Frans. *Qui edifie en publique place,*
Faict maison trop haute ou trop basse

Benè qui latuit, bene vixit. *Ovid 3 Trist El 4.*

Nulla est satis pudica, de qua quæritur
Quæ casta est? De qua mentiri fama veretur
Quæ dos matronis pulcherrima? Vita pudica.
Bias apud Auson.

Spaens. Nimas famosa muger que la que no tuvo fama. *id est*

Frans *Il n'y a femme qui ait meilleure reputation, que celle dont on ne parle point*

Quod non vetat lex, id vetat fieri pudor. *Sen.*

Bene Plautus dixit,

Non esse eam dotem, quæ dos dicitur, sed pudicitiam & pudorem, ac sedatam cupidinem.

Hinc Ludovicus XII, Galliæ rex, licet videret Annam reginam dominandi libidine flagrantem, & multa contra se molientem; nihilominus admonentibus quibusdam ut in tempore de ea se vindicaret, *Uxori*, ajebat, *pudica plurima sunt condonanda.*

In pudore principatus virtutum muliebrium est.

Hinc Thomas Morus:

Blanda, falax, petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Si virgo est, virgo est bis quoque quæ peperit

Concludendo ergo dicamus

Felix illa animi est, ipsisque simillima divis,
Quam non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus,
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

Politian in Rustico.

De hinne leyt geerne daerse een nest-ey siet.

FOp was een kale vinck, oock wist hy niet te winnen,
Noch ging hy even-wel de rijckste vryster minnen:
En waer men eene vondt, door gelt of goet bekent,
Daer was de loose vos van stonden aen omtrent:
Daer ging hy wonder breet, daer wist hy veel te praten,
Waer hy sijn beste goet voor desen had gelaten:
Wat hy door mal gebrer voor kneren uyt bedreef,
En waer sijn vaders erf wel eer te pande bleef:
Maer t'wijl de losse quant in alle plaetsen vryde,
Vond hy een moedig dier dat hem niet seer en mijde,
Die seyd' hem overluyt, en joffer uyt den mont,
Die seyde met bescheyt waer op de saecke stont,
Die seyde, lieve Fop, ey wort ten lesten wijser,
't Is al om niet geklopt, gy smeet hier killig yser:
Ick bid u weest gerust, en quel my vorder niet,
Ons hin leyt maer alleen daer sy een nest-ey siet.

Nederl. **DIe wil winnen / of minnen / moet by setten.**
Het penninckske wil een broertjen hebben.
Met ydele handen is quaet havicken locken.
De ze-man noemtse recht dwasen/
Die vissen willen sonder asen.

Frans. *A un bœteux femme qui cloche.*
Il pesche en vain, qui n'amorce son haim
Il faut de l'argent, pour commencer le jeu.
Mesme l'abeille ne peut rien, sans fleurs.

Nederl. **'t Is quaet slypen sonder water.**
Ick sie waer dat ick gae of kom/
Geen bie maeckt honig sonder blom.

Latino proverbio dicitur, ubi quid ex æquo moderatum significamus, *Par Pari*, *Pari jugo*, [illegible], [illegible]. Neque enim quidquam non commune, ubi fortunarum æqualitas: neque dissensio, ubi idem animus; neque divortium, ubi coagmentatio duorum in unum. Æqualitate enim continetur concordia; inæqualitas autem discordiarum est mater.

Geen

Geen boom en valt ten eersten slag.

WEl, vrient, hoe staet gy dus bedroeft?
My dunckt dat gy wel troost behoeft,
My dunckt dat gy soo deerlick siet,
Al waer u 't hoogste leet geschiet;
My dunckt dat u een stege meyt
Uyt trots moet hebben af-geseyt:
Jae sie! dat is 'et dat u quelt,
Dat is et dat u dus ontstelt.
Maer lieve, daerom niet getreurt;
't Is meerder man als u gebeurt.
Ick bid, ontwaeck uyt desen droom,
En slaet het oog op desen boom
Die was een dick' en hoogen stam,
Die schier tot aen den hemel quam:
En, sie! nu leydt se neêr gestort,
Soo dat'er op getreden wort.

Gy, vraegje hoe een eenig man
Soo dicken ballick vellen kan?
Wel hoor, gy sult'et haest verstaen,
Hoe dat de man dit heeft gedaen.
Hy nam een bijl van enckel stael,
En kapte veel, en menigmael,
En sie! het staeg en dickmael slaen
En kond' de boom niet wederstaen
Maer viel ten lesten in het gras
Soo dick en stijf gelijck hy was:
Soo dat men vry wel seggen mag,
Geen boom en valt ten eersten slag.
Gy vryer, soo gy wilt bedien,
Doe soo gelijck gy hebt gesien;
Want 't is een seggen in 't gemeen,
Een stage drop die holt den steen.

Lat. Non uno ictu dejicitur quercus.
Hoogd. Mit viel streichen wird der stockfisch lindt.
Nederl. Veel slagen maken den stock-vis murw.
Lat. Omnia conando docilis solertia vincit.
Graecx. Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοί. *Epich.* id est:

Lat. Dii suas labore dotes esse venales volunt.
Frans. *Nul bien sans peine.*
Lat. Omnia diligentiæ subjiciuntur.
Frans. *Diligence passe science.*
Lat. —— Par est fortuna labori.

Birdes of one faether Wil flocke togeder.

[illegible]

Vogelen van eener veeren vliegen geerne 't samen.

WAt komt gy lieve vrient, aen my den vryer maken?
Gy mogt van heden af uw' liefde beter staken,
Gy zijt een nieuwe gast, en ick een stille maegt;
't En dient niet (soo my dunckt) met u te zijn gewaegt.
Ick ben van jongs gewent al staeg in huys te wesen,
Om met een ledig hert een heylig boeck te lesen.
Ick neme mijn vermaeck in priem, of naelde-werck:
Ick ben schier noyt op straet, maer dikmael in de kerk.
Gy in het tegendeel hebt ongetoomde lusten,
Die woest, die seldsaem zijn, die noyt en konnen rusten,
Gy wilt geduerig zijn, of daer een trommel raest,
Of daer een hel trompet de legers t'samen blaest
Gy mogt op beter gront een ruyters dochter minnen,
Die kan een veldt-slag sien met onvertsaegde sinnen,
Die swiert een bloot geweer, of drilt een swacke pijk,
Die hoort het grof geschut, en acht het voor musijck:
Soodanig moetse zijn die u sal konnen lieven,
Die u sal, nae den eysch, in alle ding gerieven,
Die u het bloote sweert sal reycken met er hant,
En seggen, Breng't et weêr, of blyf gy in het zant.
Maer ick, die eene ben van dese pimpel-meesen,
Die voor den roock, alleen van grove stucken vreesen,
Die noyt gevegt en sie als tot mijn groot verdriet,
Ick ben u geensins nut, en gy en dient my niet.
Sie, als ick keer het oog op alle snelle dieren,
Die sweven op de stroom, of om de bossen swieren;
Al waer ick immer koom, of waer ick henen kijck,
Ick sie dat yder een hem paert met sijns gelijck.
Noyt sal een teere duyf haer tot den arent geven.
Noyt sal het schuw patrijs ontrent den havick leven:
Noyt voegt'er swarte raef sich by een witte swaen;
„Gelijck, beminde vrient, dat moet te samen gaen.

Lat. PLutarchus in libello *de educandis liberis* parentes admonet, ut ejusmodi [illegible] suis uxores despondeant, quæ non sunt multo ditiores vel potentiores, prudenter enim dici proverbio
Tuæ fortis uxorem ducito.
Les oiseaux s'assemblent avec leurs semblables Syrach 27 10.
Tout animal aime son semblable, toute beste s'apparie avec quelque autre de sa sorte aussi l'homme s'accointe avec son pareil Syrach 13 17, & seqq.
Quel accort y a il entre le serpent & le chien? & quelle paix entre le riche & le povre?
Griecx [illegible] id est
Uxorem ducito ex æqualibus
Lat. Sic fuit, est, & erit, similis similem sibi quærit
Hl git æqualem prudens sibi quisque sodalem.
Griecx [illegible] id est
Lat. Similis gaudet simili.
[illegible] *Homer. Odyss.* 5
Lat. Semper graculus assidet graculo,

Nederl. Een schaep by een schaep/
Een aep by een aep.
Lat. Balbum balbus rectius intelligit
Hoogd. Gleich und gleich gesellt sich gern.
Pares cum paribus facillime congregantur. *Cic.*
Nihil est quod tam attrahat & alliciat ad amicitiam quam similitudo *Idem*
Frans. *Chacun cherche son semblable.*
Lat. Æqualem tibi uxorem ducito
Nederl. Met by kuyps / en moos by kool;
Valck met valck / en uyl met uyl.
Spaens Cada oveia, con su pareia id est.
Frans. *Chasque ouaille avec sa pareille*
Chacun se doit jouer à son pareil,
Chacun se prene à son pareil
A un boiteux femme qui cloche.
Spaens Casar y compadrar, cada qual con su ygual. id est
Frans *Se marier & faire comparaison, chacun avec son pareil*
Spaens Toma tu ygual y vete mendigar. id est:
Frans. *Pren ton pareil, & va t'en mendier.*
Lat. Similitudo mater benevolentiæ.
Æqualitas amicitiæ mater.
Secundum Pythagoræ dictum.

Griecx. [illegible]
Scilicet ingenuis aliqua est concordia junctis
Et servat studii fœdera quisque sui
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem
Rectorem dubiæ navita puppis amat. *Ovid. 2. Pont. 5.*
Magna inter molles concordia — *Juven Sat. 2*
Turcx. Hirsis hirsisse doldase dur id est
Ital. Il tristo co l' tristo s'accorda
Hoogd. Wer freyen wil der nem seins gleichen.
Spaens *Yo molondron, tu molondrona*
Casate con migo Antona id est
Frans. *Je suis beste & toy une autre beste,*
Marie toy avec moy, Antoinette.
Entre gens de mesme nature
L'amitie se fait & dure.
Mais entre gens de contraire nature
Ny amour ny amitié ne dure
Een ydere gedierte houdt hem by sijns gelijck / alsoo sal ooch den mensche sich by sijns gelijcke voegen. Syr. 13 15
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi.
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi
Horatius.

Onge-

Ongelijcke peerden trecken qualick.

De koetsier spreeckt.

Hier staе ick gansch verstelt, onseker wat te maken,
Ick weet niet uyt het slik, niet op het droog te raken:
En 't is van heden niet dat my dit ontheyl quelt,
Ick heb 't uytgestaen op menigh ander velt:
Al waer ick maer en koom ontrent beslickte wegen:
Daer ben ick over al van stonden aen verlegen;
En vraeght ghy wat geval my brengt in desen noot?
Mijn een paert is te kleyn, en 't ander al te groot;
Dit ongelijck gespan veroorsaeckt dese plagen,
Soo dat ick steende blijf in alle quade slagen:
Maer ghy die met gemack wilt rijden op de baen,
Span staegh en overal gelijcke peerden aen:
En soo 'er eenigh mensch is besigh om te trouwen,
Die moet oock even daer op dese gronden bouwen.
Dus wie ghy wesen meught, 't zy arrem ofte rijck,
Doe wel, geminde vrient, en paer met uws gelijck.

Wanneer de vrouwe den man rijck maeckt / soo is daer enckel twist / verachtinge ende versmaetheyt. Syr. 25. 29

Tam male inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Quam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferentes.
Si qua voles aptè nubere, nube pari. *Ovid. Ep. Dejam.*

Wat sal d'aerde-pot by den metalen pot maecken? want soo sy aen den anderen stooten / soo breeckt sy. Syr. 13. 3.

Si la femme nourrit son mari, elle est pleine de courroux, de confusion, & de reproche. Syr. 25. 29.

Ghy en sult niet gelijck ackeren met een os en eenen esel. Deut. 22. 10.

Hier van schijnt te komen het Nederlandts spreeckt-woort:

Nederl. **Een os en een esel en dienen niet aen eenen ploegh.**

Frans. *Qui se veut marier, doit regarder où il se prend.*

Lat. Etiam Politicis fœdera dissimilium sunt infelicia. *Lat. Richt. Axiom. Hist. 14 & Polit. Axiom. 277*

Horrenda sæpe pericula ex dispari conjugio. *Richt. Axiom. Oecon. 19*

Wanneer yemant een boos wijf heeft / soo is 't et even als een ongelijck paer ossen / die nevens den anderen trecken sullen. Syr. 26. 10.

Hoogd. **Uber weibe dich nit.**

Nederl. **De pyp moet na den bom zijn.**

Maer hoe het gaet in dese en diergelijcke saken, de volgende spreeckwoorden seggen de waerheyt.

Frans. *De femme folle ne fit jamais homme son profit.*
Il est bien apparenté qui a bonne femme.

Nederl. **Aen mal vleesch kooptmen altijdt te dieren koop.**

Een goet wijf is een goet stuck huysraets.

Nederl. **Een die een sot / trouwt om sijn kot /**
Verliest het kot / en houdt den sot.
Een die een dant / trouwt om haer wandt /
Verliest de wandt / en houdt den dant.
Om wel te trouwen soete jeught /
Trouw om verstant en om de deught.

Ital. *Triste quelle case,*
Ove cantan le galline è il gallo tace.

Nederl. **Het is gewis een groot verdriet /**
Daer 't hinnetje kraeyt en 't haentje niet.

De

D'een het bloet/ d'ander het goet.

DE gelijckheyt dan van de persoonen, en der selver gelegentheyt, wert in 't stuck van houwelijck by alle Wijse van den ouden en nieuwen tijt eenpaerlick gepresen, maer desen evenwel onverminderdt, soo gebeurt het by wijlen, dat een houwelick, dat ten aensien van de middelen ofte andersins in sich selven ongelijck schijnt te wesen, elter door andere gelegentheyt, als van adel, geleertheyt, schoonheyt, konsten, ofte diergelijcke hoedanigheden, aen d'eene zijde meer als aen de andere wesende, tot gelijckmatigheyt wert gebracht, en alsoo noch tot een goet en eenparigh houwelick wert uytgemaeckt, gelijck sulks by de Rechts-geleerden, en oock by *Era. Tract. de Instit. Christ. Matrim. fol. 108*, wert aengewesen. Hier op schijnt insicht genomen te zijn by seker Engels Ridder, een groot Edelman, maer van kleyne middelen, daer de Visconte van S. Alban *Lo. Verulam* in sijn Apophtegmes van gewaeght. Gy sult dessels Edelmans kamermaegt (met een present van beulingen, by hem in ambassade gesonden zijnde aen een sekere rijcke vryster, woonende onder sijn gebuerte) hier, soo 't u gelieft, in Nederlandts gedichte tot de selve vryster hooren spreecken, en den last van haren joncker op die gelegentheyt hooren openen.

Des Edelmans kamermaegt spreeckt tot de rijcke vryster.

BEgaefde Juffrou, weerde pandt,
Een sieraal van dit gansche landt,
Die om uw schoonheyt, om uw deught,
Die om uw geest, en frissche jeught,
Zijt aengenaem en wel gesien
Van al de beste jonge liên;
Besie my niet met grammen sin
Dat ick tot u quam treden in.
Ick breng u hier (met uw verlof)
Ick breng u van mijn jonckers hof
Het kleyn geschenck, dat ghy hier siet,
Daer med' hy u sijn gunste biet.
Het is een beulingh drie of vier,
Gemaeckt op onse kocks manier,
Gemaeckt voor eerst van suyver bloet,
En dan van gort, en kruyt, en roet;
Al stoffen van seer goede deught,
Soo dat ghy die wel nutten meught.
Dan eer ghy van den beuling eet,
Soo is'et dienstigh datje weet
Als dat het vry sijn reden heeft
Dat hy u desen Beulingh geeft.
Indien ghy tot hem waert gesint
Gelijck als hy u vyerigh mint,
Soo meyn ick dat uw beyder trou
Sijn gifte wel gelijcken sou:
Want hy is van gansch edel bloet,
En ghy hebt groot en machtigh goet,
Indien men dit te samen brengt,
En na de rechte kunste mengt,
Wis dit beslagh sal beter zijn
Als yet dat komt van eenigh swijn;
Wel neem dan desen Beuling aen,
Het is om uwe gunst gedaen.
De jonck-vrou stont een wijl en sagh,
Verbaest van soo en vreemden slagh;
Maer als s' een weynigh had verbeyt,
Heeft sy tot antwoort dit geseyt.
Uw Joncker is een kluchtigh man,
Die vry het zijne prijsen kan:
Oock wort 'et van my niet gelaeckt;
Want ick en heb' et noyt gesmaeckt.
Wel seg hem, dat ick dit geval
Eens naerder overwegen sal.
Mits gaf se drinck-gelt aen de meyt,
En heeft se goeden dagh geseyt
Dan wat den Joncker is geschiet,
Gesellen, dat en segh ick niet;
Maer ick beware dit geval
Tot daer het beter passen sal.

Non abludit Apuleji illud. Virgo formosa etsi sit oppidò pauper, tamen abundè dotata est. adfert quippe ad maritum novam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum, &c.

Facit ad hanc rem id quod de Hipparchia, splendidâ & opulentâ virgine, memoriæ proditum est. illa enim cum Philosophiæ deditissima esset, Cratem Philosophum maritum sibi optare se professa est. is inter scapulium retexit, quod erat gibberosum, peramque cum baculo & pallium humi posuit, professus puellæ eam sibi esse supellectilem, eamque formam quam videret, monens proinde, ut sedulò consuleret, ne postea facti pœniteret. Enimvero Hipparchia conditionem accepit, nec impar hoc sibi matrimonium existimavit, jamdudum sibi provisum esse & satis consultum, dicens, neque ditiorem maritum, neque formosiorem, uspiam gentium posse inveniri; proinde duceret quo liberet. Et ita Crati nupsit Hipparchia.

Un horloge entretenir,
Jeunes dames à gré servir,
Vieille maison reparer,
Est tousiours à recommencer.

De man die 't uyrwerck treckt, spreeckt

Die een out huys heeft te gryen/ En een klock moet gade slaen/
En een jonckwyf heeft te vleyen/ Segh wanneer heeft die gedaen?

WAt mogt ik rechten dwaes, wat mogt ik gaen beginnen?
Waer doolde lest, och arm! mijn onbedachte sinnen?
Ick bracht een tuygh in huys, ook tegen vrienden raet,
Een tuygh, een wonder tuygh, dat nimmer stil en staet.
Een tuygh van vreemden aert, dat noyt en liet te woelen,
Dat my oock in der nacht sijn onrust doet gevoelen:
Een tuygh, een slaende werck, dat sonder ynde sweeft,
En dat noch boven dien een stagen wecker heeft:
Een tuygh dat ommegaet met veelderhande drachten,
Dat hondert raders heeft daer op men heeft te wachten:
Wat dient'er noch geseyt? het is een stage last,
Die voor mijn strammen rugh in 't minste niet en past
Maer schoon ick besigh stae aen dese lange koorden,
En segge dit en dat, het zijn verbloemde woorden:
Het stuck dat ick beklaegh, dat is een nieuwe trou,
Mijn onrust dien ick heb, dit is een jonge vrou.
Wat moet ick even daer al drachten onderhouwen,
En tanden aen den doeck, en raders in de mouwen,
En wielen om het lijf, en ick en weet niet wat,
Dat ick voor desen tijt noyt recht en heb gevat.

Wel eer had ick een vrou, die was van mijne jaren,
Die was gelijck als ick genegen om te sparen,
Die droeg een slechten doeck; maer dit alwaerdig dier,
Dat strijckt gelijck een paeu, en is te bijster fier:
Dat wil den nieuwen snuf van ketens en van ringen,
Van peerels om den hals, van alle moye dingen,
Van al dat hoofs gelijckt, en altijt weder aen;
Het schijnt dat my de beurs moet eeuwigh open staen:
Noch is'et niet genoegh, 't en kan geen ruste lijden,
Het wil geduerigh uyt, geduerigh spelen rijden,
Geduurigh overal. Wel denck hoe past my dat,
Die eertijts ongemoeyt ontrent den viere sat?
Maer noch soo waer'et yet met dese buyte-lusten,
Indien ick in der nacht ten minsten mochte rusten;
Maer dat en mach niet zijn; het kint dat wil de mam.
O! dwaesheyt dat ick oyt soo jonge vrouwe nam.
Wel vrienden hoort een woort: wie stil begeert te leven,
Die moet dit mal gewoel de jonckheyt overgeven:
Want, uyt de daet geleert, soo roep ick met berou,
„Ontrent een grijsen baert en dient geen jonge vrou.

Lat. DIcendum potius senibus quod Isæus Sophista cuidam Oratori respondit: illo enim quærente utrum quædam puella pulchra ipsi videretur; Ego, inquit, morbo oculorum laborare desii. Vel ut sapienter sapiens ille senex:
Ego ab inclementibus istis dominis beneficio ætatis liberatus sum.

Nederl. **Oude lieden behoorden in dusdanigen gelegentheyt te dencken ende te seggen/ 't gene Isæus Sophista zijnen vrient tot antwoorde gaf/ ten tijde de selve hem vraegde of niet soo een jonge dochter hem schoon dochte te wesen; Ick (seyde hy) hebbe opgehouden met die oog-sieckte gequelt te worden. Ofte gelijck een ander out en wijs man op gelijcke gelegentheyt antwoorde: Ick ben (seyde hy) van die streuge en onbarmhertige heeren/ door weldaet van den tijdt/ eyndelijck eens vry geworden: hy verstont verlost te wesen van de malle driften zyner jonckheyt. Ofte gelijck de heylige Job seyde/ cap. 31. 1.**

Frans. *J'avoy faict accord avec mes yeux, & pourquoy eusse-je contemple la vierge?*

Nederl. 't **Is geen oudt-mans doen harde noten te kraken.**

Frigidus in venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: &, si quando ad prœlia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. —*Virg. Georg.*

Frans. *Si la femme à tout le plaisir de l'homme, il s'assomme*
Quant le vieillart faict l'amour,
La mort court à l'entour.

Anus cum ludit, morti delicias facit. *P. Syrus.*
Fœminarum curam gerere desperare est otium. *Idem.*

Ital. *Al molino e à la sposa*
Sempre manca qualche cosa.

Nederl. Al die haer billen
Gewennen tot pillen/
Haer neus tot brillen/
Die mogen wel stillen
Haer malle grillen;
't En zy sy willen
Haer leven spillen.

Frans. *Quand Dieu veut avoir une folle, il prend la femme d'un vieil homme.*

Nederl. Als oude guilen beginnen te loopen/ dan is'er geen houwen aen.

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή. *Aristoph. Thesmoph.* id est:

Lat. Regina siquidem mulier est sponso seni. *Vid. Erasm. Proverbio, Æqualem tibi uxorem ducito.*

Nederl. Van ouderdom laet het vogelken syn sangh.

Frans. *Quand on est jeune on aime en fol,*
Quand on est vieil qui aime est fol.

Nederl. Myn wyf is jonck/ en ick ben out/
Myn wyf is heet/ en ick ben kout:
Myn wyf is vier en enckel vlam/
En ick ben koel en wonder tam:
Myn wyf wil dat ick niet en magh;
Dus knorren wy den ganschen dagh.

Frans. *Qui accointe femme nouvelle, il est jeune marie.*

Nederl. Een oudt man met een jeugdigh wyf/
Is niet als eeuwigh huis-gekyf.
Hoort oude luitjens wie gy zyt/
Het trouwen had eens synen tyt;
Nu waer't beter niet getrout/
Of immers geensins jonck en out.

Turpe senex miles, turpe senilis amor. *Ovid. Am. 9.*
Ridiculum joci genus sponsus senex. *Eras.*

Nederl. Die een jonck wyf heeft/ en een oudt huis/ heeft werck genoegh.

Ital. *Quando il marito fa terra, la moglie fa carne.*

Nederl. Een schoone vrou een mans kort leven.

Ital. *Chi a moglie al lato*
Sta sempre travaghato.

Frans. *A vielle mule frain doré.*

Nederl. Soo gy geen wandt hebt naer het schip/
Gy moet te grond'/ of op een klip.
't Is daerom best,
Gelyck by gelyck.

Frans. *A un boiteux femme qui cloche.*
Erasm. in Christ. Matrim.
Quand l'entendement vient, l'amour se vieillit.

Lat. Nuptiæ secundæ, ruò secundæ. *Richt. Axiom. Oecon. 57.*

Οὔ τοι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι·
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὡς ἄκατος.
Οὐδ' ἄγκυραν ἔχειν· ἀπορρήξασα δὲ δεσμὰ
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα. *Theog.*

Quæ ita Latinè reddidit Roverius noster

Nulla puella seni benè se junctura marito est
Nec clavo hærebit, ceu vaga cymba, suo
Anchora non retinet; sed rumpens vincula, portum
Sæpe alium præceps nocte silente petit.

Plaut. Mercat. act. 3. Sc. 3.

Jejunitatis plenus, animâ fœtidâ,
Senex hircosus tu osculare mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?

Bernard. in Epist. de Cura & Regimine rei familiaris.

Mater si remaritari quærat, stulte agit: sed ut sua peccata deploret, utinam ipsa senex juvenem accipiat; nam non ipsam, sed sua quæsivit.

O W E N U S.

Uxorem jam Feste senex vis ducere? doctam
Angelici Læli consule grammaticam.
Illic invenies non declinabile cornu;
Hunc scopulum pauci prætereüere senes.

Om

Om een mudde koren dien hy te malen heeft/ wil hy een gansche meulen rechten.

WEl vrient, waerom dit groot beslagh?
Waerom doch brengje voor den dagh
Dit meu, dit hart, dit eycken hout?
Het schijnt, dat ghy een meulen bouwt:
Een meul', eylaes, wat gaet u aen!
Voorwaer het is te veel bestaen:
Want naer dat ick dit stuck bemerck,
Soo gaet ghy wonder vreemt te werck;
Want siet ghy hebt soo slappen sack
Als of'er niet veel in en stack,
En 't graen dat u te malen staet
Dat gingh wel in een kleyne maet;
Dus schoon ghy maeckt'et al tot meel,
Een queeren waer u noch te veel.
Ghy daerom, soo ghy my gelooft,
Bedenck u, vrient, en rust u hooft,
Of gaet ghy voort, gewis ghy dwaelt.
Want als dit koren is gemaelt,
(Dat weynigh tijts behoeven sal)
Soo naeckt u niet als ongeval;
Want of uw meul' sal stille staen,
Of wel sy moet ter huere gaen;
En wat het zy, 'tis beyde quaet,
Dus laet het stuck gelijck het staet;
Want veel belaegs en weynigh graen
En kan met reden niet bestaen.

TRuditur dies die,
Novæque pergunt interire lunæ.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, & sepulcri
Immemor struis domos. *Horat* 2. *Od* 18
Senes, inquit Arnisæus, spolia opima marinæ Deæ suspendere debent, cum hac inscriptione, De Jur. Connub.
Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ,
Nunc arma defunctumque bello
Hunc gladium paries habebit. *Horat* 3. *Od* 26.
—Desine dulcium
Mater sæva Cupidinum. *Idem*. 4 *Od*. 1.

Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces
Nederl. **Een oudt man met een jonge vrou/**
Wat kan het wesen als berou?
Frans. *C'est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amoureux, qui ne peut marcher sans aide*
Nederl. **Veel geschreeus en luttel wolle.**
Veel vlagen luttel boter.
Ital *La più guasta rota del carro*
Fa sempre maggior strepito.
Hoogd. **Viel geschrey wenig wollen.**
Grosse word und nichts dahinder.

Beter by een uyl geseten/ als met een valck gevlogen.

HOort eens vrysters, hoort gesellen;
(Want het gaet u beyden aen)
Ick moet u een streeck vertellen
Die ick onlangs heb verstaen.
Tweederhande jonge lieden
Quamen met gelijcken vlijt
Hare min en trouwe bieden,
Aen een vrijster onser tijt:
D'eerste scheen een groote joncker,
Hy droegh pluymen op den hoet,
Maer het was een rechte proncker,
Als'er heden menigh doet:
D'ander was een goet geselle,
Niet te prachtigh, of te breet,
Schapen had hy op de stelle,
Elter gingh hy slecht geklect.
D'eerste was vol sotte grillen,
Dan hy quiste wat te veel:
D'ander, niet gesint te spillen,
Hielt de panne by de steel.
't Meysje, dat de grage gasten,
Meer als met gemeenen praet,
Sagh nae haer wel happigh tasten,
Nam het stuck in haer beraet:
Maer hoe sy het overleyde
Van het eerste tot het lest,
Wat haer d'een of d'ander seyde,
Hoofs en mooy dat dacht haer best;
Dat had haer de ziel ontstolen,
Dat verhief sy boven al,
Sy wou met den ruyter dolen,
Hoe het is of worden sal
D'ander met sijn koele seden,
Docht haer tam en al te stil;
Want sy sprack met klare reden,
't Is een Lantsett, dien ick wil.
Laet een deune quesel leven
By een kluts, een tammen bloet;
Ick wil vry wat ruymer sweven,
Ick heb al een hooger moet.
Maer als sy ten langen lesten
Hier op met haer vader sprack,
Sey de man, tot haren besten,
Wat hem in den boesem stack:
Kint, dit dienje wel te weten,
Jae te schrijven aen den balck.
„Beter by den uyl geseten,
„Als gevlogen met een valck.

Nederl. Soo een wyser moetje kiesen/
Die sould jeught en vreught vertieren.
Ital. *Più val mestier, che sparavier.* id est.
Frans. *Mieux vaut mestier qu'esprevier*
Engels Better sit stil, then rise and fall.
Frans *Mieux seul que mal accompagne.*
Nederl. Al te scherp maeckt schaerdigh.
Hoe meerder wijs hoe droever waer.
By den wal langs seylt men sekerst.
Houd het midde weer.
Beter bloo Jan als doo Jan.

Ital. *Meglio e esser humile di spirito co i mansueti, che spartire le spoglie congli altieri.* Prov 16 19.
Spaens Mas quiero asno que me lleve que cavallo que me derrueque.
Frans *J'aime mieux un asne qui me porte, Qu'un cheval qui me jette par terre.*
Nederl. Beter van een ezel wel gedragen/
Als van een peert in t'zant geslagen.
Lat. Facilior currentibus, quam repentibus lapsus.

Nederl. Al te wijs kan niet beginnen/
Al te sot kan niet versinnen
Daerom tusschen wijs en vreet
Vint men wel het meeste goet.
Goede gesellen zijn quade huys houders.
Maet houdt staet, te veel is quaet.
—— Medio tutissimus ibis *Ovid.*
Frans. *Bon compagnon mauvais mary*
Nederl. Beter alleen/ als qualijck verselt.
Engels. It is beter to be a oldmans dearling, as a jongmans wearling

Met onwillige honden is 't quaet hasen vangen.

De vaer vader spreeckt.

Daer woont een vryster hier omtrent
Voor rijck by alle man bekent,
Een hupse, rappe, flucxe meyt,
Die hares vaders koeyen weyt
Van leden kloeck, van lijve vol,
Van lippen dick, van koonen bol;
Voor al gesont gelijck een vis,
En groen gelijck het groenste lis,
En jeugdig als de maegde-palm,
In 't kort een vryster als een salm
Maer dat ick prijse boven al,
Is, datse vry wat halen sal,
Als peet-meuy Griet eens wort een lijck,
Want die is uytter-maten rijck.
Ick wou dat Claes, mijn liefste kint,
Tot haer soo was, als ick, gesint,
En dat hy haer eens vryen wou,
Soo kreeg hy wis een rijcke vrou;
Want siet de vader van de meyt
Die heeft'et my als toe-geseyt:
Maer Claes is soo een vreemden haen,
Hy wil niet eens uyt vryen gaen,
Als daer hy hoofsche kappen vint,
Daer is de joncker toe gesint
Maer seg doch eens wat is'et hof?
'k En houw'er niet een brijsel of.
Ick prijse meer het edel gelt,
Dat nu de gansche werelt helt,
Dit heeft al vry wat beter aert,
Want daer is dat men wel alvaert
Maer wat een spijt! sie, onse Claes
En wil niet bijten aen het aes;
Want hy veracht mijn wijsen raet:
Het schijnt dat hy sijn voordeel haet.
Hoe dickmaels heb ick hem geleyt
Tot by, tot voor, tot aen de meyt,
Maer hy staet ick en weet niet hoe,
Hy spreeckt niet, of lutter toe.
Hy geeuwt, en toont met sijn gelaet
Dat hy daer gansch onlustig staet

Hy neemtse niet eens byder hant,
Hy schencktse noyt een minne-pant,
Yet aerdigs in de stadt gekogt,
Of uyt een ander rijck gebrogt.
En of het schoon hier jaer-mart is,
Hy kooptse niet een kermis,
Noch riem, noch ring, noch moyen doeck,
Jae selfs niet een soeten koeck:
Hy dicht haer noyt een minne-liet,
Daer in men geest en leven siet,
En of de soete tijt genaeckt
De koele galt blijft ongeraeckt.
Hy plant haer noyt een groene mey,
Hy sent haer noyt een kievits-ey,
Hy brengt haer noyt een jongen haes;
Is dat niet wel een regte Claes?
Maer noch liet ick het geven staen,
Hoewel het beter is gedaen;
Hy neemt van haer niet eens en ring,
Een neus-doeck, of een ander ding,
Gelijck de vryers van het lant
Dit dickmael plegen met verstant.
Want neemt een geestig jong-man wat,
Het geeft hem dickmael dit en dat,
Het maeckt dat hy den naesten dag
Met eenen weder komen mag;
Want siet de vryer is beleeft
Als hy 't genomen weder geeft.
Maer dese knegt, wat ick hem rae,
En vraegt'er niet ter werelt nae
Al hangt'er schoon een roose-krans,
Hy leydtse noyt eens aen den dans.
Hy brengt haer noyt eens in den tuyn,
Hy rijdt met haer noyt in den duyn,
Hy gaet met haer noyt in den doel,
Maer blijft geduerig even koel:
En dat noyt regte vryers doen,
Hy neemt sijn afscheyt sonder soen;
Jae slaet geen handt schier aen sijn muts;
Is dat niet wel een regte kluts?

Voor-

Voorwaer als ick dees grillen merck,
Soo roep ick: O 't is plompaerts werck
Dat yemant ſijn geluck verſiet,
Als ſich de kanze ſchoone biet!
Nu vind' ick eerſt dat dit bedrijf
Gaet nae de reden van mijn wijf;
Die ſeyt: Ey man houd u geruſt,
Ons' Claes heeft daer geen vryens luſt;
Hy broet wat anders in den ſin,
En wat is doch gedwonge min?
Is niet een vryer over al
Een vry-heer waer hy vryen ſal?
Is vryen niet een vry bejag
Daer toe men niemant dwingen mag?

Daer waſt geen liefde door gewelt;
Dus laet den jong-man ongequelt,
En laet hem ſoecken ſijn gevil
Daer hem ſijn herte leyden ſal,
„Men vint doch noyt de putten goet
„Daer in men water dragen moet
Hoewel een wey-man ſiet het wildt,
Dat ſachtjens voor hem henen drilt,
Dat om hem loopt, dat op hem ſiet,
En ſich als aen den jager biet,
Noch efter taſt hy dickmael mis,
Indien ſijn wind onluſtig is;
Want jaegt ſijn hont maer uyt bedwang,
Soo blijft de jager ſonder vang.

Lat. Invitos boves in plauſtra inducere incommodum.
Nederl. **Met onwillige peerden is 't quaet ryden.**
Lat Invitis equis plauſtrum agere difficile.
Nederl. **'t Zyn quade putten daer men water in dragen moet.**
Lat. Invito beneficium non datur.
Nederl. **Al is de vryſter ſteeg/ noch wortſe wel de bruyt;**
Maer wil de vryer niet/ſoo is de vrientſchap uyt.
Hoogd. **Mit unwilligen hunden iſt nicht gut jagen.**
Wenn der hund nicht luſt hat zum jagen/ ſo rietet er auff dem hindern.
Frans. *Tout par amour, rien par force.*
Quidquid exprimitur grave eſt. *Sen. Oct. act* 2
Vi quod fit, præter naturam eſt *Ariſt.* 5 *Phyſ cap.* 3.
Invitum qui ſervat, idem facit occidenti. *Horat.*
Stultitia eſt venatum ducere invitas canes.
Hoſtis eſt uxor, invita quæ ad virum nuptum datur. *Plaut. Stich.* 1. 2.

— Non extorquebis amari. *Claud.*
Blanditiî, non imperio, fit dulcis Venus *P Syrus*
Nederl. **Liefd' en ſang/ en wil geen dwang**
Omne coactum tragicum habet exitum. *Bald ad l neque ab initio C. de nupt.*
Nederl **Den willigen is goet te treckẽ.**
Charicles apud Achillem Statium
Lat. Pater, *inquit*, divitiis inhians ingratam mihi affinitatem affectat Me miſerum! pecuniæ trador, ut uxori mancipium ſim.
Nederl **Men dwingt geen menſchen tot de trou/**
Men leyt geen vryers by de mou;
Men paert geen vryſters tegens danck/
Want 't is een handel ſonder dwanck.
Nuſquam libertas tam neceſſaria eſt, quam in matrimonio. *Quintil Declam.* 257.
Omnes nuptiæ ex affectu ſunt *l.* 26 *Cod de Nupt.*
Si quis plura hac de re deſideret, videat Cypræum Juriſconſultum de ſponſalibus, pag 236.

Om de minne van het smeer/
Leckt de kat den kandeleer

Wat nieus, wat wonders, lieve vrient,
Dat u voor al geweten dient;
Sie Spitsaert die soo moedigh tradt,
Het trotste ventje van de stadt,
Het fierste quantje dat men vint,
Dit is tot onse Trijn gesint,
Tot onse Trijn dat ronde kloen,
Daer heeft hy wonder meê te doen,
Tot onse Trijn dat plompe stuck
Daer in stelt hy sijn gansch geluck;
Hy vleyt, hy kust, hy streelt de meyt,
Sy is sijn lust (gelijck hy seyt,)
Sy is de kroon van sijne jeught,
Sy is sijn troost sijn gansche vreught,
Hy kan niet leven sonder haer,
En dat is sonder twijfel waer;
Want Spitsaert is te wonden kael,
Sijn keucken al te byster schrael,
Soo dat hy niet ter werelt heeft
Als dat hy nu van hope leeft.
Het is met hem alsoo gestelt
Dat hy nu waeght sijn leste gelt;
Want daer van is hy moy gekleet,
En wonder prachtigh uytgereet.
Soo hy nu mist een rijcke bruyt
Soo is'et met den joncker uyt
Nu onse Trijn is wonder rijck,
Men vint'er weynigh haers gelijck,
Haer vader was die groote boer,
Die staegh op alle markten voer
Met eygen boter, eygen kaes,
En daerom hiet hy rijcke Faes;
En nademael hy lestmael sterf,
Soo beurde Trijn alleen het erf,
Vermits sy was een eenigh kint;
En daerom wertse nu gemint,
En daerom wertse nu ter tijt
Van menigh steedsche quant gevrijt:
Want schoon al isse byster plomp,
Al isse maer een rouwe klomp,
Noch krijgtse vryers uyt'er stadt,
Meer als oyt steedsch vryster hadt.
Sy is soo rijck, ons lieve Trijn,
Dat sy oock schoone schijnt te zijn,
Haer gelt dat heeft soo grooten kracht
Dat niemant op haer feylen acht.
Het wijt-vermaerde Venus-kint
Is nu niet, als het plagh, gesint,
Het let op gelt, en niet op eer,
't En draegt voortaen geen boge meer,
't En draegt geen toorts, of gulden schicht;
Maer slechts alleen een gout-gewicht,
En dan een stock-beurs boven dat,
En daer meê loop'et door de stadt,
En daer meê vlieght'et door het velt.
Sie wat de vryers heden quelt!
Wat wilt ghy, vrient, in dit geval,
Wat wilt ghy dat ick seggen sal?
„Sie om de minne van het smeer
„Soo lickt de kat den kandeleer.

Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat. *Horat.* 1 *Epist.* 6

Frans. *Argent ard gent*
Amour faict moult,
Argent faict tout

Nederl. Om haer geltेken;
Niet om haer velleken.

De mis-slagen van de Medecijnen worden met aerde/ de gebreken van de rycke worden met gelt bedeckt.

Hoogd. Bistu hur/ oder dieb/
Hastu gelt so bistu lieb.

Nederl. Het gelt dat stom is/
Maeckt recht dat krom is.

In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique jacet. *Ovid.* 1. *Fast.*
Aurea nunc verè sunt sæcula, plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor. *Idem* 2. *Art.*

Griecx. Χρυσοῦ λαλοῦντος, πᾶς ἀπρακτεῖται λόγος.
Πείθειν γὰρ οἶδε, καὶ πέφυκε μὴ λέγων. id est:

Lat. Auro loquente cuncta iners oratio est;
Suadere siquidem novit & loquens nihil.

Il ne faut qu'un faux pas pour casser la bouteille

De Maeght die de flessche draeght spreeckt.

Doe ick maer eens een quaden pas/
Soo breeck ick licht mijn teer gelas.

MY is een teer gelas, dat niet en is te wagen,
My is een broose fles bevolen om te dragen,
My is ter hant gedaen een kranck, en tanger vat,
Daer in besloten light een snel, een vluchtigh nat:
Een vocht dat dierbaer is, dat niet en is te koopen
Wanneer het maer een reys aen yemant is ontloopen,
Een nat, een seldsaem nat, dat als een rijp verdwijnt,
Soo haest een lauwe son maer eens daer op en schijnt.
Hoe moet ick nu voortaen op alle dingen letten!
Hoe seker moet ick gaen! hoe vast mijn voeten setten!
Want glipt my slechts het been maer eens ter zijden uyt,
Soo ligh ick daer bedot, gelijck een vuyle bruyt.
Hoe moet ick nu voortaen voor alle menschen schromen,
Die hier, of ginder staen, die by, of aen my komen!
Want soo een dertel wicht maer eens hier tegen steeckt,
Daer is geen twijffel aen, eylaes! mijn flesse breeckt.
Hoe moet ick met bescheyt mijn gansche leden stieren,
En noyt een los gesicht in 't wilde laten swieren!
Want gaept mijn weeligh oogh en hier en weder daer,
Soo is mijn teer gelas geduerig in gevaer.
Hoe moet ick boven dat my neerstigh leeren mijden
Van onrust, van gewoel, van over al te rijden!
Want sie! ick lijde noot al waer ick henen vaer.
Ick drage, lieve vrient, ick drage teere waer
Hoe moet ick boven al my wachten van te mallen,
Want soo ick spelen wil, soo moet de flesse vallen
En schoon die maer en hort, en niet in stucken brack,
Noch ben ick even-wel niet sonder ongemack,
Ach! door 'k en weet niet wat soo is de geest vervlogen,
En wie dit namaels koopt die is'er aen bedrogen;
Geloof 't, wie het raeckt, dit snel en vluchtig vocht,
Is stracx (men weet niet hoe) verdwenen in de locht.
Wat sal ick tot besluyt, wat sal ick vorder seggen?
De reden die ick spreeck is niet te wederleggen,
Sy dient gansch vast te gaen, en noyt te zijn gewaegt,
Die in een teer gelas haer gansche schatten draegt.

Nederl. **NIet en dient er min gewaeght**
Als een glas / of als een maeght.
Dyssters eer / en bonder teer,
Daerom waeghtse nimmermeer,
Met eens te mallen
Kan eere ballen.
Slechts met een trippje!
Los was het meysje.

Frans. *A tout perdre n'y a qu'un coup perilleux.*
Lat. Vix continetur honestis artibus pudor.
Frans. *Bon pied, bon œil.*
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere, ruunt *Ovid. 4 Pont 3.*
Frans. *Fay bonne garde d'une fille.* Syrach. 26. 13.
Ital. *Chi ben serra, ben apre.*
Lat. Flatu pudoris flos levi corrumpitur.
Fama pudicitiæ admodum res est tenella in fœminis.
Nazianz. Carm. 3 Præcept. ad Virg.
Virgo sis oculis, sis ore, atque auribus ipsis
Virgo, nam tribus his facile est decedere recto:
Egregiis tantum pateant sermonibus aures,
Turpibus & stultis claudatur janua verbis.
Prudent. lib. 2 advers. Symmachum.
Sunt & virginibus pulcherrima præmia nostris,
Et pravatus honos, nec nota, & publica forma,
Et raræ tenuesque epulæ, & mens sobria semper,
Lexque pudicitiæ vitæ cum fine peracta.
Plaut. Epid.
—— Non nimis potest
Pudicitiam suæ quisquam servare filiæ
Ut caveant timenda, tuta pertimescant virgines
Dion lib. 37
Pudicæ est, non modo, ut ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem ullam turpem de sese præbeat.
Hieron. ad Salvian.
Tenera res in fœminis pudicitia est, & quasi flos pulcherrimus, cito ad levem marcessit auram, levique flatu corrumpitur, maxime ubi ætas consentit ad vitium.

Een open pot/ of open kuyl/
Daer in steeckt licht een hont sijn muyl.

De trou van een kuyse spreuck

Hoe dickmael onbedachte meyt,
Hoe dickmael heb ick u geseyt,
Dit ghy soudt letten alle tijt,
Het zy ghy hier of elders zijt,
Dat noyt een ketel open stont
Of voor de kat, of voor den hont;
Ick seyde, dat een open pot
Den kock gedijt tot schand en spot,
En dat'et altijt qualijck gaet
Al waer de ketel open staet.
Het stof dat uyt den vyere stijgt,
Het roet dat uyt de schouwe sijgt,
Een fleck die van der aerden kruypt,
Een seug die van de muyren druypt,
Een mug, een vlieg, een vuyle spin
Die raeckt'er op, of valt'er in.
En dan, het stimste datmen vint,
Soo komt'er licht een hase-wint
Die raeckt'er met sijn muyl ontrent,
En sie! dan is'et al geschent.
Maer schoon al deed'ick dit vermaen,
Ghy liet den hutspot open staen,
En al mijn seggen baette niet
Tot dat het onheyl is geschiet;
Nu gelt geschreeu, noch groot geluyt,
De beste stucken sijnder uyt.
Maer gy, mijn dochter, die het siet
Wat aen dit meysje is geschiet,
Let des te meer op mijn gebodt,
En deck, ey lieve, deck den pot:
Want of'er schoon geen hont en koomt,
Noch dient'er ander leet geschroomt;
Want als het scheel niet wel en sluyt
De beste geur die vliegt'er uyt
„Een open pot, een open beurs,
„Een open deur, een open keurs,
„Een open mont, een open kist,
„Daer wort gemeenlick yet gemist.

Nederl. Schoone leden en gescheurde schortekleen hebben veel aenstoots.
Een open deur roept den dief/
Een ketel meysje wil een lief,
Een wit peert en een schoone vrou/
Hier niet een dagh als met berou.
It. Con ha cavallo bianco, e bella moglie, Non è mai senza doglie.
Nederl. Een sweert/ een peert/ een schoone vrou Leen niemant uyt als met berou.
Hoogd. Daß ist böß zu hüten daß jeder man gefellt
Nederl. 't Hier is qualick te bewaren daer elck den sleutel van heeft.
Ουκ ἔστιν οὐ τεῖχος, ἔστ᾽ οὐ χρήματα, Οὐκ ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν, ὡς γυνή. Alexis id est
Lat. Nullius arcis, nullius pecuniæ Custodia æque difficilis, ut fæminæ.
Spaen. Al que tiene muger hermosa, O castillo en frontera, O vinna en carrera Nunca le falta guerra id est:
Frans. Qui a belle femme & chasteau en frontiere Jamais luy manque debat ny guerre.
Formosa facies muta commendatio est. P. Syrus.
Frans. La beauté fert de taborin.
Lis est cum forma magna pudicitiæ. Ovid Ep. Parid.
— Rara est adeò concordia formæ, Atque pudicitiæ. — Juven. Sat. 10.
Toujours la chasteté des beautez ennemie. Ronsard.

Spaen. Vinna, y ninna, Peral y haver Son malos de guardar id est
Frans. La vigne & la fille, Le porier, & feuves aux champs, Sont malaise à garder en tout temps
Nederl. Een schoonen roof maeckt licht een dief.
Spaens. Puerta abierta, al santo tienta id est:
Frans. La porte ouverte tente le saint.
Spaens. El aguiero llama al ladro id est:
Frans. Le trou apelle le larron.
Πρόφασις ἐστι μόνον ἡ πονηρία. Citat. Aristot. 1 Rhet. id est:
Malitia tantùm occasionis indiget,
Menand. Πρόφασις ἐστι τὰ πράξαι κακῶς. Menand. id est.
Ad prave agendum parva satis occasio est
Malefacere qui vult, nusquam non caussam invenit. P. Syrus.
Lat. Occasio facit furem.
Spaen. Ni quien se escuse de errar, si no huye la occasion. id est.
Frans. Personne ne peut s'exempter de pecher, s'il n'en fuit l'occasion.

Dit spreeck woordt kan oock gepast werden op de gene die te open van monde zijn,

Nederl. Een open deur/ een open mont/
Dat sept er mengh in den gront.
Ital. Parola detta e sasso tratto
Non puo mai tornar a dietro.

Hoogd. Wenn das word heraus ist/ so ist es eines andern.
Tout ainsi que le vent sans retourner s'envole,
Sans espoir de retour s'eschappe la parole Ronsard
Ital. A bocca serrata non entra mosca.
Servo d'altrui si fa
Chi dice il suo secreto à chi non sa.
Nederl. Swijgen is kunst/
Klappen maeckt ongunst.
Ital. Chi parla semina, chi tace raccoglie.
Chi poco considera, presto parla,
Nium tacer fumai scritte.

Tot beslupt, bidde ick den Leser, dit quaet exempel tot goet te willen gebruycken.

Als weligh Lijsje gister nacht
Een bastaert kint had voortgebracht,
Mits sy in 't kraem ontijdigh viel,
Al eerse feest of bruyloft hiel,
Een oudt, een wijs en deftigh man,
Die gaf er dese reden van
„Een wijngaert dichte by de stadt,
„Een boom met fruyten aen den padt,
„Een slot dat op de grensen staet,
„Een wijf dat veel laveyen gaet,
„Een schoone, jonge, vlugge maeght,
„Gekust, geleckt, gestreelt, gevraeght,
„Zijn dingen die een hardigh man,
„Met toesien niet beware kan.

On ne peut decrotter sa robbe sans emporter le poil.

De Fransche vrijster spreeckt.

Niemant klat sijn rockjen af/
Of daer gaet een vlockjen af.

OCh! hoe ben ick nu bekladt
Van te drillen door de stadt:
Och! hoe ben ick nu begaet
Van te loopen achter straet:
Och! hoe ben ick nu gestelt
Van te spelen in het velt.
Komt nu, vrysters, die ick ken,
Soo ick uwe gespele ben,
Soo ick immer met u song,
Soo ick immer met u sprong,
Soo ick immer wat bestont
Datje soet en geestigh vont:
Seght wat my te doene staet,
Want ick ben hier buyten raet,
Mits dat ick soo byster schrick
Van dit aengebacken slick:
Snijd ick 't uyt, soo is 't een gat,
Wasch ick 't kleet, soo wort'et nat,
Droogh ick 't dan, soo wort'et vael,
Wrijf ick 't hart, soo wort'et kael;
Wort'er oock niet toegedaen,
Ach! soo blijft de plecke staen:
En dat voeght geen vrijster wel,
Maer een vuyle morsebel.
Hoe 't dan yemant keert of draeyt,
Voor gewis ick ben bekaeyt.
Ghy dan leert uyt dit geval,
Dat u dienstigh wesen sal
Loopt niet dickwils over straet,
Wenschje niet te zijn begaet:
Loopt niet dickwils door de stadt,
Wenschje niet te zijn bekladt,
Loopt niet dickwils Oost en West,
t'Huys, ô vrysters, is u best.
Dan noch soo'er ymant gaet
Over wegh of over straet,
Over zee, of over lant,
Over kley, of over zant,
Over hil, of over klip,
Met een wagen, of een schip;
Sie! dat stel ick voor een wet,
Kinders houdt uw zieltjens net.

Nederl. Met uw geloof / oogh / of eer /
En speel / o vrijster nimmermeer.
——Redire, cum perit, nescit pudor. *Senec. Agam.*
Ego illum periisse puto, cui periit pudor. *Plaut.*
Hoogd. Ehre / glaube / und auge leide keinen scherz.
Lat. Omnia si perdas, famam servare memento,
Qua semel amissa postea nullus eris.
Etiam sanato vulnere cicatrix manet.
Nederl. Of schoon de wond al is genesen /
Daer sal noch al een teycken wesen.
Die in een quaet gerucht komt / is half gehangen.
Spaens. Quien la fama ha perdida,
Muerto anda en la vida. *id est.*
Frans. *Qui a perdu sa renommee, est mort au monde.*
Nederl. Al wie een quade na-spraeck heeft /
Houd die voor doot / schoon datse leeft.
Wie sijn pap stort /
Komt niet te hoet.
Lat. Honoris splendorem res tenuis decolorat.
Scio virtuti cognatum pudorem. *Symmach.*
Deprehensus ut pudor est, fere amittitur. *Vid. Senec. 7. Benefic. c. 28.*
—— Nihil est audacius illis
Deprensis; iram atque animos à crimine sumunt. *Juvenal. Sat. 6.*
Lat. Vel falsa opinione gravabitur pudor.
Pudica non est fama pudicam quam negat.
—— Raro vaga virgo pudica est.
Sic statue, quid quid statuis in causam tuam
Famamque in arcto stare & ancipiti scias. *Senec. Herc. Oet.*
Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ
super argentum enim & aurum gratia bona. *Prov. 22.*
Curam habe de bono nomine, hoc enim magis
permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni. *Syr. 41. 15.*
Non vitium tantum, sed quæ vitiosa videntur
Hæc quoque, si sapias, hæc quoque virgo, fuge.
Nec satis esse puta, si mens tibi conscia recti,
Tunc quoque cum mens est integra, fama perit.
Saucia nux aliquà si parte putamina perdat,
Postea, quidquid agas, semper hiatus erit.
Si pereat miseris semel integra fama puellis,
Læditurve sacer virginitatis honos.
Tu licet hanc studeas famæ sarcire ruinam,
Non iterum veniet, qui fuit apte decor.
Obducas licet usque cutem, manet usque cicatrix,
Usque tegas, semper vulnera vulnus habent.
Author Emblem.

La

La brebis trop apprivoisée De chacun agnel est tettée.

Is 't Schaepjen al te soet van staen/
Een yder komt'er suygen aen.

HOor, jonge vrouw, en teere maeght,
Een spreucke die hier dient gewaeght,
Om dat haer leer by alle-man
U nut en diensligh wesen kan.
Al is't dat een soet gelaet
Aen alle vrouwen geestigh staet,
En dat beleeft en spraeckfaem zijn
U ciert gelijck een sonne-schijn;
Vriendinnen des al niet-te-min,
Soo bindt u geestigh wesen in;
En maeckt dat niemant oyt te vry,
Of met u seer gemeensaem zy:
Want 't wort niet selden vreemt geduyt;
En 't valt oock dickmaels qualick uyt.
Sie, als het Schaep is al te tam,
Soo komt'er menigh dertel lam,
Soo dickmael als het maer en dorst,
Het ooitjen vallen aen de borst,
En suyght daer stout en onbeschroomt,
Schoon hem de mam niet toe en koomt;
Wat dient hier vorder op geseyt?
„By wijse lieden kort bescheyt.

Hoogd. **Wer sich unter die kleien mischt / den fressen die Sew.**
Nederl **Die sich onder den draf mengt / dien eten de zwijnen.**
Hoogd. **Wer unter die banck will / den stoßt man bald dar unter.**
Nederl **Goet koop vleys dat krijgt de hont.**
Greecx Τὸ εὔωνον κρέας οἱ κύνες ἐσθίουσιν. id est:
Lat Parvo emptas carnes canes edunt
Lat Amabilitati cum pudore haud convenit.
Hoogd. **Esell wil jederman reiten.**
Nederl **Alle mans vrient / menigh mans geck.**
Ital. *Il troppo conversar partorisce dispregio.*
Frans *Chose accoustumée n'est pas prisee.*

Fille trop veue, & robbe trop vestue, n'est pas chere tenue.
La chose guere veue
Est chere tenue
Nederl. **Al te vry is sy.**
Frans. *Fille trop mignarde*
De vient paillarde.
Lat. Nimia familiaritas contemptum parit.
Semper in absentes felicior æstus amantes:
Elevat assiduos copia longa viros, *Propert 2. El. pen.*
—Voluptates commendat rarior usus. *Juvenal.*
Griecx. Τὸ σπάνιον τίμιον. id est:
Lat Quod rarum, carum
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus? & minus dolebis. *Mart. 12. Ep 34.*

Die een schoone kat heeft / en dient geen bont-wercker in huys te brengen.

EEn man had in sijn huys een hoop van jonge maegden,
Die menig jong-gesel ten hoogsten wel behaegden;
Dies quam de steedsche jeugt daer meest den ganschen dagh,
En nam haer soet vermaeck, gelijck de jonckheyt plag.
Van allen was'er een, die in de vreemde landen
Een leven hadt geleyt als buyten alle banden,
Geen meyt en woont'er by die niet een fellen strijt,
Die niet een harden storm, op haren maegdom lijt:
Hem was oock even doen een bastaert-kint geboren,
En, na den rechten eysch, ten vollen op-gesworen,
Hier sprack hy dickmael van oock met een vollen mont,
Als of dit slim bejach hem wel en eerlick stont.
De vader let'er op en heeft hem waer-genomen,
Als hy hem weder sagh ontrent sijn dochters komen,
Hy beet hem in het oir: Versie u, goede vrient,
My dunckt dat u beleyt ons dochters niet en dient.
De quant hier om gestoort, en wonder seer gebeten,
Wou stracx, en eer hy ging, hier van de reden weten,
Hy seyt 'k en weet niet wat, en weyt geweldig breet.
De vader hart geperst, die gaf hem dit bescheet
Wie schoone katten heeft die moet gedurigh mercken
Op gasten af-gerecht om in het bont te wercken;
Want die van 't ambacht is, en siet een aerdigh bont,
't Is vreemt, soo hy het laet als hy het eertijts vont.

Nederl. **SIet ghy een vos ontrent uw slot / Gaet sluyt dan vry uw hoender-kot.**
Frans. *Qui a affaire à gens de bien,*
Il n'a se soucier de rien:
Mais si tu hantes le renard,
Il le faut voir de toute part
Ital. *Chi ha il lupo per compare, porta il can sotto il mantello.*
Chi è in diffetto
E in sospetto.
Lat. Cum vulpe vulpinari.
Nederl **Wanneer een vos de passy preeckt / boeren wacht uw gansen.**
Ital *Chi ha la valpe per commare, porti la rete à la cintola.*
Turcks. Hiley hile bosar,   id est:
Lat. Fraus fraudem destruit.
Sic ars deluditur arte.
Spaens A carne de lobo
Diente de perro.   id est:
Nederl. **Tot vleesch van wolven / tanden van doggen.**
Hoogd. **Wer seine finger zwischen angel und thür steckt / der klemmet sich gern.**
Wer sich zwischen stroh und fewr legt / der brent sich gern.
Frans. *On ne doit pas mettre le doit entre l'escorce & le bois.*
Lat. — Alterius quoque
Perdet pudorem, quisquis amisit suum.

La stoppa non sta bene appresso il fuoco.

Vyer by het stroo / Dient niet alsoo

En vryster van haer eerste jeugt,
Haer ouders lust en hoogste vreugt,
Die bad haer moeder om verlof
Te rijden naer een buyten-hof,
Te varen naer een boere-feest,
Om spel te leyden haren geest,
En met de vryers haer bekent
Te doen gelijck men is gewent.
De moeder heeft de jonge maegt
Op alle saken ondervraegt,
En naer het stuck was overleyt
Soo heeftse dit haer aengeseyt.
Neen kint, dit spel en dient u niet,
Want malle vreugde baert verdriet, (a)
Ick hebbe dit wel eer gesien,
Ick weet al wat'er kan geschiên:
Ick weet wat vryheyt dat men nam,
Vermits het heck was van den dam.
Wanneer de jeugt speelt op het lant,
Dan springtmen lustig uyt den bant,
Men raest'et dickmael nagten lang,
Ten minsten tot den hanen-sang.

(a Sifferjen aux pers lacbrymas.

Men maeckt'er ligt een mengel-bedt, (b)
Dat is geseyt, een maegden-net,
Daer ligt een duyve sonder gal
Haer beste veeren laten sal.
Ick prijse daerom als de jeugt
Gaet buyten om haer soete vreugt,
Dat vry dan yemant van ontsag, (c)
En die men jeugt betrouwen mag,
Zy by, en aen, al waer men gaet,
Om 'tspel te houden in den maet;
Want anders, „mallen sonder dwang
„Dat neemt gewis een quaden gang.
„Als vier en stroo te samen koomt,
„Wat onheyl dient'er niet geschroomt?
„Want schoon het raeckt maer aen den kant,
„Een voncke maeckt een vollen brant,
„En dat gebeurt, men weet niet hoe,
„En 't klimt in haest tot boven toe:
„Want als het vyer is aen het gaen,
„Dan is'er veel geen houwen aen:
„En schoon men bluft het naderhant,
„'t Blijft swart oock daer het niet en brant.

(b) Anders, een kermis-bedt.

(c) *Un grand Chapporon*, Soo men in Vrankrijck seyt.

Nederl. Vier by het vlas / Brant sonder ras.
Vier by werck ontsteeckt haest,
Ignis ad torrem *(rajm. a fag)*
Ignis ad naphtam
Hoogd. Wo fewr und stroh bey ein ander ist / da brennets gern.
Nederl. Van een vonckske brant het huys.
Van kleyn komt men tot grooter.
Frans. *Petite est(?) melle engendre grand feu.*
Ital. *La commodità fa l'huomo ladro.*
Frans. *Du petit vient on au grand*
De parva scintilla magnum sæpe incendium Syrach 11 34
Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressibus usque augentur. *Cicero.*
Frans. *Une follie est tost faicte.*

Nederl. Let / dochters / wie omtrent u gaet; Een malle greep is haest gedaen.
Lat. Pythagoras dicebat, aurum igni, auro fœminas, viros fœminis probari.
Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent.
Illa pudore vacat, Liber, Amorque metu.
Ovid. 1. Amor 6.
Lat Vitare peccatum est vitare occasiones peccati
Spaens Ni son seguras centellas quando ay materia dispuesta *id est*
Frans. *Les estincelles ne sont seures quand il y matiere disp ee, qui en est proche*
Nederl. Een vonck / een sprongk / een dronck; Elck is een vonck.
Pour conclusion.

Frans. *Un train ne doit aller par puis sans barbe blanche*
Wie in de lust ontsteken is / die is als een brandende vyer / ende en houdt niet op / tot dat hy hem selven verbrande. Syr 23 22.
Fui devant le peche comme devant un serpent, car si tu en approches, il te mordra Syrach 21 2.
Quelqu'un peut il prendre du feu en son sein sans que ses vestements bruslent? quelqu'un cheminera il sur la braise sans que ses pieds soient brusles? Ainsi en prendil a celuy qui entrevers la femme de son prochain, quiconque la touchera ne sera point innocent.
Liberiores intuitus, attactus, oscula, collocutiones familiares, sunt pereuntis virginitatis, & jam morituræ principia
Sie verder van de selve materie
Syrach 9 vers. 5, 8, 9

Agatto

Agatto che lecca spiedo, non gli fidate arrosto.

Indien de katte leckt de speten /
Raeckt s'aen 't gebraet / sy sal het eten.

DE katte leckt het spit: wat souse niet bedrijven
Indiense slegts alleen mogt in de keucken blijven!
Gy daerom, snege meyt, sie dat gy by 't gebraet
Geen katte sonder wagt, geen grage kater laet.

'k En mag, ô Rosemont, geen snoode linckers velen
Die met de kamer-maegt soo los en dertel spelen:
Ey! wat ick bidden mag, betrouse niet te veel;
Een rat die semels eet, en dient niet by het meel.

—Præmissa futuris
Dant exempla fidem. *Claud 4 Cons Hon.*

Nederl **Door 't vertrouwen verloor 't meysje haren maegdom.**
Niemant wordt ligter bedrogen / als die veel vertrout.

Lat. Fide; sed cui, vide.

Nederl. **Veel betrout /**
Licht berout.
De katte die 't spit leckt en moet men 't gebraet niet betrouwen.
Die ligt vertrout / wort haest bedrogen.

Hoogd. Traw wol / reit das pferd himweg.
Sihe für dich / trewe is misslich.
Nusquam tuta fides.——*Virg. 4 Æneid.*

Ital. *Chi troppo fida, spesso grida.*
Chi tosto, crede tardi si pente.
A chan che lecca cenere, non gli fidar farina.

Turcks. Etick hat itme khimseie, madamkhi khueleile tusin almajassin.

Lat. Nemini fidas, nisi cum quo modium salis absumpseris

Ital. *Dinanzi che si conosca un amico, besogna mangiar un moggio di sale*
Pazzo è, che si fida in finti visi
Chi è reo, & buono è tenuto
Può fare il male, & non è creduto.

Nederl **Gy mogt al sulcken vrient betrouwen /**
Het sal u gansch u leven rouwen;
Houd dan vast dat yder vrient
Niet in als betrout en dient.

Νῆφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Epicharm. apud Cic ad Attic.* id est:

Lat. Nervi & artus sunt sapientiæ, non temerè credere.

Nederl. **Niet te veel betrouwen /**
Heeft'er veel behouwen.

Ital. *Non ti fidar, che non sarai gabbato.*
Non è ingannato, se non chi si fida.
Da chi mi fido, mi guardi Dio,
Da chi non mi fido, mi guarderò io

Nemo credat, nisi ei quem fidelem putat. *Cic*

ICk weet hier by een droeve maegt,
Die haer van dees' en die beklaegt,
Sy singt hier van een treurig liet,
Doch ick en kan de woorden niet:
Maer vraegt'er yemant nae den sin?
Dit veers dat komt'er dickmaels in:
Om dat ick linckers heb geloofd,
Soo is mijn beste pand geroofd.
Wel let dan, let, ô soete jeugt,
Wien dat gy regt betrouwen meugt.

Di

De kanne gaet soo lang te water, totse eens breeckt.

De vryster spreeckt

ICk hebbe menigmael, ick hebbe lange dagen
Hier water in geput, hier water in gedragen,
Hier water in gepompt, en weder uyt gedaen,
En tot op heden toe, soo is't wel gegaen:
Maer hier in dit gewest daer komen raeuwe gasten,
Die my en mijns gelijck niet laten aen te tasten;
En in het naeste dorp daer woont een rauwe jeugt,
Daer is dan alle daeg, daer is de wilde vreugt;
Ick, welig uyt er aert, en tot het spel genegen,
Quam mede by den hoop om soete jock te plegen;
Ick kloste nu en dan twee kruycken tegen een;
Maer 't was te veel bestien voor so een weecken steen.
Want onder dit gewoel, een onbesuysde jongen
Komt loopen uyt het dorp, en tegen my gesprongen:
Die stoot te byster hart, soo dat mijn kruycke leeckt,
Die stoot noch ander-mael, so dat mijn kruycke breekt.
Daer liggen nu, eylaes! daer liggen nu de scherven,
Dies moet ick (wat een spijt) mijn eerste vreugde derven;
Want, boven dat het leet my in de ziele treckt,
Soo word' ick noch, eylaes van alle man begeckt.
Hier stae ick nu en kijck met twee beschaemde kaken,
Onseker hoe te doen, of wat te sullen maken;
Ach! waer ick 't ooge keer, of waer ick henen gae,
Daer wijst my al het volck met spitse vingers nae.
Koom ick nu weder t'huys, hoe sal mijn moeder kijven!
En soo ick niet en gae, waer sal ick konnen blyven?
Waer sal ick seker zijn? Wel, die mijn schande siet,
O! leer een nutte les, en dit uyt mijn verdriet.
Gespeulen weest besorgt voor uwe water-kruycken,
De beste van den hoop die hebben weecke buycken;
Het is een seker woort, daer oock de reden spreeckt,
„ De pot gaet nae de put tot sy ten lesten breeckt

Engels. THe pot goth so long tho the water, til at ast it commeth broken hom

Frans. *Tant va la cruche a l'eau, que le manche y demeure.*

Hoogd. Der krug gienge so lang zur buch/
Bis er zu lese zerbruch.
Der krug gehet so lang zum brunnen/ bis das er bricht.

Ital. *Tanto va la secchia al pozzo, che vi lascia il manico.*

Lat. Consumitur peccando sæpius pudor.

Ital. *Tanto va la capra al cavolo, che vi lascia la pelle.*

Nederl. Het geytjen loopt soo dickwils in de koolen/ tot het eens de vacht laet.
De mug die om de keerse sweeft/
't Is wonder soo die lange leeft.
Wie veel wil mallen/
Moet eenmael vallen.

Als de peere rype is / ſoo valtſe geerne in 't ſlick.

De Bogert man ſpreeckt.

IS 't niet een ſpijtig ding! de ſchoonſte van de peeren,
Die ick nu langen tijt van yder ſag begeeren,
Die ick ſoo menigmael, ſoo boven-maten prees,
Die yder een beloeg, en met den vinger wees,
Ach! die is van den boom, en in het ſlick gedropen,
En legt nu van de ſleck, en van de pier bekropen,
Die is ſoo ongeſien, dat wie het ooft genaeckt
Stracx met'er herten walgt, en met'er kelen braeckt.
Wat heb ick onſe Trijn al over lang geleden,
Verſcheyde mael geſeyt (en vry met groote reden)
Dat ſy de ſchoone vrugt te lange weder-hiel,
Dat ſy de rijpe peer ſou plucken eer ſe viel!
Maer of ick heb geſmeeckt, dan of ick heb gekeven,
Daer is geen ſeggen aen: het is'er by gebleven;
Mijn reden, mijn geſmeeck, mijn bidden was om niet,
Nu leytſe daer bedot gelijck een yder ſiet.
Noch ben ick even ſoo met onſe Fy gevaren,
Dat was een fluxe meyt van ſes-en-twintig jaren,
Vet, lyvig, wel geborſt; de buerte waegd'er van,
Men riep my dikmael toe: Haer dient een ruſtig man.
En ſchoon ick deſe ſaeck gedurig heb gedreven,
Mijn wijf en heeft haer noyt tot reden willen geven,
Sy riep'er tegen aen. Het is noch al te vroeg,
Beyd tot een ander jaer, dan is'et tijts genoeg
Ick ſweeg om vredes wil, en liet'et henen ſleuren,
Maer bloet, gelijck ick ben, ick moet'et nu betreuren;
Want Fy die heeft gepopt met Jorden onſen knegt,
Daer ſtaet nu Trijntje moer en ſiet geweldig ſlegt.
Wel leer, ô Bogert-man, op uwe boom-gewaſſen,
Leert vaders, als het dient, op uwe kinders paſſen;
Want die uyt onbeſcheyt hier op geen acht en ſlaet,
Beklaegt hem menigmael wanneer het is te laet.
Sie! als de peere blooſt, dan plagtſe ligt te vallen,
En als de vryſter rijpt, ſoo wilſe veeltijts mallen;
Dus wilt gy van verdriet en ſchande ſijn bevrijt,
Vent, vent dit weecke fruyt, en dat te regter tijt

Frans Qui a des filles, eſt touſiours berger.
Ital. Figlia da maritare
Faſtidioſe a guardare.
Nederl. Gerypt / als 't rypt.
Lat. Fructus defluunt, ſi maturi ſint
Frans La poire chet, quand elle eſt meure.
Ital. Quando il pero e maturo, conviem che cada
Molte voltele meglior pere cadono in bocca a porci.
Frans Oeuf mollet, pain freſt
Ital. Quando la capra perde il paſſo, convien che cada in bocca a cani
Nederl. Een verſotte vryſter / en een dronckē vrou / zijn twee quaē deuren.
Frans Il ne faut pas faire grenier des filles.
Ital. Fanciulla a tempo non maritata,
Speſſo ſi marita a cavallata
Hoogd. Wan ein jungfrauw reif iſt / ſo hette ſie gern einen man.
Nederl. Wie draegen moetman doen / of ſy doen 't haer ſelven. ſijn ſtaet maken / ſijn dochter beſteden / ſijn hinderſte wiſſen.

Lat. Matura virgo inter eas res eſt quæ ſervando ſervari non poſſunt
Virgo nubilis rugas aniles ne exſpectet. Nam
——Semper nocuit differre paratis. *Lucan.*
Nederl. Een rype peer
Valt ligt ter neer.
Ital. Femme, vino, e cavallo,
Marcantia di fallo.
Een bloy in de ſon/
Een aep op een ton/
Een ſtonte maegt/
Sået deſen hoop
Endt op de loop
Ooch ongebraegt.
Een dochter die noch onberaden is / die maecke den vader veel wakens / ende het ſorgen voor haer beneemt hem veel ſlapens; beluyſte dat ſy ſouch is / dat ſy mogte verouden ofte wanneer ſy eenen man kryght / dat hy haer moſhte gram worden. Syrach 42. 9
Prend garde ſur celle qui a l'œil hardi, & ne t'esbahi point ſi elle forfait contre toi. Syrach. 26 14.

Marie ta fille, & tu auras faict une grande beſoigne.
Mais donne la à un homme entendu Syrach. 7. 25.
Propert. 1 Eleg. 7.
Sæpe venit magno fœnore tardus Amor.
Ovid. Epiſt. Phadra.
Venit amor gravius, quo ſerius.
Idem ibid.
Quæ venit exacto tempore, pejus amat.
Ni mutura legas, poſtmodo poma cadunt. *Jov. Pont.*
Si qua venit ſerò, magna ruina venit. *Prop. lib. 2. Tibull. 1. Eleg. 2.*
Vidi ego, qui juvenum miſeros luſiſſet amores,
Poſt Veneris vinclis ſubdere colla ſenem.
Et ſibi blanditias tremula componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, caræve puellæ
Ancillam medio detinuiſſe foro
Hunc puer, hunc juvenis turbâ circumſterit arctâ,
Deſpuit in molles & ſibi quiſque ſinus.

La buona fama e comme il Cipresso; quando una volta è tronco, non rinverde mai più.

**Valt opt Cypressen-boom/ valt opt uw eer ter neder/
Niet eene van de twee en ryst'er immer weder.**

ICk ben in mijn gemoet hier besig aen te schouwen
Een boom, een jongen boom, die neder is gehouwen
 Een gaef Cypressen-hout, dat anders is gestelt
 Als hier of elders sijn de boomen van het velt.
Is 't niet een seldsaem ding? de boom is neêrgeslagen
Niet in sijn doorren tijt, maer in sijn beste dagen;
 En efter, hoe het gaet of wat de lieden doen,
 De stam is sonder loof, en wort niet weder groen.
Nu overleg ick vast waer op dit is te duyden,
En wat men leeren mag van boomen ofte kruyden;
 En sie! als ick ter deeg ontsluyte mijn verstant,
 Soo ben ick even self, gelijck als dese plant.
Maer waerom dus bedekt? ey! laet ons klaerder spreken:
Ick wil aen dese plaets ontdecken mijn gebreken,
 Ick wil eens over-slaen hoe ick eens neder viel;
 En klagen mijnen noot aen mijn bedroefde ziel
Eylacen dwale maegt! ick hebbe my vergeten,
En dat was met'er tijt van alle man geweten·
 Sie daer een groot verdriet, mijn eere was bevlekt,
 En ick was boven dat van alle man begeckt.
Daer ging ick treurig heen, bedruckt in alle sinnen,
Doch echter hield'ick vast ick sou het overwinnen;
 Dies schoud' ick alle vreugt, uyt enckel hertenleet.
 Ick droeg een minder kant en vry een slegter kleet;
Ick ging my boven dat van alle feesten bannen,
Ick had gelijck een schrick van alle jonge mannen,
 Ick ging seer weynig uyt, ten was dan naer de kerk,
 Maer des al niet te min het was verloren werck.
Al wat ick heb bedagt, of in der daedt begonnen,
'k En hebbe niet een sier, 'k en hebbe niet gewonnen;
 Hoe sedig dat ick gae, eylaes! de quade faem
 Die krijt my leelick uyt, en geesselt mijnen naem.
Het keert my al den rug dat my wel eer beminde,
En wie my eertijts sogt, die vlugt gelijck een hinde;
 Een yder gaet te rugg' die van mijn saken weet,
 Gelijck een reysend' man die op een padde treet
Van vryers geen gewag; maer slegts een kackelnecker
Die ranst my somtijts aen, en maeckt mijn droefheyt wac-
 Gespelen, tot besluyt, ick ben, en blijf, eylaes! (ker.
 Een plante sonder loof, een druyve sonder wies:
Dies roep ick tot de jeugt. O maegden, reyne dieren,
O let op uw beroep, en hoe het is te vieren, (quijt-
 Want rackt gy maer een reys uw roem, uw blomtjen
 't Is al om niet getreurt, ten wast te geener tijt.

UT flos in septis secretus nascitur hortis,
 Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ optavêre puellæ,
Idem cum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavêre puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, tum cara suis. Sed
Cum semel amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis. *Catull.*
Lat. Contumelia est, tametsi rapta virgo reddita est.
Engels. He that hath an ill name is halfe hangd.
Ital. Lesse rycaldare, e serva uj sornata, non fu mai buna.

Frans. *Toujours sent le mortier aux aulx.*
Nederl. **Verloren eer
Keert nimmermeer.**
Ego illam periisse puto, cui perit pudor. *Plaut.*
 ——Nulli reparabilis arte
Læsa pudicitia est: deperit illa semel. *Ovid. Ep. Oenon*
Nederl. **Maegt/ wist gy uw eerbaer root/
Schoon gy leeft/ noch zijt gy doot.**
Hoogd. **Wann einmal ein katz einen vogel frißt/
so muß sie allweg hören, katz vom vogel.**
Bona conscientia opus propter Deum, bona fama propter proximum. *August.*

Author. Emblem.

Virgineum Cajeta decus dum laudat alumnæ,
 Virginitas ubi sit, Lydia scire cupit.
Dum, mage suspectum ne consulat illa, veretur,
 Exiguam nutrix pyxide claudit avem!
Hoc cape, virginitas latet hic, ait, area repentè,
 Ut steterit in thalamo sola puella, patet
Vix bene tegmen hiat, volat irrevocabilis ales
 Hei mihi! virginitas, dum reperitur, abit.
Hei mihi! virginitas non est reparabilis arte,
 Nec redit ad dominam virginitatis honos.
Terentius Adelph. Act. 3. sc. 2.
Pejore res loco esse non potest, quam in hoc, quo nunc sita est,
Primum indotata est, tum præterea quæ secunda ei dos erat
Perit, pro virgine dari nuptum non potest ——

Le ferment faict ſur l'autel de plumes s'en va au vent.

Eedt te ſweeren op de pluimen/
Dat en zyn maer minne luimen.

De Vryſter ſpreeckt:

HOe dan! ſoudt gy my verlaten,
  Die gy eertijts hebt bemint?
Hoe! ſoudt gy my konnen haten,
  Die tot u ſoo ben geſint?
Neen, ick kan het niet gelooven,
  Ick en kan het niet verſtaen,
Dat gy ſoudt mijn eere rooven,
  En dan elders minnen gaen.
Hebt gy my niet menig-werven,
  Even met een rijp beleyt,
Op uw leven, op uw ſterven,
  Vaſte liefde toegeſeyt?
Hebt gy my niet trouw geſworen
  Hooger als ick ſeggen kan,
Heb ick u niet uyt-verkoren
  Even tot mijn echte man?
Hebt gy my niet ſchrift gegeven,
  Dat ick als uw weerde vrou,
Dat ick al mijn ganſche leven
  Aen uw zijde ſlapen ſou?
Godt en wil het niet gehengen
  Dat gy ſoudt meyn-eedig zijn.
Dat gy my ſoudt willen brengen
  Van de blyſchap in de pijn.
Maer voor al moet u bewegen
  Deſe vrugt, uw eygen kint,
Dat heb ick van u verkregen,
  Doen gy tot my waert geſint:
Dat heb ick van u ontfangen,
  U ter liefde, beſte vrient;
Doen gy, met een groot verlangen,
  Van mijn maegdom waert gedient.
Doen gy my eens pleegt te ſtellen
  By de ſchoonſte van het landt:
Doen gy my eens pleegt te quellen
  Om dit eygen minne-pandt.
Sie doch eens ſijn geeſtig weſen,
  Sie eens hoe het op u kijckt,
Sie! gy zijt'er in te leſen,
  Sie eens hoe het u gelijckt.
Wel dan, mag ick yet verwerven,
  Eer, die gy eens hebt gemint;
Anders moet ick hoere ſterven,
  En uw vrugt een hoere-kint.

De Vryer antwoort:

WAt ſal deſe ſloor beginnen?
  Wat begeert de ſlegte duyf?
Kint gaet elders, wilje minnen:
  Ick u trouwen? wat een ſtruyf!
Heb ick met u leggen mallen,
  Waert gy voor een nacht mijn wijf,
Dat en acht ick niet met allen,
  Dat en is maer tijt-verdrijf
Woorden die de vryers ſpreken
  Zijn beleeft en honig-ſoet;
Doch ten zijn maer minne-treken,
  Daer men noyt op achten moet.
Wat de jongmans oyt beloven
  Op den autaer van de min,
Dat is met'er daet verſtoven,
  Als ſy hebben haren ſin:
Eeden die de minnaers ſweeren
  Midden in het ſachte bedt,
Zijn veel ligter als de veeren,
  Daer en dient niet op gelet;
Kint, die vliegen met de winden
  Lichter als een ligte pluym;
Daerom zijnſe niet te vinden,
  Want ſy ſmelten, als het ſchuym.
Heeft de penne wat geſchreven,

... heeft'et niet gevoelt,
... 't laken uytgewreven
... in het bedde woelt.
... bidden, houd het briefje
... het u noch dienen kan:
..., ... tog, ſoete liefje,
Maeck er ſuycker-huysjens van;
't Suycker ... te paſſe komen,
Als gy 't kint ſijn papjen koockt.
In het briefje dient genomen
Als gy dan een vyertjen ſtoockt.
Die een kint by vryſters telen
Hebben voor haer moeyte niet;
... een pop' om meê te ſpelen,
Voor een die haer maegdom liet:
't Is de ſoete maegt geſchoncken
Voor haer maegdelicke bloem;
Sy mag vry daer mede proncken,
Sy mag dragen haren roem,
Sy mag ſeggen, 't haerder eeren,
En vertellen 't alle man,
Datſe niet en hoeft te leeren,
Datſe nu het ambagt kan.
Weg dan, Heyl, met al uw klagen,
Weg met uwen mallen praet;
Noyt en ſal my kint behagen,
Daer geen bruyloft voor en gaet.

Nederl. My is onlangs op deſe gelegentheydt een veerſje voorgekomen / dat wat plomp ... ; even-wel met uw verlof / Leſer / ſal ick 't hier ſetten / vermits het van goeder handt komt.

Als yemant kackt in ſijnen hoet /
't Gaet vaſt dat hy een dwaesheit doet;
Maer ſet hy dien noch op ſijn hooft /
Soo acht hem gantſch van ſin berooft.

Eeden van ſchippers / en beloften van vryers / en zijn maer wint / als de noot over is.

Brieven van lieven zijn met boter beſegelt.

Vryers eedt / en minne-klagten /
Moet men niet als grillen achten.

Graec. Ἀφροδίσιος ὅρκος οὐκ ἐμποίνιμος id eſt:

Lat. Venereum juſjurandum non punitur.
Id dicunt, & putant Venerei nepotes.

Frans *Serment d'amant jamais ne continue.* Ronſard. Eleg. 28

Nederl Yemant met beloften aſen
Is een hemel voor de dwaſen.

Ital *Dal detto al fatto*
E un grand tratto. id eſt:

Frans *Du dict au faict, c'eſt un grand traict.*

Hoogd Gereden und halten iſt zweyerley.
Schöne wort fullen den ſack nicht.

Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt. *Ovid.* 1 *Art.*

Neder Aeſjen was een ſlechte ſloor /
Sy dacht te minnen /
En vreught te winnen;
Maer ſy verloor.

Frans *Paroles de ſoir ſont de couſtume*
Auſſi legers comme la plume.

Nederl. Eedt van die mint
Is niet als wint.

Frans *Propos de ſoir le vent emporte.*

Nederl. Een vryers eedt
Is maer een geil:
Want 't is hem leet
Krijgt hy ſijn wil.

Frans. *Il eſt bien povre qui n'a que promettre.*

Ital *Promettre non è dare,*
Ma per matti contentare id eſt:

Frans. *Promettre ſans donner*
Eſt fols reconforter

Hoogd. Viel gelöben / und weynig geben /
Macht die narren in freuwden leben.

Frans. *Beaucoup promettre, & rien tenir,*
Faict fols en eſperance tenir
Grand prometteur, petit donneur.

Nederl Wat Venus voegt / dat ſcheit de klippel.
Seggen en doen zijn twee

Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων. *Callimach.*

Lat Juravit; ſed verè ajunt, perjuria amantum
Aures magnorum non penetrare Deum.
Tibull 1 *El* 4.

Nec jurare time. Veneris perjuria venti
Irrita per terras, & freta ſumma ferunt.
Gratia magna Jovi vetuit pater ipſe valere,
Juraſſet cupidè quidquid ineptus amor
Perque ſuas impunè ſinit Dictynna ſagittas
Affirmes, crines perque Minerva ſuos.
Idem 3 *El ult.*

——Perjuria ridet amantum
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet.
Ovid. 1 *Art.*

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios irrita ferre Notos
Per Styga Junoni falſo jurare ſolebat
Jupiter: exemplo nunc favet ipſe ſuo.

Een rupse op een kool / Een hoere in een huys.

GY die oyt hebt gesien wanneer de koolen groeyen,
En dat het gul gewas is veerdig om te bloeyen,
Wat dan de rupse doet ontrent het welig kruyt,
Gaet let op haer bedrijf, en treckt'er leering uyt:
Waer oyt het vuyl gespuys maer eens en heeft gekropen,
Daer is het innig merg in haesten uyt-gesopen;
En waer het leelick dier den beck maer in en druckt,
Daer is in korter tijt het leven uyt-geruckt
Haer vrolick groen begint van stonden aen te quelen,
Vermits het niet en houdt als slecht de bloote stelen;
De wasdom is gedaen, de jeugt die is te niet,
Soo dat het yder deert, al die het maer en siet.

Hier dient nu, teere jeugt, met sinnen overwogen
Wat leer-stuck over lang hier uyt de Wijse togen;
Een hoer in eenig huys die is een rups gelijck,
Sy maeckt'et al beroyt, al was'et eertijts rijck:
Al watse maer genaeckt dat is terstont gegeten,
Daer is van stonden aen het leven uyt-gebeten:
Al zijn de renten veel, al is de winste groot,
Het smelt noch al-te-mael, het smelt in haren schoot.
Schou hoeren, teere jeugt, schout hoeren, rijpe mannen,
En wilt het vuyl gespuys uyt uwen huyse bannen,
Haer aert en gansch bedrijf is met de rupsen een,
Een hoer is in het huys als etter in het been.

Frans. *Qui tient putain, & asne meine,*
Ne sera jamais hors de peine.

Lat. Scribatur portis, Meretrix est janua mortis.

Gula, ira, invidia, superbia, sacrilegia, latrocinia, cædes, eo die nata sunt, quo meretrix professionem facere incepit.

Ital. *Chi ha un pie in bordello, ha l'altro nel hospitale*

Neder. Die den eenen voet in 't hoer-huys set / set den anderen in 't gast-huys.

Spaens Huespeda hermosa, mal para la bolsa, *id est*

Frans *Belle hostesse un mal pour la bourse.*
Pour estranger les mostins, il faut tuer la chiene.

Die hoeren aenhangt / krijgt motten en wormen / en verdort, Syrach 19 2

Weest niet geerne by ligte vrouwen: want gelijck uyt de kleederen motten komen / alsoo komt van haer veel boses, Syrach 42 13

Neder. Die een hoere trout / is een schelm / of salder een worden.

Hoeren zijn als vogel-lijm / wat er omtrent komt laet er van sijn veeren.

Viscus merus meretricum est blanditia. *Plaut. Bacch* 1. 1.

Quanto blandior, hoc tanto vehementius mordet *Lucil*

Ital. *I cavalli cavano, i cani tirano, e le puttane rivano.*
Chi asino caccia, e puttana mena,
Non esce mai di pena.

Frans *Voila comment la femme avec ses ruses donte*
L'homme de quel l'esprit tout obeste surmonte Rons.
La mer est bien à craindre, aussi est bien le feu,
Et le ciel quand il est de tonnerres esmeu;
Mais trop plus est à craindre une femme clergesse,
Scavante en l'art d'amour, quand elle est tromperesse
Par mille inventions mille maux elle fait,
Et d'autant qu'elle est femme, & d'autant quelle scait Idem.

Neder. Die hoeren leent / of esels dwingt /
't Is vreemt soo hy in eyste dingt.

Lat. Qui nutrit scortum, perdit substantiam suam *id est*

Frans. *Qui putaine Entretient perd tout ce qui nourrit & entretient sa vie*

Een hoer brenght menig tot den bedel-sack. Spr. *Prov.* 6 26

Amata pellex liberis justis nocet *Sen.*

Lat. Subdolæ pellicis suavium, morsus aspidis surdæ

Græce [illegible] *id est.*

Lat. Ipsum venenum est aspidis mulier mala.

Hoogd. Weiber aug ist ein fewr-spiegel.

Frans. *Les putains vuident la bourse d'argent, & l'esprit de raison.*

Vid in mensa Theologo philosophica Mat. Tympii de mulierib multa hujusmodi
Æneas Sylvius Epist. de Medela illicitis amoris

Quid meretrix, nisi juventutis expilatrix, virorum rapina, patrimonii devoratrix, honoris pernicies, pabulum diaboli, janua mortis, inferni supplementum, discrimen vitæ, mors blanda, mel felleum, dulce venenum, pernicies delicata, malum spontaneum?

Meretrix, fundi calamitas a Terentio vocatur, Eun. act 1. sc. 1. Quasi dicat grandinem crassiorem quæ calamos comminuat, *Nam quid nos capere oportet* (ait ibi servus) *hac intercipit* Certè vix unquam sese attollit ista seges, quam illa calamitas semel depressit Theocritus in Messoribus vers. 18. puellam depastricem alieni patrimonii *Locustam* appellat, quæ messem destinatam agricolis intercipere consuevit. Multo enim minus nocet armatus Mars, quam nuda Venus

Ovid 1. *Amor* 10.
Sola viro mulier spoliis exultat ademptis,
Sola locat noctes sola locanda venit.

—Meretricem ego item esse reor, mare ut est: quod des, devorat, nec unquam
Abundat &c *Plaut. Trucul Act.* 2 *Sc.* 7.

Plaut, ibid
Meretrix meum herum miserum suâ blanditiâ intulit in pauperiem, privavit bonis, luce, honore atque amicis

De iisdem Terent. Heytr. Act. 5 *Sc.* 2.
Nec pol illæ metuunt Deos, neque has respicere Deos opinor.

Syrach 9 10.
Toute femme paillarde sera foulee de tous passans, comme la fiente en la voye.

Prov. 6 26.
Pour l'amour de la femme paillarde vient on au morceau de pain.

Anaxilas, Alexis, & aliorum insignes versus qui huc faciunt, vide apud Athenæum lib 13 *Eos Latine expressit H Grotius in excerptis Tragic. ac Comicorum, pag.* 570, & 858

O tinge , O bruſcia.

't Sal ſmetten/ of branden/
Vrient wacht uw handen.

ICk ſie wel, weelde-kint, ghy biet my deſe kolen,
Maer onder uw geſchenck daer is bedrogh verholen:
Ick weet wie dat ghy zijt, en wat'er van u koomt;
Dies hebb' ik dubbel recht voor u te zijn beſchroomt:

Taſt ick daer 't niet en gloeit, het vuil kleeft aen mijn han-
En grijp ick naer een vonk, gewis ick ſal my branden; (den,
Dus ben ick in gevaer waer ick de vingers ſet;
Uw kool doet als haer vrou, ſy brant, of ſy beſmet.

Ital. *Nella guerra d'amore chi fuge , vince.*
Cortigiana che ti ſtringe,
E le braccia al collo cinge,
Poco t'ama e molto finge;
En el fin t'aberubia ò tinge.

Spaens. Ca la murger y el denero,
Non te burles companero.

Frans *Aſſez gaignez, qui putain perd.*
Aſſez fait qui fortune paſſe, & plus encore qui putain chaſſe.

Neder! Een hoere quijt te gaen/ is veel gewonnen.
t Is quaet den duyvel een hant-ſchrift te geven; want men moet de quitantie in de helle halen.
Indien het vyer van quaet geſelſchap u niet en brant/ den roock van 't ſelve ſal u ten minſten ſwart maken.

Pluſieurs s'emerveillans de la beauté de la femme eſtrangere, ont eſté reprouvez; car le parler d'icelle eſt bruſlant comme le feu. Syrach. 9. 21.

Mieux vaut la malice de l'homme que la femme bien faiſant voire que la femme qui apporte honte & reproche Syrach 42 14

Plautus Trucul 2. 1.

— Meretricem eſſe ſimilem ſentis condecet.
Quemquem hominem attigerit, profectò aut malum aut damnum dari.

Et paullò poſt.

Nec unquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicu' eſt ſuæ.

Nugæ ſunt, niſi quod modò cum dederit, dare jam lubeat denuò. *Et:*
Probus eſt amator qui relictis rebus rem perdit ſuam.
At nos malè agere prædicant viri ſolere ſecum,
Noſque eſſe avaras quæſo! num qui malè nos agimus tandem? (amator:
Nam æcaſtor nunquam ſatis dedit ſuæ quiſquam amicæ
Neque pol ſatis accepimus, neque ulla ſatis popoſcit.

Idem ibid 1 2

In melle ſunt linguæ ſitæ veſtræ atque orationes,
Lacteque! corda felle ſunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amarè facitis
Amantes, ſi qui dent, non habent —

Joſ Scaliger in Jambis Gnomicis.

Morum malorum peſtilentus ſpiritus
Sive afflat, aufert. ſive ſtringit, inficit.
Ne fortè te ullis allinat contagiis
Pruritus aliquis, tale contubernium
Odiſſe propera, namque ſi mores malos
Non oderimus, non amabimus bonos.

Hoe ſoude yemant op kolen gaen/ dat zyn voeten niet en verbranden? Of kan yemant vyer in zynen boeſem dragen/ dat zyn kleedt niet en verbrande? Alſoo gaet het hem/ die tot zyns naeſten wyf gaet; wie haer aenraeckt die en ſal niet onſchuldigh blyven. *Prov.* 6 27.

Abſtrahe carnem à muliere lepidâ, tanquam à cumulo prunarum. *Druſius in Prov Ben-Sire 2. alphab. dalet.*

Amour de putain, d'eſtoupe le feu,
Reluit beaucoup, & dure peu.

Vyer van ſtroo/ en hoere-min/
Veel bohays/ en niet daer in.

MY is eens een woort geſeyt
Dat my ſtaegh op 't herte leyt,
Hoeren lieſd' is vyer van ſtroo,
En dat vind' ick even ſoo;
Want die gluy brengt in de ſchou
Om dat hy het branden ſou,
Siet voor eerſt een ſchoone vlam,
Die ſchier aen de ſolder quam;
Maer het is terſtont gedaen
Als de ſluyſter is gegaen;
En dat eerſt ſoo glimpigh was
Is terſtont maer enckel as,
Die een yder leelick maeckt
Wie maer eens daer aen en raeckt.

Ick was eens geſtreelt, gekuſt,
En ick ſwom in volle luſt;
Want men boodt my hooger gunſt,
(Al met woorden na de kunſt)
Als'er oyt een echte man
Van ſijn wijf geworden kan.
Maer hoor vorder, ſoete jeught,
Dit en was maer korte vreught;
Want als 't gelt was uyt-geteert,
En mijn renten op-geſmeert,
Quam'er ſtracx een hart beſluyt,
Want ick moeſt ten huyſen uyt,
En een ander quam te roer,
Dien gingt juyſt als ick'er voer:

Daer dwaeld' ick toen achter ſtraet
Sonder gelt, en ſonder raet,
En my bleef ter werelt niet
Als een innigh ziel-verdriet,
En daer toe een vunſtigh lijf,
Voor ſijn jaren ſtram en ſtijf
Vrienden, wat ick bidden magh,
Wort doch wijs uyt mijn beklagh,
Let niet op de geyle luſt;
Want haer vryer is haeſt gebluſt:
Maer denckt om het ongeval
Dat vry langer dueren ſal.

Frans. *Onc de putain loyale amie.*
Ital. *Amor di putana, e vin di Fiaſcho,*
La matina è buono e la ſera guaſto.
Giuoco, donna, e vino, conſuma l'huomo ridendo.
Frans *Le jeu, la femme & vin friant,*
Font l'homme povre tout en riant.
Ital. *Ad amor felice raro felice fine*
Carezze di cane, corteſie di putane,
Inviti d'hoſti non puo far, che non ti coſti.
Nederl Van vogelen/ honden/ en wouwen/
Voor een genuchte/ duyſent rouwen.
Geluck van vrouwen is camp in de heures.
Frans. *Amour de putain, & ris de chien,*
Tout n'en vaut rien, qui ne dit, Tien.
La putain ſe laiſſe fleſchir par dons & preſens, non par larmes
Il eſt bien digne de geſir ſur la paille,
Qui le ſien a paillarde & putain baille.
L'amour des putains eſt un raſoir, qui eſcorche la peau & un venin, qui empoiſonne le cœur, & fait perdre l'ame.
Ital. *Donna e vino, hanno veneno,*
Donna ridente inganna ogni gente.
Nederl. 't Spel van Brugge/ al lacchende doster.
Turcx Giutel auureth hen ſcharap tatlu agudur id eſt
Lat. Formoſa mulier & vinum, dulcia ſunt venena.
Nederl Een ſchoone vrou/ en ſoete wijn/
Die zijn vol heymelick fenijn.
Ital. *Amor di putana e comme il fuogo della paglia, che toſto s'accende, e toſto ſi ſpegne*
Dio mi guardi di hoſte nuove, e di putana vecchia.
Nederl. Een oude hoer/ een nieuwen weert/
Die ſinden meer als eenigh ſweert.
Ital. *Chi de paglia fuoco fa,*
Sempre di fumo, e altro non ha
Frans. *L'homme eſt le feu, la femme l'eſtoupe, le diable qui ſouffle*
Nederl Veel ſoecken goede nachten/ en verlieſen goede dagen.
't Is beter by een boos man/ als by een wonderlick wijf te zijn.
[illegible]
Philoſtr Epiſt 34. id eſt
Adulter, etſi perſuadeat, periculoſum ſumptum facit: & mœroris plenum ſi non impetret. Felicitati enim lex minatur: mœroris autem merces eſt amor.

Owenus.

Eſt amor in nobis, in lignis ut ſunt ignis,
Ignis uti lignum, nos levis urit amor;
Ligna ſed in cineres vaneſcunt, ignes in auras
Nos cinis, & noſter nil niſi fumus amor.

Mulier

Mulier sine verecundia, lampas sine lumine.

Al heeft een hoer een schoon gesicht/
't Is een lanteerne sonder licht.

Vraeght yemant wat ick draeg, en wat'et is te seggen?
Hoort toe, ik neem'et aen met woorden uyt te leggen;
Ick ga doch altijt rondt, oock daer een ander swijght,
En daer een slechte duyf beschaemde wangen krijght,
Ick draegh een aerdigh tuygh, dat konstigh is gedreven,
Dat schoon is op-gedaen en wonder net gewreven,
Ick draegh een noodigh stuck, dat aen een rustig man,
Oock midden inder nacht, ten dienste wesen kan:
Ick draegh een schoon kleynoot, dat yder sou behagen
Als sy het beste deel daer mede binnen sagen;
Maer dat en is'er niet, en even sonder dat
Soo is'et maer een romp, een hol en ydel vat:
Maer waerom dus bedeckt? ick kan wel anders spreken,
Ick hebbe monts genoegh, ick hebbe wisse streken,
Ik heb een gladde tongh (wie dat'et oock verveelt);
Wel, vrienden, 't geen ik draeg, dat is mijn eygen beelt,
Ick heb een bly gelaet, ick hebbe roode wangen,
Ick hebbe geestig hayr dat menschen weet te vangen,
Ick ben in soeten praet, in vleesch, in jeugdigh bloet,
Al wat een aerdigh dier of is of wesen moet:
Ik ben een schoone vrou, doch aen geen man gebonden,
Ik waer een frissche maeght, en waer ik niet geschonden,
Ik ben; maer, hola wat. ik ben gelijk ghy siet,
Ik bid u (wie ghy zijt) en vraeg my vorder niet
Maer denkt gy niet te min, wat mag haer doch ontbreken?
De schaemte, lieve vrient, die is van my geweken,
Dat schoon, dat helder licht, die onbevlekte glans,
De luyster van de jeught, de vreugde van de mans:
De schaemte, lieve vrient, die heb ik eens verloren,
En die heeft even my voor eeuwigh afgesworen:
Nu ben ik niet met al; want sonder eerbaer root
Soo is de schoonheyt vuyl, soo is het leven doot

Frans *Femme qui perd la bonte,*
Est sans estime & conte

Nam ego illam periisse duco, cui quidem periit pudor *Plaut.*

Sine verecundiâ nil rectum esse potest, nihil honestum *Cicero*

Custos omnium virtutum verecundia *Idem.*

Nederl **Waer geen schaemte is/ daer is geen eer.**

Ital *Bella in vista, dentro trista.*

Mulieres quas esse verecundas animadvertunt homines, intuentes vicissim revereri volunt. *Xenoph. de Inst. Cyri lib.* 8.

Spes est salutis, ubi hominem objurgat pudor. *P. Syrus.*

Diogenes videns adolescentem pudore perfusum, Confide, inquit, fili: hujusmodi enim est virtutis color. *Laert. in vita ejus*

Tanquam annulus in naribus Suis.

Als geyle vrouwen schoone zijn/
Hiet dat juweelen by een swijn.

EY wat een seldsaem ding! wat koom ik hier te merken!
Ik sie een vuyle seugh, ik sie een leelick vercken,
Ik sie een gortigh swijn met ringen in den muyl,
Daer mede wroet het beest oock in het slimste vuyl.
Voorwaer het edel gout dat is ter quader uren,
Met onrecht, quaet beleyt, met ongesoute kuren
De seuge toegeschickt, en aen het swijn besteet,
Een beest dat enckel dreck en vuyle modder eet.
Gewis het schoon juweel dat mochte beter cieren
Den vinger of het oir van onse jonge dieren,
Of van een lieve bruyt, om met te beter glans
Te dragen in de feest haer groenen maegde-krans.
Maer holt, gladde tong, wat hebje daer gesproken?
Wat is u voor een woort dier uyt den mont gebroken?
Het vonnis dat ghy geeft, en hier als seker stelt,
Dat raeckt my even selfs, als tegen my gevelt;
Ick ben (als ick het stuck, gelijck het is gelegen,
Wil met een stillen geest wat naerder overwegen),
Ik ben de vuyle seugh, die in den modder wroet,
Die in den mishoop woont, en alle grouwel doet;
Ik ben dit leelick swijn, dat met de schoonste ringen
Is besigh even staegh ontrent de vuylste dingen!
Ik ben dit ongier beest, dat noch het edel gout,
Noch hellen diamant in acht of weerden hout.
Ik was een jonge spruyt, ik quam daer henen tréden,
Fris, geestigh, aengenaem, en met gesonde leden,
Ik had een wacker oog, ik had een rooden mont,
Ik hadde niet een lidt dat my niet wel en stont
Ik was een lieve maegt, van yder een gepresen,
Hoe wel had ik een vrouw en moeder konnen wesen!
Hoe wel had ick gedient ontrent het echte bedt
Nu ben ik maer een hoor, een slons, een rechte slet,
Een grouwel in de stadt. Ik hebbe slimme gaden
De borsten myner jeught oneerlijck laten tasten
Och had ik die besteet ontrent een aerdigh kint,
Soo waer ik heden noch van alle man bemint,
Nu ben ik maer een spot van alle vuyle boeven,
Die my tot aen de ziel nu menigmael bedroeven
Maer ach! dat heeft'et wech. Eylaes! verloren eer
Die is, die blijftmen quijt, en dat voor nimmermeer.
Nu, maegden, hoort een woort, ik moet de jeugt vermanen
Met druck, met herten-leet, met uytgestorte tranen,
Ter eeren van de trou. Och weest my noyt soo geck
Het gout van uwe jeught te leggen in den dreck

Lat. FOrma nil juvat, si mentis dote privaris bonae
Morum honestamentis ornes gratiam fac corporis.
Forma cui modesta mens est adsita, acceptissima.
Frans. *Putain fait comme la corneille,*
Plus elle se lave, plus noire est elle
Beauté sans bonté ne vaut rien.
Beauté sans bonté est comme le vin esvanté.
Ital. *Saviezza di pover huomo,*
Bellezza di puttana,
E forza di fachin,
Non val' un bagatin.
Frans *La force de porte-faix,*
De povre le conseil,
Et de putain la beauté,
Ont peu d'utilité
Nederl. De wijsheyt van een boer/
De schoonheyt van een hoer/
En sacke-dragers kracht/
En zijn niet veel geacht.
Graec. [illegible]
id est.
Lat. Quam suave forma pulchra in ingenio probo.
Moribus, & formâ conciliandus amor. *Ovid.* *Epist.* 6.
Lat. Similis est venusta meretricis forma frectibus in praecipitiis natis, quos corvi tantum & id genus obscoenae volucres depascuntur id est.
Nederl. De schoonheyt van een onecrlick vrouwmensch is gelijck schoone boomvruchten die ergens op een hooge rotse aste steenklippe gewassen zijn/ van de welcke niemant eet als kraeyen en raevens/ en soodanige andere ongure vogels.

A chat lefcheur bat on la geuele

De katte die veel fnoepen wilt /
Wort licht eens op den neus geknilt /

ICk vondt left eenen vrient, die in fijn groene jaren
Met ons was uytgereyft, en over zee gevaren:
Hy fcheen in geenen deel gelijck hy eertijts plagh,
Nadien hy bijfter vreemt, en wonder deerlick fagh;
Sijn hooft meeft fonder hair, fijn neufe was gefoncken
Sijn lippen fonder verf, fijn holle tanden ftoncken,
Sijn handen blaeu geplect, fijn beenen fonder kuyt,
En dan een leelick vocht quam hem ten oogen uyt.
Ick ftont een wijl en keeck, eer ick begon te fpreken;
De man en fijn gelaet, was my geheel ontleken:
Wel, feyd'ick op het left, hoe zijt ghy dus gefchent?
Heb ick u niet wel eer een ander man gekent?

Waer is uw wacker lijf? waer is uw vrolick leven?
Waer is uw fchoone blos, uw rappe jeugt gebleven?
Waer is uw geeftigh oogh, foo hel gelijck een vier?
Ach van dit al-te-mael en vind' ick niet een fier!
Hy ftont een langen tijdt met neêr-geflagen hoofde,
Geprickelt in den geeft, gelijck ick toen geloofde:
Ten leften quam'er uyt: Ick bidde, vraeg'et niet
Wie my de jeugt benam, of waer het is gefchiet.
Al wat ick lijden moet dat fijn verdiende plagen,
Een woort, en dat genoeg, waer toe naeu-keurig vragen?
De kat die overal den muyl in fteken wilt,
Wort op het left betrapt, en op den neus geknilt.

Lat. INtemperans juventus effœtum tradit corpus fenectuti. *Cicero de Senect.*

Spaus Vanfe los amores
Y quedam los dolores

Nederl **Vroegh hengft / vroegh guyl.**
't Gafthuys hangt de loopers achter aen.
De vos die gaet foo lang ter jacht /
Tot dat hy eens verlieft zyn vacht.

Ital *Tanto va la gatta al caccio, che vi lafcia la pelle.*
Tanto va innanzi e dietro la volpe, che rimane al laccio.

Nederl **De mugge vliegt foo langh om de keers / tot datfe eens haer vleugelen fengt.**

Lat Voluptatum ufuræ morbi.

Nederl **Een fnoepende kat /**
Wort licht gevat,

Bitfige honden krygen hackelige ooren.

Ital *Tanto va la gatte al caccio, che vi lafcia la zampa e il nafo.*

Wyn en vrouwen verdwafen de wyfe / en die hoeren aenhangen die worden wilt / en krijgen motten en wormen ten loone / en verdorren / den anderen tot een merckelijck exempel. Syrach 19 2

Mon fils, garde entiere la vigeur de ton aage, & ne donne point ta force aux eftrangers. Syrach. 26 23.

Owenus.

Sampfonem rigidis fpoliavit crinibus uxor,
Hoc noftro multæ tempore funt Dalilæ

Dum plorat , vorat.

Wanneer een hoere ſchreyt/
Denck dat ſ' u lagen leit.

LEſt toen ick by mijn boeltjen quam,
En acht op haer gedaente nam,
Soo vondt ick datſe treurigh ſagh,
En vry al anders alſſe plagh;
My docht wel dat haer wat ontbrack,
Dies was't dat ick dus tot haer ſprack ·
Wel, lieſte kint, hoe dus ontſtelt?
Wat is'et dat uw ſinnen quelt?
Ick ſie wel aen uw droef gelaet
Als dat het u niet wel en gaet.
Sy ſweegh daer op een langen tijt,
Doch maeckte ſtaegh een nieu gekrijt;
En wat ick ſeyde , wat ick badt,
Sy maeckte ſlechts haer oogen nat,
Soo dat ick gansch bekommert ſtont,
En ſeyde met een droeve mont :
Vriendinne, wat ick bidden mach,
Ey laet eens af van dit geklach;
En ſegh een reys wat dat'er ſchort,
En waerom dat ghy tranen ſtort,
Op dat uw vrient ten minſten iet
Mach doen tot trooſt van uw verdriet.
Sy greep my daer op in den erm;
En ſeyde met een droef gekerm:
Eylaes! de gront van mijnen druck
Is vry een deerlick ongeluck;
Want, ſoo ick giſter treden ging,
Verloor ick mijnen beſten ring,
Ick miſte van mijn ſlincker-hant
Een tafel van een diamant,
Een ſteen ſoo ſchoon, ſoo groot, ſoo rijck,
'k En weet niet eenen ſijns gelijck,
En heden noch op deſe vloer
Daer brack, eylaes! dit aerdigh ſnoer,
Soo dat de peerels al-te-mael
Verſtroyden langs de ruyme ſael;
En ſchoon ick ſocht door al het ſtof,
Ick mis'er acht of negen of,
All' ſchoon, en uyter-maten ront,
Het ſtuck dat koſt my ſeven pont:
Ey ſie doch wat een droeve ſpijt!
Ick ga mijn beſte dingen quijt;
En ſchoon het my al ſeer verdriet,
Hoe dat ick ſoeck, 'k en vinde niet.
Als ſy dees klachten hadt gedaen,
Soo gingh het huylen weder aen;
Sy ſchreyde tranen wonder groot,
Die vielen ſtaegh in haren ſchoot.
Ick ſtondt verſtelt in deſen rou,
Onſeker wat ick ſeggen ſou.
Dan, t'wijl ick lett' op haer getier,
Verneem ick daer een juwelier,
Die, na dat hy ons had gegroet,
Verſcheyde kaſſen open doet,
En haelt'er uyt een grooten ſchat,
En ſeyde, joncker, koop doch wat;
Want ſie ick bregh hier aen den dagh
Al wat een juffrou dienen magh.
Sy ('t ſcheen) ontſliep op deſe ſtem,
En keerd' haer wacker tegen hem,
En greep voor eerſt een diamant,
Wel vry de ſchoonſte dieſe vant:
En ſeyd': Hier waer ick nu gedient,
Had ick maer eenen milden vrient,
Maer eenen die wat koopen wou,
Dat ware trooſt voor mijnen rou;
En daer op gafſe my een ſoen,
Dat was geſeyt, ghy moet'et doen
Ick, droevigh om haer treurigh ſien,
Begon den kramer gelt te biên,
En eer ick wiſt hoe dat'et gingh
Soo was ick kooper van den ringh.

Wat

... gellen, ... hey't nyt:
... mijn ... nu myt,
... had ick al de ...t,
... heden mijn verdriet
... verflondt ick naderhant
... die geflepe quant,
... verkogt dat moye goet,
... in Mejuf-vrous naeste bloet,
... haer voorseker op-gemaeckt,
... in het spel geraeckt;

In voegen dat my seker dogt
Ick had haer eygen ring gekogt
Wel aen, voor my ick heb geleert
Terwijl ick met haer heb verkeert,
Dat juyst wanneer een hoere schreyt,
Sy dan haer slimste lagen leyt:
Maer ofze krijt, of datze lacht,
Siet dat gy 't beyde niet en acht;
Want ofze lagt, of datze weent,
't Is veeltijts beyde niet gemeent.

Cum bene vitâris; tamen auferet invenit artem
Femina, quâ cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem?
Expedit merces teque sedente suas.
Quas illi, inspicias, sapere ut videâre, rogabit.
Oscula deinde dabit, deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos jurabit in annos
Nunc opus esse sibi, nunc bene, dicet, emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Littera poscetur, nec didicisse juvat.
Quid quasi natalis cum poscit munera libo,
Et quoties opus est, nascitur illa sibi?
Quid cum mendaci damno mœstissima plorat,
Elapsusque cavâ fingitur aure lapis?
Multa rogant reddenda dari, data reddere nolunt.
Perdis & in damno gratia nulla tuo est.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut persequar artes,
Cum totidem linguis, sint satis ora decem. *Ovid. 1. Art.*

Hoogd. An der hunden hincken/
Huren wincken/
Weyber weinen/
Und der kramer schweren/
Sol sich niemant kehren.
Nederl. Van lacchende schouten / en schreyende hoeren / En late niemant sich vervoeren.
Frans. *Ni des larmes de putain, ni des bravades de rufien.*
Semper ab insidiis Cynthia flere solet. *Propert. 3. El. ult.*
Frans. *Femme rit quand elle peut, & pleure quand elle veut.*
Nederl. Als een hont begint te knorren / de slange te hissen / een hoere te schreyen / d'eerste wil byten / de tweede wil steken / de derde bedriegen.
De vrouwen hadden eertijts drederley tranen:
van Leet / Ongedult / en Bedrog.
Vrient / let'er op; men vint'er noch.

Comme l'oiselet qui se haste vers les lacqs.

WAer henen, Jong-gesel, waerom soo snel gereden,
Wat loopt uw vlugtig peert met soo gestrekte leden?
Ey stae een weynig stil, en strem uw snellen reys,
Ick weet gy soeckt bejag ten dienste van het vleys:
Ick weet dat seker wijf, van alle tucht geweken,
Ick weet dat seker wijf, door lusten aengesteken,
U heeft een plaets genoemt, en even tijt geset
Om u door enckel list te krijgen in het net.
Gy doet gelijck de vinck, die met een groot verlangen
Komt vallen uyt de lugt om haer te laten vangen:
Gy doet gelijck een mees, die geeft haer in den slag
Soo vrylig alsze kan, soo veerdig alsze mag.
Ey denck, o lieve, denck dat uwe sinnen dolen,
Gy mist den regten weg, en treet op heete kolen:
Gy ineelt u tot het graf. ick seg'et anderwerf,
Gy spoet u tot de doot, en rent in uw bederf.

Hoe ligte kan de meyt den loosen handel klappen,
Hoe ligte kan de man u op de daet betrappen?
Hoe ligte kan een vrient ontdecken uw bedrijf,
En seggen aen den man de rancken van het wijf
Hoe wel kan Godes hant, door veelderhande plagen,
U rucken uyt'er tijdt, en van de aerde jagen;
Of met een lanckfaem vier, dat in de beenen sit,
Verteeren al uw lijf, en meest het dertel lidt.
Hoe ligte kan het wijf, door onversadigt mallen,
Eens op een ander pol haer oogen laten vallen.
Hoe ligte kan een boef, betoovert van het wijf,
Eens op een stille nagt u brengen om het lijf
Maer wat ick seggen mag, mijn reden is verloren,
Hy steekt het moedig peert noch echter met de sporen.
Ach wat is van het vlees! vermaent het uren lang,
Het gaet noch evenwel, het gaet sijn oude gang.

DIt Sinne-beeldt is ontleent uyt het VII capittel van de Spreucken Salomons, alwaer de dwase jongeling van de listige vrouwe over-redet ende verleyt zijnde, haer wert geseyt te volgen, als een osse ter slagt-banck, ende als een vogel die ten stricke hem snellet. ende en weet niet dat'et hem het leven geldt. De Leser dan gel eve sich, in plaetse van een plate die hier nagelaten is, by inbeeldinge voor te stellen een slag, daer men in den herfst mede plag te vancken, aen een boom hangende, en in de selve een lock-mees, mitsgaders een vogel die van boven af plotselijck sig daer in geeft; en in het verschiet een jongeling, die snel te peerde rijdende, gaet vinden eens ander mans echte vrouwe, ergens in 't groen onder een boom sittende, die hem tijdt en plaetse bescheyden heeft. en lese voorts tot breeder uytlegginge van desen het sevende capittel van de By-spreucken Salomons.

Prov. 9. 13, & seqq.

La femme folle est bruante, elle s'assied à l'huys de sa maison pour appelleer les passans, disant, Les eaux desrobées sont douces, & pain pris en cachette est plaisant. & il ne cognoist point que là sont les trespasses, & que ceux qu'elle a conviés sont au fin fonds du sepulcre.

Quasi bos ductus ad victimam, quasi agnus lasciviens, & quasi avis ad laqueum. Prov. 7. 22, 23.

Vide Plautum in Asinariâ Act. 1. Sc. 3. ubi verbis lenæ egregiè hoc explicat.

Idem Mart. Delrio part. 2. fol. 162. Adag. Sacrorum.

Οὐκ ἔστι μοιχοῦ χρῆμα τιμιώτερον.
Θανάτου γὰρ ἐστιν ὤνιον. — id est:
Non est adultero ulla res pretiosior;
Nam morte constat. — .

Arbor secco non diviene mai verde,
Così fa donna chi suo tempo perde.

Toude Vryster spreekt

Een boom / of vryster / eens verout /
En krygt daer na geen jeugdig hout.

ICk was een jonge stam van yder een gepresen,
En met een schoon gewaey tot in de lugt geresen,
Ick was een rancke spruyt, een gaef, een keestig hout,
Het groenste van de laen, het schoonste van het wout:
Ick was een bosch alleen, daer al de vogels quamen,
En gansche dagen lang haer soete vreugde namen,
Daer menig jong-gesel, en menig harder sat,
Die slegts maer om de lugt van mijne tacken badt:
Al wat'er geestig song dat wou sijn eerste nesten,
Ter eeren mijner jeugt, in dese tacken vesten.
Maer ick was toen te trots, en daerom wild' ick niet;
Nu stae ick hier alleen, gelijck een eensaem riet:
Nu is mijn jeugt gegaen, mijn bloeysel af-gesegen,
Mijn groen dient maer alleen tot stroysel op de wegen:
Al wat noch om my swiert en is geen jeugdig blat,
Maer niet als vuyle mosch, of, ick en weet niet wat
Ick vinde met verdriet, ick vinde dat de uylen,
En ravens van der nacht in mijne tacken schuylen:
Ick vinde met verdriet dat jae de vleder-muys
Maeckt in mijn holle stam haer ongeluckig huys
Dies roep ick over luyt tot alle jonge boomen
Die fris en lustig staen ontrent de versche stroomen
En weest niet al te trots, ô dochters van het wout,
Wat heden jeugdig is dat wort ten lesten out,
Dat wort, eylaes! kael, en al de groene treen
Die komen sonder loof, die komen neder-[illegible],
En siet wien eens de tijdt haer jeugt en groente nam,
Die blijft dan naderhant die blijft een dorre stam
Geloof't, fiere jeugt, en leer't et overleggen,
't Is kunst het gunstig Jae in tijts te konnen seggen
Want die haer kans verkijckt, behout maer enkel spyt;
Wel aen dan, let'er op, en dient u van den tijt

Engels HEe that wil not wenh hee may,
When hee will' s'hal have nay.
Nederl **'t Is kunst in tyts jae seggen.**
Grypt als't tyt is.
Frans *Tel refuse qui apres muse,*
De l'eau qui est passé le molin ne moult plus.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut
Quand le bien vient, on le doit prendre
Ital *Quando s'ha il vento in poppa, bisogna saper navigare.*
Spaens Quando el hierro esta encendido,
Entonces ha de ser batido [illegible] id est:
Frans *Il faut batre le fer tandis qu'il est chaud.*
Lat. Fronte capillatâ, post est occasio calva *Cato.*
Rerum occasiones tarditatem & ignaviam nostram non exspectant
Nederl. **Die tydt heeft / en tydt laet glyen /**
Kan syn leven niet bedyen.
Gaept alsmen u den lepel biet;
Of naderhant en krygje niet.
Die altydt vroeg genoeg komt / komt veeltyts te laet.
Die verslaept syn ochtent-werck /
Beschieten is syn dag-werck
Ital. *A ben fare non dar dimora,*
Perche presto passa l'hora
Frans *Le temps se change en peu d'heure;*
Tel rit le matin qui le soir pleure
Nederl **Landt-koopen en goet houwelyck doen / verschynt alle dag niet.**
Propert 2 18
— Sæpe Cupido
Huic malus esse solet, cui bonus ante fuit.
Idem. 2 8
Omnia vertuntur, certe vertuntur amores

Spaens.

[illegible] li vaquilla,
[illegible] li toguilla *id est*
Fran. [illegible] la vachette,
[illegible] le cordelette.
Ital. [illegible] *gna pigli la venture, quando Iddio le manda*
Fran. *Homme qui longtemps boult, perd sa saveur*
Hoogd. Vor gethan / und nach betracht /
Hat manchen in groß leiden bracht.
Fran. *Apres domage chacun est sage.*
[illegible] Eventus stultorum magister.
Malo accepto stultus sapit
Fran. *Arrogance & hautaineté.*
Tient escorte a la beauté

Ovid 1 Fast.

[illegible] ...lis inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Idem de Narcisso; 3 Metam.

Multi illum juvenes, multæ petiere puellæ:
Sed fuit in tenerâ tam dura superbia formâ;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.

Horat. Epod 15

Eheu translatos alio mœrebis amores;
Ast ego vicissim risero.

Tibull. 1 Eleg. 8.

At te pœna manet, nisi desinis esse superba.
Quam cupies rotis hunc revocare diem?

Propert 4. Eleg ult.

Discite venturam jam nunc sentire senectam.

Et 3 Eleg. ult.

Eventum formæ disce timere tuæ.

Een Engels Schryver seidt wel op dese gelegentheit als hier volgt:

Who hath a daughter but twenty yeers olde, wal may hee bestow her upon her better: if 25, upon her equall: if above 25, then upon whosoever list tot [illegible]. *In hoc cum nostris moribus conveniat, Lector* [illegible]

Wie een dochter heeft van twintig jaer, kan se besteden met haer beter. die der eene heeft van 25 jaer, [illegible] *haers gelijcke die'er eene heeft daer boven, met de gene diese eerst versoeckt. Dan de jaren van dochters uyt te houwelijcken, worden nae de verscheydentheydt van de plaetsen, landen, en naturen verscheydentlick gerekent: als met volle leden wert verhandelt by* And. Tiraquell. 1 connubial. 6. num. 36. & seqq.

Quod Constantinus Cæsar de uvis servandis, id forte de puellis & virginibus maritandis non inepte quis dixerit *Oportet*, inquit, *in vigore existentes uvas resecare, & neque crudiores, neque vigorem prætergressas.* lib 4 cap. 14. de Agricult.

Het selve dat de Keyser Constantinus geseyt heeft, van den tijt wanneer de druyven te snijden zijn, die men bewaren wil, soude misschien niet onbequamelick gepast konnen werden op dochters die men besteden wil: Soodanige druyven (*seyt hy*) zijn te snijden in de regte kragt van haren wasdom, niet te groen, en niet te rijp. *Sie hier van breeder in het vierde boeck, het 14 capittel, by den selven Keyser van den Lant-bou geschreven.*

Auson. Epig. 13

Ad Gallam, puellam jam senescentem.

Sprevisti, obrepsit non intellecta senectus,
Nec revocare potes; qui periere dies.
Nunc piget, & quereris quod non aut ista voluntas
Tunc fuit, aut non est nunc ea forma tibi.

Hercules Stroza in Epigram. de Gargilianâ.

Te juvenes, te odere senes: desertaque langues,
Quæ fueras procerum publica cura prius.

Ogni fiore al fin perde l'odore.

**Noyt sagh mensch soo schoonen roos/
Die niet eens haer glans verloos.**

De oude Vrouwe spreeckt.

EN wilt, ô jonge maegt, geen sinnen immer setten
Noch op het vroegh gewas van teere violetten,
Noch op het purper-root dat uyt'er aerden groeyt,
Noch op het aerdigh wit dat aen der heyden bloeyt
De bloemen, weerde kint, en al de schoone rosen
Die hier in desen hof, die op de velden blosen,
Zijn al van weecke stof, zijn al van teeren aert,
Sy gaen, eylaes! te niet, hoe wel men die bewaert·
Een mist, een kleyne vorst, een rijp, een koude regen,
Het minste dat'er ruyst, is al de bloemen tegen;
Ja, soo de klare son maer eens te vinnigh schijnt,
Men siet van stonden aen dat hare glans verdwijnt.
Maer neemt dat eenigh mensch het onweer kan beletten,
Met schutsels over al ontrent het kruyt te setten,
Noch wort'et evenwel verwonnen van den tijt,
Al is'et iemant leet, al is'et iemant spijt.
Siet, vryсters altemael, siet alle jonge vrouwen,
Siet wat'er op de jeught, of schoonheyt is te bouwen;
De glans van uw gesicht, de blos van uwen mont,
Vergaet, verslenst, verdwijnt, en al in korten stont.
Iet, ick en weet niet wat, dat kan uw jonckheyt quellen,
Dat kan uw soet gelaet in vreemde bochten stellen,
Dat kan in korten tijdt verslinden uwe jeught,
Hoe seer ghy even-staegh daer acht op nemen meugt.
Wat is van schoone verf? van alle moye dingen?
De tijdt kan alle vlees en alle schepsels dwingen;
Daer is een stil verderf dat ons in yder lit,
Dat in het middel-punt van al de werelt sit,
Dat eet geduerigh in, dat bijt door alle banden,
Dat knaeght (men weet niet hoe) en al met stage tanden;
Sluyt vry uw beste kleet, des ester niet te min,
Daer wast een vuyl gebroet, daer komen motten in
Uw schoonheyt, jonge maegt, hoe gy die soeckt te decken,
Verandert evenwel door onverwachte vlecken:
Bewaer se soo ghy wilt, ach! naer een korten tijt
Gy blijst niet dieje waert, ghy waert niet dieje zijt.
Ghy dan, soeck beter glans, die tijt en oude dagen
Geen hinder konnen doen, of wegh en konnen dragen.
Vraeght iemant wat het zy, wel hoor'et soete jeugt,
Het is een reyne ziel, wiens lust is in de deugt

Op den selven sin.

GY zijt te trots, ô schoone blom,
Maer, lieve, seg my eens waerom?
Segh waerom ghy soo hoogen moedt
In uwen teeren boesem voedt?
Is 't om uw schoonheyt, aerdig kint?
Maer die en is maer enckel wint
Sie dese roos, die ick u toon,
Die was noch heden wonder schoon,
Die was noch heden wonder fris
Gelijck uw jeugdigh tuylken is.
En sie! in soo een korten tijt
Is sy haer aerdigh blosjen quijt.
Eylaes! haer glans die is gedaen;
Ach! schoonheyt is maer enckel waen.
Geloof'et vry, ô weerde maegt,
Hoe seer ghy dees of die behaegt,
Hoe jeughdigh u het wesen staet,
Hoe wacker uw gesichte gaet,
Hoe lustigh uwe stemme klingt,
Hoe geestigh ghy een deuntjen singt,
Hoe aerdigh u dit hantje krult;
Ghy sult, ô lieve kint, ghy sult,
Ghy sult, en al in korten tijt,
Niet zijn gelijck gy heden zijt:
Ghy sult haest zijn gelijck een roos
Die op een koude nacht vervroos;
Of die, na datse was gepluckt,
Met rouwe vingers wort gedruckt
Ghy sult haest wesen mijns gelijck,
Dat is geseyt, een levent lijck
Ghy daerom stel uw toeverlaet
Noyt op iet dat soo haest vergaet·
Maer kies tot u vermaken, kiest
Dat met geen winter af en vriest,
Dat met den loop van langen tijt,
Dat met geen outheyt af en slijt;
Betracht een stil en reyn gemoet,
Dat is een schoon, en duersaem goet

Nec, [illegible] ocubitu[m] [illegible]
Nec quæ p[illegible]
[illegible]ndum eſt [illegible]
Nec bona tam[illegible]
H[is] ego, qui [illegible]
Hic mihi de [illegible]
Tempus erit, qu[illegible] [illegible]ntes,
H[illegible]da delet[illegible] [illegible]cois annis
[illegible] cito (me miſerum!) laxantur corpora [illegible]
[illegible] in nitido qui fuit ore color,
[illegible] fuiſſe tibi canas a virgine juvas,
[illegible]tur ſubito per caput omne comæ!
[illegible] exuitur tenui cum pelle vetuſtas,
[illegible] cervos cornua jacta ſenes.
[illegible] auxilio fugiunt bona, carpite florem,
[illegible] carptus erit, turpiter ipſe cadet.
Idem Triſt. lib. 3. Eleg. 7.
[illegible] decens facies longis vitiabitur annis,
[illegible]que in antiqua fronte ſenilis erit:
[illegible] manum formæ damnoſa ſenectus,
[illegible] ſtrepitum paſſu non faciente venit:
[illegible]nque aliquis dicet, Fuit hæc formoſa, dolebis,
[illegible] ſpeculum mendax eſſe quereere tuum.
Horat. 2. Od. 11.
—— fugit retro
[illegible] juventus & decor, arida
[illegible] lepente laſcivos amores
[illegible] canitie, facilemque ſomnum.
[illegible] idem floribus eſt honor
[illegible] neque uno luna rubens nitet
[illegible]
Anders, ten ſelven eynde

Leſt was ick in een groote feeſt,
Daer ſit ick met een blyde geeſt;
Want daer was ſpys en drank bereyt,
En al wat tot genuchte leyt:
Ick ſagh de vryſters nevens my,
Ick ſag'er dertigh op een ry,
Al jonck, en ſchoon, en fris, en net,
Al wonder eerlick opgeſet.
My docht dat ick den ganſchen dagh
Geen menſchen, maer goddinnen ſagh;
En efter des al niet-te-min
Soo kreegh ick daer een droeven ſin;
Want t'wijle dees en gene ſong,
Of met de vryſters omme-ſprong,
Soo quam my voor een ſwaer gepeys,
En dat vry meer als eene reys.
Men ſegt, dat Xerxes, op een dag,
Als hy ſijn groote leger ſag,
Als hy ſijn ruyters over-al
Sagh draven in het groene dal,
Stont treurigh midden in het heir,
En ſloeg ſijn hooft en oogen neêr:
Men ſagh genoegh aen ſijn gebaer
Dat ſijn gepeys was wonder ſwaer.
Een van den Raet, een deftig man,
Die vraegt'er hem de reden van,
Die vraegt wat dat'er is gebeurt
Dat ſoo een machtigh Prinſſe treurt,
Daer hy geen man in 't leger ſiet
Die hem niet lijf en leven biet.
De Koning ſpraeck: Ick ſie de macht,
Die niet als mijn bevel en wacht;
Ick ſie hier menigh dapper helt
Sich moedigh toonen in het velt,
Ick ſie het, en noch evenwel
Soo baert'et my een droevigh quel;
Want ſeg doch eens, na hondert jaer,
Waer ſulle ſijn dees groote ſchaer?
Eylaes! verſtoven als een kaf,
Eylaes! verſchoven in het graf.
Dit ſey de Vorſt, en tot beſluyt
Soo borſten hem de tranen uyt.
Ick was bedroeft in mijn gemoet
Genoegſaem op dien eygen voet;
Want 't leet dat Xerxes overviel
Dat perſt oock op mijn droeve ziel,
Ick dagt: Beſie de ſchoone jeugt,
Die al de werelt nu verheugt,
Die ons, die alle man verblijt,
Wat is die van een kleynen tijt!
Eylaes! in min als hondert jaer
Soo ſal haer ſang, haer geeſtig hair,
Haer roode mont, haer bly gelaet,
Niet weſen als het heden ſtaet.
Hier met beſloot ick deſe feeſt,
En ſie! dit blijft my in den geeſt,
Dit maeckt my droef en ongeſint,
Waer ick een bly geſelſchap vint.
En ſie! 'k en weet ons geenen raet
Voor dit ſoo algemeenen quaet,
Als dat men met ſijn ganſche kracht
Na beter glans en ſchoonheyt tracht,
Na ſchoonheyt die noyt leelick wert,
Dit is geſeyt, een ſuyver hert,
Een woonplaets van de ware deugt;
Jaeg deſe na, ô reyne jeugt.

Hoogd. Das end aller freud iſt leid.
Die ſchönheit iſt kein nare, wann ſie alt wirdt/ſo entwiſt ſie ſich.
Frans. *Ce qui eſt meur, paſſe à la pourriture.*
Il n'y a ſi belle face
Que le temps bien toſt n'efface.
Le temps ſe change en peu d'heure;
Tel rit le matin qui le ſoir pleure.
Il n'y a ſi belle roſe qui ne devient grate-cul.
Ital. *Non fu mai ſi bella ſcarpa, che non diventaſſe una brutta ciabatta.*
Non è ſi bian cavallo, che non diventi una rozza.
Ogni coſa al ſuo fin vola.
Ogni coſa mortal tempo interrumpe.
Nederl. Schoon root haeſt doot.
Schoon haer en leet te ſingen/
Zijn verganckelijcke dingen.
De ſchoonſte bloem die wort een ſtof.
Nem uit en hooft heel ſeer te roemen/
Al ſtaet ſijn hof vol ſchoone bloemen,
Want dickwils op een koude nacht
Sijn wercket al te niet gebracht.
Het bolleken is rins/ het weet wanneer het rimpelen moet.
Lat. Eſt forma morbi ac temporis ludibrium. Socratem ſtatuiſſe ajunt, pulchritudinem eſſe [illegible]odici temporis tyrannidem Theophraſtum, tacitam deceptionem Theocritum, eburneam detrimentum. *Laertius in vita Ariſt.*
Mimnermus apud Stobæum Serm. 98.
[illegible] &c.
Hic eſt, interp. H. Grotio:
Nos foliis ſimiles quæ ver producit amœnum,
Cum ſol ſe primum candidus exerit,
Hoc non manſuro gaudentes flore juventæ
Ludimus, edocti nec bona, per Superos,
Nec mala, circumſtant geminæ, fera numina.
Parcæ,
Alte[ra] fert ævi triſte ſenilis onus,
A[lter]a fert mortem, nec durat longius ætas,
Quam ſol qui ſubitis ſpargit humum radiis
At poſtquam roſei defluxit temporis hora,
[Ni]l magis optandum quam citò poſſe mori.
&c.

Salluſt. Jugurt.
Præclara facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur.
Virg. 3 Georg.
Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Tibul. 1. 8.
At tu, dum primi floret tibi temporis ætas,
Utere, nam tardo labitur illa pede.
Seneca Hippol. Act. 2.
Ætate fruere; mobili curſu fugit.
Idem Octav. Act. 2.
—— Sola perpetuo manent,
Subjecta nulli, mentis atque animi bona.
Florem decoris ſinguli carpunt dies.
Juvenal. Sat. 9.
—— Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus, anguſtæ miſeræque breviſſima vitæ
Portio. Dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.
Tibul. 1. Eleg. 4.
At ſi tardus eris, errabis, tranſiet ætas.
Quam cito non ſegnis ſtat remeatque dies!
Quam cito purpureos deperdit terra colores,
Quam cito formoſas populus alta comas.
Quam jacet, infirmæ venere ubi fata ſenectæ,
Qui prior Elæo eſt carcere miſſus equus?
Vidi jam juvenem, premeret cum ſerior ætas,
Mœrentem ſtultos prætcriiſſe dies.
Crudeles Divi. ſerpens novus exuit annos:
Formæ non ullam fata dedere moram.
Apul. deo Socrat.
Formoſus eſt? exſpectet paulum, & non erit.
Ronſard.
Bien fol eſt qui ſe fie en ſa belle jeuneſſe,
Qui ſi toſt ſe derobbe, & ſi toſt nous delaiſſe;
La roſe a la parfin devient un gratecu,
Et tout avec le temps par le temps eſt vaincu.
Pſeau. 103. 15, 16.
Les jours de l'homme mortel ſont comme foin, il fleurit comme la fleur d'un champ. Car le vent eſtant paſſé par deſſus, elle n'eſt plus, & ſon lieu ne la recognoiſt plus.
Syrach 7. 37.
Quoy que tu dis, ou que tu faces, qu'il te ſouviene de ta fin, & tu ne pecheras point.
Et, 10. 13.
D'où vient que la terre & la poudre s'enorgueillit? veu que quand l'homme meurt, il devient l'heritage des ſerpens, des beſtes, & des vers.
Graviſſimè apud Sophoclem Oedipus concionatur:
[Greek text, 4 lines, illegible] &c.
Hoc eſt, interprete H. Grotio.
Solis tributum eſt illud, Ægide, Deis;
Nec fata mortis, nec ſenectutum pati.
At alia cuncta miſcet omnipotens dies:
Perit vigor telluris & vis corporum.
Ovid. 2. Art.
Forma bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos
Fit minor, & ſpatio carpitur ipſa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent,
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.
Et tibi jam venient cani, formoſe, capilli,
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Idem de Medicamine Faciei:
Certus amor morum eſt, formam populabitur ætas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos ſpeculum vidiſſe pigebit,
Et veniet rugis altera cauſa dolor.
Petronius.
Quod ſolum formæ decus eſt, cecidere capilli,
Vernanteſque comas triſtis abegit hyems.
Nunc umbra nudata ſua, jam tempora mœrent,
Areaque attritis* ridet aduſta pilis.
O fallax natura Deum, quæ prima dediſti
Ætatis noſtræ gaudia, prima rapis.
* *Vid. Scalig. adverſus R. Titium lib. 3. cap. 17.*

Seneca Hippol. Act. 2.

Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non ſic prata novo vere decentia
Æſtatis calidæ diſpoliat vapor;
Sævit ſolſtitio cum medius dies,
Et noctem brevibus præcipitat rotis!
Langueſcunt folio lilia pallido,
Et gratæ capiti deficiunt roſæ.
Ut fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur, nullaque non dies
Formoſi ſpolium corporis abſtulit.
Res eſt forma fugax. Quis ſapiens bono
Confidat fragili? Dum licet, utere.
Tempus ſed tacitum ſubruit, horaque
Semper præteritâ deterior ſubit.

Idem Herc. Oet. act. 2.

Ut alta ſilvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inveſtit tepor;
At cum ſolutos expulit Boreas Notos,
Et ſæva totas bruma decuſſit comas,
Deforme ſolis adſpicis truncis nemus:
Sic noſtra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid ſemper, & fulget minus,
Maliſque minus eſt: quidquid in nobis fuit
Olim petitum cecidit, & partu labat;
Materque multum rapuit ex illo mihi.
Ætas citato ſenior eripuit gradu.

Prorpert. 2. 28.

Nec forma æternum, aut cuiquam eſt fortuna perennis.

Nemeſiam Ecl. 4.

Non hoc ſemper eris, perdunt & gramina flores,
Perdit ſpina roſis: nec ſemper [illegible] candent,
Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras
Donum forma breve eſt, nec ſe tibi commodat omnis

Petrarch de Rem. utr. fort. lib. 1 Dial. 2.

Cunctis ex qualitatibus quæ mortali cum corpore fugiunt, nulla eſt velocior quam forma. Quæ mox ut amœnum floſculum oſtenderit, ipſos inter oculos mirantium, atque laudantium evaneſcit: brevis hunc pruina percuſſerit, levis hunc aura decuſſerit; ſubito vel inimicæ manus ungue decerpitur, vel prætereuntis morbi calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, ut libet, venit ecce magnis paſſibus, quæ te velo tenui latentem detegat. Quanti ſit forma, vivi hominis mors oſtendit: nec mors ſola, ſed ſenectus, & paucorum ſpacium annorum, imo vel unius lucis repentina febricula. Poſtremo, ut nihil externum incidat, per ſeſe ſtando durandoque conſumitur, & in nihilum redit: neque tantum gaudii veniens tulit, quantum fugiens fert doloris. Hæc (ni fallor) expertus erat aliquando formoſus ille Romanus princeps Domitianus, qui amico ſcribens, Scias, inquit, nec gratius quicquam decore, nec brevius; quamvis, etiamſi durabile perpetuumque naturæ donum eſſet, non intelligo quid tantopere expetendum habeat iſte non ſolidus, nec in ipſo homine niſi ſuperficie tenus fulgens decor, multaque fœda contegens, & horrenda: leviſſimæque cutis obtentu, ſenſibus blandiens & illudens. Veris igitur ac manſuris bonis delectari convenit; non falſis, atque labentibus.

Unde ſuperbit homo, cujus conceptio culpa,
Naſci pœna, labor vita, neceſſe mori?

La concluſion ſoit la meſme des Proverbes de Salomon 31. 30.

La grace trompe, & la beauté s'eſvanouit; mais la femme qui craint l'Eternel, ce ſera celle qui ſera louée.

A E N D E

SPREUCK-LIEVENDE LESERS.

MY is (weerde Landts-lieden) door het verhandelen van het voorigh werck te binnen gekomen, dat men Sprceucken en Spreeck-woorden wel in beter gestalte, en tot meerder vrucht van den Leser te voorschijn soude konnen doen komen, als wel voor desen is geschiet, indien men slechts wat meer tijdts en opmerckinge daer ontrent gesint ware te besteden, want in plaetse dat eenige (die voor dese met dingen van dusdanige stoffe besig zijn geweest) hare Spreucken en Spreeck-woorden op 't papier hebben gebracht, even gelijck de selve hen voorquamen, dat is, sonder eenigh onderscheyt, ordre, ofte t'samen-voeginge daer in te gebruyken; Soo heb ick geoordeelt dat men uyt verscheyde Spreucken en Spreeck-woorden te samen gevoegbt, wel een gedurige en vervolgende reden op verscheyde gelegentheden passende, soude konnen uytbrengen; niet anders dan gelijck de tapijt-werckers uyt veelderhande koleuren van sajet ofte zijde eerst een beelt; en uyt de t'samen-voeginge van verscheyde beelden een geheel stuck tapijts gewoon zijn te maecken. Dit hebbe ick, by maniere van preuve, eens goet gevonden in 't werck te stellen, sonderlinge in de byvoegselen van dit werck; ten eynde onse Lesers des te beter het gebruyck van soodanige Spreucken hier uyt souden mogen op-nemen. Indien dit ons proef-stuck soo volkomen niet en is als het misschien door meerder tijt-bestedinge wel hadde konnen wesen; mijn exempel (soo niet mijn werck) sal iemant anders genegentheyt en gelegentheyt mogen geven, om yet sulcks beter en behendelicker te doen, als hier is geschiet. Ghy ondertusschen (gunstige Vrienden) ontfanght en gebruyckt desen onsen arbeyt, ter tijt en wijle toe dat u iemant anders iet beters van dese stoffe ter handt sal hebben gedaen. Wy volgen in dit, als mede in voorgaende wercken, d'ordre en loop van 's menschen leven, beginnende hier met de kintsheyt en d'onderwijsinge van de selve, om te eyndigen met den ouderdom en het eynde van dien, namentlick de doodt. Meer niet, voor desen tijdt, Leser, als alleen dit,

Wilje voordeel?
Lees met oordeel.

K I N D E R-O P V O E D I N G E,

Aengewesen door

SIN-SPREUCKEN en SPREECK-WOORDEN.

Ick beginne met een Italiaens spreeckwoort,

Haver cura de putti
Non e mestier di tutti

Kinderen wel op te voeden / en is by wyse steden voor haer kinder werck geacht geweest. Vele konnen kinderen telen / en ter werelt brengen. weynige de selve wel optrecken / en 't is noch tam haer eygen werck. En daerom heeft een wys man op dese gelegentheyt wel geseyt.

Et qui non docuit, non illi, qui non didicit, peccat in imputandum Plut

Indien de jonckheyt niet en deugt,
En geef de schult niet aen de jeugt,
De vader selfs verdient de straf
Die haer geen beter les en gaf

Weest hy (gelijck die anderen zijt) en geeft aen desen hier een goede gestalte / terwijl die wercke is,

Ut argilla, ita juventus

Een kint is als een wit papier,
Dus let op dit onnoosel dier,
Want soo daer iemant quact in prent
Soo is dat edel wit geschent

d'Italiaen seyt wel /

Nutritura passa natura

Geloof het, dat in teere sinnen
d'Opvoedingh kan den aert verwinnen.

De daet leert sulcks;

Gewent een winde tot den pot
Een jagt-hont wort een keucken-sot

Daer en is daerom geen beter groot stuck in dit werck te leggen / als het Arabisch spreeck woort ons aenwyst

Initium sapientiæ timor Dei.
(inter Arabica adagia ponit Erpenius)

Godt vreesen is een goet begin,
De gront der wijsheyt schuylt'er in

Synde het selve over een komende met de spreucke Salomons / Prov. 9. 10,
Laet daerom dit een eerste steen wesen van ons gebouw,

Leert, ouders; uw kinders, en, voogden, uw weesen,
Voor al den grooten Schepper vreesen.

Want.

In Godes wegen
Is Godes segen.

De sacke spreeckt selfs; 't Onkruyt wast sonder saeyen / Het quaet leert sich selven / en men hoeft nopt haysen in velsen te setten / maer al wat dinght genaeme weert heeft moeyten in / en moet den mensche als ingestampt worden / en noch is et quat genorgh dat er yet van beklijft / (Difficilia quæ pulchra,) en 't is noodigh dit al tydelijck te beginnen / wil men goet werck maecken.

Vrient zijt ghy wijs,
Buygh jeughdigh rijs,
Want d'oude stam
Is al te stram

In tegendeel van dien /

De daet die kan ons dit betuygen
Een ouden boom is quaet te buygen.

En even dit selve komen ons de beesten leeren

Een jong hondeken kan leeren springen,
Een jong vogelken kan leeren singen,

Een jonge papegay leert menschen praet,
Maer als men oudt is komt leeren te laet

De middelen waer door de ionckheydt tot leeren verweckt wert, zijn twee, Tuchtinge en vergeldinge; wel aen dan, ghy Ouders,

Die wel doet, loont,
Geen quaet verschoont;
Staet en Gesin
Bestaet hier in

't Zijn weynigh woorden, maer van groot bedenken, en voordeeligh in 't gebruyck. Nu verder.

De slimste moeder die men vint
Die wenst noch al een eerbaer kint.

Om van de sulcke en andere tot haer voornemen te helpen, soo is te letten dat ongesoute soet-vaerdigheyt van ouders hier gansch schadelijck is.

Mere trop piteuse
Faict fille teigneuse.

Wie swijnen wil streelen, en met kinders mallen
Die doese bey in de modder vallen.

En 't is daerom wel geseyt

Wie aen sijn kint of knecht wil lusten vreugde sien,
Die moet noyt volle gunst aen d'een en d'ander bien.

Voor het tegendeel seyt de Franschman.

Qui bien aime, bien chastie.
Die wel bemint
Kastijt sijn kint.

En de reden daer van is in een Turcks spreeckwoort uyt gedruckt:

Hep asa da lu den jaramasreck oluruste.
id est:
Het is van ouden tijt bevonden
Van sachte meesters vuyle wonden:

Leert ons niet d'ervarentheyt dagelijcks hoe schadelijck der moeders troetel-liefde is aen de kinderen?

Deteriores omnes sumus licentia. Ter.
Een aep, uyt al te grooten min,
Die perst haer jonck de lenden in.

Ick derf noch meer seggen:

Ego parentes vidi, quibus amor nimius ne amarent causa extitit. Plaut.
Te groote liefd' heeft wel gedaen
Dat haer uyt lieven is ontstaen.

Hoe kan dat zijn? denckt misschien yemant: het staet er mee een woord, een teer boomtje, door gebreck van gesnoeyt en ge-ent te werden, in 't wilde gewassen, en brenght geen andere als wrange vruchten voort, die aen de planters de hele als doen worgen, en d'oogen loopen.

Non resistet offensis, cui nihil unquam negatum est; cui lachrymas semper sollicita mater abstersit. Sen.

En daerom segge ick

't Is wel (na mijn begrijp) in ouden tijt geseyt:
't Is beter dat het kint, als dat de moeder schreyt.
Mieux vaut un dolent, que deux.

Wel dan vast, dat

Tucht baert vrucht.

Vele die hare ouders niet en hebben willen hooren, zijn namaels gedwongen geweest naer het kalf-vel te luysteren, en daer oock van weder-spannigh ballende, hebben henselven in noch grooter ongelegentheyt.

Wie op geen ouders raet en past
Die stelt sijn gangen na de bast

Om daerom ouders, om dese en andere ongemacken te schouwen, vergeet noyt de Tucht, maer voor al niet op bysondere gelegentheden, en voor eerst,

Straft vry wel hart uw weerde kint
Indien ghy dat op leugens vint,
En soo ghy eenigh dingh vermeught,
Leert waerheyt spreken aen de jeugt.

Ten tweeden,

Licht korsel zijn, en licht te proncken,
Zijn in de jonckheyt quade voncken;
Ghy, die het in uw kinders siet,
Soeckt gy haer voordeel, lijt'et niet.

Ten derden,

Een kint geneygt tot snoepernyen,
En staet een vader niet te lyen;
Dat is u nut en hen gesont;
Want als de lust daer toe gewent
Soo is een aerdigh kint geschent.

Wel aen dan, ghy ouders, en voogden,

Gewent soo veel ghy immer kont,
Tot slechten kost een kinders-mont:
Want als de spijs is door de keel
Dan is'et doch al even veel

Ten vierden in 't gemeen,

Straft kintsche feylen aen uw kint,
Eer ghy daer mans gebreken vint.

En om sulcks bequamelijck te doen, soo gedenckt dat de Basiliscus dient vertreden terwijlen die noch in 't ey is, de eypsen terwijlen sy noch in de doppen steecken, en de gebreken der jonckheydt terwijle die in haer eerste beginselen zijn, anders, waer de slange het hooft in kreyght, daer kreyghtse licht het lijf in, dan een kleyn voncken, dat men eerst niet en achte of en achte, brant namaels wel een geheele huysinge. Ick segge dan, met den Duytschman, en laet den duyvel noyt in der keecken komen, anders sal hy licht eens op den autaer geraken.

Maer men moet de kintsche jaren
Boven reden niet beswaren.

Want

Jonge kinders moeten spelen
Of van pijn en sieckte quelen.

In de sulcke moet geleden werden dat hare jaren mede brengen, en ten aensien van de gene die beyde gegaen zijn, moet gedaen worden na gelegenheyt van haren aert, 't een paert gaet met een woort, 't ander met een rysje, en 't derde moet sommtijts een spoor hebben.

Hoc patrium est consuefacere filium sua sponte recte facere, non alieno metu, Terent.

Een eerbaer kint is aen te jagen
Door ersucht niet door harde slagen.

En sulcks woud ick de ouders ten hooghsten bevolen hebben. In allen gevalle als er tucht te oeffenen is, soo moet sulcks niet anders als met een besedigt en stil gemoet gedaen worden.

Zijt ghy goets moets,
Ghy doet wat goets.

En daerom, wie ghy zijt,

Vermaen uw vrient met stillen moede,
En straf uw kint met koelen bloede,
Want doet gy dit met gramme sucht
Soo dient ghy selfs te zijn getucht.

De manieren van straffen heeft mede by haer bescheyt: sommige slaen haer kinders of leerlingen, op 't hooft, borst of aensicht, waerse maer best raken konnen, 't is buyten den regel. De Spanjaert seyt seer wel

Il nino e il mulo
In culo.

Wie kint of muylen straffen willen,
Die slaetse niet als op de billen

Daer is recht de woonplaetse van beschreven, ende waer niet soo licht ondere te vreesen is als wel in andere leden. Tot besluyt dan van desen

In gramschap niemant oyt kastijt;
En loon niet als ghy blyde zijt
Want als de geest niet stil en staet
Geschiet'et beyde sonder maet

Doch hier toe noch een woort: Lieve kinderen maken, en om eene saeck het eene kint te slaen en het ander te kussen, kan niet als nadeel doen. Een eerlicker kleet maeckte Joseph haetigh onder zijn broederen. Een ongelijck onthael en kan niet als scheele oogen verwecken onder soo gelijcken maeghschap: 't is natuerlicker hier gelijckheyde te houden.

Fœtus suos non distinguunt feræ, & aves ex æquo patiuntur cibo. Sen.

De beesten en maken geen onderscheyt onder haer jongen, en de vogelen voeden de selve in gelijcke mate. Bedenckt dit, en al vorder. Twee rotsen daer dese teere schepen dickmael tegen stooten, en in gevaer staen om schipbreuck te lijden, zijn (mijns oordeels) Ledigheyt en Quaet geselschap, en zijn daerom beyde ten hooghsten te mijden. Voor eerst dan, aengaende de ledigheyt

Maeck dat geen jonckheydt ledigh gaet;
Want niet te doen leert enckel quaet

De dart spreeckt selfs:

—— —— si non
Intendas animum studiis, & rebus honestis
Invidiâ, vel amore vigil torquebere
Horat.

Wie in sijn lant geen koren zaeyt,
't Is seker dat hy distels maeyt.

En hier van komt het dat

Otium Famis est mater,
Et Furti frater.
Ledigheyt is hongers moeder,
En van dievery een broeder
L'ozio è padre di tutti i vitii

Ons oude seggen is niet vreemt, al luydt'et wat schrickelijck.

Een ledigh mensch is duyvels oorkussen

En daerom moet voor de jeught, en alle menschen best in eerlijcke saecken gedurighlijck besigh te zijn, om geen rust plaetse te worden voor soo argeren nacht vogel. In tegendeel van dien, is voor alle saken vlijt en neerstigheit de jonckheyt in te scherpen, want, gelijck d'ouden wel seyden, Godt verkoopt alles om arbeyt, dat is de prijs die op goede dingen geset is.

Nul bien sans peine

Wy sullen dan met Salomon over dit leerstuck de jonckheyt wijsen tot de mier, en om dese vermaninge by de selve van des te beter gewicht te doen wesen, sullen wy haer een gedenck-teecken aen voegen, met dese vyf spreucke

Collige, non omni tempore messis erit.
Vergader graen in uwe schuren,
De Oegst en sal niet eeuwigh dueren.

Vade

Vade ad formicam, piger.

De tweede klippe die te mijden staet / is quaet geselschap / met of manninge van 't selve / waer mede de twee wijste en Godtsaligste Koningen / te weten / David / en Salomon / beyde haere schriften begonnen hebben / om te toonen hoe grooten afkeer sy daer van waren hebbende / Psalm 1. 1 Prov 1. 10. 't Is niet vreemt,

Want

By een krepel leert men hincken,
By den vuylen leert men stincken,
Jonge lieden, wie gy zijt,
Quaet geselschap dient gemijt.

En wyders /

By wolven en uylen
Daer leert men huylen.

Van gelijcke /

Van het peck
Blijft een vleck

'tGemeenthevdt spreeckt selve /

Die met honden gaet te bedt
Deelt van hare vloyen met.

Qui se couche avec les chiens, se leve avec les puces.

't Is daerom wel de kunst gesproken:

Sumuntur a converfantibus mores. Sen.

Seg my met wien dat gy verkeert
Soo heb ick uwen aert geleert.

Het quaet is gansch besmettbaer: een siecke kan dickmael veel gesonden in siecken brengen; maer veel gesonden en sullen noyt door haer geselschap een eenigen siecken lustig en fris maecken.

Een kleyn getal van rotte peeren
Dat kan aen duysent gave deeren

Maer boven alle saken is het exempel van de ouders van groote kragt / ten aensien van de jonckheydt / soo ten goede / als ten quade / en daerom

Nemo errat uni sibi. Sen.

Al gy die jonge kinders voedt,
Let watje segt, en watje doet.
Want wat het zy en hoe het gae
De sone doet den vader nae;
De dochter gaet haer moeders gang
En dat haer gansche leven lang.

In een pijpers huys (seyt de Spanjaert) leert een yder fluyten.

En la casa del alboguero, todos son albogueros.

A la maison du fluteur, tous sont joueurs des flustes

Maer niet het doen alleen / maer oock yder woordt buyten tijt gaende / is hier gansch schadelick.

Laet geen kint vuyle reden hooren,
Want kleyne potten hebben ooren.

Wat aengaet de leeringe selfs / daer toe seg ick alleenlick

Ea pueris discenda sunt, quibus viri sint usuri. Plut.

Dat een yder dat best leert als hy een kint is,
Dat hem best sal te passe komen als hy een man is

En of al schoon de eerste beginselen in het leeren niet ten besten voort en willen / de moet is daerom niet verloren te geven:

Nullus idem est diuturnus, & præcox fructus

Een kint verstandig voor de jaren,
Dat siet men dickwils qualick varen.

Ons spreeck woort seyt / Vroeg hengst / vroeg guyl. En wyder /

Vroeg rijp, vroeg rot,
Vroeg wijs, vroeg sot.

Ick besluyte dan hier / en segge:

Niet dat soo wel bedijt
Als rijp te regter tijt.

Mature, non cito.

J O N G E L I N C K.

t'Samen-spraeck tusschen

PHILEMON EN PUDENS.

Philemon.

WEl Pudens, wat veranderingh is dit? ick vinde u nu een jongelingh / daer ick u onlancks met als een kint en liet, te regte seyt men/

Groene kersen worden root,
Kleyne kinders worden groot.

Pudens.

Is 't wonder?

Ad virile robur per pueritiam itur. Sen.

De boom daer gy nu vrugt af leest,
Dat is wel eer een rijs geweest.

Philemon.

Maer hoe dus gekleet / als of gy tot reysen veerdig staet?

Pudens.

Ick meyne dat het voor my lang genoeg onder den roock van mijns moeders schouwe geseten is. Hier goet en elders goet.

Nul est prés   En son pays.

Niemant is in weerde
In sijn eygen eerde.

Die ick niet alle dage?

Men acht geen verstant,
In sijn eygen lant

En daerom (nae my dunckt) is 't best wat te reysen / om alsoo / door vreemde talen / ende aenneminge van heusche manieren / aensienlicker t'huys te komen, want anders plagt men ons licht te seggen:

Die t'huys sijn jonckheyt heeft versleten,
En by den bry-pot heeft geseten,
En daer geen letters heeft gegeten,
Wat kan de goede slocker weten?

In tegendeel/

Die lange leven en verre reysen
Die leeren op haer saken peysen.

Philemon.

Ick sie dat gy uw seggen met spreeck-woorden en spreucken soeckt vast te maecken, maer als ick u met de selve munte soude betalen / heb ick niet wel eenige spreucken gehoort die wat al wat anders klincken?

Hoe / seyt men niet in 't gemeen?

Al reyst een los hooft buytens lants,
Noch blijft hy wel een domme gans.

En daerom,

Gae send een esel nae Parijs,
Gy krijgt hem weder even wijs.

En voor reden:

Wie over zee veel plag te swieren
Verandert lucht, en geen manieren.

Tot besluyt:

Hoe dat'et gaet, of hoe het is,
De botten blyven plat-vis.

En of al schoon de manieren van de sodanige somtijts al wat verandert worden / 't is selden in beter:

Jamais bon cheval, ou homme
N'amenda pour aller à Rome

Te Romen ging noyt man of peert,
Of 't was des vry te minder weert

En wat de vrouwen aengaet (die al mede somtijts reysen willen / sonderlinge onder deckssel van bedevaerden / om in 't voorbygaen daer van mede wat te seggen) daer heeft het Spaens spreeckwoort het stuck (mijns oordeels) wel geraeckt/

Ir Romera y bolver Ramera
Aller pelerine & revenir putain

Hier is te letten (om de aerdigheyt van de spreucke recht te vatten) dat Romera (het welck is een pelgrimmesse / ofte een vrouwmensch die ter bedevaert gaet) maer een letter en verschilt van Ramera, beteyckenende een oneerlick wijf / dat wy een hoere noemen.

Reyst vrou of maegt in bedevaert
Sy krijgt wel licht een lichten aert.

Pudens.

Daer is wesschien al wat aen / Philemon, maer des niet te min soo houde ick vast / dat vreemde landen / vreemde oogen / en vreemde streken / die men in 't reysen dickwils ontmoet / ons al wat leeren komen.

Die hier en daer eens wort genepen,
En dickwils by den neus gegrepen,
Al is hy plomp, hy wort geslepen.

De reden daer van is klaer/

Apres dommage
Chacun est sage.

Harde steenen slijpen yser,
Harde stooten maken wijser.

Philemon.

Men segge wat men wil / en men soecke waer men wil / ons Nederlandtsch spreeck-woort loopt en stuyt meesterlick:

Wilje wel zijn, wilje rusten?
Soeck het niet op vreemde kusten,
Eygen huys en eygen dack
Dat is vry een groot gemack.

A chacun oiseau
Son nid est beau

Elck vogel prijst sijn nest,
Gy dan vaer nae Oost of West,
Eygen huys is alderbest.

Pudens.

Hier stelle ick een ander tegen / dat mede sijn deftigheyt heeft,

Patria est, ubicunque bene est.

Al waer men is in goeden stant,
Dat is al med ons Vaderlant

En wat het rusten aengaet / daer op segge ick:

Geen jongman mach om rusten peysen
Die buyten is gesint te reysen,
Maer is men oudt, of sieck, of moe,
Dien stae ick eerst het rusten toe

Philemon.

Geloof 't / waer dat men komt daer binnen sijn weert t'huys.

Want

En tous pais mordent les chiens.

Honden hebben tanden,
In alle landen

Men houde soo veel van reysen als men wil / ick hebbe nochtans eens gelesen een seecker boecxken van D. Joseph Hal, in 't Engels geschreven / daer van het opschrift is Quo vadis? daer in hy veel goede redenen bybrengt / die soo geheel seer voor het veel reysen niet en zijn. Alle beweginge (seyt hy) maeckt ontruste / en dese beyde ongenoegen, daer in het tegendeel de geluckige staet des Hemels wort afgebeelt by ruste. Ghy dan / die soo gheneghen schijnt te zijn tot reysen / sie toe dat gy niet een mael met schroom en komt uyt te roepen / soo als onlangs sekere jongelinck (mij niet onbekent) met leetwesen dede / een tijde als hy veel en lange door de werelt gedwaelt en gemaelt hadde, In 't reysen (seyde hy) heb ick menigen Engelsman uytgevonden / die noyt haren meester eenige tijdinge weder en brachte / en dit dede ick soo lange tot dat ick een borger van al de werelt was geworden / ende een vreemdelinck soo in mijn vaderlant / als aen mijn eygen selven / en quam alsoo t'huys / meer beladen met gebreken / als met gelt / meer met wijn / als met wijsheydt. Wan niet-te-min soo besluyt ick / dat de geene die met een goet voornemen uytgaen / niet te lange uyt en blijven / en een goede reys-lesse mede nemen / sonwylen wel yet goets t'huys komen brengen.

Pudens

Ick wenste wel soo een Reys-lesse te hebben / ick soude die voor my / als een draet in een doolhof / en als een leyts-man op de wegen gestadig aen de handt houden, gy daerom (is er yet soleus by u) ick bid u en spaer geen moeyte voor de vrienden.

Philemon

My is onlancks soo een reys-lesse ter handt gekomen / en my dunckt soo gy die met ernst wilde in 't werck stellen / gy soudt er u wel by bevinden; doch op dat gy des te meerder kennisse mogte krijgen / soo wil ick u deselve jegenwoordelick eens voorlesen/

Gy, hoor toe,
En stae wat stil.

Pudens.

Soo ick doe,
En soo ick wil.

R E Y S-L E S S E.

Philemon.

EEn vader had een raeuwen quant,
Die wou gaen reysen uyt het lant,
Om eens te leeren met'er daet,
Hoe dat'et in de werelt gaet,
Hy (die wist hoe de jonckheyt malt,
En waerse dickmael henen valt,
Bysonder alsse buyten dwang,
Mag hebben haren vryen gang)
Riep sijnen soon ter zijden af
Daer hy hem dese lesse gaf.

Nadien (seyt hy) mijn weerde kint,
Dat gy tot reysen zijt gesint,
Soo hoor doch hier op mijnen raet,
Die ick geleert heb uyt de daet.

Eerst, waer gy u tot reysen set,
Begin den dag met uw gebet,
Want * haver geven aen uw beest,
En Godt te bidden in den geest,
Schoon dat'et beyde tijt vercyst,
En doet geen hinder als men reyst.

Dan is noch vorder mijn bevel,
Gae kies voor u een reys-gesel,
Want reysen sonder mede-maet,
En was noyt wijse lieden raet
Maer kies een vrient van uwen aert,
Die hant en herte reyn bewaert,
En niet en helt naer vuyl bejag
Dat jonge lieden schaden mag;
Noyt speelt'er iemant met het peck,
Die niet en hiel een vuyle vleck

Maer gy, die u tot reysen stelt
Begin'et nimmer sonder gelt;
Want die wil reysen achter lant,
Die hebbe munte by der hant,
Dat is een kruyt van groote kragt
Waer op de gansche wereldt acht,
En als u dat gesellschap faelt
Soo wort gy selden wel onthaelt.

Doch gelt te dragen overal,
Dat baert by wijlen ongeval,
Gy, vrijd u van dat ongerief,
En dien u van een wissel brief;
Want dat en is geen lastig pack,
Maer voor die reysen groot gemack.

Voorts, wilt gy reysen met verstant,
Soo heb een kaerte byder hant,
Van yder rijck dat gy betreet,
Op dat gy daer de gronden weet,
En kent bynae de gansche kust,
Oock eer gy daer oyt hebt gerust.

En is'er onder wege dan,
Een wijs, geleert, of deftig man,
En laet niet of besoeck den vrient,
Vermits het u ten nutte dient,
De wijsheyt is een rijcke schat,
Wie die genaeckt ontfangt'er wat.

Wanneer gy van den peerde sit,
En van het reysen zijt verhit,
En eysch terstont geen bier of wijn,
Want dat en kan maer hinder zijn,
Toom hier en elders uwe lust,
Dat is de grondt van uwe rust,
Niet al, niet al, dat ons behaegt,
En dient den mensche naegejaegt.

Stel u dit voor een vaste wet,
Dat gy op alle dingen let,
Dat gy gestaeg uw voordeel doet,
Met al wat iewers u ontmoet.

De werelt is een wonder boeck,
Het maeckt sijn leser wonder kloeck,

* *La priere ny l'avoine n'empesche pas la journée.*

Maer

Maer wie h[illegible] heeft,
[illegible] blijft [illegible],
[illegible], die niet [illegible] meesten hoop,
Maer doet niet [illegible] uwen loop;
Hoort gy [illegible], en geestig man, (a)
Daer hoe je [illegible] leeren kan;
Siet gy een [illegible] geck,
Leert noch [illegible] sijn gebreck,
Leer mijden dat hy qualick doet,
En hoe men sotten vieren moet.
In 't korte, waer gy d'oogen keert,
Sie datje 't een of 't ander leert
Al watmen hoort of watmen siet
Die leeren wil, die leert'er iet
Wat is'et of gy verder rijdt?
En in een groot geselschap zijt,
En dan in eenig lustig velt,
Veel cristaline beken telt.
Of elders in een open wout
Vint schoone sloten op-gebout,
Vint Princen huysen neer-geruckt,
Vint torens in het stof gedruckt,
Vint puyn, en ick en weet niet wat,
Daer eertijts stont een schoone stadt,
Vint weder dreven nieu geplant,
Tot eersel van het gansche lant,
Vint hoven na de kunst gemaeckt,
Daer van dat gy de vrugten smaeckt,
Vint rotsen uyttermaten hoog,
Oock verre boven 's menschen oog,
Vint ander vreemt en nieu gewas,
Daer van men noyt te voren las;
Voorwaer al dat en acht ick niet,
Ten zy dat gy wat verder siet,
Ten zy uw dom en grillig hert
Beter, en oock beter wert
't Is niet gereyst, 't is maer gedwaelt
Indien men daer geen wijsheyt haelt
Waer gy oyt gaet of henen treckt
Houd staeg uw beurs en hert bedekt; b
En meld niet door een lossen praet
Van waer gy komt of henen gaet,
En min noch wat uw herte jaegt;
Want dat heeft menig man beklaegt.
Sie waermen gaet, of waermen reyst,
Noyt dient geseyt al watmen peyst;
Een heusche mont is altijt goet,
Doch meest voor een die reysen moet.
Nu voorts, op dat gy schouwen meugt
Veel malle grepen van de jeugt,
Soo laet geen dranck uw meester sijn,
Het sy van bier of heete wijn,
Want die gebruyckt in overvloet
En is te gener plaetse goet,
Maer als gy uyt den lande sijt
Soo dient hy boven al gemijt
Doch soo gy eens wert over-last,
Of van een heeten damp verrast,
Soo mijd noch al een vorder quaet;
En loop niet mallen over-straet,
Maer houd u stil soo langen tijt
Tot datje weder nuchter zijt.
(c) Begeef u noyt des avonts laet,
Noch op den weg, noch op de straet:
Vroeg uyt te gaen, vroeg onder 't dak,
Dat is gesont en groot gemack.

Des nagts te loopen hier en daer,
Dat is niet anders als gevaer
Gy laet den nagt en haer bejag,
En doe uw saken by den dag;
Want dat men in het duyster doet
Wort op den ligten dag geboet
Kijf niet in 't bed of aen den heert,
En twist oock niet met uwen weert,
Maer is hy vils, of niet te pluys, (d)
Betael, en soeck een anders huys
En twist niet met uw reys-gesel
Spreekt iemant qualik? antwoord wel;
Schoon spreken is van groote kragt,
Het maeckt oock harder koppen sagt.
Bewaer uw oog, uw mont, uw beurs,
En hoed u voor een vrouwe-keurs, (e)
En mijd u voor een mede-maet,
Die op de gladde wegen gaet,
Oock wagt u voor den dobbel-steen;
Want dit sijn kanckers in het been
Een ding dat gy niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet, (f)
Grijp die vry dickwils met'er hant,
En hier, en in een ander lant,
Want 't is een saeck die gunst verwekt,
En die tot geenen kost en streckt;
Ick achte voor de jonckheyt goet
Een trage beurs, een rappen hoet. (g)
Geen oog in iemant anders brief,
Geen hant-spel met een anders lief,
Geen vingers in een anders tas,
Want dat geen man oyt lief en was.
En kies niet ligt een nieuwen vrient,
Of weet te voren of het dient;
De werelt is te lijdig boos,
De menschen al te bijster loos.
Dus niemant al te ligt betrout,
Want dat heeft menig man berout (h)
Wanneer u iemant noodt te gast,
Gy, doe uw maeg geen over-last
Let meer, op dat gy leeren kondt,
Als lust te geven aen den mont;
En brengt misschien dan iemant voort,
Een goet, een sneeg, een geestig woort,
Ontfang dat met een vrolick hert,
Gelijck een schat ontfangen wert;
En als gy tot de woon-plaets keert
Seg dan, wat heb ick daer geleert?
Wat brengt of schenckt my desen dag
Dat my ten goede dienen mag?
En naer een neerstig ondersoeck,
Soo schrijf in uwen tafel boeck
Al dat uw herte wel beviel,
Dat is al voedsel aen de ziel,
Dat is u beter in den mont,
Als al dat op de tafel stont
Mijn kint, houd altijt desen sin,
Gelijck de By'en niet de Spin;
Al wat gy hoort en wat gy siet,
Al wat'er hier en daer geschiet
Dat weeg, dat proef, en kip'er uyt
Dat wel, dat soet, dat geestig luyt.
Maer komt'er eenig vuyl bejag,
Hael dat noyt weder aen den dag,

Maer wijs'et spoedig van der hant,
En laet'et uyt het vaderlant
Gy treet nu uyt mijn huys alleen
En keer noyt weder met uw tween,
Breng ons dog hier geen bastert-kint,
Dat maeckt een vader ongesint;
Breng ons dog hier geen deftel wijf,
Met u gepaert uyt tijt-verdrijf,
Jae noyt op vryen eens en peyst
Soo lange gy daer henen reyst;
„Te trouwen als men leeren moet
„Dat dede noyt een jongman goet,
„Men quelt hierom sijn gansche jeugt
„En dat al om soo korten vreugt.
Gy daerom, wat ick bidden mag,
Behoed u voor een quaden slag,
En om een blijde nagt of twee
En steeck u in geen eeuwig wee.
Maer om hier van te zijn bevrijt,
Soo merck dat gy voorsigtig zijt,
En woon of koop uw kosten niet
Al waer gy vlugge dochters siet;
Ick weet hoe licht de losse jeugt
Wort om-gevoert door geyle vreugt.
En als men dan te samen malt,
Waer is'et daer men niet en valt?
Daer stroo en vyer te samen koomt, (i)
Wat onheyl dient'er niet geschroomt?
Nu, Soon, gae vorder uwen reys,
En houd mijn les in uw gepeys,
En als gy dan eens weder-keert
Gesont, beset, en wel geleert
Soo sal men hier, van stonden aen,
Voor u 't gemeste kallif slaen.

(a) *Nous apprenons en diverses façons*
Des sages, des fols, des mauvais, & des bons.
Men kan verstant en wijsheydt teeckenen
Van quade van goede / van wijse / van gecken.

(b) [illegible] Lipsius E[illegible] ad Lanoium, [illegible] aliam [illegible] molientem, Hæc illa, inquit, mihi serva, fons si tibi aperta, mens clausa, lingua parca
Ne monstre jamais le fond de ta bourse, ny celuy de ton cœur.

(c) *Si mets tu faux tes pas*
Aux coups tu te hasarderas.

(d) *D'un mauvais hoste*
Tost t'en oste.

(e) Una aguja para la borsa,
Y dos para la bocca.
Une aiguille pour la bourse,
Et deux pour la bouche

(f) Buone parole ma guarde la borsa.
Bourse close, teste descouverte.

(g) Cortesia de bocca, vale, molto poco costa.
Courtois de bouche, main au bonnet, peu couste & bon est

(h) *Ne te fie en nul d'aujourd huy*
Si de sel n'as mangé un muy

(i) Even dit selve is gemerckt geweest by Antigonus Koninck van Macedonien, want op een tijt, als Philippus sijn sone by den Fourier-meester te wege hadde gebragt dat hem herberge was aengewesen, ten huyse van seeckere weduwe, die schoone dochters by haer hebbende, de Koninck den Fourierder voornemende, geboot hem scherpelick dat hy den jongen Prince, sijnen soon, dadelick uyt soo engen plaetse in een ruymer gelegentheyt soude doen verhuysen, en dat hy, van des te doen, geensins in gebreke en soude blyven. De wijse Vorst ging heusselick en als ongemerckt voorby 't gene hy wel wiste dat sijn soon voor hadde, en nam de veranderinge van sijn herberge op de engte van het huys daer de weduwe met haer drie dochters in woonde, wetende, wat'er uyt soo een by-een wooninge te verwagten stont. *Plutarch. in Apopht.*

Pudens

Gewisselick dese uwe lesse / bestaende in korte bersiens / is van lang bedencken / en daerom soo ter loops niet in te nemen : want (naer ick dit begrijpe) soo steckt er twee in als in een plen haring, ick bidde u laet my een keersse aen de uwe ontsteken / ick wil seggen / laetse my uyt schrijven / soo ben ick geholpen / sonder uw verlies.

Philemon

Ick ben des te vreden *Pudens*, dog met dit bespreck : dat gy sult aennemen / niet alleenlick op uwe reyse de selve bligtelick in 't werck te stellen / maer oock acht te nemen op allerhande voorvallende spreucken / en spreeck-woorden / en de selve in memorie opnemen / om ons daer van deelachtig te maken / soo wanneer gy weder in 't vaderlant keeren sult / op dat alsoo het mes dat den appel gesneden heeft (als de kinderen plegen te seggen) al lachende mach 't huys komen.

Pudens

Gantsch ondanckbare moeste ick wesen / soo ick sulcx op uw begeerte niet aen en nam te doen. sie daer mijn hande / ick verbinde my niet nae te sullen komen / en neme niet een van u mijn af scheyt.

Philemon

Dat gy na uw woort / soo wil ick vertrouwen dat gy uwen naem met een letter wel moght vermeerderen / en in plaetse van *Pudens Prudens* sult mogen heten op uwe weder komste. Maer dewijle gy my vermaent hebt geen woorde voor vrienden te willen sparen / soo wort ick / voor mijn afscheyt / u onder andere mede deelachtig maken van een vreemt geval dat ick eertijts een reysenden man bejegent te zyn ; maer op ick een seker bedencken t'anderen tyden gehadt / en op 't papier gebragt hebbe / ontfang dat als geschrifte voor een Vaderlijck gifte op dese uwe reyse / ende voor al op de groote reyse van hier in de andere werelt, en op dat gy de niewmare des te beter vatten mogt / soo wil ick 't u eerstmael voor lesen, de galm van de stemme kan al mede wat geven:

Sen-

Sensim, & sine sensu.

TEr wijl een rap gesel, met onvermoeide gangen,
Sig op een verren weg tot reysen had gestelt,
Soo wort hy van den slaep in seker wout bevangen,
Vermits de swarte nacht omving het gansche velt;
Dies soeckt hy daer omtrent waer hem tot rust te geven,
Om, door een soeten slaep, te krijgen nieuwe kragt;
Hy vint, benevens hem, een plaetse wat verheven;
Hier kies ick (seyt de vrient) mijn bed voor desen nacht.
Hy meynde dat hy sag een heuvel op den velde,
En sie! een * Schiltpadt sat gedoken in het sant;
Hier op was dat de man sig om te rusten stelde,
Vermits hy daer ontrent geen beter plaets en vant.
De vrient, soo haest hy sat, begon terstont te slapen,
Gelijck men in 't gemeen met moede leden plagt,
Het beest rijst onder dies om sijnen kost te rapen,
En gaet een staegen tret bynae den ganschen nagt.
Als nu de gulde son quam weder aen-gereden,
En dat met een de slaep den jongeling verliet,
Soo stelt hy sijnen gang om vorder aen te treden,
Maer hy en kent het lant, hy kent de wegen niet.
Hoe! (seyt hy) droom ick dan? of ben ick buyten sinnen?
Of is op eenen nacht dit gansche wout verdraeyt?
Wat vreemdigheyt is dit? Wat sal ick gaen beginnen?
Waer dat ick henen keer, my dunckt ick stae bekaeyt!
Waer is de groote rots die aen den wege paelde?
Waer is het schoon gebou dat lag ter regter hant?
Waer is't et al te mael? dus stont hy vast en maelde
Tot dat hy op het lest de regte gronden vant,
Tot dat hy kent het beest daer op hy quam gereden,
En al den handel siet door klaerheyt van den dag,
Doen wist de Jongeling, doen wist hy eerst de reden,
Waerom hy niet en vint dat hy te voren sag
Let, vrient, wat dit beduyt, het sal u mogen strecken:
De Man, is yder Mensch, de Schilt-pad is de Tijt;
De slaep ons dom verstant, dat niet en kan bemercken
Hoe veerdig even staeg ons leven henen glijt.
Dit heb ick eens geproeft, al over lang geleden,
Ick quam doen met'er haest te Leyden in de stadt,
Daer ging ick langen tijdt door al de straten treden,
En waer ick andermael eens goede vrienden hadt,
Maer wat ick soecken mogt, het eynde was verloren,
Een yder was verhuyst, of in des doots gebiet,
My docht de gansche stadt en was niet als te voren;
Want binnen Leyden selfs, en vont ick Leyden niet.
Eylaes! terwijl de mensch gaet hier en ginder woelen
Ontslipt hem even-staeg, ontglipt hem menig jaer;
Wy werden out (och arm) oock sonder ons gevoelen,
En veel-tijts als men 't is, dan wort men 't eerst gewaer.
D'uur-wyser gaet gestaeg, men siet hem niet bewegen;
De boom, wel eer een rijs, wort ongevoelick groot.
't Is even met de mensch, 't is even soo gelegen,
Een slaep, een diepe slaep, die leyt hem nae de doot.
Mijn ziel, wilt gy verstaen hoe nae wy zijn ten ende,
Hoe nae wy zijn vervoert tot in des doots gevaer,
Keer u eens om en om, en tel al uw bekende,
Al die gy niet en vint die roepen u tot haer.

*Staet te letten dat in de heete landen Schilt padden zijn, die meerals een mensche konnen dragen, en daer mede voortkruypen, gelijck geloofweerdige lieden, die sulcks seggen gesien te hebben, konnen getuygen.

Met dit besluyt besluyte ick / en met dit eynde eyndige ick mijn reden / weerde *Pudens*, en wensche u goede reyse met een geluckige wederkomste / en voor het leste om tusschen ernst wat jockx te vermengen /

Waer dat gy reyst in eenig lant,
Soo hebt gedurig byder hant
Uw mes, uw fles, en oock uw tes,
Dat is al med' een nutte les.

Pudens.

Hondert duysent danck / vriendelicken *Philemon*, ick niet en verdien / en hier naemaels (soo ick kan) met er daet; blijft ondertusschen Gode bevolen.

DE goede Pudens, om sich van sijne beloste te quyten / heeft op sijne reyse waergenomen / niet alleenlick alle voorvallen / goede spreeck-woorden / maer oock onder de selve verscheyde aerdige sin-spreucken / verbloemde manieren van seggen / soete rijmen / klippel-versen / en diergelijcke / al 't samen de spreeck-woorden seer naebygh synde / en in alle manieren dienstig en leersaem voor alle gelegentheden van menschen. Hy deelt u deselve mede / vrienden / en dat niet op-die / en voor eerst noch mette volgende rijm-spreucken.

Optimum viaticum, pietas,

Reyst vrient, al waer gy reysen meugt,
Het beste reys-gelt is de deugt

Chi vuol andar salvo per il mondo, bisogna haver occhio di falcone, l'orecchio d'asino, bocca di porcello, spalle di Camelo, e gambe di cervo

Wilje reysen door het lant?
Heb vijf dingen byder hant:

Heb van een Esels oor,
Dat is, pas op uw gehoor,
Heb het ooge van een Valck,
Dat is, let op menig Schalck.
Heb de beenen van een Hert,
Datje niet gevangen wert;
Heb dan noch een Verckens muyl,
Dat's gesceyt, ontsie geen vuyl,
Heb voor al een Kemels rug
Voor geluck en ongeluck.

Qui art a a Rome va

De kunst vint gunst, waer datmen gaet,
Terwijl een dwaes verlegen staet.
Indien gy zijt geneygt te reysen,
Soo wilt op desen regel peysen:
Gewen uw tonge wel te spreken,
En seg niet yder sijn gebreken,
Schers niet te vry, want 't is onsoet,
Voor al soo gy 't u meerder doet.

Facundus comes in via pro vehiculo est.

Een soete prater op de baen
Beneemt de moeyte van het gaen.

Petit cheval, petite journee

Kleyn peert
Kleyne dag-vaert

Een willig paert en moet men niet over-ryden

Stay a while
You loose a mile

Stae maer een wyl
Gy verliest een myl

Au vespre loue l'ouvrier,
Le au matin l'hostellier

's Avonts kent men de Arbeyder, en 's morgens een weert.

Qui bien & mal ne peut souffrir,
A grand honneur ne peut venir.

Kunt gy niet lyden goet en quaet,
Soo wagt voor u geen hooger Staet.

Dedans un coffre sans serrage,
Ne doit on mettre son bagage.

Zytge wys of zytge sot,
Heb geen koffer sonder slot.

Porta itineri longissima.

Tot buyten de poort is een goede dag reysens

Waerje uyt de poort
Soo rochtje voort.

Avec le florin, cheval, & latin,
Par tout qu'on va on trouve le chemin.

Een peert, en gelt, en goet latyn,
Dat brengt een lantsert over Rhijn,

Wer sich fragens schämet / der schämet sich lernens.

Die reyst mag vragen
In schuyt en wagen;
Want die 't ontsiet
En kert'er niet.

En voyageant prise la meer, mais tiens à la terre, loue les montagnes, mais ayme les valées

Om vry te zijn van ongeval,
Soo prijs den berg, en houd het dal;
En zytge van een goet verstant,
Soo eer de zee, en blyf te lant.

Il faict bon aller a pied, quand on a le cheval par la bride

t Is goet te voet te gaen op ter heyden
Voor die haer peert daer nevens leyden.

Jucundissima navigatio juxta terram, ambulatio juxta mare.

Dit ick vermaeck in vant
Was zeylen by het lant,
En ryden op de strant.

Als men moede rydens is, dan is 't goet te voet gaen.

Laet u in geen engte klemmen,
Kies veel eer de ruyme baen;
Nevens 't schip is 't goet te swemmen,
By den wagen soet te gaen

Ryt voort, maer siet om.
Een goe weg om
En is geen krom

Die over 't molcken stadig gaet
Moet weten wat de klocke slaet.

A Bologne il y a plus d'attrappes que des souris

Te Bologne sijn meer vallen als muisen.

Le blancq & le noir ont faict Venise, il est poivre & cotton.

Het wit en swart heeft Venetien gemaeckt, dat is, kottoen en peper.

En Italie il y a trop de festes,
Trop de testes, & trop de tempestes.

In Italien sijn te veel feesten,
Te veel hoofden, te veel tempeesten

En Cypre il y a trois choses a bon marché, sel, sucre, putains.

Sout, suycker, en hoeren
Kan men goet koop uyt Cypers voeren.

Op een witten Spanjaert, en op een swarten Engels-man, staet te letten.

In Engelant als een man sijn vrouwe over tafel toe-dranckt / dan wenst hy (al'soo men daer seyt) dat alles wel gaen mochte; maer als 't de vrouwe aen haren man brengt / dan houdt men dat alles wel is / en dat de gasten by den man ingebracht wel koom zijn / ende daer op neemt dan yder sijn hoet af

Cent Flamens, cent cousteaux.
Cent François, sans cousteaux.
Cent Escossois, deux cent cousteaux

Hondert Nederlanders, hondert messen.
Hondert Françoisen, sonder messen.
Hondert Schotten, twee hondert messen.

Nil commedis Germane, bibis: sed commedis Angle,
Non bibis at commedis, Flandre, bibisque benè

Sie vrient, dat dienje wel te weten:
Een Duyts kan drincken sonder eten,
Een Engelsman eet sonder drincken,
Een Nederlander laet hem inschinken,
Maer eet des efter niet te min.
Wie doet nu best naer uwen sin?

De Spanjaert schijnt wys, en hy is 't niet
De Fransman schijnt geck, en hy is 't niet.
d'Italiaen schijnt wijs te zijn, en hy is 't
De Portugijs schijnt geck te sijn, en hy is't.

Qui veut belle femme guerre
Prenne un visage d'Angleterre,
Qui n'ait point mammelles Normandes,
Mais bien un beau corps de Flandres,
Entre sur un cu de Paris,
Il aura une femme a son advis.

Wilt gy een hups, een rustig wijf?
Neem eerst uyt Nederlant het lijf,
Neem dan noch tot soo weerden pant
Het aengesicht uyt Engelant,
En vorder noch, geloofje my,
Een tong uyt Brabant dient'er by,
En doe'er by een Hollants hert
Dat niet te ligt verslingert wert;
Maer sooje wilt den hoogsten prijs
Soo haelt de billen van Parijs.
Voeg dit by een, geminde vrient,
Soo hebj' een wijf gelijck u dient.

Tot besluyt voeg ick hier by de verscheydentheyt van vier natien van Europa in dit volgende gedicht van Salusse de Bartas koztelick en bondelick begrepen:

Mesme ne veit on pas, entre nous qui vivons
Quasi pesle-mesle, & qui pauvres n'avons
Pour partage, a peu pres qu'une motte de terre,
Ceste variete? l'Aleman est en guerre
Courageux, mais venal, l'Hispaignol lent & fin,
Le nostre impatient, & cruel le Latin;
l'Alleman en conseil est froid, le Romain sage,
l'Hispaignol cauteleux, & le François volage;
l'Hispaignol mange peu, le Romain nettement,
Le François vit en Prince, en rustaut l'Allemand;
Le nostre est doux en mots, l'Hispaignol fier & grave,
l'Alleman rude & simple, & l'Italien brave,
l'Ibere en habit propre, impropre le Germain,
Inconstant le François, superbe le Romain.
Nous bravons l'ennemy, le Romain le caresse,
l'Hispaignol encq ne l'ayme, & l'Alleman le blesse;
Nous chantons, le Thuscan semble a peu pres beller,
Plurer le Castillan, le Tudesque hurler.
Le nostre marche viste, en fier cocq le Tudesque,
l'Ibere en bateleur, en beuf le Romanesque.
Nostre amoureux est gay, le Romain envieux,
Superbe l'Alleman, l'Hispaignol furieux.

A weary horse loves more a fool estable; then a faire way.

Een vermoeyt peert siet liever een vuylen stal als een schoonen wech.

Qui va par champs sans argent, se fourvoye.

Die buytens lants niet heeft ten besten
Verliest wel ligt sijn oost en westen;
Dus, vrienden, wort uw beursje plat
Keert weder naer uw eygen stadt.

Plus vit on
Plus voit on.

Men leert soo lang men leeft.

Onvertuysschen Poeten over zee varende / en overal soeckende voordeel te doen in 't versamelen van goede spreeck-woorden / heeft oock van de Matroosen eenige scheeps-spreucken gehoort / en sommige met keuriffe daer uyt gelicht / en deselve t' sijnen gebruycke op geteyckent hebbende / brengt voor sijn wel koin mede na 't Vaderlant.

Leersame Scheeps-spreucken.

Die sijn tijtjen weet te gissen,
En sijn toutjen weet te splissen,
En sijn glas te roer te staen,
Mag wel voor een bootsman gaen.

Sanden verlanden
Landen versanden.

Een groot zeyl op een kleyn schip
Moet in de gront of op een klip.

't Gety gaet sijnen keer,
Ten wagt nae Prins of Heer.

Die zeylt met een laege spriet,
Kleyne wint en deert hem niet.

't Slimste dat men vint,
Is stil en in de wint.

Niet veel te seggen,
Maer houwen en beleggen.

Eerst in den Boot keuse van riemen.

Veel vlaggen,
Luttel boter

Vuyle gronden bederven den kabel.

Duer te zijn is onverstant,
Duere schipper blijf aen lant.

Als 't diep verloopt verset men de bakens.

De zee
Maeckt dwee.

Daer komt wel water daer water geweest is.

Goede wint
Goet ty
Die niet gereet en is, verlet geen ty
Wachtje voor de gijp.
Een vrouwen hayr treckt meer als een Maers-zeyl
Hou vast, en beleg.
't Is goet roeyen onder 't zeyl.
De beste stuer-luy sijn aen lant
De derde strenge houdt den kabel.
Roept geen haring eerse in 't net is
Man te roer, wachtje voor de ly.
't Moeten hooge masten zijn, die by 't swerck zeylen sullen
Een man over boort, een eter te min.
Een goet zee-man valt wel over boort
't Zijn netten van een eng beslag
Daer geen ael door de maes en mag.
't Moet al somtijdts een rack in de wint zijn
Voor wint en voor stroom is 't goet zeylen
Nae hooge vloeden laege ebben.
Aen een kranck toutjen moet men sachjens trecken
't Mach vloeyen, 't mag ebben,
Die niet en waegt en sal niet hebben.
Elck vist op sijn gety.
Elck moet vissen op sijn water.
Het mag vloeyen, het mag ebben,
't Groot schip wil groot water hebben.
Dit leerd' ick lest van onse gasten,
Op een schip geen twee groote masten
Als kock en bottelier lest eens te samen keven,
Doen hoord' ick onder wien de boter was gebleven
In voorspoet
Is toe-sien goet
Houd het schip midde waters.
Rep handen en voeten,
Godt sal 't versoeten.
Men moet seylen terwijl de wint dient.
Hael uw zeyl niet te hoog
Gae niet scheep sonder beschuyt
d'Onbesochte
d'Onbedochte
Wat men niet besuert besoet men niet.
Groot schip, grof water.
Groote visschen, groote netten
Soo voor, soo nae
Hooge klimmers en diepe swemmers slaen meest qualick.
Een goet visscher ontglipt wel een ael.
Stille waters hebben diepe gronden
Voor wint en voor stroom is 't goet stieren
In troubel water is goet visschen.
Besoecken is 't naeust.
Wie soeckt die vint,
Wie waegt die wint
De baet wackert den man.
Roeyken uyt, roeyken an,
Maeckt een sterck man
Tegen stroom is quaet swemmen.
Een die sijn zeyl te hooge stelt
Wert ligt'lick van den wint gevelt
Bochtig yser kan men rechten,
Maer geen harde wint bevechten
't Zy waer wy zeylen, of laveeren,
Is Godt met ons, wie kan ons deeren?
Vryheyt
Blyheyt.

Niet lang op één, 't schip over een ander boeg

Alsoo op glasen / poorten / pilaren / schoorsteenen / muren / prieelen / en andere plaetsen hier en daer eenige deftige sin-spreucken / seg-woorden / aerdige veersjens / en diergelijcke bywylen te vinden zijn / ofte by yemant als noch geset souden moeten werden / soo beschenckt onse Jongeling (van sijn reyse komende) sijne lands-heden met dese na volgende / al Nederlants; ondeckende in dusdanige gelegentheyt / met weynig woorden / by hem geleert te spreecken / veel te seggen den besten slag te wesen, by exempel

Sin-spreucken van twee syllaben:

List mist.
Twist quist.
Lijt nijt.
Nijt bijt.
Mijt nijt
Maet Staet.
Laet quaet.
Doet goet.

Sin-spreucken van twee woorden

Deugt verheugt.
Morgen sorgen.
Hoeren vervoeren
Vrouwen verouwen.
Heeren verkeeren
Kinderen hinderen.
Giften vergiften.
Kleeren vereeren
Landen versinden
Sanden verblinden

Sin-spreucken van drie woorden.

Raet voor daet.
Eer is teer.
't Oog om hoog.
Kunst baert gunst.
Yl met wijl.
Vol maeckt dol.
Teer nae neer.
Giffen is missen.
Goet maeckt moet
Gunst voedt kunst

Sin-spreucken van vier woorden.

Heer uyt, eer uyt.
Wat verseert, dat leert.
Wie mis-doet, die boet.
Veel kals, veel onvals
Veel grijse, luttel wijse.

Dusdanige / Leser / kondy meer versamelen / soo 't u goet dunckt / wy gaen tot den gemeenen en gemengden slagh / daer even wel wat in steeckt.

Wie maer een boeckjen heeft gelesen
Dat placht een neus-wijs mensch te wesen.
Het puntje van een gauwe pen
Is 't selfste wapen dat ick ken
Soo veel mans zijn in een man
Als hy vreemde talen kan.
Gemeenlick staet een dwaes beschaemt,
Die hooger klimt als hem betaemt
Als apen hooge klimmen willen
Dan siet men strax haer kale billen.

Quam nae lijden geen verblijden,
Soo waer lijden groot verdriet,
Maer nae lijden komt verblijden,
Acht daerom het lijden niet.
Het is al goet
Wat dat hy doet
Die men bemint;
Het is al quaet
Een die men haet
Wat hy begint
Als my een vrient om leenen bidt
Soo weet ick dan voorseker dit:
Leen ick hem niet, soo heb ick toren,
En leen ick 't hem, soo is verloren
Voor eerst het gelt, en oock mijn vrient,
Nochtans en heb ick 't niet verdient,
Soo is dan best den eersten toren,
Als beyde gelt en vrient verloren
Een peert, een sweert, een lieve vrou,
Leent niemant uyt als met berou.
Indien dat gy genegen zijt
In rust te leven uwen tijt,
En seg, en schrijf, en oordeel niet
Al watje weet, en watje siet,
Want noyt soo moyen sonne schijn
Daer 't al dient uyt-geseyt te zijn.
Dat ick sweeg is noyt geschreven,
Maer het is'er by gebleven,
Dan, ick heb wel iet gesproken
Dat my suer is opgebroken,
't Is dan beter stille swijgen,
Als van spreken hinder krijgen
Oock steden en rijcken
Hebben haer lijcken
Berispt niet lichte dit en dat,
Te min soo ghy het niet en vat
Wat kan een boose tongh al twist en onlust brouwen!
Die gal heeft in de mont, en kan geen honigh spouwen
't Is beter van swijgen
Berou te krijgen,
Als, door veel spreken,
Een vyer t'ontsteken
Een hont die bijt, en niet en bast,
Heeft oock de snedigste wel verrast.
Al die veel rasen
En zijn maer dwasen;
Ghy, zijt gy vroet,
Soo swijgh, en doet
Wie kan het rouwen wel te spreken?
Sacht leggen doet oock keyen breken
Wel toesien, en wel stille swijgen,
Doet iemant jonck en moeder krijgen
Geen spies en maeckt soo diepe wonden,
Als achterklap en hoose monden
Sijn tonge wel te konnen dwingen,
Is beter als het konstig singen
Voor hen die gramme sinnen krijgen,
Geen beter dingh als stille swijgen
Denck vry dat hy niet weynigh weet,
Die weynigh seyt, en weynigh eet
Ick heb't er in 't er daet bevonden,
In stille waters diepe gronden
Wie sijn secreet aen iemant melt,
Die is in slaverny gestelt
Een wijs man, en een dwaes, met hun tween,
Weten meer als een wijse alleen
Wilt gy bemint, en eerlick leven?

Ick

Ick wil u des een regel geven;
Vier dingen dient gy wel te weten:
Geleden onrecht haeſt vergeten,
Ontfangen weldaet lang gedenken,
Geen menſch door achterklap te
krenken,
En hebt gy luſt uw leet te wreken;
Soo gae en beter uw gebreken;
Want een die betert ſijnen ſtaet
Doet leet den genen die hem haet.
Al is uw vyant maer een mier,
Nochacht hem als een grouſaem dier.
Daer is geen ſoo kleynen man,
Die geen hinder doen en kan
Leer verdragen, ſonder klagen, wie
ghy zijt;
Die verdraeght, ſchoon gejaeght,
wint den ſtrijt.
Weynigh doen, en veel vermogen,
Heeft'er veel om hoogh getogen
Veel te doen, met kleyne macht,
Heeft'er veel om laegh gebracht.
Een rijck man, die de vrekheyt quelt,
Is arrem midden in het gelt;
Een armen man, doch wel gemoet,
Is rijck en weeligh ſonder goet;
Waer toe dan moeyt' en ongeval;
Vernoeg u, vrient, ghy hebt'et al.
Op ſchoone bloemen
Is niet te roemen,
Op ſchoone vrouwen
Is niet te bouwen,
Want beyder eer
Is wonder teer.
Sonder nat is 't quaet te ſlijpen,
Sonder handen quaet te grijpen,
Sonder vingers quaet te nijpen,
Sonder lippen quaet te pijpen.
Geen quaet en kan ons overkomen,
Als dat voor quaet wort op-geno-
men;
Gy, duyd dan alle ding ten beſten,
Soo kan geen onluſt in u veſten.
Ick heb niet beters oyt geleſen,
Als wel te doen en vrolick weſen
Op een menſch die niet en ſpreeckt,
't Ys dat ſonder kraken breekt,
En een hont die niet en baſt,
Hier op dient te zijn gepaſt.
Wat men niet en weet te mijden,
Moet men ſtil en willigh lijden;
Want in pijn en ongeluck
Onwil baert den meeſten druck.
Wanneer de ſchoot ſtaet om te vie-
ren,
Dan is 't kleyne kunſt te ſtieren;
Maer als de noot gaet aen de man,
Dan ſiet men wie daer ſtieren kan.
Die 't al wil koopen dat hy ſiet,
Schoon hy verſtaet den handel niet,
En veel verteert op kleyne winſte,
En nimmermeer wil zijn de minſte,
En alle man ſijn goet vertrout,
En geen behoorlick boeck en hout,
En ſelden rekent, weynigh ſchrijft,
't Is vreemt ſoo hy een koop-man blijft.
Die niet en wint, en niet en heeft,
En effer als een gilde leeft,
En noch ſijn ſchulden wel betaelt,
Segh, ſoo ghy kunt, waer hy het
haelt
Met wijsheyt verſinnen,
Met hope beginnen,
Met gedult verdragen,
Dat's een voet om wagen.

Een die het ſtaeg nae wenſchen
gaet,
En weet ter werelt goet noch quaet.
Dien Godt vier uyren alle dagen,
Drie uyren voed u met behagen,
Slaep ſeven uyren, of kundje min,
Acht uyren let op uw gewin,
Twee uyren moogt gy u vermaken,
Of beſigh zijn met lichter ſaken;
Wilt dus uw dagen leeren ſparen,
Soo ſult ghy ziel en tijt bewaren
Wilt ghy van ſonden zijn bevrijt,
Soo ſtel u voor, tot aller tijt:
Een oogh dat uwen handel ſiet,
En wat'er over al geſchiet;
Een oor dat hoort het minſte ding
Dat oyt uyt uwe lippen ging;
Een boek, daer in geſchreven ſtaet
Den gront van uwes herten raet·
Soo gy dit na den eyſch betracht
Gy ſtelt de ſonde buyten macht.
Geluckigh is de menſch, die, als hy
gaet te bedt,
Syn rekeningh met Godt gedurigh
effen ſet.
Geluckigh is de menſch, die, als het
licht begint,
In ſijn verlichte geeſt een nieuwe
werelt vint
Hoe hooger bergh, hoe lager dal,
Hoe grooter boom, hoe ſwaerder val.
Hoe grooter Staet,
Hoe grooter haet
Vrient meyn'et met het ſchaepjen wel,
Soo ſcheer de wol, en niet het vel.
Een hovenier moet ſijn gemijt
Die 't kruyt tot in de wortel ſnijt.
Veel en vry boerten is onſoet,
Meeſt als men 't aen ſijn meerder doet.
Vrient houdt ſeer,
Godt noch meer.
Godt wreeckt
Daer hy niet en ſpreeckt.
Vreeſt gy den blixem of quaet weder,
Soo houd u laegh, of geef u neder.
Men ſiet'er hier, en over-al,
Waer hoogmoet komt, daer nackt
de val.
De vors ſpringt weder na de poel,
Al ſit hy op een gulden ſtoel.
Het Hof ſal naer geen eſel vragen,
Dan, als'er ſacken zijn te dragen.
Dickwils ſiet men dat de ſotten
Met de wijſe lieden ſpotten,
Maer wie ſich na wijsheyt ſtelt,
Laet de gecken ongequelt.
Hooge vloeden
Godes roeden.
Wat is van luſt of machtigh goet?
Niet beter als een ſtil gemoet.
Soek vreugt, ſtaet, rijckdom, ooſt
en weſt,
Uw ziele wel-doen is u beſt,
Wat is van rijckdom, luſt of eer,
Geen ware vreught als in den Heer.
Wilt gy ſijn rijck in korten tijt?
Maeck u 't begeerigh herte quijt.
Wat mach men van een ouden menſch
begeeren,
Hoe ouder vogel, hoe nooder uyt de
veeren.
Die veel verſets en uyſtels vint,
En is tot geven niet geſint.
Seg dit aen vrienden en gebueren;
Die wil beſoeten, moet beſueren.

Aaaa

Telt den regter gelt,
Soo is ſijn oir ontſtelt.
Doe by een kleyntjen dickwils wat,
Soo wort'et noch een groote ſchat.
Spijt gaept wijt,
Nijt die bijt.
Wanneer de ſleutel is van gout,
Waer is'er dan een ſlot dat houdt?
Tuſſchen hant en tant
Wort veel te ſchant.
Geen hin en wort'er goet geſeyt
Die elders woont en elders leyt.
De wolf ruyſt van baert,
Maert noyt van aert.
Dit vond' ick, waer ick immer quam:
Een ſchurrift hooft ontſiet de kam.
Doe wel en wandel in den dag,
En laet *Nijt* ſeggen watſe mag.
Om niet begeert hy wijſen raet,
Die op ſijn malle luymen ſtaet
Schriften van ſotten
Zijn voor de motten.
Wilt gy van brieven ſijn gedient,
Schrijf door een bood' en niet met
vrient.
Wie taerten eet den ganſchen dag,
Maeckt dat hy niet meer taerten mag.
Geen menſch en late ſich vervoeren
Van lagchende ſchouten, of ſchreyen-
de hoeren
Die 't hooft licht ſteekt in alle gaten
Die kander licht ſijn ooren laten.
Geen menſch ſiet meer ſijn hooft-
ſweer groeyen,
Als die met alle dingh wil moeyen.
Indien ghy vreck en gierigh zijt.
Soo weeſt het dan van uwen tijt.
Beſie de luſt en haet beleyt.
Niet ſoo die komt, maer ſoo die ſcheyt.
Niemant wort'er oyt begeckt,
Als een die het aen hem treckt.
Niet en wort ſoo fijn geſponnen,
Of ten komt wel aen der ſonnen
Een dien het al na wenſchen gaet
En weet ter werelt goet noch quaet.
Soo ghy een vrient gerieven kondt,
Stel hem niet uyt, maer help ter-
ſtondt.
Als oude honden baſſen,
Men dient'er op te paſſen.
Geen oude kat ſpeelt met een bal,
Maer loert hoe ſy wat vangen ſal.
Wanneer men 't een of 't ander miſt,
Soo leert men dat men niet en wiſt.
Wie vint, of wint een waren vrient,
Die heeft ſijn dagloon wel verdient.
Die meer begeert dan hem betaemt
Miſt dickwils dat hy had geraemt.
Hoe! ſiet men dit niet menigmael,
Aen *Gaeutje* ontglipt oock wel een ael.
Hy behoeft een harden ſchilt.
Die het al verſetten wilt.
Na groote blijtſchap komt getreur,
Vreugt in het huys, druk voor de deur.
Haſpels in ſacken, en hoeren in ſchuy-
ten,
Die plachten veeltijts uyt te muyten.
Hy doet de goede lieden quaet
Die 't quade ſonder ſtraffen laet.
Geen nutter ding voor gramme ſinnen,
Als ſtil te zijn, en tijt te winnen.
Onrecht te lijden, en niet te plegen,
Dat acht ick voor een grooten ſegen.
Een harde ſteen die wet het yſer,
En harde ſlagen maecken wijſer

Een

Een die 't al heeft na sijnen wensch,
Acht dien een ongeluckig mensch.
Kunst gaet om broot,
Maer helpt ter noot.
Alle dingen kan men dragen,
Uytgesondert goede dagen
Hy die een man was in der noor,
Die blijft wel onder weelde doot.
Geen gout soo root,
Of 't is voor den noot
't Is even goet wat dat men kan,
Wanneer 't geluck wil met den man
Te regt soo acht men 't slimme katten
Die voren lecken, en achter kratten.
Die jocken wil, moet jock verstaen,
't Is anders beter ongedaen.
't Is goet jocken daer goede gront is,
Maer mackt'et dat'et niet te bont is.
Men prijst de digt-gewolde schapen,
Want by den ruygen is 't goet rapen.
Om te snijden in den kaes
Dient een wijse met een dwaes.
Heden koop-man,
Morgen loop-man.
Godt beydt lang,
Maer wreeckt strang.
Een aep wil met een yeder gecken,
En sy en kan haer eers niet decken.
Wie spreeckt, die saeyt,
Wie hoort, die maeyt.
Heeft ymant met spreken sig vergist
Ten wort met geen sponsy uytgewist.
De seug misdoet,
De bigge boet
Swijgen en dencken
Kan niemant krencken.
Het leen is voor den outsten,
Het gelt is voor den stoutsten.
De naeste in den graet,
d'Outste op de straet,
Mannen voor vrouwen
Sullen 't leen behouwen.
Geen moeder mackt een bastaert kint,
Hoe sy het raept, of waers' het vint.
Van deugt tot deugt.
Van vreugt tot vreugt.
Wat ick vliede, wat ick wensch,
Wat ick doe, ick vind'een mensch.

Onse Jongelinck eyndelick te lande komende vermoeyt van de stuerheydt der zee / begint van peerden / honden / jagen en vliegen geerne te hooren / en selfs smakelick te spreken, uyt welken handel hy de volgende spreeck-woorden heeft geleert / en tot sijn eygen en andere vrienden gebruyk / hier aen geteekent.

Hy is een dwaes,
Die om een haes
Veel smerten lijt,
En noch een peert,
Veel ponden weert,
Den hals af-rijt
Wie in de somer vist, en in de winter vinckt,
't Is vreemt indien het vlees hem in de kuype stinckt.
Wie 's winter vinckt, en somers vist,
Hoe veel hy vangt, 't is meer gemist.
Wilt Esaus staet voor u niet kiesen,
En segen voor de jagt verliesen.
Venator teneræ conjugis immemor.
Vliegen en jagen
Sijn vrouwe-plagen
Een Haes, een Ree, een Swijn,
Diese vangt maecktse zijn.
Sic venare rex, ne regni negligantur munia.
Zijt gy een Prins, jaegt niet soo sterk
Dat gy versuymt uw eygen werck.
Mieux vaut mestier
Que esprevier.
't Is voor uw huys een vaster balck
Een ambagt, als een grage valck.
Es ist alle tage jagen-tag/
Aber nit alle tage fange tag.
Alle dagen
Kan men jagen,
Maer de vang
Komt verlang.
De chiens, oiseaux, amours & armes
Pour un plaisir beaucoup de larmes.
Van vogelen, honden, en ligte vrouwen,
Voor een geneugte, duysent rouwen
Mit unwilligen hunden ist nicht gut jagen.
Wenn der hund nicht lustig ist zum jagen/ so reitet er auf dem hindern.
Daer baet geen smeken, bidden, of vragen,
Met onwillige honden is 't niet te jagen.
Every bird is knouwn by his feather.
A petite occasion
Prend le loup le mouton
Wanneer de wolff honger krijgt,
't Is noodig dat het schaepjen swijgt;
Want al en bleet'et niet te veel,
Hy grijpt het beesjen by de keel

PEERDEN.

Il caval tanto val, quant' egli va
Freno indorato non megliora il cavallo
Een goet peert is een edel haven,
Als 't reyn van hayr is, en van beenen gave
De tout poil bon cheval
In al hayr mag wel een goet peert steken
't Is om niet gesleuyt, als 't peert niet pissen en wil.
Bon pied, bon œil
Caval corrente, sepoltura aperta.
Chi corre in posta
Con la morte scherza.
Cheval de paille,
Cheval de bataille
A cavallo chi non porta sella,
Biada non si crivella
Trotto d'asino poco dura.

HONDEN.

Qui tue chat ou chien,
Ne faict pas bien.
Canis domi ferocissimus
Canes panes somniant
Canis timidus vehementius latrat quam mordet
Die hunde die viel bellen/ beissen nicht.
Ogni tristo can, mena la coda.
Can vecchio non basa indarno
Non si da tanto pane al cagnuolo quanto la sua coda dimanda
Chien sur son fumier est hardi.
Carezze di cane,
Cortesie di puttana,
Inviti d'hosti,
Non puo far che non ti costi
Als gy getoeft wort van een weert,
En dat een hont u quispel-steert,
En dat een hoer u vrientschap doet,
Denck vry dat u dat kosten moet
Can che abbaia non morde
Een hondt die men een been ontneemt, en kent geen vrienden
Bloode honde bassen veel
Sy en bijten niet al die haer tanden laten sien.
Beter een hondt te vrient, als te vyant.
Laet, dien het lust, te jagte loopen,
Gy, hoefje wilt braet, laet et koopen.

LIEFDES CORT-SPRAKE.

INLEYDINGE.

PHILARETUS *van Waermont*, een ſoetaerdigh Edelman, in ſijn groene jaren de werelt met oordeel geſien, en verſcheyde talen geleert hebbende, is naderhant in ſijn vaderlandt gekeert, ende aldaar een geruymen tijdt gebruyckt ſijnde geweeſt in verſcheyde eerlicke (doch moeyelicke) bedieningen, was eyndelick van de ſelve vermoeyt en af-keerigh geworden, en hadde daerom ſich met'er woone begeven op ſeker ſijn buyten-huys, in een vruchtbare lant-ſtreecke cierlicken opgebouwt, om aldaer ſijnen overigen tijt in ſtille beſigheyt, buyten nijt en ſtrijt ſoetelicken over te brengen. Hy dan in dit buyten leven nu eenigen tijdt getreden weſende, geviel het ontrent den lieffelijcken Mey-tijt dat hem in de voorſeyde gelegentheyt eenige ſijner vrienden, ende onder de ſelve een goet aen-tal wel opgevoede jonge lieden quamen beſoecken, die hy op een ſchoonen morgenſtont (in een venſter leggende) hadde vermerckt eerſt te gaen wandelen onder de bloeyende boomen van den aenleggenden hof, en eenigen tijt daer nae ſich ter nedergeſet onder de nieu-groenende telgen van eenen jeugdigen linde-boom, op het voorhof ſtaende; Alwaer de ſelve onderlinge tot hare koninginne hadden verkoren Jonckvrou *Phroneſia van Geeſt-rijck*, met macht om voor dat mael een iegelick op te mogen leggen ſoodanigen laſt en bevel, als de ſelve ſoude mogen oordeelen tot de meeſte vermakelickheyt van 't geſelſchap te ſullen dienen: in welck ampt de voorſz jonckvrouwe *Phroneſia* (na eenige heuſche verontſchuldinge) getreden ſijnde, was beſigh aen den deſen en den genen vaſt 't een of 't ander te gehieden; hier door begon in 't gemoet van *Philaretus* (dit hoorende en ſiende) eenige genegentheyt t' ontſtaen om ſich by de voor-ſeyde jonge lieden te vervoegen, ten eynde om mede wat goets en wat ſoets onder de ſelve voort te brengen, na voorvallende gelegentheyt, alles ten eynde om aen de voor-ſeyde ſijne gaſten te betoonen, hoe aengenaem hem der ſelver geſelſchap moeſte weſen, dewijle hy, als tegen ſijnen aert en jaren, ſich onder de jonge lieden quam vermengen. Hier op dan beneden gekomen ſijnde, en het geſelſchap naerderende, is hem van twee ſnege jonge lieden (ſich van den hoop af-ſonderende) de weg beuſſelick af-genomen, doende de ſelve aen hem verſoeck, ten eynde hy de tegenwoordige vergaderinge wat by wilde woonen, en met ſijn bevalligh geſelſchap wat vermaeks aen-hrengen. Soete jonge lieden (antwoorde *Philaretus*) dat ick hebbe en paſt niet op deſe gelegentheyt, en dat hier wel paſſen ſoude, dat en heb ick jegenwoordelick niet; laet my daerom aen my ſelven, en onderhoudt malkanderen, als gy begonnen hebt; vogelen van eender veeren dienen beſt te ſamen. Neen, Heer, antwoorde een van de by-ſtanders; dit en is geen haven om ſoo voor-by te zeylen ſonder tol te betalen: Heb ick niet van wijſe lieden gehoort dat het de beſte ſlagh van jonge lieden is die ſo wat van den ouderdom al reets in ſich vertoonen? * En wederom, dat het wel de bequaamſte ſoorte van oude lieden wort geacht, die noch ſoo wat van de jonckheyt aen ſich hebben behouden? Dit gebeurende, en deſe woorden noch niet ge-eyndight zijnde, bevont hem *Philaretus* omcingelt en als belegert van een groot deel van 't geſelſchap, alle gelijckelijck het ſelve verſoeck met eenparige begeerten ernſtelick aendringende: des hy ſich eyndelick liet geſeggen, en met eene de koninginne eerbiedelick gegroet, en de handen gekuſt hebbende, ſette ſich neder nevens Juffrou *Virginia van Bly-leven*, verwachtende op wien de bevelen van de koninginne ſoude komen te vallen, en wat de ſelve ſoude uyt-brengen. De koninginne niet langh hier na haer oogen ſtaende op *Philaretus*, begon te ſeggen; nadien tot haerder kenniſſe was gekomen, dat hy, onder andere goede ſaken, in ſijn reyſen naeukeurigh was geweeſt om voorraet op te doen van allerhande aerdige Spreucken en Spreeck-woorden, die hem hier en daer onder andere natien waren voor-gekomen, dat ſoodanige Spreucken kort en ſcherp zijnde, en in weynigh woorden veel begrijpende, haer bevel was dat hy ten goede van dat ſoet geſelſchap ſoude aenvangen uyt te brengen, en te beſchryven de rechte Minne-plichten, beyde voor jonge vryers en jonck-vrouwen, en dat alleen door Spreeck-woorden en ſoete Spreucken, om alſoo eens in een Kort-ſpraecke te mogen ſien, dat ſoo veel aerdige geeſten in 't lange voor-deſen hebben voor-geſtelt.

Philaretus, ſich willende verontſchuldigen

* Ut adoleſcentem, in quo aliquid ſenile, ſic ſenem in quo aliquid eſt adoleſcentis, probo.

op sijne jaren, kortheyt van memorie, en andere ongelegentheden meer, wert met gemeene stemme verwesen tot gehoorsaemheyt, invoegen dat hy, siende hoe dat hy gescheept was, en dat hy den bal spelen moeste soo die lagh, den voorsz. last eyndelick heeft aengenomen, met versoeck nochtans dat hem tijt sou worden toegestaen tot den naermiddagh, om sijne memorie middelerwijle op die gelegentheyt wat te mogen ververschen: Het welck hem by allen zijnde ingewillight, heeft sich terstont daer na aldaer een dienaer gevonden, die hen alle versochte tot het middagmael te willen komen; waer mede het geselschap van daer gescheyden, en de maeltijt korter hebbende gemaeckt, als naer gewoonte, heeft sich des naermiddags ter bestemder plaetse in vollen getale laten vinden, alwaer *Philaretus* in't midden geseten zijnde, en een schriftelijke memorie, tot sijn behulp, in de hant hebbende, aldus begon te spreken:

Al is et sulcks / soete jonge lieden / dat ick mijn hooft eenmael besteden wilde / niet met versche rosen / na den aert van desen lieffelicken Mey-tijt / maer met reiste kerckhof-bloemen / dat is / met menighte van grijse hayren / na de gelegentheyt mijner jaren ; eventwel nochtans / alsoo ick door uwe tegenwoordigheyt in my selven gewaer ben geworden soo eenige (ik en weet niet hoedanige) jeughdige invallen en gedachten / soo ben ick genegen geworden het versoeck / by u lieden aen my heden gedaen / na te komen / ten besten dat ick kan / en tot bericht van houbare en hou nette jonge lieden te openen sodanige aenmerckingen als ick uyt spreucken van verscheyde volcken t'anderen tijden hebbe uyt-gevonden : oordeelende mijns plichts te wesen / dat ick een yder in dese gelegentheyt aenwijse den wegh / dien ick / na dikwils en malen / eyndelijck hebbe geoordeelt den besten te wesen. Van droomen te spreken , is wakende luyden werk. Ick koume dan tot de sake / en segge dat een Vryer / een vry heer weesende van sijne jeughde / en een Vryster / vry teer zijnde in hare jeughd / beyde vry wat berichts van doen hebben ontrent het beleyt van hare vryagie : een vryer om zijn vryheyt wel te gebruycken , een vryster om haer teerheyt niet te misbruycken / d'onbesochte , d'onbedochte , segt men kan [illegible] / en 't is de waerheyt / want spreeckwoorden zijn dochters van de dagelijcksche ondervindinge. Ick [illegible] / ick ben gesint hier toe wat te seggen / maer op het kortste dat ick kan . Een greynken peper is beter als een mande vol pompoenen.

Niet hoe veel, Maer hoe eêl.
Niet hoe kleyn, Maer hoe reyn.

En in alle manieren /

Les plus courtes folies sont tousjours les meilleures.

De kortste malligheden zijn altijts de beste

't Is een Italiaens seggen /

Chi ha hauuto moglie, merita una corona di patienza; chi n'ha hauuto due, merita una di pazzia.

Die een wijf heeft gehad, verdient een kroone van lijdsaemheyt; die'er twee heeft gehadt, verdient'er een van dwaesheyt.

't Is eens Frans woort /

Le premier mary est amy, le second mary est mary, le tiers est maistre.

De eerste man is een vrient, de tweede man is een man, de derde is een meester.

Sommige ander ons gaen verder / en seggen /

Eens te trouwen, is nootwendigheyt; tweemael is malligheyt; driemael, is dulligheyt

Wat my belanght / ick houde dit voor waerachtig /

Als van twee gepaerde schelpen
d'Eene breeckt, of wel verliest;
Niemant sal u konnen helpen,
Hoeje soeckt, of hoeje kiest,
Aen een, die met effen randen
Juyst op d'ander passen sou;
d'Eerste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou.

Doet hierin dit soo 't hem goet dunckt: voor my / ick en sal tegenwoordelick niet staen als op het eerste / en hoe men gevoegelickst daer toe geraken kan. En daer toe segh ick dit / als tot een inleidinge:

Een dief vond' licht een open kist,
Indien hy alle dingen wist;
Een vryer kreeg wel haest een vrou,
Wist hy slechts waer hy vryen sou.

Wat raet dan om dit te weten ? vragen de Vryers. Ick antwoordde, dat hier te lande onder de jonge dochteren in 't gemeen geene of weynige te vinden zijn / die niet en hellen naer een goet geselschap / behalve men de selve in hare vryheit laet / sonder dwangh ofte aenradinge tot klooster leven. Wie van de selve en segt er niet t eeniger tijdt / ten minsten in haer selven ?

Moriar, nisi nubere dulcius est.
Heureuse vrayement est la vie
De la femme, qui se marie,
Et a trouvé un bon espoux,
Je meure, si cela n'est doux
Omne adeò genus in terris, hominumque ferarumque
Et genus æquorum, pecudes, pictæque volucres
In furias ignemque ruunt ——
Al het kleyn en groote vee,
Al de visschen van de zee,
Al de vogels van het wout,
Wenschen om te zijn getrout,
Wenschen om te zijn gepaert,
Waerom mijne jeugt gespaert?
Jusqu'a la forme,
Tout veut compagnie.
Cœur sans flame,
Corps sans ame.
Al is de Mier
Het minste dier,
Noch wil het paren
Een rijpe maeght,
Naer eysch gevraeght,
Sal die haer sparen?

Laet dan een jongeling geene van alle in sijne inbeeldinge hier van uyt nemen: en daerom / isse jonck / vryer / daer ghy het oogh op hebt / soo stel het vast / dat

Jonge jaren
Willen paren.

Beginse wat aen te komen / denck dat gyse in haer selven hoort mompelen,

En esperant mieux,
On devient vieux.
Met beter te hopen
Is de tijt verlopen.

En dat niet sonder reden.

De demain à demain le temps s'en va.
En attendant un mary qui soit chevalier,
Les tetins me pendent jusqu'au bravier.
Terwijl ick wacht een man van ridderlicken staet,
Soo voel ick dat mijn jeugt al vast daer henen gaet:

Als eens op sodanigen ongelegentheyt een voortreffelijcke jonk vrouw klaegelick (woot geseyt) gesproken te hebben.

Isse teer / swack / en bleyck , denck datse bequamer is om het pack der liefden / als om meulesteenen te dragen. Geloof de Medecijnen en Natuer-meesters / die hier in klaer spreken / en zijn gewoon te seggen /

Pasles couleurs, desirs mal accomplis
Vrysters, 't bleyck van uwe wangen
Koomt van eenigh soet verlangen.
Fille pasle,
Demande le maste.
Bleycke verven
Paren of sterven.

Isse kloek van leden / houd seker

Dat soo een Amazone eenen Alexander verwacht

Isse bloosende / en wel gedaen?

On peut bien voir à sa couleur,
Quelle peut estre sa douleur
Men kan wel sien aen haer gelaet
Dat sy het minnen niet en haet

Isse siekelick ? sy denckt misschien

S'Il faut mourir un jour,
Je veux mourir d'amour.
Wanneer het immer wesen moet,
De minne-doodt is wonder soet.

Isse treurigh / en lustigh ?

Malaisement peut durer le rossignol en cage.
Een wilde vogel acht'et pijn
Langh in de kooy te moeten zijn.

Isse swaermoedigh / en dickmaels suchtende ?

Un souspir
d'Un souvenir.
Maeghde-suchten
Zijn maer kluchten

Denk datse seyt / of ten minsten denkt /

Souspir d'amour Dieu vous convoye,
Ou je ne puis aller je vous envoye
Soet suchje vliegt eens by den man
Dien ick nu niet genaken kan

Isse hoogh-dravende en moedigh ? sy spreeckt /

Matrimonium, ad majora tendenti, decus ac robur.
Maegt, wilje staet, of eer, of glans,
De luyster komt u van de mans

Isse neerslachtigh / en kleyn in haer oogen ?

Humilis mens apta marito est.
Een nedrig hert is voor een man
Soo nut, als iet dat wesen kan.

Isse qualijck gehouden by een stief vader / stief-moeder / of diergelijke ?

Of iemant deur, of venster sluyt,
Die qualick is, die wil'er uyt.
Est mihi namque domi pater, est injusta noverca.

(Stief moeder is een hatige naem ; een jonge weesende op een tijt na een hout / en vallende op stief moeder / riep dat et niet al mis en was. Em kgeerne seggen !)

Isse wel by een broeder / of andere goede vrienden ? ick weet daer sulcker die seggen derven .

E meglio una cattiva parola del marito,
ch'una buona del fratello
Al beter van een man bekeven,
Als by een broeder wel te leven

Op daerom / tot besluit / stel vast met den ouden Leer meester van dese kunst /

—— omnes
Posse capi. ——
Geen vogel (wilt vry netten hangen)
Of hy en staet te zijn gevangen.

Nu vorder tot de sake selfs.

Soeckt gy een wijf na uwen wensch,
Ga niet voor eerst tot eenigh mensch;
Godt is de vinder van de trou,
Gewisch van hem een goede vrou;
En krijght gy die, soo geef hem eer,
Want 't is een gave van den Heer

Maer als ick van een goede Vrouwe spreecke, ick en vergeet geen vermaercke, d' Italiaen segt wel,

Ogni donna, e vacca
A qualche tacca.

Koeyen hebben plecken,
En vrouwen haer vlecken.

Wy noch beter,

Wie peert, of wijf, soeckt sonder gebreken,
Die mach het werck wel laten steecken;
En denken dat hy sijn bed en stal
Voor eeuwigh ledigh houden sal

Maeck van uw verkiesinge daer na, anders gewisse sult gy uw u beruysen. 't Is seecker, en de ervarentheyt leert 't:

Geen soo schoonen schip, of 't heeft een pompe

Het swaerde dat hier te doen is, leert ons de Fransman,

Il faut { *Entreprendre avec prudence,*
Peursuivre avec esperance,
Supporter avec patience. }

Met wijsheyt te kiesen,
Geen moedt verliesen;
Maer staegh volherden,
Soo sal 't eens werden.

Laet ons van elks in 't besonder wat seggen; eerst ongeraden 't begonst, of het schoon de waerheyde is,

Assez demande, qui bien sert,

Dat

Heuschelick toegesien, genoegh gebeden is, en dat een die wel dient, met stil-swijgen eyst

Nochtans een weynigh (als 't voren het ernst is) dient te spreken en niet te gaen (als 't tijt is,)

want

Il mal cresce, à chi l'asconde.

Verswegen quaet
Blijft sonder raet,
Verborgen pijn
Geen medecijn.

Doch

Die schamen, en mijden,
Staen veel ter zijden

Aengaende de verkiesinge, en hoe die te doen is, daer aen is 'er wat veel gelegen.

Femme & melon
A peine les cognoist on

Wie kent'er oyt na rechten eysch
Meloenen, en het vrouwe-vleys?

Wy seggen daerom by goet gevolgh, met de Latynsen:

Noveris, quam amare velis.

Kent, en versint,
Eer datje mint

Of met den Spanjaert,

Ante que cases,
Mira que hazes,
Que no es neude, que deschazes.

Eer dat gy gaet
Ten echten staet,
Let op uw saken;
Want 't is geen bant
Die met'er hant
Is los te maken

De Fransche kleermaker seyde wel,

Mesurez trois fois, avant que tailler une fois
Qui se haste en cheminant,
Se fourvoye bien souvent.

Wilt gy wat maecken,
Meet wel uw laecken
Eer datje snijt;

Hy kan ligt dwalen
Uyt sijne palen
Die haestig rijt.

Jamais chose se fit bien en haste, fors que fugir la peste.

In haest en kan niet goets geschieden,
Ten zy dat gy de pest wilt vlieden.

Niet met'er haest als vloyen te vangen,

Seggen wy. En met een rymphen

Haestige spoet
Is selden goet.

Nihil tam inimicum consilus, quam celeritas.

Die wel op een saeck wil achten
Die en moet voor al niet jagten.

Geringe saken mag men ligt over gaen.

Campernoelj' of duyvels-broot
Wort in weynig uyren groot;
Maer een goed' en nutte vrugt,
Die en rijpt noyt metter vlugt

Maer

Goede en groote dingen willen tijt hebben

Besonder in soo een gewigtige gelegentheyt, als is de gene daer wy van spreken,

Qui en haste se marie, a loisir se repent

Al die met haest een vrouwe trout,
Vint (als 't te laet is) dit hem rout

Laet ons dan besluyten met een Sinne-beelt, en seggen,

Plustost Meurir
Qu' Amandrier

d'Amandel bloeyt vroeg, de Moerbesy laet,
Maer let eens wie het beter gaet.

't Oude en vertrouwde Woort seyt,

Sat cito, si sat bene.

Assez tost, si bien

Haest genoeg
Is 't wel genoeg

En dit sonderlinge voor vryers van haer eerste wambuys, die konnen sich voor al ligtelick vertasten.

Kalf-vleys, half-vleys

Een vryer (seggen eenige) diens baert niet langer en is als sijn tanden, dat is een monster; der sulcker saecken en verbeteren maer met wat te vertoeven.

Van vroeg ombijten, en laet te trouwen, en krijgt men niet ligt den hooft sweet

(In dochters wert dit in eenige landen anders in 't werck gestelt:

La vefve avec le dueil, la fille avec le morveau

Een weeuwe die noch rouwe dragt,
En met het snot, een jonge maegt.)

Weg dan met jagtigheydt in dit werck.

En tot besluyt,

Laet jagtige luyden op esels rijden,
soo leerenie wat hun noodig is.

Maer dit dient al mede plaetse te hebben, hoewel men al schoon gekomen is by de gene die men recht mint. Wat groot en bedenckelijck Woort en dient niet terstont uytgeslingert: men magh in soo groote saken niet vallen gelijck een Eend in een byt, een koe in de sloot, of een boer in de hoosen, daer dient soo wat voor-spels gebruyckt, als de schermers plegen, eer sy het spel aenvangen. Daer dient eerst soo wat van den boor gesproken, om allenxkens aen het schip te geraken. Maer de saecke eens wel begonnen zijnde, en dient om geen ydele vreese lieftelijcken nagelaten te worden. Swaer hoofdigheydt is hier, en elders schadelick.

Vaine peur, certaine misere.

Ydele vreese, is sekere ellende.

Laet de vogelkens sorgen, die hebben dunne beentjens, seyt de Duytsman.

Chi ha paura di passere, non semini panico

Wie voor musschen sich ontsiet
Die en say' het koren niet.

't Is wel gesien, dat iemant door vreese even het selve dat hy vreesde, sich op den hals haelde,

Le mal advient, a celuy qui mal songe.

Die staeg voor onheyl is bedugt,
't Is selden dat hy dat ontvlugt.

't Is dwaesheydt voor een Vrientje scheen te dingen, eer men sich oyt stiet.

En la caverne des larrons, on ne parle du gibet

Die stelen wil, moet om geen galge dencken.

Die spelen wil moet sich een bilslag getroosten

Plus in metuendo est mali, quam in eo quod timetur

En in alle manieren is in de vreese veeltijdts meerder quaet, als in de saecke selfs die gevreest wort, schoon die al qualijck koomt uyt te vallen. Gae dan voort met de goede saecke, en stoot u aen een kleyntjen niet.

Chi guarde ad ogni penna, non fa mai letto.

Wie elcke veer wil sien en raken,
Hoe kan die oyt een bedde maecken?

Oock schoot het soo geheel, dat men u beneby bates, en de sluiten in de hant gaf, nogh al niet gesiwigt, een goet aenbeeld en moet voor geen slag beswycken

Il n'est hardy qui s'effroye d'un refus

Het is een killig hert, en sonder goeden raet,
Dat om den eersten Neen een lieve vryster laet

In desen gevalle dient soo wat heusche onbeschaemtheyt in 't werck gestelt,

Ubi pudor nocet, stultitia est, non pudor.

Daer de schaemte schadelick is, isse niet als dwaesheydt.

Ick weet dat er eenige soo hoog draevende, ofte ooch wel soo neer slagtig zyn, datse 't geheel werck, oock op het eerste afseggen, daer laten. Maer alsoo, de bevindinge heeft dickwils geleert dat sulcks een misslag is. Men dient hier vaster in sijn schoenen te gaen.

Qui timide rogat, docet negare.

Wie beschromelicken vraegt, die leert weygeren.

In tegendeel,

Courage, faict l'ouvrage.

Met arbeyt krijgt men vyer uyt den steen

Jagers en Vryers hebben wat gemeens,

De stadige Jager vangt het wilt.

En voor de Vryers,

Aenhouden doet verkrijgen.

Evenwel en wil ick niet raden tot een gedurigh en moeylick vervolg, om tegens wint en stroom sottelick aen te dringen. Geensins, Kust noyt soo een vryster aen den mont, dat'er haer 't herte af seer doet

't Is beter somwylen wat achterwaerts te deysen, om een beteren sprong te maken, als voorwaerts te poogen, en in de sloot te vallen.

Nihil magis amorem incendit, quam carendi metus.

Lenius instando tædia tolle tui.

Donna seguita niega.
S'epoi fuggita priega

Altemets wat achter-blijven,
Doet oock dickmael liefde stijven

Des amantes les noisettes,
d'Amour allumettes.

Geliefkens kijven,
Doet liefde beklijven.

Men siet'et somwylen

Per troppo speronar la fuga è tarda.

Een peert, te veel met sporen gesteken, wil dickwils niet voort. Men moet tyden en stonden kennen. Beleefdentheydt en heuschheyt moet hier en elders plaetse hebben, geen onbeschoftheydt, en wat dergelijcken:

Tout par amour, rien par force.

En pleeg geen norsheyt of gewelt,
Maer denck dat hier maer liefd' en gelt.

L'amour gouverne son royaume sans espée.

In 't koninckrijcke van de min
En mag noch staal, noch yser in.

Wat dan? hier en dienen niet als

Sijde woordekens,
Fluweele boordekens,
Met sachte koordekens

En/ soo gy een recht vryer zijt/ de soodanige zijn wel te derven/

Affectus verba suppeditat
Fac tantum cupias, sponte disertus eris.

Heeft u de minne regt gesteken;
Gewis gy sult wel leeren spreken

Even wel/ al de'e haverenige en moet u geen afkeer maken van de beminde/

Celuy n'aime pas bien, qui pour peu hait.

Schoon datje somtijts lijt, blijf efter wel gesint;
Want die om weynig haet, en heeft noyt veel bemint

d'Ervarentheydt leert ons/

Dat met moeyte verkregen is, wort met minne beseten

En gemeynlick gebeurt et/ dat

Die weynig besteden wil, selden goet vleys koopt.

Houd dan/ vryer/ dit voor uw stack veget/

Ick jaeg, op hoop, ick wil volherden,
Dat niet en is, dat kan noch werden

Omnis aer aquilæ pervius.

Des Arents onvermoeyde vlugt
Die dringt oock door een stuere lugt.

Ongesien,
Kan geschiên.

Maer desen al niet tegenstaende/ soo u de pracht soo naeu wert gelegt/ dat gy merckt dat ee niet afvallen en sal,

Ick seg dat hy met reden klaegt,
Die niet en vangt, en lange jaegt.

Wat raedt?

Mieux reculer, que mal faillir.

Beter is't te rug gegaen,
Als een quaden sprong gedaen

Siet men niet dickwils soo schoone schepen aenkomen als er af varen? Siet men niet soo schoone blommen uytwercken/ als er vergaen? Wat meer? siet men niet dat

(Sæpe majori fortunæ locum fecit injuria.)

Een kleyn geluck u af-geseyt,
U dickwils tot een grooter leyt?

En in allen gevalle/

Assai guadagna chi vano sperar perde

Soo gaet dit vast/ dat ydele hoope te verliesen/ noch al voor gewin te rekenen is; doch hoe het sy:

Cuore forte,
Rompe cattiva sorte.

Een moedig hert
Verwint de smert

Maer het zy dat gy iewers eersten/ of iewers twee den aenslag wilt vorderen/ vryer/ en laet et op uw eygen vernuft alleen niet aenkomen/

Magna negotia, magnis adjutoribus egent
Groote saecken, hebben groote hulp van noode

Gebruyckt daerom/ we uw onderstant/ luyden die oogen in haer voorhooft hebben/ en klare sien/ niet soo seer met de uytterlijcke oogen des lichaems/ maer eer met de inwendige oogen des verstants; ick meyne oude erbaren lieden/ die veeltijts als het gesichte door de jaren swack wort/ dan meer als oyt in het verstant versterckt worden/

Quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum.
Impellat remum, qui didicit.

Die wel eer heeft leeren roeyen,
Laet dien sich met varen moeyen

Want wat u/ en uws gelijcken aengaet/ ey segh eens/ wie kan et seggen.

Amour m'estreint & raison me gouverne.

Qui sont ceux qui ont les beaux yeux, & ne voyent goutte? les amoureux.

Wie zijn 't die de schoonste oogen hebben, en sien niet een steke? zijn 't niet die de liefde begogelt heeft?

Amor non ha sapienza, & ira non ha consilio

Daer is geen wijsheydt in de min,
En gramschap heeft geen reden in,

segt d'Italiaen/ en hy voegt er noch by/

Dove regna amore,
Non si conosce errore

Die van de liefde zijn gesteken,
En sien noch vlecken noch gebreken.

Hollandt gaet noch verder/ en segt

Kinderen die minnen,
Hebben geen sinnen.

De reden is tastelick/

Cœur trouble, n'est pas sage.

Als 't hert met tochten is beseten,
Ten kan noch recht, noch reden weten.

Deux yeux ne sont pas suffisants, pour prendre une femme

t Is (mijns oordeels) wel gesent/ dat twee oogen niet genoeg en zijn om een vrouwe te kiesen. En noch beter/ dat een die verkoopen wil/ maer een ooge behoeft/ (want hy weet te voren wat vleys hy in de kuyp heeft) maer die koopen moet/ behoefter wel hondert/ t is hem al nieuw wat hem voorkomt, en met schoon voordoen, wordt 'er veel bedroghen Want/

Die sijn huys verkoopen wil, schildert veeltijts den gevel

Au drap meschant,
Belle monstre devant.

En

Voor een slecht laken, placht men wel een schoon monster te setten.

Maer ondertusschen/ de gene die in dese gelegentheydt raet plegen/ hebben wel toe te sien/ wie/ en hoedanige sy heden hier toe gebruycken, mitsgaders hoe verre haer raet aen te nemen is, 't Gaet al somtijts vreemt toe in de saecken van de werelt.

'tPlag den eenen hont leet te wesen, dat'er een ander in de keucken gaet

En dit siet men oock wel onder nae bestaende vrienden/

Soror sorori matrimonium suo fortunatius invidet.

Stelt u hier in niet geruster,
Om den raet van uwe suster;
Want het haer oock wel berout,
Sooje wat te hooge trout

Ab affectibus omnes qui de rebus dubiis consultant, vacuos esse decet.

Raet gevers behooren van sucht en driften vry te wesen/ en daerom in 't gemeen.

In dese bedenckinge dient dan vorder gelet op de ouders van de gene die men in t oog heeft, d'ervarentheydt leert et ons/

Het is des wereldts loop, al slaet'et somtijts mis,
De dochter wort een wijf, als nu de moeder is.

Katte-jongens willen muysen,
Ape-jongens willen luysen.

Soo de klock is, soo de klepel,
Soo de pot is, soo de lepel,
Soo de moeder, soo het kint,
Let gesellen waerje mint.

En daerom van een goeden grondt een wijngaert/ van een goede moeder een dochter te nemen/ prijst men in Vranckrijck/

De bon terroir plantez la vigne, de bonne mere prenez la fille

En d'Italiaen en is hier niet vreemt van:

Quali figli chieggi,
Talla mogli eleggi

Gelijck als gy uw kinders wout,
Sie datje soo een vrouwe trout

Wat hier de vrysters aen-gaet/ die en staet de keuse hier van soo vry niet/ als aen de jongelingen/ naer onse manier van doen, want wy zijn gewoon te seggen

Gy vaders, als het u behaegt,
Soo geeft uw soon een jonge maegt;
Maer aen uw dochter geeft een man,
Wanneer het u gebeuren kan

Ondertusschen moet niet versuymt worden op den persoon selfs wel te letten:

Par mary roine, par mary malheureuse

Gy vryster, denck in dit geval,
Dat, wie den man mist, mist'et al.

Want

Sulcken vryer mogtje treffen,
Gy sult uwen staet verheffen;
Sulcken vryer mogtje kiesen,
Gy sult eer en goet verliesen

't Is waerlick alsoo/ want

Elle n'est pas bien née,
Qui n'est pas bien mariée.

Geen mensch en is'er wel geboren,
Heeft hy een quaet partuur gekoren.

t Is voor u/ jongeling/ even het selve, dus let 'et op.

Ea pœna est mercis malè emptæ, ut emptori semper exprobret stultitiam.

Indien gy doet een mallen koop,
Als uw verstant is op de loop,
Het is voor u een staeg verdriet
Als gy uw slegte waren siet,
Het is voor u een staeg verwijt
Dat gy soo dwasen kooper zijt

En dit heeft insonderheydt plaetse in de koopmanschappen die men niet en mag weder geven/ al wil men schoon veel daer op toegeven. En in tegendeel van dien hier in wel gehandelt te hebben/ is dan t hooghste vermogen dat men op aerden hebben kan.

't Is seker/

Qui a bonne femme, est bien allié

Wie een goede vrouwe heeft, is wel vermaegschapt

Want

La plus belle piece de mesnage, est une bonne femme.

Het beste stuck huys-raet is een goet wijf.

Maer tot u/ gy vrysters/ wat nader en klaerder: Hebt gy veel goets/ gy sult veel aensoeks hebben, noch als gy noch jonck zijt.

Om de minne van de smeer
Leckt de kat de kandeleer

Siet men 't niet dagelicks?

De haes lijt vervolginge om haer leckere bouten

En in tegendeel/

A l'autel rompu, on n'allume chandelle.

Voor een autaer, als hy breeckt
Niemant oyt een keers ontsteeckt

Wy bevinden in Hollandt/ dat/

Rijcke lieden kinderen, en arme luy koeyen worden haest out

De schoonheydt pleegh hier mede wat te gelden/ als in haer hebbende een stomme welsprekentheydt/

La beauté est une eloquence muette.

d'Italiaen plag te seggen/

Chi nasce bella,
Nasce maritata

Die schoon geboren is, komt getrout ter werelt

Wel aen/ koomt u een vryer voor kyeken wat/ gy dan wel al met londe schoenen.

Mucho sabe la mona,
Mais mas el que la toma

Een aep is gaeu, maer gaeuwer diese vangt.
Die met vossen te doen heest, moet op sijn hoender-kot letten

Huwelicken/ die dan verre komen/ hoewel oock de vryers goet wesen/ maer eer de selve wel overwogen zijn/ werdense by de wyse als verdacht gehouden.

L'homme de passage,
N'attrappe femme, si elle est sage

Vryer,

Vryers die van verre komen,
Zijn u, jonge maegt, te ſchromen
Men ſeyt, dat ſy ſmertelijck te verſlingeren / is ſog geſien; de ſulcke ſeggen dickmaels datſe op haer eygen lande gaen, en 't is de waerheyt / maer het leyt in haer ſchoenen. En daerom gebiedt er by u ſijn/

Il la fois vaut plus la lie, que le vin

Hoe krommer hout, hoe beter kruck,
Hoe ſlimmer boef, hoe beter luck.
d' Exempelen zijn kenneliick /

Quien lexos ſe va a caſar,
O un engañado, o va engañar.
Qui loing ſe va marier,
Ou eſt trompé, ou veut tromper.

Fallitur ignotis aut fallit amator in oris,
Det tibi, ſi ſapias, terra propinqua virum

Als yemant ſoeckt te zijn getrout,
Die ſich niet in ſijn landt en houdt,
Maer hier en elders loopt en vlieght,
Die wort bedrogen of bedrieght.
En daerom

Men moet een ruyter niet langer geſchencken,
Dan als men ſijn hoef-yſer kan hooren klincken

Cutus in hoſpitibus non eſt amor, errat ut ipſi

Vreemdelingen liefde maelt,
Juyſt gelijck haer herte dwaelt
De Spaenſche ſeyt hierom niet ſonder reden.

El hijo de tu vizina, quita le el moco, y calalo a tu hija

A fils de ta voiſine oſte le morveau, & le mariez avec ta fille.

Al is uw buer-wijfs ſoon beſnot,
Maeck datje met hem niet en ſpot;
Maer liever hem de neuſe ſnuyt,
En houw'ien hem uw dochter uyt.
't Is by ons een oude ſeggen /

't Is beſt te vryen, daer men den rook kan ſien
En d' Italiaen is van 't ſelve gevoelen /

Mogli, e ronzino
Piglia del vicino

Wilt gy voor u een wijf, of ſchoone peerden halen,
Soo kies ſe nummermeer als uyt de naeſte palen

't Is dienſtigh ſich ſoo te dragen / dat ſoo wel uw nagebuuren / als de gene die van eene ſtadt of ſtede met u zijn / wel van u en uwe geheele gelegentheyt gevoelen / ofte om onder de ſelve een goet partuer te mogen vinden / ofte om een goede getuygeniſſe van de ſelve weck te mogen dragen en al'as elders ſich te beſtellen. De Franſman ſeyt wel /

Le pere nourrit la fille, mais le voiſin la marie

De koſt van de kinders moeten d'ouders beſueren,
Maer het beſteden hangt aen de gebueren

En daerom

Pour graſſique ſoit la geline,
Elle a beſoing de ſa voiſine.

'K en weet niet een ſoo vetten hoen,
Of 't heeft ſijn buer-wijfs gunſt van doen

Wat is de reden? Geen andere / dan vermidts de gebueren de gene zijn / die iemant eenen goeden ofte quaden naem konnen aenbrengen en 't geruchte dat u na gaet / is als een toet ſteen van uw innerlijck weſen

Een wijs man ſeyt wel /

Tales nos crede, qualis fama cujusque eſt ſinguli decipi, & decipere poſſunt, at omnes nemo, neminem omnes feſellerunt.

Gelooft me ſoodanige te zijn / als er 't gemeen van ons geſproken wort. En hierom ſeggen de Wijſen

Non oculis, ſed auribus ducendum eſſe.

Het zy voor mannen, ofte vrouwen,
Beter na 't oir, als 't oog te trouwen
Wie een quaden naem krijgt (ſeyt 't Engels ſpreeckwoort) is half gehangen
Een aenſien van maegden en vrijſters gaen andere Natien noch verder.

Qui la fama ha perdida,
Muerto anda en la vida

Qui a perdu ſa bonne renommée, eſt mort au monde.

Wie eer verlieſt, of eerbaer root,
Die is voor al haer leven doot
Schoonheyt is maer dreck, als d'eerbaerheyt verloren is.
Donna ſenza honeſtà,
Non fu mai bella
In een vrouwe ſonder eer,
Daer en is geen ſchoonheyt meer
Soo dient dan / vrijſters / voor u wel ſorghvuldelijk gelet op de behoudeniſſe van uwen goeden naem / en daer toe wil ick u geerne eenige goede middelen in de handt geven.
Voor eerſt ſoo weet dit /

Eer
Is teer.
En daerom /

Gy die regt eerbaer poogt te zijn
Verhoedt u oock voor quaden ſchijn.
't Is hier ſeker /

Contemptâ fama, & virtus contemnitur

Die op geen goeden naem en acht,
Weet dat ſy na geen deugt en tragt.
Hoed u voor ledigheydt / want

Donna oziuſa,
Non puo eſſe virtuoſa.

Een wijf, of maegt, die niet en doet,
Het is een wonder iſſe goet
Tegen de ſulcke valt ſtraeks nae-dencken van ontucht / en gewiſſelick

Celle n'eſt pas entierement chaſte, que faict doutes de ſa pudicitie.

Sy en is niet geheel ſuyver, die twijffel doet ſlaen aen haer eerbaerheydt.
't Is wel waer dat men plag te ſeggen /

Wagt u voor de daet,
Voor de leugen is wel raet.
En van gelijcken /

Al is de leugen wonder ſnel,
De waerheyt achter-haeltſe wel.
Maer dien onverminderet / mag ick u raden /

Gy moet u wachten voor de daet,
En niet te min oock voor den praet.
Want

Al eer de leugen is ten endt,
Soo is uw goede naem geſchent.
Mag ick u bidden / ter geſelſchap /

The faireſt ſilke, wil ſooneſt beſpoiled

Let op uw eer, en houdſe net,
Het witſte kleet is eerſt beſmet

Il ne faut qu'un mauvais pas pour caſſer la boteille A tout perdre ne faut qu'un coup perilleux

Een quaden ſtap ſonder meer, is genoegh om een glaſen fles te breken
Onder andere goeden raet voor uwe gelegentheyt / is er (mijns oordeels) dienſtigh dat er weynigh in de wandelinge / of onder 't gemeen van u geſproken worde.

Donne & pere ſenza rumori,
Sono ſtimate le megliori.

Vrouwen en peeren, die niet en kraken,
Die acht men alderbeſt te ſmaken.
Gedenck tot dien eynde / dat

La femme a la maiſon, & la jambe rompue

Quade beenen, en goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven.

De daet leert

Fille trop en rue,
Toſt perdue

Veel op de ſtraet,
Licht op de praet.
d' Italiaen meynt dat vrouwen en hoenders licht verdwalen / als ſe veel uyt zijn:

Femme, e galline, per andar troppo ſi perdone.

Fille trop gaillarde,
Et trop mignarde,
Devient paillarde.
Wy ſeggen /

Die ſijn peert laet drincken by alle beeſten,
Sijn dochterken gaen tot alle feeſten;
Heeft binnens jaers dit ongeval,
Een ſloir in huys, een guyl op ſtal.
Voort al in 't duyſter / en ten onrijde hier en daer geſien te worden / is uw eere gantſch tegen:

De nacht
Is verdacht.

Opere di notte, vergogna di jorno

Wat iemant in het doncker doet,
Dat wort by lichten dag geboet
Ick ſegge voorder /

Fille feneſtriere,
N'eſt bonne meſnagere.

Vryſters die veel in venſters gapen,
En dickwils tot den middagh ſlapen,
En veeltijts voor den ſpiegel ſtaen,
Die laten 't huys-werck ongedaen.
Veel omtrent het manne volck te boerten en te gabberen / en is u niet te raden:

Wie jockt,
Die lockt

Jocus aufert reverentiam; nam modeſtia ſolvitur, dum urbanitas affectatur

De commettre acte de riſée,
La fille n'eſt jamais priſee

Een quack of quinckjen uyt te ſlaen,
En plach geen vryſter wel te ſtaen
Veel racke tepkens en handt geſpeel met jonghmans is van geluckten gantſch bekommerlijck

A flouwer a bout the neck, is a forſtoole for a kis.

Indienje gooyt met bloem of groen,
Dat is het voorſpel van een ſoen.
Indienje gooyt met groen of nat,
Dat is geſeyt, koomt foolt my wat.
Noch voorder /

Een vryſter die aen vryers ſchenckt,
't Is ſeker dat s' haer eertje krenckt:
Een vryſter die van vryers neemt,
't Is ſeker dat s' haer eer ontvreemt:
Wilt gy dan, vryſter, eerlick leven,
En pas te nemen, noch te geven.
Wat uw cieraet aen gaet /

Il n'y a diamant ſi beau, qui n'ayt beſoing de feuille, pour en relever l'eſclat.

De juweliers ſeggen ons / dat er geen ſoo ſchoonen diamant en is / of hy heeft wat behulps van doen om den glans te verheffen. Eenige hebben dit de vryſters toe gepaſt en ick hebbe niet tegen / als 't geſondelijck verſtaen wort. Maer ick oordeele dat Eerbaerheyt en Schaemte uwe hoogſte ſchoonheyt en beſte cieraet is.

La chaſtete, eſt la premiere beauté
Wat uwe kleederen belanght / uytwendigheydt en koſtelijckheyt is geraden te myden. 't Is hier (mijns oordeels) een rechte Maegden ſin ſpreucke /

Nitidè, non delicatè.

Reyn gekleet,
En niet te breet.
De Franſman ſeyt er dit toe /

Ne ſois paon à toy parer,
Ny parroquet en ton parler,
Ny cicogne en ton manger,
Ny oye auſſi en ton marcher.

En

En weeft geen paeu in uw gewaet,
Geen papegay in uwen praet,
Geen oyevaer wanneer men eet,
Geen gans als gy daer henen treet

Ick besluyte dit / en segge /

Il n'y a meilleur fard, qu'en bon point.

Geen beter blanket
Als gesont en vet,
En in kleedinge net.

Wat in dese gelegentheyt de Vryers aengaet (om weder te komen daer wy 't gelaten hebben / te weten tot onsen tempten vryer /) moedigheydt in kleeren en spreken moet u / vryster / verdacht zijn. Onse matroosen seggen wel /

(Suspecta semper ornamenta ementibus)

Veel vlaggen, luttel boters.

't Gaet al dikmaels soo /

't Sijn ledige vaten, die meest bommen.

Vieil en sa terre, & jeune en estrangere,
Mentent touts deux d'une mesme maniere

Een oudt man in sijn landt, een jongen daer buyten,
Die seggen veel dingen die niet en sluyten

Men seyt gemeenlijck /

Il est bien pauvre, qui n'a que promettre

Het is voorwaer een arrem man,
Die niet wat schoons beloven kan.

Voeght er by /

Il ne faut passer que d'un pays à autre, pour estre gentil homme.

Veranderinge van lant, kan een edelman maken.

En gemeenlijck /

Alle vryers rijck, alle gevangens arm.

Op eygen getuygenisse is weynigh te letten.

Demande à l'hoste s'il a bon vin

Gae vraeg de weert na sijnen wyn,
Gewis, hy sal de beste zyn.

Wel aen dan /

Kint, dit dienje wel te weten,
Jae te schrijven aen den balck,
Beter by den uyl geseten,
Als te vliegen met den valck.

Is hy soet van monde / en soeckt hy uwe gunst door woorden van de kunst / sie toe /

Als de vos de passie preeckt, boeren wacht uw gansen.

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

De vogelaer fluyt wonder mooy,
Tot dat de vinck is in de kooy.

De Spanjaert seyt wel /

Gando os pedimos,
Dueva os dezimos;
Guando os tenemos
Comme queremos.

Quand nous vous demandons,
Damoiselles appellons;
Mais quand nous vous avons,
Il est comme nous voulons

Terwijl een vryer netten spreyt,
't Is vreemt hoe dat de lincker vleyt;
Maer als de bruyt is in de schuyt,
Dan is het flicke-flooyen uyt.

't Is dan /

Honigh in den mont, en 't scheer-mes aen den riem

En daerom /

Belles paroles ne sont que bourdes,
Au beau parleur aureilles sourdes.
Mours ce sont œuvres, & non bonnes raisons

Insidiatur qui admodum blanditur.

Een die u na de kunste vleyt,
Houd vast dat hy u lagen leyt.

Vaer besluyt / soo denck / dat

Wie sich door praet in slaep laet wiegen,
Die kan men wonder haest bedriegen

Is hy stout in 't aen leggen ?

A bon demandeur,
Bon refuseur.

Wie tot stout eysschen is genegen,
Set daer een vry ontseggen tegen.

A foole demandeth much, but more foole is he, that givet it.

Een dwaes die derreft veel begeeren,
Maer dwaes is hy, die 't niet kan weeren.

En eyndelijck /

Wie met appels vrijt, wort met klockhuysen geloont.

En tot besluyt van desen handel / soo onthoudt my desen groot-regel / die u / en alle jonge luyden hier en elders veel goets kan doen

Als ghy wat hoort, dat ghy te voren noyt en hoorde, en wat siet, dat ghy te voren noyt en saeght; soo dient ghy te dencken dat ghy te voren noyt en dacht.

Middelertijt nochtans soo meyne ick geraden te zyn / in alle gelegentheyt heuselyck te gaen / en swalen voor stegen te keeren. Ghy / wacht u voor haestigh uyt te varen / schoon u al somtijts wat vreemts voor komt /

Silentium sapienti, sæpe responsi loco est

Wijse lieden weder-leggen veel met stilswijgen.

En waerom niet ?

A folle demande ne faut point de response

Malle vragen en dienen veel niet beantwoort / ja het stil swijgen is dickwils meer als een antwoorde. Onthoudt dit / vrysters /

En vin faveur,
En drap couleur,
En fille contenance.

Gelatigh,
Matigh,
En statigh,

Passen hier wonder wel / doch als er nootsaecke is eens te spreecken is / en dat er misschien dat groot woort van af seggen uyt moet, vermijt daer in leppigheyt / schamper / en spijtigh te wesen.

Les fols se mocquent bien des sages, mais jamais les sages des fols.

De gecken spotten by wijlen met de wijsen, de wijsen noyt met de gecken.

Of wilt 'et in een rijmpjen ?

Een dwaes sal wel zijns wijser spotten,
Maer noyt een wijs man met de sotten

Anders kander u wel ongemack van komen: want

Despit faict dire follie.

Spijt
Gaept wijt.

Men siet het gemeenlijck /

Quand l'amour change de courage,
Souvent se convertit en rage.

Als liefde keert in haet.
Dan gaetse buyten maet

Weet voorder dat dit de ronde waerheyt is /

Les beautez desdaigneuses n'attrappent point les cœurs.

Sy en behaeght niemant, die haer selven te veel behaeght.

En

Trotsende schoonheden en trecken geen herten

Dan noch soo gebeurt et veel / dat

Diere schippers veeltijts aen lant blijven.

Onder dies en denk niet dat ick den grontsteen van 't huwelick op gelt of goet leggen wil: geensins / 't oude vreesje seyt wel /

Sy die een sot trout om sijn kot,
Mist licht het kot, en houdt den sot;
En die een dant trout om haer want,
Mist licht de want, en houdt de dant.
Dies, wilt gy trouwen t'uwer vreugt,
Soeck boven al de ware deught

Ondertusschen /

't Geschiet wel dat een kalen ram,
Ontrent een ruyger ooye quam

Maer die tot sulken vrachten willen / moeten 't Italiaens woort gedachtigh wesen

Chi non ha denari in borsa,
Habbia mele in bocca.

Weegt uwe beurs geen pont,
Hebt honig in den mont

't Is een oude regel in dese gelegentheyt /

Pauper amet cautè

Wil iemant vryen boven staet,
Die toone staeg een soet gelaet;
En schoon men stoot hem voor den kop,
Hy eet 'et al voor suycker op

Doch soo het schip aldus niet seylen en wil /

Veranderinge is de schipen goet,

seggen de boots luiden /

Of minder moeds,
Of meerder goets.

Qui ne peut avoir le veau,
Prent la peau,

Kunje niet datje wilt, wilt datje kunt

Als de bye geen rosen en vindt, moetse al somtijts op dorens sitten

Maer ik bid u / wie gy zyn meugt / waerom niet liever na uwe gelijk gesien ?

Firmissima inter pares amicitia.

A petit mercier,
Petit panier.

Yder houdt dit voor bequaem,
Kleyne kramer, kleyne kraem.

Nae mijn raet / vrienden /

Chacun se doit jouer a son pareil.

Bouw en trouw met uws gelijck,
Arm met arm, en rijck met rijck,
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.

Anders /

Qui se clariores duxit affines, dominos habet.

Een aerden pot by den metalen,
En kander niet als nadeel halen,

seyt de Wyse man Prov. 13. 2.
Siet men 't niet dagelijx ?

Neemt iemant een joncker om gelt of goet,
Die heeft een proncker diese dienen moet

't Selve is waer / oock ten uwen aensien / gy vryer; want / 't is over al waerachtig /

Tam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci.
Quam premitur magno conjuge nupta minor.

Waer ongelijcke peerden trecken
Kan noyt tot eenig voordeel strecken.

Om gelijckheyt van redenen / vryster / en dient u geen oudt man / indien gy jonck zijt

Van oudte laet het vogelken sijn sang.

Vecchio in amore,
Inverno in fiore.

Ongelijcken aert
Dient niet gepaert.
Gerimpelt vel
En vrijt niet wel.

Quand on est jeune on aime en fol,
Quand on est vieil qui aime est fol.

En daerom /

Jonck met out
Dient niet getrout.

l'Homme qui a la teste blanche,
C'est un cousteau rompu en la manche

En eyndelijck / die maer weynig hoopen in den sack heeft / en dat noch blaeu-endig / waer toe dient hem een mole sleegt ?

Een

Met d'ander zyde / soo'er een jonck man nae een oude wijf staet / met dese mooye spi-spreucken:

Vieille avec deniers est mieux,
Que jeune fille avec cheveux.

Beter een out wijf met gelt tot een weder-paer,
Als een jonge vrijster met gout-geel haer.

Ick stel er de klare waerheyt tegen / en segge /

Qui femme vieille ou laide prend,
Donne à entendre qu'il ayme argent.

Wie op een out wijf is gesint,
Die toont dat hy het gelt bemint.

En het dagwerck dat sommige van dese lieden voor hebben / ontvalt haer dickmaels; Want

Die een out wijf neemt, op hope van sterven,
Om soo een jonger te verwerven,
Die wort al dickmaels eerder out,
Als hy een jonger vrijster trout.

't Is de grootste misslag die men doen kan (mijns oordeels) dat men om gelts of goets wille een ongehaeglick paertje ter handt neemt. De rijckdommen / vrienden / en hebben geensins dat vermoegen in sich / dat vele daer van verwachten: hy / dien het gebruyck van middelmatige gelegentheydt niet en voldoet / en sal nergens genoeg vinden. En selfs oock / wat het verlies belangt / de rijcke zijn veelijtz immers soo gevoelick in dat geval / als lieden van geringe middelen. Groote en kleyne lichamen gequetst werdende / gevoelen beyde met gelijcke pijne de smerte van de wonde. De geinckeruisse die Bion hier op eertijts gaf / heeft my al over lange wel aengestaen. En tegenwoordelick worde ick indagtig seker Latyns Veers daer op slaende / het welck ick goet vinde by dese gelegentheydt hier te verhalen;

Extrahe villosâ paucos è fronte capillos,
Et simul è calvo vertice tolle comam,
Horribitque eademque dabit mox signa doloris
Frons umbrosa comis, & sine crine caput.
Si mors atra gregem, sata si violaverit Eurus,
Vel tibi Crœse potens, vel miser Ire tibi;
Non tantum querulo gemitum dabit ore colonus,
Cui servat totas unus agellus opes;
Iste potens dominus, multis ditissimus arvis,
Hinc quoque, vel toto pectore, mœstus erit.
Quò nos sacra fames? quò nos rapit ardor habendi?
Cur toties miseros anxia vita facit?
Non servant homini vel multa talenta quietem,
Damna pari luctu dives inopsque gemunt.
Ergo mihi positis mens expergiscere curis,
Atque alio tandem gaudia quære loco.

En op dat ick niemant verlegen en soude laten / die de tale niet en verstaet / soo wil ick in 't Nederlandts ten nasten by seggen / 't geene al-reede in 't Latyn gedaen is.

Indien'er is een kop beset met ruyge locken,
Daer iemant eenig hayr sal uyt bestaen te plocken,
En dat oock even dan een ander kaelder hooft,
Juyst op gelijcken voet van dexel wort berooft;
Gy sult hier niet alleen den nackten hooren kermen,
Vermits hy sijnen kop niet meer en kan verwermen,
Gy sult oock boven dien vernemen droef geklag,
Van hem die niet-te-min sijn ooren decken mag.
Sie, als een Hemels-plaeg koomt op de aerde dalen,
En gaet een schaep, een kalf, een peert, een esel halen,
Of uyt een rijcken stal, of van een schamel man,
Die (mits sijn kleyn beslag) geen schade lijden kan,
Gy sult dan niet alleen den kalis hooren klagen,
Vermits hy dit verlies onmagtig is te dragen,
Gy sult den rijcken selfs sien quellen sijnen geest
Oock om een vijse-vaes, oock om een eenig beest.
Wat is doch van het gelt, en al ons angstig woelen;
Dewijle rijck en arm haer schade bey gevoelen,
Dewijl, 'ken weet niet wat, oock groote lieden plaegt,
Ja dat geen kroone selfs den hooft-sweer weg en jaegt.
Wat ick u bidden mag, mijn ziele, wil ontwaken,
En grond uw herte niet op aerdsche beusel-saken,
Laet Godt uw steunsel zijn, in vieugt en tegen-spoet;
Daer is geen vaste troost als in het hoogste goet.

Ick schaffe dan hier mede dese en dergelijcke huwelicken af / en meyne dat te heere de soetste t'samen komsten zijn / die uyt een onderlinge en soete toe-genegentheyt geschieden / gegrondet niet op rijckdom of andere dergelijcke uytwendige dingen / maer op een soete ofte een komste / in oprechte deughsaemheydt en gelatenheyt: Lieffelick en schoon zijn is niets, een vrouwe die den Heere vreest sal men loven seyde de Wyseman Prov. 31. 30. Maer tot weder tot de sake, Is het een weduwe met voor-kinderen die gy om haer bette gelegentheydt beciest / 't is dies mare te erger;

Vidua sua & aliena vitia, in dotem adferre dicitur.

Een weduwe brengt veel haer eygen / en oock eens anders gebreken ten houwelick

En 't is gewis dat in dese gelegentheydt

Kinderen
Hinderen.

De Franceman seyt wel /

Maison faicte, & femme à faire.

Een huys dat is gemaeckt, een vrouwe noch te maken,
Dat houdt men overal voor twee bequame saken.

Frà le suppe, e gli amori,
Li primi sono li megliori.

Wie trouwen wil, of soppen eten,
Dien is 't dienstig dit te weten,
Dat d'eerste soppen zijn de beste,
En d'eerste trou gaet voor de leste

Soet Geselschap / dit is de laetste grond-regel dien ick u / voor als nu / op dese gelegentheydt weet te geven dunck en gebruyck het gene hier te geseyt is ten goede,

Wie verstandig is laet hem raden,
seyt Salomon, Prov. 1. 5.

Wat my belangt / ick die tegenwoordelick (door Godes beschickinge) myn lief geselschap sal sen moet / sal dit leste my toe-eygenen en door nighe rekeninge op nemen / en daer mede besluyten.

Hier mede eyndigde *Philaretus*, en korts daer nae begon d'een en d'ander van 't geselschap eenige saken op te halen van dat'er geseyt was, of om breeder verklaringe, ofte om iet daer tegens in te brengen; maer *Philaretus* 't selve af-leunende, seyde, dat het voor jonge lieden te lang stil geseten was, en dat'et beter ware de leden wat te reppen, en oeffeninge te doen om de mage te scherpen tegens het avont-mael; en daer mede op-staende, en oorlof nemende aen de koninginne, wert van de selve in den naem van al het geselschap hoogelijck bedanckt, met ernstig versoeck (al voren hem sijn af-scheyt te geven) dat hy, 't gene by hem jegenwoordelijck was geseyt, op 't papier woude brengen, terwijl hem de memorie noch versch was; op dat soo veel goede en gulde sin-spreucken niet met het ophouden sijner stemme in de lucht en souden komen te verdwijnen, en alsoo verloren blijven; waer op alsoo by het geselschap seer gestaen wert, is by *Philaretus* eyndelijck aengenomen fulcks te doen, en daer op 't geselschap sich tot lijf-oeffeninge begevende, is gescheyden.

SPIE-

S P I E G E L

VAN DEN

Voorleden en Tegenwoordigen Tijt.

TWEEDE DEEL.

't Zijn stercke beenen die weelde dragen konnen.

De Jongelingh groeit

AL sijn mijn beenen sterck, al heb ick jonge leden,
Al kan ick dagen lang op harde wegen treden,
Noch stae ick niet-te-min op desen tijt verstelt,
Vermits mijn los gestel nu hier dan ginder helt:
En 't is noch even-wel geen swaerte dat ick drage,
't En is geen wigtig pack daer van ick heden klage;
Het is (gelijck gy siet) een wispel-tuerig wijf,
Dat sit ('k en weet niet hoe) my schrilinx op het lijf.
Sy heeft een seldsaem hooft, vol alderhande grillen,
Sy heeft een dertel hert, en dan oock ronde billen,
Sy krevelt even-staeg, en moet in roere zijn,
De rust is haer verdriet, het stillewesen, pijn.
Ick hebbe grooter last voor desen moeten dragen,
'k En vondt noch even-wel geen reden om te klagen;
Want hoe het immer ging, ick droeg het wigtig pack,
Ick droeg het daer ick wou, oock sonder ongemack:
Maer dit aelweerdig ding gaet buyten alle reden,
Het ruckt my daer het wil, en druckt my op de leden;
En schoon ick voor my sie, soo veel ick immer kan,
Noch swier ick onder haer gelijck een droncken man.
Maer, Leser, na my dunckt, gy wenst om eens te weten
Hoe dat sy, dien ick draeg, in Hollandt is geheten;
Wel hort'et met een woort: *Vrou Weeld'* is hare naem,
Tot jock, en enckel spel, en anders niet bequaem.
Sy heeft soo vreemden aert, soo bijster malle kueren,
Geen heldt, geen magtig reus, en kan'er onder dueren;
Want krijgtse maer een voet ock op een deftig man,
't Is hondert tegen een soo hyse voeren kan:
Of weet'er eenig mensch haer lossen aert te dwingen,
Soo datse niet geheel en mag in 't wilde springen,
Ten gaet'er even-wel niet al gelijck het sou,
De geck wil niet-te-min by wijlen uyt de mou.
Wel, Vrienden, tot besluyt: soo Weelde komt getreden,
Of met een vollen loop naer uwen toe gereden;
Soo grijptse met bescheyt, en houdtse dapper vast;
Want siet! al isse ligt, het is een sware last.

Nederl. ALle dingen kan men dragen /
Uytgenomen goede dagen.
Armoede dwingt /
Weelde springt.

In voorspoet
Is toesien goet.
Als 't vercken vol is / soo stort'et den trog om.
Als de lammeren sat sijn / soo spelense of slapense.

Aen

Aen wel-gevoede-rammen jeucken de hoornen.
Vol / maeckt dol

Hoogd. Wem geluck zu wol will / dem machets zum narren
Kein schermesser schärffer schiert /
Denn wenn ein bettler edel wird.
Es müssen starcke beine sein / die gute tage mögen tragen.
Dem gluck ist niemand starck genug.
Auff einem vollen bauch stehet ein frölich haupt.
Secundæ res etiam sapientum animos fatigant *Salluſt.*
Lat. Arietibus bene pastis pruriunt cornua.
—— Non est durabile semper,
Esse bene ——
Frans. *Quand le bas est plein, le haut est puant.*
Quand un fol est bien, il n'y se peut tenir.
Force argent, & belle amie,
Fait souvent penser follie.
Lat. Satietas parit ferociam
Griecx. Τίκτει τοι κόρος ὕβριν. *Theogn.*
Ὕβρις κόρυ μήτηρ. *Pindarus.*
Frans. *Il n'y a point d'argent qui se despense plus prodigalement, que celuy d'une succession recente.*
Nederl. **Als niet gekomen is tot yet /**
Soo en kent yet syn selven niet.
Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: desævit in omnes,
Ut se posse putent: nec bellua tetrior ulla est
Quàm servi rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit
Quam subiit, dominique memor, quem verberat, odit.
Claud 1 in Eutrop.
Spaens. *El mal tien conorte, y el bien non ay quien le soporte.* id est.
Frans. *Le mal a du confort, & le bien personne peut supporter*
Ital *Non è fierezza à la fierezza eguale*
D'un humile & vil huomo quando alto sale. id est:
Frans. *Il n'est orgueil egal à la fiertè.*
D'un povre & vil en honneur exalté.
Periculosa fœlicitatis intemperantia est. *Senec.*
Diu sordidus, repentè dives, mutationem fortunæ malè regit. *Tacit.*
Fortuna nimiùm quem fovet, stultum facit. *P Syrus.*
Quid aliud civiles furores peperit, quam nimia fœlicitas? *Flor.*
Frans. *Il n'est rien si superbe, qu'un sot de basse condition eslevé à quelque dignité.*
Vide multa in hanc rem apud Richt. Axiom Histor. 33. *Oecon* 95.
Vide & Arabica ad hanc rem Adagia apud Erp. cent 1. 67.

Wat Venus voegt / dat scheyt de kluppel.

GYs was een jonge wulp, hy kon geen weelde dragen
En wou voor al een wijf, en ging het Fytjen vragen,
Een spits, een vinnig ding, een plage voor een huys,
Vry moytjens opgetoyt, maer efter niet te pluys.
Fy wiste, nae den eysch, haer saken wel te drijven,
Fy had een rappe tong, en konde deftig kijven:
En 't was genoeg bekent, en 't wert oock Gijs geseyt,
Maer des al-niet-te-min, hy wou de lieve meyt
Fy weet de weyger-kunst, en laet den vryer draven,
Fy weet hem op de maet, en nae de kunst te laven;
Fy, des al-niet-te-min, die maeckt een kort besluyt,
Want Gijs die was een bloet, en Fy die wert de bruyt.
De bruyloft wort geraemt, men noot meest al de vrienden,
Men noot'er boven dat oock die'er niet en dienden;
Het voor-spel mette feest, de eerst' en tweede nagt,
Die worden al gelijck met vreugde door-gebragt:
Maer als de derde Son quam nae de trou geresen,
Doen schoot Gijs uyt den slaep, en woude meester wesen:
Daer ging Fy tegen aen, en yder even kloeck;
Maer Gijs die bolt te kort, en Fy behout de broeck.
Dies gaet de goede man met neêr-geslagen wangen,
Hy laet sijn moedig hooft, hy laet sijn ooren hangen
Hy roept schier even-staeg: Och waer ick weder vry,
Eerst was't et, Fytje lief, nu is't et niet als, 't fy!
't Fy dat ick oyt begon, 't fy dat ick immer troude;
Och waer ick die ick was, ick weet wat dat ick soude:
't Fy van mijn wrange Fy, en van haer fellen aert,
't Fy van den slimmen dag daer op ick ben gepaert.
Dit roept de droeve Gijs oock dickmael gansche dagen;
Want hy wort staeg begraeut, en somtijts ook geslagen
Wel Gijs gy waert niet wijs, want sie uw sot bedrijf!
Om een lidt wel te doen, soo lijdt het gansche lijf.

Frans. *APres la feste*
Ongratte la teste.
Tard est le repentir de tost s'estre embarqué. Ronsard.

Frans. *Qui en haste se marie, à loisir se repent.*
Qui se marie par amours,
A bonnes nuicts & mauvais jours.

HOu, leser, staet,
En eer gy gaet,
Hoor noch een woort,
En treed dan voort;
Sie onse Griet
Die vont verdriet,
En groote pijn
In maegt te zijn;
Sy wou en sou
Zijn iemants vrou,
Tot leet en spijt
Van die 't benijt,
Daer kome van
Al wat'er kan.
Wel, onse maegt
Die wort gevraegt,
Die wort versogt,
Die is verkogt;
Want Grietje nam
Met dat het quam.
Nu heefts'een man
Die niet en kan,
Die niet en weet
Als dat hy eet,
Als dat hy drinckt,
Als dat hy singt,
Als dat hy springt,
Als dat hy vinckt,
Als dat hy gaet,
Als dat hy staet,
En somtijts eens sijn vrouwe slaet.
Nu vint ons Griet
Gansch swaer verdriet
En groote pijn
In vrou te zijn:
Sy roept: eylaes!
Ick was te dwaes
Dat ick soo ras
Verslingert was.
Maer tot haer quaet
En is geen raet,
Als datse lijt,
En datse mijt,
En neder-sijgt,
En stille swijgt;
Want rasse trou
Is lang berou.

Wann den Esel zu wol ist / so gehet er auffs Eiß tantzen.

Als de Ezel te wel is / soo gaet hy op 't ys danssen.

EEn Esel van de meul' eens vroeger los gelaten,
Gaet dolen in de stadt, en proncken achter straten,
Hy voelt hem onbelast, hy voelt hem wonder wel,
Dies krijght hy grooten lust tot alle seldsaem spel;
Het beest dat vreugde socht, en niet en was te vreden
Met vryheyt, met gemack, en met gesonde leden, (glijt,
Komt juyst ontrent een gracht daer d'een en d'ander
En daer het weeligh volck op gladde schaetsen rijt;
Dit staet hem wonder aen, daer komt hy na gedrongen,
Daer treet hy op de baen, en doet'er vreemde sprongen.
Maer sie! terwijl het dier onaerdigh staet en malt,
Gebeurt'et dat'et glipt, en plots ter neder valt.
Daer schreeut het lompig beest, daer is sijn been gebroken,
Daer heeft 't misbruikt geluck sijn leet aen hem gewroken:
In 't kort het grilligh dier dat light daer uytgestreckt,
En wort noch evenwel van alle man begeckt.
Wat is'er menigh mensch, die in sijn beste dagen
Heeft ick en weet niet wat voor dingen aengeslagen?
En die in sijn bedrijf moeht vast en seker gaen
Is haestigh neêr-gestort, alleen uyt sotte waen!
Wat is'er menigh mensch die neder is gevallen
Om dat hy buyten schreef in weelde dorste mallen!
Nu dat is esels werck, dus vrienden, zijt gy wijs,
Blijft daer gy seker gaet, en houdt u van het ys.

Neder. Hooge Klimmers / en diepe Swemmers staen meest qualick.
Wort looft en hooghmoet boven gaen / Komt schande en schade haest achter aen.
Frans. *Celuy ne sçauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.*
Lat. Facilior currentibus, quam repentibus lapsus.
Neder. Hoo wel klaegt die wel is, als hy 't weet so. Houd het schip uyt de water.
Wacht voor den gyb.
Graec. Οἶνος ἄκρατος οὐ πάνυ ... id est:
Lat. Vinum caret clavo.
Ital. *Il vin non ha timone.*
Hoogd. Wo wein eingehet / da gehet witz aus.
Wann die sack-pfeiff nit vol ist / so kirt sie nit.
Viel freude steckt in einem wein fass.
Voller kropff / toller kopff.
Sine Cerere & Libero friget Venus. *Terent. Eun.* 4. 5.
Graec. Οἶνος ἀφροδίτης γάλα id est.
Lat. Vinum lac Veneris
Turck. Ay carin doma yngn oinamas.
Lat. Ursus, nisi fatur, non saltat.
Turck. Iischelum doli doli, gidelum deli deli.
Venter enophoro fundus, sententia nobis
Locus.
Neder. Als de wijn ingaet / soo gaet de wijsheyt uyt.
Hoogd. Wollen wir gar aufstrinken / so werden wir zu narren.
Der tissen wird kein tantz.
Frans *Apres la panse*
Vient la danse.
Nederl. Op een vollen buyck staet een vrolijk hooft.
Lat. Venter mero aestuans despumat in libidinem.
Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit, neque in solitudine, neque in convivio moderato.

Nec omnino in voluptatis regno virtus potest consistere. *Cic*
Ovid. 2. Art.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis:
Nec facile est aequa commoda mente pati
Quant l'orgueil chevauce le premier, honte & domage le suivent de pres Dictum Ludovici Undecimi.
L'aise des sots les tue, & la prosperité des fols les perd. Prov. 1. 32.

Wacht voor den gyb.

De Leser gelieve sich, in plaetse van een plate, die hier nagelaten is, by inbeeldinge voor te stellen een schipper die voor wint zeylende, door de gyb sijn schuyt omwerpt.

Ik quam met goeden wint gedreven op de baren,
Ik quam met hoogen moet de stromen afgevaren,
Ik liet'et al te rugh dat op het water dreef,
Soo dat ick op het lest alleen de voorste bleef:
Ick was aen alle kant getroetelt van de winden:
En sie! toen was er tijt een reefjen in te binden:
Maer of al schoon het zeyl gedurig hooger swol,
Ik hiel noch evenwel, en hiel gedurig vol.
Doch t'wijl ik my vergaep aen so een gunstig weder,
So geeft het zeyl een swap, en rukt het al ter neder,
Daer lagh ik over kant. Ach! 't quaetste dat men vint,
Is sonder achter-sorgh te zeylen voor den wint.
Daer zijnder in het lant die konnen harde vlagen,
Die konnen tegenspoet met vaste schouders dragen:
Maer, vrienden, hoort een woort; ontrent een hoogh geluck
Dan hoeft men boven al te letten op het stuck.

FOrtuna vitrea est, tunc cum splendet frangitur *P. Syrus.*
Frans. *La fortune est coustumiere pincer en flattant.*
Hoogd Wann das glück om höchsten ist / so versehe dich deß falls.
Wann der hochmuth auffgehet / so gehet das glück nieder.
Nederl In voorspoet sie toe.
Nemo confidat nimium secundis:
Nemo desperet meliora lapsis. *Sen. Thyest.*
Lat. In utraque sorte sis utriusque memor.
Si fortuna juvat, caveto tolli:
Si fortuna tonat, caveto mergi. *Periand per. Auson.*
Ital. *Ogni cosa si supporta, eccetto il buon tempo.*
Frans *Il n'est asseuré qui trop haut est monté.*
Hoogd Hochsteiger fallen gern.
Gute schwimmer ertrincken gern.
Nederl t Is goede / ja goddelicke raet / in voorspoet op tegenspoet / en in tegenspoet op voorspoet te dencken, want soo doende zijn die beyden best getempert.
Syrach. 11. 26.
Au jour de prosperite les maux ne soient point mis en oubly, & aux jours des afflictions qu'il te souviene des biens. Joseph. Hal. saint cons 4.
Comme tous corps naturels sont meslez, ainsi faut il que soit nostre disposition morale Si nostre joye n'est assaisonnee avec tristesse, c'est folie, si nostre tristesse n'est tempree avec quelque meslange de joye, c'est une tristesse infernale & desesperée. Si donc la joye vient toute seule, il la faut demander où elle a laissé sa campagne, & tousjours au despit d'elle la joindre a la tristesse, afin que tandis que l'une repugne à l'autre; toutes deux nous soient amies.

Taeb

Tale è la cagnuola, quale è la signora.

De Kamer-maeght spreeckt.

Gelijck de Juffer is / soo is haer hondcke.

ICk had lest-mael wat gemalt,
En 't scheen dat Juffrou dit vernam,
En, soo het dan gemeenlick valt,
Soo was sy boven maten gram:
Sy viel my aen met fellen moet,
Sy graeude, dreygde, riep en keef.
Ja, door haer ongestuymigh bloet,
Soo hietse my staegh, vuyle teef.
Ick stont een wijle slecht en keeck,
Want ick en was niet sonder schult:
Docht, mits sy my soo vinnigh streeck,
Mist' ick ten lesten mijn gedult;
Dies seyd' ick, Juffer met verlof,
Ghy hebt my wat te veel geseyt:
Is 't niet de wijse van het hof,
Gelijck de Juffer, soo de meyt?

Frans. *TOute terre, contrée, & province,*
Imite la nature de son Prince.
Turcks. Baluck baschadan kokar. *id est.*
Lat Piscis primùm à capite putet.
Ital *Il pesce commincia à putir del capo.*
Nederl **'t Hooft sieck / al sieck.**
Lat A bove majori discit arare minor.
Hoogd. **Was die alten singen /**
Das pfiffen die jungen.
Nederl **Soo de klock is / is de klepel /**
Soo de pot is / is de lepel.
Gelijck de weert / soo is de gast:
Gelijck het peert / soo is de last.
Frans. *Souvent le fils est resemblable au pere,*
La fille suit le chemin de sa mere.
Lat Qualis domina, talis catella.
Hoogd. **Wie die fraaw / also die magd.**
Wie der herr / also das gesind.
Lat. Qualis hera, talis pedissequa.

Hoogd. **Das wetter kenne man beim wind /**
Den vatter beisein kind /
Und den heern beim seun gesind.
Lat. Qualis rex, talis grex
Ital. *Qual è il rettore, tals sono i populi.*
Quando la patrona folleggia,
La fante danneggia
Hoogd. **Faule eyer / und stinckende butter / gehören zu sammen.**
Ital. *Tal carne, qual coltello.*
Qual guaina, tal coltello.
Lat. Dignum patellâ operculum.
Similes habent labra lactucas.
Hoogd. **Distein seyn des esels salat kräutter.**
Ital *Ogni difforme trouva il suo conforme.*
Lat. Cum sitis similes paresque vita,
Uxor pessima, pessimus maritus;
Miror non bene convenire vobis *Mart.* 8 34.
Magna inter molles concordia *Juvenal.*

Non

Non ſe da tanto pane al cagnuole, quanto la ſua coda dimanda.

Men hoeft den hont geen broot te geben ſoo langh hy wiſpel-ſteert.

AL quiſpelt Leeuwtje met den ſteert,
Al troetelt Leeuwtje ſijnen weert,
Al janckt'et met een luyde ſtem,
Al loopt'et voor, en achter hem,
Al ſit het beesje geeſtigh op,
Al draeyt het als een ſnellen top,
Al biet het dickmael ſijnen poot,
Ten krijght niet altijt witte broot;
Want heeft'et eerſt ſijn deel gehadt,
Al is'et niet ten vollen ſat,
Hoewel het ſlecht en deerlick ſiet,
Ten krijght noch al ſijn wille niet.
Al ſchijnt dit ſlecht, gelijck het leyt;
Het is noch efter wat geſeyt;
Ghy, weeg'et in de rechte ſchael,
Het kan u dienen menighmael,
Het kan u dienen tegen luſt,
Die noyt of ſelden is geruſt,
Het kan u dienen over al
Waer dat men vreugde plegen ſal:
Men hoeft voorwaer het weeligh vleyſch
Niet ſtaegh te geven ſijnen eyſch;
Dus ſchoon iet ſomtijs mach beſtaen,
Het is al beter niet gedaen:
En geeft een vrou, een vrient, een kint,
Niet alles wat haer breyn verſint;
Ick mocht, en ick en deed'et niet,
En was in vreugde noyt verdriet,
Schrijf deſe ſpreuck in uw gemoet,
Sy is u aller wegen goet.

Spaens. Mucho pide el loco, mas loco as el que loda.
Frans. *Le fol demande beaucoup, mais plus fol eſt celuy qui donne.*
Engels A foole demandeth muth, byt te more foole is he that gyvet ith.
Nederl. **Men geeft het hondeken niet ſoo veel broots/ als zijn ſteert wel eyſchen ſou.**

Een dwaes eyſcht veel / maer dwaſer is hy die 't hem geeft.
Spaens. Menea la code el can,
No por ti ſi no por el pan.
Deteriores omnes ſumus licentiâ: *Terent. Heaut* 2. 3.
Cui plus licet quàm par eſt, plus vult quàm licet *P. Syrus.*
Qui non vetat peccare cum poſſit, jubet. *Sen. Troad.*

Sævis inter se convenit ursis.

Beeren/ leeuwen/ felle dieren/
Konnen haers gelijcke vieren.

OF al schoon de wreede leeuwen,
In de woeste bosschen schreeu-
Of de felle tyger krijt (wen,
Dat de lucht in stucken splijt:
Of de beeren leelick tieren,
En verschricken alle dieren;
Sy noch efter alle-gaer
Griefden noyt haer weder-paer.
Noyt vecht leeuwe met leeuwinne,
Maer sy oeffent soete minne:
Noyt en was de tyger fel
Tegen sijne bed-gesel.
Maer een beer, noch boven allen,
Plach te jocken, en te mallen,
En te toonen soet gelaet
Aen sijn lieve mede-maet,
Beeren kunnen sachtjens spelen,
Kunnen vryen, kunnen telen,
Beeren paren in het groen
Soeter als veel menschen doen.
't Fy! dan grimmers, kijvers, krijters,
't Fy! onsoete wijve-smijters,
't Fy! het wijf die haren man
Niet in liefde vieren kan.
Felle beeste sonder reden,
Noyt geleert in goede seden,
Toonen liefd' en soeten aert
Als sy t'samen sijn gepaert.
Ghy dan, die uw rechterhanden
Eens te samen gingt verpanden,
Hebt voor al een sachten geest,
Of koomt leert'et van een beest.

Frans. *Deux bestes paisent bient en un pré.*
Ital. *Calcio di stallone non fere mai cavalla.*
Calcio di giumenta non nuoce al stallone.
Hoogd. **Es beisset kein wolff den andern.**
Es beist kein krahe der andern die augen auss.
Wilde bern sein bei ein ander gern.
Spaens Con un lobo no se mata otro
Nederl. **Twee quade honden byten malkanderen niet.**
Frans *Corbeau à corbeau ne creve jamais les yeux.*
Ital *Corvi con corvi non si cavan mai gli occhi.*
Hoogd. **Eine krähe sitzt gern bey den andern.**
Es muss ein kalter winter sein/ dass ein wolff den andern frisst.
Spaens No ay bestia fiera,
Que no se huelque con su compañera. *id est*
Frans. *Il n'y a beste si fiere en la campagne,*
Qui ne se plaise avec sa compagne.
Nederl. **Geen beest en is'er oyt soo fel/**
Dat niet en viert zyn met-gesel.

Jean Fornier de Montauban

Tous animaux lesquels sont en la terre
Vivent en paix, & tranquille est leur faict,
Ou bien s'ils ont debat, & se font guerre,
A la femelle onc le maste n'en faict.
L'ours avec l'ours seure par les bois erre,
Pres du lion la lionne se plaist,
Avec le loup la louve est sans contrainte,
Et du taureau la vache n'a point crainte.
Quelle furie & peste tant infame
Vient à troubler les hommes vicieux?
Qu'on oit tousiours le mary & la femme
S'entrepincer de mots pernicieux?
S'esgratigner d'outrage qui diffamen,
Baigner de plaincts rudement; mais bien pire,
Souvent de sang les baigne leur folle ire.
Offende il cielo, e'l santo amor discioglie,
Quel, che con empie man batte la moglie. id est.
Celuy le ciel offence, & viole l'amitié,
Qui d'une fiere main bat sa chere moitie.

De gansen die krijgen den kost / maer sy morteuse plucken.

KOmt siet hier dese prent, en leer den sin begrijpen,
Al wie maer zijt gewoon de straet alleen te slijpen:
Hoor dit, wie niet en doet, als dat hy ledig gaet,
Hier is een goede les daer op te letten staet.
Godt is een rijcke born, hy spijst de wilde dieren,
Het zy die in het wout, of om den oever swieren;
Maer schoon hy yder beest sijn eygen voedtsel biet,
Noch voedt hy even-wel de luye buycken niet.
Geen mensch of ander dier en late sich bedriegen,
Al wat'er spijse soeckt moet loopen, rennen, vliegen:
De vos die sit en geeuwt, of luyert in den kuyl,
Hout wel de pooten droog, maer krijgt niet in den muyl,
Al wat'er adem heeft behoort'et aen te mercken,
Dat wat van Adam komt bevolen is te wercken;
Wie geen beroep en heeft, en niet ter werelt doet,
En heeft geen vasten troost waer op hy wert gevoet.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. *Hesiod.*
id est:
Virtutem voluêre Dii sudore parari.
Nederl. Godt spijst de vogelen / maer sy moeten er om vliegen.
Niemandt en komen de gebrade duyven in de mont gevlogen.
Armoede is is luyheyts loon.
Frans. *Dieu donne les boeufs, mais pas les cornes*
Nederl. Godt geeft koeyen / maer niet met de hoornen.
Wie besoeten wil / moet besweten.
Hoogd. Fleiß bricht alles eyß.
Frans. *Nul bien sans peine.*
Hoogd. Wenn der zimmerman lang umbs holtz spatzieren geht / so felt kein spân dar von.
Frans. *A renar endormy rien ne luy chet en gorge.*
Renard qui dort la matinee, n'a pas la bouche emplumee.
A chien dormant rien ne vient en la dent.
Ital. *Non si puo haver il miel senza le mosche.*
La rosa senza la spina.
Nederl. Die de eyeren hebben wil / moet het kakelen der hennen lyden.
Spaens. *A la vulpeja dormida nole cal nada en la boca.*
Nederl. Den slapenden vos en valt niet in den muyl.
Lat. Manus movenda cum Minervâ.

Manum admoventi fortuna imploranda est.
Nederl. Hand aen den ploeg / soo sal 't Godt beveren.
Tot Godes hulp behoeft arbeyt,
Rep handen en voeten /
Godt sal 't versorgen.
Stroop uw armen, en seg / Godt wouts.
Den slapenden wolf loopt geen schaep in den mont,
Die 't verken eten wil / moet hem het tieren troosten.
Een vliegende kraey vangt wat.
Frans. *Qui a besoin du feu, le quiert aux doigts.*

Vade ad formicam, piger.

Gae tot den mier / gy luyaert.

GY luyaert die nu legt en slaept,
En dan een wijle sit en gaept,
Op, op, en gae eens tot de mier,
Dat is een kleyn, maer neerstigh dier,
Dat is voorsichtig ende wijs,
Dat gadert 's somers sijne spijs,
Op dat'et door de strenge kou
Niet door gebreck vergaen en sou.
Maer gy legt hier en koeckeloert,
Door vreemde droomen omgevoert:
Gy siet hoe dat de snelle tijt,
Hoe dat uw jonckheyt henen glijt;
En echter neemt gy niet ter hant
Tot oeffening van uw verstant.
Op, op, en stel het lijf te werck,
En set de mier tot uw gemerck;
Want die by ligten dage slaept,
En in den somer sit en gaept,
Is weerdig dat hy koude lijt
Wanneer de felle winter bijt.

Horat. 1 Satyr 1.
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul in versum contristat Aquarius annum.
Non usquam prorepit & illis utitur ante
Quæsitis, sapiens. &c.
In hoc adagio Arabes, Hebræi, & Romani concurrunt, & eodem sensu utuntur.
Combien heureux seroit le laboureur,
S'il cognoissoit de son heur la valeur!

Snyt men ſijn neus af men ſchent ſijn aengeſicht.

De man, die het mes op den neus heeft, ſpreeckt:

KOm hier, al wie my kent, wil my ten beſten raden;
Ick heb, eylaes! een neus met puyſten over-laden,
Een neus, in als gelijck een kalikoutſen haen,
Daer hangen (ſoo het ſchijnt) veel jonge neuſen aen:
Een neus, een vreemde ſnuyt, daer op de kinders wijſen,
Een neus, 'k en weet niet hoe, daer van de vrouwen yſen,
Een neus gelijck een ey, en root gelijck een bloet,
Die my oock even ſelfs by wijlen ſchricken doet:
Een neus; maer 't is genoeg. Wie kan het monſter lijden?
Ick meyn het leelick ding noch heden af te ſnijden:
't Sa 't ſa ick val'er aen; en waerom noch gebeyt?
Het dient toch eens gedaen wat dickmael is geſeyt.
Maer, hola, mijn vernuft, heeft dit oock goede reden?
Is oock uw neus een lit om af te ſijn geſneden?
O! ſoo gy dit begint, denck wat een ſeldſaem dal,
Denck wat een grouſaem vack uw aenſicht weſen ſal!
Ey lieve wil het mes van uwe leden wenden;
Wie in ſijn neuſe ſnijt die moet ſijn aenſicht ſchenden:
Gae hier in met gedult, en geenſins met gewelt,
En heel noch, ſoo gy kondt, al wat'er is ontſtelt.
En of gy met'er haeſt miſſchien de roode plecken
Niet af en weet te doen, niet uyt en weet te trecken,
Soo gae al weder aen, oock tot de derde reys,
En noch, hoe dat'et gaet, verſchoon uw eygen vleys.
Soo gy nu, Leſer, vraegt, wat hier is uyt te trecken,
En hoe u dit verhael ten goede mogte ſtrecken;
Soo weet als dat het wijſt, hoe dat men vieren moet
De feylen van een vrient, of van uw eygen bloet.
Is oyt een man, of wijf, uyt haren pligt geweken,
Een broeder ſonder eer, een moeder vol gebreken,
Een vader die miſſchien ſijn echte pligt vergeet,
Een nigt die buyten ſpoor in quade wegen treet;
Gy moet noch even-wel de vrienden niet verlaten,
Gy moet wel haer gebreck, maer niet de leden haten,
Gy moet haer ongemack niet halen aen den dag,
Maer decken wat'er ſchort, gelijck de liefde plag.
Gy moet, indien gy kond, het quade-ſeer genelen,
En ſoo gy niet en kond, in al's geduldig weſen,
Men ſet geen leden af, al lijdt men groote pijn,
Men ſet geen leden af, als die verkanckert ſijn.

Schoon dat oock vrienden kyven/
Sy moeten vrienden blyven.

On

On ne prend lievre au tabourin, ny oiseau à la tartevelle.

't Is quaet hasen met trommels vangen.

AL wie een snellen haes met trommels meynt te vangen,
Die heeft'et qualik voor, en doet verkeerde gangen;
Want eer de jager komt ontrent het groene wout,
Soo is het vlugtig dier verloren in het hout:
Daer leyt het dan en duyckt; soo dat de grage winden
Geen wilt-braet op en doen, geen haes en konnen vinden·
Daer komt dan onse vrient gansch moede van de jagt,
En brengt niet anders met als slegts een droeven nagt.
Sit iemant in den Raedt, of wil hy leeren krijgen,
Die moet voor alle ding sijn tonge leeren swijgen;
Want die van sijn bedrijf met open monde spreeckt,
Die vint men in der daet dat hy den aenslag breeckt.
Met swijgen soete jeugt, met swijgen is te minnen,
Met swijgen kan een Vorst de vaste steden winnen:
Een die geduerig swetst van dat hy wil bestaen,
En brengt niet anders t'huis als slegs een malle waen,
Met klappen, soete jeugt, en is niet uyt te regten,
Noch in het soet gevry, noch in het wreede vegren;
Maer die met heusschen mont sijn dingen heelen kan,
Die mag een vryer zijn, en oock een oorlogs-man.

Πάλαι τὸ σιγᾶν φάρμακον βλάβης ἔχω. *Æschyl Agam.* id est.
Silere pridem remedium damnis puto.
Eximia est virtus, præstare silentia rebus·
At contra gravis est culpa, tacenda loqui *Ovid 2. Art.*
Hoogd. **Weise leut haben ihren mund in hertzen.**
Spaens Quien paxaro ha de tomar, non ha de oxear.
Frans *Qui veut prendre un oiseau, il ne faut pas l'effaroucher*
Nederl **Alle vogels schouwen d'openbare netten.**
Ital *Chi dice tutto quel ch' egli sa, sa tutto quel ch' egli può, e mangia ciò ch' egli ha; non gli resta mente.*
Frans *Pense ce que tu veux parle ce que tu dois.*
Hoogd. **Sag nicht alles das du weist/**
Glaub nicht alles das du hörest/
Thue nicht alles das du kanst/
Wisse nicht alles das du liesest.
Ital. *Le minaccie sono arme del minacciato.*
Spaens. A mucha parola obra poco.
Frans. *Par trop dire on est perdu.*
Lat. Multorum conscii pauca loquuntur.
In ira nihil decentius quàm cùm adest silentium. *Plutarch. de cohib ira.*
Vestigatoribus & venatoribus diurni nocturnique labores essent irriti, si non silentio priusquam venabulis & impetu, feras intércipetent. *Carol. Paschal. Virt. & Vit. cap. 32.*

Il faut prendre la poule sans crier.

Die een hoen vat / maeckt dat het niet en krijt.

Een huysman (met een hoen in de hant , dat hy de kele toenijpt) spreeckt :

Siet, vrienden, wat ick doe, ick heb een hoen gegrepen,
Maer 'k heb'et met'er daet de kele toe-genepen,
Uyt vreese dat het dier misschien de gansche logt,
En ook het naeste dorp met schreeuwen vullen mogt.
Ick weet soo buer-man Fop het beesjen hoorde krijten,
Ick weet'et voor gewis, het sou hem dapper spijten,
Het sou hem pijne doen tot binnen in de ziel,
Dat ick, een slegt gesel, soo vetten keucken hiel.
't Is seker, soo een raef kon in der stilheyt eten;
Hy kreeg een vollen buyck en niemant sou het weten:
Maer mits hy by den roof soo luyde sit en krast,
Soo krijgt hy menigmael een ongenooden gast.
Gesellen, soo het luck komt over u gesegen,
Indien gy my gelooft, het dient te sijn geswegen,
Het dient met stillen mont in haesten opgevat;
Die muyst en niet en mauwt, dat is de beste kat.

Ital. *Coluy chè è saggio , quietamente gode.*
Frans. *Chat mioleur ne fut onques bon chasseur.*
Ital. *Chi non sa tacere ,*
Non sa godere.
Hoogd. **Wann die henn ihr gatzen liess / so wust man nit das sie gelegt hett.**
Frans. *C'est un fort beau jeu ,*
Quand on fait , & parle peu.
Engels. Connot you be content tho fare wel , but you must crie rost meet?
Lat. Nullum est tempus, quo dicenda sunt omnia.
Nederl. **Hoort / swijgt / en siet:**
Muyst / maer en mauwt niet.
Putten sonder krassen :

Kluyven sonder bossen.
Lat. Lupus dum prædam agit, ne hiscit quidem.
Frans. *Taire & faire*
Par mer & par terre.
Lat. Haud ulli tacuisse nocet, nocet esse locutum *Cato.*
Spaens Callar yojos, tomaremos la madre y los pollos
Frans. *Se taire & ouvrir les yeux , c'est pour prendre la mere & les petits.*
De chose triste , ou adversaire ,
En temps de joye on se doit taire.
Ital. *Pensa molto, parla poco, e scrivi meno.*
Frans. *Si tu veus vivre en pais ,*
Ne dis tout ce que sçais.
Σιγῇν ἀρήγει. *Æschyl. Eumen.*

Wil iemant nae de kunst een vogel-nestjen rooven,
Die moet in dit bedrijf het oude woort gelooven,
Een woort, een deftig woort, een regel van beleyt
Die iemant t'uwer leer voor desen heeft geseyt:
Sie gaeu en neerstig toe, gae stil en maeck te swijgen,
Gy sult gewis het jong, gy sult de moeder krijgen
Geloof'et, domme jeugt, daer is geen beter vondt,
Als sneeg en vlijtig sijn, en al met stillen mondt.

Ital. *Assai sa, chi non sa, se tacer sa.*
Frans. *Qui ne scait rien , scait encores assez , s'il se scait taire.*
Lat. Qui nil scit, sat scit, si tacere noverit.
Loqui ignorabit, qui tacere nesciet. *Periand. per Auson.*
Frans. *Celuy qui ne scait taire, ne scait parler.*
Lat. Sepes sapientiæ est silentium.
Nederl. **Die kan swijgen en hooren/**
Groote rust is hem gebooren.

Die kan hooren en swijgen/
Groote saken kan hy krijgen.
Haort / siet / swijgt en verdraegt/
Soo weet niemant watje jaegt.
Die veel kalt/
Veel ontvalt.
Gaet'er yet naer uwen wil/
Veeg uw mont / en houd u stil.

Treck

Treck als 't nopt / visscher.

Degene die hy de Visscher siet, spreeckt.

WEl, maet, hoe sit gy dus en gaept,
My dunkt voorseker dat gy slaept;
Want si de vis bijt aen het aes,
En gy sit als een rechte dwaes,
Gy sit gelijck een quack en siet,
En dat u raeckt en doet gy niet.
Ick bid, en gaep niet hier of daer,
Maer neem in tijts uw saken waer:
Een goede kans is glibber-glat,
Sy dient met haesten opgevat,
En 't is voorwaer geen handig man,
Die sijn geluck niet vatten kan;
Want dien het voordeel eens ontglijt,
Die is'et al sijn leven quijt,
En schoon hy naemaels anders wou,
Hy vindt niet anders als berou
Al wie dan niet in tijts en vist,
Is waert dat hy de sode mist.
Gy daerom, vrient, let op uw stuck,
En pas wel op het vlugtig Luck
Terwijl het voor uw deure klopt;
„Treck, visscher, treck terwijl het nopt.

Hoogd. Den es allezeit zu frü dumet / der komt gewöhnlich zu spat.

Nederl. 't Is kunst in tijts ja seggen,
Gaept als 't tijt is.
Men moet sijn tobben uytsetten terwijl het regent.
Men moet gapen als'er pap geboden wert.
Men moet het yser smeden terwijl het heet is,
Men moet mennen terwijl de beul leyt,
Men moet seylen terwijl de wint dient,
Hadde ick 's winters knapen noyt rijck,
't Geluck
Is vlug /
Die het hat
Die het hadt /
Die het quist
Die het mist.
Het geluck en staet niet stil voor yemants deur.
Gaet als men u den lepel biet,
Wat nacomers / verdient / en krijgje niet.
Die tijt heeft en tijt laet gaen /
Sal sijn leven niet bedyen.
Die niet vroeg genoeg komt / komt veeltijts te laet.
Die verslaept sijn ochtent werck / beschyten tot sijn dag werck.
Een vrouwen en goet houwelick doen / en verkrijgt alle dag niet.

Ital. *A ben fare non dar dimora,*
Perche presto passa l'hora
Bisogna pigliar le venture, quand Iddio le manda.
Chi tardi arriva, male alloggia.

Frans. *Qui tard arrive, mal loge.*
L'Occasion est chauve, & qui ne la retient,
Tout soudain elle eschappe, & jamais ne revient

Ital. *Se si havesse a fare le cose due volte, ciascun sarebbe savio*
Chi non fa quando può,
Non può fare quando vuole.
Batti il ferro, mentre ch' egli è caldo.
Chi tardi vuol, non vuol
Infin ches ha il vento in poppa, bisogna saper navigare.

Spaen. Quando el hierro esta encendido,
Entonces ha de ser batido
Lo que has de hazer no digas cras,
Pon la mano y baz.
Si te dieren la vaquilla,
Acude con sa soguilla

Frans. *Pendant que le chien chie, le loup s'en va.*
En faisant la cage l'oiseau s'en va.
Ce que dois faire ne dis point à demain.
Tel refuse, qui apres muse
De l'eau qui est passée le molin ne meud pas.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut.
Quand le bien vient, on le doit prendre
Quand le fer est chaud, il le faut batre.
Le temps se change en peu d'heure.
Tel rit le matin qui le soir pleure.

Lat. Collige, non omni tempore messis erit.
Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere.
Plaut. Persa.

Lat. Clamamus, cras, cras & sic consumitur ætas.
Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἐς τ' αὔριον ἐς τ' ἔνηφι *Hesiod. Εργ. vers 408.*
Sed propera, nec te venturas differ in horas.
Qui non est hodiè, cras minus aptus erit.
Ovid. 1. Remed. Amor.
Tolle moras, semper nocuit differre paratis.
Lucan 1.
—— Mora sæpe malorum
Dat causas —— *Manilius IV.*
—— Τὰ μέλλοντ' ἔστω ἀνεπάξια λόγου *Eurip. Orest.*
id est.
—— Futura cuncta pro nihilo puto.
Multa amittuntur tarditie & socordiâ. *Accius Diomede.*

Fronte capillata est.

SIe! wat een seldsaem wijf my heden is verschenen,
Sie! hoe dit eygen wijf is in der haest verdwenen
Dit wijf is voren ruyg, van achter isse kael,
En sie ick bense quijt terwijl ick stae en drael.
Dit wijf is voren ruyg, en biet daer groote schatten,
Maer aen het achter-lijf daer isse niet te vatten;
Wel leer door mijn verdriet, ey leer, ô rappe jeugt,
Leer grijpen met bescheyt terwijl gy grijpen meugt.
De wel gelegen tijt is eene van de saken,
Die nae een quade greep niet weder is te raken;
Dus wie uyt tragen aert versuymt een goede kans,
Die wort in onse tael genoemt een slappe gans.

DE Leser sal, tot beter verstant van dese gelegentheyt, gelieven te gedencken dat de Oude het Geluck, ofte goede Gelegentheyt, hebben afgebeelt in de gedaente van een vrouwe, van voren veel hayrs en lange tuyten hebbende, maer van achter geheel kael en sonder hayr wesende, daer mede te kennen gevende den aert ende eygenschap van goede gelegentheydt, die alleen van voren, en niet van achteren te vatten is: Het welck op verscheyde gevallen, en onder andere mede op de vlugtige gelegentheyt onses levens, niet sonder reden, kan gepast werden want (gelijck een Godsalig man wel geseyt heeft) de Tijdt (die God almagtig uyt den afgront sijner eeuwigheyt heeft voortgebragt) is het alderkostelickste toeval om het eeuwig leven uyt te wercken dat men oyt vondt, want aen den tijdt deses tegenwoordigen levens hangt het eeuwige, en als de tijt eens voor iemant door den doodt is afgesneden, soo en is'er voor dien mensche geen tijdt meer. Wat een groote genade is'et dan van den Heere onsen Godt, dat hy ons noch telckens brengt van 't een jaer in 't ander, en verlengt ons soo onse dagen, ten eynde wy sulcx waernemende, des te beter het eeuwig leven souden uyt wercken: en sulcx te doen noemt de H. Geest de bequaemheydt des tijts uyt te koopen, *Col 4 5.*

Pro

Pro camelo farcina.

Na den kemel maeckt'et pack /
Anders baert'et ongemack.

Al schijnt de kemel sonder geest,
Al is het maer een lompigh beest,
Noch heeft het grof gedierte wat
Dat oorboir is te zijn gevat;
Want als men op sijn rugge leyt
De packen voor hem toe-bereyt,
Soo toont het beest sijn klock verstant:
Want siet het knielt daer in het zant,
En blijft soo leggen op den gront,
Tot dat men seven hondert pont
Heeft op sijn bultigh lijf getast,
Want dat is juyst een kemels last;
Doch meer en neemt'et geensins aen,
Maer gaet dan op sijn beenen staen
Dat is in sijne tael geseyt,
My is genoegh op 't lijf geleyt;
Dus soo gy wenscht mijn goede reys,
Soo laed my niet, als na den eys
Voorwaer soo dit wierd' nagedaen,
Het soud'er dickmaels beter gaen;
Want veeltijts door te grooten last
En wort niet op den dienst gepast.
Ey sie! wat heeft'er menigh man
Meer ampten als hy dragen kan,
Soo dat hy onder sijnen staet
Gebocht, gebult, gebogen gaet:
En efter wil hy grooter eer,
En roept noch al geduerigh, Meer;
Tot hem het pack ter neder druckt,
Of met gewelt ter aerden ruckt
Gy, zijt gy wijs, beminde vrient,
Beproeft wat u voor ladingh dient,
Beproef uw schouders, eer gy draegt,
En wick alvorens eer gy waegt;
Want meer te willen als men kan
Daer komt of schaed' of schande van.

Nederl. Dat u te swaer om heffen is dat laet leggen.
Na den drager maeckt den sack/
't Pack na 't peert/ en 't peert na 't pack.

Lat. Ne gladium tollas, mulier
Ne sutor ultra crepidam

Vide Hebraicum Adagium apud Drusium Decur. 1. Prov 5. qui Leonem citat in descriptione Africæ lib. 2.

Illud fere, inquit, observant, ut pro cameli sarcina, id est pro 700 libris Italicis tres aureos adnumerent.

Horat. Art.

—— Versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. ——

Martial. 24 Epigr ult

Non ignorat, onus quod sit succedere Macro.
Qui sua metitur pondera, ferre potest.

Virg Ecl. 8.

—— Non omnia possumus omnes.

Senec. de Tranq. Anim. cap. 4.

Ante omnia necesse est seipsum æstimare, quia ferè plus nobis videmur posse, quam possumus. Alius eloquentiæ fiducia prolabitur, alius infirmum corpus laborioso oppressit officio, alius patrimonio suo plus imperavit quam ferre possit, &c.

Springt niet verder als uw stock langh is.

Vrient die hier staet aen dese sloot,
My dunckt sy is u wat te groot;
Al eer ghy dan uw sprongh begint,
Soo maeck dat ghy u wel versint,
Soo maeck dat gy de gronden weet,
Soo maeck dat ghy uw water meet:
Maer let voor al, ô goede man,
Hoe ver uw polse reycken kan;
Want veel te poogen sonder raet,
En ver te springen sonder maet,
En saken aengaen boven macht,
Dat brengt'er menigh in de gracht.

Lat Ne pennas nido majores extende
Engels. A proud heart and a beggers purse wil not agree.
Nederl Die geen speeren en heeft / die draeyt de kest.
Lat. Si bovem non habes, asinum agas.
Frans. *Si ton revenu n'est capable de ta despence, rend ta despence capable de ton revenu.*

Hoogd. Wer nit falck hat / der muss mit leymen mauren.
Mit halben kosten halt mann auch hauss.
Lat Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est *Horat* 1. *Ep.* 7
Nederl. Merk na derk.
Teer na neer.
Maet houdt staet.
Spaens. Cada uno estienda la pierna como tiene la cubierta. id est
Frans *Chacun estende la jambe selon la couverture.*
Hoogd Men muss sich nach der deck strecken
P. Syrus. Ubi cœpit pauper divitem imitari, perit
Engels. A proud heart in a begger, is not unlike a great fire in a smal cottage with warmeth not the house but burneth it
Turcks. Organunge giore khiosun id est
Ital. *Bisogna distender si, quanto è longo il lenzuolo.*
Bisogna far la spesa secondo l'entrata.
Hood Nichts maul nach der taschen.
Ital *Bisogna far i bocconi a misura della bocca*
Nederl Niemant springe hooger als zijn pols vermagh.
Elck roeye met de riemen die hy heeft.
Hael uw zeyl niet te hoogh.
Lat. Ne supra pedem calceus.

[illegible] stent sta [illegible] staet,
[illegible] het den geck [illegible]
[illegible] M [illegible] wedrgen
[illegible] hiewe bogelteno Slimme uefsjeun.
[illegible] A[illegible] n dubit [illegible]
Pro op bus mecna
[illegible] pel cu'am tiam te continue.
[illegible] in tegmen suum collecta tuta est.
[illegible] Hermano medios con vuestro palmo.
[illegible] *Frere, mesurez vous avec vostre compan*
[illegible] cum habita, ut noris quam sit tibi curta
[illegible] pellex *Pers. Sat 4.*
[illegible] el, quod nequeas, capiti committere
[illegible] nolis,
[illegible] pectum inflexo mox dare terga genu.
[illegible] non pariter rerum sunt omnibus apta,
[illegible] nec ex æquo ducitur ulla jugo. *Propert.*
3-5.

Vide sequentia.

Tast geen root yser aen / of spouw'er op.

LEst daer ick over strate ging,
En lette vast op alle ding,
Sigh ick aldaer een jongen staen
Die greep in haest een yser aen,
Een yser dat hy voor hem sagh,
Gelijck het by de smisse lagh:
De smit sijn vader stont'er by,
En trock den jongen aen de zy,
En seyde met een hard verwijt:
Wel, botte lecker, als ghy zijt,
Zijt ghy een sone van een smit?
Zijt ghy mijn kint, en doeje dit?
Grijpt ghy uyt enckel onverstant,
Tast ghy nu 't yser met'er hant,
Eer dijje proeft en zijt gewis
Of 't heet, of kout, of hoe het is?
Voorwaer dit is recht plompaerts werck,
Ghy, neemt een beter oog-gemerck:
Want in een winckel van een smit
Daer weet een yder mensche dit,
Dat voor een yser dient geraeckt
Als 't eerst te voren nat gemaeckt,
En heeft het dan een snar gedruys,
Soo houdt voor al uw vingers t'huys.
Dit was na mijn begrijp een ding
Dat vorder als de smisse ging;
Ick heb et daerom hier geset,
Dus dien het smaeckt, die draegh het met

Nederl. In een smisse wat te raken /
By apteekers wat te smaken /
In een sotters boeck te lesen /
Kan niet als niet sonder wesen.
Steeck u in geen gat / of sie er deur.

Qua pote quisque, in ea conterat arte diem. *Propert 2. El. 5*

Erasm. ad hoc Adag Quam quisque norit artem in hac se exerceat

---

't Is quaet slypen sonder water.

De Lely sal gelieven (in plaetse van een plaet, die hier nagelaten is) by inbeeldinge sich voor te stellen, een slyper met een droogen slypsteen, klagende in voegen als hier is volgende:

HOort vrienden, die my heden siet,
Hoort toch den gront van mijn verdriet,
Hoort, mach ik bidden mijn geklagh,
Dat ick moet brengen aen den dagh:
Ick ben een jonk, en kloeck gesel,
Ick kan mijn ambacht wonder wel,
Ick hebbe vry geen slecht verstant,
Ick ben oock veerdigh van der hant,
Ick weet hoe stael, al is'et fijn,
Moet na de kunst gestepen zijn
Maer siet, ô lieve mackers, siet,
Ach! water dat en heb ick niet,
Ach! water dat is krachtigh nat,
Daer baet geen slypen sonder dat,
Daer baet geen kunst, of rappe voet,
Daer niet te hebben hinder doet.
Siet hoe het by de menschen staet,
En hoe het in de werelt gaet!
Al is'er yemant kloeck en wijs,
Waer krijgt een schamel ruyter prijs?
Want heeft hy maer een drogen steen,
Eylaes! soo staet hy daer alleen,
Hy staet, eylacen, slecht en siet;
Want sonder water slypt men niet.

Of schoon de byen konstigh zijn,
Gae neem hun eens den rosmarijn,
Gae neem hun bloemen en haer kruyt
Sie al haer konsten hebben uyt
Dat nut, dan net, dat aerdigh beest
Dat mist terstont sijn kloecken geest.

Met vis wort vis gelockt, met vinken vangt men vinken;
Een pennink in de beurs en hoort men nimmer klinken;
Een boom wast alderbest daer meer geboomte staet;
Het gelt is even soo, het wil een mede-maet.

Nederl 't Is quaet heimmen daer geen hayr en is
Met ydele handen is 't quaet havicken locken,
Die winnen wil moet by setten,
't Is quaet bry maken van water alleen,
't Is quaet koecken backen sonder boter of vet.
Frans *Jamais on fit bon potage avec de l'eau seule.*
Il faut de l'argent pour commencer le jeu.
Il pesche en vain,
Qui n'amorce son haim.
Tout qualité perd son lustre où il n'y a point des moyens.
Il n'y a point de plus penible soucy, que d'estre en honneur avec povreté
Spaens Ny cuydado mas penoso, que tener honra y pobreza
Ronsard *Tout honneur sans le bien laisse l'homme en arriere,*
Et le bien sans l'honneur ne profite de guerre
Spaens Ny la artificiosa enxambre puede sin flor sacar fruto. *id est*
Frans. *Les industrieuses abeilles ne pouvent faire fruit sans fleurs.*
Nederl Een goet vyer maeckt een snellen kock.
Ital. *Il fuogo a mia il cuoge*
Frans. *Qui a chouette, prend des autres oiseaux.*
Ital *Nunca buena olla con agua sola.*
Graecx. Αἰεὶ τοῖς μικροῖς μικρὰ διδοῦσι θεοί. *Callim.* id est
Lat Largitur parvis non nisi parva Deus.
Frans *Qui a argent, il a beau faire.*
Ital. *La chiave d'oro apre ogni porta,*
I danari fanno correr i cavalli.
Que c'han ducati,
Signori son chiamati.

Niet te veel eyers onder eene hen.

Een huysman spreeckt.

ICk hebbe schier een staegh gekijf
Met oude Trijn, dat grillig wijf,
Die seyt my, dat sy heeft een hen
Soo goet als ick ter werelt ken:
Een hen, die van en seker broedt,
En wonder wel haer jongens voedt,
En daerom wil ons stuere Trijn
(En 't kan of 't mach niet anders zijn)
Dat ick mijn eyers allegaer
Te broên sal leggen onder haer;
Maer ick en kan het niet verstaen,
En kant'er daerom tegen aen,
Ick segh (en dat op goeden gront)
Te veel is altijt ongesont.
Sal ick ons eyers allegaer,
De hope van het lange jaer,
Sal ick ons schat, ons gansche kraem
In eenen klomp, en al-te-saem
Betrouwen aen een eenigh hoen?
Neen, dat en meyn' ick niet te doen.
Kan niet een wesel, of een kat,
Een bontsinck, of een snoode rat,
De broet-hen brengen in den noot,
De broet-hen brengen in den doot?
Kan niet een hont of gortigh swijn
De doot van al ons voordeel zijn?
Kan niet een ander ongeluck
Ons brengen in den hooghsten druck?
Bedaer u dan, mijn lieve Trijn,
Want dit en mach voorwaer niet zijn,
Een eenigh nest is haest gestoort,
Een eenigh beest is haest vermoort:
En daerom dient ons goet verspreyt,
En hier en elders wat geleyt.
Een muys die maer een hol en heeft
't Is wonder soose lange leeft
Maer 't wijl de lantsman, en sijn wijf,
Hier over raecken in gekijf,
Vraeght iemant wat dit is geseyt?
Sie, dus soo wort'et uytgeleyt
Ghy koopman waeg niet allegaer
Op eenen bodem uwe waer:
En ghy rentier, sie dat uw gelt
Niet al aen een en zy gestelt.
En ghy die zijt in landen rijck,
Betrouwt'et niet op eenen dijck;
Maer boven al, gy machtigh Vorst,
Hoe seer dat gy na 't heerschen dorst,
En hang niet licht, hoe dat'et gaet,
Aen eenen velt-slagh uwen staet.
Des werelts saken al-te-mael
Die sweven in een losse schael,
Om soo te wagen t'eener tijt
Al wat ghy hebt, en wat ghy zijt.
Ick segge daerom tot besluyt,
Ick roep'et met den landts-man uyt:
Veel kabels sijn de schippers best,
Dus niet te veel in eener nest

La vache ne sçait que luy vaut sa queue,
jusques qu'elle l'a perdue.

De koe en weet niet waer toe haer de steert dient / voor datse dien quyt is.

WAt maeckt de koeye met de steert?
s'En is haer niet een boone weert:
My dunckt dat die haer niet en past,
Sy dient het beest maer tot een last.
Het is wel soo, dat yder lit
Heeft sijn gebruyck en eygen wit:
Het oor dat hoort, de tand die knaegt,
Het ooge siet, de schenckel draegt,
De voet is noodigh tot den trap;
Maer waer toe dese wipper-wap?

Dit

Dit heb ick [illegible] maels over-leyt,
En dickmaels overluyt geseyt
Doch lestmael quam ik op het lant,
Daer ick veel schoone koeyen vant,
Doch eene was haer steert gekort,
Die stont met vliegen over-stort,
En schoon sy dreygde met'et hooft;
Haer dreygen wort niet eens gelooft:
Het slim gespuys sat even stijf,
En beet hier vinnigh in het lijf
Ick sagh hier by een ander stien,
Die was'er vry wat beter aen,
Dewijl sy had een wacker ding
Dat haer van achter neder hing.
Daer mede sloegh sy hier en daer,
Al waerse vliegen wert gewaer;
Soo dat'er niet een kleyne mugh,
Haer mochte dueren op den rugh.
Dit siende, sprack ick in den geest,
Als in de plaetse van het beest.

„Sie [1] niemant kent sijn eygen goet,
„Tot hy het eens ontberen moet.

Frans. Q*Uant quelque chose nous defaut,*
On sçait alors ce qu'elle vaut
Chose perdue
Chose cognue.
Apres domage
Chascun est sage.

Spaens. Si quieres saber quanto vale un ducato, buscalo prestado id est:

Frans. *Si veux sçavoir ce que vaut un ducat, cherche a l'emprunter*

Lat. Malo accepto stultus sapit.

Spaens. No se estima la salud, hasta el tiempo que se pierde id est

Frans. *La santé ne s'estime point, jusques au temps que l'on la perd.*

Spaens. No quen sienta la pobreza come el que rico se vio id est:

Frans. *Personne ne ressent la povrete comme celuy qui s'est veu riche*

Horat. 3. Od. 24.
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus [illegible]
Propert. 3. 1.
At mihi quod vivo detraxerit [illegible]
Post obitum duplici foenore re[illegible]
Omnia post obitum fingit majora ve[illegible]
Majus ab exequiis nomen in o[illegible]
Vid. seqq.
Horat. 2. Epist. 1. de Hercule loquens
Comperit invidiam supremo fine domari.
Seneca
Carendo discimus quam cara amisimus.
Plaut. Captiv. 1. 2.
Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cum quae in potestate habuimus ea amisimus.
Ovid. 1. Amor. 15.
Pascitur in vivis livor, post fata quiescit
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos
Ronsard
——La vertu precieuse
De l'homme, quand il vit, est toujours odieuse
Apres qu'il est absent, chacun le pense un Dieu
La rancoeur nuit toujours a ceux qui sont en vie.
Sur les vertus d'un mort elle n'a plus de lieu,
Et la posterite rend l'honneur sans envie

Un bon charton tourne en petit lieu.

Een goet voer-man kan wel keeren / al is de plaetse enge.

De Leser beelde sich hier in eenen voer-man op een smallen wegh, sijn koets kort en kunstelicken omwendende.

AL is de bane smal, al sijn de schreuse wegen
Gedrongen tegens een, en bijster ongelegen,
Noch weet in dit geval een handigh voer-man raet,
En maeckt dat even daer sijn wagen omme-gaet.
Een ander, onbewust om na de kunst te rijden,
Die soude voor gewis hier schade moeten lijden,
Of stont in dit geval verwonnen van den noot,
Of storte met de koets te midden in den sloot.

EEn die met stillen geest sich oeffent in de seden,
En heeft sijn hert gewent te buygen na de reden,
Die vint in sijn bedrijf dat hem vernoegen mach
Al is hy kleyn gehuyst, en sonder groot beslagh;
Hy weet des niet-te-min sijn dingen uyt te voeren,
En kan noch evenwel de gansche leden roeren
„Het is na mijn begrijp, het is een rustigh man
„Die op een engen hoeck sijn wangen draeyen kan.

Frans P*Revision faite en saison,*
Fait du bien a la maison.
Lat Frugalitas paupertas voluntaria.
Frans *Petite cuisine fait des grandes maisons.*
Qui sçait se contenter de peu,
En ce monde gaigne le jeu.

Lucret. 5.
Divitiae grandes homini sunt vivere parcè,
Aequo animo ——
Lat. Magnum vectigal parcimonia.
Habet etiam ubi in re tenui sese explicet magnus animus.

Claudian. 1. Rufin.
Vivitur exiguo melius, natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.
Lucan. 4.
Discite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. --- *Vid. seqq. vers. 377.*

Quando l'ucello è fuggito, poco rileva il serrar la gabbia.

't Is te laet de kooy gesloten / als 't vogeltje wech is.

De af-beeldinge hier van soude mogen wesen, een vader die sijn kint aenspreeckt, als het selve een vogel-kooye pooght te sluyten, daer de vogel uyt is gevlogen, ter oorsake van het selve verlies bitterlijck weenende.

De Vader spreeckt:

WEl hoe, mijn weerde soon, waerom aldus gekreten?
Of is de vogel wegh die daer heeft in geseten?
Ja dat is 't, naer ick merck, dat is'et dat u schort,
En daerom datje klaeght, en droeve tranen stort:
Maer, kint, dat is gedaen, de vinck is wegh gevlogen,
De vinck is in het wout, of in de lucht getogen;
Wat voordeel kan het sijn dat ghy de kooye sluyt?
De vogel, lieve maet, de vogel is'er uyt
Wat dient de stal bewaert, of aen de knecht bevolen,
Wanneer het beste peert te voren is gestolen?

Wat dient de water-put met aerde toegespreyt,
Wanneer het vetste kalf daer in verdroncken leyt?
Het is van ouden tijt een wijse van de gecken,
Eerst, naer een harden slagh, het hooft te willen decken;
De wijsheyt moet in tijts, en van te voren sien,
Hoe alle saken staen, en wat'er kan geschien
Gy dan noch weest getroost, en stil uw bitter klagen;
Wat niet te rechten is dat moet men willigh dragen.
Let beter naderhant, let beter op uw stuckt;
„Men wort by wijlen kloeck alleen door ongeluck.

Ital. *Serrar la stalla, quando si son persi i buoi.*
Frans. *Tard on ferme l'estable, quand le cheval est perdu.*
Griecx. Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία.

Lat. Machinas post bellum adferre
Griecx. Δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. *Hesiod.*
Lat. Sera in fundo parcimonia.

[illegible] dunmes *id est:*
[illegible] non torna
Nederl. Schrapen en gelt niet / als de pot uyt is.
Hoogd. Man jagt die katz zu spät vom speck / wenn er gefressen ist.
Ital. *S'haveſſe a fare le coſe due volte, ciaſcun ſarebbe ſavio*
Frans. *[illegible] l'oiſeau quand il eſt pris.*
Nederl. 't Is te laet / sey de exter / en had den bout in 't lyf.
Hoogd. Nachrew ist weiber rew.
Lat. Sero ſeram ponis ſtabulis poſt furta latronis.
Ital. *Dopo'l fatto, non vale pentimento.*
Lat. Eventus ſtultorum magiſter.
—Careat ſucceſſibus opto
Quiſquis ab eventu ſacta probanda putat. *Ovid.*
Spaens Al concio ydo.
El conſejo venido.
Frans *Le conſeil eſchappé, le conſeil venu.*
Hoogd Nach der thath
Verstehet auch der narr den rath.
Da der regen fürüber ist / nimbstu den regen-mantel umb.
Ital *Depo che e rubbato il cavallo, tu ſerri la ſtalla.*
Lat Nil juvat amiſſo claudere ſepta bove.
Frans *Apres le faict ſage Breton*
Hoogd. Es hilfft nit das man den stal schleust / so das viehe herauß ist.
Nederl 't Is te laet den put gevult / als 't kalf verdroncken is.
Spans Deſpus de deſcalabrado untar el caſto.
Frans *Apres la teſte briſé oindre le caſque.*
Lat Sero ſapiunt Phryges.
Vide Eraſ ad hoc adagium.
Evigilavit canis poſtquam rapina ſacta eſt.
Erpen. Cent. 2. 2.

Wanneer de pijl is in de lucht,
De ſnelle vogel op de vlucht,
De ſteen geſlingert uyt'er hant,
De ſtemme buyten uwen tant,
Soo is de ſlagh alree gegaen,
En daer en is geen houwen [illegible]
Dus eer de pijl is in de lucht,
De ſnelle vogel op de vlucht,
De ſteen geſlingert uyt'er hant,
De woorden buyten uwen tant,
Soo weegh ten nauſten, deſtigh man,
Wat dat'er af gebeuren kan;
Want als het onheyl is geſchiet,
Soo gelt ontijdigh klagen niet.

Nederl. Een geworpen steen / een geschoten pijl / en een gesproken woort / zijn niet te herroepen.
Hoogd. Wann das wordt heraus ist / so ist es eines andern.
— Neſcit vox miſſa reverti. *Horat. Art.*
Idem 1. *Epiſt.* 18.
Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.
Tout ainſi que le vent ſans retourner s'envole,
Sans eſpoir de retour s'ecchappe la parole. Ronſard.
Ital. *Parola detta, e ſaſſo tratto, non può tornare à dietro.*
De ſcripto hoc magis,
Lat. Littera ſcripta manet
Ital *Parla poco, ma ſcrivi meno.*
Hoogd. Geredt ist geredt / man kans mit keinem schwam mehr abwyschen.
Nederl. Hebt ghy met spreken u vergist /
't Woort met geen sponsy uytgewist.
Frans. *Trop parler nuiſt,*
Trop gratter cuiſt.
Silence eſt bon retrenchement
Contre chacun evenement.
Ne revele, ſi tu es ſage,
Ton ſecret ſans certain uſage.

Syrach 21. 27.

De Wijsen wegen hare woorden met een gout-gewichte.

Als morsige lieden kuys worden / soo schuerense de panne van achteren.

BEsiet eens dese twee, die in voorleden jaren
Gansch vuyl in haer bedrijf, en rechte slonsen waren,
Die sijn nu wonder net, en uytermaten kuys,
Sy boenen even selfs de gronden van het huys:
De pannen aen den heert, die niemant van de bueren
Oyt anders is gewoon als binnen in te schueren,
Die kuyst dit aerdigh volck oock aen den uytter-kant,
Al hanght die meesten tijt te midden in den brant.
Dus gaet'et in 't gemeen, wanneer onwijse lieden
Met al te dommen ernst haer oude rancken vlieden!
Want mids sy byster hardt, en sonder reden gaen,
Soo komt de tegen-seyl niet selden op de baen
Wort niet een quiste goet, wanneer hy wil bedaren,
Wel dickmaels al te seer genegen om te sparen
Spilt niet een gierig mensch, als hy na miltheyt tracht,
Wel dickmaels sonder maet, en boven sijne macht?
't Is beyde sonder gront, en tegen goede zeden,
't Is beyde sonder slot, en buyten alle reden,
„Wel, vrienden, weest beset, en houdt de rechte maet;
„Ten is geen ware deught die uyt den regel gaet.

Ital. IL mele si vol gustare con la punta della dita.
Ogni cosa vuol misura.
Spaens. Por medio, y no caereys. id est:
Frans. Allez par le milieu, & vous ne tomberez.
——— Medio tutissimus ibis
Frans. Il n'y a banquet que de chiches.
Hoogd. Zu wenig und zu viel
Verderbet alle spiel.
Zu viel ist ungesund:
Al zu scharff macht schärtig.
Ital. Il molto e'l poco.
Rompe le gioco.
Spaens. Ni tan hermosa que mate,
Ni tan fea que espante. id est.
Frans. Ni tant belle, qu'elle tue:
Ni tant laide, qu'elle espouvente.
Nederl. Noch y' noch sy.
Ital. Ogno bel gioco vuol durar poco.
Tien la strada di mezzo
Lat. Perge via mediâ: medium tenuêre beati.
Frans. Qui commence a estre liberal, devient prodigue
Turcks. Baulu cunum elion vetra mensaran carnadu
Nederl. Ick mach wel boonen / maer niet met hacken vol.
Men moet met handen / en niet met manden saeyen.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Horat. Satyr
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Idem. Sat. 2.
Nederl. Maet houdt staet.
Guardati d'aceto de vin dolce.
Wachje voor azijn. Van soete wijn.

WAnneer daer iemant maeckt azijn,
En neemt'er toe den soetsten wijn,
Die krijgt'er van het suerste vocht
Dat oyt op tonge bijten mocht;
Want als het soet sijn aert verlaet,
Niet dat sijn suer te boven gaet.
Onthoud dit woort, geminde vrient,
Vermits het alle vrienden dient.
Als vrienden uyt een mis-verstant
Eens worden tegen een gekant:
Als broeders, om, men weet niet wat,
Door wrevel worden op-gevat.
Of als de vader en het kint
Sich tegen een ontsteken vint.
Of dat twee lieven met'er tijt
Vervallen tot een wrangen spijt,
Soo vintmen dat haer fellen haet
Gansch boven alle peylen gaet.
Want als sig vrientschap omme-went,
Soo is'er onlust sonder end.
Ghy daerom al die vrienden zijt,
En geeft de gramschap geenen tijt;
Maer is'er iet dat qualick staet,
Soo heelt'et weder met'er daet:
En of ghy schoon een reysjen kijft,
Soo maeckt noch dat je vrienden blijft.

Hoogd. Wie der wein je besser ist / je schärffer essig drauss wird.
Je naher blutfreundschaft / je bitterer feindschaft.
Nederl. Van de soetste wijn De felste azijn.
Broeders gekijf komt om ziel en lijf.
Simultates inter parentes & liberos, amicos & consanguineos, sunt gravissimæ. Camerar. in Oper. Succes. Cent. 1. 29 pag. 454. Richter Axiom. Oecon. 105. 218. Baldo in l. cum oportet C. de bon. quæ liber.

Main non diventò fiume grande, che non v'entrasse aqua turbida

Noyt wort de riviere groot / of daer gaet al wat veel troubel waters in.

NOyt beeck en is in haest gegroeyt,
Soo datse krachtig henen vloeyt,
Of dat haer stroom de landen deylt,
En dat op haer een kage seylt,
Of wis sy heeft van onklaer nat
Al vry wat veel in haer gevat.
Als iemant wort in haesten rijck,
Oock verre boven sijns gelijck,
En datmen niet ter deegh en siet
Waer uyt sijn aenwas is geschiet,
Dat hieltmen eertijts voor een dingh
Dat niet, gelijck het sou, en gingh;
Men hieldt, dat snel en haestigh goet
Al vry wat onklaer wesen moet
En schoon het slaet by wijlen mis,
Men vint'et daer het seker is
Wat dient hier langer op gestaen?
Hy, dien het raeckt, die treckt'et aen

Serpens, nisi serpentem deglutiat, non fit draco.
Wie hem snelt rijck te worden / en sal niet onschuldigh blijven, Syr. 23. 20.
Het Nederlants spreek-woort segt daerom wel:
Langsamen rijckdom is zaligh.

Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.

De man, die het wijde flodderkleet aen heeft spreeckt:

**Een flodder-kleet dat niet en past
En is niet anders als een last.**

DIt kleet is al te lang, en al te ruym gesneden,
'tHangt my ('k en weet niet wat) en floddert aen de leden;
Het is een lastig pack, schoon dat ick maer en staе;
En doet my staeg belet al waer ick henen gae:
Ick ben gelijck verdoolt in dese groote vouwen,
Ick ben geheel verstelt met dese ruyme mouwen,
Mijn hoet deckt my het oog, dewijl hy neder glijt,
En dat gebeurt alleen vermits hy is te wijt:
De kousen, die gy siet, zijn lasten aen de beenen,
En in dees grooten schoen daer vallen kleyne steenen,
En ick en weet niet wat, dus ben ick gansch verstelt,
En blijve dickmael staen te midden op het velt
Ick ben een reysend' man, en hebbe veel te dwalen,
Nu op een hoogen berg, en dan in lage dalen,
Nu op een driftig zant, dan op een gladde baen;
My dient geen flodder-kleedt om wel te mogen gaen.
Voorwaer een minder rock die sou my beter passen,
Die staet my aen het lijf, als uyt het lijf gewassen.
Ick prijse boven al een knap, een matig kleet;
Al wat daer boven gaet, en is maer enckel leet.
Wat mogen even-staeg, wat mogen alle menschen
Gelt, have, renten, landt, als sonder eynde wenschen?
Men segge wat men wil, die sijnen nooddruft heeft
Die is't die alderbest, en onbekommert leeft
Een rock niet al te ruym, niet aen het lijf gespannen,
Dat is het beste kleedt voor vrouwen en voor mannen;
Want al wat na den eysch niet aen de leden past,
En is maer ongemack, en niet als enckel last.

Frans *LEs trop longues robbes empeschent le corps: & les richesses mondaines l'ame.*
Lat. Viri beati vita castigata sit,
Ut non egena, sic egenæ proxima.
Miseros reputa qui nimiâ felicitate torpescunt.
Ronsard. 2. Od. 4.
De peu de rente on vit honestement:
Le vray thresor est le contentement;
Non les grands biens, lourde & fascheuse somme,
Biens, non pas biens, mais le malheur de l'homme,
Lat Exiguum natura desiderat.
Ital. *Assai e ricco, à chi non manca.*
Spaens. La quinta rueda al carro no haze si no embaraçar id est:
Frans *La cinquiesme roue au chariot ne fait qu'empescher.*
Qui a pour vivre, est riche assez.
Peu de bien, peu de soucy
Hoogd. Die armuth ist ein ehrlig ding / wer mit umb kan gehn.
Ital. *Le specie ie migliori*
Si tengon ne facchi minori.
Frans. *A petite fontaine on boit à son aise.*
Peu & paix est don de Dieu.
Petite brebiette
Semble tousiours jeunette.
Au petit bois prend on bien grand hevre.
Lat. Non in paupertie vitium est, sed in paupere.
Hoogd. In grossen wassern fengt man grosse fische / in kleine wassern gute fische.
—Nam id arbitror
Apprimè in vita esse utile, ut Ne quid nimis *Terent. Andr.*
Modus omnibus in rebus optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se *Plaut. Pœnul* 1. 2.
Idem Aulul 2. 1.
Ego virtute Deum, & majorum nostrorum, dives sum satis.
Istas magnas factiones, animos, dotes dapsiles,

Cla-

Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in servitutem sumptibus redigunt viros.

Socratis dictum:

Ut vestes nimis longæ corpora impediunt ambulantium, ita immensæ opes animum.

Apulejus Apolog.

Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.

Seneca Thyeste:

Mens regnum bona possidet,
Nil ullis opus est equis. &c.
Rex est qui metuit nihil:
Rex est, quique cupit nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.

Idem Oedipo, Act. 4.

Quidquid excessit modum
Pendet instabili loco.

Ronsard Eleg. 13.

Le vray contentement ne gist en l'abondance,
Il gist à la mesure, & à la suffisance
Le but de la richesse est d'en sçavoir user.

Et 2. Hymn. 7.

Bien volontiers sottise est le propre heritage
De celuy, qui sans peine est riche des jeune âge.

Die katz hat die fisch lieb / aber sie will nit ins wasser.

De kat wou wel visch eten / maer geen poot nat maken.

De Leser beelde sich in, een kat, ontrent een tobbe met water sittende, daer vis in legt, de kat daer op loerende, en haren poot uytsteekende, maer niet in 't water dervende tasten.

KOom sie doch hier een reys ons katte sitten proncken!
Koom let op haer gebaer, hoe dat se weet te loncken!
Sy siet den verschen vis, sy siet het open vat;
Maer, des al-niet-te-min, sy vreest het killig nat.
Sy vreest, gewis sy vreest haer pooten nat te maken,
En daerom wil het dier het water niet genaken:
Sy dreigt wel met den klaeu, maer tast niet in den gront,
En dus en krijgtse niet als honger in den mont.
Men vint, meest over-al, een deel verkleunde menschen,
Die in haer stil gepeys wel groote dingen wenschen;
Maer dat en is maer wint. want die hem moeyt' ontsiet
Sit wel met angst en wagt, maer vordert anders niet.
„Wie rosen plucken wil, en mag geen prickels mijden:
„Wie honigraet begeert, die moet de byen lyden.
„Voor hem die vrugten soeckt, is 't wenschen niet genoeg,
„De hant moet uyt de mou, de hant moet aen de ploeg.

Nederl. **Een luye kat**
Eet nimmer sat /
Mits sy het nat
Te byster myt.
Gy / soeckje wat /
Onthoud byy / dat
Men krygt geen schat
Ten zy men lyt.
Met arbeyt krygtmen vyer uyt den steen.

Plaut. Curc. 1. 1.

Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem.
Ital. *Non si puo havere il mele senza le mosche.*
Non si puo haver la rosa senza la spina.
Non quisquam fruitur veris honoribus,
Hybleos latebris nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella tegunt apes. *Claud Nupt. Hon.*
Ital. *Chi l'ajuta*
Iddio l'ajuta.
Hoogd. **Helfft euch selbst / so hilfft euch Got.**
Griex. Σῦκα φιλ ὀρνιθεσσι, φυτεύειν δ' οὐκ ἐθέλουσι id est.
Lat. Ficus sunt avibus gratæ, at plantare recusant.
Nederl. **De spreeuwen willen wel kersen eten / maer geen boomen planten.**
Ital *Chi fugge la mola, s'allontana dalla farina*
Griex — Ὁ γὰρ φεύγων μύλον ἄλφιτα φεύγει id est:
Lat. Qui fugit molam, farinam fugit.
Frans. *La mere des sciences est labeur.*
Hoogd. **Wer eyer will haben / der muß der hennen kaklen leiden.**
Frans. *On ne prend pas des truytes à brayes seches*
Ital. *Gatto guantato non prese masforzi.*

Een vuyle bruit heeft veel parerens aen.

ALs iemant tot u koomt met opgepronckte reden,
Als iemant moedig is, en buygt de gansche leden,
Als iemant met beleyt sijn onschult heeft gedaen,
Seg dan, Een vuyle bruyt heeft veel parerens aen.

Æschil. Ἁπλᾶ γάρ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη. id est:
Lat. Simplicia verba veritas simplex amat.
Hoogd. **Die warheit darf nit viel röcke.**
Nederl. **Gemaelde bloemen riecken niet.**
Lat. Falsa fucis, turpia phaleris indigent.
Veritas per se placet.
Honesta per se decent.
Ital. *Al buon vin non besogna frasca*
Lat Vino vendibili non opus est suspensa hedera.
Nederl. **Op een verbrande vlaye dient sucker gestroopt.**
Spaens. A casas viejas, puertas nuevas. id est:
Frans. *A vieille maison porte neuve.*
A vieux cheval bride rouge
Spaens. A burra vieja cincha amarilla.
Frans. *A vielle asnesse sangle jaune.*
Spaens. A buey viejo cencerro nuevo. id est:
Frans. *A vieil bœuf sonnette neuve.*

**Marius apud Sallustium.*

Non sunt composita verba mea. parvi id facio Ipsa se virtus satis ostendit. illis artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant.

Idem:

Munditiæ mulieribus, viris labor convenit.

Bion Bucolicis.

Μορφὰ θηλυτέρῃσι πέλει καλὸν, ἀνέρι δ' ἀλκά. id est:
Forma bonum muliebre, vigor roburque virile.
Vide & Erpen. Cent. 1. Adag. 5.

Ein klein henn leget alle tag / da ein strauß im jahr nur eins.

De Boer, die een mandt met hinder-eyers in den arm heeft, spreeckt

Een hinne leyt alle daeg / een struys maer eens in 't jaer.

HOor dog wat ons gebeurt; de schijn heeft my gelogen,
En hoope van gewin die heeft mijn wijf bedrogen:
Een koop-man liet my sien een ey van desen struys,
Dies kocht ick strax het dier, en bragt het in mijn huys;
Ick dacht, nadien het beest is dus gewoon te leggen,
Soo stiet ons dese koop voor al niet af te seggen.
Want sie! een hinnen-ey is maer gelijck een bal,
En 't blijckt hier dat de struys wel anders leggen sal;
Sijn ey is als een bol, dat acht ick groote saken,
Men kan van een alleen een gansche struyve maken:
Een boer, een raeuwe gast, al komt hy van de ploeg,
Geeft hem maer soo een ey, gewis hy heeft genoeg.
Dit steld' ick voor gewis: maer sie in korte dagen
Toen vondt ick met'er daet hoe dat ick was geslagen;
Het beest at wonder veel, en bleef noch even graeg!
Dies seyd' ick menigmael, sie wat een struysche maeg;
Van eyers geen gewag; en schoon ick maeckte nesten
Van hoy, en enckel dons, 'k en vondt'er niet ten besten:
Doch naer een langen tijt, juyst eens ontrent de Mey,
Toen socht ick in het nest, en vondt een eenig ey:
Dies was ick wonder bly, maer al op losse gronden;
Want noyt, in desen tijt, en isser meer gevonden:
Ons hinnen, onder dies, die leyden evenstaeg,
Dat gaf my goet gewin, en dat meest alle daeg;
Dies keef ick op den struys, en ging den slocker seggen,
Van hier gy groote vraet, die niet en weet te leggen,
Uw schijn is maer bedrog, gelijck het heden blijckt;
„Want groote winst verleyt, en stage winst verrijckt.

Engels. Light gaynes make heauye purses.
Neder. Licht gewin maeckt swaere beursen.
Hoogd. Wer keinen pfenning achtet / der wird auch nimmer eines gulden herre.
Neder. Die geen penning en acht / en wort geen guldens heer.
Frans. Qui veut faire une porte d'or, y mette tous les jours un clou.
Spaens. Abaxanse los adarves,
Y alcanse los muladares.
Frans. Les murs s'abbaissent, & les fumiers se haussent.
Ital. A passo a passo si va lontano.
Neder. Met enckele veertjens plucktmen den vinck kael.
Alweer'e slaen valt de boom.
Met veel slagen wort de stockvisch murw.
Ital. A piuma a piuma si pela l'oca.
A gotta a gotta il mar si secherebbe.
Hoogd. Von kleinen fischlin werden die hecht gross.
Lat. Majora perdes, parva ni servaveris.
Frans. Peu à peu file la vieille sa quenouille.
Qui s'acquiert s'enrichist.
Neder. De dagelicksche penning weet wat.
De stadige jager vangt het wildt.
Die dickmis wat een kleyntje wat /
Soo wort er wel een groote schat.
De wenstige hant /
En spaerige tant /
Koopt ander luy lant.
Lat. Adde parum parvo, tandem fit magnus acervus.
Gutta cavat lapidem —— Ovid.

Engels. Little pot, soun hot.
Neder. Kleyn bietje / fort bietje.
Ital. Apiccol forno, poca legna basta.
Neder. Kleyn gewin
Brengt rijckdom in.
Die een gouden poort wil maken / brengt'er elcken dag een nagel toe.
Ital. Il bue s'e fatto grande, e la stalla piccola.
Neder. Kleinhouden / doet verkrijgen.
Langksamen rijckdom is salig
Hooge boomen geven meer schaduwe als vrugten.
Frans. En petite maison Dieu a grand part
Lat. Fortunam qui avide vorare pergit,
Hanc tandem malè concoquat necesse est.
Celuy qui mesprise les petites choses, tombera petit à petit. Syrach 29 1.
Le peu est suffisant à l'homme bien appris. Ec 30 21.

Veracht, ô vrient, noyt kleyn gewin:
Want dat brengt groote schatten in:
En niet en isser oyt soo vast,
Als dat gestaeg en lanckfaem wast.
Besie een ongetemden stier
Die onlangs was een vreedsaem dier,
Een dier dat noyt en stiet of vogt,
Maer daer een kint meê spelen mogt,
Die wort in 't lest een grousaem beest,
Dat oock van mannen is gevreest

De boom daer iemant onder rust,
Daer van hy pluckt sijns herten lust,
Daer van hy schoone vrugten leest;
Dat is wel eer een rijs geweest
My dunckt hier is genoeg geseyt,
Soo gy het stuck wel overleyt:
„Doe tot een kleyntje dickmael wat,
„Soo wort'et noch een groote schat.
Maer kleyn verlies dat dikmael koomt,
Daer dient al mede voor geschroomt;
Want kleuter-schult van kleyn beslag;
Als die vermeerdert dag aen dag;
Wort met'er tijdt een groote last,
Schoon dat gy daer niet op en past.
Let dan, al wie een huys besorgt,
Dat gy geen kleyne schult en borgt;
„Want sie! een drop die holt een steen,
„En dat slegts door den tijdt alleen:
„Het staeg gebruyck verslijt het stael:
„By veertjens wort de vincke kael:
„En 't muysje, dat gedurig bijt,
„Doorknaegt een kabel met'er tijt.

Groote viſſchen ſcheuren 't net.

De viſ-ſcher ſtreeckt.

HAd ick voor kleyne vis mijn netten willen hangen,
Of in een ſtille gracht maer paling willen vangen,
Soo had ick nu de ſood', of ſoo het anders ging,
Mijn net bleef immers gaef, ſchoon dat ick niet en ving.
Maer ſiet ick ſchoot het wandt ontrent de groote viſſen,
Nu moet ick bey gelijck, en vang, en hope miſſen;
Want oock mijn beſte net is overal geſcheurt:
Kijkt, vrinden, kijkt een reys, wat ſtoute viſſchers beurt!
Onthoudt my deſe les, die groote dingen jagen
En vangen dickmaels niet als onverwagte ſlagen:
Dus gy die viſſchen wilt, en blijven buyten pijn,
Viſt, lieve vrienden, viſt nae dat uw netten zijn.

Mollia ſunt parvis prata terenda rotis. *Propert.* 3 *Eleg.* 2.
Ital *Grand nave vuol grand acqua.*
Nederl. Groot ſchip / grof water.
Hoogd. Hohe ſteiger fallen gern.
Ital *Al fiume famoſo non andare à peſcare.*
Non pigliar tanto, che ti potrebbe ſtraccare.
Nederl. Men moet ſoo groote brocken niet inſwelgen datm'er aen wurgt.
Veel om-vamen/
Weynig verſamen.
Ital. *Peſci groſſi rompono l'hamo*
I groſſi ſorci rodano la trapola.
Nederl. Groote ratten byten door de val.
Groote viſſchen ſpringen uyt den ketel.
Ital *I moſconi rompono le tele de' ragni*
Nederl. Byen en horſels breken het ſpinneweb.
Hoogd. Gute ſwimmer ertrincken gern.
Frans. *Peu & paix c'eſt don de Dieu.*

Spaens De grande rio gran pezi, ma non te ahogues alguna vez. *id eſt:*
Frans. *De grande riviere grand poiſſon, mais garde toy de noyer.*
Hoogd. Je höher berg / je tieffer thal.
Wann man die Seyten zu hoch zeucht / ſo zerſpringen ſie.
Wenn man das armbruſt überſpannet / ſo zerſpringets gern.
Lat. Magis offendit nimium, quam parum
Nederl. Qualick gewonnen/ qualick verteert.
Lat. Malè parta malè dilabuntur
Frans. *Le bien mal acquis ne porte jamais profit.*
Un peu de mal acquis fait perdre beaucoup de bien acquis.
De bien mal acquis ne jouiſt le troiſieſme heritier.
Ce qui eſt venu au ſon de la ſluſte, s'en reva au ſon du tabourin.
Qui d'autruy ſe veſt, bien toſt ſe deveſt.
A pere amaſſeur fils gaſpilleur.

Canta la rana; Y no tiene pelo ni lana.

De vorsch is naeckt gelijck een pier/ En 't is nochtans een vrolick dier.

AL is de puyt een arrem dier,
Al isse naeckt gelijck een pier,
Al heeftse schoon geen wol of haer,
Sy maeckt noch efter bly gebaer;
Want op het lant is 't datse springt,
En in het water datse singt:
En daerom houdt men voor gewis
Dat sy staegh bly en lustigh is.

Meynt iemant dat een vrolick hert
Uyt rijckdom maer gesogen wert?
En dat een bly, een fris gelaet,
Alleen maer hangt aen grooten staet?
Neen, neen, gesellen, denckt'et niet,
Het gelt heeft mede sijn verdriet:
En die met weynigh is vernoeght,
En sijnen lust na reden voeght,

Is dickwils blyder van gemoet
Als Graef, of Prins, of Koning doet,
Dies stel ick dit hier voor besluyt,
(Want siet¹ de reden wijst'et uyt)
„Het groot beslagh is maer een pack,
„En kleyne staet is groot gemack.

Frans *LA grenouille chante par la plume,*
En n'a pourtant n'y poil n'y laine.
Cœur content, & manteau sur l'espaule.
Nederl. Een bly gemoet/
En matigh goet/
Is wonder soet.
Lat. Cui cum paupertate benè convenit, dives est,
Frans *Le pauvre content n'est pas pauvre.*
Le riche mal-content n'est pas riche.
Contentement passe richesse.
Peu & paix, est beaucoup.
A faute de chapon
Pain & oignon
Lat. Quovis calceo calceatur nudipes. *Vid. Erasm. 1 Prover. 52*
Frans *Peu de bien, peu de soucy.*
Nederl. Geen rijcker man in alle steden/
Als die met 't zijne is te vreden.
Lat. Dis est proximus, qui eget paucissimis.
Frans *Bienheureux est qui se contente*
Du bien, que Dieu luy donnera à rente
Lat. Vivitur exiguo melius ——*Claud. 1. Ruf.*
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus. *Horat. 1 Epist. 12.*
Vivitur parvo benè, cui, paternum
Splendet in mensa tenui salinum. *Idem. 2 Od. 16 ubi vid. seqq*
Is satis est dives, cui satis est quod habet. *Vulg.*

Frans *Qui est content est riche.*
Cœur content grand talent.
Moines, vennains, & prestres, tu ne vois jamais contents.
Le moyen pour s'enrichir promptement, est se contenter de ce qu'on a.
Ou il n'y a point de contentement, il n'y peut avoir d'heur
Celuy ne peut avoir faute de beaucoup, qui est resolu se contenter de peu
Le vertueux avec pain & l'eau, peut combatre la felicite des plus riches
Il vaut mieux en paix un œuf, qu'en guerre un bœuf.
Securius divites erimus, si scierimus quàm non sit grave pauperem esse. *Senec*
Cantabit vacuus coram latrone viator *Juven.*
Parabilis est quod natura desiderat, & ad manum quod satis est. *Senec.*
Eum intelligimus divitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facile contentus sit qui nihil quærat, nihil appetat, nihil opter amplius. *Cicer.*
Satis divitiarum est, nil amplius velle. *Quint.*
Proverb. 15. vers. 16 17.
Mieux vaut un peu avec la crainte de l'Eternel, qu'un grand thresor, auquel y ait troublement.

Mieux vaut un repas de porées, où il y a amitie, que d'un bœuf de graisse, ou il y a haine. Vide & Prov. 16 8 & 17. 1 & Psal. 37 16.

Wie tegen wint spouwt/ maeckt zijn baert vuyl.

AL Wie dat oyt bestaet om tegen wint te spouwen,
Die vint het vuyle quijl ontrent sijn eygen mouwen:
Of op sijn aensicht selfs, of in sijn netten baert;
„Dus, vrienden wie gy zijt, en doet niet tegen aert.

Κατὰ κλῦμα μηδ' ... *Phocyl* id est
Lat. Temporibus servi, ac ventis reflare caveto,
Nec contra fluminis ictum.
Adversus solem ne mejeto
Frans. *Apente la haute & la basse, & ce que le temps sonnera, danse-le.*
Tu nihil invitâ dices, faciesve Minervâ. *Horat, Art*
Nederl Op een siedende pot en sit niet vliegh,
Van heete pottagie en snoept geen kat.
Frans. *Aune marmitte qui bouilt, mouche ne s'attacque.*
Noli te opponere irato, nec regi, nec exundanti fluvio. *Bensiee.*
Vid. Erasm in Adag. Irritare crabrones & Erasm. 1. Prov. 12. 28. 81.

Quien echa aguas en la garrafa de golpe, mas derrama que elle coge

Wie haestigh giet / Houdt dickwils niet.

De Leser beelde sich in een man, die een flessche met een engen hals willende vol-gieten, meest al het water ter aerden stort, vermits hy te veel teffens giet.

Qui verse l'eau en un bocal tout à coup, il en repend plus qu'il n'entre dedans.

De man die het water giet spreeckt.

Wat mach ick doch bestaen, wat ging ick hier bedrijven!
Ick moet in dit geval mijn eygen daet bekijven;
Want dat mijn vyant lacht, mijn vrient en vrouwe schreyt,
Dat wijt ick anders niet als slechts mijn quaet beleyt:
Ick meynde met een swalp mijn flessche vol te gieten,
Maer sie daer al het nat ter aerden neder schieten:
Daer is nu mijn geluck, mijn schoone kans gegaen,
En sie, mijn holle kruyck die blijft hier ledig staen
Ach had ick met bescheyt mijn voordeel konnen achten,
En met een stillen geest een weynigh konnen wachten!
Ach had ick dit beleyt door raet en met gedult,
Daer is geen twijffel aen, mijn fles die waer gevult.
Maer sie! ick was te graegh, en al te seer genegen
In haest en sonder maet, mijn gieren aert te plegen:
Het was, na mijn verstant, het was te groot een pijn
Te sitten aen de beeck, en lancksaem vol te zijn
Hier staε ick nu en kijck, bespot van alle menschen,
Al wat ick over heb', is slechts alleen het wenschen
Sie dus soo vaert het volk, dat met een snellen spoet
Na groote staten tracht, of grabbelt om het goet.
Haer oogh dat loert alleen om veel te mogen grijpen,
En even dat belet de vingers toe te nijpen,
Daer leyt het gansche kraem dan veeltijs over-hoop,
De vrienden in den last, de meester op den loop.
Nu hoor een deftigh woort, en wil'et mede dragen,
Het kan u dienstigh sijn uw gansche leven-dagen
„Eer, die met trappen klimt, en goet, dat lancksaem wast,
„Dat baert de meeste vreught, en lijt de minste last

Een swaen vallen haer veeren soo besigh/ als een musch

Ik sagh onlanghs een swanen-nest
Te midden in een gracht gevest,
Op seker eylant dat er stont,
Te midden in het nat gegront·
En sie, ick weit oock even daer
Het nestjen van een musch gewaer,
Een musch gelijck men in het riet
Des somers haer geneeren siet.
Ick bleef op dit gesichte staen,
En sagh haer beyder maecksel aen:
Het eene nam ick met'er hant,
Gelijck ick dat vol jongen vant,
Het ander stont ick aen en sagh,
Gelijck het voor mijn oogen lagh,
Terwijl ons voer man met de swaen
Had als een oorlogh aengegaen,
En met sijn pols haer tegen hiel
Dat sy ons niet en over-viel,
Maer sekerlick het kleynste nest,
Dat was (mijns oordeels) alderbest:
Want schoon de swaen haer kinder bet
Met groote tacken had beset,
Had op gemetselt sonder steen,
Met riet gevlochten onder een,
Had wonder dicht en vast gestelt
Met loof en ruychte van het velt,
Noch had de musch geen slechter voet
Om wel te queecken haer gebroet·
Want sie! haer nest was sacht en bol,
Van mosch, van hoy, van pluymen vol;
In 't korte, na een kleyn beslagh,
Soo net en konstigh als het mach:
Soo dat voor al de groote swaen
Geen beter voor-raedt had gedaen.
Als ick dit wel had over leyt,
Toen heb ick open uyt geseyt:
Nu vind' ick met de ware daet
Hoe daet et in de werelt gaet;
Ick vinde dat de groote swaen
(Hoe schoon met veeren aen gedaen.)
Haer dons soo wel van nooden heeft
Als 't kleynste musje dat er leeft:
En daerom segh ick voor besluyt,
„Groot is het hof, veel gaet'er uyt.

Indien'er yemant het onderscheyt tusschen een grooten en kleynen staet recht wil ***verstaen****, die beelde sich in dat hy voor hem siet een swaen, een struys, ofte een anderen grooten vogel, gansch kael en sonder veeren: en wederom aen* ***de andere*** *zijde een musch, een vinck, ofte ander kleyn vogelken, mede geheel naeckt en ontpluymt wesende, en stelle sich dan noch voor dat de selve bey'e gansch besigh sijn yder om haer bloote lijven te mogen bedecken, soo doende sal hy datelijcken gewaer werden dat'er in soodanigen gevalle een vinck, ofte musch vry beter aen is als een swaen ofte vogel struys, vermits soo een kleyn dier, als een musch ofte vinck is, met het minste veerken ofte ander ruychte dat het hier of daer ontmoet en op-raept, lichtelijk sijne kleyne ledekens sal konnen bedecken maer een swaen waer sal die konnen bekomen soodanigen menigte van pluymen, om dat groot lijf, en dien hoog uyt'gestrecken hals mede te bekleeden? Pas dese gelijckenisse, Leser, aen de eene zijde op een Prins, ofte iemant anders die groot is in de werelt: en aen d'ander sijde op een gemeenen burger, beyde uyt hare gelegentheyt door eenigh ongeluck vervallen, en tot kleynigheyt ofte armoede gemeckt, ghy sult in der daet, als met handen tasten, 't gene wy hier te voren met woorden hebben geseyt*

Nubibus ipsis inserta caput,
Turris pluvio vapulat Austro. *Senec. Agam. Act. 1. Ubi vid. seqq.*

Frans. *Il n'y a grand montée*
Qu'il n'y ait grande vallée.

Nederl. Groote heeren / Groote kleeren,
Groot is 't hof / Veel moeter of,
Groote meerssen / groote baercken /
Groote koppen / groote doecken.

Daer veel goet is / daer sijn veel die het eten.
Eccles. 5 10

De Leser beelde sich in een man, die in een groot hof of paleys, op den ommeslagh van het geheel gesin staet en let.

Tot heden toe en wist ick niet
Waer op de gulde spreucke siet,
Die ick lest in den Bybel las,
Daer van een Koningh schrijver was,
Te weten, dat eens rijcken goet
Veel grage bijters lijden moet.
Maer heden was ick uyt gegaen,
En bleef hier aen de deure staen,
Daer sagh ick eerst den rechten vont
Daer op de spreucke was gegront:
Ick sach'er eters over-al,
Ick sach'er paerden op het stal,
Ick sach er koetsen twee of dry,
Ick sach'er raeuwe gasten by,
Ick sach er honden in het kot,
Ick sach er jagers om het slot,
Ick sagh oock vliegers daer ontrent,
En grage vogels sonder endt,
Ick sach'er jongens, vreemt gekleet,
Tot simme rancken uyt gereet,
Ick sach'er kocks in groot getal,
En knechts en meysjens over-al,
Ick sach'er, ick en weet niet wat,
Dat al met grage tanden at,
In 't korte, wonder groot beslagh.
En t'wijl ick al den handel sagh,
Toen seyd ick met een stillen mondt,
Soo dat et niemant hooren kondt
Wat heeft de rijcke van sijn gelt
Daer op hy al de sinnen stelt,
En acht er voor sijn hooghste luck?
Ick bidde, let eens op het stuck,
Hy heeft voor-al geen ruymer maegh,
Hy wort oock noyt eens vroeger graegh
Als eenigh ander eerlick man,
Soo dat hy niet meer eten kan
Als yemant die maer weynigh heeft,
En die maer van sijn handen leeft.
Wat heeft hy dan van al sijn goet
Als dat hy groote vraten voedt?
En dat hy dickwils met verdriet
Veel rupsen op sijn koolen siet
Ick segge darom voor het lest:
„Een kleyn gewin is alderbest,
„Een groot beslagh, een lastigh pack,
„En kleyn bedrijf is groot gemack.

Frans. *Chevaux, chiens, oyseaux, & serviteurs,*
Et mangent & gastent les seigneurs.

Ital. *Grand nave, vuol grand aqua.*
Gran nave, gran pensiero

Nederl. Groot huys / groot kruys.
Groot is 't hof / veel moeter of.

Frans *Agresse cuisine, Pouvrete voisine.*

Nederl. Kleyn schip / kleyn seyl,
Kleyn huys / kleyne sorgh.
Veel knepen / veel monden.
Groot gesin groot [illegible].
Hoe meerder vis / hoe dooster water.

Engels A litel pot, soun hot

Ital. *A piccol forno poco legna basta*

Nederl. Een kleynen heert / al iste heet /
Die heeft alleen maer weynigh heet.

Frans. *Qui a serviteur, a messager en ville* id est

Lat. Quidquid domi agas, effutiunt servi

Frans. *Serviteur prié, parent, ny amy,*
Ne pren, si tu veux estre bien servi.

Familia vestiarium petit, cibumque, tot ventres avidissimorum animalium tuendi sunt emendæ vestis, & custodiendæ rapacissimæ manus, & flentium detestantiumque ministeriis utendum *Senec. Tranq. Anim. cap. 8.*

Magna armamenta pandentibus multum irruat necesse est procellarum *Senec. ibid cap. 9.*

Frans. *Autant de serviteurs, autant d'ennemis*

Capra Syra.

Wat baet'et of de hoe veel melcks geeft / alsse die weder omstoot.

De geyte vrienden, die ghy siet.
En die soo vollen elder biet,
Is niet soo nut gelijck het schijnt,
Om dat haer voordeel licht verdwijnt,
Want mits het dier is wonder geyl
Soo stort het licht den mellick teyl,
En giet et altemael daer heen
Dat nu alreeds gewonnen scheen.
Wat is'er menigh konstigh man
Die gelt genoegh verdienen kan!
Maer wat doch baet hem sijn gewin?
Hy slaet et weder quistigh in,
En schoon hy wint geduerigh veel,
Hy jaegt et door een ruyme keel,
Hy hangt et aen den dobbel-steen,
Hy maeckt et alle man gemeen,
Hy stort'et in een hoeren schoot
Dies blijft'er niet voor sijnen noot,
Maer leeft hy tot den ouden dagh,
Soo is hy kael, gelijck hy plagh.
Wel, ghy die zijt een geestigh quant,
En gelt verdient door uw verstant,
Quist niet, al is uw winste groot,
Maer spaer een penningh voor den noot.
En soo ghy let op uw gemack,
„Saey met een hant, niet met een sack:
„Want manigh voordeel wel gespaert
„Daer is er duymen wel af vaert.

Nederl Soo gewonnen / soo verteert.
Soo 't quam / soo 't vaer.

Frans *D'où vient l'agneau, La est retourné la peau.*
Ce qui est gagné par tabourin, passe par la flûte.
Ce qui assemble pille pille,
Dez assimble tire tire.

Met

Met groote Heeren is 't quaet kersen eten; sy kiesen de grootste/ en schieten met de steenen.

Wil iemant boom-gewas met groote meesters eten,
Die moet voor alle ding een nutte lesse weten;
Sie! al het beste fruyt dat is voor hun alleen,
En, soomen kersen eet, sy schieten met den steen:
Sy schieten waer het valt, en waerse konnen raken,
Of in uw schoonen baert, of op uw bolle kaken;
En 't staet u al-te-mael te lijden met verdrag,
Van morren niet een woort, van pruylen geen gewag:
Gy moet, beminde vrient, in dese vreemde rancken,
Noch toonen bly gelaet, en even leeten dancken;
Dus schoon gy schade lijdt, des noch al met-te-min
Ontfang al wat gy kunt, en acht'et voor gewin.
Of soo u dit mishaegt, soo voeg u by de gasten
Met wien het u betaemt vrymoedig toe te tasten.
Laet heeren voor den Raet, en Vorsten aen het Rijck,
En handel, soo gy kont, alleen met uws gelijck.

Usibus edocto si quicquam credis amico,
Vive tibi, & longe nomina magna fuge.
Vive tibi quantumque potes, prælustria vita.
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam, quamquam soli possunt prodesse potentes.
Non prosit potiùs, si quis obesse potest. *Ovid.* 3 *Trist.*

Nedel. Heeren peerden eeten veel.
Heeren bidden is gebieden.
Met groote heeren kleyne kennisse.
Groote heeren swemmen groetem
Selden weeren
Met groote heeren haere maegenspraeck.
Jonge heeren geven meer schaduwe / als vrugten
'Is quaet met sterke te koopstelen; want der sterckes spel is der krancken doodt.
Men maet den Edelen haer wille haet / de boeren haer hennig / en de honden haer bruylost laten.
Heeren huldt en is geen erf.
Die heeren dient / krijgt heeren loon.
Hoogd. Hüt dich vor herren und Königen / sie haben lange arme.
Wer schertzet / nahend geschwägert / und gefreundt.
Mit grossen herrn ist nit gut kirschen essen / sie schiessen gern mit steinen zu / und werffen die stiel einem an kopff.
Herrn gunst / frauwen liebe / und rosenbletter / Verkehren sich wie Aprillen wetter.
Der katzen schertz ist der meusen todt.
Frans. *Au foible le fort*
Fait souvent tort.

Nederl Die den heere wil hoonen / geven hem 't zyne.
Winterssche nachten /
Vrouwen gedarhten /
En gunste van heeren /
Siet men haest verkeeren.
Jong hoveling /
Oudt schoveling.
Konte reyen hoven wel.
Wijdt beheert / nae bekeent.
Schouten / en Baljuwen /
Gijppen als wulwen.
Heeren en hoeren verschelen maer een letter.
Laest u nooyt te grooten staet /
Noch te grooten mede maet.
Watse segt of waere rait /
Met u meerder noyt en malt.
An nescis longas regibus esse manus? *Ovid.*
Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia. *P. Syrus.*
Frans. *La belette a envie de manger la chauve-souris, sus pource qu'il est oiseau, ou qu'il est rat.*
Un receveur du Roy est contable jusques au jour du jugement
Nul ne mange de l'oye du Roy, que cent ans apres il en chie la plume
A petite occasion
Prend le loup le mouton.
Si tu veux estre sans esmoy,
Ne te sers de ceux qui ont servi plus grand que toy.
Au povre n'est utile s'accompagner du puissant.

Ne depars poires avec ton Seigneur.
L'espee du noble luy sert de faucille.
Partir comme des freres, Le mien est mien, & le tien est à nous deux.
Les grands oublient tost ceux qui s'eloignent de leur yeux.
Les grands ont honte de donner peu, & refusent de donner beaucoup.
Service de Roys n'est pas heritage.
Qui dit bien des grands, quelquesfois ment;
Qui en dit mal, il s'en repent.
Ital. *Arbori grandi fanno piu ombra che frutto.*
Se vuoi del tuo mestier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore non ti far compagno.
Spaens. En burlas y en veras,
Con tu sennor no partas peras.
Al pobre no es provechoso
Accompanar se con el poderoso.

Syrach 8. 1.

Frans. *Ne debá point avec homme puissant, de peur que tu ne tombes en ses mains.* &c.

Syrach 9. 18.

Retire-toi loin de l'homme qui a puissance de tuer: & tu ne feras point en crainte de mort.

Syrach 13. 2.

Neded. Maeck uw geselschap niet met de geweldigen. Wat doet de aerde pot by de metalen?
Sie vorder Proverb. 23. 1.

Par le petit chien le lievre est trouvé.
Mais par le grand il est happé.

De kleyne brack doet op den haes/
De groote wind behout het aes.

De Leser beelde sich in een jager, staende ontrent een hart dat de groote honden ter aerden vellen, bytende de bracken (die het selve hebben opgedaen) daer van.

De Jager spreeckt:

HEt wild, dat sich onthield ontrent de dichte tacken,
Dat heb ick op-gedaen met dese kleyne bracken,
Die liepen vlijtig heen, en kesten over-hoop,
En dreven menig hert te samen op den loop;
Maer toen wy op het vlack de snelle dieren sagen,
En stonden al bereyt, en veerdig om te jagen,
Soo quamen daer in haest de snelle winden aen,
En stracx was al de jagt, en oock de vang gedaen,
Eylaes! mijn gaeuste brack die wert'er af gesmeten,
Die wert'er af geruckt, die wert'er af gebeten:
En die het vlugtig hert eerst in den woude vont,
En heeft geen ander loon als stechts een droogen mont.
Is 't niet een selsaem werck! „De kleyne lieden vinden,
„Maer waer men vangen sal, daer zijn de groote winden;
„Wat baet doch, lieve vrient, het loopen van den brak?
„Een ander heeft'et wildt, en hy het ongemack.

Frans. *TEl bat les buissons,*
Qui n'a pas les oisillons.
Ital. *Che divide le pera con l'orso, n'ha sempre men chi parte.*
Sic vos non vobis vellera fertis oves. &c.
Ronsard Tom. 4 pag. 88.
Ainsi les gros toreaux vont labourant la plaine,
Ainsi les gras moutons au dos portent la laine,
Ainsi la mouche à miel en son petit estuy
Travaille en se tuant pour le profit d'autruy.
Sie vorder het eerste deel/ pag. 59. *Et Richter. Axiom. Histor.* 27.

Sie kint/ dit heb ick lang geweten/
Dat groote vissen de kleinen eeten.

De Leser beelde sich in een visscher, uyt een grooten vis een kleynen vis treckende, en sijn kint toonende: die spreeckt aldus:

KOm hier en sie eens, weerde kint,
Wat vreemder saken dat men vint,
Kom leer hier dat u dienen kan,
Oock als gy wort een dege man.
Ick hebbe lange tijdt gevist,
En dit en heeft my noyt gemist,
Wanneer ick iet gevangen hadt,
En dan ontrent den oever sat,
En daer den vis in mooten sneet,
Gelijck men die gemeenlijck eet,
Of ick en vondt, wanneer ick sag
Wat in haer groote roppen lag,
Een spierinck of een kleynen ael,
Een reste van haer middag-mael.
Soo dat ick nu voorseker weet
Dat groote vis sijn minder eet;
Dit vond' ick in de woeste zee,
Dit vond' ick op de stille ree,
Dit vond' ick in een binnen-sloot
Al isse dickmael niet te groot.
Godt gave dat men op het landt
Van dese streken niet en vandt!
Maer 't is'er (nae men ons vertelt)
Al op gelijcken voet gestelt;
Want al dat gaept na groot gewin,
Dat slockt wel ligt sijn minder in.
„Het is van oudts een wisse saeck,
„Dat noyt een slang wast tot een draeck,
„Dan soo wanneer haer mede-maet
„Eerst door haer ruyme kele gaet.

Hoogd. **WAnn ein schlang die ander nit fress/ soo würde kein drach drauss.**
Spaens. Niay aroyo que enriqueza su corrieuse de agua clara. *id est:*
Frans. *Il n'y a ruisseau qui enrichisse son courant avec de l'eau claire.*
Lat. Serpens nisi serpentem deglutiat, non fit draco.
Hoogd. **Von kleinen fischlin worden die hecht gross.**
Frans. *Qui fait grands les grands,*
Sinon qu'ils peignent sur les gens?
Les grands poissons mangent les petits
Varro apud Nonnium:
Qui pote plus urget: pisces ut sæpe minutos
Magnu' comest, ut aves enecat accipiter.
August. Milleloq Serm. 53. *de Resurrect.*
An non est mare hoc sæculum? an flumen non est, ubi se homines quasi pisces devorant?
Gelijck de leeuw het wildt verslint/ soo verslinden de rijcke de armen. Syrach 13. 23.
Syrach 13 21. & seqq.
Comme les asnes sauvages sont la proye des lions: ainsi les povres sont la pasture des riches.
Senec. Epist 103.
Ab homine homini quotidianum periculum.
Homo homini lupus *Plaut. Asin.* 2 4.
d'Een mensch sou den anderen eten/ kost hy.
Anacharsis Scytha interrogatus, Quid homini maximè infestum esset? Ipsi, inquit, sibi ipsis. Contrarium est illud Cæcilii apud Symmachum:
Homo homini Deus est, suum officium sciat.

Een ryck man sterft sijn kint/ Een arrem man sijn koe.

Het beeldt kan zijn een arm huys-man die staet en klaegt in een stal, daer niet en is als een doode koeye: en 't verschiet een rijck man in een treffelick paleys, klagende ontrent sijn eenig kint dat gestorven is:

KOomt vrienden, koomt te saem, ick moet mijn lijden klagen,
Mijn hert kan sijn verdriet niet sonder spreken dragen;
„Al wat de ziele druckt is minder als het plag,
„Wanneerse by een vrient haer open geven mag.
Mijn buer-man is een kint, en my een koe gestorven;
Nu is hy sonder troost, en ick geheel bedorven:
Dus sijn wy bey gelijck bedruckt tot in den geest,
Hy om sijn eenig kint, ick om mijn eenig beest.
Sie wat een wonder ding! en wat een seltsaem sterven!
Ick konde wel een kint, en by een koeye derven
O doot, gae anders om, dan is 't geen ongeval,
Ick heb een vollen heert, en hy een vollen stal;
Koom tot mijn buermans haef, en tot mijn seven kinders.
Daer is u meerder roof, en voor ons weynig hinders;
„Men acht het over-al alleen maer kleyne pijn,
„Wanneer de wollef rooft daer groote kudden sijn

... kan, de doot en heeft geen ooren,
... nedt, sy wil geen reden hooren,
... den gang: „De doot, de bleecke doot,
... en tijt te gast daer niemant haer en noot.

Wie sal nu mijn verdriet, wie mijnen buer-man stillen?
Het gaet ons bey gelijck juyst soo wy niet en willen;
Want hy die magtig is, verliest sijn naeste bloet,
En ick een arrem man, eylaes! mijn beste goet.

Hoogd. Das unglück trifft nur den armen.
Lat. Omnia naturæ præpostera legibus ibunt. *Ovid.* 1. *Trist* 7
Ital. *A chi è disgratiato, gli tempesta il pan nel forno.*

Hoogd. Wer auff ein heller gemüntzt ist / könt nimmermehr auff den Creutzer.
Spaens. Da Dios havas a quien non tiene quixadas *id est:*
Frans *Dieu donne febves à qui n'a de machoires.*

Quiconque a bouche, ne die a un autre qu'il souffle son pottage.

Soo gy uw papjen blasen kont / Gebruyck doch nooit een vreemden mont. ✕

De Leser heeft sich hier in te beelden iemant die een anders pap wil komen blasen, maer van den selven wert verstooten, met byvoeginge van 't gene het bygevoegde vers seyt.

Ick weet, mijn pap is byster heet,
En 't is my boven maten leet,
Om dat mijn uytgeteerde maeg
Is hol en uytter-maten graeg.
Maer echter ben ick niet gesint
Gedient te sijn van uwen wint,
En ick en neme geen gedult
Dat gy mijn rijs-pap koelen sult;
Want quamj'er met de lippen by,
Soo waert gy meester van de bry.
Ick heb, Godt dank, een eygen mont,
En eygen adem is gesont;
Het geen' gy voor hebt, weet ick niet,
Hoewel gy my de lippen biet:
En daerom, vrient, en gy, en elck,
Die blaest al best sijn eygen melck;
„Want die sijn eygen papjen koelt
„Hy is'et die hem best gevoelt
Hoort, kinders, hoort een dienstig woort,
En segt het vry uw mackers voort:
„Als yder een sijn papjen blaest,
„Als yder een sijn beesjen aest,
„Als yder een sijn bootschap doet,
„Als yder een sijn liefjen groet,
„Als yder stelt sijn eygen maet,
„Als yder maeckt sijn eygen staet,
„Als yder ploegt sijn eygen landt,
„Als yder lost sijn eygen pandt,
„Als yder bout sijn eygen nest,
„Dan gaen de saken alderbest.
Dus wat gy sellefs blasen kondt,
En roept daer toe geen vremden mont,
Want sellefs is de rechte man
Die best uw dingen redden kan:
En alsmen kraeut sijn eygen vel,
Dan gaen de saken wonder wel.
„Geen bood' en was'et oyt soo goet
„Gelijck de meester sellefs doet.

Ital. *Chi può guazzar l'acqua, non vadi al ponte*
Nederl. **Het ooge van den Heer dat maeckt de peerden vet /** ✕
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net.
Geen beter hof-meester / als de weert selfs.
Het beste mis op den acker / is 's meesters oog en voet.
Selfs is goet kruit.
Selfs is de man.
Geen bode soo goet / Als de man selfs doet.
Wat gy alleen kunt doen / roept daer geen andere toe.
Niet soo quaet / als quaden toeverlaet.
Maeckt uw bedde / sooje slapen wilt.
Hoogd. Eigen fewr kocht wol.
Lat. Nihil perinde saginat equum, ut regis oculus. *Plutarch de Instit Liber*

Spaens. Ni mayor domo que mire por la hazienda, como el Duenno.
Frans. *Il n'y a point de maistre d'hostel qui prenne garde de si pres au bien de la maison, comme le maistre mesme.*
Qui ne voit que par les yeux d'autruy, il est taulpe.
Qui tient la poile par la queue, il la tourne comme il veut.
Arist in Oecon.
Quis fimus in agro optimus? Oculus œconomicus.
Arab Prov. Erpenii 1. 26.
Nil scabat caput tuum præter ungues tuos.
Ibid 1. 22
Puta vitem tuam manu tuâ, non alienâ.
Vid Erasmum in Adagio:
Suam quisque rem meminit.
Ennius apud Gellium
Ne quid exspectes amicos facere, quod per te queas.

Die de koe aengaet / die grijptse by den steert. ✕

De Leser beelde sich hier in een koeye in de sloot gevallen, en den eygenaer (te vergeefs om hulpe geroepen hebbende) deselve by den steert grypende om die uyt te helpen.

De eygenaer van de koe spreeckt:

Ey sie! mijn beste koe is in den slick gesoncken,
En waer er niemant by, sy lage nu verdroncken;
Dies roep ick over-luyt: Gebueren, leent de hant,
En set het arrem beest eens weder op het lant.
Maer schoon ick sta en schreeu, och! niemant van de lieden
En toont hem regt geneygt om handt te willen bieden;
Sy staen maer aen den kant, en sien 'k en weet niet hoe,
Maer niemant van den hoop en tast'er handig toe:
Sy maecken wel bohay het beest te willen raken,
Maer vreesen aen het slick haer vuyl te sullen maken.
Nu sie ick hoe't 'er gaet: Het is een oude leer
Dat niemant oyt en hinckt van iemant anders seer.
Wat baet'et in den noot een ander toe te spreken?
Wie iet gedaen begeert, dient handen uyt te steken
Gy, laet dan noyt uw werek op dees of gene staen,
Of anders, lieve vrient, soo blijft'et ongedaen

Hoogd. Wann sich der baur nit buckt / so ackert er nit guts.
Der herren aug tüngt den acker wol.
Der herren fuß machet das pferd faist.

Wo der mann selbst nit kombt / da wird ihm sein haupt nit wol gezwagt.

Faites feste au chien, il te gastera ton habit.

Streelje den hondt / hy bederft uw kleedt.

Laetst streeld' ik Lobben onsen hont
Ik bood hem ook mijn eygen mont,
Ick gaf hem namen honig-soet,
Gelijck men lieve beesten doet.
Maer sie, voor al dit soet bedrijf,
Soo sprong de sloef my op het lijf;
Dus sie ick aen mijn beste kleedt
Niet anders als mijn herten leet,
Het quijl uyt synen open muyl
Dat maekt myn schonen mantel vuyl,
Mijn schoe-lint, en dees moye strick,
En is niet als een enckel slick:
Mijn vleyen maeckt den rekel stout,
Soo dat hy maet noch regel hout
Hebt gy een knegt, of eygen kint,
Of iemant anders wel gesint,
En liffe-laffe niet te seer
Haer vrientschap is te wonder teer,
Sy dient gedragen, niet getoont,
Of wel gy wort met dreck geloont.
Dus wilt gy lust, en geen verdriet,
Draeg liefde, maer en toonse niet.

Frans. *Joue vous de l'asne, il vous donnera de la queue au travers du nez.*
Chantez a l'asne, il vous donnera de pets.
Faites feste au chat, il vous sautera au visage.
Spaens Burlaos con el asno, daros ha en la barva con el rado
Cria corvo, y sacar te hal el ojo
Frans. *Nourri un corbeau, il te crevera l'œil.*
Spaens. Hijos y criados no los has de regalar, si los quieres gozar.
Frans. *Les enfans & serviteurs il ne les faut mignarder, si tu en veux jouir*
Lat. Nimia familiaritas parit contemptum.
Ital *Il troppo con versar partorisce disprezio.*
Frans. *Chose accoustumee N'est pas fort prisée.*
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus? Et minus dolebis. *Martial* id est

Frans. *Jamais trop compagnon a nul ne te feras Car bien que moins de joye, moins d'ennuy tu auras.*
Spaens A casa de tu tia,
Mas no cada dia.
A casa de tu hermano,
Non iras cada serano. *id est.*
Frans. *A la maison de ta tante,*
Mais non tous les jours
A la maison de ton frere,
Mais non tous les soirs
Cætera vide apud Erasm. in Adagio,
Ale luporum catulos.
Qui se fait brebis, le loup le mange:
Qui se fait porceau, se met dans la fange.
Syrach. 30. 9.
Amignotte ton enfant, & il te donnera maint effroy: joue-toi avec luy, & il te contristera &c.

Syrach. 8. 5.

Ne te joue point avec un homme mal appris.

In tegen-deel van dat hier voren is geseyt, soo vermaent het Hebreus spreeckwoort, dat men eenen vrient van suycker niet en moet op-eten dat is geseyt, dat men den willigen niet te veel en moet vergen, dat men niemants beleefstheyt en moet misbruycken, en dat men een gewillig peert niet en moet over-rijden.

Willige roß sol man nicht übertreiben.
Een willig peert dient niet over-reden.

Een sedig man sonder rijs, stock, of spoor te peerde sittende, spreeckt

Vraegt iemant wat de reden zy,
Terwijl ick desen hengst bery,
Dat ick geen rijs of stock en draeg,
Oock met geen spoor het peert en jaeg;
Die wete dat het moedig beest
Is van een onvermoeyden geest,
En dat het dier, uyt eyger aert,
Sijn rappe leden niet en spaert:
En waer toe dient het dat men slaet
Wanneer het peert gewillig gaet?
Men moet niet van een gunstig man
Al nemen dat men krijgen kan;
Dus weet dat oock uw beste vrient
Niet al te veel geverrigt dient.
Want die sijn esel over-laedt,
Die maeckt dat hy verlegen staet

Il ne faut prendre de son amy tout ce qu'on peut

Men kan 't kint wel te veel wiegen.

In

In een ander mans oor is te snijden als in een vilten-hoet.

WEl, maets, wat is'er dat u let?
Wat is'er dat u dus ontset?
Is 't om den handel die ghy siet?
Ey lieve kinders, moeytje niet.
Ick snijd' hier in een anders oor,
En dan en geef ick geen gehoor
Noch aen geklagh, noch aen gekrijt,
Wat pijne dat oock iemant lijt
En of hy dichte tranen schreyt,
En duysent jammer-woorden seyt,
Al dat en gaet my geensins in,
Ick passe slechts op mijn gewin;
„Want van een anders leet of seer
„En hinckt de meester nimmermeer.

Hoogd. Auß eins andern seckel ist gut geld zehlen.
Ital. *Del cuojo d'altri si fanno le correggie larghe.*
Hoogd. Es ist gut riemen auß eines andern haut schneiden.
Nederl. Een anders ham / een eygen mes.
Een gehuert peert / eygen sporen.
Gehuerde peerden maken korten mylen.
De koe en lickt geen vreemt kalf.
Daer 't vry gelach is / is 't goet gasten nooden.
Hoogd. In ander leute kuchen ist gut kochen.
Nederl. 't Is licht groot vyer maecken van eens anders turf.
't Is goet breede riemen snijden uyt een onder mans leer.
't Is goet danssen op ander mans vloer
't Is goet feest houden op eens anders sael.
Niemont hinckt van eens anders seer.
Die de koe aengaet die grypt se by den steert.
Hoogd. Es is gut mit ander leut schaden weiß werden.
Nederl. Avontuert gy uw laken / ick avontuer mijn schaer / sey de kleer-maker / en sneder in.
Spaens De piel agena, larga la correa *id est*
Frans *De cuir d'autruy large courroye.*
Spaens Poco os duelen, don Ximeno,
Estocadas en cuerpo ageno *id est*
Frans. *Peu vous douleur, don Ximeno, les estocades au corps d'autruy.*
Hoogd. Es ist in eins andern haut zu schneiden wie in einen filtz hut.
Es ist gut den schnitt an fremden tuch lernen.

Lapis sæpe revolutus non obducitur musco.

De steen die men veel verleyt / wort van geen groen bewassen.

ONs buer-man *Floor*, en *Heyl* sijn wijf
Die hadden 't loopen in het lijf,
En met verhuysen wel gepast,
En stelden noyt haer woon-steê vast:
Sy sweefden staegh, 'k en weet niet hoe,
Van d'eene stadt na d'ander toe,
En dan oock dickmael sonder raet,
Al weder na een ander straet;
En ondertusschen klaegden zy
Aen dees', aen geen', en oock aen my,
Dat hare neeringh en gewin
Of niet of weynigh brachten in,

En dat het menigh ander menſch
Geluckte na ſijn eygen wenſch,
Schoon dat hy met ſoo grooten vlijt
Niet uyt en kochte ſijnen tijt,
Ja ſchoon hy dickmael ſtille ſat,
En met gemack meer dronck en at
Ick, na de klachte was gedaen,
Sey Floor hier van de reden aen:
  Sic[1] als de ſteen wort om-gerolt
En dickmaels hier en daer geſolt,
Soo vint men noyt dat eenigh kruyt
Hem op den kalen rugge ſpruyt,
Soo dat een ſtage water-drop,
Hem vallend' op ſijn blooten kop,
Daer in niet ſelden met'er tijt
Een hol, een gat, een open bijt
  Maer legh hem in de aerde vaſt
Dan is't dat hy eerſt bewaſt,
Dan wort hy tegen 's wintersleet
Met groene kruyden over-kleet.
En daerom kan de koude locht
Door miſt, of ſneeuw, of ander vocht,
Niet eten door het de dichte groen,
Gelijck het eertijts plagh te doen.
  Sic Floor, dit paſt op uw bedrijf,
Dit paſt op uw onruſtigh wijf:
„ De boom die veeltijts wert verplant
„ En veſt geen wortels in het lant;
„ Maer als hy lange ſtaende blijft,
„ Dan is't dat ſijn hout beklijft

Griecx Λίθος κυλινδόμενος τὸ φῦκος οὐ ποιεῖ. id eſt:
Lat Muſco lapis volutus haud obducitur.
  Planta quæ ſæpius transfertur non coaleſcit. *Quintil.*
Engels The rolling ſtone never gathereth moſze.
Hoogd. **Waltzender ſtein wart nie möſig.**
Ital. *Saſſo che non ſta fermo, non fa maſchio.*
  Pietra moſſa non fa muſcio.
Turcks Juuuar lanan taſſcha Joſſun Japiſchmas.
Frans *Pierre ſouvent muée, ne queſt point mouſſe.*
Lat. Arbor quæ crebrò transfertur, non coaleſcit.
  Non lapis hirſutus fit per loca plura volutus.
Nederl **Veel verhuyſen koſt veel bed-ſtroo.**
  Daer waſt geen ragh aen een droeyende meulen kam.
Boomen die men veel verplant/ gedyen ſelden.
  Een looper en gedyt niet.
  Blyven doet beklyven.
Frans. *Qui eſt couvert quand il pleut.*
  Il n'eſt pas ſage s'il ſe meut
Ital. *Arbore ſpeſſo trapiantato,*
  Mai de frutti è caricato.
  Syrach 29 31.
  C'eſt une vie malheureuſe, que de remuer d'une maiſon à autre
Griecx. Πλαγκτοσύνης οὐκ ἔστι κακώτερον ἄλλο βροτοῖσιν. id eſt:
Lat. Nil magis eſt miſerum quàm incertâ ſede vagari.
Nederl. **Vaert men over een ſloot/**
  Men loet'er een broot.
  Voert men over een veer/
  Men laet'er noch meer.
Geen oude ſchoenen wech te werpen / eer men nieuwe heeft.
Frans. *Qui change de pais, change de fortune*
Lat. Omnis mutatio habet periculum.
Ital. *Chi ben ſta, non ſi mova.*

Far come il papagallo, che non leva mai il piede, ſe prima non ha appiccato il becco.

De papegay loſt noyt haren voet/ of maeckt eerſt den beck vaſt.

MEn vindt'er over-al die licht in alle ſaken
Verſtellen haer bedrijf, en nieuwe gronden maken,
  Die licht haer vorigh ampt gaen leggen uyt'er hant:
  Eer datſe ſeker gaen in haren nieuwen ſtant:
Maer, vrienden, dit beleydt en is u niet te raden,
't Is dwaesheyt af te gaen tot onbekende paden;
  Let op den papegay, die weet een gaeuwen treck,
  Hy ſlaet geen pooten af, of veſt hem met den beck.
Dit heeft een geeſtigh volck voor deſen waer-genomen,
En daer is, met'er tijdt, een ſpreucke van gekomen
  Wel aen dan, wie ghy zijt, verlaet uw voordeel niet,
  Ten zy ghy beter kans, of nutter dingen ſiet.

Qui mutant, nutant.

Qui duos sequitur lepores, neutrùm capit.

De Jager gestraft.

Wie twee hasen jaeght / vangt'er veeltyts geen.

WAer ick vernoegt met eene jagt,
Soo had ick wilt-braet t'huys gebragt;
Maer t'wijl ick liep, gelijck een dwaes,
Na desen, en na genen haes,
En dat mijn honden sijn verdeylt,
Soo heb ick over al gefeylt,
Soo heb ick maer een holle maegh,
En 't is om niet al wat ick jaegh.
Sie! die veel dingen t'samen doet,
Die neemt gewis een quaden voet:
Want groot beslagh is groot verdriet,
Die veel omhelst vangt veeltijts niet:
Waerom soo veel, soo ras, soo vroegh?
Een sake wel, en 't is genoegh.

Ital. *Chi lascia la via vecchia per la nova, Spesse volte ingannato si trova.*
Frans. *Mieux vaut la vieille voye, que la nouvelle sente.*
Nederl. Te willen t'samen suypen en blasen/ Dat is een daet van rechte dwasen,
Ital. *Non si può insieme bere & fischiare.*
Chi due lepri caccia,
Una non piglia, & l'altra lascia.
Lat. Qui binos lepores unâ sectabitur horâ, Is neutrum capiet. ——
Sat cito, si sat benè.

Il beccaio gratta il porco con la mano, per dar gli della mazza su'il capo.

Met troetelen wort het vercken den kop in-geslagen.

Het beeldt van sijn een slager, die met de eene hant een vercken in de neck kraeut, en met d'ander hant een slagh geeft.

SIe wat een slim bedrijf! De slager streelt het vercken,
Op dat het sijn bedrogh niet eens en soude mercken:
Hy troetelt (soo het schijnt) het beest van desen kant;
Maer sie een stale bijl is in sijn ander hant.
Noyt is'er slimmer streeck in al het lant gevonden
Als die met schijn van gunst van buyten is bewonden:
Want die een vrient betrout, en niet als vrientschap (wacht,
Die wort ter neêr gevelt eer hy het eens bedacht.
O mijd u, lieve! mijd van die geslepen gasten
Die streelen (soo het schijnt) en na de bijle tasten;
„ Geen mensch die lichter val, en die men eer bedriegt,
„ Als die met soeten schijn wort in den slaep gewiegt.

Lat. INsidiatur, qui admodum blanditur.
Nederl. Honigh in den mont / en 't schiet mes aen den neus.
Frans. *Un beau semblant gist faussetè.*
Lat. Aliud in titulo, aliud in pixide.
Ital. *Pazzo è colui che si fida in finti visi.*
A chi ha duo cuori, due lingue, è duo visi, non si può credere.
Nederl. 't Zyn slimme katten/ Die van voren lecken/ en achter krabben.
Ital. *Chi ti fa più carezza che non suole, O tradito t'ha, o tradir ti vuole.*
Non è più cattiva carne da conoscer, che quella dell' huomo
Chi carezza mi pinge,
Dietro mi tinge
Chi ti fa meglio che non suole,
Ingannato ti ha, ò ingannar ti vuole.
Lat. Quanto blandior, hoc tanto vehementius mordet. Lucil.
Frans. *Si la pilule avoit bon goust, on ne la doreroit pas par dehors.*
Nederl. Als de vos de passy preeckt / boeren / waerht uw ganzen.
Ital. *Dio mi guardi da quella gatta, che dinanzi mi lecca, e dietro mi graffia,*
Frans. *La fortune est coustumiere pincer en flattant*
Lat. Nemo tutiùs malus est, quàm sub pietatis infulâ.
Frans. *Qui me fait plus de bien qu'il ne souloit, Il me trahit, ou trahir me voudroit.*
Tout ce que reluist n'est pas or.
Nederl. 't Is wat blinckt en is geen gout.
Spaens. Reniego del amigo, que cubre con las alas, y muerde con el pico. *id est:*
Frans. *Je renie l'amy, qui couvre avec des aisles, & mord avec le becq.*
Hoogd. Besser ein sawrsehender freund/ denn ein lachender feind.
Lat. Impia sub dulci melle venena latent. *Ovid. 1. Amor. 8.*
Ital. *In una mano il pome, n'el' altra il bastone.*
Chi è reo, è buono è tenuto;
Può fare il mal, è non è creduto,
Da una banda egli m'unge,
Dall' altra mi punge
Belle parole, & cattivi fatti,
Ingannano i savii, e i matti.
Prov. 27. 6.
De kussen des haters zijn bedriegelijck.
Prov. 26. 26.
Wanneer hy sijn stemme vriendelijck maeckt / soo en gelooft hem niet; want seven gruwelen sijn in sijn herte.
Ovid. 1. Art.
Tuta frequensque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Plaut. Bacchid. 3. 6.
Multi more isto atque exemplo vivunt, quos cùm censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Linguâ factiosi, inertes operâ, sublesta fide.
Idem Aulul. 2. 2.
Alterâ manu fert lapidem, panem ostentat alterâ.
P. Syrus. Habet suum venenum blanda oratio.

Actgaia

Aetgaia hernefue mute edun. id eft:

Pecuniæ obediunt omnia.

Gelt doet gewelt.

Sie hoe Me-vrou, genaemt het Gelt,
Hier alle menfchen wetten ftelt;
Een yder ftuypt, een yder nijght,
Een yder fwicht, een yder fwijght,
Een yder knielt op haer gebiet,
Als fy maer eens op iemant fiet.
Het fchijnt fy voert de hoogfte macht,
Soo dat een yder op haer wacht.
Sie hier een rouwen ambachts-man,
Hy roert de leden wat hy kan,
Hy laet fijn hant geduerigh gaen,
En al om wel met haer te ftaen
Sie daer een fchipper, jaren lanck
Befloten in een holle planck,
Die vreeft geen baren van de zee,
Geen wilde kuft, geen woefte ree,
En al om dat Me-weerde-vrou
Op hem haer oogen neygen fou.

De krijgs-man gaet noch harder aen,
Want die en vreeft hem niet te gaen
Daer vier en vlam de lucht bedeckt,
En duyfent menfchen henen treckt;
Hy dreyght, hy doet, hy lijdt gewelt,
En al maer om het lieve gelt
Maer 't vreemfte dat ick oyt vernam,
Of immer in mijn finnen quam,
Is dat (ô fchand! een jonge maeght
De bloem van haren maegdom waeght,
De bloem van haren maeghdom geeft
Aen die geen recht daer aen en heeft,
(Een bloem die nimmer wederkeert
Soo haeft die eenmael is ont-eert)
Niet uyt de drift van foete min,
Maer om dees gulde koningin;
Ick fie dan dat het lieve gelt
Aen al de werelt wetten ftelt.

Nederl. Penninckx reden klinckt beft.
Ital. *Quando l'erre parla, la lingua non ha forza*
Hoogd. Geld ift ein gute wahr / fie gilt fommers und winters.
Wenn geld redt / foo fchweigt alle weld ftill.
Ital. *Non trovi amico piu fidato & caro, Chi mi fouvenga, com' il mio denaro.*
Hoogd. Wahr geld is die lofung.
Schunlich geld macht edel.
Turck. Mahaliar malis olmas. *id eft:*
Lat. Sine pecunia nihil fit
Hoogd. Es ift alles nur umb das liebe geld zu thun.
Ital. *Val più una oncia di forte, che una libra di fenno*
Hoogd. Geld im beutel dutze den wirt.
Frans. *Il n'eft plus d'amis, qu'en la bourfe. Quand argent faut, tout faut,*
Ital. *Il martel d'argento fpezza le porte di ferro.*

Lat. Pecunia, fi uti fcias, ancilla eft. fi nefcis, domina.
Nefcis quid valeat nummus. — *Horat. 1. Sat. 1.*
Ital. *Denari fanno la guerra.*
Lat. Pecunia nervus belli.
Cicer. Act. 5. in Verrem.
Nihil tam fanctum quod non violari, nihil tam munitum quod non expugnari pecuniâ poffit.
Propert. 3 El. 12.
Aurum omnes victa jam pietate colunt.
Auro pulfa fides: auro venalia jura.
Aurum lex fequitur mox fine lege pudor.
Joh. Secundus
Hæc eft illa cui famulatur maximus orbis,
Diva potens rerum, domitrixque Pecunia fati,
Telluris magnæ Plutique facerrima proles,
Cujus adorati petierunt fæpe Tyranni
Fœdera, fæpe fuas fpes damnavêre repulfi.
Ronfard. Tom. 8. pag. 257.
Le bon courfier au combat diligent
Sçait quand fon maiftre eft bien garny d'argent
Aveine, foin, & tel autre fourrage
Ne luy deffaut: alors d'un grand courage
Prefte le dos à fon maiftre, & joyeux
Par les combats le rend victorieux
Quand eft de moy, fi ceft aloy ne fonne
Dedans mon fac, mon Euterpe frifonne,
Je deviens froid, compofer je ne puis.
Mais quand j'en ay, je fay ce que je veux.
Jodelle.
Le gain fait tout, le gain emporte
Les rempars d'une ville forte
Le gain fait courir les marchans
Au peril & danger des champs,
Au peril des vents & tempeftes,
Qui leur tombent fur la tefte
Le gain fait cequis les maris,
Le gain eft le dieu de Paris-
C'eft le dieu des inventions,
Et la fin des intentions.

Ogni

Ogni gallo ruspa à se

Met boeten en becken
Plag den haen tot hem te trecken.

Wil'er iemant seker wesen
 Hoe het in de werelt gaet?
Sie! die sal het konnen lesen
 In het beeldt dat voor hem staet:
Let eens hoe't de hanen maken
 Die hier schraven in het kaf,
Yder doet sijn eygen saken,
 Niemant wijst het koren af,

Yder sietmen tot hem trecken
 Wat hem voorkomt op de straet,
Alle pooten, alle becken,
 Staen gekromt naer eygen baet.
Hanen van gelijcke grepen
 Vint men onder jonck en oudt,
Yder soeckt maer in te slepen;
 Vrienden, siet wie gy betrout.

Een Koning van Engelant, sijnde ter maeltijdt ten huyse van een van sijne dienaers, en het selve huys groot en vol rijckdoms bevindende, daer de meester van gansch kleyne gelegentheyt was geweest eer hy tot sijn ampt was gekomen, wilde hy alle middelen van hem weten hoe hy in soo korten tijdt soo veel middelen hadde te samen gebragt, hem belovende dat hem niet quaets en soude wedervaren, in gevalle hy hem de rechte waerheyt seyde. de vrient dus geperst wesende, seyde eyndelijck, dat hy altijt een man was geweest van groote vlijt en neerstigheydt, dat hy staeg vroeg op hadde gestaen, en altijt sijne eygen saken eerst hadde gedaen, en daer nae de dingen des Konincks.

De Koning antwoorde, dat hy het tegendeel hadde behooren gedaen te hebben: dat is, eerst des Konincks, en daer na sijn eygen saken. Hy verklaerde dat hy sijne Majesteyt geen nadeel en verstont gedaen te hebben, dat hy den tijdt, dien andere besteden in 't slapen, tot sijn eygen saken hadde gebruyckt, en sulcks gedaen hebbende, dat hy dan noch wel soo vroeg was gekomen tot de saken sijns ampts, als andere, die met lange te slapen haer gemack hadden genomen.

Lat Proximus sum egomet mihi. *Terent. And* 4. 1.
Nederl. **Wie brengt'er water tot sijn buer-mans huys, als sijn eygen huys brant?**
Elck wil de boter op sijn koeck hebben.
Elck voor hem selven, en Godt voor ons allen.
Frans. *Chacun tire l'eau à son moulin.*
Chacun estudie pour soy.
Chacun tire à son profit.
Lat. Quisque suæ casæ.
Frans. *A la court du Roy*
Chacun pour soy
Hoogd. **Es denckt ein jeder in seinen sack.**
Ital. *Ogni grillo grilla a se.*
Ognum tira l'acqua al suo mulino.
Tutti vogano alla galiota. id est:
Tirano à se.
Ognuno caccia con la rete al suo fratello.

Amis sont comme le melon,
De dix souvent pas un est bon.

Gelijck men handelt den meloen/
Soo moet men oock met vrienden doen.

GElijck men handelt den meloen,
Soo moet men oock de vrienden doen;
Want noyt en koopt men dese vrugt
Of in der haest, of met'er vlugt:
Maer dit is hier een vaste les,
Men proeft'er dickmael vijf of ses,
Jae somtijts wel een ganschen hoop
Eer dat men eens is in den koop,
Eer dat'er eene wel behaegt,
Eer dat m'er eene mede draegt.
Niet dat soo naeu gewogen dient
Als keur te maken van een vrient;
Want die hier kiest, en niet en proeft,
Die staet niet selden gansch bedroeft,
Om dat hy dickmael niet en vint
Daerom men rechte vrienden mint.
Gy, daerom kies u geenen vrient,
Of proef voor eerst of hy u dient.

Nederl. **BEproef uw vrient /**
Beproef uw sweert /
Dat is u groote schatten weert.

Frans. *Les amys sont comme le melon,*
Il faut essayer plusieurs, pour rancontrer un bon.

Syrach. 37. 2.
Le compagnon ou l'ami qui se tourne à inimitie, n'est il pas une tristesse qui demeure jusques à la mort?

Syrach. 9. 21.
Esprouve tes amis selon ton pouvoir.

Syrach 6. 7.
Si tu acquiers un ami, acquiers le en l'esprouvant, & ne te fie point en luy legerement.

Menander:
Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς, ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ. id est:
Aurum probatur igne, amicus tempore.

De

De hont die men een been ontneemt en kent geen vrienden.

Al is de hont aen u bekent,
In langen tijt aen u gewent,
Al schijnt hy mack en wonder soet,
Soo dat hy u gestadig groet,
En sichtjens met sijn steertjen slaet
Soo dickwils als hy voor u staet:
Noch is'et al geen seker werck,
Noch is'et al geen vast gemerck
Van dat het beest u liefde draegt;
Maer als het eens een schenckel knaegt
En dat gy naer het brocxtjen tast,
Let dan eens hoe de rekel bast,
Let dan hoe dat hy van hem bijt,
Vermits hy van u schade lijdt.
Al toont u iemant schoon gelaet,
En geeft u veel al soeten praet,
Gy, beelt u efter geensins in
Sijn vaste gunst of staege min,
En acht hem oock geen waren vrient,
Want 't is nog by hem niet verdient:
Maer let eens op een ander tijdt
Wanneer hy door u schade lijdt,
Let dan eens in het ongeval
Hoe dat hy sich gebeeren sal,
Misschien sal dan sijn blijde schijn
Vry anders in het wesen zijn,
Want, vrienden, als men vrienden hoeft,
Dan is'et dat men vrienden proeft

Nederl. In 't deylen van 't erf staet de vrientschap stil.
Schade scheyt vrientschap.
't Is quaet een hont een been t'ontnemen.
Geef soo lang ick geef.
Men kent geen lieden / dan als m'er erf mee beurt.
Ital. *A bisogni si conoscon gli amici.*
Frans. *Au besoing voit on l'amy*
Nederl. Den vrient die kent men in der noot /
Den rijcken kent men nae de doot.
Lat. Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides. *Ovid. 1. Trist. 4.*
Amicus certus in re incertâ cernitur. *P. Syrus*
Res sua cuique adhæret, nec sine sensu avelli potest.

Quanto piu l'uccello è vecchio, tanto più mal volontieri lascia la piuma.

Wat wil men gelt of goet van oude lien begeeren?
De vogel is hy out / hy wil niet uyt de veeren.

Ick sag eens onse meyt een Dortsen vogel plucken,
En 't viel haer swaer genoegh de pluymen uyt te rucken,
Hoe sit'er dog (seyd' ick haer) de veer soo bijster vast?
Sy sprack, tot mijn berigt, het is een ouden gast:
Siet, als de vogel komt tot aen haer leste dagen,
Dan staen de pluymen diep, en vaster alsse plagen;
Soo dat et menigmael een hestig mensch gebeurt
Dat hy de gansche borst, met plucken, open scheurt.
Wel, dagt ick, dit verhael dat moet my verder strecken,
Ick moet uyt dit bedrijf een goet bedencken trecken,
My dunckt dat dit geval een lesse geven kan
Of voor een gierig wijf, of voor een karig man.
De menschen over al, hoe datse langer leven
Hoe datse taeyer zijn, en minder willen geven:
Jae schoon dat iemant komt tot aen het duyster graf,
Noch kleeft hy aen het goet, en wil'er qualick af.
Wel, Ouders, hoort een woort wanneer uw kinders trouwen,
Het deel dat hun betaemt en dient niet weder-houwen:
En soo gy dat beslaet, het is een quaet besluyt;
Dus geeft, ey lieve geeft, ter eeren van de bruyt
Het over-tollig goet en kan u geensins baten,
Gy moet'et al-te-mael in korte stonden laten;
Ick segge daerom noch, ick segge, vrienden geeft,
Terwijlen datje meugt, terwijlen datje leeft
Maer wat tot desen pligt by velen wort gesproken,
Dat is hem, die het seydt, om niet het hooft gebroken,
Men hoort'et sonder smaek, men leest'et met verdriet,
Want al dat jaren heeft wil uyt de veeren niet.

Nederl **NIemandt en ontkleedt hem geern / eer hy slapen gaet.**

Frans *Personne ne se veut despouiller, devant que se coucher*

Lat Plus viatici quærunt homines, quando minus viæ restat.

Frans *Quand tous pechez sont vieux, l'avarice est encore jeune*
Tout se diminue en vielesse,
Fors avarice & sagesse

Aliter:

Ital *A piuma à piuma si pela l'oca*
A goccia a goccia si cava la pietra.
A passo à passo si va lontano.
A gotta à gotta il mar si secherebbe.

Nederl **Met enckele veertjens pluckt men de vinck kael.**

Posset etiam adagium dici in senes nimis affixos terræ sunt enim quidam qui quo magis senescunt, eo minus conditioni humanæ se submittunt

Ad omnia alia ætate sapimus rectius.
Solum unum hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est *Terent Adelph.* 5. 3

Mihi placet hic illud Augustini Is solus, inquit ille, nil carum amittit, cui omnia cara sunt in eo qui non amittitur. *Et illud ejusdem* Major est peregrinantium timor, minor propinquantium, nullus pervenientium.

D'eau endormie Ne te fie.

Het beeldt kan zijn een man, staende aen d'eene zijde van een water, wenckende eenen anderen, aen de andere zijde staende, om over te komen; doch die geroepen wert sulcx weygerende, spreeckt aldus:

GY roept my, goede vrient, en hiet my over-komen,
Maer 't heeft (na dat my dunckt) al reden om te schromen;
'k En sie hier geenen gront: en daer men niet en siet,
En kent de wijste man de regte bane niet,
Ick mogte met'et been of in de modder sincken,
Dies sou ick, tegen dank, het gront-sop moeten drincken:
Ick mogte blijven staen te midden in den sloot,
Ick mogte blijven staen te midden in den noot.

Ick soude (nae my dunckt) hier wel een stock behoeven,
Daer mogt ick (eer ick ging) de gronden mede proeven;
Dan nademael ick hier de gronden niet en ken,
Soo dunckt my beter zijn te blijven daer ick ben.
Ick heb wel eer verstaen dat in de stille beken
Of slick, of driftig sant, of sagte moeren steken;
Dog hoe het wesen mag, het stuck is niet te klaer,
En daerom seg ick noch, stil water heeft gevaer

Spaens NI espero, ni creo,
Fine lo que veo.

Lat Ab inquieto sæpe simulatur quies *Sen. Oedip.*

Hoogd. **Was die augen sehen/ betriegt das hertze nicht.**

Nederl **Sluymende seugen eten wel haren draf.**
Stille waters hebben diepe gronden.

Frans. *D'un homme qui ne parle, & chien qui n'abbaye, garde toy*

Nederl. **Een mensch die niet en spreeckt/ een hont die niet en bast/**
Daer dient tot aller tydt ten naeusten op gepast.

Lat. Tinea damnum facit, & sonitum non facit.

Nederl **Steeck u in geen gat/ of sie'er deur.**

Hoogd. **Stille wasser seyn gern tieff.**

Spaens. Da va mas hondo clario, haze menor ruydo.

Frans. *Oh le fleuve est plus profond, il fait moins de bruit.*

Nederl **Volle vaten bommen niet.**

Lat. Demissos animo, ac tacitos vitare memento.

Qua flumen placidum est, forsan latet altius unda. *Cato*

Ital. *Dall' acque quiete bisogna guardarsi.*
Non ti metter' in dito
Annello troppo stretto.
Chi non vede il fondo, non passi l'acqua.

Frans *Herbe cognue*
Soit bien venue

Spaens. De persona callada
Arriedra tu morada

Frans. *D'un qui ne dit mot esloigne ta demeure*

Spaens. De quien pone los ojos en el suelo, no fies tu dinero.

Frans. *A celuy qui regarde en terre, ne fie ton argent*

Spaens. Del acqua mansa te guarda, & la rezia presto se passa.

Frans. *De l'eau paisible garde toy, que la roide passe bien tost.*

Magis metuendi taciturni & lenes, quam feroces & clamatores. *Richt. Axiom. Oec.* 267.

Regels voor de Huys-houdinge.

IN

Spreucken, Spreeck-woorden, en Gedichten.

Rakende de onderlinge plichten tusschen man en wijf.

Nel marito p[illegible]
Nella moglie pa[illegible]
Wijsheyt in mans, gedult in vrouwen,
Dat kan het huys in rusten houwen
La femme ne doit porter teste en mariage.
Vrou, zijt gy schamel, ofte rijck,
En breng geen hooft ten houwelijck.
Bien parler fait bonne femme.
Laet dit een korsel man onthouwen,
Van wel te spreken, goede vrouwen.
Uxorem nactus brevem, incurva te,
Arabicum est adagium apud Erpenium. significat autem vasi muliebri, ut infirmiori, honorem tribuendum vel, breves plerumque superbas esse, nec sic le marito cedere, juxta illud:
Raro breves humiles vidi, rufosque fideles:
Albos audaces miror, longos sapientes.
Een out woort kan ons dit betuygen,
Voor korte vrouwen moetmen buygen.
Pire & donne senza rumore,
Sono sempre gli meglori.
Vrouwen en peeren die niet en kraken,
Die houdmen alder best te smaken.
Grasse poule, maigre coq
Een vette hin, en mag ren haen,
Dat wort geoordeelt wel te staen.
Marido ciego,
Muger ciega fiat.
En siet niet, mans weest blint, gy vrouwen;
Dat sal het huys in rusten houwen.
Op quade woorden, goede reden,
Stelt menig korsel hooft te vreden
La femme en profit, l'homme a l'honneur.
De heer voor d'eer,
De vrou voor den bou.
Beau vit,
Pere & mere oublie.
Indien de man is heus en soet,
Het wijf vergeet haer eygen bloet.
A molino, e alla sposa,
Sempre manca qualche cosa.
Een jonge vrou, een meulen-rat,
Daer aen gebreeckt gemeenlick wat.
Un homme vieil qui se marie,
Prend congé de sa bonne vie
Wie trout ontrent sijn oude jaren,
Die laet sijn goede dagen varen
Les douceurs & aigreurs du mariage
Il faut cacher, si tu es sage.
Het soet en 't suer van 't echte bedt,
Dat dient in stilte weg geset.
Aut amat, aut odit mulier; nihil est tertium.
P. Syrus.
Een wijf draegt liefd', of grooten haet;
Want selden houtse middel maet
Nagtegaeltjen op de peul
Dat vermag te bijster veul.
Geen wagen oyt soo sagt en reed,
Die somtijts niet een stootjen leed.
Waer zijt er oit soo schoonen dag,
Of daer komt wel een donder-slag?
Maistre absent, maison morte.
Daer de meester uyt is is 't huys doot.
La marteau de la porte s'enrouille, quand le maistre est mort
Daer de meester doot is, verroest de klopper.
La femme doit demeurer en sa follie, autrement elle deviendra enragée.
Wanneer een wijf begint te dwasen,
Verdraegts, of anders moetse rasen.
In quella casa e poca pace,
Ove la gallina canta, e'l gallo tace,
'T Is in het huys geheel verdraeyt,
Daer 't haentje swijgt, en 't hintje kraeyt.
Cette maison est mal en train, ou la quenouille commande l'espee
Alwaer de spin rock dwingt het sweert,
Daer staet het qualick met den weert.
Fœminarum virtus, viri reverentia.
Mans eere, vrouwen deugt
Fumée & femme sans raison
Chassent l'homme de la maison

Een dack dat leckt, en quade wijven,
Die konnen goede mans verdrijven.
Forces testes de velours, peu de damoiselles
Jamais femme ne sçait pardonner injure, ny recompenser un bienfaict M Aurel.
Femme & melon, à peine les cognoit on
Si maritus vincatur & uxor dominetur, pax perversa est; sin uxor marito dominanti subsequatur, pax recta est. Augustin.
Assez gaigne, qui putain perd.
Hy wint veel die een hoer verliest,
En dan een eerbaer wijf verkiest.
Chi ha un piè in bordello, ha l'altro nel l'hospitale,
Hebt gy in 't bordeel den eenen voet,
Weet dat de tweed in 't gast-huys moet.
Le jeu, la femme, & le vin friant,
Font l'homme pauvre tout en riant.
Cum muliere, præsentibus extraneis, nec blanditiis agendum, nec jurgandum.
En straf of streel uw vrouwe niet,
Daer iemant hoort, of iemant siet.
De bedt-gordijn
Dient dicht te zijn.
Al wat in 't bedde wort gesproken,
Dient met de lakens toe geloken.
Quand une femme blasme son mary, elle demande la danse de son voisin.
Als 't wijf spreeckt qualick van den man,
Dan spreecktmen'er niet ten besten van
La plus belle piece de mesnage est une bonne femme.
Het beste stuck van 't huys-bedrijf,
Dat is een goet, en hantsaem wijf.
Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamers net.
La femme est le savon de l'homme.
Geen heter loog
Als 't vrouwen oog
Pere de famille fait par tout
Dernier couché, premier debout.
Gy huys-weert, hier op dient gelet,
Eerst op te zijn, en laetst te bedt
L'homme fin
Se leve matin.
Hera haud est hera, quam famulæ à somnis excitant. Plaut.
La femme a la maison, & la jambe rompue.
Quade beenen, goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven
Een wijf draegt meer uyt met een lepel,
Als een man in-brengt met een schepel.
Donna oziosa,
Non può esser virtuosa.
Een ongeschickt, en vuyl bedrijf,
Maeckt van een schoon, een lelick wijf.
Femme veut en toute saison
Estre maistresse en sa maison.
Al heeft de meyt een schoonen schijn,
Het wijf dat wil de vrouwe zijn
Dame que moult se mire, peu file.
Kent hier uyt aller vrouwen sinnen,
Wie veel tijts spiegelen, selden spinnen.
Qui semel est scurra, nunquam fiet bonus paterfamilias.
Scurra facilius dives evadet, quam pater familias.
Als de man wel wint,
't Wijf dan wel spint.
Geen wijf soo fel, of sy heeft deernis met haer boier.
Es sein lose hennen die aussen legen.
Dit heb ick dickwils hooren seggen,
't Zijn quade hinnen die buyten leggen.
Il ne se faut jamais despouiller,
Avant que se coucher
Onthoud dit, weerde vrient, het is een wijsen raet,
Ontkleed u nimmermeer eer dat gy slapen gaet.

Het spreeck woort wil seggen / dat men niet al sijn middelen aen kinderen of vrienden moet oversetten / eer men komt te sterven.
Een neerstige hant,
Geen snoepers tant,
Een schaerse mont
Is 't huys gesont.
Besette spaerigheyt
En is geen kargheyt.
Nullus quæstus tantus est, quàm parcere illud quod habes.
Gelooft et vrienden, sonder sparen
Kan iemant winnen, niet vergaren.
Grain a grain
Amasse la fourmy son pain.
Doet by een kleyntje dickmael wat,
Soo wort'et noch een groote schat.
Diis proximus est, quicunque eget paucissimis.
Hy zy dan schamel, ofte rijck,
Wie weynig hoeft, is Godt gelijck.
Lo sparagno
E il primo guadagno.
Spillen is een quae gewente,
Sparen is een wisse rente.
Semper caret fastidio frugalitas.
Karigheyt is huys-verdriet,
Spaerigheyt en walligt niet.
Qui bien gagne & bien espargne, devient tost riche
Al wat men spaert is eerst gewonnen;
Het beste webb wort 't huys gesponnen.
Met wel te winnen, en wel te sparen,
Soo kan men magtig goet vergaren.
Met veel houdtmen huys,
Met weynig komt men toe.
Giza tu de poco,
Mineras busca mas el loco.
Terwijl een dwaes sijn hersfens quelt
Om grooter goet, en meerder gelt;
Soo leeft een wijser vergenoegt
Met dat hem Godt heeft toe gevoegt.
Een buygsaem hert dat kan hem voegen,
En wijsheyt laet haer haest vernoegen.
Un bon charton tourne en petit lieu.
Ick hou dien voer man voor geleert,
Die wel op enge wegen keert
Sapientis satius victus.
Ce que suffit, jamais ne fut peu.
Veel klaegt'er als her noch te vroeg is,
Noyt is'er weynig daer genoeg is.
Provision faicte en saison,
Et dependuë par raison,
Fait du bien a la maison.
Sijn ampt te doen met stage vlijt,
En voor raet op den rechten tijt,
Dat maeckt een eerlick huys verblijt.
Een gehaelde kruyck
En vult geen buyck
Die sijn meel ter deeg laet ouwen,
En sijn broot kan laten kouwen,
En sijn bier in tijts doet brouwen,
't Baet hem sijers een mont te houwen.
Amy, si tu es mesnager,
De trois choses te dois garder,
De vin nouveau, & de pain chaud,
Et de bois verds, car cela ne vaut.
Groen hout, heet broot, en nieuwe wijn,
En kan voor 't huys niet dienstig zijn
Met enckele veertjens plukt men de vink kael.
De keel
kost veel.
Chi ha patienza, hà tordi grossi à un quatrino.
Wanneer de tijt geeft nieu gewas,
Weest dan in 't koopen niet te ras.
Maer toef een weynig, zyt gy wijs;
Want 't scheelt te byster in den prijs.
La joye esteint le feu de la cuisine.
Fluweel en sijd' is selsaem kruyt,
Het blust het vier der keucken uyt
Tot verstandt van de aerdigheyt van dese spreucke is te letten / dat sijde in 't vyer geworpen niet en placht te branden / maer doet eer het vyer als uyt te blusschen / of doof te maken.

Le coust
Empesche le goust
Luy, en lecker en veel te meugen,
Zijn dite dingen die niet en deugen.
In 't half leeg vat
Gelt lyden wat,
Maer voor leg vaten
Kan 't spaeren niet baten
t Is te laet gespaert, als 't botet op den bodem is
Ubi cœpit super drx item im 1111, perit.
P. Sveu
Een groote schoen, een kleyne voet,
En dede noyt sijn meester goet
A proud heart in a begger, is as a great fire in a smal cottage, wits warmet not the hous, but burnet
Wie kleyn is, en doet als de groote,
Stel dien van nu aen by de blote.
A proud heart in a beggers purse wil not agree.
Gran l wave vivel grand acqua.
Groote schepen, groote zee,
Groote wey voor magtig vee.
Faute de chappon,
Pain & oignon.
Hebje geen kapoen,
Moes, kruyt, en groen,
Dat kanje voên.
A pot se fontaine bust on a son as'e.
Een kleyn forneis, al is het kout,
Dat hoeft alleen maer weynig hout.
A piccial forno poco legna basta
La cucina piccola fa la casa granda
De kleyne keuckens, en enge schouwen,
Die zijn 't die ruyme kamers bouwen.
Les petites cuisines font des grandes maisons.
Een platte beurs, een hoog gemoet,
En dede noyt sijn meester goet.
Teer | Reck
Na neer. | Nae deck.
Wil naer het laken
Uw kleeten maken.
Qui ne peut avoir de la chair, se contente du potage.
Fol est qui plus depend
Que sa rente rend
Riches mánl nach der taschen,
Qui tout mange le soir,
Le lendemain ronge son pain noir.
Mieux bon gardeur,
Que bon amasseur.
Al wat dier is, dient niet gelaten,
Al wat goet koop is, niet gekogt.
Oock diere koop kan dickmael baten;
Somtijts dient goede koop gelaten
Quod non opus est, asse carum est.
Weet dat niet alle ding in huys en dient gebrogt;
Al wat men niet en hoeft, is altijt dier gekogt.
Pater familias vendax sit, non emax. Cato.
Non esse cupidum, pecunia est
Non esse emacem, vectigal est.
Indien gy niet te veel en wint,
Soo weest tot koopen niet gesint.
Met laken is 't laken
Best schoon te maken,
Maer met'er hant
Krijgt sijd' haer stant.
Die een ambagt heeft geleert,
Krijgt de kost waer hy verkeert.
De scavoir,
Vient avoir.
Het weten
Doet eten
Een ambagt heeft een gulden bodem.
Pour vieil que soit le bateau,
Il passe encore une fois l'eau.

Geen schip soo out, sey 't schippers mey je,
Of doet noch somtijts wel een reysje
Verstel noch eens uw kinder-lueren,
Sy sullen noch een jaertje dueren.
Si quieres ser polido,
Trae aguja y hilo
Si tu veux estre net & poli,
Portez un esguille & du fil
Gy, die wilt wesen hups en net,
Drieg slaeg uw naelt en gaten met
Metti la robba in un cantone,
Vien tempo ch'ell' ha stagione
Leg somers den winter-rock in de kas,
Soo komtse u weder eens te pas
Les biens ne sont pas biens, que quand ils ont un bon maistre.
Vrient, hebje magtig goet, soo maeck't met'et eet,
Want goet en is geen goet, als by een goeden heer
La voix est plus plaisante à monter qu' à descendre.
Qui s' acquiste, s' enrichit,
My dunckt hy is in goeden staet,
Die sonder schult te bedde gaet
De leeuwerck singt vrolik om datse op Meydag geen huys huere te betalen heeft.
Maison accomplie,
En l' autre vie.
La porta di dietro, e quella che guasta la casa.
Een achter deur aen een'g huys,
Die is gelijck een lecke sluys
Gy, vrient, die hebt een achter deur,
Gae hang er vry smitsdogter veur.
Qui pense son cheval par procureur, est digne d' aller a pied en personne
Die sijn peert door een ander voedt,
Mogt in persoon wel gaen te voet.
Bons compagnons sont mauvais mesnagers.
Goede gesellen sijn quade huys houders.
Ledigheyt is hongers moeder,
En van dieste volle broeder.
Een ploeg die werckt, blinckt.
Maer stille water stinckt
Rust maeckt roest.
Niet doen, leert quaet doen
Caceto, pisgueto,
Nunca horas buen caseto id est
Que le cacador y el piscador nunca es buen casera.
Le chasseur, & le pescheur ne sont jamais bonne maison.
Visschen en jagen,
Sijn vrouwen plagen.
Mieux mestier,
Qu'espreuser
Beter een schaep, als een aep,
Een balck, als een valck
Castitas periclitatur in deliciis,
Humilitas in divitiis,
Religio in ceremoniis,
Veritas in multiloquio,
Charitas in hoc seculo.

Eygen huys.

Vaerje over een sloot,
Gy laet'er een broot
Vaerje over een veer,
Gy laet er noch meer.
A chacun oiseau
Son nid est beau
Geen beter gemack
Als eygen dack
Oost, West,
t' Huys best.
Testudo intra tegumen suum tuta est.
Blijf binnen uw schelpen,

Dat sal u helpen
Chi muta paese, muta ventura
Pietra mossa, non fa muscο
Weest in 't verhuysen niet te los,
Een steen die rolt, en gaert geen mos,
Heritage, que son maistre ne [illegible]
Ver van sijn goet, na by sijn schade
Want hoe men haest, men komt te spade.
en cabeca loca
Non dure toca
Wie verre brent, die spilt veel tonnen,
En 't ende 's jaers niet veel gewonnen,
Geen beter mis komt op het lant,
Als 's meesters oog, en 's heeren hant
Als de kat van huys is, dan hebben de muysen haren vollen loop.
Een looper en bedijt niet
Veel verhuysen kost veel bed stroo.
Domus propria, domus optima.
Chez soy
Chacun est roy.
A ogni uccello
suo nido è bello
Elck vogel prijst sijn eygen nest,
En die is hem doch alder best
Noyt vryheyt was soo dier gekogt,
Of sy en heeft meer uyt gebrogt
Ne sois absent a ton ble moul ire,
Ou tu perdras plus que la poudre
Eygen heert
Is gout weert,
Isse kout,
S'is bout
Qui a une bouche, ne die à autre qu'il souffle
Soo gy uw papjen blasen kont,
En roept daer toe geen vreemden mont,
En wagt niet van uw naeste bloet
Al wat gy selfs niet en doet.
A chi tocca, leva
Die de koe sijn is, grijptse by den steert
Nul n'a soucy
De bien d autruy
Let op uw eygen saken, heer,
Men hinckt niet van een anders seer.
Qui ne fait par soy,
N'entend pas la loy.
Casa mia, casa mia,
Por piccina che tu sia,
Tu mi pari una badia.
Plus scait le fol en sa maison, que le sage en celle d'autruy.
Een dwaes is in sijn huys soo vroet,
Als oyt een wijs man elders doet
De papegay weet desen treck,
Sy lost geen voet, of vest den beck.
Chi a a coperse, quando piove,
E ben matto, se si muove
Geen bode was er oyt soo goet
Gelijck de meester selfs doet.
Un chacun a bien
A faire du sien.
Non cercar quel che non ti tocca
Chi fa i fatti suoi, non s'imbratta le mani
Die maer aen eygen staet sijn hant,
't Is wonder soo hy sich verbrant

Al hebje schoon versleete schoen,
En wilse nimmer van u doen;
Maer houdse tot gy beter siet,
Of anders, vrient, u maeckt verdriet.
Of meerder goet,
Of minder moet.
Sacy met handen
Niet met manden.

Assay rumori, e poca lana.

Veel geschreeuws, en luttel wol.

Hier scheert'er een het schaep, een ander scheert het vercken;
Ey let ons, met gemack, hier op een weynigh mercken:
My dunckt (naer ick het vat) dat hier wat omme-gaet,
Daer op in aller ernst by ons te letten staet.
De man, die aen het swijn sijn voordeel meynt te vinden;
Die gaet hem, soo gy siet, veel moeyten onder-winden;
Hy denckt (gelijck het schijnt) dit is het vetste beest,
Hier is het dickste speck, hier is de reusel meest.
Maer dit onstuymigh dier is qualick om bestieren,
Het vult de gansche lucht met vreeselick te tieren:
Het schopt, en slaet, en woelt, en worstelt met den man;
Soo dat hy van het werck geen meester worden kan:
Nu, op dit luyd' geschreeuw, soo wort een yder gaende,
Een yder loopt'er toe, een yder blijft'er staende,
En siet den handel aen: en, soo die voordeel gaf,
Gewis men sagh de man het gansche voordeel af,
Maer nu sijn gansch bedrijf is moeyte, sonder baten,
Soo wort'et altemael voor hem alleen gelaten:
In plaetse van gewin, soo wort de man bespot,
Dit is voor desen tijdt sijn ongeluckig lot.
En sie! naer dit gewoel, naer dit verdrietigh scheeren,
Soo krijgt de goede vrient noch wol, noch sachte veeren;
Maer niet als enckel hayr, en borstels van het swijn,
Dit is de gansche loon van al de lange pijn.

Maer let eens op den vrient dit 't schaepjen heeft gekoren,
Op dat sijn ruyge vacht door hem mocht sijn geschoren;
Het dier en worstelt niet, maer licht geduerigh stil,
Dies treft hy met de schaer al waer hy maer en wil:
Men hoort'er geen geschreeuw, soo dat'er van besijden
Hem niemant van het volck de winst en kan benijden;
't Is sacht al wat hy raeckt, en niet als enckel wol,
Dies krijgt hy hant, en schoot, ja gansche manden vol.
Wat is'er menigh mensch, die sijn geheele leden
In eenigh swaer bedrijt, met onrust, gaet besteden!
En, als hy langen tijt ten suersten heeft gesweet,
Soo vint hy anders niet als enckel herten-leet.
Een ander onder dies heeft iet ter hant genomen,
En is daer, met gemack, tot sijnen wensch gekomen:
Soo veel is goet beleyt, wanner men iet bestaet,
Soo veel is goet beleyt, soo veel is wijs beraet.
Wel aen dan, sooje wilt uw scheeren wel besteden,
Soo kies doch eenigh beest dat wol heeft op de leden;
Want als ghy daer in feylt, of in de keuse mist,
Soo is'et al bekaeyt, en achter 't net gevist.
Doch onder dit besligh verneemt men vreemde saken,
Die wy met ons verstant niet recht en konnen raken;
Dat gene heeft verrijckt, heeft desen uyt-geput;
Dat elck is even na, is elck niet even nut.

Al te wijs kan niet beginnen,
Al te geck kan niet versinnen;
Tusschen mal, en tusschen vroet,
Wint men wel het meeste goet.
Hy moet wagen,
Die wil bejagen.
Die dit en gint geduerig schroomen,
Hoe konnen die tot rijckdom komen?

Gato guantato non prese mai sorci.

't Mach wayen, stil zijn, vloeyen, of ebben,
Die niet en waegt en sal niet hebben.

Sumptum faciat oportet is qui lucrum quærit.

Rien ne s'acquiert sans avanture, & rien se conserve sans industrie.

Sonder wagen niet vergaren,
Sonder wijsheyt niet bewaren.

Chi guerda a ogni piuma, non fa mai letto.

Die elcke veer wil sien en raken,
Hoe kan die oyt een bedde maken?

Qui n'a guere,
N'a guerre.

Neringh en is geen erf.

Qui perd le sien, perd le sens.

Heer

Heer uyt,
Eer uyt
Die water deert,
Water weert
Alle officien zijn ſmeerigh, ſey 's koſters wijf, en kreegh een eynde keers uyt de kerck
Qui eget, in turbâ verſetur.
In de rommelinge is 't vet
By 't volck is de neeringh, ſey de moſſelman, en quam met de moſſelen in de kerck.
Wijs en rijck,
Is Godt gelijck.
Wie vis voor viſſchers deur wil vangen,
Die mocht ſijn net wel elders hangen,
Il ne fait bon chaſſer par une montagne trop frequentée
De beſte jagers ſullen jagen
Daer ſy geen jagers eerſt en ſagen.
Ficus ſunt avibus gratæ, at plantare recuſant
De vogels willen kerſſen eten,
Schoon datſe van geen planten weten
De kat wou wel den viſch genaken.
Maer vreeſt haer poten nat te maken.
Ce n'eſt pas gain,
Quand on pipe ſon prochain.
Dit oude woort duert heden noch,
Men doet geen voordeel met bedrog
Peu de vin, vens le vin
Beaucoup de vin, gardes le vin
Qui à un au veut eſtre riche, à la moitié on le pend.
Die binnens jaers wil alles vangen,
Die mocht wel voor den winter hangen
Qui ſe meſle de pluſieurs affaires, beaucoup de priſe a la fortune ſur luy.
Qui beaucoup embraſſe, peu eſtreint.
Die veel om-vamen,
Weynigh verſamen.
Au pauvre un œuf
Vaut un bœuf.
Pauperi ovum, ovis.
Avec l'eau qui eſt paſſé le moulin ne moult pas.
Met verloopen water en maelt geen meulen.
Por el dinero
Bayla el pero id eſt.
Pour de l'argent danſe le chien.
Elck ſpreeckt van de marckt, na hy verkocht heeft
Agricola ſemper in futurum dives eſt.
Aquila non venatur muſcas.
Ne croy pas à celuy qui vient de la foire, mais à celuy qu'y retourne.
Gelooft hun niet te veel die van de jaer-marckt komen;
Want voor haer liſtigh woort is noch al vry te ſchroomen:
Maer, vrienden, ſoo gy wilt hier in een vaſter net,
Soo let, tot uw bericht, wie dat'er weder gaet.
Se vuoi del tuo meſtier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore non ti far compagno.
Zijt ghy een ezel in der daet,
En neemt geen leeuw tot medemaet.
Waer gy den gront niet klaer en ſiet,
En gaet daer in het water niet.

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra
Tuſſchen neus, en tuſſchen lippen,
Kan een goede kans ontglippen.
Gaigner par eſcus, hazarder par liards.
Die met kroonen winnen, en ſtuyvers wagen,
Die zijn bevrijt voor harde ſlagen
La Fortune ſe laſſe de vous ſuivre, car vous allez trop viſte
Riche ou pendu, dict le ſoldat pillard
Lanckſamen rijckdom is 't ſaligſt.
Aſſai guadagna, chi vano ſperar perde.
Een ſchat is beter in de hant,
Als ſeven ganſen op de ſtrant
Een ſtille moolen maeckt geen meel,
Een vos die ſlaept, een drooge keel
Light gaynes make heavye purſes.
Die geenen ael weet op te langen,
En plach geen kabeljaeu te vangen.
Majora perdes, parva ni ſervaveris.
Chi non ſtima un quatrino, non lo vale.
Soo ghy op 't kleyntje niet en let,
Het groote wort u los geſet,
Du petit vient-on au grand.
Qui fait la la maille vile,
Jamais amaſſe mille.
Wie wort'er tot iets groots gebracht,
Die eerſt het kleyntjen niet en acht?
Riche rarement en vit,
Qui meſpriſe le petit
Ce qui eſt gaignè par tabourin, paſſe par la fluſte
Het ſtaet geſchreven op de vloer;
Gelijck het quam, alſoo het voer.
Het ſtaet geſchreven op den heert,
Soo gewonnen, ſoo verteert.
Qui hante le meulin,
S'enfarine a la fin.
Onder 't zeyltjen is 't goet roeyen;
Want 't ſal niemant licht vermoeyen.
Ne uni navi facultates
Mus non uni fidit antro.
Niet al de eyers onder eene hen
A la poule ſerre luy le poing, elle te ſerrera le cul.
Die wel aen ſijnen acker doet,
Die doet gewis hem weder goet.
Groote viſſchen ſcheuren 't net,
Soo ghy daer niet op en let.
Qui veut prendre un oiſeau, il ne le faut pas effaroucher
Geen vogels mogen ſy verſchricken,
Die op de vogels willen micken.
Die plenght met katten,
En vangt maer ratten.
Brant laet iet,
Maer water niet.
Die altijt wil voordeel doen, moet lombaert houwen.
Daer ſijnder die ſoo veel met ſpijkerrapen winnen, als ſy met den brant verlieſen.
Geen vogel vloogh oyt ſoo hoogh, of hy moeſt ſijn koſt op d'aerde ſoecken.
Armoede is luyheyts loon,
De graſſe matinée
Robbe deſchiree.
Godt geeft de vogelen den koſt, maer ſy moeten'er om vliegen.
De vogels krijgen wel den koſt,
Maer ſijn van moeyte niet verloſt
Serpens, niſi ſerpentem deglutiat, non fit draco.

Ten zy de ſlangh verſlint een ſlang,
Sy wort geen draeck haer leven lang,
Een raef moet rutten ſonder kraſſen,
Een hondt moet knagen ſonder baſſen
Heeft iemant gelt dat ſchoone blinckt,
Die make dat'et niet en klinckt
The ſtil ſo weateth up al the draffe
Gaen uwe ſaken naer uw wenſchen,
Danck Godt, maer poch niet by de menſchen
Wint gy, ſoo laet van roemen af;
Een ſtille ſeugh die eet den draf
L'argent qui ne ſonne, eſt le meilleu
Le ſage n'expoſe ſa fortune a l'envie
Soo dickwils als 't ſchaepje bleet, verlieſt'et een beetjen
Poſſideas tacitè, ſi quæ ſint munera divum
'T Is beſt dat 't ſchaep in ſtilheyt eet
Want als het bleet, 't verlieſt een beet.
Een ey dat noch is ongeleyt,
Daer van en dient niet veel geſeyt
En grand torrent
Graind poiſſon on prend.
Ghy ſeght ons, vrient, 't en kan niet miſſen,
In groote waters groote viſſen;
Maer hier op dient te zijn gelet,
De groote viſchen ſchuren 't net
Un fol, ou beſte,
Fait bien conqueſte;
Mais bon meſnage
Eſt fait de ſage.
Men wint, of verlieſt,
Na dat men kieſt
Het zy in 't velt, of in het koren,
Een recht wey-man placht naer te ſporen
De vos die placht dan beſt te varen,
Wanneer de boeren leelikſt' baren
The fox fareth wel, wenby is curſeth
Benijt is beter als beklaegt,
Wanneer het Godt alſoo behaegt
Il bel guadagnar fa il bel ſpendere.
Vette vogels, gladde veeren,
Wel te winnen, wel verteeren.
The louw ſtake ſtandet long
De lage ſtijlen
Staen lange wijlen
A chi compra, biſogna haver cent' occhi; à chi vende, ne baſta uno.
Die om iet te koopen poogen,
Hoeven meer als hondert oogen;
Maer een wert genoegh geacht,
Als men tot verkoopen tracht.
Autant deſpend riche, que large.
De winnende handt is milde.
Die wel wint.
Is wel geſint.
Huelgo me un poco,
Mas hilo mi copo
Je me recrée un peu, mais je file ma quenouille.
Mieux vaut gaigner en bouve, que perdre en or.
— *Lucri bonus eſt odor ex re*
Qualibet. — Juvenal
La bourſe vuide fait rider le viſage
Een beurs vol rimpels, die eerſt vol was,
Maeckt rimpelt vel, dat eertijdts bol was
Qui ſcauroit les avantures, il ne ſeroit jamais pauvre.

Wilt

Wist iemant wat geschieden sal,
Hy ware vry van ongeval
Wist iemant wat gebeuren sou,
Hy dede schier al wat hy wou
Honestum est lucrum per quod nemo [illegible], & juste acquiritur.
Het is voor al het beste goet,
Diens winste niemant schade doet.

Kinderen.

Qui generum acquirit commodum, invenit filium; qui incommodum, perdit & filiam
Krijght gy een swager, die u dient,
Ghy wint een sone, lieve vrient;
Maer gaet hy aen tot uwer spijt,
Soo wort ghy oock uw dochter quijt.
Children are certain care, an incertain confort.
Les grandes dames aiment plustost leur plaisirs, que leur enfans.
Qui a mon enfant oste le morceau, me baise au visage.
De kat die muyst dan alder-best:
Als sy heeft jongen in den nest.
Ce que l'enfant oit au foyer, il le rend à la porte
Het kint dat buyten spelen gaet,
Seyt hoe het in den huyse staet.
Quando i fanciulli stan cheti, han fatto qualche male
Als de kinders stille zijn, dan hebben-se quaet gedaen
Il faut bien marier ses enfans, qu'ils ne [illegible] que faire de leur peres
Chi ha polli, ha pipite
La fille n'est que pour enrichir les maisons estrangeres
Qui perd son pere, perd bonneur,
Qui perd sa mere, il perd douceur.
Scheyt uw vader uyt'er tijt,
Kint, ghy zijt uw eere quijt;
Maer indien uw moeder rust,
Ghy verliest uw herten-lust.

Vrienden.

Uw goet kan groeyen
Door oude moeyen;
Maer oude oomen
En sijn maer droomen.
Een Godt, een wijf; maer veel vrienden.
Met vrienden eten, drincken, wandelen;
Maer met de vreemde moet men handelen.
A cuentas viejas
Barajas nuevas.
Van oude rekeningen, en out goet te deelen,
Ontstaen gemeenlick nieuwe krackeelen
Korte rekeningen, lange vrientschap.
Chi si fida, rimane ingannato.
Veel spreeckt'er stout, en 't is gelogen,
Wie veel betrout, wort licht bedrogen
Sopra negro non é colore,
Sopra vittu non é honore,
Sopra peccato non é dolore,
Sopra figliuoli non é amore.
Vrient,
Soo lang het dient.
Een lege beurs die noem ick leer;
Breng gelt, sy krijght haer eernaem weer.
En partage, lict, & jambon,
On cognoit son compagnon.
Nulli non magno constitit & bona noverca
Amy de table
Est variable.
Een tafel-vrient
Soo lang als 't dient.
Con el buen sol
Estiende se el caracol id est:
Avec le bon soleil le limaçon s'estend.
Wie vrientschap aen een vrient verwijt,
Die is sijn vrient en vrientschap quijt.

Je nie l'amy q[illegible] les aisles, & mord a[illegible]
't En is geen vrient, [illegible] en luckers treck,
Die deckt met de vleugels, en bijt met den beck.
Uit dat men spreeckt, of dat men schrijft,
En uyt den handel die men drijft,
Uyt vrienden daer men mede paert,
Daer kent men uyt der menschen aert.
Stultus quod perdat habet; quod in id quod oportet impendat, non habet
Een vrient besoecken houd men goet,
Indien men 't niet te veel en doet;
Maer soo het alle daegh geschiet,
Soo waer het vry al beter niet.
Il ne faut pas tant baiser son amy à la bouche, que le cœur luy en face mal
Weet, vrient, dat hart, en dickmael kussen
De vrientschap wel placht uyt te blussen:
Wel kus dan met een heuschen mont;
Te veel is hier oock ongesont.
No seras amado,
Si de ti solo tienes cuydado. id est:
Tu ne seras point aimé, si tu as soing de toi seulement
't Is wonder soo hy vrienden heeft,
Die altijt neemt, en nimmer geeft.
Que Dieu ne donne point tant de biens à nos amis, qu'ils nous mescognoissent.
Il est bien fol, qui s'oublie.
Die koren voor een ander meet,
Is dwaes, indien hy sich vergeet.
Wie is 't die elders water giet,
Die brant in sijne wooningh siet.
Tocca più la camicia che'l giappone.
La chemise est plus pres, que le pourpoinct
Mijn dye
Is my naerder als mijn knie.
Pain d'autruy, pain de douleur; encore si ton pere mesme te le donne.
Ten naesten watere, als 't brant is.

SIN-SPREUCKEN,

Genomen uyt Arabische en Saraceensche Schrijvers.

Initium sapientiæ est timor Dei. id est
Godts vreese is 't beginsel der wijsheyt
Cujus concupiscentia vincit intellectum (seu rationem) is perit.
Wiens vernuft door de begeerlikheyt verwonnen wort, die gaet verloren
Abstinere a concupiscentiis, est divitem esse
Van lusten sich t'onthouden, is rijck te wesen
Sapientissimus hominum est, qui fines respicit.
Die op het eynde aller dingen let, is onder de wijse te rekenen.
Qui non discernit bonum à malo, adjunge eum bestiis
Die 't goet van 't quaet niet en onderscheyt, stel dien by de beesten.
Contentus esto eo quod Deus tibi impertit, & eris dives.
Vernoegh u met 't gene Godt verleent, en ghy sult rijck wesen.
Accende lucernam tuam ante tenebras.
Id est Illumina te operibus bonis, antequam supervenerit tibi mors
Ontsteeck uwe lampe eer het duyster is; dat is, maeck uwe beroepinge seker met goede werken voor uwe afsterfelijkheyt.
Quando non evenit tibi quod vis; velis, quod evenit
Als u niet en geschiet dat ghy wilt, wil dan dat u geschiet.
Quando audiveris virum loquentum de te bonum, quod in te non est, ne credas; loquitur enim & malum de te, quod in te non est.
Als ghy iemant hoort spreken van deughden die in u niet en sijn, soo en geloof hem niet; want de selve sal oock spreken van gebreken die ghy niet en hebt.
Reges judicant terram, sapientes judicant ipsos Reges
De koningen oordeelen het aertrijck, de wijse de koningen.
Homo sapiens est, quamdiu quærit sapientiam ubi autum se putat ad ejus culmen pervenisse, desipit
De mensche is wijs, soo lange hy na wijsheyt soeckt; maer als hy meynt dat hy die bekomen heeft, soo begint hy te dwasen.
Qui non vincit luctum patientiâ, ejus mæror longus erit.

Die

Die sijn rouwe door gedult niet en kan versetten, diens droefheydt sal langh-wijligh wesen

Ne crede te sapientem esse, donec eo animi robore fueris, ut possis regere cupiditates

En beeld u niet in dat ghy wijs zijt, eer ghy u begeerlijckheden bestieren kunt

Arabs interrogantis, quodnam bellum honestissimum esset? Illud, inquit, quod contra voluptatem geritur.

Een Arabier gevraeght sijnde, welke de eerlickste oorlogh ware? Die tegens de wel-lust gevoert wort, antwoorde hy.

Idem Arabs rogatus, quid esset fiducia in Deum? Quâ Deo, inquit, fretus homo res suas omnes ei committit.

De selve gevraeght wesende, wat het zy op Godt te vertrouwen? Als de mensche, op den selven steunende, alle sijn saken hem is bevelende; was sijn antwoorde

Nemo, inquit sapiens ille Arabs, me dilexit, quem non vicissim dilexerim sincere per omnem vitam meam: nemo me odio prosecutus est, pro quo non oraverim Deum, ut illi meliorem mentem daret

Niemant (sey de selve) en heeft my oyt beminnt, dien ick niet wederom oprechtelicken lief en hebbe gehadt mijn gansche leven langh: niemant en heeft my oyt gehaet, voor wien ick Godt niet en hebbe gebeden, dat hy hem beter sinnen wilde verleenen

Principium luctus est, diligere mundum. De werelt lief hebben, is 't beginsel van droefheyt.

Qui seipsum habet pro sapiente, habent eum Deus & homines pro ignaro.

Die sich selven voor wijs acht, dien achten Godt en de menschen voor dwaes.

Non est Sapiens sapiens, donec cupiditates suas omnes vincat.

Niemant is'er wijs, ten zy sake hy alle sijne begeerlikheden t'onder heeft.

Perfectio est in tribus rebus; quæ sunt, devotio in religione, patientia in adversis, & prudentia in vitâ.

De volmaecktheyt bestaet in drie saken; en die sijn dese. innigheyt in Gods-dienst, gedult in tegenspoet, en wijsheyt in den loop des levens.

Doctus sine opere, est ut nubes sine pluvia

Een geleert man die niet uyt en werckt, is als een wolcke sonder regen.

Dives sine liberalitate, est ut arbor sine fructu

Een rijck man sonder mildigheyt, is als een boom sonder vruchten.

Obstrue quinque fenestras, ut luceat domus, & habitans eam. Id est, *Observa (vel coerce) quinque sensus corporis, ut luceat anima tua in luce vitæ.*

Stop vyf vensters, op dat het huys glans hebbe, en die het bewoont: *Dat is*, Let en bedwing uwe vijf uyterlicke sinnen, op dat de ziele lichte in het licht des levens.

Occlude ostium tuum adversus raptores Id est, *Claude sensus tuos contra peccatum, ne te capiant hostes tui.*

Sluyt uw deure tegens de stroopers *Dat is.* Verseker uw sinnen tegens de sonde, op dat uw vyanden u niet en betrappen

Cui Deus largitur animum bonum, is est ex filiis futuri sæculi.

Hy, dien Godt een goet gemoet geeft, is van de kinderen der toe-komende eeuwe.

Ne gaude cum ceciderit inimicus tuus: nam nescis quid tibi eventurum sit

En verblijt u niet, soo uw vyant valt; want ghy en weet niet wat u overkomen sal.

Deus alta deprimit, & depressa exaltat; quocirca deprime teipsum, ut ipse te exaltet.

Godt druckt hooge dingen neder, en verheft de nederige: ghy, daerom verneder u, op dat hy u verhooge.

Ne aliorum vitia patefacito, ne Deus tua patefaciat

En openbaer eens anders gebreken niet; ten eynde Godt de uwe niet bloot en legge.

Interrogatus sapiens Arabs, quis felicissimè negotiaretur? Is, inquit, qui vendit bona peritura, hoc animo ut sibi comparet stabilia & duratura.

Een van de Arabische wijsen gevraegt sijnde, wie d'aldergeluckighste koophandel dreef? Die (seyde hy) dewelcke verganckelijcke goederen verkoopt, met meyninge om de eeuwige en altijt-geduerige te bekomen

Denique ex Clenardi Epistolar lib. 1. & hoc in Saracenorum laudem maximè vergit, cum ait:

Nullus tam durus casus eis contingit, ut fracti impatientiâ, redigantur in blasphemias: verum quicquid evenerit, non stomachantur; sed illud habent in ore. Laus Deo

Eyndelijck uyt het eerste boeck der brieven van den geleerden *Clenardus*, is dit tot prijs van de Saracenen, aen te mercken, dat hy verhaelt dat aen de selve geen soo swaren geval kan gebeuren, datse door ongedult vervallen tot Gods-lasteringen; maer wat hen-lieden oock overkomt, sy en vergrammen sich niet, maer hebben gedueriglicken in den mont. *Gode zy lof.*

Tot vervullinge van wat ledige plaets, zijn hier eenige Sin-spreucken uyt SENECA.

Plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt

Daer sijn meer dingen die ons verschricken, als leet doen

Is maximè divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget

Die geniet meest den rijckdom: die den selven minst van doen heeft

Altera ex alterius fine nascitur cupiditas

D'eene begeerlijckheyt wast uyt het eynde van de andere.

Ante senectutem curandum benè vivere, in senectute benè mori.

Voor den ouderdom moet men wel leeren leven. in den ouderdom wel leeren sterven.

Hodie fieri potest, quidquid unquam potest.

Wat oyt kan geschieden, kan heden geschieden

Plus scire velle quàm satis est, intemperantiæ genus est.

Meer te willen weten als na genoegsaemheyt, is een soorte van onmatigheyt.

Malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit.

De boosheyt suypt een groot deel van haer fenijn in

Rectè facti, fecisse merces est

De loon van een goede sake, is wel gedaen te hebben

Post malam segetem etiam serendum.

Na een quaden oegst dient al wederom gesaeyt.

Tenue est mendacium; pellucet, si diligenter inspexeris

De leugen is dun; sy schijnt deur, alsse wel besien wert.

Quid stultius, quàm quia diu non didiceris, non discere?

Wat is'er dwaser als niet te willen leeren, vermits men tot noch toe niet geleert en heeft?

Æquat omnes cinis; impares nascimur, pares morimur

Het graf maeckt alles gelijck Wy sijn ongelijck geboren, maer in gelijckheyt sterven wy

Is magnus & beatus, quem nulla res minorem facit.

Die is geluckigh en groot, dien geen dingh minder en maeckt

Als 't diep verloopt verset men de balkens.

Le printemps les roses produit,
L'esté plus chaud meurist le fruit,
Des saisons divers est l'empire
Aux amours la jeunesse duit,
L'autre aage autre chose desire. Ph. des Portes.

S P I E G E L
VAN DEN
Voorleden en Tegenwoordigen Tijt.
DERDE DEEL.

Als 't diep verloopt / verset men de bakens.

Slewaer ick heden sta, daer speelden eens de baren;
Daer quamen alle-daegh de schepen in-gevaren,
Daer sagh men menigh hulck, die met sijn vollen last,
Quam stuyven uyt'er zee, de vlaggen op de mast.
Nu is hier enckel sant, en niet als dorre platen,
Van slibber overgroeyt, en van den vloet verlaten,
Daer eertijts was de kolck, is maer een enge sloot,
Men siet'er niet een schip, men siet'er niet een boot,
Men siet'er niet een mensch; alleen de schorre meeuwen
Die schuylen hier ontrent, om daer te sitten schreeuwen
Alleen een schippers gast komt voor een buyte-kans
Hier boomen in der haest, en haelt een schuyte sants.
Wat sta ick dan en kijck aen dees verlate kreken?
De bakens al-te-mael die dienen hier versteken;
Het is een schippers woort, het is een oude leer,
Al waer geen vaert en is, en hoeft geen baken meer.

Dit spreeck-woort (gelijck meest al de andere) kan op verscheyde gelegentheden toe werden gepast; het selve kan dienen als iemant ouder van jaren werdende sijn maniere van leven, sijn kleet, sijn spijse, sijn oeffeninge, en diergelijcke saken dient te veranderen: wy stellen 't hier tot een inleydinge van het derde deel, dewijle hier de bakens mede (mits het verloop der jonckheyt) dienen verset te wesen

Ovid 1. Trist 8.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis ut veniant ad candida tecta columbæ,
Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes
Utque comes radios per Solis euntibus umbra est
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit:
Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus:
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

Ital. *Granaro vuoto formica non frequenta*

Nederl **Op ledige solders en komen geen kalanders**

Hoogd. Wer da ligt / uber dem laufft alle welt hin.

Ital *Parente con parente,*
Guai à chi non ha niente.

Nederl **Vrienden sijn vrienden / maer wee diese van doen heeft.**

Frans. *A bon vent chaque sainct aide.*

Ital. *In borsa serrata, amico non si trova.*

Nederl. **Vrienden in der noot Vier-en twintigh in een loot.**

Lat. Felicium omnes consanguinei.

Griecx Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς.

Nederl **Men kent geen vrient als in der noot;**
Den rijcken na den doot.

Hoogd Dweil die henn eier legt / legt man ihr auch.

La

La scimia quanto piu in alto sale, tanto piu scuopre le sue vergogne.

Als apen hoogen klimmen willen.
Dan sietmen eerst haer naeckte billen.

FOp, siende dat het volck veel sagh na groote staten,
Gingh met een luchten sin sijn oude neering laten,
Hy maeckte flucx een vrient, die kroot hem boven aen,
Daer sagh hem ider mensch gelijck een wonder staen:
Stracx wort hy bijster trots, want in sijn prachtigh wesen
Daer was sijn moedigh hert, als in een boeck, te lesen;
Sijn huys-raet, sijn gesin, sijn wijf, sijn eyge kleet,
Gaen alle buyten schreef, en uyt'er-maten breet.

Maer sie! alwaer men komt om wijsen raet te plegen,
Daer staet de goede man in alle dingh verlegen,
Daer hapert sijn verstant, daer is hy maer een kint;
Soo dat men geen vernuft in al sijn hersens vint.
Sie daer sijn achtbaerheyt van stonden aen vervallen,
Want die Fop innigh kent en acht hem niet met allen.
't Is seker, als een aep wil klimmen in den spriet,
Dan is 't dat men eerst sijn naeckte billen siet

Men kent een mans	*wijsheyt,* *betalen,* *gedult,* *nederigheyt,* *rijckdom,*	*als hy*	*een hooft* *gelooft* *in noot* *groot* *doot*	*is.*

Griecx. Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσιν. id est:
Lat Magistratus virum arguit.
Nederl **Men kent een man niet eer /**
Voor hy en komt tot eer.
Die meer bestaen wil als hy kan.
Dat is een los-hooft van een man.
Ital. *Chi asino è, & cervo si crede,*
Al saltar della fossa n'avede.
Engels. Offices are given but not discretion.

Nederl **Hoe een dwaes meer kalt /**
Hoe hem meer ontvalt.
Als een esel speelt den vos /
Stracx gaen al sijn banden los.
Lat. Pellucet omne regiæ vitrum domus. *Seneca.*
Nederl. **Een konincx huys heeft klare glasen /**
Daerom en dienm'er niet te dwasen.
Lat. Apage pereat anno citiùs, qui majora se concupiscit. *Lucianus Deorum Dialog.*
Nederl. **Men geeft wel staten / maer geen wijsheyt.**
Psalm 49 21.
Wanneer een mensche in weerdigheyt is / ende en heeft geen verstant / soo varet hy doer van als een vee.

't Is een stoute kraen die een levendigh beest in 't lijf pickt.

De koeye spreeckt

WAt komt de snoode kraey my quellen tegens reden?
My sitten op het lijf, my picken in de leden?
Voorwaer het is te vroegh; want oock een felle gier
En soeckt sijn voetsel niet ontrent een levend' dier:
Hoe graegh een arent is, hy sal hem noyt bemoeyen
Te vliegen om sijn aes, als by de doode koeyen
Van hier dan slim gebroet, en bijt dit lichaem niet
Tot ghy eens op het velt mijn doode leden siet
Wel, leser, soo ghy sijt een van de jonge geesten
Die soeckt het recht bescheyt van dese stomme beesten,
Soo neem tot uw bericht, indien ghy leersaem zijt,
Dat hier wort afgebeelt een schant-vleck onser tijt.

Daer sijn'er in het lant die willen komen erven
Eer dat'er reden is, en eer de lieden sterven,
Daer sijn'er in het lant die wenschen iemants staet,
Al sit hy noch gesont te midden in den Raet:
Daer sijn oock kinders selfs, die op haer ouders dagen
Gaen loeren voor den tijt, en woude rouwe dragen;
Ten minste swart gewaet. want schoon haer vader sterf
Sy treurden niet een uyr, maer keven om het erf.
Sie wat een gragen eeuw' wy hedendaegs beleven,
Veel worden met een wensch als in het graf gedreven:
Sie wat een vreemde slag, en wat een slimmen gangh!
Al is het leven kort, wy leven al te langh.

Nederl. Wie mijn erf?
Wacht tot ick sterf.

Ovid. 1. Metam.

Lat. Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Si vultur es; cadaver exspecta. *Vide Erasmum.*

De tali senectute vide querentem Ciceronem in libro de Senectute.

Man

Man rufft dem esel nit gen hoff / er sell dann sack tragen.

De Esel spreeckt.

Men noot geen esel opt te gast /
Of hy en draegt 'er pack / of last.

MY seyd' een bode gister noen,
Daer ick gingh treden in het groen,
Dat ick te hov' ontboden was,
En daer op scheyd' ick uyt het gras;
En ging vast kneden in het stof,
En ging vast treden naer her hof:
Daer sag ick eerst veel muylen staen,
Geciert en pragtig op-gedaen,
Met veeren om den kop geset,
En al haer tuyg geweldig net:
Hier by soo stont een moedig peert,
My dogt, wel hondert kronen weert,
Dat hadt een sadel op het lijf,
Die stont van gout en peerels stijf.
Maer noch vernam ick even daer
Ses peerden al van eenen haer,
Die proncktên al gelijck een bruyt,
En munten wonder aerdig uyt,
Een koets te trecken, sonder meer,
't Zy met een juffer of een heer,
Daer in bestont geheel haer werck.
Ick nam hier op mijn oog-gemerck,
En dagt, Hier ben ick wel geraeckt,
Hier word' ick mede groot gemaeckt,
Dewijl dat oock van mijn geslagt
Hier iemant is in 't spel gebragt.
Maer sie! ten leed als geenen tijt,
Daer quam 'er een, 't scheen my te spijt,
Die leyde my vier sacken op:
En gaf my doe een harde schop,
En riep, eylaes! 'k en weet niet hoe:
Flux, esel, nae den meulen toe.
Ey kijck, daer was mijn hoop gedaen;
Want ik moest flux daer henen gaen,
Ick moest gaen torsen met verdriet,
En 't hof en gaf my anders niet
Ach (seyd' ick) dom en karig dier,
Wat maeck ik dog? wat doe ik hier?
Men roept geen esel in het hof,
Of iemant van gelijcke stof,
Om eer, om vreugt, of om gemack,
Maer om te dragen eenig pack.
Dus gy die zyt van myn geslagt,
Schoon datj' in 't hof eens wort gebragt,
Denck niet om eer, of om gewin,
Beeld u geen hooge staten in;
Uw hoop is waen, en enckel schijn,
Een esel moet een esel zijn.

Nederl **MEn roept den esel niet te hove / dan als hy wat dragen moet.**

Ital. *Mal i invitar l'asino alle nozze; por che' gli convien portar ò legni ò aqua*

Frans. *Mal faict inviter l'asne aux nopces, car il luy faut porter bois ou l'eau. Le baton & le fardeau sont pour l'asne.* Syr. 33. 25.

Lat. Quidquid per asellum expediri potest, vilissimè constat.

Ital. *Chi non ha visazzo, Non vadi al palazzo*

Op eenen anderen sin:

Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi ——— *Juvenal. Sat.* 3

Non est avaritia mihi naturalis: sed deest mihi quo sim liberalis *Vid. Erpen.* 1. *Adag.* 27

Ital. *Non è vertu, che povertà non guasti.*

Pauper ubique jacet. *Ovid* 1 *Fast*

Nederl **Aen den armen wil yder sijn schoen wissen.**

Hoogd Arme leutte gehören hinter die thür.

Ital *A cavalli magri vanno le mosche.*

Frans *A chevaux maigres vont les mousches.*

Hoogd. An die armuth wil jederman die schuh wischen.

Wo der zaun am niedrigsten ist / da wil jederman übersteigen.

Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est. *Horat.* 2. *Sat* 5

Curia pauperibus clausa est. *Ovid* 1. *Fast*

Ital. *Chi non ha, non sa*

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit ——— *Juvenal Sat* 3

Sie de reste hier toe dienende / in 't eerste deel / Pag 145.

Savezza, &c. **en het derde deel /** Pag. 106.

Br-

Bisogna che 'l savio porti il pazzo in spalla.

Die wijs is draegt de sotten/
Schoon datse met hem spotten.

GY siet dit seldsaem beelt, en schijnt'er in te dolen,
Maer wat'et seggen wil dat is u noch verholen;
Gy siet een deftig man die buygt sijn ouden neck,
En die gedragen wort dat is een jonge geck.
Gy segt dat in de schrift dit anders wort gelesen;
En dat een dwaes behoort eens wijsens knegt te wesen. *
Gy segt, uyt Godes woort, dat ja het jeugdig bloet
Den ouden eere doen, en onderstutten moet.

Gy vraegt dan, hoe het komt, en wat'et is te seggen;
Dat wy hier, tegen regt, verkeerde gronden leggen:
Gy staet hier op en dut, gy staet gelijk verbaest,
En stelt genoegsaem vast als dat de schrijver raest:
Wel, vrient, ontfang een woort, tot antwoort uwer vragen,
,,'t Is wijse lieden werck een geck te konnen dragen;
Men segge watmen wil, het is geen deftig man
Die met gebogen hals geen dwasen lijden kan.

* *Een dwaes moet der wijsen knegt sijn. Prov. 11 19.*

Ital. *Bisogna che'l savio porti il matto sopra lespalle.*
Frans *Il faut que le sage porte le fol sur ses espaules.*
Engels Wise men are at peace with al the worlt.
Lat. Publici mores & humana vita placidè accipienda.
Hoogd. Leide und meide.
Nederl. Lyd/ en myd.
Greecx Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.
Lat. Sustine & abstine.
Ital. *Patienza è la chiave della allegrezza.*

Thomas a Kempis de Imitatione Christi cap. 16.

Waren alle menschen volkomen/ wat hadden wy dan om Gods wille van malkanderen te lyden? God heeft'et alsoo geschickt/ dat wy malkanders swackheden hebben te dragen, want niemant en is sonder gebreck en niemant leeft'er sonder lyden.

2 Corinth. 11. 18

Gy/ verdraegt geerne de onwyse/ dewijl gy wijs zijt.

Rom. 15. 1.

Die sterck zijn/ zijn schuldig der swacken kranckheden te dragen.

Syrach. 22. 18.

Het is ligter zant/ sout/ en yser te dragen/ dan eenen onverstandigen mensche.

Daer'er veel smeden moet men slagh houden.

WAnneer'er vijf of ses met uytgestreckte leden,
Tot onderling behulp op eenen aenbeelt smeden,
Soo moet daer yder man soo spelen met den slagh
Dat oock sijn mede-maet een beurt te krijgen magh.
Indien hy eenigh waer, en sonder met-gesellen,
Soo mocht hy rasser gaen, en geene slagen tellen;
Maer nu benevens hem oock rappe gasten staen,
Soo moet hy nimmermeer als op de mate slaen.
Al die niet in het bosch, maer by de menschen leven,
Die moeten yder mensch het sijne leeren geven,
De man die vier' het wijf, het wijf haer echten man,
Soo is't et dat het huys in vrede blijven kan
Daer is geen nutter konst, als sich te konnen voegen,
Dat geeft van ons bedrijf aen yder vergenoegen;
Maer die het vet alleen begeert op sijnen sop,
Het is een al-beschick, of wel een vijse kop
Ghy, leer dan, soete jeught, op desen regel passen,
Laet vrienden vrienden sijn, laet handen handen wassen
De mensheyt wijst'et uyt, het leven heeft'et in,
Geen mensch en dient te staen alleen op eygen sin.

Ital. *Bisogna martellare à misura, quando sono piu ad un' incudine*

Cyrus apud Xenophontem

Lat. Quos volumus nobis esse socios, concilian-di sunt bene faciendo, & bene dicendo.

Dit spreeckwoort kan sonderlingh dienen aen de sodanige die in groote veranderingen, en met veel persoonen dagelijcks hebben te handelen, om een yegelijck te laten en te geven dat hem na gelegentheyt toe komt: want, gelijck een voortreffelijck man wel heeft geseyt, als ons eenige saecke wel smaeckt ofte bevalt, het en moet ons stracks niet vreemt duncken, soo het aen andere niet wel en smaeckt. andere komen hier uyt groote misslagen in beraetslagingen, te weten, als men het oordeel van andere afmeet na het sijne, en daer op dan aengaet Daerom dientmen hier op verdacht te wesen, en te gedencken op het spreeck-woordt: Soo veel menschen, soo veel sinnen, &c

Op eenen anderen sin/

Frans *Lors que tu es enclume, souffre comme enclume, lors que tu es marteau, frappe comme marteau*

Nederl Als ick een aenbeelt ben / soo lijde ick als een aenbeelt als ick een hamer ben / voegh ick my tot slaen.

Ital. *Buona incudine non teme martello.*

Smits kinderen sijn wel voncken gewoon.

OF schoon een smit, met sijn gesin,
Staet klock en pal op sijn gewin,
En dat hy, als een wacker man,
Slaet op het yser wat hy kan,
En maeckt alsoo een groot geschal,
En drijft de voncken over-al;
Noch leyt sijn jongste kint en slaept,
En 't ander staet'er op en gaept,
En noch een ander weeligh dier
Dat speelt oock met het vliegend' vier,
Ja, even dichte by den brant,
Verset de voncken met'er hant:
Maer komt'er eenigh kint ontrent
Op desen handel niet gewent,
Dat maeckt terstont een groot misbaer,
Als of het stont in doots gevaer.
Let hier op, ouders, wie gy zijt,
Let hier op met gestage vlijt,
Geen kint en dient'er oyt te sacht
By iemant op te sijn gebracht:
Want yder is, en yder doet
Juyst na dat hy was opgevoet.

Hoogd Katzen-kinder lernen wol mausen,

Ital *Chi de gallina nasce, conviene che raspi, ò che razzoli.*

Veel kocks versouten den bry.

WAnneer'er eenig ding veel menschen is bevolen,
Een die het qualick vat die doet de reste dolen;
Een yder heeft in als sijn eygen ooggemerck,
En sie Vrou *Eygen-sin* verbrot het gansche werck.
Waer een kock meester is daer zijn de beste bouten,
De tweede voor gewis die sal den bry versouten.
't Schaep dat gekoppelt is, geraeckt 'et in de sloot,
't Is hondert tegen een geraeckt'et uyt den noot.

Hoogd Wo viel köche seyn / da wird der brey versaltzen.

Frans. *Plus y a de chevaux en une estable, & plus y a de fiens.*

Spaen. Asno de muchos, lobos le comen

Hoogd Wo viel hirten seyn / da wird übel gehütet

Nederl. Een beest belast woor menigh gedaen
Want d'een laet het op d'ander staen.

Frans *L'asne de plusieurs le loup le mange*

Nederl. Veel herders ius de schapen
Sullen maer te langer slapen.
Gemeen goet meest verloren
Gekoppelde schapen die verdrincken.

Lat. Segnius expediunt commissa negotia plures

Nederl Gemeene pot siet wel / maer deylt qualick.

Lat Communio parit lites

Nederl Veel kocks versouten den bry.

Lat Non plures Medici, sed satis unus erit.

Frans *L'asne du tour.*
Est mangé des loups

Nederl Gemeene schapen eten de wolven.

Frans *Qui a compagnon, il a maistre*

Griecx. Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν [illegible] est

Lat. Multi imperantes perdiderunt Cariam
Quod plures tangit, plures negligunt

Nederl. Gemeen goet geen goet.

Deux sots ne peuvent estre portez sur un asne.

Noyt sagh men op een esel dneren
Twee gecken vol verwaende kueren.

IS 't niet een wonder ding! twee beesten aen der heyden
Die konnen sonder twist op eenen bunder weyden:
Een tyger met een beer, een leeuw, een vinnigh swijn
De woelen in het bosch, en konnen eenigh zijn;
Maer gae beveel een ampt aen twee verwaende dwasen,
De sullen onder een geduerigh leggen rasen,
Geduerigh in krackeel, en swanger van den nijt,
Geduerigh over hoop, en al uyt enckel spijt
Twee gecken konnen noyt malkander leeren mijden,
Twee gecken konnen noyt op eenen esel rijden,
Sy dragen stage sorgh, en onrust in den geest,
Wie eerst en wie'er lest sal klimmen op het beest:
En schoon dit grilligh pier ten lesten is geseten,
Noch kan het kribbigh volck haer kueren niet vergeten:
Die eerst sit weyt te breet, gelijck de leste meent,
Hy is'er door onteert, hy is'er in verkleent;
Dies wil hy evenstaegh iet op sijn macker winnen,
Die kant'er tegen aen met al de gansche sinnen:
Sie daer is dan de strijdt, en al uyt hevigh bloet;
Tot dat van beyden een den esel ruymen moet.
Siet, vrienden, dese krijgh wort over al gevochten,
Geen mensch en sat'er lest, indien de lieden mochten,
Ook die geen daet en heeft, verheft hem op den schijn;
„De kraey, al isse kleyn, die wil een arent zijn.
't Is vry geen kleyne kunst een geck te konnen lijden,
't Is vry geen kleyne kunst een geck te konnen mijden.
Want soo men heden noch in alle landen siet,
„De gave van gedult en is by gecken niet.

Lat. UNa domus non alit duos canes
Unum arbustum non alit duos erithacos
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit —— *Lucan. 1.*
Concordia collegarum rara.
[illegible] id est
Lat. Mons cum monte non miscetur.

Dictum in pariter elatos.
Lucan. 1 —— Nec Cæsar ferre priorem,
Pompejusve parem potuit ——
Nedeil. Twee katten in een kerck / twee maters in een convent / twee groote masten op een schip / en deugen niet.

Hooge macht en mame spel /
Dat en wil geen met geel.

Twee katten in een huys /
Dat maeckt een groot gedruys.
Pastoor en koster zijn selden wel eens.
Hoogd. Zweye harte stein
Mahlen selten rein.

[illegible] —— *Homer. Iliad. 2.*

A tagliar il formaggio,
Si vuole un matto & un saggio
Tot het snijden van de kaes /
Dient een wijs man en een dwaes.
He beeldt zy een dwaes, en een wijs man, te samen besigh met het snijden van een kaes.

De wijse man spreeckt:

D[illegible] niet al te grof, ghy moet het suyvel snijden,
[illegible] met verlof laet my een reysjen snijden:
[illegible] de kaes te heet, gy snijtse veel te dik,
[illegible] aet het snijden staen, ofsnijt gelijck als ik.

Als gy eens met het mes komt aan de kaas te raken,
Straks heb ik dapper werk die weder recht te maken,
En des al niet te min gy snijtse weder krom,
En op den staanden voet recht ik het wederom;
Soo doende wort de kaas aan alle kant gesneden,
Dan soo het niet en dient, en dan eens na de reden,
Dan weder lijp en scheef, of ik en weet niet hoe,
En dat gaat over hant tot aan het eynde toe.
Maar dit is niet alleen in dit geval te mercken,
Het gaet op desen voet al wat de menschen wercken,
Sie ! dese recht het op, wat die om verre steeckt,
Door wijsheyt dient gebouwt al wat de sotheyt breeckt.

Frans. IL faut un fol & un sage,
Pour bien trancher un formage.
Pour fournir une ville, il y faut de fols & de sages.
Nederl. Mahle gecken verteeren de stadt,
Wijse mannen bestieren de stadt,
Wijse en gecken te samen zijn noodigh / om een stadt te maken.
Een wijs man en een geck weten meer met hun tween /
Als eenig wijs man doet als hy maer is alleen.
Lat. Nullus usus patientiæ foret,
Nisi impatientiæ provocatio esset.
Ital. *Non pianse mai uno,*
Che non ri lesse un altro.
Si piu un savio con un matto, ch'un savio solo
Nederl. De beseten lieden zijn om de waanwijse te recht te helpen.
P. Syrus. Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Ut

Ut lapsu graviore ruant.

Die wel eer te hooge vlogen/
Vonden sich wel ligt bedrogen

Een arent als hy honger krijgt,
En uyt'er hoogten neder-sijgt,
En vint een schilt-padt, of een sleck,
Die grijpt hy veerdig met den beck,
En voert hem door een snelle vlugt
Tot boven in de blaeuwe lugt,
Soo steyl en uytter-maten hoog
Als immer draegt een menschen oog.
Een die het spel van onder siet,
En weet de regte gronden niet,
Die hout gewis in sijn gemoet
Dat hy de schilt-padd' eere doet;
Doch staet hy maer een weynigh stil,
Dan siet hy waer het henen wil.
Want sie! die, mits sijn hoogen stant,
Sag onder hem het gansche lant,
En was daerom geweldig trots,
Die komt daer vallen op een rots,
En breeckt dan op den harden steen
En huys, en huyt, en hals, en been,
Soo dat hy weder over-geeft
Al wat hy oyt gesopen heeft,
En wort dan, in het openbaer,
Tot spijle van den adelaer.
Hoe menig wort'er by het hof
Genomen uyt het laege stof,
En hoog getogen in de logt,
Op dat hy laeger vallen mogt.
„Die hooger klimt als hem betaemt,
„Valt laeger als hy heeft geraemt.

Nederl. Van hoog te gaen/ en veel te malLen/
Plag menig man in 't stick te vallen.
Frans *Grands oyseaux, de coustume,*
Sont prinez de leur plume
Spaens A grand subida, gran descendida. *id est*
Frans *A grande montee, grande descente.*
Spaens De gran subida, grand cayda *id est.*
Frans *De grande montee, grande cheute.*
Pour son mal croissent des asles à la formy.
Fortuna vitrea est, tum cum splendet, frangitur P. Syrus.
Nederl Als 't geluck u lacht/
Staet dan op de wacht.
La ... de Seigneur abbat
Les grands cedres tout à plat:
Brise les plus haut montez,
Au mont du Liban plantez. Pseau 29
Spaen La fortuna quando mas amiga, arma la cancadilla *id est*
Frans *La fortune quand elle est la plus amye, donne la jambette.*
Qui monte plus haut qu'il ne doit,
Plus bas chet qu'il voudroit.
Si qua venit sero, magna ruina venit *Prop 2.*
Engels The highest tree hath the greater fall.
Nederl Hoe hooger boom/ hoe laeger val,
Hoe hooge vloeden/ diepe ebben.
Wie hooger klimt als 't hem betaemt/
Die valt wel laeger als hy raemt.
Spaens Presto me pondre galan,
Y en breve volucre a ganapan *id est*
Frans *Promptement je seray brave, & tout court je reviendray crocheteur*
Ruine suit l'orgueil.
Lat. Magna ruunt, inflata crepant, tumefacta premuntur
Lucan 1. vers 17.
——Summisque negatum
Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus.
Syrach 3 22.
Staet niet nae hoogen staet/ ende en doch niet boven uw vermogen.
Prov 17 19
Wie sijn deure hoog maeckt/ die staet nae ongeluck.
Tob 4 14
Hovaerdye is een begin alles verderfs.
Ronsard Franciad. 4
——— *Rien en bas ne demeure*
En son entier: tant plus le Sceptre est haut,
Et plus il tombe à terre d'un grand saut
De Series en l'Inventaire de France, en la vie de Charles VII
C'est une belle leçon à ceux à qui le vent de la cour favorise, de ne se laisser transporter au vent d'une folle esperance, pour qui ... les ... aliénez. Les seules gardes de la prosperité sont l'integrité, prudence, modestie, patience pour se souvenir de l'adversité en la prosperité, suivant le commandement du sage.

L'Ignoranza corre, la Prudenza lentamente segue il passo.

De Dwaesheyt loopt / de wijsheyt gaet: En dat is vyn den besten raet.

Sie hoe vrou Dwaesheyt rent, sie hoese komt getreden,
Hoe los is haer gelaet! hoe ras zijn hare schreden:
Sy loopt, sy ketst, sy swiert; soo datse niet en let
Waer sy haer gangen stiert, of hare voeten set.
Sie in het tegendeel, en weeg met rijpe sinnen,
Hoe traeg de Wijsheyt gaet, eer datse wil beginnen:
Let hoese met bescheyt haer gansche wegen meet,
Hoe seker datse stapt, hoe sedig datse treet.
De Dwaesheyt is gewoon in haesten uyt te springen,
De Wijsheyt is bedaegt, en let op alle dingen:

De Dwaesheyt tijdt te werck, en snelt haer tot de reys,
De Wijsheyt vordert niet als naer een diep gepeys.
Dit wijst ons dese prent, en 't staet ons aen te mercken,
Het zy wy met het lijf of met de sinnen wercken;
Want die sijn dingen doet in haest en met'er vlugt,
Ten kan niet anders zyn als dat hy namaels sugt
Beslapen raedt heeft gront: het duyster en de nagten
Zyn moeders van gepeys, en voedtsters van gedagten;
Dus schoon gy wonder seer tot iet genegen zijt,
Gy des al niet-temin beveelt'et aen den tijt.

Ital. *Caval corrente, sepoltura aperta.* id est:
Frans *Cheval courant, sepulture ouverte.*
Qui a la barbe grise, doit estre des disciples de sainct Thomas
Neder. De Dwaesheyt heeft arents vleugelen / maer uyls oogen.
Spaens. Poco a poco van à lexos, y comendo a mal lugar. *id est*
Frans *Peu a peu va on bien loing, & on courrant en mauvaise place.*
Qui est resolu, est fol.
Ital. *Chi misura i suoi passi, cammina sicuro.*
Lat. Celeritas infamis naufragiis.
Festinationis comes pœnitentia.
Ital. *Il tempo consiglia*
Frans *Qui a un an veut estre riche, à la moitie en le pend.*
Nedel. Op haestige wagen dient traeg geantwoort.
Frans *A demande hastive, responce tardive*
Nedel Jagtige menschen dienen op esels te rijden.
Ital. *Non studia a veio, chi conta ben ogni sua parola*

Lat. Frequentior currentibus, quam repentibus lapsus.
Nederl. Die knypt / en valt niet.
Ital *La notte e madre de consigli.*
Nedel Het duyster / en de nagten / Zyn moeders van gedagten.
Hoogd. Schneller rath viel rewen hat. Eyl mit weil.
Lat. Fungus est quod una nocte nascitur.
Hoogd. Eile sehr / brach den hals.
Ital. *I secundi pensieri sono i più giusti*
Lat. Posteriores cogitationes sapientiores habentur
Quod rectè factum velis, tempori trade.
Nederl Met goet gemak raektmen ook voort,
Men sal t soo haest gaen als loopen,
Haest en is geen spoet.
Snelle raet / selden baet.
Van snellen raet / noyt goede daet.
Yl met wijs
Hoogd Die besten gedanken kommen allweg hinden nach.
Neded Verlyt niet / en een half urë langer.
Een goe weg om / en is geen krom

Sacht te gaen / en verre sien /
Dat is een daet van wyse lien.
Griecx. *Σπεῦδε βραδέως* id est.
Lat. Festina lentè.
Ital *Per troppo spronar la fuga è tarda*
——— Ne frena animo permitte calenti·
Da spacium tenuemque moram; male cuncta ministrat
Impetus. ——— *Stat. 10 Thebaid.*
Griecx. *Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει* id est.
Lat Inscitia fiduciam, prudentia cunctationem gignit *Thucyd*
Peccat pene necessario qui festinat. *Vid Lips. 5 Polit cap.* 15.
Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi. *P. Syrus*
Oportet deliberare lentè. *Aristot lib. 6. Eth. cap* 9
Frans *Ceux qui vont bellement, ne choppent pas volontiers Il faut deliberer & resoudre à loisir & lentement.* Pier Math. l. 1. fol. 43.

Ryd voort / maer sie om.

Het beeldt soude mogen zijn een voer-man op sijn wagen om-siende, en een pack achter in den wege gevallen leggende.

Hadt ick gansch onbesorght geduerig aen-gereden,
Soo hadt ick groot verlies op dese reys geleden;
Want als ick in den ren by wijlen omme-sag,
Vernam ick seker pack dat af-gevallen lag.

Wel gy, die zijt gewoon soo veerdig aen te drijven,
Spoed niet als met bescheyt het sal u mogen stijven;
Hoe ligt kan in der haest een quade slag geschiên!
Dus schoon men spoedig reyst, nog dient men om te sien

L'araigne mange la mouche, & le lizard l'araigne, &c.

De ſpin die eet de vliegh/ de hagedis de ſpin;
Dit heeft het groene wout/ en al de werelt in.

DE ſpin kan niet alleen de kleyne muggen vangen,
Men ſiet oock byen ſelfs in hare netten hangen;
Maer in haer meeſte jacht, ſie daer, een hagedis
Die valt haer op het lijf, terwijl ſy beſigh is.
En weder op een nieu, de ſpin is naeu gegeten,
Het beeſt, dat haer verſlont, wort in het lijf gebeten;
Daer komt een oyevaer, die met een lange beck
Het kleyne dier verraſt, en grijpt'et met den neck:
Doch eer de vogel rijſt om in de lucht te ſtijgen,
Soo komt'er wel een ſlang, en doet hem weder ſijgen,
En vat hem by het been, en velt hem in het gras,
En maeckt hem tot een roof, die eerſt de roover was;
Maer in het eygen wout daer wort een draeck gevonden,
En ſie daer wort de ſlang al wederom verſlonden.
En noch is't niet genoeg; want oock dit grouſaem beeſt
Dat kent een hooger macht, die van hem wort gevreeſt.
Sie daer een ommeloop van alle werelts dingen,
Hoe groot dat iemant is, hy laet hem weder dwingen;
Wel denck dan, wie gy zijt, wat gy u minder doet,
Dat ghy het wederom van grooter lijden moet.

Eccleſ 5. 8.

Si en la province tu vois qu'on fait tort au povre, & que le droit ſoit violé, & la juſtice, ne t'esbahis point de telle maniere de faire Car un plus haut eſlevé, que ce haut eſlevé, y prend garde, & il y en a de plus haut eſlevés, qu'eux.

Senec Thyeſt. Act 3

Vos quibus rector maris atque terræ
Jus dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidoſque vultus:
Quidquid à vobis minor extimeſcit,
Major hoc vobis dominus minatur.

Horat. 3. Od 1.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Plerumque humiliter ſervit, quod ſuperbè dominatur.

Mandan al moço, y el moço al gato, y el gata manda a ſu rabo.

L'on commande au valet, & le valet au chat, & le chat commande à ſa queue.

De heere gebiedt ſijnen knecht/ de knecht de katte/ de kat haren ſteert.

Als oude honden baffen/
Men dient'er op te paffen.

De huysman, die uyt de vengster siet, spreeckt.

Schoon Leeuwtje ftaet en keft, oock fomtijts gansche nachten,
't Is efter fonder gront daer op te willen achten;
Het ding is jong en mal, het baft om 'k weet niet wat,
Al hoort'et maer een muys, al fiet 'et maer een kat.
Maer 't is een ander faeck met onfen ouden Wachter,
Want als die gaende wort, dan fchuilt'er onraet achter;
Het is een loofe gaft, en daerom baft hy niet,
Voor dat hy iemant vreemts, of iet byfonders fiet.
Ick houd het beeft in eer, vermits fijn oude dagen,
En mits het fich verftaet op alle flimme lagen;
Dies als ick inder nacht verneme fijn geluyt
Soo loop ick uyt het bed, en kijck ten venfter uyt:
Daer word' ick dan gewaer een deel onguere ftreken,
Miffchien een ftouten boef die pooght in huys te breken,
Of wel een hoender-dief, die houdt hem wonder ftil,
Of een die in den hof de fruyten fteelen wil;
Daer hapert altijt wat als oude honden baffen,
En 't is de rechte ftont om op het ftuck te paffen;
De tijdt heeft wonder in, want oock een lompig heeft
Wort door de jaren kloeck, en krijgt een fnegen geeft.
Maer fie! hier was een dief, dan hy is nu geweken,
Ick denck hy vreeft den hont, of heeft my hooren fpreken;
Wel dat hy henen ga, fijn aenflagh is belet,
En ick gae wederom my duycken in het bedt.
Een woort noch evenwel dat had ick u te feggen,
Wil dat te mijner eer in uwen boefem leggen:
„Gebruyck de rappe jeught, wanneer gy wilt de daet;
„Maer foeckje goet beleyt, foo let op ouden raet.

Hoogd. Wen der alte hund baft / fo fol man auffichen.
Ital. Cane vecchio non abbaja indarno.
Frans. Il n'eft abbay que du vieil chien.
Quand le vieil chien abbaye, il donne confeil.
L'abbay du vieil chien doit-on croire.
Spaens. El perro viejo fi ladra da confejo.
Frans. De jeune faucon la volee.
Fait rarement bonne journee
Nederl. Betterys meynen jonge dwafen/
Dat de oude lieden rafen,
Maer die hebben meer vergeten/
Als de jonge dwafen weten,
Den flagh der grijfen/
Machmen bout prijfen.
Ital. Galline giovane per far nova, e vecchia per covare
Lat. Confule queis ætas longa magiftra fuit.
Senum confilia,
Juvenum lanceæ. *Vid. Erafm.*
Nederl. De jonge lieden paft de lans:
Maer wel te raden oude mans.
Met jonge te krijgen/
Met oude te raden.
Frans. *Il faut long temps pour toucher le poux au monde*
Au confeil oy le vieil.
Il n'eft que vieux chien pour chaffer à plaifir.
Nederl. Oude honden en hooren na geen loos mans.
Lat. Longius infidias curva videbit anus.
Ovid. 1. Art.
Spaens. Del viejo el confejo.
Nederl. Een oude kat fpeelt niet geen balleken.
Een oude vos is qualick te bedriegen.
Een oude rat wil niet in de val.
Ital. *Solo il bue vecchio mena li carri arreftati.*
Lat. Senum voces fatidicæ. *Richt. Axiom Hift.* 30.
Aufculta illi cui quatoor funt aures. *Vid. Eraf.*
Bos laffus fortius figit pedem. *Idem.*
Sapientiæ ætas condimentum eft. *Plaut. Trin.* 2. 2.

Idem.
Sapere ifta ætate decet qui funt capite candido.
Ovid. 2 Art.
Adde, quod eft, fenibus rerum prudentia major:
Solus & artifices qui facit, ufus adeft.
[illegible]
[illegible] id eft:
Annofa laqueo fimia haud capi folet:
Capitur tamen, fed temporis longâ morâ.
Nazianzenus
Confiliis nihil utilius meliusve paternis,
Pluraque canities novit, quàm læta juventus:
Tempus enim hiftoriæ pater eft, materque viciffim
Hiftoria eft fophiæ.
Dan. Heinfius in Herode Act 4.
Unum fenectus, viribus feffis, habes
Salubre regnis ac fibi, vim confili.

Es ist nit rath da mans narren über eyer setze.

Hier dient een wijs man op te letten/
Men mach geen nar op eyers setten.

Sie daer! is 't nu niet wel gemaeckt?
De nar is op den nest geraeckt;
De nar, eylaes! ô lieve vrient,
De nar is daer hy niet en dient;
Men gaf hem eyers uyt te broên,
En dat is door hem niet te doen:
Hier diende toe een geestigh man
Die teere dingen vieren kan,
Die acht op alle saken slaet,
En in sijn doen wel feker gaet:
Maer dese quant is al te los,
Hy vielder op gelijck een os,
En sat'er op gelijck een koe;
Dies siet hy nu 'k en weet niet hoe,
Hy is begaet, bestruyst, bedot.
Ey sie! dus vaertmen met een sot,
Dus vaert men als men gecken sent,
Daer niet als wijsheyt dient ontrent.
Wel soo daer iet door goet beleyt
Dient af-gedaen, of aen-geseyt,
Ten moet noch gek noch rouwen gast,
Ten moet geen plompaert sijn belast,
Want schoon men hen al wel berecht,
Noch gaen de saken wonder slecht
En waer het stuck sich wat verdraeyt,
Daer is 'et altemael bekreyt.
Gy daerom, vrienden, tot besluyt,
Sendt niet als wijse lieden uyt,
Sendt niet als mannen van beleyt;
„Een wijs gesandt, en niet geseyt.

Frans. *D'un fol ne fit jammais homme son profit.*
Spaeus. Embia al sabio à la embaxada, y no le digas nada.
id est:
Frans *Envoyez le sage à l'ambassade, & ne luy dite rien.*
Lat. Mitte sapientem, & dic pauca.
Nederl. **Die uyt melcken gaet/**
Moet weten wat de klocke slaet.
Weet/ of rust.
Daer geschiet veel ramp / maer dwasen krygen 't meest.
Lat. Ah caveat ne quid rudibus committat asellis,
Qui benè curatas res volet esse suas.
Frans. *Ne faites messagers des fols.*
Nederl. **Steeck geen vinger in eens dwasens mont.**
Frans *Bien est fol, qui à fol demande sens.*
Lat Non ex omni ligno fit Mercurius.
Magna negotia viris magnis committenda.
Nederl. **'t Is beter by 't hooft te grypen / als by den steert**
't Is beter te gaen tot smits/ als tot smeetjens.

Heult iemant met een geck/
Soo blijft hy in den dreck.
Proverb. 10 26.
Quel est le vinaigre aux dens, & quelle est la fumée aux yeux: tel est le paresseux à ceux qui l'envoyent
Proverb. 26. 6.
Qui mande messagers par un fol, se coupe les pieds. & voit la peine du tort qu'il s'est faict.
Proverb. 20 21.
Une bonne parole partant de la bouche d'un fol, per sa valeur car il ne la dit point en temps & en lieu
Syrach. 22 13 14
Ne tien point long propos avec le fol, & ne t'amuse point avec celuy qui est despourveu de jugement.
Garde-toy de luy, de peur d'en avoir facherie, & d'estre barbouille quand il secourra son ordure.
Richter: Axiom. Hist 91 ubi exempla vide in utramque partem
Ex thymbrâ nemo lanceam conficiet, neque ex Socrate bonum militem. *Athen lib* V.

Wer mit katzen jagt / der fähet gern mäuse.

Wie jaeght met katten/
En vanght maer ratten.

Ick hadde jagens lust, en gingh met groot verlangen
Om eenigh vluchtigh hert, of ander wildt te vangen:
Ick was genoegh versien (gelijck het scheen) van als,
Den spring-stock in de vuyst, den horen aen den hals.
Maer hoor wat my ontbrack; in plaets van hasewinden,
Van bracken die het wildt in dicke bossen vinden,
Soo leyd' ick anders niet als katten na de jacht,
En daerom heb ick niet als ratten t'huys gebracht.

Ach, 't fy van mijn bedrijf! ach, waerom leef ick langer?
'k En ben geen jager meer; ick ben een [illegible] vanger.
Wel mackers, hoort een woort, hier dienstigh by gestelt,
Houdt katten voor het huys, en honden voor het velt.
En soeckje met bescheyt uw dingen uyt te rechten,
Soo doet uw saken noyt door onbedreve knechten;
Want die met katten jaegt, en brengt niet anders t'huys
Als ick en weet niet wat, een rat of vale muys.

Hoogd. Wer mit narren zu acker gehet / der eget mit gecken zu.
Wer mit huren zu acker geht / der eget mit buben zu.
Nederl. Koper gelt / koper ziel-misse.
Met quaet tuygh / is 't quaet wercken.
Wie sich onder den draf mengt / wert van de swijnen gegeten.
Ital. Dimmi, con chi tu vai; & sapro qu'el che tu fai.
Nederl. Ick sal weten uwen staet /
Segh met wien ghy omme-gaet.
Ital. Chi prattica co'l lupo, impara a urlare.
Chi dorme co' cani, si lieva con pulci.
Hoogd. Wer sich unter die kleyen mischet / den fressen die säw

Dit spreeck-woort soude tot meer andere gelegentheden gebruyckt konnen worden; want (gelijck t'anderen tijden meer is geseyt) de spreeck-woorden beteeckenen dat de Leser wil: als by exempel, van iemant die veeltijts dertele boecken leest, met licht geselschap aengaet, en geyle dienst-boden in sijn huys-houdinge gebruyckt; van de soodanige (segh ick) soude niet onbequamelicken misschien geseyt mogen worden; Die met katten jaegt, vangt geerne muyten.

Het selve spreeck-woort kan oock op dese wijse in 't geestelicke geduyt worden; dat al wie niet als met vleesschelicke insichten tot sijn beroep gaet, dat hy geen heyl, maer gewisselick van den vleesche het verderf sal maeyen, &c.

Culex fodit oculum leonis.

Wat is van groot / of trots / of hoog;
Een mug steeckt wel een leeuw in 't oog.

KOomt hier eens vrienden al-temael,
Koomt hier en hoort een vreemt verhael,
Koomt hoort een wonderbare daet
Daer op voor u te letten staet.
Al is de leeuw een moedig dier,
Al brant sijn oog gelijck een vier,
Al is sijn wesen wonder fel,
Al is sijn sprong geweldig snel,
Al is hy, jae, een magtig beest
Daer voor de gansche werelt vreest,
Noch is een mugge wel soo stout,
Hoewel de minste van het wout,
Noch is een mugge wel soo koen
Dat sy het beest komt hinder doen,
En dat niet met een slimmen greep,
Of met een onverwagte neep;
Neen, neen, sy eyst haer vyant uyt,
En maeckt daer toe een hel geluyt;
En eer sy haer tot vegten set,
Soo steeckt het beesje sijn trompet;
Het doet gelijck een dapper helt,
Het geeft hem open in het velt,
Het steekt den leeuw niet in de steert,
Dat is niet eens de pijne weert;
Het steekt hem daer hy 't klaerste siet,
Daer is 't dat het hem d'oorlog biet,
Het komt hem onder sijn gesigt,
En vliegt hem in dat vyerig ligt,
En schoon hy dan geweldig tiert,
En al de leden omme-swiert,
En schoon hy dan gansch bijster raest,
En dampen uyt sijn keele blaest,
En schoon hy springt dan wonder hoog,
Het steeckt hem in dat vinnig oog;
Soo dat hy in het gansche dil
Niet weet waer hy hem keeren sal.
Ick wou dat alle trotsche liên
Hier op met oordeel wouden sien,
En leeren uyt der leeuwen pijn
Niet al te fier en moedig sijn;
Want sie [1] niet een soo grooten beest
Dat oock sijn minder niet en vreest.

Un petit homme abat bien grand chesne.

Een kleyn man / met een kleyn geweer /
Velt wel een grooten boom ter neer.

'k EN weet niet een soo schoonen boom,
Al staet hy aen een versen stroom,
Al wast hy uytter maten hoog,
Al rijst hy boven 's menschen oog,
Al heeft hy noch soo dicken bast,
Al voedt hy noch soo harden quast,
Dien niet een kleyn, een eenig man
In haest ter neder leggen kan,
Dien niet een mes of kleyne bijl
Kan vellen in een korte wijl.
Vraegt gy wat dit verhael beduyt?
En wat ick stelle voor besluyt?
Een wespe quelt een moedig peert
Al is et duysent kroonen weert;
Een muys ontset een oliphant
Al heeft hy noch soo grooten tant,
Een mugge steeckt een leeuw in 't oog
Al leyt het hert hem wonder hoog
Gy, daerom vrienden in 't gemeyn,
En agt geen vyant oyt te kleyn;
Daer is noyt soo geringen man
Die niet sijn meerder schaden kan

Nederl. Al is uw vyant maer een mier /
Soo houdt hem voor een grousaem dier.

Hoogd. Wenn der feind ist wie ein omeiß / so halt ihn doch für ein elephant
Lat. Inimicum quamvis humilem docti est metuere.
A cane non magno sæpe tenetur aper Ovid Art
Nederl Al schijnt den hont niet groot te sijn / Noch vangt hy wel een magtig swijn.
Frans Un petit moucheron pique bien un grand cheval
Nederl Een kat siet wel op een koning.
Frans Il n'y a si grand, ny si sage, Qui de petit n'ait bien dommage
Il est bien petit qui ne peut nuire
Nederl Gesellen / wilt u wel bewaren / Hy is wel klein die niet kan schaden.
Frans. Il n'est pas sage qui n'a peur d'un fol
Nederl Hy en heeft geen wijsen geest / Die voor gecken niet en vreest.
Hoogd. Es ist nicht an der grosse gelegen / sonst erlieff eine kuh einen hasen.
Frans. Au petit bois prend on bien grand lievre.
Grande ville rien dedans,
Petite chose nuist souvent
Nederl 't Is beter een hont te vrient / als te vyant hebben.
Lat. Leo etiam minimarum avium fit pabulum. Curtius
Nederl Men treet oock een worm wel soo lange / tot hy eens quaet wert.
Ital. Anche la mosca ha la sua colera.
Lat. Inest & formicæ sua bilis
Habet & musca splenem
Et pueri nasum rhinocerotis habent Martial 1 Ep. 4.
Engels A mouse in time maye bite a two a cable
Nederl. Wat hoornen heeft wil steken.
Ital. Anche le ranocchie morderebbero s'havessero denti
Engels Tread a worm on the kayle, an it wil turne againe
Lat Ne despicias debilem, nam culex fodit oculum leonis.
Hoc Adagium petitum est ex Arabum historia nam culices in Mesopotamia mirè infestant leones. Strabo lib 16 Marcellin. lib. 18. quos vide ut & Erpen. Cent 2. 24.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

De Koning spreeckt

Herder/ alsje schapen scheert/ Sie dat gyse niet en deert.

WEl vrient, hoe gaeje dus te werk?
Ghy zyt te raeu, naer ick het merck,
Het schijnt niet datje scheeren wilt,
Maer datje wel ter keure vilt:
Ey staeck uw voor-stel, raeuwe gast;
Want dat en is u noyt belast.

Neen, neen, een herder van het vee
Die hout het vil-mes in de schee,
En is te vreden met de wol,
Al is sijn mande niet te vol;
En of hy schoon de kudde scheert,
Noch maeckt hy dat het niet en deert.
Een hovenier of groensel-man,

Indien hy regt het ambagt kan,
Snijt wel de bladers van het kruyt,
Maer treckt voor al geen wortel uyt.
Dus soo gy past op myn gebiet,
Soo scheer het schaep, maer vil het niet.

Nederl. **WIe de keers te diepe snuyt/ Blust wel ligt haer luyster uyt.**

Lat. Odi olitorem qui a radice olera exscindit.

Nederl. **Snijd soo het kruyt dat het mag blyven groeijen.**

Snuyt gy te hart/ so moet de neuse bloeyen.

Frans. *Apres raire il n'y a a tondre.*

Nederl. **Men moet de schapen scheeren na sy wolle hebben.**

Ital. *Chi troppo munge, ne cava'l sangue.*

Seneca Theb. vers. 659.

Lat. Qui vult amari, languidâ regnet manu.

Lipsius in præfat. Politicor.

Præestis hominibus, sed hominum caussâ · nec domini modo & arbitri rerum, sed tutores & administri estis.

Mali improbique illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides, & qui se non civibus datos arbitrantur, sed sibi cives. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed ut usibus mortalium deserviant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioque devinctam.

Hinc Micheas Propheta taxat acriter populi Proceres nomine Dei Opt. Max. in hæc verba erumpens. *Cap. 3. vers. 2. 3.*

Ils ravissent la peau de ces gens icy de dessus eux, & leur chair de dessus leurs os.

Et ce qu'ils mangent, c'est la chair de mon peuple: & ont escorché leur peau de dessus eux, & ont cassé leurs os, & les ont mis par pieces comme en un pot, & comme de la chair de la chaudiere. &c.

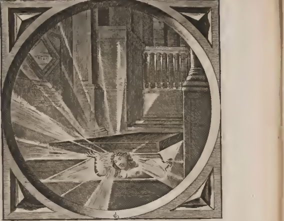
Magre vliegen byten scherp.

TErwyl een herder op het velt
Syn jonge geyten over-telt,
En soeckt met yver over al,
Tot dat hy vint het vol getal;
Soo was 't dat hy een mensche vont
Gantsch flaeu en tot'er doot gewont,
Gelijck hy aen der heyden lagh.
En als hy duysent vliegen sagh,
Die saten in dat versse bloet,
En werden even daer gevoedt,

Soo kreegh hy deernis met den man,
En joeger al 't gedrochte van;
Dies meynt dat hy hem gunste toont,
En dat sijn lyden wert verschoont:
Maer de gequetste die het siet,
En acht dit vry sijn voordeel niet,
Maer riep'er hevigh tegen aen:
Ick bidde laet uw jagen staen,
Ick bidd', hou stille, lieve vrient,
Gy doet toch dat my niet en dient,

De vliegen die gy ruymen doet
Zijn nu versadigt van het bloet,
En al wat in haer plaetse koomt
Daer ben ick byster voorbeschroomt;
Want dat is uytter-maten graeg,
En dient my tot een nieuwe plaeg:
Dus wat ick immer bidden mag
Laet my slegts wesen soo ick plag;
Want als het immers wesen moet,
„Een vette vlieg is eerst gevoedt.

Verità non può star sepolta.

Al leyt de waerheyt in het graf / Al wat haer druckt dat mort'er af.

AL poogt'er menig mensch de Waerheyt t'onderdrucken,
Ten sal hem evenwel, ten sal hem niet gelucken;
Hier baet geen slim beleyt, geen list of loose vont,
Geen boose klapperny, geen afgerigte mont.
De Waerheyt aengeranst met drift van quade tongen
Wert somtijts met gewelt als in het graf gedrongen,
Als in het stof gedruckt; soo dat, gelijck het schijnt,
Haer luyster, blijde verw, en alle glans verdwijnt:
Maer schoon de reyne maegt is in den kuyl gesteken,
Sy weet'er even-wel, sy weet'er uyt te breken,
Sy opent ja het graf, sy ligt de gansche serck,
Al isse noch soo swaer, al isse noch soo sterck
De Waerheyt, schoon verkragt, en laet haer niet bederven,
De Waerheyt, schoon gewont, en kan dog nimmer sterven,
De Waerheyt regt haer op, al is'et iemant spijt,
De Waerheyt is van outs een dogter van den Tijt.
De Waerheyt, wat men doet, en is niet in te dwingen,
Al sou de felste rots in duysent stucken springen:
De Waerheyt borrelt uyt gelijck een sonne-schijn,
De Waerheyt, hoe het gaet, wil niet begraven sijn.

Es wird nichts so rein gesponnen /
Es kompt zu letzt an die sonnen.
Niet en wort soo fijn gesponnen /
Of 't en komt noch aen der sonnen.

AL heeft de spinne-kop haer webbe fijn gesponnen,
Nog komt'et evenwel, nog komt'et aen der sonnen,
En schoon men haer bedrog ten eersten niet en sag,
Soo komt et evenwel ten lesten aen den dag.
Hoe menig slim bedrog wort hier en daer geweven!
Hoe menig loos beleyt wort hier en daer gedreven!
En schoon het iemant heelt ook somtijts menig jaer,
Het wort des niet te-min ten lesten openbaer;
Het oog, het wacker oog, daer uyt de ligten vloeyen,
De zonn' haer voetsel heeft, de korte dagen groeyen:
Het oog, het wacker oog, dat alle dingen siet,
En even in der nagt sijn helle stralen schiet,
Dat opent alle ding, hoe seer het is verholen,
Hoe dier het eenig mensch van iemant is bevolen,
Hoe seer het iemant dekt, of in het duyster sluyt,
De Waerheyt lieve vrient, die kijkt ten lesten uyt.

Ned. De waerheyt die in 't duyster lag /
Die komt met klaerheyt aen den dag.

Spaens Aunque compuesta la mentida, siempre es vencida.

Nederl. Al is de leugen schoon bekleet /
Sy doet noch haren meester leet,
Al is de leugen wonder snel /
De waerheyt achter-haeltse wel.

Frans. *On prend plus tost un menteur qu'un boiteux,*

Ned. De Leugen staet maer op een been,
Gae breeck haer dat / so heeft sy er geen.

Frans *A la parfin vainct verité.*
Verité aime clarté.

— Veritas nunquam latet. *Sen Troad. v.* 612.

Nederl. Het komt ten lesten aen den dag
Wat in de sneeu verholen lag.

Lat. Tenue est mendacium, pellucet, si diligenter inspexeris

Nederl. Wagt u wel neerstig van de daet /
Soo is er tegen leugens raet,
Het gaet noch heden als het plag /
Den lesten is den wijsten dag.

Ital. *Non nevica tanto in su le cime de monti, che il sole non la disfaccia*

Lat. Veritas premitur, non opprimitur.

Ital. *Il tempo è padre della verità.*

Frans. *La verité est fille du temps.*

Veritas est temporis filia. *A. Gell* 12 *c.* 11.

Frans *Au dernier sçaura on qui a mangé le lard*

Nederl Men siet ten lesten aen den stront wie de mispels gegeten heeft,

Dit luyt wat plomp, als vele Hoogduytsche spreucken, maer 't heeft echter sijn bescheyt.

Ital *Le bugie hanno le gambe corte.*

Quidquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas. *Horat* 1 *Epist.* 6.

Spaens La mentida no tiene pies,

Frans. *Le mensonge n'a points de pieds*

Spaens. Antes toman al mentiroso quel al coxo

Nederl Men vangt die liegt met rasser spoet /
Als men een tragen kreupel doet.

Frans. *Les femmes sont fortes, mais sur toutes choses verité a toujours le dessus.*
Il n'y a chose tant soit elle celée,
Que le temps ne rende avérée.

Veritas pedes habet ad standum, mendacium non habet *Bensire Apophthog lib* 1 *num.* 5.

Nederl. De waerheyt heeft den vasten voet /
Wanneer de Leugen vallen moet.

Menander.

Græce. Ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος id est

Lat In lucis oras protrahit verum dies

Daer en is niet verborgen dat niet openbaer sal worden, *Marc.* 4 22.

Vid. Erasm In Adagiis.

Tempus omnia revelat.

Seneca de Irâ 2 *cap* 22

Veritatem dies aperit.

A veritate laborare nimis jus sæpe ajunt, extingui nunquam. *T. Livius lib* 22.

Matth. 10 26.

Nihil est opertum quod non revelabitur.

Pindarus

Ἁμέραι δ' ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι id est

Posteri dies sapientissimi testes

Clemens Alexandr. Strom 1 *circa pr.*

Χρόνῳ καὶ πόνῳ τ' ἀληθὲς ἐκλάμψει id est

Tempore & labore elucescet veritas.

Marselar. Insignis Legat.

Non possum profecto nisi cum die ac sole veritatem, nisi cum nocte ac tenebris mendacium comparare.

Quod verum est, lateat quamvis, aliquando patebit:

Hinc & apud Grajos nomen ἀλήθεια habet Joh. *Owenus.*

Vide Richt. Axiom Eccles 162.

Wat quam van liegen Dat sal bedriegen;
Maer hoe 't er gaet / De waerheyt staet.

A little

A little pot Is soen hot.

Een kleyne pot / door weynig vier / Die maeckt terstont een groot getier.

VRient, sijt gy gast, of sijt gy weert,
Koom hier een weynig aen den heert,
Koom let eens wat'er omme-gaet,
En wat'er aen den vyere staet;
Want soo gy grijpt den regten gront,
Hier is yet dat gy leeren kont.
En sie' hier is een pot geset,
Daer heb ick vlijtig op gelet,
Al is die nae de vlam gewent;
Al is'er viers genoeg ontrent,
Al leggen daer veel kolen aen,
Noch blijft hy echter stille staen:
En schoon men hem veel hitte biet,
Hy schuymt, hy raest, hy bobbelt niet;
Maer sie den pot aen genen kant,
Die siedt genoegsaem sonder brant,
En schoon hy raeckt naeu aen het vier,
Hy maeckt terstont een groot getier,
Hy maeckt, 'k en weet niet wat geluyt,
Het schijnt sijn gront-sop wil'er uyt.
Vraegt iemant hier de reden van?
My dunckt dat ickse geven kan:

De pot die in de vlamme staet;
En dog niet op of neder gaet,
Dat is een groot en magtig vat,
En daer in schuylt een killig nat,
Die wort niet haestig omgeroert,
Of door het vier om hoog gevoert;
Maer dese pot van kleyn beslag,
En daer maer weynig in en mag,
Die is van stonden-aen geraeckt
Met dat hem maer het vier genaeckt.
Nu vrient, stae noch een weynig stil,
En let eens wat dit seggen wil.
Al wort een edel hert getergt,
En dickwils dit en dat gevergt,
Noch wort'et niet te ligt beroert,
Of van de gramschap omgevoert,
Maer neemt'et op met koelen moet.
Al wat hem dees of gene doet.
Maer yder mensch van kleyn verstant
Die bobbelt als in heeten brant
Soo haest men hem maer eens genaeckt;
„Geringe breynen haest geraeckt.

D*E gront-regels van vele menschen die groot-moedig willen schijnen te sijn, gaen regel-regt aen, niet alleen tegens de regte groot-moedigheyt, maer oock regel-regt tegens alle eygenschappen van een regt Christen. Veel meynen groote eere te sijn niet te verdragen, maer alles aen een yder feytelik uyt te wetten; en integendeel soo wijst de gesonde Leere klaerlick uyt, datter geen meerder groot-moedigheyt en is, als ongelijck met gedult te konnen lijden, en sich in sijn togten te overwinnen. Een Christenen kan geen vaster teycken hebben, van dat hy een kint Gods is, als dat hy met sagtmoedigheyt, en sonder weder-wrake, kan oversetten het ongelijck datmen hem aendoet.* Leer van my dat ick ootmoedig en sagtmoedig ben van herten (*seydt de Heere Christus*) en gy sult ruste vinden aen uwe zielen. *Alle kleynen vuyl gespuys is wraeck-gierig; muysen bijten, byen steken, slangen, oock onverhoets geraeckt, schieten haer fenijn, kinderen sijn korsel, oude en siecke lieden gemelick, maer een wel-gestelt lighaem, gestijft met een regt-matige ziele, kan lijden mijden*

Dit soude oock op een anderen sin geduyt konnen werden, als te weten dat iemant, van een kleynen ofte middel-matigen staet, met weynig sich kan erneeren met kleyne kosten sijn huys-gesin onderhouden; want anders,

Groot is het Hof / Veel moet'er of.

En in tegendeel, is

Tot een kleynen oven is weynig vyers van nooden.

Stultorum est cum stercore pugnare.

Men houd hem voor een rechten geck/
Die wil gaen vechten met een dreck.

HEt is voorwaer een rechte geck
Die 't lust te vechten met een dreck;
Want of hy schoon al met gewelt
Sijn vyant plat ter aerden velt,
Wat wint hy met sijn kloecke daet,
Als dat hy sich wel vuyl begaet?
En dat een ieder met hem spot,
Vermits hy leelick is bedot?
Ghy die van spotters wort. geterght,
Of door een guyt tot spijt geverght,
Ick bidd', en acht op geen gekijf,
Van dees, of die, van man, of wijf;
Mijdt liever, reyne zielen mijdt,
Lijdt met gedult, ô vrienden lijdt.
Want schoon ghy klappers tegen spreeckt,
En oock haer losse reden breeckt,
Noch echter wint ghy niet met al,
Als enckel leet en ongeval,
Noch echter wort ghy niet te kuys,
Maer komt noch des te vuylder t'huys;
Het is dan quaet hoe datje 't maeckt,
Geen dreck en dient'er aen-geraeckt:
„ Want noyt vocht iemant met een stront,
„ Die sich daer door verbetert vont.

BAcchæ bacchanti si velis adversarier,
Ex insana insaniorem facies; feriet sæpius.
Si obsequaris, una resolvas plaga. — *Plaut. Amph.* 2. 2.
— Si stimulos pugnis cædis, manibus plus dolet.
De nihilo illi est irasci qui te non flocci facit *Plaut. Trucul.* 2. 2.
— In audaces non est audacia tuta. *Ovid.* 10. *Met.*

Lat. Ignis gladio non fodiendus.

Frans. *Ne deba point avec un grand languard, & n'entasse point de bois à son feu* Syr 8 4

Met zijns gelijcke te stryden is vol twijffelachtighevt/ met zijn meerder is dulligheyt/ met zijn minder/ sonder hope van eere. En daerom is'et beter zijn gedult te oeffenen/ en zijn ruste te houden.

Couper in Anatome hominis Christiani.

Een goet man en moet noyt tegens quade menschen stryden met haer eygen wapenen/ dat is/ schelden met schelden bejegenen: want anders en is'er tusschen den genen die tergt/ en den genen die geterght wort/ geen verschil/ als dat dese eerst/ en d'ander lest/ een quaet-doender wort.

August. Epist 5.

Paratus esse debet homo pius ac justus patienter eorum ferre ac sustinere malitiam, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, quam ut pari malitia se quoque numero addat malorum.

Non tace invidia quando gloria crida.

Nyt kryt van spyt / Waer Eere ryt.

Sie wat een seldsaem ding! hoe gaen des werelts saken?
Het licht, het schoonste licht, dat kan een donker maken,
Want als de gulde Son haer toont op eene zy,
Daer valt van stonden aen een swarte schaduw' by.
Alwaer oyt Eere komt met haer vergulde stralen,
Alwaer het bly geluck komt uyt den hemel dalen,
Daer is van stonden aen, daer is de swarte Nijt,
Die met een open keel wel luyd' en leelick krijt.
Die laet schier nimmer af van tegens Eer te rasen,
En komt haer vuyle gif op haer geduerigh blasen;
Maer 't is een nutter ding (wanneer het Godt behaegt)
Van dees en die benijt, als over al beklaegt.

Lat. Virtutis comes invidia.
Ital. *Non è virtu senza invidia.*
Summa petit livor —— *Ovid. 1. Rem. Am.*
Frans. *Heureuse vie n'est sans envie.*
Nederl. 't Is beter benijt / als beklaeght.
Lat. Sola miseria caret invidiâ.

Ronsard 1 Od. 10.

C'est grand mal d'estre miserable,
Mais c'est grand bien d'estre envié.

Nederl. 't Is den eenen hont leet dat d'ander in de keucken gaet.
Wie wel gedyt /
Die wort benijt.
Naer eer en staet
Volght nijt en haet.

Horat. 1. Epist. 2.

Invidus alterius macrescit rebus opimis.

Plaut. Trucul. 4. 2.

Qui invident egent, quibus invidetur rem habent.

Idem Milit. 3. 2.

Quoniam æmularis non licet, nunc invides.

Idem Captiv. 3. 4.

Est miserorum, ut malevolentes sint, atque invideant bonis.

D. Heinsius Panegyr. Scaligeri, 2. Sylvar.

Sic tua cum exhaustas superent præconia Musas,
Accedit tacito furtiva calumnia morsu,
Et solus populo qui sis quantusque fatetur
Livor iners animi: dignos tibi solvit honores
Æmula gens, nomenque auget, quod tollere Phœbus
Nescit, & attonitæ nequeunt perferre Camœnæ.
Namque ubi supremo rerum stetit ordine virtus
Divitiis innixa suis, quam tangere nescit,
Impetit infelix, & detrahit omnia, livor. *&c.*

Vide ejusd. Oden ad Rein. Bontium lib. 1. Sylvar. & supra 2. p. 42.

Invidiæ *luculentam descriptionem vide apud Ovid. Metam. 2. circà finem.*

Elck weet waer hem de schoen wringt.

GY prijst, ô vrient, de nieuwe schoen,
Die gy siet aen mijn voeten doen:
Gy siet het leer is wonder net,
En aerdig nae den voet geset:
Gy siet een wonder schoonen naet
Die geestig om de sole gaet:
Gy siet in plaetse van een bant,
Een roos geciert met diamant:
Gy siet in als een meester-stuck,
En stelt dit onder mijn geluck.
Maer gy, die dit van buyten siet,
En voelt het innig prangen niet,
Van buyten schijnt het moy te zijn,
Maer binnen is een stille pijn,
Een pijn die my geduerigh wringt,
En myn geheele vreugt bedwingt.
Men oordeelt dickmaels eenig mensch
Als of hy hadt sijn 's herten wensch,
En daerom wort ons eygen staet
By ons mispresen of gehaet:
Maer soo men waerheyt spreken mag,
Dit is voorwaer een quade slag;
Want hy, dien gy geluckig hiet,
Heeft dickmael eenig stil verdriet,
Heeft dickmael, ick en weet niet wat,
Dat gy van buyten niet en vat:
Maer soo gy eens ter degen saegt
Hoe dat sijn herte leyt en jaegt,
Hoe dat hy binnen is gestelt,
En wat hem in den boesem quelt,
Gy soud misschien uw swaersten druk
Verheffen boven sijn geluck.
Geloof't vry, al draegh' ick schoon
Een pragtigh kleet, een goude kroon,
En boven dien een konings staf;
Al dat en weert geen hooft-sweer af;
Ick ben, eylaes! ick ben gequelt,
En dickmael wonder vreemt gestelt,
Ick voele jae een swaer verdriet.
Schoon dat'et yder niet en siet,
Ick voele dat my binnen wringt?
„Ten is geen gout al wat'er blinckt.

Nederl. **EEn nieuwe schoen**
Kan pijne doen.
Geen geluck Sonder druck.
Wat blinckt Dat wringt.
Oock daer men 't niet en siet/
Is dickmael groot verdriet.

Frans *Chacun sent mieux ce qu'à l'œil luy pend.*

—Nihil est ab omni
Parte beatum *Horat. 2 Od. 16.*

Nulli est homini perpetuum bonum. *Plaut. Curc. 1. 3.*

Ennius apud Cic. 2 Fin.
Nimium boni est, cui nihil est mali.

Horat. 2 Od. 16.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.

Est paulò post Scandit æratas vitiosa naves
Cura, nec turmas equitum relinquit. *&c.*

Idem 3. Od. 1. — Timor & minæ.
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

Buchananus Jephte Act. 5.
Fortuna nulli sic resulsit prospera,
Adversa ut illa lance non penset pari.
Tristia secundis, & secunda tristibus
Vicissitudo acerba sortis temperat.

D. Rochus Honerdius Thamarâ:
— Muricis sacre nitor:
Gemmæ rubentis munus augustum sali,
Suffulta cedro tecta, cedrus divite
Auro revincta, fluctuantem pectoris
Non sistit æstum gliscit ex lætis malum,
Et in beatos gravius insurgit dolor
JON. Quin casus illos sæpe prosternit levis.
Nil ferre possunt, ferre qui minimum solent.

Rob Garnier
La crainte & le soupçon, la defiance palle
Accompagnent tousiours la majesté Royale.

'T IS geneughlick te sien regenen/ als men in 't drooge staet.

HEt is een aengename saeck,
En dient veel menschen tot vermaeck,
Te sien hoe wint en hagel slaet
Wanneer men in het drooge staet,
Te sien hoe dat een dicke wolck
Komt neder-storten op het volck,
En hoe het driftig hemels-nat
Maeckt al de paden glibber-glat,
Te sien hoe sich een ieder mijt,
En efter noch ter aerden glijt.
't Is lustig van een stille ree
Te sien een ongetoomde zee,
Te sien haer wonder groot gebaer,
Te sien eens anders groot gevaer,
Te sien hoe dat een magtig schip
Rijst boven aen een hooge klip,
En weder in een korten stont
Wort afgedreven na den gront,
En weder met een snelle vlugt
Komt op-gestegen in de lugt
Voorwaer het is dan ligt geseyt
De lieden hebben geen beleyt,
De schipper, of de man te roer
Dat is voorwaer een rechte loer:
Wis soo ick stier-man wesen mogt
Ick stierd' het schip in genen bogt,
Ick stierd' het schip in genen kolck,
Soo hield' ick 't schip, en al het volck.
Sie dus soo gaet'et over al
Wanneer men komt in ongeval;
Want die gesonde leden heeft,
En van de koortse niet en beeft,
Weet veeltijts wonder goeden raet,
En duysent kruyden voor het quaet:
Maer komt hy selfs in 't verdriet,
Soo staet hy daer wel slegt en siet,
En kugt dan meer als iemant plag
Die oyt van koorts te bedde lag;
„ Want als de noot gaet aen de man,
„ Dan sietmen wat de meester kan.

Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus. *Terent. And. 2.*

Nederl. Hoe ligt geeft iemant goeden raet/
Wanneer hy is in goeden staet.

De beste stuer-luiden zijn aen landt.

Lucret. lib. 2 pr.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

Door wint en stroom is 't goet stieren.

Een schipper op de strande, of aen de zee-kant staende, spreekt met sijns gelijcke, wijsende op een schip, voor den wint af-komende.

EY koom en seg ons, lieve maet,
Die hier ontrent den oever staet,
Hoe gaet'et dus met onsen Jan?
Hy schijnt nu vry een dapper man,
En 't was maer dees voorlede weeck
Dat hy ellendig stont en keeck;
Hy quam met onweêr voor de Maes,
Daer sat hy doen gelijck een dwaes,
De neer die dreef hem aen den gront,
Dies stont de broeck hem dapper ront,
Hy badt, hy schreyd', hy riep, hy kreet,
Als een die van geen stieren weet:
En sie! hy quam doen noch te regt
Door bystant van sijn buer-mans knegt;
Maer nu sit hy en koeckeloert
Als een die bruylofsgasten voert:
Hy schijnt nu meester van den stroom,
En leyt het schip als metten toom,
Hy maeckt voor al een bly geluyt,
En al de wimpels wayen uyt;
Ick bidde daerom goede man,
Ey seg ons hier de reden van?

Antwoorde:

Als wint en ty van achter koomt
Dan is de schipper onbeschroomt,
Dan leyt hy spelen sijn gepeys,
Hy singt, hy quinkt, hy drinkt een reys,
Hy is te wonder wel gesint;
(O 't is goet stieren voor den wint!)
„ Maer als de noot gaet aen den man,
„ Dan sietmen wie het ambagt kan.

El corcobado no vee su corcoba, y vee la de su companon.

Een ander heeft altijt de schult / Geen mensch en siet sijn eygen bult.

GY siet in dese prent geschildert naer het leven,
Hoe dat'er menig mensch een ander weet te geven;
Hoe dat schier yder mensch eens anders feylen siet,
En weet (gelijck het blijckt) sijn eygen feylen niet:
Gy siet een bultig mensch een bultenaer begecken,
Gy siet hem sijnen mont in vreemde bogten trecken,
En sie de spotter selfs en is niet als een dwerg,
Hy torst op sijnen rug een bult gelijck een berg.
Ey wat is van den mensch! wy konnen ondersoecken
Eens anders huys-bedrijf, eens anders reken-boecken,
Eens anders gansch beleyt tot aen de minste streeck,
En in ons eygen huys en sien wy niet een steeck:
Wy weten alle man sijn lesse voor te spellen,
Wy weten alle man sijn feylen op te tellen,
Maer niemant keert het oog ontrent sijn eygen schult,
En sie! op onsen rug daer hangt de meeste bult.
Ey vrienden, niet alsoo: laet vreemde lieden blijven,
En wilt geen schamper jock op iemant anders drijven,
„Maer dael in uw gemoet. Het is een regte geck
„Die veel een ander straft, en nimmer sijn gebreck.

Hoogd. Die tasch auff den arss wil niemant sehen.
Frans. *Qui d'autruy parler voudra,*
Regarde soy; & il taira.
Ital. *Tal biasima altruy, chi se stesso condanna.*
Hoogd. Sihe dich selber bey der nasen.
Spaens. Ni ay quien sus faltas entienda, como las de su vezino. *id est*
Frans. *Il n'y a personne qui recognoisse ses fautes, comme celles de son voisin.*
Nederl. Die wel sijn eygen heet doorsiet/
En spot met sijnen buer man niet.
Meng iemant regt sijn eygen schult /
Hy sag niet op sijns maeckers bult.
Crimina qui cernunt aliorum, nec sua cernunt,
Hi sapiunt aliis, desipiuntque sibi *Owenus.*
Quod si cupiditate judicandi judex esse velis, sedem ego tibi ostendam quæ magnum quæstum tibi conferet, & nulla animi labe maculabit. Sedeat mens & cogitatio judex in animam atque conscientiam tuam: adducas omnia delicta tua in medium: & dicas tecum, Quare hoc vel illud ausus es? *Chrysostom.*
Wat siet gy den splinter in uwes broeders ooge? ende en weet den balk in uw oog niet gewaer? *Matth. 7 3*
Ita comparata est hominum natura omnium,
Aliena ut melius videant, & dijudicent,
Quam sua —— *Terent. Heaut 3 1.*
Cic Fit nescio quo pacto, ut magis in aliis cernamus si quid delinquitur, quam nobismet ipsis.
Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum *Idem.*
Nihil turpius est convitio quod in autorem recidit *Plutarch.*
Catull. —Suus cuique attributus est error.
Sed non videmus manticæ quid in tergo est.
Phedr Fabul 67,
Peras imposuit Jupiter nobis duas,
Propriis repletam vitiis post tergum dedit,
Alienis antè pectus suspendit gravem
Hac re videre mala nostra non possumus.
Alii si quid delinquunt, censores sumus.
Incern apud Plutarchum
Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων id est
Aliis medetur, ipse at ulceribus scatet.
Juvenal. Sat. 2.
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus
Quis cœlum terræ non misceat, & mare cœlo,
Si fur displiceat Verri, homicida Miloni?
Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum,
In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres.
Horat. 1. Sat. 3
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius. Æquum est
Peccatis veniam poscentem reddere rursus
Vide omnino Richter Axiom. Hist 276.

Chacun a un fol en sa manche

Tast oock den wesen in de mou/
Daer sit een geckjen in de vou.

DAer is geen mensch soo wel geleert,
Noch om sijn kunst soo hoog ge eert,
Daer is niet een soo wijsen man,
Hoe veel hy weet, of wat hy kan,
Die niet een geckjen by hem voedt,
Of binnen in sijn mouwen broedt,
En sie' dat wilder dickwils uyt
Oock daer het dickmael niet en fluyt.
Maer waerom hier toe meer geseyt?
Of met veel woorden uyt gebreyt?
't Is niet den mensch alsoo gestelt,
Hoe rijck, hoe wijs, hoe grooten helt,
Wie dat er is of komen sal,
Een yder heeft sijn eygen mal,
Een yder heeft een stil gebreck,
Een yder heeft sijn eygen geck,
En noch is t al de wijste man
Die best sijn geckjen helen kan

Nederl. NOyt man en hadt soo wijsen sin/
Of daer sat wel een geckjen in.
Frans. *Nul si sage, Qui par fois ne rage.*
Il n'est jamais si grand esprit,
Qui n'ait de folie un petit
Il n'y a si miserable, qui ne porte un flatteur dedans soymesme.
Ital. *Solo Iddio è senza peccato.*
Spaens. *Chacun necio sua porrada*
—Nemo sine crimine vivit. *Cato.*
Nederl. Geen koren sonder kaf.
Frans *Il n'y a si bon vin, qui n'ait lie*
Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est
Qui minimis urgetur —— *Horat*
Unicuique dedit vitium natura creato *Prop*
Nullum ingenium magnum sine mixtura dementiæ *Seneca.*
Dieu ne se voit jamais de la faute assaillir:
Le naturel de l'homme est de souvent faillir. Ronsard.

Kre

Krepel wil altijdt voor dansen.

Lestmael quam ick in een velt
Daer een yder was gestelt
Tot een uytgelate vreugt,
Nae de wijse van de jeugt;
Jonge lieden van het landt
Songen, sprongen handt aen handt:
Yder maeckte groot geschal,
Yder was'er even mal;
Doch van allen was'er een
Met een krom, en krepel been,
Met een plompen stompen voet,
Die hadt veeren op den hoet,
Die was voren aen den dans,
Die was by den rosen-krans,
Die was om en aen den mey,
Die was leyder van den rey;
Wat men peep, of wat men song,
Krepel hadt den eersten sprong:
Al is Fop een rap gesel,
Al doet Heyn sijn dingen wel,
Al leyt Jorden mooye Trijn,
Krepel wil de voorste sijn.

Maer al was dit in het velt,
't Is oock elders soo gestelt;
Want oock by de steedtsche liên
Wort dit menigmael gesien,
Veeltijts, wat'er wort gedaen,
Krepel maeckt hem voren aen,
Krepel is een dapper man,
Schoon hy niet, als hincken, kan.

Is't niet een seldsaem ding
Dat een losse jongeling,
Dat een onbedreven gast,
Die het immers niet en past,
Veeltijts eerst sijn oordeel uyt,
(Schoon het dickmael niet en sluyt)
Eerst van alle ding gewaegt,
Al en is hy niet gevraegt!
Eerst sal brengen aen den dag,
Wat hem op de tonge lag!

Vraegt'er iemant hoe dit koomt?
Wijse lieden sijn beschroomt,
Dat'er iet mogt sijn geseyt
Dat niet regt en is beleyt,
Daerom gaense traeg te werck,
En al met een diep gemerck;
Maer een geck vol losse waen
Haest sich, en wil voren gaen:
Daerom seyt men noch althans,
„Krepel wil eerst aen den dans.

Frans. *C'Est la plus meschante roüe du chariot, qui mene le plus grand bruit.*

Lat. Fatalis imperitiæ pedissequa est impudentia, & inanis jactatio.

At initium sapientiæ, imperitiæ suæ agnitio.

Nederl. Godt beware my voor iemant die maer een boeckjen gelesen heeft.

Lat. Spes est melior de stulto, quàm de sapiente in oculis suis. *Arab. Adag.*

Nederl. Hoe slimmer timmer-man, hoe meerder spaenders.

Veel roemen melt een dommen geest:
Een ydel vat bomt aldermeest.
Hoe slimmer wiel, hoe meer het raest.
Een penning in den spaer-pot maeckt meer geraes dan als hy vol is.

Lat. Qui plus balbutiunt, plus loquuntur.

Frans. *L'abbatu veut toujiours luctter.*

Op een anderen sin:

Ital. *Quando la cornemusa è piena, comminecia à sonare.*

Nederl. De sulle-pijp geeft eerst geluyt alsse vol is.

Hy is een geck
Die synen beck
Soo klappen laet,
Dat om zyn mal
En los geral
Hem yder haet.

Ben-sire

Stultum, quàm semi-stultum ferre, facilius est.

Stulto ne permittas digitum.

Steeckt uw vinger in geen dwasens mont.

HOoi noch, ô vrient, een goede slag,
Die u ten goede dienen mag!
Wanneer gy weet in uw gemoet
Dat iemant vreemde kueren broet,
Dat iemant losse grillen heeft,
En op geen vasten regel leeft,
Soo stelt u noyt in sijn gebiedt,
En leent hem oock uw vinger niet;
Of anders sal het grillig hooft,
Als gy het alder-minst gelooft,
U soo eens grijpen byder hant,
U soo eens nijpen met den tant,
Dat gy uyt enckel onverdult
Uw sotte daet versoeyen sult.
Wel aen dan, tot een kort besluyt,
Treck hier nu desen regel uyt:
Dat nimmermeer met eenig sot
En dient gejoekt, gescherst, gespot,
Dat oock geen wijsheyt dient gepleegt
Met een die niet en over-weegt;
Maer dat'et is de beste voet,
Dat yder sich van narren hoet:
„ Want 't is voorwaer geen wijse geest
„ Die voor geen sotten is bevreest.

Frans *Il n'est pas sage qui n'a peur d'un fol.*
Ital. *Al villano, non dar la bachetta in mano.*
Governar matteza, ci vol senno.
Nederl **Wijse sotheit wel bestieren/**
Syt dan wijs in uw manieren.
Met gecken en moet men niet dwasen.
Soo gy een sot de vingers biet/
't Is vreemt neemt hy de vuisten niet.
Soo gy een stock geest aen een geck/
Gewis hy slaet u in den neck.

Nederl. **Al eer dat gy een vrient betrout/**
Soo eet met hem een mudde zout.
Malus ubi se bonum fingit, tunc est pessimus. *P Syrus.*
Ital. *Chi tosto crede, tardi si pente.*
Phædr. Fab. 49.
Nil spernat auris, nec tamen credat statim;
Quandoquidem & illi peccant, quos minimè putes.
Id. Fab. 31. Qui se committit homini tutandum improbo,
Auxilia dum requirit, exitium invenit.
Siet vorders boven 1. Pag. 46

De

De gans blaest wel/ maer en bijt niet.

Eerst als ick dese gans geweldigh hoorde rasen,
En ick en weet niet wat uit haer kaken blasen,
Doen was ick vry ontset, en stont gelijck bevreest,
Ick meynde voor gewis het was een grousaem beest:
Ick meynd' een grooten beyr, of leeuw te sullen vinden,
Of wel een fellen draeck, die menschen kan verslinden,
Ick kreegh in mijn gemoet, vermits het snar geluyt,
Een seldsaem na-gepeys, ecu wonder vreemt besluyt:

Maer nu ick omme-kijck, en wil mijn spiesse vellen
Om ons met volle kracht te weer te mogen stellen,
Soo spreek ick tot my selfs; Wat ben ick voor een geck:
Dit beest heeft anders niet als slechts een platten beck,
Geen tanden in den muyl, geen klaeuwen aen de voeten,
Geen kromme nagels selfs, om in het slick te wroeten;
't Is al maer enckel wint, schoon dat'et vinnigh siet;
„Gesellen, weest gerust, de blasers bijten niet.

Nederl. Wijt gapen en bijt niet:
Veel blasen en snijt niet.
Sy en byten niet al/ die haer tanden laten sien.
Frans *Chat miòleur ne fut onques bon chasseur, non plus qu'homme sage caquettour.*
Nederl Een kat die veel maeuwt/ vangt weinigh muysen.
Spaens. A mucha parola, obra poco.
Ital *Can ch'abbaja, non vuol nocer.*
Hoogd. Hüner die viel gaßen/ legen wenig eyer.
Ital *Dov' è manca cor, quivi e piu lingua.*
Frans *De grands vanteurs*
Petits faiseurs
Hoogd. Wenn die worte leüte schlügen/ so wär er ein dapffeter mann.
Lat Vasa inania plurimum tinniunt.
Nederl Dreygers vechten niet.
Leelick sien bijt niet.
Het dreygen is der gedreygden geweer.
Bloode honden bassen veel.
Een gedreyght man leeft seven jaer.
Schurfde schapen bleeten meest.
Hoogd Die kühe die sehr prullen/ geben wenig milch.
Hunde die sehr bellen/ beissen nicht.
Nederl 't Is een wyse van het lant/
Lange tonge kort van hant.
Frans *Tel menace, qui est battu.*
Tel menace, qui a grand peur.
De grand menaceur peu de fait.

Virg. Æn. 11.

—— An tibi Mavors
Ventosa in linguâ, pedibusque fugacibus istis
Semper erit? ——
Hoogd. Stille wasser gründen tieff.
Nederl. Stille water en diepe gronden.
Frans. *A drap meschant*
Belle monstre devant.

Lat Jam senectus mundi est, quæ est garrula.
Magis metuendi taciturni & lenes, quam feroces & clamatores.
Nederl. De luypende katten halen 't vleys uit de pot.
Frans. *La langue longue, signe de main courte.*
Lat. —— Vana est sine viribus ira.
Minarum strepitus,
Asinorum crepitus
Validior vox operis, quam oris
Nederl Hoe meerder liefde/ hoe minder spraeck.
Veel vlaggen/ luttel boters.
Hoogh geheven/ maer in 't leste een broeck vol wints.
Ital *La piu guasta rota del carro fa sempre maggior strepito*
Assai rumor, e poca lana.
Hoogd. Grosse wort/ und nichts da hinder.

Lat. Linguâ, quàm manu, promptior.
Ital *Le parole non bastano.*
Nederl. De volle koren-aren hangen laegst.

 Taci-

Tacitus:

Ignavissimus quisque & in periculo minimum ausurus nimis verbis, linguâ feroces

Idem

Ut quisque ignavus animo, procax ore.

Horat. Art.

Quid dignum tanto feret promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Phædrus Fabul. 79.

Mons parturibat gemitus immanes ciens,
Eratque in terris maxima exspectatio.
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui magna cùm minaris, extricas nihil.

Curtius:

Canis timidus vehementius latrat, quam mordet.

Ovidius 13. Metam.

—Quid verbis opus est? spectemur agendo.

Richter. Axiom. Oecon. 221.

Multa verba, modica fides.

Parturient montes.

Het baren van bergen komt uit op een muys.

MEn houd dat eens de Faem, al over lange jaren,
Quam roepen door het lant: De rotsen sullen baren,
De rotsen sijn bevrucht, haer tijdt die is vervult,
En daerom is het lijf hun wonder hoogh gebult.
Straks quam daer op het volk met hoopen aengedrongen,
Om met een nieusgier oogh te wachten op het jongen.
De velden sijn bedeckt, de dijcken vol getast,
De boomen over al gebogen van den last.
De grootste van het lant die komen aen-gereden,
En al die minder sijn die komen aen-getreden,
Daer roept men over-hoop, al wat men roepen mach:
Wat sal hier voor een spook gaen komen aen den dagh?
Wat sal'er voor een dier sich heden openbaren,
Dat in de moeder lagh soo menigh hondert jaren!
Hoe sal het wesen sijn van soo een grousaem beest,
Waer voor dat al het lant en al de werelt vreest!
Hoe sal het monster sien! hoe bijster sal het krijten!
Hoe sal de felle rots in groote stucken splijten!
Voorwaer indien het jonck de moeder is gelijck,
Soo wil 't noch heden sijn gelijck een hoogen dijck.
Dus blijft het nieusgier volck, in over-groot verlangen,
Ontrent den hoogen bergh met al de sinnen hangen,
Veel siet'er even-staegh iet wonders in den geest,
D'een hoopt 'k en weet niet wat, end'ander is bevreest.
Ten lesten, soo het scheen, soo gingh den bergh open,
En sie! daer komt een dier ter sijden uyt-gekropen,
Een dier, een wonder dier; maer raedt hoe dat het hiet?
Een muys, een kleyne muys, en anders is'er niet.
Straks rijst'er groot gelagh uyt soo veel duysent monden,
Die in dit vreemt gesicht sich al bedrogen vonden;
Doch vert' het meeste deel is uyter-maten gram,
Om dat het om een muys soo verr' geloopen quam.
Maer dat het slimste was, die t'huys gebleven waren
Die vraegden spots-gewijs, hoe dat de jongen varen,
De jongen van den berg, en wie de vrucht ontfing,
En wie den klopper-doeck quam binden aen den ring.
Sie dus verdween de Faem, die met een schierlick blasen
Te samen had gebracht een hoop van losse dwasen.
Haer stem, haer groot geraes, al schreeu'det wonder luyt,
Dat komt al op een muys, en op een geck-maer uyt.
Het is van outs gelooft, dat van uyt-mondigh roemen,
Hoe luyde dat men roept, niet veel en plagh te koemen;
Gy, weest hier wijser in, en houd my desen voet,
„Let niet wat iemant seyt, maer wat een yder doet.

Hy moet veel brijs hebben/ die elck den mont sal stoppen.

De man die de pap laedt, spreeckt.

WAt heb ick menig vier gestookt!
Wat heb ick dickmael pap gekoockt!
Wat heb ick menigh mont gestopt,
Ja tot de tanden vol gepropt!
En noch soo is'et evenveel,
Schier yder heeft een open keel,
Schier yder houd een hollen mont,
Dat is een diepte sonder gront;
Want t'wijl ick hier den lepel bie,
So is 't dat ick daer iemant sie,
Die gaept van nieus 'k en weet niet hoe,
En splijt tot aen sijn ooren toe: (hoe,
En straks al weder met'er daet

Soo vind' ick noch een nieuwen vraet,
Die vint sich eeuwig nevens my,
En schoon hy krijgt geduerigh bry,
Noch grolt hy efter tusschen bey
Gelijck een kater in de Mey
Gewis ick ben'er qualick aen,
Want sie! 'k en hebbe noyt gedaen;
En schoon mijn pot hielt so veel brijs,
Van blommen meel, of enkel rijs,
Gelijck een vat daer in men brout,
Dat somtijts dertig tonnen hout,
Noch efter bleef ick in 't verdriet,
Want al mijn pap en baet'er niet.
Wat raet dan voor so diepen kolck?

Wat raet voor so veel gapent volck?
Gy swijght, ô vrient, en siet op my;
Wel hoor dan wat mijn oordeel zy:
Ick wil mijn heert, mijn hert, mijn huys,
Gaen maken net, en houden kuys,
En schaffen dan gelijck het dient,
En voor een gast, en voor een vrient,
En voor een yder billick man,
Na dat mijn keucken lijden kan:
Ick wil niet morssen soo ick plagh,
Maer koken in den hellen dagh;
Soo doende stel ick my gerust,
En laetse schreeuwen die het lust.

Neder. Die kan 't gedoegen / Na elcks genoegen. Men kan 't qualijck al besorgen.
Lat. Ne Jupiter quidem omnibus placet. Theognid vers 25, 799 & 1236.
Neder. Dat en kan 't niet yder passen Die het koren ons doet wassen
Cato. Cum recte vivas, ne cures verba malorum, Arbitrii est nostri quid quisque loquatur.
Frans. C'est chose difficile & profonde, De contenter à Dieu, & au monde.
Hoogd. Der muß viel meel haben der alle mäuler wil verkleiben
Neder. 't Is quaet alle monden te rechten. Voor alle gaten is 't quaet garen hangen. Men heeft niet pap met volle potten/ Om maer te stoppen alle rotten Men kan alle dingh door swijgen/ met doen lossen. Ick en sagh mijn leven dagen Iemant alle man behagen. 't Is swaer een werckigh man/ Die het al wel maken kan Het meel sou veel als duysent pont / En stopt niet eenen klappers mont.

Quand nous avons trouvé le moyen de contenter tout le monde, & plaire aux bons & mauvais tout ensemble; Justifions nous à Dieu & à nous mesme, & nostre conscience estant nette & mesmamment rien ne nous pourra offenser. Du Vair Sainte Philos.

O textmarum sorte vulgus asperi
Prodi etum in auras! quas, licet culpâ vacent,
Rumor malignus dente rodit invido.
Pro facto habetur quidquid ira finxerit
Servi loquacis, quod maritus suspicax
Commentus ipse est, malevola aut vicinia,
Quid suspicetur genitor in mea manu
Non est remedium id arbitror tutissimum
Intaminatâ conscientia frui. Buchan Jephthe
Solon apud Plutarchum in ejusdem vita.
Ἔργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν. id est. Omnibus, in magnis, difficile ut placeas.

Die aen de wegh timmert / heeft veel berichts.

ALs iemant timmert aen de straet
Daer yder komt, daer yder gaet,
Daer al de werelt mal en vroet
Mach sien al wat de meester doet,
Die staet dan uyt aen alle kant
Het oordeel van het gansche lant:
Hier komt er een vol enckel nijt,
En seyt, de keucken is te wijt,
„En keuckens slechts maer voor den noot
„Die maken kleyne salen groot
Een ander siet den gevel aen,
En seyt; 't is schoone voorgedaen,
Dit huys is net en byster hoogh,
Dan 't is alleen maer voor het oogh
Een derde neemt een diep gemerck,
En gaende door het gansche werck,
Seyt dat et niet in huys en sluyt
Om dat er is een achter uyt,
Want zijn de boden niet te pluys,
Een achterdeur verraet het huys.
Een vierde straft een enge gang,
Of seyt, de kamer is te lang
Een ander acht de kelder niet
Om datse na het zuyden siet,
In 't korte, een yder vint'er wat
Waer by dat hy den meester vat.

Waer is doch oyt een steen geleyt
Daer tegen niet en is geseyt?
Maer dit en gelt niet hier alleen,
Die sucht is over al gemeen;
Al wat voor yder wort gedaen
Dat heeft al vry wat uyt te staen:
Sie! als er iemant boecken schrijft,
De leser lacht, de leser kijft,
De leser prijst, de leser spot,
En beyde dickmael sonder slot:
De leser juyght, de leser geckt,
En al na dat hy is gebeckt,
En die het veeltijts minst beseft
Die is et dien het hardste treft.
Nu tegens dit gemeensaem quaet
En weet ick anders geenen raet,
Als dat men uyt een vroom gemoet
In alle ding sijn beste doet,
En laten mans en vrouwen dan
Al seggen wat men seggen kan;
„Daer was doch noyt soo vroomen ziel
„Die niet in spotters handen viel

Neder. Die behoeft wel een goede voorspraeck, die voor alle mans vier chaec betrocken wort. Wie is 't die sonder op spraeck blijft / Die voor de werelt spreeckt of schrijft.
Frans. Qui sert au commun, nul ne le prye. Et s'il defaut, chascun abbaye
Frans. Le chemin est un mauvais voisin
Hoogd. Wer bey den weg bawet / der hat viel meister.
Frans. Qui edifie en publique place, Fait maison trop haute, ou trop basse. Mesig c 9.

Nul cheval ſi bien ferré, qui ne gliſſe.

Niemant beſloeg ſoo wel ſijn peerd /
Of 't viel noch eenmael op der eerd'.

DIt was een moedig peert, en heden noch beſlagen,
Het ging wel deftig gaen, oock ſomtijts ganſche dagen,
Het ging een ſtaegen tret van dat ick neder ſat,
Oock was de weg bequaem en geenſins glibber-glat.
Noch reed' ick met beſcheyt, en geenſins om te mallen;
En ſie dien onverlet, het peert dat is gevallen;
Daer lig ick nu, eylaes! daer lig ick moedig quant,
Gedommelt in het ſtof, geſlingert in het zant.
Wel nu, dat heeft'et weg; noch moet ick efter rijſen,
En uyt het ongeluck mijn dwaesheyt onderwijſen.

Gy, ſeg eens, mijn vernuft, wat ick uyt deſen val
Voor my, en mijns gelijck, ten nutten brengen ſal;
Ey wat is ons verſtant! Wy gaen op loſſe beenen,
En dan oock alder-meeſt als wy het ſeker meenen;
„Men vint, nae mijn begrijp, niet een ſoo vaſten man
„Die niet een loſſen pas by wijlen doen en kan.
Al is de ruyter gaeu, noch ſal hy ſomtijts glippen,
Al is de viſſcher ſneeg, hem kan een ael ontſlippen;
Wat dient'er veel geſeyt? de beſte van den hoop
Heeft dikmael (eer hy 't meynt) de ſinnen op den loop.

Frans. *Il n'y a ſi bon chartier, qui parfois ne verſe.*
Lat. Nemo mortalium omnibus horis ſapit. *Plin.*
Nederl. **Het miſt een meeſter wel.**
Geen ſoo loosen ertee / of haer neſt wort wel eens gerooft.
Geen ſoo ſnegen hin / of ſy leit wel eens in de netelen.
Een goet viſſcher ontglipt wel een ael.
Ital *Non è ſi eſperto aratore, che alcuna volta non faccia un ſolco torto.*
Frans. *Il n'eſt ſi ſage,*
Qui parfois ne rage.
Toutes heures
Ne ſont pas meures.
Nederl. **Een vier-voetig peert ſneuvelt wel.**
Een goet ſchutter miſt wel.
Niemant ſoo wys / of hy kan falen.

Nederl. **'t Gebeurt wel dat een goet zee-man overboort valt.**
Frans. *Les plus ſages faillent ſouvent en beau chemin.*
Il eſt bon maiſtre qui jamais ne faille.
Nederl. **'t Is een goet ſchutter die altijt het wit raeckt.**
Hoogd. **Es vertritt ſich auch wol ein pferd mit vier fuſſen**
Horat. Art.
Lat. —— Quandoque bonus dormitat Homerus.
Ital. *Cade anche un cavallo da quattro gambe*
Frans. *Un cheval à quatre pieds chet bien.*
Jument ferré gliſſe bien.
Il n'eſt ſi ſeur qui ne gliſſe.
Il n'eſt ſi bon marinier qui ne periſſe;
A grand peſcheur eſchappe anguille.
Faillir aucunefois c'eſt une choſe humaine. Des Portes.

Elck

Elck vogeltje singt soo 't gebeckt is.

DE vogels singen in het velt
Nae dat haer becken sijn gestelt:
Dat is van over-lang geseyt,
En vry niet sonder goet bescheyt;
Want soo gy wandelt door het wout
En daer uw sinnen besigh hout,
Gy sult bevinden met'er daet
Dat onse spreucke seker gaet.
Meest al dat kromme becken heeft
Bevint men dat van rooven leeft;
En mits het daer alleen op siet,
Soo past het op het singen niet.
Vint gy een vogel plat gebeckt,
Weet dat hy naer het water treckt:
En mits hy in den moddet wroet,
Soo is sijn stemme nimmer soet.
Een lange beck die heeft een schijn
Een harders fluyt te mogen sijn;
Maer daer en komt niet anders uyt
Als ick en weet niet wat geluyt.
Ick segge daerom voor het lest,
De kleyne becken singen best.
*„ Godt geeft de kleyne nu en dan
„ Dat noyt en had de grootste man.
Besie den soeten nagtegael,
Besie de vogels al-te-mael,
„ Hoe grooter bek, hoe quader klang,
„ Hoe kleynder dier, hoe soeter sang.
't Is anders met den mensch gestelt
Als met de vogels van het velt;
De menschen hebben eenen mont,
Maer die en heeft niet eenen gront:
Want spreeckt'er een uyt sagten geest,
Een ander brult gelijck een beest.
Dus al wat onder ons geschiet
En komt ons van de monden niet,
De mont is maer een buyten-lit,
't Is 't herte daer de roerder sit;
De mont die bidt, de mont die schelt,
Al naer het binnen is gestelt.
Dus gy die vuyle dingen spreeckt,
Of vinnig met uw tonge steeckt,
Houd vast dat gy in uw gemoet
Een vuyl, en grousaem monster voed.
„ Het oir dat wijst den esel uyt,
„ Den oliphant sijn lange snuyt,
„ Het water kent men aen den gront,
„ De menschen aen haer eygen mont.

* *Bien souvent sous l'habit d'une simple personne*
Le Ciel cache les biens qu'au Princes il ne donne.
Ronsar.

Hoogd. Den vogel kent man bey seinem gesang/
Den hasen an seinem klang/
Den esel bey den ohren/
Den narren bey wort und zorn.
Spaens. No ay quien encubra su humor, si se mira en su lenguaje *id est:*
Frans. *Personne ne peut cacher son humeur, si l'on prend garde à ses discours*
Spaens. No se conoce el que es necio, siendo sufrido y callado. *id est:*
Frans. *L'on ne sçauroit recognoistre si un homme est sot, quand il est patient & parle peu.*
Lat. Alia voce psittacus, aliâ coturnix loquitur.
Frans. *Chasque oiseau gazouille comme il est embecqué*
Ital. *Chi ha fiel in bocca, non può sputar miele.*
Turcks. Temish den agasi bilemur. *id est:*
Nederl. Men kent de boomen aen de vrugten;
Een weerig herte by de klugten.
Hoogd. Ich sehe an dein nest wol / was vogel darin wohnet.
Man sihet an den federn wol / was vogel er ist.

Die rede verrath das hertz.
Frans. *Au chant cognoit on l'oiseau,*
Et au parler le bon cerveau.
Spaens. Cada cuba huele al vino que tiene *id est*
Frans. *Chaque tonneau sent son vin.*
Nederl. Hy en kan geen honig spouwen / die met als galle in den mont en heeft.
Ider vogel singt nae hem de snavel gewassen is.
Lat. E cantu dignoscitur avis.
Ital. *Ogni uccel canta il suo verso.*
Lat. Qualis vir, talis oratio.
Ital. *La botta getta del vino ch'ell'a ha se tu vuoi conoscere alcuno, fallo parlare · quattre cose fanno note le persone, il parlare, il mangiare, il bere, e l'habito*
Al suono si conosce la saldezza del vaso.
Hoogd. Was der man kan/
Zeiget seine red an.
Man hört an den worten wol / was kauffmanschafft er treibt.
Nederl. Ouerpne vogels kraeyen selden goet weder.
Een koeckkoeck roept sijn eygen naem uyt,
De koeckkoeck / en de grele sijs/
En singen niet op eenen wijs.

Men siet aen de tonge of 't herte goetig is.
Vuyle monden Vuyle gronden.
Wie sijn tongen niet bewaert
Spreackt soo kent men sijnen aert.
Het vat geeft uyt / soo het in heeft,
Soo de man is in den mont/
Soo is hem synes herten gront.
Esa. 32 6
Turcks. Nabal nabala idaber. *id est:*
Lat. Stultus stulta loquitur.
Mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua. *Terent Heaut.* 2 3.
Quisquis versibus exprimit Catullum,
Raro moribus exprimit Catonem. *Muretus.*
Phædrus Fab 49
Opiniones alterius ne quis ponderet,
Ambitio namque dissidens mortalium,
Aut gratiæ subscribit, aut odio suo.
Erit ille notus, quem per te cognoveris.
Syrach 27 8.
Aen de reden kent men den man.
Matth 12 34.
Uit de overvloedigheyt des herte spreeckt de mont.

Als yder seyt ick ben een verckén/ soo moet ick in 't kot.

De man die men in 't kot wil steken spreeckt.

Sie doch eens wat vreemde grillen?
 Sie eens wat een seldsaem stuck!
Schoon ick yder meen te stillen,
 Noch soo blijf ick in den druck;
Of ick drage menschen leden,
 En voor al een rappen geest,
Of ick toone goede zeden,
 Yder houd my voor een beest:
Yder komt gedurig seggen,
 Yder roept, ick ben een swijn,
En al kan ick 't weder-leggen,
 't Moet noch al gelogen zijn.
Soo'er iemant komt te vragen
 Wat my let, en wat'er schort,
Sie! ick wil het hem gewagen,
 Want men doet my veel te kort:
Sie! ick heb de werelt tegen,
 En ben yder tot een spot;
Niemant is tot my genegen,
 Daerom moet ick in het kot:
Hier en baet geen tegen-spreken,
 Yder houd sijn eerste waen,
Yder houd sijn oude streken,
 Wat ick doe ick moet'er aen.
Wat is dat my kan genesen?
 Hier en baet geen wijs beleyt,
Yder is en moet'et wesen
 Dat de werelt van hem seyt.

Lat. Vox populi vox Dei.
Judicium populi nunquam contempseris unus,
Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos. *Cato.*
—— Noli pugnare duobus. *Catull.*
Ne Hercules quidem contra duos. *Plato Vid. Erasm.*
Frans. *A la malheuse naist, qui mauvaise renommée acquiert.*
Nederl. **Wie een quaden naem heeft / is half gehangen.**
Frans *Si tous te disent que tu es asne, brais.*
Spaens Que quiera que digan las gentes,
 A ti mismo para mientes *id est:*
Frans. *Quoy que disent les gens,*
 A toy mesme garde prent.
Nederl. **Laet hem al de werelt rasen/**
 Ghy/ doet maer een yder recht:
 Die meest kryten zyn de dwasen;
 Best eenvoudigh vroom en slecht.
Wie kan een hont sijn blaffen verbieden?
 Scherpe distels steken seer/
 Quade tongen noch veel meer.
Die quaet spreeckt eer hy het siet/
Schoon hy sweegh/ ten schade niet.
Frans. *Il a beau dormir tard, qui a le bruit de se lever matin*

Een schip op een zant / een baken in zee

TE louver, Man te rour, te louver, lieve maet,
Kijk hoe het met het schip van onsen buerman staet:
Het sit daer op een zant gegeesselt van de stroomen,
En daer en is geen hulp, hoe seer de gasten boomen;
Dus soo'er nu een wint komt dringen na den wal,
't Is seker dat de kiel in stucken bersten sal.
Ghy, sie dan neerstigh toe, en let op uw saken,
Een schip, op 't drongh gezeylt, dat is een seker baken.
En 't is, na mijn begrijp, geen onvoorsichtigh man
Die op eens anders feyl de sijne toomen kan.
Veel menschen, lieve vrient, ontgingen harde slagen,
Indien sy met verstant op d'een en d'ander sagen.
Men segge wat men wil, exempels hebben kracht
Wanneer men met bescheyt op hare gronden acht.
Daer is geen beter school de kinders aen te wijsen,
Daer is geen sachter tucht de mannen aen te prijsen,
Als datmen staegh bedenckt en vlijtigh gadeslaet
Wat dat een ander doet, en wat'er uyt ontstaet

Hy spiegelt hem sacht die hem aen andere spiegelt

P. Syrus
Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Cato
Multorum disce exemplo quæ facta sequaris,
Quæ fugias. nobis vita est aliena magistra

Horat 1. Epist 1
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Hy spiegelt hem met vreugt en uyt'ermaten sacht /
Die op eens anders straf sich van gebreken wacht.

Als uw buer-mans huys brant / is 't tijdt uyt te sien.

DAer is yder aen gelegen,
Hoe het sijnen buer-man gaet;
Want sijn daer verkeerde wegen,
Stracx verspreit sich oock het quaet.
Goede bueren zyn te wenschen,
Dat is vry een groot gemack;
Maer die woont by snoode menschen,
Draeght voorwaer een lastig pack
Let dan, vrient, op uw gebeuren,
Let wat dees of gene maeckt;
Want ghy sult'et wis besueren,
Soo sijn huys in brant geraeckt.

Nederl. Omme gebueren
Moet men besueren.
Bene alles als quaalick versielt,
Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.
Horat 1 Epist. 18.
Ital. Chi ha mal vicin, *Ha mal matin.*
Nederl. Die nevens den molen woont / bestuyft van het meel.
Ne mala vicini pecoris contagia lædant. *Virg. Ecl 1*
Hinc benè commendavit Philosophus domum a bonis vicinis
Aliquid mali propter vicinum malum. *Plaut. Merc*

Engels. When they neybowrs house doth burne, be careful of thine owne.
Ital. *Chi prattica co'l lupo, impara a urlare.*
Chi tocca la pece, s'imbratta le mani.
Chi dorme co' cani, si leva con pulci.
Chi va al mulin, s'infarina.
Dimmi, con chi tu vai;
Che saprò quel che tu fai.
Frans. *Mieux vaut estre seul, que mal accompagné.*
Brebis rogneuse font les autres rogneuses
Ital. *Quando egli arde in vicinanza, porta l'acqua a ca'a tua*
Alb. Gentilis tract. de Jure belli, justam causam belli suscipiendi contra Hispanum dixit habuisse Elisabetham Anglorum Reginam anno 1588. Hispano nimirum ambitione suâ rapto, Europæ Monarchiam affectante, & Belgas identidem bello impetente.
Age age, inquit, *Principum fortissima, nam obsistis justissimè, quando & vicina tibi regio est, qua bello ardet adeoque fumum ardentis illius ignis in regnis tuis prospicere, & sentire potes, & fumo flammam proximam non ignoras, tuamque agi rem dum proximus paries ardet; nec, si quis ignis ædes cœpit proximas, defensu haud facile esse quin & proxima comburantur Vicini juvandi sunt, quia hic nostrûm ipsorum defensio, &c.*

Met

Met een benepen kat is 't quaet te vechten.

MYn wijf heeft menigmael van dese kat geklaeght,
Vermits sy even-staeg haer wonder qualik draegt;
Sy is te lijdigh slim om alle dingh te snoepen,
Sy neemt al datse wil, en laet de meysjens roepen;
Sy raeckt ontrent den heert, al is de keucken toe,
Sy krijgt 't vleys uyt de pot, en niemant weet'er hoe.
En na te zijn voldaen in al haer grage lusten,
Soo sluyptse soetjens wech, en gaet dan liggen rusten,
Niet in den turrif-hoeck, maer op het beste bedt,
Dat leyt dan even soo gelijck een vuyle slet.
Om dit en ander quaet, soo is het woort gesproken,
Dat haer oock heden selfs de kop moet zijt gebroken;
Maer als ick nu het beest in dit vertreck besluyt,
Soo puylen meer als oyt haer quade parten uyt:
Sy brult gelijck een leeuw, in plaetse van te maeuwen,
Sy vyer-oogt als een wolf, en toont haer felle klaeuwen,
Sy schuym-beckt als een stier, en laet haer tanden sien,
Getroost, gelijck het blijkt, my d'oorlog aen te bien.
Soo haest ick haer genaeck, sy schijnt te sullen ralen,
Sy geeft haer in de lucht tot boven aen de glasen,
Nu wijckse voor een tijt, dan komtse weder aen,
Noch glas, noch porcelyn en kan'er blijven staen.
Indiense met gewelt in engte wort gedrongen,
Soo komtse wonder fel my in het licht gesprongen;
En of ick aen het beest den blooten degen toon,
Sy vliegt'er tegen aen, en acht'et niet een boon
Sy bleef my rechte voor, sy bleef my aen de wangen,
Sy bleef my in den baert met hare klaeuwen hangen;
Dies ben ick vuyl, begaet, bekrabbelt over al,
En sta vast in beraet hoe ick het maken sal·
Mijns oordeels is'et best de kat te laten loopen,
Want sy wil al te dier haer snoode vacht verkoopen·
Wel kome wie'er wil, voor my ick scheyer uyt;
„De noot, ô lieve vrient, de noot is bitter kruyt

Lat. Furor fit læsa sæpius patientia. *P. Syrus.*
Acerrima virtus est, quam ultima necessitas excutit.
Gravissimi morsus sunt irritatæ necessitatis.
Nederl Uyt noot klouwt de kat haer poot.
Spaens. Al enemigo la puente de plata *id est:*
Frans. *A l'ennemy un pont d'argent.*
Lat Cum desperato hoste non pugnandum.
Una salus victis nullam sperare salutem. *Virg. 2. Æn*
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. *ibid.*
Ital. *Il bisogno fa far di grand cose*
Nederl De beten van stervende gedierten zijn doodelijck
In enge spaen byant dringen/
Dat doet hem menigmael ontspringen.
Als sijn vyant gaet te vlugh/
Maeck hem vry een gulden brugh.
Noot stoot.
De noot doet oock vertsaeghde knechten/
Met groote kracht en yver vechten.
Frans. *Besoing fait vieille trotter. Et l'endormi resveiller.*
Senec. Nullus perniciosior hostis, quam quem audacem angustiæ faciunt
Idem Longe violentius ex necessitate, quam ex virtute pugnatur
Lips. Ostendunt esse sibi adhuc vires, si deliberent, ambiguas: si desperaverint, acres.
Curt. 5 Ignaviam quoque necessitas acuit, & sæpe desperatio spei causa est.

Tacit. 3. Hist. Multi desperatione in audaciam accinguntur.
Curtius Efficacior omni arte imminens necessitas.
Flor. 11. c 15. Quam maximè mortiferi morsus esse solent morientium bestiarum.
Silius 1. Et fractis rebus violentior ultima virtus
Curt. Fortuna belli artem victos quoque docet
Ligurinus Urgent quippe metus, faciuntque pericula fortes.
Heins. Herode. — Consumpto metu
Postrema miseris ipsa formido perit,
Audetque quidvis velle, qui sperat nihil.
Plato. Πρὸ τῆς νίκης τὸ ἐγκώμιον ᾄδεις. id est
Ante victoriam encomium canis
Die het harnas aentreckt en sal hem niet beroemen/ gelijck een die het harnas aflegt. 1. Reg 20. 11.

Neede maket the old wife trot.
De noot die doet een oudt wijf draven
Oock over slooten/ over graven.
Het beeldt dienende te wesen een oud wijf die voorloopt verschrikt van een beyr, of ander wilt dier, dat (van sijn banden los zijnde geworden) haer na loopt.
Sie wat de noot ons leert. Sy die met kromme leden (den,
Quam traeg gelijk een sleck allenxkens aengetre-
Die loopt nu sonder stok, die maekt nu grooten spoet,
Ja trippelt op het velt gelijk een kievit doet.
Noot is een harde school; sy kan de menschen leeren (ren;
Haer aengeboren aere, haer swakheyt over-hee-

Noot is een bitter kruyt, dat dikmael heeft gewracht
Dat niemant heeft gedaen, dat niemant heeft gedacht.
Hoogd. Wann einen das wasser ins maul geht/ so wirder wol lernen schwimmen
Nederl Als iemant 't water in den mont loopt / dan leert hy eerst swemmen.
Als iemant moet/ Soo doet hy goet.
Geen beter meesters/ als armoe en noot,
De noot leert wonder doen/
Sy maeckt de bloode koen.
Spaens No ay mejor maestra, que necessidad y pobreza *id est*
Frans. *Il n'y a meilleure maistresse, que la necessité & pauvreté.*
Liv. 4. Durum telum necessitas
Hoogd Muss ist ein bitter kraut.
Die noth machet auch ein alt weib traben.
Græce Ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται id est
Lat Necessitati ne quidem Dii resistunt *Vid. Eras.*
Ital. *Il bisogno fa fare di grand cose.*
Hoogd Wär armut nicht/ so wäre keine kunst.
Nederl Maer onderzoeken komt van armoe sijden.
Geen goet en is soo root/
Of 't moet noch eyns aen de noot.
P. Syrus Hominem experiri multa paupertas jubet.
Curt Efficacior omni arte imminens necessitas.
Aristoph. Πενία γάρ ἐστιν ἡ τέχνας ἐξευροῦσα. id est:
Inopia fit magistra morum aptissima.
Plaut. Sticho. Paupertas omnes artes perdocet.

Noch

Noch vinnigh slaen / noch harden dwanck /
En brengt den esel tot den dranck

De man besigh omtrent den esel, spreeckt

ICk hebbe veel gefluyt, ick hebbe veel gesproken,
Ick hebbe my den kop nu langen tijt gebroken,
Ick hebbe boven dat uyt fellen moet getiert,
En dit onweeligh beeſt in geenen deel geviert.
Ick hebbe naderhant het grillig dier geslagen,
Mits ick ſijn ſteegen aert niet langer konde dragen,
Ick heb'et menigmael getogen met den toom,
En met geheeler kracht gebogen na den ſtroom:
Maer of mijn galle rees, ſy mochte weder ſincken,
Al wat ick oyt begon, 't en heeft niet willen drincken;
Dus ben ick gansch ontſtelt, en ga nu weder aen,
En ſal my aen het beeſt (na dat my dunckt) ontgaen.
Maer heb ick oock gelijck ſoo bijſter uyt te varen?
Ick bidde, mijn vernuft, ey laet ons wat bedaren,
Ey laet ons ſonder gal, en met een ſtillen geeſt
Eens wegen, ſoo het dient, de ſake van het beeſt.
Waerom doch ſal de ſpijt in mijnen geeſt ontvoncken;
Het beeſt dat is gelaeſt, en heeft alreets gedroncken;
Dies heeft'et geenen wil (hoe vinnigh dat ick ſtoot)
Te drincken ſonder dorſt, te drincken ſonder noot.
Is hier nu ſtofs genoegh om ſoo verſtoort te weſen?
Met oorlof, na my dunckt, 'k en heb'et noyt geleſen;
Maer ſoo dit laſtbaer dier, als eertijts, ſpreken kond',
Gy wiert een beeſt verklaert, oock door een eſels mond.
Doch laet ons even hier eens tot de menſchen keeren,
En van den eſel ſelfs bequame zeden leeren:
Gy ſiet hoe dat het beeſt door geenderley bedwanck
Wil raken aen het nat, of komen tot den dranck.
De reden is bekent, het beeſt dat heeft gedroncken;
Maer gy neemt dickmaels in al wat'er is geſchoncken,
Om ick en weet niet wien O 't ſy hem die u dwingt,
En 't ſy u boven al die ſonder reden drinckt!
Uw dorſt die is gelaeſt, uw maegh is overladen,
En laet gy niet-te-min u noch tot drincken raden?
Hoe! zijt gy meerder ſlaef, of van een minder geeſt
Als dit onaerdigh dier, een grof, een lompigh beeſt?
Hoe! ſoud'et aen het volk niet wonder ſeldſaem ſchijnen,
Soo iemant in een goot ging ſtorten goede wijnen,
Maer ſegh, wat is een menſch die veel te drinken plag?
Is niet ſijn buyck een goot, indien men 't ſeggen mag?
Waerom dan goeden dranck gegoten in riolen?
Wel gy die ſullicks doet, gae by den eſel ſchoolen;
Voor my ick ſpreke ront, en uyt een vrye borſt,
't Is meer als eſels werck te drincken ſonder dorſt.

Nederl. Wanneer men is verſaet /
Dan ſmaeckt geen honighraet.
Ital. *A colombo pasciuto cerasa amara.*
Allo satollo è amaro il melo
Spaen. Il guſto dannado, lo dulce le es amargo.
Frans. *Il n'est manger, qu'a bonne faim.*
A coulons souls cerises ameres
Nederl. Dronckenſchap is ſonde / ſchade / en ſchande.
Die wijn drincken ſonder ſmaeck
Doen een onbeſuyſde ſaeck,
Laet u dranck en eten geven /
Dat uw luſt maeckt om te leven,

Wie eet ſonder luſt /
En drinckt ſonder dorſt /
En eet ſonder honger /
Die ſterft te jonger.
Frans. *Jamais homme sage ne vit*
Beuveur du vin sans appetit.
Hoogd. Wein went eingehet / da gehet witz auß.
Ital. *Vin dentro, senno fuori,*
Lucil.
Vertitur œnophoro fundus, ſententia nobis.
Jucunditas victus eſt in deſiderio, non in ſatietate. *Cicero.*

Tantum cibi & potionis adhibendum eſt, ut reficiantur vires, non ut opprimantur. *Idem.*
Ebrietas unius horæ hilarem inſaniam, longi temporis tædio penſat ſicut plauſus & acclamationis ſecundæ favor, qui magna ſollicitudine & partus eſt & expiandus. *Senec. Epiſt.* 50.
Amicitia inter pocula contracta plerumque ſolet eſſe vitrea. *Richt. Axiom. Oecon.* 161.
Ne monſtre pas ta vaillance à bien boire: car le vin a faict perir pluſieurs. Syrach. 31. 29.

Il ferro chi no fa nodo, perde il punto.

De kleer-maker spreeckt.

De naeyer die geen knoop en leyt / verlieſt ſijn ſteeck.

GY die hier ſonder werck gaet dolen achter ſtraten,
Hoor wat my daer gebeurt, het ſal u mogen baten,
Leer van een ſnijder wat, al is het ambagt ſlegt;
„Een dwaes heeft menigmael ſijn wijſer onder-regt.
Ick ben te deſer uyr met al te wel geſchoren,
'k En had geen knoop geleyt, dus is myn ſteeck verloren;
Myn haeſt heeft my vertraegt, dit ſpijt my wonder ſeer,
Dan hier ſchuylt evenwel een gront tot goede leer;
Sie wie dat eenig ding met vrugt begeert te plegen,
Die moet eer hy begint ſijn gronden overwegen,
Hy moet niet in der yl gaen vallen aen het werck,
Niet doen in ſijn bedrijf, als op een vaſt gemerck;
Want al wie met'er haeſt iet poogen aen te vangen,
Die krijgen in 't gemeen een paer beſchaemde wangen,
Nu vrient, gae uwes weegs, maer let op mijnen raet,
En maeckt, al eer gy naeyt te knoopen uwen draet.

Het ſpreeck-woort leert dat men alle ſaken met omſigtigheyt, en niet in der haeſt, moet in 't werck ſtellen: daer toe noch een ander ſpreeck-woort (mede ontleent van 't ſnijders ambagt) kan werden gevoegt, te weten:

Meſure trois fois, avant que tailler une fois.

Dat is:

Meet dryemaels / eer gy eens ſnijt.
Een ander genomen van de voer-lieden.
Eer gy voortrijt ſie wat de lijne.

Hier toe dienen dan de volgende ſpreucken en ſpreeck-woorden.

Nederl. Eerſt wickt / dan waegt.
Hoogd. Habe rath vor der that.
Eh wigs / den wags.
Ital. *Penſa prima, e poi fa.*
Hoogd. Schneller rath viel rewen hat.
Frans *Ne romp l'œuf mollet, ſi ton pain n'eſt preſt.*
Nederl. De keerſe die voorgaet / ligt beſt.
Spaens Quien mal inhorna, ſaca los panos tuertos. *id eſt*
Frans *Qui mal enfourne, tire des pains tornus.*
Nederl. Wie in der haeſt vaert / krijgt gehoor ende brooden 1 lupps.
Een haeſtig menſch moet op een ezel ryden.
Lat. Canis feſtinans cœcos parit catulos.
Feſtina lente.
Nederl. Geen dingen met er haeſt / als vlooen te vangen.
Sed nimium properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt. *Ovid. Ep. Helen.*
Nederl. Al met wijl.
Haeſt en ſpoed met.
Summæ prudentiæ eſt, ita præterita agnoſcere, ut futuris proſpiciatur. *Corn. Nepos.*
Ital. *Co'l tempo, e con la paglia, ſi maturano le neſpole.*
Met tijt en ſtroo rypen de miſpelen.

Het beeldt kan zijn een appel-wijf, ofte een vrouwe die haer met fruyt te verkoopen geneert, rijpe ofte gelaegde miſpels aen de omſtanders vertoont, en aldus ſpreeckt:

Siet hier, ô vrienden, wie gy zijt,
Siet hier de kragten van den tijt;
Dees miſpels waren eertijts groen,
Wat kon'er iemant mede doen?
Geen menſch en at die uyt'er hant
Die oyt daer luſt of ſmaeck in vant;
En of men die al ſchoone biet,
Het fruyt en dogt nog eter niet,
En ſoo die iemant ſloven wou,
Wat hadt die anders als berou?
Soo dat dit ooft maer ſcheen te zijn
Een middag-mael voor eenig zwijn.
Maer ſiet! ick ging met ſtillen vlijt,
En gaf het over aen den tijt,
Die heeft et met een goet beleyt
Te muycken onder hem geleyt.
En ſiet! nu is het groen gewas
Ganſch anders als het eertijts was;
Want dat te voren niet en dogt
Dat wort nu dier genoeg gekogt,
Dat wort nu op den diſch geſien
Oock van de dungetongde liên.
Sie, vrient, de tijt heeft wonder kragt,
Hy maeckt de wrange miſpels ſagt.

A muſe in time maye bite a two a cable.
Met er tijdt bijt de muys een kabel aen ſtucken.

EEn muys, die lange knaegt, die kan een kabel breken,
Een key wort uytgeholt daer ſtage droppels leken,
Of ſchoon een eycke ſtam vry diep geworteit ſtaet,
Sy valt nog even-wel, indien men lange ſlaet:
De tijt kan wonder doen, de tijt die lokt de roſen,
Ook uyt een dorren ſtruyk, en doetſe luſtig bloſen.
De tijt verandert veel, de tijt heeft groote kragt,
Door tijt, en met het ſtroo, ſo wort de miſpel ſagt.

Nederl. Alle ding ſijnt.
Door loop van tijt.
Die een gouden poorte wil maken / brengt er des een dag een nagel toe.
Frans. *Les ans ſcavent plus que les livres.*
Nederl. Met tijdt en ſtroo worden de miſpelen ſagt.
De tijdt brengt roſen voort.
Ital. *Chi ha patienza, vedrà in graſſa à un quadrino.*
Il tempo mitiga ogni gran piaga.
Spaens. El tiempo es maeſtro en todas las artes.
Poco a poco hila la vieja el copo. *i. eſt.*
Frans *Peu a peu file la vieille ſa quenouille.*
Ital. *Non c'e frutta dura, che il tempo non matura.*
Hoogd. Mit viel ſtreichen wird der ſtockfiſch lind.
Nederl. Met er tijdt rijpt het koren.
Die den tijdt verbeyden kan /
Dan een jongen wort een man.
Frans *La continuelle goutiere Rompt la pierre.*
Dies adimit ægritudinem hominibus. *Ter. Heau.* 3. 1.
Ital. *A paſſo à paſſo ſi va lontano.*
A goccia a goccia ſi cava la pietra.
Nederl. t Is hart ooſt dat de tijt niet en meucht.
De neerſtige hant /
En ſparige tant /
Koopt ander lup lant.
Het water holt een harden ſteen /
En dit maer door den drop alleen.
De ſtadige jager vangt het wilt.
Annus producit, non ager. *Vid. Eraſm.*
Quidquid voles quale ſit ſcire, tempori trade. *Sen.*
Siet voorders boven Pag. 103, en 114.
Et Ovid. 4 Triſt 6
Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri, &c.

Wat

Wat de feuge doet / moeten de biggen ontgelden.

WAnneer de oude feug haer parten heeft bedreven,
En dat'er niet een pot is ongefchent gebleven,
Soo tijdt het dertel fwijn in haeften op den loop,
En laet'et al-te-mael daer liggen over-hoop.
De meefter van het huys hier over ganfch verbolgen,
Vloeckt op het grillig dier, maer weet'et niet te volgen;
Dies ranft hy met'er daet de kleyne biggen aen,
Die daer ontrent het huys onnoofel henen ftaen.

Daer wanckt de felle fweep, daer gaet'et op een fmijten,
Soo dat aen alle kant de jonge dieren krijten:
De fog gaet onder dies en wandelt in het gras,
Bewuft, gelijck het blijckt, van dat'er gaende was.
Dit fiet men menigmael, oock nu in onfe tijden,
De Vorften hebben fchult, de kleyne moeten lijden;
Want daer een moedig Prins verkeerde flagen doet,
Daer is'et dat het volck de ftraffe dragen moet.

Neder. ALs de jonckers vlint-rouwen / dan moeten de boeren hair laten.
Hoogd. Wenn fich die hern rauffen / fo muffen die bawren haar laffen.
Frans. *Les delices des Grands font les larmes des petits.*
Hoogd. Was die hern fündigen / das büffen die armen.
Ital. *Il peccato del fignore fouvente fa piangere il vaffallo.*
Un fa il peccato, l'altro la penitenza.
Hoogd. Der hern fünd / der bawren buß.
Horat 1. *Epift.* 2.
Lat. Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi.
Dat veniam corvis, vexat cenfura columbas *Juven. Sat* 2.
Graec. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαύρει. id eft:
Lat. Sæpe univerfa civitas viri mali fcelera luit.
Frans. *Ce que la truye forfait, les porceaux fouffrent.*
Nederl. Wanneer een Prins fpringt uit den bant /
Daerom lijdt dickmael al het lant.

De misflag die een Prince doet /
Wort by den flegten hoop geboet.
Mits Hemors foon de maegt verkragt /
Wort jonck en out om hals gebragt.
Al wat de groote feuge doet
Wort by de biggen veel geboet.
De kleine dieffens hangtmen / de groote laetmen loopen.
Hoogd. Mancher muß entgelten des er nie genoffen hat.
Quid agimus hoc cafu? feramus nam quemadmodum fterilitatem, aut nimios imbres, aut cætera naturæ mala; ita luxum, ambitionem & avaritiam dominantium habeamus.
Sichem rapuit, & agricola plectitur. *Adagium eft apud Arabes, Drufio tefte, defumptum ex hiftoria Dinæ filiæ Patriarchæ Jacobi, Genef.* 34.
Vid. Richt. Axiom. Oecon 24 & 25.

Eau trouble gain de pefcheur.

Troubel water 's viffchers fin; Want daer ligt zijn voordeel in.

Het beeldt foude mogen fijn een viffcher die met fijn pols het water troubel maeckt, en de vifch naer de netten jaegt; de felve fpreeckt aldus:

VRaegt iemant wat ick doe? Ick ben gefint te viffen,
En waer het troubel is daer plagtmen niet te miffen;
Maer als in tegendeel de beke ftille ftaet,
Soo wort men ligt gewaer al wat'er omme-gaet:

Men kan in dat geval op onfen handel letten,
Men fiet dan al te klaer tot in de bloote netten,
Men fiet het loos beleyt, en al het flim bejag,
Soo dat men tot het meyr niet eens genaken mag.

Maer 't gaet'er anders toe wanneer wy raeuwe gasten
Met polsen over-al tot in de gronden tasten,
  Dan wort het water dick, en daerom rijst de vis,
  En mits hy niet en siet, soo is de vang gewis.
Wat dient'er meer geseyt? die niet en weet te woelen,
En kan geen visscher sijn in dese lage poelen:
  Gelooft'et, visschers kint, de stilte doet belet,
  En 't is van outs geseyt, daer 't trommelt is'et vet

Nederl. **In troubel water is goet visschen.**
De kemel drinckt liefst als 't water geroert is.
Onder den trommel en hoornen geen wetten.
In de rommelingen is 't vet.
Berooide meesters maken rycke knegten.
——— Et multis utile bellum. *Lucan.* 1. *v.* 182.
Opportuni magnis conatibus transitus rerum. *Tacitus.*
Multi honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ se consequi posse arbitrantur. *Livius.*
Pet. Costalius milites stellioni comparat, quòd id animal pluvio ac tempestuoso aere vivat, ac vigeat; sereno verò cœlo emoriatur. Alius camelo eos similes facit, qui bibere non dicitur, nisi prius pede fluvium moveat, & aquam turbidam faciat; unde Symbolum, *Le trouble me plaist.* Vid Erasm adagio, *Anguillas captare:* ubi citat versus Aristoph. in Equitibus, qui ita Latine sonant:
Namque accidit tibi, quod anguillas qui aucupantur:
Ubi quieta stat palus, nihil piscium reportant
Contra lutum si moverint, sursum, atque deorsum,
Capiunt: ita ipse capis, ubi rempublicam inquietas.
Hanc artem, inquit Erasmus, callent quidam principes, qui dissidia norunt serere inter civitates, quo licentius, quos visum est, mulctent.

Ruente quercu ligna quivis colligit.

Wanneer een boom ter aerden sijgt / Maeckt yder dat hy tacken krijgt.

GEsellen, let'er op, waer boomen nedervallen,
Daer is terstont het volck genegen om te mallen,
  Een yder tijt'er aen, als tot een vollen roof.
  Een grijpt'er na de vrugt, een ander naer het loof,
Een derde klimt'er in, en set hem in de tacken,
En wilse met gewelt tot enckel mutsert hacken,
  De vierde grijpt de bijl, en klooft de gansche stam,
  En maeckt de wortels selfs tot voedsel van de vlam.
Een van den jongen hoop, geprickelt van de minne,
Komt swieren uyt het dorp, met *Chloris* zijn vriendinne,
  Die grijpt het fijnste rijs, en vlegt een groenen krans,
  En setse 't meysjen op, en leytse nae den dans
In 't korte, gansch het dorp dat soeckt'er iet te plucken,
Dat haelt'er zijn gerief, en al met groote stucken.
  De boomen onder dies die steyl en hooge staen
  Daer komt geen dertel kint, geen stoute lecker aen.
Vraeg niet wat dit beduyt, het zijn bekende dingen,
Het laegste van den tuyn dat wil men over-springen:
  Den hont die onder leyt dien bijt het gansche rot,
  En wien het qualick gaet en is maer enckel spot

Ital. *All' albero che è secco, Taglia, taglia.*
Quando l'arbore è caduto, ogn'un gli corre sopra con la scure.
Povertà fa viltà.
A cavalli magri vanno le mosche.
Caduto l'albero ogn'un corre a far legne.
A nave rotta ogni vento è contrario.
Quando un' è per terra, ogn'un grida, Dagli, dagli.
Le mosche si posano addosso a i cavalli magri
Nederl. **Aen den armen wil alle man zyn voet wissen.**
Daer de tuin laegst is / wil yder over.
Als de salm gevangen is / soo suigt hem den ael uit.
Als de hont onder ligt / al de werelt wil hem kreesten.
Als iemant de kraeyen beschyten / straex beschyten hem oock de uilen.
Men mis-deelt die 't mis-gaet.
Den lesten man byten de honden.
Op een schrael of schurrist beest
Sitten al de vliegen meest.
Frans *Bourse sans argent je l'appelle cuir.*
A qu'il meschet On luy mesfait.
A celuy qui s'en-fuit, tout luy est contraire
Le plat du bas est tousiours le premier vuide.
Nederl. **Daer de dyck laegst is / loopt het water eerst over.**
Die een ander over mag /
Biedt hem selden goeden dag:
Hoogd. **Wann der wagen auffrecht gehet / so sitzet jederman drauff: wann er aber umbfält / so fleucht jederman davon.**
Wann der baum felt / so klaubt jederman holtz auff
Wer da leit / der leit / dem hilfft niemant auff
Wen der wagen fält / so hat er fünff räder.
An die armut wil jederman die schuh wischen.
Wo der zaun am medrigsten ist / da wil jederman überSteigen.
Wann ein hund under ligt / so beissen all hund in ihn.
Wer auff ein knie komt / den stöstet man gern und kompt er dann auff beyde / so hawet man ihm den kopff ab.
Spaens. Al postrero muerde el perro
Nederl **Daerder een op hickt / daer hickense al op.**
Lat. Pabula tyrannorum sunt plebs & rustici *Ludovic* XII *dictum.*

Wann der wolff altet / so reiten ihn die krähen.

Als de wolf oudt wort / soo ryen hem de kraeyen.

Het beeldt kan zijn een oude stramme wolf, op wiens rugge de kraeyen sitten, hem pickende: de wolf zijn stijven hals niet konnende draeyen, poogt die te vergeefs weg te jagen.

De wolf spreeckt:

EEns was ick hoog-gedugt; geen beyr en quam my tergen,
Geen leeu en hadder lust om my den krijg te vergen,
  Ick was in 't wout gesien, en over-al gevreest;
  Maer nu ben ick een spot oock van het minste beest,
Oock van 'k en weet niet wat: nu ryen my de kraeyen,
Om dat ick mynen hals niet om en weet te draeyen,
  Om dat ick niet en ben, om dat ick niet en mag,
  Om dat ick niet en doe, gelijck ick eertijts plag.
Nu ben ick maer een romp; want oock mijn eygen jongen
Die komen tegen my, en over my gesprongen
  Eylaes wat sal ick doen? mijn gansche lichaem beeft,
  't Is uyt, wanneer de wolf sijn tanden over-leeft.

Als het diep verloopt / verset men de bakens
Sie veel andere spreucken, hier op passende, op 't voorgaende bladt.

Mor-

Mortuo leoni etiam lepores insultant.

Een haes bespringt ooch wel een leeuw /
Wanneer hy geest sijn leste geeuw.

EY sie de leeuw, dat moedig beest,
Dat al de weerelt heeft gevreest,
Dat yder mijd' en yder weeck,
Soo haest het maer eens op en keeck,
Dat wort van hasen aengetast,
En lijdt nu schimp en overlast;
Want d'eerste treckt hem metten baert,
De tweede grijpt hem by den staert,
De derde springt hem op het lijf,
En al tot enckel tijdt-verdrijf
Vraegt iemant, die het speeltjen siet,
Waerom dit heden soo geschiet?
De leeuw is nu geheel veragt,
Want hy is doot en sonder kragt.

Nederl **OOck hasen trecken een leeuw by den baert / als hy doot is**
Yder houd'et meer met de rysende mart / als met de afgaende.
Lat Plures adorant solem orientem, quam occidentem.
Engels The glory of the kings is like the snuffe of a candle
Lat Senex bos non lugetur. *Vide Eras.*
Griecx. Γέρων ἀκαιρεῖ βοῦς ἀπένθητος μένει. id est;
Lat Lugetur haud bos, cùm domi moritur senex.
Nederl **Klein is den rou om een oude koe.**
Hoogd. **Weil der schild new ist / so henckt man ihn an die wand · wanner aber alt wird / so stoßt man ihn unter die banck.**

Menander apud Stobæum cap 117. (*ubi multa habes, quæ huc faciunt.*)
Griecx. Κακόν ἐστι θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων. id est!
Pecus molestum est desidens domi senex.
Talem ætatem deprecatur Solon, apud *Cicer. de Senectute.*
Ætas mala, mala merx est tergo *Plaut Menæch.* 5. 2
Hic ille est, senectâ ætate qui factus est puer
Aggrediar hominem —*Plaut. Trinum.* 1. 2.
Ovid 4 *Pont.* 12.
Crede mihi miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque perit.
Salomon Ecclef 9. 4.
Een levende hont is beter als een doode leeuw:
Vid. Homer. Odyss. 11. *vers.* 487, & *seqq.*

A barbe de fol apprent on à raire.

Wilt gy scheren na den aert? Soo scheer voor eerst een geck syn baert.

HEt is een oude spreuck; Wie net wil leeren scheren,
Die moet voor eerst een geck tot sijn kalant begeren.
Vraegt iemant, waerom dat? wel hoor de reden aen,
Wie malle koppen scheert heeft selden haest gedaen.
By-naest op yder hayr dient raedt te zijn genomen,
En schier op yder knip soo moet de spiegel komen;
Dan is'er iet te lang, dan weder iet te kort,
Dan iet dat aen den kuyf of aen den knevel schort·
Hier dient de baert geregt, en daer het hooft gewreven,
En ginder noch een schrap ontrent het oir gegeven,
Want daer leyt hem de key. Een hooft te byster net
Heeft ick en weet niet wat, dat hem van binnen let

Nederl. Sy mogelicke heeren
Is veel te leeren.
't Moet een wyse hant zyn / die een sotten kop wel scheeren sal.
Wat let / dat leert.

Lat. Quæ nocent, docent.
Graec. Παθήματα, μαθήματα.
Lat. Vexatio dat intellectum.
Homine imperito nil quidquam est injustius,

Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat
Terent. Adelph.
Nederl. Men heeft groote kunst van doen
Om de narren te vol doen.

In caducum parietem ne inclina.

Wanneer een muer tot vallen staet / En soeck aen hem geen toeverlaet.

Het beeldt soude konnen wesen een reysende man met een meersche ofte ander pack, willende steunen op een bou-valligen muer, en daer van over-stort synde, klaegt als volgt:

OCh! wat een swaer geval is my daer over-komen!
Het lijf is my gequetst, mijn gansche kragt benomen:
En sooder iemant vraegt wat my ontbreken mag,
En hoe ick soo in haest ter aerden neder lag,
Die hoore mijn bescheyt. Ick quam met rassche schreden,
Ick quam met dese meersch een verre weg getreden;
Dies was ick wonder mat, en uytter-maten heet,
Bestoven over-al, en niet als enckel sweet.
Ick sloeg mijn oogen om door al de naeste kusten,
Ick sogt een goede plaets om daer te mogen rusten;
Ten lesten quam ick hier, en vondt een out gebou,
Daer leund' ick tegen aen, op dat ick rusten sou.
Maer als ick nedersieg, en meynd'et op te steunen,
Sie toen begon de muer van stonden aen te dreunen;
Te storten over-hoop; daer viel de losse steen
My boven op het hooft, en onder op het been
Wel, vrienden, hoort een woort: heeft iemant moede leden,
Die kiese geenen troost, als op gesette reden;
Want nae dat ick 't gevoel, en is'er niet soo quaet
Dan alsmen sich te ligt op eenig ding verlaet
Al wie oyt steunsel soeckt aen krom-gebogen mueren,
Die moet'et voor gewis met herten-leet besueren,
Want die een riet-stok noemt den gront van sijnen stant
Die breeckt het teer gewas, en quetst sijn eygen hant.

Nederl. Voor een autaer / als hy breecht /
Iemant opt een heere onststeecht.
Hope die en haos. Een bonte roos.
Op solders sonder luyen en komen geen kalanders.
Twee naeckten en konnen malkanderen niet kleeden.
Lat. ——— Fatis accede Deisque,
Et cole felices, miseros fuge. — *Lucan. 8 v.485.*

Socios legi suadeam qui potentiâ valeant, & in proximo habitent *Aristotel. Polit.*
Ovid. 2. Trist.
Cùm cœpit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus,
Cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt.
Ipsa suo quædam pondere tracta ruunt.

Esaie 30. 13
Pourtant ceste iniquite-cy vous sera comme une crevasse d'une muraille qui s'en va tomber, laquelle fait ventre jusqu' au plus haut de la muraille, de laquelle le debris vient soudain, & en un moment.
Siet hooger boven Pag. 126.

Dech-

Vechtende koeyen voegen haer te samen/ als de wolf komt.

Laetst was'er groot verschil geresen aen der heyden,
Dies vogten onder-een de koeyen in de weyden;
Doch mits een grage wolf quam loeren daer ontrent,
Soo was van stonden aen de gansche krijg ten endt:
Het onheyl, dat hen dreygt, dat doet de gramschap sijgen,
Dat doet hen wijser zijn, en beter sinnen krijgen;
Hierom komt al het tot, en maeckt een ronden hoop,
Dies tijdt de moede wolf ten lesten op den loop.
Gedenckt dit alle tijdt, gy vrye Neder-landen:
Want het in Eenig zijn daer zijn uw vaste banden:
Maeckt dat u binnen 's landts geen wrevel om en roert,
Vermits een grage wolf op uwe kudden loert.

Krijg van buiten
Doet vrientschap sluiten.

Commune periculum diffidentes conjungit.

Dionys. Halicarn. lib. 8.

Instante communi periculo, conciliari solent dissidentium animi

Verdeilt vyer brandt qualick.

Het beeldt konde zijn een huys-moeder, die eenige kinderen van den heert jaegt, vermits sy het vyer breken en van den anderen scheyden; deselve spreeckt aldus.

Dit was een lustig vier, soo lang het bleef te samen,
En dat'er met de tang geen kinders by en quamen:
Toen was zijn helle vlam een ciersel van den heert,
Ten dienste van den gast, ter eeren van den weert;
Maer nu het is verdeylt, soo is'et sonder luyster,
Soo ligt sijn schoone glans verschoven in het duyster.
Weg, kinders, van den heert, of laet'et vier gerust;
Want als'et is verdeylt dan is'et sonder lust
Ey sie wat Eendragt doet, en hoe gevoegde kragten
Haer doen van haren vrient, van haren vyant achten:
Blijf eenig, Hollants volck, en alle wrevel stilt,
Ten zy gy, t'uwer smaet, uw glans verliesen wilt.

Concordiâ parvæ res crescunt: discordiâ autem maximæ dilabuntur. *Sallust. Jugurth.*

Neder. **Twist verquist.**
Eendragt geeft magt.
Eenigheyt vermag veel.

Sacrum est pacis nomen, & quod vix terram sapiat: nec alio nomine Hebræi τὸ εὐζῆν, ipsam adeò perfectionem, innuebant: nec quid aliud humano generi lubentius vel gratulati sunt Angeli, vel legavit Christus, vel Apostoli præceperunt. &c. *Joseph. Hall. Rom. Irreconciliab.*

Il tegnoso fuge il pettine.

Een schurft hooft dat vreest de kam.

WAerom mach desen mensch soo byster leelick tieren?
Den kop daer henen slaen, de leden ommeswieren?
Wat maeckt den groven gast, wat maeckt de kinkel gram?
Al wat ontrent hem komt is maer een fijne kam.
En waerom die gevreest? na-dien oock teere maegden
Noyt van het wit yvoir of fijne tanden klaegden;
De kam is wonder nut, de kam is wonder net,
De kam is die het hooft in beter order set.

Antwoorde.

MEt oorlof, weerde vrient, ick sal de reden seggen,
Wil slechts mijn onderricht wat nader overleggen;
Gy neemt dit qualick op; want (soo gy my gelooft)
't En schort niet aen de kam, de feyl is aen het hooft:
Besie my desen quant van onder en van boven,
De kop is hem beset met seeren en met roven,
En wie die maer en raeckt, hoe sacht het wesen magh,
Die hoort van stonden aen een jammerlick geklagh.
Ick ken een rouwen gast, die wil geen Bybel lesen,
Die wil niet in de kerck, of by de leeraers wesen;
En vraegt men my waerom hy goede dingen vliet?
Een peert dat schurrift is, en wil de ros-kam niet.

Nederl. **DIe een hooft van boter heeft / en wil by geen oven komen.**
Quade oogen en konnen geen licht verdragen.
Slecht gout en wil niet getoetst wesen.
Frans. *Jamais teigneux n'aima le peigne.*
A l'œil malade la lumiere nuict.
Ce qui est de bas or, craint la touche.
Lat. Qui malè agit, odit lucem.
Nederl. **Die quaet doet / haet het licht.** *Job.* 3:20.
Een schurft peert vreest den ros-kam.
Aen een broos lyntjen moet men sachtjes trecken.

Een meeps lijf wil geen beweging lyden.

Cicer. Senect.

In fragili corpore odiosa omnis offensio.

Joseph. Hall. observ. 37.

Si l'on ne passe jamais par les chemins, ils deviennent herbus: s'ils sont beaucoup frequentez, ils se rendent commodes au passage. Si le cœur n'est entierement accoustumé à la meditation, il se plaist en soy-mesme; non en ce qu'il est innocent, mais confident. S'il s'exerce souvent en ceste matiere, il trouve passage plein de consolation à ses pensées.

De hondt bijt den steen / en niet die hem werpt.

Als iemant met een harden steen,
Of met een hout, of met een been,
Een hont ontrent de leden treft;
Hy krijt, hy bast, hy grolt, hy keft,
Hy loopt in haesten naer den steen,
Hy loopt in haesten naer het been,
En met een gansch verwoeden sin
Soo slaet hy daer de tanden in:
Maer die het leet hem heeft gedaen
Dien laet hy sonder hinder gaen.
Soo menighmael als dit geschiet,
En dat'et eenigh mensche siet,
Soo lacht hy om de dwase daet
Die hem als dan voor oogen staet.
Maer hoor, gy vrint, die dit bedacht,
En die het beest voor onwijs acht,
Koom sie doch met een rijper sin,
Koom sie het stuck wat nader in,
En daer eens binnen uw gemoet;
En denck wat gy by wijlen doet.
Als eenigh mensch, uyt swarte nijt,
Op u, of uwe vrienden bijt,
Of dat u iemant hinder doet
Of in uw haef, of aen uw bloet,
Wort gy niet stracx uw naesten gram?
En let niet eens van waer het quam?
Hoe dickmael is'et weerde ziel,
Dat ick in dese stuypen viel,
Dat ick als op de menschen beet
Wanneer ick schaed' of schande leet!
Maer, mach ick bidden, mijn gemoet,
Sie dat gy dit noyt meer en doet;
Maer als misschien ons iemant quelt,
Het is door list, of met gewelt,
Vergrijp u aen de lieden niet
Die gy hier mede besigh siet:
En schoon ons treft een nijders tant;
Soo denk, het komt van hoger hant,
Segh vry, dees mensch is maer alleen
Een stock, een roed', een slingersteen,
Die van een grooter macht bestiert
Om my of om de myne swiert:
En maeck oock daer in geen verschil
Wien Godt hier toe gebruyken wil,
Het zy dan vyant ofte vrient,
Dewijl dat gy het doch verdient,
Dewijl dat gy u weerdigh kent
Dat Godt u sware plagen sent.
De mannen, in den geest gesterkt,
Die hebben dit wel eer gemerkt,
Want als men hun te quellen nam,
Soo sagen sy van waer het quam,
Sy sagen Godes roede slaen,
Sy sagen Godes Engel staen:
En daerom was't dat hun de ziel
Niet op de daet der menschen viel;
Maer swierde met een diepe sucht
Tot boven in de blauwe lucht.
Sy baden Godt in haer verdriet,
Maer beten op de menschen niet.
En weder, als het soet geluck
Quam wech te nemen haren druck,
En dat misschien haer even-mensch
Hun gunstig was naer eygen wensch;
Soo werden sy daer in gewaer,
Des Heeren vrientschap over haer,
En resen, met een bly gemoet,
Tot Godt den gever van het goet.
Wel aen mijn ziele, tot besluyt,
Druck dit in al uw wesen uyt;
En quijt u dus in vreught en pijn,
Het sal ons hert een balsem zijn.

Als de Sabéen, de Chaldéen, de wint, het vier, door den duyvel ontsteken, Jobs goederen, kinderen, en gesontheyt hadden wechgenomen, hy en seyde niet, Godt heeft 'et gegeven, doch de duyvel heeft'et wechgenomen; maer hy seyde, De Heere heeft'et gegeven, de Heere heeft'et genomen, de naem des Heeren zy gesegent *Job.* 1. 21.

Als Simei den Koningh David vloeckte en met steenen wierp, en dat Absai den selven daer over den kop wilde af-houwen, soo heeft de Koningh sulcx belet. Laet hem vloecken (seyde hy) want de Heere heeft'et hem geheeten. 2 Sam 16 10.

Wat willen wy ons vergapen aen de gene die misschien ons sonder of tegens alle reden versmaden? Onse saken en zijn daer niet vast, wy hebben met den Heere onsen Godt te doen, by den welcken wy duysentmael over in hoon, smaet, verachtinge, en al wat ons verdrietigh wesen mocht, wel verdient hebben wat is ons dan daer aen gelegen hoe of door wien de Heere onse Godt ons dat toe-brengt, dewijle wy allenthalven wel weerdig zijn dat het ons soude toegebracht worden? Teyling

In tegendeel van 't gene voorsz is dient gelet, dat Esau Jacob vriendelicken bejegende, dat de Barbaren Paulo beleeft waren, dat Artaxerxes Nehemia gunstig was, dat de Cipier tot Joseph goede genegentheyt toonde, dat de leeuwen Daniel geen schade en deden, dat (segh ick) dit alles niet de menschen, maer Gode alleen en sijne vaderlicke gunste toe is te schrijven.

In afflictionibus avertere debemus oculos ab eo quem nostrarum calamitatum causam esse videmus: Deus po-

tiùs respiciendus est, qui homine illo tanquam instrumento utitur. Ita rectè ratiocinatus est Rex David, 2 *Samuel* 16. 10.

Die pferde stallen gern / wo es zu vor naß ist.

Het peert stalt meest / daer 't nat is.

HEt peert dat is gewoon meest in het nat te stallen,
En daer veel waters is, daer laet'et water vallen;
En schoon men dagen lang rijt om het gansche lant,
't En lost naeu eenigh vocht ontrent het dorre zant.

Sie daer een rechten streek, waer na de menschen leven
Wie veel heeft, die ontfanght, den rijken wort gegeven,
Hoe iemant grooter is, of hooger is geraeckt,
Hoe een die schencken wil, de giften grooter maeckt
Maer hoor, ô weerde ziel, dit zijn verkeerde wegen,
Gy, breng daer niet en is, soo vint men rechten segen.
Gy, geef daer honger woont; of nood een schamel man,
Die mits hy niet en heeft, niet weder nooden kan:
Dat is een rijck geschenck; dat Godt sal weder-geven,
Of hier (indien het dient) of in het eeuwigh leven;
Want deugt aen eenig mensch gedaen, en niet geloont,
Wort boven al bedacht, en boven al gekroont.

Juvenal. Sat. 3.

Nil habuit Codrus quis enim negat? & tamen illud
Perdidit infelix totum nil: ultimus autem
Ærumnæ cumulus, quòd nudum, & frusta rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoque juvabit.
Si magna Arturii cecidit domus; horrida mater,
Pullati proceres: differt vadimonia Prætor.
Tunc geminus casus urbis, tunc odimus ignem
Ardet adhuc, & jam occurrit qui marmora donet.
Conferat impensas. —*Vid. seqq.*

Terent. Phorm. 1. 1.

Quam iniquè comparatum est! ii qui minus habent
Ut semper aliquid addant divitioribus.

Men geeft Die heeft.
Sie voren in 't tweede boek / Pag. 541.

Als elck voor sijn huis veegt / soo worden alle straten schoon.

Het beelt mochte zijn een wijf en een vrijster, op haer beesemen leunende, en t'samen kijvende een besette vrouwe haer aenspreekende, in voegen als volgt.

WEl snege meyt, en deftig wijf,
Ey lieve, waerom dit gekijf?
En waerom roepje door de buert
Dat Trijn haer stoupe niet en schuert?
Dat Heyl noyt rechte buerschap pleeght,
Mits sy haer straete niet en veeght?
Dat Griet haer goote stincken laet
En nimmer hant aen beesem slaet?
Vriendinnen, houdt u doch gerust,
Het kijven heeft doch geenen lust:
Een yder keere voor sijn huys,
Soo worden alle straten kuys.
Hoe dienstigh waer het voor het landt,
Indien men geen klappeyen vandt!
Indien een man en echte wijf
Bemoeyde slechts met haer bedrijf,
Bemoeyde met haer eygen ziel,
En daer een staege vier-schaer hiel:
Gewis dat waer een dienstigh werck
En voor den Staet, en voor de Kerck;
Want als een yder 't sijne doet,
Dat is voor al de werelt goet.

Ital. *Chi vol dir mal d'altrui, pensi prima a se.*
Di quel che non ti cale,
Non dir nè ben nè male.

Frans. *Un chacun fait bien,*
Qui fait le sien.

Ital. *Ne orecchie in segreti, nè occhi in lettera, nè mani in tasca d'altri.*
Non cercar quel che non ti tocca.
Chi fa i fatti suoi, non s'imbratta le mani

Nederl. Daer elck hem selfs soeckt / gaet niemant verloren.

Hoogd. Was dich nit brennet / das blase nit.

Nederl. Wat u niet en brant / dat en blaes niet.

Frans. *Que chacun mercier*
Porte son pannier.
Quand d'autre parler voudras,
Regarde toy, & te tairas.

Nederl. Elck vage sijn hof / en ick den mijnen,
Soo sal het onkruyt haest verdwijnen.

Syrach. 18. 20.

Straffet te voren u selven / eer ghy andere lieden oordeelt.

Plaut. Sticho 1. 3. (*ubi vide quæ præcedunt*)

—Curiosus nemo est, quin sit malevolus.

Horat. 1. *Epist.* 18.

Percunctatorem fugito: nam garrulus idem est.

Theocrit. Idyll. 15.

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' ἥραν. id est:

Omnia scit mulier: scit quomodo Jupiter ipse
Junonis primos thalamos conscenderit olim.

Hinc Plaut. Trinum. 1. 2.

Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt
Sciunt id quod in aurem rex reginæ dixerit:
Sciunt quod Juno fabulata est cum Jove.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciunt.
Falson' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt; dum illud, quod lubeat, sciant.

Et Juvenal. Sat. 6.

Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe:
Quid Seres, quid Thraces agant —*&c.*

Vid. Erasmum in Adagio.

Spartam quam nactus es, hanc orna.

Du Vair.

Il faut que chacun serve à la Republique de son mestier.

De keers die voorgaet licht best.

GY, die wilt in het duyster gaen,
En treed niet al te veerdigh aen,
Maer (geeft de mane geenen schijn)
Soo laet de keers uw leyts-man zijn
Want anders soo gy veerdig treet
Eer gy de rechte paden weet,
Soo stoot gy licht een blauwe scheen,
Of valt wel in de modder heen
Betreed daerom geen vreemde straet
Voor dat de fackel voren gaet;
Want licht gedragen na den man
Wie is'et dien het baten kan?
Als gy een sake neemt ter hant,
En doese niet met onverstant,
En doese niet als in der nacht,
Dat is, te voren niet bedacht:
Maer laet voor al een helder licht,
Laet Reden leyden uw gesicht,
En maeck dat gy uw dingen weegt,
En goeden raet te voren pleegt,
Maeck dat gy langh genoegh versint
Eer gy een wichtigh stuk begint;
Want komt het licht eerst na den val
Wie is het dien het baten sal

Nederl. Wanneer het onheyl is geschiet /
Dan baet voortaen het klagen niet.
Versint eer ghy begint
Raet voor daet.
Na raet gedaen noyt man.
Na daet / volght den rou.

Ital. *A ben s'appiglia,*
Chi ben si consiglia.
Pensa prima, & poi fa.

Hoogd. Eh wigs / den wags.

Prius quam incipias, consulto opus est. *Sallust.*

Op een anderen sin.

WAnneer het licht gaet voor den man,
Dan is'et dat het baten kan;
Maer brengt het iemant achter aen;
Soo kan'er niemant seker gaen
Segh, wie en valt of struyckelt niet
Die in der nacht geen licht en siet?
De boete die een Christen hert
Van Gode voor-geschreven wert,
En dient niet uyt te zijn gestelt
Tot ons het lijf ter aerden helt,
Neen, vrienden 't is de beste deugt
Die op-wast met de groene jeugt
Hoe! is'et niet een sotte wen
Te loopen op de ruyme baen,

En

En uyt te ſtellen alle tucht
Tot dat de jonckheyt henen vlucht?
Tot dat ons oude dagh genaeckt,
En al de leden ſwacker maeckt?
Jy ſegt eens, vrienden, met beſcheyt,
Is u het leven toe-geſeyt

Tot veertigh, vijftigh, ſeſtigh jaer?
O neen, gy zijt in doots gevaer
Tot aller uuren, t'aller tijt.
Soo haeſt als gy geboren zijt:
En dickwils die de klockſte ſchijnt
Die is't et die voor eerſt verdwijnt.

Gy daerom, voor den beſten raet,
Maeckt dat uw licht voor henen gaet.
En geeft uw jonckheyt aen den Heer,
Dat ſtelt u vaſt voor immermeer.

Laet berou / ſelden goet berou.

Een Godſaligh man ſeyde wel: Honden en geeft men geen bloot been · waerom aen Godt een geraemte? **dat is:** een oudt afgeſleten lichaem.

Accende lucernam ante tenebras. *id eſt*. illumina te bonis operibus, antequam ſuperveniat ſenectus aut mors. *Erpenius in Adag. Arab*

Quæ tam ſtulta mortalitatis oblivio in quinquageſimum aut ſexageſimum annum differre ſana conſilia, & inde velle vitam inchoare, quò pauci eam perduxerunt? *Seneca de Brevit vitæ*

Omnium terribilium nullum magis horribile, quam in eo ſtatu aliquem vivere in quo non audeat mori. *Auguſtin*

Pulchra res eſt conſummare vitam ante mortem. *Seneca Epiſt 32*

Es tu jeune? qu'en chaut il? on ne conte pas icy les ans, on ne ſcait en quel lieu la mort t'attend. Attend la doncq en tout lieu. Seneque Epiſt. 27.

Hieron. Epiſtol. ad Paul.

Qui ſeſe moriturum recordatur aſſiduò, is terrena omnia facilè contemnit, per veram ac ſeriam converſionem ad beatum obitum ſeſe præparat, ſinceræ pietati ſtudet, patienter adverſa quævis tolerat, & ardenti vitæ æternæ deſiderio totus flagrat, *&c*

Crimen relinquit vitæ, qui mortem appetit. *P. Syrus.*

Periander per Auſon.

Mortem optare malum, timere pejus.

Chilo per eundem.

Vive memor mortis, uti ſis memor & ſalutis.
Felices obeunt, quorum ſine crimine vita eſt *Cato.*
Idem. Ne timeas illam quæ vitæ eſt ultima finis;
Qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipſum.
Ronſard: *Car volontiers par un commun accord*
La belle vie engendre belle mort.

Quien estropieça, si non cae, el camino adelanta.

Wie struyckelt / en niet en valt / vordert weg.

ALs iemant over weg in haesten komt getreden,
En struyckelt met den voet, maer regt dan noch de leden,
Die maeckt dan snelder vaert als hy te voren plag,
En siet oock beter toe als hy te voren sag
Sie daer een soeten troost voor alle vrome zielen,
Sy worden op-geregt, oock toense neder-vielen,
Al slibbert menigmael, al glibbert hun de voet,
Sy blijven efter staen, en maken beter spoet
Op, op dan, treurig hert, geen moet en dient verloren;
De prickels van het vleesch die zijn u nutte sporen
Regt flux de leden op; dat voegt een Christen man,
Nadien hem oock het quaet ten goede dienen kan.

Griecx. Παλινδρομῆσαι μᾶλλον, ἢ κακῶς δραμεῖν. id est:
Præstat recurrere, perperàm quam currere. *Profert Lucian. Asino*
Frans. *Qui trebusche, & ne chet point, s'avance de trois pieds.*
Celuy qui bronche, s'il ne tombe, il avance.
Lat. Quæ nocent, docent.
Post mala prudentior. *V. Erasm.*
Nederl. **Harde schoenen leeren wel**
Wie dwaelt en haestig weder keert /
Die wort'er beter door geleert.
Huc facit illud in D. Thomam Crammerum martyrem Anglum.

Te docuit lapsus, magis ut vestigia firmes,
Sic mala non rarò causa fuère boni
Al heeft de val ons quaet gedaen /
Met vallen leert men seker gaen.
Lactant lib 5. cap 13
Multo firmior est fides, quam reponit pœnitentia.
Dat is
Het geloove door boetveerdigheyt herstelt / is kragtiger als te voren
Rom 8 27.
Toutes choses aident ensemble en bien, à ceux qui ament Dieu.

Een gebranden hont vreest oock het kout water.

Het beeldt kan zyn iemant die uyt een beeck op een hont water sprengt, de hont daer van in aller yl weg loopende.

VErdriet, angst, tegenspoet, en diergelijcke slagen,
En zijn niet alle tijt te noemen quade plagen;
Want boven menig nut dat hier uyt rijsen kan,
Soo maeckt het ongeval een kloeck en handig man.
Men segge watmen wil, die sagtjens heeft geseten,
En kan niet, soo het dient, veel nutte saken weten;
Maer een die list en leet heeft dickmael uyt-gestaen,
Leert wat de werelt is, en hoe de saken gaen.
Een vos die aen het lijf den strick eens voelde prangen,
Is naemaels wonder schou, en qualick om te vangen.
Een vis die eens den haeck wert in het aes gewaer,
Wat voedtsel datse vint daer vreestse voor gevaer
Een schaep dat eens den wolf is uyt den mont genomen,
Wil naeu sijn herders hont ontrent hem laten komen.
Een duyf weleer ontsnapt de klauwen van den valck,
Al wasse voortijts slecht, die wort ten lesten schalck.

Een

Een mensch die in den storm eens schipbreuk heeft gele-
Heeft oock een stille ree, en vry niet sonder reden: (den,
Een hont die eens het lijf van sode was verschroeyt,
Schrickt oock voor killig nat- dat in de beken vloeyt:
Een huys-man in het wout eens van de slang gesteken,
Of schoon hem al de gif is uyt'et been geweken,
Die houdt'et voor verdagt, soo maer een hagedis
Komt stijgen uyt den braem, of uyt het groene lis.

Wat dient'er noch geseyt? De schippers leeren varen
Niet in de stille zee, maer in de felle baren;
Want dien het altijt gaet of naer of boven wensch,
En weet noyt, soo het dient, de gronden van den mensch.
Sie! als ons eenig leet of harde slagen raken,
Dat kan oock gecken selfs tot wijsen lieden maken:
't Fy hem die my bedriegt; maer soo hy 't weder doet,
Soo is het 't fy voor my, en ick ben maer een bloet.

Ital *Pare alli sorci scampati sempre, di mangiare il cacio nella trappola.*
Il cane scottato dall'acqua calda, ha paura anco della fredda.
Nederl **Wat verseert dat leert.**
Niemant leert als met schade of schande.
Wat men niet en besuert / en brsoet men niet.
Wat niet en kost / en deugt niet.
Slagen maken wijs.
't Verbrant kint vreest het vyer.
D'onbesogte / d'onbedogte.
Ital *Il can battuto dal bastone, ha paura dell' ombra.*
Nederl **Een hont en rieckt niet aen de kant /**
Daer hy den neus eens heeft gebrant.
Ital *Chi è stato morso delle serpi, ha paura delle lucertole.*
Frans *Des playes on devient sage.*

Lat. Piscator ictus sapit.
Ovid. Trist. lib 1. *Eleg* 1
Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis:
Nec procul à stabulis audet decedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi. *Vid seqq.*
Idem de Ponto lib 2 *Eleg* 7.
Da veniam quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem visum longè fugit agna, lupumque
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum,
Vanaque sollicitis incitat umbra metum.

Corti rami, vendemmia lunga.

Korte tacken / langen wijn-oegst.

Het beeldt soude hier konnen wesen een hovenier, snoeyende eenen wildt-gewassen wijngaert.

Of schoon uw hovenier den wijngaert plagt te snoeyen,
Soo datse niet en mag in volle tacken groeyen,
Gy, denck noch even-wel niet eens in uw gemoet
Dat hy de plante schent, of eenig hinder doet:
Gy, weest hier in gerust, oock sonder eens te klagen,
Al is'er weynig houts, het sal te beter dragen;
Sie, wat men nederhouwt (daerom gy zijt bedugt)
Dat is maer los gewaey, en loten sonder vrugt.

Wat is'er, aerdts gemoet, wat is'er al te klagen
Van druck, en tegenspoet, van veelderhande slagen
Die u den Hemel sent? ey lijd de nutte pijn:
Het vleys is u te gul, het dient gesnoeyt te zijn.
Geluckig is de mensch, oock midden in het lijden,
Als Godt, door harde tugt, sijn herte komt besnijden;
Wel snoey, ô Vader, snoey, en ruck uyt mijn gemoet
Al wat in eenig deel uw vrugten hinder doet.

Lijd / als het immer wesen moet;
Want nae het suere komt het soet.
Falx attenuat lascivientia.
Weynig houts / veel vrugten.

Salig is de mensch dien Godt strast; daerom en weygert u der kastijdinge des Almagtigen niet: want hy verwont en verbint / hy slaet en zijne handt heelt. Hiob. 5. 17 18

Lampada trado.

De oude man spreeckt:

Het ligt wel eer van my bemint/
Dat geef ick u/ mijn weerde kint.

Dit ligt, mijn weerde kint, de fackel van het leven,
Was van het hoogste Ligt voor desen my gegeven:
 Nu heeft'et voor een tijt, nu heeft'et my gedient,
 Ick gevet heden u, als aen mijn naesten vrient.
Ick heb het lang gebruyckt, en ben met staege schreden
Op mijn bescheyden weg ten eynde toe getreden,
 Nu ben ick op het lest, nu ben ick aen den put,
 Daer is geen ligt bequaem, daer is geen fackel nut:
Gy hebt in tegendeel van heden af te dwalen,
Nu op een hoogen berg, dan in de laege dalen,
 Nu op het vette kley, dan op het dorre strant,
 Nu op een harde klip, dan op een driftigh zant;
Treed op de regte baen, en mijd de slimme wegen,
Gae midden op de straet, en schou de vuylen stegen;
 En t'wijl uw jonkheyt duert maeck dat gy niet en malt,
 En als gy trager wort, sie dat gy niet en valt
Wel gae dan, lieve, gae, ô spruyte mijner lenden,
Gy waert mijn eygen vleys, eer u de lieden kenden,
 Ick ben nu uyt-geleeft, en gy begint de reys,
 Ick gae nu, sie ick gae den weg van alle vleys.
Dit is des werelts loop, de kloeckste menschen leven
Tot sy een ander mensch de fackel over-geven;
 Dus gaet de snelle tijt, gelijck een staege stroom,
 Dus steeckt het nieu gewas het oude van den boom.

Dit spreeck-woort is ontleent van sekere spelen ofte oeffeningen van de Oude, daer een brandende fackel in gebruyckt wert. de welcke by iemant, nu vermoeyt zijnde, aen een versch man met'er hant wert toegereyckt, en soo t'elcken wederom aen eenen anderen: als Plato *, Pausanias †, *en andere oude Schrijvers getuygen. In voegen dat den fackel ofte ligt over te leveren hier te seggen is, sijn ampt, gelegentheyt, middelen, jae leven selfs, alsmen nu uyt-geleeft en diergelijcke dingen sat is, aen andere over te setten.*

* 1 de Republ. † Attic.

En hier toe kan (mijns oordeels) gepast werden de plaetse Numer. 20. vers. 23. &c. *die ick noyt sonder innerlicke beweginge en lese. De Nederlantsche oversettinge luyt als volgt:*

En de Heere sprack tot Mose, neem Aaron en sijnen sone Eleasar, en leydse op Hor in 't gebergte, en treck Aaron sijne kleederen uyt, en treckse aen Eleasar sijnen sone: en Aaron sal hem aldaer vergaren tot sijne vaderen, en sterven. Toen dede Moses als hem de Heere geboden hadde, en klom op Hor in het gebergte, voor de gansche menigte. Ende Moses toog Aaron sijne kleederen uyt, en toogse Eleasar sijnen sone aen: en Aaron sterf aldaer boven op den berg. Moses dan en Eleasar klommen af van den berg; en toen de gansche menigte sag dat Aaron weg was, beweenden sy hem dertig dagen, het gansche huys Israels.

Hier by kan noch gevoegt werden dat geseyt wert 1 *Reg.* 15. 4, *van Abiam Koning van Juda.* Pour l'amour de David l'Eternel son Dieu luy donna une lampe en Jerusalem, luy suscitant son fils apres luy. *De Nederlandtsche oversettinge seyt: Om Davids wille gaf hem de Heere sijn Godt een ligt te Jerusalem, dat hy sijnen sone na hem verweckte* &c.

Lucretius 2 vers. 78.

Et quasi cursores vitæ lampada tradunt. *De Animalibus agit, quæ successione propagantur vitâ per vices ab aliis in alia transfusâ. Plato de Legibus 6 ait.* Cives oportere liberis generandis & educandis operam dare, ut vitam, quam ipsi a majoribus accepissent, vicissim quasi lampada sive tædam ardentem posteris aliis post alios tradant. *Eodem pertinet illud Persianum:* Qui prior es, cur me in decursu lampada poscis? *Faciendum ergo hic ut Senecâ dicit* Rectum iter quod sero cognovi, lassus errando, aliis monstro.

Glaucus apud Homerum Iliad. ζ.

Ut quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum:
Quorum hæc ventus humi fundit, rurſum illa vireſcens
Profert ſylva, ſimul vens jam afflaverit aura.

Quibus verſibus Pyrrhonem Academicum peculiariter delectatum fuiſſe, teſtatur Diogenes Laertius.

Rurſum Homerus Iliad φ.

Frondibus arboreis ſimiles, nunc ubere fœtu
Exuperant, lætique ſatis veſcuntur agrorum:
Nunc rurſum intereunt, evaneſcuntque caduci.

Vid. Græcos verſus apud Eraſmum proverbio, Homo bulla.

La vie d'homme, un chemin d'hyver.

Als in de winter zijn de wegen/
Soo is het met den menſch gelegen.

HEt leven van den menſch is even ſoo gelegen
Gelijck des winters doen de gronden van de wegen;
Al wie dan teyſen moet die is'er qualick aen,
Want 't is'er glibber-gladt al waer hy meynt te ſtaen:
Men vint geen wagenſpoor, geen peyl van menſche-treden,
Het ſchijnt een ſtaege ſloot daer eerſt de koetſen reden,
't Is al gelijck een meyr, waer dat men henen ſiet;
Men kent het regte padt, men kent de gragten niet.
En of'er al miſſchien een plaetſe wort gevonden
Daer voor een kleynen tijdt de voeten ſeker ſtonden,
Het is een kort vermaeck; want na den tweeden pas,
Soo is'et weder vuyl gelijck het elders was.
Wat raedt in dit gevaer? niet beter als te letten.
Waer dat men even-ſtaeg de voeten heeft te ſetten,
En dit tot datmen komt op 't eynde van den dag,
Daer een vermoeyde ziel haer ruſte vinden mag.
O Weg, ô ware Weg, beſtier mijn loſſe gangen,
Op datſe nimmermeer in 't ſlick en blijven hangen:
Geef dat wy, voor beſluyt, ten leſten mogen gaen
Daer nimmer winter komt, maer eeuwig roſen ſtaen

Nederl. **Ons leven is een winter-pot;**
Na weynig droogs/ al weder nat.

Spaens Por ningun tempero, no dexes el camino real, por el ſendero.

Frans *Pour quelque temps qu'il face, ne laiſſe le chemin royal pour le ſentier.*

Dés que je naſquis je pleuray, & chaſque jour naiſt le pourquoy

Lat. A fronte præcipitia: à tergo lupi.

Nederl. **Van voren heb ick ſteyle bergen/**
Von achter beeſten die my tergen.

Alle geloovigen hebben bekent dat ſy gaſten en vreemdelingen waren op oerden. *Heb.* 11. 13.

Moet de menſche niet altijt in den ſtrijt zijn op aerden? *Hiob.* 7. 1.

Nach den blättern fallen die bäum.

Ons tijdt verloopt gelijck een ſtroom:
En naer het bladt/ ſoo valt den boom.

WAnneer ick trede door het wout,
En ſie het rijs en jeugdig hout,
En dat ick vind' een populier,
Een hoogen eyck, een lagen vlier,
Een lind, een ijp, een beuck, een es,
Terſtont ſoo krijg ick daer een les;
Want t'wijl ick eenſaem ſtae en poog
Mijn geeſt te voeden door het oog,
Soo vind' ick ſonder twijfel wat
Dat dienſtig is te zijn gevat.
Een boom die van den gront bederft,
Of onder aen den wortel ſterft,
Diens af-ganck ſietmen aen den top;
Want hy krijgt ſtracx een dorren kop,
En wort ſoo voort in korten tijt
Sijn loof en groene bladers quijt,
Tot hy ganſch kale tacken krijgt,
En dan eens mede neder-ſijgt
Al waſt de menſch niet uyt het velt;
't Is even dus met hem geſtelt;
Want als de jeugt hem nu begeeft,
En dat hy ſchier is uyt-geleeft,
Sijn hooft dat wort hem kael en glat,
Sijn aenſigt rimpelt boven dat,
Sijn tant, die vaſt gewortelt ſtont,
Die komt hem vallen uyt den mont,
Wel gy, wien dus de jeugt ontvalt:
Ey lieve, 't is genoeg gemalt,
Gie maeck u veerdig tot de reys,
Gy treet den weg van alle vleys;
Want als de tacken voren gaen
Hoe kan de boom dan lange ſtaen?

Quid est homo? Lucerna sub dio posita.

Als niet een keers in 't open velt/
Soo is 't met den mensch gestelt.

EEn keerse van den wint aen alle kant gedreven,
Dat was in ouden tijt een schetse van het leven,
Een af-druck van den mensch, een beelt van alle vleys,
En 't is (nae mijn begrijp) gesproken nae den eys.
Want soo'er groote wint komt op der aerden rasen,
Stracx wort het flicker-ligt met kragten uyt-geblasen:
Of soo'er stilte komt, en dat de sonne schijnt,
Ey sie! de fackel smelt, en hare glans verdwijnt:
Indien'er eenig nat van boven komt gelegen,
De keerse staet en queelt oock van den minsten regen:
Of komt'er drooge vorst die in de wangen bijt,
Het vier dat wort verteert, en al in korten tijt:
Of soo een soete lugt (dat niet en kan geschieden)
Wou aen de teere vlam gestaege gunste bieden,
Eylaes! haer schoone glans gaet efter haren ganck,
En wort ten lesten asch, en niet als enckel stanck.
Wat is dog van het vleesch? daer sijn verscheyde saken
Die ons (men weet niet hoe) tot stof en assche maken;
En schoon men langen tijt behout een goeden stant,
Noch wort de levens-vonck ten lesten uyt-gebrant.
Ach! waer sich iemant keert, of waer hy komt getreden,
De doot, de bleecke doot, die sit hem in de leden;
Dieschoon men hier bequam sijn vollen herten wensch,
't Is al maer korte vreugt De doot is in den mensch.

Varro 1 de Rust. pr.
Homo bulla, eo magis & senex.
Æschylo apud Stobæum cap. 98 Καπνοῦ σκιά, fumi umbra: Pindaro Pyth. 8. σκιᾶς ὄναρ, umbræ somnium, homo dicitur. Vide Eras. in *Homo bulla.*
Sophocl. Ajace:
Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον id est:
Homo flatus est, & umbra: præterea nihil.
Ons tijt gaet als een snelle stroom /
En zyn als schuimen van een droom.

Ronsard:
L'homme n'est rien qu'une vaine fumée.
P. Syrus:
A morte semper homines tantundem absumus
Cosi presto morono le pecore giovani, come le vecchie.
Aussi tost meurent jeunes brebis, que vieilles
Syr. 17. 29
Wat is doch een mensche / dewijle hy niet onsterffelyck en is.

Een oudt voer-man hoort geerne 't geklap van de sweep. *

Sle Gijs' den ouden knegt die hoort de peerden trappen,
Die hoort de wagen gaen, die hoort de sweepen klappen,
Dies springt sijn hert om hoog, en dat van enckel vreugt
Om dat hy wort gewaer den handel zijner jeugt.
Nu wou de stramme gast wel rijden aen der heyden,
En met een snellen keer den wagen omme-leyden,
Hy wenscht te mogen zijn daer Kees met Aefjen speult,
En daer men uyt'er borst op alle bruggen heult.
Maer dat hem meest beweegt dat zijn de volle kannen,
Ter plaetsen daer men plag den wagen uyt te spannen:
In 't kort', het komt hem voor wat hy te voren plag,
En sie, de wil is daer, schoon hy niet meer en mag.

Men vindt'er over al die in haer oude jaren
Noch even sijn gemoet als sy te voren waren,
Men siet dat hun de jeugt noch in de leden rijt,
Al is haer kranck gestel verwonnen van den tijt.
Niet soo, vernieude ziel, maer laet uw oude sonden,
Oock eer dat u de tijdt de lusten heeft gebonden:
Of is'et niet geschiet, ten minsten mijd het quaet
Als u de swackheyt selfs tot beter zeden raet.
En, wien de frisse jeugt noch kragten komt te geven;
Die moet gedurig sien hoe wel te mogen leven:
Maer die nu trager wort, moet letten boven al
Hoe dat hy zijnen tijdt met segen eynden sal.

Frans. *Il souvient tousiours robin de ses flustes.*
Spaens Cabritilla que suele mamar, prure le el paladar.
Frans. *Chevrette accoustumée de teter, le palais luy demange.*
Nederl **Een oudt jager hoort geerne van de weyery.**
Het rypt haest op een oudt ys.
In een natten poel is haest genoeg geregent.
Lat Lupus pilum mutat, non mentem *Vid. Erasm.*
Nederl **Een wolf hapt noch na 't schaep / als hem de ziele uytgaet.**
Lat Atticus moriens manum porrigit. *Vid. Erasm.*

Phædr. fab. 40.
Anus jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falernâ fæce & testâ nobili,
Odorem quæ jucundum latè spargeret.
Hunc postquam totis avida traxit naribus,
O suavis anima! qualem te dicam bonam
Ante hac fuisse, tales cum sint reliquiæ!
Hoc quo pertineat, dicet, qui me noverit.
Horat.
Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret

Il n'est pas libre, qui traine son licol.

Het peert spreeckt.

Hy en is niet geheel vry / die noch een stuck van zijn banden na-sleept.

AL ben ick heden los, al schijn ick ongedwongen,
Al loop ick in het velt, en make vrye sprongen;
Soo ben ick even-wel niet buyten slaverny,
Vermits ick noch een slaef sie loopen achter my:
Ick voele noch een deel van mijne banden slepen,
Dies ben ick in gevaer om haest te zijn gegrepen;
Want soo hy, die my volgt, hier op maer eens en trat,
Soo waer ick wederom, (gelijck als eerst) gevat:
Soo waer ick meer als oyt geschapen om te lijden,
En wie en sou'er niet op mijne leden rijden?
Ach! wien noch eenig jock ontrent de leden hangt,
Die sleept dat hem bederft, en dat hem weder vangt.

Maer, vrienden, die het peert aldus mogt hooren spreken,
En hangt niet aen het dier, maer let op uw gebreken
De muyl-bant is het Vlees, en 't peert, een moedig beest,
Dat is in dese prent een af-beelt van den Geest.
Heeft iemant iegten lust om van de droeve sonden
Niet meer te zijn geboeyt, niet meer te zijn gebonden,
Die breke t'eenemael haer ongeluckig zeel,
En dat van alle kant, en tot het minste deel;
Want soo uw slap beleydt wil iet hier in verschoonen,
Het quaet dat overblijft sal wis zijn meester loonen
Een die zijn banden sleept, al schijnt hy los te zijn,
Raeckt ligt (eer hy het meynt) al weder in de pijn

Pers Sat. 5.

Nec tu, cùm obstiteris semel, instantique negâris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas
Nam & luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Cùm fugit, à tergo trahitur pars longa catenæ.

Van 't onkruyt dient niet het loof alleen / maer de wortel uyt-getogen.

De Geest seyt niet / Wond; maer / Dood uw aerdtsche leden.

EEn, dien het opperste gebiedt van eenige stadt bevolen is, soo hy komt te vernemen dat'er acht ofte tien verraders binnen de stadt zijn, plag hy sich gerust te stellen, als hy vijf ofte ses van de selve bekomen en in hechtenisse gestelt heeft? Gewisselick neen, hy en geeft zijn ziele geen ruste voor hy alle de selve by den kop gevat, ofte immers uytter stadt gejaegt heeft Hoe! staet ons anders te handelen met onse geestelijcke verraders?

Van-

Vanno piu pelli di volpi, che d'asini, in pelliciaria.

Men vint meer voſſe-vellen / als ezels-vagten / in een bontwerckers winckel.

Leſt daer ick ſtont en keeck ontrent een pelletier,
Daer ſag ick menig bont van menig ſeldſaem dier:
Ick ſag'er boven al veel voſſe-vellen hangen,
Die waren met de ſtrick, of op de jagt gevangen,
Ick ſag'er even-wel maer eenen ezels-vagt,
Die van ſijn meeſter ſelfs te koope was gebragt:
Niet dat het laſtbaer dier was iewers doot geſlagen,
Neen, vrienden, 't hadt geleeft tot aen ſijn leſte dagen;
En even toen ter tijdt ſoo was het trouwe beeſt
Sijnheer (vermits het ſterf) een droefheyt in den geeſt.
Siet! hier op ſtont ick ſtil. ick ſag de voſſe-vellen
In ſoo een grooten hoop, ſy waren nauw te tellen:
Ick ſprack den meeſter aen, en ſeyde tot den man,
Ey lieve! ſeg een reys, ſeg hier de reden van.
Men ſiet (dit ſprack de vrient) geen ſtricken voor den eſel,
Maer voor den looſen vos, of voor den ſlimmen weſel;
De reden is bekent: wie doet'er immer quaet
Aen eenig vreedtſaem beeſt, dat regte wegen gaet?
Maer al het boos geſpuys, dat niet en is geboren
Als om ſijn even-dier met liſten nae te ſporen
Dat lijdt aen alle kant, dat lijdt den meeſten laſt,
En (ſchoon al is't erg) het raeckt ten leſten vaſt.
Ick hoorde, met vermaeck, het ſlot van deſe reden,
En hielt'et voor een les, ons dienſtig in de zeden;
En mits het nut verhael mijn herte wel beviel,
Soo deed' ick dit geſpreck tot mijn geminde ziel:
Wat is den menſche beſt? een regt onnooſel leven,
Dat kan hem ware ruſt en goede dagen geven;
Wel aen dan, mijn gemoet, onthoud u van bedrog,
Want of het ſomtijts lukt, het loont ſijn meeſter noch

Ital. *Il conſiglio cattivo*
Al ſuo autor e nocivo.
Heſiod. Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. id eſt:
Malum conſilium conſultori peſſimum eſt. P. Syr.
Quam bene diſpoſitum terris, ut dignus iniqui
Fructus conſilii primis autoribus inſtet. *Claud.*
1. in Eutrop.
Hoogd. Untrew trifft ihren eignen herrn.
Ital. *Chi ſi diletta di far frode ad altrui, non ſi de lamentar, s'altro l'inganna.*
Non è inganno, che non ſi vinca con inganno.
Spaens A carne de lobo, diente de perro.
Lat. Nil ſcire vita tutiſſima
—— Simplicitas digna favore fuit. *Ovid. Epiſt. 2.*
Nederl. Bedrog loont ſijn meeſter.
—— *Ævo* rariſſima noſtro
Simplicitas —— *Ovid. 1. Art.*
Ital. *L'inganno torna adoſſo all' ingannatore.*
Tanto va la volpe alla caccia, che vi laſcia la pelle.
Sie boven Pag. 541.
Hier by ſie hoſtu id eſt:
Fraus fraudem deſtruit.
Qui ambulat innocenter,
Ambulat confidenter.

Horat. 1. Od. 22.
Integer vitæ, ſceleriſque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravidâ ſagittis,
Fuſce, pharetrâ.
Juvenal. Sat. 10. v. 120.

—— Nunquam
Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli.
Huc forſan referri poſſunt quædam quæ Politici de Thucydidis dicto differunt.
Hebetiores nimirum, ut plurimum, meliùs & tutius quam acutiores, Rempublicam adminiſtrare.
Les ſubtilitez les plus aigues (diſent ils) ne produiſent pas les meilleures reſolutions. & les entrepriſes qui ſont plus fondées ſur le ſable des ſubtilitez, que ſur le rocher de raiſon, ſe renverſent ſouvent d'elles meſmes: comme les horologes, qui ont les roues & reſſorts plus ſubtils & delicats, ſe dereglent fort aiſement. Vid. Pierr. Matth. lib. 5. pag. 181.

Qui ſe veut garder les foudres, qu'il s'abbaiſſe.
Vreeſje voor den blixem? ſoo buyck.

Die voor den blixem vreeſt, of voor onſtuymig weder,
En ſtijge niet om hoog, maer liever ſijge neder;
Want als de gramme lugt haer felle pijlen ſchiet
Soo treftſe met de vlam de laege daken niet:
Sy baert haer meeſte kragt ontrent de ſpitſe rotſen
Die met een ſteyle kruyn den blauwen hemel trotſen,
Sy velt een hoog gebou, ſy velt een magtig ſlot
Sy treft geen lemen huis, en min een ſwijnen-kot.
Gelukkig is de menſch die gelt en hoge ſtaten
Kan hebben buyten ſugt, en willig achter laten,
Kan ſegge tot den pragt, tot eer, en tot de luſt,
Al ben ick ſonder u, ſoo ben ick doch geruſt.

Nederl. Die laeg blijft / en kan niet hardt vallen,
Die niet geſchoten worden / bucken neder.

Een vergeten man / is er beſt an,
Vryheyt / blyheyt.
Ongebonden beſt.
Luttel onderwinnes / groote ruſt.
Gemack voor eer.
Hoe edelder hert / hoe buygſamer hals.
Frans. *Aux grandes portes ſouſlent les vents.*
Nederl. Staet belaet.
Sorgen en waken
Sijn heeren ſaken.
Geen kroon heelt hooft ſweer.
Engels. The low ſtake ſtandeth long.
Frans. *Celuy ne ſçauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.*
Sen. Agam. Act. 1.
Sidunt ipſo pondere magna,
Ceditque oneri Fortuna ſuo.
Nubibus ipſis inſerta caput
Turris, pluvio vapulat Auſtro.
Feriunt celſos fulmina colles.
Juven. Sat. 10. de Sejano:
—Nimios optabat honores,
Et nimias poſcebat opes, numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.
Ronſard Eleg. 34.
Touſiours du ciel la bruyante tempeſte
Des hauts rochers vient ſaccager la teſte,
Ou les eſclats des foudres trenchans
Vont pardonnant aux collines des champs.
Claud. 1. Ruffin. pr.
—— Tolluntur in altum,
Ut lapſu graviore ruant.——
Sie boven, pag. 614.

Qui

Qui se peigne peu souvent, A bien de peine en se peignant.

Het vrou-mensch, dat sich kemt, spreeckt:

**Al wie maer selden kemt sijn haer/
Die wort'er groote pijn gewaer.**

MOcht ick niet voor dit werck met goede reden schromen;
Mijn hair is gansch verwert; hoe is'er door te komen?
  Mijn hooft dat is gestelt gelijck een eensaem wout,
  Dat niet en wort begaen, en noyt en is gebout
Och! had ick na den eysch mijn vlechten onderhouwen,
Soo gingh 't my heden wel, gelijck de nette vrouwen;
  Maer nu lijd' ick verdriet, om dat'er nimmer kam
  By-naest van al het jaer my op het hooft en quam.
Nu sitt' ick hier en klaegh, onseker wat te maken;
Onseker wat te doen, of wat te sullen raken.
  Al waer ick ben geweest, of waer ick komen sal
  Daer stuyt het gladt yvoir, en hapert over-al
Nochtans het moet'er deur: ick trecke door de vlechten;
Want met een sachten kam en is'et niet te rechten.
  't Is reden dat hy sucht, en groote pijne lijdt,
  Die noyt sijn hooft en kemt, of niet ter rechter tijt.

Wel, gy die mijn verdriet met oogen kunt bemercken,
Leer uyt eens anders leet uw eygen hooft bewercken
  Kem, kem u menigmael, en niet het hair alleen,
  Maer oock dat binnen schuylt, tot aen het innigh been.
Kem uw verwrongen hert, en uw verhoite sinnen,
En maeck doch over-al een reynen gront te winnen;
  Want hy, wiens hooft en hert eens wel geroddet zijn,
  Al kemt hy menigmael, hy kemt hem sonder pijn
Maer die het sondigh hair laet wilt daer henen wassen,
En weet sich naderhant geen kamme toe te passen,
  Want al wat hy geraeckt, daer is een vuyle nest,
  Gy, kem dan alle daegh, dat is de leden best
Het landt dat moet gewis met distels over-wassen
Daer niemant in en ploeght, of op en plach te passen:
  De mensch wort voor gewis verwoest in sijn gemoet,
  Die over sijn bedrijf geen ondersoeck en doet.

Lat. Intemperans æger crudelem facit medicum.
Nederl. **Korte rekeningen/ lange vriendschap.**
Ital. *Fin che'l mal è fresco, bisogna rimediarvi.*
——Venienti occurrite morbo. *Pers.*
Frans. *Chemins peu frequentez deviennent herbus.*
Ovid. 1 *Rem. Am.* Principiis obsta, serò medicina paratur,
  Cùm mala per longas invaluêre moras.
Ovid 5. Trist. 12
Adde, quòd ingenium longâ rubigine læsum
  Torpet: & est multo, quàm fuit antè, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
  Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, malè curret. & inter
  Carceribus missos ultimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
  Si qua diu solitis cymba vacavit aquis,

Het ware goet dat een yder mensche (als hy des morgens sijn hooftkemt) even door het lichamelyck kemmen indachtig werde mede alsdan sich inwendiglik te suyveren, en sijn herte als te kemmen van alle verdraeyde en verwrongen invallen, die hy in sijn gemoet mochte gewaer geworden zijn indien wy ons selfs oordeelden, wy en souden niet veroordeelt worden, 1 Cor. 11. 31. *ick schame my dikmaels mijnder, als ick lese hoe ernstig hier in eenige Heydensche Philosophen geweest zijn, die gedueriglicken niet af en lieten hare leerlingen in te scherpen dat se yder dag haer selven hadden af te vragen, en rekeninge aen haer gemoet te eysschen wat gebrek dat se dien dag in haer gewesen hadden? wat quaet sy hadden tegen-gestaen? en in wat deel sy haer verbetert vonden.*

Cato apud Cicer. in Senectute.
Pythagoræorum more, quid quoque die dixerim, audierim, egerim, commemoro vesperi.

Seneca 3. de Irâ, cap. 36
Faciebat hoc quotidie Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? ... *[illegible]*

Horat. 2. Sat. 3
—— Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.

Il me-

Il tempo va, la morte viene.

De Tijt die gaet / de Doot die komt.

ALle die hier op der aerden leeft
En 't vleeich tot lusten overgeeft,
Koom siet dit leste sinne-beelt,
Terwijl gy met uw ziele speelt,
Koom siet'et met een diep gepeys,
Want 't is de stant van alle vleys
Daer is geen Vorst, geen hooge macht,
Daer is geen slaef soo kleyn geacht,
Daer is geen huys-man op het lant,
Geen visscher aen het dorre strant,
Geen krijgsman die den degen voert,
Geen kramer die op winste loert,
Geen mensche, wie het wesen mach,
Die oyt of son of mane sach
Geen man, geen maeght, geen echte wijf,
Of dit en past op haer bedrijf.
Dus wie het zy, of wat hy doet,
Die segge stegh in sijn gemoet:
Mijn ziel, hoe! zyt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Dit is een woort van groote kracht,
Indien het recht wort overdacht,
Het is een breydel voor de ziel,
Op datse noyt in sonden viel;
Want wie sal hellen na het quaet,
Als hem de doot voor oogen staet?
Wel gy, die noch in uwen tijt
Hier met uw aertsche leden strijt,
Gae hecht dit vast in uw gepeys,
En toom alsoo het dertel vleys.
Is iemant hier in dese stadt
Door vuyle lusten op-gevat,
Of door de jonckheyt om-gevoert,
Die op sijns naestens vrouwe loert,
Of op sijn buyrmans dochter let,
Om haer te krijgen in het net;
O die, eer dat hy dieper gae,
En verder in het wilde slae,
Die beelde sich dit schou-spel in,
En segge met een rijpen sin.
Mijn ziel, hoe! sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt
Indien dat u de wraeck-sucht quelt,
En uw gemoet in roere stelt,
Of dat gy door een ouden haet,
Van nijt en spijt als swanger gaet,
En denckt, uyt enckel onverdult,
Hoe gy uw vyant krenoken sult;
Ey toom een weynigh uw gebreck,
En gae in eenig stil vertreck,
En seg daer met een rijp gemoet,
En seg daer uyt een sedigh bloet:
Mijn ziel, hoe! sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien'er is een weeligh gast
Die slechts maer op sijn mont en past,
En geen soo lieven ding en weet
Als hoe men brast en lecker eet,
Of schier geduerigh poogt te sijn
By mal gelelschap in de wijn,
Of daer men met de schijven klapt,
En niet als malle dingen snapt,
Ja schier noyt eenig woort en seyt,
Als dat tot vuyle tochten leyt;
Dien bidd' ick, wat ick bidden mach,
Dat hy een uyrken voor den dach,
Wanneer de dampen van den wijn
Hem uyt het breyn vertrocken sijn,
Dat hy dan in sijn boesem gae,
En eens ter degen over-slae,
Hoe dat sijn kostelijcke tijt
Dus ongevoelig henen glijt,
Ja als een arent henen vlucht,
En segge dan met diep gesucht;
Mijn ziel, hoe! sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien dat u de malle pracht
Wil brengen onder hare macht,
En dat de lust van mooy te gaen
Uw herte vult met enckel waen,
Soo dat uw kleet meest allen dagh
Gestelt is na den nieuwen slagh,
En komt dan strijcken over straet,
Gelijck een paeu daer henen gaet
Als hy sijn veeren steeckt om hoogh,
En toont ons menigh glinster-oogh;
Ey lieve; let op uw bedrijf,
Ey let doch op uw nietig lijf:
En seg, Wat gaet ons menschen aen
Soo gansch te leven na den waen?
Mijn ziel, hoe! sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Is in uw hant onwettigh goet
Dat leyt en wroegt op uw gemoet,
Dat u tot aen het herte knaegt,
En dickmael gansche nachten plaegt,
Dat u tot in de ziele bijt,
Oock dickmaels op uw soetste tijt,
En dat gy des al niet-te-min
Blijft hangen aen het vuyl gewin;
Soo stort u neder voor den Heer,
En open daer uw innigh zeer,
En bid hem dat u meerder kracht
Van boven werde toe-gebracht.
Op dat gy, door een nieuwe jeugt,
Den strijt ten lesten winnen meugt;
Maer neem ook dan tot uwer baet
Het beelt dat hier geschildert staet,
En seg met diep-gegronde tael,
Ja seg het veel en menigmael:
Mijn ziel, hoe! sijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Ten lesten, vrienden in 't gemeen,
Die noch het leven hebt te leen
Van Godt ons aller Opper-Heer,
Leef, leef voortaen tot sijner eer,
Gae eygen hem uw gansch bedrijf,
Uw ziele met uw nietigh lijf;

Maer

Maer soo gy noch den vleesche leeft,
En u de sonden over-geeft,
Of immers niet genoegh en strijt,
Maer dienstbaer aen de werelt zijt,
Soo slae u vry dan op de borst,
Tot dat gy naer het eeuwigh dorst;
En berst oock vry in tranen uyt,
En maeck geduerigh dit bestuyt:
Mijn ziel, hoe! zijt gy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.

En voeg'er dan by.

Al wat een werelts hert kan vinden of bedencken,
Al wat de werelt selfs kan aen de werelt schencken,
Dat scheyt sich altemael van onse leden af
Wanneer men koudt en stijf zijgt in het duyster graf.

Tusschen twee gesette palen,
Dat is, tusschen dagh en nacht
Wort ons leven door-gebracht:
Sie hoe dat wy neder-dalen
Eer het iemant seggen kan;
Oock dit Woort dat gaet'er van.

Tusschen 't dooven en het vreesen/
Is 't dat wy den tydt verliesen.

Frans Ces choses sont bien seantes, plaisantes à voir, & dignes d'estre cheries & honorées par celuy qui les contemple:

Un jeune sainct,
Un vieux martyr,
Un soldat religieux,
Un homme d'estat consciencieux,
Un grand seigneur courtois,
Un homme docte humble,
Une femme sans babil,
Un campagnon allegre sans vanité,
Un amy qui par honneurs ne peut estre changé,
Un malade joyeux,
Une ame delaissant le corps avec assurance & consolation.

Jos. Hall, Sainct. Observat.

Engels. From the wombe,
To the tombe.

Frans. *La mort n'a point de calendrier.*

Nederl **De doot en kent geen almanack.**

Ital. *Doppo il giuoco cosi va nel sacco il ré, come la pedina.*

Frans. *En ta santé pas ne te fie;*
La mort à coup ravit la vie.
Contre la mort
N'y a confort.

Ital. *Al mal mortele nè Medico, na medicina vale*

Hoogd. **Es hilfft nicht wol spannen sondern wol abschiessen**

Frans. *Qui a craint la mort en sa vie, la craindra moins en sa mort.*

Moriendum certè est, & id incertum an eo ipso die. *Cic. de Senect.*

Quis scit an adjicient hodiernæ crastina summæ
Tempora Dii superi. *Horat.* 4. *Od.* 7.

Dic tibi dormituro, Potes non expergisci: dic experrecto, Potes non dormire amplius: dic exeunti, Potes non amplius reverti: dic revertenti, Potes non exire. *Sen. Ep.* 49.

Ronsard. 5. Od. 15.

Frans. *Nous ne tenons en nostre main*
Le jour qui suit le lendemain·
La vie n'a point d'asseurance.
Et pendant que nous desirons
La faveur des Roys, nous mourons
Au milieu de nostre esperance.

Il ne fait rien, qui commence bien, & ne finit.

Ital. *La vita il fine, e'l di loda la sera.*

Spaens. Al fin loa la vida, y à la tarda loa il dia.

Pertug A fin louua à vida, e à tarde louua o dia.

Ital. *Il fin fa il tutto.*

Frans. *La fin fait tout.*

Exitus acta probat. — *Ovid.*

Frans. *Il n'y a si fort à escorcher, que la queue.*
Mal commence, qui bien n'acheve.

Nederl **Is 't eynde goet / soo is 't al goet.**
Eerlyck / wel beginnen:
Heerlyck / wel eindigen.

Frans. *Au soir loue l'ouvrier,*
Au matin l'hostelier.

Ovid 3. *Met.* — Scilicet ultima semper
Expectanda dies homini est: dieique beatus
Antè obitum nemo, supremaque funera debet.

Juven. Sat. 10. — Crœsum vox justi facunda Solonis
Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ.

Solon per Auson.

Dico tunc beatam vitam, cùm peracta fata sint.

Ronsard:

Jamais l'homme avant qu'il meure,
Ne demeure.
Bien-heureux parfaitement:
Tousiours avec la tristesse
La liesse
Se mesle secrettement.

Rob Garnier:

Personne devant qu'estre mort
Heureux on ne peut dire:
A celuy seul qu'esteint la mort
Fortune ne peut nuire.

Ronsard:

Un beau mourir toute la vie honore.

Idem:

Belle fin fait, qui s'amende en vivant.

D. Heinsius

De kruyden in den tuyn, en bloemen, die verdwynen,
En rijsen weder op: de rancken van de wijnen
Die komen weder voort: de goude Son die staet
Soo dickwils weder op, als hy te bedde gaet.
Maer wy, naer dat wy zijn met tranen eens begoten,
Gescheyden van der aerd', en in een kist gesloten,
Wy blyven daer wy zijn, wy liggen altijt neêr,
Verslagen van de doot, en keeren nimmer weêr

Sie vorders boven op pag 647, 652, 653 en 654.

Ick hebbe goet gevonden, goetgunstige Lands-lieden, hier by te voegen eenige Sin-spreucken uyt het Oude en Nieuwe Testament. Maer verstaet hier, door een Sin-spreucke ofte spreeck-woort, een maniere van seggen die den Leser ofte hoorder, door de redenen oneygentlicken gesproken, in-leyt tot een sake die eygentlick moet verstaen worden

---

Uyt het Oude Testament.

Deut 22 10

Non arabis cum bove & asino simul.

Id est.

Ne fidelis cum infideli connubio jungatur. 2 Cor. 6. 14. Vel, ne boni cum malis societatem ineant Vel, ne paria ab imparibus exigantur

Gy en sult niet ackeren met een os, en een ezel te samen

Dat is

Geloovige met ongeloovige / reyne met onkuysche / goede met boose te versellen / en dient niet / 2 Cor 6 14. **Ofte / men en moet van dat ongelyck van aert is / geen gelijcke werckinge verwachten.**

Non ligabis os bovis terentis in areâ fruges tuas, Deut 25 4 *explicat & applicat* Paul. 1 Corint. 9

Gy en sult den os, die dorst, den muyl niet toebinden

Dit wert uytgeleyt / en te passe gebracht by den Apostel Paulus / 1 Cor 9 vers. 9 10

De comedente exivit cibus, de forti dulcedo Jud 4. 14

Inter alia de Christo hæc dici posse asserit Augustinus Serm 108 De edente, inquit, id est, de morte, quæ omnia consumit, exivit cibus, id est, Ille qui dicit, Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendit &c.

Spijse ging van den eter, en soetigheyt van den stereken *Richter* 14 14

Augustinus duyt onder andere dit op den Heere Christus: van den Eter (seyt hy) dat is / van de Doot / die het al verteert / is spijse gegaen · dat is / Hy selfs die geseyt heeft / Ick ben het broot des levens / &c

Serpentis pulvis panis erit Gen 3 14 *& alibi apud Esaiam Prophetam.*

Id est:

Similes habent labra lactucas da paleis bovi, psittaco saccharum

Stof sal der slangen broot zijn

Dat is

Salaet na de lippen / kaf aen den os / suycker aen de papegaey.

Anima saturata calcabit favum.

Id est!

Saturo nil sapit. Prov. 27. 7.

Een

Een volle ziele treet wel op honig-ſeem

Dat is:

Als de muys ſat is / dan is 't meel bitter.

Capite vulpes parvulas Cant 2. 15.

Id eſt:

Malorum principiis obſtandum.

Vangt ons de kleyne voſſen, die de wijnbergen bederven.

't Wil ſeggen / dat alle quaet in ſijn beginſelen dient geſtupt te werden.

Eccleſ 9 4

Melior eſt canis vivus leone mortuo.

Id eſt:

Mortuo leoni etiam lepores inſultant

Een levendige hont is beter als een doode leeu

Waer mede ſchijnt na-bnerig te zijn het Nederlandts ſpreeck woort:

Een ouden wolf ryen te kracyen.

Omni tempore ſint veſtimenta tua candida Eccleſ 9 8

Id eſt:

Exhibe te ſemper purum ac immaculatum

Laet uwe kleederen aller wegen wit zijn.

Dat is.

Stel u altydt reyn en opregtelicken voor

Muſcæ morientes perdunt ſuavitatem unguenti Eccleſ. 10. 1.

Id eſt:

Rem parvam neglectam, magnam poſſe corrumpere.

De ſchadelicke vliegen bederven de goede ſalve.

Dat is.

Kleyne dingen verwaerlooſt / konnen oock aen groote dingen hinder en nadeel doen.

Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Eccleſ. 10 8.

Id eſt:

Malum in autorem recidere.

Wie den tuyn verbreeckt, dien ſal een ſlange ſteken.

Dat is:

Dat quaet voor-ſtel veeltyts ſijn eygen autheur op 't hooft valt.

Leo in via Prov. 26 13.

De luye ſpreeckt, daer is een leeu op den wege

Qui obſervat ventum, non ſeminat. & qui conſiderat nubes, nunquam metet Eccleſ. 11 4.

Idem eſt cum Xerxis ſetentia

Non omnia reformides, inquiebat ille, nec ſingula peræque conſideres: nam ſi velis in rerum conſultatione omnia perinde conſiderare, nunquam aliquid efficies.

Wie op den wint achtet, die ſaeyt niet en wie op de wolcken ſiet, en maeyt niet.

Dat is /

(Als Xerxes **eens ſeide) En weeſt niet vreeſachtig in alles / en ſij melt niet op yder ding; want ſoo gy in eenig ding alles wilt uyt pluiſen / gy en ſult nooyt yet uytregten.**

Jeremis 9. 21.

Aſcendit mors per feneſtras noſtras.

Id eſt.

Per ſenſus corporis, oculos & aures præſertim, ingreditur peccatum.

De doot is tot onſe venſteren ingevallen.

Dat is

De ſonde komt in ons / door onſe uytterlicke ſinnen / te weten / oogen en ooren.

Ezech 16. 44.

Sicut mater, ita & filia

Soo de moeder is, ſoo is de dochter.

Uyt het Nieuwe Teſtament.

Matth 10 16.

P*Rudentes ſicut ſerpentes. ſimplices ut columbæ.*

Voorſigtig als ſlangen, eenvoudig als duyven

Matth. 12. 30.

Qui non colligit, diſpargit.

Wie niet en vergadert die verſtroyt.

Joan. 4 37

Alius ſeminat: alius metit.

D'eene ſaeyt, d'anderen maeyt.

Joan. 10. 1

Qui non intrat per oſtium, fur eſt.

Wie door de deure niet in en gaet, is een dief.

Matth. 24. 28.

Ubicumque cadaver, ibi & aquilæ.

Waer een doot lichaem is, daer verſamelen d'Arenden.

Matth 7 6.

Nolite dare ſanctum canibus.

En geeft het heylige den honden niet.

Joan. 3. 6.

Ex carne caro.

Wat uyt vleeſch geboren is, dat is vleeſch.

Matth 9 12.

Non eſt opus medico valentibus.

Die geſont zijn, en hoeven geenen Medecijn-meeſter

Luc. 6. 44.

Arbor ex fructu ſuo cognoſcitur.

De boom wort uyt ſijn vrugt bekent.

2 Cor 6. 10.

Nihil habentes, & omnia poſſidentes.

Niet hebbende, en alle ding beſittende.

2 Corint 4 –

Theſaurus in vaſculis fictilibus.

Schat in aerde vaten.

Matth 7. 5.

Ejice primum trabem ex oculo tuo.

Werpt eerſt den balk uyt uw eygen ooge.

Joan. 10 13.

Mercenarius fugit.

Een huerling vliet.

Matth 5 15.

Lucerna ne ſub modio.

En ſtel geen ligt onder een korenmate

Matth. 15. 14.

Si cæcus cæcum ducit, &c

Indien de een blinde den anderen leyt, ſoo ſullen die beyde in de gragt vallen.

Joan 1. 5.

Lux in tenebris lucet

Het ligt ſchijnt in de duyſterniſſe.

Matth 8 20.

Vulpes foveas habent.

Voſſen hebben holen.

Luc 4 23

Medice, cura te ipſum.

Genees-meeſter heel u ſelven.

Luc 4. 24.

Nemo Propheta in patria.

Geen Propheet is aengenaem in ſijn Vaderlant.

Matth 3. 10

Jam ſecuris ad radicem aboris poſita eſt.

De byle is aen den wortel des booms geleyt.

2 Cor 9. 6.

Qui parcè ſeminat, parcè metet

Wie ſpaerlick ſaeyt, ſal ſpaerlick maeyen

Galat. 6. 7.

Quæ ſeminaverit homo, metet.

Wat de menſche ſal geſaeyt hebben, dat ſal hy maeyen.

Matth 12. 20.

Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.

Het gekrookte riet ſal hy niet breken, 't roockende vlas ſal hy niet uyt-bluſſen.

BY-SPREUCKEN,

EN

GRONT-REGELS

TOT

Onderhoudinge of verbeteringe van de gesontheyt.

De Leser heeft te letten, dat veel van de volgende regels moeten genomen worden na den aert van 't Landschap, daer de selve uyt gesproten zijn.

WOrt iemant sieck, of krijgt hy pijn,
Eerst Godt, en dan den medecijn,
Met menschen niet, in tijt van pest,
Met Godt veel spreken acht ick best.
Het is gesont voor ziel en lijf,
Elck een sijn glas, en elck sijn wijf.

Il sangue, una volta l'anno:
Il bagno, una volta il mese:
Il mangiare, una volta il giorno.

In het jaer eens bloet gelaten,
In de maent eens in het bat:
En noch soudt my kunnen baten,
Soo ick maer eens daegs en at.
Hebt gy misschien geen medicijn,
Soo laet dit uw genees-dranck zijn:
Eet, drinck, en teel noyt sonder lust,
En stel voor al uw hert gerust.
Wie veel smeert de borst,
En drinckt sonder dorst,
En kust sonder lust,
En eet sonder honger,
Die sterft des te jonger.

Vesti caldo, mangia poco,
Bevi assai, che viverai.

Uw kleet sy warm,
Noyt vollen darm,
En slaep met maten;
Dat sal u baten.

Qui peu mange, prou mange;
Et qui prou mange, peu mange.

Ick, wil, Leser, datje weet,
Hy eet veel, die weynigh eet.

Disne honestement,
Et soupe sobrement,
Tu vivras longuement.

Eet 's middags hartigh, of ombijt,
En wacht alsoo den avont-tijt,
Maer biet dan weynigh aen den mont;
Soo blijfje langen tijt gesont.

Il ne se garde pas bien, qui ne se garde tousjours,

Die hem na de kunst wil wachten,
Moet staegh op sijn leven achten.

Qui veut vivre longuement,
Doit donner le cul au vent.

Wilje langh en lustigh leven,
Aen den eers dient wint gegeven.

Soubs un arbre de noyer
Garde toy de te coucher.

Geef u nimmer in den droom
Onder eenen note-boom.

Du matin les monts,
Du soir les fonts

Voor nacht in, voor daegh uyt.

La mano al petto,
La gamba al letto.

Is'er mangel aen uw hant,
Hang den arrem in een bant;
Maer soo aen uw been iet let,
Leg dat neder in het bedt

Een nieu huys laet bewonen
Het eerste jaer door uw vyant,
Het tweede jaer door uw vrient,
Het derde jaer door u selfs.

Le malade doit dormir quand il peut,
S'il ne dort quand le medecin veut.

Als u den slaep niet by wil zijn,
Na wille van den medecijn;
Soo maeck ten minsten datje rust,
Wanneer 't uw siecke leden lust.

Les premiers & les derniers froids sont les plus dangereux.

D'eerste koude, en oock de leste,
Zijn te mijden als de peste.

Coucher de nuict, du matin seoir;
Droit à midy, aller au soir.

's Nachts liggen, 's middags staen,
's Morgens sitten, 's avonts gaen.

Ande me yo caliente,
Y riase la gente.

'k Laet een yder my begecken,
Magh ick my slechts warrem decken.

Apres le boire, & le repas,
Le dormir sain ne trouveras.

Na veel spijs en groote droncken,
Gaet terstont niet leggen roncken.

Pone gulæ metas, ut sit tibi longior ætas.

Bie weynig aen den mont,
Oeffen u t'aller stont,
En loop niet als een hont,
Soo blijfje langh gesont.

Sapientis facilis victus.

Lichte spijse
Is voor de wijse.

Quod sapit, nutrit.

't Zy bitter, of soet,
Wat smaeckt, dat voed.

Joye & courage
Font beau visage.
Les gourmans
Font leur fosses à tous leur dens.

Die veel wil weten,
Moet luttel eten.
Die weynigh eet, en minder drinckt,
Die is'et die de lusten dwinght.

Voluptatum usuræ, morbi.

Uyt lust
Onrust

Qui bien mange, fiante, & dort,
Ne doit encor craindre la mort

Die wel eet, wel lost, wel rust,
Heeft noch tot de doot geen lust.

Qui veut bien vivre,
Ne s'enyvre.

Wilt gy'er somtijts een glaesjen op setten,
't Is wel, mijn vrient, maer droog uw netten.

Panis & aqua naturæ satisfaciunt

Hebje water, hebje broot,
Klaeg dan niet van hongers noot.

Un pouce de pain remet l'eau en sa place.

Vrient, hebje broot
Een duympje groot,
Gy hebt geen noot
Noch voor de doot.

— Cum sale panis
Latrantem stomachum benè leniet Hor

Hebje lust, soo is 't al goet,
Honger maeckt raeu boonen soet

Jejunus stomachus rarò vulgaria temnit Horat.

l'Asino c'ha fame,
Mangia d'ogni strame

Wanneer een esel honger heeft,
Hy eet al wat sijn meester geeft.

A bon goust & faim,
N'y a mauvais pain.

Jejun-

[illegible] est in desiderio, non [illegible]

[illegible] tmo & corpori no-[illegible]

[illegible] vieten
[illegible] weten
[illegible]
[illegible]

Heb [illegible] en wilt-braet of kapoen,
Soo eet [illegible] moes, of ander groen,
Dat kan oock lege magen voen.

[illegible] estre sain,
Dui [illegible] de faim

Eet het muysje wat te veel,
Wat het proeft is bitter meel.

Les beu[illegible] l'eau n'ont jamais besoing des pieds d'o[illegible]

Il meurt plus d'enfans de trop manger, que de faim

Meer kinders zijn'er van vreten bedorven,
Als'er van honger oyt zijn gestoven.

Chi non fa come l'oca,
La sua vita e breve, ò poca.

Die niet en doet gelijck de gans,
Om lang te leven weynig kans.

Om dese Italiaensche spreucke regt te verstaen / soo dient men indagtig te wesen dit Nederlants spreeck-woort:

Hy doet niet als eten en schijten, hy slagt de graeuwe gansen.

Chi va a letto senza cena,
Tutta la notte si dimena.

Wie sonder eten gaet te bedt,
Die wort van slapen ligt belet.
Past op geen droom; het is bedtog:
Soo is 't geweest, soo is'et noch.

Quand jeune veille, & viel dort,
C'est signe de prochaine mort.

Als jonge lieden niet en slapen,
En oude lieden niet en waken,
Sy konnen 't bey niet lange maken.

Tous les mois qui n'ont point R,
Laisse la femme, & prens le ver.

Als gy geen R vindt in de maent,
Soo weet dat gy dan wort vermaent,
Dat u geen vrouwe, maer een glas
Voor uw gesontheyt komt te pas.

Les Caniculaires sont le caresme des mariez

Qui tard se couche, & se leve matin,
Il pourroit bien tost voir sa fin.

Vroeg op, en laet te bedde gaen,
Kan na den regel niet bestaen

Dos au feu, panse à la table.

Den rug aen 't vier, den buyck aen tafel,
En in de hant een goede wafel,
Vrient sooje dat niet lijden meugt,
Soo is 't gedaen met uwe jeugt.

Dormir en haut
Un tresor vaut

Neem uwe slaep-plaets boven,
Gy sult u des beloven

Viande bien maschée
Est a demy digerée.

Spijs wel geknout,
Is haest verdout.

Le premier an qu'on se marie,
On a le toux, ou maladie.

Het eerste jaertjen dat men trout,
So wort men koortsig, of verkout.
Dit vont ick lestmael eens geschreven;
Hoe schooner vrouw, hoe korter leven.

Qui est malade de follie,
Ne s'en guarit toute sa vie

Wie uyt den aert heeft sotte kueren,
Die sullen al sijn leven dueren.

A mal che non tiene cura,
Es locura.

Is'er iemant sot geboren,
Wat hy meestert, 't is verloren.

Le mal de l'œil, il faut penser du coude.
id est.
Qui se veut guerir l'œil, il ne le faut toucher.

Hebt gy een quaet, of vierig oog,
Verbind het met den elleboog.

Dat is gesept; *Men dient'et stil te laten, en niet te raken.*

Die vijftig jaer out is, dient meer na een kussen te sien, als na een haes.

D'eerste in het rijs,
De tweed' op het ijs,
De derd' aen den dis,
Dit houdt men dat best is.

Fievres automnelles,
Longues ou mortelles.

Lange sieckte in den herfst,
Soo men daer niet af en sterft

Qui est malade au mois de May,
Tout l'an demeure sain & gay.

Die sich in Mey niet wel en vont,
Is veeltijts al het jaer gesont

Ton fils repeu, & mal vestu.
Ta fille vestue, & mal repeue.

Geef aen uw soon veel in den darm,
Maer geef hem weynigh aen den arm,
Geef dochters aen den arrem veel,
En spaer'et liever uyt de keel.

La recheute est plus dangereuse, que la maladie.

Die op een nieu in sieckte slaet,
Is slimmer als van 't eerste quaet.

Novo medico, novo cœmiterio est opus.

Een jonge oye, een ouden ram,
Dat viel wel binnens jaers een lam.
Wast uw handen, wast uw tanden
Dickwils; want het is u goet:
Maer wast selden uwen voet.
Doch wat immer u geschiet,
Wast uw hooft sijn leven niet.

Lever à six,
Disner à dix,
Souper à six,
Font l'homme vivre dix-fois dix.

Dit is u les;
Stae op te ses,
En eet ten tienen,
Het sal u dienen:
En weer te ses
Soo treck uw mes,
En slaep ten tienen,
Het sal u dienen.

Quand-on est bruslé, il se faut approcher du feu la partie bruslée.

Zijt gy verbrant
Aen voet of hant,
Gaet tot de vlam
Daer 't quaet af quam.

Van 't voedtsel en spyse in het bysonder.

Ey van een uyr,
Broot van een dag,
Meel van een weeck,
Biggen van een maent,
Gans van drie,
Wijn van een jaer,
Visch van tien,
Een maegt van twintig,
Een vrient van hondert
Een Brabants schaep,
Een Gelderschen os,
Een Vlaemsche kapoen,
Een Vriesche koey.

Aisle de perdrix, cuisse de chapon,
Queue de poisson, teste de saumon.
Cuisses sont bonnes, quand les aisles sont mangées.

Vrienden, zijt gy tafel-wijs,
Eet de vleugels van 't patrijs,
Van den sallem eet het hooft,
Sooje Lecker-tong gelooft,
Van den kabeljaeu de steert,
Die is vry wel etens weert,
Voorts de lenden van 't konijn,
En den horing van het swijn,
En de dyen van het hoen,
Gy en sult niet qualick doen.

Pain changé,
Et vin accoustumé.

Verandert broot, en oude wijn,
Is voor gesonde medecijn.

Il persico vuol il vino, e'l figo l'acqua.

De vijg eyst water, persick wijn;
Soo moet dat ooft gegeten zijn.

L'huile est meilleur au commencement, le vin au milieu, & le miel à la fin.

De oly is in 't eerste best,
En honig op het alder-lest;
Maer wat'er heeft den naem van wijn,
Sal in het midden beter zijn.

Insalata ben lavata, poco aceto, ben ogliata

Volg desen raet;
Doe op salaet
Niet veel azijn,
Maer wel wijn;
Doch niet en schout
Oly en sout.

Schape-kaes, koeye-boter, geyte-melck,
Dat is goede kost voor elck.

Boucher le nez, & manger la perdrix.

Zijt gy weyts, en niet te vijs,
Stop uw neus, en eet patrijs.
Eetj' een ey, soo doe een dronck:
Eetj' een appel, doe een spronck.

Vin che salti, pan che veda, formaggio che pianga.

Neem blinde kaes, en siende broot,
Dan hebje kost voor hongersnoot;
En hebje dan oock wijn die springt,
Soo wordje vrolick alsje drinckt

Carne fa carne, pesce fa pesce.
Chair fait chair, poisson fait son.

Eet vleys naer eys,
Soo maeckje vleys;
Maer weet dat vis
Maer slijm en is.

Carne giouane, e pesche vecchio.

Prijs ouden vis, en jeugdig vleys,
Soo doeje na den regten eys
Laict sur vin,
C'est venin
Vin sur laict,
C'est souhait.
Melck op wijn
Dat is fenijn;
Maer wijn op melck
Is goet voor elck
Eet dat gaer is,
Drinck dat klaer is,
Spreeck dat waer is,
Schou dat swaer is,
Trou dat paer is,
Scheer daer hayr is
Rien si net,
Qu'un œuf mollet.
Daer wort geen netter kost bereyt,
Als hoender-eyers versch geleyt
Tre cose sono buone al mezzo, il vin, il formaggio, e'l pesce
De kaes, de wijn, en oock de vis,
Zijn best, als 't in het midden is.
Qui dort, il soupe.
Il faut boire
Entre le formage & la poire.
Eetje peer, en eetje kaes,
Drinckje niet, soo zyt gy dwaes.
Apres la poire le vin, ou le prestre.
Apres la pomme
One ne beut homme,
Apres la poire
Appreste à boire.
Eetj'een peere, drinckt.
Eetj'een appel, springt
Pommes, poires, & noix,
Gastent la voix.
Appels, noten, en oock peeren,
Sullen aen de stemme deeren.
Le formage est sain,
S'il vient de chiche main.
De kaes die doet de maege goet,
Maer eetse niet in overvloet.
Qui vin ne boit apres salade,
Est en danger d'estre malade.
Eet gy salade sonder wijn,
Gy staet in noot om sieck te zijn.
Poires & femmes sans rumeur,
Sont en prix & en valeur.
Peeren en vrouwen die niet en kraken,
Die houd men alderbest te smaken.
De mauvais grain
Jamais bon pain.
Une pillule fromentine,
Une dragme fermentine,
Et la journee d'une geline,
Est une bonne medecine.
Le formage pesant, & le pain leger.
Lugtig broot, en sware kaes,
Dat is geen onbillick aes
Al l'amico cura il fico,
Al nemico il persico.
Send uw vrint vijgen, uw vyant persicken
Quatro son's buoni bocconi,
Persichi, fonghi, fighi, e meloni.
Il n'est chair, que de mouton.
Le melancholique mange, le bilieux boit, & le pituiteux dort.
Ama con amigo, ni la tengas, ni la des a tu vezino. Id est:
Nourrice qui a un amy, ny la prens pour toi, ny la donne à ton voisin

Verkies noyt minne voor uw kint,
Wanneerse vryt of wort gemint
Les maladies viennent à cheval, & s'en revont à pied
Les maux viennent à livres, & s'en revont à onces
Les maladies viennent en poste, & s'en retournent bellement.
De sieckte komt te post gereden,
Maer gaet te rug met ezels treden,
Souventefois grands personnages
N'ont point d'enfans, ou point de sages
Wijse lieden, malle kinders;
Jonck verloren, luttel hinders.
Een jonge vrou, en ouden wijn,
Die zijn bequaem om vrolick zijn.
Quand le medecin practique, il repose: & quand il ne fait rien, il se travaille
Wanneer meest al de lieden zijn
Bevrijt van koorts, en sonder pijn,
Dat's sieckte voor de medecijn.
Quand le jour croist,
Ainsi fait le froid
Dagen die lengen,
Dagen die strengen.
Daer en quam noyt een muys in 't lant,
Of het'er wel een gouden tant.
De Meert
Roert haer steert.
Kock-meeuwen aen 't lant,
Onweer voor de hant.
Tous animaux sont medecins.
Honden en swijnen
Zijn medecijnen.
Daer gaet menig Doctoor achter de ploeg
La douleur celée n'a point de guerison
Qui veut avoir la guerison du mire,
Il est besoing son mal dire.
Voor verswegen pijn
En is geen medecijn.
Verholen quaet
En vint geen raet.
Die tot sijn quale raet wil krijgen,
En moet haer gronden niet verswijgen
Moet uw Doctoor uw goetjen erven,
Soo maeck u veerdig om te sterven.
Aen Medecijnen en Advocaten
En moet men niet verswegen laten.
Es goutes le medecin ne voit goute
Tollere nodosam nescit Medicina podagram Ovid.
De groote pijn van 't flerecijn
En past niet op den Medecijn

Drie eygenschappen/ noodig in de Chirurgie/

Een valcken oog,
Een leeuwen hert,
Een juffers hant.
Een jonck barbier, een out medecijn,
Dat dunckt een yder best te zijn.
Il n'y a meilleur Chirurgin, que celuy qui est bien balafré.

De	*Jeune Medecin, cimetiere bossu.* *Jeune Advocat, proces perdu* *Jeune marié, mesnage malotru* *Jeune heritier, bien dispendu* *Jeune Procureur, cas malentendu.*

Medicus garrulus ægro secundus est morbus.
Qui me veut du mal, me fait blanchir
Qui me veut du bien, me ...
On n'a jamais bon mar... ticaire
Bon fait saigner toute g...,
Quand Chirurgins n'... gent
Une herbe de May fait p... les pe... couleurs

Een jongen paep, een ouden aep,
Een wilden beer,
Dat is gespuys, dat ick in huys niet en begeer
Les richesses de pauvres gens
Sont leur enfans
Entre deux petits, un glorieux,
Entre deux grand, un lourdaut
Crudelem Medicum intemperans æger facit
Fille brunette
Gaye & nette.
Palle couleur, desir mal accompli
Capo grasso,
Cervello magro.

Ouderdom/ sieckte/ doot.

Toon wieje zijt,
Wanneerje lijt.
La vieillesse est un mal desire
Op d'aerd al isse vast gegront,
Noyt eenig mensch gerustheyt vont.
Maer in den Hemel sal na desen
(Schoon dat hy draeyt) eens ruste wesen.
Eer wy wat weten,
Zijn wy versleten.
Eer 't boomtjen is groot,
Is 't plantertje doot
La jugement qui grise, a perdu ses fa...
Het hollen is het peert benomen,
Wanneer de grijse hayren komen
Vrient soo gy op uw leersen pist,
't Is tijt dat gy uw boeltjen mist
Soo gy wilt in ruste sterven,
Laet uw naesten vrienden erven
't En waer sy 't te seer verkeerden
Eel, arm, en rijck,
Mackt de doot gelijck
Ach bleef de mensch voor eeuwig hier,
Soo waer hy doch een arrem dier
Wil op uw leste stonden achten,
Soo sult gy u van sonden wagten
Een ziel die haren Schepper vreest,
Houd die voor een geduerig feest.
Vrient, wilt gy leven met gedult,
Denck watje waert, en wesen sult.
Denck vry al dickwils op den dag,
Die niet een mensch voorby en mag.
Van al dat ick besat, en is my niet gebleven,
Als dat om Godes wil daer van is weggegeven.
Waer blijdtschap is in huys, is droefheyt voor de deur.
En veel, na korte vreugt, soo komt een groot getreur.
De bleecke doot
Spaert kleyn noch groot
Schoon root,
Haest doot.

... iemant rooft, of vint, of
... ,
... laet het al wanneer hy sterft.
... (als het Godt belieft) ons lichaem
hier bederven;
Een die wel heeft geleeft, en kan niet
qualick sterven
La ta santé pas ne te fie,
La mort à coup ravit la vie.
Hoe weyt toch menigh mensch soo
breet?
Hoe stoft het stof op 't stof van 't
kleet?
Is iemant bleyck, of is hy root,
Geen mensch is seker voor de doot
Doet dat voor uwen sterref-dagh,
Dat naer de doot u baten magh.

Anjour d'huy en fleur,
Demain en pleur.

Heden root,
Morgen doot.

De dagh van gister is geleden,
Soo let doch op den dagh van heden,
En wil dien immers wel besteden:
En wat belangt den dagh van morgen,
Die is voor 's menschen oog verborgen;
Wil daerom voor het eynde sorgen
Een koets vol gouts, een kar vol
steens,
Dat sal hier namaels zijn aleens.

Tot besluyt.

O Heere, laet my dit van uwe gunst
verwerven,
Te leven in gedult, en met vermaeck
te sterven
Als haer de ziel verheft tot Godt,
Dan is de werelt enckel spot.

VOor mijn af-scheyt/ Leser/ soo vinde ick goet dese doodkiste met wat bloemkens te besteken: en daer toe sal dienen de hier na-volgende Prente/ met ons bedencken op de selve.

Van thien niet een.

GY die u in den tuyn by wijlen gaet vertreden,
En wil niet al den tijt in uwen lust besteden;
Voed niet alleen het oogh, of uwen gragen mont,
Maer weet dat gy oock hier de ziele voeden kont.
Gy siet de boomen staen, gy siet de boomen groeyen,
Gy sietse naderhant, gy sietse lustig bloeyen;
Gy siet, hoe dat de bloem ter aerden neder-sijgt,
En hoe het bloeyssel set, en teere vruchten krijgt:
Maer sie een groot getal van dat begon te spenen,
Is (ick en weet niet hoe) in korten stont verdwenen,
Eer dat het leven komt, soo laet het leven af,
Het bloeyssel even selfs, het bloeyssel is het graf.
Een deel van dat'er blijft lijdt hinder van de wormen,
Lijdt hinder van de lucht, en van de felle stormen;
Lijdt hinder van de mist, of ander slimme plaegh,
Soo dat het groot getal vermindert alle daegh
Noch vint men menigmael dat in de schoonste dagen
Veel vruchten onder-gaen, met innigh vier geslagen,
Men vint veel schoon gewas dat in der haest verdwijnt,
Oock als de gulde Son met heete stralen schijnt.
Men vint dat over-al de spreeuwen, mussen, kraeyen,
Oock met het beste fruyt haer grage jongen paeyen,
En dat een snoepers hant oock groene vruchten pluckt,
Ja gansche tacken breeckt, en van de moeder ruckt.
Men vint noch boven dat, men siet'et oock gebeuren
Dat van te groote last de jonge boomen scheuren.
Geluck en ongeluck dat maeckt de tacken bloot;
Soo vruchtbaer, weerde ziel, soo vruchtbaer is de doot.
Maer waer toe dit geseyt, sal iemant mogen vragen;
Om iet van dit verhael naer huys te mogen dragen.
Het is een even-beeldt van onsen broosen staet,
En hoe het alle vleesch hier in de werelt gaet
De Boom is 't aertsche dal, de Vruchten sijn de menschen;
De Son is herten lust, en wat de lieden wenschen;
De Wint is tegenspoet, en wat de werelt plaegt;
De Worrem 't stil verderf, dat ons geduerig knaegt;

De Mist is heete pest, en diergelicke plagen,
Die duysent man gelijck ter aerden konnen dragen;
Den Snoeper, die het fruyt met harde klippels schent,
Neem dien voor oorlogs-volck, tot roof en bloet gewent.
Gae dit in uw gemoet wat naerder over-leggen,
Gy sult ten vollen sien wat ick begon te seggen;
Gy sult uyt dit gepeys bevinden in der daet
Als dat het alle vleesch, gelijck de fruyten gaet.
Besie hoe menigh kint, oock eer het is geboren,
Blijft, ick en weet niet hoe, blijft in de bloem verloren,
Blijft in de moeder selfs, blijft in de swarte nacht,
Eer dat het hier, eylaes! sijn moeder eens belacht.
Hoe menigh aerdigh kint, in plaetse van te spelen,
Gaet met een stille sucht geheele jaren quelen,
En t'wijl het staet en treurt ontrent de voedsters schoot
Blijft, na een lang verdriet, blijft in der haesten doot.
Hoe menigh jongelingh wort van de doot vertreden,
Schoon dat hy vrolick is, en van gesonde leden·
Hoe menigh jonk-gesel wert haestigh wech geruckt,
Gelijck men met gewelt onrijpe vruchten pluckt
Hoe menigh vruchtbaer wijf, in plaetse van te baeren,
Siet haer, en hare vrucht, in 't duyster henen varen;
Sie hoe sy, als een [illegible], van hare vrucht [illegible],
Soo dat sy, en de vrucht te samen, wert [illegible].
Maer dit is kleyn beslagh, en geensins buyten [illegible],
Indien men wendt het oogh ontrent de groote plagen
Die Godt by wijlen sent; ick segge, dieren tijt
En krijg, en swarte pest, die kleyn noch grooten mijt
Ach! dan heeft eerst de doot haer pylen uyt-geschoten,
Dan light het gansche lant met dooden over-goten,
Met menschen overdeckt; soo dat de grootste man
Geen doot-kist menigmael, geen graf bekomen kan
Wie heeft'er niet gehoort, als geenen tijt geleden,
Van landen sonder volck, van uyt-geputte steden,
Soo dat'er niet een mensch by wijlen over-bleef,
Die, uyt een bleecken mont, een leste wille schreef?
Is 't dan (gelijck het is) met ons aldus gelegen,
Soo moet'et yder mensch geduerigh over wegen;
Wel let dan, mijn Gemoedt, op uwen lesten dagh,
Op dat het onsen staet ten goede dienen magh
Stel, stel doch geensins uyt uw feylen af te snijden,
En wat het vlees gebiedt met alle vlijt te mijden,
Tot dat gy veertigh telt, of anders vyftigh jaer,
Want sie! *van thien niet een* en brengt sijn leven daer

Laet vry uw graf met blydschap delven,

De doot is 't EYNDE van haer selven.

T A F E L,

Kortelijck behelſende de ſaken in 't Tooneel der Mannelijcke Achtbaarheyt verhandelt.

On-

P.

R

S.

T.

V.

W

T A F E L,

Op het Christelijck Huys-wyf, meest alle de bysonderste dingen daar in verhandelt, op haar letter aanwysende. Het getal beteykent het blat of fol.

A.

B.

C.

D.

De

T A F E L.

Hev-

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P

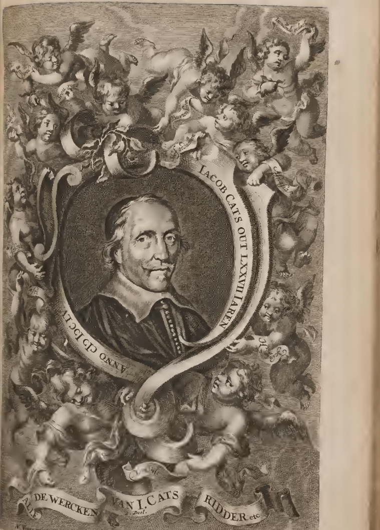
Q

X.

Y.

Z.

Eynde van het Eerste Deel.

IACOB CATS OUT LXXVII IAREN
ALLE DE WERCKEN VAN I. CATS RIDDER etc.
Deel.

ALLE DE
WERCKEN
van den Heere
JACOB CATS;
RIDDER,
OUDT RAEDTPENSIONARIS
VAN
HOLLANDT. &c.

De laetste Druk; waer in het TWEE-EN-TACHTIG JAARIG LEEVEN *des Dichters beneffens deffelfs* SLAAPELOOSE NACHTEN, *met Printverbeeldingen fijn verrijkt: nooit voor deefen foo gedrukt.*

TWEEDE DEEL.

T' AMSTERDAM.

By { JAN VAN HEEKEREN, ANTHONY HASEBROEK, ANDRIES VAN DAMME, { De Weduwe van GYSBERT DE GROOT, JOHANNES RATELBAND, en PIETER VAN THOL, in s'Gravenhage.

Boeckverkoopers, M. D. CC. XII.

NAMEN DER BOECKEN

In dit tweede Deel begrepen.

'S WEERELTS
BEGIN, MIDDEN, EYNDE,
Besloten in den

TROU-RINGH,

MET DEN

PROEF-STEEN

van den Selven.

DOOR J. CATS.

HORATIUS

Epiſtolar. libro 2. Epiſt. 2.

AD

Julium Florum.

Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata. quid faciam vis?
Præter cætera, me Romæne poëmata cenſes
Scribere poſſe, inter tot curas totque labores?
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbeis.

IN·

INLEYDINGH

Tot het volgende werck.

INdien men met aandacht de sinnen wil laten gaan over de saken der Werelt, soo sal men onder alle de selve geene konnen uyt-vinden, in welke men Godes voorsienigheyt en kracht-werckende mogentheyt klaarder sal konnen bemercken, als in de genegentheyt van voort-teelinge, de levende schepselen van den eersten af krachtelijck ingeschérpt. Want gelijck Sonne, Mane, en andere lichten des Hemels, den loop haar eenmaal van den Schepper voorgeschreven, noyt en verlaten, maar van den aanbeginne der Werelt aan tot heden toe dien hebben gehouden, en sullen blijven houden tot de volheyt aller dingen; even op de selfde wijse blijft dat wonderbare woort, *Wast ende vermeenigvuldigt*, de menschen door Godt van den beginnen ingesproken, vast als met een diamant geschreven in de herten van al dat adem blaast.

Al wat op der aerden leeft,
Al wat om den Hemel sweeft,
Al wat in het woeste diep
Godt in oude tijden schiep,
Al tot aen de naekte pier,
Al tot aen de kleynste mier,
Al tot aen de minsten vis
Die'er in het water is,
Al de kruyden in het wout,
Al tot aen het quastig hout,
Al tot aen den harden steen,
Heeft dit uyt'er aert gemeen
Dat'et voelt een innigh vier,
Dat'et trout op sijn manier,
Dat'et al te samen paert
Yder een na sijnen aert,
Dat'et vrijt en dat'et speelt,
Dat'et soete vruchten teelt.
Dit was eens des werelts gront,
Schier eer dat de werelt stont,
Dit sal vast en seker staen,
En noch altijt verder gaen,
Tot men na des werelts val
Eeuwigh bruyloft houwen sal.

En hierom soo heeft Syrach 26. 24. ten aansien van de redelicke dieren wel aangemerckt, dat 's mans begeerte tot de vrouwe alle menschelicke toe-genegentheden verre te boven gaat. Van de zijde der vrouwen is het even het selve: en 't is gewisselick een wonder aen te sien, in hoe veel bysondere gelegentheden sulcx allenthalve sich openbaart. Een kint eer het recht weet wat een kint zy, en soo haest het maar een doekjen ployen kan, maeckt sich terstont een popjen, en betoont alreede sijn genegentheyt tot een gesellig leven: het selve wat vorder in jaren komende, en den naam van maagt krijgende, wort bewegingegewaar die het vryster geworden zijnde begint in 't werk te stellen: en de bruyt wesende, treet in den in-gangh, vrouw en moeder, in den deur-gangh, weduwe schoon in den uyt-gangh, helt veeltijts tot den weder-gangh; want (gelijk Paulus 1 Tim. 5. 11. van de weduwen getuygt) *weeldigh ge-*

worden zijnde, willende trouwen: en ſchoon alle ſaken daartoe dienende in haar opkomen te houden, ſoo ryſt in de ſelve de genegentheit om iemant te helpen aan het werck daartoe ſy-lieden ſelfs onmachtig zijn geworden. Boven allen deſen is ten eynde als voren aan te merken, dat al is het ſchoon ſoo dat eenigh jongh vrouw-menſch een moeder of een ſuſter heeft, die in haar dracht of kinder-baren ganſch ſware ongelegentheden heeft uyt-geſtaan, of dat'er iemant van de gebuer-vrouwen rouwelick of grouwelick van haren man wort mishandelt, dien efter niet tegenſtaande ſoo en baart al het ſelve geen af-keerigheyt van het trouwen in de gene die daar toe jaren hebben: ja ſelfs die mans die haar vrouwen ſoo ganſch qualick hebben bejegent, indien de ſelve weduwenaars komen te worden, en hebben evenwel geen gebrek van vrouwen, maar vinden'er meer als genoeg die te vreden zijn met hun wederom den kans te wagen. Waar uyt dan blijkt, dat het geheel vrouwelijk geſlachte haar moeder Eva oock in deſen gelijk zijn: ſy geven geen geloove aan het gene dat gedaan of geſeyt wort, ſy willen 't ſelfs proeven, en even uyt'er daet leeren wat het werck inheeft. En of men ſchoon menſchen heeft gevonden, die deſe aandringende genegentheden van de mans tot de vrouwen, en van de vrouwen tot de mans hebben willen uytbluſſchen, en doen verſterven door eenſaamheyt en het leyden van een leven buyten alle menſchelik geſelſchap, dat al heeft ſulks niet konnen uyt-werken. 't Is een ingeboren eygenſchap, een boek ſonder letters, dat ſonder ſchoole, ſonder meeſter, ſonder eenigh behulp van ſelfs geleert wort: 't Is een in-drukſel van den hemel, een ingeboren eygenſchap, een wet als met Godes vinger in 't gebeente en merg der menſchen geſchreven. En by die gelegentheyt valt my in den ſin een oud, gemeen, en (ſoo het ſchijnen mag) belagchelik verhaal: het welk ik nochtans, vermits het ontrent deſe ſtoffe van bedenken is, hebbe goet gevonden in een veers te beſluyten, en den Leſer mede te deelen:

EEn man des werelts ſat ging in de boſſchen woonen,
En droeg de vrienden op ſijn twee vol-waſſe ſoonen,
De derde was een kint, dat noch geen oordeel hadt,
Dit was hy niet geſint te laten in de ſtadt.
Hy nam het in het wout en meyndet op te brengen,
Soo, dat het met geen vleeſch ſich oyt en ſou vermengen;
Want (dacht de goede man, en was'er in geruſt)
Die noyt geen vrouwen ſiet en krijgt geen vrouwe-luſt
Wie in de ſteden woont, die ſiet verſcheyde ſaken,
Die hem ſchier even-ſtaeg de ſinnen gaende maken;
De jeugt wort daer beſmet, ook dikmael ongemerckt,
Vermits een dertel oogh op al de leden werckt.
Maer in het eenſaem wout daer leeſt men als de ſchapen
Die niet als heylſaem kruyt of noodigh voedſel rapen,
Onnoſel, buyten pracht, eenvoudigh, ſonder gal,
De wereldt onbekent, den Hemel het-getal.
De man, op deſen gront, begaf hem uyt de menſchen,
Verliet al wat het vleeſch of aertſche ſinnen wenſchen,
Vaſt driemaal in de week, en als hy maeltijt hout
Soo nut hy enckel moes en wortels uyt het wout.
Het kint bleef in het boſch tot aen ſijn achtien jaren,
En daer en quam noyt menſch gereden of gevaren:
Sijn oog ſpeelt maer alleen ontrent het jeugdig gras,
En t'is hem onbekent wat maeght of vryſter was.
't Geviel om deſen tijdt dat in de naeſte dorpen
Op ſeker boeren-feeſt de gans was af te worpen:
Een prieſter daer ontrent die noot den heremijt,
Om voor een korten ſtont met hem te zijn verblijt.
De goede kluyſenaer die gingh het overleggen,
En naer een lang verſoeck, ſoo liet hy ſich ſeſeggen;
Hy leyt ſijn jongen met, en hiel het voor gewis
Dat Hansje niet en kent als kruyt en jeugdigh lis.
Hy gaf hem op de reys en quam het vleys genaken,
En wat de jongen ſag dat zijn hem vreemde ſaken;
Dies vraegt hy ſchier geſtaeg wat dit en gunt beduyt,
En wat hy niet en weet dat ley de vader uyt.
Maer juyſt ontrent het dorp ontmoet hy ſteedſche vryſters
Die queelden onder een gelijck als Meertſche lijſters
Haer kleeren waren net, en ſy van blijden geeſt,
Gelijck de jeugt haer vint ontrent een vrolick feeſt.
Doch mits de jonge wulp hier op begon te mercken,
Soo voelt hy vremt gewoel op ſijn gewrichten wercken:
Hy ſtaet gelijck verbaeſt, hy ſiet den handel aen,
En (naer het ſchijnen mogt) hy wou niet verder gaen.

De

De vader ſtuuwde hem voort, en ging al verder treden,
Maer Hansje ging hem na, en vry met trage ſchreden,
Hy keeck geduerigh om; en berſt ten leſten uyt:
Wat is het dat ick ſie? wat hoor ick voor geluyt?
Wat dieren mogent zijn, die met haer ſoete kelen
My dringen door het oyr, en al de ſinnen ſtelen?
Ey lieve, ſegh een reys wat hier van weſen magh;
My dunkt ick in het wout noyt ſoeter ſchepſels ſag.
De vader roock terſtont waer heen dit wilde ſtrecken,
En wat'er voor een ſpel in Hansje ſou verwecken,
't Zijn ganſen, ſey de man, een ſlim en oilick goet,
Daer gy en uws gelijck u van onthouwen moet:
Laet dat geſelſchap daer. Neen, ſey 't onnoſel Hansje,
Maer, vaertje, mag het zijn, ſoo koop my doch een gansje
Voor my, ick ben 't getrooſt, 'k en vreeſe geen verdriet,
't Gedierte, na my dunckt, en is ſoo grouſaem niet;
Het ſal my tijt-verdrijf, het ſal my vrolick leven;
Het ſal my ſoet vermaeck en blyde dagen geven,
Het ſal my dienſtig zijn wanneer ick eenſaem ben:
Voorwaer ick heb het lief, ſchoon ick'et niet en ken:
De Vader ſtont en keeck onſeker wat te ſeggen;
Wat vrou Nature ſpreeckt is niet te weder-leggen.
Wat is'et of men ſchoon de jeugt in banden ſluyt?
Haer geeſt kent ſijnen tijt, haer keeſt die wil'er uyt.
Wat baet het eenſaem wout? en wat de nare kluyſen?
Wat oyt van katten quam dat is geneygt te muyſen.
Dit ſey de goede man, doch met een ſtillen mont.
Hy ſag ſijn eerſte jeugt al in haer eygen gront.
Maer Hansje, ſchoon de feeſt ten eynde was gekomen
En dat meeſt al het volck ſijn af-ſcheyt had genomen,
Was na dit ſoet geſicht onluſtig van het wout,
En eer het jaer verliep het quantje was getrout.

Maar dit werk ſtrekt hem vry al verder uyt als tot menſchen, en beeſten; want iemant die ook de vordere ſchepſelen recht bemerkt, ontdeckt ſchier over-al een volle gedaante van houwelick. De boomen, planten, kruyden, metalen en ſteenen, konnen ſulcx klaerlick aanwijſen; gelijk d'onderſoeckers van de nature een-ſtemmelick nu lange vaſt hebben geſtelt. In laurieren, cypreſſen, linden, en menigte van andere boomen en boſch-gewaſſen is ſulcx ſoo ganſch blijckelick, dat ook een ſlecht hovenier of huysman het ſelve lichtelik uyt heeft te vinden: gelijck ſulcx niet alleenlijck *Plinius* en *Theophraſtus*, maar verſcheyde Out-vaders met reden van wetenſchap ten vollen zyn betuygende. * En wat de ſelve over de byſondere eygenſchappen van den Dadel-boom in deſe gelegentheyt hebben aangemerckt, dient (mijns oordeels) hier niet in ſtilheyt voorby gegaan. * Ik ſal in een kort gedicht begrijpen het gene daar ſy-lieden een langh verhaal van maken.

* Theophraſt. Hiſtoriâ Plantarum lib. 3. cap. 3. Dioſcorid. lib. 4. cap. 5. & ſeq. Tiraquell. de legib. Connub. l. 1. num. 65.

* Baſil. Hexaëmer. homil. 5. Ambroſ. &c. Theophraſt. lib. 2. Hiſtor. Plant. cap. 8. & lib. 3. de cauſis Plant. cap. 23. Plin. lib. 13. cap. 4.

Daer is een geeſtig volck dat Godes hooge wercken
Gewoon is aen te ſien en vlytigh aen te mercken;
Soo dat'er niet een loof in boſch of velden waſt,
Dat niet en word doorſocht en neerſtig ondertaſt.
Wat kruyt of planten doen, en hoe de boomen leven,
En waer de wortel gaet, en hoe de tacken ſweven,
En wat het jeugdig ſap, en wat de ſchors vermagh,
Dat wort by hen geſien als in den klaren dagh
Maer noyt en wiſter menſch van boſch-gewas te ſpreken,
Dat met den Dadel-boom is weert te zijn geleken:
Sijn aert dient hier gedacht en aen de jeugt vertelt,
Vermits hy liefde pleegt oock in het woeſte velt.
Waer oyt dit jeugdig hout komt ſpruyten aen der heyden
Daer is 't in man en wijf ten vollen onderſcheyden,
Een geeſtigh hovenier die kent haer rechten aert,
En ſiet wanneer de boom is nut te zijn gepaert.
Het wijfje ſtaet en treurt, en laet ſijn tacken hangen,
Wanneer het in de Mey met liefde wort bevangen;
Men ſiet het aen het loof, hoe-wel het niet en ſpreeckt
Of dat de wortel queelt, of dat'er is ontbreeckt.
Indien het is geplant ontrent de manne-boomen,
Maer daer een helle beeck met koele water-ſtroomen
Komt ſchieten tuſſchen hey, ſoo dat het niet en kan
Voldoen ſijn gulle jeugt, en wrijven aen den man:
Soo komt den hovenier den manne-boom genaken,
En gaet van zijn geway een aerdig kransjen maken,
En hangt het aen den ſtam van die uyt liefde queelt,
Soo dat het aerdigh groen haer om de leden ſpeelt.
En als het vrou-gewas dit voelt aen hem gebeuren,
Soo latet veerdigh af van ſijn ellendigh treuren,
Het krijgt een ander verw, en ſchier een blijder groen
Soo dat ſijn innigh mergh ſich open ſchijnt te doen.
Soo haeſt de bogaert-man dit weſen komt te mercken,
Soo poogt hy zijn bedrijf al vorder uyt te wercken:
Hy pluckt de ſchoonſte bloem, hy neemt den groenſten (baſt
Die aen de manne-ſtam en ſijne tacken waſt,
Hier weet hy na de kunſt een poeyer af te maken,
Dat geeft het wijfje moet en vordert hare ſaken:
Het is gelijck een dauw daer naer het kruyt verlangt;
Jae als een vruchtbaer zaet dat ſy in haer ontfangt.
De boom aldus beſtroyt begint terſtont te ſwellen,
En ſchier veel bloemen uyt die niet en zijn te tellen,
En naderhant de vrucht; dies lacht de bogaert-man,
En prijſt het vruchtbaer hout, en eter dadels van.

En

En noch is dit niet genoeg; want soo'er iemant een wacker oog slaet op dingen van ongelijcke aart, ook daer sal soo eenige gedaente van een onderling houwelik niet selden aangewesen konnen worden. Siet men niet hoe de zeyl-steen en het yser, door een sonderlinge toe-genegentheyt, als man en wijf versamelt worden? Wort niet het amber en het stroo, door een heymelike over-een-komste van aart, tot malkanderen getogen als tot een onderlinge omhelsinge? hebben niet Hemel en Aarde, Son en Maan, soodanigen gemeenschap onder den anderen, dat de selve 't houwelijk en d'eygenschappen van het selve soo nabykomen, dat sulks naar de waarheyt uyt te drucken misschien niet dienstig sou bevonde worde? En wat sal ick meer seggen? Godt de vriendelijke mensch-hoeder, die de liefde selfs is, en uyt de diepte zijner liefde alles heeft voort-gebracht, niet bequamer vindende als het Houwelik, om sijn hoogste liefde den menschen kinderen bekent te maken, heeft in sijn woort veeltijds onder de gedaante van het selve den boesem zijner genaden gansch vriendelik geopent, en onder die gelijkenisse sijn opperste toegenegentheyt over het menschelik geslachte gunstigh afgebeelt: invoegen dat hy de Almachtige sich dikmaal soo vertoont (met eerbiedigheyt moet het gesproken zijn), als of hy de vryer quame maken aan den mensche, Oseæ 3. 1. en daar na volgende den draat van dat geheele werk, gaet vorder en stelt sich eerst als bruydegom, en daar na als echte man van sijn eygen schepsels; en dit in soodaniger voegen, dat'er schier niet voor en valt ontrent het menschelik houwelijck dat de H. Geest niet in volle leden op het geestelijcke en heeft gepast, en dat van den beginne af tot den eynde toe.

Seggen de jonge lieden dat het oog van den eersten aan is leydsman van de liefde, Godes Geest spreekt in het geestelijke even op de selve wijse tot sijn vriendinne de Kercke: *Wend uwe oogen* (seyt hy) *van my af; want sy doen my gewelt aan. Gy hebt my het herte genomen, mijn Suster, lieve Bruit, met eene uwer oogen.* Hoogliet Salom. 6. 5. 4. 9.

Doet een jongeling uyt het gesichte verkiesinge van een jonge deerne hem tot een toekomende partuer, Gods woort gebruyckt in het geestelijke even de selve manier van spreken: *Gy zijt gegroeit en groot geworden, ende zijt gekomen tot groote çierlijckheit: uwe borsten zijn vast geworden, ende uw hayr is gewassen, als ik nu voorby u ging sag ik u, en sie uwe tijt was de tijt der minnen; soo breide ik mijn vleugels over u uit, &c.* Ezech. 16. 7, 8.

Gebruyckt een vryer ontrent die gelegentheyt teere, soete, ende lief-kosende woorden, soo doet ook de H. Geest aan sijn beminde: *Sie gy zijt schoone, mijn vriendinne, sie gy zijt schoone: uwe oogen zijn duiven oogen, uwe lippen zijn als een scharlaken snoer, uwe sprake is lieflick: geheel zijt ghy schoone, mijn vriendinne, en daar en is geen gebreck aan u.* Hoog-liet 4. 1, 3, 7. *Doe my open, mijn suster, mijn vriendinne, mijn duive, mijn volmaeckte.* Hoog-liet 5. 2.

Komt

Komt men onder de menſchen, naer het verſoek, tot een trou-beloſte en houwelickſche voorwaerde, ook dat wort in Godes woort uytgebracht tot een geeſtelicken ſin: *Als ick u ſagh, en uwe tyt was de tijd der minne, ſoo ſwoer ik u en quam met u in verbont; en ghy wiert myne, ſpreeckt de Heere, Heere.* Ezech. 16. 8.

Wort de blijdſchap van een bruydegom onder de menſchen groot geacht, vermids hy verkrijgt haar die hy lange tijd verſocht heeft, even oock dat is by Godes Geeſt na-gevolgt: *Gelyck een bruydegom vrolick is over de bruyt, ſoo ſal God over u vrolyck zyn.* Eſai. 62. 5.

Wat meer? De ſpeel-genooten by ons in deſen gevalle gebruyckelick, en worden by Godes Sone in 't geeſtelicke niet vergeten: *Konnen ook* (ſeyt hy) *de bruylofts-kinderen treuren, ſoo lang de bruydegom by haer is?* Matth. 9. 15. Ende wederom: *Die de bruyt heeft is de bruydegom; en de vrient des bruidegoms die ſtaat ende hoort hem, en verblijt ſich, &c.* Joh. 3. 19.

Ook de Juweelen ſelfs, waer mede een bruydegom by ons ſijn bruyt plaghte verceren, zijn ook hier by God in gedachteniſſe: *Ick vercierde u met cieraat, en dede arm-ringen aan uwe handen, ende dede ketenen aan uwen halſe, en gaf u een voorhooft-cierſel aan uw aangeſichte, ende oor-ringen aan uwe ooren, ende een heerlijcke kroone op uwen hoofde.* Ezech. 16. 11, 12.

Het bruylofs-kleet, en de inleydinge van de bruyt tot haren bruydegom wort niet vergeten: *Des Konings dochter is ganſch verheerlijckt inwendig: haar kledinge is van gouden borduurſel: in geſtikte kleederen ſal ſy tot den Koningh geleyt worden: de jonge dochteren haar mede-geſellinnen ſullen tot u gebracht worden.* Pſal. 45. 14, 15.

Wilt gy vorder een nieu-gehoude haar afſcheyt ſien nemen van haar ouders en vrienden, om over te gaan in de huys-houdinge van haren man, gy ſult deſelve even in het geeſtelijke levendig afgebeelt vinden: *Hoor Dochter, neig uwe ooren, vergeet uw volck ende uws vaders huys: ſoo ſal de Koning luſt aan uwe ſchoonheyt hebben. Dewyle hy uw Heere is, ſoo buig u voor hem neder.* Pſal. 45. 11, 12.

Eyndelijck, wil iemant het beſluyt van al dit heuchelick werk, hoor den Apoſtel: *Ick hebbe u toebereyt* (ſeyt hy) *om als een reyne maagt, Chriſto, als een man voor te ſtellen.* 2 Corinth. 11. 2.

Wilt gy tot beſluyt de vervullinge van alles, en een volmaakt houwelick, hoor den Propheet: *Uwe maker is uwe man* (ſeyt hy): *Heere der Heyrſcharen is zijnen naam, en de Heylige Iſraëls is uw verloſſer; hy ſal de Godt des ganſchen aartbodems genaamt worden.* Eſai. 54. 5.

Ten alderleſten, wil iemant geeſtelijcke echt-breucke afgebeelt ſien door gelijckeniſſe van het vleeſchelijcke, menigte van plaatſen zijn daar toe dienende: afgoderye na de tale des H. Geeſts is hoererye genaamt, (Jerem. 3. 1.) *Gy hebt met vele hoereerders gehoereert, doch koom weder tot my, ſpreeckt de Heere.* Sie vorder Ezech. 16. verſ. 15, 16, 17. En 23. door 't geheele capittel. Hoſ. 2. 4. Malach. 2. 11. Pſal. 73. 27.

Sie

Sie daar een vryagie, een bruyloft, en vervolgens een volkomen houwelijck: en daar-en-boven het gene een wettigh houwelik regelrecht tegen is; te weten, echt-brake en overfpel, alle by 't Goddelik ontleent van het menfchelicke, alles ons ten goede: dewijl het den Geeft des Heeren gelieft heeft, uyt zijn fonderlinge genade, in diervoegen met ons te ftameren. Soo is dan dit algemeen wefen, dit wonder Al, ick fegge Hemel en Aarde, onderlinge verknocht, en al te famen gebonden onder de gedaante van een houwelick; invoegen dat fchier alle het byfonderfte dat boven en beneden te zien is, iet heeft dat een houwelijk is. En daarom heeft de Keyfer *Juftinianus* (*a*) wel gefeyt, dat meeft alle de gefchreven wetten een yder menfche in 't byfonder en als voor hemfelven alleen zyn aangaande: maar dat de rechten en regels op het ftuck van den houwelicken ftaat flaande, genoegfaam het geheel menfchelijk wefen betreffen. (*b*) En om defe redenen is't, dat de voortreffelikfte perfonagien van alle eeuwen met de houwelijkfe faken altijt veel hebben opgehad, en ontrent defelve met haar verftanden als ftaag befig zijn geweeft. (*c*) *Mofes* de Goddelicke Wetgever heeft eerft en voor alle andere van defe gelegentheyt beginnen te fchrijven. De Hebreen, Joden, en de Heer Chriftus felfs heeft het felve werk nader en klaarder voor-geftelt, en meerder licht daar toe gebracht. De Grieken en infonderheyt *Xenephon* en *Plutarchus*, hebben geen ftoffe heyliger verhandelt, als faken van houwelik. De Romeynen hebben ook van het hare vry wat veel daar by gedaan. De Biffchoppen en Paufen van Romen (hoe-wel dikwils van den anderen verfchillende) hebben al het felve noch verder uyt-gebreyt. En eyndelik hebben hier niet ftil geftaan de geleerdfte en fuyverfte fchrijvers van de naafte eeuwen: evenwel mede niet over-al met rechte eenparigheyt. Soo dat wy mogen feggen, dat'er wel veel van houwelikfe faken voor defen is gefchreven, maar dat'er noch al veel overig is om gefchreven te worden: te meer, dewijl de werelt geduurig verder gaande elcke eeuwe hier en in andere faken ftaag wat nieuws voort plag te brengen, en mitsdien geduurig nieuwe ftoffe van fchryven geeft.

Ik dan mijn gedachten hier over latende gaan, heb ook noch defe maal goet gevonden op de faken van 't houwelik dit tegenwoordigh Werk uyt te brengen. Indien'er middeler-tijd ymant vorder naaukeurigh is, by wat gelegentheyt ik wederom bewogen ben geweeft dusdauigen ftoffe ter hant te nemen, die kan van mijne beweeg-redenen die ik derhalven gehad hebbe, omftandelik gedient worden uyt het volgende gedicht; daer toe ik my gedrage

(*a*) Novell. 22. Nam reliquæ Juris partes, neque omnibus, omninò hominibus, neque rebus, neque temporibus conveniunt: quidquid verò circa nuptias ftudii impenditur ad univerfum genus humanum pertinet.

(*b*) Interpretes Juris caufas quæ ad nuptias fpectant graves & Arduas uno ore pronunciant. Cypræus in præfat. Tractat. de Connubio.

(*c*) Xenophon & Plutarchus de nulla re fanctius, quam de Matrimonio, fcripferunt. Erafm. de Chrift. Matrim. fol. 101.

VOOR-REDEN.

WAt Godt tot menschen schiep dat moet na reden leven,
Dit moet van zijn bedrijf bescheyt en reden geven;
Dat leert de reden selfs. Wel hoor hoe dat het quam
Dat ick noch dese mael de pen in handen nam,
Dat ick in mijn vertreck niet stil en konde blijven,
Maer op een nieu bestont voor Hollant yet te schrijven;
Misschien of mijn bedrijf, gelijck het is geweest,
Mogt yemant dienstig zijn die mijn gedigten leest

NA dat mijn wederhelft was uytter tijt gescheyden,
Sag ick my, naer het scheen, een nieuwen tijt be-
reyden,
Veel die men wijsheyt gaf, die rieden my de trou,
En dat ick wederom een by-slaep nemen sou
Haer voorstel was gegront op veelder-hande saken,
Die my oock in der nagt den slaep by-wijlen braken.
Daer hoeft een diep gepeys, en vry een lang beraet,
Als yemant wederom naer echte banden staet
Ick was eerst van den trou in mijn gemoet bestreden,
Maer hebbe naderhant geen minder strijt geleden,
Ick lag in staeg gewoel, oock als een ander sliep,
Soo dat ick tot mijn selfs aldus by-wijlen riep.
Wat is 't dat my beroert tot in de diepste zinnen?
Hoe! sal ick wederom mijn leven gaen beginnen?
Sal ick van nieus besluyten dat my het vleesch gebiet?
O neen, bou-vallig mensch; ten is uw saecke niet.
Daer sal geen vrouwen voet mijn leger meer betreden,
Daer sal geen vrouwen arm omarmen dese leden,
Daer sal van nu voortaen geen vrouwen-rechter-hant
My dienen tot vermaeck of tot een echte pant.
Mijn weerd' Elisabeth, *ick wil u eygen blyven*
Tot my de bleecke doot de leden sal verstyven
En als my dat gebeurt sal ick in korten tijt
Ook werden in het graf dat gy op heden zijt
Ick heb u daer besocht, ick heb de plaets betreden
Daer uw gebeente rust. Ick sag uw dorre leden,
En daer op riep ick uyt O Godt, wat is den mensch!
Dit stof is eens geweest mijn lust en herten-wensch.
Wat is van alle vleesch! hier sie ick nu de kamer
Daer ick eens rusten sal, die acht ick my bequamer
Als eenig ruym vertreck, of [illegible] gebou
Daer yemant vreugde plegt ontrent een jonge vrou.
Al dat is voor de jeugt en voor de groene jaren,
Ick wil in dit verwulf met uw gebeente paren,
En mengen onse stof, tot na des werelts val
De schepper op een nieuw een wereld scheppen sal.
Dat sulje konnen sien (Godt sal het openbaren)
Dat my, naer uw vertreck, geen lust is weder varen,
Dat noyt wat vrou gelijckt, in mijnen armen sliep,
Na dat u Godt onthout, en uyt de werelt riep
Dat ick terwijl ick was met trou aen u verbonden,
Noyt wijf en heb onteert, noyt maegt en hebt geschonden:
Dat ick, al was ick jong en vrolick uyter aert,
Voor u mijn gulle jeugt en blydschap heb gespaert
Dit sprack ick tot het lijf, en vry niet sonder weenen,
Dies viel het siltig nat tot op haer dorre beenen;
En schoon ick henen ging, en uyten graven schiet,
't Gepeys van haer verlies verloor ick echter niet.
Het was dan sonder gront dat my werd na-gegeven,
Dat ick door welig bloet tot trou-sugt wierd gedreven.
Hy wil geen levend wijf, hy soeckt geen nieuwe trou,
Die in het duyster graf besoeckt een doode vrou.
Ick bleef in desen staet tot vijf geheele jaren,
Maer die zijn even-wel al mede weg-gevaren
Of yemant druck ontmoet, of blijdschap op den dag,
De Son doet haren loop gelijckse voortijts plag
Doch my quam seker vrient om desen tijt besoecken,
Terwijl ick eensaem sat te midden in de boecken,
Die vont'et ongerijmt dat ick gedurig las,
En hielt dat my een vrou al vry bequamer was.
Hy dreef dat ick eer lang ten hoogsten sou beklagen
Alleen te moeten zijn ontrent mijn oude dagen,
Dat my (nadien ick was niet sieken overlast)
Geen leger sonder vrou, of eensaem huys en past
Dat my een bedgenoot nu beter sou bevallen,
Dan als in volle jeugt de losse zinnen mallen
Dat ick gesellig was, en nog van jeugdig bloet,
En daerom in het bed geselschap hebben moet
Ick die my noyt en vont af-keerig van de vrouwen,
Wert, ick en weet niet hoe, genegen om te trouwen
Maer als ick overwoog wat ick behoort te gaen,
Voeld'ick my wederom geheel in twijffel staen
Wat jongs dat loeg my toe, ('k en wilder niet om lie-
gen,)
Maer ick en wou voor al geen jonge maegt bedriegen
En mits ick menigmael verviel in dit gepeys,
Bekeef ick even-staeg aldus mijn gullig vleys:
Wilt gy om weynig graens, dat u noch rest te malen,
Een vlot van eycken-hout uyt vreemde bossen halen?
En regten hier een mool, een wonder groot beslag;
Ey let wat u betreint, en wat dit lijf vermag
Hebt gy een nieuwe mool, en teylt u noodig koren,
Soo hebje bey gelijck uw moeyt en kost verloren,
Een tuyg van desen aert en kan niet ledig staen
En 't is een sot bedrijf te malen sonder graen.
Indien ick bidden mag, vermijd u van de vrouwen,
Vermijd u van de jeugt, en van ontijdig trouwen:
Blijf liever datje zijt, en weest voortaen gerust;
Wie out van jaren is en hoeft geen nieuwe lust
Dit spel sal ons den geest aen vleesch en werelt binden,
Daer na geen leven-lucht in my en is te vinden:
't Is beter datj' alleen uw lesten tijt verwagt,
En laet de soete jeugt de vreugde van den nagt.
Wat goet kont gy uw ziel van dit gewoel beloven?
Een dwasen ouderdom gaet alle mal te boven
Geen dor hout lijt'er vier, maer is terstont verbrant,
En uyt een grijsen baert en wies noyt minne-pant
Gy daerom weest beset, en schou my dese klippen,
Een roos-gelijcken mont en wil geen bleycke lippen:
Wat jong is eyscht vermaeck, en haet den ouden tijt;
Gy trouw dan uws gelijck of blijf gelijckje zijt
Wat out was prees ick noyt, dat kon my niet bewegen,
Ick was in dit geval tot jeugt alleen genegen
En schoon de middelmaet my somtijts wel beviel,
Daer was staeg eenig ding dat my in twijffel hiel
Ten lesten vont ick best noyt trou-ring weg te schenken,
Maer om dat wel te doen daer vont ick groot beden-
ken,
En dat mits noch het vleesch, of ick en weet niet wat,
My door de sinnen joeg, of in de leden sat
Dit bragt my quelling aen: maer op bequame gronden
Heb ick een nut behulp ten lesten uyt-gevonden;
Godt, naer een diep gebedt, die gaf my desen raet,
Dat kunst en stage sorg de lusten wederstaet.
Hier op wrogt my de geest als met de gansche sinnen,
En 't scheen na weynig tijts dat ick begon te winnen;
Mijn ampt dat gaf my werck soo lang de Sonne scheen,
De digtkunst voor den dag, of als het ligt verdween.
Wanneer een ander dronk, of met den teerling speelde,
Of peylde met gemack de gronden van de weelde,
Soo was ick in gepeys, en besig met den geest,
En als ick leedig was bedreef ick aldermeest
Soo haest in mijn gemoet de lust scheen op te waken,
Gingh ick de jeugt een liet, of Godt een lof-sang ma-
ken.
En mits ick staeg het breyn niet stil, maer besig hiel
Soo kreeg ick eenmael rust in mijn beroerde ziel.
Godt sy voor eeuwig lof die my dus heeft beraden,
En op mijn swacken hals geen jock en heeft geladen:
Godt zy voor eeuwig dank dat nu geen vlugge maegt,
Dat van mijn ouden dag geen jonge vrou en klaegt

B Ick

Ick heb een wijf verspaert vermits ick konde digten,
Want dat kan menigmael een swaren geest verligten.
Had ick noyt veers gemackt, of met de kunst gespeelt,
Daer is geen twijffel aen de tijt had my verveelt
Had ick niet voor de jeugt by-wijlen yet geschreven,
'k En hadde (na my dunkt) niet eensaem konnen leven:
Maer toen ick op het bed maer inct en pennen bragt,
Is al wat my bevogt verdweenen in der nagt.
Ick street met Pallas schilt, daer lag ick in gedoken,
Soo dat geen minne-pijl mijn hert en kon bestoken;
En schoon het grillig vleesch op my by wijlen schoot,
Ick stont op mijn verset, tot lust en weelde vloot.
Dit kon eerst swaer gepeys en veel bedroefde dagen,
Dit kon ontijdig vier uyt mijn gewrichten jagen
Wie noyt het dertel lijf tot luyheyt uyt en streckt,
Houd, daer een ander valt, zijn leden onbevleckt.
Daer is geen beter taet om tochten uyt te drijven,
Als dat men noyt en laet de sinnen ledig blijven.
Geduerig besigh zijn met eenig diep gepeys,
Dat is de regte toom voor lust en weelig vleys,
De mensch hout altijt wat daer op de geesten spelen,
Of hy sal dertel zijn, of gansche dagen quelen.
Geluckig is de ziel die hier het beste kiest,
En noyt zijn hert en quelt of synen troost verliest.
Een meul heeft desen aert, sy moet of koren breken,
Of sal tot haer verderf een haestig vier ontsteken
Daer rijst een vuyle stanck indien het water staet,
En als het yser rust dan roestet mettet daet.
't Is met ons broosen aert oock even dus gelegen,
Wie ledig henen gaet die wort tot quaet genegen.
Men segge wat men wil, ons dient geen stage rust;
Een geest die niet en werckt is open voor de lust.
Maer schoon daer niet een wijf mijn leger quam genaken,
Noch heeft het eensaem bed my vruchtbaer konnen maken,
Al was ick ongetrout ick kreeg een echte kint,
Niet by een witte vrou, maer uyt den swarten int.
Sie wat een seldsaem werck! het is my wedervaren
Schier watter omme-gaet ontrent het kinder-baren;
Als my de geest ontfing dan was ick in het lijf
Schier even soo gestelt gelijck een swanger wijf
Ick at niet als ick plag, ick hadde vreemde lusten,
Soo dat ick menigmael oock niet en konde rusten·
Ick kreeg wel barensnoot te midden in der nacht,
En wert in my gewaer als 't prangen van den dragt.
Dan moest ick uyt het bed, en ging het vier onsteken,
Ick voelde, na my docht, gelijck het water breken:
En als de vrugt verscheen dan was ick wel gesint,
Gelijck een vrugtbaer wijf die baert een echte kint.
Hier was ick dan belust gelijck de jonge vrouwen,
Ick sogt de nieuwe vrugt in haesten aen te schouwen,
Ick sogt te mogen sien het geen ick had gebaert,
En of het naer een wijf of naer sijn vader aert.
Noch moest ick wederom op nieuwe diensten passen,
Het kint was niet te reyn, ick moest het schepsel wassen.
Waer yet ter werelt komt daer lijt de moeder pijn,
En 't is vuyl uyter aert, en moet gereynigt zijn
Terstont na dit gewoel het wigt moest in de lueren,
Maer daer oock even-selfs en kondet niet gedueren;
Ick gaf het menigmael schoon linnen aen het lijf,
En dit was even-staeg mijn lust en tijt-verdrijf.
In dese besigheyt heb ick veel tijts versleten,
Heb ick een jonge vrou, en mijnen druck vergeten
Hoe! dunkt het yemant vreemt dat ick my wederhiel?
Ick droeg gedurig kint, of baerde met de ziel.
Ick was een huys alleen, ick was het allegader,
Ick was bruyt, bruydegom, man, vrouwe, moeder, vader,
Bewaerster, vroet-wijf, meyt, en voester boven dien,
Wie heeft'er immermeer soo vreemden kraem gesien?
Noch moest ick even-wel mijn hooft al verder breken,
Het kint moest goede tael en Hollants leeren spreken;
Dies moest ick school-vrou sijn, sie wat een groot beslag
My op de schouders woeg, of in den boesem lag!

Aldus bleef ick alleen oock in de koutste nagten,
Maer gaf mijn sinnen werk door veelderley gedagten:
En mits ontrent de trou mijn geest toen besigh was,
Geviel het dat ick veel op desen handel las.
Ick vont aen alle kant verscheyde trou-gevallen,
Ick sag hoe menigmael oock wijse luyden mallen,
Ick sag hier in den mensch als in zijn eygen gront,
En wat voor yder een hier uyt te leeren stont.
Dies heb ick dese stof tot mijn vermaeck gekoren,
En daer is metter tijt dit schepsel uyt geboren·
Dit scheen voor mijn beroep en oude jaren best
Een die geen eyers heeft die broet den legen nest
Wel sie dan hier een kint dat seldsaem is gewonnen,
Dat niet gelijck als melck te sammen is geronnen:
Een kint van vreemden aert, waer van ick vader ben,
En daer ick even-wel geen moeder toe en ken·
Een kint wiens eerste gront niet na en is te sporen,
Als uyt geen vrouwen heup, maer uyt mijn hooft geboren:
Een kint dat sonder bloet en sonder vleesch bestaet,
En dat noch even-wel op rasse voeten gaet.
Een kint dat niet en spreeckt gelijck de menschen plagten,
Maer dat oock sonder stem kan uyten zijn gedagten:
Een kint dat doove selfs zijn reden doet verstaen,
Vermits het door het oog kan in de sinnen gaen
Een kint dat noyt en at, en niet en plag te drincken,
En als het wert bevleckt dan eerst begint te blincken.
En waerom lang verhael? het is een seldsaem dier,
Sijn geest is swarten inct, sijn lichaem wit papier
Dit schepsel, soo het is, dat heb ick moeten baren,
Dat heb ick op-gequeeckt tot aen zijn rijpe jaren,
't En had geen vrouwen hulp, geen pap, of moeders soch,
En des al niet-te-min soo leeft het heden noch
Sie hiet komt nu het wigt gekropen uyt de doecken,
En wil, gelijck het schijnt, de landen gaen besoecken;
Het meynt 't is lang genoeg in duyster op-gevoet,
Het wil de werelt sien en wat men elders doet
Maer schoon al is het teer, noch kan het felle slagen,
Noch kan het ongemack en harde nepen dragen,
Of schoon een nijder grolt, of dat een spotter bijt,
Noch sal het jeugdig zijn oock in zijn ouden tijt
Al is het van papier, noch sal het langer dueren,
Als dat ick eertijts sag gewonden in de lueren.
De vrugten mijner jeugt wel eer by my geplückt
Sijn meest al van de doot in haesten weg-geruckt.
Van negen leeft'er twee, en die zijn beyde vrouwen,
Nu buyten mijn gesin door middel van het trouwen,
Nu sonder mijnen naem. Maer dit mijn jongste kint
Wil melden wie ick ben al waer men jonckheyt vint,
Al waer men trouwen kent, al waer de beste sinnen
Besteden haren tijt ontrent een heylig minnen,
Ontrent een reyne trou die van den Hemel daelt,
En door een stil gemoet tot in de ziele straelt.
Wel aen papiere-kint, ick kan het nu gehengen
Dat gy sult henen gaen, en in de werelt brengen
Wat gy van my onfingt; besoeck de soete jeugt,
Maer weet dat gy met eer oock elders komen meugt.
Gy draegt in uwen schoot dat vrijsters kan behagen,
Dat mannen dienstig is, dat in de leste dagen
De ziel haer voedsel geeft: gy draegt in uwen schoot
Dat troost verwecken kan oock midden in de doot.
En schoon gy somtijts melt van losse minne-treken,
Of hoe een swacke ziel ter zijden is geweken,
Gy prijst geen slim bejag, maer kant'er tegen aen
En toont wat reden eyst, en noodig is gedaen.
Dit heeft van ouden tijt geen mensch oyt konnen laken,
Het is by-wijlen nut de feylen aen te raken
Wie slimme gangen melt, en regtse na de deugt,
Die pleegt een dienstig werk ontrent de woeste jeugt.
Soo geeft ons Moses selfs niet weynig trou-gevallen,
Daer uyt men speuren mag hoe jonge sinnen mallen:
Maer voegter strenge tugt en Godes wrake by,
Tot af-keer van de lust en snoode linckerny.

(a) Hoe

[illegible] -sgier is, en gaet in vreemde steden,
[illegible] jeugt voor aenstoot heeft geleden,
[illegible] en eysch mier hoe de vryster schreyt,
[illegible] Sichem steirt, en blijft niet ongeseyt.
[illegible] minne-spel dat Casby quam bedrijven
[illegible] groote man ten vollen willen schryven:
[illegible] Phineas haer in de leden stiet,
Verswijgt in dit geval de wijse schrijver niet.
(c) Hoe 't wijf van Potiphar eens Joseph wou bekoren,
En gaf hem tot de lust al vry wat harde spooren,
Verhaelt de groote vorst: maer des al niet-te-min
Men siet'er reyne tucht, en diepe wonders in.
(d) Men leest hoe David viel in ongeregelt minnen,
En swierde buyten spoor door ongetoomde sinnen:
(e) Maer wat hem Nathan sey, en wat'er meer geviel,
Dat gaet hem die het leest tot in de diepste ziel.
(f) Hoe Ammon door bedrog de maegdom ging bestoken,
Van haer die voor zijn lust hem suypen meynt te koken,
Heeft Samuel verhaelt; maer heeft'er by gestelt
(g) Hoe dat oock door bedrog de lincker is gevelt.
De groote Salomon verhaelt ons hoere-treken,
(h) En hoe een lichte-koy is sneegh in listigh spreken:
Maer wat'er voor een vrucht aen dese boomen wast,
Dat stelt oock boven al de wijse Koningh vast.
(i) Hoe dat Susanna voer, en hoe de snoode boeven
Haer kuysheyt onder-gaen, en haren man bedroeven,
Wort elders klaer gesien: maer yder leert'er uyt
Wat voor een harde straf soo vuylen daet besluyt.
Wat wierom meer geseyt? 't verhael van boose trecken
Is dickmael aen het volck een plaester voor gebreken:
Te weten, als het werck na rechten eysch betoont
Hoe alle slim bejagh ten lesten wort geloont.
Men liet in ouden tijt een slave droncken maken,
En t'wijl hy besigh was met rispen, spouwen, braken,
Soo wort de guyt gestraft ten aensien van de jeught,
Op datse van het quaet sou wijcken na de deught.
Sie daer mijn oog-gemerck; en, wie het poogt te laken,
Het is my nut geweest in veelderhande saken.
Ick acht hem liefde weert die van de liefde schrijft,
Indien hy in de tucht en in den regel blijft.
Wel gae nu, teer gewas, door-wandel onse landen,
En reys oock even-selfs door ver-gelegen stranden;
Ick geef u des verlof, gy meugt op heden gaen
Oock naer het heet Brasil, of naer den Indiaen.
Men vint in dit gewest oock heden soete lieden,
Die eer en ware sucht aen alle kunsten bieden:
Men vint'er Nederlants, men vint'er Hollants bloet,
Soo dat'er niet en is dat u verschricken moet
En schoon gy nu ter tijt maer Hollants weet te spreken,
U sal in korten stont geen ander tael ontbreken;
Daer is een deftigh man die leert u Roomsche spraeck,
En dat is voor die reyst al vry een nutte saeck.
Gy sult daer in vol-leert al hooger mogen sweven,
En onder dat behulp oock elders konnen leven
Gy sult dan sijn verstaen van menigh geestigh man,
Die met u nu ter tijt geen kennis houwen kan.
Maer eer gy buytens lants vertoont uw nieuwe boecken,
Soo gae voor alle dingh ons Hollant eerst besoecken,
Daer sult gy zijn onthaelt van menigh gau verstant,
En Hollants eerste stadt dat is uw vaderlant.
Doch schoon gy dapper haest naer onbekende steden,
Den Hage lijcke-wel wil die voor eerst betreden;
Daer is het deftigh Hof, daer is den hoogen Raet,
Daer is van ouden tijt de woonplaets van den Staet:
Daer is de groote Vorst, door wie gestage segen
Wort aen het Vaderlant en yder een verkregen;
Soo dat sijn hoogh beleyt, en wijt-beroemde niem,
Heeft onder sijn gebiet de vleugels van de Faem.
Daer is het lustigh bosch en loover-rijcke dreven,
Die aen een doffen geest een nieuwen adem geven;
Daer is het heel Verhout, het schoonste dat ick ken,
Doch boven al vermaert door *Huygens* soete pen.

Stae hier een weynig stil en soeck de beste vrienden
Die u wel eer tot hulp en soet gesellchap dienden,
Spreeckt my nicht *Schilders* aen, die, eerse was getrout,
U dickmael heeft vermaeckt door gunstig onder hout.
Haer stem en soeten aert die heeft u leeren singen,
En door een vaste wet uw losse woorden dwingen;
Want noyt en was'er lied dat uyt de penne quam,
Dat niet uyt harenmont zijn klanck en wesen nam.
Waer hier een nieu gesang te lande was gekomen,
Dat had haer wacker oir van stonden aen vernomen:
Sy kreeg door milde gunst de Geesten aen der hant,
En leerde met'er daet al watse geestig vant.
Hier weet uw Suster van, die met haer droeve klagten
Verweckt de losse jeugt tot wijse na-gedagten;
Vint yemant daer misschien of hier een aerdig liet,
Het soetste van den galm en is mijn eygen niet
Sy heeft de maet geset, sy deed' het deuntjen leven,
Sy heeft den regten klanck, sy heeft de ziel gegeven;
Want geen soo netten stem in al het naeste lant;
De sang woont in haer keel, de geest in haer verstant
Als gy dan af-scheyt neemt, soo buyg uw gansche leden,
Begroet de goede ziel, en seg haer dese reden.
Seg dat'er menig veers in u gevonden wert
Dat haer betuygen kan mijn trou en suyver hert.
Want als men af-scheyt neemt soo blijft de reden steken,
Dat is voor haer genoeg; gy wilt niet langer spreken
Gy daerom maeck'et kort. doch voor haer soete gunst
Soo laet haer eenig pant geboren uyt de kunst,
Een kint gelijk als gy Maer wenst haer menig-werven
Dry kinders, die voor-eerst haer deugden mogen erven:
Of isse niet vernoegt met soo een kleyn getal,
Soo veel de lieve Godt haer salig achten sal
Wilt gy nu mijnen raet, (om niet te sijn verstooten)
Soo neem eerst uwen weg door onse bont-genooten.
Daer wort uw ronde tael van yder een verstaen,
En gy moogt onbevreest in alle steden gaen.
Doch Brabant lijcke-wel en hebje niet te schroomen,
Daer heeft al over-lang uw maegschap mogen komen.
Ey lieve, waerom niet? de kunst is sonder gal,
En heeft van ouden tijt haer vrinden over-al.
Maer als gy door het Sticht tot Utrecht sijt gekomen,
Na *Schuermans* edel pant dient fluex te zijn vernomen.
Die heeft het soet gedicht en alle konsten lief;
Gy, daerom groet de maegt, en geef haer desen brief.

Aen 't wonder-stuck van onsen tijt,
Dat ghy, ô Jonckvrou Schuermans zijt.

Princesse, wiens gemoet verlieft op oude boecken,
Noyt dwaesheyt heeft gepleegt die jonge lieden soecken.
Maer die uyt hooger drift verscheyden van de jeugt,
Geen ander liefde draegt als tot de ware deugt,
Tot kunst en wetenschap, tot veelderhande spraken,
En wat in eenig mensch kan wijse sinnen maken,
En wat in eenigh hert de beste zeden prent,
Soo dat een yeder schrickt die uwe gaven kent.
Ontfang mijn jongste kint dat aen u wert gesonden;
En mits het in het landt geen moeder heeft gevonden,
Weest ghy'er moeder van; ghy zijt van mijnen aert,
Vermids ghy door de kunst uw bed alleen bewaert.
Een kint gelijck als dit dat kan oock u betamen,
Ten sal geen teere maeght, geen vrijster oyt beschamen.
Ick segge noch een mael, ghy sijt van mijnen aert,
Vermitsje novens my papiere-kinders baert
Dit mach een vrijster doen, dit kan een maeght bedrijven,
En des al niet-te-min en maeght en vryster blijven
Gy daerom weest gerust, oock als u dit geschiet;
Een kint aldus geteelt en quetst den maegdom niet
Doch sooje niet en wilt den naem van moeder dragen,
Of dat een voester-kint u niet en sou behagen,
Soo laet ten minsten toe dat mijn papiere-kint
Magh seggen wieje zijt al waer men menschen vint:

(a) Genes. 34. 1. (b) Num. 25. 8. (c) Genes. 39. 12.
(d) 2 Sam. 11. 4. (e) 2 Sam. 12. 13. (f) 2 Sam. 13. 14.
(g) 2 Sam. 13. 28, 29. (h) Prov. 7. (i) Susanne 1. 26.

[illegible] het volck uw soet en eerbaer wesen,
[illegible] naem oock daer magh zijn gelesen,
[illegible] waerom niet? want dit uw eygen beelt
**[illegible] anders werck, het is van u geteelt.*
[illegible] als sy den brief sal hebben over-lesen,
[illegible] in haer vertreck en by haer mogen wesen:
[illegible] alse gaen besien of gy oock weerdig zijt
[illegible] met u onthael sal quisten haren tijt.
[illegible] gy noch even-wel en hoeft u niet te schroomen,
[illegible] u toe-gestaen oock by een maegt te komen,
[illegible]en maegt die niet en trout, maer in haer kamer sit,
D[illegible]t sy niet om een man, maer voor de werelt bidt.
[illegible] eene dus gesint die kan hier saken vinden
Die hier niet aen het vleesch, maer aen den Hemel binden
Gy weest daerom gerust, maer draeg u na den eys,
En houd u buyten smaet en sedig op de reys.
Uw Vader heeft geen maegt zijn leven oyt bedrogen,
Oock op haer goeden naem geen swadder uytgespogen;
Al bragt hy daer hy quam een vrolick wesen in,
Noch was hy sonder gal en eerbaer niet-te-min.
Gy, doe gelijck als hy En wil'er yemant mallen,
Of soo'er eenig mensch uyt swakheyt komt te vallen,
Soo leyd hem metter hant tot in uw stil vertreck,
Daer yder balsem vint, oock voor een steeg gebreck,
Ick meyn uw leste deel: daer leyt'et in verholen
Dat ons te regte brengt wanneer de sinnen dolen;
Ontsluyt dat aen het volck als gy het dienstig vint,
Maer houd u by de jeugt die eer en tugt bemint
Neem u geen quelling op, schoon u de spotters laken,
Maer weest in uw gemoet getroost in alle saken.
Wie vreemde landen siet, en lange reysen doet,
Die stelle voor gewis dat hy verdragen moet
Wie veel by menschen komt, of immer aen de wegen,
Die vint meest al het volck tot nijt of spot genegen.
Gy alsje dit vergif ontrent u voelen sult,
Soo neem tot uw behulp een plaester van gedult.
Daer is geen ander raet; het zijn gemeene plagen.
Hoe kan'er eenig werck aen alle man behagen?
Waer is soo gauwen kock, die oyt een sauce maeckt
Die alle menschen dient, en alle monden smaeckt?
Wel aen nu, weerde kint, ontfang uws vaders segen,
Die sal u dienstig zijn op alle vreemde wegen:
Godt geef dat nimmer mensch met u verkeeren moet,
Die niet en gaet te werck gelijck het bietjen doet.
Nu vrienden die bewoont ons vaderlantsche palen,
Of waer dit mitgewis misschien sal konnen dwalen,
Ick bid ontfangt het wigt, en doet het goet onthael,
't En hoeft geen rijcke koets, en min een gulde zael
't En is niet opgevoet ten dienste van de lusten,
Oock op een vuren plank daer sal het konnen rusten.
Hy dwaelt, na dat my dunkt, die van zijn wesen klaegt,
't En singt niet onversogt, 't en spreekt niet ongevraegt,
't En hoeft geen eerlick kleet als eertijts princen droegen,
Een rock van enckel leer dat kan hem vergenoegen.
Indien hem yemant schenckt een bant van zijde lint,
Dat neem ick voor een peyl dat hy de kunst bemint
Maer 't wigt en hoeft'et niet het kan met slegte banden
Wel varen over zee, oock inde verste landen;
Het is voor hem genoeg indien het gunst geniet,
En dat een billick oog zijn feylen over-siet
Indien het zijnen weert mag segen achter-laten,
Of door een stil beleyt een maegt of vrijster baten,
Of dat een jong-gesel mag leeren uyt de daet
Den gront van goet beleyt ontrent den echten staet
Maer eer ick hier besta mijn reden af te breken,
Soo moet ick noch een woort tot onsen Leser spreken;
Hem dient een kort begrijp, om flucx te mogen sien
Wat ick hier nu besta de werelt aen te bien
Hoor vrient, speelt u de geest ontrent de jonge vrouwen,
Of zijtge niet bequaem om meer te mogen trouwen,
Of snelje naer het graf, ontfang my desen gast,
Die sal u doen verstaen wat op uw wesen past;
Een yeder in het sijn. Wilt gy wat vrolicx lesen,
Of in het tegendeel by wijlen treurig wesen,
Of stijgen uyt het vleesch ontrent den ouden dag,
Hier is van alle stof die u vernoegen mag
Gy lees, en weest gegroet Dit had ick u te seggen,
Doorsie vry mijn beleyt en wil'et over-leggen:
En sooje noch misprijst mijn voorgenomen wit,
Soo kom ick tot besluyt, en seg u, Leser, dit:
Acht gy met dit geschrift mijn tijt verquist te wesen,
Soo quist noyt uwen tijt met dit geschrift te lesen:
Of houje mijn verstant niet wel te zijn besteet,
Soo geef uw zinnen werck daer gy yet beters weet.

* Op dat ick geen raetsels en schijne te spreken, soo sal de gunstige Leser gelieven te verstaen, dat het Beelt van Juffrou Schuermans hier achter gestelt, by haer selfs, en na haer selfs, uyt een spiegel is geteyckent. en na de gedane teyckeninge by my gedaen snijden. Yder oordeele den leeuw nae de klauwe.

Desen allen onvermindert soo moet ick by het voorgaande noch dit voegen, goetgunstige Leser: te weten, dat by my gemerckt zynde, hoe dat veel ervaren lieden voor een gewoonte hebben, eerst te stellen de regels tot eenige wetenschappen dienende, en daer na de exempelen op de selve passende; ick het heb goetgevonden na te volgen. En alsoo ick door een voorigh Boeck geleyt heb de gronden van een goet houwelick, en een af-keer gepooght te maken van quade gangen die in soodanigen gelegentheydt zich openbaren; soo heb ick dienstigh geacht, by dese jegenwoordige mijn oeffening de saken door exempelen meerder klaerheyt te geven.

Onder anderen is mijn betrachtingh mede geweest, t'elckens nieuwe gevallen en van een bysondere uyt-komste voor te stellen, ten eynde om door de verscheydentheyt van stoffe, gedurighlijck versche be-

bedenckingen in den Leſer te verwecken: op dat alſoo yder een iet wat hier ſoude vinden dat op ſijne byſondere gelegentheyt ſoude mogen ſlaan. Waar in ick meyne ſoo veel gedaan te hebben, dat'er by-naaſt niemant ſal gevonden worden, of hy ſal aan het een of het andere trouw-geval ſijn eygen konnen toetſen en ter preuve ſtellen. Oock heb ick de gevallen in dit Werck gebruykt niet verdicht, ofte in mijn eygen breyn geſmeet, gelijk het gebruyck van de Poëten veel plach te weſen: maar ick hebbe beter gevonden, de geſchiedeniſſen van goede ſchrijvers te ontleenen, om redenen by eenige geleerde wel aangeweſen. * Ondertuſſchen wil ick den Leſer gebeden hebben ſich daar aan niet te willen ſtooten, dat ick de ontleende geſchiedeniſſen breeder hebbe uytgemeten als die by de oude ſchryvers gevonden worden; want de gene die van het ambacht zijn, weten hoe verre een beſcheyden penne in ſoodanigen gelegentheyt vermach te gaan weyen, en wat de kunſt ontrent de omſtandigheden der ſaken is geoorloft. * En ſulcks dient ſonderlinge tot beter glimp van de ſtoffe, en tot meerder vermakelijckheyt van de Leſer: op de welcke al mede plach geſien te worden. En ten dien eynde hebbe ick niet door kopere platen, het byſonderſte van de geſchiedeniſſe aen den Leſer willen vertoonen.

Noch hebbe ick geoordeelt dienſtigh te weſen, by maniere van t'ſamenſprake door twee perſoonen van byſondere gelegentheyt, de vraag-ſtucken uyt ydere geſchiedeniſſe rijſende wat nader te doen ondertaſten, dan het ſelve is by my niet over-al in volle leden gedaan konnen worden, vermids mijn ampt (geduerende den tijdt dat ick met het voorſz. Werck beſigh was) my veel beſwaarlijcker quam te worden als wel te voren. Invoegen dat ick mijn begonnen ontwerp naar eyſch van ſaken niet en hebbe konnen vol-trecken: maar hebbe de vervullinge van verſcheyde bedenckelijcke vraag ſtucken gelaten aan het oordeel van den ervaren en geoeffenden Leſer.

Tot beſluyt, Vrienden, mijn oogmerck in deſen allen is geweeſt mijn ſinnen beſigh te houden, ende alſoo beyde te ſware en te lichte gedachten van de hant te wijſen, de Nederlandſche tale te ver-

* M. de Montaigne liv. des Eſſaias 2. chap. 35. De trois bonnes femmes. Je m'eſtonne que ceux qui s'addonnent à eſcrire pour donner plaiſir & profit au lecteur, ne s'aviſent pluſtoſt de choiſir dix mile tres belles hiſtoires, qui ſe rencontrent dans les livres: ou ils auroient moins de peine, & apporoient plus de plaiſir & profit. Et qui en voudroit baſtir un corpus entier & s'entretenant, il pourroit entaſſer par ce moyen force veritables evenements de toutes ſortes; les diſpoſant & diverſifiant, ſelon que la beauté de l'ouvrage le requereroit.

* Ceux qui ſont du meſtier entendent juſques ou s'eſtend la diſcrete licence d'un Poete, qui ſur le pilotis de l'hiſtoire aſſied beaucoup de circonſtance vray-ſemblables. Partas en la preface de ſa 1 Semaine.

çieren, de Hollandsche gedichten sacht-vloeyende en sonder stoot- en stop-woorden te maken; ten eynde de selve eenpariglijk en sonder stuyten gelesen moechten worden. En boven dien onse Lands-genooten met vermakelijckheyt wat goets te doen lesen, en daar door bequamer te maken tot het huyselick en borgerlick leven, en een geluckzaligh sterven. Waar toe ons helpe de Bruydegom van de altijt-duurende feest, even Godes Sone gepresen inder eeuwigheyt. Vaar wel, goetgunstige Leser, en geniet, soo het u goet dunckt, mijn gedichten en gedachten, en houd my voor den genen die ick ben, te weten:

U. E. gansch toe-genegen en dienstwilligen

J. CATS.

Hier

Hier siet gy, goet-gunstige Leser, een af-beeldinge van Jonkvrouw Anna Maria Schuermans, naer het leven gedaen: onder het welke wy gestelt hebben het veers dat gy daer lesen meugt.

[illegible] oyt het aerdigh [illegible] s'u't [illegible]omen aen te schouwen,
Houdt vast, dat gy hier siet een roem voor alle vrouwen
Van dat de werelt stont, tot heden op ten dagh.
Niet een die haer gelijck of na bereycken magh.

MAer niemant dencke dat wy hier (gelijck wel somwijlen in lof-dichten plagh te geschieden) te ruym ende wijt-mondigh hebben gesproocken. Neen niet alsoo, maer ghy selfs word hier rechter gemaeckt om te oordeelen of dit mijn eerdicht verdicht is dan niet. Ick vrage dan, of yemant van u-lieden oyt gekent heeft een jonckvrouwe:

Die in de Nederlantsche, Hoogduytsche, Fransche, Latijnsche Talen, soo wel ervaren is geweest, dat sy daer in loffelijck spreecken, brieven schryven, en dichten konde.

Die in de Griecxsche Bybels, Hebreeusche Talen soo wel geoeffent was; datse daer in de Autheuren lesen, verstaen, daer van oordeelen, oock in schryven konde.

Die in de Italiaensche en Engelsche Talen soo verre is gevordert geweest, dat sy Boecken op saecke van State, of diergelijcke, by den Italianen geschreven: en daer beneffens de uytnemende Theologische Boeken by de Engelschen uyt-gegeven, lesen ende gebruycken konde.

Die in de Rabbijnsche, Hebreeusche, Chaldeeusche, Syrische, Arabische talen soo veel geleert hadde, datse die konde lesen, verstaen, en met de heylige Hebreeusche tale confereren, tot reynder ende geleerder opening van de H. Schrifture,

Die

Die vorder van ſin en voornemen is geweeſt in tockomende, met Godes hulpe, daer in voort te gaen, en daer noch by te voegen het Samaritaens, Æthiopiſch ende Perſiſch: verwachtende alleen maer noodige Boecken tot uytwerckinge van haer looffelijck voor-nemen

Die in de Hiſtorien, Poeten, Orateuren ende andere goede Schrijvers, mitſgaders de Liberale Konſten, neffens de Philoſophiſche ende andere wetenſchappen, ſoo wel beleſen ende ervaren is geweeſt, datſe daer van diſcoureren, ende over de ſwaarſte ſtucken ende queſtien der ſelver dicteren ende in 't ſchrift ſtellen konde.

Die voortreffelijcke kenniſſe hadde, ende een diepſinnigh oordeel in Theologiâ Textuali, Dogmaticâ, Practicâ, Elencticâ; ſelfs tot de ſwaerſte en ſubtijlſte Scholaſtique queſtien toe.

Die haer dagelijcks noch meeſterlijck oeffende in alle deelen ende methoden der Theologie

Die in de Schrijf-konſte geen meeſters en hadde te wijcken: ja te boven gingh de netſte ende aerdigſte drucken, en dat in 't Hebreeuſch, Syriſch, Griecx, Samaritaens, Æthiopiſch, Latijns, Italiaens, &c. ende de meeſte Handen van dien op verſcheyde manieren, als Capitale letters, Staende, Loopende, konſtelijck konde ſchryven.

Die in 't Teyckenen en Schilderkunſte wel ervaren.

Die ſijde Bloemen of diergelijcke naer het leven konde borduеren.

Die Teyckenen konde met Potloot, de Penne, Crayon, &c.

Die wiſt te ſchilderen in miniature, ofte water-verwe.

Die de wetenſchap hadde met een Diamant op het glas geeſtigh te ſchrijven.

Die konde Hout ſnijden, of met een penne-mes in Palmen-hout Conterfeytſels maken.

Die de wetenſchap hadde van Plaetſnijden, tot haer eygen Conterfeytſel toe.

Die wiſt te boetſeren in Waſch.

Die in de Muſijcque loffelijck was ervaren. En van gelijcken mede in het ſlaen van de Luyt.

Nu ſoo is het alſoo dat niet alleen de hooge Schole van het Sicht van Utrecht, maer oock menigh geleert man in Holland met volle reden van wetenſchap kan getuygen, dat al het gene voren is verhaelt, gelijckelijck is te vinden in den perſoon van Jonck-vrou *ANNA MARIÆ SCHVERMANS*: wiens beelt na 't leven by haer ſelfs uyt een Spiegel konſtiglijck geteyckent wy den Leſer hier in 't koper geſneden, gunſtiglijck mede-deelen; als een wonder niet alleen van onſe, maer oock van de voorige eeuwen. En daer op beſluytende, ſegge ick:

O licht van uwen tijt, en Peerel van den doeck!
Gy die ons Eeuwe çiert, verçiert oock deſen Boeck.

ANNA MARIA SCHURMAN

t'SAMEN-SPRAKE

VAN

PHILOGAMUS

Jongman en noch ongehouwt,

MET

SOPHRONISCUS

Oudt man en Weduwenaar.

KORT BEGRYP VAN DE VOLGENDE t'SAMEN-SPRAKE

1 *UYtnementheyt van het houwelick van de eerste voorouderen.*
2 *Of het dienstigh is te trouwen?*
3 *Of het beter is getrouwt of ongetrouwt te wesen?*
4 *Of kerckelijcke persoonen behooren te trouwen?*
5 *Of iemant Godt om een goet partuur biddende, en daer na een opset nemende om het eerste vrouw-mensch dat hem tegen komt tot een wijf te kiesen, een goet middel is om wel te mogen trouwen?*
6 *Of het wijsheyt is, op schijn van Godsaligheyt, aendacht in de kercke, of diergelijcke, plotselijck iemant te trouwen?*
7 *Of iemant behoort te trouwen die geen middel en weet om de huys-houdinge voor te staen?*
8 *Of alle mans-persoonen in het sweet haers aengesichts haer broot moeten eten, en wat sulcks eygentlick seggen wil?*
9 *Of het beter is dat iemant met ge-erft goedt sijn huys-gesin onderhoudt, ofte wel door middelen by hem selfs gewonnen?*
10. *Of vrouwen, die meer tot de huys-houdinge, door haer verstant ofte vlijt, in-brengen als de mans, de heerschappye of voogdye over de selve toekomt?*
11. *Of het beter is te trouwen met of sonder houwelijcksche voorwaerde?*
12. *Of'er in de Schrifttuure eenigh houwelijck kan aengewesen worden, dat onder een houwelijcksche voorwaerde is aangegaen?*
13 *Of (indien Adam niet en hadde gevallen) onder de menschen voort-teelinge plaetse soude hebben gehadt?*
14 *Of de woorden* wast en vermenigvuldight, *by Godt tot de eerst-geboude gesproken, een gebodt in hebben dan niet?*
15. *Of Adam Eva beslapen heeft noch in den Paradijse wesende?*
16. *Weyger-kunst met heusche eerbaerheyt, gebruyckt ontrent het geheym des houwelijcks, den vrouwen aengepresen.*
17. *Ten wat tyde houwelijcksche by-een-komst best is?*

SOPHRONISCUS.

HOe dus, Philogame, al weder alleen, in dese eensame plaetse?

PHIL. Ja, waerde Sophronisce, ick ben hier al dickmael eensaem, en dat om eyndelijck eenmael uyt de eensaemheydt te geraken.

SOPH. Ghy spreeckt raedselen, na my dunckt, spreeck rondt en klaer, jongelingh, soo ghy anders wilt verstaen werden.

PHIL. Om verstaen te wesen is 't dat men spreeckt en ick weet niemant, van den welken ick beter wensche verstaen te werden, als van u, waerde man 't Is u kennelijk, dat ick tot heden toe eensaem en ongepaert leve, en echter en is er mijne gelegentheyt, oock mijne genegentheyt niet, dus langer te blijven, en daerom heb ick even hier te deser plaetse in mijn eenigheyt nu al dickmael met ernst overleyt, hoe ick bequamelijck uyt desen eensamen staet, tot een gesellîgh leven, soude mogen komen

SOPH Wel, wat is'et dat u daer noch aen hapert, goede jongelingh?

PHIL. Dat ik nog te weynig kennisse van saken hebbe in die gelegentheyt, en nog de regte gronden niet en weet van dat groot werk Ik en ben niet gesint ten houwelijk te gaen, als de onreyne dieren in de Arke deden want de selve, niet wetende tot wat eynde sy-lieden daer in traden, waren'er in en quamen'er weder uyt, even alsoo als sy lieden daer in waren gekomen, dat is, onreyn en ongalik.

SOPH. Ik en kan u daer in geen ongelijk geven, Philogame; want ick heb'er vele gekent, en ken'er noch heden eenige, die in het aengaen van haer houwelijk even hen soo droegen, als ik een sekeren knegt eens hebbe gekent, aen den welken sijn Heere bevolen hebbende in haest om een boodschap te gaen, op alsulken plaetse, datelijck, soo haest hy de plaetse maer hoorde noemen, met een dom en los hooft sig derwaerts spoede, sonder verder te verstaen wat hy daer te verrigten hadde, en ter plaetse gekomen zijnde, toen maer eerst begon te dencken wat de reden mochte wesen, waerom hy daer gekomen was en die niet wetende, wert gedwongen te rugge te loopen tot sijnen Heere, om sulks te gaen vragen. Seker, alle de gene die alleen te gaste gaen om hen sat te eten, maer reysen om nieuws te sien en slechts ten houwelijcke komen om den lust van een vrouwe te genieten, die en hebben geensins getroffen het regte wit en oog gemerck, daer sy lieden op te sien hadden. Regtsinnige lieden gaen te gaste meer om door gemeenschap van goede reden en zeden haren geest te vermaecken, als om met spijs en drank haer lichamen te belasten haer reysen strecken hun niet om een nieusgierig oog, maer om een leerbegeerig herte te voldoen. Het trouwen dient de selve meer om een soet gesellig leven, ten dienste van Godes Kerke, van het Vaderlant en haer eygen huys te leyden, als om de ketelinge van haar weelîgh vleesch vernoegen te geven

PHIL. Weynig zijn'er, waerde man, die het stuk soo op-nemen, en evenwel soo is 't meer als kennelijk dat het alsoo behoort.

SOPH. Ick oordeele dat die gene, die haer ten houwelijke begeven, behoren te doen, als de gene, die haer tot een reyse buytens lants gaen stellen, de selve sien niet alleenlijk eerst in haer gedagten, maer ook op de Kaerte alle de wegen, bergen en rivieren daerse door hebben te reysen, al eerse van huys scheyden. 't Zijn wilde menschen,

 die

die huysen bouwen van boomen, so als die in de bosschen afgehouwen werden, dat is, met schorssen en quasten [illegible], in her tegendeel, wil niet als een boom, maer als een balk gebruykt werden in 't gebouw van ons Vaderlant, dat is, [illegible] wel in de gelegentheyt van 't houwelijck te komen [illegible] behoeft, maer ge effent, geschaeft en geluyvert van de quasten der jonkheyt. Het volk Israels en tough niet in het belooide Land, als na een naerstig ondersoek wat voor een volk dat 'er in woonde, wat voor steden en sterkten daer in waren [illegible] dat 'er in wiessen. Ik woude soo geerne doen in de saecke daer van wy tegenwoordelick spreeken, dat is, ten aensien van het houwelijk, 't welck ik te rechte mach noemen 't Land van Beloften der jonge lieden.

PHIL. Ik woude wel van veelerhande bedenkingen, die my nu en dan te binnen komen, omrent den houwelijken staet, wat nader bericht hooren van degene die ik meyne dat stuk grondelijk te verstaen; en nadien ik weet dat gy niet alleenlijk goede wetenschap, maer ook volle ervarentheyt van desen allen hebt, mids gy niet alleenlijk een geruymen tyt getrout zijt geweest, maer hebt daer-en-boven (so ik weet) uwen houwelijksen tijdt niet sonder aendagt en diepe opmerkingen laten voor by gaen: So woud ik wel dat gy my eerst het oyr, en daer na de tonge een weynig wondet leenen op dese gelegentheyt; want met lieden die door eygen bevindinge wijs zijn, raet te plegen, dunkt my best te wesen. De weg tot wetenschap is lang door regels, kort door exempels, seyt een wijs Schrijver.

SOPH. En op wat saken loopen doch meest uwe gedachten?

PHIL. Ik woude hier in wel gaen van de eyers af tot de appels toe, gelijk de oude seyden, dat is, gelijk gy weet, van den beginne al tot het eynde toe, om alsoo bescheydentlijk eenige mijne naeu-kennige gedachten te voldoen, en sonderlinge wilde ik met regte kennisse van saken wel bericht worden op de navolgende vraegstukken.

1. *Wat recht trouwen is?*
2. *Of men mach trouwen?*
3. *Of men moet trouwen?*
4. *Of het beter is te trouwen, of ongetrout te blyven?*
5. *Wie 'er trouwen mach, en wie niet?*
6. *Hoedanige Persoonen men behoort te trouwen, en hoedanige niet?*
7. *Wanneer men trouwen mach, en wanneer niet?*
8. *Waer men trouwen mach, en waer niet?*
9. *Waerom men trouwen mach, en waerom niet?*
10. *Hoe men trouwen mach, en hoe niet?*
11. *Wat behulp-middelen men om te trouwen gebruycken mach, en hoedanige niet?*

SOPH. Sie daer een wijt velt geopent, dat in veel dagen niet af en is te gaen, wat naerstigheyt men daar toe oock brengen mogte. En waer toe soo veel mosterts hier op gemalen, Philogame? soo ik u niet wel en kende, ick soude seggen dat gy, nu een Lubecksche vryer beginnende te worden, het sutsel boeck soekt, en daerom in allen desen een hayr in drie soekt te klieven, om niet tot het werck te komen. Ey lieve!

Die elcke veêr wil sien en raken,
En sal niet licht een bedde maken.

Houwelijkse saken wel te overwegen, maer niet eer te willen trouwen voor men die aen alle kanten door en door heeft gezien, dunkt my meer neus-wijsigheyt, als voorzigtigheyt te wesen.

PHIL. Wel, Sophronisce soud gy mijn naeu-keurigheyt in dier voegen opnemen, soo is 'et beter dat ik daer van af-stant doe, en my wat vermijde van so diepen ondersoek van saken. Maer dien onvermindert, dunkt u mijn voorstel van so grooten omme-slagh te wesen?

SOPH. In trouwen ja, Philogame: want by-naest ontallicke vraegstukken, en al van groot bedenken, konnen hier uyt getogen worden, en dienden wel rijpelik overleyt te worden, om goet werk te maken, niet te min laet ons den anderen hier op wat naerder verstaen. Het is noch vroeg in den morgenstont, en de plaetse daer wy jegenwoordelijck zijn is stil, vermakelik, en bevrijt van doorgang, oock ben ik even nu recht gesint om van dusdanige saken wat te spreecken, behoudens, mids dat gy niet te naeu pluyst [illegible] en sult wesen.

PHIL. Ik ben te vreden te doen als gy segt, waerde Sophronisce: maer voor eerst (dewijle ons geheele reden staet te [illegible] houwelijck met den gevolge van dien) so stelt ons [illegible] beschrijvinge van het selve, soo gy die meynt [illegible]

SOPH. De Rechts-geleerden seggen *het houwelijk* [illegible] *een wettige t' zamen voeginge van man en wijf, mede* [illegible] *onscheydbare gemeenschap van leven.* Andere gaen wat breeder [illegible] dese gelegentheyt, en stellen *het houwelik te zijn een* [illegible] *ge en onverbreekelijcke verbintenisse, tusschen een man en een vrou mensch, by Godt ingestelt, ten eynde men hem kenne voor een suyveren Geest, en dat wy in reynigheyt hem dienen mogen, en het menschelicke geslachte daer door vermeerdert zijnde, Gods Kercke daer uyt mach worden versamelt.* Onsen Erasmus neemt het op dese wijse. *Het houwelick* (seyt hy) *is een wettigh en gedueregh verbond tusschen man en wijf, onderlinghe aengegaen ten eynde om kinderen te gewinnen, mede brengende gemeenschap van lijf en goet.*

PHIL. Welcke van dese drie dunckt u best te wesen?

SOPH. Ik houw dese alle voor bequaem, gy en kont geen misslagh doen, een van de selve te verkiesen, na gelegentheyt van saken.

PHIL. maer open my doch een weynigh nader het innerlik bescheyt van dese beschrijvinge, die ik wel kan bemerken malkanderen seer na te komen, maer evenwel niet over al een de selve te wesen.

SOPH. Merk voor eerst, Philogame, dat het houwelijk is een *wettige by-een-komste*, en sluyt daer mede uyt alle de t'samenvoegingen van man en wijf die onwettigh of tegen den regel zijn, het zy dan ten aensien van de persoonen ofte van de sake selfs. Let vorder op de woorden, *tusschen man en vrouwe*, en sluyt daer mede uyt, als onwaerdigh den naem van houwelijk, die t' samenvoeginge van de onmondige en minderjarige, van gelijke de t'samenkomste van vrouwe met vrouwe, of man met mans-persoon, waer van men ook hedendaegs exempelen heeft gesien: en boven dien van vrouwen ofte mans-persoonen, daer van d'een ofte d'ander, ofte beyde ten houwelick onbequaem zijn. Van gelijken wort door de voorsz. woorden afgekeurt de by-een-komste van een man tot twee of meer vrouwen, item van twee ofte meer mans tot een vrouwe. Met de woorden van *onscheydbare gemeenschap* wort aengewesen, dat geen houwelijk en kan gemaeckt worden onder conditie, ook niet tot een sekeren tijt toe, maer het is een bandt geduerende geheel het leven van de gene die onderlinge zijn verbonden, het welk in andere gemeene verbintenissen en handelingen geen plaatse grijpt.

PHIL. Ik sie nu uwe beschrijvinge van 't houwelijk kortelijk uytgeleyt, en vinde sulks tot mijnder onderreginge te dienen, om eenvoudelijk te verstaen de nature van dese verbintenisse, maer ik wenschte wel wat nader onderreginge te hebben op verscheyde twijfelachtigheden, die op de vraeg-stucken, by my hier vooren aengeroert, souden konnen worden bygebracht.

SOPH. Wel, Philogame, om tot uwe meyninge te komen, so hebbe ik hier by der hand een nieuw Poetisch werk, verscheyde gedenkwaerdige trouw-gevallen onse Nederlanders voor oogen stellende, dat mijne ik een goede aenleydinge te sullen konnen geven tot ondersoek van saken, daer gy van gewaegt.

PHIL. Wat op-schrift geeft de Schrijver aen het werk, daer gy van spreeckt?

SOPH. *Proef-steen van de trouw-ring* sie ick 'er vooren op staen, en het sal by ons te besien wesen, hoe de naem door de sake wort beantwoort. Mijns oordeels schijnt de Schrijver te beloven, dat door dit werck een yder zijn trouwe tegenwoordige of toekomende ter proeve sal konnen stellen om alsoo te weten of de selve wel en behoorlijk is, of niet.

PHIL. Sie daer een gelegentheyt die ik sogte, waerde Man, ik bid u, laet ons hier onder dese aengename schaduwe een weynig nedersitten: want (naer ik merke) so ben ik hier wel ter thaeys gekomen, om te vinden daer ik lange na verlangt heb. Staet my ook toe (so het u belieft) dat ik in dese handelinge [illegible] dienen, als de jongste wesende, en die het selve [illegible] veelen, en daer na so open my uwe aenmerckingen op de voorvallende saken, soo doende, sullen wy, mijns oordeels [illegible] werk maken, en ick sal ten hoogsten wel vernoegt wesen.

SOPH. Nadien ick uwen lust hier in bemercke, [illegible] geling, soo ben ick te vreden te doen als gy [illegible] gin dan ter goeder uren, en ick wil met aendacht [illegible] 'er voor aenmerckingen uyt sullen te trecken zijn [illegible] uw voornemen sullen mogen pillen, en dan na [illegible] reden en tegen reden onderlinge leggen en hooren.

PHIL. Wel aen, ick beginne.

GRONT-HOUWELICK,

DAT IS.

Beschrijvinge van d'eerste Bruyloft, gehouden in den Paradijse, tusschen

ADAM EN EVA,

EERSTE VOOR-OUDERS ALLER MENSCHEN.

OP, droeve Sinnen, op. Waerom aldus geswegen?
Waerom soo langen tijdt in uwen rouw gelegen?
Ey! drijft het swaer gepeys ten lesten op de vlugt;
Het graf en geeft niet op hoe seer dat iemant sugt.
Wien eens de bleke doot heeft uit het vleis genomen,
Die kan noyt wederom hier op der aerden komen;
Of iemant treurig is, of bijster ongesint,
Het is een stale wet, die alle menschen bint;
Gy, schoon uw weder-helft is van u afgesneden,
Troost echter uw gemoed, en stel uw des te vreden;
Gy sult haer weder sien, naer uwen lesten dag,
Daer noit de wreede doot haer pijlen schieten mag.
Mijn geest is nu belust aen Hollandt iet te schencken,
Waer door men overlang noch onser sal gedencken,
Koom laet ons op een nieu iet brengen aen het ligt,
Dat leet versoeten kan, en swacke sinnen stigt:
Yet dat een jong gesel voor eerst behoort te lesen,
Yet dat een echte man sal dienstig mogen wesen,
Yet dat een teere maegt sal leyden in de jeugt,
Yet dat een deftig wijf sal styven in de deugt.
Ick heb by een gebracht verscheide trou-gevallen,
Om daer te mogen sien hoe jonge sinnen mallen,
En hoe een rijper aert bequamer wegen vint,
En hoe een reine ziel haer tochten overwint:
Maer dat is niet genoeg. Wy moeten ondersoecken,
Uyt al wat Reden biet, uyt allerhande boecken,
Wie in dit noest gewoel de rechte baen verliest,
En wie in tegen-deel de beste wegen kiest.
Al hooger, mijn vernuft. Wy moeten onder-gronden
Het wonderbaerste stuck van alle trouw-verbonden,
Des Hoogen diepste gunst, des Hemels grootste werk,
Hoe Godt de Sone paert met sijn geminde Kerck.
Almachtig, eeuwig, goet, oneyndig, heylig Wesen,
Naer eysch, en rechte maet, by niemand oyt gepresen,
Wiens onbegrepen Woord de werelt heeft gebout,
En noch door hooge macht geduerig onderhout,
Die Adam hebt vergunt door u te zijn geschapen,
En in sijn even-beeld sijn lust te mogen rapen,
Die noch voor yder mensch, tot heden op den dag,
Beschickt een eygen deel dat hem vernoegen mag:
Die even uwe Kerck den segen hebt gegeven,
Te kennen voor een hooft den Prince van het leven,
En uyt uw diepste gunst, de menschen hebt gejont
Een noyt begrepen heyl, een eeuwig trou-verbont.
O geest van onsen geest! ô ziel van alle zielen!
Die sonder uw behulp als stof ter aerden vielen,
Tot u is mijn gebedt. Bestier mijn swacke pen,
En geef dat ick den gront van uwe wonders ken
Geeft dat ick tonen mag hoe vreemt ons sinnen woelen,
Als wy in onsen geest uw krachtig woordt gevoelen,
Ten eind' ons blijcken mag het noodig onderscheyt,
Wie door een losse waen of reden werdt geleyt.
Maer geef doch boven al hun die ons schriften lesen,
Geef aen den Schrijver selfs een nien en ander wesen;
Geef, dat hy niet een woort mag brengen aen den dag,
Als dat aen al het volck ten goeden dienen mag.

GODT, door sijn eeuwig Woordt, en uyt sijn hoog vermogen,
Hadt om dit wonder Al een hellen glans getogen,
Had nu den swarten nacht gescheyden van den dag,
Soo dat men door het licht sijn groote wondren sag.
Het aerdrijck stont geset, en konstig onderscheyden,
Met dieptens overhant, en hoogtens tusschen beyden;

Den Hemel, uytgebreyd gelijck een schoon tapijt,
Droeg in sijn hoog verwulf de peylen van den tijt
De lugt, tot haer cieraet, had duysent helle stralen,
Die uyt den Hemel stien, en om de wereld dwalen,
Men sag de bleecke maen, men sag de gulde son,
Men sag hoe dit cieraet, en haren loop begon
De winden vlogen uyt, en sweetden op de stroomen,
En maeckten sagt geruys ontrent de jonge boomen!
Een dau, vol soeten geur, gesegen uyt de lugt,
Gaf voedtsel aen het kruyt en aen de jonge vrugt.
Het water lag gebogt in sijn bescheyde palen,
En mogt van nu voortaen niet elders henen dwalen;
Het landt was over-kleet met gras en edel kruyt,
En schoot, oock sonder siet, sijn gulle botten uyt.
De schepsels zijn geplaetst op veelderley manieren;
Ontrent het dichte bosch daer zijn de wilde dieren,
De steen-bock vint vermaeck daer hooge rotsen zijn,
En in een diepen kuyl daer woont het schuw konijn
De vogels is de lucht tot haer verblijf gegeven,
Om met een vryen loop aldaer te mogen sweven,
De vissen is belast te swemmen in de zee,
En al waer groente wies daer sprong het weelig vee
Maer Godt heeft boven al een tuyn met schone dreven,
Een Hof, na rechten eysch by niemant oit beschreven,
In Eden toebereydt, en als met eyger handt
Daer hagen in gepoot, en boomen in geplant
Een windt van soeter aert, geresen uyt het zuyden,
Quam sweven op het veldt, en spelen in de kruyden,
Quam sijgen in het loof, en wat'er vorder wies,
En noyt en rees'er storm die uyt den noorden blies.
Daer is geen teere bloem gegeesselt van de winden,
Daer is geen vuylen mist ontrent den Hof te vinden,
Daer is geen strenge vorst, die in de wangen bijt,
Daer is geen felle kouw, die in de leden snijt,
Daer is geen vuylen damp, geen harde regen-vlagen,
Geen blixems seldsaem vyer, geen felle donder-slagen,
Daer is geen vinnig rijp, als ons de winter sent,
Geen hagel die het kruyt, en jonge boomen schent,
Daer is geen sonne-brant, die, met verhitte stralen,
Koomt op het jonge vee, of op de menschen dalen;
Alleen een reyne lugt, getempert op de maet,
Trekt bloemen uit het loof, en uit de bloem het zaet:
Daer wast geen vinnig kruyt, geen netel op den velde,
Geen distel in het bosch, die vee of menschen quelde,
Daer is geen Aconijt, geen ander giftig blat,
Soo dat men sonder schroom van alle vruchten at.
Daer quam geen witte raeg ontrent de bomen sweven,
Daer quam geen vuyle spin haer netten over weven,
Daer quam geen trage sleck gekropen op het kruyt,
Geen dick-gebuyckte pad en spoog'er swadder uyt.
Daer quam geen vale mol ontrent de bloemen wroeten,
Daer quam geen boos gerut met hondert slimme voeten,
Daer quam geen swarte vlieg, die in het bloeysel sat;
Hier quam geen boose rups die jonge vruchten at.
Al wat'er leven hadt dat quam de menschen streelen,
Dat quam hem even-staeg sijn gaven mede-deelen,
En wat'er uyt een berg, of uyt de dalen sproot,
Daer in was 't dat het oog een vollen lust genoot.
Men sag'er edel nat, en klare beeken swieren,
Een dranck voor alle vee, voor alle wilde dieren,
Men sag'er wonder veel, en meer als eenig man
Met sinnen ondergaen of recht begrijpen kan.
Al seyd' ick dat het wout daer staeg en eeuwig bloeide,
En dat'er honig-raet uyt alle klippen vloeide,
En dat men uyt een berg kan tappen soeten wijn,
Noch leed ick geenen nood om achterhaelt te zijn.
Al seyd' ick dat'er melck, als met geheele beeken,
Quam midden uyt een rots of uyt de keyen leeken,
En dat men in den dauw vernam het edel Man,
Noch sprak ick niet een woort dat iemant laken kan
Al steld' ick over al een reyn en heylig weten,
En dat de vogels selfs den grooten Schepper presen,
Ja dat een rave song gelijck een nachtegael,
Noch sprack ick evenwel geen ongerijmde tael:

Maer dit is onder dies op mijn gedicht te seggen,
Dit is mijn swacke pen met reden op te leggen,
Dat ick hier niet een woort kan brengen aen den dag,
Dat in het minste deel het stuck bereycken mag
Voor my ick kenne schult. Ey lues! mijn aerdsche leden,
Mijn deusig onverstant, mijn domheyt in de reden,
Mijn dick-bewasemt breyn is hier als buyten raet;
Maer Godt neemt menigmael de wille voor de daet
Gy, die het schoon prieel in eysch begeert te kennen,
Gae leer het van den geest en niet uit swacke pennen,
't En is geen menschen werck, het is van hooger prijs
Gy wacht het recht bescheyt in 't eeuwig paradijs.
Ontrent den vetten kant en aen de soete stroomen,
Daer stont een schoon gewas van allerhande boomen,
Van kruyden in de bloem, van hagen in de vrugt,
En spreyden haren reuck door al de naeste lugt.
Hier liet des hemels Vorst twee schone stammen wassen,
Die aen een reyn gemoedt alleen zijn toe te passen
Al wat'er elders groeyt is voor het lijf geplant,
Maer dese voor de ziel en tot een heylig pant
Te midden in het perck daer stont'er een geresen
Groen, keestig, wonder grief, en lustig in het wesen,
Men sag aen sijn gewaey geen dor of stervend blat,
Het scheen dat s' werelts jeugt hem in de tacken sat
Een glans uyt Godes throon, met wonder helle stralen,
Quam op het edel hout gedurig nederdalen,
Dies is sijn loof vergult en uyter-maten schoon,
En gantsch sijn omme-loop geleeck een stage kroon
Sie daer een frissche stam, die, met hier reine vrugten,
De pijn met haer gevolg, de sieckten dede vlugten,
Die met een aerdig groen op haren planter loeg,
En al, wat giftig was, door haren reuck verjoeg
Het tweede boom-gewas, van ongewoone krachten,
Is van een diep begrijp, en boven ons gedachten;
Sijn vrugt heeft schoonder verw als oit het oge vont,
Maer eter niet gemaeckt ten dienste van den mont.
De gronden van het goet en van het quaet te weten,
Zijn in het diep geheym van desen stam geseten:
Maer veel gelooft'er noch wel eer te zijn geschiet,
Dat sich een naer gespook hier dickmael vinden liet.
Daer stont de wereltkloot in haer bescheyde kusten,
Daer stont het schoon prieel, vol allerhande lusten,
Daer stont het al-te-mael dat Godt had uyt-gewracht.
Maer tot sijn vollen eysch noch ester niet gebricht
Een dier van hooger aert, begaeft met wijse reden,
Dat na den Hemel siet met op-gerechte leden,
Een dier, een wonder dier, dat Godes aert gemckt,
Ontbreekt nog aen het werk, en dient te zijn gemaeckt
Hy, die het al door siet tot aen de diepste gronden,
Heeft even dit gesien, en middel uyt-gevonden,
Om wat'er noch ontbrack te brengen aen den dag,
Soo dat geen nieus-gier oog iet meer vereyschen mag.
De Schepper tijdt te werck, en gaet hier op aenvaerden
Een stuck van rooden kley, genoomen uyt er aerden,
Daer uyt soo brengt hy voort een man, een deftig beelt,
Daer in hy op een nieu een kleyne wereldt teelt
Het lijf was eerst gemaeckt, maer kon hem niet bewegen,
En blijft juyst in den stant gelijck het was gelegen.
Het is van schoone verw en toont een soet gelaet,
Maer daer en is geen dinst die op en neder gaet
Godt blies, en Adam leeft. Sie daer het dier gevonden,
Waerom dit wonder Al te samen is gebonden,
En of schoon Adam schijnt des Heeren laetste werck,
Het is noch evenwel sijn eenig oog-gemerck
Sie, als een deftig man sijn vrienden wil onthalen,
Hy leydt de gasten noyt in onbereyde salen,
Maer tijdt voor eerst te werck, en met genegenheyt
Soo ciert hy, daer het dient, de muren met tapijt,
Hy doet een schoon buffet, een reyne tafel decken,
Hy liet'se met damast of linnen over-trecken,
Hy set'er vaten op, en steeckt de lichten aen,
En maeckt dat over al bequame setels staen
Hy liet door handig volck en door ervare knechten,
De spijse na de kunst, en op haer order rechten;

En,

En, als dan alle ding ten vollen is bereydt,
Soo worden op het left de gasten in-geleydt;
Dus gaet hier Godt te werck. Hy vordert alle saken,
Hy gaet het schoon prieel, hy gaet de werelt maken,
Hy stort in alle ding een vollen herten wensch,
En op den sesten dag toen bout hy eerst den mensch.
Noch is'et niet genoeg. De Schepper gaet bemercken
Wat al de werelt heeft voor schoone wonderwercken;
Hy let oock op den mensch en al wat Adam doet,
En vint dat hy voor al niet eensaem wesen moet.
Hy laet een diepen slaep hem in de leden komen,
En heeft hem uyt het lijf een ribbe weg-genomen,
En uyt dit eygen been heeft Godes handt gewracht,
En Adam, eer hy 't weet, een Vrouwe toe-gebragt.
De man lag in den Hof, beschaduwt van de boomen,
Verwonnen van den slaep, bedwellemt van de dromen,
Soo dat sijn deusig oog niet eer en is ontwaeckt,
Voor dat het aerdig werck ten vollen is gemaeckt.
Toen kreeg hy op een nieu gevoelen in de leden,
Hy sag, onseker wat, hy koomt'er na getreden,
Hy sag een seldsaem ding, een soet en aerdig beelt,
Dat stracks hem door het oog tot in het herte speelt;
Hy voelt een nieuwe jeugt, hy voelt een ander wesen,
Hy voelt een soet gewoel, dat in hem komt geresen,
Dat al sijn bloet door-rent, hy wort een ander man,
Hy wordt in hem gewaer dat niemant seggen kan
Hy wordt in hem gewaer de gronden van het leven,
By niemant recht gevat, by niemant oyt beschreven,
Yet dat noyt Adam selfs in sijn gewrichten vant,
Een koortse sonder pijn, een hitte sonder brant.
De man, aldus geroert, is na de Maegt geweken,
En, midts hy by haer koomt, begint hy dus te spreken:
Ick hiet u wellekom mijns hertsen eerste vreugt,
O troost van mijn gemoedt, en haven mijner jeugt!
Ick hiet u wellekom, ô wensch van mijn gedachten!
Mijn ziel, mijn ander ick, daer op mijn sinnen wachten,
Ick hiet u wellekom, ô lust van mijn gepeys! (vleys;
Mijn beelt, mijn even-mensch, mijn been, mijn eygen
Ick hiet u wellekom, mijn hoop, mijn uytverkoren,
Mijn troost, mijn liefbehulp, tot mijn vermaek geboren,
Mijn kroon, mijn hoogste licht, mijn uyt-gelesen blom,
O segen van den Heer! ick hiet u wellekom.
Hoe vreemt sag Eva toe in dese nieuwe saken!
Sy wist niet watse sag, maer sag het met vermaken,
Sy wist niet wat een man, of vryer is geseydt,
Noch wertse tot het werck, uyt eyger aert geleydt
Sy voelt haer teer gemoedt tot in den geest bewegen,
En datse niet en kent, daer isse toe genegen,
Sy weet niet watse voelt, en 't is haer jeugdig bloet,
Dat in haer gaende wert, en blijde sprongen doet.
Sy voelt dat haer de geest wort krachtig aengedreven,
Hoewel sy dit gewoel geen naem en weet te geven,
Sy staet, gelijck het scheen, verstelt in dit geval,
Onseker watse doen of watse laten sal.
Sy sag den Jongeling, en sijn bequame leden,
Sijn borst, en kloeck gestel, sijn gaven in de reden,
Sy hoort een soet gespreck, dat sy bevallig vont,
En biedt hem wederom de gunst van haren mont:
Hoe dat gy dient genoemt, die my hier komt gemoeten,
En hoe ick spreken sal, en u behoor te groeten,
Des ben ick onbewust. Wat is'er dat ick ken?
Die maer een oogenblick hier op der aerden ben.
Ick mag u wel te recht mijn lieve broeder noemen,
Dewijl dat gy en ick van eenen Vader roemen;
Godt heeft ons beyd' gevormt, en dat met eyger handt;
Sie daer van eersten af een wonder vasten bandt
Ick mag u boven dat mijn eygen vader hieten,
Om dat mijn aders selfs uyt uwen leden vlieten;
Mijn been dat is het uw, uw vlees dat hiet ick mijn,
Soo mag ick wel te regt uw eygen dochter zijn.
En midts dat over u, door Godes eygen segen,
My 't regt van echte trouw ten vollen is verkregen,
Soo wist de reden aen dat ick u noemen kan,
Mijn hoeder, mijn behulp, mijn vrient, en echte man.

Maer wat behaegt u best van dese soete namen,
Die ons in dit beroep na rechten eysch betamen?
My dunckt hoe dat'et ga, dat ick geen misslag doe,
Al schrijf ick al gelijck u dese namen toe
Dies seg ick wel te regt: Ick danck u lieve broeder;
De Schepper is het al, wy zijn niet sonder moeder.
Ick danck u boven dat, ô vader mijner jeugt,
Dat is de rechte naem die gy oock voeren meugt.
Ick danck u, waerde man, van Gode my gegeven,
Een steunsel mijner jeugt, en van het gantsche leven.
Hy, die ons nu ter tijdt te samen heeft gepaert,
Bestier ons gantsch bedrijf, na sijnen reynen aert.
De man, op dit gespreck, gevoelt sijn herte springen,
Hy staet gelijck bedwelmt in al de soete dingen,
Hy spreeckt haer weder aen: Mijn bruyt en hoogste schat,
Gy hebt ons eersten gront na rechten eysch gevat.
Gy kont my (soo gy segt) verscheyden namen geven,
Van broeder wel te regt, van vader daer beneven,
Maer, soo ick eenig ding van u verkrijgen kan,
Soo neemt my in den arm, en hiet my lieve man.
In dit soet-deftig woort, daer in soo ligt verhoolen,
Wat u en my gelijck de Schepper heeft bevolen;
Jont my dien waerden naem, den gront van onsen staet,
En breng dan, na den eysch, uw reden tot de daet.
De vrijster, wat ontset (vermidts de leste woorden,
Door ick en weet niet wat, haer teere ziel bekoorden)
Heeft, met een heus gelaet, een weynig haer bedagt,
En naer een korte wijl hier antwoordt in-gebragt.
Laet ons (met uw verlof) een weynig over-wegen,
Hoe dat in ons beroep de saken zijn gelegen,
Ick heb van u geleert, hoe dat gy dient genaemt,
Laet ons nu vorder sien wat u en my betaemt,
Daer zijn (na dat ick merck) in als besette palen.
Geen saeck en dient gedaen na ons de sinnen dwalen;
Maer door een rijp beleydt. Daer is een rechte maet,
Waer op het deftig werck van Aerd' en Hemel staet.
Hoewel Gods wonder-hand had macht om alle saken,
Op eenen dag alleen ten vollen op te maken,
Noch heeft hy niet-te-min hier anders in gewracht,
En dit geweldig Al by trappen uyt-gebracht
Hy ging eerst van het licht het duyster onderscheyden,
Hy ging een rouwen klomp na sijnen wil bereyden,
En, schoon hy meerder glans ook toen verwecken kon,
Soo gaf hy lijcke-wel geen stralen aen de Son.
De lugt moest noch een tijt dit groote ligt verwagten,
Want Godt doet alle ding als op besette drachten;
Besie des Hemels loop, en al sijn groot beslig,
Eerst komt het schemer-ligt, en dan een klaren dag.
Koom seg my doch een reis, van waer zijt gy gekomen?
En waerom ben ick doch uyt uwe borst genomen?
't Is reden dat de mensch, eer hy sich elders went,
Sijn gronden, sijn geslacht, sijn eygen wesen kent.
Vriendinne, seydt de Man, 'k en wil u niet verbergen,
Dat gy tot uw bericht van my bestaet te vergen,
Koom voeg u nevens my, ick wil u doen verstaen,
Hoe dat het ons begin van eersten is gegaen.
Soo haest d'Al-wijse Godt, de Vader aller Geesten,
Had my voor eerst gejont de macht van alle beesten,
Toen trat ick in den Hof, en sag het schoon prieel,
Vol enckel herten-lust tot aen het minste deel.
Ick ging of op het veld, of in de bossen dwalen,
Ick ging ontrent een berg, of in de lage dalen,
Ick ging of op het zant, of door het weelig gras,
Ick liet mijn oogen gaen al waer het lustig was.
Ick sag het vrugtbaer hout, ick sag de wilde boomen,
De dieren op het veld, de vissen in de stroomen,
Ick sag hier vette kley, ick sag een witte strant,
Ick sag het edel gout gemengelt onder 't zant
Genaeckt' ick oyt een vliet, om daer te mogen drincken,
Ick sag tot in den gront den schoonen Onyx blincken;
Dien greep ick met'er hand te midden uyt de beeck,
En stont op sijnen glans een ruyme wijl en keeck.
Dan sloeg ick eens het oog ontrent de visse dieren,
Die speelen in de lugt, en om den Hemel swieren.

T[illegible] eens het om [illegible] haren blijden sang,
[illegible] mijn [illegible] hy wijlen men ling
H[illegible] door het wout, en sig de groene dreven,
Ge[illegible] het dal, en tot de lugt verheven,
G[illegible] en [illegible], en wonder net geplant,
M[illegible] de wereld van G[illegible] gen hant
W[illegible] wel ge[illegible]? Daer wrren d'uytent laken
Ten [illegible], [illegible] tot mijn vermaken
M[illegible] overlop,
No[illegible] hert geen rechte lust en schiep.
W[illegible] met vruchten over-liden?
W[illegible] te mogen liden?
W[illegible] leven die ick op aerden ken?
D[illegible] alleen in desen lust en ben
W[illegible] den grooten Schepper singen,
[illegible] den Heeft van alle dingen,
D[illegible] van al het werck, dat ons voor oogen staet,
[illegible] mijn nieus-gier hert gedurig hooger gaet?
W[illegible] Godes magt, als metten vinger, wijsen?
W[illegible] vens my sijn groote daden prijsen?
[illegible] wat men wil, het leven is de doot,
[illegible] niet en vindt een lieve bed-genoot
[illegible], de groote Godt die liet voor my verschijnen
[illegible] van ossen, paerden, swijnen,
[illegible] uit het bosch, van beeren uit het wout,
[illegible] het dal, of op de rotsen hout,
Ick [illegible], die my voor oogen stonden,
Ick [illegible] tot aen de diepste gronden,
Ick [illegible] eysch, en niet het was bequaem,
Ick [illegible] gront, aen yder sijnen naem
Maer [illegible] Godt over-al veel dieren had geschapen,
Niet een en [illegible] my te slapen;
Al kon [illegible] met'er handt,
Noch was [illegible] daer in geen vol en lust en vant.
't Is al te gro[illegible], en in haer domme leden
En is voor my geen hulp, geen woonplaets voor de reden;
Het beeld, het edel beeldt van Godes hoogen Geest
En woont niet in den leeuw, of eenig ander beest.
Dat is uyt enkel gunst den mensch alleen gegeven,
Om, na den rechten eysch, voor Godt te mogen leven,
Om staeg en over-al den Heer te mogen sien,
En hem in alle ding sijn eer te mogen bien.
Ick sag noch evenwel dat al de nieuwe bende,
Dat yder onder haer een soet geselschap kende,
Ick sag'er niet een beest van soo verwoeden aert,
Dat niet sijn deel en sogt, of niet en was gepaert.
Waer sich een jonge wolf of tijger ging vermaken,
Een beest dat haer geleeck dat quam tot hen genaken.
Waer oyt een arent vloog, of op der aerden viel,
Daer was een vogel by die hem geselschap hiel.
Ick sag het moedig peert ontrent sijn veulen speelen,
Ick sag den geytenbock op harde rotsen teelen,
Ick sag den wallevisch, en al het water-vee,
Sich paren onder een te midden in de zee
En waerom meer geseyd? De vogels op de boomen,
Het wilt ontrent het bosch, de visschen in de stroomen,
Zijn al naer eysch gepaert, en niet een eenig dier
Of 't blust den soeten brand van sijn inwendig vyer.
Dit heeft mijn oog gesien, dit heeft mijn hert gepresen,
Dit heeft mijn ziel gevoelt alsoo te moeten wesen;
Soo dat op dit gesicht mijn geest van binnen sprack.
Dat my oock even-selfs een weder-paer ontbrack.
Hoe! sal het woutse vee met sijn geselschap speelen?
En sal ick sonder hulp hier eensaem moeten quelen?
Sal ick onvruchtbaer zijn in soo een vruchtbaer wout,
Daer oock het minste dier na sijn gewoonte trouwt?
Sal ick den soeten naem van Vader noyt genieten?
En noyt een frissche Maegt mijn by-slaep mogen hieten?
Sal my noyt aerdig kint hier leyden met'er hant,
Terwijl mijn jeugdig hert in nieuwe liefd' ontbrant?
Voorwaer, na dat ick voel, my dient een ander leven,
My dient een soet behulp, tot mijnen troost gegeven,
My dient een bed-genoot, my dient een jonge vrou,
Als my dit aerts prieel ten vollen smaken sou.

Juyst in dit stil gepeys den Schepper aller dieren,
Die onse gronden kent tot in de diepste nieren,
Vernam wat my ontbrak. Die groote mensche-vrient
Verstaet wat alle vleesch en yder schepsel dient
Gy zijt dan, schoone blom, tot mijne vreugt geschapen,
Om in mijn trouwen arm gerust te mogen slapen
De gever alles goeds die heeft aen my gejont
Het wit van uwe borst, het root van uwen mont,
Het waes van uwe jeugt, en al de soete dingen,
Die ick in u bemerck, die my tot uwaerts dringen.
Laet ons te samen doen, dat al de werelt raeckt;
Gy zijt'er, edel pant, gy zijt'er toe gemaeckt
Hier op tradt Adam toe, en met een diep verlangen
Soo ging hy metten arm haer teeren hals omvangen,
Sy keeck hem jonstig aen, maer des al niet-te-min,
Soo bragtse wederom haer tegen-reden in.
Soo ras hier in te gaen, alleen na weynig reden,
Is vry, na mijn verstant, wat vaerdig aen gereden
Wy leggen nu ter tijdt de gront van onse spraeck,
Hoe konnen wy soo ras ons geven tot de saeck?
Ick ben een jonge spruyt, eerst heden opgeresen,
Eerst heden, soo je weet, gekomen in het wesen,
Ick ben een nieuw gewas hier in het aerdtsche dal,
Ick ben een teere bloem, een duyve sonder gal,
Wie sal ontijdig fruyt gaen trecken van de boomen,
En niet tot beter uur sijn grage lusten toomen?
Wie maeyt'er voor den oogst, of snijt het koren-aer,
Eer dat men aen het stroo sijn rijpte word gewaer?
Wie sal een teere roos met ruwe vingers drucken,
Om haer gesloten bloem in haesten af te plucken?
't Is beter, na my dunckt, te stremmen alle spoet,
Tot dat een helle son het bloempjen open doet
Indien het u bevalt, soo gun my weynig dagen,
Om eerst mijn teere jeugt den Schepper op te dragen,
Op dat ick met bescheyd hem eere bieden mag,
En hy dan gunstig zy aen onsen bruylofts-dag
Soo haest de soete Maegt haer reden heeft gesproken,
Is Adam wederom in vreugden uyt-gebroken;
Hy vint dat haer den geest met kennis is vereert,
Schoon datse noch ter tijdt by niemant is geleert
Vriendinne, seydt de Man, gy weet bequame dingen
Te dencken in den geest, en aen den dag te bringen,
Gy weet, dat u geen mensch bekent en heeft gemaeckt,
Soo dat uw reden selfs als na den Hemel smaeckt
Godt is, gelijck gy segt, voor alle ding te prijsen,
Tot hem moet ons gemoedt en al de sinnen rijsen.
Ick danck hem even nu dat gy te deser tijdt
Mijn troost, mijn soet behulp, mijn lief geselschap zijt
Ick loof hem wat ick mag voor uwe schoone leden,
Voor uw verheven geest, en gaven in de reden
Ick danck hem, waerde pant, dat gy te boven gaet
Al wat'er in den Hof door hem geschapen staet
Maer gy, die Godes wil hebt binnen u geschreven,
Weet ook, wat aen den man het wijf behoort te geven,
Weet dat haer gansche wil is onder hem gestelt,
En dat sijn woord haer streckt als tot een soete wet
Gy dient oock dit gebodt op uw bedrijf te passen,
Gy moet in vruchtbaer zaet hier op der aerden wassen,
Dat is van Gode selfs tot u en my geseydt,
En dus soo dient het werck hier toe te zijn beleydt
En, lieve, waerom niet? De Godt van eeuwigheden,
Die kracht en adem blies in dese gave leden,
Heeft ons van eersten af ten vollen toe-gestaen
Al wat'er iemandt siet beschijnen van de maen
Mijn goet is vierdeley, Ick hebbe vaste gronden,
Ick hebbe machtig volck aen mijn bevel gebonden,
Ick hebbe rijcken cijns en renten over al,
Ick hebbe tot vermaeck een over-lustig dal,
En, wiljc dit ontworp wat nader overwegen,
En weten met bescheydt hoe dat het is gelegen,
Ick wil u laten sien waer in het al bestaet,
Gy sult'et even hier begrijpen uytter daet
Ick noem onroerent goet, de wey en koren-landen,
Die Godt ons heeft vergunt, tot segen-rijcken panden,

Al wat de voet betreet, en wat het ooge ſiet,
Dat is van mijnen bouw en onder mijn gebiet.
De knechten, my ten dienſt, dat zijn de rappe dieren,
Die in het dichte boſch en om den Hemel ſwieren,
Dat groot en machtig heyr, dat ongetelde rot
Komt, als ick maer eens ſpreeck, en gaet op mijn gebod.
De renten my te nut, dat zijn de boom gewaſſen,
Die met een ſtaeg gevolg op onſe tafel paſſen.
Want al wat op het landt, of in het water groeyt,
Dat koomt in volle maet op onſen diſch gevloeyt.
Het ſtuck, my tot vermaeck voor deſen op-gedragen
In Edens ſchoon prieel, daer vind' ick mijn behagen,
Dat is uyt volle gunſt, door Godes eygen hant,
Tot onſe vreugt gemaeckt, tot onſe luſt geplant.
Gy ſiet dan met'er daet den wonderbaren ſegen,
En wat my van den Heer als eygen is verkregen:
Koom gun my nu 't gebruyck van uwe ſoete min,
En gy zijt heden ſelfs des werelts Koningin
Voorwaer dit groot beſlag en is ons niet gegeven,
Om ſlecht voor ons alleen daer in te mogen leven,
Neen, neen, in dit prieel, en in het aertſche dal,
Behoort een wacker volck en vry in groot getal.
't En ſou niet dienſtig zijn dat al de ſchoone vruchten,
Daer onder menigmael de gulde tacken ſuchten,
Verdwenen ſonder nut, en dat het rijp gewas
Sou druypen van den boom, en rotten in het gras.
Sou 't niet een jammer zijn, dat al de rappe dieren,
Van niemandt aengeroert, in 't wilde ſonden ſwieren?
Of dat het machtig vee ſou liggen in het groen,
En niemant oyt vermaek, en niemant voordeel doen?
Sou 't niet een jammer zijn, dat al de vette landen,
En dat de groene zee, en dat de witte ſtranden,
En menig aerdig boſch, en menig luſtig wout
Sou liggen onbewoont, en blijven ongebout?
Voorwaer, de wijſe Godt die wil dat ſijne gaven
De werelt dienſtig zijn, de menſchen ſullen laven,
Hy wil dat niet een ding, by hem wel eer gemaeckt,
Sal weſen ſonder nut en blijven ongeraeckt.
En 't is noch boven al een ſake buyten reden,
Dat gy ſoudt ſparig zijn van uwe jonge leden,
Dat gy ſoudt karig zijn van uwe ſoete jeugt;
Ey lieve, geef het my, dat gy niet houden meugt.
Terwijl dat Adam ſprack van ſoo verſcheyde ſaken,
Stont Eva vol gepeys, onſeker wat te maken
Doch niet een eenig woort en ging hem uit den mont,
Dat ſy niet aengenaem en wel geſproken vont.
Sy ging hem weder aen. Ick voel een ander leven,
Nadien gy my de gunſt des Heeren hebt beſchreven.
Wat is 't een rijcke born die op ons neder daelt!
Het ſchijnt dat my de geeſt in al den ſegen dwaelt.
Ey, laet ons henen gaen, en vlijtig overmercken
Den gront en 't recht beſcheyt van al des Heeren wercken,
Van al het groot beſlag, dat ons de Schepper geeft,
Van al dat in de lucht, en op der aerden leeft,
Van al het luſtig wout, van al de groene boomen,
Van al het machtig heir, gereſen uyt de ſtroomen,
Van al het edel kruyt, dat uytter aerden groeyt,
Van al het bloem-gewas, dat hier en elders bloeyt.
Voor al laet onſen geeſt tot in den Hemel rijſen,
En met een dankbaer hert den groten Schepper prijſen.
't Is noodig dat men Godt van gantſcher herten eert,
Voor dat men ſijn gemoet tot aertſche dingen keert
Laet ons oock boven dit gaen ſien de ſchoone lichten,
Die om den Hemel gaen op haer beſcheyde plichten,
Hel, ſuyver, onbeſmet, in wonder groot getal,
Vercierſels van de lucht en van het aertſche dal.
Laet ons de Mane ſien, en haer geſwinde paerden,
En hoe haer koetſe rent gantſch dichte by der aerden,
En hoe ſy hare kracht door al de werelt ſtreckt,
En met haer ſnellen loop de groote waters treckt.
Laet ons oock in de Son gaen ſoecken ons behagen,
Als hy daer henen rent met ſijn vergulde wagen,
Als hy met hellen glans, ontrent den dageraet,
Gelijck een Bruydegom uyt ſijne kamer gaet.

Hoe! die een rijck geſchenk van iemant heeft ontfangen,
Sal hy niet even-ſtaeg, en met een groot verlangen,
Gaen ſien het ſchoon juweel, daer op ſijn handen ſlaen,
En op dat ſoet geſicht een wijle blijven ſtaen?
Sal hy niet yder deel, en wat'er is te prijſen
Verheffen, eere doen, en met den vinger wijſen?
En t'wijl hy beſig is om alle ding te ſien,
Sal hy geen danckbaer hert aen ſijnen gever biên?
Of, ſoo hy dit verſuymt, ſal niet de ſchencker ſeggen,
Dat hier ſijn milde gunſt niet aen en was te leggen,
En dat hem by gevolg al vry een beter vrient
Tot ſoo een hoog geſchenck voor hem gekoren dient?
Wel, ſoo gy niet en wilt ons gantſch ondankbaer maken,
Gae ſtel u in 't beſit van duyſent ſchoone ſaken,
Neem aen en danck den Heer voor dat u is gejont:
Want op ſoo grooten gunſt en paſt geen ſtillen mont.
Al wat van Eva quam ging Adam over-wegen,
Hy vont in yder woordt by-naeſt een nieuwen ſegen,
En t'wijl hy metter handt haer gins en weder leydt,
Soo heeft hy dit van nieuws haer weder aengeſeydt:
Het is een wijſen raedt, de gifte van der aerden,
Die Godt ons over-draegt, oock heden aen te vaerden;
Doch 't is een groot geſchenck, dat niet op eenen dag
Het wacker ooge ſien of 't hert begrijpen mag
Ick wil in Godes werck, in Godes hooge daden
Verquicken mijn gemoedt, en mijnen geeſt verſaden:
Want al wat ſijne gunſt van boven neder ſent,
Daer is op yder deel een wonder in geprent.
Maer hier noch evenwel en dient niet in getreden,
Als met een rijp beleydt en op beſette reden
Het gaet met order toe al wat de Schepper doet;
En dit is even-ſelfs dit ick betrachten moet
Hoe! die een rijck geſchenck van iemant heeft bekomen
En met een heus gelaet en blijdtſchap aengenomen,
Indien hy eenig ſtuck daer in begrepen vint
Waer toe ſijn bly gemoedt ten hoogſten is geſint;
Een ſtuck dat even-ſelfs de ſchencker heeft gepreſen,
En als het beſte deel met vingers aengeweſen,
Valt niet van ſtonden aen ſijn oog en rechterhandt
Ontrent het ſchoon juweel en op het waerdſte pant?
Sal niet ſijn innig hert, als met geheele krachten,
Sich geven na de gunſt en tot den ſegen trachten?
Sal hy niet met'er daet gaen nemen het beſit
Van dat hem is gejont, als tot ſijn eenig wit?
't Is vry een deftig werck dat Godt heeft uytgevonden,
En met een woordt geleydt des werelts vaſte gronden,
Dat Godt heeft uytgewracht de wijt-geſtreckte zee,
En al het ruyge wildt, en al het gladde vee;
Maer dat hy heeft gemaeckt wanneer ick was ontſlapen,
En uyt mijn jeugdig vleys met eygen hant geſchapen,
Is vry het ſchoonſte ſtuck dat immer was geteelt,
Daer ſchuylt een werelt ſelfs in dit verheven beelt.
Wel, eer ick elders ga, mijn plicht dient hier gequeten,
En dit gewenſte pant is waert te zijn beſeten
Van al dat is gemaeckt, door Godes hoogen geeſt,
Bevalt gy, ſchoon juweel, mijn jonge ſinnen meeſt.
Indien ick anders ging, wat ſou de Schepper ſeggen?
Hy ſou my voor gewis te laſte komen leggen,
Dat ick geen rechte ſugt en hadde toe-gebracht
Tot u, mijn waerdſte deel, dat hy ſoo waerdig acht.
Vriendinne, 't is genoeg. Hier dient geen tegenſtreven,
Gy zijt my tot behulp, tot ſoete vreugt gegeven,
Gy zijt mijn weder-helft, mijn ander Ick genaemt,
Laet ons te ſamen zijn, gelijck het ons betaemt.
Daer was een luſtig dal, omringt met ſchoone dreven,
Bequaem om aen het oog ſijn vollen eyſch te geven,
Het aerdig bloem-gewas vol geur en reynen glans
Vertoonde, naer het ſcheen, een ſtage rooſe-krans.
Te midden op het velt daer quam een heuvel ſchieten,
En onder aen den berg een edel water vlieten,
Een water ſonder ſlick, en hel gelijck kriſtal,
Dat met een klaren ſtroom omvingt het gantſche dal.
De kant die lag beſaeyt met alderhande ſchelpen,
Die geen vernuft en kan tot beter luyſter helpen,

Het

Het reyn en edel nat, dat van den heuvel vloeyt,
Maeckt dat'er ſchorſe blinkt, en wonder aerdig gloeit.
Men ſag geen vuylen mos ontrent de reyne kanten,
Maer tacken van korael, en rijcke diamanten,
Het kruyt dat uyt de ſtrant, of uyt het water ſchiet,
En is geen taye ſeck, maer enckel ſuycker-riet.
De viſſen al gelijck, die in het water ſweven,
Is glans, als enckel gout, tot haer cieraet gegeven,
Men ſiet haer in den ſtroom al ſlaen haer vimmen ras,
Men ſiet haer over-al gelijck in ſuyver glas.
De rotſen, in haer verw als helle regen-bogen,
Daer hingen oeſters aen, die niet als perels ſpogen;
Men ſag het ſchoon gewas tot in den hellen gront,
Soo dat men ooge-luſt oock in de dieptens vont.
Te midden op het velt daer ſtont een boom gereſen,
Die ſcheen tot oogen-luſt alleen gemaeckt te weſen,
Soo luſtig bloeyt het hout. Hy boog ſijn gulle ſtam,
Met dat de jonge bruyt aldaer gewandelt quam
En waſſer noch een bloem, die niet en was ontloken,
Die is met ſoeten reuck in haeſten op-gebroken.
Het ſchijnt dat al de lugt met verſche bloemen goyt,
Gelijck een jonge bruyt noch heden wert beſtroyt.
De rooſen even-ſelfs geſprongen van de ſtelen,
Die vlochten haer een krans, in plaetſe van geſpelen.
Soo dat haer geeſtig hayr, dat in het wilde ſwiert,
Oock ſonder maegden hulp, is geeſtig op-geciert.
Het ſoet en aerdig paer, vervoert in hare reden,
Quam tot aen deſe plaets allenskens aengetreden,
En midts de jongeling de ſchoone velden ſag,
En dat men in den hof geen ſoeter vinden mag,
Soo bleef hy daer gelet. Hy geeft haer ſoete namen,
Die uyt het innig merg van ſijn gewrichten quamen,
Hy neemt haer in den arm, hy ſet haer in het groen,
Hy druckt haer aen den mont den alder-eerſten ſoen.
Daer ging de bruyloft aen, de jonge lieden paren,
En werden weder een, die een te voren waren;
En ſtracks ſoo rees'er vreugt door al het naeſte wout,
Vermids het eerſte paer een derden menſche bout.
Wanneer een machtig vorſt hem geeft in echte banden,
Dan rijſt'er herten-luſt door al de groote landen,
Niet een ſoo kleynen vleck dat niet en is verblijdt:
Want yder pleegt vermaeck op ſoo gewenſten tijdt:
Geen menſch is ſonder vreugt; men laet toneelen rechten,
Men laet de rappe jeugt met broose lancen vechten,
Men ſpeelt, men jokt, men ſingt, men eet in 't openbaer,
Als of het gantſche rijck maer een geſin en waer.
Dus gaet het hier te werck Al wat'er is geſchapen,
Koomt Adam hulde doen, als Eva was beſlapen.
Het Aerdrijck maekt een tuyl van alderhande kruyt,
En wordt een ſtage bloem, ter eeren van de bruyt.

Het water huppelt op, en toont een vrolick weſen,
En komt aen alle kant met ſtralen op-gereſen
De lucht, vol ſoeten reuck, omvangt het edel paer,
En ſpreyt gelijck een kleet van rooſen over haer
En onder deſe vreugt ſoo komen alle dieren,
Het edel trouw-verbondt van haren Koning vieren;
Is eenig ſchepſel ſoet, of in de leden ſterck,
De lieven eere doen, dat is haer eerſte werck.
De ſoete nachtegael, en hondert kleyne ciſen,
Die komen met gelang de Bruyloft eer bewijſen.
Den uyl, die geenen glans of ſonne lijden mag,
Begeeft hem in het licht en viert den blijden dag.
De vogel (ſoo men houdt uyt Eden hergekomen)
Is boven ſijns gelijck met blijdtſchap in-genomen,
En midts hy noyt en ſit op boom of eenig kruyt,
Soo ſweeft hy even-ſtaeg ontrent de jonge bruyt
De kraen en haer gevolg koomt vaerdig aengevlogen,
En heeft als met de pen een letter uyt-getogen,
Het inckt dat is hy ſelfs, ſijn hand de ſnelle vlucht,
En 't boeck dat hy beſchrijft dat is de blaeuwe lucht
De Phœnix boven al met ſijn vergulde veeren,
Schoon dat hy noyt een gay ſijn leven wil begeeren,
Koomt echter in het feeſt; hy wil geen bed-genoot,
Maer als hy teelen ſal ſoo trout hy met de doot;
Die maekt hem weder nieu, en doet hem hoger ſweven,
En doet in ſijne plaets een ander' vogel leven,
Soo dat hy noyt en paert, of eenig zaet verwerſt,
Dan als hy in den brand van ſoete kruyden ſterft
De bie, hoewel in ſchijn de minſte van de dieren,
Koomt mede by den hoop en in de bruyloft ſwieren,
Vereert de Koningin in haren nieuwen ſtaet,
En ſchenckt haer heylſaem was, en ſoeten hunig-raet
Maer op dien eygen tijdt ſoo weten oock de viſſen
Te komen uyt de zee, en haer gety te giſſen,
Dat blaeu-geſchildert heir, dat longelooſe volck
Verlaet om deſe feeſt haer grondelooſe kolck.
De lange Nahuwal, uyt vreeſe van de zanden,
Schoon dat hy niet te dicht en nadert tot de ſtranden,
Blies water uyt het diep tot boven in de locht,
Soo dat men aen het ſpel ſijn vreugden kennen mocht
Dozene gantſch verheugt en leydt geen ſlimme lagen,
Om uyt een holle ſchelp een oeſter weg te dragen,
Hy is op geen bedrog of ſlimme treken uyt,
Hy buytelt in de zee ter eeren van de bruyt
De Dolphijn vergeſelt met ſijns-gelijcke benden,
Gaet met een raſſen loop ſich tot den oever wenden,
Daer rijdt hy overhandt met al het gladde vee,
En brengt tot aen het lant de blijdſchap van de zee
En ſchoon al ſiet de Sarg geen geyten aen de ſtranden,
Waer op hy, wordt gelooft, in heete min te branden,
Noch

Noch komt hy lijcke-wel geſwommen aen het landt,
En maeckt een krommen ſprong te midden op het zant.
Maer boven al het vee, dat in de groene dalen,
Of op een hoogen berg genegen is te dwalen,
Of in de boſſen woont, en leeft van enckel kruyt,
Dat koomt in aller haeſt ſich toonen aen de bruyt
Het paert, een moedig dier, vermaert in ſchoone leden,
De kemel wijt beroemt, vermidts ſijn raſſe ſchreden,
Den grooten oliphant, een ganſch vernuftig beeſt,
Die komen al gelijck getreden by het feeſt.
Maer dit geweldig rot begon terſtont te ſtrijden,
Op wiens verheven rug Me-vrou behoort te rijden,
Een yder van de drie vermeynt te zijn gegront,
Dat hem na vollen eyſch het voor-recht open ſtont
En t'wijl men beſig is op haer verſchil te letten,
Soo koomt de crocodil ſich voor de rechters ſetten,
Die ſeyd, in grooten ernſt, en met een vollen mont,
Dat hem de ſchoone kans behoort te zijn gejont.
Hy ſeyde, dat het paert, en bey ſijn met-geſellen,
Alleen maer op het droog de voeten konnen ſtellen,
Maer als men aen den ſtroom of holle beeken koomt,
Dat yder dan verſchrickt, en voor het water ſchroomt.
Dat niemandt van den hoop daer in begeert te rijden,
Als die geen killig nat en zijn gewoon te lijden;
Maer dat hy ſwemmen kan, en diepe waters meet,
En des al niet-te-min op vaſte gronden treet;
Dat Eva, Koningin van allerhande dieren,
Die op het drooge landt en in het water ſwieren,
Behoort te zijn gedient van hem, een moedig beeſt,
Dat voor geen hoogen berg of holle beeken vreeſt
Terwijlen deſe vier aldus te ſamen ſtreden,
Soo koomt er uit het wout een ſchilt-pad aengetreden,
En alſſe voor de bruyt, en by de dieren ſtont,
Ontſloot het lidtbier dier ſijn tandeloosen mont.
Naden een jonge vrouw haer niet en dient te wigen,
Soo moet ick onſe bruyt op deſen rugge dragen
Wat dat ſich hier vertoont is maer een rauwen hoop,
Genegen tot gewoel en tot een woeſten loop.
Maer wien is niet bewuſt, die mijn geſtalte kennen,
Dat ick gantſch ſedig ben, en noyt gewoon te rennen?
En dat mijn kloecken rug een vlacken ſetel draegt,
Of voor een jonge bruyt, of voor een teere maegt?
Oock dat men ſonder hulp kan op mijn lijf geraken,
En dat men ſonder ſorg mijn rugge mag genaken?
En ſchoon dit iemandt viel, dat hem het ongeval
Geen hinder doen en kan, of na-deel geven ſal?
Wat meer? het dier beſluyt uyt veelerhande reden,
Dat ſoo een waerdig pant behoort tot ſijne leden
Maer t'wijl het voor de bruyt ſich ſchrap en vaerdig
Soo koomt'er onverſiens een egel uyt het velt, (ſtelt,
Een egel vol gelaſt met allerhande vrugten,
Soo dat het tanger beeſt daer onder ſcheen te ſugten.
Het dier had (na het ſcheen) gewentelt in het gras,
Ter plaetſen daer het vond het ſchoonſte boomgewas.
Men ſag op yder pin een peer of appel ſteecken,
En kerſſen tuſſchen bey, en al op nette reeken;
Daer quam het aen getorſt, als met een volle kraem,
Aen yder die het ſiet ten hoogſten aengenaem,
En t'wijl Me-vrouwe let wat dat'er ſal geſchieden,
Soo koomt het aerdig dier aen haer de fruyten bieden,
Het ſeyt in ſijne tael, die Eva wel verſtont,
Hoe dat het vrugten draegt ten goede van den mont;
Het ſeyde, dat het kan een dorſtig herte laven
Wanneerſe met het hert ſal op den velde draven,
Of ruſten in het wout, en tot een kort beſluyt,
Het ſtelt hem als een tros ter eeren van de Bruyt.
Als Adam had bemerckt de gunſte van de dieren,
En hoe die zijn geneygt om ſijn gemael te vieren,
Soo toont hy met de ſtem, en door een ſoet gelaet,
Dat al haer noeſt bedrijf hem wel te ſinne ſtaet.
Al wie ſich hier vertoont en koomt ons eer bewijſen,
Die moet ick (ſeyt de Man) met vollen monde prijſen:
Volherdt in uwen dienſt, gelijck gy nu begint,
Gy ſult van mijne Bruyt ten hoogſten zijn bemint;
Maer twiſt niet onder een wie haer behoort te dragen,
Ick wil dat ons beleydt geen dier en ſal beklagen;
Men ſal hier gaen te werck, gelijck de reden eyſt,
Na dat men haeſtig is, of na men verre reyſt
Een kemel is bequaem door dorr' en lange wegen,
Een grooten oliphant om eer te mogen plegen,
Een paert om ras te gaen, een groene crocodijl
Om met een jonge vrouw te ſpeelen in den Nijl;
Een trage ſchilt-pads tret ſal Eva dan behagen
Als ſy een teere vrugt ſal in de leden dragen
Den egel dient niet ſtuyt dan uyt te zijn geruſt,
Wanneer een ſwanger wijf tot ſnoepen is beluſt.
Ick ſal na regten eyſch de ſaken onderſcheyden,
En, na het dienſtig is, tot onſen dienſt bereyden:
En ſchoon dit iemant blijft, of dat hy mede gaet,
Weet dat het ons behaegt en wel te ſinne ſtaet
Daer is de twiſt geſtilt, een yder wel te vreden,
Een yder is verblijdt, en dat in volle leden,
En yder maeckt hem op, en wentelt in het kruyt,
Of doet een hupſen ſprong ter eeren van de Bruyt.
Sie wat een gulden tijdt, en wat een vrolick leven
Is aen het echte volck, en al het vee gegeven
De menſch is ſonder erg, de beeſten ſonder gal:
't Is vrede, ſoete ruſt, en vriendtſchap over-al.
Men ſag een gragen wolf te midden in de ſchapen,
Men ſag het teere lam ontrent een tyger ſlapen,
Den bonſinck by den haen, de ganſen by de vos,
De beir ontrent het kalf, de leeuwen by den os.
Daer quam geen raſſe valck den reyger achter-halen,
En op een teêre duyf en quam geen havick dalen,
Geen ſlang of ſchorpioen, die gif of ſwadder ſchoot;
Soo dat het gantſche wout een vaſte ruſt genoot.
De vrede ſtreckt haer uyt tot in de woeſte baren,
Soo dat oock ſonder twiſt de ſnelle viſſen paren.
De ſnoeck en ſijns gelijck en at ſijn minder niet,
Soo dat men over-al geluck en liefde ſiet
Daer wordt niet op het landt of in de zee gevonden,
Of 't is met ſoete min te ſamen in-gebonden,
Te ſamen eens geſint. Als Godt is met den menſch,
Dan vint men over-al een vollen herten-wenſch.
Maer boven alle ding het Een drie-vuldig Weſen
Heeft aen het echte volck de meeſte gunſt beweſen;
Een onbegrepen ligt omving het edel paer,
En quam met enckel heyl geſegen over haer
De geeſten, Godes heir, aen wien het is gegeven
Voor eeuwig by den Heer en ſijnen throon te ſweven,
Die ſingen overluyt een vrolick bruylofts liedt,
Waer uyt een reyn gemoedt ſijn meeſte luſt geniet
Lof zy den hoogſten Godt, den Schepper aller dingen;
Laet ons een heylig liedt tot ſijner eere ſingen,
Laet al wat tot geſang of digten is bequaem
Tot aen des Hemels throon verheffen ſijnen naem,
Laet al wat adem blaeſt ſijn groote daden prijſen,
Laet al wat weſen heeft hem eere gaen bewijſen,
Laet al wat heden is, of namaels weſen ſal,
Sijn onbegrepen magt gaen roemen over-al.
Lof zy den hoogſten Godt, en heyl de nieuwe menſchen,
Die wy voor alle tijdt geluck en ſegen wenſchen;
Lof zy den hoogſten Godt, die aen de werelt jont
Een wonderbaer geſchenck, het edel trou-verbont,
Een haven voor de jeugt, de keeſt van alle ſaken,
Bequaem om al het landt wel haeſt bewoont te maken.
Lof zy den hoogſten Godt, ja lof, en eeuwig lof.
En ſie! dit bly geſang verheugt den ganſchen hof,
Verheugt het edel paer tot in haer diepſte gronden,
Vermidts ſy Godes heyl in al den handel vonden
Sie daer het blijdtſte feeſt, dat in het aertſche dal
Voor deſen is geweeſt, of immer weſen ſal
O Godt! o hoogſte goet! ô Vader aller volcken:
Hoe groot is uwen naem! hoe boven alle wolcken!
Hoe vreemt is uw bedrijf! hoe wonder uw beleydt!
Hoe wijt aen alle kant op aerden uyt-gebreydt!
Gy zijt de ware born van alle goede ſaken,
Gy kont alleen den menſch int al's geluckig maken,

Gy zijt in wien de ziel met al de leden rust;
Want t'uwer regterhandt daer is de ware lust.
Wat is dog van den mensch dat gy sijns wilt gedencken,
En door uw milde gunst soo wonder hoog beschenken?
Wat is dog in der daet, wat is een menschen kint,
Dat gy soo grooten heyl aen hem alleen verbint?
Gy hebt sijn hooft gekroont en heerlik willen maken,
Soo dat hy schier in eer de geesten koomt te naken,
De geesten hoog begaeft, en uytter-maten schoon,
Die met een eeuwig heir omringen uwen throon.
Gy set hem tot een vorst van uwer handen wercken,
Om met een stil gemoedt uw wondren aen te mercken,
Gy hebt het vee gestelt in sijn gedugte magt,
Soo dat'et altemael op sijn bevelen wagt
Gy hebt hem toe-gestaen 't gesag van alle dieren,
Die swemmen in de zee, of om den Hemel swieren,
In 't korte, wat'er blaest, of geenen adem heeft,
En wat'er op het landt of in het water leeft.
Gy schenkt hem boven dat (ten eynd' hy mogte teelen)
En niet in droeve sugt sijn jeugt alleen verqueelen)
Een soet, een aerdigh beelt, een wel-gemaeckte vrouw,
Aen hem, door uwe gunst, versegelt in de trouw.
O goet en soet verbondt, tot onsen troost gevonden,
Eer Godt was van den mensch geweken door de sonden,
Eer dat'er iemant wist van druck en ongeval!
Uw gront die is geleydt in Edens lustig dal,
In Edens schoon Prieel! Gy doet de togten rusten,
Gy breydelt aen het vleys sijn ongetoomde lusten;
Gy spot als met de doodt, en geest ons wettig saet,
Daer op dit wonder Al op vaste gronden staet.
Gy doet met uw behulp het soete soeter schijnen,
Gy doet in onsen geest het bitter haest verdwijnen,
En, dat vry hooger gaet, gy beeld ons kragtig uyt
Des Heeren reyn verbondt met sijn beminde Bruyt.
O Godt! ô hoogste goet! ô Vader aller volcken!
Hoe groot is uwen naem! hoe boven alle wolcken!
Hoe vreemt is uw bedrijf! hoe wonder uw beleyt!
Uw lof zy hoog geroemt tot in der eeuwigheyt.

S o p h r o n i s c u s.

GEdenckwaerdigh is dit houwelick, waerde Philogame, en ick achte het te zijn een grondt steen aller houwelicken: en nadien gy voornemens zijt voor eerst te letten op de eygenschap van een goet houwelik, soo en weet ick geenen beteren raedt te geven, als ten dien eynde u selven voor oogen te stellen even dit houwelick van de eerste voor-ouders De leerlingen in de scholen wert gemeenlijk een voorschrift gegeven om te leeren schryven, de schutter een wit om na te schieten, den ambachts-man een patroon om na te wercken, en deseälle van den besten slag, om tot goede aenleydinge te dienen elck in zijn gelegentheyt En my dunckt dat voor u en uws gelijcke geen beter voorschrift, wit, patroon, ja spiegel en kan werden voorgestelt als 't houwelick nu alreede aengeroert.

Phil. Ick bidde u hier in wat omstandelijcker te gaen, waerde Sophronisce, op dat ick recht begrijpen magh 't gene gy in 't gemeen nu hebt beginnen te seggen.

Soph. Ick wil gaerne mijn aenmerckingen daer toe beleyden, dat deselve aen u by alle gelegenheyt dienstigh mochten wesen. En voor eerst so meyn ick dat de Schryver wel heeft gedaen, dat hy de eerste plaetse van dit werck heeft vergunt aen het houwelick van de eerste voor-ouders Adam en Eva, niet alleenlik vermids het selve het eerste houwelick is, en midsdien de oudste brieven voor alle houwelicken heeft, maer insonderheit vermits Godt selfs, een oorspronck alles goets, als met eyger hant, dese t'samenvoeginge heeft uyt-gewrocht, oock mede om andere redenen, die naerder uyt de sake selfs zijn af te nemen.

Phil Wel aen, tot de sake soo 't u belieft

Soph Een wijs Prince heeft eens geseyt, dat schoon de wysheyt van alle wijsen in een forneys by den anderen gesmolten en onder een gemengelt ware, dat echter de selve niet genoegsaem en soude wesen, om een volkomen goet houwelijck behoorlijk uyt te wercken.

Phil. Wel, wat is dat geseyt, Sophronisce? Heeft een goet houwelick soo veel in, soo zijn'er weynigh te vinden

Soph Het beschcyt van dese reden bekenne ik noyt recht begrepen te hebben, voor en al eer ik het ooge begon te slaen op dit eygen houwelik van de voorsz. eerste voor-ouders; en ik bekenne dat ik noyt een volkomen goet houwelick en hebbe konnen uyt-vinden, als even dit tegenwoordige, en derf seggen, dat het selve is geweest soo volkomen goet, dat niet alleenlijck alle de wijsheyt van alle Wijsen tegenwoordelick op aerden levende, maer dat al het vernuft van alle de Wijsen die geweest zijn van den aen-beginne af, en wesen sullen ten uyt-eynde der werelt toe, geensins soodanigen werck machtigh en zijn uyt te brengen.

Phil. Wel, dat alsoo waerachtigh zijnde, soo sal ons dit eerste houwelick konnen dienen (als ghy alreede geseyt hebt) voor een volmaeckt voorschrift, ja tot een toetsteen, om alle andere houwelicken daer aen te proeven, en dienvolgende soo komt het selve op mijne tegenwoordige gelegentheydt seer wel te passe, om daer mede mijn voordeel te doen Maer gae vorder, en open my de oogen, dat ick naerder en klaerder hier in sien mach

Soph Wel laet ons het voorsz houwelick wat naeder ontleden, en alsoo bemercken hoe het selve eygentlijck in sijn gestalte is geweest *Godt schiep den mensche* (seyt Moses) *hem tot een beelt, tot een beelt Godts schiep hy hem, en hy schiep e een man en een wijf.* Merck op de woorden, uyt de welcke voor eerst is af te nemen, dat Adam en Eva beyde zijn geweest uytnemende schepsels, hebbende in lighaem en ziele al wat in man en vrouwe wert vereyscht, als beyde, ten tijde van het aengaen van haer houwelick, zijnde jongh, gesont, houbaer, schoon vruchtbaer, edel, rijck, verstandigh, en dat het beste van allen is, goet, hebbende beyde haer genegentheden noch in haer geheel, sonder door eenige vorige liefde aen gerist, veel min vervoert ofte wech-geruckt geweest te zijn, en midsdien met suyvere en onbesmette sinnen sich onderlinge lievende, en geliest werdende, in aert malkanderen op het naeuste gelijckende, als uyt eene en de selve stoffe bestaende, en daer en boven regel recht, en sonder om-wegen, door Godt selfs (de springader van alle vermaeckelijckheydt) in echte te samen gevoeght in den Lust hove Eden, en dat voor den val Nu bidde ick u of'er noch wel een soodanigh paer volcks by iemant is aen te wijsen, voor my, ick meyne dat neen Want nadien het houwelick (als voren geseyt was) *is een wettige t'samenvoeginge van man en wijf, mede-brengende een onverscheyden gemeenschap van een gezelligh leven*, soo en kan aen de volmaecktheyt van het voorsz houwelick geensins getwijfelt worden Want het zy dat men wil in zien de persoonen die te samen gevoeght zijn, ofte den genen diese gevoeght heeft, ofte de manere op de welke de voorsz t'samenvoeginge is geschiet, ofte de plaetse daer de selve is in 't werk gestelt ofte den tijt, op den welken sulks is gebeurt met alle de vordere omstandigheden daer toe dienende, soo en lijdt het geen tegenspreken, of het voorsz houwelick is in zijn gansche leden geheelick volmaeckt, en daer over ben ick genootsaeckt op dese gelegentheyt uyt te roepen *Heere der Heeren, onbegrijpelijcke Godt, onse gedachten en zijn niet als uwe gedachten, en onse wegen en zijn niet als uwe wegen, maer soo veel den Hemel hooger is als de aerde, soo zijn oock uwe wegen hooger als onse wegen, en uwe gedachten hooger als onse gedachten.* Esa. 55 8

Phil. De lof, die gy dese eerste echte luyden, en by gevolge haer houwelick toeschrijft, is uytnemende groot, waerde Sophronisce; maer om hier in vast te gaen soo wilde ick wel van u wat gronden hooren waer op gy alle de stucken van dit groot gebouw vast meynt te setten. Gy stelt, als op een ry, negen uytnemende eygenschappen in de eerste luyden op de welke ick wel wat bescheyts uyt Godts woort soude willen hooren, (soo het u niet moeyelik en valt) om te zien waer uyt gy alle dese saken voort brengt Want om dit houwelick als een spiegel en voorschrift van alle houwelicken voor te stellen, soo dient men voor al vast te gaen, en ten dient vry op geen waen aen te komen

Soph Dit en is niet buyten reden van u aengeroert, goede Philogame, en ick wil u des nader vernoegen geven, uit wysontvaren Ick hebbe geseyt, dat beyde de voorsz eerst-gehoude zijn geweest jong gesont, houbaer, schoon, vruchtbaer, edel, rijk, &c. en 't selve (boven verscheyde redenen, hier te langh om te verhalen) beweere ik daer uyt, dat de Heere onse Godt, ten tijde van hare t'samenvoeginge, tot de selve heeft gesproken *Zijt vruchtbaer, vermeert u, en vervult de aerde.* Nu seg ick, dat die sich hadden te vermeerderen en de aerde te vervullen moesten noodsakelijk eerst jongh, en dan oock vruchtbaer, gesont en houbaer wesen, ofte moesten soodanige dadelijck werden, uyt kracht van het Goddelijk woordt tot hen gesproken Ook soo is de gesontheyt en kloecke gestalte van Adam daer uyt af te nemen, dat zijn leven tot negen hondert en dertigh jaren is uyt-gestreckt (Genes. 5 5.) Wat de schoonheyt belangt wie sal willen loochenen de schoonheyt van de eerste maecksels, die de alderschoonste met eygen handt heeft uytgewrocht? en hoe konnen dese on-edel genoemt worden, die Godt tot een Vader hebben gehad, en na des selfs beelt geschapen zijn? en hoe en sullen die niet rijck geseyt worden, die den ganschen aerdtbodem voor onroerent goet, in eygendom besaten? die al wat'er in leefde tot haer knechten, en al wat er in wies tot haer renten en jaerlijksche inkomen van Gode gegeven was? Hoe en sal niet verstandigh geheeten worden, die alle dieren een eygen naem, na haer innerlijke eygenschappen, wist te geven? (Genes. 11 20) En wat de goetheydt belanght, die en kan van geen lijcke niet geloochent worden, dewijle terstont na des selfs scheppinge geseyt wort, *dat Godt aensagh wat hy geschapen hadde, en dat alles seer goet was.* Genes. 1. 31.

Phil.

PHIL. [illegible] de betrachtinge van 't gene gy op de gelegentheyt van [illegible] eerste houwelick hebt voor gestelt, en woude van [illegible] te sijn wel wat nader met u handelen. Maer deselve niet [illegible] schade het niet ons tegenwoordelik tot een oogmerk [illegible], soo wil ick'er van scheyden, en tot ons voor-nemen [illegible] den grond te leggen. Ik vrage dan (met uw verlof) [illegible] drie verscheyde vragen, alle menschen rakende. Ten eersten, of het dienstigh is te trouwen?

Ten tweeden, of het beter is getrout, ofte ongetrout te wesen?

Ten derden, of ook de kerckelijke persoonen behooren te trouwen?

2. SOPH. Aengaende dese drie vragen (sonder lange om-wegen) soo seg ik dat et beter is te trouwen als ongetrout te wesen, en dat onverscheydelik voor alle soorten van menschen, en daer mede alleen meyne ik alle de drie vragen beantwoort te wesen.

PHIL. Maer tot de redenen.

SOPH. Voor redenen segh ik, ten eersten, dat het houwelick van Godt is ingestelt voor den val, (*Genes.* I. 28. I. *Corinth.* VII. 2. *Hebr.* XIII. 4.) en ten tijden als de voor-ouders noch waren in den staet van onnoselheyt, *ten is niet goet* (seyt de Heere) *dat de mensche alleen zy. Gen.* 3. *Ik sal een vermeenigvuldigt*; daer de staet om ongetrout te blyven in tegendeel by Gode nergens de menschen is bevolen. Ten tweeden, dat de staet des houwelijks van Godt, van Gods Sone, van de Apostelen, sonder onderscheyt en in 't gemeen goed en oirbaer verklaert, *Genes.* II. 18. *Joh.* II. 2. 1. *Cor.* VII. 2. de staet van ongetrout te leven niet alsoo.

Ten derden, dat het houwelick in wesen houdt alle staten van de werelt, en alle soorten van menschen, (1. *Corinth.* VII. 9.) daer niet getrout te zijn recht het tegendeel is doende.

Ten vierden, dat het houwelick is een behulpmiddel tegens de onbehoorlijke lusten (1. *Corinth.* VII. 2.) daer niet getrout te zijn in tegendeel is een tentatinge tot alle de selve.

Ten vijfden, dat het trouwen alle menschen by Godt wert toegelaten [illegible] (*Gen.* II. 18.) uytgesondert alleen den gene die de gave van onthoudinge hebben: daer het tegendeel, te weten niet te trouwen, nergens en wert geboden.

Ten sesden, dat de mensche uyt 'er aert zijn genegen tot geselligheyt, [illegible] dat niet getrout te zijn is strijdigh even tegens de nature selfs, en dat op veelle redenen, alsoo 't houwelick is een queeckhuyse van Gods Kercke, en van den borgerlicken Staet, en misschien een rechte grontsteen van de gemeenschap der menschen.

Ten seven, dat in Godes woort den houwelicken staet te verbieden klaerlijck wort geseyt te wesen een leere der Duyvelen, 1. *Tim.* IV. *vers.* 1, 2, 3.

4. Wat de kerckelijcke persoonen aengaet, die zijn onder de voorsz redenen als gemeen zijnde, buyten twijffel al mede begrepen, en de exempelen van de Patriarchen, Propheten, Priesters, en Apostelen bevestigen het selve, alsoo veel van de selve getrouwt zijn geweest. En boven allen delen soo dunckt my ter eeren en meerder luyster van den houwelicken-staet sonderlinge te doen, dat Godt almachtigh, de eerste persoon in de Godheyt, voordenaldes aengenaemsten en hem bevalligsten naem (waer mede hy van de menschen kinderen wil begroet en aengebeden werden) hem selven de benaminge van *Vader* heeft gegeven. *Als gy bidt en wilt*, seyt de Heere Christus *zoo segt van Onse Vader, &c.* Welcken naem *Vader* niemant onder ons voeten en kan, als door middel van 't houwelick; want kinderen buyten echt geboren, worden verstaen sonder vader te wesen na onse rechten. Noch verder, dat de tweede persoon in het selve Goddelijck wesen, te weten de Sone Godts den houwelicken staet in sonderlinge achtinge heeft gehad, dat hy den selven met sijn eerste wonder-werk heeft verwaerdight te vereeren, als de bruylost in Cana Galilee [illegible] wijn uyt water gemaeckt, op een bysondere wijse hebbende vertuftight. Dat eyndelijk de derde persoon in de Godheyt, te weten, de Heylige Geest met eerbiedinge zy het gesproocken) den persoon als Vader heeft aengenomen in het bevruchten van de maeget Maria, *de Heylige Geest sal over u komen*, seyde de Engel tot deselve.

PHIL. Ick bekenne dat dese uwe redenen reuck en smaeck hebben, en van gewichte zijn, maer dien onverminderd soo worden hier al veel redenen en Schriftuur-plaetsen tegen in-gebracht, daar op, Sophronisce, wilde ick wel wat nader berichts hebben.

SOPH. Alle deselve, en yder van dien, zijn wel uyt den wege te leggen, lieve Philogame, soo wanneer men die maer recht insiet.

PHIL. Wel aen, wat is 't dat gy te seggen hebt tegens de plaetse Pauli, 1. *Corint.* VII. 1. *Een vrouwe niet te raken is goet*, seyt de Apostel. Is 't et goet een vrouwe niet te raken, waerdeman, soo is dan het raken nootsakelijck quaet. Want tegen goet en is geen tegenstellinge als quaet, gelijk sulks kennelik is.

SOPH. Wel aan, hoor mijn tegen-bericht, waerde Philogame. Ick legge eerstelijck den sin van den Apostel in die plaetse te wesen, dat et goet is een vrouwe niet te raken, vermids verscheyde moeyelijckheden die gehouwde persoonen onderhevigh zyn. Ten tweeden, dat et goet is een vrouwe niet te raken voor yman die de gave van onthoudinge heeft. Ten derden dat et goet is haar niet te raken ten tyde van oorloge en vervolginge. Maer evenwel is het trouwen tot allen tijden eerlijck en goet. Soo dat d'Apostel daer van het trouwen niet uyt en sluyt het goet van eerbaerheyt ofte wettigheyt, maar alleen van nuttigheyt en gemack in beswaarlijcke tijden. Ste, op dien of diergelijcken voet zijn te wederleggen d'andere plaetsen, die tegen het houwelick werden ingebracht, en voor den maeghdelicken staat by den selven Apostel worden aengeroert, die ick, om kortheyts wille, hier sal voorbygaan, dewijle deselve, uyt het gene by my alreede geseyt is, wel licht zijn te wederleggen.

PHIL. Wel aan dan, tot wat anders. Ick vrage vorder, wat ik en een yder in 't houwelick van Adam hebben na te volgen. Sal'er oock ymant, op des selfs exempel, al slapende een vrouwe vermogen te verwachten, en het stuck daar mede door laten staan?

5. SOPH. Ick antwoorde, dat neen: en dat Adam hier over niet anders en dede, dat en moet niemant vreemt dencken, dewijle als toen noch geen vrou-mensch in wesen zijnde, hy, om die te bekomen, niet doen en konde, oock dat hy toen ter tijdt, in den Lust-hof wesende, hem alles uyt enckel segen en sonder arbeyt toe-quam; sulcks dat hy hier in by ons niet en is nae te volgen, maer wel in een ander deel, dat hy sijn bedgenoot van Gode ontfangen hebbende, deselve noemde en hielt voor vleesch van sijnen vleesche, en been van sijnen beene, dat is, voor sijn eygen selfs, en sijn tweede ziel.

PHIL. Ik sie dat die aanmerkinge in de woorden van dien text legt, en wil ook deselve voor goet aen-nemen: maer dewijle gy seght dat Adam sijn partuur uyt Godes hand ontfing (gelijck de waerheyt is) soo vraag ik, by die gelegentheyt, of het een goet middel is om tot een bequaam houwelick te geraken, dat men met voornemen Godt te bidden, ten eynde hem op sijnen wegh een goet partuur te gemoet mochte worden gesonden: met opset, om de gene die hem eerst sal tegenkomen tot sijn wettigh deel te verkiesen, in allen schijn als of deselve hem van Gode regelrecht ware toegeschikt, en in de hand gegeven.

SOPH. Ick segge, na mijn gevoelen, dat sulcks geheel vol gevaars, en ganich sorgelijck is. Want of al schoon Godt met ernst te bidden om een goet partuur geheel dienstigh, ja noodigh is, soo en is daarom niet geseyt dat het gebed strecken moet, om, door een bysondere en ongewoonelijcke maniere van doen, een partuur te bekomen: en dan als een wonderteycken van den Hemel hier over te verwachten. Maer veel eer is 'er goet door behoorlycke en wettige middelen daar toe te trachten, als te weten, goede acht te doen nemen op de verkiesinghe van de persoon, en hare gansche gelegentheyt. En sekerlijck de gene die in haar houwelijksche betrachtinge oyt anders hebben gedaan, hebben haer ten besten daer by niet bevonden.

PHIL. Gy maakt my hier indachtig het gene dat *Petrus Kesselerus*, een geleert man van Basel voor desen hier op is wedervaren. De selve hebbende soo gedaen (als gy nu seght) is ganich qualijck daer mede gevaren. Want gebeden hebbende dat Godt hem ten goede een vrouwe wilde beschicken, en hem voor laten komen in het eerste vrouw mensch dat hem soude ontmoeten, met opset en belofte deselve te sullen aen-nemen voor sijn eelste deel, wie die oock mochte wesen, en daer op uytgegaen zijnde na St Pieters Kercke te Basel, is hem op het kerckhof ontmoet een seker vrou-mensch, hem om een aelmoesse biddende, en hy sich verbonden achtende, uyt sijn gedane belofte haer tot een wyf te moeten nemen, soo sy des willigh mochte wesen: heeft ten selven tijde bestaen haer daer toe te versoecken, en dadelijck sijn versoek verkregen hebbende, is met deselve in de trouwe bevestigt. Maer 't is qualijck te seggen hoe ongelück hy van 't vrou mensch naderhant is bejegent geweest: vermids hy al den tijd zijns houwelicks (gelijck van hem getuygt wort) jammerlijck van deselve is geplaegt, en over den heeckel gehielt geweest.

PHIL. Dit plag veeltijds toe te geschieden, gelijck Salomon wel heeft bemerkt, dat met tot iet komende, door moedigheyt en norsheyt, alle mans verdriet wort.

Maer, of hier iemant seyde dat *Kesselerus* immers van Godt verhoort is geweest in dit sijn gebed, en dat de oeffeninge van dit moeyelijck en onvriendelijck wyf hem dienstigh en zaligh is geweest, of om sijn gedult te oeffenen, ofte om andere redenen Godt bekent, gelijck het klaer is dat Godt de zijne altijd verhoort, in ten niet naer haren wille, immers haer ten besten. Want den godzaligen doch alle dingen ten goeden eynde moeten gedyen. *Rom.* VIII. 27.

PHIL. Wel, dat wil ik in zijn waerde laten staen, en het is voorwaer een goede bedenckinge. Doch (beliefde het Godt) ik wenschte dat mijn gebed op een andere wijse verhoort mochte worden. Maer, onse *Kesselerus* nu daer latende, antwoort my op mijn voorgestelde vrage, soo het u heliett.

SOPH. Ick meyne dat men by het gebed op dese gelegentheyt de gewoonelicke en behoorlicke middelen behoort te voegen, en geen wonder-wercken sich en dient in te beelden, ofte van Gode in dien deele te verwachten.

PHIL. Maer seg my Sophronisce, wort'er niet in Gods woordt klaerlijk geseyt, dat die gelooft alle dingen mogelijk zijn? wel als dan iemant vastelijk gelooft, na sijn gedaen gebed, dat hem Godt een goet partuur sal toe senden: sal hem dat niet geworden, dewijle het geloove ooick bergen te mogen verlehen word toe geschreven (*Marc.* IX. 23.)? Hier wat berichts op, waerde man, of anders soo mochte ick lichtelijck tegen uw gevoelen een besluyt maken.

SOPH. Niet te haest, jongelingh, ick wil u wat lichts hier toe-

bren-

brengen, en tot dien eynde soo dient hier gelet, dat de mensche niet meer en kan gelooven als hy belofte heeft van Godt (*Galat* III. 14.) ofte als het woort Gods heeft, (*Rom* XIV. 32.) Daerom als iemant sich sekerlijk inbeeldt, dat, hy seggende tot een berg *Wert opgeheven en werpt u in de Zee*, (*Marc* XI. 23) sulcks geschieden sal, soo en sal evenwel daer niet van geworden Want hy en heeft daer toe geen belofte geen woord Gods, maer alleen een bloote inbeeldinge, dat hy sulks sal konnen doen. Veel zijn'er gevonden geweest die op dese spreucke sich hebben onderwonden groote dingen ter hand te nemen, denckende sy hadden het geloove om het te doen, en het soude soo geschieden als sy meynden, maer hebben echter ter werelt niet uytgerecht, als dat sy henselven en haer doen ten spotte hebben gemaakt voor alle de werelt

PHIL. Is'et dan beter Godt wel ernstelijk te bidden om een goet partuur, doch op dat gebed geen wonderwerck te verwachten, maer, dien onvermindert, behoorlijcke, wettige en gewoonlijcke middelen in 't werck te stellen?

SOPH Dat is mijn gevoelen, Philogame. Want Gods segen en sluyt niet uyt de behoorlicke middelen, maer wil in 't gemeen oock der menschen hant hebben, (*Acto* XXVII. 31.) Schijn van Godsdienst en moet hier niet te verre getogen werden tot uytsluytinge van de middelen 6 My is van een geloofwaerdig en geleert man verhaelt, dat *D Ursinus*, predikende tot den volcke, sag een vrou mensch met seer grooten aendacht, (soo hy meynde) op hem geduerigh jck her ooge hebben, en als aen sijnen mont hangen, daer uyt de goede man besloot een grooten yver tot de godsaligheyt in de selve te mogen wesen immers zijn reden en predicatie haar wel te bevallen, en kreegh daer over so grooten behagen in deselve, dat hy, sonder vorder ondersoeck, het vrouw-mensch ten houwelijck vereysche, en ook bequam, doch was'er mede gansch jammerlijck aen vast, even als *Kesselerus*, gelijk die hem gekent hebben met veel omstandigheden weten te verhalen, gelijk oock duydelijk is af te nemen uyt sekeren brief van *D. Ursinus*, in den jare 1575. geschreven aen *D Martinus Lydius*, die my dese voorlede dagen is ter hant gedaen door *Jacobus Lydius*, een geleert en uytnuntend jongman onser eeuwe, wiens grootvader was de voorsz *Martinus Lydius*, daer uyt de onlust van *D Ursinus* tot het houwelick, met alle den gevolge van dien, als met handen is te tasten Voor besluyt, soete jongeling houwelicken dueren lange, en dienen soo ter loops, en op een schielijken inval (schoon die al een deksel van godsaligheydt schijnt te hebben) niet aengegaen Gout sonder toetsteen, en man of vrouwe sonder behoorlick ondersoeck in echte aan te nemen, is noyt wijsheyt geweest

PHIL. Ick hebbe nu redenen en exempelen genoegh hier op verstaan, geleerde Sophronisce, dat ick beyde danckelick wil aannemen Maer dewijle gy het houwelick van Adam soo hoogelik hier voren hebt verheven, en als een baken om na te zeylen voorgestelt, seg my, wat gy vorder tot na-volginge hier uyt meynt getogen te mogen werden

SOPH Wel, Philogame, als is'et soo, dat wy alreede al wat veel op dese geschiedenissen hebben aangemerckt, so wil ick noch al wat hier uyt trecken Ick bemercke dat, aleer Adam door Godt de vrouwe ter hant is gedaan, hy alle den aerbodem en de gedierten daer op levende, alreede in eygendom hadde ontfangen en tot een teecken van dien, aen alle de selve eygen namen op haren innerlijken aert passende hadde gegeven, en dus zijnde in 't volkomen bezit gestelt, heeft doenmael eerst zijn Eva bekomen. Hier uyt meyne ik afgenomen te konnen worden, dat voor 't aangaen van 't houwelick, onder andere mede behoort gelet te worden op dingen die tot de huys houdinge van noode zijn. De Griecksche Poeet *Hesiodus* oordeelt tot dien eynde, dat ymant, die sich ten houwelick wil begeven behoort al-vorens versien te zijn van een huys en een ploeg os, dat is, van noodige middelen daer de keucken af rookt, op dat daar mede vrou en kinderen, met haer vorder gesin, onderhouden mach worden, en (mijns oordeels) doense niet wijsselick, die sich tot een vrouwe begeven, eer se bequame middelen tot onderhoud van deselve aen de hant hebben.

PHIL Hoe! soud gy dat soo verre verstaen te trecken?

SOPH En waarom niet soo, Philogame? Na mijn gevoelen en dient dese lesse geenlins vergeten 't Is een quaat begin van een goet houwelick, dat een onervaren jongeling, die in de werelt niet als in een hollen pot, een soete jonge deerne uyt haer ouders huys sal komen locken, sonder te weten waar mede aan haar indien nieuwen staen redelick vernoegen, en goet onthael sal konnen geven Gewisselijck, de foute van sulks moet noodelick in die teere gemoederen een grooten in-druk geven, en kan voor al geen bequaem en goet houwelick maken

PHIL Hoe, Sophronisce, soud gy verstaen dat niemant behoort te trouwen of hy moest al voren gelt en goets genoegh hebben om een huysgesin te konnen onderhouden? Dat soude aan veel menschen al wat seldsaam in de ooren klincken

SOPH Neen, jongeling, dat en is de meyninge niet, maer ik spreke van bequame middelen te hebben tot de huyshoudinge, dat is ofte in wesentlijck goet, dat men besit en gebruycken magh, of dat men het selve hebbe in vernuft, konste, handel, staet, ambacht, of diergelijcke, sulcks datmen daer van gevoelen en genut hebben kan.

PHIL 8 Maer nadien den mensche van Godt is opgeleyt, dat hy in het sweet zijns aensichts sijn broot moet eten, is dat te verstaen, dat een yder met sijn handen moet wercken en lichamelick arbeyt doen tot sijn onderhoudt?

SOPH Ik weet dat de woorden, na den val tot Adam gesproken, by sommige in dien sin worden geduyt, maer sonder gront mijns oordeels. Want Godt invoegen als vorm tot Adam sprekende, en dede sulcks niet als hem een wet gevende, en om Adam daer toe te verbinden, maer als een rechter, om de sonden te straffen, anders indien hier uyt een regel gemaekt souden moeten worden als sommige schijnen te willen doen, so soude ook uyt den voorsz text komen te volgen, dat alle menschen den lantbou souden moeten ter hant nemen, sonder andere ambachten te mogen doen De voorsz woorden zijn dan te verstaen, dat, om der sonden wille, de mensche voortaen een swaer en bekommerlijck leven sal moeten leyden.

9. PHIL. Maer seg my doch, wat beter is tot de soetigheyt van 't houwelick, dat iemant door sijn gelt en goet, dat hy ten houwelicke inbrengt, of krijgt, vrouwe en gesin onderhoudt, ofte dat hy sulcks door kunste, verstant, ofte andere hanteringe te wege brengt?

SOPH. Om op uwe vrage te antwoorden, soo die werd voorgestelt, soo meyne ick, dat'et soeter is en vermakelijker voor de gehoude, uyt eygen gewin sich te generen, als met goet, door ouders of andere ten houwelicke gegeven

Mans gewin
Brengt vrientschap in;

Seyt het spreeck-wort, en 't is niet te seggen hoe wel het komt dat een man door sijn vernuft ofte kunste eenigh gewin doet, en dan het selve heugelicken, en met dancksegginge tot Godt, komt leggen in den schoot van sijn beminde, om by haer, ten goede van de gemeene sake, gebruykt te werden Dit meyne ik al vry een ander aen te hebben, dan of men iet van renten, pachten of ander goet, van de ouders her gekomen, geraekt te ontfangen 't Is mede blijkelik, dat een vrouwe werdende wel en loffelik onderhouden door het verstant, kunst, ofte arbeyt van haren man haar aen den selven nader sal verbonden houden, als de gene die van het in-komen hae der gemeene goederen is levende Leert niet de ervarentheyt, dat het fruyt van een boom, die men selfs heeft geplant ofte geent, dat het wildt, dat men selfs heeft gejaeght, dat een visch, die men selfs heeft gevangen, of iet dat men selfs heeft beluert ongelijk beter smaekt, als dat men gemackelik aenkomt? Ik meyne ja, en daer om soude ik van ander gevoelen wesen als de Poeet *Martialis* in de en deselfe gisteren te wesen dewijle hy onder de dingen die een gelucking even maken (so hy meint) stelt het goet dat ge-erft, en niet dat met eygen vlijt verkregen is Ten zy sake dat de Poeet meynde te spreken van winste die gedaen word met sweet, ofte betwaerlicken arbeyt, en niet soude het al te twijffelen zijn, of hy het al wel voor heeft Het gedenkt my dat als ik eerst getrouwt was en met mijn beroep iet gewonnen hadde, hoe vermakelik het viel sulks in mijn soete huys duyve in den schoot te storten, en tot haren believe te laten, en hoe dankelik en smakelik sy het selve aen nam. Ik liet my ook voo staen veel meerder heer en meester te wesen van soodanig mijn eygen gewin, als van ouders erfgoet, en dorst dien volgende beter daer mede doen na mijn wel gevallen Ick meyne noch daer en-boven, ten aensien van degene die slechts groote middelen te samen brengen dat het beter is dat een man iet ter hant neme, daer hy sijn verstant, ofte lighaem me oeffene, en dat niet alleen om de voorsz soetigheyt te genieten, en sijn partuur des te meer aen hem te verbinden, maer boven al om hem eerlik besig te houden, naer het exempel Adams, aen de welke schoon Godt de Heere een vol vergenougen wilde geven in den lust-hove, echter aen den selven gebood den hof te bouwen, en de aerde sich onderdanig te maken, (*Gen* 1 28.) gevende also te kennen, dat de vermakelikheyt van den mensche niet in een luye vadsigheyt maer in een loffelike besigheyt is bestaende, te meer om daer mede t'ontgaen den schadelicken roest van het verstant, den welken de ledigheyt plagh te veroorsaken, wesende kennelik, dat een molen nodelik of koren, of steen malen moet, als het spreek-woort seyt Ick voege hier by dat sulks, als geseyt is, veel gemaks kan geven in de huyshoudinge, en hier toe kan seer wel gebruykt worden het spreekwoort onder ons in swange gaende, te weten, dat onder het seylen goet roeyen is, dit is, soo wanneer men soo eenige goede middelen aen de hant heeft, dat even dan soo wat gewins daer toe gebracht gansch heugelick is, en aen het schip van de huys houdinge (om soo te spreken) des te beter vaert geeft

PHIL Gy meynt (na dat ik merk) dat een man, die sijn huysgesin met sijn verstant ofte arbeyt voor-staet, vry wat meer verbintenissen, en midsdien ook gesag over de vrouwe heeft, als een die maer uyt de gemeene middelen leeft. Maer nu weet ik dat in ons Holland vrouwen zijn, die door haer vernuft en neerstigheyt meer toebrengen tot de gemeene huyshoudinge als de man selfs, ja dat veel mans op der vrouwen vlijt en winste het geheel laten aenkomen. Wat dunkt u, komt in sodanigen huyshoudinge de vrouwe het gesig, om redenen voren verhaelt, niet toe?

SOPH. Seeckerlik (om ront te seggen) ik meyne die slag van mans veel behooren toe te geven aen sodanige vrouwen maer dat deselve in macht en gesag haer souden setten boven de man, oordeele ik onbetamelik te wesen. d'Ordre, by Godt gestelt, mach ter sake van het tijdelick gewin niet gebroken worden. En het ware beter regel in de huyshoudinge, dat de man beyde, en den meesten last, en het meeste gesag bleef houden. Want van den beginne is'et alsoo geweest.

PHIL.

[illegible] niet op wel wat langer willen staen, maer my komt [illegible] by dese gelegentheyt, daer op ik noch iet vragen moet [illegible] aenmercke op het houwelick van Adam en Eva, dat Godt de Heere in deselve beyde is geweest als Vader, als Moeder, als Voogt, en diensvolgende een besorger van het werck, datse nu ter hant stonden te nemen, dat'er evenwel geen houwelikse voorwaerden tusschen dese twee is gemaekt, maer dat al de bespreeken van dit houwelick hebben bestaen in de woorden *Wast en vermenigvuldight.* Wat dunckt u, waerde Sophronisce, ware het niet goet dat het als noch met de houwelicken even alsoo toeging, als Godt in desen deele in 't Paradijs heeft gedaen, en dat men alle de bekommerlicke bedingen, die men hedensdaegs in de houwelickse voorwaerden is gewent te brengen, te ruggestelde, en de saken liet in punten van de voorwaerde van 't eerste houwelick?

SOPH Dat Adam en Eva geen voorwaerden ten aengaen van haer houwelik hebben gemaeckt, Philogame, en is niet vreemt. Want de sonde noch niet in de werelt zijnde, en waren'er geen treken of stieken, daer by voorwaerden diende voor-lien Gemeenschap van goederen sonder meer, is van outs een algemeene voorwaerde geweest by de Grieken, Romeynen, en Hoog-duytschen, (*Ischomachus apud Xenoph in Oecon. Dionys. Halicar. l. 2. Rom antiq Cicer 2. Offic. Mart & alii Arniſæus de jur. connub c. 7 ſ 6 n.* 10.) en ook by de oude Hollanders, van gelijcken by de Françoisen, Spanjaerts en Engelschen, so als de schrijvers daer van getuygen 12 My en gedenkt ook niet in al het oudt ofte nieuw Testamen van eenige houwelickse voorwaerden gelesen te hebben, alleenlick sie ick dat in 't Apocryphe boeck van Tobias staet *En sy namen een brief, en schreven de houwelick-stichtinge. Tob. VII.* 16 Ook sie ick dat onse voor-ouders hebben gebruykt eenen eenvoudigen en effenen ronden draet van gout tot een trou ring, die wel teregt de goude eenvoudigheyt mag genoemt werden Ik woude dat de trouwe even soodanig mogte wesen als haer teecken is, te weten rond, effen, eenvoudig, en sonder bespreck en voorwaerde, na het oudt lantregt, dat is, met gemeenschap van goederen sonder meer.

PHIL Tot besluyt van dese onse t'samen-sprake over het houwelick van d'eerste voor ouders, so blijft my noch over een bedenckinge, die my in 't lesen van het selve is ingevallen. 13 Ik merke dat Adam en Eva hier wort toegeschreven gemeenschap van lighamen gehad te hebben in 't Paradijs, daer op valt (so ick meyne) wat bedenckens. Want voor eerst soo zijn'er eenige Geleerden die by haer schriften hebben nagelaten, dat in geval de eerste voor-ouders niet en hadden gesondigt, dat'er in dien gevalle geen voort-teelinge en soude hebben geweest; en dit seyt onder anderen *Augustinus (vid. de bono conjugii c. 2. & 19.)* En meest alle de Griecksche Oudt vaders stellen in den voorsz gevalle wel vermeerderinge van het menschelicke geslagte, maer niet door gemeenschap van lichamen (*Greg Nyssen de hominis opificio cap.* 17.) Andere meynen dat de voort-teelinge der menschen soude (in gevalle als voren) te wege zijn gebragt geweest even als der Engelen, die nogtans geen houwelikse middelen en gebruycken De redenen die hier toe werden gebruykt, souden te lang zijn hier uyt te brengen. Maer dit gevoelen vast gaende, soo en kan immers niet geseyt werden dat Adam en Eva in den Paradijse, en midtsdien voor den val onderlinge gemeenschap van bedde souden hebben gehadt, en dat des te min, dewijle sulks by Moses nergens en wert verhaeldt, die eerst van sulks gewag maeckt na den val, te weten, in 't begin van het vierde cap Gen *Adam* (seit Moses) *bekende sijn wijf Eva, &c.* Wat dunkt u?

SOPH Dese saken worden by u wel aengemerkt lieve Philogame, en dienen, als van gevolge zijnde, naerder ondersogt te werden. Wat het eerst aengaet, te weten, of'er voort-teelinge soude hebben geweest in den staet van onnooselheyt, daer op seg ick rondelick en kortelik, dat ja. En my en beweegt niet 't gene gy uyt *Augustinus* en andere by-brengt Want schoon *Augustinus* wel eer van dat gevoelen is geweest, so heeft hy dog daer nae het selve duydelick wederroepen, en benevens d'andere schrijvers (die men *Scholasticos* noemt) vast gestelt, dat'er ja gemeenschap van lichaem in de voorsz gevalle by de voor-ouders soude zijn geweest, gelijk de selve *August l. 1. Retract c.* 10 13 & 19. & *l* 2 *c.* 22 segt, en boven andere redenen hier toe dienende de Prophetische woorden Adams *Gen* II. 24, *Sy twee sullen een vleesch zijn* Sie *Rivet. in cap.* 1. *Gen Exerc* 10

PHIL. Maer houd gy die woorden aldaer in dien sin gebruykt geweest te zijn?

SOPH Ja gewisselik, en dat sulks van de lichamelike gemeenschap verstaen moet werden, blijkt klaerlik uyt de woorden Pauli 1 *Cor.* VI. 16, *En weet gy niet dat hy die een hoere aenhangt een lighaem met her is Want sy* (seyt hy) *sullen een vleesch zijn.* Sie daer het gene ick hadde tegens het gene dat gy eerst te berde hebt gebragt

PHIL. Wel, dat is tot daer toe, maer hoe sult gy my het twede vast maken, en wat schriftuur plaetse kond gy daer toe by-brengen?

SOPH De plaetse *Genes* 1, 28, daer Godt de Heere na de scheppinge van man en wijf duydelik hun heeft aen geseyt *Zijt vrugtbaer, vermeerdert en vervult de aerde* Sie daer een uyt-gedrukt gebodt gegeven aen de nieuw-gehoude.

14 PHIL. Maer zijn'er niet schrijvers te vinden, die dit voor geen gebodt en willen aen-nemen? Ick meyne dat jae.

SOPH Ick weet dat'er zijn die ons dit gaerne ontleggen souden, gelijk ick ook wel weet de redenen waerom. Maer sulks een gebodt te wesen, wort niet alleenlijk by groote en geleerde schrijvers van onsen tijd vast gestelt, maer ook by de oude selfs, (*Phil Melanch in confes Aug Rivet. in Gen. c.* 1. *exer.* 10 *Thomas* 22. *q* 152. *art* 2. *Item Scotus.*) hoewel sy luyden daer eenige bepalinge soeken by te brengen. Dit dan een gebod zijnde, en 't selve by Godt selfs de nieugehoude zijnde aengeseyt (wesende doen ter tijd in gestalte van honbaerheyt, alhoewel doen eerst geschapen wesende, gelijk sulks niet en wert tegen gesproken) so en kan niet anders gedagt werden, ofte deselve (hebbende als doen een wille gelijkformig met Gods wille) hebben sonder uytstel het selve gebod vervult, en hare schuldige gehoorsaemheit dadelik getoont, gelijk noch op den dag van heden dat eygen gebod kragtelik werkt in de gemoederen der menschen kinderen. En 't is aenmerkens waerdig, dat houwelikse saken in Gods woort in diervoegen worden voorgestelt, dat de menschen daer toe meinen krachteliker verbonden te wesen als tot eenig ander bedrijf: als sulks merkelijk blijkt *Luc.* XIV 20. Alwaer onder andere drie soorte van luiden, tot het groot avontmael, aldaer gemelt zijnde genoot, de eerste seyde een acker te hebben gekocht, en die te moeten gaen besien, biddende ernstelik, dat sijn onschult by den Heere van de maeltijd mocht werden gedaen. De tweede verklaert vyf paer ossen gekocht te hebben, en die te gaen beproeven, biddende van gelijken als voren Maer de derde seggende een wijf getrout te hebben, seyde plat af dat hy niet en kan komen, sonder het minste verloeck daer by te voegen, om eenigen onschult voor hem te willen doen, als vast stellende, dat een wijf te trouwen soodanigen werck is, dat (schoon hy ter feeste niet en quame) de sake selfs voor hem soude spreken, en dat de Heere des maeltijds, sulks maer horende sonder vorder onschult te verwachten, hem ten vollen gelijk soude geven van ten avontmale niet te zijn gekomen, dewijle het voor-recht de nieuwe gehoude van niet ten krijge te moeten gaen in 't eerste jaer hares houwelicks wel mede ten selven eynde kan by-gebracht worden, en dit gevoelen meyne ik volkomelik in Adam geweest te zijn. En 't is dienlig aen te merken in dese gelegentheyt, dat Godt geen zaet en heeft geschapen dat kruyt droegh, maer wel kruyt dat zaet voortbracht, gelijk den text spreekt op gelijke wijse is de mensche van Godt geschapen, in de volle kracht van een gulle jeugt, en midsdien snellende en hellende tot de voort-teelinge, waer by komende den segen van *Wast en vermenigvuldigt*, 15 wat tegenstrevende geest soude de gesegende jonge lieden hebben weder-houden van te doen dat Godt, midsgaders hare gestalte en genegentheydt krachtelick waren gebiedende? Sonderlinge gelet dat der selver byeen-komst geensins en konde verstaen worden strijdig te wesen met den staet van onnoselheyt, en reyngheyt, alsoo het gene dat by Godt gesegent, geheyligt, ja geboden was, geensins voor onreyn by iemant gekeurt en kan worden. Het vierde capittel Genesis, by u aen getogen, en beweegt my oock niet anders te gevoelen. Want al is't soo dat aldaer eerst word geseyt dat Eva van Adam bekent is, soo weet een yder hoe gemeen dat'er verstellinge van tyd in de Schrifture gebruykt word, en dat'er dickmael saken worden verhaelt op een gansch andere ordre als se gebeurt zijn; en daerom meynen de Hebreeusche schrijvers dat de woorden, *Adam bekende sijn wijf*, moeten genomen worden voor *Adam hadde sijn wijf bekent*, gelijck oock in deselve gelegentheyt word gelesen, *Godt plantende den lust-hof*, in plaetse dat'er behoorde geseyt geweest te zijn, *Godt hadde den lust-hof geplant* Ick besluyte dan, om dese en andere redenen, hier om kortheyts wille nagelaten, dat'er tusschen Adam en Eva houwelickse by een komste is geweest, even in den lust-hove (*Scripsere de his Musculus in Genes ad cap. 4. Zanchius in creationis opere lib* 3. *fol.* 908 *Paræus in Gen. cap. 4. August in Tom. 3. ad Genes & lib. 14 de civitate Dei cap.* 13 *& alii*)

16. PHIL Maer boven allen desen heb ick onder andere saecken noch al mede mijn gedachten laten gaen op de behendige uytvluchten, die Eva hier word beschreven gebruyckt te hebben, als Adam haer als man poogde te naderen. Wat dunckt u, heeft het onse Schrijver wel voor, selfs in den Paradijse een tegenstrevende Eva uyt te beelden?

SOPH Een heusche weygeringe, lieve Philogame, is altijd geoordeelt niet onsmakelick te wesen in dusdanigen gelegentheyt En gelijk (mijns oordeels) niet qualick en word geseyt by een saecker Poeet van de vryers,

Het is aelwaerdigh volck, en van een dwasen geest,
Al wat het niet en mag, dat wil het aldermeest.

So meine ik dat bynaest van alle mans, ten aansien van 't voorsz werk geseyt kan worden, en 't en dunkt my niet qualik geoordeelt te zijn van sommige; dat het wijf van Potiphar, op den Jongeling Joseph verslingert wesende, verkeert de gangen in ging om hem te trecken, dwaselik uytberstende in dat haetig *Koom slaep by my*, het welk ontwyfelijk den eerbaren en goeden Jongeling (in plaetse van aenlockinge) een vollen afkeer van haer heeft gegeven Sy moest met bedeckter en langer schreden hebben gegaen, so gemeynt wort Vrouwen en vrysters moeten de ruyters van de Parthen slachten, en als vluchtende schieten, dat is, al weygerende geven, en gevende weygeren. Volop en gemackelijck is alleen voor de vraten, en verveelt oock in de soetste saken Hongh moet alleenlijck met een tipjen van den vinger geraeckt, en ten mont gebracht worden niet met volle palmen sulcks te doen en heeft geenen aert. Met handen niet met manden te zaeyen, is hier mede al verre het beste. De-

 dertel-

dertel [illegible] de werelts-kinderen en willen dien wegh niet te ruym [illegible] Lat eens op dien olijken lincker *Ovidius Naso*, hoe [illegible] pneemt Hy verklaert opentlijk, in-gevalle de man [illegible] tot zijnen lust misbruykte) hem dat bejagh te veel en te vry [illegible] liet, en niet beter op de bewaringe van zijn wijf en paste, dat hy den smaeck van die dertelheden soude verliesen, en haer daer laten.

H[illegible] my met uw [illegible] laten vallen,
Ick [illegible] openbaer, de lust [illegible] ontvallen
Ick kus haer [illegible], by-naest dat gy het siet,
[illegible] op bewaer [illegible], of ick en wilse niet.

En hier op meyne ick dat in dese beschrijvinge is gesien by onsen Schryver

PHIL. Maer dese uw weyger kunst heeft haer werkinge, na de tyden zijn aen wiese geschiet, en heeft al dikwils wel een and're uy[illegible] als gy nu voor geeft. De Koninginne Vasthi is door weygeren van den Koninklijken throon afgevallen Want het is haer tot hertneckigheyt en ongehoorsaemheyt gerekent

SOPH Maer de weygeringe, daer ik van spreke, moet behendiglik en kunstiglik, niet plompelik en met hertneckigheyt gebruykt werden Die snare moet noyt te hart gespannen wesen, anders breektse De deugt is over al in de middelmaet, niet in de uytpuylende hoecken gelegen Vasthi gingh te hart, Potiphars wyf te sacht en te los, om na de kunst te gaen.

PHIL. Wat is dan hier in voor het beste te houden?

9 SOPH Wel hoor, maer sonder meer navragen, en desen aengaende soo wil ick dat gy u vernoeght met een soete spreucke van een schrijver, die noyt en is gehout geweest, maer echter van de trouwe denger spreckt als alle getrouden die ick oyt gelesen hebbe *Niet te eyschen in dese gelegentheyt* (seyt hy) *is vrouwelicke beschaemtheit Wat te weygeren is heusche eerbaerheyt, maer in het weygeren te volherden, is stuersche moetwilligheyt, ofte (na eysch van saken te spreken) rechte meyneedigheyt.*

PHIL. De spreucke is deftigh, en ik neme de selve hier in volle betalinge Maer ik merke dat de eerste by-een komst van Adam en Eva schijnt by dage geweest te zijn, en by die gelegentheyt dien-de wel een woort gesproocken, welke in dien gevalle de beste stonden zijn om wel te doen.

SOPH. Ick en ben niet gesint dese materie hier te verhandelen, Philogame, om redenen, die ik meyne daer toe te hebben Een woort, en dat wel, sonder meer Ik weet dat'er treffelicke Medicijnen zijn, die gevoelen dat huys luyden, ambachts-lieden, en andere, die met den lijve dagelijks werken, sterker kinderen voortbrengen als andere, en haer redenen zijn onder andere dese, om dat soodanige lieden des avonts gegeten hebbende, en te bedde komende, veel van den slaep overvallen werdende (als moede zijnde van haer dagelijcks bedrijf) de houwelijksche saken ongedaen laten, maer 's morgens de spijse verteert, en het lichaem door den slaep verquickt zijnde, doen dan wat behoort om van mannen vaders te worden, en daer door worden de selve geseyt vaster en gesonder kinderen uyt te brengen als andere, die hier mede ontijdelick besigh zijn De regel seyt:

't Is soetst wanneer men slapen gaet,
Gesontst ontrent den dageraet.

Meer en segh ik niet; ook versta ik niet vorder gevergt te werden op dese gelegentheyt

PHIL. Ick weet dat men een vrient (schoon die van suyker is) niet en moet opeten, waerde Sophronisce, ook het willigh paert niet en moet over ryden; en daer mede sal ick mijn [illegible] nemen met danckseggingе voor den tijd die gy my [illegible] berichtinge die gy my gedaen hebt

SOPH 't Is etens tijdt, Philogame, en het [illegible] ons, en ick roepe u tot het selve [illegible] my. Het kan zijn dat wy [illegible] sullen vinden van t'samen sprake op dese of die [illegible] hebt

PHIL. Ik en heb geen mont om sulks te [illegible] phronisce, en wil u dan weder ons vertoonen [illegible] my den geest eerst, en daer na ook het lichaem [illegible] hebben. Wel aen, ick ga mede

Als de maeltijt gedaen, Godt [illegible], [illegible] staen waren, en dat Sophronisce [illegible] den tuyn sich wat gingen vertreden, heeft de Jong[illegible] al dadelick wederom gelegentheyt gesocht, om te komen tot het werck dat voor den middagh in [illegible] geweest Hy dan, eerst beginnende, seyde

PHIL Heden morgen, waerde Sophronisce meyn ik onder andere van u verstaen te hebben, dat jonge lieden, van dat se houwelicken, behooren versien te wesen van een plough os, dat is, van middelen tot de huys-houdinge dienende, dat anders dwers in 't hooft en speelt, want ik en kan niet gewaer worden dat sulks by de Ouden in dier voegen is betracht geweest [illegible] hoe dat de Ertz vader Jacob over de Jordane naer Haran reysde, en schoon hy niet anders met hem en droegh als [illegible], even wel soo heeft hy bestaen sich in houwelicke te verbinden met de schoone Rachel, voor de welcke hy geheele seven jaren gedient [illegible] de sonder anderen loon te genieten gelijk hy mede [illegible] de selve tot sijn tweede wijf aennam haer suster Lea, met [illegible] ten van noch eenen anderen sevenjarigen dienst aen te [illegible] daer den goeden man met twee vrouwen beladen, sonder als noch dien plough-os (daer gy van spreckt) ofte genoegsame middelen by der hant te hebben, tot onderhoud van de selve [illegible] en 't gene daer uyt stont te volgen

SOPH 't Is een mis slagh, Jongman, soo gy meynt dat Jacob soo rau heeft aengegaen in 't stuk van sijn houwelik Want behalven dat hy een soon was van Isaac, een gesegent man van den Heere oock in tijdelijcke middelen, van wien hy benevens sijnen broeder Esau erfgenaem stont te worden, soo was hem daer enboven alreede een sonderlinge belofte gedaen van sijnen Godt, niet alleenlijck van dat hy met hem woude zijn op de reyse en over [illegible], maer selfs dat hy aen hem en zijnen zade het gansche lant (daer op hy gerust en den steen onder sijn hoofd geleyt hadde) woude geven, (*Genes* XXVIII 13) waer op ook is gevolgt dat Jacob (die niet en hadde als een staf, toen hy over de Jordane quam) in 't weder keeren tot twee heyren was geworden, (*Genes* XXXII. 10)

PHIL. Wel ik merke dat in de gelegentheyt van de Ertz vader Jacob sonderlinge ten aensien van sijn houwelick, veel bedenkelicke saken sich opendoen, en daerom soude ick wel genegen zijn hier van wat nader te hooren spreken, maer siende dat in dit werk, dat by ons is begonnen te lesen, de beschrijvinge van 't houwelick Jacobs nu is volgende, soo dunkt my (onder verbeteringh) best te zijn deselve beschrijvinge alvorens af te lesen, en daerna daer over onderlinge redenen te wisselen

SOPH Begin 't werk, goede Philogame. Want ik houde uwen voorslagh voor goet maer sit u eerst neder onder dit groen prieel, op dat de hitte ons niet en belette in ons voor nemen

PHIL. Wel aen, ick sal my daer toe stellen, en begin aldus

HOUWELICK VAN DRIEN,

DAT IS,

De verſamelinge in Echten-ſtaet van

JACOB,

MET

LEA en RACHEL.

Siet Geneſ. cap. XXIX *Joſeph. Antiq. Jud. lib.* I. *cap.* 17. & 18.

DE vrijſters zijn bereyt, de vryers aengewaſſen.
Tſa lang het ſnaren-ſpel uyt uwe gulde kaſſen,
En rep u Sang-godin. Hier is nu meerder ſtof
Ten dienſte van den menſch, en Godes hoogen lof.
Gy ſiet aen alle kant de werelt haer verſtercken,
Dat heeft het vrugtbaer zaet van Adam konnen werken.
Breng hier nu voor den dag een edel trou-geval,
Waer van men eertijts ſprack, en eeuwig ſpreken ſal.
Wil heden, na de kunſt, een Bruyloft openbaren,
Al waer de Bruydegom is ſlaef voor ſeven jaren,
Al waer de regte Bruyt, door onbekenden liſt,
Wort uyt het feeſt geruckt, en in het bed gemiſt;
Al waer de vrijſter treurt, daer alle vryſters ſpeelen,
Om dat een ſuſter koomt haer ſuſters voordeel ſtelen;
Al waer een vryer twiſt, als hyſter ongeſint,
Om dat hy nevens hem de ſijne niet en vint;
Aen wien noch even-wel de gramſchap is benomen,
Midts hy'er twee voor een ten leſten heeft bekomen.
Een wonder ſeldſaem werk. Bied ooren, ſoete jeugt,
Hier is het vreemſte ſtuck, dat gy oyt leſen meugt.

ALs Jacob wert gedreigt (vermits ſijn Vaders ſegen
Hem, door ſijns Moeders raet, niet Eſau, was verkregen)
En dat Rebecca ſorgt voor eenig ongeval,
Soo wort'et vaſt geſtel dat hy vertrecken ſal;
Toen wort'er vaſt geſtelt, dat hy in korte ſtonden
Naer 't huys van Betuël dient af te zijn geſonden,
Dat hy naer Haran toe heeft vaerdig af te gaen,
Om door ſijns Broeders haet niet in gevaer te ſtaen:
En midts geen vreemde Maegt in Canaan geboren
Hem tot een echte wijf en dient te zijn gekoren,
Soo wort hem in-geſche pt dat hem ſijns moedersbloet
Hier in ſal nutter zijn, en liever weſen moet.
Daer maeckt ſich Jacob op, en met bedroefde ſinnen
Scheyt uyt ſijns vaders huys, en gaet de reys beginnen;
Hy geeft hem naer het landt, van daer de Sonne rijſt,
Hy geeft hem naer het rijck, dat hem ſijn Vader wijſt.
Hy gaet met diep gepeys door onbekende wegen;
Doch waer hy komen mag, hy vint'er Godes ſegen,
Ook toen hy van een ſteen ſijn hooft-peul had gemaeckt
Heeft hy in eenen droom des Heeren gunſt geſmaeckt;
Hy ſag een ladder ſtaen, die reyckt tot in de wolcken,
Geen heyl voor hem alleen, maer oock voor alle volken,
Hy hoord' een helle ſtem, die uyt den Hemel quam,
En vry al dieper plaets als in ſijn ooren nam:
Ick ben des Hemels Vorſt, en aller dingen ader, Geneſ. 28.
De Godt van Abraham en Iſack uwen Vader,
Ick ſchenck aen u het regt van deſe wijde kuſt,
Daer op gy deſe nagt in ſtilheyt hebt geruſt.
Ick wil uw vrugtbaer zaet in deſen lande veſten,
Van 't zuyden tot het noort, van 't ooſten tot het weſten,
En even als het ſtof, dat niemandt tellen kan,
Sal u tot aen-was zijn veel hondert duyſent man.
Noch ſal'er boven dien, uyt u en uwen zade,
Ontſtaen voor al het volck een wortel van genade,
Een ſegen vol gelucks, die in het aerdtſche dal
De menſchen in 't gemeen tot vreugde dienen ſal.
'k En wil van haer mijn gunſt, noch van u laten ſcheyden,
Maer u als met'er hant op uwen weg geleyden.
Het zy gy vorder reyſt, of dat gy weder koomt,
Wees van geruſten geeſt, en wandel onbeſchroomt.
De nagt deed' haren loop, de Mane gaet verdwijnen,
En, naer een korte wijl, de Son begon te ſchijnen;
Dies ſprak de Jongeling (midts hem de ſlaep verliet)
Godt is in deſe plaets, en ick en wiſt het niet.
Daer rilt een killig bloet van boven tot beneden,
Daer rijt een koude ſchrik door al mijn ſwacke leden.
Godt, Godt heeft my genaeckt, my, ſeg ick, enckel ſtof.
Van my wort danck vereyſt, en voor hem eeuwig lof.
De ſteen, waer op de man ſijn nagt-ruſt had genoten,
Wort van hem met'er daet met oly over-goten,
Die wort van hem gerigt, en in het groene velt
Een peyl van ware danck den Heere voor-geſtelt.
Hy voegt'er woorden by: Wilt gy op mijne wegen,
En in mijn ouders huys verleenen uwen ſegen,
Gy ſult mijn eenig Godt, mijn trooſt, en hoogſte goet,
Gy ſult voor eeuwig zijn de luſt van mijn gemoet.
Ick ſal van nu voortaen tot uwer eere leven,
Ick ſal van mijn gewas u volle thienden geven,
Die ſullen alle jaer u werden voorgeleyt,
En ware teyckens zijn van mijne danckbaerheyt:
De kruyn van deſen berg die ſal een Tempel weſen,
Daer ſtaêg uw hoogen Naem ſal werden in gepreſen,
En ick ſal in der daet, en niet in loſſen ſchijn,
Mijn leven-dagen lang uw trouwen dienaer zijn.

Hier [illegible] en eynd [illegible],
En [illegible] met [illegible],
Hy [illegible] berg, [illegible] spoet,
En [illegible] hy gaet, [illegible] gemoet.
Dus [illegible] mijden [illegible],
Dus [illegible] hoop van [illegible] ende,
I [illegible] niet [illegible] wys,
En [illegible], [illegible] met [illegible] gras
Hat [illegible] Herders vette weyden,
D [illegible] veeligvee geleyden;
Het [illegible], en maeckt hem daer ontrent,
En [illegible], of iemant Laban kent,
[illegible] handel weten,
[illegible] hy is geseten
[illegible], en hem wert aengesegt
[illegible] sijn kudden weyt.
[illegible] een Maegt gekomen,
[illegible], die innen in-genomen,
[illegible] het vier genieckt,
[illegible] en slimme maeckt
[illegible] met [illegible] leden,
Hy [illegible] soete reden,
Hy [illegible] een soete pijn,
Hy [illegible] ick uwe zijn!
Hy [illegible], [illegible] sijn behingen,
Hy [illegible] stille wringen.
Het [illegible] hy gaf, [illegible] weet niet wat,
Dat hem [illegible] geeft beroert, [illegible]
Hy weet [illegible] wat er schort, hy voelt [illegible] oogen vlieten,
Hy voelt (eer hy het weet) sijn tranen [illegible]
Het is van ouden tijdt en heden [illegible],
Dat groote vreugde schreyt, en [illegible] weent
Soo haest als Laban weet dat Jacob is gekomen,
Gevoelt hy sijnen geest met blydschap in genomen.
Hy vraegt hem wonder veel, en hoe sijn moeder vaert,
En of Godt heden noch sijn Vader heeft gespaert,
En wat sijn Broeder maeckt, en wat hem heeft bewogen,
Dat hy uyt Canaan dus eensaem is getogen,
[illegible] hy verder wil. De goede Jongeling
Vertelt hem wat er schort, en seyt hem alle ding
De tijdt doet haren loop, en Jacob met de knapen
Is besig onder dies ontrent de jonge schapen,
En al het ander vee, en wat hy neemt ter hant
Dat doet hy met geluck, en even met verstant
Als Laban sijn beleyt, en sijn beleefte gronden
Nu dickmael had gesien, en in der daet bevonden,
Soo tracht hy met den vrient te komen in verdrag,
Op dat hy sijnen dienst te langer hebben mag
En daerom, naer een proef van ses of seven weecken, (c)
Vangt hy ten lesten aen tot hem aldus te spreecken:
't Is onregt, lieve Neef, al ben ick uwen vrient,
Dat gy my sonder loon en sonder voordeel dient

Ick weet hoe ligt een man een sake kan ve[illegible],
Indien hy voor sijn werck geen winst en [illegible],
'k En wil in dit geval niet zijn in uwe [illegible],
Dus maeck't my bekent, wat dat gy [illegible] sult
Als Jacob dit verstont, sijn herte ging hem open,
Hy vont sijn gansche ziel van soete vreugt bekropen.
En [illegible] hy sonder spreeck en weyning [illegible],
Soo spreeckt hy sijnen Oom in dese [illegible]
Ick wil belofte doen, oock gantsche [illegible],
Mijn leden, mijn vernuft in geenen deel [illegible],
Ick wil met alle vlijt, [illegible],
Ten goede van het vee, my geven op de [illegible],
'k En wil noch [illegible] geen [illegible],
'k En wil my geen gewin uyt uwen [illegible],
'k En wil voor mijnen dienst geen [illegible], [illegible] vrugtbaer velt,
Geen huys van groot beslag, en [illegible] gelt
Wilt gy my tot een loon uw dogter Rachel [illegible],
Al dien ick leven [illegible], het is genoeg [illegible]
Laet dit mijn huere zijn, en [illegible],
En [illegible] met'er daet [illegible] treden [illegible],
Ick sal met [illegible] vlijt ontrent de kudde [illegible],
En gy sult over-al [illegible] trouwe [illegible]
Dus [illegible] de seven [illegible]
Out [illegible] mijn lieve [illegible]
Dit [illegible] Jongeling, en Laban is te vreden (d)
En Jacob is [illegible]
Hy gaet er [illegible], en [illegible],
[illegible] de seven [illegible]
Hy gaet in grooten ernst [illegible] vee [illegible],
By wylen [illegible]
Al [illegible] ontrent,
Soo dat sijn [illegible]
Hy maeckt hem [illegible] gantsch [illegible].
Soo dat geen [illegible] op de schapen,
Soo dat [illegible],
Hoe-wel hy [illegible] ontrent de kudde [illegible]
Was [illegible] quelen,
Hy geeft hem [illegible], hy gaet er [illegible],
Hy [illegible], hy plukt een [illegible],
En [illegible]
Indien er [illegible] groeyn,
Hy [illegible],
Hy [illegible], [illegible] het [illegible],
Hy [illegible] bloet
En [illegible].
Dat hem [illegible] mensch en kan [illegible] ten
Dies [illegible] als men wenschen kan,
De segen is in [illegible]
Hy [illegible], [illegible] de strenge dagen,
Noch in den [illegible],
En [illegible] kout [illegible],
Hy acht des [illegible]

(a) Al hoe wel Moses geen verhael en schijnt te doen, dat Jacob met [illegible] eenige reden heeft gevoert, eer hy hier [illegible] [illegible] uyt den Text schijnt, dat hy haer eerst kuste, en daer [illegible] wie hy was, soo [illegible] nochtans besloten uyt de [illegible] Text, dat Jacob voor het omhelsen van Rachel [illegible] onderlinge maegschap. Welcke uytlegging [illegible] gevolgt, op dat Jacob niet en schijne plotse [illegible] Juckvrouw om den hals gevallen, en Rachel van [illegible] Jongeling, sonder tegenspreken, [illegible] hebben. Sie [illegible] 29 [illegible] Genes. [illegible] 120 [illegible] van verscheide soorten en manieren van kussen, [illegible] Ouden gemeenelick, wert gehandelt.

(b) Moses, Genes. 29. 13. [illegible] 't bewellekomen van [illegible] Hy [illegible] en mijn vleesch [illegible], en [illegible] het [illegible] de Joden [illegible] Laban [illegible] laten.

(c) Laban [illegible], met willende dat Jacob [illegible] geen slave [illegible] te genieten [illegible] aen gantsch [illegible] behoorlick [illegible] huere en arbeyts loon [illegible] winst en voordeel, daer hy [illegible] geven

(d) Laban evenwel en seyde [illegible] als het is beter dat ick ze u [illegible] Welcke antwoorde eenige [illegible] ban [illegible] geweest [illegible] voor [illegible] klare [illegible] ren. Dan [illegible], Jacob [illegible] Genes [illegible] opgenomen, en is [illegible] nes. Exerc. 126. Daer zijn [illegible] reden [illegible] dat Jacob [illegible] het [illegible] met Laban [illegible] plaetse. Evenwel wy volgen [illegible]

Hy

Hy voelt ſijn ongemack van ſtonden aen verſagten,
Als hy maer eens gedenckt wat loon hem ſtaet te wagten;
En ſchoon hy menigmael ſich niet te wel en vint,
Een ſoet gepeys alleen dat maeckt hem wel geſint.
Als nu de tijt verliep, en dat de ſeven jaren,
Nu door een lang gedult, nu op een eynde waren,
Soo maeckt hem Jacob op, en gaet tot Laban in;
Hy groet hem na den eyſch, en taelt na ſijn gewin:
Gy weet het (ſeyt de Man) hoe ick ben aen-genomen,
En dat tot deſer uur mijn tijdt is om-gekomen;
Wel aen dan, doe my recht, beſcheyd den bruylofs-dag,
En maeck dat ick ter eer mijn Bruyt genieten mag.
't Verſoek wert toe-geſtaen. Men laet de gaſten noden,
Men laet'er menig kalf en vette ſchapen dooden;
Men brengt'er in het huys, men haelt'er aen den dag
Al wat'er op de feeſt tot vreugde dienen mag.
Een yder is verblijdt, dat twee gelieven paren,
Met hoop alleen gevoed tot aen de ſeven jaren;
Een yder is beluſt om hem te mogen ſien,
En op ſoo blyden dag geluck te komen biên.
Hier over wert de wijn in overvloet geſchoncken,
En by het bruylofs-volck in volle maet gedroncken;
En, om niet lang te zijn, het is een groote feeſt,
En niemant gaet'er weg als met een blijden geeſt.
De maeltijt is gedaen, de vreemde gaſten ſcheyden,
Men gaet de jonge Bruyt tot in de kamer leyden,
Men ſteeckt, na d'oude wijs, den bruylofs-fackel aen,
Men hiet den woeſten hoop te wijcken uyt de baen;
Men hoort meeſt al het volck door ſang en vrolick juigen,
Door ſpringen, door geroep, een blyden geeſt betuigen;
Men ſag aen alle kant een toe-loop van de jeugt,
Men hoorde groot geraes ten midden in de vreugt.
Men leyde vaſt de maegt door veelderhande ſalen,
Geen oog van die haer volgt en kan haer achter-halen,
En, ſie! in dit gewoel, en in het woeſt geloop,
Soo wert de regte Bruyt ontſutſelt uyt den hoop,
Getogen uyt het volck, en met geſwinde ſprongen
Wert Lea daer gebragt, en in het ſpel gedrongen,
Gekleet in ſuyver wit, geciert met edel kruyt,
En even ſoo geſtelt gelijck de ware bruyt.
Dit wiſt de looſe vos ſoo liſtig uyt te wercken,
Dat niemant van den hoop de greep en konde merken
En, ſie! in dit geraes, door gunſte van den nagt,
Wort Rachel weg geleyt, en Lea daer gebragt.
Haer aenſigt is bedeckt, (ſoo plag in oude tijden
Het ſlegt en eerbaer volck een jonge bruyt te mijden;)
Een ſluyer die verbergt de ſchaemte van de maegt,
Die by een vreemde man haer teere leden waegt (a)
De Bruyt die wert gebed, de kaerſen weg genomen,
Men roept den Bruidegom, en laet hem binnen komen.
Hy, die hier niet en gaet als met de beſte trou,
Begeeft hem tot de maegt, als tot ſijn eygen vrou.
De vreugt, de wijn, de nagt, die hier te ſamen werken,
Zijn oorſaeck dat de Man geen liſt en kan bemercken,
Soo lang het duyſter is, en weet hy anders niet,
Als dat hy met'er daet ſijn eygen Bruyt geniet;
Maer als de gulde Son is hooger op-gereſen,
Soo komt hem daer ontdoen een wonder ſeldſaem weſen,
Hy ſlaet ſijn oogen op, hy ſchuyſt de bed-gordijn;
Maer hy en vint haer niet die hy daer meynt te zijn.
Hy geeft hem noch een reys de Vrijſter aen te ſchouwen,
Hy kan in dit geſigt ſijn oogen niet betrouwen.
't Is weder als het was, hy wert te meer verbaeſt,
Hy twijffelt of ſijn oog, dan of ſijn herte raeſt.
Hy ſiet ten derde-mael Wel dit zijn vreemde ſaken!
Hy vint niet dat hy ſogt, hy weet niet wat te maken,
Hy mijmert binnens monts, hy valt in diep gepeys:
Wel, dit is (na het ſchijnt) een murruw kieken-vleys.
Hoe! kan op eenen nagt de ſchoonheyt ſoo verloopen?
Soo heb ick deſe Maegt te diere moeten koopen.
Maer ſie, de grauwe lugt die wort ten leſten klaer,
En Jacob vont, eylaas! ſijn Nigte Lea daer,
Ach! wat een koude ſchrick door-rent hem al de ſinnen,
Hy weet niet wat te doen, of wat hy ſal beginnen,
Sijn hooft dat ſuyſe-bolt, ſijn innig herte ſlaet,
Sijn breyn is op de loop, en hy als buyten raet.
Wat ſal hy nu beſtaen? ſal hy met Lea kijven?
Of haer doen henen gaen, en uyt den bedde drijven?
Of ſal hy ſonder ſpraeck gaen tyen op den loop?
Of ſal hy al het huys gaen roepen over-hoop?
Of ſal hy op een berg of elders loopen malen?
Of ſal hy in het woud, of in de boſſen dwalen?
Of ſal hy verder gaen, en kieſen eenig dal,
Daer hem geen menſchen kint ſijn leven vinden ſal?
Wat uytkomſt? wat behulp? wie ſal het konnen ſeggen?
Wie kan ſoo vreemden ſtuck met reden over-leggen?

(a) Dit is het gevoelen van Joſephus, hoewel hy andere daer over beriſpt, ſie hier van *D D. Riveti Exercitat* 28 *cap. Gen. Exercitat* 127. Wy volgen niet verder den Joodſche Hiſtory-ſchryver, als dat Jacob vrolick zijnde, vermidts hy nu hadde te genieten ſijn lang-verwagte Rachel, en onder de bruyloftgaſten door den wijn eeniger maten verheugt weſende, des te ligter in een duyſteren nacht heeft bedrogen konnen werden Sie de vorder bedenckinge hier op vallende in de volgende proeve.

Ten

Ten lesten, hy verdwelmt, en, ick en weet niet hoe,
Loopt vaerdig uyt het bed, en soo na Laban toe.
Daer gaet hy dapper af: Wel dit zijn vreemde streken,
Wel Oom, leert gy my self mijn egte trouwe breken?
Maekt gy my tot een boef, ook op den eersten nagt?
'k En had van u voorwaer dit onheyl niet verwagt.
Ick heb soo langen tijdt, ja gansche seven jaren
Mijn leven af-geslonst, om eens te mogen paren;
Ick hebbe menigmael den ganschen dag gesweet,
En even-staeg geweest als in gedurig leet.
Ick heb den kouden nagt, en hare stuere vlagen,
Ick heb den sonne-brant en hitte moeten dragen,
Ick hebbe mijne jeugt, en niet uw goet, verquist,
Geen mensch heeft aen het vee een eenig lam gemist.
En nu ick eens mijn loon, na soo een diep verlangen,
Voor al mijn bitter sweet ten lesten moest ontfangen,
Nu ick met groot gedult mijn tijdt heb uyt-gebeyt,
Soo word' ick hier bespot, en om den tuyn geleyt.
Hoe! heb ick wel gedient, waerom wort ick bedrogen?
Waerom tot mijner spijt uw dogter weg-gerogen?
Waerom door slim beleyt my Lea toe-gebragt,
Die ick noyt hebt begeert, noyt om en heb gedagt?
Hebt gy dan soo ter smuyck uw dogter leeren sluypen,
En by een ander man in 't duyster onder kruypen?
Dat is van quaet gevolg, en al te vreemden slag,
Die noyt een eerlick man voor eerlick houden mag.
Sie! dat ick schuldig was aen Rachel mijn beminde,
Aen wien ick my alleen met trou verbonden vinde,
Dat hebje desen nagt met list van haer gewent,
En die haer deel geniet die is'er door geschent.
Uw dogter is een hoer, en ick een boef gewerden,
En op soo quaden voet en wil ick niet volherden;
Geef hier mijn echte deel, mijn regt en wettig goet,
En neem gy wederom dat ick niet hebben moet.
Wien is'et niet bekent, dat trouwen is verkiesen?
En wat men soo bekoomt dat wil men niet verliesen,
Niet laten aen een vrient, niet ruylen overhant:
Neen, neen: een echte bruyt is al te waerden pant.
Wel, sonder lang vertreck, herstel my dese saken,
Op dat ick na den eysch mijn Rachel mag genaken.
Sy is mijn wettig loon, mijn lust en hoogste vreugt,
Die ick niet missen kan, en gy niet houden meugt.
Dit sprack de jongeling met hard' en goede reden,
Als met de nieuwe bruyt in geenen deel te vreden;
Maer Laban stont en sag, als iemandt die versint,
En met dat Jacob sweeg, soo is 't dat hy begint:
Wel Neef, hoe dus ontstelt? waer toe uw hevigh spreken?
Wat mag u, lieve man, wat kan u doch gebreken?
Gy buldert, soo ick hoor, en spreeckt geweldig bree
Van uwen swaren dienst en uw verdrietig sweet.
Gy hebt (gelijck het schijnt) te wonder veel bedreven,
En, ick en weet niet hoe, bekommert moeten leven;
Maer seg my doch een reys, hebt gy oyt meer gedaen
Als die hier nevens ons haer kudden gadeslaen?
Gy hebt mijn vee geweyt, zijn dat soo sware saken?
Kan u dat ligt bedrijf vermoeyde leden maken?
Voor my ick meyn het niet. Want een die schapen hoed,
Die weet men dat voor al geen groote moeyt' en doet.
Daer wert in dat beroep gegraven noch gedolven;
Mijn doggen, niet uw volck, die vegten met de wolven,
Is 't somtijds kout geweest, en dan eens weder heet,
't En quetst uw leden niet, gy zijt'er na gekleet.
Doch hoe het wesen mag, wat noot hebt gy te klagen?
Want gy en had voor al geen swaren last te dragen
Ick heb u staêgh verschoont, geviert, onthaelt, gevoed,
Niet als een vreemdeling, maer als mijn eygen bloet:
Gy hoeft niet alle ding met eyger handt te regten,
Daer is tot uw behulp een hoop van rappe knegten,
Die komen op uw woordt, en gaen op uw gebiet,
En 't is uw meeste werck, dat gy maer toe en siet
Voorwaer uw grootste last geeft u maer weynig hinders;
Al wat ick u beveel doen oock mijn eygen kinders;
Al wat gy oyt bedreef en was geen sware last,
Ick weet'et voor gewis, gy waert'er meê gepast.
Gingt gy u niet gestaag vertreden aen der heyden,
En saegt op uw gemack de jonge schapen weyden?
Hadt gy niet over-al uw Rachel met'er hant,
Waer gy in eenig dal u by de kudde vant?
Was dit niet uw bedrijf by wijlen gansche dagen,
Soo haest als in het groen de geyten nederlagen?
Liet gy niet aen de Maegt dan weten uw beklag,
Gelijck de soete jeugt van alle tijden plag?
't Is seker, lieve Neef, al waer je zijt gekomen,
Daer hebje nevens haer uw soet vermaeck genomen
De jeugt van al het landt, en menig eerlick man,
Ja 't bosch oock even-selfs dat heeft'er kennis van.
My komt hier in den sin, hoe, niet te lang geleden,
Ick van den naesten berg quam in het dal getreden,
En hoe ick daer een olm ontrent een beke vont,
In wiens bemoste schors aldus geschreven stont
Wast aerdig boompje, wast; als gy sult weder schieten,
Dan sal ick mijnen wensch ten lesten eens genieten.
't Is nu een jaer geleên dat gy de letters sneet;
Maer niemant, buyten ons, die regt de gronden weet
Dies lagt gy menigmael, wanneer de jonge gasten
Met onbewusten geest den handel onder-tasten.

Sy slaen maer na den sin, onkundig van de saeck,
En dat is (soo ick weet) u beyde groot vermaeck.
Nu seg eens, lieve, seg, kond gy met reden klagen
Van al te swaren werck, of van te strenge dagen?
Ja vint men in het landt oock wel een rustig man,
Die soeter tijdt-verdrijf of leven wenschen kan?
Na ick het stuck begrijp, gy klaegt van enckel weelde;
'k En weet geen Harders kint, dat oit soo lustig speelde,
Dat oyt soo vrolick was, en buyten alle dwang,
Als gy in mijn bedrijf, de seven jaren lang.
Maer seg doch my een reys, wat heb ick doch bedreven
Dat gy my soo berispt, soo vinnig hebt bekeven?
Heeft u die groote Man, uw Vader, oyt geleert,
Dat gy geen witten baert of grijse koppen eert?
Neen, vrient, die wijse vorst, van yder een gepresen,
Die heeft u van der jeugt al beter onderwesen;
Maer gy loopt buyten 't spoor door jong en hevig bloet,
Dat ick niet lijden kan, en gy niet doen en moet.
Wel, quant, ick seg u dat. Verbeter uw manieren,
En leer met regt gedult bedaegde lieden vieren.
Want ick, hoe dat'et gaet, en wil het niet verstaen,
En 't sal u voor gewis ten besten niet vergaen
Maer koom nu tot de saeck, en open uwe gronden;
Wat is in mijn beleydt door iemant quaets gevonden?
Ick heb u (soo je segt, in 't duyster van der nagt
Niet Rachel uwe Bruyt, maer Lea toe-gebragt.
Dit noemje slim bedrog, en kant'er hevig tegen;
Maer gy hebt al de nagt in haren schoot gelegen,
En sy in uwen arm, en niemant heeft geklaegt;
Een teycken dat het werck u niet en heeft mishaegt.
Want mits gy haer terstont niet weder hebt gesonden,
Soo hebt gy voor gewis den handel goet gevonden;
De daedt die heeft betoont dat sy u wel beviel,
En dat sy wederom u waert en liestal hiel.
Gy hebt haer soete jeugt, haer teere bloem genoten,
En dat, ô dertel quant! en heeft u niet verdroten
Wenst gy nu wederom een nieuw en versche Bruyt?
Soo weet dat uwe trouw uyt quade lusten spruyt.
Hoe! sou een jonge lat een teere vrijster schenden,
En, als het hem geviel, dan weder mogen senden,
De vader tot een smaet, de moeder tot verdriet?
Neen, joncker, dat bejag en lijt ons land-recht niet.
Wie hier een maegt beslaept, al quam'et hem te rouwen,
Daer is geen seggen aen, hy moet de vrijster trouwen.
De lust tot echte min, versegelt in het bedt,
En is niet van den aert om los te zijn geset
Het maekt een vasten knoop, die met verkeerde strecken
Niet open is te doen, niet af en is te breken
Dit is van ouden tijd een recht hier in het landt:
Het bedde maeckt ons hier een onverbroken bandt.
Maer noch al boven dit is dienstig hier te weten
Een nodig trou-gebruyck, dat noyt en dient vergeten:
Men geeft hier in het landt geen jonger dochter uyt,
Voor dat met vrienden raedt een ouwer is de bruyt.
En waer dat iemant komt daer vint men vaste wetten,
Die, naer dat iemant wil, niet af en zijn te setten;
Gy steeckt dan even hier den vinger in het zant,
En eert, gelijck het dient, de wijse van het landt.
Gy siet, dat, hoe het gaet, gy kont het niet ontleggen,
Gy kont u eygen selfs aen Lea niet ontseggen,
Gy zijt aen alle kant met reden soo beset,
Dat u in volle maet het wijcken is belet.
Ick, die hier vader ben, heb u de maegt gegeven,
Om als een echte wijf met u te mogen leven,
Dat is hier in geweest mijn wit en oog-gemerck,
En 't is in dit geval een gront-stuck van het werck.
En gy hebt haer aenvaert, en zijt tot haer gekomen,
En hebt haer in het bed vry-willig aengenomen.
Gy hebt den avont-stont, en al den ganschen nagt,
Gelijck een echte man in vreugden om-gebracht
Mijn dochter insgelijcks die heeft aen hare wangen
Een soen, als echte vrouw, van uwen mont ontfangen;
En is u wederom een soete kus gejont,
Die viel u noyt te beurt als op gelijcken gront
Zijn wy dan eens geweest al die hier iet vermogen,
En is ons aller hert op eenen voet bewogen,
Soo hoort gy Lea toe, en dat in ware trouw,
En daer en is voortaen geen plaetse van berouw.
Maer gy, die my bestraft met soo gestrenge reden,
En roept, dat gy door list hier onregt hebt geleden,
Vermidts, gelijck gy segt, het niet en kan bestaen
Wat iemant door bedrog of dwaling heeft gedaen,
Bedenck in uw gemoedt, hoe gy uws vaders segen
Hebt door een loosen treck voor u alleen gekregen,
En hoe uw broeders kleet bedroog den ouden man,
En door uw slim beleydt sijn hert en gunste wan;
En of schoon naderhandt de list wert uyt-gevonden,
Uw Vader, nochtans, die hielt sich als verbonden;
En schoon hy met'er daedt den loosen handel sig,
Hy sey, dat hy de gift niet wederroepen mag,
Hoe seer dat Esau weent, en woud'et aldus drijven,
Gy die gesegent waert, die moest gesegent blijven;
Dat hebje menigmael voor desen ons vertelt,
En met een vollen mont uw voor-recht vast gestelt.
Waerom en dient de voet, door u wel eer genomen,
Niet hier by ons gevolgt, en na te zijn gekomen?
Ten voegt niet dat een man, die na de reden gaet,
Doet tegen sijn bedrijf, en buyten eygen daet.
En dit geldt des te meer in houwelicksche saken,
Die na een quaden slag niet recht en zijn te maken.
Hier is een Maegt onteert, en dat door uw bedrijf.
Wel, handel die voortaen gelijck een echte wijf
Daer is geen ander raedt, gy kont'et niet ontvlieden;
Wat gy een ander deed', dat moet ook u geschieden;
Is 't niet gelijckje wilt, soo doe gelijckje meugt,
Maek trouwe van de lust, en van den noot een deugt.
Als Jacob overwoeg de grondt van dese reden,
Soo werdt de man gesint hier dieper in te treden
Doch eer hy grammer werdt, en op een nieu verhit,
Soo voer hem Laban in, en seyd' hem weder dit:
'k En wil niet dat uw hert in nieuwe gramschap steygert;
De loon, by u verdient, en is u niet geweygert:
Houd Lea nu ter tijdt voor uwe bed-genoot,
En laetse by u zijn tot aen de bleecke doot
Ick wil u nevens haer mijn jongste dochter geven,
Om als een echte wijf met u te mogen leven,
(a) En dat ter naester week; maer voeg u lieve vrient,
Dat gy noch op het velt my seven jaren dient
Wat sal doch Jacob doen? het zijn hem vreemde saken,
Maer Lea was onteert; en hoe van haer te raken?
En Rachel is voor al sijn liefste weder-paer;
Dies nam hy weder aen een dienst van seven jaer
Daer is de twist gedaen, daer is het stuck gevonden,
Daer wordt de jongeling aen twee gelijck verbonden;
Maer niet door eenen weg, of op gelijcken voet,
Aen d'een uyt rechte min, aen die vermidts hy moet.

(a) Laban seyt, volgens onsen Text *Houd met dese dese weecke uyt, ick wil u dese* (dat is Rachel) *mede geven, &c.* In den Hebreusche en oock in den Griecksche Text staen dese woorden twijfelagtig, invoegen dat eenige daer uyt hebben willen besluyten, dat Jacob noch seven jaren soude hebben gedient aleer Rachel te genieten, nemende de weecken voor jaren (*Josephus & Chrysost.*) maer sulcks werdt tegengesproken by *Hieronymus* en andere Godts-geleerden. Siet *Rivet. in cap.* XXVIII. *Genes. Exercitat.* 127.

P H I L O G A M U S.

WEl, daer is nu de geschiedenisse, en in de selve schuylen (soo my dunckt) verscheyden bedenckelicke insigten, op alle de welcke ick uw oordeel lust hebbe te verstaen.

1. *Eerstelick, of Jacob wel dede Rachel, een jonger suster voor hem tot een vrouwe te verkiesen, en dat om haer schoonheydts wille; waer uyt dan voortkomt de vrage, of men een vrouwe eygentlick om haer schoonheydts wille vermag te verkiesen.*

2 *Ten.*

[illegible] *soo aen Lea in 't stuck van trouwe [illegible] verbonden te wesen, ter soecke van [illegible] uyt haer gepleegt; waer uyt dan [illegible], van wat werckinge het by-slapen [illegible] hebbende lieden.*

[illegible], of [illegible] by Jacob, haers [illegible] gom, [illegible] van bedde te begeven, [illegible] onder [illegible], of vrienden malkanderen [illegible] in 't stuck van trouwe [illegible].

[illegible] te gevoelen is, [illegible] Lea, voor Rachel de jongste, [illegible] te leven sal wel [illegible] den persoon in de gelegentheyt [illegible].

[illegible] Jacob wel de Lea te behouden, en Rachel [illegible] van de Polygamie [illegible] werck te spreken sal vallen. [illegible] op yder [illegible] gevoelen te openen, [illegible] zijn.

[illegible] vry wat veel gesneden werks, niet-te-min [illegible] de handt, maer wil alleenelijk de kortheyt betrachten [illegible] te voldoen, soo ick kan.

[illegible] eerste en kan ick niet nalaten (met uw verlof) [illegible], dat my jegenwoordelik in den sin koomt een [illegible] *Anacreon*, te weten, dat een snellen loop [illegible] een paert, een goet oordeel van een man, uit de [illegible] juwe. Dit sonder voor oordeel geseydt zijnde [illegible] op de eerste voor-stellinge verwagten. [illegible] wat gy seggen wilt, jongeling, maer sonder [illegible] en (soo seg ick op het eerste bedencken (te weten, [illegible] wel mach gegrondt werden op schoonheyt [illegible] by iemant een schoon wijf werdt begeert [illegible] van meerder vleeschelikheyt, en om met grooter [illegible] van de jeugt in 't werk te stellen, dat soodanig [illegible] voor geoorloft en kan gerekent werden.

[illegible] dat's immers in 't begin een hart vonnis gestreken [illegible] liefhebbers van de schoonheyt. Maer eer wy vorder gaen, [illegible] doen, waerom, en tot wat eynde is doch de schoonheyt [illegible] menschen kinderen van Gode eygentlik toegestaen?

SOPH. [illegible] heeft insonderheydt de menschelijke schoonheydt in de [illegible] gebragt, vraegachtige jongeling, om een gront te [illegible] van de liefde tot de Goddelike uytnementheyt, [illegible] het schepsel werd als verrukt tot sijnen Schepper [illegible] de mensche, de selve met verwonderinge aenschouwende [illegible] souden verheffen tot de beschouwinge van de [illegible] schoonheydt, van de welke het gene wy hier schoonheyt noemen niet anders en is als een donkere schaduwe. *Augustinus* seyde wel, als hem wat schoons voorquam: Dat dit mijn ziele niet en besitte, maer datse beseten werde van Godt, die de schoonheyt gemaekt heeft. (*Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus qui hæc fecit.*)

PHIL. Dat wil ik wilselik altoo voor goet aen nemen. Maer om wat ongelijker en menschelijker wijse te spreken, soo seg my, of een jong mensch tot sijn vermakelikheyt niet een schoone vrouwe en vermag te verkiesen, en of sulks niet mede en is een regt en wettig gebruyk van de schoonheyt.

SOPH. Ik antwoorde, mijn eerste voorstellinge vast te gaen, evenwel, in gevalle op de schoonheyt werdt gesien om het gezelschap van sijn partuyr sich des te aengenamer te maken, tot voortteelinge van kinderen, sonderlinge als de sich [illegible] schoonheydt werdt bevonden vergeselschapt te wesen met regte deugdsaemheyt, [illegible] soodanigen verkiesinge werden toe gelaten.

PHIL. Dat dunkt my wat by te komen, goede Sophronisce, en 't bevalt my beter als uw vorig seggen. Hoe! is 't niet alsoo dat goede [illegible] plaets aengenamer te wesen, wanneer de selve in een [illegible] en nette schotel ter tafel werdt gebragt? en [illegible] meerder lieflikheydts te hebben, soo wanneer de selve in een wel [illegible] plag voort te komen. Daer by komt dat noch dit [illegible] saken zijn in 't Burgerlick leven, die sonder soo iet wat vermakelikheydts in 't werk en konnen gestelt werden, als spijse te nuttigen, konsten te leeren, [illegible] onder stelle houwelikse goedtwilligheyt te oeffenen, en diergelijke. Maer [illegible] dat de heylige Moses [illegible] dat Jacob [illegible] in 't verkiesen van Rachel op haer schoonheyt heeft gesien. *Laban hadde twee dochters* (seyt hy) *de oudste hiet Lea, de jongste Rachel: doch Lea hadde een teer gesicht, maer Rachel was schoon van gedaente, en Jacob kreeg Rachel lief*, Genes. cap. xxix. vers. 16, 17, 18. Sie, straks nae het melden van haer schoonheyt voegt hy daer by, datse Jacob lief kreeg, stellende de schoonheyt als een beweegende reden van de selve liefde. En waerom en sal sulcks niet op het exempel van Jacob oock heden geoorloft zijn?

SOPH. Alle bysondere daden, ook van heylige mannen en zijn

niet [illegible] onderscheyt na te volgen. Dier wort al soo [illegible] sich selfs de soodanige sich eenigsins vergrypen in [illegible] digheden van goede en deugdelicke saken, als in de [illegible] huysvrouwen en diergelijke, huedanige gebreklickheden werden verschoont door de weynigheit van den [illegible]. Maer dat de heylige man Jacob de vleesselikheydt en wel [illegible] voor een oogmerk en heeft gehadt, kan uyt sijn [illegible] deelt hy [illegible] gesocht, ten vollen werden [illegible] genomen, hebbende seven gehele jaren met sijn beloofde Bruyt suyverlik, [illegible] telheyt, aengegien, hebbende mede boven de schoonheyt van Rachel [illegible] op de sonderlinge goede gaven in Rachel bevonden, als [illegible] in haer eerste aenspraeke hebbende in haer ontdekt sedigheydt, heusheydt en wysheydt als uyt het verhael, dat hier van werdt gedaen, klaerlik te sien is.

PHIL. Is het dan niet geoorlooft, in gelijckheyt van andere gaven, een schoonder Suster van twee voor sich uyt te kiesen?

SOPH. Ick meyne jae, Philogame. Want dewijle het houwelick is een geheel langduerige verbintenisse, daer veel moeyelickheden [illegible] te vallen, zijnde in aller manieren vermaeckelicker sijn tijdt af te leven met een schoone en soete gesellinne, als anders. Soo en kan ick hier niet bysonders tegen hebben, sonderlinge agt genomen zijnde, dat, wanneer de vrouwe beneffens haere schoonheyt is deugtsaem en gevoegelick, een man moet verstaen werden lieter te sullen konnen al weren alle begeerlickheyt, en buyten sluyten tot andere vrouwen.

PHIL. Ick hoore seer gaerne, waerde man, dat gy hier nu soo wat lustelick gevoelt en oock spreeckt van de schoonheyt. Want ick er do[illegible], een [illegible] goet vriend bekenne al ten eersten. Maer nu seg my dan, is 't er niet geoorloft op de schoonheyt als op een bysonder oog-merck een houwelick te gronden?

SOPH. In het aengaen van een houwelick alleen te sien op de bloote schoonheyt (den vleeschelicken ten gevalle) is, boven de onbetamelickheyt, een gantsch los werck, en heeft niet gronts genoeg, om een regt houwelick te konnen dragen. Ick en sie geen houwelicken (seyt hier op een sinrijk man) die ligtelicker vervallen en ontstelt worden, als die men aenvangt om schoonheyt en minne-lust. Want tot soo een werck dienen vaster en bestendiger stylen. Voorwaer de schoonheydt is hier toe te teeren bloempje en te veelveranderinge onderworpen, ook in haer selven vast sodanigen [illegible] de niet, als by veele gemeent werdt, en midtsdien te swack om soo lastigen en langduerigen werck (als het houwelick is) [illegible] van saken te konnen dragen; en daerom een die hecht werck wil maken heeft te letten op vaster stoffe, daer van hier voren is geseyt. *Je me vois* (seyt hy) *des mariages, qui faillent plustost & se troublent, que ceux qui s'acheminent par la beauté & desirs amoureux. Il y faut des fondaments plus solides & plus constants.* *Michel de Montagne sur le vers de Vergile. Philippus Camerarius lib.* 1 *Histor. Meditat. c.* 10.

PHIL. Ik sie nochtans, dat veel van de voortreffelikste mannen in Godes woord worden geleyt schone vrouwen gehad te hebben, gelijk men sulks leest van Abraham, van Isaac, en hier van Jacob, van David, en meer andere. Hier uyt soo besluyt ick, dat de schoonheyt niet soo verwerpelik en is als sommige meenen.

SOPH. Maer ik wil vertrouwen, dat Jacob en andere op die uyterlicke schoonheyt (soo gy die noemt) het oogh niet geslagen en hebben, maer wel op de schoonheyt die eygentlick den Heyligen betaemt, te weten daer wy te voren van spraken. En schoon in den Ouden Testamente (daer alles noch in gelijckenisse vertoont word) veel van schoone vrouwen en maegden word gewaegt, soo en vinde ick noyt in den Nieuwen Testamente (daer nu de saecke selfs is) dat oyt van een schoone maegt ofte vrouwe gesproocken werd, selfs niet by gelijckenisse tot een teecken, hoe weynigh in de vernieuwinge die schoonheyt, daer gy van spreekt, in achtinge komt.

PHIL. Ik begrijpe nu hier in uwe meyninge, maer ik en kan u soo lange op yder point niet houden als ick wel wenschte. Koom dan tot onse tweede bedenkingen, maer seg my eerst, hoe heeft Jacob soo sleghtelick konnen bedrogen worden?

SOPH. By de Oude, Jongman, is 't een gewoonte geweest, de eerste by-een komst van echte lieden niet alleenlick by nacht te laten geschieden, maer ook sonder licht en by donker (*Alexand. in problemat. Volaterranus. Erasmus. Blondus. & Cypræus de sponsal. cap.* 5 § 5. *num.* 12) om der eerbaerheydt wille. Sulks dat Lea in plaetse van Rachel lichtelik den Aertsvader Jacob heeft toegesteken konnen worden. Lycurgus ging verder in sijn insettinge. Want na dat de Bruydegom by donker en in 't heymelijck op de Bruyt een kleyne wijle was geweest, soo moeste hy sich in stilligheyt van daer maken, en gaen slapen daer hy te voren plagh; en dat moest alsoo een langen tijd onder de nieuw gehoudene na gekomen worden. Dit dienende voor eerst, tot onderhoudinge van houwelicksche eerbaerheyt, en ten anderen, op dat de lichamen des te bequamer souden blijven tot de voortteelinge, dewijle de jonge lieden niet anders als [illegible] met een nieuwen lust en liefde den anderen genaeckten (*Plutarch. in Lycurgo*). Invoegen dat de nieuw gehoude het houwelicks bedde niet anders en gebruyken, dan gelijk de Med[illegible] seggen, dat men de tafel moet gebruyken, dat is, altijt met honger in lust ophoudende.

2. PHIL. Nu tot het tweede, waerde Sophronisce, dat is, wat het byslapen van Lea voor werkinge heeft uytgewrocht, ten aensien van de houwelicksche verbintenisse.

SOPH.

SOPH. Wat het selve tweede stuk is belangende, deshalven staet te letten, na rechten kennelick te zijn, dat soo wanneer iemant dwaelt, mist, ofte sich misgrypt in eenige omstandigheyt ofte hoedanigheyt van de gene met de welcke hy ter sake van houwelik is handelende, dat al het selve geen houwelick en belet. By exempel Iemant een schamele, geringe, en onedele deerne meynende te wesen een rijcke, wel gebooren, en edele Jonkvrouwe, verbint sich met deselve in trou-belofte, het houwelik, niet tegenstaende soodanigen dwalinge, is vast, bondig en van waerden, sonder dat 'er d'een of d'ander uyt vermach te scheyden. Maer ingevalle iemant komt te doolen ten aensien van den persoon selfs, als te weten, dat men d'een voor d'ander neemt, als by exempel, dat iemant meynt te handelen met Elisabeth, en hy doet sulcks met Catrine, in soodanigen gevalle word verstaen, soodanigen houwelick niet te bestaen, om redenen dat geen houwelick en word verstaen gemaeckt te konnen worden als met bewilliginge van beyde de gene die handelen, zijnde kennelijck, dat iemant die dwaelt niet en kan verstaen worden te bewilligen, waer uyt dan volgt, dat, sonder naerder toestandigheyt van Jacob, Lea hem niet over-drongen en hadde konnen worden, dienvolgende dat hy aen Lea als man niet en is gebonden geweest, voor en al-eer naderhant met Laban op dat geval te hebben gesproken, en in 't houwelick van Lea bewilligt. Soo zijn dan dese twee echte lieden geworden, niet uyt het byslapen, maer uyt de bewilliginge naderhant daer op gevolgt (*Fecit ergo eos conjuges non congressus praecedens, sed subsequens. Ut Melchior Kling in Tractat. de causis matrimon. de errore personae.*)

PHIL. Soo heeft dan Lea eerst bygeslapen, en daer na getrouwt.

SOPH. Van Lea sal ik hier na breeder spreken, ondertusschen segge ik, dat desen maniere van doen een gansch bekommerlik stuk is, en geenins by iemant na te volgen. Dus leest men dat Cambyses een oorloge aennam tegens Amasis Koning van Egypten, vermids hy, in plaetse van sijn eygen Dochter, een Dochter van een andere Vorst hem hadde toegeschikt.

PHIL. Moet is't er waerschijnelijk dat Jacob dien geheelen nacht in die dwalinge heeft konnen wesen? en soud'er niet van harent wegen geseyt hebben konnen worden, dat hy van 't stuck moet geweten hebben, en dat hy, echter Lea den geheelen nacht by hem houdende, moet verstaen worden in haer gewilligt te hebben, gelijk ook Laban also is ingevoert te spreken?

SOPH. Hier kan al wat toe geseyt worden, als men sulcks van buyten aensiet; maer de Schrifture verhaelt het anders, en dat hy sulcks eerst 's morgens is gewaer geworden. En voor Jacob konnen oock veel redenen dienen. Want boven dat de Rabbinen hier toe voort brengen, soo dient ingesien, dat het in ouden tijd gebruyckelick is geweest de Bruyt sonder licht voor de eerste-mael den *Bruydegom* toe te brengen, dat het beswaerlick is in het duyster d'een suster van de andere te onderscheyden; dat midsdien sulcks alleen door de sprake heeft konnen geschieden, Lea van haer Vader (als hy dit bedrogh ondernam) gelast kan geweest zijn haer van spreken te onthouden, en dat soodanige stilswijgen by Jacob haer eerbaerheydt in die gelegentheyt mach toegeschreven zijn geweest, gelijck het mede weten kan dat de gesusters malkanderen in spraecke seer gelijck zijn geweest, ofte dat Lea soo stil gesproken ofte geveselt, dat haer stemme niet onderscheyden en heeft konnen worden, te min vermids ten tijde van de oude eenvoudigheyt aen een vroom man (die met eerlicke lieden meynde te doen te hebben) geen soo vreemden stuck te binnen heeft konnen komen. Invoegen, dat Jacob hier buyten schult dient gestelt, als die met een geoorlofde en wettige genegentheyt een ander voor de zijne heeft genomen.

PHIL. Maer by gelegentheyt van de dwalinge, daer in Jacob gebracht is geweest door het bedrijf van Laban, soo hebbe ik noch 't een en 't ander te vragen. *Ik hebbe onlangs hooren verhalen*, dat hier in Hollant een sake is gebeurt, daer ik voor desen noyt af en hebbe gehoort, noch ook gelesen, te weten, dat een vrou-mensch, gaende in mans kleederen, heeft onderstaen voor sich ten houwelik te versoeken, en oock in houwelick aen te nemen een ander jonge dochter, en dat, het stuk daer na ontdekt zijnde, het houwelik niet alleenlik is gescheyden, maer de vermeinde man strengelik is gestraft geweest.

SOPH. Wat de geschiedenisse aengaet, my en gedenkt niet, dat ick by de oude Schryvers daer van eenige exempelen gelesen hebbe, gelijk het ook een seldsaem werk is, dat een vrou-mensch een andere haers gelijke vrou-mensch sal bestaen te trouwen. Dan ick hebbe onlangs gesien een groot werck van een geleert Rechtsgeleerde *Barnard Antoinne* genaemt, die heeft ondernomen het Romeyns en Frans recht te samen in verlijkinge te brengen. De selve verhaelt (*ad L. cum vir nubit 31. C. ad L. Jul. de adulter.*) Dat te Cadillac, niet verre van Bourdeaux, een jonge deerne, *Francoise de Puis* genaemt, hadde onderstaen te trouwen de Dochter van sekeren timmerman aldaer, en ses maenden in de huys-houdinge met deselve geweest zijnde, en haer niet vindende onthaelt als jonge vrouwen toekomt, word eyndelijck gewaer dat hare sake ten besten niet en was beleyt noch bepleyt, vermids de bysonderste stucken in den sak ontbraken. Het stuk ontdekt zijnde, invoegen als de voorsz. Antoinne in 't lange verhaelt, en ten lesten voor recht gekomen zijnde, is deselve *Francoise de Puis* vermids sy (soo de voorsz. Schrijver spreekt) met het Sacrament des Houwelicks den spot hadde gedreven, verwesen by vonnis van die van Cadillac gehangen te worden, sulks dat'er de doot na soude volgen. Maer de sake by appel gebracht zijnde aen het Parlement van Bourdeaux, is de voorsz. straffe van de galge verandert in een geesselinge, met een geld-boete. Zijnde 't gene voorsz. is geschiet den 27 Junij 1570. *Busbequius*, Gesant by den grooten Turk geweest zijnde van wegen den Keyser *Ferdinandus*, segt gelijcke geschiedenissen voorgevallen te wesen te Constantinopelen, ten tijden hy sich aldaer in de voorsz. gelegentheyt onthielt. De selve verhaelt, dat seker oud wijf van groote middelen, gansch seer verliest wesende op een schoone jonge vrijster, en in de kleedinge van een mans-persoon vermomt wesende, te wege hadde gebracht dat de selve schoone dochter met haer, soo sy meynde, in houwelik was getreden; dan dit werck mede kenbaer geworden zijnde, en beyde de bed-genoten gehoort wesende voor een Colonel van de Janitsaren, in 't afwesen van den grooten Sultan, hadde deselve Colonel, sonder andere figure van Proces, 't voorsz. oud wijf in een sak doen steken, en in de riviere verdronken, als gansch af-keerigh van soo een seldsame t'samen-voeginge van twee vrou-menschen.

PHIL. Dit zijn ongehoorde invallen van vrouwen, en vreemde soorten van verliefheden, gansch buyten alle regels gaende, en my soude wel lusten te weten, wat nu komste de soodanige sich mogen inbeelden van hare liefde. Of souden deselve hen wel laten voorstaen, datse van vrouwen tot mans sullen worden? gelijk eenige Schrijvers ons vastelik willen doen gelooven dat geschieden kan, en meer mael geschiet te zijn, als *Michel de la Montagne*, en andere schrijven.

SOPH. Ik weet sulks by eenige gelooft te worden, maer dat seggen de selve dan alleen te konnen wesen juyst op het point dat de jeugt tot haer volle kracht komt, en nu teyckens begint te geven van hare mondigheyt. Sulks dat in allen gevalle dat oude wijf van Constantinopelen geen hope daer toe en konde hebben. Dan 't is beter te keeren tot ons vorigh discours, als hier dieper in te gaen.

PHIL. Ick wou nochtans wel wat naerder bescheyt hier van hooren, en uw gevoelen verstaen over de wettelickheyt ofte onwettelijkheyt van dese t'samenvoeginge. Hier en wort immers d'een persoon voor d'andere niet in 't bedde geleydt, ofte t'huys gebracht, maer de selve met de welcke gehandelt is, en in de welke de bewilliginge was gevallen, niet alleen ten opsiene van de dochter, maer ook van de vrienden. Soude hier niet geseyt konnen worden, dat de voorsz. persoonen, om de voorsz. redenen, te samen moeten blijven?

SOPH. Gy soeckt stoffe van discours, soo ik sie, Philogame. Ick segge dan, om u te vernoegen, dat ingevalle dese deernen met den anderen een onderlinge t'samen wooninge hadde besproken, en malkanderen belooft in huys-houdinge by te blijven, dat, segh ick, sulcks soude hebben konnen bestaen. Maer 't is immer kennelijck, dat tusschen de selve meyninge is geweest niet als twee speel genooten, maer in 't stuck van houwelik onderlinge te handelen. Nu soo leert de reden, dat geen houwelick en kan worden gemaeckt, als tusschen man en vrou-mensch. Dies als een jonge dochter in eenigh houwelick bewilligt, soo wort de selve verstaen sulks te doen, insicht hebbende op een mans persoon, en dien-volgende, in gevalle deselve namaels bevonden wort niet te hebben den nodigen huysraet, die een eerlik man tot onderstant van 't houwelick gewoon is te brengen, soo wort de bewilliginge gehouden van geen'er waerden, en de deerne, die dan niet genoegen word gedaen, is vry als te voren. Veel meer heeft sulks plaetse wanneer iemant als een man heeft bestaen te handelen, die namaels een vrouwe word bevonden. Tusschen twee vrouwen en word noyt houwelick gemaeckt, schoon'er bewilliginge schijnt te wesen. *Godt heeftse man en wijf gemaeckt*, als 'er geschreven staet, *Marc* x. 6.

PHIL. Ik versta dat nu ten vollen met u alsoo te wesen, maer ick hoore dat gy mede het selve schijnt te willen seggen van een manspersoon die wesen en gedaente heeft van een man, maer die om eenig gebrek uyt'er nature ofte andersins tot de saken des houwelicks word geoordeelt onbequaem te wesen. Sie, hier is nu bewilliginge, en ook een mans persoon, en echter dunkt my dat gy meynt dit houwelik gescheyden te moeten worden, als de vrouwe daer op soude willen staen, daer nochtans den man daer toe geen belofte en is afgevordert, en dienvolgende en is sulks by hem niet belooft. Waer op soude dan dese scheydinge genomen worden?

SOPH. Al hoe wel, Jongeling, een man in 't stuck van houwelick met iemant handelende, niet uytdruckelick en belooft het gene het geheym van het echte bedde vereyscht, soo word evenwel verstaen uyt de nature van den handel (ook sonder bespreck) dat sulcks moet volgen. *L. Quaeritur. 14. ff. de Aedil.* en sulks niet konnende uyt-werken, word verstaen onbequaem te wesen om te trouwen. *L. serva. 39 § ult. ff. de jur. dot.*

PHIL. Maer men magh geen houwelick te niet doen, en man en vrouw scheyden, als om overspel. Wat raet dan hier?

SOPH. Dusdanige houwelicken en worden niet gebroken, goede Philogame, maer de selve hebben van den beginne af geen houwelicken geweest, en zijn midsdien in haer selven van geener waerde; en daerom soo word in dien gevalle by vonnis verklaert, sodanigh houwelik van onwaerde te wesen, maer niet te niete gedaen. Want dat noyt en is geweest en behoeft geen vernietinge.

PHIL. Ick dank u, waerde Sophronisce, dat gy my heden hebt aengewesen, hoe ick de Rechters, die dusdanige vonnissen wijsen,

ontschuldigen moet, die ik dikwils hebbe hooren beschuldigen van tegens Gods woort gewesen te hebben. Maer nu tot de saecke van Lea, als te voren was geseyt.

3 SOPH. Wat Lea in desen aengaet, en of deselve wel heeft gedaen haer te laten brengen in 't houwelicks bedde, hare Suster Rachel alleen toe-ge-eygent, is al vry van bedencken; evenwel soo word de selve by verscheyde voortreffelijcke Schrijvers des verschoont, soo om het recht van haer eerste Geboorte, en het gebruyck van den lande, al waer men geen jonger dochter voor een oudter (soo het scheen) gewoon was te besteden, als op het bevel en aendringinge van haeren Vader, op wiens gebod zy kan verstaen worden dat zy Jacob haer selven tot een man heeft toe-ge-eygent. Eenige stellen vast, noch Jacob noch Lea hier in misdaen te hebben vermids yder konde meynen in de armen van sijn eygen en wettigh partuur te leggen. Want Jacob (seggen zy) heeft Lea bekent, die houdende voor Rachel zijn wettige Bed genoote, en Lea heeft schuldige goetwilligheyt aen Jacob betacht, den selven nemende, soo om het recht van haer eerste geboorte, als om haer Vaders bevels wille, voor haren wettigen man. *Lombard. distinct.* 30 *Li.* 4. *Nihil esse hic a Jacob, nihil a Lea peccatum, quod uterque existimaret, sese conjugem amplecti. Nam Jacob Leam cognovit, putans ipsam Rachel esse, & illa affectu uxorio se illi permisit, existimans lege primogenitur e & patris imperio se illi jure copulatam. Cypr. c. de spons. cap* XIII 32

PHIL. Nu dat is soo wat geseyt tot verschooninge van de saecke. Maer is 't geoorloft dat d'eene Suster, Nichte of diergelijke d'andere, in 't stuck van houwelik, een voordeel afsie, en eens anders Bruydegom tot haer trecke?

SOPH. Van dese en diergelijke gelegentheyt sullen wy elders, daer het te passe sal mogen komen, eens breeder spreken. Maer tot antwoorde van uwe tegenwoordige vrage, segge ick. Sulcks niet meer geoorloft te zijn als iemant zijn eyge te ontfutselen, en sich toe te eygenen, en daer mede kome ick tot Laban. 4 En is des te letten, dat nademael Laban aen Jacob, om den seven jarigen dienst by hem te doen, sijn dochter Rachel hadde toe gestaen; (immers soo Jacob dat op-nam) sonder eenigh gewagh te maken van het gebruyck van den lande ten aensien van de oudste dochter, en dat Jacob, sijnen dienst nu hebbende volbracht, zijnen loon verdient hadde, soo dede Laban buyten twijffel gansch onbehoorlick zijn woort niet te houden, vallende midsdien in de sonde van trouloosheyt. Hy pleegt onrechtvaerdigheyt ten verscheyde aensien, als in Jacob het zijne te nemen, en hem noch in dienstbaerheyt te houden, en Rachel haren man t'ontvreemden, oock in Lea hier in perijckel te stellen van ontrent te moeten blijven. Hy was, om soo te spreken, als een roffiaen van sijn dochter, en gaf oorsake tot overspel en bloet-schande. Behalven dat sulcdanigen bedrijf, d'eene voor d'andre iemant in 't bedde toe te steken, *crimen stellionatus* naer Rechten soude geseyt mogen werden te wesen 3 *ff de Crim Stellion* het welck strafbaer is by de Overigheyt. *Cypr de matrim. cap* 2 *num* 34

5 PHIL. Nu blijft ons over het vijfde en leste point, te weten, wat bedencken dat'er valt op het doen van Jacob, houdende Lea voor zijn huysvrouwe, en tot haer noch ten wijve aen nemende Rachel hare Suster. Ik bidde u, waerde Sophronisce, hier op uw berichtinge

SOPH. Voor eerst is hier voren vast gestelt, dat Jacob na recht en reden niet gehouden en was Lea voor zijn wijf te erkennen, als hebbende gedwaelt in de persoon, en midsdien in haer niet bewilligt. Sulcks indien Jacob de selve hadde verworpen, hy noch tegens werltlijcke noch tegens Goddelicke Wetten en soude verstaen hebben konnen worden misdaen te hebben, evenwel soo heeft hy sich laten bewegen om de selve te houden, uyt redenen (na waerschijnelijckheyt) dat hy, in Mesopotamia alleen wesende onder de macht van zijnen Oom, geen uytkomste en sagh om sulcks te konnen ontgaen. Ten anderen, vermids zijn Nichte Lea, by hem beslapen zijnde, in groote ongelegentheyt stont te vervallen, soo hy de selve hadde verstoten. Maer insonderheyt vermids hem zijne Rachel (die hy soo gansch seer begeerde) hier door onseker wierd gestelt, en licht af-handig soude hebben konnen gemaeckt worden, ingevalle hy weygerig hadde gebleven om Lea ter eeren te brengen.

PHIL. Dat is tot daer toe goet. Maer nu is de vrage, of hy buyten sulcks heeft vermogen dat te doen, dat is, tot een vrouwe, die hy alreede hadden, noch een te voegen?

SOPH. Ick antwoorde, dat veel voortreffelijcke Mannen hier op seggen, dat neen, en dat hy de selve (na dat hy met haer Suster in echte was getreden) niet en heeft vermogen te behouden. Indien hier alleen verschil ware, of iemant hebbende gemist in den persoon, zijn dwalinge naderhant ontdeckt wesende, of (seg ik) hy met de selve sonder sonde een houwelick mag besluyten, 't ware licht te beslichten, en in dat geval soude sonder swarigheyt te seggen zijn, dat ja. 't Is wel waer, dat de dwalinge blijvende, 't houwelick niet en soude hebben bestaen, maer de dwalinge ontdeckt zijnde, en onderlinge bewilliginge daer bykomende, soo souder een wettig houwelick van geworden. Maer in dit geval rijst de swarigheyt uyt de omstandigheyt van de persoonen, en de saken die te voren waren gebeurt. Jacob hadde eerstelik in 't stuk van houwelik met Rachel gehandelt, en schoon hy hier Suster bewilligde te behouden, soo en was evenwel zijn meyninge niet van sijn voorgaende trouwe te wijcken. Blijvende dan sijn houwe[illegible]gentheyt tot Rachel in haer geheel, so en stont hy niet vry meer een twede te handelen, 't en zy men wil toestaen, dat aen de Oud-vaderen toe gelaten zy geweest meer als een wijf te mogen hebben, daer op verscheyde bedenckingen by de Geleerden worden by-gebracht. Dan of schoon by eenige Schrijvers het gebruyk der by wijven, midsgaders het veelwijvigh houwelick der Eerts-vaders op verscheyde manieren word verschoont, en als geoorloft word voor-gestelt, of het als voor de Wet geschiet. (*Ambros. lib* 1. *de Abrah cap* 4 *Durand in sentent libro* 4 *cap.* 33) ofte door heymelik in-geven Godes, gelijck het geroemen is van *Perer. in cap* 16 *Genes disp* 1. ofte om dat'er te een verborgene geheymenisse door is voorgebeelt geweest, daer van gesproken word *Galat* 1. naer de meyninge *Ambros. lib* 1. *de Abrah* ofte om meerder voorteelinge van kinderen, in 't beginsel van de Werelt, als aengewesen word door *August lib* 3. *de Doctrina Christ.* ofte om dat sulks toen ter tijd word geseyt gebruykelijk geweest te zijn, mede na de meyninge *Augustini* ter selver plaetsen, soo is nochtans (ons oordeel) voor het gesontste gevoelen te houden, dat sulks in de Eerts-vaderen zy geweest een menschelicke swakheyt; nochtans alsoo dat de selve hier in niet en sondigden tegens haer gemoet, maer alleenlick uyt onwetenheyt, als sulcks ten dien tijde haer by Gode noch niet geopenbaert zijnde. En al is't soo, dat Godt het selve uytdruckelicken heeft veroordeelt, soo is't nochtans sulcks, dat de selve Godt, door een goedertieren en vaderlicke ooghluykinge, in stilheyt sulcks genadelick in de selve heeft voorbyggegaen, gelijck de Apostel op een ander gelegentheyt seyt, *dat Godt de tijden der onwetenheyt heeft overgesien. Act.* XVII 30 *Willet ad* 15 *cap Genes Num* 5 *&c.* of, gelijck lestelick *D. Rivet* zijn gevoelen hier op heeft verklaert, dat meer wijven te trouwen onder de Vaders des Ouden Testaments voor geen sonde en is te rekenen geweest, niet om dat van den beginne de regel van twee in een vleesch niet vast en soude hebben gegaen, maer om dat de selve voor een tijd stille moet verstaen werden gestaen te hebben onder Gods volck, door des Heeren goedertieren toelatinge. het welck also zijnde so kan Jacob tot dien aensiene werden verschoont van Lea en Rachel te samen voor hem behouden te hebben, niet om zijn lusten een losser toomte geven, maer om zijn zaet in zijn rype jaren (daer toe hy alreede gekomen was) tijdelijk noch te vermeerderen. Al het welke tegenwoordelik buyten twijffel geen plaetse en kan verstaen werden te grijpen. *Rivet in cap* XXIX *Genes Exerc* 127 *& ante Exerc* 26.

PHIL. Maer komt hier niet mede in bedencken, dat Rachel op Jacob recht verkregen hebbende, hy sijns lijfs niet meer machtig en was, en midtsdien en vermogt niet (sonderlinge tegen of buyten haren danck) noch een twede vrouwe in huys te brengen, en tot hem te nemen?

SOPH. 't Selve is wel aen gemerckt, soete Philogame, maer het blijckt niet dat hier op by Rachel is gestaen, maer in tegendeel dat de selve door haren vader vermoedelik bewogen zijnde, in 't houwelik van hare Suster heeft bewilligt, immers met stilswijgen sulcks heeft toe-gestaen.

PHIL. 'k En weet heden niet veel Susters die haer in desen deele soo gevoegelick souden stellen, waerde Sophronisce. Dat patientie en wast in yders tuyn niet. Maer hier blijft nu noch over de tweede swarigheyt in dit houwelick vallende, te weten, het trouwen van twee gesusters. Wat is hier van uw gevoelen, waerde Man?

SOPH. Hier is te letten dat al hoe-wel veler van gevoelen zijn, dat twee gesusters ten wijve te nemen oock voor de Wet, als met de nature strijdende, son leelinge ten tijde van Jacob, moet verstaen ongeoorloft geweest te zijn, en dat hierom de Eerts vaders wel in den geheelen gront hares levens, maer niet in alle bysondre gevallen te volgen zijn, dit evenwel in desen gevalle de Eerts vader Jacob geen geyle dertelheyt hier en kan werden tengewesen, dewijle hy maer eene van de Dochters van Laban hadde voor hem ten houwelick versogt, en in eene maer hadde bewilligt, maer dat hy door het bedrijf en arglistigheyt van Laban tot de tweede was gebragt, daer by dan noch komende de over-groote geneygentheyt in de Eertz vaders tot vermeerderinge van haer geslagte. Hoe het zy, dewijle de Eertz vader Jacob buyten twijffel is geweest een man Gods, hebbende een uytgedruckte belofte des Heeren van een sonderlinge sorge over hem op sijn reyse, en hy alsoo halven hebbende getoont een sonderlingen yver tot de Godsdienst huden liefde van sijnen naesten, dit daerom niet stakelick moet verstaen werden, dit by een sonderlinge toe laatinge en oog luyckinge van den goeden Godt geschiet te zijn, en dat de Eertz vader in [illegible] gemoet is versekert geweest, Gode in dien deele niet mis[illegible] te hebben. *Adde quosdam Theologos le[illegible] inter exempla [illegible] & moratia. Hæc imitanda esse, illa non, ut Martyr, & Lavaterus, cui consentit & Rivetus, ad Genes Exerc* 127

PHIL. Gewisselik het was een groot voorrecht dat de Eerts-vaders hadden, van meer vrouwen als eene te mogen tot hem [illegible]

SOPH. En waerom is dat so grooten voorrecht jongeling? [illegible] oordeels, is noch te letten, of het meer vernoegen geeft, een of meer Vrouwen te mogen hebben.

PHIL. Ick en wil daer aen niet twijffelen. Wat dunckt u?

SOPH. Ick segge rond uyt, dat neen. Want 't is onmogelijk dat verdeelde liefde soodanigen souten vermakelijckheyt [illegible] als wel liefde op eenen persoon alleen sijn oogmerck hebbende, [illegible] behalven alle de krakeelen en andere ongelegentheden, [illegible]

ontstaende in de huyshoudinge 't En is niet lange geleden, dat in den Hage is geweest een Ambassadeur van de groote Vorst van Persen, die ick daer gesien, en gesproken, en oock mede gegeten hebbe. De selve, onder andere saken, zijn gelegentheyt rakende verklaerde, in zijn land vier Vrouwen voor sijn tekeninge te hebben. Gevraegt zijnde, of hy die lief hadde, en of hy gelijckheyt in zijn liefde konde houden, verklaerde, dat het zijn ofte oock andere mannen werck niet en was haer Vrouwen lief te hebben, maer wel dat de Vrouwen de Mans moesten lieven. Sie wat een leggen, en wat een seldsaem wesen. Ey lieve, wat vermaeck is het Vrouwen te hebben en te gebruycken, als'er geen liefde en is? Liefde en wil maer het getal van twee, sonder meer, en onverdeelde genegentheyt kan vernoegen geven, niet die sweeft op verscheyde persoonen. Maer eer wy noch eyndigen, soete Jongelingh, nadien ick mercke dat gy seer helt na schoonheyt, en waerschijnelijck het oogh moet geslagen hebben op eene die in uwe oogen schoon is, soo woude ick u hier, tot besluyt van dese geschiedenisse, dit eens gevraegt hebben Wie dat beter doet, die een schoone deerne, doch sonder verstant; of een die leelick is, doch verstandigh, hem tot een Huys-vrouwe verkiest?

Phil. Dat is een stuck dat vry al wat schrap staet, en soude my licht in pointen van twijfelmoedigheyt stellen. De schoonheyt soo diere te koopen, dat men om der selver wille altijt met een onverstandigh wijf gequelt soude zijn, dat heeft dapper sijn swarigheyt En altijdt een leelijck gelichte te moeten hebben, om somtijds wat goets door het gehoor te genieten, dat dunckt my mede al vry verdrietigh te wesen. sulcks dat ick den wolf (soo men seyt) hier by de ooren hebbe, evenwel seg ick noch, dat ik al wat verstants in de mijne soude willen missen, om wat meerder schoonheyt in haer te mogen genieten.

Soph Maer soud ghy niet liever al vry wat schoonheydt in haer willen missen, om wat meerder verstants in haer te mogen vinden?

Phil. Nadien gy my dus na komt, waerde Sophronisce, soo wil ick rond en klaer spreecken, en segge: Indien ick immers een geheel leelijck wijf, maer verstandigh, of een geheel schoone Vrouwe, doch wat onverstandigh soude moeten nemen, dat ik gewisselick de schoonste mijn stemme soude geven.

Soph O Jongeling!

Phil. Wel, Sophronisce, komt u dat soo vreemt voor? my dunckt nochtans dat ick de reden voor my hebbe.

Soph. En hoe soo doch, goede Man?

Phil. Kies ick een leelijcke, soo ben ick doch seker, dat ick die altijt soo sal moeten houden, dewijle noyt Vrouwe, die tot op haer twintigh jaren leelick is geweest, daer na tot schoonheyt en sal komen maer neem ick een schoone, al-hoe-wel sonder verstant, soo heb ick te hoopen, dat door vlijtige onderwijsinge, loop van jaren, en meerder ervarentheyt dat gebreck eyndelick in 't geheel, of ten deel sal werden gebetert, wesende de schoonheyt en verstant daer in verschillende, dat het eene met'er tijd gedueriglick vermindert, het ander van tijd tot tijd gestadelick vermeerdert.

Soph. Wel, lieve Philogame, nadien gy vast stelt, en ick geloove het oock eens-deels, dat even van de twintig jaren af de schoonheyt in alle Vrouwen af-neemt, vermindert, en eyndelijck te niete gaet, en dat het verstant in tegendeel van dage te dage toeneemt en meerder luyster bekoomt, soo verwonder ick my, dat gy soo een licht vergaenden bloempjen wil gaen verkiesen, voor soo vasten en lang-durigen diamant.

Phil. Ick bidde u, waerde Sophronisce, en toets my niet vorder op dese maniere Ick gevoele ten alderhooghsten van het verstant, 't welk het bysonderste is dat den mensche van andere dieren af-scheyt, en weet het selve een gansch heerlick juweel te wesen, maer even-wel een wijf dat alreede wanschapen en leelijck is in haer jonckheyt, en noch leelicker staet te worden in haren ouderdom, voor sijn eenigh deel hier op aerden voor altijt te moeten hebben, dat dunkt my een hesselick ding (als de Hoogduytsche spreken) te wesen.

Soph Waer het dan niet beter die groote uyt-eynden te schouwen, en liever in beyde op middel-mate te sien? dat is, een Vrouwe te verkiesen niet te seer uytmuntende in schoonheyt en ook niet te hoog swevende in verstant, en soo van beyde wat te laten vallen, en wat te behouden?

Phil. Ick wil uw redenen in achtinge nemen, en my des wat nader bedencken. Maer ick sie dat hier noch een bedencking in dese geschiedenisse steeckt, van my te voren niet aengeroert, te weten, of een Vader wel doet, zijn dochter aen iemant uyt te geven als een prijs van verdienste, ofte als een loon voor arbeyt, ofte diergelijcke. De Vryers van onsen tijt willen nu niet alleenlijck geen diensten doen, om daer mede een Vrouwe te bekomen, maer willen noch al gelt toe hebben

Soph. Het bedrijf van Laban in desen deele en is geensins prijsselick, en 't moet gehouden worden voor een stuck werks van dien ouden en rauwen tijd; maer onder Godes Volk en meyne ick niet sulke exempelen gevonden te worden.

Phil. Hoe! is sulks niet mede gedaen geweest by Kaleb, een voornamen voorstander van Godes Volk, ten tijde de werelt vry ouder was, te weten, in 't jaer 1449 na den Sunt-vloet?

Soph. 't Is waer dat Kaleb sijn dochter Ascha ten wijve heeft belooft aen den geenen dien de Stadt Kiriat-Sepher soude winnen; maer niet met dat insicht, om den overwinner alleen zijn Dochter ten wijve te geven sonder meer. Het blijckt ter contrarie dat de overwinner van Kiriat-Sepher niet alleenlik de Jonkvrou Ascha is gevolgt met de gewonne Stadt, maer dat Kaleb haer boven dien ten houwelik heeft gegeven een hoogh en droogh, en daer na noch een water-rijck lant.

Phil. Wel aen, laet ons die geschiedenisse, die ick sie vol goede bedenckingen te wesen, even nu by der hant nemen, te meer, dewijl de selve in den *Toet-steen van den Trouw-ringh* jegenwoordelick volgt.

HOUWELICK VAN STATE,

Door wapenen te wege gebracht,

TUSSCHEN

A T N I E L,

E N

A S C H A,

DOCHTER VAN KALEB.

Jos. xv. vers 16.

Kaleb sprack: wie Kiriat-Sepher wint, dien wil ick mijn dochter Ascha ten wijve geven.
Toen wonse Atniel, de sone Kenas, en hy gaf hem sijn dochter Ascha ten wijve.

TEn tijd (*a*) het machtig heyr, van Jacob her-gekomen,
Nu had een groot getal van steden ingenomen,
Oock vlecken uytgeroeyt, en sloten afgebrant,
Soo dat het nu besat het lang beloofde lant,
Toen liet de sone Nun, nu leyder van de scharen,
Met uyt-roep door het heyr, aen yder openbaren,
Hoe dat men hier een bergh, en daer een lustigh dal,
Of elders door het lot, de Sloten deelen sal.
Hier op trad Kaleb toe, en, op besette reden
Van dat hy had gedaen en voor den Staet geleden,
Kreeg Hebron tot sijn erf, vermids sijn vrome ziel
Op Godt gedurigh stont en noyt in twijffel viel.
Doch, wat oyt Israel voor desen had begonnen,
Wat naem van Hebron droeg en was toen niet gewonnen;
Maer Kalebs edel stam, en sijn vermaert gesin,
Bekrijgde dese streeck, en nam het landtschap in.
Arbis gelijcke-wel, een stadt met vaste mueren,
Die steunt op haer gewelt, en spot met haer gebueren,
En, mids haer deftig slot en menig krijgsbaer man,
Stelt sich ten vollen krijg, soo vinnigh alsse kan.
Maer Kaleb nu bedaegt, en moede van te strijden,
En moede van het veld gedurig om te rijden,
Hoort staêg van sijn gesin. Rust, oude Vader, rust,
En laet van nu voortaen hen vegten dien het lust;
Laet jong en wacker volck haer rappe leden roeren
't En past geen grijsen baert soo stagen krijg te voeren.
Men prees in ouden tijdt een vryers spitse lans,
Maer wijsheyt, goet beleyd, en raedt van oude mans.
Hier op stont Kaleb stil, en woeg met rijpe sinnen,
Hoe, buyten sijn gevaer, het landtschap is te winnen.
Hy voedt in sijn gesin een uyt-gelesen Maegt,
Van wien, tot haren lof, het gansche leger waegt.
Sy was een frissche bloem, en in haer soetste jaren,
Van leden regt bequaem om wel te mogen paren
Sy werdt al staeg versogt by menig lustig quant,
De beste van het volck, de rijckste van het landt
Sy werd van elck gewilt, en om haer frissche leden,
En om haer soet gelaet, en om haer reyne seden,
En om haer vader selfs, en om haer magtig goet,
Dat hier en over-al een Vrijster achten doet
Maer echter werdt de Vorst gedurig weder-houwen,
En menigmael belet sijn dochter uyt te trouwen
Is 't niet een seldsaem ding! der vryers groot getal
Maeckt dat een vader ducht, wien hy verkiesen sal
Wanneer een magtig volck, of veelderhande menschen
Den ingang van een plaets met grooten yver wenschen,
De wil, de groote ernst, de lust om in te gaen
Maeckt dat meest al het rot moet buyten blijven staen.
Dit eygen ongeval dat siet men hier geschieden,
Ten aensien van de Maegt en van de jonge lieden
Want t'wijl dat al de jeugt het stuck geweldig drijft,
Soo is 't dat yder een geheellick buyten blijft
Die keur heeft is beducht, en moet de sinnen scherpen
Wie dat verkoren dient, en wie men sal verwerpen,
De man is ongerust, en dubt in sijn gemoet,
En wiggelt even-staeg gelijck een weeg schael doet.
Wanneer een Maegt ontseyt de beste van den lande,
Soo wort'et menigmael gerekent groote schande;
Dies rijst'er veel gebelgs, en spijt en onlust uyt,
En eyndigt menigmael tot ondienst van de Bruyt.
Dit woeg de wijse man, hy liet de jonge lieden,
Om yder wel te doen, in sijn pallleys ontbieden,
En als hy daer de jeugt siet voor sijn oogen staen
Soo spreeckt hy in 't gemeen aldus de vrijers aen.
Gy hebt wel eer gemeent (doch sonder vaste reden)
Dat ick te geener tijdt mijn dochter wou besteden,
Maer hoort manhaftig volck, ick ben nu vast gesint
Te scheyden in der driet van dit mijn weerde kint.
Gy siet hier dese Maegt, die wil ick over-geven,
Om met een rustig man, haer dagen af te leven;
En ick en wil voor haer geen staet of machtig gelt,
Ick wil een strijtbaer man, een onversaegden helt.

Wie

(*a*) Dese geschiedenisse word gerekent voorgevallen te zijn 2604 jaren na de scheppinge der werelt, en 1449 jaren voor de geboorte van onsen Saligmaecker.

Wie Sepher met gewelt sal konnen overvallen,
En planten even daer sijn vendels op de wallen,
Wie Arbas deftig slot sal leggen op den gront,
En slaen in volle macht daer eertijdts Enack stont,
Die sal, door mijn behulp, tot staet en eere stijgen,
En sal tot sijnen loon mijn dochter Ascha krijgen;
Die sal niet met den naem, of in een loosen schijn,
Maer in de ware daet mijn lieve Swager zijn.
Wie lust, die gae te werck. Dit was terstont geweten,
En door de snelle Faem door al het landt gekreten.
Stracx prijst'er een de daet, soo deftig als hy kan;
Een ander wederom die spreeckt'er leppig van.
Dus gaet'et in 't gemeen met aller menschen saken.
Wie kan het yder een in als te passe maken?
Wat hier gansch enge schijnt wort elders wijt gerekt
Een yder vogel singt na dat hy is gebeckt.
De lieden, die het stuck met reden over-leggen,
En weten niet als goet van dit beleyt te seggen,
Sy noemen dit een aes, dat jonge sinnen treckt,
En even gaende maeckt, en tot de deugt verweckt.
Wie sal'er niet terstont een kloecke daet beginnen,
Daer prijs en machtig goet, ja vrijsters zijn te winnen?
Gewis, die nu ter tijdt geen wapens aen en doet,
En heeft geen Ridders hert, en is geen edel bloet.
Een ander, tot den krijg niet al te seer genegen,
Die brengt'er wederom verscheyde reden tegen,
Hy maekt een lang verhael van ick en weet niet wat,
Daer hy, uyt enckel nijt, de sake meê beklat:
Wel! Kaleb onse Vorst die heeft'et wel te maken;
Hy waegt alleen de schaer, en wy het gansche laken:
Want soo het wel geluckt, sijn Dochter krijgt een Man,
En soo het qualick valt, wie lijd'er schade van?
Wie? gy onwijse jeugt, die uwe rappe leden
Gaet uyt een lossen drift in desen krijg besteden,
Gy stelt u in gevaer, en waegt uw jeugdig lijf,
En, segt eens, waerom doch? op hope van een wijf.
Maer denkt, wat sal het zijn indien gy wort geslagen?
Geen mensch sal immermeer uw malle daet beklagen;
En schoon gy wont de stadt, noch is'et niet geleyt,
Dat even dan voor u de vrijster is bereyt
U kan een stompen arm, een hou in 't aensicht deeren,
Soo dat de schoone Bruyt u niet en sal begeeren.
Of soo in u bedrijf de Vader iet mishaegt,
Hy sal sijn onschult doen, en leggen 't op den Maegt.
En denckt niet dat het slot is sonder harde slagen,
Of dat de vaste stadt in haest is wech te dragen: (dwaelt;
Neen, vrienden, meenje dat, voorwaer gy zijt ver-
't Is hier juyst daer men vecht, en diepe wonden haelt.
Al is Ahimai doot, en Talmai over-wonnen,
En Schesmai neêr-gevelt, noch is het maer begonnen;
Daer rest vry menig Slot, en menig hoog kasteel,
En Sepher is voorwaer al vry het hardste deel.
Hier toe en send de vos geen van sijn eyge knechten,
Hy laet slechs buyten hem sijn dochters schoonheit vegten
Hy prijst de rijcke stadt, haer stant en vruchtbaer erf;
Maer sent een ander heen, daer hy niet gaen en derf.
De Ridder Atniel, een van de jonge lieden
Die aen de schone Maegt haer trouwe quamen bieden,
Ging anders hier te werck, wanneer hy dit verstont,
En sprack in sijn gemoedt, of met een open mont:
Men segge wat men wil, de tijdt is nu gekomen,
Die my voor alle ding is noodig waer-genomen.
T'sa breng hier, wie gy zijt, mijn wapens aen den dag,
Op dat ick heden selfs het stuck beginnen mag.
Een ander vecht om gelt, of spant de gansche sinnen,
Om staet, om eer, om faem, voor hem te mogen winnen,
Ick sal den krijg bestaen om u, ô waerde Maegt,
Of nu, of nimmermeer soo dient het stuk gewaegt.
Wat sal my tegenstaen? hier moeten hooge wallen
Of wijcken als ick koom, of plat ter aerden vallen.
Ick heb tot heden toe gevochten voor 't gemeen;
Maer dit manhaftigh werck dat is voor my alleen.
Laet moppen sonder hert, laet bloode pimpel-meesen
Den vyant sijn gewelt en harde slagen vreesen,
'k En pas op geenen reus, al is hy bijster groot;
Ick ben bereyt te gaen te midden in de doot
Met bloet wort eer gekocht. Ick sal de kansse wagen,
Ick sal verwinner zijn, of neder zijn geslagen.
En, lieve, waerom niet? win ick maer eenen slagh,
Ick hebbe by gevolgh al wat ick wenschen magh.
Dit seyt de jongeling, en laet de spotters rasen,
En doet van stonden aen den sellen horen blasen:
Hy maent sijn Vaders huys en alle vrienden aen,
Om in dit deftigh werck by hem te willen staen.
Hy vint een gragen hoop, van ruyters, schutters, knechten,
Hy vint sijn eygen hert genegen om te vechten,
En sonder lang verblijf soo treckt de Ridder op,
Den sluyer om het lijf, de pluymen op den kop.
Maer eer hy wil van huys, en uyt den leger scheyden,
Gaet hy sijn wacker heir voor Kalebs deur geleyden.
Daer springt hy van het paert, en t'wijl het leger stont,
Ontsluyt hy voor de Maegt aldus sijn heusen mont:
O bloem van alle jeugt en peerel van de Maegden;
Die aen een edel hert voor desen oyt behaegden!
Sie hier een moedigh heyr voor uwe deure staen,
Ten krijge toe-gerust, en vaerdigh om te slaen,
Ick sal haer leyder zijn, en geensins achter blijven;
Maer met dit eygen lijf de dichtste rotsen klijven.
En is'er noch een reus te vinden in het landt,
Dien sal ick d'oorlogh doen, en dat met eyger hant.
Nu bidd' ick maer alleen, mijns hertsens soet verlangen,
Laet my eens dese spies van uwe hant ontfangen
Set my eens op den helm, die hier mijn schilt-knecht draegt,
Soo word ick heden self uw Ridder, waerde Maegt.
En soo het u belieft een kusjen my te jonnen,
My dunckt van nu af aen het slot dat is gewonnen:
Maer soo u dat mishaegt, of acht het al te vroegh;
Sie my eens gunstigh aen, en 't is my noch genoegh.
De Maegt die kreeg een blos, en laet haer oogen dalen,
Die hem noch des te meer tot in het herte stralen,
En roeren hem de ziel· maer Kaleb daer ontrent
Die heeft den jongen helt met woorden af-gewent.
Hoe seyt hy (lieve vrient) wie geeft'er loon te voren?
Gy haest u wat te seer, uw recht is niet geboren.
Ey, laet voor dese mael de Maegt in haer geheel,
Tot Godt de daet besluyt, en wijst haer echte deel.
Vermijd u (zijt gy wijs) uw vrienden op te houwen,
En laet haer moedig hert met dralen niet verkouwen.
De tijd die maent u selfs dat ghy te velde gaet.
Dit is een dagh van doen, en niet van lossen praet.
Het edel hart, getergt door soo een schamper spreken,
Gevoelt 'k en weet niet wat in sijn gemoet ontsteken,
Gevoelt een heeten brant, gevoelt een hevigh bloet,
Dat hem, met stillen mont, een velt-slag wenschen doet,
Hy nam des Juffers hant, hy kust haer teêre vingers,
Hy noemtse sijn vermaek, sijn spoor, en hertedwingers,
En 't vyer dat hem ontsteekt, en, naer een derde kus,
Soo berst hy vorder uyt, en sprack ten lesten dus:
Of heden (op den dag) sal ick met eere sterven,
Of heden sal ick trooft en uwe gunst verwerven.
Ick seg het ander-mael, of heden zyt gy mijn,
Of heden ben ick doot, en buyten alle pijn.
En daer op trekt hy voort. Maer Ascha stont verslagen;
Sy kent haer vaders sin, sy mag geen liefde dragen;
Noch seytse binnens monts. ô perel van de jeugt,
Ick wensche nevens u dat gy verwinnen meugt.
't En leed' als geenen tijt Elbaimag had vernomen,
Hoe dat een moedig helt te velde was gekomen;
En dat sijn vaste Stadt sou werden aengetast,
En dat een schoone maegt is aen den handel vast.
Maer dat verschrickt hem niet. Hy roept sijn naeste raden,
Hy roept met vollen mont: geen mensch en zy beladen.
Ey, set geen malle vrees', maer houd een goeden moet;
't Is maer een jonge wulp die ons den oorlog doet,
't Is maer een jonge las, een popje voor de vrouwen,
Die niet en heeft geleert als Juffers t'onderhouwen,
Die niet met al en weet, als hoe men vrijsters mint,
Niet hoe men eenig slot of vaste Steden wint.

Ick weet een goede greep, om hem en ſijne gaſten
Te treffen daer het dient, en op haer leer te raſten;
  Gy die met ſwaerden hout, of ſchiet een harden ſchicht,
  Beſteet uw ſlag alleen ontrent haer aengeſicht,
Ontrent haer weecke neus, en ongebaerde monden,
Dat zijn voor deſen hoop voor al de beſte wonden:
  Want ſoo dit maer een reys de nieuwe velt-heer ſiet,
  'k En wil geen Koning zijn, indien hy niet en vliedt.
Wie is die niet en weet, dat ſoo gewiſſe ſlagen
Hem ſullen met'er daet de Vrijſter doen mishagen?
  Wel houd dan deſen voet ontrent dien jongen hoop;
  Sy ſullen voor gewis gaen tyen op den loop.
Al die op deſen tijt ontrent den Koning ſtonden,
Verhieven ſijn verſtant, en preſen deſe vonden:
  De Vorſt die wort bedanckt voor ſijn bedachten raet,
  En dit wert even doen verkondigt over ſtraet.
Wie aen den Atniel ſal houwen in de wangen,
Soo dat men hem de tong ſiet in de wonden hangen,
  Die ſal, tot ſijnen loon, ontfangen voor de daet
  Een krans van enckel gout, hem tot een hals-cieraet.
Maer wie met ſijnen kop ſal konnen weder keeren,
Dien ſal de groote Vorſt een ſtreecke landts vereeren,
  En noch een deftig Slot, omcingelt met een wal,
  Soo dat hy ligt een wijf voor hem bekomen ſal.
Noch vorder wort belaſt aen al de rauwe knechten,
Hoe dat men met beſcheyt den vyant ſal bevechten,
  En dat geen ander lidt aen iemant dient gewont,
  Als ſlechts een weecke neus, of wel een teere mont.
Dit hout des Konings Raet voor wonder nutte ſaken,
En ſtraks gaet al het volk haer wapens vaerdig maken.
  Men roept'er over al, men houd'et voor gewis,
  Dat Jacobs ganſche jeugt alreê geſlagen is
Als nu de Ridder koomt te midden op den velde,
Eer hy ſich vorder geeſt, of om te vechten ſtelde,
  Soo doet hy voor een tijt het ganſche leger ſtaen,
  En roept op deſe wijs den Godt des Hemels aen:
Beſtierder van den krijg, en Heerſcher aller volcken,
Die legers henen drijft gelijck als loſſe wolcken,
  Die met een kleyn getal, en door een ſwacken hoop
  Doet menig duyſent man verdwijnen in de loop;
Gy hebt dit vruchtbaer landt aen onſen ſtaet gegeven,
Gy hebt'er menig volck met krachten uyt-gedreven,
  En dat uw gunſtig woort niet al en is vervult,
  En is niet uw, ô Heer! maer onſer ſonden ſchult.
Wy komen nu ter tijt met ootmoet aengetreden,
O neygt te deſer uur het oir aen ons gebeden.
  Ons ſteunſel in den ſtrijt en is geen moedig paert,
  Geen lans, geen ſnelle pijl, geen ſpies, of vinnig ſwaert;
Gy zijt ons heyl alleen. Leert onſe vuyſten krijgen,
En doet dit moedig volck voor ons ter aerden ſijgen
  Verſtroyt ſe door het velt gelijck als nietig kaf,
  En ſtort haer poorten om, en ruckt haer grendels af.
Dan ſal zich Iſrael in uwe gunſt verblijden,
En met een danckbaer hert uw grooten naem belijden,
  En melden uwen lof, en ſingen t'uwer eer
  Want als men ſteden wint, 't is uwen ſegen, Heer.
't Gebedt is nau gedaen, men ſiet den vyant komen;
Die hadde voor den dag de wegen in-genomen,
  Die had een hoogen berg aen alle kant beſet,
  Waer door dat aen de ſtadt den toe-gang wert belet.
Dit was het dat den Helt ten eerſten wat verſtelde,
Dies hielt hy achter-raet te midden opten velde
  Maer eene van het volck, die al het landtſchap kent,
  Die heeft de bleecke vrees met reden afgewent.
Hy ſeyt een enge padt, beſet met dore-hagen,
By hem te zijn ontdeckt, wanneer hy plag te jagen,
  Een padt die niemant kent, een rechten haſen-padt,
  En die een uyt-gang heeft tot onder aen de ſtadt.
De Ridder let'er op, en ſend bequame lieden,
Ten eynde ſy den berg tot aen de ſtadt beſpieden
  De rappe mannen gaen, en vinden haren wenſch,
  Dat is een open weg, en niet een eenig menſch,
De poorten ſlecht bewaert, geen ruyters in de ſtraten.
Het blijckt dat al het volck ſich op het heir verlaten,
  Het heir dat opten berg de wegen had beſet,
  Soo dat'er niet een menſch op deſen ſtreeck en let.
De Vorſt doet onder dies de ſteyle Rots genaken,
En laet een groot gewoel ontrent den vyant maken.
  Hy gaet hier wonder fel, en uytter-maten rou,
  Als of hy met gewelt een door-gang maken wou.
Maer ſtracks ſoo kieſt hy uyt vier hondert rappe gaſten,
Die op een rijcken buyt, niet op haer leden paſten
  Tot dele ſeyt hy ſelfs. Ick wil uw leyts-man zijn
  Of midden in de vreugt, of midden in de pijn
Hy geeft noch vorder laſt, tot onder aen de bergen
Den vyant even-ſtaeg met alle vlijt te tergen
  Hy ſtelt tot dit beſlag Bildad ſijn ouden vrient,
  En ſeyt hem vorder aen wat onder-nomen dient
Hier mede treet hy voort, en laet hem van der heyden
Tot op den hoogen berg, tot aen de ſtadt geleyden
  Daer houd hy ſich bedeckt, en hiet de mannen ſtaen.
  Tot dat hy nierder weet wat dienſtig is gedaen.
Hy ſent'er twintig uyt, gekleet als ſlechte boeren,
Die geeft hy vorder laſt den aenſlag uyt te voeren
  Sy raken in de poort, en eer het iemant dacht,
  Zijn boven op den burg, en meeſter van de wacht

Daer

Daer op komt Atniel in haesten aen-gevallen,
En treckt met al het volck te midden op de wallen.
Hy plant van stonden aen sijn vendels op de poort,
En doet den horen slaen, en treckt gedurig voort.
Soo haest de quade maer is door de stadt gevlogen,
Soo komt meest al het volck tot op de mart getogen,
En meynt daer met gewelt te stuyten desen slag,
Tot dat het buyten-heir te rugge keeren mag.
Maer hun en wert geen tijdt van Atniel gelaten,
Vermidts hy sich verspreyt door al de groote straten.
Doch als sijn kleynen hoop soo grooten schare vont,
Die midden op de plaets in volle Wapens stont,
Soo was het Rot verbaest; maer hy te meer verbolgen,
Treckt op den vyant aen, onseker wie hem volgen.
Als hem de schone Maegt maer eens in 't herte koomt,
Geen pijle die hy vreest, geen wapen dat hy schroomt.
Spits-broeders, seyt de Man, hier is'et tijt om vegten,
Hier is de rechte stont ons saken uyt te rechten.
Tsa treet nu lustig aen, maer houd u van den buyt,
Of slaet'er met gewelt voor eerst den vyant uyt.
Hier mede geeft hy moet aen sijne Rot-gesellen,
Die wat hen tegen is ter aerden neder-vellen:
Soo dat nu Midian den moet geheel verliest,
En voor een harden strijt een schendig vlugten kiest.
Waer toe een lang verhael? de strijt is nau begonnen,
Den vyant is gevlugt, het mart-velt in-gewonnen.
De Godt van Israel, die voor de sijne strijdt,
Geeft heyl door weynig volcks, en al in korten tijdt.
Tsa, wilt u (roept de Vorst) noch dese mael verklocken,
Wy moeten buyten selfs den vyant gaen besoecken.
Tsa mackers noch een keer; Godt sal de vyant slaen,
Tsa noch een kleyne stoot, en 't oorlog is gedaen.
De tijding onder dies was in het heir gekomen,
Dat Jacobs dapper volck de stadt had in-genomen,
Dat Atniel alreê de wallen had beset,
En dat sijn vorder-togt in haesten dient belet.
Elbasmag, die het hoort, seyt dat de boden liegen,
En dat des vyants heir niet magtig is te vliegen,
Maer t'wijl hy staet en swetst, en al het stuk ontkent,
Soo spoet hem Atniel, en vint hem daer ontrent.
Sijn mannen vallen aen gelijck als jonge leeuwen,
Met wonder vremt gebaer, en met een moedig schreeuwen.
Een yder vordert weg, en roept al even fel:
Wijck onbesnede, wijck den Heer en Atniel.
Stracks heeft de bleke schrik gansch Midian bevangen;
De stoutste van den hoop die krijgen bleeke wangen,
Niet een en heeft'er lust, of is'er om begaen,
Om soo een fluckse jeugt in 't aengesicht te slaen.
Aldumar onder dies, met uyt-gelese gasten,
Die poogt in grooten ernst den Ridder aen te tasten;
Hy toont hen wonder stout, schoon hy van binnen sugt,
Op dat hy noch het volck mogt houden van de vlugt.
Maer Kenas rappe Soon die koomt op hem gereden,
En velt een stijve lans, en stoot hem door de leden.
Siet daer een Ridder-steeck, ter eeren van de Bruyt:
De Koning gaf een schreeuw, en blies het leven uyt.
Daer mede valt den moet van al de Philistijnen,
Die als een ligten roock van stonden aen verdwijnen;
Sy sweven al-te-mael als schapen op het velt,
En niet een eenig mensch die sich ter weere stelt.
Dat over-moedig volck, soo hoog gewoon te trotsen,
Verhaest sijn eygen doot in 't springen van de rotsen;
Soo dat'er in het velt geen tegen-stant en blijft.
Hoe ligt verstuyft een heir als Godt den vyant drijft!
Soo haest als Kaleb hoort de bootschap van de segen,
Hy maekt hem vaerdig op, en komt den Ridder tegen
Te midden op het velt. De nieu-gewonne Bruyt
Die quam benevens hem getreden voren uyt.
Daer voegt sich by den sleep een rey van jonge maegden,
Die met een geestig liet van al den togt gewaegden,
Die presen Kenas Soon met sang, en snaren-spel;
Maer loofden boven al den Godt van Israel.
Soo ras als dese stant is by den helt geweten,
Is hy met eenig volck in haesten op-geseten.
Het gansche leger volgt met al het krijgs-cieraet,
Een yder in 't gelit, en op de regte maet.
Hier siet men op een ry in lange dragten komen
Het schoonste van de buyt, den vyant af-genomen,
Gout, perels, diamant, juweelen, oude schat,
En menig kunstig werck, en menig aerdig vat;
Voor al des Konings helm, sijn schilden, spiessen, swaerden,
Sijn kroon en gulden staf, sijn uytgelese paerden,
Sijn Princelick karos, sijn dochters boven dien,
In desen togt alleen voor slaven aengesien
Een gifte voor de Bruyt, om haer tot kamer-maegden
Te dienen na den eysch, soo die haer slegts behaegden.

Siet, dus treckt Atniel, tot Kaleb hem ontmoet,
Die eerst met bly gelaet den over-winner groet:
Zijt welkom, edel Helt, die met uw vrome leden
Hebt voor den ganschen Staet en uwen Godt gestreden,
Hebt door uw kloecken arm gewonnen dese maegt,
Die u van heden af de Vader over-draegt.
Koom hier ontfangt uw loon die Godt u heeft gegeven,
Mits gy door klock beleyt den vyant hebt verdreven

Sy is uw eygen goet, uyt kracht van ons verbont;
Ontfangſe, waerde vrient, ſy is u wel gejont.
Dit ſeyt hy, en met een ſoo koomt hy toe getreden,
En voegt hem na den Helt, en tot ſijn vrome leden.
Hy leyt ſijn dochter met, en neemt haer rechterhant,
En ſeyd noch andermael: Sie daer mijn eenig pant.
Sie daer mijn dierſte ſchat, voor u alleen geboren,
Die zy van heden af uw lief en uyt-verkoren
Sie daer, benevens haer, mijn toe-genegen hert,
Dat even met de maegt aen u geſchoncken wert.
De Ridder, in den geeſt van blijdſchap over-goten,
Een blijdſchap dien hy noyt voor deſen had genoten,
Ontfangt de jonge Maegt, en, naer een heuſchen ſoen,
Beſtaet hy voor het volck ſijn woord aldus te doen:
Ick danck u magtig Godt, die Jacobs groote ſcharen
Uw gunſt ſoo menigmael hebt willen openbaren,
Die met een hoog beleydt, en wonderbare magt,
In dit ſoo rijcken Landt ons Vaders hebt gebragt.
Ick dank u, groten Godt, met al mijn ganſche kragten,
Met lijf, gemoet en ziel, met woorden, met gedagten.
Ick danck u, groote Godt, dat gy in dit gevegt
Hebt met een vollen gunſt geſegent uwen knegt.
Ick danck u boven al van uwen milden ſegen,
Dat my dit waerde pant ten leſten is verkregen,
Dat my nu deſe maegt, dit wonder ſchoon juweel,
Is voor mijn eygen lot, en voor mijn echte deel
Geef dat wy nu ter tijdt, met onderling vernoegen,
Ons handen over een, ons herten mogen voegen.
Vergun ons t'uwen lof, vergun ons vrugtbaer zaet,
Ter eeren uwes volcks, en voordeel van den Staet.
Ick dank u, moedig Vorſt, die Godt hebt voorgeſproken,
Toen aen het ganſche volk de moet was af-gebroken,
Aen wien op deſen gront is Hebron toe-geſeydt,
Aen wien, tot ſijnen loon, is Sepher toe-geleydt.
Ick danck u, deftig man, en waerde vrient des Heeren,
Van uw geſtreckte gunſt, en van ſoo grooter eeren:
Ick danck u noch eenmael, ick danck u menigfout,
Dat gy uw beſte pant op heden my betrout.
Ick danck u, ſchoone Maegt, ô bloem van onſe tijden,
Dat gy oock heden ſelfs mijn herte koomt verblijden,
Dat gy oock hier verſchijnt, en wel te vreden zijt,
Tot mijn vermaeck alleen te leven uwen tijdt,
Te geven uwe jeugt, en uwe teere jaren,
Voor mijn gebruyck alleen voortaen te willen ſparen.
Ick danck u ſchoone Maegt, ô lang-gewenſte bruyt,
Die al mijns hertſens luſt in u alleen beſluyt.
Ick ſal, wat my belangt, ick ſal mijn leven-dagen;
Ick ſal van nu voortaen u reyne liefde dragen,
Ick ſal u eygen zijn in vreugt en tegenſpoet,
En noyt ſal ander' min verrucken mijn gemoet.
Noyt ſal'er ander wijf mijn vaſte ſinnen buygen,
Des neem ick al het volck ons heden tot getuygen,
En uwen Vader ſelfs, en onſen grooten Godt;
Gy zijt van heden aen mijn deel, mijn echte lot.
En om met eenig pant mijn woorden vaſt te maken,
Gelijck men veeltijdts doet in diergelijcke ſaken,
Sie hier tot uw gebruyck, ſie hier een groote ſchat,
Sie hier tot uwen dienſt de ſleutels van de ſtadt;
Die hoort u eygen toe, met al haer groote palen,
Daer in een wacker oog ten vollen ſou verdwalen.
Dat ſal de trouw-ring zijn, die ick u heden geef,
Dat ſal uw trouw-ring zijn, oock als ick niet en leef
De Maegt in dit gewoel en kan niet over-leggen
Wat dat'er is te doen, of watſe dient te ſeggen.
Sy voelt in haer gemoet de ſchaemte van de jeugt,
En efter ſeytſe wat, verwonnen van de vreugt:
Ons huys is overſtort, door veelderbande wegen,
Met Godes rijcke gunſt, en alderhande ſegen·
Maer dat ick meeſt verhef, en voor het hoogſte weeg,
Is, dat ick tot mijn deel u, edel Ridder, kreeg,
U, puyckje van de jeugt. 'k En wil u niet gelijcken
By gout of grooten ſchat, ja ganſche Koningrijcken;
Gy zijt al dat alleen, gy zijt in mijn gemoet
Naeſt Godt mijn eenig heyl, mijn alderhoogſte goet.
Wel, koom dan, edel Helt, gy kloekſte van de mannen,
Die met een ſtijven arm de ſtale bogen ſpannen,
Beſit mijn innig hert, beſit mijn jeugdig lijf;
Ick ben van deſer uur uw lief, uw echte wijf
Met dat de Juffer ſwijgt, ſoo komen duyſent menſchen,
Die aen de jonge Maegt geluck en ſegen wenſchen,
En brengen uyt het heir, en leggen voor de bruyt
Het beſte van den roof, het puyckje van den buyt.
Tapijten, naelde-werck, hayr-banden, arrem-ringen,
Hals-ſpangen, gout, korael, en duyſent moye dingen,
En koppen voor den drank, en ſchotels voor de ſpijs,
Al konſtig uytgewrocht, en op een vreemde wijs.
En t'wijl de gantſche ſtadt van deſen ſegen melde,
Soo wort'er twee gekroont te midden op den velde;
De Maegt van 't vrouw geſlacht, de Ridder van de mans:
Sy kreeg een rooſen-hoed, en hy een lauwer-krans.

P H I L O G A M U S.

WAt is uw oordeel van dit houwelick, waerde man?

Soph Ick mercke dat daer verſcheyde bedenckingen uyt konnen genomen werden, als te weten,

1. *Of men houwelicken mag gronden op gaven des lichaems, als ſnelheyt, ſingen, ſpringen, en diergelijcke.*
2. *Wat eygentlick houwelicken van State genoemt werden, en hoe die aen dienen gegaen.*
3. *Wat van Kalebs maniere van doen te gevoelen ſtaet, in't beſteden van ſijn dochter.*
4. *Hoe groot de macht is van de ouders ontrent het uythouwelicken van hare kinderen.*
5. *Of vader en moeder beyde hier in moeten bewilligen, en wie derhalven meerder macht moet verſtaen werden te hebben.*

Phil. Ick hebbe oock even de ſelve aenmerckingen uyt deſe geſchiedeniſſe te gemoet geſien, en make vaſt een vergelijckinge met dit werck, en met het gene Laban dede.

1 Soph 't Is vry een loffelicker maniere van doen, die alhier by Kaleb wort gebruykt, als wel is de voet by Laban te vooren gehouden, gelijk gy wel oordeelt. Men vint in de oude Hiſtorien, dat in voorlede tijden by de groote dit wel meer in 't werck is geſtelt geweeſt; invoegen dat by wapenen, en door middel van ligchamelicke ſterckte, en wackerheyt edele jonck-vrouwen, ja groote Princeſſen, by wijlen zijn te winnen geweeſt.

Phil. 't Is ſoo gy ſegt, waerde man. En ick ſelfs (niet van de ervarenſte in de oude geſchiedeniſſen) kan exempelen bybrengen, daer alleen met ſnelligheyt van lopen in die gelegentheyt groot voordeel is te doen geweeſt *Danaus* heeft in de vorige eeuwen op dien voet op eenen tijd acht-en veertig dochters als prijſen voorgeſtelt aen die gene die ſnellſte ſoude bevonden werden geloopen te hebben, weſende altijdt het voorregt van eerſt te mogen kieſen by de gene die beſt gedaen hadden. Even het ſelve is gepleegt by *Anteus* in een ſtadt van Libyen, Iraſſa genaemt Want hebbende deſelve Vorſt een gehele ſchoone en bevallige dogter, die veel verſoecks hadde, heeft deſelve in de loop bane der ſelver ſtadt neder doen ſtellen, en openbaerlik doen uytroepen, dat deſelve als een prijs met ſnel lopen te winnen ware, en dat de gene die na den loop eerſt haer hooft cieraet ſoude bevonden werden met'er hant aengeraekt te hebben, haer ten wijve wegſonde mogen leyden. Het derde exempel, dat ick hier van geleſen hebbe, is te vinden by de Poeten uyt de Hiſtorien in hare ſchriften over-geſet, en (na hare maniere van doen) met fabulen verbloemt Onder andere vinde ick de geſchiedeniſſe van Atalante by *Ovidius* beſchreven, in ſijn boeck van de Veranderinge, die ick leſtmael in onſe Nederlanſche tale hebbe leeren ſpreken, om mijne penne wat te oeffenen

Soph Laet ons die uwe oeffeningeeens hooren, al eer voort te gaen Want 't ſelve en ſal hier niet buyten onſe ſtoffe, of tegens ons voornemen weſen, maer eer het ſelve helpen

Phil. Ick en wil des niet ſparig weſen, wilt gy maer eerwaerdigen my een weynig uwe oiren te leenen, en dan weder te komen tot ons begonnen werck.

Soph Ick ben ſulcks wel getrooſt te doen Begin ſlegts, en lees. Wy willen dan van deſe ſoorten van houwelicken nader redenkavelen

Phil. Wel aen, ick beginne.

koomt

Koomt hier, nieuwsgierig volck, een seld-
saem loop-spel kijcken,
Daer een behaelt den prijs, en hondert in
beswijcken.
Men wint hier schoone verw, of wel een duyster graf:
De vrijster is de loon, de doot een wisse straf.
Hier is een rappe Maegt, die kan geweldig loopen;
Maer wie verwonnen is die moet'et dier bekoopen.
Het is een vast besluyt; al wie'er blijft te kort,
Dien wort sijn jeugdig bloet, als water uyt-gestort.
Daer is geen seggen aen, wie achter is gebleven
Die mist den hoogsten prijs, die mist sijn eygen leven;
En schoon het dunkt u wreet, men doet hem geen ge-
Het spel dat heeft'et in, de wet is soo gestelt. (welt,
Noch zijn'er even-wel, die met haer snelle leden,
Die met een moedig hert, in desen handel treden,
Die spotten met gevaer, en trachten na gewin.
Soo veel heeft onder hen een schoone vrijster in.
Maer niemant van den hoop en kan'er troost verwerven.
Dies is'er menig helt gedwongen om te sterven.
Ach! voor een blijde feest, met diepe lust verwagt,
Soo wort de jeugt betreurt, en in den kuyl gebracht.
De gansche werelt sucht, vermidts de jonge lieden
Den hals van stonden aen ten swaerde moeten bieden?
Te meer om dat de wet niet een gedoogen wou,
Dat yemant aen de Maegt een kusje geven sou,
Een kusjen voor het lest. Dat snijt hun in de zielen;
Maer des al niet-te-min sy moeten neder-knielen.
Al dunckt het iemant hart, en uyttet-maten straf,
Sy reysen uyt'et vleesch, en vallen in het graf.

Juyst onder dit gewoel soo is'er een gekomen,
Die heeft de strenge wet noch een-mael aengenomen,
Hy sprack met bly gelaet, en uyt een vollen mont,
Dat hy daer om de doot, of om de vrijster stont.
Het was een rustig quant van boven tot beneden,
Een yder had het oog ontrent sijn rappe leden.
Het bleeck aen sijn gestel, en uyt sijn rijcke dracht,
Dat hy was af-gedaelt van eenig hoog geslacht.
Veel menschen zijn bedroeft, veel jonge lieden klagen,
Dat hy soo fluexen lijf aldaer bestaet te wagen.
Veel seyt'er, dat de Man wel licht een schoone vrou,
Oock sonder dat gevaer, voor hem bekomen sou.
Doch hy stont niet alleen op sijn geswinde gangen,
Maer heeft een beter raet van seker vrient ontfangen:
Gy (soo het lijf beswijkt) breng my den geest ter baen;
Het beste meester-stuck wort door verstant gedaen.
De Moeder van de Min, van desen Helt gebeden,
Was in der Goden hof, op sijn versoeck, getreden;
Daer heeftse, t'sijnen dienst, drie appels uyt-gebragt,
Van wonder schoone verw, en wonder groote kragt.
Sy sag de vruchten aen, en waer iet mocht onthreken,
Daer heeftse met'er hant een weynig aengestreken;
En t'wijl sy op het ooft met sachte vingers dout,
Soo blonck het over-al, gelijck als enckel gout.
Sy heeft het aerdig fruyt den Jongeling geschoncken,
En heeft'er ingestort den keest van hare voncken,
Yet ick en weet niet wat, iet dat men niet en kent,
Yet dat een soet vergif tot in het herte sent.
Sy leert hem boven al, door onbekende reden,
Hoe dat hy dit geschenck met voor-deel sal besteden.
Hier op soo trat hy voort, en gaf hem in het velt,
En heeft hem tot den prijs, of tot de doot gestelt.
Daer sloeg het snar trompet. De frissche jonge lieden
Beginnen tot den loop haer leden aen te bieden.
Men blaest noch anderwerf, en met den derden slag
Soo schiet een yder uyt soo vaerdig als hy mag.
En schoon de Vrijster liep gelijck de snelle winden,
Noch weet Hippomenes haer gangen in te binden;
Want't geen dat aen de Maegt de schreden weder-hout,
Dat is de schoone vrugt, geciert met edel gout.
Hy goyt het aerdig fruyt te midden op den velde,
Als hem de rappe Maegt den prijs in twijffel stelde;
En t'wijl sy nederbuygt, en na den appel tast,
Soo is 't dat hy te meer op sijne gangen past.
Hy liep gelijck een hart, en quam soo weder voren,
En wou het wederom al wat'er is verlooren;
Maer, schoon hy dapper snelt, de Vrijster niet-te-min
Die haelt van stonden aen den moeden looper in.
Sy sweefde door het velt, gelijck de paerden hollen;
Dies liet de Jongeling den tweeden appel rollen,
Die had noch schoonder glans, als d'eerste gulde vrugt;
Dies stremtse wederom de Maegt in hare vlucht.
Want als sy sag het ooft, het scheen sy wert gedwongen
Te staken haren loop, en ongetoomde sprongen.
Sy greep het vaerdig op, en weder even snel
Loopt in der haest voor-hy haer droeven loop-gesel.
De Jonck-heer wert bevreest, onseker wat te maken,
Hy siet den lesten peyl, hy siet het eynde naken,
Hy seyt in sijn gemoet: ick sie de bleeke doot,
Of win ick desen loop soo ben ick uyt den noot.
Wel aen nu, Venus help, en stijf mijn swacke leden;
Want ick heb over lang om dese kans gebeden.
't Is nu de rechte tijdt. Want blijf ick nu verstelt,
Soo word'ick hier onthalst te midden op het velt.
Hier gaet de Jongeling den lesten appel werpen;
Maer ging noch boven al sijn gansche sinnen scherpen,
Op dat hy voor het lest den voor-togt houden mag,
En goyt daerom de vrugt oock verder als hy plag.

De Nimphe siet het gout, en sijn vergulde stralen,
En schoon het verre rolt, sy gaet den appel halen,
Sy steeckt het aerdigh ooft in haren teeren schoot,
En siet (door Venus list) het woegh gelijk een loot.
Dit gaf den Vryer tijdt om voor de Maegt te komen,
Soo dat hy wederom heeft nieuwen moet genomen;
Want hoe hy verder quam, en rasser henen liep,
Hoe dat de blijde jeugt met luyder stemmen riep:
Nu loopt, ô vryer, loopt, en dat met alle krachten,
Nu loopt, ey lieve, loopt, de prijs staet u te wachten,
Nu loopt, ô Ridder, loopt, ten eynde van de baen,
Wy sien de schoone Maegt voor u als eygen staen.
Dit was den Jongeling een dapper spoor gegeven,
Dies liep hy over wegh, als van den wint gedreven,
En schoon sijn herte slaet, en dat hy dapper hijgt,
Hy mickt dat hy de Maegt voor hem ten loone krijgt.
Daer juygt al wie het sagh met uyt-gelate keelen,
Daer komt de soete jeugt het bruylofs-deuntje quelen,
Daer hoort men snaren-spel, en ander soet geluyt,
En al wat spreken kan dat groet de jonge bruyt.

Siet daer mijne Hollantsche Atalanta. Maer segt my nu, wat u gevoelen zy van dese houwelicken, en voor al van die vooren verhaelde geschiedenisse.

Soph. My dunckt dat de Poeten door dat gedigtsel hebben willen aenwijsen een gebreck van onse, en misschien mede van de vorige eeuwen, te weten, dat de gout-appels, dat is, gelt en goet op de vrysters soo veel vermeugen, datse haer in de loop-bane der liefde laten overwinnen van de gene die voorraet hebben van soodanige stralende truyten, loopende alle andere, die haer daer mede niet en konnen belasten, gansch snellick voor-by.

Phil. Dat is een goede op-merkinge, roerende het geheym, dat de Poeten onder dese geschiedenisse ofte gedigtsel hebben vermomt. Maer ick wenste te weten, wat gy van desen slag van houwelicken oordeelt.

Soph. Wat dese leste geschiedenisse aengaet, die seg ik geheel en al van minder stoffe, en slegter van beleyt te wesen als 't gene by Kalebis gedaen geweest. Want ik sie dat alleen op het snel loopen dit houwelik is gegront geweest, en dat dunkt my weynig redens te hebben, dewijle geen man van soo hoogen staet en gelegentheyt (als de voor-seyde jonge lieden waren) gebruykt kan werden tot een loopende bode ofte postillion, om alsoo door snelligheyt het Lant ofte iemant in 't bysonder dienst te doen. Ook en sie ik niet wat insigt sulks kan hebben, om een goet houwelick te maken. Mijns oordeels, behoevender al vaster gronden, om een soo gewigtigen werk op te bouwen, en daerom dunkt my onwijsselik gedaen te zijn van de ouders, en ook van de jonge lieden, datse door soodanige middelen sich tot een houwelik lieten bewegen.

Phil. Maer is het niet een aengename saecke, soo rappen en welgestelden lichaem ten houwelik te krijgen? heeft men ook niet gesien dat veel Jonk vrouwen daer op het ooge hebben laten vallen? weet gy niet dat, noch niet seer lange geleden, in den Hage een sekere in schoonheyt wel vermaerde Jonk-vrouwe (die ik niet en wil noemen) siende in een kamer-spel een rappen Jongeling op een houten-paert geestig op en afspringen (dat men *voltigeren* noemt) so seer haer aen sijn wackerheyt quam te vergapen; datse haer sinnen gansch en al op den selven liet nedervallen so dat 'er meer op is gevolgt als eenige meynden hier wel te betamen? Dat, en diergelijke gevallen en konnen u, waerde man, (na ick meyne) niet onbekent zijn.

Soph. 't Is soo gy segt, lieve Philogame, Ik hebbe al mede vrysters en vrouwen gekent van gelijcke in-vallen, dat is, die om eenige lichamelike wackerheyt ofte behendigheyt op jongmans zijn verslingert geweest. Daer is in mijn jonkheyt in Zeelant een welgestelde Weduwe te vinden geweest, die een flucksen jongeling, uyt saecke van een wedspel, over een koets-wagen hebbende sien springen, soo grooten genegentheydt daerom aen den selven leyden, datse hem (een gering gesel wesen) tot haren man verkoos, ja selfs daer toe verlockte. Een andere rijcke Weduwe is'er in een stadt van Hollandt by-nae op dien eygen tijt gevonden, die een Man aen-sloeg, vermidts sy hem op een maeltijdt soet-aerdiglick hadde hooren singen. En dit beyde met ongeluckige uyt-komste, en gansch weynig genoegens, als ick omstandelicker (des noot zijnde) soude konnen verhalen. Derhalven soo verklare ick, my soodanigh bedrijf geensins aen te staen.

Phil. Wel hoe! waerde man Zijt gy dan een grijns pens en geen liefheb er v n soetdelekunsten? Seyt niet de oude en vermaerde leermeester in de hooge schole der lieden van dese frayigheden aldus:

Sang dient tot het minne spel;
Laet de vrysters leeren singen
Laet de vryers leeren springen,
Want het voegt de maegden wel.

2 Soph. Dat iemant een fris en wacker lichaem heeft, of een goede bequ[a]emheyt van singen of diergelijke, dat weet ik aengenaem en toet te [zij]n, sonderlinge in jonge lieden oogen en ooren, maer daer op een h[ou]welik, als op een gront-steen te willen bouwen, dat vinde ik gansch ongeraden. En tegens het vaersken, by u verhaelt, set ik een ander, en van meerder vastigheyt, dat aldus luyt.

Wie een vrijster om haer singen,
Om haer springen heeft getrout,
Acht het eerst voor moye dingen,
Maer als noot begint te dringen,
Is de liefde straks verkout.

Daer behoort en behoeft beter stoffe (als ik te voren seyde) tot een wettige by-een komste van man en vrouwe, als soodanige lichamelicke byvallen (want daer voor mogen dese dingen maer gerekent worden) dewijle de selve niets als weynigh en konnen bybrengen ten goede van het gesellighe leven, en in aller maniere zijn 't al saken die licht vervallen. En als'er dan niet inwendighs over en blijft, dat het werck staende kan houden, soo rijst'er licht een jammerlike gestalte onder soo lichtgevoegde persoonen, gelijck de droeve ervarentheyt niet dan al te veel uyt en wijst.

Phil. Hoe! wilje dan het middel, by Kaleb gebruyckt tot het houwelick van Ascha, mede (als onwijsselick ter hant genomen) verwerpen?

Soph. Dit is een geheel andere sake, lieve Philogame, en soodanigh beleyt noeme ick een houwelick van Staet. Want soodanige worden in 't werck gestelt ten dienste van 't gemeene beste, en om iet uyt te doen voeren, daer van de geheele Staet voordeel kan genieten. Soo dede Saul openbaerlick uytkondigen dat hy, die den trotsen Goliad soude verslaen, 's Konings Swager soude zijn, om alsoo dat monster ('t welck het heir-leger Israels dagelicks quam belpotten) van kant te helpen. Even soo beloofde hy aen David sijn Dochter Michael, mids hondert voorhuyden der Philistijnen hem overbrengende. Van gelijcke stoffe is geweest het middel dat Kaleb hier ter hand nam, ten aensien van het winnen van Kiriat Sepher, stellende tot een prijs van de overwinninge sijn Dochter Ascha, als de historie uytwijst.

Phil. Maer ik en kan daer al soo grooten wijsheyt mede niet in sien, magh ick met eerbiedigheyt alsoo spreecken van soo ouden saecke. Want openbaerlijck te beloven een 's Konings of Vorsten dochter te sullen geworden tot een wijf aen de gene die soo een Reuse sal verslaen, ofte soo een sterckte sal in-nemen, is dat niet geheel vol gevaers? Hoe en soude niet licht een vreemde snaeck, ja selfs wel een rouwe struyk-roover, immers een slecht ofte veracht persoon, sulcks konnen ter hand nemen en uyt-wercken? En soude men dan niet verstelt staen?

Soph. Men vind doorgaens, dat in oude tijden dusdanige maniere van doen is gebruykt geweest, en dat'er dikmaels voorname vrysters, ja Vorstelike jonk-vrouwen zijn voor gestelt geweest, tot vergeldinge van kloecke daden van wapenen. Agariste, dochter van Clistenes, Koning van Sicyonien, is by haren Vader openbaerlicken gedaen uytroepen, een prijs te sullen zijn aen den genen die best soude bevonden worden met de lance gerent te hebben. Tot welke Ridder spel meest al den Adel van de Griekse jeugt wordt gesegt te samen gekomen te zijn. Te Numantien (als in voorleden tijden aldaer twee jonge edel lieden met grooten ernst gelijkelijck stonden naer eene van de voortreffelijkste Jonk vrouwen van den lande) heeft de Vader verklaert dat hy de selve ten wijve souden geven aen den genen die eerst de rechter hand van een Romeyn soude af-kappen, en hem t'huys brengen. Hippodamia, dochter van Oenomaus, Koning van de Eelken, is eertijds met een openbaer vecht spel te winnen geweest, onder besprek, dat de gene, die overwon, de jonge Princesse soude genieten en die overwonnen soude worden, dadelijk soude moeten sterven. En is alsdoen Phelops door behendigheyt eyndelik overwinner gebleven, en heeft alsoo de jonk-vrouwe, als sijnen prijs, met hem geleyt. Maer in allen desen is waerschijnelijck het gene eenige van de oude gemeynt hebben, namentlijk, dat in dusdanige voorstellinge een stilswijgende voorwaerde of besprek scheen begrepen te zijn geweest, te weten, in gevalle in de voor-gestelde maegt geen merckeliken af keer van den persoon, die overwinner mochte blijven, en werde bevonden. Want anders indien sulks gebeurde, soo soude het gansch hart zijn geweest aen een vrye Jonk-vrouw tegen dank iemant op te dringen, ten ware sake dat de voorstellinge van prijs niet in 't gemeen aen alle, maer alleen aen seker getal van jonge lieden (aen de vryster te voren bekent) ware gedaen geweest, en dat met voor weten van de selve. Want in soodanigen gevalle soude sy verstaen moeten worden in den persoon bewilligt te hebben, en dienvolgende geen na-klachte te mogen in-brengen. 3 Wy willen dan gelooven dat ook Kaleb, in voegen als voren is geseyt, dit stuk sal hebben beleydt. En vinden ook de geschrevenen dusse hier in dier voegen ingestelt. En ick besluyte dienvolgens, dat sulks by Kaleb wel is gedaen, en dat dusdanige houwelicken zijn ten goede van den Staet en ten gemeene beste aengeleyt.

Phil. Wat Kaleb hier gedaen heeft, en kan uyt de geschiedenisse (gelijk die kortelijk in het boeck der Richteren verhaelt wort) niet gesien worden. Maer dat Saul sonder eenige bepalinge sijnen uytroep heeft laten doen, kan daer uyt worden af genomen dat aen David, een gering Schaep-harder wesende, is toe-gelaten de kanse te mogen wagen, selfs met wel weten van den Koning.

Soph. 't Is soo gy segt, Jongeling. Maer schoon David den Reuse al verslagen hadde, soo en is van het beloofde houwelick ook niet gevallen. Want (gelijck het bleeck) soo en hadde Merob, de oudste Dochter van den Koning Saul, geen gevallen aen David, en soo en heeft het houwelick met hem, maer met Adriel den Meholathiter voortgangh gehad. 1 *Sam.* XVIII. 19.

Phil. Maer echter kreeg David daer na Michael een jonger Dochter van den Koning Saul, als de Schrift getuygt.

Soph.

SOPH. Dat is mede waer, Philogame; maer dat en scheen niet soo seer in vergeldinge van het over-winnen van den Philistijnsche Reus geweest te zijn, als vermids Davids daet na hondert voorhuyden der Philistijnen den Koning t'huys brachte, (1 *Sam* XVIII. 25.) en oock vermids Michael tot David genegen was, waer uyt schijnt mede te blijcken, in duidingen verkondigen een stil-swijgende bespreck van der Vrysters bewilginge begrepen geweest te zijn, als ick te voren seyde. Het kan oock gelooft worden, dat Saul, eerst uyt een kleyne gelegentheyt Koning geworden wesende, soo veel sich heeft gelegen laten wesen aen 't verslaen van den Reuse, dat hy (terwijl de noot drong) te vreden is geweest, sijn Dochter te geven aen den genen die den Reuse soude verslaen, wie het oock soude mogen wesen, offerende en over-gevende alsoo sijn dochter (als het schijnen mochte) ten dienste van den Staet, en achtende eenen soodanigen de Princesse waerdigh, die soo grooten heyl het volck van Israel soude toe-brengen. Desen even-wel niet tegenstaende, lieve Philogame, soo oordeel ick, dat het, na den aert en nature van het houwelick, beter is, dat het selve blijve in sijn volle vryheyt onder de jonge lieden, om malkanderen met minne en vrientschap daer toe te bewegen. Ook meyne ik dat een Prins (willende eenigh heerlik stuk, ten dienste van den lande, uyt-gevoert hebben) beter soude doen, daer toe te stellen treffelicke vereeringen van Adel, Staten, rijckdom, of diergelijcke, en niet sijn dochter. Immers indien hy goet mochte vinden sulcks te doen, dat hy dan niemant daer toe en riepe, als die hem wel mochte betamen, en sijn dochter wel bevallen, om alsoo haer tot geen ongelijck ofte onwaerdelijk houwelick te brengen. Houwelicken van State mogen wel somtijts dienen ten goede van een landt, selden tot vernoegen van de genen die het meest aengaet. En ten dien eynde seyde de Philosooph *Plato* seer wel, datmen wel een houwelick te wege mach brengen door het lot, mids dat sulks geschiede tusschen de goede, en niet in 't wilde. En daer mede genoegh van desen handel.

PHIL. Maer seg my doch, soude oock Kaleb de magt hebben gehadt hier in te besluyten, en sijn dochter alsoo ten houwelicke uyt te geven tegen haren danck? Wat dunckt u?

SOPH. Dese vrage komt aen op de magt der ouderen in 't uytgeven haerder dochteren, die in den ouden tijt, en sonderlinge in den ouden Testamente over-al seer groot wert bevonden, nadien men de geheele Shristure deur kan bemercken, dat het met besluyten van Houwelicken in dusdaniger manieren heeft toe-gegaen, dat iemant die een Dochter ten houwelicke wilde versoecken, hare Ouders daer over aen-sprack, en dat de Ouders (soo het hun goedt dachte) het geheele stuck af handelden, sonder dat men bevindt de Dochters daer in eenig geseg gehadt te hebben, maer wel datse schijnen haer gevoegt te hebben nae den wille haerder Onderen. Abraham geeft last om Rebecca voor Isaac sijnen soone tot een vrouwe in te balen, en de selve werdt hem toe geslaen, door bewilginge hares Vaders. Jocob bekomt op gelijcken voet de twee Gesusters Lea en Rachel. In welcke geschiedenisse sonderlinge is aen te mercken, dat Rachel, voorby gegaen zijnde, niet en klaegt, dat Lea aen Jacob in 't duyster wort toegebragt, en, sulcks geschiet zijnde, daer tegens niet en streide, tot een teycken dat zy haer voegt, en haren vader alles laet beleyden. Wie in Israel een vrye Maegt besliep, moeste den Vader van de selve vijftig sickel silvers uyt-reycken, en moeste noch de selve ten wijve nemen, zoo den Vader sulcks beviel. Van der Dochters bewilginge geen gewag met allen, *Deut.* XXII. 29. Tobias ontfangt Sara op haer Ouders toestaen, sonder meer. Het Houwelick van een beslapen Duchter wert in 't geheel aen haer Vader gestelt. *Exod* XXII. 17. En op gelijcken voet neemt Agar, als zy van Abraham was uyt gesloten, een wijf voor haren sone, by gebreke van een Vader, *Gen* XXI. 21. Wat den tijdt van het nieuwe Testament belangt, aldaer wert klaerlick gesien, dat alle de magt van een Dochter uyt te houwelicken den Vader wert toegeschreven, 1 *Cor.* VII. 38. In voegen dat niet een exempel in de Schrifture te vinden en is, daer een Dochter, buyten consent van Ouders, door het houwelick haer heeft verpligt. Indien men vorder het ooge wil laten gaen over andere natien buyten Gods volck, men vint over-al het selve. *Tyndarus*, Vader van de vermaerde Helena, voor hem eenige ongelegentheyt vreesende, indien hy een swager voor hem, en een man voor sijn dogter verkoos uyt al hare menigvuldige vryers, gaf de selve sijne dogter de magt om een uyt de selve voor haer te mogen kiesen. *Danaus* en *Belus*, voortreffelicke Vorsten, vint men dat houwelicken van hare dogters en sonen hebben besorgt. Oock doen de oude Poeten sulcks by hare geschriften over-al klaerlick blijcken. Onder anderen is het selve volkomentlick te sien by seker bruylofs gedigt van den Poeet *Catullus*, daer hy den Bruydegom invoert tot sijne Bruyt aldus te spreken:

't Is heden onsen bruylofs-dagh,
Gy doecom, wat ick bidden magh,
En strijt niet met uw lieven man,
Vermids het niet bestaen en kan.
Maer seg, waerom dus lang gewacht?
Uw Vader geeft my volle macht,

Uw Moeder heeft my toegestaen
Met u te bed te mogen gaen.
Het stuck bevalt hun beyde wel,
En gy staet onder haer bevel.
Uw Maegdom hoort u niet geheel;
Uw Vader komt een derden-deel,

Uw Moeder heeft gelijcke recht,
Dus staen uw saken wonder slecht.
Want van dat teer en soet juweel
En komt u maer een derden del.
En streeft dan niet, o soetste kint.
Na gy u dus vermeestert vint,
Maer geeft uw bloemtjen als het dient,

Maer geeft 'et aen een lieven vrient.
Ey, gunt het my, en scheyd'er af,
Nadien het my uw Vader gaf,
Nadien het my uw Moeder jont.
Wel biedt my dan uw rooden mondt,
Want dus (gelijck een ieder weet)
Soo is uw Maegdom wel besteet.

In voegen dat hier en over-al blijckt dat de magt, om kinderen ten houwelicke te besteden, eygentlick der ouders en niet der kinderen werk is geweest.

PHIL. Maer hoe is dat te verstaen, Sophronisce? Mogte sulks tegen heug en meug van de Dogters gedaen werden?

SOPH. De ouders vermogten, en vermogen als noch niet hare magt over hare kinderen in desen te misbruycken, en aen de selve, tegen wil en danck, vrou of man op te dringen; maer de bewilginge, van de gene die men uyt wil geven, moeste daer by komen. Immers daer en moeste geen onderlinge tegenheyt wesen. En hier mede houde ick voldaen de voor-gestelde poincten.

5. PHIL. Maer of Vader en Moeder gelijcke magt en gesag hebben, in 't besteden van hare kinderen, weet ick al mede sijn bedencken te hebben, en woude daer op insgelijcks uwe berigtinge, en van gelijcke, of beyder bewilginge hier van noode is, of dat des vaders alleen genoegh zy.

SOPH. De tijdt jegenwoordelick verre gegaen zijnde, en kan ick hier op niet staen; maer sal u op dese vrage versenden aen de Schrijvers die daer van wijt-luchtig handelen. Onder andere siet *Tarnm. de Conjugio lib.* 1. *pag.* 428. & 429. Maer wat schrijvers dat gy leest, gy sult vinden, dat de Vader over-al in dusdanigen gelegentheyt de bove-hang toe werdt gelaten, dat is, de hoogste magt werdt gegeven.

PHIL. Wel, dat is tot daer toe; en ick wil het daer by nu laten. Maer ick mercke boven al het gene dat tot noch toe uyt dese geschiedenisse by ons is aengemerckt, noch eenige bysondere en nieuwe bedenckingen die sig hier aenbieden. Want doen ick las de weygeringe die Kaleb aen Atniel dede, als hy een gunstigen soen van Ascha vereyste, tot sijn afscheyt, en tot opweckinge van een mannelick herte, en dat de goede Jongelinck dies ongetroost moeste henen gaen, soo quam my te binnen dat hier de rechte plaetse was om te spreken, wat gunste een maegt aen een jongelinck, een vrijster aen een vryer, een Bruyt aen haren Bruydegom vermag toe te staen, en hoe verre die gaen mag ofte niet. En daer in zijn (mijns oordeels) veel soete aenmerkingen te vinden, indien de selve met een vernuftige tonge verhaelt quamen te werden.

SOPH. Hoe! en is al die stoffe niet genoeg over-gehaelt in de eerste deelen van het *Houwelick*, en oock in den *Spiegel van den ouden en nieuwen Tijdt*? Sekerlick, soo gy die beyde recht insiet, en met aendacht doorleest, gy sult'er in vinden al dat gy hier noch schijnt te soecken.

PHIL. Maer ick wou'er noch wel by hebben, hoe verre de ouders mogen en behooren te gaen in de vryheyt te geven aen hare dochters, ten aensien van de jonge lieden die de selve dagelicks komen onderhouden.

SOPH. Oock dat selfs is te vinden daer ick u geseyt hebbe.

PHIL. Wel, dien alle onverminderd, wat my belangt, my dunckt, dat Kaleb hier te deun en te hart was tegens den Ridder Atniel, hem weygerende soo kleynen gunst, als hy stont te gaen tot soo grooten aenslag. Gewisselick de jonge lieden van onse eeuwe en laten haer soo niet vernoegen. Want als sy den anderen verstaen (schoon de ouders sich niet en willen voegen tot hare genegentheden) sy lieden rechten hen selven, en uyt een engen dwang soo eerstense uyt in een volle vryheydt, gelijck wy daer van onlangs al eenige exempelen onder ons hebben gesien, en selfs by de aensienlickste van den lande. En dewijle tot noch toe is gesproken van houwelicken, die met bewilginge van ouders ofte voogden, immers van eenige der selver zijn aengegaen, soo woude ick jegenwoordelick wel eens hooren uwe bedenckingen op soodanige houwelicken, die buyten of tegens de bewilginge en toestandigheyt van vrienden ter hant worden genomen.

SOPH. Wel aen, Jongeling, oock dat en is u niet geweygert. En tot dien eynde sal ons alvoren dienen gelesen de vierde geschiedenisse, die in dit nieuw werck nu volgt; want daer in werdt verhandelt de Maegden roof by de Benjamijten aengeregt tot Silo.

PHIL. Dat is de rechte plaetse, waer uyt mijn sinnelickheyt voldaen sal kunnen werden, waerde Sophronisce. Ick bidde u, staet my oock hier het lesen toe, soo als te voren meer is geschiedt.

SOPH. Sulcks doe ick gaerne, lieve Philogame. Want terwijle gy lesen sult, wil ick mijne gedagten laten gaen op de vraegstucken en de aenmerckingen, die uyt het verhael van de voorsz. geschiedenisse sullen kunnen te vloeyen, om u derhalven naderhant, soo veel ick kan, vernoegen te geven.

PHIL. Wel aen, waerde Man, sonder langen uyt-stel te nemen ick beginne.

MAEG-

MAEGDEN-ROOF, VAN DE BENJAMYTEN TE SCILO.

Richt. XXI. *vers* 15, 16, *&c.*

HEt wijf uyt Ephraim, in Benjamin geschonden,
Was door het gansche landt by stucken om-gesonden,
En, midts het vreemt geval, en schandelick gewelt,
Was Gibea verbrant, en tot den gront gevelt.
De bloem van haer jeugt, haer uytgelese mannen
Die lagen door het vyer, of door het swaert verbannen.
Ses hondert, sonder meer, gevloden in het wout,
Die stonden in gevaer om noyt te zijn getrout
Haer Vrouwen, schoon bevrugt, en in haer beste dagen,
Haer Maegden even-selfs die waren doot geslagen;
Soo dat om dit verderf de stam van Benjamijn
Was op den naesten trap om uyt-geroeyt te zijn.
Te meer, vermits het volck ten dierſten had gesworen
Dat voor hen niet een wijf en mochte zijn gekoren
Uyt al des Heeren erf, of Jacobs edel zaet.
Soo diep was Israel verbittert in den haet.
Maer na dat al het landt was over hoop gesmeten,
Soo is het hevig bloet ten lesten eens gesleten.
De gramschap, en het doen van soo gestrengen eet,
Is meest aen al het volck tot in haer zielen leet.
Men socht dan Benjamin als weder op te bouwen,
En aen het treurig volck te geven nieuwe vrouwen.
Siet! na een harden storm soo wort het weder stil;
En even vrientschap wast by wijlen door verschil.
De gansche omme-loop van alle werelts saken
Bestaet in neder-slaen, en weder op te maken.
De nacht verdrijft den dag, en naer een korten stont
Soo rijst de dageraet, en toont haer rooden mont.
Men siet'et menigmael dat oock de vaste wallen,
Dom ick en weet niet wat, in haest ter neder vallen;
Men siet'et wederom, dat oock een eensaem wout
Wort uyt het stof gelicht, en tot een stadt gebout.
Waer eertijts koren wies daer vintmen dorre zanden,
En uyt een barre strant ontspringen vette landen.
En waerom meer geseyt? men siet in alle ding
Een ronte sonder eynd', en als een stagen ring.
Godt slaet by wijlen hart, en, naer het is gelegen,
Soo geeft hy wederom een onverwachten segen
Hy is niet altijt gram, niet staeg al even straf;
Hy wast, na langen rou, de droeve tranen af.
De stam van Benjamin die was geheel verdreven,
En in een stant gebracht om niet te konnen leven.
*Nu poogt de gansche Staet, en wat'er onlangs vogt,
Dat Jacobs jongste Soon in wesen blijven mogt.
In Jabes kreeg het volk vier hondert frisse Maegden,
Die noch den onder-gang van haere stadt beklaegden,
Die zijn van stonden aen, in wettig trou-verbont,
Die zijn van hooger hant aen Benjamin gejont.
Noch is het niet genoeg. De reste, sonder vrouwen,
Dient stoffe toegebracht, om oock te mogen trouwen.
En als dit by den Raet is naerder overleyt,
Soo wert him al gelijck een uyt-komst aen-geseyt.
Te Scilo was een feest om desen tijdt te vieren,
Met reuck-en offer-werck van alle reyne dieren:
Daer quamen, na den dienst, de vrysters aen den dans,
En reyden om een mey, of om een roose-krans.
Hier op wert toen gelet. En 't is de jonge gasten
Geoorloft, door den Raet, om toe te mogen tasten,
Te kiesen uyt den hoop, en uyt een groot getal,
Een die hen tot een wijf voor eeuwig dienen sal
Noch wert hun toe-geseyt, dat (of misschien de Magen,
Een Oom of Vader selfs hier over quamen klagen)
Men yder, dien het raeckt, voor eeuwig houden sal
Bevrijt van alle straf, en buyten ongeval.
De jeugt, hier op gerust, die gaet haer vaerdig maken
Tot soo een blyden roof, en soo gewenste saken
Een yder komt geciert ten besten dat hy mag,
En geeft sich tot het werck, als tot een Bruylofs-dag.
Daer was een lustig dal geciert met schoone boomen,
Omringt aen alle kant met klare water-stroomen,
Met heuvels, aerdig groen, en wijngaert tussen bey,
En dit was toen de plaets bescheyden tot den rey
Hier set hem Benjamin, en in de groene struycken,
Daer gaet de rappe jeugt in stilheyt neder-duycken,
En loert op haer bejag, en op een gunstig lot,
Gelijck een loose vos ontrent een hoender-kot.
Maer iemant uyt den hoop die gaet sijn met-gesellen
Een voor-slag open doen, en in bedencken stellen,
Hoort, seyt hy, vrienden, hoort. Hier dient een goet verdrag,
Daer op in dit bedrijf een yder letten mag.
Want, soo wy sonder gront, en buyten alle wetten
Ons geven in het velt, en tot een grabbel setten;
Naer ick het stuck begrijp, daer is geen twijfel aen,
Of daer sal, om de keur, een harden twist ontstaen
Licht sal'er twee gelijck op eene Vryster wachten,
Tot eene Vryster gaen, naer eene Vryster trachten,
En dan sal stracks het volck daer liggen over-hoop,
De vrienden tegen een, de Vryster op de loop.
Hier tegen dient voor al een voet te zijn genomen,
Op dat wy tot het wit van onsen aenslag komen
Indien het u behaegt, dat hier op zy gelet,
Laet ons dit heden zijn een onverbroken wet.
Als iemant op het velt een Vryster heeft genomen,
Schoon dat een ander poogt ontrent den roof te komen,
Laet hem de naeste zijn die eerst de Juffer nam,
Niet hy die naderhant ontrent den handel quam

Maer

als'er twee gelijck tot eene Maegt genaken,
dient men even-wel in geen verschil te raken;
wie de Vryster heeft aen hare rechterhant,
leyde nae sijn huys het uyt-gekoren pant.
kan men op het stuck noch efter niet verdragen,
dient'er even-wel gevogten noch geslagen.
lever sachter weg, ô jeugt van Benjamijn,
den de Maegt verkiest, laet hem de naeste zijn,
De vonnis dus geraemt die wort terstont gepresen,
gestelt een wet te sullen wesen
En dit noch koomt'er by, dat niemant grijpen moet,
Tot dat haer over-man voor eerst een teycken doet.
De Maegden onder dies, die op den velde quamen,
Beginnen vast het werck, en voegden haer te samen,
Sy spelen sonder erg, en reyen in 't gemeen,
Doch sonder Manne-volck, en Vrysters onder een.
Daer sag men Benjamijn in stilte sitten loeren,
Wien yder tot den roof met hem sal mede voeren.
D'een laet sijn oogen gaen ontrent een fieren gang,
Een ander prijst de stem, en hout hem aen den sang.
De gene kiest'er een met wel-gevoelde wangen,
En desen laet het hooft nae teere leden hangen.
Een derde soeckt'er een die trots en deftig gaet;
Een ander wenst een mont die wat na 't lachen staet.
Van desen wort alleen een blonde maegt gepresen;
Een ander houd voor al, een bruyntjen schoon te wesen.
En waerom meer geseyt? Het oog dat wort gevat
Door iet, 'ken weet niet hoe, en ick en weet niet wat.
Het trecken van den mont, het stellen van de schreden,
Het swieren van den arm, het reppen van de leden,
Yet, waer op niet een mensch voor desen heeft gelet,
Heeft daer in menig hert de liefde vast geset
Op tafels aen-gedist met dranck, en rijcke spijse,
En nae de kunst bereyt op alderhande wijse,
Daer eyscht d'een ouden wijn, een ander nieuwen most,
Een dat de tonge bijt, een ander soete kost.
Een wilder heet geback, een ander eyscht gebraden,
Na dat de mont hem leyt, of na hem dunckt geraden.
En noyt en is'er iet soo selsaem toe-gemaeckt,
Of daer is eenig mensch, aen wien de spijse smaeckt.
Daer zijn in alle ding, bysonder in het minnen,
Daer zijn in alle ding verscheyde tuymel-sinnen
Siet, hoe in dit geval des menschen herte malt'
Een vryster wert gewilt, naer dat het ooge valt.
Maer als te regter tijdt het teycken wert gegeven,
Daer liep de rappe jeugt, als van de wint gedreven,
Daer viel aen alle kant, daer viel de jonckheyt uyt,
Als arents op het aes, en byen op het kruyt.
Hy die eerst sijn gerief heeft uyt den rey genomen,
Was Hasor, van den berg in snelheyt af gekomen,
Niet een van al den hoop die hem soo reppen kon;
Soo dat hy op den tocht de voorste plaets gewon
En schoon hy met gemak een vryster mogt verkiesen,
Hy wou noch even-wel geen tijdt hier in verliesen;
Hy greep'er een ter loops, die hy de naeste vant:
Maer sy geheel verbaest begaf haer in het zant,
En toont aen haer gebaer geheel te zijn verbolgen,
En niet te willen gaen, en niet te sullen volgen.
Hy, siende dat de maegt de schoonste niet en was,
Nam elders sijnen gang, en liet haer in het gras.
En midts hy vaerdig liep, en past op alle wegen,
Soo had hy met'er haest een nieuwen roof gekregen.
Die stont hem beter aen, en was soo vinnig niet.
Het scheen aen haer gelaet, dat sy haer vangen liet.
Maer t'wijl hy besig is om dese weg te krijgen,
Soo hoort hy daer ontrent een aerdig meysjen hijgen,
Dat quam daer aen gevlugt. Hy sag haer roden mont,
Hy sag hoe net haer kleet, hoe soet haer wesen stont,
Hy sag haer fieren tret, hy sag haer rappe leden,
Hy prees al wat hy sag, en vry niet sonder reden.
Dies liet hy met'er haest de tweede vryster daer,
En koos al wederom een ander weder-paer.
Stracks liet hy wederom de derde vryster glippen,
En die hem schoonder dagt die greep hy by de slippen;

En dit niet in der haest, en voor een reys alleen,
Maer als na rijp beraet, en dickmael achter een
Siet, als een grage duyf is om haer aes gevlogen,
En met een snel geswier de velden om getogen,
Sy eet al watse krijgt, of gerst, of ander grien,
Dat sy vint op het landt, of aen de wegen staen;
Maer koomtse nader hant een beter vrucht te smaken,
Soo weets' haer vorig aes ter keelen uyt te braken,
En als haer dicke krop sijn ballast heeft gelost,
Soo wort het gulsig dier gespijst met nieuwen kost.
Dus gaet de quant te werck Daer leggen al de wetten.
Niet eene van den hoop en meynt'er op te letten.
Een yder grabbelt toe, al waer hy maer en kan;
En wat'er iemant krijgt daer scheyt hy nimmer van.
En of schoon Amos roept: Ick ben hier eerst gekomen;
En hebbe dese maegt tot mijnen buyt genomen;
Ick bid u vrienden wijckt, en houd u aen 't verdrag,
Nuhustan draegtse met, en past op geen geklag.
Het is van outs geseyt: Het leen is voor den outsten,
De nest voor die hem rooft, de vryster voor den stoutsten.
Geen wet of keur en gelt in soo een raeu gevegt;
Wie meest hier in vermag die heeft het beste regt.
Daer is het dansen uyt, daer scheuren alle reyen,
Daer legt de roose-krans vertreden in de weyen,
Daer rijst een vreemt getier, daer valt men overhoop,
Daer tijt in alder-haest de speelman op de loop,
Daer vlugt het Maegden-rot, gelijck verjaegde duyven,
Daer vliegen in de lugt de fijnste doecken-huyven,
Daer valt een arrem-ring, een dop, of hals-cieraet,
Daer wort de beste kap geslingert over straet.
Wie dat een open siet, die stelt haer om te vlugten,
En wie gevangen is begeeft haer om te suchten.
D'een valt en d'ander rijst, d'een krijt en d'ander hijgt;
D'een schelt en d'ander vleit, d'een spreeckt en d'ander
Veel die gegrepen zijn die poogen yet te seggen, (swijgt.
Om met een soet verset den grijper af te leggen.
Ruth sprak: Ey laet my gaen; ick ben een eenig kint;
Maer ick ben, seyde Jor, te meer tot u gesint.
En wilt, ô frissche bloem, mijn aenslag niet beletten;
Ick sal uws Vaders huys op vaster gronden setten.
En weest niet onbesint, of buyten reden gram:
Een is te kleynen hoop, u dient een grooter stam.
Als Ela dit verstont, sy liet haer niet genaken,
Sy dacht in haer gemoet, sy wou het beter maken.
Dies is dat sy in ernst ontsluyt haer teere mont,
En beet den schaker toe, als op een vaster gront:
Wy zijn veel kinders, vrient, op my is niet te vissen;
Uw moeder, seyde Knas, kan u te beter missen.
't Was noyt de quaetste wolf, indien je my gelooft,
Die uyt een grooten hoop maer slechts een schaepjen
roost.
Seraphnis veynst haer mank, en klaegt van trage gan-
gen;
Geen noot, wert haer geseit, gy moet geen hasen vangen.
Kir riep, ick ben te jong, en noch te lijdig groen;
Vriendinne, seyt haer Sem, wie kan het beter doen?
De waerheit, schoone Maegt, die kan het u betuygen,
Dat teer en jeugdig rijs is beter om te buygen
Maer Thimna riep gestaeg: Eylaes mijn jeugt verout;
Wel aen, wort haer geseyt, 't is tijdt dan datje trout.
Dinhaspa seyt haer swack, en dickmael sieck te wesen;
Men antwoort, dat een man een vrijster kan genesen:
En t'wijl Amana klaegt van al te swaren lijf,
Riep Abner: Vet te zijn dat maeckt een handig wijf,
'k En wil te geener tijdt voor u een ander kiesen;
Men sal u in een vou van 't laken niet verliesen
Van achter wel bevleest, van voren wel geborst,
Dat is de rechte stant daer nae mijn herte dorst.
Riep Asnach: Wie je zijt, wilt elders henen treden;
Ick ben te bijster schrael, en mager aen de leden,
Haer wort daer op geseyt: Gy sult vry dicker zijn,
Eer dat de tiende maen sal geven haren schijn
Ham sag een frisse Maegt, die, mits haer snelle gangen,
Niet aen en was te doen, niet op en was te vangen.

Maer t'wijl haer bouwen sweett, soo vats' een spitse
braem,
En dit was aen den vrient ten hooghsten aengenaem.
Want, t'wijl sy besigh is om los te mogen raken,
Liep Zepho wonder snel, en quam tot haer genaken.
Hy seyt: Mijns herten wens, ik bid ontvlucht my niet;
Gy voelt dat oock het velt aen my sijn gunste biet.
De braem, dat is het schelp, die laet hem noch bewegen,
Tot troost van mijn verdriet, tot my te zijn genegen.
Wel, zijt dan dit ick wensch; Maer sy riep overluyt:
Uw bede koomt te laet, dewijl ick ben de Bruyt.
De vryer op het woort begon alree te wijcken,
Sijn herte gaf een sucht, sijn handen die beswijcken:
Maer als hy recht besagh haer oogh vol soeten brant,
Doe greep hy weder toe, en vry met vaster hant;
En weder: Frisse bloem, gy zijt aen my verbonden;
Ick heb u aen den rey, en niet in huys gevonden
Geen wet heeft oyt geleyt, dat iemant sich verloopt,
Die op een vrye marckt bequame waren koopt.
En waerom meer verhaels? Hoe dat de vrysters waren,
Kort, lang, gesont en sieck, van veel of weynig jaren,
Van witt' of bruyne verw, het wort'er al gewilt,
Tot dat een grage hoop ten lesten is gestilt.
Hier gelt geen deerlik sien. Wat onschuit datse maken,
Voor haer en is geen kans om los te konnen raken.
Geen lijm of Frans vernis, geen peck en hout soo vast,
Gelijck een vryers hant, die na een vryster tast.
Hier wort'er een gewilt, om datse weet te suchten,
Daer wort'er een begeert, om datse schijnt te vluchten.
Hier wort'er een ontschaeckt, vermits sy is beschaemt,
En mids dat even sulcks een vryster wel betaemt.
Hier wort'er een gevat, om datse konde vleyen,
Daer wort'er een ontvoert, vermits sy weet te schreyen.
En waerom lang verhael? Wat maegt of vryster doet,
Een vryer uyt den hoop die vint haer wesen soet.
Men hoort in dit gewoel te midden in de velden,
Men hoort een gramme maegt op haren rover schelden:
O grijs, o fiel, o schelm, o boef, en menschen dief.
Wat nawoort? Hoeje schelt, gy blijft mijn waerde lief.
't Sal t' vont beter zijn. Schoon iemant wort geslagen,
Hy kan het met gedult, en sonder morren dragen.
Maer hoe de sal en gaen, of wat'er oyt geschiet,
Wie vangt het sijnen roof, sijn waerde prove niet.
Indien men hoort een maegt om hare moeder krijten,
Men hoort in tegen-roep van onse Benjamijten:
Vriendinne, weest gerust. Ick ben uw lieve man,
Die u al beter zijn als iemant wesen kan.
Om uwe wrange spijt met woorden niet te blussen,
Soo wort haer mont gestopt met duysent soete kussen.

De vryer breeckt den schreeuw met soo een slagen soen,
Dat sy door haer gekrijt geen hinder weet te doen.
Siet, als men honig rooft, schoon iemant wort geste-
ken,
Noch dient'er van den korf in 't minste niet geweken.
Het is een out gebruyck, dat hope van het soet
Het bitter of verdrijft, of minder schijnen doet.
Maer Tirsa, rap te voet, als sy de rauwe gasten
Sag vallen uyt den berg, en na de vrysters tasten,
Begaf haer op de vlucht, soo vaerdig alsse kan,
Soo datse met'er haest een ruyme strate wan,
En snelde na de stadt. Geen duyf kan harder sweven,
Wanneer de vogel siet, het gelt haer aen het leven,
Vermids een snelle valck hem in de lucht genaeckt,
En nu met sijnen beck hier langste veeren raeckt.
Niet verre van de stadt soo koomt haer Ophel tegen,
Die tot de jonge maegt ten hooghsten is genegen
En sy, oock even-selfs aen hem alleen verpant,
Gevoelt in haer gemoet gelijcken minne-brant
Hy siet de vryster aen, hy siet haer naerstig vluchten,
Hy siet haer bleecke verw, en hoortse dikmael suchten,
Hy siet haer gansch alleen, en sonder kamer-maegt,
Hy siet hoe datse snuckt, en met den adem jaegt,
Hy siet haer geestig hair, en ongebonde vlechten,
Gedreven in de lucht, en met de winden vechten,
Hy siet haer sonder krans, en sonder hals-cieraet,
En hy is onbewust van dit'er omme gaet
Hy koomt met grooten ernst, en met geswinde schreden,
Hy koomt tot haer gegaen, als met de gansche leden.
Hy vraegt, mits hy de maegt aldus verduystert sag,
Wat dat'er is gebeurt, en wat'er schuylen mag,
Waer dat haer kamer-maegt, en haer gespelen bleven,
En wie haer uyt het wout soo vinnig heeft gedreven,
En waerom datse vlucht? De moede Juffer swijgt,
Vermids haer moede ziel noch soo gedurig hijgt
Hy grijpt haer in den arm, en kust haer roode wangen,
En vraegt noch ander-mael, met even groot verlangen,
Hy leyt haer van de weg en wat besijden af,
Daer sy hem op het lest het stuck te kennen gaf:
Hoe dat'er in het wout zijn Rovers aen-gekomen,
En hoe daer met gewelt de vrysters zijn genomen,
Hoe dat het gansche Rot verstroyt daer henen liep,
En met een droef geschrey om hare moeders riep.
Mijn Nichte, sey de maegt, die was alree gegrepen,
Ick sag haer door het stof, en na de paerden slepen.
Ick sag aen d'ander zy een onbeschoften gast,
Die had een teere maegt wel seldsaem aengetast.
Een ander daer ontrent die had'er een geladen,
En kond' hem, soo het scheen, met kussen niet verladen

Wat

Wat dat hy meer bedreef en lig ick vorder niet;
[illegible], denck ick, weet'et best al wat'er is geschiet.
[illegible]der dit gewoel, en in het selsaem stroopen,
[illegible] ins in de stadt, en steld'et op een loopen,
[illegible] wat ick mogt, en liet oock nimmer af.
[illegible] dat my de vrees geswinde vleugels gaf.
[illegible] vryer hoort, men siet de man besterven,
[illegible] hier in den arm, hy kust haer menig werven,
[illegible] dankt den grooten Godt, dat hy de vreugt geniet,
Dat hy sijn waerdste pant alleen behouden siet.
Maer yder, die een maegt heeft van de ry genomen,
Maekt sich in haesten weg, eer vrient of ouders komen.
Want yder weet genoeg wat hem gebeuren sal,
Indien hy langen tijdt bleef dralen in het dal.
Doch wie sal Benjamijn op sijnen roof beknippen?
Hy doet gelijck de wolf, hy gaet in haesten glippen,
Eer dat den Harder koomt, hy geeft hem in het bos,
En, siet, dan is het dorp en al de boeren los.
Een yder van de jeugt die heeft een snellen wagen,
Of muyl, of veerdig paert, om sijnen roof te dragen
Een yder maeckt hem op, en niemant is gerust,
Tot dat hy koomt gerent ontrent sijn eygen kust.
Terwyl nu al het volck hen om te reysen stelde,
Bleef Egla daer alleen te midden op den velde.
Sy had haer niet geroert, en uytten weg gemaeckt,
En niemant even-wel en had haer aen-gemeckt
Sy sloeg haer oogen om en sag de vryers reysen,
Sy ging in haer gemoet den handel over-peysen,
En t'wijl sy daer alleen ontrent de beke sit,
Soo berst de Vryster uyt, en seyt ten lesten dit:
Hoe vreemt gaet hier het werk, hoe selsaem alle saken!
Wie kan in dit geheym de regte gronden raken?
Het is een duyster wolck, al waer men heenen siet,
En wat de werelt is en weet de werelt niet
Hoe rolt het los geluk! Daer zijn verscheyde menschen,
Die krijgen haren wil, en hebben datse wenschen.
Sy leven buyten sorg en hebben geenen noot:
Want siet het hoogste lot dat valt hun in den schoot.
Hoewel sy met gemack in hare kamers rusten,
Sy krijgen 't innig wit van hare gansche lusten;
En waer dat hare fuyck ter neder is geset,
De vang, by haer begeert, die valt haer in het net.
Een ander wederom, hoe seer hy plag te woelen,
En kan in sijn bedrijf geen voorspoet immer voelen,
Hy weet van geen geluk, ook niet door enckel droom,
En waer hy yet begint, daer roeyt hy tegen stroom.
Dit heb ick menigmael, en op verscheyde stonden,
Dit heb ick met'er daet noch heden onder-vonden.
'k En weet in wat planeet dat ick geboren ben;
Ick weet dat ick gestaeg niet als verdriet en ken,
De stam van Benjamijn is heden af-gekomen,
En heeft tot haer gerief ons maegden weggenomen.
Dit heeft, gelijck ick weet, veel Juffers wel gelukt,
Die zijn, als tegen danck, met eer en weg-geruckt
Ik ken er meer als een, schoon sy haer vreemt gelieten,
En met een droef gebaer de lieden Rovers hieten,
Die blijde zijn geweest ontschaeckt te mogen zijn,
En in haer bed te sien de jeugt van Benjamijn.
Maer 't is ook soo gebeurt, dat even schoone maegden,
Die onsen steedtsche jeugt ten vollen wel behaegden,
Zijn mede weg-gevoert, en vry een groot getal,
Daerom de gansche stadt in rouwe wesen sal
Ick had een soete Nigt, aen wie de jonge lieden
Om strijt meest alle daeg haer trouwe quamen bieden,
En, siet, dat aerdig dier is van een rouwen quant
Gegrepen op het velt, getogen uyt'et landt
Mijn buer-meyt, nu gereet om alle daeg te trouwen,
En heeft de grage jeugt niet konnen weder-houwen
Sy wort van hier geruckt, niet sonder groot verdriet,
En sy noch even-wel en was de schoonste niet.
Daer zijnder boven dien wel hondert weggenomen,
Die hebben tegen danck een rijcken man bekomen;
Maer ick ben hier alleen gelaten op het velt,
Dat my door enckel spijt tot in het herte quelt.

Wat is dat my ontbreekt? Wat schort my aen de leden,
Dat my geen mensch en vraegt, geen vryer heeft gebeden?
Heb ick dan niet met al aen lijf of in de ziel,
Dat iemant geestig dogt, dat iemant wel beviel?
Ben ick soo vreemden spook, onwaerdig om te paren?
Of is mijn jeugt voorby, vermits de lange jaren?
Of ben ick maer een romp, een onbelompen stuck?
Neen, neen, ô droeve ziel, het is maer ongeluck.
Ick ben soo leelick niet, ick hebbe my bekeeken,
Ick hebbe mijn gelaet gespiegelt in de beeken,
Ick hebbe daer gesien, dat ja een eerlick man
In my, gelijck ick ben, vernoegen vinden kan.
Daer zijnder vry genoeg op desen dag begrepen,
Die ick sag henen gaen, of uytten velde slepen,
Niet fiisser in gelaet, als ick op heden ben,
Gelijck ick vry genoeg van dese Juffers ken.
Maer, siet, de rauwe jeugt die quam met losse spronger
Gevallen aen den dans, en in den rey gedrongen,
En greep gelijck het viel, en rijp, en bijster groen,
Gelijck noch over-al de meeste vryers doen
Als iemant in een tuyn de Roosen komt te raken,
En wil tot sijn gerief een aerdig tuyltjen maken,
Hy plukt niet juyst de bloem, die hy met oordeel koos,
Maer treckt dat hem ontmoet, of wel de meste roos,
Soo is het hier gegaen. Waerom sal ick my quellen?
Ick wil mijn droeven geest in ruste neder stellen.
Ben ick niet met den hoop hier op het velt gevat,
Mijn kans is nu ter tijt verbetert in de stadt
Daer mist nu al het volk twee hondert witte doecken;
Dies moet'er menig man een ander vrijster soecken.
Ick stelle voor gewis, dat my dit ongeval,
Tot troost van mijn verdriet, een vryer geven sal.
Ick moet noch even-wel het stuck alsoo beleyden,
Dat ick met schijnen mach gelaten aen der heyden,
Verlaten van de jeugt, als die niet eenen man,
Oock by soo gragen hoop, tot haer bewegen kan
Het sou mijn nadeel zijn, indien men komt te weten,
Dat ick hier op het velt alleene ben vergeten
Het dient dan op-gekropt, en niet te zijn verbreyt.
Noyt tijd en is soo goet, dat alles dient geseyt
Maer als dit seldsaem werck tot Scilo wort geweten,
Soo is de vreemde daet gansch hatig uyt-gekreten
Men wil het listigh rot, vermits het stout bedrijf,
Men wil de rauwe jeugt al weder op het lijf.
Maer straks den breeden Raet, en d'outste van de stammen,
Die dit aenstaende vyer alreede sagen vlammen,
Die waren daer ontrent, en quamen in de stadt,
En vinden al het volck in gramschap op-gevat
Daer ging het klagen aen, daer roepen alle menschen,
Dat sy al weder krijg, en nieuwen oorlog wenschen;
En, mits nu Benjamijn sijn oude wegen gaet,
Dat sijn vermeuden list verdient een nieuwen haet.
Den Raet des niet te min die wil hen neder setten,
En bid hen op het stuck met vlijt te willen letten.
Men seyt, hoe Benjamijn te voren is geplaegt,
En dat haer frissche jeugt is in het graf gejaegt,
Haer mannen uyt-geroyt, seer weynig uyt-genomen,
En dat de gansche stam niet om en dient te komen.
Dat Jacobs edel zaet niet al en dient verdruckt,
En tot den wortel toe ten vollen uyt-geruckt.
Dat aen het Heydens volck, dat aen de Philesteynen
De nieu-verweckte krijg sou wonder selsaem schijnen,
Als of des Heeren erf sijn eygen broeder at,
En met inlantschen haet gedurig besig sat
Dat even dit gewoel hun oorsieck mogte geven,
Om tegen Israel te werden aen-gedreven,
En tegen Godes volck, als op een vasten gront,
Te maken onder hen een hatig krijgs-verbont
Hier dringt men wonder op, en geeft haer in bedencken,
Of nut en diensftig is sijn eygen bloet te krencken.
Men seyt, hoe dese stam is uytter-maten rijck,
En dat in al het landt is niemant haers gelijck
Men seit, dat maer ontrent ses hondert jonge menschen
Zijn Heeren van het lant, en hebben datse wenschen,

En of 't niet beter is (dewijl het is geſchiet)
  Door onderling verdrag te ſtillen dit verdriet.
Men ſeyt, dat in de ſtadt veel hondert Maegden waren
Genegen tot de trou, en vaerdig om te paren;
  Maer dat het manne-volck, door krijg en ongeval,
  Of doot, of buytens lands is minder in getal.
Men ſeyt, dat even nu verſcheyde jonge Maegden,
Die (ſoo het ſchijnen mogt) geen vryer oyt behaegden,
  Straks ſullen zijn gewilt, vermids den ſchaerſen tijt,
  En ſoo van haer ſmert ten leſten zijn bevrijt.
Naer dit en meer geſpracks, de vrienden, ouders, magen
Die ſchijnen met gedult het leet te ſullen dragen
  De rijckdom van het volck verſoet het ongeval;
  Men hoopt dat ſich het ſtuck tot vrede wenden ſal
Maer onder dit geſpreck zijn Vryers aen-gekomen,
Aen wien een lieve Bruyt of Vryſter is genomen.
  Daer ging het over-kant, daer roept men over-hoop,
  Daer raken wederom de ſinnen op de loop.
Daer riep men over-luyt, oock ſonder iet te mijden.
Hoe ſal men dit gewelt noch vorder konnen lijden?
  Veel liever Benjamyn met voeten doot getrapt,
  Of met een ſelle bijl de leden af-gekapt
Och! had men dit geſpuys doch leſtmael doot geſmeten,
Sy waren altemael op heden al vergeten,
  Sy hadden even ons die ſpijt niet aen-gedaen,
  Noch hier tot Silo ſelfs ſoo ſnooden daet begaen.
Hoe ſal een eerlick hert dit vuyl bejag verdragen,
En ſien de vrijſters ſelfs als ſchapen henen jagen,
  En ſien een eygen bruyt, een uyt-geleſen pant,
  Geſlingert door het ſtof, en ſleuren door het landt?
Zijn niet om minder quaet ons Helden op-getogen?
En hebben totten krijg het gantſche land bewogen?
  Is niet heel Iſrael, van Berſeba tot Dan,
  Verſamelt tot den krijgh, gelijk een eenigh man?
Heeft niet het wettig ſwaert veel duyſent man verſlonden,
Vermits in Benjamyn een hoere was geſchonden,
  Een ſloir die by hen quam, en die hun tot gemack
  Haer man ten beſten gaf, en uyt den huyſe ſtack?
En hier komt dit gebroet, en naerdert onſe kuſten,
Om met ons beſte jeugt te boeten hare luſten
  Ons maegden zijn gerooft, en uyt het land gevoert.
  Hoe ſit dan nu het volck hier dus en koeckeloert?
Waerom het ſtuck verſchoont door enckel ſaly-vouwen?
Ey laet ons deſen hoop doch eens ter neder houwen,
  Laet ons gaen royen uyt het ſchuym van Benjamyn;
  Het lant en al het volck ſal maer te beter zijn
Dus gaet de jonkheyt aen, men ſlaet'er op de ſwaerden,
Men ſpreeckt'er even-ſtaeg als boomen uyt'er aerden.
  Het ſchijnt dat hy het hert aen deſe menſchen breekt,
  Die met een enckel woort haer heden tegenſpreekt.
De raet is ſonder raet, en weetſe niet te ſtillen,
Sy ſchreeuwen over-hoop, en ſeggen datſe willen.
  De vader wort gepaeyt, hoe ſeer hy is ontſtelt,
  Maer niemant weet'er raet, als 't iemants vrijſter gelt.
Wat is dan beſt gedaen? De ſaken uyt te ſetten,
En door een ſtil beleyt den eerſten tocht beletten.
  De Raet die neemt vertreck, en ſcheyt'er heden van
  De tijt geeft menigmael dat reden niet en kan.
Terwijlen nu het volck en al de vryers wachten,
Wat dat hier op de Staet ſal nut en dienſtig achten,
  Een yder die het raeckt die luyſtert wat hy mag;
  Maer, ſiet! uyt Benjamyn en hoortmen geen geklag
Als eerſtmael in het wout een vogel is gevangen,
En dat hy in de koy moet op-geſloten hangen,
  So ſpringt hy ſonder ruſt, en maekt een groot geſchal,
  Het ſchijnt dat hy den kop ten ſtucken loopen ſal
Maer als hy koy-vaſt wort, en ſich nu gaet bedaren,
Dan laet hy ſijn getier en harde ſprongen varen,
  En naer een kleynen tijt hy ſingt een vrolick liet,
  En van ſijn eerſte leet en weet hy vorder niet.
Dus even gaen te werck de weg-gevoerde vrijſters,
Sy doen in dit geval gelijck gevange lijſters.
  Sy varen mette mans, ſy rijden door het lant,
  Eerſt droef en ongeſint, maer vrolick naderhant
Hier toe doet yder man al wat hy kan bedencken,
Hy ſpreekt ſchier alle tijt van kopen, geven, ſchencken,
  Van alle vrouwen-tuyg, van kleêren, van cieraet,
  En wat de jonckheyt prijſt, en wel te ſinne ſtaet.
Veel gaet'er op het lant, en ſpreken met de vrouwen,
Hoe eenig çierlick huys of ander ſlot te bouwen,
  En of het open dient, of om en om bewalt,
  Of immers hoe het werck haer alderbeſt beval.
Hoe wijt ſy is geſint de kamers uyt te ſtrecken,
Hoe verre ſy den hof wil in de velden trecken,
  Waer ſy een boomgaert wenſcht, en waer een groene
  En watſe maer eens ſeyt dat is terſtont gedaen. (ſtreu,
Een ander leyt ſijn liet, en toont haer ſchoone dreven,
En groote ſtrecken landts, hem by het lot gegeven.
  Hy wijſt al wat het oog van daer bereycken kan,
  En ſeyt Hier ben ick Vorſt en gy Vorſtinne van.
Een ander wederom die het ſijn trouwſte ſlaven
Gout, koper, diamant uyt ſtof en aſſchen graven,
  Verduyſtert in den brant, of anders daer vervuylt,
  Of even in den noot van iemant daer gekuylt
En als'er dan een klomp wort in den puyn gevonden,
Dat wort van ſtonden aen de vrouwe toegeſonden,
  En haer wort af-gevraegt, wat kop, of ander vat
  Sy lieſt, tot haer vermaeck, hier uyt geſmeeden hadt
Maer onder dit beſlag, en naer een weynig dagen,
Soo vont men menig wijf die kint begon te dragen
  Sie daer is nu de man geduerig ongeruſt,
  Hy vraegt wat datſe wenſcht, of wat haer herte luſt.
En als haer iet bevalt, dat laet hy vaerdig koopen,
Al ſou men door het landt en alle ſteden loopen.
  Geen moeyte wort ontſien, geen gelt en wort geſpaert,
  Tot eens de jonge vrou ten leſten heeft gebaert
Dan gaet'et weder aen. Men denkt om nieuwe vonden,
Waer door de jonge vrou wert aen den man verbonden
  Hy voegt hem tot haer bed, hy dankt haer van de vrugt,
  Hy toont haer nieuwe gunſt, en vry al meerder lugt
Hy ſeyt met blijden mont. Dit zijn de regte banden
Van ons gewenſte trou, dit zijn de ſoete panden
  Hy toont haer dat het kint, waer met hy is verrijkt,
  Sijn Vader wel bevalt, ſijn Moeder wel gelijckt
In 't korte, wat hy weet haer vreugt te ſullen geven,
Of nut te mogen zijn om wel te mogen leven,
  Dat haelt hy met beleyt, en brengt et aen den dag,
  Waer hy het vinden kan, of immer halen mag
De vrouwen, tot beſluyt, die hebben datſe willen,
En dit kan boven al verſtoorde ſinnen ſtillen
  Een wijf, aen wie de man geſtadige gunſte bied,
  Denckt aen haer Vaders huys, of om haer Moeder niet.
Soo is het hier gegaen Na dat men vrijt beſchreven,
Het ſtuck, hoe vreemt het was, dat is'er by gebleven.
  Niet eene die ick weet, al ſcheenſe byſter gram,
  Die van haer man ontvloot, en tot haer moeder quam.
Maer ſoo'er iemant vraegt, wat al de vryers deden,
Die 't hoogſte ziel-verdriet uyt deſen handel leden?
  De tijt verſoet het leet Wat ſal een deftig man,
  Wat ſal een vryer doen, als hy niet meer en kan?
De noot is ſonder wet. Wat baet hier vinnig belgen?
Het is een hoog gemoet, dat onluſt kan verſwelgen.
  Het is een billick hert, dat ſich na reden voegt,
  En, als het weſen moet hem in den tijt vernoegt

ONDERSOECK
Van de Ontschakinge, ondernomen by de
BENJAMYTEN
OVER DE DOCHTERS VAN SCILO.

1 *Houwelicken, door middel van ontschaecken te wege gebracht, mispresen.*
2. *Wat tot onschult van het ontschaken van de Dochteren van Scilo door de Benjamyten geseyt kan werden.*
3 *Swarigheden ontstaende uyt gedwongen houwelicken, en droevige exempels op die gelegentheyt*
4 *Vreemde femyn-menginge, en de werckinge van de selve.*
5 *Of iemant die een jonge deerne met haren wille vervoert, moet verstaen werden een ontschaker te wesen, en daer voor mag gestraft werden?*
6 *Of het soo is, dat een jonge deerne uyt'er aert dien lief krijgt die haer eerst van haren maegdom ontset, gelijck sommige voorgeven?*
7 *Of een vrou-mensch, willende trouwen met haren ontschaker, sulcks by de Overigheydt behoort te werden toegestaen?*

SOPH. Wel Philogame, wat is uw gevoelen van desen handel?
1 PHIL. Dit werk gaet regel-recht aen tegens de gronden van al dat Houwelick genoemt wort. Want nadien het selve te regt wort gestelt te wesen een wettige by-een komste van Man en Wijf met onderlinge bewilliginge van de selven: soo sien wy hier een gansch onwettige t'samenkomste, als aengegaen tegen danck van de gene haer willen, in de welke sulks niet en kan ofte en behoort te geschieden. En wat kander meer gaen tegens alle goede wetten, als dat iemant het sijne ontweldigt, en een ander toegeeygent wert, als in desen is geschiet? En wat kander ongeregelder in een land bedreven worden, als dat aen een Vader sijn Kint, aen een Vryer sijn geminde, en aen een Bruydegom sijn Bruyt af handig wort gemackt? gelijk ik niet en wil twijffelen, of daer zijn onder de tweehondert ontschackte maegden van Scilo, Vrysters van andere bemint, en Bruyts aen andere verloofs, vermengt geweest, soo als men na alle waerschijnelijkheit kan aennemen. Nu soo is het bekent, dat niet door het dwingen, maer door een soete onderlinge bewilginge het Echt volmaekt, en tot sijn rechtmatig werk gebracht wort. En 't wijl al dit werk door minne en vriendelik onthael, en niet door geweld is te orderen, soo verklare ick rondelick, dat my dit geheel bedrijf gansch niet en bevalt.

SOPH. Maer dunkt u geen onderscheyt te wesen tusschen ontschakinge, die by een bysonder min, ofte by eenige weynige jonge liedun wort gedaen, en tusschen een soodanig beleyt, dat van hooger hand en by de machten van het lant wort aengevangen, en om eenige redenen van Staté te wege gebracht?

PHIL. Ja gewisselik, ik sie daer in een merkelik verschil te wesen. Maer hoe der meer Dochters ontschackt en gewelddelik wegh worden gevoert, hoe my duncht dat het aenstootelicker is, en des te meer als sulks geschiet met toestandigheyt ofte oogluykinge van de hooge Overheyt, dewelcke in dien geville schijnt als een koppelersse (met eerbiedigheyt moet ick zoo spreken) van soodanige onwettige t'samenvoeginge.

Te hooger iemant is verheven,
Die eenigh boef-stuck heeft bedreven,
Te vuylder is de loose daet,
En daerom waerdigh meerder haet.

De Romeinen in haer begin hebben dit werk mede eens ter hant genomen, en doe wiert op dat mael bevonden, dat'er 683 jonge deernen gewelddelicken waren ontschreckt, selfs mede door beleyt en bewilginge van haren nieuwen Koning *Romulus*. Maer hem is ook ter dier oorsaecke een rechtvaerdigen oorlog aengedaen by de omleggende volcken, sich hier door gehoont en mishandelt vindende. In voegen dat hy ligt synen nieuwen staet t'eenemael te gronde souden hebben geworpen, door zoo stouten vermetelheyt, ten ware eenige wijse en bescheydene onder de Vrouwen sulks hadden af gebeden en belet. En gewisselik, ware het mijn sake geweest (als het toen ter tijt der Sabinen was) ick hadde aen dien rouwen hoop haren moetwil wel dapper uyt-gewet, en aen de selve haer ongelijk met de wapenen scherpelik doen gevoelen, tot wraecke van haer bedrog en roeckeloose ongebondenheyt.

SOPH. Maer, lieve Jongeling, dat heeft al mede syn bedencken, de sake wat dieper zijnde ingesien. Hoe! dunckt u niet dat het ontschaken al te laet gewroken wert, zoo wanneer het gewelt alreede in liefde, en het weg-voeren in een houwelick verandert is? Ja soo wanneer dat alreede uyt dat selvige houwelik kinderen zyn voort-gekomen? wat baet'et doch den genomen maegdom te gaen wreken, als die gene, die onlangs maegden waren, tot vrouwen ja moeders geworden zyn? soude met soodanige wrake de wrekers en de hare niet beschadigen?

PHIL. Ick mercke dat dit bekommerlicke gevallen zyn, en van sonderlinge insichten, even-wel ick segge als noch, dat ick dese maniere van doen gansch strydigh achte met de gronden van een wettigh houwelijck (immers na dat ick het werck insie) Maer 't heeft u geliet mijn invallen hier over te hooren, die ick rondelick hebbe verklaert. Laet my nu verstaen, wat u gevoelen op dese gelegentheyt wesen mach.

SOPH. Wat ontschakinge van maegden ofte vrouwe kracht aengaet, ick ben met u van het selve gevoelen, dat sulks een eerlick houwelick regel recht tegen is, alsoo alle houwelicken op onderlinge bewilginge nootsakelijck gegront moeten worden. Maer die dit stuck van de Benjamyten wat dieper insien, die meynen hier geen ontschakinge, en min gewelt geschiet te zijn, maer iet sulcks dat soo eenige goede redenen van onschuit voor sich is hebbende.

PHIL. Hoe kan sulks met eenigen schijn van redenen geseyt worden? daer wy gansch anders uyt de geschiedenisse konnen af-nemen. Segt my doch eens, wat gimp hier toe gebracht wort?

2. SOPH. Men houd, waerde Philogame, dat de Benjamyten de maegden van Scilo sich niet en hebben toe-geeygent, om de selve, ofte haer ouders, ontult, gewelt, of schande aen te doen; maer hier is te letten, dat de selve (van hooger hant des gemachtigt zijnde) de Dochters van Scilo tot hen hebben genomen, om te bate te komen, en als te vervullen de onmacht doen ter tijt in de ouders wesende, die om des gedanen Eeds wille (als gy weet) haer dochters niet en vermochten de Benjamyten tot vrouwen uyt te geven, schoon de selve wel hadden gewilt sulcks te mogen doen. In voegen datse vermoedelick blyde zijn geweest, dat de saken na haren wensch quam uyt te vallen, sonder sich aen meyneedigheyt schuldig te maken, dewijle dit het blijckt uyt het geheel verhael van de geschiedenisse, dat sy luyden, door den onbedachten Eedt verstrickt zijnde, niet anders als een bequame uytkomst en sochten, om van den selven Eedt ontslagen te zijn, en alsoo de bedorven en vervallen stamme haerder Broederen weder op te rechten, en het selve is geschiet even door den aenslag van de Benjamyten.

PHIL. Ik en kan dit niet soo geheel voor goede en gangbare munte ontfangen. Want te seggen, dat de Benjamyten van hooger hant gemachtigt zijn geweest, om den eenen sijn Vryster, den anderen sijn kint, den derden sijn Bruyt af handig te maken, en weet ick niet of schijn van reden heeft, te min, dewijle dat'er doen geen hooge macht by dat volck te vinden en was. Want te dien tijde (seyt de Schrift) en was'er geen Koning in Israel, en yder dede wat hem wel geviel. Soo is dit werck dan veel eer voor een dom gevoel van een ongeregelde gemeente, als een wettig besluyt van de Overheyt te reeckenen.

SOPH. Het zijn evenwel de oudste en aensienlickste van den volcke geweest, die het stuck hebben aengedreven, en voor een grontslagh (soo het blijckt) hebben gemeynt gelegt te mogen worden, dat de welstant van den Staet de hoogste Wet is, en dat dusdanige groote gevallen veeltijds soo wat rouwigheyt en onbillickheden in sich hebben, dog verbeteren het al met den dienst van 't Gemeene beste.

PHIL. Wel, om hier op niet langer te staen, soo wil ick dat nu niet dieper ondersoecken, tot naerder gelegentheyt. Maer dit verstaen zijnde gelijck men wil, 't is even wel de waerheyt, dat de Dochters van Scilo, hier van niet wetende, gewelt is geschiet, en ten dien aensien en zijn de Benjamyten van Vrouwe kracht niet onschuldig te houden.

SOPH. Ick weet niet of dat alsoo vast gaet, als het wel schijnt ten eersten aensien. Goede Philogame, gy weet dat de Rechten duydelick seggen, dat een Dochter ontschaeckt zijnde, schoon het bleecke ja schoon sy selfs verklaerde sulcks met haren wil geschiet te zijn, dat sulks den schaker geensins en soude verlossen van de straffe des doots, uyt redenen, dat hy niet en heeft gehad de bewilginge vande ouders ofte degeene die macht over de Deerne waren hebbende (*L. Unic. C. de raptu virgin. Sive volentibus, sive nolentibus virginibus sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum*) Indien nu iemant, soodanigen macht hebbende over een jonge-

Doch-

Do[illegible] eenigen Jongeling toe-ftont, de felve tot hem te mo[illegible], fchoon zy daer tegen ftreefde, en dat [illegible] fulks in 't werk [illegible] met de Jongeling komen leggen, by hem geen ontfcha[illegible] gepleegt, als niet konnende geleyt worden by hem met [illegible] te zijn dat hem te voren [illegible] was gemaeckt [illegible], die fulks [illegible] te doen? Want komt de be[illegible] Dochter in geen [illegible], als hy die met haren [illegible] heeft om hem van de [illegible] des doods te verlof[illegible] heeft [illegible] van de On[illegible] aen de andere zijde onwil[illegible] de [illegible] heeft [illegible] Doch [illegible] alle dese en diergelijcke saecken met bewil[illegible] het [illegible] niet alleen van de Ouders, maer oock [illegible] van de [illegible] der eender en ter anderer zijde gedien wor[illegible] den, [illegible] veel ongemacken uyt het tegendeel, en [illegible] droevigh besluyt.

3 Phil. [illegible] goede Sophronifce, dat gy my fomtijts wat [illegible] fpelens geeft, maer dat gy dies [illegible], in den van een eerlijck houwelick fet in [illegible] van Man en Vrouwe.

Soph. [illegible], feyde Philogame. En hoe anders? In [illegible] gedwongen, met maer [illegible] noch in fijn geheel wefende, [illegible] de oude grondsllagen van eenig [illegible] de dr [illegible] uyt[illegible] komste van [illegible] te voren geleyt heeft, koomt [illegible], die ick, tot meerder befluyt [illegible] verhalen.

[illegible] een [illegible]-man, [illegible] wellusten, daer [illegible] in Florencen, [illegible], dat de selve [illegible] door verdrag [illegible] fijn minden te [illegible], het met even wel priven, en [illegible] te breecken, indien men hem het toe kunnen een jon[illegible] in de selve stadt woonende, vermaert van sonderlinge [illegible]. De Overheyt, niet [illegible] hebbende geleyt, [illegible] leften geraden, door het aen[illegible] van eenen Borger, het [illegible] van de geheele stadt [illegible]. De Jonkvrouwe, by [illegible] begeert, was een dochter van een voortreffelijck Me[illegible], en tijner kunsten [illegible] vermaert in dien tijt. De selve [illegible] vervoert en als uytlandigh, vermids [illegible] ongelegent[illegible] heyt, hem in fijn Dochter op [illegible], [illegible] by sich selven op een [illegible] hem en hare voor nemen. Want [illegible] dat een yder besigh [illegible] fijn dochter met kleederen [illegible] verciert te [illegible] schoon [illegible] te doen, om haer [illegible] toe te senden, en de selve [illegible], soo bracht hy onder andere [illegible], in renck en kaut[illegible] werck uyt [illegible] te dienen in de eerste by een [illegible] een [illegible] huys[illegible] raets [illegible] brayewis [illegible] Dele meus[illegible] doeck [illegible] van de voor[illegible] noemden Medecijn [illegible] men gaer, ge[illegible] wreven [illegible] in den voortz[illegible] jongen Prins [illegible] te de [illegible] samen in [illegible], [illegible] vergift soo vinnighlicken uyt, dat [illegible] twee tertiont in een koude en klamme [illegible] veranderen. Wat meer?

Te midden in te brant, en [illegible]
Soo is hun bey geluck het leven [illegible]
Haer geesten zijn bevoert, [illegible],
En stracks is hun het gift door [illegible]
En aen het hert gegaen. Daer lagh het [illegible],
En uyt een vrolick bed soo rees een droeve [illegible].

(Siet een sonderlingh exempel by *Plutarch. in Erotico, nempe Camma, Sinati Gallatae Reguli uxoris, & Sinorigis quem illa veneno sustulit, qui ipse Sinatum occiderat, ut ipsa potiretur.*)

Siet hier den rechten loon voor de geene die anders als met minne een aen-lockende schoonheit sich soeckende toe te eigenen. En daer[illegible] om besluyt ick met den Fransman, *Toue par amour, rien par force,*

Wilje vrouwen [illegible] winnen,
Doet het door een geestigh minnen.
Wat door kracht hier in geschiet
[illegible] de rechte middel niet.

Phil. Maer dat was een [illegible] wrake in den Medecijn. De [illegible] hadde soodanige werckinge moeten doen, dat fijn dochter [illegible] gevaer hadde gebleven, en dat de geweldiger alleen de [illegible] fijn overmoet en vuyligheyt hadde gedragen.

Soph. G[illegible], waerde Philogame, hoe diep aen de ouders soo[illegible] van haer Dochters [illegible], en dat se haer eigen vleesch [illegible] in dien gevalle niet en verschoonen. Gedenkt eens aen het [illegible] *Virginius* dede, als *Appius Claudius* (*Valer. Max. libro 5, cap* 1.) fijn Dochter mede door gewelt (sch[illegible] onder [illegible]) [illegible] meynde toe te eygenen, om zijn [illegible] hy haer niet met een vleesch-houwers [illegible] genen, die het quaet bronde te raken [illegible] gestraft. Lever van fijns schoone [illegible] doot slagen te zijn van een [illegible], als [illegible].

4 Phil. Maer ick vinde, dat een [illegible] fliger hebben weten te handelen, als de [illegible]. Want eenige (soo men verhaelt) [illegible] een schoon Vrouwen lichaem [illegible] den, dat het selve, gesont en [illegible] in oneere wilden genaken, [illegible] qu[illegible] mente verliesen, gelijck verhaelt wort, [illegible] te by een seker Indiaenschen koning [illegible] is aengeboden geweest, welcke [illegible] inde leden door fenijn [illegible] sonder letsel blyvende, Alexander de [illegible] bracht, in gevalle hy maer eens [illegible] genaken, het welck vermoedelijk [illegible] stotteles sulcks niet tijdelik [illegible], en [illegible] lustigen aenslag hadde gewaerschout (*Cam* 3 [illegible] 69) daer hy verhaelt, dat soodanige lichamen [illegible] vergift konnen ingenomen werden, dat de selve [illegible] vende, de vliegen die daer aen komen te [illegible]. Maer de kunst van fenijn-mengen, [illegible] sende, [illegible] die daer [illegible], en verder geen [illegible] die hier beter op [illegible]. Hier voren dunckt my [illegible] hebben, dat de Rechten, soo wanneer een jonge [illegible] met haren wille) vervoert wort, den Jongelin[illegible] niet onschuldigh en houden van ontleeding [illegible]. Dat klinkt my al vry wat vreemt in de ooren [illegible] meenen regel, mede brengende dat de wille [illegible] en geschiet.

5. Soph. En laet u dit soo seldsaem niet dun[illegible]. Want ick stelle vast, dat een Jongeling [illegible] een jonge Doerne vervoerende, schoon zy [illegible] heeft, ja schoon zy selfs sulks mochte versocht [illegible] voor een ontschaecker moet gehouden worden [illegible] van naer Rechten verdient heeft, gelijk ick hier [illegible] wat begon te gewagen.

Phil. Maer dat is een ongerijmde wonder-reden [illegible]. En waer sagh men oyt soodanigen exempel?

Soph. Een ongerijmde wonder-reden, Jongelin[illegible] soo? Of en weet gy niet, dat de Rechten uytdrucke[illegible] ken, vaststellende, dat de bewilginge van een ontsch[illegible] den ontschaecker niet en verschoont, dewijle soodanige D[illegible] der Ouders ofte Voogden zijnde, niet en wort verstaen te [illegible] willen, als geen wille hebbende, ofte haers willens niet [illegible] wesende, gelijck als hier voren mede is aen geroert. Ende [illegible] pelen hier van belangt, het gedenkt my seer wel, dat hier [illegible] land is geweest een dochter van een voortreffelick pers[illegible] ter tijd een aensienlicken staet bediende, de welcke, [illegible] voeringe, met den persoon, die haer vervoerde, gevangen [illegible], verklaerde de waerheyt sulks te wesen, dat sy [illegible] de gehuert, en, met haer Kamer-maegt daer [illegible] Jonck-heer (die haer werde geteyt ontschaeckt te hebben) [illegible] hadde versocht de reyse met haer te willen [illegible] hand geschiede. En des niet tegenstaende, de vader van de [illegible] Jonkvrouwe scherpelick aenhoudende, ten eynde [illegible] straffe geoeffent soude worden, hadde het stuck [illegible] dat het Hof in pointen stont, om den Junck-heer [illegible] ter doot te wysen, en sulcks ware sekerlick [illegible] ten ware de Vader, door tusschen sprekende [illegible] zijnde, af hadde gelaten van fijn vervolgh [illegible] geel-brieven voor hem bekomen waren geweest.

Phil. Gewisselick, Sophronisce, is het alsoo [illegible] Deernen, soo dienen alle jonge lieden de handen [illegible] den, immers niet te besteden, dan met wille en voor-weten van de geene die hier in te seggen hebben. Maer nu vrage ick. Of na rechten, of om goede redenen van State, tusschen een ontschaeck[illegible]te Dochter en haren ontschaecker een houwelick (sulcks ver[illegible]socht werdende) behoort te worden toegelaten?

Soph. De vrage is wel te passe aengeroert, en dienst goed [illegible] sicht te worden, lieve Philogame. En hoe wel daer op veel ge[illegible] seyt kan worden, soo is dit mijn ront gevoelen, te weten, schoon al is het soo, dat voor soodanige houwelicken uyt de geeste[illegible] Rechten al eenige plaetsen konnen worden in gebracht (*Cap. ex-extra de raptor.*) by welcke schijnt [illegible] tusschen den ontschaeckten de ontschaeckte Houwel[illegible] sen, by soo verre de onwilligheyt van de [illegible] koomt te veranderen, dan nochtans niet te [illegible] ick dat het keyserlicke Recht beter doet, [illegible] en al af te schaffen (*L. Unic. C. de rapt. [illegible] 143 [illegible]*) en de selve niet [illegible] staen. Schoon der [illegible] naderhant goet mochte komen te vinden, [illegible] sen in de geestelijcke Rechten daer [illegible] (*[illegible] puellis* 36 4. 2) De redene daer van is [illegible] ontschaecker vyantlicker wijse, en niet [illegible] lick, fijn saken heeft aen-gevangen, het welcke [illegible]

[illegible] haetig moet maken in het herte van de gene die met gewelt [illegible] oornomen is.

[illegible] Maer my dunckt by de Philosophen gelesen te hebben een [illegible] regel, die een seker Poet aldus heeft uyt gedruckt.

Het is van outs gelooft, dat alle jonge Vrouwen
Hem, die haer maegdom nam, in eer en waerden houwen;
Maer dat een jongh Gesel het wijf gemeenlick haet,
Die uyt een geyle lust met hem te bedde gaet.

Ad het Job Nevisanus in Sylva nuptiali lib 2 num 41 Mulier (inquit Philosophus 4 parte, Problem 11) se uper plus diligit virum, a quo desflorata fuit, quia ab eo perfectis nem suam accepit, imo & secum diligit, in quo id factum In viro vero contrarium obtinet.

SOPH. Maer dat wort hier gansch qualick in gevoert want het [illegible] en is niet te verstaen, dan als een jonge Deerne, geprickelt van een gulle jengt, haer vernoegen ontfangt van een diese daer toe uyt liefde verkoren heeft, en niet die hare eerbaerheyt gewelt doet.

PHIL. Dat houde ick de waerheyt te zijn, Sophronisce, en daerom soo keert weder tot de sake.

SOPH. Boven dat nu geseyt is, soo is het oock van seer quade gevolgen een Staet, iemant een Dochter te laten geworden door gewelt, die hy met'er minne en behoorlicke middelen niet en heeft konnen bekomen. Welcke redenen van State (mijns oordeels) behooren te overwegen de insichten van iemant in 't bysonder, ten eynde de woeste en onbetoomde jonckheyt geen aenleydinge en worden gegeven tot soodanige onbehoorlicke manieren van doen, die wy met droefheyt in onse tijden by wijlen hebben moeten aensien.

PHIL. Ick gevoele mede alsoo, lieve Sophronisce. Want al is 't soo, dat ick sie dat dit hart is, ten aensien [illegible] haer eere heeft verloren, haer het Houwelick [illegible] te snijden; soo heick wederom aen de [illegible] is voor het gemeen. En 't is seker dat [illegible] en de vrome, soo men een booswicht niet [illegible] nu de Rechten, ofte 't gebruyck van den [illegible] Houwelicken toe te laten, seg my doch, is het, na uw meyning [illegible] mensch oock geraden haren schaker voor haren Man [illegible] te nemen?

7. SOPH. Die vrage is vry mede van bedencken, en waerdigh ondersocht te werden; maer alsoo wy in desen in dit werck noch een an[illegible] gedenckenisse sullen ontmoeten [illegible] desen diergelijcke [illegible] niet beter gelegentheyt [illegible] worden, soo meyne ick beter te zijn, het vraeg-stuck [illegible] ongeroert, voor als nu [illegible] te laten, en te lerren, wat'er nu in het werk, by ons begonnen te lesen, is volgende.

PHIL. Dat volgt nu, [illegible], het Houwelick van den Koning David en Abigail, weduwe van den stuerschen Nabal.

SOPH. Die [illegible] ik sie, hoe wel niet bestaende in seer uytmuntende [illegible] is niet van [illegible] Maer de tijt nu seer verloopen zijnde, dunckt my beter te zijn, het werck hier by te laten, tot op een andere gelegentheyt.

PHIL. Ick bid u waerde man, laet ons dese geschiedenisse ter hant nemen, en de bedencking, daer uyt rijsende, op de preuve setten. Want daer mede sul en wy de geschiedenissen, die uyt de Schrifture ontleent zijn, uyt gelesen en ten eynde gebragt hebben, en dan mogen wy op een anderen tijt 't ooge laten gaen over saken, die uyt andere schrijvers haren oorsprong nemen.

SOPH. Wel aen, dewijle het u soo gevalt, Philogame, soo gaet oock voort tot dese geschiedenisse, doch laet ons der kortheyt bevlijtigen.

PHIL. Ik ben des te vreden, Sophronisce, en daerom begin ick

HOUWELICK
VAN DEN KONING
DAVID
MET
ABIGAIL,
WEDUW-VROUW VAN DEN STUREN
NABAL.

ALs David in het woudt, gelijck een velthoen, sweefde,
En schier te geener tijdt in vaste steden leefde,
Had Nabal groot beslag te Maon op het velt,
Soo dat men nau den hoop van sijne schapen telt.
Sijn lammers, uyt-gebreyt door al de naeste palen,
Gaen op een vlacken berg of aen der heyde dwalen;
En t'wijl het dertel vee ontrent de bogten speelt,
Soo is 't dat Coridon een harders deuntjen queelt.
Hy liet om dese tijt een maeltijt toe-bereyden,
En nooden tot het feest sijn harders uyt'er heyden,
En mits het wacker volck sijn ruyge kudden schoer,
Soo teerd' hy als een heer, al was hy maer een Boer.
Sijn eygen huys-gewas, en dat de schapen gaven,
Was magtig sijn gesin, na vollen eysch, te laven.
Hy kond' een maeltijt doen met ongekogte spijs;
Maer hy was bijster norts, en uyt'er maten vijs.
En schoon de man genoot des Heeren vollen segen,
Noch was hy lijcke-wel tot rusten niet genegen.
Hy had een soete vrou; doch, mits sijn onverstant,
En smaeckt hy noyt den geur van soo een waerdigh pant,
Maer David, doen ter tijt van Saul weg gedreven,
En wist nau wat te doen, of hoe te sullen leven,
Sijn leger scheen een berg, gesmeet van enckel stael;
Wel vaerdig totten krijg, maer uyt'er maten kael,
En daerom vont hy goet, tot Nabal af te senden
Tien gasten uyt den hoop van sijn geswinde benden.
En als het happig volck ontrent den harder stont,
Ontsloot een over-man aldus sijn heuschen mont.
De Godt van Israel wil u een vrolick leven,
Wil over uw bedrijf een rijcken zegen geven,
O Vorst van dit gesin. Wy zijn van Davids rot,
En komen uyt het heyr, en dat op sijn gebodt.
De Faem heeft ons geseyt, dat gy voor uwe knegten
Op heden hebt bestaen een maeltijt aen te regten,
En David weet oock selfs, dat gy te deser tijt
Met al het dienstbaer volck in lust en vreugde zijt.

Uw

Uw Harders, waerde man, die hebben langen dagen
Haer hutten in het wout benevens ons geslagen,
Haer kudden even-stieg ontrent het heyr geweyt,
En even met gemack in uwen stal geleyt.
Geen mensch en heeft uw volk oyt qualik toe gesproken,
En niet een eenig schaep en heeft'er oyt ontbroken
Bevraegt u daer het dient. 'k En weet niet eenen man,
Die sich met eenig regt van ons beklagen kan
Wel dan, mits al 't gesin met u sal komen eten,
En wilt in dese feest uw knechten niet vergeten;
Send aen den gragen hoop, send David uwen vrient
Dat ons voor hongers noot, en hem ter eere dient.
Wy sullen wederom op uwe kudden letten,
En oock ons leven selfs voor u te pande setten (vast
D'een gunst lockt d'ander uyt, en set de vrientschap
Het is een soet bedrijf, als d'een hant d'ander wast.
Nae dat op dese wijs' de lanfert had gesproken,
Is Nabal in der haest in gramschap uyt-gebroken
Wat David (seyt de man) brengt gy hier in het spel?
Men kent doch over-al sijn losen handel wel.
Daer zijn maer al te veel van dese snoode lieden,
Die regte muyters zijn, en van den Koning vlieden;
En wie oyt oproer maeckt, verdient in 't minste niet
Dat iemant hun behulp of trouwe gunste biedt
Uw rot is, naer ick hoor, een schuym van alle boeven,
Die niet als hinder doen, en alle man bedroeven,
Die om haer slim bedrijf, of om haer groote schult,
Geen Rechter in de stadt of op het lant en dult,
Sal ick u spijse doen, en laten hen ontbeeren,
Die met gevoegde magt mijn schapen heden scheeren?
Neen, linkers, denkt'et niet. Wie met ons niet en werkt
En hoeft met onse kost oock niet te zijn gesterckt.
En waerom eysje dit? ontdeckt ons eens de reden.
'k En heb door uw bedrijf geen hinder oyt geleden,
Geen schapen oyt gemist. Dit wort van u geseyt;
Maer 't is, na mijn verstant, een lossen gront geleyt.
Geen quaet doen noemje deugt, zijn dat niet moye saken,
Kond gy hier op een eysch tot uwen voordeel maken?
Het schijnt, 't is groote gunst, gelijck als gy gelooft,
Indienje niet en stroopt, of eenig huys berooft.
Fluks, schuymers, pakje weg, en gaet den vyant tergen;
Hier woont maer vreedsaem volk aen dese groene bergen.
't Is best dat gy het lijf voor uwen Koning waegt
't Heeft lang genoeg geduert, dat gy de boeren plaegt.
Men acht hier in het landt geen ongenode gasten:
Want die zijn anders niet als stegts gewisse lasten
Van hier, onguren hoop, die van de Koning vliedt;
Gaet voor een ander deur: want hier en deelt men niet
Daer stont de jeugt bekaeit, en kreeg beschaemde wangen,
En voelt een diepen spijt haer op de sinnen prangen
Dies keert het rot te rug, en seyt den Koning aen
Wat hun voor ongelijck by Nabal is gedaen.
De Vorst, op dit verhael, die wort geheel verbolgen,
Hy gort sijn wacker swaert, en doet het leger volgen,
Hy stelt hem op de reys, en seyt in sijn gemoet:
Nu sie ick Nabals huys een badt van enckel bloet
De vreck heeft onverseert sijn landen mogen bouwen:
Want ik heb door bedwang mijn gasten weder-houwen.
Al ben ick schrael geweest, ja schier in hongers noot,
'k En hebbe niet een bock van sijnen hoop gedoot.
Sal hy met vollen lust sijn vette schapen eten,
En even geenen danck voor onsen diensten weten?
Sal mijn ontschuldig volk met schelden zijn geloont,
Voor al de trouwe gunst aen desen hoop getoont?
Neen seker, dese trots en staet my niet te lijden,
Hy moet een Konings heir al beter leeren mijden
Wie, aen die wapens draegt, dat billick is ontseyt,
Die heeft als voor het swaert een blooten hals geleyt.
Ick wil den nortsen kop, ick wil sijn huys bederven,
En wat een man gelijckt dat moet op heden sterven
'T si, mackers, gort het swaert, en past op uw gewin;
Hier steeckt ons grooten roof en enckel voordeel in.
Het woort is naeu geseyt, men siet de rappe gasten
Of naer een swacke lans, of naer een degen tasten,

Haer breyn is op de loop, haer tanden zijn gewet,
Haer oog is naer het dorp, en op den roof geset.
Maer een van Nabals volck, die al de saken wiste,
En niet als enckel leet uyt desen handel giste,
Ging na Abigil toe, en seyde. Waerde Vrou,
Ick sie voor dese vreugt wel haest een groten rou
Hoort wat'er is geschiet 't En is als niet geleden
Dat hier ontrent het slot tien mannen quamen treden,
Van David af-geschickt. Sy spraken met beschreyt,
Maer Nabal heeft het volck ten hartsten af-geleyt
De lieden even-wel, en al haer met-gesellen,
Zijn wonder nut geweest aen al de naeste stellen,
Haer rot heeft onse kost of voeder niet gequist,
En daer en is noyt schaep van al den hoop gemist.
Sy waren aen het vee gelijck als vaste mueren,
En daer en mogt geen wolf ontrent de kudde duren,
Sy waren nevens ons, oock in de middernagt,
Met vlijt en stage sorg gedurig op de wagt
Ick houde voor gewis, het sal den Nabal gelden,
Dat hy gewapent volck soo vinnig dorste schelden
Ick wou hem dit gevaer wel hebben aen-gedient;
Maer hy is my te fors, en hiet hem niemants vrient
Wil iemant daer het past een woort ten besten spreken,
Hy sal hem (soo het schijnt) den kop aen stucken breken,
Hy is (gelijck gy weet) een wonder haestig man,
Die veel geen tegen-spraeck of reden lijden kan
Dit schaet hem menigmael, vermits sijn trouwe knegten
(Wat onheil dat men vreest) hem noit en onderregten.
Men seyt hem niet een woort, al wierd'et al gerooft,
En siet, dat is de loon voor sijn onstuymig hooft.
Maer gy dient in der haest op dit geval te letten,
Om u en al het huys niet in gevaer te setten
Ey, denckt hoe souw het gaen, als hier een leger quam.
Wel schut dan, t'wijl gy meugt, de schapen voor den dam.
Ick bidde, laet het dorp geen onheyl overkoomen.
Een die gewapent bidt die is voor al te schroomen.
En wie een Vorst onseyt dat hem de reden geeft,
Die stelt'et in gevaer, oock dit hy seker heeft
Abigil greep het woort, en sprack in haer gedagten:
Den raet oock van een knegt en wil ick niet verigten.
Al is sijn wesen slegt, des ester niet te min,
De reden dien hy spreeckt die hebben kruymen in
Sy tradt besijden af, en ging haer wat bedencken,
Hoe sy, ter bester eer, den Koning sal beschencken,
En hoese, na den eysch, haer woort beleggen sal,
Om vry te mogen zijn van druck en ongeval
Hier dient geen lang beraet, sy moet de kansse wagen.
Dies (sonder haren man hier over iet te vragen)
Soo neemtse broot en wijn, en fruyt, en schapen vleys.
En packt het altemael, en geest haer op de reys
Sy liet voor eerst de knegts haer esels henen drijven;
Maer wat dat haer belangt, sy wil wat achter blijven,
't Geschenck ging voren uyt, en sy quam alderlest.
Het licht dat voren gaet dat licht sijn meester best.
Het dacht Abigil goet haer gaven eerst te senden,
Om onder dit beleyt het onheyl af te wenden
Sy had (gelijck het schijnt) van Jacob dit geleert,
Die heeft eens Esaus haet op desen voet gekeert
Daer reet de jonge vrou, versélt met seve knechten,
Om wat'er qualik stont door goet beleyt te rechten
En t'wijl sy van den Berg en na de laegte spoet,
Soo is 't dat haer de Vorst met sijnen hoop gemoet
Daer zijgtse van haer beest, en valt hem aen de voeten.
En vangt met ootmoet aen den Vorst aldus te groeten
Ick bid u, machtig Prins, geeft uwe maegt gehoor.
En gunt tot deser uur aen my een gunstig oor.
Uw knechten (ick beken 't) is innetheyt over-komen.
Och! dat soo lossen daet niet qualick zy genomen.
Gelooft'et, edel Vorst, al dat'er is geschiet
En komt van mijn beleyt, van mijn bevelen niet.
Ick heb een viesen man, een los-hooft sonder reden,
Die niet beleefts en heeft in al de gansche leden,
Hy graut een yder toe, hoe-wel het niet en sluyt,
Het is een rechten nar, sijn naem die wijst'et uyt.

En

En wilt om ſijnent wil uw herte niet ontſetten
't Is niet de pijne waert op ſijn bedrijf te letten.
Geen leeu beſteet ſijn magt ontrent een kleyne muys,
Geen arent jegt een vlieg, of ander vuyl geſpuys.
't Is wijſe lieden werck een dwaes te konnen vieren,
En wat hy qualick doet tot nut te konnen ſtieren.
Weeſt niet op al het dorp om eenen dwaes geſtoort,
En doet, geduchte Vorſt, geen onverdienden moort.
Gy zijt alreets geſalft, en ſult in korte dagen
De kroone van het Rijck op uwen hoofde dragen.
Beſmet dat heylig ampt met geen ontſchuldig bloet,
Dewijl uw wettig ſwaert de moorders ſtraffen moet.
Bewaert uw handen reyn, dat ſal een vreedſaem leven,
Dat ſal u aen de ziel een ſtaeg vernoegen geven,
Dat ſal u dienſtig zijn, en ſtellen buyten ſchult,
Als gy des Heeren volck als Koning rechten ſult.
't Is vry een groote ſaeck, en over-al gepieſen,
Met onſchult voor den Heer een Vorſt te mogen weſen,
En noyt door onverſtant, of fellen overmoet,
Te hebben uyt-geſtort het edel menſchen bloet.
't Is ja des Heeren werck dat ick hier ben gekomen,
Op dat het ongeval weg mochte zijn genomen,
En dat gy niet en ſoudt (al is de mis-ſlag groot)
Ons ſtorten over-hoop, en geven aen de doot.
Gy die wel eer den Reus hebt konnen overwinnen,
Verwint te deſer uur uw omgeroerde ſinnen,
En die den vyant ſlaet, dat hy te rugge vliedt,
En wijckt, ô magtig Prins, voor uwe tochten niet.
Ick heb een klein geſchenk uw knegten aen te bieden,
Laet dit tot voetſel zijn van deſe jonge lieden
Ick weet het is gering; maer efter, groote Vorſt,
Het koomt uyt ware gunſt, en uyt een reyne borſt.
Ontfangt'et, ons te gunſt, ſoo wil Godt uwe ſaken,
Uw Rijck, uws Vaders huys in all's beſtendig maken.
Ick weet 'ten is geen roof waer op gy Koning loert:
Het is des Heeren krijg dien gy van herten voert.
Laet ſtropers uyt het wout, het onbeſchofte boeven
Met rooven, met gewelt het gantſche lant bedroeven;
Gy hooger van bedrijf, en beter van gemoet,
En ſtreckt geen handen uyt tot ander lieden goet.
En ſchoon daer eenig menſch is tegen u verbolgen,
Die met een vinnig hert u Koning ſal vervolgen,
Uw ziele niet te min die ſal in Godes handt
Gantſch vaſt verſegelt ſtaen, ten goede van het landt;
Maer die u tegen zijn, en ſnoode rancken drijven,
En ſullen voor den Heer niet ſtaende konnen blijven.
Hy die haer ſlim bedrog en lagen onderwint,
Sal wat u deeren kan verſtroyen in den wint
Maer als des vyants magt ſal eenmael zijn gebroken,
Sal Godt ten vollen doen wat door hem is geſproken,
En als dan uwen Throon ſal vaſt en ſeecker ſtaen,
En dan uw hoogen naem ſal tot den Hemel gaen,
Dan ſal uw ſtil gemoet niet angſtig liggen wroegen,
Vermidts te deſer tijt uw knegten iemant ſloegen,
Of dat hier eenig menſch is in het landt verkort,
Of dat'er eenig bloet uyt moet-wil is verſtort.
Ick weet gy ſult den Heer hier over namaels prijſen,
En met een vrolick hert hem danck en eer bewijſen.
Ick weet dat gy met ernſt, door luſt en heyl vervult,
Mijns, uw geringe Maegt, oock dan gedencken ſult.
Met dat Abigil ſweeg, ging David overleggen,
Wat op haer ſoet geſpreck tot antwoort is te ſeggen.
Lof Gode (ſeyt de Vorſt) die in der hoogten ſweeft,
En u te deſer ſtont tot my geſonden heeft.
Geſegent zy het woort door uwen mont geſproken,
Dat juyſt te regter uur mijn opſet heeft gebroken,
Geſegent zijt gy ſelfs, die heden hebt belet
Dat ick, door menſchen bloet, my niet en heb beſmet.
Daer is geen twijffel aen, waert gy niet aen-gekomen,
Soo had ick uwen Man het leven af-genomen,
Ick hadde door het ſwaert gedoot op eenen dag,
Al wat in uw geſin een man gelijcken mag
Maer ſiet, om uwent wil, om uwe wijſe reden,
Soo wil ick deſen hoop te rugge laten treden
Ick wil noch boven dien ontfangen uw geſchenck,
Vermidts ick over u geen onheyl meer en denck.
Gy keert dan wederom, en hebt geruſte ſinnen.
Gy kond oock ſonder ſwaert een leger overwinnen.
Siet wat een ſoete tong, en haer beleeft geklag,
Siet wat een wijſe vrou oock op een heir vermag.
Als David dus beſloot, een deel van ſijne gaſten,
Die nu als met'er hant in Nabals have taſten,
En zijn in haren geeſt ten beſten niet geſint,
Vermidts de jonge vrou by hem genade vint.
Gewis (ſoo haren raet maer hadde mogen gelden)
Daer hadde bloet gevloeyt op al de naeſte velden,
Daer was maer ſtofs te veel (ſoo wert het ſtuk gevat)
Te geven tot een buyt wat Nabal oyt beſat.
En hadden ſy geweeſt beleyders deſer ſaken,
Sy wouden onder een aldus haer deeling maken,
Dat voor hen Nabals goet, en dat de jonge vrou
Tot luſt en tijdt-verdrijf aen David weſen ſou.
De Vorſt noch even-wel gebood de rappe benden
Te keeren van den togt, en naer het heir te wenden.
Hier deylt hy aen het volck al wat Abigil gaf,
Doch nammer (haer ter eer) voor hem een weynig af.
Daer ſchickt ſich al het heir ontrent de dichte boomen,
En in het groen gewas, en aen de koele ſtroomen;
De tafel is het velt, en ſtoelen 't jeugdig gras,
En niet een menſch en ſcheyt voor dat het avont was.

Abigil, [illegible] in haer bedrijf gekomen,
Die [illegible] gansch gesin met blijtschap in-genomen,
B[illegible] al het huys gelijck een Konings feest
[illegible] verheugt; maer Nabal aldermeest
D[illegible] maet en boven meug gedroncken,
S[illegible] geilig breyn ten vollen is beschoncken
[illegible] een man en menig mensch gebeurt,
[illegible] wanneer hem dient getreurt.
Abigil [illegible] al wat de gasten deden,
En h[illegible] weick, en in de bouten sneden,
En [illegible] magden-rot een harders deuntjen song,
[illegible] sat, of aen der heyden sprong,
In [illegible] Nabal woelt, en vder dede drincken,
L[illegible] wederom een vollen beker schincken.
M[illegible] terwijl hy brast, en seyt hem niet een woort
W[illegible] David had bestaen, en hoe hy was gestoort
D[illegible] hem naderhant, en aen sijn rauwe knapen,
De [illegible] zijn verteert, de dampen uytgeslapen,
S[illegible] het wilt te werck, en seyt met heussen mont,
Dat hem [illegible] weten dient, en haer te seggen stont:
H[illegible] bekent hoe Davids rappe benden
[illegible] geen hinder doen ons kudde niet en schenden,
M[illegible] vreedsaem zijn, en dat'er niet een beest
Voor dieve, voor gewelt, of ander hinder vreest.
Noch weet gy, waerde vrient, hoe David al te voren
Is uyt des Heeren mem als hoogste magt gekoren,
En dat hy met'er tijdt, nae menig ongeval,
Eens Rechter in het landt, ja Koning wesen sal
En gy noch even-wel, wanneer sijn boden quamen,
En met een heus gelaet tot ons haer toevlugt namen,
Hebt sijn manhaftig volk gansch qualik af-geregt,
En David uyt-gemaeckt gelijck een boosen knegt.
Hoe! was 't niet best geweest (nadien uw dienaers saten,
En met een vollen mont van onse kudden aten)
Te senden eenig deel aen een soo trouwen vrient,
Die al het gansche landt en ons ten goede dient?
't Is ja een nutte kunst, voor die by menschen leven,
Te schencken als het dient, en weg te konnen geven:
Want die te regter tijdt sijn hant ontsluyten kan,
Dat is een wel-gewilt, een wijs, en geestig man.
Gy weet'et even selfs, dat uwe rauwe zeden
By niemant van het volck en konnen zijn geleden,
En dat uw gailig hooft in vollen brant ontsteeckt,
Soo haest als eenig mensch u niet te pas en spreeckt.
Ick hebbe menigmael, oock met gestorte tranen,
U tot een soeter aert bevlijtigt aen te manen;
Maer wat ick oyt begon, gy houd uw wrangen aert,
En blijft juyst even soo, als gy te voren waert.
Is 't niet een oude les, dat heus en wel te spreken
Kan twist en ongemack, en quade slagen breken;
En dat in tegendeel een fel en vinnig woort,
Oock sagte lieden selfs en stille sinnen stoort?
Ick heb het met'er daet, en op gewisse gronden,
Ick heb het even selfs ten vollen ondervonden,
Ick heb het bey gelijck gesien op eenen dag,
En wat een vinnig woort, en soete tael vermag.
Mijn hert dat schrikt'er af, wanneer ick ga bedencken,
Hoe dat het leger quam om al het huys te krencken,
Om ons, en gansch het dorp, te brengen in den noot,
En u voor alle ding te geven aen de doot,
't En ware Godes hant, tot ons behoud genegen,
Het quaet had af-gekeert door onverdienden zegen,
Gewis het gansch gesin dat lage nu vermoort,
En gy in stof gedruckt, en in uw bloet gesmoort.
Want als gy vinnig spraeckt tot Davids trouwe knegten,
En dat sy haren Heer des gingen onder-regten,
Doen wert sijn geest verruckt, soo dat de goede Vorst
Na wraeck, en ons bederf, met al de sinnen dorst.
Hy liet van stonden aen den fellen horen blasen,
En deed' het gansche rot van spijt en wrevel rasen,
En daer quam stucks het heir met rasse schreden aen,
Met opset ons gesin, en u voor al te slaen.
Ick, hier van onderregt, ben, na mijn kranck vermogen,
Tot David af-gereyst, en tegen hem getogen,
En Godt heeft mijn gesmeeck gegeven dese kracht,
Dat hy is van den spijt tot beter sin gebracht
Wel, geeft den Heere danck, en vry met volle leden,
Dat u des levens-draet niet af en is gesneden,
En, wat ick bidden mag, betracht een beter aert,
En wort een wijser man, als gy te voren waert.
Men leert uyt ongeval, uyt druck, en harde slagen,
Hoe dat men leven moet, en sich behoort te dragen
Doet hier dan voordeel mee: want die uyt droefheyt
Die vint sijn ongeluk in blijtschap omgekeert (leert,
Als Nabal 't stuck door-sag gelijck het was gelegen,
Soo is een kouden schrick hem op het hert gezegen,
't Schijnt dat het levens-vogt hem in de borst vervriest,
Soo dat hy neder zijgt, en alle kracht verliest
Siet daer een mensch, vervremt van alle goede zeden,
Hy dankt de vrouwe niet voor haer hesette reden, (diet,
Noch voor haer wijs beleyt, noch voor haer klocke
Soo dat haer soet bedrijf als roock daer henen gaet
En, dat het slimste was, geen stem en wert verheven,
Om voor des Heeren gunst een dankbaer hert te geven.
Noch man stelt Nabal vast, dat hy na desen tijdt
Sal toomen sijn gemoet, en hoeden voor den spijt,
Dat hy sal wijser zijn, en sagter leeren spreken,
Dat hy sal beter doen, en weeren sijn gebreken.
Dit had hem wel betaemt, maer neen, ô leyder! neen,
Sijn hert is als een block, sijn geest een harden steen.
En eer de tiende son quam aen den Hemel schijnen,
Soo sag men als een roock sijn bange ziel verdwijnen
Godt sloeg hem dat hy stierf. Siet hier, ô vrienden, siet!
Dit heeft de werelt in, de vreugde baert verdriet
Straks ging'et door het landt, dat Nabal was gestorven,
En dat de jonge vrou haer vryheyt had verworven,
Dit riep de snelle Faem, als met een vollen mont,
En Kenas hoord et eerst, daer hy op schilt-wagt stont.
Hy was een hups gesel, en hadde lange dagen
Met David ongemack en enckel leet gedragen
Hy stont doen op den weg een weynig uit het heu,
Hy lett' op sijn beroep, en past op sijn geweir
Hy wandelt aen den berg, en ging een deuntjen singen,
Ten eynde dat de slaep hem niet en sou bespringen
Al is het landt in roer, hy voed' een stillen geest;
Het blijckt uyt sijn gesang, dat hy den Heere vreest

Gesang voor een Krijgsman op Schiltwagt staende.

V o y s: Jamais une si belle Dame, &c.

O Gy, die noyt gewoon te slapen,
Noch echter slage rust geniet,
Waeckt, Heer, een Harder uwer Schapen,
En op uw knechten neder siet.
Lykes! ons waken
En kan niet maken,
Ten zy gy ons uw gunste biedt.
II. *Wilt u tot onsen Leger wenden,*
Waer dat hy sich ter neder stelt,
En houdt de wacht voor onse benden,
Wanneer wy trecken in het velt,
En laet ons Wallen
Niet overvallen,
Noch door verraet, noch door gewelt
III. *Gy kent des wereldts groote wercken,*
Als Schepsels van uw eygen hant
Gy kondt oock in der haest bemercken
De gronden van het gansche landt.
Laet uwe stralen
Maer neder dalen,
En, Heer, wy zijn in goeden stant.
IV. *Ons swaert en kan ons niet beschermen,*
Daer in bestont noyt onse kracht.
Gy wilt maer onser, Heer, erbermen,
En houdt voor ons gestage wacht,
Soo kan noyt quellen,
Noyt ons ontstellen
Al wat'er hindert in der nacht.

[illegible] wyt den slaep mijn oog bekruypen
[illegible] k hier dus eensaem sta;
[illegible] vyant komen sluypen,
D[illegible] in het duyster sla.
[illegible] de sinnen
[illegible] overwinnen,
[illegible] verkeerde wegen ga
[illegible] ick hier ben om te wachten,
En [illegible] vlijt noch moeyte spaer,
Besluyt, o Heere! mijn gedachten,
Dat ick in mijn eygen ziel bewaer.
Send uwen segen
Op mijne wegen,
En hoed mijn geest voor hels gevaer

Terwijl de krijgsman song, begon de son te rijsen,
Om al wat duyster is de menschen aen te wijsen;
En siet, een harders knecht, die na sijn kudde ging,
Die sprack de lansert aen, en seyt hem alle ding,
En seyt hem boven-al, hoe Nabal is getreden
Den weg van alle vlees, en, van de doot bestreden,
Den lesten adem gaf, en dat sijn jonge vrou
Is, sonder eenig kint, gelaten in den rou.
Juyst op dien eygen dag was David op-geresen,
Om vroeg op sijn bejag, en in het velt te wesen.
Hy stont alreê begort met sijn manhaftig swaert,
En sag voor hem getoomt een fris en moedig paert.
Maer siet, in desen stant is Kenas aen-gekomen,
En scheen aen sijn gelaet met blijschap in-genomen.
Hy buygt hem voor den helt, hy bied hem goeden dag,
En stort hem in de borst dat op sijn herte lag:
Geluck, ô machtig Vorst, u leet is nu gewroken,
Uw schaemte weg gedaen, ons smaetheit afgebroken;
Siet! Nabal is gereyst na 't onder-aertsche dal,
Soo dat hy nimmermeer ons weder hoonen sal.
Het was hem aengedient wat gy had voor-genomen,
En daer uyt is een schrick hem vaerdig over-komen,
Een schrick vol diepen angst, soo dat hy neder viel,
En is te deser stont een lichaem sonder ziel.
Soo haest de Vorst het woort quam in sijn oore zijgen,
Soo voelt hy sijnen geest tot in den Hemel stijgen.
Lof, zeyd hy, zy den Heer, die mijnen weg bewaert,
En even wrake doet aen Nabals harden aert.
Dien eygen oogenblick voelt hy sijn jonge sinnen,
Door seker diep gepeys, in stilheyt overwinnen.
Hy sag Abigail, en haren rooden mont,
Als of de jonge vrou hem voor het ooge stont.
Hy dacht aen haer gelaet, aen haer bevallig spreken,
En hoe haer soeten mont sijn gramschap wist te breken,
En hoe sy regten kon, door heus en wijs beleyt,
Al wat door onverstand by Nabal is geseyt.
Hy voelt in dit gepeys sijn gansche ziel bewegen,
En al sijn innig merg dat wort tot haer genegen.
En waerom lang verhael? Hy maekt een kort besluyt,
En stuert dien eygen dag een deel gesanten uyt:
Die gaen tot Maon op, die gaen Abigil groeten,
En met een blijde tael haer droeven staet versoeten:
En Sem, aen wien de Vorst den last had op-geleyt,
Die boog hem voor de vrou, en heeft'er dit geseyt:

Uw wijsheit, schoone bloem, heeft onsen Prins bewogen
Dat hy sijn hoogen geest tot uwaerts heeft gebogen,
Soo dat sijn innig hert u waere liefde draegt,
Dies naeckt u groot geluck, indien het u behaegt
Wy hebben vollen last u dit te komen seggen.
Gy wilt het deftig stuck na reden overleggen
Een Prins die bied u aen sijn onverbroken trou,
Indien het u bevalt, gy wort sijn echte vrou.
Hy, die uw gunst versoeckt, is tot de kroon geboren,
Is tot een Vorst gesalft, en tot het Rijck gekoren.
Soo gy hem gunnen wilt uw trouw en echter-hant,
Gy zijt van heden aen Princesse van het lant
Denckt waer gy voortijts waert, en waer hy staet te komen,
Indien maer dese kans voor u wert waer-genomen.
Weet dat u dit geval tot hooger staet verheft,
Soo verr' Jerusalem uw' Maon overtreft.
Gy, die te voren sadt te midden in de schapen,
Sult woonen in het hof, en by een Koning slapen,
Sult harderinne zijn van Jacobs hoogen stam,
En van des Heeren volck, het zaet van Abraham.
U sal geen nortse kop, geen wint-gek meer ontstellen,
U sal geen grillig hooft de teere sinnen quellen;
Een wijs, een deftig Vorst, een spiegel van de deugt,
Die sal een trooster zijn, een leyder uwer jeugt.
Bedenkt hoe veelder zijn, oock van de grootste vrouwen,
Die wenschen van den Heer aldus te mogen trouwen:
Maer soo een hoog geluk en is voor yder niet.
Gy, daerom, neemt'er aen, dat u de Koning bied.
Abigil, op het woort, die het haer neder zijgen,
En scheen een diep gepeys op dit versoeck te krygen.
Sy weet wie David is, al lijdt hy tegenspoet,
En stelt het voor gewis wat hem geworden moet.
Sy weet dat alle daeg geen goede stonden komen,
En dat een schoone kans dient waer te zijn genomen.
Sy weet noch boven al, dat Godt is metten man,
En datse met de Vorst niet qualick wesen kan.
Sy spreeckt dan in haer selfs: Godt geve sijnen zegen,
Ick vinde mijn gemoet tot desen Helt genegen,
Ick sie hoe dit geluck my van den Hemel daelt,
En dat op dese kans niet lang en dient gedraelt.
Het is des Heeren werck, dat soo een machtig Koning
Sijn oog heeft laten gaen op mijn geringe wooning,
Dat David over my sijn edel herte streckt.
Wel aen, ick neem den gang daer my den Hemel trekt.
Sy keert haer tot het rot van David uyt-gesonden,
Sy spreeckt de mannen aen daer sy te samen stonden:
Ick ben, manhaftig volck, voor uwen Vorst bereyt,
Waer dat hy trecken sal, of waer hy my geleyt.
Ick wil op sijn bevel, op sijne diensten passen,
En aen sijn knechten selfs haer moede voeten wassen,
Ick wil hem eygen zijn in vreugt, en swaren rou,
En, met een woort geseyt, ick ben sijn echte vrou.
Terstont, na dit gesprek, de Bruyt gaet haer bereyden,
En kiest vijf maegden uyt, en doet haer soo geleyden.
Sy rijt tot David in, soo vaerdig alsse kan,
En hy onthaelt de vrou gelijck een echte man.

t'SAMEN-SPRAKE,

Op 't Houwelick van

DAVID EN ABIGAIL.

Kort begryp van de volgende t'samen-sprak.

1 *Of een man wel doet, een wijf te trouwen die wijser als hy is; en of een vrou wel doet, een man te nemen minder in verstant als sy is?*

2. *Of een vrouwe de schuldige goet-willigheyt aen een droncken man verbonden is te betalen?*

3. *Of een vrouw iet magh verschencken sonder weten van den man?*

4. *Of een vrouw qualick van haer man mag spreken, en wanneer?*

6. *Wat van weduwen te trouwen te gevoelen is?*

6 *Wat'er beter is, een quaet of goet mans na-gelaten weduwe ten wijve te nemen?*

7 *Of het goet is door tusschen-gestelde persoonen een houwelick te wege te brengen?*

8 *Van houwelicken van State, en bruyts in 't harnas te beslapen*

9. *Of een gehoude vrouwe iemant mag beloven te trouwen als haer man sal gestorven zijn; en of, sulks geschiet zijnde, en de man gestorven wesende, sy uit krachte van soodanigen belofte gehouden is de trouwe te voltrecken,*

10 *Of een man sijn wijf by testamente aen een ander magh bysetten.*

Phil. Neemt my ten goede, waerde Sophronisce, dat ick u geen tijdt en geve, na 't lesen van dese geschiedenisse, iet te seggen. Want ik oordeelde, dat gy, hier op uw bedenken openende, dadelick soud spreken op de gelegentheit van 't houwelick van David en Abigail, daer van wy de Historie hebben gelesen, daer ick wel eerst een woort wilde hooren over het houwelick van Nabal en Abigail, en dat op dese twee vragen, te weten, eerstelick, of Nabal wel dede een wijf te nemen sneger en wijser als hy selver was, en ten tweeden, of Abigail wel dede, een man te trouwen minder in verstant als sy, dewijle sy hem voor haer hooft en voogt hadde te kennen, gelijck alle vrouwen sulcks toestaet te doen?

1. Soph. Hier soude veel op te seggen vallen ter eender en ter anderer zyde, waerde Philogame, maer om daer op niet lange te staen, als buyten onse historie wesende, soo is het kennelick, dat in alle manieren Nabal in desen gansch wel heeft gedaen voor hem en de sijne. Want ten ware sake geweest dat sijne Abigail van meerder bescheydentheyt ware geweest als hy selfs, soo hadde hy en sijn geheel huys gewisselick in den grond uyt-geroeyt en bedorven geweest, gelijck ons de jegenwoordige geschiedenisse klaerlick uytwijst. En wat het geheel beleyt van dit houwelick aengaet, my dunckt, dat het selve een gestalte heeft gehad na de regels, die eenige geleerden, en onder anderen oock Erasmus, gaerne in de houwelicken sagen in-gevoert.

Phil. Wat gy door de regels verstaet, waerde Sophronisce, en weet ick eygentlick niet. Maer wat my aengaet, soo meyne ick, dat dat houwelik strijdig is geweest met de gemeene gronden, in gelijke saken altijt geprelen, en voor de beste geoordeelt. Want schoon de meeste gelijckheyt van gelegentheyt en genegentheyt tusschen de gehoude persoonen de beste houwelicken word geoordeelt te maken, soo sie ick hier een seer groote ongelijckheyt tusschen dese twee. Want aen de eene zijde sie ick Abigail verstandigh, bescheyden, vriendelick, en geluggelick, oock aen d'ander zijde Nabal dwaes en onredelick, daer-en-boven norts en dwaes. En of soo ongelijckheyt tusschen de gehoude een goet houwelick kan maken, dunckt my gansch bedenckelick te wesen.

Soph. Erasmus, en eenige voortreffelicke mannen zijn van gevoelen, dat die houwelicken, in dewelke de gebreken van den eenen door een beter gestalte van den anderen konnen geholpen, ofte immers verlacht worden, te prijsen zijn, en daerom meynen de selve, dat soo wanneer een man te open van hant ofte te quistig is dat hem een vrouwe dient die wat vast houdende en schaers is. Als de man te haestig en oploopende is, dat hem dan een vrouwe behoort toegevoegt te worden, die sacht, koel en lang-moedig is. Als de man uyt huysig ende woelende is, dat hem een wijf dient die stil en geset is. Als de man wat te doin, van weynig begrijps, of te slap gezouten is, dat hem in dien gevalle een gauwe, snege, dappere en deftige vrouwe van noden is; oordeelende voorts in 't gemeyn, dat een huysgesin niet wel is sonder soo een bequame vermenginge.

Phil. Maer soudet niet beter vrede in huys geven, indien man en vrouwe eens gesint en van eenen aert waren, na den ouden regel?

Soph. Wat den uyterlicken vrede en de ruste van 't huys aengaet, die geloove ick dat door gelijckheyt van aert en gelegentheyt beter gehouden kan worden, maer wat den oirbon van 't huysgesin en den welstant van 't gemeene raekt, meyne ik, dat het gevoelen van Erasmus beter is. En op dat de vrede van de huys-houdinge niet gestoort en werde door dusdanige ongelijkheyt van aert, soo is er groote bescheydentheyt van noode, op dat yder sijn partuyr magh doen begrijpen, wat best is voor de huys-houdinge.

Phil. 't Is soo gy segt, waerde Sophronisce. Want ik hebbe wel ervaren en wijse lieden hooren seggen, dat een ander te doen gevoelen als gy gevoelt, een van de meeste kunsten ter wereld is. Dies soo merck ick, dat my aen alle kanten, in dese gelegentheyt voorkomen dingen, die naerder te bedenken zijn, en onder de selve stel ik ook dese uwe aenmerckinge, die ik tot een andere gelegentheyt daer nu wil laten blijven. Maer nadien wy nu in Nabals huyshoudinge zijn getreden, soo komt my jegenwoordig hier noch te voren een vrage, die my door de dronckenschap Nabals ter eenre, en door de wijsheyt van Abigail ter anderer zijden in den sin wert gebracht. Ick sie dat Nabal na sijn gehouden maeltijt gansch van den dranck is overwonnen geweest, en so in sijne kamer en by sijn wijf is gekomen, hier op vrage ick, of een echte vrouwe, des gevergt zijnde, aen haren beschoncken man de gemeenschap van haer lighaem mag weygeren, tot op een ander tijdt?

2. Soph. Tot antwoorde seg ick, dat soodanigen versoeck met behendigheyt af te keuren ganslch prijselick is, en dat een echte vrouwe in die gelegentheyt niet alleenlik en vermag, maer ook behoort weygerig te wesen van gemeenschap van bedde.

Phil. Hoe dat? en moet niet den wille van het wijf den wille des mans onderworpen zijn?

Soph. Ja in trouwen. Maer hoe sal de vrouwe haren wille den man onderwerpen, ten tijde de man selfs geen wille, ja geen redelick vernuft en heeft?

Een droncken man die is van huys,
Dus vrouwtjen, houd uw leden kuys

Hier by gevoegt, dat het kennelick is, wat vrucht dat'er voort komt uyt het geselschap van een dronken man, daer de natuer ondersoeckers, met goede redenen, vry wat veel van seggen, hier nu te lang om te verhalen: en, om hier van te scheyden, ick houde dit vers een goede lesse te wesen voor een man in sodanigen ongestalte

En raeckt geen jonge vrou, wanneer je zijt beschoncken,
Gy zijt dan niet bequaem, als om te leggen roncken
Wat kan het anders zijn als schuym van lichten aert,
Dat Bacchus heeft geteelt, en Venus heeft gebaert?

Phil. Maer het is tijt te komen tot dese onse jegenwoordige geschiedenisse, daer op ick vry wat te vragen hebbe, en gy al vry wat te doen sult vinden, om my te vernoegen. Voor eerst hoor ik dat gy Abigail seer gepresen, en als tot den Hemel verheven hebt, om verscheyde redenen, daer toe by gebracht, maer ick beelde my in, veel dingen in desen handel te sien, die (mijns oordeels) vry al wat op-sprake en tegensprake onderworpen zijn. Voor eerst so sie ick, dat Abigail bestaet haers mans goederen, sonder sijn weten, weg te schencken, en daer passe ick op een goet Duyts spreeck-woort, **Es seind bofe Hünnen die aufz legen**. *'t Zijn quade Hennen die haer eyeren buyten huys gaen leggen.* En dit dunckt my te meer hier te passe te komen, vermits schenckagien, komende van een vrouwen-hant, van allen tijt als verdacht zijn gehouden geweest.

Geen vrouw en kan nen iemant schencken,
Of wis sy moet haer eere krencken

Ten tweeden merck ick, dat Abigail qualick spreeckt van haren Nabal, ten aenhooren van David en sijne mannen, en gedencke daer by dit Frans spreeck-woort, *Quand une femme blasme son mari, elle demande la dance de son voisin.*

Als 't wijf spreeckt qualick van de man,
Gevoelt'er niet ten besten van.

En noch is my te binnen gekomen, in 't lesen van dese geschiedenisse, dat het onbetamelick was, datse soo haest vaerdigh was om ja te seggen, en David sijn versoeck toe te staen, als hy haer ten houwelicken dede versoecken, sonderlinge gelet, dat sulcks geschiede gansch onlangs na haers mans overlijden. Ook kan ik noch

al

meer seggen tot haren laste; maer wil het voor ditmael hier by laten, verwachtende hoe gy al dat nu geseyt is voor haer goet sult maken.

5 SOPH. Ick bekenne, goede Philogame, gelijck al het gene, dat gy hier tot nadeel van onse Abigail hebt voort-gebracht, vry wat bedenckens heeft, dat aen de ander zijde al het selve, tot hare verschooninge, wel is weg te nemen, als men insicht wil nemen op de omstandigheden van de geheele sake. Want wat aengaet dat gy voor eerst meynt by haer qualick gedaen te zijn, de goederen hares mans buyten sijn weten weg te geven, daer tegen koomt in achtneminge, dat de wijse Abigail hier in niet erger en heeft gedaen, als een koopmans dienaer, schipper of diergelijcke doet, die ten tijde van een groot tempeest over boort werpt een deel van sijns meesters beste koopmanschappen, om de rest te mogen behouden. Wat het tweede belanght, en dat sy haren man misprijst, hem een dwaes noemende, dient gelet, dat, gelijck somtijts iemant kan gepresen werden tot sijn bederf, dat van gelijcken iemant somtijds gelaeckt kan werden tot sijn behoud. De Vos (seggen de fabulen) prees eens den Haes, ten bywesen van den Leeuw, vermids sijn leckere bouten en malsche lendenen, en mispreès ten selven tijde sijn wijf, datse mager en tay was. Wie van beyde meynt gy wilde hy behouden of bederven? De sake spreeckt selfs. Dat Abigail haer man een dwaes hiet, en streckte tot geen anderen eynde, als om hem te behouden, en op dat David geen hant aen hem en soude leggen, als desselfs grammschap onwaerdig wesende, hebbende liever haren man voor een dwaes te doen achten, en alsoo uyt het gevaer te trecken, als hem voor een wijs man te laten dooden. Soo hadde oock David onvermijdelijck liever voor een mat aengesien te worden in 't Hof van Achis, Koning tot Gath, als voor een wijs man in 't selve om den hals te raken, (1 *Sam* XXI 13) Beroerende het derde, van dat gy meynt datse te vaerdig is geweest de aenbiedinge van David aen te nemen; daer tegen is te letten, dat men in oude tijden de vrijagien so grooten swier niet gewoon en was te geven, als wel hedensdaegs, blijckende uyt de houwelicken van Isaec en Rebecca, Moyses en Siphora, Obed en Ruth, Tobias en Sara, die al sonder groot beslag zijn toe-gegaen. Het welck, ten aensien van Weduwen en groote Prinssen, insonderheyt plaetse heeft gehad, en noch heeft. Maer of dit is geschiet korts of lange na het over-lijden van haren man, en kan niet seker lijck uyt den Text werden besloten, en is te dencken, dat David haer eerst heeft laten uyt-treuren, en dat hy haer daer naer ten Wyve heeft versocht, gelijck hy hem ten aensien van Berseba is gehandelt (*De jure annus luctus servandus mulieribus* (*L* 2, *C. de secundum nupt. Seneca Epist* 63.) *Nec obstare dicta Apostoli Rom.* 7. *&* 1 *Cor* 7. *contra communem Canonistarum opinionem*, *Arnisæus in tractat. de Jure connub cap.* 5 *sect* 4 *num.* 7. *multis asserit. Sed principes illa non curasse, & grav das ad sese traxisse ibidem exemplis testatur*) Of misschien mach hy gedaen hebben als het Fransch spreeckwoort seyt, en mede het oud seggen van de Spaengiaert over een koomt: *La vesve avec le deuil, & la fille avec le morveau.*

PHIL. Wel, laet ons dan van Abigail ons afscheyt nemen, en het ooge eens werpen op David. Voor eerst dunckt my bedencklick geweest te zijn voor David, een Weduwe voor sijn partuur te verkiesen, en dat van een soo seldsamen hooft als Nabal is geweest, wiens gebreken sijn Weduwe lichtelick aen David ten houwelick soude hebbe mogen brengen, gelijck by de oude geloofe is, dat Weduwen niet alleenlick haer eygen, maer oock haer voor-leden mans feylen ten tweeden houwelick veel plachten in te brengen. Ick lese oock dat de Israeliten van de houwelicken van Weduwen in't bessen niet en hebben gevoelt. Van haer Priester wert geleyt, dat hy geen Weduwe, noch verstootene, noch geschoffierde, noch hoere, maer een maegt sijns volcks ten wijve moet nemen, (*Levit.* XXI, 14. *Ezech* XLIV. 22.) Oock lese ick, dat de Israeliten, eenige steden ofte landen innemende, veel zijn gewoon geweest, alle vrouwen, die by mannen gelegen hadden, om hals te helpen, en de maegden alleen voor haer te behouden (*Ne meminerint priorum voluptatum*, *ait Hier. ad Fabiolam*) Het welck selfs mede by hun is gepleegt, ten aensien van haer eygen volck, als te sien is uyt het verdelgen van de stadt Jabes in Gilead, (*Recht.* XXI 12.) Soo is dan de vraage, of David, alrede zijnde een gesalfst Koning over Israel, wel dede een Weduwe, en sonderlinge van den roeckeloosen Nabal, ten wijve te nemen?

SOPH. Gy opent hier een deure tot een wijt-loopig gesprek, dat vry ondersoeckens waerdig is. 5 Maer voor eerst, wat het trouwen van een Weduwe belangt, ick bevinde, dat veel geleerde daer van soo af-keerig niet en zijn, als sommige naeu-keurige Jongelingen, die meer op wellust, als op den wel-stant van de Huyshoudinge het oog zijn gewoon te slaen. Ick hebbe een seeckeren Brief van onsen Erasmus geschreven aen een Pensionaris van Haerlem, gelesen, dat *Thomas Morus*, die groote Cancelier van Engelandt, gewoon was te seggen, dat, schoon hy hondert Vrouwen voor hem te trouwen hadde, hy niet een Jonge Dochter, maer al weduwen soude verkiesen, soo wel hadde die soete Man sich by de Weduwen bevonden. Hy oordeelde van de Vrouwen, als van de paerden, en meynde, dat het beter is een beset, en getemt welgemaeckt Huys-wijf tot hem te nemen, als een dertel, onervaren en weeligh Meysjen in huys te brengen.

PHIL. De spreeck-woorden (van de welcke gy al vry wat veel pleegt te houden) die en zijn nochtans soo gunstig niet voor de Weduwen: ick sie dat men dit meest al voor vast stelt:

Een huys dat is gemaeckt, een vrouwe noch te maecken,
Dat acht men over al voor wonder nutte saecken.

Een schoen, die al reede na eens anders voet haer bochten genomen heeft, moet niet alleen haer eersten standt veranderen, maer oock een anderen aen-nemen, het welck beyde niet sonder moeyten en geschiet. In 't korte geseyt, ick en geloove niet dat gy het met den Cancelier van Engelant hier houden soud, waerde Sophronisce.

SOPH. Maer, dat nu daer latende, soo legt my doch, wat van beyde beter zy, of dat iemant sich ten Wijve neme een Weduwe van een goet en sachtsinnig Man, ofte wel van een harden en rauwen quast, gelijck Nabal beschreven wert?

6. PHIL. Voor my, ick houde dat de keuse van die beyde licht te doen is, en soude wel vast derven stellen, dat een Weduwe by een soet en bescheyden man een tijt lang geweest zijnde, en by gevolge desselfs reckelicken en gevoegelicken aert haer selfs toegeeygent hebbende ontwijffelick een eerlick man nutter sal wesen in de by-wooninge, als een Vrouw-mensch dat, by eenen herseloosen kop hebbende geleest, vermoedelick voor een goet deel van desselfs norsche rancken sal erfgenaem gebleven zijn, gelijck het qualick anders kan geschieden, of iemant, die by den kreupelen woont, moet leeren hincken.

SOPH. Maer, soete Philogame, soude men aen d'ander zijde niet wel glimpelick konnen leggen, dat iemant, een Weduwe ten wijve nemende van een straf en nors man, en die haer te voren qualick en hardelick heeft bejegent, veel meer dancks sal begaen, en haer veel stercker aen hem sal konnen verbinden, soo wanneer hy de selve heusselick, en met soete bescheydentheyt sal handelen, dan of hy eene hadde getrout, die al te voren als op rooskens heeft getreden, en een gedurig soet onthael by een beleeft man ten vollen heeft genoten. Voor my ick soude wel exempelen konnen aen-wijsen, daer de uyt-komste heeft geleert 't gene ick nu hebbe geseyt waer te zijn.

PHIL. Ick bidde u, waerde man, en laet ons voor ditmael niet dieper gaen in de ondersoeckinge van dese gelegentheyt. Want ik ben gesint, dit voor een Tafel reden eerst daegs op te werpen onder een goet Geselschap, daer ick weet dat reden voor en tegen niet en sullen ontbreecken, en dan wil ick eens naerder hier van met u handelen. Nu bid ick u, my een woort te willen seggen op de gelegentheden van de Houwelicken, die niet door de eygen persoonen diese aengaen, maer door een derde persoon werden gedreven en gesloten, en wat uw gevoelen derhalven mach wesen.

7. SOPH. Om kort te spreken, Philogame, geen bode beter als de man selfs. In den eersten insettinge des Houwelicks schiep Godt niet alleen de Vrouwe, maer brachtse en stelde se voor Adam (*Genes.* II 23.) ten eynde hy sien mochte met wien hem te versellen stont. My dunckt, dat een vrouwe ofte oock een man aen te nemen door boden, door gesanten, en diergelijcke tusschen gestelde persoonen, sonder malkanderen gesien en beademt te hebben, een gansch bekommerlick stuck wercks is, en veelderley ongemacken onderworpen. Want neemt dat iemant last heeft gegeven om uyt sijnen naem een houwelick te gaen versoecken, en ook te sluyten, en dat hy daer na berouw krijgt, en schrijft sijn last op, als het Houwelick al gesloten is, wat dunckt u, sal het Houwelick bestaen? Ofte in gevalle hy aen een Jonge Deerne geschreven heeft, dat hy haer sijn trouwe aenbiedt, en dat sy sulks aenneemt, met kennisse selfs van getuygen; maer eer sy sulks hem kan laten weten, schrijft haer, dat hy van sin verandert is. Siet, wat een ongelegentheyt!

PHIL. Even-wel soo vinden wy niet alleenlick sulcks by de oude veel geschiet te zijn, gelijck ten aensien van Isaec en Rebecca (*Gen* XXIV) een merckelick exempel wert gevonden, maer hedens-daegs onder de Grooten noch geschiet. (*Cypr. cap* IX. § 22) Gelijck men weet, dat de selve op andere lieden oogen, en op het gesicht van een conterfeytsel alleen, veeltijts haer houwelik zijn gewoon aen te gaen:

Oratum misi proceres, qui proxima nobis
Jura tenent. fateor, Stilico, non parva poposci.
Ick heb hier uyt den hof veel Prinssen afgesonden,
Die hier benevens my in vollen luyster stonden,
Op dat myn hoogh versoeck door hen mocht zijn gedaen:
Ik wensch een deftig stuck, Godt laet het wel vergaen.

SOPH. Aengaende het exempel van Isaec en Rebecca, in al dat werck siet men als Godes eygen hant en beleyt behalven het nabloet verwantschap, en vermoede kennisse tusschen de selve twee persoonen, sulcks dat daer uyt geen regel te trecken is. Maer wat belangt Prinssen, Koningen, en diergelijcke uyt-muntende personagien, dewijle de selve als aen haer Rijcken gebonden zijn, en dat der selver afwesen gansch bekommerlick is voor haren Staet, zoo en konnen der selver Houwelicken wel anders beleyt werden, als door tussen-gaende persoonen, en onderlinge af beeldinge, ter weder-zijden toe-gesonde. Maer onder-tussen hoort men al dik-mael: *Le diable de peintre m'a trompé!* En ten moet niet vreemt geacht werden, dat sodanige Houwelicken in 't af-wesen van den Bruydegom werden gesloten, dewijle de Bruydook, in 't afwesen van den Bruydegom, by andere, doch uyt desselfs naem, dikmael wert beslapen.

PHIL. Wel! hoe dat?

SOPH. Door eenigh treffelick Af-gesant, sonderlinge daer toe gelast van wegen sijn Meester.

PHIL. Ik en wil niet gelooven, dat eenig Prins ofte Ambassadeur tot sulks soude willen gelasten, ten ware de selve van gevoelen mochte wesen, als die van Lacedemonien eertijts werden geseyt geweest te zijn, alleen, so men meent, sorge dragende om deftige Borgers den Staet voor te brengen, en midsdien wel mogende lijden, dat hare vrouwen by eenige treffelicke personagien bevrucht wierden, (*Plutarch. in Lyc.*) gelijck ook *Alcibiades* een Konings Gemalinne, ten tijde hy balling was by die van Lacedemonien, ten eynde als voren, toe werde gestaen, gelijck *Plutarchus* in sijn leven verhaelt.

SOPH. Het gene ik segge, getuygen ons verscheyde historien, maer daer komen by seeckere sonderlingen omstandigheden, die de sake buyten verdachtheyt van onbetamelickheyt stellen, dewijle het gebruyck van die van Lacedemonien by ons in gebruyk is gegaen.

PHIL. En hoe doch, waerde Sophronisce?

8 SOPH. De Bruyt, na gehouden maeltijt, dansetyen, tournoyen, mommeryen en diergelijcke, wert in 't gesichte van de aensienelickste van 't Rijck in haer Kamer gebracht, ontkleedt en in 't bedde geleydt, waer by dan wert gehaelt den Afgesant in 't volle Harnas, die in soodanigen gestalte in den naem van sijn Koning mede te bedde wort geholpen, en by de Bruyt geleyt, een been tot de knye toe onder, en sijn ander been buyten het decksel zijnde. In deser voegen is Maria van Valois, als sy aen Maximiliaen, Aerts hertogh van Oostenrijck, trouwde, beslapen geweest by Lodewijk van Beyeren, als *Pontus Heuterus*, en andere verhalen. Gelijck oock *Polydorus Virgilius* in sijn Engelsche Historie gelijcke exempelen verhaelt, daer uyt blijcken magh, hoe de Grooten door andere persoonen haer Bruyts plachten te doen beslapen. (*Sic Maria Valesia in Ludovici Bavari legati primarii & Maximiliani Austriæ Archiducis manum conveniente, ac solemni principum more in eodem thoro illi dexteram tibiam armato accumbente, conjugium initum fuit.* (*Marchantius Flandriæ lib. 3.*) *Pontus Heuterus in Austriacis de eo verba faciens, dicit, Bavarum semi armatum, nomine Maximiliani, cum Maria, principum more, concubuisse. Polydorus Histor. Angl. lib. 26. sub Henrico VII. scribit, Maximilianum id temporis celebrem nuptiis cum Anna, Francisci Ducis filia, per procuratorem fecisse. Et ut puella (inquit) quod promiserat servare religione teneretur, novo modo rem fuisse peractam. Nocte enim insequente Annam nudam thorum conjugalem, matronis nonnullis ac principibus testibus fuisse ingressam, & procuratorem mariti vice, cujus in eo negotio vicarius erat, alterum crus genu tenus intra stragula injecisse, perinde quasi ita puellæ notitia habita matrimonium pro consummato haberetur. Quod tamen aliquando in controversiam vocatum est.*)

PHIL. Dit kan ick nu voor de waerheyt op nemen, waerde Sophronisce. Want soo doende en lijden de saken geen last, daer ik te voren bedencken op hadde. Maer waerom soo veel fatsoens, dewijle men doch niet en verstaet te laten geschieden, dat men nochtans schijnt te willen doen?

SOPH. Het geschiet daerom, lieve Philogame, op dat de handelinge des te bondeger en vaster zy, en dat daer niet alleen den koop, maer oock een leveringe mochte verstaen werden geschiet te zijn. En 't schijnt dat men hier het oog heeft geslagen op sekere wet in de Roomsche Rechten (*L. mulieres ff. de nuptiis*) mede-brengende, dat 'et geoorloft is door een gemachtigde een Vrouwe te trouwen, behoudens dat de selve werd overgenomen in des selfs huys, en dit overnemen schijnt na-gekomen te werden door 't gemaeckte bystapen, voren geroert.

PHIL. Maer is dit al hecht werck, en word de trouwe, zoo doende, gehouden als of die met waerachtige gemeenschap van bedde bevestigt, en dien-volgende een houwelick in sijn volle leden gemaeckt ware? My dunckt verstaen te hebben, dat het somwijlen noch al wat gehapert heeft.

SOPH. 't Gedenckt my gelesen te hebben dat Maximiliaen, Aerts-hertog van Oostenrijck willende ten wijve nemen een jonge Princesse, Anna genaemt, zijnde een Dochter van den Hertoogh van Bretangien, deselve hadde doen beslapen door sijnen Afgesant, zijnde daer toe sonderling gelast, en dat na der Prinssen wijse, en in der manieren als voren is verhaelt. Sulks dat de voorschreven Gesant oock het eene been onder het decksel nevens de Princesse hadde gestreckt, en voorts gedaen volgens sijn volle macht; maer desen al niet tegenstaende, soo heeft Karel de achtste, Koning van Vrankrijck, de voorsz. Princesse (die in voegen als voren getrout en beslapen was) sich selven toe-geeygent, en niet als voor beuselingen geacht alle de gemaeckte fanfaren, heeft mede de selve vry met een vaster en naerder gemeenschap van bedde de sijne gemaekt, gelijck *Polydorus* in sijn ses-en-twintigste boeck, en oock meer andere getuygen.

PHIL. Dat koomt 'er van, lieve man. Saecken die met 'er daet selfs moeten voltrocken worden, en zijn niet vast te maecken met hoofsche viese-vasen, en soodanige kromme-sprongen, als voren is verhaelt. 't Is dan best (als gy wel hebt geseyt) dat de man selve sijn saken doet, en dat hy 't op geen waen, en laet aen komen in dusdanige gelegentheyt. Maer dewijle by u jegenwoordelik eenige sonderlinge manieren van doen, ontrent der Prinssen Houwelicken, zijn aengemerckt, soo koomt my by die gelegentheyt in den sin, dat soodanige groote personagien dikwils houwelicken aengaen tot bevestinge van eenige verbonden onderlinge gemaeckt, ofte om eenige oude verschillen alsoo te heelen. Soo socht sich Pompejus met Cato, en Cæsar met Pompejus te ver[illegible] (*Suet. in Augusto*) Augustus nam op dien voet ten wijve C[illegible] Voordochter van Antonius Gemalinne, eerst schier houl[illegible] *Ptolomæus Philadelphus volens post multos annos molestiis [illegible] certamen, filiam suam Bernicen Antiocho uxorem dedit* (*apud Hieron. ad Daniel* 11) Wat dunckt u van soodanige houwelicken?

SOPH. Dit zijn mede houwelijcke van State, daer wy te voren wat van seyden, dat is, ten goede van 't gemeene beste in gevoegen, maer dickwils niet met het meeste vernoegen van de Princessen, die in soodanigen geval werden besteet, niet na haer eygen welgenoegen, maer na de saken van 't Rijck, ofte immers de dictaten van haer ouders schijnen te vereyschen. Siet ook hier de ongemacken van de Grooten in de werelt. Prinssen en Koningen Dochters vinden dickwils maer een of twee in een geheel gedeelte van de werelt, met dewelcke sy, na de grootheyt van haer huys, vermogen te versellen, en dan werden sy aen de selve dickmael daer henen gegeven, sonder malkanderen eens te voren gesien te hebben, en midsdien sonder genegentheyt of liefde. Oock soo worden de selve dickmael besteet aen iemant van een vreemde gestalte van lichaem ofte verstand, en dit al uyt redenen van State, (als geseyt wert) daer de Dochters van gemeene ofte middelbare lieden in dit geheele werk niet anders en doen als met een vrye verkiesinge na met malkanderen een tijd lang te hebben omgegaen, en eyndelick tegesette liefde en genegentheyt. En hoe veel sulcx soeter en aengenamer is als het andere, kan yder lichtelick by sich bedencken.

PHIL. Maer my valt hier in (by de gelegentheyt dat David soo vaerdiglich vertoonde in 't versoeck van het Houwelick van Abigail) dat hy, al van den tijdt at dat sy hem quam ontmoeten, en door haer wijsen deftig gesprek (*Mellita oratio mulieris [illegible]*, seyt hier een geleert Schrijver) sijn opset ontried en belette, vry al wat wel-gevallens in haer moet gehad hebben, en dat van doen aen de liefde haren gront heeft geleyt, die na de doot van Nabal haer opentlick heeft vertoont. En dit gepeys doet my indachtigh worden een seecker geval, dat ick onlangs omtrent dese stadt weet geschiet te zijn, daer op ick wel een woort met u soude willen verwisselen, als het u behaegde.

SOPH. Wat is dat voor een geval, daer van gy gewaeght?

PHIL. 't Is noch maer weynige maenden geleden, dat een gehouwt vrouw mensch hadde een schriftelike Trou belofte gegeven aen sekeren jongeling, met toe-segginge hare belofte te sullen voltreecken, soo haest als haer man soude mogen komen te sterven. De man eenigen tijd daer na overlijdende, soo quam de Jongeling met het voorsz. geschrifte, en versocht, volgens den inhoud van het selve, de voldoeninge van de voorsz. trouw belofte. De Weduwe (soo het schijnt) het oog, en genegentheyt alreede tot een ander gekeert hebbende, toonde haer weygerig sulks na te komen, en behielp haer tegens de voorsz. hare schriftelicke belofte met al de middelen die sy, en al die van haren raet waren, konden bedencken, drijvende boven al, dat een getroude vrouwe sodanige belofte niet en vermochte te doen, en dat de selve midsdien gehouden moeste werden voor krachteloos, en van onwaerde. De sake en is noch niet gewesen (dat ick weet) dies wilde ick wel uw bedencken hier op in 't korte verstaen.

SOPH. Om rond te spreken, en sonder om-wegen hier in te gaen, (lieve Philogame) ick houde sodanigen trou-belofte onbetamelick, en tegen alle goede zeden te wesen, en ick oordeele, dat soo wanneer een getrout vrou-mensch soo verre is komende, datse belooft aen iemant anders te sullen trouwen, als haer man sal komen te sterven, sy sulks niet en doet, of sy en heeft alreede binnen haer gevoelt een stillen wensch van des selfs doot, en als ik in dit verschil als Rechter hadde te wijsen, soo en wilde ik niet alleenlick [illegible] trouw-belofte krachteloos en van onwaerde verklaren, maer [illegible] de oock degene die de selve onderlinge gemaeckt hadden, beyde de man en vrouws-persoon, niet sonder harde bestraffinge [illegible] huys laten keeren. En in gevalle ik een wijf hadde, die [illegible] sulks ondernomen te hebben, gewisselik ik en soude van de selve niet ten besten gevoelen. De begeerten van Echte lieden behooren in malkanderen stille te staen, en daer vernoegen te vinden, sonder het oog ofte genegentheyt vorder te laten gaen. Als men most en eet, soo houd men goet te wesen, een in den mont, een in de hand, en een in 't ooge te hebben; met echte mans en vrouwen en dient 'et soo niet te gaen. Prinssen en gehoude lieden en willen haer na-volgers in 't gemeen niet hooren spreken. Die sijn kennen de Sonnen flickeren aen de selve al te seer in 't ooge, en konnen, sonder quetsinge van de selve, niet geleden werden.

PHIL. 't En is dan (naer ik hoor) aen gehoude Vrouwen niet te raden, soo voort-varende te wesen in hare Trouw belofte. Maer ik hebbe nochtans wel gehoort, en ook met goede uyt-komste gesien, dat een vrouw aen haren man, en een man aen sijn vrouwe (ook in haer leven) een toekomende partuur heeft aen gewesen, ja by uyterste wille heelt toe-geschikt, en het is by de selve, en by een yder, voor goet gekeurt geweest.

10 SOPH. Maer dat is een geheel andere gelegentheyt, als de gene daer wy nu van spreken. Want daer verkiest de stervende man of vrouwe een parruur voor sijn over blijvende weder-helft, uyt sodanigen bedenken, dat de persoon, by hem aen gewesen, en niet by de overblijvende verkoren, voor sijn achter-gelaten man ofte vrouwe een bequaem geselschap sal wesen, het welk niet als uyt een goede voorsorge, en soete genegentheyt is her-komende daer uyt [illegible]

[illegible]

[illegible], by u te voren verhaelt, niet als gedachten van quaet en [illegible] rysen.

PHIL. Hoe! vermagh dan wel een stervende man sijn wijf by Testamente, ofte andere uytterste wille, aen een ander over te laten, en wegh te maken, gelijk ick mede lestmael daer van een exempel hebbe hooren verhalen?

SOPH. Een yder is man en voogt van sijn vrouwe so lang hy leeft, maer hy stervende, soo is het wijf vry van de Wet des mans, en dienvolgende soo en gaet sijn wille over haer niet langer, dan als hy leeft. Derhalven, al hadde schoon een man by testamente sijn wijf gemaeckt aen eenen sijnen vrient, de man den adem uyt den mond gegaen zijnde, soo is de vrouwe vry, en trou dien se wil.

PHIL. Maer, of het wijf in de uytterste wille van haren man hadde bewilligt, soude sy naer sijn doot daer van niet wijken mogen, soo sulcks haer goet dachte?

SOPH. Als sulks geschiet ware buyten weten en in het af wesen van den vrient, soo en sie ick niet, waerom de vrouwe verbonden soude zijn te trouwen aen iemant die sich aen haer niet en heeft verbonden, maer in sijn vryheyt is gebleven.

PHIL. Maer of het gebeurde, dat een man, kranck wesende, sijn vrouwe dede beloven aen soo een vrient daer jegenwoordig zijnde, [illegible] en dier toe bewilligende na sijn doot te trouwen; soude [illegible] vrouwe, na sijn overlijden andere sinnen krijgende, ofte [illegible] persoon haer voor-komende, van de gedane [illegible] niet mogen wijcken?

SOPH. In dat geval, Philogame, is de mate vry wat naerder geleyt, [illegible]; en even-wel soo vinde ik daer bedenken in.

[illegible] Laet ons hier doch wat omstandeliker van spreken. Want [illegible] is in der daet onlangs my voor gekomen, en de weduwe [illegible] wel weder in haer vryheyt zijn, soo der middel toe ware.

[illegible] Wy moeten dit daer laten tot op een ander tijd. Want [illegible] genootsaeckt hier nu onse t'samen-sprake te eyndigen, [illegible] om een gewichtige sake, my nu voor gekomen, [illegible] moet vertrecken.

PHIL. U te beletten van grooter saken, waerde man, en wil [illegible] niet onderstaen en dierom, besluytende met dancksegginge, [illegible] der gelegentheyt verwachten, om noch eenmael van dit [illegible] samen te spreken. Wy hebben nu niet meer als vyf trou[illegible], en daer over onse bemerckingen en t'samen-sprake [illegible]. Maer siet eens hoe veel bedenckelicke en nutte vraeg[illegible] dat'er alreede in achtinge zijn gekomen.

SOPH. Soud gy deselve by verhael wel konnen vernieuwen, en [illegible] memorie derhalven ververschen?

PHIL. My dunkt, dat ja, waerde man. Mijn sinnen hebben daer op in onse t'samen-sprake als gedurigh gespeelt; en al-hoe wel ick mijn memorie door geen kunst en heb geoeffent, gelijk ik weet dat sommige van mijn bekende hebben gedaen, soo kan ick u reden en rekenschap geven van het gene ick jegenwoordelick van u gehoort hebbe. Voor eerst vinde ick, by gelegentheyt van Adams houwelick, verhandelt de volgende saken en vragen.

Of het dienstig is te trouwen?

Of het beter is getrout of ongetrout te wesen?

Of [illegible] persoonen behooren te trouwen?

Of iemandt Godt om een goet partuur biddende, en daer na een op-sett nemende, om het eerste vrou mensch dat hem tegen komt tot een wijf te kiesen, een goet middel is om wel te mogen trouwen?

Of het wijsheydt is, op schijn van Godsaligheydt, plotselick iemandt te trouwen?

Of iemant behoort te trouwen die geen middel en weet om de huyshoudinge voor te staen?

Of alle mans-persoonen in het sweet haers aensichts haer broot moeten eten, en wat sulcks eygentlick seggen wil?

Of het beter is dat iemant met ge-erft-goet sijn huysgesin onderhoud, ofte wel door middelen by hem selfs gewonnen?

Of vrouwen, die meer tot de huys houdinge door haer verstant ofte vlijt in brengen als de mans, de heerschappye ofte voogdye over de selve toe-komt?

Of het beter is te trouwen met of sonder houwelikse voorwaerden?

Of'er in de Schrifture eenige houwelick kan aengewesen werden dat onder houwelickse voorwaerden is aen gegaen?

Of (indien Adam niet en hadde gevallen) onder de menschen voort-teelinge plaetse soude hebben gehadt?

Of de woorden *wast en vermenigvuldigt*, by Godt tot de eerst-geschapene gesproken, een gebodt in-hebben, dan niet?

Of Adam Eva beslapen heeft noch in den Paradyse wesende?

Wat vinger-kunst met hemselic eerbaerheyt, gebruyckt ontrent het geheym des houwelicks, de vrouwen aen-gepresen.

Ten wat tijde houwelickse by-een-komste best is?

By Jacobs houwelick met Lea en Rachel de volgende.

Of Jacob wel dede, Rachel, een jonger suster, voor hem tot een vrouwe te verkiesen, en dat om haer schoonheyts wille; waer uyt dan voort-komt de vrage, of men een vrouwe eygentlick om haer schoonheyts wille vermagh te verkiesen?

Of Jacob aen Lea in 't stuck van trouwen konde verstaen werden verbonden te wesen, ter sake van gemeenschap van bedde met haer gepleegt!

Wat van Laban te gevoelen is, vermids hy Jacob sijn oudste dochter Lea voor Rachel de jongste quam toe te steken?

Of Jacob wel dede Lea te behouden [illegible] Rachel noch benevens haer te nemen?

Op 't houwelick van Atniel en [illegible] de volgende.

Of men houwelicken mag gronden op [illegible] lichaems, als snelheyt, singen, springen, en [illegible]?

Wat eygentlick houwelicken van [illegible] werden, en hoe die aen dienen gegaen?

Wat van Kalebs maniere van doen te gevoelen staet, in 't bestelden van sijn dochter?

Hoe groot de macht is van de ouders ontrent het uyt-houwelicken van hare kinderen?

Of Vader en Moeder beyde hier in moeten bewilligen, en wie derhalven meerder macht moet verstaen werden te hebben?

Op de ontschakinge bestaen by de Benjamyten de volgende.

Houwelicken, door middel van ontschaken te wege gebracht, of dienstig en nut zijn?

Wat tot ontschult van het ontschaken van de dochteren tot Scilo door de Benjamyten geseyt kan werden.

Swarigheden ontstaen uyt gedwongen houwelicken, en droeve exempels op die gelegentheyt.

Vreemde fenijn-menginge, en de werckinge van de selve.

Of iemant, die een jonge Deerne met haren wille vervoert moet verstaen werden een ontschaker te wesen, en daer voor mag gestraft werden?

Of het soo is, dat een jonge Deerne uyt'er aert dien lief krijgt, die eerst hier maegdom ontset, gelijck sommige voor geven?

Of een Vrou mensch willende trouwen met haren ontschaker, sulks by de Overigheyt behoort te werden toegestaen?

SOPH. Gy hebt de memorie goet en vers (so ik merke) lieve Philogame, en hebt in goede ordre verhaelt al ons vorig verhandelde.

PHIL. Maer zijnder oock veel meer diergelijcke bedenckelickheden omtrent het houwelick te vinden, als wy alreede aengeroert hebben, waerde Sophronisce?

SOPH. Meer Philogame? ja by-na sonder getal.

PHIL. Hoe! is het houwelick soo lange in de werelt geweest, waerde man, en zijnder noch soo veel saken ontrent die gelegentheyt te vinden, die heden noch in twijffel staen?

SOPH. Ick segge u ja, Philogame, en op dat gy des een proeve moogt sien, soo let voor eerst op het point by ons aengeroert. *Wie dat'er heb ort te trouwen*, en merckt doch dat veelderhande vragen (alle hebbende redenen ter wederzijden) deshalven konnen werden by-gebracht, en even-wel en wil ick'er maer eenige verhalen, die my nu voor-komen, als te weten,

Of een oudt man behoort te trouwen?

Of een geleert man behoort te trouwen?

Of een arm man behoort te trouwen?

Of lieden, verscheyden in gesintheyt van den Gods-dienst onderlinge wesende, behooren te trouwen?

Of het beter is dat twee gebreckige, als by exempel, twee stommen, blinde, of halve-gecken te samen trouwen, of wel dat een sprekende, siende, en verstandigh persoon trouwe met een stomme, blinde, ofte ander ongestelt mensche.

Noch wijder:

Of een veroude vryster behoort te trouwen?

Of een weduwenaer, een goede vrouwe hebbende gehadt, behoort te trouwen?

Of een man of vrous-persoon, boven vrucht zijnde, behoort te trouwen?

Of stervende menschen, nu de doot op de lippen hebbende, vermogen en behooren te trouwen?

PHIL. Hoe! al dit ontrent dat eenige point?

SOPH. De menschelike saken, lieve Philogame, zijn by-na alle so gestelt, dat de selve met voor en tegen spreken in twijffel zijn te trecken, ja dit point selfs, of alle dingen in twijffel getogen konnen werden, kan ook selfs aen werden getwijffelt. Maer even-wel, daer zijn ook onder ons eenige vaste en blijkelike grontstucken, daer men op staen mach, als men plaets wil geven aen menschelike redenen.

PHIL. Maer zijnder oock sodanige twijffelachtigheden ontrent den ingang van het houwelick, daer ik voren van gewaegde?

SOPH. 'T Is al het selve, lieve Philogame, en misschien sonder noch al een meerder getal te vinden zijn.

PHIL. Ik bidde, laet ons daer mede al eenige staeltjens van hebben.

SOPH. 'T Is nu al een geruymen tijd, dat ick de gedachten daer over niet en hebbe laten gaen weet gienge Jongeling, daerom en hebbe ick de memorie over die saken so vers niet, als wel voor desen; maer dien onvermindert, soo gedenckt my, dat ick in mijn jonkheyt over dese gelegentheyt in bedencken plag te nemen dese of diergelijcke vraeg-stucken, als te weten,

Of iet lief te hebben, ofte te begeeren, een en de selve sake zy?

Of de liefde voort koomt uyt eygen verkiesinge, ofte uyt hemelicke invloeyinge?

Of het verbieden van de geminde te mogen genaken een belet is van voortgang van de liefde?

Of de liefde jonge lieden dienstig of ondienstig is?

Of

Of het [illegible] onderlinge liefde te trouwen, of [illegible] en vriendin?
Of [illegible] vragen te maken?
Of [illegible] men die veel of weynig vryers [illegible]
Of [illegible] trouwen met trouw-belofte [illegible]
Of [illegible] trouw-beloften magh quyt-[illegible]
Of men [illegible] men wil?
Of men [illegible] leggen als men wil?
Of het [illegible], de liefde vermindert of [illegible]
Of het [illegible], van dat men liest, de liefde uyt-[illegible]
Of men [illegible] eenen [illegible] te gelijck kan lieven?
Of het [illegible] is te lieven, of gelieft te werden?
Of [illegible] gelieft wort is gehouden tot weder liefde?
Of [illegible] yver [illegible] een teycken is van ware liefde, dan niet?
Of het trouwen beter is voor een man of voor een vrou-mensen?
Of een [illegible] of een blyde verliefheyt bequaem is?
Of [illegible] van de vryagie eerst de ouders of een vryster dient [illegible] gesproken?
Of het geraden is voor een vrou-mensch een vryer te trouwen die [illegible] 't geselschap van een vrouwe te voren gehad heeft?
Of een jongeling by een jonge deerne bevonde zijnde, en aldaer gedwongen werdende haer trouwe te belooven, des verbonden is dan niet?
Of tusschen een man en vrous-persoon vrientschap kan gehouden werden, sonder insicht te hebben op gemeenschap van bedde?
Of men [illegible] mag zijn om te ondersoeken, door waer-seggers ofte diergelijcke, wat man of vrouwe men voor sijn echte deel sal bekomen, en of men meer als een man of vrouwe hebben sal?
Of trou-beloften moeten gedaen werden ter weder-zyden, en of een vryster, belovende te trouwen aen sulcken eenen, daer in verbonden is [illegible] hy van haerder zyde geen beloften en doet?
Of het beter is dat jonge lieden, eerst ten houwelick gekomen zynde, stracks op hier selven gaen woonen en selfs huys houden, dan of het beter is dat gehoude kinderen by haer ouders, of de ouders by gehoude kinderen haer wooninge blyven houden?
Of men aen iemant, die niet tegenwoordig en is, mach trouwe beloven, en belovende, of men daer in gehouden is?
Hoe verre dat iemant, het houwelick van een derde belovende, verbonden is?
Of trou beloften, uyt sake van eenige sonderlinge mismaecktheyt, d'een of d'ander van de verloofde over-gekomen, mogen gebroken worden?
Of iemant in het gevoele zijnde, dat een deerne groote middelen heeft ten tijde hy haer ten houwelicke versoeckt, een Vader ofte te Voogt (soo het anders wesen mochte) sulcks den vryer gehouden is te openbaren?
Of een deerne haer misgaen hebbende in haer eere, versocht werdende ten houwelick, een Vader ofte Voogt van sulcks is gehouden den versoecker te waerschouwen?
Of een man, noch bequaemheyt hebbende om kinderen te teelen, magh een vrouwe nemen die boven vrucht is?
Of iemant last gegeven hebbende, om een houwelick voor hem te verlooven en te sluyten in een ander plaetse, indien hy sijn last (dier hy is) quame te weder-roepen, of het houwelick sal voor gesloten gehouden moeten werden, dan niet?
Of een verloofde vryster iemant trou-belofte dede, om uyt schipbreucke of een ander merckelijck perijckel behouden te werden, wie voor [illegible], de eerste of de leste?
Of een recht verliest jongeling testament mach maken?
Of het beter is een weduwenaer of een vryer van gelijcke jaren te trouwen?
Of het betamelick is, dat een vryster een vryer te gast noodt?
Of een jonge deerne, van vryagie aen gesproken zijnde, sulcks aen haer ouders terstont dient te openbaren?
Of iemant last hebbende ten houwelike te versoecken de kameniere, en [illegible] tot de juffer selfs, sulcks soude vermogen te doen?
Of een deerne, met oneerlick aen-raken mishandelt zijnde, aen den Rechter haer dient te beklagen?
Of het geraden is te trouwen op een schilderye van de vryster sonder haer te sien?
Of tweede en vordere houwelicken prijsselick zijn?
Of de ouders even groote macht hebben om een houwelick door te dringen, als het selve te beletten.
Of vader en moeder gelijcke macht hebben in 't toe-staen en afslaen van de houwelicken haerder kinderen?

Of iemant by een jonge deerne sijn troutjen [illegible] bende, mag naderhandt seggen, sulcks alleen [illegible] schiet te zijn, en daer mede mag ontslagen [illegible]
Siet daer, Philogine, een deel voor-loopers van [illegible] stucken op dese gelegentheyt.

PHIL. Gewisselick, ik en hadde noyt gedacht [illegible] werk der jonckheyt soo grooten stoffe was om de [illegible] te oeffenen; maer ick sichte dat hier mede de Sch[illegible] nwe memorie is uyt geput, of dat de saken, uyt de [illegible] ringe van de vryagie gebracht zijnde, geen ofte weynig, sodanige bedenckelicke vraeg-stucken meer te vinden zijn.

SOPH. 't Is al mede een misslag, soete jongeling. Want soo oot het maken, in het maken als in het maken van houwelicken [illegible] allenthalven dusdanige twijffelinge bedenkingen voorden dag, en, als ik mijn memorie wat verfrischen mogte, ik souder een [illegible] menigte uyt konnen brengen, op alle de gevallen by u voor gestelt.

PHIL. Zijnder dan ook eenige na den in-gank van het houwelick?

SOPH. Ja niet weynige, soete jongeling, en ontfangt my dese ter goeder rekeninge. Voor eerst,
Of een vrouwe, merckende dat haer schoonheyt iemant gunde maeckt, gehouden is die te bederven?
Of een man, belovende aen sijn Vrouw haer misdaet te vergeven, sose haer schult wil bekennen, en daer na [illegible] kennende, hy de selve mag verlaten?
Of een vrouwe, die in 't heymelick verkracht is, wel doet sulcks te openbaren?
Of de natien, die veel wijven trouwen, meer vermogen hebben uyt veel vrouwen, als men hier uyt eene doet?
Of een vrouwe verlaten mag worden, die voor haer houwelick haer in haer eere heeft verloopen?
Of een bruyt verlaten mag werden, mids sy bevonden wert sogh in haer borsten te hebben?
Of men mag bedingen, voor het houwelick, dat het wijf sal voogt zijn; en sulks gedaen zijnde, of, een van beyde de gehoude daer van willende af wijcken, de tweede sulcks mag weygeren?
Of een mans persoon kan ontschaeckt werden?
Of men onder conditien een vrouwe mag trouwen, te weten, indiense een sone krijgt, ofte indiense maegt bevonden wert, of diergelijcke?
Of het tot een sekeren tijd geoorloft is te trouwen?
Of d'Overheyt haer borgers mag dringen en dwingen om te houwelicken?
Wat het eygentlick te seggen is, dat men Vader en Moeder sal verlaten en den man aen-hangen?
Of een vrouwe haren Vader ofte haren Man moet toe-vallen in eenig verschil daer haer man ongelijck in heeft?
Of een vrouwe haren man mach verlof geven, om een ander [illegible] te gebruycken, indien sy onvruchtbaer is, of diergelijcke?
Of een man of vrouwe in haer t'samen komst een schoonder sich mogen inbeelden?
Of om oneerlick en dertel hant-gespel een beloofde verlaten mag werden?
Of een Vasael, het wijf van sijn leen heer oneerlick betast of gekust hebbende, van sijn leen kan verklaert werden vervallen te zijn?
Of een vrouwe, hardneckelick weygerende haer in redelickheyt te voegen, verlaten mag werden?
Of een man, moetwillig sich ontmannende, van de vrouwe mag verlaten werden?
Of een vrouwe mag trouwen met een man diese weet onmachtig te zijn totte voorteelinge, en sulcks geweten hebbende, ofte naderhant, om de selve redenen, van hem vermag te scheyden?
Of een vrouwe gehouden is te volgen een man genegen tot lant-loopen?

PHIL. Maer wat raet om de gronden deser saken, immers van de bysonderste der selver, wat naerder te ondersoecken, op dat ick niet alleen de vragen, maer oock de redenen der selver voor en tegen, en eyndelick uw gevoelen over de selve moge [illegible]?

SOPH. Een groot getal van de selve soude verhandelt konnen werden by gelegentheyt van de volgende trou-gevallen, maer het is nu eenmael genoeg voor desen tijt de tong en sinnen daer op geoeffent te hebben.

PHIL. Dewijl het dan, waerde Sophronisee, u alsoo gelieft, so wil ick hier een eynde maken. Maer weet dat ick jegenwoordig van u scheyde, niet gelijck Leeuwen of Beeren, ofte ander wilt gedierte, hare banden af-gebroken hebbende, naer het wout loopen, om noyt weder te komen, maer eer en so als hoenders of duyven, en diergelijcke tam gevogelte, uyt sijn kot gaet of vliegt, hebbende stag een opset en voornemen om haest weder te keeren.

SOPH. Ick versta wat gy seggen wil, jongeling, doet soo en vaert wel.

Al is een saecke noch soo goet,
Weet datj'er maet in houden moet.

PROEF-

PROEFSTEEN
VAN DEN
TROUWRING.
HET
TWEEDE DEEL.

INLEYDINGE.

HEt was alreede over den middag, en de sonne hielt haer noch bedekt onder een duystere wolck de welcke haer eyndelick onsloot in een dichten mot regen, sonder dat'er eenig hemels-blaeu, door 't scheyden van 't swerck, sich scheen te willen openbaren. Philogamus, dese gestalte des luchts bemerckt hebbende, oordeelde daer uyt, dat hy sijnen vriend Sophroniscus vermoedelick t'huys soude vinden, en mitsdien gelegentheidt soude hebben, om met den selven voort te gaen in de t'Samen-sprake, op de Trou-gevallen en Houwelickscbe Bedenckingen, voor desen onderlinge gehouden, en daerom uytgaende, quam den selven vinden in seker stil vertreck, daer hy gewoon was in sijn eenigheidt de sinnen by wijlen innewaerts te trecken, om sich de uytterlicke dingen te ontrecken. Hy dan, den selven alvorens gegroet hebbende, verklaerde daer te zijn gekomen tot vorderinge en voltreckinge (konde het geschieden) van haer-lieder vorige aenmerckingen op de houwelicksche saecken.

Den regen juyst omtrent den noen
Is om den ganschen dag te doen,

(seyde Philogamus) sulcks dat gy belet zijnde om in uwen thuyn te gaen wandelen, ende van gelijcken om de straten te gebruycken, maer eensaem wesende in dit uw stil vertreck, soo kome ick u aenmanen tot vol-voeringe van ons begonnen werck, u en my bekent. Is dat alsoo, vriendt? seide Sophroniscus. Voor desen hebt gy my hier toe versocht by gelegentheidt van een schoonen dag en een vermakelijke plaetse, en nu gebruickt gy in de selve saecke voor een aenradende reden dit regenagtig weder, en desen verschoven en eensamen hoek van mijne wooninge. Hoe meenje dit rondt te schieten? Genegenheidt (antwoorde Philogamus) maeckt gelegentheit, en een die iet seer begeert, die weet oock alderhande tijden en stonden daer toe te passen, en bequaem te maken. Ick bidde u, waerde man, laet ons geen tijdt verliesen, dewijl ick gemerckt hebbe, dat de selve in aengename saecken altijdt schaers uyt komt te vallen. Wel aen (sprack Sophroniscus) set u neder, en begint te lesen, als gy voor desen pleegt te doen; ick wil u dat ampt als noch laten. Wy sullen tegenwoordelick van Palestina na Griekenlandt overgaen in den draet van dit werck, so ick d'ordre van onsen Schrijver wel gevat hebbe. Wel aen, laet ons dat lantschap mede doorwandelen (seide Philogamus) om daer na te dalen tot bekende Rijcken en tijden. Ick sitte dan neder, met het boeck in handen, en beginne te lesen, met verwachtinge, wat invallende gedachten u hier door sullen werden verweckt.

EERSTE GESCHIEDENIS,

Bestaende in het verhael van het ongelijck Houwelick

VAN

CRATES

EN

HIPPARCHIA.

VErnustig Grieckenlandt, wilt heden laten varen
Wat in u is gebeurt in menig hondert jaren,
Al wat het eerste volck eens selsaem heeft gedacht,
En wat een jonger tijdt te voorschijn heeft gebracht.
Wilt, door een lang verhael, hier niet te samen rapen
Noch hoe, door slim bedrog, Alcmene wert beslapen;
Noch hoe dat Ceres kint by Pluto was ontschaeckt,
En van den swarten poel Princesse wert gemaeckt;
Noch wat Pasiphae voor desen heeft bedreven,
Dat van den ouden tijdt niet regt en is beschreven;

Noch

Noch hoe dat over lang een gansch verscheyden aert
Te samen is gebracht, en door de trou gepaert.
Laet ons een ander stuck op heden gaen bemercken,
En laet op dit verhael de jonge sinnen wercken.
't En is geen wonder meer, al troude Galatee
Een dodden uyt het wout, of monster uyt de zee
Siet hier een jonge maegt, tot hoogen drift genegen,
Die stelt haer teere voet op ongebiende wegen,
Sy doet een seldsaem werk, en, met een vreemt beleyt,
Sy schouwt die haer begeert, sy wil die haer onseyt;
Sy vleyt een bultig man, sy vliet de schoonste menschen,
Sy haet'et altemael dat jonge lieden wenschen
Op, op, geswinde pen, beschrijft ons dit geval,
Dat aen ons Hollants volck een wonder schynen sal.
Hipparchia, gestreelt van al de jonge lieden,
Meer als'er eenig mensch te voren sag geschieden,
Is quellig in den geest en bijster ongesint,
Als haer een jong gesel met soete woorden mint.
Het is haer meerder lust gedurig iet te lesen,
En in een stil vertreck alleen te mogen wesen,
Om door een rijp gepeys te toomen haer gemoet,
Wanneer het buyten spoor verkeerde gangen doet
Sy vint in haer geen lust, gelijck de maegden plegen,
Sy vint tot naelde-werck haer sinnen niet genegen,
Sy wil geen tijdt-verdrijf gelijck de losse jeugt,
Sy wil geen mal geraes of ongesouten vreugt;
Haer geest stijgt hooger op, sy geest haer om te soeken
Al wat'er schuylen mag in ongemeene boeken;
Sy spot met spelde-werck, en al het aerdig doeck,
En laet het vrouwen-tuyg verschoven in een hoeck.
Een schrift dat hooge sweett, en boven alle vrouwen,
Dat rust op haren schoot, en leyt in haren bouwen;
En schoon het duister wort, sy draegt de boecken met,
En leytse nevens haer oock in het sagte bedt
Al wat de jonckheyt acht, dat is in haer verdweenen,
De beste van het landt die loopen blaeuwe scheenen;
Een joncker uyt het hof, en sijn uytwendig kleet,
Dat is haer als een walg, en enckel herten leet.
Maer des al niet-te-min, de grage jonge lieden
En laten efter niet haer gunst te komen bieden,
En hoe de Juffer meer de vryers weder-houd,
Hoe meer sy wort gevergt om haest te zijn getrout.
Meest al haer naeste bloet is besig haer te raden,
Sich met geen droeve sorg te willen overladen,
Maer liever bly te zijn, gelijck de jonckheyt plag,
Terwijl het haer betaemt, en oock gebeuren mag.
De moeder is gesint haer spoedig uyt te geven,
Om in den echten staet haer dagen af te leven;
Sy roept schier even-staeg: Het is my groote spijt,
Dat gy soo byster stil en ongesellig zijt
Gy spaert uw jeugt te lang, dies wort ik onverduldig,
Gy zijt aen onse stam een nieuwe jonkheyt schuldig,
Gy moet voor al het Rijk gaen brengen aen den dag,
Waer door het even staeg in wesen blyven mag.
Onsluyt den waerden schat in uwen schoot verholen;
Uw Vader even selfs die heef'et u bevolen
Kiest uyt de gansche stadt een rustig edelman,
Die tot soo nutten werck u dienstig wesen kan.
Om lant-koop wel te doen, en wel te mogen paren
En koomt nau eens 't geluck in seven gansche jaren,
En midts die schoone kans soo wonder selsaem valt,
Soo dient hier vast gegaen, en niet te zijn gemalt
Maer wat haer iemandt raet, sy gaet haer oude wegen,
Tot vryers niet gesint, tot vryen ongenegen,
En sy en kent voor al geen aengenamer dag,
Dan alsse boecken leest en eensaem wesen mag.
Het viel op desen tijdt, haer vader hadde gasten;
Maer hy en liet met dranck geen vrienden overlasten,
Een yder eyste wijn soo veel het hem geviel,
Soo dat meest al het volck de sinnen nuchter hiel.
De vreugde lijcke-wel en is niet weg genomen:
Want na het derde glas begonder praet te komen,
De wijn heeft yders breyn tot spreken op-geweckt,
Een yder vogel song na dat hy was gebeckt.

Hier gaet Archidamas, met wonder hooge streken,
Van syn doorluchtig huys en grooten Adel spreken,
Hy roemt hem af-gedaelt van Cadmus oude stam,
Die (schoon het Bacchus speet) den draeck het leven nam.
Maer Hylas poogt het gelt, het lant, en oude renten,
Als vry van meerder nut, de gasten in de prenten
Hier weyt hy wonder breet Aristo prees de jagt,
Die hy van grooter vreugt voor rechte mannen acht.
Maer Hedon valt'er in, en looft de schoone vrouwen,
En wil, tot sijn vermaeck, maer desen acker bouwen.
Candaules loeg hem uyt, verhief den koelen wijn,
En naemt sijn hoogste goet, te leven sonder pijn.
Phryx sweeg een langen tijt, terwijl de gasten aten,
Maer berst ten lesten uyt, en prijst de groote staten,
Hy meynt dat staeg te zijn in 's Konings vaste gunst
Is verr' het hoogste luck, en vry de meeste kunst.
Doch Calchas, om den twist in dit geval te mijden,
Ging halen aen den dag den loop van oude tijden,
Hoe dat eens over lang Leander had gevrijt,
En door de baren drong met onvermoeyde vlijt.
Wat Thais heeft gedaen in haer ontuchtig leven,
En wat oyt Canace voor desen heeft bedreven,
En meer van desen aert, waer van hem yder prees,
Tot dat'er op het lest een groote stilte rees
Wat lager aen den disch, daer jonge lieden saten,
En niet als van een bruyt of van het vryen praten,
Daer ging een yder aen, nae dat hy is gesint,
Of nae de reden leyt, of naer hy stoffe vint
Acœtes, uyt'er aert een hater van de Vrouwen,
Bespot al wat'er scheen genegen om te trouwen,
Hy noemt het echte bed een jock, een lastig pack,
Een stage slaverny, een willig ongemack,
Hy swoer, noyt tot een wijf sijn hert te sullen geven,
Al wou de Wijsheyt selfs met hem in echte leven
Dit hielt meest al de jeugt al wat te rau geseyt,
En meynt dat hy te breet in desen handel weyt.
Maer Arcas wederom, genegen om te paren,
Hielt trouwen wonder nut voor sijns gelijcke jaren,
Hy noemt het echte bed des werelts hoogste vreugt,
Een steunsel voor den Staet, een haven voor de jeugt,
Hy riep: Ick wil een wijf, ick salder een belesen,
Al sou de Sotheyt selfs mijn by-slaep moeten wesen.
Siet daer een groot verschil door ongelijcken aert,
D'een wenst te zijn getrout, en d'ander ongepaert.
Maer onder dit gewoel quam Celon tusschen beyden,
En hielt'et sonder gront al wat de vryers seyden,
Hy sprack: Indien ick oyt sal komen tot de trou,
'k En wil geen slechte duyf, 'k en wil geen wijse vrou
Siet dus swetst al het volck, en weet bequame reden,
En wat hem dienen mag, tot sijn gebruyk te smeden;
D'een doet het in der daet, en d'ander in den schijn.
Dus siet men over al de krachten van de wijn.
Hier na ging Crates aen, onaerdig in de leden,
Maer geestig in verstant, en deftig in de reden
Eerst sprack hy van het ooft, dat op de tafel stont,
Maer uyt een diepen geest, en op een vasten gront.
Doen trad hy vorder uyt, en quam tot hooger saken,
Soo dat hy menigmael den Hemel scheen te raken;
Hy sprack van waer de vorst, van waer de donderslag,
Van waer dat ebb' en vloet met beurten komen mag.
Hoe dat het met de lucht en aerdrijck is gelegen,
En wat het wonder Al gedurig doet bewegen;
En hoe een hooger geest bewoont dit machtig lijf,
Die al dit groot beslag heeft onder sijn bedrijf.
En of geheel de mensch, wanneer hy komt te sterven,
Sal in het graf vergaen, en in het stof bederven;
Of dat sijn innig deel sal sweven in de lucht,
En komen even-selfs daer noyt en wert gesucht.
Hy koomt ten lesten af, en straft de vreemde streken,
Waer toe van langer hant de mensche zijn geweken,
Hy strijckt de rancken deur, hy schelt de losse waen,
Waer meed', in synen tyt, de lieden swanger gaen.
Hy leert dat geen bejag mag nut of voordeel hieten,
Indiender goede trou geen deel en mag genieten.

Hy

Hy schaft den rijckdom af, vermits de middel-maet
Al wat ter werelt is in prijs te hoven gaet.
Hy leert hoe dat de geest ons tochten moet betomen,
En dat al 's menschen doen bestaet in losse dromen
Hy spreeckt van 't lompe vleesch, en van de rappe ziel,
En meer van dese stof, na dat de reden viel
Hier in schiep onse maegt een wonder groot behagen,
En scheen in dit gespreck als buyten haer gedragen,
Hier dacht, dat sy niet meer by swacke menschen sat,
Maer in des hemels troon en by de Goden at
De maeltijt is gedaen, de gasten gaen vertrecken,
Maer sy gaet des te meer haer gansche sinnen streccken.
Tot Crates hoogen geest; sy wickt en over-leyt
Wat Crates heeft gedaen, wat Crates heeft geseyt
Sijn stant, sijn wijs gespreck, en sijn manhaftig wesen
Dat is in haer gemoet als in een boeck te lesen,
Dat is in haer gemaelt, en wonder diep geprent,
En waer de Juffer gaet daer scheen de man ontrent;
Hy sweeft haer voor het oog, hy leyt haer in de sinnen,
En sy en kan geen rust op haren geest gewinnen,
Sy noemt hem menigmael oock tegen haren danck,
En dus maelt haer de ziel geheele nachten lanck,
Doch schoon een soeten slaep komt over haer gevallen,
Noch wortse nimmermeer genegen om te mallen;
Haer breyn is even dan met reden in-getoomt,
't Is tucht al watse prijst, en wijsheyt datse droomt.
Sy, geensins door het oog, maer door het oor gevangen,
Gevoelt in haer gemoet een wonder soet verlangen,
Sy prijst den Jongeling, en sijnen hoogen geest,
Sy prijst sijn diep vernuft, en schoone reden meest.
Wel! wat is dit geseyt (dus gaet de Vryster spreken)
Wat voel ick voor een brant in dit gemoet ontsteken?
Word ick nu minne-sieck van soo een viese man,
Die 't my niet vragen sal, en ick niet vragen kan?
Siet, wat een selsaem werck! de beste van de lande
Die stellen hare trou aen mijne jeugt te pande,
Die bieden my gestaeg haer trou en rechter-handt,
En ick en bood hun noyt een eenig minne-pant.
Ick worde t'aller tijt gevleyt, gestreelt, gebeden,
En deftig aen-gesocht, en wonder hart bestreden,
En des al niet-te-min ick blijve die ick ben,
Om dat ick niet een man voor my bequaem en ken.
Hoe! sal dan nu een mensch van wonder strenge seden,
Die geen cieraet en lijt ontrent sijn rauwe leden,
Ontstellen mijn gemoet, en roeren mijnen geest,
Daer voor ick vander jeugt ten hoogsten heb gevreest?
Ach! dat sou voor het volk een vreemden handel wesen,
En daer in d'oude tijt noyt van en wert gelesen;
En om soo viesen guil, en ongehoorden brant,
Sal ick een straet-maer zijn door al het gansche lant.
Maer neemt, ik vond het goet soo harden aert te minnen,
Komt seg eens mijn vernuft, hoe sal ick dit beginnen?
Ach! Crates is van outs een hater van de vreugt,
Hy kent geen soete min, geen luymen van de jeugt,
Sijn hert is even-staeg als buyten hem gevlogen,
En boven aertsche draf ten Hemel op-getogen,
Hy voed een hoogen geest, van alle tochten vry,
En kent niet wat de jeugt of wat het minne zy.
Wil ik hem voor een man, ik sal 't hem moeten vragen,
En met een groot gevaer mijn eere moeten wagen,
Ick sal hier moeten doen al wat een vryer plag,
En dat noyt teere Maegt met eere plegen mag.
En soo ick dit bestae, hoe sal de werelt spreken?
Hoe sal het schamper volck met felle tongen steken?
Hoe sal de Steedtsche jeugt versoeyen mijne daet,
Als die gansch buyten spoor en uyt den regel gaet?
Ey, wat ick bidden mag, bedaert u losse sinnen,
En wilt soo vreemden stuck uw leven noyt beginnen.
Kiest liever, wijl gy meugt, een man, een echten vrient,
Die soet, die geestig is, en u tot vreugde dient.
't Is vry een wijt verschil te werden aen-gebeden
Door iemant van de jeugt, verciert met frissche leden,
Als aen te moeten doen een schaem-root aengesicht,
En af te moeten gaen van alle maegde-plicht,

Als soo een viesen kop, verslingert op de boecken,
Te streelen met den mont, tot vryen aen te soecken.
Ach! siet doch, mijn gemoet, dat gy die klippen mijt;
Een mensch die leelick is hoe kan hy zijn gevrijt?
Sy wou na dit gespreck haer geest in ruste stellen,
Maer voelt al wederom haer ziel gedurig quellen;
Dat hoog verheven breyn dat sweeft haer in den kop,
En, waer de Juffer gaet, het draeyt gelijck een top.
Sy gaet als wederom hier over liggen malen,
Soo dat in dit gewoel haer gansche sinnen dwalen.
Wel hoe! beschroomde ziel, is dit so vreemden stuck,
Dat oock een Juffer vrijt, en let op haer geluck,
Of moet een jonge maegt haer sinnen laten binden,
Daer niet als tegen-aert en leet en is te vinden?
Moet ik en mijns gelijk voor eeuwig zijn beschroomt,
En trouwen naer het valt, en nemen dat'er koomt?
Neen, neen, na mijn begrijp, dit zijn maer viese grillen,
Die ons, als voor een wet, de menschen stellen willen.
Een vryster heeft de macht, soo wel als eenig man,
Te nemen haer gerief daer sy het vinden kan.
Medea, weggeruckt door Jasons schoone leden,
Heeft met een soeten mont den Ridder aen-gebeden,
Den Ridder op-gedaen haer toe-genegen hert,
Tot dat sijn frissche jeugt tot haer genegen wert.
Heeft Dido niet gevrijt, en met geheele sinnen
Æneas aen-geleyt om hier te komen minnen?
Heeft Sappho boven dien niet Phaon aen-gesocht,
En, door een soet gevley, tot huen wil gebrocht?
Hoe! sal ick dan ontsien, dat hondert schoone Maegden
Eens stellen in het werk, en sonder schromen waegden?
Hoe kan het hedensdaegs alleen my qualick staen,
Dat in den ouden tijdt soo dickmael is gedaen?
Soo ick op lusten sag, dat waren vuyle saken?
Maer nu ik wijsheyt soek, wie kan mijn voorstel laken?
Ick die een man begeer, niet soo de jonckheyt plag,
Mag doen in dit geval dat yder niet en mag.
Maer Crates is mismackt Dit hoor ik op hem schieten;
Hem dien de deugt verziert, wie kan die leelick hieten?
Maer hy is bytter arm, en uyt'er maten kael,
Die wijse sinnen heeft besit het altemael
Maer hy en heeft geen staet om van te mogen leven;
Al wat op aerden wast dat kan hem voedsel geven:
Maer hy is noyt geset, en dwaelt aen alle kant;
Al waer den Hemel streckt daer is ons Vaderlant.
Maer, wat heeft so een mensch als enkel leet te wagten?
Een wijs en billick hert kan alle ding versachten.
Maer hy wort staeg bespot, dat hem tot schaden streckt;
Wie dat den wijsen schimpt noch wort hy met begekt.
Maer gy zijt bly van aert, en hy een rechte suffer;
Jae hy een deftig man, en ick een slechte Juffer.
Maer hy een vuyle stons, en gy een nette Maegt;
Gy spraeckt een ander tael, so gy hem innig saegt
Waer woont oyt kloek verstant in so mismaeckte leden?
Ick bidde vraegt my niet; maer hoort sijn wijse reden.
Maer 't is met dat alleen: want hy is oock gebult;
Geheel dat groot geswel is met verstant gevult.
Maer 't is een viesen kop, hy kan geen vrouwen strelen;
Hy kan my sijn vernuft en deugden mede deelen.
Maer hy is staeg alleen in eenig selsaem dal;
Wat raest het schamper volck! is Godt niet over-al?
Maer hy hast yder toe, geen mensch kan hem behagen;
Dat is een vaste peyl, dat sy hen qualick dragen.
Maer hy veracht het gelt, een teycken dat hy raest;
Wie daer niet op en past, die koomt de Goden naest.
Maer hy lijt staeg gevaer met veel in 't wout te sweven;
Al wie geen doot en vreest, die kan eerst rustig leven.
Maer hy komt in geen huys, oock op een verre reys;
Des hemels schoon verwulf dat noemt hy sijn paleys.
Maer hy en drinkt geen wijn, wat kan hem oit vermaken?
Wie drinckt wanneer hem dorst, dien kan ook water smaken.
Maer hy nut slechte spijs, en dickmael niet een beet;
't Is goet al wat hy nut, die maer uyt honger eet.

Maer [illegible] ligt geen kunst of cierfel aen de leden;
Een [illegible] deftig Man vernoegt hem met de reden.
Maer [illegible] is enckel leet voor uwen teeren aert;
't Is my [illegible] meeste vreugt met hem te zijn gepaert
Maer hy [illegible] menigmael, oock dickwils heele nachten;
Wanneer hy niet en slaept, dan voed hy sijn gedichten
Maer soo een selfsiem hooft en dient geen jonge vrou;
'k En [illegible] Crates niet, indien ick mallen wou.
Daer stijgt de Vrijster vast, sy roept haer vaders knegten,
Sy laet in haren Tuyn een hooge ladder regten,
Sy gaert in haren schoot het schoonste boom-gewas,
Dat oit een sinnig mensch van schoone boomen las:
Die hette nu de kunst met aerdig kruyt besteken,
En wrocht er roosen om met hondert minne-treken.
Een yder, die het werk maer eens met oordeel sag,
Verstont waer heen het wou, en wat'er onder lag,
Verstont in volle daet wat dat de groene kruyden,
En wat het bloem-gewas in desen wou beduyden.
Men sag'er meeg beleyt, men sag'er vonden in,
Vry teyckens van verstant, en van een diepe min
De schotel boven al, daer in de fruyten lagen,
Die scheen oock even-selfs haer soeten noot te klagen;
Men sag'er menig hert bezijden op gemaeckt,
Met pijlen (soo het scheen) tot in de gront geraeckt.
Sy geeft het reyn geschenck een van de Kamenieren,
En hiet het by den Man met heusche woorden cieren,
Doch hoese spreken moet en wat'er dient geseyt,
Dit wort haer voor-gespelt, en in den mont geleyt.
De dienstmaegt doet haer werk, ten besten datse konde,
Hoe-wel sy metten geest de saken niet door-gronde.
Ten valt haer geensins in, dat aen de soete maegt
Soo vresen hooft bevalt, soo strengen aert behaegt.
Sy koomt dan met het ooft tot Crates in getreden,
Sy groet den Jongeling, en seyt hem dese reden:
Mijn Juffer, waerde man, (gy kentse soo ick denck)
Die bied u goeden dag, en sent u dit geschenck
't Zijn fruyten, na de kunst geciert met versche roosen,
Die wy, tot uwer eer, uyt meer als duysent koosen,
Vermits gy gister noen soo wel en bondig spraeckt
Van al dat 's menschen oog en ook den mont vermaeckt.
Hipparchia die wenst, soo gy het woud gehengen,
Eens meerder herten-lust u toe te mogen brengen,
En, om u kond te doen haer toe-genegen hert,
Soo is't dat dit geschenck u toe-gesonden wert.
De man die hoort'et aen, maer hielt sich onbewogen,
Vermidts hem even doen de sinnen elders vlogen;
By hem wert, sonder slot, 'k en weet niet wat geseyt,
En hy gaf even-selfs geen drinck-gelt aen de meyt
Sijn swaer en killig breyn dat blijft gelijck vervrosen
Te midden in de jeugt van al de frissche rosen,
Hy liet de fruyten daer, en hy en proeftse niet,
Het schijnt dat hy geen kruyt of schoone vrugten siet.
Dit speet de kamer-maegt, en mits sy konde mercken
Dat aen de Jongeling de sinnen elders wercken,
Soo keertse wederom, en seyt de Juffer aen
Wat dat'er is gebeurt, en hoe de saken staen.
Uw fruyt, begon de Meyt, dat swaer-hooft toe-gesonden,
En heeft in sijnen geest geen lust met al gevonden.
Want of men desen kluts al moye dingen geeft,
Hy weet van buyten niet of hy van binnen leeft.
Hy is als staeg van huys Gy, hebje wat te schencken,
Wilt niet om desen bloet, maer om een ander dencken.
Een gifte (na my dunckt) is sonder gront besteet,
Als hy, dien gy beschenkt, aen u geen dank en weet.
De Maegt had uyt-geseyt De Juffer is verslagen,
Sy geeft haer na den Hof om daer te mogen klagen;
Ach! seyse, 't is een block, en niet een geestig man,
Aen wien mijn groen geschenk geen lust verwecken kan,
Ach! 't is een deusig brein, dat niet en kan bedencken
Wat dat het seggen wil, als jonge vrijsters schencken.
Ach! had ick dese gunst aen Lycias getoont,
Ick ware met'er daet door weder-gunst geloont.
Had ick het aerdig fruyt Eudoxus toe-gesonden,
Ick hadde voor gewis sijn hert aen my gebonden,
Ick weet, hy had vereert aen mijne kamer-maegt
Vry meer als dit geschenck en al het fruyt bedraegt
Had ick aen Eutrapel het minste ding geschoncken,
Hy kreeg in sijn gemoet wel duysent minne-voncken;
Sond ick hem maer een blom of maer een versse roos,
Wat is'er dat sijn hert voor mijne gunst verkoos?
Een peer hem toe-geschickt, een appel hem gegeven,
Die sou als van der doot hem brengen in het leven,
Die sou den Edelman verfraeyen sijn gemoet,
Gelijck een soeten dau de flauwe kruyden doet
Voor minnaers is het ooft van alle tijdt gepresen,
Cydippe kan voor al my des getuyge wesen.
Een appel heeft wel eer een ongetemde Maegt
Tot in den lieven arm van haren vrient gejaegt
Door ooft, en sijn behulp, soo maeckte Pluto sijne,
Den roof by hem ontvoert, de schoone Proserpijne,
En koomt'er aerdig fruyt van eenig Herders kint,
Het is van outs een peyl dat hy van herten mint
Dit al, gelijck ick weet, heeft Crates wel gelesen
Hoe kan dan sijn gemoet soo ongevoelick wesen?
Voorwaer hy is te stuer, daer is geen soetheyt in,
Daer is in sijn gemoet geen woon huys voor de min
Gy wilt dan uwen geest tot soeter vrijers geven,
Verkiest een Edelman, die beter weet te leven,
Verkiest een soeter aert, die op uw diensten wacht,
't Is dwaesheyt gunst te doen een diese niet en acht
Sy heeft na dit gepeys een langen tijdt geswegen,
Maer heeft al wederom haer oude luym gekregen
Fy, seytse, grillig mensch, hoe gaeje dus te werk,
Ick bidde, seg een reys, wat is uw oog-gemerk,
Wilt gy een jongen laf tot uwe gunst verwecken?
Wilt gy een Venus-wicht tot uwe liefde trecken?
Neen, dat is niet gemeent, gy soekt een deftig man,
Die, met een hoog gemoet, sijn tochten dempen kan
Wel aen dan, grillig breyn, en wilt u niet bedriegen,
Het is van outs geseyt: Geen arent jaegt'er vliegen,
Geen man soekt kinderspel: en wie der hooge sweeft,
Weet dat hy geen vermaeck in slechte dingen heeft
De meyt die quam daer aen, en ging de Man besoecken,
Daer hy gansch besig sat te midden in de boecken,
Sy stelt hem fruyten voor met roosen overdeckt,
Voorwaer, bedenckt'et wel, het is met hem gegeckt
Hy was met sijnen geest tot in de lucht gevlogen,
En by de goden selfs ten hoogsten op-getogen;
Hy wist uw grillen niet, noch hoe het Meysjen ralt,
Vermidts sijn hoog gemoet soo lage niet en valt
En siet, vermidts de Man veracht soo kleyne dingen,
En niet en is gewiegt met slechte beuselingen,
Daerom verflaeut uw geest, en krijgt een dwarssen sin,
En 't is nochtans de gront van uw begonnen min
Om dat geen oogen-lust sijn hert en kan bekoren,
Om dat de leckerny by hem is af-gesworen,
Om dat geen schoonheyt selfs sijn reyne sinnen trekt.
Dit is't dat uw gemoet tot sijne gunst verweckt
Om dat hy niet en doet, gelijck geringe menschen,
Die rijckdom, die vermaeck, die sachte dingen wenschen,
Om dat hy over lang sijn tochten overwan,
Siet daerom wil ick hem, en anders geenen man.
Maer daer is boven dien een mis-slag hier bedreven,
Ick hebbe desen last een losse Meyt gegeven,
En die heeft (na ick merk) mijn gronden niet verstaen,
En daerom, als het dient, haer bootschap niet gedaen.
Wie sieck is van de min, en soeckt te zijn genesen,
Hy die de pijne voelt die moet de boode wesen,
Hem is het droevig leet tot in de ziel geprent,
Dies is hy slecht bedagt, als hy een ander sent.
Ick wil mijn eygen selfs aen Crates gaen vertoonen,
Soo sal dit kloeck verstant mijn gunsten wel beloonen.
Wat doet ons wacker oog en geestig wesen niet,
Wanneer het op een man geswinde pijlen schiet.
Maer hoe! sal ick, een Maegt, tot Crates nu genaken?
Sal ick in vollen daet den vryer moeten maken?
Sal ick met stout gebaer hem vallen in den schoot,
En met een vollen mont hem klagen mynen noot?
kan

[illegible] Vader [illegible]? kan dit mijn tonge ſpreken?
Gewis mijn eerbaer hert dit ſchijnt'er af te breken,
Mijn bange geest verdwijnt, mijn teere ziel verſchiet,
En mijn bevreesden aart en heeft de ſtoutheyt niet.
Maer ſchoon ik had de kragt mijn voorſtel uit te brengen,
Miſſchien en ſou de Man mijn ſtreelen niet gehengen,
Miſſchien ſal hy terſtont, met hert en ſtuer gelaet,
My ſtellen buyten troost, en buiten alle raet.
Maer hoe bedruckte ziel, wilt gy gedurig hellen,
Om dit onruſtig hert met ſwaren angſt te quellen?
Waerom geen ſachter weg en beter raet bedacht?
Waerom niet wat gemack tot uwen druck gebracht?
'k En hoef in dit geval myn eere niet te wagen,
Noch met een open mont myn herten-leet te klagen;
Men kan in dit geval bedeckt en ſeker gaen,
Myn eer en dit verſoeck dat kan te ſamen ſtaen.
Wie geeſt heeft in de borſt, die kan, ook ſonder ſpreken,
Aen iemant doen verſtaen al wat haer mag ontbreken.
Al ſwijgt een Vrijſter ſtil, een winck, een ſoete lag
Die ſeyt, oock ſonder tael, al wat haer ſchorten mag.
Sy gaet, na dit gepeys, in haren kamer treden,
Sy neemt een ſuyver glas, en ſpiegelt hare leden,
Sy doet haer koffers op, en haelt'er aen den dag
Al wat tot meerder glans haer leden dienen mag:
Sy troſt haer geeſtig hair, en ciert aen alle kanten
Haer vlechten met Topaes, en rijcke diamanten;
Met paerels haren hals, dat net en geeſtig ſtaet,
Midts ſy het aerdig tuyg in wit te boven gaet
Een tabbert, na de kunſt geſchildert met de naelde,
Daer in een wacker oog met groot vernoegen dwaelde,
Die ſweeſt haer om het lijf; en, mits haer rijcke ſtof,
Vertoont in bloem-gewas, gelijck een vollen hof.
Maer ſchoon ſy is geciert met hondert moye dingen,
Die 't oog van al het volk als tot haer leden dwingen,
Sy heeft noch beter glans want al het ſchoon cieraet
En is ſoo luſtig niet gelijck haer ſoet gelaet,
Gelijck haer geeſtig hair, en roos-gelijcke wangen,
Al net en recht bequaem om harten in te vangen:
En dus ſoo treetſe voort, en geeſt haer in de ſtadt,
Doch meeſt ontrent de plaets daer Crates dickmael ſat,
Daer Crates beſig was ſijn ſinnen op te ſcherpen,
Daer ſiet men onſe maegt het oog gedurig werpen.
Maer offe ſomtijts lacht en ſomtijts deerlick ſiet,
De man is onbeweegt, en hy en groetſe niet.
Hier op ſpreeckt haer gemoet. Het ſtuck moet verder
Want hy is met den geeſt te bijſter opgenomen, (komen,
Ick wil hem naerder gaen, en met een heuſen mont
Hem ſeggen dit geheym tot in den diepſten gront.
Dat is de rechte ſtreeck die my ſal konnen baten.
Waer ſchaemte ſchade doet, daer dientſe na-gelaten.
Dit is een nutte ſpreuck, beveſtigt van den tijt,
De wijsheyt is het waert dat haer een maegt vrijt.
Sy koomt op dit gepeys tot Crates ingetreden;
Maer ſiet, een koude ſchrick die rijſt haer in de leden,
Haer innig herte klopt, haer gantſche lichaem drilt,
Sy weet niet watſe doen of watſe laten wilt.
Sy ging tot driemael toe om aen de klinck te roeren,
Maer ſy voelt haren geeſt als uyt de leden voeren,
Het ſchijnt dat ſy in ſwijm ter aerden neder-ſinckt,
Of dat de ſtrate ſelfs haer in het aenſicht ſpringt.
Sy keert dan wederom, en gaet vaſt overleggen
Of ſy dit niet en dient haer moeder aen te ſeggen.
Dat vondſe voor het leſt, na lang bedencken, goet;
Dies gaetſe tot de vrou en opent haer gemoet.
Vrou-moeder (ſeyt de maegt) het is een wijl geleden
Dat gy hebt in der ernſt gelet op mijn beſteden,
Gy hebt my duyſentmael tot trouwen aengemaent,
Maer ick en ſag den weg daer geenſins toe gebaent.
Mijn ongevoelick hert, en mijne tuymel-ſinnen
Die waren even-ſtaeg onluſtig om te minnen;
'k En wiſt niet eenen man die my ſoo wel beviel,
Dat ick aen ſijn beleyt wou gunnen deſe ziel.
Maer ſiet hoe alle ding ter werelt kan verkeeren!
Ick voele door de min mijn ſinnen over-heeren,
Ick voele dat myn hert nu anders is geſtelt,
En dat een ſelſſem vyer mijn teere ſinnen quelt.
Indien het u belieft my des verlof te geven,
Ick wil van nu voortaen, ick wenſch een ander leven,
Ick wil oock heden ſelfs verkieſen eenig man,
Die mijn onſtuymig hert in ruſte ſtellen kan,
Die mijn onrype jeugt ten goede ſal bereyden,
En tot de ware deugt mijn driften ſal geleyden.
Gy doet in dit geval gelijck een moeder plag,
Op dat ick dit begin ten eynde brengen mag.
De moeder is verheugt van ſoo gewenſte reden,
En ſoeckt van ſtonden aen hier naerder in te treden.
Wel dochter (ſeyt de vrou) zyt gy aldus geſint,
Soo opent even hier wie van u wert bemint.
Ick ſal, eer dat de ſon is in de zee geweecken,
Ick ſal noch heden ſelfs met uwen Vader ſpreecken,
Ick weet geen meerder vreugt en ſal hem oyt geſchiên,
Als u, ſijn lieſte kint, getrout te mogen ſien.
De maegt gaet weder aen. Ick hebbe lange dagen
Mijn ſinnen om-gevoert, myn oogen om-geſlagen,
Op dat ick met beſcheyt ten leſten vinden ſou,
Aen wien ick myn gemoet ſou binden in de trou.
En naer ick menigmael met alle myn vermogen
Het ſtuck heb overleyt, en dickmael overwogen,
Soo oordeelt myn gemoet, dat Crates is de man,
Die my in dit geval alleen vernoegen kan.
Indien het u behaegt ten echte my te geven,
Ick ben met hem geſint myn dagen af te leven,
En dat in vreugt, in pijn, in luſt, in ongeval,
En wat my voor een lot den Hemel gunnen ſal.
Hoe! Crates (ſeyt de vrou) wel dat ſijn vieſe grillen,
Die ick niet kan verſtaen waer henen datſe willen;
Hoe! Crates, lieve kint? dat is een ſeldſaem menſch,
Hy kent geen lief of leet, geen luſt of herten wenſch.
Hy heeſt ja vleys en bloet te ſamen uyt-getogen,
De gronden van den menſch, de werelt uyt-geſpogen,
Hy heeſt ſijn eygen aert en alle vreugt verlaeckt,
Soo dat gy boven al daer qualick zijt geraeckt.
Soo gy ſijn lichaem ſiet, hy heeſt miſmaeckte leden;
En waer men hem ontmoet daer gaet hy eenſaem treden,
Sijn aenſicht ſtaet geſtreckt, en als in ſtagen rou,
In 't korte, deſen man en dient geen jonge Vrou.
Gy, in het tegendeel, zijt prachtig op-getogen,
En hebt geſtaeg verkeert by luyden van vermogen;
Gy zijt van ons geciert en van der jeugt gekleet,
Niet uyt een ſchraerſe beurs, maer uyt'er maten breet.
Gy zijt een ſchoone maegt, en hondert jonge mannen
Die hebben t'uwen dienſt haer ſinnen ingeſpannen.
Of ſoo gy rijckdom ſoeckt, de rijckſte van de ſtadt,
Die zijn door uwen glans ten vollen opgevat.
Soo gy op Adel ſiet, de beſte van den lande
Die bieden hare trouw aen uwe gunſt te pande.
Gy daerom, friſſche bloem gaet neemt een luſtig man,
't Zy edel, rijck of ſchoon, gy hebt'er keuſe van.
Maer ſoo een vieſen aert voor u te willen kieſen,
Dat is met eygen wil ſijn lieve jeugt verlieſen,
Dat is het malſte ſtuck, en wel de vreemſte ſlag,
Die ick in dit geval van al myn leven ſag.
Hy is een leelick menſch, en gy van ſchoone leden,
Gy van een ſoeten aert en hy van ſture zeden.
Hy wonder rou gekleet gy net in uw gewaet,
Hy droef in ſijn gebaer, gy bly in uw gelaet.
Hoe ſal dit groot verſchil ſich oyt te ſamen voegen?
Hoe kan dit ſtrijdig werck oyt herten vergenoegen?
Glooft'et, waerde kint, ſoo ongelijcken aert
Kan noyt als met verdriet te ſamen zijn gepaert.
De moeder had geſeyt. De dochter ging beginnen,
Niet door een ſchielik hooft, maer wel bedachte ſinnen,
Met oorlof, ſeyt de maegt, al wat men ſchoonheit hiet
En heeſt ſoo goeden naem in mijn gedachten niet:
En dat gy leelick noemt, en kan ick niet verſoeyen,
Maer voel in tegendeel myn lieſde dieper groeyen.
De ſchoonheyt, na my dunckt, byſonder in de mans,
En geeſt noyt ware luſt, en beeſt geen rechten glans.

Ulyſ-

Ulyſſes hadde noyt de gaef van ſchoone leden,
Noch wan hy menig hert door ſijn beſette reden,
Noch heeft hy Nymphen ſelfs tot ſijne min gebracht.
Soo dat ick kloeck verſtant voor alle dingen acht.
Al is een lichaem ſchoon, wat vreugde kan het geven,
Om daer aen vaſt te zijn voor al ſijn ganſche leven?
't En is maer een geſicht Wat kan'er meer geſchiên?
Al wie het eens bekijckt, die heeft'et al geſien.
Of ſooder naderhant iet anders is te vinden,
So blijckt'et dat de tijt de ſchoonheyt kan verſlinden:
Invoegen dat men noyt, als met een groot verdriet,
Het af-gaen van de jeugt en van de ſchoonheyt ſiet.
't Is anders met de geeſt, die kan tot alle tijden
Verfraeyen ons gemoet, en op een nieu verblijden,
Die weet, tot onſe vreugt, geſtaeg een nieuwen vont,
Of met een deftig ſchrift, of met een ſoeten mont.
En als dat Hemels vyer genaeckt ſijn alderleſte,
Dan koomt de meeſte glans, en verr' het alderbeſte,
Het is in dit geval de witte ſwaen gelijck,
Die ſingt haer ſoetſte liet ontrent haer droevig lijck
Een geeſt van hoog vernuft die kan, op weynig uren,
My ſtorten in de borſt, dat my ſal eeuwig duren,
Daer my het friſte lijf, ook van den ſchoonſten man,
Noch wijſer in verſtant, noch beter maken kan.
Het lijf, hoe ſchoon het is, en kan my niet vermaken,
Goet, adel, ſchoone verw en zijn maer beuſel-ſaken.
Het lijf is maer een block, een ongeſonden romp,
En, met een woort geſeyt, niet als een aerden klomp.
Indien gy my een man oyt zijt geneygt te geven,
Ick ben met deſen vrient alleen geſint te leven;
En daerom, tot beſluyt, Vrou-moeder, weeſt geruſt,
In dat gy leelick noemt, daer is myn herten-luſt.
Al wat de goede vrou hier tegen quam te ſeggen,
Dat kon de jonge maegt met reden weder-leggen.
De Vader even-ſelfs die is hier in ontſtelt,
Als hem, gelijck het lag, ſijn Vrouwe dit vertelt.
Hy, naer het ganſche ſtuck te hebben overwogen,
Meynt dat hier Crates ſelfs wel meeſt in ſou vermogen,
Hy voegt hem by den man, hy opent ſijn verdriet,
En bidt met grooten ernſt, dat hy'er in verſiet.
Dat hy (die niet en is genegen om te trouwen)
Het opſet van de maegt wil krachtig weder-houwen,
Dat hy (die met een woort veel menſchen beter maekt)
De Vrijſter neder ſet, en hare luymen ſtaeckt.
Dit wert van ſtonden aen by Crates aen-genomen,
Hy ſeyt dien eygen dag by haer te willen komen,
Hy ſeyt, dat hy den loop van ſoo een vreemt geval,
Oock in een oogenblick, in ſtilte brengen ſal
In 't huys waer Clito woont daer was een ſtille kamer,
Hier tijt de man te werck, en met een flukſen hamer
Soo maeckt hy daer een gat, ſoo dat hy konde ſien
Al wat'er omme ging, en wat'er mag geſchiên.
Maer eer hy wederkomt, gaet hy ſijn Dochter ſpreken,
En poogt met alle macht haer voorſtel af te breken;
Doch ſy blijft onbeweegt, en ſet haer even vaſt,
Soo dat haer vreemde luym gedurig hooger waſt.
De man, als uyt-geput, gaet nu ſijn beſte reden,
Gaet al ſijn ganſche kracht op haer gemoet beſteden,
Hy klopt aen haren geeſt met ſoo een harden ſlag,
Als oyt een ſelle tong aen iemant geven mag.
O wat een ſchendig ſtuck! waer zijn uw teere jaren?
Waer is uw ſedig hert, uw ſchaemte weg gevaren?
Waer is het eerbaer root, der vrouwen hoogſte deugt?
Dat gy uw reynen plicht aldus vergeten meugt
Waer rolt uw los verſtant? waer dwalen uw gedachten,
Dat gy wilt onderſtaen een man te gaen verkrachten,
Een man ganſch tegen aert te dringen in de trouw,
Dat noyt en wort gedaen als van een geyle Vrouw?
Quelt uw een heeten brant, of worden uw de leden
Van krevel aengeritſt, of van het vleys beſtreden,
Soo malt gelijck het dient, en kieſt een ruſtig man,
Die met een ſoet onthael uw jeugt vernoegen kan;
Maer by een vieſen grieck uw luſt te willen ſoecken,
Die noyt geen luſt en vint als in vernufte boecken,

Dat is het ſotſte ſtuck dat ick mijn leven ſag,
En dat oyt menſchen breyn met reden lijden mag.
Hoe! ſal een bultig vent een ſchone maegt vervoeren,
En, die geen liefde kent, uw ſinnen konnen roeren,
O monſter van de ſtadt, en van het ganſche Rijck?
Wie ſag'et immermeer, wie kend'et uws gelijck?
Juyſt op dit eygen woort ſoo komt de moeder binnen,
Die ſeit. Verdwaelde ziel, wat moogje doch beginnen?
Gy hebt in grooten ernſt op my wel eer verſocht,
Dat gy eens met gemack tot Crates ſpreken mocht
Komt nu, en neemt de proef van ſijn verkleumde ſinnen,
En ſiet wat uw geſpreck op hem ſal konnen winnen.
Hy is hier binnens huys in ſeker ſtil vertreck,
Gaet ſpreeckt hem, ſooje wilt, en opent uw gebreck.
Als dit de Juffer hoort, al is haer geeſt verſlagen,
Sy is noch even-wel het ſtuck geſint te wagen
Sy weegt in haer gemoet het onverwacht geval,
En peyſt een korte wijl hoe ſy het maken ſal
Maer alſſe Crates ſiet, hier ganſche leden beven,
Soo datſe geen geluyt voor eerſt en konde geven,
Sy ſtaet gelijck verbaeſt van ſoo een deftig man,
Maer groet hem lijcke-wel ten beſten datſe kan,
In wijsheyt, kloeck vernuft, en luſt tot hooge ſaken
Daer in, ô waerde vrient, beſtaet mijn ganſch vermaken,
En, ſchoon ick ben gevleyt van al de friſſche jeugt,
'k En vinde geen vermaeck in al die malle vreugt
Want naer ick even hier u leſt eens hoorde ſpreken,
Ben ick van ſotte min ten vollen af-geweken,
Ick ben, na dat geſpreck, gedurig ongeruſt,
En, ſiet! in u alleen beſluyt ick mijnen luſt
Soo gy het, waerde man, nae deſen wilt gehengen,
Ick ſal al wat ick kan tot uwen dienſte brengen,
Ick ſal al wat ick heb u ſtorten in den ſchoot,
En blijven u getrou tot aen de bleecke doot
Ick heb van u geleert in tucht alleen te ſpreken,
En al het los gevley ten vollen af te te breken,
Ick heb van u geleert te lijden met verdrag,
Al wat het ſchamper volck op iemant ſeggen mag;
Ick heb van u geleert, niet meer te willen achten
Dat yder een begeert, dat alle menſchen wachten,
Dat oyt een prachtig wijf om hare leden droeg,
Ick heb van u geleert, dat weynig is genoeg
Ick heb van u geleert in voorſpoet niet te ſwellen,
En, als het qualick gaet, ſijn herte niet te quellen.
Ick heb van u geleert, dat ons de bleecke doot
Stelt boven alle ſorg, en buyten alle noot.
Ick heb van u geleert mijn los gemoet te dwingen,
Ick heb van u geleert, dat Godt in alle dingen
Sijn woon-plaets heeft geſet; dat Godt is over-al,
Dat Godt te ſijner tijt de werelt rechten ſal;
Dat, waer hy is ontrent, geen quaet en dient bedreven,
Geen boosheyt aengeregt door al het ganſche leven:
Want hy vervult het Al. Ick heb van u geleert,
Hoe druck en tegenſpoet ten goede dient gekeert.
Ick heb van u geleert, dat ſtil te mogen weſen
De menſchen voordeel is, en driften kan geneſen.
Ick heb van u geleert, dat gullen overvloet
De leden niet en helpt, maer enckel hinder doet,
Ick heb van u geleert, en wild'er in volherden,
Ick heb van u geleert een menſch te konnen werden.
Ick meyn het met'er daet, en niet in looſen ſchijn,
En acht ick uwe leer, ſoo moet ick uwe zijn
Met ſy haer reden ſluyt, haer ganſche wangen blooſen,
En gloeyen even ſoo gelijck als verſche rooſen:
Daer was een ſtoel ontrent, waer ſy op nederſeeg,
En ſiet, haer weſen ſprak, ſchoon dat haer tonge ſweeg.
De Man, op dit geſicht, voelt ſijn gewrichten drillen,
Sijn geeſten overhoop, onſeker watſe willen
Sijn over-ſtrengen aert wort ſacht in dit geval,
En weet niet wat hy doen, of wat hy laten ſal
Hy ſtaet dan ſonder ſpraeck, verſtelt in ſijn gedachten,
Hy voelt in dit gewoel ſyn herte ſchier verkrachten
Ten leſten, wat bedaert, ſoo leyt hy ſynen ſtat,
Sijn af-geſleten mael, en rauwen mantel af.

Daer stont hy doen ontbloot. Hy toont sijn gansche leden,
Hy toont sijn kranck gestel van boven tot beneden,
Hy toont de jonge maegt sijn heymelick gebreck,
En, siet! in desen stant begon hy dit gespreek:
Het komt my selsaem voor, ô schoonste van de maegden,
Die oyt door soet gelaet aen eenig man behaegden,
Het koomt my selsaem voor, ô bloempje van het lant,
Dat gy, schoon onversocht, my bied uw rechterhant,
Dat gy (des noyt gevergt) aen my wilt over-geven,
Uw frissche maegde-bloem, uw soet en jeugdig leven,
Dat gy my zyt gesint, als uwen bed-genoot,
Te bieden uwen mont, te jonnen uwen schoot.
Wat koomt u in den sin my dit te komen seggen?
Gewis gy moet het stuck vry naerder over-leggen.
Bedaert u, soete maegt, en kent, eer datje mint,
En eer gy door de trou uw vrye sinnen bint.
Ick wil u nu ter tijt, ick moet het u ontdecken,
Dat ick geen man en ben om vrouwen aen te trecken,
Ick ben een slecht gesel, en van geen hooge stam,
En 'thuys is sonder glans, daer uyt ick oorspronq nam.
'k En heb geen koren-lant, geen klaver-rijcke dalen,
Geen heuvels in het wout, daer duysent schapen dwalen,
Ick heb geen boomgewas, geen wijngaert op het velt,
Ick heb geen prachtig huys, en min noch machtig gelt.
Dees' male, die my dient om boecken in te steken,
En wat my op den weg noch vorder mag ontbreken,
En desen staf alleen dat is mijn eenig goet, (moet
Mijn schat, mijn gansche kraem, die my vernoegen
En wat mijn lichaem raeckt, 'ken sal u niet bedriegen,
Oock ben ick niet gewoon aen iemant oyt te liegen;
Ick heb my bloot gestelt voor u, beroemde maegt,
Op datje mijn gestel en swacke leden saegt.
Men houd'et voor gewis, dat, als mijn moeder baerde,
Ick haer en al het volck met desen romp vervaerde;
Ick word als voor een spoock van yder aengesien,
En ick en heb noyt vrou mijn leden willen biên.
Daer is een ronde bult my op den rug gewassen;
Hoe kan dat immermeer uw frissche leden passen?
Hoe sal uw geestig lijf, uw aengename jeugt,
In my onaerdig mensch oyt vinden hare vreugt?
Hoe sal uw hoog gemoet sich neder konnen geven?
Hoe sal uw vrolick hert soo streng oyt konnen leven?
Gy sult, voorwaer gy sult, indienje my gelooft,
Vertreuren uwe jeugt by soo een selsaem hooft.
Ick ben meest alle tijt genegen om te dwalen,
Nu in het naeste lant, en dan in verre palen
En dit is mijn gebruyck; al is mijn lichaem swack,
Noch doe ick even-wel mijn leden geen gemack.
In 'tholste van de nacht, als vee en menschen slapen,
Of by haer weder-paer haer soete lusten rapen,
Dan leyt mijn besig hert, mijn deusig hooft en maelt,
Soo dat het even dan in verre landen dwaelt.
Mijn huys is sonder glans, en sonder gulde vaten;
Ick hebbe dat beslag al langhe na-gelaten
Een kamer sonder pracht die acht ick voor geluck,
Een peert, al waer het blint, en brak'er niet een stuck.
Een kleet is my genoeg, kan 't maer de leden decken,
En, schoon der iemant lacht, ick laet de werelt geecken.
'k En soeck geen leckerny, geen mont of oogen-lust,
Ick noem het goede spijs al wat den honger blust
Aen tafel, daer het volck sijn hoogmoet plag te toonen,
Daer nut ick enckel moes, of dickmael rauwe boonen.
Ick slape daer het valt, en ben oock dan alleen,
En, voor een sachte peul, neem ick een harden steen.
Voor wijnen, die het breyn met heetendamp ontsteken,
Soo les ick mijnen dorst met water uyt de beken;
En voor een gulden kop, of ander rijcker vat,
Soo schep ick met'er hant een schrael en killig nat.
Ick leve soo ick mag, en na de saken vallen,
Vol hoog en diep gepeys, terwijl de lieden mallen.
Maer hoe een jonge Vrou dient aen te zijn geraeckt,
Daer heb ick noyt mijn werck voor desen af-gemaeckt.
Denckt nu, gy die soo teer van jongs zijt op-getogen,
En uit uws moeders borst maer weeld' en hebt gesogen,
Denckt wat gy maken soud by soo een vreemden man,
Die aen het echte bed geen vreugde brengen kan.
Indien gy zijt geneygt ons regels aen te vaerden,
En leeren nae de kunst de gronden van der aerden,
En hoe in ouden tijdt de werelt is gebout,
Soo bleefje, soete maegt, al beter ongetrout
Dan zijn de sinnen vry om hoog te mogen sweven,
En nutter tot de kunst als die gesellig leven
Want al waer Kinders zijn, daer is het nimmer stil,
En wieder Moeder is en doet niet datse wil.
Maer wat dat u belangt, ô perel van den Lande,
Doet gy met uwe jeugt aen Hymen offerhande:
Want als ick u bemerck, en uwen soeten aert;
Soo dient u geen beroep, als wel te zijn gepaert.
Gy moet met eenig Prins in echte banden leven,
En aen het Vaderlandt van uwe vruchten geven;
De loten uwer jeugt, uw gul en edel zaet,
Dat moet hier namaels zijn een steunsel van den Staet.
Het root van uwen mont, het wit van uwe borsten,
Een wensch van al de jeugt, en hondert jonge vorsten,
En daer van yder spreeckt door al het gansche Rijck.
En is niet voor een romp, als ick of mijns gelijck.
Wy sitten menigmael veel uren op-getogen,
Het schijnt dat ons de ziel is uyt het lijf gevlogen;
Maer van het echte bed of vrouwen geen gewag:
En wat is edel fruyt voor die het niet en mag?

Wat is u, schoone blom, aen dit bestag gelegen?
Gaet kiest een lustig man, gelijck de vrysters plegen,
Gaet neemt tot uw behulp een soeten bed-genoot,
Soo mag een teedig kint vercieren uwen schoot.
Die sal u beter zijn, als in geleerde Boecken
Den tijt van alle ding te willen ondersoecken
Want dat en is geen werck dat jonge vrysters raeckt;
Het scheepsel dient gebruyckt daer toe het is gemaeckt.
De Man behoort de sorg, de kinders moeten spelen,
Een vryster dient gepaert om vrucht te mogen telen.
Gy daerom, frissche roos, gaet neemt een edel-man,
Die u tot echte lust en vreugde dienen kan.
Dit loom en bultig lijf voor u te willen kiesen,
Dat is uw soete jeugt, uw soete vreugt verliesen,
Dat is uw jeugdig lijf te brengen in den noot,
Dat is by een geleyt het leven en de doot
Daer zijnder in de stadt die hen geluckig achten,
Dat sy tot in der nacht op uwe diensten wachten,
Al geestig, edel, rijck en rappe jonge liên,
Voorwaer het is u best op een van haer te sien.
Kiest daer wat u bevalt, dat sal u beter voegen.
Want met een edel paert en mag geen ezel ploegen
Niet dat met vaster knoop twee herten t'samen bint,
Dan als men haren aert in een gestalte vint.
De vader hoort'et al wat Crates heeft gesproken,
(Vermits hy door een spleet, te voren op-gebroken,
Aenlag het selsaem spel) hy dan met sijn gemael
Koomt onder dit gespreek getreden op de zael
Het dacht hem tijt te zijn sijn dochter aen te spreken,
Om al dit vreemt gepeys haer uyt't hooft te steken;
Hy seyde: waerde Kint, hoor nu den lesten raet;
Gy siet aen alle kant hoe dat uw sake staet:
Uw moeder raet'et af, uw vader is'er tegen,
En Crates even selfs tot trouwen ongenegen,
En dan noch boven al so meynt de wijse vrient,
Dat gy hem niet en voegt, en hy u niet en dient.
Gy wilt dan even noch uw losse sinnen stillen,
En doet dat u betaemt, en dat de vrienden willen:
Wie na geen Vader hoort, en na geen raet en doet,
Die haelt sich op den hals gewissen tegenspoet.
De maegt in dit gewoel, bedroeft tot in de zielen,
Gaet, met een bangen geest, voor haren vader knielen,
Sy geeft een diepen sucht, als in den lesten noot,
En toont in haer gelaet gelijck een volle doot:
Ach vader! 't geen ik eysch dat moet ik hier verwerven,
Of laet my nu terstont en hier ter plaetse sterven,
Of, soo oock dit versoeck my niet gebeuren mag,
Hou desen even-wel voor mijnen lesten dag
Ick sal veel eer een swaert in desen boesem drucken,
En mijn bedroefde ziel uyt hare woon-plaets rucken,
Als dat mijn treurig hert sal scheyden van den man,
Die ick niet missen wil, en noyt verlaten kan
Sy keert haer met het woort, en laet haer vader blijven,
En laat haar broeder staan, en laat haar moeder kijven;
O peerel van het Rijck, ick sweere by de son,
Ick wou uw dienst-maagt zijn, indien ik maer en kon.
Ick ben met al mijn hert tot u alleen genegen,
Maar niet om mijn vermaeck met u te mogen plegen
Neen, neen, gelooft'et vry, ick heb een ander wit,
't En is geen geylen brandt die mijn gemoedt verhit.
Zijt gy, naar uw gebruyck, genegen om te waken,
En echter niet gestelt om vrouwen aan te raken,
Ey lieve weest gerust; ick sie maar op den geest,
En met u wijs te zijn dat is mijn bruyloft-feest.
Dat is mijn hoogste lust, ick sal niet anders wenschen.
Gemeenschap in het bed is voor geringe menschen.
'k En acht'et niet een sier al wat men daar geniet,
't Is al maar water-verw voor een die hooger siet
Schoon gy my niet en raeckt, noch sal ik uwe blijven,
Laat op mijn graf alleen den naam van *Crates* schrijven,
Dat is voor my genoeg De gront van mijne vreugt
En heeft sich noyt geset op rancken van de jeugt.
Hoog oordeel, diep verstant, en wel bewrochte sinnen
Die konnen maar alleen my krachtig overwinnen.
Daer ben ick op verlieft, daer ben ick om belust,
En sonder dat vermaeck soo blijf ick ongerust
Hoe! kan ook niet een vrouw haer sinnen overgeven,
Om met een deftig man haer dagen af te leven
In vrientschap, sonder meer? kan niet een billik mensch
Ontfangen, buyren lust, sijn vollen herten-wensch?
Voor my, ick segge ja. Gy sult'et haast beproeven
Dat ick tot mijn vermaack geen man en sal behoeven,
Geen man en heb gesocht Noemt my slegts echte vrou,
En ick en wil van u geen plichten van de trou
Geen wel-lust in het bed Ick sal my konnen geven
Om, als een deftig man, naar uw gebruyck te leven,
Ick sal mijn hooft-cieraat, geboort met diamant,
Ick sal mijn rijck gespan gaan leggen uyt'er hant
Ick sal dit edel kleedt niet laten af te keuren,
Ick acht het Juffer-tuyg alleen voor slechte leuren,
Ick achte niet een ding als dat de wijsheydt raeckt,
En dat in ons gemoedt de sinnen beter maackt
Gout, peerels, diamant, en al de rijcke steenen
En zijn niet in der daat gelijck de lieden meenen;
't Is maar, 'k en weet niet wat, dat om het ooge speelt,
En dat een ydel hert sich in de sinnen beelt
't En is maar rauw gewas, gekomen uyt de rotsen,
En geensins van den aart om des te mogen trotsen,
't En is maar oester-quijl, bevrosen in de zee,
En met een harden storm gestingert aan de reê. (den,
't En raakt niet aan het hert, het kan geen mensch verblij
't En baat geen stille ziel in druck en bitter lijden;
Het maackt in tegendeel een ongerusten geest.
Want een die veel besit is alle tijdt bevreest.
't Is vry een meerder lust de sterren aan te schouwen,
Als ydel poppe-goedt en leuren van de vrouwen
Voorwaar, het minste licht dat aan den Hemel staat.
Is soeter in vermaack, en hooger in cieraat
Dat mag een menschen oog ook sonder kost genieten,
En soo een reyn gesicht en kan hem noyt verdrieten,
Noyt boven sijns gelijk doen swellen door de pracht,
Gelijck haar flicker-glans van alle tijden placht
Wel vrient, wilt gy den aart van mijne lusten weten,
Ick kan oock enckel moes en rauwe boonen eten,
Ick kan oock dolen gaan, ick kan oock sober zijn,
En slapen in het wout, en leven sonder wijn
Ick sal benevens u een rouwen mantel dragen,
En wat gy vorder doet en sal my niet mishagen.
Gy sult te geener tijt vernemen mijn geklag,
Indien ick maar alleen ontrent u wesen mag.
Maar wat ick heb geseyt, gy laat u niet bewegen,
Ick sie aan uw gelaat, het is u bijster tegen
Wel Crates, wilt gy dan mijn liefde tegen-staan,
Soo moet dit treurig hert van droefheyt onder gaan,
So moet mijn woonplaets zijn ontrent de droeve maagden,
Die haer benaeude ziel uyt haren boesem jaegden,
Uyt sake van verdriet, en heeten minne-brant,
Daar niemant soet behulp of hope toe en vant
Als Dido niet en mocht haer waerden vrient genieten,
Soo ging sy met'er daet haer edel bloet vergieten
Want eer hy met de vloot verliet het Koningrijck,
Soo was de jonge vrou terstont een droevig lijck
En als de Greecksche maegt Leander moste derven,
Sy wou geen vreugde meer, maer gaf haer om te sterven
En Thisbe, by geval van haren vrient ontbloot,
Begaf haer door het swaert gewillig in de doot
En waerom sou de mensch op aerden langer leven,
Als aen sijn droevig hert geen troost en wert gegeven?
Voor my, ô waerde man, ick ga den eygen ging,
Mag ick niet uwe zijn mijn leven-dagen lang
Ick ga den eygen weg, ick zijge na beneden,
Ick ga na Charons boot, en dat met rasse schreeden,
'k En vreese nu voortaen geen droevig ongeval,
Ick heb hier by der hant dat my verlossen sal
Juyst op dien eygen tijt sy greep een bloten degen,
Die onder seker kleet verhoolen had gelegen,
Sy voegt haer op de punt Maer Pythia, gantsch ontstelt,
Die valt haer om den hals, eer sy het wapen velt

Wat ſal de vader doen? wat ſal de moeder ſpreecken?
Hy ſiet haer tranen aen, die ſchijnen ſtage beecken,
Hy ſiet haer droef gelaet, en haren bleecken mont,
Soo dat hy ſijn gemoet in duyſent prangen vont.
Hy geeſt hem uyt de zael, met droefheyt in-genomen,
En ſijn bedroefde vrou is tot hem af-gekomen;
Die toont haer ganſch ontſtelt, en boven al bevreeſt,
Het ſchijnt dat ſy de maegt ſiet geven haren geeſt.
Sy valt hem om den hals, en met een droevig kermen
Soo bidſe dat de man ſijns dochters wil ontfermen.
Hy, van een ſachten aert, en even ſeer ontſet,
Vergunt, na groot beklag, de moeder haer gebedt.
Daer gaet'et ſelſaem toe, daer laet men Crates halen,
Die koomt met ſtil gebaer getreden opter zalen.
De vader ſeyde niet, hoe na de jong-man quam,
Soo dat de droeve vrou het woort ten leſten nam.
Sy ſprack dan Crates aen, met tranen op de wangen;
Ach! hoe is deſe Maegt met uwe min bevangen!
Daer is geen uyt-komſt aen, ick ſie het met'er daet,
Dat al haer ganſche luſt in u alleen beſtaet
Voor deſen, waerde man, ſoo was het ons begeeren,
Dat gy de jonge Maegt ſoud van uw liefde weeren,
En hier is toe gedaen al wat ick oyt bedacht,
En daer is niet met al by haer te weeg gebracht;
Dies koom ick wederom met uyt-geſtorte tranen,
Om tot het tegen-deel uw ſinnen aen te manen.
Wel aen dan, lieve vrient, ontfangt de jonge maegt,
En doet met hare jeugt gelijck het u behaegt.
De man die ſtelt hem vremt, en wil het ſtuk ontleggen:
Maer echter op het leſt hy liet hem noch geſeggen.
Cupido quam'er by, en ſchoot hem in den bult,
Tot dat ſijn koude borſt met vlammen is vervult.
Het wicht dat had een pijl in Ætna laten ſmeden,
Die nut en dienſtig was tot ſoo verkleumde leden,
De ſchicht was bijſter lang, en wonder ſijn geſtaelt,
Soo datſe door de borſt tot in de lever daelt.
Daer gaet de bruyloft aen, maer ſonder bruylofs-gaſten,
Geen maegden by de Bruyt die op haer dienſten paſten,
Geen ſpel of bly geſang, geen kruyt of rooſe-krans,
Geen vryers op de zael, geen vryſters aen den dans.
De maegt die wort een vrou, door wonder vreemde we-
Haer luſt is even-ſelfs in luſten niet gelegen; (gen,
En des al niet-te-min ſoo is de vryſter bly,
En niemant (ſoo het ſchijnt) en houd'er feeſt, als ſy.
Maer ſy verlaet terſtont al wat haer plag te çieren,
En wort tot in de ziel verandert van manieren;
Sy draegt een rou gewaet, al iſſe wonder teer,
Sy wil geen diamant of rijcke peerel meer
Dat ſchoon, dat geeſtig hair, ſo net wel eer gevlochten,
Dat ſonder heeten brant geen vryers ſien en mochten,
Is nu in een gerolt, gedwongen overhoop,
En 't is nu maer alleen een onbelompen knoop.
Sy gaet door al het lant, en dat met naeckte voeten,
Gelijck die haren koſt met ſpitten winnen moeten.
Haer bed is menigmael het gras en jeugdig velt,
Daer ſy by wijlen ruſt, of om te ſlapen ſtelt.
Sy eet maer voor den noot, en drinkt uyt klare beken,
Sy kan in grooten ernſt de feylen tegen-ſpreecken,
Sy ſtraft het noeſt gewoel, en ick en weet niet wat,
De rancken van het hof, de grillen van de ſtadt:
Sy taſt oock Prinſſen aen, en die ſich Heeren noemen,
Ook die met vollen mont op haer geleertheyt roemen;
Maer boven al het volck dat alle dingen leert,
En tot ſijn eygen hert geen ſinnen oyt en keert
Siet daer de lieve twee, verwondert van de menſchen,
Gaen dolen ſonder huis, maer hebben datſe wenſchen,
Sy leven buyten ſorg, en met een bly gemoet,
Geluckig ſonder ſtaet, en machtig ſonder goet.

---

t'SAMEN-SPRAKE
Op 't ongelijck houwelick van
CRATES
EN
HIPPARCHIA.

Korten inhoud van de volgende t' Samen-ſprake.

1 *Of het in 't gemeen waer is, dat yder ſijns gelijcke moet trouwen?*

2 *Of men een houwelick magh aen-gaen, ſonder oogmerck te hebben op gemeenſchap van bedde,*

3 *Of het goet is, een miſmaeckt, maer een wijs man te trouwen?*

Of iemant, hebbende een uytmuntende lichamelick gebreck, dient getrout?

5 *Of iemant te trouwen met een uytwendigh of met een inwendig gebreck beter zy.*

6 *Of de gene, die te ſamen ſtaen te trouwen, malkanderen hare heymelicke gebreken gehouden zijn kennelick te maken?*

7 *Of nieu-gehoude niet een voet en dienen te nemen in 't begin van haer houwelick, hoe malkanderen in hare onderlinge ſwakheden beſt te verdragen?*

8 *Of een jonge Deerne, een kint buiten echte gewonnen hebbende, en ten houwelicke verſocht werdende, ſulks dient te openbaren?*

9. *Of ſulcks eerſt naer 't vol-trecken van 't houwelick openbaer werdende, het houwelick daerom kan geſcheyden werden?*

10 *Of een geleert man behoort te trouwen?*

11. *Of een jonge deerne mag vryen, dat is, een man aenſprecken om haer te trouwen?*

12. *Of lief-hebben en begeeren een en de ſelve ſake zy?*

13 *Of een mans-perſoon een vrou-menſch kan lief hebben? ſonder in-ſicht op gemeenſchap van bedde?*

14. *Verſcheide ſeldſame en gedenkwaerdige invallen van jonge deernen, ontrent 't verkieſen van iemant in 't ſtuk van liefde*

PHIL. Hier is (na ick ſie) groote ſtoffe voor handen, en daerom is met vlijt te letten, hoe die beſt ten nutte ſal dienen gebracht. Voor my, ick vinde hier eerſt een gelegentheyt, regel recht gaende tegens uwe beſte gront-ſlagen, die gy over-al ſoo hoogelick in de gelegentheden van de houwelicken zijt prijſende Want ick ſie aen d'eene zijde een rijcke, nette, ſchoone, jonge, opgepronckte, wel-gemaeckte, ſacht opgevoede, ja weelige Juffrouwe, en aen d'ander zijde een armen, mismaeckten, ouden, ſlordigen, ſloffigen, onguerigen, harden, bultigen, en geheel ingetogen en deu-

nen boeck-man, en boven al een quaet doeckman, en van dese twee wert een houwelick, volgens dese geschiedenisse. Nu bidde ick u my te seggen, hoe kan dese Philosooph geseyt werden nagekomen te hebben de lesse van sijnen mede-broeder, aldus luydende

Vrient, woont en trout met uws gelijck,
Dat is by nacst een Hemelrijck.

1 Soph. Ick ben wel gesint hier van een weynig met u te spreken. En voor eerst, lieve Philogame, soo weten wy beyde, dat'er [illegible] soo algemeenen regel is, of daer en kan wel eenige uyt-neminge ofte bepalinge op gevonden werden. Leeren ons niet de Philosophen (*Arist. lib 8 Ethic*) en oock d'ervarentheyt, dat'er vrientschap kan opgerecht en gehouden werden tusschen persoonen ongelijck van staet en van andere gelegentheden? te weten, [illegible] de weldaden, van de hoogste zijde komende, met [illegible]heyt en wijs beleyt van de andere zijde werden vergolden, en soo sulcks in 't stuck van vrientschap kan geschieden, waerom niet mede in 't stuck van houwelick, dat immers een sonderlinge soorte van vrientschap by yder wert gerekent? Ten anderen soo staen de wijse toe, dat d'ongelijckheyt in een sake (als van adel, rijckdom, of diergelijcke) aen d'eene zijde wesende, door andere saken van de wederzijde (als kunsten, geleertheyt, ofte diergelijcke) kan werden gelijck gemaeckt, en die gelijckmakinge heeft Hipparchia niet alleen voor aengenaem, maer voor een groote weldaet gehouden (*Erasmus de Chr. st. matr. fol* 108)

Phil. 't Is wat geseyt, waerde Sophronisce, maer ten neemt den knoop niet wegh, waerom dat ongelijcke houwelicken werden tegen-gesproken, te weten, de verwijderinge van gemoederen, die een seker gevolg is van soo verscheyden en ongelijcken gelegentheyt.

Soph. Ick wil dan naerder komen, soete Jongeling, en ick sal seggen, dat dit geen ongelijck, maer een gansch gelijck houwelik is geweest.

Phil. Wel! hoe dat?

Soph. 't Is waer, Hipparchia, ongetrout wesende, was, soo gy geleyt hebt, rijck, net, schoon, weelig, &c. Maer soo haest sy met Crates den koop aenging, soo is sy niet gebleven dat sy te voren was; maer is dadelick geworden als hy was, dat is, in plaetse van rijck, arm. Want sy liet aen haren Vader sijn goet; in plaetse van net, slordigh (als gy het noemt) ofte na-latig van cieragie. Want sy leyde al de Juster-kraem dadelick af, in plaetse van schoon, mismaeckt. Want sy stelde sich na haren man; in plaetse van dertel, ingetogen en deun. Want sy en paste niet meer op weelde, (ofte om beter te seggen) sy stelde nu haer vermaeck en weelde in niet weeligh te zijn. En de soodanige zijn oock heden noch wel te vinden, maer op een anderen insicht.

Phil. Soo wilt gy dan besluyten (als ick mercke) dat dit geen ongelijck, maer een gelijck houwelick soude geweest zijn.

Soph. En waerom niet? Het selve te willen en niet te willen, is dat niet recht gelijckheyt en ware vrientschap?

Phil. Ick bekenne, dat ick hier in wat verlet sta, en moet my naerder daer op bedencken.

Soph. Maer al eer hier van te scheyden, soo dunckt my noch wat aenmerckens-waerdig te wesen ontrent de gelijckheyt van de gehoude persoonen. Ick en meyne niet dat het de meeninge zy van de rechtsinnige oordeelders van de houwelicken, dat die de beste houwelicken zijn, daer man en vrouwe in allen malkanderen gelijck zijn maer in tegen-deel van dien, soo meyne ick, dat'er veel saken zijn, daer in dat het best is dat de selve malkanderen niet en gelijcken. Neemt dat de man uyt'er aert is een slap gesoute, een Jan treet-sacht, een lanterfant, of iet diergelijck, sou het (meynt gy) een goet houwelick wesen, soo het Wijf van gelijcke dan ware een sleep lende, een slappe gans, een labbe-soet, ofte iet sulcks; of soo de man ware een op-snapper, smeert de borst, ofte licht-voet? souw het wel gaen, indien het wijf van gelijcken bevonden wierde te wesen een ruym-keucken, slampampster, of selden t'huys? ick segge ront-uyt, dat soodanigen gelijckheyt gansch schadelick is voor 't houwelick en voor de huys-houdinge maer in tegendeel van dien houde ick, dat in soodanigen gevalle de ongelijckheyt beter zy als de gelijckheyt, en dat dien volgende in dien gevalle, daer de man wat te veel struyss magh, niet als dienstig en kan wesen, dat het wijf de panne by de stele houde. Gy verstaet wat ick seggen wil

Phil. Wel! wat is'er dan staeg soo veel te seggen van de gelijcke houwelicken, en waerom die soo gedurighlick ons aen-geprelen? Seg my eens onderscheydentlick, wanneer gelijckheyt en wanneer ongelijckheyt in de houwelicken dienstigh is

Soph. Ick bekenne van dat onderscheyt noyt eygentlick te hebben gelesen, maer even-wel soo dunckt my, dat hier toe geseyt soude konnen werden, dat het dienstig is, tot vrede van de gehoude persoonen datse in vier saken gelijck, ofte immers niet sonderlingen verschil en zijn, te weten, in staet, in middelen, in de jaren, en in de gronden van den Gods dienst. Vorder datse gelijck zijn in alle inwendige goede gaven, als te weten, datse beyde zijn verstandigh, vreedsaem, eerbaer, gevoegelick. Even-wel als het te wenschen ware, soo woude ick dat de man in alles wat hooger begaeft mocht wesen als de vrouwe, dewijle [illegible] als het hooft meest betaemt. En, om kort te spreecken, [illegible] deele dat hier wel een over een komst en accoort soude dienen als in de Musijcq de stemmen of de snaren hebben, dat is, [illegible] over-een luydende, dat nochtans over al een boven-sangh gekent mogt werden. Maer wat de feylen en gebreckelickheden aengaet, ick meyne dat het beter zy, dat man en wijf niet in all's gelijck en zijn, maer indien het gebeurt dat'er een van hun beyde wat al te veel helde tot eenige swackheyt, dat het dan oirboor is dat d'andere in dien gevalle meer genegen zy tot een' tegen gestelde deugt, om alsoo de waeg schale onder hen luyden eeniger maten recht te houden. Ja indien sulcks niet en geviele, soo twijffel ick seer, of het niet beter en ware dat eene van beyde helde tot een tegenaerdig gebreck, als dat hy of sy met het gebreck van haer partuer geheel en al over een quame. By exempel, indien het gebeurde dat een man uyt'er aert gansch en al quistig ware, ick meyne dat het voor de huys-houdinge beter ware, dat het wijf helde eer na wat te grooten karigheyt, als datse even den selven aert met haren man soude hebben. Want de saken in 't ongelijck staende, soo is het waerschijnelick, dat (elck het zijne willende voorspicken) sy luyden den anderen onderlinge souden konnen dienen tot onderrichtinge; en in allen gevalle en sal de huys houdinge op dien voet niet soo grooten schade hebben te lijden, als in den gevalle dat man en wijf beyde 't huys (soo men seyt) te venster uyt wilden werpen, en even quistigh mochten wesen

Phil. Ick sie dat een goet deel van uw reden aenmerckens waerdigh is; maer in dit leste geval van ongelijckheyt, soo begrijpe ick wel, dat de selve wel voor de huys-houdinge profijtelick soude mogen wesen, en oock voor het gemeene beste, maer ick sie wederom dat sulcks licht wel oneenigheyt soude mogen maken tusschen de gehoude persoonen selfs.

Soph. Maer als men van twee quaden een kiesen moet, is 't dan niet beter (als 't immers anders niet en soude konnen wesen) dat de gehoude malkanderen by wijlen eens haer onderlinge saligheyt seggen, dan dat de huys-houdinge door een quade eendrachtigheyt verloren ga

Phil. Wel, my dunkt ik soude aen uw gevoelen mijn segel konnen steken; en, om niet lang op een ding te staen, soo ga ik verder. Ick hebbe onder andere gemerckt, dat Hipparchia in dese gelegentheyt niet en sag op gemeenschap van bedde, voortteelinge van kinderen, ofte diergelijcke saken, daer de echte lieden veel het ooge op staen, maer dat sy alleenlick trachte het geselschap van Crates, en sijn wijsheyt te mogen genieten, sonder meer. So valt my nu een vrage in, of het geoorlooft is houwelicken aen te gaen, sonder oog merck te hebben op gemeenschap van bedde, en voor-teelinge van kinderen, en of men dien volgende [illegible] onderlinge voorwaerde soude mogen maken ten aengaen [illegible] nig houwelick, dat men, boven onderling behulp, [illegible] geselschap, niet meer en soude vermogen van malkanderen te vorderen? [*Vide Cypræ cap.* 8 § 14. *fol.* 369]

Soph. De saken en zijn niet sonder exempel, soo de Historien getuygen. Want Enteltrudes, een Koninginne van Engelandt, heeft (soo de historien getuygen) aen twee verscheyde mans in echte verbonden geweest, sonder dat yemant van de selve de [illegible] goet-willigheyt aen haer heeft betaelt, of van haer heeft genoten. Boleslaus en Kunigundis, sijn gemalin, Koning en Koninginne van Polen, beloofde, met onderlinge bewilginge, malkanderen als man en vrouwe niet aen te sullen roeren, en hebben sulcks uyt[illegible]staen ten lesten toe, soo men de historien magh geloven [illegible] ve wert getuygt van Stephanus, Koning van Hongarien, en sijn gemalin. (*Arniseus de jure connubiorum, cap* 4 *sect* 4 *num* 13) Daer zijn oock andere redenen van onthoudinge by sommige geweest, die noch seldsamer luyden. Men leest van Thrason [illegible] een Griecks jongeling, dat hy, met groote liefde bevangen zijnde geweest, en de gunste van de gene die hy beminde eyndelick [illegible] bende gewonnen, sich echter onthielt van haer te genaecken, schoon hy sulcks vermochte, en dat alleenlick (soo geluyt [illegible]) om door 't genieten, van 't gene dat hy soo lange gesocht hadde, niet te doen verlemmen en slaeu worden dien sonderlingen treck, lust en begeerte, met de welcke hy gewoon was sich selven met groot vernoegen menigmael te onderhouden.

Phil. Maer sulcken slagh van vryers en zijn my noyt voorgekomen. Wat u gebeurt is en weet ick niet. Wat is dat anders als (schoon men dorst heeft) niet te willen drincken, om gedurighlick te mogen dencken, hoe wel het smaken soude, soo men eens een frissen dronck in de hand kreeg (*Arnis. de jur. connub. cap* 4 *sect.* 4. *num.* 13) Doch om daer mede geen tijd te [illegible] liesen, soo segge ick, dat onse vrage niet eygentlick en is [illegible] hier of daer gebeurt magh zijn, maer wat na recht en reden [illegible] hoort te gebeuren, en dat soeck ick van u te verstaen, [illegible] beliest.

Soph. Voor mijn gevoelen, ick segge, dat soodanige [illegible] alleenlick haer wettige trouwe breken, maer oock te [illegible] den insetter van 't houwelick, grotfelick misdoen, en [illegible] noch daer-en-boven ongelijck doen aen de nature, en het [illegible] wesen der menschen

Phil. Ick ben even van dat gevoelen, waerde Soph[illegible] Maer sommige willen hier tegen werpen het exemp[illegible] en de Maget Maria Want, seggen die, sy hebben [illegible]

maecken onthouden in die gelegentheyt.

SOPH. 't Is als gy ſegt, waerde Philogame, maer dat ſulcks geſchiet ſoude zijn uyt kracht van voor-gaende onderling beding, en ſal noyt bevonden werden, en dat niet geſchiet zijnde, ſoo is 't klaer dat gehoude lieden met onderlinge bewilginge ſich van den anderen wel mogen onthouden, geenen nood hebbende. Maer ick houde van gelijcke dwaesheyt te weſen, eerſt te trouwen, en dan een malkanderen onthoudinge te willen beloven (*Celantia ab Hieronymo reprehenſa quod continentiam vovisset inſcio marito*)

PHIL. Al weder wat anders. Kan een jonge Juffrou geſeyt werden wel te doen, een ſchoon en fris Jongeling af te ſeggen, en een miſmaeckt lichaem daer voor te verkieſen, als hier Hipparchia met een vreemt opſet onder-ſtont te doen?

3 SOPH. Hoe, Jongeling? gedenckje niet aen het oude vaersjen

> *Ulyſſes was niet ſchoon, maer konde deſtig ſpreken,*
> *Noch heeft hy door de min de Nymphen aengeſteken.*

Zijt gy ſoo onbewuſt in de ſaken van de werelt, datje niet en begrijpt dat verſtant, geleertheyt, welſprekentheyt, en diergelijcke gaven, verre overtreffen het ſwacke en licht-verganckelicke bloempjen van ſchoonheyt? Ey ſegh ons doch, wat houwelick is'er ſwacker en meer veranderingh onderworpen, als het gene dat uyt lichamelicke ſchoonheyt ſijn begin genomen heeft? Moet niet de werckinge op-houden, als de oorſaecke van de ſelve een eynde neemt? kan de liefde wel ſtaende blijven, als de ſchoonheyt, die daer toe oorſake geeft, komt te vervallen? En dat ſulcks (boven den ouderdom) door veel ongelegentheden geſchiet, en kan niemant onbekent weſen. In tegendeel van dien de genegentheyt tot iemant, uyt inwendige gaven geſproten zijnde, en kan nauliks te niete gaen, maer moet eer dagelicks vermeerderen, nadien ſoodanige gaven van nature zijn, datſe met de jaren toenemen, daer alle lichamelicke dingen nodelick door de tijdt en jaren komen te vergaen, en worden daerom wel te recht een roof van de tijdt geneeten by de Poeten.

4 PHIL. Met oorlof, Sophroniſce, 't is wat anders (na mijn begrijp) niet ſchoon te zijn, en wat anders is 't krom, ſlim, bultigh en miſmaeckt te weſen, ſulcks datm'er kinders mede te bedde ſoude jagen, als ick ſchier van Crates my in-beelden derf. Ick hebbe laetſmael van een oudt wijs Heer verſtaen, dat hy voor ganſch bekommerlick hielt, een man ofte vrouwe te trouwen die een openbaer hesselick en taſtelick gebreck heeft, ſoo voor den perſoon ſelfs die ſulcks doet, als voor de nakomelingen.

SOPH. Ick en ben oock die niet, lieve Jongeling, die iemant ſoude willen aenraden tot ſoodanige uyt-muntende gebreken, immers niet om des rijckdoms wille; Ick houde niet ſonder oorſaecke geſeyt te weſen, dat men ſich heeft te wachten van de geteeckende. Ick mercke oock dat de ſoodanige wierden geweert van het Prieſterdom in den ouden tijdt, op het welcke wel te letten ſtaet, om het gevolg dat'er in ſteeckt. 5. Maer dien onvermindert, ſteldt my eens de vrage aldus, of gy noodelick voor u hadt te kieſen een vrou-menſch, hebbende een openbaer lichamelick gebreck, 't zy dan een bult of diergelijcke, ofte een ander hebbende een openbaer inwendig gebreck, en die van binnen ſoo gewent ware te ſwellen van boosheyt, als de voorige opſwelt door haren bult; ik bidde u ſegh my doch, met welcke van beyden ſoudt gy beſt uw deel levens willen over brengen?

PHIL. Gewiſſelick, waerde man, gy hebt my het ſtuck wel ſcherpelick voor geſtelt, en even wel en weet ick niet of de oogen mijner ydelheyt noch al niet en ſouden vallen op het geene de jonckheyt ſoo aenlockelick en bevallick acht te weſen, te weten, de ſchoonheyt, en dat op hope dat ick een ſchoone vrouwe ſoo veel liefde ſoude meynen te toonen, dat de boosheyt van de ſelve eyndelick daer door overwonnen ſoude mogen werden.

SOPH. Neen, vriendt, van de boosheyt te verwinnen, en van den bult te geneſen, en moeſt niet geſeydt werden, maer beyde de dingen moeſten geſtelt werden in pointen om alſoo geduerig te moeten blijven. Wat dan?

PHIL. Ey lieve, en perſt my hier op niet naerder, dat ick niet dwaeſſelick en werde gedwongen te antwoorden, ofte anders ſoude ick noch tijdt verſoecken, van twintigh of dertig jaren, dat is, tot my het geſichte wat verandert ſal weſen. Hoe het zy, laet dat blijven. Maer alſoo wy hier van gebrecken hebben beginnen te handelen, en dat ick uyt onſe voorgeleſen hiſtorie hebbe verſtaen, dat Crates ſijn bult, en vordere gelegentheyt voor Hipparchia gansch en al open ſtelde, ſoo is nu mijn vordere vrage, of jonge lieden, ſtaende om met malkanderen in trouwe te verſamelen, gehouden zijn onderlinge d'een den anderen hare heymelicke gebreken kennelick te maken, en hoe verre?

SOPH. Op dit voorſtel valt vry al wat veel te ſeggen, lieve Jongeling, en 't is geen onvermakelicke ſtoffe om te verhandelen.

PHIL. Ick heb al dickmael hier op by gelegentheyt gedacht, en ſommige dingen daer op aengemerckt, die ick als by in-leydinge hier moet verhalen. 't Is niet lange geleden, dat my in handen viel een boeckjen dat *Thomas Morus*, eertijds Cancelier van Engelandt, geſchreven heeft, genaemt *Utopia* (men meynt dat hy daer in een geſtalte van een goeden Staet van regeeringe heeft willen af-beelden) de ſelve *Morus* verhaelt in ſijn tweede boeck, dat ſekere natie, by hem aldaer hoogelick gepreſen, een maniere van doen heeft, dat als'er een vryſter of een weduwe koomt te trouwen, men dan (al voren te komen tot het ſluyten van 't houwelick) een deſtige en bejaerde vrous perſoon, van de zijde van de toekomende Bruyt, de ſelve Bruyt den Jongeling in een kamer naeckt voor oogen ſtelt, van gelijcke dat aen de ander zijde een treffelick mans perſoon, van de zijde des toekomende Bruydegoms, den ſelven Bruydegom de toekomende Bruyt naekt in 't heymelik vertoont, ten eynde elk van ſijner zyde het lichaem, dat hem ofte haer ten deele ſal vallen, met kenniſſe van ſaken mach ſien of hem ofte haer 't ſelve recht bevalt. En alſoo eenig vreemdeling dit gehoort hebbende, daer van gansch ſpottelik quam te ſpreken, ſoo hadden de lieden van dien lande haer gebruyk (ſeyt *Morus*) deſtelik met reden voor-geſtaen, en in tegendeel onſe maniere in diergelijken geval (als gansch dwaes) verworpen. Hare redenen waren, dat wy ſwarigheyt maken een paert van kleynder waerden te koopen (ſchoon men 't ſelve by-naeſt geheel bloot ſiet, en ſchoon men 't ſelve ſig mag quijt maken als men wil) ten zy dan ſake dat wy de ſale, de ſtal kleederen, en diergelijcke omhangſelen van het paer gansch en al afdoen leggen, om alſoo te letten offer niet eenig heymelick gebreck in het dier en ſchuyle; daer men nochtans in 't verkieſen van een (die men al ſijn leven houden moet) ſoo onachtſamelick toegaet, dat men naeulicks een hant breete van haer bloot ſiende, even-wel getrooſt is de kanſſe met haer te wagen. *Plato* (*lib. 6 de legib.*) prijſt dit of diergelijck gebruyck. Van gelijcke volcken in Indien *Taxili* genaemt (als *Strabo lib. 15* verhaelt) doen even by naeſt het ſelve, 'en alle voorname perſoonen in Moſcovien, mitsgaders die van den huyſe van de Ottomans in Turckyen al het ſelve (*P. Jovidius in Legat Moſch*) en die alle meynen goede en bondige redenen te hebben om ſulks te plegen. De vader van den Keyſer *Sergius Galba* (*Suetonius Tranquill.*) by een rijke en ſchoone Romeynſche jonck-vrouwe, *Livia Ocellina* genaemt, ten houwelick begeert, en het ſelve gebreck hebbende dat onſe Crates dede, te weten een bult op den rug, heeft voor de ſelve *Livia* ſijn lichaem 't gebreckelicke deel ontdeckt, en aen de Jonck-vrou opentlick getoont; op datſe, ſijn gebreck ſiende, haer mochte beraden, en in allen gevalle haer namaels niet en ſoude hebben te beklagen.

SOPH. Als ick wiſte, lieve Philogamus, dat gy uyt deſe exempelen eyndelick een regel ſoudt willen maken, ſoo ſoude ick ſeggen dat deſe dingen zijn van den ouden tijt,

PHIL. Wel wilje eenen anderen en ook eenen naderen tijt? *François Sfortia*, Hertog van Milanen, verſoeckende, voor ſijn Sone *Galeatio*, ten houwelick de Dochter van den Marquis van Mantua, *Dorothea* genaemt, verſtont het ſelve houwelick niet te laten ſluyten ten ware de jonge Princeſſe aen ſeeckere geſanten (Medecijnen weſende) by hem daer toe ſonderlinge gelaſt, al vorens naeckt wierde getoont. Waer toe de voorſz. Marquis niet en heeft willen verſtaen, maer wel dat de ſelve ſoude werden geſien in ſeker licht onder-kleet, het welck de toekomende Bruydegom de jonge Princeſſe hadde toe-geſonden. Waer op onderling verſchil zijnde gevallen, ſoo heeft een van de vermaerdſte Rechts-geleerden van den tijdt ſijn gevoelen hier op by geſchrifte geopent, ſtellende in 't ongelijk den Marquis van Mantua, en beſluytende, voor den Hertog van Milanen, dienvolgende, dat de toekomende Bruyt naeckt moeſt werden geſtelt, het welk by een ander groot Rechts geleerde wierde beveſtigt (*Franciſ. Aret. conſ. 142. Phil. Dec. in d. c. proinde ſtum. 2. notab. Tiraq. L. 4. connub. num. 38. Com. med. hiſt. cent. 1. cap. 33.*)

SOPH. Na dat ick kan afnemen uyt deſe uwe inleydinge, ſoo ſoud gy geen ſwarigheyt maken die conſultatie benevens de Rechts-geleerden, by u genoemt, al mede te ondertekenen. Doch wat my aengaet, ick oordeele dat de Marquis van Mantua ten volle mochte volſtaen, mits de jonge Princeſſe ſijn dochter latende ſien aen de afgeſanten van den Hertog van Milanen in haer onderkleet, en dat behoorde de voorſz. Hertogh genoeg geweeſt te zijn, om te voldoen het oogmerck dat hy daer in behoorde te hebben, dat is, om te ſien of de ſelve geen uytmuntende gebrecken aen haer lichaem en hadde, waer door de ſelve miſſchien ombequaem ſoude geacht zijn geweeſt om een welgemaeckte vrucht, ten goede van een Vorſtelick huys, voort te brengen, dat is verlemtheyt, bultigheyt of diergelick. En voor dat gevoelen en ſouden ons geen Rechts-geleerden ontbreken, gelijck ick uyt goede ſchrijvers wel hebbe gemerckt.

PHIL. Maer dit en ſoude niet genoeg zijn om mijn naeukeurigheyt te voldoen, als ick Hertog van Milanen ware geweeſt, dat is een Italiaen, hebbende te doen met een van de ſelve natie, dewijlick weet dat'er gebreken zijn van ſulcken gelegentheyt, datſe wel een houwelick ſoude konnen omſtooten, en evenwel door een onderkleed niet en ſoude te ſien weſen.

SOPH. Ja, maer uwe naeu-keurigheyt mochte wel zoo verre gaen, dat gy uwe Ambaſſadeurs onverrichter ſaken, ofte met een blaeuwe ſcheen ſoud t'huys doen keeren.

PHIL. Dwaes moeſte de Prinſſe ofte Princeſſe weeſen, die om ſoo een beuſeling een goet houwelick ſoude te rugge laten blijven. Voorwaer *Clementia*, dochter van *Karel* de tweede, Koning van Napels, was beter bedacht, en op haer ſtuck lettende. Want alſoo de Geſanten van Vranckrijck mede laſt hadden om haer in de geſtalte van haer lichaem wel naeu te beſichtigen, al eer het houwelick te ſluyten, en dat eenige vrienden van de jonge Princeſſe ſterck aen de ſelve rieden, haer ſoodanige kleynigheyt geenſins aen te laten doen, maer op hare achtbaerheyt te ſtaen, en het

ver-

verfoec[illegible] stuck anders op-nemende, verklaerde [illegible] meer aen of af te doen, het [illegible] rijck met en verlont te missen.

Ick hebbe [illegible] geloofwaerdige personen, dat selfs een seker Kon[illegible] en mitsdien geen Italiaen wesende, onckniet met [illegible] hebbende, willende van een Hertog van Gelder[illegible] sijne dochteren (want hy hadder vertogh in [illegible]) voor [illegible] Prins van Wallis, ten houwelicke versoecken [illegible] in laste alle de jonge Prinsessen [illegible] hun te doen vertoonen, om eersten door een [illegible], gevende vorder ordre, ten alsoo een goede [illegible] eene van de selve die best de selve sijne Am[illegible] dat haer instructie leyde, die in [illegible] was, ofte [illegible] dat ick noch naerder kome soo best gevoorst en ge[illegible] heden in ons Hollant verklaren, dat weet dat oude ge[illegible] (dats hier in onsen ring) het gebruyck noch niet seer lange geleden, dat als twee jonge lieden soo verre onderlinge waren versproken dat haer houwelick op het sluyten stont, dat in dien gevalle aen twee van de outste van de Bruyts vrienden de toekomenden Bruydegom, en aen twee outste van de toe komende Bruydegoms vrienden de toe komende Bruyt genoegsiem naeckt werde vertoont, en dat alles ten eynde als voren, en 't is niet onwaerschijnelijck, dat *het queesten*, in de Noorder-quartieren gebruyckelick, daer noch soo een overblijfsel van magh wesen. Nu dit zy geseyt tot inleydinge, waerde Sophronisce Maer dat al overgeslagen en in sijn waerde gelaten, soo wilde ick gaerne weten wat uw gevoelen is op mijn eerste vrage, te weten, of jonge lieden, staende op haer trouwen, malkanderen haer heymelicke gebreken behooren te openbaren of niet.

6 SOPH. Wel aen, als 't u soo belieft, ick kome tot de sake, en segge dat de Recht-geleerde vast houden, dat iemant een stuck gedierte, ofte ook eenige roerende ofte onroerende goederen koopende, de kooper gehouden is te openbaren de gebreken van alle de selve. (*Lib* [illegible] *ff. de act. empt. L.* [illegible] *tot tit ff. de Ædil. ed.* [illegible] *Ambros.* [illegible] *D. Thom 22. quaest. 77. art 3 Tiraq* [illegible] *numb.* 3) De Philosophen en sonderlinge de God geleerde seggen even het selve, ofte anders vermogen de koopers den verkooper als bedriegelick gehandelt hebbende, in rechte te betrecken, en het stuck te doen rechten, het welck indien 't alsoo plaetse magh grijpen in koop van soo geringe dingen, die een yder sien dadelick (als 't hem maer gelieft) magh quijt maken, wat sal men seggen in soo gewichtigen handel als in het Houwelik (wesende het selve eygentlick een handelinge daer de goede trouwe sonderlinge moet boven sweven, en geen bedrog plaetse en behoort te hebben) ick segge dierom, dat ja de jonge lieden gehouden zijn malkanderen haer gebreken oprechtelick kennelick te maken. Want sulcks niet doende, en de selve gebreken daer na geweten werdende (dewijle doch man en vrouwe aen malkanderen niet en konnen verbergen) soo souden de selve lichtelick een bedorven houwelick konnen maken. Maer wat de naektheyt aengaet, sulcks en kan ons landt, onse eeuwe, oock de eerbaerheyt niet lijden.

PHIL. Mijn Heere (met uwen oorlove) gy moogt tot dit uw voorstel brengen zo veel redenen en wetten als gy meynt ter saken te dienen, evenwel sult gy met my bekennen dat noch in gemeene handelinge van koopen, noch in stuck van houwelick, sulcks gebruyckt wert. Ey lieve, wat Koopman sal de feylen van sijn waren den kooper openlick voor oogen leggen? en wat vryer of vryster ten houwelick versoeckende, ofte versocht werdende, sal seggen wat in hem ofte in haer voor heymelicke gebreken te vinden zijn? Gewisselick beyde doense het tegen deel, en soodanigen onderrechtinge hebbense van haren ouden leer-meester, dien geslepen *Naso*, duydelick ontfangen. Want die leert niet sijn gebreecken te openen, maer wel de goede gaven die yder mag hebben.

Decke, o vrysters! uw gebreken,
Die in uwe leden steken,
Maer wat u wel u egen magh,
Stelt dat in den lichten dagh.

SOPH. Wat de Koop-lieden, Kramers [illegible] hedensdaegs plegen, of niet en plegen, en [illegible] ondersoeckinge niet. Maer ick vrage u, of gy [illegible] soo in de koophandel, als in de houwelick[illegible] gaen, in-gevalle dat'er gehandelt wierde op een [illegible] hebbe geseyt, dat is, oprecht en ter bester trouw[illegible]

PHIL. Ick bidde u, waerde man, laet on[illegible] maei dier by laten, ter tijt toe ick te passe sal [illegible] een geselschap van eenige mege jonge lieden, [illegible] in de selve hier van eens ernstelick sal hebben [illegible] en der selver in-vallen verstaen hebbende, soo wil ick [illegible] naerder met u derhalven in gesprek komen.

SOPH. Ick hoore gy wilt den schilder stichten, die een stuck ten halven hebbende op-gemaeckt, het selve voor sijn deure voor den voorby gaenden man liet uyt-setten, en gingh'er selfs achter staen, om te hooren wat'er in 't gemeen van geoordeel wierde, om het werck in 't opmaken daer na te schicken. Wel aen, ick hebber niet tegen, dat de jonge lieden dese en andere saken wat over den hekel halen. Want, wat my aengaet, of sy luyden het punt aldus of alsoo beslichten, ten sal my schaden noch baten. Ick ben dien hoeck (Godt lof) al te boven geleylt, en ben van die onsuymhertige heeren (gelijck de Philosoph seyde) door weldaet van den tijt al verlost. Maer als gy dit aen jonge lieden wilt voordragen, soo let dan al mede wat sy luyden gevoelen van inwendige gebreecken, die d'een of d'ander soude mogen hebben, en of die al mede niet en dienen bekent te werden gemaeckt, de welcke dickwils vry al hinderlicker zijn in 't houwelick als de lichamelicke.

PHIL. Wel hoe! soude dan de meyninge zijn, dat men, ten aensien van inwendige feylen, malkanderen al mede ronde openinge soude hebben te doen? Als by exempel, iemant ware met den kop gequelt, ofte tot drincken, tot spelen, tot snoepen ofte tot andere nucken genegen, soude iemant sijn toe-komende partuer des hebben te waerschouwen, oock voor het sluyten van 't houwelick?

SOPH. Wel wat dunckt u, als men het vorige point vast stelt, dat tot dit minder redenen dienen?

PHIL. Willelick vrient, soo dit geschieden soude, ick meyne dat het de gemeene sake, (ja de werelt selfs) gantsch schadelick soude wesen. Want soo doende houde ick vast, dat'er menigh van houwelicken ongedaen souden blijven en wat my belangt, ick oordeele dat het noch al van de quaetste lieden niet zijn, die, als de bruyloft ge-eyndigt, en de speelman vertrocken is, dan noch malkanderen hare swackheden bekent maken, en te samen een goeden regel stellen, hoe die onderlinge ten gemeenen beste in den toom te houden, immers hoe malkanderen te verschoonen tot gerustigheyt van de huys-houdinge. En sulcks met goede uytkomst gedaen te werden by twee nieu getroude, heb ick onlangs verstaen. Op welcke gelegentheyt, en met eenen, tot onderlinge [illegible] tusschen mans en vrouwen, heeft seecker lief-hebber van de kunst een gedicht onlangs uyt gebracht, dat my in handen is gevallen, het welck ick by dese gelegentheyt u moet deelachtig maken, om te sien of gy in die maniere van doen smake mocht vinden [illegible] plaetse van dat gy nu geseyt hebt.

SOPH. Wel laet hooren, goede Philogame, het sal misschien eenig licht geven in dese bedenckelicke overlegginge.

7. PHIL. Wel hoort dan aen de houwelickle by een-komste van Philetas en Psyche, want onder die naem sullen hier dese twee jonge lieden in 't spel werden gebracht.

EEn jong en aerdig paer, een weynig tijts geleden,
Wis, na een lang gevry, in echten staet getreden.
De tijt doet haren gang, de bruylolt is gedaen,
De vrienden zijn verreyst en hares weegs gegaen.
De nieu-geplucke bloem, niet lange na de dagen
Dat sy den maegde-krans niet meer vermocht te dragen,
Die nam haer nieuwen vrient soo wat ter zijden af,
Daer sy hem onderging, en dese lesse gaf.
Phileta (sooje weet) wy zijn nu echte lieden,
En moeten by gevolg verschil en onlust vlieden;
De vreed' is voor de vrou en even voor de man
Het beste dat men oyt ten echte brengen kan.
Ick wil in dit belevt mijn kracht en jonge leden,
Ick wil tot ons gemack mijn gantsch vernuft besteden;
Gy tracht, gelijck als ick tot ons gemeene rust,
Soo wert ons 't huysgesin tot enckel herten-lust.
Wel aen nu, tot een gront van dit gelucking leven
Wil ick tot uw bericht een nutten regel geven,
Ick bidde let'er op. Want sooje dit betracht,
So wort ons gantsch bedrijf in goeden stant gebracht:
Ick heb een selsaem hooft, en dickwils losse vlagen,
Die somtijts verre gaen, en niet en zijn te dragen,
Maer wie slechs voor een wijl mijn luymen vieren kan,
En krijgt'er nimmermeer verdriet of hinder van.
Siet als mijn schorte kleet is uyt sijn plaets geweken,
Of dat het met'er hant ter zijde is gestreken,
Soo weet dat my de schroef dan niet te vast en staet,
En let dat gy voor al mijn luymen gade slaet.
Weet gy dan mijn gebrek een weynig toe te geven,
Wy sullen met vermaeck en in gerustheyt leven,
Wy sullen buyten twist verslijten onse jeugt,
En leven onder een als in gestage vreugt.
Philetas hoort'et aen al wat hem Psyche seyde,
Het schijnt dat hy haer woort als aen sijn herte leyde,
En naer hy sich hier op een weynig had bedacht,
Soo heeft hy met beleyt sijn antwoort in-gebracht.
Het is my, waerde lief, een wonder groot behagen,
Dat gy de gronden legt voor onse goede dagen,
Ick wil u weder zijn een soet en rustig man,
En brengen tot het werck al wat ick immer kan.

Ick heb van u verstaen, en wil het over-wegen,
Hoe dat in uw gemoet de saken zijn gelegen
 Ick wil u van gelijck ontdecken mijnen aert,
 En 't is de rechte weg om wel te zijn gepaert.
Ick heb een viesen kop, en wonder vreemde kueren,
Soo dat'er niet een mensch by my en kan gedueren;
 Maer wie mijn grillen viert, of handelt met bescheyt,
 Die siet den wrock versoent, en haestig af-geleyt
Maer op dat gy verstaet wanneer ick ben te mijden,
En hoe dat met gedult mijn rancken zijn te lijden,
 Soo let op dese peys; De roos van mijnen hoet
 Sal u een teycken zijn, wanneer gy swichten moet.
Als die met recht en staet, dan heb ick vremde grillen;
Siet dan mijn hevig breyn met alle macht te stillen:
 En soo gy dat besorgt en niet op vlijtig acht,
 Soo word' ick met'er daet in beter stant gebracht.
Hier op wert onder hen een soet verbont gesloten,
Bevestigt door een kus, en met den wijn begoten;
 Een yder die belooft te passen op het stuck,
 Op dat haer stil gesin mocht wesen buyten druck.
Maer let hoe dat het volk den weg hier toe bereiden,
En hoe sy nader-hant haer saken over-leyden.
 Soo haest het vrouwen-kleet is scheef en buiten stant,
 Soo haest was oock de roos verdraeyt en over kant.
Want als Philetas sag, dat Psyche sou beginnen
Te stellen in het werck haer ongetoomde sinnen,
 Sijn geest was in de weer, sijn bant die wert verset,
 En soo wert alle twist van stonden aen belet.
De vrou in tegendeel had staeg het oog geslagen
Op sijn verdraeyden hoet, en sijn verkeerde vlagen,
 Sy viert hem watse mag, en hy verschoont het wijf;
 En soo blijft yder een gerust in sijn bedrijf.
Wel aen dan, wieder is in echten staet getreden,
Die prent in sijn gemoet den gront van dese reden:
 Gy vrouwen eert den hoet, gy mans het vrouwe-kleet.
 Soo blijft het huys gerust en buyten alle leet.

Wat dunckt u, waerde Sophronisce, was 't niet rondt gegaen voor Psyche haer soo te openen; en was 't niet handig gedaen van Philetas het stuck soo te grijpen?

Soph. 't Is beter ten halven gekeert als t'eenemael gedwaelt (seydt het spreeck-woort) en voor de gelegentheyt van die luyden meyne ick dat'et wel bedacht was soo te doen. 't Hoog duyts spreeck-woort seyt wel, **Ein boesz Weib ist nicht boesz / wann mans kent**. Als men een klippe boven water siet uytsteken, soo kan men die mijden in 't seylen, anders lijt men licht schip-breuck. Als een man weet wat vleesch hy in de kuyp heeft, soo kan hy er pekel na maken, en de vrouwe oock van haer zijde. Soo oordeel ick dan dit tot daer en-toe goet. Maer ons Nederlants spreeck-woort vermaent ons te kennen al eer te minnen, en daarom veel meer al eer malkanderen in echte te verbinden.

Phil. Maer hoe (ter goeder trouwe, waerde Sophronisce) soudt uw meyninge zijn, dat jonge lieden soo ront tegen malkanderen behooren te gaen, datse beyde haer uyt-wendige en in-wendige gebreken onderlinge souden hebben te openbaren, haer saken noch in haer geheel en sy-luyden noch vry van den anderen zijnde?

Soph. Het ware te wenschen dat'er middel mocht gevonden werden, dat sulcks oprechtelick gedaen wierde. Want ick stelle vast, dat in dien gevalle een yder sich vry wat meer soude wachten van verscheyde missingen te begaen, en oock gebreken in sich te laten wortelen, om sich selven daer door geen goet houwelick te beletten.

Phil. Voorwaer hier in steken meer bedenckelickheden, als ik ten eersten aensien my liet voorstaen. En misschien zijnder oock al saken die men by dese gelegentheyt hier dient te verhalen, in de welcke gy u al mede verstelt soudt vinden, waerde Sophronisce. Onder andere moet ick u een geval voorstellen, en uw gevoelen daer op verstaen. Neemt dat'er een jonge dochter ware, die inbreuke in haer eere hadde geleden, ofte, om ront te spreken, die een kindt buyten echte mochte gewonnen hebben, sonder dat het nochtans by iemant bekent ware, en dat de selve by een eerlick jongeling ten houwelick wierde versocht, sal de selve den koop en knoop niet mogen laten toe-gaen, sonder haer eygen schande bloot te leggen?

Soph. Wel, wat dunckt u?

Phil. Voor my (sonder voor oordeel van uw gevoelen) ick en meyne niet dat'er een eenigh exempel te vinden soude wesen van eene die haer selven hier in gemelt heeft.

8. Soph. Om het leste van uwe reden voor dese mael eerst te beantwoorden, lieve Philogame, soo word' ick indachtig een geschiedenisse die ick, niet seer lang geleden, weet onder ons in waerheyt te zijn gebeurt, dese vinde ick goet jegenwoordelick u te openen, als hier recht dienende, doch sonder namen om sonderlinge redenen. Ick hebbe gekent een noch seer jonge en eerbare Deerne, schoon van gedaente, en in eenvoudigheyt op getogen. Hier Ouders waren over leden, en sy woonde by een broeder, Jongman wesende, die gebruyckt wert by seecker Koop-man van groote middelen, om sijn saken te doen. De selve Koop man somwijlen over-komende, om met den selven haren broeder sijn dingen te effenen, hadde de oogen sijner ydelheyt laten vallen op dese jonge spruyte, en mits hy altijt vryheyt hadde ofte nam om daer in huys te komen, dat mede de broeder van de dochter jaerlicks een schoonen penning in de saken van desen Koopman verdiende, soo vont sich het jong dier als over-vallen, ten deele door ontsagh, ten deele door aenlockinge van den voorsz Koop-man. Wat sal ick seggen? Weynigh tijts daer na Lucille (laet my toe dat ick dese onse vrijster soo noeme) vandt haer bevrucht, en, met groote sorgvuldigheyt in stilheyt verlosten zijnde, wort van kinde verlost en genesen, en gaet woonen by een van haer Oomen. 't Gebeurde eenigen tijt daer na, dat Lucille ten houwelick wert versocht by een seer eerlick Jongeling in middelen en gelegentheyt van vrienden merckelick aensienelicker als sy selfs was. De Oom (een vroom en Godsaligh man wesende) vondt sich verstelt in dit versoeck, ontbiedt eenige van de oudtste en naeste Vrienden van onse Lucille, opent aen de selve wat hem voor quam, en met eene sijn beswaerenisse, verklarende geen eerlick Jongman in dese

gele-

[illegible] kregen, maer open en ter goeder trouwe [illegible] en aen den Jongman het stuck (soo [illegible] ten eynde hy daer na sich mochte [illegible] voor-nemen dan voort wilde gaen, dan [illegible] teveel onberaden, en brachten [illegible] bespende het perijckel [illegible] Maer dien allen [illegible] voor-nemen, en dien-[illegible] (Celidon sal noemen) [illegible] en sal open-[illegible] maken, verhaelt hem de sake [illegible] en ten besluyt vraegde hem, [illegible] Nichte gesint bleef als voren, [illegible] te vorderen, dan niet? [illegible] dit verhael, en een wijle [illegible] te vinden, dat hem sulcks, [illegible] ganzch onverwacht voorquam, [illegible] geval was, dat hy dier-[illegible] dien naem de beryden; maer dat hy den [illegible] belangh hier op soude konnen [illegible] gebeurde. Want Celidon, den volgenden [illegible] (als wel te dencken is) met hem [illegible] wederom by den Oom van [illegible] verklaringe gedaen, dat, [illegible] Lucil over gekomen hy soo [illegible] in haer persoon had gevonden, dat [illegible] huys-vrouwe geroemt was aen te ne-[illegible] dadelick daer voor t'ontfangen, ge-[illegible] van hare vrienden, die [illegible]

[illegible] Sophronisce, wie van beyde dese [illegible] de Oom met de Vryer. De eerste was [illegible] en bedeckt ongeluck [illegible] bloot stellen. De [illegible] [illegible] Voorwaer [illegible] Een sa-[illegible] hier verhalen, als [illegible] De Prinsse van O-[illegible] in den Jare 1632, de [illegible] brieven, die [illegible] te werpen, en de selve te onder-[illegible] soo langen [illegible] dat de voorsz [illegible] Juffrouw [illegible] Nichte een [illegible] alreede [illegible] ge-[illegible] niet door [illegible] bekent [illegible] kan hebben [illegible] by dese [illegible] verdoeckende [illegible] en wilde maken, en [illegible] Bruydegom [illegible] noemde, ick [illegible] Dithouwe-[illegible]

S[illegible] goeder trouwen ge-[illegible] Bruyt [illegible] (suyl vind'ik [illegible] te wederhouwen [illegible] bidde u, wat [illegible] van de selve (des noot zijnde) by kon-[illegible]

[illegible] dat men hem een vruchtbaer wijf, en die [illegible] brengt: dat men niet gehouden en is, [illegible] gebreken van iemant te ontdec-[illegible] niet en dient geroert, [illegible] lcks erger soude werden dat men de [illegible] de selve verlaten heeft) niet en behoort [illegible] bekeerden soud er sijn sonden niet en [illegible] den dag te brengen, &c

S[illegible] 't niet een ouden ja een gouden re[illegible]

[illegible] een ander niet,
[illegible] wel dat u geschiet?

Niemand [illegible] ontwijffelick aengenaem zijn geweest, dat men [illegible] vertwijffelen 't geene de Oom aen den Vryer van Lucelle [illegible] tegenwoordelick my niet inlaten, om van [illegible] voorsz Oom breeder te spreken. Maer wat de daet van den jongelingh aengaet het [illegible] gansch merckelicke en uytmuntende [illegible] mag hebben gemerckt, waer door hy [illegible] hare ongelegentheyt over 't hoofd [illegible] ders duncket my dat [illegible] van sijn gemoet soude konnen [illegible] de van soo een jonge Dochter, die [illegible] gonnen te bemminnen, en [illegible] te wesen, sulcks [illegible]

PHIL. Maer in gevalle [illegible] dit het houwelick voort [illegible] ontdeckt hadde geworden [illegible] de voornoemde Lucil [illegible] wen, als [illegible]

9. SOPH. De [illegible] heete merckelicke [illegible] Sulks dat ick [illegible] weet, wat [illegible] welick sie dat het meerendeel der [illegible] hare sinnen hebben geschept [illegible] leggen om de sake by [illegible] len, den Bruydegom [illegible] verklaren hem tot een ande[illegible] *[illegible] Saxon [illegible] cens libera pronuntiare [illegible] part 3 num 61 Consil Sax [illegible] in Geistelijk Lechsschaub [illegible] 87 Et in Dan [illegible] ex consil tutt [illegible] de Spons § 40 Melancht in loc [illegible] men [illegible] in Comment ad [illegible] contra [illegible] allegat.)*

PHIL. My komen even wel veele [illegible] voor te spreken [illegible] te willen reden [illegible] ge-woonlick [illegible] ste voornemen [illegible] stellen dat een jonge [illegible] den soude [illegible] ten openbaren [illegible] suster, noch niet [illegible]

SOPH. Ick weet dat eenige [illegible] ven, of het niet genoegh [illegible] leet weten hebbende [illegible] ten dien aensien [illegible] met dat [illegible] ten vollen [illegible] lick te sullen dragen [illegible] lecker te weten [illegible] ge gehoorsaemheyt [illegible] gelegentheyt [illegible]

PHIL. Voor my [illegible] sulcks [illegible] datse na hare gelegentheyt [illegible] volharde [illegible]

SOPH. Wel [illegible] gevallen [illegible] ook dan wel [illegible] der meer [illegible] heel welende [illegible]

PHIL. Seker [illegible] Ick hadde liever [illegible] gewest. Maer wat [illegible] se met sulcks te doen [illegible] Want dat'er meer [illegible] als Celidon, van welcken [illegible] gansch [illegible] oordeels) geen vryster [illegible]

SOPH. Dat [illegible] op de bekennen [illegible] mag en moet [illegible] heyt deses [illegible] sen, als datse [illegible] een boef voor [illegible] voor [illegible] hebben [illegible] ontfangt, hy hier [illegible]

PHIL. Hy [illegible] die my dat [illegible] gelegentheyt [illegible]

SOPH. Maer dat gy [illegible] hier in [illegible] blijckt [illegible] digheyt die in uwe reden [illegible] de vrijster [illegible] raden te doen, dat gy noch [illegible] aensien van u selven [illegible] gedien te worden.

PHIL. Laet ons van reden veranderen [illegible] Sophronisce, en tot onse geschiedenisse keeren. Want ick [illegible] uyt dese diacy-stroom onse ick moest my [illegible] hebben. Maer daer zijn noch twee vrage over [illegible] die wy uyt onse voor-gelesen geschiedenisse in den [illegible] op versoecke ick een geheel korte antwoorde, dewijle wy in de

voo

de voorgaende wat te lang zijn blijven hange. D'eerste is, of het voor een deftig man, die sijn geheel werck van wijsheyt en geleertheyt heeft voorgenomen te maken, geraden is sich ten houwelick te begeven? En ten tweeden, of een jonge deerne, sich vervoert en door liefde wechgeruckt vindende, en niet versocht werdende, in den geene, daer op haer oog is gevallen, selfs het versoecken ter hand vermag te nemen?

SOPH. Tot kortheyt ben ick wel te vermanen, soete Philogame, tot verlinge in stoffe van duldamige gelegentheyt. Nopende de eerste vrage soo seg ick, dat het geen tegenspreken en kan lijden, of alle geslachten van menschen worden van de nature tot den echt by maninge krachtelick geroepen, van de welcke de geleerde en wijse geensins en verstaen uyt te nemen. 10 Ook en kan ick niet met allen van die gene die, outrent haer trouwe wesend, noch met hier boecken belig zijn, ofte in den geest, met sinne den besaine, ooch kan ick niet verstaen dat een man, om te sliepen en slapen, recht ofte macht heeft boecken op sijn bedde te mogen brengen, gelijck breeder te lesen is in seker ... geschreven den Heer *Daniel Heinsius*, (*ad Primeri an in primo parte.*)

PHIL. Maer terwijlen dat de geleerde disputeren, of oock een geleerd man een vrouwe behoort te nemen, soo wilde ick wel eens weten, of niet een frisse jonge juffrou een geleert man dient te trouwen, die sich dickwils te veel opgetogen om een jonge vrouwe vergenoeght te doen. De vermaerde Rechts geleerde *Wesen* (soo als hem verhaelt wert) vergat sijn trouw-ure, ten tijde als hy met de bruyt en vrienden ter kercke soude gaen, soo hadde hy hem verre in sijn boecken, en soo veel muyse-nesten hadde hy daer in gelegen, en daer en boven is die slag van geleerde mannen, niet alleenlick hare sorge, maer oock hare boecken op het bedde te brengen, gelijck ick by wijlen ooghschijnelick heb gesien.

SOPH. 't En is noch huysselik noch heusselik gedaen, boecken op het bedde of ten tafel te brengen. Maer ick hebbe selfs eens gehoort van een geleerden man en vrouw, vermids de man, een jonge jacht-genegen, sijn jagt hont, nu getrout zijnde, noch niet op het bedde des nachts blijven houden als te voren, daer de vrouwe tegen stelde, drijvende sulcks onbehoorlick te zijn, en dat niet van een ongehout man geleden kan werden, maer in gemeen dat een jonge vrouwe heeft geensins En 't sou te belien zijn, welcke vrouwe meer ongemacks en ongelijcks vergt, die een hont, of die sijn boecken op 't bedde brengt.

11 Wat aengaet de tweede vrage, te weten, of een jonge dochter selfs vermach te vryen; my dunckt dat die soo qualick niet en oordeelen, die meynen dat sulcks eeniger-maten mag geleden werden (*Cap. de matr. cap. 3. Cats maegden embl.* 13.) behoudens dat met een bescheydene behendigheyt en eerbaerheyt geschiede, door eenige bequame tussche-gestelde persoonen, en niet door haer selfs. De deugt en de maegdom zijn eliendig alsse selfs vryen moeten.

PHIL. Ick heb luyden van de grootste van 't Land wel rond uyt hooren verklaren, datse weynig meerder swarigheyt souden maken, indien sy een bequaem jongeling in 't ooge kregen, daer mede sy meenden haer Dochters wel bewaert soude wesen, de selve te versoecken, haer dochters aen de selve heymelick en heusselick aen doen bieden als ofte voor een sone sulcks soude doen. Het is oock by de oude sulcks wel gebruyckelick geweest te zijn. Ick hebbe van een oud, wijs, en aensienelick man hooren verhalen, dat een ... hebbende ontmoet een bequaem jongeling, ... en also de selve stont om sijn af-scheydt aen sijn dochter te nemen, hy een frisschen romer dede schencken, den jongeling by der hant nemende, seyde hem, als tot ... dat hy sijn vader en moeder lange hadde gekent, en datse beyde seer eerlicke luyden hadden geweest, sulcks dat hy niet en ... wilden twijffelen ofte hadden hare kinderen wel en loffelick opgevoedt, te meer hy sulcks alreede aen sijn persoon gewaer geworden, dat hy daerom in sijn herte bewogen wierd, hem vriendelick dien dronck toe te brengen, met den selven ook sijn dochter, die hy daer voor hem sag staen, en dat hy niet en twijffelen, nademael hy en sijn ouders hem soo wel hadden bevallen, of hy en soude hem mede laten bevallen de persoon en de ouders van soo lieven dochter. De jongeling, hoorende een deftig man soo ront spreken, en sijn dochter soo gunstelik aensiende, en de dochter selfs sulcks met stilswijgen toestaen, en siende dat sijn eerbaerheyt en d'eerbiedigheyt, die hy den ouden schuldig was, eenige fijne weygeringe op dit geval konde lijden. Hy daerom, al hoe wel van merckelick grooter middelen als de voorsz Dochter, nam de aenbiedinge gunstelik en met danckbaerheyt aen, kuste de Juffer gansch vriendelick, en wiert dien eygen avondt een Bruydegom in volle leden.

SOPH. Dat heeft soo sijn bescheydt, Philogame. Maer wat jongedochters en vrouwen selfs aengaet, en of de selve in eygen persoon haer des bekent mogen maken, daer op dient tot antwoorde, dat ick niet en sie hoe sulcks de eerbaerheyt van dat teer geslacht immer kan toe-laten. En sulcks door eenige teyckens, gebaer of diergelijcken bedrijf te doen, sie ick niet dan vol gevaers te wesen. Ick weet dat'er zijn gevonden geweest, die hier toe streken hebben gebruykt, die bedenkelik zijn. Het geluckt yder niet als het Ruth eens dede op sodanigen gelegentheyt. *Icasia* wert om een vry woordt alleen van den Keyser *Theophilus* gelaten, en een stille maegt in haer plaetse verkoren, gelijck de historien daer van getuygen.

PHIL. Maer laet ons dat daer by laten. Want hier ontdoen sich eenige vraeg-stucken, daer van ick hier voren u hebben hooren gewagen, in 't verhael van de menigvuldige twijffelachtigheden, die sich vertoonen outrent de houwelicke saken, te weten eerst of het-hebben en begeeren een en de selve sake zy; en ten tweeden, of een mans-persoon vrientschap kan onderhouden met een vrouwe, sonder oogmerck te hebben op gemeenschap van bedde. Want beyde dese pointen vloeyen klaerlick uyt het gespreck van Hipparchia tot haren Crates.

SOPH. Wel wat dunckt u van het eerste? want dit zijn rechte jonge lieden vraeg stucken. Soo dient dan gelet of het hebben en begeeren een ding zy, ofte om klaerder te spreken, of men kan het-hebben sonder tot sijn gebruyck te begeeren het gene dat men het heeft.

12 PHIL. Wat my aengaet, ick oordeele dat de voorstellinge geen twijffel en heeft. Want liefde en is niet anders als een begeerte om te mogen genieten dat men het heeft.

SOPH. Niet te ras, Philogame. Weet gy niet dat'er zijn die met groote en goede redenen drijven, dat dese de fijnste en suyverste liefde is, die niet alleen niet en begeert, maer weygert te gebruycken het gene men het heeft? By exempel, *Thrasonides* was ten hooghsten verlieft op sijn *Piamdre*, als wy voor desen hebben aen-geroert, en na hy de selve met lang vervolg tot weder-liefde hadde verweckt, en woude hy haerder nochtans niet genieten, schoon hy mochte en sy oock sulcks toestont, en dit om door de daet niet te verliesen die soete in-beeldinge die hy tot noch toe in sijn gedachten hadde gevoedt. Daer zijn bloemmisten hedensdaegs, die als verlieft zijn op seeckere soorte van bloemen, even wel sy laten de selve op heer steelijen, en vernoegen haer met het gesichte, sonder meer.

PHIL. Gy soeckt my, waerde man, al schermutsende in te leyden (soo ik sie) in een reden strijt, daer ik naderhandt qualik uyt soude konnen geraken, en om sulks voor te komen, soo dunkt my dat men met onderscheyt hier dient te spreken van den gront en oorsake van de liefde. Want na de selven van aert is, soo is ook de begeerte van genieten. By exempel, neemt dat ik iemants man of vrouwe lief hebbe, om sijn of hare wijsheyt wille, indien ik dan sijn of haren raet mag gebruyken, daer ik die van noode mochte hebben, so geniete ik dat ik wensche, en hebbe mijn begeeren, als Joab dede van de wijse vrouwe van Thekoa. Hebbe ik iemant lief, 't zy man of vrouwe, om sijn ofte hare wel sprekentheyt, hoorende de delitigheyt of soetigheyt van hare reden, heb ik dan niet het eynde van mijn begeerte? 13. Maer als iemant een vrouwe ofte jonge deerne lief heeft om haer schoonheyts wille ik meyne dat het gesichte alleen hem niet en sal vernoegen, schoon hy het selve ten vollen mochte genieten; en daerom meyne ik, dat in die gelegentheyt lief te hebben, en te begeeren een en de selve sake is. En ik verwerpe het exempel van *Thrasonides*, als sonder exempel, immers gansch seldsaem wesende, en segge, dat eene bonte kraey geen winter en kan maken.

SOPH. Wel hoe, jongeling, is de schoonheyt door eenig ander middel beter te genieten, als door het ooge, nadien de selve eygentlick is een sake die voor het oog gemaeckt is, als bestaende in een goede gestalte, of in lieffelicke verwen, daer van het oog alleen kan oordeelen? Oock zijnder veel verliefde geweest, die ten dierften hebben verklaert, datse door het gesichte alleen van de beminde haer hooghste vernoegen waren genietende.

PHIL. Dat sulks geschiet is, en noch dagelijks geschiet, waerde man, en wil ik niet tegen-spreken. Maer de sake wel ondersocht zijnde, soo sal men bevinden, dat de liefde van onse jonge lieden in dese onse eeuwe op het gesichte alleen niet stil en staet. Geen vryster en dient haer daer op te verlaten, wat oock een verlieft jongeling haer daer over soeckt wijs te maken. Ick weet, dat een recht minnaer plag te spreken en te gevoelen volgens dit vaers, wesende de beschrijvinge van den rechten aert van de soodanige.

Als ick de liefste sagh, doen woud' ick haer genaken,
Straecks riep ick om de spraeck, flucks haer te mogen raken,
Doen bad ick om een soen, en schoon ick die bequam,
Noch vond ick dat mijn hert geen recht vernoegen nam;
Ick voelde des te meer mijn ziel geduerigh hijgen,
En wenschte hem en dat een meerder pant te krijgen.
O lusten sonder end'! ô wispelturigh spel!
Al krijgt den hont een stuck, hy gaept noch even-wel.

Siet daer de rechte trappen, door welcke alle verliefde gewoon zijn te klimmen tot de uyterste sporre toe, sien, genaken, spreken, raken, en dat'er volgt zijn als schakels van dien keten, en hangen als aen malkanderen.

SOPH. Wel Philogame, dewijle wy in de schole leeren, dat men een yder moet gelooven in sijn eygen kunst, en dat gy hier soo werkelick van spreeckt, soo en wil ick u dat gevoelen niet ontnemen, en laten gelooven, dat verliefheyt op schoonheyt sich niet het gesichte alleen niet en laet vernoegen, en met eene wil ick alle die gene, die de selve niet hebben, vermanen op haer hoede te wille wesen, en sich niet te laten wijs maken, dat het by het gesichte alleen blijven sal, indien sy aen iemant eenige vryheyt komen toe te staen.

L

PHIL.

PHIL. Maer dit al te samen daer latende, soo woude ick noch wel een weynig vragen, nopende de beginselen en de bewegende oorsaeck van de menschelicke genegentheyt, die wy liefde noemen, uyt wat oorsake die herkomt, of die rijst uyt een vrye verkiesinge, ofte door eenige heymelicke in vloeyingen uyt onbekende oorsaken, ofte uyt een over-een-komste van den innerlicken aert der gener die malkanderen lieven, otte van waer dit werck eygentlick sijn beginsel neemt?

SOPH. Ey lieve, Jongeling, laet af van alle dese naeukeurige ondersoeckinge, en denckt dat'er ontallijcke dingen zyn, van de welcke ons ydel vernuft geen reden geven of vinden en kan. 's Menschen herte is een wispelturig ding, en gaet somwylen plotselick over tot andere genegentheden, op gronden die men van buyten niet sien of weten en kan, dewijle de selve gesmeet werden in een duyster hol van een gesloten boesem. Ick hebbe in myn jonckheyt eens de gedachten en oock de penne laten gaen op een sekere geschiedenisse, die u misschien in dese gelegentheyt klaerder sal doen sien. Soo het u gevalt, ick wilder u deelachtigh van maken. Sier hier, onder dese mijne oude papieren zyn verscheyde uyt werpselen van myn jonckheyt, en onder andere mede de beschryvinge van eenen Actæon van onse eeuwe, maer die een betere uyt-komste vint als de neef van Cadmus, daer onse Poeten van gewagen; en dat door een gunstige in-val, die sijn gemoede eens schielick in 't breyn viel.

PHIL. Niet liever als dat, waerde man. Ick achte van over lange de invallen van deftige lieden, die de selve in hare jeugt hebben gehad. Langt my dat papier, believet u, herwaerts, ick sal leser blyven als voor desen.

SOPH. Wel aen Philogame. Maer al en gaet het vaers soo net op sijn snede niet, als nu onse dicht-konst vereyst, en stoot u daer niet aen. Ick wilder eens by gelegentheyt de penne over laten gaen, om het selve wat te vormen na den heden-daegschen trant.

PHIL. Wel aen, dien alles onvermindert, ick beginne te lesen.

HOUWELICK,

Veroorsaeckt uyt mede-lijden,

OF

DOOR EEN SCHIELICKE INVAL VAN EEN ITALIAENSCHE JONCKVROUWE.

Hoe dat de liefde speelt ontrent de jonge sinnen,
En maeckt een killigh hert genegen om te minnen
Is waert te zijn bemerckt. Weest gunstigh, soete jeught;
Eens anders herten-leet is dickmael iemants vreught.

ACtæon, uyt'er aert tot vliegen seer genegen,
En met een snellen valk sijn lust te mogen plegen,
Was van een edel huys, en van een een hoog gemoet,
Was uyt een volle beurs en weelig op-gevoed,
Was vrolick in gelaet. Sijn geest, voor weynig dagen,
Was aen een jonge Maegt ten vollen op-gedragen:
Jolinde was sijn wensch, sijn troost, sijn herten-lust,
En buyten haer gesicht en was hy noyt gerust.
Hy poogde wat hy mogt, en met de gansche sinnen,
Den tocht van haer gemoet voor hem te mogen winnen,
Hy dede jaren lang, al wat een edel-man
Met geest en groote kost te wege brengen kan.
Hy liet meest alle nacht voor hare kamer spelen,
Of schonck haer staeg den galm van al de soetste kelen,
En als de lente-tijt haer jeugdig loof ontsloot,
Soo was't dat hare stoep het eerste groen genoot.
Hy rechte spelen aen, en maeckte groote feesten,
Hy trock in sijnen dienst meest al de fraeye geesten,
Hy gaffe t'huys den kost, en buyten vry gelag,
En gaet in alle ding soo quistig als hy mag.
Hy nam veel dienaers aen, veel pagien, veel lackeyen,
Die vry een vetten gront haest weten af te weyen,
Die kleed' hy bijster weyts, en verre boven maet,
En even in de verw gelijck Jolinde gaet.
Sijn lijf is op-gepronckt met alle moye dingen,
Sijn vingers als een kraem van al de schoonste ringen:
Daer komt geen nieuwe snuf van eenig selsaem kleet,
Of 't wort tot sijn gebruyck in haesten uyt-gereet.
Hy maekt een schoonen hof, daer staeg in is te werken
Met beelden in het kruyt, met duysent schone perken
Getogen op een draet, en schier in yder deel
Een speel-huys na de kunst, of eenig schoon prieel.
Maer dat is niet genoeg, geen tuyn en kander helpen,
Hy maeckt'er grotten in van alderhande schelpen,
Van aerdig hooren-werck, en tacken van korael,
En wat de zee oyt send uyt hier verglaesde zael
Hy maeckte boven dat oock schoone water-sprongen,
Die worden door het werck behendig uytgedrongen,
En gaven beelden uyt van wonder vreemden aert,
Soo dat oock even daer geen kost en is gespaert
Hy maeckt een ruym gebouw voor doggen, bracken, winden,
En wat van desen aert by menschen is te vinden
Hy bracht'er vogels by, de snelste die men vont,
En wat van desen aert oyt noortse klippe sont
Hy maeckte by de stadt waeranden voor de dieren,
En koyen boven dien, waer in de vogels swieren;
Daer set hy harten in, en menig ander wilt,
En dus werd over-al sijn beste gelt gespilt
Hy kocht de schilder-kunst van al de beste geesten,
Een lantschap, boeren-hoef, een wout vol felle beesten.
Een zee van wint beroert, en uyter maten stral,
Al wat de rijcke kunst aen yder meester gaf
Het oudste beelde-werk, beroemt voor duysent jaren,
Dat weegt hy op met gelt, al sonder iet te sparen
Hy maekt een boek-vertrek, dat wonder deftig was,
Schoon dat hy jaren lang geen eenig boek en las
Noch houd hy boven dien een stal vol schone pierden,
En koetsen op s'en hoofs, en al van grooter waerden,
Oock jachten op het meir, en gondels in de stadt;
En dus verquist de man een over-grooten schat.

Jolinde

Jolinde, [illegible] verweent en tot den pracht genegen,
Miſprees dit even-wel, en ſprack'er deftig tegen,
  Actæon (was haer woort) u dient of minder moets,
  Of, na dat ick het merck, al vry wat meerder goets.
Gedenckt aen ſeker Prins, die van ſijn eygen honden,
Vermidts haer groot getal, ten leſten is verſlonden,
  En let op uw bedrijf. Uw ſchip dat gaet te diep.
  Maer 't was om niet geſeyt al wat de Juffer riep.
Hy ging ſijn ouden gang, hy liet Jolinde praten,
Hy wil ſijn hoogen ſwier in geenen deel verlaten,
  Hy quiſt gelijck hy plag, en ſlaet'er dapper in,
  Hy paſt op geen verlies, en let op geen gewin.
Maer wat hy neemt ter hant, of wat hy weet te plegen,
Jolinde blijft geſet, en laet haer niet bewegen,
  Men ſeyt'et over ſtraet, in 't hof, en over-al,
  Dat hy wel jagen mag, maer nimmer vangen ſal
Noch houd de Joncker aen door alderhande vonden,
Die hem tot grooten laſt en ſware koſte ſtonden;
  Soo dat ſijn huys en hof, ſijn vee, ſijne beſte lant
  Aen ick en weet niet wien ten leſten is verpant,
Ten leſten is verkocht, en al ten kleynen prijſe,
Gelijck het veeltijts is beroyde lieden wijſe
  Maer doen hy had geſpilt ſijns Vaders leſte ſlot,
  Wert hy door al het landt een algemeene ſpot,
Een geks-maer by het volck. Siet hoe de ſaken loopen.
Wie alle dingen koopt, die moet'et al verkoopen
  Eet ſoo, wie datje zijt, op 't eerſte van den dag,
  Dat voor het avontmael iet over blyven mag.
Daer wert de Jongeling van al ſijn ſpeel-genoten,
En van Jolinde ſelfs verſmaet en ganſch verſtoten.
  Het is van outs geſien, dat waer een autaer breeckt
  Geen menſche naderhant voor haer een kaers ontſteeckt.
Als nu de Joncker vont ſijn hope ganſch vervallen,
Liet hy ten leſten af van dit uytſinnig mallen;
  En om door al de ſtadt niet meer te zijn begeckt,
  Soo is 't dat hy verhuyſt, en naer het landt vertreckt.
Daer heeft hy langen tijt niet als benaude dagen,
Hy neemt den ſchralen koſt met vliegen, vinken, jagen,
  Met ick en weet niet wat Maer dat is kleyn beſlag,
  En dat geen Edelman of Ridder voeden mag.
Hy teert allengskens uyt, en wat hem is gebleven
Dat wort voor mont-behoef ten vollen uyt-gegeven.
  Hem bleef geen nootdruft ſelfs van al ſijn vaders erf,
  Geen knechten in het huys, geen honden op de werf.
Hem reſt ſlechts maer een valck van al ſijn ſchone panden;
Maer die is wijt beroemt in al de naeſte landen,
  Vermits hy met den beck, of door ſijn ſnelle vlucht,
  Is heerſcher in het wout, en meeſter van de lucht.
Dit was ſijn eenig al, het ſteunſel ſijner ſaken,
En plagt hem in den druck een vrolik hert te maken.
  Hy kreeg geen wilt-braet meer, al is hy des beluſt,
  Wanneer de rappe klauw van deſen vogel ruſt.
De Juffer had een neef ter jagt alleen genegen,
Die had om deſen tijt een vreemde luym gekregen,
  Geen meeſter is bekent wat ſieckte dat'et was,
  Men vont geen heylſaem kruyt dat ſijne quael genas.
Men ſeg des niet-te-min dat ſich de Joncker quelde,
En dat hem eenig ding het grillig hooft ontſtelde
  De moeder is bedroeft, het was haer eenig kint,
  Om dat men geen behulp voor haren Soon en vint.
Sy doet hem menigmael, en ſchier gedurig vragen
Waer toe hy is beluſt, en wat hem mag behagen,
  Sy riep uyt ſtage ſorg. En doet u niet te kort,
  Segt maer wat gy begeert, en wat uw ſinnen ſchort;
Hy, dikmael aengemaent waer toe ſijn luſten ſtrecken,
Gaet ſijn genegen hert aen ſeker vrient ontdecken,
  Hy ſeyt hem. krijgt den valk van ſoo een Edelman,
  Dit is de rechte ſalf die my geneſen kan
De moeder was een vrou van wonder groot vermogen,
En hy een jonge wulp ganſch dertel op-getogen,
  Hy had Actæons valck by wijlen eens geſien,
  En wiſt hoe waert die was by al de jonge liên.
Priſcilla was verblijt, vermits ſy mochte weten
Wat ten haer krancken Soon de ſinnen heeft beſeten;

  Maer hoe men krijgen ſal waer toe hy is beluſt,
  Dat maeckt haer killig hert al weder ongeruſt.
Haer koomt, na diep gepeys, gevallen in de ſinnen,
Hoe dat Actæon plag haer nicht wel eer te minnen,
  En dat haer oude gunſt, miſſchien in dit geval,
  (Soo hy des wert verſocht) noch iet vermogen ſal
Sy gaet het ganſche ſtuck wat naerder over-leggen,
Sy gaet de jonge Maegt den ganſchen handel ſeggen:
  Ick bidde, liefſte nicht, doet hier in watje meugt,
  Gy weet dit eenig kint dat is mijn ganſche vreugt.
De Joncker is beroyt, en by de ſchrale lieden
Daer heeft de penning kragt, het gelt kan daer gebieden.
  Want noot is ſonder wet; gy looft hem watje kont,
  Op dat het edel dier mijn Soon mag zijn gejont.
Jolinde nam het aen hier op te ſullen letten,
En gaet op dit geval haer ſnege ſinnen wetten.
  De ſiecken is haer lief, ſijn Moeder boven dien;
  En ſy wenſcht haren Neef geſont te mogen ſien
't Geviel om deſe tijt, dat uyt de naeſte ſteden
Veel friſſche jonge liên, veel ſoete vryſters reden
  Nae ſeker luſtig ſlot, om op een bruyloft-feeſt
  Al wat men droefheyt noemt te jagen uyt den geeſt,
Jolinde was een deel van al dees lieve bende,
En koos'er ſes of acht die ſy voor luſtig kende,
  't Is heden, ſeyt de Maegt, de derde ſonne-ſchijn
  Dat wy in dit kaſteel als op-geſloten zijn
De feeſt die heeft haer recht, de Bruyt die is beſlapen,
Wy moeten elders gaen om nieuwe vreugt te rapen,
  Wy moeten uyt den dwang, en in het jeugdig groen:
  Ick heb een aenſlag voor die moet ick heden doen;
't Is lang genoeg gebraſt, ick ſoecke nieuwe dingen,
Wy moeten hier ontrent een Ridder gaen beſpringen,
  Een vrient ons wel bekent; en, om hier ront te gaen,
  Actæon is de man, die moet'er heden aen.
Gy weet het al gelijck hoe dat hy plag te leven,
En hoe hy nu ter tijt te gronde leyt gedreven;
  Wy moeten gaen beſien wat nu de Joncker doet,
  Terwijl hy niet en heeft als enckel tegen-ſpoet.
Wy moeten gaen beſien ſijn huys en alle ſaken,
En wat hem nu ter tijdt de ſinnen kan vermaken,
  Wy moeten gaen beſien wat hy voor handen bout,
  En letten boven al wat huys de Ridder houd,
En hoe ſijn keucken roockt, en wat de velden geven,
En of hy beter vaert in dit ſijn eenſaem leven,
  En of hy blijder is als hy te voren plag,
  En wat hy t'onſer eer ſal brengen aen den dag
(Jolinde was gegaen tot aen haer rijpe jaren,
En ſneger in vernuft als haer geſpelen waren;
  Maer weelig boven al, en van een vryen mont,
  En kluchtig uyt'er aert, en in het ſpreken ront
Haer Moeder was geruſt, haer Vader overleden,
Haer Suſters al gelijck den eygen pad getreden:
  Een die haer jeugt beſtiert dat is haer Moeders Oom;
  Maer die gaf aen de Maegt al wat te ruymen toom.)
De voorſlag dus gedaen wert vaerdig aen-genomen,
Men bootſchapt aen de vrient wat gaſten dat'er komen,
  Men ſeyt hem boven dien, hoe dat men op de noen
  Heeft voor aen ſijnen diſch het mael te komen doen.
De bode was gegaen, en, ſonder lang te peyſen,
De jeugt die is gereet en vaerdig om te reyſen.
  Jolinde leyt het rot tot enckel tijdt-verdrijf,
  En ſtracks is al het volck Actæon op het lijf.
Sijn tafel is gedeckt, maer geenſins overladen,
Men ſag'er niet als groen, en veelderley ſaladen,
  Niet dat de vleys-hal ſend, of dat de keucken geeft;
  Maer, deſen onverlet, de Joncker is beleeft,
Hy toont hem wonder heus, en bijſter wel te vreden,
Hy toeſt het ganſche rot met ſpijs van ſoete reden,
  Hy gaet in woorden breet, al is ſijn tafel kort,
  Hy vult'et met den mont wat aen de keuken ſchort.
Te midden op ſijn diſch daer ſtont een ſtuk gebraden;
Maer wat'et weſen mogt en konde niemant raden.
  Hy, voor wien dat'et ſtont, en die het beeſt ontleet,
  Verklaert oock even-ſelfs dat hy het niet en weet.

De vogel wort geproeft, de vogel wort geheten,
De vogel wort gekaut; maer niemant kander eten.
De vogel wort gekeert, en om en om gewent;
Maer wat'er iemant doet, het dier is onbekent.
Dit gaet het schamper volck aen haren waert verwijten:
Wel! dit is seldsaem vleesch, geen tand en kan het bijten.
Ey, seg ons doch een reys, wie heeft'et u gekocht,
Of voor een moy geschenk hier in het huis gebrocht?
Een ander valt'er toe, en gaet wat anders seggen,
En weet dit vreemt geval noch breeder uyt te leggen.
Dit is gansch nutte kost, en dienstig in den noot,
Een yder eet'er van, en 't blijft al even groot.
Een yder seyt het zijn; maer niemant kander weten,
Hoe dat de vogel hiet, of wat'er is gegeten
De praet, op dit geval, veroorsaeckt grooten strijdt,
En dient hun tot vermaeck, en duert een langen tijdt
Jolinde lijcke-wel, oock midden in het eten,
En had haer siecken Neef niet al te mael vergeten?
Maer socht bequamen tijt by-na den ganschen dag,
Dat sy eens van den valck Actæon spreken mag

En juyst op dit geval, daerom de gasten loegen,
Soo gaetse met beleyt haer by den Ridder voegen,
Sy leyt hem van den disch, en wat ter zijden af,
Daer sy hem in 't gemeen voor eerst een praetjen gaf.
Doch seyt hem niet te min, dat sy eens wenscht te weten
Wat dat men voor gebraet aen tafel heeft gegeten.
Sy bid hem menigmael, dat hy van dit geschil
(De gasten tot vermaeck) een eynde maken wil.
Hy stont een wijl en keeck, onseker wat te maken,
Hy wort geheel ontstelt, en krijgt beschaemde kaken.
Hy weet niet wat hy sal. Ten lesten, tot besluyt,
Soo berst hy met verdriet in dese woorden uyt:
Gy dwingt my, schoone maegt, mijn droeve staet te melden.
Eylaes! mijn sot bedrijf dat moet ick nu ontgelden.
Ach! dat op tafel staet dat is mijn leste goet,
Dat hier, tot uwer eer, alleen het beste doet.
Juyst als gy voor den noen my liet in haesten weten,
Dat gy met uw gevolg hier woud' te middag eten,
Doen was ick wonder bly, en niet-te-min begaen,
Wat dat tot uwen dienst op tafel soude staen.
Ick sprak in mijn gemoet: O mogt ick heden wenschen,
Dat ick eens heb gespilt ontrent onnutte menschen!
O had ick nu ter tijdt, dat in mijn overvloed
De linckers heeft vermaeckt, de vleyers heeft gevoed!
Ach! had ick nu het wilt, dat ick soo menig werven,
Oock buyten alle noot, voor iemant dede sterven!
Ach! had ick maer een deel van dat ick heb verquist,
En dat nu, t'mijner smaet, mijn schrale keucken mist!
Maer 't was om niet gewenscht, dies stont ick gants ver-
En sag den handel in gelijck verdiende plagen; (slagen,
Maer hoort noch even-wel, hoe dit mijn ongeval
My troost in dit verdriet, en eeuwig troosten sal
Mijn goet is niet verquist met suypen, vreten, brassen;
Maer om, tot uw vermaeck, op uwen dienst te passen.
Heb ick een prachtig huys gebout tot in de logt,
Het was om dat mijn staet aensienlik schijnen mogt.
Heb ick in mommery, of diergelijcke saken
Mijn beste gelt gespilt, het was tot uw vermaken
In 't korte, wat ick oyt voor desen ondernam,
Gy weet dat al mijn doen uyt enckel liefde quam.
Hier door zijn met'er tijdt mijn saken soo verloopen,
Dat my niet over bleef om iet te mogen koopen;
Dies ben ick met verdriet getogen uyt de stadt,
En leef hier op het landt met ick en weet niet wat
Ick woon hier op een hof, gehuurt van slechte luyden,
Het tuyntje, datje siet, dat geeft my groene kruyden,
De boomgaert ooft en hout; en dat is my genoeg,
Vermidts ick my voortaen na noot en reden voeg.
De noot kan malle drift en gulle weelde staken,
De noot kan ons beset en vry al beter maken,
De noot kan open doen, en brengen aen den dag
Al wat een deitel oog te voren niet en sag
Dit heb ick nu beproft. Doch mogt ick weder keeren,
Geen drift en sou voortaen mijn sinnen over-heeren,
Geen pragt of sotte waen verrucken mijn gemoet
In droefheyt vind' ick vreugt, en in het bitter soet
De boecken, die ick kocht, maer noyt en plag te lesen,
Die moeten my voortaen een troost en toevlugt wesen,
Sy geven my vermaeck, en vry al soeter vreugt,
Als ick wel eer genoot ontrent de domme jeugt.
In plaetse van te gaen in alle blijde feesten,
Soo spreeck ick even-staeg met al de beste geesten,
Die oyt de werelt sag oock over duysent jaer,
En wat geleertheyt is dat word' ick nu gewaer.
Ick leere mijn gemoet, en alle sinne-droomen,
Ick leere slim bejag en alle driften toomen.
Siet wat een deftig boeck, gelesen na den eysch,
Kan geven aen den geest, en nemen aen het vleysch.
Ick lese boven al dat Moyses heeft geschieven.
Wat Godes eygen Soon de werelt heeft gegeven,
Dat geeft my dieper troost, en set mijn sinnen vast,
Schoon wanhoop, ziel-verdriet, ja hel en duyvel bast
Ick heb den gront geleert van bouwen, maken, breken,
En heb met Salomon nu deftig leeren spreken,
Dies seg ick menigmael. Al wat het ooge siet
Is ydel sonder gront, en enckel ziel-verdriet.

Een

Een ſike niet-te-min die moet ick noch beklagen,
Dat ick geen meerder eet u toe en weet te dragen,
Dat ick geen magt en heb te toonen met'er daet,
Hoe diep gy heden noch in my gewortelt ſtaet.
Ik heb van nu voortaen geen ſchapen aen der heyden,
Geen paerden op den ſtal, geen oſſen in de weyden;
Ick heb maer eenen valck, die haelt my uyt'et rijs
Een kor-hoen, als het luckt, of eenig jong patrijs.
Maer ſiet op deſen dag en had ick niet gevangen;
En dit bragt my by-naeſt de tranen op de wangen,
Vermids ick even nu, als gy juyſt tot my quaemt,
Dus qualick was geſtelt, en ſtont geheel beſchaemt.
Ick gin my in den hof en met een angſtig ſugten
So plukt' ik moes-gewas, en niet als bogaert-vrugten,
Ick pluckte met'er haeſt al wat te plucken ſtont;
Doch fruyt dat is alleen maer voor een gragen mont.
My docht ik moſt voor al wat anders vaerdig maken,
Op dat mijn ſchrale wijn de vrienden mogte ſmaken;
Dies ſloeg ick in der haeſt mijn oog aen alle kant,
Op dat ick eenig ding tot uwen dienſte vant
Maer waer ick henen keek, ik wiſt ons niet te vinden,
Ik had geen haes, geen ree, geen harten, bocken, hinden,
Geen pauwen op de werf, geen duyven op het kot,
Geen ganſen in de graft, geen ſwaen ontrent het Slot,
Geen eyers in de neſt. Wat eyers ſoud ick weten?
Mijn hinnen even-ſelfs die waren op-gegeten,
Mijn hanen boven dien. Siet daer een hoogen noot,
En my is niet een end gebleven in den ſloot,
In huys geen rauwe koſt tot voor-raet van de boden,
Geen os of ſwijnen-vleeſch bequaem te zijn geſoden,
Geen hammen in de ſchou, die ons Weſtphalen ſent;
Ach! 'k heb in langen tijdt dat voedſel niet gekent.
Siet daer mijn droeve ziel met grooten angſt beladen,
Ick had, indien ick kon, mijn herte willen braden;
Maer dat was ſonder gront 't En dient de vrienden niet
Schoon ik mijn leden ſood, of aen den viere bried.
Ick ſag dan over-al mijn ſaken ganſch verloopen,
Oock had ick geen geloof om iet te mogen koopen,
En dat het ſlimſte was, geen panden in de kiſt;
Soo nau is alle ding in uwen dienſt gequiſt.
Als nu mijn treurig hert geen raet en ſcheen te weten;
Sag ick mijn lieve valk, gelijck hy was geſeten,
Tot mijnen dienſt bereyt, ick ſag den vogel aen,
En ſeyde binnens monts Uw leven heeft gedaen.
Trou beeſt, al is 't my leet, ick moet u heden dooden,
Ick moet tot uwen koſt mijn beſte vrienden nooden,
Ick moet u hinder doen, hoe vaerdig datje zijt,
Dat eyſcht de ſtrenge noot, en even deſe tijdt
De vogel ſtont verbaeſt, en ſcheen te willen klagen,
Of van mijn wreet bedrijf den gront te willen vragen;
Maer deſen onverlet, ick greep het edel beeſt,
Ick dood' het met verdriet, en met een bangen geeſt.
Maer als ick weder ſag, waerom het ſoo gebeurde,
Gevoeld' ick dat mijn hert in geenen deel en treurde:
Maer die in dit geval mijn bloet niet ſparen ſou,
Hoe kan ick om een valck my vinden in berou?
Siet daer, eerwaerde Maegt, hier uyt ſo konje weten
Wat datje voor gebraet aen tafel hebt gegeten
Ick weet 't is taey geweeſt, en geenſins na den eyſch;
Maer 't is mijn leſte goet, en 't is mijn beſte vleys.
Wat kan een Edelman van iemant zyn geweten,
Die ſich met alle macht aen vrienden heeft gequeten,
Die met een open hert het al ten beſten geeft,
Wat hy voor hem bewaert of in de werelt heeft?
Indien gy meer begeert, ſoo neemt ten alderleſten
Mijn hert, mijn lijf, mijn ziel, ick geef het al ten beſten.

Gaet ſend my na de doot, of na een meerder pyn;
Soo gy maer eens en winckt, ik ſal gehoorſaem zyn.
Dit druckt de Joncker uyt als met de ganſche leden;
En tot een vaſt bewijs van ſijn geſeyde reden,
Soo toont hy haer het hooft, en klauwen van den valk,
Juyſt op de verſche daet genagelt aen den balk.
Jolinde ſtaet verſet, en wonder ſeer verſlagen,
Sy vont dat na het beeſt onnoodig is te vragen,
Tot dienſt van haren Neef Want dat is nu gedaen,
Men ſiet den ruygen kop hier vaſt geſpijckert ſtaen.
Maer ſy is boven dat tot in den geeſt bewogen,
En door een vreemt gepeys ten vollen op-getogen.
Sy ſiet den Joncker aen, en met een diepen ſin
Ontleet ſy dit geval, en weegt ſijn trouwe min.
Daer is een vreemde luym die alle vryſters krijgen,
En komt men weet niet hoe haer in den boeſem zijgen;
Wie na den rechten eyſch dat uurtjen treffen kan,
Men houd'et voor gewis, die wort'er meeſter van.
Het ſchijnt dat deſe ſtuyp was op de Maegt gevallen,
Terwijl Actæon ſprack. Haer ganſche ſinnen mallen,
Haer breyn dat ſuyſe-bolt, meer als het is gewent,
Gelijck een wagen doet die ſonder voer-man rent.
Sy berſt ten leſten uyt, ſy voelt haer geeſt ontfarmen,
Sy valt den Joncker toe, en perſt hem in haer armen,
Sy geeft hem boven dat een onverwachten kus,
Sy recht haer weder op, en ſeyt ten leſten dus: (ken,
Swijgt, trouwe Ridder, ſwijgt, 't is lang genoeg geſpro-
Gy hebt door lang gedult mijn ſteenig hert gebroken.
Siet daer, tot uwen trooſt, mijn trou en rechterhant,
Siet daer noch boven dat een ſchoonen diamant,
Den beſten dien ick weet: Siet wat u wort gegeven
Van eene die verklaert met u te willen leven,
Met u te willen zijn, als met haer echte man,
In al wat bitter is of vreugde geven kan.
Is al uw goet verteert, gy hebt u niet te ſchamen;
Ick hebbe goets genoeg voor u en my te ſamen,
Ick hebbe landt en zant, en vee en machtig gelt,
En dat wort al-te-mael in uwe macht geſtelt,
En ick noch boven dien. Actæon is verſlagen,
Bekoort in ſijn gemoet door vreemde ſinne-vlagen,
Hy weet niet of hy droomt, of wat hem is geſchiet,
Hy weet niet of hy waen, of rechte vreugt geniet,
Hy ſtaet geheel bedwelmt De gaſten ondertuſſchen
Die ſagen haren waert onthaelt met ſoete kuſſen,
Dat ſchijnt hun wonder vreemt; maer op den eygen
Ontſluyt Jolinde ſelfs aldus haer rooden mont: (ſtont
Geſpelen al gelijck, ick neem u tot getuygen,
Dat met den loop van tijdt verharde ſinnen buygen.
Dees is mijn ſpot geweeſt, meer als ick ſeggen kan,
En hy wort nu ter tijdt mijn vrient en echte man.
Niet als de bleecke doot en ſal ons konnen ſcheyden,
Ick ſal in korten ſtont de feeſte doen bereyden.
Ook wil ick geen beſpreck ontrent ons trou-verbont,
Al wat ick oyt beſat dat is aen hem gejont
Gemeenſchap in het goet, gemeenſchap in de ſinnen,
Gemeenſchap in het bedt dat is een ſuyver minnen,
Dat is het oudſte recht dat ick voor heylig ken,
En ſiet op deſen voet is 't dat ick ſijne ben
Actæon, waerde vrient, wie dat het mag verdrieten,
Gy ſult mijns vaders erf en my voor al genieten,
Stelt dat op heden vaſt En gy, ô ſoete jeugt,
(Ick nood' u tot de feeſt) heb deel in onſe vreugt,
En draegt hier kennis van. Daer is de koop geſloten,
En met een friſſchen dronk van ſtonden aen begoten.
Daer na ſat yder op, en tot een vaſt beſtuyt,
Soo dronk men noch een reis ten huyſe van de Bruyt.

SOPH. Wat dunckt u Philogame, is het niet een vreemde beweginge van een jonge deerne, een vryer af te ſeggen ten tijde hy in volle eer en goet ſit, en den ſelven aen te nemen als hy beroyt, kael, en een yders ſpot is geworden?

PHIL. Maer, lieve man, is het u onbekent dat'er oock een ſoorte van houwelick is, dat uyt deerenis, uyt mede lijden, uyt enckel medogentheyt geſchiet? en dat is meeſt te vinden ontrent de edelſte en buygſaemſte zielen. My gedenckt gehoort te hebben, dat ten tijde de ſtadt van Ooſtende by den Cardinael Albertus moedelick bevogten, en by de Vereenigde landen kloeckelijck beſchermt wert, en dat de hooge ſchoole van den oorlog van geheel Europa aldaer geplaetſt was, dat ſeecker treffelick en my wel bekent Edelman met grooten ernſt ten houwelik hadde verſogt een ſchoone en geeſtige Hollantſche Jonck-vrouwe, ſonder die tot ſijn voornemen te konnen bewegen. 't Geviel dat de voorſz Edelman, gedurende de gemelde belegeringe, in de voorſz ſtadt ſynen dienſt waernemende, het eene ooge werde uyt-geſchoten, en, alſoo geſtelt zijnde, wederom in Hollandt quam te keeren, ſtellende nu ganſch

en al buyten hoope van oyt te mogen genieten (dus mismaeckt zijnde) een die hy, fris en gesondt zijnde, niet en hadde konnen bekomen. Hy lijckewel ging de selve begroeten in die gestalte, haer seggende onder andere, dat hy nu stondt in volle wan-hope van haer te behagen in die sijn verdrietige gelegentheydt, daer hy haer mis-haegt hadde, ten tijde hy een wacker gesicht, en een gaef voor-hooft hadde gehadt. Wat gebeurt'er? De saecke viel geheel anders uyt als hy sich hadde in-gebeelt. Want de voornoemde Jonck-vrouwe, haer een weynig bedagt hebbende, viel uyt in dese ofte diergelijcke woorden, soo my van geloof-waerdige lieden is verhaelt:

Hebt gy my lief gehaat en dickmael aengebeden,
Ten tijd' uw wacker oog en wel gemaeckte leden
Bekoorden menig hert, en datje waert bemindt
Alwaer men soete jeugt en schoone maegden vindt;
Gy sult op heden zijn mijn lief en uyt-verkoren,
Schoon datj' uw rechter oog ten vollen hebt verloren.
De wonde dieje draegt is my een waerdig pant,
Gy liefje t'uwer eer, en voor het vaderlandt.

SOPH. Plutarchus heeft, mijns oordeels, [illegible] heide 't klim gelijck is, om dat het selve [illegible] een hoogje, een diepje, een oneffentje vertoont [illegible] vast te maken. Die gesint is te lieven, weet al [illegible] eugen tot [illegible] voordeel te trecken, en hem toe te eygenen. Dese Jonck-vrouw geeft haer geheel lichaem aen den Edelman, om dat hy sijn een ooge aen 't vaderlandt hadde gegeven, ofte, om beter te seggen, hy wint haer herte in 't bysonder, om dat hy sijn ooge verloren hadde voor 't gemeen, maer my dunckt dat een Zeeusche vryster wel soo veel reden hadde een Jongeling (die sy en haer ouders te voren scherpelick en schamperlick hadde af-geleyt) aen te nemen, vermidts hy niet sijn ooge voor het gemeen, maer bynaest sijn leven voor haer ofte om harent wille verloren hadde. En dewijl ik dat geval hier oock onder de papieren van mijn jonkheyt beschreven vinde, soo voegt dat al mede by dese gelegentheit van geschiedenissen, misschien wat nieuwe aenmerckinge daer uyt rijsen sal.

PHIL. Wel aen, ick begin wederom te lesen, Sophronisce, en houde als noch op het bedencken, dat de vorige geschiedenisse in my heeft verweckt, tot beter gelegentheydt.

LIEFDE,

GEKOCHT MET GEVAER DES LEVENS.

Daer legt een rijcke kust te midden in de baren,
Soo dat rontsom het land de schepen konnen varen,
De ring is niet te groot, en des al niet-te-min,
Men vint'er menigh dorp en schoone steden in.
Ter plaetsen daer de Son komt uyt'er zee geresen,
Daer plag in ouden tijdt een schoone reé te wesen,
Het was een vierkant diep, en menig schippers-gast
Schoof hier met groot vermaeck de stengen van de mast.
De straten van de stadt die krielden van de menschen,
De zee gaf aen het volck al wat de sinnen wenschen,
Al wat het oog begeert. En wat en vont m'er niet?
Het schijnt een stage mart, al waer men henen siet
Maer wat de Son beschijnt met haer vergulde stralen,
Al schijnt'et wonder hoog, het sal voorseker dalen;
De tijdt verkeert haer loop, de tijdt verkeert'et al,
En niet en staet'er vast hier in het aerdsche dal.
Wat hoeft men eenig boeck op dit geval te lesen?
Armuyde slechts alleen kan mijn getuyge wesen;
Waer is'er nu een mensch die hier sijn handel drijft?
't Is maer een hoopje puyns al wat'er over-blijft.
Daer is geen haven meer; alleen de schorre meeuwen
Die vallen op het strant, om daer te komen schreeuwen.
Daer eertijdts nering was, en vollen herten-wensch,
Daer sietmen niet een schip, ja niet een eenig mensch;
Daer komt geen vreemt gesel om iet te mogen koopen,
De bakens zijn verset, het diep geheel verloopen:
En waerom lang verhael? men siet hier in der daet,
Dat al wat werelt hiet gelijck een roock vergaet.
Ten tijd' als dese stadt ten hoogsten was geresen,
En scheen een gulde son in haer volkomen wesen,
Doen wert in hier begrijp een vrijster op-gevoed,
Fris, geestig, eerbaer, heus, en uyt'er maten soet.
Haer vader, in het landt en even daer geboren,
Wert dickmael in de Wet als eerste Raet gekoren.
Soo dat hy menigmael in saken van de stadt
Als hooft en opper-vooght in vollen luyster sat.
Lycoris wert gevrijt, Lycoris aen-gebeden,
Lycoris was vermaert in al de Zeeusche steden
Haer geest en eerbaer root, met geene smaet bevlekt,
Die was gelijck een aes dat alle vryers treckt
Men vont daer in het landt veel frissche jonge lieden,
Die aen het aerdig dier haer gunste komen bieden,
En yder brocht verstant of rijckdom aen den dagh,
Na dat de geest hem geeft, of na de beurs vermagh.
Hier laet een vrolick quant voor hare kamer speelen,
En wil door soet geluyt haer teere sinnen steelen
Daer recht een weelig hert een rey of dans-spel aen,
En brengt van alle kant de vrysters op de baen
Hier is een rijcke beurs, die wil haer meest behagen,
Door menigh lustig velt te rijden met den wagen,
Daer is een losser hooft: die kan geen Vryer zijn,
Of moet sijn minne-dranck gaen halen uyt den wijn
Een die Elpenor hiet, die wilse meest believen
Met rijmen, met gesang, met soete minne-brieven,
Hy maeckt een aerdig vaers, of dicht een geestig lied,
Dat hy voor sijn geschenck de jonge Vryster bied.
Hy is een hups gesel, en in de stadt geboren;
Maer echter wat hy doet sijn diensten zijn verloren;
Hy vordert niet een ding, hoe wel hy destig spreekt,
De kunst heeft weynig krachts, wanneerder gelt ont-
Lycoris luystert wat, maer dese onvermindert, (breekt
Wat hy op haer gewint dat wert hem stracks verhindert
Al is hy wel ter tael, al heeft hy goet beleyt,
Hem wert noch even-wel het droevig Neen geseyt
Hy denkt. het is geen noot, de sake dient hernomen,
Dat eerst niet vallen wil dat kan ten lesten komen
Hy is van weynig moets, en sonder goeden raet,
Die op het eerste Neen een lieve Vryster laet
Hy valt dan aen het werck, en gaet'et weder wagen,
Hy gaet het op een nieu met grooter yver vragen,
Hy doet al wat hy mag, en houd gedurig aen;
Maer 't is al sonder vrucht, men hiet hem weder gaen,
Men hiet hem uyt het huys en van Lycoris blijven.
Ach! sey de Jongeling, dit doen de ronde schijven
Hy meynt dat van het quaet de gront en oorsprong zy,
Vermits daer vryers zijn van meerder gelt als hy
Eens nae een langen tijt, ontrent de kortste dagen,
Soo quam'er harde vorst, en bijster sture vlagen,
Dies vroos het water toe, soo dat een klare beeck
Een schoone diamant of luyver glas geleeck
Daer ging het weeligh volck op alle slooten rijden,
Daer gaet de losse jeugt op gladde banen glijden,
Hier gaet een jonge vrou, en daer een frissche maegt,
Die op het brosse ys haer teere leden waegt
De gragten van de stadt, aen alle kant bevroren,
Die worden tot een baen op desen tijt gekoren
Dit acht het dertel rot het beste dat men vint,
Mits daer een hooge vest belet den noorden wint,
Het is wel eer geweest een wijs in onse landen,
Dat midden in de kou de jonge lieden branden
Het ys was als een perck daer in de helde joeg,
En menigh aerdig wilt in sijnen tempel droeg

Ly

Lycoris (na den noen tot deſe feeſt gebeden)
Quam, met haer Neef verſelt, op ſchaetſen aengereden,
  Elpenor paſt'er op, hy vint hem daer ontrent,
  En heeft van ſtonden aen ſijn loop tot haer gewent.
Hy gaf den Neef een praet, met ſoo beleefde reden,
Dat hy de vrijſter kreeg. De Neef die is te vreden,
  De Neef die heeft uyt gunſt Elpenor toe-geſtaen
  Dat hy ſijn lieve Nicht mag leyden op de baen.
Maer hy, die met de maegt in vryheyt ſockt te ſpreken,
Is uyt het dichte volck allengskens af-geweken,
  Hy reet ter zijden uyt, daer klaegt hy ſijn verdriet,
  En wat om harent wil hem dickmael is geſchiet,
En wat hy heeft gedaen, en wat hy heeft geleden,
En hoe hy wert gequelt, oock tegen alle reden,
  En hoe dat menigmael haer Vader hem ontmoet,
  En dat (gelijck hy ſeyt) alleen maer om het goet.
Hy heeft ſoo veel te doen, ſoo veel te wederleggen
Van dat tot ſijnen ſmaet de quade tongen ſeggen,
  Dat hy niet eens en let waer henen dat hy rijt,
  En geenſins, als het dient, de quade ſlagen mijt.
Lycoris (ſoo het ſcheen) begon het oir te leenen,
En toont aen haer gelaet de ſake wel te meenen.
  Dit maeckt den Jongeling ſoo wonder blijden hert,
  Dat hy geheel vervoert en op-getogen wert.
Daer was een ſeker rack daer in de winden blieſen,
Dies konde, mits de ſtroom, het water niet bevrieſen.
  Doch midts een ſtilder lucht, ontſtaen op deſen tijt,
  Soo was een dunne ſchors gewaſſen op de bijt.
Elpenor weg-geruckt door haer begonnen reden,
Komt met een vrolick hert en ſonder angſt gereden;
  Maer als hy naerder quam, en rackt den loſen wrack,
  Doen was het dat het ys in duyſent ſtucken brack.
Daer is de Jongeling, daer is de Maegt gevallen,
Daer ſtort het lieve paer in 't diepſte van de wallen;
  Men ſag'er niet een ding dat op het water bleef,
  Als dat ſijn hoedt alleen, en dat haer moffel dreef.
Hy, rap op ſijn geſtel, al is hy diep geſoncken,
Eer dat ſijn vochtig kleet vol water is gedroncken,
  Begaf hem uyt den gront, en door een ſnelle vlijt
  Soo licht hy met'er haeſt ſijn leden uyt de bijt.
Daer koomt ſtracks al het volck van alle kant geloopen,
En ſiet wie ſijne vreugt met droefheyt ſal bekoopen,
  Daer krielt men overhoop, daer rijſt een groot gewoel,
  Maer, laes! de teere Maegt die dompelt in den poel.
Al wat Elpenor doet, hy kanſe niet genaken,
Vermidts aen alle kant de naeſte ſchorſſen braken.
  En ſchoon hy haer een kleet, een hant, een mantel bied,
  Eylaes! hy reyckt te kort, of ſy en vat het niet.
Ten leſten als de maegt nu ſchijnt te willen ſincken,
En met haer bleken mont het water in te drincken,
  Soo roept hy: waerde lief, ey weert u wat je kondt,
  En, wat ick bidden mag, onthoud u van den gront,
Ick kome t'uwer hulp, ick kome t'uwer baten,
'k En wil u nimmer neer, 'k en ſal u niet verlaten
  In leven of in doot: en tot een vaſt bewijs,
  Soo ſprong de jongeling te midden in het ys,
Hy grijpt haer in den arm, en ſtelt hem om te ſwemmen,
Maer voelt hem in het wrak aen alle zijden klemmen.
  Hy wort van 't ys gewont, ſijn hant en aenſicht bloet,
  En daer en is geen baet, wat d'een of d'ander doet.
't Gewigt is al te ſwaer om uyt te zijn getogen,
Vermidts haer beyder kleet vol waters is gelogen.
  Geen kant en blijft'er vaſt, en yder ſchorſe breekt,
  Waer dat Elpenor raeckt, of eens ſijn handen ſteekt
Daer is hy ganſch verſtelt, ſijn kragten zijn beſweken,
Sijn moet oock even-ſelfs die ſchijnt te zijn geweken.
  Eylaes! de ſtrenge vorſt die ſlaet hem om het hert,
  Soo dat ſijn jeugdig bloet nu kout en killig wert
Maer ſchoon de bleecke doot hem ſit als op de lippen,
Hy laet hem even-wel de Vrijſter niet ontglippen,
  Maer houdſe ſtaeg om hoog, ſoo datſe niet en ſinkt,
  En in ſoo diepen kolck maer luttel waters drinckt.
Siet, onder dit gewoel ſoo is ten langen leſten
Haer beyder naeſte bloet gekomen op de veſten;
  Daer is een Herder by, een hoeder van de Kerck,
  Die ſtelt oock even daer ſijn wapens in het werck.
Hy knielt daer in het ſtof, en met een groot bewegen
Soo roept hy om behulp, en om des Heeren ſegen:
  De vrienden en het volck die bidden nevens hem,
  Dies rijſt'er in de lucht een algemeene ſtem,
En toe-roep van de ſtadt. Het ſchijnt dat alle menſchen
Om byſtant in den noot van deſe lieden wenſchen:
  Maer, ſiet, om deſen tijdt ſoo wort Lycoris flaeu,
  En in haer aengeſigt daer rijſt een duyſter blaeu.

Het ſchijnt haer bloet vervrieſt, haer mont en tere wangen
Zijn jammerlik geſtelt, als van de doot bevangen.
  Sy ſinkt als een die ſterft, en ſeyt: 'k En mag niet meer,
  Mijn ziele die verhuyſt: weeſt my genadig Heer!
Vaert wel, geminde vrient. Het woort is naeu geſproken,
Sy heeft van ſtonden aen haer oogen toe-geloken,
  Haer hooft zijgt op de borſt. Dit ſien de lieden aen,
  En daer op roept het volck: De vrijſter is gegaen.

El-

Elpenor op het woort die is geheel verslegen;
Noch gaet hy door het ys sich op een nieu bewegen,
Het schijnt dat hy het lijf als voor het leste roert,
Dies wert hem van het volck een ladder toe-gevoert;
Die heeft hy by een sport ten lesten aen-gegrepen,
En met een groote kragt sijn vingers toe-genepen,
Juyst soo als iemant plagt die harde stuypen krijgt,
Of, van een swijm verrast, ter aerden neder sijgt
Daer quam een Boots-gesel, een van Neptunus bende,
Die desen Jongeling en oock Lycoris kende,
Hy voegt hem by den hoop, en treckt met alle kragt,
Soo dat het jonge paer is op het ys gebragt.
Maer schoon sy op het droog ten lesten zijn getogen,
Het schijnt dat bey gelijck haer zielen zijn vervlogen,
Haer leven uyt-geblust Lycoris streckt haer uyt,
En van Elpenor selfs en hoort men geen geluyt
Hier baet geen deerlik sien, en geen ontijdig klagen,
Roept iemant van het volck, sy dienen weg gedragen:
Want soo men langer beyt, daer is geen twijffel aen,
De koude sal gewis haer om het herte slaen
Daer poogt men na de stadt, daer komt een yder kijken,
En siet de lieden aen als twee bedroefde lijcken
Sy werden op den weg en over straet beschreyt,
Om datse door de Faem zijn beyde door geseyt.
Als yder op het lest is in het huys gekomen,
Soo wort'er overleyt wat nut is ingenomen,
Wat voor een kragtig nat, wat kruyt hun dienen sal,
Voor soo een strenge kou, en soo een hart geval
Elpenor, hoe het gaet, en wil geen medecijnen,
Geen dranken van de kunst, geen kruyt of hete wijnen,
Hy wil dat hem het volck voor-eerst te kennen geeft,
Hoe dat Lycoris vaert, en of de Vryster leeft
Want, seyt hy, soo de Maegt is uyt'er tijd gescheyden,
Soo laet my die ick ben, en doet het graf bereyden,
Daer is geen seggen aen, wy moeten bey gelijck
Of hier op aerden zijn, of in het Hemelrijck
Hy bleef in desen stant wel ses of seven dagen,
En hy doet anders niet als na Lycoris vragen (scheet,
Maer wat sich iemant pijnt, men krijgt geen vast be-
En dit is aen den vrient een innig herten-leet
Hy leyt hier op en maelt by wijlen gansche nagten,
Gedurig om-gevoert in veelderley gedagten;
Dan is hy sonder hoop, dan krijgt hy weder moet:
Siet dit is veel de spijs die alle minnaers voed.
Lycoris onder-dies had over doot gelegen,
Maer heeft door goet behulp haer adem weer gekregen,
Sy was des niet-te-min gantsch jammerlick gestelt,
En siet, de Doctor seyt dat haer de Vryster quelt.
Hier op is al het huys met grooten druck bevangen,
En soekt wat haer ontbreeckt met over-groot verlangen.
De Vader koomt'er by, en toont hem wonder soet,
En seyt haer, lieve kint, ey schept doch goeden moet.
Ligt u iet op het hert, soo wilt'er my ontdecken,
'k En sal u geen behulp of geener niet ontrecken
Sy antwoort niet een woort, als datse dickmael sugt,
En hier om is de man noch des te meer bedugt
Hy vraegt haer op een nieu, hy vraegt haer ander-werven,
En denckt op yder sugt, sy moet voor-seker sterven;
Dies staet hy gansch verbaest, en weet geen ander raet,
Als dat hy tot sijn Vrou, sy tot haer Dogter gaet
De Moeder koomt'er by, maer watse mogte vragen,
Het antwoort datse geeft is (sonder woorden) klagen.
Sy doet ter wereldt niet als datse deerlick kermt,
Soo dat de vreemste mensch sich over haer ontfermt,
Juyst is op desen tijdt den Doctor in gekomen,
Die heeft haer gantsch gestelt wel neerstig waer-genomen,
En naer hy haren pols tot driemael had gevoelt,
Tot driemael had geraet hoe dat haer herte woelt,
Tot driemael haer gesicht ten vollen had bekeken,
En noch had ondersocht verscheyde minne-treken,
Al dingen van de kunst, soo als de Medecijn.
De sieckte die haer schort dat is de minne-pijn
De koude die haer let die kan men wel genesen;
Maer heete minne-brant en is niet af te lesen,
Daer baet geen machtig gom, geen drank of heylsaem
Hy moet de plaester zijn van wie de sieckte spruyt
De moeder staet verstelt, sy haer den Doctor swygen,
Sy meint het gansch geheim wel uyt haer mont te krijgen,
Sy gaet haer lagjens aen, en seyt haer wonder veel,
Maer niet een eenig woort en komt haer uyt de keel
De Vrou al wederom, en op een nieu versligen,
Tragt haer het minnen op, oock sonder met te vragen;
Lycoris, seyt de vrou, ick weet'et dat je mint,
Seg, wat ick bidden mag, tot wien gy zijt gesint.
Ick wil (indien ick kan) om uw verdriet te stelpen,
Ick wil u over-al gelijck een moeder helpen
Gy maer (o waerde Kint) en doet u niet te kort;
Maer opent uw gemoet, en segh ons wat'er schort
Dit woort bewoog de maegt, sy schijnt te willen spreken,
Maer siet, als sy begint, soo blijft haer reden steken
Doch naer een lang gedrael, soo komt'et tot besluyt,
Soo komt'er 't groote woort ten langen lesten uyt
Hy die te vreden is om mijnent wil te sterven
Die moet, indien ick leef, die moet eens troost verwerven
Siet, moeder, met een woort, soo dat my wert gejont,
Ick sal, met Godes hulp, in korten zijn gesont
Maer soo dien ick bemin my niet en mag gebeuren,
Soo moet ick mijne jeugt tot in de doot betreuren,
Soo moet ick uyt'er tijdt, daer is geen twijfel aen,
Ick ben doch op den wegh om na het graf te gaen
Maer seg doch eens waerom Elpenor wort versteken?
Mag hy met Corydon niet werden vergeleken?
Is hy niet braver geest, en vry al schoonder man
Als Hylas immer was, en Philos werden kan!
't Is waer dat onder hen zijn rijcke jonge lieden,
Die groot en machtig gelt u plegen aen te bieden, (gaet,
Maer seg my doch een reys, wat vreugt geeft doch het
Indien men tegen danck met iemant trouwen moet?
Hoe kander slimmer ding ter wereldt zijn gevonden,
Dan als men tegen hert te samen is gebonden?
Men segge wat men wil, my dunckt ick heb gelijck,
Vernoegen is den mensch gelijck een Hemelrijck
Elpenor, soo gy weet, die is van kloecke sinnen,
Hy sal te sijner tijdt wel gelt en rijckdom winnen;
En soo, door Godes hulp, de sieck eens wel geviel,
Soo had ick, boven 't goet, een wel vernoegde ziel.
Maer soo eens Corydon sijn rijckdom quam te missen,
(Gelijck sijn los beleyt sich lichte kan vergissen)
Hoe waer ick dan, och arm! hoe waer ick dan gestelt!
Ick had een dommen bloet, en even sonder gelt
Wil iemant van behulp of van getrouheyt spreken,
Mijn vryers al gelijck zijn in den noot geweken
Wie heeft in regten ernst met handen toe-gerast,
Als dese vrient alleen, en noch een schippers-gast?
Palæmon was bevreest, en Celadon beschoncken,
En Hylas met sijn maet ging achter strate proncken
De moye Corydon die stont'er by en keeck,
Niet anders dan gelijck een pockstrop op een kreeck,
En soo maer eens het Ys een weynig quam te kraken,
Straks dorst hy, naer ik hoor, niet aen den wal geraken
Is dat niet schoone gunst en grooten dienst gejont,
Van iemant die versoeckt, met trou te zijn geloont?
't Is noot die vrienden proeft: hy liet de linker vrien,
Die in mijn diepen angst soo ongevoelick waren,
En soo ick bidden mag, soo geeft my dog een man
Die voor geen doot en vreest, als hy my dienen kan
Ey geeft my dien ick wensch, geen druk en sal my letten
Want met een lieven man soo kan men leet versetten
Hier baet noch magtig goet, noch uytgeleken gout.
Vernoegen is het al wanneer der iemant trout
Lycoris had geseyt. De moeder is bewogen,
Het schijnt dat haer de ziel is uyt de borst getogen;
Terwijl Lycoris spreeckt, sy gaet tot haren man,
En raet hem tot de sieck soo veel sy raden kan
De vader hoort de vrou en alle menschen spreken,
Hy weegt in sijn gemoet de soete minne-treken,
Hy weet wat yder seyt, hoe desen trouwen vrient
De Vrijster in der noot heeft over-al gedient.

Hy weet hoe tot de [illegible] ſijn dogter is genegen,
Soo laet hy voor het leſt ſijn geeſt hier toe bewegen,
En ſeyt haer tot beſluyt Nu dogter, zijt geruſt,
Ick ben bereyt te doen al wat uw hert geluſt.
Laet vry uw ſwaer gepeys en droeve klagten varen,
Het wert u toe-geſtaen met hem te mogen paren,
Met hem die uw gemoet uyt eygen ſin verkoos.
Sy, op ſoo blijden woort, ontloockt gelijck een roos;
Sy krijgt dien eygen ſtont een bly en geeſtig weſen,
En nier een korten tijdt Lycoris is geneſen
De vader geeft verlof aen haren Medecijn,
En ſeyt, hier moet voortaen een ander Doctor zijn.
Een man, Elpenors vrient, die hadde dit vernomen,
En is met blijden geeſt daer in het huys gekomen;
Daer ſeyt hy hoe het ſtuck met ſijn geminde ſtaet,
En wat'er in het huys van Thyrſis omme-gaet
Hy ſeyt hem boven dat: nu viſſcher ſpreyt uw netten,
En wil te deſer ſtont op uwe ſaken letten.
Het rooſje dient gepluckt terwijlen dat'et bloeyt,
Het yſer dient gemeet terwijlen dat'et gloeyt.
Lycoris meer als oyt tot deſe ſaeck genegen,
De moeder (eerſt verſtoort) die laet haer nu bewegen,
De vader ſtaet'et toe, dies gaen uw ſaken vaſt;
't Is maer uw eygen ſchult ſoo gy niet toe en taſt.
Elpenor, in 't gehoor van ſoo gewenſchte ſaken,
Begint als uyt een droom wel vrolick op te waken,
Hy dankt den goeden Godt dat hy noch heden leeft,
Hy dankt des Heeren gunſt die hem den zegen geeft:
Hy danckt de ſoete maegt die op ſijn lijden dachte,
Hy dankt den goeden vrient die hem de bootſchap bragte.
Hy dankt het gunſtig volk dat hem de vrijſter jont,
Hy dankt den Medecijn die hem ten dienſte ſtont,
Hy wil oock even-ſelfs de moeder niet vergeten,
Hy wil ſijn danckbaer hert den vader laten weten;
Want ſchoon eerſt dit beleyt was tegen haren raet,
Die wel doet op het leſt en komt niet al te laet.
Soo haeſt haer dan de koorts wat af begon te breken,
Soo wenſcht hy om de maegt alleen te mogen ſpreken;
Hy ſent een goeden vrient, hy ſoeckt den moeder aen,
En naer een kort beraet het wert hem toe-geſtaen.
Hy geeft hem naer het huys, men laet hem binnen komen,
En ſtracks ſchijnt alle druck hem af te zijn genomen.
Siet, als een ſwanger wijf met lief verloſt van kint,
En dat een ſchippers-gaſt mag zeylen voor den wint,
En dat des vyants heir is uyt het velt geſmeten,
Soo is het vorig leet van yder een vergeten.
Hoe veel een vrijer leet, verkrijgt hy dat hy ſocht,
Hy is van ſtonden aen in beter ſtant gebrocht.
En midts Elpenor voelt ſijn vrolick hert verkloecken,
Soo laet hy na den eyſch het lieve pant verſoecken,
En, ſiet, het goet begin dat kreeg een ſoet beſluyt:
Want, eer de maent verloopt, Lycoris is de Bruyt.
Wel zijt van my gegroet, ô ſoete jonge lieden,
Mijn pen is noch geſint om u geluck te bieden.
Vaert wel ook heden ſelfs, vaert wel geluckig paer;
En, ſoo 't u ſalig is, Godt geef u hondert jaer.

Soph. Wat dunckt u Philogame, was'et reden om Elpenor ſijn verſoeck langer te weygeren, na ſoo merckelicke proeve van ſijn trouhertige genegentheyt?

Phil. Voor my ick meyne neen, waerde Sophroniſce. Want ick oordeele dat hy ſijne Lycoris wel dubbel verdient hadde, dewijle hy met het grootſte gevaer van ſijn leven het hare behouden hadde

Soph Maer de ſake wat anders opnemende, ſoete jongeling, ſoude men niet met reden konnen leggen, dat hier geen verdienſten, maer groote ondienſten zijn van de zijde van Elpenor? want hoe kan een alſulcke iet verdienen, die iemant in het perijckel zijns levens gebracht hebbende, den ſelven daer na daer uyt verloſt? want behalven dat de gene, die verloſt is, niet beter van gelegentheyt en is geworden door de verloſſinge als hy tevoren was, ſoo is de ſelve eer erger, als hebbende uytgeſtaen de vreeſe en ſchrick van het gevaer. Elpenor ontfutſelt de Vrijſter uyt haer Neefs handen, en in plaetſe dat de ſelve alleenlick op een wel-bereyde bane midden onder het volck, en midtsdien buyten eenig perijckel haer vermaeck door het ys rijden ſoude genomen hebben, ſoo gaet de lincker met haer bezijden afrijden op een ongebaende weg, en dat ſoo onvoorſichtelick (indien niet ter quader trouwen) dat hy haer en hem ſelven neder-ſtort in den af-gront van een diepe gracht En of hy ſchoon de ſelve al met perijckel van ſijn leven daer eyndelick uyt kreeg, ſoud gy dat wel een verdienſtelick werck derven noemen, ſoo de Vryſter in tegendeel haer niet dapper hebben t'ontdancken, ſchoon nu al uyt het ys en op het drooge weſende, dat ſy door ſijn beleyt was nat en kout geworden, haer kleederen bedorven, en ſy beyde als tot een ſchou-ſpel van de geheele ſtadt waren geſtelt?

Phil My dunckt, Sophroniſce, dat gy dit ſtuck al wat harde uyt meet, te meer dewijle gy noch wel ſchijnt te twijffelen, of Elpenor hier in al ter goeder trouwe heeft gegaen, welcke twijffelachtigheyt in my in alle gevalle niet en kan komen

Soph Hoe, jongeling, en is u niet bekent hoe menigvuldigh de kromme gangen zijn der gener die met liefde bevangen zijn, om tot haer oogmerck te mogen geraken? Hoe! en is het niet tot uwer kenniſſe gekomen, dat leſtelijck een Hollandts Vryer (die men nochtans d'eere plag te geven van ter goeder trouwe in alles te gaen) dat, ſeg ick, ſeker jongeling een jonge Deerne, benevens ander jonge lieden, in ſijn Jacht hadde weten te locken, onder deſel van daer mede wat uyt ſpelen te varen, en dat de ſelve op-ſettelick de Jacht om zeylde, op dat hy (wel konnende ſwemmen) aen ſijn geminde ſoude mogen toonen de trouhertige genegentheyt (quanſuys) die hy haer toe-droeg?

Phil. Wel wat dede hy dan, als de Jacht om-viel?

Soph. Hy, op ſijn hoede weſende, greep de ſijne in den arm, en liet al het geheel ander geſelſchap lincken of drijven, ſoo die beſt konden, en eer hy aen land quam, dede hem trouwe beloven van de benaude vryſter, en, de ſelve ſulcks ettelicke male weygerende, gaf hem ondertwijlen of hy en ſy beyde ſoude moeten verdrencken, ten ware hy door het trooſtelick ja-woort by haer verſterckt en gehart zijnde, als van nieus krachte mochte verkrijgen om haer beyder lichamen aen landt te brengen.

Phil Dat was gewiſſelick een ſlimme ſtreke, niet voort-komende uyt een recht Hollants herte, een geheel geſelſchap, en met eene haer die hy boven al beminde, in ſoo openbaren gevaer te werpen, om tot ſijn voornemen te geraken.

Soph. Wel wat dunckt u, Philogame, hadde deſe jongeling oock recht te ſeggen, dat hy haer liefde en trouwe verdient hadde, om dat hy de Vryſter uyt een gevaer verloſt hadde, in het welk hy ſich ſelfs en oock haer *moetwilliglick* hadde gebracht?

Phil. Als gy dat woort *moetwilliglick* daer by voegen ſoud in deſe en andere diergelijcke ſaken, ſoo ſoude de Vryer ſijn proces by my verlieſen. Maer wat hoede hy ſijn opſet, en wat hy voor hadde te openbaren?

Soph. Hy meynde dat ſulcks tot ſijn meerder voordeel ſoude gedient hebben, om dat hy met voorbedachte ſinnen ſich in dat perijckel hadde geworpen. Maer laet ons hier af-ſcheyden, en deſe ſtoffe ſparen tot een anderen tijt en plaetſe, daer wy oorſake ſullen hebben te ſpreken van de gene die door bedriegerye en ſlimme wegen haer houwelicken hebben te wege gebracht By deſe gelegentheyt ſal het beter zijn, mijns oordeels, hier noch by te voegen een Hollantſche geſchiedeniſſe, daer by verdienſte een Vryſter gewonnen wert, dewelcke nochtans niet in haer, maer ten aenſien van ſijn eygen perſoon, in 't werck wert geſtelt

Phil Wel, hoe konde dat geſchieden, en ten goede van de Vryſter gerekent werden, dewijle gy ſegt dat hy aen ſijn eygen ſelfs en niet aen haer de verdienſten uyt-wracht?

Soph Dat ſult gy beſt af nemen, Philogame, ſoo gy dit gedicht by de andere, die alreede geleſen zijn, genegen zijt te voegen, en tijdt wilt geven om het ſelve mede af te leſen. Het welcke ick tot dien eynde jegenwoordelick u ter hant ſtelle.

Phil. Wel aen, ick neem aen ſulcks te doen, op dat wy ſien mogen, wat ons Hollant op die gelegentheyt ſal konnen uyt brengen, en daer op begin ick.

G E B R E C K,

GENESEN OM EEN HOUWELICK TE VORDEREN.

ONtfangt oock dit verhael, ô soete jonge lieden,
Dat u mijn swacke pen hier aen be-staet te bieden:
Ten koomt niet uyt een lant dat naeu geen menschen kent,
Het is een nieu geval dat Hol-landt over-sent.
Gy moogt'et als geschiet en voor waerachtig lesen,
Het magtig Amsterdam sal des getuyge wesen:
Want binnen haer begrijp daer is het stuck geschiet,
Dat gy hier in de plaet of in de vaersen siet
Jefron, een hups gesel, die ging met rijpe sinnen,
En naer een lang beraet de soete Rachel minnen
Het stuck is wel gevat, sy waren beyde rijck,
Heus, eerbaer, wel befaemt, en schier in all's gelijck.
Daer is maer een verschil, sy komt met vaste schreden,
En regt gelijck een kaers en vaerdig aengetreden;
Maer siet, de vryer hinck, wanneer hy poogt te gaen,
En 't stont van eersten af de Vryster qualick aen.
Jefron was over lang en in sijn jonge dagen,
In 't hollen van een dijck, gevallen metten wagen;
Soo dit hier uyt ontstont een droevig ongemaek,
Vermits dat hem het been ontrent den schenkel brak
De meester (soo het bleek) aen wien het wort bevolen,
Was vry al wat te vroeg gekomen uyt'er scholen,
Hy bragt niet soo het dient de stucken over een,
En daerom hielt de vrient een slim en krepel been.
Jefron noch even-wel en gaf het niet verloren,
Maer houd gedurig aen de Vrijster na te sporen,
En schoon hy krepel gaet, des echter niet-te-min,
Hy krijgt haer vaders gunst, en wint des moeders sin.
De Vrijster is voortaen voor hem alleen te winnen;
En daerom houd hy aen als met de gansche sinnen.
Doch schoon hy aen dit werk sijn gansche kragten hing,
Hy blijft gelijck hy was, en vordert niet een ding.
Hy doet al wat hy kan, en wat de Vryers plegen:
Doch sy noch even-wel en liet haer niet bewegen.
Hy bid, hy smeeckt, hy vleyt, hy gaet haer deftig aen;
Maer wat hy nam ter hant, hy wies den Moriaen.
Ten lesten stelt hy vast en wil haer naerder proeven,
Of sy tot scheydens toe sijn herte sal bedroeven,
Dan of hy voor het lest, na menig ongeval,
Op haer vervrosen hert nog iet gewinnen sal,
Hy gaet haer weder aen, en seyt, met lange reden,
Al wat hy heeft gedaen, en wat hy heeft geleden
Nu soo een lange wijl, en soo geruymen tijdt,
Als hyse met verdriet ter eeren heeft gevrijt
't Is eenmael lang genoeg van dese saeck gesproken,
En mijn bedroefde ziel met lang verdriet gebroken;
Vergunt my nu een reys, dat ick eens weten mag
Mijn hoogste ziel-verdriet; of mijn gewenschten dag.
Waerom sal ick voortaen in twijffel blijven hangen?
Gy weet mijn innig leet en mijn bedroeft verlangen;
Gy weet hoe mijn gemoet na weder-liefde dorst;
Maeckt hier een einde van, en spreekt eens uit de borst.
Gy weet van mijn bedrijf, van alle mijne saken,
Gy weet, so Godt ons voegt, hoe wy het sullen maken,
Gy weet wie dat ik ben, en kent my vander jeugt,
Soo dat gy nu voortaen geen uyt-stel nemen meugt.
Uw moeder vint'et goet, uw vader is te vreden,
Gy doet wat u betaemt, en voegt u na de reden:
Want dit een vader prijst, een moeder dienstig vint,
Wort sonder eenig regt geweygert by het kint.
Mijn ouders, sprak de Maegt, ik moet'et u bekennen,
Die souden, soo het schijnt, haer ligt aen u gewennen,
Ick sie dat uw bedrijf, daer meê gy omme-gaet,
Ick sie dat uw beleyt haer wel te sinne staet
Ick vond oock in uw doen al eenig goet vernoegen,
En sou tot u misschien mijn sinnen konnen voegen:
Maer siet, daer hapert wat dat my niet aen en staet,
Dies is het sonder vrugt al wat hier iemant raet.
Ick hoord' een deftig man eens dese reden seggen,
En sijn bestendig woort is niet te weder-leggen,
Wanneer der iemant trout een openbaer gebreck,
Noemt dien een gierig mensch, of wel een regten gek.
Dit heeft nu langen tydt in mijnen geest gelegen,
En wat gebreckig is dat is my byster tegen:
Word' ick mijn leven oyt tot iemants echte wijf,
Ick wil een fris, een gaef, een rap, een wacker lijf;
Ick wil voor al een man, die met geswinde schreden
Kan vaerdig op den dam, op beurs en straten treden,
En wie dit niet en heeft, hy zy dan wie hy mag,
Dien wensch ik nu ter tyt voor eeuwig goeden dag.
Hy sal noyt mijne zyn, en dat op vaste reden,
Daer sal noyt krepel been op mijnen leger treden:
Want soo dat oyt geviel, ick waer een droeve vrou,
En kreeg gewis een kint dat krepel wesen sou,
Soo maelt my dit gebreck tot in de diepste sinnen,
En daerom, vrient, vertreck, op my is niet te winnen.
Gaet heen: want uw bedrijf heeft my nu lang verveelt.
't Is beter korte pijn als lange tijdt gequeelt
De Vryer die besterft van soo een harden donder,
Sijn brein en gantse kragt, sijn hert betwijkt'er onder,
Het schynt als of de man sijn leste vonnis kreeg,
Of, door een swijm geraeckt, ter aerden neder seeg.
Ten lesten ging hy weg met wanckelbare gangen,
Het schynt de bleecke doot die sit hem op de wangen,
Hy wist in dit geval niet wat te sullen doen,
Hy laet de vryster daer, en bied haer niet een soen.
En midts hy nu den moet ten vollen heeft verloren,
Soo hinckt sijn krepel been noch slim'ner als te voren;
Sijn oog is sonder glans, sijn tonge sonder tael,
Het waggelt al gelijck, en 't hapert altemael
Hy geeft hem na het bed, daer gaet hy leggen dugten,
Daer gaet hy met verdriet veel uren leggen sugten,
Daer peyst hy al den nagt, tot aen den dageraet,
Of hem in dit geval geen uyt-komst open staet
Ten lesten roept hy uyt: ick gevet niet verloren,
My dunkt ik weet een ding my dienstig na te sporen;
Te Gisp is nu ter tijdt een wonder handig man,
Die oock het slimste been te rechte brengen kan.
Ick moet het nu ter tijdt, ick moet het heden weten
Of hy sich over my geen kragt en sou vermeten
Daer mede scheyt de man uyt sijn bedroeft gepeys,
En, sonder lang verblijf, soo tijt hy op de reys
Hy komt naeu in het dorp, hy laet den meester halen,
Hy seyt! hier is een man die sal u wel betalen,
Hier is een krepel been, indien gy dat geneest,
Geen meester is'er oyt soo wel betaelt geweest
De meester doet de man sijn hoosen straks ontbinden,
Om, wat'er schuylen mag, te beter uyt te vinden,
En naer hy heeft betast het voegsel van het been,
Soo vint hy stracks de pijp gewassen over een
Hy voelt noch andermael, hy raeckt aen alle zijden;
Hy grijpt wel happig toe, oock sonder iet te mijden.
Ten lesten quam'er uyt Ick sie het wat'er schort,
Alleen door quaet beleyt soo is het been te kort.
En om dit wederom in goeden stant te brengen,
Soo moest je vry de slag van dese vuyst gehengen,
Gy moest niet zijn beschroomt voor ongewone pijn,
En mogt al beter koop den beul gelevert zijn.

Maer

Maer al dat meepsche volck, geboren in de steden,
En is geen praem gewent ontrent haer teere leden
't En soekt maer sijn vermaeck, al wat het hertje lust,
Gy daerom keert te rug, en houd uw hooft gerust.
Bey, holla! sey de vrient, ick bid u niet te vragen
Of oock mijn tanger lijf sal pijne konnen dragen,
Stelt dit tot mijnen last, en seg my slegts alleen
Of gy geen uitkomst weet voor dit mijn krepel been.
Soo gy u dat vermeet, en gaet op vaste reden,
Daer sal geen mangel zijn aen mijn geheele leden:
Begint gy slechts het werk, en doet'et na den eysch,
En acht dit gantsche lijf niet meer als paerde-vleys.
De meester stont verbaest van soo gestrenge woorden;
Tsa, seyt hy, wacker, knegt, loop hael ons nieuwe koor-
Loop hael ons wat'er dient, en bint my dese gast; (den,
Maer bint hem soo het hoort aen alle kanten vast.
Jefron seyt wederom 'k en wil niet zijn gebonden,
Ick kan ook sonder schrik besien mijn eygen wonden.
Waer toe soo veel gerugts? doet wat'er dient gedaen,
En tast my soo gy wilt met rauwe duymen aen
Ick ben des wel getroost. De meester is verwondert,
Hy kent niet eenen boer soo hertig onder hondert;
Hy siet den Vryer aen, hy siet het swacke lit;
Maer weet niet wat'er schuylt, of wat'er achter sit,
Hy weet niet dat een maegt, een maegt van teere zeden
Een Vryer stijven kan met kragten in de leden;
En schoon hy wonder diep in alle kruyden siet,
Soo kent hy lijckewel de kragt der minne niet.
Hy rijt dan aen het werck, en sonder iet te binden,
Soo gaet hy eerst het been in groene kruyden winden,
Hy stooft'et voor een wijl, en, des al niet-te-min,
Hy breeckt'et met'er hant, hy set het weder in.

Hy doet den Jongeling gelijck de rauwe gasten,
En als hy voortijdts plag de boeren aen te tasten
Hoe seer dat iemant kermt, ja schoon al riep hy moort,
Hy gaet noch even-wel met sijnen handel voort
't En lijdt, na mijn onthoud, naeu ses of seven weken,
De man komt uit het dorp gelijk een pauw gestreken,
Bly-geestig, fris, gesont, het been wel in-geset,
En regt gelijk een kaers, en met een vasten tred.
Stracks naer de vrijster toe, en dat met rappe voeten;
Hy gaet de soete Maegt met vrolick wesen groeten,
Hy treet vrymoedig toe, en met een soeten lag
Soo geeft hy haer een kus, en biedse goeden dag.
De Vrijster siet hem aen, en is geheel verwondert
Van waer hy komen mogt, so schielik op-gedondert,
Daer midden in de zael. Want sy en wiste niet
Wat dat hy had gedaen, na dat hy van haer schiet.
Sy seyt hem: Lieve vrient gy zijt hier al vergeten,
Geen mensch en is bekent waer dat gy hebt geseten,
Wat jaegt u weder hier? dat wil ick eens verstaen,
Het is u wel bekent, uw saken zijn gedaen.
Ick kome, seyt de vrient, om noch een mael te vragen
Of gy nu eens de kans met my soud willen wagen?
Ick hebbe dit geluck my heden toegeleyt,
Dat gy sult beter doen als eertijdts was geseyt.
Sy antwoort met een lag: Ja 't sal eens beter wesen,
Wanneer uw krepel been van hincken is genesen:
Dan wil ick eens met troost versetten uw verdriet;
Maer dat is, na ick acht, uw leve dagen niet.
De Vryer nam het aen, en seyt: Ick ben te vreden
Te doen in dit geval na uw gestrenge reden,
Ick sal versteken zijn, indien ick krepel blijf;
Maer word' ik eens gesont, soo wort mijn echte wijf

De Vrijster stont het toe, en winckte metten hoofde,
Dat 't was maer enckel spot, gelijckse doen geloofde;
Maer Jefron op het woort die maeckt een capriool,
En toont sijn rappen voet tot onder aen de sool.
Hy sprong noch andermael, en ging met rappe leden,
En om en wederom voorby de vrijster treden;
En naer een korte wijl soo springt hy noch een mael,
En het sijn blijde stem dus hooren op de zael: (nen?
Wat schort nu, soete maegt, wat schort my aen de bee-
'k En ben soo krepel niet, gelijck de lieden meenen.
De vrijster stont en keeck, sy wist niet watse sag,
En ofs' haer eygen oog geloove geven mag
Sy vraegt den Jongeling, hoe dit soo konde wesen,
En waer hy was gereyst, en wie hem had genesen,
En wat hy had gedaen? Hy seyt: Door groote pijn
Soo zijt gy, waerde Maegt, ten langen lesten mijn.

Daer gaet hy met bescheyt de vrijster openbaren,
En waer hy is geweest, en hoe hy is gevaren;
En wat hy voor verdriet te Gisp had uyt-gestaen,
En wat de rauwe gast hem pijn heeft aen-gedaen,
En hoe hy menigmael in flaeute had gelegen,
En hoe hy wederom den adem had gekregen,
Niet door een vreemde salf of dingen van de kunst,
Maer door een soet gepeis van haer gewenschte gunst.
En t'wijl hy dit verhaelt, soo geeft hy ondertussen,
Soo geeft hy aen de Maegt niet weynig soete kussen;
En schoon sy dat verbied en weert hem dickmael af,
Haer woort is niet te fel, haer wesen niet te straf.
En hier uyt heeft de vrient ten vollen ondervonden,
Dat even by de Maegt sijn dingen beter stonden.
Hy past dan op het stuck, en dringt de sake voort,
En kreeg dien eygen dag van haer het gunstig woort.

Phil. Al-eer uw oordeel op dit trou-geval te verwachten, waerde man, soo derf ick met vollen monde seggen, dat dese onse Hollantsche Vryster wijser is in haer beleyt, als de Grieksche Jonckvrouwe Hipparchia, van de welke hier voren is gesproken. Dewijle onse Hollantsche niet en verstont in trouwe te versamelen met haren Jetron, voor dat de selve van een openbaer en tienelick gebreck genesen was, daer Hipparchia haren Crates, soo gebult als hy was, niet alleen aen nam, maer aenlockte.

Soph. Ick sie gy lockt nieuwe stoffe, jongeling, om my weder uyt te locken tot uw voor-nemen; maer de ure geslagen wesende, en de tijdt hier zijnde dat ick elders bestemt ben, soo en kome ick daer niet aen. Wy hebben den Nederlandtschen Helicon voor dese mael genoeg betreden; laet ons besluyten, en tot andere saken overgaen, yder in het sijne.

Phil. Dewijle het u soo gevalt, waerde Sophronisce, soo en kan ick daer niet tegen hebben, en wil midtsdien oorlof nemen met danckseggingе, dat gy oock desen tijdt aen my hebt gelieft te besteden. Maer ik sie noch daer, soo my dunkt, eenige over-blijfselen van uwe jonkheyt, ik bidde u laet my de reste van dien bondel papieren met my dragen, ik sal de selve met gelegentheyt doorlesen, en sien waer toe die best gebruykt en gepast mogen werden.

Soph. Dat, en wat ick van die oeffeninge noch overig hebbe, is t'uwen besten, lieve Philogame, gy sult'er noch al wat in vinden dat op dese onse vorige t'samen-sprake wel passen sal. Want soo gy gelust zijt exempelen te sien daer liefde door eenen plotselicken en onbekenden in-val verweckt, of daer de selve door schielicke en onverwachte gedachten af-gebroken is, beyde zijn die hier te vinden.

Phil. Dit zyn al te-mael saken tot mijn voor nemen dienende; ick neme de selve met uwe verlatinge mede, en sal van geleent goedt eygen loocken te maken, soo ick kan.

Soph. Soo gy dat gesondelick verstaet, soo en wil ick het niet tegenspreken. Maer hoe het zy, ick sal u daer mede laten gewerden. Gy vaert wel tot beter gelegentheyt.

ONLUST,

MIDDEN IN DE

LUST,

PLOTSELICK VERWECKT.

Is 't niet een seldsaem werck? dat niet en is te krijgen,
Daer siet men alder-eerst de lusten henen stygen.
Geen vrucht is aengenaem; geen ooft en is'er soet
Dat iemant plucken magh, al eer hy klimmen moet.
Wat iemant moeyte kost dat sal hem wel bevallen,
En waer het lijven gelt, daer wil de jonckheyt mallen:
En schoon men over-al van dese rancken melt,
Een acht ick heden nut, en hier te zyn gestelt.

AEn seker Edelman, begaeft met goede zeden,
Maer door sijn gulle jeugt geweken uyt de reden,
Ontmoet een jonge vrou dien eygen maent getrout,
Die hem sijn hart ontstal, en staeg gevangen houdt.
Haer schoonheyt, wacker oog, en soet bevallik wesen
Wort vast in hem geset, als wonder hoog gepresen
Waer dat de Jonker ging, haer beelt was daer ontrent,
Het schijnt hem in het breyn of in den geest geprent.
Hy doet al wat hy kan, en als de linckers plegen,
Die, met eens anders smaet, tot mallen zijn genegen,
Hy treet haer gangen na, hy lonkt, hy sent, hy schrijft;
Maer vint dat haer gemoet in eer versegelt blijft.
Al stelt hy schoon te werck verscheyde minne-treken,
Sy staet op haer verset, en weygert hem te spreken
Hy troetelt haer het oog, en vleyt haer door een brief;
Maer sy heeft even-wel haer echte plichten lief.
't Geviel op desen tijdt, en onder dese saken,
Dat sy met haer gesin ging buyten haer vermaken,
En Hylas haren man, een breyn van hoog verstant,
En 't maegschap weder-zijdts de beste van het landt.
Een lustig buyten-hof omringt met schoone dreven,
Dat aen een Koning selfs vernoegen konde geven,
Was doenmaels haer verblijf, om daer een ruymen tijt.
Te leven met vermaeck, en buyten alle nijt
Als Probus dit vernam, sijn hert dat scheen te sluyten,
Hy maekt hem uyt de stadt, sijn brant die drijft hem buyten,
Hy stelt hem in gebaer als of hy jagen wou,
Maer 't wilt, dat hy vervolgt, dat is een jonge vrou.
Hy geeft hem naer het Slot met wonder groot verlangen,
Daer in sijn gansche lust, sijn harte leyt gevangen,
Hy dwaelt'er staeg ontrent, tot dat hem Hylas sag,
Die hiet hem wellekom, soo gunstig als hy mag;
Hy noot hem boven dien, om daer te blijven eten,
(Want 't geen de Jonker socht en kond' hy niet geweten)
Maer Probus sloeg het af, schoon tegen sijn gemoet;
Het schijnt dat hy vetrekt, en elders henen spoet
Hy dorst, gelijk het scheen, haer wesen niet genaken,
Die hem slechs met een oog kan droef en vrolick maken,
Hy vreest dat sijn gelaet hem licht ontdecken sou,
Indien hy wert geplaetst ontrent de jonge vrou.
Hy gaet dan sijnes weegs, en midis hy was vertogen,
Soo komt'er uyt het wout een velt-hoen op-gevlogen,
Daer op lost hy een valck, die gaf haer in de lucht,
En joeg door al het velt den vogel op de vlucht.

Doch

Doch mits hy naer het wout geen open wist te krijgen,
Soo ging hy langs den hof van Hylas neder zijgen.
  Maer daer quam oock de valck so vaerdig als hy kon,
  Soo dat'er in den tuyn een harden strijdt begon
Dit was van stonden aen door iemant waer-genomen,
En Hylas wert versocht om daer te willen komen,
  Om dit gevegt te sien. Hy kijckt te venster uyt,
  En sag de vogel-jagt te midden in het kruyt
Hy siet het vluchtig hoen van alle kant besprongen,
En dan eens op een boom, of in het gras gedrongen.
  Doch waer het sich verbergt, 't en is'er niet bevrijt:
  Want staeg en over-al soo vint'et nieuwen strijdt.
Maer t'wijl de jonge lien op desen handel sagen,
Bestont de jonge vrou aen Hylas af te vragen,
  Van waer de snelle valck, die soo behendig vogt,
  Quam vallen in den hof, en wiens hy wesen mogt.
Hier op bestont de man haer Probus aen te wijsen,
Als meester van de valck, haer Probus aen te prijsen,
  Van adel, diep verstant, en wonder soeten aert;
  Een lof die in de vrou een ander wesen baert:
Want sy die noit tot lust haer jeugt en konde strecken,
Gevoelt in haer gemoet een vreemt gewoel verwecken,
  Gevoelt een selsaem vyer, een heeten minne-brant,
  Die sy in haren geest voor desen niet en vant.
En t'wijl sy besig is op dit geval te peysen,
Soo wert haer man gelast van huys te moeten reysen:
  Want hem was op-geleyt te trecken, als Gesant,
  By seker magtig Vorst, en in een verre landt;
En schoon hy poogt het werck een ander op te leggen,
De Staet eyscht sijnen dienst, hy kan het niet ontseggen,
  Het is een noodig ampt, dat hy voltrecken moet,
  Soo dat hy sich bereyt, en tot de reyse spoet.
Cyprine, sonder man en buyten alle banden,
Gevoelt haer gulle jeugt in heete lusten branden:
  Het beelt van die haer man soo schoon en lustig hiel
  Dat maelt haer in het breyn, en speelt haer om de ziel.
Sy geeft haer driften loop tot ongeregelt minnen,
Het heck is van den dam, en baert haer stoute sinnen.
  Een die sijn lusten streelt, en geyle driften voed,
  Leert in een korten tijdt dat hy noyt weten moet.
Daer blaeckt haer gansche ziel in onbekende lusten,
Daer woelt haer densig breyn in plaetse van te rusten,
  Daer gaet'et over-kant te midden in den droom;
  Soo rent haer grillig hert ten vollen uyt den toom.
Sy voelt in haren slaep den jongen Ridder komen,
Met liefde, geylen brant, en togten in-genomen,
  Sy voelt hem in het bedt, sy voelt hem nevens haer,
  Sy wort sijn aerdig beelt en geestig oog gewaer;
En of al schoon de slaep is van haer af-geweken,
Noch voeltse lijcke-wel geen kleyne minne-steken,
  Juyst soo gelijck de zee haer noch onrustig vint,
  Al is de blaeuwe stroom verlaten van de wint
Sy, naer een diep gepeys, en sonder hevig strijden,
Laet, daer het vleys gebied, haer willig henen glijden,
  Verkragt haer eerbaer root, en set ten lesten vast,
  Te toeven in het bedt een ongenooden gast.
Sy roept een kamer-maegt, die sy voor al betroude,
En hiet dat sy haer groet aen Probus dragen soude,
  Met last, dat als de nagt sou dalen uyt de logt,
  Hy dan tot haer vertreck in stilte komen mogt.
Florinde doet de reys, sy gaet den Ridder spreken,
Sy blies hem in het oir verscheyde minne-treken,
  Meer als haer was geseyt. Sy liet hem wel gesint,
  Vermidts hy buyten hoop sich soo bejegent vint.
Daer was geen mangel aen, hy quam ter regter uren,
Hy vont een rijcken disch, en schoone confituren,
  Hy vont een jonge vrou gekleet in edel wit,
  Gelijck de Jagt-godin in haren Tempel sit.

Hy siet haer reyn gewaet, hy siet haer jeugdig wesen,
Hem docht daer was een vreugt in haer gesicht te lesen.
  Sy hiet hem wellekom, hy kust haer rooden mont,
  Daer sy, gelijck het scheen, geen hinder aen en vont.
Heer Ridder, sey de Vrou, het is een wijl geleden
Dat gy om dese gunst my dickmael hebt gebeden;
  Maer schoon gy hebt geklaegt en menigmael gesugt,
  Uw klagten even-wel die waren sonder vrugt.
Ick had een killig hert, en wonder harde sinnen,
Ick had een viesen geest, die niet en was te winnen:
  Maer dat is nu gedaen, de kans die is gekeert,
  Ick voele mijn gemoet ten vollen overheert.
Ick vinde my verruckt door uw volmaeckte leden,
Ick vinde my verpligt aen uw beleefde zeden;
  En naer ick op het stuck my dickmael heb bedogt,
  Soo kan het nu geschiên dat gy voor desen sogt.
Sy nam een gulde schael, en heeft hem toe-gedronken
Niet slechts alleen den wijn, maer duysent minne-vonken
  Geschoten door het oog. De Ridder is verblijdt
  Van so een gunstig woort, en lang-verwagte tijdt.
Hy dranck het edel vogt, en at van haer succaden;
Maer al dat soet onthael en kon hem niet versaden,
  Hy wagt een naerder gunst En waerom meer geseyt?
  De maeltijdt is gedaen, het bedde toe-bereyt.
Sy geeft haer na de koets, en is'er in gesegen,
En hy met blyden geest benevens haer gelegen.
  Maer onder dit beslag soo is'er soet gevley,
  En menig dertel woort gevallen tusschen bey,

Van dit'er is geſchiet en eertijdts voor-gevallen,
Als hy tot haer verviel, en eerſt begon te mallen,
En hoe ſy killig was, en hy te meer verhit,
En onder deſe praet ſoo vraegt de Ridder dit:
Ey ſeg my doch, Me-vrou, hoe is het by-gekomen
Dat gy zijt door de min ten leſten in-genomen?
Dat gy, die ſoo beſet, ſoo wonder deftig waert,
Ten leſten zijt verſagt van uwen herden aert.
Wat is 't dat u tot my ten leſten heeft bewogen,
De geeſten ſacht gemaeckt, de ſinnen om-getogen,
Wat is dit voor een werck? Sy, met een blyden mont,
Vertelt hem 't vreemt geval, en hoe den handel ſtont.
Heer Ridder, ſeyt de Vrou, ick moet het u verhalen,
Hoe dat oock menigmael beſette herten dwalen,
En dit tot haerder ſmaet. Voorwaer mijn eygen man
Die was het even-ſelfs die my de ſinnen win.
Want ſeſt doen uwe valk, door jagt-ſucht op-getogen,
Was, ick en weet niet hoe, in onſen tuyn gevlogen,
En viel daer op de prooy te midden in het gras,
Soo vraegd' ick aen het volk, aen wien de vogel was.
Daer ging mijn goeden man van u ſoo gunſtig ſpreken,
Als of'er niet een menſch met u mocht zijn geleken:
Gy waert een wacker helt, en beter Edel-man
Als iemant in het hof of elders weſen kan.
Gy waert in ſijn gemoet een ſchat van goede zeden,
Een peerel van de jeugt, een woonplaets van de reden,
Een ſpiegel van het hof, ja niemant uws gelijck:
Gy waert gelijck de glans van al het Koningrijck.
Ick voeld' in dit verhael mijn ganſche ziel beroeren,
Ick voelde mijn gemoet geweldig omme-voeren,
Ick voeld' een ſtillen brant, tot nadeel van de trou,
Soo dat mijn ganſche ziel naer u verhuyſen wou.
Ick dacht Dit edel hert dat mag ick eygen hieten,
Dat mag ick, als ick wil, tot mijne vreugt genieten,
Dat mag ick even-ſelfs gebruycken in het bed:
Want ſijn verheven geeſt die is op my geſet.
Dit kroop ſtaeg dieper in, en ging mijn hert bekoren,
En ſtracks was ick verruckt en anders als te voren
Siet hier van komt'et, vrient, dat gy te deſer tijt
Hier in dit ſtil vertreck, en op mijn leger zijt.
Daer mede ſweeg de vrou, en gaf hem duyſent kuſſen,
Dat was genoeg geſeyt: Gy moogt uw liefde bluſſen.
Doch ſy wort ganſch verbaeſt, vermits de Ridder ſweeg,
En datſe niet een ſoen van ſijnen mont en kreeg.
Sy weet niet wat hem ſchort, of wat hem mag bewegen,
Of wat hy door het breyn voor ſtuypen heeft gekregen.
Haer dunckt dat hy verſtelt, en ganſch verſlagen ſit,
Maer hy komt tot hem ſelfs, en ſeyt ten leſten dit:
Vriendin, het kort verhael en uyt-komſt deſer ſaken
Komt vry geen kleynen ſtrijt in deſen boeſem maken.
Mijn ziele ligt en ſlaet, mijn angſtig herte woelt,
Om dat het grooten ſtrijt in al de ſinnen voelt.
My dunkt ick ſie het vleeſch met ſijn geſwinde knechten,
My dunkt ick voel den geeſt met reyne wapens vechten.
Dies was ick eerſt ontruſt, en wonder vreemt geſtelt,
Maer, Godt zy eeuwig dank, de deugt behout het velt.
Wel! is dit ſoo geſchiet, gelijck ick moet gelooven;
Sal ick dan ſoo een vrient ſijn beſte panden rooven,
Sal ick een vyant zijn van die my liefde toont,
En ſal hem ſijne deugt met ſchande zijn geloont?
Sal ick een eerlick man ſijn bedde gaen bevlecken,
En by ſijn echte wijf mijn geyle leden ſtrecken,
Tot hoon van ſijnen naem, en van ſijn edel huys?
Neen, neen, gelooft'et vry, mijn hert is al te kuys.
'k En ſal het nimmermeer, al moeſt ick heden ſterven,
'k En ſal het nimmermeer van mijnen geeſt verwerven.
Sijn gunſt en uw verhael heeft my de vuyle luſt,
Heeft my het dertel vyer ten vollen uyt-gebluſt.
Het was uw eygen man die heeft op u gewonnen,
Dat gy tot mijn vermaeck uw ſchoot hebt willen jonnen;
En gy hebt wederom mijn ſinnen af-gewent,
Dat mijn ongure luſt uw bedde niet en ſchent
Het eerſte was gebeurt ganſch buyten ſijn gedachten,
Het tweede wederom ganſch buyten uw verwachten.
Gewis Godt heeft het woort u in den mont geleyt,
En 't gaet my tot de ziel al wat'er is geſeyt
Nu wil ick een verbont met oog en handen maken,
Van niet te willen ſien, en niet te willen raken
Dat my de ſinnen tergt, en tot de luſt verweckt,
Vermits het aen de ziel tot enckel hinder ſtreckt.
Het vleeſch had my verruckt, het oog had my verraden,
En ick ſtont nu bereyt om in de luſt te baden,
Om met een vollen loop te rennen op de baen,
Daer linckers, werelts-volck, en boeven henen gaen;
Maer Godt heeft my bewaert, die gaf my beter ſinnen,
En leerde mijn gemoet ſijn tochten overwinnen
't Is niet mijn eygen deugt dat ick de ſonde liet,
Het was Gods reyne Geeſt die my tot beter riet.
Hem wil ick alle tijt van ganſcher herten dancken,
En laten dit bedrog en al mijn oude rancken
Gy doet gelijck als ick, en, wat ick bidden mag,
Verandert uw gemoet oock heden op den dag
Heb ick den gront geleyt door mijn ongure loucken,
Dat in uw teere borſt de luſt heeft konnen voncken,
Laet nu eens wederom de klagt van mijn berou
U brengen tot de tugt, en veſten in de trou
Gy zijt een friſſche bloem en van een eerbaer weſen,
In adel, in verſtant, in ſchoonheyt uyt-geleſen,
En hebt oock boven dat een jong en ſuſtig man,
Die, na den rechten eyſch, uw jeugt vernoegen kan.
Wilt daerom nimmermeer uw reyne trou beſmetten;
Maer blijft in uw beroep, en binnen echten wetten:
Dat ſal u beter zijn als al des werelts vreugt,
En wat gy tot vermaeck op aerden kieſen meugt
Ick heb, 't is waer, getracht uw eere t'onder-graven,
Om mijn luſt-gierig hert tot uwer ſmaet te laven;
Maer ick ben nu verloſt van brant en geyle pijn,
En wil van nu voortaen uw vrient en broeder zijn.
Het vleeſch en ſijn gevolg heeft ſijn gewelt verloren,
Soo dat uw ſoete mont my niet en kan bekoren,
En of ſchoon in de luſt beſtont mijn herten-wenſch,
Vriendin, het is gedaen, ick ben een ander menſch.
'k En ſal van heden af u nimmer komen tergen,
'k En ſal u geen bedrog of luſten konnen vergen
Ick wil u eere doen, al waer ick immer kan;
Gy, blijft een eerbaer wijf, en trou aen uwen man.
Cyprijn, op dit geſpreck, begon geheel te beven,
Juyſt als een tanger blat van harden wint gedreven:
Het onverwacht geval is haer een donder-ſlag,
Soo datſe, voor een wijl als ſonder adem lag
Doch ving ſtrack weder aen tot hem aldus te ſpreken.
O Ridder, waerde vrient, dit zijn ongure ſtucken,
Waer hoorden oyt een menſch van ſoo een vremt be-
Gy ſpot, nadat ick ſie, met my ellendig wijf (drijf?
Gy hebt na my gepoogt als met de ganſche leden,
Gy hebt my duyſentmael en duyſentmael gebeden,
Gy hebt my ſtaeg vervolgt als met de ganſche kragt,
En word' ick nu ter tijdt met ſpot by u veragt?
Ick hebbe noyt gemalt of dertelheydt bedreven,
Ick hebbe ſtaeg geleyt een reyn en eerbaer leven;
Maer uw fenijnig oog dat heeft op my geloert,
En mijn gedweege ziel ten leſten weg-gevoert
Maer in den heetſten brant, door uw bedrijf ontſteken,
Beſlaet gy, t'mijner ſchand', uw luſten af te breken,
En ſchiet my ſchendig op O ſpijt! o wrange ſmaet,
Die al wat bitter is in leet te boven gaet!
O mogt ick nu ter tijdt, ó mogt ick heden ſterven!
Ick leed'et met gedult, al waer het duyſent werven,
Ick leed oock helſche pijn O waer ick uyt'er tijdt!
Soo waer ick van de ſpot en van de ſmaet bevrijt
Wel! is uyt uwen geeſt mijn liefde dan geweken,
Of is het u vermaeck mijn vrientſchap af te breken,
En zijt gy dus geſint my ſmaetheyt aen te doen?
Soo gunt my met te min een droeven af-ſcheyt-ſoen
Laet my den leſten kus aen mijn bedroefde wangen,
Laet my een trooſtig woort van uwen mont ontfangen,
En gaet dan uwes weegs, maer laet een jonge vrou
Noyt midden in den brant, of midden in den rou.

Wat

Wat my dan vorder raeckt, ick ſal mijn dwaſe ſinnen,
Ick ſal oock even-ſelfs mijn driften overwinnen,
Ick ſal oock vorder doen, gelijck het my betaemt,
En noyt in dit geval van iemant zijn beſchaemt.
De Ridder wederom: Begon ick hier te mallen,
Ick weet, mijn deftig hert ſou licht ter neder vallen.
Het kuſſen leyt de gront, en baent gelijck het pat
Tot vorder ongemack, en ick en weet niet wat
Een kaers eerſt uyt-gebluſt, al is haer vlam geweken,
Die ſal van ſtonden aen in vollen brant ontſteken,
Genaeckt'ſe maer het vyer, of koomtſe by de vlam,
Van waer ſy voor een tijt haer kracht en voetſel nam.
Dit heb ick in der daet al dickmael ondervonden,
Het minſte ſtootje let aen nieu-geneſen wonden
Ick ken mijn broos gemoet, en wat ick dragen kan,
Ick ken mijn booſen aert. Maer, ſiet, ick ſcheyder van.
Gy vaert voor eeuwig wel, 'k en ſal u niet genaken,
'k En ſal noch uwen mont, noch uwe leden raken:
Dat lock-aes is te ſterck Wie roode wangen kuſt
Verweckt een nieuwe vlam, al waſſe ſchier gebluſt.

Soo haeſt de Jongeling ſijn reden ging beſluyten,
Sloeg hy ſijn mantel om, en maekt hem vaerdig buyten,
Hy weet wat over lang aen Joſeph is geſchiet,
En daerom ſnelt hy weg, en wacht haer antwoort niet.
Wat in-druk dit haer gaf, die met de ganſche krachten
De luſten van het vleys nu koockt in haer gedachten,
Is lichter hier bedacht, als naer den eyſch verhaelt.
Haer breyn is op de loop, haer geeſt die is verdwaelt.
Haer rilt een killig bloet van boven tot beneden,
Haer rijt een koude ſchrick door haer verhitte leden,
Sy ſwelt van enckel ſpijt: maer des al niet-te-min
Sy kropt haer gramme ſtem, haer droeve tochten in,
Sy wenſcht dat eenig menſch haer leven wou verkorten,
Sy wenſcht dat al het huys quam op haer nederſtorten,
Sy wenſcht niet als den doot en haren leſten dag;
Op dat het duyſter graf haer ſchande decken mag.
Maer watſe vorder meynt in dit geval te plegen:
En offe naderhant tot luſten was genegen,
En dient te deſer tijt niet bloot te zijn geleyt.
Het is een loſſe tong die alle dingen ſeyt.

SCHOONHEYT BEDORVEN

Om een Man te behagen.

ORlande (wiens gelijck in deugt en ſchoone leden
Niet uyt te vinden was in al de naeſte ſteden)
Is, naer ſy twintig jaer haer maegdom heeft bewaert,
Tot vreugt van al het landt met Agaton gepaert,
Niet met het lijf alleen, maer met geheele ſinnen:
Want ſy was uyter aert geboren om te minnen;
En hy in tegendeel een ruſtig Edelman,
Brengt al tot haer vermaeck wat hy bedencken kan;
Hy lieft, en wort gelieft, en dat met ganſche krachten.
Sy woont in ſijn gemoet, en hy in haer gedachten
Men ſoecke wat men wil Twee herten eens geſint
Dat is de meeſte luſt die menſch op aerden vint.
Maer, ſiet! een hoog geluck en kan niet lange duren;
Wie hier wat vreugts geniet die moet'et haeſt beſuren.
Het is een grillig rat daer in de werelt ſweeft
Ach! waer is oyt een hert dat lang in vreugde leeft?
De Prinſſe van het landt, genegen om te mallen,
Liet op de jonge Vrou een los geſichte vallen,
En ſchoon hem wort geſeyt. het is een anders wijf,
Noch ſoeckt hy lijcke-wel oneerlick tijt-verdrijf.
Hy weet in grooten ernſt ſijn voorſtel aen te binden,
En waer ſy weſen mag daer weet hy ſich te vinden.
Is ſy in eenig feeſt, hy is'er flucks ontrent,
En toont hem even-ſtaeg waer ſy de gangen went.
Hy laet haer boven al met ſtage brieven weten,
Wat voor een ſelſaem vyer ſijn ſinnen heeft beſeten:
Maer ſy, een reyne ziel, ſet vaſt in dit geval,
Dat ſy noyt echte gunſt aen vreemde geven ſal.
Sy gaet na deſen tijt haer eyge vrienden mijden,
En ſtelt haer ſaken aen om ſelden uyt te rijden:
Sy ſcheyt haer van het volk, en bant haer van de ſtraet,
En toont dat ſy 't gewoel en alle feeſten haet.
Hier door ſoo wert de Vorſt in heeter luſt ontſteken,
Sijn togten, eerſt bedeckt, beginnen uyt te breken,
Hy dwaelt ontrent haer Slot, met ſoo een droef gelaet,
Dat Agaton ontdeckt al wat'er omme gaet.
Orlande lijcke-wel verſweeg de vreemde ſtreken,
'tEn dacht haer geenſins nut haer man hier af te ſpreken.
Sy is ſoo vaſt geſet op haren reynen geeſt,
Dat ſy geen ſlim gevley of Hooffſche lagen vreeſt.

Daer was een kleyn vertreck daer ſy haer moye dingen,
Haer hooft en hals-cieraet, haer oir en arrem-ringen,
Haer dooſen vol civet, haer poeyers in bewaert,
En wat ſy vorder heeft van diergelijcken aert.
Hier, midts het open ſtont, quam Agaton getreden,
En wert in ſijn gemoet van ſtonden aen beſtreden,
Vermidts hy daer een brief in ſeker kasjen vant,
Vol treken na de kunſt en eeckel minne-brant.
Daer was geen onder-ſchrift in deſen brief te leſen,
Maer 't was genoeg te ſien wie dat hy mochte weſen
Die ſoo van liefde klaegt. Het ſtout en hoog beſluyt
Dat drukt een machtig Vorſt, een Prins of Koning uyt.
De man, hier in ontſet, en nam het niet ten beſten,
Maer krijgt van ſtonden aen een hooft vol muyſe-neſten.
De nare jalouſy die was'er flucks ontrent,
En heeft een ſwarte gif hem in de borſt geprent.
Daer leyt hy ſtaeg en maelt in duyſent na-gedachten,
En berſt by wijlen uyt in bijſter hooge klachten.
Hy ducht veel ongemacks en menigh ongeval,
Dat noyt en is geweeſt en nimmer weſen ſal.
Stracks wort ſijn weſen bleek, en al ſijn ganſche leden
Zijn door een ſtage ſorg gedurig af-gereden.
Sijn blijdſchap is gedaen, ſijn ruſt die is geſtoort;
Maer des al niet-te-min hy ſeyt haer niet een woort.
Hy kropt ſijn droefheyt in; maer ſy verſtaet de gronden,
En heeft van ſijn verdriet de reden uytgevonden,
Sy voelt het met'er daet wat hem de ziele knaegt,
En wat ſijn innig hert in droeve tochten jaegt
Dit heeftſe langen tijt met reden over-wogen,
Hem ſiende meer en meer in droefheyt opgetogen;
Seyt hem ten leſten dit: O trooſt van mijn gemoet,
Ick ſie dat gy verteert uw innig herten-bloet
Ick ſie dat gy verſmelt, en dat uw droeve ſinnen
Uw jeugt, uw goet beleyt, uw krachten overwinnen.
Ick bid ontfangt een woort tot onſchult van mijn eer,
En voed in uwen geeſt geen nare tochten meer
Ick heb een reyn gemoet, dat moogje vaſt gelooven,
Daer ſal noyt machtig Vorſt van eere my berooven:
Neen, liever in het graf een proye voor de doot,
Als ick onteeren ſal mijn waerden bed-genoot.
't Is waer, ick heb een brief van onſen Vorſt ontfangen,
En dat heeft my gebracht in duyſent herte-prangen.
Niet dat ick my beriet of in mijn herte dogt,
Of ick hem gunnen ſou dat hy van herten ſogt.

Neen,

Neen, dat en heb ick noyt in mijn beraet genomen,
Daer ſal geen vuyl bejag in mijn gedachten komen.
Ick hebbe dit alleen gedurig overleyt,
Of u dit vreemt geval is nut te zijn geleyt
Dit heb ik menigmael, ook dikmael ganſche nagten,
Dit heb ick even-ſtaeg gekeert in mijn gedachten,
Dit vraegd' ick heden ſelfs aen mijn benauwde ziel,
Tot my een ſwaren ſlaep ten leſten overviel.
Maer hoe dat ick het ſtuck met reden overleyde,
Het dagt my beter zijn dat ick het niet en ſeyde;
En dat ick onder dies den Prinſſe toonen ſou,
Dat ick ben door de tucht verſegelt aen de trou;
Dat ick veel eer het graf oock heden ſal verkieſen,
Als dat mijn reyne jeugt haer eere ſal verlieſen.
Godt weet het, waerde vrient, die hert en nieren kent,
Dat in mijn reyne ziel de ſchaemte ſtaet geprent.
Heb ick hier in misdaen, wilt my de feyl vergeven;
Ick ben naer uwen raet voortaen geſint te leven,
Ick ben geneygt te doen en heden uyt te ſtaen
Al wat na uwen raet is nut te zijn gedaen
Sal ick den jongen Prins met harde woorden tergen,
Als hy nu wederom ſal liefde komen vergen?
Of ſal ick voor een tijdt gaen woonen in het wout,
Daer ſlegts het dienſtbaer volck de rauwe landen bout?
Of ſal ick in het huys mijn teere leden bannen,
En blijven uyt het oog van alle jonge mannen?
Of ſal ick heden gaen na eenig verder lant,
Oock daer een ſtige ſon met heete ſtralen brant?
Of ſal mijn wooning zijn ontrent de koude rotſen?
Die met haer ſteyle kruyn de noortſche winden trotſen?
Of ſal ick henen gaen daer Ætna ſwavel braeckt,
En met een blauwe vlam tot aen den Hemel raeckt?
Of ſal ick heden ſelfs een Klooſter gaen verkieſen,
En daer mijn ſoeten tijdt, mijn friſſche jeugt verlieſen?
Of ſal ick my een Kluys doen maken in het velt,
Om van een krielen Vorſt niet meer te zijn gequelt?
Segt maer wat u gevalt. Ick ſal mijn ganſche leden,
Ick ſal mijn droeve ziel naer uwen wil beſteden.
Legt ſlegts te deſer tijdt uw droeve ſinnen af;
En wat u, t'mijner ſmaet, een vreemt bedencken gaf.
De man, na dit geſpreck, heeft langen tijdt geſwegen;
Maer toont tot haren raet hem niet te zijn genegen
Ten leſten ſeyt hy wat; maer ſeyt, dat haer beſlag
Geen uyt-komſt, geen behulp, geen bate geven mag.
Hy ſtelt het al bekaeyt, vermidts der Prinſſen handen
Zijn lang, en ſtrecken uyt tot in de verſte landen
Hy ſeyt, dat hy een raet voor hem beſluyten ſal,
Om vry te mogen zijn van druck en ongeval
Daer op vertreckt de Man, en laet Orlande klagen,
En laet een ſtagen worm in haer gedagten knagen:
Maer 't is ſijn vaſt beſluyt te reyſen uyt de ſtadt,
Te laten ſijn Gemael en wat hy daer beſat,
Te trecken uyt het landt na vergelegen ſtranden,
Te ſweven buyten 't Rijck in onbekende landen,
Te dolen even-ſtaeg in eenig ſelſaem dal,
Daer niemant oyt een lugt van hem vernemen ſal.
En ſchoon hy dit beſtont in ſtilheyt uyt te wercken,
Orlande lijcke-wel die kan het voorſtel mercken,
Sy let op ſijn bedrijf, en vont ten leſten uyt
Wat hem de ſinnen drijft, en wat de geeſt beſtuyt.
Sy gaet in haer vertreck, ſy gaet daer overpeyſen,
Hoe ſy hem trecken mag van dit wanhopig reyſen,
Sy roept daer menigmael, als buyten haer geruckt:
Och! was ick niet te ſchoon, ſoo waer ick niet bedrukt.
De ſchoonheyt heeft mijn hert in dit verdriet gedreven,
De ſchoonheyt leit den gront van dit ellendig leven,
De ſchoonheit heeſt den vorſt tot vuyle luſt verwekt,
Dat Agaton tot druck en my tot ſchande ſtrekt,
De ſchoonheyt moet'er aen, en dat ick menigwerven
Soo teerlick heb geviert, dat wil ick nu bederven,
En dat is ligt te doen. Het is een ſwack gewas,
Het is een enckel vlies, het is een teer gelas,
Het is men weet niet wat, dat even met de jaren
Moet haeſt daer henen gaen, en in het duyſter varen.

't Is beter dat ick heb een aenſigt ſonder glans,
Als dat ick ben een brant voor alle jonge mans,
Een aenſtoot voor de jeugt, een ſpiegel voor de boeven,
Waer door ick mijnen Heer ten hoogſten ſie bedroeven
Wel, ſchoonheyt, 't is gedaen, uw vonnis is geveldt,
Gy ſult in korten tijdt wel anders zijn geſtelt;
Gy ſult in korten tijdt geen ſtille ſinnen ſtoren,
Gy ſult in korten tijdt geen Prinſſen meer bekoren,
Geen jonkheit hinder doen Sy maekt een kort beraet,
En koomt van ſtonden aen van woorden tot de daet
Sy laet een ſlim vergif uyt veelderhande ſaken,
Sy laet een ſeldſaem moes uyt heete kruyden maken,
Een tuyg dat vinnig is, en als een kancker eet,
Dat waes en blos verteert, ſchier eer het iemant weet
Dit heeft de jonge vrou in doecken op-gewonden,
En om haer aengeſicht aen alle kant gebonden
Sy geeft haer op het bed, en ſiet! in eenen nacht
Soo is haer jeugdig root gelijck als enckel dragt.
Soo haeſt den dag genaeckt, ſy ſpiegelt hare wangen,
En ſiet een dick geſwel haer om de leden hangen,
Haer neus gelijck een ey, en uyt'er maten groot,
Haer oogen vuyl begaet, en even bijſter root,
Haer mont aen alle kant met bobbels op-geſwollen,
Het vel geweldig rau gelijck gedroogde ſchollen,
En waerom meer geleyt? een monſter van een menſch
En ſiet! hier vint de Vrou haer vollen herten-wenſch
Sy liet van ſtonden aen haer ketens, ſchoone ringen,
En peerels om den hals, haer beſte cieraet bringen,
Maer deckt haer aengeſigt, ſoo dat men niet en ſag
Hoe dat het weſen ſtont, of wat'er onder lag
De Vorſt plag in de Kerck op ſeker feeſt te komen,
En dit had onſe vrou voor deſen waer-genomen,
Sy ſtelt haer daer te gaen, en treet ten huyſen uyt,
In uyterlik cieraet gelijck een jonge Bruyt,
Maer binnen ſchuylt de wrack. Sy quam met friſſche leden,
Sy quam met ſchoon gevolg en geeſtig aen-getreden,
Sy gaf haer na den Prins, oock naerder als ſe plag,
Soo dat hy met gemack haer ſchoone leden ſag.
Dit heeft ſijn ydel oog ten hoogſten wel bevallen,
Soo dat ſijn los gepeys op haer begon te mallen
Hy denckt dat ſy tot hem nu beter is geſint,
En in ſijn ſtaeg vervolg een ſoeter ſmake vint.
Maer ſy heeft even doen haer ſluyer op-geſlagen,
Soo dat haer ſtracks de Vorſt en al de lieden ſagen.
Haer neus is ſonder vorm, haer oogen ſonder glans,
Haer mont niet als een ſchrick voor alle jonge mans.
Ontrent haer teeren hals daer ſtonden vremde puiſten,
Daer hingen quabben aen gelijck als groote vuyſten,
Geſtreept met etter-verw; ſoo dat in haer gelaet
Al wat men leelick hiet by een verſamelt ſtaet
De jonge Prins verſloeg tot in ſijn diepſte ſinnen,
Hy wiſt niet wat hy ſag, of wat hy ſal beginnen,
Hy twijffelt aen de ſaeck, hy berſt van ongedult,
Hy meynt een ſpook te ſien, hy geeft ſijn oogen ſchult.
Hy ſiet haer weder aen, hy vint gelijcke vlecken,
Die hem in diepen ſchrick van hare liefde trecken
En waerom lang verhael op deſen vont gedaen?
Sijn luſt wort deerenis, ſijn brant die heeft gedaen.
Hy geeft hem uyt de kerck, ſijn quael die is geneſen,
En, ſiet! dit is de vrugt van haer onaerdig weſen
Hy kent geen liefde meer, geen dwaſe minne-pijn.
Siet hoe het menigmael is dienſtig leelick zijn!
Maer of ſchoon Agaton ſag haer ontſtelde leden,
Hoe vremt haer weſen ſcheen, noch is hy wel te vreden.
Want door het leelick vel, dat haer het lijf bedeckt,
Sag hy een ſchoone ziel die naer den Hemel ſtreckt,
Hy ſag een ſuyver hert in haren boeſem ſweven,
Hy ſag de reyne trou in haer gewrigten leven,
Hy ſag een hooggemoet, dat op geen ſchoonheyt paſt,
Hy ſag dat haer de ziel is aen den Hemel vaſt
Sy was hem eerſt mael lief om haer gebloosde wangen;
Maer nu is hem de geeſt met beter min bevangen
Sy was hem eerſtmael lief, vermits haer friſſche jeugt;
Maer nu beſtaet ſijn luſt in haer verheven deugt

Sy

Sy was hem eerstmael lief, vermits de klare stralen
Die uyt haer geestig oog gedurig quamen dalen;
Maer 't is haer eerbaer hert dat nu sijn liefde treckt,
En dat in sijn gemoet een meerder gunst verweckt.
Astolphus even selfs verandert in gedachten,
Verlaet sijn eerste lust, maer doet haer hooger achten,

Vereert oock haren Man, en set hem in den Raet,
En toont gestage gunst aen al haer echte zaet
Maer stracks na dit geval, hy send ervare luyden,
Die met gestage sorg en wel-bereyde kruyden
Doen wat de kunst vermag. Soo dat de Vrou genas;
Maer wert te geener tijt als sy te voren was.

---

t'SAMEN-SPRAKE,

Op de gelegentheyt van twee

HOULIKS-GEVALLEN,

DOOR

d'ONTSCHAKINGE

VAN

Twee Edele Jonck-vrouwen toe-gekomen.

SOPHRONISCUS.

GOeden dag, Philogame, wat maeckje? Tuyten u de oiren noch al niet van de menigvuldige trou-gevallen, die wy dese voorlede dagen te samen over den hekel hebben gehaelt?

PHIL. Zijt wellekom, waerde Man, hier in myn vertreck. Want niet alleenlik myn oiren, maer alle myn sinnen speelen noch ontrent uwe laetste redenen op de gelegentheyt van de houwelikſche saeken, en hadde ik gedorst, gy had my al weder t'uwen huyse gehadt, ten eynde ick uw bedenken mogt hooren op de gevallen die ick met my hadde genomen, om by my alleen overlesen te werden. Maer ick weet dat uwen tydt nauwer is besneden als de myne, en daerom heb ick u tot noch toe verschoont en in rust gelaten.

SOPH. Ik hebbe uwe groote toe-genegentheyt tot desen handel nu al dickmael gesien, soete jongeling, en daerom, my uu tot wat uyt-spanninge genegen vindende, kome ick tot u, om voorts te gaen in het lesen van ons begonnen werck

PHIL. Maer bevalt het u niet dat wy al voren wat spreken van het gene ick in myn eenigheyt gelesen hebbe, dewyl ick daer over verscheyde saken heb te openen?

SOPH. Dat en zijn maer toe-vallen, en myn eygen by-voegtels tot het werck, als gy weet: laet die in haer waerde tot op een andere gelegentheyt, en laet ons nu ter tijt volgen den draet van den Schryver. En dewyle ick mercke dat hy eerst heeft verhandelt de trou-gevallen van de eerste tijden, vervolgens af-gaende tot onse eeuwe, en dat wy noch de palen van de outheyt niet en zijn voor-by gereden, soo laet ons daer in jegenwoordelick voort varen. Hier volgt een geval dat wat bysonders in heeft, daer op oock eenige bysondere aenmerckingen sullen vallen Gy doet als te voren, en begint te lesen, en dat gedaen zijnde, wil ick u hooren op de vraeg stucken, die daer uyt sullen ontstaen?

PHIL. Ick onderwerpe my in alles uw goet-vinden, waerde Sophronisce, en dat doende, begin ick te lesen ter plaetse daer wy het gelaten hebben.

TWEE VERKRACHT,

EN BEYDE

GETROUWT.

NA dat de gulde tijdt ten eynde was gekomen,
En dat een ſlimmer eeuw haer aenvang had genomen,
Doen is de ware deugt getogen op de vlucht,
En uyt het aerdſche dal verheven in de lucht.
Straks heeft de ſwarte poel veel grouwels uytgeſpogen,
Die met een ſnelle tocht door al de landen vlogen,
Twiſt, leugens, vuyl gewin, bedrog en quade luſt,
En ſucht tot felle wraeck, die noyt en is geruſt.
Daer gaen de menſchen aen, na dat haer tochten raden,
En poogen haren geeſt als in de vreugt te baden;
Men vint geen ware trou, geen reynen handel meer,
De jeugt is buyten tucht, de vrouwen ſonder eer.
De machten van het landt, verplicht hier op te letten,
Die gaender tegen aen, en maken nieuwe wetten.
Uyt quaet ontſtaet het goet, So haeſt het onkruyt waſt
Soo dient'er na geſien, en op te zijn gepaſt
Omtrent de Griekſche ſtrant, te midden in de ſtroomen,
Daer leyt een groene kuſt belommert van de boomen,
Vereiert met groen gewas, met vet en machtig vee,
Met ſcheepen aen de kaey, en neering uyt de zee.
Het land was wonder rijck, en rijckdom baerde weelde,
En ſtracks verliep de tucht, als ſy het monſter teelde.
Daer is geen regel meer Want Maegt en Jong-geſel
Is beſigh even-ſtaeg met alle dertel ſpel.
Wat is uyt dit gewoel als enckel leet te wachten?
Sy raſen onder een by wijlen ganſche nachten;
Geen toeſicht, geen ontſag. Een ongetoomde vreugt
Vervoert het dertel volck, en maeckt een geyle jeugt.
By-naeſt het ganſche Rijck is buyten alle banden,
Men ſiet in geyle luſt de jonge lieden branden,
En mits daer menigmael een vryſter wert ontſchaekt,
Is op de maegden-roof een ſtrenge wet gemaeckt.
Men heeft'er vaſt geſtelt, dat wie een dochter ſchende,
En tegen haren danck de jonge maegt bekende,
Sou vallen door het ſwaert, of (ſoo de vrijſter wou)
Moeſt hier voor eeuwig zijn verbonden in de trou.
Sy, die geſchonden was, had regt te mogen kieſen,
Of aen den jongen wulp den kop te doen verlieſen;
Of hem, uyt ſoeten aert, te gunnen 't echte bedt;
En wat ſy dus verkoos dat bleef een vaſte wet.
Niet lang na deſen tijt, een Ridder van Mileten
Heeft aen een ſchoone maegt ſich even dus vergeten:
De vos had menigmael op deſen roof geloert,
En met een ſlimme greep Tryphoſe weg gevoert;
Tryphoſe kragt gedaen, en even ſonder vragen
Haer maegdelicke bloem ten roove weg-gedragen.
Dog mits hy wort vervolgt door menig Edelman,
Soo vlugt hy door het wout ten beſten dat hy kan;
En nae hem door het volck de Juffer is ontnomen,
En hy te naeuwer noot met vlugten weg gekomen,
Soo raeckt hy by een maegt wel eer van hem bemint,
Die hy doen juyſt alleen en ſonder hoeder vint.

Hy weetſe van haer Slot met woorden af te leyden,
Te locken op het velt te brengen aen der heyden;
En t'wijl hy daer alleen met haer in 't groene ruſt,
Soo ſtelt hy in het werck ſijn ongetoomde luſt.
Jokaſte weert hem af voor eerſt met goede reden,
En, als dat niet en hielp, met haer gheele leden.
Doch midts de rappe gaſt de Juffer is te ſterck,
Soo gaet de linker voort in ſijn oneerlick werck.
Dit werd van ſtonden aen door al het landt geweten,
En door de ſnelle Faem ten luydſten uyt-gekreten.
De ſchender wert geſogt, en in het wout gevat,
En als gevangen man geſonden in de ſtadt
De Wet die ſtelt een tijt, en laet de Juffer klagen,
Om ſich op 't ganſche ſtuck te mogen onder-vragen
Dies quam een yder ſien, hoe ſoo een vreemt geval
Daer in het hooge recht een eynde nemen ſal
Soo haeſt te ſijner plaets de Rechter is geſeten,
Om van het ſlim bedrijf den gront te mogen weten;
Soo wort van ſtonden aen Menander in-gebragt,
Daer hem het nieusgier volk met groot verlangen wagt,
Sijn weſen is bedroeft, ſijn oogen neêr-geſlagen,
Het ſchijnt dat hy het lijf onmachtig is te dragen,
Sijn handen zijn geboeyt, ſijn hooft is ſonder hoedt;
En hem wort aen-geſeyt hoe dat hy knielen moet
Daer zijgt hy in het zant met wonder bleke wangen,
Sijn mont is ſonder ſpraeck, als van de doot bevangen,
Sijn innig herte klopt, ſijn ganſche lichaem drilt,
Het ſchijnt dat hem de ziel alreê verlaten wilt
Sijn aenſigt ſtaet geſtreckt, ſijn hairen op-gereſen,
Daer is een diepe ſchrick in ſijn gebaer te leſen.
Men ſiet een vreemt gewoel ontrent ſijn droeve borſt,
Soo dat ſyn tonge kleeft, verwonnen van den dorſt
Syn geeſt verdwijnt in angſt, ſijn herte gaet verſmagten,
En ſchept een volle doot uyt ſo een droef verwagten,
Of hy het weelig volck of ſtrengen Regter ſiet,
Hy vint in dat geſigt de doot, en anders niet
Stracks na de Jongeling ſoo komt Tryphoſe treden,
Een maegt van ſtreng gelaet, en deſtig in de zeden;
Sy en haer ganſch gevolg is in het ſwart gekleet,
Men ſiet aen haer gelaet een innig herten-leet
Sy draegt geen diamant, geen gout of ſchoone ringen,
Geen peerels in het oir, geen koſtelicke dingen,
Sy draegt geen hals-cieraet veel duyſent ponden waert,
Maer in hier regter hant daer is een vinnig ſwaert.
Jokaſte koomt daer na ſich op de ſale toonen,
En ſy en haer gevolg geciert met groene kroonen:
De ſleep die by haer is die gaet als tot een dans,
En in haer rechterhant daer is een rooſe-krans
Haer kleet is wonder net geſchikt met de naelde,
Haer borſt vol diamant, daer in het oog verdwaelde
Waer dat de Juffer trat daer ſtroyt men edel kruyt,
Soo datſe quam ter ſael gelijck een volle Bruyt
De Meyer van de ſtadt begon voor eerſt te ſpreken,
En heeft met ſtreng gebaer den Jonker doorgeſteken.
Gy dient (ſeyt hy) geſtraft naer eyſch van uwe daet;
Maer ſeg noch even-wel wat u te ſeggen ſtaet

Soo haeſt de koude ſchrick een weynig is geweken,
Soo ſtig Menander op en gaf hem om te ſpreken,
  Mijn Heeren, is ſijn woort, ſiet hier een ſchuldig man,
  Die niet ontkennen wil, die niet verſaken kan
Het droevig ongeval van mijn onwijſe jaren,
Eylaes! ick was te vroeg genegen om te paren.
  Ick heb, en ick beken't, ick hebbe groote ſchult,
  Maer efter mijn misdaet en is maer ongedult.
Ick ben hier in het landt een Edel-man geboren,
En van mijn ouders glans en heb ick niet verloren.
  Had ick maer in-getoomt mijn grillig onverſtant,
  Ick hadde nu getrout de beſte van het landt.
De Nymphen, bey gelijck, die ſich alhier vertoonen,
Die ſullen even-ſelfs ſoo verre my verſchoonen
  Dat ick een Ridder ben, en dat myn ſtoute daet
  Niet aen en heeft geroert een maegt van hoger ſtaet.
Wy zijn in een geweſt te ſamen op-getogen,
En van gelijcken ſtam, en even van vermogen:
  Had ick in dit geval niet al te ras gegaen,
  Ick hadde, na my dunkt, niet quaets hier in gedaen.
Heb ick haer tegen danck een kus of twee gegeven,
Daer is geen moort geſchiet, geen menſche doot gebleven,
  Geen tempel, geen autaer en iſſer door ontwijt,
  Ick heb maer wat te vroeg en wat te rau gevrijt.
De weelde van het landt, de jeugt en hare vlagen
Die hebben met gewelt mijn ſinnen weg-gedragen,
  Mijn herte weg-geruckt; en even deſe Maegt
  Die heeft myn ydel oog maer al te veel behaegt,
Die heeft tot dit bejag niet weynig voets gegeven,
Mijn ſinnen weg-gerukt, mijn luſten aen-gedreven,
  Niet door een deitel oog, dat geyle lonken ſchiet,
  Neen, dat en is voor al in deſe Juffer niet
Sy heeft een ſtil gelaet, een reyn en deftig weſen,
En daer is ſtrenge tucht in haer geſicht te leſen,
  En efter haer gelaet, dat noyt tot luſt en ſtreckt,
  Dat heeft in mijn gemoet de luſten opgeweckt.
Is 't niet een ſeldſaem ding met ons aelwaerdig leven!
De deugt heeft even-ſelfs tot ondeugt my gedreven,
  De ſtilheyt tot gewelt, de tucht tot vuyle luſt,
  En, ſiet, dus is den menſch gedurig ongeruſt.
Jokaſte wederom heeft door een vrolick weſen,
Heeft door haer ſoeten aert, van yder hoog gepreſen,
  Heeft door een geeſtig oog mijn geeſt alſo verruckt,
  Dat ick, geheel vervoert, haer blompjen heb geplukt.
Is dit ſoo grooten quaet? beſiet ons eyge goden,
Sy doen het altemael dat ſchijnt te zijn verboden;
  Niet eene van den hoop die niet ſijn geyle luſt,
  Door liſt of door gewelt, ten leſten heeft gebluſt.
Is niet de groote Mars in over-ſpel gevonden?
En ſchoon hy in het bed ſcheen vaſt te zijn gebonden,
  Des efter niet-te-min, de ſtraffe van den Godt
  En was hem geen verdriet, maer niet als enckel ſpot.
Hy die den blixem voert wat heeft hy niet bedreven,
Wat voor een ruymen loop aen ſynen luſt gegeven?
  Dan was hy eens een ſtier, en dan een witte ſwaen,
  En heeft ſoo maegde-kragt of over-ſpel gedaen.
Het amber trekt het ſtroo door onbekende kragten,
Men ſiet het harde ſtael als op den ſeyl-ſteen wagten,
  En als het tot hem naeckt, ſoo ſchiet het vaerdig toe,
  En hecht ſich aen den ſteen, en niemant weet'er hoe.
Het amber dat ons treckt, dat zyn de ſchoone ſtralen
Die uyt een geeſtig oog in ons geſigte dwalen:
  De ſeyl-ſteen onſer ziel dat is een heus gelaet,
  Dat ons men weet niet hoe, tot aen het herte gaet.
Hier door wert ons gemoet met krachten weg-getogen,
Soo dat wy menigmael hier tegen niet en mogen.
  Eylaes! ick was vervoert en wiſt niet hoe het quam,
  Sy had my eerſt verkragt, eer ik haer maegdom nam.
Maer iemant ſal miſſchien ſich hier aen mogen ſtooten,
En door een hard gepeys mijn ſotte daet vergrooten,
  Om dat ik t'eener tijt twee maegden heb ontſchaekt,
  En door ſoo vreemden ſlag mijn ſaken vuyl gemaekt.
Waer ſiet men, roept het volk, dat iemants loſſe ſinnen
Oyt aen-gedreven zijn om twee gelijck te minnen?
  Of ſoo dat oyt gebeurt, het is uyt geyle luſt,
  Die niet als met het ſwaert en dient te zijn gebluſt.
Dit had ick oock gelooft, maer, ſiet, ick ben bedrogen,
My hebben twee gelijck tot hare min getogen.
  Als ick Jokaſte ſie, mijn ganſche ziele mint,
  Als ick Tryphoſe ſie, ick ben tot haer geſint.
Ick heb Tryphoſe lief, vermits haer wijſe reden,
Ick heb Jokaſte lief, vermits haer friſſche leden.
  Ick heb Jokaſte lief om hare ſoete praet,
  Ick heb Tryphoſe lief, vermits haer fier gelaet.
Ick heb Tryphoſe lief, vermits haer deftig ſpreken,
Ick heb Jokaſte lief, vermits haer ſoete treken
  Ick heb Tryphoſe lief, haer dient een deftig man;
  Ick heb Jokaſte lief, vermits ſy jocken kan.
En ſchoon of deſe twee in weſen ſijn verſcheyden,
Nog ſweeft des niet-te-min mijn liefde tuſſchen beyden,
  En als mijn innig hert hier van een proeve doet,
  'k En weet niet wie'er ſtaen, of wie'er wijken moet.
Wat ſal ick nu, eylaes! wat ſal ick vorder ſeggen?
Ick wil my voor de Wet in ootmoet neder leggen;
  En wagten met gedult, wat over dit geval
  De wijſe Nymphen doen, de Regter wijſen ſal.

[illegible] hier Joka[illegible]ont genegen om te paren,
[illegible] tot h[illegible] dienst mijn jonge leden sparen;
[illegible] my he[illegible], sy waerdig dat ick leef,
[illegible] dat [illegible] ick ben hier willig overgeef
[illegible] Tryphose wil dat ick sal moeren sterven,
[illegible] dit van mijnen geest verwerven;
Ick sta op haer gebodt hier tot de doot bereyt
Kom, d[illegible] my dien het lust, als sy het maer en seyt.
[illegible] alle bey, wat sal ick my verschoonen?
Gy [illegible], wanneer je wilt, my straffen of beloonen.
Brengt hier een rose-krans, of wel een vinnig swaert;
W[illegible], [illegible] ick leef of sterf, gy zyt het beyde waert.
S[illegible] haer Menander sweeg, men hiet Tryphose spreken,
[illegible] heeft even stracks haer degen op-gesteken,
[illegible], in een droeven sugt, als uyt haer hertsen gront,
[illegible] voor den Raet aldus haer bleken mont.
W[illegible] een ligte-koy of van de geyle vrouwen,
D[illegible] een krielen aert de Vryers onderhouwen,
[illegible] van den hoop, die, als het haer gevalt,
[illegible] in het lant, en gansche nagten malt,
[illegible] ick mijn verdriet met stille sinnen dragen,
[illegible] deses Raet mijn droefheit nimmer klagen,
Ick kropt het onheyl in, ick droeg het met gedult,
Ick leet het ongemack gelijck als eygen schult
Maer nu ick van der jeugt ben eerlick op-getogen,
En heb uyt's moeders borst maer enckel tugt gesogen,
Soo koom ick aen het Hof, en uyte mijn beklag,
Om dat mijn bange ziel niet langer swijgen mag
Doch wat heb ick den Raet veel dingen aen te seggen?
'k En hebbe maer de wet den Regter voor te leggen,
En by de Wet het swaert Het feyt dat is bekent,
En hy is 't leven quijt, al die een Vryster schent.
Slampamper, weelde-kint, wijn-suyper, erref-bancker,
Nagt linker, boeve-schuym, opsnapper, venus jancker,
Leeg-ganger, ture-luer, lust-soecker, lecker-tant,
Eer-roover, opper-fun, trou-hater, lanter-fant,
Bordeelbrok, hoerevoogt, gebuerstier, maegde-schender,
Ick sweere by de Son, by Godt den herten-kender,
By Styx den swarten poel, tot uwe straf gemaeckt,
Dat my geen dertel wigt voor desen heeft geraeckt,
Dat my noyt krielen boef de leden quam bestoken,
En noyt het maegden-vlies in my en is gebroken,
Tot gy uw dertel vleys tot my-waert hebt gewent,
En soo tot mijn verdriet, mijn teere jeugt geschent
Kom, beul, en doet u werk, kom laet den deugniet knielen,
En wilt hem door het swaert van stonden aen vernielen.
Siet, daer is 't al geseyt Men doet het regt te kort,
Indien men niet terstont het schendig bloet en stort.
Wat gaet de slimme gast alhier ten voorschijn halen,
Of fabels sonder slot, en oude leugen-talen!
O Regters, acht'et niet al wat de boeve seyt,
Ten heeft geen ander slot, als slegts een loos belevt.
Een sake vind ick vremt, dat ick hier roose-kranssen,
Dat ick hier lieden sie, die schijnen als te danssen
Dat hier een jonge maegt wert in het spel gebragt,
Die met een vollen mont hier seyt te zijn verkragt.
Maer gaet des niet-te-min in Regten openbaren,
Dat sy met desen boef genegen is te paren,
En dat de Regter selfs haer niet beletten kan
Den vuylen onverlaet te noemen haren man.
O son keert uwen loop, en komt by nagte schijnen,
O nagt verkeert in dag, en doet de maen verdwijnen,
De somer storte snee, de winter jeugdig kruyt,
Het aertrijck geve vyer, en schiete donder uyt
Laet al dat immer was sijn eerste wesen breken.
Hier komt een jonge maegt voor haren schender spreken,
En eyscht hem tot een man Hier komt een teere maegt,
Aen wien een maegden-dief in volle daet behaegt.
Hier komt een teere maegt die wil haer schender lonen,
Die wil een vuylen boef met reyne bloemen kronen.
Hier komt een jonge maegt, die bied een rose-krans
Aen desen onverlaet, en schuym van alle mas.
Maer dat is niet genoeg, sy wil het Regt beletten,
De schande my gedaen te straffen na de Wetten,
En dat op desen gront, vermidts den roffiaen
Heeft haer benevens my oock oneer aen-gedaen
Wel hoe! sal dan een boef het leven hier verwerven,
Om dat hy tweemael doet daerom hy dient te sterven?
Wie eene maegt verkragt die is voorseker doot,
En dese schent'er twee, is hy nu buyten noot?
Siet! wat een vremt besluyt De son die wort het leven,
En even boven dien een jonge maegt gegeven,
Om dat hy tweemael doet, dat (waer het eens gedaen)
Hem door een fellen beul ter aerden soude slaen
Wel neemt dat onse schroef een manslag had bedreven,
En schent daer na een maegt, sal hy noch ecter leven?
Sal 't Regt ontwapent zijn, de Regter zijn gestilt,
Om dat een dwase maegt haer schender trouwen wilt?
Voor my, ick segge neen, hy moet als moorder sterven,
Schoon dat hy al verlof als schender mogt verwerven
De straffe van het quaet, voor eerst by hem begaen,
Kan door geen tweede feyl te niete zijn gedaen
Indien het anders ging, wie sou het vrouwe-schenden
Of van het platte lant of van de steden wenden?
Sal niet de slimste boef, wien dat hy oock verkragt,
Stracks wesen boven Regt en buyten onse magt?
Wat heeft hy meer te doen die vrysters wil schoffieren,
En plegen vuyl bejag ontrent de jonge dieren,
Als dat hy, waer hy kan, maer vrouen maegden schent,
En dan eens om een slon van minder Adel sent?
Die sal hem met'er daet in alle ding gerieven,
En even boven al met trouwe hem believen,
So haest hy maer en spreeckt Siet, wat een telsaem stuk!
Ja 't is de regte weg tot schand' en ongeluck (wen,
Waer slegts, ik weet niet hoe, een boef sal willen trou-
Daer leyt ons moye wet, de lincker is behouwen
Siet wat een groote deur men hier ontsluyten sal
Tot oneer, tot verdriet, tot enckel ongeval
Wel aen, vermeinde Bruyt, een woort heb ik te seggen,
Vint gy bequame slot, gy moogt het weder-leggen
De boef heeft my verkracht, op dat sijn vuyle lust
Door mijn verloren eer sou werden uyt-gebluscht,
Maer gy hebt maer alleen dit vuyl bejag geleden,
Op dat door u de straf sou werden aen-gebeden
De boef heeft noyt gesocht met u te zijn getrout;
Het was hem maer te doen dat gy hem lossen soud,
Dat gy hem met [illegible] vley de Rechter soud ontrecken,
En hy dan naderhant uw domheyt sou begecken
Maer schoon gy waert sijn wijf, en dat het mog beslaen,
Gaet denkt eens, slechte duyf, hoe sal het u vergaen?
Hy voed een geylen brant in sijn onkuysche leden,
Hy is, gelijck het blijkt, met eene niet te vreden,
Hy heeft in korten stont, en sonder tusschen-nacht,
Twee vrysters aen-gerandt, en om haer eer gebracht.
Wat sal 't hier namaels zijn als gy hem sult vervelen?
Hoe sal den slimmen gast als dan den boeve spelen?
Mijns oordeels, dwase maegt, u naekt een groot verdriet
Dan hoe het u vergaet, dat stuck en raeckt my niet
Ick sou oock tot een man mijn leden konnen voegen,
En in het echte bed wel soecken mijn vernoegen,
Maer trouwen door gewelt, en paren uyt bedwang,
Daer toe versta ick noyt mijn leve-dagen lang
Maer dit is mijn besluyt, ick wil mijn sinnen geven
Veel liever sonder man als met een boef te leven
Men doe gelijck het dient, het is om niet geleyt,
Gewelt en is geen wegh die my tot vrientschap leyt
Maer hoort my noch eenmael, dit heb ick u te vragen,
Wat maegt is oyt geschent die niet en plag te klagen?
Voorwaer die vrouwe kragt met stillen monde draegt,
Men segge wat men wil, 't en is geen rechte maegt.
Maer gy, o weelde-kint, hebt noch al vremder treken,
Gy klaegt niet van den boef, maer poogt hem voor te spreken,
Dit sluit doch niet een sier, en daerom seg ik noch,
Dat al uw gantsch beleyt is niet als slim bedroch
Maer al uw loos bedrijf en kan u geensins baten,
Gy moet doch aen den beul den vrouwen-schender laten,
't En is uw beurte niet met hem te zijn de bruyt,
En hoort daer op een woort, alleen maer tot besluyt,

[illegible] gaſt heeft eerſt by my gelegen,
[illegible] recht tot ſijne ſtraf is my alleen verkregen.
Dies ſegh ick vat hem aen, en handelt na de Wet
Hoe kan doch mijn verſoek door iemant zijn belet?
Ick mag hem met'er daet den kop af laten houwen.
Gy doet dan wat je kond om hem te mogen trouwen
Straft eerſt het vorig quaet: want dat is my geſchiet
Het tweede laet ick u: want dat en raeckt my niet
Wel laet dan uwen boef door 't ſwaert ſijn leven enden,
Of laet de beſte jeugt van alle boeven ſchenden
Want als men vuyl bejag laet ſonder ſtraffe gaen,
Soo heeft het ſacht gedult de goede quaet gedaen.
Wat baet'et of een maegt haer eere wil bewaren,
En tot het echte bed haer teere leden ſparen,
Wat baet'et of een maegt haer in den huyſe ſluyt,
En drijft met alle macht haer loſſe ſinnen uyt,
Indien een ſchuyfel-bont, de ſlimſte van de boeven,
Mag ſoolen hare jeugt, haer teere ziel bedroeven;
En ſchoon hy wort betrapt, en voor den Rechter ſtaet,
Dan even loon ontfangt voor ſijn vervloeckte daet?
Dit is, na mijn begrijp, de poorten open ſetten
Om al de geyle jeugt in hare luſt te wetten,
Dat is de ganſche ſtadt en al het Vaderlant
Te ſtellen tot een roof, en al in vollen brant.
Wel laet vry deſe boef, en ſijns gelijcke benden,
Uw dochters altemael, uw jonge vrouwen ſchenden;
Het kan niet anders zijn. Al wie rabouwen loont
Die heeft de vuyle luſt een open deur getoont.
Neen, Vaders, weeſt geſtreng, en laet den boeve lijden,
Soo mag al wie het ſiet ſijn quade gangen mijden.
Al ben ick maer een maegt, dit heb ick eens geleert,
Dat een aldus geſtraft is duyſent af-gekeert.
Jokaſte ſtont verſet van ſoo geſtrenge reden,
En had in dit geſpreck een ſtaeg verdriet geleden,
Haer ziel lag en joeg, haer weſen is geſtoort.
Dus met Tryphoſe ſwijgt, ſo neemtſe ſtraks het woort:
Hoe lange, felle maegt, wilt gy ſoo vinnig ſpreken,
En met uw wreede tong ons in den boeſem ſteken,
Ons drucken in de ziel? Voorwaer ick ben beſchaemt,
Dat gy hier onderneemt dat geenſins en betaemt.
Gy komt hier in den Raet, en toont een bloten degen,
En toont met uw gelaet waer toe gy zijt genegen.
Men hoort dat u de tong gelijck een adder ſteeckt;
't Is bloet al wat je roept, en wrake dat je ſpreeckt.
Voorwaer het vinnig ſtael en is geen maegde wapen;
Wy zijn tot ſachten aert en ſoete min geſchapen.
Woont in een Vryſters hert maer ſpijt en enckel gal,
Seg waer dat ſaet verdrag en liefde woonen ſal.
Ick werd' van u beriſpt, dat ick my kom vertoonen
Met bloemen, aerdig kruyt en verſe rooſe-kroonen.
Maer ſeg, kan oit een maegt voor haer iets beter doen,
Als dat s' haer leden ciert met kruyt en jeugdig groen?
Ick wil een Edelman uyt harde banden ſlaken,
En wou van deſe plaets een bruylofts-kamer maken,
En veſten even hier een wettig trou-verbont,
Indien my van den Raet dit mochte zijn gejont
Hier na ben ick gekleet, en in mijn ganſche weſen
En is geen gramme ſucht, geen overmoet te leſen;
Mijn kleet is na de ſaeck die my hier komen doet,
En na mijn cierſel is, ſoo is mijn ſtil gemoet
Maer gy, ô vinnig menſch, en wilt geen roſen vlechten,
Gy wilt een wreet ſchavot hier onder laten rechten,
Gy wilt een fellen beul hier brengen aen den dag,
Op dat hy menſchen bloet als water ſtorten mag
Wie ons maer beyde ſiet, die kan terſtont ontdecken
Waer heen mijn oog-gemerk en uwe ſinnen ſtrecken.
En wat u beter voegt, en wat my beter ſtaet,
Dat ſtel ick aen het volck en aen den ganſchen Raet
Maer ick ſie wat'er ſchort Gy zijt van hem geſchonden;
Maer hy heeft meerder luſt in mijne jeugt gevonden.
Siet daer leyt u de knoop. Het is u groote ſpijt,
Dat ick hem liever was, en gy verlaten zijt
Gy eyſcht hem nu den hals, en ſtaet hem na het leven,
Niet om dat hy aen u ſijn luſten heeft bedreven;
Maer om dat ſijnen brant in u niet ſtil en ſtont,
En ſtraks een nieu vermaeck in mijne leden vont.
Sal dan uyt ſpijt alleen een Ridder moeten ſterven,
En om uw ſtillen nijt ſijn leven moeten derven?
Dat waer een ſeldſaem recht Voor my, ick ſegge neen;
De Rechter die ons hoort en is geen harde ſteen.
De gunſt die moet den haet na reden overwegen,
En daer zijn even-ſelfs de Rechters toe genegen.
Ick lieve, ſtrenge maegt, dat gy ten vollen haet;
't Is beter dat je my den jongen Ridder laet
Gy roemt u op de Wet Wel laet haer woorden leſen,
Ick weet ſy moet in all's tot mijnen voordeel weſen.
Let op haer rechten gront, en onderſoecktſe vry,
Haer wit en ooggemerk dat is alleen voor my. (wen,
Een maegt, dus luyt het recht, die mag haer ſchaker trou-
Of mag hem door een beul in ſtucken laten houwen
Wel aen nu, felle maegt, gy ſegt te zijn verkracht,
Gy ſegt dat deſe menſch dient om den hals gebracht.
Gewis, waert gy alleen, ick liet uw felle ſinnen
Oock op de ſtaende voet het vinnigh ſtuck beginnen;
Maer ick ben even-ſelfs gelijck als gy ontſchaeckt,
Soo dat het eygen werk ook my ten hoogſten raeckt.
Ick dan, die nevens u heb recht te mogen kieſen,
En wil niet dat de man het leven ſal verlieſen,
Ick ſoecke trooſt en hulp voor mijn bedroefden val,
En wil dat echte trou my weder eeren ſal.
Wat raet in dit verſchil? kom laet'et over-leggen,
Laet die het regt verſtaen hier op haer reden ſeggen.
Hier is, gelijck gy ſiet, alleen een Edelman,
In wien dit bey gelijck geen plaetſe grijpen kan.
Hy mag niet zijn gedoot, en efter blijven leven
Aen wien ſal nu het regt den jongen Ridder geven?
Haer die ſijn doot begeert, of die hem trouwen wil?
Mijn Heeren, ſoo gy ſiet, het is een wijt verſchil.
Ick wil mijns Vaders huys en deſe ſtadt vermeeren,
En mijn vervallen naem door echte banden eeren.
Maer deſe Juffer haet de naem van echte wijf,
En wil een Edelman doen brengen om het lijf.
Ick ben een eenig kint, den Ridder van gelijcke,
En ſy noch boven dat. Is 't reden dat ick wijcke?
Sal haer kop zijn gevolgt die ſoo wijt-mondig kijft,
En voor de ganſche Wet ſoo vreemde rancken drijft?
Ach! ſoo men in den Raet hier voorſtel wil gelooven,
Men ſal dan onſe ſtadt van menig huys berooven,
Men ſalder drie in een gaen ſtellen buyten raet,
Men ſalder drie gelijck gaen ſtellen buyten ſtaet.
't Is ſeker dat het regt (als twee verſcheyde ſaken
Niet t'ſamen konnen ſtaen, noch effen zijn te maken)
't Is ſeker dat het regt den ſagſten middel kieſt,
En dat het hartſte deel ſijn ſellen wil verlieſt.
Soo ick nu deſe ſchult den Ridder wil vergeven,
En dat ick met den man genegen ben te leven
In blijdſchap, in verdriet, in vreugt, en ſware pijn,
Wie kander van het volck, wie kander tegen zijn?
Men heeft hier in het landt by wylen goet gevonden,
Dat ſchoon daer eenig man in ketens was gebonden,
En van de ganſche Wet ge-eygent aen de doot,
Dat hem een jonge maegt mogt trecken uyt den noot,
Dat ſien een jonge maegt mogt aen den Regter tonen,
En met een rooſen-krans den droeven vryer kronen,
Ja kieſen tot haer lief; en als het was gedaen,
Soo liet de gantſche Wet de twee gelieven gaen,
Men liet de koorden los, men liet de banden ſlaken,
En ſiet! geen vinnig ſwaert en mogt den man genaken,
Geen beul de ſtraffe doen, ter eeren van de maegt,
Die voor het ſchuldig hooft den Regter had gevraegt.
Soo gunſtig is van outs een man te willen trouwen,
Het kan een fellen beul van ſtraffen weder-houwen.
En dit is menigmael voor deſen hier geſchiet;
Waerom doch gunt men my het eygen voordeel niet?
Indien een ſchuldig man een vryſter wert gegeven,
Schoon dat hy aen de maegt geen moetwil heeft bedreven,
't Is reden dat een man om mijnent wille leeft,
Wanneer hy door gewelt mijn waerde maegdom heeft.

Ick ben met ongeval geraeckt in deſe ſchande,
En al mijn vrienden zijn de beſte van den lande:
  Gy doet het recht gewelt, gy doet de waerheyt kragt,
  Dat gy mijn teere jeugt hier voor de Wet verlagt.
Ick ben van goeden lof, en even quade rongen
En hebben mijnen naem voor deſen noit beſprongen,
  'k En ben geen lichte-koy, of van den ſlegten hoop,
  En ſtelde ick en droeg mijn eere noyt te koop.
Laet al het meeſte lindt, laet al de buren ſpreken,
Hoe menig Edelman, door heere min ontſteken,
  My ſtaeg ten dienſte ſtont, my hing als aen het lijf,
  En dat om echte trou, en niet om tijt-verdrijf
Ja deſe Joncker ſelfs (ick moet het heden ſeggen,
Om u met beter gront te mogen weder-leggen)
  Die heeft my lang gevrijt, eer dat hy oyt beſtont
  Te ſoecken uwe gunſt, te kuſſen uwen mont.
Wat heeft hy menigmael om ons kaſteel gereden!
Wat heeft hy al gedien! wat heeft hy niet geleden!
  Men hielt dat hem de geeſt uit liefde ſchier verdween;
  En deſen onverlet hy liep een blauwe ſcheen
Ick heb hem af-geleyt, gelijck ſijn vrienden weten,
Die heden aen den dag op my noch zijn gebeten
  't Is dan de waerheyt niet, dat gy maer zijt verkragt,
  En dat ick als een ſloir word in het ſpel gebragt
Ick ben een eenig kint Laet vry het oordeel ſtrijcken;
In adel, eer of goedr en wil ick niemant wijcken.
  En wat de ſchoonheyt raeckt, voorwaer de ſaeke ſpreekt,
  Dat u in dat geval maer al te veel ontbreekt.
Wel hout dan eenmael op hier voor het recht te ſeggen
Dat ick door ſlim beleyt het ſtuck ging weder leggen.
  Ick mis in ware daet mijn eer, en hoogſte goet,
  En 't is mijn diepſte leet dat ick het ſeggen moet.
Maer nu dit ſwaer verdriet is over my gekomen,
Soo dient het evenwel ten beſten opgenomen.
  Eylaes! wat ſal ick doen? Ick ben mijn eere quijt,
  En ben tot aen de doodt geſwollen van de ſpijt.
Maer ſiet, des Ridders bloet en kan my niet geneſen.
Ick ſal, hoewel hy ſterft, een droeve Vryſter weſen,
  Een Vryſter ſonder eer, een Vryſter, niet een Maegt,
  En dat is, na my dunckt, al beter niet gewaegt.
Ick wil dan, ſoo ick kan, ick wil my gaen begeven,
Om liever met een boef als ſonder eer te leven
  En of hy qualick gaet, en my geen woort en hout,
  Noch ſal ick eerlick zijn, dewijl ick ben getrout.
Wat kan ick beter doen in ſoo verbolte ſaken?
't Is wijsheyt, van de noot een deugt te konnen maken.
  Dit wort alſoo betracht oock by den wijſten man;
  Mag hy niet ſoo hy wil, hy doet gelijck hy kan
Doch ick kan van den helt ſoo qualick niet vermoeden,
Ick hoop dat ſijne gunſt mijn ſchade ſal vergoeden,
  Te meer nu ſijn behoud my ſoo veel moeiten koſt,
  En dat mijn lacht gemoet hem van de doot verloſt.
't Is beter, na my dunckt, de Dochters der Sabijnen
In dit geheel beleyt gelijck te mogen ſchijnen,
  Als hier te willen doen gelijck het moedig wijf,
  Dat ſich uyt enckel ſpijt ging brengen om het lijf.
Maer deſe was getrout wanneer ſy was geſchonden,
En heeft daerom miſſchien geen beter raet gevonden.
  Maer ick die Vryſter ben, en buyten echten ſtaet,
  Mach doen gelijck de noot misbruyckte vryſters raet,
Doch, naer ick aen u merck, gy wilt'et niet gedogen,
Gy wilt uw fellen aert voor al de werelt togen;
  Maer des al niet te min, dat gy my niet en jont
  Komt my ten vollen toe, alleen op deſen gront.
Siet als men beſig is een vonnis uyt te ſpreken,
En dit na lang beraet de ſtemmen efter ſteken,
  Soo wort de bange ziel, die voor den Regter ſtaet,
  Ganſch vry en ongeſtraft getogen uyt den Raet.
Dit is een oude wet, gebout op goede reden,
En menigmael gebruyckt in al de meeſte ſteden.
  Het recht is over al van goedertieren aert,
  Al waer dat twijffel is, daer wort een menſch geſpaert.
Wel aen, ons out gebruyck heeft u en my gegeven,
Dat aen dit ſchuldig hooft mag werden voorgeſchreven

  Het leven of de doodt, na dat het ons behaegt,
  En wat'er ſal geſchien dat wort hier nu gevraegt
Gy ſegt met vollen mont. De ſchender dient te ſterven,
En ick in regendeel Hy moet het leven erven
  Soo is dan tuſſchen ons een wonder harden ſtrijt,
  Dies is Menander los en van de doot bevrijt
Wat is'er meer te doen? wat is'er meer te ſeggen?
Wat hoef ick wederom uw gront te weder-leggen?
  Ick wil het echte bedt, dat Rijcken doet beſtaen;
  En gy het bloedig ſwaert, dat landen doet vergaen.
Wel aen dan, tot beſluyt, ick ſal een eynde maken,
Hier is na mijn begrijp, hier is wel uyt te raken
  Gy, wat ick bidden mag, doet hier, ô wijſen Raet,
  Het beſte voor de ſtadt, en 't nutſte voor den Staet.
Soo haeſt Jokaſte ſweeg, men ſag de lieden woelen,
Schier yder, ſoo het ſcheen, is anders van gevoelen
  D'een hout'et met de maegt, die met haer tonge ſtak;
  En d'ander met de maegt, die voor den Joncker ſprak,
Te midden uyt den hoop daer quam een ſtemme rijſen,
Die wou, gelijk het ſcheen, het ſchuldig hooft verwijſen
  Breng wacker, was den roep, breng hier een bloedig
      ſwaert.
  Wie jonge maegden ſchent en is geen leven waert
Een ander wederom, die anders was genegen,
Die toont wat hy gevoelt, en roept'er hevig tegen
  Onthoud u, wreede beul, hier dient geen hange-man;
  Hier is een ruſtig quint, die vrouwen dienen kan.
Hier op ſoo gaet de Wet de hoofden t'ſamen ſteken,
En in een ander zael van deſen handel ſpreken
  Hier wort in aller ernſt ten meeſten overleyt,
  Wat dat'er is gedaen, en wat'er is gelevt
Na lang en veel beraets, Tryphoſe wert gepreſen,
Jokaſte niet-te-min den vryer toe-geweſen
  Doch onder dit verſtant, dat ſy verhuyſen ſal,
  En nemen haer vertreck in ſeker ander dal
Soo haeſt als dit beſluyt is by de Wet genomen,
Soo ſiet men op de zael terſtont een Prieſter komen,
  Die heeft het jonge paer verſegelt in de trou,
  En die geſchonden was die wert een echte vrou.
Een Ridder in den Raet aenhoorde deſe ſaken,
En wat de jongeling, en wat de Juſters ſpraken,
  Hy woeg de ſtrenge wet, hy woeg den fellen eyſch,
  En valt met ſijn gemoet hier over in gepeys
Hy ſiet Tryphoſe ſtaen, hy ſiet hier deſtig weſen,
Hy kan in haer gelaet een moedig herte leſen
  Hy denkt ſiet daer een maegt, die vry wat hoge ſweeft,
  En die een reyne ziel in haren boeſem heeft
Sy doet in haer geſpreck van haren inborſt blijcken,
En ſoo een hoog gemoet dat ſou my wel gelijcken
  Sy is gelijck als ick, en paſt op geene praet,
  Die by het ſlechte volck gemeenlick omme gaet.
Het lijf is maer een romp, en, ſchoon het is geſchonden,
't Is reyn indien de geeſt maer ſuyver is bevonden
  De maegdom is een deugt, een onbegrepen goet,
  Die in geen vlees en woont, maer in een reyn gemoet.
Hier maelt de Ridder op by wijlen ganſche nachten,
Vint twiſt in ſijn gemoet, en ſtrijt in ſijn gedachten.
  Dan is hy voor de Maegt, dan van haer af-gewent,
  En al op deſen gront, vermits ſy was geſchent.
Ten leſten als de tijt wat langer is verſtreken,
Soo koomt hy tot de ſaeck, en laet de Juffer ſpreken.
  Sy weygert, ſy bedenckt; maer op ſoo wijſen voet,
  Dat ſy den Edelman te meer verlangen doet
Waertoe hier op geſtaen? het ſtuk wort aengebonden,
De Juffer wert verhoogt, die eertijts was geſchonden
  Want haer wert toe-geſtaen, dat ſy haer bruylofs-
      dag
  Met kruit, en maegdepalm, met bloemen kronen mag.
Dat ſy de ganſche zael, ge-eygent om te danſſen,
Mag cieren over al met verſche Rooſe-kranſſen
  De wet, na goet beraet, die heeft haer dit gejont,
  En vry, gelijck men houd, niet ſonder vaſten gront
De feeſt die wort volend met wonder groot vernoegen,
Men ſiet het deſtig paer haer geeſt en lichaem voegen,

Niet,

Niet, als een jongen hoop , door grillen van de min,
Maer door een wijs beleyt, en met een rijpe sin.
Sy eert haer waerde man, vermits haer treurig leven ,
Alleen uyt sijne gunst, is uyt de smaet verheven.
Hy viert haer wonder seer, om dat de jonge vrou
Haer droevig ongeval te sachter dragen ...
Men sag uyt dit verbont een van de beste paren
Die in de gansche stadt of in den lande waren ,
Soo vreedsaem is het volck, soo wel op een gepast.
't Is net en suyver werk als d'een hant d'ander wast.

t'SAMENSPRAKE,
ROERENDE
D'ONTSCHAKINGE.

PHILOGAMUS.

Dit is een gedenckwaerdige geschiedenisse, waerde Sophronisce. Maer zijn wy dese stoffe van ontschakinge van Vrouwen niet voor-by?

SOPH. Wy hebben , 't is waer , eenigermaten van de houweliken uyt ontschakinge veroorsaeckt hier voren gesproken, te weten , daer wy het stuck van de dochteren van Scilo, en wat haer van de Benjamijten is overgekomen, verhandelt hebben Maer dat is een geheel ander werck , en t'eenemael verscheyden van vrouwe-kracht in 't bysonder gedaen, daer van in dese geschiedenisse wert gewaegt,

PHIL Wel aen , segt my dan , wat nieuwe aen-merckingen meynt gy hier uyt nu te trecken?

SOPH Verscheyde, en die van soete bedenckinge. Voor eerst *Of het voor een verkrachte dochter beter is dat sy haren ontschaker trout , ofte wel datse den selven , volgens de wetten , met de doot laet straffen.* 2. *Of een jongman wel doet een Vrou-mensch , die een ander verkracht heeft , hem ten wijve te nemen. Waer uyt dat by gevolg komt te spruyten een derde vragen.* 3. te weten , *Of iemant wel doet te trouwen een beslapen vryster , die by linckernye door iemant misbruyckt is. Waer by dan komen kan een vierde bedenckinge.* 4. *Of een courtisane , of die met haer lichaem opentlijk gewin heeft gedaen , te trouwen , goet en betamelick is.* 5. *En voor een vijfde aenmerckinge Of het aen de zijde van de Vrous persoon een wettige maniere van houwelick zy , een misdadigen te verbidden, en of de Overheyt gehouden is soodanigen verbiddinge plaetse te geven*

PHIL Ick en meynde niet soo veel stoffe te steken in dese geschiedenisse Maer in 't verhalen van uwe bedenckinge is my noch te binnen gekomen een sesde vrage , die hier mede dient ondersocht, by nabuurigheyt van dese stoffe, dat is, * *Of een jongeling geleyt kan werden by vrysters of vrou-menschen ontschaeckt te konnen werden*

SOPH Gewisselick , waerde Philogame , indien wy aen alle dese gesneden stof fatsoen moeten geven , soo hebben wy vry een langen tijt van noode

PHIL. Maer, waerde man, als het u gelieft , soo kond gy het werck wel wat verkorten , indien gy (in plaetse van een lang verhael van reden te maken) sonder grooten omslag , kortelick uw gevoelen op yder stuck gelieft te openen.

SOPH Indien ick u daer mede vernoegen kan , Philogame, ick sal onbeswaert wesen dien voet te volgen. En sonder langer voorspel te maken, aengaende d'eerste vrage , te weten , of een jonge dochter wel doet haren schaecker te trouwen ; soo dient voor eerst geweten , dat na de Romeynsche rechten sulcks duydelick is verboden Want na de selve en vermag geen vrou-mensch , van iemant verkracht zijnde, den selven voor haren man te verkiesen, op dat alsoo de straffe , tegens de sulcke gestelt , by de Overheyt geoeffent soude mogen werden *l un C. de raptu.*

De Theologanten *in Concilio Meldensi* zijn van gelijcke bedenckinge geweest Want de selve hebben aldaer vast gestelt, dat de gene, die een vrou-mensch ontschaeckt , steelt , of verleyt, de selve geensins ten houwelick en mag verkrijgen of behouden, schoon hy de selve naderhandt , met bewillinge van ouders en vrienden, mogte hebben getrout.

Dan eenige hebben het gene voorsz. is verstaen alleen plaetse te moeten hebben , in gevalle dat de ontschaeckte te voren aen iemant anders by trou-belofte was verbonden geweest , latende andersins en buyten dat geval toe, dat een verkracht of ontschaeckt vrou-mensch , indien het haer gevalt , haren schender tot een man mag verkiesen , om alsoo haer eere eeniger maten te beteren. En daer toe schijnt te strecken den Text *Deut* xxII : 28 , en de geestelicke Rechten laten sulcks duydelick toe (*c. fin. de Raptor. Thomas Aquinas 2 sect quaest. 154. Art 7 cui assentitur. Hieron. Jul Clar. § raptor. num. 8. & seq*) En dien volgende zijn der oock verscheyde Parlemente en hooge Rechters , die sulcks by haer gewijsen alsoo hebben verstaen.

PHIL. Maer wat is in uw gevoelen het beste te zijn in dusdanige gelegentheyt voor het borgerlick leven? Ick hebbe gelesen dat'er een seker Koning in Spangien is geweest , die in soodanigen geval een schaker met seker verkrachte jonge Deerne dede trouwen , en de trouwe bevestigt zijnde , dede den geweldiger dadelik onthalsen. *Afflict super part consi regni rubr.* 19. *num* 13.

SOPH. Om soodanigen exempel uyt te vinden , en behoeft men niet eens na Spangien te reysen. Hertog Karel van Borgoengien heeft des het merckelickste hier in Nederlandt uyt gebracht dat ergens gevonden kan werden Want bevonden hebbende dat een van sijn gunst-genoten een eerlik burgers wijf tot sijnen wille hadde gebracht , met belofte dat hy haren man uyt de hechtenisse soude laten , daer hy den selven (wesende Gouverneur van een stadt in Zeelandt) in hadde doen werpen , en dat hy , in plaetse van sulcks na te komen , den man echter in de gevanckenisse hadde doen onthalsen , heeft den selven met dreygementen daer toe gebracht , dat hy de weduwe van den selven onthalsden borger tot sijne wettige huys-vrouwe troude , en dat onder een houwelicksche voorwaerde , dat soo hy sonder kinderen voor haer af-lijvig quam te worden , sy in dien gevalle volkomen Erfgenaem soude wesen in alle des selfs na te laten goederen En , na de houwelicksche voorwaerde was geteyckent , en het houwelick in sijn by-wesen door een Priester bevestigt , vraegde hy de voornoemde vrouwe, of sy nu vernoegen hadde over 't gene haer by hem gedaen was? en sy geantwoort hebbende , dat ja , verklaerde dat nu hem en de Justitie mede voldoeninge moeste werden gedaen , en dede hem dadelick doen even soo als hy de man van 't voornoemde vrou-mensch te voren hadde gedaen Sulcks dat hy sonder kinders voor de selve vrouwe overlijdende , sy dadelick , volgens de houwelicksse voorwaerde , erfgenaem bleef in alle sijn nagelaten goederen. *Lips. exemp & monit. polit. cap.* 4. *de Justitia quam princeps in jus fervet*

PHIL. Dat was voorwaer een strenge oeffeninge van straffe, selfs tegens een gunst genoot van den Hertog

SOPH. Het soude ontwijffelick beter gaen , in gevalle in alle hoven 't voorsz exempel na wierde gevolgt , en de toom niet soo los gegeven aen soodanige vuyligheden Maer of schoon eenige Rechtsgeleerde toestaen , dat een ontschaker vermag te trouwen de gene die hy geweldt heeft gedaen , indien hy de selve daer toe kan bewilligen , soo en wort nochtans niet verstaen , dat de selve daer mede oock vry van de verbeurte sijner goederen , maer in tegendeel van dien werden de selve gehouden voor ge-eygent aen de gene des recht hebbende *Idem etiam de jure canonic. Jul. Clar d. § & gloss. in c. cum secundum , in verbo , Certoque casu , de haeret. sexto , quam dicit communiter approbatam Marc. decis.* 3. *num.* 3

PHIL. Maer dat nu over geslagen , schoon hier of elders mogte werden toe gestaen , dat het een geschoffierd vrous-persoon geoorloft mogte zijn haren ontschaker te trouwen , soo soude als dan noch voorder te letten staen , of het haer oock oirbaer en dienstig is sulcks te doen ; en daer op dient naerder opening gedaen , die ick van u verwachte , waerde Sophronisce

SOPH Ick vinde daer in vele groote redenen van bedenckelickheyt , soete jongeling , en oordeele dat in sulcks iet , sonder onderscheydt , te willen besluyten , geen wijsheydt soude wesen. Want het kan gebeuren , dat eenig vrouw-mensch wert tegen haren danck onteert van een onverlaet , van een struyck-rover , ofte eenig ander schuym van boeven , soude haer in dien gevalle wel iemant willen raden , alleen om datse verkracht is , soodanigen roeckeloosen mensche tot haren man te nemen? Voor my , ick meyne neen. Maer indien aen de andere zijde haer in hare eerbaerheyt geweldt ware gedaen , door een jongeling te voren voor eerlyck

[illegible], en niet ofte ontrent haers gelijck, en die sulcks, [illegible] van hert, ofte anders door den eenen ofte den anderen [illegible] mochte bestaen hebben, in dien gevalle [illegible] vrouw menschen konnen werden geraden, sich [illegible] met den selven te versellen, als haer geheele vor[illegible] een dier over te brengen. Anders, ten [illegible] en tot weering van soodanige uy[illegible] lebert te wesen, dat geen houwelick, maer [illegible] toe en kome

PHIL. Maer [illegible], die haer eere met gewelt en [illegible] verloren heeft, in dien gevalle ter hant ne[illegible]

SOPH. [illegible], ik Godt bidden dat sy haer ziele in lyd[illegible] stillen, en sien wat uyt-komst haer de goede Godt [illegible]? *In magnis malis magnum remedium est pati*

PHIL. Maer waerde man, (neem my ten goede dat ick sulks [illegible], 't is om eens des uyt den droom te wesen, [illegible] by wijlen by de jonckheyt hoort in twijffel tree[illegible] een rechte maegt gewelt in haer eere kan geschie[illegible] sy oock verkracht en tegen haren danck geschof[illegible] den

SOPH. [illegible] hier de dertele jengt hier van gevoelen soo het [illegible] stellen, Godts Woort, mijns oordeels, spreeckt [illegible] en duydelick op verscheyde plaetsen Hoe wort met [illegible] Sichem, Thamar van Ammon haren broeder verkracht [illegible] tegens haren danck beschemt? En soo gy des noch [illegible], leest Deuter XXII 23. *Wanneer een Maegt [illegible], en een man krijgt haer in de [illegible], soo sult gyse beyde doen sterven, de maegt ver[illegible] heeft, dewijle sy onder stadt was, &c. [illegible] een beloofde maegt op den velde krijgt, [illegible] en slaept by haer, soo sal den man alleen sterven, en de [illegible] Want sy en heeft geen sonde des doots [illegible], maer gelijk als wanneer sich iemandt tegen synen [illegible] en slaeg syn Ziele doodt, soo is dit ook Want by [illegible] velde; en de verloofde maegt schreyde, en daer was [illegible] hulp.* Dese wet, gelijck gy siet, en konde van Godt [illegible] niet gesteldt weten, ingevalle het voorgeven van de jonge [illegible], daer gy van gewaegt, de waerheyt gelijckformig ware. Meer en ben ick niet gesint hier van te spreken, Gy weegt en overleg dit nu geseyt is

PHIL. Met oorlof, waerde man, mag ick u bidden, soo laet my toe [illegible] een sake uw gevoelen met een woort te mogen vragen, dat is, of een vrou mensch geweldiglicken lijdende de bywoninge van een man, of, seg ick, de selve daer uyt kan ontfaugen? het welck mede by vele met een volkomen Neen wert versegelt.

SOPH. Dewijle gy maer met een woort mijn gevoelen hier op begeert te verstaen, soo vernoegt u met dese antwoorde, dat de Geleerde houden, dat ja een verkracht vrou mensch kan bevrucht werden door den genen die haer gewelt doet En boven dien noch dit, dat soodanigen kint na Rechten voor een wettig kint wert gehouden, ten aensien van de moeder, en niet voor een bastaert Maer de redenen die ick daer toe meyne te hebben, en hebje geensins te verwachten Laet ons weder komen tot onse voor-gestelde vrag-stucken *Hippol ad. l. 1 Item Divus ff. ad l. Corn. de Sicar. Joach Beust 1, part de sponsal num 59,*

PHIL. Maer ick bidde u andermael, beste Sophronisce, en dat voor het leste, niet voor onaengenaem op te nemen, dat ick u noch eens verge, uw oordeel te seggen op een sake die hier niet en is buyten ons voornemen Ick mercke dat de Wet aen de Joden gegeven (van de welcke wy nu gesproken hebben) sonderlinge siet op den tegenstant, die een maegt biedt tegen het voorstel van de soodanige, die de selve in hare eere gewelt soude willen doen, ten eynde om de selve schuldig of onschuldig te ontdeelen. Nu soo is't gebeurt dat ick, onlangs in seecker geselschap wesende, aldaer hebbe hooren voor stellen dit bysonder geval, te weten, Of het gebeurde dat een jonge Deerne, in eenig Kasteel haer op gesloten hebbende, en aldaer in een opper kamer werdende aen gevochten van eenige haer eere willende krenecken, en nu in seeker perijckel staende door de geweldigers over vallen te werden, en dat de deure van de Kamer by de selve op de vloer werdt geloopen, of, seg ick, de selve Deerne, hebbende gelegentheydt om haer uyt een venster te werpen, en alsoo door de doodt de oneere te ontgaen, sulcks vermag en behoort te doen, dan of se, sonder sulcks te doen, de uyt-komste van de saecke moet verwachten?

SOPH. Wel, Philogame, wat wiert van dese uwe vrage geoordeelt by het Geselschap, daer gy de selve hoorde voorstellen?

PHIL. Een uyt het geselschap, waerde man die hadde dese vrage voor gestelt aen een jonge hoofsche Juffrouwe, die ick merckte wel ter sake te wesen, en haer stuck sonderlingen wel te verstaen in saecken die te voren aldaer waren by gebracht, de selve vont haer onbetwist haer gevoelen daer op te verklaren, en seyde, des versoeck [illegible] zijnde, dat se wist dat het niemant toe en stont sich selven te dooden, dat het selve een algemeene regel was sonder bepalinge, [illegible] dat se beter soude vinden, in dien noot gestelt zijnde, [illegible] te wachten d'aenkomst van de geweldigers, en de uytkomste van de saecke, als haer selven, de venster uyt werpende, seker [illegible] om den hals te brengen.

SOPH. Wel, oordeelde het Geselschap dat de Juffrou qualick hadde geantwoort?

PHIL. Dat en heb ick niet verstaen; maer evenwel ick merckte dat'er eenige, en die niet van de geringste, soo wat schamperlick, doch bedecktelick, om toegen, en malkanderen op een bysondere wijse aen sagen, doch de reden van sulcks en begreep ick niet eygentlick, en wilde hier op uw oordeel wel eens hooren

SOPH. Wat my belangt, ick meyne dat de Juffrou wel Christelick en na de waerheyt van het stuck heeft geoordeelt, als wesende daer in van een en het selve gevoelen met den Oudt-vader Augustinus Maer evenwel oordeele ick, datse betamelicker, en, na de gelegentheyt van haren maegdelicken staet, beter soude gedaen hebben, in gevalle sy soo bekommerlicken vrage, wat haer aengaet, onbeantwoort hadde gelaten Daer schuylt soo wat in, na mijn gevoelen, dat bequamer voor een maegdelicken mont voor-by ware gegaen geweest met stil swijgen, als met de uytspraek van haer oordeel hier te toonen En dit meyne ick d'oorsake geweest te zijn, dat eenige van 't geselschap schamperlick daer over grimlachten *Rationes contrarias in casu simili vide apud Camer part 3. Medit. Histor cap. 78*

PHIL. Wel hoe! mocht dan de Juffrou, het stuck grondelick wel verstaende, haer verstandt niet doen blijcken in soo eerlicken Geselschap?

SOPH. Wat my aengaet, had ick in haer plaetse geweest, ick hadde een eerbaer stil swijgen voor een verstandige antwoorde op die gelegentheyt in 't werck gestelt, En dat even sulcks konde wel met soodanigen maniere van doen geschiedt hebben, dat men beyde en haer goet oordeel, en haer maegdelicke ingebondenheyt soude hebben konnen bespeuren Veel saecken van soodanigen stoffe dienen by jonge maegden veel eer met sullen monde, als met spreken en beter met een soet blosjen, als met een scherpsinnig verstandt, beantwoort te werden Daer en is noyt soo vryen tijt of plaetse, dat men 't al moet of behoort te seggen, en het stilswijgen is al mede by wijlen een antwoorde, en vry niet sonder kracht. Maer tot onse tweede vrage, die nu met al de reste al hadde beantwoort geweest, ten ware gy dese tusse-vallen hier in 't spel had gebracht

PHIL. Neemt my sulcks ten besten, waerde vrient, ick en beklage des mijnen tijt niet, maer houde my derhalven aen u soo wel verbonden als voor de reste. Maer ick swijge hier van, en verwachte nu vorder wat gy sult goet vinden op de over gebleven vragen, hier te voren aengeroert.

SOPH. De tweede voor-stellinge was, Of iemant wel soude doen, op het exempel van den Raets heer, in dese geschiedenisse vermelt, ten wijve te nemen een deerne by een ander tegens haren danck geschent En daer op meyne ick, na de mael dat het lichaem by de wijse niet en wert verstaen geschonden te zijn, als de geest en de wille, daer uyt rijsende, ongeschent in haer geheel zijn gebleven, en dat de maegdom veel eer is een deugt des geests, als des lichaems Dat een Vrouwe, schoon ontschaeckt aen haer lichaem by een booswicht, even wel geseyt kan werden eerlick te zijn gebleven, ja haren maegdom te hebben behouden, en daerom niet oneerlick te zijn soodanigen Vrou mensch tot een Vrouw aen te nemen, sonderlinge ingevalle de selve met eenige uytmuntende deugden is begaeft

PHIL. Ick en kan dat soo niet recht begrijpen, en weet ook niet of ick het selve in 't werck soude konnen stellen My gedenckt gelesen te hebben, dat Catharina Hauward, Koninginne van Engelandt, by Hendrick de achtste, in 't jaer 1542, wert onthalst, sonderlinge vermits sy aen een groot Edelman, Colpeper genaemt, verlooft was geweest, en dat soo verre, dat sy sijnde [illegible] onderlinge voorwaerde t'samen hadden gemackt, en dat de [illegible] Catharina sulcks niet en hadde geopenbaert Ick geloove dat de Koning dit soo ernst op-nam, vermits hy geloofde dat jongelieden, die soo verre t'samen zijn gegaen selden van den anderen geheel vry zijn; gelijck hy oock den voorsz Colpeper naderhant dede beschuldigen, van te grooten kennisse met de Koninginne gehadt te hebben, en dede hem daer na mede den kop af slaen Wie soude dan een ontschaeckte ten Wijve nemen willen, dat het seker is dat de selve geschonden is?

SOPH. Wat my belangt, ick achte beter te zijn eene te nemen met rechte gescheyden, als met dertelheyt misbruyckt Hoort, ten eynde als voren, een exempel van een grooten Godsalig Prins, die misschien geseyt kan werden meer te hebben gedaen als dat nu geseyt is. Is u niet indachtig gelesen te hebben hoe David, vluchtende voor de rasernye van Saul, sijn Vrouwe Michal, Sauls dochter, hoewel sy David sonderlinge lief hadde, (als de Schrifture tuygt) door Saul als gedrongen is geweest, in het afwesen van David, haer te geven tot eenen anderen man, te weten tot eenen Paltiel, de soone Lais, die de selve al een geruymen tijt by sich heeft behouden, namentlick, tot in de doodt van Saul? En nu heeft de Koning David met ernst op Abner versocht, ten eynde die hem weder soude werden toe-gebracht, gelijk sulcks is geschiet, en de selve ooch wederom by David is aen-genomen, ontwijffelick op dien grondt, dat al wat'er geschiet was uyt bedwang, en niet uyt vryen wille was gedaen

PHIL. Maer is het wel te gelooven, dat soo grooten Koning en soo wijsen man, als David was, in de gemeenschap van [illegible] de weder soude hebben willen aen-nemen, een wijf, die, by [illegible]

[illegible]

[illegible] een ander haer lichaem hadde gemeen ge-[illegible] dunckt my niet waerschijnelick sulcks [illegible] ick mercke dat de selve Vorst op een [illegible] wel anders heeft gegaen. Want ten ty-[illegible], uyt ick en weet niet wat reden van State, [illegible] ophels by Absolon waren beslapen, soo heeft [illegible] weder-komste (schoon sulcks mede met dwang [illegible] alle de selve voor alle tydt besloten, en noyt meer [illegible]. Ick sonde daerom nu bedencken geven, of oock [illegible] souden behooren te werden, dat Michal den Pal-[illegible] Koning Saul is toegeeygent geweest, maer dat Pal-[illegible] verder geen besit en heeft genomen; maer heeft al vo-[illegible] alsoo men dagelicks besig was om David van kant te [illegible] hoe het daer mede soude af-loopen.

SOPH. Ick weet wel, lieve Philogame, dat eenige van de oude, [illegible] *Lyranus* van gevoelen is, dat Paltiel met Michal geen [illegible] van bedde en heeft gehadt, maer sulcks strydt (mijns [illegible]) met de waerschijnelickheyt der sake. Want als Isboseth, [illegible], Sauls soone, haer dede halen, ten versoecke van David, van Paltiel, *de sone Lai. haer man*, seyt den Text, *ging met haer, [illegible] haer na tot Bahurim toe* 2. *Sam* III. 16. sulcks dat hy van haer met scheyden en konde, voor hem Abner dede weg gaen, en weder t'huys keeren. Gy siet hoe den Text Paltiel noemt den man van Michal, gy siet hoe teeren genegentheyt hy toont in [illegible] scheyt, gy siet den langen tijdt die Michal by Paltiel is ge-[illegible] uit alle 't welck klaerlick is af te nemen, dat de voorsz. [illegible] onderlinge geleeft hebben als twee echte lieden.

PHIL. Soo sie ick dan uwe meyninge te wesen, dat Michal by [illegible] als sijn huysvrouwe, voor een tijt lang gebruyckt zijnde, [illegible] by den Koning David weder is aengenomen, op dien gront, [illegible] gene by Michal in desen deele is geschiet, uyt dwang, en [illegible] gende uyt gewelt is gebeurt, en dat de voorsz. Michal [illegible] leggen.

> Crimen erat nostrum, si delinita fuissem;
> Cum sim rapta, meum quid nisi nolle fuit?

> *Gewis ick hadde schult, had ick mijn teere deelen*
> *Uyt lust, of geyle jeugt van iemant laten streelen:*
> *Maer, siet, ick ben verkracht, en met gewelt ontschaeckt,*
> *Dus heb ick niet verdient om des te zijn gelaeckt.*

En met *Arnobio*, *Non est nocens quicunque sponte non est nocens, quia delicta sine delinquendi animo non constituuntur.*

SOPH. My en komt jegenwoordelick geen bequamer uyt-legginge voor. Soo gy wat beters hebt, laet ons hooren.

PHIL. Wat my aengaet, ik wil uw gevoelen niet seer tegen spreken, waerde man. Maer had ick in des Konings Davids plaetse geweest soo en weet ick niet, of ick het stuck alsoo soude hebben konnen opnemen als hy dede. My dunckt ick ben wat vieser in die gelegentheyt. Ick weet dat de Rechts geleerde seggen, dat in gevalle iemants verloofde Bruyt met geweldt quame geschoffiert te worden dat de Bruydegom haer, om die oorsake wille, niet en vermag te verlaten, en veel meer heeft sulcks plaetse in een wettige huys vrouwe. Maer in het voor-gestelde geval van Michal vind ick al andere in-sichten (*Cypr tract de Sponsal cap.* 13 §. 47) Maer of een Man wel doet een Vrouwe, die haer in overspel verloopen heeft, wederom aen te nemen, en of oock de Rechter de straffe mag vergeven, daer op uw gevoelen.

SOPH. De Euangelische Kercken (seyt een geleert man) zijn gewoon den genen, die het ongelijck heeft geleden, te vermanen, sulcks aen den schuldigen persoon te willen vergeven, en indien sulcks geschiet, soo houd de Rechter de straffe op, ter eeren van 't Houwelick, en laet den schuldigen los. Maer of de selve weder in by-wooninge behoort te werden aen-genomen, dat heeft meerder swarigheyt. 't Is waer dat'er veel schrijvers Ja toe seggen, maer die zijn meest van die gene, de welcke de kleynigheyt niet en kan werden aen gedaen, als geen vrouwen hebbende. Maer wederandere, en vry deftige lieden, zijn van gevoelen, Dat een Overspeelster weder in te nemen, niet alleenlick schuldig is voor de Man, maer oock schadelick voor 't gemeen, als oorsaeck gevende aen onnuchtige Vrouwen tot onkuysheydt. Indien nochtans een Man, na gedane schip-breucke, de selve zee noch eens wil bevaren, daer en is noch recht noch regel van Godsdienst die hem sulcks belet, indien sulcks geschiedt na gedane boete, en met kennisse van de Overigheydt. Maer die een onrechtvaerdige Overspeelster by sich behout, wort verstaen als een roffiaen van sijn wijf te wesen. *Cum uxore sub maledicto est, inquit Hieron. Arnis[?] de jur Connub cap 5 sect 9. num* 1

PHIL. Maer wort in de Spreucken Salomons niet onder andere gelesen, dat die een Overspeelster behoud dwaes is en godloos?

SOPH. 't Is waer, lieve Philogame. Maer behoudens dat in den Hebreeuschen Text die spreucke niet en wort bevonden, soo wort de selve by de schryvers verstaen van eene soodanige, die noch haren onder-naeyt. Tot welken eynde *Hieronymus* seyt. *Hy is onrechtvaerdig die een onschuldige beschuldigt, dwaes die een schuldige behout.*

[illegible] PHIL. Maer, om verder te gaen, ick verwachte uw gevoelen op de derde vrage, te weten, of iemant wel doet een Vryster, by hem te voren gebruyckt tot sijn bysit, [illegible] te nemen? en sonder voor-oordeel van 't gene u believen sal hier op te seggen, soo meyne ick dat gy sulcks veel min sult goet vinden, als van eene die met enckel geweldt hier in is mishandelt.

SOPH. Het geval soo staende als het selve is voorgestelt, en geen wet, gebruyck, ofte lands recht iemant tot trouwen in den voorschreven gevalle verbindende, soo houde ick het met die gene, die het selve voor een Jongeling ondienstig meynen te wesen en weyger zijnder die soodanige by-sitten (sich eygentlick tot enckele dertelheydt van de uyt-schuymende jeugt hebbende laten gebruycken) trouwen, die daer over niet groot berouw namaels en hebben gehad. De Poeten hebben sulcks willen af beelden door het Houwelick van Jupiter en Juno, die buyten echte te voren onderlinge haer lusten hadden gepleegt. Siet, wat een huys, tot in de andere wereldt toe, by de selve wort gehouden, vol oneenigheyt en yversucht. 't Is als het spreeckwoort seydt Sijn vuyligheyt doen in een korf, en den selven daer na op het hooft setten. Ick spreke in gelegentheydt als voren is geseydt. Anders soo iemant een eerlicke deerne met schoone woorden, beloften, huichernyen, en diergelijcke tot een val hadde gebracht, en niet selfs by haer en ware verlockt geweest, soo meyne ick, dat een soodanige niet alleen en vermag, maer oock behoort de selve deerne weder ter eere te brengen door een wettigh trouwen, gelijck in veel welgeregelde Landen en Steden wordt gebruyckt, en oock by de Wet Moysis valt gestelt. (*Montagne liv* 3 *cap.* 5. *sur les vers de Virgile.*)

PHIL. Ik mercke met wat onderscheyt gy dit voort-brengt, waerde Sophronisce, en daer op dienen jongmans en jonge dochters wel te letten. Maer ick hebbe een jong Edelman gekent, die, geheel andere insichten hier op hebbende, (als ick sie dat gy doet) valte lick hadde voor-genomen, niet alleen een by-sit hem tot een wijf toe te eygenen, maer selfs een soodanige die eerst by een jongman alleen, en daer na een wijle tijdts openbaerlick wiste met haer lichaem hadde gedaen, en dat om redenen, die hy my seyde, siende op sijn vleeschlickheyt, die ick hier niet en wil verhalen, meynende daer in voor hem te hebben de geestelicke Rechten, die sulcks voor een verdienstig werck stellen (*C inter opera charitatis de Sponsal.* 16. *Abelard. & Præpos Convet. part* 2. *de matrim. c. ret.* § 11, *num* 3)

SOPH. Wat de geestelicke Rechten ten dien aensien betreft, die hebben een ander oogmerck, als de onbeluysde, en in lusten versmoorde jongeling dede. Want de selve Rechten sien alleenlick in desen gevalle op iemant, die uyt enckel yver, om een ziele te behouden en een mensche uyt den verderve te trecken, sulcks aen de handt nemen, niet op de gene die by de soodanige meerder lust meynen te rapen als by eerlicke vrouwen. Maer soodanigen yver is van seldsaem gebruyck en weynig (soo ick meyne) te vinden.

4 PHIL. Nu een woort van de by-sit eens anders te trouwen.

SOPH. Een by-sit van een ander te trouwen, heeft vry mede sijn bedencken. De oude Hebreen hebben een beslapen Dochter een *vernederde* genaemt, *Gen.* XXXIV 2. want sy verviel van haren staet, na Gods Wet, *Deut.* XXII. wiert eerloos en een slavinne van de straffe. Maer na de woorden des Apostels *Heb* XIII, moet het houwelick eerlik en sonder vlecke wesen. 't Is oock kennelick, dat selfs by de Romeynen een soodanigen vrou-mensch niet alleen in haer selven eerloos wiert geacht, maer datse ook oneerlick maekte den genen die de selve in sijn by-wooninge op-nam. Men leest by den Out vader *Chrysostomus* dese spreucke ten selven eynde dienende. *Gelyck* (seyt hy) *iemant wreet en onredelick is die een eerlicke vrouwe verlaet, soo is hy dwaes en onrechtvaerdig die een hoere by hem behout.* De Hoog-duytsche seggen, dat hy, die een hoere trout, is een schelm, of haest een worden sal. En dat is van heden of gisteren niet, datse sulcks hebben gevoelt, dewijle *Corn Tacitus* getuygt, dat van outs onder de selve geen genade en was, ten aensien van eene die sich in haer eere verloopen hadde, en dat noch jonckheyt, noch schoonheyt, haer in dien gevalle tot een goet houwelick konde brengen (*Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius,* Plin Paneg.

Sicut crudelis & iniquus est qui castum dimittit uxorem, sic fatuus & injustus est qui retinet meretricem Chrys ad 9 cap Matthæi.

Publicatæ pudicitiæ apud Germanos nulla erat venia, non forma, non ætate maritum invenerit Tacit de morib. German.)

Ick kome dan tot de vrage by u te berde gebracht, te weten, of oock een jongeling na Rechten mag geseyt werden ontschaeckt te konnen worden, en daer op antwoorde ick met een woort, dat ja; gelijck niet alleenlick de Rechts-geleerden over al getuygen, maer de hooge Recht bancken en Parlementen oock dickmael gewesen hebben. Maer dat vrouwen sulcks bestaende met'er doot souden behooren gestraft te werden, daer in soude ick het houden met de gene die het selve ten aensien van vrouwen ofte maegden wat tachter op nemen, oordeelende dat de selve, na gelegentheyt van saken, niet met de doodt, maer met minder straffe, na bescheydentheydt van den Rechter, behooren te mogen bestaen (*Jul. Clar. §. raptus, num* 6 *ubi dissentientes Doctores & exempla contraria recenset*)

PHIL. Maer hoe kan sulcks doch ontschaecken ofte verkrachten genoemt worden? Voorwaer, indiender eenige gevonden worden die met schijn van redenen derven seggen, dat geen vrouwensch tegt verkragt en kan worde, en geen gewelt in haer lichaem

en kan lijden, sonder ten minsten eenige toe-standigheyt, hoe kan doch aen een jongelinck sulcks gebeuren? Maer kan 't eenighins geschieden oock tegen danck in dese gelegentheyt, een man te dwingen om te doen het gene dat niet als uyt rechte goetwilligheyt en kan geschieden, dat dunckt my een van de grootste vreemdigheden te wesen, die men kan bedencken, en 't is mijns oordeels wel geseyt.

Al is de Vryster sleegh, noch wortse wel de Bruyt,
Maer wil de Vryer niet, soo is de vrientschap uyt

SOPH. Een vrou mensch werdt geseyt een jongeling ontschaeckt te hebben, schoon sy den selven niet met geweldt, maer met bedrog of vleyende woorden tot haer lockte.

PHIL. Wel, dat en kan immers geen verkrachten ofte ontschaken (dat gewelt in sich begrypt) geseyt werden, en derhalven en meyne ick niet dat een Rechter daer op soude willen acht nemen in wijsen van vonnissen.

SOPH. In trouwen ja. *Papon* in sijn 22 boeck, in den 16 titel, arrest 3, verhaelt, dat een dochter, schoon van haer persoon, om soodanigen vervloeckinge is verklaert geen houwelick te hebben met den voor-schreven jongeling. Een vryster, seyde *Papon*, niet anders hebbende als de schoonheyt van haer persoon, hadde door haer aenlockende gelaet het beleydt, dat een jong en rijck jongeling, noch onder voogdye staende, met haer een houwelick hadde gesloten. De Voogden van den selven jongen Edelman stellen haer aen om dit houwelick, als by ontschakinge geschiedt zijnde, te doen vernietigen. De saecke komende voor het hoog gerichte van Parys, is men bekommert, hoe men dit stuck noemen sal. Om niet lang te wesen in dit verhael, het houwelick is verklaert, niet te mogen bestaen, de Vryster ter nauwer noot, sonder straffe op haer persoon, ontkomen: maer de Moeder en haer helpers, en de Notaris selfs, die de Houwelikse voorwaerde hadde geschreven, alle verwesen in een merckelicke geldt-boete. Tot besluyt seyt de voor-schreven *Jean Papon*, dat hier uyt blijckt, dat een mans-persoon soo wel ontschaekt kan werden als een vrouwe, (*per gloss in l. un C. de rapin in verb sponsam in p. quæ fuit optimo Johan antiqui glossatoris*) en dat sulcks in Vranckrijck alsoo wert verstaen.

PHIL. Voor my, ick en kan dat soo niet op nemen, om de redenen te voren by my verhaelt, gelyck ick mede niet en wil geloven dat eenige Rechters, Rechts-geleerden en Naturalisten wesende, het selve alsoo souden verstaen.

SOPH. En werpt dit soo verre niet, lieve Philogame. Want daer zijn al te versche exempelen om sulcks te willen loochenen, en dat selfs in Vorstelicke persoonen. Hoe, is tot uwer kennisse niet gekomen, dat nu onlangs, ja selfs in den Jare 1634, op den 5 September, het Parlement van Parys een wysdom heeft geuytet, door het welcke het Houwelick van Monsieur, Broeder des Konings, ter eenre, en de Princesse Marguerite van Lotteringe ter anderer zyden, is verklaert nietig en geensins te konnen bestaen, en dat Hertog Karel van Lotteringen met Nicolaes François des selfs Broeder, en Henriette van Lotteringen, Princesse van Palsburg sijn Suster, ter saecke van ontschakinge gedaen in den voor-schreven Broeder des Konings, gebannen uyt het Ryck van Vranckryck, met verbeurte van alle der selver goederen? Soo gy dat niet en weet, ick kan u dat wysdom noch terstont doen hebben, gedruckt tot Parys in de Druckerye van sijn Majesteyt.

PHIL. Maer heeft men wel oyt van iet sulcks in andere deelen van de werelt gehoort?

SOPH. Ick segge u, dat ja, goede Philogame, en ick hebbe selfs weten gebeuren in Engelant, dat een seer eerlicke, bevallicke en aensienelicke Jonk-vrouw in den selven lande beschuldigt is geweest een jongen Graef ontschaeckt te hebben, en na ick de saecke hoorde verhalen, en soo se vers geschiedt was, en was'er anders tusschen hen lieden niet omgegaen, als dat men oock hier te lande voor goet en eerlick soude gekeurt hebben. De voornoemde Juffrouw was te gaste genoot met haren Broeder op een promotie feest van een jong Edelman (gelijck in dat Ryk veel plag te geschieden) en alsoo sy seer meesterlick op de Luyt wist te slaen, en met het spel van haer stemme te vermengen, werdt haer op 't leste van de maeltijdt een Luyt toegebracht, en met een werdise versocht, het geselschap met een deuntjen te willen vereeren. Sy, na eenige heusche weygeringe, begon 't werck, waer in sy soo wel beviel aen sekeren jongen Graef, regel-recht over haer sittende, dat de selve, in 't af gaen haer waer-nemende, na veel tot haren lof gesproken te hebben, eyndelick sijn rechter hant uyt-stack, verklarende datse in hem een man gewonnen hadde, soo sulcks haer mochte gevallen, het selve sijn voorstel soo dapperlick aendringende, dat hy toonde dat het hem ernst was. Sy, door dit onverwacht geval niet weynig ontset wesende, en onseker wat te doen, ontseyde voor dat mael den Graef sijn versoeck, met de meeste heusheydt diese konde. Maer terstont daer na haren Broeder in een Kamer bysonder geroepen hebbende, vermeldde aen den selven haer weder-varen, versocht raedt, hoe te doen, in-gevalle haer sulcks andermael mochte voor-komen. De Broeder, sich wat bedacht hebbende, raedt haer, dat schoon hare ouders niet daer ter plaetse, maer tot Londen waren, en dien-volgende als nu niet gehoort konden werden, dat sy (in-gevalle de sake haer noch eenmael schoon mochte voor komen) den Grave den koop soude toe-slaen, gebruyckende daer in de meeste beleeftheydt haer doenlick wesende, niet dat vertrouwen dat haer luyden ouders (vermits de schoone gelegentheydt sich nu biedende, en die vermoedelick niet licht weder sich en soude vertoonen) sulcks haer niet als ten goede en souden af nemen. De Jonckvrou, met den raet van haer Broeder gestijft zijnde, maeckte wederom de Luyt by der handt te hebben, en bestondt weder te vissen met het eygen net als voren. De jonge Graef daer ontrent zijnde, en noch de selve beweginge in sich gevoelende, heeft andermael, met groote toe-genegentheyt, gelijcke aen-bieding als voren aen de voorsz. Jonck-vrouwe gedaen, die sy oock dancelick heeft aen-genomen, en terstondt daer na sulcks haren Broeder aen-geseyt, dewelcke, daer op niet slapende, wiste te wege te brengen (gelijck in dat Ryck niet nieuw en is) dat de jonge lieden noch dien eygen dag by een Kercken-Dienaer in haer trouwe zijn bevestigt geworden, die oock de volgende nacht haer bedde gemeen hebben gemaeckt, en zijn eenige weynige dagen daer na te samen tot Londen als echte lieden, aen-gekomen. Doch de ouders van den voorschreven Graef, van 't gene dat'er tot Oxfort gebeurt was verwittigt, en des gansch t'onvreden wesende, hebben beyde de voor-schreven jonge lieden versteeckert, en de selve van den anderen gescheyden, hebben elck in een bysondere plaetse doen bewaren, en daer op is gevolgt dat de voorsz. jonge Jufferou is beschuldigt geworden, van door het gene voor schreven is, ontschakinge in de persoon van den jongen Grave begaen te hebben, werdende de omstandigheden ten naesten by als voren is geseyt, maer met hatelicke woorden, opgehaelt, en soo geduyt als of de selve geleyder lage daer op hadde geloert, om den voorsz. Grave in 't net te krygen, daer het tegendeel van de anderzyde ernstelick wierdt gedreven. Dese sake verhaelt werdende over tafel van de Heer Ambassadeur van desen Staet, daer ter selver tydt verscheyde Jonck-vrouwen en andere jonge lieden wesende, wierdt oorsaecke genomen, voor en tegen de Jonck vrou discoursen te maken, en wierdt sonderlinge daer op gestaen, dat de voorsz. Jonck-vrou ten minsten haer eygen ouders eerst kennisse hadde behooren te doen van de sake, al eer sich in gelegentheyt van trouwe te verbinden. Maer andere meynden, sulcks verschoont te konnen werden *ex præsumpta mente parentum*, vast stellende, dat de selve, om de gansch vorderlicke gelegentheyt, stil-swygende, moeste verstaen werden hier in bewilligt te hebben, ja dat de selve vermoedelick de Jonck vrou (indien sy niet en hadde toe getast) beschuldigt souden hebben van gebreck van oordeel, vermits sy soo schoonen kans haer vruchteloos hadde laten ontglippen.

PHIL. Maer hoe is het eyndelick daer mede af-geloopen?

SOPH. My dunckt verstaen te hebben, dat, na lange moeyelickheden en tusschen sprake van vrienden, het houwelik eyndelick by de ouders van den Graef voor goet is erkent. *Posse autem ratihaberi nuptias a parentibus, etiamsi sine ipsorum consensu contractæ sint, late demonstrat Basil. Monerus tract. de matr. cap.* 10.

PHIL. Of een Jongeling op die maniere, als nu verhaelt is, kan geseyt werden ontschaeckt of verkracht te zijn, daer op valt (mijns oordeels) noch vry al wat te seggen. Maer ick weet onlangs een geval gebeurt te zijn, dat ick houde op beter gront ontschakinge ofte gewelt genaemt te mogen worden. Een vader en andere vrienden, hebbende onlangs een Jongeling op het bedde betrapt, daer hy met de dochter van den huyse sijn lust hadde gepleegt, hebben den selven met dreygementen daer toe gebracht, dat hy (anders geen uyt-komst siende) de selve heeft belooft wettelick te sullen trouwen, en hebben den selven oock een schriftelick bescheyt afgeperst. De vrage is, nademael by een yder vast wert gestelt, dat alle houwelicken uyt bewilginge moeten geschieden, en anders niet, of de selve jongeling gehouden is sijn trouwe, in voegen als voren hem af gedwongen, te voltrecken, dan of hy vryheydt heeft sich elders te mogen verbinden? *L. neque ab initio 14. C. de nupt. l. Titia 134. ff. de verb. oblig.*

SOPH. Gy schijnt de vrage, by u voor-gestelt, lieve Philogame, alreede selfs beantwoort en voor den jongman beslist te hebben, en misschien meynt gy des wel gegront te wesen. En evenwel ick ben anders van gevoelen, en segge, dat soodanigen jongeling, ten zy de dochter, daer hy mede te doen heeft, anders van oneerlickheyt beschuldigt kan werden, verbonden is sijn belofte na te komen, en meyne boven andere redenen daer toe te dienen de volgende Schriftuer-plaetsen, *Exod.* XXII 16 *Wanneer iemant een maegt bekout, die noch niet getrout en is, en beslaeptse, die sal haer geven haer bruydt-schat, en haer ten wyve nemen. Deut.* XXII 28, 29 *Wanneer iemant aen een maegt komt die niet betrouft en is, en grypt se en slaept by haer, en het wordt alsoo bevonden: Soo sal die, diese beslapen heeft, haren vader vijftig sickel silvers geven, en salse ten wyve hebben, daerom dat hyse geschendet heeft. Hy en kanse niet verlaten sijn leef-dage.* (*Quæ constitutio juris divini cum naturalem æquitatem & rationem in habeat (eisi lex Mosis nos non obliget) omnibus humanis traditionibus debet præferri. Vide late Basil. Moner. tract. de matr. c. 21 num.* 4. & 5.) Mitsgaders op dat de weelige jonge lieden hier leeren onthouden, en tot eerlicke houwelicken, niet tot vuyle dertelheden, sig leeren begeven.

PHIL. Gewisselick dat komt my gansch vreemt voor, en is t'eenemael

[illegible] len Wel, ick wil dat eenige van mijn [illegible] het wel ſal te paſſe komen. Maer noch [illegible] (dunckt u) van deſe ſtoffe?

[illegible] kort zijn, en gy kont uw antwoorde even [illegible] uyt onſe geſchiedeniſſe Ick [illegible] wel gehoort, dat eenige vryſters eertijts [illegible] daadigen, nu ter doot verwesen zijnde, [illegible] verbidden [illegible] tot mans te vereyſchen Is de Rech- [illegible] uyt een [illegible] ofte oude gebruycken, gehouden [illegible] ſoodanige verbidtſters te laten volgen, [illegible] 't Houwelick, gelijck men my heeft willen doen geloven?

Soph. Het is hier en oock in andere Rijcken by eenige eertijdts gebruyck geweest, maer de ſake, na Rechten ondersocht zijnde, wordt ſonder grondt en reden bevonde, als gy naerder kondt [illegible] by verscheyde Rechts-geleerde, daer van gewagende, onder andere by *Tiraquellus de pœnis mitig. concluſ. 56.* Wel, dat is nu [illegible] Philogame, en indien het u noch geen tijdt en dunckt van [illegible] ſcheyden, ſoo moeten wy noodelick tot een geheel andere ſtoffe [illegible], daer niet van geweldt, niet van ontſchakinge, maer van een uytmuntendt toeval van genegentheyt wert gehandelt.

Phil. Dat is te ſoeten ſtoffe, waerde man, [illegible] wy zijn te wel geſeten om het begonnen werck ſoo haeſt te [illegible], ick bidde u laet ons overgaen van geweldt tot liefde En ſtaet my weder het leſen toe, als voor deſen.

Soph. Wel, ſoo u dat alſoo gevalt, Philogame, ſoo beginne ick, en ſegge?

Daer is genoegh van kracht geſeyt,
Het ſtuck dient anders aengeleyt.
Gy hoort een blijder trou geval,
Dat u een wonder ſchijnen ſal
Want ſiet, hier komt een edel Vorſt,
Die naer een hooge ſchoonheyt dorſt,
En hier verſchijnt een jonge Maeght,
Die van een diep verlangen klaegt,
Schoon geen van beyden oyt en ſag
Wat haer den brant verwecken mag.

Hic nunquam viſæ flagravit amore puellæ

Phil. Wel aen, ſonder lang voorſpel, ick beginne.

HOUWELICK,

VEROORSAECKT DOOR

DROOMEN.

OF oyt een nacht-geſicht, of weg-
gerukte ſinnen,
Den droom en ſijn gevolg iet gel-
den in het minnen,
Yet brengen aen de trou, ſtaet
hier te zijn geſeyt,
En dier is even nu mijn penne
toe bereyt
Een wonder trou-geval, by niet een menſch verhandelt,
Die oyt Parnaſſus berg voor deſen heeft bewandelt,
Staet hier verhaelt te zijn, ten goede van de jeugt.
Wat nieu en ſelſaem is dat geeft de meeſte vreugt,
Dat geeft de meeſte vrucht; byſonder als de reden
Het ſtuck wil ondergaen tot in ſijn diepſte leden
Wel aen dan, geeſtig volck, wy komen tot de daet.
Gy let, na dit verhael, wat hier te leeren ſtaet.
Terwijl Hyſtaſpes droeg den ſchepter van de Meden,
Was heerſcher van het landt en al de rijcke ſteden,
En dat ſijn broeders heir, die Zariadres hiet,
Tot aen den gulden ſtroom van Tanais gebiedt,
Doen was Omartes Prins van al de groote Rijcken,
Die van den ſnellen golf tot in het Ooſten wijcken.
Hy, ſchoon nu wel bedaegt, had maer een eenig kint,
Een maegt die geeſtig was, en over-al bemint,
Een bloempje noyt geplukt, een roosje vers ontloken,
Van wiens vermaerde jeugt wert over-al geſproken.
Sy was naer hoofſche wijs en geeſtig op-gevoed,
Van adel wonder hoog, maer hooger van gemoet
Daer was een hollen berg in ouden tijdt te vinden,
Gelegen in het kalm en buyten alle winden,
Men ſag hier geenen dag of ſtralen van de ſon,
Vermidts het duyſter hol geen licht ontfangen kon
De deur was ſonder har om geen gerucht te maken,
En dat door haer gekir geen oog en ſou ontwaken
Daer was geen ambachtsman die met den hamer wrogt,
Geen ongeruſtig hooft dat op ſijn handel dogt
Daer quam geen hagel-buy gevallen op de bergen,
Daer quam geen donder-ſlag de ſtille velden tergen.
Daer was een ſoete beeck die over keytjens liep,
En door een ſacht geſuys het oog tot ſlapen riep.
Op 't voor-hof was een tuyn gebogen naer het zuyden,
Beplant met mane-kop, en duyſent groene kruyden,
Verweckers van den ſlaep. Geen hont baſt op het erf,
Geen gans of ander dier en queeckt'er op de werf.
Daer was geen yver-ſucht, geen ongeruſte ſorgen;
Maer niet als ſtage ruſt tot aen den lichten morgen.
Daer was geen haet bekent, geen druk of ſwarte nijt,
Geen nare dweepery, die in de ſinnen bijt.
Daer quam een dicke wolck ontrent het Slot geſegen,
En maeckte, wieder quam, tot ſluymer-ſucht genegen
Siet daer een vreemt geheym, daer ſich de Slaep ont-
Door vrou Natura ſelfs met eyger hant gebout. (hout,
Door al het ſtil vertreck zijn duyſent ledekanten;
Daer liggen op een ry ſijn waerde lijf-trawanten,
En wat men dromen hiet, een wonder vreemt gebroet,
Dat byſter ſelſaem ſpoockt, en vreemde ſaken doet.
Een deel kan aen het volk een blijden geeſt verwecken;
Maer wat'er omme-gaet en is maer om te gecken
Eylaes! haer ganſch vermaeck en is maer enckel waen:
Want als de ſlaep verſchiet, dan is de vreugt gedaen.
Een deel kan iemants hert in bange droefheyt ſtellen,
En met een grooten ſchrick tot in de ziele quellen;
Een deel ſtort iemants hert als midden in den doot;
Maer als de ſlaep verloopt, ſoo is hy buyten noot.
Een deel is wonder licht om op te zijn gedreven,
En leert een menſchen kint gelijck een vogel ſweven.
Een deel heeft ſijn vermaeck ontrent de woeſte zee,
Een deel in 't groene wont, en by het jonge vee.
Een deel doet iemants hert gelijk een ſteen verherden,
Een deel leert eenig menſch een paert of ezel werden.
Een deel een magtig Vorſt En waerom meer verhaelt?
Het is een klichtig volck dat om de geeſten dwaelt,
Soo veel de dieren zijn, die op der aerden leven,
Soo veel de ſterren zijn, die om den Hemel ſweven,
Soo veel het bloem-gewas is in een luſtig dal,
Soo groot is haer bedrijf, ſoo veel is haer getal.

De Slaep om dien tijdt, de Prinſſe van de bende,
Juyſt als hy met gemack ſijn leden omme-wende,
Spraek dus ſijn gaſten aen. Wie ſal op deſen nacht
Gaen ſpoken door het landt, en toonen onſe macht?
Wie ſal den bulle-man, wie ſal den nieker maken?
Wie ſal het ſlechte volck, en wie een Prins genaken?
Wie ſal een jonge Maegt gaen ſtorten in den ſin
Het ſoetſte van de jeugt, de krachten van de min?
Wie ſal een jong geſel ſijn lieſſte doen genieten,
En met een gulde ſchicht hem in den boeſem ſchieten?
Wie ſal of dit beſtaen, of grooter wonders doen?
Op, mackers, uyt het bed, op, geeft u in het groen.
Op, ſweeft ontrent de jeugt, of om bedaegde menſchen,
Die eer, of machtig goet, of groote ſtaten wenſchen.
Gaet handelt yder een na dat het u bevalt,
Terwijl de wijſte man op ſijnen leger malt.
Hier op quam Soet-bedrog ſich toonen op de kamer,
En ſeyde tot den Slaep: Geen ſpoock en is bequamer
Te doen wat gy beveelt als ick en mijns gelijck;
Laet my te deſer uur gaen ſweven door het Rijck.
Ick ſal al waer ik kom gaen drijven vreemde rancken;
De menſchen even-wel die ſullen my bedancken.
Want ſiet, een ſlechten bloet, een klunten aen den dijk
Die ſtel ick uren lang een grooten Prins gelijck.
Ick hebbe leſt een bloet gelucklig konnen maken,
Vermidts ick maer alleen ſijn leden quam genaken.
Hy was Alexis vrient, een klunten uyt het landt,
Soo rouwen harders kint als ick voor deſen vant.
Noch ging ick even-wel my deſe kracht vermeten,
Dat ick den kalen droes ſijn leet ſou doen vergeten.
Hy lag ontrent een ſeug te midden in den ſtal
Out, ſchamel, overſtolpt van enckel ongeval.
Ick quam hem door het oir tot in het breyn geſegen,
Ick ſag wie dat hy was, en waer hy was gelegen,
Ick blies hem in den kop een ſoete dweepery,
En ſtracks was hem de geeſt van alle kommer vry.
Ick ging mijn wonder-kunſt noch vorder openbaren,
Ick nam hem uyt de kop de ſwaerte van de jaren,
Ick gaf hem jeugdig bloet, ten minſten na den ſchijn,
Ick maeckte dat hy meynd' een edelman te zijn,
Den ſtal een prachtig hof Het loeyen van de beeſten
Dat nam hy voor geſang van al de fraeyſte geeſten.
Ick gaf dat hy de lucht als ſoet en luſtig prees,
Hoewelder van het vee maer enckel ſtanck en rees
Al was hy ganſch begaet, en bijſter vuyl bekrooſen,
Hem dacht hy lag geſtreckt te midden in de rooſen.
Ick ging hem boven dat beſtoken door de min
Een ſog die by hem lag die ſcheen een Koningin,
Die ſcheen tot hem geſint, en quam tot hem genaken,
En wou door ſoet onthael den harder vrolick maken.
Hy nam haer in den arm, ſy bied hem haren mont,
Die hy gelijck een roos, en noch al ſoeter vont.
Hy taſt haer naerder aen om volle luſt te plegen,
En, naer het ſchijnen mocht, ſy was'er toe genegen;
Maer ſiet dien eigen ſtont ſoo kraeyde juiſt een haen,
En ſtracks ſoo was de ſlaep en alle vreugt gedaen
Ach! Mopſus liet terſtont ſijn rauwe vingers glippen:
Want ſiet een vuyle ſog die lag hem aen de lippen
Daer wenſcht de rauwe quant, door ongeſtuymig bloet,
Dat noyt in ſijn bedrijf een hane wonen moet
Hy wenſcht dat hy terſtont de kraeyer mochte grijpen,
Om hem van ſtonden aen den roeper toe te nijpen.
Maer wat de man bedrijft, 't en gaf hem anders niet,
Als dat hy des te meer ſijn eygen weſen ſiet
Wel, dit is mijn bedrijf, en door mijn ſoete grillen
Soo doe ick menigmael al wat de menſchen willen,
Ja meer als iemant wenſcht Dus geeft my nu verlof,
Dat ick voor onſen berg mach kieſen eenig hof,
Mach ſweven op een Slot, of op een ſchoone woning,
Of plegen mijn bedrijf ontrent een grooten Koning.
Waer dat ick immer ga, of waer ick komen ſal,
Daer is mijn ſpokery de menſchen lief-getal.
Soo haeſt als Soet-bedrog ſijn reden had geſproken,
Soo heeft hy wederom ſijn oogen toe-geloken,
Verwonnen van den ſlaep, ſoo dat hy ſuyſeb...
En in het ſachte dons als eerſtmael henen rolt,
Doch Waar-droom nam het woort. ô ſoetſte van de...
Die al wat adem blaeſt hebt onder uw geboden,
Verquicker van de menſch, die bange zielen ſtreelt,
En moede leden ſtijft, en ſiecke lieden heelt,
't Is eenmael lang genoeg een mallen aert gedreven,
En met den neus geleyt die op der aerden leven
Ey, laet my gaen te werck gelijck ick ben genaemt.
Draegt u van nu voortaen gelijck het u betaemt
Ick weet een jonge Maegt in hoogen ſtaet verheven,
Die aen een ruſtig man is waert te zijn gegeven,
Niet in een looſen ſchijn, maer in de ware daet;
En, ſoo het u bevalt, ick weet haer goeden raet
Ick ſal een Vorſten hert tot hare lieſde trecken,
Ick ſal haer teere ziel tot ſijne gunſt verwecken,
En beyd' op eenen nacht; en wat haer vorder ſchort
Dat ſal haer in den ſchoot ten vollen zijn geſtort
Laet my ſlechts heden toe, dat ick mag henen vliegen,
'k En ſal geen jong geſel, geen teere maegt bedriegen,
Geen malle grillen doen, maer dat de goden voegt,
En na den rechten eyſch de menſchen vergenoegt
De Slaep-godt gaf een knick ontrent ſijn leſte reden,
En Waer-droom nam het aen, als of hy was te vreden
Dies tijt hy op de reys, en gaf hem in de lucht,
En ſchoon hy dapper ſpoet, hy maekte geen geruch
In 't holſte van de nacht, doen alle dieren ſwegen,
En ganſch het Hof-geſin in ruſte was gelegen,
Genaeckt hy tot de Koets, waer in Odatis lag,
Daer hy geen kamermaegt, geen licht ontrent en ſag
Hier ſtelt hy in het werck ſijn alderſoetſte ſtreken,
Hy deckt de ganſche maegt met ſijn geſwinde vleken,
Hy ſprengt haer om het hooft een wonder krachtig nat,
Dat haer met vreemt gewoel in al de leden ſat
Het vocht doorkruypt de maegt tot in de diepſte ſinnen,
En roert haer geeſten om, en leert de Vrijſter minnen,
En beelt haer dingen in die ſy voor oogen ſiet,
En, ſoo het ſchijnen mogt, in volle daet geniet
Sy vont haer aen een beeck, die met geſwinde ſtromen
Ging ſwieren in een dal, en om de groene bomen,
Ter zijden lag een boſch, daer uyt een Ridder quam,
Die met een bly gelaet tot haer de reyſe nam.
En als de jonge Vorſt het water quam te naken,
Soo hiet hy ſijn gevolg haer ſnelle gangen ſtaken,
En gaf hem by de Maegt, en bood haer goeden dach,
Soo geeſtig als hy kan, ſoo gunſtig als hy mach.
Princeſſe, met verlof, ick kom tot u getreden,
Bekoort in mijn gemoet door uwe friſſche leden,
Uw beelt is my vertoont te midden in der nacht,
Daer ick in ſtilte was, en om geen vryen dacht
't Is (ick en weet niet wie) 't is iemant van de goden
Die heeft my in den droom uyt hooge macht geboden
Te komen in het Rijck daer ick op heden ben,
En daer ick niet een menſch als u alleen en ken
Uw mont, uw geeſtig oog, en uw bevallick weſen
Is my te geener tijt by menſchen aen-gepreſen,
Het is een diep geheym dat my de ſinnen drijft,
En dat uw ſoet gelaet in mijn gedachten ſchrijft
Ick ſag u doen ick ſliep, ick ſag uw ſoete wangen,
En kreeg van dat ick ſag een wonder groot verlangen.
Ick ſag u ſonder ſien, en doen ick niet en ſag,
En doen ick in het bed en in het duyſter lag
Nu doe ick in der daet dat my de goden rieden,
Ick kome, friſſche bloem, aen u mijn herte bieden.
Ick wenſch oock heden ſelfs, indien ick maer en kan,
Te weſen uwen vrient, te werden uwen man.
Maer eer ick vorder ga, ſoo dient het u geweten
Wie dat ick weſen mach, en waer ick ben geſeten
Godin, ik ben een Vorſt, ook van een machtig Rijck,
Soo dat ick even-ſelfs uw Vader niet en wijck
Siet daer een ſchoon juweel, geciert met rijcke ſteenen,
Wel duyſent jaren out, gelijck de vaders meenen
Het is wel eer geweeſt een pant van ſoete min
Aen Tambos deftig wijf, die groote Koningin.

Indien het u bevalt, gy kond het nu ontfangen,
Gy kond het, t'mijner eer, om uwe leden hangen;
'K en ick ſal in der daet, en op een vaſten gront,
Uw trouwen dienaer zijn tot aen mijn leſten ſtont.
Met dit de jonge Vorſt het pant haer ſcheen te geven,
Soo quam een dicke lucht ontrent het Hof gedreven,
Een lucht die enckel vyer en fellen donder ſchoot,
So dat de ſoete ſlaep van alle menſchen vloot. (naken,
Siet daer voer Waer-droom weg, en ging den Vorſt ge-
Dien hy van deſe Maegt een Man verſtont te maken.
Hier doet hy even ſoo, en met het eygen beelt,
Gelijck hy met de Maegt te voren had geſpeelt
Odatis gaf haer op, maer 't beelt dat is verdweenen,
En wat haer in de nacht te voren is verſcheenen.
Daer was de Juffer gram en bijſter ongeſint,
Dat ſy haer in het bed alleen gelaten vint
Sy hadde wel gewenſt een ſlaep van hondert uren,
Op dat het ſoet geſicht had langer mogen duren.
Maer ſiet het is gegaen, en waer Odatis keeck
Daer is geen luſtig velt, daer is geen reyne beeck,
Daar is geen jongen Vorſt Sy wou haer geeſten ſtellen,
Maer ſiet een diep gepeys dat komt haer ſinnen quellen
Het beelt, het aerdig beelt, dat haer ſoo wel beviel,
Dat maelt haer in het breyn, en ſpeelt haer in de ziel,
En ſwiert haer om het hert. Den Vorſt ſijn deftig weſen,
Sijn kloeck en ſchoon geſtel dat is in haer te leſen
Sy beelt haer ſeker in, en houd het voor gewis,
Dat dit geen loſſe waen, maer vry wat anders is.
Sy meynt dat in der nacht, als alle dieren ſwijgen,
De Goden in de ziel der menſchen komen zijgen,
En maken dan bekent wat hun gebeuren ſal,
Het zy dan bly geluck, of droevig ongeval
Sy meynt dat als een droom de menſchen komt beſtoken,
Wanneer den dageraet alreed' is uyt-gebroken,
(Gelijck hier is gebeurt) dat ja het nacht-geſicht
Heeft dan een vaſten gront, en vry en groot gewigt.
Sy meynt dat haer de ſlaep, of een van ſijne knegten,
Komt, door een ſtil geheym, de ſinnen onderregten,
Wie dat haer ſchoonheydt acht, haer edel huys be-
En wie tot hare jeugt ter eeren is geſint. (mint,
Of dat een hooger God haer dus komt openbaren,
Met wien haer noodig is, en hoeſe dient te paren,
En dat het eygen beelt, dat ſy in 't duyſter ſag,
Sich eens vertoonen ſal te midden op den dag.
Maer naer een lang gepeys gaet ſy hier tegen ſtellen,
Wat vreemder dweepery dat ons de ſinnen quellen.
Wanneer men leyt en ſlaept, en dat op enckel waen
Noyt gront en dient geleyt, of vaſt en dient geſtaen.

Dat ja den hemel ſelfs met harde donder-ſlagen
De nare ſpokery heeft weg beſtaen te jagen,
En dat een meerder God, geſegen uyt de locht,
De ſlaep en ſijn bedrog hier geenſins lijden mocht.
En mits ſy niet en weet het Rijk, en min de wooning,
Ja niet den bloten naem van dien gedroomden Koning,
Dat op het naer geſpoock niet eens en dient gelet;
Maer voor een nacht-bedrog gelaten in het bed.
Siet dus maelt haer de geeſt, tot dat haer maegden quamen,
En door een ander werk haer dit gepeys benamen,
Men ſeyt haer, dat het hof ſal rijden op de jagt,
En dat de Koning ſelfs op hare komſte wacht.
Sy, ſchoon wel eer gewoon de boſſen af te drijven,
Die wenſcht in dit geval in huys te mogen blijven.
Wat eertijds haer beviel, dat is haer heden pijn;
Sy wou voor deſen tijt vry liever eenſaem zijn.
Sy voegt haer evenwel, en ſtelt haer om te jagen,
En bleef op deſe reys wel ſes of ſeven dagen.
Daer was een deftig ſlot getimmert in het wout,
Daer ſy met haer gevolg by nachte ſich onthout.
't Geviel op deſen tocht, dat ſy met raſſche ſchreden
Een hert, nu lang gejaegt, quam happig na-gereden
Haer maegden zijn vermoeyt, en quamen achter aen,
En ſy bleef even ſelfs ontrent een heuvel ſtaen,
En wacht de jagers in. Doch eer de Ridders quamen,
Die acht op haer gevolg en op den Koning namen,
Ontdeckt ſich op het velt een geeſtig Edelman,
Die, naer het ſchijnen mocht, niet langer rijden kan.
Hy gaf hem na de maegt, en boog de ganſche leden,
Hy groet het vrouwelijn, en ſeyt haer deſe reden:
Princeſſe, deſen brief die koomt u van een Vorſt,
Die met ſijn ganſche ziel na uwe ſchoonheyt dorſt.
Ontvouwt het kleyn papier, het ſal u kondig maken
Den brant van ſijn gemoet, den gront van alle ſaken,
En wat het vorder raeckt. Gy ſult in korten ſien,
Wat u de hemel vergt, en wat'er ſal geſchiên.
Hy gaf flucks na het woort, ſijn paert te volle ſporen,
En heeft ſich weg gemaeckt, en in het wout verloren.
Odatis ſtont verbaeſt Den brief lag in haer hant,
Daer ſy in Grieckſche tael aldus geſchreven vant:
Den brief die gy ontſluyt, ô bloem van alle maegden,
Die door een ſoet gelaet aen Prinſſen oyt behaegden,
Komt u van ſeker Vorſt, die noyt uw ſchoonheyt ſag,
En ſich noch evenwel uw dienaer roemen mag.
Uw dienaer wil ick zijn, en mocht'et u behagen,
Ick wil u zijn verplicht voor al mijn leven-dagen:
Soo dat de doot alleen, en anders geen geval,
Ons banden open doen, ons handen ſcheyden ſal.

't En is geen menſchen werck, dat ick u ga beſchrijven;
Gy moet in dit geval uw ſinnen hooger drijven
'T En is geen aerdſche tocht, daer uyt mijn heſde vloeit;
De goden even-ſelfs die zijnder in gemoeyt
Het is op deſen dag by-neeſt een jaer geleden,
Dat al het Hof-geſin, dat al de groote ſteden,
Dit ſchier geheel het Rijk tot my in ootmoet quam,
En ried my tot behoud van ons vermaerde ſtam.
Mijn Raden al gelijck, die by den handel waren,
Die hielden deftig aen om my te mogen paren,
Men ſprack er van een feeſt, en van een jonge vrou,
Op dat het gantſche Rijck de vrucht genieten ſou.
Mijn eerſte Kamerling van yder een gepreſen,
Heeft my nu menigmael Princeſſen aen-geweſen,
Princeſſen op-geſpoort, Princeſſen toe-gedacht,
En even met'er daet Princeſſen toe-gebracht,
Ick ſach de lieden aen, die my den handel rieden,
Maer dagt in mijn gemoet, 't en konde niet geſchieden,
Ick was van mijner jeugt genegen tot de jagt,
Soo dat ick nimmermeer op echte vrouwen dagt.
Noch ſeyd' ick even-wel, ick wilde my beraden,
En dencken om het ſtuck, daerom de Stenden baden.
Dan 't was maer om den ſleur al wat ik doen beſtont;
Want ick en had geen luſt tot vrou of trou-verbont.
Ick bleef dan als ick was, ick bleef als noch genegen,
Om in het woeſte boſch mijn vreugt te mogen plegen;
En ſchier dien eygen ſtont ſeid' ik mijn Ridders aen,
Dat ick den naeſten dag ter jagt verſtont te gaen.
Daer ſtelt ſich yder ſchrap, en gaet hem toe-bereyden,
Om met een moedig paert te rennen op der heyden,
Te ſweven door het boſch, en met geheele magt
Het Hof met ſijn gevolg te leyden op de jagt.
De nacht quam onder dies ſich om den Hemel ſtrecken,
En met een duyſter kleet het aertrijck over-trecken.
Ick gaf my naer het bed dat my tot ſlapen riet;
Maer, ſchoon het lichaem ſliep, de ſinnen ruſten niet.
Waer toe men is geneigt, wanneer men plag te waken,
Daer in gaet oock de ziel haer in der nacht vermaken.
Het ſchijnt dat ick geſtaeg in nare boſſen dwael,
En menig vluchtig hert met rennen achter-hael;
Daer was een luſtig dal te midden op den velde,
Dat ſachtjens neder-ſchoot en naer een water helde,
Een water wonder ſchoon, en klaer gelijck een glas,
Verluſtigt met een wout vol veirdich bloem-gewas.
De kanten als geboort met hooge myrte-boomen,
En met een hoogen berg, die ſpiegelt in de ſtroomen
In dit bevallick pleyn, ontrent de reyne beeck,
Daer ſtont een jonge Maegt die in het water keeck.
Sy had een wacker oog, een bly, maer deftig weſen,
Het ſcheen Diana ſelfs die was'er in te leſen;
Want ſy was lang en fris, en even ſoo geciert
Gelijck de Jagt-godin, als ſy haer feeſten viert.
Terwijl ick naerder quam, ſoo rees'er uyt den velde
Een wonder vremde galm, die mijn gemoet ontſtelde,
Een ſtemme ſprak aldus: Siet hier een ſchoon juweel,
Siet hier, geduchte Vorſt, dit is uw echte deel.
Ick ſocht wie dat'er ſprack; maer die is niet te vinden,
De ſtem was, als het ſcheen, geboren uyt de winden,
Of uyt de lucht gedaelt. Ick ſtont'er in beſchroomt,
Het was een grooter ſtem als van een menſche koomt.
Doch ik voeld onder dies mijn herte ganſch beroeren,
En, ick en weet niet hoe, mijn ſinnen omme-voeren.
Ick wiert dien eygen tijdt gelijck een ander menſch,
En ik verliet terſtont mijn 's hertſens ouden wenſch,
Mijn geeſt wiert tot de maegt met alle kracht gedreven;
Dies ſcheen ik maer alleen in haer voortaen te leven.
Ick kreeg een groote luſt om haer te mogen ſien,
En om mijn eygen hert haer aen te mogen biên.
'k En had voortaen geen luſt met hondert ſchone bracken
Te rennen door het wout, en door de dichte tacken.
Daer was geen oorlog meer in al het naeſte velt,
Geen haes, of hert, of vos, geen beir en is gequelt.
Ick voelde mijn gemoet tot haer geweldig drijven;
Dies liet ick mijn gevolg een weynig achter blijven.

Ick had een ſchoon juweel dat om mijn leden hi...
Daer meed' ick aen de beek en tot de Nymphe ...
Maer t'wijl ick beſich ſtae, en iet begon te leggen,
En meyn het cierdig tuyg haer om den hals te leggen,
Doen hoord' ick in der haeſt een wonder hart gelu...,
En ſtraks ſoo was mijn droom en al de blijdſchap uy...
Doch of al ſchoon de ſlaep van my was af-geweken,
Noch bleef het ſoet geſicht in mijn gedachten ſteken,
Ick ſach het aerdig beelt daer ick in duyſter lag,
Ick ſach het ſoo het is, oock doen ick niet en ſag
De ſon rees onder dies, ick liet het jagen blijven,
En ging van ſtonden aen den ganſchen handel ſchrijven.
En hoe de Nymphe ſtont, en hoeſe was geciert,
En hoe het geeſtig hair haer om de wangen ſwiert
In 't kort haer ganſchen ſtant Ik ging het wonder ...
Aen hun die zijn gewoon mijn droomen uyt te leggen,
Een diep-geſinnet volck, dat vreemde dingen wee...,
En (naer het ſchijnen mag) als met de goden ee...,
Als in den hemel woont Dit ging daer openbaren
Dat my den hemel vergt om my te willen paren,
En dat ons Hymen ſelfs vertoont in dit geval,
Waer dat my dient gegaen, en wien ick kieſen ſ...
Maer waer ſy woonen mag die my is aen-geweſen,
En by de goden ſelfs ten hoogſten is gepreſen,
Waer, ſeg ick, deſe maegt voor my te vinden ſta...,
Daer toe en wiſt de kunſt voor my geen nutten r...
Hier op is my de geeſt door grimſchap aen-geſteken,
Ick dreygd' hun al gelijck den kop te laten breken,
't En zy men even ſtracks de vrage my ontbint,
En wijs' in wat geweſt haer deſe Nymphe vint
De lieden zijn verbaeſt, en weten niet te ſeggen,
Haer ambacht ſtrekt alleen om dromen uyt te leggen
Maer waer ſy weſen mag, die ick niet noemen kan,
Daer weet, gelijck het bleeck, geen ſtern-kyker van
Wat raet in dit geval? Ick liet een Schilder halen,
Die menſchen is gewoon ten beſten af te malen,
Dien geef ick mijn geſchrift, en ſeg hem boven dat,
Hoe ick haer ſoet gelaet voor deſen heb gevat
Ick ſeg hem, ſoo hy weet haer wangen na te maken,
En kan na rechten eyſch haer edel weſen raken,
Dat ick hem loonen ſal ſoo wel als eenig menſch,
Oock boven ſijnen eyſch, jae boven ſijnen wenſch.
De meeſter tijt te werck. Ick ſeg hem alle ſaken,
Die hare friſſche verw, en die haer weſen raken,
En hoe dat haer de mont, haer oog, en ſoet gelaet,
En hoe dat haer de borſt, en al het lichaem ſtaet
Ick legge dat hy moet doen blooſen hare kaken,
En dat hy als een gout haer vlechten heeft te maken;
Haer aenſicht niet te vet, en even niet te ſchrael,
Haer tanden als yvoir, haer lippen als corael,
Haer oog van ſchoonen glans, gelijk de gulde ſtralen
Die uyt een klare lucht op aerden neder dalen,
Haer leden net gevoegt gelijck een jonge ree,
Haer mont gelijk een roos, haer borſt gelijk een ſnee,
Haer kinne was gekloofd, en putjens in de wangen,
Haer vlechten als een net om herten in te vangen
In 't korte. wat de ſlaep mijn hert had in-geprent,
Dat maeck ick, ſoo ick kan, den goeden man bekent
De goede Schilder wrocht, als met de ganſche ſinnen,
Om prijs, maer boven al om gelt te mogen winnen.
Dan ſtreeck hy wacker toe, dan wreef hy weder uyt,
Maer wat hy poogt te doen, hy quam tot geen beſluyt
Ten leſten quam de Man een ſoeten ſtreek te geven,
En ſiet! na dat my docht het beelt dat ſcheen te leven
Dies riep ik: waerde vrient, bedwingt uw rap pinceel,
Ick ſie het aerdig dier, ick ſie het ſchoon juweel,
Ick ſie mijns herten wenſch ik ſie haer deftig weſen,
Uw kunſte, geeſtig Man, is waert te zijn gepreſen
Ick gaf hem lofs genoeg, en al met vollen mont;
Maer dat hem beter was, ik ſchonk hem duiſent pont,
En dan noch boven dat een wonder ſchoone keten,
En macht om in het Hof voortaen te komen eten
Dit maeckt de man verblijd, hy gaf my grooten danck,
En wou mijn dienaer zijn ſijn leven-dagen lanck,

S.

Ick [illegible] ontſont het beelt met wonder groot verlangen,
In [illegible] verheven zael voor al de werelt hangen,
  Op dat al wie'er quam mogt brengen aen den dag,
  Of hy ſijn leven oyt dit weſen elders ſag
Hier ſteld' ick prijſen toe. Voor eerſt een gouden Keten
Voor die het ſtuck ontdeckt, en my ſou laten weten.
  Dies ſag ick dat het volck hier op gedurig peyſt:
  Doch meeſt dat even-ſtaeg in verre Landen reyſt.
Juyſt als de derde ſon quam uyt de zee gereſen,
Verſchijnt ons ſeker man, die kent haer eerbaer weſen,
  Die ſeyde met beſcheyt, en met een vollen mont,
  En na dat ick het greep, als op een vaſten gront,
Die ſeyde, dat het beelt geleeck in volle leden
Een Nymph, om hare deugt van yder aen-gebeden,
  Een dochter van een Vorſt, die hy Omartes noemt,
  Van wiens doorluchtig huys de ganſche werelt roemt.
Straks koos ik een geſant, en ſtierd' hem na de landen,
Die Tanais omvangt in ſijn bemoſte ſtranden.
  Ick gaf hem laſt te ſien door al het ganſche Rijck,
  Wie met het geeſtig beelt in weſen is gelijck.
De man die loopt te poſt met onvermoeyde leden,
Door-rent Omartes landt, en hondert groote ſteden,
  Tot dat hy in het Hof ten leſten eens belent,
  Alwaer hy ſich vertoont, maer houd hem onbekent.
En om van alle ding den rechten gront te weten,
Soo komt hy op den noen, en ſag den Koning eten,
  Hy ſag een jonge Maegt, die aen de tafel quam,
  En even hare plaets ontrent den Koning nam.
Dit waert gy, ſchoone bloem, ô peerel van de vrouwen;
Dies kon mijn af-geſant ſich geenſins weder-houwen;
  Hy weet niet wat te doen, of wat hy vorder wil;
  Uw weſen en het beelt en hebben geen verſchil.
Dit vint hy maer alleen, dat uw bevallick ſpreken
Niet met het ſtomme beelt en dient te zijn geleken,
  En dat noyt ſchildery en heeft het innig ſoet,
  Gelijck een ware Maegt, en als het leven doet.
Hy rent dan wederom, om my ſijn weder-varen
(Gelijck hem was gelaſt) te komen openbaren.
  Hier door werd ick verruckt, en uytter-maten bly,
  En kuſte duyſent-mael uw ſoete ſchildery.
Wat ſtaet my nu te doen, ô wenſch van mijn gedagten,
Als trooſt in dit geval van u alleen te wagten?
  Wat ick u bidden mag, vervult nu met'er daet
  Dat ons het diep geheym, dat ons den Hemel raet.
De Slaep, gelijck gy weet, is eene van de Goden,
En heeft in ſijnen dienſt wel hondert ſnelle boden,
  Die ſtaen voor hem bereyt, die ſent hy over al,
  En dwingt met dit geſpook geheel het aerdſche dal.
Hy kan, wanneer hy wil, ons ſinnen ganſch verblijden,
En ruckt'ſe wederom in wonder bitter lijden,
  Hy is een Opper-vorſt, een Koning van de nagt,
  En heeft op alle vleeſch gewelt en volle magt.
Indiender iemant meynt ſich tegen hem te ſtellen,
Hy kan hem evenſtaeg met hondert ſpoken quellen,
  Hy leyt hem, dien hy wil, aen Carons ſwarten boot,
  En druckt in ſijn gemoet de prangen van de doot.
Ick bidde ſchoone bloem, kom doet ſijn wel-behagen,
Gy ſult uw jonckheyt ſien in wonder blijde dagen,
  Gy ſult Princeſſe zijn, en even mijns gelijck,
  En plegen hooge magt door al mijn deftig Rijck.
Ick ſal u boven dat, ick ſal met al de ſinnen,
Ick ſal u tot het graf en na de doot beminnen.
  Hoe kan het anders zijn. Gy zijt een heylig pant,
  Dat op my nederdaelt als uyt der Goden hant
Maer 't is, beroemde maegt, al lang genoeg geſchreven,
Ick ſend' u mijn Geſant, wilt dien het oire geven
  Hy is mijn eerſte Raet, mijn dienaer in der noot,
  Hy ſal mijn innig hert u ſtorten in den ſchoot.
Soo ras het vrouwelijn den brief had over-leſen,
Soo is in haer gemoet een koude ſchrick gereſen,
  Sy vint dat haer de Prins heeft in den droom geſien;
  Maer weet niet hoe het komt, of hoe het kan geſchiên.
Sy vint dat haer de Vorſt juyſt doen begon te minnen,
Als hem de ſoete ſlaep beſat de ganſche ſinnen,
  Sy vint dat haer de gunſt, die ſy den Koning draegt,
  Met droomen is verweekt en in de borſt gejaegt;
Sy vint als dat de Prins haer gunſt heeft in-genomen,
Met dat het nagt-geſigt is over hem gekomen,
  Sy vint als dat de ſlaep, gelijck een Schilder doet,
  Heeft met ſijn edel beelt geſchildert haer gemoet,
Sy vint dat haer de Vorſt bemint uyt alle kragten,
En dat ſy wederom hem ſtreelt in haer gedagten,
  Sy vint dat hy verſoeckt haer trou en rechter hant,
  En dat haer ziel begeert het eygen minne-pant.
O Goden, ſeyt de maegt, ſiet daer twee jonge menſchen,
Die beyd' het eygen ding van ganſcher herten wenſchen.
  O gy die aen het werck ſijn gront en weſen gaeſt,
  Ick bidde wat ick mag, dat gy ons herten laeſt.
Ick bidde dat je wilt het ſtuck alſoo beleyden,
Dat ons de bleecke doot alleen ſal konnen ſcheyden.
  Eer datſe vorder ſprack, ſoo quam het ganſche rot,
  En leyt haer uyt het boſch en naer haer vaders ſlot.
Hier ſtaet een yder ſtil, hier doet de Koning langen
Al wat'er met den hont of netten is gevangen;
  Hy ſiet, hy taſt het aen met wonder groot vermaeck
  En geeft hem voorts tot ruſt, verwonnen van de vaek,
Met dat de ſwarte nagt ten leſten was verdweenen,
Is in het naeſte dorp een groote ſleep verſcheenen,
  Een ſleep van deftig volck, maer anders in gewaet
  Als iemant daer ontrent, of in de ſteden gaet.
Haer kleet dat wijſt'et uyt, en doet genoegſaem blijken
Hen af te zijn gedaelt uyt verre Koningrijcken.
  Een, die het opper-hooft van dit geſelſchap was,
  Die voed een langen baert, en wit gelijck een vlas.
Eer dat hy vorder gaet, beſchickt hy trouwe knegten
Die eerſt, van waer hy quam, den Koning onderregten.
  Omartes, des verſogt, bereyt een gunſtig oir,
  En eer de middag koomt ſoo krijgt de Man gehoor.
'k En wil op ſijn geſpreek niet lange blijven malen,
Oock wat'er omme ging en ſal ick niet verhalen;
  Het ſtuk dat dient bekent. Een woort is hier genoeg.
  Odatis was de gront daer op ſijn rede ſloeg
Die is de friſſche bloem, de kroon van alle doecken,
Die hy voor ſijnen Heer ten echte komt verſoecken,
  Een Heer die magtig is, en al het ryck beſtiert,
  Daer om dat Tanais met gulle ſtroomen ſwiert.
Omartes kent den Vorſt, en dat in volle leden;
Maer wil ſijn eenig kint ſoo verre niet beſteden.
  Hy ſpaert de ſchoone maegt voor ſoo een Edelman,
  Daer hyſe dickmael ſien en veel beſoecken kan
De Vorſt wort dan ontſeyt; en hy, die was geſonden,
Heeft ſich als buyten hoop en ſonder trooſt gevonden;
  En des al niet te min, nadien hy ſcheyden moet,
  Soo werd hem toegeſtaen dat hy Odatis groet.
Hy dient hem van den tijt, hy ſeyt haer weynig reden;
Maer die noch even-wel haer rillen door de leden.
  Een poel die in haer ſelfs noyt ſonder water ſtont,
  Krijgt, ſchoon het maer en mot, wel haeſt een weken (gront.
Omartes, nu bewuſt dat ver-geſete Vorſten
Op ſijn Odatis ſien, en na haer ſchoonheyt dorſten,
  Stelt vaſt in ſijn gemoet, dat ſy daer in het landt
  Is niet te zijn beſteet, en haeſt te zijn gemant.
Hy wil haer niet-te-min in vryheyt laten kieſen,
Door wien ſy in het Rijck haer Maegdom wil verlieſen.
  Hy ſeyt haer ſijn ontwerp, en ſtelt een vaſten dag,
  Soo kort in haer begrijp als immers weſen mag.
Sy, die tot deſe keur niet is geſint te komen,
Bidt dat de korte tijdt mag langer zijn genomen,
  Seyt dat haer teere ziel is ſwack en ganſch verbaeſt,
  En dat ſoo grooten ſtuck tog niet en dient verhaeſt.
Omartes even-wel, bedugt op alle ſaken,
En wil, hoe dat'et gae, den tijdt niet korter maken.
  Hy geeft dan vorder laſt, dat alles zy bereyt;
  En ſtracks ſoo gaet het werk, na dat de Koning ſeyt.
Men liet door al het Rijck aen yder openbaren,
Dat hy een dogter heeft van drie-mael ſeven jaren,
  En dat hy haer vergunt, dat ſy een bruylofs-dag,
  Dat ſy naer eygen ſin een man verkieſen mag.

Daer maeckt ſig yder op als met de ganſche leden,
En komt in volle glans en deftig aen-getreden
  Wie weet'er, meynt de jeugt, aen wien het bly geval,
  Aen wien de ſchoone kans ten deele vallen ſal
Odatis onder dies roep een van hare knegten,
En gaet hem van het ſtuk wel grondig onderregten,
  Seyt dat hy nagten lang en met een raſſen ſpoet,
  Seyt dat hy wonder ſtil ſijn reyſe ſnellen moet.
Sy geeft de poſt een brief met ſoeten inkt geſchreven,
En hy rijt op de reys, als van den wint gedreven,
  Hy rent met alle vlijt, ſoo ras hy immer mag,
  Daer Zariadres heir als doen te velde lag
Het leger was geſtreckt ontrent de gulde ſtranden,
Daer Tanais beſproeyt de vette koren-landen;
  En midts de ſnelle poſt ontrent den Koning ſtont,
  Ontſluyt hy met beſcheyt aldus ſijn heuſchen mont:
De ſchoonſte, magtig Vorſt, van die op aerde leven,
Heeft my dit kleyn papier aen u gelaſt te geven.
  Doorleeſt maer dit geſchrift, gy ſult terſtont verſtaen,
  Waer toe Omartes tragt, en hoe de ſaken gaen.
De Vorſt ontwint den brief, en vint'er in te leſen,
Dat hem ontſteken doet in ſijn manhaftig weſen
  Hy weegt het vreemt geval, hy ſiet een korten tijdt,
  Hy vint als dat het werck geen uyt-ſtel meer en lijt.
Hy telt de dagen af, die hem noch over-bleven;
Maer 't ſchijnt te laet te zijn hem op den weg te geven,
  Hem dunkt dat hy geen raet om daer te zijn en weet,
  Al had hy ſchoon het paert dat Perſeus eens bereet.
Hy ſeyt des niet-te-min: Wat ſal ick langer peyſen?
Ick wil van ſtonden aen my ſtellen om te reyſen.
  Op, op ſwaermoedig hert, de kanſſe dient gewaegt.
  Ick ſal doen wat ick kan, en Godt wat hem behaegt.
Twee dienaers, ſonder meer, die van den handel weten,
Zijn met den jongen Vorſt in haeſten op-geſeten,
  En ſpoeyen haren weg, en rennen door het wout.
  Van 't leger blijft de ſorg aen die het is betrout.
Den adel onder dies, met al haer ganſch vermogen,
Quam na des Konings ſlot in alle magt getogen
  Al is het ſchoon paleys van wonder groot beſlag,
  Noch vont men dat het volk niet in het hof en mag.
Omartes maeckt een wet; die min als twintig waren,
Of die nu zijn gegaen tot twee-en-dertig jaren,
  En wert geen plaets vergunt En ſiet, op dit geval
  Vermindert van den hoop al vry een groot getal.
Als nu de friſſche jeugt te ſamen is gekomen,
Soo heeft de groote Vorſt een kop ter hant genomen,
  Een kop van enckel gout. Hy ſprak ſijn Dogter aen,
  En hietſe voor het volck en om de kamer gaen:
Odatis, ſeyt de Prins, ſiet, duyſent Edel-lieden
Zijn even nu geſint haer trouw aen uw te bieden,
  En gy zijt heden ſelfs door my een vrye Maegt,
  Verkieſt de friſte Vorſt, of dien het u behaegt.
En als gy ſult een Prins, een Graef of Ridder vinden,
Aen wien gy zijt geneygt uw teere jeugt te binden,
  Soo geeft hem deſe kop; en die gy bied den wijn,
  Die ſal voor eerſt uw man, en daer na Koning zijn.
Odatis, op het woort, die ſtaet geheel verſlagen;
Sy moet des niet te min, ſy gaet de kanſſe wagen,
  Sy geeft haer tot het werck, ſy wandelt door de zael,
  Niet ſlegts voor eene reys, maer ſes of ſeven mael.
Al waerſe maer een reys haer lieffelicke ſtralen
Laet op een jongen Vorſt, of op een Ridder dalen,
  Die is terſtont in hoop dat hem een ſchoone Vrou,
  Dat hem de kroone ſelfs ten deele vallen ſou.
Maer als de jonge Maegt de ſchaer heeft over-keken,
Soo iſſe wederom tot hare plaets geweken,
  En ſprack ten leſten dus Mijn oog is ganſch verblint,
  Om dat'et over-al ſoo grooten keuſe vint
Schier yder die ick ſie is waert te zijn gekoren,
En, ſoo het ſchijnen mag, als tot een kroon geboren.
  Voor my ick ben verdwelmt in ſoo een rijcken glans,
  In ſoo een ſchoonen hoop van uyt-geleſe mans.
Daer is nu voor het Rijck geen Koning op te rapen,
Ick moet noch deſen nagt hier over my beſlapen;

  Het is een wigtig ſtuk voor al den ganſchen Staet.
  Hier dient niet in gedaen als naer een diep beraet.
De Vorſten al gelijck, die by den Koning ſaten,
Die hebben nevens hem haer voorſtel toe-gelaten.
  Een yder prees de Maegt, dat ſy met oordeel ging,
  En niet in haeſten koos een rauwen Jongeling
Odatis was verblijdt, ſy had een dag gewonnen;
Maer ſiet, het tweede ligt dat was alreê begonnen,
  En ſy vernam geen poſt, en min den jongen Vorſt;
  Wiens beelt gedurig ſpeelt ontrent haer jonge borſt.
Daer gaet'et weder aen De Koning is geſeten,
Die laet aen al het Volck en al de Ridders weten,
  Dat nu de ſoete tijdt, de blijde ſtont genaeckt;
  Dat hem een edel Vorſt tot ſwager zy gemaeckt.
Daer koomt het vrouwelijn ter zalen in-getreden,
Van yder een geſtreelt, van yder aen-gebeden;
  Daer wort haer wederom de kop ter hant gedaen,
  En ſy is op een nieu de kamer om-gegaen
Maer hoort een ſelſaem ding, haer teere voeten glipper,
En dreygen haer een val, ſoo dat haer roode lippen
  Verbleycken van den ſchrick, en dat de gulde ſchael
  Verloor haer edel nat te midden op de ziel
Een prieſter daer ontrent die gaet de Koning ſpreken,
Die gaet van ſtonden aen de ganſchen handel breken
  Hy ſeyt hoe dat de ſchrik, en 't ſtorten van den wijn,
  Ontrent het deftig werck, ongure teyckens zijn
Hier op ſoo heeft de Vorſt van ſtonden aen geboden,
Een noodig offer-werck te brengen aen de goden,
  En 't wert terſtont gedaen, en alle ding geſtaeckt;
  Dat aen het vrouwelijn een vrolick herte maeckt
Men hiet van ſtonden aen een witten os te brengen,
Men liet het weelig beeſt met roden wijn beſprengen,
  Men cierd'et met een krans van edel bloem-gewas,
  Dat uyt des Konings huys een jonge vrijſter las
En, naer een vreemt gelof hier over uyt-geſproken,
So wort ſtrack aen het dier het moedig hooft gebroken,
  En Hymen toe-gewijt, en met'er daet verbrant,
  Ten goede van de Maegt, en van het ganſche Lant.
De Prieſters, die met ernſt het ingewant beſagen,
Voor-ſeggen groot verdriet, en wonder harde plagen;
  En ſeggen dat het werck niet langer ſtaen en mag
  Als tot het eerſte ligt, en aen de melten dig
Hier wort de Maegt verſocht, en niet-te-min geboden
Te doen als dat behoort den wille van de goden,
  Op dat geheel het Rijck, en ſy noch boven dat,
  Met peſt en haeſtig vyer niet weg en zy gevat
De tijdt doet haren loop, ſy moet op heden kieſen,
Of moet haer Vaders gunſt en eygen heyl verlieſen,
  Hier gaet'et aen de man, Odatis herte drilt,
  Onſeker watſe doen of watſe laten wilt
Sy wort hier op verſocht ſich op de zael te vinden,
En door een ſoeten knoop haer vaſt te laten binden.
  De Koning ſeyt haer aen: Dit is de laetſte keer,
  Kieſt dogter, kieſt een man, of nu, of nimmermeer.
De Juffer, op het woort, begon, eylaes' te weenen;
Maer geenſins op den gront gelijck de lieden meenen
  't Is maer een eenig point Dat maeckt haer dit verdriet,
  Dat ſy geen vreemden Prins daer in den hoop en ſiet
Sy gaet ten leſten voort, met grooten angſt bevangen,
Met droefheyt in de ziel, met tranen op de wangen
  Men let wien ſy den kop ſal hebben aen te bien,
  Maer die haer geeſt beſit en is'er niet te ſien
O goden, ſeyt de maegt, hebt gy mijn hert bewogen,
En uyt mijn eygen land met kragten weg-getogen,
  Voltreckt het diep geheym, dat ick in 't duyſter ſag,
  En geeft dat ick mijn ziel eens weder vinden mag
Terwijlen datſe ſpraeck; de rond' is om-gekomen,
En ſy en heeft geen Vorſt of Ridder aen-genomen
  Haer Vader is verbaeſt, en weet niet wat'er ſchort,
  Dat ſy niet anders doet als datſe tranen ſtort.
Daer ſiet een yder toe wat dat'er ſal geſchieden,
Of wat in dit geval de Koning ſal gebieden
  Maer juyſt dien eygen ſtont een jong een wacker helt
  Heeft ſich ontrent den vorſt, en voor de maegt geſtelt.

Sijn kleet is niet gemaeckt, gelijck in onſe dagen
De Ridders van het Rijck of als de Princen dragen,
Maer op een vreemde wijs; en des al niet te min
Daer ſtack een groote koſt en rijcke ſteenen in.
't Geveſt van ſijn geweir dat is aen alle kanten
Ganſch heerlick op-geciert met groote diamanten,
En al ſijn ander tuyg dat blonck gelijck de ſon,
Soo dat'er niet een menſch den glans verdragen kon.
Hy ſprack Odatis aen: Aenſiet nu met'er oogen
Hem, die u in den droom de Goden quamen toogen.
Gy weet, ô ſchoone maegt, al wat'er is geſchiet;
Voltreckt dan nu het werck dat u den Hemel ried.
Sy ſloeg haer oogen op, en ſag het edel weſen,
Dat ſy, oock ſonder ſien, te voren had gepreſen.
Sy kent ſijn heuſche tael, ſijn oog en hupſen mont,
Gelijck ſy aen de beeck te voren ondervont.
Sy kent ſijn ganſch geſtel van boven tot de voeten,
Juyſt als hy in den nacht haer eertijts ſcheen te groeten.

Sy treet dan naerder toe, en ſeyt hem: Edel Vorſt,
Ontfangt dit ſchoon juweel, en leſt hier uwen dorſt,
Ontfangt oock boven dat een hert tot u genegen:
Ontfangt mijn reyne trou: want die is u verkregen,
Ontfangt my die gy ſiet, en ſoo ick heden ben;
En weet dat ick geen man als u, ô Prins, en ken.
Hy nam het edel vat, en heeft terſtont gedroncken,
En ſtracks is aen de jeugt de moet geheel ontſoncken,
Een yder ſtont verbaeſt van dit beleeft onthael,
En ſiet, daer rees gewoel door al de groote zael.
Een Prinſſe daer ontrent, die al voorſeker ſtelde,
Dat hy dit aerdig wilt ſou lichten uyt den velde,
Riep: 't is een vreemdeling die hier ſijn trouwe bied,
En dat en is voor al des Konings wille niet.
Tſa rept u friſſche jeugt, en wilt het ſtuck beletten,
En ſluert het deftig werck na luyt van onſe wetten,
En weert den vreemdeling. Op dit onruſtig woort
Soo rees een yder op, een yder is geſtoort.

Een yder maeckt gewoel, gelijck de byen plegen,
Wanneerder in den korf een hommel koomt geſegen.
Daer rijſt de Koning op, daer gaen de degens uyt,
Daer ſwiert het groote rot ontrent de jonge Bruyt.
Als Zariadres ſag hoe dat de ſaken ſtonden,
En hoort het ſnar geroep van al de grage monden,
Hy nam de ſoete maegt, en leytſe met'er hant,
Tot hy die van de zael en in de ruymte vant.
Daer ſtont ſijn trou gevolg met ſeven verſche paerden,
Al ſnel gelijck de wint, en al van grooter waerden.
Het beſte van den hoop dat wert hem toe-gepaſt,
Hy vaerdig in de zael, en houd Odatis vaſt,
Hy vierdig op den loop, al wat de paerden mogen;
Het ſchijnt niet datſe gaen, maer ſnellik henen vlogen.
Hy roept by wijlen uyt; Pyrois, edel dier,
Gy voert mijn beſte pant, mijn ziel, mijn eerſte vier,
Mijn trooſt, mijn herten luſt. Wilt nu geen leden ſparen,
Ick ſal u naderhant mijn vrientſchap openbaren,
Mijn gunſte laten ſien. Het ſcheen als of het woort
Wert by het paert verſtaen, ſoo vaerdig ging het voort.
Wat doet de Ridder vlijts om niet te zijn gekregen!
De peerels van de maegt die ſtroyen op de wegen.
Haer ſnuyel, haer geſpang, en menig aerdig pant,
Die rollen in het ſtof, en in het mulle zant.
Odatis roept: Eylaes, mijn beſte dingen vallen.
De Ridder wederom. 't Is hier geen tijt te mallen,
Mijn Rijk is rijck genoeg, vriendinne, weeſt geruſt,
Gy ſult haeſt weder ſien uw volle herten luſt.
Soo haeſt als deſe vlugt is in het Hof geweten,
Zijn ſtucks in grooten haeſt de Ridders op-geſeten,

Die rennen uyt de ſtadt, die ſweven over-al,
En op den hoogſten berg, en in het laegſte dal.
Men vont'er in het landt en al de groene velden,
Die ſich tot ſtreng vervolg en na te jagen ſtelden.
Dat had de gramme Vorſt aen al de jeugt belaſt,
En daer op wert terſtont met alle vlijt gepaſt.
Odatis onder dies, door ſtaeg en haeſtig rijden,
Heeft leet en ongemack, heeft pijn genoeg te lijden,
Tot dat de jonge Vorſt in ſeker wout belent,
Daer hy geen uyt-komſt ſiet, en genen weg en kent.
Hoe dat hy vorder rijt, hoe dat de dichte tacken
Hun dreigen meerder nacht, en grooter ongemacken.
De velden zijn bedeckt door ruygte van den braem,
En ſtracks is al de pad tot rijden onbequaem.
En t'wijl hy beſig is in dit ellendig dwalen,
Soo koomt'er van den berg een bende ruyters dalen,
Die krijgen hem in 't oog, en door een enge baen
Soo quam het vinnig rot op ſijn geſelſchap aen.
Daer ſtaet de Prins verſtelt, hy ſiet de gaſten naken,
Hy kan niet uyt het wout, niet op den weg geraken.
Sijn paerden zijn vermoeyt, Odatis ganſch verſaegt,
En ſpreeckt geen ander tael als datſe byſter klaegt.
Hy doet al ſijn gevolg haer geven van de paerden,
Hy grijpt de jonge Maegt en ſet haer op de aerden,
Hy ſet haer aen de weg, en in het groene kruyt,
En hy ſtracks na de weg, en ſlucks den ſabel uyt.
Hy geeft ſijn knegten moet, en met den bloten degen
Soo treet hy voren uyt, en gaet de Ridders tegen.
Tſa mannen, ſeyt de Vorſt, wat is 't dat gy begeert?
En doet geen overlaſt een die u niet en deert.

Voor m[illegible] [illegible] een Prins, [illegible] kan een vrient beloonen,
En die m[illegible] gunſtig is die kan ick gunſte toonen.
  Ick bidde weeſt geruſt, en houd uw wapens ſtil.
  Heb ick het vrouwelijn, het is haer eygen wil
Koomt ſtelt vry in het werck dat ſy u ſal gebieden,
Gy ſult in korten ſien wat dat'er ſal geſchieden,
  Gy ſult in korten ſien wat haer uyt dit geval,
  Wat u oock even-ſelfs ten deele worden ſal
Koom doet mijn Bruyt geley, ick ſal uw dienſt vereeren,
Ick wil u voordeel doen, en uwen ſtaet vermeeren.
  Ick ſal u laten ſien hoe dat een edel hert,
  Door wel onthaelt te zijn, tot gunſt gedreven wert.
En tot een vaſte peyl dat ick vermag te geven,
En dat ick heb geleert, hoe dat men dient te leven,
  Soo neemt my dit geſchenck, als tot een kleyn begin
  Van mijn onfeylbaer hert en toe-genegen ſin.
Te midden in het woort ſoo nam hy van den hoofde
Sijn rijcken Tulibant, die hy met een beroofde
  Van menig ſchoon juweel. Hy trock'er baggen af,
  Die hy met volle gunſt de grage quanten gaf.
Odatis quam'er by, en met een gouden keten,
Die ſy den Hopman ſchonck, liet ſy de gaſten weten
  Dat ſy den Vorſt bemint. Siet daer het ganſche rot
  Ten dienſte van den Vorſt, en dat op haer gebodt.
Juyſt uyt het naeſte Dorp een van de rouwe bende,
Die even daer ontrent een hupſen Joncker kende,
  Ontleend' hem ſijn karos, en al het ganſch geſpan,
  Een gifte ſoo bequaem als iemant brengen kan
Ten dienſte van de Bruyt, vermits ſy met den wagen
Vry beter was gepaſt, en ſachter wert gedragen (trent
  Als met een vluchtig paert. Noch vint hem daer on-
  Een Vorſt, die aen de Bruyt ſes kamer-maegden ſent,
Ook ander vrouwen tuyg, gemaelt, genaeit, geſteken,
En wat haer op de reys noch vorder mocht ontbreken.

  Daer is de Vorſt geruſt, daer reyſt hy met gemack,
  En daer is niet een menſch die hem den vrede brack.
Daer koomt hy met'er tijdt tot ſijnen leger naken,
Daer hiet hy, door een poſt, ſich yder vaerdig maken,
  Daer koomt het machtig heir, de ruyters voren uyt,
  Ter eeren van den Vorſt, en van de jonge Bruyt
Daer ſiet men over-al veel duyſent velt-banieren,
Veel wimpels door het wout, en op de tenten ſwieren,
  Daer hoort men trommels gaen, en alle vreemt geluyt,
  Ter eeren van den Vorſt, en van de jonge Bruyt
Daer ſiet men in der haeſt veel tenten op-geſlagen,
Die van de nieuwe vreugt de blijde teyckens dragen.
  Daer ſiet men al het velt beſtroyt met edel kruyt,
  Ter eeren van den Vorſt, en van de jonge Bruyt
Daer riep men willekom door al de groene velden,
Daer hoort men 't ſoet gevry en al den handel melden;
  Soo dat het aertrijck loeyt, en Echo weder-tuyt,
  Ter eeren van den Vorſt, en van de jonge Bruyt.
Daer loopt de raſſe Faem door al de naeſte landen,
En roept met volle mont van deſe nieuwe banden
  Daer is het ſtuck geſet; en tot een kort beſluyt,
  Wie dat het ſpijten mag, Odatis is de Bruyt,
Odatis is gegaen. Wat ſal de vader maken?
Sy is een Koningin, hoe kanſe beter raken?
  Met oorlog iet te doen is vry een harde kans,
  En noyt rees uyt het ſwaert een nieuwe maegde krans
Al wat het bedde rooft, door luſt en vierig minnen,
Is in het vlacke velt met oorlog niet te winnen
  Want als een jonge Maegt verlieſt haer teere blom,
  Sy krijgtſe nimmermeer door wapens weder om
De pays wort dan gemaeckt. Omartes is te vreden,
Te laten ſoo het was al wat'er is geleden.
  Odatis is geruſt; ſy krijgt, en houd gelijck
  Een man die haer bemint, een machtig Koningrijk

ONDERSOECK

Van wat kracht de Droomen zijn,

IN 'T STUCK VAN HET

HOUWELICK.

PHILOGAMUS.

WY zijn hier op droomen gevallen, gelijk gy ſiet, Sophroniſce; en om van alles wat te hebben, ſoo moet oock van deſe ſtoffe wat geſproken worden, en des te meer, vermits veel jonge lieden, die op haer trouwen ſtaen, al dickmael met deſe dweperye behebt zijn, de ſelve poogende uyt te leggen yder na gelegentheyt. Wat houd gy doch van deſen handel?

SOPH. *Waer veel droomen zijn, daer is ydelheyt* (ſeyt de Wijſeman Eccl. v. 6.) *en droomen*, ſeyt Syrach. XXXIV. 2, 2 *en zijn niet anders dan beelden ſonder weſen, en wie op droomen achtet, die grijpt als naer een ſchaduwe.* Derhalven ſoo wort dickmaels in Gods Woort verboden, op droomen acht te nemen. *Deut.* XIII. 3. *Levit.* XIX &c.

PHIL. Maer in tegendeel ſoo ſie ick, dat in veel meer plaetſen van de H. Schrift Godt de Heere ſijn wille door droomen heeft geopenbaert gehadt, aen Abimelech, ten eynde hy Sara aen haren man weder ſoude geven, *Gen.* XX: 6. aen twee mede-gevangenen van Joſeph, *Gen* XL. 5 als d'een ſterven, d'andere weder tot eere komen ſoude, aen den Koning Pharao, als hem de ſeven vruchtbare en ſeven onvruchtbare jaren wierden kennelick gemaekt *Gen.* XLV. 1 en daer te voren aen Joſeph, als ſonne, mane, en ſterren ſich voor hem neygden, *Gen.* XXXVII 5 en boven alle deſe en menigvuldige andere mede in het Nieuwe Teſtament als Joſeph, de man van de Maget Maria, in den droom vermaent wiert haer niet te verlaten; als, Herodes geſtorven zijnde, hy vermaent wiert met het kindeken in 't landt Iſraels te keeren, *Matth* 1. 20 *Matth* II. 20 en diergelijcke meer. Deſe droomen en zijn immers niet ydel, en miſdien oock niet te verwerpen geweeſt. Van gelijcken ſoo ſie ick dat *Valerius Maximus*, een Heydens ſchrijver, in ſijn eerſte boeck, in 't ſevende capittel, ſeer veel exempelen bybrengt de droomen rakende, die voor waerachtig gehouden en van grooten gevolge zijn geweeſt, gelijck in andere Hiſtorien mede hier en daer werdt geſien. Hier op een woort tot berechtinge, waerde Sophroniſce.

SOPH. Ick hebbe ſomwijlen mijne gedachten over deſe gelegentheyt van de droomen laten gaen, goede Philogame, om een uytkomſte en onderſcheydt te vinden in deſe en andere plaetſen der Schrifture en van andere ſchrijvers. En voor eerſt ſoo is my te binnen gekomen, op deſe gelegentheyt, dat Godt de Heere, gelijck de

de prophetien, alsoo mede de droomen in oude tijden veel meer heeft liten gebruyckt werden, als in de volgende eeuwen. En dan vorder soo is het kennelick, dat'er veel droomen zijn, die uyt natuerlicke reden voort komen, onder andere als iemant saken voor-komen die hy veel waeckende is gewoon te doen of te dencken. Hoedanige droomen gelijck zijn een luyt ofte cyther, die, met de hant geroert en neder geleyt zijnde, noch soo eenig geluyt plach te geven, schoon niet soo bescheyden en heldet als te voren. En van soodanige wil ick houden dat Salomon spreeckt, en seyt die ydelheyt te wesen, gelijck 't gene de menschen wakende doen mede al meest is van die stoffe. Evenwel uyt eenige der selve (als'er natuerlicke redenen toe dienen) kan somwijlen iet getogen werden, behalven dat na de gestalte van de lichamen veel droomen nu en dan de menschen voorkomen, daer van is te handelen. Daer is een tweede soorte van droomen die van de quade geesten de menschen in den slaep worden in-gestort, om snoode bewegingen, gramschap, haet, vuyle lust of diergelijcke in de selve op te wecken, of tot ondersoeck van toe-komende dingen gaende te maken, en van de selve meyne ick dat Syrach geseyt heeft: *Droomen bedriegen veel lieden, en die zijn bedrogen die daer op bouwen*, cap xxxiv 7. Daer is een derde geslachte van droomen, die van Godt in de gedachten der menschen werden in-gevoert, door middel van de goede Engelen, ofte andersins, hoedanige exempelen niet alleenlick vele in de Schrifture, maer oock in de Historien werden gevonden, daer van gesproken word by Daniel in voegen als volgt *Godt van den Hemel kan verborgen dingen openbaren, en heeft den Koning kondt gedaen wat in toekomende tijden geschieden sal*, *Daniel cap.* 11: *vers* 27. Maer onder andere soo en is niet sonder bedenckinge voorby te gaen, dat *Homerus*, Eertz-vader van de Poeten, op het stuck van de droomen van outs heeft geseyt, gelijk sulcks by de geleerde is bemerckt. Deselve doende spreken die ouden en wijsen Nestor op sekeren droom die de Koning Agamemnon was voorgekomen, seyt, dat men in achtinge moet nemen de droomen van Prinssen, soo wanneer de selve slaen op den Staet of op den Koning selfs *Estienne Pasquier*, hier op sijn bedenkinge voort brengende, verhaelt verscheyde exempelen, die het seggen van den Poeet *Homerus* waer hebben gemaeckt, die ick hier, om kortheyts wille, niet en wil verhalen. Eene en kan ick even-wel niet voor-by-gaen, als sonderlinge aenmerckelick wesende. Marguerite van Borgogne, seyt hy, was, seer jong zijnde, belooft aen Karel den achtsten, Koning van Vranckrijck, en was de selve overgelevert in sijne handen, om de selve op te voeden na de wijse van 't Rijck, en van sijn genegentheden, om de selve, tot bequamen ouderdom gekomen zijnde, hem tot een vrouwe te mogen toe-eygenen Gedurende welcken tijt, boodt sich aen het houwelick van de Prinçesse Anne, eenige erfgenaem van den Staet van Bretagne, en het stont tot verkiesinge van den voorsz Koning, d'eene ofte d'andere voor hem ten houwelick te mogen nemen. Het is dienstiger bevonden geweest voor het Rijck, dat de Koning sich soude versellen met de Hertoginne Anne, ten eynde op dat, door dat houwelick het Hertogdom van Bretagne zijnde vereenigt en verheelt met de kroone van Vranckrijck, daer mede soude komen vernietight te worden verscheyde geschillen, die men t'anderen tijden hadde meynen te vereffenen met de punt van den degen Nu soo is te letten op sekeren droom, die de voorseyde Princesse Marguerite voorquam, dewijle de selve haer woonplaetse hadde op het kasteel *d'Amboise*, alwaer de selve voor den Koning wierd op-gevoedt. De selve, op een morgenstondt, wandelende in den hof van het selve slot, gevolgt van veel Edellieden en edele Jonkvrouwen, wiert bevonden swaerder van geest te wesen, als naer gewoonte Iemant van haer gevolg nam de vrymoedigheyt te vragen waer uyt haer die swaermoedigheyt was gesproten Waer op de selve tot antwoorde gaf, dat sy dien voorleden nacht in groote ongerustheydt hadde deurgebracht, uyt redenen dat haer docht in den slaep, datse was in sekeren schoonen hof, in 't midden van de welcke stont een schoonen madelieve, in 't Frans *Marguerité* geseyt, van de welcke haer de bewaringe was op-geleydt, en besig zijnde die wel gade te slaen *Il y est arrivé un Asne*, seyt den Franschen text, die met duysent loose streken de voorsz. bloeme socht van daer te lichten, het welcke sy met alle middelen hadde getracht te beletten, maer dat dien niet tegenstaende *le dict Asne* eyndelick de voorsz bloeme haer hadde weten van daer te krijgen De voorsz Princesse voegde haer by, dat desen droom haer in de slaep seer hadde ontstelt, en dat de selve ontsteltenisse, oock als sy wacker was geworden, haer niet en hadde verlaten Ten tijde dit verhael by de jonge Princesse wiert gedaen, en was'er niemant van het geselschap die daer op eenig soodanig bedencken hadde, als namaels daer op is gevolgt, maer het houwelick dat Anne van Bretagne dede met den voorsz Koning Karel den achtsten, tot nadeel van de voorsz. Marguerite van Borgogne heeft wel uyt-gewesen, dat de dubbel-sinnigheyt en gelijknaminge, schuylende onder de woorden van *Marguerité* en *Asne*, niet sonder werckinge en zijn geweest, *Pasq. Recher. de France lib* 5 *cap.* 5

PHIL. De spreucke van Nestor by den Poeet *Homerus* is van diepen inslicht, en het exempel daer op gepast is aenmerckens waerdig, dan ick en wil daer op nu niet staen. Maer segt my doch, wat raet nu om Goddelicke droomen, midsgaders de ydele bedriegeryen, van de boose geesten te onderscheyden?

SOPH. De goede ofte quade werckinge uyt de droomen volgende, kan daer in al eenig licht toe-brengen, Maer om ten vollen daer van te spreken, soude ons al vry wat langer tijdt van nooden wesen, als die ons jegenwoordelick over is, en daerom sal ik'er alleen weynig toe seggen, te weten, dat ick vast houde en sekerlick geloove, dat als van Gods wegen den mensche een droom toekomt, dat Godt met eenen sodanigen mensche sekerheyt doet gevoelen, dat de selve droomen Hemels zijn, en van hem den Vader der lichten herkomen. En als my sulcks voor quame, soo wilde ick des met de Harders der zielen ofte andere Godsalige luyden in gespreck komen, en haren raet en bedenckinge daer op grondelick verstaen

PHIL. Onder wat soorte van droomen sult gy nu stellen het exempel dat wy voor handen hebben? want, voor my, ick oordeele dat soodanigen droom, gelijck ons hier beschreven is in dese geschiedenisse, uyt geen natuerlicke redenen en kan her-gekomen wesen. Soo moet dan de selve of van goede of quade geesten sijn oorspronck hebben. Wat is uw gevoelen?

SOPH. Voor eerst vast zijnde gestelt de sake alsoo geschiet te zijn, als die hier is verhaelt, (het welck voor waerschijnelick kan werden op genomen, dewijle beyde oude en nieuwe geloof-waerdige schryvers daer van gewagen) soo soude geseyt mogen werden, nademael dese vertooninge, in den droom gedaen, niet tot vuyle lust, maer tot een wettig houwelick streckte, dat mede dese sake voor viel tusschen twee Vorstelicke persoonen, en dat door haer lieder houwelick twee Rijcken te samen stonden gebracht te worden, sonder bloet te storten, dat weynig gebeurt: dat misschien hier in wat Goddelicks mag hebben gescholen, niet tegenstaende dese lieden Heydenen waren; dewijle oock aen de Heydenen soodanige openbaringen dickmaels zijn geschiet. Maer in soo ouden sake derhalven wat sekers te stellen, en is ons dings niet *Vide Alex. ab Alexand, lib.* 1. *cap.* 24. *Sard. de morib. lib* 1 *cap.* 4. *Mart. Delrio disquis. mag. Tom* 2. *lib.* 4 *cap.* 3.

PHIL. Gy segt wel, goede Sophronisce, en daer op verandere ick van propoost, en vrage u nademael oock het aldereerste houwelick door een diepen slaep is te wege gebracht en in 't werck gestelt, gelijck ons Moyses dat getuygt, of u in een droom voor quam sulcks als Odatis en Omartes hier wert verhaelt geschiet te zijn, of gy niet vast en soud stellen dat u Godt soo een partuyr, als u in den droom soo duydelick vertoont ware, hadde toe geschickt?

SOPH. Indien ick stondt in pointen van een vrouwe voor my op te speuren, en daer op mijn linnen kracht elick wrochten, en voor alsoo ick tot dien eynde door den gebede by Godt meer malen hadde aen gehouden, om my een gevoegelick partuyr toe te schikken, en dat daer op quame te volgen, dat my soo een gestalte in den slaep quame voor-gestelt te worden, met soodanige omstandigheden als in dese geschiedenisse is verhaelt, sonderlinge dat'er een jong vrou-mensch aen de ander zijde mijns persoons halven een diergelijck gesichte ware voor-gekomen, en dat ick daer over mijn genegentheden soo geroert mochte vinden, als aen dese twee jonge lieden schijnt geschiet te zijn, soo woude ick gevoelen, dat'er iets goets en Goddelicks in vermengt ware, immers ick soude het de pijne waert achten sulcks in ernstig bedencken te nemen, om goet ondersoeck te doen hoe het geheel werck sich toedroeg.

PHIL. Gy en soudt het dan noch al, soo ick hoore, op dat nachtgesichte niet alleen laten aen-komen, maer woudet noch al middelen en omsichtigheyt gebruycken.

SOPH. Buyten twijfel, goede Philogame, sulcks behoort in alle soodanige gewichtige saken alsoo betracht te werden Want die op soo bedriegelicke, twijffelachtige en onsekere gronden bouwen, achte ik geensins te wesen na de waerdigheyt van het werck.

PHIL. Ick hebbe nu des uw meyninge ten vollen verstaen Maer hier doet sich open een andere vrage, te weten: Wanneer verscheyde jonge lieden een jonge deerne ten houwelick versoecken, en de vader den eenen, de dochter eenen anderen wil verkiesen, wiens verkiesinge in dien gevalle plaetse behoort te grijpen?

SOPH. Hier sonde al wat veel op geseyt konnen werden maer vermits wy in de dweperye van de droomen een deel tijdts hebben versleten, soo wil ick hier kort zijn, en segge daerom, dat de dochter, ernstelik vermaent zijnde, haer na den wille hares vaders te voegen, en daer toe goede vlijt gedaen wesende, en dat de selve bleve vast staen op hare verkiesinge, soo ben ick van gevoelen, Dat in gevalle de vader geen genoegsame redenen en hadde om den jongeling, daer toe de dochter genegen is, te verwerpen, (wel verstaende in gevalle de dochter is gekomen tot behoorlicke jaren van bescheydenheyt) de vrijster behoort te werden toe-gelaten om haer keuse te mogen genieten. *Vide Cypræ qui post varias sententias relatas ita concludit. Tract. de Sponsal. cap.* 7. § 8. *num.* 4.

PHIL. Wat noemt gy behoorlicke jaren van bescheydenheyt?

SOPH. De selve konnen by ons, volgens d'ordonnantien van den lande, genomen worden op twintig jaren voor een jonge deerne, en op vyf-en-twintig voor een jongman.

PHIL. Maer de vader, soo hy de sake gesint is hart te drijven, sal altijd konnen seggen genoegsame redenen te hebben tegens den persoon by de dochter verkosen, en sal daer op het werck gedueriglick konnen beletten.

SOPH. Verstaet my wel, goede Philogame, ick hebbe voor desen

ſen geſeyt, en ſegge het noch, dat alle dochters in dusdanige bekommerlicke gevallen, te weten, daer haer wille met haer Vaders ofte Ouders wille ſtrijdig is, gantch wijſlelijck hebben te gaen, Godt ernſtelick voor een goede uyt-komſte te bidden, dewijle het vry veel in heeft ſonder bewilginge van den vader een houwelick aen te gaen. Maer dit alles na behooren gedaen zijnde, en de vader volherdende in ſijn voor-nemen, ſou ſouden eyndelick de ſaken aen den Rechter moeten werden gebracht: dewelcke alsdan met goede kenniſſe van ſaken ſoude hebben te letten, of des vaders redenen van ſoodanigen gewichte zijn, dat niet de ſinnelickheyt van ſijn dochter, maer de ſijne behoorde plaetſe te grijpen. *Philip Melant. loc. commun tit de conjugio, Ad officium judicum pertinet, conſiderare an parentes probabilem cauſam habeant refragandi.* Et id in multis Germaniæ urbibus fieri aſſerit

PHIL. Als de ſake met ſoo veel ommeſlag en beleyts ſoude moeten gaen, als gy verhaelt, ſoo dunct ick dat de deerne licht haer proces ſoude komen te verlieſen, dewijle dat d'ervarentheyt veeltijdts leert, dat jonge lieden aen ick en weet niet wat dickwils haer ſinnelickheyt vaſt maken, en over het hooft ſien ſaecken die in 't houwelick van groot bedencken zijn; daer in tegendeel ouders en vrienden, die de ſake recht meynen, op vaste gronden gaen, en niet als dingen van gewichte in bedencken plegen te nemen.

SOPH. Gy hebt wel geoordeelt, lieve Philogame. Want jonge lieden, ſeyt tot dien propooſte een wijs man, na den aert en eygenſchap van de jeugt, hebben in 't gemeen geen ander oogmerck in 't verkieſen van een Man ofte Vrouwe, als haer ſoete vermakelickheydt, en wenſchen daerom dat de gene, dieſe by de handt willen nemen, zy jonck, ſchoon, vrolick, en vriendelick, en dat na haren ſin. Maer ouders, die het ſtuck wat dieper inſien, die wouden wel voor haer ſonen ofte dochters een partnyt hebben, daer wijsheyt en beſetheyt by ware, oock een goet geſlacht en goede middelen, de ſchoonheydt en het jeugdig groentje, daer de jonckheyt ſoo ſterlings op ſiet, koomt by henlieden weynig of niet in achtinge, en daerom 't vermoeden dat de Rechten hebben, is altijt voor de ouders, en dat die ſelve het wel meenen met haer kinderen. Sulcks dat het remedie, daer van ick nu gewaegt hebbe, is alleenlick gevonden tegens eenige ſeldſame hoofden van vaders, die uyt gierigheydt, of om andere redenen, de houwelicken van haer dochter niet ſeer geerne gevordert en ſagen, en alſoo een knoop in de bieſen ſoecken te brengen. Nu dit zy genoeg geſeyt op de gelegentheyt van een houwelick op een droom gegront. Laet ons nu ſcheyden, of iet anders ter handt nemen.

PHIL. Voor my, Sophroniſce, ick houde dit trou-geval voor een van de ſeldſaemſte en byſonderſte, daer ick oyt van gehoort of geleſen hebbe, en my dunckt dat men het ſelve ſoo licht niet en dient te verlaten, en van de handt te ſlaen.

SOPH. Hoe meynt gy dan, Philogame, dat liefde en houwelicken, door droomen veroorſaeckt, ſoo ſeldſaem zijn in de werelt, en dat de ſelve ſoo weynig onder ons gevonden werden. Wat my aengaet, ick meyne dat'er naeuwelicks geen liefde, en weynig houwelicken te vinden zijn, die niet op droomen gegront, en door droomen zijn gevoed geweeſt.

PHIL. Hoe dat, waerde man?

SOPH. Ick heb al lange een goet gevallen gehadt in het ſeggen van ſeker oudt Philoſooph, die houdt, ſchoon dat'er veel menſchen in een plaetſe zijn, dat de ſelve efter al te ſamen maer eene wereldt hebben, ſoo lange ſy luyden wacker zijn, maer ſlapende en droomende, dat de ſelve dan elck een wereldt in 't byſonder heeft op ſijn ſelven. Want ſoo lang ſy luyden wacker zijn, ſoo ſien de ſelve in 't gemeen de gedaenten ſoo die zijn en voor oogen ſtaen, maer ſlapende en door dromen vervoert weſenden, ſoo ſiet een yder niet ons algemeene wereldt, maer ſiet in 't byſonder Lantſchappen, Bergen, Dalen, Rivieren, Toorens, Gebouchten, na de inbeeldingen die hem dan in ſijn droomen voor komen. Op gelijcke wijſe dunckt my geſeyt te konnen werden, dat alle menſchen, noch in haer geheel en niet vervoert zijnde door liefde, aenſiende een jonge deerne, deſelve ſien als een gemeen oogh, en op een en de ſelve wijſe, geſamentlijck oordeelende van haer gedaente ſulcks, als het in der daet is, dat is, wit voor wit, bruyn voor bruyn, bleyck voor bleyck, en ſoo vervolgens gelijck de ſaken leggen, maer de gene die door de liefde alreede in ſlaep zijn gewiegt, en in die ſoete droomen verdwelmt leggen, die ſien en hooren dan yder in 't byſonder, dat niemant in 't gemeen ſiet of hooren en kan, en ſy vernemen een ander geſichte, een andere ſpraecke, en een geheel ander gelaet in de gene op dewelcke haer droomen en gedachten ſpelen, als oyt iemant met wakende oogen daer in heeft konnen ſien.

—— *Ipſi ſibi ſomnia fingit*

Quisquis amat.

PHIL. 't Is wiſſelick alſoo, waerde Sophroniſce. Want hoe weynig ick van de voorſz. ſoete dweperye geraeckt ben geweeſt, ſoo vinde ick efter in der daet dat uwe reden waerachtig is, en uwe gelijckeniſſe wel te paſſe gebracht.

SOPH. Maer het is ſcheydens tijdt, Philogame, ick wenſch u goeden dag, en gae mijns weegs, dewijle my ſeeckere huyſſelicke ſaken elders roepen.

PHIL. Ick en wil u niet op-houden, waerde man, om u geen oorſake te geven namaels mijn huys te ſchouwen. Vaert wel tot uwe naeſte gelegentheyt.

DE vrienden aldus in ſtant weſende om te ſcheyden, ſoo viel Philogamus in de gedachten, dat het tweede deel van het voorgenomen werck, in ſich behelſende de trouw-gevallen van de oude wereldt, wel haeſt met leſen ten eynde mocht zijn gebracht: hy daerom, ſich omkeerende na Sophroniſcus, vraegde hem hoe veel trouw-gevallen dat'er noch overig waren te leſen in het voorſchreven tweede deel. Niet meer als een, antwoorde Sophroniſcus. 't Is wel waer, ſeyde hy vorder, dat in het werck noch een andere geſchiedeniſſe van den ouden tijdt te vinden is, doch niet in deſe plaetſe, maer in het leſte deel: het welck by den ſchrijver alſoo is gedaen, om redenen die ick, en yder die met oordeel leeſt, vermoedelijck ſoude konnen uyt-vinden. Hoe, ſeyde Philogamus, is'er maer een geſchiedeniſſe over van het tegenwoordig deel? ſoo gunt my doch ſoo veel tijdts, dat ick het ſelve nu mede magh af-leeſen, ick verhope dat ſulks geen ongelegentheyt over uwe ſaken ſal brengen. Kan ick een vriend ſoo vriendelicken bede ontſeggen? antwoorde Sophroniſcus. Begint, Jongeling, en ick wil u het oore leenen. Philogamus, op het woordt hem weder ſettende, begon te leeſen als volgt.

SPOOCK-

SPOOCK-LIEFDE,

Beslooten met het Houwelick

VAN

CYRUS

EN

ASPASIA.

DIe meynt dat God, terwijl hy boven is geseten,
Niet kan den rechten grond van 's werelts saken weten,
Maer houdt dat ons bedrijf en gansch het aerdsche dal
Maer slechts daer henen sweeft, als op een los geval,
Koomt hier een weynig by; ick wil u heden toonen
Een kruis van groen gewas verkeert in goude kroonen,
Een Harders boeren tuyg verandert in een staf,
Die aen een slechte Maegt geheele Rijcken gaf.
Hoe kan een Harders kint, geboren aen der heyden,
Die niet en heeft geleert als hare schapen weyden,
Oyt klimmen op den top van eenig prachtig Hof,
Ten zy door hoog beleyt getogen uyt het stof?
Daer is hier boven ons, daer is een hooger wesen,
Wiens onbegrepen aert noyt mensch en heeft gelesen,
Noyt breyn en heeft gevat; daer is een wonder geest,
Oneyndig, machtig, reyn, en waert te zijn gevreest.
Die stuert dit wonder Al, na dat hy wil gebieden,
En schrijft de menschen voor al wat'et sal geschieden,
Die trekt een rijs om hoog, en velt een ceder-boom,
Die maeckt van zant een beeck, en dempt een hollen stroom,
Die set de Prinssen af, en doet de werelt drillen,
En gaet dan wederom de groote winden stillen,
Die recht dan weder op dat plat ter aerden lag,
Soo dat men aen het werk sijn krachten-kennen mag.
't Is God, 't is God alleen die geeft de groote Rijcken,
Die breeckt wat machtig is, en doet den hoogmoet wijcken.
Daer is geen vaster peyl, daer in men God bekent,
Als dat een lage ziel tot hoogen staet belent.
Een maegt, een harders kint in Griecken-lant geboren,
Is hier tot ons bewijs op heden uyt-gekoren.
Ontrent een schralen berg daer weynig menschen gaen,
Vint iemant al-te-mets een aerdig bloempjen staen.
Veel harders uyt het wout, veel uyt de naeste vlecken
Die poogen hare gunst tot hen te mogen trecken;
Maer wat'er iemant doet ten moeyt de vrijster niet,
Vermids sy soete min en echte banden vlied.
En schoon of Hylas koomt ontrent haer deure spelen,
Of Thyrsis in der nacht een deuntjen plag te quelen,
Sy wil geen boeren praet, geen soet en aerdig lied,
Sy wil geen harders sang of nieu gesneden riet.
Maer Damon niettemin die wou haer gunst verwerven,
En sou, gelijck het scheen, in druck en liefde sterven,
Hy doet dan op een nieu al wat een Harder kan,
Op dat hy met'er tijt eens rechten troost gewan.
Hy weckt de sinnen op, en stelt hem om te dencken
Waer meê hy, na den eysch, de vryster sal beschencken.
Al wat de Lente-tijt, al wat de Somer draegt,
Al wat de winter brengt dat geeft hy aen de maegt.
Hy gaet tot haer vermaeck ontrent de Mey verkiesen
Een koytjen voor een musch, gebreyt van groene biesen;
Hy let waer dat een vinck of waer een putter broet,
En noemt een vogel-nest een pant van sijn gemoet.
Soo haest de gulde Son is hooger op-geresen,
En dat'er jeugdig fruyt van boomen is te lesen,
Of dat'et oyt een roos is vroeger alsse plag,
De Vryer is'er by soo vaerdig als hy mag.
En als ontrent den herfst de vroege druyven rijpen,
Hy weet van stonden aen een trosjen uyt te grijpen,
Te brengen uyt het Hof, eer dat'er eenig man
Een vrucht van desen aert om gelt verkrijgen kan.
En schoon den winter raest, hy laet hem niet verdrieten
Een vogel op het ys of in de snee te schieten.
In 't kort: is 't kout of heet, de velden dor of groen,
Hy vint gedurig iet om haer vermaeck te doen.
Noch baet'et niet een sier. Het slot van hare sinnen
En is niet door gevley of geven in te winnen.
Wat baet de vryer seyt, of wat er oyt geschiet,
Sy blijft gelijckse was, en Damon vordert niet.
Hy vraegt haer wat'er schort, en wat haer mag beletten
Dat sy geen gunstig hert op hem begeert te setten?
Hy vraegt'et menigmael, hy vraegt'et alle daeg;
Maer wat hy pogen mag, geen antwoort op de vraeg.
De reden (seyt de maegt) en kan ick niet versinnen,
Ick kan u lijcke-wel, ô harder, niet beminnen.
Ick weet gy hebt verstant soo wel als iemant doet,
En vind' u heus in tael, en in geselschap soet.
Gy hebt beleefder aert als onse rouwe gasten,
En weet gelijck het dient een vrijster aen te tasten;

Maer echter, lieve maet, en des al niet-te-min,
Voor u en is geen plaets in mijn verdraeyde sin.
Wat sal de minnaer doen? Hy gaet gedurig klagen,
Hy gaet, 'k en weet niet wat, by alle menschen vragen.
Hy luystert, hy verneemt wat hem in dit geval
Ten lesten rechten troost, of uyt-komst geven sal.
Hy seyt in sijn gemoet: Ick hebbe lange dagen
By-naest den Hemel selfs de Vrijster op-gedragen:
Want al dat uyt de lucht, of son, of mane quam,
Was 't dat ick my tot hulp en haer ten dienste nam.
Wat heeft'et my gebaet? Sy heeft'et al geweygert,
En is tot felder aert gedurig op-gesteygert,
En schoon sy, hart geparst, by-wijlen iet ontfing,
Het was haer enckel spel en als een nietig ding
Wel, om eens uyt de klem van dit verdriet te komen,
Soo dient'er ander raet ter hant te zijn genomen.
Kan ick door heus gelaet niet winnen hare gunst,
Ick ga tot hels gespoock, of tot de swarte kunst.
Ick laet den Hemel daer, en wil gaen neder klimmen
Tot aen den swarten kolk en onderaertsche schimmen,
Tot aen de nickers selfs. Siet wat het grillig bloet,
En wat, uyt heete drift, een Vryer niet en doet!
Daer is een Eunjer-wijf in dit geweest te vinden,
Die gaf, gelijck het scheen, geboden aen de winden,
En regels aen de lucht en aen de klare maen,
En dede met een woort de sterren onder-gaen:
Sy joeg, wanneerse wou, de visschen uyt de stroomen,
Het koren van het velt, de fruyten van de boomen;
Sy maeckte groote storm en onweêr in de zee,
Soo dat'er niet een schip mocht duren op de reê;
Sy deed' het gansche wout en al de rotsen drillen,
Sy kon den rassen loop van snelle beken stillen;
Sy toomd' oock aen den leeu sijn ongetoomde muyl,
En riep de koude slang uyt haren diepen kuyl;
Sy dede door het landt de geesten henen draven,
En dwong, wanneerse wou, de dooden uyt de graven;
Sy joeg den donder uyt, en dreef een machtig schip
Of in een grousaem diep, of op een hooge klip;
Sy wist oock boven dat verscheyde minne-stecken,
En konde, daerse wou, een killig hert ontsteken,
Ja wist al wederom te koelen desen brant;
En 't wert alsoo gelooft door al het naeste Landt.

De malle Jongeling, bekoort met dese grillen,
Laet sijn gedachten gaen na dat de lieden willen.
Het dal hiet Gog Magog, daer in het seldsaem wijf
Had over langen tijt genomen haer verblijf.
Maer Damon, onbewust waer dat'et is gelegen,
Ging doolen in het wout en wonder vreemde wegen,
Tot hem een koolman bragt ontrent het duyster hol,
Daer in Lodippe sat gedoocken als een mol.
Hy sag het Lantschap aen. Het scheen gelijk te treuren:
Want daer is niet een mensch ontrent haer swarte deuren.
Daer is, gelijck het schijnt, een wooning voor de doot,
Geen hoenders op de werf, geen enden in de sloot.
Daer kan geen jonge maegt een aerdig kransje weven,
Om tot een minne-pant haer vrient te mogen geven,
Daer is geen blom-gewas, geen groen of aerdig kruyt,
Daer is geen frissche roos, die aen der heyden spruyt.
Daer kan geen dorstig mensch een peer of appel krijgen,
Schoon hem de moede borst en al de leden hijgen,
Daer is geen boom ontrent, daer is geen edel fruyt,
Daer is geen nachtegael die in de boomen fluyt.
Men hoort'er niet een mees of ander vogel singen,
Men siet'er niet een ree ontrent de klippen springen.
De raef, een leelick dier, sit daer alleen en krast,
Ter plaetsen daer het mosch op dorre rotsen wast.
Men siet den vleder-muys, en wonder vremde dieren,
Ontrent haer dorren berg en om haer gevel swieren,
Tot in haer kamer toe, en uyt een diepen kuyl
Daer hoort men even-staeg de stemme van den uyl.
Haer ingang is geront niet met gehouwe steenen,
Maer door een vreemt verwelf van dorre mensche-beenen,
Geschakelt over een. Siet daer een vreemt gebou,
Waer van ook Roelant selfs een schrik ontfangen sou.
Hier sag men vuyl gebroet van alderhande slangen
Of swieren door het huys, of aen de muren hangen.
Een dick-gebuyckte pad, en aller padden moêr
Die kroop ontrent het wijf te midden op de vloer.
Hier zijn geraemten by van hondert doode beesten,
Van kinders nooyt gebaert, en lyven sonder geesten;
En wat Lodippe raeckt, sy streelt een swarte kat,
Die met een vyerigh oog ontrent haer tafel sat.
Haer setel is een rif met vuylen slijm bedropen,
Daer op aen alle kant vernijnde slecken kropen.
In 't korte, waer men koomt, men siet'er vuyl gebroet,
Dat sy met groot vermaeck aen hare tafel voed.
Hier sat de nare Kol te midden in gedoken,
Gansch besig aen het vyer om haren pot te stoken,
Een pot waer uyt een damp quam rijsen in de locht,
Die niemant als met schrik of sien, of ruken mocht.
Haer lijf is enckel vel, haer oogen diep gesoncken,
De lucht uyt haren neus en haren adem stoncken,
Een hair gelijk een pek dat sweeft haer om den kop,
En waer een kninckel is, daer sat een adder op.
De vryer, op de zael van dit paleys gekomen,
Is van een diepen schrick geweldig in-genomen,
Daer rees een killig sweet hem uyt het gansche lijf,
Met dat sijn ooge viel ontrent het seldsaem wijf.

Hy socht er over-al meer dingen aen te mercken;
Maer sijn benaude ziel die schroomt'er op te wercken;
En mits hy stont en keek, en niet een woort en sprak,
Soo was 't dat hem de kol voor eerst de stilte brack
Sy gaf een hees geluyt, dat van geen menschen tongen
Oyt uyt en is gebracht, geen vogel heeft gesongen,
Geen hont en heeft gebast, geen leeu en heeft gebrult,
En dat noch even-wel geheele rotsen vult
Een stem in haren galm gelijck de grove baren,
Wanneerse, met den storm geweldig uyt-gevaren,
Den harden ouver slaen, of als een donder raest,
Wanneer hy uyt een wolck en vyer en water blaest.
Een stem by een gebracht uyt veelderhande stucken,
By niemant oyt verstaen, by niemant uyt te drucken.
Het lantschap staet en drilt by-naest een ure lanck,
En Echo, gansch verbaest, en maeckt geen weederklank,
Maer gaf haer in het wout, om daer te mogen schuylen,
Terwijlen van 't gedreun de steyle klippen huylen.
Ten lesten sprak het Wijf wel met een heeschen mont,
Maer daer men even-wel den sin van grijpen kond:
Wat is u, jong gesel, wat is van uwe saken?
Wat mag een herders kint hier onder komen maken?
Hebt gy uw beurs gemist door dieft of ongeval,
En wilje zijn bewust wie dat uw dingen stal?
Of wilje schoon gewas in korten tijt bederven?
Of wilje dat de vrucht sal op den acker sterven?
Of wilje dat geen melck sal komen uyt den stal?
Of wilje dat geen room oyt suyvel worden sal?
Of wilje vorder gaen, en grooter wonders brouwen,
En spellen, naelden, hair, ja bloet en messen spouwen?
Of wilje dat'er bloet sal rijsen uyt den gront,
Daer heden edel nat en suyver water stont?
Of wilje voor een wolf gaen huylen achter lande,
En brengen alle Wilt en alle Vee te schande?
Of wilj'uw Vader selfs, met al uw naeste bloet,
Gaen senden naer het rijck daer yder blijven moet?
Of wilje bijster haest, en met geswinde pennen,
Tot op een uyter-kant van lucht en aerde rennen?
Of wilje nieuwe Most doen halen uyt'et landt,
Al waer een heete son gelijck een oven brandt?
Of wilje grooten storm doen rijsen op de baren,
Soo dat'er niet een schip is machtig uyt te varen?
Of wilje dat'er vyer sal zijgen uyt de lucht?
En dat een machtig heir zal tyen op de vlucht?
Of wilje tot uw reys bequame winden koopen,
Gebonden na de kunst in ses of seven knoopen?
Of wilj'een snelle berck, of ander machtig schip,
Doen sincken in de zee, of jagen op een klip?
Of wilje nu terstont en hier ter plaetse weten,
Wat man of vrouwe doet die elders is geseten?
Of wilje met bescheyt hier in een spiegel sien,
Wie u te rechter tijt sal trouwe komen biên?
Of wilj' onsichtbaer gaen, om lust te mogen plegen,
Daer maegt of jonge vrou in 't duyster is gelegen?
Of wilje door de kunst onwinbaer zijn gemaeckt,
Soo datje noyt en bloed, schoon u een kogel raeckt?
Of wilje door de kunst een steege vryster trecken,
En in een koel gemoet een heeten brant verwecken?
Kom seg eens watje soekt, en hoort dan mijnen raet,
Gy sult in korten sien hoe ver de kunste gaet.
De vryer staet en trilt, met grooten angst bevangen,
Hy sagh haer swarten kop, hy sagh de groene stangen
Haer woelen om den hals, hy sag het vreemt gebroet
Dat om de rotsen sweeft of in der aerden wroet.
Hy hoord' het grilligh wijf verscheyde dingen rallen,
Maer slechts het leste deel dat had hem wel bevallen.
En 't ging hem in de borst. Dies als Lodippe sweegh,
En dat hy met'er tyt sijn adem weder kreegh,
Soo koomt hy door het hol wat nader in-getreden,
Hy neygt hem laeg genoeg, hy buigt sijn gansche leden,
Hy voegt sich by de Kol te midden op de zael,
En met een heusche mont begon hy dit verhael:
Princesse van der nacht en van de rappe schimmen,
Die uyt den swarten poel hier op der aerden klimmen,
Door wien het aertrijk loeyt, den afgront open breekt.
Als gy met hollen mont uw nare rijmen spreeckt;
Die met een mossel-schelp kond zeylen op de baren,
Daer noyt een deftig schip is machtig op te varen,
Die met een besem-stock kond rijden in de lucht,
Daer noyt een vogel quam met sijn geswinde vlucht.
Ick ben niet van het volck dat sich met quade saken
Vermeynt of hoog geducht, of wonder rijk te maken,
'k En wil niet sonder schip gaen zeylen over zee,
'k En wil geen spoker zijn ontrent het jonge vee,
'k En wil niet schootvry zijn, om wonder uit te rechten;
Ick ben van sachten aert, en soecke niet te vechten.
'k En wil de naeste stadt, en min het gansche landt;
Niet trecken in verschil of vinnig onverstant.
'k En wil niet door vergif, en min door harde woorden,
Mijn vader hinder doen of naeste vrienden moorden,
'k En wil geen machtig Vorst gaen brengen om het lijf;
Maer al myn herten wensch dat is een echte wijf.
Een vryster mijns gelijck, geboren aen der heyden,
Die, even soo als ick, de schapen weet te leyden,
Buygt die maer door de kunst tot mijn genegen sin,
Dat sal my dienstig zijn, en u een groot gewin
Tot u koom ick om hulp, vermits uw swarte flessen
Gaen dieper in gespoock als alle Toveressen.
Wat ick u bidden mag, laet my door uwe gunst
Eens sien, tot mijn gerief, de krachten van de kunst.
Ick ben een harders kint, en hebbe lange dagen
Aen eene, my bekent, getrouwe min gedragen;
Maer, wat ick oyt begon, 't en heeft my noyt gebaet,
Het schijnt dat haer gemoet mijn trouwe diensten haet.
Nu sonder hare gunst en wil ick geensins leven,
Maer liever aen de doot my vaerdig over-geven,
Oock nu te deser stont. Gy, sooje wat vermeugt,
Versacht den harden aert van hare steege jeugt.
Indien uw diep vernuft eens kan te wege brengen,
Dat wy uyt rechte min ons vee te samen mengen,
Soo wacht uyt mijne hant voor u het beste lam,
Dat oyt in al het rijck op Prinssen tafel quam,
Soo wacht van mijner hant een kleet van wolle laken,
Soo schoon als oyt Princes haer leven dede maken,
Soo wacht noch tot besluyt een pennink boven dat,
Die ick van Corydon, en hy van Thyrsis hadt.
Een stuck, een deftig stuck, dat al van oude dagen
By seker machtig Vorst in Persen is geslagen,
Niet van geringe stof, maer van gesuyvert gout,
Men schat het, naer ick hoor, wel duysent jaren out.
Lodippe, dus gemaent, begint haer vreemde rancken,
En seyt: Doet mijnen raet, gy sult'et u bedancken.
Maer eer op uw versoek iet vruchtbaers kan geschiên,
Soo moet ick hier voor al dien ouden penninck sien,
Die sal een goet begin, die sal gelijck het leven,
Die sal het innig merg aen al den handel geven;
Het gout van duysent jaer dat is van groote kracht.
Niet een van onse kunst die hier op niet en acht.
De vryer stont en keeck, en hoorde met verlangen;
Hy dacht in sijn gemoet: De vryster is gevangen,
En daerom, gansch vervult met hope van de bruyt,
Schut strax daer voor het wijf sijn harders beursjen uyt;
Sy strijckt terstont het gelt, en stelt haer om te seggen,
Hoe dat het vorder werck is noodig aen te leggen
(Een wonder vreemt verhael) De slechte jongeling
Siet sterlings op het wijf, en let op alle ding.
In 't holste van de nacht, wanneer de lieden droomen;
Soo geest u, seyt het wijf, ontrent de soute stroomen,
En keert uw leden om tot drie-mael achter een,
En, eerje vorder gaet, ontbloot uw lincker been.
Koomt dan in desen stant tot in de zee getreden,
En wast daer in de vloet tot drie-mael uwe leden,
En gaet dan weder op; maer eer gy neder sit,
Goyt honig in de zee, en segt ten lesten dit.
Dat ick my drie-mael was, dat is om u vriendinne,
Wort soeter als gy plagt, en gunt my weder-minne.
Terstont na dit gespreck soo neemt my dese salf,
Daer in versoden is een ongeboren kalf,

Drie slangen uyt den Nijl, en seven vale padden,
Die onder desen berg haer woning eertijts hadden,
Dan noch een mane-kint, dat noyt het licht en sag,
Maer in de moeder sterf, en in het duyster lag.
Hier boven noch het breyn van negen grauwe meeuwen,
Die op den middernagt hier aen den ouver schreeuwen,
Een once flecken-bloet, en van een swarten slang,
In eenen pot gekoockt wel seven uren lang.
Hier by soo dient het sog van seven vledermuysen,
Eer datse na de maent met haren nest verhuysen.
Dopt hier in swarte wol, bestrijkt uw lincker voet,
En segt dan wederom, als gy het drie-mael doet:
Dat ick my drie-mael salf, dat is om u vriendinne,
Wort sachter als gy waert, en jont my soete minne.
Als dit is uyt-gewrocht, soo keert u na de strant,
En geeft u tot een berg, daer boomen zijn geplant,
Gaet plukt daer myrte-loof, en vlegt drie groene kroonen,
Die aen een harders kint met eere zijn te toonen;
Geeft dan tot drie-mael toe aen yder eenen kus,
En goytse van den berg, en segt dan weder dus:
Dat ick my drie-mael kroon, dat is om u vriendinne,
Wort groender als gy plagt, en wast in soete minne.
De nachtdienst is gedaen. Verlaet het eensaem wout,
En geeft u na de plaets daer gy uw woning houd.
Brengt daer in haest by een een hoop verdroogde tacken,
En doetse van den haert en op den vyere smacken,
Neemt dan dit ravens-hert, en na den derden swier,
Soo steeckt het in den pot, en set het op het vyer:
En als gy desen uyl den kop hebt af-gewrongen,
So dopt dan in het bloet drie versche slange tongen,
Drie schubben van een pad met dit verswooren been,
En mengt' dan aen den haert den hutspot onder een.
Steekt voorts drie toortsen aen van maegden was gegoten,
Maer trekt voor u een perck, en houd u daer besloten,
Set voor u kaersen uyt tot aen den uyter-kant;
En als het grillig licht in volle stralen brant,
Gaet loeyt dan overluyt met dese nare woorden;
Gaet spout dan drie-mael oost, en driemael in het noorden,
En drie-mael in de lucht; ontsluyt dan uwen mont,
En brult ten lesten dus, soo luy gy roepen kond:
Lugt-heerscher, duistervorst, wintmaker, sinnespoker,
Hoogvlieger, tuimelgeest, vyerspouwer, minnestoker,
Jeugt-locker, donder-vrient, nacht-koning, werelts-
Kolrijder, tover-godt, gif-menger, albeschik, (schik,
Thien-duysent konstenaer, die met de lichte winden,
Die in den blixem selfs u weet te laten vinden,
Wiens onbepaelde magt meer trouwe knechten heeft
Als hy die boven woont, en in der hoogten sweeft.
Koom neemt dit offer aen, een offer mijner handen,
Daer in, tot uwer eer, geweide dingen branden,
Al saken vol geheym, die niet een mensch en kent,
Als die tot uwen dienst voor desen is gewent.
Versacht een hart gemoet, dat niemant wil believen,
Dat niemant gunste doet, en niemant wil gerieven:
Geeft dat een stege maegt, die alle man veracht,
Mag onder mijn gebiet ten lesten zijn gebracht.
Ten minsten dat haer geest mijn liefde mag gehengen,
Soo wil ick even-staeg u nieuwen offer brengen,
Een offer t'uwer eer, een offer van gedanck,
En dat by jaren om mijn leven-dagen lanck.
Soo haest gy dit gedicht sult hebben uyt-gesproken,
Sult gy de kamer sien vervult met swarte spoken,
Van nare borgery uyt't onder-aertsche Rijck,
Die vis, noch vee, noch worm, noch vogel is gelijck.
Gy sult gelijck een os het aertrijck hooren loeyen,
En sien gelijck als hast de lichte schimmen groeyen.
Gy sult van alle kant vernemen groot getier,
En menig vreemt gespook, en menig selsaem dier.
Eerst sal daer op de baen Pyragmon komen treden,
Met draken om den kop, en slangen om de leden,
Hem sal een stage vlam ontspringen uyt den mont,
Als of het eeuwig vyer in hem versegelt stont.
Gy sult dan Scylla sien, die sal beslaen te bassen,
Met honden drie-mael vijf, haer uyt'et lijf gewassen,
Een wonder selsaem spoock, en wel de felste geest,
Die Minos weynig acht, en Pluto niet en vreest
Albador wapper-kaeck sal naer hem komen trappen,
En als een water-hont sijn ooren t'samen klappen,
Sal rasen om het perck, en maken vreemt gebaer,
Als of'er duysent man ontrent de kamer waer.
Flucks sulje Brontes sien, die met sijn felle klaeuwen
Sal dreygen als een beyr, en als een katte mauwen,
Sal vullen al het wout met wonder vreemt geschreeu,
Gelijck een felle Wolf, of als een wreede Leeu
Waer toe het al geseyt? daer sullen vreemde dingen
U komen om het oog, en om de leden springen:
Maer gy, hoe dat het ga, staet vast gelijck een man,
Daer is geen leelick spoock dat uw genaken kan.
Doch als de swarten hoop ten lesten sal verdwijnen,
Dan sal'er op de zael een schoone vrou verschijnen,
En nevens haer een kint. Het wijf sal Venus zyn,
De jongen haren soon, de gront van uwe pijn
Terstont sal achter haer een Harderinne komen,
Die binnen uw gemoet haer woning heeft genomen.
Maer sy en is'et niet, 't is maer een ydel beelt,
Dat in de schrale lucht en om uw sinnen speelt.
Dus schoon het u belacht, en wilt haer niet genaken,
En boven alle ding en wilt'et nimmer raken.
Want bied gy eens den mont, of wel uw rechterhant,
Gy sult uw leden sien als in een vollen brant,
Uw breyn sal grillig zijn, uw sinnen sullen dolen,
Uw wangen afgerecht gelijck als swarte kolen,
Uw lippen soo gestelt gelijck als enckel pick,
Uw geesten uyt het lijf getogen van den schrick.
De schim die uw-genaeckt die koomt u maer betoonen,
Dat sy, die gy bemint, uw liefde wil beloonen,
Dat sy nu sachter is, en voor u toe-bereyt,
Daerom gy haer in ernst soo dickmael hebt gevleyt.
De Vryster sal voortaen van u niet willen vlieden,
Maer sal u menigmael haer soete lippen bieden,
Sal by uw willen zijn oock in het dichte wout,
En wenschen even staeg met u te zijn getrout.
Gy daerom wat'er koomt, en wat'er mag gebeuren,
Al schijnt'et dat het huys en al de mueren scheuren,
En wijckt noyt uyt het perk daer in gy zijt bewaert
Hoe seer Pyragmon gloeyt, hoe fel oock Scylla baert
Doch of geen spook misschien sich u en quam vertoonen,
De Goden, lieve vrient, die willen u verschoonen.
Weest des niet ongerust, maer houd u wel gesint,
Gy sult haest uwe sien, die gy van herten mint;
Als nu de swarte pot heeft langen tijt gesoden,
En dat'et vreemt gespuys is uyt het huys gevloden,
So maeckt u tot den haert, en neemt het selsaem kruyt,
En perst'er met gewelt den lesten druppel uyt.
Bewaert het dierbaer nat, de keest van alle saken,
Dat kan een killig hert tot u genegen maken;
En soo men dat gebruyckt gelijck ick seggen sal,
Het maeckt een jong gesel de Vryster lief-getal.
Hier sweeg de swarte Kol. De Vryer, als genesen,
Wert vrolick in den geest, en kreeg een ander wesen,
Hy vraegt haer ander-werf al wat'er is geseyt,
En heeft'et als een schat sich aen de borst geleyt
Hy neemt de kruyden met in eenen tros gebonden,
En wat het selsaem Wijf noch dienstig had gevonden,
Hy stelt hem tot de reys, en seyt haer goeden dag,
En spoet hem naer het dorp so vaerdig als hy mag.
Koom hier nu, soete jeugt, en wilt'er over-mercken,
Wat Damon onderneemt om uyt te moeten wercken,
Alleen uyt dwase min 't Is enckel hels bejag,
Dat niemant sonder schrick of sien, of hooren mag
Hy stelt noch efter vast, ook met een groot verlangen,
Het stuck gelijck het lag ten eersten aen te vangen,
Hy vreest geen duyvels list, geen onder-aerts gevaer.
Siet hier een oude spreuck: *Dien liefs is niet te swaer.*
Och of ons hoogste drift, ons liefde mochte strecken,
Om goet te mogen doen, om deugden op te wecken!
O Godt vergunt ons dat, en weest gy 't eenig wit,
Dat onse ziel begeert en onsen geest besit.

Als

Als hy nu met vermaeck door-wandelt harde wegen,
Sijn vaders ouden vrient die komt den harder tegen.
Palæmon hiet de man, die, als hy Damon ſiet,
En wiſt niet wat hy ſchort, of wat'er is geſchiet,
Hy weet niet wat den uyl of wat de vreemde kruyden,
Noch wat het ander tuyg wil ſeggen of beduyden,
Ey lieg eens, ſpraeck de man, ô Damon lieve vrient,
Waer toe u dit gewas en deſen vogel dient
Ick vind het wonder vreemt, dat gy ſo vieſe dingen
Gaet ſoecken in het wout en t'huys beſtaet te bringen.
Wat wonſlag hebje voor? De blijde Jongeling
Betrout den ouden man, en ſeyt hem alle ding.
Hy gaet hem met gemack ten vollen openbaren,
Al wat hem van het Wijf is heden weder-varen,
Hy opent wat'er ſchuylt, en al met blijden geeſt,
Hy ſtelt hem voor het oog een volle bruylofs feeſt.
Als dit Palæmon hoort, hy ſtaet geheel verſlagen,
Hy kan het ſlim bedrog, de rancken niet verdragen;
Wel, ſeyt hy, harders kint, wie gaf u deſen raet,
Dat gy door quaet beleyt tot goede dingen gaet.
Gy zijt, na mijn begrijp, te byſter onbedreven,
Voor ſoo een vuylen braes uw penninck uyt te geven.
Indien gy my gelooft, het is een quade ſlag,
Die u te geener tijt ten goede dienen mag.
Geen mue ſpokery, of liſt van ſnoode Vrouwen
En leggen oyt een gront om wel te mogen trouwen,
Gy doet in dit geval een wonder quaden gang,
Dat ſal u hinder doen uw leven-dagen lang.
Wat meynje, ſal een uyl u aen de Vryſter helpen?
Of ſal een vuyle pier u tochten konnen ſtelpen?
Gy zijt, ſoo gy het denckt, van u verſtant berooft:
Het is voorwaer een uyl die dit bedrog gelooft
Indien uw ſeldſaem moes en ſwarte kruyden koken,
Of u herte wort verweckt door onder-aertſche ſpoken,
Door geeſten uyt de lucht, of ander vuyl gebroet.
Een Maegt blijft datſe was wat ook een ſpoker doet.
Kond gy door goet beleyt niet tot een vryſter komen,
Segt vry een hooger macht die heeftſe my genomen,
Al wat door nacht-gelol, of vuyl bejag geſchiet,
Dat wil de goede God, dat wil den Hemel niet.
Als dit de Jongman hoort, hy weet niet wat te maken,
Hy ſucht, hy ſwijgt, hy dut, hy krijgt beſchaemde kaken,
Hy opent dit en gint; maer des al niet-te-min,
Hy blijft gelijck hy was; en treckt hem weder in.
Na groot en lang verhael, en veelderhande woorden,
Die onſen Jongeling tot aen de ziel bekoorden,
Soo neemt hy met verdriet ten leſten in beraet,
Wat in dit vreemt geval voor hem te plegen ſtaet.
Maer t'wijl hy ſtaet en dut, ſo komt een harders jongen
Daer uyt het naeſte dorp in haeſten aen-geſprongen,
En met hy Damon ſag, ſoo bleef hy vaerdig ſtaen,
En heeft een kort geſpreck op deſe wijs gedaen:
Dat jong, dat aerdig dier, ſoo lang van u gepreſen,
En ſal voor deſen tijt niet meer uw Vryſter weſen,
O harder, mijn genan, ick weet een vreemt geval,
Dat u tot in het merg de ziele quetſen ſal.
Daer 's een Hoofs Geſant hier uyt het hof gekomen,
Die heeft de jonge maegt in haeſten weg-genomen;
En ſchoon haer vader ſelfs dit wonder ſellaem vant,
Hem is alleen geſeyt, het koomt van hooger hant:
Menalcas hebt gedult. Wat ſal de man beginnen?
Hy is geheel bedruckt tot in ſijn diepſte ſinnen,
Hy bad in grooten ernſt, hy ſmelt in groot verdriet,
Maer wat hy plegen mocht ten baet den harder niet.
Als 't op een ſcheiden ging, de man die ſcheen te ſterven,
Hy viel haer om den hals en kuſt haer menig-werven,
Sijn tranen rollen af tot in ſijn grijſen haert;
Maer hy wert niet verſchoont, en ſy wert niet geſpaert.
Te midden in het dorp daer ſtont een gulden wagen,
Daer in wert ſy gebracht, en vaerdig weg-gedragen.
Menalcas ſag haer na, tot dat de koets verdween,
En gaf dier op den geeſt, gelijck het yder ſcheen.
Daer bleef hy ſonder ſpraeck, en die den harder ſagen
Zijn met den man bedroeft, en aen het hert geſlagen;
Dies wert hy op-gebeurt, en in ſijn huys gebracht,
Al waer hy, na men ſeyt, de doot alleen verwacht.
Als Damon dit verſtont, eylaes! ſijn roode wangen
Zijn met een bleycke verw van ſtonden aen bevangen.
Het kruyt en wat hy droeg ontviel hem uyt'er hant,
En oock ſijn tranen ſelfs die rollen in het zant.
Daer leit de toover-kunſt en al haer vreemde rancken,
Daer leyt het ſwart geheim en al de minne-dranken,
Daer leyt'et altemael, ick trap het met den voet,
Ick voele, na mijn dunckt, den doot in mijn gemoet.
O ſterren, ſonne, maen, ô lucht en koele winden,
En wat in eenig deel des hemels is te vinden
Ten goeden van den menſch, ach! ſuſt my dit gemoet,
Dat niet en kan beſtaen in deſen tegenſpoet
Mijn hert ſmelt in den druk, mijn geeſt die is beſwcken,
De kracht van mijne jeugt die is alree geweken.
O dat mijn bange ziel den leſten adem gaf,
En dat ick nu ter tijt mocht dalen in het graf!
Aſpaſia de luſt van mijn verdrietig leven,
Aſpaſia mijn trooſt, in deſe borſt geſchreven,
Aſpaſia de glans, Aſpaſia de vreugt,
Aſpaſia de kroon van al de friſſche jeugt,
Aſpaſia de bloem van duyſent Harderinnen,
Aſpaſia den dauw van mijn verdorde ſinnen,
Aſpaſia mijn wenſch, en aller vrouwen eer,
Aſpaſia mijn ziel en is voortaen niet meer.
Is buyten ons bedwang, is voor de groote Jonckers,
Is voor het dertel Hof en voor de ſteedſche pronckers,
Is daerſe blijven moet. Wat ſal ick nu beſtaen?
Ick wou, indien ick mocht, tot in de helle gaen;
Ick wou, indien ick mocht, tot in den afgront dalen,
Mocht ick tot mijnen trooſt de Vrijſter weder halen;
Maer dat is ſonder hoop, ick ben voor alle tijt (quijt.
Myn trooſt, myn herten-wens, myn luſt en vreugde
Hy is dan ganſch ontſet en wonder ſeer verbolgen,
Hy wil, hoe dat'et gae, hy ſal de Vryſter volgen.
Hy krijgt terſtont een paert uyt Alcons rijcken ſtal,
En geeſt hem om te ſien wat hier van worden ſal.

EEn Vorſt van grooten naem, en over al gepreſen,
Die was om deſen tijt in Perſen op-gereſen,
Fris, wacker, onvertſaegt, van hoog en edel bloet,
Maer des al niet-te-min noch hooger in gemoet.
Hy nam veel Rijcken in, en wan verſcheyde ſlagen,
En wert ſchier van het luck als op den hals gedragen,
Hy voerd' een machtig heir en menig dapper helt,
Die voor hem buyten ſchrick het lijf te pande ſtelt.
In 't hof was doen 't gebruyck, dat, na verrigte ſaken,
De Prinſſen onder een hen gingen vrolick maken
Met konſtig ſnaren-ſpel, met edel druyven-nat,
Met jock en bly geſang, en vrouwen boven dat.
Hier toe was doen ter tijt een hoop geſlepe gaſten,
Die met een ſtagen vlijt op deſen handel paſten,
Die ſochten door de ſtadt, en door het ganſche landt,
Waer dat men voor den Prins de ſchoonſte maegden
vant.
Eens op een blyden dag, een weynig na den eten,
Als noch in hare vreugt de Vorſten zyn geſeten,
En t'wijl het hoofſche volck met open kelen lacht,
Zyn daer op eene mael vier maegden in-gebracht.
Vier maegden wonder ſchoon en van een geeſtig weſen,
En daerom in het hof van yder hoog gepreſen.
Hy die het ſtuck beleyt die ſteltſe voor den Vorſt,
Met rein gewaet bekleet, maer nekt ontrent de borſt;
Dit heeft de jonge Prins ten vollen wel bevallen,
Hy voegt hem tot het ſpel, en geeft hem om te mallen,
Hy ſcherſt, hy tacketeylt, hy ſlaet een kluchtjen uyt,
Hy doet, 'k en weet niet wat, dat niet te veel en ſluyt.
Hy ſag hoe dat'er drie om deſen handel loegen,
En nam het voor een peyl dat ſy haer wilden voegen.
De vierde, ſoo het bleeck, en was ſoo niet geſint,
Vermits ſy geenen luſt in hoofſche grepen vint.
Daer is ſoo ſchoonen roos in geenen hof te leſen,
Gelijck een jonge maegt, die met een eerbaer weſen

Haer oogen neder-slaet, en met de lippen swijgt,
Maer om haer soeten mont een aerdig bloosjen krijgt.
De Prins, quam hant-gespel aen haren boesem maken;
Maer sy toont streng gesicht, en liet haer niet genaken:
Sy keert syn handen af, met soo een fier gebaer,
Of sy een Prinssen kint, en hy een leeker waer.
Oock dat beviel den Vorst, en liet terstont bevragen
Wie dat de Vryster is, en wie haer naeste magen.
Hem wert daer op geseyt. Het is een harders kint,
Gering in haer bedrijf, en over al bemint
Sy is van hoog gemoet, en wil geen vryers lijden,
En sy is over-al gelijck een ey te mijden;
Wie dat haer heeft geviert, of wie haer heeft versogt
Die heeft gansch sonder vrucht sijn dagen omgebrogt.
De Prins, na dit verhael, gaet op een nieu beginnen,
Sy weygert even hart, en krijgt gestoorde sinnen;
En als de jonge maegt haer dus mishandelt vont,
Ontsluytse voor het lest aldus haer rooden mont:
Ick moet uyt alle kracht de Goden eeuwig loven,
Dat ick ben ver geweest van alle Konings hoven.
Hoe! is dit weerelts Vorst, is dit een Keyser zijn,
Geheele dagen lang te sitten in den wijn,
Te nemen sijn vermaeck ontrent de lichte vrouwen,
En alle mal gelaet met vreugden aen te schouwen?
O, dat en is geen werck dat uwen staet betaemt;
En seker, machtig Prins, ick bender in beschaemt.
De plichten van het Rijck dat sijn gestage sorgen,
Van dat de Sonne daelt tot aen den rooden morgen.
De kroon behoeft den geest, behoeft het gansche lijf,
Gewis al wiese draegt en hoeft geen tijt-verdrijf.
Een Prins heeft ander werk; hy moet gestrenge wetten,
Hy moet voor al het Rijck de nutste regels setten,
Hy moet het weelig volk ook door sijn eygen daet,
En leyden tot de deugt, en houden in de maet.
Nadien de rauwe jeugt door hem dient in-gebonden,
Op dat'er niet een maegt of vrou en zy geschonden,
En dat het slim bejag, en drift tot vuyle lust,
Door hem dient af-gekeert en uyt te zijn geblust.
Gy, die ons Koning hiet, en wilt geen vrijster schenden,
Die noit een dertel wicht of hoofsche lincker kenden,
Doet eer dit u betaemt, bestiert het vaderlandt,
En hout uw gulle jeugt door reden in den bant;
Dat sal u, machtig Vorst, een stil en vreedsaem leven,
Dat sal u door het Rijck ontsag en eere geven.
Een die maer slechts het volck en niet sijn lust gebiet,
Verdient na rechten aert den naem van Koning niet.
Dit seyt de jonge Maegt met soo een deftig wesen,
Dat in des Konings hert een af-keer is geresen
Van alle vuyl bejag. Hy liet het mallen staen,
En doet dien eygen stont sijn Raden henen gaen.
Hy giet in sijn vertreck in stilheyt over-leggen
Al wat de jonge maegt hem aen bestont te seggen,
En als haer gansch gesprek by hem ontschakelt wert,
Het docht hem dat de gront quam uyt een edel hert,
Quam uyt een reyne ziel, en dat soo vrye sinnen
Zijn machtig om een Prins te konnen overwinnen.
Hier koomt haer soet gelaet, haer aerdig wesen by,
En siet daer is de Vorst in soete rasery
Hem kan geen stille rust ontrent de leden komen,
Vermits sijn diepste merg alreed' is ingenomen.
Wat dient'er meer geseyt? Hy stelt ten hoogsten vast,
Dat geen als dese Maegt hem toe en dient gepast
Maer Damon onderwijl is in de Stadt gekomen,
En heeft na sijn belang aen alle kant vernomen
Maer wat de jongman doet, of waer hy vragen kan,
Geen mensch doet hem bescheit, geen mensch en weet'er (van
Een boer, een harders kint, gekomen van de stellen,
In kleeding wonder rou, en sonder met-gesellen,
Eenvoudig uyt'er aert, en ront gelijck een kloen,
En weet niet hoe te gaen, of wat te sullen doen.
Hy suckelt in het hof, en waer de menschen gingen,
En, na sijn slecht begrijp, doorsnuffelt alle dingen;
Maer 't is van kleyn beleyt al wat de Jongman doet.
Wie sneeg is in het landt is hier een slechten bloet.
Hy siet een machtig slot, hy siet vergulde zalen,
Hy siet den rijcken glans daer in sijn oogen dwalen,
Hy siet een schoon verwulf, en wit gelijck een krijt,
En al het groot gebou behangen met tapijt
Hy siet'er ander volck als die de schapen weyden,
Hy siet een frissche jeugt van jonge Prinssen leyden,
Hy siet dat al het werck hier vry wat anders gaet,
Als daer Alexis speelt ontrent sijn mede-maet
Ten lesten raeckt de quant daer al de Vorsten saten,
En met het hof-gesin en by den Keyser aten;
Daer sag hy 't edel nat in gulde vaten staen,
En dwalen over dis en dickwils omme gaen
Ten lesten is de Vorst van tafel op-geresen,
En met een blijden geest, en met een vrolick wesen
Ter kamer uytgegaen. En onder dit geloop
Quam even met den drang ook Damon in den hoop
Hy vont een nieu vertrek, daer sach hy schoone vrouwen
By menig Edelman by Prinssen onderhouwen.
Daer sach hy dat de Vorst een jonge maegt verkoos,
Soo fris in haer gelaet gelijck een versche roos
Daer sach hy hoe de Prins haer door de kamer leyde,
Haer streelde met'er hant, en met den monde vleyde,

Daer

[illegible] hoe het volck hier op te samen liep,
En heyl en veel gelucks ontrent de Keyser riep.
Hy, wien al dit gewoel zijn wonder vreemde saken,
En efter niet en dorst den grooten Vorst genaken,
Vervoegt hem by een Prins die wat ter zijden stont,
En stort hem in de borst sijns herten vollen gront:
Ey, macker wie gy zijt, laet my een weynig vragen,
'k En sach noyt Prinssen hof van al mijn leven-dagen;
Ey seg my doch een reys den gront van dit beslag,
Op dat ick in het dorp iet nieus verhalen mag
Wat is'et voor een man die alle menschen groeten,
En voor wien, als hy komt, ook Heeren buygen moeten?
En wie is doch de Maegt, van alle man besien,
Aen wien men yder hoort geluck en hulde biên?
Ick ben een ront gesel, en bijster onbedreven,
Die niet als op het landt en ben gewent te leven,
Die noyt en heb gewoont als op een boeren-werf;
Neemt my ten besten af, dat ick u vragen derf.
De Prins sag Damon aen, en schoon hy kan bemercken
Dat hem de leden staen om in het velt te wercken,
Soo vont hy niet-te-min in sijn gedaente wat,
Daer in hy groot vermaeck en goet vernoegen hadt.
Hy seyt dan: Goede vrient, de man hy u gewesen,
Dat is de grootste Vorst die oyt de menschen presen,
Een harder van het volck, een Keyser in het Rijck,
En daer en is geen mensch op aerden sijns gelijck.
De Juffer dien gy siet hem met'er hant geleyden,
Dat is een Harderin gekomen uyt'er heyden
't En is naer mijn onthout, nu maer den vyfden dag,
Dat ick haer sonder glans hier in de kamer sag.
Nu streckt hy tot de maegt soo verre sijn behagen,
Dat hy ontrent haer is by naest geheele dagen,
Dat hy, gelijck het schijnt, van haer niet duren kan;
En is haer even-selfs gelijck een echte man.
Als Damon dit verstont, soo gaet hy vorder mercken,
En liet op dit gesicht de gansche sinnen wercken.
Eer hem dit was geseyt, soo was hy steke-blint,
Hy sach niet dat hy kent, hy kent niet dat hy mint.
Siet wat een seldsaem ding! wie sou'et konnen meenen,
Dat iemant soo ontlijckt door glans van rijcke steenen?
Dit seyt de rouwe gast; en mits hy naerder trat,
Soo wort sijn bange ziel van droefheyt op-gevat.
Het schijnt dat hy versteent, als hy in dese bende
Sijn troost, sijn herten-lust, sijn harderinne kende,
Het schijnt dat hy beswijckt, als hy sijn beste pant
Sag in soo grooten hof, en in soo vasten hant.
Hy berst ten lesten uyt, hy kan niet langer swijgen:
Die voor een Keyser is en mag geen harder krijgen
Vaertwel, mijn tweede ziel. De Vorst vernam de stem,
En sijn beminde Maegt aenhoortse nevens hem.
Daer stont de Jongeling met grooten druk bevangen,
Daer stont hy slecht en sag met tranen op de wangen.
De Prins die in het Hof dit niet en is gewent,
Vraegt aen de lieve maegt, of sy den Harder kent.
Sy, ront en sonder gal, verhaelt in korte reden,
Wie dat de Jongman is, en wat hy heeft geleden,
En hier uyt weet de Vorst al wat den Harder schort,
En waerom dat hy sucht en droeve tranen stort.
Hy leyt sijn Harderin een weynig uyt de lieden,
En laet den rouwen gast in sijn vertreck ontbieden;
Daer seyt hy: vrient, ick hoor gy zijt van goeden aert,
Ick wou, soo 't u beviel, dat gy mijn dienaer waert.
Ick sal u stage gunst en groote sucht betoonen,
En uwen trouwen dienst met rijcke gaven loonen;
In plaets van dese py en boeren hongerlijn,
Sal uw geheele kleet van gulde stoffe zijn.
De maegt, u wel bekent, die heeft u soo gepresen,
Dat gy, na dat my dunckt, hier moet gevordert wesen;
Wel aen verlaet den bouw, den vlegel en de wan,
En wort ontrent een Prins een lustig Edelman.
Gy sult hier in het hof, oock sonder iet te zaeyen,
Gy sult al rijcker oegst en beter vruchten maeyen,
Dan als gy staet en spit, of op den velde ploegt,
Soo gy naer ons gebruyck alleen de sinnen voegt.
Gy slaept of in het stroo, of op ged[illegible] h[illegible]esen,
Hier sulje swanen-dons tot uwen [illegible]
Gy hebt een slecht vertrek van klev[illegible] [illegible]o gebout,
Hier sal uw woning zijn geçiert met edel gout
Uw muren zijn bedeckt met raeg en spinne-webben;
Hier sulje schoon tapijt in zael en kamers hebben
Gy drinckt maer schrale wey, en eet geringe kost,
Maer hier is vet gebraet, en niet als soete most.
Gy kont in uw beroep alleen maer schapen weyden;
Hier konj' een machtig heyr en groote benden leyden.
Gy draegt een hardeis staf die uwe bocken dwingt;
Maer dit is ander tuyg dat in de steden dringt.
Gy voert uw kleyne bien ontrent de groene linden,
En soeckt in haren korf een Koning uyt te vinden;
Maer lieve seg een reys wat u de Koning geeft,
Die in soo engen korf en van de groente leeft?
Hier konje grooten staet, hier goet en eer bekomen,
By ons wert menig landt door wapens in-genomen.
Daer is geen heerschappy te rapen uyt het groen;
Maer ick of mijns gelijck die kan u voordeel doen.
Hier leert men geestig zijn, hier leert men deftig spreken;
Hier leert men wijs beleyt en hondert gauwe treken,
Maer die staeg met het vee gaet weyden in het gras:
Die blijft voor immermeer een klunten als hy was.
Gy daerom, geestig quant, laet egh en kouter varen,
En kiest een beter stant voor uwe frissche jaren
Hebt gy de Vryster niet tot wie gy waert gesint;
Gy sult van heden aen van Prinssen zijn bemint.
Als Damon van de Vorst aldus was aen-gesproken,
De lust tot sijn beroept en is hem niet gebroken;
Want als hy voor een wijl het stuk had over-leyt,
Soo heeft hy voor den Prins ten lesten dit geseyt:
Indien ick bidden mag, ô Prinssen, hooge machten,
En wilt ons lagen stant niet al te seer verachten;
En prijst oock niet te veel de macht van uw gebiet:
Want, na mijn kleyn begrijp, 't en is soo lustig niet.
Ick heb een ouden vrient, die in sijn jonge dagen
Plag fruyten in de stadt en ander groen te dragen,
Die heeft oock in het hof een lange wijl verkeert,
En wat daer omme-gaet dat heeft hy my geleert.
Hy was in sijnen tijt een wonder snegen jongen,
En liet het ooge gaen ontrent de vreemde sprongen;
Ontrent het los gewoel dat om de Prinssen sweeft,
En leerde wat het hof voor quade nucken heeft.
Dit ging de goede Man my menigmael verhalen,
Als ick benevens hem ging weyden in de dalen;
En staeg was sijn besluyt, wanneer ick van hem schiet,
En woont niet in het hof, de deugt en woont'er niet;
En dient geen machtig Vorst, al mocht'et u gebeuren,
Al schijnt'et eerst vermaek, gy sult'et eens betreuren
Nu weet ick dat de man my riet gelijck een vrient,
En houde dat het hof geen vry gemoet en dient.
'k En wil om overvloet geen smert of banden lijden,
Een hert dat sich vernoegt dat kan hem ligt verblijden.
Heb ick tot mijn behoef een kleynen water-put,
Waer toe is my de vloet van gulle stroomen nut?
Al is het water groot, en dat de holle stroomen
Geen dam kan wederstaen, geen dijk en kan betoomen,
Wat voordeel doet het my? Al lijd' ick groten dorst,
Een weynig is genoeg aen mijn verhitte borst.
Ick acht'et meerder vreugt te leven by de schapen,
En op een groene wey gerust te mogen slapen,
Ick acht'et meerder lust te speelen op een riet,
Als wat een hoveling ontrent een Vorst geniet.
Te woonen in het wout, het jonge vee te weyden,
De geyten aen den berg, de schapen aen der heyden,
De bocken aen de klip, de koeyen in het gras,
Van daer komt meerder vreugt, als oyt in hoven was.
Ick ben een rustig quant in vryheyt op-getogen,
Ick heb een ronden aert uyt's moeders borst gesogen;
My dunckt dat al het volck hier leeft in slaverny.
Want daer een grooter woont en is geen minder vry.
Wat in het hof verkeert dat acht ick als gevangen,
Men siet de ketens selfs hun om de leden hangen;

'T Is w[illegible] ſtof is ſchoon, ſoo datſe wert benijt:
Maer [illegible] het volck haer ſoete vryheyt quijt.
Een ſlaef is aen het lijf, ſy in den geeſt gebonden,
En dat wort over-al het meeſte leet bevonden.
Het lijf is maer een ſchors; maer wat van binnen raeckt
Dat is'et dat den menſch geweldig bitter ſmaeckt
Hier woont geen echte trou, maer wel een luſtig ſtreelen,
Een hoere met het wijf die moeten t'ſamen deelen.
Het is'er al bedtog, en niet als eygen baet,
't Is al vol linckerny al wat'er omme gaet.
Hier toe word ick genoot om dit te komen leeren,
En 't is, gelijck men meynt, een lagen ſtaet vereeren;
Maer ik en achtet niet wat vreugt geeft dog het gout?
Ick vinde meerder luſt ontrent een jeugdig wout.
Hier ſal ick blijder zijn, en vry al beter varen,
Als daer een ſtage wacht de kamers moet bewaren,
Als daer men proeven moet, of niet een boos fenijn
Is in het ſchoon geback, of in den ſoeten wijn
Ey ſeg my dog een reys, wat heb ick doch te paſſen
Op al het hoofs beſlag, en overtollig braſſen?
Wie heeft'et oyt veragt een ham of ſchapen-bout,
Gehangen in den roock, gewreven in het zout?
Wie ſlechts met honger eet, gelijck wy boeren plegen,
Al nut hy ſlegte koſt, hy vint een vollen ſegen,
Hy vint dat hem bevalt, hy vint een ſoete ſmaeck;
In ſpijt van hoofſche pragt, wy leven in vermaeck.
Wie met den lijve werckt en hoeft geen grage ſouſen,
Wie ſtaeg in hooſen gaet en hoeft geen zijde kouſen,
Die met een grauwe py ten vollen is vernoegt,
En kent geen ſuchter kleet, of dat hem beter voegt.
Wat kan het rijck gewaet aen my of iemant geven,
Alwaer het altemael van enckel gout geweven?
Een harders ruyme dragt die ſtaet my beter aen,
Als in een hoofſche praem gepeirſt te moeten gaen.
Een kleet van eygen wol of eygen vlas geſponnen,
En vrucht op eygen landt met eygen hant gewonnen,
En moes uyt eygen hof, en vleiſch uyt eygen ſtil,
Dat is de ſoetſte vrugt van ganſch het aertſche dal.
Wel laet dan dien het luſt by groote Prinſſen leven,
En aen het dertel hof de leden over-geven,
Ick prijſe boven al het vry en luſtig velt,
Daer ons geen ſwarte nijt of ſucht van eere quelt.
't Is ſeker, hooge ſtaet, en diergelijcke ſaken,
En konnen nimmermeer ons recht geluckig maken;
Een ſtil en billick hert, dat hem na reden voegt,
Dat is het dat de menſch op aerden vergenoegt
Ick weet, het is een kunſt een Prins te konnen vleyen,
En als het dienſtig is ſijn netten uyt te ſpreyen,
Ick weet het is geluck met Vorſten wel te ſtaen;
Maer eer het iemant denckt ſoo is de gunſt gedaen
't Is ys van eender nagt, hoe wel het ſchijnt te blinken,
Hoe vaſt dit iemant gaet hy kan noch efter ſinken;
Een Prins heeft grote magt, maer vry geen minder gal,
Wie hem eens tegen krijgt die treft een wiſſen val.
Wel aen, weeſt gy een Vorſt, en 't moet u wel bekomen;
Maer ik en heb noyt luſt in hoofſche pracht genomen,
En ſoo en doe ick noch. Ick wil een harder zijn;
Want al wat eere geeft en is niet ſonder pijn.
Daer gaet den ronden gaſt, daer gaet den harder ſtrijken,
En ſtelt een vryen hals voor groote Koningrijcken,
Hy paſt niet op het hof en op het hoofs beſlag,
En wert eerſt wel geſint als hy ſijn hutte ſag.
Nu, Vorſt, ick ſeg u danck, en wil u Godt bevelen,
Die laet u vrugtbaer zaet en ſoete kinders teelen,
Ten dienſte van het Rijck En gy, ô fiere Maegt,
Die mits uw moedig hert een Keyſer hebt behaegt,
Dewijl gy niet en zijt voor mijne koy geſchapen,
Maer om hier in het hof ontrent een Vorſt te ſlapen,
Ick wenſch u veel gelucks: en als het weſen moet,
Blijft eygen aen den Prins, en zijt van my gegroet.
Gy ſult noch menigmael en op verſcheyde reyſen,
Gy ſult noch voor gewis op uwen harder peyſen,
De tijt ſal alle ding eens maken openbaer
Al blinckt de gulde Kroon, ſy weegt geweldig ſwaer.

Wel moet mijn grauwe py, mijn kleine [illegible] varen,
Heb ick geen hoogen ſtaet, ick hebbe ſoeten [illegible],
Ick heb een vrolick hert, en ben mijn eygen man,
Dat noyt het pragtig hof ſijn Jonckers geven kan
De Prins die ſtont verbaeſt van dit vrymoedig ſpreken,
Hy prees ſijn ronden aert al ſcheen hy wat geſteken,
En ſeyde tot beſluyt. de Man die heeft gelijck,
De menſch die ſich vernoegt beſit een Koningrijck.
Hy laet den Jongeling een ſchoone wooning geven,
En landen na den eyſch, en benden daer beneven,
En paerden tot den bou, en ſchapen boven dat,
Meer als in dat geweſt een Harder oyt beſat
De vader van de maegt en wort oock niet vergeten,
Soo haeſt de jonge Prins heeft ſijnen ſtaet geweten,
In voegen dat de man, en al ſijn naeſte bloet,
Bekoomt uyt dit geval en eer en machtig goet
Sijn dochter niet-te-min, door haer bequame zeden,
Door oordeel, goet verſtant, en ongevynſde reden,
Waſt in des Keyſers gunſt, en dat ſoo wonder diep,
Dat ſy als echte wijf op ſijnen leger ſliep
Dit wert van ſtonden aen door al het landt geweten,
En ſtracks wort menig hert door ſwarte nijt beſeten,
De Juffers van het Hof die zijnder om geſtoort,
Vermits een ſlegte maegt een Keiſer heeft bekoort
Vermits een ſlegte maegt een Keiſer heeft bewogen,
En ſonder minne-kunſt tot hare min getogen:
Het is te grooten ſpijt, dat ſoo een harders kint
Ontrent den groote Vorſt de meeſte gunſte vint.
Hier op gaet achter-klap een vreemde vont bedenken,
Om aen de jonge maegt haer goede naem te krenken.
Sy ſpreeckt eerſt binnens monts, maer luyder naderhant,
Hoe dat het harders kint aen Damon is verpant,
Met Damon is verſeylt, na Damon is geweken,
Door ick en weet niet wat, door vremde minne-treken,
Door ſlimme toover-kunſt, en dat de looſe gaſt
Ten leſten, door bedrog, de vrijſter heeft verraſt.
Dat by een langen tijdt ging dolen aen der heyden,
Soo dat om ſijn verdriet de teere Nymphen ſchreyden;
Maer dat hy op een bot en wonder haeſt genas
In 't kort, het was geſeyt, dat ſy geen maegt en was.
Dit quam ook, door beleyt, ontrent des Keyſers ooren,
Men liet hier alleſins de ſnoode rancken hooren.
Dies wert de jonge Vorſt bedroeft en ongeſint,
Mits hy de jonge Maegt van ganſcher herten mint.
Hy weet noch even-wel in ſijn gemoet te mercken,
Wat dat de ſwarte nijt in Hoven plag te wercken,
Hy weet wat voor een volk ontrent de Prinſſen leeft
En wat het grillig Hof voor ſlimme grepen heeft.
Hy dan, met dit geval tot aen de ziel beladen,
Ontbiet het beſte deel van ſijn vertrouſte Raden,
Hy doet haer al het ſtuck ten vollen overſien,
En ſtelt ten leſten vaſt wat dat'er dient gedaen.
Ontrent den hoogen berg, niet verre van Epheſen, *
Daer plag in ouden tijt een ſtil geheym te weſen,
Geen bijl, geen menſchen hant en had'et aengeraeckt,
Maer vrou Natura ſelfs die heeft'et daer gemaeckt.
In 't midden hing een riet van veelderhande leden,
Dat hadde Pan wel eer met eygen hant geſneden,
Een riet dat ſomtijts gaf een wonder ſoeten ſang,
Een riet dat ſomtijts gaf een wonder droeven klang:
Want als daer in het lant een Vrijſter wert bevonden,
Door eenig ſlim beleyt verdagt te zijn geſchonden,
Soo wortſe van het volck in deſe rots gebragt,
Van waer men dan de proef van hare maegdom wagt.
Want ſoo miſſchien de ſloir haer maegdelicke deelen
Had door ongure luſt aen iemant laten ſtreelen,
Soo gaf terſtont de fluyt een wonder droef geluyt,
En wat men pogen mogt, daer quam niet anders uyt.
En dan moeſt haren naem op alle tongen rijden,
En van de ganſche jeugt onſoete nepen lijden:
Sy mag van nu voortaen niet komen aen den dans,
Daer maegt of jong geſel omringt een rooſe-krans

* *De hac virginitatis explorandæ ratione vide Achillem Statium libro octavo, item Cypraeum Tract. de Sponsalib. cap. 13. part 5[illegible]*

Ey moet een ander kleet, een ander hulſel dragen.
Wat ſal de Vrijſter doen? het zijn verdiende plagen:
Want die haer eere miſt, en dat met eygen ſchult,
Moet lijden wat'er volgt, en even met gedult.
Maer ſoo de jonge maegt haer niet en had vergeten,
En dit haer edel waes niet af en was gefleten,
Soo gaf het vrolick riet ſoo wonder blijden ſanck,
Dat ſijn verheven galm door alle velden klanck.
Daer op wert ſtracks de Maegt van yder vry geweſen,
En met een vollen mont van alle man gepreſen;
En die haer reynen naem met ſnappen heeft beklad,
Die wert van ſtonden aen gebannen uyt de Stadt,
Gedreven uyt het velt. Hy mogt niet meer verſchijnen
Al waer men bange ſorg door vreugde doet verdwijnen;
Want die met achter-klap een jonge Vrijſter ſchent,
Is waert om by het volck noyt meer te zijn gekent.
De Raden van den Prins die hebben goet gevonden,
Dat na dit vreemt geheym de Vrijſter zy geſonden;
Op dat het ſelſaem riet mocht brengen aen den dag,
Wat yder van haer eer voortaen gelooven mag.
Maer die de jonge maegt in haer geluck benijden,
Die lieten voren af een hooffſchen lincker rijden,
Die heeft het ganſche riet met aerde toe-gepropt,
Soo dat aen alle kant de fluyte was geſtopt:
En ſchoon daer iemant blies oock met de volle kaken,
Hy konde geen geluyt, geen helle ſtemme maken:
Dat wert met ſlim beleyt op deſen voet bedacht,
Op dat de jonge ſpruyt in ſchande zy gebracht.
Maer als het geeſtig dier, een kleynen tijt geleden,
Quam met een groot gevolg tot aen het hol getreden,
Ontſloot terſtont de deur met onverwagten ſpoet,
Oock eerder eenig menſch de grendels open doet.
Het riet noch boven dat begon terſtont te ſpeelen,
En dickmael op een nieu een ander liedt te queelen,
De kley die ſtoof'er uyt, doch eerſe neder quam
Sag yder dat het ſtof een ander weſen nam.
Al wat'er uyt de lucht tot neder quam geſegen,
Dat wert van ſtonden aen gelijck een ſoeten regen,
Van aerdig boom-gewas, van loof, en edel kruyt,
Gelijck men veeltijts ſtroyt ontrent een jonge bruyt.
Noch is het niet genoeg, het loof begint te groeyen,
Te ſpruyten op de zael, en even daer te bloeyen,
Dies heeft ſtrax al het volck een grote vreugt getoont,
En met het nieu-gewas de blijde maegt gekroont.
Daer gaen de poſten af, en rennen door de velden,
En gaen het vreemt geval den jongen Keyſer melden,
De Vorſt die is verblijt, en 't hof dat wert ontſeyt
Aen al die vinders zijn van ſoo een ſlim beleyt.
Daer wert de jonge maegt met wonder groot verlangen
Ontmoet, bewellekomt, en in het Hof ontfangen,
Daer wert de jonge maegt den Keyſer toe-gebragt,
Die haer met groote vlijt in ſijne kamer wagt.
Men houd dat hy voortaen den luſt tot alle vrouwen
Heeft deftig in-getoomt, en krachtig weder-houwen,
Soo dat geen hoofſche maegt, geen vrijſter van de ſtad,
Maer ſy in volle daet ſijn hert alleen beſat.
Noch is'et niet genoeg. De Vorſt die is bevangen,
Niet ſlechts met hare jeugt en onbevleckte wangen,
Niet met haer geeſtig oog of met haer ſoet gelaet;
Sy dient hem boven dien gelijck een achter-raet:
En dat oock niet alleen in alle kleyne ſaken,
Maer die het hoog beleyt van groote Vorſten raken.
Sy, die geen lant en had (vermits haer ſneeg verſtant)
Beſtiert het ganſche Rijck, beſit het ganſche landt.

WEYGERIGE VRYSTERS, EN TOVER-LIEFDE.

Sophroniscus:

DIt is een ganſch ſeldſaem trou-geval, ſoo gy gehoort hebt, Philogame, maer ick wilder kortelick van ſpreken, vermits mijn tijt, die overig is, ganſch kort is. Het eerſte, dat my voor komt uyt deſe geſchiedeniſſe, is, dat ick bemerke dat Aſpaſia niet heeft gedaen gelijck veel onvoorſichtige jonge lieden en dwaſe Vrijſters beſtaen, haer latende weg rucken tot een ontijdig houwelick, genoegſaem met de eerſte aen-ſprake. Ick prijſe het tegendeel in Aſpaſia, te weten, datſe niet dadelick, op den in-val van haer eerſte jeugt, haer en heeft laten bewegen tot de liefde van den eenen ofte den anderen harder ofte huysman, ſchoon des van den eerſten aen geduriglick verſocht zijnde, haer voorſtellende, ſoo te gelooven is, dat verhaeſte houwelicken veeltijts met verdriet ge-eyndicht worden. Want, gelijck het ſpreeck-woort ſeyt, *Wat Venus voegt, dat ſcheyt de klippel.* Dan hier van op een andere gelegentheyt, de-wijle ick hier ſtoffe in ſie die nergens beter verhandelt kan werden, als by gelegentheyt van deſe geſchiedeniſſe.

Phil. Maer al is'et Aſpaſia wel bekomen, datſe haer ſoo ganſch af-keerig toonde van alle eerbare jonge lieden, die doch haers gelijcke waren, ſoo weet ick doch wel dat even die ſelve maniere van doen aen andere wel ſuer is op-gebroken. Het is van oudts bevonden, dat Vrijſters, die ſoo ganſch in-getogen waren, den houwelicken ſtaet verachteden, en haer af-ſonderden van alle geſelſchappen, dickwils onder den duym en ter ſmuyck dingen hebben onderſtaen te doen, die haer vry minder betaemden, en eyntlicken tot haer ſchande leelick zijn uyt-gevallen.

Soph. Ick mercke uyt uwe redenen, waerde Philogame, dat gy gaerne de jonge dochters woudt doen gelooven, dat het ſpoedig trouwen haer beſt is, en daer in druckt gy den aert van alle Vrijers uyt, en zijt

een raet-gever in uw eygen sake. Maer ick bidde u te gedencken, dat sonderlinge in dusdanige gewichtige saken plaetse heeft d'oude spreucke, *'t Is licht haest genoeg, is 't maer wel genoeg.*

Phil. Met uw verlof, waerde Sophronisce, ick en wil niet juist dat een jonge deerne haer terstont tot trouwen sal begeven, mits sy des eens versocht wert. Neen, waerde man, dat is geensins mijn meeninge: Maer ick oordeele dat het dienstig, ja noodig is, dat alle soodanige jonge spruyten, in 't ontluycken van de jeugt, haer laten bewandelen, en heuselick onderhouden van eerlicke jonge lieden. Dat kan haer sneegheyt en verstant aenbrengen, en oock leeren hoe men met de menschen in beleestheyt en eerbaerheyt moet omgaen. En ick meyne dat de gene die, onder schijn van een grooter eerbaerheyt, sulcks als-kax niet en willen gedogen, dickwils werden bevonden rechte sluyp-zielen te wesen, die in 't heymelick vreemde gangen gaen. Ick sie dat Sappho, eer sy het oog op Phaon hadde laten vallen, gansch geen behagen en hadde om by jonge lieden te verkeeren, maer onthiel sich alleen by jonge dochters en vrouw-volck. En wat haer bedrijf aldaer was, weten de gene die haer versen gelesen hebben. Ick hoorde eens van een geleert man een bedenckelicke reden op dese gelegentheyt; hy seyde my, dat Godt eens hadde gesproken, naer het scheppen van man en vrouwe, *Wast en vermenigvuldigt*, en dat het selve woort van dien tijt af krachtelick wrocht in alle menschen; in voegen dat de kracht van de jeugt, sich in haer volte openbarende, een yder mensche, 't zy man of vrouwe, sich dan moet voegen tot een wettig wederpaer, dat is, trouwen; ofte dat hy, ongetrout blijvende, schandelickheyt moet begaen; ofte dat hy een hooger gave van Gode ontfangen, ofte anders noodelick dul en uyt-sinnig moet werden. En my dunkt datter vry wat aen is, als ick het ooge kome te slaen op de ervarentheyt, en die dingen die dagelijcks hier en elders geschieden.

Soph. Maer waerom dus breet, waerde Philogame?

Phil. Om dat ick uyt mijn kleyne ervarentheyt oude en nieuwe exempelen op dese gelegentheyt kan bybrengen, geleerde Sophronisce.

Soph. En welcke zijn doch dese uwe exempelen, Philogame? en welcke de besluyt-redenen die gy daer uyt soekt te trecken?

Phil. Ick weet dat hier in Hollandt is geweest, nog niet te lange geleden, een jonge Vrijster van adelicken af-komst (wiens naem ick, om redenen, sal verswijgen) de welcke, gevrijt en gevleydt zijnde van verscheyde Edel lieden, haer gansch af-keerig en ingetogen hiel tegens alle mans-persoonen, sonderlinge die van houwelickssche saken haer iet gewaegden; en terwijl sy openbaerlick jonge Edel-lieden van de beste van 't lant een eerlick houwelick ontseyde, liet sy haer heymelicken en ter smuycke oneerlick gebruycken by een knecht van den huyse, een kleer-maecker wesende, die oock des namaels sijn roem droeg tot haerder schande en sijn eygen verderf.

Soph. Dat zijn seldsame, vreemde en ongehoorde gevallen, daer geen staet op en is te maken, oock geen regels uyt en zijn te trecken, als *de raro contingentibus* wesende. En wie kan het selve voor de waerheyt opnemen en gelooven, dat sulcks in een redelicke ziele, ick laet staen een eerbaer herte, kan vallen?

Phil. Voor my, waerde Sophronisce, ick geloove het sekerlick alsoo geschiet te zijn; en men soude getuygen vinden (des noot zijnde) die sulcks souden waer maken. Wat de jonge lieden in uwen tijdt hebben aengerecht, waerde Sophronisce, en weet ick niet; maer als ick heden-daegs somwijlen by jong geselschap kome, soo hoor ick dickwils, met verwonderinge, hoedanige vremde invallen dat'er verhaelt werden de Vrijsters (ontrent het uyt-puylen van de jeugt) in 't hooft te komen. Ick hoorde lest-mael (het welck ick hier in 't voor-by-gaen moet verhalen, vermits het hier, na my dunckt, te passe koomt) ick hoorde, seg ick, onlangs verhalen, dat binnen de stadt van Amsterdam een jonge deerne is geweest, die by vrienden en voogden (by gebreck van ouders) werdende op-gevoed, veel versoecks hadde in 't stuck van houwelick; maer alle de versoeckers werden behendelick over-dwerst en tegen-gegaen, by de gene die liever hadden gesien dat de vrijster ongetrout hadde gebleven, om van de selve een oude Pete-moey te maken; ten eynde sy-lieden of hare kinderen hare goederen mochten genieten, diese alreede schenen in-geschreven te hebben: haer ten dien eynde dickmael verwijtende datse bousick was, alsse scheen tot iemant eenige genegentheit te toonen. Dit meermalen geschiet zijnde, en de Vrijster eyndelick het bedrog ondervindende, kreeg een vremt opset in 't hooft, om haer des te wreken. Sy hadde daer in de gebuerte een hups en frisschen jongeling, wesende een Droogscheerder ofte Laken-bereyder van sijnen bedrijve, en wiste behendelick te wege te brengen, dat de selve sich by haer laet vinden, onthaelt hem heuselick met woorden, en haren slag waernemende op eenige voor-vallende ofte gesochte gelegentheyt, laet haer by den selven beslapen drie, vier ofte vijf reysen, t'elcken met tusschenval van tijde, en dit soo lange tot sy haer bevont bevrucht te wesen. Het welck sy den jongeling heuselick openbaert, die daer over ten hoogsten verblijt is, als vast stellende, dat hem nu dit houwelick niet en mochte ontsitten, wesende voor hem en sijne gelegentheyt geheel groot en aensienlick. Hy bevondt lijckewel gansch beneden sijn ancker te vervallen. Want de Vrijster hem terstont daer na afgevraegt hebbende, hoe veel hy tusschen nacht en dag met sijn Ambacht wist te verdienen, en hy sulcks aen de selve hebbende geopenbaert, hoorde haer met verwonderinge seggen: wel jongman, gy hebt uwen tijdt ontrent my besteet vijf of ses nachten lang, siet daer dubbel soo veel als gy met uw handt-werck van Laken-bereyden in soo veel dagen soudt hebben konnen gewinnen, ick dancke u van de genomen moeyte, en meyne u niet meer te gebruycken; ontfangt uw gelt, en gaet uws weegs; en daer op van hem scheydende, wort geseyt haer kint voldragen, en het selve als noch naer haren staet op te voeden, sonder haer den Laken-bereyder sedert meer aen te trecken; dan even soo gelijck men een Ambachtsman gewoon is te doen, die in een huys een stuck wercks gemaeckt ofte hermaeckt heeft: houdende haer door die maniere van doen genoeg gewroken over de gene die sich van haer goet meesters meynden te maken. En men wil my versekeren, by soo verre het kint quame te sterven, datse spoedelick weder soude besorgen, dat'er op gelijcke wijse een ander te voorschijn soude komen, in spijt van die het leet is.

Soph. Dit is al mede van die seldsame geschiedenissen, die misschien eens in hondert jaren komen te gebeuren; en midts-dien van weynig gewichte, om eenige gront-regels uyt te maken.

Phil. 't Is een Spaens spreeck-woort, dat in saken, die gansch seldsaem zijn, oock een eenig exempel moet kracht hebben! Maer dat daer latende, soo dunckt my dat het hooft-stuck, dat in dese geschiedenisse staet aen te mercken, is het volgende: te weten, of rechte liefde door toover-kunsten, ofte immers door minne-drancken kan verweckt worden, en of 't in eenig geval geoorloft is die ofte diergelijcke middelen te gebruycken?

Soph. Waer toe hier over lange discoursen gehouden, lieve Philogame? dewijle de oude meester van de minne-kunste, even *Ovidius* selfs hier van goet bescheyt geeft; spreeckt die niet klaer en ront op al dese vreemde buyte-sprongen van spokerye en minne-dranken?

Wilt ghy door onse kunst gelucking leeren vryen,
Soo treckt uw sinnen af van alle spokeryen.

En

En elders,

Verhoed u, soete jeugt, van alle minne-drancken,
Van daer koomt rasery, en alle boose rancken.

En, voor my, ick steke mijnen zegel aen desen raet van *Ovidius*, schoon ick in vele andere saken met hem niet en kan gevoelen.

Phil. Maer seg my doch, acht gy minne-drancken en soodanige andere saken, die met swarte kunsten in desen deele worden uyt-gewrocht, van geender waerden, en als sonder kracht? ofte acht gy de selve wel krachtig, maer ongeoorloft?

Soph. Ick acht de selve veel gansch krachteloos, en niet hebbende eenige soodanige werckinge, als men die poogt te geven: en ten anderen acht ick de selve oock niet geoorloft.

Phil. Wat het eerste aengaet, daer op soude ick veel konnen seggen; maer een voor hondert nemende, moet ick u, eer gy voort-vaert, verhalen, dat ick in geleerde lieden boecken gelesen hebbe *Francois Petrarque*, de voornaemste Poeet onder de Italianen, als yder weet, in sekeren sijnen brief verhalende sijn wedervaren op sijn Fransche en Duytsche reyse, vertelt dat hy rijdende door de stadt Aix, ofte Aken, aldaer verhoort van eenige Priesters een sonderlinge geschiedenisse die de selve Priesters verklaerden, van hant tot hant van de voor-ouders te zijn ontfangen, en midtsdien voor waerachtig te houden: te weten, dat Karel de Groote, anders *Charlemagne*, na veel landen te hebben gewonnen, eyndelick sich soo verre vont opgenomen door de liefde van een flecht vrou-mensch, dat hy, alle sijne hoogheydt en achtbaerheyt te rugge stellende, niet alleenlick vergat de groote saken van 't Rijck, maer boven dien oock de sorge van sijn eygen persoon, tot groot leetwesen van alle sijn ondersaten, zijnde alleenlick besig in streelen en lieve-koosen van de voorsz vrous-persoon. De welcke eenigen tijt daer na komende t'overlijden, hebben alle de Prinssen (verblijt zijnde over de voorsz. doot) seker gestelt, dat de voorsz. Koning weder soude hernemen sijn vorige destigheyt, en sorge van het Rijck. Maer de voorsz. Prins vont hem soo versingert en verdwaest in de voorsz. liefde, dat hy niet af en liet het doodt lichaem van de selve vrouwe als noch by sich te houden, en alle manieren van vrientschap aen te doen als te voren, het selve, geballemt wesende, omhelsende, troetelende, kussende al op gelijcke maniere als of het selve noch in levende lijve ware geweest, onderhoudende het selve, in plaetse van gesanten te hooren, met duysenderley kluchten. Het voornoemde lichaem begost niet alleenlick quade lucht van sich te geven, maer geheelick sich door verrottinge te ontbinden; en even-wel was'er niemant, van de gene die dagelicks ontrent hem waren, die hem van sulcks dorst anraden. Hier op geviel het dat de Ertz-bisschop *Turpin*, verder siende als de andere, begon te dencken, dat al het gene hier voren is verhaelt, niet en konde geschieden als door middel van eenige spokerye. Hy daerom sijn slag waernemende, in 't afwesen van den Koning, onderstont het voorsz lichaem te betasten, en van alle kanten t'ondersoecken; in voegen dat hy eyndelick in den mont van het selve lichaem, onder de tonge, ontdeckte een seeckeren ring, de welcke hy dadelick tot hem nam. Dien selven dag de Koning weder-keerende in de Kamer, daer het lichaem stont, toonde sich gansch verwondert te zijn, aldaer te sien een doodt lichaem, vol van stanck; en, als uyt een droom ontwaeckt zijnde, gaf terstont last het selve te begraven, gelijck oock dadelijck is gdaen. Maer 't is terstont daer na gemerckt, dat de Koning alle sijn gedachten hadde overgeset op den voorsz. Ertz-bisschop, nu besitter van den voorsz. ring, niet konnende gedueren sonder des selfs geselschap. Het welck gemerckt zijnde by den selven Eertz-bisschop, en vreesende dat de selve ring eens mochte komen te vallen in handen van iemant anders, die misschien den selven mogte misbruycken, wierp dien in een diepen moras, niet verre van de stad; na welcken tijt wert geseyt, den Koning soo vervoert geweest te zijn, door genegentheyt van de selve plaetse, dat hy sich ontrock van de stad Aix, en bouwde in 't voorsz. moras een schoon paleys, en oock een klooster, sich in 't eene onthoudende alle de tijt sijns levens, en in 't andere na sijn doodt willende zijn begraven, gelijck oock is geschiet. En met dese geschiedenisse hebben de lief-hebbers van de swarte Konstenaers seer wel haer voordeel weten te doen, als daer uyt willende beweeren, dat de boose geesten in ringen konnen opgesloten werden. Of dit alsoo zy dan niet, seyt *Pasquier*, gedraeg ick my tot de waerheyt; en het selve seyt oock *Petrarcha*. Dan het was doen ter tijt in de stad Aix ofte Aken, daer *Charlemagne* begraven leydt een gemeen seggen. Siet daer een wonderbaere kracht van spokeryen, waer door de liefde niet alleenlick is verweckt, maer oock na de doot vast geset geweest.

Ick hebbe op dese gelegentheyt in de Indische geschiedenissen gelesen, dat hier al wat op loopt, tot een teycken dat de nieuwe gevonden werelt van die oude sake al mede kennisse heeft. Ick hebbe geleert uit het Journael, gehouden by de Ministers van de Oost-indische Compagnie in de stad Surat, in 't jaer 1623, dat de groote Mogol, genaemt *Cha Selim*, mede Heer van Surat, by sich had een vrou-mensch genaemt *Nortmael*, die van hem verkreeg watse woude. Van haer wert verhaelt, datse hadde een sekeren gouden Keten, en dien aen-hebbende, soo scheen de selve gansch schoon, bysonder in het oog van den voorsz. grooten Mogol; maer die af-geleyt hebbende, was sy geheel anders als te voren. Daer wort vorder verhaelt, dat de voorsz vrou *Nortmael*, op een tijt haer hebbende gewassen in seker badt, den voor-gemelten keten aldaer by versuymenis hadde gelaten, en dat een jonge deerne van den lande den Keten aldaer vindende, den selven hadde aengedaen, en haer selven toe-ge-eygent: dat de groote Mogol in die gestalte de selve ontmoetende, dadelick met haer liefde was verruckt, en geen ruste en hadde gehadt, ter tijt toe hy de selve by sich op sijn Kasteel hadde doen komen, om aldaer haer geselschap te mogen genieten. Het welck tot kennisse van Me-vrou *Nortmael* gekomen zijnde, is de selve met soo hevigen ongelintheyt tegens het voorsz Vrou-mensch in-genomen, datse niet en heeft gerust, voor de selve, door heymelick beleyt, om den hals te hebben gebracht.

Soph. Hier op souden lange discoursen gemaeckt moeten worden, om dit werck sijnen eysch te geven. Maer, wat my aengaet, ick kan gelooven dat, door quade kunsten, kruyden, en andere stoffen, daer toe dienende, iemant tot gebruyck van vrouwen ofte mans in 't gemeen kan genegen worden gemaeckt, maer ick en wil geensins toestaen, dat door toveryen iemants genegentheyt tot sekere en bysondere personen krachtelick soude konnen worden gedwongen, en aldaer vast gestelt, en dien volgende soo en kan ick het gene, dat by u nu verhaelt is, geensins opnemen voor gangbare munte. Dit is in 't korte mijn gevoelen, en daer toe soude ick veel konnen by-brengen uyt Theologanten en Rechts-geleerde.

Phil. Ick meyne nochtans in de rechten gelesen te hebben, dat'er menschen zijn die eerbare herten tot vuyle lusten hebben weten te brengen, volgens 't gevoele van den Keyser *Constantinus*; gelijck oock de Theologanten verklaren, dat'er boose geesten gevonden worden die aen-stokers zijn van quade lusten, *de geest der hoererye verleydese*, seyt de Propheet *Hoseas c.* 4. *v* 12. &c.

Soph. Wat voor eerst aengaet de woorden van den Keyser *Constantinus*, by u aengetogen, die en seyt niet dat'er menschen zijn die eerbare herten konnen bedwingen, om dese ofte gene lief te hebben, maer die

de

de ſelve konnen buygen tot oneerbaerbeyt. En dat is het dat ick geſtelt hebbe te konnen geſchieden, maer niet het and're. Wat de plaetſe van de Propheet *Hoſeas* aengaet, behalven dat te beſien ſtaet of die niet wel van geeſtelicke hoereiye verſtaen en kan werden, dewijle dadelick daer aen in den text volgt, *dat ſy tegen haren God hoererye bedrijven*, ſoo en kan de ſelve oock niet geduyt werden op de verleydinge tot de onkuyſche liefde van een ſeker perſoon. Want die macht de booſe geeſten te geven, gaet, mijns oordeels, al te verre. 't Is Godes werck alleen te heerſchen over de geeſten, als de Vader der geeſten, by uyt-nementbeyt werdende genoemt. En hier mede, lieve Philogame; eyndige ick mijn jegenwoordige reden, en met een het tweede deel van ons begonnen werck. Als wy op een anderen tijt luſt ſullen hebben voort te gaen, dan ſullen wy naerder komen tot de geſchiedeniſſen in onſe tijden voor-gevallen.

PHIL. De lange avonden, die nu dagelicks genaken, ſullen ons, met Godes hulpe, gelegentheyt en oock genegentheyt geven om ſulcks te doen. Blijft ondertuſſchen Gode bevolen, waerde man, en van my gegroet en bedanckt.

PROEF-

PROEFSTEEN
VAN DEN
TROUWRING.

HET

DERDE DEEL.

DE
WYSHEYDT
SPREECKT,
Tot uytlegginge van de Titel-plaet van het jegenwoordige derde deel.

DE Wijsheyt op een tijdt in haren
throon geseten,
Geneygt om aen het volck iet
goets te laten weten,
Sag met een wacker oog uyt
haer verheven stoel;
Sag door het gansche landt een
bijster groot gewoel:
Sag maegden over-hoop, sag oud' en jonge lieden,
Onseker wat te doen, en wat'er sal geschieden:
Sag wat een Vryster wacht, en wat een Vryer jaegt,
En wat een jonge Weeuw in haren boesem draegt.
Sag hoe meest al de jeugt sich vaerdig poogt te maken
Om met een snellen greep een schoon Juweel te raken,
Gewis een schoon Juweel, en, na men heden raemt,
Dat, eer oyt Hollant was, een Trou-ring is genaemt.
Maer in dit deftig werck vernamse loose streken,
Soo datse tot de schaer aldus begon te spreken:
Wat grijpt dit jachtig volck soo graeg na desen Ring?
Gewis het ware best dat hy wat langer hing
Want voor een die hem selfs niet haest en wil bedroeven,
Is 't noodig dit kleynood na rechten eysch te proeven,
En dat op desen steen, die gy voor handen siet,
En die mijn trouwe sorg aen alle menschen bied.
Dit gout; al is'et schoon en wonder aen te schouwen,
En past niet alle mans, en past niet alle vrouwen;
Doch wien het passen mag, ten past hem ester niet,
Die maer op geyle vreugt, en noyt eens hooger siet.
Hoe weynig is het volck dat tot my komt genaken,
Al eer het aen den Ring sich vast bestaet te maken!
Wie doet hier dat hy sou? wie pleegt'er goeden raet?
Ach! naeu van duysent een die na den regel gaet.
Een yder snelt om strijt, en loopt met rasse schreden,
Begeerte stiert het werck, en niet de wijse Reden,
De dwael-geest van de jeugt verrukt haer ydel hert,
Soo dat het van de waen alleen beseten wert.
Wat is de jonckheyt dwaes, die tot soo groote saken
Geen beter onder-werck en is gewoon te maken!
Ey wat ick bidden mag, en gaet hier niet te ras;
Dit stuck is heden noch gelijck het eertijdts was.
Het gout dat van Peru of elders wort gesonden,
Of in den gulden stroom van Tagus wort gevonden,
Is al geweldig swaer; maer 't gout van desen Ring
Dat is een wonder-stuk, een vreemt en seldsaem ding,
Dit weegt noch aldermeest. Al wie het meynt te dragen
En moet'et nimmermeer met losse sinnen wagen.
Ey! weegt het schoon metael, en proeft'et niet-te-min;
Voorwaer uw gansch verderf of welvaert steeckt'er in,
Al naer het wort gevat. Ick bidde, jonge lieden,
Leer u in dit geval niet van de lust gebieden,
Maer houd uw gulle jeugt gedurig in den toom:
Want die en is maer schijn, en niet als enckel droom,
En niet als maer een vlam uyt lichte stof geresen,
Die maer een korten tijd vertoont een ander wesen.

Ey siet eens hoe het gaet. Wat iemant haest beviel,
Quelt hem wel naderhant tot in sijn diepste ziel.
Maer 't is mijns oordeels best, hier breeder af te spreken,
En seggen overluyt aen iemant sijn gebreken:
Want die een lieven vrient wil geven nutten raet,
Moet toonen wat'er schort, en hoe de sake staet.
Voor-eerst gy jonge spruyt, die met gestreckte leden
Komt uyt een Fransse school na dese Ring getreden,
En snelt niet tot het werck met soo een lossen gang;
My dunckt, uw moeders huyck die is u noch te lang.
En gy, ô soete wulp, wat loopje na de banden?
Uw baert, na dat ick sie, is korter als uw tanden,
Gy haest al wat te seer, en koomt al wat te vroeg;
Eet noch een wijle pap, en dan is 't tijts genoeg.
Maer gy bedaegde vrient, die nu behoort te weten
Dat van uw beste stael al veel is af-gesleten,
Ey lieve blijft gerust, en voegt u na den tijt;
Daer heeft noyt grijsen baert na rechten eisch gevrijt.
Voor al gy beste-moer, die hier ook tracht te komen,
Gy lieft een jongeling, na dat ick heb vernomen;
Ké, Besje, staeckt het werk, u past geen dertel spel,
Of past u noch een man, u past geen jong gesel.
Maer ginder komt een hoop, die met verminkte leden
Schijnt na den Ring te gaen, en al met rasse schreden:
O trout niet, onguer volk, 't is schade voor 't gemeen,
En soo het wesen mag, houd uw gebreek alleen.
Gy vorder, vlugge maegt, die hoog bestaet te reeken,
Om dit vermaert juweel met krachten af te treeken,
En gaet so niet te werk, 't en voegt de maegden niet.
Wacht, tot een geestig quant aen u sijn gunste bied.
En schoon ook dat gebeurt, en wilt niet happig grijpen,
't Is quaet hier al te licht de vingers toe te nijpen:
Want die na desen Ring met open handen tast,
Wort veel met leet gewaer dat hem dit niet en past.
Maer hier verschijnt'er een die wenscht den ring te krij-
Om dat'er helle glans van hem komt neder sijgen: (gen,
My dunkt hy soekt een wijf, niet om de ware deugt,
Maer om haer schoone verw, of om haer frissche jeugt.
Oock dat is slecht bedrijf. Eylaes de schoonste rosen
Die leggen menigmael op eene nacht bevrosen,
Of worden soo verslenst door eenen sonne-schijn,
Dat sy straks sonder glans en geensins toonbaer zijn.
Het roosje van de jeugt, het bloempje van de jaren,
En is het steunsel niet om wel te mogen paren;
Dus, sooje niet en wilt u quellen met berou,
Kiest vaster onder-werck tot soo een swaer gebou.
Noch sie ik hier een mensch sich in den ring verblyden,
Om dat hy effen is, en ront aen alle zyden:
Het is een Jan-treet-sacht, hy soekt niet als gemack,
Als of'er niet als vreugt in dese ronte stack.
O vrient! gy zijt verdoolt. Ey laet u niet bedriegen,
Sy missen veel gemacks die jonge kinders wiegen;
Men singt hier menigmael, al is men niet te bly,
En daer en was noyt trou van alle kommer vry.

Gy moet om vreugt alleen voor u noyt wijf begeeren;
Want in het echte bed daer zijn oock harde veêren,
Die tijck is niet alleen met sachten dons gevult,
Sy dient al menigmael beslapen met gedult
Wel aen dan, groene jeugt, en gy oock rijpe lieden,
Die aen het trou-juweel den vinger meynt te bieden,
Wilt gy niet zijn besocht van druck en ongeval,
Onthout dit eenig woort dat ick hier stellen sal
Komt met een reyn gemoet voor-eerst tot my genaken,
Eer gy aen desen ring u vast bestaet te maken,
Want die het gout ontfangt, en niet te voren proeft,
Schoon dat hy vreugde sogt, hy vint dat hem bedroeft.

INLEYDINGE.

HEt is nu juyst de tijdt, wanneer de korste dagen
De koeyen uyt'et velt en na de stallen jagen;
De boomen onlangs groen, zijn nu ten vollen grijs,
En al dat vochtig was is niet als enckel ys:
De lucht is wonder streng, de noorde winden blasen,
Daer wort een ander glas getogen om de glasen;
Ons root is heden blaeu, en al de velden wit,
Een teycken dat de vorst het gansche landt besit.
Voor my, 'k en was noyt graeg om op her ys te glijden,
Of met een narre-slee de straten om te rijden;
Een boeck, een lustig vyer, een praetjen aen den haert,
Dat acht ick heden nut, en groote schatten waert.

MEt dese verssen begroette Philogamus sijnen Sophroniscus, in 't begin van de Winter-maent, soo hy den selven bygeval op straet gemoette; en seid'er vorder by, dat het nu de rechte tijdt was om voort te varen in haer begonnen Samen-spraecke, en dat ter plaetse daer de Winter sijn heerschappye niet en kan oeffenen: te weten, in een warme kamer, daer de deure sachtjens met een katrolletje toeloopt. Wel, seide Sophroniscus, dat en is niet buiten eysch van saecken, noch tegens mijn sinnelickheit. Ons staet jegenwoordelick voor handen een nieu Deel, en het eerste Trouw-geval van het selve schijnt op desen eygen tijdt en in het selve deel des jaers, daer wy nu in zijn, gebeurt te wesen, gelijck uyt de geschiedenisse klaerlick is af te nemen: koomt laet ons tot mijnen huyse ingaen, en, sonder meerder omme-slagh, het werck aen vangen. Soo geseyt, soo gedaen: sy treden te samen naer de woon-plaetse van Sophroniscus, en de tafel voor een goedt vyer geset zijnde, nam Philogamus sijn gewoonlick ampt wederom ter handt, en begon te lesen dese volgende geschiedenisse:

MAN-

MANDRAGENDE MAEGT,

OFTE

Beſchrijvinge van het Houwelick van

E M M A,

Dochter van den Keyſer Charlemagne

OFTE

KAREL DE GROOTE,

MET

EGINART,

des ſelfs Secretaris.

ALs * Karel met gewelt de Gotten had verdreven,
En nu als wereldt-vorſt in pays vermogt te leven,
Stont gantſch het leger ſtil, en al de Franſche jeugt
En ſogt maer tijt-verdrijf, en niet als loſſe vreugt.
Men ſiet geen ſwaerden meer, men ſiet geen ſchilden blinken,
Men hoort geen hel trompet ontrent de grenſen klincken,
Men vint geen adelborſt die lans of ſpieſe drilt,
En al dat wapen hiet en is niet meer gewilt
Maer Venus kint alleen behiel ſijn gulde pijlen,
Die ging het dertel wicht wel happig ſitten vijlen,
Begaf ſich in het Hof, en queſte menig Helt,
Die noyt in al den Krijg ter aerden was gevelt.
Wat mag hem, ſeyt het wigt, den Keyſer laten denken,
Dat ik geen magt en heb om hem te mogen krenken?
En dat hy maer alleen geheele Rijcken wint?
En dat men ſijns gelijck oock elders niet en vint?
Gewis hy is verdoolt. Ick kan oock wapens voeren,
En Vorſten neder-ſlaen, en Landen omme-roeren,
Ick wil oock aen het volck gaen toonen wat ick kan,
En dat ick beter ſchiet als eenig wacker man
Wel Vorſt, die uwen naem doet in de werelt klincken,
Weet dat uw los geſwel in haeſt ſal moeten ſlincken,
Weet dat ick boven my geen hooger magt en ken,
Maer dat ick nevens u een werelt-dwinger ben.
Gy wiert my veel te los, en van te grooten weelde,
Indien ick in het Hof mijn rolle niet en ſpeelde;

Nu leert ook van een kint hoe 's werelts ſaken gaen,
Geluck en groote vreugt en kan niet lange ſtaen.
Dit ſeyt het dertel wigt, en ſtelt hem om te vliegen,
En ſoeckt door al het Hof wie dat'et ſal bedriegen,
En wat het voor een greep ſal brengen aen den dag,
Daer van de groote Vorſt de ſmerte voelen mag.

EEn wacker Edelman die geeſtig wiſt te ſchrijven,
En na de rechte maet de penne konde drijven,
Kreeg in het Frans gebiet, by middel van de kunſt,
Een naem by al het volck, en by den Koning gunſt.
Sijn penne wert gebruyckt in alle groote ſaken,
En waer een deftig ſchrift by Vorſten was te maken:
Al wat hy neder-ſtelt heeft pit en groote kracht,
Soo dat om ſijn geſchrift hem al de werelt acht.
Het Rijck was doen ter tijdt in luſten uyt-gelaten,
Geneygt tot alle ſpel, en dertel boven maten,
Soo dat'er nagt-geloop, en vreemde mommerien
Zijn in het weelig Hof en over al te ſien.
De Vorſt ſchiep even-ſelfs een wonder groot vermaken
In vrouwen, in gedans, en diergelijcke ſaken.
Siet daer een geyle tijdt. Al wat de Koning doet,
Dat vint het Hof-geſin en al de werelt goet.
Dit wijſt de ſtage daet, dit leert de wyſe reden,
Als 't hooft niet wel en is, ſoo quelen al de leden:
Het was een out gebruyck, het is een nieuwe vont,
Gelijck de Juffer is, ſoo is oock haren hont.
't Geviel om deſen tijdt dat twintig Edel-lieden
Beſtaen een nieu gedans den Koning aen te bieden,
Sy komen in het Hof, als Harders uyt-gereet,
Maer geeſtig even-wel en wonder net gekleet.
Men ſag het geeſtig volk met twintig Harderinnen
In 's Konings ruyme zael een nieuwe rey beginnen.
De leyder van den dans dat is de bocks-voet Pan,
Die alderhande ſpel en harders deuntjens kan.

* Siet op deſe geſchiedeniſſe *Lipſius in Monitis & exemplis Politicis l. 2. c. 12.* En ſiet gelijcke Hiſtorien in *Chronicis Joh de Beka pag. 28*, die hy verhaelt te zijn geſchiet in 't jaer onſes Heere. 1048.

Daer

Daer [illegible] geſwier en duiſent nieuwe ſprongen,
[illegible] het ſcheen, dan weder in-gedrongen
Dan [illegible] tot gemengelt onder een,
Dan [illegible] haer wederom alleen.
De R[illegible] eene van de gaſten
Die op [illegible] ſpel en op de mate paſten,
Me[illegible] te midden in den dans,
Dat [illegible] van alle jonge mans
Hier qu[illegible] Soon hem by de Reyers voegen,
Soo [illegible] dat al de Juffers loegen.
Hy ſprong, hy liep, hy vloog, hy mickt' een bly geſank,
Maer [illegible] ſoo hy plag, en ſcheyde met een ſtank.
De Dochter van den Prins, die met de groote vrouwen
De ſprongen van de jeugt is beſich aen te ſchouwen,
Die wert door hem geraeckt en in de borſt gewont,
Eer dat'er eenig menſch de reden ondervont
Sy let op Eginart en ſijn volmaeckte leden,
En hoe hy op de zael quam geeſtig aen-getreden,
En hoe hy boven al den ganſchen Rey vereert;
En ſtraeks is haer geſicht op hem alleen gekeert
Het reyen heeft gedaen, de mommers gaen vertrecken,
Maer ſy voelt des te meer het vyer in haer verweecken;
En ſchoon ſy is alleen, ſy voelt een aerdig beelt,
Dat haer ontrent het oog en door de ſinnen ſpeelt.
Sy weet nu wie hy is, en hoe in 't Hof gekomen,
Dat had het Vrouwelijn al in der haeſt vernomen,
En ſchoon of ſy bemerckt haer ongelijcken ſtaet,
Noch voelt ſe dat het vyer allenexen hooger gaet,
Noch voeltſe dat een brant, in haeſten op-gereſen,
Verweckt in haer gemoet een wonder ſeldſaem weſen.
Wat raet in dit gevaer? Sy leeft in ſtage pijn,
Sy kan niet by het volck noch in haer kamer zijn
Gelijck een vlugtig hert, dat, van een weymans jongen
Getroffen met een ſchicht, begint met loſſe ſprongen
Te rennen door het wout, en dwaelt een lange wijl,
Maer voelt ſtaeg in de borſt een diep geſchoten pijl
Wat baet het aen het beeſt, wat baet ſijn vaerdig lopen,
Het moet'et met verdriet en met de doot bekopen,
Sijn pijn blijft waer het gaet, het ſmelt in heeten dorſt,
En ſtaeg ſoo vaert het ſtael hem dieper in de borſt.
Dus leeſt de jonge maegt vol ongewoone kuren,
Sy kan op eene plaets als geenen tijdt geduren,
Haer breyn is op de loop, haer ganſche ziele maelt,
Het ſchijnt haer geeſt die ruſt, wanneer haer lichaem (dwaelt.
Sy weet tot dit gewoel geen ſtil vertreck te vinden
Want ſy en heeft geen magt haer tochten in te binden;
En t'wijl in deſen angſt haer ganſche leden ſlaen,
Soo ſpreeckts' op deſe wijs haer eyge ſinnen aen:
Ick was voor deſen bly dus hoog te zijn geboren,
Maer nu heb ick de luſt van deſe waen verloren,
Ick ben mijn edel bloet en groote Vaders gram,
Ick wenſch een lager huys, en vry een minder ſtam;
Ick wouw, indien ick mocht, van minder Adel weſen,
Of wenſch dat Eginart mogt hooger zijn gereſen;
Want ſoo ick minder waer, of hy een meerder Vorſt,
Soo lag ick heden kans te leſſen mijnen dorſt.
Maer nu ons ſaken ſtaen op ongelijcke gronden,
So wort'er geen behulp, geen trooſt voor my gevonden,
Ick moet van heden af verſmelten in den druck,
Want hoog en magtig zyn dat is myn ongeluck.
Maer wat is dit geſeyt? waer gaen myn domme ſinnen?
Sal ick door een geſicht my laten overwinnen?
Sal ick een ſlecht geſel ontfangen in de ziel,
Die ick van alle brant tot heden ſuyver hiel?
Ey wat ick bidden mag, laet deſe grillen varen,
En biet geen loſſen toom aen uwe gulle jaren,
Snyt af, brant uyt het quaet, dat in uw leden ſit,
Eer dat het u de borſt en al het lyf verhit.
Gy voelt een ſtil vergif door uwe leden rillen,
Ey tragt dit nieu gewoel in uw gemoet te ſtillen,
Vergeet uw goeden naem, uw reyne pligten niet;
Een vonk dient uytgebluſt voor die een vlam ontſtet.
De ſieckte dient verjaegt als die begint te komen,
Al-eer door haer gewelt het bloet is in-genomen:

Het onkruyt dient verdelgt en uyt [illegible]
Eer dat het wortels krijgt en berei[illegible]
Wie is doch Eginart, dat ick my ſal o[illegible]
Dat ick om ſijnent wil mijn ziel behoor te qu[illegible]
Al wat hem achten doet, dat is alleen de p[illegible]
Daer ick in volle daet een Keyſers dochter [illegible]
Daer ick in korten ſtont kan hondert Vorſten trecken,
En met een gunſtig oog haer gunſt tot my verweecken.
Het ware ſlorren werck ſoo los hier in te gaen,
En hem te willen doen dat Prinſſen dient gedaen
Hoe wouw in dat geval, hoe ſou de werelt ſpreken?
Hoe ſou my al het volck met ſelle tonge ſteken?
Hoe ſou het ſchimper Hof my villen op het lijf,
En ſpellen mynen naem tot enckel tijdt-verdrijf?
Wat ſou myn Vader doen, als hy begon te mercken
Dat op ſoo lagen ſtof myn hooge ſinnen wercken?
Dat ick een Schryver gaf, een Schryver onderſtont
Dat niet als aen een Vorſt of Keyſer dient gejont?
Maer ſwaer-hooft als ick ben, wat is'er aen gelegen
Dat ick in myn gemoet tot vryen ben genegen?
Dat ick wat liefs verkies, daer in myn hert verblydt.
't Is jonge lieden werck, en dat van ouden tydt
De Ridder Eginart is geeſtig in de zeden,
En niemant ſijns gelijck in al de naeſte ſteden;
Schoon ik hem gunſtig ben, wat leyter iemant aen?
Dat ick op heden doe, is lang voor my gedaen,
Wat ſal my doch de pracht, wat ſal de grootheyt baten?
'k En wil om dit bejag myn liefde niet verlaten,
'k En wil geen ſlave zijn, maer doen wat my bevalt,
Geen eer en heeft ontſig, wanneer de jonkheyt malt
De nacht komt onder dies het ganſche lant bedeeken,
En met een duyſter kleet den Hemel over-trecken,
De ſlaep ſijgt op het volck, en yder is geruſt,
Maer ſy noch even-wel en heeft geen ſlapens luſt
Sy geeft haer op het bed, maer gaet daer leggen malen,
En laet 'k en weet niet waer haer ſinnen henen dwalen?
Doch vint noch efter niet hoe ſy in dit geval
Met glimp en goet beleyt haer ſaken redden ſal
'Ten leſten koomt de vaeck haer oogen overwinnen;
Maer ſy malt lijcke-wel met haer verdwaelde ſinnen,
Sy droomt 'k en weet niet wat, ſy droomt en is beſchaemt,
Om dat ſo geylen droom geen jonge maegt betaemt.
(Al is de wey-man ſtil en geeft hem om te ruſten,
Noch keert ſijn woelig hert tot ſijn bekende luſten,
Hem dunckt dat hy een hert of vluchtig harte ſiet,
Oock als hy in het bed een vollen ſlaep geniet)
Sy, als het ſchemer-ligt nu aen begon te bleken,
Bevont haer brandig hert nu ter des te meer ontſteken
Sy meynt dat ſy voor al moet ſpreken haren vrient,
En dat haer ſijn geſicht alleen tot hulle dient
Hier toe wert ſy geſtreg en krachtig aen-gedreven,
En heeft daer op een brief aen Eginart geſchreven,
En ſeyt hem door de pen, dat hy in ſtil ſpoet
Daer in het vrouwen-hof en by haer komen moet
Sy gaet na dit geſchrift ten naeuſten over-leggen,
Wat hem, wanneer hy komt, is dienſtig aen te ſeggen;
Nu kieſtſe dit geſprek, en dan een ander deel,
En watſe ſpreken wil dat proeftſe menigmael.
De Ridder, na den brief te hebben over-leſen,
En liet niet in der haeſt in 't vrouwen-huys te weſen,
Hy klopt voor haer vertrek, een maegt die hem verwagt
Ontſluyt terſtont de deur, en heeft hem in-gebragt.
Maer Emma wert van angſt ten hoogſten ingenomen,
Soo haeſt als Eginart tot haer begon te komen,
Sy beeft, ſy ſuyſebolt, ſy ſtont gelijck bekreyt
Het ſchijnt dat ganſch het Hof en al de kamer draeyt
Haer voorſtel, haer ontwerp, en watſe meynt te ſpreken
Was in de lucht gegaen, en uyt haer breyn geweken,
Nu vingſ' een reden aen, dan lietſe weder af,
Soo dats' aen Eginart een vreemt bedencken gaf
Maer als, na dit gewoel, haer geeſten weder quamen,
En na den regten eyſch haer eerſte plaetſe namen,
Doen ſchiep ſy weder moet, bedicht een nieuwe vont,
En opend' met beſcheyt aldus haer rooden mont.

Ik

Ik heb een langen tyt myn sinnen onderhouwen,
Met priem-en naelde-werk, een hantspel van de vrouwen,
En daer in vond' ick lust, en 't dogt my wonder niet,
Te steken aerdig tuyg van sijd' of van sayet,
Van gout en paerels selfs. Maer diergelycke saken
En konnen nu voortaen mijn sinnen niet vermaken
Wat nieus verheugt den geest, gelijck ik heden merk,
Dies soekt myn nieusgier hert gedurig ander werk.
Ick hebbe tot de pen een grooten lust gekregen,
En daer is mijn gemoet nu wonder toe genegen,
Om dat ick lestmael sag een schrift van uwe hant,
Daer in ick groote kunst een soete streken vant.
Gy wilt, tot myn gerief, een voorschrift toe-bereyden,
Ick sal na uw ontwerp myn penne sien te leyden.
Maer als gy door den dag niet al te besig zyt,
Soo jont my doch een deel van uwen vryen tydt.
Koomt siet hoe ick het maak, en betert mijn gebrecken,
Ick wil het naelde-werck een wijle laten steken,
En spelen met de pen Dat stel ick heden vast,
Ick weet dat ledig zijn geen jonge maegt en past.
Hier sweeg het Vrouwelijn, en even na het spreken
Soo raekt haer gansch gelaet gelijck een vyer ontsteken.
Maer siet! dien eygen stont haer aerdig blosje week,
En sy wert lely-wit, die eerst een roos geleek;
En dit ging overhant tot drie verscheyde reysen,
Dies wert de Jongeling onseker wat te peysen,
Onseker wat te doen. Hy voelt van stonden aen
Al med' een grillig bloet hem in de leden slaen:
Hy voelt een vremt gewoel, een wonder hart bewegen,
Dat quam hem door het oog tot in het hert gesegen;
Hy voelt een seldsaem vyer, een nieu ontsteken brant,
Die hy in sijn gemoet voor desen niet en vant
Hy rijt daer op te werk, en heeft een dicht geschreven,
Daer achter, midden, voor, haer naem is in-geweven,
't Was Emma waer men sag, en des al niet-te-min
't En bragt geen ongemak, geen hinder aen den sin,
Geen nadeel aen het vaers; dat bleef al even vlugtig,
En was by wijlen soet, by wylen wonder klugtig,
By wijlen al te geyl, maer wat de Juffer las,
Het scheen dat al het werck haer niet als honig was.
De letters even-selfs van al de loose digten
Zijn beelden in den schijn van kleyne Venus-wigten,
En diergelijcke stof; soo dat, al waer men sag,
Men sporen tot de lust in allen vinden mag
Al wat de Joncker digt daer leyt hy slimme gronden,
Daer leyt hy angels in, en al met nieuwe vonden,
De letter had een staert gelijck een schorpioen,
Soo dat haer leste deel kan innig hinder doen.
Hy schreef een ABC, met wonder vreemde trecken,
Bequaem een killig hert tot lusten op te wecken,
Hy schreef, en wat hy schreef dat ketelt haer gemoet.
En 't leste dat hy schreef dat ging op desen voet.

A *Adem myner ziel*, B *Bloem van onse steden*,
C *Ciersel van het Rijck*, D *Dal vol soetigheden*,
E *Eer van onsen tijdt*, F *Fackel van de jeugt*,
G *Glans van al het lant*, H *Hof van alle vreugt.*
I *Jont my dat ick wensch*, K *Komt tot my genaken*,
L *Laeft mijn dorre ziel*, M *Mint tot ons vermaken*,
N *Neemt mijn smerte weg*, O *Oeffent minne-strijt*,
P *Proeft wat gunst vermag*, Q *Quist geen nutten tijt*,
R *Roosje noyt geplucht*, S *Schoonste van den lande*,
T *Troost van mijn gemoet*, V *Vonck voor wien ick brande*,
W *Wellust van mijn hert*, Y *Ydel eens vermaeck*,
Z *Zee van honig-raet. Ach had ick eens de smaeck!*

Hier staet mijn penne stil, ick laet het dichten blijven?
Daer zijn geen letters meer; hoe kan ick verder schrijven?
Princesse 't is genoeg, mijn ABC *is uyt*,
Gy jont my voor het lest een kusje tot besluyt;
Een kusje, waerde maegt, dat noyt en is gegeven,
Als daer het innig hert te pande was gebleven,
Een kusje duysentmael, en duysentmael gekust.
Dat staeg het vyer ontsteeckt, en nimmer uyt en blust.

Als Emma dit geschrift met aerdig had geleesen.
Sy kreeg een vrolick hert, sy kreeg een lustig vleen,
Sy prees het geestig digt, sy prees den nieuwen vont,
En bragt het aerdig vaers aen haren rooden mont.
Sy kust'et duysentmael; doch haer gedurig kussen
En had niet magts genoeg om haren brant te blussen,
Sy voelt noch grooter vyer en staeg een heeter dorst;
Dies ley sy 't aerdig werk ontrent haer witte borst,
Juyst daer het herte speelt, en daer de geesten woelen,
En meynde voor gewis het sou haer brant verkoelen;
Maer sy bleef even-wel gedurig ongerust,
En onder dit gewoel soo kreeg'se dichtens lust
Siet wat een seldsaem werck! de liefde maeckt Poeten,
Oock hen die van de kunst de gronden niet en weten:
De liefde geeft verstant, en wyst de menschen aen
Wat dienstig is geseyt en noodig is gedaen.
Voor eerst so let de maegt hoe dat de woorden loopen,
En hoe een aerdig vaers te samen is te knoopen:
Sy krijgt het vyer in 't hooft, en op den eygen trant
Soo wast dat sy het werck aldus te samen baut:

A *Aes van mijne jeugt*, B *Blust mijn vierig minnen*,
C *Cust haer die u lieft*, D *Drenckt mijn dorre sinnen*,
E *Edel uyter aert*, F *Frissche jongeling*,
G *Geest van mijnen geest*, H *Heus in alle ding*,
I *Jeugt van mijne jeugt*, K *Kroon van alle staten*,
L *Lof van onsen tijdt*, M *Mont vol honig-raten*,
N *Noyt genoeg gelooft*, O *Offert aen de min*,
P *Puyck van alle mans*, Q *Quelt noyt uwen sin*,
R *Roem van al het Rijck*, S *Schat van schoone leden*,
T *Tuyn van alle vreugt*, V *Vloet van soete reden*,
W *Wensch van mijn gemoet*, Y *Yemant slae mijn doot*,
Z *Zeer geminde vrient, laet gy my in den noot?*

Maer denckt niet, jongeling, al heb ick dat geschreven,
Dat ick mijn beste pant u ben gesint te geven;
Neen, vrient, en denckt'et niet, ick ben van Keysers bloet,
Ick weet dat ick mijn jeugt voor Prinssen sparen moet.
Ick lijde datje speelt, ick wil oock kluchtig schrijven;
Maer des al niet-te-min soo wil ick eerbaer blijven.
Gy draegt dan eere toe haer die u gunste biet,
Jockt, dat is u gejont; maer, Ridder, hooger niet.
Een kusje lijcke-wel, ontrent mijn teere wangen,
Dat sal ick om de kunst en t'uwer eer ontfangen,
Maer laet het eerbaer zijn, en van soo reynen aert,
Of gy mijn naeste bloet, een Nicht of Suster waert:
Want anders soo de soen wert harder aen-gedreven,
Ick sal u voor gewis u kusje weder geven;
Op dat geen slim fenijn, uyt uwen mont ontstaen,
My kan tot in het bloet of zen mijn herte gaen
Wel leert dan, zijt gy wijs een Keysers dochter mijden,
Of anders (hout'et vast) gy sult de straffe lijden,
De straffe nu geseyt en soo'st 'et weder doet,
Soo weet dat oock mijn wraeck al hooger rijsen moet.
Ick sal in volle maet, ick sal u laten smaken,
Wat spel het iemant maeckt een vrouwelijn te raken;
Ick sal u, maer het is my beter dat ick swijg,
Tot ick eens nieuwe stof tot gramme sinnen krijg.
'k En wil niet voor den tijdt mijn stille ziel verstooren:
Hier door heeft menig hert sijn soetste vreugt verlooren.
Nu, Ridder Eginart, ick wensch u goeden dag,
Doet hier en over-al gelijck een Ridder plag.

Daer stont een lessenaer die, na den eysch gebogen,
Was met een groen Fluweel ten vollen overtogen,
Hier op schreef Eginart als hy daer binnen quam,
En van haer soete mont een kus te pande nam.
Hier leyt de maegt haer vaers wel netjens uyt-geschre-
ven,
So dat'er niet een lak of klad en was gebleven;
En siet dien eygen tijdt soo quam de Joncker daer,
En wert van stonden aen het aerdig schrift gewaer.
Hy nam het vierdig op, hy ging'et over-lesen,
En 't scheen hem als een droom, een selsaem ding te wesen,

Een

Een wonder ſtuck te zijn, dat ſy, een teere maegt,
Soo hoog geſweefden geeſt in haren boeſem draegt.
Hier op ontbrant ſijn hert, hy kan niet langer wagten,
Hy grijpt haer in den arm als met geheele kragten,
Hy drukt haer aen den mont met ſoo een gullen ſoen,
Dat ſy daer uyt verſtont wat hy'e wenſcht te doen.
Dus ſpeelt het weelig volck met vrye minne-treken,
Tot dat de reyne tucht allencxen is geweken
De penne met den inckt, geſchrift en geeſtig boeck,
Vervallen op het leſt, en leggen in den hoeck.
Want op den looſen gront van wel te leeren ſchrijven,
Soo ging men naderhant een vreemden handel drijven,
En onder deſen ſchijn, door middel van de kunſt,
Soo dringt den Joncker in tot aen haer diepſte gunſt.
Hy komt de jonge maegt ſchier even-ſtaeg beſoecken,
Hy brengt haer nieu gedigt, en alle ſoete boecken,
Hy brengt haer alle ding, oock midden op den dag,
En wat haer gulle jeugt tot vreugde dienen mag
Hy ſprack een vreemde tael vol ongewoone ſtreken,
Die maegden hinder doen, en herten konnen breken.
Hy ſchreef een minne-brief, hy digt een aerdig liet,
Daer in men ſlim beleyt en Hooffche rancken ſiet
Hy doet al wat hy kan om haer te mogen trecken,
Om haer tot ſijne gunſt en vrientſchap op te wecken
Al wat ſijn inkt, ſijn pen, ſijn hant, ſijn hooft vermag,
Dat brengt de looſe gaſt te ſamen aen den dag.
Sy, die tot heden toe in net geſchreven boecken
Haer luſt en tijt-verdrijf maer is gewoon te ſoecken,
Staet eerſt geheel verſtelt, als haer de Schrijver geeft
Een ſchrift dat wilder gaet, en gulle treken heeft
De ſprongen van de pen, en al de vreemde ſwieren,
Daer met dat Eginaert ſijn letter wiſt te cieren,
Verleyden haer het oog, en des al niet-te-min
Sy vint in korten tijt en weet den regten ſin.
Daer is geen beter vont om ſchrift te mogen leſen,
Als door een vryers hant veel aen-geſogt te weſen.
Een duyf, een ſlechte duyf, (geeft haer een ſoete lief)
Die noyt geen ſchrift en las, die leeſt een minne-brief.
Sy weet het eygen wit van dat'er is geſchreven,
Hoe weelig ſijne pen haer ſprongen heeft gedreven,
Hoe geyl ſy heeft geſpeelt Siet, jonge-lieden, ſiet,
Wat doet de ſtage vlijt, wat doet de liefde niet?
Maer ſchoon dat aen de maegt de letters wel bevallen,
Hy die de letters maeckt behaegt haer boven allen
Sy let niet op het ſchrift, maer ſach den Schrijver aen,
Daer is dat haer gemoet en al de ſinnen gaen.
Sy dede menigmael al willens quade ſtreken,
Om hem, die ſomtijts ſweeg, te mogen horen ſpreken.

Sy ſchreef haer voorſchrift na, en midts ſ [illegible]
Soo is 't dat haer de gif als ingewortelt ble [illegible]
Sy drinkt met groot vermaek, en als met vollen monde,
Dat haer tot aen het merg de gantſch ziel doorwonde.
Een dertel minne-dicht, en dan een ſnege pen,
Dat is het ſlimſte gif dat ick op aerden ken
Dit heeft haer teer gemoet ſoo verre weg-getogen,
Dat ſy van heden af is buyten haer vermogen
Sy geeft hem nu voortaen geen naem van Eginart,
Sy noemt hem even-ſtaeg haer ziel en eygen hart
Maer onder dit gewoel (hoe kan het anders weſen?)
Begon haer deſe gaſt een ander boeck te leſen.
Hy is een dertel quant, en ſy te bijſter ſchoon,
En hy en wil voortaen niet dienen ſonder loon.
Soo haeſt ſy na de kunſt een letter heeft geſchreven,
Hy ſeyt dat hem voor al een kusje dient gegeven,
Hy ſeyt dat hem terſtont ſijn ſchool-gelt dient betaelt,
Vermits haer teere pen ſoo ſchoone letters maelt
Hy ſeyt haer wonder veel, hy ſeyt haer vremde grepen;
Ach! een die danſſen wil is haeſt genoeg gepepen
't Is waer, de jonge maegt die weygert menigmael,
Doch al met heus gelaet, en met een ſoete tael.
Haer neen is ſonder erg, en ſchijnt hem maer te tergen,
Om, ick en weet niet wat, hem op een nieu te vergen,
En dit ging met'er tijdt ſoo verre buyten ſchreef,
Dat hy daer menigmael tot in het duyſter bleef
De loſſe vryheyt waſt, de ſchaemte wort verdreven,
De maegdom lang geterght begon het op te geven,
De nichte van Pepijn vergat haer edel bloet,
Soo dat ſy haren luſt en ſijn begeerte doet
De jeugt, de min, de nacht, zijn drie verſcheyde ſaken,
Die, als een ſnelle wint, de luſten gaende maken
Ach! waer men deſen hoop by een vergadert ſiet,
Daer gaet'et over kant, en wat gebeurt'er niet?
Eens Keyſers eygen kint, verruckt door loſſe ſinnen,
Liet door eens Schryvers pen ſoo veel op haer gewinnen,
Dat hy door ſlim beleyt tot in haer bedde quam,
En daer haer beſten ſchat voor hem te pande nam
Sy had 'k en weet niet wat, door af-gerechte vonden,
Haer maegden wijs gemaeckt en uyt het hof geſonden,
Soo dat het gulhig paer, als uyt een volle luſt,
Haer geyle minne-pligt en gragen honger bluſt.
Maer t'wijl op haer gemack de jonge lieden mallen,
Soo is'er uyt de lucht een dichte ſnee gevallen,
Een ſnee die al het landt met hare vlocken deckt,
En met een winter-kleet de velden over-treckt
Maer Emma, ſtaeg beſorgt, gaet onder dies bemerken,
Hoe ſnel de ſtille nacht beweegt haer ſwarte vlercken,

Op,

[illegible], seyt-se, Ridder, op; 't is tyt, en meer als tyt,
Dat gy hier van het bed en uyt de kamer zyt.
Dat is een bitter woort ontrent de Jonckers ooren,
Hy mag van geen vertrek, en niet van scheyden hooren,
Het bed is sagt en warm, 't geselschap wonder goet,
En 't onderling onthael is uytermaten soet.
Hy soeckt haer, so hy kan, met woorden om te leyden.
Twee lieven eens gesint, hoe nood is 't datse scheyden!
Sy weder: Ridder op, ick hoor den hane kraeyt,
Wis soo gy langer blijft, soo is'et al bekaeyt.
Ick dugt dat in het Hof ligt iemant sal ontwaken,
En die sal hier een deur of venster hooren kraken
Gy rijst dan, Joncker, rijst, en maeckt u op de reys,
Dit ligt in mijn gemoet een wonder swaer gepeys.
Ick hoor 'k en weet niet wat, ick hoor sich iemant roeren,
Ick vreese dat gewis ons iemant sal beloeren,
En al het stuck verspiên: en soo ons dat geschiet,
Soo is uw leven, vrient, en mijnen roem te niet.
De Ridder is bedroeft, en stelt hem om te klagen,
Dat hem de snelle tijdt quam uyt het bedde jagen:
Hy schelt den dageraet, dat hy te vaerdig rent,
Hy schelt den blinden nagt, dat hy geen liefd' en kent,
Hy schelt den vroegen haen, dat hy bestont te kraeyen,
Hy schelt den Hemel selfs, vermits sijn wacker draeyen,
Hy schelt al wat'er is; en soo hy mogt begaen,
Hy liet een stage nagt op al de werelt staen
Maer als het wesen moest, doen ging de Joncker rijsen,
Doch hy en laet niet af haer vrientschap aen te wijsen,
Dan maekt hy droef gesugt en dan een soet gevley,
En dan eens wederom een soentjen tusschen bey.
Maer als het Vrouwelijn haer deure ging ontsluyten,
En dat de Ridder volgt en trat ten lesten buyten,
Soo wert het lieve paer in haer gemoet ontstelt,
Vermidts een dicke snee bedeckt het gansche velt.
Eylaes! dit seyt de Maegt, nu is'et al verloren,
Men sal ons voor gewis hier weten na te sporen,
Men sal hier in de snee ontdecken uwen voet,
Gelijck men uyt het spoor de wilde dieren doet.
Het Hof is bijster slim, en hondert loose gasten
Die sullen tot den gront ons saken ondertasten,
Die sullen al het stuck ten vollen open doen;
Want die den draet ontdekt die vint wel haest het kloen.
Soo gy hier door de snee gaet uyt de kamer treden,
Soo moet'er ongemack en schande zijn geleden;
Want als men hier verneemt den gang van eenig man,
't Is domheyt, soo men niet de reste dencken kan.
Wat met hier Eginart? Daer staet de man verslagen,
Hy weet ter werelt niet als sijn verdriet te klagen,
Sijn geest is uyt'er har door soo een vreemt geval,
Hy weet niet wat hy doen, of wat hy laten sal.
Hy wouw tot sijn behulp geswinde veêren wenschen,
En sweven in de locht, en boven alle menschen,
Hy wouw, indien hy kon, gelijck een wilde swaen
Gaen maken door het swerck een onbekende baen.
Hy wouw, indien hy kon, met twee getoomde draken,
Voorby de bleecke maen een snelle reyse maken,
Tot in een ander Rijck; hy wouw, indien hy kon,
Gaen mennen door de locht de wagen van de son.
En schoon hy namaels viel tot in de soute baren,
Gelijck als Icarus te voren is gevaren, (noot;
't En waer hem geen verdriet, waer hy maer uyt den
En (waerom meer geseyt?) hy wenst de bleke doot.
't Is nu geen suchtens tijt, hier dient in korte stonden,
[illegible] op den strenden voet een middel uyt-gevonden,
Een middel, seyt de maegt, om niet te zijn beklapt,
Of even op de daet hier niet te zijn betrapt.
[illegible], sit my op het lijf, ick sal met stille schreden,
[illegible] hier tot in het Hof, tot aen de poorte treden:
Al ben ick niet gewoon te dragen eenig pack,
[illegible] het echter doen oock sonder ongemack.
[illegible], seyt Eginart, sult gy dit lichaem dragen,
[illegible] tot in de doot voor u behoor te wagen?
[illegible] sal ick dit bestaen? Ey lieve, seyt de maegt,
[illegible] is sonder wet, de kanse dient gewaegt.

Sit op, en weest gerust. De vrient laet [illegible],
En ging sijn weelig lijf haer op de schouders [illegible],
Maer wenst in sijn gemoet, en met een [illegible],
Dat hy van minder last en lichter worden [illegible],
Maer Emma draegt het pak, en gaet met [illegible] schreden.
En door de koude snee, en door het water treden,
Doch voelt geen ongemak. Siet liefdes seldsaem werk!
Sy maeckt de blode stout, sy maeckt de swacke sterk.
De maen was eerstmael dof, en sonder gulde stralen,
Maer liet dien eygen stont haer oogen neder dalen,
Sag op het pragtig Hof en op het lieve paer,
En stracks op dit gesicht soo wert den hemel klaer.
Diana nam vermaeck in datse sag gebeuren,
En hiet daerom de lucht en al den nevel scheuren,
En maeckt het duyster swerk gelijck een hellen dag,
Soo datmen al het spel in volle leden sag.
't Geviel om desen tijdt dat veelderhande sorgen,
(Die in der Prinssen hert gedurig zijn verborgen)
Den Koning hinder doen, en prangen aen de ziel,
Soo dat geen soeten slaep op sijn gewrigten viel:
Hy keert hem dickmael om, hy kan niet stille wesen,
En is na lang gewoel ten lesten op-geresen; (geluyt,
Maer, siet, hem dunkt hy hoort (doch weet niet wat)
Hy gaf hem van het bed, en keeck te venster uyt.
Daer siet hy door de snee een Juffer komen kneden,
En, siet, een Jongeling die sit haer op de leden,
Hy siet haer ongekleet, en lucht daer henen gaen,
En 't scheen sy had alleen haer onder-zieltjen aen.
Dit vont de Keyser vreemt, en gaet daer over peysen,
Waer heen dit jonge paer genegen is te reysen,
Hy weet niet hoe het komt, dat soo een jonge maegt
Een rappen Jongeling op hare schouders draegt
Het stuck dient onder-tast Hy sent de rouwe gasten
Die even in der nacht op sijne diensten pasten,
Die roepen: Vryster sta, wie gy oock wesen meugt,
Wy komen tot behulp van uwe teere jeugt.
Geeft ons dit wigtig pak dat gy bestaet te dragen,
Gy dient hier in de kouw uw leden niet te wagen.
De Juffer kreeg een schrick in haer benauwde ziel,
Soo dat haer waerden vrient ter aerden neder viel,
Te midden in de snee. Hy wert terstont gevangen;
Maer sy bleef niet-te-min hem aen de leden hangen.
Daer wert het jonge paer den Koning toe-gebragt,
Die met een nieusgier hert de jonge lieden wagt.
En mits sy binnen zijn, en hem wat nader komen,
Soo heeft sijn wacker oog op alles acht genomen;
Maer hy wort stracks gestoort en dapper ongesint,
Vermidts hy in het spel sijn eygen dochter vint,
Sijn dochter, die hy meynt een stille maegt te wesen,
En die hy menigmael hier over had gepresen,
Ach! dese siet de Prins in schande voor hem staen,
En haer vermeynden roem verkeert in enckel waen.
Hy, die haer heeft gesien een jongen Ridder dragen,
En hoeft geen saken meer hier op te komen vragen;
Het weynig dat de Vorst van desen handel siet
Getuygt hem klaer genoeg al wat'er is geschiet.
Sijn ongestuymig breyn begon hem om te loopen,
Dies raemt hy met'er daet wie dat'et sal bekoopen,
Hy sag den Schrijver aen en hielt'et voor gewis,
Dat hy van al het werck den gront en vinder is.
Hy snelt hem tot de wrack, en doet hem daer bewaren,
Tot dat hy sijnen wil sal naerder openbaren.
Daer mede treet de Vorst in seker ander zael,
En met een grammen sin begon hy dese tael:
Ach hier ligt nu mijn glans, om dit oneerlick mallen,
Hier ligt mijn hooge faem ter aerden neêr-gevallen,
Mijn dochter is onteert, hier stae ick nu verstelt,
Vermidts haer vuyl bejag mijn eere neder velt.
Ick hadde nu een Vorst begonnen op te sporen,
Die groot, die machtig is, en wonder hoog geboren:
Dat waer een ding geweest dat my en haer betaemt,
Maer siet! ellendig mensch, nu sta ik hier beschaemt.
Het stuck dat is verbrot, myn luyster weggenomen,
't Is schande, 't is verdriet, dat my is over-komen,

Het is een leelick werck, een schendig ongeval,
Dat my, door enckel leet, ten grave brengen sal.
Wat is een Koning zijn, en al het Lant gebieden,
Nadien ook spot en spyt een Koning kan geschieden?
Men seyt ook menigmael dat wy als Goden zyn;
Maer al die groote glans en is maer enckel schyn.
Wy moeten even-selfs verdriet en harde slagen,
Soo wel als eenig mensch, in onsen boesem dragen,
Hier is geen onderscheyt van slegt of edel bloet,
Als dat een hooger stam te lager vallen moet.
Wat heb ick buytens Landts al swarigheyt te lijden?
Wat heb ick binnens Rijcks al ongemacks te mijden?
Wat heb ick binnens huys dat my gedurig quelt?
En dat mijn droeve ziel in vreemde bochten stelt?
De Schrijver, die ick heb met alle mijn vermogen
Gevordert, groot gemaeckt, en uyt den drek getogen,
Die heeft my voor een loon gebragt in dese smaet,
Soo dat het leven selfs my heden tegen staet.
Ick wil den slimmen guyt tot hutspot laten kappen,
Soo kan hy mijn verdriet niet elders loopen klappen,
Ick wil hem gansch het lijf te pletter laten slaen,
Soo dier sal desen boef den loosen handel staen.
Ick wil hem boven dien tot asse doen verbranden,
En stroyen 't vuyle stof door al de Fransche landen.
Hoe kander pijns genoeg hem werden aengebragt,
Die niet als voor een floir een Keysers Dogter acht.
Maer holla, mijn gemoet, eer ick te seer ontbrande,
Weet dat ick Regter ben, en Prinsse van den lande:
Gaet hier in met bescheyt, en niet door ongedult.
Dit onheyl is misschien uw eygen dogters schult
De Jongman dient gehoort, hy is van kloecke sinnen,
Hy is van heus gelaet; wie sou hem niet beminnen?
't Kan zijn dat Emma selfs tot liefd' hem heeft versogt,
En met haer soete gunst tot weder-gunst gebrogt.
Sy heeft den Jongeling op haren hals gedragen,
En dat zijn voor gewis al soete minne-vlagen;
Daer moet vry liefde zijn die al wat verre gaet,
Dat soo een teere maegt dien handel onder-staet.
En is'et haer bedrijf, wat sal ick konnen seggen?
Wat straf is Eginart van iemant op te leggen?
Waer is'er in het Landt soo in-getogen man
Die in soo geylen tijdt een Joseph wesen kan?
Gy most in dit geval uw eygen Dochter straffen,
Vermidts sy door gevley een man ging lisselaffen
Sy heeft in dit bedryf een harden doot verdient,
En geensins Eginart haer uyt-gekoren vrient
Maer neemt al wederom, het wort alsoo bevonden
Dat jae uw dochter selfs geleyt heeft dese gronden,

Is dit oock straffens waert, dat sy, een frissche roos,
Een rustig edelman tot haren dienst verkoos?
Naer ick het stuck begryp, daer zijn verscheyde saken
Die voor uw dochter zijn, en haer ontschuldig maken
Weegt alles na de daet, en geensins na den schyn,
Gy sult niet ongesint op Emma konnen zyn
Een Vryster van de stadt en alle slegte Vrouwen
Die hebben ruyme stof om wel te mogen trouwen,
Sy vinden, haer partuur, en hebben vrye keur
Door al het Koningrijck, ja gansch de werelt deur
Maer hoog en edel bloet is wonder nauw bescheden,
Wie kan een Prinssen kint na regten eysch besteden?
In al het gansche Landt en is nauw eenig man
Die haer versoecken derft, of haer genaken kan
Het moet een Prinsse zijn die met haer dient te paren,
En die is menigmael van onbequame jaren,
Of van een dom verstant, of van een seldsaem lyf,
Of uyt'er aert geneygt tot ander tydt-verdryf
En is'er dan een maegt genegen om te trouwen,
En die onmagtig is haer jeugt te weder-houwen,
Heeft die terstont verdient dat sy het lijf verliest,
Om dats' op eygen raet een man voor haer verkiest?
Voor my, ick segge neen, oock moet ick overleggen
Dat op myn leven selfs al vry wat is te seggen,
Ick soecke mijn vermaeck al waer ick henen ga,
En jage nachten lang mijn geyle lusten na.
Is Emma nu misschien tot joock en spel genegen,
Soo gaetse regel-regt haers Vaders eyge wegen.
En waerom doch soo fel ontrent uw naeste bloet,
In saken die gy selfs met al de leden doet?
Ey leert met sagter aert uw korsel hooft bestieren,
En door een soet gedult de swacke menschen vieren
't Is schande wreet te zijn ontrent een eygen kint,
In iet daer in men selfs sich niet onschuldig vint
De Vorst, na dit gepeys, laet in het Hof ontbieden
Een deel van sijnen Raet en best vertroude lieden,
Die seyt hy dit geval gelijck het is geschiet,
Maer wie de lieven zijn en seyt de Keyser niet.
De Mannen (na het stuck te hebben overwogen,
En lang genoeg bedagt al watse dencken mogen)
Verklaren al gelijck de misdaet lijdig groot,
En waert te zijn gestraft oock met een wreede doot
Daer op soo laet de Vorst de twee gelieven halen,
En steltse voor den Raet te midden op der zalen
Siet hier het lieve paer, waer van ick heb geseyt,
En die gy tot haer straf de doot hebt op-geleyt
Wat hoefje, seyt de Vorst, hier langer van te spreken?
'T Is laetse door een beul den kop aen stucken breken,

Maer

[illegible]nin, ô boos-wigt als gy zijt,
[illegible]t alleen tot mynen spijt,
[illegible]t van dese flimme stieken,
[illegible] lust geweken ?
[illegible]ijck het dient, en segt de ware daet,
[illegible]doot als nu voor oogen staet
[illegible]ist Egmart: Ey wilt niet vorder vragen,
[illegible]-magtig Wereldt-vorst, ick moet de straffe dragen.
Komt, wie dat maer en wil, vergiet dit schuldig bloet.
Ick ben het die den doot en wil, en lyden moet
Maer Emma kniel'd' en riep: ey laet den Ridder leven.
Ick sal my tot de doot gewillig overgeven,
Oock nu te deser uur, vermidts ick schuldig ben,
En desen edelman gansch vry en luyver ken
De Jonckheer wederom: Ick ben gereet te sterven,
Laet slegts dit edel pant uw soete gunst verwerven,

Breekt my van lit tot lit, 'k en acht geen wrede pijn,
Indien gy maer en wilt uw Kindt genadig zijn.
Maer Emma gat haer op, en quam voor hem getreden,
En toont haer blooten hals, en bood haer teere leden,
Enfprak den Switsaert aen brengt hier uw vinnig swaert,
Ick heb den doot verdient, ick ben de straffe waert,
Ick ben hier oorsaeck van Ick sweere by der Sonnen,
En by den hoogsten Godt, ick heb het stuk begonnen,
Ick heb een schuldig hert, en hy een reyn gemoet,
Onthoud u, wreeden hoop, van sijn onschuldig bloet,
En kapt in desen hals. De Ridder daer-en-tegen
Quam voor den Keyser staen, en trok sijn eygen degen,
En gaf het vinnig stael een fluxen lijf-trawant,
Die hy daer op de zael ontrent den Regter vant.
Ick bid u, waerde vrient, bemint gy jonge vrouwen,
Soo wilt my desen romp in duysent stucken houwen.
Gy maer, ô schone bloem, geeft my den lesten soen,
En laet aen my den beul sijn bloedig ambagt doen.
Ick sal met vreugde selfs, ick wil den slag verwagten,
Een kus van uwen mont die kan het al versagten;
Een kus, en 't is genoeg. Hy knielt daer op de zael,
En doet een kort gebedt, en wagt het vinnig stael
Maer Emma, die het swaert nu sag ontrent hem blinken,
En kon niet langer staen, maer liet haer neder sincken;
Haer roode mont versterft, haer wacker ooge sluyt,
En, naer het schijnen mag, haer ziel die wilder uyt.
De Prins is gansch verbaest, als hy de jonge lieden
Siet aen een wreeden beul haer teere leden bieden,
Bysonder als hy merckt, dat oock het Vrouwelijn
Is willig tot de doot, en duldig in de pijn,
Dat oock een jonge spruyt is vaerdig om te lijden,
En stelt haer in den stant om geen verdriet te mijden.
Hy blijft op desen strijdt een wijl onseker staen,
En siet met diep gepeys den vreemden handel aen.
Hy voelt sijn innig merg geheel te zijn bewogen,
En door een sachten aert van wreetheyt af-getogen,
Hy voelt dat hem de geest tot beter sinnen leyt,
Dies heeft hy Egmart sijn les dus aen-geseyt:

Gewis gy had' verdient ter doot te zijn gesonden,
Vermits gy Prinssen bloet onweerdig hebt geschonden,
Vermits gy hebt bestaen te klimmen op het bedt,
Dat u, een slecht gesel, was buyten reyck geset.
En gy, onwijse Maegt, hebt stofs genoeg gegeven,
Om in dit edel Hof niet meer te mogen leven,
Vermidts uw domme jeugt uyt lust een man verkoor,
En uyt een malle dorst haer eerste glans verloor.
Ick heb den tijdt gesien, waer my dit overkomen,
Ick had u bey gelijck het leven af-genomen,
Ick had u voor gewis met voeten doot getrapt,
Of met dit eygen swaert in stucken weg-gekapt.
Maer nu, 'k en weet niet hoe, mijn gramschap is verwonnen,
Ick wil genadig zijn, en uw mijn liefde jonnen,
Ick voel in dit geval een wonder seldsaem werck,
Vermidts ick over my een soeter aert bemerck,
Vermidts een sachter geest, als uyt de lucht gesegen,
Tot aen het innig merg mijn ziele komt bewegen.
Nu koomt hier, Egmart, en neemt dit waerde pant,
En gy, verliefde Maegt, geeft hem uw rechterhant,
En weest na desen een: ick heb het u vergeven;
Gy, leyt van nu voortaen een soet en eerbaer leven:
En schoon gy hebt verdient de doot of swaerder pijn,
Ick sal u niet-te-min een gunstig Vader zijn
't Scheen dat een helle son met haer vergulde stralen,
't Scheen dat het leven selfs quam uit den Hemel dalen,
't Scheen dat het droeve paer als van de doot verrees,
Als hun de goede Vorst sijn gunst aldus bewees.
Sy vallen bey gelijck hem vaerdig aen de voeten,
Die sy met grooten dank, met duysent kussen groeten.
De Keyser, nu versoent, gebied haer op te staen,
En hietse wederom in haer kamer gaen
Daer wort hun even doen een Priester toe-gesonden,
Die heeft hun voor den Raet in echte-trou verbonden.
Wel aen, geluckig paer, geeft dank aen uwen Godt,
Van 's Koning goeden luym, en uw geluckig lot.

REDENKAVELING, OP HET

HOUWELICK

Hier vooren geroert.

KORT BEGRYP VAN DE SELVE.

1 *Of het een goeden raet is om tot een gewenscht houwelick te komen, sich meester te maecken van de eerbaerheyt van de gene die men ten houwelick begeert.*
2. *Vier exempelen van strenge Vaders, die de onteeringe van hare dochters hart gestraft hebben.*
3. *Of een Vader sijn dochter vermag te ont-erven, vermids de selve buyten sijn weten of tegens sijnen danck haer met troubelofte of by-slapen verplicht heeft.*
5 *Of een Vader sijn dochter kan beletten te trouwen met iemant aen de welcke sy haer verlooft heeft, sonderlinge als de belofte met by-slapen bevestigt is.*
6 *Aenmerckinge op 't bedrijf van Eginart, en wat gevaer hem lichtelick hadde mogen overkomen uyt dese gelegentheyt.*

SOPHRONISCUS.

WAt dunckt u van dit stuck wercks? houdt gy het selve niet voor gansch gedenckwaerdigh?

PHIL. My dunkt dat Eginart most gelesen hebben den raet die Doctor *Cæpolla*, een groot Rechts-geleerde, geeft aen de jonge lieden om spoedelick tot een houwelick te geraken, daetse anders niet wel middel toe en sien.

SOPH. Wel wat is dat voor een raet?

1. PHIL. Datse haer meester moeten sien te maken van het bedde, en met een van de maegdom van hare beminde, en datse, soo doende, wel voorts te rechte sullen komen, dewijl de ouders in dien gevalle, en alle de vrienden die hun tegen zijn, daer door stracks anders van gevoelen worden.

SOPH. Voor my, ick en achte soodanigen raet niet met allen, want voor eerst soo sie ick dat den raedt van uwen Doctor *Cæpolla* noch een anderen raedt van doen heeft, daer hy voor gewis geen raedt toe en geeft of en heeft; want schoon iemant in soo goeden sake soo quaden weg wate gesint in te gaen weet *Cæpolla* wel raedt om sijnen raedt in 't werk te stellen? weet hy sijn leerlingen wel soodanige kragt-werkende woorden in den mont te leggen, waer door een eerbare deerne sal bewogen worden haer beste pant over te geven, ten luste van den eenen of den anderen Venus-jancker? En schoon hy sulcks al wist te doen, als hy geensins en kan, soo is't al vry bedenckelick of uwen Doctor *Cæpolla* dit al wel voor heeft, en of 'er uyt volgen soude dat hy meent, en de jonge lieden wil inbeelden.

PHIL. Hoe! is'er aen te twijffelen, dat de ervarentheydt nu dickwils heeft geleert, en dat oock geheel onlangs? Ick weet een Vader, die met de Vrienden van seeckeren jongeling, sijns Dochters Vryer, op de houwelickse voorwaerden malkanderen niet wel konnende verstaen (met het maecken van de welcke sy luyden onderlinge besig waren) quam schielick en met een grammen sin in de keucken geloopen, roepende tot de keucken meyt *Spit af, meysjen, hier van en sal niet vallen*. Maer sijn Suster, Moeye van de toe komende Bruydt, hem ter zijden genomen en wat in 't oire geluystert hebbende, te weten, hoe het met de Dochter al stondt, en datse wel haest in 't kinder-bedde mochte komen te bevallen, is hy plotselick daer op van meyninge verandert, roepende op staende voet, *Spit aen, meysjen:* en sluytende, sonder vorder verschil, de houwelicksche voorwaerden, wenschte de lieden veel gelucks. Even den selven in val hadde soo ick geloove, de Keyser, als hy sijn Dochter Emma vondt in den standt als wy gelesen hebben, en dit is, mijns oordeels, waer op Doctor *Cæpolla* heeft gesien, als hy den voorsz. raedt de jonge lieden gaf.

2 SOPH. Maer dit werck kan oock wel lichtelick anders ommeslaen, en andere werckinge voortbrengen als uwen Rechts-geleerde meynt, en als in beyde uwe verhaelde gevallen is geschiet, en sulcks en hangt maer aen den in-val, den welcken de Vader krijgt op soodanigen gelegentheyt. Ik geloove dat u niet onbekent en is wat op gelijke geschiedenisse *Pontius Aufidianus*, een Romeyns Ridder, eens ter hant nam. Hy gewaer wordende dat een van sijne knechten, *Fannius Saturnus* genaemt, de eerbaerheyt van sijn Dochter te nae was gekomen, heeft datelick de selve sijne dochter en den lincker met de doodt gestraft. En *P. Mænius*, mede een Romeyn, ging noch strenger in; want vermids een van sijn vrygelatene hadde bestaen sijn dochter een kus te geven, dede hem dadelick den kop breecken, als *Val. Maximus* verhaelt, *libro VI Cap. 1. de Pudicitia*.

3 PHIL. Maer al dat is van ouden tijt, doen de koe Bartel hiet, en de Romeynen zijn voor het meeren deel gantsch harde quasten geweest: nu heeft de loop van de werelt, en een andere gelegentheydt van de eeuwe, den aert der menschen vry wat gemeuckt, sulcks dat men van soodanige vinnige instortingen, op soodanigen gelegentheyt, niet meer en weet.

SOPH. Bedriegt u niet; lieden die de tucht beminnen, en acht hebben niet alleenlick op hare bysondere gelegentheydt, maer ook op der nakomelingen voordeel en nuttigheydt, hebben ja al mede ook in onse eeuwe dien eygen wegh gegaen. 't Is niet lang geleden dat een Vader, die een eenige Dochter hadde, vernemende dat de selve hare eerbaerheydt eerst hadde laten misbruycken, en daer na met den Vryer sich uyt 'er stadt en buyten den lande hadde begeven, korts daer na sijn naeste vrienden heeft te gaste genoodt, en tegen hare aen-komste, op sijn voor zale, een bare, met swart bekleet, hebbende doen stellen, heeft verklaerdt sijn dochter van nu aen voor doodt en gestorven te houden, en op sijn na te laten middelen nu dadelick soodanigen ordre te willen stellen, dat van sijn erffenisse niet met allen tot de selve sijne dochter, maer alles op de naeste vrienden, na sijn overlijden, soude versterven, gelijck hy oock sulcks met de ware daet heeft nagekomen.

PHIL. Maer dat een Vader sijn dochter niet en vermag t'onterven, schoon de selve sonder sijn weten of tegen sijnen danck is getrout, dunckt my by de Rechts geleerde gelesen te hebben. *Emanuel Soarez Thesaur. recept. sent. verb. Exheredati. nu. Covar. de sponsf. 2 part. cap. III, § 8 num. 5*. En in allen gevalle, naer waerschijnelickheydt, is dit dat gy segt op een versche daet geschiet uyt hittigen bloede, maer ick achte dat sulcks naderhandt (de Vader sich naerder bedenckende) is versleten geweest, ooc en maeckt eene bonte kraey geen winter, en een dwers hooft geen exempel.

SOPH. 't Is soo als gy segt, dat eenige Rechts geleerden van dit gevoelen zijn, maer daer zijnder oock die ander bedencken hier op hebben al na gelegentheyt van saken: doch in allen gevalle van de Vader soodanigen Dochter met een kleyn gedeelte, als 't hem maer en gelieft, van sijn erffenisse uyt sluyten, en met voorder door sijn kint houden, in voegen datse op het schoonste met een derde en soude behouden van 't gene sy anders van haer Vader soude erven, moetende daer en boven missen haers Vaders zegen over haer houwelick, dat willelick een bedroefde en bekommerlicke sake is.

4. Dat gy vorder van de veranderinge van de voorsz. Vaders wille gewaegt, daer van en hebick noyt vernomen en wat aengaet dat gy meynt dit een eenigh exempel te wesen, is mede eengins slag, daer zijnder vry al meer by te brengen. Een seker Generael, onlangs by de Oost-Indische Compagnie in hare saecken gebruyckt tot behoef van haren handel in de nieuwe werelt bevindende dat de dochter van den voorigen Generael, sijn voorsaet in ampte, welcke een Staet-dochter sijner Huysvrouwe, by een jongeling van onse natie was beslapen, met voor nemen even-wel van toe komende trouwe, in plaetse dat sulcks het voornemen van de voorschreven gelieven by hem soude vorderen heeft de selve Generael den Jongeling sonder genade doen onthalsen, en de Staet-dochter strengelick met roeden doen slaen, gelijck sulcks hier te lande voor de waerheyt genoeg bekent is.

PHIL. Ik en weet niet of die harde manieres an doen als gangbaer soude op-genomen worden hier in Hollandt als het stuc onderstelt soude worden. En wat my aengaet ick soude dat exempel van in de ver-gelegen werelt, sonder tot sulcks hier te lande over te bringen.

[illegible] Nederlantsche exempelen aengaet, ick kan u des al [illegible] Philogame. Een jong-gesel, gebooren tot [illegible], [illegible] is Landt-looper geweest zijnde, en daer door [illegible] brengt te wege dat hy wordt in gelaten [illegible] man te Brugge, aen de welcke hy wijs [illegible] sijn Ouders in Duytslandt woonachtig waren, en dat hy [illegible] een tijdt uyt den wege hadde moeten maecken, om [illegible] seecker houwelijck met een jonge Juffrouw aldaer, die men hem tegens danck wilde op dringen, dewijle hare gelegentheydt hem, [illegible] hy seyde, niet aen en stont. Ondertusschen [illegible] gast de kruymen, en hy dartel werdende [illegible] dat hem geschiede, begon vreemde streecken in 't werck te stellen, en, om kort te wesen, onder belofte van houwelijck misbruyckt hy de Dochter van sijnen Huys-weert, ont [illegible] de selve swanger geworden zijnde, en de Moeder [illegible] hebbende, het stuck haer dede bekennen voor haeren [illegible] welcken Vader een man wesende op sijn eere staende, [illegible], en die soodanigen schandt-vleck niet en vermocht te verdragen, dede den lincker by de kop grijpen, en pleegt recht tegens den selven ten strenghsten hy mag; en bevonden [illegible] de [illegible] in Duytslandt noch vrienden noch goet en hadde, [illegible] anders en was als een gesleepen landt-looper, [illegible] hergekomen, en dat hy stoutelick [illegible] te brengen, is ver[illegible] te hebben, en is oock openbaerlick met'er [illegible] als sulcks verhaelt wert by Symon Goulart in sijn [illegible]-boeck der Historien, in 't eerste deel, *chap. de* [illegible]

[illegible] De R[illegible] gingen, mijns oordeels, al vry wat te ver[illegible] te buyten [illegible] wat gronden sy hadden om haer [illegible] te spreken, en in 't werck te stellen.

SOPH. [illegible] het daer niet op, want, Philogame, niet al[illegible] ook geheele Parlementen en hoo[illegible] bevestigen, als hebbende sulcks verstaen met [illegible] in gelijke gelegentheydt. Ick vinde in dat [illegible] *Barnart Ant[illegible] ad lib. 1. §. sedet si quis*, [illegible] de Romeynsche wetten vergelijckt met het he[illegible] Recht, de volgende geschiedenisse. Eenen [illegible] Le[illegible], koopman van Tartas, seyt hy, hadde een [illegible] Marguerite, oudt ontrent seven-en-twintig ja[illegible] bevonden groot te gaen by eenen dienaer van [illegible] de Lespes, die hem tien Jaren lang hadde gedient, zijnde de selve gebleven in 't heymelijck, en sonder weten van de vader, te samen getrouwt. Hier over proces zijnde aengevangen ten laste van dese jonge lieden, hadde de Dochter tot haer verschooninge in rechte gedaen seggen, dat haer vader, geen sorge dragende om haer tydelijck te besteden, sy selfs den Jongman hadde aengesocht, en haer bedde met hem gemeen gemaeckt, op belofte van trouwen, en dat de selve trouwe naderhant by hen luyden was voltrocken, naer ordre aldaer gebruyckelijk. Het Parlement van Bordeaux, alles gehoort en overwogen hebbende, heeft, den derthienden October vijftien hondert drie-en-tnegentig, den Jongeling gecondemneert tusschen Hemel en Aerde gehangen te worden, sulcks dat'er de doodt na soude volgen, en dat voor de deure van den voorschreven Bernart de Lespes. en is daer-en-boven de Vader by sententie van den selven Raet toe-gestaen, sijn Dochter, soo 't hem geliefde, te mogen ontfermen, gelijck mede de voornoemde vorder is gecondemneert in de Raet kamer haren Vader met gebogen knien om vergiffenisse te bidden: welck alsoo sy, seyt de Schrijver, besig was te doen, is aen de Vader sijn diepste ingewant met barmhertigheyt bewogen geworden, invoegen dat hy de selve sijn dochter al weenende in den arm greep, haer kuste, en vergaf dat'er geschiet was. De selve *Barnart Antonine* verhaelt gelijcke sententie geweesen te zijn by 't Parlement van Bordeaux, den 28. January, 1558.

PHIL. Maer de Rechten seggen, dat men niet na exempelen, maer na wetten behoort te wijsen; en gelijck ick sulcks houde voor wel geseyt, soo meyne ick dat op de exempelen by u verhaelt niet veel te sien en is, 't en zy ick wetten of redenen hoorde waer mede uwe exempelen vast werden gemaeckt. Oock en kan ick niet begrijpen, dat een dochter (verlooft zijnde, en met by-slapen haer belofte bevestigt hebbende) door haer Vader kan verhindert werden van het trouwen belet te mogen worden, om haer in die kleynigheyt te laten sitten.

5 SOPH. Ick sie, lieve Philogame, dat gy van uw voorstel soo niet geschift en zijt te scheyden, en dien-volgende soo bevinde ick dat in uwe tegen werpinge twee vragen steecken: de eerste is, of een Vader sijn Dochter kan beletten te trouwen met yemant daer se haer aen verlooft heeft; en ten tweeden, of de Vader sulcks kan doen, schoon de Dochter haer gedane belofte noch met byslapen heeft bevestigt.

PHIL. Ick en hebbe soo klaer niet gesproocken, waerde man; even-wel is 't mijn meyninge op beyde de voornoemde pointen uwe redenen te verstaen, en des vernoegen te ontfangen.

SOPH. Ik wil uw voornemen tien te voldoen, goede Philogame; en op het eerste soo brenge ick u voor de plaetse Moysis *Num.* XXX. 3. aldus luydende na onse overfettingen: *Wanneer een wijfs-naem den Heere een belofte doet, en haer verbint dewijle sy in hares Vaders huys en in maegdom is, en haer belofte en verbondt, dat sy doet over hare ziele, komt voor haren Vader, en hy swijgt daer stille toe, soo geldt hare belofte en verbondt, dies sy haer over hare ziele verbonde heeft. Soo het haer daer-en-tegen haer Vader belet, des daegs wanneer hy het hoort, soo gelt geen belofte noch verbonde, dies sy haer over haer ziele verbonden heeft. Ad 30. cap. Numeror. notandum est, parentum potestatem in votis liberorum nec ætate nec sexu, sed potestate merâ consistere. adeo ut tam pater quam mater, tam in filio, quam in filia, minor. pariter ac majori possit vota & nuptiarum repromissiones impedire; idque vi verbi Hebraici [illegible] posita quod potestatem sonat, ut & Levit. 22.12, ubi filia sacerdotis etiam major potest edere de sacrificiis.*

PHIL. Hier sie ick dat een Vader de belofte van sijn Dochter kan vernietigen, en haer voorstel in het trouwen beletten, als de sake noch niet verder en is gegaen als tot de woorden. Maer als'er de zegel van by-slapen op-gedruckt is, wat dan?

SOPH. Hoort daer op spreecken den selven Moyses, *Exod.* cap. XXII. vers. 16. *Wanneer yemandt een Maegt bekout, die noch niet vertrouwt en is, en beslaeptse, die sal haer geven haer Breydt-schat, en haer ten wijve hebben.* vers. 17. *Weygert hem daer en-tegen haer Vader haer hem te geven, soo sal hy haer geldt henen wegen, soo veel eener Maegt ten Breydt schatte behoort.*

6 PHIL. Maer dien onverlet en dit al over-geslagen, seg my eens wat uw gevoelen is van dat by onsen Eginart is bestaen, en dat'er op is gevolgt.

SOPH. Ick oordeele dat Eginart een dwaes en vervaerlick stuck heeft onderstaen, en een gansch sot pert, soo men seydt, bereden, Philogame. ick hebbe luyden van Staet daer wel anders af hooren spreecken, als de voorschreven Vader (doen ter tijd, soo het bleeck, een goede luym hebbende) het stuck op nam. De selve lieden meynden dat de Keyser Charlemagne aen Eginart (hem vindende in gelegentheydt als vooren is verhaelt) behoorde den hals omgewrongen, en alsoo dien eygen nacht in de aerde gesteecken te hebben, dempende alsoo de gedachtenisse van het schendig stuck, latende sijn dochter (soo goeden Maegt als sie was) een partuur van haren staet af wachten, liever als de selve, om hare quade manieren van doen, aen sijnen dienaer (verre beneden haren hoogen staet) ten houwelick te geven, om alsoo, als een Prinsse, door sijn exempel, in toekomende een wet te stellen op soodanige linckernyen. Dat luyt wel anders, als ick mercke dat gy hier van gevoelt: doch wat my belangt, ick verklare in 't gemeen mijn gevoelen te wesen, dat Vaders, die haer laten dringen om haer Dochters ten houwelicke te geven aen de gene die sy daer niet goet genoeg toe en kennen, en dat vermits 't misbruycken van de eerbaerheyt van de selve, dat, seg ick, deselve eeniger maten wel doen voor de eere van hier huys en dochter, maer gansch qualick ten opsien van de na komelingen, en de jonckheydt van de tockomende eeuwe, die, op soodanige sachte exempelen siende, lichtelicker in die gelegentheyt koomt te geven en te verloopen, als hopende gelijcke socte en geluckige uyt-komste: daer in tegendeel, als de sake strenger ware op-genomen geweest, alle volgende jonge lieden sich souden onthouden soodanige rancken aen de handt te nemen, vreesende gelijcke straffe.

PHIL. En wat my aengaet, lieve Sophronisce, ick wou my al wat naerder bedencken als soodanigen geval my over viel, al-eer soo gestrengen oordeel daer over te vellen, want ik mercke dat de geleerde *Justus Lipsius*, in het boeck van de exempelen en aenmaningen van state, niet qualick en gevoelt van het doen van den Keyser Charlemagne in dese gelegentheyt, maer stelt het selve onder de deugden en goede gaven van den selven Prinsse, noemende het gunt hy ten aensien van Eginart en Emma dede, te wesen een werck van goedertierentheyt, die hy prijst sonderlinge in alle Vorstelicke persoonen, gelijck by den selven aldaer te sien is in het tweede Boeck op het 12 capittel: en ick meene dat gy al mede u selven, als het u gebeurde, al wat in twijffel soudt vinden.

SOPH. Wel, Philogame, schoon alle Vaders niet even hart en zijn, 't is even-wel best voor alle jonge lieden dat gevaer te schuwen, en te doen dat eerbaer is en wel luyt, en noyt door quade middelen tot een goede sake te willen komen.

PHIL. En ick sond'et al liever noch houden met een seker en Vader, daer van ick onlangs een treffelick man hoorde gewagen op dusdanige gelegentheyt.

SOPH. Maer hoe ging dat toe, Philogame?

PHIL. Een dochter met haren wille, door een die haer lief hadde, ontvoert zijnde, en naderhant weder keerende, gebruyckte en dede gebruycken alle mogelijcke middelen om haer Vader ter neder te setten, en met haer te doen versoenen: maer te vergeefs, dewijle hy hielt, dat hem de hooghste smaet en kleynigheyt was aengedaen: en schoon de selve Dochter kinderen krijgende, de selve hare kinderen hem na den Riedt [illegible] (dewijle hy een Raedtsheer was) dickmael te voete dede vallen, om hem tot medelyden te verweecken, soo en wilde hy echter sich der selver noyt aentreecken, maer dede die t'elckens grammelick van hem weeren, en als vreemde en hem gansch niet raeckende verstooten; dese manere van doen gebruyckende tot dat sijn leste Dochter eyndelijck getrouwt was: het welck geschiedt zijnde, [illegible] noode hy alle sijne kinderen, en onder de selve oock de voorschreven sijne vervoerde Dochter onthalende haer vriendelick, en settende haer boven aen; en op het eynde van de maeltijdt, tot besluyt van de selve, gaf haer tot houwelicks-goedt so vele als eene van de andere

 sijne

ſijne Dochters, met verklaringe, dat hy tot noch toe de ſelve onvaderlick hadde bejegent, niet vermits hy ſijne Vaderlicke genegentheyt van haer hadde onttrocken, maer om door ſoodanigen harden maniere van doen (daer in hy verklaerde ſijn ſelven gewelt te hebben gedaen) ſijn andere drie overige Dochters (doen ter tijdt noch ongetrouwt weſende) een afkeer te doen hebben van het gene ſy luyden haer oude Suſter hadden ſien doen.

Soph. Die man dede eygentlick als een Huys-vader, en hadde het ooge om ſijn Dochters van quade exempelen een afkeer te doen hebben: maer hadde hy die ontvoerde en weg geloopen Dochter noyt voor ſijn dochter erkent, ſoo hadde hy beter gedaen voor het gemeen.

Phil. Ey lieve laet ons, om de voorſz. wreetheyt te vergeten, een nieuwe geſchiedeniſſe ter handt nemen, ick blijve niet gaerne te lange in ſoo harden ſtoffe.

Soph. Wel aen, Jongeling ick ben des wel te vreden, dewijle ick ſie dat gy liever over rooſen als op diſtelen genegen zijt te gaen. En hier volgt nu een nieuw geval dat geen wreetheydt met allen in en heeft, en dat recht anders gaet als wy jegenwoordelijck hebben af geleſen, want in plaetſe dat in 't voorgaende een Vorſtelick Vrou-menſch ondernam voor haer partuur te verkieſen een jongeling verre beneden haren ſtaet, ſoo komt hier op het tooneel een Vorſtelick mansperſoon, en verkieſt tot ſijn echte deel een vrou-menſch geenſins ſijne Hooghen beantwoordende het welcke ſtoffe tot geheel andere bedenckingen ſal verſtrecken.

Phil. Wel aen, Sophronisce, om hier toe te komen, neme ik het boeck wederom ter handt, en beginne te leſen.

V E R H A E L,

Behelſende het

T R O U G E V A L
VAN KONING
U L D E R I C K

Ter eenre, en

PHRYNE BOCENA

Harderinne, ter anderer zijde.

DE Koning Ulderick, vermids ſijn rappe leden,
Was dickmael in het wout en buyten alle ſteden,
Was uyt ſijn innig hert een hater van de pracht,
En van de jonckheyt aen genegen tot de jacht
Hy, op een ſchoonen dag getreden aen der heyden,
Daer menigh Edelman den Prinſſe quam geleyden,
Daelt van een ſchralen bergh in ſeker luſtigh velt,
Daer vruchtbaer hout-gewas op reken is geſtelt
Daer op een ander kant een boſch van wilde boomen
Is ſonder menſchen hulp gewaſſen aen de ſtroomen,
En daer een klare beeck hier met een ſnelle val
Quam ſlooten uyt de rots tot in het lage dal
Hier ſtont de Koning ſtil, en ſag de kleyne keyen
In 't hangen van den berg ſich in het water ſpreyen,
Hy ſag een jonge maegt die hare ſchapen wies,
Terwijl de koele wint in hare vlechten blies·
Maer vlegten ſonder kunſt, niet door het vyer gedwongen,
Met poeyer niet beſtroyt, niet over een gewrongen;
Maer luchtig uyt er ſeit, gelijck Diana droeg,
Als ſy het vluchtig wilt uyt hare boſſen joeg
De Prins op dit geſicht quam vaerdig aen-gereden,
Hy ſiet een jeugdig lijf en wel gemaeckte leden,
Hy ſiet een geeſtig root, hy ſiet een aerdig wit,
Hy ſiet een luſtig waes dat op haer wangen ſit
De Vorſt in dit geſicht gevoelt ſijn hert ontwaken,
Gevoelt in ſijn gemoet een heymelick vermaken,
Maer onder dit gepeys het peert gaet ſijnen tret,
En hy draegt in den geeſt het ſchoon geſichte met
Doch eer hy op het velt ſoo verre was gereden,
Als iemant ſchieten kan met uyt-geſtreckte leden,
Soo keert hy wederom, en gaet hem op de been,
Dien hy met groot vermaeck te voren heeft gegeen.
Maer hy noch even-wel en liet'et geenſins blijcken,
Waerom hy uyt het dal niet ſchijnt te konnen wijcken,
Hy veynſt dat hy vermaeck in 't klare water ſchiep,
En 't was de ſchoone maegt die hem daer henen riep
De vryſter, als de Prins daer eerſtmael was gekomen,
En had op 't hoofs gevolg geen acht met al genomen,
Doch mids de groote ſleep ſoo langh ontrent hier ſweeft,
Soo is 't dat ſy vertreckt, en ſich in huys begeeft
De Vorſt doet noch een keer te midden in de velden,
Terwijl hem in het breyn de nieuwe luymen quelden,
Maer daer op ſlaet hy ſtil en ſtaekt ſijn vorder reys,
En geeft hem na de ſtadt niet ſonder in-gepeys
De nacht koomt onder dies de velden over-treckén,
En met haer duyſter kleet de gantſche werelt decken,
Een yder gaet te bed en geeft hem tot de ruſt,
Alleen de jonge Vorſt en heeft geen ſlapens luſt.

Hy

Hy ligt gestaeg en woelt, hy geeft hem op en neder,
Hy went hem om en om, hy keert hem gins en weder,
Hy roept ten lesten uyt. Wat is'et dat my let,
En dat mijn angstigh hert in dese prangen set?
Wat wil dit vreemt gepeys, en al dit seldsaem woelen,
Dat my, 'k en weet niet wat, doet in de leden voelen?
Wat is'et voor een spoock dat my de sinnen quelt,
En mijn onrustig hert in vreemde bochten stelt?
Hoe' sal een slechte maegt een Prinssen hertberoeren,
Een vorstelick gemoet met tochten omme-voeren?
Hoe' sal een harders kint my leggen in den sin?
Dat is voor mijn beroep, dat is te lagen min
Geen schoonheyt van het hof, geen Prinsselicke zeden,
Geen uyt-gelesen glans, gekoren uyt de steden,
My oyt soo ver ontstack, of tot haer liefde riet
Dat ick om harent wil een ure slapens liet.
En schoon ick somtijts scheen in minnedrift gevallen,
't En was maer jonckheyts werk, en niet als enkel mallen,
't En was geen diepesucht, maer slegts een losse vlam,
Die in der haest verdween, en ging gelijckse quam.
Ick vont in dit geval die my ten besten rieden;
Ick liet een dien ick wou in mijn vertreck ontbieden,
Die quam van stonden aen alleen op mijn bevel;
Dies vont ick noyt verdriet, maer enckel minne-spel.
Waerom dan sal ick nu hier op dus leggen malen?
Waerom en laet ick niet dit harders Meysjen halen?
En vind' ick dan misschien vermaeck in haer gelaet,
Waerom en doe ick niet gelijck de minne raet?
Waerom en sal een Prins niet hebben dat vermogen,
Wanneer sijn jeugdig hert in lusten is getogen?
Waerom niet boven al ontrent een slechte Maegt?
Nu stilt u mijn gemoet, en doet wat u behaegt
Hier op sweeg Ulderick, en scheen te sullen rusten,
Om dat hy meynt te sien een uyt-komst sijner lusten;
Maer schoon hy door het bed sijn moedeleden streckt,
Soo wort hy niet-te-min al weder op-geweckt.
Hoe! seyt hy, sal een Vorst, een harder van den lande,
Sich, om sijn geyle jeugt, vermaken in de schande?
Sal ick een rechte duyf die in de velden leeft,
En die noch uyt het hof geen list gesogen heeft,
Sal ick een eerbaer hert in boose lusten trecken?
Sal ick een suyver lijf met vuylen dracht bevlecken?
Sal ick een harders kint, die hof en weelde vliet,
Gaen stellen buyten eer, en rucken in verdriet?
Neen, dat is ongerijmt: Godt wil het niet gehengen
Dat ick een reyne bloem ter schande soude brengen:
Sy is, na dat ick hoor, haer Vaders eenig kint,
Aen wie de goede man sijn innig herte bint.

Sal ick van dat vermaeck den huysman gaen berooven?
Neen seker, mijn gemoet, ick kan het niet gelooven.
Ick weet dat dit gepeys geen Prinssen oyt betaemt,
Dies schrick ick van de daet, en bender in beschaemt.
De Juffers van het hof, die met gecierde rocken,
Die met een dertel oog ons kriele sinnen locken,
Verdienen 't ongeluck dat ons haer wesen vergt;
Maer dit onnosel dier en heeft my noyt getergt.
Het is hier uyt de stadt na 't eensaem velt geweken,
Het mijt het dertel hof, en alle slimme streken,
Het is, gelijck ick weet, een duyve sonder gal.
Hoe kan ick dan bestaen dit schendig ongeval?
Voorwaer ick ben beducht, soo ick met losse zinnen
Dees schennis ondernam, dit onheyl ging beginnen,
Dat my uyt Godes naem sou worden aen-geseyt,
De straffe die wel eer op David is geleyt:
Gy die in uw gebied hebt menig duysent schapen,
Sult gy, door slim beleyt, een eenig Lam begapen,
En slepen 't met bedrog in uwen ruymen stal,
Daer stracks de suyvre wol haer glans verliesen sal?
Gewis gy hebt verdient een harde doot te sterven,
En gy en sult van Godt geen segen meer verwerven.
Dit hoor ik, na my dunkt, dit spreeckt mijn eygen hert,
Terwijl het door het vleesch met lust bestreden wert.
Van hier dan vuyl gepeys en alle quade lusten,
Laet mijn vermoeyde ziel, laet mijn gedagten rusten;
Een Prinsse, die het regt in sijnen boesem draegt,
En mag geen onregt doen ontrent een regte maegt.
Hier op soo gaet de Vorst sich om te slapen stellen;
Maer sijn onrustig hert dat komt hem weder quellen:
Hy voelt een bangen geest, hy voelt een grillig bloet,
Geen slaep ontrent sijn oog, geen stilt' in sijn gemoet.
Wel! dit's een wond're saeck (dus gaet hy weder spreken)
Kan soo een beusel-mart eens Konings ruste breken?
Kan soo een los gesicht my brengen in gequel;
Voorwaer eens menschen hert dat is een vreemt gestel.
Wy zijn (gelijck het schijnt) als goden op der aerden,
Maer seker onse vreugt die is van kleynder waerden;
Al swemt ons weelig hert gelijck in volle lust,
Ey siet, de minste drift die maeckt'et ongerust.
Ja schoon wy zijn verblijt en dat in volle leden,
Ons eygen herte selfs dat sal ons quelling smeden,
Het wort, 'k en weet niet hoe, van binnen op-gevat
Met eenig kleyn beslag, en ick en weet niet wat.
Ellendig' als wy zijn! een van de minste saken
Die kan een grooten Vorst in all's verdrietig maken.
Wel hoe het wesen mag, of wat'er sal geschiên,
Ick moet dit harders kint eens voor mijn oogen sien.

Daer

Daer op soo [illegible] Vorst, en roept sijn lijf-trawanten,
En twee, by [illegible] getrout, die sent hy als gesanten
Naer 't dal van Appelheym, en Phares kleyn gebou,
Ten eynd' hy met de Maegt naer Prage komen sou.
De bootschap is [illegible], de lantsman is gekomen,
En heeft sijn [illegible] mit Bocena megenomen
Sijn hert is niet [illegible], terwijl hy henen gaet,
Hy vreest geen harde straf, hy wagt geen hogen staet
[illegible] en gerust, een stil, een effen leven?
[illegible] geen [illegible] schat op aerden oyt gegeven.
[illegible] die hoop en vrees heeft onder hem geleyt,
[illegible] dat hy te recht geluckig wert geseyt.
[illegible] de maegt den Koning quam genaken,
[illegible] ongen neer en krijgt beschaemde kaken,
[illegible] den Prins, met als een Edelman,
[illegible] is geleert, en als een Harder kan.
De Vorst die het [illegible], hy voelt sijn hert bekoren,
[illegible] sijn geest beroert, oock dieper als te voren,
[illegible] meynt dat hy in haer al vry wat anders siet
[illegible] men in het hof van edel bloet geniet.
Is [illegible] een seldsaem ding? de Koning is verslagen,
Hy [illegible] een Jongeling die 't niet en dorste vragen.
Men houd van ouden tijt, dat liefd' en hoog gesag
Noyt in een eenig hert te samen woonen mag.
Ten lesten, na sijn volck te hebben doen vertrecken,
Soo gaet hy sijn gemoet aldus aen hem ontdecken:
Wel, seyt hy tot de man, wel harder, lieve vrient,
Soo ick met dese maegt eens mogte zijn gedient,
Soud gy tot mijn gerief de soete Vrijster laten?
Het sal uw gansch geslagt en haer oock mogen baten.
Hier mede sweeg de Vorst; want siet, terwijl hy sprak:
Soo voelt hy dat de maegt in hem een vyer ontstak
De Landsman niet beschaemt om sijn belang te seggen:
Die gaet met goet bescheyt den Prinsse weder-leggen.
Is 't niet een wond're saeck? de Koning is bevreest
En soo een ront gesel behoud een vryen geest:
En schoon hy niet en weet van 't hof of hoofsche strecken,
Noch heeft hy moets genoeg om voor een Vorst te spreken.
Met oorlof (seyt de man) dit is mijn eenig kint,
Daer in dat mijn gemoet alleen vermaken vint
[illegible] weet (gelijck gy siet) van stuypen ofte nijgen,
[illegible] En kan niet op sijn hoofs ter aerden neder zijgen,
't Is slegt en sonder erg, ja ront gelijck een kloen,
Wat dienst kan so een maegt aen Prins of Koning doen?
Gy hebt in dese Stadt soo menig duysent vrouwen,
Geleert ook van der jeugt om Prinssen t'onderhouwen,
Kiest daer na uwen wensch al wien het u behaegt,
En laet my, magtig Vorst, en laet my dese maegt;
Indien het anders gaet, ick weet het sal gebeuren
Dat mijn ellendig hert sal eeuwig moeten treuren;
Want al de buerte seyt, en hout 'et voor gewis,
Dat dese, die gy siet, niet al mismaeckt en is:
En blijftse dan in 't hof, en wortse daer geslepen,
En leertse met 'er tijt (dat gy noemt) hoofsche grepen,
Soo staetse voor gewis om eens te zijn verrast:
Of van een hoofschen vos, of van een slimmer gast.
En als haer beste pant sal wesen af-genomen,
Dan salse wederom tot haren Vader komen,
Onteert, vuyl, ongesont, gewent tot slim bedrijf,
Voor eeuwig onbequaem te zijn eens harders wijf.
Ick bidde wat ick mag, laet dese sake blijven,
En laet het harders kint haer vaders schapen drijven.
Dit seyt de goede man vry met een droeve stem,
En knielde voor den Vorst, en Phryne nevens hem
De Prins, terwijl hy hoort den goeden huysman spreken,
Voelt schier op yder woort sijn herte meer ontsteken;
En als hy op de Maegt en haer gedaente let,
Bevint hy dat de lust haer noch al dieper set;
De tranen in haer oog, de droefheyt in haer wesen,
Dat wort al van den Vorst met stillen mont gepresen.
Is 't niet een wonder stuk? hem dunkt dat haer gelaet,
Oock om de droefheyt selfs, haer des te soeter staet
De liefd' is als de klim, sy weet 'et al te grijpen,
Sy weet aen alle kant haer rancken in te nijpen,
Het zy een houte schut of wel een harde [illegible],
Waer iet maer open is daer hecht sich dese plant.
De Prins doet even soo, en sijn bekoorde sinnen
Die vinden over-al een oorsaeck om te minnen
Wat dat hy aen haer siet, 't wort al tot goet geduyt,
En hierom spreeckt de Vorst sijn opset klaerder uyt
Vrient (seyt hy) wilt den angst van uwe sinnen wenden,
Geen lincker van het hof en sal uw dochter schenden.
Hy die nu met u spreeckt is tot de Maegt gesint,
En salder in versien dat hier geen ander mint
Laet vry aen hem de sorg, hy sulse wel bewaren,
En gy en uw geslagt en sult niet qualick varen
Denckt vry dat u de kans nu wonder schoone dient,
't En is geen kleyne saeck een Koning tot een vrient,
Gunt my dit waerde pant om nevens my te slapen,
Gy sult haest meester zijn van duysent vette schapen,
Van weyen na den eysch, en landen voor den ploeg,
Voor u, voor uw gesin, voor al uw bloet genoeg
Ja voor het kleyn vertreck daer in gy zijt geseten
Sult gy van nu voortaen in ruyme zalen eten
Gaet siet noch heden uyt naer eenig schoon kasteel,
Het sal in korten zijn uw wettig erref-deel
Gy kont u, soo gy wilt, van stonden aen verrijcken,
Ten zy gy nu ter tijt uw kansse wilt verkijcken
Kom eygent maer alleen de maegt aen mijnen schoot,
En gy en wat u raeckt is nu te samen groot.
Terwijl den Koning sprak, in plaetse van verwerven,
Hy siet den ouden man, hy siet de maegt besterven,
Hy siet angst in haer oog en in haer gansch gelaet,
Hy siet dat sijn versoeck gansch buyten hope staet
Hier op versloeg sijn hert en is geheel bewogen,
En wert van quade lust met klagten af-getogen;
Dies is hy tot de man wat naerder af-gegaen,
En nam hem byder hant, en sprack hem weder aen
Ick sweere by de Kroon die Godt my geeft te dragen,
(Indien ick uw bedrieg, sijn hant die moet my plagen)
Ick sweere dat uw kint sal blijven in haer eer;
Gy daerom lieve vrient, en hebt geen vreese meer.
Gy, doet na wijsen raet, het sal u wel gelucken,
Geen hant en sal de bloem van dese maegdom plucken,
Als door een vasten bant van onbevleckte trou,
Sy sal geen by-sit zijn, maer wel een echte vrou
Daer is een seker slot niet verre van der heyden,
Al waer een magtig vee en uwe schapen weyden,
Hier woont een grote vrou, wel eer eens Prinssen wijf,
Die staeg een hoofsche jeugt heeft onder haer bedrijf
Die wort daer op-gevoed en vlijtig onderwesen,
En wie daer heeft gewoont wort over al gepresen,
Daer is de teere jeugt van alle lagen vry,
Geen Joncker mag'er in, geen man en komt'er by.
Hier zal uw dochter zijn, ick salder haer bestellen,
Gy wilt u maer alleen in geene saken quellen.
Want naer een korten tijt sult gy ten vollen sien,
Waer dit al henen wil, en wat'er sal geschien
Nu gaet dan uwes weegs, ick sal u doen geleyden,
Ick sal voor dese maegt een plaetse doen bereyden,
Vaert wel en zijt gegroet. Dit stilt de goede man,
Hy danckt hier van den Prins ten besten dat hy kan.
Hy neemt sijn dochter met, hy gaet met vrye treden,
Verlaet het prachtig hof en geeft hem na beneden;
Maer t'wijl hy uyt'er stadt op sijne wegen ging,
Soo vint hy nevens hem des Konings Kamerling,
Die leyt haer in het Slot, gelijck het was bevolen,
Om buyten alle sorg aldaer te zijn verholen,
Hy seyt haer sijnen last, en wat den Vorst behaegt,
En wat men voor onthael sal geven aen de Maegt
Wat kleet sy dragen moet, wat peerels hier gelcken,
Wat steenen in het hair of in haer oor te steken,
Wat ketens om den hals, wat baggen op de mou,
Om eens te mogen zijn een Vorstelicke vrou
Al wat Achates seyt is vlijtig aen-genomen,
Dies gaet hy wederom van daer hy was gekomen
Maer eer hy noch vertreckt, beveelt hy boven al
Dat niet een eenig man tot haer genaken sal

Al

Al dit ſag Phares aen, en ging hem doen bereyden
Om van ſijn waerde pant en uyt het Slot te ſcheyden,
En of hy ſchoon de maegt daer ſiet in goeden ſtaet,
Hy weent noch even-wel om dat hy van haer gaet,
Bocena gaet terſtont haer ganſche tijt beſteden
In 't voegen van het lijf, in 't rechten van de leden,
In 't ſtellen van den gang; ſoo dat in korter ſtont
Men gene van den hoop ſoo heus en geeſtig vont.
Me-vrou die 't Slot beſtiert doet op Bocena paſſen,
Doet veel met riekend nat haer ganſche leden waſſen,
Beſproeyt haer alle daeg met reuck en edel kruyt,
En dit gaf aen de maegt al vry wat beter huyt.
Gelijk een wilde plant gewaſſen aen der heyden, (den,
Daer niemant met den ploeg den gront en komt berey-
Die niemant oyt en miſt of van het wiet ontluſt,
Is ſchrael, is ongeſien, en van een rouwen baſt;
Maer als een Hovenier, aen wieſe mocht behagen,
Haer gaet in alle vlijt in beter aerde dragen,
En kuyſtſe van den moſch, verbuygtſe metter hant,
En vrijtſe van den vorſt, en van den ſonne-brant;
Dan komt het aerdig kruyt vry ſchoonder op-gereſen,
Het krijgt een ander verv en toont een blyder weſen,
Het ſchiet een geeſtig loof, en vry al volder blad
Als 't in het ſchrale zant en dorre beemden had.
Soo gaet'et met de maegt, ſy, in het lande geboren,
Wort door het goet onthael vry ſchoonder als te voren:
Want na de jonge Vorſt haer voor ſijn lieſte koos,
Ontlook haer gulle jeugt gelijck een verſche Roos
Sy in het Slot bewaert, en in het huys geſloten,
Van hitte niet verbrant, van regen niet begoten,
Niet aen het lijf verhart van kou of ſchralen wint,
En is niet meer geſtelt gelijck een harders kint
Achates onder dies, tot Phryne wel genegen,
Beleyt het ganſche ſtuk door wonder vreemde wegen,
Hy let op al haer doen, hy ſoeckt en ondervraegt
Hoe ſich het harders kint ontrent de Juffers draegt.
En ſchoon hy al verneemt hoe ver ſy is gekomen,
En dat haer eerſte glans al vry heeft toe-genomen,
Noch wil hy geenderwijs haer brengen aen den dag,
Voor dat men haer gelaet aen Vorſten toonen mag.
Hy kent des Prinſſen hert en alle ſijn manieren,
Hy ſiet waer hem de geeſt en al de ſinnen ſwieren,
En mits hy oock den aert van onſe Phryne weet,
Soo is 't dat hy den gront van al den handel meet,
Hy ſiet van heden af het eynde deſer ſaken,
En hoe hy na den eyſch den Prinſſe moet genaken:
En mits hem boven al Bocena wel behaegt,
Soo ſtiert hy alle ding ten goede van de maegt.
De Prins is onderwijl met luſten in-genomen,
Om ſonder lang vertreck tot haer te mogen komen;
Maer ſchoon hy dat beſluyt als met een vollen ſin,
Achates even-wel die houd den Koning in.
Hy poogt met goet beleyt, en met geheele kragten,
Te raden aen de Vorſt een beter tijt te wagten;
En eerſt te willen ſien, om niet te zijn beſpot,
Hoe dat ſijn Harderin ſal komen uyt'et Slot
Daer was op deſen tijt een ſteeck-ſpel aen te rechten,
Daer viere tegen vier te ſamen ſouden vechten,
Hier toe ſo wort den dag van Konings weeg geleyt,
En al het Hof-geſin dat wort'er toe bereyt.
Men regt tooneelen op, van waer de groote vrouwen
Het Ridderlik gevegt vermogten aen te ſchouwen,
En na dat op het ſtuck ten vollen is gelet,
Wort yder na het dient ſijn plaetſe daer geſet.
Achates (die een wijl nu hadde voor-genomen,
Bocena tot een proef eens uyt te laten komen,
Ten eynd' hy weten mogt het oordeel van het hof,
Het zy tot haren ſmaet, het zy tot haren lof)
Die wil van haer gelaet de werelt hooren ſpreken,
En, ſoo het noodig is, verſetten haer gebreken;
En ſiet tot deſe proef gebruyckt hy dit geval,
En meynt dat hem de feeſt hier dienſtig weſen ſal.
Hy ſeyt'et niet een menſch het geen hy wil beginnen,
Maer dat hy meynt te doen dat weegt hy met de ſinnen;
Hy brengt haer in de ſtadt een wijle voor de feeſt,
Om dat hy voor bedrog en ſlimme lagen vreeſt,
Maer als het Ridder-ſpel ten leſten quam te naken,
Soo laet hy na den eyſch Bocena vaerdig maken,
Hy ſchickt haer kleeren toe vol alderley cieraet,
En wat'er alderbeſt een edel Juffer ſtaet.
Hy doet een ſchoon tooneel alleen voor haer bereyden,
En laetſe door het volck by ſeven Ridders leyden,
Al geeſtigh uyt-geruſt met eenderhande kleet,
Maer op een vreemde wijs en uyttermaten breet.
Maer haer gewaet voor al geeft yder groot vernoegen,
Dan 't was niet op de wijs als doen de Juffers droegen,
Het ſcheen uytheems te zijn, en van een verre kuſt,
En even dat verweckt een meerder oogen-luſt.
Bocena wert gevolgt van negen kamer-maegden,
Die aen het ganſche volk ten hoogſten wel behaegden;
Maer ſy bleef noch bedeckt tot datſe boven quam,
En onder haer gevolg de voorſte plaetſe nam.
Doen gaff' haer aenſigt bloot met ſoo een aerdig weſen
Dat yder meynt een ſon doen eerſt te zijn gereſen,
En dat (vermits haer glans daer op de plaetſe ſcheen)
Al wat eerſt ſchoonheyt hiet van ſtonden aen verdween.
Sy treckt op haer alleen het oog van alle menſchen,
Die maer een kleyn geſigt van haer ſchoonheyt wenſchen.
Een yder onderſoeckt, een yder ondervraegt,
Van waer dat komen mogt ſo uyt-geleſen Maegt.
Maer niemant wie het zy en weet'er iet te ſeggen,
En weet'er aen het volck een vaſten gront te leggen,
Geen menſch kent haer gevolg en minder haer geſlagt,
Sy ſchijnt daer in het ſpel als uyt de lugt gebragt.
De Prins komt onder dies met grooten ſleep gereden,
En wort van al het volck met ootmoet aen-gebeden,
En mits hy nam ſijn weg juyſt daer Bocena ſat,
Soo wort ſijn innig hert van ſtonden aen gevat.
Bocena gaf haer op, en al haer Maegden reien,
Op datſe na den eyſch den Koning eer beweſen,
Sy neeg met ſoo een ſwier, en ſoo een heus gelaet,
Dat ſtracks op dit geſigt de Prins verwondert ſtaet.
Hy vond iet in haer oog dat noit en is te ſeggen,
En dat hy niet en weet met woorden uyt te leggen,
En dat noch even-wel ſijn herte ſoo bevangt,
Dat hy tot in het merg na hare jeugt verlangt.
Siet wat is hoofs te zijn, en wel te konnen leven,
En aen een moedig Vorſt ſijn regten eyſch te geven!
Velt-nymphen wie gy zijt, men ſegge wat men wil,
Hier is uw ſchoonheyt uyt, hier ſtaen uw gaven ſtil.
De Prinſſe van Tirol was eene van de hende,
Die vraegt de jonge Vorſt of hy de Juffer kende?
Hy ſeyt: Ick ſagſe noyt, maer wieſe weſen mag,
Sy is de ſchoonſte Maegt die ick mijn leven ſag.
Maer ſiet op deſen tijt ſoo gaen de trommels raſen,
Men hoort trompetten ſlaen, men hoort'er horens blaſen.
De Koning neemt de plaets die voor hem is geſtelt,
En daer op wijckt het volk, en maeckt een open velt.
Vier Ridders in het groen, verciert met witte veêren,
Die komen eerſt ter baen en vellen hare ſpeeren,
Vier in het root gekleet, genegen om te ſlaen,
Zijn even daer ontrent, en rennen op de baen.
Men ſiet hen tegens een met groote kragten ſteken,
Men ſiet in korten ſtont de ſtijve lanſſen breken,
Men ſiet het eſſen-hout verſtuyven in de lugt,
De Ridders in het zant, de paerden op de vlugt.
Drie van den rooden hoop die vallen op der aerden,
Maer deſen onverlet ſy trecken hare ſwaerden:
En weder aen den man, al even ongeſint;
Maer des al niet-te-min de groene bende wint.
Een van dit moedig rot, die beſt ſig had gequeten,
Quam rennen aen de plaets daer Phryne was geſeten:
Hy ſeyde, ſchoone maegt, wie dat gy weſen meugt,
Hebt deel van mijnen roof, hebt deel van mijne vreugt,
Hebt deel van mijnen lof. Gy hebt my kragt gegeven,
En met ſtille ſpoor mijn ſinnen aen-gedreven.
Want als ick maer een reys op uwe ſchoonheyt ſag,
Soo was'et dat terſtont mijn vyant neder lag.

Dit ſeyt hy, en met een ſoo laet hy tot haer komen
Een ſchoonen veder-bos, een Ridder af-genomen,
Hier door wert op een nieu van alle kant gevraegt
Wie dat de gever was, en wie de ſchoone Maegt.
Het ſteeck-ſpel is gedaen, het vechten na-gelaten,
En eer het iemant merckt is Phryne van der ſtraten,
Achates haren vrient die had'et ſoo beſtelt,
Dat ſy is in der haeſt genomen uyt het velt.
Hoe dat het Hof verlangt hoe dees of gene ſochten,
Wat vlijt de Ridders doen, wat middel ſy bedochten,
't Is al vergeefſe ſorg, en moeyte ſonder vrucht,
De Maegt is, ſoo het ſchijnt, verdwenen in de lucht.
Geen levend menſch en weet waer heen ſy is getogen,
Sy ſchijnt aen al het volck als uyt de ſtadt gevlogen,
De Koning even-ſelfs, met al den ganſchen Raet,
En weet de gronden niet of wat'er omme-gaet
Hier door is in de Vorſt een vreemde luym gereſen,
Het dunkt hem als een droom of nacht-geſicht te weſen,
Het dunckt hem ſpokery, vermits'er niet een man
Van al het vreemt beleyt de reden geven kan.
De Prins, hier om ontſet, gaet ſich alleen vertrecken,
Denckt wien hy dit geheim ten beſten ſal ontdecken,
En t'wijl hy ſit en dudt ſoo koomt de Kamerling,
En ſag hoe dat het hooft van ſijnen Koning hing.
De Vorſt in dit gepeys die wort den Ridder ſiende,
En mits hy hem geſtaeg in groote ſaken diende,
En dat met trouwe ſucht, ſoo ſprack de jonge Vorſt,
Daer is een vreemde ſorg die perſt my op de borſt,
Die woelt my in het breyn Ick moet'et uw vertellen,
Gy moogt, indienje kond, mijn hert in ruſte ſtellen,
My is op deſen dag een ſeldſaem ding geſchiet,
Dat brengt mijn giilig hert in ongewoon verdriet.
Ick heb in 't Ridder-ſpel een jonge Maegt gevonden,
Daer op, gelijck ick ſag, wel duyſent oogen ſtonden,
Sy was ſchoon, als het bleeck, in aller menſchen ſin,
Van heus en ſoet gelaet, maer deftig met-te-min.
Als ſy my eere bood ick ſag haer eerbaer weſen,
Deugt, heusheyt, eerbaer root dat was'er in te leſen,
My docht dat haer geſicht my in het herte ſloeg,
En dier in enckel brandt en heete ſtralen joeg.
Hier op word ick bekoort om haer te mogen ſpreken,
Maer ſy is in der haeſt bezijden af-geweken.
Hoe dat ick heb geſocht, of wien ick vragen kan,
Geen oog heeft haer geſien, geen menſch en weeter van.
Dit is my groote ſpijt. Want wiſt ick haer te vinden,
My dunkt ik waer geſint mijn luſt aen haer te binden.
Ons Harderin is ſchoon, maer dees heeft volle lof
Van ſchoonheyt by het volk, van heusheyt in het hof.
Gewis kan eenig ding my van Bocena trecken,
Siet deſe ſou miſſchien mijn geeſt hier toe verwecken.
Maer hoe dit weſen ſal, gy brengt 'et aen den dag
Dat my in dit geval een uyt-komſt geven mag.
Als dit Achates hoort, hy weet nau wat te ſeggen,
Hy gaet met diep gepeys ſijn antwoort overleggen,
Hy weegt met groote ſorg, hoe dat hy dit geval
Omtrent een giilig hert ten beſten ſtueren ſal
Hy ſeyt dan magtig Vorſt, ik wil geen onluſt brouwen,
'k En wil ook uwen geeſt niet lang in twijffel houwen,
Het uyt-geleſen beelt dat gy op heden ſaegt,
Dat is Bocena ſelfs, dat is de ſoete Maegt,
Die gy tot uwer vreugt, die gy eens hebt gekoren,
En ſeker, na my dunckt, ſy is voor u geboren,
Gy hebt haer eens geſien gelijck een Harders kint,
En gy hebt, edel Prins, haer even doen bemint.
Gy hebt haer nu geſien, verçiert gelijck de vrouwen
Die leven in het Hof, en Prinſſen onderhouwen,
En wis men heeft gemerckt, dat ſy na dat gewaet
Kan ſtellen haren gang, en voegen haer gelaet,
Gy ſiet dat hare jeugt in ſchoonheyt is gewaſſen,
En dat haer Hooffche dracht en rijcke ſteenen paſſen,
Gy ſiet dat ſy haer draegt gelijck een Prinſſen vrou,
Ja dat een ſchepter ſelfs haer wel betamen ſou.
De Prins op dit verhael en kan niet langer ſwijgen,
Hy voelt ſijn jeugdig hert in hooge luſten ſtygen,
Hy ſeyt: Is deſe Maegt, die ick op heden ſag,
Bocena die wel eer my in het herte lag?
Is ſy dat Harders kint dat ick uw had bevolen,
En die nu ſchier een jaer is in het Slot verholen?
Is ſy dit even-ſelfs? Ick bidde ſeg het my.
Sy is het, ſeyt de Man, en anders geen als ſy
Neemt my ten beſten af, dat ſonder uw gehengen
Ick in het Ridder-ſpel haer hebbe laten brengen:
Ick heb hier in gedaen als eens een Schilder plag,
Die, eer ſijn konſtig werck te brengen aen den dag,
Dat ſtelde voor het volk, en hoord' een yder ſpreken,
En vuld' op deſe proef al wat'er mocht ontbreken
Dit is mijn wit geweeſt waer op ick heb geſien,
En daer is noch een woort te ſeggen boven dien
De Prins heeft geen gedult, hy valt hem in de reden,
En ſeyt. 'k en wil geen tijdt in woorden meer beſteden,
Segt my waer is de maegt; want, ſoo het kan geſchien,
Ick moet oock heden ſelfs haer aerdig weſen ſien.
Daer is geen ſeggen aen, de Prins is opgeſeten,
Hy wil, gelijck hy ſeyt, van all's de gronden weten.
De wijſe kamerling die voegt hem by de Vorſt,
En ſtilt, ſoo veel hy kan, ſijn omgeroerde borſt.
Hy ſeyt hem Edel Prins, die Rijcken kont verwinnen,
Betoomt te deſer uur den loop van uwe ſinnen
Gy rijt nu tot de Maegt, de ſchoonſte die ick ken,
Aen wien ick over lang met eedt verſegelt ben,
Ten aenſien van haer eer; die moet ick haer bewaren,
Soo lang de goede Godt my ſal het leven ſparen:
Maer ſoo nu eens het vyer ontrent het ſtroo geraekt,
Daer is geen twijffel aen de vlam die is gemaekt
De Prins, na dit geſpreck, en naer een kort bedencken,
Belooft de ſchoone maegt in eere niet te krencken,
Hy ſeyt te zijn vernoegt als hyſe maer en ſiet,
En als hy haer geſicht een kleynen tijdt geniet.
Hier op ſoo doet de Vorſt ſijn paerden ſnelder drijven,
Laet in het naeſte dorp meeſt al ſijn Heeren blijven,
En koomt als ſonder ſleep tot aen het maegde-ſlot;
Maer niemant laet hem in als door een hoog gebodt.
Hun wert daer aengeſeyt, als dat de Juffers aten,
En in een ſtil vertreck alleen aen tafel ſaten;
Doch ſoo de Kamerling de maegden wilde ſien,
Men wees hem ſeker plaets, het konde daer geſchien.
De Prins is onbekent (dit was ſoo beſt gevonden)
Achates (ſoo het ſchijnt) als van den Prins geſonden,
Die leyt den jongen Vorſt daer hy Bocena ſag,
Endaer ſy lijckewel hem niet ontdecken mag.
Arete was gewent veel dingen op te werpen,
Om ſprake met verſtant haer maegden in te ſcherpen,
En dit terwijl men at; en juyſt op deſen tijdt
Soo is 't dat haer de jeugt hier in ten beſten quijt.
De Koning ſiet de maegt, en hare reyne zeden,
Verneemt haer ſoete tael en haer beſette reden,
En dit in een vervat, dat maeckt hem ſoo geſint,
Dat hy ſijn Harderin niet als ter eere mint
Hy ſpreeckt Achates aen (na veelderhande ſaken
Te hebben overmerckt) 'k en ſal haer niet genaken,
Noch harer, ſeyt de Prins, genieten in het bed,
Voor dat ick haer de kroon ſal hebben opgeſet
Gy oeffent uw verſtant, en opent goede vonden,
Om hier in wel te gaen, en dat op vaſte gronden
Vint ons een middel uyt, hoe dat men dit geval
De Stenden van het Rijk met glimp doen ſmaken ſal.
Hier op vertreckt de Prins, en geeft hem na beneden,
En tot het naeſte dorp in haeſten af-gereden, (nagt,
Bleef met den hooſſchen ſleep aldaer den ganſchen
Die hy meeſt ſonder ſlaep met dencken overbragt.
Maer als de gulde ſon quam van den Hemel ſchijnen,
En doet het minder ligt door haren glans verdwijnen,
Soo rijſt de Koning op en geeft hem in het velt,
Daer hy noch voor een tijt het wilt met honden quelt.
Niet dat hy in der daet genegen is te jagen,
Of dat hem even doen de velden noch behagen;
Maer op dat ſijn gevolg, terwijl de Koning joeg,
Niet ondervinden ſou wat hy in 't herte droeg

Acha-

Achates onder dies, die gaet hem vaſt beleyden,
Hoe dat hy dit begin ten eynde ſal beleyden,
Hy kent het nijdig Hof en wat'er omme-gaet,
Hy kent niet dan te wel de tanden van den Haet:
En daerom vint hy goet een deel geſlepe gaſten
Het ſtuck ontrent het volck te laten ondertaſten,
Ten eynd' hy weten mogt, wat van ſoo lagen trou,
En van het ganſch beleyt de werelt ſpreken ſou.
Hy gaet van ſtonden aen by twee vertroude vrienden,
Die even doen ter tijdt den jongen Koning dienden,
En als hy yder een hier op byſonder vraegt,
Soo vont hy dat het volck niet over een en draegt.
Den eerſten dien hy ſprak die ging den Koning prijſen,
Dat hy den lagen ſtaet wil eere gaen bewijſen:
Hy ſeyt: doen Adam dolf, en Eva ſat en ſpan,
Waer vont men doen ter tijdt den trotſen Edelman?
Wy zijn van eene ſtof, uyt eene klomp geſchapen;
Waerom en ſal de Prins niet vreugde mogen rapen
Daer hem de luſt geleyt? gelijck een yder doet,
Nadien dat rechte trou haer vryheyt hebben moet.
De ſin die is't al in diergelijcke ſaken
De ſpijs die iemant kieſt die plag hem beſt te ſmaken.
De trou is al te vaſt en duert te bijſter lang
Men dient hier niet te doen als buyten alle dwang.
Ick achte dat de Prins is uyt het Hof geweken,
Terwijl hy daer ontdeckt ſoo veel bekaeyde ſtreken;
Want pragt en dertelheyt, en ick en weet niet wat,
Die woonen even daer, en heerſchen in de ſtadt.
En ſoo'er reyne tugt ter werelt is gebleven,
Die vint men heden niet als in het buyten-leven.
Eylaes, hier in het Hof is alle ding ontſtelt,
Deugt, eenvoud, eerbaer root, zijn vlugten van het velt.
Daer is de ſchaemte noch, daer zijn geſonde leden,
En vrientſchap ſonder gal, en onbevleckte zeden
Wie daer een maegt bekomt die hem vernoegen mag,
Die krijgt een groot geſchenck op ſijnen bruylofs-dag.
Een wijf van hooge ſtam en wil voor niemant buygen,
De daet en reden ſelfs die kan het ons betuygen;
Sy trotſt, ſy overdwerſt, ſy ringelt haren Man,
Maer die ſijn minder trout die is'er meeſter van
Doch hoe het immer gaet, wie ſal geſtrenge wetten,
Wie ſal een magtig Vorſt een regel konnen ſetten?
Wie ſal een moedig Prins hier tegens willen gaen?
Het trouwen is gewoon een yder vry te ſtaen.
Als dit Achates hoort, het is hem groot vermaken,
Vermidts hy meynt te ſien een uytkomſt in de ſaken.
Hy bid den Edelman dat hy, wanneer het dient,
In 't Hof en in den Raet wil zijn des Konings vrient.
Daer mede treet hy voort en hoort den tweeden ſpreken,
Maer vint met herten-leet dat hier de ſaken ſteken,
Hy vint hoe deſen man hier anders in gevoelt,
En tegens ſijnen voet met al de leden woelt
Hoe! ſeyt hy, ſal een Prins een boeren dochter trouwen,
Tot ſchand' en enckel ſmaet van alle groote vrouwen?
Wie heeft'er in het Hof ſoo mallen ſtuck bedagt,
En uyt een grillig hooft den Kouing aen-gebragt?
Voor my, indien ick oyt in u dit kan bemercken,
Ick ſal met alle magt, ick ſal'er tegen wercken.
En wis gy ſult u ſien van alle man verfoeyt,
Om dat uw ſlim beleyt ſich met dees' dingen moeyt.
Al wat van Adel is dat ſulje ganſch verbelgen,
En niet een hooffche Maegt en ſal de ſmaet verſwelgen:
Gy daerom, zijd gy wijs, voorſiet uw ongeval,
En weegt in uw gemoet wat u gebeuren ſal.
Wie kan'er maller ſtuck ſijn leven oyt verſinnen,
Als dat een magtig Vorſt een ſtoire ſal beminnen,
Een jole van het landt? die noyt en heeft geleert
Hoe dat men in het Hof of by een Prins verkeert:
Die niet van eer en weet; maer al haer ganſche leven
Of geyten heeft geweyt, of koeyen heeft gedreven,
Of ſchapen heeft gewagt, of ſwijnen heeft geſtout,
Een lichaem ſonder ziel, een klompe ſonder zout.
En waerom wert de ſloir den Koning aen-geweſen?
Alleen om dat het dier niet leelick ſchijnt te weſen.

Maer ſeg my nu een reys, Wat is de ſchoonheit dog?
Een perel van gelas, een lieffelick bedrog,
Een bloem van teeren aert, die ligte kan verdwijnen,
Soo maer een heete ſon daer op begint te ſchijnen,
Soo maer een koude Vorſt daer over neder ſijgt,
Of datſe maer een worm ontrent de wortel krijgt
Maer ik ſou noch miſſchien de ſchoonheyt konnen pryſen,
Als ſich een jonge Maegt had laten onderwijſen,
En was naer eyſch geleert, hoe ſy haer dragen moet
By Vorſten van het Rijck, of by het edel bloet.
Maer wat is ſchoone verw, wanneer beleefde zeden
Gebreken aen den geeſt, gebrecken aen de leden?
Voorwaer 't is anders niet als ſlegts een ydel beelt,
Dat yder die het ſiet van ſtonden aen verveelt
Wilt gy een mellick-dier aen onſen Koning geven,
Dat is de bleecke doot gekoppelt aen het leven,
Dat is by een gevoegt een gantſch verſcheyden aert,
Die noyt als met verdriet te ſamen wert gepaert.
Ey, wat ik bidden mag, het Blaes en Jopjen trouwen,
En laet de boere jeugt haer lompe vrijſters houwen;
Maer laet een Prinſſen hert, en al het edel bloet
Sig paren na den eyſch, en daer het paren moet.
De Vorſt moet edel zaet voor ſijn geſlagte winnen,
En dient daerom een Maegt van edel bloet te minnen:
Boerinnen, hoe het zy, die brengen boeren voort,
Dus ſeg van dit beſlag my noyt een enckel woort.
Ick ſal den Hemel ſelfs eer met de aerde mengen,
Als dat ik deſe ſmaet mijn leven wil gehengen:
Wie dit oyt in den Raet of by den Koning drijft,
'k En wil geen Ridder zijn ſoo hy ten Hove blijft.
Maer ſoo miſſchien de Prins, om wilde vreugt te rapen,
Een meysjen uyt het velt heeft luſt te gaen beſlapen,
Dat geef ick aen den Vorſt en aen ſijn gulle jeugt,
Maer voor een kleyne tijdt en voor een korte vreugt
Achates als hy hoort dit hart en vinnig ſpreken,
Hy denkt in ſijn gemoet, hier moet wat achter ſteken:
Hy breekt ſijn reden af, en maekt hem van den man,
Ten ſoetſten dat hy mag, ten beſten dat hy kan.
Hy gaet dien eygen ſtont ontrent ſijn naeſte magen,
Wat dat hier ſchorten mag ten nauſten ondervragen;
En als hem ſeker vrient hier van de gronden wees,
Soo vont hy met'er daet van waer dien yver rees.
Hy vont hoe dat de Prins wel eer had onderhouwen
Een van des Ridders bloet, een van de groote vrouwen,
En dat ſy even doen noch in verwagten ſtont
Van 's Konings hoger gunſt, en nieder trouverbont.
Ach, ſeyt de Kamerling, dit zijn de regte ſtreken,
Die ſullen nimmermeer hier in het Hof ontbreken;
Men ſpreekt, gelijk het ſchijnt, ten goeden van den Staet,
En die het regt doorſiet, en vint maer eygen baet.
Maer ik en wil den vrient hier in geen onregt geven,
Al koomt hy tegen my geweldig aen-gedreven;
Hy viſt op ſijn gety, hoe kan het anders zijn?
Maer ick heb onder dies te letten op het mijn.
Maer hier dient ſagt gegaen en door bedekte wegen,
Of ik krijg al het Hof en al den Adel tegen.
De man van wien ik kom heeft aengang in den Raet,
En 't is een harden quaſt die op ſijn punten ſtaet.
't Is beter, naer ick merk, een weynig hier te ſtrijken,
En van ſoo ſellen rots in ſtilheyt af te wijcken:
't Is beter dat een menſch ſijn harde togten dwingt,
En liever omme-keert, eer dat hy qualick ſpringt.
De Vorſt, die noyt en laet hier op te liggen malen,
Sent boden in der haeſt en laet Achates halen;
En als de Kamerling is in het Hof gebragt,
Vraegt hem de jonge Prins wat raet hy heeft bedagt.
Hier op beſtaet de Man ſijn meening uyt te ſpreken,
En ſeyt: Het ſtuck, ô Vorſt, en dient niet uyt te ſteken.
Daer zijnder in het Rijck die gaen der tegen aen,
Men dient in dit beſlag een vaſter weg te gaen.
Ick heb in Godes boeck een ſchoon verhael geleſen,
Dat ſal, na mijn begrijp, den Koning dienſtig weſen;
Gy doet gelijck een Vorſt van Meden eens beſtont,
Als hy ſig in beraet op deſen handel vont.

Hy liet uyt al het Rijck in ſijn vergulde zalen,
Hy liet van alle kant veel ſchoone Maegden halen,
En als het aerdig rot voor hem wiert op-gebragt,
So koos hy voor een vrou die hem de ſchoonſte dagt.
Gaet even dus te werck, en liet hier Vrijſters komen
Uyt ſteden, uyt het landt, uyt al het Rijck genomen,
En ſet Bocena ſelfs oock onder haer getal,
Ick houde dat de Maegt de ſchoonſte weſen ſal.
Treet dan in uw vertreck met ſeven uwer Heeren,
En laet het ganſche ſtuck met haer beleyt vereeren,
En als gy kieſen wilt, gebruyckt dan haren raet,
En hoort of aen het volck de Maegt te ſinne ſtaet.
Ick hou dat niet een menſch haer glans ſal tegen ſpreken,
En dan en is het ſtuck by niemant oyt te breken;
Want gy en hebt geen wijf in dwaesheyt op-gevat,
Maer hebt'er Prinſſen raet en wijsheyt by gehadt.
De Vorſt heeft in den vont een wonder groot behagen,
En liet niet aen den Raet de ſake voor te dragen:
Hy ſeyt, hoe ſijn gemoet tot trouwen is geſint,
Indien men na ſijn hert een ſoet geſelſchap vint
Dit wert met vreugt gehoort: dies ſont men in de ſteden,
En waer men Maegden weet begaeft met ſchoone leden,
De bloem van al het lant wort in het Hof gebragt,
Daer yder haer geluck met groot verlangen wagt.
Maer op den eygen tijt dat al de maegden ſaten,
En ſtelden in het werck al wat haer mogte baten
Tot glans en friſſche jeugt, ſoo gaet de Kamerling
En geeft hem in de zael, en let op alle ding.
Hy ſiet den maegden-berg in helle klaerheyt blincken,
Dat hem voor Phryne ſelfs de moet begon te ſincken;
Want t'wijl hy Juffers ſag van uytgeleſen glans,
Ach! ſeyt hy in ſyn hert, voor ons is weynig kans.
Ick ſie dit vryſter-heyr, het ſtraelt gelijck de ſterren,
So dat mijn geeſt verdwaelt, mijn oogen hier verwerren.
Ick heb al wat te veel op onſe maegt geſtaen·
Ick ducht de jonge Vorſt die mogt wel elders gaen.
Hier is ſoo veel te ſien, en voor hem uyt te kieſen;
Hoe lichte ſou de Prins ſyn oordeel hier verlieſen?
Hoe ligte ſou een maegt van dit geſlepen Hof
Verſtellen ons bedrijf, en nemen onſen lof?
Hoe lichte ſou een oog, genegen om te mallen,
Verkeerde wegen gaen, en elders henen vallen?
Wie keur heeft is bevreeſt, en ſtaet gelijck en drilt,
Onſeker wat hy doen of wat hy laten wilt
De man in deſe praem gaet by de ſchoonſte maegden,
En die meeſt, ſoo het ſcheen, aen alle man behaegden;
En midts hy wonder ſcherp op al haer weſen let,
Soo vint hy in der daet haer wangen vol blancket
Hy ſwijgt, ſchoon hy het merkt, en gaet het overleggen
Wat hy in dit geval den Koning heeft te ſeggen,
En hoe voorts by den Raet de ſake dient beleyt,
En ſtaende by den Vorſt ſoo heeft hy dit geſeyt·
Een kooper, edel Prins, die hoeft wel hondert oogen,
Of anders ſonder dat ſoo wort hy ligt bedrogen:
Gy ſoeckt op deſen tijt voor u een echte wijf,
En dat en is voorwaer geen ydel tijt-verdrijf.
Het is een vaſte knoop die niet en is te ſlaken,
Die met geen looſen vont oyt los en is te maken;
Soo dient dan op het ſtuck met alle vlijt gelet,
En door een goet beleyt de ſake vaſt geſet.
Men vint'er in het Hof die met blanckette wangen,
En met gemaeckten glans de menſchen konnen vangen;
En dat is ſlim bedrog, en niet als enckel ſchijn,
Het dient wel in-geſien en na-geſpoort te zijn.
Al die van deſe liſt ſyn oogen laet verblinden,
Die ſal een ander wijf in korte dagen vinden:
Want deſe morſery en dient maer voor een wijl,
En al wat aerdig ſcheen verdwijnt in enckel quijl.
Gy let dan op het ſtuck· De Prins, geheel beladen,
Die vraegt den Kamerling, wat beſt hier is geraden?
Achates maeckt hem ſterck te breken deſen ſlag,
Indien hy na den eyſch het ſtuck beleyden mag.
De Prins die ſtaet'et toe, en laet terſtont gebieden,
Dat wat de man beveelt ſal in der daet geſchieden;

Hy ſeyt het aen het hof, hy ſeyt het aen den Raet,
Hy ſeyt het al het volck dat in de kamer ſtaet.
Stracks doet de Kamerling een gouden becken halen,
En ſet een rap geſel ten eynde van der zalen,
Die ſchonck daer edel nat van wonder ſoeten geur;
Maer, hy en ſyn gevolg beſet de ganſche deur.
Daer roept men over-luyt de Juffers by de namen,
Op datſe tot den Vorſt en voor de Raden quamen,
Niet met een grooten hoop en ſlordig in 'tgemeen;
Maer yder voor haer ſelfs, en niet als een voor een.
Doch onder dit beſlag ſoo doet Achates paſſen,
Dat niemant in en komt, of moet haer eerſtmael waſſen
Dat is een oude wijs (gelijck de Joncker ſeyt)
Daer van Aſſuerus ſelfs de gronden heeft geleyt
Juyſt op dien eygen ſtont ſoo komt daer aen getreden
Een maegt van fieren aert, en wonder ſchoone leden,
Die geeft haer na de deur, en poogt'er in te gaen;
Maer die het is belaſt die houd de Juffer ſtaen.
Achates komt'er by, en doet haer water bieden,
Sy weygert even-ſtaeg, en ſchijnt'er af te vlieden
Waſt, ſeyt de Kamerling, ons dient hier geen verſchil,
Het is een ſoeten reuck, en 't is des Konings wil.
Hy laet, als t'haerder eer, het edel water gieten,
En doet het even-ſelfs op hare wangen vlieten·
Maer wat een ſeldſaem ding! terwijl de Juffer wies,
Soo leet haer ſchoone verw een wonder groot verlies.
Haer uyt-geleſen glans, haer roos-gelijcke wangen
Zyn van een delluw bleyck als van de doot bevangen:
Soo dat geheel haer glans, die eerſt ſoo luſtig ſcheen,
Verging gelijck een ſchuim, en als een rook verdween.
Dat ſeldſaem mengel-moes viel in het goude becken,
En wat haer over-bleef en zijn maer vuyle plecken.
Een pagie daer ontrent, die al den handel ſag,
Die riep de Juffer toe ſoo ſchamper als hy mag:
Ongure morſſebel, u ſou geen kroone paſſen,
Van knyſſen wordje vuyl, en leelick van het waſſen.
Al wie bedriegen wil en dient hier niet ontrent,
De Koning wil een maegt die geen pinceel en kent.
De Juffer is beſchaemt, en wil te rugge treden,
Maer by den Kamerling en wort het niet geleden,
En, ſchoon het haer mishaegt, hy doetſe binnen gaen,
Hy doetſe voor den Vorſt en voor de Raden ſtaen.
Eylaes, wat ſalſe doen? ſy moet gehoorſaem weſen
Dies komt haer innig bloet haer in het hooft gereſen:
Sy ſag'er ſeldſaem uyt, om datſe was beplekt,
En des al noch te meer, om datſe wert begeckt.
De tweede dieder quam, en meeſt al die haer volgen,
Zyn even ſoo geſtelt, en even dus verbolgen;
En ſchoon men onder haer oock friſſche maegden vint,
Noch is het meerendeel ten hoogſten ongeſint.
Het ſpijt haer al gelijck, dat ſoo een ſeldſaem waſſen
Haer door een loos beleyt ontijdig quam verraſſen;
Dies lijdt het maegden-rot, of in haer net gewaet,
Of in haer geeſtig hair, of in haer ſoet gelaet
Achates onder dies, tot Phryne meeſt genegen,
En ging in dit beleyt niet al te rechte wegen,
Want komt'er oyt een maegt die hem te ſchone dagt,
Die wert dan eenig leet of hinder aen-gebragt.
Een jongen uyt'et hof, door liſt en ſlimme treken,
Die wort als onverhoets haer op het lijf geſteken,
Die krenckt haer lob, of kant of ander poppe-goet,
En daerom is de maegt ontſtelt in haer gemoet
Sy krijgt een ander verw, ſy krijgt een vinnig weſen,
Daer ſpijt, daer innig leet, en wraeck in is te leſen;
Soo dat'er geen van al ontrent den Koning quam,
Of ſcheen geweldig ſtuer of uyt'er maten gram.
De leckers onderwijl, die deſe rancken dreven,
Die werden des beſtraft, en wonder hart bekeven;
Doch al maer in den ſchijn; want in de ware daet
Soo was het ſtuck beleyt met voor-bedagten raet.
Ontrent op deſen tijt ſoo liet men Phryne komen,
Die noch in al het hof geen menſch en had vernomen·
Daer was een ſtil vertreck, hier quam de vryſter uyt,
En droeg haer in gelaet gelijck een volle Bruyt.

Haer oog is geestig bly, haer frissche wangen blosen,
En schijnt niet ongelijck de versch-gepluckte rosen:
Haer kleet is sonder pracht, Maer uyt'er maten net,
Haer vlechten sonder gout, maer geestig op-geset.
Sy wies haer voor het volck gelijck de Juffers deden,
Maer met een hoofsche guyt en rackt haer aen de leden;
En mits haer soet gelaet met wassen schoonder wert,
Soo wons'een yders gunst, en oock des Konings hert.

Het ooge van den Prins is straks op haer geweken,
En niemant van den Raet en konder tegen spreken;
Want als men nevens haer de gansche bende sag,
Niet eene van den hoop die haer bereycken mag.
Dit geeft den jongen Vorst een wonder groot vernoegen,
Dies gaet hy tot de Maegt sijn herte naerder voegen;
Hy treckt van sijnen hals een keten dien hy droeg,
Die hy met groote vreugt haer om de leden sloeg.

Een keten soo gemaekt, dat over alle kanten
Niet anders wort gesien als groote diamanten;
Hier doet hy woorden by, die passen op de daet,
En maektse Koningin te midden in den Raet.
De feest die was bereyt, en dat met volle leden,
En daer ging al het Rijck veel dagen in besteden·
Men siet'er groote kost, en wonder groote pracht,
En Phryne wort bevrucht oock van den eersten nacht.
Achates onder dies gaet veelderley juweelen
Met woorden na den eysch de Juffers ommedeelen,
De Juffers die de Prins by-een geroepen hadt,
En dit geschenck beliep al vry een groote schat.
De vos die was beducht dat hy de slimme kuren,
In dit beleyt gepleegt, eens lijdig sou besuren,
Indien hy sonder eer, en met een quaden gront,
De Maegden uyt het hof in hare steden sont.
Dies gaet hy op een ry haer in 't bysonder groeten,
En met een open hant haer wrange spijt versoeten;
Hier bleef een peerel-snoer, een wonder edel pant,
En daer een schoon kleynood geciert met diamant.
In 't korte, niet een maegt en wort te huys gesonden,
Die onder haer cieraet geen aen-was heeft gevonden,
En dat al door de gunst van onsen Kamerling,
Die, mits dat hy het gaf, hier van den danck ontfing.
Soo haest de loose gast de Juffers heeft beschoncken,
Begint des Konings gunst oock over hem te voncken;
Hy denckt wat dese man al moeyten heeft gedaen,
En wat hy door het hof voor onlust heeft begaen
Dies wort hem van den Prins een bruytstuk toegeworpen,
Dat was een Lant-voogdy met hondert schoone dorpen,
En noch een machtig Slot dar op de grensen licht,
Soo diep vont hem de Vorst aen desen man verplicht.
Maer schoon hem dit geschenk is van den Prins gekomen;
En dat het even soo van hem is aen-genomen,
Het was de Koningin, die met een soet beleyt
De sinnen van den Vorst te voren had bereyt.
De negen maenden gaen, de tijt is om-gekomen,
De nijders wort de stof van alle spot benomen,
Bocena baert een Soon tot vreugde van het Rijck,
En die in yder deel zijn Vader is gelijck.

Dit doet den jongen Vorst in hare liefde wassen,
En alle het hof-gesin op hare diensten passen,
Het maeckt haer wel gesien door al het gansche lant,
Soo dat sy in het Rijck haer nu bevestigt vant.
Godt liet de jonge vrou veel blijdschap wedervaren,
Sy kreeg een geestig kint oock boven sijne jaren,
Soo dat men wert gewaer, oock in sijn eerste jeugt,
Sijns Vaders edel bloet, sijns Moeders ware deugt.
Dit heeft de snelle Faem ten luydsten uytgekreten,
En liet het vreemt geval door al de Landen weten.
De nieuwe Koningin, gekomen uyt het velt,
Wort als een wonder-stuck een yder voor-gestelt.
De vrienden boven al, en die haer naest bestonden,
Die hebben in het werck een groote lust gevonden,
Sy stellen voor gewis, dat oock de beste staet
En rijckdom niet-te-min nu voor hen seker gaet.
Daer op soo gaet het volck te samen overleggen
Wat dat de Koningin is dienstig aen te seggen,
En daer op naer het hof; en naer een kort besluyt,
Druckt een op dese wijs haer aller meyning uyt:
Al zijt gy, lieve Nicht, ons nu al vry ontleken,
Hoort ons des niet-te-min, hoort ons een weynig spreken;
Gy waert gelijck als wy ('t is maer een kleyne tijt)
Nu sien wy dat gy Vrou van dese landen zijt.
Gy draegt een goude kroon en wonder rijcke kleeren,
Gy kond, indien gy wilt, ons mede nu vereeren;
Want dat u Godt verheft is niet voor u alleen,
Wy meynen 't is voor ons een segen in 't gemeen.
Wy sien de kamer-maegt die ons hier quam geleyden,
En die wy ons belang met ronde woorden seyden,
Die is soo moy gekleet en van soo rijcken glans,
Dat in haer slippen steekt meer als een hoeve lands.
Neemt ons oock in het hof, en geeft ons grote staten,
Soo mogen wy voortaen de Boere-neering laten,
Soo mogen wy in lust verslijten onse jeugt;
Dat sal u eere zijn, en ons een groote vreugt.
Bocena sag haer aen, en met een vrolick wesen
Heeft aen den plompen hoop haer soeten aert bewesen,
Sy hietse wellekom, en doetse goet onthael;
Maer stelt haer antwoort uyt tot aen het middag-mael.

De vrienden al gelijck, oock eer men heeft gegeten,
Vernieuwen haer verſoeck en willen antwoort weten,
Sy willen, ſoo het ſchijnt, en hoe het immer gaet,
Sy willen meerder goet en vry een hooger ſtaet.
De ſoete Koningin, hoe wel tot hun genegen,
Seyt: Vrienden laet het ſtuck wat nader overwegen;
Ick hebbe goeden wil, en oock miſſchien de macht,
Dat gy moogt in het hof tot eere zyn gebracht.
Maer, laet u van den ſchijn het ooge niet verblinden,
Dat gy hier meynt te zijn, en is'er niet te vinden
Ick weet, als gy my ſiet, gy beelt u wonder in,
En al dit hoofs beſlag dat ſpeelt u in den ſin:
Maer ſooje met'er daet de ſaecke koomt te proeven,
Gy ſult al menigmael uw vrolick hert bedroeven:
Gy ſiet, 't is waer, aen my een rijck en prachtig kleet,
Maer dat men niet en ſiet is innig herten-leet.
Het hof gelijckt een ſchoen, vergult aen alle kanten,
Waer van de roſen zyn vol ſchoone diamanten,
Soo dat meeſt al het volck, en wie haer luyſter ſiet,
Daer op het ooge ſlaet, daer aen het herte biet.
Maer krijgt'er eenig menſch de voeten eenmael binnen,
Die vint'er knobbels in, en dickmaels harde pinnen;
Soo dat hy menigmael van pijne ſchier verſmacht,
Terwijl een die het ſiet hem vry geluckig acht.
Eer ick was uyt'et landt in deſen ſtaet getogen,
Doen was ick even ſoo gelijck als gy bedrogen;
My docht het weelig hof dat was een paradijs,
En 't is een boos, een loos, een broos een rietig ys.
Ick dacht, als ick een kroon ſal op den hoofde dragen,
Dan ſal ick zijn bevrijt van alle ſture vlagen,
Van hooft-ſweer, van gequel, van alderley verdriet;
Maer wat ik heb verwacht, ach! dat en vind' ick niet.
Ik heb mijn teere vrucht met ſmerten moeten dragen,
En oock in barens noot mijn leven moeten wagen,
Ick hebbe pijn gevoelt door al mijn ganſche lijf
Gelijck een ſlechte vrou, en als een harders wijf.
En nu ick ben verloſt, en wil men niet gedogen
Dat ick met eygen borſt het kint ſal mogen ſogen;
De moeder van de vrucht en mag geen voedſter zijn,
Een ander heeft de vreugt, en ly alleen de pijn
Dit heeft de grootheyt in, en duyſent vreemde ranken
Daer van mijn vry gemoet ſich niet en kan bedanken;
Wat ſuer is blijft ons by, wat ſoet is dat verdwijnt.
O vrienden, hoofſche glans en is niet datſe ſchijnt
Gelooft'et ſooje wilt, ick leyd' een ſoeter leven
Doen ik met eyger hant mijn ſchaepjes heb gedreven,
Doen ick het weelig vee ſag weyden in het gras,
En buyten hoofſche pracht, en in geruſtheyt was
Schoon ick doen niet en ſag verſcheyde tafels rechten;
En niet en was gedient van hondert ſluckſe knechten,
Het kruyt, het moes, het fruyt dat op de velden waſt
Heeft my genoeg geſpijſt, maer nimmer overlaſt.
Al dronck ick geenen wijn, gebracht uyt verre landen,
Die blakert om het glas, en ſchijnt'er in te branden;
Ick koos in eenig velt een vliet, een klare beeck,
Daer in ick even-ſelfs mijn ganſche leden keeck.
Al hoord' ick noyt geſang op gulde ſnaren ſpeelen;
Al hoord' ick geen muſijck van afgerichte keelen;
Een nieu-geſneden riet, daer op een harder blies,
Gaf dat mijn druk verſmolt en dat mijn vreugde wies,
Al had ick geen paleys geſtelt op groote bogen,
Beplant met boom-gewas, met hagen omgetogen;
Een boom die koelte gaf, en toond' een jeugdig blat,
Was my een Koningshof als ick'er onder ſat.
Schoon ik doen nimmermeer en dronk uyt goude ſchalen,
Die glimmen in het oog, en door de kamer ſtralen,
Een kopje net gedraeyt uyt effen beucken-hout,
Gaf my doen meerder luſt als nu het prachtig gout.
Al had ick doen geen bed geçiert met rijcke ſpreyen,
Gelijck Ægypten-landt wel aerdig weet te breyen;
Een ſlaepjen in het hoy, of in het weelig groen,
Plag my al beter deugt en meerder vreugt te doen.
Al was ick niet gekleet in ſijd' of goude laken,
Gelijck men in het hof genegen is te maken,
Een kleet van onſe wol, genaeyt met [illegible]
Daer in was dat ick hulp voor kou en [illegible]
Al was ick niet omringt met hoopen van [illegible]
Die ſpieſſen als een boſch ontrent de Koning [illegible]
Mijn lijf-ſchut was een hont die om de kudde [illegible]
En dan noch eenig wilt voor onſe kucken [illegible]
Had ick niet om den kop een kroone van rubijnen,
En wat'er aen het volck is groot gewoon te [illegible]
Een tuyltje net gevoegt, en alledaeg verveult, [illegible]
Heeft ſtaeg mijn hooft verſiert, en noyt mijn brey uyge-
Al was ick niet geſtreelt en dickmael onderhouwen
Van Juffers uyt het hof, en hondert groote Vrouwen,
De vryſters van het dorp, een onbeveynsde jeugt,
Die gaven my vermaeck, en dat in reyne vreugt
Let vry op deſen kroon, daer onder licht verborgen
Nijt, afgunſt, yver-ſucht, en duyſent vreemde ſorgen
Daer is geen diamant die in de kroone ſteeckt
Die my niet hondertmael den ſoeten ſlaep en breekt
Ick dencke menigmael, wat kan my rijckdom geven?
Geen ruſt, geen ware luſt, en vry geen beter leven,
Maer in het tegendeel verdriet en ongemack
Ach! vrienden, groot te zijn dat is een luſtig pack.
Is 't niet een ſoeter ding een kransjen op te ſetten
Van rooſen vers geplückt, van nieuwe violetten,
Van bloemen uyt'et dal, van kruyden uyt het wout,
Als met een treurig hooft te ſuchten onder gout?
Is 't niet een ſoeter ding te ſitten aen der heyden,
Daer op het luſtig gras de vette kudde weyden,
Als op een dor tapijt, of ander ſeldſaem kleet,
Te ſmelten even-ſtaeg van innig herten-leet?
Is 't niet een ſoeter ding met ongedwonge leden
Nu in het open velt, dan in 't boſch te treden,
Als ſchier het ganſche jaer in huys te zijn geboeyt,
Gebannen van het wout, en uyt de vrye locht?
Men ſegge wat men wil, de koſtelicke ſteenen
En zyn ſoo luſtig niet gelijck de lieden meenen;
De kroon, de ſware kroon die perſt ons in het hooft,
Soo dats' ons menigmael van alle vreugt berooft.
Al ben ick aen den diſch met groote pracht geſeten,
Wat heb ick van den dranck of van het lecker eten?
Men heeft my doen verſtaen dat even in den wijn
Hier dickmael niet en is als doodelick fenijn
Dat in de beſte kaſt, dat in de goude vaten,
En wat'er iemant prijſt ontrent de groote ſtaten,
Is gif en draken bloet, is vuyl en ſlim bejagh.
Soo dat men ſonder vrees geen ſpijſe nutten magh
Maer ſiet het luſtig wout is vry van deſe ligen,
Men hoort daer noyt een menſch van deſen handel klagen.
Ick dencke nu ter tijt, en legge menigmael,
Een teyl van rooden kley en kende noyt regael
Is oyt in 't groene wout een nachtegael gevangen,
Die in een gulde koy moet op-geſloten hangen,
Wat baet hem deſe glans? eylaes, het aerdig beeſt
En ſingt niet als het plag, maer toont een droeven geeſt.
Het gaet oock my aldus. Ick wilde liever ſwieren,
En ſoecken mijn vermaeck ontrent de ſoete dieren.
Ick ben in mijn gemoet oock heden ſoo geſtelt,
Ick koos, indien ick mogt, als noch het open velt.
Maer nu de groote Godt my heeft de kroon gegeven,
Om by een machtig Prins hier in het hof te leven,
Soo moet ick, en ick wil, verbuygen mijn gepeys,
En leven, wat ick kan, hier na den rechten eyſch.
Wat kan ick ſlechte vrou, of wie doch kan het mercken,
Wat Godt door mijnen dienſt geſint is uyt te wercken?
En wat miſſchien het kint dat ick noch baren mag,
Ten goede van het Rijck ſal brengen aen den dag
Ick kan, behelt'et Godt, ick mag een Heſter weſen,
En van een droeve quael het ganſche landt geneſen,
Die goede Koningin is my hier in gelijck,
Sy was een ſlechte maegt, en kreeg een machtig Rijk.
Ick wil voortaen met haer verwachten Godes ſegen,
'k En hebbe deſe Kroon met geen bedrog gekregen,
Met geen gewelt verkragt, dies ben ick onbeſchroomt,
Wat my in deſen ſtaet van iemant overkoomt.

Maer

Maer gy, die aen het hof u schijnt te willen bieden,
Denckt wat de werelt is, en wat'er kan geschieden:
Gy loopt na dit gewoel, van niemant des versocht,
En dat heeft menig mensch in grooten rou gebrocht.
Ey! wat ick bidden mach, indien gy zijt te raden,
Soeckt niet door eygen wil een pack op u te laden;
Blijft liever daer gy zijt, en houd u doch gerust,
Daer is omtrent het hof meer schijn als rechte lust.

Juyst op dit eygen woort soo komt Achates binnen,
En kust met hoofs gebaer de hant der Koninginnen;
Seyt vorder hoe de Prins, en noch een groot getal
Van adelijck gevolg, daer haest verschijnen sal
Daer op soo laet Me-vrou het gansche rot beschencken,
En bid hen, tot besluyt, sy willen sich bedencken,
Sy willen niet bestaen als met een rijpen sin;
En stracks na dit gespreck soo quam de Koningin.

T O U T S
OP HET
H O U W E L I C K
VAN KONING
U L D E R I C K
M E T
P H R Y N E B O C E N A:
D A T I S,

Van een Harder des volcks met een Harderinne van schapen.

KORT BEGRYP VAN DE SELVE.

1 *Of groote Prinssen wel doen, sich in houwelick met geringe persoonen te versellen.*
2 *Of gelijckheydt van gebreecken goedt is tot eendracht van de houwelicken.*
3 *Of het beter is, dat een gierigh, een quistigh, een haestigh man neme een milde, een suynige, en een lang-moedige vrouwe; dan of de selve in gelijckheyt van gebreecken met hem dient te staen.*
4. *Of een geset en vast gelaet de jonge deernen beter past, als de schaemte: en of sulcks oock plaetse heeft in hoofsche Jonckvrouwen.*
5 *Of men op het oog, of wel op het oir behoort een partuyr te verkiesen: en van de vordere proeven die voor een houwelick dienen te gaen.*
6 *Het queesten in sommige quartieren van Hollant gebruyckelick, wat het zy*
7. *Of hy min sondigt die met schoone vrouwe sich verloopt, als die met een mismaeckte sich ontgaet.*
8. *Bedenkingen op de schoonheyt der vrouwen.*

P H I L O G A M U S.

Dit was een groot houwelick voor een geringe Harderinne, en voor my soo is'er groote twijffelachtigheydt of by Koning Ulderick hier in wel of qualijck gedaen is ick wensche uw oordeel hier over te verstaen, ick bid u segt my des uw gevoelen, ick wil u sonder tusschen-sprake geheel uyt-hooren

SOPH. Wel, indien het u soo gevalt, ick wil kortelijck mijn redenen voorstellen gy kondt daer na de uwe in-brengen, soo gy sulcks goet vint.

1. Op 't ondersoeck dan van 't houwelick in desen geroert, koomt eygentlick in bedencken, of het prijselick is dat Vorstelicke en andere voortreffelicke persoonen sich in houwelik versellen met dochters van geringe afkomst, en dat ter saecke van schoonheyt van leden, bevalligheyt van wesen, ofte diergelijcke: al het welcke by wijlen geschiet te zijn, selfs met goede uytkomste en tot vernoegen van die sulcks gepleegt hebben: getuygen de Historien van alle tijden Assuerus, Groot-vorst der Persen en Meden (anders Artaxerxes genaemt) met Ester, eene van de gevangene Jodinnen, om haer schoonheyts wille in houwelick getreden, heeft wel en geluckelick met haer en sy met hem geleeft, als uyt hare historie onder de boecken des ouden Testaments te sien is. Aspasia, een arme maegt, by Cyrus soo verre bemint, dat hy de selve als een gesellinne beyde zijns beds en zijns Rijcks heeft aengenomen, dede haren Heer en Man het hooghste vernoegen van haer genieten, als van gelijke des selfs volger in 't Rijck, (gelijck *Ælianus* in 't twaelfde boeck sijner historien getuygt) Een Marquis van Saluçen op de jagt wesende, een seker Huysmans dochter, haer Vaders vee weydende, in 't velt ontmoetende, heeft soodanigen bevalligheyt in haer gevonden, dat hy sich aen de selve in echte wettelick heeft verbonden, (als *Æneas Sylvius* 1. *Epist.* 45. verhaelt.) Meer exempelen souden over dese gelegentheydt konnen worden by gebracht, doch de vrage hier niet zijnde, of sulcks geschiet is, maer wel of sulcks nut en dienstigh is gedaen te werden, soo llaet vorder op de redenen van soodanigen bedrijf hier op kortelijck te letten. 't Is wel waer (soo na de geschreven Rechten, als naer het gebruyck der volcken onder de welcke wy woonen) dat slechte en geringe vrouwen in houwelicken staet sich versamelende met Edele en welgeboren mans, door soodanigen houwelick worden verstaen veradelt te worden dewijle de vrouwe haren glans en luyster wort geseyt te krijgen door de eer-stralen van de man: in voegen dat soo haest een Koning of Prinsse sich in trouwe koomt te vereenigen met een geringh vrouws-persoon, de selve dadelick niet meer geringe en onedel, maer verheerlickt en veradelt wort verstaen te wesen, sulcks dat daer door de ongelijckheyt soude mogen schijnen wech genomen te zijn Desen even-wel niet tegenstaende, soo gevoelender vele dat niet geloochent en kan worden,

[illegible] Prinssen (soodanige geringe persoonen aenslaende) werden verstaen te verduysteren (immers te beschadigen) den glans en luyster van hare Vorstelicke af-komste. Wier by komende, dat de verstandige van alle eeuwen in 't stuck van 't houwelick, altijt hebben geoordeelt dat gelijckheydt van gelegentheyt en staet de beste gronden zijn van onderlinge vriendschappen, eenigheyt in derselver versamelinge, en ten deele van een, dat [illegible] van verscheyden opvoedinge, in middelen, of beroep [illegible] bezwaerlick wel te samen zijn te voegen, ofte [illegible] zijnde, t'elckens op voor [illegible] de ongelegentheden [illegible] tegen den anderen uyt vallen, en ontspringen allerley onlust, [illegible] en bitterheydt, soo houde ick best te zijn, ooc hier den algemeenen regel vast te stellen.

PHIL. Ick bekenne dat het geen gebruyckelick geweest te zijn onder de meeste volcken, en 't mag zijn dat niet op eenen is geweest by die van Calicutta en andere om-leggende natien, die met de grondwetten van haren Staet duydelick hebben doen vast stellen, dat geen Edel-lieden met on-edelen sich in houwelicke souden begeven te verstellen. Maer even wel soo komt het op, mijns oordeels, dat bedencken of met een man, een vrouwe trouwende van minder gelegentheyt als hy is, niet dan met meerder eerbiedinge van de selve en wert bejegent, dan of hy sijn meerder ofte sijns gelijcke genomen hadde, alsoo het schimper woort, *Madame vaut bien Monsieur*, daer mede schijnt weg te zijn genomen.

SOPH. 't En gaet niet vast [illegible] Philogame, dat vrouwen, van nederige gelegentheyt en af-komste, sich des gevoegeliker stellen onder het gebied van haren man, dewijle men soo veel exempelen vind die het tegen deel uyt-wijsen. Het wijf van *Fulvius*, uit de slavernye tot soo een eerlick houwelick verheven zijnde, heeft niet gelaten haren man trotselick te bejegenen, ja openlick te beschuldigen *Euge [illegible] cap. 3.* *Tertia*, eens armen Huysmans dochter, by *Cato* in houwelick ten genomen, heeft onvriendelick en met hardigheyt met hem om gegaen, *Plutarchus in 't leven van Cato* [illegible], noch niet een bylsi wetende, soo haest sy bevrucht wiert, is [illegible] pleegt hooghmoet, en stoort de gewoonlicke [illegible] van Abraham, *Genes.* XVI. 4. En diergelijcke exempelen van den vrouwen [illegible] konnender meer bygebracht worden. Soo besluyten wy dan nadermael dat het voor Koningen, Prinssen, en soodanige verheven personagien, ongelijk bequamer is, hier in mede te volgen den voorsz. gemeenen en ouden regel, en dat'et daerom best is, dat mieren met mieren, gelijck de Ouden seyden, en dat olefanten met olefanten te samen paren, dewijle dat gelijckheyt van gelegentheyt is de rechte en eygen moeder van eendracht en onderlinge goetwilligheyt, en ongelijckheyt van het tegendeel. De Schepper aller dingen, en de insetter des houwelicks, heeft ons van den beginne dien grontsteen geleyt, *Laet ons*, seyt hy, *Genes.* II. 18. *den mensche een hulp make die hem gelijck zy.* Hier op dan te bouwen en te trouwen stelle ick best te wesen.

PHIL. Ick en vinden geen redenen om u in desen seer tegen te spreken en segge daerom, tot bevestinge van 't gene by u geseyt is, dat ick onlangs een soet geval las dat hier by kan dienen. Een eerlick jongeling goede kanse hebbende om voor hem ten houwelicke te mogen bekomen van drie Vrijsters eene, te weten, een dochter van adel, of eene van grooten rijckdom, ofte eene van sijn eygen gelegentheyt, (door de eerste konde hy hoogelick gevordert worden, door de tweede konde hy geraken tot in koop van ampten en staten, als in Vranckrijck geschiet) door de derde konde hy gelijckmatigheyt van gelegentheyt bekomen, dat, als geseydt is, soet en aengenaem wort geoordeelt) niet konnende by sich hier op besluyten, vraegt raet aen een out en wijs man, die wijst hem na de marckt, daer de kinderen te samen haer vermaeck namen op hare maniere, die terstont op sijn aen komste hem toe riepen, niet met hem, maer met huns gelijcke te willen spelen, 't welck hy op nemende sich tot een lesse, voegde hem met sijns gelijcke, na den raet van den Philosooph *Cleobulus*. En wat de nieuwe schrijvers aengaet, *Don Antonio de Guevara* stelt van gelijcke vast, dat het de sekerste regel is om minnelick in den houwelicken staet te leven, dat een man neme soodanigen vrouwe, en de vrouwe soodanigen man, die hun meest gelijck is in geslachte, in staet, en ook in middelen. *Want*, seyt hy, *ingevalle van ongelijckheyt in dese saken, die de minste is sal onvernoegt leven, en die de meeste is sal gewis berou hebben. Een Koopman die sijn dochter houwelickt aen een Ridder, en een rijck Huysman die sijn kint geeft aen een Edelman, die brengen gewisselijck in haer huysen uyt roepers van hare gebreken, krenckinge van haren goeden naem, en dat meer is, gemeenlick ook verkortinge van haer eyger leven*, &c.

2 SOPH. By de redenen van den Spaenjaert, by u verhaelt, wil ick voegen het bedencken van een Hollander, welcken twee natien, hoe-wel nu een lange wijle onderlinge en seer oneenig zijn geweest, evenwel in dit stuk gantsch eendrachtig bevonden worden. Onsen Erasmus, mede seer prijsende de gelijckheyt in de houwelicken, verhaelt een sonderling exempel tot aenradinge van de selve. Hy seyt, dat'er een seker eerlick man, een Engelsman wesende, soo qualick aen de beenen gestelt was, dat hy gedurig in een stoel gedragen moest worden; de selve des niet te min sich ten houwelick genegen vindende, troude een vrouwe die blint was. Die redenen van sulck sijns doens gevraegt zijnde; Op dat wy te beter over een souden dragen (antwoorde hy,) want elck van ons sijn gebreck wetende en bedenckende, [illegible] wy malkanderen niet hebben te verwijten. 't Is even [illegible] gen uyt-gevallen; want sy hebben onderlinge wel en [illegible] leeft, en zijn daer en boven met elf kinderen van [illegible] geweest, de welcke alle gesont van leden, en wacker [illegible] den zijn geworden. Om dese redenen hebben de Grie[ken] outs voor een spreeck-woort gehadt, dat arm met arm [illegible] met ballinck, en een dienst knecht met een slavinne behoo[ren] houwelicken, om alsoo best eens te wesen. En hier toe [illegible] gedicht, gemaeckt op een exempel van *Antiphilus*, een out Griecx Poeet (*Cyprianus de Spons. thoro. cap. 13. §. 69. num. 2.*).

Een krepel nam een blinde vrou,
En 't was hun beyd' een nutte trou:
Het wijf dat droeg den swacken man,
Vermits dat hy niet gaen en kan:
En hy wees haer een rechte baen,
Daer sy alleen niet konde gaen.
Siet dus soo leefd' het soete paer,
En daer was vrientschap onder haer.

PHIL. Ick sie dat dit oock by de Françoysen soo goet wordt gevonden, haer spreeck-woort wijst sulcks uyt, *A un boiteux, une qui cloche.* Sulcks dat ick besluyte, dat gelijckheyt van gelegentheyt in desen deele veel vermag tot t'samenvoeginge van de gemoederen. Ick hebbe van een geloofwaerdig man verstaen, dat ten tijde de Staten van Vlaenderen voor desen Staet en tegen Spaenjen hielden, seecker eerlick jongeling aldaer ten houwelick versocht een jonge dochter die schoon en lieffelick was, en [illegible] noch van meerder middelen als den versoecker, en daer op [illegible] het versochte houwelick hem afgeleyt. Kort daer na als de stadt van Gent by den Prinsse van Parma gewonnen was, en veel rijck en vermogende luyden in Vlaenderen alle hare middelen door den oorloge verloren hadden, geviel het dat'er veel van de selve [in] Engelandt haer woon plaetsen gingen nemen, en onder andere mede de ouders van beyde de voorsz. gelieven, die [illegible] [in] 't voorsz. Koningrijck quamen te bejegenen in eenen de selve herberge, alwaer die beyde (als meest al met hare verloren middelen) wierden onthaelt in een slecht vertreck. De jongman [illegible] sijn gelegentheyt acht slaende, en de voorsz. jonge Dochter [illegible] zijden genomen hebbende, seyde haer, dat sy hem niet en [illegible] mogen gebeuren, ten tijde hare ouders wisten rekeninge te maken dat hy minder was in rijckdom als sy; dat nu het ongeluck van [illegible] tijdt hare ouders ter weder-zijden genoegsaem [illegible] afgenomen, sulcks dat se nu [illegible] in gelijckheyt [illegible] dat onder dies sijn goede genegentheyt op haer was blijven [illegible], en staende soude blijven (soo 't haer [illegible] en geliefde) [illegible] weg: dat sy nu in een vreemt Rijck was, en [illegible] van [illegible] hadde, dat hy de gene was die haer sijnen dienst [illegible] bood, en met een sijn trouwe. In 't korte, [illegible] toe te seggen, dat de voorsz. ongelegentheyt hem [illegible] aen-bracht, want eerst de dochter, op 't wel behagen [illegible] ders, en dadelick daer na de ouders selfs de [illegible] hebben sulcks dat uyt het voorsz. ongeluck [illegible] een geluckig houwelijck, met groot vermaeck ter weder zijden, en aen-was van middelen, hen lieden by den goeden God in 't voorsz. Rijck verleent.

3 SOPH. Wy zijn dan hier in tot noch toe eens, soo ick sie, maer desen onvermindert ben ick van gevoelen, dat selfs ongelijcke houwelicken door eenige goede hoedanigheden aen de eene zijde meer als aen de andere zijde wesende, tot gelijckheydt gebracht konnen worden. Als by exempel, soo wanneer een geleert jongeling, een kunstig meester in sijn bedrijf, ofte diergelijcke ten houwelick koomt begeeren een vrijster van meerder middelen van aensienlicker gelegentheyt, ofte iet sulcks, dit meyne ick geen ongelijck houwelick genoemt te moeten worden, gelijck onsen Erasmus mede sulcks oordeelt. Maer dat meer is, de selve Erasmus meynt, dat'er een sekere sorte van ongelijckheyt van aert onder de gehoude somtijdts geheel dienstig is voor de huys-houdinge, te weten, als een man wat quistig, of wat te blymoedig, of wat te wacker zijnde, gegeven wort aen een spaerige, stille, en gesette vrouwe, dit oordeelt Erasmus een goede temperature te maken. Daer toe oock dienen de volgende versen.

Indien een quistig man speelt over al de gilde,
Gy, moeder van het huys, en zijt dan niet te milde,
Of soo misschien uw man de beurs geduerig sluyt,
Soo geeft, wanneer het dient, een weynig ruymer uyt,
Indien hy wat te licht tot morren is genegen,
Soo laet uw soeten aert sijn stuerheyt overwegen, (a)
Of gaet hy wat te sacht, of ick en weet niet hoe,
Soo maeckt dat uw beleyt daer peper onder doe
In 't kort', het echte paer dient over hant te leven,
Al wat hier iemant schort dat moet een ander geven.
Het siet versacht het suer, het suer dat werd' het soet, (b)
Soo is 't dat hier de kock de sauce mengen moet.

(a) *Ut aqua vino admista reddit illud moderatius, & [illegible] [illegible] tum compos[illegible] [illegible] [illegible] tepida [illegible]* Plutarch.

(b) Eyeren met beyeren (seyt het spreeck-woort) is den houwelicken [illegible]

PHIL.

[illegible] bedencken op dese geschiede[illegible] [illegible] Boccia als vreesachti[illegible], [illegible] gestelt, en dat de selve in die ge[illegible] [illegible] des te meer tot haer hoogh ge[illegible] [illegible]delick, tot haerder eeren, uyt soo [illegible] Koninginne is verheven geworden [illegible] meyninge hier uyt te maken, goede Sophro-

[illegible] meen, lieve Philogame, dan dat'er niet beter [illegible] deemen, als schaemte en een eerbaer en [illegible]

[illegible] geensins na de wyse van de hoven en de [illegible]er, waerde Sophronisce, maer sulks wort [illegible] voor een overblyffel van de slechte en [illegible] in het tegendeel een geset en vast ge[illegible] [illegible] en ot verbloosen een teden wel ten pro[illegible], voor wie het sonde mogen wesen, [illegible] gelijck een yder, die oyt by hoof[illegible] [illegible] heeft laten vinden, dagelicks gewaer en.

[illegible] En is [illegible] lang geleden, dat ick, op dese gele[illegible] in seker [illegible]schap wesende, hoorde een onderlin[illegible] [illegible] tusschen een verstandige hoofsche Jonckvrouw, en een [illegible] Jongman [illegible] op dit stuck met eens veel gevoelen [illegible] Jonck-vrouwe dryvende, dat het de jonge [illegible] geaffecteert, en resoluyt (gelijck sy [illegible] te wesen, als bloode en vreesachtig [illegible] woort schaemroot te worden: en dit [illegible] van de gene die ten hove, ofte anders by [illegible], dagelijcks hebben te verkeeren. De jongman hiel [illegible] door sijn redenen vast te maecken, dat [illegible] en neerslachtigheyt, alle jonge vrouw-lieden [illegible] volgde.

[illegible] discours wel eens willen hooren, en dewij[illegible] [illegible] kan, maeckt my deelachtig (soo het u [illegible]ing.

[illegible] werden goede redenen ter eender en ter anderer [illegible], en de Jonck-vrou en bleef vry aen den Joncker [illegible] want sy was verstandig, wel sprekende, [illegible] soodanige bejegeninge. 't Sou te lang zyn [illegible] er geseyt wiert, maer dat my in dese reden[illegible] [illegible], was, dat de jongman onder andere saecken [illegible] en verstandige Schryvers, als Poeten, en [illegible], die werck maken van wel te konnen oordee[illegible] [illegible] die de jonge Juffrouwen best voegen, dat, seg [illegible] altijt voor een gewoonte hebben (als sy een frissche [illegible] aengenaemste willen af beelden) de selve te beschrij[illegible] [illegible] aengesproken wesende, en sonderlinge by [illegible] eerbiedigheydt van [illegible] tot blosen krijgt, d'oogen neder-slaet, en [illegible]igheyt in haer wesen, die te hove gepre[illegible] [illegible] in dusdanige gelegentheyt dat *Virgi-[illegible]*, en andere Poeten, spreeckende van jon[illegible], [illegible] seggen;

[illegible] blos, en als de Vrijsters blosen,
[illegible] gelaet vry liever als de roosen.

[illegible] staet verbaest, en liet haer gulde stralen
[illegible] neder gaen, en op der aerden dalen:
[illegible] defen stunt al vry een lange poos,
Dus was haer soet gelaet gelijck een versche roos.

PHIL. Maer spreken dese oock van de hoofsche jonck-vrouwen?
SOPH. Ick segge ja, en dat sulcks by de selve oock wort gedaen, [illegible] van de gene die in hoven van Prinssen verkeeren.
PHIL. Maer sy zyn misschien selfs niet seer hoofs geweest, [illegible] wel goede boeckmans, en anders niet.
SOPH. Gelooft dat, soete Philogame, maer wilt gy hovelingen [illegible] spreecken, Ick weet u geholpen. Een groot hoveling [illegible] *de Guevara Epist. ad Mosen Puche*,) heeft op dese [illegible] eertijdts aldus geschreven: *Ick stelle vast, dat een een [illegible] en beschaemt is, weynig is te berispen; [illegible] die onbeschaemt is, niet met allen en is te prijsen; het beste houwelicks goet, het beste besterf; het beste [illegible] kan, is beschaemt en sedig te wesen.* En een ander [illegible] by van onsen tijt, (*Mico de Montaigne liv. 3.* [illegible]) *Onse voor ouders beleyden het gelaet en het geheel [illegible] tot vreese en schaemte, en haer gemoederen en [illegible], wy in tegendeel tot stoutmoedigheyt en [illegible] verstaen ons stuck niet met allen in desen deele. [illegible] werck, die geen venster toe en laten een man te [illegible] al voren met eyger hant een van de vyant om den [illegible]* D[illegible] is tot dien eynde aenmerckens waerdig, dat [illegible], verkiesinge willende doen van een vrouwe [illegible] een groot deel van de uyt-nemenste maegden, [illegible] dien versamelen, stont als gereet om een gulden [illegible] hadde, te geven aen een jonge en geleer[illegible] *[illegible]* [illegible], tot een teycken dat hy de selve voor

sijn Gemale verkiesen wilde: maer [illegible] hy voorwierp, hoorende spoede [illegible] woorden, veranderde dadelick van [illegible] [illegible] gulden appel aen een andere jonge [illegible] die niet een stil en ledig gelaet [illegible] door de voorschreve *[illegible]* soo [illegible] [illegible] verkmeleude, hier in een kloo[illegible] [illegible] heyt van alle houwelicken. Siet *[illegible]* [illegible] *cap. 11 & alibi.*

PHIL. Maer aen een anderen Vorst soude [illegible]dig en recht Prinsselick wesen in sijn toe komende gem[illegible] [illegible]llen hebben, als beter passende op den staet van een Prin[illegible] die [illegible] en beschaemtheyt daer gy van sprec[illegible]

SOPH. W[illegible] hebben is [illegible] lieve Philogame, [illegible] is seker, dat dese en andere Prin[illegible] in haer eygen vrouwen die stoutmoedigheydt voor verdicht houden; vermoedelick [illegible] by haer Raden ofte jeugt-bestierder zijnde in-geprent, dewijle dat [illegible] van de leere der zeden oyt hebben ge-schreven, als mede de Gods-geleerde, even zijn van dit selve gevoe-len. *Dese vrouw* (leest er een) *hielde ick voor de wel sprekenste, die (alse tot mannen [illegible]) met een eerbaer root haer geheele wangen over [illegible], en [illegible] door eerbiedigheyt en schaemte de woorden komen te ontbreecken.* Vives de Christ. matr. lib. 1, cap. *quomodo foris aget mulier.* *[illegible] moet door schaemte verciert worden, en (dat het bysonderste in de vrouwen is) laet sedigheyt de hoogste wesen onder uwe deugden.* Hieron. ad Celant. lib 20. epist. [illegible]

PHIL. Wel ick wil dit [illegible] laten staen, ter tijdt toe gy tijdt sult hebben my de redenen van de andere zijde mede te verha-len, want daer van en maeckt gy geen gewag met allen: en noch-tans segt gy, dat de Jonckvrouw, die het tegendeel dreef, [illegible] Joncker niet met allen schuldig en bleef: en dewijle sy vernuftigh en wel sprekende, en daer en boven oock ervaren was in die oeffeninge, soo laet ick my duncken, dat se haer strenge wel getrocken sal hebben. Dan daer van op een anderen tijdt, dewyle ick in geen-ne u verstant soude [illegible] op de manière van doen die hier de Koning Ulderick gebruyckt, en die in oude tyden de Koning Assuerus, en gemeenlijck de groote Vorsten van Moscovien gebruycken, dat is, een groot deel van de schoonste vrouwen te samen te brengen, om eene uyt de selve tot een vrouwe te verkiesen. Wat my aengaet (om dat voor [illegible]) is dit een saecke van de hooghste macht, en van de meeste [illegible]heyt die een groot Prinsse in al sijn heerschappyen mag hebben: dat is, uyt alle de schoone van het landt de schoonste [illegible] sich selven te mogen toeeygenen?

5 SOPH. Gy valt wederom op de schoonheyt, soete Philogame, als gy oock t'anderen tyden hebt gedaen: en daer toe sal ook hier wat geseyt konnen worden. Dan wat de verkiesinge selfs aengaet, die sie ick dat in dese gelegentheyt alleen by het oog geschiet: dat is, dat men alleen sijn oog-merck heeft wat de aengenaemste van huyt is, sonder meer; en daer op heeft soo een doorluchtig houwelick sijnen voortgang.

PHIL. Wel is dat niet een bysonder voor-recht voor een Prins, dat hy sich mag toe-eygenen de schoonste vrouwe van 't geheele Ryck? wesende sulcks het aengenaemste dat men op aerden hebben kan, dewijle de schoonheydt soo aen-lockende is, dat oock de onredelycke dieren selfs worden bevonden met groote genegentheyt daer toe gedreven te worden: gelijck het my gedenckt sulcks by de Natuer-ondersoeckers gelesen te hebben. (*[illegible] 4. Histor. Animalium.*) Sulcks dat het een blinde-mans vrage is, te willen ondersoecken, waerom men schoone menschen voor andere lief heeft.

SOPH. De Wysen, goede Philogame, die berispen nochtans de gene die door de oogen, en niet liever door de ooren, bewogen worden een wyf te nemen: dat is, sy oordeelen dat onwyselick wort gehandelt by de gene die alleen door het uyterlick wesen, en niet door innerlicke goede deugden en gaven, tot eenig houwelick werden aen-gedreven. En als men de sake wel insiet, is het niet een gantsch los werck van de Prinssen, op een eenige sichte een vrouw-mensch, die men anders niet en kent als van de uytterlicke huyt, tot een wettige bed-genoot voor altydt aen te nemen?

PHIL. Maer ik en geloove niet dat het soo slechtelick by de Prinssen plag af te loopen, oock niet dat de selve het soo op een simpel gesichte hebben laten aen-komen: gelijck op het exempel van den Koning Assuerus, myns oordeels, wel kan worden afgenomen.

PHIL. Hoe soo, Philogame? seyt niet de Schrifture, doen Vasthi verstecken was, dat de Jongelingen des Konincks seyden: *Men soecke den Koning schoone jonge maegden, en de Koning bestelde [illegible] in alle landen sijnes Koninckrijcks, dat sy alderley jonge schoone [illegible] te samen brachten, op den burg Susan, in 't vrouwen-gemmer.* Ester 11 2. Siet, daer wort'er al op de jonckheyt en schoonheyt genomen, gelijck gy siet dat de text spreeckt: daer by koomt noch, dat Ester aen Hegai des Konincks kamerling, bezorger der vrouwen, wel beviel, die de selve ten dien [illegible] oock voordeel gal boven andere, *Ester*, 11 4.

PHIL. Maer men siet mede duydelick uyt de Historie van Ester dat soodanige maegden geheele twaelf maenden lang moesten [illegible] voorbereydt worden in 't vrouwen gemmer, met [illegible], met reuck-werck en speceryen, en dat al eer de selve tot den Koning

[illegible] op vry niet af met een simpel gesichte, maer [illegible] vaer een goede proeve tot in 't bedde selfs, [illegible] est acnstont.

SOPH. [illegible] dat alsoo in den Bybel gelesen, Philogame? of [illegible] de beteeckeninge van de Historie beweeren?

[illegible] Sophronisce, want al is 't sake dat [illegible] tende maegden niet duydelick en wort [illegible] dunckt my [illegible] als met handen te tasten is, [illegible] met de [illegible] is toe-gegaen, want ick sie dat de text [illegible] *Dat als de twaelf maenden om waren, en dat de bestemde tijt [illegible] een maget tot den Koning Assuerus komen soude, soo dede [illegible] (in 't erget) wat sy hebben woude. En wanneer eene des [illegible] in quam, die ging des morgens van hem in het ander [illegible] timer, onder de hant* Saasgas *des Konincks kamerling, [illegible] hoeder; en sy en moeste niet weder tot den Koning [illegible] en 't stede dan den Koning*, Ester 11 12. Wat dunckt [illegible] Sophronisce, van dit verhael; te weten, tot den Ko- [illegible] komen, en des morgens van hem gaen in een an- [illegible] timmer, en dat onder de handt van den hoeder [illegible] en niet weder te mogen komen ten lustede dan [illegible] Koning? &c. Wat wil dit anders seggen, als dat de Ko- [illegible] proeve van haer nam, als ick te voren hebbe [illegible]?

SOPH. Ick en weet niet of dat alsoo vast gaet, lieve Philogame, als [illegible] konnen misschien andere bedenckingen daer op [illegible], die het tegen-deel souden uyt-winden, maer [illegible] dat het soo geschiet zy als gy meynt, is dat niet een [illegible] proeve om daer op een houwelick te gronden? En dat gy [illegible] meynen, dat de twaelf maenden hebben ge- dient, [illegible] op de maegden, te ondersoecken wie sy wa- ren, [illegible] op-gevoed, dat is al buyten waer- [illegible] men niet eer en wiste dat Ester een gevan- gen Joodinne [illegible] alreede was gekroont. Ick segge daer- [illegible] te doen op soo lossen proeve, [illegible] sonderlinge, met soo verheven persona- [illegible]?

6 PHIL. [illegible] niet dat het queesten, van het Noorder- quartier, [illegible] gelijcken voet toe-gaet?

SOPH. Behalven dat [illegible] geregelde lieden gestaeg tegens die ma- niere van doen [illegible] geweest, en noch zyn, soo was dat noch een geheele andere [illegible], want de jonge lieden plegen malkanderen soo [illegible] kenden malkanderen al voren door dagelicksche [illegible], sulcks dat niet geseyt en kan worden, dat [illegible] op de uyterlicke schoonheyt verlieten. daer [illegible] veel niet en wort gehouden, als gy en [illegible] lieden doen. Onder andere komt my veel in den [illegible] van *D. Hieron (in 11 cap. Malach.)* aldus luyden- de: *D[illegible]*, seyt hy, *dat gy vruchtbare vrouwen hebt, en dat gy uw [illegible] schept in de kinderen by de selve gewonnen, waer- om dan schoonheyt gesocht, die voor de hoeren en lichte-koyen bequa- mer is als voor [illegible] Huys-vrouwen?* En waer men van schoon- heyt by de rechtsinnige komt te spreecken, soo vint men dat dit woort in 't gemeen [illegible] wort gestelt, dat de schoone vrouwen veel hovaerdig en trots zijn, dat se gevaerlick zijn voor hare mans, datse verdacht zijn in hare eerbaerheyt, als in 't ooge spelende van alle man, datse veroorsaecken onmatigheyt in 't gebruyck van 't hou- welicks bedde, het welck veel ongelegentheden aen ziel en lichaem plagt in te brengen, daer van ick hier niet breeder voor als nu en ben gesint te spreken.

7 PHIL. Men segge wat men wil, schoonheyt in een vrouwe is een [illegible]; en wat de onheylen aengaet, daer gy van ge- [illegible], ick hebbe gelesen dat iemant die hem vergeet met een vrou- we die schoon is, soo grooten sonde niet en begaet, als die hem [illegible] by een die mismaeckt is. *Basianus in c. 4. quaest. 6. Job [illegible], col. 2. de reg. jur. in 6 & alii.*

[illegible] redenen zijn daer toe, lieve Philogame? daer men [illegible] voor het tegen deel soude konnen in-brengen.

[illegible], seyde Sophronisce, is 't et niet seker dat iemant, die [illegible] aendryvinge tot sonde verrukt wort, minder [illegible] die alleen met gemeene en slechte bekoo- [illegible] *Ick [illegible] een soodanigen minder een over-speelder [illegible]* Out-vader van, *die sich by een Koninginne of Prin- cesse [illegible], als die door een slechte slorr tot een val is gebracht* [illegible] vrouw en een gescheurt schorteklee heeft veel [illegible] spreeck-woort, en dien volgende dunckt my [illegible] komen, dat die minst sondigt, die door [illegible] vervoert geweest, het welck ontwijfelik [illegible] mismaeckte, ofte andersins geen aenloc- [illegible] en ick en houde het gevoelen van [illegible] vreemt, die een een jonge Nonne verge- [illegible] de selve in haer biechte ver- [illegible] verloopen hadde in de maent van Mey, [illegible] boom met een jong en fris Edelman, en [illegible] wilde toe-leggen aen een oude Bi- [illegible] in de winter-tyt, onder [illegible] een vervallen Kercke, en dat door een ou- [illegible] Want sich in het eerste geval [illegible] menschen aen geboren swackheyt) [illegible] en in 't tweede sich te vergeten, was als te-

gens wint en stroom op te dringen, [illegible] Van gelijcken soo meyne ick, dat [illegible] dronkenschap, by gelegentheyt van een [illegible] wijn die hem geschoncken wort [illegible] sich versuypt in alderhanden slechten dranc[illegible] door verlockinge van soo een aengenamen dranc[illegible] enckele sletterije, ofte, om beter te seggen, [illegible] beestig- heyt.

SOPH. Gy weyt hier al wat breet, Philogame, en ick soude u in tegendeel wel in bedencken derven geven, als iemant uyt den regel wil gaen om hem en eenig schepsel te misbruycken, of het niet beter, en minder quaet en is, een slecht als een uyt-nemende en goet maecksel daer toe te misbruycken. Als de kiste is [illegible] groot en rou huys-gesin te samen roesmoesen, is 't niet beter dat sy malkanderen een slecht aerden-vat naer het hooft werpen, als een [illegible] sonderling en naeu-kenrig stuck huys-raets van ons in 't geheele bekent? Maer dit soude ons af-leyden van ons voor-genomen wit, dat is, of men, in 't verkiesen van syn partuur, soo grooten werck behoort te maecken van de schoonheydt? en daer toe veel [illegible] konnende worden, wil ick dit all en nu brengen by 't gene op andere gelegentheyt hier van is gesproocken te weten, dat ick met bondige redenen, na de kunst van de reden kavelinge, u all kan stel- len dat de gene die een ongedaene ofte mismaeckte vrouw trou- wen, beter doen als die sich met een uyt-nemende schoone komen te verselleu.

PHIL. Dat is een wonder-reden in mijn ooren, dies verwachte ick van u hoe gy dat selt vast maken.

8 SOPH. Voor eerst soo en sal ick geen swarigheyt maken u toe te staen met de liefhebbers van de schoonheyt, dat een man meer vermakelickheyts kan hebben van een schoone als van een mismaeckt Vrouw mensch; maer ik woude de selve liefhebbers wel eens gevraegt hebben, of het niet beter en is noyt vrolick en gelucksaligh geweest te zyn, als de vreugt en 't geluck (van de welcke men te voren in 't besit is geweest) wederom plotselick te verliesen? Voor wier midden de selve de reden plichte willen geven, [illegible] sulcks sonder tegen-spreken toestaen dewyle by all Wysen [illegible] geoordeelt, dat het eene van de grootste ongeluckens, [illegible] te zyn geweest. *'t Is dragelicker*, seyt'er een van de Wysen van, *niet verkregen, als, verkregen hebbende, wederom te verliesen.* En dat vast gestelt zynde, soo koomt 'er by een tweede point dat niet by deselve niet en is te ontkomen te weten, dat de gene die hare vermaec- kelickheyt hebben in schoone Vrouwen, de selve [illegible] in dat waesjen konnen gebruycken. Het schoonste bloempje [illegible] soo haest het selve geplukt is, soo is'er alreede een groot deel van synen glans vergaen. Het selve van Vrouwen te seggen en waer [illegible] buyten redenen, soo teer, swack en verganckelick is al dat men onder ons schoonheyt noemt; een koortse, een gelwel, ja een puysje kan de lieflickheyt daer van doen verliesen. En ick bid [illegible] siet eens met een gesont ooge [illegible] van een schoone vr[illegible] ster, en in hoe enge palen al die soete lieflickheyt (als 't al ten besten gaet) besloten is, en hoe ras die verslenst, [illegible] dort is. Begintse te gebruycken tot haer twintig jaren of [illegible] trent want eer en heeftse hare volheyt niet) na [illegible] jare [illegible] seggen na de drie en twintig jaren en is'er noyt vrouwe [illegible] geworden, maer is van die tijt [illegible] (oock buyten gevall [illegible] ten ofte andere ongevallen) gedurigelick [illegible] lieflickheyt verminderen. En boven allen desen [illegible] sche dingen van dien aert, datse terstont door het gebr[illegible] len, en als tegens worden. Rijcke lieden hebben veel [illegible] acht of thien dagen haer lust in een schoon [illegible] want als het ooge sulcks maer eens gewent en is [illegible] dat schoon gesichte, nu als in een gewoonte [illegible] heel onlustig geworden. Men wordt oock [illegible] steyen te eten, seyt de Fransman, en de lieflickheyt van [illegible] mer selfs soude ons terstont vervelen, soo se [illegible] alle gemeenlick doet. *Tiraq. ad [illegible] connub. num. 1[illegible]* [illegible] langer te weiden, soo siet gy mijn besluyt: te weten dat [illegible] is, alleen om de redenen wille voren verhaelt, een Vrouwe [illegible] een mismaeckt, immers van een middelbare gedaente [illegible] te nemen, als eene van uytnemende schoonheyt [illegible] de ick sonderlinge plaetse te moeten grijpen [illegible] de lieden, ofte immers die [illegible] ken omme te gaen; want daer en wort niet [illegible] letsel gevonden voor lyden van letteren [illegible] Een groot Rechtsgeleerde eertijts gevraegt zijnde [illegible] getrout zijnde, met soo veel tijts en vlijt [illegible] roep, als te voren? hy antwoorde [illegible] hebbe. En daer tegen gelet zijnde, [illegible] geweest, maer dat hy, dies [illegible] meest gesyt in de Philosophie [illegible] Doctor was noch onvriendelick [illegible] meyne, oock leelick, maer [illegible]

PHIL. Ick ben [illegible] hebber van [illegible] langer tot hier in deel te hooren [illegible] stelle of het selve [illegible] hoe het zy, laet ons [illegible]

SOPH. Mijn [illegible] ik het volgende [illegible] heyt van het selve [illegible]

[illegible] nderen wederom by gelegentheyt sullen komen te [illegible] willen wy van de vraeg-stucken, daer uyt ont-[illegible] spreken, soo het u gevalt.

Phil. Uwen voor-slag vinde ick goet, waer[illegible], en ga my van nu af aen daer na schicken.

Soph. Doet soo, Philogame, en vaert wel

SELDSAEM TROUGEVAL,

TUSSCHEN EEN SPAENS

EDELMAN,

EN EEN

HEYDINNE;

Soo als de selve Edelman en al de werelt doen geloofde.

Daer is een seldsaem volck genegen om te dwalen, *
Gedurig om-gevoert in alle vremde palen,
Dat (soo het schijnen mag) als in het wilde leeft,
Maer des al niet-te-min sijn vaste wetten heeft.
Het laet sig over-al den naem van Heydens geven,
En leyt, al waer het koomt, een wonder seldsaem leven;
Het roemt sich, dat'et weet uyt yders hant te sien,
Wat iemant voor geluck of onheyl sal geschiên.
Majombe was het hooft van dese rouwe gasten,
Die staeg op haer bevel en op haer diensten pasten,
Sy was loos, vals, doortrapt, en slim in haer bejag
Soo veel als eenig wijf op aerden wesen mag,
Sy quam veel tot Madrid, of in de naeste steden:
Want mitse klugtig was, soo wertse daer geleden.
Sy had in haer gevolg al menig gaeu verstant,
Soo datse gunst en hulp by al de jonckheyt vant.
Sy stal eens seker kint te midden opter straten,
Dat uyt een edel huys daer eensaem was gelaten,
Het was een aerdig dier, maer jong en wonder teer,
En 'tis maer twee jaer out, of slegs een weynig meer.
De meyt, wiens ampt het was hier op den dienst te passen,
Die gaf de bueit een praet, en liet het wigt verrassen:
Majombe was verblijdt, met om het geestig kint,
Maer datse rijck gewaet ontrent sijn leden vint
[illegible] gelt hier metten buyt in onbekende vlecken,
[illegible] het onguer heir genegen is te trecken
Doch wat de moeder sogt, en waer de vader schreef,
Men hoort niet hoe 't haer ging, of waer het meisje bleef
[illegible] daer wort gevraegt, hoe nau daer wort vernomen,
[illegible] weet niet wat geval het kint is overkomen:
Waer dit men immer sond, of waer men vragen kan,
[illegible] om niet gepoogt, geen mensch en weet'er van.

* De l'origine des Egiptiens, autrement Bohemiens, vide [illegible] Pasquier des Recherches de France lib 4 cap 17 Et [illegible] horum Chiromantia lib 7, cap 29 Item Camerar part 1 Meditat historic. cap. 17

Majombe liet het kindt verscheyde dingen leeren,
Waer mede dat het mogt sijn teere jeugt vereeren,
Eerst singen na de kunst, oock springen op de maet,
En wat na 'slands gebruyk een vrylter geestig staet
Het kint wast onderwijl, en leerde vreemde saken,
En grepen na de kunst, en veelderhande spraken,
En seldsaem hant-gespel, en ick en weet niet wat,
Waer van schier niet een mensch de regte gronden vat
Het was van schoone verw, en vrolick in het wesen,
Daer is een diep vernuft in sijn gelaet te lesen
Het had een wacker oog, en swart gelijck een git,
Sijn aensigt even-wel is uyt'er maten wit
Het kon sijn frissche jeugt, sijn wel-gemaeckte leden
Tot alderley gedans en alle spel besteden;
In voegen dat het volck, en wie het maer en sig,
Sig van het aerdig dier als niet versaden mag
Noch kan de jonge Maegt geen kleyne lust verwecken,
Als sy met haer gesang de sinnen weet te trecken.
Men vint dat hare stem een yders harte steelt,
Wanneerse maer een reys een aerdig deuntjen queelt
Maer des al niet-te-min, sy wil geen vuyle dingen,
Sy wil geen dertel jock, geen slimme rancken singen,
Haer mont is wonder heus, haer oir en sinnen teer,
Al wat oneerlick luyt en singtse nimmermeer
Des heeftse by haer volck soo veel ontsag gekregen,
Dat sy het menigmael geleyt in beter wegen:
En schoon dat hun de mont tot vuylheyt is gewent,
Men hoort geen dertel woort als sy'er is ontrent.
En of oock al het rot tot steelen is genegen,
Sy staet het vuyl bejag, en is'er heftig tegen.
En midts sy wonder veel met sang en spelen wint,
Soo is Majombe selfs tot stelen niet gesint.
Doch soo'er eenig ding by wijlen is genomen,
Sy doet'et aen den dag, en voor de lieden komen;
Maer al door sneeg beleyt, en met een loosen vont,
Soo dat'er niet een mensch en weet den regten gront.
Sy riep een van den hoop, en liet hem vierdig draven,
En liet, wat iemant stal, in eenig velt begraven,
En dat of by een boom, een hoogt of krommen bogt,
Ten eynde men het pant by teyckens vinden mogt

En

En wertse dan gevraegt op 't gunt'er is gestolen,
En wie het heeft ontvremt, en waer het is verholen,
Soo macktse voor het volck een wonder vremt verhael,
In woorden sonder slot in onbekende tael.
Maer seyt dan op het lest, dat onder gene linden,
Of aen den naesten berg het goet is uyt te vinden:
En als men dan het kraem daer uyt'er aerden track,
Soo was't dat al het landt van hare wonders sprack:
Doch sy wist boven al haer saken aen te leggen,
Om aen de losse jeugt geluck te konnen seggen;
Het schijnt dat sy den gront van alle zielen kent,
En schier wat yder mensch in sijn gedachten prent.
Sy wist al wat'er loopt op in de hant te kijcken,
En hoe dat iemants aert kan uyt het wesen blijcken,
En wat een kleyn, een groot, een puntig hooft beduit,
En wat men uyt een oog of ander lidt besluyt.
Oock uyt den neus alleen soo kanse gronden trecken,
Waer heen dat iemants lust of gulle sinnen strecken;
Want isse plomp, of scherp, of hoog, of bijster plat,
Sy heeft van stonden aen sijn aert daer uyt gevat.
Sy wist als op een draet, na mate van de jaren,
Wat yder over-koomt en plag te wedervaren,
En wat een teere Maegt in haer gewrigte voelt,
En wat een jonge welp ontrent den boesem woelt.
Sy weet, gelijck het schijnt, de gangen van de sterren,
Waer in het kloeck gestelt brein by wijlen kan verwerren:
Sy weet en wat de Son en wat de Mane dreygt,
En waer toe sich het jaer en al den Hemel neygt.
Yen wie haer openbaert wanneer hy is geboren,
Dien weetse by gevolg sijn leven na te sporen:
Nu spreecktse wonder breet van druck en ongeval,
En of'er iemant arm of magtig werden sal.
Sy weet den levens-streep in yders hant te wijsen,
Daer uyt een vremt gevolg en groote dingen rijsen;
Want is de liny regt en sonder krommen tack,
Soo roemtse stage vreugt en nimmer ongemack.
Maer valtse dickmael scheef en in verscheide bogten,
Soo wort hy dien het treckt met droefheyt aen-gevogten.
Indiense somtijdts rijst, en dan eens neder koomt,
Soo dient'er voor gewis een swaren val geschroomt.
Sy gaet hier bijster hoog, sy kent een yders wesen,
Sy kan oock rijcken selfs uyt hant of vingers lesen.
En somtijts groot verlies, en somtijts grooten schat,
En somtijts wel een galg, of oock een schendig rat.
Sy wijst een vryer aen wanneer hem staet te paren,
Een vrijster offe veel of luttel heeft te baren;
En ofse by den man sal wesen heilgetal,
Dan of hy buyten haer sijn lust gebruycken sal.
Dit meynt schier al het volck alsoo te moeten wesen;
Soo dat haer lagen naem gansch hooge was geresen,
En al vermits sy breet in desen handel weyt,
En van het naer geheym soo klare reden seyt.
Genackt men eenig dorp, daer weetse fluks te vragen
Hoe sich in haer bedrijf de meeste lieden dragen,
En wie sich daer ontgaet in lust of dertel bloet,
Doch meest wat over-al de losse jonckheyt doet.
En als sy gasten vint daer iet op valt te seggen,
Soo weetse na de kunst haer saken aen te leggen;
Sy maeckt aen yder mensch sijn feylen openbaer,
Als of uyt sijn gesigt het quaet te vinden waer.
Wat sy van iemant weet, dat veynst sy als te lesen
Of uyt het oog alleen, of uyt het ander wesen:
En dit noch altemael met soo een gauwen streek,
Dat oock de snegste man verwondert stont en keek.
Als haer een Juffer vraegt, wat man haer staet te trouwen,
Sy kan het nieusgier volk gantsch aerdig onderhouwen,
Sy spreeckt als door een wolck en noyt met open mont,
En al haer gantsch beleyt is heel een loosen gront.
Hoe over de saecke valt sy kan het al verdrayen,
Sy kan de gantsche leus met schijn van reden payen;
En wie'er dan een reys de regte gronden treckt,
Dat is het dat men haer tot in de lugt verheft.
Men hielt dat sy gestaeg een geest met haer geleyde,
Die haer als in het oor verholen dingen seyde.
En mits dit al geschiet door soo een jonge Maegt,
Soo is het dat het spel hun des te meer behaegt.
't Geviel om desen tijdt dat in dien eygen lande
Een jong een aerdig dier door jeugt en liefde brande,
En hy die haer het breyn en oock den geest beriet,
Was even als de Maegt met hare min gevat.
Maer daer en was geen raet om oyt te mogen paren,
Vermidts sy niet gelijck in goet of staet en waren;
De Juffer is te rijck, als maer een enig kint,
Soo dat haer droeve vrient voor hem geen troost en vint.
Giralde lijckewel die bleef tot hem genegen,
En is om sijnent wil als sieck te bed gelegen,
Maer seyt het niet een mensch, wat haer van binnen schort,
Soo datse menigmael veel droeve tranen stort.
Of schoon een ander lagt, sy kan geen vreugde rapen,
Sy kan haer in den nacht niet geven om te slapen,
Sy klaegt, en, soo het schijnt, sy voelt gestige pijn,
En desen onverlet sy wil geen medecijn.
Haer Vader niet-te-min die het een Doctor halen,
Maer die ging even stieg als in het wilde dwalen;
Hy weet niet wat'er schort, hy weet niet wat te doen,
Hy weet voor hare quael geen sap of heylsaem groen.
Hy staet als buyten spoor, en is geheel verlegen,
En al wat hy begint dat zijn bekaeyde wegen
Dies seyt hy, dat het quaet een langer tijt behoeft,
En, siet, hier is het huys ten hoogsten in bedroeft.
Juyst op dien eygen tijdt soo quam'er Preciose,
Op datse daer ontrent een goede plaets verkoose
Voor haer en haer gevolg, en voor het gantsche rot,
Dies wortse veel gesien ontrent het naeste slot
De vrouwe van het huys, bewust van hare saken,
Wou door het aerdig dier haer dochter wat vermaken
En daerom sents'er om en leydse voor het bedt,
En seyde: Niemant weet wat dese vryster let;
Gy siet eens wat haer schort, en soo gy weet te seggen
Hoe wy dit seldsaem stuck behooren aen te leggen,
Mijn gunste, soete Maegt, die sal u zijn getoont,
En gy van mijner hant ten hoogsten zijn geloont
Daer ving het geestig dier de vryster aen te spreken
Met wonder soet beleyt en ongewoone streken,
Het queelt een geestig dicht, het speelt een aerdig liet;
Maer wat het immer doet ten baet de siecke niet
Als dit Constance merckt sy gaet sich naerder setten,
Sy gaet in meerder ernst op alle dingen letten,
Sy bid dat al het volck wil uyt de kamer gaen,
En sprack de siecke Maegt in dese woorden aen
Ey lieve, seg een reys (ick dien het toch te weten)
Hebt gy ontijdig fruyt of harde kost gegeten,
Of is uw swacke maeg met suycker overlast,
Of hebje by geval te langen tijdt gevast?
Of is u 't lijf verdraeyt van op de jagt te rijden;
Of door een harden val gebracht in bitter lijden?
Of is uw bloet verhit door al te langen dans,
Of hebje laet gewaeckt ontrent de maegde-krans?
Of is'er iet verstopt in uwe teere leden,
Daer van gy, die het lijt, alleen verstaet de reden?
Of is'er iet verkelt in uwen teeren schoot?
Een Maegt mag aen een Maegt wel seggen haer noot.
Spreeckt ront, gelijck het dient, van uw verholen wesen,
Gy sult door mijn behulp in korten zijn genesen;
Ick weet wat aen de jeugt by wijlen kan geschien,
En schoon al ben ick jong ick hebbe veel gesien.
Giralde seyde neen op al haer snege vragen,
Dies gaet Constançe voort, en opent nieuwe lagen;
Hoort, seytse, kenje niet een hups en aerdig quant,
De schoonste van de stadt, ja van het gantsche lant?
Hebt gy hem menigmael niet geestig hooren praten,
Of door een gunstig oog tot in het hert gelaten?
Waerom doch soo geveynst, dat gy soo lang en tijt
Hem in bedencken houd en niet te wil en zijt?
Ey lieve, sooje meent den vryer oyt te trouwen,
En wilt hem niet te lang in angst en twijffel houwen
Een die sijn tanden breeckt als hy een note kraeckt,
Diens vreugt is niet te groot schoon hy de keren smaeckt

[illegible] en [illegible], en wert geheel ont[illegible],
Als sy dit [illegible] dier van vryen hoorde spreken,
En schoon sy 't veynsen wou, haer bloet is boven haer,
Dit maeckt haer innig hert ten vollen openbaer.
Haer geest [illegible] op de loop, haer pols begon te jagen,
[illegible] vreemt gewoel van ongelijcke slagen.
Constance wederom: nu sie ick wat'er schort;
Gy, wilt ick bidden mag, en doet u niet te kort.
Spreeckt soo de reden eyscht, en laet uw Moeder weten,
Wat voor een edel geest uw sinnen heeft beseten:
Want hoe gy langer swijgt, en meer uw sieckte dekt,
Hoe dat'et uwe jeugt tot grooter hinder strekt.
De siecke vrijster sugt, en al haer leden beven,
Haer sinnen even-selfs die worden om-gedreven;
Nu sie ick, sprak de Maegt, wat kunst en wijsheit doet;
Gy weet, gelijk het blijkt, de gront van mijn gemoet.
Dies wil ick nu voortaen in geenen deel verswijgen,
Waer na te deser uur mijn jonge sinnen hijgen
Wat dient'er meer geveinst? ick ben van liefde kranck,
En dit heeft nu geduert wel seven maenden lanck.
Wilt dit nu met beleyt mijn ouders openbaren,
En raet hun acht te slaen op mijn bedroefde jaren:
Want soo ick dien ick min niet haest genieten mag,
Soo is de gront geleyt van mijnen lesten dag.
My sal geen spruyt of kruyt, geen sap of pap genesen;
Ick sal begraven zijn, ick wil begraven wesen,
Indien ick niet en krijg hem die mijn hert bemint,
En sonder wien mijn ziel geen rust op aerden vint.
Terstont na dit gespreck soo stortse duysent tranen,
Die met een vlage voor haer teere wangen banen
Constance troost de Maegt, en geeft'er goede moet,
En stuijt, door soet gesprek, haer gullen tranenvloet.
Hier op is, des versogt, de Moeder in gekomen,
Die had, tot haer behulp, een Docktor met-genomen;
Constance gaet'er by, maer trat bezijden af,
Daer sy haer met bescheyt het stuck te kennen gaf.
Het speet de Medecijn, dat sy de regte gronden
Van dese Maegde-quael had kunstig ondervonden;
Te meer, vermidts hy weet dat oock de kloekste man
Dit uyt geen herte-slag of ader voelen kan.
Maer [illegible] hy in gespreck met haer begon te treden,
[illegible] ging Constance ront, en gaf hem dese reden:
[illegible] Maegt van achtien jaer, af-keerig van genugt,
Die [illegible] sonder slaep geheele nagten sugt,
[illegible] men stegs begint van vryers iet te spreken,
[illegible] in gebrek, en laet haer woorden steken;
Die staeg wil eensaem zijn, en nimmer uyt en gaet,
En, schoon al is se jong, het soet geselschap haet,
Die geel en deerlick siet, en leeft als sonder eten,
Wat soo een vrijster schort dat heb ick wel te weten,
Ick segge, dat geen salf haer oyt genesen kan,
Maer dat haer stil gebreeck vereyst een rustig man
Hierby koomt, dat ick sie haer oogen in-gesoncken.
Maer vierig evenwel, gelijck als helle voncken,
Haer pols geweldig ras, haer water bijster root.
Hoe! kan dit anders zijn als enckel minne-noot?
Voor my ick stel het vast. Gy moogt het overleggen;
Uw dogter even-selfs sal u de waerheyt seggen,
Soo gy haer regt bevraegt: want, na haer saken staen,
De noot die roept om hulp, daer is geen veynsen aen.
Den Docktor laet de spijt, na dese woorden, varen,
En prijst het rijp verstant in soo onrijpe jaren;
Soo dat hy naderhant haer niet als eer bewees,
En met een vollen mont haer snege vonden prees.
Of nu het listig dier iet van den handel wiste,
Dan of het na de kunst en schijn van reden giste,
En stel ick niet te vast; doch hoe het immer was
De Vrijster kreeg een man, en hare koorts genas
Soo haest de jonge Maegt haer vont te zijn genesen,
Soo wou sy met'er daet beleeft en danckbaer wesen,
Sy let, hoe 't Heydens volck gansch sober is gekleet,
En 't is haer teere jeugt een innig herten-leet.
Sy sprak haer Moeder aen: van iemant gunst ontfangen
Doet stracks een billick hert met alle vlijt verlangen
Om weder-gunst te doen. Vrou Moeder, 't is bekent
In wat een droeven stant mijn ziele was belent;
Nu ben ick (Gode lof) gesont in al de leden,
Gy toont een dankbaer hert, dat leert de wijse reden;
Dit heir is wonder naeckt, gy kleet het schamel rot,
Dat sal haer dienstig zijn, en lief aen onsen Godt.
Voor al en dient by ons de Vrijster niet vergeten
Die u van mijn verdriet de gronden leerde weten.
Indien ick iet vermag, soo weest toch hier beleeft;
Al wie den naekten kleet ontfangt meer als hy geeft.
De moeder wederom: Dit zijn gansch rouwe menschen,
Die om geen pragtig kleet, en min om rijckdom wen-
Sy dwalen even-staeg, dat is haer oude wet, (schen;
Het gelt dient haer tot last, een kleet maer tot belet.
Dus schoon ick haer een kleet wou om de leden hangen,
Ick houd'et voor gewis men soud'et niet ontfangen.
Kè Moeder, seyt de Maegt, gy zijt my wat te taey,
Ey lieve, schencktse wat, al waer'et enckel baey.
Laet haer doch uwe gunst om mijnent wil verwerven,
En laet my des te min wanneer gy komt te sterven:
De Moeder loeg'er om, en prees de goede ziel;
Maer soo dat van de gift of niet of weynig viel,

Als iemant, na een quael, bekomt sijn vorig wesen,
En dat een jonge wulp van Krevel is genesen,
En dat een schippers gast sich op het drooge siet,
Dan smelt een danckbaer hert wel licht tot enckel niet.
Giralde lijdt 't wel, nu onder echte wetten,
Beschonck het geestig dier met hondert pistoletten,
Een bruitstuk voor den dienst. Daer loeg het gierig wijf,
En vont in dit verhael een aerdig tijdt-verdrijf.
Dit maeckt de jonge Maegt vermaert in alle steden,
Midts sy de vrysters kent tot in haer diepste leden,
En 't bracht aen 't gansche rot geen kleyne baten in;
Want door Constance quam daer was'et al gewin.
Mijombe, die sich liet haer Beste-moeder noemen,
En liet geen vremde Mans ontrent haer Nichte komen,
Sy neemt haer oogen-staeg met al de sinnen waer,
En waer de bende reyst, sy slaept benevens haer.
Daer was ontrent Madrid een buyten-hof te vinden,
Bevrijt met boom-gewas van alle sture winden,
Hier viel om desen tijdt een openbare feest,
En daer bewees de Maegt haer uyt-gelesen geest.
Daer is een prijs geset voor die met aerdig singen,
Daer is een prijs geset voor die met luchtig springen
Sou sweven boven al; en 't is de snege Maegt
Die aen het neusgier volck in beyde meest behaegt.
* De knopjens van yvoir, die aen haer vingers waren,
Gaen boven alle spel, en boven alle snaren;
Want als s'haer soete stem en rasse vingers roert,
Soo wort al wie het hoort door lusten om-gevoert.
't En is door geen gesprek de menschen uyt te leggen,
't En is, na mijn begrijp, met woorden niet te seggen,
Wat schoonheyt al vermag. De kunst is lief-getal;
Maer koomt er schoonheyt by, soo gaetse boven al.
Daer was om desen tijdt een Ridder in den velde,
Die meest het kleyne Wilt met snege bracken quelde:
En t'wijl hy in de jagt sich al te besig hout,
Soo raeckt hy buyten spoor te dolen in het wout.
Hy weet geen jagers meer, hy weet geen snelle winden,
Hy weet in al het bosch sijn paegjen niet te vinden:
Maer t'wijl hy eensaem dwaelt, verneemt hy nevens hem
Een wonder soeten galm, een onbekende stem.
Hy staet een weynig stil, tot by hem is vernomen
Van waer het soet geluyt tot hem was afgekomen;
En daer op trat hy voort, en met een stillen gang
Soo quam hy in het dal van waer men hoort den sang.
En midts hy tot de plaets nu dichte quam genaken,
Soo gaet hy door het loof een open ruymte maken,
Ten eynd' hy mochte sien wie in het naeste gras
Soo wonder aengenaem van sang en stemme was.
Twee vrijsters aen den berg die pluckte versche rosen,
Die sy tot haer vermaeck uyt al de velden kosen,
En wat ter zijden af, ontrent een groenen bocht,
Daer sat een jonger Maegt die rose-kransen vlocht.
Een wijf van vreemt gelaet, geseten aen der heyden,
Dat quam, gelijck het scheen, het jonge rot geleyden;
En schoon sy mede pluckt, of rosen over-draegt,
Soo heeftse staeg het oog ontrent de jonge Maegt.
En t'wijl men besig is ontrent de versche bloemen,
Vernam Don Jan het volck dat wy Heydinnen noemen,
En siet, de jonge spruyt, die in het groene sat,
Heeft op den staenden voet hem door het oor gevat,
Hem door het oog verruckt. Hy siet haer geestig wesen,
En hoort haer soete stem, en heeft'et bey gepresen:
En t'wijl hy staet en duyt, en op de Vrijster siet,
Soo hiet sy weder aen, en song een ander liedt.

* Dit is een seker hant-gespel in Spaenjen gebruyckelick, daer onder niet eene na de mate wiert gesongen

Schoon bloem-gewas, en edel kruyt
Van 's hemels dau gevoet,
En al wat uyt'er aerden spruyt,
Gy wort van my gegroet
Ick kom hier aen der heyden gaen,
Daer soeck ick mijn vermaeck,
Ick ga op u mijn oogen slaen,
En 't schijnt dat ick ontwaeck.

Ick sie mijn beelt in uwe jeugt,
Dat my eerst heden blijckt.
Ick schep mijn lust uyt uwe vreugt,
Vermidts gy my gelijckt.
Uw schoone verw en frissche glans
Verciert het gansche velt
En, naer het seggen van de mans,
Ben ick oock soo gestelt

Maer daer is noch een ander stuck,
Dat med' ons beyde raeckt;
Dat is, dat ramp en ongeluck
Gansche licht tot ons genaeckt
Besiet hoe ras een Bloempje sterft,
En plat ter aerden sijgt
Besiet hoe licht sijn glans verderft,
En dorre plecken krijgt.

Besiet hoe dat een frissche roos,
(Ick meyn een jonge Maegt)
Een die men onder duysent koos,
En al de jeugt behaegt,
Besiet hoe licht een schoone blom
Verliest haer eersten glans;
Schoon sy was lief en wellekom
By alle jonge mans.

Wel roosjens, ciersels van het velt,
Kan dit alsoo geschien?
En is 't met u alsoo gestelt,
Soo dient'er in versien
Maer segh, wat kan u beter zijn
Als datje wort gepluckt?
Niet door een bock of gortig swijn,
Om soo te zijn verdruckt.

Maer om te zijn een hupsche kroon,
Ter eeren van de jeugt;
Uw plucker tot een soete loon,
En tot een stage vreugt
En of uw tijdt is wonder kort,
Maeckt daerom geen getreur;
Want schoon een frissche roos verdort,
Sy houd een soeten geur.

Wel nu, wy staen in eenen graet,
O ciersel van het wout!
Koom geeft my doch van uwen raet
Die gy voor sekerst' houd.
Moet oock mijn bloempje t'sijner tijt
Van iemant zijn gepluckt?

Pun.

Ja, vrijster, sooj' 'et waerdigh zijt,
En soo het u geluckt.

Daer zijnder niet dan al te veel
Die staegh ten toone staen,
Sy bieden ons een groene steel,
Maer niemant wilder aen.
Daer sweeft haer blat dan met den wint,
Als stof gemeenlick doet.
Ach 't bloempje dat geen plucker vint,
Dat treet men met den voet.

Pretiose.

Wel hoe! wat koomt hier voor geluyt
Geresen uyt het wout?
My dunckt hier sit een slimme guyt
Gedoken in het hout
Het mocht wel zijn de bocks-voet Pan,
Die woont hier in het groen'
Dat is van outs de rechte man
Om vrysters leet te doen

Wel lucker wie gy wesen meugt,
Ick bid u weest gerust,
Mijn bloem, mijn room, mijn teere jeugt
Is niet voor uwen lust.

[illegible] mijn [illegible] pant,
[illegible] hit',
[illegible] hant;
[illegible] ick niet

[illegible] het gebeurt met wonder groot vermoegen,
[illegible] Nachtegael sich by de Vrijster voegen,
[illegible] uyt de borst met soo een bly geschal,
[illegible] mengde stem verheugt het gansche dal.
De Ridder [illegible] dies gevoelt sijn geest beroeren,
Terwijl [illegible] op de Maegt alleen heeft sitten loeren.
Wel of dit Heydens kint (seyt hy met vollen mont)
Eens op sijn hoofs gekleet voor ons ten toone stont,
Wat sou haer schoonheyt gaen? van so een aerdig wesen
En is, gelijck ick meyn, in geenen tijdt gelesen,
Hier op soo treet hy toe, en geeft hem by de Maegt,
Die hy na sijn gevolg, en na de jagers vraegt.
[illegible], met een heus gelaet, seyt geensins iet te weten
Waer sijn geselschap is, maer daer te zijn geseten
Ten eynde sy een krans van groene kruyden vlocht,
Die haer dan op het feest tot çiersel dienen mocht.
[illegible] die alreeds den Ridder had vernomen,
[illegible] van stonden aen voor hare nicht te schroomen;
En mieckt haer daer ontrent, op datse mocht versthen
Wat haer de Ridder seyt, en hoe de saken gaen
Constançe was begaeft met soo een aerdig wesen,
Dat niemant haer gelaet genoeg en heeft gepresen;
Daer vloeyt uyt haren mont soon aengenamen lag,
Dat sy de gunste won van die haer maer en sag
Haer zeden zijn beleeft, haer reden wel gebonden,
Hier spraeck is enckel geest, en niet als soete vonden;
In 't korte, watse doet en watse neemt ter hant,
Dat toont een goeden aert, en ongemeen verstant.
De Ridder onder dies, ontsteelt door heete voncken,
Heeft op dien eygen stont het soet vergif gedroncken;
En dierom als hy wist wie dat Majombe was,
Soo is hy nevens haer gesegen in het gras:
Soo is hy met het wijf in veelderhaude reden,
En met Constançe selfs in lang gespreck getreden;
Ten lesten borst hy uyt: Uw schoonheyt, geestig dier,
Verweckt in mijn gemoet een wonder seldsaem vier.
Ick wou, indien ik mocht, uw trouwen dienaer wesen,
En soo u dat beviel, soo waer ick haest genesen,
So waer ik met'er daet een gansch geluckig mensch,
En had door uwe gunst mijn vollen herten-wensch.
Het woort is nau geseyt, de soete Pretiose
Die kreeg hier op een blos gelijck een versche roose,
Hier gramschap en met een haer schaemte zijn vermengt,
Als haer beroert gemoet hem dus sijn antwoort brengt:
Heer Ridder, naer ick hoor, gy zijt vol hoofsche treken,
En hebt, naer ick vermoé, meer vrijsters uyt-gestreken;
Ick weet, als gy een Maegt om hare schoonheyt vleyt,
Ick weet'et lieve vrient, al wat'er is geseyt.
Ick weet, dat eens de vos bedroog den slegten raven,
Als hy na spijse socht om hem te mogen laven;
De raef had lecker aes en droeg het in de beck,
Dit sag de lose vos, en speeld' hem desen treck:
Hy seyd hem [illegible] aerdig dier dat geestig weet te singen,
En zijt van outs geleert in alle soete dingen;
Fy schenkt ons nu een reis een deuntjen na de kunst,
Dat sal ons heden zijn een teycken uwer gunst.
De raef, eylaes verlockt met dese troetel-reden,
Die voegt sich om te doen gelijck hy was gebeden;
En midts dat hy den beek tot singen open stelt,
Soo viel het lecker aes te midden op het velt
Dat greep de slimme vos, en sonder lang te beyden
Begaf sy metten roof sich midden op der heyden,
Daer at en loeg het dier, en al met vollen mont,
Terwijl de malle raef bedroeft en eensaem stont
Ick ken, al ben ick jong, den aert van 't listig prijsen,
Ick weet wat ongemack hier uyt sou mogen rijsen,
Ick weet het watje soeckt, als gy my gunste biet;
Maer schoon gy zijt de vos, ick ben de rave niet.

Ick ben een Heydens kint, veracht [illegible] menschen,
Hoe kan uw hoog gemoet om mijn [illegible] wenschen,
Als slegts op desen gront, ten eynd' uw [illegible],
Tot oneer mijner jeugt, eens mochte zijn [illegible]?
Maer neen, gelooft'et vry, geen man sal my belesen,
Dat ick in geyle lust hem sal ten dienste wesen.
Acht my voor die gy wilt, en dat ick wesen mag,
Ick ben een vyandin van alle vuyl bejag
Dat sal ick eeuwig zijn. Wel gaet dan elders jagen,
Voor u en is geen kans mijn eere weg te dragen;
Weet, dat'er onder 't volk dat gy voor Heydens groet
Noch is een reyne ziel en onbevleckt gemoet
Gy dan, nadien gy zijt genegen om te jocken,
Gaet naer het dertel Hof, en streelt de sijde rocken,
Soeckt daer bequame stof voor uw ongure vreugt,
En laet my 't edel pant van mijne reyne jeugt.
Als 't wijf op desen toon de vrijster hoorde spreken,
Heeft sy haer peck-swart hair een weynig op-gestreken,
Als bly van dit gespreck Ey, seytse, lieve vrient,
Hier is geen lichte-koy die hoofsche linckers dient
De Joncker, als verbaest van soo gestrenge woorden,
Die hem als door het oir tot in het herte boorden,
Sag op het fier gelaet van soo een jeugdig dier,
En voelt te meer de kracht van sijn inwendig vier.
En nae hy sonder spraeck een weynig heeft geseten,
Soo laet hy sijn besluyt de strenge vrijster weten,
En dat op desen voet. hy treckt van sijne hant
Een ring, een rijck juweel, een hellen diamant;
En seyt haer: Schoone Maegt, ik sweere by mijn leven,
En by het Ridderschap my van den Prins gegeven,
Ick sweere by het pant dat gy voor oogen siet,
Dat u mijn trouwe ziel oprechte liefde biet
'k En wil u, schoone bloem, niet als een by-sit houwen,
Ick wil u na den aert van onse wetten trouwen,
En tot een vast gemerck, siet daer een eeuwig pant,
Draegt dat tot mijnder eer aen uwe rechterhant.
Te midden in het woort, soo bied hy Pretiose
Een schoonen Diamant. Sy, na een lange pose
Het stuck in haer gemoet te hebben overdacht,
Heeft dus, met heus gelaet, haer antwoort ingebragt.
Wel Jonker, na my dunkt, gy schijnt het stuk te meenen,
Maer gy sult uwen staet in my te seer verkleenen;
Gy daerom let'er op, eer dat gy voorder gaet,
Hier dient niet in gegaen als met besetten raet.
Maer noch al boven dat, soo mag ick niet vergeten
Dat u in dit geval is dienstig om te weten,
En dat ick noodig acht voor al te zijn gedaen,
Eer dat wy tot besluyt in desen handel gaen.
Gy moest twee jaren lang in ons geselschap leven,
En u aen onse wet ten vollen over-geven:
Gy moest benevens ons gaen doolen achter landt,
By wijlen sonder gelt en sonder eenig pant:
Gy moest uw machtig goet, en uwe groote staten,
Gy moest uw prachtig kleet geheelick achter laten,
Gy moest in volle daet, en niet in loosen schijn,
Een spot, gelijck als wy, van al de werelt zijn;
En dit al, goede vrient, om wel te mogen letten,
Of nut en dienstig is uw sin op my te setten,
En med' aen d'ander zy, of my oock dienen sou
Met u dit vry gemoet te binden aen de trou.
Siet dit is ons gebruyck, ick spreke sonder veynsen,
Gy, soo het u belieft, gaet op de sake peynsen;
Dit moet de proeve zijn van uwe liefde, vrient,
Of anders stelt het vast, dat gy my niet en dient.
Soo haest de Ridder hoort het slot van dese reden,
Hem rilt een koude schrick door al de gansche leden.
Dies seyt hy: dit ontwerp dat gy hebt voortgebragt,
Gaet verre, soete Maegt, en dient te zijn bedacht.
Ick wil met rijp beraet het stuck gaen overleggen,
En u in ronde tael mijn antwoort komen seggen,
En dat te deser plaets, en in dit eygen dal,
Soo haest de gulde son hier weder schijnen [illegible]
Daer mede breeckt hy af; vermidts hy had [illegible]
Dat boven van den berg sijn jagers neder [illegible]omen

Die

Die wenckt hy met er hant; soo dat het gansche rot
Met hem komt af-gedeelt tot aen sijn Vaders Slot
Hier treet de Ridder in, en, schoon dat al de knegten
Zijn besig op een ry de schotels aen te regten,
Hy des al niet-te-min onthout hem van den dis,
Vermidts hy, soo het schijnt, geheel onlustig is.
Hy sluyt sijn kamer toe, en gaet een wijlen treden,
Hy spreeckt tot sijn gemoet, en al in losse reden,
En dus, en weder soo, al sonder vast besluyt,
En berst noch op het lest in dese woorden uyt:
Eylaes! wat gaet my aen aldus te liggen mallen,
En op soo lagen plaets mijn oog te laten vallen,
Mijn oog, mijn dertel oog, mijn ongetoomde lust,
Die niet aen dese kant en dient te zijn geblust?
Sal ick mijn edel huys, mijn staet en eere laten,
En met soo vuylen hoop gaen loopen achter straten,
Gaen loopen door het Rijck, en menig ander landt,
Alleen maer uyt een tocht van geyle minne-brant?
Sal ick, een Christen mensch, tot Heydens my begeven;
En leyden nevens haer een rou en beestig leven?
Sal ick een macker zijn van desen vuylen hoop,
Een smaet van onsen Godt, en van den reynen Doop?
Sal ick mijn naeste bloet tot mijnen haet verweecken,
En door het gansche Rijk mijn voortsel doen begecken?
Sal ick de schande doen aen mijn vermaerde stam,
Dat ick een Heydens wijf in mijn geselschap nam:
Dat ick, als tot een spijt van alle Christen-vrouwen,
Met soo een vuyl gebroet genegen ben te trouwen?
Neen, neen, ó hoog gemoet, en doet'et nimmermeer,
Let op uws vaders huys, en op uw eygen eer.
Gy hoeft voor uw geen wijf by dit gespuys te soecken,
En maecken dat het volck uw trouwen sal vervloecken.
Hier in dees rijcke stadt, en in dit machtig Hof,
Daer is tot uw gerief al vry bequamer stof
Indien gy zijt gepast met wel-gemaeckte leden,
Komt, als het u bevalt, maer uyt u huys getreden,
Daer woont de schoonheyt selfs, en dit in groot getal,
Daer u naeu-keurig hert vernoegen vinden sal
Indien gy zijt vermaeckt met wel en net te spreken,
En dat oock even selfs en sal uw niet ontbreken
Indien gy gelt begeert, of ander machtig goet,
Gy vint het even daer, en dan oock edel bloet,
Gy vint'et altemael, en wat'er is te wenschen,
Treckt maer u grillig oog van dees ongure menschen,
Gaet ... dit uw betaemt, en trouwt met uws gelijk;
Gy ... tot uw gerief het gansche Koningrijck
Maer ... mag ick, och arm! mijn jonge sinnen quellen,
En mijn ellendig hart in dese prangen stellen?

Ick sie het klaer genoeg wat dienstig is gedaen;
Maer wie kan in de jeugt sijn tochten wederstaen?
Ick prijse reyne tucht en alle goede zeden;
Maer ick en kan de lust niet buygen na de reden
Al ben ick met de jeugt gedurig in geschil,
Ick worde wech-geruckt oock daer ick niet en wil
Ick word', eylaes! vervoert, en schoon ick wil het weeren,
Ick rake buyten spoor oock tegen mijn begeeren
Het vleesch is wonder sterk, en 't is een deftig man
Die hier het velt behout, en meester blijven kan.
Ick gae dan wederom, ô schoone Pretiose,
Mijn hert vermag het niet dat ick een ander kose;
Ick ben in dat gepeys te verre wech geleyt,
Ick hael het weder in al wat ick heb geseyt
Soo haest u geestig oog, uw soet en aerdig wesen
Koomt als een helle son in mijnen geest geresen,
En dat ick sie den glans van u beleefst gelaet,
Dan is'et sonder kracht al wat uw tegen gaet
Geen mensch kan immermeer in desen my beschamen,
Als of soo slechten maegt my niet en sou betamen,
En dat mijn grillig hert hier sonder reden malt,
Vermidts mijn rouwe jeugt hier in te lage valt
Ey draeyt doch eens het oog, en siet na d'oude jaren,
Het stuck dat sal gewis sich anders openbaren;
Wat is'er doen ter tijdt, wat is'er al bedocht,
Om by een geestig dier te vinden dat men socht?
Jupijn, wel eer geseyt de grootste van de Goden,
Is uyt sijn hoogen troon tot in het wout gevloden,
En heeft daer aen-gedaen het wesen van een stier,
Of van een wilde swaen, of ander seldsaem dier ... nen,
Heeft niet Alcmenaes Soon, die monsters had verwon-
Den spin-rock aen-gevaert, en als een wijf gesponnen,
En vry al meer gedaen dat noyt een deftig man,
Bezijden dit geval, ter eeren duyden kan?
Hoe menig edel Vorst, een kroon gewoon te dragen,
Is in der haest verruckt door heete minne-plagen,
Niet door een hoofsche maegt, of groote Koningin,
Maer, ick en weet niet hoe, een slor, een Harderin?
Daer is, men weet niet wat, in onsen geest verholen,
En doet al menigmael de wijste heden dolen,
Het brengt hen in den geest een aengename pijn,
En seyt: Dat Gode voegt wien kan het schande zijn?
Soo haest het groote licht de sterren heeft verdreven,
Soo gaet de Jongeling sich op den weg begeven,
Hy vint het oude wijf, hy vint de jonge meyt
Ter plaetse daer'se bleef, en daer het was geseyt
Hy viel, terwijl hy gaet, in veelderley gedichten,
Die hem sijns vaders huys vry hooger deden achten,

[illegible] n aen gaen brengen in den sin
[illegible] en noyt bekende min.
[illegible] er hy sal weder keeren,
[illegible] sal laten overheeren;
[illegible] voor, de vierde liefde weeck,
[illegible] gt, sijn eerste lust besweeck
[illegible] n g hy Pretiose,
[illegible] gelijck de versche roose,
[illegible] Dies als hy nader quam,
[illegible] terstont een helle vlam
[illegible] voren eens ontsteken,
[illegible] het leven is geweken,
[illegible] genaeckt een hellen brant,
[illegible] in haren eersten stant,
[illegible] Hy koomt tot haer getreden,
Hy [illegible] waere [illegible], ick schenk u dese leden,
Ick [illegible] bereyt te [illegible] wat gy bevelen sult,
En [illegible] komen [illegible] te dragen met gedult
Ick ben van nu bereyt uw [illegible] pijlen aen te vangen,
[illegible] terstont een kleet van uw geselschap langen,
[illegible] met blydschap onderstaen
[illegible] Edelman of Ridder heeft gedaen.
[illegible], in terstont begon hy uyt te trecken
[illegible] voor desen plag te deecken;
[illegible] een uur, daer op den velde staet,
[illegible] geruft gelijck een Heyden gaet
[illegible] gansche rot den man verwellekomen,
[illegible] hen als Broeder aen-genomen;
[illegible] sijn hooft gewiet te midden in de schaer,
[illegible] naer geheym en wonder vremt gebaer.
[illegible] hem wel eer was in den doop gegeven,
[illegible] Christen mensch voortaen te mogen leven,
[illegible] hem voor het volk ten vollen af-geleyt,
[illegible] voortaen Andreas wort geseyt.
[illegible] grijsen kop die quam tot hem getreden,
[illegible] hem veel gelucks, en seyd' hem dese reden:
Gy, die als nieuweling in ons geselschap treet,
't Is nut dat gy den gront van onse rechten weet;
Ick dan, een opper-hooft van onse meed'-gesellen,
Wil voor uw kloeck verstant ons wetten open stellen.
Voor eerst en heeft ons volk geen ding voor hun alleen,
Wat yder wint of vint dat is voor ons gemeen.
De vrouwen neem ick uyt, die mogen na de wetten
Haer bedde nimmermeer in eenig deel besmetten:
Want als haer eenig wijf hier in te buyten gaet,
Dat wort van stonden aen gelevert aen den Raet,
En die het overluyt terstont het vonnis lesen,
Dat sy onwaerdig is op aerden meer te wesen (gen strop,
Dies hoeft men beul, noch galg, noch swaert, nog en-
De jongste van den hoop die breekt haer fluks den kop.
Men tijgt ons dieften op, en wonder slimme streken;
Maer 't is niet wel geseyt, men moeste sachter spreken.
Wy stellen over al gemeenschap in het goet,
En nemen ons behoef van rijcken overvloet
Wy zijn gelijck een spoor voor haveloose menschen,
En krijgen even soo al wat wy konnen wenschen:
Want die op sijn bedrijf niet vlijtig toe en siet,
Wanneer hy weder komt, soo vint hy dickmael niet
Ons tuyg wort noyt gerooft. 't Is qualick iet te stelen,
Wanneer den huys-waert selfs die rolle weet te spelen;
Al knaegt de grage slang al vry een lange wijl,
Voor haer en is geen aes te krijgen van de vijl.
Wy leeren alle dag de gront om wel te leven,
En wat men aen den buyck of rug behoort te geven,
Wy hebben in der daet nu menigmael beproeft,
Hoe weynig dat het lijf tot noodig voedsel hoeft.
Het is een groot geruk, bekent aen weynig menschen,
Niet in dit aerdsche dal te vreesen of te wenschen
Wy vinden dat men eerst dan onbekommert leeft,
Wanneer men niet en soekt, ook als men niet en heeft.
Dies zijn wy niet besorgt om goet by een te rapen,
Maer konnen overlet en sonder vreese slapen
Wy spitten nimmermeer; wy kennen geenen ploeg,
En des al niet-te-min wy vinden broots genoeg
Wy presen noyt een mensch die [illegible] dom snelde,
Wy leven van den dau. als bloemen op [illegible] velde
Ons ziel is niet beducht om gelt of [illegible] goet,
Wy rapen onsen kost gelijck een [illegible]
Wy plucken sonder gelt de vruchten van de boomen,
Wy trecken sonder kost de vissen uyt de stroomen,
Wy krijgen wilts genoeg en vogels uyt het wout,
De keyen geven vyer en [illegible] de bossen hout
Ons huysraet meestendeel bestaet in snelle bogen
Wy koken daer het valt, wy slapen daer wy mogen,
En schoon het niet en gaet gelijck het yder lust,
Wy des al niet-te-min wy stellen ons gerust.
Wy konnen noorden wint, en alle sure vlagen,
Wy konnen harden vorst oock sonder hinder dragen;
Soo dat ons gansche lijf geen koud' of hit en kent.
Soo veel vermag de tijdt, en daer men toe gewent.
Schoon dat het gansche Rijk wort krijg en oorlog voe-
't En sal ons even-wel de sinnen niet beroeren (ren,
Want schoon of dese wint, en die verliest den slag,
Het gaet ons even-wel gelijck het eertijdts plag
Wy staen noyt vroeger op om eenig Heer te groeten,
Of dat wy door de stadt een Prins geleyden moeten,
Wy strelen niet een mensch, ook niet den grootsten Vorst,
Dat is maer voor het volck dat na de eer-sucht dorst.
Ons geest is nimmermeer gequelt met hooge saken,
Om ons door al het landt een grooten naem te maken;
Of ons de werelt prijst, of ons de werelt laeckt,
Wy zijn als buyten schoots, en werden niet geraeckt.
Al is de gansche kust van roovers ingenomen, (men;
Noch zijn wy niet beschroomt om daer ontrent te ko-
Wy singen menigmael oock in het dichtste wout,
Daer sich een vinnig heir van felle moorders hout.
Wy zijn niet eens beducht, schoon al de winden blasen,
Wy leven onbeschroomt hoe seer de baren rasen:
Wy vreesen geenen brant of hoogen water-vloet.
Die niet verliesen kan wat schaet hem tegenspoet?
Schoon dat het gansche Rijk moet tol of schatting ge-
Wy leyden even-wel een onbekommert leven, (ven,
Geen hoost-gelt op het volck, geen lasten op het lant
En worden oyt gevergt aen onsen vryen stant.
Wat dient'er meer geseyt? wy zijn gedugte lieden,
Die geen verheven Vorst, geen Prins en kan gebieden.
Al waer de gulde son de werelt open doet
Daer gaen wy sonder schroom, als op ons eygen goet.
Wy leven over-al als Prinsen van den lande;
Niet hebben even-wel en is hier niemant schande.
Wy trecken t'onsen dienst geheel het aertsche dal,
Wy hebben niet een sier, en wy besitten 't al.
Ick heb u, edel Helt, ons wijse nu beschreven,
Gy let of gy begeert met ons daer in te leven,
Dan of ons streng gebruyck is tegen uwen aert;
Want siet het staetje vry te blijven datje waert.
De grijse kop die sweeg Andreas gaet beginnen,
Spits-broeders, seyt de Man, met al de gansche sinnen
Word' ick uw bont-genoot, en tot een vaste peyl,
Hier is een volle beurs die ick u mede deyl.
Siet, als ick uyt de stadt tot u ben af-gekomen,
Soo heb ick desen bucht in voorraet met-genomen:
Ontfangt dit klein geschenk, en weest'er vrolik van,
En houd my voor uw vrient, en voor een rustig man.
Een ding wil ick alleen hier in bedencken brengen,
En bidden, wat ick mag, dat gy het wilt gehengen;
Ick treed' in dit verbont, alleen om dese Maegt,
Laet die voor my alleen indien het u behaegt.
Ick sal tot aller tijdt, waer dat wy henen trecken,
Haer voor een trouwen vrient, en voor een hoeder strec-
Ick sal haer leyder zijn en hier en over-al, (ken,
Soo dat haer teere jeugt geen hinder lijden sal.
Een van den swarten hoop begon hier op te wrocken,
En seyde: Lieve vrient, soo gy begeert te jocken
In eere sonder hoon, het wert u toe-gestaen;
Maer wat ick bidden mag en wilt niet hooger gaen.
Weest heus in uw gebaer, en wilt'er in volherden;
Of anders, hout'et valt, het sal uw beurte werden;

Wy lijden onder ons by wijlen soet gelach,
Maer ontucht nimmermeer, en geensins vuyl bejag.
Dies soo de jonge maegt van u wert uyt-gesticken,
Wy sullen u gewis den kop aen stucken breken;
Maer soo je trouwe meent, en niet als eerbaer zijt,
De maegt sal uwe zijn, en dat te rechter tijt.
Dit nam Andreas aen ten vollen na te komen,
En wert op dit bespreeck de Vryster aen-genomen;
Een yder riep geluck en maeckte groot gebaer,
En wederom geluck, geluck gelukkig paer.
Maer hy versoeckt terstont, dat haer de gansche bende
Vertreckt uyt dat gewest, en elders henen wende,
Uyt vreese, so hy bleef, of woonde daer ontrent,
Dat hy van eenig mensch eens mochte zijn bekent.
Daer gaet hy metten hoop in vreemde landen dwalen,
En hy en mist niet eens syns Vaders hooge zalen,
Hy acht geen ongemak, geen schande, geen verdriet,
Wanneer hy maer een reys syn Pretiose siet.
Hy voelt syn ingewant, hy voelt sijn herte springen,
Als sy maer uyt de borst een deuntjen plag te singen,
Het bitter even-selfs dat is hem suycker soet,
Ey siet eens wat de jeugt, en wat de liefde doet!
Don Jan noch even-wel, oock in dit woeste leven,
En wil hem tot bedrog of dieste niet begeven;
Maer wat dit seldsaem volck of hier of elders haelt,
Dat wort al menigmael by hem alleen betaelt.
Hy wil geen vuylen jock in hare praet gehengen;
Maer poogtse met beleyt op beter weg te brengen;
Soo dat hy metter tijt haer rouwe sinnen wint,
En sich by al den hoop in grooten aensien vint.
Maer t'wijl dit seldsaem volck op hare wijse leefde,
En sonder vaste plaets in alle landen sweefde,
Een maecht van Murcia die sag den Edelman,
En hoe hy al de jeugt in schoonheyt overwan,
En hoe sijn heus gelaet en sijn beleefde zeden,
Syn oog, sijn hoofsche tael, sijn wel-gemaeckte leden
Zyn anders in gestelt als oyt een Heyden plag,
Of alsse daer ontrent een Heer of Ridder sag
Haer geest die wort beroert, haer sinnen om-getogen,
De loop van haer gepeys is buyten haer vermogen,
Sy voelt 'k en weet niet wat ontrent haer gillig hert,
Sy voelt hoe dit gewoel allencxen grooter wert
Wat sal de Juffer doen? sy weet niet wat te maken,
Sy voelt een seldsaem vyer door al de leden blaken;
Dies als sy op een tijt den Ridder eensaem vont,
Soo opent sy aldus tot hem een heusschen mont.
Bevallick Jongeling, wat mag u doch bewegen,
Dat gy tot desen hoop soo bijster zijt genegen?
Dat gy by dit gelpuys uw soete jeugt verslijt,
Ey geeft eens beter vreugt aen uwen jongen tijt.
Gebruyckt uw geestig lijf en dese schoone leden,
Daer gy, tot uwer eer, die nutter sult besteden,
En soo gy zijt geneygt te gaen met goet beleyt,
Ick weet een beter staet voor u alleen bereyt.
Hier zijn veel Edel-liên die my tot trouwen vergen;
Want ick heb over-al veel wijngaerts aen de bergen,
En bossen in het wout, en boomgaets in het dal,
En ossen op het velt, en paerden in de stal,
En schapen op het schor, en geyten aen der heyden,
En hinden in het perck, en koeyen in de weyden,
En knechten tot de jacht, en honden in het kot,
En voor mijn eygen huys een schoon en lustig slot
In 't korte machtig goet. Mag ick u maer genieten,
Ick sal in uwen schoot geheele schatten gieten,
Dit wout, dit vruchtbaer lant, soo ver uw oogen sien,
Dat sal u eygen zijn, en ick noch boven dien
Ick, die een Dochter ben van edel bloet gebooren
Heb u, door enckel gunst, voor alle Mans verkooren.

Siet dat de beste jeugt voor desen heeft gesocht,
Wort u alleen gejont, en in den schoot gebrocht.
Ontfangt mijn rechterhant, ontfangt mijn frissche leden,
Die ick in uw vermaeck na desen wil besteden,
Ontfangt mijn herte selfs en stelt my buyten pijn,
En spreeckt een eenig woort, en ick sal uwe zijn.
Andreas hoort'et aen, maer kon het geensins prijsen,
Dat uyt haer teeren mont soo vrye woorden rijsen
O Vrijsters, watje doet, siet datje 'et niet en vraegt;
Want als een Vrijster vrijt, dat is te veel gewaegt.
Me-Juffrou, seyt de man, ick danck u duysent werven,
Mijn liefd' is eens geset, en daer in wil ick sterven;
Weet ook dat onder ons geen mensch en wert gepaert
Als met ons eygen volck, of een van onsen aert.
Uw gunste, niet-te-min, die gy my komt betoonen,
Die wensch ick dat u Godt ten vollen wil beloonen;
Doch, wat my raken mag, siet elders uwen sin,
Mijn hert is u ontseyt, daer woont een ander in.
Gohanna met den slag van soo een droeve reden,
Gevoelt een koude schrick haer trillen door de leden,
Gevoelt een diep verdriet; sy gaet ter zijden af,
Daer sy haer droef gemoet in dese klachten gaf
Wat ben ik voor een sloir? wat heb ik gaen beginnen?
Kan ick geen Heyden selfs bewegen om te minnen?
Och! Godt wat let my doch, dat ick geen schamel man
Met al dat ick besit tot mywaerts trecken kan?
Ben ick dan soo mismaeckt, so lelick aen te schouwen,
Dat my een slecht gesel ontseyt een wettig trouwen?

Ben

Ben [illegible] ſlons, of wel een oude queen,
Dat ick [illegible] en loop een blauwe ſcheen?
Neen [illegible] ſtont mijn lijf en ganſche weſen,
Mijn [illegible], mijn geeſtig hair gepreſen,
Als [illegible], en midden op den dag,
Mijn [illegible] en in den ſpiegel ſach,
Voor [illegible] die ſou hem des vernoegen,
Indien [illegible] hem mijn leden voegen:
Ick ben [illegible] wiert, en ſoo ick maer en wou,
Ick [illegible] ſelfs verſegelt in de trou
[illegible] die my des komen vragen,
[illegible] mijn vrienden wel behagen:
[illegible] en ſchoon, en eerbaer hier bekent,
[illegible] veel verſoecks als iemant hier ontrent.
Maer dat is niet genoeg. Men kan geen heſde ſetten
Ter plaetſe daer men wil; want die is buyten wetten,
En gaet daer 't haer bevalt. De ſin die is 't al;
En ganſch de wereldt dwaelt in dit ellendig mal.
Ick ben ſoo dwaes geweeſt dat ick heb uytverkoren
Een die my niet en acht. Ach! waer ick noit geboren.
O! 't is een hart gelag, wanneer een jonge maegt ſvraegt.
Hier wil niet hebben mach, ſchoon ſy 't haer minder
Ach! dat 's een wrange ſpijt. Ach mogt ick heden ſterven!
Want ick en ſal geen trooſt mijn leven oyt verwerven.
Hy is een ſeldſaem hooft, hy is een rouwen gaſt,
Die op geen ſchoone verw en op geen rijckdom paſt.
Maer waerom dus ontſet om niet te willen leven?
En waerom doch den moet ſoo vaerdig op-gegeven?
Het gaet noch als men vrijt gelijck het eertijts plag,
Daer wort noyt eycken-boom gevelt met eenen ſlag.
Ick wil eens wederom ick wil de ſaeck beproeven,
Hy ſal niet andermael mijn teere ziel bedroeven;
Ick ſal hem mijn cieraet, mijn ſchatten boven dien,
Ick ſal hem diamant en peerels laten ſien
Ick ſal gelijck een klis hem aen de leden hangen,
En met een ſoet gevley hem ſtreelen aen de wangen,
Ick ſal hem. Maer, eylaes! hoe meer een vrijſter vleyt,
Hoe datſe meer verveelt, en lichter wert ontſeyt.
Sijn hert is niet aen haer; het wert, eylaes! beſeten
Van eene die ick merck hy noyt en ſal vergeten.
't Is dan om niet gepoogt, al woel ick bijſter ſeer;
Want voor mijn treurig hert en is geen hope meer.
Het lieven is een ding van wonder groot vermaken,
'k En weet op aerden niet dat beter plag te ſmaken;
Maer liefde ſonder hoop van oyt gelieft te zijn,
Dat is een booſe plaeg, en meer als helſche pijn,
Dan ick ben niet geſint dit quaet in my te voeden,
Het geeſſelt mijn gemoet als met geſtage roeden.
Gewis dit moet'er uyt; en om hier wel te gaen,
So moet'er in de plaets en haet, en wraeck-luſt ſtaen.
Wel, haet, ontſteeckt mijn hert, en ſtelt u om te wreken,
Dit zijn van over lang, dat zijn de rechte ſtreken
Van een die qualick mint, of ongeluckig vrijt,
Ontſeyde gunſt ontbrant in gal en enckel ſpijt.
En dat knaegt aldermeeſt de ſinnen van de vrouwen,
Die zijn hier als verwoet, en konnen wonder brouwen.
Een wijf is bijſter erg; en waer men lagen ſmeet,
Daer is geen nicker ſelfs die ſlimmer gangen weet.
Dit moet ick heden ſelfs, dit moet ick gaen beproeven,
Ick wil hem met'er daet, ick ſal hem gaen bedroeven
Die my de vreugt ontſeyt. Sta by nu, vrouwen-liſt,
En ſtort in mijnen geeſt dat noyt verrader wiſt.
Dat noyt een ſpoker dacht, of booſe geeſten vonden,
Mijn breyn is op de loop, mijn ſinnen ongebonden,
Mijn kop die ſuyſebolt, daer is geen houwen aen,
Daer moet ook deſen dag wat ſeldſaems omme-gaen.
Ick, ick moet wrake doen, en hy ſyn ſtraffe dragen,
Al ſou het ganſche Rijck van deſen handel wagen,
Al ſoud' ick heden ſelfs my brengen in den noot;
Stil leven kan ick niet, ick ware liever doot.
Hoort wat de Juffer doet. Sy laet haer jongen letten,
Waer dat Don Jan ſyn mael gewoon is in te ſetten,
Een mael die niet en ſluyt, en ſlechts van oſſen leir;
Want koffers vint men noyt ontrent dit ſeldſaem heir.

Hier van wel onderricht, ſoo h[illegible]
Gout, peerels, hals-cieraet, daer [illegible]
En binden in het kleet van onſen Jon[illegible]
Terwijl hy in het dorp of op den veld[illegible]
Andreas, wel bewuſt hoe dit de vrouwen [illegible]
Wanneer men haer ontſeyt haer luſten en [illegible]
Gebied dat al het volck terſtont in raſſen ſpoet,
Ook op dien eygen dag, van daer vertrecken moet
Dit nam de Juffer waer, en als hy meynt te reyſen,
Begon ſy met beleyt op haer bedrog te peyſen,
Sy ſtroyt door al het dorp, dat ſy uyt hare kiſt
Gout, peerels, eenig gelt, en veel juweelen miſt.
Stracks zyn op haer geklag de Boeren aen-gekomen,
Die eyſchen wederom al wat'er is genomen:
De rackers van de Schout zyn mede daer ontrent,
Die, na den vreemden roep, de ſtrenge Rechters ſent
Daer gaet men 't heydens rot ten nauſten onderſoecken,
De vrouwen in haer keurs, de mannen in de broecken;
Maer, ſiet, de looſe maegt die wees den Ridder aen,
En ſeyt het ſlim bejag by hem te zyn begaen.
Als dit Andreas hoort, ſoo komt hy toe-gereden,
Hy loeg de Juffer toe, en ſeyd' haer deſe reden:
Komt ſoeckt, vriendinne, ſoeckt al wat gy ſoeken meugt,
By my is anders niet als trou en ware deugt.
Indien ick van bedrog hier ſchuldig wort bevonden,
Soo ben ick wel getrooſt om vaſt te zyn gebonden,
En ſoo te zijn geſtraft gelijck men guyten doet,
Die ſoecken haer bejag op ander luyden goet
Ick ſal noch boven dat u ſeven mael betalen,
Wat gy van uw cieraet hier uyt ſult konnen halen.
Doorſoeckt vry deſe mael, en watje vorder ſiet.
Een paert dat niet en let en vreeſt den ros-kam niet.
Hier op ſo gaet de Schout, en ſyne rappe gaſten,
De male van den vrient wel happig ondertaſten,
En, ſiet, van ſtonden aen ſo komt het aen den dag,
Al wat voor aerdig tuyg daer in verholen lag.
Don Jan op dit geſicht is wonderlick verſlagen,
Noyt was hy ſoo verbaeſt van al ſijn leven-dagen;
Hy ſtaet gelijck een ſteen met droefheyt overſtort,
Eylaes! de jongeling en weet niet waer het ſchort.
Stracks riep de Juffer uyt: komt vangt ons deſe boeven,
Die met haer vuyl bejag het ganſche lant bedroeven
Maer grijpt eerſt deſe gaſt, die eerſt ſo moedig ſprak,
Hy is de rechte gront van al het ongemack
Hier vangt den Rechter aen den Ridder ſeer te ſchelden,
Hy noemt het Heydens volk een plage van de velden,
Een peſte van de ſtadt, een ſchroom van yder huys,
Een ſchuym van boeve-jagt, en alle vuyl geſpuys.
Daer ſtont een krijgsman by die ſig des ging bemoeyen,
Weg, ſeyt hy, met den boef, hy dient te leeren roeyen;
En even met het woort ſoo geeft hy hem een ſlag,
Soo dapper als hy kon, ſoo vinnig als hy mag
Andreas ſuyſebolt, ſyn herſſens zyn bewogen,
Sijn geeſten algelijck door gramſchap op-getogen,
Hy denckt niet waer hy is, hy weet niet wat hy doet.
Sijn geeſt die ſpeelt alleen ontrent ſijn edel bloet
Hy ſtelt hem dan te weer, en gaet den krijgsman tegen;
Hy valt hem op het lijf, en vat ſijn eygen degen,
Hy treft hem in het hert met ſoo een diepen ſteeck,
Dat hem de levens-kracht van ſtonden aen beweeck.
Daer ſchreeuwt men overhoop Andreas wort gebonden,
En al het Heydens rot na Murcia geſonden,
Daer is het hals-gerecht van dat geheele lant,
Soo dat men daer ontrent geen hooger rechter vant,
Terwijlen dit gebeurt, Conſtance, gantſch verſlagen.
Is van den bleycken angſt als buyten haer gedragen,
Daer is een killig ſweet dat uyt haer aders ſchiet,
Vermits ſy haren vrient aldus gebonden ſiet.
Maer deſen onverlet ſoo wortſe mee genomen,
En is met al het rot tot in de ſtadt gekomen,
Daer krielt men overhoop alwaer de vrijſter quam,
Vermits een yder luſt in haer geſichte nam
De fame van de maegt aen alle kant gevlogen,
Heeft oock de Lant-voogdin tot in het hert bewogen,

Sy maeckt haer vaerdig op, sy gaet tot haren man,
Daer seytse voor de maegt al watse seggen kan;
Al met soo grooten ernst dat haer wort toe-gelaten,
Het jong, het geestig dier te nemen van der straten,
Te brengen op het Slot. Majombe was'er by,
En was om dit geval van ganscher herten bly,
Sy meynt, soo maer de Vrou hoort Pretiose spreken,
Dat haer noch goet onthael noch gunste sal ontbreken.
En soo als sy het gist, soo was'et dat'et viel.
Me-vrou ontfing de maegt als met een open ziel.
Sy blijft gelijck verdwelmt in hare soete wangen,
Sy blijft aen haer gelaet met al de sinnen hangen,
Sy neemtse by der hant, sy leytse door de zael,
Sy valt haer om den hals en kustse menigmael.
Sy spreeckt Majombe toe, sy vraegt verscheyde saken,
Maer veel e boven al die Pretiose raken,
Sy vraegt hoe out sy was. Het wijf dat antwoort haer,
Dat nu haer Nichte quam ontrent de vijftien jaer,
Hier op is in de Vrouw een droeve luym geresen;
Dus oudt soud' even nu mijn waerde dochter wesen,
Indien de goede Godt dien uytgelesen schat
(Dit sprack Vrou Giomaer) aen ons gelaten had.
Maer, laes! nu is het kint in sijne jonge dagen
Met listen weg-geruckt, en uyt'et landt gedragen.
Constançe waerje zijt, of immer komen meugt,
Godt zy door sijnen geest ontrent uw teere jeugt.
De maegt ging onder dies Me-vrou de handen kussen,
En bid haer even staeg haer druck te willen blussen;
En t'wijl vrou Giomaer vast sit op haer en sag,
Ontsluyt het aerdig dier aldus haer droef geklag:
Indien gy, waerde vrou, hebt eenig wel-behagen
In mijne teere jeugt, soo hoort mijn angstig klagen,
En mijn bedroefde stem. De goede jongeling,
Die in het naeste dorp de Lant-drost heden ving,
Dat is mijn waerde vrient, in trou aen my gebonden,
Daer wort geen beter mensch in al het land gevonden;
Al is de krijgsman doot, het is sijn eygen schult,
Hy bracht den vromen helt tot enckel ongedult.
Hy sloeg hem met een vuyst dat hem de tanden bloeden,
Soo dat sijn edel hert hierom begon te woeden.
Hy is geen rouwe gast die oyt sijn leven stal,
Gelijck men met'er tijt wel ondervinden sal.
Hy is een Edelman. Laet alles overwegen,
En ondersoeckt het stuck gelijck het is gelegen,
Gy sult met oogen sien, en tasten met'er hant,
Dat niemant oyt bedrog in al sijn handel vant.
Soo dese jongeling gedwongen is te sterven,
Soo moet ick van gelijck mijn jonge leven derven,
Mijn hert is al te weeck, mijn wesen al te teer,
Als hy sijn leven laet, wil ick geen leven meer.
Ick bid u, waerde Vrou, met al de gansche leden,
Om uw verheven stam, om uw beleefde zeden,
Indien oyt soete min, indien oyt reyne vlam
In uwen geest ontstack, in uwen boesem quam;
Soo slaet een gunstig oog op twee soo jonge menschen,
Die geensins hoogen staet of machtig gelt en wenschen,
Maer poogen een te zijn in vreugt en ongeval,
Tot dat de bleeke doot haer eenmael scheyden sal.
Met dat de jonge maegt haer reden heeft gesproken,
Zijn haer met groot verdriet veel tranen uyt-gebroken,
Soo dat het siltig nat een stroom, een gansche beeck,
En aen Vrou Giomaer een stage vloet geleeck.
Sy dan, mits dit geklag, gevoelt haer gansch bewogen,
Gevoelt haer innig hert als uyt het lijf getogen;
Daer is, 'k en weet niet wat, dat haer de sinnen roert,
En dat haer angstig hert geweldig omme-voert.
Men siet in dit gepeys, men siet haer oogen vlieten,
Soo dat haer in den schoot de druppels henen schieten.
De Lant-voogt onder dies komt treden in de zael,
Verwondert dat hy sag den druck van zyn gemael:
En hier op komt de maegt hem vallen aen de voeten,
En gaet hem insgelijcks met droeve woorden groeten,
Sy weent, en bid, en smeekt, met so een heuschen mont,
Dat hem de goede man al med' ontsteken vont.

Hy kan, met alle kracht, sijn tranen niet bedwingen,
Die hem als tegen dank, op mont en wangen springen;
Hy staet geheel verbaest, hy staet een wyle stil,
Onseker wat hy doen, of wat hy laten wil.
Majomb' houd onder dies haer sinnen op-getogen,
En woeg haer droeven stant met al haer gansch vermogen.
Sy rijst ten lesten op, en seyt eerwaerde vrou,
My dunckt ick weet behulp voor desen swaren rou.
Wilt gy een kleynen tijt hier uyt de zael vertrecken,
Ick sal u met'er daet een wonder stuck ontdecken,
Hoort my een woort alleen, hoort wat ick seggen sal,
Gy sult een eynde sien van dit bedroeft geval.
Majombe sonder meer begaf haer uyt'er zalen,
En ging van stonden aen een aerdig doosjen halen;
En alsse weder quam daer Giomara stont,
Soo knieltse vaerdig neêr, en opent haren mont.
Vergeeft my, seyt het wijf, dat ick eens heb bedreven,
En dat ick nu ter tijt u wil te kennen geven,
Of soo ick na de wet ben waerdig harde straf,
Soo geeft my aen den beul, en sent my naer het graf.
Ick sal, hoe dat'et gaet, de rechte waerheyt spreken,
Gy moogt aen desen romp uw leet en droefheyt wreken,
Ick sal tot aller stont verdragen met gedult
Wat gy my voor verdriet hierom doen lyden sult.
Het is nu dertien jaer, of luttel min geleden,
Dat ick mijn reyse nam door al de Spaensle steden,
En door het platte landt, ick sochte mijn bejag,
Tot dat ick in Madrid een aerdig meysjen sag
Een kint nau twee jaer out behangen met juweelen,
Daer ick, na mijn verstant, behoorde van te deelen,
De voedster, soo ick sag, die stont daer op de straet,
Met seker kamer-maegt verwerret in de praet
Ick greep het jonge schaep, en sonder lange drilen,
Soo reysd' ick in der haest op onbekende palen
En als ick was ter plaets daer ick my seker vont,
Doen leyd' ick in beraet wat my te plegen stont
Ick had eens vast gestelt (ick wil de waerheyt seggen)
Het kint, van all's ontbloot, tot vondeling te leggen,
Om al sijn rijck çieraet en wat'et vorder had,
Te houden voor een roof, en als mijn eygen schat
Maer als ick recht doorsach sijn geest en frissche leden
Doen vond' ick mijn gepeys te strijden met de reden;
En daer op nam ick voor het meysjen op te voen,
Op hope dat'et ons eens voordeel mochte doen.
Ick heb'et dan besorgt, ick heb'et laten leeren,
Al wat te rechter tijt haer jonckheyt mocht vereeren,
Soo dat het geestig dier veel schoone dingen kan,
En is, mijns oordeels, waert den besten Edelman
Maer wat is quaet te doen! wat heb ick droeve slagen
Om dit ondeugend' werck in mijne ziel gedragen!
Hoe was ick even staeg gepijnigt in den geest!
Wat heb ick niet gesorgt! wat heb ick niet gevreest!
Wat heb ick menigmael mijn herte voelen beven,
En drillen als een riet van harden wint gedreven!
Ick schroomd', ook in den slaep, van haest te zijn beklapt,
Of door een snegen Schout alreê te zijn betrapt.
Wel, ick ben des geleert, en hebbe voor-genomen,
Noyt in soo bangen praem mijn ziel te laten komen;
Ick wil aen al ons volck, en wie my raken mag,
Ontraden dit bedrijf, en alle vuyl bejag
Wel doen is rechte vreugt; maer alle slimme gangen
Zijn doodelick vergif die ons de ziele prangen
Hier is dan nu de tijt dat ick mijn schult beken,
Vermits ick op den weg van beter leven ben
Mijn Heer, siet dit juweel, en dese goude keten,
Gy sult van stonden aen den ganschen handel weten:
Of wijst dit niet genoeg den gront van dit geval,
Soo leest eens desen brief dien ick uw geven sal.
Soo haest als sy het schrift den Lant-voogt had gegeven.
Hy siet van stonden aen al dat'er is geschreven;
Hy las'et overluyt en met een open mont,
En dit was in der daet dat hy daer in bevont

Het jonge dochterken dat by my is, en dat ick den naem van Pretiose gegeven hebbe, hiet eygentlick Constançe,

[illegible] een [illegible] van Don Ferdinando d'Assevedo, Ridder [illegible] Calatrava, en van vrou Giomara di Menesez. Ick stal [illegible] dit kint in de stad van Madrid op Hemelvaerts-dag, [illegible] in 't jaer 1595. Het kint hadde doen ter tijt [illegible] juweeltjens die in dit kofferken leggen. Ick hebbe korts [illegible] dit alsoo vernomen, en goet bevonden 't selve by me- [illegible] stellen, misschien of het schier of morgen te passe mog- [illegible]

Met dat vrou Giomacr haer man dit hoorde lesen,
Soo is in haer gemoet een nieu gewoel geresen.
Sy kent het kleyn cieraet, sy kust'et menigmael,
En sijgt uyt enckel vreugt in onmacht op de zael.
De Lant-voogt recht haer op, verbaest van dese saken,
En staet een lange wijl onseker wat te maken.
Me-vrou, nu wat verquikt, hoewel noch flau genoeg,
Vraegt stracks: Waer is het kint dat dese keten droeg?
Het wijf seyt; Waerde vrou, die met u heeft gesproken,
Juyst doen is met'er daet zijn tranen uyt-gebroken,
Dat is het aerdig dier in desen brief vermelt,
En dat tot heden toe uw droeve sinnen quelt.
Dit is uw eygen kint, by my weleer gestolen,
En door mijn slim beleyt tot heden toe verholen.
Ick bidde twijffelt niet, maer neemt uw dochter aen,
En laet na desen tijt uw droeve klachten staen.
Terstont vrou Giomacr, met yver aen-gesteken,
Is uyt het stil vertreck in aller yl geweken,
Sy gaet met grooten ernst en uytermaten ras,
En geeft haer na de zael daer Pretiose was
Die sat daer vast omringt met al de kamer-maegden,
Die met een treurig hert de jonge maegt beklaegden,
Soo om het droef geval, als om haer soeten aert,
En dat haer teere jeugt met Heydens is gepaert.
Me-vrou gaet sich in ernst na Pretiose streecken,
Gaet aen de jonge maegt den boesem open trecken,
En siet haer witte borst. Men vont een kleyne vrat,
Die sy ter slincker-handt ontrent den tepel hadt.
En als men haer den voet ter aerden dede setten,
En met een vlijtig oog daer op bestont te letten,
Soo bleeck het met'er daet, dat twee van hare teen
Zijn als een swane-poot gewassen tegen een.
Me-vrou is buyten haer. De teyckens hier gevonden,
De vrat op haer borst, haer teenen dus gebonden,
En 't gunt men uyt het schrift met klare woorden las,
Versekert haer genoeg wie Pretiose was.
Sy grijpt haer in den arm, sy kustse menig-werven,
Sy voelt een diepe vreugt, en schijnt'er in te sterven,
Sy gaet tot haren man, die sy van herten mint,
En seyt hem: Waerde vrient, siet hier uw eenig kint;
Hier is uw waerde vrucht, die ick u heb gedragen,
Daerom gy hebt getreurt soo veel bedroefde dagen;
Hier is het eenig pant van onse soete jeugt,
Omfangt het nu ter tijt, en dat in rechte vreugt.
De teyckens al gelijck, aen my terstont gebleecken,
En laten myn gemoet niet meer in twijffel steecken.
Sy is het even-selfs die ick u heb gebaert,
Haer lichaem wijst'et uyt, en haer geheelen aert.
Voor al soo komt my voor, hoe dat ick was bewogen,
En ick en weet niet hoe, als buyten my getogen,
Wanneer ick eerst het kint ontrent ons deure sag,
En hier noch onbewust in dese venster lag.
De man (die even soo een wonder hart bewegen
Had door sijn gansche lijf en in de ziel gekregen,
Juist doen het aerdig dier hem eerst voor oogen quam)
Seyt, dat hy dese maegt voor sijne dochter nam,
Seyt, dat hy aen het wijf haer dieste wil vergeven,
En haer oock bystant doen, om wel te mogen leven,
Mits datse nu voortaen wil stillen haren loop,
En haer geheel ontdoen van desen vreemden hoop.
O Heere, seyt hy voorts, wie kan uw wonderwercken,
Wie kan gelijck het dient, uw hooge daden mercken!
Gy hebt ons langen tijt gespijst met tranen-broot,
Gy hebt ons in-geleyt tot aen de bleecke doot.
Gy hebt ons eenig kint nu soo veel droeve jaren
Gedurig om-gevoert in veelderley gevaren;
Gy hebt'et niet-te-min, gy hebt'et noch gespaert,
Gy hebt'et, lieve Godt, tot onse vreugt bewaert.
Het was ons sonden schult, dat wy uw felle slagen
Dus hebben uyt-gestaen, en lange moeten dragen.
Wy hadden vry al meer tot onse straf verdient;
Maer gy zyt onse Godt, ons heyl, en ware vrient.
't Is uwe gunst alleen, 't is uw genadig wesen,
Dat wy uyt dese doot ten lesten zyn geresen,
Dat gy tot onsen troost dit wonder laet geschiên,
Dat wy ons waerde pant alhier in vreugde sien.
Sy was, eylaes! gegaen, sy was gelijck verloren,
Maer sy is wederom als op een nieuw geboren.
Gy hebt ons eens gebracht tot aen het duyster graf,
Nu wast gy wederom ons droeve tranen af.
Wilt ons van heden aen, wilt ons nu dankbaer maken,
Op dat tot uwen dienst ons herte mag ontwaken,
Op dat wy nu voortaen in daet en in de schijn,
Uw dieners, lieve Godt, uw kinders mogen zyn.
Constances hert ontloock terwijlen dit gebeurde,
Haer dacht 't en was geen tijt dat sy nu langer treurde;
Haer dacht sy vont behulp dat haren druck genas,
Vermits haer vader selfs daer eerste Lant-voogt was.
Haer dacht in volle daet, het stuck was nu gewonnen,
Vermits haer saken staen soo wel sy immer konnen:
Maer t'wijl sy in den geest hier mede besig sit,
Soo treet haer Vader toe, en seyt haer weder dit:
Godt heeft ons grooten troost en blijdschap toegesonden,
Om dat gy, waerde kint, ten lesten zijt gevonden,
Om dat gy noch gesont, en in het leven zyt;
Maer daer is echter wat dat my in 't herte snijt.
Ick sie, eylaes! ick sie, dat uwe domme sinnen
Een heyden (wat een schand) een rouwen heyden minnen,
Een heyden sonder Doop, die niet en heeft geleert
Hoe dat men Godt den Soon met reyne sinnen eert.
Met oorlof, seit de maegt, hoort my een weinig spreken;
Ick weet van stonden aen uw droefheyt af te breken:
De vrient, aen my vertrout, en is geen heydens man,
Maer die in volle daet de Christen leere kan.
Hy is noch boven dat van edel bloet geboren,
En heeft my, soo ick was, uyt enckel min gekoren;
En wat na dit geval noch vorder is geschiet,
En seyd' ick, na den eysch, den ganschen avont niet.
Majombe nam het woort, en gaet de man vertellen,
Hoe dat de jongeling quam onder haer gesellen,
Hoe dat hy synen staet en Vaders huys verliet,
Vermits hem sijn gemoet tot Pretiose riet.
Hoe dat hy nevens hier alreede lange dagen
Had vorst, en heete son, en alle leet gedragen;
En dat dit al gelijck maer was een kleyn begin,
Een proef en ondersoeck van sijn getrouwe min;
Dat hy geen dertel spel de vrijster mochte vergen,
Noch met ongure jock haer teere sinnen tergen;
En dat hy door de lust noyt op en was gevat;
Maer dat hy sich in all's met eer gequeten had.
In 't korte: dese vrou verhaelt in lange reden
Al wat de jong gesel voor desen heeft geleden;
Soo datse voor het lest ten vollen openbaert,
Hoe dat sijn Ridders kleet by haer noch is bewaert.
Dit vat de Lant-voogt op, en, sonder lang te dralen,
Laet stracks het rijck gewaet daer in de kamer halen:
Het wijf dat gaet'er om soo vaerdig alsse mag.
Siet dus komt op het lest de waerheyt aen den dag.
De Landt-voogt onder dies gaet Pretiose vragen
Op al den omme-gang van hare jonge dagen,
Op al des werelts loop, en hoe haer dit beviel,
En wat sy des gevoelt ontrent haer jonge ziel.
Sy antwoort over al met soo besette reden,
Met soo een goet bescheyt, en in soo volle leden,
Dat (soo de jonge maegt sijn dochter niet en waer)
Hy streckte voor gewis de sinnen over haer.
Hy vont sich in den geest van hare min bevangen,
En bleef aen haer verstant en hare schoonheyt hangen;
Maer nu het geestig dier als dochter hem bestont,
Soo is hy ganich verheugt tot in sijns herten gront.

En 't wijl de man aldus in blydschap is geseten,
Soo komt het oude wijf en brengt een goude keten,
En brengt het hant-cieraet, en wat den jongeling
Te voren om den hals of aen de leden hing
Als dit de Lant-voogt siet, en hoort de Ridder noemen,
En weet van wat geslacht dat hy is af-gekomen,
Gevoelt hy ander-mael, dat sijn beswaerden druck
Is, door des Heeren gunst, verandert in geluck.
Hy dankt Godt andermael met al de gansche sinnen,
Dat soo een Edelman sijn dochter ging beminnen,
En dat sijn trouwe gunst noyt eens in hem verdween,
Schoon dat de jonge maegt een heydens dochter scheen.
Die heeft terstont de Faem ten luydsten uyt-gekreten,
Sy liet het vreemt geval aen alle menschen weten,
Oock aen de vrijster selfs, die aen den jongeling
Voor desen hare ziel en gansche sinnen hing.
Die gaet daer aen de Wet ten vollen openbaren,
Dat sy, eylaes! vervoert van hare groene jaren,
Vermidts de jong gesel haer quale niet genas,
Hem hadde na-geleyt dat hy een roover was.
En schoon het seldsaem luyd dat by haer is bedreven,
Het wort haer evenwel in volle daet vergeven;
Andreas sprack'er voor; de Lant-voogt nam het aen,
Dies mochtse sonder straf en vreedsaem henen gaen.

't Was al te blyden dag, geen mensch en moet te treuren,
Daer mag niet als vermaeck en soete vreugt gebeuren
De man-slag wort verloent, de Ridder vry gestelt,
En alle die het raeckt ontfangen machtig gelt
De banden, die den Helt benauden aen de leden,
Die worden los gemaeckt of vaerdig af-gesneden;
En voor het duyster hol, dat hem gevangen houd,
Soo komt hy voor den dag geciert met enckel gout.
Sijn vader wiert terstont daer in de stadt beschreven,
En die heeft met'er daet sich op de reys begeven,
Die komt in haesten aen, verheugt en wel gesint,
Vermidts hy sijnen Soon soo wel vertelschapt vint
Daer is geen edel geest die oyt heeft leeren dichten, *
Of hy vilt aen het werck met alle sijn gewichten,
Al wat of spits vernuft, of kunste geven mag,
Dat koomt om deser tijdt ten vollen aen den dag
Men hoort door al de stadt, door alle groene velden,
En door het gansche Rijck van desen handel melden,
De snelle weder-klanck die roept'et in het wout,
En al de werelt juygt dit Pretiose trout

* Den vermaerden Schrijver Doctor *Pozzo*, wort geseyt in 't Spaens dese Historie beschreven te hebben.

AENMERCKINGEN
Op het wonderbaerlijck
HOUWELICK
VOOREN GEROERT.

KORT BEGRYP VAN DE SELVE.

1 *Oorspronck van de Lantloopers, die wy Heydens noemen.*
2 *Of men uyt een pols of ader-slag weten kan of iemant verliefst is, dan niet dat is, of'er een seker beweginge in de slag-ader te vinden is, die eygentlick op de liefde past*
3 *In de handt te kijcken, en daer iemants geluck ofte ongeluck uyt voor te seggen, van wat kracht het zy*
4 *Van de Physiognomie, en of uyt iemants wesen ofte gelaet sijn innerlicken aert te seggen is En by die gelegentheyt een sonderling toon-geval tusschen beyde in-gevoert.*
5 *Of het geoorloft is op houwelickse ofte andere toe-komende saken ondersoeck te doen*
6 *Of het een Christen mensche geoorloft is met een Heyden in houwelick te treden.*

PHILOGAMUS.

Wel hoe, Sophronisce? Is mijn huys een haven om soo voor-by te zeylen met een loopende spriet?

Soph. Ick en had u niet gesien, Philogame, dan juyst als ick uw stemme hoorde, en recht voor uw deure quam

Phil. Soo was dan uw voornemen niet, naer ick hoore, om my de eere van uw versoeck te geven Dan ick en wil nu dies geen vorder ondersoeck doen, behoudens dat gy met my binnen treet, en dat gy (naer ons laetste afscheyt) my nu openinge wilt doen van uwe in-vallen op het seldsaem houwelick van den Spaenschen edelman met het Heydinnetjen

Soph. Eerlicke lieden zijn gewoon haer beloften gestant te doen, schoon het haer by wijlen ongelegen is. Wel aen, treet binnen, en segt my daer wat gy van my verloeckt.

Phil. Op de gelegentheyt van de voornoemde geschiedenisse, wilde ick voor eerst (soo het u wel gevielt) een weynig verstaen, wat gy houd van dese lant-loopers, die men Heydens noemt en van waer de selve haer begin en oorspronck hebben genomen want sulcks dunckt my aenmerckens weerdig te wesen.

1. Soph. Daer wort verscheydentlick van gevoelt, hier Philogame. Gy [illegible] het hier van *E. Pasquier* in sijn 4 boeck, in 19 cap. van het Ondersoeck van Vranckrijck, die verhaelt uyt [illegible] schrijvers, dat dese menschen in 't jaer 1427 in Vranckrijck [illegible] zijn gehen, en dat de selve als doen verhaelden [illegible] uyt het laeg Egypten, onlangs t'onder gebracht [illegible] en gedwongen het Christen geloove aen te nemen [illegible] bende beloop, korts daer na we[illegible] van de Saracijnen [illegible] wonnen sonder tegens de selve [illegible] hebben gedaen vervallende altoos weder van het [illegible] aen de Saracijnen Dat sulcks gekomen zijnde [illegible] Christen vorsten, dat sy luyden wederom zijn aengetast [illegible] nen, en de Saracijnen verdreven. niet willende de Christen [illegible] sten toe-staen (vermids haer lichtvaerdigheyt [illegible]) dat sy de selve in haer land souden blijven, ten ware sy [illegible] voegt naer Romen, om daer van den Paus [illegible] ordre als daer goet sonde gevonden worden [illegible] selve daer op kleyn en groot naer Romen waren [illegible] en dat de Paus (alles gehoort en overwogen hebbende) de selve hadde [illegible] geleyt tot haer boet en beteringe, seven jaren lang [illegible] dwalen door de werelt, sonder middeler tijt op bedde [illegible] slapen, lastende [illegible] ren, dat yder kruys draegende Bisschop [illegible] te geven voor een [illegible] ponden [illegible] jare 1427 in den Ongit [illegible] jaren alreede te hebben gedwaelt *Pasquier* verhaelt [illegible] vertellen van die gene die sulcks als doen gesien [illegible] mans gansch swart waren, met [illegible] eles oir een olte twee silvere [illegible] voor het meerendeel [illegible] swart, als een paerde-staert, gansch [illegible]

kleedinge, een lappe lakens om 't lijf gebonden hebbende met koorden vast gemaeckt, en in 't korte, een vreemt gespuys van menschen. Noch wyders datse veel haer werck maeckten van de lieden in de hant te kijcken, en yder te seggen wat hun voor geluck ofte ongeluck gebeuren soude, ofte alreede gebeurt was; datse veel onrust tusschen man en wijf verweckten, en vreedsame houwelicken vol twist maeckten, de mans inbeeldende dat de vrouwen quaet garen sponnen; van gelijcken datse door quade kunsten het gelt uyt der lieden beurse in de haere konden doen komen: en eyndelijck, dat de Bisschop van Parijs ten lesten sich tegens de selve stelde, en een deftige predicatie tegens haer bedrijf dede doen door een Prediker-monick, genaemt *le petit Jacobin*, de welcke onder andere seer berispte alle de gene die sich in de handen van dit volck hadden laten sien, en de selve geloof hadden gegeven: en tot besluyt datse van daer spoedelijck moesten vertrecken, en haren weghnemen na Pontoise. *Munsterus* verhaelt, datse in Duytslant eerst zijn gesien in 't jaer 1417. En soo gy breeder bescheyt hier van soeckt te weten, moogt den selven met andere schrijvers nasien, soo 't u gelieft. Te weten *Camerar. hist. medit. part.* 1, *cap* 17. *Gesner. in Mithridat. Æneam Sylvium*, &c.

2. Phil. Ick sal my derhalven vergenoegt houden met dat ick van u gehoort hebbe, en wil nu komen tot de geschiedenisse selfs.

Ick hebbe voor eerst gelet in 't lesen van het eerste deel deser geschiedenisse, dat Pretiose (soo het scheen) behendelijck wist uyt te vinden saken die selfs een Doctor in de medecijnen niet en konde bemercken, te weten, dat Giralde door liefde vervoert moeste wesen, en dat sulcks d'oorsaecke was van haer sieckte. Nu by dese gelegentheyt wilde ick wel onderrecht wesen, ofte na de kunsten der medecijnen, ofte van de ondersoeckers der naturen, of'er een sekere bysondere slag van pols zy, of eenige gewisse teyckens in de slag ader, daer uyt iemant (die de kunste verstaet) sekerlick soude konnen weten of een jonge deerne verliest of met liefde bevangen is, dan niet. Want indien sulcks geleert konde worden, ick wilde 't my wel gelt en tijdt laten kosten om sulcks te weten, om redenen die ick daer toe meyne te hebben. Ten anderen, soo ben ick begeerig te weten, of men door waerseggers, of diergelijcke soorte van menschen, ondersoeck mag doen op houwelicksche ofte andere toe-komende saken.

Soph. Dit is een vrage die het geheym en verborgentheydt van de medecijnen raeckt, en die mitsdien best by Meesters van de selve kunst beslecht soude konnen worden: niet-te-min om u niet verlegen te laten, en vermids ick al somtijs mede een weet-gierig oog hebben laten gaen over boecken van die gelegentheyt, soo kan ick seggen dat eenige van de ervarenste in die wetenschap, en by namen de geleerde *Avicenna*, en met den selven *Franciscus Valesius lib.* 3. *Controvers. Philos. & medic. cap.* 14. *Jaques Ferrand* (*A guerir de la maladie d'Amour en melancholie Erotique.*) een groot Spaens Doctor, met verscheyde andere van de geleerdste in die kunste vast stellen, dat'er geen bysondere ader slag en is, oock geen seeckere teyckens in de selve, waer door die sieckte eygentlijck bekent soude konnen worden. En voor reden wort by de selve in-gebracht, dat de liefde, soo lange die in de palen van de redelickheyt blijft, is een genegentheyt die in het breyn haer woonplaetse houdt: maer buyten ofte boven reden en regel gaende, dat de selve dan in de lever en niet in het herte sich onthoudt, en dien volgende dat uyt de pols ofte ader (die uyt het herte haer beweginge heeft) geen vaste teyckenen en konnen worden genomen, om te weten of iemandt met de minne koortse gequelt is, dan niet, en noch min, wie daer van d'oorsake mochte wesen.

Phil. Gewisselick het is my leet dat de kunste soo verre niet en gaet, en dat de geesten in soo scherp-sinnigen eeuwe, als wy beleven, (daer 't al schijnt ondersocht te worden) noch soo hooge niet en zijn geklommen, te meer vermits ick bemercke, dat al lange in voorleden tijden een groot deel van dese kunst is ontdeckt geweest, even by ouden vrouwen die wat geslepen waren. Ik sie dat *Canace*, in dit gast-huys sieck leggende, klaer uyt seyt, als *Ovidius* verhaelt,

Mijn voester heeft den brant van mijn bedeckte wonden,
Uyt ick en weet niet wat, behendigh ondervonden,
Die seyde my in 't oir: Ick sie het datje mint,
En dat uw jeugdig hert tot vryen is gesint

En dat alsoo zijnde, soo dunckt het my vreemt dat alle onse groote Doctoren hier in noch maer als mollen en zijn, daer een oudt wijf al van doen af soo klaer in sagh.

Soph. Al sachtjens, lieve jongeling. Want al is 't soo, dat ick uyt de getuygenissen van de geleerde hebbe geseyt dat'er geen eygen pols slag en is die juyst op de liefde past, soo en volgt daer niet uyt dat de kunstenaers uyt andere gelegentheden, ja oock uyt de pols selfs, niet al merckelicke dingen en souden konnen ontdecken, daer uyt men iemants gestalte soude konnen weten. Ja ick segge u in tegendeel, dat'er veel ervaren Medecijns eertijts zijn geweest en noch zijn, die door middel van de kunst ten klaersten hebben weten t'ondervinden, dat iemant van die wespe gesteken was. *Avic. lib.* 3. *cap de amore.* En noch meer als dat, *Soranus* van Ephesen (als in het leven van *Hippocrates* te lesen is) ontdeckte klaerlick de liefde die de Konings *Perdiccas* droeg tot *Phyla*, een by-sit van sijn vader, en dat even op de selve maniere gelijck *Erasistratus* uyt-vont de brandende genegentheyt van *Antiochus* tot *Stratonice* sijn stief-moeder (*Val. Max. lib* v. *cap* 7.) *Galenus* in sijn boeck, daer hy handelt van de gene die den sieck-aert maecken, beroemt sich te hebben konnen ondervinden den heymelicken minne brant van een Romeynschen Ridder, die de selve geset en gewet hadde op de by-sit van een van de Groote aldaer. Van gelijcken roemt de selve *Galenus* te hebben weten na te sporen de liefde van een voornamelicke jonkvrouwe tot eenen schoonen jongelingh *Pilades* genaemt. *Jaques Ferrand*, een geleert Frans Medecijn, seyt in den jare 1604 behendeliken ondervonden te hebben de malle minne-dritien, die een jong student, een groot Edelman zijnde, heymelick droeg tot een schoone jonge deerne, een kamermaegt in den huyse daer hy sich onthiel, daer van hy de vordere geschiedenisse breeder verhaelt in sijn boeck by hem op dese stoffe beschreven.

Phil. Wel, na dese exempelen uytwijsen, soo en soude men door de kunst niet alleen konnen uyt vinden of iemant liefde droeg, maer oock tot wien. Ick bidde, seg my doch hoe dat toe gaet, want my dunckt dat sulcks een jongman van mijne gelegentheydt van groot gebruyck soude konnen wesen.

Soph. Wel aen, dewijle gy des soo begeerig schijnt te wesen, soo wil ick u seggen 't gene ick'er van bemerckt hebbe. Wilt gy weten of iemant met liefde is bevangen, en op wien ('t zy dan man of vrouwe, maer ick sal nu van de persoon van een vrouwe spreken) soo het dat gy soetelick en behendelick in uw hant krijgt de hant van de gene daer gy de proeve van nemen wilt, en legt dan uw vinger al sachtjens op hare pols, en daer na soo brengt in uw reden te passe den naem van de gene die gy meynt dat haer meest aen 't herte leyt, spreeckt van den selven, loffelick prijsende des selfs schoonheyt, geestigheyt, of andere goede gaven, en t'elckens als gy dien naem noemt, let dan neerstelick wat veranderingh gy in haer oogen, wesen, en sonderlinge aen haren pols slag sult gevoelen: daer is geen twijffel aen, soo de minnepijl haer recht getroffen heeft, of gy sult een ongelijcken dril, en een veranderlicken pols gewaer worden, die geen regel of slag en sal houden. (*Paul. Æginet. lib* 3. *cap.* 17 *de amore.*) Gy sult oock meer andere teyckenen uyt haer wesen, en sonderlinge uyt hare oogen, konnen af nemen die eer zijn te mercken, als te schrijven. Maer dan loopt er noch wat op dat vry aen merckens waerdig is, en van grooten gebruycke, maer daer van op beter gelegentheyt.

Phil. Ick bidde u, en spaert doch geen broot voor de vrienden, en laet niet onder uw tonge 't gene ick soo seer begeere te hooren, als iet dat ick nu ter tijdt weet.

Soph. Neen, vrient, soo plagh men een boer sijn kunst af te vragen: alle dinge en dienen niet uyt geleyt aen soo grage gasten als gy en uws gelijcken zijt: en dusdanige verborgentheden en willen soo op een bot en met eenen adem niet geleert wesen.

Phil. Gy en hebt even-wel dit geenen dooven geseyt, en nu ick den draet hebbe, hope ick het kloen wel te sullen vinden. Ick kan oock lesen, Godt danck, en hebbe u schrijvers hooren noemen die te vinden zijn, ick meyne die na te sien, en te letten wat'er in steeckt. Want ick sie alreeden wel soo veel, dat dit ondersoeck niet alleen by de Medecijnen, maer by de gene die wat kennisse van saken hebben, kan gedaen worden. Het komt my nu te binnen dat ick gelesen hebbe, dat *Erasistratus*, daer gy te voren van gewag deet, de liefde van *Antiochus* gewaer wiert, vermidts hy vernam dat sijn ader-slag t'elckens veranderde als *Stratonice* sijn stiefmoeder in de kamer ofte ontrent het bedde quam, daer hy sieck lagh. De Poeten hebben daerom wel geseyt;

Wie is die heeten minne-brant
Bebendig in sijn boesem sluyt?
De liefde past op geenen bant,
Sy wil, sy sal, sy moet'er uyt.

Soph. Dat is tot daer toe goet, soete jongeling? maer ondertusschen is't geraden u niet te seer te willen vergapen aen de beweginge van de slag ader, om altijdt daer uyt een besluyt te maken, als de selve buyten gewoonte verandert, en rasser of harder slaet op den naem ofte door de aenkomst van eenig persoon: dat t'elckens een uytmuntende liefde hier van de oorsaecke wire. Gy soud lichtelick, soo doende, konnen vervallen in soo een seldsame ongelegentheyt, als ick eens verstont een jong Doctor geraeckt te zijn, uyt gelijcke oorsake.

Phil. Hoe ging dat toe, waerde Sophronisce?

Soph. De selve jongen Doctor, onder andere hebbende een wijle vergeselschapt een vermaerde Medecijn, als hy by de siecken ging (als in Italien tot bericht van de studenten veel geschiet) en gewaer zijnde geworden dat de Doctor (als hy de pols van de siecken getast hadde) wiste te seggen waer door de sieckte was veroorsaeckt, als door eten van meloenen, noten, appelen, vijgen, ofte diergelijck fruyt, bad ernstelick den man, hem te willen openbaren waer uyt hy sulcks wist, als hy seyde. De Doctor, na des hem te hebben laten bidden, seyde hem, dat hy ontrent de siecken komende, naerstelick was gewoon acht te nemen, of hy in of ontrent de kamer van de siecken niet eenige schellen van noten, meloenen of diergelijcke vruchten en vernam, en die siende,

dat

dat hy [illegible] aenging. De nieuwe Doctor, dese lesse wel meyn[illegible]den te hebben, en die willende in 't werk stellen, w[illegible] geroepen over eenen schamelen arb[ey]der, siecke te [illegible] voor wiens hutte hy een vers ciels-vel [illegible] daer op den patient sijn pols gen[illegible] en ge-[illegible] hy [illegible] heck was, en dat sulcks hem niet [illegible] hirden en onverdouwe[illegible] [illegible] [illegible]adde beslaen te eten. D[illegible], de ver-[illegible], dat de Doctor geh[e]el van den weg was [illegible] hebbe in acht dae[g]en langer [illegible] ge-[illegible] Doctor Dennis-slag van de [illegible] den regel, dien hy gehoort [illegible] [illegible] in 't werck stelde. En voor u, [illegible] te letten, dat gy niet in gelijcke dwalin-[illegible]

[illegible] vreesen Sophronisce? Gy hebt my ver-[illegible] M[illegible] vast stellen, dat ind en op den [illegible] de ruis van een Jaster, en oock hier we[illegible], [illegible] daer uyt vastelick te besluyten is d[illegible] van des [illegible] is.

SOPH. [illegible] dat iemant een jonge deerne o[n]t-[illegible]eert, [illegible] verl[illegible]en, ofte andere schimpe[r]heyt [illegible] in quellinge zijnde geval en, een Doctor [illegible] quame te besoecken, en dat de [illegible] persoon, gevoelde de slag-aders in [illegible] slaen, als te voren, [illegible] daer uyt te besluiten, dat sulc[illegible] [illegible] het tegendeel, dat is, uyt lo[illegible] [illegible]hebben? 't Is seecker, dat ja. Want [illegible] gestelt, dat'er geen bescheydt en eygen [illegible] te vinden is die juyst alleen past op de [illegible] niet omsichtigheydt en verstandt alle [illegible] overwogen, eer men tot sulcks [illegible] wel hoe los uw op genomen kunste [illegible]

[illegible] Ick sie wel [illegible] sond my gaerne wederom van 't stuck [illegible] ick en meyn het daer by niet te laten, maer moet het [illegible] (soo men seyt) onder de staert sien, en dan dag en [illegible] wat is uw gevoelen, of men uyt iemants handt o[illegible] [illegible]len, uyt de strepen en linien van de selve, iet sulcks o[illegible] [illegible], rakende iemants innerlicken aert, na de kunst [illegible] [illegible]? En of het een Christen geoorloft is sijn handen te la-[illegible], om eenige voorseggingen in 't stuck van sijn houwelick daer uyt te mogen verstaen? Of dat hy andere [illegible] te gebruycken, om van toekomende dingen [illegible] [illegible]? *Mart. De rio disq. Mag. lib.* 4, *cap.* 5. Hier op w[illegible] w[illegible] Sophronisce.

SOPH. W[at] het eerste aengaet, ick we[e]t dat'er geleerde[illegible] den worden die hier van groot werck maken, en dese [illegible] dienste w[illegible] (is soo genoemt te worden) oock met [illegible] te willen bevestigen, daer toe treckende de plaetsen [illegible] 7 midd[illegible] *Exod.* XIII. 9. Dan de oversettinge van *H[illegible]* [illegible] preeck hier keerden af als de onte doer [illegible] [illegible]-gelien [illegible] *Estienne Pasquier de recher. de Fr[illegible] ca.* 39, vermelt eenige sonderlinge dingen van dese[illegible] Doch wat my aengaet, uytgenomen alleen het ge[illegible] gelegentheyt uyt natuerlicke redenen duydelick [illegible] [illegible] worden) soo meyne ick dat'er al beuselingen [illegible] geen tijdt aen souden willen besteden, als alleenlick om de [illegible]heyt van de menschelicke verstanden daer in te bemercken [illegible] [illegible] dat onder dit bejag quade kunsten worden gepleegt, en daerom en wil ick niemant raden sich hier toe te begeven.

PHIL. Maer soudt gy dan gelijckelick verstaen te verwerpende kunste van *Phisiognomie*, dit is, de wetenschap om uyt het we-[illegible], gestalte, ofte gelaet van een mensche, sijn innerlicken aert te kennen? Daer nochtans verscheyde wijse lieden veel van houden, en daer oock d'ervarentheyt vry wat van ge[illegible].

4. SOPH. Dat is een geheel meer werck, als [illegible] wy nu gesproken hebben, en ick en ben jegenwoordelick [illegible]sint om in het ondersoeck van het selve te treden. Maer in plaetse van sulcks, soo hebbe ick juyst hier nu by my een bysonder trougeval van onsen tijdt, my onlangs by een vrient ter handt gestelt, daer in te sien is dat'er lieden zijn die alleen op het gevoelen van de uyterlicke gestalte des lichaems, selfs sonder behulp van oogen, een vrouwe weten te verkiesen.

PHIL. Ey! ick bid, langt my dat herwaerts, soo het u belieft, waerde man, ick sal 't by mijn selven overlesen, om u geen tijdt te doen verliesen.

SOPH. Wel aen, daer is het gene dat gy begeert, ick heb jegenwoordelick wat te doen by een vrient hier ontrent, overleest middelertijdt dit geval, ick wil haest weder hier zijn, om dan onse begonnen reden te volvoeren.

PHIL. Ick wil soo doen, Sophronisce; soo en sal mijn wachten niet sonder vrucht zijn. Gy doet middelertijt uwe saken.

Daer mede vertreckt Sophroniscus, en Philogamus, hem uytgeleyt hebbende, begon te lesen als volgt:

LIEF-

L I E F D E

Sonder ſien verweckt,

E N

S C H O O N H E Y D T

Blindelings verkooren.

MEn heeft van outs gemeynt dat, als de lieden minnen,
Het oog haer noodig is als leyder van de ſinnen;
Want ſonder dat behulp en weet de menſche niet,
Wat dat met reden ſchoon of wat 'er leelick hiet.
Maer hier in dit verhael daer is een ſeldſaem weſen,
Daer in den ouden tijdt noyt van en wert geleſen;
Kom ſiet hier, ſoete jeugt, een blint, en handig man,
Die ſonder oog-behulp wat ſchoon is weten kan.
De ſtadt die voert den naem van Handen weg te werpen,
Die moet te deſer uur ons domme ſinnen ſcherpen,
Die moet op deſe reys iet brengen aen den dag,
Dat hier in deſen boeck een plaetſe vullen mag.
Terwijl in haren tijdt de water-rijcke Schelde
Veel ſchepen aen de kaey en op de ſtroomen telde,
En dat haer rouwe jeugt is over-al verdeylt,
En met een ſnelle kiel de werelt omme ſeylt,
Doen was Vermander een van deſe rappe mannen,
Die tot een ſtaeg gewin de ganſche ſinnen ſpannen.
Hy had een langen tijdt gehandelt over zee,
En ſtaeg tot ſijnen dienſt veel ſchepen op de reê,
En gelden in de kas, en waren op de ſolders,
En huyſen op het landt, en landen in de polders;
En waerom meer geſeyt? De beurſe waegt'er van,
Hy was in ſijn beroep een groot en deftig man.
Maer ſiet! het ſoet geluck dat iemant plag te ſtreelen,
En met een volle maet ſijn gaven uyt te deelen,
Is veel gelijck een roock, gelijck een teer gelas,
En maeckt tot enckel gal dat eertijdts honig was;
De Man die valt te bed van heete ſucht geſlagen,
Soo dat hy in gekerm verſlijt geheele dagen,
Soo dat de ſoete ſlaep op hem niet meer en ſijgt,
Vermits hy t'aller uur vernieude prangen krijgt.
Men roept van ſtonden aen, men haelt ervare luyden,
Die mengen onder een de krachten van de kruyden,
En gom, en vinnig ſap, dat niet en is bekent,
En wat den Indiaen van ooſt of weſten ſent. (waſſen,
Maer 't quaet verwon de kunſt, en ſcheen geſtaeg te
En op geen medeçijn voortaen te willen paſſen.
Hier door vervalt de vrient als in den leſten noot,
En voelt, gelijck het ſcheen, de prickels van de doot.
Daer treurt het ganſch geſlacht Daer zijn verſcheyde ſaken
Die rou en open ſtaen, en effen zijn te maken,
En dat door hem alleen. Dit quelt den goeden man,
Dat hy ſoo rijcken boel niet ſuyver laten kan.
Hier op wert over-al voor hem als ſtaeg gebeden,
Ten eynd hy komen mocht tot ſijn geſonde leden,
De Dochters hoven al zijn dapper aen het werck,
En maken van het huys gelijck een kleyne kerck

Daer quam om deſen tijd een meeſter ſich vertoonen,
Die vraegt of hem de Man genegen is te loonen,
Indien hy hem genas. Hy wil niet zijn betaelt,
Tot dat hy beter is, en ruymer adem haelt;
Tot dat hy wederom, door krachten van de leden,
De kaye ſal begaen, de beurſe ſal betreden,
En dat men ſeggen mag, en al met vollen mont,
Dat hy tot aen het merg ten vollen is geſont.
Hy die hem dit vermat was ſteke-blint geboren,
Sijn oogen, ſoo het ſcheen, die waren uyt-geſworen
Oock in de moeder ſelfs; en des al niet-te-min
Hy was een rappe ziel, en dede groot gewin.
Soo haeſt dit in het huys by iemant is vernomen,
Men haelt Galenus daer, men laet hem binnen komen,
Men vraegt hem met beſcheyt, of hy ſich kragt vermeet,
En of hy vaſten raet voor deſe ſieckte weet?
Men ſeyt hem boven dat: Kan hy het quaet geneſen,
Men ſal hem na den eiſch beleeft en danckbaer weſen,
En wat hem wert belooft dat ſal hem zijn getelt,
Oock eer hy ſijnen voet daer uyt den huyſe ſtelt.
Vermander, ſeyt de Man, gy moeſt hier anders ſprcken,
Of ick en wil geen hant aen uwe leden ſteken,
Het loon dat ick begeer en is uw gelt of goet,
Het loon dat ick begeer dat is uw eygen bloet.
Ick weet dat hier in huys drie dochters zijn te vinden
Die moeſten nevens u te ſamen haer verbinden,
Dat, als gy zijt geſont en buyten ongeval,
Ick eene van de drie mijn eygen maken ſal,
En dat te mijner keur. Dien loon moet ick genieten,
Stelt my dat heden vaſt: of ſoud'et u verdrieten
Aen my, gelijck ick ben, een dogter toe te ſtaen,
Ick ſal uw dienaer zijn, en weder henen gaen?
Dit klonk den goeden man vry ſeldſaem onder d'ooren,
Hy ſeyd': Ick moet voor-al hier op de dochters hooren,
Die raeckt de ſake meeſt. De man wert uyt-geleyt,
De vrijſters in-gebragt, en alle ding geſeyt,
De Vader doet het woort: Eylaes! mijn ſwacke leden
Die worden alle daeg gedurig af-gereden,
Ach! kinders, na my dunckt, ick ſie van heden af,
Ick ſie de ſwarte baer, ick ſie een open graf
't En kan, naer ick mijn voel, 't en kan niet lange duren,
Ick moet de leſte pijn, ick moet den doot beſuren;
Hier om zijt gy bedroeft, en ſugt den ganſchen dag,
Meer als uw teeren aert en jonckheyt dragen mag
En nu is hier een man die geeft'et niet verloren,
Al is hy ſteke-blint van 's moeders lijf geboren,
Men houd dat hy vernuft in ſijnen boeſem heeft
Meer als oyt meeſter plag die op der aerden leeft.
Die ſtelt, by Godes hulp, dat hy my ſal geneſen,
Wil ick ſlechts milde zijn, wil ick ſlechts dankbaer weſen;
Maer hy begeert vry meer als eenig meeſter plag,
Soo dat ick, na my dunckt, hier in niet treden mag.

Wat dunckt u van het stuck? Sy roepen allegader,
Ach! soo ons bidden gelt, verschoont u, lieve Vader;
Belooft het niet alleen, maer geeft het aen den man
Al wat hy oyt begeert, ja wat hy wenschen kan.
De Vader wederom: maer hy wil hooger singen,
Hy wil geen somme gelts tot sijnen loon bedingen;
Hy wil tot sijn gerief de keuse van uw drien,
En of u dat behaegt dat hebje nu te sien.
Dit luyt de Juffers vreemt, sy staen gelijck verslagen;
Maer stracks soo roept'er een: Ick sal de kansse wagen.
(Sy wou haer Vader sien getogen uyt de pijn,
En wou om sijnent wil een blindens vrouwe zijn.)
Hy is'er oorsaeck van dat ick op aerde leve,
't Is reden dat ick hem mijn lichaem weder geve,
Of stelle t'sijnen dienst. De reste staet beschaemt,
En spreken even-selfs gelijck het haer betaemt.
Een yder stelt het vast haer woort te sullen houwen,
En na de keuse valt den blinden man te trouwen;
Behoudens dat den man geen loon genieten mag,
Voor dat haer Vader is gelijck hy eertijts plag.
Doch hier by wil de vrient het stuck niet laten blijven,
Hy laet'et altemael met goeden inckt beschrijven.
De Vader teyckent eerst, de Juffers op een ry,
Die stellen even daer haer soete namen by.
Doen was de man gerust, en gaet het stuck beginnen,
En op den vijfden dag soo schijnt hy iet te winnen
En waerom lang verhael? 't en is geen langen tijdt
Vermander is den dorst en heete koortse quijt.
Hy is voortaen niet meer bevogten van der hitten,
Begint oock door den dag een weynig op te sitten.
De maeg begint haer werck; dies eet hy sagte kost,
En is den tienden dag van alle brant verlost.
Vermander is verheugt, en laet den Heete dancken,
Dat hy niet meer en is gerekent by de krancken:
Hy noot oock boven dat sijn vrienden altemael,
En regt een langen dis te midden op de zael.
De Meester boven al en is'er niet vergeten,
Maer is by sijnen waert met groote lust geseten.
Vermander sprack en loeg, Vermander dranck en at
Soo wel als eenig mensch die aen de tafel sat,
Te midden in de vreugt, terwijl de gasten droncken
Al wat de rijcke kunst ter eeren was geschoncken,
Soo stont de Meester op, en nam een schoon gelas,
En vraegde sijnen Waert, of hy genesen was;
En of hy nu gevoelt de lust en oock de kragten,
Dat hy een frissen dronk van hem sou willen wagten?
Ja Meester, seyt de man, ick drinck het liever uyt,
Als wat uw kunste brouwt van gom of bitter kruyt.
Ick ben nu tegt gesint eens lustig af te spoelen
Al wat my in de maeg soo bijster plag te woelen.
Hy dede dat hy sprack, en dronck met groote smaeck,
En dat gaf al het volck een wonder groot vermaeck.
Wat dunckt u, sey de man, is dese vrient genesen?
Sy roepen altemael hem ja gesont te wesen;
De daet die wijst'et uyt. Wie kent een siecken man,
Die wijn en goede spijs in vreugde nutten kan?
Hier gaet de Meester aen: wel is de koorts verdwenen,
Soo is te deser tijt mijn loon alree verschenen,
Siet daer is ons verdrag. Hy langt terstont het schrift,
En dat wort door-gesien en wonder nau gesift
Maer wie het over-sag, of wie het hoorde lesen,
Die heeft terstont het loon den Meester toe-gewesen:
De Vader voegt'er by: Ick ben een eerlick man,
Die wat ick heb gedaen niet weder-roepen kan,
Niet weder-roepen sal. T'sa laet de Dogters komen,
Op dat'er van de drie mag eene zijn genomen;
Maer niemant komt'er by of steeckt'er handen toe,
Op dat de Meester selfs alleen sijn keuse doe.
Want soo ligt ons verdrag. Galenus is te vreden,
Midts dat hy met'er hant mag raken hare leden,
Eer hy der een verkiest. Het wort hem toe-gestaen,
En stracks is voor het volck den handel aen-gegaen.
Men liet daer op een ry de drie gesusters setten,
Men liet den blinden man op haer gedaente letten,
Niet door een wacker oog, want hy is stocke-blint,
Maer soo hy by den tast haer teere leden vint
Die outst van jaren was die quam daer aen-getreden,
En regt gelijck een kaers en deftig in de zeden,
Maer ettel niet te schoon. De tweede was mismaeckt,
Dog geestig uyt'er aert, en wonder net bespraeckt
Haer aensigt was besaeyt met duisent grauwe sproeten,
Maer haer beleefden aert die kon het al versoeten
Haer een oog had een schel dat bijster seldsaem stont,
Maer dat en is geen feyl dat oyt een blinde vont.
Haer tanden waren geel, maer regt in hare reken,
En dat is van gelijck geen blinden oyt gebleken;
Het is genoeg bekent, noyt gaet een blinde vast
In dat men niet en voelt of met sijn handen tast.
De jongste van den hoop die had de beste gaven,
Om aen een vierig hert sijn brant te mogen laven;
Sy is van blijden geest en van een snegen sin,
Sy was van lijve schoon, en geestig niet-te-min
Maer seker aerdig quant uyt Spanjen eerst gekomen,
Die had haer jeugdig hert ten vollen in-genomen,
En sy besat het sijn op soo een vasten gront,
Dat hy tot aen de ziel aen haer versegelt stont
De vryer even-selfs was eene van de gasten,
Maer voelt sijn innig hert met droefheyt overlasten,
Vermits sijn waerste pant moet in perijckel staen,
En dat oock over haer het kiesen heeft te gaen
Hy troost hem nochtans wel om datse van den blinden
Niet aen en is te sien, niet uyt en is te vinden
Hy leet eerst grote vrees, maer scheyt'er weder van,
Om dat men met'er hant geen schoonheit voelen kan
Maer siet, de jongeling die vint hem gansch bedrogen,
Sijn vrijster wort gemijnt, en uyt den hoop getogen;
Want na de blinde-man een yder heeft geraeckt,
Soo is't dat hy terstont te jongste sijne maeckt;
De jongste fluks omhelst, en noemt haer uytverkoren,
Die Godt tot sijn behoef heeft weten op te sporen,
Die Godt tot sijnen troost op heden heeft gejont,
Om met hem aen te gaen een wettig trou-verbont.
Hy neemtse by der hant en poogtse weg te leyden,
En wil en van het volck en uyt de kamer scheyden;
Hy gaet in all's te werck gelijck als iemant doet
Die hooge magt gebruykt ontrent sijn eygen goet
Maer seg eens, mijn vernuft, wie sal'er konnen schrijven
Hoe dat men dese twee te samen sag verstijven,
Wat voor een koude schrick door al de leden ging,
Soo aen de soete maegt als aen den jongeling?
Sy staen gelijck versteent, en dat ter weder zijden,
Men siet een groot gewoel in hare leden strijden,
Dan is de vrijster bleeck, dan isse weder root,
En dan eens op een nieu gelijck de bleycke doot.
De vryer is gestoort en wonder seer verslagen,
Hy kan het droef geval in stilte niet verdragen,
Hy ruckt met grammen sin den hoet van sijnen kop,
Hy goyt hem in het zant, hy treet'er boven op
Hy treckt hem by het hair, en, naer het mogte schijnen,
Hy wou daer voor het volck uyt enckel leet verdwijnen.
Maer iemant uyt den hoop begaf sich nevens hem,
En blies hem in het oor een reden sonder stem.
De Docktor ondertdies, ter zijden af-geweken,
Begon sijn innig hert wat vryer uyt te spreken
Maer Opwijk quam'er by, en, met een gauwen trek,
Groet dus den Medecijn, en seyt hem sijn gebreck:
Heer Docktor, veel geluks. Gy kont een vrijster winnen
Alleen door uwe kunst en sonder bange sinnen;
Maer wy ellendig volck zijn slaven jaren lang,
Soo dat ons stage jagt is dickmael sonder vang.
Ick heb dit waerde pant, een langen tijt geleden,
Gedurig aen-gesogt, gedurig aen-gebeden;
Soo dat ick op het lest haer teere sinnen wan,
En sy, tot my geneygt, en wil geen ander man.
Dies, eer je vorder gaet, soo dient u dit geweten,
De ziel van dese maegt die wort van my beseten;
Al wie haer vorder raeckt dat is haer enckel last.
Want sy is buyten my met niet een mensch gepast

Wat ick u bidden mag laet u een weynig raden,
Dat sal my voordeel zijn en u niet konnen schaden;
  Verkiest een frissche bloem die vrye sinnen heeft,
  En die met haren geest in niemant anders leeft.
Het is een harde saeck aen haer te willen komen,
Wiens hert dat al-bereyts met liefd' is in-genomen;
  Sy helt staeg na den man tot wien sy was gesint.
  Gy let dan, lieve vrient, wat spel dat gy begint.
Als Opwijck stille sweeg soo ging de Docktor spreken:
Gy poogt my, na ick merck, wat in de vuyst te steken;
  Ick sie, al ben ick blint, ick sie uw loosen raet,
  Die niet en is gegront als slechts op eygen baet.
Gy wilt my buyten spoor en van den wege leyden,
Maer ick meen van de bruyt soo licht niet af te scheyden:
  Al sie ick niet een steeck, weet dat een jonge maegt,
  (Schoon niet aen mijn gesigt) aen mijnen geest behaegt.
Ick heb de frissche bloem hier weten uyt te kiesen,
En die, hoe dat'et gaet, en wil ick niet verliesen.
  Waerom word' ick benijt? al is de Vrijster schoon,
  't Is mijn gewonnen prijs en mijn verdiende loon
Schoon ick haer noit en sag, haer beelt is my beschreven,
En 't staet als binnen my geschildert naer het leven,
  Geprent in mijn gemoet; soo dat ick evenstaeg
  Haer mont en geestig oog in mijn gedagten draeg.
Ick sie haer heus gelaet, ick sie haer rappe gangen,
Soo dat aen haer alleen mijn gansche sinnen hangen.
  Weet, als Godt eenig mensch met droeve blintheit (slaet,
  Dat hy in diep gepeys dan vry wat hoger gaet.
Het is hier met den mensch op aerden soo gelegen,
Oock even uyt het leet soo rijster dickmael segen;
  Gy daerom quelt my niet, en stelt uw hooft gerust:
  Want in dat gy begeert bestaet mijn gansche lust.
De Vrijer wederom: Ick moet wat vryer spreken,
Hoe! kent een blinde-man dat noyt hem is gebleken?
  Of weet'er eenig mensch, die noyt sijn leven sag,
  Wat root, wat aerdig wit, wat schoonheyt wesen mag?
Glooft'et, waerde vrient, dit zijn maer zinne-vlagen,
Die yder setten kan en weder henen jagen,
  Al naer het hem bevalt, en naer een yder beelt.
  Hem om het deusig breyn of in den boesem speelt.
De schoonheyt die gy meynt in dese maegt te wesen,
En die, gelijck het schijnt, uw pijne sal genesen,
  Bestaet, wat u belangt, niet in een jeugdig vleys,
  Noch iet dat wesen heeft, maer slecht in uw gepeys.
Wilt gy de proeve sien? verset maer uw gedachten,
En kiest een ander vrou, gy sultse schoonder achten;
  Want gy die niet en siet, besit een rooden mont
  Als gy die met den geest in u verweecken kont.

Dit kan een blinde doen en niet gemeene menschen,
Gy maeckt een aerdig beelt, en dat naer eygen wenschen,
  Gebruyckt maer uw verstant als maer een lichaem wel,
  Soo hebje volle macht ontrent het buyte-vel
Gy kont een wacker oog en schoon gebloosde kaken,
Gy kont een witten hals en roode lippen maken,
  Gy kont al datje wilt Siet wat een groote macht
  Heeft u in dit geval de blintheyt aen-gebracht.
Gy dan en uw's gelijck moet lieven door gevoelen,
En kont alsoo den brant van uwe lusten koelen;
  Ey kiest een frissche maegt van leden wel gemaeckt,
  En die met vrye wil tot uwe koets genaeckt.
Doch wat dan vorder raeckt den blos van hare wangen,
Het waes van haren mont, de drift van hare gangen,
  Beelt u dat krachtig in soo schoon het u behaegt,
  En schept in uw gemoet een gansch volkomen maegt.
Gy dient, naer mijn begrijp, gy dient'er een te trouwen
By niemant oyt versocht, by niemant onderhouwen,
  Die niet en heeft gemalt en niet en heeft gemint,
  Maer die tot u alleen ten vollen is gesint.
En siet, geleerde man, soo gy het wilt gehengen,
Ick sal u soo een wijf in uwe kamer brengen,
  Niet uyt een slechten hoop, of ick en weet niet wie,
  Maer uyt het eygen huys en eene van de drie.
Sy is vet, lijvig, gaef, en van gesonde leden,
Sy is oock van de jeugt begaeft met goede zeden,
  Sy heeft een rappe tong, en is van soete tael;
  Soo gy het wel begrijpt, gy hebt'et altemael.
't Gesicht is u verstopt, wat kan u schoonheyt baten?
Tracht na een soete mont die geestig weet te praten,
  Die sal u beter zijn. Gy hebt een wacker oir,
  En wat het oog ontbreecke vint dat door uw gehoor.
't Is vry geen klein vermaek als jonge vrouwen spreken
Met reden, met verstant, met aengename streken;
  Men segge wat men wil, geen schoonheyt heeft'er by,
  Het maeckt een treurig man en droeve sinnen bly.
Wel konj'u, lieve vrient, soo wel met haer geneeren,
Soo konje, na my dunckt, de mijne wel ontbeeren;
  Gebruyckt maer uwen geest, ons twist die is gestilt,
  En gy hebt evenwel een vrou gelijckje wilt.
De Vader hoort'et aen al wat de Docktor seyde,
En hoe de Jongeling sijn reden weder-leyde;
  Hy quam wat naerder by, en sey den blinden aen
  Wat dat, naer sijn begrijp, hier noodig is gedaen
De gasten even-selfs die komen hier geweken,
Die komen voor de maegt, en voor den vryer spreken,
  Die roepen overluyt, dat ja de blinde-man
  Oock sonder ongerief de sake rechten kan;

Dat jy het ſoo betaemt en ſoo behoort te weſen,
En dat ſijn heuſche daet twee lieven ſal geneſen,
Twee lieven vrientſchap doen, en brengen uyt den noot,
Jae haer benaeude ziel verloſſen van den doot.
Hy ſtaet een wijle ſtil, onſeecker wat te maken,
Om uyt dit vreemt gewoel ten leſten eens te raken;
Hier op begint hy dus: Het ware groote ſchant
Indien ick laten moeſt dit uytverkoren pant.
Wie kan ſijn eerſte min ſoo vaerdig omme-keeren?
Wie kan, als met gewelt, ſijn driften overheeren?
My dient al langer tijt, en vry al meerder kracht,
Op dat ſoo grooten ſtuk mag werden uyt-gewracht.
Dit greep Anſelmus op, een van de naeſte vrienden,
Die tot een goet beſluyt van deſen handel dienden,
En ging den Docktor aen: Ey weeſt hier niet beſchaemt,
Dit van u weit verſocht heeft Prinſſen eerſt betaemt.
Als David aen den Reus den kop had af-geſlagen,
En hem een friſſche maegt ſtont op te zijn gedragen,
Was Merop niet geſint tot ſoo een jongen helt;
Soo dat in haer plaets haer Suſter is geſtelt:
Haer Suſter, wiens gemoet tot David was genegen,
En, ſiet, de wijſe Vorſt en had'er geenſins tegen,
Hy nam het vrouwelijn dat tot hem was geſint,
Daer in hy ſijnen wenſch met groot vermaken vint.
Op ſchoonheyt veel te ſien en nau te willen letten,
En op ſoo ſwacken gront ſijn hert te willen ſetten,
Dat is een ydel ding, en niet als enckel waen,
Daer op een deftig man noyt vaſt en heeft geſtaen.
De ſchoonheyt, lieve vrient, daer van de lieden raſen,
Beſtaet, naer mijn begrijp, in rechte vieſe-vaſen,
Men twiſt noch even-ſtaeg, men twijffelt over-al
Wat datmen in den menſch voor ſchoonheit keuren ſal.
Daer is nau eenig volk, of 't heeft verſcheide gronden,
Daer op dat iemant ſchoon of leelick wert bevonden.
D'een noemt een vryſter moy, vermits een aerdig wit,
Een ander prijſt een hair, ſoo ſwart gelijck een git.
Ick heb een kuſt beſeylt daer plat-geſtrekte neuſen,
En ooren niet bequaem als voor de grootſte Reuſen,
Zijn in den hoogſten prijs; en daer een jonge maegt,
Vermits een grooten mont, de malle jeugt behaegt.
Ick heb een landt geſien, daer niet als lange borſten,
En even ſoo geſtelt gelijck als boere worſten,
Zijn lieftal aen het volk. Een ander wilſe ront (gront.
Maer al wat ſchoonheydt raeckt zijn dingen ſonder
Daer woont een ſeker volk ontrent de noortſe klippen,
Dat wil geen teere mont, maer wenſcht om dicke lippen;
Een ander prijſt een krop al iſſe bijſter groot,
Een ander wil een hooft gelijck een ſuyker-broot.
D'een wil ſijn vrouwe vet, een ander wilſe mager,
Een ander wilſe ſnel, een ander wilſe trager,
Een ander prijſt de maet; en geen ſoo wijſen man
Die op dat ſchoonheyt hiet een regel ſetten kan.
De ſchoonheyt wert gevat, of na de geeſten ſweven,
Of na de landen zijn daer in de menſchen leven;
Doch wat'er iemant kieſt, een wit of bruyner vel,
't Is al maer los gepeys, en enckel ſinne-ſpel.
En dit gelt even ſoo ontrent de greuſte menſchen,
Die met hier oogen doen al watſe konnen wenſchen:
Wat ſal hem dan geſchiên die noyt den hellen dag,
Die noyt een jonge maegt in haer geſtalte ſag?
Maer waerom meer geſeyt van deſe vreemde ſlagen?
De ſchoonheyt, ſeg ick noch, beſtaet in ſinne-vlagen,
In enckel dweepery. Siet hoe de werelt malt!
Voor my, ick noeme ſchoon dat iemant wel bevalt.
En ſeker wilt' het ſtuck na rechten eyſch bemercken,
Uw geeſt moet anders ſins ontrent de ſchoonheyt wercken
Als iemant van het volck, als Fop of Lubbert doet
Want die gaen niet te werck als op den ouden voet.
Maer gy, die niet en ſiet, moet binnen uw gedachten
Vaſt ſtellen ſchoon te zijn dat nau geen menſchen achten,
En dit meeſt al het volk niet eens voor ſchoonheyt kent
Dient u, eerwaerde man, voor ſchoonheit ingeprent.
Want ſoo gy voor u neemt tot uw vermaeck te trouwen
Een van de ſoetſte jeugt of van de ſchoonſte vrouwen,
Ey ſeg my doch een reys wie deſe vreugt [illegible]
Gy trouwtſe voor het volk, mits gy haer n[illegible] en ſiet.
En dat is anders niet als kriele luſten wetten,
En 't vorder dat'er volgt en konje niet beletten:
Want die geen menſchen ſiet ook midden op den dag,
Die geeft een dertel menſch al wat hy wenſchen mag.
Een poeſelagtig lijf, en twee geſonde wangen,
En hair dat geeſtig krult, en herten weet te vangen,
Een boeſem niet te grof en met niet te bijſter teer,
Neemt dat tot uw vermaeck. En wat doch eysje meer?
Als 't bol en vleeſig is al wat'er is te voelen,
Daer kan een eerlick man ſijn hitte wel verkoelen:
En ſoo der een, die ſiet, het qualick meynt te ſtaen.
Heer Docktor weeſt geruſt, 't en gaet u geenſins aen,
Uw mont vint haer gerief, gy kont uw lippen voegen,
Uw hant die wort gevolt, dat moet u vergenoegen,
Al wat'er vorder reſt en weet een blinde niet
Wat kander leelick zijn voor een die niet en ſiet?
Hier gaet een blinde man een ſiende menſch te boven,
Wie ſiet en kan geen jeugt voor eeuwig ſich beloven;
Want als de ſchoone verw in vrijſters henen gaet,
Een die niet blint en is verneemt'et met'er daet
Maer een die niet en ſiet (hoe-wel de jaren komen)
En dat een ſchoone vrou haer luyſter is benomen,
Die vint haer edel waes gedurig even net,
Vermits hier eerſte beelt is vaſt in hem geſet
Maer wat'er eenig menſch voor gronden mogte leggen,
Galenus bleef geſet, en liet hem niet geſeggen,
Hy ſtont gelijck een rots Als dit de Vryer ſag,
Soo ging hy weder aen ſoo dapper als hy mag.
Heer Docktor, naer ick ſie, gy liet u niet bewegen,
En wilt juyſt deſe bloem daer ick toe ben genegen,
En gy ſlaet van der hant al wat'er iemant ſeyt,
Ey let eens wat een plaeg hier voor u wort bereyt
Ick ſou, ſo gy haer kreegt, mijn onregt moeten wreken,
Ick ſou niet ledig ſtaen haer veel te komen ſpreken,
En dan en ſcheyd' ick noyt als met een hupſen ſoen,
En wat ſult gy, eylaes! hier tegen konnen doen?
Ick heb de vrijſter lief als uyt geheele kragten,
En ſy en haet my niet. Prent dat in uw gedachten;
Want 't is voorwaer een ſtuck daer op te letten ſtaet
Voor een die dertel jock en mede-vryers haet
Twee herten eens geſint, en tot haer duiſt genegen,
Daer baet geen ſtage ſorg, ſy vinden duyſent wegen,
Haer ſinnen altemael die zijnder op gewet;
Al ſat'er Argus by, hy dede geen belet.
Galene, zyd gy wijs, ſoo kieſt de naeſte Suſter,
Dat ſal u nutter zijn, en vry al wat geruſter
Dan of gy mijne kreegt; want, vrient, ſo dat geviel,
Gy bragt een ſtage ſorg op uw benaude ziel,
En al noch ſonder vrugt Meer heb ick niet te ſeggen,
Gy wilt eens voor het leſt de ſaken overleggen,
Het raeckt u aldermeeſt. De man, dus aen-getaſt,
Wort in den geeſt gedruckt als met een ſwaren laſt.
Gelijck een hoogen boom bevogten van de winden,
Die midden in den ſtorm geen ruſt en weet te vinden,
Staet eerſt een lange wijl en waggelt over kant,
Maer valt ten leſten om en deekt het naeſte lant.
Dus is de man geſtelt. Syn hert begon te beven,
En ſijn beroert gemoet dat ſcheen het op te geven.
Hy ſijgt daer op een ſtoel, en t'wijl hy neder ſit
Verhaelt hy ſijnen geeſt, en ſeyt ten leſten dit.
Van al dat is geſeyt en heeft my niet bewogen,
Noch van mijn eerſte lief de ſinnen af-getogen,
Als dat ick hier verſta dat ſy een ander mint,
En nu geen vrye ziel in haren boeſem vint
Wat hier uyt rijſen kan, dat is wel af te meten,
By alle die maer iet van deſen handel weten;
De werelt is te boos, en voor een blinden man
Is dit de meeſte plaeg die iemant dencken kan.
Wel aen, indienje kont, laet hier een vryſter komen
Die van voorgaende min niet in en is genomen,
Die niet en heeft gemalt, maer ſtaet in hier geheel,
Die ſal noch heden zijn mijn uytverkoren deel.

Het

Het woort was ſtracks gevat, en ſonder lang te dralen,
Men laet van ſtonden aen de tweede Suſter halen,
Men ſeyt haer wat'er ſchuylt, en hoeſe nu een man
Met eer en vrienden met voor haer bekomen kan.
Men ſeit haer dat de kans dient waer te zijn genomen,
Vermits die noit ſo ſchoon haer voor en was gekomen,
Men ſeyt haer dat het luck is uyt'er maten glat,
En dat het is een ding dat haeſt dient op-gevat.
Men ſeyt hoe wel de man ſijn oogen heeft verloren,
Dat hy noch echter dient by haer te zijn verkoren;
Dat, ſchoon al is hy blint, haer dat geen hinder doet,
Mits hy door ſijn geſigt den koſt niet winnen moet.
Dat jà de blintheyt ſelfs hem leyt tot hooge taken,
Hem leert de rechte kunſt tot in de gronden raken;
Dat niemant met het breyn ſoo vaerdig ſpelen kan,
Als een die niet en hoort, of als een blinde-man.
* Dat in voorleden tijt een van de wijſte menſchen,
Om beſt te mogen ſien, de blintheyt dorſte wenſchen;
Dat hy ſoo lange ſogt, tot dat hy naderhant
Sijn oogen in de Son heeft willig uyt-gebrant.
Dat hier nu dient gelet, dat haer ongalick weſen
By niemant wert geſogt, by niemant is gepreſen,
En datſe voor gewis moet leven ſonder man,
Ten zyſe nu ter tijt het ja-woort geven kan.
Men ſeyt dat ſy behoort een blinde-man te trouwen,
Om wel te zijn onthaelt, gelijk de ſchoonſte vrouwen,
Vermits dat uyt'er aert haer leden zijn gemaeckt
Niet om te zijn geſien, maer om te zijn geraeckt.
Hier komt de vader by, die looft haer moye dingen,
Juweelen om den arm, en wonder ſchoone ringen,
En ander vrouwen-tuyg. Fidelle boven al
Die leyt, dat ſy voor-eerſt haer ſpaer-pot hebben ſal,
Dat ſy het eerſte kint, dat Godt haer ſal verleenen,
Een keten geven wil geciert met rijcke ſteenen,
En noch een gulden kop, ſoo groot gelijck een kint,
De ſchoonſte die men weet, of in de winckels vint.
De vrier boven dien ging haer de ſinnen tergen,
Hy looft haer wonder veel, hy looft haer goude bergen,
Hy looft haer, ſooſe wil ontfangen deſen man,
Dat hy noyt geven ſal, en noyt haer geven kan.
Sulcke wel bewuſt hoe dat haer ſaken ſtonden,
En dat niet aengenaems in haer en wert gevonden,
En datſe lijcke-wel het eenſaem leven haet,
Seyt, datſ' haer onderwerpt haer vaders wijſen raet.
Seyt noch dat haer gemoet in vryheyt is gelaten,
Mits dat noyt jonge wulp by haer is komen praten,
Seyt, datſe ſuyver is, en voor een eerlick man
Een vry een reyn gemoet ten echte brengen kan;
Dat vrijſters veel beſogt, geſtreelt, gevleyt, gebeden,
Zijn dickmael niet te pluys ontrent haer teerſte leden;
Maer dat een friſſe bloem, die 't noyt en is gevraegt,
Is in de ware daet een regt volkomen maegt
Dat was voor-eerſt genoeg. Galenus ondertuſſchen,
Die bood ſijn rechterhant, en quam de Vrijſter kuſſen;
Hy ſeyt voor al het volck, dat ſy hem heeft getal,
En hy haer echte man voor eeuwig weſen ſal.
Daer rijſt een nieuwe vreugt en wonder groot vernoegen,
Vermits hen deſe twee ſoo wel te ſamen voegen
Maer dat is niet genoeg; want Opwijk komt'er by,
En toont hem ginſch verheugt en uytermaten bly;
Maer peyſt des niet-te-min, en vry niet ſonder reden,
Dat hy oock even nu ſijn yſer heeft te ſmeden.
Hy gaet den Vader aen, hy doet hem ſijn beklag,
Vermits hy ſijn verdriet niet langer dragen mag
Hy ſeyt, dat hy ſijn huys vry lang nu heeft betreden,
De vrienden heeft verſogt, de dogter heeft gebeden,
Hy ſeyt, dat nu de maegt tot hem ten leſten helt,
En datſ' het ganſche ſtuck aen haren Vader ſtelt;
Hy bid, dat hy voortaen eens vreugde mach gemeten,
De vrijſter, echte vrou, en hem ſijn vader hieten:
Hy bid hem voor het leſt, dat ſoo een blijden dagh
Hem mede tot geluck, en eere dienen magh.
De Vader, aengetaſt op ſijn bequaemſte ſtonden,
En heeft ſijn heus verſoeck niet ongerijmt gevonden;
Hy dient hem van den tijt En met een kort beſluyt
Op eenen avont-ſtont ſoo wort'er twee de Bruyt.
Men ſeyt ons, dat de Maegt die met den blinde troude,
En onder ſijn beleyt den echten acker boude,
Veel ſoete kinders kreeg; en dat het lieve paer
Had vrede, ſonder twiſt, en menig vrolick jaer.
De ruſte van het bed is in des Heeren ſegen,
Niet in, ick weet niet wat, in ſchoonheyt niet gelegen,
De ſchoonheyt is een bloem die al te licht vergiet;
Gy, let op ware deugt, die op uw trouwen ſtaet

* *Democritus Vide Cicer. Tuſculan. Quæſt.* & *Camer. lib* 3. *Medit. Hiſt cap.* 80.

Philogamus en hadde nau het voorſz Trougeval doorgeleſen, of Sophroniſcus was al weder aengekomen Hy dan verwellekomt en nedergeſeten zijnde, ſeyde tot Philogamus · Wel laet ons nu den draet van ons voorgaende geſprek hervatten; want al is'et ſoo dat op u nu geleſen trougeval wel eenige goede bedenckingen konnen werden voortgebracht, ſoo heeft nochtans de geſchiedeniſſe van de Spaenſche Heydinne de outſte brieven, en mitsdien oock 't voorrecht van eerſt afgehandelt te werden.

5 Wel aen dan, wat uwe vordere vrage belangt, te weten, of het geoorloft is op de uytkomſte van toekomende dingen onderſoeck te doen, en tot dien eynde aen waerſeggers of hant-kijckers raet te vragen, daer op ſeg ick rondelick, dat neen. Ick ſta u toe dat wijſe en kloecke mannen, uyt ervarentheyt met lanckheyt van tijde verkregen, door voorteyckenen en ſonderlinge opmerckinge ietwes in deſe gelegentheyt vermogen Maer ſulcks by ſpokers, tovenaers, waerſeggers, of diergelijcken ſlag van volck te willen gaen onder-vragen is beyde by Goddelicke en menſchelicke wetten opentlick verboden. Gods woort ſpreeckt klaer *Deut* 18 De gemeene Rechten van gelijcke en de redenen zijn, vermits het volck lichtelick door dusdanige voor-ſeggingen gaende wort gemaeckt, en tot nieuwigheyt genegen zijnde, tot onruſte van de Staet wort gedreven Doch ſoo gy meer hier van begeert te leſen, ſoo het *Lipſ. in Exemplis* & *Monitis Polit. cap* 4. *quæſt. liceatne in eventus inquirere.*

6 Phil. Maer het byſonderſte dat uyt deſe geſchiedeniſſe in bedencken behoort te komen, is de vrage, of iemant behoort, of vermag een houwelick aen te gaen met wilde, woeſte, en rauwe menſchen, of met de gene die, buyten het verbont weſende, als vreemt zijn van het ware Chriſtelik geloove Op dit gewichtig punt uw oordeel, waerde man.

Soph. Ick en wil my geenſins onttrecken, goede jongelingh, over op mijn gevoelen rondelick te verklaren, alſoo het ſelve, onder al dat wy te ſamen geſproken hebben, als een hooft ſtuck behoort gerekent te worden. Ick ſegge daerom, nademael dat het houwelick is een onverbroken bant, en dat niet alleen de menſchen, maer oock Godt door het ſelve kinderen worden verweckt, en dat het ſelfs de onderlinge verbinteniſſe tuſſchen den Heere Chriſtus en de Kercke, mitsgaders alle geloovige zielen, door het houwelick wort al-gebeelt, ſoo moet nodelick des Heeren mont in die gelegentheyt niet alleenlick om raet worden gevraegt, maer behoort oock de ſelve raet volkomelick te worden gevolgt, ten eynde Godes vrede ons mochte bywoonen in onſe huishoudinge 't Is nu kennelick dat in Godes woort (1 *Cor* vii. 7.) klaerlick wort bevonden ons te zijn bevolen te trouwen in den Heere dat is, in de vreeſe des Heeren, en volgens des ſelfs inſettinge gelijck by het ſelve mede geboden wort geen jock te trecken met den ongelovigen, dewijle het licht met de duiſterniſſe niet gemeens en heeft noch Chriſtus met Belial, 2 *Cor.* vi 14, 15 Maer hoe kan iemant in den Heere geſeyt worden te trouwen, die met ſijn trouwen ſelfs toont dat hy een verachter Gods is, en als tot ſijne vyanden overgaet? voorwaer indien men op eenige gelijckheyt in de ſaken van trouwen behoort te letten, de gelijckheyt in het ſtuck van den Gods-dienſt is verre boven al te wegen, ſonder eenigheyt in de welcke geen ſoetigheyt, ware vreugde, of vrede tuſſchen de getroude en is te verhopen, geen over-een-komſte in 't op-voeden van de kinderen, maer dagelicks ſtoffe tot onruſte en oneenigheyt: alſoo dwalingen en waerheyt met den anderen als erf-vyanden zijn, en ſtaeg onderlinge gewoon zijn te worſtelen, (*Licet vir non oderit uxorem, error tamen odit veritatem. Salvianus,*) en in dien gevalle ſiet men dat den haet van de ſake op de perſoonen ſelfs koomt te vallen, dewijle elck het ſijne poogt te ſpreken *Arnſeus de jur. connub c.* 6 *ſect* 5 Heeft men niet geſien dat in dusdanige houwelicken de vrouwen zijn afgeraden geweeſt van de houwelickſe gemeenſchap met haren man te plegen, als aen de ſelve onreyn en niet geoorloft zijnde? en dat de vrouwen oock ſulcks in 't werck hebben gepoogt te ſtellen en hoe kan in ſoodanigen huys-houdinge een kleyne kercke door gemeene gebeden en het leſen van Gods woort gehouden worden, gelijck ſulcks onder de Chriſtenen betaemt, en van Paulus in 't huys van Philemon wort gepreſen? en hoe kan doch ſoodanigen houwelick, tot trooſt van

de gehouden, geseyt worden te wesen een beelt en gelijckenisse van het verbont met den Saligmaker? (*Molinaus Traicté des Mariages illicites*,) sekerlick in geender manieren. Ick segge daerom, indien iemant, van edelen huyse wesende, sich tot kleynheyt toerekent, indien men hem een houwelick soude vergen beneden de waerdigheyt van sijn geslachte, dat des te meer in desen gevalle behoort in achtinge te komen, dat men dien geestelicken adel in de gemeenschap der heyligen niet en verkorte.

Phil. Ick bevinde uwe redenen van gewichte te wesen, waerde Sophronisce, maer hoort men niet soodanigen houwelick goet te vinden, immers te lijden, op hope dat een woest en ongeloovig mensche, door sijn partuur tot sedigheyt en tot het geloove sal worden gebracht, en dat'er alsoo winste van een ziele sal gedaen mogen worden?

Soph. Dit wort veel tot verschooninge van dusdanige houwelicken bygebracht, lieve Philogame. maer seg my doch een reys. plag men wel een houwelick aen te gaen met iemant die kael en berooyt is, op hope dat hy wel eens rijck soude mogen worden?

Phil. Neen sekerlick, waerde Sophronisce, de lieden geloven in dien deele datse sien en tasten, en anders niet. de hope wort maer waen geacht in dese gelegentheyt. Men moet hier vry al vaster gaen.

Soph. Wel indien men op hope van toekomenden tijdelicken rijckdom geen houwelick en wil gronden, naer onse maniere van leven; dient men dan wel sulcks te doen op hope van dien onwaerdeerlicken rijckdom in 't geestelicke?

Phil. Ick was daer gevat, waerde Sophronisce, eer ick 't recht gewaer wiert. En om de waerheyt te seggen, my dunckt dat uwe redenen al vry wat slots hebben. Maer ondertusschen soude ick misschien wel by exempel konnen bewijsen, dat de man het wijf, en 't wijf den man tot den waren geloove eyndelick heeft gebracht; het welck dan noodsakelick een groot vernoegen moet geven ter weder zijden.

Soph. Ick en wil niet ontkennen, waerde Philogame, sulcks niet somwijlen geschiet te zijn, maer als het gebeurt, soo doet Godt even het selve dat hy in de eerste scheppinge gedaen heeft; treckende het licht uyt de duysternisse. Maer hier tegen is te bedencken, dat niet eenige voorvallende saken, die somwijlen eens gebeuren, maer Godts gebodt een regel moet wesen van ons bedrijf. Het quaet en is niet te doen op dat'er goet van kome, en wat segen Gods heeft die te verwachten die Godes raet niet en volgt? Waer by ick dan noch vrage, nademael het quaet, Godt betert, soo vruchtbaer is, als de ervarentheyt leert, of het niet te vreesen en staet, dat de geloovige van de ongeloovige eer beschadigt soude mogen worden, als dat de ongeloovige door den geloovigen soude worden gebetert. Is sulcks niet gebeurt den wijsen en machtigen Koning Salomon? (1 *Reg.* xi.) y weet dat wel, jongeling, en wat sal dan gemeene en geringe verstanden niet konnen over-komen? De eerste Eertz-vaders, die om hare uytnementheyts wille kinderen Gods van Moyses genaemt waren, hebbende de dochteren der menschen datse schoon waren, ondernomen die ten wijve te nemen. (*Gen.* vi. 3.) en zijn alsoo vleeschelick, ja vleesch geworden. en hebben na hen getogen den onder-ganck van den geheelen aert bodem. En Jacob, die groote helt en Godts worstelaer, hebbende getrout de dochter van Laban, is hy niet gewaer geworden dat een deel van de algoderye van de selve de sijne heeft aen-gekleeft? *Gen.* xxxv. 4.

Phil. Ick vernoege my in uwe redenen, waerde Sophronisce, en 't is, mijns oordeels, onnodig hier meer toe te seggen. het out spreeck-woort is hier en elders niet dan al te waerachtig.

> 't Nachtegaeltjen op de peul
> Dat vermagh te bijster veul.

Efficaces preces mulierum.

Ick daerom uwe aen-merckinge op mijne gedane vrage vast stellende, sal u des ten hooghsten bedancken, en de selve in mijn boesem op schrijven, en door Godes genade hier in 't werck te stellen.

TROU-GEVAL
SONDER EXEMPEL,
Geschiet in
VRANCKRYCK,
In het Jaer MDLIX.

ONs schip heeft lang geseylt ontrent de groene kusten, *
Daer staeg de grage jeugt, vervoert in minne-lusten,
Heeft bijster vremt geswiert; maer daer het echte bed
Ten lesten even-wel sijn woon-plaets heeft geset
Hier gaet'et anders toe, hier rijst een seldsaem wesen,
Hier is een nieu geval, een wonder-stuck te lesen,
Hier is een trou-verbont, maer sonder echten-bant,
En daer noyt jonge Bruyt en boot haer regterhant.
Daer by een echte wijf is overspel bedreven,
Schoon datse buyten smaet, en eerbaer is gebleven;
Daer, om het eygen werck, en om gelijcke daet,
Het wijf onschuldig is, de man het leven laet:
Daer vrugten van het bed en echte kinders quamen;
Maer die sich even-wel van haren Vader schamen.
Hier toe nu, Sang-godin. Want soo een vreemt geval
Kan lust en voordeel doen aen die het lesen sal
Bereyt u, nieusgier volck, en wilt hier oiren bieden
Aen dat in wate diet Tholouse sag geschieden
De stadt is ganich verbaest van so een vreemden slag,
Als sy in haer bevang den loosen handel sag
Garonne was beschaemt, en ging sijn gulle stroomen
Bedecken onder 't lis en digt-gewasse boomen,
Als hem de daet bewees, al wat een listig man,
Tot nadeel van de trou, te wege brengen kan.
Eer dat de jeugt begon, en voor de rechte jaren,
Soo gingen onder een twee jonge lieden paren,
Doch kinders in der daet. Het is een wisse saec!,
Het ooft te vroeg geplukt dat heeft een wrangen smaek.
Geen van de twee en weet den gront van echte wetten,
En daerom niet bequaem op hier beroep te letten
Bertrande was een roos die noch geen knop ontsluit;
Want eerse vrijster was soo is het kint de Bruyt.
Sy was van al de jeugt in hare stadt gepresen,
Vermits haer schoone verw, en haer bevallick wesen
Een Vryer daer ontrent die bied haer echte trou,
En, ick en weet niet hoe, sy wert een echte vrou.
Sy leven onder een tot acht of negen jaren,
En noch en scheen de vrou geen kint te sullen baren,

* Siet hier op *les Arrests de Papon liv. 22. Et Johan Corasis tractatum singularem.*

Sy

Sy draegt of twijffelt niet, ſy bleef gelijckſe was,
Tot dat men aen den man den neſtel-knoop genas
Doen heeft terſtont de vrou een jongen ſoon gekregen,
Die nam de Vader aen gelijck een hoogen ſegen·
Maer korts na deſen tijt, om ſeker mis-verſtant,
Soo ſcheyt hy van het wijf, en geeft hem uyt'et lant.
Hy gaet een langen wijl in vreemde Rijcken dwalen,
Hy vint ſijn tijt-verdrijf in onbekende palen;
Hy gaet oock in den krijg, en ick en weet niet waer,
Tot dat de gulde Son beſluyt het achtſte jaer.
Maer hem zijn op de reys veel dingen overkomen,
Die nut zijn aen-gemerckt, en waer te zijn genomen.
Eerſt t'wijl hy d'oorlog volgt, en't rijck ten dienſte ſtaet,
Soo kreeg hy nevens hem een looſen mede-maet,
Een gaſt van vreemden aert, en vol geſlepe ſtreken,
Die eerſtmael naderhant begonnen uyt te breken,
Die wis ſtaeg by den man als hy in 't wilde liep,
Of als hy ſtille was, en in het leger ſliep.
En, ſoo het veeltijts gaet, de rouwe krijgs-geſellen
Die gaen haer ganſch bedrijf ſich onderling vertellen;
Doch Guerre boven al verhaelt hem menig ding,
En wat'er in ſijn huys en elders omme-ging,
En wat hy menigmael bedreef voor vreemde kuren,
Dat hy met groot verdriet ten leſten moet beſuren.
Let op uw ſpreken, vrient, en op uw ganſch beleyt;
Want al wat iemant weet en dient hem niet geſeyt.
Daer viel een groote ſlag ontrent in deſe tijden,
Vermits den Adelaer de Lely quam beſtrijden,
Men vogt'er langen tijt met liſt en door gewelt,
Tot dat de Franſche magt ter aerden is gevelt.
En onder al het bloet op deſen dag vergoten;
Soo wert het regter been den Joncker af-geſchoten,
Die viel daer over doot; ſoo dat al wie hem ſag
Hielt deſen voor gewis als ſijnen leſten dag
Sijn krijgs-maet boven al, die prent in ſijn gedachten
Dat hem niet als de doot oock heden ſtont te wachten,
Hy ſcheit ſtracks uyt het heyr, en kieſt den rechten pat
Die hem in korten wees het grafig Artigat;
Daer gaet de ſlimme gaſt met voor-bedachte ſinnen,
Daer gaet hy met bedrog een boeve-ſtuck beginnen,
Een ſtuck, een wonder-ſtuck, vol onbekende liſt,
Daer van het Franſche Rijck te voren niet en wiſt.
Hy was in menig deel, ten ienſien van de leden,
Hy was in eenig deel ten aenſien van de zeden,
Al vry wat ſeer gelijck met Guerre ſijnen vrient,
Dat hem tot groot behulp in deſen handel dient.
Hy komt dan tot het werck, hy gaet de kanſſe wagen,
En by de jonge vrou, en by haer naeſte magen,
Hy draegt hem by het volck, en in het openbaer,
Hy draegt hem over-al als of hy Guerre waer.
Hy brengt tot ſijn bewijs ſoo veelderhande ſaken,
En kan ſoo grooten ſchijn ontrent de vrienden maken,
Dat hem het ganſch geſlacht, en al het naeſte bloet,
Of voor een lieven neef, of voor een ſwager groet.
Hy weet tot ſijn bedrog ſoo wonder veel te ſeggen,
En ick en weet niet wat Bertrande voor te leggen,
Van al dat over lang haer beyde was geſchiet;
Dat hy in korten tijt ſijn vollen wenſch geniet.
Had ſy de minſte vleck of boven, of beneden,
Had ſy een kleyne wrat, oock aen haer ſoetſte leden,
Had ſy 'k en weet niet wat, dat ſlechts een egte man,
En niemant buyten hem, met reden weten kan;
Hy kent'et altemael, hy wiſt'et haer te ſeggen,
En ſy en niet een menſch en kond'et wederleggen,
Dit gaf hem eerſt geloof, en namaels volle magt,
Om tot haer in te gaen te midden in der nagt.
Sy noemt hem echte man, ſo doen ook alle menſchen,
Die haer met vollen mont geluk en voordeel wenſchen,
En toonen ſich verblijdt, dat ſy, na langen rou,
Nu weder is onthaelt gelijck een echte vrou.
Het leed als geenen tijdt, haer wort een kint geboren;
Maer hem wort ſtraks de gunſt van ſijnen Oom verloren;
Daer rees een hart verſchil, een onderlingen haet,
Die onder deſe twee gedurig hooger gaet.
Panſette wou bewijs en rekening erlangen,
Van dat uyt ſijnen naem was by den Oom ontfangen,
Van dat'er was beſteet ontrent ſijn's vrouwen goet,
Terwijl hy buytens landts een lange reyſe doet
Hier op ſoo drong hy aen als met geheele kragten,
Hy wil geen naeſte bloet, hy wil geen maegſchap agten.
Maer Guerre wederom ging halen aen den dag
Wat Thiel of ſchade doen, of hinder geven mag
Wiens hooft van boter is die moet gedurig ſchromen,
Die moet niet aen het vyer, of voor den oven komen;
Want ſoo hy eens den kop ontrent de vlamme ſtelt,
Daer is geen twijffel aen de weecke ſtoffe ſmelt.
Nu Guerre tijt te werck met al de ganſche ſinnen,
Om iet door ſlim beleyt op ſijnen Neef te winnen,
Hy ſoeckt, hy ondervraagt, hy let op alle ding,
Hoe dat het heden gaat, en hoe het eertydts ging.
Ten leſten hoort hy iet van deſen handel ſeggen,
Dat gaet hy met verſtant ten naeuſten overleggen,
En krijgt, ſoo doende, ſtof, hem leet te konnen doen.
Wie maer een draet ontdekt, die vint het gantſe kloen.
Hy, naer een korten tijt, gaet vry wat harder ſpreken,
Hem dunkt hy weet genoeg om ſijn verdriet te wreken,
Hy taſt den lincker aen, hy valt hem op het lijf,
Hy ſeyt, dat hy misbruyckt eens anders echte wijf.
Hy ſeyt, dat hy ter ſmuyck is in het huys gekomen,
En dat maer op den naem door valsheyt aengenomen,
Dat hy noyt Guerre was, maer wel Arnolde Thiel.
In 't korte, beelt hem af gelijck een regte fiel.
Panſette, niet verſaegt van ſoo een hart verwijten,
Stelt hem wel happig aen om wederom te bijten, (viert,
Toont dat hy niet en vreeſt, ja niet een menſch en
En dat het ſlim bedrog is tegen hem verciert
Dat Guerre maer en tragt hem van het ſtuk te leiden,
Vermits hy van den bugt niet af en ſoekt te ſcheiden,
Dat Guerre meeſter was, als hy was buytens landts,
En geenſins miſſen wil ſoo wel-gelegen kans·
Dat Guerre meeſt het goet had onder hem geſlagen,
En dat hy daerom tragt hem uyt het lant te jagen;
Dat hy hem veel gewelts en ſmaetheyt heeft gedaen;
En hem al menigmael na 't leven heeft geſtaen;
Dat hy dit heeft gepoogt door veelderhande lagen,
Ja ſchier hem op een tijdt den kop heeft ingeſlagen;
Dat ſtaeg een vinnig mes was tegen hem gewet,
Maer dat ſijn lieve vrou het onheyl heeft belet.
En nu het ſtout gewelt hem niet en wou gelucken,
Dat hy, door enckel liſt, hem neder ſoeckt te drucken;
Maer dat noch even-wel, na leet en ongeval,
De waerheyt op het leſt haer openbaren ſal.
Bertrande, door den Oom, gelijk het ſcheen, bewogen,
Heeft mede van den man haer ſinnen af-getogen,
Sy ſtelt haer klachten in, en brengtſe voor de Wet,
En ſeyt, hoe deſe gaſt misbruyckt haer echte bed.
De Regter weegt het ſtuk; Panſette wort gevangen,
En daer op is het volck in wonder groot verlangen,
Wat uyt het vreemt geval, en uyt het heet geſchil,
Wat uyt het ſwaer geding ten leſten komen wil.
Panſette doet verſoeck, dat al de naeſte vrienden,
En wie dat eenigſins tot deſen handel dienden,
Dat ja Bertrande ſelfs ſou komen voor den Raet;
Om regt te mogen ſien waer op de ſake ſtaet.
Hy gaet dan wonder breet van al den handel ſpreken,
Op dat aen ſijn bewijs geen ding en ſou ontbreken.
De Regter vraegt hem af, van waer hy oorſprong nam,
En wat van ouden tijdt ſijn ouders over-quam;
En wat hem eerſt bewoog dat hy Bertrande vrijde,
En wie hem gunſtig was van ſijn of haerder zijde,
En wie het ſtuck begon, en wie den handel ſloot,
En wie hem eerſt geluck met ſijn geminde boot:
Wat jonkheyt alle daeg de Bruyt quam onderhouden,
Wat maent, en jaer, en dag, dat ſy te ſamen trouden,
Wat kleet Bertrande droeg op haren bruylofs-dag,
En wat men voor çieraet aen hare leden ſag.
Waer dat het echte volk, en waer de jeugt vergaerde,
Wat Prieſter dat het was die hen te ſamen paerde,

Wie

Wie dat er was genoot, wie niet ter ſeeſt en quam,
En wie dat by de Bruyt de naeſte plaetſe nam,
Oock wat'er is gebeurt terwijl de gaſten aten,
Wat mommers in der nagt zijn aen den dans gelaten,
Wie dat de jonge Bruyt tot in haer kamer bragt,
En wat'er omme-ging by naeſt den ganſchen nagt.
Panſette, wat men vraegt, en toont hem niet verlegen,
Sijn antwoort is bereyt, oock eer de Regters ſwegen,
Sijn tong en hapert noit hoe ſtreng ſijn aenſpraeck was,
Het ſcheen dat hy 't verhael als uyt een boeckjen las.
Hy ſtreckt hem vorder uyt, en gaet met een vertellen
Hoe ſich de jonge vrou ging in den huysraet ſtellen,
Hoe ſy bywijlen keef, en hy met ſtil en ſweeg,
En hoe't buyten hoop een jonge ſone kreeg.
Hoe dit hy naderhant tot reyſen wert genegen,
En wie hem was gemoet by-naeſt op alle wegen,
Wat dat hy met hem ſprak, en waer hy heeft vernagt,
En hoe hy ſijnen tijdt heeft buyten om-gebragt.
Hoe dat hy krijgsman wert, in 's Konings dienſt genomen,
En hoe hy voor het leſt in Spaenjen is gekomen,
Wie dit hy op de reys als vrienden heeft gekent,
En waer dat naderhant de lieden zijn belent.
Dit ſeyt hy wonder net, met all' omſtandigheden
Van plaets, en tijdt, en volck, in 't kort in volle leden,
Ten eynd' het ganſch geval mogt werden nagetaelt,
En dat het ſeker ging wat by hem is verhaelt
De Regter, die het ſtuck ſoo deftig hoort vertellen,
Vint goet de jonge vrou voor hem te laten ſtellen,
Om regt te mogen ſien den gront van dit beleyt,
En wat de jonge vrou van deſen handel ſeyt. (ken,
Bertrande die verſchijnt. Men vraegt haer duyſent ſa-
Daer Thiel van had beſtaen een lang verhael te maken,
En dus, en weder ſoo, gelijck den Regter wil,
En tuſſchen hem en haer en is'er geen verſchil.
Maer een ding voegts' 'er by; hoe datſe negen jaren
Was wonder vreemt geſtelt, en ſonder oyt te baren.
En dat vermits haer man, door ſwarte kunſt geraeckt,
Noyt in het echte bed haer leden had genaeckt,
Noyt regt ter hant en naem dat echte lieden plegen,
En daer de gulle jeugt is bijſter toe genegen;
Soo dat haer yder riet te ſcheyden van den man,
Vermits hy in het bed geen ſchult betalen kan
Maer datſe lijckewel niet goet en had gevonden
Te wijcken van de trou, en hare vaſte gronden;
Soo datſe met gedult had alles uyt-geſtaen,
En noyt geen dertel oog had elders laten gaen.
Dat na de negen jaer, door middel van gebeden,
Haer man noch was gebragt tot ſijn geſonden leden,
Dat ſy doen ſwanger wert, en na den vollen tijdt
Hem met een jongen ſoon ten vollen heeft verblijdt.
Dat hy van ſtonden aen, na dat hy was geneſen,
Liet door eens Prieſters raet verſcheyde miſſen leſen,
En at veel heylig broot, ſoo datſe naderhant
Aen hem en ſijn onthael geen mangel oyt en vant.
Terſtont na dit verhael men liet Bertrande buyten,
Men liet den looſen Thiel de kamer-deur ontſluyten,
En als hem wert gevraegt wat hier van is geſchiet,
Verſcheelt hy van de vrou in al den handel niet.
Hy deed' een ront verhael van negen quade jaren,
En dat hy ſich bevont onmagtig om te paren,
En waer hy trooſt verſogt, en waer hy bate vont,
Juyſt ſoo gelijck de vrou, en als uyt eenen mont.
Het ſtuk gaet harder aen. Men roept'er veel getuygen,
Die voor of tegen hem den Regter konnen buygen;
Al wie des kennis heeft die wort'er toe-verſogt,
En in het Hof geleyt, en voor den Raet gebrogt.
Men hoort op dit geval wel hondert vijftig menſchen,
Die niet als ſuyver regt, en geen bedrog en wenſchen,
Ten minſten na het ſcheen, want niemant wort beleyt
Als die van dat hy weet bequame reden ſeyt
De veertig ſpreken ront, en gaen als ſeker ſtellen,
Dat hy is Guerre ſelfs, een van haer met-geſellen,
Hun van ſijn eerſte jeugt in volle daet bekent,
Het ſchijnt dat in haer breyn ſijn weſen is geprent.
Maer noch een meerder hoop heeft even dier geſworen.
Dat hy is Thiel genaemt, en onder hen geboren,
Dat hy een langen tijdt met hen heeft om-gegaen,
Soo datſe wonder vaſt op haer gevoelen ſtaen.
Doch tſeſtig op een ry die komen weder ſeggen,
(Hoewel ſy al het ſtuck ten nauſten overleggen)
Dat hun noch even-wel, tot heden op den dag,
Niet klaer genoeg en blijkt wie deſen weſen mag;
Dat hy nu Guerre ſchijnt, en dat in volle leden;
Maer dat van ſtonden aen ſijn oog en ganſche reden
Naer Thiel geheelik ſwiert; en zijn daerom beſwaert
Te ſeggen of hy wel of qualick is gepaert
Ten leſten gaet de Wet de ſtucken over-leſen,
En Thiel die wert gedoemt ter doot geleyt te weſen;
Maer hy des niet-te-min beroept hem aen den Raet,
Soo dat al wederom het ſtuck in twijffel ſtaet.
't Hof dat niet in der haeſt het vonnis ſoeckt te vellen.
Laet eerſt de jonge vrou en Thiel te ſamen ſtellen
Te midden op de zaeck en voegt'er Guerre by
Siet daer in eenen hoop een vreemde kramery!
Panſette ſtont geſet, en met een vrolick weſen,
Daer was geen angſtig hert in ſijn geſicht te leſen;
Hy toont een bly gelaet, hy toont een vry gemoet,
Geſetter als den Oom, of als de vrouwe doet
Al wat hem wort gevergt daer weet hy van te ſpreken,
Hy blijft niet in het werck, niet in de woorden ſteken,
Maer antwoort met beſcheyt. Bertrande ſtont verict,
Of door het eerbaer root, of bleecken angſt belet
Den Raet aenſiet het volk, aenhoort haer felle klagten,
Maer blijft aen alle kant in diepe na-gedagten;
Het dunckt hun 't vreemſte ſtuk van al het ganſche rijk,
Maer ver het meeſte deel dat geeft den boef gelijck.
Veel meynen, dat den Oom, in deſen boel geſlopen,
Met liſt en ſlim beleyt ſijn Nigt had uyt-gelopen,
En dat hy, met gemack geſeten in het riet,
Maeckt pijpjens voor hem ſelf, en voor een ander niet.
Maer efter onbewuſt van al de diepe gronden,
Die ſy noch langs-om-meer in deſen handel vonden,
En gaen tot haer beraet, of tot het vonnis niet,
Tot dat men in het ſtuck al vry wat klaerder ſiet
Daer wort dan vaſt geſtelt hier nerder op te letten,
En op het ſeldſaem werck het ganſche breyn te wetten,
Te dagen al het volck dat Thiel en Guerre kent,
Om eenmael regt te ſien waer dat het ſtuck belent.
Men laet een grooten hoop van alderhande lieden
Beſchrijven in den Raet, en voor het Hof ontbieden;
Men hoort, men onderſoekt, men vraegt en overleyt,
Maer 't is als enckel nagt al dat'er wort geſeyt
Hoe nau dat iemant ſpoort, de waerheyt is verloren,
Het ſtuck is ſonder gront, en loſſer als te voren;
Soo dat de Regter dubt in ſoo een vreemt geval,
Onſeker meer als oyt wat hy gelooven ſal
Laet ons hier, mijn vernuft, het ſtuck gaen overwegen,
En ſtellen eens het werck gelijck het is gelegen,
Op dat een wacker oog eens regt beſchouwen mag
Hoe duiſter, hoe bedwelmt, hoe diep de waerheit lag.
Neemt agt wie datje zijt, wat dat'er kan geſchieden,
Men vint hier viermael tien en vijf beſette lieden,
Die ſpraken wonder ront, en als met eene ſtem,
Verdoemden Thiels bedrijf, en vielen tegen hem.
Sy gaven, ſoo het bleeck, hier van bequame reden,
Sy kenden deſen gaſt, een langen tijdt geleden,
Sy kenden Guerre ſelfs, oock van der jonckheyt aen,
Soo dat aen al haer doen geen twijffel is te ſlaen.
En onder dit getal ſoo wort'er een gevonden,
Die aen Panſette ſelfs door maegſchap is gebonden,
En deſen hielt den Raet voor Guerre wonder goet;
Want wie beſchuldigt oyt ſijn vrient of eygen bloet?
Een ander, lang gewent haer beyder ſchoen te maken,
Gaf oock met groten glimp onkonſchap deſer ſaken,
Vermits dat hy verklaert dat Guerre groter ſchoet,
Als heden op den dag de ſlimme lincker doet.
Daer waren boven dat nog drie verſcheyde mannen,
Tot nadeel van den boef ten vollen in-geſpannen,

Die

Die ſeyd[illegible] quam van de reys,
Had me[illegible] ſijn gepeys;
Dat hy door [illegible] voor-genomen,
Door eenig ſlim [illegible] te komen,
Dat Guerre w[illegible] ſijn doot geraeckt,
Na dat hy hem [illegible] gemaeckt.
Noch twee [illegible] dit ge[illegible] openbaren,
Hoe ſeker jong-geſel de[illegible] laten varen,
Die mits hy ſijnen weg [illegible] Thoulouſe nam,
En ſlechts daer op een ſprong en by gevalle quam)
Had wonder veel geleyt van ſijn wijt-loopig dwalen,
En hoe hy was verreyſt tot in de Vlaemſche palen,
En hoe hy Guerre ſelfs voor deſen had gekent,
En dat hy van den krijg ganſch deerlick is geſchent;
En dat hem in den ſlag een been is af-geſchoten,
En t'wijl het ongeluck hem bijſter heeft verdroten,
(Midts hy een houten voet moet dragen aen het lijf)
Dat hy in Nederlandt ging ſoecken tijdt-verdrijf
Dat hy noch heden leeft, en weder ſtaet te komen,
Schoon dat een ſlimme gast ſijn plaets heeft ingenomen.
Al dit wort by den Oom den Regter voor-geleyt,
En wat hem vorder ſluyſt en bleef niet ongeleyt
Maer Thiel weet evenwel hier tegen veel te ſeggen,
Hy koomt in tegendeel getuygen overleggen
Tot veertig in getal, ſoo vaſt in haer beſluyt,
Dat ſchier het meeſte volk voor [illegible] het vonnis uyt.
Vier Suſters op een ry, die Guerre Broeder hieten,
Die ſig men dat voor-eerſt haer eygen Oom verlieten,
Die ſeyden met beſcheyt, en ſtelden voor gewis,
Dat hy, die wort betigt, haer eygen Broeder is.
De gront by haer geleyt, de reden dieſe ſeggen,
Is vaſt, gelijck het ſchijnt, en niet te weder-leggen;
Sy wijſen voor den Raet met weynig teyckens aen,
Die groot en wigtig zijn, en klaer voor oogen ſtaen.
Sy toonen even-ſlaeg, dat in ſijn ganſche weſen
Het maegſchap is te ſien, het kroos gelijck te leſen;
En ſchoon hy is verout, door 't waſſen van den baert,
Dat ſich in hem vertoont de gront van haren aert.
Het ſcheen een vaſt bewijs, wanneer de Suſters ſpraken,
En 't bragt geen klein gewigt aen Thiels verboſte ſaken;
Want daer en was geen menſch die van haer qualik ſprak,
Soo dat aen haer geloof geen wettig ſtuck ontbrak.
Noch quam'er voor het recht een deel van haer gebueren,
Die ſpraken op den Oom, en al ſijn looſe kueren,
Die ſpraken voor den man, en voor ſijn goede trou,
En voor het eerlick huys, en voor de jonge vrou.
Sy gaen, tot vaſter gront, in volle daet getuygen,
Wie dat hy is geweeſt ook doen hy plag te ſuygen,
Sy kennen op een draet wie dat hem heeft geteelt,
Als hebbend' onder een wel duyſentmael gespeelt.
Daer zijnder onder hen, die voor de Wet verklaren,
Dat ſy op Guerres feeſt als bruylofs-gaſten waren,
En dat oock even doen, wanneer hy ging te bed,
By hen op ſijn gelaet ten naeuſten is gelet,
Dat aen ſijn regter hant drie groote wratten ſtonden,
En dat in ſijnen mont twee tanden zijn gevonden
Gewaſſen over-een, oock dat hy nagels had
Niet ront, gelijk men plag, maer rou en bijſter plat.
Dat in ſijn ſlincker oog een pleck was aen te wijſen,
Daer als een druppel bloets ſcheen uyt te willen rijſen;
Dat midden op ſijn hooft een kael gehugte ſtont,
En dat men heden noch dit eygen teycken vont.
Veel ſeyden boven-dien, hoe op ſijn weder-komen
(Eer hy tot Artigat ſijn woon-plaets had genomen)
Hy menig goet geſel by namen heeft gegroet,
Gelijck men in 't gemeen de beſte vrienden doet:
En ſoo der eenig menſch oyt twijfel ſcheen te maken,
Wie dat hy weſen mogt als hy hem quam genaken,
Dat hy van ſtonden aen daer op te voorſchijn bragt
Yet, waer door al het ſtuck wert nader overdagt.
Hoe, ſeyd' hy, kenje niet die met u plag te koren?
Die nevens u den bol ſoo dickmael heeft geſchoten?
Die eens de ſwarte beeck wel geeſtig over-ſpronck,
Maer op de tweede-mael in diepen modder ſonck?

Hoe! komt u niet te voor, hoe wy e[illegible] vrolick waren,
Als Floor en moye Trijn te ſamen gingen paren?
Hoe Floor ſoo dronken was, dat hy den ganſchen nagt
Aen Trijnte niet en quam, op Trijntjen niet en dagt?
Of is u dan ontgaen dat wy eens gingen mommen,
En met een loſſen kop een Vrijſters huys beklommen?
En hoe ick wiert onthaelt by ſeker korſel wijf,
En kreeg een vuylen bras van boven op het lijf?
Met ſoo een klaer verhael van diergelijcke ſaken,
Soo was 't dat hy terſtont hem kenbaer wiſt te maken;
Want dien het was gebeurt al wat'er is verhaelt,
Die voelt dat ſijn onthout in geenen deel en dwaelt.
Noch zijnder vier gelijck, die wonder net getuygen,
Dat Guerre maer en ſoekt hier voordeel uyt te ſuygen,
Dat hy door ſlim bedrog en voor-bedagten raet,
Dat hy mer enckel niet gedurig omme-gaet
Dat hy, wanneer ſijn Neef uyt Spanjen was gekomen,
Hem, als ſijn neſte bloet, heeft willig aen-genomen,
En langen tijdt bemint gelijck ſijn eygen ziel,
Tot dat hy onderhant met hem in moeyten viel
Dat hy nooyt aen ſijn Neef en toond een bitter weſen,
Als ſedert dit verſchil is onder hen gereſen [illegible]ſchijn,
Dat ſchoon hy ſich nu draegt ganſch vinnig in den
Hem dikmael heeft bekent ſijn eygen bloet te zijn.
Pinſette, ſoo het ſcheen, in alle ding bedreven,
Doet met een ſtout gebaer den Rechter dikmael beven,
Hy brengt veel dingen by, die niemant weten kan
Als die een vrouwe kent gelijck een echte man.
Hy ſeyt wat tuſſchen hen al dickmael is geſproken,
Eer hem den neſtel-bant ten leſt en wert gebroken;
En hoe de Vrou haer droeg, als hy den ganſchen nacht
(Tot negen jaren lang) ſig by haer ſonder kragt.
Wat ſy, wat hy bedreef, wat ſy te ſamen ſeyden,
Als ſy by wijlen ſcheen van hem te willen ſcheyden.
In 't kort, hy wiſt'et al, tot aen het minſte ding,
Wat in het ſtille bed of elders omme-ging.
Bertrande ſtont beſchaemt, met tranen op de wangen,
Stont met een ſtillen mont, en gaf haer des gevangen;
En, ſchoonſe niet en ſprack, men ſig aen haer gelaet
Dat al wat Thiel verhaelt gewis en ſeker gaet.
Het ganſch geſin bekent, dat hy, naeu t'huys gekomen,
Had na een ſeker kleet van ſtonden aen vernomen,
Een kleet alſoo geboort, en dus of ſoo bereyt,
In ſeker out buffet te voren weg-geleyt.
En dat men [illegible] gewaet, gemaeckt gelijck hy ſeyde,
En uyt het koffer treckt en voor ſijn oogen leyde
Dit al, gelijck hy ſprack alſoo te zijn geſchiet,
Was aen de meyt bekent, en ſy onkent'et niet
Maer onder dit verhael van ſoo verſcheyde ſaken,
Dat Thiel op dit geval wel [illegible] wiſt te maken,
Soo heeft hy noch een ſtuck B[illegible]trande voorgeſtelt,
Waerom ſchier al het Hof voor hem het oordeel velt
Hoort, ſeyt hy tot de Vrou, wilt gy uw regt beweeren,
En met een vollen eer voor Godt den Schepper ſweeren,
Dat gy my voor uw Man of Guerre niet en hout,
En loochent in der daet aen my te zijn getrout,
Soo ſta ick hier bereyt, ick ſeg het onder-wreven,
Soo ſta ick hier bereyt een wreeden doot te ſterven;
Kom hangt dit lichaem op, of doot'et met'et ſwaert,
Of breeckt het op een rat, ick ben de ſtraffe waert.
Dit ſpreeck ick uyt de borſt, en ſalder in volherden,
En gy kont met'er daet uw eygen Regter werden,
Sweert maer, het is gedaen [illegible] niet en doet,
Soo weet dit edel Hof wat my gebeuren moet
Bertrande ſtont verſet, en wou op ſijn begeeren
Geen eet ter wereldt doen, ook hem niet laten ſweeren.
Dies roept hy wederom: Hier komt'er aen den dag,
Dat my de ſmaet gele niet alleen maer uyt ontlag,
Dat ſy door haren Oom voor ſeecker is gedwongen
Tot al dit loos bedrijf, en deſe vreemde ſprongen
Men neem' haer uyt ſijn huys, en uyt de ſlaverny,
Soo is ſy van bedwang, en ick van banden vry.
Noch brengt hy lieden voort, die wijt en breet verklaren
Wat hun van deſe vrou wel eer is wedervaren,

Hoe ſy van haren Oom geen twijffel oyt en ſtoeg,
Dat hy tot haren Man een vinnig herte droeg.
Dat hy haer had gedreigt ten huyſen uyt te drijven,
Ten ware ſy verſtont in dit geding te blijven;
En niemant, wie het was, en hoord' uyt haren mont,
Dat ſy haer by den Man niet wel geruſt en vont.
Maer in het tegendeel, in agt geheele jaren,
Die na ſijn lange reys nu al verſtreken waren,
Had yder een gemerckt, dat ſy hem dickmael prees,
En vrientſchap over-al in volle daet bewees.
Siet dus ſtont al het werck, dus is het ſtuck gelegen,
Dus gaen de lieden aen. De Regter is genegen
Tot Thiel, en vry te meer ter eere van de trou,
En van het aerdig kint, en van de jonge vrou.
Maer t'wijl de Regter dubt in ſoo verwarde ſaken,
En ſit in diep beraed om uyt de ſaeck te raken;
Soo daelt'er uyt de lugt een onverwagt geval,
Dat tot de gronden ſelfs het ſtuck ontdecken ſal.
Juyſt op den eygen tijdt, dat hondert vreemde dingen
Verbaeſden al het volck, en nog in twijfel hingen,
Soo komt de regte man ten leſten aen den dag,
Maer wonder vreemt geſtelt, en anders als hy plag.
Een ſtelte voor een been, die moet den lantſer paſſen,
En hem was aen den mont een rouwen baert gewaſſen;
De krijg, de lange reys, met ander ongemack,
Verteert de groene jeugt, en maeckt de leden ſwack.

Hy van den Oom berigt hoe al de ſaken ſtonden,
Heeft ſtraks met groten ernſt ſich in het Hof gevonden,
Daer klaegt hy ſijn verdriet te midden in den Raet,
En eyſcht te zijn gehoort op dat'er omme-gaet.
't Hof heeft op ſijn verſoek een vaſt beſluyt genomen,
Hem op de verſche daet voor hen te laten komen;
En meynt oock nut te zijn de vrienden altemael,
En wieder heeft getuygt, te dagen op de zael,
Te dagen even hem, die met ſijn looſe treken
Doet al de werelt deur van deſen handel ſpreken,
Voor al Bertrande ſelfs, verſelt met haren Oom,
Om eens op vaſten gront te raken uyt den droom.
Voor-eerſt ſoo wort gehoort die nu was aen-gekomen,
Dien heeft het Hof met ernſt en deftig voorgenomen;
Hem wort al voor-geſtelt wat Thiel was af-gevraegt,
Daer in hy na den eyſch ſich niet te wel en draegt;
Hy antwoort eenigſins, en geeft oock goede reden,
Maer geenſins als het dient, en niet in volle leden:
Want als men t'ſamen voegt wat d'een en d'ander ſeyt,
Soo vintmen dat de boef al vry wat breeder weyt.
Doch om in vollen eyſch op al het ſtuck te letten,
Soo laet men Guerre ſelfs dēn boef voor oogen ſetten;
Dies ſtaet een yder ſtil verruckt in dit geval,
En ſiet wat voor gebaer de lincker maken ſal.
Met dat hy Guerre ſag, en hoort den Rechter ſpreken,
Begint hy meer als oyt in woorden uyt te breken;

Hy noemt hem boeveſchuim, bedrieger, ſlimme guit,
En ſtort ſijn vinnig hert met groote brocken uyt:
Hy roept met ſtout gebaer: Ick wil my laten hangen,
Soo ick niet met een woort den fiel en weet te vangen,
Soo hier niet ſtraks en blijkt en klaerlik wort getuygt,
Dat hy het al verçiert, en uyt de vingers ſuygt:
Dat hy, met geldt gekogt, aldus beſtaet te liegen,
En, door ſijn Oom verleyt, den Rechter wil bedriegen;
Dat ja de lincker ſelfs, hoe ſlim hy weſen mag,
De waerheyt even nu ſal brengen aen den dag.
Daer ging Thiel aen het werk, en door verſcheide vra-
En van ſijn eerſte jeugt, en van ſijn rijpe dagen, (gen,
En van ſijn huysgeſin, en van ſijn echte wijf,
Valt hy den goeden man geweldig op het lijf.
Hy brengt daer in het ſpel ſoo veelderhande ſaken,
Dat Guerre ſtont en keeck, onſeker wat te maken;
En ſchoon hy naderhant wat ruymer quam te gaen,
't Is niet gelijck als Thiel te voren had gedaen.
't Hof, niet te wel bewuſt waer heen dit wilde ſtrecken,
Vint goet den ſlimmen gaſt van daer te doen vertrecken,
Houd Guerre binnens deurs, en vraegt hem daer alleen
Dat niet een levend menſch op aerden is gemeen;

Yet dat ſijn wijf betreft, en dat'er was geſproken,
Als hy met haer alleen in 't bedde lag gedoken,
Yet dat ſijn kamer raeckt, of ander ſtil beleyt,
En dat noyt eerbaer man aen vreemde lieden ſeyt
Hy antwoort als het dient, en 't wort terſtont beſchre-
En ſtraks is wederom Panſette plaets gegeven, (ven;
Die op het eygen werck ten nauſten onderſogt,
Heeft mede klaer beſcheyt ten vollen uyt-gebrogt,
Soo wel als Guerre ſelfs, of wie het mogte raken;
Dies acht dit al het Hof voor wonder vreemde ſaken,
Vermits men uyt het werck, gelijck met oogen, ſiet,
Dat door een ſlim beleyt dit ganſche ſtuck geſchiet
De vaders al gelijck, ſoo haeſt ſy dit bemercken,
Ten vollen nu geſint de ſaken uyt te wercken,
Doen op dien eygen tijdt de Suſters binnen ſtaen,
Die voor den looſen boef ſoo bijſter hevig gaen,
Sy laten boven dien ſich op de zael vertoonen,
Al wie tot heden toe den lincker wou verſchoonen;
Sy laten niet-te-min oock komen aen den dag,
Al wie'er in het recht voor Guerre tuygen mag.
De Suſters, voor den Raet te ſamen in-getreden,
Gaen letten op den man en ſijn geheele leden-

[illegible] een diep [illegible], maer op den eygen ſtont,
S[illegible] komt een tranen-bat haer rollen op den mont.
Sy treden naerder toe, ſy gingen hem omvangen,
En blijven met den arm hem aen de leden hangen;
En d'outſte van de vier ging ſpreken tuſſchen bey,
En bragt haer woorden uyt gebroken door geſchrey:
O broeder! zijt gegroet, eylaes! wy zijn bedroogen,
Wy ſien te deſer uur hoe dat gy zijt belogen,
Wy ſien nu met'er daet, hoe veel uw weſen ſchilt
Van hem, die hier den naem van Guerre voeren wilt.
Hy heeft door ſlim beleyt, en ongewoone kueren
Misleyt ons dom verſtant, en al de naeſte bueren
Misleyt, gelijck het blijckt, bynaeſt de ganſche ſtadt;
Want hy weet uw bedrijf, en ick en weet niet wat.
Ach! ſoo een ſlim bedrog, en ſoo een ſeldſaem liegen,
Sou oock de wijſte ſelfs, en al het landt bedriegen.
Ey lieve, ſtelt het quaet tot onſen laſte niet,
't Is enckel misverſtant, al wat'er is geſchiet
Eer dat de ſuſter ſweeg, en ſloot haer droeve reden,
Soo quamen op een ry de Swagers aen-getreden,
Soo quam meeſt al het volck, en viel den Linker af,
Dat aen het ſeldſaem ſtuck een ander weſen gaf.
Men ſag den regten man in dit gewoel bewegen,
En daer quam ſiltig nat hem uyt'et oog geſegen;
Want t'wijl ſijn naeſte bloet hem om den halſe viel,
Soo was hy ganſch beroert tot aen ſijn diepſte ziel
Maer als Bertrande ſelfs tot Guerre quam te naken,
Soo ſag men hem terſtont ſijn droeve tranen ſtaken;
Hy weert de jonge vrou, hoewel ſy deerlick ſiet,
Hy toont haer fier gelaet, en hy en kuſtſe niet.
Sy knielt daer op de zael, met tranen overgoten,
En roept, dat uyt bedrog de misſlag is geſproten?
Sy valt hem om den hals, ſy kuſt hem menigmael:
Maer hy verſtiet het wijf, en vry met harde tael.
Schoon, ſeyt hy, dat ick was gereyſt in verre Landen,
Het reyſen even-wel en breeckt geen echte banden;
De trou die blijft geſet, waer dat ſich iemant vint,
Het is een vaſte knoop die echte lieden bint.
Of ſich dan hier een neef of broeder mag vergiſſen,
Of dat een verre nicht of ſuſter koomt te miſſen,
Dat ſie ick over 't hooft, en laet'et henen gaen,
Vermits het eenigſins in reden kan beſtaen.
Maer dat een echte wijf ſal haren man vergeten,
Waer heeft oyt menſchen-kint ſijn leven dat geweten?
't En is te geener tijt gevonden in der daet,
Van daer de ſonne rijſt tot daerſe ſlapen gaet.
Gy hebt mijn groene jeugt, mijn eerſte kragt genoten,
En uyt ons echte bed daer is een kint geſproten:
Ick heb u lang onthaelt, gelijck mijn echte vrou,
En door ſoo menig jaer verſegelt in de trou;
Hoe! kander iemant vreemts tot uwe koets genaken?
Of kan men ongemerckt uw teere leden raken?
Of was u mijn gebruyck of handel niet bekent,
Dat u een guyt bekruypt, en onſen leger ſchent?
Hoe dat het weſen mag, gy hebt, door ligt gelooven,
Gy hebt door los bedrijf uw eere laten rooven;
En 't is niet ſonder gront, dat eenig kriel gepeys
Hier onder heeft geſpeelt ten dienſte van het vleys.
Wie kan u dit bedrijf, wie kan het u vergeven?
Hoe ſal een eerlick man met u in vrede leven?
Ach! waer een dertel wijf haer leger-trou beſmet,
Daer is geen vreugde meer ontrent het echte bedt.
Bertrande ſtont bedwelmt, en met verdriet bevangen,
Daer quam een tranen vloet haer rollen op de wangen,
Daer is geen adem meer die in haer boeſem ſpeelt,
Het ſchijnt dat ſy verſtijft, of wort een ſteenen beelt
Doch na de bleecke ſchrick een weynig is geweken,
Begon de bange vrou tot hem aldus te ſpreken:
Godt weet het, lieve man, die hert en nieren kent,
Dat ick noch ſuyver ben, al ſchijn ick u geſchent.
Godt weet, dat noyt de luſt tot vuyle dertelheden
S[illegible]g uyt en heeft geſtreckt door mijn beſette leden,.
Al quam een ander man ontrent mijn echte bed,
Mijn ziel gelijckewel die vint haer onbeſmet;
Het lijf is maer een romp. Geen quaet en wort bedreven.
Indien men tot het quaet geen wil en heeft gegeven.
Voorwaer in deſe borſt daer woont een rein gemoet,
't Is maer het hert alleen dat booſe rancken doet
Ick heb ſoo langen tijt uw vrientſchap moeten miſſen,
En waer gy weſen mogt en konde niemant giſſen;
Waer is'er eenig menſch die my betuygen kan,
Dat ick oyt ben geſien ontrent een ander man?
Ick hebbe ſoo geleeft, ick hebbe my gedragen,
Dat niemant, wie het zy, van my en heeft te klagen;
Ick hebbe ſtaeg verlangt, en vry niet ſonder pijn,
Dat gy eens wederom by my ſoudt mogen zijn
En ſiet daer is een man ten leſten hier gekomen,
Die heeft, men weet niet hoe, uw vrienden in-genomen;
Wie oyt te voren was bewuſt van uwen aert,
Die riep bet overluyt dat gy voor handen waert
Hy wert tot my gebragt, uw Oom quam hem geleyden.
Hy was mijn echte man, gelijck de lieden ſeyden:
En als hy naerder quam, en dat ick hem bekeeck,
Soo vond ick menig ding dat u in all's geleeck.
Ick ſloeg niet ſlegt het oog ontrent ſijn kloeke leden,
Maer dat mijn hert bewoog beſtont in vaſte reden;
Hy ſprack met volle mont van ons geheel bedrijf,
Tot aen het ſtil geheym van man en echte wijf,
Van ick en weet niet wat, van alle kamer-ſaken,
Die niemant is gewoon aen vreemde kont te maken:
Hy wiſt, door al het huys, waer 't een en 't ander ſtont,
En ſprack gelijck bewuſt, en op een vaſten gront:
Hy konde wat'er is en alle dingen noemen,
Gelijck de lieden doen die in haer eygen komen
Hier ben ick, lieve man, ten leſten door verleyt,
En wie kan tegen-ſtaen dat al de werelt ſeyt?
Doch als ick naderhant my vont te zijn bedrogen,
Soo heb ick met'er daet mijn ſin van hem getogen,
Ick heb den man ontſeyt gemeenſchap in het bed,
Ick heb hem af-gekeurt, en uyt'et huys geſet
Ick hebbe boven dat wel hondert duyſent werven,
Ick hebbe ſchier geſtaeg gewenſcht te mogen ſterven;
En ſoo de goede Godt my niet en had bewaert,
Ick hadde voor gewis mijn leven niet geſpaert;
Ick had een vinnig mes gebruyckt op deſe leden,
Ick hadde voor gewis mijn boeſem op-geſneden,
Ick hadde boos fenijn, ick had een harden baſt
Mijn lichaem in-geperſt, mijn kele toe-gepaſt.
Ick had al over lang my dit verdrietig leven,
Ick hadde deſe ziel met kragten uitgedreven;
Maer Godt heeft my getrooſt. dies heb ick, waerde (vrient,
Eer gunſt en deerenis, als harde ſtraf verdient.
Hier op ſoo bleef de vrou in hare klagten ſteken,
Haer tong is ganſch beſwaert, en kan niet langer ſpreken,
Sy viel daer in het ſtof, en op den blaeuwen ſteen,
En hiel den grammen man ontrent ſijn houte been,
Met tranen, met geklag. Hy laet hem niet bewegen,
Hy laet haer in den ſtant gelijckſe was gelegen,
Hy reikt'er niet een hant, hy bied haer niet een ſoen,
Maer poogtſe van het been, en van hem af te doen.
Sy des al niet-te-min en laet hem niet te kuſſen,
En kleeft hem aen het lijf. De Regter ſpreekt'er tuſſen,
En ſeyt hem. Seker vrient, gaet ſtelt u tot gedult,
Is hier een feyl gedaen, gy zijt niet buyten ſchult;
Gy liet een jonge vrou, en gingt daer henen dwalen,
En ſogt uw tijdt-verdrijf in alle vreemde palen;
Gy hebt uwe jeugt verſlonſt, uw beſten tijdt verquiſt,
En dat haer eygen was dat heeftſe ſtaeg gemiſt.
Gy hebt u boven-dien veel dingen onderwonden,
Uyt dertel onverſtant, en vry op loſſe gronden;
Gy gaeft u in den krijg, verloor u regter-been;
En ſeker dat verlies en raeckt u niet alleen,
Het is oock voor de vrou; ſy miſt uw kloecke leden,
En houd ſich even-wel met dit gebreck te vreden:
Indien van haerder zy een misſlag is geſchiet,
Gy hebt voor haer geleyt den gront van uw verdriet:
Gy hebt, uyt loſſe waen, veel dingen leggen praten,
Bequamer in het bed of in der nagt gelaten;

En daerom quam een boef tot dit oneerlick stuck:
Het is dan uwe schult, of enckel ongeluck.
Indien de slimme guyt haer wist te lisselassen,
Dit sal de strenge Wet, dat sal de Rechter straffen,
Gy doet dat u betaemt, en voegt u tot de vrou,
En viert, gelijck als eerst, de plichten van de trou.
De Rechter had geseyt, de vrienden zijn vertogen,
En mees soo wort het stuck ten naeusten overwogen,
De fiun wort in-gebracht, en voor het Recht gestelt,
't Het vonnis wort geraemt en over hem gevelt,
Zijn straffe vast gestelt, en over hem gelesen,
Hy is een boef verklaert, en tot'er doot verwesen:
Doch niemant van den Raet en acht de lincker waert
Om als een Edelman te vallen door het swaert;
Maer hem wiert opgeleyt om met den bast te sterven,
En hy en mag geen graf voor sijnen romp verwerven
Want als hy na de doot sal komen uyt'en bant,
Soo staet het schuldig lijf tot asch te zijn verbrant
En wat het goet belangt, dat wort het kint gegeven,
En geensins by den Raet den Koning toe-geschreven,
En of het schijnen mocht in overspel gebaert,
Noch wort het evenwel een rechte vrucht verklaert.
Bertrande met den Oom en Guerre wert ontslagen,
En geenen van de drie moet straf of pijne dragen,
En schoon men hier versuym en quade slagen siet,
De Rechter evenwel en moeyt de lieden niet
Wat sal ick tot besluyt van desen handel stellen?
Men kan in dit verhael veel nutte saken tellen;
Een ding seyd' ick wel eer, en seg ick heden noch,
Men dient geen echte deel te krijgen door bedrog.

B E D E N C K I N G E N

Op 't voorverhaelde

TROUWGEVAL.

KORT BEGRYP VAN DE SELVE.

1. *ONgelegentheyt ontstaende uyt te jong te trouwen: en trou-tijdt wanneer, en wat jaren, best.*
2. *Of het goet zy kinders in de wiege, of andersins noch jong zijnde, onderlinge te verloven*
3. *Bed-gebreken niet te melden.*
4. *Lange reysen van gebonde mans, sorgelick.*
5. *Wanneer een Vrouwe mag hertrouwen by het afwesen van den man.*
6. *Of een vrouwe, om on-macht van den man, den selven mag verlaten: en van den nestel-knoop in Vranckrijck*
7. *Kint in overspel gewonnen, hoe wettig wesen kan.*
8. *Iemants partuur gaende te maken, en tot oneere te verlocken, onbetamelijck, en by Godt doorgans hart gestraft.*

P H I L O G A M U S.

ICk hebbe in uw af-wesen, waerde Sophronisce, gelesen het Frans trou-geval, dat op sijn ordre in ons begonnen boeck quam te volgen 't welck ick het seldsaemste en ongehoorste oordeele te wesen van al dat ick van dese gelegentheyt oyt gehoort, of in boecken gevonden hebbe; dies bidde ick u, my sonder eenige wijt-loopende buyte-reden, nu deelachtig te maken van uwe invallen op het selve stuck

SOPH. Het eerste dat my op dese seldsame geschiedenisse voorkomt, lieve Philogame, is dat my dunckt dat dese twee getroude lieden te jongh te samen zijn geset geweest, en mitsdien geensins bequaem tot houwelicks-plichten, en daer uyt hebben vooreerst de volgende ongelegentheden haer begin genomen. Want ick ben van gevoelen dat gelijck het voor oude lieden onbetamelijck wort geoordeelt hier tot houwelick te begeven, dat even het selve de teere jonckheyt geensins dienstig is, gelijck sulcks by de Rechtsgeleerde, Medecijnen, en Natuur ondersoeckers, eenpaerlik wort gelooft, en vast gestelt En voor eerst wat de bejaerde lieden in desen aengaet, de wijle de soodanige door de nature selfs worden geleert wat hen lieden in dit geval te doen staet, soo behooren de selve met den Poet *Horatius* te seggen

Ick was in mijnen tijdt een lofstal aen de vrouwen,
Ick kon, met goeden lof, de vrysters onderhouwen;
Maer dat is nu gedaen, dewijl een grijsen baert
Voortaen my niet en raet om meer te zijn gepaert.

Ick vinde onder dies vreemt hoe in Vranckrijck heeft toe gestaen konnen worden, dat'er een houwelik is gesloten geweest tusschen twee soo gansch jonge lieden, elck niet boven de tien jaren oudt zijnde, als *Corasius* in dese geschiedenisse getuygt daer het, in sijn oordeels, noch vry jong genoeg is, dat het gemeen recht en de Romeynsche wetten toe laten, een vrou-mensch tot haer twaelf jaren, en een jongeling tot sijn veertien jaren te mogen trouwen *l. 9. ff. de Sponsal l 4 ff de Ritu nupt.*

PHIL. De wetten, waerde Sophronisce, behooren nochtans op vaste gronden te steunen, dewijle in 't gemeen de wijste van den lande mede het maken van de selve belig zijn. En hoe komt gy dan vreemt en niet volgens de nature oordeelen te weten, dat in Vranckrijck in desen deele geschiet; dewijle men met'er daet ondervint, dat ontrent de jaren de nature de gestaltenisse van 't lichaem plag te veranderen, en teyckenen uyt te geven ten voorsz eynde dienende, gelijck gy weet hoe de Rechten en oock de onder-soeckers van de nature daer van spreken Ja 't is gevonden en by de ervarentheyt betuygt, dat'er beyde mans en vrouspersoonen ontrent de thien jaren kinderen geteelt en gedragen hebbe. *Exempla pete ex Arnisaeo tract de jur. connub. cap. 2. sect 3 num 19 & 11*

SOPH Ik weet dat sommige even alsoo reden-kavelen als gy nu doet, lieve Philogame. Dan voor-eerst wat de gemeene Rechten aengaet, die laten wel toe, maer en gebieden niemant soo vroegh te trouwen; in tegendeel van dien soo liet men uyt de selve, datse het vroeg trouwen ontijdig en quaet oordeelen *c 2 §. Novimus, Nov. 200. verb. vehementer in cito contrahunt nuptias* En in allen gevalle moet in desen onderscheyt van volcken gemaeckt worden; want d'eene natie vroeger, d'andere later rijp wort, na de gestaltenisse van de lucht, voedsel, en andere omstandigheden Onse voor-ouders hebben gansch schandelicken geacht voor de twintig jaren een vrouwe te gebruycken. *Caesar lib 6 de Bello Gall.* De Grieckshe wijsen hebben den trou-tijt van den man ontrent de dertig, van de vrouwen ontrent de seventien jaren geset, als de Griecksche Poeet *Hesiodus* getuygt.

Verkiest bequame tijdt om wel te mogen paren,
Een man beginne werck ontrent sijn dertig jaren,
Een vryster magh het doen ontrent de seventien,
En eer, om wel te gaen, en magh het niet geschien.

't En is oock geen goet besluyt, te willen seggen, de nature geeft genegentheyt tot eenige saken, en daerom moet men de selve dadelick in 't werck stellen! niet alsoo, lieve Philogame, alle de bewegingen die de menschen uyt'er nature in sich gevoelen (als lust tot eten, drincken, spelen, slapen, en diergelijcke) moeten van de reden en wetten besneden, betoomt, en in ordre gehouden worden en soo mede de uyt puylende driften tot de teel lust, daer wy nu van spreken De nature moet tijdt hebben, om haer te bereyden en bequaem te maken tot het werck, sonder dat men de selve in hare beginselen iet moet vergen dat haer, als een nieuwe en eerst op gaende vlamme, terstont soude doen verdwijnen en uyt gaen Gelijck men oock siet, dat nieu-geplante boomen niet eer en dienen geplucht, voor de selve in vollen wasdom zijn.

PHIL. Maer wat inlichten hebben doch de Geleerde daer in, dat men de jonckheyt niet toe en laet te doen daer sy van nature krachtelick toe wort gedreven? Ick hebbe van een wijs man lest-

mael

[illegible], dat vo[illegible] baerheyt van de jonge deeruen, on[illegible]le mondel[illegible] sonderlinge moet gesorgt worden, [illegible] van de nature gansch sterke drit[illegible] slapers te gebruycken als de sel[illegible] en van de jongelingen seyde hy [illegible] gentheyt niet ingevolgt? en waer[illegible] selve toe-gestaen, waer door de [illegible] goede borgers, en de jonge lieden [illegible]?

[illegible] goede borgerye te wille verwach[illegible] jonge lieden, goede Philogame, is [illegible] by-een-komste en geeft niet anders [illegible] wercke al setelen, die (als vruch[illegible] korten tijdt vergaen. Een groot [illegible] gemerckt, dat al te jonge en al te oude [illegible] nders en teeren, en voor het meeren-deel [illegible], (*Arist. 7. Polit. cap. 2, & 16*) om dat [illegible] wercke noch niet volmaeckt en is, en [illegible] veede alreede vervalt. Siet daer voor eerst een gro[illegible] voor dese vroegelingen. Ten anderen, en is't niet [illegible], hoe schadelijck dit werck is voor alle jonge lichamen, en wat voor ongestalten daer uyt her-komen (*Alex. Epid. sect. 6 can. 3. Vid. Arnis. cap. 2. sect. 3 num. 7*) En insonderheyt heeft hier door te lijden een soo jonge moeder, als 't op een kint dragen en baren aen komt, (*Juniores mulieres gravius laborant in partu, & plures intereunt. Aristot. 7 Polit. cap. 16*) Waer by komende, dat soodanige jonge domme lieden (die maer in de werelt en beginnen te sien als in een hollen pot) haer selven geensins, en veel min haer huys gesin, konnen besorgen: en mitsdien dickmael verdroncken zijn, eer sy (soo men seyt) het water kennen. Van gelijcken dat een man van soo groene jaren geen aensienelickheyt onder sijn huys genoten hebbende, en sijn vrouwe onbequaem zijnde om hem die te geven, het de huyshoudinge ontwijffelick ten besten niet gaen en kan: sulcks dat uyt dese verhaelde houwelicken geen voordeel, maer na-deel, voor het gemeen is te verwachten; want 't is van alle tijden gemerckt, dat ontijdige houwelicken niet anders hebben voort-gebracht als berou en veelderley ongelegentheden.

PHIL. Segh my dan eens (naer uw oordeel) den bequaemsten tijdt van trouwen, soo voor de jonge lieden, als voor de gemeene sake.

SOPH. My dunckt dat dit versken u dat leeren kan, soo gy het niet en weet.

Indien ghy soeckt een aerdigh paer,
Soo geeft een Maegt drie seven jaer,
De Jongman seven boven dien,
En groetse dan voor echte lien,
Een weynigh meer of weynigh min
Dat maeckt een eerlijck huysgesin.

2. PHIL. Ick wil sulcks, als gy nu geseyt hebt, voor goet opnemen: maer leg my doch wat gy houdt van de trou-belooften, die hier voormaels dickwils, en nu noch somwijlen worden gebruyckt, sonderlinge onder de Groten: (*Exempla vide apud Arnis. cap. 2. sect. 2*) te weten, als de ouders haer kinderen, noch in de wiege leggende, ofte gantsch jong van jaren zijnde, onderlinge beloven, om met haer mondige jaren de gedane belofte te voltrecken.

SOPH. Ick antwoorde met een woort, dat ick alle soodanige trou-beloften houde voor ondienstig, en selfs krachteloos, het zy dat de selve geschiede tusschen twee kinderen, ofte dat een der selver van rijper jaren zy, (*c. 2. c. de illis. Decretal. de desp. impub.*) en de redenen daer van zijn kennelijck, want dewijle geen soodanige beloften gesloten en konnen worden, als met onderlinge bewilginge van de gene die het aengaet, en dat in dit geval, by gebreck van oordeel, geen bewilginge en kan gedragen worden, soo ontbreeckt hier een noodig stuck, en mitsdien en deugt het werck niet.

PHIL. Maer schoon dese trou beloften van den beginne niet vast en zijn geweest, nochtans de verloofde te samen op-wassende, en by den anderen op-gevoedt werdende, bevestigen daer na 't gene te voren by de ouders is gedaen.

SOPH. Dat en gaet niet vast, goede Philogame, ja dickwils siet men gansch het tegendeel, want sy luyden siende haer als gebonden te zijn aen malkanderen, en geen vryheyt te hebben van verkiesinge (als andere jonge lieden) krijgen dickmael een af-keer van den anderen, dewijle men veeltijts siet, dat de mensche tot saken die moeten zijn, minst genegen is: oock gebeurt'er dickmaels, dat de gestalte en aert van de verloofde niet over een en komen: waer door dan groote verwijderinge wort veroorsaeckt tusschen de teere gemoederen. En hoe het zy, geleerde en Godsalige mannen hebben gemerckt, dat dusdanige ontijdige trou beloften, by de ouders voor hare onmondige kinderen onderlinge gemaeckt, gemeenlick eyndigen met haet, vyantschap en andere ongelegentheden, vermits dat veeltijts in dusdanige handelingen niet en wort gesien op het ware eynde des houwelicks, maer veel eer op gierigheyt, ofte eergierigheyt, die men daer mede voor heeft: waer door Godes segen van de selve wort af-gewent, (*Beza de Repub. pag. 82. Coras. annot. 1. in arrest. Tholos. Melanth.* & *alii.*) Wat beroerten en vind men n[illegible] te zijn uyt dusdanige ontijdige belooften [illegible] ter gelegentheyt elders siende, van de[illegible] van de andere zijde wraeckgierigheyt w[illegible] aen de gebreckige uyt te wetten? Siet wat [illegible] gonden niet ter hant en nam, om sich [illegible] *Anjou*, vermits de selve hem sijn doe[illegible] rige trou-belofte) weder t'huys liedde. [illegible] andere exempelen zijn wel te vinden (*[illegible] cap. 2 sect. 2 num. 11. 12.*) Ick besluyte [illegible] op het doen van een houwelick sich [illegible] maer als het eenmael gesloten is, dan [illegible] spoet te voltrecken, op dat'er, eeni[illegible] te tusschen en kome. (*Jur[illegible] artifex ad illud impediendum. Arni[illegible]*) [illegible] ouders is te raden, datse in all[illegible] onderlinge niet en [illegible] datse sich met'er daet niet en konnen doen hebben, [illegible] hare kinderen haer vryheyt laten tot haer bequame jaren [illegible] lange tot dat de selve het gene datse beloven selfs bequaem [illegible] uyt te voeren.

PHIL. Ick vinde uwe redenen volkomen [illegible] dienstig [illegible] meen, en om nu voort te gaen, soo verwachte ick uw[illegible] bedenckingen op dese geschiedenisse.

3. SOPH. Ick houde van dat onse *Guerre* onder [illegible] een misslagh heeft gedaen, te melden [illegible] maer het innerste geheym van het houwe[illegible] hy oorsake en gelegentheyt heeft gegeven [illegible] ker, om sijne *Bertrande* te doen gelooven [illegible] eygen, echte, en wettige man: alsoo sy [illegible] de, dat het niemant mogelick en was de [illegible] ren leger te verhalen, als even *Guerre* haer [illegible] de lieden dienen, mijns oordeels, dit voor een [illegible] om sich van gelijcke onbedachtheyt en ongeregeltheyt [illegible] den, vast stellende dat'er geen beroep, geen kunst, geen [illegible] schap en is, of sy en heeft haer geheymenissen die [illegible] nen te blijven, en niet geopenbaert te worden, [illegible] die daer toe een sonderling voor-recht [illegible] om wel geseydt,

Wat in het bedde wort gesproken,
Dient met het laken toe geloken.

En dese of diergelijcke waerschouwinge behoort [illegible] op het voorste deel van alle bed-steden, daer [illegible] ten houden.

Indien u lief of leet in 't houwelick gesch[illegible],
Gebonden, zijt gy wijs, en meld dan [illegible]

Die is de klippe geweest, daer op *Candaules* een [illegible] Sarden schip-breuck heeft geleden, want hy [illegible] aen eenen *Gyges* sijnen lijf-trawant bysondere [illegible] tusschen hem en sijne Gemale in de slaep-kamer [illegible] maer hebbende boven dien bestaen te willen [illegible] schoonheyt van de selve, en haer daerom naeckt aen den [illegible] den *Gyges* vertoonende, is oorsaeck geweest dat hy [illegible] moedigheyt van de eerbare Prinsesse beyde sijn Rijck en [illegible] heeft verloren. Dese aen-merckingen doent my hier [illegible] te moeten worden. Wat hebt gy meer aen-gemerckt, [illegible] mijn oordeel soeckt te verstaen?

4. PHIL. Ick sie dat *Guerre* een seer langen tijdt van huys [illegible] weest, ja wel ontrent ofte meer als twaelf gehele jaren [illegible] uyt rijst een aenmerckinge, soo my dunckt, of voor [illegible] we soo een lang afwesen van malkanderen behoorlijck en geoorloft is.

SOPH. Voor my, waerde Philogame, ick vinde sulcks geheel onhuysselick en ondienstigh, want gelijck het by-wesen voedt en aenqueckt de liefde en goede genegentheyt, soo houde ick dat het af-wesen, sonderlinge als het lange duert, is als een moeder van af-keerigheyt en onminne: en daerom heeft een Out-vader wel geseyt, dat een man, sonder wille van sijn vrouwe, lange uyt sijn huys wesende, eeniger mate oorsake is dat de selve haer komt te verloopen in buyte-lust en overspel. (*August. lib. de adulter. conjug. Refertur c. si tu abstines 27. quest. 2. cap. 24.*) Ja daer zijn Rechtsgeleerden (*Pet. Raven. in suo alphab.*) die seggen derven, dat een Rechter, in soodanigen gevalle de vrouwe haer ontgaende, al vry tot verschooninge van de selve het lange af-wesen van den man behoort op te nemen. Het welcke ick mede eeniger maten kan toe-staen, behoudens evenwel dat uyt sulcks de vrouwen geen oorsake en worde gegeven om sich in hare lusten te verschoonen; dewijle de Heydenen selfs niet toe en hebben willen staen aen de vrouwen, oock by lang-durige absentie van de mans, een ander te mogen trouwen, 't en ware sake dat de selve sekere tijdinge van sijn doodt konde vertoonen. *L. Uxores ff. de divort. & Auth. hodie C. de repudiis.*

PHIL. Maer ick hebbe my laten seggen, in Engelant wesende, aldaer een gebruyck te zijn, dat soo wanneer een man sich voor eenigen tijdt af-scheyt en onthoudt van sijn vrouwe, en dat de sel[ve] middeler tijd quame swanger te worden, dat het selve wordt verstaen te wesen voor rekeninge van denselven haren man, schoon

hy oock meer als negen maenden uyt sijn huys hadde geweest: te weren, in gevalle de selve middeler tijd het rijck niet en heeft verlsten, de man wordt oock op sijn eedt niet gelooft, willende verklaren dien geheelen tijdt sijn wijf niet te hebben beslapen, zijnde het vermoeden van rechten soo sterck voor de vrouwen, dat daer tegens geen bewijs en wordt toe gelaten.

SOPH. Dit gebruyk, soo'er een soodanig is, moet verstaen worden [illegible] te wesen ingevoert, om den man een spoor te geven, niet soo lange van sijn [illegible] sich te onthouden.

PHIL. Dese en diergelijcke dingen zijn dienstig bedacht te worden in dese onsen tijdt, daer veel mans soo lang-durige reysen op Oost- en West-Indien ter hant nemen, en dickwils veel jaren uyt blijvende, op haer weder-komste de huys-houdinge in een seldsame gestalte vinden. Maer ick sie dat de lieden veel genegen zijn de vrouwen [illegible] ongelegentheyt vry wat te verschonen, en ik hoorde tot dien eynde [illegible] verhalen, dat de Heeren Staten van de vereenigde Nederlanden in beraet hebben gestaen, of men het overspel niet met den doodt en behoort te straffen, als in Godes woort, en in veel landen noch wort gedaen: en dat sulcks vermoedelijck goet soude gevonden zijn geweest, ten ware sake geweest, dat eenige leden van de selve in bedenken hadden gebracht, wat men in soodanige ongelegentheyt, en als de lijf-straffe waer vast gestelt soude doen met de vrouwen van degene die soo lange op haer reysen uyt blijven, en of men sonder onderscheyt die mede soude verstaen met den doot te straffen, soo wanneer die bevonden souden mogen worden het geselschap van andere mans gebruyckt te hebben. Het welk [illegible] de leden in de vergaderinge seer bedenckelick werdende [illegible], is het geheele stuck tot noch toe sonder besluyt blijven [illegible] Maer wat is uw gevoelen van soodanige mans?

SOPH. Dat se behooren of ongetrout te blijven tot op haer wederkomste, ofte dat se de vrouwen met haer behooren te nemen; [illegible] niet te nauw-keurigh en willen wesen in 't ondersoecken van alles dat in haer af-wesen is voor gevallen.

PHIL. Maer is't de vrouwen niet geoorloft na Rechten als [illegible] uyt den lande is geweest, en dat men niet sekers [illegible] weten of hy levende of doodt is, haer elders te [illegible], gelijck sulcks haer geoorloft is, als een man in drie [illegible] de schuldige goetwilligheyt niet betaelt en heeft?

SOPH. Neen 't, lieve Philogame. Ick en weet van geen andere [illegible] als [illegible] ick alreede hebbe verhaelt: te weten, dat'et [illegible] des mans overlijden, aleer een vrouwe wort toegelaten [illegible] komen tot een ander houwelick. En wat de drie [illegible] gy gewaegt, die en zijn niet te passen op [illegible], als met gemeens daer mede hebbende, maer op [illegible] de man drie jaren lang geduert hebbende.

PHIL. Wel laet ons van die stoffe hier al mede wat spreken, [illegible] Historie mede daer toe aen leydinge geeft, en dat ick [illegible] verstae, dat *Martyn Guerre* geheele acht of negen jaren [illegible] is geweest sijn vrouwe de schuldige goetwilligheyt te betalen, en dat door eenige quade kunsten die men in Vranckrijk de [illegible] nesteling noemt. Ick bid seg my een weynig wat u der [illegible] bekent is.

SOPH. Op een tijdt, goede Philogame, als ick in mijn jonckheyt in Vranckrijck was soo gebeurd'et, schier soo haest ick daer aen gekomen was, dat seker jong paer volcks, in de gebuerte daer ick my doen onthiel, des nachts sich liet bevestigen in de trouwe: en alsoo ick vraegde waerom sulcks by nachte en niet by dage en geschiede, wiert my tot antwoorde gegeven, dat het selve soo wiert goet gevonden, om te ontgaen het knoopen van den nestel, daer mede dese jonge lieden worden geseyt gedreygt te zijn, dewijle veel menschen van gevoelen zijn, dat voor der Sonnen opgang dese spoockeryen geen kracht en souden hebben: ofte immers, dat'er des nachts niemant (als de naeste vrienden) kennisse van het trouwen en hebben. En alsoo ick vorder vraegde wat dit was, en hoe het in 't werck gestelt wiert, is my vorder verhaelt van de gene die het scheenen wel sekerlijck te weten, dat onder het trouwen, en als de Priester aen de jonge lieden de handen doet voegen, iemant tusschen beyden eenige spoock-woorden mommelt, en daer op een knoop in de nestel leyt, hy daer mede den Bruydegom onbequaem maeckt om sijn Bruyt te mogen genieten, zijnde echter wel de selve Bruydegom niet onbequaem het geselschap van andere vrouwen te gebruycken.

PHIL. Wel dunckt u dit dan alsoo kan geschieden, en dat een booswicht door quade kunsten soo veel soude vermeugen, even juyst ten aensien van het deel dat hem wettelick is toe-gevoegt?

SOPH. Mijn gevoelen en soude misschien van geen groot bedenken hier in wesen, dewijle wy (Godt moet des hoogelick gedanckt zijn) in onse landen des geen exempels en weten. En van andere landen, en wat aldaer omgaet, en derven wy soo volmondelick niet spreecken, dewijle wy den aert van de selve van langer hant niet wel en hebben doorgront. Wy laten dan sulcks doen de gene die daer van uyt ervarentheyt volle kennisse hebben onder de selve is *Johannes Corasius*, een groot Rechts geleerde, en boven dat een wijs, ervaren, en geleert man, aen wien mer licht eenige oeffeningen in de handt zijn te steecken dese seyt onder andere, van dit werck spreeckende, in eygen woorden aldus: *Ick soude alle dese dingen onwaerschijnelick oordeelen, ten ware my, door ontallijcke exempelen, van de waerheyt deser saken dagelijcks quame te blijcken. Annot. 22 in arrest. Tholos.* Boven dien soo getuygen geleerde Theologanten, mitsgaders de geestelijcke [illegible] oock menige oude Rabbijnen sulcks in der waerheyt te geschieden. *D. Thomas 3. p. 4. q. 58. art. 2. & alii citati ab Enriquez lib. 2 de matr. c. 8. c. si per sortiarias 33. q. 1. 4. & tot. tit. de frigid. & malef.*

PHIL. Dit klinckt my al vry wat seldsaem in de oren, en daerom woude ick wel wat naerder onderrecht wesen van dit stuck, en hoe verre dese of diergelijcke onmacht in achtinge komt in 't trouwen, scheyden, ofte t'samen-blijven van gehoude persoonen.

SOPH. De onmacht in de mans-persoonen en is niet eenderley, goede Philogame want daer worden mans gevonden, aen de welcke de geheele leden, tot de voortteelinge dienende ofte gebreken, ofte immers soo onstaltig zijn, datse onbequaem zijn om vrouwen te gebruycken en de soodanige is het ongeoorloft sich ten houwelicke te mogen begeven: (*L. si servo. § spadoni. ff. de jure dot.*) ofte in gevalle de selve sulcks hebben onderstaen, en sich tot een vrouwe hebben laten voegen, soo wort de selve vrouwe (des versoeckende) vry gestelt om een anderen man te mogen trouwen: verstaen wordende, het houwelick in dien gevalle niet te zijn ontbonden, maer van onwaerden verklaert, als te voren in sich selven niet hebbende bestaen en van dese soorte is niet geweest onse *Martyn Guerre*. Dan daer zijnder die, door het binden van de nestel, ofte andere quade kunsten, onbequam worden gemaeckt, somtijts ten aensien van alle vrouwen, somtijts alleen ten aensien van de gene daer mede sy gemeenschap van bedde verstaen te hebben als, te weten, van haer eygen Bruyt, als onse *Guerre* schijnt gestelt geweest te zijn. Soo leest men dat *Amasis*, Koninck van Ægypten, door dusdanige spokerye is onmachtig gemaeckt geweest van 't gebruyck aller vrouwen, als *Herodotus* in sijn tweede boeck verhaelt: soo is oock de Koning *Theodoricus* onbequaem gemaeckt ten opsien van sijn vrouwe, niet van sijn by-wijfs, als *Paulus Æmilius in vita Clotar. 1* verhaelt: soo is *Galeatius Sforsa* onnut gemaeckt geweest voor sijn Huys-vrouwe *Isabelle van Aragon* als *Guicciardin* vertelt. En dusdanige ongelegentheyt en wort niet gehouden voor altijdt durende maer alleen voor eenen sekeren tijt, ofte tot dat de spokerye met een tegen-sweeringe wort vernietigt het welcke *Joh. Corasius* getuygt in Gascognen dickmaels te geschieden. En daerom wort vast gestelt, dat om die oorsake wille geen houwelicken en worden vernietigt, ten zy sulcks dry geheele jaren achter den anderen hadde geduert in welcken gevalle (nademael men dan houdt sulcks een gedurig gebreck te sullen wesen) wert de scheydinge toe-gestaen. *c. Fraternitatis, & ibi gloss. de frigid. & malef. Coras. num. 22 in arrest. Tholos.* Even-wel wat my belangt, soo soude ick in twijfel stellen, of oock om soodanige oorsaken het houwelick kan gescheyden worden dewijle sulcks alleen om overspel by Godes woort wort toe-gelaten.

7. PHIL. Maer gy en hebt met my noch niet af gedaen, waerde Sophronisce met vragen, seyt ons spreeck-woort, wort men wijs, maer onwaert, uw bescheydentheyt (vertrouwe ick) sal my de onwaerdigheyt af houden, en de wijsheyt laten toe-komen en daer op derf ick u noch dese vrage doen, hoe dat een kint in overspel geteelt, en uyt overspel geboren, kan verstaen worden als wettig erf genaem te wesen in zijns vaders naergelaten goederen?

SOPH. De vrage is wel gedaen, en 't verveelt my niet u daer op in 't korte te berichten, hoe-wel dat'er veel toe geseyt soude konnen worden. Weet dan, dat het kint in desen geroert wort verstaen wettig te wesen, uyt redenen dat de moeder ter goeder trouwe in alles hadde gegaen, meynende het selve kint eerlick van haren man, en niet van een boef, t'ontfangen zijnde de Rechten soo goedertieren ten aensien van de kinderen, dat de selve op de goede trouwe van de onders de kinderen voor wettigh aen-nemen. *Vide annotata Corasii in arrest. Tholos. num. 11. & 95.*

PHIL. Ick hebbe, na my dunckt, in de Rechten gelesen, dat ingevalle een vrouwe een slave quame te trouwen, meynende den selven een vry persoon te wesen, de sake ontdeckt wordende, de kinderen voor onwettig gehouden moeten worden.

SOPH. Dat is een gantsch bysonder geval, en in haer van de slaven ingevoert, die als schier voor geen menschen wordende gerekent, geen houwelick en vermochten aen te gaen, maer in alle andere gevallen wort de sake voor de kinderen ten besten geduyt. Want in gevalle een Priester sich tot trouwen quame te begeven, de vrouwe van sijn gelegentheyt onbewust wesende, de kinders in soodanigen houwelick gewonnen zijnde, worden verstaen wettige en geen bastaerden te wesen, want een kint onwettig te maken, moeten beyde Vader en de Moeder in quade trouwe zijn geweest, ten tijde de selve geteelt zijn.

PHIL. Soo kan dan een getroude vrou by een vreemt man slapen sonder overspel te doen, en kinderen teelen die wettigh en geen bastaerden en zijn.

SOPH. 't Is soo gy segt, waerde Philogame om redenen by my nu geseyt.

PHIL. Maer is sulcks niet eer uyt een andere oorsake, te weten, vermits na rechten de vrucht den buyck volgt?

SOPH. Niet alsoo, Philogame en daer toe wil ick u een sake bekent maken, die u misschien noch vreemder sal gedencken, als dese daer wy nu van gesproken hebben, en boven dien sult gy konnen sien, dat uwe redenen in dusdanige saken niet vast en gaen. Ick segge u dan, dat een gehoude Vrous-persoon met haer eygen

Man

[illegible] overspel begaen, en evenwel wettige kinderen voortbrengen.

PHIL. 't Zijn wonder redenen die gy spreeckt, Sophronisce: en ick en kan die niet [illegible], offe ick moest eerst het geval hooren verhalen.

SOPH. Wel hoort, [illegible], seyt *Hyginus*, versocht op een tijd aen *Cephalus*, den man van *Procris* op den welcken sy verlieft was, haer in 't bedde een vrientschap te willen doen. *Cephalus* gaf haer tot antwoorde, dat sy ten besten wilde nemen dat hy sulcks niet doen en konde, vermits tusschen hem en sijne *Procris* een onderlingen eedt en belofte was van den anderen heus en trouwe te zijn. *Aurora* druckte hem nader, en seyde, dat de wijle sijn vrouwe hem geen trouwe en hiel, hy van gelijcken ongehouden was sulcks te doen, en om sulcks seker te weten, seyde sy, ick wil u de gedaente van een rijck koop-man geven, neemt'er onder dien schijn de proeve van. *Cephalus* doet haren raet, en, onder het lock aes van groote geschencken beweegt *Procris*, hem (die sy meende een juwelier te wesen) deelachtig te maken van haer bedde. Wat dunckt u, dede dese oock overspel?

PHIL. Voor my, ick meyne van ja.

SOPH. Soo is dan hier een overspeelster sonder overspeelder, en in 't voorgaende geval word een overspeelder sonder overspeelster gevonden. Maer of *Procris* uyt die by eenkomste met kinde hadde begort geweest, soudt gy het oock voor wettig houden?

PHIL. My dunckt dat daer aen niet te twijfelen en is.

SOPH. Soo hebt gy dan qualick gemeynt dat de vrucht niet als den buyck moet volgen, als gy te voren seydet.

PHIL. Ick ben wat versteld in dese vreemde gevalle, en gevoel my als vergramt tegens *Cephalus*, dat hy die proeve soo scharp aen leyde, en soo de vrouwe verstrickte.

SOPH. Maer op dat soodanige gevallen niet alleen op de vrouwen schijnen aen te komen, soo gedenckt my verstaen te hebben, een gelijck geval in onsen tijdt geschiet te zijn, daer de man te uyt hadde, en de sake stont aldus: *Brandine* en *Grumilde* twee gespelen wesende, soo trouwt *Brandine* met *Rodocles*, en *Grumilde* met *Dinanto*, twee voorname Jonckvrouwen met twee uyt-muntende jonge lieden. *Brandine* is drie jaren getrout sonder bevrucht te worden, of eenigh voor teecken daer van gewaer te worden. *Rodocles* laet de oogen sijner ydelheyt vallen op *Grumilde*, word vierglick op haer ontsteken, opent sijn brant aen de selve, en versoeckt behulp. Sy openbaert sulcks aen *Brandine*, en die twee besluyten t'samen, dat *Grumilde* het versoeck sachtjens sal aen haer laten leunen, en by af-wesen van *Dinanto* aen *Rodocles* tijdt en plaetse setten, om tot sijn voor-nemen te geraken; met waerschouwinge nochtans dat hy sich geheel stil moeste houden, vermits de broeder van *Grumilde* wort geseyt dichte by haer kamer te slapen. Om kort te zijn, het stuck wort invoegen als geseyt is beleyt, maer *Brandine* vint haer in het bedde van *Grumilde*, en *Rodocles* vint sich by de selve, niet anders wetende of hy geniet sijne langgewenschte *Grumilde*, doch al in groote stilheyt, als het onderspreek was. De uyt-komste van de sake was, dat *Brandine* van dien nacht en negen maenden van een jongen sone moeder wort, invoegen dat sy op eenen nacht onder de gedaente van *Grumilde* daadelick verkreeg, dat sy in drie geheele jaren in haer eygen gestalte, en in het reyn houwelicks-bedde, niet hadde weten uyt te wercken. Ey het 's menschen verdorventheyt! wel, heeft *Procris* overspel begaen met haren eygen man *Cephalus*, soo en kan *Rodocles* van gelijcke sonde niet onschuldig zijn, schoon hy *Brandine* sijn echte wyf besliep, en om gelijcke redenen moet het kint, uyt die by een-komste geboren, verstaen worden een wettig kint te zyn na myn oordeel.

PHIL. Maer leet *Grumilde* daer na geen aenstoot meer van *Rodocles*?

SOPH. Men verhaelt my dat ja: maer dat sy hem daer naer in twijffel hiel soo lange tot hem de sone was geboren, en doen opende hem *Grumilde* wat'er omme was gegaen, en sedert wiert geseyt, dat *Rodocles* hem stille hielt, alsoo hy uyt dat hem geschiet was ten vollen hadde geleert, dat al dit werck maer in sinne vlagen en inbeeldingen bestaet, dewyle hy in de meyninge zynde van *Grumilde* te beslapen, sijn eygen vrouwe gebruyckte, en even dat vernoegen seyde gehadt te hebben, als of hy *Grumilde* in der daet in sijne wellusten had genoten, gevende grooten danck aen *Grumilde*, van hem, sonder haer schande, van sijn uytsinnigheyt te hebben genesen.

PHIL. Maer even-wel hoe soudt gy in rechten vast maken, dat *Rodocles* met *Brandine* by dit geval overspel soude hebben begaen?

SOPH. De Rechts-geleerde stellen een vrage voor in deser manieren. Of iemant, seggen sy, een juweel nam, met opset 't selve den eygenaer t'ontvreemden, en of de selve merckende aen den nemer sulcks toe liet, met een stil voor-nemen van hem het selve te schencken, de Rechten seggen in sulcks dieverye begaen te wesen, maer ter dier oorsake geen vervolg in rechten tegen hem gegeven te worden. *Qui putat se invito domino rem attingere, cum tamen dominus velit, furtum facit, inquit Pomponius: sed tamen furti non obligatur, secundum Ulpianum. Vid. Aerod. lib. Rer. Judicat. c. 5*

PHIL. Hoe! kander dan een dief, of dieverye wesen daer niet gestolen en is?

SOPH. Even soo gelyck'er overspel kan gedaen [illegible] sonder dat'er een overspeelder gevonden wort.

PHIL. Dese dingen zyn gansch seldsaem, en [illegible] en my geheel ongewoon-komende, dien volgende en soude ick des niet vast derven besluyten, wat men hier in behoort te gevoelen. Maer segt my doch, of een man nu eenigen tydt lang wel geweest, en genot van sijn vrouwe gehadt hebbende, sodanigen ongelegentheyt over quam, sulcks dat hy daer naer drie jaren als ontmant ware, soude het oock dan de vrouwe vry staen scheydinge te versoecken?

SOPH. Geensins, Philogame, want het houwelick eenmael door gemeenschap van bedde bevestigt zynde, schoon de man dan soodanige ofte diergelijcke ongelegentheden over-quamen, ja schoon de man naderhant door sieckte, quetsure ofte andersints quame te verliesen al wat aen hem mannelick is, de vrouwe en soude in dien gevalle niet anders vermogen te doen, als een groote plaester van patientie te gebruycken, om al hare jeugdigheden daer onder te dempen en doen versterven. *Coras annotat. 22. in arrest Tholos*

PHIL. Wisselick dat is een hart vonnis tegens de vrouwen, waer de Sophronisce moet dat alsoo voor vast en onverbrekelick gehouden worden, na uw gevoelen?

SOPH. In trouwen ja, Philogame, en daerom is het houwelick te recht een onverbroken bant genaemt, soo wanneer het selve eens sijn volle leden heeft gehadt, invoegen dat schoon dan een man of vrouwe, die dit al mede over komen kan (*Tam in feminas quam in viros hoc virus grassari, testatur Ananias de natura dæmonum lib. 4. sed tamen frequentius in viros. Mart. Delrio disquis. magic. lib. 3. c. 4. sect. 8.*) door eenig geval geen man of vrouwe en bleven, echter sy luyden onderlinge man en vrouwe moeten blyven. Het verliesen van armen, van beenen, van oogen, ja van verstant en oordeel en breeckt geen houwelick, en dienvolgende oock mede niet het verliesen van de leden, die eygentlick tot het houwelick zyn dienende.

PHIL. Noch een vrage uyt dese geschiedenisse, waerde Sophronisce: dat is, wat behendigheden of grepen uyterlick geoorlooft zijn om aen een vrouw te geraken, en een ander voordeel af te sien.

8. SOPH. Soo gy dit verstaet, lieve Philogame, van iemant sijn vrouwe t'ontsetten, soo sal ick dadelick antwoorden, dat in die gelegentheyt geen behendigheden, hoe wel die oock beleyt mochten wesen, eenighsins prijselick en zijn, dewijle het geheele werck niet en deugt, en daerom niet als een quade uyt komste en kan hebben. En om een yder aen te wijsen dat soodanige maniere van doen gansch hatig is by Godt almachtig, en dat de selve daerom doorgaens bysondere straffen onderworpen is, kan uyt veel geschiedenisse van oude en nieuwe tijden als met de handen getast worden. Onder andere dunckt my, dat het exempel van Antonius en Cleopatra seer gedenck-waerdig is in desen gevalle, en des te meer, vermits door het selve is blijckende, dat niet alleen een mans persoon den anderen sijn partuur al-handig kan maken, en tot sich verlocken: maer dat sulcks oock somwijlen by vrouwen wort in 't werck gestelt, en dat 't een en 't ander bedrog selden ongestraft blijft, selfs hier in onse werelt.

PHIL. Ick wenschte het verhael van Antonius en Cleopatra van u te mogen aenhooren, als wesende een exempel van groote en hoogverheven persoonen, en dien-volgende des te meer aenmerckens waerdig.

SOPH. Dese geschiedenisse is al mede met die eygen penne afgebeelt, door de welcke ons d'and're trou-gevallen zijn geworden. Ick wil het selve u ter hant doen, om van u gelesen te worden: ick ga middelertijdt een weynig buyten, om een sake te verrichten daer aen my wat gelegen is. En dewijle gy recht te voren gewag hebt gemaeckt, of 'er eenige listigheden geoorloft zijn om een houwelick te vorderen, en dat daer op wel iet goets in bedencken kan worden gebragt, soo sult gy hier op een ry achter den andere vinden zes onderscheyden gevallen, die als hier toe schijnen aen-leydinge te geven, te weten, voor eerst de korte en met verdriet eyndigende minne-sucht van Malanissa en Sophonisba, beyde ontleent uyt de Romeynsche historie. Ten tweeden, 't verhael van de wonderbare en niet te-min malle koserye tusschen Antonius en Cleopatra. En alsoo de voorsz twee geschiedenissen niet sonder droefheyt te lesen en te bedencken en zijn, soo volgender vier andere trou-gevallen van luchtiger stoffe, om de bitterheyt van de eerste wat te versachten, te weten, ten derde eene daer in nagebootst wort den aert van de Grieksche Harders gedichten, en wort hier den naem van Roosen-krijg gegeven. Het vierde en vijfde vervatten een kort verhael van een listigen voorstel om een houwelick te wege te brengen, in onsen tijt voor gevallen. In het leste wort gewag gemaeckt van een slimmer treck ten selven eynde dienende, mede in onse eeuwe inder daet geschiet: alles te samen genoegsaem loopende op sonderlinge bedriegeryen, rakende het stuck van houwelicke, het eene meer het andere min. Leest dese, soo het u bevalt, in mijn afwesen, en daer op konnen wy by gelegentheydt een nader gesprek houden, soo wy des lust muchten hebben.

PHIL. Ick ben des wel te vreden, waerde man, en ga van nu aen my stellen om dese ses trou-gevallen in uw afwesen in te nemen, om daer uyt stoffe te rapen van nieuwe onderhandelinge.

SOPH. Doet soo, Philogame, en vaert wel.

KORT VERHAEL

Van het droevig Trouw-geval tuſſchen twee Vorſtelicke perſoonen; te weten,

DEN KONING

MASANISSA,

EN DE KONINGINNE

SOPHONISBA.

ALs Syphax was verraſt en Aſdrubal geſlagen, *a*
En Cirtha met den ſchrick in haeſten weg-gedragen,
Soo is daer in de ſtadt een ſeldſaem ſtuck geſchiet,
Dat gy in deſe prent alleen ten deele ſiet.
De reſte dient verhaelt, en naerder aengeweſen;
Want dat men niet en ſiet is nut te zijn geleſen.
Wel op geſwinde pen, doet ons een kort verhael,
Hoe dat de liefde ſpeelt ontrent het wreede ſtael,
Ontrent den harden krijg, en midden in de ſwaerden,
En midden in den woel van duyſent felle paerden;
Op dat een yder menſch mag leeren deſe wet,
Dat ſtaeg op ſijn gemoet is nut te zijn gelet.
De ſchrick is door de ſtadt en boven op de wallen,
En ſtracks zijn door het heir de poorten overvallen,
De Koning even-ſelfs die gaf hem vooren aen.
En buyten ſijn gebiet en wert'er niet gedaen.
Hy ſnelt hem naer het hof met duyſent rappe gaſten,
Die ſtaeg met grooten ernſt op ſijn bevelen paſten:
Maer, ſchoon hy nader quam, daer is geen tegenſtant;
Geen menſch ontrent de poort die hy in wapens vant.
Alleen de Koningin die ſag den Velt-heer komen,
En geeſt haer op de zael met droefheyt in-genomen,
Sy leyt haer in het ſtof, hy bleef een weynig ſtaen,
En daer op ving de vrou aldus haer reden aen:
Gy die een Koning zijt wilt mijner dog erbermen,
Wilt my van overlaſt, van ſmaet en hoon beſchermen;
Daer is op aerden niet dat Prinſſen beter voegt:
Ick was een Koningin eer gy ons Leger ſloegt.
't Is uw geluck geweeſt, en 't noot-lot van de Goden,
Dat gy het velt behielt en onſe Ruyters vloden;
Nu bid ick, edel Helt, bevrijt my van den pracht,
Die al de werelt ſiet ontrent de Roomſche magt.
Men is aldaer gewoon als tot een ſpot te toonen
Ook groote ſchepters ſelfs, ook hoog-gedugte kroonen,
Ja Prinſſen van het landt: en met een groote ſmaet
Soo plagt men daer een Vorſt te leyden achter ſtraet.
En dat, eylaes! alleen vermits hy is geſlagen,
En niet en was geſint het Roomſche jock te dragen:
Nu bid ick andermael, ô waerde Lands-genoot,
Geeft my niet aen de ſmaet, maer liever aen de doot.

a Siet hier van Titus Livius in 't dertigſte Boeck van ſijne Romeynſche Hiſtorien, en andere.

Laet my ſlechts dit alleen van uwe gunſt verwerven,
Laet my een Koningin, en niet een ſlave ſterven
Sy wou noch vorder gaen, maer haer bedroeft gemoet
Dat joeg haer uyt'et oog een digten tranen-vloet
En t'wijl ſy beſig is met dit verdrietig ſpreken,
Soo wort de jonge Vorſt van hare heid' ontſteken,
Hy weet niet wat hem ſchort, of wat hem overquam,
Als hy dit vreemt gewoel in ſijnen geeſt vernam
Hy ſtont daer met een heir, en in het ſtael gekleet,
En noch wert hem een ſchicht tot aen de ziel geſchoten,
Het Leger dat hy leyt, het wapen dat hy droeg
En is voor hem niet ſterk, voor hem niet vaſt genoeg
Sy was een hupſe vrou, en al haer ganſche leden
Soo fris gelijck een roos, en deftig in de reden,
En geeſtig in gelaet; en ſchoon ſy bitter weent,
Ook dat heeft haren glans in geenen deel verkleent
Siet wat een ſeldſaem ſtuck is hier alree begonnen,
Hy die verwinner is die wort geheel verwonnen,
Hy die een grooten roof aen 't Leger geven wou,
Die ſtaet van ſin beroofr ontrent een teere vrou
Wat dient'er meer geſeyt? die ving die is gevangen,
Sijn ganſche ziele dwaelt ontrent haer teere wangen,
Hy neemtſe by der hant, hy ligt haer uyt het ſtof,
Hy toont haer ſoet gelaet, en leyt haer in het hof,
Daer berſt de Koning uyt, en gaet haer openbaren,
Hoe dat hy was verrukt door hare friſſche jaren,
Hy leyt haer met als dat, en, tot een kort beſluyt,
Sy die gevangen ſcheen die wert terſtont de Bruyt
Dit heeft de ſnelle Faem ten luytſten uyt-gekreten,
En 't is van ſtonden aen door al het heir geweten.
Het dunckt een yder vreemt, dat Maſaniſſa trout
Een die het tegen hem en met den vyant hout
Een die van Aſdrubal als Dogter is gekomen,
En uyt Carthago ſelfs haer oorſpronk heeft genomen
Dit ſtuck heeft oock beroert den grooten Africaen,
Die gaf hem tot den Vorſt, en ſprak hem deftig aen
Wel hoe! manhaftig Helt, liet gy de wapens vallen?
En pleegt een wijf gewelt op uwe friſſche jaren?
Is uw grootmoedig hert ſoo ſpoedig opgeruit
Door kragt van vrouwe-luſt, en ick en weet niet wat?
Indien ick bidden mag, laet yemant dit beginnen
Die ſtaeg in weelde leeft met ongemoeyde ſinnen,
Laet dat een lecker doen die luy daer henen gaet,
En noyt en is bemoeyt met dingen van den Staet
Gy hebt tot uwer eer den vyant overvallen,
't En is voor u geen tijt om nu te liggen mallen,

De gront van ons beroep die eyſcht een ſtrenge deugt,
Dat u en my betaemt en is geen loſſe vreugt,
Gelooft'et, oogen-luſt is meer voor ons te ſchromen,
Als pijlen vol fenijn die van den vyant komen:
En geen ſoo harden ſtael dat ons ſoo vinnig wont,
Als doet een teer gelaet, of wel een ſachten mont.
't Is vry een ſwaerder ſtuck te toomen geyle ſinnen,
Als Legers op te ſlaen, en Steden in te winnen:
Maer 't een en 't ander werck dat is van ons bedrijf,
Het eene voor den geeſt, en 't ander voor het lijf.
Maer dit oock, edel Helt, behoorje wel te weten,
Dat ſchoon of Aſdrubal is uyt'et velt geſmeten,
En Syphax neêrgevelt; het was de Roomſche macht
Die Cirtha met geweld heeft onder haer gebracht.
En daerom dient den buyt, en wat'et is gevonden,
Gelt, have, menſchen, vee na Romen op-geſonden:
Oock Sophonisba ſelfs, uw trooſt en herten-wenſch,
Is eygen aen den Staet, en niet aen eenig menſch.
Sy dient oock met den roof de Vaders op-gedragen,
En wat hier is te doen dat is aldaer te vragen.
Gy ſiet dan, zijt gy wijs, dat gy uw driften ſtilt;
't Is ander lieden goet dat gy behouden wilt.
Gy hebt in my geſien, en menigmael gepreſen,
Dat ick de geyle luſt heb krachtig af-geweſen;
Wel gy, die wilt een vrient van Romen zijn genaemt,
Doet hier en over-al gelijck het u betaemt
Een die ſijn weelig vleeſch kan ſpenen van de vrouwen,
En met een hoog gemoet ſijn luſten weder-houwen
Is ja een meerder Vorſt, en vry een grooter man,
Als die een hooge wal ter neder vellen kan
De Vorſt, in ſijn gemoet ontſtelt om deſe reden,
Gaet treurig uyt het volck, gaet in ſijn tente treden;
Hy vint ſijn innig merch met tochten om-gevoert,
Hy vint ſijn jeugdig hert ontſtelt en ganſch beroert.
Hem komt aen d'eene zy de nieuwe Bruyt bekoren,
Die hout de jonge Vorſt tot ſijn vermaeck geboren;
Hem druckt aen d'ander zy de ſtrenge Roomſche tucht,
Soo dat ſijn angſtig hert in groote bangheyt ſucht.
Ten leſten berſt hy uyt: Wel moet ick haer verlaten,
Men ſalſe lijcke-wel niet ſleuren achter ſtraten,
Niet toonen aen het volck, tot haer en mijne ſmaet;
Neen Sophonisbe, neen, daer is noch ander raet.
Ick heb'et u belooft uw man te ſullen weſen,
Vermits ick boven al uw ſchoonheyt heb gepreſen:
Of ſoo dat niet en viel, ſoo ſteld' ick efter vaſt,
Dat gy noyt buyten eer ſoudt werden aen-getaſt.
Ick wenſch uw man te zijn, ick ben tot u genegen,
Maer ſiet de Roomſche magt die kant'er vinnig tegen;
En 't is een dwingelant die al de werelt quelt,
En die oock even my heeft onder haer gewelt.
Eylaes! mijn eerſte woort en mach u niet geſchieden,
Maer 't tweede dat en kan u Romen niet verbieden;
Een dronck naer eyſch gemengt van eenig ras fenijn,
Die moet in dit geval uw leſte trooſter zijn.
Hy nam een gulden kop, hy gaet de kruyden mengen.
Hy laet het droef geſchenck aen Sophonisbe brengen:
Hy voegt'er woorden by, Doet als een Koningin,
Hier is uw leſte trooſt, hier uw verloſſer in.
Soo haeſt de jonge vrou de bootſchap heeft ontfangen,
Rees daer een bleycke verw ontrent haer rode wangen;
Maer des al niet-te-min nam ſy den beker aen,
En toond' dat ſy het woort ten vollen heeft verſtaen.
Is dit de bruylofts-gift die my te deſer ſtonden
Van mijnen Bruydegom uyt liefde wort geſonden?
Is dit het ſchoon juweel? edoch ick ben bereyt;
De Vorſt die heeft gedaen gelijck'er was geſeyt.
Mach ick niet na den eyſch en als Prinſeſſe leven,
Soo wil ick aen het graf my willig over-geven;
Een dinck dat is my leet, dat ick als met de doot
Ontfing een tweede man tot mijnen bed-genoot.
Het woort is nau volent, ſy heeft den wijn gedroncken,
En wat'er boven dreef, en wat'er is geſoncken;
Daer bleef geen druppel in: Sy leyt haer op het bed,
En wacht de bleecke doot en haer geſtrenge wet.
Sy maeckt geen los gebaer met eenig ſeldſaem huylen,
Sy geeft haer uyt het volck, en gaet in 't duyſter ſchuylen:
En als het vinnig ſpoock haer gaf de leſte ſteeck,
Soo was het ganſch verbaeſt dat ſy niet eens en weeck.

De prachtige en dertele Lief-koſerye
VAN
MARCUS ANTONIUS,
Veldt-overſte der Romeynen,
EN
CLEOPATRA,
Koninginne van Ægypten.

ALs Brutus * was gevelt, ſijn beſte vrient geſlagen,
Sijn Ruyters in het ſtof en door ter aerden lagen,
En dat het vry gebiet van Romen neder-viel,
En gaf den leſten ſnick, als uyt een bange ziel;
Doen is hy, die het werck ſoo moedig had begonnen,
Doen is hy door een wijf ten vollen overwonnen:
En dien een machtig heir niet machtig was te ſlaen,
Heeft door een dertel oog te gronde moeten gaen.
Antonius verplicht aen menig duyſent knechten,
Die hem ten dienſte zijn om wonder uyt te rechten,
Socht gelt aen alle kant, door hart en ſneeg beleyt,
Om hun te mogen doen, gelijck'er was geleyt.
Hy voerde tollen in, en ſtelde groote laſten,
Ten dienſte van het heyr, en al de grage gaſten;
Hy quam in Griecken-lant, daer hy de ſteden quelt,
En waer hy immer komt daer gaert hy machtig gelt.
Het was hem op-geleyt de Rijcken aen te taſten,
Die uyt een hoogen moet op Roomen niet en paſten;
Dies is hy ganſch beſorgt te brengen aen den dag
Al wat'er tot den krijg hem noodig weſen mag.
Hy ging om deſen tijt een leyder ſijner benden,
Een kloeck een geeſtig man in 't rijck Ægypten ſenden,
Een man die op den dienſt met grooten yver paſt,
Die vint ſich in het Hof en opent ſijnen laſt.
Hy ſeyt de Koningin, als dat'et is bevonden
Hoe datſe krijgs-behulp aen Brutus heeft geſonden,
Een vyant van den Staet, en van des Keyſers bloet,
En datſe nu ter tijt des reden geven moet:
Dat haer de Veldt-heer dreygt om af te moeten komen,
Op dat van haer bedrijf mach kennis zijn genomen,
En dat men [illegible] in beraet,
Wat by den Vorſt te d[illegible] te lijden ſtaet.
Cleopatra, verſchrickt van [illegible] hoogmoedig dagen,
Siet langen tijt verſtelt, en in [illegible] geeſt verſlagen;
Sy kent de Room[illegible], en haren ſtrengen aert,
En [illegible] Koning ſpreit.
Maer hy, [illegible] die quam haer angſt te merken,
Begon met ſoeter tael haer ſwacke ſinnen ſterken;
H[illegible], haer roos-gelijcken mont,
H[illegible] een geeſt in haer verſegelt ſtont.

Prinſeſſe, ſeyt de man, laet bange ſinnen varen,
En neemt geen droefheyt op in uwe ſoete jaren;
Mijn Heer en is niet wreet, hy kent geen vinnig bloet.
Dan als de Roomſche Staet een veldtſlag wagen moet
Dan is hy bijſter fel: hy ſchijnt gelijck te raſen,
Soo haeſt als in het heyr den horen plag te blaſen;
Maer als de vyant licht, of ſich gevangen geeft,
Dan is hy wederom de ſoetſte dieder leeft.
Uw geeſt, uw heus gelaet, en ganſch bevallig weſen
Dat ſal van ſtonden aen ſijn moedig hert beleſen;
Ick weet'et voor gewis, ſoo gy tot hem genaeckt,
Daer is geen twijffel aen, uw peys die is gemaeckt
Hy is van blijden aert, en lieft de jonge vrouwen,
Begeeft u onder hem, 't en ſal u niet berouwen
Een fris en jeugdig lijf dat is hem lief-geval;
Maer ſchoonheyt met verſtant bemint hy boven al.
Hier door is alle vrees uyt haren geeſt geweken
Sy laet haer ſinnen gaen ontrent haer oude trecken;
Sy weet dat haer gelaet oock wijſe ſinnen ſteelt,
Sy weet hoe ſy wel eer met Cæſar heeft geſpeelt.
Sy weet dat haer verſtant is tſedert aen-gewaſſen;
En dats' op dit gewoel niet eens en hoeft te paſſen.
Sy rijt dan op de reys, verſien van alle ding,
Niet oſſe naer het recht, maer tot een feeſte ging
Sy weet aen al het werck den rechten ſwier te geven,
Sy komt den ſachten ſtroom van Cydnus af-gedreven;
Haer ſchip is na de kunſt en wonder net gebout,
Al waer het ooge valt daer ſiet men enkel gout
De wimpels zijn damaſt, die van de ſtengen vlogen,
Het roey-tuych al gelijck met ſilver overtogen,
De ſeylen purper root, het ſchoonſte dat men vint,
De lucht met reuck gevult, in plaetſe van den wint.
De kabels ſijn gekrolt ſoo geeſtig alſſe mochten,
En al het ſtaende wand van ſijd' en gout gevlochten,
Het roer vol beelde-werck van groen en ſeldſaem vee,
En Nymphen, geeſtig volck, die reyen op de zee
De roeyers zijn geciert met groene myrte-kranſſen,
En doen het aerdig ſchip als op het water danſſen,
Want noyt en ſag men hem en op [illegible] onder gaen,
Of 't wort al in de kunſt en op de maet gedaen
Ontrent de Koningin daer hoort men ſoete keelen,
Daer hoort men op de fluyt en op den hooren ſpeelen,
Daer hoort men ſnaren-klanck en ander ſoet geluyt,
Gelijck men veeltijts doet ontrent een jonge Bruyt
Haer maegden opgeciert met wonder ſchoone rocken,
Die ſchijnen als gemaeckt om herten op te locken,

* [illegible] Deipnoſ. lib. 4 cap 12 Plutarch in [illegible] 11 Dion. libro 51. Appian. de bello parth. [illegible]

Die

Die ſaten op het boort en over al verdeylt,
Terwijl de ſnelle jacht al ſachtjens henen zeylt.
De lieden uyt het landt die komen aen de ſtranden,
En knielen over-hoop, en brengen offerhanden,
En riepen wellekom met ſoo een bly gerucht,
Als of'er Venus ſelfs quam dalen uyt de lucht.
Daer komt een ſachte lucht als voren uyt-gevaren,
Daer ſtijgt een ſoeten reuck te midden uyt de baren;
En vult de ganſche kuſt, dat noyt en is geſchiet;
Soo dat en oog, en neus, en oir ſijn luſt geniet.
Me-vrou heeft boven al ganſch heerlick laten maken
Een throon naer eyſch geçiert met enckel goude laken;
Daer ſat in vollen glans, daer ſat het aerdig beelt;
Terwijl om haren ſtoel een kleyn geſelſchap ſpeelt;
Te weten, menig kint gekleet als Venus jongen,
Wanneer het in de Mey komt geeſtig uyt-geſprongen,
En treft een jonge maegt. En ſiet in deſen ſtant
Soo komt de gulle bercq gevaren aen de ſtrant.
Maer t'wijl de ſoete jeugt en al de maegden ſongen,
Soo komt het nieuſgier volck in haeſten aen-gedrongen,
Een yder is beluſt het ſchou-ſpel aen te ſien,
En wieder komen mag; en wat'er ſal geſchiên.
Geen man bleef op het hof, geen vrouwen op de ſtraten,
Soo dat de Roomſche Vorſt daer eenſaem wort gelaten,
Oock ſchoon hy beſig is, en in de vierſchaer ſat,
Soo bijſter is het volck met luſten op-gevat.
Dan hy liet met'er daet de nieuwe Venus weten,
Of ſy met haer gevolg by hem wou komen eten.
Sy gaet'er tegen aen, en, beter nu gemoet:
Sent flucks een Edelman die haren Rechter groet,
Die haren Rechter noot. De Vorſt laet hem geſeggen,
Al kan hy dit bedrijf met reden weder-leggen;
Hy toont ſijn heuſchen aert, hy wort van haer onthaelt,
Hy vint een groot beſlag daer in het ooge dwaelt.
Want ſchoon ſy metter haeſt aldaer was aengekomen,
En noch tot haer verblijf geen plaets en had genomen,
Soo is des niet-te-min haer maeltijt ſoo bereyt,
Dat ſy niet voort en brengt als uyt een ſneeg beleyt.
De lichten even-ſelfs, die in de kamer hingen,
Zijn beelden na de kunſt en diergelijcke dingen,
Zijn dieren uyt het wout; ſoo dat men in den brant
Een Leeu, een Crocodijl, een Beyr of Tijger vant.
De koſt wiert aen-gediſt door hondert nette knechten,
Op veelderhande wijs, en veelderley gerechten.
Al wat op tafel koomt dat heeft een diepen ſin,
En die het wel bekeeck die ſag'er wonders in.
Geheel het tafel-werck beſtont in goude vaten,
Het zy dat yemant dronck of dat de lieden aten:
Oock zijnder boven dat noch ſteenen in gewrocht;
Al geeſtig af-gemaelt en wonder dier gekocht.
Antonius, verbaeſt van ſoo veel ſchoone dingen,
Die hem voor oogen ſtaen en ſijnen geeſt bevingen,
Seyt met een ſtillen mont: Geeſt dit Ægyptenlant!
't Is al maer kinder-werck wat ick te Romen vant.
Maer al het aerdig tuyg waer uyt men had gedroncken
Dat heeft het prigtig wijf haer gaſten weg-geſchoncken,
Oock al het ſchoon tapijt, en menigh ander kleet,
Al was'et net geſtickt en uyt'er maten breet.
En op den naeſten dagh, als weder al de gaſten
Sich vonden aen den diſch en als te voren braſten,
Soo was'er nieu çieraet dat aen de muuren hing,
Soo was'er ander gout, ſoo was'er alle ding.
Dit heeftſe wederom ten vollen weg-gegeven,
Soo dat van al den hoop haer niet en is gebleven.
Sy ſchoncker knechten by, en menig edel paert
Geçiert met ſchoon gewaet, geheele ſchatten waert.
En dit noch andermael tot drie verſcheyde dagen,
Soo dat de Roomſche jeugt en al de gaſten ſagen
Dat noyt en is geſien. Maer ſy en acht'et niet,
Gelijck men aen haer doen en al haer weſen ſiet.
Cleopatra, geleert in al de looſe grepen,
Die Vorſten machtig zijn in luſten wech te ſlepen,
Onthaelt de Roomſche jeugt met alle leckerny,
En ſet'er op het leſt haer eygen tonge by.
Sy had een rappe ziel, en duyſent looſe treken:
Sy kon haer ſneeg gepeys in ſeven talen ſpreken:
Sy had een ſtil vergif en lock-aes in den mont,
Soo dat men herten-luſt in hare lippen vont.
Sy konde met een wenck geſtoorde ſinnen breken,
Sy konde met een lonck een killig hert ontſteken,
Sy konde met een lach, of door een ſoet gelaet,
Doen vloeyen als een beeck van enckel honich-raet.
Hoe gaet in dit gewoel, hoe gaet de jonckheyt weyen!
Wat rijſter voor een ſpel ontrent de ſijde ſpreyen!
Geen vrijſter ſlaept alleen, geen maegt en wort geſpaert,
Het geyl Ægyptenlandt en Rome wort gepaert.
Sy ſtreelt den jongen Vorſt met duyſent ſoete woorden,
Die hem tot aen het meirgh, tot in de ziel bekoorden.
Sy ſprak Griex, Rooms, Hebreeus, of ander vremde ſpraeck
En wat s'in weſen bracht dat ſtreckte tot vermaeck.
Sy ſprack gewapent jock, ſy gaf hem ſoete nepen,
Sy boord' hem door den neus, hoe ſeer hy was geſlepen:
Wat ſpreuck oyt geeſtig luyt, of op de liefde paſt,
Daer mede ſpeelt het wijf, en troetelt haren gaſt.
Sy trock tot haer gebruyck het puyck van alle talen,
En wat'er iemant kan uyt ſnege boecken halen.

Geen [illegible] zout, daer steken angels in,
Soo dr[illegible] scheen een woon-plaets van de min.
De Vorst [illegible], sijn geest is opgetogen,
En heeft [illegible] allenexen in-gesogen;
Hy [illegible], hy is sijn eygen niet,
Hy doet [illegible] vleesch en wat de lust gebiet.
Hy die eerst [illegible] quam om eysch te maken,
Die koomt [illegible] en pleyt sijn eygen saken,
Die bid [illegible], dat sy het soet geschil
Uyt [illegible] recht ten eynde brengen wil.
Siet, hy [illegible] voor leet en harde vlagen,
En kan geen [illegible], geen lust of weelde dragen;
De wijn, de [illegible], de tochten van de jeugt,
En die [illegible] nimmermeer tot spooren van de deugt.
Hy die een Veldt-heer is die wert, eylaes! gevangen,
Niet in een [illegible] slag, maer door gebloosde wangen:
Niet in een [illegible] gevegt, maer door een soet gelact.
Niet door een [illegible], maer door een hoofsche praet.
Sijn echte bedgenoot, by hem wel eer gekooren,
Die heeft in sijn gemoet haer plaets alree verlooren;
Sy valt hem uyt het breyn, sy gaet hem uyt den sin,
En hy vient boven-al de geyle Koningin
Die speelt hem in den geest, die sweeft in sijn gedagten,
Die kleeft hem aen het lijf oock dickmael gansche nagten;
Soo dat hy sonder rust geduerig overleyt,
Hoe' dittle dient gestreelt en hoe te zijn gevleyt.
De krijg heeft nu gedaen, sijn onversaegde knegten,
Hoe-wel uyt eygen aert genegen om te vegten,
Zijn algelijck verstomt Wanneer een Veldt-heer malt,
Is 't vreemt dat al het heir in geyle stuypen valt?
Flucks reyst het weelig paer naer Alexandrijen;
Daer gaet het op een nieu al weder op een vrijen,
Daer is men buyten sorg, en uyt-gelaten mal,
Alleen hier in bedugt wat lust men plegen sal.
Wat rancken, wat bejag, wat ongewoone vonden
Ten dienste van de lust van nieus te plegen stonden,
Die werden hier gesocht en neerstig overdacht,
Die werden hier gepleegt en in het spel gebracht.
Die lieden soecken vreugt, onseker watse willen,
En quisten rijcken selfs in noyt bedachte grillen:
Geen moeyten is te groot, geen kost en is te veel,
Ten dienste van den buyck en van de gulle keel.
Sy doen een groot beslag en feesten toe-bereyden,
Tot anders geen gebruyck als voor haer lieve beyden:
Een yder poogt om struyt te brengen aen den dag,
Wat dier en seldsaem is of geestig schijnen mag.
Sy doen waer van wel eer de menschen niet en wisten,
Sy gaen een wet-spel aen om veel te mogen quisten;
Sy kiesen rechters uyt, sy stellen panden by,
Sy hangen prijsen op voor kost en leckerny
Me-vrou gaet boven-al haer gullen hoogmoet toonen,
Sy roemt op eenen tijt twee hondert duysent kroonen,
En vijftig boven dat, wanneer het haer gevalt,
Te spillen over disch, als sy in weelde malt.
De Vorst die hoort'et aen, maer kan het niet bevinden,
Dat iemant op een mael een rijckdom sal verslinden;
Maer sy stelt in het werck de kragt van haren geest,
En brengt hem voor het oog een wonder deftig feest,
Maer wat de keuken schaft en scheen niet by te komen,
Al wort oock meenigmael de tafel op-genomen;
Wat sy te voorschijn brengt, of aen de gasten biet,
De Vorst blijft onvernoegt, en hy en acht'et niet.
Maer sy doet niet alleen den heeten dorst verdwijnen
Met soet en edel nat, met al de beste wijnen,
Met al dat wijngaert geeft· maer des al niet-te-min
Sy drinckt oock schatten selfs en rijcke peerels in
Daer hing een deftig paer omtrent haer frissche wangen,
Die niemant oyt en sag als met een diep verlangen,
Sy waren bijster schoon en uytermaten groot,
Een peerel, sonder meer, een peerel woeg een loot.
Van dees' heeft [illegible] yder een [illegible] uyt haer paruyk genomen,
En flucks een [illegible] fuer op tafel laten komen,
Dat goot de Koningin in seker aerdig glas,
En [illegible] doen in het vocht het edel zee-gewas.
Daer smolt het schoon juweel· en [illegible] ontbor[illegible]
En is'er anders niet als suyver [illegible]
Dit wert in wijn gemengt, en [illegible] gemaeckt,
En 't glijt hun door de keel, eer [illegible] smaeckt
Siet daer een grooten schat uyt pracht [illegible] verslonden,
Hoedanig in het landt niet meer en wert gevonden,
Hoedanig heden selfs niet een en is bekent,
Soo ver de snelle son haer gulden wagen [illegible]
Noch is't niet genoeg. Sy, door verwoedt [illegible],
Wil oock een tweeden dronk van nieuwen aenbeginnen.
Sy rust de peerel aen die haer noch over-bleef,
Die sy oock even doen al med' haer vonnis [illegible]
Sy laet al wederom een bitsig water brengen,
Maer die haer rechters zijn en willen 't niet gehengen
En schoon al gaet de Vorst in 't spillen buyten maet,
Noch prijst hy efter niet soo gullen overdaet
Hy sit gelijck verbaest van dat'er is begonnen,
Hy prijst haer moedig heit, en geeft'et haer gewonnen
Hy kust haer rooden mont, die meer verslinden kan
Als eenig machtig heir en menig duysent man.
Hy bid, en hy verbid· sy laet de peerel blijven,
Maer laet gelijcke wel haer rancken niet te drijven;
Sy quist gelijck als eerst, sy ging haer ouden gang,
En swom als in de lust geheele jaren lang
Sy kond' in alle ding den jongen Vorst behagen;
Want reed' hy op het wilt, sy was gesint te jagen,
Of wil hy met den valck gaen vliegen in het velt,
En sy en haer gevolg dat is'er na gestelt
Als hy ter bane rent en oeffent soo de leden,
Sy krijgt een fluksen hengst en koomt'er by gereden
Indien hy met den boog de wilde geyten schiet,
Sy doet het eygen werk, en wijkt den Veldt-heer niet
Of toont hy sich geneygt den ring te willen steken,
Sy is met hem gesint een lans te komen breken;
Oock dat is haer bedrijf: en al het ridder-spel
Dat voegt haer na de kunst en uytermaten wel
Indien hy mommen wil, en geeft hem om te mallen,
Sy laet het apen-spel haer mede wel gevallen.
Of woelt hy door de stadt in onbekent gewaet,
Me-vrou ontsiet haer niet te drillen achter straet.
Of wil hy met bescheyt van groote dingen spreken,
Sy brengt haer vonden in, en vry met gauwe streken:
En schoon men wijsheyt pleegt te midden in den Raet,
Oock daer is niet te doen dat haer niet wel en staet.
Of sooder oyt gesant sijn af-scheyt is te geven,
Sy toont haer geestig breyn, en hoese weet te leven:
Sy doet haer eygen woort oock in de vreemste tael,
En daer en koomt geen tolck ontrent de gulde zael.
Al wat de Vorst bestaet in danssen, loopen, springen,
Sy brengt en geest en lijf bequaem tot alle dingen:
Al wat hy met'er hant en door het breyn gemaeckt,
Daer isse vaerdig by, en schijnt'er toe gemaeckt.
Hy vont sich eens gesint nu moede van de valcken,
Om met een hengel-roe den visch te gaen verschalcken,
Maer wat de Vorst bestont het was geduerig min,
Wat aes dat hy gebruyckt hy kreeg niet eenen vis
Maer straks soo weet de Prins een visscher uyt te maken,
Die even in het diep sijn hangel quam geraken,
En naer een kleynen tijdt soo trock hy met den hoek
Een truyt, een kleinen steur, of wel een groten snoek
En ging dan wonder breet. Sy die het quam te merken,
Sont fluks een duycker uyt, die wist er op te werken,
Die wist tot aen het aes van haren vrient te gaen,
En hinck'er inder haest een droogen harinck aen
En als de schoone vangst wert uyt een stroom getogen,
Soo loeg al 't hoofs gevolg al wat haer keelen mogen
Maer sy genaeckt den Vorst met eenen hoofschen kus,
Na dat een yder sweeg begon haer reden dus
Mijn Heer het is genoeg, ey laet het vissen blijven,
Gy kont mer mijn begrijp al beter handel drijven,
Vangt Rijcken, magtig Vorst, gelijck het u betaemt,
In dat manhaftig werck en waerje noyt beschaemt
Maer t'wijl het dertel volck aldus te samen speelde,
En met een lossen toom haer gaven aen de weelde,

Sy

[illegible] het [illegible] luck fijn ongeftadig rat,
[illegible] een [illegible] te Romen in de ftadt·
Sijn [illegible] was alree verdreven,
Sijn [illegible] moet hem buyten geven:
De Parthen [illegible] zijn dapper in het velt,
Soo dat Euphrates felfs nu lach in haer gewelt.
De Vorft op dit gevael als uyt den flaep ontfprongen,
Heeft door een beter loop fijn tochten ingedwongen;
Hy neemt de wapens aen, verandert fijn gepeys,
Verlaet het deftel wijf, en geeft hem op de reys.
Hy voert op fijn gebiet twee hondert fluckfe fchepen,
En heeft in grooten ernft de faken aen-gegrepen.
Maer Fulvia die ftorf, en 't fcheen een dienftig lijck,
Want ftraks foo was'et ftil door al het machtig rijck.
Hy wort met Cæfar eens, dat maekt den Staet geruster,
En tot een vafter bant, hy trout fijn outfte Sufter
Octavia genaemt, een uyt-gelefen vrouw,
Een fpiegel in het lant, een peerel in de trouw. (dert,
Maer fchoon fy deugtfaem is, en datfe tweemael kin-
Noch wort haer echte vreugt in korten tijt verhindert;
De Vorft treckt weder op, en heeft een groote magt,
En 't fchijnt dat fijn gemoet na hooge dingen tragt;
Maer doen hy weder quam ontrent de Griekfe palen,
Hy fent Fontejus uyt, en laet de by-fit halen;
Daer gaet'et weder aen als op den ouden kerf,
Dewijl fy wederom haer eerfte plaets verwerf.
Een kaers wel eer gevlamt, al is haer brant geweken,
Genaeckt fe maer het vyer, haer ligt dat fal ontfteken.
Het vogt nu wit gedoyt, foo 't eens bevrofen was,
Wort met den eerften vorft foo hart gelijck een glas.
De Prins doet op een nieu aen haer fijn liefde blijcken,
Hy fchenkt haer magtig lant, ja gansche koningrijken.
[illegible] fy baert wederom, ja twee van eender dragt,
Dit bleeft haer finnen op in ongewoone pragt.
Sy wil al verder gaen, en vry al hooger roemen,
Sy wil het eerfte kint de Sonne laten noemen,
Vermits het was een Soon. het ander hiet de Maen,
Siet, dus voedt haer de vrou door onbekende waen.
Noch is haer moedig breyn al hooger op gerefen,
Sy wil van nu voortaen geen Koninginne wefen,
Sy tragt door al het rijck, fy wenfcht te zijn gegroet,
Gelijck men over al de grootfte Goden doet.
Sy rijft tot in de lucht, en laet haer Ifis hieten,
Sy laet oock offer-bloet op haren autaer gieten:
Godinne, roept het volck, gy zijt ons toeverlaet,
Geeft fegen op het landt, en even vrugtbaer zaet.
Doch als hier van de faem te Romen is gekomen,
Soo is fijn vreemt bedrijf hem qualick af-genomen;
Niet een fchier in den Raet aen wien het wel bevalt,
Dat hy foo quiftig geeft, en buyten echte malt.
Maer hy wil even-wel fijn loffe daet verfchoonen,
En van het groot gefchenck bequame reden toonen:
Hy feyde, dat de glans of eere van de Stadt
Niet in het gout beftont of in een groote fchat:
Niet in het nemen felfs van groote Koningrijcken,
Maer eer in milde gunft aen niemant oyt te wijcken.
Hy feyde, dat een Helt of Prins van hooger aert
Niet met een wijf alleen en dient te zijn gepaert.
Dat hy fijn deftig huys heeft wijder uyt te ftreecken,
Om fonen over al en dochters op te wecken:
Dat hy op defen voet aen al de werelt baet,
Vermits hy over al van fijne vrugten laet.
Dat hy foo waerden fchat niet toe en mach betrouwen
Slegts aen den fchoot alleen van weynig fwacke vrouwen;
Maer dat fijn hooge ftam al vafter dient gefet,
Door kragten van de jeugt en gunfte van het bedt.
Hy feyde, dat de wet by Solon eens gefchreven,
Waer door maer eene vrou aen iemant wert gegeven,
[illegible] voor het flechte volk, niet voor een dapper helt,
Die boven 's werelts reyck fijn hoge daden ftelt.
[illegible], dat Hercules, van wien hy is gekomen,
[illegible] meer als eene maegt haer teere blom genomen,
Niet uyt ongure luft; maer om fijn edel zaet
Te planten over al foo ver de Sonne gaet.

Dus gaet de man te werck: hy wil fijn [illegible] trecken,
Hy wil fijn loos beleyt met fchijn van [illegible] decken;
En fchoon hem eenig vrient tot beter [illegible] raet,
Het fchijnt dat fijn gemoet in haer verlegen ftaet.
Ja fchoon fijn echte vrou van Keyfers bloet geboren,
Heus, eerbaer, deugtfaem, fchoon, van duyfent uytgekoren
Komt af tot haren man, en bragt hem magtig gelt,
Om hem met nieuwen luft te brengen in het velt:
Cleopatra verfien van duyfent loofe treken,
Kan by hem even-ftaeg de faken foo befteken,
Dat hy gelijck als eerft aen haer veflingert blijft,
En niet als enckel leet aen fijn gemael en fchrijft.
Hy laet haer geenfins toe by hem te mogen komen,
Soo is fijn grillig hooft met tochten ingenomen,
Met liften af-gelyt, met luften overheert;
Soo dat het deftig wijf na Roomen weder-keert,
Oock fonder hem te fien, of eens te mogen fpreken;
Soo is de ware tucht hem uyt de borft geweken.
Maer fy noch even-wel verlaet haer plichten niet;
Hoe-wel fy klaer genoeg den loofen handel fiet.
Sy blijft gelijckfe was, fy blijft tot hem genegen,
Sy wil haer broeder felfs tot fijne gunft bewegen;
Sy hout den oorlog op, tot hem de gansche Staet
Gelijck als vyant hout, en krachtig tegen gaet.
Auguftus, des gelaft, die ging hem vaerdig maken,
Hy treckt in haeften op, hy koomt tot hem genaken:
Hy krijgt een machtig heir, en fchepen op de ree,
Want 't is hen beyder wil te vechten op de zee.
Maer t'wijl dat Cæfar werft veel duyfent kloeke mannen,
En heeft met alle kracht de finnen in-gefpannen
Om wel te mogen doen, foo jockt het deftel paer,
En niemant wort'er forg in haren geeft gewaer.
Al wat'er boerten kan, of foete luft verwecken,
Dat gaet het weelig volck tot haer gefelfchap trecken,
De gansche werelt treurt vermits den bangen tijt;
Maer dit aelwaerdig paer dat is alleen verblijt.
Het fchuym van al het landt, en duyfent lichte gaften
Die niet en zijn gewoon als in het vet te taften,
Die fweven daer ontrent, men hoort'er geen verdriet,
Maer ftaeg al nieuwe vreugt, en ftaeg een ander liet.
Maer fiet de tijt genaeckt dat Cæfar op de baren
Quam met de gansche vloot geweldig uyt-gevaren;
Daer hout het fpelen op, daer gaet den handel aen,
Daer toont fich al het volck gen gen om te flaen.
De Koninginne felfs en wil haer niet verfchoonen,
Maer gaet ook even hier haer moedig herte toonen;
Het fcheen dat haer gemoet, gelijck in alle ding,
In druk, in vreugt, in fchrik, aen haren Veldt-heer hing.
De flag gaet dapper aen: maer t'wijl de gaften vogten,
En dat fich onder een de groote fchepen vlogten,
Ey fiet het deftel wijf ontreckt haer van den hoop,
En tijt met alle magt in haeften op de loop.
Niet met een jagt alleen, maer feftig groote kielen,
Gewapent na den eyfch, en duyfent rappe zielen,
Die fleept de by-fit met; want dit was hare vloot,
Die fy als Admirael met volle macht geboot.
De Vorft wort dit gewaer, hy fiet de fchepen feylen,
En hy en wil fijn hert niet van haer laten deylen; (flag
Hy fcheyt ftraks uyt het werck, en laet den grooten
En geeft hem na de vrou foo vaerdig als hy mag.
Wie heeft foo vreemden ftuck fijn leven oyt gevonden?
Hy fchijnt met fijn gemoet aen haer te zijn gebonden:
Geen fwavel trekt het vyer met foo een fnellen fpoet,
Als fy dat moedig hert en al fijn krachten doet.
Daer fiet men met'er daet de rappe maets vertragen,
Daer fietmen onder haeft de gansche vloot geflagen,
Daer is'et al bekaeyt O! fchande voor een Vorft,
Die uyt een ftrijdt verloopt, en na fijn luften dorft.
Wat kan dit moedig hert, wat kan de Veldtheer feggen,
Als hy dit feldfaem werck gaet naerder overleggen;
Hy fit alleen en dut, hy fuyl-oort langen tijt,
Hy knaegt fijn innig hert en dit van enckel fpijt.
Hy wil hem, foo het fchijnt, van alle menfchen fcheyden,
Hy wil in eenig wout een eenfaem leven leyden;

Maer ſy, die kunſten weet noch heden onbekent,
Die heeft ſijn treurig hert van droefheyt af-gewent.
Sy lockt hem weder uyt tot alderhande luſten,
Sy brengt hem uyt de zee en in haer eygen kuſten;
Sy biet hem wederom het vet Ægyptenlant,
En prent hem in de borſt ſijn ouden minnebrant
Maer ſiet Auguſtus volgt als met de ganſche leden,
Hy taſt haer grenſen aen, hy wint haer vaſte ſteden,
Hy treckt noch dieper in, en leyt hem voor de ſtadt,
Al waer het weelig volck in luſt en weelde ſat.
Antonius ontwaeckt van dit uytſinnig mallen,
Is dickmael in de weêr om deſtig uyt te vallen,
Hy toont ſijn moedig hert; maer 't is maer los bedrijf,
Eylaes! al wat hy doet en heeft niet om het lijf.
Een ſlang aen wien de kop te morſel is getreden,
Die wiſpelt in het zant, die roert haer ſwacke leden,
En geeſſelt als het ſtof; maer 't is met haer gedaen;
Haer vyant lacht'er om, en ſiet het ſpeeltjen aen.
Soo gaet het met den Vorſt Sijn vloot en beſte knechten
Die zijn na deſen tijdt onwillig om te vechten,
Sy vinden hen verſtelt als in den leſten noot,
Vermits hy maer alleen en worſtelt met de doot.
Daer gaet'et over-kant, een yder ſchijnt te beven,
En al wat hy vermag aen Cæſar op te geven.
Ach! 't is'er al verbolt, de wijſte zijn bekaeyt,
Soo dat het ſtuck verloopt en op een eynde draeyt.
Wat ſal de Veldt-heer doen! ſijn breyn begint te malen,
Hy valt in dwepery, ſijn loſſe ſinnen dwalen.
Siet! als een menſch vervalt in druck en tegenſpoet,
Dan is'er altijdt een die ſchuldig weſen moet.
Hy beelt hem ſeker in (en 't konde wel gebeuren)
Dat Cleopatra tracht ſijn vrientſchap af te ſcheuren,
Dat ſy (ſoo voor haer ſelfs, als tot haer rijcks behout)
Met Cæſar ſlim verniet en looſe rancken brout:
Dat ſy hem wil den doot met ſchande laten ſmaken,
Om ſoo, tot ſijn verderf, haer pays te konnen maken;
Hy meynt dat hy het taſt en als met oogen ſiet,
En ſeyt, maer binnens monts, wat doet een hoere niet!
Wie kan haer diepen gront, haer ſlimmen aert beſchrijven?
Wat kan ſoo looſen wijf voor rancken niet bedrijven?
Haer geeſt gelijckt een kolck; en geen ſoo wijſen man
Die na den rechten eyſch haer gronden peylen kan.
Maer hoe, onaerdig menſche, ſal ick het konnen dencken
Dat ſy haer beſten vrient genegen is te krencken?
Dat ſy wil hinder doen aen een die haer bemint,
En boven alle ding in haer vermaken vint?
Neen, neen, aelwaerdig hert: 'k en wil het niet gelooven
Dat ſy haer eygen Man van eere ſal berooven?
Sy heeft te grootſen hert, te grooten liefde-brant,
Haer ziel, gelijck ick weet, die is aen my verpant.
Doch hoe het weſen mach, of hoe het is gelegen,
Ick ben tot aen het merch tot haer alleen genegen;
Dat ſal ick immer zijn, het gaet gelijck het mag,
Schoon ick de bleecke doot oock nu voor oogen ſag.
Cleopatra bewuſt wat hy van haer gevoelde,
En wat'er voor een brant in ſijn gedachten woelde,
Ontrock haer uyt ſijn oog, vermits ſy was bevreeſt
Voor ſijn onſtuymig hooft en ongeruſten geeſt
Sy gaf haer in een ſlot met weynig kamer-maegden,
Die haer bedroefden ſtant benevens haer beklaegden,
Een ſlot, een deftig werck, daer ſy haer beſten ſchat
In ſtilheyt op gebracht en ingeſloten hadt;
Met opſet (ſoo men hout) te branden alle dingen,
Wanneer tot haer bederf de ſaken qualick gingen:
En onder dit bedrijf ſoo ſtroyt men over al,
Dat ſy in bare ſtont uyt enckel ongeval
Veel meynden even doen, en vry tot haerder ſchande,
Dat ſy Peluſium, een ſleutel van den lande,
Een haven op de zee, een ingang van het rijck,
Aen Cæſar over-gaf, maer ettet ſonder blijck
Dat ſy in hope ſtont den Keyſer om te ſetten,
En door een ſoet gevley tot luſten op te wetten;
Een kunſt by haer gepleegt oock van der jonckheyt aen,
Gelijck als ſy wel eer aen Cæſar had gedaen.

Dat ſy met haer geſicht wiſt landen om te roeren,
En Rijcken neder ſlaen, en oorlog konde voeren,
Dat ſy door ſoete tael en door een rappe tong
Den geeſt en hooge macht van alle Prinſſen dwong
Dat ſy op deſen voet haer ſaken had begonnen,
Het rijck tot haer gebracht, haer broeder overwonnen,
Dat ſy op deſen treck noch heden ſich verliet,
En even haren pol en al het landt verriet.
Maer offe dus vertoont haer dingen aen te leggen,
Dan of'et is een waen, een los, een ydel ſeggen,
Dat laet ick heden daer als in het duyſter ſtaen,
En wil nu tot beſluyt van deſen handel gaen
Als hy nu ſijn bederf op hem ſach neder-komen,
Sijn vrienden wechgerukt, ſijn ſchepen af-genomen,
En dat'er wort gelooft by hem en al het rijck,
Dat Cleopatra ſelfs nu was een droevig lijck;
Soo wort hy door verdriet tot wanhoop aen-gedreven,
En ſtelt ten leſten vaſt niet meer te willen leven,
Het is hem enckel druck en niet als Ziel-verdriet,
Dat hy de gulde Son, den ſchoonen Hemel ſiet
Hy ſpreeckt dan Eros aen. O trouſte mijner knechten,
Met 's vyants machtig heyr wel eer gewoon te vechten,
Kom treckt nu eens het ſwaert op my ellendig man,
Dat is de meeſten dienſt die my geſchieden kan
Doorſteeckt dit treurig hert, ick ſal 't een weldaet achten,
Want ick en heb voortaen niet beter hier te wachten,
Ick wenſch voor al de doot, vermits ſy niet en heeft
Die al wat my vermaeckt in haer beſloten heeft
De knecht die ſtaet verbaeſt van ſoo een harde reden,
Hem rilt een koude ſchrick door al de gantſche leden,
Hy ſpreeckt in ſijn gemoet, ick dooden mijnen Heer!
O Goden! Hemels-volck, gehengt het nimmermeer
Hy trock ſijn degen uyt, en ſonder iet te ſpreken
Heeft in ſijn jonge borſt met alle macht geſteken,
En valt daer op de zael; en met een droef geluyt,
Eer dat'er iemant koomt, gaet hem het leven uyt
Ach! Eros, ſeyt de Vorſt, gy toont de rechte wegen,
Gy toont met uwe daet wat ick behoor te plegen,
Hy greep het eygen ſwaert, en naer een harden ſteeck
Soo is 't dat hy verflauwt, en naer een bedde weeck
Daer komt het droef geſin in haeſten aen geſchoten,
En vint met enckel bloet de kamer overgoten
Antonius, hoewel tot aen de doot gewont,
Die ſeyt haer met een ſucht en met een bleyken mont
Ach! vrienden 't is gedaen, het deſen romp begraven
Daer mijn geminde ruſt Een van ſijn lieſte ſlaven
Die ſeyt hem wederom, dat ſy noch heden leeft,
En even nu ter tijdt geſonde leden heeft
Wel laet dan, ſeyt de Vorſt, my deſe gunſt verwerven,
Dat ick in haren arm ſal heden mogen ſterven
Dat is mijn leſten wenſch Men doet als hy gebiet,
Schoon dat het leſte bloet hem uyt de leden vliet.
Men ging van ſtonden aen tot aen het Slot genaken,
Waer in het deftig wijf haer graf had laten maken,
Men klopt daer aen de poort, men roep'er overluyt,
Maer daer en is geen menſch die hem deur ontſluyt.
De Koningin beducht te worden overvallen,
Hielt ſich in dit gebouw als in beſlote wallen
De poorten bleven toe, oock wieder kloppen mag,
Soo dat'er noyt een menſch een open deur en ſag
Daer was een teenen kort met koorden vaſt gebonden,
Daer in ſoo wort de Vorſt ten leſten op-gewonden
Tot aen het hoog verwulf daer lag de droeve vrouw
Hoe ſich het nootlot ſtelt, en waer het henen wouw
Wat is'er nu te doen? het gaet'er op een klagen,
Nadienſe geenen trooſt, geen uytkomſt meer en ſagen,
Hy lag daer in ſijn bloet, en daer en quam van hem
Niet als een diepe ſucht en als een flaeuwe ſtem
Dit was ſijn leſte woort Ick hebbe ſware ſlagen,
Ick hebbe mijn verderf in ſtilheyt konnen dragen,
Maer doen my wiert geſeyt dat gy niet meer en waert,
Heb ick van ſtonden aen mijn leven niet geſpaert
Ick heb een vinnig ſwaert in deſe borſt geſteken,
En ſiet! mijn levens-kracht die is alree geweken,

Maer

[illegible], mits ick in uwen ſchoot
[illegible] ingen van de doot.
[illegible] uyten [illegible] dit ellendig leven,
[illegible] uyten-[illegible] mag over-geven;
[illegible] eens [illegible] dit ellendig vleys,
[illegible] noch een [illegible], het is de leſte reys;
Wa[illegible] verhindt. Sy komt tot hem geſegen;
Ma[illegible] haer de ziele tegen,
D[illegible] mont, en met een bangen ſugt
So [illegible] verdweenen in de lugt
Sy [illegible], ſy kuſt hem menig werven,
Sy [illegible] met hem te mogen ſterven;
Ma[illegible] men [illegible] doot van gantſcher herten ſugt,
Dan [illegible] ſpook veel elders henen vlugt
Ma[illegible] het Slot aen alle kant beſpieden,
[illegible] wel-vertroude lieden,
Die [illegible] een hooge venſter in,
En zyn terſtont verſpieyt door al het huyſgeſin.
De ſnege Charmion die [illegible] de gaſten komen,
[illegible] van diepen angſt ten hoogſten in-genomen;
Sy roept. O waerde vrouw, nu is't al gedaen,
Gy zijt in 's vyants magt, en moet na Romen gaen.
W[illegible] dit gebouw? Uw Slot dat is verraden,
[illegible] ellendig volck met droefheyt overladen,
[illegible] de doot De Koningin verſloeg,
Soo dat haer teere ziel en bangen adem joeg
[illegible] een vinnig mes om haer verdriet te wreken,
[illegible] het met'er yl in haren boeſem ſteken.
[illegible] Cæſars volck, een wonder rappen gaſt,
[illegible] teeren arm en ſwacke leden vaſt.
[illegible] (begon de man) Prinſeſſe van den Lande,
[illegible] geen ongemak, geen leet of droeve ſchande,
[illegible] bleecke doot; Auguſtus is te ſoet,
[illegible] voortaen een trooſt in uw gemoet.
[illegible] beelt om in verdriet te ſterven,
[illegible] behaegt van ſijne gunſt verwerven,
[illegible] maer geruſt. De Koninginne ſweeg,
[illegible] ſoo geſtelt dat ſy ter neder ſeeg
[illegible] met'er daet aen Cæſar af-geſonden,
En hem [illegible] hoe alle ſaken ſtonden:
Hy [illegible] het ſlot, begroet de droeve vrou,
En [illegible] menigmael dat ſy haer trooſten wou
Ma[illegible] ſpreekt en zijn maer hooſche woorden
D[illegible] (des wel bewuſt) in geenen deel bekoorden;
Des [illegible] eerſte ſorg, haer ziel is ongeruſt,
[illegible] gewoel, en buyten alle luſt
[illegible] nagt komt over haer geſegen,
S[illegible] ever-wel tot ſlapen niet genegen;
[illegible] gepeys van alle vreugt ontbloot,
[illegible] trooſt als in de bleecke doot.
[illegible] nu laten onderſoecken,
[illegible], uyt de daet, en uyt verſcheyde boecken,
[illegible] kan ſcheyden uyt het vleys,
[illegible] beſig is ontrent den leſte reys.
[illegible] voor deſen menig-werven
[illegible] bragt, veel menſchen laten ſterven
[illegible], ſeldſem kruyt, of ander ſlim fenijn,
[illegible] de ſagtſte doot bewuſt te mogen zyn
[illegible] ſchoon men iemant ſmoort in rook of diepe vaten,
[illegible] het leven af door bloet en ader-laten,
[illegible] geen ander doot die haer bequamer dagt,
[illegible] een gladde ſlang te werden om-gebragt.
[illegible] uyt het wout, of uyt de naeſte dalen,
[illegible] tot haer gebruyck een fellen aſpick halen,
Die wert haer van een boer, te midden door de wagt,
Die wert haer in een korf met fruyten toe-gebragt.
En of ſchoon aen de man het rot beſtont te vragen,
W[illegible] aen de Koningin hem is gelaſt te dragen,
De vrient is niet verſtelt, hy toont het ſchoon gewas,
Gelijck het lag bedeckt met kruyt en edel gras.
[illegible] toont'et niet alleen, hy biet'et aen de gaſten,
Ma[illegible] niemant onder-neemt de fruyten aen te taſten;
Des gaet hy ongemoeyt Men liet den huysman in,
Die geeft hem op de ziel en voor de Koningin.

Hy doet gelijck hy kan, hy neygt hem [illegible],
Hy ſpreeckt geen hooſche tael, maer [illegible]
Sy taſt de fruyten aen, en roert het [illegible]
Maer des al niet-te-min daer quam geen [illegible]
Sy wert geen beet gewaer dit heeftſe [illegible]
Vermits het ſeker was de ſlang te zijn [illegible]
Sy treet wat nader toe, en licht een [illegible]
En ſag hoe vreemt het beeſt daer in gedoken [illegible]
Het droeg vyer in het oog, een huyt met roo[illegible]
Oock bobbels vol fenijn die hem de tanden deelen,
En drilt ſijn ſwacke tong. Als ſy den Adder ſag,
Soo ſprackſe ſonder ſchrick en met een ſoeten lag
Wel beesje zijt gy daer? Ick wachte met verlangen
Gy moet noch heden ſelfs aen deſen boeſem hangen,
Gy moet te deſer uur geneſen mijnen druck,
En maken een beſluyt van al mijn ongeluk.
Wel aen dan tijt te werck. Waerom ſoo ſtil geſeten?
Ick wenſche wat ick mag van u te zijn gebeten
Kom ſpant uw kragten in, en ſtort uw ſwart fenijn,
Al dat een ander haet dat ſal my weldaet zijn (ſchenen.
'k En ſchrick niet voor de doot, ſy is mijns herten wen-
Sy is een ſeker lot, een weg voor alle menſchen,
Sy is een vaſten trooſt voor die in droefheyt leeft,
En hier in 't aertſche dal geen vreugde meer en heeft
Nu ſteeckt in deſen arm Hy plag hier in te ruſten
Die ſtof en voedſel gaf aen mijn verdwaelde luſten;
Kom ſchiet hier uw vergift, kom ſchiet, ey lieve ſchiet
'k En ſoeke geen vermaeck, 'k en achte geen verdriet.
Laet dit een woonplaets zijn van uw venijnde vlecken,
Dat aen den Roomſen Vorſt tot vreugde plag te ſtrecken;
Het lit, het eygen lit dat qualick heeft gedaen,
Dat moet in dit geval de ſtraffe niet ontgaen.
Wel aen dan wacker dier, en ſpaert geen teere leden,
Gy waert'et toe verſocht en wort'er toe gebeden;
En ſiet geen ſchoonheyt aen als gy uw ſwadder ſtort,
Maer, wat ick bidden mag, ſoo maeckt de pijne kort.
Ick heb tot nu geleeft, en mijn geſwinde jaren
Die zijn gelijck een roock in haeſten weg-gevaren,
Mijn tijt is nu volent Ik had een machtig rijck,
Soo dat ick niet een Prins in volle macht en wijck.
Gelukkig waer ick noch, gelukkig boven maten,
Had my de Roomſche pragt in vrede konnen laten;
Nu komt de wreede doot en ſnijt mijn [illegible],
Mijn loop die is volbracht, ick ſnelle naer het graf
Nu kom hier, kleine jeugt, kom hier mijn jonge ſchapen
Daer is voor u geen tijt om vreugt te mogen rapen
Och of mijn ongeval een eynde mochte zijn
Van uw verdrietig leet, en onverdiende pijn.
En denckt niet dat je zijt van Prinſſen her-gekomen,
Eylaes! ons droef geval dit heeft'et al genomen,
Een wonder groot beſlag, en meer als eene kroon
Die was voor u bereyt, en ſtont u wonder ſchoon.
Nu is'et al verkeert, en 't kan u licht geſchieden
Dat gy geen magtig volk, maer ſchapen ſult gebieden
Dat gy ſult Herders zijn, en leven in het wout,
Daer niemant als met ſweet ſijn leven onderhoud
Hoe dit het weſen ſal, ey leert de felle ſlagen,
Ey leert in ſoet gedult uw ſware laſten dragen;
Daer komt oock met'er tijt een eynde van gequel
Ach! neemt den leſten kus, en vaert voor eeuwig wel
En gy, ô waerde vrient, ontfangt mijn leſte klagten,
En wilt van my voortaen geen ander dienſten wagten.
Hoe kan ick eere doen die aen een Prins geſchiet?
Ick ben voortaen, eylaes! ick ben mijn eygen niet,
Ick ben in 't Rooms gewelt, ick ben, eylaes! gevangen,
En 't doet my na de doot maer des te meer verlangen,
Mijn lichaem wert bewaert, myn vryheit heeft gedaen,
'k En mag niet op mijn borſt, niet op mijn herte ſlaen.
'k En mag geen vlocken hayr uyt deſen ſchedel trecken;
Men vreeſt, gelijk men [illegible], men vreeſt voor kale plecken;
Doch niet om mijnent wil, maer om de Roomſe pragt,
Daer ick ellendig menſch nu lange ben verwagt
Men wil, o machtig Vorſt, men wil ons heden ſcheyden,
Men wil my ſchande doen en in triumphe leyden;

Men

Men wil my laten sien als ick en weet niet wat,
Een schouspel aen het volk, een geksmaer in de stadt.
Men wil al wat ick heb, mijn schat, mijn rijcke kroonen,
Men wil my tot een spot aen al de werelt toonen;
Maer dat en sal voorwaer sijn leven noyt geschiën,
En my en sal geen mensch tot smaet gelevert sien.
Ick ben van edel zaet en tot de kroon geboren,
En van mijn ouders aert en heb ick niet verloren;
Ick ben van Ninus huys, ick ben van Konings bloet,
Ick ben van hooge stam, maer hooger van gemoet.
Veel eer sal ick den geest uyt dese leden drucken,
Veel eer sal ick de ziel uyt desen boesem rucken,
Veel eer ten grave gaen met druck en ongeval;
Als ick het schamper volk een schou-spel wesen sal.
Ick hebbe nevens u, ick hebbe lange dagen
Druck, kommer, tegenspoet in dese borst gedragen,
Maer 't grootste ziel-verdriet dat ick op heden ken,
Is dat ick nu ter tijt van u gescheyden ben.
Ick lieg ellendig wijf, ick hebbe droever sinnen,
Mits gy door achter-klap uw geest hebt laten winnen;
Mits gy van my vermoet dat ick 't met Cæsar hou,
En ligt tot uw bederf mijn rancken spelen sou.
O Goden wat een hoon! Ick sal mijn eygen leven,
Sal ick mijn hertens-troost den vyant over-geven?
O liever sijn geweer in dese borst gedruckt,
En dit rampsalig hert by stucken uyt-geruckt:
O liever in het wout van eenig beest gegeten,
Of van een Crocodijl de leden af-gebeten:
O liever af-gedaelt tot in den swarten poel,
Wiens prangen ick alteé in desen boesem voel.
Wel aen ick wil terstont mijn trouwe gunst betuygen,
Daer sal een boose slang aen desen boesem suygen,
En roven my de ziel, en dat op desen dag,
Op dat ick met den geest tot u genaken mag.
Daer sal ick met bescheyt (indien men hier beneden
Noch onderling gebruykt de gronden van de reden)
Daer sal ick met bescheyt u maken openbaer,
Dat ick om uwent wil my breng in dit gevaer.
Wel neemt dit lichaem aen; want ick begeer te sterven,
En wil benevens u een graf voor my verwerven.
Hoe gram dat Cæsar is, hoe groot mijn ongeval,
Houd seker dat de doot ons heden paren sal
Terstont na dit gespreck gaet sy de Slange tergen,
Sy gaet het vinnig dier als krijg en oorlog vergen,
Maer 't beest dat stont bedubt, en sat als in beraet
Of oock soo witten arm met gif te quetsen staet.
Doch als de Koningin niet af en liet te quellen,
Soo gaet het happig dier sich als te weere stellen,
Het kromt sich in een bocht, en schiet ten lesten toe,
En straelt haer in den arm, en niemant weet'er hoe
Het gif doet sijnen loop door onbekende wegen,
En 't komt gelijk een slaep haer om het brein gelegen (a)
Sy trilt, sy suyssebolt, en in een korten stont
Soo vloog haer met een sucht het leven uyt den mont
Maer hoe de vrouwe storf en konde niemant weten,
Sy was maer aen den arm als van een vloo gebeten,
Men vont aen al het lijf een gaef en effen vel,
Men vont een pleksken roots en anders geen geswel.
Sy lach daer als een beelt, haer leden niet gebogen,
Haer lippen niet verruckt, haer oogen onbewogen;
Alleen haer rijcke kroon met Diamant gecïert,
Die was, als sy verschiet, een weynig omgeswiert.
En t'wijl dat Iras poogt haer kroone wat te rechten,
Soo komen op de zael een deel geswinde knechten

Door Cæsar af-gestiert, die sien den handel aen;
Maer 't is'er al bekaeyt, het speeltjen is gedaen.
De nette Charmion, een van de kamer-maegden,
Die best van over-lang de Koningin behaegden,
Die lag aldaer gestreckt bevangen van de doot,
En was met haer gereyst naer Charons swarten boot.
En t'wijl dat Iras spreeckt met Cæsars af-gesanten,
En sich noch besich hout ontrent de Diamanten,
Vernam men dat de maegt ter aerden neder viel,
En liet oock op de zael een lichaem sonder ziel.
Maer hoe dat dese twee zijn aen haer doot gekomen,
En heeft geen levend mensch tot heden oit vernomen;
Doch hoe het wesen mag, sy waren aen de vrou
Versegelt met den geest, en tot het graf getrou.
Cleopatra gesint haer aen de doot te geven,
Die had aen Cæsar selfs een korten brief geschreven,
En had daer by versocht dat sy met haren vrient
Mocht van een eenig graf te samen zijn gedient.
En eer bykans de Vorst haer schrift had overlesen,
Soo kreeg hy stracks de maer van dit ellendig wesen;
Hy trat dan naer het slot, en sag het schou-spel aen,
En heeft op dit gesicht haer bede toe-gestaen
Siet daer een machtig Vorst, en duysent grote dingen,
Die al, gelijck een roock, in haest te niete gingen;
Ensoo gy d'oorsaeck vraegt, het was geschonden trou,
En dertel ongelaet ontrent een lichte vrou

(a) De Hoog-geleerde en wijt beroemde Heer *Job van Beverwijck*, in sijn *Idea Medicinæ Veterum cap* 2. onlangs uyt gegaen, heeft op dese eygen gelegentheydt wel aengemerckt dat Cleopatra, van de Adder gesteken, als van een diepen slaap overvallen zijnde, geheel ongevoelijck en sachtjens is gestorven.

ROOSEN-KRYGH,

OFTE

HERDERS TROU-BEDROGH;

De Grieckſche Dichters na-gebotſt.

HEt dertel Venus kint, genegen om te mallen,
Was leſtmael uyt de lucht in ſeker woudt gevallen.
Het lant was ſonder krijg, den Hemel ſonder wint,
En daerom is het volck tot ſpel en jock geſint.
Het wigt quam aen een boſch daer hondert vogels ſongen,
Daer mackt'et bly geſchal, en dede vreemde ſprongen;
Het trok de bloempjens af, en brak het jeugdig kruyt,
En daer en is niet vry dat uyt'er aerden ſpruyt.
Noch ging het weelig ding de teere Nymphen tergen,
En quam met ſtout gebaer haer krijg en oorlog vergen:
Ick trots u, ſprack het wicht, al ben ick maer alleen,
Komt in het open velt; oock ſeven tegen een.
De Maegden plegen raet, hoe eens de ſtoute jongen
Mogt worden in-getoomt, en onder haer gedwongen;
Een van het aerdig volck, die Clio was genaemt,
Heeft in haer geeſtig breyn hier op een voet geraemt:
Tſa laet ons, ſeyt de maegt, ook ſonder iet te ſchromen,
Laet ons maer in verding met deſen lecker komen;
Geeft my des maer bevel, ick weet een gauwen vont,
Om aen het oylick dier te ſnoeren ſijnen mont:
Ick ſal op ſoo een voet met Venus wicht verdragen,
Dat wy oock buyten ſorg een veltſlag mogen wagen,
Want dat ick voor geweer hem meyne toe te ſtaen
En ſal niet boven ons of onſe krachten gaen.
Want als de kleyne guyt met ons ſal komen mallen,
Wy ſullen met gewelt den jongen overvallen,
Wy ſullen maegde-palm hem winden om het been,
En vlechten niet-te-min ſijn vleugels over-een.
Wy ſullen in het dorp en onder al de Boeren,
Wy ſullen in de ſtadt het wicht ten toone voeren:
Wy ſullen boven dien (maer neen ick ſwijge ſtil)
Wy ſullen met hem doen dat ick niet ſeggen wil.
Hoe! ſou dit gorre ding ons eeuwig komen tergen,
Al of het meeſter was van al de naeſte bergen?
Wat my hier in belangt, 'k en wil het niet verſtaen,
Daer moet na deſen tijt wat anders omme-gaen
Al ſichtjens, ſey'er een, gy mackt te raſſe gangen,
Ly! veylt geen beyren-huyt aleer hy is gevangen?
Het dertel Venus kint is al te rouwen gaſt,
Die op geen mans gewelt, en min op Vrijſters paſt.
Vermeet u niet te veel: 't en is ſoo niet te vatten,
Het krabt ter zijden uyt gelijck de looſe katten;
Soo gy den lincker tergt, eer gy u des beraet,
My dunckt gy loopt gevaer van uw geheelen ſtaet.
Hoe kan het doch beſtaen dat wy den oorlog ſoecken?
Dat is te rouwen werck voor onſe teere doecken:
Maer neemt wy bleven ſtaen, of wonnen in den ſtrijt,
Noch gaet een teere maegt haer moyſte dingen quijt.
Hier kan het voordeel ſelfs een jonge vrijſter deeren,
Sy laet'er menigmael oock van haer beſte veeren;
En daerom ſtille zijn, oock als men woelen mocht,
Is dickmael grooter eer dan of men dapper vocht.
'T Is beter (na my dunckt) den lecker niet te tergen,
Maer ſoeckt'er iemant ſpel hier op de vlacke bergen,
Of in een jeugdig dal, of aen een groenen dijck,
Te ſoecken ſijn vermaeck en dat met ons gelijck.
En ſoo het ſlim gebroet ons daer oock quam beſpringen,
Laet ons te rugge gaen, en noyt den lecker dwingen;
Want in den vreemden krijg van Venus dertel kint
Wie loopt behout het velt, wie vlucht die overwint.
Geen menſch en is bequaem om oorlog aen te rechten,
Die niet en is geſtelt om wel te konnen vechten:
De krijg en ſchijnt maer ſpel voor dieſe niet en kent,
Maer 't is een grouwel ſelfs, eer dat het ſpeeltjen end.
Neen, ſeyde Clio, neen: dit zijn maer kromme-ſprongen,
Hoe! vreeſt een rappe maegt een moeder-naekte jongen?
Laet my ſlechts heden toe te maken dit verdragh,
Gy ſult in korten ſien wat ick'er in vermagh.
Hier op ſoo ſtaetſe vaſt. Het ſtuck wort overwogen;
En of ſchoon haer geſpreck in twijffel wort getogen,
Haer raet die wort gevolg: dies kreegſe volle macht
Te ſluyten met'et wicht gelijckſe dienſtig acht.
Sy treet dan in verding, ſy gaet Cupido ſpreken,
En 't is in korten ſtont in alles vergeleken.
De lincker gaf haer toe, als die het ſpeeltjen ſocht,
Hy dacht, hoe dat'et ga, de vrijſter is bekocht.
Daer wort dan vaſt geſtelt, dat op beſcheyde rechten
De Nymphen en het wicht te ſamen ſullen vechten;
Doch niet in eenig dorp, maer in het naeſte dal,
Daer Pan met ſijn gevolg trompetter weſen ſal.
Noch wort'er bygevoegt dat niet als verſche Roſen,
Tot wapens voor den krijg, en mogen zijn gekoſen:
Dat niemant met geweer mag komen aen den dag,
En dat voor al het wicht geen pijlen hebben mag.
Daer is de wet geſtelt. Men gaet'er Roſen plucken,
En ſtracks riep al het Rot, de krijg die moet gelucken;
Ons vyant is een kint aen alle kanten bloot,
En daer veel honden zijn dat is der haſen doot.
Cupido ſtaet en luypt, en laet de maegden ſeggen,
Maer denckt hoe hy het ſtuck ten beſten ſal beleggen;
Hy pluckt met onderſcheyt, maer wat ſijn hant verkoos
Daer ſat een felle bie te midden in de Roos.
Dit zijn, ô ſoete jeugt, van outs ſijn looſe treken,
Al zijn de Roſen ſacht, hy leertſe vinnig ſteken;
Al wat den lincker heeft is luſtig in den ſchijn,
Maer binnen ijcke-wel daer ſchuylt een boos fenijn.
Wel aen, de ſtrijt begint. Pan gaet den horen blaſen,
Men hoort aen alle kant de rauwe Satyrs raſen,
Men hoort allarm ſlaen, men hoort het velt-geſchrey,
Men hoort een maegde-ſtem gemengelt tuſſchen bey.
Taponga wel-geborſt die quam daer aen-getreden,
En Zeibo geel van hair, en Chieys van nette leden,
En Xancho rap te voet, en Troas geeſtig mal,
En Para ſoet van aert, en Chile ſonder gal.

Napulka quam'er by, verselt met Zumpogande,
En Mechaokanou de schoonste van den lande,
  Xajonca sloot den hoop met Ungas haer gespeel,
  Maer 't wicht was onbevreest al quam'er noch so veel
Cupido set hem schrap, en laet de Nymphen goyen,
En laet het gansche velt met Rosen over-stroyen:
  Hy jockt, hy springt, hy juigt, hy buytelt in het groen,
  Een maegt die rosen werpt wat hinder kanse doen?
Maer als de felle krijgh sich hooger ging verheffen,
Soo stont de guyt en keeck wie best te mogen treffen:
  Hy neemt wel naerstig acht waer dat een teere maegt
  Een naeckten boesem heeft een open zieltjen draegt;
Daer is hy vaerdig by, daer weet hy op te passen,
Daer kan hy met'er haest een Vrijster in verrassen;
  Hy let op sijn bejagh, hy neemt het stuck gewis,
  Hy doet met eenen worp als daer geen kleet en is.
Daer rijst een wonder spel, de gramme byen steken,
Om aen het soete vleys haer bitter leet te wreken;
  Hier swelt een hals, een arm, een borst, een teere schoot:
  Siet daer het maegde-rot in wonder hoogen noot!
Noch is'et niet genoeg: haer oog, en lip, en monden
Die krijgen vreemt geswel, en bijster felle wonden;
  Daer tijt het maegden-heir in haesten op de loop.
  Ach! wie met Bouwen jokt die heeft den quaetsten koop.
Noch is'et niet genoeg, de felle dieren rollen
Tot op haer teere borst, of haer yvore bollen,
  Of ick en weet niet waer. Daer loeg de slimme Pan,
  Om dat het maegde-rot haer pijn niet heelen kan.
Daer is'et al bekaeyt. De blode maegden vluchten,
En 't oylick boefje juigt terwijl de Nymphen suchten,'
  Maer schoon een snelle maegt haer voeten elders set,
  Sy draegt haer droeve pijn, en haren vyant met.
Doch Philis (die alleen niet goed en had gevonden
Dat aen het weelig kint een Nymphe wort gesonden)
  Die was noch ongequetst, en daerom quam het wicht
  En goyd' een felle bie haer in het aengesicht.
Doch (mits sy in haer selfs had eertijts overwogen,
Hoe dickmael Venus kint de Nymphen had bedrogen,
  En doen oock was beducht dat hy in quader trou
  Sijn rancken als van outs al weder plegen sou)
Heeft sy voor haer geplukt veel rosen met de struycken,
Ten eynde sy ter noot dat wapen mocht gebruycken;
  Dies als het weelig kint de Nymphen viel te sterck,
  Soo steltse roos en steel te samen in het werck.
Sy sloeg het naeckte wicht van boven tot beneden,
En trof het hart genoeg ontrent de naekte leden;
  Dies riep het overluyt, als hem de prickel stack,
  Dat sy het krijgs-verding ter quader trouwe brack,
Dat sy slechts maer alleen met rosen mochte spelen,
En geensins recht en had te vechten met de stelen;
  Dat sy door list verbrack de maegdelijcke trou,
  En dat men haer bedrog de Goden klagen sou.
Maer sy, geen slechte duyf, had mede loose grepen,
Als die op sijn bedrijf de tanden had geslepen,
  Sy riep hem weder toe, dat sy met Rosen vocht,
  En datse ja den steel oock wel gebruycken mocht.
Maer dat hy met bedrog, en als een slimme jongen,
Met byen, tegen recht, de Nymphen had besprongen:
  Dat noyt het vinnig dier een deel is van de roos,
  Gelijck het wapen doet dat sy voor haer verkoos.
Dit seyt de snege maegt, en weder aen het smijten,
Tot Venus weeck gebroet wel hart begon te krijten.
  Doen riepse watse mogt: Nu staet, vriendinnen, staet,
  Cupido geeft'et op, en is nu buyten raet
Hy wou dit streng gevegt hier noyt te zijn begonnen;
Hervat maer eens het werck de slag die is gewonnen
  Daer keert het Maegdenheir, en met een bly gekrijt
  Soo komt het gansche rot gevallen in den strijt.
Daer wort het tanger dier van alle kant geslagen,
En Xancho riep hem toe: Gaet dat je moertje klagen.
  Daer is'et al in vreugt Cupido neemt de vlucht,
  En naer een korten tijt soo steeg hy in de lucht
Soo lang als Venus kint met rosen wort bevochten,
(Het zy die enckel zijn of over-een gevlochten)
  Soo staet het wicht geset: maer tast'et harder aen,
  Gy sult'et meester zijn en uyt den velde slaen.
Maer na sich in den slag een yder heeft gequeten,
En dat het vinnig bloet een weynig is geleten,
  Doen ging men oversien, hoe alle saken staen,
  En hoe de felle krijgh de Nymphen is vergaen
Chreys was haer sluyer quijt, haer wayer Zumpogande,
Ungas haer kouse-bant, en vry tot haerder schande.
  Xajonca stont beklat tot aen haer beste keurs,
  En Zeibo was gestoort; sy mist' een rijcke beurs.
Taponga socht een riem met ses vergulde doppen,
En noch een diamant, en seven goude knoppen'
  Maer Chile was beschaemt, vermits haer onder-ziel
  In 't heetste van den krijgh in haest ter neder viel
En t'wijl dat Zeibo vocht en worstelt met den jongen,
Soo was een peerelsnoer haer van den hals gedrongen;
  Soo dat het aerdig tuyg, geslingert in het gras,
  Niet weder, hoe men socht, by een te rapen was
Dies heeft de jonge maegt (uyt vrees' te zijn bekeven)
In blijdschap, herten-leet, in vreugde, rou bedreven.
  Maer Chile boven al die was in diep gequel,
  Mits sy aen haer vernam een wonder vreemt geswel

Want doen haer onder-kleet ter aerden was geſegen,
Had ſy 'k en weet niet waer een harden ſteek gekregen;
Cupido ſont haer toe een wonder felle bie,
Die juyſt haer neder-gaf ontrent haer teere die.
En mits het ſlim gebroet haer was geſint te plagen,
Soo kons' het oylick ding met krachten niet verjagen:
Maer alſſe naderhant den hommel noch verdreef,
Doen ſchootſe vinnig gif dat in de wonde bleef.
Van daer quam haer de pijn, van daer het ſeldſaem ſwellen,
En ſy dorſt even-wel het onheyl niet vertellen.
En waerom meer geſeyt? daer is niet eene Maegt
Die niet in eenig deel van leet of hinder klaegt.
Haer roof in tegen-deel beſtont in weynig pluymen,
Die liet Cupido daer als hy begon te tuymen
Ach! Venus dertel wicht dat is een naeckte guyt,
En by een kalen hoop en is maer ſchralen buyt.
Hy vangt een oorlog aen met onbedachte ſinnen,
Die meer verlieſen kan als voor hem is te winnen.
O Vrijſters, ſooje prijs of eere wilt begaen,
En ranſt te geener tijt een naeckten jongen aen.
Al valt de Roſen-krijg te midden in de bieſen,
Wat gy oock winnen meugt noch ſulje meer verlieſen.
Gy denckt ten is geen noot, mits gy met roſen vegt,
Maer, duyven ſonder gal, gy zijt te bijſter ſlegt.
Wilt gy die ſchoone blom ontrent een lecker wagen,
Daer is geen twijfel aen gy ſult het u beklagen;
Wort u die maer ontſet, al winje ſchoon den ſtrijt,
Gy wort oock met gewin uw beſte voordeel quijt.
Maer Paira die alleen haer neus-doeck had verloren,
Was luſtig, wel-gemoet, ja blijder als te voren;
Die riep: Op kleyn verlies en dient hier niet gepaſt,
Geen vreugt is ſonder pijn, geen eere ſonder laſt.
Wie overwinnaer blijft en moet hem geenſins quellen,
En die het velt behout en moet geen doode tellen:
Al is de buyt gering, en oock niet ſonder bloet,
De ſegen lijckewel die is geweldig ſoet
De lecker is gevlucht, ons vyant wech-gedreven,
Dies ſullen wy voortaen in ruſte mogen leven;
Schoon iemant ſchade lijt, weeſt vrolick niet-te-min:
Want die ſijn vyant miſt die doet een groot gewin.
Hier by was Chloris niet, als uyt den hoop geweken;
Vermits ſy van de bien te lijdig was geſteken;
Sy hielt haer wonder vroom doen eerſt de ſtrijt begon,
Maer toonde naderhant dat ſy niet vechten kon.
Haer was ontrent den neus een bobbel op-gereſen,
En dat gaf aen de maegt een wonder ſeldſaem weſen.
Een Vrijſter miſt haer glans door ick en weet niet wat,
En 't blompje wort miſmackt door een onaerdig blat,
Haer oog, dat niet als luſt aen yder plach te vergen,
Stont ſeldſaem ingeſackt als tuſſchen hoge bergen.
Noch hing'er als een wen ontrent haer teere mont,
Soo datſe bijſter vies en wonder ſeldſaem ſtont.
Als Chloris dit vernam, en voelt haer aenſicht ſwellen,
En dat den boksvoet Pan ook quam den potter ſtellen,
En ſchoot haer guigjens toe, doen wertſe ganſch ontſtelt,
En 't dacht haer alderbeſt te wijken uyt 'et velt.
Sy droop ter zijden af, en gaf haer in de weyen,
En ſocht een eenſaem wout om daer te mogen ſchreyen,
Sy vont daer in het dal een Cryſtalijne beeck,
Daer ſy met droeven geeſt haer weſen in bekeeck.
Sy vont haer roden mont verſtelt in vreemde bogten,
Haer lippen afgericht ſoo leelick alſſe mogten,
Haer voorhooft ſoo miſmaekt dat ſy geheel verſchoot,
En van haer eygen ſelfs, als van een monſter vloot.
Een Herder die haer ſach gaen dwalen aen der heyde,
Liep flucks na Celadon daer hy de ſchapen weyde,
Hy groet den jongeling, en ſeyt hem vorder aen,
Hoe dat de Roſe-krijg aen Chloris is vergaen:
Hy ſeyt hem boven-al, hoe ſy was doot-geſtreken,
En met een treurig hert ter zijden af-geweken;
En met dat Celadon de droeve maer verſtont,
Soo ruſt de vryer niet tot hy de Nymphe vont.
Doch met dat hy begon haer in het oog te krijgen,
Vernam hy dat de maegt haer liet ter aerden ſijgen;

En t'wijl ſy ganſch bedroeſt ontrent een heuvel lag,
Soo deed' haer dorre tong uyt wanhoop dit beklag:
Wat mocht ick ſlechte duyf uyt weelde gaen beginnen!
Waer heb ick laten gaen mijn onbedachte ſinnen!
Ach! als het ongeluck den menſche treffen wil,
Soo ſtaet ſijn ganſch vernuft, ſijn raet en oordeel ſtil.
Ick krijg! ick groot gewoel! ick oorlog aen te rechten!
Ick met een dertel wicht! ick met Cupido vechten!
Ach! hy is al te loos, en al te lijdig ſterck,
En vechten boven al en is geen maegden werck.
Ach! had ick op het velt mijn kudde waer-genomen,
'k En ware nimmermeer in dit verdriet gekomen!
Ach! had ick met een lam of met een ſchaep geſpeelt,
Soo had ick nimmermeer in deſen angſt gequeelt
Ach! woude nu een menſch my deſe quael geneſen,
Hoe dankbaer woud' ick zijn! hoe milde ſou ick weſen!
Ick gaf hem tot ſijn loon het alderbeſte Lam,
Dat oyt in mijnen ſtal van Oye voedſel nam.
Ick gaf hem volle keur van twee gevlochte korven,
Die ick eens tot een giſt van Thirſis heb verworven,
Ick gaf hem 't beſte ſtuck van mijn verholen ſchat,
Ick gaf hem niet-te-min een ſoentjen boven dat
Een ſoentjen, maer, eylaes! wie ſou my willen kuſſen,
Ick ben nu ſlechts bequaem om luſten uyt te bluſſen;
Ick ben een bitebau, een leelick ſpoock gelijck,
't Is tijt dat ick voortaen uyt alle menſchen wijck.
Hoe ſal nu al het Dorpt met deſe tode plecken,
Hoe ſal met dit geſwel de ſpitſe Phylis gecken:
Hoe ſalſ' (om mijn verdriet van ganſcher herten bly)
Den goeden Celadon gaen hitſen tegen my.
En ſeker deſe maegt heeft vry al goede reden
Om met een trotſen voet op my voortaen te treden;
Want doen meeſt al de jeugt op my eens was verſot,
Soo dreef ick menigmael met haer een vollen ſpot.
Doen heb ick haer gequelt, en by den neus gegrepen,
En door een ſchamper jock haer in het lijf genepen:
Maer dit is nu verkeert; want ſy is boven my,
Dies is't et weder recht dat ick verſmaetheyt ly.
Wel lijt dan, droeve ziel: of om geen ſpot te lijden,
Soo gaet het ſchamper dier en alle Nymphen mijden;
Gaet woont in eenig boſch, of in een eenſaem dal;
Daer u te geener tijt een menſch ontmoeten ſal.
Gaet woont in eenig hol of in de rouwe ſteenen,
En gaet daer even-ſtaeg uw bitter leet beweenen.
Ach! die niet meer en is dat hy te voren plag,
't Is vreemt dat hy voortaen by menſchen dueren mag.
Hier op begon de maegt haer klachten af te breken,
De moet is haer te vol, ſy kan niet langer ſpreken,
Soo weegt haer op het hert het droevig ongeval,
Het ſchijnt dat haer het oog een beke worden ſal.
De looſe Celadon, die in de dichte ſtruycken
En in het ruyg gewas daer hadde liggen duycken,
Quam ſoo dicht aen de beeck, en by de droeve maegt,
Dat by hem wort verſtaen al wat de Nymphe klaegt.
Maer alſſe ſtille ſweeg, ſoo gaet hy luyder kelen,
Soo gaet de looſe gaſt een aerdig deuntjen quelen,
Een deuntjen na den eiſch Het wout dat maekt geklank,
Hy ſett' hem in het groen, en dit was ſijn geſanck:

Schoon ick dickmael heb gevraegt,
Of ghy wout beminnen
Een die u ſijn lijden klaegt
Met bedruckte ſinnen;
Ick en heb, ô ſiere Maegt,
Noyt iet konnen winnen.

Vryſters, wat ick u bidden magh.
Laet uw trotsheydt varen,
't Gaet als noch gelijck het plagh
Met ons groene jaren;
Want daer koomt een ouden dagh,
Niet bequaem te paren.

Gy daerom, ô ſoete kint,
Gunt uw teere wangen
Aen een die u ſeer bemint
Met een diep verlangen:
En voor al doch haeſt begint,
Wiltje danck ontfangen.

Een die u van herten vrijt,
Klopt voor uwe deuren,
Soo u eens de kans ontglijt,
Soo en baet geen treuren;
Taſt dan toe met alle vlijt,
't Wil 't u magh gebeuren.

't Rooſje, dat ſoo luſtig bloeyt,
Kan niet lange dueren,
Ja al ſtont het ongemoeyt
Tuſſchen hooge mueren;
Jeugt, en wat in hoven groeyt,
Is van weynigh ueren.

Het lied dat heeft een eynd': dies gaet hy ſich bereyden,
Gelijk het ſchijnen mogt, om uyt het wout te ſcheyden;

Maer sy, die kent de stem van haren Celadon,
Verstak haer in het loof soo veel sy immer kon. (ken,
Sy poogt het root geswel, sy poogt haer vreemde pleeken,
Sy poogt het met'et loof en in het groen te decken;
Maer hy komt aen-gegaen als met een koelen moet,
Het schijnt dat hy met ernst na sijne kudde spoet.
En of hy schoon het oog na Cloris henen wende,
Hy stelt hem niet-te-min of hyse niet en kende
Wel kint, hoe dus alleen? hoe dus, eylaes! gestelt?
Het schijnt, sprack Celadon, dat gy u bijster quelt.
Hoe! zijt gy aen den mont of uwe teere wangen
Hier in dit nare wout gebeten van de slangen,
Of heeft een vuyle sleck, een spin, een schorpioen,
Haer gift op u ontlast in dit onaerdig groen?
Of hebje boos fenijn hier uyt een sloot gedroncken,
Daer in een vuyle pad of adder lag gesoncken?
Of, hoe het wesen mag, seg wat'er is geschiet,
En opent sonder schroom den gront van uw verdriet.
Schoon gy hier in het land van buyten zijt gekomen,
Weet dat ook vreemde liên hier worden aengenomen:
Gelooft'et wieje zijt, schoon ick u niet en ken,
Dat ick des niet-te-min tot uwen dienste ben.
Als Cloris dit verstont, doen is haer geest besweken,
Midts sy aen Celadon haer meynt te zijn ontleken:
Sy berst ten lesten uyt: O waerdste Celadon,
Ick blies mijn leven uyt indien ick maer en kon.
Weet gy niet wie ick ben, gy die met al de sinnen
Uw Cloris boven al eens waert geneygt te minnen?
Hoe! ben ick soo gestelt dat gy my niet en kent?
Soo houd' ick my, eylaes! voor alle tijt geschent.
Soud gy, sey Celadon, gy Cloris mogen wesen?
Wel! soo een seldsaem stuck en heb ick noyt gelesen.
Hoe! gy die waert de lust van alle jonge mans;
Wanschapen, sonder vorm, en buyten allen glans!
Wat ramp, wat ongeluk, wat gift heeft u geschonden?
Wat God heeft over u soo harden plaeg gesonden?
Ey seg eens wat'et schort; want eyst'et iemant raet,
Die moet dan open doen de gronden van het quaet.
'k En wil u, seyt de maegt, mijn onheyl niet verbergen,
Ick hebbe, waerde vrient, Cupido willen tergen,
En daer van koomt my dit. Eylaes! gy kont het sien,
Ick ben aen alle kant gesteken van de bien.
Niet van een slegten swerm, maer van de slimste dieren
Die uyt Cupidoos korf, en om de Vrijsters swieren;
Dus, soo gy oyt mijn vrient voor desen zijt geweest,
Geeft my doch heden raet hoe dat men dit geneest.
De lincker sweeg een wijl, en scheender op te letten,
En gaet hem als bedroeft ontrent de Nymphe setten;
En t'wijl sy nevens hem met groot verlangen sit,
Soo geeft hy eerst een sucht, en seyt ten lesten dit:
De byen, waerde maegt, die van Cupido komen
Zijn van een vreemden aert, en boven al te schromen;
Sy singen wonder soet, maer steken lijdig fel,
En maer een soeten jock soo wort'et katte-spel.
Maer als van dit gebroet een vrijster wort gesteken,
Al wat men in haer prees dat is terstont geweken;
Haer jeugt is sonder glans, haer luyster sonder eer,
En die haer eens versogt en wilse nimmermeer.
Oock kander niet een mensch de snode plaeg genesen,
Of hy moet van de kunst of van het ambagt wesen:
En schoon dat iemant heelt het droevig ongeval,
Noch blijfter vry genoeg dat noyt genesen sal.
Hier op ving Cloris aen noch meer als oyt te schreyen,
Maer stracks de loose gast begonse wat te vleyen:
Ey, seyt hy, weest gerust, en stilt uw swaer verdriet,
Uw byen, lieve kint, en zijn de quaetste niet.
My dunckt ick weet'er een die sal uw quael genesen,
Eer dat de gulde Son sal weder zijn geresen:
Maer die aen enig mensch sijn kunst en gunste toont,
Behoort, gelijck gy weet, naer eysch te zijn geloont.
Wy zijn te deser tijdt in alles vergeleken,
Cupidoos wreede bye heeft my en u gesteken;
Ick ben van dese pijn 'k en weet niet hoe gestelt,
En gy zijt insgelijcks aen alle kant gequelt.
Gy kont, indien gy wilt, mijn druck en pyne stelpen,
En ick kan heden selfs uw droeve smerten helpen;
Koom laet ons weder-zijts gaen heelen dit gequel,
Als d'een hant d'ander wast, dan gaen de saken wel.
Soo haest als Cloris hoort het slot van dese reden,
Soo quam'er nieuwe jeugt haer rijsen in de leden,
Sy keek den Herder aen, en seid' hem, waerde vrient,
Ick weet dat een die werkt na eysch vergolden dient:
En daerom stelt het vast, soo gy my kont genesen,
Dat ick sal uwe zijn, en gy sult mijne wesen; (tijt
Niet voor een korten stont, maer voor den ganschen
Dat ick hier leven sal, en gy op aerden zijt
Noch sal ick boven dat mijn vee te samen brengen,
En sal het altemael met uwe kudde mengen;
Gy sult'er mede doen als met uw eygen goet,
Al heb ick meerder hoop als gy, ô Herder, doet.
Dit was het kragtig woort dat Celadon verwagte,
En 't viel haer uyt den mont al rasser als hy dagte:
Hy neemt het gunstig aen, hy kust sijn regter hant,
En gaf op dit bespreck de maegt een liefde-pant.
Hy gaet daer op terstont meliss' en ruyte plucken,
Hy gaet het jeugdig sap haer op de wangen drucken:
Hy voegt'er munte by gedopt in honig-raet,
En op den stienden voet soo voelt de Vrijster baet.
En doen hy noch een reys de knobbels had bestreken,
Soo is het groot geswel in eenig deel geweken.
Maer als hy noch een mael gebruikt het magtig gras,
Soo wiert de schoone maegt als sy te voren was
Hier op riep Celadon: Mijn loon die is verscheenen,
De bobbels zijn gegaen, de knobbels al verdweenen;
Ick heb, ô Herderin, aen u mijn kunst getoont,
Nu is'et eenmael tijt dat gy my weder loont
Nu is'et eenmael tijt dat ick na lang verdrieten
Eens troost, door uwe gunst, eens vreugde sal genieten,
Gelijck de reden eyscht. Nu is'et eenmael tijt
Dat ick eens uwe ben, en gy de mijne zijt.
Nu is'et eenmael tijt. Hy wou noch vorder spreken;
Maer siet, het dogt hem best sijn woorden af te breken.
Daer is 'k en weet niet wat dat titselt in het wout,
Daer op dan Celadon sijn reden wederhout
De Nymphen van het dorp, die hare Cloris misten,
En niet als op het lest van haer vertreck en wisten,
Die soecken over al waer datse wesen mag,
Om haer te doen verstaen het eynde van den slag,
Om haer te doen verstaen hoe dat de geyle jongen
Ten lesten met gewelt tot vlugten was gedwongen,
En soo was af-geregt dat hy niet meer en mogt,
En soo ter nauwer noot gestegen in de logt
Maer t'wijl sy in het wout aen alle kanten sogten,
Soo vonden sy de maegt vry beter alsse dogten;
Sy vonden haer gespeel versekert van gevaer,
En noch een aerdig quant geseten nevens haer.
Sy sien in haer gelaet een wonder groot vermoegen,
Sy sien haer boven dat de handen t'samen voegen;
En daer op treet het rot al vry wat rasser aen,
En hoort daer over-hant hoe alle dingen staen
Straks rijst'er dubbel vreugt, en al de frissche maegden,
Aen wien uyt regte sugt de saken wel behaegden,
Die boden hun geluck: en tot een soet besluyt,
Soo vlogt het maegde rot een kransje voor de Bruyt.
Maer desen onverlet, soo zijnder noch gevonden
Die, ick en weet niet hoe, hier in vertwijffelt stonden;
Daer is een stille nijt die haer in 't herte knaegt,
Om dat'et Celadon met onse Cloris waegt.
Sy wenschten van de byen wel eens gequetst te wesen,
Om door soo lieven hant daer af te zijn genesen
Sy wenschen, maer om niet; en die het stuck benijt,
En draegt niet anders met als nepen van de spijt.
Noyt is in eenig feest de plaets soo wel gemeten,
Of daer is eenig mensch die qualick heeft geseten:
Het is op desen dag en menigmael gebeurt,
Dat waer'er iemant lagt een ander weder treurt.

Pour avoir de tout, il faut avoir de cela.

VER·

VERHAEL
VOL JAMMERS EN BEDROGHS;
Dienende onder anderen tot een spiegel voor alle Ouders, om acht te nemen op hare Dochters.

HEt is een oude spreuck, Wie menschen plag te vlieden,
En geeft hem in het wout af-keerig van de lieden,
Die moet in sijn bedrijf, en onder dese schijn,
Een geest van boosen aert, of wel een Engel zijn.
Ick segge noch eenmael, wie dickmael is verholen,
En gaet veel buyten 's weegs in dichte bossen dolen,
Verruckt in diep gepeys, daer is geen seggen aen,
Sijn breyn moet voor gewis in vreemde bogten staen.
Dit is van outs gelooft Op, op verkleumde sinnen,
Ick wil een vreemt verhael hier over gaen beginnen;
Ick wil een seldsaem stuck hier brengen aen den dag,
Dat al wat jonckheyt hiet ten goede dienen mag.
Een Koopman over zee, aen wie de snelle baren
En al de winden selfs nu lange gunstig waren,
Had gelt by een vergaert, soo veel als eenig man
Met handel en geluck te samen rapen kan.
Hem was een jonge maegt, een eenig kint geboren;
Een kint dat schijnen mogt van duysent uytgekoren,
Een kint dat geestig is en van een soeten aert,
En daer aen vander jeugt geen kosten wort gespaert.
So haest een roos ontluyckt, en toont haer rijcke gaven,
Flucks zijn de byen daer om hen te mogen laven.
Soo haest de schoone maegt begon haer soeten tijt,
Soo wiert de frissche bloem van alle kant gevrijt
Waer gelt en schoonheyt is daer zijn gewenste saken,
Die met een stille kracht de menschen gaende maken;
Dit is van outs geweest, en heden op den dagh
Soo gaet het even soo gelijck het eertijts plag.
Euglottus onder al, een van de beste geesten,
Een puyckje van de jeugt, een lust van alle feesten,
Die voegt hem by den hoop, en dient geweldig schoon,
Maer hy en al het volck zijn dienaers sonder loon
Misandre bleef geset, en liet haer niet genaken,
Hoe schoon dat yder een of al de Vrijers spraken,
Hoe wel dat iemant vleyt, hoe geestig yder mint,
Sy toont haer even-staeg tot paren ongesint.
Schoon dat haer iemant noot, en dat de jonge gasten
Haer baden tot vermaek, en op haer diensten pasten,
Sy blijft gedurig t'huys, en hout sich bijster kort,
En niet een mensch en weet wat aen de Juffer schort.
Hoe seer dat iemant klaegt van brant en minne wonden,
Hy wort van haer versmaet en vaerdig weg gesonden,
Soo koel is haer gelaet. En waerom veel geseyt?
Het schijnt dat haer de borst in ys besloten leyt.
Of schoon haer eenig vrient hier over komt te spreken,
Sy recht de lieden af, en vry met harde streken:
En of haer Vader selfs tot echte banden riet,
Sy blijft gelijckse was, en acht sijn reden niet.
Charinus is bedroeft, dat haer verweende sinnen
Zijn in haer groene jeugt onwillig om te minnen,
Hy wenst haer bruylof-feest, hy wenst een schoone vrugt;
Want soo een eenig kint dat maekt hem staeg bedugt.
Dit was een groot verdriet voor al de jonge lieden,
Die met een vollen ernst haer trouwe quamen bieden;
En sweven om het huys maer voor Euglottus meest,
Die, waer hy wesen mocht, is by haer met den geest.
Hy was van snegen aert, en hadde lange jaren
Veel steden door-gereyst, en landen om-gevaren;
Dies had hy veel gesien, en menig ding bemerckt,
Daer uyt de rouwe jeugt haer breyn en oordeel sterckt.
Hier quam de liefde by; die kan de menschen slijpen,
Die kan de rouwe jeugt en groene sinnen rijpen!
Maer des al niet-te-min, al wat hy oyt bedacht,
Daer wert door sijn verstant geen oordeel uytgewracht,
Euglottus, dus onthaelt, die ligt geheele nachten
Gedurig om-gevoert met vreemde na-gedachten;
Hy weet niet hoe't'er gaet, of wat'er schuylen mag,
Dat hy een frissche bloem soo bijster killig sag.
Hy weegt het seldsaem stuck met wel bedachte sinnen,
En noch en weet hy niet wat dat hy sal beginnen.
Doch naer een lang gewoel so maekt hy dit besluyt,
En borst, als buyten hoop, in dese woorden uyt!
Wat doet een vryer niet om sijnen brant te stelpen!
Alwaer geen deugt en baet, daer moet de duyvel helpen;
Ick heb nu lang gedaen al wat een eerlick man
Ten dienste van een vrou te wege brengen kan.
Ick heb om niet beproeft wat herten kan bewegen,
Nu wort mijn grillig hooft tot slimmer raet genegen.
Ick wil den afgront selfs en al het hels gebroet
Bewegen, soo ick kan, tot troost van mijn gemoet.
Ick wil de swarte kunst en al haer nare streken
Gaen nemen met'er hant, ick wil met nickers spreken,
Ick wil. Maer niet te ver; daer is noch ander raet,
Die my te deser uur by menschen open staet.
Doen Amnon was verlieft, en scheen van lust te sterven,
Een vrient vol hoofs beleyt die deed hem troost verwerven,
Alleen maer door een treck, dien hy den Joncker wees,
Waer uyt dat naderhant een vreemden handel rees.
Ick weet een ouden schalck, die woont hier by de bueren,
Vol lagen, vol bedrog, en duysent slimme kueren;
Hy is een loose vos die al het Rijck bedriegt,
Die noyt gerust en slaept dan als de duyvel wiegt.
Sijn lust is quaet te doen, hy weet verscheyde rancken,
Waer over boven al de vryers hem bedancken;
Daer is de linker t'huys. Want sijn doortrapt verstant
Dat speelt in volle kracht ontrent den minnebrant.
Dien wil ick eerst om raet op al mijn saken vragen;
En wat hy dienstig vint dat wil ick heden wagen,
Het ga dan so het mach. Wanneer men hollen moet,
Soo dient'er niet gegaen als met een snellen voet.
Wie eenmael heeft bestaen te danssen met de dwasen,
Die moet al verder in, die moet geweldig rasen,
Die moet'et al bestaen wat bate geven mag,
Wie stoutst hier gaet te werk die doet den besten slag;
Terstont na dit gespreeck gaet hy den lincker vinden,
Een breyn vol slim beleyts, een seyl van alle winden;
Die leent hem stracks het oir, en opent sijnen raet,
En die wort met'er haest verandert in de daet.

Let op het ſlim beleyt. Charinus hadde ſlaven,
Die om een kleyn gewin by dage moeſten draven,
Ten dienſte van het volck dat hen ter huere nam;
Maer keerde wederom wanneer den avont quam.
Hier onder was een Moor, die, mits ſijn geeſtig weſen
En om ſijn kloeck vernuft, van yder wiert gepreſen;
Hier wiſt Euglottus van, hy ſag'er voordeel in.
Oock uyt een kleyne ſaeck rijſt dickmael groot gewin
Hy doet hem door een vrient, een van de naeſte bueren,
Hy doet om kleynen loon den ſlaef in ſtilheyt hueren;
En na dat hem de Moor ten dienſte was gebracht,
Soo rijt hy na het velt en geeft hem op de jacht.
En als hy door het wout een weynig heeft gereden,
Soo daelt hy van het paert, en geeft hem na beneden;
Hy roept den huerling daer, en vraegt hem menig ding.
En hoe het ſijnen Heer, en al de knechten ging.
Hy vraegt hem na ſijn landt, en waer hy is geboren,
En door wat ongeval ſijn vryheyt is verloren,
En wat hem daer ontrent of elders is geſchiet,
Maer dat hy vragen wil, en vraegt hy echter niet.
De ſlaef, in ſoete tael ſoo gunſtig aen-geſproken,
Is door een ſtille vreugt, gelijck een roos, ontloken;
Hy bied den Ridder eer, en doet hem goet beſcheyt,
En hem wort meerder gunſt en voordeel toegeſeyt.
Want als hy oorlof nam om na ſijn huys te keeren,
Liet hem de Jongeling een goude kroon vereeren
En badt hem boven dien, den naeſten ſonne-ſchijn
Hem weder dienſt te doen, en by te willen zijn.
Dit pleegt de Jong geſel wel ſes of ſeven dagen,
En 't is hem groot vermaeck de Moor te mogen vragen:
Ten leſten ſeyt hy dit: Hoort, Abdon lieve vrient,
't Is my een groote vreugt van u te zijn gedient;
Gy hebt een geeſtig breyn, en vry geen ſlechte ſtreken,
O wout gy maer een woort voor my ten beſten ſpreken
Aen haer die ick bemin, en voor de ſchoonſte ken,
Gy ſoud een proeve ſien of ick oock danckbaer ben.
Gy ſoud haeſt konnen ſien dat ickſe kan vergelden
Die oyt een gunſtig hert voor my te pande ſtelden,
Ick ſeg u vryheyt toe oock heden op den dag,
Soo ick de minſte gunſt van haer genieten mag.
De Moor in dit verhael die ſtont gelijck verſlagen,
Hy was in groot beraet hoe ſich te ſullen dragen,
Of wat hier in te doen; hy ſag den Jongeling,
Hy ſag dat hem het leet tot aen het herte ging.
Hy ſag een droevig nat hem op de wangen vlieten,
En van ſijn aengeſicht tot op ſijn boeſem ſchieten,
Heer Ridder, ſeyt de Moor, en quelt uw ſinnen niet,
Ick weet gewiſſen raet en trooſt voor uw verdriet.
Ick wil u met beſcheyt ten vollen openbaren
Al wat'er omme-gaet en my is weder-varen:
Sy die gy dus verheft, en ſoo volkomen vint,
En acht ick geenſins waert van u te zijn bemint.
O Godt van Hemelrijck, hoe gaen des werelts ſaken!
De ſlaef die voor u ſtaet die mag haer bed genaken;
Beſiet my ſoo gy wilt: Miſandre, waerde vrient,
Heeft my noch deſe nacht van hare jeugt gedient;
Heeft my noch deſen nacht haer teeren ſchoot ontſloten,
En ick heb menigmael haer ſoetſte deel genoten,
En dat na vollen eyſch. En waerom langer praet?
Dat gy van herten wenſcht daer ben ick van verſaet.
Sy koomt in mijn vertreck en tot mijn koets genaken
Met ſchoenen van cattoen, om geen gerucht te maken:
Sy geeft haer in het bed, en ſtreckt haer nevens my,
Dies ben ick even 's nachts in ſtage ſlaverny.
Want ſchoon ick moede ben, en wenſch te mogen ruſten,
En geenſins ben geneygt tot ſpel en minne-luſten,
Noch word ick evenwel by wijlen opgeweckt,
Als ſich de jonge Maegt ontrent mijn leden ſtreckt.
Maer eer het eerſte licht de werelt komt genaken,
Soo weetſe na de kunſt in ſtilheyt wech te raken:
En noyt en weet'er menſch wat dat'er is geſchiet,
Noch hoe een vuyle ſlaef een ſchoone maegt geniet.
Zijt gy nu tot de luſt ſoo bijſter ſeer genegen,
Ick weet tot uw vermaeck al vry bequame wegen;
Gy ſult haeſt zijn gedient, miſſchien noch deſen nacht,
Van al dat uw gemoet uyt deſen handel wacht.
De Joncker was verſchrickt als dit Moor verhaelde;
Het ſcheen dat hem een droom door al de ſinnen maelde,
Dies ſprack hy tot den ſlaef: 't Is ſeker datje raeſt,
En dat u eenig ſpoock de ſinnen heeft verdwaeſt.
Ick houw dat u een geeſt by nachte koomt beſtoken,
Wanneer u door den ſlaep het oordeel is gebroken.
Ixion heeft een wolck in ouden tijdt gekuſt,
En hielt door Juno ſelfs ſijn vyer te zijn gebluſt.
Neen, Heer, met uw verlof, ging Abdon weder ſeggen,
Het ſtuck is al te klaer, en niet te weder-leggen;
De Vrijſter, u bekent, is ja mijn eygen boel,
Ten is geen ſpokery dat ick met handen voel
Ick weet'et voor gewis, wanneer de ſonne-paerden
Haer ſullen met den dag ontrecken van der aerden,
En decken met den nacht geheel het aertſche dal,
Dat ſy al wederom tot my genaken ſal.
Ick ken haer ganſch bedrijf ick hebbe vaſte peylen,
Wanneer ſy is geneygt haer ſchoot aen my te veylen;
Sy heeft my door een wenck op heden doen verſtaen
Dat ſy al menigmael voor deſen heeft gedaen.
Euglottus evenwel en konde niet gelooven,
Dat Abdon van haer eer Miſandre kon berooven;
Dies wort hy ganſch beluſt, te leeren uyt de daet
Wat hier van weſen mag, en wat'er omme-gaet.
De nacht koomt onder-dies den Hemel overtrecken,
En met een duyſter kleet de ganſche werelt decken;
De Vrijer rijt te werck, vermomt ſijn aengeſicht,
En neemt tot ſijn vertreck een ſolder ſonder licht,
Een wonder rou geſtel. Daer gaet hy neder leggen,
En laet hem van de Moor in alle ding geleggen:
Hy vint een ſlordig bed, gelijck een ſlaef gebruyckt,
Die ſich eerſt moede werckt en dan ſijn oogen luyckt.
Daer is het ſtuck geſet, en Abdon door-geſlopen,
En ick en weet niet hoe in duyſter wechgekropen;
Daer ligt de Moor en ronkt, hy ſlaept den ganſchen nacht,
Terwijl de Jongeling met angſt ſijn kans verwacht.
Maer ſchoon of al het huys in ſtilheyt is gekomen,
De deuren toe-gedaen, de lichten wech-genomen,
Van haer is geen gewach, men hoort'et geen geluyt,
Dies maekt de Jongeling een wonder vremt beſluyt.
Hy denckt of dat de Moor (gelijck de ſlaven plegen)
Tot lagen, tot bedrog, tot runcken is genegen
Hy denkt of hem den boef mocht brengen in den noot,
Of om ſijn vuyl gewin mocht geven aen de doot.
Hy wort by-naeſt geſint ſich uyt'et huys te maken,
Maer kan, vermits de nacht, niet van de ſolder raken;
Hy vreeſt te zijn gehoort, en dan te zijn verraſt,
En even voor een dief te worden aen-getaſt
Maer eer de bleecke ſchrick verliet ſijn koude leden;
Soo quam de jonge Maegt al ſachtjens aen-getreden:
Een was-licht was haer kaers, dat gaf een kleyne vlam,
Die niemant wort gewaer of in het huys vernam.
Haer ſocken vat cattoen, of ſachter ſtof geweven,
En konden geen geluyt op trap of ſolder geven:
Sy was met nacht-gewaet verçiert gelijck een bruyt,
Sy quam tot aen de koets, en blies haer kaersjen uyt.
Euglottus bleef geſet, ſy ging haer neder-leggen,
En hy ontfing de maegt oock ſonder iet te ſeggen;
Sijn vreeſe was gedaen, vermits hy wiert gewaer
Dat ſy was nevens hem en hy benevens haer.
Miſandre was verbaeſt. Sy voelt ontrent de leden
Iet anders alſſe plag, onſeker van de reden,
(Daer is een wijt verſchil hoe dat een Edelman
En hoe een moede ſlaef ſich hier geneeren kan;)
Sy ſpreeckt Euglottus aen, ſy gaet hem ondervragen,
Waer uyt in hem ontſtaen ſoo dichte minne-vlagen;
Ké, ſeytſe, lieve vrient, en doet u niet te kort.
Waerom uw jonge ziel ſoo quiſtig uyt-geſtort?
Indien ick bidden mag, begeeft u om te ruſten,
De maet is oock een deugt ontrent de minne-luſten
Wie al ſijn koſt verſlint ontrent het middag-mael,
Vint, als het avont wort, ſijn tafel bijſter ſchrael.

Euglot-

Euglottus niet een woort; tot hem de ganſche leden
Zijn moede, zijn ontſet, en dapper afgereden: (bluſt,
Doen ging hy Ammons gang Het vyer wert uytge-
Wanneer men heeft gepeylt de gronden van de luſt.
Hy gaet een korte wijl in ſtilheyt overleggen,
Wat hem nu ſtaet te doen, en wat'er is te ſeggen:
Maer ſy dacht onder-dies wat haren Moor ontbrack,
Om dat hy niet een woort in al den handel ſprack.
Wat ſchort'er, ſey de maegt, wat mogt u dog bewegen,
Dat gy noyt ſtil en waert, en efter hebt geſwegen?
Wat ick u bidden mag, ſeg met een gunſtig woort
Wat heden meer als oyt uw leden heeft bekoort,
Wat ſoo een grooten brant in u heeft konnen ſtoken,
En waerom noyt een woort hier over uytgeſproken:
Geef hier doch reden van. Hier berſt Euglottus uyt,
En dondert over haer met wonder hart geluyt:
O ſtuyp-ziel ſonder eer, ô ſchuym van alle vrouwen,
Wie kan in dit geval ſijn gramſchap wederhouwen?
Wie kan door redens kracht betomen ſijn gemoet,
Daer gy ons dit verdriet, en u de ſchande doet?

Laet gy een rauwen ſlaef uw teere wangen kuſſen?
En in uw reynen ſchoot ſijn vuyle tochten bluſſen?
O ſchant-vleck aller jeugt! ô monſter van het lant!
Van wiens onguer bedrijt noyt mensch geſchreven vant.
Hoe menig Edelman heeft u wel eer gebeden,
Heeft u ſtaeg aen-gegaen met al de beſte reden,
Heeft in u ſtaeg geſocht ſijn trooſt en echte wijf,
En kiesje voor de trou dit ſchendig tijt-verdrijf?
O ſpijt! ô grouſaem werck dat noyt en is geweten,
Dat noyt wat leven heeft ſijn leven ſal vergeten!
Wie ſag'er ſlimmer daet voor deſen oyt geſchiên?
Wie kander vuylder ding in duyſent jaren ſien?
Wat heb ick uyt-geſtaen? wat heb ick niet geleden,
Als ick maer eens en dacht aen uwe teere leden?
Gy waert aen mijn gemoet gelijck een waerde ſchat,
En ſiet! gy zijt een poel van ick en weet niet wat.
Een kot, een goire kuyl, daer bengels, guyten, ſlaven
Is veylig toegeſtaen haer luſt te mogen laven.
O ſchennis ſonder gront! ô noyt bedochte ſmaet,
Die al wat leelick is in vuyl te boven gaet!
Maer waerom meer geſeyt? het is genoeg geſproken,
Ick heb mijn luſt gedaen, ick heb mijn leet gewroken;
Gy blijft nu dieje zijt, een mors-hoek van een boef,
En weet dat ick voortaen uw gunſte niet en hoef,
Uw liefde niet en wil. Waer ſal Miſander blijven,
Wie kan haer killig hert, haer bleicken mont beſchrijven?
Het ſcheen dat haer de ziel als van een donder-ſlag
Vermorſelt, weg-geruckt, en ſonder weſen lag.
Haer oog is ſonder glans, haer geeſt van haer geweken,
Haer mont is onbequaem om yet te konnen ſpreken,
Haer breyn is buyten ſpoor, haer ſinnen op de vlugt,
En wat haer adem blaeſt dat is een ſtage ſugt.
Euglottus maeckt hem op, en ſtaekt ſijn hevig ſchelden,
Hy wenſcht te mogen zijn te midden op de velden:
De Moor doet hem geley, en wijſt den Edelman
Hoe dat hy met gemack van daer geraken kan.
Daer ging de Vrijſter aen O Godt! doe my genade,
Ick ben nu buyten hulp en even buyten rade,
Ick ben nu buyten trooſt, ick ben, eylaes! ick ben
In ſoo verboſten ſtaet als ick,een menſche ken.
Ick ben nu ſonder eer; ach! waer ick ſonder leven,
Ach! waer ick in de lucht tot flenters weg-gedreven,
Ach! waer ick van de zee geſlingert aen de ſtrant,
Ach! waer ick van de ſtorm begraven in het zant.
Ach! ware my geſchiet dat Myrrhe quam te beuren,
Dat ware my een trooſt in dit ellendig treuren:
O! dat een harde ſchors mijn aenſicht decken mocht;
En dat ick noyt en ſag de ſtralen van de locht.
Ach! waer ick nu een boom te midden op den velde,
En dat'er niet een menſch van mijn verdriet en melde;
Een boom en dien ick niet, my voegt geen jeugdig blat,
Ick ben mijn eere quijt, dat is mijn beſte ſchat.
Och of den Hemel viel, en wou mijn ſchande decken,
En wou mijn hoogſte ſmaet met duyſter over-trecken:
Och of het aertſche dal ontſlote ſijnen mont,
En ſlockte deſen romp tot in ſijn diepſten gront.
Och of dit hoog gebou op my quam neder-ſtorten,
En wou mijn herten-leet en droeve dagen korten.
Och of den hoogſten berg van boven neder quam,
En in een oogenblick mijn droevig leven nam.
Noch is'et niet genoeg. Och of dit ganſche weſen,
Dit groot, dit wonder Al te ſamen op-gereſen,
Quam vallen over my gelijck een groote baer,
Soo dat'er niet een ſtuck van my te vinden waer.
Dat is mijn hoogſte wenſch. O mogt ick dat verwerven,
Ick wou in dit verdriet met blijder herte ſterven:
Ick wou, indien ick mogt, tot trooſt van deſe pijn,
Ick wou, indien ick mogt, tot ſtof gemalen zijn.
Ick wou. Maer wat,och arm! wat ſal ick vorder wenſchen?
Ick ben een ſtet, een ſloir, een ſpot van alle menſchen,
Ick ben het ſnootſte ſpoock dat oyt de werelt ſag,
Soo dat geen duyſter hol mijn ſchuylhoek weſen mag.
Waer ſal ick henen gaen? al deckten my de bergen,
Godt ſal my lijckewel oock daer ſijn oordeel vergen:
Al ſchool ick alle tijt in plaetſen ſonder licht,
Noch ſta ick even naeckt voor Godes hel geſicht.

Al

Al mogt ick met den wint door al de werelt vliegen,
Noch kan ick evenwel den Schepper niet bedriegen.
  Al daeld' ick in de zee en haer oneyndig diep,
  't Is open voor den Heer wat hy te voren schiep.
Al mocht ick met de Son door al de werelt rennen,
Noch sal dat wacker oog oock daer mijn sonden kennen:
  Al sonck ick even-selfs tot in den swarten poel,
  Godt vind mijn bange ziel oock onder dat gewoel.
Wat raet dan, treurig hert? ick wil gaen henen dwalen
Door wegen noyt besogt, door onbekende palen,
  Tot ick eens vinden sal een aertrijck sonder gras,
  Daer tot op heden toe geen levend dier en was:
Daer niet een vogel singt, daer nimmer frissche bomen
Haer toonen op het velt, of groeyen aen de stromen:
  Daer niet als rotsen staen ontbloot van alle groen,
  Die niemant dienstig zijn of eenig voordeel doen.
Daer wil ick even-staeg mijn tranen laten vloeyen,
Tot dat door mijn geschrey de beken sullen groeyen,
  Tot dat ick neder-sijg uyt druck en ongeval,
  Tot dat ick even-selfs een beke worden sal.
Hoe soet is oock de doodt, als ons bedroefde sinnen
Door eenig swaer gequel haer laten overwinnen?
  De baer is dan een vreugt, het graf is herten-wensch,
  En siet dit is de stant van my ellendig mensch
Maer t'wijl haer droef gemoet aldus bestont te klagen,
Soo quam den dageraet met haer vergulde wagen,
  En bragt op haer karos het voorspel van den dag,
  Dies liet de Juffer af van haer bedroeft geklag
Sy neemt haer slegtste kleet, sy dekt haer naekte leden,
En is met stillen gang ten huysen uyt-getreden,
  En vorder uyt de stadt: maer niemant is bekent
  Waer dat na dit vertreck de Vrijster is belent.

Men heeft alleen verstaen dat sy is komen dolen,
Daer seker Kluysenaer, in 't digtste wout verholen,
  Sat in een diep gepeys. en dat hy haer vernam
  Daer sy, des onbewust, ontrent sijn wooning quam.
Dat sy daer met verdriet haer sonden quam versoeyen,
En scheen als even-staeg in tranen weg te vloeyen:
  Dat sy haer mager lijf wou smacken in den stroom,
  Dat sy haer teeren hals wou hangen aen een boom:
Dat sy haer met een mes wou in den boesem steken,
Om op haer eygen-selfs haer leet te mogen wreken;
  Maer dat de goede man haer beter dingen riet,
  Soo dat haer droeve ziel het leven noch geniet.
Dat sy den Heremijt haer sonden had beleden,
En van hem was getroost met al de beste reden
  Die Godt den mensche geeft: maer datse lijckewel
  Den troost niet aen en nam, maer bleef in haer gequel.
Dat hy de Juffer gaf een grof en seldsaem laken,
Om van die slegte stof voor haer een kleet te maken:
  Dat sy na dit onthael ging dieper in het wout,
  En dat geen mensch en weet waer sy haer wooning hout.
Dat hy in haer vernam een wonder groot berouwen,
Met opset noyt een man na desen aen te schouwen:
  Dat sy nu steke-blint voorseecker wort gemeent,
  Mits sy geduerig treurt en sonder eynde weent.
Haer aensigt, sey de man, en eertijts roode wangen
Die zijn door bleecke verw als met de doot bevangen,
  Haer geesten sonder vreugt, en staeg in diep gepeys,
  Haer aders sonder bloet, haer leden sonder vleys,
Haer borsten wonder blau door kragt van harde slagen,
Soo dattse wonder vreemt en bijster deerlick sagen;
  Haer oogen stonden hol en in het breyn gedruckt,
  Haer vlegten, eertijts schoon, by vlocken uyt-geruckt,
Haer wesen als een schim. Sy gaet ontrent de beken,
En siet hoe seer de jeugt van haer is af-geweken,
  En dat is haer vermaek. Sie daer een jonge maegt,
  Die haer mismaecktheyt prijst, en van haer schoonheit (klaegt.
Wanneerse slapen wil, soo neemtse groote steenen,
En neygt daer op het hooft, en moede van te weenen
  Vernieuwt haer tot den druck. Haer spijs is anders niet
  Als wortels uyt'et bosch en water uyt de vliet
Sy wenscht voortaen niet meer in haest te mogen sterven,
Sy wil eerst beter troost van haren Godt verwerven;
  Sy wil dat eerst de geest haer in den boesem straelt,
  Eer datse neder-sijgt of in den grave daelt.
Men hoorde voor het lest haer goede dingen seggen,
Die als een waerde schat zijn dienstig op te leggen;
  Men sach hoe sy haer wrong en by den haire track,
  En tot haer eygen ziel in deser voegen sprack·
De duyvel is van outs een meester om te liegen,
Hy kan door slim beleyt een vrome ziel bedriegen;
  Hy brengt door enckel list de menschen in gevaer,
  Want hy was over lang een duysent-konstenaer
Wanneer hy tot het quaet ons herten wil bereyden,
En tot sijn duyster werck en van haer pligten leyden,
  Soo stelt de lincker vast, dat al het slim bejag
  Noyt rugtbaer worden sal, of komen aen den dag
Hy toont ons, soo het schijnt, een kamer sonder glasen,
Een stil, een duyster hol, een lock-aes voor de dwasen.
  Hy seyt ons boven dien: Wat hier oyt wort gedaen
  Sal in een stage nagt versegelt blijven staen
Maer in het stil geheym (dat duyster schijnt te wesen,
En waer noyt gulde son of mane komt geresen)
  Daer is een groote schuyf ter zijden afgemaeckt,
  Die vaerdig open gaet, schier eerse wert geraeckt

En

En als het leelick ſtuck ten vollen is bedreven,
Soo weet die looſe vos een helder licht te geven;
En ſtraks wort dan geſien, als in den hellen dag,
Al dat verholen ſcheen, en in het duyſter lag
Daer berſt de ſchennis uyt, als in haer volle leden,
En wort van alle kant geweten in de ſteden,
Geroepen in het landt, en waer men menſchen vont,
Dies licht de vuyle geeſt als met een vollen mont.
Bedrieger, als gy zijt, wat hebje niet gelogen!
Wat hebje my verleyt, en uyt'et ſpoor getogen!
O wee dat ick mijn oir aen u oyt open gaf!
Gy zijt een leugenaer oock van den eerſten af.
Gy zijt die ons gemoet van eere kont berooven,
O dat geen jonge Maegt u meer en moet gelooven!
O dat u noyt de macht en worde toe-geſtaen
Om iemant oyt te doen dat my is aen-gedaen!
O woude nu ter tijdt het aertrijck my verſlinden!
Want daer en is geen trooſt voor mijn verdriet te vinden;
Mijn ziel die light en woelt als in een ſtage doot,
Want daer is helſche pijn oock binnen deſen ſchoot.
O Godt, als gy den menſch laet tot ſijn eygen ſelven,
Waer heen en valt hy niet! hy ſal hem kuylen delven
Tot inder hellen ſelfs, tot in den afgront toe,
Hy ſijgt geduerig af, en niemant weet'er hoe
Oock van een kleyn begin, en van geringe ſaken,
So kan men tot een val in korter ſtont geraken;
't Een quaet brengt 't ander in, het oog verleyt den geeſt,
En ſtraks ſo wort de menſch een onvernuftig beeſt.
De beſte van den hoop, tot aen de wijſte lieden,
Soo Godt hem niet en ſtijft, en kan het niet ontvlieden:
Eylaes! dit aerden vat is al te lijdig kranck,
Het ſoekt, men weet niet hoe, ſijn eygen onderganck,
En ſchoon wy menigmael na goede dagen trachten,
Het vleeſch noch even-wel vermeeſtert ons gedachten,
Vermeeſtert alle tucht, oock ſchoon men die bewaert,
En ſiet, dit is de ſtant van onſen booſen aert.
Wat is 't dat my bedort? dat eerſt mijn hert vervoerde,
Dat my door vuylen brant de teere ſinnen roerde
Eylaes! 'k en weet'et nau hoe dat ick eerſtmael viel,
En wat het vyer ontſtack in mijn beroerde ziel.
By trappen wort de menſch van ſonden in-genomen,
En ſoo ben ick, eylaes! in dit verdriet gekomen,
By trappen quam de luſt in dit ellendig hert,
Tot dat ick van het vleeſch geheel beſeten wert.
Mijn Vader was te ſlap en ick van teere jaren,
En vrijſters inder jeugt zijn wonder brooſe waren,
Sy worden haeſt ontciert, en al te licht beſmet,
Indien men niet met ernſt op al haer wegen let.
Het is licht goet te zijn, wanneer men is verſcheyden
Van dit ons ſwack gemoet ten quade kan verleyden;
Dus ſoo'er iemant wil van luſten zijn bevrijt,
Al wat de ſinnen tergt is nut te zijn gemijt.
Onthout dit, ſoete jeugt: ick ſpreke van gevoelen,
Ick weet waer uyt de luſt in my begon te woelen,
En hoe die vorder ging; en wat mijn hert verriet,
En wat tot mijn bederf ten leſten is geſchiet.
Wat ſal ick nu beſtaen? waer ſal ick henen keeren!
Sal my te deſer uur de wanhoop overheeren?
Sal ick nu t'onder-gaen, en ſmelten in verdriet?
O Godt, mijn eenig heyl, ick bidde, lijd'et niet!
De ſonde die wel eer in Sodom was bedreven, Gen. 19. 13.
Die vint men in uw Boeck aldus te zijn beſchreven,
Als datſe grouſaem was en van der aerden klam,
Ja boven in de lucht tot aen den Hemel quam
Maer die na rechten eyſch uw lieſde wil bemercken,
Vint dat uw Vader-gunſt gaet boven alle wercken
Die oyt door uwe macht voor deſen zijn gemaeckt,
En ſiet! dit is een trooſt die my de ziele raeckt.
Genade, lieve Godt, genaed' is mijn begeeren!
Wilt al dat wanhoop ſmaeckt uyt mijn gedachten weeren,
Daer is een ſtage worm die my geduerig knaegt,
En mijn benaude ziel tot in der hellen jaegt.
Genade, lieve Godt! wat kan ick anders ſeggen?
Ick wil mijn droeven mond in ſtof en aſſe leggen,
En kirren als een duyf, en pijpen als een kraen,
En noch ſal evenwel mijn ziele niet vergaen,
Ick voel een ſtillen galm in mijn gedachten ſpreken,
Die ſtijft mijn ſwacke ziel al waſſe ſchier beſweken.
Hoe zijt gy, lieve Godt, ſoo goedig aen den menſch?
Mijn druk verkeert in vreugt, mijn leet in herten-wenſch.
Ick weet op heden dank ook aen mijn ſnootſte ſonden,
Daer heb ick even trooſt en voordeel in gevonden,
Door Godes hoogſte gunſt. Een ſlange vol fenijn,
Na rechten eyſch gebruykt, die kan noch dienſtig zijn.
Het leſte dat de Man heeſt van de Maegt vernomen,
Dat was een droef geſang uyt haren mont gekomen;
Sy bleef tot in der nacht gedoken in het rijs,
En haer verdrietig liedt dat ging op deſe wijs.

Z I E L - S U C H T.

T O O N.

Als Thyrſis al de nacht, &c.

Laetſt als mijn droeve ziel,
Met innerlick geklagh,
Hare ſonden overſagh,
Was 't dat haer dit ontviel:
O los gepeys,
En deriel vleys,
Waer hebje my gebracht!
Ick ben verſoncken in een droeve nacht;
Dies ſal ick, o Heer,
Staeg en even ſeer,
Nu en immermeer
Kermen, kermen, kermen,
Wilt doch mijner eens ontfermen,
Dat ick love t'uwer eer.

Al wat ick eertijdts ſocht
Met een ongetoomde luſt,
Daer en vond ick nimmer ruſt,
Als ick het recht bedacht,
O los gepeys,
En ydel vleys,
Hoe ſpeelt gy met de jeugt!
Gy biet ons ſlechts maer ſchuym en ſchijn van vreught.
Ach! de geyle min,
Soet in haer begin,
Doet mijn droeve ſin
Kermen, kermen, kermen,
Wilt doch mijner eens ontfermen,
En weeſt Heer mijn gewin.

Ick ſoeck mijn herten wenſch
Niet in dat de werelt roemt,
Of iet dat men ſchoonheyt noemt,
Ick word' een ander menſch,
O los gepeys,
En ydel vleys,
Verlaet nu dit gemoet.
Gy zijt, o Godt, alleen mijn hoogſte goet;
Dies ſal ick voortaen
Treurig voor u ſtaen,
Of gedurigh gaen,
Kermen, kermen, kermen,
Tot gy mijner ſult ontfermen,
Siet, o Heer, uw Maegt aen.

Maer waerom, bang gemoet, wilt gy mijn ziele quellen,
En dalen met verdriet en wan-hoop in der hellen,
Wie Godt uyt waer berou in heete tranen bidt,
Die vint ten leſten trooſt oock daer hy treurig ſit.
Ick wil van Godt behulp, en heyl, en ſegen wachten;
Een recht gebroken hert en kan hy noyt verachten:
Hy ſal noch dit gemoet eens trecken uyt de pijn,
Indien niet in het vleeſch, het ſal hier namaels zijn
De doot die Godt de Soon heeft eenmael willen ſmaken,
Het bloet by hem geſtort dat ſal my ſuyver maken,
Hoe grouſaem dat ick ben, dit ſtel ick heden vaſt,
Schoon al het hels geſpuys met open keele baſt.
Ick ga dan waer ick mag, ick wil door boſſen kruypen,
Ook ſchoon daer eenig dier mijn bloet mogt komen ſuy-
Mijn loop die is volbragt, mijn tijt is uytgeleeft, (pen,
Ick reyſe tot het volck dat in der hoogten ſweeſt,
Dat voor den Schepper ſtaet; en uyt ſijn heylig Weſen
Kan diepe wonders ſien, en hooge ſaken leſen
O Godt, mijn hert verheugt oock in dit ongeval,
Ontſangt mijn bange ziel als die verhuyſen ſal!
Reynaldus uyt ſijn kluys ter heyden ingeweken,
Die hoorde met vermack de droeve Vrijſter ſpreken;
En daer op kreeg de Man een ſoet en diep gepeys,
Hy wou, indien hy mocht, oock ſcheyden uyt'et vleys,
Hy ſey, na dit geſpreck, haer op verſcheyde ſtonden
By hem te zijn geſocht, maer noyt te zijn gevonden;
Soo dat hy niet en weet of ſy noch heden leeft,
Dan offe ſonder lijf en met de geeſten ſweeft.
Als dit Euglottus hoort na rechten eyſch vertellen,
Daer hy in vreugde ſat ontrent ſijn met-geſellen,
Soo wort hy ganſch beroert tot aen ſijn ingewant,
En in ſijn grammen geeſt ontſtont een heeten brant.
De ziel wort hem verruckt, hy voelt ſijn hert beſtrijden
Door jammer, herten-leet, en enckel medelijden;

Hy roept den Moriaen, by vraegt den lincker af
Wat hem den eerſten gront tot deſen handel gaf
De Moeder, ſy de ſlaef, die was haer vroeg ontvallen,
En dat was d'eerſte trap van dit oneerlick mallen.
De Vader is een man die op geen ſaken let,
Als dat hy tot gewin de fuycken open ſet
Dies mocht ick met gemack de jonge vrijſter ſpreken,
En ging haer dickmael aen met ongemeene treken,
Ick heb in 't machtig Hof van Perſen eens verkeert,
Daer heb ick van een Turk een ſlimme greep geleert
Ick weet door ſeldſaem kruyt, en door een liſtig jocken,
En woorden van de kunſt de vrijſters aen te locken,
Ick weet dat in het landt geen vryer oyt en wiſt,
En wat ick dus beſtont en heeft my noyt gemiſt.
Ick kond' aen haer gelaet en aen haer oogen mercken
Wanneer de gulle jeugt in haer begon te wercken:
Dan wiſt ick bever-geyl, en ander vreemt bejag,
Te mengen onder een, te brengen aen den dag.
Ick ſeyde, dat het was bequaem om af te drijven
Al wat'er ſchorten mag ontrent de jonge lijven,
Al wat'er ſchorten mag ontrent een teere Maegt
Die van een vreemt gewoel in hare leden klaegt.
Dit namſe willig op, maer was, eylaes! bedrogen,
Ick had'et al verſiert en uyt den duym geſogen;
't En was geen heylſaem gras, maer wel een hitſig kruit,
Niet dienſtig voor een Maegt, of voor een jonge Bruit:
Maer voor een hitſig wijf, dat ſlaeg haer geyle leden
De luſten over-geeft, al wortſe noyt gebeden:
Hier door wort haer gemoet ſoo krachtig op-gevat,
Dat ſy tot aen de ziel in heete driften ſat
En als dit op den dag by haer was in-genomen,
Soo wiſt ick in der nacht in haer vertreck te komen;
Ick wiſt'et voor gewis hoe datſe was geſtelt,
En wat een vreemt gewoel haer teere ſinnen quelt.
De duyf was ſonder gal, ſy ſliep met open deuren,
Als ſlecht en onbewuſt wat dat'er kan gebeuren:
Daer was geen ſnege vrou omtrent het huys-beſlag,
Daer was geen Moeder-ſorg die na de Dochter ſag.
De Vader woelde ſtaeg: ick kon de man believen,
Als ick hem maer en ſprack van gelt of wiſſel-brieven,
Van handel op de beurs, van ſchepen op de reê,
Van neering in het landt, of voordel uyt de zee;
Want dan was ſijn gemoedt ſoo byſter op-getogen,
Dat hy noyt recht en ſag hoe ſeer hy werd bedrogen:
Sijn hert was ſtaeg beſorgt om groot en machtig goet,
Maer hy en ſloeg geen oog omtrent ſijn eygen bloet.
Ick dan, omtrent haer bedt in ſtilheyt neêr-geſeten,
Gehet my ganſch beſorgt om haren ſtaet te weten,
Ick voeld' haer raſſen pols en ſnellen aderſlag,
En ſeyde wat haer baet of hinder geven mag.
En onder deſen ſchijn ſoo quam ick ſomtijdts raken
Dat ick en mijns gelijck noyt eens en moet genaken:
Ick ſag haer teere borſt ſoo wit gelijck een ſwaen,
Die voor een ſwarten Moor noyt open had geſtaen
Noch wiſt ick even dan een lang verhael te maken
Van mijn beroemde ſtam, en diergelijcke ſaken:
Ick ſeyd' haer menigmael: Al ben ick maer een ſlaef,
Mijn Vader is een Vorſt, en meer als eenig Graef.
Mijn Moeder is wel eer uyt Konings bloet geſproten,
En ick heb even-ſelfs voor deſen eer genoten;
Ick was in grooten ſtaet omtrent mijn eerſten tijdt;
Maer ick ben naderhandt gevangen in den ſtrijdt.
En naer ons lands gebruyk met ketens vaſt gebonden,
En uyt het veldt gevoert, en uyt het landt geſonden,
En voor een ſlons geveilt, en voor een ſlaef verkogt,
En ick en weet niet hoe hier in het landt gebrogt.
Maer, ick ben des gewis, de kans ſal weder keeren,
En ick ſal met gewelt den vyant overheeren
Een die de ſterren kent heeft dit geval voorſien,
En ſtelt de dagen vaſt wanneer het ſal geſchiên.
De tijdt dient af-gewacht. Ick ſeyde deſe ſaken
Met woorden, goet beſcheit, en vry met ſtijve kaken.
Miſandre nam het aen wat by my wiert geſeyt,
En is alſoo verſchalckt, en van het ſtuck geleyt.

En waerom meer verhael! ick ben ſoo verr' gekomen,
Dat ick haer beſte pant ten leſten heb genomen,
Dat ick tot mijn vermaeck haer bloempjen heb gepluckt,
Dat noyt geen Edelman of Ridder is geluckt.
Gy quaemt al menigmael omtrent haer venſter ſpelen,
Om door een ſoet geluyt haer ſin te mogen ſteelen;
Gy droegt met uws gelijk de koude van de nacht,
Als ick den ſoeten tijdt met vreugden overbracht.
O vryers, ſeyd' ick dan, gy ſlaet uw ſoete luyten,
En queelt een aerdig liet, maer blijft hier echter buyten;
Ick hebbe datje ſoeckt, de luſt van haere jeugt,
Ick hebt'et in der daet dat gy niet hebben meugt.
Daer ſijnder in het landt die van der vrouwen ſaken
Gevoelen wonder hoog, en groote dingen maken;
Als of in haren ſchoot het meeſte wonder lag,
Dat oyt nieu-keurig oog hier op der aerden ſag
Caſteelen vol cieraet, vertrecken, nette ſalen,
Daer in het wacker oog en al de ſinnen dwalen,
Ja ſchier de gronden ſelfs van dit geweldig Al,
Maer ick en ben voortaen niet meer van dit getal
Ick hebbe des genoeg en maer te veel genoten,
In voegen dat het werck my dikmael heeft verdroten.
Men ſiet'et alle daeg, 't en is geen vreemde ſieck,
Het ſoet te veel gebruyckt verlieſt ſijn eerſte ſmaeck
Dus ſpreeckt de ſlimme gaſt, dus gaet de lincker weyen,
Hy is van weelde ſat, en moede van paſteyen
Vriendinne, wieje zijt, getrout of jonge maegt,
En doet niet onverſocht, en geeft niet ongevraegt.
Als dit de Joncker hoort hy kan het niet verdragen,
Hy greep den ſlimmen guit, en gaf hem duiſent ſlagen,
Hy trof hem op den kop dat hy ter aerden viel,
En gaf in haeſten uyt ſijn Godt-vergeten ziel.
Euglottus, ganſch ontſet van ſoo vervloeckte kueren,
En kan in ſijn gemoedt van jammer niet gedueren
Hy ſiet, en hy beklaegt, het deerlick ongemack,
Vermits hy tegens haer ſoo bijſter vinnig ſprack
Hy geeft hem in het wout, hy gaet Miſandre ſoecken
In boſch, in dal, en berg, in alle werelts hoecken:
Doch hy ontmoetſe niet, al doolt hy langen tijt,
Maer vondt daer in het wout een ouden Heremijt;
Die ging, op ſijn verſoeck, van al het ſtuck gewagen,
En van haer diep berou, en van haer droevig klagen,
En hoe ſy noyt vermaeck in haren druck en ſchiep,
Maer ſtaeg tot haren Godt van ganſcher herten riep.
En hoe ſy door het leet hem docht te zijn verdwenen,
Om datſe naderhant hem noyt en is verſchenen
En dat hy dickmael heeft gedachten over haer,
Als off' oock in een rots of boom verandert waer.
Euglottus niet vernoegt door ſoo beſcheyde reden,
Gaet echter op een nieu door al de velden treden,
Gaet dolen ſonder ruſt tot hy een boſjen vont,
Daer op een gaven boom aldus geſchreven ſtont:
Wel eer was ick een maegt van duyſent uyt-geleſen,
Ick had te rechter tijt een vrouwe konnen weſen,
Maer dat heb ick verſuymt My trof een ſwaer geval,
Dat ick niet melden derf, maer eeuwig ſuchten ſal.
Dit ſeg ick niet-te-min · O booswigt! ô verrader!
O looſheyt van een ſlaef! ô ſlechtheyt van een Vader!
Gaet, leſer, 't is genoeg. Ick wenſch u goeden dach;
Voor my, ick ben vernoecht als ick maer weenen mach.
So haeſt het kort gedicht was by hem uyt-geleſen,
Is door ſijn droeve ziel een hooger leet gereſen
Hy ſtaet van druck verbaeſt, en is gelijck verſteent,
En hout'et voor gewis dat hem de letter meent
Wel, ſeyt hy, droeve maegt, woont gy hier in de velden,
So moet ook deſen boom van mijne droefheyt melden;
Hy moet een vaſte peyl, hy moet getuyge zijn
Soo wel van mijn verdriet, als van uw ſware pijn
Of zijt gy nu miſſchien geſcheyden uyt'et leven,
Soo laet uw droeve ziel hier eenmael komen ſweven,
En leeſt my dit geſchrift Hy ſnijt daer in den baſt
Een letter klein genoeg, maer die geduerig waſt
Vriendinn', ick kom te ſel..., en mocht ick u ... maken
Ick wou een aerden klomp met u te ſamen maken,

Of

O[illegible] gy nu g[illegible] Charons ſwarten boot,
Soo wenſch ick a[illegible] als ſlechts een raſſe doot.
Na dat de jongeling het vaersjen heeft geſchreven,
Soo is hy noch een wijl ontrent den boom gebleven:
Het ſchijnt ſijn hert verdort te midden in het groen,
Dies gaet hy overluyt aldus ſijn klachten doen
Ellendig, als ick ben! wat heb ick gaen beginnen?
Wat heb ick aengerecht door ongetoomde ſinnen?
Ick ben eerſt dol geweeſt, door brant en minne-luſt,
En haer, mijn herten-wenſch, die heb ick uytgebluſt.
'tIs ſeker dat het ſtuck, gelijck het is gelegen,
Verdiende voor gewis een wonder groot bewegen,
Een roering van den geeſt. Maer wat ick onderſtont
Dat was verkeert gewoel, en uyt een quaden gront.
Waerom een ſwacke vrou ſoo lijdig door-geſtreken?
En als in 't graf gedout door fel en vinnig ſpreken?
Is 't roo een grouſaem ſtuck dat by haer is gedaen,
Dat ſy moeſt balling zijn en uyt-den lande gaen?
Ick ſie dat Moſes ſelfs wel eer heeft uyt-gekoren
Een wijf van vreemden aert, geſproten van de Moren:
En dat Godt boven dien was uytermaten gram,
Wanneer het Mirriam en Aron qualijk nam. Num. 12. 2.
Wel mag een ſwarte Moor met witte menſchen paren,
Waerom in dit geval ſoo bijſter uyt-gevaren?
De guyt die beeld' haer in dat hy van hoogen ſtam,
Dat hy van edel bloet, en niet van ſlaven, quam.
't En is ſoo ſeldſaem niet, dat liſt en kunſtig liegen
Een vrou, een aerden vat, een Vrijſter kan bedriegen:
Dat wonder, als ick weet, is vry al meer gebeurt,
En dit ellendig ſtuck is waert te zijn betreurt.
Ick hadde felle wraeck en gramſchap moeten mijden,
Want hier was niet bequaem als enckel mede-lijden:
Maer ick ben wreet geweeſt, en heb een jonge maegt
Met ſchelden uyt de ſtadt en in de doot gejaegt.
Dies ben ick op mijn ſelfs, en niet op haer, verbolgen,
En wil haer in het wout en op de rotſen volgen:
'k En wenſch voortaen niet meer als druk en ongeval,
Tot my de bleecke doot ter neder leggen ſal.
Het woort is nau geſeyt, hy geeft hem om te dwalen,
Of op een hoogen berg, of in de lage dalen:
Het ſcheen dat hem een geeſt of eenig monſter dreef,
Maer niemant is bekent waer hy ten leſten bleef.
Een Harder daer ontrent die hadde ſeven dagen
Gelet op ſijn gewoel, en op ſijn droevig klagen,
Gelet op ſijn bedrijf, en waer hy veeltijts ging,
Maer hy verloor in 't leſt den droeven jongeling
Dit was van ſtonden aen door al het landt geweten,
En door het ganſche Rijck ten luydſten uyt-gekreten.
De Faem is wonder bly als ſy iet ſeggen mag
Dat beter ſtille bleef, en in het duyſter lag.
Maer hoort waer op het leſt de Vrijſter is gebleven,
En wat het eynde was van haer ellendig leven.
Sy had een kuyl gemaeckt, en dat met eygen hant,
Daer lag haer mager lijf begraven in het zant,
Maer niet gelijck het ſou; haer kragt die was gebroken,
En daerom wert haer graf maer weynig toe-geloken:
Het deel gelijckewel daer ſchaemt' haer palen ſtrekt
Was met een dichte kley ten vollen overdeckt.
De reſte van het lijf, vermits haer kranck vermogen,
Is met een dunne ſtof maer weynig overtogen.
Haer mont lag om-gekeert, en in het zant geprent,
Uyt vreeſe, ſoo men hout, van noch te zijn bekent
Sy had daer op een boom haer leſten wil geſchreven,
En, ſchoon dat ſy verging, de letter is gebleven;
Dies als een reiſend' man quam daer ontrent te gaen,
Soo vint hy in de ſchors aldus geſchreven ſtaen.
Hoort, wie der immer komt aen deſen kuyl getreden,
Hier leght een vrijſter in, gy deckt haer bloote leden;
'k En eyſch geen jeugdig kruyt, en min een rooſen-krants,
'k En ben niet anders waert als ſlechts een weynig zants.
Daer ſcheen noch onder-aen iet by-gevoegt te weſen,
Maer wat'er iemant doet, hy kan het geenſins leſen;
Men hout dat ſy na eyſch haer ſin niet uit en ſchreef,
Mits aen haer ſwak geſtel geen kragt meer overbleef.
Mijn penne, 't is genoeg Laet ons niet vorder melden
Wat druk en herten-leet den droeven vader quelden
Wanneer hy dit vernam. Staet hier ten leſten ſtil,
My dunckt dat onſen inckt niet langer vloeyen wil.
Let ſlechts hoe dit bejag ten leſten is gewroken;
Voor-eerſt is aen den Moor ſijn looſe kop gebroken:
De maegt, wel eer gevleit, bewoont het eenſaem velt,
Daer ſy van herten-leet, van noot en honger ſmelt.
De Joncker gaet en dubt, als in het breyn geſlagen,
En vint geen ander vreugt als in geduerig klagen:
De Vader boven dien en vont noyt blijden dag,
Tot hy van haer verſchiet, en in den grave lag.
Wat is de luſt een ſpoock! wat is oneerlick minnen
Een helle voor de ziel, een duyvel in de ſinnen,
Een grouwel in het landt, een adder in het huys!
Bewaert, ô reyne Geeſt, ons hert en ſinnen kuys.

H O L L A N D T S
TROUWBEDROGH,
Onlangs voor-gevallen.

OF liefde liſt gedoogt; en of een wettig minnen
Mag worden uytgevoert door afgerechte ſinnen,
Door lagen, door bedrog, of ander ſlim beleyt,
Dient heden onderſocht, en hier te zijn geſeyt.
Maer om met beter gront hier van te mogen ſpreken,
En recht te mogen gaen in deſe ſlimme treken,
Soo leeſt voor alle werck, en weegt my dit geval,
Dat ick hier door de pen aen Hollant ſchencken ſal.
Leander uyt-genoot by ſoete jonge lieden,
Ging daer de jeugt hem leyt, en na de ſinnen rieden;
Sijn oog viel op een Maegt, die ick in dit geval
Den naem van Roſemont op heden geven ſal.
Hy was een ruſtig quant, en ſy van ſchoone leden,
Sy eerbaer van gelaet, hy geeſtig in de reden,
Haer ouders zijn gelijck en van gemeene ſtof,
Leander lijckewel die ſlingert naer het Hof.
Hy had een wijl gereyſt, en in de vreemde landen
In alderley vermaek verſpilt ſijn beſte panden;
De Boeken die hy kocht, en by hem had vergaert,
Die had hy wonder lief, maer al te veel geſpaert.

De soete Rosemont, was boven eyge baten,
Van seker Pete-meuy een rijcken boel gelaten;
Dit gaf haer schoonheyt glans, en by haer roden mont
Soo was 't dat even hier Leander smake vont.
Hy wort daer toe geneygt, als met geheele sinnen,
Om sijne Rosemont voor hem te mogen winnen;
Hy dede wat hy kond', oock met sijn gantsche kracht,
Maer kreeg het voordeel niet dat by hem was gewacht
By wijlen schijnt de Maegt tot hem te zijn genegen,
En op een ander tijt is sy hem bijster tegen,
Want als hy om het stuck en om het ja-woort quam,
Dan was 't dat sy terstont een ander wesen nam.
Hy quam eens op een tijt en woude troost verwerven,
Of anders, sey de quant, soo moet ick heden sterven;
Ick wil van stonden aen gaen springen in de gracht,
Vermits gy mijn verdriet en trouwen dienst veracht,
En als mijn droeve ziel dit lichaem sal verlaten,
Dan sal u voor gewis de gansche werelt haten,
En spreken over u dit hart en vinnig woort,
Dat gy uyt wreeden aert een vryer hebt vermoort.
Dan sal de soete jeugt u met de vingers wijsen,
En laken uw bedrijf, en mijn getrouheyt prijsen:
Oock salder op mijn graf een vaers gehouwen staen,
Dat sal u, maer te laet, tot in de ziele gaen
Hy die hier binnen rust, schoon hem de Vrysters minden,
Wist door hy ruste socht sijn ruste niet te vinden
Sijn liefd' is trou geweest, en uyt'er maten groot;
Maer die sijn leven was die gaf hem aen de doot.
Nu seg my, Rosemont, hoe sal u dit gelijcken,
Dat gy door al het Landt, door alle Koningrijcken,
Door al wat werelt hiet sult eeuwig zijn vermaert,
Niet om uw soet gelaet, maer om uw fellen aert.
Ey siet een sachter weg, en laet u noch bewegen,
Of ick ben tot het graf van heden aen genegen;
Niet soeter als de doot voor een die vierig mint,
En die voor sijnen loon geen troost met al en vint.
De Vrijster stont en loeg om al dit vinnig spreken,
En seyde: Lieve vrient, dit zijn maer Vryers treken,
Maer rancken van de jeugt; die ben ick al gewent,
En hebbe dat bedrog al over lang gekent
Soo haest een jonge wulp maer eens bestaet te minnen,
En dat 'et niet en gaet na sijn verwaende sinnen,
Soo roept hy, naer het schijnt, als uyt sijn diepste noot,
En wil van stonden aen sich geven aen de doot.
Hy wil door enckel leet, of uyt een diep verlangen,
Sich by de Vrijsters deur of voor haer venster hangen:
Maer 't is maer schrale wint, en niet als loos beleyt;
Komt seg; wie doet'er eens wat dickmael is geseyt?
'k En acht geen Vrijster wijs, die om de malle grilien
Haer voegt in dit geval gelijck de Linckers willen:
'k En ben soo schotig niet, noch van soo lossen aert
Want van een kleyn gerucht en was ick noyt vervaert.
Leander, zijt gy wijs, verlaet uw slimme lagen;
Het wild dat gy vervolgt en is soo niet te jagen
Ick seg in tegendeel, al wie met dreygen vrijt,
Die is van stonden aen mijn gunst en liefde quijt.
Hoe, seyt de jongeling, soud gy voor Linkers schelden,
Die uyt een trou gemoet haer liefde komen melden?
Meynt gy dat ick met list en veynsen omme-ga?
De Vrijster wederom: Voor my, ick segge ja.
Dat sulje met'er daet wel anders ondervinden,
Als my de bleecke doot de leden sal ontbinden
Beet haer de Vryer toe. en met een kort besluyt,
Seyt haer, vaert eeuwig wel: en flucks ten huysen uyt.
Hy gaf hem aen de gracht, en sey noch anderwerven,
Wel sal ick uwe zijn, of sal ick heden sterven?
Spreeckt nu het leste woort, ick sta hier schoone maegt,
En sal op heden zijn gelijck het u behaegt,
Wat segje? Dat ick plag, roept hier de v[...]
Geen list, geen slim bedrog en in mijn her[...]
Hy weder met een sucht Als 't immers [...]
Daer mede ben ick doot, vriendinne, [...]
En dat voor alle tijt O Godt wilt my verge[...],
Dat ick een eynde maeck van dit ellendig leve[...]
Het woort is nau geseyt, hy stort met alle m[...]
Een steen daer toe bereyt te midden in de g[...]
En om met beter schijn sijn list te mogen drijven,
Hy laet daer op de brugh sijn hoet en mantel b[...],
En dichte by de wal daer swom sijn ommel[...],
En hy flucks uyt de weeg soo vaerdig als h[...]
Met dat de Vrijster hoort de quis-quas in de [...],
Sy kan haer teer gemoet, haer sinnen niet bet[...],
Sy liep in grooten angst tot aen de water-kant,
Daer sy alleen den hoet en sijnen mantel vint
Daer berst de Vrijster uyt in wonder hooge kl[...]
Sy melt haer stille gunst, en opent haer ged[...],
En t'wijl sy staet en sucht, en droeve tr[...],
Soo roeptse: Lieve vrient, en doet u niet te kort
En wilt niet lijf en ziel op eenen tijdt bederven,
Gy sult oock heden selfs mijn echte trou verwerven,
Keert weder daer gy waert, komt op het droge [...],
Siet daer tot uwen troost mijn trouws rechterhant.
Daer waren doen ter tijt een deel geslepe gasten
Die op dien loosen vont en al den handel pasten,
Die hadden tot het werck een schuytjen toe-bereyt,
En onder aen de brug in 't duyster weg-geleyt;
Daer in was onse quant in grooten haest geweken
Door gunste van de nagt, en lag aldaer versteken
Terwijl de Vrijster klaegt; en een van desen hoop
Die gaf hem by de Maegt als met een snellen loop
En vraegt haer wat'er schort, en wat'er is gesoncken,
En of de Vryer leeft, dan of hy is verdroncken
Sy seyt hem in der haest hoe al de sake staet,
Maer ô, och vrienden helpt, eer dat'et is laet.
Sijn mackers onder dies die komen aen-gevaren,
En sweven met de boot te midden op de baren,
En tasten in het diep, en met een slimme vont,
En trecken, soo het scheen, een lichaem uyt de gront
Maer die wil even-wel sich geensins laten helpen,
Ten zy de jonge maegt sijn vyer begeert te stelpen
Dit roept hy uyt de gracht, als met een flauwe stem,
En die ontrent hem zijn die roepen nevens hem
Daer komt hy op de brug ten lesten aen-gedropen,
Hy blaest, en zijgt, en sugt, al waer hy schier versopen
Sijn hair was enckel kroos, als quam hy uyt'et lis,
In allen soo gestelt als Jonas uyt den vis
Maer sy, met deerenis tot aen de ziel bevangen,
Die valt hem om den hals, en kust sijn natte wangen,
Sy bid hem nevens haer in huys te willen gaen,
Om daer niet in de kou en nat te blijven staen
Hy seyt: De strenge kou en kan my geensins deeren;
't Is vyer dat my ontstelt, en 't sal mijn hert verteeren,
Soo gy het niet en helpt Ick ben noch heden doot,
Soo gy geen troost en brengt in desen hoogsten noot.
Hy staet en suysebolt, sijn woorden blijven steken,
Het scheen dat even doen sijn hert begon te breken;
Soo vreemt gaet hy te werck, soo stelt hy sijn gelaet
Sy meynt dat hem de ziel als op de lippen staet.
Sy grijpt hem met'er hant, sy kust hem ander werven.
Maer hy geen ander praet, als van te willen sterven,
Als van te willen gaen tot in het duyster graf,
Soo sy hem niet op trou de regter-handt en gaf
En waerom lang verhael? hy kan soo listig queelen,
En weet aen alle kant sijn rolle soo te speelen,
Dat sy dien eygen stont hem boot de regterhant,
En straeks daer op ontfing een schoone diamant

BESCHRYVINGE

Van de op-komste van

RHODOPIS,

Een Borgerlijcke Dochter tot de Konincklijcke Kroone ; vol sonderlinge gevallen.

ONtrent een vette kust, die Nilus a komt besproeyen,
Daer uyt sijn gullen slip de schoonste vruchten groeyen,
Had Photis op een tijt een dochter voort-gebracht,
Van wien men wonder seyt, en groote dingen wacht.
Het wijf, terwijl sy droeg, was dickmael wedervaren
Dat sy in haren droom een kroone scheen te baren,
Een kroon gelijck een Vorst of als een Koning draegt,
Maer als de vrugt verscheen doe wast een jonge maegt.
Stracks wie sich oyt begaf om droomen uyt te leggen,
Bestont noch even-wel den Vader aen te seggen,
Dat ja dit eygen kint, eens door een vreemt geval,
Noch echter 't sijner tijt een kroone dragen sal.
Maer Alcon loeg'er om, en liet de menschen praten,
Hy was van stillen aert, en wacht geen hooge staten:
Sijn rijckdom die bestont in vast en seker goet,
En daer uyt wort naer eysch sijn Dochter op-gevoet.
Want als de Vrijster wies, en toe-nam in de jaren,
Doen wierd' de man gesint geen kost aen haer te sparen;
Te meer, vermits hy selfs en al de werelt sag,
Wat voor een rappe geest in haer verholen lag.
Sy leerde, sonder hulp, een schoone letter schrijven,
Sy leerde na de kunst op gout en koper drijven,
Sy maeckte naelde-werck dat net en geestig stont;
Soo dat men in het Rijck geen netter hant en vont.
Doen Alcon dit vernam; hy liet haer meesters socken,
Die leyden haren geest door alderhande boeken;
Sy las den ouden tijt en wat'er is gebeurt,
En waerom iemant juygt, en waerom iemant treurt.
Sy was van snel begrijp, sy leerd' in weynig uren,
Sy leerd' als in het spel de kunste van borduren.
s' En hoeft geen dagen lang te sitten in de school,
Sy teyckent met de pen, of met een fijne kool.
Sy teyckent datse wil, oock sonder haer te pijnen,
Soo dat de meesters selfs by haer als jongens schijnen:
't Is kunstig uyt'er aert al wat de Vrijster treckt,
Doch meest als sy het werck met gout en sijde deckt
Of alle peerels hecht op haer bescheyde reken,
En loof en bloemen maeckt met wonder nette steken,
Of dats' een hoogen berg, een dal, een heyde maelt,
Of eenig dieper wout daer in het herte dwaelt
Noch acht sy boven al de meeste vreugt te wesen,
Als haer wort toe-gestaen een geestig boeck te lesen:
En mits sy vrolick is, en van een luchten geest.
Soo heft de jonge maegt de soete Dichters meest.
Sy was van heus gelaet, en wel-gemaeckte leden,
En vrolick uyt'er aert, en geestig in de zeden;

En watse nam ter hant daer schijntse toe gemaeckt.
En 't wort tot haer geneygt al wat haer eens genaeckt
Haer oog had wonders in, haer oog dat konde spreken,
Haer oog was enckel glans en niet als minne-treken,
Haer oog had krachtig vyer gelijck een donder-slag,
En ging tot aen het merg van die haer maer en sag.
Soo haest als Rhodope de kintsheyt is ontwassen,
Soo siet men al de jeugt op hare diensten passen.
En waer een jong gesel is geestig uyter aert,
Die wenscht in sijn gemoet met haer te zijn gepaert.
De maegt die wort gestreelt by na van alle menschen,
Die staeg om hare gunst, om haer geselschap wenschen:
En sy, met open hert, toont yder hare gunst,
Sy, met een bly gelaet, toont yder hare kunst.
Dit stont de Vader toe, hy liet haer niet bewaren,
Maer gaf een ruymen toom aen hare vrye jaren;
Sy mag in alle ding naer eygen sinnen gaen,
En watse maer en wil dat wort haer toe-gestaen.
Daer zijn om desen tijt verscheyde jonge-lieden,
Die aen haer menigmael haer trouwe quamen bieden;
Soo dat men geestig volck, van alderhande slag,
Gedurig om haer deur, en in haer kamer sag.
De Vader wiert versocht, de Moeder aengebeden,
De Dochter ondergaen met alle soete reden:
Maer sy noch even-wel behoud een vryen sin,
Sy bied een yder gunst, maer niemant vaste min.
Doch alsse met'er tijt nu rijper is gewerden,
Lijdt Alcon overlast, hy kan 't niet langer herden:
Mijn dochter is te jong, dat had hy lang geseyt,
Nu is door hooger jeugt die onschult hem ontleyt.
De vrijster is bequaem om nu te mogen paren;
Haer tijt die is gegaen tot aen de twintig jaren,
Haer jeugt is als een Roos, of als een jeugdig lis,
En sy is boven dat gesont gelijck een vis.
Vriendinne, seyt de man, gy moet een vryer kiesen,
Of ick sal by het volck mijn oude gunst verliesen;
Uw sin heeft, na my dunckt, nu lang genoeg gesweeft.
't Is tijt dat gy voortaen u tot een man begeeft.
Mag ick u bidden, trout, en baert ons echte vruchten.
Eer dat de soetste tijt van u begint te vluchten.
Gy hebt nu volle keur van al de beste jeugt;
Wel kiest dat u bevalt, terwijl gy kiesen meugt
In koop van dienstig lant, en wel te mogen trouwen,
En moet geen wijse maegt haer vader weder-houwen;
Want als soo goeden kans maer eens daer henen glijt,
Men isse menigmael voor al sijn leven quijt.
De soete Rhodope, noch in haer vrye sinnen,
En vint haer niet gestelt om een alleen te minnen:
De kunste, seyt de maegt, en wat ick vorder kan,
Dat streckt my tot vermaek oock meer als eenig man.
De kinders die men krijgt dat sijn gewisse sorgen,
En wat ons vorder naekt is voor den mensch verborgen,
Men weet niet of het druck of blijdschap wesen sal:
Want dat ons voordeel schijnt is dickmael ongeval.

a Van dese geschiedenisse wort gewag gemaeckt by *Herodotus* in 2 n. 2 by *Strabo* in zijn 17, by *Ælianus* in zijn 13 Boeck in 't cap. *Variar. Histor.* *Ælianus* noemt den Koning, in dit gedicht vermelt, Psammetichus, de jonge deerne Rhodopis; *Strabo*, en *Plinius* in zijn 36. Boeck, cap. 12 Rhodope.

De kunſt is altijt ſoet, wie kan ſich des verſaden?
Hoe meer dat iemant krijgt, hoe min hy is beladen.
Ey laet my noch een tijt gelijck ick heden ben,
Midts ick tot mijn vermaeck geen beter leven ken.
De vader hoort'et aen, en ſonder meer te ſeggen
Soo gaet hy alle ding wat nader overleggen:
En op den goeden raet van ſeker deftig vrient,
Beſluyt hy dat de kans nu waer-genomen dient.
De tijt daer op de maegt ter werelt is gekomen,
Wert by de friſſche jeugt ten nauſten waer-genomen;
Want op dien eygen dag verſchijnt een yder daer,
En ſtort of edel kruyt of bloemen over haer.
Juyſt op dien eygen ſtont als al de jonge lieden
Haer vriendelick geſchenck de Juffer quamen bieden,
Begaf hem Alcon ſelfs te midden op de zael,
En met een bly gelaet begon hy dit verhael:
Aenhoort my, ſchoonſte jeugt die oyt was op-gereſen,
Gy hebt nu langen tijt ons eer en gunſt beweſen,
Gy hebt tot echte trou mijn eenig kint verſocht,
En ick heb menigmael hier over my bedocht:
En wat ſal ick het ſtuck noch langer overwegen,
Ick vinde mijnen geeſt tot yder-een genegen:
Ick ſweere by het licht en by de gulde Son,
Ick wou dat ick aen elck een dochter geven kon.
Doch ons is maer alleen dit eenig kint geboren,
Soo dient'er nu een man voor haer te zijn gekoren:
En dit, gelijk gy weet, is 's vaders eygen werck,
Maer ick heb even hier een ander oog-gemerck.
Ick hebbe Rhodope in alles toe-gegeven,
Sy heeft naer eygen ſin gedurig mogen leven:
En ſiet tot heden toe ſoo heeftſe wel gedaen,
Dies ſal oock deſe keur aen hare vryheyt ſtaen
Het raeckt haer aldermeeſt. Ick laet haer over-peyſen,
Met wien ſy leven wil, en door de werelt reyſen:
Sy neme wie het valt, of wie haer meeſt behaegt,
En wien ſy kieſen ſal dien gun ick deſe maegt.
Gy die genegen zijt uw trou aen haer te binden,
Laet u de naeſte weeck hier op de zale vinden:
En brengt dan aen den dag al dat u dienen kan,
En wie haer beſt bevalt die zy haer echte man.
Dit gaf een groote vreugt aen al de jonge gaſten,
Die ſchrap op haren dag en op haer ure paſten.
Hy die ſich eerſt vertoont dat was een Edelman,
Die onlangs by den Nijl den vyant overwan
De tweede die verſcheen, en van haer liefde brande,
Was Raets-heer in het Hof, en Rechter in den Lande
De derde was een man, die grooten handel dreef,
En niet als van gewin in ſijne boecken ſchreef.
De vierde, een tam geſel die op ſijn renten leefde,
En geenſins naer het hof of hoogen ſtaet en ſweefde,
Was ſuynig, ſonder pracht, die goede dagen ſocht,
En noyt op groot gewin, en min op wapens docht.
De vijfde was een geeſt die niet en wilde ſwichten;
Al had hy weynig gelts, hy konde geeſtig dichten
De ſeſte was vermaert, om met een kloeck pinçeel
Sijn kunſt te laten ſien in menig Tafereel.
De leſte quam'er by, ſchoon hem de Vryers haten,
Hy ſtont in groot gevaer om uyt te zijn gelaten:
Hy was een titſich quant die op ſijn kunſte ſtont,
Vermidts hy Rhodope daer toe genegen vont.
Hy was haer wel bekent, als een van hare bueren,
Hy konde na de kunſt en wonder net bordueren;
Die voegt hem by den hoop. En Alcon ſloot de deur;
En ſiet van deſe jeugt heeft Rhodope de keur.
De vrijſter wel geçiert, na datſe was gebeden,
Quam uyt haer ſtil vertreckt, en in de kamer treden:
Haer Vader ging'er by en nam haer met'er hant,
En ſeyde geeſtig volck, ſiet hier mijn eenig pant,
Den troonſt van mijn gemoet, en van mijn oude jaren;
Die ben ick nu ter tijt genegen om te paren
Met iemant van de jeugt, die hier voor oogen ſtaet,
Vermidts de reden ſelfs my deſen handel raet
Ick wou, indien ick mocht, haer onbevleckte leden
Van al mijn leven lang aen niemant oyt beſteden,
Vermits ſy boven al aen mijnen geeſt behaegt;
Maer dat is, na my dunkt, ondienſtig voor de maegt,
Ondienſtig voor het kint. Laet jonge lieden trouwen,
En door het echte bed de werelt onderhouwen:
Wy ſcheyden uyt den tijt, wy ſijgen in het graf,
En leggen, als een kleet, ons ſwacke leden af.
Voor my ick wacht het eynd: de werelt ondertuſſchen
En dient haer ſchonen glans niet uyt te laten bluſſchen:
Hier dient een nieuwe jeugt gedurig aen-gevoet,
Waer uyt dit wonder Al ſijn ſtant behouden moet
De werelt heeft een aert gelijck de groene boomen,
De werelt heeft een aert gelijck de gulle ſtroomen;
Daer rijſt een nieu gewas, alwaer een blom verdroogt,
En waer een bare valt, daer wort'er een verhoogt
Ick geef mijn dochter macht ſich hier te komen tonen,
En die het haer gelieft met gunſt te mogen lonen
Ja die het haer bevalt te noemen haren man;
Nu laet een yder doen het beſte dat hy kan
Doch om bevrijt te zijn van alle ſlimme ſtucken,
Laet yder overluyt, en op ſijn beurte ſpreken:
En als het altemael ſal weſen uyt-geleyt,
Soo let dan wie de prijs ſal werden toe-geleyt
Daer ſtont doen op de zael een gulde ſtoel verheven,
Hier is aen Rhodope haer plaets voor-eerſt gegeven,
Daer ſat de friſſche bloem gelijck een Koningin,
Van weſen geeſtig bly, maer deftig niet-te-min.
Haer kleet is over-al met groote kunſt geſteken,
En toont een mengel-werk van duiſent minnetreken,
Vol ſeldſaem bos-geſpuys: maer niet en koomt'er in
Of 't heeft een ſtil geheym, en vry een diepen ſin.
Al wat men aen haer ſiet, dat blinckt als ſonne-ſtralen,
Die met een ſchoonen glans door al de kamer dwalen.
En of wel Alcons beurs hier door vry was geloſt,
De kunſt noch even-wel is meerder als de koſt.
Ter zijden van de ſtoel daer ſaten jonge dieren,
Die al den ondervloer met verſche bloemen çieren,
En ſtroyen groen gewas, en niet als edel kruyt,
Ter eeren van de jeugt, en van de nieuwe Bruyt.
Te midden op de zael daer ſtaen de jonge lieden,
En wachten met gedult op dat'er ſal geſchieden.
Een yder ſet hem ſchrap, een yder overleyt,
Wat dat'er dient gedaen, en wat'er dient geſeyt
De Vader (om de maegt haer vryen wil te laten)
Begaf hem na de plaets daer al de vrienden ſaten;
De Moeder die vertrock haer aen de ſlinckerhant,
Ontrent een ſchoon verwulf geſteken in de want
Hier op ſoo komt voor-eerſt de Krijgsman aengetreden,
Met veêren op den kop, met ſnuyels om de leden,
Met ketens om den hals, en wonder moy gekleet,
Die opent aen de maegt aldus ſijn herten-leet
Als ick op deſen hoop mijn oog laet neder dalen, (a)
Soo roockt mijn vyerig brein, en al mijn ſinnen malen,
Ick kom hier in het ſpel met ick en weet niet wie,
Die ick niet lijden kan, en hier noch echter ſie
'k En weet niet hoe het komt dat ick het kan verdragen,
Ick hebbe menig man om minder leet geſlagen
Ick ben niet ſlechts alleen een deftig Edelman,
Maer oock een moedig Helt die wapens voeren kan.
Ick ben ſuyt eygen aert genegen om te vechten,
En wie my ſmaetheyt doet dat moet een degen rechten,
En ſoo ick 't niet en liet om u, beroemde maegt,
Ick hadde dit geſpuys al lange weg-gejaegt
O peerel van het Rijck! laet dit geſelſchap varen,
En acht'et voor geluck met my te mogen paren,
My, ſeg ick, wiens geſlacht is over al bekent,
Soo ver de klare Son haer gulden wagen ment.
Mijn ouders hadden magt op duyſent ſchone dorpen,
Oock eer Deucalion de ſteenen heeft geworpen,
Oock eer de groote vloet beſat het ganſche lant,
En dat'er niet en was als baren ſonder ſtrant
Glooft'et, edel bloet en kan hem niet verſaken,
Al wat van Goden koomt dat moet den Hemel raken;
Het vyer klimt alle-tijt, en wat het vyer genaeckt
Dat wort oock even-ſelfs tot enckel vyer gemaeckt.

(a) Krygsman.

Kieſt my tot uwen man, gy ſult in korte ſtonden
Ontfangen mijnen aert tot in uw diepſte gronden:
  Uw naem ſal vaerdig gaen door gansch het aertſe dal,
  En 'tſal doorluchtig zijn wat van u komen ſal.
Gy moet, gelijck men ſeyt, eens tot een kroon geraken;
Maer wie van deſen hoop ſal u Vorſtinne maken?
  Sal 'tdeſen lang-rock zijn, die gy hier voor u ſiet?
  Neen ſeker, die en heeft daer toe de vuyſten niet.
Hy kan ſlegs in den Raet met drooge woorden ſtrijden,
En geenſins in het velt, en om de Legers rijden,
  Sijn handel is papier, en niet als weecke ſtof;
  Gy daerom let op my, en laet 'hem in het Hof.
Al die veel beſig zijn ontrent vernufte boecken,
Die ſchat ick onbequaem ten dienſte van de doecken.
  Gy laet dien vieſen hoop, en kieſt een oorlogsman;
  't Is Mars van ouden tijt die Venus ſtreelen kan
Dan 'tſchijnt gy ſlaet het oog op deſen uwen kramer;
Maer, ſooje my gelooft, hy is noch onbequamer.
  Een koopman is een menſch die ſonder ruſte leeft,
  Vermits hem ſtaeg de geeſt in verre landen ſweeft.
Hoe kan hy na den eyſch een hupſe Vrijſter minnen?
De liefde van het gelt die woont hem in de ſinnen,
  Die maelt hem in den kop oock dikmael in der nacht,
  Want 'tis ſijn eenig heyl daer op ſijn herte wacht.
Indien hy voordeel ſag oock by de ſwarte Mooren.
Voorwaer een witte vrou en ſou hem niet bekooren:
  Hy liet ſijn echte wijf, en al de vrienden daer,
  En gave duyſentmael ſijn leven in gevaer
Hy wou ſijn huysgeſin, ſijn kinders laten varen,
En ſweeſde jaren lang geduerig op de baren:
  Hy reyſde na den Turck, of na den Indiaen,
  Of daer geen menſchen voet ſijn leven heeft geſtaen.
Ja, kon hy winſte doen, hy ſou een winckel ſtellen
Tot voor den ſwarten poel, of midden in der Hellen,
  Hy voer door Acheron; en, waer het voordeel groot,
  Hy ſtiet oock Charon ſelfs uyt ſijn veroude boot.
Geen rots, geen barre ſtrant, geen onderaertſe dingen,
Of een die winſieck is die weet'er door te dringen
  O! 'tis een deerlick wijf dat met een koopman trout,
  Vermits hy meer de zee als haren acker bout.
Dat u een kramer vrijt, en wil ſijn vrouwe maken,
En is maer enckel ſchijn, en rechte beuſel-ſaken;
  't En is, ó friſſche bloem, om uwe ſchoonheyt niet;
  Maer om uw rijck cieraet, daer op de lincker ſiet.
Hy weet, dat ſoo wanneer uw Vader komt te ſterven,
Gy dan ſult machtig goet en groote ſchatten erven;
  Hy weet'et datje zijt uw's Vaders eenig kint,
  En ſiet dat is de gront waer op hy u bemint.

Maer die een Rijk begeert, en moet geen rijkdom achten,
Hy moet al hooger kans, en grooter dingen wachten;
  Een die maer op het gelt ſijn domme ſinnen ſpant,
  En wort noyt machtig Vorſt of Prinſſe van het lant.
Het ſtael gaet voor het gout; dat leyt tot groote ſaken,
Daer heeft een moedig helt ſijn handel af te maken,
  Dat is alleen den weg waer door men Rijcken wint;
  Gy weeſt dan, ſchoone maegt, tot mijn beroep geſint.
Al ſchijnt een handelaer by wijlen eens verheven,
Hy wort, men weet niet hoe, tot in den gront gedreven:
  Hy berſt wanneer hy blinkt, ook van den minſten ſtoot,
  Hy is een roock, een miſt, een bobbel in de ſloot.
Wat kan een handelaer, wat mag een kramer roemen?
Dat gy een koopman hiet, ſal ick een loopman noemen.
  Waer is't dat hen dit volck geruſt of ſeker vint?
  Haer goet hangt aen de zee, haer welſtant aen de wint.
Ey, laet de kramer daer; wy moeten hooger ſweven,
Wy moeten, hoe het ga, gelijck als Prinſſen leven.
  't En is voor u geen ſchand' al kom ick in gevaer,
  Een krijgsman, waerde maegt, en wort geen makelaer.
Sal ick nu tot hen gaen die na den kramer volgen?
Neen, haer geſigt alleen dat maeckt mijn hert verbolgen:
  Niet een van al den hoop en is my noemens waert;
  Gy, eert dan met uw gunſt alleen het edel ſwaert.
De wapens die ick draeg, de wapens geven kroonen,
En dat ſal ick eer lang u met'er daet betoonen:
  De wapens zijn mijn vreugt, het ſwaert mijn herten-luſt,
  En als ick woelen magh, dan ben ick eerſt geruſt.
Ick ben van mijner jeugt een Hopman over hondert,
Soo dat mijn hooge naem door al de werelt dondert:
  Ick ſloeg leſt duyſent man ontrent de vette Nijl,
  En 'tbloet liep over 'tlant bynaeſt een gansche mijl.
Ick ſloeg in dat gevecht een Reus met eygen handen,
Ick kloofd' hem 'tbeckeneel tot aen ſijn harde tanden;
  Daer viel dat grouſaem ſtuck, en gaf ſoo grooten ſlag
  Gelijck als in den val een toren geven mag.
Daer liep het machtig heyr, gelijck gejaegde ſchapen,
Soo dat'er niet een Rot te ſamen was te rapen:
  Waer ick maer henen keeck, daer was'et al beducht,
  En waer ick maer en quam, daer gaf 't ſig op der lucht,
Maer ſou ick in het lang van al mijn daden ſpreken,
Daer is geen twijfel aen, de tijt ſou my ontbreken:
  Ick ſwijge daerom ſtil, en legge tot beſluyt,
  Laet my de ſchoone maegt, of ſtucks den degen uyt.
De Raets-heer ſweegh een wijl tot ſich een yder ſtilde,
En naer hem was gevraegt of hy het ſeggen wilde,
  Begon hy dit geſpreck. O noyt volpreſen maegt, (a)
  Leent my een gunſtig oir, indien het u behaegt.

(a) Raetsheer.

'k En

'k En wil niet op mijn bloet, of op mijn Ouders roemen,
Dat zijn, na mijn begrijp, niet als verlepte bloemen;
Wie op ſijn oude ſtam, of groote vrienden ſtaet,
Verheft eens anders lof, en niet ſijn eygen daet.
Al wat ick heden ben is my niet aen-beſtorven,
Ick heb't even-ſelfs door eygen deugt verworven:
't Is beter dat een man op eygen vleugels ſweeft,
Als dat hy ſijnen glans van doode lieden heeft.
Maer Hopman, wie gy zijt, die door uw moedig ſpreken
Maeckt onluſt over-al, en geeft ons harde ſteken,
Ick bidde niet te fel. Weet datje nu ter tijt
Hier by een teere maegt, niet in den oorlog zijt.
Voor al wilt niet te veel van uwe wapens ſeggen,
Uw voorſtel, lieve man, is licht te weder-leggen;
Als gy om oorlog roept, dan zit ick in den Raet,
Aen wien het krijgs-beleyt, en oock de vrede ſtaet.
Gy moogt geen trommel ſlaen, geen vendel oyt ontbinden,
Ten zy het ons behaegt, en wy het dienſtig vinden:
Aen ons, aen ons beleyt hangt uw geheel bedrijf,
Wy zijn gelijck de ziel, en gy maer als het lijf
Geen ſpies, geen ſwacke lans, geen uyt-getogen degen
En mach haer in de ſtadt of op het velt bewegen,
Ten zy door onſen wil, en onder ons gebiet,
En ſonder dit bevel vermag uw Leger niet.
Gy zijt alleen gewoon om met'er hant te vechten,
Wy, door een wijs beleyt, de ſaken uyt te rechten:
Gy zijt maer afgericht om in het velt te ſlaen,
Wy letten in den Raet wanneer het dient gedaen.
Gy voert alleen den krijg met uwe grove leden,
Wy, door beſetten Raet en wel-bedachte reden:
En even als de geeſt is hooger als het lijf,
Soo is uw dom gewoel beneden ons bedrijf.
Soo veel als een die ſtiert is hooger van gedachten
Als die maer op het zeyl of op den kabel wachten,
Soo veel is ons beroep in hooger eer geſtelt
Als die met dom gewoel een lans of piecke velt.
Gy roemt u bijſter ſeer, en al op bloetvergieten;
Wy, dat het ganſche landt den vrede mach genieten,
Gy, dat het groene velt met bloet bevochtigt wort,
Wy, dat in al het Rijck geen bloet en zy geſtort.
Segh my nu, ſchoone maegt, wat ſal u beſt gelijcken?
Ick weet, uw teere ziel ſal na den vrede wijcken,
Gy hebt een ſacht gemoet, een wonder ſoeten geeſt,
Die oock den bloten naem van krijg en oorlog vreeſt.
Al wat de Joncker ſwetſt van ſijnen fellen Degen,
Dat is u tot het merg, dat is u bijſter tegen.
Hoe kan ſijn wreden arm, door menſchen bloet beſmet,
U doen, na uwen aert, de vrientſchap in het bed?
Het ſal u voor gewis de leden doen vervrieſen,
De luſten doen vergaen, en alle vreugt verlieſen;
Want, na dat ick u ken, ſoo heeft uw teer gemoet
Een afkeer van den krijg, een ſchrik van menſchen bloet.
Ick weet hoe even dan u ſal voor oogen komen,
Dat hy aen menig menſch het leven heeft genomen,
De ziel heeft uyt-gepeurſt, de doot heeft aen-gedaen,
En dan ſal u het hert in uwen boeſem ſlaen,
En dan ſal u de ſchrick door al de leden rijſen,
En als met eygen hant de bleecke geeſten wijſen,
Die uwen oorlogs-man heeft uyt haer plaets gejaegt,
En dit is vry een ramp die ſtille ſinnen plaegt
Maer 't ſchijnt dat deſe vrient uw gunſte ſal beloonen
Met rijckdom, ſoo hy leeft, en met gewoonne kroonen.
En dat'er niet een menſch ſoo hoog geraken kan
Als iemant ſijns gelijck, dat is, een oorlogs-man.
Ick bid u friſſche bloem, ſoo gy het wilt gehengen,
Daer is voor onſen ſtaet al vry wat by te brengen:
Indien uw hoog gemoet na groote namen dorſt,
Wie raet geeft aen den Prins, dat is een magtig Vorſt.
Wie met een wijs beleyt den Koning kan beſtieren,
En geven aen het landt een regel van manieren,
En Rechten aen het volck, en Wetten aen het Rijck,
Die is of Koning ſelfs, of immers ſijns gelijck
De Prins gaet op de jagt en hout ſich onbeladen,
En laet het Rijcks-beleyt aen ſijn vertroude Raden:
De Prins neemt ſijn vermaeck, wy ſitten in den Raet,
Hy voert alleen den naem, en wy de ware daet
Wat hoeft men om een kroon een fellen krijg te voeren?
En door een machtig heir veel landen om te roeren?
Daer is een beter wech tot ſoo een hoog geluck,
Kieſt my voor uwen man, gy hebt het ganſche ſtuk
Een krijgsman, om een roof of eere wech te dragen,
Die moet ſijn friſſche jeugt, ſijn lijf en leven wagen;
En wort hy door een pieck of door een pijl geraeckt,
Daer leit hy dan verminckt, en deerlick af-gemaeckt
Dan komt hy menigmael, ellendig ſonder ermen,
Ontrent ſijn jonge vrou of by de vrienden kermen.
Of hem is eenig been gebleven in de loop,
Of hy is even-ſelfs verloren in den hoop,
Vertreden op het velt tot ſpijſe van den raven,
Soo dat men niet en vint dat iemant kan begraven.
Hoe ſiet, in dat geval, hoe ſiet de Juffer dan,
Die groote Rijcken wacht van haren Oor-logs-man?
Nu, macker, 't is genoeg, laet uwen hoogmoet varen;
Want die en is maer drift van uwe rauwe jaren:
En roemt niet van uw lans, of van uw moedig paert,
De penne, lieve man, is beter als het ſwaert
Met dat de Raets-heer ſweeg, ſoo wou de Dichter ſpreken,
Want een die voor hem ſtont die was alree geweken;
Hem docht, vermidts de Man in konſten was geleert,
Dat hem de derde plaets behoort te zijn vereert.
Maer Alcon ſtuyt het werck. Hy is den Dichter tegen,
Om dat hem by de Maegt ſcheen gunſt te zijn gekregen,
En dat verdroot de Man tot aen de diepſte ziel,
Midts hy meer van het gelt als van een vaersjen hiel.
Hy ſag den Koopman aen, en met een vlijtig weſen
Soo heeft hy meerder gunſt aen deſe kant beweſen,
Hy gaf hem volle macht te ſpreken dat hy wou,
En ſey den Dichter aen dat hy noch ſwijgen ſou
Dit gaf Mercator moet, en vry niet ſonder reden,
Dies is hy door het volck een weynig uyt-getreden;
En na dat hy de Maegt heeft huld' en eer gedaen,
Soo ving hy met beſcheyt aldus ſijn reden aen
Wanneer ick ons verſchil ga na de reden wegen, (a)
Soo is't, na my dunckt, alleen hier in gelegen
Te weten, hoe de menſch ſijn weſen hooger ſtelt
Door Wapens, door de Pen, of door het edel Gelt
En wie ſich aen de waen niet is gewoon te binden,
Die kan van ſtonden aen de waerheyt ondervinden.
Men ſegge wat men wil, wat boeck of degen geeſt
Is maer een ſchrale lucht, die om de ſinnen ſweeft,
Is maer een ydel ding, een ſchepſel ſonder weſen,
Een keteling in 't oir, uyt enckel wint gereſen,
Maer ick en weet niet wat, daer op verwaentheit roemt,
En dit is, ſoete Maegt, dat eere wert genoemt
Brengt die eens by het gelt, wat ſal het al verſchillen
By die in dit geval de waerheyt ſpreken willen?
Gelt is een wonder ding daer op een yder wacht,
Gelt heeft aen menig man den Adel toe-gebracht:
Gelt maekt de kleine groot, gelt heeft gedugte kragten,
Gelt maeckt de droeve bly, en doet de Prinſſen agten,
Gelt oeffent hoog gebiet, waer uyt dan Adel waſt,
Gelt is aen alle kant een aengename gaſt
Gelt, op een ander tijdt, doet toorens, hooge wallen,
Ja ſteyle rotſen ſelfs in haeſten neder vallen.
Gelt weder, als het wilt, maeckt rouwe kamers net,
En leege ſtallen vol, en ſchrale keuckens vet
Gelt maekt van vierkant ront, gelt kan paleyſen bouwen,
Gelt is in hoogen prijs oock by de ſchoone vrouwen
Gelt ſchildert, gelt blanket, gelt maekt van leelik ſchoon
En waerom meer geleyt? het gelt dat ſpant de kroon.
Wat ſal een Krijgsman doen? hy kan geen oorlog voeren,
Hy kan geen trommels ſlaen, geen wapens laten roeren,
Hy kan geen ruytery doen draven op het velt,
Soo hy het niet en doet door middel van het gelt,
Den zenuw van den krijg Laet iemant gelt ontbreken,
Straks ſal ſijn ganſch beleyt, ſijn voorſtel blijven ſteken,
Straks ſal aen alle kant ſijn leger blijven ſtaen,
En niemant van den hoop en ſalder willen ſlaen.

Nu

(a) Koopman.

[illegible]g al wederom, waer is het gelt te vinden,
Ten zy die handel doet ſijn beurſe wil ontbinden? (aen,
Een Prins die gelt behoeft, die ſpreeckt den Koopman
Die weet'er middel toe, en doet de wiſſels gaen.
Hy doet van alle kant den rijckdom neder dalen,
Hy kanſe met een brief uyt verre landen halen:
En niet voor dat het gelt te ſamen is gebracht,
En heeft'er eenig Vorſt gewelt of hooge macht.
Gelt, gelt dat is de loos, gelt is den hoogſten ſegen,
Door gelt wort alle ding van elders hier gekregen,
Door gelt ben ick gewoon te brengen in het lant
Al wat in Congo waſt, en wat Symmatra plant.
Geen ſtadt kan ſonder gelt, geen ſtaet en kander waſſen,
Al waer geen Koopman is daer zijn geen rijcke kaſſen.
De zee-vaert is de ziel van al dat werelt hiet,
Om dat hier door het volck ſijn volle luſt geniet.
Wat kander op het velt of aen der heyde groeyen?
Wat komt'er uyt'er zee, of uyt de beken vloeyen?
Wat wort'er uyt het vyer of uyt de lucht gewrocht,
Dat niet door mijn beleit te voorſchijn wert gebrocht?
Al woont het edel gout in onder-aertſche kuylen,
En ſchijnt voor alle tijt aldaer te willen ſchuylen,
Ick breng'et even-wel, ick hael het aen den dag,
Hoe-wel het noyt een menſch hier op der aerden ſag.
Wat dient hier meer geſeyt? ick kan als open ſtellen
Het ongemeten vack, de poorten van der hellen:
Geen afgront is ſoo diep, geen klip ſoo bijſter ſteyl
Daer ick niet op en klim, of onder-door en zeyl.
Ick houd'et voor gewis, ick weet dat uw gedachten
Den rijcken diamant, en alle ſteenen achten:
Ick weet hoe gy bemint dat in den oeſter waſt,
Om dat het alderbeſt de jonge Maegden paſt.
Maer ſegt ons met beſcheit, wie doet de peerels halen?
Wie doet den Indiaen in diepe gronden dalen?
Ja midden in de zee? is 't niet het machtig gelt,
Dat hem, door ons beleyt, ten loone wert geſtelt.
Wie doet hier in het Hof den rijcken amber komen?
Wie heeft den ſoeten reuck de katten af-genomen?
Wie brengt hier porçeleyn? en wie het ſchoon korael?
Van ons, en van het gelt, daer komt'et altemael.
De zee betaelt my tol, en alle rijcke ſtranden,
En al het wilde volck, en al de veerſte landen,
Niet door het hoofs-beleyt, of eenig krijgs-gewelt;
Ick krijg'et altemael door middel van het gelt.
Is dat niet Koning zijn? De groote water-ſtroomen,
De felle rotſen ſelfs, de gommen uyt de boomen,
En wat'er op het velt, of in het water groeyt,
Dat komt van alle kant in onſen ſchoot gevloeyt.
Al wat de jonkheit wenſcht, de teere maegden lieven,
Daer kan ick met'er daet de werelt in gerieven;
Wy halen 't uyt de zee, of uyt een verre kuſt,
Al wat het oog begeert, en wat het herte luſt. (ken,
Wat gaet den Krijgsman aen een Koopman door te ſtrijc-
Die voor ſijn malle pragt vry niet en hoeft te wijcken?
Voorwaer dat lijd ick niet Maer hoort doch wat'er
Wierom de wintgek raeſt, en dus ſijn galle ſtort (ſchort
Een Krijgsman in het velt, een Koopman in de ſteden,
Zijn ſtrijdig tegen een, als met de gantſche leden:
Al waer de krijg genaeckt, daer is dat ſegen wijckt,
Maer waer dat handel komt daer wort'et al verrijckt.
Een Krijgsman is een rups, en kever op de boomen,
Een ſtrooper op het velt, een roover op de ſtroomen,
Een vyant van het recht, een hater van de deugt,
Een breker van de tucht, een ſchender van de jeugt,
Een geeſſel voor het landt. Wat ſal ick verder ſpreken?
Een peſt, een al-bederf, een winckel van gebreken,
Een poel van alle vuyl, een ſmiſſe van verdriet;
Prinçeſſe, wat je doet, en neemt den Krijgsman niet.
Maer 't is genoeg geſeyt. 't Is tijdt hier af te breken,
Niet een van deſen hoop en dient by my geleken.
Ick kome tot beſluyt, en ſegge voor het leſt,
Alwaer de penning ſpreekt, daer klinkt de reden beſt.
Hier ſtoof de Krijgsman op, en wert tot wraeck genegen,
Hy ſchoot ter zijden uyt, hy ſloeg op ſijnen degen.
En had hem Rhodope [illegible] ſtracks een wenck gedaen,
De Koopman had gew[illegible] ſijn handen niet ontgaen
Maer als de ſchoone Maegt tot hem haer oogen wende,
Doen was't dat hy terſtont ſijn ongelijck bekende.
Al ſcheen hy ſchier verwoet, en uyt'er maten gram,
Hy was van ſtonden aen ſoo dwee gelijck een lam.
Rentier begint uw werck, (ging hier de Vader ſeggen)
Gy moogt, wat u mishaegt, met reden weder leggen;
Maer houd uw gramſchap in *De Jongeling begon,*
En ſprack voor ſijn beroep ten beſten dat hy kon.
Als ick mijn oogen keer ontrent der menſchen ſaken, (a)
En vlytig onderſoeck wat al de lieden maken,
Soo vind' ick, waerde Maegt, dat al wat yder doet
Noyt vry en is geſtelt van druck en tegenſpoet.
Een wiſſelbaer geval beſtiert hier alle dingen!
Wie kan de ſnelle lucht, wie kan den Hemel dwingen?
Wie is'et die de zee en hare ſtroomen bint?
Wie heeft'er oyt betoomt de vleugels van den wint?
Wie kan ſijn eygen hert, ſijn aen-geboren ſinnen,
Wanneer 't de noot vereyſcht, met reden overwinnen?
Ach! niemant wieder leeft; al wat de Son beſchijnt
Verneemt men dat verkeert, of in der haeſt verdwijnt.
Wie kan een Prinſſen hert in eenen ſtant bewaren,
Dat ſtaeg wort om-gevoert gelijck de loſſe baren?
Wie kan oyt ſeker zijn, wanneer men vechten moet,
Van voordeel, van geluck, of van ſijn eygen bloet?
De Krijgsman heeft geſwetſt, ſoo dat ons oiren tuyten,
Waer uyt ſijn hoogen naem en groote ſtaten ſpruyten.
Maer als men ſijn bedrijf met reden ondertaſt,
Soo gaet al dat geſnurck in geenen deele vaſt.
Laet hem vry machtig volck wel ſchrap in order ſetten,
Iet ick en weet niet wat dat kan het al beletten:
Een roock, een miſt, een damp, gereſen uyt de lucht,
Drijft hem, die boven lag, niet ſelden op de vlucht.
Een die de gulde Son het voordeel had gegeven,
Dien heeft de doffe Maen wel uyt'et velt gedreven;
Men hoort'et over al, men ſiet'et in 't gemeen,
Het ganſche krijgs-beleyt is maer een dobbel ſteen.
En ſchoon de Raetsheer pocht met wonder groot vertrou-
De Koning is de gront daer op de lieden bouwen; (wen
Sy worden groot gemaeckt alleen uyt enckel gunſt,
En ſoo te blyven ſtaen is vry geen kleyne kunſt.
De vrientſchap van het Hof verkeert gelijck de winden,
En die is weynig tijdts op eene plaets te vinden.
Hoe menig Edelman, voor deſen groot gemaeckt,
Is op een oogen-blick in lagen ſtaet geraeckt!
Al wie dit over-koomt die moet ſijn hert verknijſen,
Om dat hy by het volck hem ſiet met vingers wijſen.
Hy is'er beter aen die noyt verheven ſtont,
Als die, naer hoogen ſtaet, ſich in de laegte vont.
De Koopman die ſijn kraem ſoo moy weet op te proncken
Al ſchijnt hy hoog te zyn, is mede licht verſoncken:
Al krijgt hy ſijnen wenſch, en wonder machtig goet,
Het eyndigt menigmael in druck en tegenſpoet.
De wint, die hem een ſchip heeft over zee gedreven,
Dat hem in kleyne tijdt heeft groote winſt gegeven,
Die brengt hem wederom wel licht ſoo harden ſlag,
Dat hy ontrent de beurs niet ſtaende blijven mag.
Men ſiet'et alle daeg, die ſoo geduerig woelen
Die laet het ongeluck gewiſſe ſlagen voelen;
Daer is geen twijſel aen, wie groote netten ſpant,
Die krijgt, eer hy het giſt, veel ſcheuren in het want.
Gy dan, wilt nimmermeer ſoo loſſen ſtaet verkieſen;
Wie haeſtig goet verkrijgt, die kan het licht verlieſen:
En t'wijl men voordeel doet, en weder ſchade lijt,
Soo is de bange ziel geduerig in den ſtrijt.
De daet die wijſt'et uyt, dat ſoo onwiſſe vlagen
Zijn niet aen ons gemoet als ſtaeg gewiſſe plagen:
Maer wy gaen op de maet, en noyt te lijdig bly,
Doch weder in den geeſt van harde nepen vry,
Dat is de menſchen beſt. Waer toe het ſtaeg bewegen?
Geſetheyt in den geeſt noem ick een grooten ſegen,
Laet woelen die het luſt. Een ſtil en reyn gemoet
Is welluſt aen de ziel, en voor het lichaem goet.

(a) Rentier

Die niet en [illegible] 't der elementen,
Die gronde sijn [illegible] gestelde renten;
Dit is een [illegible] ader groot besig,
Daer iemant m[illegible] sijn vreugde plegen mag
De Krijgsman [illegible] mag hem geensins sparen,
Daer blijft de [illegible] eeste van de jaren:
De Raets-Heer [illegible] loot, daer sit hy dagen lang;
Want groote Prinssen dienst en is maer enkel dwang.
De Koopman is een slaef, hy moet geduerig schrijven,
En veeltijdts over zee een lossen handel drijven.
Siet gene van den hoop en dient voor uwe jeugt,
Om dat je geen vermaeck van hun verwagten meugt.
Gy stelt dan uyt den sin soo ongelegen saken,
En wilt voor uwen staet bequamer gronden maken:
De krijgsman dient u niet, gy zijt van soeten aert,
En hy een rauwe gast, die niet een mensch en spaert.
De Raets-Heer, in den geest bevochten van de sorgen,
Heeft dikmael niet gerust tot aen den lichten morgen:
De Koopman reyst gestaeg, of past op sijn gewin,
Indien niet met het lijf, ten minsten met den sin.
Ick ben de man alleen die mijn geheele leden
Kan, in den vollen eysch, in uwen lust besteden:
Ick ben geduerig t'huys, om u vermaeck te doen,
Bereyt, tot uwer vreugt, te sitten in het groen,
Te speelen in het velt, te rijden met den wagen,
Te soecken uwen lust in velden, bossen, hagen
Weg dan met dat het kriem, of boek, of degen geeft;
De mensch heeft eerst vermaeck die op sijn eigen leeft.
En schoon ons tijt verloopt, terwijl wy spelen rijden,
Oock dit geeft even-selfs ons stoffe tot verblijden;
Want met een korten dag, of maer een snellen nagt,
Verschijnt tot ons vermaeck gestaeg een nieuwe pragt.
Als sich een ander quelt, met droefheyt in-genomen,
Dat hem een vrolick jaer is haestig om-gekomen,
Zijn wy des noch verheugt. De tijt geeft ons gewin,
En brengt ons even-staeg geluck en voordeel in.
En waerom meer geseyt? wy leven sonder sorgen,
Ons renten zijn beset, of vast door goede borgen.
My dunckt hy is een God die op sijn renten leeft,
Om dat Godt alle ding by tijt en stonden geeft;
D[illegible] lend hy jeugdig kruyt, dan hoy, dan koren-aren,
Dan oock en winter-fruyt om lang te mogen sparen,
Dan edel druyf gewas, ten lesten soeten most,
Die van den kouden angst een bange ziel verlost.
H[illegible] ons even dus. De Maen en hare paerden
[illegible] nimmermeer de ronte van der aerden,
Of daer rijst nieuwe vrucht ook uyt ons eygen lant,
Van dat'er is gesaeyt, van dat'er is geplant,
Van dat'er in het wout, of elders kom te spruyten,
Soo dat men yder maent met vruchten kan besluyten.
En waerom lang verhael? wy vinden t'aller stont
Een versch, en nut gewas, ten dienste van den mont.
Ick late dien het lust van Koningrijcken spreken,
Soo dwaesen hoovaerdy en heeft my noyt gesteken:
Een yder eerlick man is Prins in sijn gesin,
En wie hy vrouwe noemt die is'er Koningin.
Al vint [illegible] een Rijck geen lust en weet te vinden,
[illegible] is steeg ongerust, en sweeft met alle winden
[illegible] waerom is de mensch een slave van 't geval?
Vernoegt u, grillig volck, en gy besit'et al.
Men [illegible] wat men wil, ick prijse vaste Renten,
Die treden meters voet de kracht der Elementen.
Wy zijn in volle rust, oock als een ander beeft,
Ick houd hem voor een Prins wie stil en seker leeft.
[illegible] g spreck een stilte was geresen,
[illegible] de man de stilheydt had gepresen,
[illegible] Dichter toe en met een soet gelaet,
[illegible] et een woort als op de rechte maet.
In [illegible] waerde maegt, gelijck gemeene menschen, (a)
W[illegible], en machtig gelt, en luye dagen wenschen,
[illegible] voor gewis, ick mocht wel henen gaen,
[illegible], te deser stont mijn saecke was gedaen,
Ma[illegible] en icht dat slechte lieden prijsen,
En hebt [illegible] geleert wy hooger op te rijsen,

Soo ben ick wel getroost te w[illegible] met ge[illegible]
Wien gy, o waerde bloem, voor u verkiest [illegible]
Wel aen gy die bestaet uw saken dus te prijsen,
Ey laet u van de kunst een weynig onderwijsen
Waer meynt gy dat een Rijck of Scepter in bestaet?
Voorwaer niet in het Hof van gulsen overdaet,
Niet in een groote sleep van fiere lijf-trawanten,
Niet in een prachtig kleet geboort met Diamanten,
Niet in een rijck gebou, of in een gulden zael;
Ick achte dit bejag voor leuren altemael
Hy die sijn tochten dwingt, die eersugt kan verdrijven,
En tegen bleycken angst sijn herte weet te stijven,
Die niemants slaef en is, geen Heeren na en loopt,
Geen hogen staet en wenscht, geen grote lasten koopt,
Die niemant oyt en vleyt, maer eert de vrye reden,
Die weynig goets besit, en echter is te vreden,
Die van geen spijt en swelt, die na geen wraeck en dorst,
Dat is in mijnen sin een Prins of machtig Vorst.
Daer in ligt heerschappy, die niet en is te schatten,
En die van duysent een niet recht en weet te vatten
Daer in, o reyne ziel, daer in ligt hoog gebiet,
Die niemant van het volck in ware daet en siet
Geluckig is de mensch, die sich kan vergenoegen
Met dat den Hemel geeft, en dat de Goden voegen.
Voorwaer wie desen stant eens vest in sijn gemoet,
Is hooger in geluck als Prins of Koning doet
Wel, om soo rijcken kroon voor ons te mogen winnen,
Daer heb ick wapens toe en op-getogen sinnen.
Kom voegt u nevens my, ick ken de rechte baen,
Die ons geleyden sal oock hooger als de Maen,
Die ons geleyden sal tot boven in de wolcken,
En toonen over-al de dwaesheyt aller volcken:
Kom voegt u nevens my, en onder myn beleyt
Daer is u dese kroon voor-seker toe-bereyt
Een kroon, een rijcke kroon, die aen uw jeugdig leven
Sal troost en herten-lust, en stille sinnen geven
Sal stellen uw gemoet in soo een vasten stant,
Dat gy sult ruste sien al viel het gansche lant
Laet al den fellen hoop, laet al de nijders keffen;
Geen vyer, geen watervloet, geen donder sal u treffen,
Wy sullen onder een gerust en vrolick zijn,
Terwijl hen Prinssen selfs vergapen aen den schijn.
Ick sal in uwen arm een aerdig vaersjen dichten,
Dat sal u met vermaeck tot aen den Hemel lichten,
Dat sal door soete vreugt verheffen uw gemoet,
Uyt desen aertschen draf tot aen het hoogste goet.
En als dan eens de tijdt u sal ten eynde leyden,
En dat gy met vermaeck sult uyt'et leven scheyden,
Dan heb ick t'mijnen dienst den wagen van de Faem
Die sal door al het landt gaen voeren uwen naem
Die sal met soet geluyt door al de werelt rennen,
En wie een mensch gelijckt die sal uw deugden kennen,
Soo dat na duysent jaer uw graf sal zyn getoont,
Soo dat na duysent jaer uw graf sal zyn gekroont,
Gekroont met bloemgewas, met duysent groene tacken,
Die sal de soete jeugt op ons gebeente smacken,
En seggen tot het stof: Rust, soete lieven, rust,
Uw naem sal van de doot noyt werden uyt-geblust.
Pilaren van metael, en hoog-verheve wallen,
Die mogen met'er tijdt, die moeten neder vallen:
Maer wat een edel geest de menschen achter laet,
Dat is voor alle tijdt de werelt een cieraet
De jonckheyt die ons volgt sal uwe deugden roemen,
Sal u door mijn gedicht voor al geluckig noemen,
En menig aerdig dier van ongeveynsden aert,
Sal wenschen eens te zyn dat gy te voren waert.
Uw geest sal onder-dies tot in der hoogte sweven,
Sal in een diepe vreugt en by de Goden lêven
Daer sal een lauwer-krans, die noyt verdorren kan,
U swieren om het hooft, en cieren uwen man
Daer sal het geestig volck en al de reyne zielen
U voeren door het swerck met ongemeene wielen,
En toonen in de lucht den grooten Orion,
En leyden met'er hant de paerden van de Son.

Daer

a) Poeet.

Gaet als een helle ſtrael, die noyt en ſal verdwijnen,
Verlichten uw gemoet en door uw ziele ſchijnen;
  Soo dat gy kennen ſult tot in den diepſten gront
  Dat noyt een geeſtig breyn op aerden ondervont
Gaet nu eens, waerdſte pant, gaet nu eens vergelijcken
Den ſtaet by my verhaelt met alle Koningrijcken:
  Voorwaer ſoo gy uw geeſt maer eens ontluycken wilt,
  Gy ſult met oogen ſien wat 't een en 't ander ſchilt.
Maer, na dat ick verſta, men hoort hier menſchen praten,
Die op een diep geheym en teyckens ſich verlaten: (a)
  Sy vinden, na men ſeyt, vermaeck in haer verdriet,
  Om dat men hier en daer een ſeldſaem ſpoockſel ſiet.
Of mits een heeſe ſtem, van onder op-gedreven,
Heeft uyt een duyſter hol een vreemt geluyt gegeven:
  Of om een ander gril Siet! als'er yemant mint
  Hoe licht hy yet bedenckt, of hem ten beſten vint.
Wat my hier in belangt, ick kan u teyckens ſeggen
Daer met een vaſt beſluyt zijn gronden op te leggen:
  Ick heb van deſe ſtof al vry een groot getal,
  Een ſpeelt my voor den mont dat ick verhalen ſal
Leſt op een ſoeten dag als wy een deuntjen ſongen,
Soo quam'er op het boek een rappe vloo geſprongen:
  Maer ſtracks belent het dier ontrent uw teere borſt,
  Om daer in volle luſt te laven ſijnen dorſt.
Het koos uw ſlincker zy, en wiſt alſoo te komen
Ter plaetſe daer uw hert ſijn woonplaets heeft genomen;
  Daer ſet het ſich ter ſpoor, en hecht ſijn kleynen mont
  Juyſt daer het in het vel de teerſte plaetſe vont.
Gy wort het beeſt gewaer en had'et ſchier gegrepen,
Maer echter raeckt'et weech eer dat'et was genepen:
  En mits gy ſijn geſlacht en al ſijn mackers haet,
  Soo ſocht'et buyten u een ander toe-verlaet;
Het ſprong my op den arm, en dat met raſſe gangen,
Ick ſag hoe dat'et liep met grooten angſt bevangen:
  Het kroop my in den mou tot daer mijn ader ſloeg,
  Daer ſtont het weder ſtil, en ſcheen hem diep genoeg.
Gy ſagt'et met vermaeck hoe dat ſijn teere pooten
Sich voegen tot het werck, en op mijn leden ſtooten:
  Hoe vinnig dat het beet, en hoe ſijn kleyne beek
  My als een adder ſtack, en mackt een roode pleck.
Het dier was ront en vol, en ging daer op vertrecken,
En ging, 'k en weet niet waer, ſijn teere leden decken.
  Ick vont een diep geheym, ja trooſt, in dit geſicht,
  En heb'er naderhant een vaersjen op gedicht:
Kleyn vlootje, geeſtig dier, wat hebje gaen bedrijven,
Gy hebt in u den keeſt van twee verſcheyde lijven,
  Gy ſoogt mijn herten-bloet, en dat van mijn vriendin,
  De mijn' en hare ziel naemt gy te ſamen in
Wy zijn in u vermengt en onder een gedreven,
En leyden binnen u alreets een echte leven;
  Ons tocht, ons innig merg, ons herten zijn gemeen,
  Wy zijn geen twee voortaen, wy zijn te ſamen een.
Wat kan dit ſoet geval, wat ſal het doch beduyden?
Gewis, mer ick het grijp, het maekt ons echte luyden;
  Hoe kan het ſchoone Maegt, hoe kan het anders zijn?
  Mijn bloet dat is het uw, en 't uw is weder 't mijn.
Siet wat een aerdig ſpoock heeft Venus hier geſonden!
Wy moeten voor gewis te ſamen zijn gebonden,
  Te ſamen zijn gepaert. Wel aen dan tot beſluyt,
  Ontſegt dit grillig volck, en weeſt mijn lieve Bruyt.
Indien men teyckens acht genomen van de dieren
Die in het groene wout of om den Hemel ſwieren,
  Soo dient voor al gelet op ſoo een ſoet geval,
  Dat ſchier met woorden ſeyt wat ons gebeuren ſal.
Wel aen ontfangt mijn hert, dat ick u kome bieden,
En let niet op den waen van deſe grootſe lieden:
  Mijn ſtaet is boven haer, ſchoon nijt en nijder keſt,
  Soo ver de waerde ziel het lichaem overtreft.
De dichter had geſeyt, en om ſijn moedig ſpreken
Soo was meeſt al het volck in haer gelaet ontſteken:
  Doch na een korte wijl ſoo quam de Schilder voort,
  En 't bleeck aen ſijn geſpreck hoe dat hy was geſtoort.

Hoe ben ick in mijn ſchick als deſe pochers raſen, (b)
En vallen tegen een gelijck als rechte dwaſen!
  Siet als de bottelier en koock te ſamen kijft,
  Dan hoort men in 't gemeen waer dat het ſuyvel blijft.
Wel aen, ick laet het volk haer eygen vuyl ontdecken,
En leggen voor het oog haer onbekende vlecken.
  Ick wil, wat my belangt, maer brengen aen den dag
  Dat uw nau-keurig hert tot my-waerts trecken mag.
De geeſten die den aert van alle konſten weten,
Die ſtellen nevens een de Schilders en Poeten,
  Want dat een Schilder treckt is ſtomme poeſy,
  En als een Dichter werckt dan ſpreeckt de ſchildery,
Haer beyder kunſte ſtreckt de werelt tot vermaken,
En doet aen Prinſſen ſelfs een droeven geeſt ontwaken:
  Maer tuſſchen hen nochtans daer vind ick een verſchil,
  Dat ick, eerbare Maegt, hier openbaren wil.
Wat is eens Dichters werk? hy leert de woorden danſſen,
En wat hy winnen kan en zijn maer groene kranſſen,
  Of van een lauwer-boom, of van een myrten-blat,
  En dit is ſoo het ſchijnt een wonder groote ſchat.
Maeckt hy miſſchien een vaers dat geeſtig ſchijnt te weſen,
Soo wort hy, naer het valt, by wijlen eens gepreſen.
  Maer dat is anders niet als ſlechts een ſchrale wint,
  Daer van noyt eenig menſch ſijn beurſe ſwaerder vint.
Beſiet Homerus ſelfs een Prinſſe van de dichters,
Hy met ſijn gantſche rot dat waren kale wichters:
  En wat is 't dat hy oyt door al ſijn kunſt verwerf?
  Als dat hy gantſch beroyt en als verlaten ſterf?
't Is waer dat ſijn gedicht noch heden wert geleſen,
En 't is tot ſijner eer als in de lucht gereſen.
  Maer ſchoon al leeft ſijn naem, al is ſijn eere groot,
  Het is voor hem alleen een ſuypen na de doot.
Sijn lof mag over zee in alle landen ſweven,
Maer daer en plag geen wijf of kinders af te leven:
  En als een rijpe maegt een Vryer krijgen ſou,
  Dan gelt die waſem niet, men wil een rijcke vrou.
Wel prijſt dan ſoo je wilt dat nette pennen ſchrijven,
Maer dat noch even-wel en kan geen keucken ſtijven.
  Wat is'er van den geeſt en van ſijn hooge vlucht?
  Men leeft niet van den wint of van de ſchrale lucht.
Men kan geen hooſſe maegt, men kan geen ſchone vrou-
Met eer, met lof-getuyt, met dichten onderhouwen (wen
  De geeſt oock even-ſelfs heeft noot te zijn gevoet,
  Soo lang hy met het lijf te ſamen woonen moet
Al quam Apollo ſelfs met ſijn geſwinde gaften,
Indien hy niet en had, ſoo moeſt de Dichter vaſten:
  Al wie niet meed'en brengt als ſlechts de bloote kunſt,
  Schoon dat hy geeſtig is noch vint hy weynig gunſt,
Van hiet dan altemael die zijn gewoon te dichten,
Voor dit vermaert pinceel moet inkt en penne ſwichten:
  De waerde Schilder-kunſt verdient al grooter lof,
  Want boven haer vermaek ſoo komt'er voordeel of.
Ick winne machtig gelt, ick make groote ſtucken,
Oock weet ick op de plaet de Vorſten uyt te drucken:
  Hier drijf ick handel meed', en vry met groot gewin,
  En dat 's een dienſtig werck voor huys en huysgeſin.
Ick hebbe leſt mijn kunſt den Koning toe-geſonden,
Dies kreeg ick grooten dank en meer als duyſent ponden,
  En noch een ketting toe die om mijn leden hing,
  En driemael om mijn hals en om mijn ſchouders ging.
Een Dichter onder-dies die had een vaers geſchreven,
En dat was aen den Vorſt door ſeker vrient gegeven;
  't Gedicht was enckel geeſt en van een hoogen toon,
  Maer hoor tog wat hy kreeg tot ſijn verdienden loon:
Ick ſag een groene krans gevlochten van laurieren,
Die wiert hem toe-gebracht om hem te mogen cieren:
  Daer was een wapen by dat hem de Koning ſchonk,
  Maer al dit hoofs geway en is maer enckel pronk
Maer waerom lang verhael? ick kan te ſamen voegen
Dat u, dat al het volck, dat Prinſſen kan vernoegen,
  En dat oock boven dien mijn voordeel geven kan;
  En wie dit recht betracht dat is een handig man
Dat is een hoog verſtant, en waert te zijn gepreſen,
Als by de dichters ſelfs ten vollen is te leſen.

(a) Dit ſiet op het geene de Borduerwercker hier na verhaelt, en vande de ſeldſame Godſpraecke daer van hy gewaegt.

(b) Schilder

Gy

Gy daerom, waerde Maegt, ô çierſel van het lant,
Bied my oock heden-ſelfs uw trouwe rechter-hant.
Ick ſal dit aerdig beelt van uwe jonge dagen,
Aen d'eeuwe die ons volgt ſoo kunſtig over-dragen,
Dat uwe ſchoone glans, oock over duyſent jaer,
Aen al het Koningrijck ſal weſen openbaer:
Dat uwe friſſche jeugt door al de naeſte ſteden
Sal worden aengeſien, ſal worden aengebeden;
Soo dat gy door de kunſt als eeuwig leven ſult,
Schoon dat uw levens-tijdt ſal lange zijn vervult
Soo gy den krijg bemint, ick kan het bloedig vechten,
En legers tegen een met onvertſaegde knechten
U toonen door de kunſt, als of het oorlog waer,
En dit al buyten ſorg en ſonder uw gevaer.
Of ſoo u, waerde Maegt, een Raets-heer mogt behagen,
Vermits hy in het Hof beſteet ſijn meeſte dagen,
Soo weet oock dat de Prins van my niet weynig hout,
En ſaken van gevolg my dickmael toe-betrout
En 't is van heden niet dat Prinſſen Schilders eeren,
De daet oock even-ſelfs die kan het heden leeren;
't Is over duyſent jaer en langer ſoo geweeſt,
Gelijck men over-al in oude boecken leeſt.
Soo gy een Koopman lieft, ick kan oock handel drijven,
En kan noch door de kunſt mijn ſaken beter ſtijven,
Want ſoo der eens een ſchip van eenig Koopman blijft,
Soo dat ſijn kraem verſuypt of op de baren drijft,
Al is de goede man niet in de zee geſtorven,
Hy is des niet-te-min om ſijn verlies bedorven;
Want als een handelaer geraekt in dit verdriet,
Soo is ſijn luyſter uyt en ſijn gelooft te niet.
Maer ſchoon my dit geval miſſchien mogt overkomen,
Soo ware my nochtans maer weynig afgenomen;
Want als ick ſlechts het lijf mach brengen aen de ree,
Soo blijft mijn beſte ſchat behouden van de zee.
De kunſt dat edel ding en ſal my niet verlaten,
Al moeſt ick ſonder kleet gaen dolen achter ſtraten:
Al vlood' ick uyt den krijg, al liep ick uyt den brant,
Ick hielt noch even-ſtaeg mijn alderbeſte pant.
Kunſt is een ſchoon Juweel, en boven alle ſchatten,
Daer wint, en vyer, en zee, niet op en weet te vatten:
Kunſt is het beſte goet, wie dat het immer ſpijt,
Prinſſeſſe viert de kunſt, gy die ſoo kunſtig zijt.
Terwijl de Schilder ſprack, en al de jonge lieden
De Maegt door lang geſpreck tot haer geſelſchap rieden,
Hy die met ſijde verwt, de leſte van den hoop,
Kreeg ſchier uyt ongedult de ſinnen op de loop.
Haer tael vol overmoed die had hem lang verdroten,
Dies was hy als een vat vol nieuwen moſt gegoten;
Soo bobbelt hem de geeſt. en als hy ſpreken mocht,
Soo ſloeg hy met de tong aldus de ſchrale locht:
Ick ſie dit ganſche rot van hoogmoet opgeſwollen, *
En ick kom achter-aen als Koppe met de ſchollen.
't Is onrecht, ſchoone Maegt, dat my hier ingebeurt,
Maer deſen onverlet en dient'er niet getreurt.
Aenhoort oock mijn geſprek, al ben ick ſchoon de leſte,
Soo gy de reden weegt, ick ben voor u de beſte,
Ick ben tot in den gront geheel van uwen aert,
Ick diene boven al met u te zijn gepaert.
Wy zijn in deſe ſtadt te ſame op-gewaſſen,
Prinſſeſſe mijner jeugt, wie kan u beter paſſen?
De naelde-ſchildery, waer toe gy zijt geſint,
Die heb ick nevens u van alle tijdt bemint.
Die heeft mijn kloeck vernuft ſoo hooge nu getogen,
Dat geene van de kunſt hier tegen op en mogen;
Soo dat van nu voortaen het maekſel mijner hant
Van yder wort genoemt een wonder in het lant
Gy Schilder, wie je zijt, hebt my voortaen te wijcken,
Gy moogt geen vet pinçeel met onſe raem gelijcken,
Waer ick met handen raeck of oyt de vinger ſet,
Daer is het wonder ſchoon, en uytermaten net.
Maer ſiet uw kladdig werek en zijn maer vuyle pleeken,
Die gy op uw panneel gewoon zijt uyt te treecken;
Soo maer een aerdig kleet daer eens en komt ontrent,
Het is van ſtonden aen tot in den gront geſchent:
Dit ſtaet geen vryſters aen, die hebben reyne leden,
En willen hare jeugt aen netter hant beſteden,
Gy daerom, friſſche bloem, verkieſt my boven al,
Vermits ick uwen ſtaet ten hoogſten brengen ſal
Al zijn de lieden groot die hier te voorſchijn komen,
'k En hebbe, na my dunkt, voor deſe niet te ſchroomen,
De Godt-ſpraeck is voor my, en over mijn beleyt,
My is een hooger ſtaet noch onlangs toe-geſeyt.
Daer is een ſeker hol hier buyten in de bergen,
Van waer, als eenig menſch een vrage komt te vergen,
Een holle ſtemme rijſt, en ſeyt in heeſch geſchal,
Wat yder die men noemt eens over-komen ſal
Men houdt dat even hier zijn geeſten in verholen,
Die vreemde dingen ſien, en niet en konnen dolen:
Ja dat Apollo ſelfs, of iemant ſijns gelijck,
Woont in het grouſaem diep en in het duyſter rijck,
Een Maegt, een reyne Maegt, ontfangt de ſtem van onder,
En op een vremde wijs' uyt ſy het ſeldſaem wonder.
Maer ſtracks na dit geluyt ſoo valt het tanger dier,
Geraeckt, gelijck het ſchijnt, van eenig haeſtig vyer
Men kan van haren mont geen ſtemme meer verwerven,
Haer leden werden ſtijf, haer wangen die beſterven,
Dies wortſe als voor doodt getogen uyt'et perck,
Soo dat een yder ſiet 't en is geen menſchen werck.
Ick, om uw ſoete min met grooten angſt beladen,
Heb my tot dit geheym eens mede laten raden.
Ick quam ontrent het hol, en door een jonge Maegt
Heb ick op onſen ſtaet den Goden raet gevraegt
Mijn antwoort is geweeſt, *De kunſte van borduuren*
Sal uwe Rhodope ter hoogſter eere vuuren.
Daer meede ſweeg de ſtem, en meer en vraegd' ick niet,
Vermits de Prieſter ſelfs het vragen my ontriet
En 't was voor my genoeg hoe kond'et beter weſen?
Mijn kunſt, mijn eygen werck wort boven al gepreſen,
Wort als een trap geſtelt tot uwe grooter eer;
Gy wagt van nu voortaen geen nieuwe Vrijer meer,
En wagt geen aartſche magt, maer voegt u in de Goden,
En ſiet op onſe kunſt gelijck u wort geboden
En ſoo uw moedig hert wil hooger zijn geſet,
Soo maeckt dat gy voor al op onſe komſte let
Geen Krijgsman ſal het doen door krachten van de leden,
Geen Raetsheer door beleyt van opgepronckte reden,
Geen Koopman of Rentier door groot en machtig gelt,
Geen Dichter, wie het zy, en is'er toe geſtelt.
Poeet ſwijgt van uw vloo; ten zijn maer vieſe-vaſen,
En gy en uws gelijck die zijt gewoon te raſen.
Gy droomt een ydel ding, en ſchoon het niet en ſluyt,
Gy vint'er wonder in, en treckt'er voordeel uyt.
Wat kan ſoo vuylen dier in delen handel geven?
Waer ſtaet van dit bejag in eenig boek geſchreven?
Wie heeft ſoo ſlechten ding ſijn leven oyt bedacht?
Voorwaer 't is al te blau om hier te zijn gebracht.
Poeten, ſoete maegt, die ſeggen datſe willen,
En al haer diep geheym en zijn maer rechte grillen:
En wat de Schilders raekt, dat ſtel ick nevens hen,
Vermits ick haren aert tot in de gronden ken
Laet noyt dit grillig volck tot uwe kamer naken,
Niet eene van den hoop en kan u grooter maken;
Alleen, eerbare maegt, alleen het edel raem
Is u tot meerder ſtaet en grooter eer bequaem
Soo gy dan niet en wilt met al de Goden ſtrijden,
En dan noch boven dat uw voordeel laten glijden,
Bout op het waet-bericht, en niet op loſſe waen,
Wie met den Hemel vecht die is'er qualick aen.
Als yder had geſeyt, dat hy meynt nut te weſen,
Soo is'er groot geraes door al het huys gereſen,
Men knielt'er over-hoop De Krijgsman boven al.
Die ging geweldig af, en maeckte groot geſchal.
De Vader onders-dies, en ſijn vertroude vrienden,
Die over dit geſchil als tuſſchen-ſpreeckers dienden,
Verſchijnen op de zael, en ſtillen die gewoel,
En doen ſprak eerſt de maegt, als uyt een Rechter-ſtoel.
Gy Heeren altemael, die met gegronde reden
Dit maegdelick gemoet hebt krachtelick beſtreden,

* Borduer-wercker.

[illegible] het herte raeckt,
[illegible] bekommert maeckt,
[illegible] voor weynig dagen,
[illegible] kans met iemant wagen
[illegible] ſlichten dit verſchil,
[illegible] ick verkieſen wil.
[illegible] die my wort aen-geboden,
[illegible] den eyſch de tempels van de Goden,
[illegible] geluck voor mijnen bruylofs-dach,
[illegible] echte bed ten goeden dienen mach.
[illegible] als ick. Daer gaen de Vrijers treden,
Ten deele niet vermoegt, ten deele wel te vreden:
Maer deſen onverlet, ſoo beelt ſich yder in,
Dat hy den beſten gront behout in haren ſin.
Wat is de lief' een droom vol bijſter vreemde grillen!
Wie mint die wort verruckt gelijck de driften willen:
Een yder ſtreelt hem ſelfs, en ketelt ſijn gemoet,
En wort het meetendeel van enckel waen gevoet.
De Vryers onder-dies zijn beſig ganſche dagen
Met al wat immermeer de Vrijſter kan behagen:
De Dichter boven-al vergeet ſijn voordeel niet,
Hy ſent haer even-ſtaeg een vaers of aerdig liet,
Een ſoete letter-keer, of diergelijcke dingen,
Hy liet meeſt alle nacht ontrent haer kamer ſingen;
En mits ſy uyt'er aert met dichten was vermaeckt,
Soo wertſe menigmael tot in de ziel geraeckt.
En ſoo geen hooger macht haer vryheyt had benomen,
Miſſchien ſoo waer de kunſt tot haren wenſch gekomen;
Want door een ſoet gedicht of met een geeſtig liet
Soo is 't dat hy geſtaeg van hare jonſt geniet.
Hy kreeg al menigmael een lonkjen van ter zijden,
En dat en mocht voor al de Vader geenſins lijden:
Hy was ganſch ongeſint en uytermaten gram,
Vermits hy by de maegt te grooten vryheyt nam.
De man die had gemerckt, als hy de Jonk-vrou kuſte,
Dat hy dan ging te werck gelijck het hem geluſte:
Hem dagt ook dat de maegt hier uyt vermaak genoot,
Vermits ſy hem den mont al vry wat gunſtig boot.
Sy had een jonge muſch daer met ſy plag te ſpeelen,
Maer ſiet het aerdig dier begon, eylaes! te queelen:
En ſchoon of ſy het ſtreelt, en broet in haren ſchoot,
Het is in korten tijt verwonnen van de doot.
Dier treurt haer droeve ziel, en is geheel verſlagen,
Sy gaet'et boven al aen haren dichter klagen,
Die maekt een lijk gedigt, een uytvaert voor de mus,
En ſong in haren naem het treurig lietjen dus.

Mijn geeſt die is geheel bedruckt
Om ſeker droef geval,
De doodt heeft van my weg-geruckt
Dat my was lief getal
Een jonge muſch, een vrolick beeſt,
Dat was tot my gewent.
Dat was in mijnen jongen geeſt
Al vry wat diep geprent.

Het quam my ſpringen op den ſchoot,
Het dronk uyt mijnen mont,
Het ſirlt, het ſcheen, het eyſchte broot,
Tot dat het ſpijſe vont.
Dan ſcheent eens of het my bijten wou,
Soo vinnig quam het aen,
Maer 't beeſje dat had ſtrax berou,
Sijn gramſchap was gedaen.

Het weeke dier, de ſoete mus,
En ſocht maer enckel ſpel:
Hier wert verandert in een kus,
Dat greyt my bijſter wel
Maer ſiet, nu is het beeſje doot:
Ach! wat een groot verdriet.
De luſt en vreugt van mijnen ſchoot
Die is nu ganſch te niet.

Nu Vrijſters, die dit aerdigh dier
[illegible] deſen hebt gekent.
[illegible] komt te ſamen hier;
[illegible] tijdt die is vol ent
Kom hier geſpeelen komt doch ras.
Komt yder uyt ſijn wieck:
Pluckt maegde palm en bloem gewas,
En ciert het kleyne lijck.

Het beeſje dat my vreugde gaf
En moet niet ſonder kruyt,
En moet niet dalen in het graf
Als met een ſoet geluyt.
Doch maeckt ſijn graf niet in de kerck,
Maer buyten in het groen,
En ſet een vaersjen op de ſerck.
Gy ſult my vrienſchap doen.

Gaet ſegh dan noch de keucke-meyt,
Dat ſy na d'oude wijs,
Dat ſy ons ſoete pap bereyt,
En dat van enckel rijs:
Gaet roept'er al de kinders by,
De kinders hier ontrent,
Dat yder ete van den bry,
Die 't beeſjen heeft gekent.

Nu, vrijſters, die mijn droefheyt ſiet,
Hoed u voor deſe pijn,
En laet ſoo teeren beeſjen niet
Uw luſt en vreugde zijn:
Kieſt liever voor uw leven lang,
Een haen die 't beter maeckt,
Die laet ons hooren vroegen ſang,
Oock eer den dagh genaeckt.

Dit wiſt de looſe gaſt ſoo geeſtig uyt te brengen,
En konder ſoeten jock en kluchtjens onder mengen,
Dat ſy van doen voortaen niet meer in druck en ſat,
Maer blijder luymen kreeg, en haren druck vergat.
De ſnege Rhodope, bequaem tot alle ſaken,
Had even met'er tijt een vaersjen leeren maken,
Want Cnemon die ſijn luſt alleen in dichten nam,
Was oorſaeck dat de maegt oock aen het dichten quam
Hy had eens ſeker boeck in haer vertreck gevonden,
Daer in dat menig liet en veel gedichten ſtonden,
Meeſt van haer eygen werck. en t'wijl ſy buyten was,
Gevielt dat hy daer in een aerdig ſtaeltjen las.
Soo dickmael ick uw werck, ó Cnemon, heb geleſen,
Heb ick uw geeſtig breyn en u met een gepreſen;
Soo dat mijn teer gemoet, mijn ziel en jeugdig hert,
Door middel van de kunſt, aen u verbonden wert.
Ick wenſch al menigmael een kus te mogen geven
Aen hem die van de min ſoo geeſtig heeft geſchreven.
Ick wenſch u dat je wenſcht, en oock mijn eygen gunſt,
En draeg u liefde toe, uyt liefde van de kunſt.
Ick wenſch een proef te doen, waer ick'er toe gebeden,
Of ghy zijt in de daet gelijck als in de reden
Ick hou dat uw bedrijf ontrent het minne-ſpel
Moet vry wat anders zijn als van een ſlecht geſel.
Hy wou noch verder gaen, maer hoorden iemant komen,
En dat heeft onſen vrient ſijn vorder luſt benomen:
Hy ſtack het boeckjen weg ſoo vaerdig als hy mag,
En liet het maegde-kraem gelijck het eertijts lag
Maer 't is hem lijcke-wel een wonder groot vermaken,
Dat ſy ſoo wel gevoelt van hem en ſijne ſaken.
Hoe kittelt menigmael een vryer ſijn gemoet,
Als hem een jonge maegt een kleyne gunſte doet.
Maer t'wijl dus onder een de jonge lieden mallen,
Soo is daer in het huys een ſake voor-gevallen,
Een ſake, na my dunkt, hier waert te zijn gedacht,
Om ſomtijts by de jeugt in 't ſpel te zijn gebracht.
De ſchoone Rhodope die hadde verſche Rooſen,
De beſte dieſe kon, van duyſent uyt-gekoſen:
Daer vlechtſe kranſen van, ſo wel in een gevoegt,
Dat yder een het werck ten hoogſten vergenoegt.
En mits ſy na de kunſt twee kranſſen had geweven,
Soo heeftſe met'er daet aen Cnemon een gegeven,
Aen Cnemon die als doen de Juffer onderhiel,
En klaegde wonder veel van ſijn benaude ziel.
Den tweeden roſen-krans, verſch uyt'er hant gekomen,
Die heeft de jonge maegt tot haer gebruyck genomen:
Daer ſat de jongeling, daer ſat de nieuwe Bruyt,
Geçiert met bloem-gewas en ander edel-kruyt
Dogh t'wijl ſy onder een den tijt aldus beſteden,
So quam daer op de zael de Raets-heer aen-getreden
Dien wort oock nevens haer terſtont een ſtoel gelet,
En ſtracks ſoo beeft de maegt op deſen ſtant gelet.
De Dichter ſat geçiert met bloemen vander heyden,
En ſy was even ſoo geſeten tuſſchen beyden:
De Raetsheer had de plaets ontrent de rechter-hant,
Maer ſonder groen gewas of ander minne-pant.
De maegt woeg dit geval met wel-bedachte ſinnen,
En gaet, na kort gepeys, een ſoeten treck beginnen;
Sy heeft haer eygen ſelfs van haren krans berooft,
En ſet het aerdig werck den Raets-heer op het hooft.
Sy gaet de Dichters krans hem van den hoofde trecken,
En ging haer eygen hayr daer mede weder decken.
Siet daer ſat Cnemon bloot, de Raets-heer is gekroont;
Nu ſeg, wien heeft de maegt de meeſte gunſt getoont?
Ick doe u deſe vraeg, geſellen onſer tijden,
Vermits uyt dit geval ontſtont een hevig ſtrijden;
Want yder een die riep, dat hy de jonge maegt
Ten hoogſten wel bevalt, en boven al behaegt.
Een yder drijft het zijn, en al met goede reden,
Dies wort'er over-hant met alle macht geſtreden:
Een yder ſtelde vaſt dat hem de Vrijſter koos,
Soo die de kroon ontfing, als die ſijn krans verloos.
De Raets-heer dreef geſtaeg, en al met vollen monde,
Dat hem het aerdig dier de meeſte liefde jonde.
En dat hy voor ſich houd al vry de beſte kans,
Vermits de Juffer ſelfs hem gaf haer eygen krans.

Hy acht het gansche stuck voor hem noch des te lichter,
Om dat sy van den kroon ontbloot den goeden Dichter:
Om datse met'er daet haer gifte weder nam,
Soo haest als hy verscheen en op de zale quam.
De Dichter niet-te-min om dit te weder-leggen,
Weet, soo het schijnen mag, al mede wat te seggen·
Heer Raetsheer, seyt de man, al schijnt'et iemant vreemt,
't Is ver de meeste gunst wanneer een vrijster neemt
Want als een Juffer schenkt, dan is de vrient gebonden
Aen wie de soete maegt haer giften heeft gesonden;
Maer als een vrijster neemt, dan is 't dat sy haer bint,
En dat is voor gewis een teycken datse mint.
De schoone Rhodope die heeft van my genomen,
Verstaet dan hare gunst op my te zijn gekomen:
Sy heeft en ick bekent, uw hooft daer na gekroont,
Sy dient dan wederom van u te zijn geloont.
Gy moogt geen bondig werck op desen handel bouwen,
Gy zijt aen Rhodope, niet sy aen u, gehouwen;
Gy daerom, vrient, vertreckt, en oeffent uw gedult,
En gy, beleefde maegt, betaelt uw eygen schult,
De Raets-heer wederom brengt hier sijn reden tegen,
En toont hoe dat het stuck gansch anders is gelegen·
De Dichter wijckt hem niet; maer op dien eygen stont
Soo brengt hy weder in dat hy geraden vont.
Ten lesten seyt de maegt, laet hier geen wrevel rijsen,
Ick sal in korten tijt hier van het vonnis wijsen:
Laet maer een kleyne wijl in stilheyt dit geval,
Gy sult eer langen sien wien ick verkiesen sal.
Hier op gaet Rhodope met yver over-wegen,
Tot wien met beter glimp sy dient te zijn genegen:
Sy spant haer geesten in, sy denkt en overleyt
Wat dat'er aen de jeugt tot antwoort dient geseyt.
Dan heeft het machtig gelt op haer de meeste krachten,
Dan schijntse wederom na edel bloet te trachten,
Dan heltse na de kunst, of naer een rappe geest;
Dan wegen by de maegt de groote staten meest.
Sy is gelijck een zee gedreven van de winden,
Sy soeckt aen alle kant, maer kan geen ruste vinden:
Al watse nu ter tijt in haren geest besluyt,
Dat valt in korten stont, dat raekt'er weder uyt.

JUyst op dien eygen stont, als d'oude boeken melden, (a)
Quam Venus dertel wicht gevlogen uyt de velden,
Quam sijgen met de wint, en door de blauwe locht,
En socht een stille plaets daer in het rusten mocht.

Dien eygen oogenblick quam ook de dood getreden,
Aemachtig van de reys, en met vermoeyde leden,
En mits het avont wiert, en dat de Son verliep,
Quam 't spook in 't eygen huys daer Venus jongen sliep.
Het monster ging te bed, belast met groote sorgen,
En daerom rees het op ook voor den dag van morgen,
Het gaf hem op de reys met onvermoeyde spoet,
Oock eer de dageraet den Hemel open doet
Doch mits het duyster was, en wistet niet te vinden
Sijn vinnig hantgeweer, dat menschen kan verslinden.
En t'wijl het besig is, en grabbelt sonder licht,
Soo vint het by den tast Cupidoos gulde schicht
De kleyne minne-Godt, ten lesten oock ontslapen,
Die nam des doots geweer, als voor sijn eygen wapen;
Daer treckt een yder op, en treet in sijn bejag
Soo vaerdig als hy kan, soo naerstig als hy mag
Cupido sag een maegt met schoon gebloosde wangen,
Met hair dat scheen gemaeckt om herten in te vangen;
Sy was groen als een lis, en spichtig als een riet,
Maer die geen jong-gesel ontrent haer komen liet,
Het wicht, op haer gestoort, dat schoot met alle krachten
Tot aen haer jeugdig hert, en ging doen sitten wachten
Wat na soo fellen schoot haer over-komen sou;
Maer voor een blijde feest, soo rees'er enckel rou.
De vrijster viel te bed, en suchte menig-werven,
Haer sweet is bijster klam, haer buyte-leden sterven
De moeder gaf een schreeu, en nam den lesten soen,
Maer Venus jongen sweegh, onseker wat te doen
Ten lesten sprak hy dus: wat mag dees pijlen schorten,
Dat sy een jonge maegt het leven gaen verkorten?
Waer is doch nu de vreugt, die in hier plag te zijn,
Nadien uyt haer ontstaet soo onverwachte pijn?
Waer ick voor desen schoot, daer kond' ick vreugde maken,
En dede met'er daet een droeven geest ontwaken,
Want in een killig hert ontstont een grooten brant,
Soo dat men over al een vrolick wesen vant.
Schoon dat het winter scheen, en alle ding bevrosen,
Al waer ick maer en schoot daer wiessen versche rosen,
Daer wies de maegde-palm, en ander edel kruyt,
En voor een droeve maegt verscheen een blijde bruyt.
Hier gaet'et anders toe; want mits ick heb geschoten,
Soo heeft de jonge spruyt haer soetste jeugt verdroten.
Daer leytse nu en kermt, en, soo de Doctor seyt,
Haer dootkist dient gemaeckt, haer graf te zijn bereyt.
Geen kruyt, geen machtig sap, geen drank kan hier gene-
sen,
Eylaes! de teere bloem die is alree verwesen
Wat is dit voor bejag? wat voor een seldsaem stuck?
Hoe komt van mijn bedrijf soo vreemden ongeluck?

(a) Tusschen-val, vervattende het krakeel tusschen de Liefde en de Doodt· mitsgaders een out mans vryagie, die voor een bysondere geschiedenisse kan genomen worden, en misschien niet ondienstig gelesen te worden van luyden die van soodanigen wespe gesteken zijn

Hee't

Heeft aen mijn gulde pijl een adder-slang gesogen?
Of heeft'er eenig draeck sijn swadder op-gespogen?
  Of is't een sware lucht, die uyt'er hellen quam,
  Die aen de frissche roos haer aerdig wesen nam?
Wat hier van wesen mag, dat moet ick heden weten,
Al soud' ick mijn beroep, en alle ding vergeten:
  Ick wil de wonde sien, ick sal wat nader gaen;
  Maer ay my, och! eylaes! mijn hert begint te slaen.
Is dit mijn soete schicht? of een van dese pijlen
Die ick met eyger hant soo geestig plag te vijlen?
  Neen seker 't is een hout, soo swart gelijck een pick,
  De veêren sonder glans, en niet als enckel schrick:
De punt met vinnig stael aen alle kant beslagen,
Als of een moordenaer het wapen soude dragen:
  Oock hangt'er swadder aen gelijck een adder spout,
  Of als een helsche kol in nare fleschen brout.
O lecker als ick ben! en onbedreve jongen,
Gansch waert te zijn geplaegt van duysent felle tongen,
  Gansch waert van kinders selfs voortaen te zijn bespot,
  O Goden, maeckt het volk een nieuwen minne-godt:
Ick kan het ambacht niet, ick moet'et laten blijven,
Ick mag by Corydon wel bocken leeren drijven,
  Ick mag wel aen de zee gaen woonen op een stel,
  Daer noyt sich openbaert of maegt of jong-gesel
Hoe! schiet ick pijlen uyt eer dat ick heb bekeken
Of die met honigraet of galle zijn bestreken?
  O vryers, wijsje zijt, en weest soo jachtig niet,
  Maer let op uw bedrijf, eer datje vrijsters schiet.
Maer dat is nu gedaen. Wat sal ick langer klagen?
Ick moet na desen tijt my beter leeren dragen
  De schulde die men lijt, de schande die men vreest
  Maeckt plompe sinnen sneeg, en wet een domme geest
Nu weder tot de saeck. Hier schuilt een seldsaem wonder,
Hier schuilt een slim bejag, een spoock of nicker onder:
  Hier is een Toveres of swarte Kunstenaer,
  Die brengt door hels bedrog de maegden in gevaer.
Maer hoe! sou hier de Doodt haer rol wel onder spelen!
En doen met haer vergif de jonge Vrijsters quelen?
  Het spoock sliep desen nacht daer ick in ruste lag,
  Maer ging in haesten weg eer ick het monster sag.
My dunckt dat ja de doodt mijn wapen heeft gestolen,
En dus een gront geleyt van dit ellendigh dolen:
  My dunckt ick heb sijn pijl genomen voor de mijn,
  En daerom leyt de maegt verlopen in de pijn.
Ick wil flucks henen gaen in alle werelts hoecken,
Ick wil aen alle kant de reden ondersoecken:
  Ick wil in aller yl, en op den staenden voet,
  Gaen sien wat noch het spook met mijn gereetschap doet.

Hier op is Venus kint in haesten weech-getogen,
En na het lange tijt ten snelsten heeft gevlogen,
  Geviel het dat het wicht het bleecke monster vont,
  Gelijck het voor een hof geheel verslagen stont.
Het was, gelijck het scheen, met hertenleet bevangen,
Daer liep een siltig nat van sijn bedroefde wangen:
  Hem quelt nochtans geen druk, maer niet als enkel spijt,
  Die hem tot in het hert en al de leden snijt
Hem dogt, het had sijn long met brocken uytgespogen,
Hem dogt, het had sijn hayr met vlocken uytgetogen;
  Want 't had geen ingewant, en 't was geweldig kael,
  En 't wrong sijn mager lijf gelijck een swacken ael.
Noch wiste Venus kint de gronden niet te raken
Die aen de bleecke doodt soo droeve sinnen maken:
  Dies trat het nader toe en lett' op alle ding,
  En vont ten lesten uyt al wat'er omme-gin.
En siet dus stont het werck. De doodt was uyt-getogen,
Terwijl noch in der nacht de vleder-muysen vlogen:
  En daerom wiert het spoock sijn dwaling niet gewaer,
  Maer socht maer sijn bejag, en stoffe voor de baer.
De doodt die vont een man bequaem te zijn geschoten,
Om dat hem over-lang het leven had verdroten;
  Want mits sijn eensaem bed, so was hy staeg bedrukt,
  En klaegde sijn vermaek van hem te zijn gerukt
Het spook leyd op hem aen, en schoot hem in de lenden,
En dacht hy sou terstont sijn droevig leven enden:
  Maer siet Cassander groent met dat hy was geraeckt,
  En wort gelijck een roos als haer de Son genaekt.
De soete Rhodope woont onder sijn gebueren,
En dat bracht sijn gemoet in wonder vreemde kueren:
  Haer wesen is terstont soo diep in hem geset,
  Dat hy oock in den slaep op haer sijn lusten wet.
Sijn geest speelt op het werk nu lang by hem vergeten,
Dies laet hy aen de maegt sijn brant en liefde weten;
  Hy prees haer geestig oog, haer mont en soet gelaet,
  En al wat van haer komt dat is hem honig-raet.
Cupido sag het aen, en wou den ouden helpen,
Om by haer met gemack sijn lust te mogen stelpen:
  En hadde schier een pijl geschoten na de maegt,
  Maer sijn beleefde gunst die heeft den nijt mishaegt,
Die sat daer in een hoeck besijden af-gedoken,
En heeft door slim beleyt den soeten slag gebroken.
  Niet dat van overlang soo met de liefde strijt
  Gelijck de bleecke doot, of als de swarte nijt
Het wicht aldus belet sijn voorsiel uyt te wercken,
Ging met een wacker oog de saken over-mercken;
  Hy sag hoe dat de Doodt een misslag had gedaen,
  En dat sijn leste schoot oock qualick was vergaen.

Dit was hem groote ſpijt, dies ging hy ſitten klagen
Van ſijn dom misverſtant, en ſoo bekaeyde ſlagen,
En ſprack ten leſten dus: Ick wil van nu voortaen
Mijn boog en ander tuyg al beter gade ſlaen.
'k En wil na deſen tijt geen vreemde pijlen ſchieten,
En dan ſal yder een ſijn friſſche jeugt genieten,
En noyt en ſalder menſch verdwalen in de vreugt,
Die niemant oyt en voegt als ſlechts de groene jeugt.
Al ben ick ſomtijts los, en plege vreemde ſlagen,
De winter even-wel en moet geen Roſen dragen.
Een jongman in het ſpel, een oudt man in den Raet,
Dat is van oudts de gront daer op de werelt ſtaet.
Dit wil ick nimmermeer, dit ſal ick niet beletten,
Men ſegge wat men wil, het zijn de beſte wetten.
De doodt nam mijn geweer, en trof een ouden man,
En daerom is 't een werck dat niet beſtaen en kan.
Al wat Caſſander doet ten ſal hem niet gelucken,
Een ander ſal voor hem de verſche Roſen plucken.
Ey vrient, doet mijnen raet, en toomt uw los gepeys,
En ſtelt u voor het oog den weg van alle vleys.
Als nu Cupido ſag waer door hy was bedrogen,
En dat het vreemt geval by hem was overwogen,
Soo wil hy met de Doodt gaen treden in verdrag,
Op dat men naderhant het onheyl ſchouwen mag;
Hy wil beloſte doen van noyt te ſullen komen,
Daer eerſt de bleke Doodt de plaets heeft in-genomen,
Mits dat het mager ſpook geen huys betreden mag,
Al waer men beſig is met Venus ſoet bejag.
Dit wou het oilick wicht in koper laten ſchrijven,
Op dat het als een wet voor eeuwig mochte blijven:
Maer ſchoon hy dit verbont met alle krachten riet,
De Doodt die ſtack het om, en wou den handel niet.
Hy loeg het boefjen uyt en vry met harde ſtreken,
Soo haeſt als Venus kint hier van begon te ſpreken:
Ja lecker, ſey de Doodt, dat waer een moye ſaeck,
Dat gy ganſch onbevreeſt ſoudt plegen uw vermaeck.
Dat, waer 'er iemant malt, en vreugde komt genieten,
Ick noyt een ſwarte pijl en ſoude mogen ſchieten;
Neen, boefje, wagt dit woort noit uyt mijn hollen mont,
Dit voor-recht is geen menſch op aerden oyt gejont.
Ick ben van outs gewent te midden in het danſſen,
En by de ſoete jeugt, en door de Roſe-kranſſen,
Te ſweven als ick wil: en van mijn rechterhant
En is geen menſche vry oock als hy menſchen plant.
Al is een deſtig Prins in ſijnen throon geſeten,
En draegt daer ſaken voor die niemant dient te weten,
Of ſchoon ook voor de deur al menig wachter ſtaet,
Noch dring ick even-wel tot midden in den Raet.

Al ſiet een machtig Vorſt voor hem ſijn ruyters [illegible]
En heeft ſijn moedig heyr aen alle kant begraven,
Al rijt hy op het werck bekleet met enckel ſtael,
Noch klim ick op de wal, en breek 'et altemael.
Of ſchoon een jonge maegt, tot echte min genegen,
Ten leſten haer gemoet tot trouwen laet bewegen,
En nu ſoo verre komt dat ſy haer kamer ſluyt,
Noch roof ick menigmael het kroontje van de Bruyt.
Hoewel een vruchtbaer wijf ontrent haer rijpe jaren
Is in een ſtil vertreck nu vaerdig om te baren,
En dat het Vroedwijf ſit, en wacht een ſoete vrugt,
Ick doe het menigmael dat al de buerte ſugt.
Ja ſchoon de Prieſter ſtaet te midden inder Kercken,
Om voor den Autaer ſelfs ſijn offer uyt te wercken,
En dat hy tot het volck het Woort des levens ſpreekt,
Het is de Doot alleen die al den handel breekt.
En waerom meer geſeyt? men kan geen toren bouwen,
Men kan geen machtig ſlot in ſteyle rotſen houwen,
Men kan geen harde deur van yſer laten ſlaen,
Of ick kan als ick wil in ſael en kamer gaen.
Wie kan voor mijn gewelt ſijn leven ſeker maken?
Mijn kracht is onbepaelt, ick woon in alle ſaken,
Niet een ſoo kleynen ding dat ick op aerden ken,
Daer ick niet uyt en werck, daer ick niet in en ben.
Ick weet, alwaer ick wil, mijn wapen uyt te kieſen,
En kan een moedig helt ſijn leven doen verlieſen,
Of door een heten brant, of door een koude vorſt,
Of door een machtig vogt, of door een ſchralen dorſt.
Of door een vrouwen hair te vaerdig in-geſogen,
Of door een kleyne vlieg hem in de keel gevlogen,
Of door een ſchrale lucht, of door een vuilen ſmook,
Of door een ſoete bloem die hy maer eens en roock.
Men vint 'er die uit ſchrik of door benautheit ſterven,
Men vint 'er die vermaeck of weelde kan bederven:
De leſte dien ick trof, die blies ſijn leven uyt
Te midden in de feeſt, en by een jonge Bruyt.
Ick heb aen menig menſch het leven doen verdwijnen
In ſpijt en enckel ſmaet van alle medecijnen,
Ick hebbe door een dranck, waer uyt men bate wagt,
Veel menſchen weggeruckt, en in het graf gebragt,
Ick hebbe menig man, die my beſtont te vlieden,
En dede wonder veel, ja wat de menſchen rieden,
Het leven af-gemaeyt. Hy gaf den leſten ſnick
Alleen uyt enckel waen, of uyt een blooden ſchrick.
Dit is mijn hooge macht nu ſoo veel duyſent jaren,
Die ſal ick nu ter tijdt of nimmer laten varen,
Ick wil mijn heerſchappy doen gelden over-al,
Tot dat den Hemel ſelfs niet langer ſweven ſal.

Gy doet [illegible] uw bedrijf, en laet uw pijlen swieren
By menschen, door het vee, en op de wilde dieren:
 Gebruyckt uw gansche macht, doch wat gy maken kont
 Dat sal ick wederom eens storten in den gront.
Hoe kint, en weetjet niet? wy zijn twee groote machten
Die yder vieren moet, en niemant kan verachten:
 Het maken is uw werck, het breken is het mijn;
 En schoon men anders wil, ten sal niet anders zijn
Maer, wicht, verheft u niet, en mijt u van te roemen,
Dat ick benevens my u hebbe willen noemen,
 't Is wel soo wat in schijn dat gy op aerden doet,
 Maer weet dat gy voor my de plaetse ruimen moet
De reden is bekent. Ick kan in weynig uren
Aen menig duysent man het leven doen besuren,
 Of door een haestig vyer, of door een water-vloet,
 Of door een fel gevegt, een bad van menschen bloet:
Gy in het tegendeel, met al uw beste saken,
En kont schier niet een kint door twee gelieven maken
 In negen maenden tijts. Siet, wat een wijt verschil!
 Gy daerom lieve wijckt, en swijgt na desen stil.
Cupido van de doodt soo vinnig door-gestreken,
Is tot sijn [illegible] met vyer aengesteken,
 Hy seyde: Leelick spoock, dat niemant lief en heeft,
 Van al wat in de lucht of op der aerden leeft,
Waerom dus hoog gegeten met al uw moedig spreken?
Is 't niet een beter saeck, te maken als te breken? (raet,
 Tot breken weet een schelm, een dief, een moorder
 En daer uyt rijst verdriet en aller menschen haet
Maer door een soet beleit hier uyt te konnen wercken
Dat met een staeg gevolg de werelt kan versterken,
 Is ja een nutter ding, is over al bequaem,
 Is Goden lief-getal, en menschen aengenaem.
Welaen, gy kont in haest een gansche stadt bederven,
En doet in korten tijt veel duysent menschen sterven;
 Maer al wat ick besta, en hier op aerde doe,
 Dat gaet, gelijckje meent, te wonder lanckfaem toe.
Tsa laet ons dit verhael een weynig over-leggen,
En hoort wat Venus kint hier tegen heeft te seggen;
 Gy sult in korte sien dat al dit groot geraes
 Is los, is sonder gront, en uytermaten dwaes.
Van dat de werelt rees uyt wonderbare woorden,
Hebt gy, met alle macht, terstont bestaen te moorden,
 En dat heeft nu geduert soo menig duysent jaer,
 En noch ben ick een vorst die alle ding bewaer.
Wat heeft dit wonder Al op uw gewelt te passen?
In spijt van uw bedrijf, de werelt is gewassen;
 Men vint een meerder schaer, ook heden op den dag,
 Als oyt naukeurig mensch in oude tijden sag
Wat hoef ick meer bewijs? de gronden van der aerden,
Des Hemels schoon gebou, de Maen en Sonne-paerden
 Bestaen door mijn behulp. Ick ben een gulden bant,
 Die al wat immer was bewaer in goeden stant.
Het spoock hier tegen aen: Soud gy het al bewaren?
Ey snoert toch uwen mont, en laet uw roemen varen;
 Wat gy met al uw macht sult brengen aen den dag
 Sal ick ter neder slaen, en al met eenen slag.
Het sal door mijn gewelt eens werden in-genomen,
Al wat'er heden is, of namaels staet te komen;
 Ick wil mijn heerschappy gaen plegen over-al,
 Soo dat'er niet een mensch op aerden blijven sal
En, schoon gy al uw merg door gramschap mogt verhitten,
Ick sal dan Koning zijn, ick sal het al besitten
 Dit riep het monster luyd; maer eer het vorder sprack,
 Soo wast dat Venus Soon hem dus de reden brack
Of gy schoon met'er tijt het aertrijck sult bederven,
En dat al wat'er leeft hier eenmael heeft te sterven,
 Ick Liefde lijcke-wel en sal noyt onder gaen,
 Maer sal tot aller tijt op vaste gronden staen
En schoon ook al het volck te gronde wert gedreven,
Het sal eens weder zijn, het sal voor eeuwig leven,
 En daer en sal geen doot meer schieten haer fenijn,
 Maer liefde sal van all's de gront en steunsel zijn.
Die is voor u geweest, die sal geduerig blijven,
Die sal wat u gelijckt uyt Aerd' en Hemel drijven.
 't Was liefde die van outs de [illegible],
 't Is liefde die het werck voor [illegible],
Maer al wat u gelijckt, dat sal te [illegible],
Soo dat men over u aldus sal mogen [illegible]
 Het monster is geweest dat eens soo vinnig stiet,
 Sijn prickel is verstompt, sijn wapen is te niet
Weest vrolik die het raeckt. *Het spoock wou boven drijven,*
En wou aen Venus Soon oock dat niet schuldig blijven
 Hoort jongen, sey de Doodt, die anders niet en weet
 Als datje slim bedrog en vreemde rancken smeet:
't Is waer, daer sal en dag eens van den Hemel schijnen,
Wanneer dat alle smaet en onheyl sal verdwijnen;
 Maer dat soo grooten werck sou staen aen uw beleyt,
 En heeft geen wijse mont sijn leven oyt geseyt.
Gelooft'et, weelde kint, daer zijn al hooger machten
Daer op den Hemel siet, en alle menschen wachten:
 't Is droom en enckel waen dat gy soo bijster roemt,
 Gy zijt maer enkel schuim van dat men liefde noemt:
Gy zijt een slim vergif ontrent de jonge sinnen,
Een oylick mis-gewas van trou en eerlick minnen,
 Gy zijt een guychelaer een spoker by de jeugt,
 En voed een ydel hert met ongesouten vreugt.
Gy leeft als in den dragt, en slagt d'ongure vliegen,
Die staeg ontrent den stanck van drek en sweeren vliegen:
 Gy stelt uw gansch vermaeck ontrent het slimste lit,
 Ontrent het vuylste deel dat eenig mensch besit.
Noch weetje lijcke-wel de lieden in te drucken,
Dat slechts in desen hof de wellust is te plucken:
 Dat hier een magtig rijck, en ick en weet niet wat,
 Dat hier verholen leyt een ongemeten schat.
Maer let op uw bedrijf, en watje pleegt te maken,
Wat is 't als malle drift, als enckel beusel-saken?
 Als ick en weet niet wat? en, als men 't seggen moet,
 't Is geen bekijckens waert het beste datje doet.
Wie kan uw vuyl bejag tot eer of luyster strecken?
De dag en lijt'et niet, het duyster moet'et decken,
 En wat'er sonder licht of in de nacht geschiet,
 Is meest van slimmen aert, en deugt gemeenlik niet.
Van hier dan, oilick ding, vol list en slimme treeken,
Men vint in al uw doen een winckel van gebreken.
 Wat is'er menig mensch die in uw vuyl versmacht,
 Dat niemant noemen derf als die geen schaemt en acht!
De liefde van de doodt soo vinnig door-gestreken,
Vont weder nieuwe stof om noch te mogen spreken,
 Ick ken het, bitter spoock; wat hier op aerden leeft
 Dat voelt een aertschen aert die aen de sinnen kleeft.
Die kan hier in het vleys de mensche niet versetten,
Die kan hy met gewelt of reden niet beletten:
 Maer siet! daer komt een dag, een langverwagte tijt,
 Dan sal dit aerden vat van schande zijn bevrijt,
Dan salder eens een vyer door al de wereldt blaken, (a)
Dat sal ons brosen aert van tochten suyver maken,
 En geven aen het volck een nieu, en beter hert,
 Gelijck als in het vyer het gout gesuyvert wert.
Dan sal mijn geestig breyn niet aen de werelt hangen,
Ook naer geen aertse vreugt of wellust meer verlangen;
 Maer sal gansch Hemels zijn, en buyten ongeval,
 Soo dat geen slim vergif ons meer bestoken sal
Dan sult gy, leelik spook, geen schepsel meer bederven,
Maer sult ook evenselfs voor eeuwig moeten sterven, (b)
 En van uw wreede macht ten vollen zijn ontbloot,
 Schoon datje nu ter tijt de gansche werelt doot.
Ick in het tegendeel sal in der hoogte sweven,
Sal in volmaeckte vreugt, sal in den Hemel leven,
 En dat voor alle tijt Gy swijgt van uwen lof;
 Al wat een eynde neemt en is maer enckel stof.
Hier stont het spoock verstelt, onseker wat te seggen,
De waerheyt is te sterck en niet te weder-leggen;
 Ten lesten sloop het wech van spijt en leet geraeckt,
 En daer en is geen pays oyt tusschen hen gemaeckt.
Cassander onder-dies die worstelt gansche nachten
Met sijn ontroert gemoet en vreemde na-gedachten:
 De jeugt, die langen tijt van hem was uyt-gegaen,
 Die quam, gelijk het scheen, van nieus hem wederaen.

(a) 1 Cor. 3 13 Marc, 9. 49. 2 Petr. 3 7. (b) 1 Cor. 15 55.

Hem dunkt, wou Rhodope haer tot ſijn leger voegen,
Dat hy oock even daer de maegt ſou vergenoegen.
  Maer als ſijn ooge valt ontrent ſijn gryſen baert,
  Soo vreeſt hy ongemack indien hy weder paert.
Hy kende Rhodope een ruymen tijt geleden,
Maer tot op heden toe ſoo bleef hy by de reden;
  Hy ſag haer ſonder drift, en even ſonder luſt,
  Het ſcheen dat al ſijn vyer was doodt en uyt-gebluſt.
Maer nu gaet ſijn gemoet haer gaven overwegen,
En wat haer in de borſt of elders is gelegen; ('ervan,
  Sijn geeſt woont binnen haer Hy ſpreekt, hy droomt
  En 't ſchijnt dat ſonder dat hy niet beſtaen en kan.
Dit klaegt hy ſeker vrient, dien hy meeſt alle ſaken
Voor deſen is gewoon voor al bekent te maken:
  Hy ſeyt hem wat een ſmaeck hy in de Juffer vont,
  Maer dat hem lijcke-wel de geeſt in twijffel ſtont.
Sal ick mijn echte deel ſoo diep in my geleten,
Sal ick, dus ging hy aen, een lieve vrou vergeten?
  Ick houd'et voor gewis, dat haer dit vreemt geval
  Oock in den Hemel ſelfs de ziel bedroeven ſal
Sy heeft mijn ſoete jeugt, mijn eerſte kracht genoten,
En 't heeft my, doenſe ſtorf, tot in de ziel verdroten,
  Dies leyd' ick met haer doodt en in het droevig graf,
  Dies leyd' ick alle luſt tot echte banden af.
Philetas hoort'et aen, maer ging het wederleggen,
En quam op dit beklag aldus ſijn reden ſeggen
  Meynt gy dat ook een ziel die in der hoogten ſweeſt,
  Die in den Hemel woont en ſtaeg in vreugde leeft,
Oyt peyſt op ons bedrijf, ons aertſche beuſel-ſaken?
En wat hier onder een der menſchen kinders maken?
  En of'er iemant vrijt, en of'er iemant trout?
  Of ſlechts tot ſijn vermaeck een vrijſter onderhout?
Ey lieve, dat gewoel zijn al te ſlechte dingen
Voor die ſtaeg beſig zijn om Gode lof te ſingen,
  Voor die in reyn gewaet voor haren Schepper ſtaen,
  En ſien na rechten eyſch dat heylig Weſen aen.
Wel vrient (wort uw gemoet tot echte trou bewogen,
En van haer eerſten druck allenexens af-getogen)
  En doet u geen gewelt, maer leeft gelijckje meugt,
  De trou en is alleen niet voor de rauwe jeugt
Want ſchoon of iemant komt tot aen ſijn leſte jaren,
Geen wet die hem verbiet oock dan te mogen paren;
  Oock dan behoeft men hulp, en dikmael aldermeeſt,
  Ten goede van het lijf en van een ſwaren geeſt
Tracht maer een lieve ziel tot uw vermaeck te vinden,
Die haer aen uw gemoet door trou ſal willen binden
  Zijt gy niet, alsje pleegt, een fris, en jeugdig man,
  Noch hebj'et lijcke-wel dat vrouwen locken kan.
Gy zyt van ſoeten aert, en lief-tal in de zeden,
Oock wacker in vernuft, en vrolick in de reden,
  U quelt noch ſchralen hoeſt, noch quaſtig flerecijn,
  Maer hebt een blijden geeſt, en leden ſonder pijn
Ick ſtel'et voor gewis, geen vrou ſal haer beklagen
Aen u den ſoetſten tijt te hebben op-gedragen,
  Te min indienje toont, als gy verhuyſen ſult,
  Dat gyſe loonen wilt voor haer beleeft gedult
Caſſander nyt'er aert tot ſoete min genegen,
Laet door het kort geſpreek ſijn herte licht bewegen,
  Hem dunckt dat hy alreets een ſoon of dochter teelt,
  Voor een die danſſen wil is haeſt genoeg geſpeelt.
Hy geeft den vryen loop aen ſijn beroerde ſinnen,
En poogt met alle macht om Rhodope te winnen:
  Hy groeyt al is hy dor, *hy bloeyt al is hy grijs*,
  Hy brant al is hy koel, hy malt al is hy wijs.
Soo haeſt dit wort bemerckt by al de jonge gaſten,
Die ſtaeg op Rhodope en op haer deure paſten,
  Is yder ongeſint, en uytermaten gram,
  Vermits een out geſel ontrent de Juffer quam.
Daer is een ſoete tijt, wanneer de jonge lieden
Gewoon zijn hare gunſt de vrijſters aen te bieden,
  Of door een groene mey, ontrent haer deur geplant,
  Of door een nacht-geſang, of ander minne-pant.
Caſſander tijt te werck, en laet ten vollen blijcken
Dat hy in dit geval geen vryers heeft te wijcken;
  Sijn hert is enckel vyer, en jonger als hy plag,
  Als hy maer Rhodope in ſijn gedachten ſag.

Hy liet een lauwer-b[illegible] lovers [illegible]n,
Hy liet'er boven uyt [illegible] ſ[illegible]mpels ſw[illegible]
  Daer ſach men Venus [illegible] ſijn geſpannen boog,
  By wijlen of het ſtont, by wijlen of het vloog;
By wijlen of het ſchoot [illegible] ſijn moeder daer beneven
Die ſcheen een brandig hert aen hem te willen geven.
  De mey ſtont op een miſt, als op een hooge ſtam,
  Soo dat haer groene top tot aen haer venſter quam.
De Schilder van den Prins die hadde ſeven weken
Rontom het hout gemaeckt veel ſoete minne-treken
  Hoe [illegible] D[illegible]ne volgt, hoe Pan de Nymfen jaeg,
  En ander geeſtig werk, dat aen de jeugt behaegt
Te midden in den boom daer ſtont een nette mande,
Vol aerdig ſuycker-weeck, als tot een offerhande
  Voor Rhodope gewijt. En wat'er binnen lag
  Was na de kunſt bereyt, ſoo geeſtig als het mag.
Het deckſel van den korf is wonder net gevlochten,
Met ſtricken na den eyſch en wel-gevoegde bochten,
  Soo dat'et aen het oog vertoond' een ſchoon geſicht,
  En boven op het ſcheel daer ſtont een kleyn gedicht

Op

Ontfangt d[illegible] ſchenck, ô ſoetſte van den lande,
M[illegible] meent [illegible] niet-te-min mijn gunſtig hert te pande,
Mijn hert daer in ick voel een ſlage minne-vonck;
De mey, en uwe jeugt die maeckt my weder jonck.
De Son doock in de zee, de nacht die quam geſegen,
De ſlaep heerſt in het wout, en alle dieren ſwegen:
Maer ſchoon meeſt al het volck met al de ſinnen ruſt,
Al wat'er vryen wil en heeft geen ſlapens luſt.
Caſſander laet de mey met haer verçierſel bringen,
En t'wijl die wort geplant, ſoo liet hy geeſtig ſingen,
Met kunſtig ſnaren-ſpel en alderley muſijck;
Noyt beter mey-geſang in al het ganſche Rijck.
Daer was een ſoete keel van duyſent uyt-geleſen,
Die, mits haer nette ſtem, van yder wiert gepreſen,
Die ſong een wijl alleen, die ſong een klugtig liet,
Dat aen een ouden man een jonge vrijſter riet.

MEY-LIEDT,

VOYSE:

Puis que de vivre ſans aimer.

O Schoonſte die men vinden mag,
O glans van onſe landen,
Al ben ick kolder als ick plag,
Gy doet mijn herte branden.
Al is de winter ſonder kruyt,
Noch ſchiet er wel een bloempjen uyt.

Ick weet, gy zyt in volle jeugt,
En ick van oude jaren;
Maer noyt en is men ſonder vreugt,
Daer twee geliewen paren.
Twee herten eens in rechte min,
Dat brengt gewiſſe vrientſchap in.

Wat vrijſters zynder beter aen
Als die een out man trouwen?
Haer ſin die wort in all's gedaen,
En 't zijn de liefſte vrouwen.
Waer jeugt en wysheyt t'ſamen paert,
Daer heeft de trou haer rechten aert.

Een jongeling is byſter wilt,
Hy kan ſchier nimmer ruſten:
Syn woelig hart is noyt geſtilt,

En hilt tot nieuwe luſten
't Is ſeldſaem wat een grillig bloet
In jong en domme ſinnen doet;

Maer die ſijn rype jaren heeft,
En gaet niet elders mallen,
De liefſte krygt al wat hy heeft,
Hy doet haer wel-gevallen.
Een paert dat nu is grys van hayr,
En heeft van hollen geen gevaer.

Gebreeckt'er aen een out man iet,
Vermits ſijn ſwacke leden,
Hy ſchenckt, hy koopt, hy looft, hy biet,
Hy voegt hem na de reden,
De liefd heeft ſlag een open hant,
Dat is den aert van reynen brant.

Gy dan, ô ſchoonſte die men vint,
Veracht geen oude jaren;
Al draeg je niet geduurig kint,
Gy ſult te beter varen
Het lant by wylen eens gebraekt,
Wert by den lant-man niet gelaeckt.

Na dat de Sanger ſweeg ſoo liet Caſſander ſpeelen,
En weder over-hant vernam men ſoete keelen.
Doch Cnemon daer ontrent die ſach den handel aen,
Tot ſijn beroerde geeſt in hem begon te ſlaen.
Hy is uyt enckel ſpijt ter zijden af-geweken,
Hy dicht een tegen-liedt en vry met harde ſtreken;
Het is hem ziel-verdriet, dat hem een grijſen baert
Ontrent de jonckheyt voegt, en wenſt te zijn gepaert.
Dies wat men ſeggen kan tot na-deel van de jaren,
En wat'er omme-gaet als oude lieden paren,
Drukt hy ten nauſten uyt, en brengt'et aen den dag,
Soo ſchamper als hy kan, ſoo vinnig als hy mag.

W At mach den drogert over-gaen?
Wat malt hem in de ſinnen?
Syn jeugt en vreugt die heeft gedaen,
En noch ſoo wil hy minnen.
Vrient, daer ſich toont een gryſen baert
En heeft het vryen geenen aert.

Een vonckje levens, ſonder meer,
Dat ſpeelt u in de leden.
Ick weet uw kracht is wonder teer,
Uw ſtelt u doch te vreden,
Een kaers die in de pijpe brant
En was noyt air lig minne pant.

Om 't weynig koren dat u reſt,
[illegible] sy een mouden bouwen
[illegible] dieu zyt, 't is alderbeſt,
[illegible] de jonckheyt trouwen.
[illegible] dient out wanneer hy vryt
[illegible] ſpel vereyſcht een ſoeter tyt.

Het minnen is maer voor de jeugt,
Die paſt het geeſtig mallen,
Gy, laet de jonkheyt hare vreugt,
Van u en wil 't niet vallen
Het Hof en Raetshuys, lieve vrient,
Is recht dat oude lieden dient.

Een oudt ſoldaet en voegt niet wel,
Hy mocht al beter ruſten
En uwn ſoo dient gerimpelt vel
Voor groene maegde-luſten
De Minne god gelyckt een kint,
Het dient oock jonck al wat'er mint.

Een dorre ſteel heeft niet gemeens
Met verſch ontloken roojen.
Al ſchynt de ſon des winters eens,
't En zyn maer korte pooſen
Als iemant op ſijn laerſen piſt,
't Is tyt dat hy ſijn boeltjen miſt

H[illegible]t ſchimplied trof den man, hy woud'et wederleggen,
M[illegible] daer is geen gehoor al meynt hy veel te ſeggen:
Noch riep hy Cnemon toe, Hoe vinnig dat je zijt,
Dit is een ware ſpreuck beveſtigt van den tijt:
En wilt den naem van arm noyt aen de lieden geven
Die niemant ſchuldig zijn en ruſtig konnen leven:
Geeft ook den naem van out [illegible] een wacker man
Die, ſchoon hy jaren heeft, [illegible] reppen kan.
De jeugt is maer een vlam in haeſten op-geresen,
Die licht tot aſſen wert, en krijgt een ander weſen,
Gelijck een ſtoppel-vyer. Eer dat hy vorder ſprack,
Soo rees'er heel een geſchal dat hem de reden brack
Want als de looſe gaſt ſijn deuntjen had geſongen,
Soo wert de goede man gegeeſſelt van de tongen,
Beſpot van al het volck, belacchen van de jeugt,
En ſtraks wert hem de geeſt verlaten van de vreugt.
En na ſoo wrange gal op hem was uyt-geſpogen,
Soo wort hy met'er daet als binnen hem getogen;
Een ſchilt-pad aen-geraeckt, als ſy verreyſen wil,
Die kruypt dan in haer ſchelp, en hout haer gangen ſtil
Hy ſtont een wijl en keek, als met de doodt bevangen,
En voeld' in ſijn gemoet verdriet en harde prangen.
Hy gaet ten leſten heen en raetſlaegt langen tijt,
Of hem de jonge Maegt oock verder dient gevrijt
Doch naer hy met beſcheyt ſijn kragt heeft overwogen,
En wat in dit geval ſijn ſchouders dragen mogen,
Soo quam ſijn droef gemoet ten leſten tot beſluyt,
En berſt met herten-leet in deſe woorden uyt:
O waer ick nu ter tijt, gelijck ick plag te weſen,
Doen my de ſoetſte jeugt en alle vrouwen preſen,
Doen ick was aengenaem alwaer ick immer quam,
En dat een Nymphe ſelfs in my vermake nam;
Soo mocht ick deſe Roos tot mijnen troost genaken,
En mijn bedroefde ziel in haren glans vermaken:
Maer dat en is niet meer, mijn jeugt die is gedaen,
En is gelijck een damp in haeſten weg-gegaen
Wat ſal ick nu ter tijt met ſpel en liefde moeyen?
Dat laet ick giſten doen die noch in krachten groeyen
Och! als ick maer en ſie op deſen grijſen baert,
Dan acht ick my onnut om meer te zyn gepaert.
Hoe ſtrijdig is de menſch oock in ſijn eygen ſinnen!
Hy ſiet wat hem misſtaet, maer kan het niet verwinnen,
Hy ſiet wat reden eyſt, en wat de tucht gebiet,
Maer ſchoon of hy het weet, hy doet'et echter niet.
My is genoeg bekent wat ick behoor te weten,
Noch kan ick even-wel het mallen niet vergeten:
Ick hou dat my voortaen geen jonge vrou en piſt,
Noch blijf ick aen het werck met al de ſinnen vaſt.
Ick male ſonder ruſt, onſeker wat te maken.
Dan wil ick van haer zijn, en dan tot haer genaken:
Ick ſta met dit gemoet geduerig in verſchil,
'k En weet niet wie ick ben, of waer ick henen wil

Wanneer de jaren gaen, en dat de krachten wijcken,
Soo kan geen liefde meer aen eenig menſch gelijcken,
Want daer een out geſel doet jonge lieden werck,
Daer wort hy van het bed gedragen na de kerck.

Nu vaert wel loſſe drift van mijn verdwaelde ſinnen,
Vaert wel verdrietig mal, en dit ontijdig minnen,
Vaert wel, ô leſte ſtuyp van dit ellendig vleyſch;
Ick wil van nu voortaen gaen leven na den eyſch,
Gaen leven na den aert van mijn verloope jaren,
Die my ſchier even-ſtaeg haer ſwackheit openbaren,
My ſeggen wat ick ben, en wat ick weſen ſal,
En dreygen deſen romp als met een ſtagen val.
Ick ſie dit kranck geſtel, en mijn verſwackte leden
Staen van de bleecke doodt in haeſt te zijn beſtreden,
En noch gevoel ick brant Ey wat een ſeldſaem werk!
Mijn lijf is wonder ſwak, mijn vleeſch geweldig ſterk.
Maer ſchoon ick heden ſchijn in goeden ſtant te weſen,
Kan niet de minſte koorts, in haeſte op-gereſen,
Kan niet een ander quael my ſtorten in het bed,
En door een kleynen ſtoot my doen een groot belet?
En als mijn echte deel haer recht niet ſou genieten,
Sal ick dan niet terſtont een vrou-bedrieger hieten?
Ach! ſoo dat ongeval my eens te deele viel,
Ick waer op eenen nacht een lichaem ſonder ziel.
'k En wou, na dit verwijt, geen uur op aerde leven,
Maer ſou my tot de doodt gewillig over-geven,
En ſijgen in het graf, en tot een kort beſluyt,
Ick blies in haren arm mijn droevig leven uyt.

Ick laet dan, jonge bloem, ick laet uw ſchoonheyt blijven,
Maer ſal my lijcke-wel uw vrient en dienaer ſchrijven,
Uw vrient en dienaer zijn, en hier en over-al,
Soo lang in deſe borſt een adem ſpelen ſal.
Het is een grooter helt die ſijn vervoerde ſinnen
Kan houden onder dwang, en krachtig overwinnen,
Als die een machtig ſlot of heir kan neder-ſlaen;
De deugt en wijsheyt ſelfs en kan niet hooger gaen.
O gy die deſen romp te ſamen hebt gebonden,
En doen het u beviel op aerden hebt geſonden,
Ick danck u voor den tijdt aen my wel eer verleent,
Ach! die is wech-gegaen, eer ick't had gemeent.
Ick hebbe nu geleeft tot aen de tſeſtig jaren,
Al ſchier gelijck een droom in haeſten wech-gevaren,
Mijn baert is wit-gepluckt, mijn hair ten vollen grijs,
Gy die my jaren gaeft, maeckt oock mijn ſinnen wijs:
Bevrijt mijn grillig hert van dit ontijdig mallen,
En laet geen dorren halm in groene luſten vallen,
Laet my niet metten geeſt in dit geſtaeg verſchil,
Maer gy die neemt de daet, beneemt my oock den wil.
Hy bad na dit geval, en wenſchte menig-werven
Dat wat na vrouwen trekt in hem nu mogt verſterven,
Dat wat een man gelijkt mocht leggen ſonder-kragt,
Vermits hy ſich ontſeyt de vreugde van de nacht.
En t'wijl om dit gepeys ſijn droeve ſinnen ſweven,
Soo kreeg hy als een walg van al ſijn vorig leven:
Soo dat hy alle vreugt en jonge lieden ſchout,
En ſtelt hem in den ſtaet om noyt te zijn getrout.
En om niet wederom in dit gewoel te raken,
Soo deed' hy ſeker liet op deſen handel maken,
Dat quam hem op de tong en ging hem uyt den mont,
Soo tas hy binnen hem ſijn geeſt onruſtig vont.

L I E D T.

Voyse: Faut il qu'une beauté mortelle.

O Godt, ſal ick noch langer klagen?
Sal ick noch langer treurig zijn,
Vermits een bitter ſoet fenyn
Komt aen myn hert geduerig knagen?
O mijn Godt, o Schepper mijn;
O Godt beſit mijn hert alleen!

Ick heb aen ſchepſels deel gelaten,
Van dat aen Godt me hoogſte goet
Myn ziel voor eeuwig geven moet;
Maer nu wil ick de wereldt haten,
En worden met den Schepper een,
O Godt, beſit myn hert alleen.

Al wat de jeugt heeft konnen geven,
Al wat de wereldt blydſchap hiet,
Al wat het vleys voor luſten biet,
En paſt niet op myn verder leven.
In u is trooſt en elders geen,
O Godt, beſit myn hert alleen.

Al wat ick immer heb genoten
Van dat het vleet te voorſchyn bracht
Of dat myn ydel hert bedacht,
Is als een ſtroom voor-by geſchoten,
Soo dat ick nu myn vreugt beween,
O Godt, beſit myn hert alleen.

In ieder menſch plag iet te weſen,
Daer op dat hy ſijn herte ſet,
En ſijn verſtompte ſinnen wet;
O Heer, weeſt dit in my na deſen,
En maeckt ons uwen Geeſt gemeen,
O Godt, beſit myn hert alleen.

Wat kan voort aen myn geeſt vermaken?
Voor my 'en acht geen luſten meer;
Weeſt gy alleen myn blydſchap Heer,
Laet uwen troost myn ziel genoken
En ſegen tot mijn innig bien,
O Godt, beſit myn hert alleen.

Myn hayr nu grijs van lange jaren,
Dat klopt als ſtaeg aen myn gemoet,
En ſpreeckt als tot myn innig bloet:
Laet vreugt en luſt, en jonckheyt varen,
Al dat en hadje maer te leen.
O Godt, beſit myn hert alleen.

Het recht vermaeck, en luſtig weſen
Dat is tot uwe rechter-hant,
Geen menſch die elders ruſte vant;
Want al die vleeſch en werelt preſen,
Zijn wech verſlingert als een ſteen,
O Godt, beſit myn hert alleen.

Aen u wil ick myn korte dagen,
Aen u wil ick myn leſten tyt,
Aen u wil ick in ware vlyt
Myn ziel en lichaem over-dragen;
En mits ick dit van herten meen,
O Godt, beſit mijn hert alleen.

Daer was doen op het Rijck een heete lucht gereſen,
En **Rhodope** die ſocht alleen te mogen weſen;
Sy wou met haer gemoet gaen treden in beraet,
Wat dat haer nu te doen en wie te kieſen ſtaet
Haer Vader had een Slot aen Thebes veer gelegen, (a)
Daer toe was haer gemoet op deſen tijdt genegen;
Sy dan met haer gevolg begeeſt haer op de reys,
Maer hout haer beſig hert geduerig in gepeys.
Daer was een friſſche beeck die uyt den Nijl geſproten
Quam nevens 't Ridder-huys tot in den Hof geſchoten,
Hier was haer vaders luſt, hier toeft hy menig vrient,
En hier door wert de ſtadt en menig huys gedient.
Een tack van deſe vliet die quam met koele ſtroomen
Geſlingert door het landt tot midden in de boomen,
Hier gaet de jonge maegt haer ſetten in het groen,
En liet haer opper-kleet van hare leden doen
Sy maekt haer voeten bloot, en ſtelt haer om te baden,
Maer dieper in te gaen en voutſe niet geraden.
En t'wijl haer Kamer-meyt haer teere leden waſt,
Siet daer een Adelaer die na haer ſchoenen taſt
En of haer maegden ſtaen, en op den vogel krijten,
En ſoecken met gebaer den Arent wech te drijven,
Noch grijpt hy verder toe, en met een ſnellen vlugt.
Soo ſwiert hy met den roof tot boven in de lugt.
Sy (om dit vreemt geval in haren geeſt verbolgen)
Sent ſtrax haer knechten uyt, en laet den Arent volgen;
Maer ſiet, de vogel ſweeft vry hooger als ſy plag,
Tot dat geen menſchen oog hem meer bereyken mag.
Hoe ver de jongens gaen met onvermoeyde gangen,
Sy keeren wederom en hebben niet gevangen,
Het dier dat is gegaen. Wat kander niet geſchien,
Men kan, alwaer men ſockt, geen ſchoen of Arent ſien.
Als Rhodope verſtont den uyt-gang deſer ſaken,
En datſe niet en kan tot haren ſchoen geraken,
Soo ſtelts' uyt haren ſin het ſeldſaem ongeval,
En denckt dat ſy wel haeſt een ander maken ſal.
De vogel onder-dies is hooger op-gevlogen,
En even met den buyt een verren wech getogen,
Tot hy ten leſten quam te Memphis in de ſtadt, (b)
Alwaer de Koning ſelfs gelijck als Rechter ſat
(Het was een out gebruyk, dat, als de Vorſten quamen
En van den burger-twiſt, als rechters, kennis namen,
Dan niet in eenig huys, maer in het open velt
Het oordeel wert geraemt, en 't vonnis in-geſtelt.)
Als hier de vogel quam, ſoo ging hy lager dalen,
En bleef een wijle tijts ontrent de vierſchaer dwalen,
Nu gins dan wederom, nu ras dan weder ſtil,
En niet een menſch en weet waer dit al henen wil.
Ten leſten, ſoo het ſcheen, nu moede van te mallen,
Soo laet hy ſijnen roof van boven neder-vallen,
Maer ſonder iemants leet, en buyten alle noot;
Want ſiet! den Koning ſelfs ontſing hem in den ſchoot.
Stracks ſiet men al het volck tot haren Vorſt genaken,
Nieus-gierig om te ſien de gronden deſer ſaken,
Nieus-gierig om te ſien wat dat de vogel brengt,
En wat ſoo gragen dier aen haren Koning ſchenckt.
Een Raets-heer by den Prins dien eygen tijt geſeten,
Is wonder ſeer begaen om dit geheym te weten
En mits hy ſchemer-oogt ſoo greep hy ſijnen bril,
En ſocht met grooten ernſt wat dit beduyden wil.
Doch eer hy recht bekent wat neder is gekomen,
Soo was de goede man als buyten hem genomen:
Dies riep hy overluyt met op-getogen ſin,
Mijn Heeren, let'er op, dit heeft een wonder in.
De Koning taſt het aen, dat neder is geſegen,
Om recht te mogen ſien wat hem daer is gekregen:
En als hy dit geſchenck met hant en vingers raeckt,
Soo is't een vrouwen ſchoen wel aerdig toe-gemaeckt:
Een ſchoen aen alle kant geſchildert met de naelde,
Waer op de jonge Vorſt ſtont langen tijt en maelde,
Hy ſiet'er zijde-werck en dun-getogen gout,
Dat hem een ruyme wijl de ſinnen beſich hout.
Hy ſiet'er boven in, hy ſiet'er ſchoone boomen,
Hy ſiet'er, ſoo het ſchijnt, het roeren van de ſtroomen,
Hy ſiet'er in 't verſchiet verheven rotſen ſtaen,
Die ſtijgen in de lucht, en tot den Hemel gaen.
Maer als hy naderhant, met wel-bedachte reden,
Het aerdig meeſter-ſtuck wat nader gaet ontleden,
Vernam hy dat het werck niet in het wilt en ſweeft,
Maer dat'et ſijn beſcheyt en diepe gronden heeft

(a) De ſtadt Thebæ lag op een arm van de rivier de Nijl genaemt, als noch by de oude Landt-Kaerten van Ægypten te ſien is.

(b) Memphis was eertijts de Hooft-ſtadt van Ægypten, nu Cajo genaemt.

Want als hy eerst den rant gaet nader overmercken,
Hy siet'er harten op, hy siet'er wilde vercken,
Hy siet'er jagt getuyg, hy siet'er op een ry
Veel bracken na den eysch en felle doggen by:
Hy siet in grooten ernst, hy siet Diana volgen,
Die roept, gelijk het schijnt, en toont haer als verbolgen,
Om dat het maegde-rot niet rasser aen en koomt,
En voor een vinnig swijn, en sijne tanden schroomt.
Dit stuck wert van den Vorst met hogen lof gepresen,
Hy meynt sich in het bosch of op het velt te wesen,
En dat, vermits de jagt, door soo een aerdig beelt,
Hem door het gansche breyn en al de sinnen speelt.
Maer als het opper-deel by hem wort overwogen,
Soo wort sijn grage ziel als buyten hem getogen;
Hy siet aen d'eene kant hoe sich Diana wast,
En hoe het maegde-rot op haren diensten past:
Hy siet de Nymphen selfs tot aen haer naeckte lijven,
Hy siet de jagt-Godin met schoone doecken wrijven;
Hy siet'er, en hy schrickt, uyt vreese van gevaer,
En voelt hem even soo, of hy Acteon waer
Maer als hy keert het werck om alle ding te weten,
Soo vint hy Cadmus neef, die leyt daer al verbeten,
Hy siet Melampus staen sijn alderliefsten hont,
Die sit hem op het lijf en bijt hem in den mont.
De droeve Jongeling die schijnt hem aen te spreken,
Maer vint dat sijne stem sijn knechten is ontleken:
Hy siet Diana staen, die toont haer als verblijt,
Om dats' in sijn verdriet mach koelen hare spijt.
Hy siet ter sijden af haer blijde Nymphen danssen,
Hy siet haer al gelijck geçiert met groene kranssen.
Om dat hy was gevelt, en niet meer sien en mag,
Die met een dertel oog haer naeckte leden sag.
De Vorst op dit gesicht die voelt sijn geest verrucken,
Hy siet aen alle kant, hy let op alle stucken,
Hy let oock op het lint dat in het schoentjen stack,
En hoe een kleyn gedicht als tot den Leser sprack:

Laet geen oog te verre schieten,
Want het kan tot quaet gedien;
Watje niet en moogt genieten,
Dat en hebje niet te sien.

De letter was geçiert met wonder schoone swieren;
Met seldsaem bosch-gespuys, en onbekende dieren,
Met Nymphen hant aen hant, met Satyrs aen den rey,
En waer een ploye viel een peerel tusschen bey.
Het schrift dus af-gemaelt en konde niemant lesen,
Of 't lint moest op den schoen eerst vast gebonden wesen:
Maer als na rechten eysch het leer was toe gedien,
Dan sag men op een ry de schoone letter staen
De Vorst in dit gesicht en weet niet wat te peysen
Hy voelt sijn gansche ziel door al Ægypten reysen,
En soecken na de Maegt, die met soo netten hant
De werelt heeft vereert met soo een edel pant.
Ten lesten vangt hy aen in sijn gemoet te spreken,
Wat hant heeft dit gemaeckt? wat vinger dit gesteken?
Wat voor een snege ziel heeft dese vont bedacht?
En op soo kleynen plaets soo grooten stuk gewracht?
Hy die maer eens ontdekt de klauwen van de leeuwen,
Al siet hy schoon het dier niet voor hem sitten schreeu-
Bevint noch evenwel, ook uyt het minste lit, (wen,
Wat voor een grousaem beest dat in de ruygte sit.
Ick houde dat het lijf aen dese ziel gegeven,
Daer soo een edel hert gewoon is in te leven,
Moet ja een schepsel zijn soo boven-maten schoon,
Dat ick het waerdigh acht een Koninglicke kroon.
Hier op speelt hem de geest, en kan hem niet versaden,
Alleen is hy beducht en wonder seer beladen;
Waer sy te vinden is, en waerse woonen mag,
Die, sonder haer te sien, in hem versegelt lag.
Hy sent gesanten af, die uyt geheel Ægypten
En al het naeste landt de netste vrijsters kipten,
Op dat hy vinden mocht dat hy van herten socht;
Als hem het Maegde-rot sou wesen t'huys gebrocht.
De Jager van den Vorst die wort'er toe gekoren,
Om door een sneeg beleyt de sake na te sporen:
En mits hy door het Rijck nu lang gereden had,
Soo quam hy op het lest te Theben in de stad.
De meester van het huys, daer in hy was getogen,
Onthaelt den Hoveling met alle sijn vermogen,
Hy voegt sich nevens hem, al waer hy immer ging,
Hy leyt hem over-al, en toont hem alle ding.
En t'wijl hy sag de stad in haer volkome leden,
Soo quam hy voor het huys van Rhodophe getreden,
Daer vont hy dat de deur met roosen was geciert,
En dat'er groen gewas om al de vensters swiert:
Daer vont hy dat de stoep met meyen is besteken,
En ick en weet niet wat vol soete minne-treken,
Daer vont hy bloem-gewas aen alle kant gegoyt,
En oock de straten selfs met roosen over-stroyt.
Als dit Archites merckt, soo vraegt hy wat de kruyden
En wat daer voor de deur het stroysel wou beduyden:
De waert op dit versoeck versweeg den Joncker niet,
Maer seyt in ronde tael al wat'er is geschiet.
Hy seyt dat Rhodope heeft seven jonge-lieden
Die al in grooten ernst haer trouwe komen bieden,

En dit'er volle macht de Vrijster is gejont,
Te kiesen uyt den hoop die haer te sinne stont
Hy seyt hoe dat de jeugt, als met de gansche leden,
Heeft werder hart geswetst, en onder een gestreden;
En dat noch yder doet wat hy bedencken kan,
Om door getrouwen dienst te werden haren man.
Hy seyt dat onder dies by al de jonge luyden
Hier deure wert bestroyt met vers-geplukte kruyden,
En dat haer gansche stoep met roosen was gekroont,
Vermits een yder hoopt van haer te zijn geloont.
Architês kan sijn hert niet langer wederhouwen,
Hy seyt, het waer hem eer de Vrijster aen te schouwen,
Hy seyt noch boven dat, indien het mag geschiên,
Dat hy de Juffer wenscht oock heden eens te sien.
De waert, niet onbewust hoe vry sy plag te leven,
Heeft stracks den vollen loop aen dit versoeck gegeven:
Hy sent een dienaer uyt, die bootschapt aen de Maegt
Dit haer besoeck genaeckt, indien het haer behaegt.
Sy vry, gelijckse plag, en sonder iet te schromen,
Laet op den staenden voet Architês binnen komen,
Sy biet hem goeden dag, sy toont hem bly gelaet,
Niet sprong van de kunst of van een soeten praet.
Hy, op dit goet begint, wat nader in-getreden,
Besiet de jonge Maegt, besiet haer frissche leden,
Besiet haer wacker oog, besiet haer rooden mont,
En hoe dit alle ding haer wel en geestig stont
In al dit schiep de man een wonder groot behagen,
En heeft daerom het oog noch verder om-geslagen,
Hy siet benevens haer een raem gespannen staen,
Daer seker cierdig werck was onlangs op-gedaen.
Hy let waer heen het streckt, en sonder meer te vragen
Hy siet een open velt, hy siet Diana jagen,
Hy siet een eensaem wout, daer op Actæon stont
Juyst doen hy in de beek de naeckte Nymphen vont.
Maer hoe de Jongeling wert in het lijf gebeten,
En van sijn honden selfs als wilt-braet op gegeten,
Daer van is maer alleen een rauwe schets gemaeckt,
Met gout niet overkleet, van syde niet geraeckt
De Joncker niet-te-min die kan genoegsaem mereken,
Dat aen het edel stuck noch verder is te wercken:
Dies na dat hem de Man een weynig heeft bedocht,
Soo vint hy met'er daet dat hy nu lange socht.
Hy denkt dat ja de schoen by sijnen Prins gevonden,
En die hem uyt de lucht is seldsaem toe-gesonden,
Is even dus gewrocht, en dat het waerde pant
Komt van gelijcke kunst, en al van eender hant.
Hy wil na dat gelicht niet meer in twijffel hangen, (gen,
Hy roept een trouwen knegt, en laet het schoentjen lan-
En siet! die nu het werck en dan de schoen bekeeck,
En vont noyt eenig ey dat soo een ey geleeck.
Hier op was 't dat de man hem na de jonkvrou wende,
En toont het aerdig stuck, en vraegt of sy het kenden:
Sy antwoort, edel Heer, wiens kan dit maecksel zijn?
Als ick het lestmael sag doen was het schoentje mijn.
't Is hier in huys gewrocht, en over weynig dagen
Door seker ongeval uyt mijnen Hof gedragen,
En op dat u het stuck mach werden openbaer,
Komt oordeelt met bescheyt, hier is het weder-paer.
De schoen, die gy vertoont, daer heb ick op gesteken
Hoe dat de jagt-Godin haer is gewoon te wreken,
Wanneer een dertel oog haer lijf genaken derft,
En hier uyt rees de feyl waerom Actæon sterft.
De schoen dien ick bebiel, daer op heb ick getogen
Hoe Phœbus in de min van Daphne wert bedrogen,
Want t'wijl hy na de maegt met grage vingers tast,
Soo grijpt hy anders niet als slechts een groenen bast,
Een nieu-gewassen hout; en tacken van Laurieren,
Bequaem om een hooft, als om een bed te cieren:
Met dit en ander werck, dat jonge lieden maeckt,
Heb ick het gansche stuck ten vollen op-gemaeckt.
Als dit Architês hoort van Rhodope verhalen,
Soo laet hy sijn gesicht een weynig verder dwalen,
En t'wijl hy stiet het oog ontrent het aerdig lint,
Soo is 't dat hy een vaers daer op geschreven vint:

Vrijers, wilt geen maegt verrassen,
In de stadt, noch op het velt,
Kracht en kan geen minnaer passen,
Hier dient liefde, geen gewelt

De man die stont en keeck, onseker wat te [illegible],
Hy siet'er schoone kunst, hy siet'er soete [illegible],
Hy siet in sijn gemoet, hy weegt het vreemt [illegible]
En denckt wat van de maegt ten lesten worden [illegible]
Hier op begon hy dus. Wat sal ick langer peylen?
Sy, wiens dit schoentjen is, die moet na Memphis reysen;
Na Memphis daer de Vorst van hoog-gedugte magt
Niet my of mijn gevolg, maer uwe schoonheyt wagt
Na Memphis! sey de maegt, wat heb ick doch bedreven,
Dat ick hier niet en mag in vrede blijven leven?
Ick ben van stillen aert, en geensins hoofs gesint,
Ick ben oock boven dat mijns vaders eenig kint.
Wilt gy het weder-paer van dit borduersel hebben,
Of eenig schoonder werk van mijn geschickte webben,
Het is voor uwen Vorst al wat ick aerdig ken,
Laet my slechts maer alleen daer ick op heden ben
Architês wederom: 'k En wil geen moye dingen,
'k En meyn noyt jonge maegt haer cierselat te dwingen
Het is ook, frissche blom, om geen borduerde schoen,
Het is den grooten Vorst om u alleen te doen
Gy, wat ick bidden mag, en wilt toch geensins schromen,
Al wat u seldsaem schijnt dat sal ten besten komen:
Gaet segt uw Vader aen dit wonderlick geval,
Ick weet dat hy het stuck niet tegen wesen sal.
Eylaes! de jonge ziel die is geheel verslagen,
Haer tranen bersten uyt, en sy begon te klagen:
Haer Vader komt'er by, en hoort den rechten gront,
En hoe dit seldsaem stuk ontrent den Koning stont.
Architês vordert werck, hy doet sijn paerden komen,
En heeft in sijn Caros de Vrijster op-genomen,
Oock Alcon nevens haer: en, naer een kort besluyt,
Soo tijt hy op de reys, en flucks ter pootten uyt.
Daer woelt de gansche stadt. De Vrijers boven allen
Die komen met gedruys te samen aen-gevallen,
De Krijgsman voren uyt, den Degen in de vuyst,
Hy vraegt aen alle kant, waerom de maegt verhuyst.
Hy vraegt, wie sich vermeet de Juffer aen te raken,
En door de gansche stadt soo veel gewoels te maken.
Hy dreygt met vollen mont, en met een fier gelaet,
Wie van de Vrijster komt of na de Vrijster gaet.
Maer als hy Rhodope sag op den wagen setten,
En dat haer Vader selfs het niet en kon beletten,
En dat veel Hoofs gevolg ontrent Architês stont,
En dat men over al des Konings wapen vont
En dat een yder sweeg, en niet en dorste spreken,
En dat de Rechters selfs, en al de machten weken,
Doen sloeg hem sijn gemoet tot aen sijn bange ziel,
Soo dat hy van het leet by na ter aerde viel
Noch gaet het Vrijer-rot sich echter toe-bereyden,
Om met een grooten sleep haer uyt te mogen leyden:
Maer niemant van den hoop en weet'er yder daet
Waer dit al henen wil, en wat'er omme-gaet
Veel meinen dat de Vorst om haer heeft laten stueren,
Vermitsse kunstig is en geestig kan bordueren,
En dat de jonge Prins begeert een aerdig pant,
Wiens roem sal mogen gaen door al het naeste lant
Een tweede, dat de Vorst, vermits haer geestig singen,
En datse was begaeft met duysent soeten dingen,
Haer over-brengen liet in Menphis hoog gebou,
Op dat hy van haer stem vermaeck genieten sou
Een derde, dat de Prins haer wou voogdesse maken
Van al het naelde-werck, van al het Linne-laken,
Het zy van sijnen disch of van sijn eygen bedt,
Vermits dat Rhodope is uytermaten net
Een yder seyt het sijn, en meest de jonge lieden;
Die meynen, schoon men siet dit vremde stuk geschieden,
Dat even dit vertreck, en onverwacht geval,
Haer lang-verhoopte trou niet tegen wesen sal
Dat ja (nadien de Vorst de kunste plicht te loonen)
Hy meer als aen de maegt sijn gunste sal betoonen,

De

De reys van Rhodope hem dienstig wesen kan
Die sy na desen tijt sal noemen haren man.
De Raets-heer sweeg'er op, en liet de Vryers woelen,
Vermits hy in sijn hert is anders van gevoelen,
Dies seyt hy op het lest· Dees' hoop is enckel waen,
Hoort, vrienden, met een woort, de Vrijster is gegaen.
Gy mocht van heden af haer wel verloren schrijven,
Want komtse by den Prins sy moet'er eeuwig blijven,
Ick ken den jongen Vorst, hy is van desen aert
Dat hy geen schoone vrou, of aerdig linnen spaert.
Haer stem sal aen den Vorst den lust niet konnen blussen,
Hy sal oock in den sang haer soete lippen kussen:
En krijgt hy eens den smaeck van soo gewenschten soen,
Wien is'et onbekent wat hy sal willen doen?
Of komtse maer een reys des Konings bed besorgen,
Sy blijft'er voor gewis tot aen den lichten morgen.

En waerom meer geseyt? cy voegt u na den tijt;
Want na dat ick'et sie, wy zijn het voordeel quijt.
Als ick nu raden mocht, wy souden ons bereyden
Om sonder vreemt gebaer van haer te mogen scheyden.
Een die in stilheyt lijt een droevig ongemack,
Versoet het bitter leet, en breeckt het lastig pack.
Het bof dat heeft'et in, men moet'er onrecht dragen,
Ook sonder tegen-spraeck, en sonder yet te klagen,
Ja met een danck-heb toe En wie het anders doet,
Dien is noch onbekent hoe dat hy leven moet.
Wanneer men hinder krijgt, en niet en kan vermijden,
Dat moet men met gedult, en sonder morren lijden
En waer een hooger macht ons voorstel tegen gaet,
Een plaester van gedult dat is den besten raet.
Met dit en meer gesprecks soo korten sy de wegen,
En komen in het dal daer Memphis is gelegen:
Hier rent in aller yl een looper vooren uyt,
Die boodschapt aen den Prins de komste van de Bruyt.
De Vorst, als hy haer sag, en vont hem niet bedrogen,
Hy vont dat sijn gemoet hem niet en had gelogen,
Hy sag met herten-lust, hy sag het aerdig beelt,
Dat hem nu lange tijdt door al de sinnen speelt.
Hy seyt, dat hy de Maegt en haer volkomen wesen
Inwendig door gepeys te voren had gelesen,
En dat hy nu ter tijdt haer even soo bevont,
Als sy van eersten af in sijn gedachten stont.
O liefdes tuymel-geest, en vreemde minne-vlagen,
Die wat men noyt en sag aen yemant doet behagen!
Hier gaet de regel los, die ons heeft wijs gemaeckt
Dat niet als door het oog ons herte wert geraeckt.
Doch als men Rhodope ontrent den Koning leyde,
Soo ging het even soo gelijck de Raets-heer seyde;
De Vorst die nam haer aen, en uyt een gullen sin
Noemt hyse sijn Gemael, en waer de Koningin.
Maer als de Dichter sag sijn hoope wech-genomen,
En dat hy nimmermeer sijn wensch en sal bekomen,
Doe sloeg sijn droef gemoet tot aen sijn diepste ziel,
Soo dat hy met den geest in dese klachten viel:
O doodt, moordadig spook, besluyt mijn treurig leven,
Daer is geen droever hert by niemant oyt beschreven,
Als in dit lichaem woont, en in mijn boesem woelt,
Ach noyt en heeft'er mensch soo diepen leet gevoelt.
Mijn hert smelt als een Was, en al mijn binnekragten
Die voel ick in den angst, gelijck als snee, versmagten:
O Styx, uw swarte poel en kent geen meerder pijn,
Als van sijn tweede ziel berooft te moeten zijn
Hoe! sal de roode mont, die ick eens plag te kussen,
Voortaen den heeten brant aen hoofsche Jonckers blussen?
Sal haer snee-witten arm, en rechte minne-bant,
My laten in den druck, en koelen vreemden brant?
Och of'er nu een schors mijn aensicht wou bedecken,
Of dat'er quam een rots mijn leden overtrecken,
Soo waer ick hout of steen, en ick en voelde niet
Wat droeven herten-leet my door de sinnen schiet.
Och of ick als een wolf mocht in de bosschen huylen,
Of woelen als een beir ontrent de naere kuylen:
Och of ick als een leeu mocht brullen in het velt,
Soo ware nu ter tijdt mijn herte niet gequelt.
Of soo ick even dan mijn smerte mocht gevoelen,
En dat geen duyster bosch mijn vlamme sou verkoelen,
Soo wild' ick mijn verdriet gaen wreken aen den Vorst,
En door sijn herten-leet gaen koelen mijnen dorst.
Maer ick wil in geen boom, of steen, of rots verkeeren,
'k En wil geen wreeden aert van felle beesten leeren:
Ick wil op dese borst met stage vuysten slaen.
Tot dat ick op het lest in tranen sal vergaen,
Tot dat ick op het lest mijn ziel kom uyt te gieten,
Die even als een beeck sal op der aerden vlieten,
Een beeck, vol bitter nat, die in het naeste dal
Den naem voor alle tijdt van Cnemon houden sal.
En als een herders kint oyt daer sal komen spelen,
Of op een aerdig riet een geestig deuntjen quelen,
Dan sal de weder-klank, verweckt door mijn geklag,
Den naem van Rhodope staeg brengen aen den dag.
Dan sal den naesten berg uyt sijn verhole kuylen
Beweenen mijn verlies, en gansch verdrietig huylen;
Soo dat het gansche wout mijn droevig ongeval,
Soo lang men liefde kent, geduerig melden sal.
Maer ach! wat baet mijn druk? wat baet mijn angstig klagen?
Wat is'et of ick treur mijn gansche leven-dagen?

Mijn

Mijn leet staet vast geset, mijn lief die is gegaen,
Mijn ramp is sonder hulp, en blijft versegelt staen.
Och die noyt hebben mag dat al sijn geesten sochten,
Daer op sijn gansche ziel en al de sinnen wrochten,
Wat maeckt hy langer hier? wat doet hy in het vleys?
Hem is niet anders nut als slechts de leste reys.
Sijn rust is in het graf; want in het ydel leven
Daer wort hy, als een stroom, geduerig om-gedreven.
Hy is gelijck een schip dat sonder ancker drijft,
Dat staeg geslingert wort, en noyt in rust en blijft.
Wel aen dan Cnemon sterft. Hy wou noch vorder spreken,
Maer al het Hoofs gevolg dat was alree geweken,
En Rhodope verplaetst. Doch wat haer is gelchiet
Vermoet de Jongeling, maer hy en weet'et niet.
Daer stont het treurig rot verhart gelijck de steenen,
Een yder was bedroeft en niemant dorste weenen.
Maer dat hun meest verdroot en scheen een tweede doot,
Niet een van al den hoop en wort ter feest genoot.

KORTE t'SAMEN-SPRAKE,

op 't wijdtloopigh verhael van

R H O D O P E.

KORT BEGRYP VAN DE SELVE.

1 Uyt hoe lichten beginsel, en kleyne gelegentheyt, dickmael een houwel[illegible] [illegible] wordt.

2. Dat een vrouwe dient werk [illegible] om iemant te dienen, voor soo veel by een [illegible], maer oock voor soo veel by een man is van dusdanige ofte soodanigen beroep ofte gelegentheyt,

3 Houwelicken by lotinge, of diergelijcke middelen, of wel en behoorlicken toegaen.

4. Van gevallen, daer een oudt man met een jonge vrouw, of een oude vrouwe met een jong man, sich in trouwe verbint.

PHILOGAMUS

NEemt my ten besten af, waerde man, dat ick vrymoedelik tot u kome ingetreden, 't is nu al een geruymen tijt geleden dat ik doorgelesen hebbe alle de geschiedenissen aen my gelaten maer ick en hebbe de selve soodanig niet gevonden als ick van u op ons af-scheyt meynde verstaen te hebben, alsoo, in plaetse van dat ick hadde gemeynt te vinden, my voorgekomen is een bysonder trou geval aen Rhodope ofte Rhodopis, soo andere die noemen, en Psammetichus. Maer om op al het gene by my gelesen is uw bedencken te verstaen, en hebbe ick tot noch toe geen gelegentheyt konnen treffen, vermits ick u veeltijts soo besig hebbe gesien, dat ik u van dese ofte diergelijcke saken niet en hebbe willen vergen maer u tegenwoordig t'huys vindende, en sonder geselschap, soo wensche ick dat u ter deser tyt gelegen mochte wesen, onse vorige t'samensprake te hervatten. De borst is my soo vol van menigerley stoffe, dat my nauwelicks en kan weerhouwen van die dadelick voor u uyt te storten, oock eer het techt tyt is.

Soph. Ick geloove vastelick, jongeling, dat uw verstant sal gespeelt hebben op een ge bysondere trou-gevallen onlangs by u gelesen, en ick soude oock wel lust hebben met u daer van in 't breede te handelen: maer de geheele stant mijner saken is sedert onse laetste t'samen sprake soo gansch veraedert, dat ick daer toe geen tyt en kan geven, om verscheyde redenen die ick nu in 't bysonder u niet en sal verhalen. Insgelijcks weet ick dat ghy alle de geschiedenissen niet en hebt gevonden dier van ick u geseyt hadde, oock niet in soodanigen ordre gelijck ick die meynde te wesen, daer van ick u jegenwoordelik geen bescheyt meyne te geven, om geen tijt te verliesen. Even-wel soo het u gevalt wat te spreken van het laetste trou-geval by u gelesen, soo wil ick noch een weynigh tijts u het ore leenen. Laet ons daerom, soo het u gevalt, kort spreecken van die geschiedenisse, dewijle wy vry wat lange van de voorgaende hebben gehandelt.

Phil. De lanckheyt, waerde man, en heeft my niet verveelt, om alle de goede stoffe die ick daer in hebbe aengemerckt. Niet te-min soo weet ick dat het swaerste meest moet wegen, en daerom sal ick te vreden wesen, dat gy maer als met den vinger aen en wijst de bedenckingen, die gy in dit geval meynt dienstig waer genomen te zijn.

Soph. Soo gy u daer mede vernoegt, Philogame, soo wil ick haest gedaen hebben en om te beginnen, soo valt my dit voor eerst in, dat de goede Godt gansch wonderlick de menschelicke saken bestiert, en dickwils een houwelick laet te wege gebracht worden op kleyne voor-vallende gelegentheden en dat daerom geen jongeling of jonge deerne te seer bekommert en behoort te wesen over haer houwelick, schoon dat'er voor de hant geen uyterlijcke voor-teyckenen deshalven sich en schijnen te openbaren want door wat kleyns, en men weet schier nau hoe, wort de genegentheydt van iemant dickwils geroert, en oock vervoert. Als de tijt daer is, de minste oorsake is genoeg om een houwelick voort te brengen: en hier op dunckt my te passe te komen seker vaers van de Griecken ontleent, dat ick u verhalen moet.

ALs eertijts Griecken-landt wou groote blijdschap toonen, (a)
Soo was meest al het volck geciert met groene kroonen
Van klim, of rosmarijn, of met een roosen-krans,
En ging soo na den disch, of tot een blijden dans
Men sagh'er over-al geheele kramen setten
Van myrthe, thym, laurier en sachte violetten:
En als een jonge Maegt een kransje vlechten kon, (b)
Soo was't dat sy de kost met desen handel won
Al wie de roosen best te samen konde brengen,
En na den rechten eysch het loof en kruyden mengen,
Verkreeg dat al de jeugt tot haren winckel quam;
Nu hoort wat trougeval hier uyt sijn oorspronck nam.
Als Creon aen de mart een hurtjen quam besteden,
En ging ontrent het volck een weynig sich vertreden,
En sag wat yder bracht of daer te koopen stont,
Ten luste van het oog, of van een gragen mont;

(a) *De tota re Coronaria, è priscorum monumentis deductè eruta, vide praeclarum opus Caroli Paschalii regis Galliarum in sacro Consistorio consiliarii: ubi haec & alia, ex Graecis praecipue auctoribus compilata, diligens lector observabit.*

(b) Het maken van kranssen en kroonen was eertijts geen kleyne konste gerekent, dewijle niet alleen aen neus en oog vernoegen moeste worden gegeven, door goeden reuck, schoone couleuren en net voegen van de bloemen en kruyden maer mosten al het selve mede voor de gesontheyt dienstig wesen. Gelijck daer van geleerdelick heeft geschreven Carolus Paschalius boven geroert

Soo

[illegible] omtrent een aerdig dier vernomen,
[illegible] waer ter vente was gekomen,
[illegible] aerdig loof en nieu-gewassen kruyt,
[illegible] dienste [illegible] Megt, of van een jonge Bruyt
[illegible] een myrte-krans haer om het hooft gevlogten,
Met roosen tusschen bey, soo geestig alsse mogten,
Soo net, soo wel vermengt, soo hups in een geset,
Al had'er Flora selfs de sinnen op gewet.
De Jongman liet het oog omtrent de roosen dalen,
En wert terstont gewaer dat hem de sinnen dwalen,
Vry wijder als de kroon Hy dagt aen haer verstant,
En prees in sijn gemoet haer nette rechter hant.
Hy was in Venus net te voren noyt gevangen,
En had maer weynig hayrs omtrent sijn bolle wangen;
En daerom was de wulp in haeste [illegible]
Terwijl hy stont en keeck en op [illegible]
De liefde is klim gelijck; dat kan [illegible]
Sy wil staeg vorder gaen, en altijt [illegible]
En vintse dan een plaets die op haer [illegible]
Soo maecktse daer het valt haer [illegible]
Pop sag moy Trijntje gaen, en [illegible]
En Jorden hoorde Griet een kluchtig [illegible]
Maer Floor had Aeltje liet vermitte [illegible]
En hier uyt rees gevry, en yder kreeg een [illegible]
Waer stroo en swavel is, of diergelijke [illegible]
Daer siet men ligt een vuur van kleyne [illegible]
Voor een die luylebolt en hooft [illegible]
Om met het gansche lijf te vallen [illegible]

PHIL. Hadde de Grieckse jongeling (die in dit vaers Creon genaemt wort) en de Koning Psammetichus, een Hoedekramer geweest, soo wilde ick oordeelen, dat d'een en d'ander geen quade keuse gedaen hadde, in 't verkiesen van vrouwen, want Creon soude in dien gevalle, de bloemen en het vorder gewas van sijnen thuyn in kransjens hebben [illegible] veranderen, en alsoo tot voordeel brengen door behulp van de kroon maeckster sijn wijf Psammetichus soude door het bordueren van Rhodope sijn winckel hebben mogen stofferen maer voor een Vorstelick persoon was het, [illegible] al te slecht verkiesinge te doen van een echte Wijf, [illegible] een stuck [illegible] of priem-wercks by haer [illegible] gemaeckt, want sulcks en raeckt immers geensins een [illegible] Stact My dunkt van wijse lieden verstaen te hebben dat een ieder, die sich ten houwelick wil begeven [illegible] te letten, of soo een vrou mensch bequaem is [illegible] voor een wijf, in de gelegentheyt als een [illegible] achtbe oort te worden [illegible], of soo [illegible] dienstigh konnen wesen in de gestalte als een [illegible] als een Hoveling, als een Edelman, als een Raets heer, [illegible] als een Ambachts-man, als een Hovenier, [illegible] een Huysman, en soo voorts. Wat is uw antwoorde, waerde Man?

SOPH. [illegible] van de beste trou-bedenkingen die ik tot noch [illegible] hooren brengen en seeckerlick, indien de gene [illegible] hier op ernstelick wilden letten, sy [illegible] Dan wat onse Psammetichus aengaet [illegible] en het wort oock uyt het verhael van de [illegible] genomen, dat hy niet soo seer op het borduur-werck [illegible] (want soodanige vaerdigheden kunde hy [illegible] genoeg bekomen) maer dat hy [illegible] gedichten op [illegible] tot de gene die het selve [illegible] hadde, de wackerheyt van geest, en de netheyt [illegible] van de gene die daer mede besig was geweest, daer in heeft [illegible]-merckt; en dat hy alsoo met haer liefde is ingenomen geweest.

PHIL. Wel indien dit geval in dier voegen is toe-gegaen als gy [illegible] soo soude daer uyt volgen, dat iemant wel licht soude [illegible] op eene die hy noyt gesien en soude hebben. 't [illegible] aen de oude gansch seldsaem heeft geschenen

SOPH. Hoe jongeling, hebje niet wel van een verkiesinge in 't [illegible] van houwelick gelesen, daer men geen oogen toe en gebruyckte?

PHIL. Sulcks en koomt my jegenwoordelick niet voor, maer [illegible] dit toe, waerde man?

SOPH. De beleyders van den staet van Lacedæmonien worden gelesen eertijts een gebruyck gehad te hebben, datse eens des jaers een seecker getal van edele jongmans, en even soo veel jonk vrouwen van gelijcken geslachte en gelegentheyt, deden ter maeltijt nooden, en dat in twee verscheyde galeryen, alleen met tapijten van den anderen af-gesondert en als de maeltijdt gedaen was, soo wiert plotselick het licht wech genomen, de tapyten verschoven, en een teycken gedaen met snaren-spel, het welck hoorende, stonden beyde jonk-vrouwen en jongelingen haestelick van de tafel op, en gingen tegen malkanderen soo in het duyster aen en de gene die alsoo malkanderen bejegenden, vielen d'een den anderen in den arm, en wierden alsoo dadelick echte lieden, al van den Hemel en van den Staet te samen gevoegt

PHIL. Maer hoe bevalt u die maniere van doen, waerde man?

SOPH. *Plato* heeft dese vrage over lange beantwoort, want hy meynde dat de houwelicken door het lot wel en loffelijck gemaeckt konde worden behoudens dat'er niemant in het spel en mochte worden gebracht, als vrome, eerbare, en deugtsame persoonen Nu soo bemerck ick, dat de Regeerders van Lacedæmonien voor hebben gehadt, door desen middel haren Staet van loffelijcke en treffelijcke burgeren te versien en hebben daerom de beste jonge lieden, mans en vrouws persoonen, daer toe uyt-gekoren, invoegen dat niemant hoe het viel, een misgrepe scheen te konnen doen om een goet [illegible] te bekomen En dusdanig gebruyck na rechten wel te mogen hebben vinden oock by de Rechts-geleerden van onsen tijt *Paul. Cy[illegible] de Sponsal cap* 4 § 16 *Num* 2

PHIL. Om een houwelick van State te maken, is dit na mijn begrip een bequam middel [illegible] ick heb [illegible] weten, ons beyde wel bekent, die by-na [illegible] twaelf namen van jonck-vrouwen op een [illegible] op de ordre van haer aensienlickheyt [illegible] de leste de selve ten houwelick [illegible] eene van allen bekomende, [illegible] hem de eerste mael dit gebeurde [illegible] boven tot beneden toe, dat [illegible] wiert omseyt hy even-wel den moet [illegible] goet het stuck te hervatten; en wederom [illegible] wiert van de selve aen-genomen [illegible] mael de hoogste, daer van hem de eerste [illegible] Maer om een houwelick te maken, [illegible] overal gaerne doet) in dit middel [illegible] schouwt alle de jonge lieden (tusschen de wel [illegible] soeckt te maken) eerlijck en vroom [illegible] niet al op den sin en het oog [illegible] vinde ick, dat seker jongeling (Lysander genaemt [illegible] van dese Lacedæmonische Edellieden, in 't duyster [illegible] jonckvrou in de voorsz bejegeninge hebbende gegr[illegible] by den dag niet schoon genoeg en docht, de selve verb[illegible] moyer voor hem te mogen bekomen.

SOPH. Oude Vorsten en Regeerders van landen en steden [illegible] geling, en zijn in die gelegentheyt soo [illegible] 'tis de selve genoeg, dat gesonde lichaemen en vrome [illegible] den anderen worden gevoegt en van de selve zijn goede [illegible] lingen te verwachten, die de hoope maken van de toekomende eeuwe. En wat Lysander aengaet, de selve is van de Rechters van de Lacedæmoniensers, *Ephori* genaemt, gestraft geworden, vermits sijn naeukeurigheyt

PHIL. Als men dit werck soo voorgoet soude op nemen, soo soude daer uyt volgen, dat seecker jongeling van onsen tijt (die my aen-gewesen en genoemt is) niet quelick en dede een houwelick voor hem te vorderen door een maniere van doen, die my doen ter tijt niet aen en stont.

SOPH. Wat middel gebruyckte dan de selve?

PHIL. Hy (niet wel een besluyt by sijn selven konnende maken in 't verkiesen van een partuur liet het oog gaen over verscheyde jongedeernen hem bekent met yder van de welcke hy sich (soo hem docht) wel soude vernoegt houden De namen van de selve schreef hy yder op een bysonder billet, wierp de selve in sijn hoet, en badt Godt, dat hy sijn hand wel bestieren wilde: en greep doen uyt den hoet een billet dat hem eerst voorquam, en begat hem met ernst haer te versoecken, wiens naem hy getrocken hadde, en verkreegse Uw oordeel hier op, Sophronisce

SOPH. My dunkt dat'er redenen zijn om soodanigen lot niet soo plotselick te verwerpen te weten, als men geen ander het lot en brengt als vroome en deugtsame zielen En soo dunckt my bynaest gedaen te zijn by de Apostelen, ten tijde de selve eenen twaelfden in plaetse van Judas Iscarioth wilden verkiesen, want uyt de geheele menigte genomen hebbende twee Godtsalige mannen, te weten, Joseph Barsabas, geseyt Justus, en Matthias, wierpen sy het lot (soo de Schrift seyd) tusschen die beyde, en het lot viel op Matthias Doch wat my aen gaet ick jong zijnde, en staende op de verkiesinge van een partuur voor my, en soude niet door het lot, maer door bysondere toegenegentheyt hebben willen gaen want sonder de selve dunckt my dat geheel werck smaeckeloos, en van weynig aengenaemheyts te wesen De sinnelickheyt, en de verkiesinge daer uyt voortkomende, houde ick de rechte saus te wesen van dit banquet, en al dat daer omtrent is

PHIL. Ick ben even van dat gevoelen, waerde man maer om hier niet langer op te staen, wenschte ick wel van u te hooren, by gelegentheyt van onse Rhodope, Eerstelick, of'er beter is een Vryster te nemen die veel, of die weynig vrijers heeft gehad

Ten tweeden, of een Vrijer wel doet sich met een vrou-mensch te verlessen in 't stuck van houwelick, die met een ander al vry wat verre verleyt is geweest, sonderlinge of sulcks voor Prinssen niet gansch bedencklick is, die met [illegible] van de sake, maer oock van de verdachtheyt omtrent dit werck willen bevrijt zijn

Ten derde, of een jongman in twijffel zijnde of een jonge deerne

ne te veel vryheyt aen iemant, die sy te vooren seer beminde, heeft gegeven, met de selve niet en soude mogen handelen op voorwaerde en bespreck dat hy se voor sijn echte wijf soude behouden, indien hyse maegt quame te vinden, en anders niet.

Ten vierden, of hy de selve geen maegt vindende haer dan soude mogen laten gaen, en een scheydt-brief geven, als van oudts plag te geschieden.

Ten vijfde, of'er oock vaste bewijs-redenen by den selven jongeling souden konnen worden by-gebracht, dat hy de selve deerne geen maegt en hadde gevonden.

Ten sesden en ten laetsten, wilde ik wel wat hooren spreken van oude luyden houwelicken, en wat daer ontrent is, dewijle een deel eener gesontheden daer toe vollen aen-leydinge geeft.

Sent. Gy haelt my te veel nat hooys over-hoop, weet gierig jongeling, en mijn tijt is nu vry wat naerder besneden als wel voor desen, sulcks dat wy dit werck voortaen sullen hebben te staken. Maer echter moet ick u van twee spreucken tegenwoordelijck gewach maken, op de houwelicken van bedaegde lieden passende, soo als ick de selve onlangs van een voortreffelick en vermaert persoon (een Afgesant van een gekroont hooft) in 's Graven hage ontfangen hebbe de selve spreucke seyde hy my in de Engelsche tale, en luyde als volgt:

When a joung man marieth a joung woman, Godt of might comes to the wedding. When an old man marieth a joung woman, he sends. When a joug man marieth an old woman, he nor ther comes, nor sends. De tweede was, *When an old man marieth a joung woman, he gets a child, and kills a man.*

Ick die beyde voor goet en soet keurende, hebbe de selve een Hollants kleet aengetogen, om voor inboorlingen van ons Vaderlant aen-genomen te mogen worden.

Siet hier de eerste.

Als jong met jong te samen paart,
Godt is'er by na rechten aert:
En als een oudt man, door de trouw,
Verkrijgt een maegt of jonge vrouw,
Al gaet het stuck men weet ...
Noch sendt'er Godt sijn zegen toe,
Maer als een oudt en geilig wijf
Gaet slapen by een jeugdig lijf,
Soo gaet dit vast, gelooft'et vry,
Daer is noch Godt noch zegen by.

De tweede volgt, en luydt al...

Een oudt man die een vrijster trout,
En haren gullen acker bout,
Indien sijn kracht soo verre streckt
Dat hy een vrucht by haer verweckt,
Dan is'et dat men seggen kan.
Hy maeckt een kindt, maer breeckt een man.

En verwacht van my geen langer t'samensprake, of nader voldoeninge op uwe vordere naeukeuriger vragen, lieve jongeling, maer vernoegt u met het gene by ons op soo veelderley trougevallen onderlinge tot noch toe is voort-gebracht. Of soo gy genegen zijt hier in wijtloopiger te gaen weyden, die by ons als noch op de proeve niet en zijn gebracht, gy sult, by gelegentheyt, van 't gene daer uyt kan getogen worden u selve en andere genoeg konnen doen. En om u en alle andere lief-hebbers van dese stoffe, noch een wijder velt te openen om haer gedachten in te leyden soo ontfangt van my, als tot een over-maet, noch een bysonder trouw gebruyck, ontleent van de nieuwe wereldt van hoedanigen slag in alle vorige geschiedenissen, die by ons zijn voortgekomen, niet eene en wort gevonden in het welcke al in de goede stoffe is schuylende om de sinnen te oeffenen, en uyt dese gelegentheyt vergelijckinge te maken tusschen de oude, en onse, en de voorsz nieuwe wereldt: om te letten wie ontrent dat werck den besten voet moet verstaen worden verkosen te hebben. Hout daer het voorsz werck, gy kont lesen op uw gemack, en als gy daer toe lust sult hebben.

DAer is een machtig Rijck dat
Ganges komt besproeyen, (a)
En doet'er eldel gout en rijcke
steenen groeyen:
Hier woont een seker volk dat na
den regel leeft,
Maer op het echte bed de meeste
wetten heeft.
Geen ongetroude maegt en hoeft daer oyt te schromen,
Hoe sy te rechter tijt een vryer sal bekomen;
De Machten van het landt, en al den breden Raet,
Heeft staeg een wacker oog ontrent den egten staet
Of iemant leelick is, of van een lustig wesen,
Als haer de jeugt verheft, haer brant die wort genesen,
En dat van hooger hant: maer hoe dit wort beleyt
Dient met een kort gedicht ook hier te zyn geleyt.
Een maegt van schoone verw, en van bequame leden,
Die komt daer in de stadt tot op de mart gereden.
Thijm, myrte, rosmarijn, en ander edel kruyt
Dat çiert de gulde Koets, en çiert de jonge Bruyt.
De paerden op-gepronckt met hondert rose-kranssen,
Gaen drillen over straet, en schijnen als te danssen.
De voer-man is gekleet in licht en jeugdig groen,
En doet het moedig vee bequame sprongen doen
Ontrent het schoon Karos gaen seven jonge maegden,
Die noyt haer teere jeugt by rauwe gasten waegden,

(a Siet van dit gebruyck *Joh. Boemius de Moribus gentium lib. 1 c. 3 de Asia* daer hy onder andere verhaelt dat niet aen de riviere Ganges in Indien, maer op de grensen van Indien, aen de riviere Tygris in Syrien, (het welck aen Indien in't oosten paelt) dese maniere van doen noch plaetse heeft en (naer het seggen van *Herodotus* en *Sabellicus*) de selve gewoonte by meer andere volcken eertijts onderhouden soude zijn geweest.

Die

Die ftroyen maegde-palm en loof van edel kruyt,
Ter eeren van het werck en van de jonge Bruyt.
De koets, die niet en draeft als op befette pofen,
En doet niet eenen keer als op gefaeyde Rofen ·
Soo dat de fchoone maegt in ftage bloempjens rijt,
En dit is al het puyck van haren jongen tijt.
Vijf meefters wel geleert haer foete ftem te paren
Met fluyten, of geklanck van alderhande fnaren,
Die fpelen op de Lier, of op een foet geluyt,
En ftracks op dit geklanck foo kijckt de jonckheydt (uyt.
Daer komt dan al het volk ontrent den wagen dringen,
En flaet een nieu-fchier oog op al de moye dingen,
Maer dat hun beft bevalt, en aldermeeft behaegt,
Dat is het aerdig beelt, dat is de jonge maegt.
Als dan het fchoon tonneel is op de mart gekomen,
En dat een groote fchaer de plaets heeft ingenomen,
Soo komt de roeper ftaen ontrent de jonge Bruyt,
En roept met alle kracht aldus de Vrijfter uyt:
Sta by gefwinde jeugt en rappe jonge lieden,
Sta by wie fchoonheyt foekt, en wilt eens luftig bieden;
Hier is een friffche roos van niemant oyt gepluckt,
Van niemant aengeroert, van niemant onderdruckt.
Hier is een rode mont, hier is een eerbaer wefen,
Hier is een fchoon juweel van duyfent uytgelefen,
Hier is een reyne ziel, hier is een jeugdig lijf,
Hier is voor uwe koets een eerlick tijt-verdrijf,
Hier is een wacker oog, hier roos-gelijcke wangen,
Hier is een geeftig hayr dat herten weet te vangen,
Hier is een edel pant dat nen een ruftig man
Sijn leven-dagen lang tot vreugde dienen kan.
Wat is een fchone vrou een pant van grooter waerden!
Het is een Paradijs, een Hemel op der aerden,
Het is een oogen-trooft, het is een ftage [illegible]
Het is een ftille ree, een haven voor de [illegible]
Wat is een leelick wijf een monfter in den [illegible]
Het is een feldfaem fpook, een backhuys [illegible]
Wie aen haer door de trou fijn leven heeft [illegible]
Hoe klaer de Sonne fchijnt, noch is hy [illegible]
Dus gaet de roeper aen De jonckheyt daer-[illegible]
Doet menig deftig bot, als tot de koop gene[illegible]
En als men op het left geen beter kans en fiet,
Gewort de jonge maegt aen die het meefte [illegible]
En dan roept al het volck, Geluck en vrolick [illegible]
Moet Godt de jonge maegt, moet Godt den vryer geven,
En dit tot feven-mael. En voor een foet befluyt,
De kooper geeft hem op en fet hem by de Bruyt.
En flucks dan na de Kerck, en als daer is gebeden,
Soo komt de Jong-gefel na fijn vertreck gereden·
En na dat hy den buyt heeft in het huys gebrocht,
Geniet hy met vermaeck dat by hem is gekocht.
De fchoonheit heeft haer recht tot in haer volle leden,
Laet ons nu d'ander zy een weynig over-treden,
En keeren nu het oog ontrent een rijpe maegt,
Die niet of weynig geeft dat aen het oog behaegt
Een die van over-lang de landen heeft door-wandelt;
Daer noch ons Hollants volck op heden niet en handelt,
Befchrijft ons na den eyfch een feker trou-geval,
Dat ick voor onfe jeugt hier onder ftellen fal.

EEn vrijfter niet te fchoon, maer van gefonde leden,
Was veil na 's lants gebruik, en quam ter mart gereden:
De vrienden van de maegt die treden achter aen,
Tot dat de wagen komt daer hondert vrijers ftaen.
De Bruyt die fit en pronckt, en is in alle deelen
Ganfch çierlick uytgeruft met hant-en hals-juweelen:

Geen kruit of verfche blom en dient haer tot çieraet,
Het is een goude kroon die op haer hulfel ftaet.
De wagen is vergult daer op fy is gefeten,
En daer uyt kan het volk den ganfchen handel weten,
De paerden zijn geçiert met tuyg van enckel gout,
(Ten minften na men feyt, en als men feker hout)
Daer gaen tien maegden voor die gulde lovers ftroyen,
En vlocken van klinkant op al de wegen goyen:
Al waer het oogc valt daer fietmen hellen glans,
En dit fchijnt aen het volk een wonder fchone kans.
De voer-man heeft een rock met feven geele koorden,
Die hem fijn onderkleet en oock fijn mantel boorden,
Sijn fweepftoek is vergult, het lijckt een effen-hout,
En 't fnoer dat is gedraeyt van fijd' en enckel gout.
Drie gaender voor de koets die op trompetten blafen,
Drie zijnder evenwel die met haer trommels rafen:
Hier dient [illegible] groot gefchal. Maer voor een aerdig dier,
Daer fpeelt een foete luyt, of wel een ftille lier
Ontrent een fchone maegt gebruikt men groene kruiden,
En niet als kleyn çieraet, en niet als weynig luyden·
Maer hier wort meerder vlijt en grooter koft gedaen;
Een Bruyt die leelick is heeft veel pareelens aen.
Daer komt het winfiek volk met kragten aengedrongen,
Daer komt de rappe jeugt in haeften aengefprongen;
Want yder fnelt om ftrijt, begeerig om te fien
Wat dat'er wort geveylt, en wat'er fal gefchiên.
Hier treet de roeper toe en geeft hem op den wagen,
En hem wort over-al een ftock-beurs na-gedragen,
Een ftok-beurs wel gevult, die fwiert hy met'er hant,
En roept al wat hy mag: Hier is dat waerde pant,
Hier is het edel gelt, hier is een gulden regen,
Die, waer hy neder valt, de werelt doet bewegen,

Hier is het ſchoon juweel dat alle ſinnen treckt,
En ſijn gedugte macht in alle landen ſtreckt.
Hier is het lief metael daer om de mannen krijgen,
Hier is dat ſchoon juweel daer om de vrouwen nijgen,
Hier is dat edel tuyg waer om de Koopman reyſt,
En waer op al het volck met ſtage ſinnen peyſt.
Hier is het achtbaer gelt daer 't al om is te koopen;
Komt hier, ô ſoete jeugt, komt op de mart geloopen,
Hier is't dat u dient. Wie nu niet toe en taſt,
Dat is een regten bloet of wel een tamme gaſt.
Wie kan van witte verw of roode wangen eten?
Ach! al dat meeps gewas is inder haeſt verſleten,
Al wat men ſchoonheyt noemt wort anders om-geſet
Of door een heete koorts, of door een kinder-bedt.
Een puyſt, een kleyn geſwel, een weinig kinder-pocken,
Maeckt vrouwen onbequaem om herten aen te locken:
En ſchoon gy wout het wijf dan wijſen vander hant,
Hoe leelick datſe wort ten breekt geen echten bant.
't Is vry geen kleyn verdriet een aerdig wijf te trouwen,
En alſſe leelick wort haer noch te moeten houwen,
En dit oock ſonder gelt. O wat een groote ſpijt!
Men heeft een leelick wijf, en is ſijn voordeel quijt.
Neemt gelt, aelwaerdig volk, en laet de ſchoonheyt varen:
Want hoe de ſaken gaen ſy duert maer weynig jaren.
En als haer glans verſterſt gelijck het ydel gras,
Dan komt het edel gelt een yder wel te pas.
Gelt, gelt dat is de ſaus, de keeſt van alle ſaken,
Het doet het maegde-vleys aen vrijers lecker ſmaken:
Daer is maer kleyn vermaeck ontrent een vrouwen-
Indienmer niet en vint een op-gevolde beurs. (keurs,
Vergrept u niet te ſeer ontrent de ſchoone leden,
Wat voor haer wort geſeyt en zijn maer loſſe reden:
Het gelt is vaſter ſtof, gelijck men wert gewaer;
Gy, trout een wijf om gout, en niet om gout-geel hair,
Wier toe juyſt witte verw, en roos-gelijcke kaken?
Een vrou kan ſonder dat een man tot vader maken:
Een ſchoon en leelik wijf en heeft geen onderſcheyt,
Wanneer de gulde ſon haer ſtralen neder leyt.
Ha! 't is een ſchoone kans gewin te mogen rapen
Niet door verdrietig ſweet, maer ſlechts om by te ſlapen:
Niet met een ſtage ſorg te quellen ſijn verſtant,
Maer met een jonge vrou te nemen metter hant,
Te nemen in den arm. T' ſa rept u, jonge gaſten,
Het wort u nu gejont om toe te mogen taſten:
Ten komt niet alle-daeg dat u te deſer ſtont
Komt ſpelen voor het oog, en vallen in den mont.
Nu ſpreeckt, en 't is gedaen. Indien de Vrijers ſwijgen,
En dat de jonge Maegt geen Man en weet te krijgen
Ten prijſen nu geſeyt, ſoo roept hy weder uyt:
Hoe! iſſer niet een menſch die wil een jonge Bruyt?
Wel hondert daelders meer ſal hier een vrijer trecken,
Laet dat u zijn een ſpoor om vrijers op te wecken:
Noch hondert boven dien. Wel ſegter niemant, Mijn?
Gewis hier moet een hoop van rechte lubbers zijn.
Wel niemant? niemant niet? hoe! ſalder niemant ſpreken?
Wel niemant? niet een menſch? ba dat zijn vreemde treken:
Wel niemant? hoor ick niet! hoe niemant? iſſet gek:
De ratte, naer ick ſie, en wil niet aen het ſpek.
Hoe dus, aelweerdig volck? heeft niemant luſt te trouwen;
Of iſſer nu geen vreugt by gelt en jonge vrouwen!
Is 't niet het ſoetſte tuyg dat yemant hebben mag,
Het eene voor de nacht, het ander voor den dag?
Nu vijftig kroonen bet. Noch hoor ick niemant mijnen,
Het ſchijnt dat alle luſt tot vrijſters ſal verdwijnen.
Ick roepe dat ick kug, en dat het aertrijck dreunt,
En al dees grooten hoop die ſtaet gelijck verkleunt.
De droogers ſwijgen noch. Ick moet in vreemde palen,
Ick moet een ander jeugt en beter Vrijers halen,
Want daer wil niet een viſch hier bijten aen het aas,
En dat maer om een gril, of om een vijſe-vaes.
Is 't om den grooten mont dat ſy de Vrijſter laten?
Maer dat kan menigmael de jonge lieden baten.
Hoe dwaas is ook het volk! het ſchout dat gunſte biet;
Hoe geck is al de jeugt? ſy kent haer voordeel niet.

Als yemant lippen heeft gelijck als groote quabben,
Al eetſe dickmael pap, ſy kan haer niet beſlabben.
En alſſe liefde pleegt haer kus die is gewis;
Want is de haven ruym, geen ſchip en ſeylter mis.
Maer 't meysjen is gebult, is dat de Vrijers tegen?
Soo gy het wel begreept het waer u enckel ſegen.
Leert, leert dat oock een bult u dickmael baten kan.
Æſopus had een bult, en was een geeſtig man:
En Crates boven dat Ontrent gebulte leden
Daer vint men menigmael de woon-plaets van de reden;
Die wil een ruymer huys. ſoo dat een grooten bult
Is dickmael met verſtant en enckel geeſt gevult
Maer ſy is bijſter manck, en hinckt ter weder-zijden,
Wel dat beboort een man ook met vermaek te lijden,
't En ſal geen loopſter zijn. En die het huys bewaert
Dat is een nutte vrou, en van den beſten aert.
Een wijf dat veerdig is en ſpeelt met rappe koten,
Dat heeſt al menigmael een eerlick man verdroten:
Men ſegge wat men wil, een huys-wijf is bequaem,
En 't is, na mijn begrijp, de beſte vrouwe-naem.
Maer ſy is al te grof en bijſter onbeſneden,
Daer hangen klompen vets ontrent haer bolle leden
Siet wat een onſoet vleeſch! hoe, mackers, zijtje gek,
Noemt gy een poeſel quaet, en vet zijn een gebrek?
Ké wilt u, zijt gy wijs, van deſe reden wachten,
Een lijf gelijck een dons hoe konje dat verachten?
Dat bol, dat jeugdig vleeſch, dat mals en keeſtig vet
Dat noem ick wel te recht een kuſſen in het bed.
Wien iſſet niet bekent? het vet dat is het leven,
Dat kan een eerlick man vermaeck en luſten geven:
Het mager is de doodt, of met de doodt gelijck,
Het neygt als tot het graf en tot het duyſter rijck.
Laet vet en poeſel volck op uwen leger brengen,
In 't graf daar ſal men been en dorre ſchenkels mengen.
Noyt had een eerlick man een beter tijt-verdrijf,
Als by een jong, een mals, een bol, een vleeſig lijf.
Nu waarom meer geſeyt? gy, leeſje na de reden,
En hangt niet aan de ſchors of aan de buyte-leden.
Een mont, een oog, een neus, of dus of ſo geſtelt,
Al dat is geenſins weert dat ſig des yemant quelt
Dat zijn de gronden niet daar op men dient te trouwen,
Wat in de boeſems ſchuylt dat maakt bequame vrouwen.
Gy die nu mannen wert en acht geen kinder-ſpel,
En ſooje trouwen wilt, en trout niet om het vel.
Al dat en is maar ſchijn, en niet als vijſe-vaſen,
En ſpeeltjes voor de jeugt, en lock-aas voor de dwaſen;
Een ſtil, een aerdig hert dat kleeft aen haren man,
Dat iſſet dat de trou geluckig maken kan
Nu weder tot het werck. Wel duyſent goude kronen;
En hondert daalders bet: wie komt ſig hier vertonen?
Wie ſpreeckter nu een woort? wie komter voor den dag?
Mijn, ſeyde ſchrale Fop, en mit ſo ging de ſlag
Hy knap den wagen op, en fluex het gelt genomen,
De vrijſter, naar hem docht, die ſoud hy wel bekomen,
Soo dat het by het volck in twijffel wort geſtelt,
Of hy de Vrijſter trout, of wel het machtig gelt.
Daar juycht de ganſche ſtadt, en dat met luyder kelen,
Dies laat men op de mart het bruyloſs-deuntjen ſpelen:
En na dar in de Kerk de Goden zyn gegroet,
Soo danſt men om den mey of om den Roſen-hoet,
Tot dat de nacht genaackt: dan gaat de vryer ſlapen,
En weet ook even daar ſijn voordeel uyt te rapen;
Want met het eerſte kint ſo krijgt hy weder gelt,
Dat wert hem in de kraam al weder aan-getelt
Daar koopt men luyren om, en diergelijcke ſaken
Die met een grooten luſt de jonge vrouwen maken.
Siet! hoe dit machtig volck op alle vrijſters let,
En ſonder onderſcheyt in echte banden ſet
Die ſchoon is wert gekocht, en 't gelt voor haer gekregen
Maakt tot een leelick wijf een gierig hert genegen
Dus werter al gewilt, en met een man verſelt
Of om een rode mont, of om het machtig gelt.
Dan of dit dienſtig is en nut tot echte wetten,
Daar ſtaat hem die het raakt met aandacht op te letten

Gy [illegible] des, sang-godin; want soo verheven riet
En wilt aen Helicon of op Parnassus niet.

Eyndelick tot besluyt van alles, soo wil ick u noch voor al in handen laten, ende ten hooghsten bevelen een trou-bedenckinge, die soo verre alle houwelickse gevallen te boven is gaende, als het aldersuyverste Goddelick Wesen de menschelicke verdorventheyt. Door leest vry trou-gevallen van alderley eeuwen en volcken met vermakelickheyt, overlegtse in u selven met wijsheyt, steltse in 't werck met omsichtigheyt, en geniet vry uw deel daer van met vernoegen: dies alles niet tegenstaende, soo sal 't al te samen eyndelick komen uyt te loopen tot enckele ydelheyt, jammer en verkniesinge des herten, ten zy sake dat uw gesicht en oogemerck komt te eyndigen in dat groot en onbegrijpelick trou-verbondt hier naer volgende, door middel van het welck het schepsel wort vereenigt met sijnen Schepper, de Gemeente met haren Bruydegom, en de ziele met haren Saligmaker. Laet vry Salomon op-soecken tot sijn vermaeck alles wat sijn ooge wenschen mach, laet hem verkiesen menigte van in-lantsche ende uyt-lantsche wijven, Konings-dochteren, Moabitische, Ammonitische, Edomitische, Sodomitische en Hethitische, tot seven hondert in getale, en boven dien drie-hondert by-wijven, noch sal hy ten uyt-eynde van dien allen, klagelick uyt-roepen, *'t Is altemael ydelheyt, jammer ende herten-leet.* En sal ten lesten tot besluyt seggen: *Laet ons de hooft somme aller Leere hooren: vreest Godt, en hout sijn geboden, want dat behoort alle menschen toe. Eccles* 12. 12. Siet daer, lieve, daer alleen is eyndelick rust en lust te vinden, ende te vergeefs wort die elders gesocht: laet daer uw besten sinnen veel henen gaen, en uwe suyverste gedachten op-stijgen, even terwijl gy besig zijt om voor u een gewenscht geselschap en een bequame huys sorge te bekomen. Hy en rijst mijns oordeels niet wijsselick, die in 't vorderen van sijnen weg vergeet, wat eygentlick het eynde ende oogemerck is van dat hy begonnen heeft. En tot besluyt, laet dit een af-scheyt-pandt wesen van onse vriendelicke t'samen-spraecke.

Sophroniscus daer mede eyndigende, gaf aen Philogamus de rechter-handt met een sonderlinge toe-genegentheyt: en is aen de ander zijde van Philogamus, niet sonder diepe bewegingè sijns herten, gansch ernstelick bedanckt. Ende alsoo is met eendrachtigheyt en vrientschap geeyndigt de t'samen-spraecke, die niet sonder strijt en tegenheyt van bedenckinge was begonnen.

Sophroniscus wenscht sijnen Philogamus geluck en zaligheyt.

IN 't verleggen van eenige mijne oude papieren, lieve Philogame, is my onversiens noch yet wat in de hant gevallen, dat ick niet onbequamelick en achte by onse vorige t'samen spraecke, roerende den Proef-steen van den Trou-ringh, gevoegt te worden. Ick daerom, kennende uwe sonderlinge genegentheyt tot bedenckelicke trou-gevallen, hebbe niet willen na-laten dit jegenwoordige by U. L. by desen toe te laten komen, om benevens de vorige van gelijcke stoffe onse Nederlantsche werelt mede gedeelt te worden. Indien ick my niet en bedriege, soo meyne ick (schoon het jegenwoordig geval niet en is van soo grooten ommeslagh als wel eenige voorgaende) dat het selve even-wel, en met eene de bedenckelicke vraeg-stucken daer in schuylende onse lants-genoten niet min aengenaem sullen wesen als eenige van de voorgaende. Niet-te-min ick late het al tot uwen beleyde.

GRAF-HOUWELICK,

OF LEVEN UYT DE DOODT.

WAnneer het jeugdig klim een boom
heeft om-gevangen,
Het blijft hem aen den tronck en
aen de tacken hangen,
Oock schoon de wortel sterft, so
dat sijn liefde duert
Al heeft de gansche stam een volle
doodt besuert.
Men heeft in ouden tijt soo trouwen hert gevonden,
En met een soeten bant soo krachtig in-gebonden,
Dat noyt af-vallig wierd oock in den laetsten noot,
Maer hield sijn eerste stant oock midden in de doot.
Op, op verstompte pen, vernieut uw swacke krachten,
Daer is een vreemt geval dat speelt in mijn gedachten,
Dat moet oock by den hoop; het dient te zijn verbreyt,
My dunckt het is te goet om niet te zijn geseyt.
'k En wil noch even-wel mijn penne niet bereyden,
Om met een lang verhael uw sinnen om te leyden,
O Leser weerde vrient; ick wil van stonden aen
U seggen met een woort waer op de saken staen.
Gaurijn van soeten aert, uyt edel zaet geboren,
Die had uyt reyne sucht een jonge maegt gekoren
Hem tot een eeuwig pant, en tot een echte vrou,
Indien het aerdig dier en haer geslachte wou.
Hy gaf hem tot het werck, hy pleegde duysent saken
Om aen haer teere jeugt sich aengenaem te maken,
En dat en had misschien den Joncker niet gemist,
Had hy om haren t'wil niet al te veel gequist.

De vader van de maegt was eene van de menſchen
Die niet als machtig goet en grote ſchatten wenſchen;
Wie niet met van have was die ſtont hem wonder aen,
En hy om in moeſt Gaurijn al dickmael buyten ſtaen.
Maer Sylas kreeg verlof by haer te mogen komen,
Syn rijckdom had alree den Vader in-genomen;
Want die was van het gelt ſoo bijſter grooten vrient,
Dat hy ſijn dochter gaf oock daer het niet en dient.
Het gelt is machtig lijm, het kan te ſamen voegen
Oock dat met gelt alleen ſig niet en laet vernoegen;
Siet, dat een jongeling of rijpe vrijſter eyſt,
En is ſchier nimmermeer daer op de Vader peyſt.
Nu Sylas kreeg de maegt. De ſoete jonge lieden
Die komen haer geluck, en heyl, en ſegen bieden:
Maer ſchoon dat al de jeugt hier in vermaken hadt,
Gaurijn is ganſch bedroeft, en mackt hem uyt de ſtadt.
Sijn oog en kan niet ſien, ſijn herte niet verdragen
Dat in eens anders erm de ſoetſte dingen lagen,
Die hy ter wereldt kent, en boven al bemint;
En daerom is hy gram en bijſter ongeſint.
Maer des al niet-te-min de jonge lieden trouwen,
De feeſt die is genaemt, de bruyloft wort gehouwen,
De maegt die wort een vrou Een yder is verblijt
En van het goet onthael en ſoo gewenſchten tijt.
Gaurijn die treurt alleen. Syn hoop die is verloren
Van oyt by haer te zijn die voor hem ſcheen geboren;
Hy was een vrome ziel, hy wil een jonge vrou
Geen ſmaet of hinder doen, tot nadeel van de trou.
Oock is hem wel bekent dat ſy, van reyne zinnen,
Staet vaſt in haer beroep, en niet en is te winnen:
En ſchoon hy eenig ſoet van haer genieten mocht,
Ach! (dagt hy) laſt verdwijnt gelijk een ſchrale locht,
En wort ſtrax enckel leet. 'k En heb niet voorgenomen
Om voor een kleynen wijl tot mijnen wenſch te komen;
Ick wou voor alle tijt genieten hare jeugt,
Doch niet in vuyl bejag, maer in oprechte deugt.
Ick wou hier ſoeten aert voor al mijn leven-dagen,
En wou haer wederom mijn ſinnen over-dragen:
En ſchoon my dat miſlukt, noch leef ick buyten ſchult;
Daer is geen beter raet als lijden met gedult.
Dat is een ſchoone deugt, een wonder groten ſegen,
Byſonder in het werck dat jonge lieden plegen.
Ick ſegge daer een hert met alle krachten mint,
En weder overhant een willich herte vint.
O Godt, doe my de gunſt dat ick mijn gulle ſinnen
Mag houden in den toom, en krachtig over winnen;
Want ſonder uw behulp ſoo ben ick buyten raet,
Vermits het ongeval mijn kracht te boven gaet
Dit ſey de Jongeling, dit riep hy menig-werven,
Al wat ſijn hert begeert dat is te mogen ſterven. (biet,
Maer ſchoon men aen de doodt het ganſche lichaem
Hoe ſeer dat yemant wil, ſoo wil het monſter niet.
De tijt doet haren gang. Maer voor een vrolick weſen,
Soo is daer in het huys een droeve ſtant gereſen;
Want Rhode viel te bed, en nier een korten ſtont,
Soo wil (gelijck het ſcheen) den aſem uyt den mont.
De meeſters zijn verbaeſt, de kunſt is ſonder krachten,
Soo datter niet een menſch haer leet en kan verſachten:
Hier baet geen dierе ſalf, geen dranck of magtig kruyt,
Sy blies (als yder meent) haer jeugdig leven uyt
Daer treurt de ganſche ſtadt, en alle menſchen klagen
Dat ſoo een jonge vrou ter neder is geſlagen,
En datter niet een kint ontrent den heert en ſpeelt.
Die aen de vader toont ſijns moeders aerdig beelt.
Maer hoe kan droef geklag een treurig herte laven?
De bare wert bereyt, de jonge vrou begraven.
Gaurijn die tot haer feeſt ſig niet begeven wou,
Die gaf hem nu ter tijt te midden in den rou.
Hy ſag de ſwarte baer, met grooten druck bevangen,
Hy ſag het droevig lijck, met tranen op de wangen,
Hy leyt het in de Kerck tot aen het open graf,
Daer hy, maer binnens monts, haer duyſent ſugten gaf.
Doch hem quam even doen in ſijnen geeſt geſchoten,
Dat hy noyt leſten kus van haer en had genoten,
Dat hy ontrent de feeſt van haer geen afſcheyt nam,
Vermits het doen ter tijt haer niet gelegen quam
Hier op ſoo ſprack hy dus. Heb ick haer in het leven
Noit vreugde mogen doen, noyt kus vermogt te geven,
Soo moet de bleke doodt my geven in het graf,
Dat my haer ſoete jeugt voor deſen noyt en gaf.
Ick wil haer deſen nacht in ſtilte gaen beſoecken
Niet in een vrolick bed, maer in haer droeve doecken.
Het ſal een vreugde zijn in dit mijn ongeval
Als ick, ſchoon na de doodt, haer leden raken ſal:
Als ick haer kouden mont oock daer ſal mogen kuſſen,
Dewijl ik aen haer jeugt noyt brant en mochte bluſſen.
Beſiet wat liefde derſt Hy ſpreeckt den Koſteraen,
Hy bid dat hy het graf wil open laten ſtaen;
Hy bid hem noch een mael, en geeſt hem twintig kronen,
En looft hem naderhant met hoger gunſt te lonen.
De Koſter is verblijt, vermits noyt eenig graf
Hem ſoo veel voordeels bragt of ſoo veel winſte gaf.
Het was ontrent den tijt dat alle menſchen ſwegen,
Dat al het laſtbaer vee in ſtilte was gelegen,
Dat al het meeſte boſch genoot de ſoete ruſt;
Gaurijn gelijcke-wel en had geen ſlapens luſt
Hy gaet uyt ſijn vertrek met twee vertroude knegten,
Om in den ſtillen nacht ſijn voorſtel uyt te regten;
Hy gaf hem in de Kerck daer hy den Koſter vont,
Die ſtrax tot ſijnen dienſt bereyt en veerdig ſtont.
Het graf was van albaſt ganſch çierlick op-getogen,
Gelijck als voor een Prins of luyden van vermogen,
Daer ſtonden beelden op; en ander kunſtig werck,
En 't was van ouden tijt een çierſel in de Kerck.
Gaurijn tradt in den kuyl, en liet de kiſt ontſluyten,
En als die open was, ſoo ging de Koſter buyten
Doen ſtont hy wat verſtelt, al is hy bijſter koen,
Hy ſag haer bleken mont, onſeker wat te doen
Maer als de Jongeling het lichaem ſou genaken,
En dat hy metter hant haer boeſem quam te raken,
Soo wert hy van den ſchrick geweldig om-gevoert,
Hy voelter eenig ding dat hem van binnen roert.
Hy voel een ſlaeu geklop, onſeker van de reden,
Hy geeſt hem wederom ontrent haer teere leden,
Hy taſt haer aen de borſt juyſt daer het herte lag,
En voelt ter ſlinckerhant een kleyne ader-ſlag:
Hy voeltet ander-mael, hy voelt een ader leven,
Hy voelt haer bange ziel ſig op en neder geven,
By wijlen met verlies, dan weder met gewin,
Doch hoe het weſen mocht, hy vonter leven in
Soo haeſt hy dit vernam, liet hy ſijn dienaers komen
En heeft de jonge vrou in ſtilheyt op-genomen,
En in ſijn huys gebragt; verblijt tot aen de ziel,
Dat hem ſoo weerden pant aldus in handen viel.
Dit ging de jongeling ſijn moeder openbaren,
Nu metter tijt gegaen tot in de t'ſeſtig jaren,
Een wijf van goet beleyt, en die op vaſten gront
Het innig vrou-geheym in volle daet verſtont.
Sy viel ſtrack aen het werck, en uyt een diep erbermen,
Soo namſe machtig ſap en wortels die verwermen,
En bloemen van Camil, en ander heylſtem kruyt,
En joeg de koude ſucht door heete dampen uyt
Sy vreef na rechten eyſch, ſy ſtreeck haer teere leden,
Sy ſtoofd' haer menigmael van boven tot beneden.
Sy brachter vorder by al wat de krachten ſterckt,
En wat uyt eygen aert ontrent de moeder werckt.
Maer als de vrou bequam, en kreeg haer volle ſinnen,
Wiſt ſy niet waerſe was, of watſe ſou beginnen,
Sy ſloeg haer oogen om; doch waer oyt Rhode keek,
Niet dat haer mans geſin of haer vertreck geleeck.
Ach! (ſey de goede ziel) hoe ben ick hier gekomen?
Wie heeft my door gewelt of liſten weg-genomen?
'k En weet niet wat ick ſie, of waer ick heden ben,
Vermits hier niemant komt die ick van aenſicht ken.
Ey ſeg my, wie je zijt, wat my is wedervaren,
En ſlaet een gunſtig oog ontrent mijn teere jaren;
Ick ben een jonge vrou, noch onlangs eerſt getrout,
Ey lieve, ſeg een reys wie my gevangen hout.

Ben

Ben ick met tover-kunſt in dit vertreck getogen,
Of ben ick over zee of door de lucht gevlogen,
Of had een booſen geeſt op my ſoo grooten macht,
Dat ick ben weg geruckt, en hier in huys gebracht?
Hoe dat het weſen mag, ſeg my de ware reden,
Waerom mijn weerde man dit onheyl heeft geleden.
Eurika gaf haer moet, en ſtelde voor gewis
Dat ſy door goet beleyt aldaer gekomen is.
Noch was het niet genoeg, ſy wil noch vorder weten
Wie dat haer huys-waert is, en waer ſy is geſeten.
Daer wort Gaurijn gehaelt. De ſoete Jongeling
Die vint ſig daer ontrent, en ſeyt haer alle ding.
Als Rhode dit verhael naer eyſch ging overwegen,
Soo heeftſe wederom een nieuwen angſt gekregen,
Sy dacht hoe ſeer Gaurijn haer eertijts had bemint,
En wat de liefde doet wanneerſe kanſſe vint
Hy die een doode vrou quam in het graf genaken,
Wat ſal hy (nu ſe leeft) met haer niet willen maken?
Siet, is de katte graeg en leckts' het bloote ſpit,
't Gebraet is ſelden vry indienſer nevens ſit
Wat doet de jonge vrou? ſy gaet op hem begeeren,
En doet hem boven dat voor Godt met eede ſweeren
Dat hy ſal eerbaer zijn in dit haer ongeval,
En dats' aen hare jeugt geen hinder lijden ſal.
Gaurijn van overlang (hoe-wel tot haer genegen)
Had al te reynen hert om vuylen luſt te plegen;
Hy ſweert al datſe wil, en ſeyt haer boven dien
Dat ſy haer weerden man wel haeſt ſal mogen ſien.
Eurika boven dat verklaert haer menig-werven
Dat ſy veel liever had een quaden doodt te ſterven,
Als datſe lijden ſou dat liſt of ſlim bejag.
Haer eenig hinder doen, of eere krencken mag.
Eurika bleefſer by, en ſliep in hare kamer,
Dat maeckt' haer aen het lijf en aen den geeſt bequamer
Tot ruſt en ſoeten ſlaep; en in een korten ſtont
De ſieckte was gedaen, en Rhode wiert geſont.
Want, na de jongeling haer kuysheyt had geſworen,
Bequam de jonge vrou, als op een nieu geboren:
Doch alſſe wederom het huys betreden kan,
Soo treckt haer gantſche ziel tot haren echten man:
Sy valt Gaurijn te voet, en ſtort bedroefde tranen,
En poogt hem door geſmeek en reden aen te manen,
Dat ſy nu wederom en op dien eygen dag
Door ſijn getrou behulp haer man genaken mag.
Hoort wat Gaurijn begint, hy doet haer tabbarts maken
Die beyd' in ſtof en vorm haer eerſte dracht genaken;
Sy dan te rechter tijt gekleet in dit gewaet,
Gelijkt een jonge Bruyt die in haer kamer gaet.

Gaurijn beleyt het ſtuck. Hy noot verſcheyde gaſten,
Die al op haren dag en op haer ure paſten:
De man van Rhode ſelfs, noch droef van hare doot,
Wort mede daer verſocht en tot de' feeſt genoot.
De tafels zijn geſet, en al de vrienden laten,
De tafels zijn gevult, en al de gaſten aten;
En na den derden dronck was over-hant gegaen,
Soo ving de ſoete weert aldus ſijn reden aen:
Mijn Heeren, met verlof, ick moet een ſake vragen,
Die onlangs is gebeurt en juyſt in onſe dagen;
Ick bidde ſeg een reys hier uw bedencken van,
Het ſal ten dienſte zijn van ſeker eerlick man
Een meeſter had een knecht een ruymen tijt beſeten,
En die had meerendeel aen ſijnen diſch gegeten,
Of om ſijn trouwen dienſt, of om ſijn kloecke jeugt,
Of (dat ick beter acht) om ſijn beſette deugt.
De goede jongeling, gelijck het kan gebeuren,
Die krijgt een ſware quael, en al ſijn geeſten treuren:
De Meeſter pleegde raet door ſeker Medeçijn,
Maer al ſijn wetenſchap is ſwacker als de pijn.
Dies als het ſlim gebreck ſig niet en liet geneſen;
Is in des Heeren geeſt een vreemde luym gereſen;
Want ſiet, hy gafſet op, om dat het qualick ging,
En ſet den jongman uyt gelijck een vondeling.
Hy doet hem buytens huys, en houd hem als verlaten,
En hem en mogt geen deugt of goede dienſten baten.
Siet hoe de werelt gaet! in druck en tegenſpoet
Bevint men menigmael dat vrientſchap wijcken moet.
Maer een die met verdriet dit onheyl ſag geſchieden,
Die nam den kraneken op en liet hem gunſte bieden:
Ontfing hem in ſijn huys, bewees hem goet onthael.
En door ſijn ſtage ſorg genas de booſe quael.
Nu komt den ouden Heer, en drijft met ſtijve kaken
Dat niemant van de knegt ſich meeſter heeft te maken
Als hy die hem beſat, en niet die hem genas,
Vermits hy voor de quael, als-kacks, ſijn eygen was.
Maer die met deerenis was over hem ontſteken,
Die kanter tegen aen met hevig tegen-ſpreken.
Siet daer een hart geding, en vry een heet geſchil,
Dat ſtaeg al verder gaen en hooger rijſen wil.
Nu vrienden ſeg een reys, gy wort'er toe gebeden,
Wie heeft het beſte recht en wie de meeſte reden,
Hy die de knecht verwierp en uyt den huyſe ſtiet,
Of die hem gunſte boot en trooſt' in ſijn verdriet?
Hier mede ſweeg Gaurijn: en al de ſoete gaſten
Die gingen al het ſtuck wat naerder onder-taſten:
Doch Sylas boven al die was hier vierig in,
En ſprack het vonnis uyt als met geſtoorde ſin.

Hoe?

Hoe! seyt [illegible], dit gaept gelijck een oven;
De knecht [illegible] en lag geheel verschoven,
Hy die [illegible] hulp is oorsaeck dat hy leeft,
En die [illegible] dat hy den Jongman heeft
Al die aen [illegible] in de kamer stonden,
Die hebben [illegible] goet gevonden
Het over [illegible] Ondertusschen dit altemael
Die [illegible] op dese ruyme zael.
Want is [illegible] van soo veel wijse menschen,
[illegible] konde wenschen
[illegible] bleef een weynig staen,
[illegible] hielten op-gedaen,
[illegible] Rhode [illegible], gecieret aen alle kanten,
[illegible] diamanten,
[illegible] gelijck een siecke plag,
[illegible] haer wesen toonen mag.
[illegible], want hem was plaets gegeven
[illegible] Sijn hert begon te beven,
[illegible] hem schrickt, gelijck een spichtig niet,
[illegible] waer het komt of wat sijn ooge siet.
[illegible] ligh, en quam tot hem genaken,
[illegible] haer hem geensins laten raken,
[illegible] hy bemint. Maer als de vrouwe sprack,
[illegible] hem het sweet uyt al de leden brack.
Hy [illegible] hy kent haer geestig wesen,
[illegible] hy vollen had gepresen.
[illegible], en hoe se meer geleeck,
[illegible], en van haer verder weeck.
[illegible], en hy begon te spreken:
O S[illegible], niet geweken,
[illegible] en dempt uw swaren rou;
[illegible] spreken, het is uw weerde vrou
[illegible] haer uyt de doodt, en uyt het graf getogen,
[illegible] haer wel gedaen met alle mijn vermogen;
[illegible] haer besteet al wat de kunst bedacht,
[illegible] haer wederom in goeden stant gebracht.
[illegible] hoven dien, Godt sal het my betuygen,
Noyt door ongueere lust mijn herte laten buygen:
[illegible] uyt mijn vertreck soo reyn gelijckse was,
[illegible] haer mede nam en hare quael genas.
[illegible] heb ick recht, oock naer uw eygen seggen
[illegible] haren schoot of nevens haer te leggen:
[illegible], lieve vrient, houw daer uw eygen pant,
[illegible] uw trouwe rechter-hant.
Het is [illegible] van Godt u toe geschreven,
Die [illegible] haer Vader heeft gegeven:
[illegible] al heb ick haer bemint;
Tot [illegible] anders goet en was ick noyt gesint
Het [illegible] en alle slimme gangen,
[illegible] van der jeugt, gelijck venijnde slangen,
[illegible] uw Gemael, gief, suyver, ongeschent,
En dit [illegible] Godt die hert en nieren kent
[illegible] stont bedwelmt, hy kan hem niet bewegen,
[illegible] tot de vrou in geenen deel genegen,
[illegible] dat hy tast, gelooft niet dat hy siet,
[illegible] sijn eygen wijf haer roode lippen biet
[illegible] jock en soete vreugt geboren,
Die [illegible] het avontmael gekoren,
[illegible] middernagt eer 't spel dus verre ging,
[illegible] des te meer een wonder seldsaem ding.
Het [illegible] angst ontrent verbaesde lieden,
W[illegible] iet seldsaems siet geschieden,
[illegible] schrick, en is'er eenig licht,
[illegible] een twijffel aen 't gesicht.
Ach, [illegible] stuck! hoe kanse weder leven
Die [illegible] 't gesien, en aen het graf gegeven?
Hoe [illegible] dese vrou, hoe komtse nu gesont,
Die [illegible] uyt haren bleycken mont?
[illegible] het moet een nicker wesen,
[illegible] uyt het graf geresen,
[illegible] ons hier het oog bedriegt,
[illegible] niet dat hel en duyvel liegt
[illegible], sijn oog is onbewogen,
[illegible], en buyten hem getogen.

Hy was als Belzazar, als hy een [illegible]
Sag sweven sonder mensch, en schrijv[illegible]
Maer als Gaurijn ontsloot de gronden [illegible],
En dit oock vreemden selfs hier in ten [illegible],
Tree Sylas naerder toe en heeft de vrou [illegible],
Maer slegts als een die dweept, en [illegible]
Noch wort hem evenwel geluck hier op [illegible]
Soo dat meest yder een door blijdschap [illegible]
Maer Sylas onder-dies, al dronck hy [illegible],
En kreeg geen meerder vreugt, maer [illegible]
Ten lesten is het volck in soete vreugt [illegible]
Maer ging de jonge Vrou en haren Man [illegible]
Tot in sijn eygen huys, en tot een [illegible]
Wiert Rhode daer gegroet gelijck een [illegible]
De nacht doet haren loop, het licht quam [illegible]
Maer Sylas even-wel behielt een schlim [illegible]
En eer de derde son ontsloot den dag [illegible],
Verneemt men dat de man allenexen [illegible]
Hy voelt een stage koorts hem rijden [illegible],
Hem is gedurig bang onseker van de [illegible]
De beste Medeçijn die stont er in verschil,
Vermits hy niet en weet wat onheyl S[illegible]
Maer als de man vernam dat hy begon te [illegible]
En dagt wie dat sijn goet naer hem [illegible],
Soo stiert hy om Gaurijn, en als de [illegible]
Doen sprak hy met een sugt en uyt een [illegible]
Gaurijn, geminde vrient, mijn Rhode [illegible],
Maer is door uw behulp als op een [illegible]
Gy toogt haer uyt het graf, [illegible],
Dies schenck ick mijn Gemael u tot een bed-genoot
Ontfangt het edel pant u tot een grooten segen,
Gy hebt haer [illegible], eer ick se kon bewegen
Doch mits haer naeste bloet alleen op rijckdom sag,
Soo was mijn huys vereert met haren bruylofts-dag
Ick hebbe dese vreugt een kleyne wijl genoten,
Daer van het minste deel my niet en heeft verdroten,
Gy zijt haer beter waert als ick of mijns gelijck,
Al had ick even-selfs een machtig Koningrijck
Ick hadde noch een tijt met haer gewenscht te leven,
Maer Godt, naer ick bemerk, die heeft u haer gegeven.
Voor my, eylaes! ick sterf, en ben al op de reys,
En ga noch dese nacht de weg van alle vleys
Maer op dat gy voortaen niet meer en sout ontbeeren
Een vrou, die uwen geest in desen sal begeeren,
Soo laet ick u alleen, nadien ick heden sterf,
Mijn huysraet, mijn kasteel, en al mijns vaders erf
Ick prijs uw eerbaer hert, uw deugt en reyne zeden,
Dat van u mijn gemael geen schand' en heeft geleden,
Want schoon gy haer besat en had in uwe macht,
Gy hebtse my bewaert, en suyver t'huys gebracht.
Dat houd' ick voor gewis, en wil het nu beloonen,
Gy, wilt haer na mijn doodt uw gunst en liefde toonen,
Neemt haer tot uw behulp, en weest haer bed-gesel,
Beminse, sooje plagt, en vaert voor eeuwig wel.
Hy laet van stonden aen een rappen schrijver komen,
Die heeft sijn lesten wil in haesten op-genomen
Hy riep'er Rhode by, en nam haer rechter-hant,
En gaf haer aen Gaurijn, als tot een eeuwig pant
De vrou, hoewel bedroeft, die liet'et soo geschieden.
Te meer om dat'er selfs haer naeste magen rieden
Nu Sylas is vernoegt, maer eer hy noch besluyt,
Soo wenscht hy veel gelucks en segen aen de Bruyt
Daer mede liet hy af van alle werelts saken,
Hy won oock, eer hy storf, tot sijnen Godt genaken
Al wat het lichaem raeckt, al wat het aertse goet,
En vind na desen tijt geen plaets in sijn gemoet
Hy riep tot sijnen Godt tot dat hy sprake leyde,
En dat de moede ziel haer van het lichaem scheyde
Men hoorde sijn gebed soo lang hy suchten kon,
En tot de bleecke doodt het leven overwon

Ick achte, waerde Philogame, dat gy, dit [illegible] geval [illegible] hebbende, sult oordeelen het selve uyt de Italiaensche [illegible] ontleent, ofte immers na-gevolgt, te wesen 't welck [illegible]

[illegible] kennen. Maer dat eenige het ſelve als onwaerſchijnelick willen verwerpen, en kan ick niet onwederſproken laten: en ſegge [illegible] dien eynde, dat oock onſe landen en tyden gelijck en miſſchien oock krachtiger en gevoelicker exempelen van die gelegentheyt konnen uyt brengen, als wel is het gene wy hier verhaelt hebben, d[ie]r van ick U. L. in 't korte een ſtaeltjen wil voorſtellen, miſſchien of uwe penne eens luſt mocht krijgen daer op breeder te gaen weyen.

't Is dan ſulcks, dat onlancks als de goede Godt oock ons Hollant, gelijck gy weet, in veel gewesten met de beſmettelijcke ſieckte ſwaerlick was beſoeckende, onder anderen ſeker dorp in Zuyt-Hollant (ſoo men my heeft doen verſtaen) van de ſelve is ontſteken geworden, en in het ſelve ſeker huys gelijn, beſtaende [ui]t twee onlangs getroude jonge lieden en eenige dienſt-boden bevonden dat in weynig dagen alle de ſelve dienſt-boden haeſtelick van de voorſz ſieckte zijn wechgeruckt, ſoo dat'er niemant over en bleef als alleenlick het voorſz. jong-paer volcks zijnde onder [d]es de vrouwe ſelfs met de eygen quale ſwaerlick behebt. De man, ſiende dat het in ſijn huys en door het geheele Dorp ſoo heet van den rooſter ging, vondt goet de krancke vrouwe te laten onder het beleyt van een Schrobſter, en hem te begeven op ſeecker buyten-huys, een goet ſtuck weegs van daer. Seker Jongeling, in het ſelve Dorp woonende, die de voorſz jonge vrouwe, uyt ſonderlinge genegentheyt, onder anderen mede, doch te vergeefs, ten houwelick hadde verſocht, verſtaen hebbende hoe dat het met het voorſz. jong vrou-menſch was gelegen, liet hem dickmael daer ontrent vinden, om te weten wat van de ſelve ſoude geworden en op een tijt, ontrent den avont, vindende de deure van 't voorſz. huys open, en hoorende de krancke vrouwe ſeer deerlick kermen, en in ſoo fellen brandt om drincken roepen, ſonder dat haer iemant antwoorde ofte geriefde, nam de vrymoedigheyt binnen te treden en niemant by der hant vindende, ging tot in de kamer, daer de ſelve ſieck was leggende, en daer mede niemant ſiende, oock geen gelegentheyt wetende, om haer aen drincken te helpen, vraegde aen de ſelve, offe niet goet en ſoude konnen vinden, nademael ſy van een yeder ſcheen verlaten te weſen, dat hyſe brengen ſoude ter plaetſe daerſe beter gedient, en van alles gerieft ſoude worden? Het welck by haer, na een heuſche weygeringe, toe-geſtaen zijnde, is de ſelve by den Jongling op-genomen, en met ſijnen mantel ofte iet anders gedeckt, ſoo hy beſt konde, van daer in ſijn eygen wooninge, met behulp van ſijnen dienaer, gedragen, daer hy de ſelve ſoo wel en [illegible] dede onthalen, datſe niet lange daer na, tot hare volle geſontheyt wiert gebracht. De Schrobſter die hier of daer in de [illegible] met praten of iet anders hadde vergeten, eyndelick weder gekeert, en de krancke vrouwe nergens in huys vindende, oordeelde dat de ſelve, uyt lichtnoofdigheyt, veroorſaeckt door het geweldig vuur, uyt den huyſe geloopen, en ergens verdroncken of iet anderſins verongeluckt moeſte weſen, en liet daerom verluyden dat ſe was overleden, en doende een doodkiſte aldaer brengen, liet de ſelve, met ſteen of eenige andere ſware ſtoffe gevult weſende, ter aerde dragen ſonder lijck gevolg, als men in ſodanigen ſieckte wel gewoon is te doen. De voorſz. vrouwe geſont zijnde geworden, vant hem de Jongeling met menigerley bekommerlijcke gedachte omtrent dit werck, haer te behouden oordeelde hy van ſwaer bedencken, en van ſorgelijcke uyt-komſte te weſen, en haer wederom haren man toe te laten komen, en konde hy van ſijn gemoedt niet verwerven. Maer ſiet, dit werck aldus ſtaende, en hy met deſe gedachten op het uyterſte ſwanger weſende, quam'er juyſt in het Dorp een onverwachte tydinge, die hem van alle bekommeringe verloſte, want hem wiert ſekerlick geboodſchapt dat de man van de voorſz. jonge vrouw van de haeſtige ſieckte niet alleenlick geraeckt, maer dien voorleden nacht overleden was. Waer door de voorſz jonge vrouwe, in haer vryheyt geſtelt zijnde, en los weſende van de wet van dien man, al vorens aen den overleden den behoorlijcken treur tijt en rouwe gegeven hebbende, liet haer bewegen (ſoo uyt ſake van de voorſz. toegenegentheyt, als tot bewijs van rechte danckbaerheyt) om eygen te worden aen de gene die haer meer als haer eygen man hadde bemint ten tijde hy aen de ſelve niet met allen eygens en hadde. Siet daer kortelijck een hedensdaeghſche geſchiedeniſſe, de welke, indienſe in haer volle leden met een ſoete penne, naer eyſch van ſaken, ware verhandelt, mijns oordeels, niet en ſoude hebben te wijcken de bedenckelijckſte gevallen van de vorige eeuwen. Vaert wel, lieve Philogame, en houdt my voor die ick ben,

U. E. ganſch toegenegen

SOPHRONISCUS.

A E N

A N N A   C A T S,

Huys-vrouwe van

CORNELIS VAN AERSSEN

HEER van Wernhout:

A E N

ELISABETH CATS,

Huys-vrouwe van

C O R N E L I S   M U S C H,

HEER van Waelsdorp.

LIeve Dochters, waerde panden, zegens van mijn bedde, vruchten van mijn lichaem, ſoete gedenck-teyckenen van mijn houwelickſen tijt, dierbare overblijfſels van mijn voorigh leven, aengename affetſels van mijn bloeijende jeugt, en jegenwoordig purpere rooſen onder mijn grijſe kerkhof-bloemen, en jeugdige ktoonen van mijnen dorren ouderdom; Ick vinde goet aen u-lieden beyde het leſte, en verre het beſte deel van mijnen TROURING toe te eygenen. Indien gy te deſer ure noch waert in uwe maegdelicke vryheyt, en door de trouwe aen niemant verbonden, ſoo hadde ick, miſſchien niet ſonder redenen, u toe mogen ſchrijven eenige van de eerſte deelen van dit jegenwoordig werck, als na die gelegentheyt u beter hebbende konnen dienen tot achter-raet in verſcheyde voorvallende ſaken. Maer nadien het den goeden Godt belieft heeft u-lieden beyde, niet alleenlick te roepen tot het geſellig leven van den Echten-ſtaet; maer oock de vruchten daer van goedertierelicken te laten genieten; en dat gy dien-volgens in het innerſte geheym van dat werck beyde zijt getreden, en daerom de oogen van dage te dage meer en meer dient te openen om van dit tijdclick houwelick, dat de doodt ontbint, uyt te ſien tot een ander dat eeuwig-durende is; ſoo heeft'et my goedt gedacht, dit

GEE-

GEESTELICK HOUWELICK (ſoo als ick het ſelve door mijn ſwacke penne hebbe afgebeelt) u-lieden beyde op te dragen, als een ſonderling kleynood, in ſich ſelven, en geenſins van mijnent wegen: het welcke alle lichamelicke dingen ſoo verre in waerde te boven gaet, als de Ziele het Lichaem, en den Hemel het Aertrijck overtreft; nadien daer in niet alleenlijck is begrepen de volmaecktheyt van alle houwelicken, maer oock van al dat aen 's menſchen herte vernoegen kan geven. Het welcke by my meer-malen met ernſt overwogen zijnde, ſoo heb ick eyndelick door Godes ſonderlinge genade, in duſdaniger wijſe tot mijn ziele nu en dan beginnen te ſpreken:

'T IS eenmael, mijn vernuft, 't is lang genoeg geſchreven
Van dat'er omme-gaet ontrent het echte leven,
Van dat een Jongeling, van dat een rijpe Maegt,
Van dat een Moeder ſelf in haren boeſem draegt.
Hier dient nu ander werck ter hant te zijn genomen,
Om eenmael uyt den draey van dit gewoel te komen;
Mijn jonckheyt is geweeſt, die had eens haren tijt,
En was gelijck een poſt die vaerdig henen rijt,
Die was gelijck een beeck die neder komt geſegen,
Of als een arent vliegt die honger heeft gekregen,
Of als een teere bloem, of als een nietig gras,
Dat heden niet en is gelijck het eertijts was.
Maer, ſchoon de jeugt verdwijnt, daer komt een ander weſen,
Daer komt een nieuwen tijt, tot onſen trooſt, gereſen,
Daer komt een ſoeter vreugt, een aengenamer luſt,
Een haven voor de ziel, een woon-plaets van de ruſt.
Hy die eens heeft geſeyt, *Wort vruchtbaer op der aerde*,
Heeft noch een echte bont, en dat van hooger waerde
Als iet waer op de jeugt met al de ſinnen bout,
En, na der menſchen aert, een lief geſelſchap trout:
Hier na verlangt mijn hert, hier wort'et toe gedreven,
En ſchept uyt dit gepeys gelijck een ander leven,
Ick voel dat mijn gemoet, als uyt een dorre borſt,
Nu van der aerde ſcheyt, en na den Hemel dorſt:
Ick voel dat mijn gemoet nu wenſcht te zijn ontbonden
Van dit ellendig vleeſch, en ſmiſſe van de ſonden,
Een winckel van verdriet: ick voel dit mijn gemoet
Niet als van Hemels-broot en wenſcht te zijn gevoet.
Dies ſchoon de lieve Godt my wou de keuſe geven,
Oock van mijn beſte tijt en al mijn vorig leven,
En dat ick kieſen mocht van al mijn jaren een,
Voorwaer ick danckte Godt, en ick nam'er geen.
Een die het woeſte meyr, en ſijn verwoede baren,
Heeft met een ſwacke boot ten leſten om-gevaren,
Tot hy nu landt ontdeckt, of ſiet een ſtille reê,
Wat ſou die wederom gaen ſweven op de zee!
Waer is'er oyt vermaeck in dit verdrietig leven?
Wat is'et altemael dat vleeſch en werelt geven?
Wy zijn gelijck een menſch, die uyt een venſter kijckt,
Doch naer een korte wijl in haeſt te rugge wijckt
Schoon dat hy wonder ſag, gelijck het heeft geſchenen,
Het is van ſtonden aen, gelijck een roock, verdwenen:
Hem blijft niet anders by als ſlechts een ydel beelt,
Dat hem, gelijck een droom, ontrent de ſinnen ſpeelt.
Komt ons een ſoeten dag, hy kan niet lange dueren,
Men ſal de korte vreugt met enckel leet betueren,
En als men overdenckt al dat'er was geſchiet,
Dan is het maer een ſchim, en min als enckel niet,
Wat heb ick menigmael, wat heb ick droeve nachten,
Als ick mijn geeſt verteer in diepe na-gedachten!
Of als ick in het bed mijn eygen rechter ben,
En ſchrijf oock even daer mijn vonnis ſonder pen!
Hoe dickmael neem ick voor iet na te ſullen laten,
Dat, als ick eenſaem ben, mijn ſtille ſinnen haten!
Maer eer de gulde Son beſluyt den naeſten dag,
Soo gaet'et menigmael gelijck het eertijts plag,
Het goet, ſchoon ick het wens, en kan ick niet volbrengen,
Daer komt, ick weet niet wat, hier onder ſich vermengen.
Siet wat een vreemt gewoel, en wat een ſeldſaem werk!
Al wort het lichaem ſwack; het vleeſch is echter ſterk.
Dit prangt mijn droeven geeſt, en al mijn ſinnen beven,
Ick wenſch een raſſche doodt, of wel een beter leven.
O Godt, verloſt mijn ziel van dit ellendig lijf;
Wat maeck ick in het vleeſch, indien ick ſondig blijf?
Vernieut dit ydel hert, dat ick mach laten varen
Al wat my lief-tal was in mijn onwijſe jaren:
Beſit al wat ick heb, en wat ick heden ben,
Op dat ick geen vermaeck, als u alleen, en ken.
Geeft aen mijn ſinnen kracht, om aen te mogen ſchouwen
Hoe Godt den menſchen vrijt, en hoe de zielen trouwen;
Dat is een reyn vermaeck; dat noyt en wort verſtaen,
Dan als het ſondig vleeſch ſal weſen uyt-gedaen.
Want t'wijl ick hier voortaen geen bruyloft heb te wagten,
En dat geen aertſche vreugt meer ſpeelt in mijn gedagten,
Soo wenſch ick maer alleen den grooten bruylofts-dag,
Die noyt een menſch begreep, of menſchen oog en ſag.

Tot beſluyt, waerde Dochters, de Godt des vredes geve u vrede onder den anderen, vrede in uw huysgeſin, en binnen u ſelven: en eyndelick die oneyndelicken vrede, die alle vrede en vreugde verre te boven gaet; beſtaende in die groote Verborgentheyt, in dat eeuwig-durende Houwelick hier voren geroert. Vaert wel.

J. CATS

LOF-SANGH

OP HET

GEESTELICK HOUWELICK

VAN

GODES SOON.

LEent ooren, Hollants volck. Het ſtuck dat wy beginnen
Is weert om in te gaen tot uwe diepſte ſinnen.
Wy toonen hoe de Kerck, die Godt op aerde bout,
En hoe een reine ziel met haren Schepper trout
Een ſtuck van diep geheym, na weerde noyt beſchreven,
Een ſtuck dat open doet den ingang van het leven,
Een ſtuck, een wonder ſtuck, dat na den regten aert
Geen menſch, maer Godes geeſt, de menſchen openbaert.
Ick hebbe door den luſt van dichten aen-gedreven,
Ten dienſte van de jeugt by wijlen yet geſchreven,
Maer wat is van den menſch! by groen en heylſaem kruyt
Daer ſchiet al menigmael een dorre netel uyt.
Hier gaet et anders toe, hier mag de ziele ruſten,
Hier brant een vierig hert alleen in reyne luſten,
Hier is de ware trou, de rechte bruylofs-feeſt,
Niet voor het welig vleeſch, maer voor een reinen geeſt.
Doch eer wy vorder gaen, ſoo laet ons neder-knielen,
En ſtorten voor den Heer de krachten onſer zielen,
En roepen om behulp. Want even ſonder hem
Soo ben ick maer een romp, en weſen ſonder ſtem.
O die het eeuwig bont hebt met den menſch geſloten,
En met uw ſuyver bloet uw Tortel-duyf begoten,
Godt-ſoon en ware menſch; kom heiligt mijn verſtant
Tot my dit killig hert in vollen yver brant,
Wilt door een Hemels vyer mijn ſinnen twiſtig maken,
En met een reyne kool mijn ſtomme lippen raken,
Wilt my geheel ontdoen van dit ellendig vleys,
Op dat ick uwen lof mag roemen na den eys.
Wilt al wat aerde ſmaeckt uyt mijn gewrichten drijven,
Ten eynd' ick uw geheym na weerde mag beſchrijven,
Doch gunt my boven al dat ick op vaſten gront
Mag voelen in den geeſt de kracht van uw verbont,
Mag voelen uwe gunſt, en dan mijn vorder leven
Tot uwen dienſt alleen mag willig over-geven,
Mag anders niet beſtaen of brengen aen den dag
Als dat uw hoogen naem ter eere dienen mag
Eer datter eenig menſch op aerde was geboren,
Had Godt ſijn lieve Bruyt voor eeuwig uyt-verkoren,
En eermen oyt de Son of haer ſtralen ſag,
Stont by hem vaſt geſet de groote bruylofs-dag.
Doch 't is noch even-wel hier mede ſoo gelegen,
Dat Godt het ſtuck beleyt door wonderbare wegen;
Hy gunt ſijn hoogſten trooſt ſijn diepſte liefde niet
Als naer een langen tijt, en door een groot verdriet
Wat heeft de lieve Bruyt aen alle kant te lijden?
Wat heeft een reyne ziel op aerde al te mijden!
Want ſchoon by wijlen rijſt een blijde ſonne-ſchijn,
Hier is van ſtonden aen al weder nieuwe pijn
Des Hemels reyne min heeft ook haer droeve klagten,
Haer jammer, haer gequel, haer ſware na-gedagten,
Haer innig ziel-verdriet, haer prangen in den geeſt,
't Is hier, 't is over al, wie liefd' die is bevreeſt
Hoe dikmael is de bruyt met grooten angſt bevangen,
En voelt een droevig nat haer rollen op de wangen!
Hoe dickmael is de Bruyt benaeut tot in de ziel!
Soo lang ſy wort verruckt in dit onruſtig wiel,
Hoe dickmael is de Bruyt door harde ſinne-vlagen,
Als buyten haer gevoert en elders weg-gedragen,
Hoe dickmael is de Bruyt verwonnen in den noot,
En voelt in haer gemoet als prangen van de doot.
Die Lely is geplant te midden in den doren,
Daer ſtaetſe menigmael en ſchijnt geheel verloren,
Die Rooſe groeyt geſtaeg in eenig eenſaem dal,
Daer vocht en tranen vloeyt en enckel ongeval,
De Ré is lang gewent te dolen op de bergen,
Daer haer meeſt alle daeg de felle bracken tergen,
Dat Schaep wort van den Wolf geduerig na-gejaegt,
Soo dat het even-ſtaeg tot ſijnen Herder klaegt,
De ſoete Tortel-duyf moet woonen in de rotſen,
Terwijl haer over al de felle jagers trotſen,

Die fackel wert geſtaeg gegeeſſelt van den wint,
So datſe nimmermeer haer licht in ſtilte vint.
Het wijf met kint begort moet in haer ſmerte ſuchten,
Moet even alſſe baert in woeſte Landen vluchten,
Terwijl een roden draeck, met fellen overmoet,
Spout uyt een holle keel een gullen water-vloet.
Wat ſal ick mijn vernuft, wat ſal ick vorder ſeggen?
Die maegt en mag haer noyt in ruſt ter neder leggen,
Die peerel, dat juweel, die koſtelicke ſchat,
En heeft geen ander huys als ſlechts een aerden vat.
Maer laet ons dit geheym wat naerder over-mercken,
En wegen in den geeſt des Heeren wonder-wercken:
Laet ons gaen over-ſien, en dat van ouden tijt,
Hoe dat de lieve Bruyt hier op der aerden lijt.
De werelt was gebout, de menſche nieu geſchapen
Had macht om uyt den hof ſijn luſt te mogen rapen;
De dieren al gelijck die ſtonden onder hem,
En hoorden ſijn gebod, en kenden ſijne ſtem.
(a) Noch was hem boven dien een echte wijf gegeven,
Om in het ſchoon prieel met hem te mogen leven,
Tot trooſt van ſijne jeugt. Siet daer een deftig werk,
En in dit eenig paer beſtont de ganſche Kerck.
Sy leefden onder een geluckig boven maten,
(b) Tot ſy 't verboden ooft, door liſt der ſlange, aten.
Daer iſſet al bekaeyt Sy moeten uyt den Hof,
En Adam wert gedoemt te wroeten in het ſtof,
Te ſpitten in de kley, om met een angſtig hijgen
En door verdrietig ſweet den koſt te mogen krijgen;
Het wijf droeg even-wel haer eygen ongeval,
* Dewijl ſy met verdriet haer kinders baren ſal.
Daer gaet het droevig paer ellendig henen dwalen,
Vol druck en herten-leet, vol alderhande qualen;
De man is ſtaeg vermoeyt en in het ſweet verhit,
Want daer en waſt geen vrucht, ten ſy dat Adam ſpit.
Ten was noch even-wel als geenen tijt geleden,
Na dat het eerſte paer de wet had over-treden,
Of Godt heeft even doen het ongeval verſchoont,
En aen het treurig volck een nieuwe gunſt getoont.
Daer is dien eygen dag een vonnis uyt-geſproken,
Dat aen de looſe ſlang den kop moet zyn gebroken,
En dat ſoo grooten werck, ſoo wonderbaren daet
(c) Sal werden uyt-gewrogt door 't edel vrouwen-zaet.
Soo wort dan vaſt geſtelt, door Godes eyge woorden,
Dat ſijn gekoren volck geen ſlang en ſal vermoorden,
Geen duyvel immermeer ſal brengen in den noot,
Geen hel en haer gevolg ſal houden in den doot.
Maer datter eens een Helt ſal op der aerde komen,
Door wien het duyſter rijck ſal worden in-genomen,
Door wien de ware Kerck ſal worden op-gebout,
En Godes lieve Bruyt ſal worden onder-trout.
Daer is het bont gemaeckt. Maer tot de bruylofſ-dagen
En wort geen vaſte tijt, geen ure voor-geſlagen;
Dat heyl, die groote vreugt, dat wonder hoog geluk
Wort noyt de Bruyt gejont, als naer een langen druk.
Godt doet hier even ſoo, gelijck men ſiet geſchieden,
Wanneer een jong-geſel ſijn trouwe komt te bieden
Aen ſijn verkoren lief, en geeft haer eenig pant,
Maer rijſt dan over zee en naer een verre Lant,
Of daer een heete lucht met ſtage Sonne-ſtralen
Komt op den Indiaen of op de Mooren dalen,
Of daer een woeſten hoop in dichte boſſchen dwaelt,
Of daer men edel gout uyt diepe kuylen haelt.
De Bruyt is onder dies in veelderhande ſorgen,
En dickmael ſonder ſlaep tot aen den lichten morgen,
Nu is haer vreeſe groot, dan hooptſe wederom,
Vermits ſy tijding krijgt van haren Bruydegom.
Sy wort des niet-te-min by gaſten aen-geſproken,
Die ſoecken geylen brant in haren geeſt te ſtoken,
Dies worden even-ſtaeg haer ſinnen ongeruſt,
Vermits ſy wort getergt door voncken van de luſt.

(a) Gen. 2 22 23. (b) Gen. 3 6, 7 * Ariſtoteles heeft wel aengemerckt dat geen van al de dieren ſoo grooten ſmert en lijt in haer jongen voort te brengen, als een vrou in het baren. 't welck een vaſt teken is, deſelve pijn haer tot een ſtraffe opgeleyt te weſen. (c) Gen. 3. 15.

Noch wortſe menigmael gegeeſſelt van de tongen,
En van den achter-klap aen alle kant beſprongen,
Doch, hoe het immer gaet, ſy leeft in [illegible] verdriet,
Om datſe ſig alleen en ſonder hoeder ſiet.
Dus gaet et met de Kerck. Soo haeſt als Eva baerde,
En weder op een nieu met haren Adam paerde,
Na dat haer Godt voor eerſt twee Soonen had gejont,
Soo waſt dat al de Kerck in een geſin beſtont.
Maer wat een groot verſchil is onder hen gereſen!
Sy konnen niet geruſt, en niet als broeders weſen,
Eylaes de Godsdienſt ſelfs, door Cains wreet bedrijf,
(d) Brengt onluſt in het Lant, en Abel om het lijf.
Daer hoort men boven al een droeve moeder ſuchten,
Want Abel is vermoort, en Cain moeſte vluchten,
Ach voor een jonge vrou is dit een harde wee,
Sy waren vier eylaes! en nu al weder twee.
Met Abel is het leet van 't heylig zaet begonnen,
En 't is hier even-ſtaeg van droefheyt over-wonnen,
Ten wacht oock geen beſluyt van druck en ongeval,
Tot eens van alle vleeſch het eynde komen ſal.
Maer ſchoon dan Adams huys al vry begon te waſſen,
Wie ſiet men op den Heer en ſijn beveelen paſſen?
Wie vint men die de wet en ſijn gemoet bewaert?
Het vleeſch dat gaet den gang van ſijn ongueren aert.
(e) Het eerſte dat men vont ſijn fluyten, cijters, velen,
En al de geyle jeugt begeeft haer om te ſpelen;
De ſchoonheyt wert geſocht by alle jonge-mans,
De deugt is ſonder treck, de wijſheyt ſonder glans.
(f) Godt die van boven ſiet het woelen van de menſchen,
En hoe ſy anders niet als vuyle luſt en wenſchen,
Beſtemt hun tachtig jaer, om in ſoo langen tijt,
Tot ſijn beſcheyden dienſt te vinden meerder vlijt.
Maer als noch even-wel de ſaken meer verliepen,
De menſchen over al in haer ſonden ſliepen,
Stelt Godt ten leſten vaſt, vermits haer geylen brant,
Een algemeenen vloet te brengen op het lant
Hy wil haer dertel vyer, haer ongeregelt woelen.
Met water over-gaen, en met de zee verkoelen,
En ſchoon hy in de ſtraf de ſijne gunſte biet,
Sy lijden even-wel al mede ſwaer verdriet.
Let hoe des Heeren Kerck in echte wert gedrongen,
En door een diep gevaer aen alle kant beſprongen,
Siet met een ſtil gepeys dit ſeldſaem wonder-werk,
Een ſchip, een eenig hout begrijpt de ganſche Kerk;
Die ſweeft daer in het diep, gedreven van de baren,
En daer en is geen kuſt om aen te mogen varen,
De zee is ſonder duyn, haer water ſonder ſtrant,
Het nat is ſonder droog, de werelt ſonder lant.
(g) Dat wonder machtig volk dat is geheel verdroncken,
En in de zee geſmoort, en in het diep geſoncken,
't Is al tot ſlijm vergaen wat eertijts adem blies,
Vermits de ſnelle vloet ſoo hoog op aerde wies;
Vermits de ſelle zee, ganſch magtig op-gedreven,
Laet op den hoogſten berg niet een gedierte leven.
Daer ſat de goede man in dat bedroeft gevaer,
Daer ſat hy in den balck, by-naeſt het ganſche jaer.
En als hy wederom het drooge mocht genaken,
(h) Soo iſſer alle ding als op een nieu te maken;
Het ſtaeter wonder raeu, en uytter-maten ſlegt,
Als of dit wonder Al waer eerſtmael op-geregt.
Hy moeter ſijn gerief, hy moeter huyſen bouwen,
Om hem, en ſijn geſin, om vruchten in te ſtouwen;
En 't aertrijk dient geploegt, en al met angſtig ſweet,
En even in ſijn huys is druck en herten-leet.
Maer Godt noch even-wel ſet boven in de wolcken
(i) Een teken ſijner gunſt, een ſegen aen de volcken,
Godt even na den vloet vernieut ſijn heylig bont,
Dat in den Hemel ſelfs by hem verſegelt ſtont,
Een trooſt in dit gevaer 't Is weerdig aen te mercken
Hoe Godt meeſt in den noot de ſijne plag te ſtercken,
Want als hy ſtraffe pleegt, en ſijn geminde ſlaet,
Dan iſſet dat ſijn gunſt haer weder open gaet

(d) Geneſ. 4 9. (e) Geneſ 4 22 (f) Geneſ. 11. 12. (g) Geneſ 7 19, 20, 21 (h) Geneſ 8. 14 (i) Geneſ. 9 12.

Maer

Maer al Godt Abrams huys quam gunstig aen te schouwen,
Om daer sijn lieve Kerck eens hooger op te bouwen,
(a) Soo wort tot hem geleyt: Verlaet uw Vaderlant;
Dit is sijn wellekom, sijn eerste hefde-pant.
Daer reyst de goede Vorst in onbekende palen,
Doch moeter weder uyt, en elders henen dwalen,
Vermits daer hongers-noot in al den lande rees,
Die hem van daer verjoeg, en naer Ægypten wees.
Maer hy en is by-kans oock daer niet aen-gekomen,
Of wort met grooten angst geweldig in-genomen,
Hy vreest (en wel te recht) dat sijn geminde vrou
(b) Daer aen den jongen vorst een proye worden sou.
Hy vreest oock niet alleen sijn wijf te sullen derven,
Hy vreest oock even-selfs aldaer te moeten sterven,
Op dat de jonge Prins als met een vryen tocht
Mocht hebben dat hy wenst, en krijgen dat hy socht.
Sijn vrees' komt tot de daet: want Sara wort gepresen,
En by het dertel Hof den Koning aen-gewesen,
Den Koning op-gespeurt, den Koning aen-gebragt,
Die haer met ongedult, en heete tochten wagt.
Daer stont de jonge vrou in angst te zijn geschonden,
Had Godt niet aen het hof een vreemde plaeg gesonden,
Een plaeg die aen de Prins sijn kragt en wesen nam,
En die men seker wist dat van den Heere quam
Daer wert doen Abraham wel dapper om bekeven,
En van den jongen Vorst als uyt het Hof gedreven;
Daer keert hy wederom, en geeft hem uyt de stadt,
Met Loth en sijn gesin en wat hy voorts besat.
Maer stricx al weder druck. Al eer 't de Vaders wisten,
[illegible] Gut Loths en Abrams volk te samen hevig twisten;
Al zijn de lieden eens, een ongeruste knecht
Heeft dikmaels huysverdriet, en onlust aen-gerecht
Daer moeten uyt bedwang de goede vrienden scheyden,
En op by-sonder velt haer witte kudden weyden;
Loth gaet na Sodom toe, een schoon, en vrugtbaer lant,
Maer daer het dertel volck in vuyle lusten brant.
En siet! uyt dit bejag ontstonden sware plagen,
(d) Die Loth, benevens haer, gedwongen is te dragen:
Daer rijst een groote krijg, en Sodom blijft te kort,
Dies worter machtig bloet aen alle kant gestort.
En, watter door het sweert niet om en is gekomen,
Wort van des vyants heyr ten buyte wech-genomen,
En Loth oock even-selfs, en wat de man besat
Wort van den rauwen hoop al mede wech-gevat
De [illegible] in dit verlies, tot Abraham gevlogen,
He[illegible] sijn gemoet in nieuwen druck getogen,

Wat raet in dit verdriet? hy is geen oorlogs-man,
En doet noch efter meer als yemant dencken kan
Hy gaet met weynig volck, en met sijn eygen knegten,
Hy gaet in aller haest een machtig heyr bevechten;
Hy tast den vyant aen te midden in der nacht,
Hy slaet den ganschen hoop, ook eer het yemant dacht.
Melchisedech die ging den nieuwen Velt-heer tegen,
En boot hem broot en wijn, en gaf hem hoogen segen,
Melchisedech een beelt van Godt den Vrede-Vorst,
Die onsen honger laeft, en lest den heeten dorst
Hoe kort is hier de vreugt! hoe vlugtig blijde stonden!
Strack wort het eygen volk een meerder leet gesonden,
Godt die het landt verschoont, en tijt tot boete gaf,
Sent, naer een lang gedult, sijn plagen harder af.
(e) Het aerdig Seboim dat brant gelijck een oven,
En watter heerlick scheen is in der haest verstoven,
Dat schoon en vrugtbaer wout is nu een diepe kolk,
Een asch-put sonder glans, een lantschap sonder volk
't Is waer, de goede Godt, door soete gunst bewogen,
(f) Heeft Loth, als metter hant, uyt desen brant getogen,
Heeft Loth van daer geleyt, eer dat het vyer begon,
Daer hem geen heete vlam of swavel treffen kon
Maer hy noch even-wel heeft al sijn beste vaten
Sijn huys en huys-gevolg te Sodom moeten laten,
Denkt, wat een bange schrick hem in de leden quam
Als hy de gansche kust sag gloeyen in de vlam,
Als hy sijn echte deel sag nevens hem versterven,
En niet een enckel woort van haer en kon verwerven,
Als hy den lesten kus aen haer niet geven mag,
Maer oock haer soeten mont in zout verandert sag
(g) Hy moest dat weerde pant hy moestet laten blijven,
Hy sag daer in der haest sijn oogen-lust verstijven,
Sy bleef daer als een steen en vast gewortelt staen,
En hy most ongetroost en veerdig henen gaen.
Hy is sijn vrouwe quijt, sijn dochters hare mannen,
Die gaen daer treurig heen als uyt het lant gebannen,
Als uyt de stadt geset, en dat van hooger hant,
En houden voor gewis dat al de werelt brant,
Dat niet een eenig mensch is in het landt gebleven
Die zaet mocht aen de Kerck, of aen de werelt geven,
Hier uyt soo rijst eylaes! een ander seldsaem stuck,
En baert hem op een nieu een droevig ongeluck
(h) De wijn in dit verdriet, te veel aen hem geschoncken,
Die maeckt door heten damp den ouden vader droncken,
Soo dat hy niet en weet wat datter is geschiet,
Tot dat hy metter daet sijn dochters swanger siet

(a) Genes. 12. 1 (b) Genes. 12. 9. (c) Genes. 13. 7
(d) Genes. 14. 14, 15

(e) Genes. 18. 20 Genes. 19. 29 (f) Genes. 19. 29
(g) Genes. 19. 12 (h) Genes. 19. 26.

Ha

Wat hert-leet aen de man dit onheyl heeft gegeven,
Is eer te zyn bedacht, als hier te zyn beschreven,
Siet wat een droef geval! en wat een staeg verdriet,
De Oom klaegt dat hy mist, de Neef dat hy geniet.
Loth is geheel bedroeft, vermits sijn dochters baren,
En Moeders, eer het dient, en al te vrugtbaer waren,
(a) En 't huys van Abraham dat is geheel verdruckt,
Om dat hy van het bed geen soete vrucht en pluckt.
(b) En hoe doch sal de man een aerdig kint verwerven?
Hy voelt de manne-kracht in sijn gewrichten sterven,
Oock weet hy dat sijn wijf niet meer hier in vermag,
Mits 't haer niet meer en gaet gelijck het vrouwen plag.
(c) 't Is waer, Godt even-selfs die heeft met eed gesworen,
Dat hem een lieve Soon sou werden aen-geboren,
Maer niet een mensch en weet wanneer het sal geschien,
En 't valt de Moeder swaer hier langer op te sien.
De goede Sara dubt en krijgt verkeerde zinnen,
(d) En vint een middel uyt om zaet te mogen winnen,
Sy nam haer eygen maegt, en brachtse tot den Man,
Ten eynd' hy vruchten kreeg en soete kinders wan.
Maer Agar, die een Soon aen Abram quam te baren,
En weet na desen tijt haer Vrouwe niet te sparen,
Sy wort geweldig trots, en kanter tegen aen,
En wil niet (alsse plag) tot haren dienste staen.
Daer gaet et over-kant, daer rijsen huys-krakeelen,
Daer moet oock Abraham al vry wat mede deelen,
Doch meest als Ismael betoont een spotters aert,
(e) Na dat sijn echte wijf hem Isack had gebaert;
Doen ging het harder aen met kijven, twisten, klagen,
Want Sara wil de maegt met haren Soon verjagen,
En drijven uyt het huys; daer brengt de goede man
Tot voordeel van de meyt, al wat hy seggen kan:
(f) De wille lijcke-wel van Sara moet geschieden,
De groote Schepper selfs die latet hem gebieden,
Daer wort het stuck geset, en tot een kort besluyt,
(g) Hoe seer het Abram druckt, de By-sit moet er uyt.
Die wort daer op een bot met haren Soon verdreven,
En haer wort maer alleen een weynig broots gegeven,
En eenig water toe, daer ging de droeve maegt
Die even aen den Heer van desen handel klaegt.
Siet dus moet Abraham sijn eersten Sone missen,
En waer hy dwalen sal, en weet hy niet te gissen;
De tweede boven dat die wort hem los gestelt,
Soo dat hy wederom sijn droeve ziele quelt.
(h) Godt spreekt in sijn gemoet, en stort in sijn gedagten,
Dat hy sijn eygen soon moet voor den Heere slagten,
Dat hy moet Priester zijn en 't kint het offer-lam,
Al is het schoon de gront van sijn geheele stam.
Denckt hoe dit in het hert van Abram heeft gesneden,
En hoe hy met het vleesch hier over heeft gestreden,
Hoe dat hy heeft gekampt, gehijgt, geklaegt, gesweet,
Hoe dat hy heeft gesucht in dit verdrietig leet.
Hy gaet noch even-wel, hy gaet de plaetse vinden,
Al waer het vinnig mes den jongen sou verslinden,
Hy gaet veel dagen lang, hy gaet de gansche reys,
(i) Als swanger in de ziel met soo een droef gepeys.
Maer wat een harden stoot heeft Abraham gekregen,
Als Isack met hem ging, en droeg den fellen degen!
(k) En sprack op dese wijs, Hier is nu hout en vyer,
Maer, Vader, seg een reys waer is het offer-dier?
Waer is doch in het wout een schaep of lam te wagten,
Dat gy op desen berg den Heere meynt te slagten?
De Vader, onbewust wat datter sal geschien,
Seyt, Isack, lieve Soon, Godt salder iu versien.
Wel Godt versacher in, maer liet de sake komen
Tot dat het vinnig sweert al-reede was genomen,
Al-reede was gevelt, en helde na den slag,
Soo dat het seldsaem werck niet hooger gaen en mag.
Daer isset eerst gestuyt. Daer wort een Ram gevonden,
Die stont, gelijk het scheen, daer in het wout gebonden,
Die wort daer op den Berg van Abraham gedoot,
(l) En Isack blijft gesont, en buyten alle noot,
Die is hem van den Heer als op een nieu verworven;
(m) Maer wat een korte vreugt! de Moeder is gestorven,
De Moeder valt te bed, en spoet haer tot de reys,
En gaet, eylacen gaet, de weg van alle vleys
Wat vreugt kan Abraham op aerde nu bekomen?
(n) Sijn lieve weder-helft die is hem af-genomen,
Dies leyt hy sijn vermaeck en alle blijdschap af,
En spilt een langen tijt ontrent het droevig graf.
Maer siet! een klaerder lucht op Isaack gereesen,
Die geeft den Jongeling een nieu en vrolick wesen;
(o) Hem komt Rebecca t'huys, Rebecca lang verwagt
Die wort hem toe-geschikt, en in den schoot gebragt
Rebecca sijn vermaeck, sijn troost, en eyge leven,
Die heeft sijn treurig hert een nieuwe jeugt gegeven,
Die is met sijn gemoet in soo een eng verbont,
Dat haer noyt ander wijf op sijnen leger vont.
De Vaders al gelijck, die voor en naer hem quamen,
Die siet men dat behulp tot hare vrouwen namen,
Als gront tot meerder zaet, maer Isaack alleen,
En maekt geen ander wijf sijn echte bed gemeen.
Sy tween zyn onder een gelijck gepaerde schapen,
Die nu ter weyde gaen, en dan te samen slapen,
Die al haer herten-vreugt verdeelen onder haer,
(p) En (met een woort geseyt) een gansch geluckig paer
En schoon of Isaack sijn Moeder heeft te derven,
Hy is altans getroost om haer verdrietig sterven,
Hy is een deftig Vorst, een wel gesegent man,
Hy heeft een jonge vrou, en wachter vruchten van,
Maer siet, eylaes! de lust van dit geluckig paren,
Is als, een dunne schim, in haesten weg-gevaren,
Het eerste bruylofs-soet en duert als geenen tijt,
Hoe ras verloopt de stont die hier den mensch verblijt!
Men hoort van stonden aen Rebecca dikmael suchten,
Om dat haer groene jeugt is sonder echte vruchten,
Sy dubt, sy kreunt, sy treurt, en sit gestaeg en queelt,
Om datter niet een kint om hare tenten speelt.
Men wagt eerst maenden lang, en daer na gansche jaren,
Dat sig een kleyn geswel sou komen openbaren
Ontrent haer teeren schoot, maer hoe men wagten mag,
Van dragen geen begin, van kinders geen gewag
Haer lichaem schijnt te mael als toe te zyn gesloten,
En 't heeft oock Isaack tot in de ziel verdroten,
Hy weet geen beter raet, waer hy het stuk bevraegt,
Als dat hy sijnen noot aen sijnen Schepper klaegt.
(q) Hy geeft hem tot den Heer, hy buygt sijn gansche leden,
Hy vult in grooten ernst den Hemel met gebeden,
En schoon hy langen tijt geen hoop van kinders sag,
Godt hoort noch even-wel ten lesten sijn geklag.
(r) 't Geviel na langen tijt, en veel bedroefde dagen
Rebecca twijffelt eerst, Rebecca schijnt te dragen,
Rebecca wort bevrucht. Daer juygt het gansch gesin,
En sy hout even doen haer droeve tranen in,
Verblijt om dit geval. Maer in haer teere leden
Daer wort (gelijk het schijnt) een volle krijg gestreden,
De kinders binnen haer die kanten tegen een,
En vallen over hoop, en worden hant-gemeen;
Juyst, soo, gelijck men vegt. Sy, die het seldsaem woelen
Van dese binne-krijg niet is gewent te voelen,
Ontset haer wonder seer, vermits de groote smert,
Die sy hier door verneemt tot aen haer innig hert.
Sy buygt haer voor den Heer, en gaet hier overvragen
Wat datter sal ontstaen uyt soo een seldsaem dragen,
(s) Haer wort daer op geseyt, dat tweederhande zaet
In haer ontfangen is, en noch verzegelt staet,
Dat in haer stoffe ligt van twee verscheyde volcken,
Die haer sal open doen, en als uyt diepe kolcken

(a) Gen. 20. 1. (b) Gen. 16. 2. (c) Gen. 15. 4, 5. (d) Gen. 16. 3, 4. (e) Gen. 21. 10. (f) Gen. 21. 10. (g) Gen. 21. 24. (h) Gen. 22. 1. (i) Gen. 21. 4. (k) Gen. 21. 2.

(l) Gen. 22. 13. (m) Gen. 23. 2. (n) Gen. 23. 4, 5, 6. (o) Gen. 24. 66. (p) Gen. 24. 67. (q) Gen. 25. 20. (r) Isaeck was 40 Jaer out als hy Rebecca ten wijve nam, Gen. 25. 20. en was 60. Jaer out als Esau en Jacob hem geboren wierden, Gen. 25. 26. Soo is dan Rebecca twintig Jaer of daer ontrent met Isaeck getrout geweest eer sy kinderen by hem kreeg. (s) Gen. 25. 21.

Gaen

Gaen [illegible] [illegible] lant, en gansch het aertsche dal,
(a) Soo [illegible] [illegible] Vorst uyt haer ontspringen sal.
Gelijck de [illegible] [illegible] seyt, soo wert het stuk bevonden,
Sy wort te [illegible] [illegible] haren last ontbonden,
Sy heeft [illegible] [illegible] kinders voort-gebracht,
Maer die [illegible] [illegible] vertoont dat heeft een ruyge vacht,
Het tweede [illegible] [illegible] vernamt mochte wenschen,
In huyt, en [illegible] [illegible] gelijck de schoonste menschen,
Siet daer het [illegible] [illegible] met twee van eender dracht,
Maer noch en vont [illegible] [illegible] de vreugt hier uytgewacht.
De rouwe gast en kan [illegible] niet behagen,
(b) Sy heeft een gunstig oog op 't ander kint geslagen,
Isack in tegen-deel heeft Esau best gesint,
En toont hem meerder sucht, gelijck een eerste kint.
Dit huysselick verschil en onderling verkiesen
Doet 'ten het vreedsaem paer haer eerste lust verliesen,
Men siet hier soete vreugt in droefheyt om-gekeert,
Gelijck de ware daet ten lesten heeft geleert.
't Gesin is nu verrijckt, met kinders, maegden, knechten,
Maer siet den hongers-noot die komt het lant bevechten,
Daer staet men in beraet waer heen men trecken sal,
Om vry te mogen zijn van druck en ongeval.
(c) Na Gerars vette kley daer vint men best te reysen,
Maer hier beslont de Man om sijn Gemael te peysen,
Hy wist dat hy in angst, haer eer in twijffel stont,
Of om haer geestig oog, of om haer rooden mont.
[illegible], om daer in het Hof gerust te mogen leven,
[illegible] hy sich van de vrou den naem van Broeder geven,
Maer even dit beleyt wort by den Vorst ontdeckt,
Soo dat hem sijn bedrijf tot enckel smaetheyt streckt.
Maer [illegible] uyt het Hof in sijn bewint gekomen,
[illegible] het gansche volck van afgunst in-genomen,
[illegible] dit mits Godes heyl als om sijn tente sweeft,
En hem een machtig vee en rijcke vruchten geeft.
[illegible] willen hem voortaen niet by hen laten leven,
Dies wort hy uyt het lant door ongunst weg-gedreven,
De putten voor het Vee, by hem wel eer bereyt,
Die worden over-al met aerde toe-geleyt.
Verhuysen, op te staen, een ander lant te kiesen,
Doet menig mensch vermaek en ouden vrient verliesen,
Een die sijn eerste kust en eygen huys verlaet,
Vervalt in diep gevaer van sijn geheelen staet.
Daer is geen seggen aen, de man die moet vertrecken,
En soecken sijn gerief in onbekende vlecken,
(e) En hier dient op een nieu gelpit aen alle kant,
Tot dat men voor het vee bequame putten vant
Daer schijnt nu Isaack gerust te mogen wesen,
Maer siet een nieuwen storm is over hem geresen,
Hy leet eerst ongemack ontrent het aertsche goet,
Nu rijst hem herten leet ontrent sijn eygen bloet.
De Sonen (schoon gelijck op eenen tijt gedragen)
Zijn hevig tegen een in grooten haet geslagen;
(f) De jongste koopt het recht dat aen den outsten quam
Dies is hy bijster fel en uytter-maten gram.
(g) Noch is het niet genoeg, want Jacob heeft gekregen
Sijns vaders hoogste gunst, sijns vaders eersten segen,
(h) En schoon of Esau klaegt, en kant'er tegen aen,
De Vader stelt het vast al wat'er is gedaen
Hier op stijgt Edoms gal, en stelt hem om te wreecken,
(i) Hy wil sijn broeder selfs den kop aen stucken breecken,
Rebecca wort ontrust, en krijgt een bangen geest,
Vermits haer droeve ziel voor haren Jacob vreest.
Sy weet door wat bedrog [illegible] stuck is aen-gedreven,
En dat haer al het quaet sal worden toe-geschreven,
Als van dit[illegible] van den list, en van het gansch beleyt,
Waer door den outsten Soon de segen is ontseyt.
Sy denckt, indien het valt dat Jacob, doot geslagen,
Den Esau balling maeckt [illegible] al sijn leven dagen,
Dat haer dan by gevolg het droevig ongeval
Vermaeck en herten-lust geheel benemen sal.
Sy dan om met beleyt het onheyl af te wenden,
(k) Gaet haren jongen soon na 't vee-rijck Haran senden,

Die geest hem op de reys, en komt ten lesten daer,
En mist sijn ouders huys geheele twintig jaer
(l) Maer Edom die een trooit moest aen sijn ouders wesen,
En door een soeten aert haer bitter leet genesen,
Brengt echter niet in huys als druck en ongemack,
Soo dat hy over al de soete ruste brack
(m) De vrouwen, die hy trout, dat zijn Hetijtsche wijven,
Genegen uyt'er aert tot morren, twisten, kijven,
Niet in des Heeren vrees, niet in de tucht gevoet,
En daerom even-staeg vol twist en over-moet
Ach hoe kan eenig mensch op goede dagen wachten?
Hoe kan hy na vermaek geluck of vrede trachten?
Siet Isack die van Godt een vollen segen heeft,
Siet hoe die goede ziel in stage pramen leeft
Eylaes! hy wort beswaert met hondert droeve slagen,
Die hy van alle kant geduerig heeft te dragen,
Wel aen dan, altemael die hier op aerden zijt,
Verwacht hier anders niet als staeg een nieuwe strijt
Soo haest de jongeling in Haran is gekomen;
(n) Zijn hem door nieuwe sorg de sinnen in-genomen,
't Is liefde dat hem quelt, 't is Rachel dien hy mint,
Soo dat hy stage sorg in sijn gedachten vint
Want, eer hem wort gegunt met haer te mogen paren,
Soo moest hy onder-staen een dienst van seven jaren, (o)
Siet daer een stagen last, die hem den slaep verjaegt,
Hy dient het jonge vee, hy dient een jonge maegt
Hy moet verdrietig leet, en alle stuere vlagen, (p)
Hy moet of sonne-schijn of koude winden dragen,
Hy moet sijn dienst begaen oock midden in der nacht,
Geduerig in de weer, geduerig op de wacht (q)
Maer schoon hy seven jaer de schapen heeft gedreven,
Sijn loon noch even-wel en wort hem niet gegeven,
Want Lea die hy noyt ten echt en had versocht,
Is hem den eersten nacht voor Rachel toe-gebrocht (r)
Daer gaet hy Laban aen, en roept te zijn bedrogen,
En hem door sijn beleyt sijn loon te zijn ontogen,
Maer daer en is geen raet, wat hy daer tegen doet,
Als dat hy op een nieu om Rachel dienen moet.
Maer als de seven jaer zijn weder over-streken,
Moet hy sich wederom in nieuwe moeyte steken
Want na twee seven jaer en heeft hy anders niet,
Als vrouwen sonder goet, en enckel huys-verdriet
Veel die ten echte gaen bekomen rijcke gaven,
In gelt, en machtig vee, in landt, en rappe slaven,
Maer hem en gaetet niet, gelijck het elders plag,
Hy moet een slave zijn, oock eer hy paren mag
Hy moet dan wederom een nieuwen dienst beginnen,
Om vee en ander haef voor hem te mogen winnen,
Daer tijt hy in het werck met onvermoeyde vlijt,
Soo dat hy sich in all's met volle leden quijt
Maer als des Heeren gunst quam over hem te sijgen,
En dat hy grooter vee voor hem begon te krijgen,
Soo rijster metter daet verschil en grooten strijt,
De man wort scheef besien, en over al benijt (s)
Daer is geen ander raet, hy gaet op middels peysen,
Om na sijn Vaders huys en uyt het lant te reysen,
Dat stelt hy in het werck, maer siet! van stonden aen
Soo komt hem Laban selfs in haesten na-gegaen.
Hy komt hem na gevolgt met gramschap aen-gesteken,
Het schijnt hy wil sijn leet aen Jacob komen wreken (u)
En hadde Godes hant sijn voorstel niet belet,
Het sweert (gelijck het scheen) dat was op hem gewet.
Soo haest als dat gevaer is van hem wech-genomen, (w)
Is hem van stonden aen een ander over-komen,
Hy wort, men weet niet hoe, daer op het velt gewaer,
Een man, een deftig Vorst, een grooten worstelaer, (x)

(a) Gen. 25 22 (b) Gen 25 27 (c) Gen 26 7,8 (d) Gen. 26 15,16 (e) Gen 26 19 (f) Gen 25. 29. (g) Gen 27 [illegible] (h) Gen 27 [illegible] (i) Gen 27 41,42. (k) Gen. 27 43

(l) Gen 28 12 (m) Gen 26 34 Gen. 27 46 (n) Gen 29 18 (o) Gen. 29, 19 (p) Israel moeste om een wyf dienen, om een wyf moeste hy hoeden. (q) Hos 12 20 (r) Eenige meenen dat Jacob wel seven jaer voor Rachel gedient heeft maer dat hy even-wel de selve terstont, naer het gemaeckte verdrag met Laban, ten wyve heeft verkregen sonder dat den sevejarigen dienst is voor-gegaen. Siet Junius ende andere op dese plaetse. (s) Gen 29. 24 Gen 30 29 (t) Gen 31 1,2 (u) Gen 31 23 (w) Gen. 32. 25 (x) Hos 12 4

Die

Die heeft met hem gekampt, hy tegen hem gestreden (a)
Met tranen, met geschrey, met suchten, met gebeden.
Hy doet in dit gevecht al wat hy immer kan,
Soo dat hy met verlies ten lesten over-wan
Maer onder dit gevaer komt Edom aen-getogen, (b)
Met knechten, met geweer, met alle sijn vermogen,
Men siet vier-hondert man sig toonen op het velt,
Dat Jacob wederom in nieuwe prangen stelt.
Sijn vrees is dat het volck komt veerdig aen-gestreken,
Om Esaus ouden wrock op hem te mogen wreken;
Om 't vee en sijn gevolg te drijven op de loop,
En al wat hy besat te storten over hoop.
Hy geeft hem tot den Heer, als met gehele krachten, (c)
Hy opent sijn gemoet en offert sijn gedachten,
Hy bidt dat hy den angst van soo een droeven slag
In Gode weder-staen en over-winnen mag.
Daer op rijdt hy te werck, en laet verscheyde gaven
By beurten henen gaen, en voor den leger draven, (d)
Met ruymte tusschen bey, en seyt de knechten aen
Wat dienstig is geseyt, en nut te zijn gedaen
Hy deylt sijn ganschen hoop in twee verscheyde scharen,
Op dat hem minder quaet soo mochte weder-varen,
En dat (indien het viel dat Esau qualick won)
Ten minsten eenig deel het sweert ontvluchten sou.
Hy neygt hem seven-mael eer hy hem quam genaken,
Op dat hy sijn gemoet mocht sacht en gunstig maken,
De vrouwen van gelijck, de kinders boven dien,
Die komen al-te-mael aen Edom hulde bien.
Godt heeft sijn vinnig hert hier over soo bewogen,
Dat hy flucx Israel is om den hals gevlogen, (kust,
(e) Dat hy sijns broeders mont in vrientschap heeft ge-
En soo is even doen sijn gramschap uyt-geblust.
Het weder is gekalmt, daer komen stille dagen,
Maer, na een korten tijt, al weder harde vlagen,
Al weder enckel storm, en niet als stuere lucht,
Men hoort in Jacobs huys al weder nieu gesucht
Soo haest de man genaeckt aen Salems vette weyen,
(f) Sijn dochter wert belust om haer te gaen vermeyen,
En om te mogen sien de wijse van het lant,
(g) En wat men voor een volck daer in de vlecken vant;
Sy gaet eerst door het velt met hare maegden treden,
Sy gaet oock naderhant tot in de vaste steden,
Sy siet, en wort gesien De Sone van den Vorst
Die treckt uyt haer gesicht een heeten minne-dorst.
Hy siet haer soet gelaet, en haer gebloosde wangen,
Hy siet haer teere jeugt, en hare frissche gangen,
En uyt dit al-te-mael ontstaet een snelle vlam,
Die flucx hem door het oog tot in het herte quam.
Daer valt de jongeling in druck, in sware klachten,
In vreemde dwepery, in veelderley gedachten,
Ach (seyt hy) 't is voorwaer een droevig ongemak,
Dat mijn ellendig hert in liefde dus ontstack
Dit is een seldsaem volck, gewent tot vreemde seden,
By wie dat ons bedrijf doch niet en wert geleden,
Soo ick den Vader spreeck, en dese maegt versoeck,
Mijn reden sal hem zijn gelijck een boose vloeck.
Haer Godsdienst is gestreng en wil ons geensins lijden,
Want al wie mannen zijn, die moeten haer besnijden,
En sonder dit geheym, en buyten dese pijn,
En kan geen Sichemijt oyt Jacobs swager zijn.
Maer waerom dus benaut? en waerom sal ick suchten?
Sy, die mijn herte stal, en kan my niet ontvluchten,
Sy is in ons gewelt, en in mijn eygen stadt,
En waerom desen roof niet happig op-gevat?
Waerom soo goeden kans niet heden waer-genomen?
Het wildt-braet, dat ick jaeg, dat is my t'huys gekomen,

Wel aen dan, treurig hert, gaet stelt uw saken vast,
Al wat uyt liefde komt en is geen over-last.
Als ick haer maegde-blom sal hebben wech-gedragen,
Dan isset tijts genoeg te spreken met de Magen,
Of met den Vader selfs. De gront is dan geleyt,
Noyt heeft beslapen maegt een vryer af-geleyt
Hy, stracx na dit gespreck, doet op haer gangen letten,
Doet loeren achter haer, en spant sijn loose netten,
En als hy door sijn volck den aenslag heeft bereyt,
Soo komt hy tot het werck dat hem in 't herte leyt.
Hy gaet hem by de maegt, en haer geselschap voegen,
Hy brengt een praetjen in, daerom de vrijsters loegen,
Hy leytse gins en weer, hy wijstse dit en dat,
Het schoonste van het hof, het beste van de stadt
Sy is een jonge spruyt, en kent geen hoofsche grepen,
Van sinnen kloeck genoeg, maer niet te veel geslepen,
Haer maegden van gelijck zijn duyven sonder gal,
Soo datse niet en sien het droevig ongeval
Soo datse niet en sien wat dat de linckers brouwen,
Noch wat te vreesen staet voor alle jonge vrouwen,
Sy gapen in het Hof, al watter is te sien,
Maer nemen geensins acht op datter kan geschien.
En t'wijl het vreemt beslag haer groote dingen scheenen,
Is Dina van de sael als in de lucht verdweenen,
Sy wort aen haer gevolg ontfutselt in het Hof,
Haer maegden zynder by, en niemant weet'er of:
Sy is als in een droom in haesten weg-genomen,
En niemant denckt'er eens wat haer sal over-komen,
Een yder staet bedwelmt, en wonder slecht en siet.
Die 't hof niet recht en kent, en kent sijn rank en niet.
Ten lesten komt de maegt met Sichem aengestreken,
En schijnt haer eygen selfs geheel te zijn ontleken,
Men siet een pleckig root om haren mont gesaeyt,
En, ick en weet niet hoe, haer oogen om-gedraeyt.
Haer kleet te voren net, heeft ongewoone vouwen,
En sy is vreemt gestelt ontrent haer moyen bouwen,
Haer timpen zijn verslonst, haer krage neer-gedrukt,
En, tot een kort besluyt, haer bloemtje was geplukt.
Ach wat een groot verlies! ontrent haer gansche wesen
Is, ick en weet niet wat, voor onlust in te lesen,
Maer Sichem even-wel die houtse byder-hant;
En biet haer even-staeg een aerdig minne-pant,
Vertroost haer, spreckt haer aen, en wilse vorder leyden,
En liet oock even daer een fruyt-gerecht bereyden,
Hy biet haer suycker-werck en dingen na de kunst,
Om soo door soet gevley te winnen hare gunst.
Sy, met een treurig oog, siet op haer jonge maegden,
Die eenig slecht bescheet van al den handel vraegden;
Sy antwoort metter daet, schoon datse niet en spreekt,
Vermits een droevig nat uyt haer gesichte leeckt
De sneegste van den hoop heeft doen eerst uytgevonden
En watter is geschiet, en hoe de saken stonden,
Die wijckt ter zijden af, en geeft haer uyt de stadt,
En seyt het Jacob aen wat sy vernomen hadt,
Verhaelt den over-last die Sichem heeft bedreven,
En waer de droeve maegt ten lesten is gebleven,
En hoe de jonge Vorst van haer niet af en liet,
In 't korte watter schuylt, en watter is geschiet.
De vader kreeg een schrik door al sijn gansche leden,
Het schijnt dat hem de ziel aen stucken wert gesneden,
Maer t'wijl hy met verdriet sich op het stuck bepeyst,
Komt Hemor uyt de stadt in haesten af-gereyst,
Die gaet daer Jacob aen met wonder soete reden,
En bidt dat hy de maegt aen Sichem wil besteden,
Aen Sichem sijnen Soon, vermits tot aen de ziel
Hem Dina stont geprent, hem Dina wel beviel.
Israel is beducht sijn gront hier op te seggen,
Maer wil voor al het stuck wat naerder over-leggen;
Sijn Soonen onder dies die komen uyt het velt,
Aen wien hy met verdriet het stuck voor oogen stelt.
De mannen zijn gestoort om dit oneerlick mallen,
En wouden even stracx den Hemor over-vallen,
Maer kroppen even-wel haer gramme tochten in,
En spreken tot den Vorst als met een koelen sin.

(a) Hy kampede met den Engel en hy gewan, want hy weende ende badt. (b) Gen. 32. 6. (c) Gen. 32. 9. (d) Gen. 33. 2, 3. (e) Gen. 33. 4. (f) Gen. 34. 1, 2. (g) Dese geschiedenisse wort hier breeder verhaelt als andere saken, dewijle na alle waerschijnelickheyt, dit den Eertz-vader Jacob dapper beroert moet hebben, sonderlinge acht nemende op het gene datter op gevolgt is, en dat al te samen in dadelickheyt heeft bestaen, daer veel andere zijn gevaren meer in vreese als in de sake selfs zijn gelegen geweest.

[illegible] Heeren [illegible], [illegible] zijn dierom besneden,
Wy [illegible] sijn [illegible] onse manne-leden,
[illegible] eenig volck [illegible] onder ons vriendschap helt,
[illegible] benevens [illegible] is even zijn gestelt
[illegible], uwe [illegible] sou willen voegen,
Wy [illegible] uwen soon ten besten vergenoegen,
[illegible] gy deien niet niet dienstig vinden kont,
[illegible] van onse stam noyt wettig trou-verbont.
[illegible] dat Sichem hoort, hy schijnt te zijn genesen,
[illegible] gaet het volck van stonden aen belesen,
Hy [illegible] wat hy meynt hier dienstig toe te zijn,
En stracx soo is de stadt gewillig tot de pijn.
Maer eer de derde Son komt over hen geresen,
En datter niet een mensch noch recht en is genesen,
Twee Broeders van de maegt die maken hen gereet,
Om wraeck te mogen doen van haer verdrietig leet.
Sy, leyders van den tocht, zijn veerdig aen-gevallen,
En planten metter daet haer vendels op de wallen.
Daer gaet het moorden aen, soo dat het manne-bloet
Komt vlieten over straet, gelijck een snelle vloet.
De Vorst wert even selfs van Levi doodt gestagen,
En Sichem nevens hem moet oock de straffe dragen
Van sijn ontijdig vyer, en ongetoomde lust,
Daer leyt de gansche stadt te samen uyt-geblust.
De vrouwen onder dies, de vrijsters worden slaven,
En moeten, als een roof, ontrent den Leger draven,
Daer komt het gulig heyr getogen uyt de stadt,
Verrijkt door machtig vee, en met een grooten schat.
Als Jacob dit verstont, hoe is de man verslagen!
Hoe voelt hy sijnen geest door al de leden jagen,
Hy ging op Levi aen, hy strafte Symeon,
Soo deftig als hy mocht, soo hevig als hy kon.
Hoe dus, seyt Israel, uw Suster is te schande,
En wy, door uw bedrijf, als grouwels in den lande,
Wy, maer een weynig volcx, en in een vreemt gewest
Zijn, door uw stout bedrijf, soo hatig als de pest.
Is 't niet een seldsaem werk! mijn dogter is geschonden,
En die haer eeren sou en wort niet meer gevonden,
Ach! Sichem is vermoort door uw onwijse daet,
Mijn ziele kome niet in uw verwoeden raet.
Dit heeft maer kleyn gewicht ontrent de jonge lieden,
Sy roepen overluyt, het moeste soo geschieden,
Een boef, een onverlaet, een schender van een maegt,
En is niet anders weert, als dus te zijn geplaegt.
Wat sal de vader doen? eylaes, sijn droeve klagten
En baren anders niet als swaire na-gedagten;
Het onheyl dat hem druckt is uytter-maten groot,
De vrijster is geschent, en Sichem is gedoot
Maer Godt komt onder dies aen Jacob openbaren,
Dat hy vertrecken moet, en Suchot laten varen,
(a) Dat niemant eenig leet sal werden aen-gedaen,
Maer dat hy metter woon naer Betel heeft te gaen.
Daer breeckt hy weder op, en treckt in vreemde palen,
Dog niemant daer ontrent en komt hem achter-halen,
(b) En komt hem hinder doen, want Godes eygen hant
Is hem een vaste scherm, een breydel aen het lant.
Doch t'wijl dat Israel nu hier en ginder reysde,
En op dit hart geval soo swaer niet meer en peysde,
Soo treft hem wederom een felle donder-slag,
Die hy niet over-gaen, en niet versetten mag.
(c) Sijn Rachel was bevrugt, en binnen korte dagen
Soo hadt het swanger wijf ter voller tijt gedragen,
Dies viel sy op de reys in angst, in barens noot,
Maer even met de vrucht soo quam de bleecke doot.
En schoon het vroed-wijf riep Laet alle droefheyt varen,
Gy sult, tot uwen troost, een jongen sone baren,
Sy is des niet verheugt, maer geeft een diepen sugt,
En blies haer leven uyt, gelijck een dunne lugt.
Daer siet de droeve man sijn lief geselschap sterven (derven;
(d) En moet, door haer verscheyd, sijn troost en vreugde
Hy siet dat aerdig beelt by hem soo lang bemint,
Hy siet dat edel pant verwisselt voor een kint

(a) Gen. 35. 1, 2 (b) Gen. 35. 5. (c) Gen. 35. 16. (d) Gen. 35. 20

Hy moet sijn herten-lust daer op den wege laten,
Hy recht een graf-gebou te midden opter straten,
Sijn geest is in de praem, en al sijn bloet verschiet,
Als hy ontrent den weg het droevig teken siet.
Maer schoon noch al het huys met droefheyt is bevangen,
En dat de tranen selfs hun rollen op de wangen,
En vallen in het stof; siet Ruben niet-te-min
Die kreeg oock even doen een onbedichten sin
Hy gaet uyt geylen brant, en tegens alle wetten,
Hy gaet uyt dertel bloet sijns Vaders koets besmetten,
Ach! Bilha wert gebruyckt tot sijn ongueret lust,
Soo dat sijns Vaders beelt in haer wert uyt-geblust.
(e) Al is het druck genoeg dat Bilha was bedorven,
Noch quamer nieu verdriet, want Isack is gestorven,
Hy steunsel van het huys begeeft hem op de reys,
En snelt hem naer het graf, den weg van alle vleys,
Wat in-druck dese slag aen Jacob heeft gegeven,
Is door mijn swacke pen niet om te zijn beschreven,
Want siet de goede man die is op eenen tijt,
Drie van sijn huysgesin, en beste vrienden quijt
En noch soo is den rou al dieper in gekomen,
(f) Want Juda zijn, eylaes! twee Sonen af-genomen,
En t'wijl hy droevig sit, of aen den grave treurt,
Wort hem noch sijn Gemael als van het lijf gescheurt
En echter na de rou gaen hem de sinnen mallen,
En zijn, na dit verdriet, in vuyle lust gevallen,
Want t'wijl hy soo het scheen, sig tot een hoere went,
Ontdekt hem meerder quaet Ach! Thamar is geschent,
(g) Ach! Thamar is bevrugt, die wil men laten branden,
Daer komt het onheyl uyt, en al tot sijner schanden
O vreemt, ô diep geheym, ô seldsaem wonder-werck!
Waer valt, ô lieve Godt, het zaet van uwe Kerck?
Hoe moet aen alle kant de goede Jacob lijden!
Hoe moet hy in den geest, en met den vleesche strijden!
Ach! schier al wat de man hier op der aerden siet
Is als een staeg gevolg, een keten van verdriet
Dan 't leet valt niet alleen ontrent sijn outste Soonen,
Maer op de jongste selfs die by den Vader woonen,
(h) Ach Joseph sijn vermaeck, die wert eylaes! verkogt,
En Jacob even doen een bloedig kleet gebrogt.
Een kleet dat Joseph droeg, ten eynd hy mogte weten,
Dat van een grousaem beest de jongman is verbeten, (man,
Daer treurt, en klaegt, en kermt, daer weent de goede
Als die geen vreugde meer, geen troost ontfangen kan.
Siet wat een diepe kolck is in der menschen saken!
Wy staen in menig dirg onseker wat te maken,
Wy treuren menigmael, of zijn geheel beschroomt,
Om yet dat niet en is, of noch ten besten koomt
O soete Tortel-duyf het uwen Schepper wercken,
Gy sult te regter tijt sijn wit en eynde mercken,
Gy sult, of in den druck, of naer een korte pijn,
Vol troost en herten-lust, vol heyl en vreugde zijn.
't Is Jacob soo gebeurt, die hadde lange dagen
Gesugt in sijn gemoet, en bitter leet gedragen,
En dit vermits hy meent dat Joseph is gedoot,
(i) En Joseph even selfs die spijst hem in den noot.
Die is tot grooter eer, en hoogen staet verheven,
(k) Doch moest een lange wijl in angst en schande leven,
Hy dient eerst als een slaef, en dat met alle vlijt,
Hy leet gelijck een boef, en vry geen korten tijt
(l) Want als een dertel wijf hem niet en kon bewegen,
Om tegen alle recht onkuysche lust te plegen,
Soo wiert hy als een guyt gevangen weg geleyt,
Maer Godt heeft uyt de smaet hem eere toe-bereyt.
Dies als een Hoveling den Koning quam te seggen
(m) Dat Joseph middel wist om droomen uyt te leggen,
Soo is de Jongeling ten lesten vry geraeckt,
En door het gansche Rijck een magtig Vorst gemaeckt
Maer Jacob onder dies, door hongers-noot gedreven,
En kan in sijn gewest niet langer blijven leven,
Sent naer Ægypten toe, en krijgt daer weder broot,
Maer lijdt als wederom een onverwagten stoot

(e) Gen. 35. 28 (f) Gen. 38. 39. (g) Gen. 38. 25. (h) Gen. 37. 28, 32 (i) Gen. 42. en 43. (k) Gen. 41. 45. (l) Gen. 39. 1 (m) Gen. 41. 9.

Voor 't graen, dat hy bekomt, blijft hem een soon gevangen,
(a) Dit brengt van nieuwen aen hem tranen op de wangen,
Maer dit hem meest verdriet, en doet de grootste pijn,
Is dat hy wagen moet den lieven Benjamijn
Sijns Rachels leste pant. Maer siet ten alderlesten
Verandert dit verdriet, en vreugt ten alderbesten,
(b) Hy siet dat Joseph leeft, hy sietet met vermaeck,
En 't is hem in sijn gemoet een onverwachte saeck;
Een noyt gedachte vreugt, het doet hem weder leven,
Dat Godt soo weerden pant hem weder heeft gegeven,
Een pant dat hy tot troost ten leven toe gebruyckt,
(c) Want Joseph is de man die hem sijn oogen luyckt.
Doch eer de leste snick sijn leden heeft bewogen,
Soo is hy door den geest als buyten hem getogen,
Een ziel die uyt het vleesch nu veerdig is te gaen
Treckt dickmael eerse reyst, een Hemels wesen aen.
(d) Hy spreeckt van diep geheym, van wonder hoge saken,
Daer geen onheylig breyn oyt toe en kan genaken,
Hy spreeckt van yder Soon, en sijn geheele Stam,
Als of hy uyt den raet van Godt den Schepper quam.
Hy seyt met vollen mont wat yder sal geschieden,
En wie dat onder hen ten lesten sal gebieden,
En wie te sijner tijt sal brengen aen den dag
Dat in den Hemel selfs als noch verzegelt lag.
Hy seyt dit voor gewis de Schilo stet te komen
Als Juda sijnen staf sal werden af-genomen,
Dit stelt hy wonder vast, en heeft in sijn gemoet
Te midden in den doodt, den Levens-Vorst gegroet.
Als Jacob was gerust, en dat sijn koude wangen
Verschiepen hare verwe, als van de doodt bevangen,
(e) Siet Joseph die ontrent sijn ouden Vader stont,
Die viel hem om den hals, en kust hem aen den mont,
En stortter tranen op. Daer rijst een droevig klagen,
En duert met staegen rou tot thienmael seven dagen,
Het lichaem wert gesalft, en in het graf gebracht,
Daer Lea was geleyt, en haren Schepper wacht.
Dit was sijn leste wil. Het is van oude tijden
Dat als getrouwde mans of vrouwen overlijden
Men dan het echte paer gaet leggen nevens een,
Gemeenschap in het bed, gemeenschap in het been.
De Sonen onder dies die Jacob heeft verworven
(f) Zijn niet alleen bedroeft, vermits hy was gestorven,
Maer yder is beducht dat Joseph nu ter tijt
Sal halen op den dag sijn lang-geleden spijt,
Dat Joseph haer gewelt, haer list, en snoode streken,
Van 's Vaders macht bevrijt, aen hen sal komen wreken,
Maer neen, de stille ziel en hadder noyt gedacht,
Sijn leet is over-lang begraven in der nacht. (sinnen,
Hy spreeckt sijn Broeders aen, hy troost haer droeve
Hy toont dat hy sijn hert heeft leeren over-winnen
Hy toont dat sijn gemoet besit een reynen geest. (vreest.
Gewis een mensch en vreest' een mensch, die Godt van herten
Sijn woort dat is een wet, en al sijn gansche dagen
En weet niet eenig mensch van sijn bedrijf te klagen,
Aen wraeck wort niet gedacht. Een ieder is gerust,
En leeft sijn dagen af in enckel herten-lust.
Maer als, te sijner tijt, de Koning is gestorven,
Van wien dit Israel sijn voor-recht hadt verworven,
En dat oock Joseph selfs uyt vleesch en werelt scheyt,
Doen werden al het volck veel lasten op-geleyt.
De weerelt, die het Rijck door Joseph hadt genoten,
Is reets een [illegible], en uyt de sin geschooten, (g)
Is in een korten stont begraven in der nacht,
En om soo grooten Vorst en wert niet meer gedacht.
De gunst, waer by het volck aen iemant is verbonden,
Verdwijnt, men weet niet hoe, en al in korte stonden;
En dier en is geen ding dat soo in haesten sterft
Als wel dit die een Staet van eenig mensch verwerft.
Soo haest als Abrams zaet seer aen begon te wassen,
Soo vint den Koning goet op hen te laten passen,
Hy schickt hun dringers toe, die met een harden dwang
Haer drijven tot het werck geheele dagen lang.

(a) Gen. 42. 24 (b) Gen. 46. 28 29 (c) Gen. 50 1 (d) Gen. 49. 2 &c. (e) Gen. 50 1, 2, 3 (f) Gen. 50 15. (g) Exod 1. 11

Sy mocten harden steen, en roode tichels backen,
Met sweet, en stage pijn, met duysent ongemacken,
En soo haer vol getal niet op en is gemaeckt,
't Is seker dat hen druck en harde straffe naeckt.
Maer hoe dat Israel wert felder aengedrongen,
En tot den harden dienst door enckel kragt gedwongen,
Hoe dit het vrugtbaer volck maer des te beter groeyt,
Gelijck een jeugdig kruit wanneer het wort genoeyt.
De Prins dan, om het volck den aen-was te beletten,
Gaet in sijn wreet gemoet, en maeckt gestrenge wetten,
Hy wil dat over al het mannelick geslacht
Oock van den eersten dag sal werden om-gebracht:
Hy wil dat over al te midden in het baren,
Al wat een man gelijckt sal in het duyster varen,
En dat een teedig kint sal werden uyt-geblust,
Oock eer het even selfs de moeder heeft gekust.
Soo haest het wreet bevel is uyt het hof gekomen,
Soo is gansch Israel met droefheyt in-genomen,
Een ieder heeft een schrick van soo een fel gebodt,
En sucht in sijn gemoet, en vlucht tot sijnen Godt.
Hy die het al door-siet, die alles kan bemercken. (h)
De Vader sijnes volcks en hoeder sijner Kercken,
Siet van den Hemel af wat Israel geschiet,
En send een deftig man, een troost in haer verdriet.
Godt heeft in desen noot hun Moses toe-gesonden; (i)
Maer siet! dien eygen tijt al weder nieuwe vonden,
Hy met sijn eygen volck vervalt in hoog geschil,
Dewijl geen mensch en vat des Heeren rechten wil.
Juyst soo wanneer de Son komt op der aerde schijnen,
En gaet dan menigmael al weder eens verdwijnen,
Vermits een swarte wolck op hare stralen drijft,
Soo datse sonder glans en in het duyster blijft,
Soo gaet'et Israel. De man ging henen dwalen, (k)
En schuylt een langen tijt in onbekende palen,
Tot Godt hem wederom als van den slaep verweckt,
En met sijn eygen hant tot in Ægypten treckt.
Daer komt hy wederom, en Aron daer beneven, (l)
Die hem tot sijn behulp als taelman is gegeven;
Maer schoon hy machtig is, en groote saken doet,
Noch blijft des Heeren volck in druck en tegenspoet:
Want schoon Ægypten-lant lijt hondert vreemde pla-
Ach Jacob even selfs die heeft'er mede dragen; (m) (gen,
Want als de wreede Vorst des Heeren straffe voelt,
Soo is't dat hy aen hem sijn gramme sinnen koelt.
Hy laet in meerder ernst op hare saken mercken,
Hy drijftse fekter aen, en doetse langer wercken,
Hy plaegtse dag en dag met soo een vinnig hert,
Dat schier al wat'er is sijn leven moede wert.
Maer als de gansche schaer nu meynt verlost te wesen, (n)
Doen is'er boven al een swaren druck geresen;
Want Pharo treckt hen na met al sijn gansche magt,
Soo dat, eylaes, het volck als in den angst versmagt.
Van voore is de zee, op beyde zijden bergen, (o)
Van achter komt een heir hem slag en oorlog vergen,
En dreygt het gansche rot als met een wisse doot,
Daer is gansch Israel als in den lesten noot.
Maer Godt, die sijnen troost veel dan eerst plag te geven
Als alle menschen hulp schijnt weg te zijn gedreven,
Bestraft het woeste meyr, en siet! het water scheurt.
De vreugt komt menigmael wanneer een yder treurt.
Het Leger vont behulp te midden in de baren,
Die nu aen Israel gelijck als mueren waren;
Maer als hen Pharo volgt tot in het holste diep,
Doen sag hy dat de zee sijn paerden over-liep,
(p) Sijn wagens henen dreef. De fiersche ruyters soncken,
En oock de Koning selfs is in der haest verdroncken.
Daer leyt de groote macht geslingert aen de strant,
Door anders geen behulp als Godes rechterhant.
Daer juygt des Heeren volk, met groote vreugt bevangen,
Daer hoort men anders niet als spel en lof-gesingen,
Daer singt de jonckheyt na het liedt van Mirjam,
Dat uyt een danckbaer hert tot in den Hemel klam.

(h) Exod 2 1 (i) Exod 2 11 (k) Exod 3 1. (l) Exod. 4 15 (m) Exod. 5. 7. (n) Exod. 14 5. (o) Exod. 14 10. (p) Exod 15 1

Maer schier en is het heyr niet uyt'er zee gekomen, (a)
Men heeft van stonden aen geen water meer vernomen,
Men vint geen klare beeck, geen aengenamen dranck,
Men vint nieu eenig vocht geheele dagen lanck.
Of, schoon men water kreeg ontrent de suere beken,
Die uyt den wrangen gront van Mara komen leken,
Soo heeft'er doch een smaeck gelijck als enckel gal, (b)
Siet daer al wederom een droevig ongeval.
Maer Godt die Jacob proeft, en niet en wil bederven,
Die laet het treurig volck al weder troost verwerven;
De goede Moyses helpt, en maeckt een soeten stroom,
Alleen maer door behulp van eenen soeten boom:
En dit is nieu geschiet, sy komen Moses tergen,
Sy komen aen den Man een vette tafel vergen; (c)
Ægypten, seyt het volck, dat was een vrugtbaer lant,
Daer in men visch en vleesch, en alle lusten vant; (d)
Ægypten schoon prieel, vol alderhande vrugten,
Wat ging ons dwasen aen van u te willen vlugten! (e)
Gy zijt een lustig hof, en vette klaver-wey;
Maer siet in dit gewest en is maer enckel hey,
En niet als dorren halm. Ach hadden wy gebleven
Daer wy in overvloet en vreugde mochten leven!
Het is voorwaer een dwaes die uyt sijn plaetse treet,
En kiest een ander lant eer hy een beter weet.
Dus gaet het grillig volck by wijlen gansche dagen,
Nu Godt om haer bejag, dan haren leyder vragen.
Haer stemme wort verhoort, sy krijgen haren eysch,
De dauw die geeft haer broot, den regen edel vleys.
Het Man komt uyt de lucht, en over hun gelegen,
Tot in de bosschen selfs, en midden op de wegen, (f)
Het wiltbraet komt hun t'huis, en waer sig iemant set
Daer vangt hy voor sijn deur de quackels sonder net.
Hier mocht een heylig man, ten Hemel opgetogen,
Gaen roepen tot den Heer uyt alle sijn vermogen,
En seggen (nademael sijn hert ten vollen merckt,
Hoe wonder Godes hant hier in geduerig werckt)
O Godt! schoon gy ons leyt door wonder dorre wegen,
Daer niet als enckel zant, en klingen zijn gelegen.
Al moeten wy met angst en ongewapent gaen,
Daer staeg een magtig heyr ons dreigt te sullen slaen.
Al komt de woeste zee ons swacke sinnen tergen,
En steygert over-hoop gelijck de grootste bergen,
Al is 't dat ons vergift en slangen-swadder quelt,
En dat ons door het vyer het gansche lichaem swelt,
Wy sullen even-wel, wy konnen niet bederven,
Nadien wy 's Hemels broot door uwe gunst verwerven.
O geeft ons, lieve Godt, uw woort, dat edel Man,
Tot ons sal eygen zijn het Hemels Canaan.
Maer wat is van de mensch! siet hoe de lieden woelen,
Sy konnen in het stof den Hemel niet gevoelen.
Haer keel die is een wolf, haer lust een regte vraet, (g)
Sy krijgen ja de walg van enckel honig-raet,
Van enckel Hemels-broot. Des Heeren rijcke gaven
En weten haren buyck, haer geesten niet te laven.
Dit vet Ægypten lant, die kooren-rijcke gront,
Dit speelt haer om het hert, en leyt haer in de mont,
Die doet hen even-staeg, als met geheele krachten,
Hier wenden van den Heer, en op haer lusten achten,
Soo qualick wil het vleesch hem voegen na de baen
Die Godt, het eeuwig licht, ons hier gelast te gaen.
Siet! stracks al weder dorst, oock in het lecker eten;
Sy hebben Godes heyl al wederom vergeten,
En noch terwijl het volck verwondert stont en keek,
Siet uyt een harde klip ontsprong een gansche beek. (h)
Hoe lieft Godt Jacobs volck! haer ovens zijn de wolcken,
De rotsen even-selfs haer koele water-kolcken,
Haer kelders voor den dranck, ten dienste van 't gemeen,
Daer quam een magtig vocht geborrelt uyt den steen,
Geschoten uyt een rots, het schijnt dat harde keyen
De lieden hulde doen, en al het Leger vleyen,
In voegen dat het vee met vollen monde dronck;
Terwijl het suyver nat als uyt de moeder spronck.

(a) Exod 15 22. (b) Exod. 15. 25 (c) Exod. 16 3 (d) Num. 11 4. (e) Psal 78 24 (f) Exod. 17. 12. 14 (g) Num. 11 6 (h) Exod. 18 3, 4, 5.

Maer schoon of Godes hant soo veel [illegible]
Vol krachten, hoog beleyt, vol gun[illegible]
Aen Jacob had getoont; eylaes! het [illegible]
Dat maeckt een gulden kalf, en noem[illegible]
Waer heen ellendig volck? waer zijt g[illegible]
Van waer soo quaden slag en soo verk[illegible]
Waer is doch nu ter tijt, waer is des H[illegible]
Gy laet den waren Godt, en viert uw [illegible]
Daer komt de groote man van boven na be[illegible]
Daer komt hy van den berg tot aen den leg[illegible]
Hy brengt de Tafels met, als zegels van he[illegible], (k)
Die aen sijn liefstal volck de Schepper heeft gejont
Hy siet de losse jeugt daer in het groene dansen,
Hy siet het gulden kalf geciert met roose-kransen,
Hy goyt de Tafels weg, eer hy die vorder droeg (l)
Vermits een yver-vier hem in den boesem sloeg
Daer leit het wonder stuk, daer leyt'et heen gedreven,
Daer Godt met eygen hant sijn Wet heeft in geschreven,
Daer wort oock Aron selfs ten hardsten over-haelt,
Vermits hy met den hoop van Godt is af-gedwaelt
Daer laet hy stracks het kalf tot stof en assche branden,
En 't wort tot menschen drank, en al tot haerder schanden,
Als of hy seggen wou. dit gy noemt uwen Godt,
Wort hier tot enckel drek, en dat tot uwen spot (m)
Noch is't et niet genoeg, drie duysent kloecke mannen
Die worden aengetast, en door het swaert verbannen,
Geslingert over-hoop. Siet wat een droevig werck, (n)
Siet in hoe grooten druck vervalt de gansche Kerck.
Noch laet de goede Godt sich wederom genaken,
En laet een nieu verbont en nieuwe Tafels maken,
Hy troost het droevig volck, en neemt het weder aen,
En stelt door Moyses vast hen by te sullen staen,
Te drijven uyt het lant de rauwe Jebusijters,
Te jagen uyt haer erf de snoode Cananiyters,
En menig ander volck, mits dat sijn reyne Wet
Hun zy een stage peyl, en blijve vast geset
De tijt doet haren gang, de rappe jonge lieden (o)
Die gaen in grooten ernst de vette kust bespieden,
En keeren weder t'huys, en weten tot den gront
Hoe dat het binnen 's lants, en op de grensen stont.
Sy brengen aen het volck soo gulle Wijngaert-vrugten,
Dat onder haren last oock jonge mannen sugten,
De kloeckste van het heyr zijn besich met hun tween
Met eenen druyven-tack, met eenen tros alleen
Sy brengen vijgen met en appels van granaten, (p)
Maer al dat aerdig fruyt en mogt hun geensins baten,
Het gansche leger muyt, en 't heyr is op den loop,
Om wie hen tegen is te stooten over-hoop
Sy schricken voor het lant en al de vaste steden,
Sy vreesen voor het volck en hare grove leden,
En daer en komt niet eens in haer verdraeyt gepeys
Wat Godt al heeft gedaen op soo een lange reys
En schoon of Caleb riep: De steden zijn te winnen, (q)
Laet ons maer slechts het werk in Godes naem beginnen
Daer is geen lust eylaes! daer is geen seggen tegen,
Men vint geen handen meer genegen om te slaen
Men leyt hen na de doodt, gelijck de lieden meenen, (r)
Sy vallen Caleb aen, en goyen harde steenen;
De goede Josua en wert oock niet gespaert,
Maer is in dit gevaer door Godes handt bewaert.
Straks worr'er op het heyr een vonnis uyt-gesproken,
Dat haren over-moet ten vollen heeft gebroken,
Wie meer als twintig jaer van sijne dagen telt
Die sal tot enckel mis verteeren op het velt
Die sal, dit was de vloek, hier aen der heyde sterven,
En nu of nimmermeer den vetten gront verwerven,
De Sone Nun alleen, en Caleb boven dien, (s)
Is by Godt toe-gestaen het lant te mogen sien
Daer treuren over-luyt, daer weenen alle mannen,
Van hope nu berooft, en uyt het lant gebannen,

(i) Exod 32 4 Deut 9 12 (k) Exod 23 17 (l) Deut 9. 17 (m) Exod 32 26. (n) Exod 34 10 (o) Num 14 35. (p) Num. 13. 23 (q) Num. 14 6. (r) Num. 14. 20 (s) Num. 14. 32

En

En ftracks daer op foo volgt en peft, en harde ftrijt, (a)
En niet als ftaeg verderf, en niet als droeven tijt.
De ftoute Korach muyt, en Dathan daer beneven, (b)
Door haet, door fwarten nijt, door eerfucht aengedreven
Abiram komt'er by en dringt geweldig aen,
Sy willen Priefters zijn, en voor den Heere ftaen.
Twee hondert vijftig man, al luyden van vermogen,
Zijn tegen Godes erf geweldig op-getogen;
Daer ftaet het gansche volck in wonder groot gevaer:
Maer 't wort in korten ftont des Heeren macht gewaer
Het aertrijck doet hem op tot aen de diepfte gronden, (c)
En Korachs gansch gefin is in der haeft verflonden,
Sijn huys leyt over-hoop, fijn tente neêr-gedruckt,
En hy wort in der haeft in 't duyfter weg-geruckt.
Maer fchoon of al het volck aenfiet de fware plagen, (d)
Die Dathans grillig rot gedwongen is te dragen,
't En wort noch even-wel niet buygfaem in den geeft,
Soo dat het even doen den Heere niet en vreeft.
Het gaet op Moyses aen als met de gansche leden,
Het fmaet op fijn beleyt met onbefchofte reden,
Het feyt met vollen mont, dat hy uyt wringen aert
Het zaet van Abraham in geenen deel en fpaert.
Godt fiet den handel aen met gramfchap aen-gefteken,
En gaet door feldfaem vier fijn dienaers onrecht wreken,
Daer rees een heete gloet die op het Leger quam,
En in een korten ftont veel duyfent menfchen nam
Godt feyt hem boven dat. Onttreckt u van de fcharen,
Ick wil aen defen hoop mijn krachten openbaren,
En plagen al het heyr met druck en ongeval,
Soo dat'er niet een menfch hun over-blijven fal.
Maer Aron, op den raet door Mofes hem gegeven, (e)
Heeft met een foeten reuck de plagen weg-gedreven,

En Godt met een verfoent. De kracht van haer gebedt
Die heeft het fnel bederf en haeftig vyer belet.
Den brant is uyt-gebluft. Daer komen blijde dagen; (f)
Want Arad wort gevelt, en fijne macht geflagen,
Het vruchtbaer Canaan, dat in het zuyden lag,
Is in der haeft verheert, en fchier met eenen flag.
Daer trekt het Leger op, maer t'wijl de Lieden reyfent
En op haer eerften ftaet en op Ægypten peyfen,
Beginnen nieu geklag en reden fonder flot,
Sy grollen op een nieu, en morren tegen Godt:
Siet wat een vreemt gewoel, en wat een feldfaem leven! (g)
Wy doen fchier anders niet als gins en weder fweven,
Wy dolen even-ftaeg, al zijn wy bijfter fwack,
Wy fpillen onfe jeugt, in druck en ongemack.
Siet wat een flappe koft wy op den tocht gebruycken!
Wat kan een quackel zijn voor onfe grage buycken?
Wat geeft men aen het volck het labbe-foete Man,
Dat ons geen rechte kracht of herte geven kan?
O die eens wederom Ægypten mocht betreden,
Om daer van edel graen eens broot te mogen kneden,
Dat heeft eerft kruymen in, en pit, en rechte keelt,
En kan in vollen maet verquicken onfen geeft.
Het was een groot vermaeck aen onfe jonge gaften,
Doen fy eens in het vet tot aen de kneuckels taften,
En hadden vollen luft van Schaep-en Offen-vleys,
En gaven even-ftaeg den buyck haer vollen eys.
Waer is die goede tijt en alle vreugt gevaren?
O dat wy noch een reys foo wel gefeten waren!
Wel op dan, Abrams zaet, waer toe hier lang gedraelt?
't Is beter eens gekeert als even-ftaeg gedwaelt.
Godt hoort het nortfche volk, en fend haer heete flangen,
Die met een dichten krol haer om de leden hangen,

Die fchieten haer vergif tot aen het innig bloet,
Soo dat in korten ftont de ziele ruymen moet.
Hier komt een herders kint getreden aen der heyden,
En gaet met bly gemoet fijn teere fchapen weyden,
En t'wijl het uyt de borft een aerdig deuntjen fingt,
Soo voelt het dat een flang hem om de leden fpringt.
Daer is een jeugdig paer in ftille vreugt gefeten,
En, eer het iemant weet, foo wort'er een gebeten.
Daer fet een jonge maegt haer in het jeugdig kruyt;
En waerfe bloemen foeckt daer komt een adder uyt.
De vrijfters zijn gequetft, de vrouwen krijgen wonden
Of in haer fachte borft, of aen haer teere monden,
En menig wacker man ontfangt een felle beet,
Terwijl hy ligt en flaept, of aen fijn tafel eet

(a) Num. 14. 35 (b) Num. 16 5. (c) Num. 16 31. (d) Num. 16 41. (e) Num. 16. 47.

Daer hoort men droef gekerm door al het leger rijfen,
Een ieder foeckt den Heer fijn fmerten aen te wijfen,
En Godt verhoort het volck, en, even met'er daet,
Vertoont haer fijne gunft, en fchaft haer goeden raet. (h)
Hy laet, in korten ftont, de fiecken trooft genieten,
Hy laet aen fijnen knecht een flang van koper gieten;
Die wort om hoog gerecht te midden op het velt,
Ten goede van het volck dat gift van adders quelt.
En wie het dier befag, hoe kranck hy mochte wefen,
Die was van fijn verdriet van ftonden aen genefen;
Men nam geen menfchen hulp, geen dranck of heylfaem kruyt,
De flang maer eens gefien die joeg het fwadder uyt.
Wat dient'er meer verhaelt? geheele veertig jaren
Zijn aen des Heeren volck met doolen weg-gevaren,

(f) Num. 21. 4 (g) Num. 21 5 (h) Num. 21. 9.

[illegible] vollen hebben kan,
[illegible] duysent man.
[illegible] h een [illegible] seer weynig uytgenomen,
[illegible] het is [illegible] te komen,
[illegible] die [illegible] verdriet,
[illegible] het [illegible] niet geniet
[illegible] gegeven,
[illegible] gebleven;
[illegible] Aron storf, (a)
[illegible] verworf,
[illegible] hy heeft gebeden,
[illegible] leven noyt betreden,
[illegible] kreeg een ander lot,
[illegible] tot sijnen Godt.
[illegible] na den eysch verhalen
[illegible], en haer gestrenge qualen?
[illegible] dat om haer heeft geswiert,
[illegible] volck door Rechters is bestiert.
[illegible], na weynig blijde dagen
[illegible] weder droeve slagen,
[illegible] 't is voor een kleynen tijt,
[illegible] twist en weder nieuwen strijt. (b)
[illegible] volck van Godt is afgetreden,
[illegible], en Balam aen-gebeden,
[illegible] om des Heeren felle straf,
[illegible] als slaven over-gaf (c)
[illegible] o Godes diep ontfermen! (d)
[illegible] wederom beschermen,
[illegible] een Samson op, een Jepht', of Gideon,
[illegible] weg gelijck een helle son.
Dit [illegible], de sonden met de plagen
Die [illegible], en op gesette dagen,
Al [illegible] loop begint, daer is geen twijffel aen,
[illegible] komt'er by, en geeft haer op de baen.
Maer [illegible] verdriet, en veelderhande plagen
Daer [illegible] Godes volck gedurig is geslagen;
[illegible] hy menigmael vernieut sijn heylig bont,
[illegible] geeft oock eer de werelt stont.
[illegible] hondert jaer dat Moses is verscheyden!
[illegible] Sone Nun het Leger quam te leyden,
[illegible] het volck, een al te sichten man, (e)
[illegible] eygen huys geen regel houden kan.
[illegible] wort besmet, sijn heyligdom geschonden, (f)
[illegible] tucht, soo los en ongebonden
[illegible] maer siet een droeven slag,
[illegible] roeyt het uyt, en al op eenen dag. (g)
[illegible] harder treft, het Leger wort geslagen,
[illegible] even-selfs ten buyte wech-gedragen, (h)
[illegible] Dagons huys, en alsse weder quam
Doen was het dat de doodt veel duysent menschen nam.

(a) Num 20 2, 28. Deut 34. 5 (b) Jud 2 11. (c) Jud, [illegible] (d) [illegible] 6 12 (e) 1 Sam. 1. 9. (f) 1 Sam 2. 12. [illegible] 1 Sam 4. 10 (h) 1 Sam. 6. 19.

Ontrent [illegible] is Samuel gekomen,
En door het [illegible] als Rechter aen-genomen,
Maer [illegible] sijnen tijt want als hy [illegible]
En hebben aen het volck sijn kinders niet [illegible]
Daer ging doen Jacobs zaet sijn eerste stant [illegible]
Het wil een hooger Vorst, een eygen Prins [illegible]
Het wenscht te zijn bestiert door Konings [illegible]
Gelijck het meeste volck door al de werelt [illegible]
En siet op dit versoeck wort Saul uyt-gekoren, (l)
Maer heeft al wederom het Rijck eer lang verloren,
Soo dat oock eer hy sterft tot Vorst gezegent wert
De Soon van Isai, een Man na Godes hert.
Maer ick en seyde niet, al had ick duysent tongen,
Hoe dat de ware Kerck in David is besprongen,
En wat sich over-al voor onheyl heeft vertoont,
Eer dat hy na den eysch ten vollen is gekroont.
Men sag hem even-staeg aen alle kanten tergen,
Gelijck een vluchtig hert, of velt-hoen op de bergen,
Maer echter heeft de man, als met een vollen lust,
Den Bruydegom gesien, en in den geest gekust (m)
Den Bruydegom omhelst, den Bruydegom gesongen
Doch meest als sijn gemoet in engte was gedrongen,
Dan scheen het dat de Vorst tot in de Hemel rees,
En schier als met'er hant den grooten Harder wees.
Maer na dien vromen helt is Salomon gekomen, (n)
En heeft van al het Rijck den Scepter aen-genomen,
Een Vorst van hoogen geest, en wonder diep verstant,
Hoedanig dat men noyt in menschen breyn en vant,
Die heeft in sijn gemoet, door heylig vyer gedreven,
En met de gantsche ziel tot sijnen Godt verheven,
Gesongen voor den Heer, een hoog een wonder liet,
Daer in men sijne Bruyt in haer gedaente siet
Wel op, ô vrienden! op komt brengt hier reyner ooren,
Als die naer yder jock en aertsche dingen hooren,
Komt siet hier hoe de Bruyt by wijlen is beducht,
En hoe haer brandig hert in waren yver sucht;
En hoe de Bruydegom met poosen is verborgen,
En hem niet vinden laet tot aen den lichten morgen,
En hoe de droeve Bruyt dan hare klachten doet,
En hoe de Bruydegom haer wederom begroet

Wie geen liefde noch en voelt,
Liefde die den geest verweckt;
Maer noch in der aerden woelt,
En daer heen de sinnen streckt;
Wat ist 't schoon by 't ooge went
Op dit hoogh, en heyligh liet?
Wie geen liefde noch en kent,
Die en kent haer tale niet.

(i) 1 Sam. 7 3 (k) 1 Sam 8 4 (l) 1 Sam. 10 11 1 Sam. 13 14 1 Sam 15 23 1 Sam. 16 13. 1 Sam. 23. 26. (m) Psal. 2. 12 Psal. 45. 9. (n) 1 Kon. 14 9

BRUYLOFTS-GEDICHT,

OP HET

GEESTELICK

HOUWELICK,

Uyt het Hooge-Liedt Salomonis.

MYn flauwe ziel verlangt, om, door het jonstig kussen
Van mijnen Bruydegom, haer brant te mogen blussen,
Ach! dat ick in den geest sijn liefde voelen mogt,
Soo had ick in der daet al wat ick immer sogt.
Uw gunste, waerde vrient, gaet alle soet te boven,
En wat er immer wies in alle Konings Hoven,
Uw vrientschap overtreft den alder-besten wijn,
Die van een gulle ranck oyt kan gelesen zijn.
De reuck van uwe salf verquickt benaeude sinnen,
Soo dat uw Sions volck en al haer dochters minnen,
Soo dat gy aengesocht en hoog gepresen wert
Van al die maegden zijn, en van een suyver hert.
Och! wat ick bidden mag, wilt my tot uwaerts trecken,
Dat sal mijn trage ziel tot uwen dienst verwecken,
Dan sal ick veerdig zijn, daer gy in vrede rust:
En vinden even daer mijn vollen herten-lust.
O troost van mijn gemoet, wilt gy my slegts geleyden
Dien gy voor uwe Bruyt uw kamers doet bereyden,
Soo word' ick vry gestelt van druck, en ongeval,
En wil oock uwen lof gaen melden over-al,
En wil oock uwen troost, die wy, met groot verlangen
Het in het diepste merg door uwen geest ontfingen,
Vertellen aen het volck, en brengen aen den dag,
Waer uyt men uwe gunst en liefde kennen mag.
Hoort Maegden, die bewoont de gras-begaefde vlecken
Daer sig Jerusalem komt in de leegte strecken,
Al ben ick twaer bevleckt, gelijck ick heden toon,
Mijn wesen even-wel dat is inwendig schoon.
Of ick een tente schijn van rauwe Kedarijten,
Noch is mijn helle glans als Salomons tapyten,
Al schijn ick wonder bruyn, ey seg, wat leyter aen?
Een heete sonne-schyn die heeftet my gedaen.
De kinders, die wel eer mijn moeder plag te voeden,
Zijn tegen my gestoort, ick moest den wijngert hoeden,
Dien was my toe-vertrout en dier genoeg belast,
Ick hebber even-wel maer weynig op gepast.
Och gy, mijn herten-troost, seg waer uw kudden weyden,
En waer gy sult het vee ontrent den middag leyden,
Waerom sal ick alleen mijn hutte neder-slaen,
En buyten uw bedrijf by loose vrienden gaen
(a) Indien gy niet en weet, ô schoonste van de wijven,
Waer dat gy in den eysch uw kudden hebt te dryven,
Soo neemt het seker spoor van mijne schapen waer,
En weyt tot uw gemack uw teere geyten daer.
Vriendinne, wel te recht wert uwe glans geleken
Met Pharos ruytery, daer van de Vorsten spreken,
Om met het schoon caros, daer op de Koning rijt,
Hoedanig noyt en was in al den ouden tijt.

Ick sie uw soet gelaet, uw roos-gelijcke wangen,
Geçiert aen alle kant met wonder schoone spangen,
Met peerels boven dat, die met een rijcken glans
Om-vangen uwen hals gelijck een staege krans.
Wy sullen t'sijner tijt verçieren uwe leden,
En toonen uwen glans in Sions hooge steden,
Wy sullen u versien met allerley çieraet,
Gelijck de frissche jeugt op hooge feesten gaet.
(b) Terwijl de Bruydegom aen tafel is geseten,
En siet daer met vermaeck sijn lieve vrienden eten,
Soo geeft mijn Narden-self een wonder soeten ligt,
Waer door de bange pijn uyt mijn gewrigten vlugt,
Gelijck de Mirrhe werckt wanneer die is gebonden,
En in een digten tros te samen op-gewonden,
En aen mijn borst geleyt, en my tot reucke dient,
Soo is aen mijn gemoet de gunst van mijnen vrient.
Syn wesen is gelijck de gulle wyngaert-rancken,
Waerom dat Engeddi den Heere plag te dancken,
Sijn wesen is gelijck als Cypris edel kruyt,
Het soetste dat men vint of aen der heyden spruyt.
(c) Kom hier, vriendinne kom, en wilt uw schoonheyt too-
De stralen uws gesigts sijn enckel duyven oogen, (gen,
Haer glans is aengenaem, en wonder lief-getal,
Soo dat ick mijn vermaeck daer eeuwig vinden sal.
(d) Schoon zyd gy weerde vrient, schoon zyd gy myn be-
De schoonste die ick weet of op der aerde vinde, (minde,
Schoon zyd gy, weerde vrient, en uyttermaten soet,
Soo dat in u bestaet de lust van mijn gemoet.
Ons leger is geçiert met alle groene kruyden,
Die aen ons reyne min een stage jeugt beduyden,
Ons huys staet wonder vast met Ceders op-gebout,
En onse galery van schoon Cypressen hout.
(e) Ick ben een schoone roos, van Saron her-gekomen,
Een luyster van den Hof, een Prinsse van de blomen,
Een edel aerdt-gewas dat in de dalen groeyt,
En eeuwig jeugdig staet; en sonder eynde bloeyt.
En gy, ô weerde Bruyt, een lely vergeleken,
Staet in een dorren gront, daer u de doorens steken;
Maer des al-niet-te-min uw glans sal niet vergaen,
Gy blijfter ongeschent en vast gewortelt staen.
(f) Gelijck een schoonen boom, met vrugten over-laden
Staet by het wilt gewas en aen de dorre paden,
Soo is mijn weerde vrient ontrent de steedtsche jeugt,
Dies is sijn aerdig loof mijn hertes grootste vreugt.
Sijn groen en geestig blat is alle mijn vermaken,
Als mijn verdorde ziel sijn schaduw mag genaken;
De vrugt die van hem komt verweckt my in den mont
Een smaeck die soeter is als oyt mijn herte vont
Hy gaet, uyt reyne gunst, my tot de plaets geleyden,
Daer ick, tot mijn vermaeck, de maeltijdt sie bereyden.

(a) Cantilus, de Bruydegom

(b) De Kercke (c) De Bruydegom. (d) De Kercke.
(e) Het 2 Capittel. De Bruydegom. (f) De Kercke.

Hier

Hier door ontfonkt myn hert, en voelt een innig vier,
En ſeg eens, waerom niet? de liefd' is ſijn banier.
Wat ick u bidden mag, wilt my door wijn verquicken,
En laet my van den dorſt in hitte niet verſticken,
Bevochtigt my de ziel met friſſen appel-dranck,
Ick ben tot aen het merg, ick ben van liefde kranck.
Mijn vrient, die dit verneemt, en laet my niet verlegen,
Dies komt ſijn ſlincker-hant om mynen hals geſegen,
En ſijnen rechter arm om-helſt mijn teere borſt,
Die met een ſtaegen brant na ſijne liefde dorſt.
Hoort, dochters, hoort een woort. Ick moet van u be-
Jeruſalemſe jeugt, ick wil u gien beſweeren (geeren,
By al het geeſtig wilt, in dal of boſch gevoet,
Dat gy in deſe vreugt ons geen belet en doet;
Dat gy het ſoet vermaeck van mynen uyt-verkoren
Geen hinder aan en brengt, en niet en komt te ſtoren.
Ach! laet hem nevens my, ach! laet hem doch gerust,
Tot dat het anders valt, of dat 't hem anders luſt.
Maer ſiet! ick hoor een ſtem, ick hoor een ſtemme ſpreken,
Ick hoor een helle ſtem, die komt tot my geweken,
Een ſtem die my behaegt, een ſtem van mynen vrient,
Een ſtem die my tot trooſt, en enckel ſegen dient;
Ick ſie hem metter haeſt tot mijn vertreck genaken,
Ick ſie hem grooten ſpoet en ſnelle gangen maken,
Hem kan geen ſteylen berg, geen heuvel tegen-ſtaen,
Hy kan door ſijne kracht de rotſen over gaen
Hy is gelijck een rhee, die met geſwinde ſprongen
Komt door het digte loof gansch veerdig in-gedrongen.
Geen ruygte van het wout, geen haeg die hem belet,
Hy vint een open baen, waer hy de voeten ſet
Hoewel hy menigmael noch verre ſchijnt te weſen,
Soo komt hy lijcke-wel gansch haeſtig op-gereſen,
Schoon ons een muur verſcheyt, hy kijkt te venſter uyt
En hout een wacker oog ontrent ſijn lieve Bruyt.
Hy opent ſijnen mont, hy ſpreeckt gewenſte reden,
Die gaen my tot het merg en tot mijn diepſte leden,
Hy ſeyt, vriendinne komt, en voegt u nevens my,
En weeſt eens op het leſt van alle kommer vry.
De winter is gegaen, en alle ſtuere vlagen
Zijn door een ſoeter lucht geworden ſchoone dagen,
De regen is voor-by: men ſiet het jeugdig gras,
Men ſiet aen alle kant het aerdig bloem gewas.
Men hoort het bly geſang, men hoort de vogels quelen,
Men ſiet de Tortel-duyf ontrent haer gaeytjen ſpelen,
Men hooft geen droef geklag, maer niet als enkel vreugt,
Het ſchijnt dat al het wout ontſpringt in nieuwe jeugt.
Hier gaet de vijge-boom haer botten openbaren,
En toont een jonge vrugt daer noit geen bloeyſels waren,
Daer ſtaet de wijngaert-rank en maekt een ſoete lugt,
En ſtreelt den Hovenier met hope van de vrugt
Wel komt, mijn teere duyf, wilt u tot my begeven,
Gy die eens in een rots gedwongen waert te leven,
Laet hooren uwe ſtem, en toont uw ſoet gelaet,
Gy zijt aen mijn gemoet als enckel honig-raet.
Maer, onder deſe vreugt, behout my dit verlangen
Der voſſen jong gebroet in haeſten op te vangen,
Het is een boos geſpuys, en dat tot onſer ſpijt
De wijngaert-rancken ſchent, en in de druyven bijt.
Ick ben aen mijnen vrient, en hy aen my gebonden,
Wy zijn te ſamen een tot aen de diepſte gronden,
Hy is aen mijn gemoet, en ick aen hem verpant,
En dus is tuſſchen ons een onverbroken bant.
Hy doet ſijn kudde gaen in ſchoone lely-velden,
En drenktſe, met vermaek, die haer te voren quelden.
Siet! dus gaet hy te werck ontrent ſijn lieven ſtal,
Tot ons een klaerder dag eens over-komen ſal.
Ick wil dan tot beſluyt u deſe bede vergen,
Kom als een jonge rhee, kom huppelt op de bergen,
Kom neder, weerde vrient, kom met een raſſen ſpoet,
Lo zijt tot allertijt een trooſt in mijn gemoet.
(a) Ick was, op mijn gemack, in 't bedde neer-geſegen,
Ick was in 't ſachte dons, tot mijn vermaeck gelegen,
Daer heb ick grooten tijt by wijlen om-gebrocht,
En hebbe mijnen vrient in groten angſt geſocht.

Maer ſchoon ick my des werx ging dikmael onderwinden,
Hy, die mijn herte ſocht, en waſſer niet te vinden,
Of ick met handen greep, of met de voeten ſtiet,
'k En vant hem in het bed of in de kamer niet
Dies ging ick al her ſtuck wat naeder over-leggen,
Ick ging tot mijn gemoet met grooten yver ſeggen
Verheſt u, trueg geſtel, begeeſt u van het bedt,
En ſiet dat gy met ernſt op uwe plichten let
Hier op heb ick terſtont het ſachte dons verlaten,
En ging my door de ſtadt begeven op de ſtraten,
Maer hoe ick ſoeken mocht, en waer ick immer quam,
Het was mijn ongeluck, dat ick hem noyt vernam.
Maer ſiet een wacker volck, dat in de lange nachten
Is door de ſtadt gewoon op yder huys te wachten,
Dat nam ick tot behulp, en dede mijn beklag,
En vraegde waer mijn vrient in 't duyſter ſchuylen mag
Maer na dit onderſoek, een kleynen tijt geleden,
En eer ick van de ſchaer ben verder af-getreden,
Soo vond' ick even hem die my verheugen doet,
Soo vond' ick mijn vermaeck, en trooſt van mijn gemoet
Ick greep hem in den arm, ick leyd' hem van de ſtraten,
Ick hield hem wonder vaſt, en woud' hem niet verlaten,
Ick bracht hem in het huys van die my heeft gebaert,
Daer wort hy 't mijner trooſt op heden noch bewaert
Wat ick u bidden mag, ô Syons reyne Maegden,
Had gy oyt derenis met die van liefde klaegden,
En breekt doch ons vermaek, en ſtoort ons vreugde
Tot u de liefde ſelfs hier anders in gebiet (niet,
(b) Maer wie doch mag het zijn, die met een vrolik weſen,
Die uyt de wildernis als roock is op-gereſen,
Als roock van ſoete lucht? wie is de lieve Bruyt,
Die geur en waſem geeft gelijck het beſte kruyt?
Die niet als mirrh' en blaeſt, en doet om hooge rijſen
Een reuk, een wierook-damp, van yder een te prijſen,
Een lucht die ons verquickt en beter ſegen brengt
Als eenig konſtenaer, die goede reucken mengt.
Maer ſiet des Konings bed, dat hem ſijn dienaers ſtelden,
Siet wapens om de koets, en even ſeſtig helden,
Die om ſijn leger ſtaen, en houden goede wacht
Voor al dat yemant vreeſt te midden in de nacht
Siet daer een wacker heyr van onvertſaegde knechten,
Die met de ſwarte macht en helſche ſpoken vechten,
Die met het quellig vleeſch, en haer, en wrange nijt,
Zijn ſtaeg in ongemack, en eeuwig in den ſtrijt.
De Vorſt van Iſrael, van David hergekomen,
Die heeft uit Libanon het Ceder-hout genomen,
Daer heeft men uytgewrocht het ſchoonſte ledekant,
Dat oyt nieu-keurig oog in Prinſſen hoven vant
De ſtijlen van het werck, daer op het ſtaet verheven,
Zijn uyt een wit metael in rechten eylch gedreven,
De vloer is enckel gout, en waer den Hemel ſtrekt,
Dat is met purper-root ten vollen over-dekt.
Maer niet en kan het werck ſoo reynen luyſter geven,
Als doet het aerdig tuyg door uwe jeugt geweven
O Davids ſchoone ſtadt; haer onbevleckte min
Dat is haer ſchoonſte pant, en neemt den Koningin.
Nu dochters Syons komt, beſiet hier uwen Koning,
Hoe cierlijck dat hy treet uyt ſijn yvoren woning,
Beſiet voor alle ding ſijn edel hooft-cieraet,
Dat alle Prinſſen dracht in all's te boven gaet;
Dat heeft het deftig wijf ſijn moeder hem gegeven,
Als hy op ſijnen throon met eere ſat verheven,
Als hy door al het rijck ſijn groote bruyloft hiel,
En in de vreugde ſwom als met de ganſche ziel (ne,
(c) Schoon zyt gy, lieve bruyt, ſchoon zyt gy, mijn vriendin-
Gy draegt in uw geſicht een woonplaets voor de minne.
Uw oog verquickt den geeſt van alle jonge mans,
Want noyt had duyven oog ſoo aengenamen glans;
En of op Gilead veel jonge Geyten weyden,
Die aen een klare beeck een Harder komt geleyden,
En waſt daer al het vee, gy zijt het weerde Maegt
Wiens hair en ſchoone verwe aen my voor al behaegt
Het zijn in mijn geſicht, uw overſchoone vlechten
Die my uw ſoete min in al de ſinnen hechten;

Uw wan-

(a) Het derde Capittel.

(b) Christus. (c) Het vierde Capittel.

Uw tanden wonder net, en in haer reken vol,
Zijn wit aen alle kant gelijck als reyne wol.
Uw lippen zijn geverwt gelijck als verse Roosen,
Die aen den koelen dau in vollen luyster bloosen,
Uw sprake, die gestreg als door de Roosen gaet,
Is soeter in den klanck als enckel honig-raet.
Uw wangen aerdig root, en jeugdig boven maten,
Zijn als het edel vocht in appels van granaten,
Die maken des te meer uw schoonheyt openbaer,
Vermits die zijn omringt van uw gekrinckelt haer.
Uw hals en sijn gevolg van duysent uytgekoren,
Is recht en op-gerecht, gelijck als Davids toren,
Daer hangt het wapen-tuyg van menig edel helt,
Die voor des Heeren volck het lijf te pande stelt.
Hier dienen by gevoegt uw twee gelijcke borsten,
De vreugt en herten lust van alle jonge Vorsten,
In 't aensien lief-getal gelijck een jonge rhee,
En even sonder vleck als nieu gevallen snee.
Wel aen ick ga besien de mirrh' en wierroock-bergen,
Tot dat de klare son den nacht sal komen tergen,
Tot dat de schaduw wijckt, en dat de lichten dag
Door gansch het aertsche dal haer stralen senden mag.
Schoon zyt gy, lieve Bruyt, schoon zyt gy mijn beminde,
Soo dat ick geen gebreck in al uw leden vinde,
Soo dat ick niet en sie, waer ick het ooge sla,
Dat my niet lief en is, en u niet wel en sta.
Ick sal van Libanon, ick sal u naerder leyden,
Tot in het vette gras, en in de groene weyden,
Gy sult van Hermon af of van Amana sien
Wat in het lage dal voor wonder sal geschien.
Gy sult den Leopart, gy sult de felle Leeuwen,
En in het wout-gespuys onaerdig hooren schreeuwen,
Maer desen onverlet, Vriendinn', ontstelt u niet,
't Is buyten uw gevaer dat gy het onheyl siet.
Van dat mijn eerste gunst is over u [illegible],
Soo hebt, lieve Bruyt, mijn sinnen in-genomen,
Gy [illegible] door uw gesicht mijn herte weech-gerukt,
En uw verkoren beelt dat stater in gedruckt
Hoe [illegible] is uw gelaet! hoe soet en uyt-gelesen
Is, mijn gewenste Bruyt, uw reyn en eerbaer wesen!
Daer is geen specery, of geur van soete wijn,
Die met uw frissche jeugt oyt kan geleken zijn.
De leeft van honig-raet besproeyt de reyne lippen
Van uwen rooden mont, en schoon-gebloosde lippen;
Uw kleet geeft soeter reuck, en beter wasem uyt
Als Libanons gelucht, en al het edel kruyt
Gy zijt, o weerde Maegt, te rechte vergeleken
Met stil en suyver nat van ongemeene beken,
Gy zijt in mijn gepeys, en dat tot uwen lof,
Een wel-bemuerden tuyn, een toe-gesloten hof.
Uw rancken zijn gelijck een boomgaert van granaden,
Met wierooek over-al en Nardus over-laden,
Verlustigt boven dien tot in het minste deel
Met mirrhe, safferaen, en reucke van kaneel.
De Kalmus waster by, en toont haer aller wegen,
En waerom meer geseyt? gy zijt ons enckel segen,
Gy zijt ons reyn gewas, dat geur en krachten heeft,
Waer door een bangen ziel gesont en vrolick leeft.
Gy, die, gelijck een dau, de kruyden komt besproeyen,
En als een Hemels-nat op dorre gronden vloeyen,
Daelt af van Libanon, maer des al met-te-min
Soo drinckt het gansche lant uw rijcke beken in.
Wel op gy Noorden wint met uwe stuere vlagen,
Wilt mist en vuylen damp van onsen boomgaert jagen,
Maeckt dat ons vuyl gewas met al te ras en schiet;
Want dat en dient voor al de jonge planten niet.
Maer gy oock soete lucht, geresen uyt het Zuyden,
Komt sijgen over ons, en onse teere kruyden,
Komt lockt de bloemen uyt, en dat te rechter tijt,
Dewijl de koele Mey op uwe vleugels rijt
Dan sal mijn weerden vrient tot sijnen hof genaken,
En in dit schoon prieel sijn herte vrolick maken,
Dan sal hy, met vermaeck, genieten van de vrucht,
Die blos en rijpheyt krijgt door uwe soete lucht.

(a) Ick ben van heden af in [illegible]
Ick heb daer al-bereyts mijn [illegible].
(b) Ick hebbe daer gepluckt, [illegible],
De mirrhe, mijn gewas, [illegible].
Ick hebbe my gelaeft met enckel [illegible],
Met wijn en soeten most, bewaert [illegible] reyne vaten,
Met lieffelicke melck, gewonnen in het lant,
Daer in ick mijnen lust en soet vermoegen vant
Wel aen dan, vrienden komt, en [illegible] de milde gaven,
Die nu den heeten dorst en honger sullen laven,
Neemt voedsel, tot vermaeck en [illegible] een vrolik hert.
Tot u de geest verheugt, en even droncken wert
(c) Ick lag in mijn vertreck, de slaep had my bevangen,
En sweefde met gemack ontrent mijn bolle wangen,
Maer schoon sijn deusig vogt mijn oogen over liep,
Noch voeld' ick dat mijn hert niet al ten vollen sliep
En schoon ik lag bedwelmt, en dat mijn sinnen meelden,
En, met den droom vervoert, in vreemde laden dwael-
Ick voelde lijcke-wel dat ick in mijn verstant (den,
Noch eenig kleyn vernuft en gront van reden vant
En t'wijl een swaren damp my quam de sinnen stoppen,
Begon mijn weerde vrient aen mijn vertreck te kloppen,
Ach! seyd' hy, teere duyf, vriendinne, weerde bruyt,
Wat is 't dat gy uw deur voor uwen [illegible] sluyt?
Siet, wat een killig vocht mijn leden heeft bevangen,
De wasem van de nicht die sweeft my om de wangen,
Mijn hair met dicken mist, en met den dau vervult,
Dat swiert my om het hooft, en oeffent mijn gedult.
Ick, met dit soet gespreck in geenen deel bewogen,
Ging seggen, weerde vrient, mijn kleet is uyt-getogen,
Hoe kan ick inder nacht en voor den dage net,
Hoe kan ick wederom gaen nemen mijn gewaet?
Hoe kan ick nu ter tijdt op uwe diensten passen?
Mijn leden zijn gekuyst, mijn voeten al-gewassen,
Hoe dient mijn suyver lijf nu vuyl te zijn gemaeckt?
Ey lieve, neemt gedult tot dat den dag genaeckt.
Mijn vrient poogt even-wel om in te zijn gelaten,
Maer liet ten letsten af, en gaf hem op de straten,
Daer vroegde mijn gemoet, daer sloeg mijn droeve ziel,
Soo dat ick met den geest in bange stuypen viel,
Doen rees ick uyt het bedt, en heb mijn deur ontsloten,
Ick vont het yser-werck met edel nat begoten,
En dat was even-selfs voor my een gunstig pant,
Gelaten aen het slot door mijn gemindens hant
Maer als ick buyten quam, en hem daer meynd' te vinden,
Vernam ick anders niet als lucht en schrale winden,
Eylaes hy was gegaen, en ick en sag hem niet,
Dies viel mijn treurig hert al weder in verdriet.
Ach! wat ick soeken mogt, hem kon ick niet bekomen,
Dies wiert mijn treurig hert met onlust ingenomen,
'k En vont geen rechten troost al waer ick henen liep
'k En vont geen weder-spraek, hoe-wel ick luyde riep.
En siet terwijl ick dwael, de wachters, die my vonden
Verseerden my het lijf en vry met diepe wonden,
Ja (dat my selder neep in al de sinnen gaf)
Sy namen my, eylaes! mijn reynen sluyer af.
Nu roep ick over-luyt: O maegden soete dieren,
Wiens glans en reyne jeugt Jerusalem verçieren,
Ick bid u wat ick mach, soo gy mijn vrient ontmoet,
Dat gy uyt mijnen naem hem dese boodschap doet.
Segt, dat ick sijnen troost niet langer weet te derven,
En dat om sijnent wil mijn ziele meynt te sterven,
Segt, dat ick leg en sucht geheele nachten lanck,
En waerom meer geseyt? ick ben van liefde kranck.
(d) Wel seg ons dog eens reys, ô schoonste van de Maegden
Die oyt door soet gelaet een edel Vorst behaegden
Wat is uw vrient doch meer als eenig ander mensch,
Dat gy in hem besluyt uw vollen herten-wensch?
(e) Vriendinne hoort een woort, Dit is sijn eygen wesen
Mijn vrient is wit en root, van duysent uyt-gelesen,
Sijn hooft dat is gekroont met glans van edel gout,
Dat aller maegden oog op sig getogen hout.

(a) Het vijfde Capittel (b) Christus (c) De Kercke.
(d) Maegden (e) De Kercke.

Sijn geest die is ve... met duysent schoone gaven,
Sijn hair dat is gekrult, en swart gelijck een raven,
  Sijn oog een duyven-oog, en suyver boven dat,
  Gelijck een schoonen steen in edel gout gevat;
Sijn wangen als een hof gelegen in het zuyden,
Beset met bloem gewas en ongemeene kruyden,
  Sijn lippen als een roos, die op haer schoonste bloeyt,
  En uyt een soeten dau en enckel mirrhe vloeyt.
Sijn handen wonder net gelijck als schoone ringen,
Het schoonste datter is in alle schoone dingen,
  Sijn borst gelijck yvoor, soo wit men immer vont,
  Sijn voet als marmer-steen, op enckel gout gegront.
Sijn wesen als een berg met Ceders over-wassen,
Die tot het rijck gebou van groote Vorsten passen,
  Sijn lippen wel bespraeckt, sijn tong vol enckel lust;
  Ach! buyten sijnen troost en vont ick nimmer rust.
Siet dier is na den eysch mijn weerde vrient beschreven
Daer is hy wonder net geschildert na het leven;
  Gy, let op mijn gesprek, want 't heeft een dieper gront,
  Als gy door uw vernuft ten eersten vatten kont.
(a) Waer is uw weerde vrient? waer heen is hy getogen?
Op dat wy t'uwen troost hem weder krijgen mogen.
  (b) O schoonste van de jeugt, hy dient te zijn gesogt,
  En heden op den dag u weder toe-gebrogt. (ten
(c) Mijn vrient die is gegaen daer frissche bloemen spruy-
En daer in vollen reuck de roosen haer ontsluyten;
  Daer pluckt hy schoon gewas, en loof van edel kruyt,
  En maeckter, t'onser vreugt, een mirrhe trosjen uyt.
Wel, vrijsters, hoort een woort, dit zijn mijn vaste gron-
Ick ben aen mijnen vrient, en hy aen my gebonden, (den:
  Wy zijn in alle ding, wy zijn te samen een,
  En al wat yder heeft is onder ons gemeen.
(d) Gy zijt, verkoren lief, in schoonheyt uyt-gelesen,
Gelijck als Thirsa was, of immer staet te wesen,
  Gy zijt vol hellen glans, en lustig boven dat,
  Gelijck Jerusalem de ver-beroemde stadt.
Gy zijt, gedugte Maegt, in uwe macht te schromen,
Als groote legers selfs, die na den vyant komen,
  Of als een moedig heyr, dat met sijn vendels bralt,
  Wanneer het eenig slot met krachten over-valt.
Vriendinne, liet den glans van uwe rijcke stralen,
Laet uw bevallig oog op uwen hoeder dalen;
  Want dat ontsteekt mijn hert tot aen mijn innig bloet,
  En roert mijn gansche ziel, dat ick u lieven moet.
Als ick mijn oogen keer ontrent uw schoone vlechten,
Soo voel ick mijn gemoet van haren glans bevechten,
  Daer is in Gilead, daer is geen Harders kint
  Dat schoonder geyten hair in al de kudde vint.
Als ick uw tanden sie tot aen de diepste gronden,
Daer is geen reynder wol voor desen oyt gevonden,
  Soo dat haer schoon yvoor en sijn bevallig wit,
  Tot in het diepste merg van mijn gedachten sit.
Uw wangen zijn geçiert (wie kan hem des versaden?)
Met glans, en edel root, als appels van granaden;
  Bysonder als het mes de vrucht in stucken snijt,
  En datse wert gepluckt op haren rechten tijt.
Versamelt over hoop de seftig Koninginnen,
En by-wijs thien-mael acht, geboren om te minnen,
  En maegden boven dien uyt gansch het aertsche dal,
  Soo veel dat niet een mensch kan noemen haer getal.
Een heb ick even-wel, een heb ick uyt-gekoren,
En over langen tijt een dieren eed gesworen,
  Dat sy, en anders geen, bemint en lief-getal,
  Dat sy mijn weerde Bruyt voor eeuwig wesen sal.
Dies sullen haer gewis de Koninginnen prijsen,
En by-wijs hulde doen, en eere gaen bewijsen,
  De maegden boven al, de luyster van het Hof,
  Verheffen haren naem, en singen haren lof.
Wie is de reyne Bruyt, die hier komt aen-getreden,
En als een dageraet vertoont hare reyne leden?
  Wie is 't die hier verschijnt gelijck een helle maen,
  En komt gelijck de son in vollen luyster staen?

(a) Het 6. Capittel (b) Maegden. (c) De Kercke.
(d) Christus. (e) Het. 7. Capittel.

Wie is 't die schrick verweckt gelijck de velt-banieren
Die in het krijgs-gewoel ontrent de legers swieren?
  Het is een weerde maegt, haer ouders eenig kint,
  Tot wiens begaefde jeugt de Koning is gesint.
'k En was, ô soete duyf, 'k en was niet wech-geweken,
Ick ging my voor een tijt vermeyen aen de beken,
  Ick ging den noten-hof met yver oversien,
  En hoe sijn teer gewas ten lesten sal gedien.
Ick sag of op het velt de nieuwe vruchten groeyden,
En of de granadier in volle tacken bloeyden,
  En of de wijn-gaert-ranck bequame loten droeg,
  En of sijn gulle bloem op haren planter loeg.
Maer als ick geen gewas en vont na mijn behagen,
Soo heb ick mijne ziel gaen keeren na den wagen
  Van mijn vrywillig volck, en riep ten lesten uyt,
  En riep, in grooten ernst, tot mijn geminde Bruyt:
Keert, Sulamite keert, ô bloeme van de vrouwen,
Het sal my wel-lust zijn uw wesen aen te schouwen;
  Keert, soete tortel-duyf, het is my grooter vreugt,
  Als tot Mahanaim het reyen van de jeugt
(e) Hoe sie ick, met vermaeck en uyt een diep verlangen
Uw voeten net geschoet, en uwe frissche gangen!
  Hoe suyver is de riem gegort aen uwen rug,
  Een konstig schakel-werck, en vry een meester stuck.
Uw navel even soo gelijck een ronden beker,
Die maeckt u lief-getal, en u mijn gunste seker;
  Uw buyck als nieu gewas van edel koren graen,
  Daer eenig Harders kint heeft roosen om-gedaen.
Uw borsten, lieve Bruyt, die zijn gelijck als hinden,
Daer twee van eender dracht te samen zyn te vinden,
  Uw hals een reyn kleynoot, het schoonste dat men siet,
  Een toren van yvoor en is soo suyver niet
Uw oogen hebben glans gelijck de water-stralen,
Die met een reynen stroom ontspringen in de dalen.
  Uw neus is als het slot op Libanon gebout,
  Een çiersel van den berg, en van het gansche wout.
Uw hooft is wonder net, geçiert met rijcke kroonen,
Als Carmels hoogste deel sig is gewoon te toonen;
  Het spangsel dat uw hair in reyne trossen bint,
  Is enckel Vorsten dracht, het schoonste dat men vint.
Geen Koning soo vermaert, geen Prinsse soo verheven,
Die sig aen uwe jeugt niet is gesint te geven,
  Geen machtig werelt-vorst, die met een vaste trou
  Sig niet uyt volle gunst aen u verbinden wou
Hoe wel, geminde Bruyt, voegt u het eerbaer wesen!
Uw jeugt is als de palm in schoonheyt op-geresen;
  Uw borst is even soo gelijck een druyven-tros,
  Die nu geeft aen het oog een aengename blos,
Die nu van rijpte swelt Dies heb ick voor-genomen
Tot u, om mijn vermaeck, tot u alleen te komen,
  En dan sal my de geur van uwen boesem zijn
  Gelijck als edel fruyt, en aengename wijn
Uw soet bespraekte mont die sal de ziele trecken,
Die is een edel tuyg om slapers op te wecken;
  Soo dat een trage tong, die als in banden lag,
  Een wonder diep geheym sal brengen aen den dag.
(f) Ick hoor mijn Hoeder toe, en hy is aller wegen,
Als uyt sijn gansche kragt, tot myne jeugt genegen
  Wel aen dan, mijn vermaeck, laet ons te velde gaen,
  En in het groene wout ons hutten neder-slaen.
Laet ons in eenig deel, ontrent de naeste vlecken,
Of in het lustig velt ons bedde laten decken,
  Laet ons na weynig slaeps, en in den dageraet,
  Gaen sien hoe dat de bloem van onsen wijngaert staet.
Laet ons een snellen voet op al de landen setten;
En met een wacker oog op al de boomen letten,
  En hoe de granadier sijn gulle botten schiet,
  En hoop tot nieu gewas en schoone vruchten biet.
Hier wil ick, weerdste pant, aen uwe min gedencken,
En met een open hert aen u mijn liefde schencken
  Ben ick in myn vertreck of in het jeugdig groen,
  Ick bender slechts alleen om u vermaeck te doen
De bloemen geven reuck, de nieuwe vruchten wassen,
En die ben ick gesint uw liefde toe te passen,

Wat

(f) De Kercke.

Wat ick van nieus bekoom, of eertyts heb gespaert,
Dat wort tot aller tyt voor u alleen bewaert.
(a) Ach! mocht het een-mael zijn, dat ick u, lieve broeder,
Sag leggen aen de borst van myn gewenste moeder;
Dan soud ick met vermaek, en uyt mijn herten-gront
U grypen in den arm, en kussen aen den mont.
Dan sou, wie mynder spot, eens stille moeten swygen,
En even met verdriet beschaemde wangen krygen,
En al het schamper jock, dat ick heb uyt-gestaen,
Sou (my tot enckel vreugt) ten eynde moeten gaen.
Maer u, gewenste vrient, u woud ick binnen leyden,
En in myn eygen hert een wooning toe-bereyden,
Om daer, tot myn behout, door u te zijn verlicht,
Door u te zijn geleert, door u te zijn gesticht.
Dan sal ick soeten wijn op edel kruyt verlaten,
Dan sal ick aerdig fruyt en appels van granaten
U brengen aen den dag, in grooten overvloet,
Gelijck men op een feest aen goede vrienden doet.
Mijn vrient sal onder dies mijn teere jeugt beschutten,
Want 't is sijn linckerhant die my komt onderstutten,
En 't is sijn rechter arm die my den hals om-vangt,
En met een vasten bant my aen de leden hangt.
(b) Jerusalemsche jeugt, en Syons lieve maegden,
Indien oyt reyne trou en vrientschap u behaegden,
Wat ick u bidden mag, en stoort ons liefde niet,
Soo lang als gy den lust van onse liefde siet.
Maer segt ons, wie het is, die, met een deftig wesen,
Komt uyt een woeste gront in eere op-geresen,
Die op haer liefste steunt, en met een bly gelaet,
Tot troost van haer gemoet, in hem verzegelt staet?
(c) Ick heb u op-gewekt, ô Prinsse van het leven,
Doen my een appel-boom tot lusten heeft gedreven.
Van daer ontstaet de gront van dat gy zijt gebaert,
En hebt de smert gevoelt van onsen swacken aert.
(d) Vriendinne, lieve Bruyt, van duysent uyt-gelesen,
Laet my aen uwen geest gelijck een zegel wesen,
Druckt my op uwen arm, als tot een gunstig pant,
Van daer is 't dat de ziel in reyne liefde brant.
Al is de bleecke doodt van wonder groote krachten,
De liefde niet-te-min die kan het spoock verachten,
Die vreest het monster niet, al isset wonder straf,
Sy is van Hemels vyer, en past niet op het graf.
De loop en snel gedruys van groote water-beken
En heeft niet magts genoeg, om haer gewelt te breken;
En offer groote schat te samen wort gebracht,
Ten is maer leure-werck dat liefde niet en acht.
(e) Maer by ons, nu ter tijdt, daer is een jonge suster,
Die maeckt ons even-staeg de sinnen ongeruster,
Sy is noch wonder teer, en even sonder borst,
Sy kan geen lieve vrucht bevrijden van den dorst.
Wat sullen wy bestaen, wanneer de dagen komen,
Dat sy tot echte vrou sal dienen aen-genomen?
Hoe sal de teere Maegt hem werden toe-gebracht,
Die op haer gulle jeugt met groot verlangen wacht?
(f) Vriendinne weest gerust, indiense wert bevonden
Een muer na rechten aert, en vast in hare gronden,
Indiense niet en wijckt soo wil ick, na den eysch,
Uyt haer gaen rechten op een Vorstelick paleys.
Wil sy haer als een deur aen mynen huyse toonen,
Ick sal met Ceder-hout haer reyne posten kroonen,
Sy sal my lief-tal zyn, indien haer innig hert,
Wanneer ick sta en klop, voor my ontsloten wert.
(g) Ick ben aen mynen vrient gelijck een muer gewerden,
Ick ben in sijne gunst, en salder in volherden.
Mijn borsten zyn gelijck als torens wel gegront,
En al mijn troost bestaet alleen in sijn verbont.
Dies sal ick mijn vermaek, mijn troost, en ruste vinden,
In al dat ick voortaen sal mogen onder-winden,
Alleen door uwe gunste, door uw genade, vrient;
Wat dat ick goets besit en heb ick niet verdient
(h) De Vorst van Israel, uyt Davids zaet geboren,
Heeft tot sijn wijngaert-berg een edel landt gekoren,

(a) Het 8 Capittel. (b) Christus. (c) De Kercke. (d) Christus. (e) De Kercke. (f) Christus. (g) De Kercke. (h) Christus.

Doch hy en bout het niet, maer treckter huere van,
En laet het gansch beleyt aen sijnen acker-man
Mijn wijngaert is mijn erf, en staet tot myner sorgen,
Van 's avonts even-selfs tot aen den lichten morgen.
Soo dient dan al de vrucht, die op den acker wast,
My t'huys te zijn gebracht, en toe te zyn gepast.
Laet Salomon een deel van sijnen Hof genieten,
En geeft hem van de vrugt, daer uyt de wynen vlieten,
Maer brengt het vol gewas in myn verheven siel;
Want die het al besorgt behoortet al-te-mael
Wel aen nu, lieve Bruyt, die aen de groene boomen,
Die in den schoonen Hof, en langs de klare stroomen
Uw woon-placts hebt geset, maeckt mynen naem bekent
Aen die uw soeten aert en stemme zyn gewent.
(i) Mijn eenig toeverlaet, mijn hertens soet verlangen,
En laet mijn bange ziel niet meer in twijffel hangen,
Komt snellijck nederwaerts gelijck een jongen ree,
Komt snellijck, weerde vrient, en voet het jeugdig vee.
Komt snellijck nederwaerts in dese laege dalen,
Daer uw ellendig volck, uw teere schapen dwalen;
Maeckt eens te lester tijt ons zielen onbeschroomt,
Komt hoeder van den mensch, komt Heer en harder koomt
Maer na dit bly gesang verneemt men stuere vlagen,
Die Godes weerde Bruyt al weder heeft te dragen,
(k) De wijse Dichter sterft Het was een swanen-liet,
Het leste dat het volck van sijnen mont geniet
(l) Het rijk dat wort verdeylt, en thien geheele stammen,
Die tegen Reboam in grooten haet vergrammen,
Ontrecken haer de macht van Davids edel zaet,
Soo dat het gansche lant in vreemde bochten staet
Wat is van aertsche macht, en groote Koningrijcken!
Al wat oyt hooge wies dit moet ten lesten wijcken;
Hier onder is geen staet die eeuwig dueren sal,
Naer hoog te zijn geweest, soo komt een laegen val,
(m) Jerobeam die weet, door list van slimme grepen,
Voor eerst het oorlogs-volck tot sijn bevel te slepen,
En heeft soo met beleyt, en door geduchte macht,
Meest al des Heeren volck tot hem alleen gebracht.
Wat zynder nader-hant wat zijnder felle slagen,
Door Israel gegaen, in Israel gedragen!
Dan midden in het rijck, dan weder buytens-lants,
Eylaes! een staeg verderf van alle jonge mans
Maer als het meeste deel sig gaf tot vreemde Goden,
En liet het ongedaen al wat hun was geboden,
Soo wiert des Heeren-volck met oorlog onder-drukt,
Verwonnen, wech gevoert, en uyt het lant geruckt,
(n) Verstroyt, gelijck als kaf, in alle vreemde Rijken,
Soo datse Jacobs erf in geenen deel gelijcken,
Maer Godt noch even-wel, in soo verbolsten staet,
Heeft onder hen bewaert sijn uytverkoren zaet
Doch of schoon Juda siet des Heeren sware plagen,
En wat een harde straf haer broeders moeten dragen,
Haer Prinssen even-wel die gaen haer ouden gang,
En dienen Astarot wel hondert jaren lang
(o) Dies is de groote Vorst uyt Babylon gekomen,
En heeft Jerusalem ten lesten in-genomen,
Den Tempel af-gebrant, de Priesters weg-gevoert,
(p) En al het gansche Rijck tot aen den gront geroert,
Des Konings ongeluck en is niet uyt te spreken,
Sijn zaet wert om-gebracht, zyn oogen uyt-gesteken,
Het sweert gaet over-al, geen kint en wort gespaert,
Geen ouderdom verschoont, geen teere maegt bewaert.
Van al den grooten schat, van al de gulde Vaten,
En worter in de stadt niet eene meer gelaten;
't Is al tot buyt gemaeckt en uyt het lant gebracht,
Soo dat de gansche staet als in het leet versmacht.
Daer is, in slaverny met droef-heyt, weg-gevaren,
Een tijt, een lange tijt, van thien-mael seven jaren,
Daer lijt het edel zaet meer als het lijden kan,
Daer is des Heeren volck een spot van alle man
De Sienders onder dies, van Godt hun toe-gesonden,
Die spreken over-luyt, met onbeveynsde monden,

(i) De Kercke. (k) 1 Kon. 11. 43 (l) 1 Kon. 12. 19. (m) 1 Kon. 12. 25. (n) 2 Kon. 17 23. (o) 2 Kon. 25. 4. (p) Zedechias.

En ſeggen wat het volck en wat de Prieſters ſchort,
En waerom Godes hant ſoo felle plagen ſtort.
Doch ſchoon hun is vergunt den Tempel op te bouwen,
Noch wort het deftig werk door liſten werderhouwen.
De ſchrick van Iſrael den Koning in-geprent,
Maeckt dat hy van het volck ſijn eerſte gunſte went.
Maer als de rechte tijt ten leſten is gekomen,
Heeft Eſdras op een nieu de ſaken aen-genomen,
Die kreeg doen volle macht te treden in het werck,
En ſtracx, op Godes woort, zijn oock de ſwacke ſterk.
Men vinter even-wel, die met verſcheyde lagen,
De Vaders even-ſtaeg in haren bou vertragen,
Soo dat des Heren volck, niet als in groot verdriet,
Den ſegen en de gunſt van haren Godt geniet.
Maer, ſchoon de groote ſtadt ten leſten is geſtoten,
Noch wort doch al het werck met tranen over-goten,
De ſake, na my dunckt, is weert te zijn verhaelt,
En met een ruymer pen te werden af-gemaelt.
Ten tijd' als Godes hant, op Iſrael gevallen,
De ſteden hadt ontbloot van haer verheve wallen,
En dat des Heeren volck, in Babylon gebracht,
Veel jaren achter een ſijn weder-komſte wacht,
Doen ving de jonckheyt aen in echte ſig te paren
Met vrouwen, die het zaet van Jacob niet en waren,
Met vrijſters uyt het lant, na yder was geſint,
En mer hy ſijn partuer in die geweſten vint.
Maer als, na lang verdriet, de thien-mael ſeven jaren
Ten leſten door-gebracht en om-gekomen waren,
(a) Sont Godt een deftig Helt, die, met een groten togt,
Heeft Jacob op een nieu in Canaan gebrogt,
Heeft weder onder-ſtaen den Tempel op te bouwen,
Om Godes reynen dienſt te mogen onder-houwen;
Soo dat het ganſche volck ten vollen wert gewaer
Des Heeren nieuwe gunſt en ſegen over haer.
Doch, eer ſchier Iſrael is in het lant geſeten,
Soo wert van ſtonden aen van yder een geweten
Hoe ſig al menig man hier in vergrepen heeft,
Dat hy in echte trou met vreemde wijven leeft,
Dat hy uyt Babylon, of uyt de naeſte vlecken,
Heeft dochters van het lant tot hem beſtaen te trecken,
En dat hy ſonder ſchrick die met ſig heeft gebracht,
En even in den vloeck des Heeren ſegen wacht
De Vorſt hierom bedroeft, en in den geeſt verſlagen,
Vreeſt weder op een nieu des Heeren ſware plagen;
Hy biet de ſlammen op, hy ſtelt een vaſten-dag,
Op dat men uyt het volck het onheyl weeren mag.
Soo haeſt men dit begint, wat zijnder al gebreken?
Men vint ook Prieſters ſelfs uyt haren plicht geweken,
Men vinter menig Vorſt die qualick is gepaert,
Vermits een heydens wijf hem kinders heeft gebaert.
Siet wat een ſwaer geval, en hoe verboſte ſaken!
Hoe is ſoo vaſten knoop in haeſten los te maken?
Hoe kan ſoo nauwen bant te niete zijn gedaen,
Daer twee van eenen ſin vaſt in verzegelt ſtaen?
Maer, deſen onverlet, men hoort de grootſte lieden,
Hier toe in vollen ernſt haer ganſche leden bieden,
Een yder ſweert den Heer, dat hy het ongeval,
Soo veel als hem belangt, uyt Jacob weeren ſal.
Daer wort dan vaſt geſtelt dat geen uytheemſe wijven,
Geen kinders boven dien in Jacob ſullen blijven,
(b) Dat yder, dus getrout, is uyt den echten bant,
En los van ſijn gemael, en in een vryen ſtant.
Dit wert van ſtonden aen, en met ſijn volle leden
Verkondigt in het lant, en al de vaſte ſteden,
Op dat van heden af een man of echte vrou,
Na luyd van deſe wet, ſijn dingen rechten ſou.
Het was een harde ſlag ontrent de ſwacke vrouwen,
Wie kan in dit geval haer tranen weder-houwen?
Eylaes! het treurig volck dat leeſt in groote pijn;
Maer daer was doen noch hoop hier van bevrijt te zijn.
Doch als de tijt genaeckt dat yder moet vertrecken,
Soo hoort men over al een grooten rou verwecken,

Daer rijſt aen alle kant een wonder droef geſchrey,
Van vrouwen onder een en kinders tuſſchen bey
Hier komt een treurig wijf tot haren man getreden,
En geeft een droeven ſucht, en ſeyt haer leſte reden;
Daer wert een jonge vrou ter poorten uyt-geleyt,
Die noch al watſe mag, met ſoete woorden vleyt.
Een ander, tot de ziel met droefheyt over-goten,
Hout echter haren mont en haer gemoet geſloten,
In droefheyt ſonder ſtem, ſoo datſe niet en weent,
Maer ſtaet daer als een rots, en is gelijck verſteent.
Een deel aen d'ander zy, met leet en ſpijt bevangen,
Treckt ſig de vlegten uyt, bekrabbelt hare wangen,
En ſlaet ſig op de borſt, maer, des al niet-te-min,
Geen menſch treckt haerder aen, geen vrient en neemt haer in
Daer zijnder even noch die luy en leelick krijten,
En, ick en weet niet wat, aen haren man verwijten,
Oock dat haer bey gelijck tot ſmaet en ſchade ſtrekt,
En yder vogel ſingt na dat hy is gebeckt
Een onder dit geval komt haren man genaken,
Met droefheyt in den geeſt, en tranen op de kaken,
Sy komt uyt haer vertreck, en ſet haer nevens hem,
En treft hem aen de ziel met haer bedroefde ſtem.
Wat mach doch Iſrael en onſe Vorſten letten,
De vrouwen haerder jeugt uyt haer bedrijf te ſetten?
En gy, ô weerde vrient, wat is 't dat u beweegt,
Dat gy oock eyen-ſelfs ſoo vreemde ſinnen kreegt?
Ick heb om uwen 't wil mijns vaders huys verlaten,
Soo dat my nu ter tijt mijn eygen vrienden haten,
Ick ſag dat gy tot my ten hoogſten waert geſint,
En ick heb wederom van herten u bemint
Ick hadde doen ter tijt wel elders konnen trouwen,
Ick wiert van al de jeugt geduerig onder-houwen,
Mijn ſchoonheyt, mijn geſtagt, mijn onbevlekte glans,
Was lief en wel gewilt by alle jonge mans
My quamen vrijers voor van hoogen ſtam geboren,
Gy bleeft noch even-wel mijn lief, mijn uytverkoren
Ick ben ('t is u bekent) in trou met u gepaert,
Doen gy een ſlecht geſel, en oock een balling waert.
't Heeft nu alreets geduert tot aen de twintig jaren,
Dat gy my hebt geſien veel ſoete kinders baren,
En, ſchoon ick dikmael was ganſch dichte by de doot,
't En leet als geenen tijt, ick ging al weder groot
Ick heb dit huys geſtijft met ſeven ſchoone Sonen,
Die hier, tot ons vermaeck, in eendragt t'ſamen wonen,
Ick heb u noch verrijckt met dochters boven dien,
En ſchoonder, ſoo ick meyn, en hebje noyt geſien.
Maer boven dit geluck, en rijcken kinder-zegen,
Soo hebje machtig goet door mijn beleyt gekregen;
Mijn raet, mijn trou behulp, mijn ſpaerkunſt boven dat
Heeft ons in huys gebracht al vry een grooten ſchat
Wanneer het qualik ging, gy hebt de ſtuere vlagen,
Door mijnen trooſt verſterkt, te beter konnen dragen,
Ick gaf u goeden moet, al was het onheyl groot,
Ick was u over-al een ſteunſel in den noot.
Wy hebben vreugt gehadt en dickmael blijde dagen,
En zijn dan over-hant eens weder hart geſlagen,
Wy hebben ſoet en ſuer te ſamen uyt-geſtaen,
Gelijck als in 't gemeen des werelts ſaken gaen.
Wy hebben in 't verdriet ons deure toe-geſloten,
En weder t'ſijner tijt ons ſoete vreugt genoten
Wat van den Hemel quam dat was voor ons gemeen,
En even dat verbint de zielen onder een
Dit is van eerſten af het leven dat wy leyden,
Waerom ſal nu ter tijt ons ſoet geſelſchap ſcheyden?
Wy zijn van over-lang twee herten eens geſint,
Waerom doch haetje nu dat gy eens hebt bemint?
Den ouden dag genaeckt, en die is vol gebreken,
Mijn ſchoonheyt is gegaen, daer van men plagt te ſpreken,
Mijn jeugt, mijn friſſche blom, mijn weerde maegde (krans
Is lange ſonder groen en buyten alle glans
Ick heb u vrucht gebragt nu aen de twintig jaren,
Soo dat mijn ingewant is moede van te baren,

(a) Eſdras (b) Siet Beza, op de gelegentheyt van deſe ſcheydinge, *in tract. de Divort. & Repud. Cypr. de Sponſalib. cap.* 13. §. 77 *num* 8.

Mijn boesem is verdroogt, mijn leden uyt-geput,
Waer toe, ellendig wijf, ben ick op heden nut?
Waer sal ick henen gaen? word' ick van u verdreven,
Wat sal ick konnen doen? hoe sal ick konnen leven?
Ick ben van nu voortaen tot reysen niet bequaem,
Eylaes! een ouden vrou is niemant aengenaem.
Heb ick my t'uwer smaet, in lusten oyt verlopen,
Ick wil het metter doodt van stonden aen bekopen,
Ick wil, na uwe wet, my geven aan de pijn,
Ick wil oock even-selfs van u gesteenigt zijn.
Of heb ick yet gedaen, dat eenig quaet vermoeden,
Tot nadeel onser trou, in u heeft konnen voeden,
Soo brengt hier aen den dag het droevig aerden-vat,
En vult dit gansche lijf met vuyl en bitter nat.
Ick weetet voor gewis, mijn buyck en sal niet swellen,
Geen zeer, geen etter-buyl en sal mijn leden quellen;
Ick sal in voller eer en met een gaven schoot,
En vrou en moeder zijn tot aen de bleecke doot.
Of heb ick, door gekijf en vinnig tegen-spreken,
Of met een wrang gebaer, oyt tegen u gesteken, (smaet,
Soo schrijft oock heden selfs een scheyt-brief t'mijner
En sent my buytens-lants, soo ver de Sonne gaet.
Of is uw jeugdig zaet in mijnen schoot bedorven,
Dat gy niet vrugts genoeg van my en hebt verworven,
Soo kiest u by-wijfs uyt, soo veel het u gelust,
En, wat my des belangt, en weest niet ongerust.
Ick sal het niet alleen, met stillen mont, gehengen,
Maer sal al wat ick mach tot haer vernoegen brengen,
Ick sal noyt bange sien, noyt qualick zijn gesint,
Ja wil een dienstmaegt zijn van die gy meest bemint.
Maer in het tegendeel heb ick my soo gedragen,
Dat niemant stof en heeft van my te mogen klagen,
Ick heb u noyt getergt tot eenig na-gepeys,
Maer deftig in-getoomt de tochten van het vleys.
Heb ick tot aller tijt, en met de gansche leden,
Mijn aen-geboren aert, mijn lusten af-gesneden,
Heb ick met alle kracht en met de gansche ziel,
Gedurig na-getracht al wat u wel beviel.
Heb ick noch boven dat geheele twintig jaren,
Myn lichaem uyt-geput met angstig kinder-baren,
(Gelijck gy, weerde man, en Godt die 't al door-siet
Weet dat al wat ick seg ten vollen is geschiet.)
Wel segt dan nu een reys, waerom word ick verstoten?
En mag niet eene zyn van uwe bed-genooten,
Waerom word ick verjaegt, en dat tot mijner schant,
Gebannen uyt de stadt, gedreven uyt het lant?
Ick bid u, wat ick mach, wilt myner doch erbermen,
En neygt een gunstig oor tot myn verdrietig kermen,

Scheurt doch uw weder-helft niet van uw lcost ly,
Die by u wenscht te zijn tot in het duyster gra.
Och! na dat ick bemerck, gy laet u niet bewegen,
Maer blijft tot myn versoeck al even ongenegen,
Want schoon ick ben ontstelt ooock boven alle maet,
'k En hoor niet eenen sucht, die uyt uw lippen gaet.
Zyt gy van Jacobs stam, van Israel geboren,
Zyt gy dat heylig volck uyt alle vleesch gekoren?
Zyt gy dat edel bloet dat Godt bysonder vreest?
Voelt gy in uw gemoet de kracht van zynen geest?
Neen, neen, gy zijt veel eer uyt Rotsen hergekomen,
En hebt uyt eenig beest uw voedsel eerst genomen,
Een Leeu, of ander dier van noch een felder aert,
Heeft u in 't nare wout, of op een klip gebaert.
Een Beyr heeft u gewis haer borsten laten suygen,
Vermits uw nortsche kop sig niet en weet te buygen.
Waer heeft men oyt verstaen van soo een wrede daet,
Als hier in uwe stadt op heden omme-gaet?
Ick weet gy gront het werck op uwe strenge wetten,
En segt dat sy van outs een vreemde trou beletten;
Maer laet doch eens het oog van onse tijden gaen,
En let wat Israel voor desen heeft gedaen.
Siet Samson uwen helt, die, mits sijn groote krachten,
Sig dede, waer hy quam, gelijck een wonder achten,
Die op sijn stijven hals geheele poorten droeg,
En met een kake-been een ganschen leger sloeg;
Die Vorst, die grote man, heeft Philistijnsche vrouwen
Gedurig na-gejaegt en dickmael willen trouwen,
En niemant heeftet oyt gerekent t'sijner schant,
Oock schoon als was hy selfs een rechter in het lant.
Siet Salmon boven dien uyt Juda voort-gekomen,
Die heeft uyt Jericho een wijf voor hem genomen,
Die ging met Rahab aen een wettig trou verbont,
Schoon dat haer eere selfs al vry in twijffel stont.
Siet Boas, lieve vrient, een man van groot vermogen,
Die heeft uyt Moabs ziet sijn echte deel getogen,
En dit noch even-selfs met kennis van de Wet,
En niemant van het volck en heeftet hem belet.
Siet voort de Prinssen aen, de wijste van den Lande;
Waer is oyt vreemde trou gestelt tot haerder schande?
Als maer een jonge vrou sig na behooren hielt,
Geen mensch die haer verliet of uyt den huyse joeg.
Is dit voor goet gekeurt, oock in uw eygen plicht,
Doen niemant van het volck en scheen te konnen dwalen,
Vermits des Heeren woort, sijn reyn en heylig bont
Noch in sijn volle kracht aen u verzegelt stont,
Te meer, na myn begrijp, soo mag het zijn geleden,
Na datje zijt verstroyt in alle vreemde steden,

N[illegible] eert in menig verre lant
D[illegible] oyt een schijn van uwe wetten vant.
[illegible] is ruymer stof tot ons ellendig klagen,
W[illegible] sonder troost en buyten alle Magen;
M[illegible] naer uw strenge wet ons trouwe niet bestaen,
W[illegible] zijn wy gepiest van huys te moeten gaen?
Waerom en zijn wy niet in Babylon gelaten,
Daer wy in ons gemack met eer en vrede saten?
Waerom met groot gevaer soo verre weg-geleyt?
En waerom wort het lant ons heden op-geseyt?
O maegden, wie gy zijt, en alle jonge vrouwen,
En wilt geen vreemdeling, geen balling immer trouwen,
Maer geeft u tot een man ten vollen u bekent,
En die tot uwen aert te voren is gewent.
Al wat van buyten komt heeft veeltijts quade kueren,
Die gy, tot uw verdriet, ten lesten sult besueren.
Wilt gy tot uwen troost een onverbroken bant,
En neemt geen vrijsen kop uyt eenig ander lant.
Maer hoe, ellendig wijf! waer gaen uw losse sinnen?
Uw man is die hy plag, hy sal hem laten winnen,
Hy is noyt wreet geweest, maer van een sagten aert,
Hy sal beleefder zijn, wanneer hy is bedaert.
Hy sal na reden gaen, wie kan het anders peysen?
Hy sal my niet alleen in 't wilde laten reysen,
Hy sal noch heden doen dat my ten besten dient;
Nu wat ick bidden mag, bedaert u weerde vrient.
Al ben ick nu ter tijt verandert door de jaren,
En dat mijn eerste glans is heden wech-gevaren,
Het is in uw vermaeck in uwen dienst geschiet;
Versmaet te deser tijt mijn oude dagen niet
Of, is mijn droevig lot op heden soo gelegen,
Dat ick ellendig wijf, u niet en kan bewegen,
En dat al wat ick oyt u soets heb aen-gebracht
Is, als een lossen droom, verdweenen in der nacht,
Siet dan uw kinders aen, die ick, als vaste banden
Van ons geluckig huys, die ick, als lieve panden
Van ons gemeene trou en uw vermaert geslacht,
Met pijn en groot verdriet u hebbe voort-gebracht,
Waer sal ick arrem wijf en dit uw zaet te gader,
Gaen doolen sonder man, gaen doolen sonder Vader,
Gaen doolen sonder hulp, in eenig verre lant,
Niet slechs tot onsen druck, maer oock tot uwer schant?
Sal ick met desen hoop na Babel weder-keeren,
En van het moedig volck my laten over-heeren?
Sal ick gedwongen zijn te gaen na mijn geslacht,
Dat ick om uwent wil voor desen heb veracht?
Ick weet eylaes! geen mensch en sal my daer ontfangen,
Al bid ick al het volck, met tranen op de wangen,
Ick weet dat yder een is tegen my gekant,
Vermits ick u verkoos, u gaf mijn rechter hant,
U gaf mijn echte trou. Een yder is verbolgen,
Om dat ick haren raet doen niet en wilde volgen,
Om dat ick was gesint met u te zijn gepaert,
Een man van Godes volck, en niet van haren aert.
Wel sult gy nu ter tijt my van u konnen jagen,
Die u mijn teere ziel, mijn jeugt heb op-gedragen,
Die u, wanneer ick was een maegt een frissche Roos,
Die u tot mijnen troost, en tot mijn hoeder koos?
Ick heb op uw versoeck, mijn ouders, vrienden, neven,
En al wat my vemaeck op aerde konde geven,
Ick heb om uwent wil veracht mijn Vaderlant,
En word ick nu vervreemt van uwe rechterhant?
Ach schoon ick, out en swack, tot ruste was genegen,
En niet en was belust tot onbekende wegen,
Noch heb ick even-wel, vermits het u beviel,
Na uwen sin gevoegt mijn onvermoeyde ziel.
Gy hebt my doen verstaen (vermits de lange jaren
Van Jacobs ballingschap nu om-gekomen waren,
En dat gy wiert vermaent te keeren in het lant
Daer Godt al over lang uw Vaders had geplant.)
Gy hebt my doen verstaen dat Godes hooghsten zegen,
Voor ons in Canaan, niet elders was gelegen,
Dat in die schoone kust een machtig koren groeyt,
En dat het slechtste deel van enckel honig vloeyt,
Dat gy van stonden aen soud he[illegible]
Daer uyt ick by gevolg sou t[illegible]
En luyster niet-te-min Al w[illegible]
Daer is dit oock het wijf hier [illegible] van gen[illegible]
Ick hebbe my gevoegt, en nu mijn swack ve[illegible],
Ben ick, met uw gevolg, uyt Babylon getog[illegible],
Ick kom hier op uw woort, en dat met groote pijn,
Waer heb ick nu verdient om weg gejegt te zijn?
Is dit het vruchtbaer lant, vol alderhande lusten,
Daer ick eens met gemack in soude mogen rusten?
Is dit de groote vreugt, ons dickmael toe-geseyt,
Daer mede gy weleer mijn sinnen hebt verleyt?
Zijn hier voor ons bereyt glans, eer en hooge staten,
Daer op ick, slechte vrou, mijn vrienden heb verlaten?
Daer op ick ben verruckt, soo verre van de stad,
Daer ick mijn eygen huys en naeste Magen had?
Eylaes, ellendig volck! wy zijn geheel bedrogen,
Ach! dat'er was geseyt is al-te-mael gelogen,
Hier wast geen honig-raet, maer niet als enckel gal.
Hier is geen soete vreugt, maer druck en ongeval.
Wel hebt gy eenig soet van mijn jeugt ontfangen,
Hebt gy oyt lust gehad in mijn gebloosde wangen;
Heb ick u oyt vermaeck of vrientschap aen-gedaen,
Siet nu in ware trou mijn swacke leden aen
Siet op mijn droeven staet, en op uw kleyne dieren,
Die met een droef geschrey u om de leden swieren,
Siet op uw eygen beelt, dat hun is in-geprent,
Een teken dat mijn eer van niemant is geschent.
Siet op uw eygen vleesch, de spruyten uwer lenden,)
Kont gy 't onnosel bloet in ballingschap versenden?
Kont gy dit kleyne rot, dat goet noch quaet en weet,
Doen lijden dat noyt kint in onse dagen leet?
Wilt gy mijn ouden romp by u niet meer gedogen,
'k En soecke niet te zijn tot onlust uwer oogen,
Wijst my een hutjen aen, of in het nare wout,
Of daer een rouwe knecht uw vette landen bout;
Ick ben de werelt sat, ick ben bereyt te schuylen
In holen sonder lucht, in onder-aertsche kuylen,
Ick ben bereyt te zijn daer noyt een blijden dag,
Daer noyt de gulde son haer stralen schieten mag;
Ick sal daer met gedult de bleeke doodt besueren,
Mijn tijt, hoe dat het ga, en kan niet lange dueren
Ick voel den onder-ganck van mijnen swacken wit,
Om dat ick, t'uwer eer, soo dickmael heb gebaert.
En by den ouden last van altijt kint te dragen,
Komt noch de felle neep van dese nieuwe slagen;
Mijn ziele, gansch bedruckt in soo een diep gequel,
Sal haest een eynde sien van soo een kranck gestel.
Doch als gy tijding krijgt van mijn ellendig sterven,
Laet my dan, mag het zijn, een kleyne gunst verwerven,
Snijt ons, soo 't u gevalt, uw vrientschap heden af,
Maer gunt my slechts alleen gemeenschap in het graf
Wy hebben van der jeugt, en vry niet weynig jaren
Te samen mogen zijn, te samen mogen paren,
Wy hadden disch en bed, en alle ding gemeen,
En laet doch na de doodt mijn lichaem niet alleen
Uw Vaders, na den loop van dit ellendig leven,
Die hebben even-staeg haer wijven dat gegeven
Het is een soete gunst, na veelderley verdriet,
Die, voor haer leste troost, een echte vrou geniet.
Laet mijnen dorren romp in uwen grave brengen,
En laet ons nietig stof sich daer te samen mengen,
Soo word' ick in den kuyl beneffens u geleyt,
Dat my, door slim bedrijf, op aerden wort ontseyt.
Ick weet'et voor gewis, al ben ick schoon gestorven,
En dat mijn nietig vleesch ten vollen is verdorven,
Dat ick noch even dan sal voelen groote vreugt,
Als gy oock na de doodt tot my genaken meugt
Ick bidde, tot besluyt, ick kan niet langer spreken,
Mijn hert versmelt in rou, mijn woorden blijven steken,
Ick bid ontsegt my niet, mijn Heer en waerde vrient,
Dat u niet schaden kan, en my tot ruste dient.
De man, op dit gespreck, die laet sijn oogen sijgen,
Men sag hem menigmael een ander wesen krijgen;

Nu-

Nu ſcheen hy kout te zijn, dan weder eens verhit,
Hy gaf een diepen ſucht, en ſey ten leſten dit:
Ey, laet doch eenmael af, door uw verdrietig ſpreken,
Aen my en u gelijck het innig hert te breken.
Wat uw, te deſer tijt, of iemant hier geſchiet,
En is van mijn beſchick of van mijn voorſtel niet.
Ick wou, indien ick mocht, in uw geſelſchap leven,
Soo lang de goede Godt ons tijt ſou willen geven:
Maer dit geſtreng beleyt is niet aen menſchen vaſt;
Het komt van hooger hant, en 't is van Godt belaſt.
't En raeckt u niet alleen. Want alle vreemde wijven
Moet yder van hem doen, en uyt den huyſe drijven;
Dat is een vaſt beſluyt, daer niemant tegen kan;
Want al wat u gelijckt is heden ſonder man.
De daet die wijſt'et aen, het zijn gemeene plagen,
Die ſoo vry ſachter zijn, en beter om te dragen,
't Is ſonder mijn beleyt, en buyten mijne ſchult;
Gy daerom, weeſt getrooſt, en lijt'et met gedult.
Eylaes! de droeve vrou en kan geen trooſt verwerven,
Dies ſiet men op een nieu haer bleecken mont beſterven,
Haer borſt is ſonder geeſt, haer ader ſonder ſlag,
Een yder ſiet haer aen als op haer leſten dag.
Daer ſijgt ſy in het zant, als van de doodt bevangen,
Daer hangt het killig ſweet op haer geſtrekte wangen,
Daer leytſe ſonder ſprack, en ſchoon men haer begiet,
Sy doet geen oogen op, en rept de leden niet.
Maer delen onverlet, de ſtont die is gekomen,
De ſtont van haer vertrek, dies wortſe wechgenomen,
En op een kar geleyt, en uyt de ſtadt gebracht,
En onder dit gewoel ſoo quam de ſwarte nacht.
Doch waer dit ſwacke rot ten leſten is gebleven,
En vind ick in het boek des Heeren niet beſchreven,
En daerom ſwijg ick ſtil, ſchoon iemant meer begeert,
En ſegge maer alleen dat my de Vrouwe deert.
Doch hier verſchijnt een man, door heylig vier gedreven,
Die heeft een grooten helt met eygen naem beſchreven,
Die heeft in ware daet ſijn weſen voor-geſtelt,
En op een vaſten gront ſijn weken af-getelt.
Die heeft van doen geſeyt dat Chriſtus moeſte ſterven,
En even voor het volck het eeuwig heyl verwerven,
Dat ganſch Jeruſalem moet komen tot een val;
En dat het offer-werck een eynde nemen ſal.
Godt laet ſchier nimmermeer een harde ſlag gebeuren,
Waer door van hooger hant de groote Rijcken ſcheuren,
Of hy ſent aen het volck ſijn boden vooren uyt,
En maeckt hen openbaer van waer de plage ſpruyt.
O goetheyt van den Heer! de ſtadt heeft vaſte mueren,
Maer echter moet het volck den harden ſlag beſueren,
Daer wort een ſtage krijg aen alle kant gevoert,
En daerom wort het lant gedurig om-geroert.
Daer is geen Konings naem in Juda meer te vinden,
Meeſt al wat machtig was dat ging het ſwaert verſlinden,
En, deſen onverlet, al is de vyant ſterck,
Noch is'er eenig heyl ontrent de ware Kerck.
Te midden in den woel van duyſent ſtuere baren,
Soo kan dat wacker oog ſijn kleyn getal bewaren,
Ten ſluymert nimmermeer, maer houd gedurig wacht,
En tegens ſimme liſt, en alle werelts macht
Maer Godt heeft boven al de Bruyt aen hem verbonden,
Als hy de Bruydegom op aerden heeft geſonden,
Als hy ſijn eygen Soon liet nemen onſen aert,
En dat ter rechter ſtont een Maget heeft gebaert.
'T IS tijt, 'tis heden tijt te komen tot de ſaken,
Waer af van over lang de groote Vaders ſpraken:
De beelden zijn voor-by, hier komt de ware daet,
Hier komt, tot onſen trooſt, het edel Vrouwen-zaet;
Hier komt dat noyt en was. O Godes uytverkoren!
Daelt neder, wonder Kint, en wort in my geboren.
Ontbint mijn logge ziel van dit ellendig vleys,
Ten eynd' ick uw geheym mag ſingen na den eys.
De beken van Parnas, en haer beroemde ſtroomen
En zijn maer enckel waen, en niet als vieſe droomen;
Gy ſchenckt ons heylig vogt, dat uyt den Hemel vliet,
En ſuyvert ons gemoet van al dat werelt hiet.
Gy, die een ſondig menſch, de ſinnen kont verlichten,
Stort geeſt in mijn gemoet, en keeſt in mijn gedichten,
Gy, maekt dit killig hert en dorre tong bequaem,
Te melden uwen lof, te roemen uwen naem.
Een Engel, af-gedaelt door onbekende wegen,
Quam naer het Joodſche lant ten leſten af-geſegen,
Quam tot een jonge maegt, den Heere toe-bereyt,
En heeft haer over-luyt ſijn boodſchap aen-geſeyt:
Vriendinne weeſt gegroet, u is des Heeren zegen,
Uw is ſijn rijcke gunſt en eeuwig heyl verkregen;
Want onder al het volck dat naem van vrouwe draegt
Zijt gy, o reyne bloem, die Gode meeſt behaegt.
Gy ſult een wonder heyl aen alle menſchen geven,
Die eertijts zijn geweeſt, die noch op aerde leven,
Of namaels ſtaen te zijn hier in het aertſche dal;
Gy zijt voor alle ding den Heere lief-getal.
Met dat de jonge maegt den Engel hoorde ſpreken,
Soo is haer eerſte verw, haer ſchoone blos geweken,
Haer bloet is weg-geruckt, tot aen haer innig hert,
Soo dat haer roode mont gelijck een Lely wert
Sy wiſt niet wie'er ſprack, of wat hy wilde ſeggen,
Sy gaet het ganſche ſtuck vry nerder over-leggen,
En t'wijl ſy ſtaet en weegt des Hemels diep beleyt,
Soo heeft den jongeling haer weder dit geſeyt
Legt af den kouden angſt daer met gy zijt bevangen,
En geeft den eerſten glans aen uw verbleyckte wangen,
Gy zijt het, waerde Maegt, die van den Geeſt vervult,
Het edel Vrouwen-zaet ter werelt brengen ſult
Gy ſtaet bevrucht te zijn, en ſult een Sone baren,
Belooft aen Godes volck nu menig hondert jaren,
Gy ſult een wonder kint haeſt brengen aen den dag,
Vry meerder als een Vorſt op aerde weſen mag.
Dit ſult gy, waerde Maegt, den naem van *Jeſus* geven,
Die is hem over-lang van Gode toe-geſchreven,
Hy ſal een Koning zijn van Jacobs edel zaet;
Een Koning ſonder tijt, een Koning ſonder maet.
Hy ſal den hoogen roem van Godes Sone dragen,
Soo dat van ſijnen lof het aertrijck ſal gewagen;
Doch hoort hoe datje ſult tot Moeder zijn gemaeckt,
Schoon dat'er noyt een man uw leger heeft genaeckt.
Des Heeren wonder kracht, de keeſt van alle ſaken,
Die ſal van heden af uw maegdom vruchtbaer maken;
Het leven aller ding, de Dooder van den doot,
Sal door een ſtil geheym u ſijgen in den ſchoot,
En ſuygen uwe borſt. Wat kander niet geſchieden,
Als Godt wil eenig ding uyt volle macht gebieden?
Geen ſchepſel in het lant, of 't hoort des Heeren ſtem,
En aller dingen aert moet buygen onder hem.
De Jongeling beſloot, en is van daer getogen,
En met een ſnelle ſwier ten Hemel op-gevlogen.
Sijn woort komt tot de daet. Siet daer een teere maegt,
Die in haer reynen ſchoot den grooten Harder draegt.
Wat hoort men v in de vlugt? wat hoort men grote dingen?
Een ongeboren kint dat wort gevoelt te ſpringen.
Dat groet hem, eer het was, dat is in hem verblijt,
Vermits door hem verſchijnt de langverwachte tijt,
Het was de droefſte dag, daer van de menſchen weten,
Als Adam van het fruyt in Eden had gegeten(
Het was den blijdſten dag als Chriſtus neder quam,
En uyt een ware Maegt ſijn vleeſch en voetſel nam.
Het kint, het wonder kint, in doecken opgewonden,
Wort in een ſlechten ſtal van Harders uyt-gevonden,
Door Harders eerſt begroet te midden in der nacht,
Eer dat'er eenig menſch aen deſen Harder dacht.
De Wijſe niet-te-min, een verre weg gekomen,
Die hebben in de lucht een Sterre waer-genomen,
Een Sterre, die hun eerſt de goede tijding ſeyt,
En die hun tot den ſtal als met'er hant geleyt.
Wat moet dit kleyne kint een grooten Koning weſen,
Om wien een nieuwe Ster is in de lucht gereſen!
Wat is het voor een Prins die ons den Hemel ſent,
Om wien een licht verſchijnt by niemant oyt bekent!
Wat is ſijn aen-begin van onbegrepe jaren,
Dat was al eer de Son, en eer de Sterren waren?

Hoe

Die nu is boven ons en onsen twijckel leyt,
Die lang in wesen was eer dat het was gebieit?
De heemlen zijn verbaest, de werelt is verwondert,
Hy weent hier als een kint, die in den Hemel dondert;
Hy geeft een droeve stem, gelijck als Moses plag,
Doen hy als vondeling ontrent den oever lag.
Die eens uyt bange schrick het Leger dede beven,
Doe Godt aen Israel sijn wetten dede geven,
Hy die eens 's Hemels troon als met een spanne mat,
Is by een teere maegt in haren schoot gevat
De Schepper van de ziel, de Vader van de geesten,
Die ligt hier by het vee, en onder domme beesten,
En die ten Abrams ziet den Hemel schencken sal,
Die slaept hier in een kribb' en in een rauwen stal
Hy, die ons vryheyt geeft, die leyt hier vast gebonden,
Hy die het al vervult in doecken op-gewonden,
Hy die het al besit, oock dat noyt oog en sag,
Die vint niet een vertreck daer in hy rusten mag.
Het is van ouden tijt een wonder stuck bevonden,
Dat gansch de werelt hangt als sonder vaste gronden,
En dat het grousaem diep, de Son en bleecke Maen,
Gedurig haren loop als op een regel gaen
Maer dat en kan voortaen by niemant seldsaem hieten,
(Schoon wy uyt dit beleyt vermaeck en troost genieten)
Al wat eens wonder scheen, en is geen wonder meer,
Een mensch baert haren Godt, een maget haren Heer.
O groot en diep geheym! ô noyt begrepe saken!
Die geen vernuftig breyn door reden kan genaken, (van,
Men spreeckt als door een wolk, men spreeckt'er duyster
Vermits geen menschen hert de gronden peylen kan.
Kom siet dit wonder stuck, al die op aerde leven,
Al die met reynen geest tot Gode wort gedreven:
Kom siet dit wonder aen, en dat met rijpen sin,
Kom siet, het minste deel dat heeft een wonder in.
Een maegt die vruchtbaer is, een moeder noyt beslapen,
Een maegt, die moeder is van die haer heeft geschapen,
Een kint, wiens hooge macht tot aen den Hemel raeckt,
En dat oock even-selfs sijn moeder heeft gemaeckt.
Een moeder, die haer kint heeft dikmael aen-gebeden,
Eer sy het oyt ontfing in hare reere leden;
Een kint, dat grooter is als oyt de grootste man
Te voren is geweest, of immer wesen kan.
Kom siet de maget aen, die nu sal moeder hieten,
Om dat uyt haren schoot des Hemels schatten vlieten,
Kom siet de moeder aen en wat haer is geschiet;
De vrucht by haer gebaert, en let haer maegdom niet.
O moeder weest gegroet. Door u is ons geboren
Hy die voor alle tijt voor Heylant is gekoren,
Voor Heylant is verwacht. O noyt bevlecte [illegible],
Die Gode swanger zijt, en sonder schand[illegible],
't Is vry een wonder stuck, en boven alle reden,
Dat gy had binnen u des Heeren teere leden,
Doch dat is 't echter niet dat u gelucking maeckt,
Maer dat gy sijnen geest hebt in den geest gen[illegible]
Gy droegt hem onder 't hert, die vreugt is u [illegible].
Gy droegt hem in het hert, dat is u meerder [illegible],
Gy droegt hem als een mensch, maer kend hem [illegible]
Het leste weerde maegt, dat is uw beste [illegible].
O moeder weest verblijt, uw vrucht sal nimmer [illegible]
Uw vrucht sal aen het volck het eeuwig heyl verwer[illegible],
En Godt een offer zijn. O Moeder weest gegroet,
Die wat ons voeden kan aen uwen boesem voet
Men heeft geen jonge maegt ter werelt oit vernomen,
Die op een beter voet tot baren is gekomen,
Men weet geen jonge vrou die banger heeft [illegible],
En slimmer is berooft van haer geminde Vrucht
O dag! ô grooten dag! doen Godt is mensch geboren,
Doen Godt ons weder gaf dat eertijts was verloren,
Dat eertijts was vermist. O dag! ô grooten dag!
Dien Isack heeft gesien, oock doen hy niet en sag
Uw gunste, lieve Godt, die sal by ons volherden,
Vermits uw eeuwig woort is heden vleesch geworden,
De menscheyt is volmaeckt door uwe rechterhant,
De Godtheyt niet-te-min die blijft in haren stant
De mensch wort boven al, de mensch die wort [illegible]
Om dat het eeuwig woort niet hoog en is gebleven,
De mensch die wort verhoogt tot vry gen beter stuer.
Te voren Adams volck, en nu des Heeren zaet
Godt heeft den mensch gemaeckt na sijnen evenbeelt,
Wanneer hy door het woort de gansche werelt [illegible],
Maer nu is 't dat de mensch een meerder gunst [illegible],
Want Godt wort even selfs dat hy eens heeft gemaeckt
De dwaling is voorby, de leugen weg-genomen,
De klaerheyt ons vertoont, de waerheyt in-gekomen,
De nacht die is vergaen, het licht schijnt over-al,
De mensch is vry gemaeckt voor eeuwig ongeval
Hy, die geen lichaem had, ontfangt ons swacke leden,
Hy, die nu mensche wort, is Godt van eeuwigheden
Die mer en wort gesien, niet aen en wort getast,
Die is nu aen het vleesch en aen het lichaem vast
De doodt die is gedoodt, om dat het eeuwig leven
De menschen is gegunt, en in den Soon gegeven
De reden van den mensch die staet op heden stil,
Nu Godt, gelijk een mensch, by menschen woonen wil
O wonder! Godes Soon te hebben tot een Broeder,
En tot een vasten troost, en tot een waren hoeder,

En tot een trouwen vrient, ja tot een echte man,
Soo dat de bleke doodt hier tegens niet en kan.
O 's Hemels diep geheym! ô schat van eeuwigheden!
Die noyt en is gevat door gronden van de reden
O hoogste zielen-troost! ô diepste herten-wensch!
Godt in het vleesch gesien, als Sone van den mensch.
Den achsten dag verscheen, men ging het kint besnij-
En schoon al isset reyn, het moet de pijne lijden; (den,
En of het noyt den geest tot heerschen heeft geneygt,
Noch wort het des beticht, en met de doodt gedreygt.
Noch wort de wrede Vorst met yver-sucht bewogen,
En voelt door soeten angst sijn hertsens om-getogen,
Hy meynt dat hem het Rijck in twijffel wort gestelt,
Indien hy niet en doodt den nieu geboren Helt.

Daer wort de kinder-moort in haesten aen-gevangen,
Daer sag men al het volck met tranen op de wangen,
Daer wort de moeder bang tot in haer diepste ziel,
Om dat haer kleyne jeugt het sweert ten proye viel.
Daer komt een machtig heyr ter poorten in-gevallen,
En seut in grooten haest sijn wachten op de wallen,
Sijn ruyters in de stadt. Siet daer een droeven tijt,
Geen moeder is gerust, geen kint en is bevrijt
Hier wil een jonge vrou het stuk met bidden rechten,
Daer woet een harder aert, en stelt haer om te vechten,
En ginder isser een die biet de Ruyters gelt,
En acht dit beter vont; als datse vinnig schelt;
Maer eften sonder baet. Hier komter een getreden,
Die deckt haer teer gewas, en biet haer eygen leden;

En ginder leyter een en kust haer doode vrucht,
En neygt haer met den mont ontrent sijn lesten sucht
Een ander, gansch verschrickt van dit verdrietig stroopen,
Is met een snelle vlucht ter poorten uyt-geloopen,
En gaf haer in het wout, en schoon sy byster vreest,
Sy vint gedweger aert oock by een vinnig beest.
Maer Rachel gansch ontstelt om dit ellendig moorden,
Valt op den Koning uyt, met ongebonde woorden;
Sy wil geen leven meer, sy wenscht te zyn gedoot,
Sy toont een aerdig kint, vermoort in haren schoot.
O tyger, seyt het wijf, mocht ick ontrent u komen,
U ware voor gewis het leven af-genomen;
Geen tant en sou voor u, geen nagel zyn gespaert,
Ick spoog u in het licht, ick vloog u in den baert,
Ick viel u op het lyf, ick scheurd' uw bolle wangen,
Ick bleef in uw gesicht met al de vingers hangen,
Ick dede wat ick mocht, tot wraeck van onse smert,
En, soo ick maer en kon, ick beet u in het hert.
Wat heeft mijn kint gedaen, een vreugt van alle menschen,
Het schoonste dat ick weet, of dat men konde wenschen?
Eylaas! 't onnoosel lam dat gaf een soeten lag,
Juyst doen het op het sweert, en op den moorder sag;
Ick wasser in verheugt, en hadde moet gekregen,
My docht het soet gelaet dat sou den beul bewegen;
Maer neen het was gemist, myn hoop was enkel waen,
Ach! eer dat ick het sag, soo was de steeck gegaen.
Daer legje nu vermoort, myn troost, en uytverkoren,
Ach! waert gy noyt geweest, of waer ick noyt geboren
Daer legje nu verrast, en in uw bloet gesmoort,
Mijn soet, mijn eenig schaep, daer legje nu vermoort;
Daer legje sonder stem, uw bloet vloeyt op de straten,
En ick ellendig wijf ben eenig hier gelaten.
Wat kan ick anders doen, als op mijn borsten slaen?
Maer niemant, hoe ick sucht, en trekt sig myner aen.

Ach! waerom is het sweert niet dieper in-gesteken?
Soo haddet van gelijck mijn herte mogen breken,
Soo haddet, nevens u, mijn leven uyt-gestort,
En met den eygen steeck mijn bange pijn gekort.
Nu moet ick alle tijt, nu moet ick eeuwig treuren,
Om dat ick even selfs dit hebbe sien gebeuren.
Al mochte nu mijn tijt tot hondert jaren gaen,
Noch sal het droef gesicht in my versegelt staen.
Diesben ick gansch beducht (moest ick eens weder baren)
Dat ick, vermits het leet my heden weder-varen,
Dat ick een bloedig kint sou brengen aen den dag,
En even soo gestelt gelijck ick heden sag
O bloet-hont, wieje zijt, ick houdet voor een wonder,
Dat Godt niet af en komt, of sent een fellen donder,
Of dat het aertrijck selfs den mont niet op en doet,
En slockt u boofwicht op, tot in den helschen gloet.
Ellendig Bethlehem! ach! had ick noyt gedragen,
Soo had ick niet gesmaeckt van uwe sware plagen.
O Syons lieve jeugt, blijft liever ongepaert,
Ons Vorst en is niet weert dat yemant kinders baert.
Wat valt den Koning in, sijn ongetoomde benden,
Wat gaet den moorder aen, sijn rackers hier te senden?
Wie heeft de dweepery hem in de kop geprent?
Wat vreest hy voor een kint dat geen bedrog en kent?
Ach! die soo wijt gebiet, dien alle menschen vieren,
En kan sijn wreeden aert, sijn herte niet bestieren;
Sijn eersugt voert hem weg, en maeckt hem dus verbaest,
Soo dat hy sonder slot, en gansch uyt-sinnig raest
Maer 't is om niet gewoelt, het kint is weg-genomen
Dat hem de vreese maeckt, hy kan het niet bekomen,
Het is van hier verreyst, het is in Godes handt,
En 't heeft tot sijn verblijf het vet Ægyptenlandt,
En 't sal eens Koning zijn, een Koning aller volcken,
En plegen hooge macht tot boven in de wolcken.

Dan

Dan ſal Herodes ſelfs als ſchuldig moeten ſtaen,
En lyden daer de ſtraf van dat hier is gedaen.
Maer gy, ô kleyne jeugt, die heden zijt geſtorven,
Hebt in dit heylig kint een eeuwig heyl verworven.
Dat was van outs voor-ſeyt, en 't moeſt alſoo geſchien,
Men moeſt dit bloedig werck in onſe vlecken ſien.
Het treurig Bethlehem, en Rachel moeſte klagen,
En, om Herodes waen, ſoo wreeden moort verdragen,
En ſiet! nu is de tijt tot deſer ſtont vervult.
Wel laet ons dit gewelt dan lyden met gedult.
Noyt menich en waſſet quaet, yet quaets te moeten lijden,
Maer quaet is't quaet te doen, dat noodig is te mijden;
Ach! ons is nu ter tyt het lyden op-geleyt;
Soo dient dan onſe geeſt daer toe te zijn bereyt.
Dat van den Hemel komt moet yder leeren dragen,
Wat Gode wel bevalt dat moet den menſch behagen.
Het is tot alle vleeſch van alle tijt geſeyt:
Wie ſtreeſt die wort gerukt, wie gaet die wort geleyt.
Gy zijt, ô kleyne jeugt, des Heeren bloet-getuygen,
En ſult een Hemels-nat uyt ſijne volheyt ſuygen,
Gy hebt tot uwen loon het eeuwig Paradijs,
En wort al daer gevoedt met ongemeene ſpijs.
Maer wy, ellendig volck, wy zijn verlaten moeders,
Ons Koning is een beul, wy ſweven ſonder hoeders,
Wy leven in de doodt en in geſtage pijn;
O Jeſu Godes Soon wilt ons genadig zijn.
De tijt doet haren loop. Herodes is geſtorven,
En heeft een duyſter graf voor ſijn paleys verworven.
Hy blies in bangheyt uyt ſijn ongeruſten geeſt;
De doodt die doet hem aen dat hy van Jeſus vreeſt.
Een ander kreeg het rijck. Dit konde Joſeph weten,
Al is hy met de Maegt in Rama niet geſeten
Hy treckt uyt Pharos rijck, en komt te Nazareth,
En heeft op Godts bevel ſijn wooning daer geſet.
Het kint, dat ſijn beroep nu aen begon te bieden,
Begaf hem van der jeugt ontrent de wijſte lieden;
Daer iſſet dat het ſpreeckt, en groote dingen leert,
Soo dat geheel het volck tot hem de ſinnen keert.
Hy, wiens geſicht alleen de Cherubynen wenſchen,
Wort even-ſtaeg geſien ontrent de ſwacke menſchen,
Hy is des werelts heyl en ware medecijn,
Men vint hem even-ſtaeg daer ſiecke lieden zijn.
Wel op nu, logge ziel, laet ons wat hooger ſweeven,
Laet ons den Heylant ſien in ſijn geſegent leeven;
't Is niet als enckel goet, oock van der jonckheyt aen,
Wat door hem is geſeyt, en van hem is gedaen.
Hy nam de gronden wech van alderley gebreken,
Een doove kreeg gehoor, een ſtomme leerde ſpreken
Een blinde wert verlicht, en waſſer yemant manck
Die ging, op ſijn bevel, en kreeg een vaſten ganck.
En waer door helſche macht de bange lieden ſuchten,
Daer moet het vuyl geſpook, en al de nickers vluchten;
En waer hy ſlegts een hant aen yemant komt te ſlaen,
Daer jaegt hy uyt het breyn de vlagen van de Maen.
Niet een ſoo vreemden quael, die niet en wert verdreven;
De krancken zijn geſont, de doode menſchen leven,
Het lichaem nu ontzielt, en in het graf geſtrekt,
Dat wort door hem alleen met woorden op-gewekt.
Wanneer het hem gevalt, het zyn hem lichte ſaken,
Van water uyt de beeck een hupſen wijn te maken;
En menig duyſent man, door weynig broots geſpijſt
Geeft oorſaek dat het volck den grooten Schepper prijſt.
Hy weet den hollen ſtroom, hy weet de ſelle winden,
Hy weet de gramme zee met woorden in te binden,
Hy breydelt haer gewelt, hy toomt het grouſaem diep,
En houtet in den bant, dat hy te voren ſchiep (ſchen
Maer ſchoon hy veel genaekt ontrent de ſwacke men-
Die uyt een bang gemoet geſonde leden wenſchen;
Noch heelt hy boven al de qualen van den geeſt,
En voedt door ſijnen trooſt de droeve zielen meeſt.
Sijn leere die betuygt van waer hy is geſproten,
En wat hy van den Heer voor gaven heeft genoten.
Het zy dat hy begint, of wel ſijn reden ſluyt,
Hy wijſt ſijn oorſpronk aen, en drukt den Hemel uyt.
Hy leert, met ſagten geeſt, een harden aert verſchoonen,
Sijn vyant gunſte doen, ſijn haters liefde toonen;
Indien men wert vervolgt, te leven in gedult,
Indien men wert gedoodt, te lyden ſonder ſchult;
Door ſugt van felle wraek noyt aen te zyn gedreven (ven.
Geen quaet om quaet te doen, of quaet voor quaet te ge-
Godt bidden als het volck met vollen monde ſchelt,
En dien oock gunſtig zijn van wie men is gequelt;
Te decken ſijnen diſch, niet voor de rijcke lieden,
Maer hun, die noyt haer gunſt u weder konnen bieden.
Te ſoecken by den Heer een onbegrepen ſchat,
Die noyt geen roeſt verdorf, en noyt geen mott'en at.
Sig met geen aertſche ſorg in ſijn gemoet te quellen,
Maer ſijn benaude ziel in Godt geruſt te ſtellen.
Te waken even ſtaeg hier in het aerdſche-dal,
Tot Godt te ſyner tijt eens ruſte geven ſal.
Het lidt dat hinder doet in haeſten af te ſnyden,
Dat is, geen lief gebreck in onſen geeſt te lyden
Syn licht te laten ſien gelijck een ſonne-ſchijn,
En alle vlijt te doen, om Godt gelijck te zijn.
Hy leert, dat echte trou moet vaſt en ſeker blijven,
Oock dat men met het oog kan over-ſpel bedrijven
Dat treuren ſalig is, en droefheyt vreugde baert,
En dat een reyne ziel na haren Schepper aert.
Dat ſelden die in bloet of rijckdom is verheven
Het rijck dat eeuwig duert van Gode wert gegeven.
Dat een die in het vleeſch ſijn volle luſten ſiet.
Schier noyt na deſen tijt de ware vreugt geniet
Dat Godt dient in den geeſt te werden aen-gebeden,
Niet juyſt op deſe plaets, of op geſette ſteden.
Dat Godt ons hairen telt, ons droeve ſmerten ſiet,
Dat Godt van boven ſent al wat den menſch geſchiet.
Dat Godt te ſyner tijt de dooden ſal verwecken,
En uyt de woeſte zee, en uytter aerde trecken;
En datter is een plaets daer niemant oyt en trout,
En daer men even-wel geſtage bruyloft hout
Doch ſchoon het ſuyver Lam is goedig ſonder ende,
Noch is gelijcke-wel ſijn leven maer ellende,
Van ſijn beginſel af, tot aen ſijn leſten dag,
Genoot hy noyt geval, dat blijdſchap heeten mag.
Ontrent ſijn eerſte jeugt quam hem de duyvel tergen,
En door een ſlim bedroch verkeerde rancken vergen;
Maer, of hy ſchoon verwon den prinſſe van de nagt,
Stracx wert hem nieu verdriet by menſchen aengebragt.
Siet hoe op hem geſtaeg de felle tongen ſchieten,
Hy moet een laſteraer, hy moet verleyder hieten,
Hy wort veel aengeſien als buyten ſijn verſtant,
Of die met nieuwe Leer beroert het Joodſche Lant.
Men vonter even-ſtaeg die hem noch harder quelden,
En voor een rechten vraet, of voor een ſuyper ſchelden.
Ja ſiet, men vont het volck ſoo buyten ſpoor geleyt,
Dat Godes eygen Soon een duyvel wort geseyt.
In 't korte, waer het oog van yemant wort geſlagen,
Daer moet hy bitter leet, en ſware laſten dragen,
Dorſt, kommer, hongers-noot, en alderley verdriet,
En wat men voor gequel hier op der aerde ſiet.
Noch is het niet genoeg. De vuyle laſter-monden
Die wenſchen boven al hem vaſt te ſien gebonden;
Sy plegen onder een gedurig booſen raet,
En komen op het leſt van woorden tot de daet
Hy was in ſeker Hof, waer dichte boomen groeyden,
En daer, gelijck een ſtroom, ſijn bange tranen vloeyden.
Het duyſter van het loof dat paſt een droeve ziel,
Op dat ſy haren druck te beter onder-hiel
Na dat hy ſijn gebed met droefheyt heeft geſprooken,
En dat hem bloedig ſweet is krachtig uyt gebrooken,
Soo komt daer Judas aen, en, door een looſen vont,
Begroet hy ſijnen Heer, en kuſt hem aen den mont.
Maer t'wijl hy beſig is ontrent ſijn reyne wangen,
Soo wort dien eygen ſtont des werelts heyl gevangen,
Geknevelt, wech-geruckt, en even met gewelt,
Al eer de Sonne rijſt, den Prieſter voor geſtelt
Daer gatet ſeldſaem toe. Men hoorter veel getuygen,
Die, na de rechter wil, haer looſe reden buygen.

Daer

Daer draegt hem Godes Soon juyſt op den eygen voet
Gelijck een tanger ſchaep ontrent den ſcheerder doet.
Maer ſiet Godt even hier ſijn wonders openbaren;
Want als de booſe Geeſt, tot Judas in-gevaren,
Hem tot verraet bewoog, ſoo dat ſijn dwaſe ziel
Van haren Schepper weeck, en tot den duyvel viel,
Doen brack dit eygen werck de liſten van der ſlangen,
De grijper wiert gevat, de vanger is gevangen,
Hy, die een ziele meynt te brengen in het net,
Heeft al wat zielen heeft in beter ſtaht geſet.
De vyant van den menſch, de geeſten van der hellen,
Genegen uytter aert om ons te mogen quellen,
Die baenden als den weg, en leggen als den gront,
Waer door het ſondig volk den hoogſten ſegen vont.
Hier op vlugt ſijn gevolg. De Harder is geſlagen;
De kudde wert verſtroyt. In alle ſtuere vlagen
Tijt vrientſchap op de vlugt. Het werter duyſter nagt
Daer voorſpoet, daer geluck niet, als te voren, lagt.
Geen menſch is by den Heer van die hem eerſt bemin-
Sijn eygen maegſchap ſelfs en iſſer niet te vinden. (den,
Wie komt hem tot behulp? Eylaes! men vinter geen,
Hy treet in dit gevaer de bange pers alleen.
De lieve Jongeling, vervult met hoogen ſegen,
Die in des Heeren ſchoot ſoo dickmael had gelegen,
Treet ſijnen Meeſter na, doch met een tragen voet,
Gelijck het veeltijts gaet, wanneer men lyden moet.
En Cephas, die alleen niet ſcheen te willen beven,
Schoon hem de ſwarte magt, en al de nickers dreven,
Die komt van achter aen, en doet hem als geley,
Maer laet, uyt enckel vrees, een ruymte tuſſchen bey.
De reſte was gegaen. De ſchaer door hem geneſen,
En is niet meer beluſt by hem te mogen weſen
Eylaes! hy ſtaet alleen, en vint niet eenen vrient,
En daer is niet een menſch die hem tot voor-ſpraeck
Het recht gaet buyten recht, en tegen alle reden, (dient.
De Waerheyt lijt gewelt, en Onſchult wort beſtreden,
En Eenvout wort beſchimpt De ſlaven ſondet eer
Die trotſen haren Godt, en aller dingen Heer.
De rackers, ſchendig volck, en ſchuym van alle boeven
Beſtaen, uyt enckel ſpot, ſijn hoogen geeſt te proeven.
Sy blinden hem het oog, en met een ſlim bedrijf
Soo ſlaet het vuyl geſpuys op ſijn geſegent lijf.
En ſtrack, op yder ſlag, ſoo gaetter yemant vragen,
Wie dat hem heeft geraeckt, of met de vuyſt geſlagen?
't Is over al gewelt Een Overprieſters knecht
Pleegt moetwil over hem te midden in het recht.
Maer niet alleen het rot van deſe rouwe gaſten
Is beſig Godes Soon in ſmaetheyt aen te taſten;
Pilatus, ſoo het ſcheen, af-keerig van de wraeck,
Sont hem den Konig toe, alleen tot ſijn vermaeck.
Daer wort het Lam beſpot, en wederom geſonden,
Maer ſuyver niet-te-min en buyten ſchult bevonden.
Dies keert hy daer hy was, gekleet in wit gewaet,
En toont, oock even ſoo, een onbevleckten ſtaet.
Maer wat is van het volck! hy die, een wijl geleden,
Quam in de blijde ſtadt, gelijck een Vorſt, gereden,
Een Vorſt een deftig Helt, die van den vyant komt,
En door het ganſche lant verwinnaer wert genoemt,
Die acht men nu ter tijt onweerd te mogen leven,
Die wert nu van den beul met ſlagen aen-gedreven,
Die wert nu door het kruys ellendig onder-druckt,
En tot een wreede doodt met ſchande weg-geruckt.
Hy die, wel eer verſelt van hondert duyſent menſchen,
Hoort ſig aen alle kant geluck en ſegen wenſchen,
Die gaet nu ſonder hulp, beſpot, geſtraemt, bebloet,
Met toe-roep, dat hy ſtucx als booſwigt hangen moet.
Hy, voor wien al het volk haer kleeders onlangs ſpreyde,
En op het laſtbaer dier, of op de wegen leyde,
Siet nu ſijn kleet gedeylt, en door het wreede rot
Gehangen aen den ſteen, gewonnen door het lot.
Hy, die men voor een tijt als Koning wilde kroonen,
Om ſijn verheven geeſt, de deugt te mogen loonen,
Dien perſt men nu een krans van dooren in het hooft,
En doet hen moorders pijn, die noyt en heeft getooft.

Daer is geen deel te ſien van al ſijn ganſche leden,
Daer met beſcheyden pijn niet op en wort geſtreden
Sijn hooft gebuylt, door-boort, geſlagen met een riet,
Soo dat aen alle kant het bloet daer henen ſchiet
Sijn rugge door-geploegt met diep geſtraemde wonden,
Sijn mont vol enckel gal, ſijn oogen toe-gebonden,
Sijn wangen vuyl begaet, ſijn handen vaſt geboeyt,
Sijn ooren door geroep en leugen-tael vermoeyt,
Sijn hair door bloedig ſweet in eenen klomp gebacken
Sijn hals, te ſeer beſwaert, doet hem ter neder ſacken
Sijn geeſt in diepen angſt, vry meer als eenig man
Voor deſen heeft gevoelt; of immer lijden kan.
Ontwaeckt hier, mijn gemoet, en ſet eens uyt de ſinnen
Al wat het ydel vleys op aerde kan beminnen,
Verſamelt uw vernuft, uw breyn, en ganſche kragt,
En al wat binnen u den grooten Harder wagt.
Laet hier uw diepſte merg met aendagt over wercken,
Om, na den regten eyſch, dit ſchou-ſpel aen te mercken;
Siet uwen Schepper aen, en wat hy voor u lijt,
En legt het aen uw hert, en dat voor alle tijt.
O menſch, aenſiet den menſch. Hy ſtaet hier vaſt gebon-
Die ons uyt liefde ſlaekt de banden van de ſonden, (den,
Hy ſtaet hier ganſch miſmaeckt, hy ſtaet geheel bevlekt,
Die Gode wel behaegt, en onſe ſchande dekt. (den,
O menſch, aenſiet den menſch Hy ſtaet met naekte le-
Die ons uyt gunſte ſchenkt een kleet van eeuwigheden.
Hy ſtaet hier over-ſtort met druck en ongeval,
Die eens te rechter tijt ons Trooſter weſen ſal.
O menſch, aenſiet den menſch Die eens ſal Rechter we-
Als al wat menſch geleeek ſal komen op-gereſen, (ſen
Die is hier voor het recht, maer tegen recht, geſtelt,
En lijt dat over hem een vonnis wort gevelt (men,
O menſch, aenſiet den menſch. Die, uyt ſijn throon geko-
Ten goeden van den menſch het vleys heeft aengenomen,
Gevoelt ons ſwacken aert, maer leyt hem weder af,
En wert gelijck een menſch gedoken in het graf
O menſch, aenſiet den menſch, aenſiet met droeve herten
Den man vol enckel leet, den man van alle ſmerten,
Ey! denckt eens wat een brant de ſonde weſen moet,
Die niet en wort gebluſt als in des Heeren bloet.
Maer Chriſtus gaet ter doodt, en moet ſijn kruyce dragen,
En mits hem 't lijf beſwijckt, ſoo krijgt hy felle ſlagen;
Hy is door al het leet tot aen de doodt gebragt,
En noch wert hy geplaegt, om ſijn vervallen kragt.
Hoe dickmael heeft de geeſt, een-langen tijt voor deſen,
De menſchen Godes wil in beelden aen-geweſen!
Hoe dickmael is het Lam als in een ſchim geſien,
Eer Godt in ware daet de ſake liet geſchien!
De Soon aen Abraham ten leſten noch geboren,
In wien Godt aen het volck den ſegen had geſworen,
Die ging eens op een berg, en droeg het offer-hout
Hem tot ſijn doodt bereyt, en op het lijf geſtout.
Maer hier komt nu ter tijt de ware Soon getreden,
En torſt het droevig hout op ſijn vermoeyde leden;
Hier is nu Iſaack als in den leſten noot,
Hier treet hy na den berg, om daer te zijn gedoot.
Hier is het heylig Lam dat Paſchen dede ſlagten,
Hier is het Hemels-broot dat alle zielen wagten.
Hier is de ware Rots, geſlagen met den ſtaf,
Die veerdig open brack, en ſuyver water gaf.
Hier is de Druyven-tros, die, tuſſchen twee gedragen,
Was aen den ouden tijt, en aen de nieuwe dagen
Een af-beelt van de Kerck. Het was een deftig pant,
Waer aen men kennen mogt het lang beloofde Lant.
De gulle Wijngaert-ranck, vervult met enckel ſegen,
Heeft Chriſtus af-gebeelt, tot ons behout genegen;
Hy was van alle tijt, hy was in Godes raet,
Hy was, eer hy ons was het edel Vrouwen-zaet.
Die voor-ging is het volck van Abraham geſproten,
Dat uyt den druyven-tack ſijn voedſel heeft genoten;
Die na-quam is de Kerck, die in den vollen tijt,
Sig in den Middelaar ten hoogſten heeft verblijt,
't En is van heden niet dat Chriſtus is geboren,
Godt heeft hem voor den tijt als Bruydegom gekoren;

Want eer het water liep, en eer het aertrijck ſtont,
Soo was in hem geveſt het eeuwig trou-verbont.
Maer als het vinnig rot ten leſten is gekomen,
Daer veel het ſchuldig volck het leven wert genomen,
Wort hem het lijf gevelt, en aen het kruys gehecht,
Genagelt, vaſt gemaeckt, en in de lucht gerecht.
Siet daer de ware Slang die menſchen kan geneſen,
Van wiens verheven beelt in Moſe wert geleſen.
Al ſchiet den ouden draeck in ons ſijn hels fenijn,
Hier is het tegen-gif en ware medecijn.
Siet daer het ſuyver Lam, en beke vol genade,
Siet daer het hoogſte goet, gerekent by de quade,
Siet 's Hemels ſchoonſte licht van alle glans berooft,
Siet hier is nu geſchiet dat noyt en is gelooft.
Ach! wat een hels bedrijf! Men gaet daer henen ſtellen
Twe moorders, grouſaem volk, als hem tot met-geſellen;
Daer hangt hy tuſſchen bey, daer lijt het ſuyver Lam,
Dat ons tot enckel vreugt hier in de werelt quam.
Hy die noyt over-laſt aen yemant heeft bedreven,
Maer leyde voor het volck de gronden van het leven,
Des Heeren ſoetſte vreugt, ſijn onbegrepen woort,
Dat wort hier, by gevolg, beticht van wreede moort.
Maer ſchoon hy is gedoemt, en aen het hout gehangen,
Hy nam des niet-te-min de vangenis gevangen;
En ſchoon een wreeden beul hem in de leden ſtack,
Noch waſt dat hy de macht van hel en duyvel brack.
Al leedt hy voor den menſch, ten heeft hem niet verdroten:
Want hy vergoot ſijn bloet voor die ſijn bloet vergoten,
Hy bad wanneer hy leedt, en bad oock voor het rot,
Dat in het lyden ſelfs ſijn lyden heeft beſpot.
Godt is beſpout, beſchimpt, gemartelt van de ſlagen,
De Godtheyt even-wel en heeft geen leet gedragen,
Die ſtont een weynig ſtil, maer hielt haer eerſte kragt
En heeft hem op-geweckt en in het licht gebragt.
't Is waer, dat hy, bedroeft en anſtig boven maten,
Riep tot ſijn Vader uyt: *Waerom ben ick verlaten?*
Hy droeg dien eygen ſtont, in ſijn bemut gepeys, (vleys;
De broosheyt van den menſch, de ſwackheyt van het
Maer keert doch eens het oir tot ſijn verbeven reden:
Gy ſult benevens my het Paradijs betreden
Noch heden even-ſelfs, en deſen eygen dag
En ſeg of eenig Vorſt het woort bereycken mag.
Waer heefter oyt een menſch op deſe wijs geſproken,
De duyvels in-getoomt, den af-gront op-gebroken?
Waer heefter oyt een Prins ſoo hoogen daet beſtaen,
En aen een moorder ſelfs den Hemel op-gedaen?
Godt heeft in dit beleyt de menſchen wille toonen,
Dat hy, uyt enckel gunſt, de ſonde wil verſchoonen,
Dat hy, uyt eygen aert, geen ſondaer oyt en haet,
Of in ſijn droef bederf, of in den doodt en laet. (den,
Wel aen dan, ſondig menſch, kom veerdig aen-getre-
Kom ſiet hier Godes Soon met uyt-geſtreckte leden,
Kom ſiet hier uwen Godt, die voor uw ſonden ſterf,
Die u den Hemel ſchenckt, en eeuwig heyl verwerf.
Al wat hy als een menſch op aerde heeft geleden,
Dat wil hy aen den menſch in volle maet beſteden.
Godt is met ons verſoent; men wort het hier gewaer,
Hy gunt den Hemel ſelfs, oock aen een moordenaer.
Geen menſch en wort voortaen door offer van de rammen;
Geen ſonden voor den Heer geſuyvert door de vlammen.
Daer is een ander vyer, en vry een reynder bloet,
Dat aen het ſondig volck den Hemel open doet.
De Prieſter is het Woort, ſijn lichaem d'offerhande,
Daer op, te ſijner tijt, des Heeren toorn en branden,
Den outaer is het kruys, ſijn vleeſch het offer-werck,
Waer door hem Godt verſoent met ſijn geminde Kerck.
Pilatus even-ſelfs die kan het ons betuygen,
Dat onder ſijne macht de grootſte machten buygen;
Hy gaf aen al het volck een klaer en vaſt beſcheyt,
Dat Chriſtus weerdig was een Vorſt te zijn geſeyt.
Godt heeftet ſoo gewilt, en aen de Vorſt geboden,
Dat hy den Heere ſchreef een Koning van de Joden;
En ſchoon hy wiert verſocht hier anders in te gaen
Noch bleef hy vaſt geſet, en liet het op-ſchrift ſtaen.
Godts Soon heeft onder dies den leſten ſnick gegeven,
En blies den aſem uyt van dit ellendig leven.
Men ſag tot in den doodt de kracht van ſijn gedult,
En dit beſloot het werck: *Nu is het al vervult*,
Maer als des Heeren geeſt ſijn vryheyt had verworven,
Soo bleeck het metter daet wie datter was geſtorven.
Het ſchijnt dat alle ding, dat yder ſchepſel tugt,
En tegen ſijnen loop, en uyt ſijn plaetſe vlugt
De groote werelt kloot die wort geheel bewogen,
Het ligt aen alle kant met duyſter over-togen,
De Sonne treckt haer in, en toont geen ſtralen meer,
Om niet te moeten ſien de doodt van ſijnen Heer
De ſteenen zijn beroert, de felle rotſen ſplijten,
Het ſchijnt dat ſy den menſch ſijn harden aert verwijten,
En, dat te geener tijt voor deſen is gebeurt,
De Tempel wort ontſet, en ſijnen voor-hanck ſcheurt
De graven even-ſelfs, daer in de dooden lagen,
En konden, als het bleeck, den grouwel niet verdragen,
Sy doen haer kamers op, en brengen aen den dag
Een aert van beter volck, dat in het duyſter lag
Wat mogt de ſwarte poel, wat hel of duyvel peyſen,
Als hy de dooden ſag uyt hare wooning reyſen,
Als hy van een die ſterft vernam een hooger magt,
Als oyt een levend' menſch in weſen heeft gebragt?
Gewis het nietig ſtof, op deſen tijt verreſen,
Dat heeft ſijn hooge magt ten vollen aen-geweſen,
Dat heeft genoeg betuygt, en openbaer geſeyt,
Dat hy de bleecke doodt in banden heeft geleyt.
De ſchepſels al gelijck tot haren Vorſt genegen,
Die ſiet men treurig zijn, die ſiet men haer bewegen;
Alleen de domme menſch die ſcheen te zijn verblijdt
Vermits ſijn Schepper ſterft, en ſijn vertrooſter lijdt
(a) Een Hopman daer ontrent, een leyder van de bende,
Hoe-wel hy doen ter tijt den Heere niet en kende,
Wort op dit vreemt geſigt geweldig om-geroert,
En met een grooten ſchrick als buyten hem gevoert.
De vrees die perſt hem af een onverwagte reden,
't Is (ſeyt hy) Godes Soon die hier is overleden.
Hoe kan het anders zijn? de werelt ſtaet en dult,
Onſeker of ſe ſtaen, dan of ſe vallen wilt.
De Son is weg-geruckt en uyt de lugt gedreven,
Onwillig aen het volck ſijn ligt voortaen te geven,
Dat edel ſchepſel treurt en doet een rou-kleet aen,
Vermits den hoogſten Vorſt wort ſmaetheyt aen-gedaen.
De klippen zijn verbaeſt, en al de rotſen ſcheuren,
En, dat noyt eenig menſch op aerde ſag gebeuren,
De ſteenen zijn ontſet en maken groot geſchal;
Het ſchijnt dat al het lant een afgront worden ſil
Maer (dat te ſwaerder angſt verweckt in onſe leden)
De nagt, die ons verſchrickt, is buyten alle reden
Daer is geen doffe Maen, die, tuſſchen ons geſigt,
Belet de gulde Son van haer beſcheyden ligt (ren,
't En komt niet van den tijt, of door verdwaelde ſter-
Dat wy te deſer ſtont den Hemel ſien verwerren,
Men ſiet in alle ding een ongewoonen ſtrijt,
Vermits het leven ſterft, en dat de Schepper lijt
Daer heeft noyt eenig menſch den ſwarten poel betreden,
Daer is noyt magtig Vorſt op aerde overleden,
Wiens doodt en onder-gang de werelt heeft betreurt,
Gelijck voor ons geſigt op heden is gebeurt
Soo haeſt als deſe menſch is uytter tijt geſcheyden,
Sien wy ſig alle ding tot droefheyt toe-bereyden,
Soo dat ons deſen gront dient vaſt te zijn geleyt,
Dat Godt op heden ſterft, en uyt de werelt ſcheyt
Doch ſchoon een rauw ſoldaet ſijn herte voelt bewegen,
Noch is het Joodſche volck den waren Harder tegen
Den raet gaet vreemt te werk, ja ſchijnt als ſteke-blint
Schoon dat men metter daet de waerheyt ondervint
Maer wat een ſeldſaem ding! hem wort een wagt gegeven
Die alle ſchepſels wagt die op der aerde leven,

(a) *Hy heeft de doodt te niete gemaeckt, ende het leven in 't licht gebracht*, 2. Tim. 1. 10.

Doch

[illegible] een wagt van thien of twintig man,
[illegible] geſpuys niet tegen op en kan?
[illegible] donder-ſlag, met grooten magt gedreven,
[illegible] den hoop van angſte dede beven;
[illegible] dat een Engel quam geſegen uyt de lugt,
En joeg, door hellen glans, de wagters op de vlugt,
Schoon dat het lichaem ſelfs (nu ſtanck gelooft te weſen)
Quam uyt het duyſter graf geweldig op-gereſen,
En ſchoon het menig menſch, ook op den klaren dag
En voelde metter hant, en metter oogen ſag,
Jaſchoon hy, met een wolck ten Hemel op-genomen,
Sit in des Hemels throon van waer hy is gekomen,
En dat het over al ten vollen is betuygt,
Dat onder ſijne macht en doodt, en helle buygt.
Noch worter van den raet aen yder een bevolen,
Te ſeggen, dat het lijf by nachte was geſtolen.
O blintheyt van den menſch, die ſijnen Hoeder ſiet,
En laet noch even-wel ſijn oude rancken niet!
't Is maer een kleyn getal, dat Godt heeft uyt-gekoren
Tot ſijn beſcheyden volck, om niet te zijn verloren;
't Is Godt, 't is Godt alleen die in den menſche werckt,
Dat hy des Heeren gunſt, en ſijn ellende merckt.
Soo gy dan middel ſoeckt, om niet te zijn bedrogen,
Hy is de waerheyt ſelfs, die noyt en heeft gelogen.
Soo gy niet dolen wilt, hy is de rechte baen,
Die leert ons uyt het vleys, en na den Hemel gaen.
Soo gy de doodt ontſiet, hy is het eeuwig leven,
Die ons tot ſeker heyl de Vader heeft gegeven,
De Vader heeft bereyt, de Vader heeft gejont,
En in hem vaſt geſtelt het eeuwig trou-verbont.
Hoe wonder, lieve Godt, hoe vreemt zijn uwe wegen!
Te midden uyt het kruys, ontſtaet ons hoogſten ſegen.
Een neder-ſlachtig hert, een geeſt van ſagten aert,
Is die u meeſt bevalt, en met den Hemel paert.
Uw Soon, het ſuyver Lam die kan het ons betuygen,
Men ſag hem ſtaeg den geeſt in ootmoet neder buygen,
Men ſag hem ſonder pragt, en efter niet-te-min
Men ſag'er majeſteyt, en glans, en luyſter in.
Een laeg en ſtil gemoet, een reyn, en ſedig weſen
Dat heeft in hem gewoont, en was van hem gepreſen;
Al wat gemeenſchap had met pragt en ſotten waen
Daer ging ſijn reyne ziel gedurig tegen aen.
En deſen onverlet, in ſijn vernedert leven,
Zijn teyckens even-ſtaeg van hooge macht gegeven.
Al waer hy ſonder eer, en als verſteken lag
Daer was het dat men glans en helle ſtralen ſag.
Sijn Moeder is een Maegt, niet agtbaer by de menſchen,
Niet hoog in haer bedrijf, gelijck de lieden wenſchen;
Sy woont beſijden af, en in een ſlegte vleck,
Een Engel even-wel beſoeckt het kleyn vertreck:
Een Engel ſpreekt haer aen, en komt de Maget groeten,
En ſeyt dat haren naem de menſchen vieren moeten,
En ſeyt dat ſy in haer een kint ontfangen ſal,
Wiens lof en hoogen roem ſal klincken over-al.
Doen hem ſijn Moeder droeg, men kan geen Vader wyſen,
En Joſeph voelt een wrok in ſijn gedagten ryſen;
Hy ſag in droefheyt aen dat uytverkoren pant,
En dagt om harent wil te reyſen uyt het lant.
Maer Godt helet ſijn vlugt, en liet hem openbaren
Wat aen de jonge Maegt van Godt is weder-varen,
En ſiet! een heylig Kint, dat in het duyſter lag,
Dat Kint het ſuyver Lam, eer het ſijn Moeder ſag,
Dat hiet hem wellekom, en ſchoon het is gebonden,
Noch heeft het even-wel een middel uyt-gevonden,
Om bly te mogen zijn. O wat een wonder ding!
Het huppelt eer het ſtont, of oyt op aerden ging.
't Is maer een ſlegte ſtal, daer in hy was geboren,
Die plaets was even-wel van hooger hant gekoren.
Daer quam een nieuwe Ster, om ſijnent wil gemaeckt,
Die met een rijcken glans, het ſchamel huys genaeckt:
En leyt de Wijſen daer; die brengen offerhande
Van gout en edel kruyt, gewas van haren lande;
En uyt den Hemel ſelfs daer quam een reyne ſchaer,
Die maeckt des Heeren wil de menſchen openbaer.

Den agtſten dag verſchijnt, het kint dat wort beſneden,
En voelt geſtrenge pijn ontrent ſijn teere leden;
Maer t'wijl hem dit gebeurt, ſoo leert een heylig man
Dat hy een ſondig hert alleen beſnijden kan.
Godts Soon die wert gedoopt, en als het ſou geſchieden,
Soo wort aen hem gedaen, gelijck aen ſlegte lieden,
Maer des al niet-te-min, daer quam een helle ſtem,
Daer quam een reyne Duyf geſegen over hem (ſagen,
Godt ſprak tot al het volck, ſchoon hem geen menſchen
Siet daer mijn lieven Soon, mijn luſt, en wel-behagen.
Beſchout hier ſondig volck, een Lam van reynen aert;
Terwijl een menſch hem waſt, heeft Godt hem reyn ver-
Sijn jeugt is ſonder glans, en ganſche dertig jaren (klaert
Zijn hem, als onbekent, in ſtilte weg gevaren.
Sijn Vader ſcheen een man die met den hamer wrogt,
En hy, die ſijn behulp oock tot den handel brogt.
Noch kan hy lijcke-wel, oock in ſijn kintſche dagen,
De leeraers even ſelfs met reden onder-vragen.
Te midden in de kerck daer klinckt ſijn helle ſtem,
En menig deftig man verwondert over hem.
Eer hy ſijn ampt begint, komt hem de duyvel quellen,
En gaet hem op een berg, of op den Tempel ſtellen,
Als magtig over hem, maer, naer een korten tijt,
Soo blijft de ſwarte magt verwonnen in den ſtrijt.
De geeſten, Godes heir, die komen neder-dalen,
Verlaten even-ſelfs des Hemels reyne ſalen,
En ſtaen tot ſijnen dienſt, ſoo dat een yder ſiet,
Wat eer hem even-ſtaeg de groote Schepper biet.
Al die van ſijn gevolg zijn maer geringe lieden,
Maer konnen duyvels ſelfs door ſijne macht gebieden,
Zijn viſſchers voor een deel, maer viſſen door het woort,
En hebben even-ſtaeg de netten over boort.
Hy geeft de Magten eer, en wil hun tol betalen,
Maer laetſe van de ſtrant, en uyt de ſtroomen halen.
Het ongeſtuymig meyr, dat alle ding verſlint,
Daer iſſet dat hy gelt, en cijns tot ſchatting vint.
Hy geeft den Heer ſijn recht, maer boven alle magten,
Soo doet hy watter leeft op ſijn geboden wagten,
En ſchoon een tollenaer van hem de ſchatting haelt,
Al wat hy geven moet dat heeft een viſch betaelt.
Hy leeft gelijk een menſch, hy laet hem dikmael nooden.
Maer die ſijn honger laeft verwekt hy van den dooden.
Als hy ter bruyloft gaet, hoe veel der gaſten zijn,
Noch iſſer nimmermeer gebreck aen goeden wijn.
Wanneer ſijn tijt genaekt, om aen het kruys te ſterven,
Hy wil geen langer dag, geen vryen hals verwerven.
Al liet hem ſijn gevolg te blijven uyt den noot,
Hy geeft hem lijcke-wel gewillig aen de doot.
Een van ſijn eygen volck, gedreven van den quaden,
Beſtont een ſchendig ſtuk, en gaet ſijn Heer verraden;
Maer hy ontdeckt de liſt, en watter is ontrent,
En toont dat hy den boef tot in de nieren kent.
Hy wort op Judas kus van Rackers aen-gegrepen,
Om hem naer Annas huys in 't duyſter weg te ſlepen;
Maer hy toont metter daet, indien hy maer en wou,
Dat hy ſluex al het rot ter hellen drijven ſou.
Ten leſten Chriſtus ſterft, maer Son en Mane treuren,
En ganſch het aertrijck beeft, en ſchijnt te willen ſcheuren;
Dog t'wijl hy wort beweent, ſoo blijkt het dat hy leeft;
Soo dat hy met ſijn doodt den doodt verwonnen heeft.
O wonderbaer geheym! wie haddet konnen wenſchen,
Dat Godt ſig inder tijt ſou voegen by de menſchen?
Sou komen in het vleeſch, en worden dat wy zijn,
En lijden aen het kruys een noyt geleden pijn;
Sou even ſijnen geeſt den Vader over-geven,
Op dat wy ſondig volck voor eeuwig ſouden leven;
Sou dalen in het graf, en tot ſijn hoogſten lof,
Sig wreken aen de doodt, en rijſen uyt het ſtof;
Sou tot den Vader gaen, en uyt de werelt ſcheyden,
En voor ſijn lieve Bruyt een plaetſe toe-bereyden;
Sou houden eeuwig Feeſt in Godes hooge zael?
O wonders yder deel! ô wonders al-te-mael!
Op op hier, ſwack gemoet Laet ons in volle leden,
Laet ons gaen over-ſien door oogen van de reden,

 Hoe

Hoe [illegible] in Eden eens gemaeckt,
Tot [illegible] en sijne Bruyt genaeckt.
Laet ons, [illegible], eens naerder over-mercken
Des Heeren diep beleyt in dese wonder-wercken.
Laet ons in stilheyt sien, hoe Godes heylig bont,
Oock eer het hier begon, by hem versegelt stont.
De weg tot onsen val, en tot het eeuwig leven,
Door Godt ons in den Soon, uyt enckel jonst, gegeven,
Heeft wonder veel gemeens, soo dat het is te sien,
Dat niemant by geval hier yet en siet geschien
't Is in een hof gebeurt, dar Adam ons de gronden
Tot onheyl heeft geleyt, dat Adam eerst de sonden
Door lust heeft uyt-gewragt, dat Adam was geseyt,
Wat hem en sijn gemael voor straf is op-geleyt,
Dat uyt den Hemel selfs een Engel is gekomen,
Die hem sijn blijden stant heeft veerdig af-genomen,
Die met een vinnig sweert hem uyt den hove dreef,
Soo dat het schoon prieel voor hem gesloten bleef.
't Is in een Hof gebeurt, dat Christus is bevangen
Met droefheyt in den geest, met duysent herte-prangen,
Dat Christus voor den Heer ootmoedig neder seeg,
En van sijn Vader-gunst gewisse teeckens kreeg,
Dat even uyt de lugt een Engel is gesonden,
Een Engel is gesien, een Engel is gevonden,
Een Engel, tot behulp van sijn vermoeyde kragt,
Die hem gewissen troost van Gode neder bragt.
Maer weegt het onderscheyt Wat Adam had bedorven,
Heeft Christus wederom, tot onsen troost, verworven,
En even op de wijs dat eerst de mensche viel,
Soo quammer weder heyl voor sijn benauwde ziel.
Als Eva met de slang alleen bestont te spreken,
Soo is des Heeren gunst van haer en ons geweken;
Maer als een reyne Maegt den goeden Engel sprack,
Verscheen hy die de slang den kop in stucken brack.
Als Eva door het ooft haer sinnen liet verleyden,
Doen is de soete vreugt van alle vleesch gescheyden;
Maer als een beter Maegt is suyver van de lust,
Soo is ons herten leet ten vollen uyt-geblust.
Als Adam wil een Godt, of Godts-gelijcke schijnen,
Al wat hy goets besat dat ging in haest verdwijnen;
Maer door een sedig hert, een laeg en stil gemoet,
Heeft ons het Lam herstelt tot in het hoogste goet.
Als Adam wert versogt, de strijt is naeu begonnen,
Eylaes! het kranck gestel dat is terstont verwonnen;
Maer Godes Soon, beproeft, ook uyt dien eygen gront,
Verwint den helschen draeck, en sijn door-trapten mont.
Als Adam heeft het oir aen quaden raet gegeven,
Soo wort hy met verdriet uyt Eden weg-gedreven;
Maer Christus over-al gehoorsaem tot de doot,
Bereyt een eeuwig feest voor sijne bed-genoot.
Door lusten tot het fruyt, en onvoorsichtig mallen,
Is Adam in den doodt en wy door hem gevallen;
Maer Christus, die het vleesch, en wel-lust heeft veragt,
Heeft sijn geminde Bruyt het leven aen-gebragt
Door hoogmoet viel de mensch, in lusten aen-gesteken,
En is soo van den Heer, sijn hoogste goet, geweken;
Door ootmoet won het Lam, en door sijn bange pijn
Is 't dat wy, nietig vleesch, met Godt vereenigt zijn.
Door wel-lust van den mensch soo is het bont gebroken
En tegen alle vleesch een vonnis uyt-gesproken;
Door lyden van het Lam, door bloet, en fellen strijt
Is sijn geminde Bruyt van alle druck bevrijt. (gen
Door hout heeft d'oude slang de menschen eerst bedro-
En van het stuck geleyt, en in de doodt getogen;
Door hout is 't dat ons Godt den segen weder geeft,
Door hout verviel de mensch, door hout is 't dat hy
Het is een oude wet, den echten man gegeven, (leeft
Sijn Ouders af te gaen, en met het Wijf te leven,
Sijn goet, uyt regte gunst, te brengen in 't gemeen,
En, met een woort geseyt, met haer te worden een.
Hier op heeft oock het Lam ten vollen acht genomen,
En is uyt sijnen throon van Gode neer-gekomen,
Heeft in het vleesch gewoont, den Hemel laten staen
En om der menschen wil sijn Vader af-gegaen.

Noch heeft hy boven dat die hem voor ouders waren
Hier even in het vleesch al mede laten varen;
Hy lietse bey gelijck vertrecken uyt de stadt,
Terwijl hy in de kerck, en by de Leeraers sat
Siet dus heeft Godes Soon, met wonder groot verlangen
Als met een stagen arm, sijn lieve Bruyt om-vingen,
Soo dat hy met sijn doodt, die echte lieden scheyt,
Sijn liefd' en ware gunst niet af en heeft geleyt
Al wat ter werelt trout is los en ongebonden,
Als eene van de twee ter aerden is gesonden,
Maer Godes trou-verbont bequam eerst volle kragt
Als Godes eygen Soon ten grave wiert gebragt
Treet verder mijn vernuft, hier is al meer te vinden,
Dat u aen onsen Godt in liefde kan verbinden.
Ey wat ick bidden mag, en scheyt niet uyt het werk,
Als met een volle smaeck, en naer een diep gemerk
Doen eerst het echte bed in Adam is begonnen,
Soo lag hy van den slaep, als van den doodt, verwonnen,
Sijn been wert hem ontdaen, sijn vleesch dat wert ge-
Eer hy sijn lieve bruyt aen hem versegelt vont (wont,
De stoffe tot het wijf is uyt den man genomen,
En siet! op dese wijs is Eva voort-gekomen;
Godt haddet konnen doen, schoon Adam had gewackt,
Maer neen, het leven selfs is uyt de doodt gemaeckt
Juyst op gelijcken voet is Godes heyl verworven,
Als Christus voor den mensch op aerden is gestorven;
Sijn lichaem diep gewont gaf uyt-ganck aen de ziel,
Terwijl hem uyt de borst het bloedig water viel
Een slaep, ja dootstuyp selfs heeft hem den geest bevangen,
Doen hy was op-geregt, en aen het kruys gehangen,
En van het suyver bloet, dat uyt sijn leden quam,
Soo was't dat sijne Bruyt haer kragt en voedsel nam
Het was een engen bant, die Godt heeft uytgevonden,
Waer door het eerste paer te samen was gebonden,
Het was een vaster knoop, als in het aertsche dal,
Of heden is bekent, of immer wesen sal
De man die mogt te regt sijn Eva Suster noemen,
Vermits sy bey gelijck van eenen Vader roemen;
Sy was noch boven dien aen hem een echte Vrou,
Aen hem, door Godes hant, versegelt in de trou
Hy mogt haer niet-te-min sijn eygen Dogter hieten,
Mits sy van hem door Godt haer wesen quam genieten
Sie daer een grooten bant Sy twee en zijn maer een,
Zijn vleesch van eygen vleesch, en been van eygen been,
Daer is maer een verschil, de man heeft vaster leden,
Is vaster in het breyn, en vaster in de reden,
Vermits hy is de man, en sy van swacker aert;
Siet hoe dit eerste volck te samen is gepaert
Gaet nu eens, weerde ziel, in stilheyt over-wegen,
Hoe dat het met den Heer in desen is gelegen
Hy is nu door het vleesch een Broeder van de mensch,
En 't was sijns Vaders wil, en sijn volkomen wensch.
Hy is het eeuwig woort, den gront van alle saken,
Van datter is geweest, en datter is te maken,
Hy Vader van de mensch, en tot een vaster werck,
Hy Man, en eenig Hooft van sijn geminde Kerck
Hy is, met eygen wil, uyt sijnen Throon gekomen,
En nam ons wesen aen, de sonden uyt-genomen,
Siet daer, tot onsen troost, het eenig onderscheyt,
Dat Godt heeft tusschen ons en tusschen hem gelegt.
(a) O bant die noyt en breekt, die noyt en wert ontbonden,
Daer nimmer onlust rijst, of scheidbrief wert gesonden,
Daer staeg de lieve Bruyt een volle gunst geniet,
En nimmer weduw-Vrou, en noyt verlaten hiet
Hier kan geen aertsche trou by werden vergeleken;
Want die is in der daet een winckel van gebreken,
Maer Godt is een met ons, en waerom dan getreurt?
Hy voelt het even-selfs al wat sijn Bruyt gebeurt
Daer is in dit Verbont gemeenschap aller saken,
Die sonder onderscheyt de twee geliefde maken,
Hy seyt met vollen mont, hy seyt de werelt aen
Wat gy de mijne doet, dat wort aen my gedaen

(a) *Nescit hæc conjunctio divortium. Ego inquit, do iis vitam æternam, & nemo rapiet eas de manu mea*, Joh. 10.

Door

Door-siet des Heeren boek, gy sult geduerig vinden,
Hoe na sig Godes Soon met ons heeft willen binden,
Al wat de kunste voegt, al wat te samen wast,
Dat wort sijn heylig bont geduerig toe-gepast
Gaet draeyt voor eerst het oog op dese wonder-reden,
Het woort noemt sig het hooft, en ons sijn eygen leden.
Siet wat een diepe gunst? wat eyster yemant meer?
Siet daer een Christen mensch, een lichaem met den Heer.
Hoort yemant van een boom, van loof of tacken spreken,
Het Lam en Godes Kerck die worter by geleken,
En wieder recht verstaet hoe dat men boomen int,
Die leert hoe diep het woort ons swacken aert bemint.
De mensch heeft Godes Soon met stagen lof te danken,
(a) Hy is de wijngaert-stock, en wy de teere ranken,
Hy is die ons verquickt met sap en groeysaem vocht,
En treckt een teere schoot tot boven in de locht.
Sweeft yemant met den geest op vastgebonde mueren,
Die, onder een verheelt, veel hondert jaren dueren,
Oock daer in schuylt een beelt van Godes vaste trou;
De Soon die noemt hem selfs een hoek steen van 't gebou.
Of, soo der yemant tracht, om recht te mogen weten,
Hoe dat de saken gaen, wanneer de menschen eten,
En hoe het geen men nut vereenigt met het lijf,
Dit leert oock even daer den gront van dit bedrijf.
Het Lam, om sijn verbont ons krachtig aen te wijsen,
Heeft met sijn eygen vleys de sijne willen spijsen,
Om soo te doen verstaen, dat ons het innig hert,
Dat ja de gansche mensch met hem vereenigt wert.
Verlosser zijt gedanckt. De doodt die is gestorven,
Gy hebt door uwe pijn ons eeuwig heyl verworven,
Ons van den vloeck bevrijt. Jehova weest gegroet;
Dat ons den segen bracht, dat is uw suyver bloet.
Gy hebt een stage smert op aerde willen lyden,
Gy hebt geen wrange smaet, of schande willen myden,
Op dat in ons de doodt, en alderhande pijn,
Om uw vervloeckte doodt, gesegent mochte zijn.
Ick ben, ô lieve Godt, vry meer aen u verbonden,
Vermits gy my genaest van al mijn droeve sonden,
Als dat uw hooge macht my ziel en lichaem schiep,
En in het leven bracht, en in de werelt riep.
Ick wierd' uw schepsel, Heer, (des moet gy zijn gepresen)
Doen ick was enckel niet, en sonder eenig wesen;
Maer my is hooger gunst door uwen geest geschiet,
Doen ick vernietigt was, en min als enckel niet.
Gy hebt my, door een woort, bekleet met dese leden
En in mijn borst geleyt de gronden van de reden;
Maer dat mijn weerde ziel is van de doodt verlost,
Dat heeft u bange pijn, en s' herten bloet gekost
Doen gy mijn lichaem schiept, wierd' ick aen my gegeven,
Maer doen gy my genaest, ben ick in u gebleven.
Doen ick ontfangen wiert, verkreeg ick vleys en bloet;
Maer, doen gy my ontfingt, een onbegrepen goet.
O duysent duysentmael, en duysent daer en boven,
Gy zyt met hooger eer van alle vleesch te loven,
Dat gy uyt enckel gunst, ons dorre zielen laeft,
Dan of gy aen den mensch een gansche werelt gaeft.
Uw gaven, door het volck genoten op der aerde,
Die waren sonder vrucht, of van geringer waerde,
Indien gy boven al ons niet en had gejont
Dat hoogste ziel vermaeck, het eeuwig trou-verbont.
O Lam, ô Godes Soon, en Godt van eeuwigheden,
Die soo verheven gunst liet dalen hier beneden,
Versegelt dit geheym aen ons verslagen geest,
Die staeg der slangen list en quade driften vreest.
Laet ons tot in het merg uw Vader-gunst gevoelen,
Als tegen ons gemoet de quade tochten woelen,
Als ons de werelt tergt, de duyvel stricken leyt,
Doch meest als ons de ziel uyt dese leden scheyt.
Gy hebt met u het vleys ten Hemel op-genomen,
Om ons oock in het vleys aldaer te laten komen.
Mijn lichaem weest getust, en troost u met gedult,
Nadien gy in het graf niet eeuwig blyven sult.
Gy hebt, onnosel Lam, eens tranen willen gieten,
En liet het droevig nat op uwe wangen vlieten,
Doen uw geminde vrient lag in het duyster graf,
En als een diepe neep in uwe ziele gaf.
Hier uyt besloot het volck (en vry niet sonder reden)
Dat gy hem liefde droegt, en dat in volle leden.
Want als een deftig man bedroefde tranen weent,
Soo wort in sijn gemoet de liefde recht gemeent,
Maer nu hebt gy voor ons uw herten-bloet vergoten,
En 't is gelijck een stroom uyt uwe borst geschoten.
O wat is dat een gunst die gy de menschen toont,
Die van soo wreden doodt u niet en hebt verschoont.
Daer was noyt Bruydegom op aerden oyt te vinden,
Die met soo diepen sugt sijn herte quam te binden
Aen sijn verkoren lief, als Godt ons hoogste goet,
Aen sijn geminde Kerck aen onse zielen doet.
Hy sweeft staeg over haer met wonder groot verlangen,
Gelijck een Jongeling, met soete min bevangen;
Geen stont, geen oogen-blick van al den ganschen dag
Dat hy van haer vertreck, of elders wesen mag.
Schoon sy by wijlen valt, hy kanse niet verlaten,
Schoon sy van hem verdwaelt, hy wilse nimmer haten,
Hy dult haer swacken aert, hy draegt haer swaren last,
Hy blijft aen haer gemoet met stale ketens vast.
En of sy menigmael verlaet sijn reyne wegen,
Noch is hy lijcke-wel tot hare gunst genegen,
Hy roert haer in den geest, hy klopt haer aen de borst,
Tot sy eens wederom na haren Schepper dorst
De ziel oock wederom en neemt geen vergenoegen,
En kan tot geen vermaeck haer droeve sinnen voegen,
En vint geen rechte vreugt in al des werelts lust,
Tot sy met Godt versoent, in haren Schepper rust.
Schoon datter eenig mensch ter eeren wort verheven,
En dat hem machtig goet, en schatten zijn gegeven,
Schoon hy een lantschap bout, ook met sijn eygen ploeg,
Ten doet noch even-wel de ziele niet genoeg.
Schoon datter yemant heerst tot 's werelts laetste palen,
Soo dat in sijn bevang de gansche sinnen dwalen,
De ziel gelijcke-wel en vint haer niet versaet,
Tot sy met volle drift tot haren Schepper gaet.
Gelijck het zee-compas geduerig plag te sweven,
En aen het vluchtig stael geen rust en wert gegeven,
Tot dat het regel recht sijn lieve sterre siet,
En uyt haer schoonen glans als vollen lust geniet;
Soo staet het met de ziel; sy drilt van alle winden,
En weet geen vasten troost op aerden oyt te vinden,
Tot sy die groote ster, dat hoog en heylig licht
Krijgt binnen haer gemoet, en onder haer gesicht.
Een die sig in de trou genegen is te geven,
Wort tot sijn echte deel om eenig goet gedreven,
Of om een wacker oog, of om een rooden mont,
Of om een bly gelaet, dat heusch en geestig stont;
Maer gy, ô suyver Lam, komt uwe Bruyt genaken (maken,
Niet om haer schoonheyts wil, maer om haer schoon te
En ('t geen nog vreemder is) dat haer vercieren moet,
Is uw verbleyckte mont, en uw vergoten bloet.
Uw leden, suyver Lam, verwont in alle deelen,
Zijn aen uw weerde Bruyt gelijck als hals-juweelen;
Uyt uw mismaeckt gelaet ontluykt haer schoone glans,
En uw bebloede kroon, dat is haer maegde-krans.
Een Bruyt van onsen aert die siet met groot verlangen
Een frisschen Jongeling, en sijn gebloosde wangen;
Daer is haer staeg gepeys, haer gansche ziel ontrent,
Daer is dat sig haer oog geduerig henen went;
Maer uw verkoren Bruyt die gaet haer ziel besteden
Aen uw gebroken lijf, en uw gewonde leden,
Aen uw gestraemden rug, en door-gesteken borst;
Daer lest sy haren brant, en laefter haren dorst.
Sy denekt meest alle tijt, hoe vast hy was gebonden;
Sy wast haer in uw bloet, door-wandelt uwe wonden,
Sy blijft in dit gepeyns tot midden in der nacht,
Vermits haer vierig hert van daer gesontheyt wacht.
Als Christus was genoot dier twee gelieven trouden,
En door den echten bant tot eene worden souden,
Doen heeft hy killig vogt, dat in de beken vloeyt,
Gemaekt tot edel nat, dat aen den wijngaert groeyt.

(a) Joh. 15. 1. 2.

Dat

Dit wert daer in de feest in volle maet geschoncken,
Ontfangen met vermaeck, en vrolick uyt-gedroncken,
  Soo dat men strack vernemt een ongewoone vreugt;
  Want uyt den wijn ontstaet een drift van nieuwe jeugt
Wat sal des Hemels Vorst na desen eens bedenken,
Wat voor een diep vermaeck aen sijn geminde schenken,
  Als hy sijn eygen feest hier namaels vieren sal,
  En roepen over-hoop geheel het aertsche dal!
Als sijn gewenste Bruyt, ter eeren op-genomen,
Sal voor hem sonder vleck en sonder rimpel komen,
  Sal brengen voor den Heer een vrolick aengesicht,
  Geçiert met enckel glans, en met een eeuwig licht!
Dan sal ons beste deel in haeste weder-komen,
En keeren in het huys, daer uyt sy was genomen,
  En 't vleys, dat eertijts was een smisse van de pijn,
  Sal dan gansch buyten leet en sonder smerte zijn.
De vrienden, door de doodt soo langen tijt gescheyden,
Die sullen onder een, en met hen lieve beyden
  Dan paren op een nieu, en leven sonder strijt,
  En niet gelijck het ging in haer bedroefden tijt.
O met hoe soeten lust, en wat een diep verlangen
Sal dan het nieu gebou sijn ouden gast ontfangen!
  Al wat hun van het vleys en van de werelt heugt,
  Sal hun maer stoffe zijn tot lust van nieuwe jeugt.
Dan sal ons beste deel, de wel-bedachte reden,
Noyt door een dom gewoel haer palen over-treden,
  Noyt met het reyn vernuft haer stellen in verschil;
  Want dier en sal geen lust meer strijden met den wil.
Ontsluyt u, mijn gemoet, op soo gewenste saken,
Op dat ick eenigsins dit heyl vermag te smaken;
  Ick bidde poogt een woort te brengen aen den dag,
  Dat ons in dit geheym wat dieper leyden mag
Wel peyst dat eenig mensch sijn wooning siet verbranden
En doolt dan langen tijt in ver-gelegen landen,
  Met droefheyt over-stort, met kommer aen-gedaen,
  Vermits sijn beste pant tot assche is vergaen;
Peyst vorder dat hy komt, nu moede van te dwalen,
En vint hem wederom in sijn bekende palen,
  En vint sijn vorig huys, dat plat ter aerde lag,
  Nu weder nieu gebout, soo konstig als het mag.

De salen op een ry geçiert in alle deelen,
De kamers vol tapijt, de koffers vol juweelen,
  Den huysraet wonder net, den hof van nieu beplant,
  In 't korte, gansch het werck verset in beter stant.
Peyst hoe dat hem de geest in vreugde sal ontluycken,
Als hy sijn oudt vertreck eens weder sal gebruycken,
  Niet als het eertijts was versoncken in het stof,
  Maer soo het heden is gelijck een Prinssen hof.
Siet dus (na mijn begrijp) sal haer de ziel bewegen,
Als sy vernemen sal des Heeren milden segen
  Ontrent haer ouden romp, nu weder nieu gemaeckt,
  Daer van sy noyt de lust voor desen had gesmaeckt.
Noch wil ick boven al de ziele vergelijcken,
Met yemant, die verreyst in verre Koningrijcken,
  (Of daer het edel gout in volle luyster straelt,
  Of daer men diamant of rijcke peerels haelt,)
En als hy dan een schat van alle moye dingen,
Van ketens, edel tuyg, van wonder schoone ringen,
  Te samen heeft gebracht, en keert dan wederom,
  Soo is hy over-al de vrienden welle-kom.
Sijn wijf in droeve sorg en sonder goet gelaten,
Om-vangt hem met den arm te midden op de straten,
  Sy vint haer geest verbaest van soo een rijcken glans,
  En noemt hem even-staeg een peerel van de mans.
Haer kleet, te voren schrael, dat wort haer uytgetogen,
En sy wort op-geçiert als lieden van vermogen,
  En waer men door het huys het oog maer en slaet,
  Daer vint men over-al de kamers vol çieraet
Het lijf noem ick het wijf. Hoe sal het stof verquicken!
Hoe sal het sijnen stant in ander wesen schicken,
  Wanneer het innig deel eens weder-keeren sal,
  Verçiert met enckel glans en buyten ongeval!
Mijn tonge stamert wat in dese groote saken,
Maer kan den rechten gront in geenen deel genaken,
  Ick suchte, lieve Godt, en vry met ongedult,
  Tot gy ons dit geheym eens kondig maken sult.
O wonder diepe vreugt, by niemant af-gemeten,
Als ons inwendig deel van Godt alleen beseten
  Sal vry zijn van het vleysch en wat het vleys versint,
  Sal vry zijn van het stof en wat het stof bemint!

O Jesu, ware born van alderhande lusten,
Oock voor de doode selfs die in de aerde rusten,
  Wanneer komt eens de tijt dat u dit wonder Al
  Als Koning hulde doen, als Rechter eeren sal?
Gy komt, gewis gy komt, daer zijn gesette stonden,
Waer aen van alle tijt de werelt is gebonden,
  De werelt neemt een end, en watter werelt hiet
  Buygt onder Godes hant, en onder uw gebiet.

Daer sal een hel trompet door al den Hemel [illegible],
En doen van alle pracht den hoogmoet neder [illegible],
  En doen het nietig vleys verrijsen uyt het gr[illegible],
  En al wat aen de worm eens aes en voedsel ga[illegible]
Waer is, o bleecke doodt, uw felle strael gebleven?
Het graf sal open gaen, het stof sal weder leven,
  En noyt en wasser mensch soo ver tot niet verrot,
  Of hy sal weder zijn, en kennen sijnen Godt.

Siet

…t hier is nu het dal (a) vervult met dorre beenen,
…nich eygen aen de doodt, gelijck de ſpotters meenen;
Maer neen, al ſchijntet ſtof, des ſteter niet-te-min
Daer komt een verſche kracht, een nieu bewegen in.
Daer komt een ſnelle wint van boven af-gedreven,
Die buldert op het velt, en doet de rompen leven,
Daer komt een jeugdig vleeſch geſegen om het been,
En ſchakelt op een nieu de leden over een
De zee met haer gevolg die ſal haer dooden geven,
En ſetten op het droog die in het water bleven.
Wat oyt een groote viſch of ander dier verſlont,
Dat ſal de jongſte dag hun rukken uyt de mont.
Al wat'er oyt verging ontrent de dorre ſtranden,
Of lag gelijck als mis op wey of koren-landen,
Al wat'er is verteert door middel van het vier,
Of bloedig voedſel gaf aen eenig ſeldſaem dier,
Al wat het ſtof beſat ſal uyt den grave ſtijgen,
En wat'er ziel ontfing, ſal weder adem krijgen,
Sal groenen op een nieu, gelijck als jeugdig gras,
En komen in den ſtant gelijck het eertijts was
De gansche werelt-kloot die ſal beſtaen te baren,
En brengen aen den dag al wat eens menſchen waren.
Hoe ſeldſaem wilt'er gaen, als ganſch het aertſche dal,
Juyſt als een ſwanger wijf ſich open geven ſal!
Gelijck ons nietig vleys, ontrent de leſte ſtonden,
Wanneer het lichaem ſtaet om haeſt te zijn ontbonden,
Sent teyckens van de doot, al eer het herte ſluyt,
Sent boden, ſoo het ſchijnt, en poſten voren uyt;
(Het oog ſackt in het hooft, en wort allencxen duyſter,
De roode lippen bleyck, de wangen ſonder luyſter,
De mont vol onguer ſchuym, de keel vol heeſch geſucht,
Tot dat de bange ziel ten leſten henen vlucht.)
Soo wil 't hier namaels gaen, wanneer de tijden naken
(b) Dat Godt ſal alle glans tot ſtof en aſſche maken;
Dan ſal men in de lucht en even boven dien
Veel wonders in de zee en op der aerde ſien
De Son het machtig vat, en haer vergulde ſtralen
Die ſullen bloedig zijn, en ſonder regel dwalen
De Maen ſal met een ſack betrecken haer geſigt,
En toonen aen het volck een weſen ſonder ligt.
Het gansche nagt-cieraet, de glinſter-rijcke Sterren
Die ſullen duyſter zijn, en onder een verwerren,
En, t'wijl het angſtig volck uyt banger herten ſugt,
Verſmelten als een was, en ſijgen uyt de lugt.
De winden, aen-gevoert door felle donder-ſlagen,
Die ſullen enckel ſchrick door al de werelt dragen.
De zee, in haren loop verlaten van de Maen,
Sal met een vreemt gedruys de ſteyle klippen ſlaen.
De vaſten omme-gang van dagen, maenden, jaren,
En ſal geen winter meer, geen ſomer openbaren
Het zy men vreugde ſchept, of ſware ſmerten lyt,
Het ſal geduerig zijn, en buyten alle tyt.
De rotſen even-ſelfs en hoog verheven wallen,
Die ſullen over-hoop, en plat ter aerde vallen,
En al wat magtig ſcheen, of diep gewortelt ſtont,
Sal los en vlugtig zijn, en ſweven ſonder gront.
De ſtonden van den tijt, die wy te voren ſagen,
Die worden over-al geheeten menſchen dagen,
Maer een die komen ſal, die is des Heeren dag,
Die geen ellendig menſch voor ſijne keuren mag.
Daer ſal een hel trompet door al de werelt klincken,
En doen aen alle vleeſch den hoogmoet nederſincken,
Daer ſal een ſtemme gaen door ganſch het aertſe dal,
Die in de graven ſelfs een yder hooren ſal:
Rijſt op ghy dooden rijſt, en hoort het oordeel vellen,
Dat u ſal in de pijn of in de vreugde ſtellen;
De Rechter is bereyt, de tijt die is vervult
Dat ghy verdiende ſtraf of loon ontfangen ſult.
Hier op ſal Godes Soon, de Rechter aller volcken,
Met glans en groote kracht verſchijnen in de wolcken,
En ſitten in het recht, en brengen aen den dag,
Wat oyt verholen was, en in het duyſter lag.

(a) Daer van de Propheet Ezechiel ſpreeckt cap. 37 (b) Matth. 24 10. Marc 16. 24 Luc. 21. 25. Eſa. 13. 10 Ezech. 32. 7.

Dan ſal hy al het leet van ſijn geminde wreecken,
Dan ſal hy alle macht en alle pracht verbreecken
De doodt, het bleecke ſpoock, verſelt met nare pijn,
Die ſal in deſen ſtrijt de leſte vyant zijn.
Dan ſal een groote ſchaer, die niet en is te tellen,
Dan ſal een machtig heyr ſich voor den Rechter ſtellen,
De Meeſter met de Knecht, de Ridder met den Graef,
De Bouwer met den Heer, de Koning met den Slaef
Dan ſal ſich alle vleeſch voor ſijnen Schepper ſetten,
Om daer gekeurt te zijn na Godes hooge wetten,
Om daer met eeuwig heyl door hem te zijn gekroont,
Of anders, na den eyſch, van hem te zijn geloont
Daer ſal het wacker oog, dat noyt en heeft geſlapen,
Gaen ſcheyden over-al de boecken uyt de ſchapen,
Gaen letten wie een wolf, en wie een harder was,
En wie de ſchapen at, en wie het vee genas.
Al watter is bedacht, of in der daet bedreven,
Dat is in ſijnen boeck ten nauſten op-geſchreven;
Al wat in yder menſch ontrent den boeſem woelt,
Dat wort in dit gerigt als metter hant gevoelt
Hier baet geen ſlim bedrijf, geen veynſen, geen ontkennen,
Gelijck ſig menigmael de lieden hier gewennen,
Al ſtamert ſchoon de tong, al ſwijgt de bleecke mont,
De geeſt die doet hem op tot aen ſijn diepſte gront
Kom denckt nu, lieve ziel, wat is het eeuwig leven,
Dat Godt uyt enckel gunſt ſijn kinders heeft te geven?
Wat is het bruylofts-feeſt, dat Godt heeft toe-gereyt,
Dat Godt ſijn weerde Bruyt voor eeuwig heeft bereyt?
Het is een ſtage vreugt, een volheyt aller luſten,
Het is een diep vermaeck, daer in de zielen ruſten,
Het is een helder licht, een blijde ſonne ſchijn,
Geſontheyt ſonder leet, en blydſchap ſonder pijn,
En leven ſonder doodt, en heden ſonder morgen,
En eere ſonder haet, en weelde ſonder ſorgen,
En vreede ſonder twiſt, en welſtant ſonder nijt,
En liefde ſonder vrees, en weſen ſonder tijt
Het is een eeuwig feeſt, dat niemant kan beſchrijven,
Daer noyt een droef geval de vreugde kan verdrijven,
Een onbegrepen heyl, daer in het ooge dwaelt,
En dat in 's menſchen hert noyt af en is gedaelt.
Gelukig is de ziel die eenmael ſal genieten
De beken van geluck, die in den Hemel vlieten,
Gelukig is de menſch die van den doodt bevrijt,
Sijn Godt en eeuwig heyl ſal loven alle tijt.
O dag! ô grooten dag! beginſel van het leven!
Wanneer ons laſtig kley ſal in der hoogte ſweven,
Wanneer de bleecke doodt ſal vluchten uyt het velt,
Uyt vreeſe van te ſien den onverwonnen Helt.
O dag! ô grooten dag! als wy met reyne leden
Den Heere ſullen ſien, en voor den Schepper treden,
Als dit ellendig vleys, bevrijt van ongeval,
Voor eeuwig ſijnen Godt ter eere leven ſal
O dag! ô grooten dag, met blijdſchap over-goten! (noten,
Wiens ſmaeck noyt menſchen hert voor deſen heeft ge-
Noyt oog en heeft geſien. O dag! ô grooten dag!
De grootſte dieder oyt op aerde dalen mag
O bruyloft! hoogſte vreugt! ô wenſch van alle dingen!
Ick hoore (na my dunkt) den grooten Koning ſingen,
Ick hoore Davids harp, ick hoore ſoet geluyt,
Ter eere van het Lam, en ſijn geminde Bruyt.
O Vorſt, o ſchoonſte Vorſt, uyt menſchen zaet geſproten,
Met Godes eeuwig heyl en ſegen overgoten,
Gekroont in volle maet met hoog-verheven eer,
Niet heden ſlegts alleen, maer ſtaeg en immermeer.
Gy ſult ons laten ſien de volheyt uwer feeſten,
En ſult dan zyn de geeſt van ons vermeude geeſten,
De ziel van onſe ziel, het al in yder menſch,
Ons weſen, ons vermaeck, ons vollen herten-wenſch.
Gelijck een vlugtig hert, aen alle kant gedreven,
Dat in de boſſen ſelfs geen ruſt en wert gegeven,
Een dorren adem blaeſt uyt ſijn verhitte borſt,
En ſoeckt een koele beeck voor ſijn bemude dorſt,
Soo is't dat mijn gemoet, en al de ſinnen hijgen,
En met een bange ſugt tot in den Hemel ſtijgen,

Naer u, [illegible] ware born, ô reyne water-beeck,
In wien ick [illegible]-staeg mijn droeve sinnen breeck.
Op op, ô deftig Helt, onwinbaer in het strijden,
Gort nu te deser uyr het sweert aen uwer zijden,
Het sweert, het magtig sweert, het Koninglik çieraet,
Een teycken aen het volck van uwen hoogen staet.
Gebruyckt van heden af de kragten uwer ermen,
En wilt het suyver recht, en ware trou beschermen,
Op dat, door uw beleyt, ten lesten mag geschien,
Dat noyt en is gedien, en nimmer is gesien.
Uw pylen zijn gescherpt, en na den eysch geslepen,
De vyant dient bestoockt, en aen te zijn gegrepen;
Al wie dat uwe magt sal willen tegen-staen,
Die sal uw regterhant geheel te morsel slaen.
Uw throon, ô magtig Vorst, die sal bestendig blyven,
Vry langer als het swerck sal om den Hemel dryven.
't Is billick uytter aert wat uwe magt gebiet,
Soo dat het slim bedrog voor uwen schepter vliet.
Gy hebt het recht bemint, de reyne trou gepresen,
Maer haet in tegen-deel het boos en schendig wesen;
Dies heeft u Godt gesalft, en meerder eer gejont,
Als yemant die sig oyt in aerd' of Hemel vont
Uw kleet, wanneer gy komt ontrent de jonge luyden,
Is niet als enckel myrrh', en reuck van soete kruyden;
Soo dat het gansche lant van uwen segen weet,
Als gy in volle glans uyt uwe kamer treet.
Siet! onder uw gevolg zijn dochters aen te schouwen,
In hoogheyt voort-gebragt, en boven alle vrouwen,
Die staen tot uwen dienst, met groote vlijt, bereyt,
Verwondert in den glans van uwe Majesteyt
Maer t'uwer regterhant komt haer de Bruyt vertoonen,
Die gy tot uw gemael hebt een-mael willen kroonen
Met reyn met edel gout, dat al de werelt acht,
Om dattet over zee van Ophier is gebracht.
Wel aen nu, schoone Maegt, uw staet die sal vergrooten,
Vergeet uw's vaders huys, en uwe lants-genooten,
En hangt den Koning aen, soo wil de grootste Vorst
U prenten als een beelt op sijn genegen borst,
Soo wil het magtig volck van Tyrus u gedencken,
En uyt haer rijcke kust met edel tuyg beschencken,
Tot çiersel uwer jeugt, en, met een blyden sin,
U hulde komen doen gelijck een Koningin,
Gy zijt, verkoren pant, in schoonheyt uyt-gelesen,
En heerlijck in gelaet, en deftig in het wesen,
En wonder net geçiert tot uwe bruylofts-feest,
Maer des al niet-te-min noch schoonder in den geest.
Men gaet u, weerde Bruyt, den Koning toe-bereyden
En al het Maegde-rot dat komt u daer geleyden,
Dat komt met groote vreugt, betreet het magtig hof
En queelt een nieu gesang, gedicht tot uwen lof.
Prinsesse weest gegroet, uw tacken sullen bloeyen,
En uyt uw reyne stam daer sullen Vorsten groeyen.
Vriendinne schept een moet De vrugt van uwe schoot
Sal buygen onder haer de krachten van de doot.
Godinne weest verheugt, men sal in alle velden,
Men sal tot allen tijt van uwen segen melden,
En daer en is geen mensch in gansch het aertsche dal,
Die niet met stagen lof uw naem verheffen sal.
O dag! ô grooten dag! wilt in der haest verschijnen,
Op dat door uwe glans de sonde mag verdwijnen,
Op dat het nietig vleesch dat in den grave lag,
Met onvermoeyden vlijt den Schepper loven mag.
Dan sal de ware Kerck in voller maten leeren
Hoe sy den Levens-vorst moet prijsen, dancken, eeren,
Hoe dat een reyne ziel in haren Godt verblijt,
En hoe men heylig roept, en dat voor alle tijt.
Dan sal aen Godes volck, aen Godes lieve scharen
Het nieu Jerusalem sijn luyster openbaren;
Dan sal het open doen sijn ongemeten schat,
By geen vernuftig breyn te voren oyt gevat.
Dan sal des Heeren licht in volle stralen schijnen,
En al wat grousaem is, van stonden aen verdwijnen.
Geen helle diamant of ander schoon juweel,
En toont in sijnen glans het alderminste deel.

Wat is doch, weerde ziel, de luyster deses werelts?
De poorten van de stadt die zijn van reyne perels,
En yder isser een. (Denckt wat het wesen moet,
Daer Godt op dese wijs het stuck ons open doet)
Haer gronden zijn Saphier, Thopaes, en Amathisten,
Daer in het aerdsche dal noyt menschen af en wisten,
Haer straten enckel gout, gelijck gesuyvert glas,
Dat niemant heeft gesien, oock noyt te voren was,
En schoon of in de Stadt geen Tempel is te wijsen,
Men hoorter even-wel den Schepper eeuwig prijsen,
Het Lam dat leert het volck, en Godt die is de Kerck,
Godt is haer eeuwig heyl, haer eenig oog-gemerck,
Godt sal het bruylofs-kleet aen hare leden passen,
En van haer aengesicht de droeve tranen wassen,
Godt sal met Hemels dau vol kracht en rechte keur
Haer laven aen de ziel, en drencken aen den geest
Hier schiet geen heete son de kragt van haer stralen,
Hier laet geen koude maen haer dampen neder dalen,
Hier wort geen licht gebruykt, als in het aertsche dal,
Haer fackel is het Lam, en Godt verlichtet al
De nacht en haer gevolg, bekleet met duysterheden,
En worter niet gesien, en worter niet geleden,
Wat vuyl of grousaem is, en heefter geenen kans,
Hier woont een suyver licht, en niet als enckel glans.
Hier komt een reyne lucht met helle stralen schijnen,
Het oud' en is niet meer, het eerste moet verdwijnen,
Hier sal een nieuwe lucht, een ander werelt zijn,
Gesuyvert van verdriet en alle droeve pijn.
Hier sal het ooge sien wat al de sinnen wenschen,
Want Godt sal even-selfs hem voegen by de menschen
En woonen by het volck. O noyt begreepen saeck!
O waer de Schepper is daer is alleen vermaeck!
Hier komt een reyne beeck van Gode neder dalen,
Die spreyt haer in de stadt, en al de naeste palen,
Die voedt in haren gront des levens schoonen boom,
Een çiersel van den Hof en van den rijcken stroom,
Hier is geen reden meer om eenig leet te sugten,
Een yder nieuwe maent, die geeft hier nieuwe vrugten
Het blat is even-selfs gansch heylsaem aen den mensch,
En schenkt voor droeve pijn geluk en herten-wensch
Hier is een reyn vermaeck, en staeg een lustig wesen,
Hier aller vreugden keest, die zielen kan genesen,
Hier is het hoogste goet, hier is gestage rust,
Hier is volkomen troost en aller harten lust,
Hier is het rechte merg van Godes hooge wercken,
Die geen vernuftig hooft op aerde Ronde mercken,
Hier is de rappe ziel in haer volkomen kragt,
En weet in volle maet dat noyt en is gedagt
Hier siet men in het diep, dat noyt en is gemeten,
Hier leert men uyt de daet dat noyt en is geweten,
Hier wortet op-gedaen dat noyt en is gekent,
En daer noyt edel breyn sijn spits en heeft gewent
Hier siet men met bescheyt de gronden van der eerden,
De maen en haer gespan, de gulde sonne-peerden,
Hier siet men wat de lugt, en wat de zee beroert,
En wat dit wonder rat gedurig omme voert.
Hier kan een rappe ziel ten vollen onder-vinden,
Het woon-huys van de snee, en van de koude winden,
En hoe dat in de lugt den blixem wert gebaert,
En hoe het seldsaem vyer in tacken neder-vaert.
Waer uyt den hagel rijst, en hoe den koelen regen
Komt uyt een dicke wolck van boven af-gesegen,
En waer de dageraet haer versche roosen pluckt,
En hoe de swarte nagt haer weder onder-druckt.
En waerom meer geseyt? De Schepper aller saken,
Sal ons te sijner tijt den Hemel kondig maken,
Sal door sijn hellen glans verklaren ons gesicht,
En storten in de ziel een onbegrepen licht
Hou stil, ô swacke pen, en laet de reste blijven,
In u en is geen kragt van dit geheym te schrijven,
Stelt al het verder uyt tot een het wonder al
Hier namaels sig ontsloten en open geven sal
Hoe smelt my nu de geest om Godt te mogen naken!
Om Godt te mogen sien, en Godt te mogen smaken!

O Godt

O Godt gy [illegible] alleen de trooft van mijn gemoet,
M[illegible], mijn toeverlaet, mijn schat en hoogste goet,
Mijn d[illegible] en herten-wenich Wanneer doch sal het we-
Dat gy, [illegible] enckel gunst, mijn qualen fult genefen? (fen
My [illegible] uyt het vleys, my ftellen in den geeft,
My brengen daer geen doodt of hel en wort gevreeft?
Gunt my doch, lieve Godt, dat ick u mach genieten,
Soo kan geen tegenfpoet, geen pijne my verdrieten,
Soo kan geen aertfche vreugt verrucken mijn gemoet,
Om dat mijn innig hert van elders wort gevoet
Komt woont in defe ziel, foo wil ick geenfins vragen,
Naer al dat yemant plag op aerde na te jagen,
Naer yet dat oyt een Helt, of machtig Koning wan,
Ja wat den Hemel felfs voor fegen hebben kan.
In Godt is alle vreugt ter volheyt op-gefloten,
Wie heeft'et buyten hem oyt recht vermaeck genoten?
Wie is 't die fonder Godt oyt eenig ding ontfing?
Geeft u aen my, ô Heer; en neemt my alle ding.
Komt oeffent dit gemoet Sent rijkdom, neemtfe weder,
Maekt fieck, of maekt gefont, verheft, of ftort my neder,
Ick fta voor u bereyt: maer als gy komen fult,
Soo geeft my doch een hert gewapent met gedult.
En gy, o fuyver Lam, die neder zijt gekomen,
Ons banden hebt geflaeckt, ons fmette weg genomen,
In wiens verkoren fchoot de Vader heeft geleyt
Al wat voor uwe Kerck door hem is toe-bereyt.
Gy hebt mijn boofen aert en mijn verdiende plagen
In uw gefegent lijf, in uwen geeft gedragen,
Gy hebt des Heeren wraak, tot in den diepften gront,
Gy hebt in u gevoelt dat my te lijden ftont.
O foen voor onfe fchult, en oorfpronck van het leven,
Wat fal ick immermeer u weder konnen geven?
Wat fal mijn fondig hert oyt brengen aen den dag
Dat u in eenig deel ten goede dienen mag?
Eylaeen, niet een fier. Wy zijn onnutte knechten,
Die niet tot uwen dienft en weten uyt te rechten,
Wy zijn maer enckel ftof, en bijfter aerts gefint,
Soo dat men niet als vleefch in onfe finnen vint.
En des al niet-te-min, foo wil ick mijn gedachten,
Mijn hert, en innig merg, mijn ziel en gansche krachten
Gaen fchicken t'uwer eer, en fingen uwen lof,
Tot my de bleecke doodt fal leggen in het ftof.
'k En dien u, lieve Godt, niet als uw fchepfel foude,
Niet als het my betaemt, of als ik heden woude,
Ick wilde beter doen, indien ick maer en kon,
En dat een hooger geeft mijn fwackheyt over-won.
O gy, die mijn gemoet het willen hebt gegeven,
Maekt dat ick tot de daet mag worden aen gedreven,
Mag worden opgebeurt, door uw verheven kracht,
Waer op mijn innig merg met groot verlangen wacht.
Komt gy als Bruydegom met onfe ziele paren,
En wilt gy daer uwe kracht en fegen openbaren.
Komt drukt ons in den geeft dat reyn en Hemelsbeelt,
Dat ons, na lange pijn, den nieuwen menfche teelt.
Ontfluyt het innig merg van uwe befte fchatten,
Die noyt, na rechten eyfch, ons aertfche finnen vatten,
Wort een met onfe ziel, omhelft uw lieve Kerck,
En opent uwe Bruyt dat hoogfte wonder-werck,
Den boefem uwer geeft, de keeft van alle faken,
Die ons ellendig volck alleen kan falig maken,
Die ons den geeft verquikt, ons drenkt met reynen wijn,
En fchenkt ons 's Hemels vreugt daer wy op aerde zijn
Gy kent mijn kranck geftel, het fchepfel uwer handen,
Gy kent mijn fwacken aert, en mijn bedroefde banden,
Gy weet dat ick alleen maer ftof en afch en ben,
En dat ick, ydel menfch, uw wegen niet en ken.
Verlicht mijn doffen geeft, en fuyvert mijn gedachten,
En geeft dat ick voortaen de werelt kan verachten,
Geeft dat ick anders doe, als ick te voren plag,
En even in het ftof den Hemel voelen mag.
Wilt uyt dit tranen dal dit nietig fchepfel halen,
En laet het in het graf met vrede neder-dalen.
Hy heeft genoeg geleeft die gy de gunfte biet,
Dat hy tot fijnen trooft den hoogften Troofter fiet;
Dat hy omhelfen mag den Heylant aller [illegible]en,
Om namaels hem te fien hier boven in de wolcken;
Dat hy den Helt befchout, die met een volle kracht
Heeft onder fijn gebiet den prinfle van de nacht.
Gy hebt met diep beleyt, en met een groot vermogen,
Gy hebt met huyt en vleys mijn beenen overtogen,
Mijn ingewant bekleet, mijn leden over-deckt,
En banden over-al en aders uyt-geftreckt
Gy hebt mijn aert gekent, oock eer ick was begonnen,
Gy hebt mijn weecke ftof als kafe laten ronnen;
Gy hebt door enckel gunft mijn leden uyt-gewracht,
En, doen het u beviel, getogen uyt de nacht
Gy hebt mijn vrouwen melk en voedfel laten fmaken,
En fult in korten tijt my weder aerde maken.
Ick ben een dorren halm, een damp, een ydel kaf,
Ick heile langen tijt, ick fijge naer het graf
Ick ben een nietig ding nu dichte by 't verrotten,
Ick ben gelijck een kleet bevochten van de motten,
Ick fnelle na den kuyl, en na de lefte reys,
En gae met grooten haeft den weg van alle vleys.
Maer schoon ick dit gevoel, waerom fal ick vertfagen?
Waerom mijn angftig hert hier over leggen knagen?
Ick wetet voor gewis dat mijn verloffer leeft,
En dat hy volle macht van alle zielen heeft.
Ick wetet voor gewis, hy fal mijn ftof verwecken,
En met haer eygen huyt mijn leden over-trecken;
Ick weet, hy fal het rif, dat in het duyfter lag,
Eens ftellen in het licht en brengen aen den dag
Ick weet my fal geen doodt of duyvel weder-houwen
Van Godt, mijn eenig heyl, met oogen aen te fchouwen.
Ick weet ick fal hem fien ôock in dit eygen vleys,
En 't is my in den geeft een wonder foet gepeys.
En vreeft niet weerde ziel, wel haeft te zijn ontbonden,
Gy fult dan zijn bevrijt van alle fnoode fonden,
Van 's duyvels flim bedrog, van al fijn wreet gewelt,
Van al wat oyt den menfch hier op der aerde quelt.
Gy fult in tegendeel den Schepper aller dingen,
Gy fult des Heeren lof voor eeuwig mogen fingen,
Gy fult voor oogen fien een onbegrepen fchat,
By geen vernuftig breyn op aerde oyt gevat.
Gods Soon is even felfs een offer voor de fonden,
Die heeft de fwarte macht voor eeuwig in-gebonden;
De gramfchap is geftilt, het onrecht is gerecht,
Het hant-fchrift is te niet, en aen het kruys gehecht,
De fchult is afgedaen, de fchande weg-genomen,
De nacht die is voorby, het licht is in gekomen,
De ftraffer is geftraft, de dwinger over-heert,
De droefheyt is in vreugt, de fmaet in lof verkeert
De wan-hoop is vertrooft, de wraeck die is gewroken,
De ftricken zijn verftrickt, de banden af-gebroken,
De fwackheyt is gefterckt, de felheyt is verfacht,
Daer is een helle glans gerefen in de nacht
De tweedracht is verfoent, het onheyl is genefen,
En al wat eertijts was dat heeft een ander wefen,
En met een woort gefeyt, de dooder is gedoot,
En 't aertrijck wort gefpijft met enckel Hemels-broot.
Wel aen nu, ware Trooft van alle bange zielen,
Die fonder uw behulp de doodt ten proye vielen,
Ontfondigt my den geeft, en fuyvert dit gemoet,
Door uw gewonde borft, en uw vergoten bloet.
Vergunt aen uwen knecht gemeenfchap uwer gaven,
En wilt met Hemels dau mijn dorftig herte laven.
Weeft in dit woefte meyr mijn ancker in de noot,
Mijn blydfchap in verdriet, mijn leven in de doot.
Mensliever, Sondaers trooft, Perstreder, Segenvechter,
Zielheelder, Maegdekint. Hertskenner, Wereltsrechter,
Doodts-dooder, Vrouwen-zaet, Vry-maker, Zielen-ruft.
Soen-offer, Godt-met-ons, Hel-ftoorder, Hemels-luft,
Geeft-ftorter, Werelts-licht, Voorbidder, Wetsvervul-
der,
Kruysdrager, Al-in-al, Doorbreker, Smaetheytsdulder,
Hoek-fteen, Genaden-ftoel, Dal-lely, Hemels-broot,
Eerts-priefter, Levens-boom, Godts eeuwig-tijt-ge-
noot.

Israels ware vorst, en toevlucht aller menschen,
Die meer in u begrypt als alle zielen wenschen,
(a) Begin van alle ding, en eynde van 't gebodt,
Godt-mensch tot onsen troost, en aller menschen Godt.

Kragt, Helt, Raet, Vrede-vorst, Verlosser uwer keu[illegible],
Wilt door een reynen geest in ons gedurig werken,
Maeckt, als de doodt genaeckt, ons' herten onbeschroomt,
O Engel des Verbonts, ô Heere Jesu koomt.

(a) Esai. 9 6.

Tafel van het voorige Boeck,

Bestaende in vier deelen, waer van het eerste deel begrypt vijf bysondere Trou-gevallen ontleent uyt de Heylige Schrifture.

HET TWEEDE DEEL.

Bestaet uyt Trou-gevallen ontleent van de oudtste tijden naest de Bybelsche Historien.

HET DERDE DEEL,

Behelsende verscheyde geschiedenissen onsen tijdt nader komende als de voorgaende, oock eenige onlangs voorgevallen.

HET VIERDE DEEL,

Behelst het Geestelick Houwelick. Daer in te vinden is,

J. CATSII
PATRIARCHA
BIGAMOS,
SIVE
Jacobi cum Rachaele & Lia conjugium.

JAm ſatis eſt teneras patrio ſermone Camœnas
Et Batavam digitis increpuiſſe chelyn
Sive verecundos Joſephi ſcripſimus ignes,
Et Sephyræ vaſto pectus amore calens:
Sive maritales regalis fœmina juſſus
Sprevit, & in pœnam, deſiit eſſe potens:
Seu placuit caſto leges præſcribere lecto;
Seu placuit viduo ponere jura thoro.
Nunc aliò nos Muſa vocat, vocat Aſſur & Haran,
Et procul Eois ſubdita terra plagis:
Tigris ubi & celeres Euphrates colligit undas,
Atque Arabum rubro flumine tingit humum.
Dicere fert animus magni connubia ſponſi,
Cui vix poſt ſeptem frigora riſit Hymen
Ergo ades, & viridi lauro redimita capillos,
Incipe diſparibus, Muſa Latina, modis.

DUm furit in fratrem, dum fervidus æſtuat Edom,
Et rigido ſævas increpat ore minas.
Dum memor erepti vindex inſania voti,
Hoc quoque germano vult nocuiſſe ſuo;
Anxia ſollicitam pertentat cura parentem,
Et vix jam ſomni munere tuta jacet.
Fluctuat, ingentique animum labefacta dolore,
Ipſa ſuos auget mœſta Rebecca metus.
Vertitur ante oculos nati percuſſi imago,
Exitium alterius nec minus ipſa timet.
Ne ſcelus hos miſeros faciat, vel pœna, duobus
Optima vult natis conſuluiſſe parens.
Ergo, diu tacitis animum depaſta querelis,
Ingerit Abramidæ talia dicta ſuo:
Nate, domus columen, mea ſola & ſeta voluptas,
Præſidium matris deliciumque tuæ:
Cui patrium meruit fraus ingenioſa favorem,
Falleret ignarum cum manus hirta ſenem;
Cernis ut ultrices frater deſpumet in iras?
Et tumido frendens pectore bella gerat?
Aſpicis ut totis intentus viribus inſtet?
Quam vereor capiti vulnera dira tuo!
Da ſpatium, da ſponte locum, male cuncta miniſtrat
Impetus exiguâ frangitur ira morâ.
Quos nequit ingenium, conjungit tempus amicos.
Plurima, ni fallor, commoda tempus habet.
Tempore maturos viridis trahit uva colores,
Tempore fert gratas terra peruſta roſas.
Tempore ceſſat hyems, & temperat aura procellas.
Tempore ſæpe dolor mitior eſſe ſolet.

Non reor hîc ultra tutum te ſede morari,
Altera ſed tellus eſt habitanda tibi.
Subtrahe veſano prudens fomenta dolori,
Inque locum tranſi, quo tibi tuta quies.
Invia virtuti nulla eſt via. quolibet orbis
Relligio & pietas ſunt veneranda loco.
Qui Deus ignotas Abrahamum duxit in oras,
Ille tibi profugo dulce levamem erit.
Urbs antiqua jacet nemoroſis vallibus Haran,
Quà medios Piſon gurgite ſulcat agros,
Totque patent Hevilæ campi, Gihonque fluento
Nobilis, & ripæ fertilitate ſuæ
Hic Labanus fixit placidis habitacula tectis,
Poſſidet immenſas hic mihi frater opes.
Ille per Aſſyrias numerat ſua prædia terras,
Et nitidos ducit læta per arva greges.
Ille ſalebroſâ pendentes rupe capellas,
Et tenaras curto gramine paſcit oves.
Ille armenta boum, grandeſque in terga camelos
Officiis cogit prona favere ſuis
Sunt illi geminæ florenti ætate puellæ,
Eximii dignæ principis eſſe nurus.
Hîc tibi fecundi conſortem quære cubilis,
Quæque leves vacui tædia longa thori.
Ille tibi pulchram lauta cum dote maritam
In thalamos cupiet ducere forte tuos.
Sit tibi cura meis te jungere, nate, propinquis,
Aſpera dum fratris concidat ira tui.
Si qua parens natas hîc educat, abſtrahe mentem,
His ego te thalamis abſtinuiſſe velim
Terreor exemplo. Major nam filius Edom
Ipſe vides nobis tædia quanta ferat.
Illius uxores, rixis gens nata ferendis,
Ut noceant, linguas erudiêre ſuas
Vivimus has inter longo jam tempore gentes,
Non tamen Hethitis, non Cananæa placet.
Heu fuge crudeles populos, fuge fœdera lecti.
Hoc pater, hoc genitrix, hoc Deus ipſe jubet.
Eſt Bethuel mihi priſca domus qua ſtemma parentum,
Qua ſeries generis fluxit honeſta mei
Hic manſueta magis, ſtudiiſque accommoda noſtris,
Ibit in amplexus ſponſa perita tuos.
Talia narrabat lachrymans, repetitaque matris
Verba gravi ſenior comprobat ore pater.
Ibimus, Iſacides inquit, procul ibimus, & quo
Fata Deuſque vocant, ſponte ſequemur, ait
Parva mora eſt, mandata patris, jam certus eundi,
Accipit, & matri flebile dixit ave
Illa gemens, toto circundans brachia collo,
Oſcula cum lacrymis non iteranda dedit.
Dumque vale ingeminat, tremulis vox faucibus hæſit,
Singultu medios impediente ſonos.

Jam-

Jamque iter ingreditur, greſſumque per ardua flectit,
  Non rota, non ſonipes, non comes ullus adeſt.
Multa patris virtus animo, mœſtaque parentis,
  Hinc amor, hinc fratris livor & ira ſubit.
Qua graditur, Deus ante oculos, Numenque verendum,
  Inque animo puræ relligionis amor.
Mons erat, & rigidum tendebat in aere cornu,
  Gramina ſaxoſum rara cacumen habet.
Non platanus ramis frondentibus efficit umbram,
  Non ver purpureo flore coronat humum.
Nulla per abruptas cernas habitacula cautes,
  Perque cavas valles nulla vagatur ovis.
Ut ſtetit, æquoreis Titan ſe merſit in undis,
  Lunaque nocturnis frena parabat equis.
Dumque ruunt tenebræ, circum ſua lumina flectit,
  Quaque locet laſſum ſe regione, videt.
Non uſquam tuguri congeſtum ceſpite culmen.
  Non caſa defeſſo, non domus ulla patet.
Omnia dum luſtrat, ſaxum circumſpicit ingens,
  Utque jacet, facta eſt culcitra dura lapis.
Decubuit pius Abramides, membriſque ſoporem
  Imbibit; & ſomno lumina victa dedit.
Utque quies ſubiit, mulcent quoque ſomnia mentem,
  Magnaque ſopita dogmata mente capit.
Surgere protenſas adſpexit ad æthera ſcalas,
  Angelicoſque illac ire redire choros.
In ſummo ſedet ipſe Deus mirabile viſu,
  Et rutilum ſancto ſpargit ab ore jubar.
Tum media vox nube ſonat: dilecte Tonanti,
  Accipe quid Superi, quid tibi fata parent.
Ille ego ſum magni Deus & pater Abrahami,
  Ille ego ſum generis ſpes columenque tui.
Hoc erit ecce tibi ſeriſque nepotibus omen,
  Te ventura dies arguet eſſet meum
Hanc, quam nocte tuo preſſiſti corpore terram,
  Qua patet, ut propriam, me tribuente, coles.
Hæc ſtirpis dos ſera tuæ, gentiſque futuræ
  Sors erit, & magnæ patria clara domus.
Quippe tua faciam naſci de ſtirpe, piorum
  Qui pater, & tantæ cauſa ſalutis erit.
Et mox fama viri toto memorabitur orbe,
  Et quà ſol jungit, quaque reſolvit equos.
Jamque iter inceptum ſecura perfice mente.
  Auſpiciis tutus progrediere meis.
Omnibus ipſe locis adero: perque ardua ſaxa
  Monſtrabo tacito nomine qua ſit iter.
Incedes comitante Deo. Veſtigia flectam,
  Ne poſſint homines, ne nocuiſſe feræ.
Dixerat. Abramidæ vigiles in corpore ſenſus,
  Et pulſa redit nocte ſerena dies.
Utque novo ſenſit percelli pectora motu,
  Credidit illuſtri Numen ineſſe loco.
Ergo ſacrum pingui ſaxum perfundit olivo,
  Invocat & magnum corde tremente Deum.
Alme Pater, dixit, ſpatioſi rector Olympi,
  Cujus opus tellus, ſidera cujus opus;
Et maria ingenteſque ſinus quos explicat æther,
  Et quicquid cælum terra, vel æquor alit:
Aſpicis ignotis miſer ut regionibus errem,
  Utque peregrinum pes mihi tentet iter.
Nullus adeſt timido mihi qui veſtigia firmet,
  Quique viæ fallat tædia nullus adeſt.
At gravis anxietas, & mens incerta futuri,
  Obviaque eſt oculis fratris imago meis;
Inſanuſque furor, pronæque in vulnera dextræ,
  Et rabies noſtris invidioſa bonis
At Tu, Summe Parens, animis ſpes unica fractis,
  Numina conſiliis ſuffice prona meis.
Ducat ad Haranos facilis me ſemita colles,
  Quam moneor matris juſſibus ire viam.
Poſtque exantlatos animique viæque labores,
  Da veteres reduci poſſe videre lares:
Poſſe videre meos, longævique ora parentis,
  Et patris fumum cernere poſſe focis.

Sic mihi ſemper eris Deus, & tibi pectore grates,
  Dum brevis hæc nobis vita ſuperſit, agam.
Semper honoratis cumulabo altaria donis,
  Et cadet ante tuos victima multa focos.
His dictis iter ingreditur, ſanctuſque viator
  Non niſi præſentem ſpirat ab ore Deum.
Verbaque præfatur, quæ maximus approbat æther,
  Gaudet enim, tanto Numine teſte, loqui
Tandem optata viro ſe fertilis obtulit Haran,
  Culminaque affini ſanguine juncta videt.
Vallis erat celſi pendens è vertice montis,
  Collibus exiguis arboribuſque frequens.
In medio locus eſt pecori gratiſſimus umbrâ,
  Uvida qua curvas invenit unda vias.
Alludunt ſparſæ ſua per virgulta capellæ,
  Atque aries pulchri dux gregis agmen agit
Stant mixti inter ſe ſtabuli pecoriſque magiſtri,
  Ille ſuis agnis proſpicit, iſte ſuis
Non deerant alacres famuli, nec odora canum vis;
  Turbaque in infeſtos quæ gerit arma lupos.
Accedit pius Iſacides, pronuſque ſalutat,
  Et leni placidos inchoat ore ſonos.
Dicite paſtores, veſtrûm ſi cognitus ulli,
  Dicite, qua Labanus volle moretur, ait
Anne viro ſtat ſalva domus, ſoboleſque, lareſque,
  Quaſque ſuburbano gramine paſcit oves?
Dicite: ſic nunquam deſint ſua gramina vaccis,
  Et multo dominum lacte capella beet:
Sic nova creſcentes apportent fenora lanæ,
  Et ſaliat lætas dux gregis inter oves.
At ſenior, tum fortè pedo ſubnixus, Alexis,
  Dum recubat domini Pamphagus ante pedes,
Soſpes, ait, Labano domus eſt, & ſoſpite vivit
  Conjuge, nec deſunt paſcua læta gregi.
Felix ille animi, ſtrepitus faſtidit & urbes:
  Rus amat, & bobus rura ſubacta ſuis.
Ipſa favet laxis cœli elementia campis,
  Et dominum multa meſſe coronat ager.
Bina vireſcentes ſoboles excreſcit in annos,
  Apta maritali Lia Rachelque thoro.
Quarum una, ut gelidis ſatientur fontibus agni,
  Virgineo properans huc pede tendit iter:
Et jam declivi deſcendens colle propinquat,
  Moxque oculis dabitur conſpicienda tuis.
Dum loquitur, notis ſeſe paſtoribus addit
  Lanigeros inter virgo pudica greges.
Illa ſuos facili diſtinxerat arte capillos,
  Et viridem nuda calce premebat humum.
Quin teneras altè cervix ſublata lacertis
  Sithonias viſa eſt exſuperare nives.
Obſtupuit juvenis præſentis imagine formæ,
  Et placido cœpit ſic prior ore loqui:
Salve virgineos inter celeberrima cœtus,
  O bene materno ſanguine juncta mihi.
Iſaco ſum patre ſatus, genitrice Rebecca,
  En adſum, generis pars quotacunque tui.
Dixerat, &, niveo circundans brachia collo,
  Oſcula de timida virginitate rapit.
Dumque rapit, tacitos ſub pectore percipit ignes
  Gliſcere, & occultas emicuiſſe faces.
Non Veneris rabies labefacta per oſſa cucurrit,
  Sed, Superum fretus numine, caſtus amor.
Illa quoque, ingenuo vultum demiſſa pudore,
  Candida purpureis tinxerat ora roſis.
Is color eſt pulchra pendentibus arbore malis,
  Is color Auroræ, cum rubet, eſſe ſolet.
Ac novus antiquam quis venerit hoſpes in urbem,
  Nunciat ignaro bella puella patri.
Et mores habitumque viri deſcribit, & oris
  Ingenuas, mixtâ ſed gravitate, notas.
Excipit illi virum, dextrâque inducere tectis
  Gaudet, & alternis dicta referre ſonis.
Multa ſuper genetrice rogans, patriſque ſalute,
  Et quæ cauſa viæ, quove teneret iter.

Dum

Dum responsa parat, dum singula narrat Iacob,
  Germanique minas femineosque metus;
Fercula cognato dapibus ponuntur in ædis,
  Et quas grex dederat, vel tulit hortus opes.
Pinguior e stabulis Harani ruris alumnus
  Hœdulus, at nullo gramine pastus, adest.
Candida ponuntur coctis cum matribus ova,
  Libaque, quæ pueris villica pinsit anus
Quin etiam molles epulas fecere columbæ,
  Pernaque, & e plenis vina petita cadis.
Vescitur Abramides. Sed non ita lauta palatum
  Fercula, quam mentem virgo pudica movet.
Hanc oculis lustrat, penitusque in pectore condit.
  Hanc vigil, hanc coram, nocte silente, videt.
Et petit, & vellet jam tum se posse potiri.
  Prævertunt longas fervida vota moras.
Sic sibi ... imis insedit flamma medullis,
  Nec dubio juvenis victus amore calet
Postera lux ut prima rubet thalamumque reliquit
  Nympha, pruinoso quæ vehit axe diem,
Se comitem focis hospes pastoribus addit,
  Perque cavas valles cum grege carpit iter.
Per montes graditur, rigidisque in cautibus errat,
  Quas tulit humanos semita nulla pedes
Non grave concretas illi calcare pruinas,
  Non grave in adversos vultibus ire Notos.
Explorat gelidas imis in vallibus amnes,
  Et latices circum lene fluentis aquæ.
Atque ideo, quæ prata ovibus, quæ saxa capellis,
  Quæ bona sint vitulis gramina, mente notat
Nec ... hoc animo, totum complectitur orbem,
  Qua Syriæ melius parte vagentur oves
Tot ... erit Corydon alium non Tityrus usquam
  Inveniet ruris cultibus esse parem
Interea expleat renovatis cornibus orbem,
  Et nova conversis luna redibat equis
Tempore quo mores Labanus studiumque nepotis,
  Et totum potuit perdidicisse virum,
Quanta fides, quàm sollicitæ prudentia mentis,
  Quis labor, & magni sedula cura gregis
Non decet hic tantos gratis te ferre labores,
  Sis licet affini sanguine junctus, ait.
Non me chare tuis juvenis ditescere curis
  Fas erit, atque tuâ sedulitate frui.
Quod si te nivei pecoris juvat esse magistrum,
  Ilicet hic pacto fœdere noster eris.
Tu modo mercedis pretiumque & nomina signa.
  Accipies meritis præmia digna tuis.
Distinguam domini partes, partesque propinqui,
  Quæque feret famulus commoda, quæque nepos.
Tunc juvenis. Curare gregem stat certa voluntas,
  Et quæcunque tuus munia poscit ager
Dum precium sit nata minor, dum filia Rachel
  Servetur thalamis associanda meis
Hâc septem servire velim mercede per annos,
  Nec fuerint tantæ tædia longa moræ
Solamen speratus amor dabit omnia spernam,
  Si generum tandem me finis esse tibi.
Accipe, atque fidem non me labor iste gravabit,
  Si modo promissi stent mihi jura thori
Annuit ... senior, nec segnius impiger heros
  Ardui montani munia ruris obit.
Curat oves, oviumque duces, hœdilia curat.
  Nec lupus hic spolium, nec ferus ursus habet.
Nulla boves scabies, contagio nulla capellas,
  Non maculat niveas lurida pestis oves.
Aut si forte febris miseros concusserat agnos,
  Inque boves steterat tergore dura cutis:
Hic ... ferro virus compescit & igne,
  Et varium medici discutit arte malum
In ... magnum sol aureus ambit Olympum,
  ... cursus æmula luna suos.
... dies, annosque prementibus annis,
  Ante fores tandem septima messis erat.

Tum meritis patuit via, tum se magnus amator
  Explicat, & votis conjugis ausa capit.
Impatiensque moræ (mora nam gravis omnis amanti est)
  Debita non segni præmia mente petit.
Nota tibi fidei, dixit, sunt fœdera pacti,
  Nota tibi fidei tempora longa meæ.
Jam mihi septenis abiit sub solibus ætas.
  Sat domini lucris servitioque datum
Exspectata diu tandem promissa reposco,
  Muneraque hoc ipso persolvenda die
Da quod amo, quod amem porro, quod amabimus olim
  Sit mea, quæ patris cura puella fuit.
Clamat ager testis, clamat caper; agnus & hœdi
  Pastor, iô jam nunc optima virgo tua est.
Bethulides quid agat? (nec enim jam causa negandi est)
  Annuit & juveni, Quod petis, inquit, habe.
Et jam læta dies, multos sperata per annos,
  Extulerat cœlo splendidiore jubar
Nulla mora est. epulis mensas solennibus implet,
  Virgineosque ornat candida palla sinus.
Fulgent insolita geniales luce penates,
  Et sponsum facies arguit ipsa novum.
Accunbunt juvenes positis ex ordine mensis,
  Undique festivo flore tegente thoros.
Sertaque, & insontes myrto redolente coronæ
  Indicium salvæ virginitatis erant.
Tecta strepunt, circum clamosa remurmurat Echo,
  Et juvenum modulis consonat omne nemus.
Gaudia testantur præruptis cautibus antra,
  Perque cavas valles ardua saxa fremunt.
Nomen Jacobi Zephyrus subsibilat alnis,
  Quæque strepunt, referunt verba Rachelis aquæ.
Hæc aliquis salici incidit, vel gramine format,
  Aut junctis alius ludit arundinibus
Mille modis gaudent. Quis enim non gaudia curet?
  Ista dies populis causa salutis erat
Non desunt pueri, qui cantibus aera mulcent.
  Nec sine felle sales, nec sine fæce merum.
Postquam pulsa fames epulis, & linquere mensas
  Sponsus amor, comites, & sopor ipse jubet;
Nox ruit, & tenebris involvitur arduus æther,
  Lunaque sub densa condita nube latet
Quoque minus splendent radiantes æthere flammæ,
  Hoc magis illustri lampades igne micant
Exclamant juvenes: Procul ô procul ite, puellæ,
  Sacranda est cupido jam nova nupta viro
Sponsus adest, jam sponsa veni, nec, ut ante, repugna
  Huic, cui jus thalami jam dedit ipse pater.
Talia vociferant. ferit aurea sidera clamor,
  Et domus ingenti perstrepit ampla sono
At dum turba ruit, pueri innuptæque puellæ,
  Dum canit argutis tibia festa modis,
Dumque per anfractus, dum vasta per atria transit.
  Virgineos penetrat dum nova nupta choros,
Sponsa per insidias tenebris involvitur atris
  Altera, nec, fraudem qui notet, ullus adest.
Lia subit furtim, similique in veste refulget,
  Flammeoloque genas, ut nova nupta, tegit.
Lia facem sequitur, quam prælucere sorori
  Fas erat, mendax pronuba tæda fuit
Applaudunt sponsæ falsa sub imagine matres,
  Callidus ipse dolum dum regit arte pater.
Sponsus adest, scanditque thorum; nihil illa recusat,
  Et partes tota nocte sororis agis
Ille dolos nescit, crassoque errore tenetur,
  Inque sinu dominæ se recubare putat.
Error inest cupidis amplexibus errat amator.
  Falsa sub illum gaudia nocte latent.
Lia silens fruitur teneræ Rachaelis amore,
  Dumque silet, sponsus dulce peregit opus.
O pia simplicitas! multi peraguntur amores,
  Verbaque laudatus surripit ipsa pudor.
Non loquitur, patiturque nove documenta maritæ,
  Et quod non audet dicere sponsa, facit.

Tempus erat, dubiæ cum prima crepuscula lucis
  Montibus inspergit vix bene nata dies,
Ille dabat thalamo roseis Aurora quadrigis,
  Quale fere nemori lumen inesse solet.
Optatæ Abramides faciem spectare puellæ
  Dum cupit, O tenebras sol, ait, alme fuga.
Respicit, utque videt, quod non vidisse juvabat,
  Invenit, & falli gaudia sensit amor.
Ambigit, attonitusque stupet, propiusque tuetur,
  Atque ait: An sensus ludit imago meos?
An nondum ignavo detersi lumina somno?
  Insidiasque mihi lux vitiosa facit?
Quis me torpor habet, quis me malus abstulit error?
  Talia, ni fallor, non gerit ora Rachel.
Ah, ubi nunc, ubi nunc rosei spectabilis oris
  Ille color, flammæ dulcis origo meæ?
Hei mihi, quam fragilis jucundæ est gratia formæ!
  Me miserum! virgo facta videtur anus.
Anne igitur solitum nox abstulit una colorem,
  Dum calet amplexu nupta pudica meo?
Aut nimium brevis est promissæ forma puellæ,
  Aut nimium longo tempore verna fuit?
Dum queritur, rutilis fulgens Matuta capillis
  Majorem nitido spargit ab axe diem.
Jam tenebræ fugiunt, jam fit mage lucidus æther,
  Totaque jam juveni Lia videnda patet.
Ecquid agat? litesne serat, thalamoque puellam
  Exigat, & rigidis increpet ausa minis?
Vel patriam repetat, vel qua patet orbis abibit?
  Aut miser in sylvis tristia fata gemet?
An tactos spernet thalamos, & fœdera lecti,
  His temerata dolis, dissoluisse volet?
Dum furor in cursu est, surgit, sponsaque relicta
  In socerum iratus talia dicta jacit:
Egregium facinus! quid? avunculus ista nepoti?
  Quid? socer hæc genero? vah, ubi pacta fides?
Tune viro furtim doceas se jungere natam,
  Obscurâ quoties omnia nocte silent?
Anne verecundis mos convenit iste puellis?
  Vah, dolus à castâ sit procul ille domo.
Non pater hoc, non tutor agit, non provida nutrix,
  Si qua verecundi cura pudoris adest.
Vix lenam decet istud opus. non illa puellam
  Subjiciat juveni, ni prior ille roget.
Peccastis gemini; genitor, dum crimina suades,
  Filiaque ad patrios obsequiosa dolos.
At tibi servivi septem, male fide, per annos.
  Nempe die soles, frigora nocte tuli.
Et capreis sutibusque tuis, stabulisque vacavi:
  Et mihi cura gregis nocte dieque fuit.
Me curante nitent cultu meliore penates,
  Tota meâ splendet sedulitate domus
Auximus ingenio census, nostroque labore
  Assiduos fœtus caula benigna dedit.
Sæpe fuit nostro lupus insidiatus ovili:
  Sæpe fuit nostra bellua pulsa manu.
Cur igitur pretium, cur debita pignora mutas?
  Nec datur optatâ conjuge posse frui?
Quin age, solennis recitetur formula pacti.
  Festa tuæ Liæ non fuit ista dies.
Hanc peto, quam merui, quam pro mercede dedisti,
  Quæ mihi legitimo fœdere sponsa fuit.
Sponsa fuit, jamque uxor erat, nisi credulus error
  Lusisset sensus nocte silente meos.
Uxor erat data. sola fides, sine corporis usu,
  Mutua corda ligat, conjugiumque facit.
Quid facis infelix? Duce te sum factus adulter,
  Dum furtiva meus pondera lectus habet.
Vah facinus! pellex facta est soror ipsa sororis,
  Quæ mihi, quod nunquam debuit esse, fuit.
Conjugium solenne pater, non crimina posco.
  Ut conjux natam, non ut adulter, amo.
Abrumpit manifesta dies, quos junxit amantes
  Abdita nox, tenebris insidiosa suis.

Quin age, redde meam. falsos detestor amores.
  Legitimus nunquam fit sine mente thorus.
Dum loquitur, quæritque senex tam justa querenti
  Quid regerat, culpæ conscia lingua silet.
At postquam dubius partes se torsit in omnes,
  His sua vix tandem vocibus ora movet.
Ecquid, ait, juvenis confidentissime, pergis
  Jurgia decrepito dura movere seni?
Sacra tibi subeat capitis reverentia cani,
  Et pretio constet nostra senecta suo.
Non hæc ille tuus genitor grandævus eunti,
  Improbe, non genitrix hæc tibi jussa dedit.
Moribus hæc aliena tuis, aliena tuorum,
  Atque aliud pietas relligiosa docet.
Tædia quid, durosque juvat memorasse dolores?
  Quisquis curat oves otia pastor agit.
Ridet ager, ludunt graciles per rura capellæ,
  Ista nihil rigidi cura laboris habet.
Non tibi vel rastrum juvenilia membra fatigat,
  Nec fit ab attrito dura ligone manus.
Non timidus pendes celsa frondator ab ulmo:
  Nec miser incurva gramina falce metis.
Sed viridi recubans patulæ sub tegmine fagi,
  Aut canis, aut dulci membra sopore levas.
Aut vernas texis vario de flore corollas,
  Quas gerat in comptis dulcis amica comis.
Aut socias cannas, aut ludis amabile carmen,
  Aut gratum dominæ vimine texis opus.
Nunc lino volucres, nunc fallis arundine pisces.
  Delicias præbent aura lacusque suas.
Delicias natura tibi spaciosa recludit:
  In tua se pandit gaudia totus ager.
Circum te convexa patent & lucida cœli
  Atria, te recreat cantibus omne nemus.
Felix, ô nimium felix, tua si bona noris,
  Nec satias tanti sit tibi Lia boni.
Materies certè non est tibi justa querelæ,
  Et frustra vitæ tempora dura crepas.
Virgo comes tibi semper erat per prata vaganti,
  Virgo animi requies præsidiumque tui.
Illa dies pluvios grato sermone fefellit:
  Illa tibi fesso dulce levamen erat.
Dumque tuos petulans truncis incidis amores,
  Multa salix passim falce notata tua est.
Fraxinus (& memini) nostris celeberrima sylvis
  Carmen in hirsuto cortice tale gerit.
Fraxine, vive diu. reduci cum fronde virebis,
  Ibit in amplexus pacta puella meos.
Rusticus haud capit hæc, nec qui legit ista viator;
  Sed mea qui novit fœdera, ritè capit.
Sic tibi per septem messes vixisse molestum est?
  Hæccine sunt humeris pondera dura tuis?
At mihi prima genas tegeret cum flore juventus,
  Non vitæ facies dulcior ulla fuit.
Talia vel quivis sibi commoda quærat amator.
  Hæc mihi si dederis præmia, pastor ero.
At quereris, quod Lia tibi pro conjuge cessit,
  Pacta tuo fuerit cum Rachaela thoro.
Accipe responsum. Minor hîc sine conjuge dormit,
  Dum jus nubendi filia major habet.
Tempore quæ prior est, prior hîc quoque nata marito
  Jungitur. hæc patriæ regula sancta meæ est.
Ordine quo nasci datur, hoc sponsalia surgunt
  Ordine. naturæ convenit iste modus.
Sic decet, & ratio est. Nam quæ magis eminet annis,
  Plus sapit, & vegeto fit magis apta viro.
Legibus hîc agitur. Quin te quoque jura coërcent;
  Quippe parem causam civis & hospes habent.
Et facto si crimen inest: tu criminis autor,
  Non mihi probrosum, quod facis ipse, puta.
Fraus tua larvata decepit imagine patrem,
  Perque dolum fratri debita vota tulit.
Si te sponsa virum, juvenem si virgo fefellit,
  Te docuit mater fallere posse senem.

Non potes a quoquam facto propiore refelli,
  Cum fueris nostri criminis ante reus.
Sic dolus usque dolo, sic ars eluditur arte,
  Major & in fratrem fraus tua nuper erat;
At superest aliud, quod & hic tibi fortiter obstat,
  Jamque elabendi rimula nulla patet.
Servasti ingenuam tota tibi nocte puellam.
  Basia mille tulit, basia mille dedit.
Quid? delibato jam virginitatis honore,
  Ad patrios redeat filia mœsta lares?
Non decet hoc castas. Quin tu, temerarie, nescis
  Virgineum nunquam posse redire decus?
Crede mihi, zonæ qui vincula prima resolvit,
  Hinc virgo stabili fœdere juncta manet.
Concubitus lex summa thori est, contractus amantum
  Altera Conjugii te facit illa reum.
Pactis stare duos, & convenisse decorum est.
  At pondus thalami vincula majus habent.
Est leve, si soror est charæ supposta sorori,
  Utraque, quod credis conjugis esse, facit.
Si formosa magis Rachel est, mage nubilis hæc est,
  Maturisque magis moribus apta viro.
Improba causa tua est. socii desertor amoris,
  Si sapis, ad thalamos & tua castra redi.
Per me Lia tua est; junxi propriamque dicavi.
  Id pater in natas juris habere solet.
Per te Lia tua est; animo nam conjugis illam
  Accipis, & frueris virgine jure viri.
Ipsi quoque assentit, patris dum jussa peregit,
  Inque thoro titulum conjugis uxor habet.
Oscula non alia fixisti mente puellæ,
  Oscula non alia conditione dedit.
Mente tua est, thalamoque tua est. Hâc compare gaude,
  Qui spolium raptæ virginitatis habes.
Dixit amatori vox ultima læserat aures:
  Jamque iterum in labris, quod loqueretur, erat.
At socer ardentem procedere longius iram
  Jam mage pacato protinus ore verat.
Ne sævi, juvenis. nec enim promissa retracto.
  Non erit alterius, quæ tibi pacta fuit,
Stat jurata fides, tua sit, tibi nubat oportet:
  Juncta tibi stabili fœdere Rachel erit
Sed tamen & Liam ne dedignare maritam,
  Quæ jam dulce tui pignus amoris habet
Conjugium septem celebra solenne diebus,
  Sitque operis merces digna puella tuis.
Ac solitos curare greges, velut ante solebas,
  Incipe, dum veniat septima rursus hyems
Id tibi nunc facile est. Nec enim jam solus obibis
  Prata; tibi comites uxor & uxor erunt
Vel potius (magis hoc si fortè videbitur aptum)
  Una greges tecum curet, & una domum
Una cibos famulis epulas mensamque marito,
  Una paret culto lintea munda thoro·
Altera per montes, per devia rura capellas,
  Aut tecum in viridi gramine pascat oves.
Cum geminis pariter jucundas divide noctes.
  Una vacet pecori, dum vacat una tibi.
Tramine sæpe super fœnoque jacebitis alto.
  Sæpe dabit facilem gramen & herba thorum.
Sæpe greges inter longos memorabis amores,
  Inque sinu dominæ carmina sæpe canes.
Sæpe cubans dulcem gelidi prope fluminis undam,
  Aure bibes murmur lene fluentis aquæ.
Æmulaque alterius si fortè videbitur esse
  Altera, se cupiet quæque probare tibi.
Crescet amor zelo capient exempla vicissim,
  Inque vices sibimet calcar amoris erunt
Hæc dixisse sat est. rata sint connubia Liæ.
  Ereptus latebras debet habere pudor.
Talibus instabat senior. Sed frigidus horror
  Ossa quatit juveni, tardaque membra ligat.
Quid faciat? negat ad patrem vitiata reverti,
  Et minor illæsa virginitate gemit.
Altera corpus habet· sed possidet altera mentem,
  In dubio conjux hæc sit, an illa magis.
Ergo fides geminis simul est promissa puellis,
  Alternasque faces ventilat unus amor
Altera fit conjux, quia sit parere necesse:
  Altera conjugium pignus amoris habet.

LIEFDE-

LIEFDES VOSSE-VEL.

Proef-ſteen op het Trou-geval

VAN

FAES EN ALETTE.

De Drucker tot den Leſer.

D*It volgende Trou-geval is uyt den voorgaenden Druck gelaten om redenen, den Schrijver daer toe bewegende; maer nu by ſekere gelegentheyt my ter handen zijnde gekomen, hebbe van 't ſelve onſe landts-luyden mede goet gevonden deelachtig te maken. Datter goet in is mach nagevolgt worden, het andere dient daer gelaten. Siet vorder de bedenckinge daer in ſteeckende, die achter het voorſz. Trou-geval zijn te vinden.*

ALs Venus op een tijt Cupido wou gebieden,
Wat by hem ſtont te doen ontrent de jonge lieden,
Soo rieps' het olijck ding. het quam van ſtonden aen,
En ging daer in het groen ontrent ſijn Moeder ſtaen.
Als Venus 'tguytje ſag, ſoo konſe ſtracx bemercken
Als dat'et was geſint iet ſeltſaems uyt te wercken:
Het kint en was niet naeckt, gelijck het plag te gaen,
Maer hem was om het lijf een Voſſe-vel gedaen.
Als Venus dit vernam, wiſt ſy niet wat te peyſen,
Maer vraegd' hem of hy wou in verre landen reyſen?
Neen ſeyd' hy, Moeder neen; maer daer is ſeker vrient,
Die moet van deſe vagt op heden zijn gedient:
Hy vrijt een jonge Weeuw, en wat hy heeft gebeden,
By hem is anders niet als enckel ſmaet geleden.
En ſiet de reden is, vermits hy maer en vrijt,
Gelijck men plag te doen ontrent den ouden tijt:
Doen was de ſoete jeugt en al ons rot-geſellen,
Van alle kant bekleet met Schaep of Lammer-vellen;
Dies ging ons borgery in alle dingen ront,
Soo dat het innig hert haer lag als in den mont.
De Vrijſters waren ſoet als ſlegte Tortel-duyven,
En hadden ſuyver waes gelijck als verſche Druyven,
Soo dat het ganſch bedrijf, van Maegt of Jongeling,
Tot al het minne-werck met rechte voeten ging.

Maer wie nu dese tijt een Vrijster wil belesen,
Die moet een slimme Vos, geen Lam of Schaepje wesen;
Want al die heden doet, gelijck men eertijts plag,
En krijgt tot sijnen loon noyt blijden Bruylofts-dag.
Dit meen ick desen vrient op heden aen te seggen,
En leeren hem het stuck met oordeel aen te leggen;
Want soo hy niet en wert gedient van desen raet,
Soo sal sijn gantsche loon maer wesen enckel smaet.
Ick sal dit Vosse-vel hem passen aen de leden,
Want hier om mijn behulp soo heeft hy lang gebeden:
En soo hy dit geschenck na eysch gebruycken kan,
Soo wort hy van een vinck een rijck en deftig man.
Als Venus had verstaen, hoe dese saken stonden,
Soo heeftse metter daet den aenslag goet gevonden:
Doch seyde lijcke-wel, ick wensch u goede reys;
Maer Weeuwen, letter op, die hebben seldtsaem vleys.

Siet hier Nieus-giere jeugt, hier is een stuck te lesen,
Dat in geen ander boeck kan werden aengewesen.
Hier is een Trougeval, dat u Zuyd-Hollant sent,
In Griecken noyt gepleegt, te Romen niet bekent.
Een greep die niemant dorst by minne-treken stellen,
Dat Naso niet en schrijft dat sal ick hier vertellen
Ontfangt dit Hollants Volck, doch met gesont verstant,
Want 't is een slimme treck in ons eenvoudig Lant.

Faes was een kluchtig hooft gansch weelig opgetogen,
Gelijck een jeugdig rijs, dat noyt en is gebogen.
Hy was gansch buyten dwanck en weelig opgebrogt,
En had noyt vreemde kust of hooge School besogt.
Sijn Vader, als hy storf, en had hem niet gelaten,
Als slegts een rappen mont, genegen om te praten.
Hy vont tot sijn behoef, oock midden in de Mey,
Geen schapen op het schor, geen koeyen in de Wey,
Geen peerden in de stal, geen koren op de solders,
Geen wissel op de beurs, geen landen in de polders,
Geen huysen in de stadt, geen bosschen in het wout,
Het is maer hoop alleen die hem in wesen hout.
Hy was in volle-daet een hater van de sorgen,
En wist geen beter vrient, als die hem wilde borgen.
Noch ginck hy evenwel geduerig moy gekleet,
En waer men vreugde sogt, daer was hy niemants leet.
Hy spilde sonder maet, en buyten alle palen,
En sprack, een rijcke Bruyt, die sal het al betalen.
Het is bly-hertig goet, en 't beste dit men vint,
Dat yemant met vermaeck, en in het bedde wint.
Siet! dus ginck Faes te werck Maer gaet geduerig loeren,
Om met een sneeg beleyt sijn aenslag uyt te voeren;
Daer was een titsich dier, dat woonde daer ontrent,
Wiens staet aen desen Vos ten vollen was bekent.
Haer man die was verreyst, daer alle menschen varen,
En sy was magtig rijck en noch van groene jaren.
Men lasset uyt het oog en wesen van de vrou,
Dat sy niet ongepaert haer jeugt verslijten sou
Faes ginck op dese jagt sijn gansche sinnen scherpen,
En hy begon te mets sijn netten uyt te werpen.
Doch eer hy noch begint en sijnen aenslag waegt,
Soo baent hy eerst de weg ontrent haer kamer-maegt;
Maer schoon hy na de kunst het stuck weet aen te leggen,
Alette lijckewel en liet haer niet geseggen.
Hoe wel de vryer queelt, hoe schoon de lincker vleyt,
Noch wort hem evenwel het droeve neen geseyt.
Noch wort hem menigmael de deure toe-gesloten,
En menig scheppig woort tot in het hert geschoten;
Men noemt hem even-staeg een vinck en kalen bloet,
Een proncker sonder gelt, een joncker sonder goet.
Hy liet het henen gaen, oock sonder tegen-spreken,
En toond' geen wrang gemoet, al kreeg hy felle steken.
„Een die niet veel en heeft, en vrijt een rijcke vrou,
„Lijt dat hier in den Haeg geen rijcker lijden sou.
Wie niet een listig net de quackels wil verstricken,
Die moet in dit bedrijf de vogels niet verschricken;
Want die wat vangen wil, die piept geweldig soet:
En soo gaet oock te werck een Vryer sonder goet.

Faes meynt dat metter tijt de kans sal beter werden,
Dies lijt hy met gedult en wilder in volherden,
De tijt (dit seyt de smeck) die maeckt de mispel sagt,
En brengt ten lesten uyt, dat noyt en is gedagt.
Al lijt men somtijts wat, ten zijn maer korte polen,
De knoppen eertijts scherp, die worden sagte rosen
De tijt meuckt alle dinck, Doch hoe het vallen kan,
Ick blijve die ick was. Dat is een rustig man
Ey lieve niet getreurt En waerom sou ick ruymen?
De Weeuwen, klugtig volk, die hebben vreemde luymen;
Die haer ter rechter uur maer eens gemiken kan,
Die krijgt wat hy begeert, en worter meester van.
Dies troost sich onse Faes, en spant de gansche sinnen,
Om wat hem tegen is, te mogen overwinnen,
Hy streelt de jonge Weeuw, hy gaet'er dickmaels by,
Ja drilt gelijck de kat ontrent den heten bry
Alette was begift met wonder rijcke panden,
Met hoeven op het velt, met schoone kooren landen,
Met gelden op de beurs, met renten in de stadt,
En dan noch in de kas een ongemeene schat
Sy had een eenig kint, en quame dat te sterven,
Soo moest de Weeu alleen den gantschen boedel erven
En siet het tanger wigt, dat wert een haestig lijck,
Dies is Alette droef, maer uytter maten rijck
Het was van stonden aen door al het lant geweten,
In wat een vetten boel Alette was geseten,
Dit weckt de Vryers op, die komen op de baen,
En bieden haer om strijt de rechter-handen aen
Doch schoonder vry genoeg het stuck van herten menen,
Alette blijft geset, en wil geen oore lenen
Sy klaegt als dat haer man in 't holste van de nagt,
Haer dikmaels wert verthoont, en voor het oog gebragt.
Sy klaegt, hoe dat het spook met haer bestont te spreken,
En vraegt, of sy haer trou genegen is te breken;
Sy klaegt dat haer de schrick bywijlen bijster quelt,
En buyten alle lust van echte banden stelt
Maer Ruth, haer kamer-maegt, die is'er bijster tegen,
Mits sy tot joncker Faes ten hoogsten is genegen,
Is 't vreemt? Hy gaf haer lest een Fransche somer keurs,
En had noch even staeg de vingers in de beurs
Dies riep de snege meyt, dit lijveloose zielen,
Haer in dit aertse dal niet meer en onderhielen
Dat sy ter plaetse zijn, daer niemant vrijt en trout,
En daer men evenwel geduerig bruylofft hout
Dat een die Godt genaeckt, is boven alle menschen,
Vermits hy dan geniet al wat de sinnen wenschen,
En dat het eeuwig Heyl soo hoog en verre gaet,
Dat niemant eens het oog op aertsche dingen slaet
Dat Godt oock even selfs de mensch geboot te trouwen,
Doen Hy dit wonder-Al voor eerst bestont te bouwen,
Dat ja, een jonge Weeuw voor al heeft dit gebot,
Of wort licht buyten dit een deure sonder slot.
Dat al het nagt-gespoock bestaet in dweperyen,
En dattet beter is, dat jonge Weeuwen vryen;
Ja dattet soeter is, te kiesen eenig man,
Die druck en swaer gepeys, van haer verdrijven kan.
Dit weet de kamer-maegt ten hoogsten uyt te meten,
Waer sy ontrent haer Vrouw in stilheyt was geseten,
Maer schoon sy dese les haer veel en dickmaels las,
Alette lijckewel die bleef gelijckse was
Eens als de soete Mey haer groente quam vertoonen,
En met haer bloem-gewas de dorre velden kroonen,
Viel Faes in diep gepeys, en oeffent sijn verstant,
Terwijl een ander vrijt en groene Meyen plant.
Hy overleyt met ernst al wat hy heeft geleden,
En weegt in sijn gemoet de voor en tegen-reden,
Hy sit en overleyt, hy keert en went het stuck,
Om eens tot sijnen troost te raken uyt den druck.
Ick ben tot heden toe gegaen door regte wegen,
Doch wat'er is gedaen 'k en hebbe niet gekregen,
Ick ben maer over al van yder een bespot,
Mijn reden zijn verricht als dingen sonder slot.
Hier dient na mijn verstant wat anders voorgenomen,
Om tot het regte wit van mijn bejag te komen:

Ick ben te ſlecht geweeſt, het liſtig Voſſe-vel
Dat moet ick nu voortaen gaen brengen in het ſpel.
Wat met den ouden ſleur niet uyt en is te wercken,
Daer moet men door beleyt, en nieuwe vonden ſtercken;
Want ſoo men niet en gaet als op den ouden voet,
Wat komt van ons beleyt als enckel tegen-ſpoet.
Cupido ging wel eer met onbedeckte leden,
In weſen niet vermomt, niet dobbel in de reden,
Hy was in ſijn gelaet een ſoet en aerdig kint,
Tot loosheyt niet gewent, tot boosheyt niet geſint,
Maer al die gulde tijt is nu van ons geweken,
Het Wicht, te voren ront, dat kan nu ſlimme treken:
Het wijſt de menſchen aen dat niemant oyt bedacht,
Dat niemant heeft gepleegt, of in het licht gebracht.
Het is in onſen tijt een ongemeene ſtoker,
Uyt enckel Voſſe-leer beſtaet ſijn ganſche koker,
Sijn pijlen uyt bedrog, en die het maer en raekt,
Die is van ſtonden aen een ander menſch gemaeckt.
Op, op, verduft gemoet, wy moeten hooger ſweven,
Wy moeten anders doen, en na de kunſte leven:
Wie vroom is, noemt men ſlegt, en 't is een regten bloet
Die niet en gaet te werck, gelijck men heden doet.
Dus gaet de lincker aen, en ſpant de ganſche ſinnen,
Dat hy tot ſijnen trooſt Alette mocht gewinnen.
Hy gaf hem na het huys daer ſy in ruſte lag,
Die hy noch evenwel oock in het duyſter ſag.
En om met goet beleyt ſijn aenſlag uyt te voeren,
Soo gaet hy op de deur van ſijn geminde loeren:

Daer ſtaet hy langen tijt op alle ding en let,
Tot Ruth de kamer-meyt de venſters open ſet.
Doen trat hy binnen 's huys, niet als een gaſt van buyten,
Maer of hy als de Weert het voor-huys wou ontſluyten:
Sijn broek ſtaet op de klink, ſijn wambays ongeknoopt,
Gelijck men uyt het bed by wijlen haeſtig loopt:
Sijn borſt-rock ſtaet en gaept, en ſloft hem by de leden:
Sijn kouſſen hangen los, en ſchuyven na beneden:
Een ſlaep muts op het hooft, en kamer-muylen aen:
En ſiet dus ging de Vos ontrent de deure ſtien.
Hy knickt een yder toe, hy groet de naeſte bueren,
Hy ſpreeckt de meysjes aen, die hier of ginder ſchueren;
Al die maer uyt en kijckt, die biet hy goeden dag,
En draegt hem over al gelijck een buerman plag
En tot een meerder glimp van deſe looſe vonden,
Soo heeft hy voor de deur ſijn kouſſen opgebonden;
Hy gaet in geen vertreck, en kieſt geen ſtillen hoek,
Maer ſtaet daer 't yder ſiet en neſtelt ſijne broek:
Hy recht ſijn knevels op, hy reckt ſijn ſtramme leden,
Hy wandelt op de ſtoep als met getelde ſchreden;
Geen lobben om den hals, geen bef of ommeſlag;
Een yder ſtont en dubt wie deſen handel ſag.
Geheel de buerte dacht, of ſchoon de lieden ſwegen,
Dat Aeltjen deſen nacht een byſlaep had gekregen.
Doch ſeker mondig wijf dat gaf haer op de baen,
En taſt met ſchamper jock den nieuwen buerman aen.
Wel Jonker, veel gelucks, de Mey kan wonderwerken;
Dat kan men heden ſien, en uyt de daet bemerken,
Want dat de ſtrenge vorſt noyt uyt en heeft gebracht,
Dat heeft de Mey gedaen op eenen ſoeten nacht.
Wat raeſt ons malle jeugt, en woelt aen alle kanten;
Siet daer! een hups geſel, die kan de Meye planten,
Hy weet hoe dat het hoort. Dit ſey de ſpitſe Tijn,
En waerom meer geſeyt? een yder ſeyt het ſijn.
Faes ſag het ſpeeltjen aen, en liet de bueren praten,
Het docht hem alderbeſt de ſake daer te laten:
Hy ſtont als die geen acht op ſchamper jok en ſloeg,
Want hy en dede niet, dan dat hy ſomtijts loeg.
Maer onder dit gewoel begon de quant te ſchromen,
Dat licht de rappe Weeuw te voorſchijn ſoude komen,
En dat ſy dan miſſchien, bericht van ſijn bedrijf,
Met hem voor al het volck ſou vallen in gekijf.
Hy ſlaer dan met gemack ſijn mantel om de leden,
En gaet (gelijk het ſcheen) een weynig hem vertreden;
Maer ſtraks is deſen roep gelopen door de ſtad,
Dat Faes op deſen nacht ſijn wenſch gekregen had,
Dat Faes na lang verdriet ten vollen had bekomen,
Daer van hem over lang de hope ſcheen benomen:
Dat Faes was uyt den druck, dat ja de ſchrale Faes
Ten leſten was geraekt ontrent het leeker aes
Dit wiert van ſtonden aen door al het lant geweten,
En voor een nieuwe klucht ten breedſten uytgemeten,
En ſoo het veel gebeurt, geen menſch en deed'er van,
En die het luytſte riep, dat was de beſte man.
Alette niet bewuſt van deſe looſe kueren,
Komt, na ſy was gekleet, haer voegen tot de bueren:
Daer krijgtſe metter daet byna van yder menſch
Een toeroep van geluck en onbekenden wenſch.
Sy wort oock boven dat van alle kant genepen,
De tong van yder een die ſchijnt'er op geſlepen:
D'een vraegt haer of men ook hier in het Zuyden queeſt,
Een ander offe noch de nare ſpooken vreeſt;
Een derde wil het vier in hare keucken ſtoken,
En wil van ſtonden aen het ſuypen laten koken;
Een vierde komt'er by, en met een geylen mont,
Gaet ſlordig tot het werk en maeckt'et al te bont.
Alette ſtont en keeck, onſeker wat te maken,
Sy weet de gronden niet, noch wat de luyden ſpraken;

Sy weet niet van de lift, sy weet niet wat'er schort,
Noch wortse lijckewel met woorden overstort.
En mits sy was verstelt, en niet en weet te seggen,
En niet en weet het stuck met woorden af te leggen,
Soo stelt meest al het volck met vollen monde vast,
Dat sy heeft weert gemaeckt van haren ouden gast.
Ten lesten quam'er een, die was van haer gevaren,
En ging het seldsaem werck ten vollen openbaren
Sy nam de Weeuw alleen, en seyd' haer alle ding,
En wat de buerte meent, en wat'er ommeging.
Daer is Alette gram, sy wil het al de magen,
Sy wilder even selfs den Rechter over klagen;
Sy wil van stonden aen, sy wil de slimme daet
Gaen brengen aen de Wet en aen den vollen Raet;
Sy wil het leelick stuck op onsen Faes verhalen,
Sy wil hem schande doen en breucke doen betalen:
Sy wil, ja na de Schout, en maken hem bekent
Dat Faes haer goeden naem oneerlijck had geschent.
Maer siet een klugtig hooft, bewust van dese saken,
Ging uyt een lugten sin hier op een deuntje maken,
Dat schonck hy onse Faes, die vont het wonder soet,
En prees het geestig dicht, al was het niet te goet,
Dit kreeg een van het volck, die alle vreemde dingen
Gaet roepen achter straet, en op de marckten singen,
Die las het nieu gesang, en met dat hy het sag,
Stracx na den drucker toe soo vaerdig als hy mag
Daer looft hy ruymen loon, en drinck-gelt aen de gasten,
Indiense maer alleen op desen handel pasten
Stracx ging de pers voor hem; ja seker deftig boeck
Wiert om het schimp-gedicht verschoven inden hoeck.
Siet wat een seldsaem werk! het schijnt dat alle menschen
Hier mede zijn vermaeckt, en dese grillen wenschen:
De knegts zijn in de weer, de meester valt'er aen,
En eer het iemant denckt, de pers die heeft gedaen.
De snaeck die hier op loert, en wil geen tijt verletten,
Hy gaet hem op de marckt of op een brugge setten,
Hy klimpt daer op een banck of op een hooge ton,
En singt het schamper liet soo klugtig als hy kon.

Wilder iemant Weeuwen vrijen,
Gasten hoort den rechten vont,
Gasten hoort den rechten gront,
Anders snlje niet bedijen,
Gaet dan hier in na den eysch
Jonge Weeuwen weelig vleysch.

Hoe men Vrysters dient te minnen
Daer schrijft Naso geestig van,
En dat weet schier alle man;
Maer hoe Weeuwen zijn te winnen
Dat en hout geen rechte maet,
Maer dat leert men uyt de daet.

Weeuwen, naer ick heb bevonden,
Houwen niet van lange praet,
Want hier vrijt men met de daet,
Dat zijn hier de rechte gronden:
Vryers hout my desen voet,
Want dit is voor Weeuwen goet.

Konj' haer gunste niet verwerven,
Als het velt sijn groen verliest,
Of wanneer het dapper vriest,
Of wanneer de boomen sterven,
Siet dat gy tot haer genaeckt
Als het soeter dagen maeckt;

Als het aertrijck gaet ontsluyten,
Als de bosschen lustig staen,
Als de bloemen open gaen,
Als de groene kruyden spruyten,
Dan is 't eerst de rechte tijt
Dat men jonge Weeuwen vrijt.

Wie kan na den eysch beschrijven
Wat voor kracht het jeugdig kruyt
In sijn eerste jeugt besluyt?
Het kan spokery verdrijven,
En doen wijcken met gewelt
Al wat jonge Weeuwen quelt.

Dit wiſt onſe Faes te giſſen,
Dat is vry een looſe gaſt,
Die wel op den baſpel paſt;
Sijn beleyt en kon niet miſſen,
Hy ging op een vaſten gront,
Want hy trof den rechten ſtont.

Aeltjen had beſwaerde ſinnen,
En ſag geeſten ſoo het ſcheen;
Maer haer ſpokery verdween,
Als haer quam een lanſer minnen.
Siet een byſlaep in het bedt
Heeft de ſpokery belet.

Weeuwen hebben vreemde grillen,
Weeuwen hebben dertel bloet,
Weeuwen noem ick kluchtig goet:
Weeuwen met haer malle billen
Zijn te vangen met het aes
Nu gebruyckt by onſe Faes.

Stracx op dit nieu geſang komt yder toegelopen,
En wie het maer en hoort, die ſoeckt'er een te kopen:
Men kent haer die het raeckt: en ſiet in korten tijt
Soo is de ſlimme gaſt de looſe waren quijt.
En t'wijl door al de ſtadt het deuntje wort geleſen,
Soo wort de jonge Weeuw met vingers nageweſen:
Een yder keert het oog alwaerſe weſen mag,
Of ſy voor deure ſtont, of in de venſter lag.
Dit trof de jonge Weeuw oock in haer ſtille kamer,
En klopt haer op de borſt gelijck een ſtalen hamer:
Sy woond' ontrent de marckt, en ſag het ſpeeltjen aen,
En voeld' op yder woort haer innig herte ſlaen,
Des wortſe ganſch ontſet, ja meynt haer ſin te miſſen,
En wie haer dit beſchickt, dat heeftſe licht te giſſen:
Sy hoort wat yder ſeyt, en ſiet het ongeval,
Doch is ganſch onbewuſt hoe ſy het maken ſal.
De Schout die was haer neef. Sy gaet haer lijden klagen,
Sy wil van ſtonden aen den lincker laten dagen
De Rackers ſtracx te werck. de ſang die wort geſtoort,
Het ſtuck wort evenwel by niemant niet geſmoort:
Men hoort in tegendeel de kinders op de ſtraten,
Men hoort meeſt al het volck van deſen handel praten.
Het deuntje wort herdruckt, en meer als oyt gewilt,
En niet een ſchamper mont en wiert'er oyt geſtilt.
Dus gaet'et in 't gemeen, ontrent onguere dingen
Daer ſiet men aldermeeſt de grage kopers dringen:
Een ſchrift dat niet en deugt wort des te meer geſogt,
En wat verboden is te grager opgekogt.
Hier over wert de Weeuw noch harder aengedreven
Om dit faem-rovig ſtuck den Rechter aen te geven,
Te pleyten voor do Wet. Sy ſtelt'et voor gewis,
Dat Faes van dit bedrijf alleen de vinder is.
Maer Ruth haer Kamer-meyt die is hier bijſter tegen,
En wil de jonge Weeuw tot ſagter aert bewegen:
Ey (ſeytſe) niet te ras, bedenckt eerſt watje doet,
Waer ſpijt en gramſchap heerſt, daer dient geen ſnel
't Is beter met gemack hier nader op te letten, (gemoet.
Als door een korſel hooft ſijn eere los te ſetten.
Ick bid u, weerde Vrouw, al eer gy vorder gaet,
Neemt tijt tot uw behulp en wijſer lieden raet.
Ick houde voor gewis dat al de Vrouwen dwalen
Die haer verlooren eer met pleyten willen halen:
De pleyt-ſack, lieve Vrouw, en is u niet bequaem,
Als om tot enckel ſpot te melden uwen naem.
Voorwaer wilt gy te rau aen deſen handel roeren,
De faem ſal uwen ſmaet door al de weerelt-voeren;

Waut die op 't Raet-huys gaet en maeckt ſijn hoon be-
En wort maer des te meer in ſijnen naem geſchent: (kent,
Hy wort een tijt-verdrijf, oock by de ſnootſte guyten,
Een algemeene ſpot op wagens ende ſchuyten,
Een ſtraet-maer in de ſtadt, en dat tot ſijner ſchant,
Een klugtjen voor de jeugt, door al het ganſche lant.
Denckt hoe breet al het volck hier op ſal konnen weijen?
Hoe ſal de ſlabbe gaen van allerley klappeijen?
„Siet als een jonge Weeuw eens op de tonge rijt,
„Sy is dan merter daet haer'eer en luyſter quijt.
Maer ſeg hoe wort doch Faes van u ſoo ganſch verſteken?
Wat hangt de Jongman uyt? wat heeft hy voor gebreken?
Is hy van weynig goets? Ke Vrouw, wat is'et dan?
Gy hebt genoeg voor u, en voor een eerlijck man.
Neemt datter al miſſchien een van de rijckſte Boeren,
Oock heden op den dag op u beſtont te loeren,
Gy mogt in dat geval behouwen meerder gelt,
Maer ſout dan met een bloet voor eeuwig zijn gequelt.
Faes is een ruſtig quant, en heeft veel ſoete ſtreken,
Hy ſou wel voor een Prins, ja voor een Koning ſpreken,
Hy ſal u nutter zijn, alleen door ſijn verſtant,
Als Fob of ſijns gelijck met al ſijn machtig lant·
Hy ſal u meer vermaecks door ſijn geſelſchap geven,
Als Floor of ſijns gelijck die niet en weet te leven.
Het is een oude ſpreuck, en dat in onſe tael,
Een die de man ontvalt die miſt het altemael.
Dit ſprack de ſnege Meyt, en na verſcheyde woorden,
By haer wel opgepronckt, als met fluele boorden,
Soo keertſe wederom, hervat haer eerſte wit,
En loeg eens op de Weeuw, en ſey ten leſten dit.
Ick hoor (na gy my ſegt) dat Faes met ſlimme treken,
Uw eer en goeden naem heeft af beſtaen te breken,
En datj' om dit bedrog hem geenſints hebben wilt,
Maer ſiet'er dieper in, gy ſult haeſt zijn geſtilt.
Al wat van liefde komt, dat moet men ſonder klagen,
Dat moet men met gedult, dat moet men willig dragen;
Sout gy een die u lieft beſcheeren eenig quaet?
Wat leet ſout gy hem doen die u ten vollen haet?
Ey laet uw oogen gaen ontrent de jonge lieden,
En let wat onder haer uyt liefde kan geſchieden,
Ick heb onlangs gehoort een ſonderling geval,
Dat ick tot uw bericht ten kortſten ſeggen ſal.
Een jong en geeſtig dier, en van bequame leden,
Bly-moedig, wel-beſpraeckt, en van beleefde zeden:
Ick ſeg een jonge Maegt, die ick in dit geval
Niet met haer eygen naem, maer Phebe noemen ſal.
Indien gy naderhant haer naem begeert te weten,
En waer de woonplaets is daer ſy doen was geſeten,
Ja wat haer vorder raeckt tot aen de bleecke doot,
Ick ſal het altemael u ſtorten in den ſchoot;
Wel deſe was vermaert in al de naeſte vlecken,
En kon ſchier al de jeugt tot hare gunſt verweecken,
Sy had een grooten hoop die haer ten dienſte ſtont,
En die oock groot vermaeck in haer gedaente vont;
Remy was boven al geweldig ingenomen,
En ſocht met alle macht in hare gunſt te komen;
Maer wat hy neemt ter hant, of wat de vryer doet,
't Is niet als tijt-verlies en enckel tegenſpoet.
Maer Floor had beter kans, die konde geeſtig ſpreken,
Die ging de vrijſter aen met duyſent minne-treken;
En of al ſchoon Remy haer ſin by wijlen track,
Siet Floor die ſtiet het om ſoo haeſt hy maer en ſprack:
Hy ſweeſt dan boven al, ſoo dat men ſeker ſtelde,
Dat hy de friſſche blom ſou lichten uyt den velde,
Dit ging Remy geſtaeg tot aen ſijn droeve ziel,
Soo dat ſijn bang gemoet in ſware droefheyt viel;
Noch poogt hy lijckewel de roos te mogen plucken,
Maer ſchoon hy wonder doet, ten wilde niet gelucken,
De faem riep onder dies, als dat men ſeker hout
Dat Floor in korten tijt ſal met haer zijn getrout.
Remy geheel ontſtelt gaet hier een ſtuck verſinnen
Dat niemant oyt beſtont die oyt beſtont te minnen;
Wat ymant leſen mag in al den ouden tijt,
Men vint geen jonge Maegt op deſe wijs gevrijt.

Hy

Hy veynst als of hy wou de vrijster komen spreken,
Om dan het gansche werck voortaen te laten steken,
Hy wou gelijck het scheen sijn droeve klagten doen,
En nemen tot besluyt van haer den lesten soen;
Dit wert hem toegestaen, en hy begon te klagen,
Wat hy nu lijden moest en dickmael had gedragen.
Ten lesten sprack hy dus; tot loon van mijn gequel,
Gunt my de leste kus, en vaert dan eeuwig wel.
Sy boodt daer op den mont, als om een soen t'ontfangen,
Maer hy schoot veerdig toe, en sneet haer in de wangen,
Tot tweemael achter een, en dat soo byster ras,
Dat Phebe niet en wist wat haer bejegent was.
Maer straex soo quam het bloet van boven neder schieten,
En op haer roden mont en witten boesem vlieten:
Daer riep de vrijster moort, en vry met groot geluyt,
Doch hy ontsloot de deur, en fluex ten huysen uyt,
En voort uyt de Stadt. Ey siet! hy was verdwenen,
En vry al langen tijt, gelijck het heeft geschenen,
Dies sprack men onder dies gansch vremt van dit geval,
Onseker wie de schult van 't onheyl dragen sal.
Daer kwelen over hoop en veel bekende lieden,
Die komen aen de Maegt haer dienst en gunste bieden,
Maer schoon men is ontstelt, en uyttermaten gram,
Geen mensch en wist den gront van waer het onheyl quam.
Straex liet men over hoop verscheyden Meesters komen,
En daer wert boven dien een Docktor by genomen;
Maer wie men roepen mag, of waer men henen sent,
De wonde staet en gaept, het aensigt is geschent.
Soo haest als dit geval is in de Stadt geweten,
De vrijers druypen af, de vryster is vergeten,
Oock hy die Bruydegom nu met haer scheen te zijn
Ging vryen haer gespeel, en liet haer in de pijn
Soo gaen ontrent den Herfst de Somer-vogels strijcken,
Vermits sy van de sneeu en voor den hagel wijcken;
Soo vliet de loose bye een af-geslonste roos,
En scheyt haer van de bloem die sy wel eer verkoos.
Daer sit de droeve Maegt verbannen van de straten,
Van alle vreugt ôntbloot, van alleman verlaten:
Sy komt niet by de jeugt, of daer men Bruyloft hout,
Schoon dat haer eygenbloet, een moey oft nigte trout,
Men hoort geen Vyolons ontrent haer venster spelen,
Men hoort geen soeten mont een aerdig deuntje quelen,
Men siet geen rustig quant die op sijn Luyte slaet,
Geen Bloemen voor de deur, geen Meyen op de straet.
En of het schoon gevael dat in de kortste dagen
De beecken overschorst en als versegelt lagen,
Noch bidt haer niet een mensch om op het ys te gaen,
Of met een gulde slee te rijden op de baen;
Hier wort geen nieuwe jaer, of kermis gegeven,
Hier klopper is verroest en 't huys als sonder leven;
Sy blijft in haer vertreck al isse buyten dwang,
En maeckt door swaer gepeys de korte dagen lang;
Sy leert noch evenwel het leet en droeve slagen,
Sy leert het ongemack met stille sinnen dragen,
Sy leest een heylig boeck en oeffent haer gemoet,
Dat is de beste troost in alle tegenspoet.
De tijt gaet alsse plag, en doet geswinde gangen,
Remy woont buyten 'slants, en sit in diep verlangen;
Hy stelt sijn pen te werck, waer door hy dickmael vraegt
Hoe sich het droef gemoet van sijne Phebe draegt,
Hy had een trouwe Nicht en van bequame jaren,
Die ging hy sijn gepeys ten vollen openbaren;
Sy hadde school gewoont, en hadde Fransch geleert,
Ter plaetse daer wel eer de vrijster had verkeert;
Hier uyt kent sy de Maegt en al haer innig wesen,
Of sy het in een boeck ten vollen had gelesen.
De jeugt is bijster ront wanneer men scholen gaet,
Soo dat schier yder hert ontdeckt en open staet
Faustine tijt te werck en gaet de vrijster groeten,
En met een heus gespreck haer bitter leet versoeten,
Sy sprack als door een wolck, en sonder klaer bescheyt,
Tot dat het gansche stuck wat naerder is bereyt;
Sy leyt de vrijster om door veelderhande saken,
En treer als in den Boot om aen het Schip te raken
Sy gaet niet regelregt, maer door een ommegang,
En dit heeft sijnen loop bynaest een uure lang,
Sy nadert tot de Maegt en haer bedroefde sinnen,
Gelijck een Velt-heer doet die schansen soeckt te winnen;
En alsse nu het werck na eysch gevordert sag,
Soo sprackse kherder uyt, en ronder alsse plag
Vriendinne, was het woort, na vorst en stuere vlagen
Soo komen wederom ten lesten soete dagen,
Siet Godt heeft u besogt met druck en sware pijn,
Nu rijst u wederom een blijde sonne-schijn;
Het is hier met den mensch op aerde soo gelegen,
Godt straft by wijlen hart, en geeft dan weder segen,
En wat in dit geval de goede Vader doet,
Daer is geen twijfel aen het is sijn kinders goet:
Ick bidde pleegt gedult, en wilt'er in volherden,
Het deel voor u bereyt, dat moet u doch gewerden:
En wie is die het weet, of na het ongeval
Hy die u heeft gewont, niet weder helen sal.
De vrijster op de klanck van dees haer eerste reden,
Gevoeld' een koude schrick haer rillen door de leden,
Sy was een ruyme wijl als die in onmacht sit,
Maer greep ten lesten moet, en sey hier weder dit;
Gy spreeckt hier (na my dunckt) onmogelijcke saken,
En die (in mijn begrijp) geen aerd noch hemel raken,
Hoe! die mijn vyant is tot aen sijn diepste ziel,
Die fel en vinnig was, en my soo bitter viel,
Sou die oyt sijn gemoet tot mywaerts konnen strecken,
En door een waer berou tot sachter aert verwecken?
Neen dat en loof ick noyt. En schoon hy al begon,
Ick stiet hem voor het hooft, soo vinnig als ick kon:
'k En wil hem geensins sien, en min noch horen spreken,
Mijn hert is al te verr' van sijne gunst geweken;
Daer is een tijt geweest dat ick hem liefde droeg,
Doen hy een gunstig oog op mijn gedaente sloeg;
Maer dat is nu gedaen, 't en kan niet meer gebeuren,
Dies leef ick nu ter tijt alleen maer om te treuren,
Ick ben gelijck mismaeckt, en door het leet verout,
En daerom niet bequaem om oyt te zijn getrout.
Hier sweeg de droeve Maegt, sy kon niet langer spreken,
De moet is haer te vol, haer woorden bleven steken,
En schoon sy haer bedwong, soo veel het wesen mag,
Haer tranen lijckewel die quamen aen den dag.
Als dit Faustine siet, acht sy het tijt te wesen,
Dat hier een sekren brief is nut te zijn gelesen,
Gesonden van Remy, by haer een wijl bewaert,
Daer in hy sijn gemoet ten vollen openbaert
Soo haest als van den brief de meyt begon te spreken,
Alette riep terstont, laet al den handel steken,
Maer seg my slegts alleen wat pen yet schrijven kon,
Dat immer lijden kan de stralen van de Son
Voorwaer ick ben belust om eens te horen lesen,
Hoe soo een schellemstuck oyt kan verdedigt wesen;
Het moet, mijns oordeels, zijn een snoeg of grillig man,
Die soo een vuyle daet met glimp verschonen kan.
Wel vrou (seyt hier de meyt) ick heb den brief gekregen,
En om het stuck te sien hoe dat het is gelegen,
Soo leest het even selfs, wat hier geschreven staet,
En doet het met bescheyt wat u de reden raet
Alette nam den brief en gaf haer om te lesen,
Op datse weten mocht wat hier van mochte wesen;
Maer Ruth die sat en keeck, terwijl de vrouwe las,
Hoe dat haer wesen stont en haer gedaente was.

Alette leest den brief.

En vreest niet, soete Maegt, hier wort geen mes gevonden,
Om aen uw terre mont te geven nieuwe wonden,
Set liever uyt den sin het vorig ongeval,
Hier rijst een soeter lucht die u genesen sal.
Wanneer de Scorpioen een Herder heeft gesteken,
Hy grypt het schuldig beest, maer niet om hem te wreecken,

[illegible] het op [illegible] in was gewont,
[illegible] een [illegible] het lidt dat is gesont
[illegible] maer dit geschrift met stille sinnen lesen,
[illegible] in uw verdriet wel haest te zijn genesen,
[illegible] slechts in dit geval gelijck een Herder plag,
[illegible] sal een eynde sien van uw bedroeft geklag,
[illegible] door mijn bedrijf hebt sware pijn geleden,
[illegible] quam uyt genen haet, maer uyt bedachte reden;
[illegible] sooje na den eysch de sake wilt verstaen,
[illegible] liefd', en anders niet, dat het u heeft gedaen.
Ick sag den nortsen Floor aen u sijn trouwe bieden,
[illegible] was my wel bekent wat u de vrienden rieden;
Gy waert met enckel gelt alreed' aen hem verkogt,
En schier in volle daet hem in den schoot gebrogt.
Ick sag met herten-leet uw jeugt en teere jaren,
Ick wist soo gy hem naemt wat u sou wedervaren;
Ick kende sijn bedrijf en sijn ongueren aert,
En dat sijn vinnig hert geen vrient of vyant spaert;
Ick ken een deftig man, die uyt een's menschen wesen
Sijn aengeboren aert ten vollen weet te lesen,
Die sprack, wanneer hy Floor in volle leden sag,
Dat in sijn fel gemoet een grousaem monster lag,
[illegible] oo het eens geviel dat hy sou mogen trouwen,
[illegible] sijn ellendig wijf voor eeuwig sou berouwen;
Want dat hy voor gewis haer soo onthalen sal,
Dat sy sal zijn geplaegt met eeuwig ongeval.
[illegible] dat dit even soo sou vast en seker wesen,
[illegible] heb ick even selfs in sijn Planeet gelesen,
[illegible] dat is even veel als of den Hemel sprack,
[illegible] een vinnig bloet hem in den boesem stack.
[illegible] dit had verstaen, soo heb ick voorgenomen
[illegible] dat ick vermag, dit voor te sulle komen;
[illegible] siet dit is de gront, waerom ick ondernam,
Dat ick met herten-leet tot desen handel quam:
[illegible] is my leet geweest dat ick dit moest beginnen,
[illegible] yet dat beter was en kond' ick niet versinnen:
Men siet dat menigmael een vreemt en seldsaem stuck
[illegible] een grooter leet of slimmer ongeluck.
[illegible] met de losse schroef, geleden weynig dagen,
[illegible] vrouw een aerdig dier de leden blaeuw geslagen,
[illegible] met den hair gesleept, oock daer het yder sag,
[illegible] dat men 't schendig stuck niet meer ontkennen mag.
De gront waer uyt dit rees bestont in kleyne saken,
[illegible] quam vermits de vrouw haer meester wilde maken.
Floor had haer veel belooft ontrent haer eerste min,
En hierom gingse breet en op haer eygen sin;
En als hy dan begon sijn hooge macht te plegen,
Soo weeckse nimmermeer, maer ginck'er lustig tegen.
Wie eens een heerscher lijt, die krijgt te gener stont
Den Ruyter van den rug, den breydel uyt den mont;
Dit was gestaeg haer woort, en hy vol fluyre vlagen,
Die heeft om dit alleen haer menigmael geslagen;
Maer sy verharter in, want die een vrouwe slaet
Die maeckt dat haer gemoet uyt alle banden gaet.
Voor my, mach ick een reys een jonge vrouw belesen,
Ick sal hier anders gaen, 'k en wil geen meester wesen,
Als slechts in mans bedrijf, wat huys en keucken raeckt,
Dit komt de vrouwe toe, sy dient'er voogt gemaeckt.
Floor is een al-beschick, Floor is een groote krijter:
Floor is een keucken-voogt, Floor is een vrouwe-smijter,
Floor is een teureleur, een dein, een lanterfant,
En even boven dat een rechten dwingelant.
Had ick u niet verlost, gy sout onguere slagen,
En schande voor het volck, en schaemte moeten dragen;
Sijn ongeluckig wijf heeft teyckens over-al,
Men leest in haer gelaet het droevig ongeval
Dit sag ick te gemoet, ick wist het sou gebeuren,
Dat gy voor alle tijt uw leven sout betreuren;
Dies nam ick by der hant wat my de liefde riet,
En hier op leyt de gront van datter is geschiet:
Hier door hebt gy ('t is waer) geen kleyne pijn geleden,
En 't heeft oock even my tot in de Ziel gesneden;
Maer desen overlet en des al niet te min,
De weedom, lieve Maegt, die brengt u voordeel in.
Want sonder dat behulp, gy had onguere vlagen,
Gy had het swaerste leet geduerig moeten dragen;
Gy haddet uytgestaen dat nu Cidippe doet,
Die haer ellendig hert met stage tranen voet.
Het was (na mijn begrijp) al beter eens te lijden,
Al beter in het lijf voor eens te laten snijden;
Als sijn geheelen tijt te spillen in verdriet,
Gelijck men alle daeg aen uw' gespele siet.
Gy wilt dan mijn bedrijf geen vreemde namen geven,
Ick heb van uwen hals de wreetheyt afgedreven,
Al wasset u verdriet, ick heb u vry gemaeckt,
Dies heb ick niet verdient van u te zijn gelaeckt.
Soo plag een trouwen vrient sijn handen uyt te strecken,
En yemant met den baert of by het hair te trecken·
Om hem tot sijn behulp te krijgen uyt den stoot,
En door een korte pijn te vryen van de doot.
't Is wreetheyt, soete Maegt, hier sacht te konnen wesen,
Door leet wort menigmael het grootste leet genesen.
Hier op heb ick gesien, en dat ick heb gesocht,
Is na mijn eygen wensch ten vollen uytgewrocht.
Siet na dat yder wist van uwe droeve wonden,
En wert'er niet een mensch in uw vertreck gevonden;
Wie u te voren socht, de vryers altemael,
Verliepen in der haest en ruymden uwe Sael.
Fy linckers, ontrou volck, en lichter als de winden,
Die anders niet in u als schoone wangen minden;
En als het niet en ginck gelijck het eertijts plag,
Soo was 't dat al haer vyer in stof en assche lag.
Denckt wat van desen hoop ten lesten is te wachten,
Die niet als schoone verruw en draegt in haer gedachten,
Wat my hier in belangt, ick ben van trouwer aert,
En wensch oock heden selfs met u te zijn gepaert.
Die rechte liefde draegt, die kan onguere vlecken
Vergeten, oversien: en met de liefde decken:
Dit is den rechten aert; Al wie van harten mint
Daer is geen leluck lief, alwaer men liefde vint·
De feylen even selfs die zijn hem moye saken,
Hy kan van alle dinck een aerdig wesen maken;
't Is wonder als men denckt hoe vreemt de liefde sweeft,
Sy kent geen aensicht schoon, als dat een vleckjen heeft.
Plach op Helenas vrat niet Paris eens te roemen?
Hy ging 't een minne-pijl, een liefdes wetsteen noemen;
Hy seyde menigmael dat in het wratje lag
Het soetste dat men oyt aen schoone wangen sag.
Vriendinne steltet vast, de teyckens uwer wonden,
Die hebben dies te meer dit hert aen u gebonden:
En sullen binnen my geduerig blijven staen,
Tot in mijn gansche lijf geen aders sullen staen.
'k En heb u niet gevrijt, om uw bevallig wesen,
Want datmen schoonheyt noemt, en heb ick noyt gepresen;
Ick heb uw deugt alleen en soeten aert bemint,
En dat is (na my dunckt) het beste datmen vint.
Ick heb door mijn beleyt, de linckers weg-gedreven,
Die u tot uw bederf de vrienden wilden geven;
Ick heb u door het mes getogen uyt den noot,
Had ick u niet gewont, gy waert op heden doot.
Laet vry den ouderdom uw' gantsche jeugt verstellen,
En met gerimpelt vel uw dorre leden quellen:
Verteeren u het lijf met druck en ongeval,
Weet dat geen liever Vrouw op aerde wesen sal.
Ja schoon de bleecke doodt uw boesem komt genaken,
En van uw vleessig lijf een schrael geraemte maken;
Noch sal mijn liefde staen daer sy te voren plag,
En dueren even selfs tot uwen lesten dag
Wat dient'er meer geseyt, of meer te zijn geschreven?
Ick ben tot in de doodt met u gesint te leven.
Het schrift dat gy hier siet is van mijn rechterhant,
En van mijn echte trouw een eeuwig onderpant.
Hoe moet hy met den geest en met de penne swieren
Die eenig leelijck stuck met woorden wil verçieren?
Sprak Aeltje tusschenbey. Maer Ruth gink wederaen,
En sey hoe al het stuk ten lesten was gegaen.
Hoe Phebe was ontset, als sy dit had gelesen,
En kan door mijne tong niet worden aengewesen;

Sy wist niet wat te doen, sy lasset noch een reys,
En viel op yder woort in wonder diep gepeys
Maer t'wijl sy 't dickmaels las en vogt in haer gedagten:
En voeld' een groot gewoel ontrent haer binne-kragten.
Soo tret Faustine toe, en sprack haer Moeder aen,
En sey haer in het lang, hoe al de saken staen
(a) Triphene naer het stuck te hebben overwogen,
En seker dat de Nicht haer niet en heeft gelogen,
Vont eerst den handel vreemt, maer des al niet te min,
Aenveert de goede kans en achtse voor gewin.
Sy treet fluex in het werck, en gaet haer dogter vinden,
Maer die was als een boom, gedreven van de winden
Te midden op het velt; De bange vrijster drilt,
In twijffel offe staen, dan offe vallen wilt.
En waerom lang verhael? Sy brengt het aen de vrienden,
Die haer in dit geval tot achter-raden dienden;
Die hebben al het werck ten nauusten overleyt,
En na een lang beraet soo wort'er ja geseyt.
Gewis (na ick het vat) het waren wijsen lieden,
Die aen de droeve maegt de sagste wegen rieden.
Siet daer een Trou-geval, dat wonder seldsaem luyt,
Want uyt een wreede daet ontstont een lieve bruyt.
De Weeuw op dit gespreck begint haer wat te setten,
En nam ten lesten aen hier naerder op te letten:
Sy gaet in haer vertreck, en na een kort beraet,
Soo komtse weder uyt, maer anders in gelaet.
Dit vat de snege meyt, en dacht om dese reden,
Wanneer het yser gloeyt, soo moetmen 't veerdig smeden;
Sy sent van stonden aen een jongen in de stad;
Die rust te geener plaets, tot Faes die kennis had.
Die, als hy dit verstont, quam veerdig aen gevlogen,
Als of hy naer het huys met koorden was getogen;
Hy gaf hem by de Weeu en met een heusche lag,
Soo boot hy haer den mont en wenstse goeden dag.

Wel Vogel! (sey de vrou) wat hebje gaen bedrijven,
Ick ben nu regt belust op u te mogen kijven,
O fy doortrapten gast, dat gy met listen vrijt,
En in dit eerlijck werck gantsch eer-vergeten zijt.
Weet gy tot uw behulp niet beters voor te wenden,
Als door een slimmen trek mijn goeden naem te schenden?
Sou dit een middel zijn, waer door men herten wint?
Neen vrient; ick ben te gram en bijster ongesint:
Gy komt met slim bedrog een sedig huys onteeren,
Wel lincker hout het valt, ick sal het u verleeren:
Ick heb noch in de stadt wel soo een trouwen vrient,
Die u doen voelen sal wat uw bedroch verdient
Haer woorden scheenen hart, maer even in haer wesen,
Was voor de loose snaeck een beter vreugd' te lesen,
Faes nam haer in den arm, en na een soeten kus,
Wel hondertmael vernieuwt, soo sprack de lincker dus
Jonckvrouw met uw verlof laet my een weynig spreken,
Al eer gy vast besluyt, uw leet op my te wreken;
Want sooje met gedult mijn reden hooren wilt,
Daer is geen twijffel aen, uw' gramschap is gestilt.
Ick lijde datje segt van my te zijn bedrogen,
Dewijl ick tot de list uyt liefde ben bewogen;
Doch spreeckt soo hatig niet, indien ick bidden mag,
Maer let eens wat de jeugt in oude tijden plag
Wort niet de soete min met oorlog vergeleken?
En waer men immer krijgt, daer gelden lose treken:
Het is van outs geseyt, wie maer verwinnen kan,
Door kunst of met bedrog, het is een wacker man.
Het vryen is een krijg, dat seggen alle boecken,
Dies mag men even daer door list sijn voordeel soecken
Oock is 't van outs geseyt, en 't gelt oock heden noch
Als datter is een quaet, en oock een goet bedroch
Ick heb in seker boeck met aendacht eens gelesen,
Hoe dat een goet bedrog een vrijster heeft genesen.

Sy was een eenig kint oock van een grooten Vorst,
En had een dick geswel ontrent haer teere borst.
Maer niemant mogt het seer met hant of vinger raken,
Ja niemant mogt haer borst in geenen deel genaken.
Een Docktor van de Prins die quam met blijden schijn,
En bragt haer voor het oog een lapjen van Satijn;
Dit seyd' hy, soete maegt, dat sal uw pijn genesen,
Mag slegt dees sachte stof ontrent uw boesem wesen.
Want in haer schoone verw daer schuylt een grooter
Als iemant van de kunst voor desen heeft bedagt. (kragt,
De Fiele lang gevleyt, die wou de kuer gehengen,
En liet het sagt Satijn ontrent haer boesem brengen.
Maer daer in schuyld' een vliem, en eer de Freule weet,
Soo was 't dat Docktor Kloeck haer in den boesem sneet;

Daer schreeut de soete maegt met al haer gantsch ver[illegible]
En seyde boven dat de Docktor had gelogen
Maer na een oogenblick gaf sy den meester danck,
En dat niet voor een reys, maer al haer leven lanck
Wie kan oyt quaet bedrog met goede reden hieten,
Dat troost en recht behulp aen yemant doet genieten
Voorwaer als eenig dinck ten goeden eynde streckt,
Dan wort'er enckel gunst en vrientschap uyt verweckt
De liefd' is sonder erg en suyver van gebreken,
En schoon daer hapert wat, 't en zijn maer soete treken;
Al doetse somtijts yets dat uyt den regel gaet,
Dat eerst wat bitter scheen verkeert in honing-raet.
Nu daer van al genoeg O soetste van de lande,
Neemt van my dit gemoet, en dese rinck te pande;

(a) *Moeder van Phebe.*

En

En laet ick uwe zijn en dat voor alle tijt,
En treckt u geensints aen het grollen van de nijt:
Gy sult dan konnen sien en uyt de daet bemercken,
Wat liefde t'uwer vreugt is magtig uyt te wercken:
Wat liefde brengen kan ontrent een jonge vrouw,
Om dat in haer bestaen de gronden van de trouw.
Faes, even naer het woort die viel haer op de wangen,
En bleef een ruymen tijt haer aen de leden hangen.
Ten lesten tot besluyt. hy nam een diamant,
En stack het schoon juweel aen haer regterhant.
Alette steld' haer aen als mogtet niet geschieden,
En wou wat Faes begon, gelijck het scheen verbieden.
Maer hy en liet niet af en naer een nieuwen kus,
Begon hy wederom en sprack ten lesten dus.'
Vriendinne (was het woort) wy sullen vrolijck leven,
Wy sullen aen de sorg geen tijt of plaetse geven:
Wy sullen met vermaeck verslijten onse jeugt,
En u en sal geen nacht ontglippen sonder vreugt;
Wy sullen evenstaeg, gelijck gepaerde schapen,
Te samen wacker zijn, te samen weder slapen;
Gy hebt geen huys of hoof geen tuyn of lustig dal,
Dat van ons soet bedrijf geen teycken dragen sal;
Wy sullen, seyde Faes, en wou noch verder spreken,
Maer siet de jonge Vrouw die ging sijn reden breken.
Sy kon haer innig hert niet langer weder-staen,
Maer seyde, lieve Faes mijn gramschap is gedaen;
Gy kont door soet beleyt mijn teere ziel bewegen,
Mijn liefd' is u gejont ick ben tot u genegen.
Ick ben uw echte wijf en waerom meer geseyt,
Al wat my dierbaer is, dat is voor u bereyt.
Ick sie gy zijt bequam tot alderhande saken,
En ick heb groot beslag dat effen is te maken,
Doet slegt dat u betaemt, en dat voor my alleen,
En wat ick oyt besit dat maeck ick u gemeen.
Een ding noch evenwel moet ick van u begeeren,
Ick wil dat gy voor al mijn onschult sult besweeren,
En dat in 't openbaer, ja dat'et yder siet,
Of anders ick en hou van al den handel niet.
Gy sult hier overluyt verklaren voor de bueren
Den gront en gansch beleyt van uwe loose kueren

Gy sult hier kennis doen hoe gy het hebt gemaeckt,
En dat gy buyten eer my niet en hebt geraeckt.
Dit wert alsoo gedaen; en Faes die bleef 'er eten;
Doch hoe het vorder ging, en heb ick niet te weten.
Maer dit gebeurd'er noch tot alle nijders spijt,
Alette kreeg een kint, en dat te rechter tijt
Maer hier dient by gevoegt, en niet te zijn vergeten,
Hoe dat sich Joncker Faes ten lesten heeft gequeten,
En mits het seldsaem werck een goet beginsel nam,
Of 't tot een goet besluyt en gunstig eynde quam.
Hier op soo dient verhaelt, dat Faes de Vrouwe streelde,
En stage gunste bewees, en noyt met haer krakeelde.
En daerom als se storf, sy maeckt' een Codecil,
En schonck hem machtig goet en al met vryen wil.
Hier toe wert noch geseyt dat Faes geweldig schreyde,
Ten tijd' Alette storf, en uyt de weerelt scheyde:
Maer of hy tranen kreet gelijck een Crocodil,
Dat is een ander werck dat ick niet seggen wil.

t'SA-

t'SAMEN-SPRAECKE
TUSSCHEN
SOPHRONISCUS
ENDE
PHILOGAMUS,
Op het verhaelde Trou-geval.

SOPHRONISCUS.

NA dat ick weerde Philogame, dit Trou-geval hebbe gehoort, soo dunckt my dat daer uyt rijsen vier bedenckelijcke poincten.

1. *Of iemant wel doet, sijn sinnen te laten gaen op een Vrous-persoon, in middelen merckelijck rijcker als hy?*

2. *Of het een Jongman dienstig is, een Weduwe tot een Vrouwe te verkiesen?*

3 *Of de middelen, die Faes hier gebruyckt, om tot dit Houwelijck te geraken, behoorlijck en wettig zijn, en soodanig, om by andere nagevolgt te mogen worden?*

4 *Nademael (gelijck ick uyt het verhael van 't voorsz. Trou-geval hebbe begrepen) dat Faes by Alette genoegsaem tot erfgenaem van alle hare nagelaten goederen by testament is gemaeckt Of soodanigen testament bondig is, en na onse rechten staende kan worden gehouden?*

Nu wenschte ick wel een kort bericht van UE. op de voorsz. vier pointen te mogen verstaen.

PHILOGAMUS.

OM u, lieve Sophronisce, in uw versoeck te believen, sonderlinge dewijle gy niet anders als een kort bericht over de voorschreve vier pointen en begeert. soo seg ick, nopende het eerste, dat ick soo in oude als nieuwe Schryvers niet anders en bevinde, als dit de beste houwelijcken worden geoordeelt te wesen, daer de twee gehouden persoonen in de meeste gelijckheyt met den anderen zijn staende, volgens den raet van den Poeet.

Si qua velis apte nubere, nube pari

En daerom soo raden meest alle de voorgeseyde Schryvers, dat het best is een partuer te verkiesen, van gelijcken rijckdom, van gelijcken adel of geslachte, van gelijcke jaren, en oock van gelijcke Religie, en daerom dunckt my dit volgende vers hier op niet qualijck te passen.

Wiltje trouwen	*Gelijck van jaren,*
Sonder brouwen,	*Gelijck in bloet,*
Weest in 't paren,	*Gelijck in goet.*

[illegible], Die op gelijcke gront
Met u in als begrypt het Christelijck verbont.

En hierom wort niet qualijck by sommige geoordeelt dat het woort huwelijk is even of men seyde uw'sgelijk, sulks dat selfs in de letteren of syllaben dese leere schijnt besloten te wesen.

Soph. Ick sie, Philogame, datje de houwelijcken best zijt schattende, die in vier saken gelijck staen, te weten jaren, goet, bloet, en Religie, maer ick verneme dat by de beste Schrijvers geoordeelt wort, dat de Mans-persoonen in de houwelijcken worden geoordeelt, in jaren niet over een te moeten komen met de Vrous-persoonen, maer dat de Man rijper van jaren (als de Vrouw) behoort te wesen, volgens het vers dat ick in de Maegde-plicht lese.

Wil iemant sien een geestig paer,
Die geeft een Maegt drie seven jaer,
Den Jongman seven boven dien,
En groetse dan voor Echteliên,
Een weynig meer, of weynig min,
Dat maeckt een eerlijck huysgesin

Philog Het besluyt van 't vers, by u nu verhaelt, brengt de uytlegginge selfs mede, van 't gene ick te voren hebbe geseyt, want de meyninge daer van en is niet dat de vereyschte saken tot een goet Houwelijck als in een weeg-schale moeten worden geleyt, om die tot een aesjen toe eenparig te maken, maer dat sulcx daer, ofte daer ontrent tot gelijckheyt dient te worden gebracht, immers datter geen uytmuntende verschil tusschen beyden behoort te wesen, welcke materie wijtluchtiger verhandelt wort by *D D Tiraquellus* in sijn Tractaet *de Legibus Connubialibus*, die ick daer op hebbe gelesen

2. Soph. Wat oordeelt gy nu, Philogame, van de Houwelijcken van jonge Mans met Weduwen?

Philog Ick vinde dat de Schrijvers mede oordeelen, de beste Houwelijcken te wesen, dat ongetroude jonge luyden, haer paren met ongetroude jonge Dochters, gelijck ick sie dat Henningius Arnisæus (die seer treffelijck van alle soorten van Houwelijcken heeft geschreven) oock gevoelt, die onder anderen in 't vijfde Cap van sijn voorsz. Tractaet der voorsz materie by is brengende, Dat eenen Timotheus Musicus, (by de Griecken in die konste seer vermaert) altijt dubbelen loon gewoon was te bedingen van de gene die te voren by andere meesters de Musijck-konste hadden geleert, soo hy seyde dat hy poogt te leeren, om reden soo hy seyde dat hy dubbelde moeyte en arbeyt moeste ondernemen, om soodanige leerlingen in de voorsz. konste wel te onder-

rechten, en oeffenen; als van de ſelve eerſt moetende weg-nemen en haer ontleeren de quade gronden en ſlagen by de vorige onervaren Muſicijns geleyt, die hy voor het meerendeel vont niet over een te komen met de regels van ſijne uytnemende kunſte; ende dit paſt de voornoemde Arniſæus op de houwelijcken van jonge luyden met Weduwen, oordeelende geen kleynen arbeyt of moeyelijckheyt te weſen, een Weduwe (ingedroncken hebbende de manieren van doen van haren vorigen Man) te herſtellen, ende de ſelve te vormen na ſijn eygen ſinlijckheyt, daer men ſoodanigen moeyelijckheyt niet en behoeft te ondernemen ten aenſien van een jonge eenvoudige deerne, die in hare jonge en teere jaren uyt haer Ouders huys ten houwelijcke wert genomen, zijnde de ſoodanige even als nieuw en verſch Was, dat geen indruckinge van eenig Zegel tot noch toe en heeft ontfangen, ende dien volgende gemackelik ſoodanigen Signet kan worden ingedruckt, als den eerſten eygenaer van 't ſelve Was kan goet vinden. Tacken van Boomen, die een Hovenier, tot het maken van eenig prieel, heeft gebogen, en een ander deſelve willende gebruycken tot eenig ander werck, kan ſeer qualijck de vorige bochten veranderen, ofte loopt licht perijckel van de ſelve tacken te breecken, indien hy niet goet en vint de vorige boehten in veel deelen te laten blijven als die zijn; van gelijcken kan ſulcx geſeyt worden, dat ſchoenen die by iemant een tijt lang zijn gedragen, ende dien volgende na des ſelfs voet door de gewoonte zijn geſtelt, ſeer ongemackelijck komen te vallen voor de gene die miſſchien exter-oogen, wratten of andere hoogten aen ſijne voeten is hebbende, de welcken den vorigen eygenaer van de voorſz. ſchoenen niet en mochte hebben gehad. Dusdanigen en diergelijcke gelijckeniſſen vinde ick, dat de Schrijvers gebruycken, om jonge luyden t'ontraden houwelijcken aen te gaen met Weduwen. Hier by gevoegt dat de ervarentheyt wordt geſeyt te leeren, dat Weduwen veeltijts gewoon zijn te prijſen en hoog te achten de manieren van doen van haer vorige Mans, oock gewoon zijn te klagen, meerder liefde en toegenegentheyt van hare eerſte Mans ontfangen te hebben, als wel van de tweede: hoedanige klagten (als een recht verwijt ſmakende) moeyelijck zijn om hooren voor de gene, die ſoodanig quetterig volck aen de handt hebben genomen. En om deſe redenen was den Hoogen-Prieſter in 't Oude Teſtament opgeleyt een Maegt, en geen Weduwe ten huwelijcke te nemen, Levit. 2. om met ſoodanige moeyelijckheyt niet gequelt te zijn, en te beter tot ſijn heylige bediening ſijn ſinnen te konnen begeven En gelijcken voet vinde ick oock gehouden geweeſt te zijn by de Heydenſche Prieſters, gelijck de ſelve Arniſæus ter plaetſe, vooren verhaelt, dit nader aenwijſt.

Sophr. Maer hier van ſoude de Jongman geen noot hebben, ingevalle de Weduwe by hem getrout, wel onderhiel de grontregels, die ſoodanige Weduwen by de geleerde werden voorgeſchreven, van de welcke eene van de byſonderſte is, Dat een Weduwe, ten tweeden houwelijck gekomen zijnde, noyt of immers ganſch weynig behoorde te ſpreken tot lof van haren vorigen Man; immers niet comparative, dat is, vergelijckende de manieren van haren vorigen Man met het doen van den jegenwoordigen Maer weerde vrient, dewijle ick verneme dat gy ſoo wat ſeldſaem van de tweede houwelijcken ſpreeckt, ſoo en kan ick my echter niet inbeelden, dat gy de tweede houwelijcken, ſonder onderſcheyt van perſoonen, volkomentlijck als ongoddelijck en onbehoorlijck wilt verwerpen

Philog. Neen gewiſſelijck ick en ben niet van dat gevoelen, gelijck eenige Schryvers oock van hoogen naem ſchijnen te hebben geweeſt; Want dat de tweede houwelijcken niet ſtrijdig en zijn, noch af en wijcken of van de goede ſeden, of van de gronden van de Chriſtelijcke leere, blijckt ten vollen by de leere in het Nieuwen Teſtament by onſen Saligmaker en ſijne Apoſtelen ons nagelaten, en gelijck de voorſz Henningius Arniſæus met wederleggingge van de redenen van de gene die anders gevoelen, wijt en breet is ſchryvende, ter plaetſe voren verhaelt, onder anderen *Cap 5 Sect. 6. quibus aſſerit ſecundas nuptias nullo laborare vitio, ſed honeſtas eſſe.*

3. Sophr. Nu komen wy tot het derde, nopende de middelen, door de welcke de voorſz Faes tot het Houwelijck met de voorſz. Weduwe is gekomen. Daer op verwagt ick te verſtaen uw gevoelen.

Philog. Het gaept als een oven, dat de treck, die Faes hier in heeft gebruyckt, is onbehoorlijck en ganſch miſprijſelijck, Want hier te willen ſeggen *Dolus an virtus quis in hoſte requirat?* is geheel ongerijmt, en ſtaet alleenlijck op den voet hoemen met vyanden gewoon is te handelen, ende en paſt geenſints op een heylig verbont van Houwelijck, het welcke by de oude wijſe wert geſeyt te weſen; Een Smiſſe van 't menſchelijcke geſlagt; Een grontſteen van de Steden; Een queeckerye van den geheelen ſtaet, en mitſdien het beſte ſtuck huysraet van de menſchelijcke gemeenſchap, tot de welcke niet anders, als met de beſte trouwe en oprechtigheyt, oock met aenroepinge van Godts heyligen Name dient te werden gekomen: Verre is 't van daer dat hier in linckernye en ſlimme treken ſouden mogen werden gebruyckt. Dewijle de eerſte gront van alle vrientſchap niet als met de beſte trouwe, en ſuyverheyt van handelinge dient te werden geleyt. Gy weet, dat by gelegentheydt van het houwelijck tuſſchen Crates en Hipparchia, wy te ſamen hebben goet gevonden, dat luyden in materie van houwelijck te ſamen willende vergaderen, aen malkanderen behooren te openen ſelfs hare heymelijcke gebreken. Soo verre is 't van daer dat door eenige bedriegerye of ander ſlim beleyt het voorſz. ſuyver werck ter handt ſoude werden genomen Ick weet dat onder ons linckers zijn gevonden geweeſt die (al ſpelende) jonge dieren hebben weten te bewegen, hare namen of hant-teyckenen op het papier te ſtellen, het welck ſy-lieden dan haer behendelijck wiſten te ontfutſelen; en ſtelden daer na boven op de voorſz. namen of hant-teyckenen, ſoodanigen ſtercken Trou-beloſte, als met pennen uytgedruckt konde werden, voorgevende onder die gelegentheydt, met ſoodanigen eenvoudigen Maegt in Trou-beloſte verpligt te zijn. Andere hebben met faem-roverye den goeden naem van eerbare Jonckvrouwen inſtallig gepoogt te maken, om door afkeerigheyt van andere verſoeckers, de ſelve voor haer gewenſcht te mogen krijgen; En vele hebben oock door kruyden en minne-drancken tot haer voornemen gepoogt te komen, maer alle die en diergelijcke middelen worden wel te rechte by alle geſonde Schrijvers als ſchandelijck en miſprijſelijck verworpen.

Exoranda tibi, non capienda fuit

Seyt de Poëet, die anderſints wat linckernyen in deſe gelentheyt meynt gebruyckt te mogen worden. In tegendeel van dien, alle vroome, eerlijcke en Godtſalige Schrijvers ſtellen vaſt, *Bona fide manifeſte & ſine dolo in negotio tam ſancto eſſe agendum.* Ten dien aenſien is van outs het gebruyck geweeſt, dat de toekomende Bruydegom tot een ſchenkagie aen ſijne Bruyt plag te geven een ronden ring ſonder datter ſteen of andere oneffenheyt in den ſelven was te vinden, omme daer mede te betuygen, dat hy rondelijck, oprechtelijck ende ſonder eenig bedrog in dat heylig verbont met ſijn geminde was tredende; En daer tegen ſont de Bruyt van haren zijde aen haer toekomende Bruydegom een geſchenck beſtaende in wit en ſuyver Lijnwaet, om daer mede te verſtaen te geven, datſe met een reyn en ongeveynſt herte het voorſz. werck was doende, en op die gronden verwerp ick geheel en al

de doortrapte ſtreken, die by onſen Faes en andere tot vorderinge van haer Houwelijck gebruyckt zijn, ofte ſouden mogen werden

4 SOPHR. Laet ons nu komen tot de vierde bedenckinge, en ſeg my, of onſen Faes Wettelijck behoort te volgen de erffeniſſe, by Teſtamente van ſijne Alette hem toege-eygent

PHILOG. Daer op, Weerde Sophroniſce, bevinde ick dat onſe Rechten en Rechts-geleerden vaſt ſtellen, dat Echte luyden met ſoete woorden, vriendelijcken omganck, en alle manieren van lieffelijcke bejegeninge wel mogen ſien te wege te brengen, omme uyt d'een des anderen goederen by uyterſten wille vereert ende begiftigt te werden: *Judicium uxoris Poſtremum in ſe Provocare maritali ſermone non eſt criminoſum* worter geſeyt in *L. Ult. C. ſi quis aliq teſt. Prob. d. Et in L. ult. ff d tit.*

SOPHR. Maer my dunckt geleſen te hebben, dat 't gene UE ſegt, niet alomme en ſonder onderſcheyt en dient te werden opgenomen, maer dat het ſelve dient beſneden en al vry wat ingebonden te werden. Want in gevalle ſou mogen blijcken, dat de man ſijn vrouwe te voren met dreygementen of ſlagen tot ſoodanigen gunſtigen Teſtament hadde gepoogt te brengen, ende daer na met flicke-vloyen of haer te ſtreelen ſulcks ſoude ſoecken te wege te brengen, dat in dien gevalle na rechten verſtaen ſou moeten werden dat ſoodanigen gunſtigen Teſtament, niet uyt een vryen wille, maer uyt bedwanck en vreeſe ſijnen oorſpronck ſouden hebben genomen, vermits dit viele door onhebbelijckheyt en wrede manieren van doen, een vrouwe eens ingedrukt, wort verſtaen geduerighlijck plaets te moeten hebben, Gelijck ick meyne geleſen te hebben by *Bartol in L. Penult enc. Im Per ill. text ff de condict ob turp cauſ.* & *apud alios D. D. ad L. 1. § qua onerandæ ff quarum rer. actio non datur.* Invoegen dat ick ſie, dat ſoo men kan doen blijcken, dat een man ſijn wijf eens heeft geſlagen, dat daer na ſoodanigen gunſtigen Teſtament uytgebracht werdende, men na rechten vaſt hout, ſoodanigen Teſtament uyt vreſe, en niet uyt vryen wille te zijn voortgekomen.

PHILOG. Dit heb ick mede even ſoo by de Rechtsgeleerde gevonden; en het is een rechte waerſchouwinge voor de vrouweſmijters, ten eynde de ſelve ſich van ſulcke onbeſcheydentheyt onthouden, of anders dat ſy noyt van de vrouwen uyt hare goederen konnen werden begiftigt. Doch my gedenckt dat van deſe materie in 't byſonder ſeer veel is geſchreven by *D. D. Peckius* in ſijn Tractaet de *Teſtamentis conjugum*, tot den ſelven verſende ick alle de gene, die van deſe en diergelijcke gelegentheden wel willen bericht werden Daer mede beſluyte ick ons dag-werck, en wenſche u

IS
MENSCHE
EENS
VEN EN DAER
NA HET OORDEEL
I.CATS
BUYTEN LEVEN
op
ZORGVLIET.

J. CATS
OUDERDOM,
BUYTEN-LEVEN,
EN
HOF-GEDACHTEN,
OP
SORGHVLIET.

Aen den goetgunstigen Leser.

VErmits in 't navolgende werck verscheyde saken van bysondere stoffen worden verhandelt, veel slaende op het Buyten-leven, doch meest op het beleyt van den Ouderdom, en hoe dat gedeelte des levens, best dient aengeleyt, en overgebracht, Soo wort hier tot voorbericht UE. te gemoete gevoert een kort begrijp van de bysonderste materien, in 't volgende werck begrepen, met aenwijsinge van de plaetsen daer elcx is te vinden. Langer voor-reden vind ick onnoodig hier te gebruicken. Ick heb onlancx by een Engelsch schrijver gelesen, dat seker Ambassadeur van den Koninck van Groot-Britagne (by den Turckschen Keyser verblijf houdende) tot lof van de Engelsche Musijcq soo vele had geseyt, dat hy den Grooten Heer eyndelijck soo verre hadde gebracht, dat de selve genegentheyt scheen te hebben, om de lang gepresen Musicant en met stemmen te hooren singen, en met instrumenten te hooren spelen, het welk dengemelten Ambassadeur vry geen kleyne moeyte en tijt hadde gekost, vermits de Turcken (seyt de schryver) uyt'er aert van sang, geklanck, en diergelijcke vermakelijckheden weynig wercks maken. De welgedachte Afgesanter dan ter gesetter tijt en plaetse met sijn Musicijns zijnde gekomen, en den hoog-gedachten Keyser zijnde geseten, omme de lang-verwachte vermakelijckheyt aen te hooren, begonnen de voornoemde Musicanten haer speeltuigen naeu-keurlijck te stellen, om de toonen van de selve poinctuelijck over een te brengen; het welcke wat geduert hebbende, de opgemelten Grooten Heer (voor een tijt niet als trim tram hoorende) verloor niet alleen sijn gedult, maer oock al den lust die hy scheen te hebben tot het voorsz. werck, en daar op gemelijck wordende, is opgeresen, en haestelijck uyt de Sael, met al sijn gevolg niet wel gesint zijnde, vertrocken, latende den Engelsman met alle de fanfaren van de voorsz. sijne Musicanten alleen sitten, die daerom met beschaemtheyt genootsaeckt waren van daer op te kramen, en onverrichter saecken naer huys te keeren. Ick dan, om mijn Sorg-vliet en Buyten-leven in gelijcke ongelegentheyt niet te doen vervallen, snijde hier alle langer voor-reden af, stellende den gunstigen Leser vry; sich van het volgende kort begrijp te mogen dienen, ofte oock zulcks na te laten, na des selfs welgevallen.

LOF

LOF VAN
SORGH-VLIET,

Geſticht en Gedicht door d'Ed. Heer JACOB CATS, Ridder, &c.

1.
YDelheyt der ydelheden,
Op de werelt is het al,
Dat'er was, en is noch heden,
En hier namaels weſen ſal.

2.
O! verwaende menſchen-kind'ren!
Hoe draeft gy hier ſoo verwoet,
Om u ſelven te verhind'ren,
Van het eenig eeuwig goet!

3.
Waer toe dient dit noeſtig woelen?
Wat is doch uw oogemerck?
'tRackt geen wit, en miſt de doelen;
En 't is al verloren werck.

4.
Prinſſen die daer hoog verheven,
Over zee en landt gebiet,
Wat kan u de ſtaet-ſucht geven,
Anders als geſtaeg verdriet?

5
'tVeel en brengt u geen genoegen,
Trachtend' al na meer en meer;
Hoogmoet doet uw herten wroegen,
Tot gy ſelfs eens ſtort ter neer.

6.
Vorſten, die het al doet beven,
Hoe gy hier geduchter leeft,
Des t'onveylder is uw leven,
En gy ſelfs meer vreeſt en beeft.

7.
Wat betrout gy op Trauwanten,
Die rondts-om uw Leger ſtaen?
Sorg en ſchrick aen alle kanten,
Doen u ſteets den oorlog aen.

8.
Mannen die het Landt en Steden,
Door uw hoog gelag beſtiert;
'tZijn de grootſte ydelheden,
Die de meeſte glans vercciert.

9
'sMorgens, na een weynig ſlapen,
Klopt'er yemant, gy moet voor;
Wie het is, 't zijn al uw ſchapen,
Die gy neygen moet het oor.

10
'sMiddags, als gy om te eeten,
Nu van 't jock wat ſchijnt verloſt,
Nauw'licx aen den dis geſeten,
Krijgt gy weerom poſt op poſt.

11.
'sAvondts als gy ſoeckt te ruſten,
Door uw ſorgen afgeſlooft,
Dan zijt gy noch vol onluſten,
Die u ſpelen door het hooft.

12
Heeft'er yemant wat geſproken,
Dat u raeckten op het zeer,
Staetſugt ſegt, dat dient gewroken,
Anders achtmen u niet meer.

13
Is'er ergens eenig voordeel,
Daer gaet uw gepeyns op aen,
Daer op ſcherpt gy dan uw oordeel,
Tot dat gy weer op moet ſtaen

14
Yd'le menſchen! arme ſlaven,
Tot het woelen ſoo beluſt!
Verr' verſeylt van re'e en haven,
Daer de ziel op ancker ruſt.

15.
Soo de drift van uw gedachten,
U maer ſoo veel kalmte geeft,
Neemt dit weerde boeck in achten;
Leert hoe datm' op Sorgvliet leeft.

16.
Siet wat CATS u komt aenbieden,
Hoog, maer noyt genoeg ge-eert,
Die u hoe men Sorg moet vlieden,
Door ſijn pen en voorbeelt leert.

17.
Hy die onlancx d'hoogſte zuylen,
Steunde van het Vaderlandt;
Ging het al voor Sorg-vliet ruylen,
Om te ruſten hier in 't zandt.

18.
Leert ſoo uyt de werelt ſcheyden
Als gy hebt voldaen uw plicht;
Leert uw ziel tot Godt bereyden,
En uw Doodt-Kiſt ſelf oock ſticht.

19
Leert in tijts uw ſtaet-ſucht tomen,
En begeven u na huys,
Eer gy ſelfs wert voor-gekomen,
En uw kuſſen licht krijgt t'huys.

20.
Daer 't uw onbedaerde ſinnen,
Door uw meer als rijp vernuft,
Eer gy niet weet wat beginnen,
Als het breyn heel is verſuft.

21.
Soo gy door de vloet en buyen,
Zijt gedreven om de Noort,
Went uw ſchip weer na het Zuyen,
Daer de Sorg waekt voor de poort.

22
Hier, hier is de rechte reede,
Daer gy 't ancker werpen moet;
Hier is ruſt en ſoete vreede
Voor een afgeſlooft gemoet.

23.
Soo uw hert door ſorg verſlonden,
Soeckt een goede meeſters raet;
Hier zijn kruyden voor uw wonden;
Hier is heylſaem Mithridaet.

24.
O! wat is hier menig banckje,
Daer wie oyt geſeten heeft,
Vrolijk uyt riep, Heer, ick danckje,
Dat gy deſe ruſt my geeft!

25.
O! wat zijn hier ſtille wegen,
Daer een opgetogen hert,
Voelt een innerlijck bewegen,
En tot Godt getrocken wert!

26.
't Zy in 't hout, op duyn, of velden,
Slaet gy op 't gewas uw oog;
Siet het al ſijn Schepper melden;
Alles ſteeckt het hooft om hoog.

27.
Vind gy onder 't dicht gewemel,
Van den elſch een bloemtje ſtaen,
't Waſt te ſteylder na den Hemel,
En wijſt u ſijn yver aen.

28.
Wilt gy wijs zijn, grijſe luyden,
Komt begeeft u op het lant;
Leert hier van de ſtomme kruyden,
Daer is wijsheyt in geplant.

29
't Kleynſte wiedſel aen de beken,
Heeft ſijn ſonderlinge kracht,
En ſal wonderen uytſpreken
Van Godts onbegrepen macht.

30.
Hier is oeffening voor zeden,
Hier is voedtſel voor 't verſtandt,
Hier is ſtoffe voor de reden,
Midden in het gulle zandt.

31
d'Alderwijſte zy getuygen,
Die'er oyt op aerden was,
Hy die wijsheyt wiſt te ſuygen
Uyt het ongeachte gras.

32.
Wel geluckig! die ſijn acker
Met de ploeg en egge keert;
En van binnen even wacker,
Uyt ſijn hert de ſorgen weert.

33.
Wech dan werelts ydelheden!
SORGVLIET is de regte ſchool,
Daer ick wil mijn tijt beſteden,
En veel liever eenſaem dool.

34.
Als ick hier alleen mach weſen,
Ben ick alderminſt alleen,
Om dat wonderboeck te leſen
Van Godts ſchepſels een voor een.

35.
Hoe geſegent is de menſche,
Die ſijn ſelven ſoo beſit!
Die in ſtilte leeft na wenſche,
En Godts wil houdt voor ſijn wit.

36.
Die toont dat hy is geboren,
Om te dienen ſijnen Godt,
En gelooft te zijn verkoren.
Tot een onverderflijck lot.

37.
Die Godt bidt met reyne handen,
's Avondts ſpaed' en 's morgens vroeg,
Die niet houdt als ſond' voor ſchanden;
En ſijn erfdeel voor genoeg.

38.
Die geen baet ſoekt onrechtveerdig,
Noyt op woecker neemt of geeft,
Aen den armen altijts veerdig,
Me'e te deelen wat hy heeft.

39
Die niet gulſig is, noch gierig,
By een vrient, of voor een gaſt;
In 't beroep niet al te vierig,
Maer wel op den handel paſt.

40.
Die ſijn togten toomt en kluyſtert,
En ſijn luſten ſtaeg in-bint,
Die na roem noch ſmaet en luyſtert,
Maer ſich ſelven overwint.

Die

41

[illegible] is om te sterven, (vreest,
[illegible] doodt noyt wenscht, noch
Die om d'eeuwigheyt te erven,
Werckt geduerig in den geest.

42

Die de werelt heeft verlaten,
En van nu af boven sweeft,
Hoe geluckig uyttermaten,
Is den mensch die hier soo leeft!

43

Dit heeft Sorg-vliet my doen leeren,
En die Sorg-vliet heeft gesticht,
Daerom sal mijn ziel hem eeren,
Wijl ick schep dit Hemels licht.

44.

Als ick denck om Chelsy's Hoven,
Aen den rijcken Teems geplant,
Hoe soud' ick u gunst niet loven,
Weerden Heer, Geducht Gesant?

45

Die my door de Noordtsche golven,
Ginds en weder hebt geleyt,
En voor onbekende wolven,
Hebt beschut door uw beleyt.

46.

Ah! hoe soet is my 't herdencken!
Trots al onlust en gekijf.
Trots al dat my focht te krencken,
Onder 't swaere Staets-bedrijf.

47

't Quade heeft den tijt gesleten,
En de leugentael ontbloot,
't Goede kan ick niet vergeten,
Dat ick kreeg uyt uwen schoot.

48.

'k Weet hoe dat gy duysent werven,
Na dit Sorg-vliet hebt gehaeckt,
Om uw Doodt-Kist voor het sterven,
Door uw pen te sien volmaeckt.

49.

Godt verhoorend' 't vierig smeken,
Heeft u van dat pack bevrijt;
En gaf dat in dertig weken,
Gy hier u selfs-eygen zijt.

50.

Hier beslaet gy 't overpeynsen,
Al het noeftig ftee-bedrijf;
En bekent nu, sonder veynsen,
Dat het al niet heeft om 't lijf.

51.

Liever soeckt gy 't boomtjens-tellen,
Nemend' op uw eygen werck;
En doet door uw vonnis vellen
Menig wraggel-eyck en berck.

52.

'S Winters gaet gy selver snoeijen,
Met het bijltjen in de vuyst,
Of het uytschot vaeck uyt-roeijen,
Dat wel elders dient gehuyst.

53

Salig! die u eygen boomen,
Soo bestraft, beheert, besnoeyt;
En van binnen, sonder schromen,
Uyt uw boesem 't onkruyt roeyt!

54

Noyt doorkruyst gy 't velt of dreven,
Of gy hebt daer yets gemerckt,
Dat u nut of troost kan geven,
En u innerlijck versterckt.

55.

Noyt gaet gy soo sorgloos dwalen,
Of krijgt yetwes in 't gesicht,
Om uw Sorg-vliet af te malen,
Door een honig-soet gedicht

56.

Even als het neerstig bietje
Vliegt door bloem en keuken-hof,
Hommelend' een vrolijck lietje,
Tot het vindt sijn honig-stof.

57.

Daer me'e keert het na sijn daekje,
Met het kleyn, maer soet gewin,
En ontladen van sijn packje
Draeft al weder uyt en in.

58.

't Bietjen heeft u dit doen mercken,
Altijdts wat te brengen me'e;
Dierom let' op al sijn wercken,
En versmaedt oock niet sijn mee.

59.

Is 't dan wonder dat uw dichten
Vloeijen, als den honig doet?
Laet my Y en Amstel swichten,
Gy mengt ons het nut en soet.

60.

Maer waer was ick dær vervlogen,
Met het bietjen buyten West?
't Swermen had my schier bedrogen,
'k Dael weerom na uw gewest.

61

Hier vind' ick u met een boeckje
Onder 't klater-loof-geruys,
Of met Kempis in een hoeckje
Overdenckend' Christi-kruys.

62

Wat kan my de werelt deeren,
Roept gy, als ick dit versta?
Laet vry 't onderst' opwaerts keeren,
Als ick 't Lam mach volgen na.

63.

's Morgens gaet gy na de linde;
Ah! hoe soet is't! segt gy, hier,
Dat ick my soo wel hier vinde,
Brandend' door een innig vier.

64

Fluyt'er dan een Nachtegaeltje
Met het kriecken van den dag,
't Leert u door sijn schater-taeltje,
Godt te prijsen wat men mach.

65.

Dan begint gy Godt te singen,
Die het veldt soo rijck bekleet:
En aen dese schrale klingen,
Soo veel çierlijck loof besteet.

66

Hier uyt gaet gy dan beseffen,
Hoe veel meer het Hemel-rijck,
Sal in schoonheyt overtreffen,
Al wat hier wast uyt het slijck!

67

Heeft Godt soo veel kostlijckheden,
Voor ons lichaem hier verstreckt;
Wat sal hy dan niet besteden;
Als de ziel sal zijn verweckt!

68.

Opgetogen door den yver,
Daelt gy na de rosen-kant,
Die sich spieg'len in de vyver,
En bedriegen oog en hant.

[illegible]

Soo is't den [illegible]
Meest [illegible] 'n schijn,
Die daer leven meer van wenk[illegible]
Als van 't geen sy machtig zijn

70

Gaende langs het bloeme-streeckje,
Daer het water kunstig speelt,
Komt gy eyntlijck aen het beeckje,
Dat al ruysselende queelt

71

't Vlietig beeckje doet u peynsen,
Datm' in 't goet niet stil mag staen,
Dat men noyt te rug moet deynsen,
Maer tot beter voorwaerts gaen.

72.

'k Voel mijn swacke wieken swigten,
'k Voel de vlugt is over 't hoogst,
Weerde CATS, wilt my verligten,
't Is uw eygen wercken oogst

73.

Hoe sond' ick het al uytleggen,
Dat het sin-rijck Sorg-vliet teelt!
Yder plantjen heeft sijn seggen,
Yder bloemtj' een Sinnebeelt.

74.

'k Bid verlof, vermaerde Stichter,
Van dit aertsche zielen-hof,
Dat ick, al t'onweerde dichter,
Heb verkleynt uw weerd' en lof.

75.

Doch wie is'er oyt gevonden,
Soo uytnemende bespraeckt,
Die uw deugden sou volkonden,
Of in 't minst uw weerde naeckt?

76.

Hoe soud' dit u oock behagen,
Die de needrigheyt bemint,
En verwaentheyts yd'le vlugen,
Minder acht als enckel wint?

77

'k Sal mijn woorden dan besluyten,
Met een dienstelijck versoeck,
Dat 't verlangen my doet uyten,
Na uw lang verlangde boeck.

78

Siet! uw hoog-geklomme jaren,
Maken 't levens-draetje kort;
Siet! hoe Eurus Sorg-vliet's blaten,
Weer en weer ter nederstort.

79.

Spaert de doodt noch mens noch bo-
Ah! hoe ras sal 't zijn gedaen! (men,
Als die uur sal zijn gekomen,
Gy met Sorg-vliet sult vergaen

80.

Wilt ons dan een afbeeldt geven,
Van u selven, en uw Hof,
Dat van eeuw tot eeuw mach leven,
Tot de werelt valt in stof.

81.

Dat uw Sorg-vliet mag doen bloeijen,
In onsterffelijcke jeugt,
En uw dreven dicht begroeijen,
Tot een schole van de deugt.

82

Dat heel Nederlandt mach loven,
En al waer men boecken prent,
Dat uw zeden rijcke hoven,
Duuren tot des werelts

E N D.

I. V. VLIET

OP DE

POËTISCHE WERCKEN

Van den Edelen, Achtbaeren, Hoog-beroemden Heere

JACOB CATS,

Ridder, Oud-Raed-Pensionaris, Stadthouder van de Leenen, Groot-Zegel-bewaerder van HOLLANDT, &c.

DE vruchten van dees Pen behoeft men niet te prijsen:
De treck, die daer in is, kan haer deugt bewijsen.
In dit bekoorend Fruyt van den beroemden CATS
Is vry al meer versnoept als eene tonne schats.
Hoe het word aengerecht in kleyn' of groote schalen,
Elck heeft'er gading in, na hyse kan betalen.
Wat dient'er veel geseyt? het is een geestig Man
Die na eens yders sin sijn hand-werck maken kan.

OP DE SELVE,

Voor de tweede mael in Folio gedruckt

B Y

JAN JACOBSZ. SCHIPPER.

MEt seven hondert en noch vijftig sulcke Boecken
Had den vermaerden *Cats* de winckelen voorsien:
Men meynde, dat de Man sijn opset sou vervloecken
Die hem tot soo een druck sijn dienst had derven biên.

Soo kostelijck een werck, de pracht van soo veel prenten
Scheen dat niet lichtelijck sou raecken aen de man:
Men riep: eer dat men dit ten oorber uyt kan venten
Soo sit hy aen de gront, den goeden *Schipper Jan*.

Maer siet in tegendeel: 't is weynig tijds geleden,
Den eersten Druck is voort, de winckels uyt-verkocht,
En yemant, die sijn geld daer aen wouw gaen besteden,
Die vond'er licht niet een hoe naerstig dat hy socht.

Siet meer: de *Schipper* heeft de reys weer derven wagen,
En 't werck is andermael op sijne Pers geraekt.
De fruyten, weet hy, die de meeste luy behagen
(Al zijn sy kostelijck) zijn haest tot geld gemaekt.

Hier is geen duysternis waer in de lesers smooren:
Hier is geen gids van doen de weg is licht en klaer;
Hier zijn geen raedselen, daer 't swaer is deur te booren;
Hier hoeft geen tolck, die 't geheym ons openbaer.

Men spreeckt hier tael en reên die yder kan begrijpen;
Hier vind de Maegd en Vrou het geen sy kan verstaen,
Men heeft hier op het scherpst sijn geesten niet te slijpen,
Als daer men evenwijs somwijlen komt van daen.

Hier is geen wesels hout, dat wreed valt om te werken,
't Is effen wageschot, dat glad en aerdig beelt;
Hier is een sin, die elck kan sonder moeyte merken;
Hier is een gladde Veel, die na de voeten speelt;

Hier is geen schel noch schelp, daer 't quaet is deur te bijten;
Eer dat men tot de pit en keest of kern geraekt;
Hy heeft sijn tanden op sijn nagels niet te slijten
Die in dit helder werk sijn werk van lesen maekt.

Een ander dichte diep, en hebbe sijn vermaken
Dat by een kleyn getal van lesers maer behaegt:
Een kock, die sausen vent die vele tongen smaken,
Heeft neering in sijn huys wanneer een ander klaegt.

J. WESTERBAAN;

Op

Op de Wercken van den Heer

J A C O B C A T S,

Ridder, Bewaerder van 't Groote Zegel van Hollandt.

Aen den Lefer.

Hangt tot uw lefte gelt aen defen fwaenen-fang,
Daer van gy 't foet begin bynaer een eeuwe lang
Met even foo veel vruchts als vreugts hebt hooren klincken,
Veel' Boecken doen 't hem niet: de luft fal u ontfincken
Van fulcken overlaft, foo gy dit een alleen
Sijn' volle waerde kent: hebt andere te leen;
Van dit en moogt gy heel den eygendom niet derven,
Dat eerft wel leven leerd', en na leert beter fterven.

CONSTANTER

J. CAT

J. CATS

OUDERDOM
EN
BUYTEN-LEVEN.

HET EERSTE DEEL.

Behelsende een inleyding tot beyde.

1 Thessalon. 4: 10, 11.

Wy vermanen u dat ghy ernstelijck pooget, om in stilheyt te leven, ende het uwe te doen.

DEwijl de blonde jeugt van my is afgeweken,
Soo dien ick, *grijse Tijt*, met u voortaen te spreken:
Wy moeten onder een gaen leggen in beraet,
Wat dat'er alderbest voor oude luyden staet.
Een die nu wort gewaer dat hem de rimpels ploegen,
En mach niet meer bestaen, dat hem sou qualijck voegen;
't Is maer een slecht bewijs van iemants ouden dag,
Dat hy nu t'sestig jaer, of hooger tellen mag.
Daer moet een beter lof bedaegde lieden kroonen,
Als dats' een witten baert aen al de werelt toonen.
Hier past een stil gemoet van alle tochten vry,
Want als de grijsheyt komt, soo dient'er wijsheyt by;
Geen wijsheyt die alleen ons tot gemeene saken
Kan deftig, afgerecht, en wel doorkneden maken,
Maer wijsheyt die ons baert gerustheyt in den geest,
Soo dat men Godt alleen, en anders niet en vreest
Dit is een deftig woort. Geen mensch en is te prijsen,
Die met de tijt alleen sijn jaren kan bewijsen,
Daer hoort wat anders toe, dees' spreuke noem ick eel,
Niet dat veel is, is wel; maer dat wel is, is veel.
Maer om ons oog-gemerck hier in te mogen treffen,
Soo laet ons nu den geest tot onsen Godt verheffen;
Want sonder dat behulp al wat den mensch begint,
En is maer ydel werck, en niet als schraele wint.

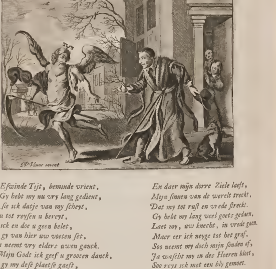
(a) *Sapere istac ætate oportet qui sunt capite candido. Plautus Most*

ALmachtig Opper-vorst, uyt wiens oneyndig wesen,
De keest van alle dingh is eertijts opgeresen,
Voor wien de woeste Zee, en Aerd' en Hemel juygt,
En dit geweldig AL ootmoedig nederbuygt,
Tot u is mijn gebedt. Ick hebbe lange jaren,
Een ongestuymig meyr geduerig omgevaren.
Ick hebbe mogen sien, hoe dat hier yder leeft,
En wat de werelt is, en wat de werelt geeft.
Ick hebbe mogen sien, hoe wyse lieden mallen,
Hoe Rijcken t'ondergaen, hoe Prinssen neder-vallen,
En hoe een aerde kint, geresen uyt het stof,
Besit een machtigh ryck, en houd een prachtigh hof.
Nu zijn door uwe gunst mijn jaren hoogh gekomen,
En ick heb in den geest wat anders voorgenomen,
Dies valt mijn hoogste sorg ontrent den ouden dagh,
En hoe ick wel getroost van hier verhuysen magh.
Gy hebt my, lieve Godt, dus lange willen sparen,
Oock met'er handt geleit uit veelderley gevaren.
Gy hebt mijn troost geweest, gy hebt mijn swacke ziel
Geduerigh opgerecht, oock doese nederviel:
Nu is mijns herten wensch, gewoel en groote Staten,
En wat het vleesch behaegt, als tijdig, na te laten;

Dies wil ick maer alleen verheffen mijn gemoet
Tot u, ó groote Godt, mijn hoogst en eenig goet.
Wilt nu doch uwen Geest in dit mijn buyten-leven
Aen mijn ootmoedig hert tot troost en leytsman geven,
Op dat ick in het veldt, en in het jeugdig groen,
Mach uwen Naem alleen en eer en hulde doen:
Geeft dat ick vinden mach in boomen, planten, kruyden,
Dat niemant oyt en vont ontrent de groote luyden.
Besit mijn hert alleen, hier in dit eensaem dal,
Want als ick u geniet, ó Godt! soo heb ick 't al.

Laet ons nu wederom tot ons begintsel keeren,
En sien wat ons de tijt, en hooge jaren leeren.
Laet ons met stillen geest den tragen ouderdom
Gaen treden in 't gemoet, en heeten willekom.
Ick heb een kleyn vertreck hier binnen laten bouwen,
Daer ga ick menigmael mijn sinnen onderhouwen.

De gront van dit gesticht, dat is een dicken boom,
Hier sit ick menigmael als in een soeten droom
Ick heb een sinnebeelt hier boven laten trecken,
Dat nut en dienstig is mijn sinnen op te wecken.
De Tijt scheyt van my af, nadien hy elders gaet,
En dit is 't kort gedicht dat aen de kanten staet.

GEswinde Tijt, beminde vrient,
Gy hebt my nu vry lang gedient,
Dus sie ick datje van my scheyt,
Of nu tot reysen u bereyt,
Wel ick en doe u geen belet,
Dat gy van hier uw voeten set,
Dies neemt vry elders uwen ganck.
Mijn Godt ick geef u grooten danck,
Dat gy my dese plaetse gaeft,

En daer mijn dorre Ziele laeft,
Mijn sinnen van de wereldt treckt,
Dat my tot rust en vrede streckt.
Gy hebt my lang veel goets gedaen,
Laet my, uw knecht, in vrede gaen.
Maer eer ick neyge tot het graf,
Soo neemt my doch mijn sonden af,
Ja wascht my in des Heeren bloet,
Soo reys ick met een bly gemoet.

Een Jongman heeft te sien, hoe wel te mogen leven,
Een Out man hoe hy Godt sijn geest sal weder geven.
Een Jongman beelt hem in een tijt van menig jaer,
Een Out man dient het oog te keeren na de baer
Een Jongman heeft vermaek in veel te mogen reysen,
Een Out man dient voor al op sijn vertreck te peysen.

Een Jongman viert de schoot, en geeft hem van der ree,
Een Out man kiest de strant. als moede van de zee
Mijn hert heeft nu geklopt tot in de t'sestig jaren,
En siet die lange tijt is veerdig heen gevaren
De jeugt is maer een damp, een bloem, een spichtig gras,
En ick nu maer een schim van dat ick eertijts was

Het

Het woelen overhandt, en dan een weynig tusten,
Het meerendeel verdriet, en dan eens korte lusten,
Die hebben my gebracht daer ick op heden ben,
Waer van ick menigmael geen voetstap meer en ken;
Schoon ick te bedde lag, en dat mijn oogen sliepen,
Noch vond ick dat gestaeg mijn snelle dagen liepen.
En of ick menigmael niet goets en had gedaen,
Dat stuck was evenwel mijn leven afgegaen.
Schoon ick in stilheyt sat, noch ben ick weg getogen,
Schoon ick niet voort en ging, mijn jeugt is heen gevlogen;
Nu ben ick als een mensch, die in een stillen droom
Is in een ander landt gedreven met den stroom
Wie sich tot reysen geeft, dien schijnen alle wegen,
Als buyten oog bereyck, en bijster vet gelegen,
Maer als de lange reys ten eynde wert gebracht,
Dan is het ver-gesicht verdwenen in de nacht.
Wanneer men in de jeugt gedenckt aen oude dagen,
Dan vint men langer jack, als schier de sinnen dragen;
Maer als het leven gaet tot aen de tsestig jaer,
Dan wort men (soo het schijnt) als geenen tijt gewaer.
't Is al re niet gegaen, en als een roock verdwenen,
Dit aen het jeugdig oog oneyndig heeft geschenen.
De tijt (a) bekruypt de mensch, oock eer het yemant (peyst,
Soo dat men na het graf als ongevoelig reyst.
Soo haest als yemant leeft, begint hy oock te sterven,
En hy en kan voortaen geen stilstant meer verwerven.
Het jaer doet sijnen loop, en met den snellen tijt
Soo wort men ongemerckt het vlugtig leven quijt.
Het licht dat gister was, is van ons weg genomen,
En 't licht dat heden schijnt, sal haest ten eynde komen.
De mensch gaet na de kuyl, al schijnt hy buyten noot,
En 't leven even selfs is maer een stage doodt.
Soo haest als eenig kint op aerden is geboren,
Soo rekent eenig deel van sijnen tijt verloren.
Ja t'wijl ick dit beschrijf, en op dit eygen woort,
Soo vlucht ons snelle tijt, en schiet gedurig voort.
Wy gaen ten ondergang, en met ons alle dingen
Juyst op gelijcken voet, als onse vaders gingen.
Geen vleesch blijft in den staet, gelijck het eertijts was,
Want 's menschen levens-rat dat loopt geweldig ras.
Geen snick en gaet voorby, of doet ons eenig hinder,
En t'wijl men grooter wort, soo wort het leven minder.
Ey let eens wat de mensch ontrent sijn tijt vermag,
Wy deelen met de doodt oock desen eygen dag.
Mijn oogen, lieve Ziel, ons nut om veel te lesen,
Die sullen haest gestopt, of holle putten wesen.
Mijn hant die nu een veers, of grooter dingen schrijft,
Staet van de koude doodt wel haest te zijn verstijft.
Mijn tong, nu lang gehoort te midden in de Staten,
Sal liggen sonder stem, als van den geest verlaten.
Mijn borst, ons groot verwulff, daer nu mijn hette (klopt,
Sal liggen als een romp, met aerde toegestopt
Siet! midts ick was gebaert, en in het licht gekomen,
Was ick stracks out genoeg om weg te zijn genomen.
Nu is mijn tijt gegaen tot soo een ouden dag,
Dat mijn bouvallig huys niet lange staen en mag.
Wat dient hier meer geseyt, of veel te zijn geschreven,
Wy leyden van der jeugt een los en vluchtig leven
Van my die heden schrijft, van die mijn schriften leest,
Staet haest te zijn geseyt, die luyden zijn geweest.
Het is dan meer als tijt ons dagen op te tellen,
En als een vasten peyl in ons gemoedt te stellen,
Dat wy zijn uytgeleest, en dat een kleyn geval,
Dit swack en nietig lijf in stof ontbinden sal.
Ick ben 't u schuldig, Heer, en wil dit ydel leven,
Aen u met grooten danck, en willig overgeven.
En my en is hier toe geen plaets of tijt geseyt,
Dies moet ick tot de reys gedurig zijn bereyt.
Soo haest gy maer en segt, Keert weder, swacke menschen,
Soo moet een yder gaen, schoon die het anders wenschen.
't Is seker, alle vleesch is voor u nietig gras,
En wort op uw bevel gelijck het eertijts was.
Daer is een seker perck, om alle vleesch getogen,
En over dat te gaen, en heeft'et geen vermogen.

(a) *Obrepit non intellecta senectus.*

En daerom gaet'et vast, dat yeders l[illegible],
(Als buyten onsen reyck) by Godt [illegible];
Wel scheyt dan, weerde ziel, van [illegible],
Als sachtjens weg geleyt, en niet als [illegible]
Doet als een eerlijck man, die van de [illegible],
Niet vol, maer sonder dorst, niet sat, [illegible]
En op dat u de doodt reys-veerdig mochte v[illegible],
Als Godt te sijner tijt uw leden sal ontbinden,
Soo lieft uw leven niet, als op den eygen v[illegible].
Gelijck een kreupel mensch sijn houte krucken doet
Wie swack van beenen is, bemint sijn houte krucken,
Ja draegtse met'er handt, gelijck als weerde stucken,
Doch 't waer hem echter lief, indien'er yemant quam,
Die van hem sijn gebreck, en oock de krucken nam.
Draegt u hier even soo, en om gelijcke reden,
En maeckt dit eygen werck een deel van uw gebeden
Denckt, denckt, geminde ziel, ja denckt tot aller tijt,
En om het vale paert, en die het paert berijt (b)
't Is immers sonder vrucht, het graf te willen schromen,
De doodt heeft over lang de werelt ingenomen,
Schier even met de mensch, siet daer een stale wet,
Nu van soo langen tijt op aerde vast geset.
De doodt sweeft over-al, en treft aen allen zijden,
En daerom met gedult van yeder een te lijden. (spaert,
Geen Prins en wert verschoont, geen hooge magt ge-
Hoe wijs, hoe rijck, hoe groot, hoe edel, hoe vermaert
Al is'er yemandt sterck, met haer is niet te vechten,
Al is'er yemandt kloeck, met haer is niet te rechten.
Al is'er yemandt snel, wat baet'et of hy vliet,
Al is'er yemandt rijck; sijn gelt en gelt'er niet
Al is'er yemandt schoon, sy laet haer niet bekoren,
Hoe wel dat yemandt spreeckt, sijn reden is verloren.
Hoe soet ook yemant digt, hoe net sijn penne schrijft,
De meester doet de reys, of schoon de kunste blijft.
Dit weet men overal, wy sien het menig werven,
Dat menschen vrolijck zijn, ook als de menschen sterven;
Out Rome nam vermaeck, en vry geen kleyne vreugt,
Te kanten tegen een, de stoutste van de jeugt.
Wie daer genegen was een schouspel aen te rechten (c)
Koos rappe gasten uyt, om doodt te mogen vechten.
Daer liep dan yeder toe, als tot een vrolijck feest,
En sag het droevig spel oock met een blijden geest.
Dit ging noch hooger op, men socht de minste dwergen,
Die moesten haers gelijck met bloote degens tergen.
En als het kleyne rot malkander neder sloeg,
Soo was'et dat het volck met vollen monde loeg.
Noch was'et niet genoeg, men sag'er jonge vrouwen, (d)
Die werden tot het werck gedurig onderhouwen;
En dat noch vreemder is, de schoonste die men vont,
Die werden daer ontzielt, of tot'er doodt gewont.
Men heeft door menschen breyn haer tafels sien bespren-
En met vegoten bloet haer besten wijn vermengen: (gen,
En onder dit gewoel soo ging het glaesjen om,
En daer op heet de waert sijn gasten wellekom.
Ja 't schijnt dat Godes volck oock hier in vont behagen,
Mits veel oock met vermaeck dien eygen handel sagen.
Siet Abner gaf de loos, en 't scheen maer enkel spel, (e)
Doch yeder wert geveldt, en oock sijn metgesel:
Maer laet u boven dat tot onse tijden leyden,
En leest van Engelandt, hoe dat de lieden scheyden.
Let hoe haer wesen staet, oock in den lesten noot,
Schoon yemant met de bijl, of koorde wert gedoot,
Sy spreken even dan, of sy wat reysen wonden,
En na een korten tijt dan weder komen souden,

(b) *Apoc 6 7, 8 En ick sag, ende siet een vael paert, ende die daer op sat sijn naem was de doot, &c*
(c) *Lipsius saturn. Sermon lib 2 cap 4*
(d) *Camerarius medit. hist part 3 cap 79 &c Lips. d loco.*
(e) *Siet Samuel 2. 2. 15 En Abner seyde tot Joab · Laet sich nu de jongens opmaken en voor ons aengesichte spelen, en Joab seyde, laetse sich opmaken Doe maeckten sich op en gingen over in getale twaelf van Benjamin, te weten, voor Isboseth Sauls Soon, en twaelf van Davids knechten, en den eenen greep den anderen by den kop, en stiet sijn sweert in de side des anderen, en sy vielen te samen.*

Sy leggen fonder fchrick haer willig op den block,
En gaen in all's te werck al waer't een enckel jock.
Sy fpreken tot het volck, en tot haer befte vrienden,
Die hier wel eer tot vreugt, of foet gefelfchap dienden,
En al met foo een ftem, en foo een bly gelaet, (a)
Gelijck men na de mart, of elders henen gaet.
Gy die het noyt en fiegt, gaet leeft haer jongfte boecken,
Het kan u voordeel doen, en na den geeft verkloecken:
Men fiet fe met gedult, en met een ftil gemoet,
Daer fcheyden uyt het vleefch, en van een machtig goet.
Men fiet daer edel volck, ja Ridders, Vorften, Graven,
Betoonen groot gedult, en ongemeene gaven
Ontrent haer leften ftont, foo dat geen heylig man,
Of ganfch vernieude ziel, hem beter quijten kan
Maer let op Hollant felfs en hoe veel duyfent menfchen,
Dat heden op den dag geen vreé, maer oorlog wenfchen;
En of al fchoon de krijg veel menfchen vleys verteert,
Noch wort dat bloedig werck fchier over-al begeert.
Wie fal het machtig volck, wie fal de menfchen tellen,
Die onfe krijg alleen eens fag ter neder vellen?
Let wat'er in het velt, of elders is gefchiet,
Voorwaer mijn cijffer-kunft en gaet foo verre niet.
Ooft'nde ruckte weg tot hondert duyfent zielen,
En meer noch als de helft, die al ter neder vielen,
Eer fich die kleyne Stadt ten leften overgaf,
Soo datse maer en fcheen gelijck een enckel graf.
De doodt is anders niet, als ons te fien ontbonden
Van al dat voetfel geeft, ten dienfte van de fonden.
De doodt is anders niet, als uyt een holle zee,
Te zeylen voor de wint tot aen een ftille ree.
De doodt is anders niet als naer een quellig leven,
Den Hemel en het ftof haer eygen deel te geven.
De doodt is anders niet, als na een korte pijn,
Niet langer aen de doodt, of aen het vleefch te zijn.
De doodt is anders niet, als uyt den mont te blafen,
Al wat ons overbleef van aertfche vyfe vafen.
Van al dat vleefch geleeck, de doodt is anders niet,
Als ingang tot de vreugt, en eynde van verdriet.
Wel eer nam ick vermaeck om uyt verfcheyde boecken,
Den loop van d'oude tijt te mogen onderfoecken,
En hoe men vrede maeckt, of hoe men oorlog voert,
En hoe een machtig Vorft op fijn gebueren loert,
Maer nu is 't mijn vermaeck (en vry al menigwerven)
Te letten waer ick kan hoe groote luyden fterven:
Niet [illegible] om haren ftaet, of om haer machtig goet,
Maer om haer vryen geeft, en haer befet gemoet.

Hier fie ick dan met ernft, hoe dat de lieden fpeelen,
Wanneer de bleecke doodt haer leger quam genaken,
En of den leften ftuyp, haer twijfel, of bitter viel,
Dan offe fonder fchrick verhuyfen met de ziel.
Als ick dan menfchen vind, die met bedaerde finnen
Haer van geen bleecken angft en laten overwinnen,
Maer fcheyden uyt het vleefch, gelijck een reyfer doet,
Die na fijn Vaderlandt uyt vremde landen fpoet.
Dan ben ick ongefint, om dat hier menigwerven,
Veel menfchen met verdriet, ja ganfch onwillig fterven,
Ja voor mijn eygen felfs, foo fta ick vry befchaemt,
Om dat ick niet en ben gelijck het my betaemt
Ick fta geheel verbaeft, en weet niet wat te dincken,
Als ick fie Socrates vergiftig water drincken:
Als ick fie Canius nu dichte by de doot,
Sich dragen even foo, als waer hy buyten noot·
Als ick fie Seneca fich tot de doodt bereyden,
En Cato fonder fchrick uyt vleefch en werelt fchyden
Als ick fie Regulus gefpijckert in de ton,
En hoe hy met gedult de pijne dragen kon
Hoe! fal dit Heydens volck fich bly ter doodt begeven?
Dat noyt en heeft gekent de gronden van het leven?
Dat noyt en heeft geleert, wat na het aertfche dal,
De ziele van den menfch, of is, of worden fal?
En fal een Chriften felfs tot in den geeft verfchricken,
Als maer de bleeke doodt op hem befluet te micken?
Sal iemant voor het graf fich geven op de vlucht,
En noyt fijn eynde fien, als met een fwaer gefucht?
Neen, neen, een Heydens volk, dat kan een Chriften ftich-
En geven ons een les ontrent de lefte plichten, (ten,
Want als dit iemant doet die Chriftum niet en weet,
Wat fal de menfche doen, die aen fijn tafel eet
Die Hel en Hemel kent, en wat'er fal gefchieden,
Als dit geweldigh Al fal voor den Schepper vlieden?
O Godt! beftiert mijn hert, dat noyt een Heydens man,
My vaerdig tot de doodt, of beter maken kan
Wel op, mijn weerde ziel, wilt u geen vrees gewennen,
Maer leert het duyfter graf tot in den gronde kennen;
En om u met vermaeck te geven met het graf,
Soo legt het ydel vleefch en al de fonden af
En gaet van heden af, en vrijt u van de fonden,
Dan fal in uw gemoet geen vreefe zijn gevonden, (wert,
Want dat men voor de doodt verfchrickt, of fchromig
Dat komt uyt wan-geloof, of uyt een fondig hert
Een onverwachten gaft, en hebje niet te fchroomen,
Als ftaeg op uwen difch veel goede fchotels komen,
Een onverwachte doodt, en maeckt hem niet vertfaegt,
Die ftaeg een goet gewis in fijnen boefem draegt

(a) [illegible] the last speeches of Duke Hamilton, Earle of [illegible] Earl of Holland, and Arthur, Lord Capel, [illegible] London

Het

[illegible] woort, dat Godt tot Moyses seyde,
[illegible] volck naer Canaan geleyde.
[illegible] met gewelt het Landt van Midian,
[illegible] wijf, oock niet een eenig man;
[illegible] volck ter neder is geslagen,
[illegible] uyt het vleesch, en eyndigt uwe dagen;
[illegible] dit noodig werck sal wesen afgedaen,
[illegible] wel getrooft tot uwe vaders gaen.
Het [illegible]tensche volck, dat noem ick boose sonden,
Die ons [illegible] aen het vleesch, of aen de werelt bonden:
Die moeten met gewelt, en met geheele macht,
Eer dat men henen reyst, te niete zijn gebracht.
Sou ick dan eensiem mensch, en nu van oude dagen,
Verschricken voor de doodt, of my van haer beklagen?
Neen; 'khoef voor 't graf geen trooft, 't en is geen onge-
De doodt is 't even selfs die my haest troosten sal. (val,
Hier dient alleen besorgt, dat wy ons wel bereyden,
Om recht met Godt versoent van hier te mogen scheyden;
Want als dit naer den eysch sal wesen uytgewracht,
Dan is het bleecke spoock een hommel sonder macht.
Wel siet dan, lieve ziel, op uw bedrijf te letten,
Om op een vasten grondt uw voet te mogen setten.
Wanneer het lijf verswakt, het oog sijn glans verliest,
Dan is het dat de geest de beste wegen kiest
Siet dat de wijsdom Godts in u mach hooger rijsen,
Nadien ons jaren gaen, en ons ten grave wijsen.
Wat dient op uwen gang, of ondergang gepast,
Als maer het innigh deel geduerig hooger wast.
't Is lang genoeg gewoelt in dese losse droomen,
't Is lang genoeg gezeylt op dese woeste stroomen.
't Is lang genoeg gedwaelt in dese wildernis,
Ey! geest u naer de plaets daer rust in volheyt is.
Maer tusschen het gewoel, daer allerhande saken
Ons wispelturig hert geduerig gaende maken,
En tusschen 't stille graf, en wat daer henen leyt,
Behoort een tijt te zijn, die ons van d'aerde scheyt;
Daer moet een tusschen-wijl in alle dingen wesen,
En dat kan yder mensch oock uyt den Hemel lesen,

Siet eer de Somer brant, soo komt d[illegible] Mey,
En stroyt'er blom gewas, en groente [illegible] bey.
Eer dat de Winter ruyscht, en sent ge[illegible] dagen,
Soo geeft den natten Herfst haer losse regen-vlagen.
Eer dat de gulde Son haer vollen glants ontsluyt,
Soo komt den dageraet, en rijdt als voren uyt.
Het ampt by my bekleet, is vol gestage sorgen,
Vol aenspraeks, vol gewoel, ook in den vroegen morgen;
Soo dat men nauw een uur oock van een langen dag,
Tot noodig overleg, sijn eygen wesen mag.
Een die lang heeft geleeft, en dat in groote Staten,
Dient voor sijn lesten stont van eersucht af te laten.
't Is nut het oog te slaen ontrent sijn lesten dag,
Op dat men wel gerust van hier verhuysen mag.
Maer daer is seker volck genegen om te woelen,
Dat is in dit geval gansch anders van gevoelen,
't En leyt met vryen wil noyt groote Staten af,
Maer wou haer gansch bedrijf wel dragen in het graf.
Hier schiet my in den sin, dat ick eens heb gelesen,
En 't is niet onbequaem om hier verhaelt te wesen (a)
Een man van hoog gesag, bekleed een grooten staet,
En sat te Romen selfs te midden in den Raet;
En schoon hy was verswackt, en van seer hooge jaren,
Noch was hy niet gesint het ampt te laten varen.
Al was't van groot beslag, en van geen kleynen last,
Noch bleef hy aen het jock met al de leden vast
De Keyser droeg hem gunst, en wou de man verlichten,
Hy steld' hem daerom vry van alle sware plichten,
En gaf hem dus verlof. Turani, lieve vrient,
Gy hebt den Roomschen Staet, en my genoeg gedient,
Ontslaet u van het pack 't En kan niet zijn mispresen,
Vermits soo bijster hoog uw jaren zijn geresen
Gaet leeft op uw gemack, nadien gy rusten meugt.
En laet van nu voortaen het woelen aen de jeugt.
Al wie tot festig jaer op aerden is gelaten,
Stelt ons de Roomsche Wet ontlast van alle Staten;
En in een ander Rijck, na tienmael seven jaer,
Is yeder of hy doodt, en al begraven waer.

[illegible] voort [illegible] met geenen Staet [illegible]
[illegible]ckt, leeft voor u self, en [illegible] gasten,
[illegible] uw aengesicht, en toont een [illegible] gelaet,
[illegible] u beter zijn, als sitten in den Raet,
[illegible] en is maer ramp voor hoog geklommen jaren,
[illegible] u meer als tijt het pack te laten varen.
[illegible] u veel gelucks, vermits uw ouden dag,
[illegible] en alle sorg in stilte leven mag.
[illegible] deze stem was in de lucht geresen,
Het [illegible] en donderslag aen desen man te wesen.

Hy stont [illegible], sijn gansche lichaem beeft,
Soo dat hy [illegible] hem aen de lippen kleeft
Wat doet hy [illegible], hy liet een baer bereyden,
En krijgt'er huylers [illegible] de doodt-kist schreyden.
Hy leyt sich in de kist [illegible] uytgestreckt,
En met een swarte [illegible] geheelijck overdeckt.
Hy laet hem menigmael door Sael en Kamers dragen,
En doet sijn rasse doodt van yder een beklagen
Hier quam een treurman by, die met een droeve stem,
Een deftig lijk-geschrey quam maken over hem.

(a) Seneca in tractat. de brevitate vitæ in fine.

Hy

Hy konook een glimp het feldfaem fchoufpel drijven,
Want hy liet op de baer met fwarte letters fchrijven,
Wie aen den Roomfchen Staet geen dienft meer doen (en kan,
Die is een doode romp, en overleden man.
Dit wert van ftonden aen van yeder een geweten,
En van de fnelle faem te Romen uytgekreten;
Een yeder lagt'er om, en d'een en d'ander vraegt,
Waerom een man die leeft, als doode wert beklaegt.
De Keyfer, mits hy hoort met defen handel gecken,
Sey ftracx, ick weet terftont den dooden op te wecken.
Hy laet een grooten brief, gefegelt als het dient,
Flux dragen naer het huys van fijn geminde vrient.
Het was een parequement met gulden inck gefchreven,
Daer in een nieuwen ftaet den dooden wert gegeven.
Oock wert fijn voorig ampt hem weder toegebrocht,
En 't fcheen dat op een nieuw de Keyfer hem verfocht.
De dood', op dit verhael, die is terftont verrefen,
Hy liet den gulden brief wel driemael overlefen,
En daer op naer het Hof, hy gaf den Keyfer danck,
En hielt hem aen het ampt fijn leven dagen lanck.
Turim, lieve vrient, gaet gy den Keyfer dancken?
Eerft vry, nu weder flaef, dit zijn my vreemde rancken,
My dunckt dat gy en ick, niet eens en zijn gefint, (vint.
Want ick fchep groote vreugt, daer in gy droefheyt
Ick hebbe (na my dunckt) het leven recht verworven,
Daerom gy waert een lijck, of fcheen te zijn geftorven.
Wel dit ga foo het mag, voor my ick dancke Godt,
Dat ick hier eenfaem leef, en buyten hoog gebod.
Doch mijdt u, lieve ziel (wat u mach overkomen)
Te wenfchen om de doodt, of voor de doodt te fchromen:
Want of men hier geniet geluck of ongeval,
De tijt dient afgewacht, dat Godt ons roepen fal.
Na wenfch of eygen fin te leven of te fterven,
En kan ons gulfig hooft van Gode niet verwerven.
Een yder wie het zy, is dan eerft uytgeleeft,
Als Godt voor hem geen werk op aerden meer en heeft.
Wien is't niet bekent, dat ons ellendig leven,
Gelijck een ftage krijg by d'Ouden is befchreven?
En dat een Chriften menfch gelijckt een recht foldaet,
Of die de ronde doet, of op de fchilt-wacht ftaet?
Nu mag geen krijgfman oyt van fijne wachtplaets wijken,
Of hem moet van den wil van fijnen Veldtheer blijken:
Want foo hy fonder laft fich elders henen went,
Soo blijckt'et dat hy noch fijn plichten niet en kent.
Maer als men nu met ernft fijn herte wil bereyden,
Om met een ftil gemoedt van hier te mogen fcheyden,
Wat is dan beft gedaen, dat oude lieden paft?
Ick bid u, lieve ziel, fet dit op heden vaft.
Sal een die jaren heeft in ledigheyt vertroeften,
Of by een laeuwen heert gedurig fitten hoeften,
En zijn voor al het huys gelijck een ftage laft,
Oock by de vrienden felfs noyt aengename gaft?
O geenfints niet te doen, dat baert ongure nachten,
En nare dweepery, en fware nagedachten.
Wie niet gantfch doff en is, en kan niet ledig zijn,
Als in een foeten flaep, of na de lefte pijn.
Ick wil, hoe dit'et gaet, geen man van oude dagen,
Gaen ftellen buyten werck, en uyt de werelt jagen,
Of maken tot een fteen, die in de modder leyt,
Gelijck de wijfte Vorft van fijnen luyaert feyt.
O neen, die met'er tijt de werelt is ontwaffen,
En kan geen doffen geeft, of ledig wefen paffen:
Want een die op den weg van niet te doen geraeckt,
Is eygen aen de doodt, oock eer de doodt genaeckt,
Gy dwaelt dan, fooje meent dat onfe lefte dagen,
Zijn als in volle maet de luyheyt op te dragen,
En dat den ouden menfch niet anders ftaet te doen,
Als 's winters aen den heert, en fomers in het groen.
't Is waer geminde ziel, een yeder kan het mercken (a)
Dat al wat met gewoel, of kracht is uyt te wercken,
Geen oude lieden dient, maer als men wijsheyt pleegt,
Dan vint men dat het werck van grijfe koppen weegt.

(a) *Nihil magis cavendum eft fenectuti, quam fi languori fe defidiæque dedat. Cic. lib. 1 Offic.*

Een die geen macht en heeft in al de gantfche leden,
Kan dickmael voordeel doen door middel van de reden
Sijn wefen, fijn befcheyt, ja fijn befet gebiet,
Brengt fomtijts ier te weeg, dat land en luyden baet.
Een man die jaren heeft kan fomtijts meer bedrijven,
Als kracht en dom-gewoel van feven jonge lijven:
Want dat het wijfte volck voor groote dingen acht,
Wort veeltijts uytgewrogt door luyden fonder kracht.
Een ftierman fit en kijckt, terwijl de rappe gaften,
Zijn befich aen de pomp, of klimmen in de maften,
Maer fchoon hy ledig fchijnt, hy ftiert het vlugtig fchip,
En van een drijftig zand, en van een harde klip.
Wat leeft men over-al van wijtberoemde lieden,
Die in haer laefte tijt het Land ten beften rieden;
Ja hebben door beleyt oock jonge lieden kragt,
Geflagen, weg gejaegt, of onder haer gebragt (b)
Een man die fijnen naem geleent heeft van de booften,
En kon het Roomfche rijck naer weerde noyt beloonen
Den fellen Hanibal verwon hy fonder flag
Door kunfte van de tijt, en van den ouden dag.
Camillus had alree al tachtig jaer begonnen,
Als hy de Françe macht heeft deftig overwonnen,
Dies quam hy zegen-rijck gereden in de Stadt,
Vereert met grooten lof, en ongemeene fchat.
Schoon Maffiniffa quam tot acht-en-tachtig jaren,
Noch woud' hy nimmermeer fijn oude leden fparen,
Hy was ftaeg aen het werck, Carthago weet'er van,
En heeft de macht gevoelt van foo een deftig man
Gaet over tot het volck tot boecken meer genegen,
Als tot een rappe lans, of tot een ftalen degen;
Want dat toont menigmael, hoe dat den ouden dag
Tot faken is bequaem, en laften dragen mag
Schoon Plato was gegaen tot in de tachtig jaren,
Noch leerd' hy niet-te-min al die ontrent hem waren,
Hy bracht doen aen den dag dat noch de werelt leeft,
Al is'et duyfent jaer, en duyfent jaer geweeft.
De brave Sophocles en liet niet af te fchrijven,
Oock doen hy niet en ftont op aerde lang te blijven,
En fchoon hy met den geeft tot fwakheyt was gebragt,
Sijn penne lijckewel en was niet fonder kracht.
Temiftocles gegaen tot hondert feven jaren,
Was om den fwarten poel met haeften in te varen,
Maer als de ziele ftont om nu van hem te gaen,
Soo fprack hy voor het left aldus de Goden aen·
Moet ick nu aen het graf dit lichaem overgeven,
Juyft als ick dienen fou om naer den eyfch te leven?
Ey geeft den ouden menfch al vry wat ruyme tijt,
Of maeckt den jongen hoop haer malle grillen quijt
Hy nam, na dit gefpreck, fijn afscheyt van de vrienden,
Die hem of tot behulp, of foet gefelfchap dienden,
En toonden met'er daet, en met een vollen mont,
Dat hem het oordeel vaft, en onverhindert ftont
Schoon yemandt is verfwackt, of in het bed gelegen,
Hy kan noch deftig werck, en groote dingen plegen:
En fchoon hem 't ganfche lijf met krankheyt is vervult,
Noch wert hy menigmael een fpiegel van gedult,
Soo kan dan oock een menfch, hoewel van oude dagen,
Yet nemen by der hand, en nutte laften dragen,
Ick meed' hem lijckewel te wefen vergenoegt,
Met yet dat zedig is, en oude jaren voegt
Al moet hy los gewoel van jonge lieden fchouwen,
Hy mag noch eenig deel van jonge lieden houwen,
Hoe wel hy niet en fpeelt, of niet en gaet te gaft,
Noch is'er foet bedrijf dat grijfe baerden paft.
Voor my, 'k en wil geen vreugt, die wettig is, verwerpen,
Maer wil ook door den tijt mijn finnen leeren fcherpen,
'k En wil niet quellig zijn, om eenig aertfch geval,
Dat my tot oeffening van Gode komen fal,
'k En wil niet zijn beforgt om eer of goet te winnen,
'k En wil geen noeft bejag op aerde meer beginnen
'k En wil in mijn gemoedt geen ongetoomde drift,
Wat oude lieden doen, dient fijn te zijn gefift
Maer fal ick tot vermaeck, met kaert of teerling fpelen?
Neen, neen, die boecken heeft, en kan geen tijt verveelen,

(b) *R. Fabius Maximus.*

Maer

[illegible] evenwel zijn dienstig aldermeest
[illegible] na-gepeys, en voor een stillen geest.
[illegible] dient oock besorgt, nadien wy 't ommedragen,
Soo lang het wesen moet, en Gode sal behagen;
Gy neemt dan yet ter hant, ontrent den ouden dag,
Dat aen den gantschen mensch ten goeden dienen mag.
Weest besig met'et lijf, en oeffent oock de sinnen,
Soo doende kan de mensch veel driften overwinnen:
Maer in een ledig hert, daer wascht ongure lust,
En 't is de rechte peul daer op de duyvel rust.
Mijn tijt is nu gegaen tot in de t'sestig jaren,
Onseker of my Godt sal langer willen sparen:
Maer ick ben, Gode lof, op heden noch gesont,
Het schijnt dat my noch tijt op aerde wert gejont.
Ick oock van langerhandt tot planten wel genegen,
Heb des (al ben ick oudt) een nieuwen lust gekregen,
En daerom vindt ick goet te krijgen eenig lant,
Om (my tot oeffening) oock nu te zijn beplant.
En schoon ick desen bouw van nieu gepoote struycken,
Of niet voltrecken mocht, of weynig sal gebruycken,
Dat acht ick even wel voor my geen ongeval,
Ick kenne wacker volck, dat na my komen sal
Mijn dochters bey gelijck, die hebben my gegeven,
Plantsoenen uyt haer bed, die na my sullen leven.
Die zijn nu schier een heyr, al zijnse niet getrout,
Een landtschap niet bevolckt, kon door haer zijn gebout.
Ick sie van heden af tot veertien jonge spruyten,
Die na my desen Hof als eygen mogen sluyten
Ick sie met groot vermaeck, een nieu ontloken jeugt,
En keestig boom-gewas, dat is haer groote vreugt
Dit is des werelts loop, wy bouwen, spitten, delven,
Meest tot eens anders nut, niet voor ons eygen selven
Gaet planters maeckt een berg, een bosch, of lustig dal,
Uw vlijt is voor een volck dat namaels komen sal.
De werelt wort te recht met boomen vergeleken,
Daer rijst haest nieu gewas, als 't oud' is afgesteken.
Men siet'et alle daeg, het loof dat heden spruyt,
Jaegt na een korten tijt, de dorre bladers uyt
Maer wat, na mijn vertreck, hier over sal geschieden,
Of wie een gunstig oog hier toe sal willen bieden,
Dat staet in Godes hant, tot hem is mijn gebet,
Dat hy my in het werck, en uyt de werelt set.
Geluckig is de mensch, en schier gelijck de Goden,
Die uyt een vryen geest de werelt is ontvloden
Die om geen doodt en wenscht, de doodt oock niet en schroomt,
Getroost in sijnen Godt, wat hem oock overkoomt;
Die om geen hooger staet sich is gewoon te quellen,
Maer in een kleyn beslag hem kan te vrede stellen,
Die boven rijck-gewaet, en gulde vaten acht,
Een bedde sonder sorg, een tafel sonder pracht.
Die van geen hope meer, of bleecken anxt gedreven,
Let hoe hy sijnen geest aen Godt sal overgeven
Die geen krakeel en heeft, maer bout een vreedsaem dal,
Tot hy eens wel getroost van hier verhuysen sal.
O hadt ick dat geluck om soo te mogen leven,
Wat sou ick voor een dank aen Godt mijn Schepper geven!
Voorwaer 'k en wou niet staen, in plaetse van een Prins.
Wat is doch 's werelts pragt? een hant-vol schrale wints
Het is geen kleyn vermaeck te sitten met een boeckje,
Ontrent een groene laen, of in een eensaem hoeckje,
Te lesen eenig werck, dat ons de ziele sticht,
Of Godt een offer doen, met eenig soet gedicht.
Dit zou het leven zijn, dat ick my zou verkiesen,
Ick wou mijn eygen selfs met soo te doen verliesen;
Ja wensch alsoo te zijn, tot aen mijn leste reys,
Om eer de doodt genaeckt, te scheyden uyt'et vleys,
Het is van oudts gemerckt, dat even dorre luyden,
Noch vinden haer vermaeck ontrent de groene kruyden,
Ontrent een keestig hout, dat in de velden groeyt,
Of in het bly gewas dat in de tuynen bloeyt.
Een acker niet te groot, maer eysch te laten bouwen,
Een Hof tot ons gerief te laten onderhouwen.

Een tuyn daer in het moes voor [illegible] wast,
Is ja een soet bedrijf, dat oude [illegible]
Wel ziel, na dat ick merck, gy [illegible] begeven,
Tot hoven buyten 't Hof, en tot een [illegible] ven,
Maer hoort wat hier op loopt, ick [illegible] goet,
Soo gy het met bescheyt, en na den [illegible]
Ick weet dat boom-gewas, en alle groene struycken,
Zijn goet en wonder nut voor diese wel gebruycken,
Want die het veldt-cieraet met rechte sinnen vat,
Vint Godt in yeder kruyt, ja schier in yeder blat
Maer soo in 't tegendeel hier yemant komt te mallen,
Die sal'er in gevaer en vreemde struypen vallen;
Want als het ooge speelt ontrent het jeugdig groen,
Hier is vry stofs genoeg om quaet te konnen doen
Daer zijn aen alle kant veel dingen aen te wijsen,
Die in haer eygen selfs zijn weerdig om te prijsen:
Te weten, als men blijft ontrent de rechte maet,
Maer 't kan al hinder doen, indien men anders gaet
Het vyer is wonder nut tot veelderhande dingen,
Indien men is gemeynt sijn krachten in te dwingen;
Maer soo men 't element niet in den bandt en hout,
Het baert een wis verderf, oock aen het groenste wout.
De tonge wort genaemt het beste van de leden,
Indien men haer gebruyck ten goeden wil besteden
Maer soo het mont-raveel gaet weyden sonder toom,
Soo vloeyt'er onheyl uyt, als met een volle stroom.
Een mes en sijn gebruyck is noodig voor de menschen,
Men kan geen nutter tuyg voor ons behoefte wenschen;
Maer soo een onverlaet dat krijgt in sijn gewelt,
De beste lijdt gevær om haest te zijn gevelt.
Ick seg oock even hier, dat boomen, dreven, hagen,
Zijn goet in haer gebruyck, maer weder slimme lagen
Hoe dickmael is 't gebeurt, dat in het jeugdig kruyt,
Een maegt tot vrouwe wert oock eerse was de Bruyt
Oock in het Paradijs vernam men boose slangen,
En 't is u wel bekent hoe Eva wert gevangen
Gy die in 't groene treedt, staet vry op uw verset,
En siet dat gy met ernst op al uw sinnen let
Wel, vrienden, wie je zijt, die hier komt [illegible] treden,
En brengt niet anders met als tucht en reyne zeden,
En wilje na den geest bevrijt zijn voor gequel,
Vermijdt te dichten groen, en al te gullen spel.
Wie suyver blijven wil, die moet de sinnen scheyden,
Van al dat tot de lust de tochten kan geleyden,
De jeugt en 't welig groen, dat lockt geweldig aen,
En daerom is het nut met aendacht hier te gaen
Maer wortje, lieve ziel, als na het veldt gedreven,
Om datje ruste soeckt ontrent het buyten-leven,
Soo hoort een korte les, en siet'er na te doen,
Soo moogje recht vermaeck genieten in het groen.
Maeckt uw bysonder werck, om Godt voor al te soecken,
Hebt weynig onderwints, maer veel geleerde boecken.
Treckt u geen werelt aen, of wat men elders doet,
Maer bout tot aller tijdt den hof van uw gemoet.
Soo gy dus gaet te werck, het sal ons vergenoegen,
Maer wilt dan noch een woort tot uwe plichten voegen,
Wat gy oyt neemt ter handt, hebt Godt tot uw begin,
Dat sal u dienstig zijn, en oock het huysgesin.
Met dat de vroege Son komt over u geresen,
Soo doet Godts heylig woordt voor al den huyse lesen,
En vraegt dan yeder af, het zy dan jong of out,
Wat dat hy heeft gemerckt, dat hem de ziele bout;
Terstont na dese plicht, soo buygt de gantsche leden,
En offert onsen Godt met ootmoet uw gebeden,
En als den avont valt, soo doet het eygen werck,
En bout soo binnens huys gelijck een kleyne kerck.
Terwijl de maeltijt duert, soo laet gedichten lesen,
Of yet dat aengenaem aen gast of vrient kan wesen.
Het zy dat hier ontrent, of elders ommegaet,
Dat sal recht stoffe zijn tot vreugt en soete praet.
Soo doende sal de kost niet slechts het lichaem spijsen,
Maer daer sal oock vermaeck tot in de ziele rijsen.
Het is van oudts geseyt, het is de beste feest,
Die wel doet aen het lijf, maer beter aen den geest.

Maer

Maer onder al beslag, wilt hier des Heeren wercken
Aendachtig oversien, ootmoedig overmercken;
Hier is de rechte plaets om met een diepe sucht
Te rijsen uyt het stof tot boven in de lucht
Te dancken uwen Godt voor soo veel soete dingen,
Die uyt sijn milde gunst, als uyt een ader springen,
Te drijven uyt den geest al wat het vleesch gebiet,
Tot dat ons innig deel den Hemel open siet.
Ey! rent hier uyt het stof met ongemeene paerden,
En sticht in uw gemoedt een Hemel op der aerden,
Verdrijft uyt uwen geest al wat naer sonden smaeckt,
Tot datje met de ziel tot uwen Godt genaeckt.
Want soo je niet en soeckt als wellust hier te vinden,
'T Is dwaesheyt. Aertsch vermaeck is losser dan de winden.
Hout seker, dat geen mensch oyt waer genoegen heeft,
Als die met sijnen Godt in rechte vrede leeft:
Maer soo men uyt het stof sijn herte wil verheffen,
't Is wijsheyt. Weerde ziel, gy sult uw voorstel treffen.
Houdt seker, dat hy staeg in soet genoegen leeft,
Die vrede na den geest met sijnen Schepper heeft
Daer wort geen recht vermaeck, geen ware lust genoten,
Daer Godt vergeten wert, en Christus uytgesloten.
O Godt! o Godes Soon! als gy'er niet en zijt,
Soo is'et eeuwig nacht, en niet als droeve tijt
Men kan niet vrolick zijn, als met een eerlick leven, (a)
Dat heeft een Heyden selfs met goeden inckt geschreven,
En heeft'er by gevoegt, dat ja een deugtsaem man,
Oock midden in den druck vermaeck genieten kan.
Wel om dan, lieve ziel, hier toe te mogen raken,
Soo dienje na den geest gedurig op te waken;
Dus wilje vreugde sien, en schouwen ziel gequel,
Stelt eerst het binnewerck van uwe sinnen wel.
Siet als een Medicijn ontrent de buyten leden
Een plaest'er leggen wil, hy doet niet sonder reden,
Hy suyvert eerst de maeg, en wat'er is vervuylt,
En brengt in goeden stant, al wat'er binnen schuylt.
En eer dat hy het lijf met voetsel wil verstercken,
Laet hy op 't ingewant gesonde drancken wercken,
Want is de maeg belet met slijm of vuyle gal, (b)
Soo dient de spijs alleen tot meerder ongeval.
Gy pleegt dan goeden raedt. Wie laet hem niet geseggen,
Die meynt na rechten eysch sijn dingen aen te leggen;
Dus soo je vreugde soekt daer schoon geboomte groeyt,
Besnijt voor eerst uw hert, eer gy de boomen snoeyt.
En eer je besig zijt uw landt te doen bedelven,
Soo spit uw binnen-gront, dat is uw eygen selven.
Oock eer een wilde stam door enten beter wert,
Gaet betert boven al uw woest en ydel hert.
Breeckt niet uw lant alleen, maer breeckt uw aertsche leden,
Snijt alle tochten af, of buygtse naer de reden;
Wie anders van 't gewoel, en na de stilte vliet,
Die vlugt wel voor de sorg, maer hy ontvluchtse niet.
Een hart met vinnig stael getroffen in de lenden,
(Of 't hem wel met de vlugt wil elders henen wenden)
Wort uyt de daedt gewaer, dat al het schoon gesigt
Sijn wonde niet en heelt, sijn pijne niet verligt;
Waer dat het schaduw soeckt, of waer het komt getreden,
De gront van sijn verdriet, die steeckt hem in de leden,
't Gebruyk van groen poley dat waer hem best geweest,
Dat is een edel kruyt, dat herten-leedt geneest
Dit kruyt had wis de schicht hem uyt de borst gedreven,
En dan had 't aerdig groen hem vreugde konnen geven,
Maer nu het op sijn hulp niet recht en heeft gelet,
Soo dragt'et over-al een bloedig wesen met (c)
Gy, eer je buyten gaet, soeckt veerdig af te leggen,
Al waer uw wijste tocht yet tegen heeft te seggen,
Doet binnen eerst uw werck, en tot een vast besluyt,
Soo jaegt verkeerde waen, en vuyle driften uyt.
Siet al wat sonde smaeckt uyt uwen sin te stellen,
Laet u geen overmoedt, geen nijt, of eersugt quellen,
En kent niet eenen mensch, die gy niet goet en wilt,
En maeckt dat uw gemoedt ten vollen zy gestilt;

Doch siet voor alle ding uw sinnen [illegible],
Dat u de bleecke doodt niet meer [illegible] rucken;
Want soo u desen schroom oock hier gevangen hout,
Gy sult verdrietig zijn, oock in het lustig wout
Zijt gy van binnen dorr', hoe konnen groene dreven,
Of kruyt, of bloem-gewas, u lust of vreugde geven?
Gy sult swaermoedig zijn, oock schoon gy dickmael zijt
In eenig lustig velt, oock in den soetsten tijt
Gy sult noyt quellig leet ten vollen konnen vlieden,
Indienje niet met ernst uw tochten kont gebieden
Geen blom of schoon gewas, en watje planten meugt,
En brengt u sonder dat vermaeck of rechte vreugt.
Maer hebje vast gestelt de werelt af te sweeren,
En wat het vleesch gebiedt, uyt uwen geest te weeren,
Ja staeg tot uwen Godt te senden uw gemoet,
Soo schat ick in der daet het buyten leven soet.
Gerustheyt naer het vleesch of in gemeene saken,
Die huys, of huysgesin, of winst en voorspoet raken,
Is niet als waterverw, daer moet wat anders zijn,
Dat in der daedt ons helpt, en niet in loosen schijn
Al wat de werelt geeft, en zijn maer losse kueren,
Want vreugde sonder Godt en kan niet lange dueren
Dus alsje wellust soeckt, of na geneugte jaegt,
Soo let of uw bedrijf den Heere wel behaegt
Het is een schoone les, en nut tot goede dagen,
Geen dingen aen te gaen, of Godt voor eerst te vragen.
En of het dienstig is, en of het mag bestaen,
En des al niet-te-min hoe dat het dient gedaen
De ruste van den geest is hier in niet gelegen,
Dat yemant groot beslag, of rijckdom heeft gekregen,
Of dat hy buyten sorg en sonder yet te doen,
Mag rijden in de Stadt, of leggen in het groen
Maer die met Godt versoent, en suyver van gedachten,
Kan eere, rijkdom, pracht, en aertsche vreugt verachten,
Die smaeckt na rechten eysch de ruste van den geest,
En voelt in sijn gemoedt het eeuwig bruylofts-feest.
Het lustig boom gewas, en alle groene struycken,
Die moogje naer den eysch ten vollen wel gebruycken
Ick weet dat menig Heldt een wel-beplanten gront
Ontrent sijn ouden dag bequaem en dienstig vont;
Ick segge niet-te-min dat onder groene linden,
Geen lust of recht vermaeck, geen rust en is te vinden,
Wacht dat van uw gewas, of van uw planten niet,
Ick weet tot uw gebruyck een beter *Sorg-vliet*
Leent my een gunstig oor, ick stel my om te schrijven,
Hoe gy de bange sorg uyt u sult mogen drijven
Hoe gy tot aller tijt met onvertsaegden geest
Sult wesen buyten anxt, en leven onbevreest
De luyden, die wel eer de naem van wijse droegen,
Die sochten evenstaeg het ware vergenoegen
Dat is het hoogste goet, doch waer in het bestont,
Dat sweeft noch in de lucht, en op een lossen gront.
Doch soo'er yemant vraegt, waer ick het meyn te vinden,
Ick sal dat schoon Juweel niet aen de werelt binden;
Een hert met Godt versoent in Christi suyver bloet
Dat voelt de ware vreugt, en smaeckt het hoogste goet.
Daer licht, naer mijn begrijp, de rechte troost verborgen,
En 't is de rechte salf voor alle bange sorgen,
En om tot dit geluck te komen met'er daet,
En soeckt geen vreemt beslag, maer doet na desen raet.
Siet datje van den Heer dit eenmael moogt verwerven,
Dat eer de doodt genaeckt, uw sonden mogen sterven.
Klimt staeg tot uwen Godt, bekent Hem uwe schult,
En toont dat gy voortaen u beter hebben sult (ken,
Waer sich yet soets ontdeckt in boom of wijngaert-ranc-
Neemt oorsaeck over-al om Hem te mogen dancken;
Een recht vernieude ziel heeft oorsaeck over al
Sy voelt een diep vermaeck oock in het ongeval
Al valt ons menig ding, ja vleesch en werelt tegen,
Al schijnt'et wat men doet, als buyten alle zegen,
Noch vint de ziele troost, een gantsch ellendig mensch
Noemt Godt dan boven al sijn lust en herten-wensch,
Wort yemandt ten het lijf, ja door de gantsche leden
Met qualen overstort, met ongemack bestreden,

(a) Seneca. (b) Hippocrates. (c) *In culpa est animus, qui se non effugit unquam.*

Hy

Hy wort in swackheyt sterk, want als het lichaem sucht,
Soo stijgt het innig deel tot boven in de lucht.
Indien hy wort beticht, en buyten schult gevangen,
Hy sal niet al te seer om los te zijn verlangen,
Is 't wonder? In der nacht, oock in een duyster kot,
Daer siet men menigmael, daer hoort men sijnen Godt.
Indien'er blixem valt, en dat den Hemel dondert,
Hy wort des niet bevreest, verslagen of verwondert;
Maer spreeckt in sijn gemoet, ick hoor mijns Vaders stem,
Mijn ziel en schrickte niet, al stont ick nevens Hem.
Indien hy wort verjaegt, of uyt het Land gebannen,
Gelijck'et wel gebeurt, ook aen de vroomste mannen;
Hy seyt, 't is geen verlies, al waer ick henen ga,
Daer blijf ick evenwel den Hemel even na.
Indien hy wort vervloekt, wat schimp kan hem bewegen?
Hy schelt niet wederom, maer spreekt noch enkel zegen.
Hy weet dat hy gestaeg veel smaetheyt lijden moet,
Al eer hy stijgen kan tot Godt, sijn hoogste goet.
Indien hem droefheyt perst, en dat de bange nachten
Hem drucken op het breyn met sware na-gedachten,
Ja dat hy van de doodt ten lesten wort geraekt,
Die pijn is hem een troost, mits sijn verlossing naekt.
Wil hy den jongsten dag, en 't oordeel overmercken
Noch voelt hy sijnen geest in dat gepeys versterecken,
Dies spreeckt hy sonder schrick, wat vrees ick helsche pijn,
Mijn outste Broeder selfs die sal mijn Rechter zijn.
Indien'er iemant seyt, de werelt sal verbranden,
En gy, en wat'er is gemaekt door menschen handen.
Hy antwoort, geen verdriet, want die geswinde vlam,
Sal my zijn als de koets die om Elias quam.
Hoe swaer sijn ongemack, sijn droeve qualen wegen,
Sijn tranen acht hy niet als voor een soeten regen;
En waerom meer geleyt? Die Godt van herten meent,
Voelt troost oock als hy sucht, en blijdschap als hy weent;
Jaschoon den Hemel viel, en gansch het aertrijk scheurde,
Den afgront vlammen spoog, en al de werelt treurde,
Noch voelt hy lijckewel geen angstig ziel-verdriet,
Want hy past op de doodt, of hel, of duyvel niet.
Wel, denck op desen gront uw saken aen te leggen,
Soo meyn ick niet een woort hier tegen oyt te seggen,
Want hebje plantens sin, en dat op desen voet,
Soo houw ick uw ontwerp in volle leden goet.
Nu maekt dan uwen geest noyt valten troost te geven,
Tot gy gekomen zijt tot soo gewenschten leven,
Dat is, tot u de geest gewis en seker maekt,
Dat u na desen tijt een beter leven naekt.
Op, op hier, waerde ziel, my dunckt ick sie de kusten,
Daer gy, na dit gewoel, sult eeuwig mogen rusten;
Ick sie het Vaderlandt, gelijck een schipper doet,
Die tot een haven naekt, maer noch al roeijen moet.
Stelt vast van heden af uw feylen af te leggen,
En aen het ydel vleesch u vrientschap op te seggen,
Ja bid staeg uwen Godt alsoo te mogen doen,
Dat sal uw dorren tijt vernieuwen in het groen.
Soo gy, aldus gesint, doorwandelt uwe dreven,
Het sal u soet vermaeck aen lijf en ziele geven.
Veel van het wijste volck die hebben soo gedaen,
Oock als tot aen het graf haer leven was gegaen.

J. CATS

OUDERDOM
EN
BUYTEN-LEVEN.
HET TWEEDE DEEL.

Behelsende een beschrijving van het Buyten-leven.

DE Lantbouw nam begin soo haest daer menschen waren,
Geen ambacht nu gepleegt, en telt soo lange jaren.
De Lust-hof was een werck, dat Godes eygen hant
Had cierlijk toebereyt, en wonderlijck geplant.
Godt, liever van den mensch, en wist geen beter saken,
Waer door hy 't eerste paer geluckig soude maken,
Als dat hy Eden schiep, en met'et lustig velt,
Heeft hy dien eygen tijt den landtbouw ingestelt.
Het was een soet bedrijf, dat Adam was gegeven,
Op dat hy met vermaek den Heere mochte leven;
Want eer dat Eva viel, en eer de sonde quam,
Soo was 't dat d'eerste mensch dit leven ondernam. (a)
Een leven ingevoert ten goede van de menschen,
Men kan tot heden toe geen beter leven wenschen:
En siet, waer is het Rijck dat hadde konnen staen,
't En waer het Landt-bedrijf, en planten had gedaen?
Hier uyt komt ons de stof, daer van wy schepen bouwen,
Waer door men over-al kan vrientschap onderhouwen,
Waer door men over zee kan sonder bruggen gaen
Tot in het Mooren-landt, of tot den Indiaen
Hier uyt komt ons de stof tot alle groote wercken,
Voor Prinssen hoog-gebou, voor Godt verheve Kercken,
Oock huysen voor het volck van alderhande slag.
Daer in men strenge kouw en hitte schouwen mag.
Hier uyt komt ons de stof om vyer te mogen stoken,
Om allerley geback, en spijs te mogen koken,
Om allerley metael te smelten als het was,
En uyt verachte stof te maken suyver glas.
Wat sou een machtig perck, of veld, of lantschap wesen,
Indien'er uyt den grondt geen boom en quam geresen?
Waer sou een herders kint, waer sou 't aemechtig schaep
Sich decken voor de Son, en geven aen de slaep?
Waer sou de Boxvoet Pan, en al de dieren springen?
Waer sou de Nachtegael met haer geselschap singen?
Waer sou het kraembed zijn, daer menig vogel broet,
Daer menig ander wildt sijn teere jongen voet.
Wie sou de Medecijn verstrecken nutte kruyden
Tot sonderling behulp van alle siecke luyden?

(a) *Verhael van de gemachen uyt den Lantbouw en plantagie voortkomende.*

Wie ſou de jeugt verſien van aerdig bloem-gewas,
Dat eerſt het rouwe volck maer aen der heyden las?
Wie bracht op onſen diſch ſoo veelderhande vruchten,
Waer voor de maſſepein en ſuycker moeten vluchten?
Maer noch is dit geback oock aen het planten valt,
Dewijl het beſte ſtof (a) aen riedt of boomen waſt.
Wie ſoud' het Landt verſien van alderhande koren,
En wat'er door de kunſt is voormaels uyt geboren?
Te weten machtig bier. Waer ſou'er eenig vat
Ons ſchenken hupſchen wijn, dat wonderbare nat?
Maer boven alle ding wil ick de planters dancken,
Van ſeker ſtil vertreck, gemaeckt van ſeven plancken,
Een ruſt-plaets voor de menſch, als hem de doodt ontbint.
Het leit', en evenwel het beſte datmen vint.
Men ſiet noch onder dies, hoe Godt het planten eerde,
Als in de wildernis ſijn machtig heyr verkeerde,
Hy gaf een doornen ſtok, die verſche blommen droeg,
En alle tegen-ſpraeck, en nijt van Aron joeg,
En waer oyt Moſes prijſt de lang-beloofde kuſten,
Daer Godts verkoren volck ten leſten ſoude ruſten,
Hy ſeyt niet 't is een Landt daer tin, of yſer waſt,
Of daer men naer het gout in diepe kuylen taſt,
Hy ſeyt niet, 't is een Lant daer Harten, Reên, en Hinden,
Daer ſtoffe voor de jacht, en wildtbraet is te vinden;
Hy ſeyt, het is een Landt daer moſt en oly groeyt,
En dat van enckel melck en honig overvloeyt.
Dat is geſeyt, een gront, daer Landt-bouw is te plegen,
En dat wort daer geſtelt als voor een hoogen zegen;
Doch 't wort niet ſlechts alleen op eene plaets geſeyt,
Het wort ons menigmael al breeder uytgebreyt.
Want als dit eygen volck ging dwalen in den velde,
Daer niemant boom-gewas in lange maenden telde,
En dat'er veertig jaer en meer ten eynde quam,
Eer Jacobs machtig heyr van all's beſitting nam;
Doen kon'er aen het volck geen onheyl meer verdrieten,
Als datmen uyt het velt geen vrucht en mocht genieten,
Al gaf den Hemel Man', noch ſcheen het hen verlies,
Te miſſen 't lecker moes, dat in Egypten wies:
Maer als'er hier en daer maer weynig boomen ſtonden,
Die op de lange reys by wijlen zijn gevonden,
Dan was een ieder bly, en Moſes ongequelt,
Soo wonder aengenaem was doen een luſtig velt.
Het ſtont hen beter aen in ſlaverny te leven,
En tot een harden dienſt te worden aengedreven,
Als vry te mogen zijn, en lijden het verlies
Van 't jeugdig moes-gewas dat in Egypten wies.
Maer 't is niet ſlechs geweeſt, doen eerſt de luyden reyſden,
Dat zy veel aen het moes, en op den Landtbou peyſden,
Maer even als haer ſtaet ten vollen was geſet,
Is oock by Vorſten ſelfs op dit bedrijf gelet.
Hoewel dat Abſalon, geleert in Hoofſche grepen,
Was beſig om het Rijck tot hem te mogen ſlepen,
Noch leefd' hy lijckewel gelijck een rechten boer,
Want 't was ſijn hoogſte feeſt, wanneer men ſchapen ſchoer.
Schoon Joab was een Helt tot oorlog ganſch genegen,
Noch liet de Velt-Heer niet het landt-bedrijf te plegen.
Sijn kooren afgebrant, dat maeckt hem bijſter gram,
Soo dat hy tegen danck uyt ſijnen huyſe quam.
Siet Nabal machtig rijck, beſat een boere wooning,
Sijn weduw lijckewel die kreeg dien grooten Koning;
En Job een deftig Vorſt, na ick het ſtuck bemerck,
Die had ſijn ganſch bedrijf alleen in boere werck:
Maer waerom meer geſeyt? de tijt ſal ons ontbreken,
Als ick na vollen eyſch hier van ſou willen ſpreken,
't Gaet vaſt dat machtig volck van alderhande ſlag,
Een ſonderling vermaeck in deſen handel ſag:
Maer na den eerſten tijt, ſoo heeft het acker-bouwen
Noch vry een lange tijt de werelt onderhouwen,
De wijſte van het volck, de beſte van het Lant,
Die hebben 't velt bezaeyt, of boſſchen aengeplant.
Het was een groot vermaek te leven in den velde,
Eer gelt-ſucht eenig menſch, of luſt tot eere quelde:

Maer na dit vuyl gebroet der menſchen hert beſat,
Doen is men uyt het Landt geweken na de Stadt.
Wie in ſijn geurig breyn gevoelde ſnege ſinnen,
Die ſpande ſijn vernuft om veel te mogen winnen,
Of wenſcht op hooger trap van eer te mogen ſtaen,
Of met een magtig Prins te mogen ommegaen.
Daer ging de rappe jeugt beſoecken vreemde palen,
En wou een rijck gewas, of gout uyt Ophir halen.
Een yeder was geneygt te varen over zee,
Of naer een rieckend' Landt, of naer een gulde ree
Van doen af heeft het wout, geboomte, kruyden, koren,
Al vry het beſte deel van haren glans verloren.
Want doen het plompſte volck alleen het veldt behiel,
Doen was 't dat over-al de bouw-kunſt nedervie!
Dies vondt men in het Landt wel onvermoeyde leden,
Maer weynig na den eyſch geoeffent in de reden.
Soo datmen 't voor een kluts, of voor een plompaert ſchreef,
Die noch ontrent de ploeg, of in de velden bleef,
Maer daer zijn naderhandt noch mannen opgekomen,
Die hebben wederom het bouwen ondernomen,
Niet uyt den ſlegten hoop, maer uyt den hogen Staet,
Ja dickmaels (als men leeſt) te midden uyt den Raet.
Men vint'et over-al, dat planten, zaaijen, bouwen,
Wert voor een deftig werck te Romen onderhouwen.
Ja dat men even daer heeft wetten in-geſtelt,
Tot regels voor de ploeg, en van het open velt
Want als een ſtoffen boer ſijn landen qualijck ploegde,
Sijn wijngaert niet bewrogt, of na den regel voegde,
Of dat hy ledig ging ontrent den rijpen ooſt,
Soo ſtont'er boete toe, die hy betalen moeſt.
't En was oock niemant ſchant, al ging een Ridder ſlapen,
Ontrent het jonge vee, of midden in de ſchapen.
Ik ſie hoe Boas ſelfs, die rijck en magtig was,
Ging ruſten in de ſchuur ontrent een kooren-tas.
Wat vorder. Als ick lees de nieugeſchreven boecken,
Van die het dierbaer gout in verre Landen ſoecken,
Dan ſie ik dat men volck in vreemde kuſten vint,
Die in wat euwig is, zijn uytermaten blint:
Daer zijnder over al die ſekerlijck gelooven,
Dat ons de bleecke doodt van alles ſal berooven,
En dat wie in het graf hier eenmael nederſijgt,
Of nu, of nimmermeer een beter weſen krijgt.
Men vint'er wederom die weten aen te wijſen,
Dat wie op aerde ſterft, eens weder zal verrijſen;
En dat een yeder menſch, gereſen uyt het graf,
Ontfangt na ſijn bedrijf, of loon, of harde ſtraf:
En onder dit verhael, ſoo heb ick noch geleſen,
Dat wie na deſen tijt ſal goet bevonden weſen,
Sal eeuwig vrolijck zijn, en dat met grooten lof,
In eenig luſtig perck, of welbeplanten Hof.
Een hof waer in geſtaeg de boomen zullen bloeijen,
En des al niet-te-min geſtage fruyten groeijen
Een Hof daer aerdig kruyt ſal weſen over-al,
En daer noyt dorren halm het oog bedroeven ſal.
Een Hof daer evenſtaeg de vogels ſullen ſingen,
Daer met een ſuyver nat de beecken ſullen ſpringen
Een Hof daer menig dier ſal heulen met den menſch,
En dienen al het volck tot vollen herten-wenſch.
Hier op ſoo roep ick uyt, Die van geen Hemel weten
Die hebben met een Hof den Hemel afgemeten,
Des is hier ons beſluyt, dat, waermen menſchen vint,
De beſte van het volck tot Hoven is geſint
Nu blijckt uyt dit verhael, dat oock de wilde menſchen
Begrijpen in een Hof al watſe konnen wenſchen;
En dat een ſchoon plantſoen, ook in een rauwe kuſt,
By yeder wert geſtelt, als voor haer meeſte luſt
Een die de Roomſche tael ten hoogſten heeft verheven,
En netſt daer in geſeyt, en eerſt daer in geſchreven, (b)
Vint geen bequamer werck dat oude jaren voegt,
Dan als men buyten ſorg ſijn eygen landen ploegt.
Hy prijſt een ſtil vertrek, een wooning buyten Roomen,
Hy prijſt den Wijngaert-queck, en 't enten van de boomen.

(a) *Te weten, Amandelen, Suycker en Roeſewater.*

(b) *Cicero in Catone Majore.*

Hy prijst al wat de ploeg of landtbouw raken mag,
En dat wel aldermeest ontrent den ouden dag.
Maer dit is niet alleen van Romen afgekomen,
Veel oock van onsen tijt die hebben 't waergenomen:
Niet slechts om van 't gewoel hier door te zijn bevrijt,
Maer om met stillen geest te scheyden uyter tijt.
Ick heb eens over lang een soete spreuck gelesen,
Die vind ick recht bequaem om hier verhaelt te wesen.
Een man van hoogen staet, geroemt in 's Keysers Hof,
Hadt lust in landt-bedrijf, en gaf 'et desen lof:
Indien'er eenig soet hier in dit ydel leven, (a)
Door Godes milde gunst aen yemandt wort gegeven,
Het is een streke landts, beplant en wel gebout,
En dan een soeten vriendt, daer op men sich betrout
't Is waer hoog-achtbaer man, gy waert hier toegenegen,
Maer uwen soeten wensch en hebje noyt verkregen,
Gy waert lang by den Turck, als Keyserlijck Gesant,
Maer saegt noyt wederom uw liefstal Vaderlant.
Het was een rouwen hoop in dienste van de Francen,
Die heeft in u misbruyckt het voor-regt van de lancen;
Hier uyt ontstont een koorts, en die was lijdig groot,
Want na een heeten brant, soo quam de koude doot.
O fy, dien rauwen hoop, wat mogtje gaen beginnen,
Een man die quam verselt met al de Sang-Godinnen,
Een man van soeten aert, die niet als recht en socht,
Die hebj' als in den krijg met onrecht omgebrocht
Maer Busbeeck, gy alleen en hebt dat niet geschreven,
Veel grooten nevens u, die hebben 't oock gedreven,
Een Ridder heeft wel eer ter eeren van het velt,
Dit veersjen uytgebracht en op sijn graf gestelt.

Hier binnen rustet een, die Godt heeft willen sparen, (b)
Dat hy in wesen bleef een tijt van lange jaren,
Maer soo men onder dies de waerheyt plaetse geeft,
Die niet als seven jaer op aerden heeft geleeft.

Maer wat is dit geseyt? sal yemant mogen seggen,
't Is noodig 't graf-gedicht wat nader uyt te leggen,
Wel vrienden, zijt gerust, ick wil het heden doen
Ter eere van het velt, en van het edel groen.
De veldt-heer hier gemelt die hadde lange jaren
Des werelts hollen stroom en op en af gevaren,
Maer hielt'et voor gewoel, of ick en weet niet wat,
Als dat den rechten aert van leven niet en hadt
Maer doen hy was bedaegt, begon hy eerst te bouwen,
En ging hem buyten 't Hof in hoven onderhouwen,
Dit was sijn diepste vreugt, ja 't ging hem aen de ziel,
Soo dat hy desen tijt alleen voor leven hiel.
De geesten boven al genegen om te dichten
Die wenschen haer verblijf in 't wout te mogen stichten,
Die wouden (mogt'et zijn) haer beste saken doen
Niet in een rijck gebouw, maer in het jeugdig groen.
Niet eene van den hoop die ick oyt heb gelesen,
Of hebben 't open velt met vollen mont gepresen.
't Is seker dat de geest hier vreyjer sprongen doet,
Dan als men in de Stadt besloten blijven moet.
De bedden in den Hof, beplant met groene kruyden,
Zijn bedden tot de rust van afgesloofde luyden;
Want die in sijn beroep de sinnen heeft vermoeyt,
Wort fris, indien hy komt daer boom of hage bloeyt.
Geen Hof behoort te zijn een graf van leuye menschen,
Want hier in is te sien dat wijse luyden wenschen
De lucht oock even selfs, die uyt de groente rijst,
Geeft voedtsel dat ons ziel oock sonder eten spijst.
Hier rijst de geest om hoog, en geeft hem tot gedachten,
Waer door hy menig leet en onlust kan verlachten,
En als het lustig veldt door koude wert ontbloot,
Dan treckt hy wapens aen oock voor de bleecke doot.
Maer ick ben onder dies hier niet gesint te roemen,
Van seldsaem aertgewas, en diergekochte bloemen;
Mijn tuyn is tot gebruyck, en tot een soet vermaeck,
Daer is 't dat ick de wensch van mijn begeerte staeck.

(a) *Busbecq Legatus Cesar, Vid. Camerar. Medit. Hist. Cen. 3. Cap. 9*
(b) *Similius.*

Ick ben soo blom-sot niet, dat ick sou willen treuren,
Als my een ongeluck hier over mocht gebeuren
Ick ben niet ongesint, schoon dat'er yet vergaet,
Ick weet dat al het wout op losse gronden staet
Het is van oudts gemerckt, dat veel geleerde luyden
Vernamen soet vermaeck ontrent de groene kruyden,
Een boeck-kas op een Hoef, dat is een lustig ding,
Geen peerel voegt soo wel oock in een gouden ring
Nu door het veldt te gaen, dan weder in de boecken
Den aert van alle ding te mogen ondersoecken,
En Godt daer in te sien, is dat geen soet vermaeck,
Soo is, na mijn begrijp, de werelt sonder smaeck.
Veel (c) Prinssen die wel eer op gulde koetsen reden,
En quamen zegenrijck te Romen ingetreden
Verlieten menigmael haer hoog verheven stant,
En namen buyten sorg haer wooning op het lant.
Verlieten alle pracht, en sonder Lijf-trawanten,
Vermaeckten haren geest met yet te mogen planten;
Met al wat bouwen hiet, en wat een huysman doet,
En werden boeren selfs, hoewel van edel bloet
Den grooten (d) Africaen, vermaert aen alle zijden,
Soo om sijn reynen aert, als sijn geluckig strijden,
Verliet sijn hoog bedrijf, en sijn verheven eer,
En hielt van 't platte landt, en groene velden meer.
Hy woond' op seker Hoef, daer vont hy groot vermaken,
En wou noyt groote Stadt, ja Romen niet genaken,
Soo dat in elf jaer hy noyt van daer en quam,
Tot dat de bleecke doodt hem uyt het leven nam.
En (e) Cato nauw gegaen tot vijf-en-vijftig jaren
Heeft sijn verheven staet gewillig laten varen,
Hy koos een stuckje landts, dat hem sijn voedsel gaf,
En 't wert hem naderhandt een onbekommert graf.
Set hier een (f) Keyser by, die liet het prachtig Roomen,
En vont een dieper lust ontrent de groene boomen,
En als hy wiert versocht te keeren tot de Kroon,
Soo koos hy 't platte landt voor soo een hoogen Troon.
De groote (g) Cincinnaet oock tot het wout genegen,
Ging ploegen op het veldt, en acht'et grooten zegen,
En schoon hy naderhant in hoogheyt wort gestelt,
Naer uytgeregte saeck, soo keerd' hy naer het velt.
(h) Lucullus liet den krijg, en ging een rust-plaets soeken,
Wel buyten in het groen, doch midden in de boeken,
Nu was hy op het landt, dan weder aen de zee,
Doch vont sijn meeste lust ontrent het jonge vee.
Set (i) Sylla by den hoop, want na veel groote daden,
Soo kond' hy sijn gemoedt te Romen niet versaden,
Hy koos een kleyn gehucht te Kumes op het velt,
En heeft daer als een pael van sijn bedrijf gestelt.
Roept hier een (k) Velt-heer toe, die Romen heeft verlaten,
Als hater van de pracht, en alle groote Staten,

(c) *Prinsselijcke en doorluchtige mannen, die in den Landt bouw hun vermaeck namen.*

(d) *Scipio Africanus, 52 jaer oudt, verliet Romen, en ging op een Landt huys by 't Dorp Linternum, tusschen Pusel en Capua, en in elf jaren, die hy daer woonde, quam hy niet eens in de voorsz. Stadt, oock niet selfs binnen Romen.*

(e) *Marcus Cato, oudt 55 jaren, scheyde uyt de Regeering, en met een uyt Romen, nam sijn woonplaets op een Landt huys buyten Picenio, en leefde daer sijn overige jaren, daer hem ter eere op een tijt wort bevonden geschreven te zijn, Foelix Cato, solus scis vivere*

(f) *De Keyser Diocletianus het Keyser-rijck 18 jaren beheerst hebbende, vertreck op sijn landt, is twee Jaren daer geweest, en by den Raedt van Romen versocht zijnde het Keyser-rijck weder aen te nemen, sloeg 't duydelijck af, en volherde in sijn aengenomen buyten leven.*

(g) *Cincinnatus van de ploeg gehaelt, en Dictator gemaeckt, en het Roomsche Rijck in ruste gebracht hebbende, gaf hy de heerschappye weder over, en keerde van nieus tot zijn vorigen Landtbouw.*

(h) *Luc Lucullus 16 jaren van wegen 't Roomsche Rijck tegen de Parthers geoorlogt hebbende, verkoos een eensaem leven op een Huys buyten Napels, daer hy noch 18 Jaren leefde, sonder sich met saken van State meer te moeyen.*

(i) *Corn. Sylla, d'opperste macht en 't hoogste gebiet van 't Roomsche Rijck eenigen tijt beseten hebbende, begaf sich te Kumes op sijn eygen landt, tot verwondering van die sijn woerig leven gekent hadden.*

(k) *Curius.*

Want als hy fruyten at, en rauwe knollen briet,
Dan gaf hy om den glans van goude vaten niet.
Siet noch een deftig (a) man, die Crassus plag te raden,
Nu van de Roomsche pracht ten vollen overladen,
Nam oorlof van de Vorst, en gaf hem naer het velt,
En wenichte met het Hof niet meer te zijn gequelt.
De wyse (b) Seneca, uyt wiens geleerde boecken
Een Christen even selfs weet voordeel op te soecken,
Ging om sijn ouden dag sich huysen op het lant,
Vermits hy in de Stad sijn ruste niet en vant.
De groote (c) Keyser selfs een Prins van onse Landen,
Die heeft hem los gemaeckt van alle werelts banden,
Van al wat eersucht smaeckt, hy gaf hem op het velt,
En heeft daer buyten pracht sijn wooning vast gestelt.
Hy was naeuw vijftig jaer, wanneer hy heeft verlaten
Sijn macht, sijn heerschappy, en wijtberoemde Staten,
En schoon hy sonder volck, en dickmael eensaem stont,
Het was een schoonen Hof, daer hy vernoegen vont.
Hy die in haer gelidt de Legers eertijts stelde,
En Steden overwon, en heyren in den velde,
Die plantte boom-gewas op haer bescheyden maet,
En bleef tot dat hy storf in die gerusten staet.
Siet dus plag d'oude tijt den ploeg en spae te cieren
Met zegenrijck gewaet, ja kranssen van laurieren,
Dat is by ons geseyt, de grootste van het Lant,
Die namen ('s werelts sat) den Lantbou by der hant.
Maer waerom veel geseyt van wijtberoemde mannen,
Die uyt een hoogen staet vrywillig zijn gebannen,
En die volmaekter lust ontfingen in het groen,
Als Vorsten in de pracht van haer Paleysen doen.
Siet Godt, dien hoogsten Geest, gelijk men vint beschreven,
Heeft eerst den gront geleyt van wel geplante dreven,
Van alle groen gewas, van kruyt en jeugdig rijs,
En daer uyt is ontstaen het aertsche paradijs.
Met ootmoet mach men Godt den eersten planter noemen,
En daer van mach het veldt, en alle planters roemen,
Want eer dat hem den mensch in sonden had ontgaen,
Soo wiert hem tot vermaek de Lust-hof opgedaen.
Godt gaf ook naderhant groot voor-recht aen het planten
Door Moysis wijs beleyt, en Aron, sijn Gesanten,
Een wijngaert opgequeeckt tot aen sijn eerste groen,
Gaf vrydom in den krijg, geen tocht te moeten doen.
Maer die geen bouw-man was (al scheen hy schoon verbolgen)
Die moeste buytens huys den wreeden oorlog volgen,
Daer in het tegendeel een planter nedersat,
En van sijn vygeboom en van sijn druyven at.
En als Godts machtig heyr ging eenig slot beleggen,
Soo liet men voor een wet door al het leger seggen,
Dat niemant van het volck, ook op een groote straf,
Mocht vellen eenig hout dat nutte fruyten gaf.
Maer Godt heeft niet alleen het planten hoog verheven.
En groot vermaek gestelt ontrent het buyten-leven,
Siet Abraham de Vorst, een man van Godt bemint,
Was gansch tot lant-bedrijf, en tot het velt gesint, (d)
Men siet dat over-al sijn woon-placts wort gevonden
In eenig lustig wout, daer schoone bosschen stonden;
Noch vind ick boven dien, hoe dat hy naderhant,
Een groote streecke lants met eycken heeft beplant.
De Vorst was even doen tot hondert jaer gekomen,
Als hy tot sijn vermaek dien bouw heeft ondernomen,
En lieve, waerom niet? sijn nieu geplanten Hof
Gaf hem een soet vermaek, en aen den Schepper lof.
Want hem is tijt vergunt om Godt te mogen loven,
Van tienmael seven jaer, en vijve daer-en-boven,
En doen noch heeft de man een jonger wijf getrout,
Misschien van nieus verquikt door 't nieugeplante wout.

(a) *De Philosoph Alexander us, acht en Jaren gebruykt geweest by den vermaerden Marcus Crassus, als Raedt, begaf hem tot het buyten leven, willende niet alleen het Hof verlaten, maer oock vergeten.*

(b) *Seneca.*

(c) *Keyser Karel de vyfde, siet hier van Strada, die 't met meer omstandigheyt verhaelt.*

(d) *Gen. 13 18. Gen. 22 23, vid. Gallicum Textum sive versionem ubi de Quercetis Gen. 21. 33. Perck.*

Maer of wel Abraham ontrent sijn groene dreven
Geduerig was gewoon tot Godt te zijn verheven,
Het is van Isaack hem deftig nagedaen,
Wanneer hy sich vertrat ontrent sijn groene laen
Hy ging in 't lustig velt, daer 't hert den Schepper eerde,
Als hy de schoone Maegt tot sijne Bruyt begeerde,
Die wiert hem toegeschickt, en even t'huys gebracht,
Als hy trat op het gras, en aen den Hemel dacht
Maer Abrahams vermaek ontrent de groene dreven,
Dat heeft in hem geduert oock na dit ydel leven,
Want als hem Sara stierf, het was een lustig graf,
Dat hy doen aen het lijck van sijn geminde gaf
Het was een streke landts van Ephron afgekomen,
Daer hy te sijner tijt sijn rust-plaets heeft genomen,
Die als Rebecca stierf, en Isack haren vrient,
Oock Lea naderhant, en Jakob heeft gedient
Ten tijt als Godes volck sijn vyant sou bevechten,
Het mocht een grooten berg, een rots en heuvel slechten,
Het mocht een hoog Paleys, als 't in de wege stont,
Verlagen na den eysch, of leggen op den gront
Het mocht oock dammen slaen te midden door de stroomen,
Maer daer en mocht geen bijl oyt komen aen de boomen;
Want als het vruchtbaer hout bequame vruchten gaf,
Soo bleef 'er yeder mensch; en al de Legers af.
Siet Godt heeft volle gunst aen planters willen toonen,
Nadien hy 't boom-gewas van yeder liet verschoonen,
Soo weert was doen het fruyt; wel plant, geminde, plant,
De boomgaerts zijn bevrijt door Godes eygen hant.
Siet noch de wijste Vorst, die oyt een Rijck bestierde,
Siet hoe hy sijn Paleys met groene dreven cierde, (e)
Sijn heerlijk timmerwerk en heeft hem niet vernoegt,
Maer heeft'er boom-gewas, en kruyden by gevoegt.
Ja die voornaemste Prins was soo geneygt te planten,
Dat hy het staeg bewees bynaest aen alle kanten;
Want daer geen Hof en was, of landt, of open velt,
Daer heeft hy beelden selfs van boomen in gestelt
In Godes eygen Huys, door al de goude Zalen,
Daer heeft hy blom-gewas, en boomen laten malen,
Dat wonderlijck gebouw, daer Godt in wiert geviert,
Dat acht hy alderbest aldus te zijn geciert
De Geestelijcke Bruyt (om haer tot vreugt te trecken)
Wort tot een Hof genoot, en buyten-steetsche vlecken,
En in het heylig Liedt, dat van haer wort gequeelt, (f)
Daer wort den Hemel selfs door Hoven af-gebeelt

Kom siet, vriendinne siet, of ons Granaden groeyen,
Of onse Wijngaert-rank en Mirrhe-planten bloeyen,
En of de Vygeboom sijn teere botten schiet,
En of de Safferaen ons nieuwe vruchten biet.
Laet ons in 't groene wout, of aen de klare beken,
Van ons gemeene vreugt, en reyne liefde spreken.

Soo roept de Bruydegom, soo queelt de lieve Bruyt,
En 't komt staeg op een Hof, en groene velden uyt
Wat seg ick? Christus selfs, Godts beelt, en eygen wesen,
Heeft 't landt en landt-bedrijf geduerig hoog gepresen
Wat heeft hy niet ontleent van kruyt en boom-gewas,
Als hy het sondig volck van hare quael genas? (g)
Wat heeft hy menigmael in sijn gesegent spreken
Den Schepper aller ding met planters vergeleken?
Hem met den Wijnstock selfs, door boomen, bloem en kruyt,
Soo beelt hy diep geheym, en 's Hemels wonders uyt,
Heeft hy niet aen het wout een grooten lof gegeven,
Ja boven peerels selfs in volle cieraet verheven?
Als hy een Lely stelt vry hooger in cieraet,
Als Salomons gesmy, en Koninckljck gewaet?
Oock als hy sich bestont te geven tot gebeden, (h)
Soo quam hy in 't gemeen in seker Hof getreden
Ja doe hy nu de doodt als voor sijn oogen sag,
Het groen Getsemané dat hoorde sijn geklag

(e) *Salomon*
(f) *Siet het Hooge liet Salomons Cap. 4 8 7 11 en meest over al.*
(g) *Job 15. 1, 2*
(h) *Matt. 26 36. Marc. 14. 32. Luc 22. 29. Joh. 18. 1.*

Dat

Dat voelde bloedig ſweet van hem ter neer ſincken,
Dat hoorde ſijn gebedt tot in den Hemel klincken,
En na dat hy den geeſt ſijn Vader weder gaf,
Soo diend' hem oock een Hof tot ſijn kortwijlig graf.
Godts Soon wild' in een Hof als doodt begraven weſen,
Godts Soon is in een Hof met zegen opgereſen,
En wat tot onſen trooſt kan werden overdacht,
Is in een groenen Hof ten vollen uytgewracht.
't Is in een Hof geweeſt daer d'eerſte menſchen vielen,
En uyt een Hof ontſtont de trooſt van onſe zielen; (a)
Des werelts eerſte vreugt, dat was een luſtig Hof,
En op dien eygen voet ſoo laetſe weder of.
De menſch heeft in een Hof ſijn eerſten gront genomen,
En van dien eerſten menſch is alle vleeſch gekomen.

't En is dan geenſins vreemt dat ſchier een yder menſch,
Vint in een luſtig Hof vermaeck en herten wenſch.
Een woort nu tot vermaeck. De Landtbou is geklommen
Tot in den hoogſten top, de ploeg beſtaet te rommen,
En trotſt de boecken ſelfs, wel hoort een boere ſlag,
Die by een hooffchen treck wel plaetſe nemen mag.
Een ſeker vreemt Student die quam uyt hooge Scholen,
En ging een wijle tijdts in deſe Landen dolen,
Maer daer is een gebreck, dat hem te bijſter quelt,
Dit heet in onſe tael een beurſe ſonder gelt;
Als hem dan eenig ding by wijlen quam t'ontbreken,
Soo was hy wel gewoon den Huyſman aen te ſpreken,
Die met geen wiſſel-brief, of gelt is onderſtut,
Dien is die weerde deugt, de ſchaemte, weynig nut.

Eens als hy moede was, en honger had gekregen,
Soo ging hy naer een Hoef, ontrent de weg gelegen,
Daer klopt hy aen de deur, en ſpreekt den Meeſter aen,
En heeft een heus geſpreck op deſe wijs gedaen:
Goe Landtman, naer ick ſie gy zijt hier wel geſeten,
Ick wou, ſoo 't u belieft, hier wel een weynig eten,
Ick kome nu ter tijt al vry wat ver gegaen,
En heb te deſer uur noch geen ontbijt gedaen.
Ick ben wel eere weert, ja aller menſchen gunſten,
Vermits ick Meeſter ben van ſeven vrye kunſten.
Daer heb ick goet bewijs, en ſchoone brieven van,
Ick bidt en acht my niet als voor een deftig man.
Maer doet uw keucken op, of deckt voor my de tafel,
En langt my daer een ſtruyf, of diep-geruyte wafel,
Of wel een eijer-koeck, of yet van uw geback,
Dat is u kleyn verlies, en my een groot gemack.
Hy gaf noch hooger op van wonder veel te weten,
Het ſcheen dat hy alleen maer letters hadt gegeten.
De Landtman (na hy ſich een weynig hadt bedagt)
Heeft dus ſijn ſtil gepeyns met woorden uytgebragt:
Gy zijt een, na ick hoor, van deſe groote klercken,
Maer ick heb met de ſpa van jongs geleert te wercken,
Of met een fluxſe vorck, of met een rauwen ploeg,
En ſiet dit boeren-tuyg dat geeft my broots genoeg.
Wat is van uw bedrijf, veel-weters, kunſte-vinders,
Een kunſt geeft my de koſt, met wijf en ſeven kinders;
En gy die kunſten weet tot ſeven in 't getal,
Klaegt gy, een eenig menſch, van noot en ongeval.
Ba, dat is ſlordig werck, kê, laet uw kunſten varen,
Ick ſal u mijne kunſt gewillig openbaren;
Kom doet gelijck als ick, ſlaet handen aen de ploeg,
Broot-bidden van een boer is u niet eers genoeg.

(a) *Siet in 't eerſte van Geneſis, en in de laetſte Capittelen van de Apocal.*

De quant die was verſtelt van ſoo een bitſig ſpreken,
Het ſpeet hem van een boer te werden deurgeſtieken.
Wat zou de boekman doen; hy ging maer druypen heen
Gelijck een vryer doet, die loopt een blauwe ſcheen.
Noch ſeyt hy binnens monts, wat is van onſe boecken,
Als wy, eylaes! de koſt met bidden moeten ſoecken.
Een boer is naeu een menſch, hy gaet met beeſten om,
En wie geen beeſt en is, is hem niet wellekom.
Al quam Homerus ſelfs met al de negen Muyſen,
Indien hy niet en hadt, hy moeſt gewis verhuyſen.
Het gelt is nu de loos, geleertheyt ſonder dat,
En gelt niet op het landt, en minder in de Stadt.
Die uyt de ſchoolen komt, en meent een heldt te weſen,
Om dat hy van der jeugt veel boecken heeft geleſen,
Die voedt hem menigmael alleen met enckel waen,
Een boeckman, ſonder meer, die is'er qualijck aen.
Wat my hier in belangt, ick noem het groot vernoegen,
De boecken met den bouw by een te konnen voegen.
Leeſt wat een magtig goet dat Thales eertijts won,
Om dat hy tot het velt geleertheydt voegen kon.
Wel daer van nu genoeg, het zijn bequame ſaken,
Ontrent den ouden dag met aerde kennis maken,
Want mits ons nietig vleeſch haeſt aerde worden moet,
Soo dient de kley geſtreelt en 't ſtof te zijn gegroet.
Ick wil dan nu voortaen tot aerde my gewennen,
Met aerde beſig zijn, en aerde leeren kennen:
't Is aerde die het vee en alle dieren voet,
't Is aerd' aen wien de menſch tot voedtſel worden (moet.
Uyt aerde quam ick voort, van aerde moet ick leven,
Aen aerde moet ick haeſt dit lichaem wedergeven.
Het is een oude wet, en blijft oock heden ſtaen,
Wat voormaels aerde was, dat moet in d'aerde gaen.
Ick (b) heb op deſen grondt een hoeckje landts bekomen,
En my tot oeffening het planten aengenomen,

(b) *Anno* 1643.

En [illegible], [illegible] midden in den duyn,
Sy [illegible] witte klingen bruyn
Ick was [illegible] planten wel genegen,
Dies [illegible] als by den Haeg gelegen,
En [illegible] tijts by wijlen overschiet,
Ick [illegible] kort, en soo verlet ick niet.
Ick ga na dat het [illegible], en oeffen hier de leden,
En kom dan wederom tot mijn beroep getreden,
De weg is niet te ver, en 't gaen valt my niet suur,
Dies ben ick in den Raedt op mijn bescheyden uur.
Het is geen kleyn vermaeck, wanneer men dorre zanden,
Door middel van de kunst, verkeert in nutte landen,
Ick doe met dese gront, als ick van herten wensch,
Dat Godt soo wilde doen met my ellendig mensch.
Ick ben, eylaes! onnut om vrugt te konnen dragen,
Maer 't sal eens beter zijn, als 't Gode sal behagen.
De grondt die ick hier bouw, is meest al mager zant,
Maer valt'er regen toe, soo wort'et vrugtbaer lant.
Men graeft hier even stieg, het mogt aen yemant schijnen;
Dat wy hier besig zijn met onder-aertsche mijnen,
Daer in men yser soeckt, of ander rijck Metael,
En 't is maer swarte stof die ick van onder hael.
Vraegt yemant, hoe het quam dat ick bestont te tuynen,
Niet in een vette gront, maer in de schrale duynen;
Ick heb daer van alree ten deele wat geseyt,
Maer hoort noch boven dat de gront van mijn beleyt
Ick was van over lang genegen om te dijcken,
En als men dan de zee gedwongen hadt te wijcken;
En dat'er op een plaets voor 't bouwhuys wert gelet,
Soo wert'et (na beraet) in 't slechtste landt geset;
De reden is bekent aen die het ambagt weten,
En die en heb ick noch op heden niet vergeten;
Nu dit 's een oude spreuck, die vast en seker is,
De voetstap van den Heer is vet' het beste mis (wen,
Een Staets-man seyd' eens wel, wie Steden willen bou-
Die raedt ick dese les te willen onderhouwen,
Gy die het stuck begint, en neemt geen vrugtbaer lant,
Maer liever enckel hey, of eenig mager zant.
Want soo je vette gront hier toe bestaet te kiesen,
Soo sal uw Burgery een groote deugt verliesen,
Te weten, stage vlijt, want dorr' en schrale gront,
Die is, en voor de ziel, en voor het lijf gesont.
Daer kan men evenstieg de leden besig houwen,
En 't is de rechte voet om ledigheyt te schouwen;
De daedt die wijst'et uyt, dat in een vetten oest
Gemeenelijck het volck in ledigheyt verroest.
Goet lant broet slim gespuys, dit heest men ondervonden,
Alwaer men Steden vint, gebout in vette gronden,
Dit heeft al menig Heldt voor desen wel geproeft,
En 't heeft in sijnen tijt oock Hanibal bedroeft.
Een woort noch voor dit zant Ick kan hier afgunst myden,
Want soo een slegt bedrijf en kan geen mensch benyden.
Had ick een magtig Huys, of prägtig Slot gekogt,
't Had my of wrangen haet, of ontlust toegebrogt.
Een boose tong misschien die hadt my na gegeven,
Dat ick door mijnen Staet in rijckdom was verheven;
Nu ben ick, Gode lof, van nijt, en opspraeck vry,
En ben noch evenwel met dese klingen bly.
De plaets en haer gevolg, daer in ick ben geweken,
Is maer een hoopjen zandts, met meijen nu bestreken,
Al wat hier lustig schijnt, is Godes eygen gunst,
En 't is'er toegebragt door middel van de kunst.
De wijse Xenophon nam soo een groot vermaken,
Om van een schralen hoeck een lustig velt te maken,
Dat hy sijn vrienden riedt te koopen mager zandt,
Om van de slechte stof te maken vrugtbaer landt.
En na verrichter saeck, daer veerdig af te scheyden,
En weder op een nieuw een ander toe-bereyden,
En staeg al wederom te doen gelijcke saeck,
Om dickwils op een nieuw te hebben dat vermaeck.
Daer zijn geen landen quaet tot aen de slechte moeren,
Maer daer zijn over-al, of quaed', of slechte boeren.
Dit is van oudts geseyt, ten schort niet aen het lant,
Maer 't hapert aen den man, vermits sijn onverstant.
De bouwers die wy nu den naem van boeren geven,
Zijn in het bouw-geheym al dickmael onbedreven,
Sy doen meest haer bedrijf juyst op dien eygen voet,
Gelijck een meule-paert een stage ronde doet.
Al zijnse tot de ploeg, en op het landt geboren,
Men vintse in een eeuw niet wijser dan te voren,
Maer heden gaet de kunst al verder alsse plag,
Men siet al menigmael dat niemandt oyt en sag
De werelt wert vergroot met uytgestreckte palen,
Het landt dat wert geteelt, de meyren uytgemalen,
En menig ander werck wert heden uygewragt, (a)
Daer op den ouden tijt noyt eens en heeft gedagt.
Prins HENDRIK, zijnd' een Vorst tot planten seer genegen,
Quam dickmael hier besien des Heeren goeden zegen,
Sijn Hoogheyt was verstelt, als hy by wijlen vont,
Dat gul en welig hout hier op gewassen stont
Ick seyd' hem, machtig Vorst, gy koopt verscheyde landen,
En dat tot hoogen prijs Ey krijgt maer dorre zanden.
En maeckse tot een bosch, en uyt verachte stof,
Verheft een schoon prieel, of wel een lustig Hof
Dat is recht Prinssen werck, en 't sal oock Hollant baten,
En gy staet hoogen lof hier over na te laten,
Want als uw Hoogheyt doet dat ick nu heb bestaen,
Het sal door uw beleyt al vry wat hooger gaen.
Dat ick hier heb begost, is naer mijn kleyn vermogen,
Het staet aen uwe macht om hoog te zijn getogen,
Oock is'et wel te doen, wy hebben nu den vont,
Om van een vluchtig zandt te maken vaster gront.
Indien'er veel als ick tot desen handel gingen,
En maeckte vrugtbaer landt van ongebaende klingen,
Het sou niet dienstig zijn slegts voor een mensch alleen,
Maer 't zou aen 't Vaderlant oock baten in 't gemeen
Als yemant gorssen dijckt, zee-driftig van te vooren,
En brengtse tot de dragt van zaedt of edel kooren,
Dat is een nut bedrijf, dat yeder welbehaegt,
Om dat een zoute gront nu soete vruchten draegt
't En is geen minder lust, wanneer men dorre zanden
Brengt uyt haer schralen aert tot segen-rijcke landen,
Om dat men fruyten pluckt daer niet te voren wies,
Als Moes of dorren helm, of maer een slechte bies.
Hadt ick mijn tuyn gevest in kley, of vette gronden,
Men hadde noyt misschien een kijcker hier gevonden?
Maer als ick in den duyn dit proef-stuck ondernam,
Soo was'er nieusgier volck dat hier gedurig quam.
Waer yemant in den Haeg van buyten was gekomen,
En wert daer onderricht, wat ick hadt ondernomen,
Die kreeg dan lust te sien, wat ick beginnen mogt,
En hoe ick met'et zandt, en dorre klingen vogt.
Hier viel dan sprake van na yeders vergenoegen,
Niet weynig die aldus met desen handel loegen;
Sal hier een Lust-hof zijn in soo een dorstig velt,
Ey lieve, denckt'et niet, het is verloren gelt.
Wacht hier geen nut gewas, van appels, peeren, druy-
ven,
Een kleyne wint alleen die sal het doen verstuyven,
Daer steeckt in desen bouw niet anders als verlies,
Of maer ondeugent kruyt, gelijcker oertijts wies.
In al den ouden tijt en vont men noyt vernoegen
Te zaeijen in den duyn, of zanden om te ploegen;
Maer heden op den dag soo kan men laten sien,
Dat eertijts was gemeent 't en konde niet geschien.
Dus ging men dickmaels aen. Maer alsse weder quamen,
Die over desen bouw het spotten ondernamen,
Soo prees men ons bedrijf, als met een vollen mont,
Om dat men in den duyn, en bosch, en fruyten vont

(a) *Certe quidem ipse orbis in promptu est cultior de die et instructior pristino. Omnia iam pervia, omnia nota, omnia negotiosa, solitudines famosas retro fundi amoenissimi obliteraverunt, silvas arva domuerunt, feras pecora fugaverunt. Arena seruntur, saxa panguntur, paludes eliquantur, tantae urbes nunc, quantae casae quondam. Jam nec insulae horrent, nec scopuli terrent, ubique domus, ubique populus, ubique respublica, ubique vita, summum testimonium frequentiae humanae, Onerosi sumus mundo, vix nobis elementa sufficiunt et necessitates arctiores et querelae apud omnes dum jam nos natura non sustinet.*

Wel

Wel soo nu yemant vraegt, hoe dat men ligte klingen
Kan brengen tot den dragt van soo veel nutte dingen,
En hoe men edel fruyt kan trecken uyt het zant,
Dat hier voor desen lag gelijck een dorre strant.
Leent my een gunstig oor, ick wil het openbaren,
't Is mijn gewoonte niet voor vrienden broot te sparen.
De kunst hier in gebruyckt en is niet al te groot,
De stof ons aldernutst is bagger uyt de sloot,
En die met zandt vermengt, en onder een geslagen,
Maeckt dorre klingen ruit om hout te konnen dragen.
Hier plant ick boomen in van alderhande slag,
En proeve wat de grondt van desen aert vermag.
Maer bagger uyt een sloot, daer nevens boomen wassen,
Is boven alle mis de boomen toe te passen;
Want 't loof dat neder zijgt, is op den gront verrot,
Rijst op te sijner tijt, en schiet een magtig lot.
Dat noyt te voren was, tot yet te konnen maken,
En is geen menschen werck, maer Goddelijcke saken,
Oock yet dat wesen heeft tot niet te doen vergaen,
En is tot heden toe by niemandt oyt gedaen;
En daerom gaet 'et vast, oock kan 't de daedt bewijsen,
Dat neder is gedaelt, dat moet eens weder rijsen,
Al is 'et enckel stof, en als te niet gegaen,
Het krijgt al weder kragt om op te mogen staen.
Het gantsche wesen sugt, als met een groot verlangen,
Tot dat 'et beter stant ten lesten sal ontfangen,
Te weten, op den dag als Godt het wonder Al
Ontbinden, en van nieus in wesen brengen sal.
Nu wie van ligten duyn wil maken nutte landen,
Die ga met onderscheyt ontrent de schrale zanden,
Wat grof is of te scherp, of vuylen roest gelijck,
Brengt dat niet in een tuyn, maer in een buyten-dijck;
Want die hier anders doet, heeft moeyt en kost verloren,
Vermits het niet en deugt tot hout of eenig koren;
Maer zandt, wit fijn en sagt, en na den eysch bereyt,
Geeft vrugten als het wort met reden aengeleyt.
Het ander evenwel wert metter tijt gewonnen,
Door regen, soete lugt, en kragten van de Sonnen.
En 't zant aldus gemeukt, draegt noch ten lesten hout,
En dus soo maeckt de tijt van duyn een lustig wout
Siet daer een nutte vont, waer door men schrale zanden,
Verandert door de kunst in zegen-rijcke landen.
Wat mis niet uyt en regt, kan kunst en bagger doen,
Die maken metter tijt versengde klingen groen.
Het noodig huys-besorg, door gunst van onse Staten,
Van Leydens hooge School, was doen aen ons gelaten,
Dies wert mijn tuyn versien van alderhande zaet,
Dat menig seldsaem kruyt daer jaerlijcx achterlaet.
Dit zaeyd' ick over-al op kanten, hoecken, wegen,
Of op een steylen dijck, na dat het was gelegen,
En daerom vint men hier al menig vreemt gewas,
Dat in voorleden tijt hier niemant oyt en las;
Maer ick ging naderhandt noch verder my bemoeijen,
Op dat het uytheemsch kruyt bysonder mogte groeijen,
Dies koos ick tot het werck een goet en aerdig lant,
Daer kruyt van desen aert bysonder is geplant.
Maer laet ons verder gaen, en treden in de dreven,
Die ons tot soet vermaeck van Gode zijn gegeven,
Laet ons wat nader sien, wat in ons Vaderlant
Vermag de schrale duyn, en dat vermengde zant;
De groote Mantuaen verhaelt ons schoone dingen
Van sijn geluckig landt; hy kent geen dorre klingen,
Hy wil geen moeyte doen, om van een mager zant
Te maken nutten gront, daer in men boomen plant.
Hy vreest geen harde lugt, geen vorst, of sture winden,
En hoeft oock voor den storm sijn boomen niet te binden;
Hy past niet op de mist, of dampen van de zee,
Maer sit gerust en queelt ontrent het jonge vee.
Soo vrugtbaer dat 'er draegt, en jonge komt te geven,
Tot tweemael in het jaer: oock vind ick noch geschreven,
Hoe daer het boomgewas tot tweemael lustig bloeyt,
En tweemael in het jaer van vrugten overvloeyt,
En daer op roept men uyt, dat zijn gewenste panden,
Waer blijft uw' Hollandt nu, met al ons naeste landen?
Ey treckt uw zeylen op, en komt in dese kust,
Daer vint men beter lugt, en vollen herten-lust.
Maer wilt, Tuscaense vrient, u niet te seer behagen,
Om dat uw boom-gewas daer is gewoon te dragen
Tot tweemael in het jaer, en dat het vrugten sent,
Schier elders niet gesien, en hier meest onbekent.
Veracht ons Hollandt niet, wy hebben schoone Koeijen,
Daer uyt dat soete-melck, en room, en boter vloeijen,
Niet tweemael op het jaer, maer tweemael op een dag,
Daer uyt men voor de mensch goet suyvel trecken mag.
Dit wert aen alle kant met Schepen uytgesonden,
Oock die in ouden tijt geen mensch en heeft gevonden,
Soo dat de milde Godt ons niet en heeft misdeelt,
Of wel een heete Son de verre Landen streelt.
Godt geeft niet alle ding aen alderhande Landen,
Hier vrugtbaer aert-gewas, en ginder rijcke stranden;
Daer is geen Koningrijck, dat alle vrugten baert,
Een yeder Landt-begrijp dat heeft sijn eygen aert.
Hier is geen Dadel-boom, geen Peper, geen Olyven,
Hier kan geen Jambolijn des winters overblyven,
Hier is geen schoon Akant, dat schier gedurig bloeyt,
Hier is geen Jan-gomas, dat elders welig groeyt;
Hier is geen Tamerind, geen boomen overladen
Met soeten Citeroen, of Appels van Granaden,
Hier is geen Suycker-riedt, geen rieckend' Ananas,
Hier is geen Cocus Noot, dat wonderbaer gewas.
Maer schoon hier niet en zijn dees wijtberoemde vrugten,
Oock is 'er niet een beest daer voor men hoeft te vlugten.
Hier is geen kout fenijn, of heeten Schorpioen,
Men kan oock sonder anxt hier rusten in het groen.
Ey wie sal naer een kust van heeter aert verlangen,
Daer hitte moeder is van alderhande slangen?
Wat is daer vreemt gespuys, dat vee en menschen schaet,
Soo dat 'er niemant vry in veldt of bosschen gaet.
Veel slangen hebben magt om kinders in te slocken,
Oock wel een jarig lam, ja somtijts groote bocken.
Men heeft 'er ja gekent wel hondert voeten lang,
Die hielden menig Dorp, ja Steden onder dwang.
d'Een quetst ons met de steert, en d'ander met de tanden,
Een derde doet een mensch door quijl of spousel branden.
Een vierde schiet vergif, gelijck een felle schicht,
En doodt een wacker man alleen door haer gesicht.
Van al dit vreemt fenijn heeft niemant hier te schromen,
Schoon wy ontrent den duyn, of in de bossen komen.
Heeft dan ons Vaderlandt soo rare vrugten niet,
Wy zijn van slangen vry, en al wat swadder schiet.
Hier woedt geen wreede wolf ontrent de teere schapen,
Het vee mag sonder schrick, en onbekommert slapen.
Is hier geen rijcke vliet, gelijck de groote Nijl,
Men vint 'er wederom geen wreeden Crocodijl.
Doch is 'er eenig mensch met lusten ingenomen,
Om soo een dier te sien oock sonder yet te schromen,
Die soeck ontrent den braem, of in het groene lis,
En grijpe maer alleen een kleynen Hagedis:
Want soo men sijn vernuft hier over wil besteden,
Men vint een Crocodijl in dese kleyne leden;
Dit wort ons soo betuygt by menig deftig man,
Die met een vol bescheyt hier van getuygen kan.
Godt heeft het AL verdeelt in veelderhande stucken,
En wat voor yder wast, dat moet een yeder plucken.
Hier is een stuck geplaetst ontrent de water-kant,
Een ander aen een berg, of op een hooger lant.
Een ander leyt gestreckt daer groote beecken loopen.
Een ander daer om gelt het water is te koopen.
Een ander daer de Son met heete stralen brandt.
Een ander daer de snee bedeckt het beste landt.
Een ander daer gestaeg gesonde kruyden bloeijen.
Een ander daer vergif en boose distels groeijen.
Een ander daer het hout een stage schaduw biet.
Een ander daer men noyt een groenen tack en siet.
Een ander daer het veldt vol zegen wert bevonden.
Een ander dat bestaet in hey en schrale gronden.
Een ander daer men vleysch met volle monden eet.
Een ander daer men noyt geniet een soeten beet.

Al brengt men eenig mensch van dort' in vette kusten,
Noch sal hy lijckewel aldaer niet konnen rusten;
Het Vaderlandt is soet, al waer't maer een hol,
Of van een grauw konijn, of van een swarte mol.
Godt heeft op dese wijs een middel uytgevonden,
Waer door dit magtig AL te samen is gebonden.
Wat hier de werelt feylt, dat geeft een ander landt,
En dat maeckt over-al een vast-gevlogten bandt.
Siet daer het wijs beleyt van dat oneyndig wesen,
Wiens onbegrepen Geest is over al te lesen.
Geen Landt en is soo goet dat alle dingen geeft,
Geen Landt en is soo quaet dat niet wat goets en heeft.
Geen soo ongucie kust, of daer is yet te vinden,
Waer door dit onder een de menschen zijn te binden.
Al is het Landtschap dor, ja niet als enckel hey,
Noch wil een vogel zijn, daer hy quam uyt het ey.
Dit is door Godes handt, als in den mensch geschreven,
En 't is tot heden toe op desen voet gebleven.
Siet daer een diep geheym, een onverbroken tou,
Op dat'er sonder volck geen Landtschap wesen zou.
Maer wy, Godt zy gelooft, en hebben niet te klagen,
Noch van dat ons het vee, noch dat de boomen dragen,
Gebreeckt ons soet'er lugt, of heet'er Sonne-schijn,
Wy hebben vry genoeg om wel te mogen zijn.
Danckt vry den grooten Godt, (a) ô vrye Nederlanden!
Van sijn gestreckte gunst, en uwe rijcke Stranden;
Wat na of verre wast, of uyt'er aerde groeyt,
Dat komt u met'er Zee ter haven ingevloeyt
Godt is gelijck de Son, die duysent gulde stralen
Laet van den Hemel af op uwe Steden dalen,
Wat oyt aen boomen hing, of op de velden stont,
Dat komt door Godes handt u vallen in den mont;
Men wint hier in het Landt geen Most, of rijpe Wijnen,
Gelijckmen elders doet, daer heet'er stralen schijnen;
En des al niet-te-min, soo heeft uw gantsche kust,
Van Mosten wils genoeg, van Wijnen volle lust,
Al wat de Neckar geeft, al wat de Françe dalen,
Al wat Madera sent, het speelt in uwe schalen
Al waer in eenig Landt een rijpe druyve berst,
Daer wert tot uw behoeft een zegen uytgeperst;
Men packt in uw bevang geen blaeuwe tonne-vijgen,
Sy komen evenwel op uwe tafel zijgen
Godt heeft de Spangaert selfs als in de borst geprent,
Dat hy na dit geweft de beste fruyten sent:
Wat lijt'er menig volck des Somers heete vlagen,
Om aen dit verre Landt sijn vrugten op te dragen.
Hier is geen suycker-riet dat in de dalen wast,
En noch wert hier de jeugt met suycker overlast.
Het Indisch rijck-gewas, de Peper, Foely, Noten,
Wort hier gelijck het graen op solders uytgegoten;
Men pluckt hier geen Caneel, geen ander edel kruyt,
Wy deelen 't evenwel met gantsche Schepen uyt.
Of China maer alleen en backt de Porceleynen;
En bondtse menig jaer, gelijck de lieden meynen;
Men vint hier onderwijl de fijnste lijckewel,
Of by een Schippers-wijf, of by een Bootsgesel.
Al zijn in dese kust geen onder-aertsche slaven,
Die Koper, Yser, Stael in diepe kuylen graven;
Soo woont doch hier het volck dat groote stucken giet,
En met een hol Metael door harde mueren schiet.
Al zijn hier in het wout geen steyle boom gewassen,
Die tot een hooge mast op groote Schepen passen,
Noch zijn hier evenwel meer zeylen op de ree,
Als oyt een magtig Vorst hadt op de ruyme zee.
't Is maer een kluyte landts, dat hier de lieden banen,
Noch zijn de solders vol, en buygen van de granen.
Men vint hier in het Landt maer weynig eygen wol,
Van lakens evenwel zijn alle winckels vol.
Geen dier van ons gewas en draegt'er schoone vellen,
Wie kan noch evenwel hier al de bonten tellen?

Hier is geen rijcke worm, die ons de zijde spint,
En waer is't dat men meer fluweel en zijde vint?
Wie kent'er eenig gout in onse kust gewassen,
Noch vint men even hier veel duysent rijcke kassen
Men graeft tot heden toe geen tin in dit geweft,
Noch blinckt'et evenwel in dese Landen best
Het schijnt dat hier het Landt sal in het water sincken,
En niemandt evenwel en wil'er water drincken;
Het water is te schrael, te killig op de borst,
Hier wort'et koren drank, het graen is voor den dorst.
Bedenckt dit Hollants volck, en weegt'et in 't bysonder,
Al wat uw Landt besit, dat is een eygen wonder;
In alle rijck gewas zijn uwe velden schrael,
Gy noch die niet en hebt, geniet'et al-te-mael
Al wat de werelt vangt, dat valt in onse fuycken,
Geeft maer, ô goede Godt! dat wy het wel gebruycken;
Geeft ons een danckbaer hert, een ingebonden geest,
Die uwe gunste lieft, en uwe straffe vreest
Nu laet ons wederom tot onse klingen keeren,
En oock om dese gunst den milden Schepper eeren;
Men vint in onsen tuyn al mede sijn vermaeck,
Of in een schoone vrucht, of in haer goede smaeck.
Godt heeft nu dit ons werck soo verre laten komen,
Dat kruyt en boom-gewas het zandt heeft ingenomen,
Niet slegts van wilden aert, maer dit oock kruyten voet,
Soo dat men menigmael de tacken stutten moet
Ick vind' hier appels in, ick vind' hier schoone peeren,
En wat de grage jeugt van pruymen mag begeeren.
Den pers en abricok, oock Kersfen veelderley,
Die root en eetbaer zijn oock in de groene Mey.
Indien'er eenig ooft mag hier of elders wesen,
Dat boven mijn gewas van yemandt wort gepresen,
Daer tael ick veerdig na, en krijg'er enten van,
En voed' yets beters aen, soo veel ick immer kan
Oock poog ick onder dies met zaeijen hout te winnen,
Hoe wel men seggen mag, wat gaet de man beginnen?
Een boom die uyt het zaedt sijn wesen krijgen moet,
Is niet voor hem die zaeyt, maer voor een ander goet;
De zaaijer sal gewis al stof en aerde wesen,
Eer dat'er uyt'et stof een boomtje komt geresen;
Dit is van oudts geseyt, en des al niet-te-min,
Ick plege desen bouw, en doe het met gewin
Maer schoon een langsaem hout komt rijsen uyt de zaden,
Het zaeijen evenwel en is niet ongeraden,
Ick segge tot my selfs, al ben ick heden out,
Daer is oock soet vermaeck in onvolwassen hout
't Is lustig aen te sien, dat uyt de rauwe kluyten,
Als uyt eens moeders schoot, veel jonge planten spruyten.
Ji groenen op het veldt en schieten in de lucht,
En geven soet vermaeck, en hope tot de vrucht.
Hoe! zijnder niet genoeg die jonge kinders telen,
Schoon hun maer staet te sien hoe jonge kinders spelen?
En is 't niet aen de mensch een aengename vreugt
Een aerdig kint te sien oock voor sijn rijpe jeugt?
Al wat hier yemant doet met ploegen, spitten, delven,
Moet vry wat verder gaen, als voor sijn eygen selven;
Wie prijst'er oyt een mensch, die oude bosschen velt,
En wedet in de plaets geen jonge planten stelt?
Het ongeboren volck, dat naer ons staet te komen,
Behoort oock heden selfs in acht te zijn genomen
Want hadden over lang ons ouders niet geplant,
Wat sou doch Hollandt zijn, als veen, en ydel zant?
Een dien het vrugt-gebruyck van bosschen is gegeven,
Sent staeg een wacker oog ontrent de groene dreven.
En waerder yet versterft, of uyt begint te gaen,
Daer moet haest wederom een nieu geboomte staen.
Godt heeft de mensch vergunt 't geniet van alle boomen,
Die wassen op het hoog, of aen de lage stroomen,
Maer die hier niet en doet als slegts voor sijn gebruyk
Die leeft niet voor den Staet, maer voor sijn eygen buyk.
Ick wil dan niet alleen op eygen voordeel letten,
Maer poogden desen bouw' al wijder uyt te setten:
Ick zaeije niet alleen, maer poote boven dat,
En 't wort in korten tijt een onverwachte schat.

(a) 't Verhael der wonderen, die Godt Almachtig aen Hollandt verleent, staet mede in 't Houwelyck, in 't gedeelte van de Vrouwe, daer de Leser sich mee dienen kan, tot meerder danckseggınge van den goedertieren Godt.

Het

Het (a) soogen onder dies, en wil ick niet verswijmen,
Dat kan het boom-gewas, gelijck te samen lijmen,
En 't is een nutte vont, die vast en seker gaet,
Indien men na den eysch den suyger gade slaet.
Doch 'tenten met den bot, is even hier te wenschen,
Maer 'tenten met den bot, en wil geen botte menschen.
Hier dient een wacker oog, en nette vingers toe,
Men doet een wonder-stuck, en niemant weet'et hoe.
Maer 't is geen hout alleen, dat ons hier kan vermaken, (b)
De soetheyt van het veldt, die geeft verscheyde saken.
Wat is'er tijt-gewin dat ick hier binnen raep,
En dat mijn loggen geest kan houden uyt den slaep.
Men siet hier rappen visch in suyver water spelen,
Men hoort aen alle kant verscheyde vogels quelen.
Men hoort'er boven al de soete Nachtegael
Staeg met een nieu begin, en met een ander tael.
Ick heb hier uyt de beeck by-wijlen visch gegeten,
Wiens aengename smaeck ick niet en kan vergeten;
Vermits ontrent de jeugt in eenig ander lant,
Ick nimmer dat vermaeck ontrent de spijse vant.
Lucullus lecker-tant, die schiep een groot vermaken,
In kostelijcke spijs, en alle vreemde smaken,
In wilt-braet dier gekogt, en al het beste vee,
In vissen opgebragt, oock uyt de verste zee.
Noch kan ick evenwel in my niet laten komen,
Dat hy met dat vermaeck sijn maeltijt heeft genomen,
Als ick hier dickmael doe in eenig kleyn koquet,
Dat my van onsen bouw' is op den disch gelet.
Siet hoe de groote Godt kan alle saken voegen,
Oock in een kleyn beslag is dickmael groot vernoegen;
En met een woort geseyt, als Godt vernoegen geeft,
Soo is een yeder wel, die veel, of weynig heeft.
Men siet ontrent de werf het tam gedierte springen,
Men siet'er jong Patrijs te midden op de klingen,
Men siet'er Eenden gaen, gesonden uyt Brazijl,
En Gansen hoog geneust gekomen uyt de Nijl.
Men siet'er heuvels staen, en weder lage dalen,
Men siet'er slinger-werck, daer in de sinnen dwalen,
Men vint'er soet bedrog, een dool-hof voor de jeugt,
Want in het doolen self daer is haer meeste vreugt.
Een beeckje uyt den Duyn dat komt hier neder-dalen,
En gaet om onse werf, en deur de klingen dwalen,
Dit geeft ons beter nat, als wel of dieper put,
En 't is oock boven al, aen siecke luyden nut,
Men siet'et menigmael, dat met geheele kruycken,
Het vogt van onse beeck de Meesters hier gebruycken;
Vermits het suyver nat gezegen door het zant,
Is dienstig tegen koorts, en ongemeene brant.
Wy doen oock menigmael het beeckje hooger rijsen,
Om in het naeste rack ons visch te mogen spijsen,
Maer dit wel aldermeest, wanneer de Somer koomt,
En dat men ongemack van groote droogte schroomt.
Maer schoon ons kleyne vliet komt sachtjens henen schieten,
Noch kan men veel gemacks van haren stroom genieten,
De geur die uyt haer rijst is voor de boomen goet,
En al het naeste kruyt dat wort'er af gevoet
Hier om seyt d'oude spreuck, hy wast gelijck de boomen,
Geplant in hare jeugt ontrent de water-stroomen;
Een kundig hovenier, of geestig planter prijst,
Die lucht die uyt het vocht van versche beken rijst.
Noch kan ick het gemack niet laten aen te raken,
Dat ons de beke doet ontrent de keucken saken,
Siet als men haring weyckt, of vleys, of abberdaen,
Die wort dan in een korf of ander vat gedaen:
Dit hangt men in de beeck, die loopt geduerig henen,
En al het ziltig vogt dat is terstondt verdwenen.
Dies schoon men niet gestaeg hier water op en giet,
De kock al is hy slof, versuymt het weycken niet.
De beek die doet haer werk, ook sonder menschen handen,
En 't water is gesont, gesuyvert door de zanden,
Oock zijn hier vissen in, maer die zijn niet te groot,
Doch beter in de smaeck, als in een boere-sloot.
Het is een oude spreuck, die niet en plag te missen,
In waters niet te groot, daer vangt men kleyne vissen;

Maer in het tegendeel is menigmael gebeurt,
Dat al te grooten vangst het net in stucken scheurt.
En waerom meer geseyt? hier kan een yder drincken,
En niemant heeft'er noot om oyt te moeten sincken,
Al wie met kleyn beslag, en weynig is gepast,
Die is in dit gewest een aengename gast.
De vrugten die men siet op eygen landen groeijen,
En sal geen billick mensch met ondanck oyt verfoeijen
Neemt vet van uwen queck, of vrugt van eygen lant,
Een duyt [illegible] een patrijs, een hoen [illegible] fasant.
Een haes door eygen [illegible], een knijntjen [illegible],
Bekomt men met [illegible], en eet [illegible].
Een kiecken hier [illegible], een ey [illegible],
Dat smaeckt meest over-al de m[illegible].
De Mede van de Bien oock [illegible],
Wort voor Canary-wijn [illegible]
My dunckt dat eenig moes hier [illegible] beter smaeckt,
Als dat een Françe kock met groote kosten maeckt

(a) Van boomen te winnen met zaeijen, enten, soogen met den bot, &c.
(b) Vermaek dat in Sorgh-vliet te vinden is.

Laet yemant van de knechts een bos van elfe tacken
Hier brengen aen den heert, en op den vuure smacken,
  Ick wordt al rasser warm, al is de winter kout,
  Als door een heete vlam van eenig dierbaer hout.
't Is zegen sonder kost te vinden sijn vernoegen,
En naer een kleyn beslag sijn hert te konnen voegen,
  Het wel-zijn van de mensch is niet in overvloet,
  Een stil en dankbaer hert, maeckt rauwe boonen soet.
Naer ick het stuk bemerck, verscheydentheyt van saken
Dat geeft aen onsen geest een wonder soet vermaken;
  En waer is't dat men niet verscheyde dingen mint,
  Als daer men wortels, zaet, kruyt, fruyt en bloemen vint.
En hier in is gestaeg verandering te vinden,
Of door een harder lucht, of door bequamer winden,
  Soo dat men menigmael verneemt op eenen dag,
  Dat noyt een ander mensch voor desen elders sag.
Al wat de lente-tijt in bloemen komt vertoonen,
Dat sal den guilen oest met rijpe vruchten kroonen.
  Dan maeckt den natten Herfst in haesten sich gereet,
  Om aen het lijf te doen het dorre winter-kleet.
Wat zijnder onder dies voor dingen in te mercken,
Daer op tot Godes eer, ons beste sinnen wercken?
  Een jaer dat Godt my nu in dese plaetse geeft,
  Is meer als al de tijt die ick oyt heb geleeft.
Noch mag hy (dien het lust) de sinnen hier vermeijen
Ontrent een rou gebou van duysent vremde keijen
  Van seldsaem steen-gewas, geboren uyt'er zee,
  Of by het naeste Dorp, of uyt een verder ree,
Hier onder zijn gewrogt verscheyde water-flecken,
Geschildert om het lijf met ongewoone plecken,
  En binnen schoon vernist, gelijck als suyver glas,
  Ja dickmaels of de schors een reyne peerel was.
Niet dat met groote kost tot yders vergenoegen,
Ick al' dit Zee-gewas te samen dede voegen;
  Neen, dat en doe ick niet, maer laet'et Prinssen doen,
  Want voor een kleyne voet, en dient noit grooten
    schoen.
Ick hebbe maer alleen, naer mijn geting vermogen,
Een romp van binnen hol met keijen overtogen,
  En daer zijn hoorens by van seer verscheyden aert,
  Of die een harde rotz, of die het water baert.
Hier zijn noch ingewrocht veel ongemeene schelpen,
Die oock een stille ziel ten goede konnen helpen,
  Om door een hoog gepeys, en met een snelle vlucht,
  Te sweven uyt het stof tot boven in de lucht
Nu 't is een mengel-werck uyt veelderhande volcken,
Gebooren in den schoot van grondeloose kolcken,
  Of daer de Winter heerst, of daer de Sonne brandt,
  En staet nu als een rotz hier in het Vaderlandt
Ter eeren, hoogste Godt, van uwe wonder-wercken,
Die in het seldsaem tuyg een yeder kan bemercken,
  Een stuck dat met beleyt uw groote wijsheyt schiep,
  Of op een hooge klip, of in een grousaem diep.
Wie kan het anders zijn, die soo geringe dieren
Soo keurlijck heeft bekleedt, soo deftig konnen cieren?
  Wie die haer binnen-zael soo kunstig heeft bereyt,
  En dese water-verruw' soo krachtig aengeleyt?
Ick heb eens op een strant een seldsaem tuyg gevonden,
Terwijl wy daer ontrent met soet geselschap stonden;
  Het was een hals-cieraet, soo wel by een gebrogt,
  Als of 't een Juwelier ten vollen had gewrogt.
Een stuck by een gevoegt uyt vreemde Zee-gewassen,
Bequaem in volle daedt een Juffer toe te passen
  Tot ciersel van den hals. de schakels waren net,
  En op gelijcke maet, en naer de kunst geset.
Een jonck en titsig dier, dat vryets wil behagen,
En kan geen moyer tuyg ontrent de leden dragen,
  Soo toyig stont het werck, de grootste van de Staet
  Die quamen om te sien het aerdig hals-cieraet.
En na het yeder een ten vollen had' bekeken,
Begon men wondet vremt van dit juweel te spreken;
  Wie dat ontrent de strant, of in het grousaem diep,
  Soo netten ciersel wrogt, en moye dingen schiep.
Of in het stuure Meyr Syrenen zijn te vinden,
Die menschen door gesang, ja Schepen konnen binden,
  Of dat'er Tritons zijn, of ander geurig volck,
  Dat innerlijck bewoont den ongemeten kolck.
Of datm'er Nimphen vint, of gladde Meere-minnen,
Die woonen in het diep, en onder 't water spinnen;
  Maer dit slaet meest het volck als fabels in de wint,
  Hoewel men wonder veel hier van geschreven vint.
Ick sie dat d'oude tijt Neriden heeft beschreven,
Als monsters van de Zee die in het water leven,
  Misschien al wat te ruym, en met een stout bedrijf,
  Maer dit is echter waer, dat ick op heden schrijf.
En acht'et niet te vremt dat gy ons hoort verhalen,
Men hout dat in de Zee, en haer verglaesde zalen,
  Al vry wat seldsaems schuylt, ja dat het vogtig rijck,
  By wijlen schepsels toont die vrouwen zijn gelijck (a)
Dan of dit menschen zijn, of schepsels op haer selven,
Dat is een diepe put, en hier niet op te delven
  En 't is bedenckens waert, of oock des Heeren bloet,
  Aen maecksels visch-gelijck ten goede dienen moet.
Doch sooder uyt het diep oyt vrouwe komt geresen,
Soo moet'er voor gewis oock vrouwen-ciersel wesen:
  Want daar en is geen plaets daer vrou of vrijster leeft,
  Die niet een net juweel voor vrou of vrijster heeft.
Maar dit wert vast gestelt, een wijse schrijvers meenen
Dat in de woeste zee oock wassen rijcke steenen,
  Ja dat de peerel self door ongemeene list,
  Wort uyt den grondt gehaelt, of uyt het diep gevist.
Gy dan, en wilt'et niet voor losse grillen tellen,
Dat wy van onse zee u dit voor oogen stellen,
  De strandt van Scheveling die gaf my dit juweel,
  En heden op den dag is hier noch eenig deel
Meer van het woeste Meyr en meen ick niet te seggen,
Ick laet hem dien het lust dit nader overleggen;
  Gy die naeuwkeurig zijt van diergelijcke stof,
  Leest schrijvers van de Zee, en laet ons desen hof.
Hier schuylt doch echter yet om geesten op te wecken,
En door een diep gepeys de sinnen op te trecken,
  Tot Godt den Schepper selfs; sijn handt is over-al,
  Wie is 't die naer den eysch sijn wonders melden sal?
Maer keert u mijn vernuft, tot onse groene dalen,
Het seldsaem Zee-geheym en is niet af te malen,
  Vermits ick mijn begrijp, of wel mijn teere pen,
  Tot al dat geurig tuyg, niet stijf genoeg en ken.
Ontrent mijn holle rotz is water opgedrongen,
Dat bortelt uyt den gront met hoog-gedreve sprongen;
  Soo dat een grillig dier hier dickmael wert verkoelt,
  Wanneer het onverwagt een strael van onder voelt.
Te midden op den top van dese rouwe wooning
Daer sit een seldsaem beelt gelijck een water-koning,
  Sijn rijck-staf is een Vork, sijn kroon een geurig ding,
  Dat eertijts in Brazijl ontrent de rotzen hing
Het kleet by ons geschickt, hem best te mogen passen,
Dat is een mengeling van hondert Zee-gewassen,
  Van ruygte die het strant in verre kusten geeft,
  Of yet dat aen een berg, of harde rotzen kleeft.
Maer schoon het seldsaem beelt, dat ick heb laten bou-
    wen,
Is rauw' in sijn gewaet, en vremt om aen te schouwen,
  Oock stuur in sijn gesicht, en uyttermaten straf,
  En steeckt een Scepter op, gelijck Neptunus staf;
Ick sie noch evenwel hier op de vogels springen,
Het minste van den hoop bestaet'er op te singen,
  Bestaet'er op te doen dat niet en dient geseyt,
  Soo dat de dwingelandt by niemandt wordt gevleyt.

(a) *Vide Bartas en la 5. semaine vers la fin. pag. 234. Plinius lib. 9. c. 1. & lib. 10. c. 41. Multa de talibus prafatur verum esse putat eorum opinionem, ut quidquid nascitur in parte natura ulla & in mari esse. Quand aux poissons qui ont semblance de hommes & femmes, Tritons, Nereides, Syrenes, Moines, Evesques marins. Vid. Pierre Messie part. 1. c. 22. Rhamuse au Tome 1. des Navigations. Olaus Magnus lib. 21. c. 1. Alex. ab Alexand. l. 3. dierum Genial. cap. 8. P. Gilles in l'histoire des Animaux. L. Vives lib. 2. de la verite de la foy Chrest. Fulgos. l. 1. c. 6. Bonfin. en sa 1. Decade l. 8. au Teatre des villes in la beschrijvinge van Haerlem, daer men leest dat in den Jare 1403. is gevischt in 't Haerlemer Meer of Purmer een Zee wyf, die in de Stadt gebracht zynde, werd gekleet, at broot, melck en andere spyse, leerde spinnen, was haer vrouw onderdanig, &c. Siet meer van dese stoffe by de voorsz. Schryvers.*

Ick

[illegible] Vinck, geen Swaluw' oyt te sparen,
[illegible] ubden gast die 't hier al sou bewaren;
[illegible] geseyt, een beelt is enckel waen,
Men dient [illegible] geen ontsach, of eere toe te staen.
Ick had in [illegible] gebouw, eens vogels laten stellen,
De macke Tortel-Duyf en hare met-gesellen;
Oock Meesen veelderley, die leefden onder een,
En mackte soet gewoel in desen hollen steen.
Ick sag het met vermaek, dat haers-gelijcke dieren,
Dier quamen door de lucht, en om de rotze swieren;
Sy wouden soo my docht ten minsten na den schijn,
Niet langer in het groen maer opgesloten zijn.
Maer al het ander tot, dat binnen was gevangen,
Dat socht de vrye lucht, als met een groot verlangen.
Dus gaet'et in 't gemeen, oock buyten onse kooy,
Dat aen den eenen walgt, dat hiet den ander mooy.
Het Paert, indien het mocht, het woude packen dragen,
En Ezels zijn geneygt te rennen met een wagen,
Een die geen wijf en heeft, die wenscht te zijn getrout,
En die er een beslaept die vint dat hem berout.
De gansche werelt deur, dier vint men kleyn vernoegen,
't En zy men na den eysch de sinnen weet te voegen,
Ick bid' u lieve ziel, zijt datje wesen meugt,
Of anders is u staet een leven sonder vreugt.
Ick had eens op een tijt veel schoon gepluymde vogels
Bekomen uyt'et wout, maer niet door harde kogels,
Het rot was by mijn volck gevangen met'et net,
En 't wiert my t'huys gebracht, en in de rotz gezet;
Nu had ick dese kooy soo bondig laten maken,
Dat geen ongalig dier daer in en kon geraken.
Daer was een tralij om, gebreyt van Kooper-draet,
Wel dicht in een gevoegt, en op de rechte maet.
Het kleyn gedierte song, en leyd' een vrolijck leven,
Want haer wiert aes genoeg, en suyver nat gegeven;
Maer siet dit bly gesang en heeft niet lang geduert,
Het soet wort menigmael met enckel leet besuurt.
Een slimmen Armelijn die was'er in gewrongen,
En eer het yemant wist hy quam'er in gesprongen,
Dier ging'et seldsaem toe; Eylaes op eene nacht,
Soo wort de schoone vlucht ellendig omgebracht.
Dier lag de soete kneu, daer was de lust benomen,
Die van Canarien tot ons was afgekomen.
Dier lag de Groening doodt, daer was'et soo gestelt,
Gelijck als in den krijg een leger is gevelt.
Hier lig een hooft, een poot en elders gansche beenen,
Geslingert in het stof, of op de rauwe steenen,
En ginder lag een lijf gewentelt in het bloet,
Dat met een kleyn gewoel sijn leste sprongen doet.
Mijn Hovenier verstelt, om soo verboste saken,
Was uyt'er-maten gram, onseker wat te maken;
't Is waer hy ving het beest, en dat in korten tijt,
Maer wy zijn ons vermaek, en al de sangers quijt.
Men had aen dit gebou gedaen al wat men mochte,
De steenen wel gevoegt, het koper wel gevlochte,
Maer siet een kleyne spleet was oorsaek van het leet;
Het dier quam deur een gat by na geen vinger breet.
Ick leerd' uyt dat geval; dat menschelijcke saken
Niet seker tegen leet, niet bundig zijn te maken.
Set vry uw dingen vast, ach! des al niettemin
Daer komt een ongeval, een plaeg of onheyl in. (ten,
Wie 't leet hangt over 't hooft, daer baet geen angstig such-
Hy kan het niet ontgaen, hy mach het niet ontvluchten
Ja t'wijl hy, soo hem dunckt, ontwijckt het ongeluck,
Soo valt hy menigmael te midden in den druck.
Ey laet ons wat'er komt van onverwachte slagen,
In stilheyt met gedult, en willig leeren dragen.
Al wat ons wort gedaen, oock van een onlijck beest,
Dat kan ons dienstig zijn ten nutte van den geest
Wie kan tot ons vermaek soo goede dingen brengen,
Dier niet een quade slag haer onder komt te mengen.
De plaets by ons bewoont, die is het tranen-dal,
Daer noyt volmaeckte vreugt, of ruste wesen sal.
Laet ons dan, lieve ziel, niet hier de sinnen hechten,
Daer jammer en verdriet gedurig ons bevechten.

Maer laet ons innig hert, en [illegible] krachten gaen
En boven alle vleesch, en hooge[illegible] de Maen
Want als Godt onsen geest dus ho[illegible] sal verheffen,
Soo kan ons geen verdriet, of qu[illegible] dingen treffen;
Ey laet dan aen het vleesch n[illegible] binden uw gemoet,
Maer laet ons besig zijn ontrent ons hoogste goet.
Maekt ons, ô lieve Godt! maekt ons hier toe genegen,
Want oock een goet gepeys dat komt van uwen zegen.
Of soo by ons yet soet op aerde wort gesien
Laet dat niet ons tot lust, maer t'uwer eer geschien.
Schoon dat ons vogel-kooy nu deerlijck is verbeten,
Wy moeten evenwel het droevig leet vergeten,
Treft ons het ongemack met druck of tegenspoet;
Hier is al weder iet dat maekt het bitter soet.
't Is vry geen kleyn vermaek ontrent het buyten-leven,
Te sien hoe uyt een korf veel kleyne dieren sweven; (a)
Hoe dat haer huysbedrijf, ja schier haer gansche staet,
Veel menschen in beleyt al ver te boven gaet.
Sy weten naer den eysch haer mackers aen te leyden,
En konnen over-al haer plichten onderscheyden.
Daer is een wacker volck dat voor den Koning striet,
En dient hem evenstaeg als voor geheymen raet,
Een deel belet den wint, en stopt de koude-gaten.
Een deel dat sneger is, verlegelt alle vaten
Een deel is by de deur dat stage schiltwacht hout,
Een ander deel ontlast die komen uyt het wout.
Een deel plach verschen dauw en water aen te dragen,
Een deel is afgericht den hommel uyt te jagen,
Een deel besteet sijn tijt ontrent het vruchtbaer zaet,
Maer 't netste deel bestiert den puren honigraet
Niet een van al den hoop en mach'er ledig blijven,
Want yeder is geneygt de luyaerts uyt te drijven,
Siet daer een huysgesin, dat (soo'er wort geseyt)
Met oordeel wort bestiert, en na de kunst beleyt.
Is 't niet een seldsaem ding, dat sy in 't duyster wercken,
En maken evenwel soo wonder nette percken,
Soo wel in een gevoegt, en op de rechte maet,
Soo dat'et niet en is dat uyt den regel gaet.
Voorwaer ick sta verbaest, dat soo geringen wormen
Soo schoonen meester-stuck voltrecken sonder vormen;
Waer is de konstenaer, waer is een geestig man,
Die op gelijcken voet het Was bereyden kan?
Waer is een Alchimist, waer al de gauste luyden,
Die soo een edel vocht kan locken uyt de kruyden;
Kan suygen honigraet, als uyt een suyker-riet,
En schenden evenwel de teere blommen niet?
Dit is een diep geheym, en voor den mensch verhoolen,
Dat vliegjens noyt geleert in wijtberoemde schoolen,
Soo nutte saken doen, dies leer ick van de Bien,
Dat Godt aen kleyn' ontdeckt, dat groote niet en sien
Het is bedenckens waert, dat soo geringe dieren
Van spijse voorraet doen, vry beter als de mieren;
By hun wort niet alleen de winter-kost gesocht,
Maer even voor den mensch oock honig ingebrocht,
En Was noch boven dien, daer uyt bestaen de vaten,
Gekuypt op haren disch niet weynig t'onser baten
Hier komt de Mede by, die ons den honig geeft,
Waer van men over-al gemack en voordeel heeft.
Die vocht heeft sijn gebruyck ontrent verswakte luyden,
Om dat sijn oorsprong rijst uyt veel gesonde kruyden.
Het Was is nut tot salf, en menig ander werck,
En dient oock menigmael tot lichten in de Kerck.
Soo dient dan onse Bie, haer doen en suynig leven,
Om aen 't onachtsaem volck een spoor te mogen geven.
Sy passen op haer werck met soo een stage vlijt,
Dat niet verloren gaet van haer bequamen tijt,
Ick heb'et menigmael met aendacht staen bekijcken,
Dat als'er regen valt, sy wat ter zijden wijcken;
Maer nauw en schiet de Son haer stralen weder uyt,
Of 't Bietj' is uyt de korf, en op het edel kruyt.
Geen schipper of Pyloot zijn vaster in het peylen,
Wanneerse door de zee naer verre Landen zeylen,

(a) *Bedenckinge op de wonderbare huyshoudinge van de Bien*

Als dit vernuftig dier op alle bakens let,
Al-eer het sijnen loop naer vreemde velden set.
Het vliegt eerst om en om, besichtig alle saken,
En neemt sijn ooggemerck op tuynen, boomen, staken,
En wat hem eenigsins voor peylen dienen mogt,
En alles wel bemerckt, dan stijgt'et in de logt;
En als het weder keert uyt ver-gelegen dalen,
't En sal van sijnen korf in 't minste niet verdwalen.
Het vligt ter rechter tijt, en uytermaten ras,
Als of 't by hem droeg een kunstig zee-compas.
't Is groot vermaeck te sien, wanneer haer oude benden
Een afgesette swerm van haer na buyten senden;
Want als een kleyn gesin nu wort een groot getal,
Dan soeckt het in der haest voor hem een ruymer stal
En 't is beschouwens waert, wanneerse gaen vertrecken,
En met een dichten swerm een dicken tack bedecken,
Of hangen aen een boom, gelijck een druyve-tros,
Tot dat'er iemant komt, en maeckt de bende los.
Geeft haer een versche korf, sy weder na de kruyden,
En huysen even soo als nieuw-getroude luyden
Sy gaen met vlijt te werck, en van een kleyn begin
Ontstaet'er wederom een machtig huysgesin.
Wanneer in eenig hoeck de Koning is gestorven,
Dan schijnt de gansche korf tot in de gront bedorven.
Want straks soo staet haer werck aen alle kanten stil,
En 't Rijck dat wort bestiert, gelijck een yder wil.
Daer wort niet uytgerecht, de beste vliegers rusten,
En niemant doet'er meer als dat hem mach gelusten.
Geen Bie is in het veldt, geen om of aen het kruyt,
Sy blijven in de koy, en niemant wild'er uyt.
Men kan uyt dit bedrijf met volle sinnen lesen,
Dat waer men welstant soekt, een hooft behoort te wesen,
Waer geen ontsach en is, of niemant toe en siet,
Daer wort in korten tijt van groote dingen niet.
Al die nauwkeurig zijn, en met de Bie verkeeren,
Die konnen uyt haer werck veel nutte dingen leeren.
Ick had'et noyt gelooft, had ick het niet gesien,
Al wat'er eertijts is geschreven van de Bien
Niet een in al het wout, van tam of wilde dieren,
Dat Overheden kent, of machten weet te vieren
't Is maer de Bie alleen, die haer een Koning kiest,
Ja vegt om sijnent wil tot sy het lijf verliest.
Sy weten na de kunst een veldtslag aen te rechten,
Gelijck als tegen een de groote Prinssen vechten,
Men hoort een snar geluyt in bey de Legers gaen,
Gelijk in onse krijg trompet of trommels slaen.
Sy kanten tegen een, en niemant wild'er wijcken,
Schoon dat'er duysent valt, of in den slag beswijcken.
Maer dit, indien men wil, en duert geen langen tijt,
Een handt vol stof alleen dat scheyt den fellen strijt.
Doch als een vreemden swerm sijn nabuer wil berooven,
Dan rijst'er meer gewoels, als iemant sou gelooven:
Sy vechten om den buyt met soo een fellen moet,
Gelijck een dapper heldt voor wijf en kinders doet.
Sy weten wie te slaen, en wie te moeten wijcken,
Hoewel men 't gansche tot malkander siet gelijcken.
Ick heb'et ja gesien, dat na een harden slag
Een gansch ontelbaer heyr ter aerde neder lag.
Al komt'er twee of meer op eene blom te sitten,
Men sietse noyt in twist haer tegen een verhitten.
Een yder vordert werck, waer hy sich neder set,
Maer doet (hoe dat'et gaet) sijn macker geen belet.
Is eenig beesje nat, of heeft het vuyle plecken,
Een dat gesonder is, dat komt den siecken lecken.
Lijdt iemant hongers-noot, een die het beter gaet,
Die biet hem heylsaem Was, of soeten honigraet
Maer wie den luyaert speelt, of maer en soeckt te schuymen,
Die moet het Byen-hock, en alle kamers ruymen.
Want schoon de gansche korf met honig is gevult,
Den luyen bedelaer en wort'er noyt gedult
Een Moeder van het huys die kan hier leeren sparen,
En geven voorraet doen van alle nutte waren;
Sy siet hier dit banckett, of ander lecker goet
Niet ongesloten dient, of open blijven moet.

Hier leert een jong Scholier niet [illegible] henen loopen,
Maer met een stage vlijt sijn uuren niet te koopen,
Te lesen menig boeck, en dan met onderscheyt
Te kiesen wat de geest met oordeel heeft gereyt
Hier leert een Onderdaet sijn Overheyt te vieren,
Een Prinsse sijnen staet, en eygen huys bestieren,
Hier leert een Christen mensch sijn naesten by te staen,
En met een heusch beleyt by menschen ommegaen
Wat dient hier lang verhael? men kan genoeg bemercken,
Dat in het Byen-hock zijn groote wonder-wercken
Men vint al menig Rijck dat op soo goeden wet
Niet uyt en is gewrocht, niet vast en is geset
Daer is een deftig Man, een van de grootste luyden,
Die wat geschapen is, ten goeden weet ten duyden (a)
Die segt dat uyt een Vlieg, en meer noch uyt de Bien,
Soo wel als in de Son Godts wijsheyt is te sien
Een Spreuk die seldsaem luyt, wat kan hier iemant seggen,
Of hy moet eerst het werck met reden overleggen?
De Sonne met een Vlieg! voor my ick swijge stil,
En laet hier yder toe gevoelen dat hy wil
Doch Godt toont sijn beleyt wel in de kleyne dingen,
De teere Nachtegael kan luydt en aerdig singen.
De Peerel heeft een glans soo reyn, en wonder net,
Dat oock de grootste key wort achter haer geset.
Siet al de vruchten aen die op den velde groenen,
Een peper heeft meer in als manden vol pompoenen;
En tot een kort besluyt, de Bie toont meerder geest,
Als wel den Ezel doet, of eenig grooter beest
Een Bie heeft grooter kunst als hondert Alchimisten,
Want sy doet seldsaem werck, daer van noyt menschen
wisten.
Sy vliegt op blom-gewas, en al het beste kruyt,
En treckt'er over-al de fijnste geesten uyt
Doch waer het beesje sweeft, of is gewoon te komen,
Geen kragt wert oyt het kruyt of bloemen afgenomen.
't En doet noch aen de mensch, noch aen het vee belet,
De koeijen geven melk, de schapen werden vet
Maer als een Alchimist de kruyden wil gebruycken,
Daer vint men naderhant alleen maer dorre struycken.
Ja waer de konstenaer sijn beste handel drijft,
't Is niet als enckel draf al wat'er overblijft
Maer schoon uyt eenig kruyt de Byen honig garen,
De bloemen blijven fris, als sy te vooren waren,
Haer glans is niet verwelckt, haer bloeysel onbesmet,
En wat haer cierlijck was, dat blijft al eve net.
Hier moet ick onder dies niet laten aen te roeren,
Dat Byen helden zijn, en oorlog konnen voeren,
En dat niet dan alleen (als dickmaels is gesien)
Als Byen met geweldt hier kanten tegen Bien.
Sy konnen boven dat (wie kan het wonder swijgen?)
Sy konnen als het dient met groote legers krijgen,
Sy konnen Ruyters selfs gewapent tot den tant,
Of jagen uyt het veldt, of leggen in het zant
De trotse Portugees die kan het ons getuygen, (b)
Hy moest sijn stegen hals voor dese vliegen buygen
Hy lag eens vast geset te Tambi voor de Stadt,
Die hy (gelijck het scheen) door hoogmoedt al besat.
Hy deedt een magtig heyr tot aen de wal genaken,
En trachte met geweldt om in de Stadt te raken,
Maer al het binnen volck hiel sich geduurig stil,
Soo dat hy niet en wist wat dat het seggen wil,
Uyt Xiantische Rijck en al de naeste vlecken,
Daer weet de snege Bie veel honings uyt te trecken
Dies was'er niet een huys in al de groote Stadt,
Dat niet een groot beslag van huyse Byen hadt
Maer hoort een nieuwen voet, hoe dese lieden vogten,
De stallen voor de Bien van mosch en stroo gevlogten,
Die wierden daer gebragt, en vry een groot getal
Ter zijden aen de poort, of boven op de wal

(a) *Vide D. Gerard Vossium de Gent. hum. Theol. l. 4. cap. 64. &c.*

(b) *Siet dese historie verhaelt M. de Mont. livre 2. des [illegible] 12. en l'Apologie de Raimond de Sebonde. Hy noemt het Rijck [illegible]. Virgilius gaet noch hooger, siet Georg. l. 4. His quidam signis atque hæc exempla secuti esse apibus partem divinæ mentis & haustus æthereos dixere.*

En

Maer als de Portugees was veerdig om te stormen,
Soo rees'er groot gewoel by dese kleyne wormen;
Want als'er eenig rot den aenslag ondernam,
Soo was 't dat flucx een korf van boven neder quam;
Die op de mueren zijn, ontstaken groote vieren,
Om vry te mogen zijn van deze felle dieren.
En 't is haer wel geluckt, want roock verjaegt de Bien,
Dies weit'er op de vest niet eene meer gesien.
De wespen overhoop geslingert van de wallen,
Zijn met een fel gedruys den vyandt aengevallen.
Want zijnde dus getergt, en van haer stal berooft,
Soo vloog het vinnig rot de ruyters om het hooft.
Hier baet geen stalen helm, geen lancen, pijken, sweerden,
Geen schilden, geen pantziers, 't is al van geen'er weerden.
De beste van het rot, de fierste van den hoop,
Is buyten sijn gelidt, en geeft hem op de loop.
En of de Ruyters slaen, of met de wapens schermen,
Sy worden aengeranst van dese gramme swermen,
Het kleyn gedierte steeckt vry dieper als het vel,
Siet daer wel duysent man met d'oogen vol geswel.

Maer al het Steedsche volck begeeft haer van de wallen,
En is met fel geroep ter poorten uytgevallen:
Men jaegt den vyant na, maer niemant hout'er stant,
Dies wiert'et buyt gemaeckt al wat een yeder vant.
Na dat op dese wijs den zegen is verworven,
Soo keert het Byen-heyr tot haer verlaten korven,
Een yeder tot de zijn, en nader wert gegist,
Soo was'er niet een huys daer yemant Byen mist.
Doch ick wil 't Byen-hoek niet dieper ondersoecken,
Maer sendt hem die het lust tot hondert oude boecken.
Wie is'er dog geweest, die vanden lantbouw schrijft,
Daer oyt of honigraet, of Bie vergeten blijft.
Noch moet ick evenwel hier toe een weynig seggen,
Een ander mach het stuck eens nader overleggen
Ick sie dat Salomon een spreuck heeft uytgebragt,
Daer hy dit vlijtig dier niet eens en heeft bedagt.
Hy spreeckt den luyaert aen, en sendt hem tot de mieren,
Ja legt hem als ter school by soo geringe dieren:
Om reden dat de mier, door onvermoeyde vlijt,
Haer winter-kost besorgt, en dat te rechter tijt.
Ick houde dese leer, mijns oordeels, wel te komen,
Maer waerom niet de Bie hier liever toe genomen?
De mier wort kloeck geseyt, mits sy haer wel versiet,
Maer al haer noest gewoel en baet een ander niet.
Sy rooft het beste graen, en weet het uyt te knagen,
Soo dat'et niet en deugt om zaet te mogen dragen
Waertoe strekt dan haer werk, als tot haer eygen baet;
En noch soo wort gemerckt dat sy den huysman schaet
De Bie, in 't tegendeel, doorsoekt veel duysent kruyden,
Maer krenkt de blommen niet, en min de goede luyden.
Sy vindt haer eygen kost, en van den overvloet,
Wort dickmael met vermaek een siecke mont gevoet:
Soo datse niet alleen is neerstig als de mieren,
Ja nutter aen de mensch, oock boven groote dieren. (a)
Nu seg ons wie je zijt, die onse veersen leest,
Wat hier van reden is, of eertijts is geweest?

(a) *De Formicis mira narrant scriptores, notandum est in primis, quid Cleantes de iis scripserit, vide M. de la Montagne lib. 2. des essais cap. 12.*

Wel, Leser, weetje niet de reden uyt te vinden,
Ick wil, na mijn begrijp, u desen knoop ontbinden.
Hoort dan; waerom de Vorst de Byen niet en kent,
Wanneer hy tot de mier den luyaert henen sent.
De Bie is staeg gewoon op haer bedrijf te passen,
En let met groote vlijt waer kruyt of blommen wassen;
Soo datse sonder rust door alle velden dwaelt,
Als sy het nutte was en honigraten haelt
De mier die raept wel spijs als met de gantsche leden,
Doch met haer winter-kost soo is het dier te vreden.
Het bijt den wasdom uyt, en hout haer dan gerust,
En laet de vorder sorg voor die het woelen lust.
Nu als men eenig mensch ten goede wil vermanen,
Soo moet men hem voor eerst maer effen wegen banen;
Want soo men hooger gaet, en harde regels set,
Soo wort het swack gemoedt in sijnen gang belet.
Het waer te ver gegaen, een luyaert aen te seggen,
Dat hy voor ander volck heeft voorraet op te leggen,
Als voor sijn eygen selfs Misschien een ander tijt
Sal aen soo tragen volck eens geven meerder vlijt.
Dit kan de reden zijn, waerom dat hier de mieren
Tot leering nutter zijn, als onse rappe dieren;
Doch hoe het wesen mag, het is van goet bescheyt,
Wat soo een wijse Vorst voor desen heeft geseyt:
Maer yemant sal misschien ons hier bestaen te vragen,
Waerom wy van de Bie soo lang en veel gewagen,
Dewijl dat hare lof door al de werelt klinckt,
Om dat'er menig geest van hare daden sinckt.
Wel, vrienden, hoort een woort, ick hebbe dese reden,
Waerom wy aen de Bie wat langer tijt besteden,
Om dat soo kleyne dier ons meerder voordeel doet,
Als al wat uyt een ey de grooste vogel broet
Door siet vry dat beslag, siet Enden, Gansen, Swanen,
Den Arent, Havick, Struys, de Kraijen, Ravens, Kranen,
En al wat pluymen draegt, ey segt wat komt'er van,
Wat brengt'et aen den dag dat yemant baten kan;
En echter wort dit rot van yeder hoog gepresen,
En al te grooten eer by menig Vorst bewesen.

Wat kost wort aen den Valck by Prinssen niet gedaen?
Men siet hem menigmael in hare wapens staen.
By Juno was wel eer de Pauw voor al gepresen,
En Venus heeft voor haer de Duyven uytgelesen.
Maer Pallas hadt den Uyl soo bijster wel gesint,
Dat sy dien vogel hielt als voor haer troetel-kint.
Maer tot den Byen lof, zijn vry al beter reden,
Want haer bedrijf is nut, en leert oock goede zeden.
Siet! dat ick nu ter tijt beschrijve dit papier,
Dat doe ick by het licht van dit vernuftig dier.
Nu laet de Byen daer. Ick nood' u om te wand'len,
Doch wensche dat het volk geen bomen wou mishand'len;
Te nutten van het fruyt, en is haer niet ontseyt,
Doch na bescheyden maet, en billick onderscheyt.
Alwaer dat vruchten zijn, daer veel af is gewassen,
Laet ick een wandelaer hem toe te mogen passen;
Maer fruyten die men hout van ongemeenen aert,
Zijn tot een beter werck, en nutter wat gespaert.
Dan een ding evenwel wil ick voor al bewaren,
Want 't is van hoogen prijs, en waerdig om te sparen.
En vraeg je wat'et zy; het is de snelle tijt,
Noyt sonder eenig leet ga ick dat voordeel quijt.
Veel plachten weynig werk van yemants gunst te maken,
Hoewel men sijnen tijt besteet in hare saken.
Sy schatten ja een mensch, als schaers genoeg beleeft,
Die maer wat tijts alleen aen hare saken geeft.
Maer, vrienden, hoort een woort, ons tijt aen u te geven,
Dat is voorwaer een deel van ons kortwijlig leven;
Ja 't is het dierste pandt, dat oyt hier yemant vont,
Men koopt geen uure tijts om hondert duysent pont.
Ben ick hier spaerig van, wilt dat ten besten duyden,
'k En heb geen uure tijts voor onbescheyde luyden.
'k En heb geen hallef uur voor ongesouten praet,
Wat roert my vreemt bejag dat elders ommegaet?
Ben ick niet by der handt, als gy komt hier getreden,
Gaet daer het u gevalt, en houdt u soo te vreden.
Ick ben al menigmael van binnen soo gestelt,
Dat ick genugte vind' in niet te zijn verselt,
En neemt de moeyte niet, om my te laten vinden,
Of in de wijngaert-rack, of in de dichte linden.
Wat dien ick doch gesocht, en na te zijn gespoort,
Ick wensch al menigmael om niet te zijn gestoort
Soeckt waer ick sitten mach, op geener wijs te weten,
Ick ben hier menigmael den gantschen Haeg vergeten:
En schoon dat ick my set in eenig stil vertreck,
Van aenspraeck evenwel en heb ick geen gebreck;
Die eensaem poogt te zijn, om met de gantsche krachten,
Tot in den Hemel selfs te senden sijn gedachten,
Of met sijn innig hert te leggen in beraet,
Hoe datmen uyt het vleesch, en na den Hemel gaet,
Ontrust die niet te licht, of om geringe saken,
Of soo het wesen mach, en wilt hem niet genaken.
Laet hem den goeden luym, die nu sijn geest geniet,
Hem dunckt misschien dat hy den Hemel open siet:
Dat hy een Paradijs verneemt omtrent de boomen,
Ey laet hem dat vermaeck, het zijn hem soete droomen.
Siet als een nacht-gesicht u tot genuchte streckt,
Ick weet het is u leet, indien u yemant weckt.
't Gaet my oock dickmael soo, gy speelt met uw gedachten,
En wilt tot uw geleyt mijn komste niet verwachten.
Gebruykt dit gantsch beslag, en wandelt in het groen,
Gy kont oock sonder my bequame saken doen.

Kruyt-kenners, wacker volck, en diergelijcke geesten,
Die hebben veel geleert door middel van de beesten,
Wat is'er menig kruyt voor desen onbekent,
Dat nu het woeste bosch aen d'Apotekers sent.
Siet al de dieren aen, die in de velden leven,
Die swemmen in de zee, en in der hoogten sweven,
Al schijnt haer wesen dom, en onvernuft te zijn,
Een yeder is nochtans sijn eygen Medicijn
Hoe dom is menig mensch? hy wandelt op de velden,
Die Godt in yeder looff van tuyn en boomen melden,
En hy en kent'er geen, hy die het wonder siet,
En eert noch evenwel den grooten Schepper niet
Soo nu mijn swacke pen haer niet en liet beroomen,
Sy woude vorder gaen tot alderhande boomen,
Tot kruyt, en blom-gewas, ja stelde voor gewis,
Dat in het woeste bosch vernuft en oordeel is.
Siet hoe d'Abeelen gaen, en met de worrels sweven,
Gy sult in twijffel zijn, of oock de boomen leven;
Want is de gront bequaem, d'Abeel doet sijnen gang,
En houdt een rechte streeck geheele velden lang:
Maer vindt hy eenig zandt besmet met rosse plecken,
Hy sal van stonden aen sijn wortels elders trecken.
Dit heb ick menigmael met yver aengemerckt,
En vont dat oock vernuft in wilde boomen werckt.
Een Eyck sal met de Berck soo geyl te samen wassen,
Als twee gelieven doen, die op haer lusten passen;
De Klim omhelst den Olm met soo een vasten bandt,
Gelijck een minnaer doet sijn uytverkoren pandt.
Als gy dit ondervint, en op verscheyde reysen,
Wat sultje, mijn gemoedt, wat hebje dan te peysen?
Waer heen sal uw verstant, uw stille sinnen gaen?
Ey spreeckt u eygen selfs in dese woorden aen.
Gy die vernuft bemerckt in boomen, kruyden, beesten,
Schrijft dat ten vollen toe den Vader van de geesten,
Niet een soo kleynen dier, of soo geringen kruyt,
Of 't roept ook sonder stem den groten Schepper uyt.
Al wat het licht gelijckt, dat komt uyt vuur geresen,
Al wat vernuftig is, dat moet van Gode wesen.
Wie dan het schepsel prijst, 't zy kruyt, of eenig beest,
Die prijst den Schepper selfs, en sijn verheven Geest
Maer ick ben niet gesint, uyt oud' en nieuwe boecken,
Het innig wout-geheym nauwkeurig op te soecken:
Mijn cyter is te swack voor soo een luy gesang,
En voor mijn korten tijt, soo waert'et al te lang,
Oock met een vollen swier te schrijven van de beesten,
Dat laet ick voor de pen van hoog-verheve geesten.
Dit wil ick tot besluyt, dat niemant oyt geloofft,
Dat 't wout en sijn gevolg van oordeel is berooft.
Wy gaen met ander stof den Leser onderhouwen,
En 't komt niet van de spa, of van het landt te bouwen·
Het is een geurig stuck, dat hier oock veel geschiet,
Vermits het onse jeugt met groot vermaken siet
Wanneer de tijt genaeckt, dat wy de volle tacken,
(Die mits haer dichte vrucht ter aerden nederlacken)
Ontlasten van het fruyt, en dat ons Boogert-man,
Nu ledig staet en kijckt, en niet meer plucken kan.
Hoort wat dan hier gebeurt, (wat hoeftmen harde kogels,
Of roers, of ander tuyg?) de boomen dragen vogels,
Ja boomen daer geen fruyt des Somers aen en wast,
Die dragen in de Herfst een aengename last
(Men seyt dat elders wast, gevogelt' uyt de boomen,
Maer veel gelooven 't niet, en achten 't lichte droomen:
Doch wat van Ylandt zy, dat laet ick heden daer,
Maer dat ick hier verhael, dat is voorseecker waer)
Als ick den Els genaeck, daer sie ick Lijsters hangen,
Die zijn of aen de poot, of aen den hals gevangen
Ey! hoe was 't aerdig dier soo dom en bijster dwaes;
Het quam deur schoone verf, en van het lecker aes.
Beneden op den gront, daer vint men vette sneppen,
Die in een strick verwart, haer niet en konnen reppen
Haer beck, al isse lang, en komt haer niet te baet,
Ach! 't is om niet gewoelt, wanneer het is te laet.
Let hier op losse jeugt, het zijn u nutte saken,
Die yeder wel bedacht en wijser konnen maken.
Al wat het oog verlockt, en aen het vleysch behaegt,
Wort veeltijts met verdriet, maer al te laet beklaegt
Wort u de geest vervoert, en dat uw domme sinnen,
Door eenig schoon gesicht, haer laten overwinnen.
En komt niet al te na, en weest niet al te vry,
Want al waer schoonheyt is, daer zijn ook strickenby.
Maer soo'er yemant vraegt, van waer de vogels komen,
Ick hebbe mer bescheyt hier over dit vernomen.
De Lijster is gewoon te reysen over zee,
En geeft haer in den herfst ontrent een nieuwe ree.

En als 't vermoeyde dier genackt aen onse kusten,
Dan soeckt het boom-gewas, op dat'et mochte rusten,
En mits ontrent den duyn ons boomen zijn geplant,
Soo vint het groen gewas, oock in het dorre zant.
Daer valt'et veerdig in, daer siet'et schoone dreven,
Daer vint'et, als'et meynt gelijck een ander leven:
Maer eer het recht verstaet, waer dat'et is gelant,
Soo is het dier verstrickt, en aen een vasten bant
Daer lacht dan onse jeugt, daer juichen al de Vrijsters,
En nemen groot vermaeck in d'onbedachte Lijsters;
En dickwils is'er een of meer in desen hoop,
Die staet verstrickt te zijn in dergelijcken knoop.
Vriendinnen, let'er op, het kan seer haest geschieden,
Dat yemant wort verstrickt, en niet en weet te vlieden.
Hier was een jeugdig groen, en 't scheen maer enckel
spel,
Doch na een korten tijt, uyt vreugde quam gequel.
De Lijsters onder dies, en Sneppen hier gevangen,
Die koockt dan ons gesin, en eetse met verlangen,
Oock wel een buyte-gast, en siet op dese wijs,
Soo wort een vrient onthaelt met ongekochte spijs.
De velden zijn bequaem, om recht te mogen proeven,
Wat wy tot onderhoudt van onsen noot behoeven.
't Is dienstig spaersaem zijn, ook maer voor eenen dag,
Schoon datmen overvloet, en wellust hebben mag. (a)
De grooten Vorsten selfs die hebben menig werven
Haer dagelijcks vermaeck, en vol op willen derven,
Om uyt'er daet te sien, en proef te mogen doen,
Hoe datmen leven kan van moes en enckel groen.
Men vint by wijlen volck in lusten weg gesoncken,
Doorweeckt van overdaet, ja van de weelde droncken.
Die schijnt'et bijster swaer te missen eenig ding,
Dat haer wel eer beviel, of aen de sinnen hing:
En daerom is'et nut by wijlen eens te letten,
Of wy oock na den tijt ons tafels konnen setten.
En of men (soo wanneer de noot gaet aen de man)
Een onverwachten slag geduldig lijden kan.
Dit konnen uyt'er daet, en sonder meester leeren
Die somwijl eensaem zijn, en op het landt verkeeren:
Men eet dan ronde kost, men laet de martgang staen,
En niemant van het huys en hoeft'er uyt te gaen.
Voor my, ick wil veel eer aldus mijn kostjen rapen,
Als daer veel neusgier volck mijn tafel komt begapen,
Die toe-loop, als men siet, is Prinssen aengenaem,
Maer voor een kleyn bedrijf, acht ick het onbequaem.
Geen bed' of tafel-werck, en heb ick oyt gepresen,
Als daer men sonder volck, en stil vermach te wesen.
Veel kijckers, of gewoel' en dient'er niet ontrent,
Wanneer men niet en eet, als dat'et tuyntje sent.
Hier schiet my in den sin, dat ick al menigwerven,
Oock midden in den Raet, mijn eersucht voelde sterven.
Wat quam daer somtijts voor, dat my gansch tegen
En dat ick op het landt al vry wat beter vont. (stont,
Ick heb een Hovenier eens lestmael hooren seggen,
Yet dat ick doen ter tijt ging nader overleggen.
My docht (hoewel de man alleen van hoven sprack)
Dat in sijn kort verhael al vry wat anders stack.
Hy voedt hem (sey de man) alleen met losse droomen,
Wie nut van kruyden wacht, verdrukt van groote boo-
Wat recht wel tieren sal, dat wil een vrije lucht, (men,
En wie dit anders doet, heeft moeyte sonder vrucht.
Dit nam ick anders op, als 't my de planter seyde,
Vermits ick sijn verhael my aen den boesem leyde.
Ick liet ter zijden staen het onderdruckte kruyt,
En viel met vollen mondt in dese woorden uyt.
O leven! buyten dwang, daer ick met vrije leden
Mach stil en eensaem zijn, of anders my vertreden.
O soet en stil gesin! ô nieuw gewassen groen!
Wat heb ick met den Haeg, of met'et Hof te doen;
O rotze! mengelwerck, uyt duysent zee-gewassen,
Die ons Neptunus sondt uyt sijn verglaesde kassen.

(a) *Tale genus vitæ paupertatem voluntariam vocat Seneca.*

O bosje! stil vertreck, daer ons de vogel-sanck
Geeft ongemeen vermaeck, en haren Schepper danck.
Als ick hier in het groen mijn boecken mach genieten,
Soo weet ick dat geen tijt my hier en sal verdrieten.
Godt is soo goedertier aen my onweerdig mensch,
Dat ick hier in geniet wat ick op aerde wensch.
Gebruyckt dit, lieve ziel, Godt heeft'et ons gegeven,
Eerst was 't een schralen duyn, nu vint ick groene dreven,
Het is een soet vertreck tot onsen dienst bereyt,
Dat my van alle pracht, en van de werelt scheyt.
Hier pleegt men goede trou, en niemant wort bedrogen,
Als slechts een grage visch, die 't aes heeft ingesogen.
Hier is geen krijg bekent, en niemant wert gewont,
Alleen een blancke spa, die quetst een stegen gront.
Hier kent men geen geraes van sweeren, vloeken, tieren,
Als slechts daer onder een de vogels tiere-lieren.
Hier is geen wreet gevecht, maer 't eenen 't ander lam
Dat stoot eens tegen een, en weder na de mam.
Hier is noyt yemants huys met stroopers overladen,
Alleen de kleyne Bien, die rooven sonder schaden.
Hier is geen woeste stroom, die om den oever tiert,
Maer slechts een stille beeck, die sagjens henen swiert.
Hier voedt geen diere steen de pracht van trotse luyden,
Wy vinden uyt den dauw hier peerels op de kruyden,
Of soo men die begeert gansch net en wonder schoon,
Die geeft ons hier een bloem, geheten Keysers-kroon.
Soeckt geen gesteente meer in onder-aertsche mijnen,
De botten van het ooft, die gloeijen als Robijnen.
't Bordueren hoeft men niet, dat elders ommegaet,
Dat geeft ons 't edel veldt, als 't op sijn bloeijen staet.
Noyt is hier mensch gequelt met vinnig tegen-spreken,
Maer Echo steehts alleen die pleegt haer oude treken,
Die woont hier in het wout, of ick en weet niet waer,
En spreeckt ook sonder mont, en aept ons woorden naer.
Hier is een laeg gebouw, daer op de sture winden,
Tot schade van den Heer geen stoffe konnen vinden.
Hier is dicht boom-gewas, dat maeckt ons onbe-
schroomt, (komt.
Het buygt hem voor de storm, wanneer het onweer
Al doet oock hier de wint ons boomen somtijts drillen,
Wy kiesen dese plaets om onsen geest te stillen.
Wel aen, geminde ziel, gaet treet dan in 't gebruyck,
Maer niet tot vuyle lust, of voor een leuyen buyck.
Gy hebt nu langen tijt, en last, en leet gedragen,
Gaet wacht nu van den Heer een weynig beter dagen:
Doch soo ons ydel vleesch hier noch geoeffent dient,
Godt doe wat hem gevalt, hy is ons beste vrient.
Van dat oneyndig Goet en is niet quaets te wachten;
Al wat ons overkomt, dar wil ick dienstig achten.
En schoon hier iemant wrokt, wat komt'er anders van,
Als dat hy lijden moet, dat niemant mijden kan.

Mijn Godt, in uwen naem koom' ick hier in getreden,
Geeft dat ick dese plaets ten goede mach besteden;
Stort hier uw zegen uyt, op dat mijn ouden dag,
En troost van uwen Geest, en ruste vinden mag.

Nu doe ick dit gespreck tot alle bange sorgen,
Gaet henen, quellig volk, of hout u gansch verborgen.
Ick wil niet dat uw rot hier binnen heerschen sal,
Want van uw naer bedrijf, en komt maer ongeval.
Een wil ick maer alleen van al uw susters houwen,
Dat is een stage sorg, om quaet te mogen schouwen,
En om met rechten ernst te weeren uyt de ziel,
Wat dwaesheyt my besat, en als gevangen hiel.
Ick wil maer dese sorg in mijn gedachten dragen,
Hoe dat ick mijnen Godt ten besten sal behagen.
Siet dese tocht alleen houw ick voor aengenaem,
Ick wou dat anders geen in mijn gemoet en quaem.
Ick beb van uw bedrijf een af beeldt laten malen,
En daer uyt wort gesien, hoe verr' uw Susters dwalen.
Ick sie dat niet een plaets van haer en is bevrijt,
Maer Godt wijst my den weg, hoe 't onheyl dient gemijt.

SCHILDERYEN EN VEERSEN

Staende op den ingang van

S O R G H - V L I E T.

Turbantur variis mortalia pectora curis,
Non equus has fugiat, non ratis acta noto.
Cura duces sanctosque patres & sceptra fatigat,
Quin gravibus curis curia nulla vacat,
Si tamen hic aliquis, fera monstra quis effugit? addam
Mens bona quæ recto tramite carpit iter.
Ardua qui duce te, Pater alme, negotia tractat
Ille, tuo fisus numine, tutus erit.

Fay bien,
Crayn rien.

De mensch wort omgevoert door veelderhande sorgen,
Oock dickmael in der nacht tot aen den lichten morgen,
Geen schip en zeylt soo ras, geen peert en is soo snel,
Dat oyt ontvluchten sal het innig ziel-gequel.
Het knaegt tot in het hert, het bijt aen alle kanten,
Oock groote Prinssen selfs, in 't pit van haer trouwanten.
Geen diep gegront verwulf, geen hoog verheven wal,
Die buyten houden kan het vinnig ongeval.
Indien'er evenwel noch yemant komt te vragen,
Wie dat'er is bevrijt van dese bramen-slagen?
Dit sal mijn antwoort zijn. Wie rechte gangen doet,
Is midden in de sorg gerust in sijn gemoet.

Ick wil hier mijnen geest in vryheyt laten sweven,
En laet, al die het lust, by Vorst of Prinsse leven;
Want die een hoogen Staet, of wichtig ampt bekleet,
Is nimmer buyten sorg, en selden buyten leet.
Ick neme dese plaets tot afkeer van de sorgen,
Om daer bevrijt te zijn, om daer te zijn verborgen
Voor strecken van het Hof, voor steken van den haet,
En wat'er in den Haeg niet selden ommegaet.
O! waer my dit vertreck, en volle macht gegeven,
Om daer met stillen geest mijn dagen af te leven,
Ja om noyt met den Haeg voortaen te zijn gemoeyt,
Als met een haeg alleen, die hier by wijlen bloeyt,
Ick sou dan in den geest geduerig overleggen,
Hoe ick tot dese ziel met reden mochte seggen,
Ick hebbe, Gode lof, mijn sonden overleeft,
Soo dat nu aen het vleesch mijn herte niet en kleeft,
Hoe kan ick meerder gunst van mijnen Godt verwerven,
Mijn geest is 's werelts sat, en ick bereyt te sterven?
O Godt! set dit gepeys in mijn gedachten vast,
Of schoon de werelt vleyt, of hel en duyvel bast,
En of wel nu en dan mijn sinnen elders sweven,
Ick soeck een stille ziel, een afgesondert leven
Dit is mijn herten-wensch, mijn een en innig wit,
Of dat ick mijnen Godt, of Godt mijn hert besit
Wat voorts de werelt raekt, dat send ick heden buyten,
Ick wil geen aertsch gewoel in desen Hof besluyten.
Ick wil oock nimmermeer hier nemen in beraet,
Wat of in Jaketra, of Bantam ommegaet
Noch of de Fransse Kroon ontrent de Vlaemsche kusten
In oorlog blijven wil, of liever heeft te rusten.
Noch of de Sweedsche macht tot stilstant is geneygt,
Of met een stage krijg den Duytschen bodem dreygt.
Noch of Brasijl voorts aen den Portugees sal blijven,
Of Hollandt trachten sal hem weder uyt te drijven,
Noch wat het Britten-landt, na menig ongeval,
Ten lesten noch bestaen, of ondernemen sal
Noch min of Napels tracht den Spangiaert uyt te jagen,
Om van een vrejen Staet den naem te mogen dragen.
Al dit swaer-hoofdig werck dat laet ick aen den Haeg,
Op dat ick in het groen mijn herte niet en knaeg.
Ick wou dat niet een mensch mijn tuyntjen quam genaken,
Wanneer hy swanger is met dese tuymel-saken.
My dunckt als ick alleen in dese klingen ben,
Dat ick dan geen bejag van aertsche dingen ken.
Maer schoon ick ruste soeck ontrent de groene boomen,
Ick stel het geensints aen om daer te sitten droomen
Neen, neen, mijn geest verquikt, als ick de groente sie,
Soo dat ick Godt al-om een danckbaer herte bie.
Ick gae een soet gepeys met dit gesichte mengen.
Ick poog ook, na het valt, een veersjen uyt te brengen;
Doch als ick eensaem ben, dan juygt mijn ziele meest,
Ick spreeck tot mijnen Godt, of Godt tot mijnen geest.

Wanneer ick lees het boeck, dat Godt ons heeft gelaten,
Een boeck dat ſoeter is als duyſent honigraten;
Dan ſpreekt Godt tot mijn hert, en ick ſpreek even hem,
Als ick gebeden ſtort, of met of ſonder ſtem
Mijn ziel, hier mach geen deel in onſe klingen weſen,
Of Godes hoogen naem die moet'er zijn gepreſen.
Hier mach geen heuvel zijn, geen ſtil of eenſaem dal,
Daer ick niet ſijnen lof met ootmoet roemen ſal.
„Hoe kan het anders zijn? ick ſie hoe alle dingen
Den Schepper eere doen, ja ſonder ſtemme ſingen
Ick ſie het veldt bekleedt met wonder aerdig kruyt,
En wat ick immer ſie dat roept den Schepper uyt.
Ick ſie geen jeugdig groen, dat hier komt opgereſen,
Of 'tſchijnt my deſe les tot leering voor te leſen,
Danckt Godt, ondanckbaer menſch, die u tot menſche ſchiep,
Dat hy tot uwen dienſt, my uyt'er aerden riep.
Ick ſie'er hagen ſtaen, die onder een geweven,
Hier reuk tot offer-werk aen Godt den Schepper geven.
Ick ſie'er blom-gewas, dat met ſijn net gewaet,
Het kleet van Salomon, in glans, te boven gaet
Hier op ſoo roep ick uyt, wie kan dit weſen geven?
Hoe konnen in de duyn ſoo gulle planten leven?
Hoe kan een wilt-gewas ſoo net en titſig ſtaen,
Daer niemant van de kunſt yet toe en heeft gedaen?
Waer ſal mijn dom vernuft, waer ſal ick woorden halen,
Om al dit veldt-cieraet behoorlijck af te malen?
Eylaes mijn ſwacke pen die vint haer gantſch verſtelt,
En al mijn inckt verdroogt, oock in het groenſte velt.
Voorwaer de ſchilderkunſt en kan het niet vertoonen,
Al wil men dier genoeg, en knecht en meeſter loonen.
By ons is menig geeſt, en menig net pinceel,
Maer niemant, wie het zy, bereyckt het minſte deel.
'tEn is na dat my dunckt, niet ſonder groote reden,
Dat al dit groen gewas met vreugde wert betreden;
Vermits het uyt'er aert, een treurig hert vermaeckt,
En niet aen 'toog alleen, maer al de ſinnen ſmaeckt.
Als ick hier bloemen ſie, en elders verſche rooſen,
En fruyten boven dien, die wonder aerdig bloſen,
En al het net gewas van allerhande kruyt,
Soo berſt mijn gantſche ziel, in deſe woorden uyt:
De ſwarte konſtenaers, die in Egypten waren,
Als Godt ſijn hoog-bedrijf aldaer liet openbaren,
Doen Moyſes uyt het ſtof had luyſen voortgebracht,
Die riepen overluyt, ſie daer Godts hooge macht.
Maer ick ſeg menigmael, en vry met beter reden,
Als ick met ſtillen geeſt hier binnen kom getreden,
Hier is in ware daedt, hier is Godts eygen handt,
Die al dit ſchoon gewas verweckt uyt enckel zandt.
Is 'tniet een luſt te ſien, dat uyt de rouwe kluyten,
Ontrent den nieuwen tijt, de jonge planten ſpruyten?
Is 'tniet een ſoet vermaeck, en aengename vreugt,
Dit gants het aertſche dal ontfangt een nieuwe jeugt?
Is 'tniet een luſt te ſien, de blommen aen der heyden,
En langs een ſteylen dijck, en in de vlacke weyden?
Al is 'tgeen vreemde Tulp, of ſpitſe Keyſers-Kroon,
'tIs al uyt eygen aert, 'tis ja eenvoudig ſchoon
Is 'tniet een ſoet vermaeck, een entje wel te paſſen,
En ſien het voeſter-kint de moeder overwaſſen?
En hoe het luſtig bloeyt, en ſchoone vruchten geeft,
Oock ſchoon het nu ter tijt een ander moeder heeft?
Is 'tniet een ſoet vermaeck, een ouden tack te buygen,
Op dat een jonge ſtam daer aen ſou mogen ſuygen?
Is 'tniet een ſoet vermack, al ſchijnt'et maer een droom,
Dat een bot maer alleen u geeft een nieuwen boom?
En ſiet al dit beſlag en zijn maer boere vonden,
Gepreſen evenwel door veel geleerde monden.
Al wat het enten raeckt, zijn dingen van verſtant,
Al neemt'et altemael ſijn oorſprong uyt het lant.
Is 'tniet een luſt te ſien, hoe alle boomen ſpruyten,
En hoe dat met'er tijt de botten haer ontſluyten,
En puylen kragtig uyt, na haer beſcheyden aert,
En even ſoo geſtelt, gelijck een vrouwe baert?
Is 'tniet een luſt te ſien, dat alderhande kriecken,
Zijn lieftal aen de jeugt, en lavenis der ſiecken?
En is een volle korf met kerſ[...]
Geen aengename laſt, die yder [...]
Is 'tniet een luſt te ſien, wanneer de [...]
Met appels zijn gevult, oock hooger als de [...]
En dat het aerdig fruyt, oock ſonder kunſt [...]
Een luſtig tafereel voor ons geſichte brengt
Een porceleyne kop vol alderhande pruymen,
Die niet en zijn geſoolt van alderhande duymen,
Vind' ick dat boven al aen 't ooge wel behaeg[...]
Vriend, ſend die (ſooje vrijt) aen uw geliefde [...]
Wat ſchaet'et of den Herfſt miſt al de ſchoone [...]
Men ſiet in haer plaets de rijpe vruchten blooſen,
En dat is aengenaem, en vry op beter groot,
De roos is voor de neus, de fruyten voor de m[...]
Is 'tniet een ſoet vermaek, voor al die boomen pl[...]
Te hooren door het wout de kleyne Muſicanten,
En even boven al de fiere Nachtegael,
Die ſtaeg wat anders ſingt, en ſpreekt een nieuwe tael?
Is 'tniet een luſt te ſien, dat op de groene klingen,
Patrijſen hier gekipt in vryheyt henen ſpringen?
En dat men om den neſt de leege doppen telt,
Dat ons het recht getal van al het broetſel melt?
Is 'tniet een luſt te ſien, dat hier oock Haſen loopen.
Die ſomtijts met de vagt een ſtouten ſprong bekoopen?
Of als een grage Konijn, dat aen de boomen knaegt,
Gelevert aen de kock, verdiende ſtraffe draegt?
Is 'tniet een ſoet vermaeck, in 't groen te mogen treden,
Daer ons geen rook en quelt, geen dampen van de Steden?
Is 't niet een ſoet gepeys, te voeden onſen geeſt,
Daer geen benijders oog of klapper wert gevreeſt?
Is 'tniet een ſoet vermaeck, dat ons hier mag gebeuren,
Te ſien by-een gevoegt ſoo veelderley koleuren,
Hier root, daer hemels-blaeu, een geel en jeugdig groen?
Geen ſchilder heeft de macht den Schepper na te doen.
Is 'tniet een ſoet vermaeck, ſijn geeſten uyt te ſtrecken,
En door een ſoeten reuck de ſinnen op te wecken?
Een reuck die aen den menſch al vry kan nutter zijn,
Als oock den beſten dranck van eenig medicijn
Is 't niet vermaeck te ſien, dat volle tacken bucken,
Soo dat wy met de hand, haer vruchten mogen plucken?
Ja dat de boom als ſpreeckt tot haren Overheer,
De fruyten, die ick draeg, die zijn tot uwer eer;
Is 'tniet een ſoet vermaeck, ons ooft te mogen ſenden
Aen die wy voor ons bloet, of goede vrienden kenden?
Ons ooft daer van den boom, door ons met eygen hant,
Te voren was ge-ent, of ſinnelijck geplant
Is 'tniet een ſoet vermaeck, dat op beſcheyden tijden,
En in verſcheyden aert de boomen ons verblijden,
En als het verder gaet, of hare jeugt verdwijnt,
Dat ſtraks een ander volgt, en op een nieuw verſchijnt?
Maer 'tis noch boven al hier luſtig aen te mercken,
Hoe Godt ons ziele trekt met duyſent wonder-wercken,
Men ſietſe door het oog, men raktſe met der handt,
In dat'er is gezaeyt, en wat'er is geplant
Ick dancke mijnen Godt veel hondert duyſent malen,
Dat ick hier ſijnen trooſt voel in my nederdalen,
Een trooſt die ſoeter is, en meer vermakens geeft,
Als dat oyt eenig menſch uyt vleeſch of werelt heeft:
Een trooſt, een zielgeheim, daer van mijn geeſten ſpringen,
Mijn hert met luſt ontluykt, mijn binnen-kragten ſingen.
Een trooſt die met gejuyg tot aen de ziele raeckt,
En in der hoogte ſtijgt, ja na den hemel ſmaeckt.
Een trooſt die uyt het vleeſch mijn ſinnen kan verrucken,
Een trooſt die mijn gedigt weet nimmer uyt te drucken,
Mijn inkt niet toe en reykt wel ſwijgt dan ſwacke pen,
Maer Godt zy eeuwig danck, dat ick hier vrolick ben.
Doch niemant dencke vreemt, dat wy van kleyne ſ[...]ken,
En ons gering bedrijf, ſoo groote dingen maken
Hoort vrienden, wat ick heb is groot in [...] geſicht,
En daerom heb ick 't werck vereert me[...] gedicht.
Hebt gy een wijf getrout, noch deeg[...] in de [...]eden,
Noch aerdig van gelaet, noch achtbaer in de zeden,
En datſe lijckewel haer man noch wel bevalt,
Dat is een wijſe daedt, al ſchijnt et ons gemalt

'tIs ja Godt aengenaem, en 'tis ſijn eygen zegen,
Te weſen vergenoegt, in dat men heeft verkregen
'tIs nutter dat de luſt van eygen noyt verdwijnt,
Als dat een anders goet u altijt beter ſchijnt.
Wanneer uw eygen koſt u niet en plach te ſmaken,
Soo kunje met geen luſt uw keucken oyt genaken,
Soo dat uw grillig oog gedurig elders gaet,
En dat verbiedt de Wet, en is de ziele quaet
Waer ick dan henen ga, of neder ben geſeten,
De goetheyt mijnes Godts en kan ick niet vergeten.
Sijn wijsheyt, hoog-beleyt, ſijn wonderbare macht,
Die wort my door het oog tot aen de ziel gebracht.
Sijn macht, beminde ziel, is daer uyt aen te wijſen,
Dat Godt het wout-cieraet ſoo dickmael doet verrijſen:
Dat hy uyt enckel niet de ganſche werelt ſchiep,
En al dat weſen heeft, als uyt den afgrondt riep.
Sijn wijsheyt is te ſien, en hier uyt aen te ſchouwen,
Dat hy dit machtig werck ſoo lang heeft onderhouwen;
Dat hy de gulde Son, dat hy de klare Maen,
Tot welſtant van het kruyt, doet op en onder gaen.
Sijn goetheyt boven dien, is hier uyt aen te mercken,
Dat wy deelachtig zijn van al die nutte wercken,
Tot ſpijſe, tot gebouw, tot luſt, en Medicijn,
O Godt! uw naem alleen moet ſtaeg gepreſen zijn.
Maer in een ſeker deel van ons begraeſde klingen,
Daer vind ick ſoet vermaeck, oock boven aertſche dingen,
Een heuvel opgerecht te midden in het groen,
Kan my geen vreugt alleen, maer innig voordeel doen.
Men kan van daer het oog in vryheyt henen ſtrecken
Door al het naeſte landt, en vergelegen vlecken.
Hier is een zandig veldt, en daer een groene wey,
En ginder vruchtbaer landt, geſchakelt tuſſchen bey.
Van hier ſie ick den Haeg, gelijck hy is gelegen,
Die ſtelt my voor het oog des Heeren milden zegen,
Te weten, hoe men daer heeft dingen uytgewracht,
Waer door de ganſche Staet in vryheyt is gebracht.
Van hier verneem ick Delf, dat geeft ons in bedencken,
Hoe dat het Spaens bedrog ons was geneygt te krencken,
En hoe door wreede moort die wijtberoemde ziel,
Het ſteunſel van het Lant, Prins WILLEM, nederviel,
En hoe Godt evenwel den ſwacken Staet bewaerde,
En ſijn geminde Kerck, en ons Gemeente ſpaerde.
Voorwaer een rechte gront, en ganſch bequame ſtof
Tot danckbaerheyt voor ons, en Godes hoogen lof.
Van hier toont ſich den Briel, en brengt ons in de ſinnen,
Hoe ſich de Spaenſche macht liet eerſtmael overwinnen,
En hoe een ongeval uyt ſoo een kleyn begin,
Bracht, eer het yemant dacht, geluck en zegen in.
Hier ſie ick boven al des Hemels ruyme palen,
Dien grooten ommegang, en ongemete zalen,
Dat uytgeſtreckt verwulf, en onbegrepen licht,
Dat noyt een nietig menſch doorſtraelt met ſijn geſicht.
Hier ſie ick hoe de Son, met haer geſwinde paerden,
Omrent op eenen dag de ronte van der aerden,
En keert dan wederom, en hoe de bleecke Maen,
Is vaſt in haren loop, al ſchijntſe los te gaen.
Hier ſie ick 't ſchoon laſuur, geciert met gulde ſterren,
Daer oock de wijſte ſelf haer dickmael in verwerren.
Wel kleyn (gelijck het ſchijnt) maer ſoo oneyndig groot,
Dat een vers' overtreft den ganſchen werelt-kloot.
Uyt dit oneyndig werck, en diergelijcke ſaken,
Soo hoor ick dit beſluyt van wijſe luyden maken:
(Een ding dat evenſtaeg is weert te zijn bedacht,
Om recht te mogen ſien des Scheppers hooge macht.)
Als Godt dit machtig AL, de zee en vaſte landen,
Sal geven aen het vuur, om af te laten branden,
Is min, of eenig menſch een greyntje bos-kruyt nam,
En bracht'er vuur ontrent, en gaf'et aen de vlam
Ach! wat is van den menſch, en alle beuſel-ſaecken,
Daer wy ſoo grooten werck gewoon zijn af te maecken.
Voorwaer, geminde ziel, dit AL is enckel niet,
Als gy op uwen Godt, of op den Hemel ſiet.
En al dit groot beſlag dat heeft men ſien bewaren
Sijn onvermoeyden loop nu ſoo veel duyſent jaren.

En niet een enig radt en was'er oyt ontſtelt,
Hoewel een lange tijt hier alle dingen velt.
Hier moet ick, lieve ziel, tot u een weynig ſpreken,
Al ſchijnt'et buyten ſpoor, of van de baen geweken;
Seg, waer op ſpeelt uw breyn, als gy dit al bemerckt,
Of wat is 't dat uw geeſt in dit geſichte werckt;
Gy ſiet den Hemel gaen, de lichte dampen ſweven,
Gy ſiet hoe dat het ſwerck wort krachtig omgedreven;
Gy ſiet de gulde Son, des Hemels ſchoon cieraet,
Gy ſiet hoe dat de Maen haer oude paden gaet,
Gy ſiet hoe dat de lucht is ſwanger van den regen,
En hoeſe met den wint de boomen kan bewegen;
Gy ſiet hoe dat de zee, met haer geſwollen vloet,
Op haer geſetten tijt en gaen, en keeren moet;
Gy ſiet het landt bekleet met kruyt en groene boomen,
Het lage veldt gedrenckt met klare water-ſtroomen;
Gy ſiet het AL bewoont door onderſcheyden vee,
Gedierten in het wout, en viſſchen in de zee;
Gy ſiet hier blom-gewas oock aen de ſchrale dijcken,
Dat voor geen rijck gewaet van Prinſſen heeft te wijcken;
Gy ſiet hoe dat het draegt de vlagen van de wint,
Schoon dat'et niet en naeyt, of vlas of wolle ſpint,
Gy ſiet veel hoogten ſtaen ontrent de lage ſtranden,
Maer geenſins daer gebragt door kunſt, of menſchen handen;
Gy ſiet het woeſte meyr, en ſijn oneyndig diep,
Dat nu ſijn palen hout, maer eertijts verder liep;
Voorwaer gy (die beſchout ſoo wonderbare ſaken,
Die noit gedierte wrocht, of menſch heeft konnen maken)
Zijt of geweldig bot, of uyt'er aert verkeert,
Die ſoo veel meeſters hebt, en zijt noch ongeleert.
Wat onbegrepen macht, hoe wonder hoog gereſen,
Moet in het aertſche dal, in zee en Hemel weſen!
Wie Godt hier niet en ſiet en eert als dat betaemt,
En dient van nu voortaen geen menſch te zijn genaemt.
Ick danck u, lieve Godt, dat ick hier mach beſchouwen,
Dat my kan met vermaeck de ſinnen beſig houwen.
Wat is'er niet te ſien, en al tot uwer eer, (a)
Maer een ding neem ick aen, dat ick op heden leer.
De Lichten die men ſiet, met haer vergulde ſtralen,
Vercieren over-al des Hemels ruyme zalen,
Die nooden al gelijck, ja roepen ons tot haer,
En dat wort even hier mijn innig hert gewaer.
Ick ſie dat niet alleen de ſterren luſtig blincken,
Maer dats' ons boven dien als naer den Hemel wincken,
Ick ſeg dan, tot beſluyt, ick bid u, werelts gaſt,
En maeckt noyt aen het ſtof uw hert en ſinnen vaſt;
Soo heeft dan 't veldt alleen my niet geleert te ſterven,
Om dat ſijn blom-gewas en kruyden haeſt bederven,
Maer oock de Lichten ſelfs, die aen den Hemel ſtaen,
Die raden ons van hier, en uyt het vleeſch te gaen.
Maer t'wijl ick hier op merck, ſoo roepen mijn gedachten,
Een die den hemel ſiet, kan hy de werelt achten?
Hoe dwaes, hoe aertſch geſint, hoe dul is oock de menſch,
Die hier beneden ſtelt ſijn luſt en herten-wenſch!
Rijſt hooger, lieve ziel, en wilt niet blijven woelen
Ontrent het onder-werck van deſe lage poelen;
Gy quaemt niet uyt het ſtof, of uyt onvruchtbaer zant,
Wort Hemels, mijn gemoet, daer is uw Vaderlant.
Siet Godt in ſijnen Troon, omringt met Cherubijnen,
Al wat men heerlijks ſiet, dat ſal een mishoop ſchijnen.
Mijn Godt, des Hemels glans, en onbegrepen licht,
Verkondigt uwe lof, en even onſen plicht.
O Godt is hier ontrent, en daerom hier te prijſen,
Ja Godt is hier te ſien, ſijn wonders aen te wijſen;
Ja Godt is over-al te vinden in den Hof.
Op, op, mijn ſinnen op, en geeft den Schepper lof
Wat kan men beter doen, als in de groene velden
Te juichen in den geeſt, en Godes wonders melden?
Te loven ſijn beleyt? te roemen ſijnen naem?
Het vry en open wout dat is'er toe bequaem:
De ſtilte van den Hof, de ſchaduw van de boomen,
De vryheyt van de lucht, de koelte van de ſtroomen,

(a) *Pſalm* 111 *Groot zijn de wercken des Heeren, wie haerder achtet, heeft enckel luſt daer aen.*

Treckt

Treckt ons de finnen op, en geeft, ick weet niet wat,
Waer door tot in het merg de ziel wort opgevat.
Daer geen gewoel en is, daer alle monden swijgen,
Daer kan het vry gemoet tot in den Hemel stijgen.
Weg, weg, met dat het volk vermaek of blijdschap hiet,
Hier is geen herten-lust, als daer men Godt geniet.
Al wat het vleesch bedenkt, en zijn maer losse kueren,
Geneugte buyten Godt en kan niet lange dueren.
Al schijnt de werelt schoon, des echter niet te min,
Het eynde van de lust dat heeft een adder in.
Hoog-wesen, eeuwig Godt, uw wonderbare wercken
Zijn in het groene wout, en over-al te mercken.
Ick sla mijn oogen op, terwijl ick neder kniel,
En heffe niettemin tot u mijn gansche ziel.
Ick danck u duysentmael, en hondert duysent werven,
Dat gy mijn sinnen leyt, om wel te leeren sterven.
Ick danck u voor de gunst, aen my soo lang getoont,
En dat mijn aertsch bedrijf soo dickmael is verschoont.
Gy gunt my dese plaets, om my te gaen vertreden,
Dat hier vry soeter is, als in de groote Steden
Hier siet men onverlet waer sich den Hemel streckt,
En hoe dat schoon verwulf de werelt overdeckt.
Gy gaeft my boven dien gesontheyt aen de leden,
Van jicht ben ick bevrijt, van geelsucht niet bestreden,
Graveel en kend' ick noyt, en nun een grooter steen,
Die aen den ouden dag niet solden is gemeen.
Gy hebt my nietig mensch uyt gunste willen sparen
Tot soo een langen tijt van by de tachtig jaren;
Dies nau een kleyn getal van menig duysent man
Sich dit vermeten derf, of des beroemen kan.
Gy hebt my grooter deel, gy hebt my ruymer leven,
Als ick ooit wenschen dorst, op aerde toegeschreven.
Gy hebt tot hooger Staet, en eere my gebracht,
Als ick van uwe gunst mijn leven heb gewacht.
Gy hebt mijn domme jeugt, mijn onbedachte jaren,
Genadig oversien, en gunstig willen sparen
Gy hebt my vry gestelt van menig ongeval,
Waer voor ick uwen naem voor eeuwig roemen sal
Nu is dit lichaem oudt, mijn dagen hoog geresen,
Wilt doch te deser uur mijn heyl en toevlucht wesen
Geeft troost aen dese ziel ontrent mijn lesten dag,
Op dat ick uyt'et vleesch met vreugde scheyden mag.
Geeft my een diep berouw van mijn voorleden sonden,
En krachten om daer noyt te worden in bevonden.
Geeft my een vast geloof, op Christi bloet gegront,
Dat ick verzegelt ben in uw genaden-bont.
Geeft my noch boven dat een herte soo genegen,
Dat liefd' en recht behulp aen yeder soeckt te plegen.
Want als ick uwen Geest in my aldus gevoel,
Soo vrees ick even selfs noch doodt of helsche poel.
Hoe kan'er soeter drift in ons gedachten komen,
Dan als men in den geest ten Hemel opgenomen,
Den grooten Schepper groet, en hoort oock even hem,
Als hy ons logge ziel verwackert sonder stem
Nu weder naer het groen, wil ick niet eensaem wesen,
Soo laet ick even hier de beste Schrijvers lesen.
Ick heb een Jongeling, die my ten dienste staet,
Die met of achter my door alle velden gaet;
Of wy dan om een berg, of in de leegte dwalen,
Hy leest een deftig boeck, oock in de beste talen.
Hy leest een soet gedicht, of dat ick hem gebie,
Terwijl ick in het gaen mijn saken oversie.
Ick spreeck op dese wijs oock met de beste zielen,
Die 't Roomsch of Griekse Rijk wel eer ten deele vielen.
Ick spreecke met den Geest, die van den Hemel daelt,
En met een heylig vuur in onse sinnen straelt
In dit mijn soet vermaeck en wil ick niet benijden
Die op Tarpejus berg op gulde wagens rijden.

Een sucht tot Godt gestiert, een vonk van sijnen Geest,
Is soeter dan de pracht, en als de grootste feest.
Ey Romen 's werelts oog, wat is van uwe wercken;
Tooneelen tot vermaek, en ront getogen percken, (a)
Daer in man tegen man, als voor een speeltje vocht,
En sloeg sijn even-mensch soo vinnig als hy mocht;
Daer vrouwen tegen een voor al de werelt quamen, (b)
En buyten vrouwen aert, aen vrouwen 't leven namen;
Daer in de (c) Nonnen selfs doen schiepen haer vermaek,
Maer 't is voor my een walg, en buyten alle smaeck
Men heeft wel eer gesien, dat midden in de gasten,
Die niet als op vermaek, en groote glasen pasten,
Tot enckel tijt-verdrijf, aldaer wort aengerecht
Een seldsaem tafel-spel, een doodelijck gevecht.
't En was geen plomp geweer, daer met de lieden vochten,
Sy sloegen onder een soo vinnig als sy mochten;
Hier wiert'er een gequetst, daer viel een ander doot,
Of op een vrouwen borst, of in een vrijsters schoot.
Het bloet quam menigmael tot in den wijn gesprongen,
Daer yeder vrolijck was, en jonge lieden songen;
Het lywaet wiert gevernwt, dat op de tafel lag,
En dit was soet vermaeck voor die het speeltjen sag.
Ick sie met blijder oog een jeugdig boompjen groeijen,
Een roosjen open gaen, een aerdig haagjen bloeijen;
Want al wat Romen selfs in hare wal besluyt,
Hou ick soo lustig niet, als hier het jeugdig kruyt.

(a) *Amphitheatra.* (b) *Lipsius in serm. Satur.* (c) *Virgines Vestal.*

Wie

Wie door de Steden gaet, en gaet het al bemercken,
Die vint'er maer alleen dat menschen handen wercken.
Van boven is gebouw, van onder harde straet,
En 't is maer dorre steen, alwaer men 't ooge slaet
Maer die het veldt betreet, en kan geen voet versetten,
Of hy vindt eenig ding, daer hem op staet te letten:
Waer hy sich henen went, of sijn gesichte streckt,
't Is al met aerdig groen, of blommen overdeckt,
En niet een kleyn gewas en komt'er opgeresen,
Of daer is diep geheym, en wonder in te lesen;
En soo men over-al begrijpt den rechten sin,
Men vint'er diep geheym, en Godes vinger in.
Al kent men menig kruyt, en schrijft des groote boeken,
Hoe veel men heeft ontdeckt, noch is'er meer te soeken;
Soo dat men in het groen, door gantsch het aertsche dal,
Noch altijt leeren moet, en altijt leeren sal.
Daer is soo veel te sien in bloeysels, botten, aders,
Daer is soo veel geheym in schorssen, tacken, bladers,
Dat ick noch geestig breyn, noch wel gesnede pen,
Tot uyt druk van het werk, bequaem of machtig ken.
De werelt heeft gestaen nu soo veel duysent jaren,
En noch is in het kruyt geen mensche recht ervaren:
Want voor het meeste deel is heden niet ontdeckt,
Hoe verr' het innig merck van aert-gewassen streckt.
Soo ick nu dese pen hier niet en wou betoomen,
Maer liet mijn driften gaen door tam' en wilde boomen,
Door al het Hof-cieraet, en al het jeugdig kruyt,
Ick trock'er (na my dunckt) ons volle pligten uyt.
Siet wat de wijste Vorst voor desen heeft geschreven, (a)
Daer van is hier een beeldt geschildert na het leven,
Dat al ons ydel doen, is ebb' en weder-vloet,
En dat hier alle ding sijn beurte hebben moet.
Wie sal hier onsen Godt niet danckbaer moeten wesen,
Daer in het minste kruyt sijn wijsheyt is te lesen;
Wie sal'er geen behulp aen sijnen naesten doen,
Daer voor hem voordeel is, oock in het minste groen?
Wie kan den hoogen lof van Godt den Schepper swijgen,
Daer wy de boomen sien als na den hemel stijgen?
Daer yeder sijn gewas hem schijnt te laten sien.
En gaet een offer-werck als aen den hemel biên?
Wie sal hier niet met ernst den hoogsten Vader prijsen,
Nadien hier toe den weg de kleyne vogels wijsen?
Want als de gulde Son haer kamers open doet,
Soo wort hy met gesang van alle kant gegroet,
Lest quam my seldsaem voor, en 't scheen oock vremt te we-
Dat ick in seecker boeck nu onlancks heb gelesen, (sen,
Te weten, dat een mensch, die in de Stadt verkeert,
Veel nutte dingen siet, en goede saken leert,
Maer dat het open veldt met al de groene boomen,
Niet anders nut en zijn, als om te sitten droomen,
En dat'er in het wout niet beter is te doen,
Als met een deusig breyn te liggen in het groen.
Al sachtjens, hoog vernuft, dus heeft hy niet gesproken,
Die d'oude slang haer kop voor desen heeft gebroken, (b)
Die heeft ons menigmael het landt en open velt,
En blommen t' onser leer, en boomen voorgestelt.
Voor my, ick heb verkeert in veel beroemde Steden,
Maer niet te veel geleert, ten goede van de zeden;
Ick sag in tegendeel daer menig slim beleyt,
En heb tot mijn gemoedt bywijlen dit geseyt:
Koud' ick gestaeg yet goets ontrent de menschen leeren,
Soo woud' ick eenstaeg met eenig mensch verkeeren:
Maer in het tegendeel, als ick by menschen kom,
Soo keer ick menigmael naeu mensche wederom.
Men segge, wat men wil, men kan van boomen leeren,
Men kan, waer groente wast, den grooten Schepper eeren.
Al waer het ooge draeyt, daer vint men stage stof
Te roemen sijnen naem, te melden sijnen lof.
Wie in de velden voegt sijn oogen met de reden,
Die vint'er menig ding ten goede van de zeden.
Ick hebbe desen grondt by wijlen eens geploegt,
Nu dient'er, soo my dunckt, een weynig by gevoegt.

Voor eerst let op het klim, dat kan ons onderrechten,
Hoe yemant met den noot bywijlen dient te vechten,
En hoe een slecht gesel, een kleyn en suynig man,
Oock in een schralen tijt, sijn huys generen kan.
Siet schoon dees plante wast ontrent vervallen mueren,
Haer jeugt sal evenwel in welstant blyven dueren;
Al is haer woon-plaets schrael, sy trekt'er voedsel uyt,
En schoon de winter bijt, het blijft een jeugdig kruyt.

Het is van outs gelooft, en met'er daedt bevonden,
Dat boomen die gebloeyt, en haest ontloken stonden,
Zijn met een harde vorst, die na de winter quam,
Van haer gewas ontbloot, tot op de naeckte stam,
De Pers, d'Amandel-boom, en alle vroegelingen,
Die met een rassen spoet haer botten open dringen,
Vernemen dit gevaer, maer die hier trager gaen,
Die zijn op haren tijt met vruchten overlaen.
De daedt leert alle daeg, dat alle groote saken
Met haest en rassen spoet niet aen en zijn te raken;
Al dat gewichtig is, dient wel te zijn versint,
Mits die het anders doet, sich veeltijts qualijck vint.

Hier dient nu by-gevoegt, dat alle boom-gewassen,
Die met te snellen spoet haer groeijen niet verrassen,
Zijn vast in haren standt, en yeder wert gewaer,
Als datse keestig zijn, oock meer als hondert jaer.
Dit kan men van den Eyck, dit kan men van Olyven,
Vernemen met'er daedt, en met de waerheyt schryven.
Het is een oude spreuck, die yder seker houdt,
Dat haest in wesen komt, dat wort oock haestig oudt.

De boom, die hier wel eer uyt Persen is gekomen,
Dient aen te zijn gemerckt, en waer te zijn genomen.
Sijn blat gelijckt een tong, sijn vrugt eens menschen hert,
't Is wel soo dese plant by ons gevolligt wert.
Ons hert en onse tong behoorden eens te wesen;
En dat wort in den mensch op heden noch gepresen.
Want als de tonge spreekt, en 't hert yet anders denkt,
Soo wort'er in 't gemeen een ander door gekrenckt.

Des wijngaerts swack gewas, sal haest ter nedersijgen,
Indiense tot behulp geen steunsel weet te krijgen;
En daerom doetse wel, als sy haer rancken bint,
Aen eenig vaster hout, dat sy ontrent haer vint.
Een Staet of eenig Prins van soo geringe krachten,
Dat hy geen vyandt derf op sijne grensen wachten,
Doet wel, indien hy tragt met eenig ander Landt
Te treden in gespreck, of in een vasten bandt.

Als aen een lagen boom sijn woonplaets is gegeven,
Daer eenig hoog gewas komt over henen sweven,
Soo neygt de kleyne stam voor dien verheven tronck,
Als of hy d'eerste plaets aen sijnen heerscher schonck.
Ter zee is dit gebruyck, daer moet de minder strijcken,
Te land' is 't even soo, daer moet de minder wijcken.
Het is een oude spreuck, Het is een rechte sot,
Die voor geen yser wijckt, hy zijnd' een aerde Pot.

De boom die met'et bloet van Thisbe is begooten,
En schiet noyt haer geway, of hare gullen looten, (c)
Dan als'er naderhandt geen winter komen sal,
En daerom isse vry van koud' en ongeval
Men siet hoe dese plant van yeder wort gepresen,
Hy is van oudts geschat de wijste boom te wesen.
De wijsheyt is beset, en traeg in alle ding,
En hy wert dwaes genoemt die los en veerdig ging.

Wanneer men siet een int op wilde boomen setten,
Het streckt tot goede leer, men heeft'er op te letten.
't Is klaer tot ons geseyt, Verlaet uw' wilden aert,
En weest voortaen niet meer gelijckje voortijts waert.

Siet gy een ouden boom tot aen de lucht verheven,
Die met een fellen storm ter aerden is gedreven,
Segt dan in uw' gemoedt, wat staet'er immer vast,
Een Eyck valt op een uur, die hondert jaren wast.

(a) *Salomon.*

(b) *Siet Luc. 21 29.*

(c) *Meerbesien boom.*

Wan-

Wanneerje siet het gras op uwe velden maeijen,
En dat'et kruyt en blom te samen henen waeijen,
  Segt dan tot uwe ziel, ey weest gestaeg bereyt,
  De doodt maeyt over-al, en sonder onderscheyt.

Als yemant uyt het landt het onkruyt komt te trecken,
Segt dan, 't is niet genoeg, ons vlijt moet verder strecken;
  Want soo geen beter graen hier in en wert gezaeyt,
  Daer wort geen ander vrugt, als onkruyt afgemaeyt.
Schoon yemant uyt sijn hert de sonde komt te weeren,
Hy moet al verder gaen, of 't sal de ziele deeren
  De deugt en haer gevolg die moeten zijn geplant,
  Of stracks komt wederom de netel in het lant.

Siet daer een woeste struyck, met veel verboste tacken,
Bequaem en anders niet, om in het vyer te smacken,
  En ware dit gewas na rechten eysch gesnoeyt,
  Het ware tot een boom ten vollen opgegroeyt.
Maer nu soo is 't een dwerg, een woonhuys van de kraeijen,
Daer haer ongueren nest niet af en staet te waeijen,
  Om dat'et lage wast, en dichte tacken voet,
  Soo dat het evenstaeg een onter blyven moet.
Wie is nu dese struyck oyt beter toe te passen,
Als eenig dertel kint, in weelden opgewassen.
  De vader hadt te doen, de moeder was te sacht,
  En daerom is het wicht in quaden standt gebracht.
Het is een onguer kint, een onbelompe jongen,
Om dat hy t'sijner tijt niet recht en is gedwongen.
  Nu is hy onbequaem oock tot een goeden staet,
  Om dat hy heden noch sijn oude gangen gaet.
Nu siet de moeder bang, de vader is verbolgen,
Om dat hy niet en wil, of raedt of reden volgen.
  Wel vrienden, soo je wenscht, dat uwe jonckheyt bloeyt,
  Soo maeckt dat gy in tijts haer gulle tacken snoeyt.

Segt hier nu tot besluyt, hoe dom zijn alle menschen,
Die niet als staeg geluck in al haer saken wenschen,
  En meynen in 't gemeen, dat Godt de lieden haet,
  Wanneer hy niet de mensch, maer sijn gebreken slaet.
Noch dient hier by geseyt, ick snoeyje dese planten
Van haer ondeugent hout, en dat aen alle kanten.
  Hoe! sal ick niet met ernst besnoeijen mijn gemoet,
  Wanneer het qualijck gaet, en stumme gangen doet;
Sal ick in dese borst, oock rancken laten wassen,
Die my of mijnen staet voortaen niet meer en passen;
  Neen, wast ons boomtje wel, wanneer het is gesnoeyt,
  Soo dient voor alle ding met onsen geest gemoeyt.
Segt dit noch tot besluyt, men is gewoon te snoeijen,
Niet in de soete Mey, of als de planten bloeijen,
  Maer in de winter-tijt, als 't hout gesloten staet,
  Dat is de rechte stont, wanneer het snoeijen baet.
Een die in ontucht leeft, en wil niet t'allen tijden,
Vermaning, harde straf, of deftig' aenspraeck lijden:
  Weet dat oock goeden raet geen vrucht aen yemant (geest,
  Die noch in volle drift van sijn gebreken leeft.
De dampen van den wijn die moeten zijn vervlogen,
Eer yemant van den dranck kan werden afgetogen.
  In druck, in ongemack, in smaedt, of tegenspoet,
  Daer is het straffen nut, daer is vermanen goet.

Ten lesten noch een woort, Als alle planten bloeijen,
Of dat aen alle kant gespeende vruchten groeijen,
  Dat lagt een yeder toe, en met een snelle vlucht,
  Soo loopt men na de boom, en pluckt de rijpe vrucht.
Maer als de felle kouw verheft gestrenge winden,
Soo dat'er aen het hout niet groens en is te vinden;
  Dan scheyt men uyt het velt, en laet de boomen staen,
  Want niemant wil een rey om dorre troncken gaen.
Siet hoe de werelt gaet, en hoe meest alle menschen
Den inganck tot het huys van groote lieden wenschen;
  Een yeder sweeft'er om, en streelt en flickefloyt,
  Soo lang haer 't soet geluck met bloemtjens overstroyt:
Maer als een harde storm, berooft haer groene tacken,
En dat aen alle kant de bladers nedersacken,
  Dan is de vrientschap uyt, en yeder scheyt'er van,
  Wie ongeluckig is, die wort een eensaem man.

In 't korte, watje siet in bloemen, dieren, kruyden,
Dat konje na de tucht, en u ten goede duyden.
  Want die met recht verstant hier op de sinnen keert,
  Wort sonder lesen wijs, en sonder boeck geleert;
En konje dit alleen in uw gedachten prenten,
Het gelt hier in besteet dat geeft u volle tenten;
  Want datje voor den grondt en planten hebt betaelt,
  Wort hier door met gewin, ja woecker ingehaelt.

Ick heb tot heden toe met grooten lust geschreven
Van hout dat vrugtbaer is, en van de wilde dreven;
  En hoe men met een bot, of met een tackjen int,
  En hoe men boomen soogt, en nieuwe planten wint.
En hoe de Byen-korf de sinnen kan vermaken,
En hoe dat eygen moes aen yeder plag te smaken;
  En hoe men 't wilt betrapt door ongewoone list,
  En hoe men met vermaeck in kleyne waters vist.
In 't korte, van het wout, en van het buyten-leven,
Heb ick en wel gevoelt, en smakelijck geschreven:
  Maer 't is my nu geen vreugt, dat my eens heeft verblijt,
  Mijn geest speelt nu met ernst ontrent haer dorre tijt.
En siet de groente selfs heeft my hier toe bewoogen,
En van mijn eerste lust, en sinnen afgetoogen.
  Ick sag hoe weynig tijts een aerdig haegje groeyt,
  Ick sag hoe weynig tijts een roos of lely bloeyt
Ick sag hoe d'eerste jeugt, van al de schoonste boomen
Verdween uyt ons gesigt, gelijck als losse droomen.
  Ick sag een open roos, die fris en jeugdig scheen,
  Maer die voor ons gesicht op eenen dag verdween.
Dit viel my seldsaem in, en sloeg aen mijn gedachten,
En dede mijnen geest hier op wat nader achten,
  En na een diep gepeys, soo riep ick overluyt,
  Ja brack met vollen mondt in dese woorden uyt;
Wil yemant op de doodt de sinnen laten wercken,
En al des werelts loop na rechten eysch bemercken,
  Die trede nevens my hier in het jeugdig groen,
  Daer siet men wat'et volgt op al ons ydel doen.
Ick seg niet, gaet besien een been-huys aen de Kercken,
Of leest daer wat'er staet gehouwen in de sercken,
  Om daer te mogen sien, dit wy zijn enckel stof,
  Laet maer uw sinnen gaen ontrent een schoonen Hof.
Hier is de rechte school, daer kan men deftig leeren,
Dat al wat aerdig is, in aerde moet verkeeren.
  En wil dit yemant sien, die neme slechts een jaer
  De bloemen in den tuyn, en al de groente waer.
Die sullen tot het werck de rechte gronden leggen,
Ja sullen onsen val, oock sonder spreken, seggen;
  Want siet in korten tijt soo komt de winter aen,
  Dan siet men al het hout, als rechte lijcken staen.
Maer niet alleen de tijt, als 't loof en bladers vallen
Neem ick my tot een les, om noyt te willen mallen,
  Maer oock het tegendeel, dat is de Somer tijt,
  Die is 't die my de tucht als in het oore bijt.
Wanneer ick groente zie, soo denckt ick om mijn dorheyt,
Wanneer men lustig singt, soo let ick op mijn schorheyt;
  En wort'er eenig mensch met drincken overlast,
  Soo wort ick onderrecht wat oude luyden past.
In 't kort, ick ben geneygt, uyt alderhande saken
Te trecken eenig ding dat my kan beter maken
  Mijn Godt, 't is uwe gunst, die my de sinnen gaf,
  Neemt my met dit behulp het vleesch en sonden af.
Laet dat op heden selfs, en met'er daet geschieden,
En wilt dan mijn vertreck van stonden aen gebieden.
  Ick wensch dat my de doodt geen langer uytstel geeft,
  Als tot de geest het vleesch sal hebben overleeft.
Wel nu dan tot het werck, ick wil mijn hert begeven
Het dorre graf te sien, oock in de groenste dreven
  Maer, ziel, denkt niet-te-min, dat ons het kruyt bewijst,
  Dat noyt een bladt vergaet, dat niet eens weder rijst.
Wel gy die hier verneemt, dat alle dingen sterven,
Leert datse wederom een nieuwe jeugt verwerven,

En leert noch boven dien, dat Godt het aertsche dal,
Oock na sijn ondergang, eens weder rechten sal.
Maer wilt u aen het ooft, of boomen niet vergapen,
Hier is al meer te doen, als appels op te rapen
Hier is, beminde ziel, hier is al meer te doen,
Als buyten alle sorg te leggen in het groen.
Schoon gy dan menigmael hier schept een groot behagen,
Wilt niet te diepen sucht tot ons geboomte dragen,
't Is selden dat hy veel op sijn gebreken wint,
Die tot sijn aertsch bedrijf onmatig is gesint.
Doet niet als Absalon, die in het wout gevangen,
Bleef aen een dichten eyck met al de leden hangen.
Hy quam in dit verderf door sijn verwaande kop,
Een boom was hem een galg, schoon hayr een vuyle
Ick wil ons dommen aert met Absalon gelijcken, (strop
Sijn muyl, met onsen tijt, die gaet in haesten strijcken,
Terwijl ons hert te seer aen vleesch en werelt hangt,
En met te grooten lust na aertsche lust verlangt.
De speer, die Joab schoot, noem ick de felle schichten,
Die ons de doodt bereyt, en drückt in ons gewrichten,
En als ons dat gebeurt, en baet'er geen gesucht,
Ons muyl (dat is de tijt) is van ons weg gevlucht.
Ick bidt u, weerde ziel, prent dit in uw gedachten,
En wilt niet al te veel op kruyt of boomen achten,
En plant niet al te diep uw planten in den geest,
Acht alle schepsels veel, maer uwen Schepper meest.
Laet ons (als Isack plag) hier in de groene velden
Verheffen onsen Godt, sijn magt en wijsheyt melden.
Laet ons hier evenstaeg ootmoedig overslaen,
Wat goet sijn Vader-gunst ons dickmael heeft gedaen.
Laet ons een danckbaer hert hem soecken op te dragen,
Om dat hy ons verhief, als wy ter neder lagen;
Laet ons, na desen tijt, gaen schicken ons gemoet,
Dat het niet onsen lust, maer sijnen wille doet.
Yets goets te mogen doen, of eenig goet t'ontfangen,
Laet daer in rechten ernst ons herte na verlangen;
En mits nu dit gepeys in my verzegelt staet,
O gy! die gaeft den wil, verleent de volle daet.
Mijn ziel dan alsje gaet, en siet aen alle kanten
Geboomte, blom-gewas, en ongemeene planten,
En maelt niet al te seer ontrent het jeugdig rijs,
Maer heft uw sinnen op, en spreeckt op dese wijs.
Wilt u aen dit gewas, ô ziele! niet vergapen,
Maer rijst met uwen geest tot dien het heeft geschapen,
Te sijner rechter handt daer is het rechte schoon,
Soeckt dat niet in het stof, maer by sijn hoogen troon.
Arimateesche Vorst gy hebt van groene dreven,
Gy hebt ons van den Hof het recht gebruyck gegeven;
Gy hebt uw graf gemaeckt te midden in het groen,
Wel op, geminde ziel, en wilt dat mede doen.
Laet ons in 't jeugdig velt het dorre graf beschryven,
En vry een ruymen tijt in die gedachten blyven.
Laet ons met stillen geest hier letten op den stont,
Die my den lesten sucht sal trecken uyt den mont.
Gy weet dat alle vleesch met bloemen wert geleken,
En datse sonder tong tot alle menschen spreken.
Al wat op velden groent, of in de tuynen wast,
Dient onsen swacken aert ten volle toegepast.
Gy hebt nu lang gesien, dat oude lieden sterven,
En komen in het graf, gelijck als dorre gerven,
Of als getijdig fruyt, dat nu sijn rijpte krijgt,
En schier niet aengeroert ter aerde nedersijgt
Een blom is teer-gewas, en niet van lange jaren,
De snegsten Hovenier en kanse niet bewaren
Het wort door vorst versengt, of van de Son verbrant,
Of met een harden storm geslingert in het zant.
Van hagel afgemaeyt, vertreden van de dieren,
Door 's Hemels nat verrot, gesteken van de pieren;
En waerom meer geseyt? 't en is maer enckel niet,
En dat men maer alleen als in een spiegel siet.
Het soetste dat ick weet in al het buyten-leven,
Het schoonste dat een tuyn, of boogaert konnen geven,
Is dan, wanneer het hout sijn bloeysel open doet,
En met een volle jeugt sijn vrouw of meester groet.
Maer 't heeft al menigmael mijn innig hert verdroten,
Dat voor soo korten tijt dit vreugtje wort genoten.
Eylaes! eer ick het merck, eer ick het kan verstaen,
Het oog mist sijn vermaeck, het bloeysel heeft gedaen.
Dus gaet het, lieve ziel, met alle werelts saken,
Die met vermomde vreugt ons innig hert vermaken.
Al wat hier lustig schijnt, en onsen geest bedriegt,
Dat schiet in haesten weg, gelijck een Arent vliegt.
Waerom dan lust gesocht ontrent uw groene klingen,
Al wat hier lustig schijnt, en zijn maer losse dingen;
Want schoone haer lente bloeyt, haer somer is bevrugt,
Het tijd' hier al-te-mael in haesten op de vlugt.
Soo haest de winter naeckt met haer gestrenge vlagen,
Soo wijckt'et aerdig groen, als uyt'et veldt geslagen,
Ons tuyn stuyt met de kouw sijn aengename schoot,
En toont ons over-al gelijck een volle doot
Het kruyt wijst alle daeg, hoe soete dingen vlieden,
En leert ons evenstaeg wat eenmael sal geschieden.
Het blom en hout-gewas, met haer gepresen jeugt,
Zijn al van haest verderf, en van een korte vreugt.
Al wat van aerde komt, of uyt den stof geresen,
Dat sal haest weder stof, en niet als aerde wesen.
Wat is'er al vergaen dat eertijts heerlijck was? (a)
De werelts is een zee, en dat van enckel glas.
Seg Vorsten algelijck, die oock de grootste Staten,
Uyt liefde van het veldt, hebt eertijts konnen laten,
Waer is te deser tijt, waer is het edel groen,
Dat soo een diep vermaeck aen Prinssen konde doen?
Seg, Cire, die u noyt in Hoven kond' vermoeijen,
Maer altijdt besig waert met planten, inten, snoeijen,
Waer is het schoon prieel dat gy wel eer besaet?
Waer al het edel fruyt, dat gy voor Nectar aet?
Waer is het lustig Hof, soo wonder vreemt gelegen,
Dat yeder stont verwert in hondert omme wegen? (kon,
Daer noyt de Griecksche jeugt een uytkomst vinden
Tot Theseus op het lest het monster overwon.
Seg ons Semiramis, (b) waer zijn uw groene dreven?
Waer is het groot bestag van uwen tuyn gebleven?
Waer is het lustig groen dat aen de rotzen hing,
En al wat planten hiet, al ver te boven ging?
Dit wijtberoemde stuck in ouden tijt gepresen,
(Daer van tot heden toe veel wonders is te lesen) (c)
Is van een magtig Prins gebout, en oock geplant,
Soo dat'et tweesins was een wonder in het Lant.
Sijn lieve Koningin die schiep een groot behagen
In boomen recht bequaem om fruyt te mogen dragen,
In bosschen voor het wildt, en alderhande groen,
Dies wert dit stuk gemaeckt om haer vermaek te doen.
Hier was een schoon verwulf, tot in de lucht getogen,
Met vouten uytgestreckt in velerhande boogen,
En boven op het werk, door kost en menschen kracht,
Soo wert'et vette kley, en water opgebracht.
Daer was een machtig hout, en boomen in te tellen,
Vry dicker om de stam, als ses of seven ellen.
De tacken uytgestreckt wel vijftig voeten hoog,
Gantsch lustig voor den geest, en voor 't nieusgierig oog.
Dit wonderbaer gebou dat hing als aen de bergen,
En wou, gelijck het schijnt, en lucht en Hemel tergen;
En schoon dit lustig scheen van onder, niet-te-min,
Daer waren boven dien veel hondert kamers in.
Beneden in 't verwulf daer vont men groote zalen,
Daer Prinssen van het Landt haer Lust in konden halen;
Soo dat het cierlijck stuck in alle deelen was.
Soo schoon, waer van men oyt in oude boecken las.
De wonderbare Vorst, de grooten Alexander,
Die heeft oock hier geplant sijn zegenrijcke stander,
En was oock soo vermaeckt, als hy dit wonder sag,
Dat hy daer langer bleef, als hy wel elders plag,
Sijn Leger sweeft'et om, sijn Ridders als gevangen,
Die bleven aen het werck met al de sinnen hangen.
De lust van dit prieel, en vrouwen daer ontrent,
Die hadden van den krijg haer sinnen afgewent.

(a) *Apoc. 15. 2.* (b) *Semiramis Horti Pensiles.*
(c) *Vid. Q. Curt.*

Dit

[illegible] langen tijt met kosten onderhouwen,
[illegible] in verval, dat liet men weder bouwen.
[illegible]amis oock selfs die heeft'er hare macht,
[illegible] verheven geest al mede toegebracht.
Ma[illegible] 't prachtig wijf, en alle Prinssen deden,
Het heeft noch sijn verderf, en ondergang geleden
De tijt, die 't al vernielt, die heeft'er ondermijnt,
Soo dat'et nu een droom aen onse sinnen schijnt
Waer is het keurlijck perck van duysent Ceder-boomen,
Besproeyt met 't edel nat uyt Jordaens reyne stroomen?
Waer is het schoonste wout, dat oyt de werelt vant,
By Salomon bedacht, en sinnelijck geplant?
Eylaes! de wijste Vorst heeft in der daedt bevonden
Dat al het deftig werck maer stont op losse gronden,
Ja dat het ydel was, wat hy hem wert beltaen,
En 't is (gelijck hy sprack) een lang te niet gegaen
Seg Eden, hoogste lust van alderhande dieren,
Dat geen naeukeurig Prins door kunst had laten cieren,
Maer dat die grooten Godt als met sijn eygen hant,
In wesen hadt gebracht, en wonderlijck geplant
Eylaes! gy zijt geweest, en gantsch tot niet gekomen,
Een Sontvloet, soo men houd, die heeft u weg-genomen,
Die heeft u weg gespoelt tot aen den diepsten gront,
Soo dat men nauw en weet waer Eden eertijts stont
Maer Hondt, lieve vriendt, u wil ick niet vergeten,
Daer was van uwen tuyn voor desen veel geweten,
Men sprack schier over-al van uwe mosse schans,
Maer staecks, na uw vertreck, soo wasse sonder glans.
Ick heb haer eens gesien vry in een ander wesen,
Ick heb haer vrucht gesmaeckt, en haren stant gepresen;
Maer nu en is'er niet van dat'er voortijts was,
Want siet haer schoonste kruyt en is maer enkel gras.
Is 't niet een deerlijck werck, dat al de beste saken,
Die somtijts aen den mensch de sinnen vrolijck maken,
Soo kort van leven zijn, en dat ons soetste tijt
Soo veerdig henen gaet, en als te poste rijt?
Siet, als my yet ontmoet, dat lustig schijnt te wesen,
Of dat van soeten aert, of schoonheyt wert gepresen,
Dan sta ick in gepeys, maer seg van stonden aen,
Ey siet dit aerdig ding sal haest te niete gaen.
Voorwaer de groote Vorst die hadde volle reden,
Als hy sijn deftig heyr sag staen in haer geleden,
Te klagen met gesucht, Ey siet dit machtig volck
Sal veerdig ondergaen, gelijck een snelle wolck.
Dit is dan klaer geseyt, dat hagen, schoone boomen,
Dat blommen, aerdig fruyt, fonteynen, soete stroomen,
Dat fruyt en aerdt-gewas van alderhande smaeck,
Zijn dingen voor den mensch van sonderling vermaeck.
Doch wat baet's menschen sorg, of hoog getoge muren?
Al wat hier lustig is, en kan niet lange duren.
Geen breyn heeft yet soo net, of geestig oyt versint,
Dat niet te niete gaet, en haest sijn eynde vint.
Het is des werelts loop, ons aengenaemste saken
Die siet men in 't gemeen een vaerdig eynde maken.
Het was een wonder-boom, die Jonas schaduw gaf,
Maer dat soo veerdig wies, liet even veerdig af.
Soo gaet'et alle groen, soo gaet'et alle kruyden,
Soo gaet'et alle vleesch, oock al de groote luyden.
Soo gaet'et Rijcken selfs, soo gaet'et alle ding,
Het snelt al tot bederf dat oyt begin ontfing.
Daer komt een hooge vloet, of felle krijg geresen,
En al wat lustig is, dat krijgt een ander wesen.
Daer komt, men weet niet wat, een droevig ongeval,
En of het niet en quam, de tijt vernielt'et al.
Maer waerom lang gestaen op soo geringe saken,
Die licht te niete gaen, en in het duyster raken?
Wien is'et niet bekent, dat Godt dit machtig AL
Op sijn bescheyden tijt geheel ontbinden sal?
De gulde Son, de Maen, en al de schoone Sterren,
Die sullen duyster zijn, en onder een verwerren.
Het is de waerheyt selfs, en over al gewis,
Dat hier niet blyven sal gelijck het heden is.
De troost van ons gemoedt en is dan niet te vinden
In yet dat ydel is, en lichter dan de winden,

En daerom is de ziel hier nimmermeer [illegible]
Al swemt het gantsche lijf in alle werelts [illegible]
Gaet met uw gantsch vernuft, gaet neerstig ondersoec[kt]
Door-snuffelt, overweegt, leest al de wijste boecken,
Bevraegt u waer je wilt, oock by de snegste lien,
En wie oyt met verstant de werelt heeft gesien,
Vraegt of'er machtig goet ons herte kan versaden,
Al is men even selfs met rijckdom overladen,
Vraegt of'er yemandt is, met eere vergenoegt,
Al heeft hy meerder eer als Prins of Koning voegt?
Vraegt of 'er yemandt kan in stilheyt blyven rusten,
Al wort hy overstolpt met al de soetste lusten?
Voor my, ick segge neen, daer is geen menschen kint,
Dat hier volkomen vreugt of recht vernoegen vint
Soo gy nu reden eyscht van al dit wangenoegen,
Ick sal tot uw bericht alleen dit weynig voegen,
Al dit komt van de ziel, die woont in yder mensch,
Die noyt hier onder vint haer vollen herten-wensch
De ziel, van reyne stof, on-eyndig in gedachten,
En eeuwig boven dit, en kan geen leuren achten,
En al wat niet en is gelijck met haren aert,
Dat is gantsch onbequaem niet hier te zijn gepaert
Indien je my versoeckt, dit nader te wijsen,
Vermaent dan uwen geest wat hooger op te rijsen,
Klimt op tot Salomon, wiens hoog-verheven staet
Sag Godes eygen volck, als in sijn hoogsten graet;
Hy was in rijckdom groot, in eere gantsch verheven,
En heeft oock aen de lust haer vollen eysch gegeven,
Soo spreeckt hy even self, en soo een machtig Prins,
Die noemt dit al-te-mael een handt vol schrale wints.
Dat is een ydel ding, en rechte beusel-saken,
Die niemandt immermeer geluckig konnen maken;
En daerom geeft hy raedt, om hier in wel te gaen,
Op soo een lossen grondt noyt vast te blyven staen
Treet hier noch verder in, den grooten Alexander,
Al wan hy menig Rijck, het eene na het ander,
Al was sijn eer, sijn lust, sijn rijckdom wonder groot,
Hy socht met ongedult een ander werelts Kloot.
Al wat de werelt geeft, om yemandt bly te maken,
Bestaet, na mijn begrijp, in dryderhande saken:
In eer, in machtig goet, in lust en goet onthael,
En siet dees Vorsten aen, sy hadden 't al-te-mael;
En des al niet-te-min, niet een en kon'er rusten,
Sy vonden ongemack oock in haer meeste lusten.
Sy sochten ander werck, dat noyt hier yemandt vont,
Soo lang als haer gemoedt op aertsche dingen stont,
Nu siet het zee-compas, en sijn geswinde naelde,
Die noyt en is gesien, of stont gestaeg en dwaelde;
Ja sweeft als sonder rust tot zy de Noort-ster siet,
En datse recht vermaeck uyt hare glans geniet
De ziel is even dus, waer datse haer soeckt te wenden,
Sy vint'et over-al vol onlust, vol ellenden.
Tot datse in rechten ernst tot Godt den Schepper naeckt,
Soo dat haer naderhant geen vleesch of werelt smaeckt.
Maer neemt dat uw gewas veel jaren stont te blyven,
Hoe kan dat uwen staet en swacke leden styven?
Gy staet om haest te zijn een onder-aertsche gast,
Daer 't eycken-hout verrot, en daer geen ander wast.
Wat hier nu lustig schijnt, en sal u geensins baten,
Gy sult dit aerdig tuyg een ander moeten laten,
Een planck nu lang verdort, oock sonder eenig groen,
Die sal den lesten dienst aen uwe leden doen.
Hier in sal 't naeste bloer uw lichaem laten stouwen,
En daer en sal geen vrient u meer geselschap houwen.
De pier sal uw alleen versellen in het stof,
Die gy wel eer verdreeft uyt uwen lieven Hof.
Nu slaet doch uw gesicht een weynig na beneden,
En siet hoe na gy zijt om desen weg te treden.
Een hoest, een kuch, een hick, een bete van een vloo
Heeft macht uw kranck gestelt te leggen op het stroo.
Wel laet dan, lieve ziel, uw sinnen hooger klimmen,
Al wat hier onder is, en zijn maer losse schimmen;
Uw lust tot blom-gewas, of tot een jongen boom,
Is niet als dwepery, en als een soeten droom,

Nu wie de sinnen stelt op haest vergaende saken,
Die kan doch nimmermeer sijn herte recht vermaken;
  Ja waer is eenig mensch, die niet sijn geest en queelt,
  Wanneer sijn hertens lust ter neder wort gevelt?
Maer Godt die eeuwig blijft, en hout sijn eygen wesen,
Is weert te zijn bemint, en hoog te zijn gepresen.
  Daer vint de ziele rust, daer staet haer liefde vast,
  Schoon dat u noot bespringt, ja doodt en helle bast.
Wy laet ons herte gaen, daer vruchten zijn te vinden,
Die noyt verloren gaen, door krachten van de winden,
  Daer Christus even selfs en troost en Heylant sit,
  Die Godt eens heeft versoent en voor de sijne bit.
Op, op dan, mijn gemoet, laet alle dingen varen,
Die niemant dienstig zijn, als slechts voor weynig jaren.
  Hebt al dat werelt heet, als een die niet en heeft,
  En weest na desen tijt, als een die niet en leeft,
Doch soo gy niet-te-min tot hoven zijt genegen,
En meynt daer in te zijn een ongemeenen zegen,
  Soo laet uw sinnen gaen ontrent het lustig dal,
  Daer 't nieuw Jerusalem hier namaels wesen sal.
Wilt met gestagen ernst uw geesten soo verkloecken,
En gaet voor alle ding den Boom des Levens soecken,
  Die geeft een heylsaem bladt, oock tegen alle pijn,
  En kan oock in den doodt een weg ten leven zijn.
O boom! van Godt geplant, vol alderhande lusten,
O wonderbaer gewas! daer op de doode rusten
  O boom! wiens edel loof is heylsaem aen de ziel,
  Die anders aen de doodt gewis ten roove viel.
Gy waert wel eer een rijs, en scheent van kleynder waerde,
En naer de werelt sprak, gesproten uyt'er aerde:
  Maer nu een offer-boom, en dat voor onse schult,
  Wiens aengename geur den ganschen Hemel vult.
O boom! die noyt verdort, laet uwe groene tacken
Oock in dit jammer-dal op ons ter neder sacken,
  Belommert ons de ziel, op dat uw grooten dag,
  Oock in den heetsten gloet, ons geensins schaden mag.
Maer om dit reyn gewas, naer eysch te mogen naken,
En van sijn Hemels fruyt den rechten keest te smaken;
  Soo dient ons gansch bedrijf daer toe te zijn bereyt,
  En al dat werelt heet ten vollen afgeleyt
By Godt is niet te doen, ten zy men alle sonden,
Schoon die van overlang in ons gewortelt stonden,
  Verloochent, plaets ontseyt, en gansch te buyten gaet,
  En hier toe, lieve ziel, soo geef ick desen raet:
Soo haest gy wort gewaer, dat uw gedachten neygen,
Tot iet dat sondig is, of dat uw sinnen dreygen,
  Te rennen buyten spoor, soo haelt flucx aen den dag,
  Al wat u wederom te rechte brengen mag:
Segt, hoe! aelwaerdig vleesch, wout gy den Schepper
      tergen,
En wat u niet en voegt aen mijn gedachten vergen
  Tot nadeel van de ziel; hoe dwaes en weetje niet,
  Dat Godt uw stil gepeys oock in het duyster siet?
Dat Godt te sijner tijt u sal doen reden geven,
Oock van het minste deel van uw ontuchtig leven?
  Oock van een ydel woort, dat niet te wel bedacht,
  Hier uyt een losse mondt te voorschijn is gebracht?
Geen mensch en is 't bekent hoe lang sijn jaren dueren,
Een haest vergaende vreugt die moet men lang besueren;
  Weet dat een ziele sterft, ja sonder eynde queelt
  Om yet, dat voor een uur ons domme sinnen steelt.
Men kan noyt vasten troost van onsen Godt verwerven,
't En zy men is gesint de sonden af te sterven.
  't En zy men is gemeent ons lusten af te staen,
  En met een rechten ernst een beter weg te gaen.

Mijn Godt, ick ben geneygt te gaen uw rechte wegen,
En dit is my alleen door uwe gunst gekregen;
  Voltreckt het noodig werck met soo een volle macht,
  Dat mijn aelweerdig hert geen werelt meer en acht
Laet my noyt klachten doen, of treurig zijn bevonden,
Mids ick nu ben geraeckt tot aen mijn leste stonden.
  Maer geeft dat my de doodt, oock voor mijn lesten dag,
  Gelijck een vrolijck feest voor oogen komen mag.
Besit mijn innig hert, en mijn gebeen
En laet ick anders niet als u alleen bem
  Drijft uyt mijn dof gemoedt, daer a
  Want als ick dat verlies, soo vind' ick

Gedurig naer het graf te wenden sijn gedachten,
Leert yder uyt te sien, en op sijn wegen achten
  Het quade wort gemijt, het goede wort betracht.
  Wanneer men alle daeg sijn leste stonden wacht
Wie dan genegen is, het graf niet meer te schromen,
Die laet'et evenstaeg in sijn gedachten komen,
  Al wat ons grousaem schijnt, indien men 't dickmael siet,
  Verliest sijn eerste schrick, of wel men acht'et niet
Die eerst in 't Leger komt ontrent de rouwe gasten,
En let daer hoe men plag den vyant aen te tasten,
  Ontset hem evenstaeg tot aen sijn innig hert.
  Soo haest daer yemant valt, of maer getroffen wert
Maer als'er naderhant wat tijt is overstreken,
En dat hy na een wijl den handel heeft bekeken,
  Soo wert sijn oog gesterckt, sijn herte vast gestelt,
  Schoon yemant nevens hem ter aerde wort gevelt.
Die hoog van jaren is, leert uyt verscheyde saken,
Dat hem de leste stuyp allenxkens komt genaken;
  Daer is staeg aen het lijf, of 't een of 't ander lit,
  Daer in de bleecke doodt, of haer beginsel sit.
Neemt sy ons tanden weg, 't is om te laten weten,
Dat wy in korten tijt, niet meer en sullen eten
  Maeckt zy ons gangen traeg, 't is om te doen verstaen,
  Dat ons verswackte voet haer niet en sal ontgaen.
Verduystert ons gesicht, zy komt ons openbaren,
Dat wy eer langen tijt in duyster sullen varen
  Wort ons de schedel kael, en waerom des bedroeft,
  Wy sullen naer de plaets daer niemant deksel hoeft.
Indienje rimpels krijgt, besiet u eygen selven,
De doodt die laet een graft oock in uw voorhooft delven
  Schud u het wanckel hooft, soo leert uyt dit geval,
  Dat u het kranck gestel haest nederstorten sal.
Om dan met stillen geest uyt desen romp te scheyden,
Soo wilt u tot het werck van langerhant bereyden,
  Neemt acht op uw bedrijf, en stelt u vlijtig aen,
  En laet niet onverricht, dat noodig is gedaen
Met dickmaels iet te doen, soo leert men groote saken,
Waer door men tot gewin, of eere kan geraken.
  Indienje zijt geneygt te leeren vreemde tael,
  Leest boecken na den eysch, maer doet'et menigmael
Indienje lustig zijt om net te leeren schrijven,
Soo laet uw rappe pen niet stil of ledig blijven;
  Al staen voor d'eerste reys uw regels bijster krom,
  Het sal haest beter zijn, schrijft dickmael wederom.
Geen ambacht soo verwert, of soo men wil volherden,
Men kan dees evenwel ten lesten meester werden
  Wie dickwils eene saeck van nieus beginnen mag,
  Wort sneger als hy was, en wijser als hy plag
Maer van de stege doodt en kan geen mensch verwerven,
Dat hy door veel te doen, mag beter leeren sterven.
  Neen, neen, die eens verhuyst, en soo de reyse doet,
  Komt daer hy noyt en was, en daer hy blijven moet.
't Is yeder mensch geset, niet veel of menig werven,
Maer eenmael, lieve ziel, maer eens te moeten sterven.
  Dat eens heeft vry wat in, want dit hier eens geschiet,
  Geeft eeuwig herten-lust, of eeuwig ziel-verdriet.
Wel leert dan voor de doodt, haer eygen wesen kennen,
En eer je 't graf genaeckt u tot het graf gewennen
  Want in de diepe kuyl, daer is geen nutte leer,
  Daer is geen wijs beleyt, vernuft of kunste meer.
Ach! yet maer eens te doen, dat (na verloste saken)
Noyt kan verbetert zijn, noyt recht en is te maken,
  Dat is vol nare schrick, al wie hier komt te kort,
  Wort in een grousaem diep voor eeuwig afgestort;
't Is geen bequamen tijt, een swaert te laten smeden,
Wanneer des vyandts heyr op ons komt aengereden,
  Het ancker komt te laet, wanneer 't onmachtig schip
  Sit op het driftig zant, of op een harde klip.
't Is geen bequamen tijt sijn leden wil te maken,
Wanneer het killig sweet de leden komt genaken,

Of

Of als een heete koorts het gantsche breyn ontsteeckt,
Of als een boose stuyp het noodig oordeel breeckt.
't Is geen bequame tijt op ons vertreck te letten,
Als nu de bleecke doodt besluyt haer swarte netten;
Gy draeyt dan staeg het oog ontrent het duyster graf,
De doodt na eysch bemerckt, die snijt de sonden af.
Het is van outs gesien, en in der daet bevonden,
Dat wie sijn uytgang weegt, doet afbreuk aen de sonden;
Soo dat men aen het vleesch een wissen breydel geeft,
Indien de bleecke doodt in ons gedachten leeft
Men leert'et uyt de daedt, dat oock de wilde beesten,
Vernemen desen schrick ontrent haer domme geesten.
Een radt die in de val haer vast gesloten siet,
Al is'er lecker aes, het beest en eetet niet.
Oock heb ick dit verstaen, dat even by de vissen,
De regel hier vermelt, niet eens en plag te missen,
Vermids men ondervint, dat 't vochtig element,
Oock in sijn burgery de doodt-schrick heeft geprent.
De daet heeft ons getoont, dat oock de grage snoecken,
Hoewel alleen door roof haer kost gewoon te soecken,
Getogen uyt de stroom, en in een kaer bewaert,
Verlaten haer bejag, en krijgen beter aert.
De visch hout vasten-dag, en 't lust ha[illegible] pen.
Om dat de wisse doodt haer dan besthiet t[illegible]
Mijn ziel, ey letter op, en acht'et n[illegible]
Oock van een oolijck dier te worden onder[illegible]
Wel aen, ick ben gesint, mijn pen te laten swie[illegible]n
Tot in het woeste bosch, en by de wilde dieren
Want in het open velt, wort dickmael yet geleer[illegible]
Dat niemant recht en weet die in de Stadt verkeert
Men heeft een seker Dorp in onsen tijt gevonden,
Daer by een eycken bosch oock hooge beucken stonden.
Hier in was't dat een Wolf sich langen tijt onthiel,
En door een stagen roof de buerte lastig viel
In al dit landt-begrijp en ging'er niemant slapen,
Of droeg eerst goede sorg voor haer gemeene schapen.
Daer was een oude Kerck, gelegen aen het vleck,
Hier gaf men aen het vee des avonts sijn vertreck.
Het diende tot gerief van al de naeste bueren,
Soo om sijn wijt begrijp, als om de stijle mueren;
Geen Beer of felle Wolf, geen Vos en kon'er by,
Het was, en van gewelt, en slimme lagen vry,
Eens voor den dageraet, en eer de Sonne stralen
Vertoonden haren glans ontrent de naeste dalen,

Soo was de grage Wolf getreden uyt het wout,
En wenscht tot sijn ontbijt een hupschen schapen bout:
Maer wat hy soecken mocht, geen Schapen aen der heyden,
Geen Bocken aen den dijck, of in de groene weyden,
Doch mits hem niemant roert in eenig huysgesin,
Soo wort de lincker stout, en gaf hem dieper in.
Hy komt ontrent de kooy, daer d'oud' en jonge Schapen
Of woelen onder een, of in gerustheyt slapen,
Daer hoort hy soet geblеet van eenig suygend' lam,
Dat om de moeder speelt, of soog een volle mam;
Dies watert hem de mondt, en alle sijn gedachten
Die spelen op den roof, als met geheele krachten,
Hem dunckt dat hy alree de lust haer voedsel geeft,
En dat hy 't beste Lam al in de klauwen heeft.
Hy tradt dan nader toe, en gaet'et al beloeren,
Maer wiert uytsinnig gram op al de naeste boeren,
Om dat hy niet een gat om al 't gebouw en vont,
Noch boven in de muer, noch onder op den gront.
Hy gaet'et andermael, en noch eenmael bekijcken,
En stont nu als gereet om weder af te wijcken; (dinck,
Maer hem quam voor het oog een gansch bevallig
De deure van de Kerck en was niet in de klinck,
Hy stracks op dit gesicht met blijdschap ingenomen,
Loopt toe met alle kracht om aen den roof te komen,
De poorte gaf hier op, mits hy gansch vinnig stie[illegible]
Maer viel stracks weder toe, terwijl hy binnen [illegible]
Het beest was daer het wou, maer 't hoort de deure [illegible]
En vint hem daer beset, als tusschen hooge wallen
Wat raet nu voor den Wolf? geen middel uyt te g[illegible]
Dies bleef hy daer bedroeft, en als verwesen staen
Hy siet (gelijck hem dacht) de felle boeren komen,
Dies wert hem door de schrick den honger weg genomen.
Sijn angstig herte klopt, sijn gansche lichaem slaet,
Sijn tanden worden stomp, en alle lust vergaet.
Siet daer een wreede Wolf te midden in de Schapen,
Van eten geen gewag, oock lust hem niet te slapen.
Hy toont geen vyerig oog, maer schijnt een ander beest,
Mits hy een wisse doodt, of harde slagen vreest.
De Lammers onder dies, en oock de groote dieren,
Beginnen in de kooy te bleeten, loeijen, tieren,
De stoutste zijn verschrickt, en al de kudde vliet,
Om dat het witte vee haer meesten vyant siet.
Dit hoort men in het Dorp, dies komt'et al geloopen;
Daer moet de grage Wolf sijn stoute daet bekoopen,
En schoon men niet een Schaep van hem mishandelt sag,
Noch wort de vraet gevat, en 't is sijn lesten dag.
Men hout dat aen de Wolf sijn felheyt was vergeten,
Om dat'er niet een Lam van hem en was gebeten;

Maer dat hy vreedsaem was, en van een sachten geest,
Vermits hy voor de doodt-ten hoogsten was bevreest.
Wel kan het aen de Wolf een beter wesen geven,
Dat hy voor seker houdt niet lang te sullen leven?
O mensch van ouden dag! wort gy dan immers goet,
Dewijl het seker is, dat gy haest reysen moet.
De werelt is de kooy, waer in gy zijt gesloten,
En niemandt raeckt'er uyt als van den doodt geschoten.
Men doe een tragen gang, of wel een rassen spoet,
Geen mensch en weet de stond, wanneer hy ruymen moet.
Om dan tot dit gepeys de sinnen aen te leyden,
Soo het ons tot het graf het innig hert bereyden;
't Is seker dat de doodt ons nimmermeer verlaet,
Maer als een schaduw volgt, alwaer men henen gaet.
Wel aen als gy uw kleet zijt besig uyt te trecken,
Om in het sachte dons uw leden uyt te strecken,
Soo spreekt in uw gemoet, de doodt maekt yder naekt,
De doodt is't die het graf ons tot een bedde maekt.
Wanneer je 's nachts ontwaeckt, segt dan in uw gedachten,
Ick lag daer als een block, ontbloot van alle krachten.
De suster van de doodt hadt my als weg-gevoert,
Weet, ziele, dat het spoock op u gedurig loert.
Segt daerom voor den slaep, ick mochte noyt ontwaken,
Segt als gy 't bedde ruymt, de doodt kan my genaken;
Oock eer ick weder rust, segt als gy buyten gaet,
Wat is'er veel ontzielt oock midden op de straet.
Segt, als gy reysen sult, of wilt te paerde rijden,
De doodt is nevens my, en rent aen alle zijden,
Hoe snel een moedig beest, of gaen, of loopen kan,
De doodt is evenwel noch meester van de man.
Segt als gy zijt geneygt te water uyt te reysen,
Nu dien ick boven al op mijn vertreck te peysen;
Kies ick een grooten Hulck, of wel een kleyne boot,
Alleen een weynig houts dat scheyt my van de doot;
Wat is'er menig mensch, die sich ging nederstrecken,
Die van sijn diepen slaep noyt op en was te wecken?
Wat is'er menig mensch, die aen den tafel sat,
En na den eersten beet geen spijse meer en at?
Wat is'er menig mensch genegen om te trouwen,
Of speelt met sijn gepeys ontrent de jonge vrouwen?
Maer eer hy van het bed gewenschte vruchten pluckt,
Soo wert hy naer het graf in haesten weg geruckt.
Wat is'er menig mensch, die spelen was gereden,
Maer heeft in sijn vermaeck de leste pijn geleden?
Wat is'er menig mensch, die sijnen grondt bezaeyt,
En is maer enckel stof, eer hy de vruchten maeyt?
Wat is'er menig heldt, die veeltijts gantsche dagen
Spant al sijn krachten in, om bosschen af te jagen,
En t'wijl hy sich verhit in 't ongebaende wout,
Soo wert hy met'er haest in al de leden kout?
Wat is'er menig Vorst, die met de gantsche sinnen,
Gedurig besig is, om Landt of Stadt te winnen?
En t'wijl hy eere soeckt, en staeg een meerder glans,
Krijgt dickmael anders niet, als seven voeten lants?
Wie heeft'er niet gehoort, dat eenig Helt vertelde,
Dat hy een machtig Heyr met krachten nedervelde,
Dat hy een deftig Vorst sag geven aen de doot,
Of door een slim vergif, of door een vinnig loot?
Dat hy een dertel quant, in 't midden van het mallen,
Sag, eer het yemant dacht, ter aerden nedervallen?
Dat yemandt sijnen gang na Mart of Beurse nam,
Die noyt van daer hy ging sijn leven weder quam?
Dat aen een blyden rey, en by de roose-kransen,
De doodt (schoon onverwacht) quam op haer beurte dansen?
Dat yemandt van een dack, of ander hoogte viel,
En was van stonden aen een lichaem sonder ziel?
Siet daer een korte lijst van alderhande lieden,
Wat yemandt is gebeurt, kan yeder een geschieden.
Noyt soo een vreemt geval, dat yemant overkoomt,
Dat niet van yder mensch behoort te zijn geschroomt.
Gy daerom, wat je doet, of wat je moogt beginnen,
Hy zy dan met'er haest, of met bedaerde sinnen,
Hebt staeg in uw gesicht het eynde van het werck,
Dat is in alle ding een dienstig oog-gemerck. (a)
De doodt is in het bedt, en dranck, en beste spijsen,
De doodt bespringt den mensch op alderhande wijsen.
Een wint, een hayr, een schrick, een kug, een geeu, een lag,
Niet soo een kleynen ding, dat ons niet schaden mag.
Hoe dat ook yemant sterft, 't en is voortaen geen wonder,
De Keyser Anastaes verhuysde met den donder,
En Joviaen die storf van damp en roock gesmoort,
Maer Nerva gaf'et op, om dat hy was gestoort.
Een Paus van hoogen moedt is uyt'er tijt getoogen,
Alleen maer door een vlieg hem in de keel gevlogen:
Anacreon verschiet terwijl hy druyven at,
Vermits een kleyne korl hem in de keele sat.
Chrisippus wert een lijck, eer hy het eens bedachte,
Terwijl hy vrolijck was en luyder keelen lachte.
Den grooten Fabius is van een hayr gestickt,
By hem met soete melck te vaerdig ingeslickt.
En Valentiniaen door hart en hevig krijten,
Gaf oorsaeck dat terstont sijn longe quam te splijten.
Tarquinius die kreeg een graetjen in de krop,
En 't was dien grooten Vorst gelijck een harden strop.
Ick moet een Grieks geval hierop aen Hollant schencken,
Het is van goede stof, en waerdig om gedencken:
Het leert ons hoe de doodt een stage rolle speelt,
Oock daer men lustig is, en niet een mensch en queelt.
Een geestig Jongeling bekent in oude tijden,
Plag met de snelle faem de werelt om te rijden;
Vermits hy op 't tooneel gantsch aerdig spelen kon,
En door een deftig jock een yeders herte won.
Want of 't een treurspel was, dat hem stont uyt te werken,
Wat van Philemon komt is waerdig aen te merken
Of dat een bly geval by hem wort voortgebracht,
't Is soet en aengenaem, al wat hy oyt bedacht.
Nu was by desen Grieck een geurig stuck beschreven,
Vol ongemeene drift, en waert om lang te leven.
Dit speeld' hy na de kunst op eenen blijden dag,
Soo dat hem al het volck als voor een wonder sag.
Maer t'wijl hy besig is, als met sijn gansche leden,
En uyt met groote kracht sijn ongemeene reden,
Ontstaet'er met'er haest een onweer in de lucht,
Soo dat meest al het volck, en oock de meester vlucht;
En mits de fellen storm met onverwachten regen,
Quam op het schoutoneel geweldig afgesegen,
Met blixem tusschen bey, en stagen donderslag,
Soo wort het spel gestaeckt tot op den naesten dag.
Soo haest de gulde Son haer wederom vertoonde,
En met een nieuwen glans 't onstuymig weer verschoonde,
Soo loopt een yeder toe, en acht'et voor geluck,
Om naest te mogen zijn, ontrent het meester stuck.
De schou-plaets is te kleyn voor soo veel duysent menschen,
Want yeder scheen alleen om dit vermaek te wenschen.
Het is een groote gunst, als yemant door een vrient
Maer van een kleyne kant, of hoeckjen is gedient.
Maer schoon soo grooten hoop te samen is gekomen,
De Meester van het spel en wort'er niet vernomen.
Dies keeck een yeder uyt als niet te wel gesint,
Om dat men by het werck Philemon niet en vint.
De tijt ging haren gang, en al de kijckers dachten,
Dat soo een machtig volck niet langer dient te wachten.
Dies zijnder ses of acht ten lesten opgestaen,
En na Philemons huys met grooten haest gegaen:
Maer als de rouwe jeugt tot sijnent quam getreden,
Doen sat Philemon daer met onbeweegde leden.
Sijn wesen stont geset, als of hy spreken wou,
Sijn handt was uytgestreckt, als die yet wijsen sou.
Maer 't lijf was sonder geest, ja sonder eenig leven,
De ziel was uytgereyst, de romp alleen gebleven,

(a) l'Empereur Anastace mourut subitement d'une tonnere. l'Empereur Jovian par une vapeur d'une fumee. l'Empereur Nerva par une soudaine colere. Le Pape Alex. IV par une mouche. Anacreon par un grain de resin fut estoffe. Chrysippus mourut en riant. Le Consul Fabius par un cheveu. l'Empereur Valent. en criant. Tarquinius Priscus par une areste.

Hy

Hy roerde niet een lidt, hoe dat hem yemant track,
  Hy seyde niet een woort, schoon dat een yder sprack.
Siet, t'wijl hy in den geest is bijster opgetogen,
Soo was hem uyt het lijf de ziele weg gevlogen,
  Hy hadt hem door de kunst yet wonders ingebeelt.
  Maer ach! de levens-rol was met hem uytgespeelt.
Hy meynde voor het volck een deftig stuck te brengen,
Maer ach! de bleecke doodt en wou het niet gehengen.
  Philemon is verhuyst tot alle mans verdriet,
  Want dat'er overbleef, en was Philemon niet:
Dit wert van stonden aen door al de Stadt geweten,
En van de snelle faem in haesten uyt-gekreten;
  Daer wert hy (die het volck voor desen vreugde gaf)
  Met ongemeenen rouw gedragen in het graf.
Nu let, ô waerde ziel, wat hier is uyt te trecken,
En wilt doch uyt den slaep uw domme sinnen weecken,
  Dit is tot ons geseyt, dat wy te gener tijt
  Zijn vast in ons bedrijf, of van de doodt bevrijt.
Wat hier de menschen doen, het zy haer rappe sinnen
Zijn besig om vermaeck, of goet te mogen winnen,
  Of eer, of hooge Staet, de doodt al evenwel
  Is by der mannen ernst, en by het kinders-spel.
Wie kan sijn levens-tijt, sijn korte dagen tellen?
Wie hoe, en waer de doodt ons sal ter nedervellen?
  Siet Joab is ontzielt te midden in de Kerck,
  En Simry weg geruckt ontrent een leelijck werck.
Holfernus is de kop al slapend' afgesmeten,
En Ammon omgebragt te midden in het eten.
  Abimelech verviel door handen van een wijf,
  En menig hups gesel uyt enckel tijt-verdrijf
Het aertrijck heeft het rot van Abiram verslonden,
En onder schijn van eer is Deglon weg gesonden.
  Siet Simson wert verraft ontrent een vrouwen schoot,
  Het wijf in Benjamin verkracht, en soo gedoot.
Herodes wert verteert, gegeten van de wormen,
Jobs kinders bleven doodt, verplettert van de stormen.
  Den grooten Goliad geslingert in den kop,
  Den schoonen Absalon gehangen sonder strop.
En Naboth buyten schult met steenen overvallen,
En Bechrijs grillig hooft geslingert van de wallen.
  En Isboset vermoort, daer hy in ruste lag, (a)
  En Abner afgemaeckt, eer hy de steecke sag.
En Gayus wert geblint, als hy een blinden heelde,
En Gallus wert ontzielt, daer hy een vrouwe streelde.
  Montagne gaf het op, maer van een bal geraeckt,
  Als of hy van een loot ter aerde was gemaeckt.

(a) *Siet dese exempelen en diergelijcke by Michel de la Mont, lib. 1. des Essais cap 9. Que Philosopher est apprendre a mourir.*

Het gantsch Egyptisch heyr is in de zee verdroncken,
En Sodoma vergaen in peck in heete voncken.
  Een vloek riep Beeren uyt, en sloeg veel kinders doot,
  Herodes sloeg'er meer oock in haers moeders schoot.
Maer noch een vreemt geval dient hier verhaelt te wesen,
Als waert met rijpen sin te werden overlesen.
  Het schijnt dat oock de doodt met ons bywijlen malt,
  Als sy (men weet niet hoe) de menschen overvalt.
(a) Acht maeijers wel gesont, daer sy aen tafel saten,
En met een bly gemoedt te samen happig aten,
  Verscheyden eer men oyt het ongeluck vernam,
  Getroffen door een vyer dat uyt een donder quam.
De doodt ontzield' het volck te midden in haer eten,
Een yeder hielt de standt gelijck hy was geseten.
  d'Een taste na de spijs, en d'ander na de kan,
  Maer wat een yeder doet, niet een en scheyter van.
Haer wesen, haer gestel, en al haer leden bleven
Te midden in de doodt, als midden in het leven
  En niet een mensch en weet, wat spoock hier onder (speelt,
  Want yeder blijft geset, gelijck een steenen beelt.
Een leyt'er uytgestreckt, een is'er neergebogen,
De lyven zijn verstijft, de zielen weg gevlogen.
  Meduse, soo het schijnt, (daer van men wonder leest)
  Die is omtrent het werck, of in het vyer geweest.
Dit beelt dat hadt de kragt (gelijck de lieden meenen) (b)
Te maken al het volck gelijck als harde steenen.
  Al die het maer en sag, bleef vast vernagelt staen,
  Juyst als hy uyt sijn huys te voren was gegaen.
Den blixem (als men weet) die heeft geswinde stralen,
En kan aen die hy treft door al het lichaem dwalen;
  En soo'er eenig lidt sijn kracht wil tegenstaen,
  Soo kan het wonder doen, en sonder quetsen slaen.
Dit vyer (gelijk men schrijft) dat kan een lemmer breken.
En laet de scheede gaef, daer 't sweert in heeft gesteken.
  Hoe dat'et wesen mag, de maeijers waren doot,
  En als 't van buyten scheen, geheel en buyten noot.
Ach! 's menschen ondergang en is niet na te sporen,
Het wort oock tot een lijck dat noyt en was geboren.
  Haer leven is volendt, eer dat'et schier begint,
  Een moeder wort een graf oock van haer eygen kint.

(a) *Cardanus lib 8. cap 14. de rerum diversitate relatus à D. Beverwyck in de Schat der Ongesontheyt cap 11. Camerar. Cent 2. Medit. Hist. verhaelt diergelijcken droevigen ongeval door Blixem te Mechelen geschiet te zijn 1546. Noch dat in de selfde Stadt eens een gelagh volcks in seker herberg met kaerten in de handt, daerse mee gespeelt hadden, vijf doodt gevonden waren. Wat oock ontsteecken buskruyt te wege brengt, is dit loopende jaer 1655 binnen Delft gebleken.*

(b) *Van de krachten van Medese, en wat de Poeten daer van gevoelen, is in 't breede te lesen in de Metamorphosis van Ovidius.*

Ach! door wat ſnelle pen kan immer zijn beſchreven,
Hoe dat ons ydel vleeſch ten grave wordt gedreven?
De wegen zyn te veel die van het leven gaen,
Dies is't ſonder grondt, hier op te willen ſtaen.
Soo veel de bladers zijn aen al de groenſte boomen,
Soo veel men viſſchen ſiet haer baden in de ſtroomen,
Soo menig kooren-ayr in vette gronden ſtaet,
Soo menig bietje werckt ontrent de honigraet,
Soo veelderhande tuyg, en ſoo verſcheyde dingen,
Zijn machtig yeder menſch tot in het graf te dringen.
't Zy kleyn of middelbaer of uytermaten groot,
Geen wal, geen hooge muer, is ſeker voor de doot.
Gy daerom, wat je doet, in 't ruſten, rijden, varen,
En wie gy weſen moogt, van jong of oude jaren,
Hebt acht op uw vertreck, en wacht een ſtage val,
De doodt is binnen u, de doodt is over-al.
Mijn ziel, gaet tot het werck. Daer zijn verſcheyde ſaken
Die my ſtaeg ons vertreck indachtig konnen maken:
Godt is my, nietig menſch, ſoo uytermaten goet,
Dat hy my teyckens geeft, dat ick haeſt reyſen moet.
Zijt daerom ſtaeg bereyt, oock in uw blijdſte ſtonden,
Om licht te zijn geſlaeckt, en haeſt te zijn ontbonden;
En ſchoon uw tijt genackt, weeſt echter niet bedruckt,
Maer gaet uyt als geleyt, en niet als weg geruckt.
Wat mag men evenſtaeg om eer of rijckdom woelen,
Wy ſnellen na het graf, oock buyten ons gevoelen.
Wy ſien op grooten ſtaet, wy trachten na gewin,
En daer is menig leet en weynig voordeel in.
Wy gaen al veel te werck gelijck de domme ſpinnen,
Die maken groot beſlag daer luttel is te winnen:
Want ſchoon haer ingewant geheel is uytgeput,
Noch doet haer noeſt bedrijf aen niemant eenig nut.
Wat ſchilt dat van ons doen, wy woelen gantſche dagen,
Soo dat wy menigmael ons ziel en leven wagen;
Wy ſtellen in het werck ons lijf en binnen-kracht,
En ſiet al dat men krijgt is maer een ſlechte jacht
Men wil of eer, of Staat, of luſt, of rijckdom hebben,
En wat is 't al-te-mael? eylaes! maer ſpinne-webben
Ach! wat de werelt geeft, indien men 't recht beſiet,
Is voor een droeve ziel maer rook en anders niet
Eer baert maer enckel wint, en rijckdom bange ſorgen,
En 't leet is in de luſt uyt eygen aert verborgen.
Ach! ſchoon men 't al genoot, en dat naer eygen wenſch,
Men blijft een aerde vat, dat is een nietig menſch.
Een onverwacht gevaer kan yder overvallen,
Oock midden in de pracht, of in een dertel mallen;
Maer ſchoon ons leven ging oock ſonder ongeval,
De doodt komt op het leſt, en die vermelt'et al.

Wel ſtaen ons ſaken dus, waer toe dan veel te woelen?
Mijn ziel, verheft ons hert uyt deſe lage poelen,
Beveelt u in de ſcherm van die u heeft gemaeckt,
Hy is 't die over u tot allen tijden waeckt.
Laet ons met alle macht verkeerde tochten ſchouwen,
En als ons quaet ontmoet, ons tranen wederhouwen.
Maer laet ons treurig zijn, en op den boeſem ſlaen,
Als door ons eenig quaet en feylen zijn begaen
Laet van ons verre zijn de dwaesheyt veler menſchen,
Die in haer oude tijt om jonge dagen wenſchen.
My dunckt ons laetſte ſtont en is ſoo grouſaem niet,
Gelijckſe dickmael ſchijnt, of by de menſchen hiet.
Een die in boeijen ſit, en hoort de Stadt beſchieten,
Daer hy gevangen leyt, hoe kan hem dat verdrieten?
Hy weet ſoo deſe wal ter aerden wordt gevelt,
Dat hy met haren val in vryheyt wordt geſtelt.
Godt heeft ons nu geleyt door alle levens ſtonden,
Door allerley bedrijf, door alle werelts gronden.
Ick was eens ſonder Staet, en even ſonder laſt,
En ſoo een ſtil bedrijf dat heeft my wel gepaſt.
Godt heeft my nadrhandt een ſwaer beroep gegeven,
Daer vond ick meer gewoel, edoch geen beter leven.
Maer wat ick immer leed', of wat ick heb gedaen,
Het is gelijck een ſchim in haeſten weg gegaen.
Dies als ick nu den loop van mijn gedachten wende
Op yemandt, wie het zy, die ick te vooren kende,
En dat ick my'er een voor oogen ſtellen ſal,
Soo vind' ick niet een menſch ook van haer groot getal.
Of als mijn ſinnen gaen ontrent de groote feeſten,
Daer ick eens was geſet ontrent de beſte geeſten,
Dan ſie ick menigmael, dat ick niet eenen man
Van al dat edel rot in weſen vinden kan.
Ick ſie dat jonger volck, en vaſter in de leden,
En hooger in verſtant, en beter in de zeden,
Als ick oyt ben geweeſt, is veerdig weg geruckt,
En in het graf geſtout, en in het ſtof gedruckt.
My wiert leſt door een vriendt een oudt papier gegeven,
By ſeker groot getal van menſchen onderſchreven,
Al lieden (in de tijt doe ick een jonge was)
Geſont en wonder fris, gelijck als jeugdig gras;
Maer als ick dit geſchrift ging nader overmercken,
En het op yeder naem mijn ſtille ſinnen wercken,
Soo vond' ick in der daedt (als ick het weder las)
Dat niemandt van den hoop nu meer te vinden was.
Van ſoo een groot getal was ick alleen gebleven,
De reſte was gegaen als uyt'er tijt gedreven.
Dit raeckte mijn gemoedt met ſoo een diepen ſlag,
Dat ick ons ydel doen als in een ſpiegel ſag.

Siet

Siet, als mijn vader storf, sag hy acht kinders leven,
Die had de goede Godt op aerde hem gegeven,
En siet de waerde vrou, oock al by my bemint,
Die was in haren tijt al med' een achtste kint.
Wel soo een groot getal dat heb ick sien verdwynen,
En van de bleecke doodt allenxken ondermynen.
Nu ben ick, lieve Godt, nu ben ick maer alleen,
En sta hier noch gesont, van sestien kinders een.
Wat sal ick, waerde ziel, op desen handel seggen,
Ick moet dit in het merg van mijn gewrichten leggen.
Gy stelt van heden vast, dat ick haest ruymen sal,
Die nu maer eenig ben van soo een groot getal
Wat heb ick nu voor danck den Schepper op te dragen,
Dat ick niet heen en ging in mijn onwijse dagen?
En dat sijn Vader-gunst mijn leven heeft verschoont,
Tot my in volle maet de werelt is vertoont
Men kan wel menig ding met lesen ondersoecken,
Maer jaren geven meer dan veel geleerde boecken.
Veel weten acht ick hoog, maer des al niet-te-min,
Wat yemandt wedervaert, dat gaet hem dieper in.
Soo dickmael ick met ernst mijn sinnen ga besteden
Aen die ick heb gekent, en nu zijn overleden,
Soo dickmael komt de doodt als voor mijn oogen staen,
En seyt my dat ick haest dien weg heb in te gaen.
Wat dwaesheyt is'et dan, in 's werelts beusel saken
Te spillen onsen geest, te soecken ons vermaken?
Voorwaer 't was tovery, of ick en weet niet wat,
Dat ons aelwaerdig breyn voor desen oyt besat.
Maer nu en weet ick niet dat ons kan wedervaren,
En soo een diepen schrick in ons behoort te baren,
Als in een stiet te zijn, en soo te blyven staen,
Daer in men niet en zou ten grave willen gaen.
Wat heb ick al vermaens, wat heb ick al getuygen,
Die my als met'er handt ter aerde nederbuygen,
By kans mijn gansch gestel, mijn hayr en grijsen baert,
Die spraken overlang van mijnen swacken aert
Ick eete nu ter tijt met dry verscheyde tanden,
Die my zijn toegebracht in dry verscheyde Landen.
Uyt Zeelandt quam ick voort, daer was mijn eerste
gront,
Dat bragt my met de jeugt de tanden in den mont.
En als ick naderhandt in Hollandt was gekomen,
Heeft my de snelle tijt twee tanden afgenomen
En schoon ick die verloor, ick droeg'et met gedult;
De kunst quam my te baet, en heeft de plaets gevult.
Maer zedert van den Staet naer Engelandt gesonden,
Mist ick'er weder twee, die niet te vast en stonden.
Maer siet met dit gebreck was ick niet lang gequelt,
Daer wert een stuck yvoors in hare plaets gestelt.
Dies ben ick niet soo gaaf, gelijck mijn vrienden meenen,
De mondt is my een graf, en dat van doode beenen.
Want schoon men vol gebit ontrent mijn kibben siet,
Een deel van dat behulp en is mijn eygen niet.
(a) Maer hola, 't is gemist, ick mag van eygen roemen,
Ja kan dit nieu gebit mijn eygen tanden noemen,
En soo van my misschien de reden wert versocht,
Ick heb'et om mijn gelt, en dier genoeg gekocht.
Ick hebbe voor de twee dry ponden moeten geven,
En dat in sterlinx gelt, dat stont'er op geschreven,
Gelijck de Meester sprack. Het gaet den ouden dag,
Gelijck het in 't gemeen vervallen huysen plag:
Men moet een timmerman, een smit, een metser halen,
Hier dient een nieuwen balck, en ginder stijver palen,
En elders Dortsche kalck ontrent een leckent dack;
Siet' wat bouvallig is, heeft leet en ongemack.
Maer schoon al spreeck ick soo, ick hebbe niet te klagen
Noch van mijn eerste jeugt, noch van mijn oude dagen.

Ick loov' u, lieve Godt, en weet u grooten danck,
Van wel te zijn geweest nu soo veel jaren lanck.
En schoon ick met'er tijt vier tanden heb verloren,
Daer zijn my door de kunst nu weder vier geboren.
En in mijn ongeval soo vind' ick dit gemack,
Dat noyt yvooren tandt door pijn mijn ruste brack.
Maer wat een deftig man behoor ick nu te wesen,
Hoe verre boven stof, en uyt'et vleesch geresen?
Ick die soo grooten volck voor desen heb gekent,
Dat nu geen mensch en weet, waer dat'et is belent;
(b) Ick die hier eertijts sag veel hoog verheve mannen,
Die uyt haer Vaderlandt op heden zijn gebannen?
Ick die eens huysen sag met rijckdom vol getast, (c)
Daer nu geen spijs en is, ja daer de Meester vast.
Ick die oock luyden weet, die in de werelt quamen,
Onaerdig, ongesien, ja menschen sonder namen,
Die na een korten tijt, en niemant wist'er hoe,
Verhieven haren Staet, als tot den Hemel toe.
Ick die nu heb beleeft, dat even groote zielen,
Ach! voor een wreede bijl ter aerde moesten knielen:
En dat de Koning selfs van 't machtig Britten-lant
Quam in sijn eygen Rijck in soo bedroefden stant.
Ick die nu heb gesien, dat twee gesonde menschen,
In alles soo begaeft, als yemant konde wenschen,
(d Mijn Swagers alle bey) zijn haestig weg geruckt,
En van de doodt verrast, en in het graf gedruckt.
Ick die nu luyden sie, die eer en rijcken zegen
Besaten over lang, of van haer Ouders kregen,
En korts daer na beroost van haren eersten lof,
Verlooren haren naem, en sitten in het stof.
Ick die eens heb gekent veel overschoone Maegden,
Die mits haer frisse jeugt aen yder een behaegden,
Die nu daer henen gaen, berooft van alle glans,
Gerimpelt, mager, krom, een afkeer voor de mans.
Ick die heb aengemerckt, dat gansche Landen sterven,
En door een hoogen vloet, of zouten stroom bederven.
En weder dat een plaet, gebooren uyt de zee,
Wiert dienstig voor de ploeg, of voor een machtig vee.
Ick die heb aengemerckt, dat even groote Steden
Zijn door een stil bedrijf, als met den voet getreden;
En weder dat een Dorp, wel eer een kalen dijck,
Was machtig eer men 't wist, en uytermaten rijck.
Ick die noch heden sie, dat oock verheve Machten
Zijn bloot van alle glans, oock buyten haer verwachten;
En dat aen haer bedrijf, en aen haer groote pracht,
Na slecht een korten wijl niet meer en wort gedacht.
Ick, ick, aen wien de tijt door Godes eygen zegen
Als met den vinger wijst des werelts domme wegen,
En dat'et ydel is, en min als enckel niet,
Daer aen meest al het volck en hert en hulde biet:
Maer wat is't dat ick meer sal van dien handel seggen;
Mijn ziel, het is genoeg, gy moogt'et overleggen.
Wel is 't soo bijster los al wat de werelt geeft,
Soo is hy bijster dwaes, die aen de werelt kleeft.
't Is seker wat men leest in oud' of nieuwe boecken,
Dat niet soo nut en is, als Godt alleen te soecken.
Vermits dat aerts-bedrijf de ziele maer bedroeft,
Om dat'et niemant troost, wanneer men troost behoeft.
De kintsheyt heeft yet goets, yet goets de groene jaren,
Yet goets de rijpe jeugt, wanneer de menschen paren.
Yet goets de grijse tijt, als die op 't hoogste rijst,
En nu het duyster graf als met den vinger wijst;
Maer wat in yeder deel van yemant wort gepresen,
Behoort te deser tijt in my geheel te wesen.

(a) *Dit gebeurde in Martio 1652. doch ick had maer een lossen tant, die my moeyelijck viel uyt te laten trecken, en schoon ick den Meester daer toe versocht, en mijne meyninge wel duydelijck aenseyde, soo trock hy echter een beteren tandt uyt, dien ick meynde te behouden, en sulcks geschiet zijnde, soo moest oock de losse tandt daer na uytgetrocken worden, ende alsoo ick een Engelsch Meester had versocht een stuck yvoor bequaem te maken om de plaetse van twee tanden te vervullen, dede hy sulcks spoedelijck, maer dede my dry ponden sterlincx daer voor betalen.*

(b) *Dit siet eygentlijck op Engelandt.*

(c) *Anno 1652. en daer ontrent.*

(d) *Te weten, mijn Schoon sonen, d'een zijnde de Heer Cornelis van Aerssen, Heer van Wernhout, Drossaert van de Stadt en Baronnye van Breda, hebbende getrouwt mijn outste dochter Anna Cats. De tweede de Heer Cornelis Musch, Heer van Waelsdorp, Griffier van de Hoog Mog. Heeren Staten General, getrouwt hebbende mijn jongste dochter Elizabeth Cats, die jegenwoordelyck in den tweeden houwelijck is getreden met den Heer Diderick Pauw, Sone van den Heer van der Horst, tegenwoordig President in den Hoogen Rade van Hollandt, Zeelandt, en West-Vrieslandt.*

Want

Want ick ben al-te-mael die wegen doorgegaen,
Het waer een deſtig werck, had ick'et wel gedaen.
Men vint nau eenig menſch ontrent ons jonge giſten,
Die kunſt of kennis heeft, om 's werelts pols te taſten.
En vraegje waerom dat, wel hoort geminde ziel,
Wat leſt op dit geval in mijn gedachten viel.
De werelt doet haer op aen alle jongelingen,
Gelijck een ſchoone maegt, geciert met armringen,
Soo dat en aen haer recht, en aen haer ſlinkker hant
Schijnt oeſters reyn gewas, of rijcke Diamant.
Als dan een jonge wulp haer ader poogt te voelen,
Soo wort hy niet gewaer, hoe dat haer geeſten woelen;
Want ſchoon hy, naer het ſchijnt, wel op haer weſen let,
Hy raeckt haer polſſe niet, maer ſlechts haer bracelet.
Maer een die van der jeugt ten vollen is geneſen,
Die ſiet de werelt aen als in haer eygen weſen.
Hy voelt geen paerels meer, of ander handt-cieraet,
Hy voelt haer bloote pols, die wonder ſeldſaem gaet.
O pols van looſen aert, en recht gewoon te liegen,
Die oock haer beſten vrient ſoo dickwils kan bedriegen!
Al wie na rechten eyſch uw weſen kennen wil,
Die ſie niet door de jeugt, maer door een wijſer bril.
Wat zijn ons, lieve ziel, veel ſtonden van het leven
Met haeſt voorby gegaen, als van den wint gedreven?
Eylaes! mijn ſchoonen tijt is dickmael weg gevlucht,
Ach! ſonder eenig nut of ſonder rechte vrucht.
Dies moet ick menigmael in mijn gedachten klagen
Van ſaken eerſt bemerckt in mijn verloopen dagen.
Al is'er yemant grijs, en dat ſijn lichaem beeft,
Gy ſegt noch echter niet, die man heeft lang geleeft:
Seg liever, waerde ziel, en dat in goede reden,
Die man heeft langen tijt het aertſche dal betreden;
En ſoo hy dan miſſchien yet beters heeft gedaen,
Soo moogje dit verhael eens anders overſlaen.
Wanneer men langen tijt, gedreven van de baren,
Heeft los gelijck het viel, en ſonder roer gevaren,
Dan heeft men niet gereyſt, maer op de zee gedwaelt,
Waer van men anders niet, als woeſte ſinnen haelt.
Die van de jeugt geleyt, en ſonder regels leven,
Zijn muggen, naer my dunckt, die om de lichten ſweven,
Of mieren, die geſtaeg en op en neder gaen,
En niet een menſch en weet, waerom het is gedaen.
Als Jonas in den viſch van Gode was beſloten,
Soo heeft hy veel gereyſt, maer niet daer uyt genoten.
Hy hadde mogen ſien de gronden van de zee,
En al het gliſen huys, en al 't beſchubde vee.
Hy hadde mogen ſien, hoe ſich de woeſte baren
Begeven naer het landt, en weder henen varen;
En hoe de Walleviſch, die Godt ſoo machtig ſchiep,
Gebruyckt ſijn opper-macht door al het woeſte diep.
Hy had oock konnen ſien, en mogen overſchrijven,
Waer al het machtig goet, en groote ſchatten blijven,
Die 't woeſte meyr verſlint, wanneer een deftig ſchip
Komt ſtooten op een zandt, of op een harde klip.
Hy hadde mogen ſien, of al de felle winden
Haer woon-plaets in de zee, of op der aerde vinden.
Hy hadde mogen ſien, had hy het wel gevat,
Waerom ons verſche vis ontſtaet uyt ſiltig nat.
Hy hadde mogen ſien, of oock de Meyreminnen,
Gelijck ons vrouwen doen, of vlas, of wolle ſpinnen,
En of'er in het diep een ſpoock of monſter is,
Van boven als een man, van onder enckel vis.
Hy hadde mogen ſien den aert van alle ſtroomen,
Die ons maer zijn bekent, gelijck als loſſe droomen,
En duyſent wonders meer; maer wat'er is geſchiet,
De man quam van de reys, en hy en wiſte niet.
Ey vraegt eens Jonas af, al wat hy heeft bedreven,
Hy ſal op uwe vraeg alleen dees antwoordt geven:

Ick heb van huys geweeſt, en ben na huys gekeert,
Maer waer ick immer quam, ick heb'er niet geleert.

Dit ſiet gy even ſelf op heden noch geſchieden,
Die op het reyſen let van onſe jonge lieden.
Want als ick onderſoeck van deſen handel doe,
Soo gaet'et menigmael al vry noch ſlimmer toe.
Siet, die veel buyten reyſt, en ſweeft met alle winden,
Die brengt'et over hoop al wat'er is te vinden;
En drijft'er eenig vuyl ontrent een vreemde ſtrant,
Dat brengt hy na ſijn huys, en in ſijn Vaderlant.
Dit vint men in 't gemeen, als jonge lieden reyſen,
Dat ſy voor alle ding maer op geneugte peyſen;
Dat is haer oog-gemerck, en vorder geen gewag,
Van dat hun naderhandt ter eeren dienen mag.
Soo reyſen menigmael, die in haer groene jaren,
Na Romen, na Madril, of elders heenen varen,
Sy hebben niet gemerckt, na ſoo een groot beſlag,
Wat haer of haer gemoedt ten goeden dienen mag.
Sy hebben wel geſien veel huyſen, hoven, bergen,
Die ſoo het ſchijnen mag den Hemel willen tergen;
Maer wat het eeuwig raeckt, en wat de ziel vereert,
Daer van heeft onſe jeugt in 't minſte niet geleert.
Al dit is maer gedwaelt. 'T en mag geen reyſen hieten,
Als daer een vrome ziel haer voordeel kan genieten:
En als daer onſe jeugt niet op en heeft geſtaen,
Soo is de groote koſt en moeyt' om niet gedaen.

Ick

Ick waer gelucktig, Heer, indien mijn jonge dagen
Noyt waren afgedwaelt tot soo bekaeyde slagen:
  Maer leyder, ick beken, en 't perst my aen de ziel,
  Dat ick al menigmael in quade poosen viel.
Ach! hoe gaet onse jeugt; eylaes! ons beste geesten
Gaen dickmael haren weg, gelijck de domme beesten.
  Sy raken buyten spoot, oock tegen haer gemoet,
  En doen meest (als het vee) gelijck een ander doet.
Ick spreeck oock even dus, als ick begin te peysen,
Hoe wy hier gaen te werck, en door de werelt reysen.
  Het meeste dat men doet, of in de werelt siet,
  En raeckt ons eygen werck, en raeckt de ziele niet.
Maer 't leven heeft meer in als eten, drincken, slapen,
En uyt het aertsch bedrijf vermaeck te mogen rapen;
  Die leven maer alleen, die na den Hemel staen,
  En staeg met rechten ernst tot haren Schepper gaen.
Die leven maer alleen, die Godes eere soecken,
En nemen haer vermaeck ontrent de wijste boecken.
  Die leven maer alleen, die met een stil gemoet,
  Wat vleesch en werelt raeckt, vertreden met de voet.
Die leven maer alleen, die na den Hemel trachten,
En niet soo lief-getal, en niet soo waerdig achten;
  Die hier in anders gaet, en aen de werelt kleeft,
  Die heeft'er in geweest, maer niet daer in geleeft.
Wel nu dan, grijse tijt, al wat'er is vergeten,
Al wat'er sonder vrucht voor desen is versleten,
  Laet ons dat heden selfs gaen brengen tot de daet,
  De ziele goet te doen en houw ick noyt te laet
Hoe dien ick nu te zijn van alle vleesch ontbonden,
Hoe vry van 's werelts woel, en haer geminde sonden,
  Hoe na den Hemel selfs? Maer, leyder! ick beken
  Dat my gansch tegen is, oock dat ick heden ben.
De geest is wel bereyt om hooger op te sweven,
En met een innig hert aen Godt te mogen kleven.
  Maer dit ellendig vleesch, geneygt tot aertsche draf,
  Dat snijt ons evenstaeg de beste veeren af.
Ach! schoon mijn beterschap al lanksaem had begonnen,
Had ick staeg voortgegaen, wat had ick niet gewonnen?
  Had my slechts yder jaer vernieut een droppel bloets,
  Wat had ick na den geest? wat had ick heden goets?

Maer, leyder! tegen danck, en tegen alle reden,
Ben ick al menigmael bezijden afgetreden,
  En uyt den weg gerukt; maer Godt heeft my bewaert.
  En stage gunst getoont ontrent mijn swacken aert
Godt heeft my tijt vergunt van uytgestreckte dagen,
Soo dat mijn oogen selfs veel nutte dingen sagen,
  Vry waert te zijn bemerckt, en staeg te zijn bedacht,
  En met een danckbaer hert de ziele toegebracht.
Godt heeft my, nietig mensch, soo lange willen sparen.
Tot ick nu ben geraeckt tot by de tachtig jaren.
  't Is sijn genaed' alleen dat ick noch staende bleef,
  En dat geen ongeval mijn ziel ter neder dreef.
Ick hoore menigmael verscheyde menschen klagen
Van al te korten tijt, en al te weynig dagen:
  Maer alsje, lieve ziel, dit recht bedencken sult,
  Het is, na mijn begrijp, al meest haer eygen schult.
Ons dagen waren lang, soo wy die niet en quisten,
En veeltijts niet het wit van ons bedrijf en misten.
  Hoe wort'er menig mensch sijn jeugt en besten tijt,
  Hoe wort'et menig mensch sijn gansche leven quijt?
Hier sal men met de kaert, of met den teerlinck spelen,
Om dat, in niet te doen, de dagen ons vervelen.
  Daer sal men buyten sorg gaen dwalen achter straet,
  Of spillen uren lang met ongesouten praet.
O Godt! doe my de gunst, dat ick mijn leste dagen
Aen u, en u alleen, mach soecken op te dragen
  Of soo ick noch vermaeck hier in de werelt soeck,
  Laet dat mijn tuyntje zijn, en daer een heylig boeck.
Niet om het groen gewas, maer om uw wonder-wercken,
Die wy in dit bedrijf geduerig konnen merken.
  Laet ons niet in het stof begraven ons gemoet,
  Maer rijsen met den geest tot u, ons hoogste goet.
Siet! is'er eenig werck by dees of gene lieden,
Dat sonder yemants leet, of hinder kan geschieden,
  Dat moet, na mijn begrijp, dat moet de landt-bouw zijn,
  Want die is sonder list, en buyten loosen schijn.
Al wat de menschen doen, en in de werelt plegen,
Daer is veel slim beleyts niet selden in gelegen.
  Maer als men hier geniet de segen uyt'et landt,
  Die krijgt men regel-recht uyt Godes eygen handt.

J. CATS

J. C A T S

O U D E R D O M

E N

B U Y T E N - L E V E N.

HET DERDE DEEL.

Behelsende 't beleyt van een goeden Ouderdom.

HOud op, geswinde pen, den Landt-bouw meer te prijsen,
Ick heb u nutter stof op heden aen te wijsen.
Wy hebben lang genoeg gewandelt in het groen,
Daer is nu ander werck voor u en my te doen.
Gy schreeft eens over lang hoe jonge heden paren,
Nu reckt de snelle tijt tot onse dorre jaren
Gy schreeft eens, met vermack, de geur e van de jeugt,
Hier dienen nu alleen de gronden van de deugt.
Terwijl ons tuyn-man plant, en sijn gesellen delven,
Soo rept u, waerde ziel, en spit u eygen selven;
En valt u dan yet in dat swacke zielen sticht,
Soo stelt'et na den eysch, en in een kort gedicht.
Dat sal ons dienstig zijn, ja sal oock mogen strecken
Om ons, als uyt den droom des werelts, op te wecken.
Doch soo het boven my een ander dienen kan,
Ick sluyt'er niemant uyt, het is voor alle man.
Maer yemant sal misschien my schatten goet te wesen,
Als hy dit leste Deel sal hebben overlesen.
Doch ick sal (na my dunckt) bedriegen desen vrient,
Soo hy sich van het werck op soo een wijse dient.
Maer weet, soo ick met ernst niet poge goet te werden,
En in dien goeden weg niet staeg en wil volherden,
Dat ick dan voor gewis, verleydt door enckel schijn,
Sal voor mijn eygen selfs een groot bedrieger zijn.
't Is vry een schoon bedrijf yet goets te konnen schrijven,
Maer 't is een nutter werck sijn feylen uyt te drijven.
Het een is voor het volck dat namaels komen sal,
Het tweede voor ons selfs, en 't maeckt ons boven al.
Men kan in minder tijt wel hondert veersen dichten,
Als maer een slim gebreck uyt onsen boesem lichten;
En daerom, lieve ziel, en acht ick niemant goet,
Die veel en deftig schrijft, maer niet of weynig doet.
Nu moet ick u voor eerst een nutte lesse geven,
Die u sal dienstig zijn door al uw vorder leven.
Ick bidde let'er op, het is een wichtig stuck,
En sooj'et recht gebruyckt, het is u groot geluck.
Voor al soo moetje nu tot ootmoet u gewennen,
En wat uw jeugt bedreef, voor onsen Godt bekennen;
En dat vry niet ter loops, maer als met vollen mont,
En uyt uw innig merg, en uyt uw diepste gront.
't Is nut sijn boosen aert voor Gode bloot te leggen,
En oock sijn eygen ziel haer vonnis aen te seggen;
En des al niet te min, voor soo een groote schult
Te bidden om gena, te smeecken om gedult.
Daer is een deftig stuck in Godes woort te lesen,
Dat kan een schoon bewijs in desen handel wesen.
Wat schuylt'er voor een schat in dat gesegent boeck!
Wat vind' ick daer een heyl als ick gedurig soeck!
Als sich de jonge wulp (*a*) had buyten 's lants begeven,
En leyde, waer hy quam, een los en quistig leven,
Soo was 't dat voor sijn reys geen teer-geld overbleef,
Vermits dat over-al de waert soo dapper schreef.
Hy, die geen middel wist om sich te konnen voeden,
Ging, op een boeren Hoef, een kudde swijnen hoeden;
Doch wenscht nochom de kost, al waer't et enckel draf,
En daer en was geen mensch die hem dat voetsel gaf.
Het was een dieren tijt, dies wiert, om dese reden,
Oock even voor het vee het voeder nau besneden:
Dies kreeg de jonge gast gantsch weynig in den mont,
Soo dat hy sich in noot, en gansch in wanhoop vont.
Hy klaegde met verdriet: Ick leef hier by de vercken,
En moet al evenstaeg voor vreemde lieden wercken;
Siet, in mijns vaders huys en is geen hongers-noodt,
De minste van den hoop en is niet sonder broodt.
Ick wil met recht berouw mijn vader gaen begroeten,
En, met een droef gelaet, hem vallen aen de voeten,
En bidden even-staeg, en seggen wat ick kan,
En dragen my voortaen gelijck een eerlijck man.
Mijn Vader (houd' ick vast) en sal my niet verstooten,
Of immers sal my doen gelijck sijn huys-genooten:
Hy is van goeden aert, en heeft my wel bemint,
Want van mijn jonckheyt aen was ick het liefste kint.
Hier scheydt de Jongeling van sijn uytsinnig mallen,
En quam, met dit gespreck, ootmoedig nedervallen:
Ach Vader! (was sijn woort) ick heb voor u misdaen,
Soo dat mijn sonden selfs tot aen den hemel gaen
Ick weet, ick ben niet waerdt uw soon te mogen hieten,
Laet my slegts, als uw knegt, mijn voetsel hier genieten.
De man, onaengesien al dat'er is gepleegt,
Wert sacht in sijn gemoedt, en in sijn hert beweegt.
Hy valt hem om den hals, hy laet hem beter kleeden,
Hy laet van stonden aen een maeltijt toe-bereeden;
Hier uyt rees groote vreugt, soo dat men luyde songk,
En van het bly geluyt de gantsche zale klonck.
Maer t'wijl men besig is met goeden chier te maken,
Soo komt een ouder soon het vrolijck huys genaken;
Die vraegt daer aen het volck wat dat'er is geschiet,
Waerom het gansch gesin soo grooten vreugt geniet?
Tot antwoort, op de vraeg, soo heeft hy dit vernomen,
Uw broeder, lang verwacht, die is nu t'huys gekomen,
Des is 't gemeste kalf om sijnent wil gedoodt,
En daer zijn in der haest veel gasten toe genoodt.
De broeder hoord'et aen, en wert met spijt ontsteken,
En gaet, niet wel gesint, aldus sijn Vader spreken
Hoe! 'k heb u van der jeugt met alle vlijt gedient,
En noyt is my vergunt te nooden eenig vrient.
Men heeft, tot heden toe, voor al mijn quellig leven,
Noyt schaep of niet een lam, ja niet een bock gegeven.
En desen schuyffel-bout, die noyt en heeft gedocht,
Maer al sijn's moeders erf met hoeren omgebrocht;

(*a*) *Te weten, de verloren Soon, daer van gesproken wert Luc.* 15 14.

Bordeel-brock als hy is, kan die uw gunst verweecken,
Om met soo grooten vreugt de tafels uyt te trecken?
Wel dit is vreemt gedaen van soo een deftig man,
Daer van men, na my dunckt, geen reden geven kan.
De Vader hoord'et aen, en gaet'er sachtjens tegen,
Maer laet hem evenwel tot gramschap niet bewegen.
De maeltijt, het gerey, en spel, en bly gesang,
Dat gaet noch echter voort, en hout sijn eersten gang.
Hy die met sijn gespreck den Vader wou versetten,
En door een hart beklag de soete vreugt beletten,
Die was hier al te laet gekomen uyt'et velt,
De brieven van pardon die waren vast gestelt.
Maer wat is dit geseyt, sal yemant mogen vragen,
Om hier uyt eenig nut naer huys te mogen dragen?
Van den verloren Soon maeckt Godes woort gewag,
En oock is ons geleert waer toe het dienen mach.
Maer sooj' yet anders weet uyt dit verhael te trecken;
Laet dat noyt ongeseydt; maer wilt'et ons ontdecken.
Wel hoort; dit weelde kint noem ick een sondig mensch,
Die in de werelt soeckt vermaeck en herten-wensch;
Maer als hy in der haest sijn lusten sag verdwijnen,
Soo vondt hy sich geplaetst als by de vuyle swijnen;
En voorts ging al het werck, als Lucas heeft geseyt,
Nu hoort eens dat'er dient ons aen de ziel geleydt.
Men kan de duyvel selfs ons outste broeder noemen, (a)
Daer van mocht sijn geslacht in oude tijden roemen:
Maer heden op den dag soo weetje voor gewis,
Dat hy en sijn gevolg ons meeste vyandt is.
Hy sal, tot onsen last, veel quade dingen brengen,
Oock van sijn eygen stof daer vry wat onder mengen;
Doch laet ons evenwel des niet verlegen staen,
Godts woort heeft ons geleert wat hier in dient gedaen.
Al roept de Satan uyt het quaedt by ons bedreven,
Dit is de tegen-sprack, *Het is hem al vergeven.*
Gy duyvel heb te laet uw netten uytgeleyt,
Al watje seggen kont, dat is alreê geseyt.
Ootmoedig aen den Heer ons sonden voor te dragen,
En over ons bedryf tot hem te komen klagen,
Is dienstig voor de ziel. Men breeckt met desen slach
Al wat tot onsen last den duyvel brengen mach.
Wel aen, dit laet ick daer Laet ons nu vorder treden,
Maer eer wy dat bestaen, dient Godt te zijn gebeden.

O Godt! in u bestaet de welstant van den mensch,
In u vind' ick alleen mijn troost en herten-wensch.
Gy hebt een lastig pack van mijnen hals genomen,
En dat ick heb gewenscht daer toe ben ick gekomen.
Want my is nu ter tijt een zegen toegebracht,
Die mijn inwendig deel voor alle dingen acht.
Ick ben nu vry gestelt van duysent vreemde sorgen,
Waer van mijn herte joeg oock voor den rooden morgen;
Schier niemant heeft dit ampt voor desen oyt bekleedt,
Die niet daer in verviel door smaet of ander leedt.
Van beyden ben ick vry, ick heb niet quaets geleden,
Want ick ben van den Staet vrywillig af-getreden,
En mits ick was ontlast, soo wiert mijn hert verblijt,
Om dat ick van het pack ten lesten was bevrijt.
Nu sta ick hier verbaest, als van een seldsaem wonder,
Dat ick veel heb gegaen in hagel, winden, donder.
My dunckt ick krijg een schrick, als van een grousaem ding,
Als ick de wegen sie, waer door ick eertijts ging.
En dit en kan ick niet als voor uw zegen achten,
En geef u grooten danck uyt mijn geheele krachten,
Vermits ick u alleen voor mijn Verlosser ken,
Het is uw pure gunst dat ick noch heden ben;
Want als ick van de jeugt mijn leven ga bemercken,
Soo vind' ick over-al gestage wonder-wercken;
Want gy hebt my bewaert, en menigmael bevrijt
Van ramp, van ongemack, en van een boosen tijt.
Gy hebt my, nietig mensch, als uyt het stof verheven,
En meenig hoog gevaer van mijnen hals gedreven.
Nu voel ick recht de gunst die gy my staeg beweest,
Hoewel ick, na den eysch, niet danckbaer ben geweest,
Dies heb ick niet te doen als u gestaeg te dancken,
Tot ick bewoonen sal een huys van seven plancken
Geeft dat ick nu alleen bekommert wesen mag
Ter eer van uwen naem, en mijnen lesten dag.
Geeft dat den kleynen tijt, dien ick noch heb te leven,
Mach hier sijn eynde sien, en oock mijn eynde geven,
En dat met dese plaets mijn geest mocht zijn bepaelt,
Tot gy mijn ziele roept, en uyt de werelt haelt.
Besit mijn innig hert, en mijn geheele sinnen,
En laet ick anders niet als u alleen beminnen
Verdrijft uyt dit gemoet wat aen de werelt hing;
Want als ick dat verlies, soo vind' ick alle ding.

Daer is een staeg verderf in Menschen, Steden, Rijcken,
Ja 't is wel eer gemerckt dat oock de sterren wijcken;
Des werelts ondergang is over-al gemeen,
Niet dat geduerig blijft, als onse Godt alleen;
Die voelt geen ouderdom; want hondert duysent jaren,
Zijn osse maer een poos van weynig uuren waren.
De tijt verandert niet in dat Oneyndig Goet,
En soo is alle ding dat eeuwig blijven moet
Wel laet ons even nu aendachtig overleggen,
Wat haest te niete gaet, wat eeuwig is te seggen;
Op, op dan waerde ziel, en let op uwen tijt,
En watje voortijts waert, en noch op heden zijt.
Siet Moyses, Godes vriendt, de leyder van de schaeren
Die Godt sijn eerste gunst heeft willen openbaren,
Heeft al in sijnen tijt gepeylt de rechte maet,
Hoe verre dat de loop van onse dagen gaet.
De mensche (seyt de Vorst (b) kan hier op aerde leven.
Tot hem de tijt geleyt tot jaren tienmael seven;
Of is sijn lichaem sterck, en van gebreken vry,
Soo stelt'er boven dat noch eenmael tiene by
Maer let eens, lieve ziel, hoe weynig zijn de menschen,
(Hoewel sy ruymen tijt en lange dagen wenschen)
Hoe weynig is het volck, dat, van de doodt bevrijt,
Kan strecken sijnen loop tot soo een hoogen tijt.
Siet vry een schoone boom in vette landen groeijen;
En laet hem t'sijner tijt in volle leden bloeijen,
Noch blijft'er weynig fruyts aen stam of tacken vast,
Dat tot sijn vollen tijt, of tot de rijpte wast.
Het een wert afgeruckt, gedreven van de stormen,
Het ander kanckert in, gegeten van de wormen.
Ach! nauw van duysent een en doet sijn meester goet,
Om dat'et evenstaeg veel onheyls lijden moet.
Ick neme groot vermaeck te mogen ondersoecken
Uyt mondeling bericht, of uyt geleerde boecken,
Hoe dat een deftig man uyt vleesch en werelt scheyt,
En hoe hy tot het werck de sinnen heeft bereyt.
Hoe dat sijn wesen stondt, en wat hy heeft gesproken,
Eer hem de bleecke doodt sijn oogen heeft geloken.
Of hy flauhertig was, of dat hy, sonder schroom,
Sijn uur genaecken sag, en heetse wellekoom
Ick heb met dit gepeys een Engels boeck gelesen, (c)
Daer mannen over lang, van yder hoog gepresen,
Zijn konstig afgebeeldt; maer wat ick daer vernam,
Geen die mijn tijt geleeck, of tot mijn hoogte quam.
Noch heb ick even selfs door-wandelt met gedachten
Des Heeren machtig volck, en al haer hooge Machten,
En dat van Saul af, tot Salmanassar quam,
En hy die Israel met kracht gevangen nam;
Na Davids ondergang en kan men niemant stellen,
Die tienmael seven jaer is machtig op te tellen.
Ja 't is het minste deel dat aen de vijftig raeckt,
En gantsch een kleyn getal dat aen de tsestig naeckt.
Ick sie dat over-al veel menscheo hene varen,
Wat meer tot negenmaels verloopen seven jaren;
En dit gebeurt oock volck van geest en diep verstant,
Verciersels van haer tijt, en van haer Vaderlant.

(a) *D. Thomas Fuller Engelsch Gods geleerde, in sijn Tractaet, genaemt in 't Engelsch Good thoughts in Bad Times.*

(b) *Psalm. 90. 10.*
(c) *Libri titulus est, Herologia Anglica, hoc est, Clarissimorum & Doctissimorum Virorum, qui in Anglia floruerunt usque ad annum 1620.*

Het is van outs gelooft, dat in 't getal van feven
Is feker diep geheym ontrent ons vluchtig leven;
'T Is ja een Sabbath-dag, die dickmael wederkeert,
Gelijck men met'er daet van alle menfchen leert.
Oock fiet men evenftaeg, dat na de feven jaren
Veel dingen, eertijts vaft, haer fwackheyt openbaren.
Wel laet, na defen tijt, noch feven jaren gaen,
De werelt fal gewis in vreemde bochten ftaen.
Nu, defen onverlet, is my van Godt gegeven,
Dat ick nu tellen mach fes meer als tienmael feven, (a)
Daer menig deftig Held, verheven boven nijt,
In verre niet en komt tot foo geruymen tijt.
Ick heb, onwaerdig menfch, meer jaren hier genoten,
Als eenig machtig Prins, uyt Ifrael gefproten.
Oock ben ick, Gode lof, in vry gefonder ftaet,
Als 't voor het meerendeel bedaegde lieden gaet.
Ick heb noyt fteen gevoelt ontrent de binnen leden,
En 't quaftig flereçijn en heeft my noyt beftreden.
En tot op heden toe heb ick een vaften gang,
Ja kan gedurig gaen geheele dagen lang.
My quam eens op een tijt een feker man gemoeten,
Die in fijn handen droeg de krachten fijner voeten,
Sijn oogen op den neus, en 't was hem groot gemack,
En al de leden door een ftagen almanack.
En hy was niet foo verr' gelijck als ick gekomen,
Als hem de fnelle tijt fijn welftant had genomen.
Ick telde meer als hy, en huyden op den dag
Gaet 't my noch menigmael, gelijck het eertijts plag.
Als ick dit altemael ging nader overleggen,
Soo was ick langen tijt onfeker wat te feggen.
Ick ftond' een wijle ftil, en fag den Hemel aen,
En liet een kort gefpreck van hier na boven gaen.

Wat ben ick, lieve Godt, aen uw' genade fchuldig,
Dat gy foo gunftig zijt, foo goedig, foo geduldig,
Dat gy, foo langen tijt, my fondaer hebt verleent
Meer als ick heb verwacht, of immer heb gemeent.
My dunckt 't is uw beleyt, dat ick, met rijper finnen,
Mijn onvernieuwden aert fou beter overwinnen.
Ja dat ick mocht doorfien al wat de werelt geeft,
En op hoe loffen grondt den menfch op aerde leeft.
Ten eynd' ick uyt dit werck fou in mijn hert befluyten,
En met een vollen mondt een deftig vonnis uytten,
Dat al wat hier vermaeck, of eer, of rijckdom hiet,
Is wint, is mift, is damp, is roock, is enckel niet.
Op, op nu logge ziel, beweegt uw gansche krachten,
En brengt tot uwen Godt de keeft van uw' gedachten,
Beweegt uw' diepfte merg tot aen uw's hertfen grondt,
En geeft den Hemel danck, al watje dancken kondt.

Tot u heff ick mijn hert, ô Schepper aller zielen!
Die ons hebt opgerecht, oock doen wy dickmael vielen,
Die my hebt aengefien, doen ick u niet en focht,
Ja Vader-gunft getoont, en zegen toegebrocht.
U zy voor eeuwig danck; die my, foo lange jaren,
Uw goedertieren gunft hebt laten wedervaren.
Mijn voeten recht beftiert, als ick in duyfter ging,
Oock fchoon ick aen het vleefch, of aen de werelt hing.
Och! of nu al den tijt, dien ick noch heb te leven,
U tot een offer-werck mocht over zijn gegeven,
En dat mijn gansch bedrijf mocht zijn een ftaeg gebet,
Tot dat de lefte fnick de fprake my belet.
Mijn hert is u bekent, en al mijn diepfte finnen,
En wat ick heb gedaen, en wat ick fal beginnen;
Al morr' ick fonder ftem, al fpreeck ick fonder tael,
Gy hoort'et, lieve Godt, gy weet'et altemael.
Voor u, voor u alleen is alle mijn begeeren,
Laet my, door fwaer gepeys, de ziele niet verteeren;
Mijn geeft is als een hert van hitten dorft verfmacht,
Dat niet als laeffenis van uwen zegen wacht.
Gy doet my menigmael verheve finnen krijgen,
Die, uyt het nietig ftof, tot in den Hemel ftijgen;
Maer dit is als een damp, die, leyder! haeft verdwijnt,
Gelijck den dauw ontlaet, wanneer de Sonne fchijnt

(a) *Dit den 10. November 1653.*

De werelt valt'er in, en duyfent vreemde ftrecken
Die komen evenftaeg mijn goede finnen breken.
Eylaes! ick ben omringt van dit ellendig vleys,
Dat my den geeft berooft van menig foet gepeys.
Ick wou, tot u, in ernft, verheffen mijn gebeden,
Maer voel, ick weet niet hoe, my trecken na beneden;
Ick ben niet als ick wil, ick roepe met verdriet,
Maer Godt uw' weder-fpraeck en hoor ick dickmael niet.
Geeft my een vaft geloof dat niet en kan befwijcken,
Dat noyt of voor de doodt, of duyvel hoeft te wijcken;
Maer dat, gelijck een rots, mach onbewogen ftaen,
Als my de moede ziel fal uyt den monde gaen.
Mijn voet ftaet aen de kuyl, de tijt gaet my begeven,
Gy neemt mijn fonden weg, en dan mijn nietig leven.
Jaegt uyt mijn gantfche ziel wat na de werelt fmaeckt,
Eer my dit lijf verfterft, en dat de doodt genaeckt.
Eylaes! ons hoogfte deugt, en onfe befte daden,
Zijn ftaeg en over-al met eenig vuyl beladen
Ons feylen zijn te fwaer, ons wel-doen al te licht,
Om oyt op vaften grondt te ftaen in uw' gericht.
Maer gy hebt opgerecht, in uw geheymen rade,
Uyt onverdiende gunft, den troon van uw genade;
Geeft dat mijn bange ziel, op haer beftemden dag,
Bevrijdt van alle fchrick, dien trooft genieten mag.
Leert my in rechten ernft het vleefch en werelt laten,
En even boven dat het fondig wefen haten.
Ick wil geen ydel ding tot vreugt of herten-luft,
Maer trooft van uwen Geeft, daer in de ziele ruft.
Gy wilt my recht berouw en ware tranen geven,
En luft om wel te doen in al mijn vorder leven.
In fieckte recht gedult, en tot een vrolijck lijck
De voorfmaeck, eer ick fterf, van uw oneyndig Rijck.

De luften van het vleefch en zijn maer loffe kuren,
En blydfchap fonder Godt en kan niet lange duren.
Gy daerom, lieve ziel, foo gy na vreugde fiet,
Soeckt dit in uwen Godt, want elders iffe niet.

Wel aen, ick ben vervoert, en door den tijt gedragen
Tot aen het lefte deel van mijn verloope dagen;
Soo dat my nu voortaen niet meer te wachten ftaet,
Al dat'er na den herfft gemeenlijck ommegaet
Snee, mift, rijp, hagel, vorft, en dickmaels kouden regen,
En al waer toe de lucht des winters is genegen.
Ick feg, hoeft, fteen, graveel, of quaftig flereçijn,
Soo datje fult een laft aen u en d'uwe zijn.
Dies foo'er eenig foet, in dit ellendig leven,
Door Godes Vader-gunft, aen yemant wort gegeven,
My dunckt het is voorby, en refter maer verdriet,
(Indien het wefen mocht) voor my ick wenfch'et niet.
Doch wil my Godes handt op aerde noch befoecken,
Ick wil gebuygfaem zijn, en wil my des verkloecken.
Maer bidde dat ick mag van binnen zijn vervult
Met ootmoet, vaft geloof, en met een recht gedult.
Laet dan, op defen romp, geduerig nederdalen
Druck, fieckte, tegenfpoet, en diergelijcke qualen,
Ick fal het laten gaen, oock fonder droef geklag,
Als ick maer, lieve Godt, uw trooft genieten mag.
Wanneer ick dat vermaeck van boven mag gevoelen,
Soo laet ick 't ydel vleefch, en hel, en duyvel woelen;
Want als gy my vertrooft, en uwe gunfte biet,
Soo pas ick even felfs oock op den Hemel niet.
Hoe kan'er foeter vreugt tot onfe ziel genaken,
Als door een ftillen geeft uw gunft te mogen fmaken;
Een ftraeltje maer alleen dat van u nederfijgt,
Maeckt dat een treurig hert een ander wefen krijgt
Gy kondt, Almachtig Godt, of hier den Hemel geven,
Of doet, als 't u gevalt, ons fwacke finnen beven,
Als gy den menfch verfchrikt, of wel fijn geeft verheugt,
Soo naeckt ons helfche pijn, of anders 's hemels vreugt
Verheft u waerde ziel, ja fweeft met alle winden,
Al wat men Hemel noemt, dat is in Godt te vinden;
Bedenckt, leeft, onderfoeckt, al watje dencken kondt,
Godt is den Hemel felfs, en aller vreugden grondt,

't Is vry al grooter lust tot Godt te mogen vluchten,
En met een innig hert tot hem te mogen suchten,
Als al het soet vermaeck, daer van de werelt roemt,
En wat men herten-lust, of anders blydschap noemt.
Laet yemant evenstaeg na grooten rijckdom trachten,
Laet yemant Prinssen gunst, of groote Staten achten,
Daer is geen soeter vreugt ter werelt oyt bekent,
Dan als Godt in den mensch een gunstig wesen sent.
Dies neem ick heden voor, mijn noch aenstaende dagen,
Met al wat ick vermag, den Schepper op te dragen.
Gy waert het, lieve Godt, die my de ziele gaeft,
Weest gy het even selfs die my de ziele laeft.
Doch schoon wy, lieve ziel, een beter tijt verwachten,
Wy mogen evenwel het leven niet verachten;
Houdt Godt ons noch een wijl hier in het jammer-dal,
Laet ons met ootmoet zijn, wat hy gebieden sal.
Maer schoon dat eenig deel van uwe swacke leden (a)
Van koortse wert gequelt, van ongemack bestreden;
Of voelje door het lijf een ongewoone pijn,
En loopt van stonden aen niet tot den Medicijn.
Men heeft van outs gelooft, dat wie maer dertig jaren
De werelt, met bescheyt, heeft op en af gevaren,
Behoord' bewust te zijn wat tot sijn welstant dient,
Want eygen medicijn is verr' ons beste vrient.
Daer is geen nutter raedt om lang gesondt te blijven,
En van uw kranck gestel de qualen af te drijven,
Als datje na den eysch op disch en keucken past,
En noyt uw swacke maeg met spijs en overlast.
Gaet u of in den Hof, of op den duyn vertreden,
Set inten, snoeyt uw hout, en oeffent soo de leden;
Maer watje neemt ter handt, blijft in de middel-maet,
Want 't is noyt yemant goet dat uyt den regel gaet.
Daer zijn in uw bedrijf soo veel gesonde kruyden,
Die nut en dienstig zijn voor jong' en oude luyden,
Maeckt daer, wanneer het dient, bequaeme drancken
Soo hebje staeg in huys dat u genesen kan. (van,
Ick heb al over lang een jonge vrouw geraden, (b)
Hoe sy haer moet versien van kruyden, bloemen, zaden,
Voor kinders, voor 't gesin, en voor een goeden vrient,
Maer gy, pluckt uyt den Hof dat oude lieden dient.
Godt heeft aen yeder mensch sijn eygen tijt gegeven,
Om in dit aerdtsch gewoel voor hem te mogen leven;
En 't is een ontrouw knecht die sich hier van berooft,
Men dient hier Godes raedt, en niet sijn eygen hooft.
De doodt is als een slaep, en niet van weynig uuren,
Een slaep voor alle vleesch, die lange staet te duuren;
Een slaep die niet en wijckt, oock midden op den dag,
Ey lieve, sit dan op soo lang het wesen mag
Wien is't et oyt bekent, of kan het recht bemercken,
Wat Godt tot sijner eer van sins is uyt te wercken
Door ons of ons bedrijf; verwacht dan met gedult,
Tot gy te rechter tijt van hier verhuysen sult.
Maer des al niet-te-min, wilt staeg ons hert bereyden,
Om recht bequaem te zijn, om wel van hier te scheyden.
Wie staeg sijn keucken viert, en op sijn tafel past,
En vreest te geener tijt een onverwachten gast.
Wie staeg en alle-tijt de sonden plach te mijden,
Die kan geen ongemack van graf of sieckte lijden;
Al krijgt hy van de doodt een onverwachten slag,
't En is geen ongeval dat hem yet schaden mag.
Ey! waerom dit vertraegt? uw' jaren zijn verloopen,
En daer en is voortaen geen uytstel meer te koopen.
Weet dat oock Cresus selfs niet eenen korten dag,
Met al sijn machtig goet, voor hem bekomen mag.
Men kan de bleecke doodt noch roepen, noch ontvlie-
den,
Gy laet dat gantsch beleyt na Godt het sal gebieden.

(a) *Regel en maniere van leven (het lichaem aengaende) voor bedaegde luyden*

(b) *Hier van wort breeder gehandelt in 't Houwelijck in het deel de Vrouwen raeckende. Siet de regulen by bedaegde lieden te houden, en haer maniere van leven, onder de Mengelingen hier voor geroert, en noch breeder by den Heer Johan van Beverwijck in sijn Schat der Gesontheydt cap. 19.*

Doch bidt in rechten ernst, dat on[…] lesten dag
Niet dof en onbereydt, maer wacker […]alen mag
Gunt my dit, lieve Godt, want dat wy veeltijts wenschen
Is ydel sonder gronde, en eyndigt met de menschen.
Maer dit is voor de ziel een onwaerdeerlijck goet,
Dat yemant vaerdig is, wanneer hy reysen moet
Al wat Hippocrates, al wat Galenus schrijven,
En heeft niet krachts genoeg uw' sieckte weg te drijven;
Uw' sieckte, lieve ziel, dat is den ouden dag,
Die geen vermaerde geest of kunst herstellen mag.
Een die van 's vyants heyr sijn Leger siet omringen,
Hoopt door een oorlogs-treck daer uyt te sullen dringen,
Een die verwesen is, al siet hy 't swaert bereyt,
Vind noch al eenig ding dat hem de sinnen vleyt.
Een die komt tot een wrack in 't woeste meyr gedreven,
Verwacht noch eenig heyl, al is het schip gebleven
Een jongman door een koorts geraeckt in ongeval,
Meynt dat de groene jeugt hem weder redden sal.
Maer een die van den tijt allenexkens is bekroopen,
Wat kan hy (nietig mensch) wat sal hy vorder hoopen?
De doodt is hem gewis, soo dient ons dan gelet,
Hoe dat uyt ons gemoet haer vreese dient geset (men,
Wel, om voor 't duister graf voortaen niet meer te schro-
Soo dient voor al de doodt haer moort-priem afgenomen.
De moort-priem van het spoock heet ick het sondig
Dat maeckt een bange ziel omtrent de leste reys. (vleys,
Gy, wilje tot het graf een sachten pad verwerven,
Soo maeckt (eer gy verscheyd) dat uwe sonden sterven;
Want sooje wordt ontlast van dat ellendig pack,
Gy sult de reyse doen, oock sonder ongemack.
Wie aen de bleecke doodt haer wapen kan ontsetten,
Sal haest sijn eygen vrees, en hare macht beletten.
Gy (soo u dat geluckt) segt dan onmachtig wicht,
Gy zijt van nu voortaen een schutter sonder schicht;
Een horssel sonder stael Om dit naer eysch te plegen,
Schaft al de sonden af daer toe gy zijt genegen,
En dat tot in den grondt, verdrijft het slim bejach
Oock sonder onderscheyt, hoe kleyn het wesen mach.
De daet heeft ons geleert, dat even kleyne guyten
(Hoe vast dat over-al ons deur en vensters sluyten)
Zijn oorsaeck dat een dief, oock met sijn gantsche rot,
Raeckt in de binnen-zael, of in het opper-slot.
En als men (waer het zy) verraders heeft vernomen,
Daer siet men dat het volck niet af en laet te schromen,
Tot dat men al den hoop, of vangt of henen drijft,
En dat'er niet een fielt in al de kamers blijft
Gelooft'et, waerde ziel, de sonden zijn verraders,
Sy schuylen in het breyn, in longe, lever, aders,
En ick en weet niet waer; gy soeckt dan over-al,
Waer oyt een schuyl-hoeck was voor eenig ongeval.
En 't is oock niet genoeg al is het onheyl buyten,
Gy moet van nu voortaen uw vensters beter sluyten,
En stellen ander volck door al het huysgesin,
Want daer iet quaets verhuyst, daer moet iet beters in.
Schoon 't lant al is gebraeckt, en 't onkruyt weg genomen,
Noch dient'er in de plaets een beter zaet te komen,
Of anders vuylt de gront; wy seggen in 't gemeen,
Geeft kooren aen de mool, of anders maeltse steen.
Schoon yemant uyt den geest het onheyl komt te weeren,
Hy moet al verder gaen, of 't sal hem weder deeren.
De deugt en haer gevolg dient hier te zijn geplant,
Of strax komt wederom de netel in het lant.
't Is dwaesheyt (seyt'er een) sijn weldoen uyt te stellen,
Tot dat men vijftig jaer, of hooger komt te tellen.
Hoe! dan maer eerst te doen gelijck een deftig man,
Daer nauw van duysent een dien tijt bereycken kan?
Hoe! sal het friste deel, de blom van onse jaren,
In jock, in enckel spel, in luybeyt henen varen?
Neen, neen, 't is alderbest, oock in de teere jeugt,
Te leggen in den geest de gronden van de deugt
Dit is het lichaem goet, en dienstig voor de geesten,
Want anders leeft de mensch gelijck als domme beesten.
O tijt! ô schoon juweel! ô pant van grooten prijs!
Wie van u spaerig is, die is met oordeel wijs.

't Is Vry geen kleyn gevaer eerst dan sijn lamp te gieren,
Wanneer de Bruydegom sijn feest begint te vieren;
Hy pleegt een sotte daet, die eerst sijn hert bereyt
Als hem de heete koorts tot aen den grave leyt.
Wanneer de sieckte roept, u tijt die is verloopen.
De martdag is voorby, hier is niet meer te koopen.
Dat is een droeve stem; gy stelt geen saken uyt,
Maer doet dat u betaemt, al eer de deure sluyt
Wie in sijn Vaderlandt uyt ver-gelegen Steden
Komt reysen in der haest, en rept de gansche leden,
En dat hy onderweeg een vliet moet overgaen,
Die mach niet aen de kant, of elders blijven staen.
Want gaet hy langen tijt ontrent het water dralen,
Om juyst tot sijn gemack daer in te mogen dalen;
Hy vindt staeg wijder rack, of onbequamer reê,
Ja vindt hem op het lest ontrent een woeste zeê.
Daer staet hy dan verstelt, onseker wat te maken,
Want tot sijn Vaderlandt en kan hy niet geraken.
Hy siet een grousaem diep, hy siet den swarten nacht,
Dies is hy van het spoor, en buyten hoop gebracht.
Dus gaet'et met den mensch, die tot een beter leven,
Na veelderley gepeys, de sinnen wil begeven;
Maer na den rechten eysch sich echter niet verkloeckt,
Vermits hy tot het werck bequamer stonden soeckt.
Want onder dit gedrael, en al te lang vertragen,
Soo vindt hy menigmael hem buyten spoor gedragen;
Ja vindt wel op het lest alleen een barren strant,
En mist, voor alle-tijt, het ware Vaderlant.
Ick had eens op een tijt een reyse voorgenomen,
Die vry wat seldsaem was, en daerom stont te schroomen,
Een inham van de zee, versant, doch bijster wijt,
Moest over zijn gegaen, en dat in korten tijt
Want soo een reysend' man niet wel hier op en paste, (a)
Soo was't dat hem de stroom (eer hy het dacht) verraste;
Want siet de snelle vloedt quam soo geweldig aen,
Dat hy moest van de zee, of in het slijck vergaen.
Ick, met een van mijn volck, mits wy den handel wisten,
Door-renden desen kolck, soo dat wy niet en misten;
Wy leden van den stroom geen nadeel of gevaer,
Want namen, als het dient, het snel getijde waer.
By ons was geen versuym, vermits wy nauw en aten,
Noch speelden aen de strant, maer flucx te paerde saten.
't Is hier en over-al, 't is ja een nutten vont
Te passen op 't gety, en dat te rechter stont.
Godt doe ons dese gunst dat wy, in meerder saken
Dus mogen zijn geneygt ons rekening te maken;
Doch gun' ons boven al bereyt te mogen staen,
Wanneer de nare kolck sal over zijn te gaen.
Om nu dit wichtig stuck ten besten uyt te wercken,
Mijn ziel wilt uw bedrijf ten naeusten overmercken.
Ons dient hier niet versuymt, of met'et vleesch gemalt,
Legt af wat Godt mishaegt, en doet wat hem gevalt.
En t'wijl meest yder mensch yet plag voor hem te kiesen,
Waer door hy vreugde trekt, of droefheyt kan verliesen,
Soo neemt u Godes Soon tot troost en herten-lust,
In sijn verdienst alleen daer vindt de ziele rust.
Wel aen dan, of je blijft, of elders meynt te reysen,
Of yet bestaet te doen, of yet begint te peysen,
Hoe oock uw ziele werckt, set Godt in uw gesicht,
En doet, al wat je doet, als voor het eeuwig Licht.
En als gy besig zijt in groot' of kleyne saken,
Soo wilt oock even dan tot uwen Godt genaken;
Schiet uw gedachten uyt oock midden in den Raet,
En denckt dat stil gesucht oock tot den Hemel gaet.
De vrucht, die eerst ontsloot de banden van de moeder,
Gaf Israel den Heer haer rechte ziel-behoeder;
De stont, die na den nacht uw oogen open doet,
Gaet offert die voor eerst aen Godt, uw hoogste goet.
Dies als het licht verschijnt, verweckt uw doffe sinnen,
En wilt met uwen Godt den nieuwen dag beginnen;
Geluckig is de mensch, die, als de Sonne rijst,
Gevoelt een reynen geest, die hem ten Hemel wijst.

Laet uw verydelt vleesch niet stooren uw gedachten,
Maer wilt met alle vlijt naer goede sinnen trachten.
Stelt vast in uw gemoet, dat gy den ganschen dag
Sult mijden wat den geest ten quaden leyden mag.
Gebreken af te gaen, en sonden 't overwinnen,
Dat is het eygen werck van recht vernieude sinnen;
En als het grillig vleesch moet wijcken voor den geest,
Noemt dat, van al het jaer, voor u het beste feest
Een yeder goet te doen, of goet van Godt t'ontfangen,
Dat zy den ganschen dag uw wensch en uw verlangen;
Uw licht te laten sien, oock midden in der nacht,
Dat word van u versocht, en even nu verwacht.
De boomen, lieve ziel, die quade vruchten dragen,
Zijn niet alleen gedreygt om uyt te zijn geslagen;
Maer oock het onguer hout, daer aen geen vrucht en
Staet even in gevaer om uyt te zijn geroeyt (groeyt,
Dit is bedenckens waert, dus wilt'et niet verachten,
Maer send tot aller stont ten Hemel uw gedachten;
Of spreeckt tot uwen Godt, en offert uw gebet,
Of hoort sijn heylig woort, of leest sijn reyne Wet.
Wanneer de stille nacht op ons komt nedersijgen, (b)
En dat het huysgesin, en al de dieren swijgen,
Soo spreeckt dan tot u selfs, ja daelt in uw gemoet,
En let of u vernuft sijn rechte plichten doet.
Ick wil geen overslag wat goet ons is gewonnen,
Noch of u grooter eer op heden is begonnen,
Let maer, in rechten ernst, of gy te deser tijt
Verbetert na den geest, en Godt genadert zijt.
Laet dit voor al een deel van uw gedachten wesen,
Wat goets gy hebt gedaen, wat soets gy hebt gelesen;
En is dan uw gemoet gevordert in de deugt,
Het sal oock, eer je slaept, u stellen in de vreugt.
Maer is'er even dan niet goets uyt u gebooren,
Soo rekent desen dag voor u te zijn verlooren;
En 't is geen kleyn verlies; segt dan tot uw gepeys,
Dat gy sult beter doen, oock met de naeste reys.
Of soo gy dan bevint, dat uw verdwaelde sinnen
Door gal of hevig bloed haer lieten overwinnen,
Soo stilt het vreemt gewoel, en legt de gramschap af,
Schoon yemant u misschien tot gramschap oorsaek gaf.
Treed vorder in het werck, en gaet dan overwegen,
Waer toe dat op den dag uw herte was genegen.
Let wat'er is geseyt, of wat by u gedacht,
En waer van uw gemoet sich niet en heeft gewacht;
Indien uw ziel bemerckt dat sonde schijnt te smaken,
Of dat in eenig deel tot haer begint te naken,
Soo toont u vry gestoort, en uytermaten gram,
Dat sy geen beter acht op uw gedachten nam.
Wilt oock van stonden aen uw' sinnen soo verbinden,
Dats' op soo quaden pad sich nimmer laten vinden.
Geluckig is de mensch, die, eer hy gaet te bed,
Sijn rekening met Godt geduerig effen set.
Neemt dit op heden voor met vlijt aldus te plegen,
Eer wy in ons vertreck in stilte zijn gelegen;
En laet oock geenen slaep ons sijgen in het oog,
Tot ick het quaet verwerp, en tot een beter poog.
Hoort noch een deftig stuck om uw gemoet te dwingen,
Als u het dertel vleesch de sinnen sal bespringen:
Een vrient heeft dit gebruyckt, en 't is hem wel geluckt,
Want heeft, met dit behulp, de sonden onderdrukt.
Een seker deftig man, wanneer hy quam te voelen
Dat sijn aelwaerdig vleesch in hem begon te woelen,
Begaf hem in gespreek met sijn beroerde ziel,
Op datse desen luym met krachten weder-hiel.
Houw stille, mijn gemoet, ick heb u wat te seggen,
Ick wil het sondig vleesch u leeren neder leggen,
Leent my een vlijtig oor, dier ick hier uyten mag
Dat u kan dienstig zijn, oock op den jongsten dag
Indien'er waer een bed, gevult met sachte roosen,
Uyt eenig lustig velt met oordeel uytgekoosen,
En dat u wiert geseyt, kom, legt hier seven jaer,
Ook gaet niet van de plaets, maer houdt'et lichaem daer.

(a) Dit geschiedde in 't jaer 1632 als ick, in Engelandt zynde, met Matthys Hanius (doen mijn dienaer) een reyse door de Waschby dede.

(b) Bedenching voor de nacht-rusje.

Gy

Gy moet van deſe koets uw leden niet bewegen,
Maer blijven even ſoo gelijckje zijt gelegen;
  En konje dat voldoen, gy ſult, tot uwen loon,
  Ontfangen, naer het werk, eens Koninex rijcke kroon.
Ick bidde, lieve ziel, laet my dit heden weten,
Kont gy, om dit te doen, u krachts genoeg vermeten?
  't Is vry de pijne waert te doen al watje meugt,
  Want hier is prijs geſtelt van eere, rijkdom, vreugt.
My dunckt gy ſchudt'et hooft, en toont u niet genegen
Dit wed-ſpel aen te gaen, of met'er daed te plegen,
  Vermits gy ſeker houdt, dat niet een eenig man
  Soo lang oock in een bedd' van rooſen liggen kan.
Ja meynt dat eer een dag, of weeke waer verloopen,
Een yeder trachten ſou die quelling af te koopen;
  En dat hy Rijck en Kroon terſtont verlaten ſou,
  Indien men hem alleen in vryheyt ſtellen wou.
Wel hoort nu, lieve ziel, weer gy het ſoo te vinden,
Dat ſich noyt eenig menſch ſou willen onderwinden
  In ſachte rooſen ſelf te liggen menig jaer,
  Op dat hy naderhand een Prins of Koning waer?
Wat dolheyt is het dan van ons verblinde dwaſen,
Dat wy, om kinder-ſpel, om rechte viſevaſen,
  Om eenig aertſch bedrijf, om ſtof, om enckel niet,
  Ons ſtellen in gevaer van al wat droefheyt hiet!
Och! daermen niet alleen veel maenden, jaren, eeuwen,
Maer ſtaeg en alle-tijt, ſal klagen, huylen, ſchreeuwen,
  Niet in een rooſen-bedt, maer in den helſchen gloet,
  Daer al wat lijden kan gedurig lijden moet.

O Ziel! wie na den eyſch dit prent in ſijn gedachten,
Die moet hem, na my dunckt, van alle ſonden wachten:
  Te meer, indien hy weet den gront en recht beſcheyt,
  Wat voor een reyne ziel hier boven is bereyt.
Maer gy, wanneerje komt daer ſchoone rooſen waſſen,
Let, om dit ons verhael, op uw bedrijf te paſſen,
  En ſooje, na den eyſch, hier maeckt een goed beſluyt,
  Soo treckj'er vry al meer als rieckend' water uyt.
Siet dus het quellig pack van ons verloope dagen,
Siet ſtaeg op deſen voet ons brooſen aert te dragen:
  Mijn ſwacken Ouderdom verlaten van de jeugt,
  En ſoecke maer alleen haer ſteunſel in de deugt.
Dit is de leſte rol die ick noch heb te ſpelen,
Laet doch van 't ydel vleyſch ons herte niet beſtelen.
  't Is ſchande dat een menſch is aen den hoofde grijs,
  En dat hy niet en wort in al de ſinnen wijs.
Het is een ſchoon bedrijf in voorſpoet niet te ſwellen,
En als het qualijck gaet ſijn herte niet te quellen;
  Maer ſtaeg in eenen ſtant te blyven met den geeſt.
  Soo dat men niet en hoopt, en niet ter werelt vreeſt.
Maer dit (geminde ziel) is lichter om te wenſchen,
Als in der daed te ſien omtrent ons ſwacke menſchen.
  Gy poogt hier wel te gaen, maer dit is ons gebreck,
  Het vleeſch, dat in u woont, dat heeft een ſtegen nek.
't En hoort geen nutten raet, want afgedwaelde ſinnen
Die kan men dickmael ſien, maer ſelden overwinnen.
  't Is vry geen kinder werck, maer wel een ſware laſt,
  Te drijven uyt'et huys een in-gebooren gaſt.
Ick ben als op de loop, en buyten my getogen,
Wanneer mijn grillig hert met tochten is bewogen;
  En daer is nauw een dag, die van den Hemel ſchijnt,
  Dat niet mijn beſte licht in eenig deel verdwijnt.
Een ſeker machtig Vorſt, bekent in oude boecken,
Wou ſtaeg om meer bedrijfs een tweede werelt ſoecken,
  Dit ongemeten AL en was hem niet genoeg,
  Vermids hem vreemt gewoel door al de ſinnen joeg.
Maer ick, geminde ziel, ben anders van gevoelen,
Ja ben van over lang een vyandt van het woelen.
  Ick vinde noch ontruſt, en buyten mijn gebiet,
  Al wat den ouden tijt de kleyne werelt hiet.
Om grooter landt-begrijp en hoef ick niet te delven,
Ick vinde ſpels genoeg omtrent mijn eygen ſelven.
  My klopt ontrent de borſt een wiſpeltuurig hert,
  Dat noch veel omgeroert, en dickmael gaende wert.
Ach! driften, dom gewoel, verſtoorders van de ſinnen,
Ick wil door Godes hulp uw krachten overwinnen;
  Gy hebt my, van der jeugt, het breyn genoeg ontſtelt;
  Laet doch mijn ouden dag ten leſten ongequelt.
Ick bid u, lieve ziel, laet dat geſelſchap varen,
Die blaſers dienen niet omtrent ons ſtille jaren.
  Die raſers maken ſtaeg ons ſinnen ongeruſt,
  Maer buyten haer bedrijf daer is gewenſchte luſt.
Gy ſpeent u, watje kondt, van alderhande ſaken,
Die, mits haer noeſt gewoel, ons ſinnen gaende maken;
  Al wie met groot beſlag gedurig is belaſt,
  Die raeckt licht aen het vleeſch, of aen de werelt vaſt;
En dan wordt onſe Godt (al is hy hoog geſeten)
Of flaeuwelijck gedient, of t'eenemael vergeten.
  Wie ſich veel onderwint, en groote meeſters dient,
  Is dickmael ongeruſt, en ſelden yemants vrient.
Al dat ick heden ſoeck, is ſtil te mogen leven,
En aen het Hoofs-gewoel my noyt te moeten geven;
  Oock vind' ick in der daedt, dat ſtilheyt van gemoet
  Is niet den geeſt alleen, maer al de leden goet.
Wy leſen hoe het volck, dat woont in verre landen, (a)
(Daer yeder leven mag als buyten alle banden)

(a) *Waerom de menſchen in eenige Landen langer leven als by ons.*

In

In lange welstant blijft, vermits de soete lucht
De qualen van den mensch kan drijven op de vlucht.
Maer (na mijn oordeel draegt) soo vint ick naerder reden,
Waerom men daer omtrent behoudt gesonde leden,
Te weten, overmits men onbekommert leeft,
En geen benaude sorg, of harde driften heeft.
Het Land is daer gemeen, men leeft'er van den Velde,
En noyt en was'er mensch die sich om rijckdom quelde.
Noyt die om hoogen staet in droeve stuypen viel,
Noyt die om eersucht quol sijn ongeruste ziel.
Siet als in ouden tijt het aertrijck was geschapen,
En yeder met gemack sijn kost gewoon te rapen,
Te lesen na den eysch de vruchten van het velt,
Doen was'et met de mensch oock even soo gestelt.
Haer leven had een loop tot menig hondert jaren,
Om datse buyten sorg, en onbekommert waren.
Men sond'er, om gewin, geen Schepen over zee,
En yeder nam vermaeck ontrent sijn eygen vee:
Men vreesde nimmermeer wat yemant sou verliesen,
Hoe seer een hagel-buy, of noordtsche winden bliesen;
Daer was gestage rust, de meester en het schaep
Die lagen nevens een verwonnen van den slaep.
Daer was geen hart verschil, geen felle pleyters monden,
Vermits'er voor de twist geen stof en wiert gevonden.
Daer viel een gul gewas, soo veel men garen kon,
Door gunste van den douw, en van de gulde Son.
Gerust te mogen zijn, en noyt te moeten beven,
Dat is een Hemels douw, daer van de geesten leven;
Maer als men eenig ding met stagen angst begeert,
Dat is een boose worm, die onse jeugt verteert.
't Is dan geen lucht alleen, die aen de wilde menschen
Gestagen welstant geeft, en watse konnen wenschen;
't Is meest dat haer gemoet van driften is bevrijt,
En dat het vreedsaem volck verkeerde lusten mijt.
Het is daerom den raet van alle wijse mannen,
Al wat onruste baert uyt ons gemoet te bannen.
Gy daerom, lieve ziel, gebruyckt uw gansche macht,
Op dat gy u voortaen van alle driften wacht.
Schaft uw begeerten af, laet uwe tochten varen,
Soo sal uw ouden dag u geven beter jaren,
Als oyt u groene jeugt. Verlaet verkeerde lust,
Gy sult in uwen geest vernemen ware rust.
Die van des werelts loop nu kennis heeft gekregen,
En moet hem niet te licht om eenig ding bewegen.
Hy weet dat al ons werck is los en sonder gront,
Schoon dat'et na den schijn als vast en seker stont.
Een die voor d'eerste mael yet droevigs siet gebeuren,
Die plag het ongeval (ja mach'et oock) betreuren.
Maer als het wederom, en wederom geschiet,
Hy wort het leet gewoon, vermits hy 't dickmaels siet.
Veel hebben groot verstant om alle droeve saken,
Door nare dweepery, noch droever uyt te maken;
Dit baert een dieper sorg, ja treft hen boven al,
Of broedt hun menigmael een dubbel ongeval.
Wat vreest'er menig mensch, wat gaet'er menig treuren,
Om yet dat niet en is, en noyt en sal gebeuren?
En 't is al menigmael soo diep in 't hert geset;
Dat hun de soete slaep niet selden wort belet.
Wel gy die jaren hebt, en veel behoort te weten,
Oock in geen stillen hoeck des werelts hebt geseten,
Sult gy om aertsch bedrijf ontsetten uwen geest,
Om dat'er yet gebeurt dat langen was gevreest?
Bedaert u, waerde ziel, en oeffent uw gedachten,
Op dat gy wel gemoet de werelt meugt verachten;
En quel't uw sinnen niet door enckel ongedult,
Want blijf je noch ontrust, het is u eygen schult.
Ick bid u, wat ick mag, die menschen niet te slachten,
Maer liever door verstant het quaet te doen versachten
Bestoockt ons eenig leet, verdriet, of swaren rouw,
Soo brengt'et tot gedult, of in de beste vouw.
Wilt gy door naer gepeys een droef geval verhoogen?
Wie kan uw trooster zijn? Wie sal uw tranen droogen?
Sy blijven sonder hulp, en buyten toeverlaet,
Die naer het ongeval haer stellen buyten raet.
Ick weet geen nutter ding in alle werelts saken,
Als met een stillen geest het bitter soet te maken.
Wie na het onheyl queelt, of vreest eer dat'et koomt,
Is, of te het bedroeft, of al te vroeg beschroomt.
Waer toe geduerig leet in sijn gemoet te dragen?
Wat Gode wel bevalt dat moet den mensch behagen.
Verloochent eygen sin, (en wat'er oyt geschiet)
Buygt onder Godes handt, en weest wat hy gebiet.
Wanneer men eenig ding met Godt heeft aengevangen,
Waer toe hier bange sorg, of eenig swaer verlangen?
Ons doen geminde ziel, en gaet niet by geval,
't Is boven menschen reyck, en Godt bestiert'et al.
Wat mach uw angstig hert swaermoedig sitten quelen?
Hem die het al bestiert die moet je't al bevelen
Een die wat onderneemt met voorbedachten raet,
Doet wel dat hy de sorg aen sijnen Schepper laet;
Maer die sijn gangen stiert, als domme lieden plegen,
Gaet uyt het rechte spoor, en door verkeerde wegen.
Hy laet, gelijck het dient, den Hemel niet begaen,
En wouw (indien hy mocht) in Godes plaetse staen.
Gy draegt den Schepper op den gront van uw gedachten,
En wilt sijn hoog beleyt met stille sinnen wachten,
Soo doende sal uw geest ten lesten konnen sien
Dat alles t'sijner tijt ten besten sal gedien.
Indien gy dit betracht, en niet en hebt voor oogen,
Als naer uws naestens dienst, en Godes eer te poogen;
Gy sult als yser zijn dat in den vyere gloeyt,
En alle roest verwerpt, en alle vuyl vertoeyt.
O ziel! uw lust bestaet in Godt te mogen leven,
Dies wilt uw korten tijt den Hemel overgeven,
En laet uw grillig hert niet hollen sonder toom,
Maer acht het aertsch bedrijf gelijck als enckel droom.
Die sich met rechten ernst wil van de werelt scheyden,
Die sal Godts eygen hand in stille wegen leyden.
Het is een gulde spreuck daer op men heeft te staen,
Godt sal noyt qualijck doen, een die wel heeft gedaen.
Of 't dan al schoon gebeurt dat ons de menschen quellen,
Of yet door slim beleyt in vreemde bochten stellen,
Ey lieve zijt gerust, en mijt u van geklag,
Die rechte wegen gaet, die naeckt een blijden dag,
Komt eenig kleyn geval u schade toe te brengen,
Gy moet'et ongemoeyt en sonder leet gehengen.
Schoon dat een kleyne Vlieg voorby den Arent schiet,
De vogel blijft geset, en acht het beesjen niet.
Doch soo het ongeluck wat hooger komt te rijsen,
Gy moet'et evenwel in stilheyt henen wijsen.
Een die geluckig is vermijd wel eenig quaet;
Maer seg, waer is'er een die 't al ten besten gaet?
Indien een wagen viel met seven hondert eyers,
Wie breeck'er oyt een struyf van seven hondert beyers.
Dit is een oude spreuck, wie uyt sijn papjen stort,
Hoe nauw dan iemant schrapt, noch komt'er iet te kort.
Een die lang heeft gevoelt de polse van de werelt,
En vant noyt haren arm aen alle kant bepeerelt:
Maer dickmael leelijck zeer, oock aen het beste deel,
De werelt, hoe't'er gaet, en geeft noyt reyn Juweel;
Al wat ons goets ontmoet in dit ellendig leven;
Wort ons uyt enckel gunst van Godt alleen gegeven:
Maer wat'er quaets ontstaet ontrent ons aertsch bedrijf,
Dat komt door eygen schult ons vallen op het lijf.
Nu, soo het ongeval soo hart u komt te raken,
Dat gy den welstant mist oock van uw beste saken,
Seg dan of overluyt, of in een stil gepeys,
Dit wil mijn ydel hert ontbinden van het vleys.
Als Godt door eenig leet ons sinnen laet bedroeven,
Soo wil hy (t'onser nut) ons innig hert beproeven:
Want soo 't ons altijt ging na wil of eygen wensch,
Wat diende soet gedult, of wijsheyt aen den mensch.
Het is een grooten troost, dat wy geen quelling krijgen,
Als die van boven af op ons komt nedersijgen.
Godt siet tot in den gront wat ons ten goeden dient,
En die is (schoon hy slaet) oock dan ons beste vrient.
De troost is dryderley, die in bedroefde saken
De sinnen van den mensch tot stilte doet genaken.

Voor

Voor eerſt dient hier de Tijt, daer komt de Reden by,
Maer Godes heylſaem Woort maeckt droeve ſinnen bly.
De Tijt doet lanxſaem werk, en kan het leet verſachten,
De Reden dringt met ernſt, en wil geen Tijt verwachten;
Maer Godes heylſaem woort gaet verre boven al,
Dat is de rechte ſalf voor druck en ongeval.
Gy, wilje recht vermaeck, en waren trooſt genieten,
Soo keert u tot den born daer reyne beecken vlieten,
Tot ruſte van de Ziel, en ſtilte van den geeſt,
Ick ſegge Godes Woort dat trooſt de ſinnen meeſt.
Het uytverkoren Vat, dat Godt hadt uytgeleten,
Om aen het Heydens-volck ſijn Afgeſant te weſen,
Geeft ons den beſten raed, die yemant dencken mag,
Om druck en tegenſpoet te lijden met verdrag
Hebt vrouwen, ſeyt de Man, als ongetroude lieden,
Dat is, denckt alle tijt, wat dat'er kan geſchieden:
Te weten, dat de doodt u lieve wederpaer,
Oock deſen oogenblick, kan leyden na de baer.
Indien u vreugt ontmoet, ſoo wilt u ſoo vermaken,
Dat gy de blijdtſchap ſtelt als wiſſelbare ſaken.
Koop Lant, maer alsje koopt, ſoo peyſt geduerig dit,
't Is ongeſtadig goet, al wat men hier beſit
Wie in de Werelt leeft, die moet haer ſoo gebruycken,
Als die in korten tijt ſijn oogen heeft te luycken.
De werelt gaet voorby, men wort'et ſtaeg gewaer,
Of ſy verlaet den menſch, of wy verlaten haer.
Wie is'er doch gewoon ſijn kinders op te voeden,
Die niet by wylen ſlaet, en oock met harde roeden?
Godt ſtraft dien Hy bemint, en ſoo gy willig lijt,
Soo weet dat gy een kint van Godt den Vader zijt.
Waerom doch poogt men ſtaeg met alle vlijt te mijden
Al wat ons ydel hert beweegt tot eenig lijden?
Doet niet ſchier yder menſch, gelijck de keye plag,
Die noyt haer vyer en geeft, als naer een harden ſlag.
Doen wy niet al te mael gelijck de kinders plegen,
Die veeltijdts uyt'er aerd' tot ſpelen zijn genegen?
Sy dencken niet na huys voor dat den avont koomt,
Of dat haer teer gemoet voor eenig hinder ſchroomt.
De wint verdrijft het kaf, het vyer beproeft het yſer;
Verdriet en tegenſpoet dat maeckt de menſchen wijſer,
Dat brengt hem weder t'huys die al te verre ging,
Of die aen 't ydel vleeſch of aen de werelt hing;
Hy ſiet dan niet alleen wat hem werd afgenomen,
Maer let oock boven dat van waer de ſlagen komen,
En mids hy ſeker weet het is des Heeren werck,
Soo wert ſijn droefheyt vreugt, en hy in ſwackheydt (ſterck.
Wat kan u vrome ziel voor onheyl overkomen,
Dat by haer niet en kan ten goede zijn genomen?
Verlies is menigmael al beter aen den menſch,
Dan of hy ſtaeg genoot ſijn vollen herten-wenſch.
Wanneer een Vader ſiet in handen ſijner kind'ren
Een mes of ander tuyg, dat hun ſou mogen hind'ren,
Hy taſt in haeſten toe, oock ſomtijts niet te ſacht,
Hy ruckt hun uyt de vuyſt dit hy gevaerlijck acht.
Doch ſchoon al ſchijnt hy gram, noch ſal men niet ver-
Dat hy ſijn kinders haet, of is geſint te woeden, (moeden
Maer in het tegendeel ſoo wort'er eer gemeent,
Dat ja de Vader lieft, oock ſchoon de Soone weent
Godt, die ons liever heeft als yemandt kan gedencken,
Siet dickmael eenig ding dat ons ſou mogen krencken,
Het zy dan hoog bedrijf, of eer, of machtig goet,
Dat ons verrucken ſou tot pracht of overmoet,
Hoe gaet hy dan te werck? hy ſend een fellen donder,
Een brant, een water-vloet, of ander ſeldſaem wonder;
Hy ſend verkeerden raet, een loos, een ontrou man,
Die veel van ons beſit, en niet betalen kan.
En waerom lang verhael? Godt heeft verſcheyde plagen;
Maer voor een vrome ziel en zijn 't maer Vader-ſlagen.
Gelooft'et lieve ziel, als ons het onheyl treft,
't Is beſt dat gy den geeſt tot uwen Godt verheft.
Ey! wat ick bidden mag, en weeſt niet onverduldig,
Godt is u meerder ſtraf, en minder zegen ſchuldig.
Gy noemt het enckel gunſt, als een die dooden mag,
Maer geeft een ſtreng geſicht, of niet te ſwaren ſlag.

De tijt redd' menig leet, en alle werelts ſaken,
Die ſal een ander eeuw eens weder effen maken.
Gy die nu lijden moet, en voelt het ongeval,
Beveelt'et aen den Tijt, maer Gode boven al.
Wilt gy met ſoet gedult na Godt uw ſaken ſchicken,
Gy ſult u van verdriet, of ſchade niet verſchricken;
Wie na het goede tracht, en dat in ware daet,
Die is in all's getrooſt, oock als het qualijck gaet.
Wat ick oyt heb geſien, of wat ick heb geleſen,
Wie hier na ruſte tracht, die moet geduldig weſen;
En ſoo uw grillig hooft dit niet en wil verſtaen,
Gy moet dan uyt'et vleeſch, of uyt de menſchen gaen.
Een kint in 't licht gebragt, moet veertig dagen leven, (a)
Al eer het tot een lag ſijn weſen kan begeven;
En in het tegendeel verneemt men dat'et ſchreyt,
Soo ras het neder komt, en van de moeder ſcheyt.
Is dit niet klaer geſeyt, dat alle werelts ſaken (b)
Zijn vruchtbaer in verdriet, en ſparig in vermaken?
Hier weet een tanger kint meer als een deftig man,
Het beeldt ons leven af, oock eer het ſchryven kan.
Het voor-ſeyt eer het ſpreekt, waerom ſoo diepe klachten?
Wy moeten evenſtaeg gequel, of droefheyt wachten.
De vogels (ſeyde Job) die vliegen uyt'er aert,
De menſch heeft ſijn verdriet, oock eer hy is gebaert.
Hoe! kley-hoop, nietig menſch, wout gy u ſtaeg verblijden?
Was niet ons Heylant ſelfs hier in geduerig lijden?
Was hy 't niet die geſtaeg het broodt der tranen at,
Als hy om onſent wil de werelt hier betrat?
O! wat ick bidden mag, en toont u niet verbolgen,
Daer is geen meerder heyl als hem te mogen volgen.
Gy daerom, alsje druck of leet ontmoeten ſult,
Danckt Godt in uw gemoedt, en lijd'et met gedult;
Gy weeſt niet ongeſint als Godt u wil kaſtijden,
En wilt voor al gemor, en tegenſpreken mijden.
Godt ſtraft hem dien hy lieft, poogt datje willig lijt,
Soo weet dat gy een kint van uwen Schepper zijt.
Geen vader is gewoon ſijn kinders op te voeden,
Of pleegt bywijlen tucht, oock met geſtrenge roeden;
En wie doch ſiet'er oyt dat hy een jongen ſlaet,
Die hem geen vader hiet, of hem niet aen en gaet.
't En is niet voor gewin geduerig op te tellen,
Wanneer het ſoet geluck ons dickmael komt verſellen.
Het is een zeemans ſpreuk, de voorwint heeft gevaer,
En dat wort menig man ook op het lant gewaer. (ſchen
Veel achten 't ſchier een vloek, wanneer omtrent de men-
Komt ſijgen uyt de lucht al watſe konnen wenſchen.
Ja 't is wel eer gemerckt, dat voorſpoet over-al.
Een ſeker voor-ſpoock is van druck en ongeval.
Als op een ſieken menſch geen dranken meer en werken,
Of dat geen heylſaem kruyt hem machtig is te ſterken,
Soo dat ſijn holle ſpraeck, ſijn oog en aderſlag
Gewiſſe teyckens geeft van ſijnen leſten dag,
Dan wordt hem toegeſtaen al wat hy mag begeeren,
Meloenen, oeſters, moſt, wijn-druyven, rauwe peeren,
Ja wat ſijn herte luſt, want als men reyſen moet,
Dan laet men 't henen gaen, al wat een krancke doet.
Ick vinde, waerde ziel, hier dienſtig by te voegen,
Dat niet en dient gewenſcht gedurig vergenoegen;
Want die lang werd geſtreelt, door gunſt van ſtaeg ge-
Valt dickmael naderhand in ongemeenen druk. (luk,
't Is beſt dat aen den menſch hier mogen wedervaren,
Nu blijd', en overhand eens weder droeve jaren.
Het is van ouds gemerckt, dat voor-en tegen ſpoet
Hier komen overhand, gelijck als ebb' en vloet;
Dit wiſt de goede Job wel deftig t'overleggen,
Als hy in ſijn verdriet aldus beſtont te ſeggen.
Ick heb des Heeren gunſt nu langen tijt geſmaeckt,
Hem zy voor eeuwig lof, ſchoon hy het anders maeckt.
Wy hebben menigmael genooten Godes zegen,
Die viel op ons bedrijf gelijck een dichten regen;
Komt nu het tegendeel, wy hebben groote ſchult,
Soo wy het ongemack niet dragen met gedult.

(a) *Ariſt. Hiſtor. Animal. lib 7. cap. 10*
(b) *Een kindt prophetéert ſoo haeſt als 't geboren is.*

Dit

Dit ſprack de vrome ziel, en ſiet! in korte ſtonden
Wiert hem dat hy verloos al dubbel toegeſonden;
Doch kinders gaf hem Godt maer ſeven ſonder meer,
De ſeven toen gedoodt, die leefden by den Heer
Soo dat Job al het ſijn, uyt Godes milden zegen,
Verdubbelt heeft geſien, en met'er daet gekregen:
Soo in ontellig vee, als vruchten van het bet,
En hier op, lieve ziel, is nut te zijn gelet,

Een Prinſſe die het Rijck (dat Nylus overſtroomde) (a)
Met Koninckl ijcke macht voor deſen eens betoomde,
Hadt in ſijn Hofgeſin een aengenamen vrient,
Door wien hy in den Raedt, en elders was gedient;
Men kende niet een menſch, die in ſijn gantſche leven, (b)
Door ſoo een ſtaeg geluck gedurig werdt verheven;
Gedurig over-al in voorſpoet hooger klam,
Soo dat het ſegen ſcheen al wat hy ondernam.
Sondt hy een Schip ter zee, het keerde wel geladen,
Ja kond' op eene reys een gierig hert verſaden;
Hoewel hy buyten tijts in dorre gronden zaeyt,
Men vint dat hy geſtaeg gewenſchte vruchten maeyt.
Wil hy een Harder zijn van Schapen, Geyten, Koeijen,
Men ſiet een kleynen hoop tot groote kudden groeijen.
Indien hy met een kaert, of met een teerling ſpeelt,
Het ſchijnt dat ſijn geluck een yeders beurſe ſteelt;
En waerom lang verhael? al wat hy mach beginnen,
Dat heeft als vollen macht om geldt en goet te winnen.
Het ſcheen dat al het luck naer hem te poſte liep,
Sijn net (gelijck men ſeyt) dat ving ook als hy ſliep.
Als dit de Vorſt vernam, hy ſtont geheel verſtagen
Van ſoo een ſtaeg geluck, en ſoo veel ſchoone dagen.
Hy ſprack de Joncker aen, en ſeyde, lieve vrient,
'tGeluck heeft u te lang, en al te veel gedient,
Ick hebbe dit geleert uyt wijt beroemde boecken,
Dat yemant, dus geſtelt, het onheyl dient te ſoecken;
Want ſoo dit lange duurt, daer is geen twijffel aen,
Het wiſpelturig radt ſal anders ommeſlaen.
De Ridder was met ſorg hier over gantſch beladen,
En ſtelde flux te werck al wat hem was geraden;
Hy droeg een rijcken ſteen, Smaragdus is de naem,
Verheven over-al door vleugels van de faem.
Het was een ſeldſaem ſtuck, by lichte was het duyſter,
En in de ſwarte nacht ſoo gaft een ſchoone luyſter.
De Joncker voer in zee, daer 't water 't hoogſte liep,
En gooyd' het ſchoon Juweel te midden in het diep.
Godinne (ſey de man) die al de menſchen ſtreelen, (c)
Siet daer het ſchoonſte ſtuck van alle mijn Juweelen,
Uw gunſt is my te groot, uw zegen al te ſterck,
Neemt dit van mijner handt als tot een offer-werck.
Ick ben wel onderricht dat gy hebt vreemde rancken,
Daer uwe vrienden ſelfs haer weynig af bedancken.
Ick bidde keert u om, en ſoo het mach geſchien,
Laet my uw kalen neck, en niet uw voor-hooft ſien.
Uw ſchoon gekrinckelt hayr, daer by gy zijt te vatten,
Waer in de volheyt is van alle rijcke ſchatten,
Geeft my dat voortaen niet, maer aen een kalen bloet,
Die u door ſijn gebedt een ſtagen offer doet
Een yeder roept u aen tot hem te willen komen,
Maer ick, op dat uw gunſt van my mocht zijn genomen:
Gy, treet mijn huys voorby, of houdt uw beurſe toe,
Want ick en wil u niet, maer ben uw zegen moê.
Ick weet dat mijn verſoeck u ſeldſaem ſchijnt te weſen,
Mits gy om 't tegendeel van yeder zijt gepreſen:
Ick weet dat gy my ſchat, of dul, of bijſter geck,
Om dat ick u verbelch, en hoop op uw vertreck,
Ick ben hier toe gebracht door uwe vreemde kuren,
Die ick, als 't weſen mocht, wel niet en wou beſuren.
Ick ben wel onderricht dat gy vol grillen zijt,
En ſchoon gy ſomtijts kuſt, dat gy oock dapper bijt.
Daer ſweeg de Joncker ſtil, maer zijnde t'huys gekomen,
Soo heeft men dit bedrijf door al het Hof vernomen.
Het doet al wie het hoort, doch meeſt de Juffers wee,
Dat ſoo een puyck-Juweel is eygen aen de zee.
Siet! naer een korten tijt, ſoo heeft men daer vernomen
Dat even in de Stadt een Zee-man was gekomen;
Een Zee-man die'er bracht een ongemeenen viſch,
Die niet en ſcheen te zijn als voor een 's Koninx diſch.
Hier quamen met'er daet veel menſchen toegeloopen,
Maer ſiet, de viſſcher riep. de viſch is niet te koopen.
Dit is ſoo ſchoonen vang als ick mijn leven ſag,
Die noyt gemeene man voor ſpijſe nutten mag.
Komt leyt my by den Vorſt, ick wil den Koninck ſchencken,
Daer by men langen tijt een Zee-man mach gedencken.
Want als ick deſen viſch op giſter avondt ving,
Vernam ick, naer gewoel, dit vry wat ſeldtſaem ging.
Mijn ſchip dat gaf een krak, en ſcheen te willen ſplijten,
My docht dat eenig ſpoock daer op beſtont te ſmijten
De Nimphen van de Zee die ſprongen uyt het diep,
Het ſcheen dat Thetis ſelfs haer tot den handel riep.
Ick ſag noch onder dies, te midden in de baren,
Dat veel ontrent het werck niet eens geſint en waren;
Een deel wou deſen viſch noch houden in de Zee,
Een ander ſcheyd' hem af van al 't beſchubde vee.

(a) *Rex Ægypti, Amaſis. Herod. & Camer.* (b) *Staeg geluck, groot ongeluck.* (c) *Hy meynt de Fortuyne.*

Wat

Wat dit beduyden mach en weet ick niet te seggen,
Die wijser zijn als ick die mogen 't overleggen;
Dit gaet ten minste vast, dat hier wat anders is
Als Bot, of Kabelliau, of maer een slechter vis.
Al wat den visscher sprack dat schijnen losse grillen,
En veel die niet een woordt hier van gelooven willen;
De visch was evenwel den Koninck aengenaem,
Dat nieuw of seldsaem schijnt is voor het Hof bequaem.
Waerom hier op gestaen? de visser werd beschoncken,
En straks wordt om het gelt een bly gelach gedroncken.
Maer op de staende voet soo wort den visch ontweyt,
En voor het middag-mael in aller yl bereydt.
De Koninck is belust het beest te sien ontleden,
Om dat het seldsaem was van boven tot beneden,
Daer liep een yeder toe; maer siet, een wonder ding!
Te midden in den rop daer stack een gouden ring,
Daer riep al wie het sag, ey! dit zijn vreemde saken;
Maer stracks soo liet de Vorst het kleynoodt suyver ma-
En als de vuyle slijm is van den ring gedaen, (ken,
Soo liet de jonge Prins hier op sijn oogen gaen;
Daer wordt de steen gekent, daer roepen al de luyden,
Siet daer een wonder stuk! Wat mag'et dog beduyden?
De Koninck sag het aen, maer is geheel ontstelt,
Om dat'et (soo hy meynt) sijn lieven Ridder gelt.
En als hy langen tijt hier op had sitten malen,
Soo riep hy wacker volck, en liet den Joncker halen;
Hy seydt hem, waerde man, ick ben geheel bedroeft,
Om dat ick uwen staet ten vollen heb beproeft.
Ick voel, als met'et handt, dat u de Goden haten,
Want u naeckt groot verlies, na soo veel groote baten;
Dit sulje niet ontgaen, dat houd' ick voor gewis,
Want dit verstaet men selfs van desen stommen visch.
Ick sie voor u bereydt soo ongemeene slagen,
Dat ick 't gesicht alleen onmachtig ben te dragen;
En daerom is'et best dat gy mijn Hof verlaet,
En, buyten mijn gebiedt, in vreemde landen gaet.
Met ongeluckig volck sijn staet te willen mengen,
Plag groote Prinssen selfs in ongemack te brengen.
't Is seker, waerde vrient, u naeckt een droeven tijt,
En wat bouvallig is behoort te zijn gemijt.
Het is een droeve smert, die niet en is te stelpen,
Een vrient in noot te sien, en niet te konnen helpen.
Schoon ick een Kroone draeg, uw gantsch rampsalig lot
Is buyten mijn geweldt, en boven mijn gebot.
Al zijn wy (soo het schijnt) als Goden by de menschen,
't En gaet ons echter niet gelijck ons sinnen wenschen.
Wat ons van boven af den Hemel neder sent,
En kan, door onse macht niet werden afgewent.
Ick heb u lang betrout, oock al de grootste saken,
Die my niet slechts alleen, maer oock de Kroone raken.
Gy waert my in het Rijck gelijck een met-gesel,
Maer dat is nu voorby, dus vaer voor eeuwig wel.
Maeckt, maeckt u vaerdig weg, het woort is nau gespro-
De mans wan-gesien, sijn vrientschap afgebroken, (ken,
Sijn gunst in haet verkeert, sijn vrydom opgeseydt,
En hy dien eygen stondt ter poorten uytgeleydt (sen,
De Ridder, gantsch bedwelmt van soo een seldsaem we-
Nam dit gelijck een storm in haesten opgeresen,
Hy meynt dat hem de slach ontstont uyt sware nijt,
Die veeltijts in het Hof met felle tanden bijt.
Noch gaf hy lijckewel sijn hoope niet verlooren,
Hem docht dat hy alleen tot voorspoet was gebooren:
Daer was een ding gebeurt, waer door sijn dom gemoet
In desen vreemden luym noch meer wert aengevoet.
Sijn Dochter had gedroomt (het dient hier ook geweten)
Oock doen hy in het Hof vol weelde was geseten,
Het scheen, in haren slaep, dat hem den Hemel wies,
En dat een koude wint hem om de leden blies;
Noch scheen hy van de Son oock dese gunst te krijgen,
Dat hem een vette salf quam van de leden sijgen.
Dat wert van stonden aen den Ridder aengeseyt,
En hem tot groot geluck, en voordeel uytgeleyt.
Hem dunckt dat lucht en windt, ja Son en hare stralen.
Hem eer of hulde doen, en op hem nederdalen.

Dit was soo bijster vast den Joncker ingebeelt,
Dat hem dit evenstaeg omtrent den sinnen speelt;
Doch hoe het wesen mach, men heeft wel haest bevonden
Dat in den Hemel selfs sijn saken qualijck stonden;
Want schoon hy sich vermat te schouwen alle druck,
Soo trof hem lijckewel een grousaem ongeluck
Want seker machtig Prins, op hem van oudts gebeten,
En die sijn wrangen haet niet kond' of wou vergeten,
Die ving hem met bedrog, eer hy het recht bedacht,
En heeft na groot verdriet, hem schendig omgebracht,
Maer wat mocht desen mensch soo bijster seer verlangen
Na d'uytkomst van den droom? hy wert, eylaes! gehangen
Den Droom werd waer gemackt, en tot het ligt gebragt,
Maer op een ander wijs als by hem was gedagt
Ick hebbe dit verhael in mijne jeugt gelesen,
En 't heeft my nu gedacht hier nut te sullen wesen,
Op dat het blijcken mocht dat vreugt en staeg geluk
By-wijlen wert verkeert in ongemeenen druck
Wat zijn wy, lieve Godt, wat zijn wy dwase menschen?
Het strekt ons tot verderf dat wy al dickmael wenschen,
En dat ons tot geluck, en voordeel dienen zouw',
Dat stort ons menigmael als in een vollen rouw',
O maeckt my beter Heer! en leert my uwe wegen
Met wijsheyt, met gedult met ootmoet overwegen;
En gy, beminde Ziel, gevest op vasten grondt,
Segt dickmael tot u self, ook met een vollen mondt,
Schoon dat ick om de kost moest spitten, ploegen, delven,
Godt is my beter vriendt, als ick mijn eygen selven;
Schoon dat hy my bekijft, ja met sijn roede slaet,
Noch ben ick wel bewust dat hy my niet haet.
Maer dunkt u dit verhael niet hart genoeg te klemmen,
Om 't ongemack te sien van die in weelde swemmen;
Soo neemt van mijne pen een ander dienstig stuck,
Om recht te mogen sien het onheyl van 't geluck.
Nabuchodonoser (die boven alle menschen
Genoot een lange wijl al wat hy konde wenschen)
Sal noch een voorbeelt zijn, waer uyt men heeft te sien
Wat, na een lang geluck, ten lesten kan geschien.
Die Vorst is eerst verhoogt, en tot het (a) Rijk gekomen,
Oock eer sijn Vader oyt het leven was benomen;
Sijn Vader even-selfs (dat selden wort gedaen)
Die is van sijnen Throon gewillig opgestaen.
Sijn Hooft-Stadt Ninive die liet hy deftig bouwen, (b)
Liet steenen tot het werck uyt harde rotzen houwen;
Het was een machtig stuck, en çierlijck in het oog.
De Torens breedt genoeg, en hondert ellen hoog.
Sijn bou-lust afgedaen, hy stelt hem om te vechten
En brengt flucx in het velt veel hondert duysent knechten,
En vaerdig aen het werck, hy wint een grooten slag,
Daer hy der Meden Vorst voor hem gevangen sag: (c)
Noch heeft hy boven dien een meerder lust genooten,
Want heeft Arphaxat selfs met pijlen doodt geschooten:
Daer na soo treckt hy voort, verovert menig Landt,
Het wacht op sijn gebodt alwaer hy henen sandt:
Maer wat hy onder-neemt, het schijnt maer als begonnen,
Euphraties werdt verheert, de groote Nijl gewonnen,
Egypten geeft'et op en buygt oock onder hem,
En (hoort een wonder stuck) hy wint Jerusalem,
Hy breeckt den Tempel af, en rooft haer goude vaten,
En wat'er in de schat des Konincks was gelaten.
Hy voert als slaven weg de beste van de jeugt,
En in dit staeg bederf bestont sijn hoogste vreugt.
Siet! dat Godt voor sijn volck van al de werelt scheyde,
En dat hy met'er handt als uyt Egypten leyde,
Voor wien de woeste Zee was stil en droog gemaekt;
De Jordaen ingetoomt, en haren loop gestaeckt.
Aen wien van Gode selfs was volle macht gegeven,
Soo menig duysent man te brengen om het leven,
Soo menig Koninckrijck, soo menig edel Landt,
Hem, dien het eygen was, te rucken uyt'er handt.

(a) *Assyrien.*

(b) *Usserius Armachanus in annalibus veteris Testamenti in vita Nabuchodonosor.*

(c) *Arphaxat.*

Aen wien ſoo langen tijt, tot veertig ganſche jaren,
De lucht een backery de rotzen kelders waren;
Dat uytverkoren volck, aen Godt ſoo lief-getal,
Dat bragt een Heydens man tot ſoo een lagen val.
Die ſcheen dan als ter loops de werelt t'overheeren,
Maer na dit groot geluck ſoo gaet de kans verkeeren;
Want t'wijl hy 't al doorſiet met ſijn hoogmoedig oog,
En ſtoft op ſijn gewin, en ſwetſt geweldig hoog,

Soo is ſijn vorig luck geheelijck weg gevloogen,
En hy van ſijnen Troon in hieſten afgetoogen (geeſt,
Hy blijft geen Koning meer, heeft oock geen menſchen
Maer woont in 't woeſte wout, gelijk een grouſaem beeſt.
Hem, die een goude Kroon voor deſen plag te priſſen,
Is nu een ruyge vacht om al het lijf gewaſſen. (ſchreeuw,
Hy maeckt, gelijk een beeſt, een wonder vreemt ge-
En ſtreckt oock klauwen uyt gelijck een felle leeuw:

Eet gras gelijck een os, ja ſlockt gelijck de beeren,
En wat noyt menſch en at dat moet ſijn maeg verteeren.
Als 't regent, hagelt, ſneeuwt, het valt hem op het lijf,
En wat een menſch verſchrickt, dat is ſijn tijt-verdrijf.
Wie heeft'er oyt gehoort van ſoo een ſeldſaem weſen?
Wie heeft ſoo vreemden ſtuck van Prinſſen oyt geleſen?
Wel gy die ſtont verbaeſt, vermits het groot geluck
Weegt nu het tegendeel, want 't is een ſeldſaem ſtuck.
Gy wilt dan (wie je zijt) op voorſpoet niet vertrouwen,
Want al te vetten brock en kan men niet verdouwen.
Indien het bly geluck op u geduerig laebt,
Let vry dan op het werck, en houdt'et als verdacht.
'T Geluck gaet dickmaels aen, als of'et wilde mallen,
Het ſet de lieden hoog om laeg te mogen vallen.
Wat is'er menig menſch, die kende geen gevaer,
Indien hy ſonder naem, en kleyn gebleven waer.
Een die ſijn herte ſtelt om neerſtig op te ſoecken
Al dat'er is te ſien in lang geſchreve boecken,
Die vint'er menigmael een ſchadelijck geluck,
En in het tegendeel een vorderlijcken druck.
Gy weeſt in all's getrooſt, en laet den Heer gewerden;
Maer wilt in ſijne vrees gelijck het dient, volherden.
Wat u ontmoeten mag, roept Hem van herten aen,
Die voor heeft wel te doen, en kan't niet qualijck gaen.
Niet dat ick raden wil geen middel te gebruycken,
En met een ledig hert ſijn oogen toe te luycken,
Al ſonder yet te doen. Neen, 't is een beter raet,
Dat yemant aen het werck, en hert en handen ſlaet.
Schoon Paulo was geſeyt, dat niemant ſou verdrencken,
En dat Godt al het volck aen hem belooſt te ſchencken.
Noch hield' hy lijckewel de boot ontrent het ſchip, (a)
Om in geen noot te zijn ontrent een harde klip.
Ick rade, lieve ziel, en u en alle menſchen,
Noyt om het aertich geluck te bidden of te wenſchen.
Bidt ſlechts dat Godt u geeft dat u ten beſten dient,
En wat'er dan gebeurt, 't is van uw beſte vrient.
Laet voor-en tegenſpoet u beyde wel gevallen,
En laet des werelts loop met u een weynig mallen,
Of acht'et wat'et is als voor een viſc-vaes,
Want al dit noeſt gewoel is maer een dom geraes:

(a) *Hand.* 27. 24. *& seq.*

Maer u en ſal miſſchien het ſtuck, hier nu beſchreven,
Geen indruck diep genoeg in uw gedachten geven.
Hier dient dan by gevoegt yet van gelijcken aert,
Dat ons des Heeren woort ten vollen openbaert.
Adonibeſech was getroetelt lange jaren (b)
Van al dat uyt geluck kan yemant wedervaren,
Waer hy ſijn Leger ſloeg, of wapens henen bracht,
Daer boog'et altemael voor ſijn geduchte macht.
Veel Prinſſen eertijts groot, (men leeſt van tienmael ſeven)
Zijn, door ſijn machtig heyr, als ſlaven wech-gedreven,
Een brock, of bete broots, die van ſijn tafel viel,
Was voedtſel, ſonder meer, aen haer benaude ziel:
Sy moeſten in het ſtof met mont en lippen wroeten,
Om datſe zijn berooft van handen ende voeten
Dies was de Koninck bly, dat hy ſoo verre quam,
Dat hy ſoo fellen wraeck van ſijnen vyant nam:
Maer als dit ſtaeg geluck ten hoogſten was gekomen,
Soo is hem al het heyl te ſamen afgenomen.
d'Een ſtadt voor, d'ander na, die wiert hem afgerukt,
Soo dat ſijn ganſche Staet ter neder wiert gedrukt.
Al wat hy ondernam viel hem geduerig tegen,
Hem trof het ongeluck, gelijck een dichten regen;
In 't korte dat wel eer ſijn hoogmoet had beſtaen,
Wiert op gelijcken voet hem weder aengedaen
Wel ſtraft my, lieve Godt, maer niet in uwen tooren,
Tot lijden is uw volck, tot welluſt niet gebooren.
Geeft my dat u bevalt, maer niet mijn eygen wenſch,
Die ſtaeg geluckig is, was noyt geluckig menſch.
Godt leyt ſijn eygen volck op diergelijcke wegen,
Nu geeft hy bitter leet, dan weder enckel zegen,
En dit gaet als'et blijckt, genoegſaem overhant,
Siet na Egypten komt dat lang belooſde Lant
Als Iſrael nu vry van Pharo was verlaten,
Verloſt van ſlaverny, verrijckt met gulde vaten,
Doen juychd'et ganſche volck, en yeder is verheugt,
En yeder openbaert gelijck een nieuwe jeugt.
Maer op dien eygen tijt de Koninck gantſch verbolgen,
Quam 't ongewapent volck in volle wapens volgen,
Siet daer, voor haer geſicht, een bruggelooſe meyr,
En achter perſt de ſchrick van ſoo een machtig heyr;
Maer

(b) *Judic.* 1. 5, 6, 7.

Maer Godt heeft wederom haer nieuwe vreugt geschonken,
Want al dat machtig heyr is in der haest verdronken;
Daer juicht doen Jakobs huys, soo dat'et aertrijk beeft,
Vermits Godt al het heyr soo wel gereddert heeft.
Maer zy, die gansch verbaest ontrent het water stonden,
En hebben voor den dorst geen water meer gevonden;
Het is een bitter nat, en yder braeckter van,
Soo dat'er niet een mensch het water drincken kan.
Siet daer een nieuw verdriet, daer schijnt'et al verloren,
Men vint'er geenen dranck, geen vee, of eetbaer koren.
Het is een schrale grondt, daer niet met al en wies,
Als most of dorren halm, of maer een schrale bies
Maer Godt geeft weder heyl van versche water-stroomen,
En 't Leger krijgt een grondt, beset met dadelboomen.
Hier quam het Manna by · en quackels boven dat,
Waer door, in volle lust, het gantsche Leger at.
Daer op komt Amelech des Heeren Leger tergen,
En komt haer met'er daet een fellen oorlog vergen,
De krijg gaet dapper aen, maer Amelech beswijckt.
En even in den druck wordt Israel verrijckt.
Doch waerom lang verhael van alles in 't bysonder?
Dan won het Israel, dan lag het weder onder.
Een die des Heeren boeck met aendacht overleest,
Die vint'er dat'et staeg met hun dus is geweest;
En als Godts eygen handt twee tafels had beschreven,
Om door een eeuwig bondt te worden uytgegeven,
Soo quam het gouden Kalf gevallen tusschen bey,
Dies wiert hen al 't gejuych verandert in geschrey.
Daer was'et al verbrodt, de tafels zijn gebroken,
En tegen al het volck een vonnis uytgesproken.
Siet daer al wederom een wonder vreemden slag,
Dry duysent zijn gedoodt, en dat op eenen dag.
Wel heeft Godt Jakobs huys, sijn uytverkooren bende,
Soo dickmael aen gestoockt een oven vol ellende?
Wont gy dan ydel mensch hier leven sonder strijt,
En spelen (soo men seyt) mooy weder alle tijt?
Neen, dat is ongerijmt, laet Godt de Schepper wercken,
En wilt sijn hoog beleyt ootmoedig overmercken;
Al valje menigmael in druck en sware pijn,
Het sal u voor gewis voor eeuwig dienstig zijn.
Godt leyt al menigmael ons door gelijcke wegen,
En harde tegenspoet wort dickmael enckel zegen;
Oock is'et wel gesien, als Godt een sondaer haet,
Dat hy hem dan geheel sijn eygen wille laet
Gy dan wilt tegenspoet niet schroomen noch verachten,
Maer wilt geduldig zijn, en uwen Godt verwachten;
En tot gewissen troost (hoe Godt ons saken voegt)
Soo toont u noyt gestoort, maer dankbaer en vernoegt.
Hadt David noyt geweest in veelderley gevaren,
Die hem geheel bedroeft, en gantsch verdrietig waren,
De werelt had gemist soo menig heylig liedt,
Dat noyt Godtsalig hert, als met vermaken, siet.
Want waer hem evenstaeg maer voorspoet toegesonden,
En dat'er niet als vreugd by hem en waer gevonden,
Wat had hy konnen doen, als niet een bly gemoedt
Te looven sijnen Godt voor al 't gedurig goedt?
En schoon nu Davids geest soo hoog was opgeresen,
Dat niet een eenig mensch hier toe mocht netter wesen,
Sijn pen waer uytgeput door soo gestagen lof,
Als meest het eygen werck, of van gelijcke stof.
Maer doen hy werdt besocht in veelderhande saken,
Daer meed' hy werdt gedruckt, onseker wat te maken,
Doen quam van hem een werk, daer ook een droevig
Kan vinden rechte stof die hem vertroosten kan (man
Waerom dan ongedult met tranen overgooten?
Al wat ons overkomt, is boven eerst besllooten;
Ons doodt is niet alleen voor desen vast gestelt,
Maer siekte, leet, verdriet, en wat den mensche quelt.
Een die sijn reeckening is dus gewoon te maken,
Dat Godt alleen hem moeyt met hoog-verheve saken,
Gaet los in sijn besluyt, 't is in Hem wat'er leeft,
't Is door Hem wat de mensch hier op ter Aerden heeft;
Ons hairen zijn getelt, ons droefheydt afgemeten,
En wat men heden doet, was eerst by Godt geweten.

Waer sich het ongeluck, waer sich de zegen went,
Is aen dien hoogen Geest voor alle tijt bekent
Al wat den Schepper doet, zijn wonderbare werken,
Waer van het rechte wit geen mensch en kan bemerken,
Wat tot op heden toe ter werelt ommegaet,
Is lange vast gestelt in sijn geheymen raet.
Wat mach een grillig mensch sijn hert gedurig quellen,
Om heden yet te doen, of langer uyt te stellen?
Hoe wijs hy schijnen mach, voorwaer het is gemalt,
Want Godt bestiert het werck, gelijck het hem gevalt
Of wy het gantsche stuck al deftig overleggen,
Eylaes! ons ydel breyn en heeft'er niet te seggen.
Daer is geen wijs beleyt, oock in ons beste vont,
Maer wat van boven daelt, dat heeft een vasten gront
Al war men daer besluyt zijn voor ons stale-wetten,
Die niemant af en keurt, oock niet en kan versetten.
Leert dit, gy die wel eer in desen u vergrept,
Die gaen wil werdt geleyt, die niet en wil, gesleept
Geen beter offer-werck dat Gode kan behagen,
Als Hem ons eygen wil met ootmoet op te dragen.
Want soo dat slim gespoock uyt ons gebrannen waer,
Wy kenden geen verdriet, geen onheyl of gevaer
Doch laet geen vreemt gepeys uw sinnen hier vervoeren,
Dat gy omtrent het werck geen hant en hebt te roeren·
Neen vrienden, stil te zijn en acht ick niet genoeg,
De mensch moet aen het werk, en handen aen de ploeg
't Was goet dat Joab sprack tot sijn geswinde knechten,
Als hy nu vaerdig stondt voor Israel te vechten,
Weest dapper aen het werck, en hier, en over-al,
Maer laet den Heere doen wat Hem gelieven sal
Een die sijn beste doet in sijn bescheyde saken,
En gaet met stillen geest tot sijnen Godt genaken,
Die mag dan, buyten vrees, verwachten met gedult,
Wat gy Almachtig Godt hier uyt besluyten sult
Doet Godt naer ons gebedt, het is om ons te trecken;
En valt'et anders uyt, het sal ons echter strecken
Ten goede van de ziel, doch hoe het immer gaet,
Godt doet sijn hoogen wil, en al tot onser baet.
Indienje middel soeckt om noyt uw hert te quellen,
Soo wilt uw gantsch beleyt aen Godes oordeel stellen
't Is niet als enckel goet al wat den Schepper wil,
Dus weest dat hy gebiedt, soo blijft uw ziele stil
Dit is den besten troost die ick my weet te geven,
En soo is mijn gemoet in goeden stant gebleven.
Nu seg ick Gode danck, als met de gantsche ziel,
Dat my sijn wijs beleyt ten lesten wel geviel.
Een schipper wordt gekent wanneer de winden blasen,
Een man van hoog gemoet wanneer de nijders rasen
Een krijgsman in het velt wanneer men vechten moet,
Een Christen in den praem van druck en tegenspoet
Mijn ziele, tot besluyt, die wil in stilte leven,
Moet sijn geheelen wil den Hemel overgeven,
Want als ons ydel hert sijn eygen tochten broet,
Soo wort'et nimmermeer gelijck het wesen moet
Maer wy zijn seldsaem volck en onbesnysde menschen,
Wy soecken boven al dat onse sinnen wenschen.
Wy zijn in staeg gewoel, en blijven ongerust,
En missen recht vermaeck alleen uyt sotte lust.
O Godt! vernieuwt mijn hert, en geeft my wijse sinnen,
En laet my 't ydel vleesch ten lesten overwinnen;
Geeft dat mijn gantsch bedrijf, en oock mijn innig hert,
In uwen wil alleen geheel verandert wert.
Geeft my een recht verstant, om uw beleyt te vatten,
En sluyt dat in mijn hert, gelijck als waerde schatten;
Geeft kracht om al te doen dat uwen Geest gebiet,
Soo vrees ick voor de doodt, of hel of duyvel niet.
Geeft dat een vast geloof, en staeg een beter leven,
My tot een stille doodt mag vaerdig overgeven.
En dat een goet besluyt, ontrent den lesten dag,
My tot het eeuwig heyl een ingang wesen mag
En (dan noch onder dies) vergunt my desen zegen,
Laet tot geen aertsch bejach mijn sinnen meer bewegen
Laet al wat my voor taen dit herte gaende maeckt,
Alleen zijn uwen dienst, en wat den Hemel raeckt.

Laet om het ydel werck, daer in wy menſchen woelen,
My noyt of herten-luſt, of droefheyt meer gevoelen.
Maer laet my vrolijck zijn, als ick uw gunſte ſmaeck,
En ſendt my diepen rouw, als ick het qualijck maeck.
Laet my van nu voortaen geen vleeſch of werelt achten,
Maer als een rechte vreugd, mijn affcheyt hier verwachten.
Maekt my daer toe bequaem, door kracht van uwen Geeſt,
De doodt dient ons gehoopt, en niet te zijn gevreeſt.
Om deſe, lieve ziel, of diergelijcke reden,
Houw ick dat tegenſpoedt behoort te zijn geleden. (a)
Maer hebt des niet-te-min op uwe ſaken acht,
Wanneer het bly geluck op u gedurig lacht.
Of wel de ſoete vreugd tot u begint te naecken,
En wilt geen vaſten ſtaet op haer geſelſchap maecken.
De blydſchap is te los, en ſcheyt te bijſter ras,
Ja blijft als geenen tijt, daer ſy te vooren was.
Alsſy dan u beſoeckt, ſoo dient terſtondt vernomen,
Of druck, haer metgeſel, niet mede zy gekomen.
't Is ſeker, waer de vreugd is in het huys gegaen,
Daer ſal haeſt eenig leedt ontrent de deure ſtaen.
Komt dan een ſoete luym in uw gemoet gereſen,
Of dat'er eenig ding u noodt tot vrolick weſen,
Ontfangt het by geval, gelijck men vrienden plag,
Die by ons ſtien te zijn alleen voor eenen dag;
En wilt oock uw gelaet niet ſoo bly-hertig ſtellen,
Gelijck men veeltijts doet aen trouwe met-geſellen,
Maer neemt de blijdſchap aen met ſoo een doffen ſchijn,
Gelijck men gaſten doet die niet genoot en zijn.
Al wat hier in het vleeſch voor blydſchap werd genoten,
Wort, na een korten tijt, met droefheyt overgoten;
En midts ick dit bemerck, ſoo is het my verdacht,
Soo dickmael eenig menſch met vollen monde lacht.
Ja waer ick eenig huys onmatig ſie verblijden;
Daer ſie ick, na my dunkt, de droefheyt henen rijden,
En waer het ſoet geluck ſijn vreugd te gunſtig biedt,
Dat noem ick in der daedt een voorſpel van verdriet.
Een al te gullen lach en kan niet lange duren,
Wat ſoet is aen het vleeſch, dat moet de geeſt beſuren.
Vreeſt als gy blyde zijt, (heeft David wel geſeydt (b)
Want voor een vrolijck hert is ſeecker leedt bereydt.
Maer wat is van de vreugd, die ons kan overkomen,
De wijle die ſoo licht aen yeder werdt benomen?
Een Koning, die wel eer genoot ſijn vollen wenſch, (c)
Die noemt het vrolijck zijn een dulheyt in de menſch.
Men ſiet hier menigmael in 't dulhuys yemant ſpringen,
Of die uytſinnig is met luyder keelen ſingen:
Maer een die niet en raeſt, en hoort het bly geluyt,
Dien berſten even dan bedroefde tranen uyt.
Een menſch, na Godt geregt, bedroeft hem boven maten,
Als hy de werelt ſiet in blijdſchap uytgelaten;
Ja ſeydt op dat gejuych, en al het bly gebaer,
Dat voor het onwijs volck het treuren beter waer.
Hy acht het lachen dul, midts die nu vreugde plegen,
Haer leedt niet eens en ſien, noch hoe het is gelegen.
Ick bidde, lieve ziel, hebt op uw ſaken acht,
Hy doet een ſeldſaem werk die in ſijn droefheyt lacht.
Wiſt gy dat u maer ſtondt een maendt alleen te leven,
Gy zoudt uw treurig oog aen tranen overgeven.
Kond gy dan vrolijck zijn, ook met een gullen lag,
Nu gy niet ſeker zijt van eenen vollen dag?
Wy zijn in ballingſchap, wy zijn hier vreemdelingen,
En hebben ſtaeg gebreck, oock van de beſte dingen.
Eylaeen! werelts vreugd en is maer los geſchal,
Daer is geen recht vermaeck hier in dit jammer-dal.
Als yemandt na de galg gevoert wert met een wagen,
Al wert hy door het veldt, en aerdig groen gedragen,
Hy vint in 't ſchoonſte wout geen luſt of ſoet vermaeck,
Al ſchijnt'et aen het volck een wonder mooije ſaek.
De reden is bekent, die na de ſtraffe rijden,
Bedencken dat wel haeſt hun naeckt een bitter lijden,
Dat maecktſe gantſch benaut, en in de ziel bevreeſt,
Dies is 't dat geen vermaeck, vermaeckt haer droeven
Zijn wy niet al gelijck, die hier op aerden leven, (geeſt.
Gelijk een ſchuldig menſch, wiens vonnis is geſchreven,
Ja ſnellijck voortgeleyt ter plaetſe van de ſtraf?
Wie ſpoet niet onder ons gedurig na het graf?
En ſchoon wy onder dies gemoeten groene wegen,
Of wel een aerdig wout in vetten grondt gelegen,
Het is een korte ſtreeck, die ſoo wat luſtig ſchijnt,
Maer die van ſtonden aen, en in der haeſt verdwijnt.
Sal dit wel eenig deel van onſen geeſt verblijden,
Dewijl wy na de doodt gelijck te poſte rijden?
O neen! ons aertſch bedrijf, hoe dat het weſen mag,
En is geen vreugde waert, oock niet een vollen lag.
Wat kan een nietig menſch voor blijdſchap overkomen,
Nadien hy in der haeſt ſtaet weg te zijn genomen;
Mijn Godt, ick wenſch geen vreugd hier in dit jammer-
Maer wel een blijde ſtond, als ick verhuyſen ſal. (dal,
Ach! waerom wil de menſch aen vleeſch en werelt kleven?
Die konnen maer alleen geringe dingen geven.
Al wat je jaren lang van haer gemeten meugt,
En kan niet anders zijn, als ſlechts gemengde vreugt.
Ons leven is gemeugt, gemengt ons beſte dagen.
Bywijlen wat vermaecks; en dan eens harde ſlagen
Ja ſiet, een werelts kint verneemt hier anders niet,
Als dat hy 't kort vermaeck met druck vermengelt ſiet.
Alwaert 't dat yemant wiſt oock duyvels uyt te drijven,
Noch mag hy ſijnen ſtaet niet recht geluckig ſchrijven,
Oock is 't geen vaſten gront om ſtaeg te zijn verheugd,
Want tot ſoo grooten heyl behoeft een hooger deugd.
Die mag eerſt vrolijk zijn, wiens naem is opgeſchreven,
In uwe gunſt-rol, Heer, het boeck van 't eeuwig leven.
Dit ſeyt de Waerheyt ſelfs. ô wel geluckig man!
Die ſich met deſen trooſt gedurig voeden kan.
Ick wil dan nu voortaen mijn herte niet vermaken,
Met yet dat ydel is of 's werelts beuſel-ſaken;
Wat boven is alleen, en niet dit lage dal,
Is dat mijn treurig hert met blijdſchap voeden ſal.
Laet ons hier droefheyt vreugd, en vreugde droefheyt bie-
Soo kan men even ſelfs uyt droefheyt vreugd genieten (ten;
Ey ſegt wat is de luſt, of weeld', of groote vreugd;
Baert niet dat altemael een afkeer van de deugd?
Al wat de werelt geeft, beſtaet in looſe treecken,
Haer blydſchap is gelijck de groote water-beecken,
Die zijn van ſoete ſmaeck, en vers in haer begin,
Maer neemt haer eynde waer, daer ſchuylt wat anders in.
Het ongeſtuymig meyr dat komt'er onder woelen,
En doet hem, die het drinkt, haer ſueren aert gevoelen;
Want mits de varſche ſtroom met zout wort overheert,
Soo wordt het eerſte ſoet in bitter nat verkeert.
Wie heeft doch immermeer hier groote vreugd genoten,
Dien na een korten tijt die niet en heeft verdroten?
Ach vrienden! yeder menſch, die in de aerde wroet,
En vindt geen recht vermaeck, oock in het ſtage ſoet.
Wy krijgen licht een walg, oock van ons beſte ſaken,
Want dat ons veel gebeurt en kan ons niet vermaken.
't Aelwaerdig menſchen breyn en is doch nimmer ſtil,
Al krijgt'et menigmael oock ſijn geheelen wil.
Een die in 't groene ſat, of by de ſchoonſte boomen,
Wil naer de ſture zee, en haer verwoeſte ſtroomen;
Die ſeven dagen lang gedurig taerten at,
Is op den achtſten dag de beſte taerten ſat.
Die by een ſchoone vrouw hem wettig mag vermaken,
Wil even met gevaer een vuyle ſtons genaken.
O dulheyt van de menſch! die ſijn gewenſchte vreugd,
Soeckt dichte by het vleyſch, en verre van de deugd.
Wat zijn wy, lieve ziel, wat zijn wy ſwacke vaten,
Als yemant tot hem ſelfs van Gode wert gelaten? (bied,
Want ſchoon ons (ſoo het ſchijnt) de werelt gunſte
Wy zijn onmachtig bly, of ſijgen in verdriet.
Ons eerſte grondt is vuyl, ellendig 't vorder leven,
Met pijne wordt den menſch ten grave wech gedreven.
Daer ligt hy dan verwelckt, als dor en nietig gras,
En ſoo wort alle vleeſch gelijck het eertijts was.

(a) *Bedenckingen in voorſpoet en blyde voorvallen.*
(b) *Pſal. 2.*
(c) *Salomon.*

De

De rijckdom, eere, lust, zijn al van dese saken,
Die met des werelts val ten eynde sullen raken.
En siet de werelt valt voor ons die henen gaen,
En al het aertsch vermaeck heeft dan met ons gedaen
Wel nu mijn tijt genaeckt om haest te zijn ontbonden,
Waerom dan kleef ick noch aen mijn geminde sonden?
Waerom niet afgegaen al wat'er werelt hiet,
Die my in korten tijt sal wesen enckel niet?
Waerom niet even staeg de sinnen opgetogen,
En met een vuurig hert ten Hemel opgevlogen?
Waerom niet alle vleesch gehouden in den bandt,
Om staeg te mogen sien het ware Vaderlandt?
Het is dan best te gaen daer al de lieden treuren,
En daer een mensche toont wat yeder sal gebeuren,
Dat is daer yemandt sterft, en daer een bleecke mondt
Seydt: vrienden, ick verhuys, hier is mijn leste stondt.
Gy vaert voor eeuwig wel; en mits'er is gebeden,
Blieft d'afgesloofde ziel, uyt sijn verswackte leden.
Sie daer de rechte school, daer in men krachtig leert,
Hoe al dat adem blaest tot sijn beginsel keert.
Wel brengt dan overhoop des werelts beste saken,
En wat eens menschen hert op aerde kan vermaken;
Hoe kan het u voldoen, hoe schoon het immer schijnt
Nadien het altemael gelijck een roock verdwijnt?
Schoon yemant voor een tijt ten vollen mocht genieten
De lusten al gelijck die van den Hemel vlieten,
En dat hy naderhandt moest lijden helsche pijn,
Eylaes! die blyde poos sou haest vergeten zijn.
En soo in 't tegendeel de pijne van der hellen
U, voor een wijle tijts, ten vollen mochte quellen,
En dat u 's Hemels vreugd daer na ten deele viel,
Waer bleef'er eenig leedt in uw verheugde ziel?
Ick heb een deftig stuck tot 's menschen troost gelesen,
Dat ons kan dienstig zijn om staeg gerust te wesen,
Wat ons oyt overkomt, dient soo te zijn geduyt,
Dat alles uyt den born van Godes liefde spruyt.
Sendt Godt ons eenig goedt, het is om ons te trecken,
En tot sijn liefde selfs ons krachtig op te wecken;
Sendt Godt ons eenig leedt, verlies of swaren rouw,
Het is op dat het vleesch uyt ons verhuysen souw.
Als ick in voorspoedt ben, het komt van Godes zegen,
En wordt ick onderdruckt, 't is even soo gelegen;
Het eerste, lieve Godt, verquickt mijn droeve ziel,
Het ander is een toom, op dat ick niet en viel.
't Is beyd' een Vader-werck wat my kan overkomen,
En wat my hier ontmoet, dient soo te zijn genomen.
Het rijst uyt uwe gunst wat my oyt goedts geschiet,
O Godt! eyscht watje wilt, maer geeft dat gy gebiet.
Indien het soo gebeurt, dat uwe losse sinnen,
Door eenig ongeval, haer laten overwinnen,
Betoomt uw grimmig hert, en legt de gramschap af,
Schoon dat men u misschien tot gramschap reden gaf.
Gy meugt niet aen den slaep uw leden overgeven,
Soo lang in uwen geest verkeerde tochten leven.
Dus suyvert uw gemoedt van spijt en wrangen haet,
Eer dat de gulde Son op aerde nedergaet.
Lijdt gy van yemandt quaet, en poogt u niet te wreken,
En het oock tegen hem uw gramschap niet ontsteken,
Bidt liever dat hem Godt het quaed vergeven wilt,
Soo toonje wat uw geest van aertsche menschen schilt.
Laet ons wat breeder gaen. Wilt gy in stilheyt raken?
Soo moeyt u schaers genoeg met ander luyden saken;
En min noch, lieve ziel, met ongesouten praet,
Die by het ledig volck gemeenlijck ommegaet.
't Is dwaesheyt gram te zijn, of veel te liggen suchten
Om boosen achterklap, of vuyle straet-geruchten.
Vraegt weynig wat het volck van uw bedrijf gewaegt;
Maer let staeg watje zijt, of in den boesem draegt;
Een die sijn eygen selfs eens recht heeft leeren kennen,
Die sal tot vuyl bejag sijn herte niet gewennen;
Want als hy recht bemerckt al wat hem qualijk staet,
Maeckt hy dat sijn gemoedt in beter wegen gaet.
Ons is, om Godes wil, een goedt gemoedt te wenschen,
Een onbesproocken naem, ter sake van de menschen.

Maer sooje niet en hebt als slechts een goede faem,
Soo is uw gantsch bedrijf aen Godt niet aengenaem,
Segt noyt in haesten voort wat gy sult hooren seggen,
Maer wilt'et met bescheydt in stilheydt overleggen;
Want schoon gy niet en liegt, maer slechts onwaerheyt
't Is echter leugentael die by u wert verbreyt. (seyd,
Voor al maekt noyt uw werck bezijden af te spreken
Van ander lieden doen, bedrijf of huys-gebreken,
Al komt het gantsch verhael oock van een eygen knegt,
't Maeckt veeltijts spels genoeg eer dat men 't weder
't Is vuyle vliegen werck, te sitten of te schuylen (recht.
In rooven, leelijck zeer, of dracht van etter-buylen;
't Is beter 't oog te slaen op yemands reyne jeugd,
Daer uyt men trecken mag een spoore tot de deugd.
Als Pharos machtig heyr liet oog en sinnen dwalen
Omtrent de swarte wolck, en niet haer gulde stralen,
Doen werdt het gantsche rot verdroncken in de zee,
En gaf een vette feest aen al 't geschubde vee.
Indien een kleyn gesel u qualijck heeft bejegent,
Verschoont hem met gedult, want dat maekt u gezegent;
Indien hy machtig is die u heeft quaet gedaen,
Verschoont u eygen self, en laet'et henen gaen.
Leeft eensaem sooje meugt. De straten veel betreden,
Doet hinder aen de ziel, en nadeel aen de zeden.
't Is waer, al schijnt'et vreemt, als ick by menschen kom,
Dan keer ick menigmael nau mensche wederom.
De tijding ons gewoon van verre toe te komen,
Acht die oock niet te nut om waer te zijn genomen;
't Is oorbaer dat men schuylt, en mijt een woelig hert,
't En zy men door sijn ampt daer toe gedrongen wert.
Men vindt'er over-al die schrijven vreemde grillen,
Waer door al menigmael bedaerde sinnen trillen,
En als men naderhandt de waerheyt ondervint,
Dan is 't een vise-vaes, of maer een schrale wint.
Wat hoort men hedensdaegs, uyt ver-gelegen Rijken,
Als oorlog, vreemt gewoel, en duysent droeve lijcken;
En schoon't het ons gesin, of vrienden niet en raeckt,
't Is seker dat'et staeg beroerde sinnen maeckt.
Een ingetogen hert, afkeerig van hee woelen,
Kan in een stil vertreck den Hemel best gevoelen,
En die niet veel en hoort, en'nauw de werelt siet,
Al mist hy wat vermaecks, hy mist een staeg verdriet.
Gy laet het nieusgier volk na vreemde dingen trachten,
En als met ongedult op alle boden wachten;
Ick heb soo veel te doen omtrent den ouden mensch,
Dat ick tot mijn vermaeck geen nieuwe dingen wensch.
Meest al die langen tijt hier op der aerde leven,
Is voor haer eygen selfs maer kleynen tijt gegeven;
Want schoon ons altemets wat tijts gelaten wert,
Het minste werdt besteedt omtrent ons eygen hert.
Wat wordt'er tijt verquist in pleyten, twisten, kijven,
In 't rollen met den steen, in 't klappen met de schijven,
In 't woelen by het volck, in 't dwalen in de Stadt,
In lanterfantery, en ick en weet niet wat.
Wat wordt'er tijt gesmoort in swak of sieck te wesen,
In slaep, in niet te doen, in yet onnuts te lesen,
In pijn, in ongeval, in druck, in sot gequel,
In liefdens dweepery, en ander guychel-spel?
Gantsch weynig lieve ziel, gantsch weynig sijn de dagen,
Die ons niet uyt den burg van stille sinnen dragen.
Gantsch weynig blijft ons hert omtrent sijn eygen staet
De mensch doet aldermeest dat hem niet aen en gaet.
Gy poogt met alle vlijt uw eygen hert te kennen,
En laet'et nimmermeer tot losse drift gewennen:
Maer soo een slim gepeys u door de sinnen schiet,
Weest vaerdig in de weer, en huyst de grillen niet.
Een vogel als hy vliegt (al wilj'et hem beletten)
Sal licht uw beste kleedt met eenig vuyl besmetten,
Maer dit kan onder dies by u wel zijn verhoedt,
Dat hy geen nest en maekt, en op uw schouders broet.
Maer wilje dit bedrijf ten besten doen gelucken,
Soo reynigt uw gemoet van alle quade nucken;
Want schoonje ruste soeckt, is uw gewisse quaet,
Soo is'et enckel leedt al wat'er ommegaet.

De Rechter binnen u (soo noem ick uw gewisse)
Die weegt uw gantsch bedrijf als in de rechte smisse:
  Die Prins heeft grooter magt, als Vorst of Koning doet,
  Hy vint getuygen uyt, oock binnen uw gemoet
Hy eyscht, beschuldigt, pleyt, doet alle saken blijcken,
En gaet, op vasten grondt, een deftig vonnis strijcken
  Noch is'et niet genoeg, hy geesselt, pijnigt, brandt,
  Vermits hy rackers heeft, ja beulen by der handt.
Wel daer dit ommegaet, wie kan'er vrolijck wesen,
Indien men niet en is van dese quael genesen?
  Men segge wat men wil, een hert van quaet bewust,
  En kent geen recht vermaeck, en heeft noyt ware rust.
Als gy een grillig hooft ten goeden wilt vermanen,
Maeckt eerst door soet beleyt den weg hier toe te banen;
  Weest heus en sonder gal, en hebt geduerig acht
  Dat gy, door schamper jok, noyt yemant uyt en lacht.
't En sal oock, wie het zy, in 't minste niet bevallen,
Dat yemant voor het volck met hem bestaet te mallen;
  Dit heb ick van de tijt, en uyt de daedt geleert,
  Het is (mijns oordeels) best, dat gy uw naesten eert.
Wilt daerom nimmermeer met yemants swakheyt gecken
Maer poogt in 't tegendeel sijn feylen toe te decken;
  Schept liever uw vermaek, en weest oock eer verblijt
  Dat yemant beter wordt, als dat hy schande lijt
Betraeht een goeden naem, en dat met alle krachten,
Doch meest een reyn gemoet, dat wil Godt beter achten,
  Een goeden naem is veel, edoch maer enckel wint,
  Soo gy het tegendeel in uwen boesem vint.
Neemt hier op naeuw gemerck, want daer uyt konje we-
Wat dat'er voor een geest is binnen u geseten: (ten
  Het zy men u verheft, of uytermaten laeckt,
  't Is 't een of 't ander niet, dat yemant beter maeckt.
Wat in uw herte schuylt dat kan u vaste peylen,
Dat kan u groot verdriet of ruste mede deylen:
  Soo gy met uwen Godt in rechten vrede zijt,
  Soo konje vrolijck zijn, oock alsje schande lijt.
Godt sal uw goeden naem eens wederom verwecken, (a)
Wanneer hy alle vleesch sal uyt den grave trecken,
  Dan sal het altemael eens komen aen den dag,
  Dat lang was onbekent, en in het duyster lag.
Wacht u voor alle ding een malle daet te plegen,
Als gy met stillen sin het stuck moogt overwegen;
  Want hoe'er meer beleyts ontrent uw dwaesheyt valt,
  Hoe 't onheyl grooter is, en slimmer is gemalt.
Het was een booser stuck dat David heeft bedreven,
Als hy Urias hiet te brengen om het leven,
  Dan als hy Berseba uyt hare wooning riep,
  En met onechte lust in overspel besliep.
In 't eene ging hy ras, en met verruckte sinnen,
In 't ander ging hy traeg, maer liet hem overwinnen:
  Siet als men langen tijt op eenig ding beraet,
  Indien 't de boosheyt wint, te slimmer is het quaet.
Houdt staeg maer rugge-spraeck met uwe beste sinnen,
Het vleesch en sal den geest niet konnen overwinnen;
  Doet niet als wel bedagt, en drijf niet haestig voort
  Een schamper, onbesuyst, oock niet een ydel woort:
Maer alsje besich zijt om wel gerust te leven,
En wilt geen ruymen toom aen uw gedachten geven,
  En soekt geen nieu bedrijf, en weyt ook niet te breet,
  Veel doens ontrust de mensch, en baert hem innig leet.
Wie staeg yet nieus begint, en wilt sijn breede netten,
En hier en weder daer, geduerig hooger setten,
  Vindt onrust over-al, want veelderley bejach
  Is oorsaeck dat de geest noyt stilte vinden mach.
Het wandt te wijt geset lijdt alderley gevaren,
Die veeltijts onversiens haer komen openbaren;
  Hier valt een hagelbuy, een wint, een blixem in,
  En yeder ongeval dat baert een droeven sin
't Is wel een groot vermaeck sijn aenslag uyt te voeren
Daer nijders besig zijn en op uw saken loeren;
  Maer hy vint soeter vreugd die in gerustheyt leeft,
  En in het aertsch bedrijf geen aenslag meer en heeft.

Ey quelt u nimmermeer, en weest ook niet verbolgen,
Indien dat eenig mensch u doet sijn wille volgen;
  Of dat om 't meer of min ontstaet een swaer geschil,
  Buygt tot het sachtste deel geduerig uwen wil.
Laet u door wrange spijt, of gramschap niet verhitten,
Indien men u verkleynt, en doet u lager sitten:
  Doet liever stage vlijt, oock tot uw lesten dag,
  Dat Godes wil alleen uw hert besitten mag,
Wilt nimmer eenig ding in uwen geest verkielen,
Of stelt geduerig vast dat gy het kondt verliesen;
  Leunt soo noyt op een vrient, of eer, of machtig goet,
  Dat gy, wanneer hy valt, oock nederstorten moet.
Al wat omtrent den mensch ter werelt werdt gevonden,
Dat staet geweldig los, en op onwisse gronden;
  Alleen die reyne drift, die na den Hemel schiet,
  Die is 't die recht vermaeck, en ware troost geniet.
Ick heb onlangs gesien dat alle velden bloeyden,
En dat van schone verw meest al boomen gloeyden;
  Een yeder stelde vast dat 't hout onmachtig was
  Te dragen sijne vrucht, te voeden sijn gewas.
Maer siet een koude mist die quam in haest geresen,
En strax soo was'et uyt met al dat aerdig wesen.
  Het jeugdig boom-gewas, in al het meeste landt,
  Was deerlijck aen te sien, en stont gelijck verbrandt.
Hoe seer de werelt lacht, hoe soet haer saken schijnen,
Het beste van den hoop dat kan terstont verdwijnen;
  En schoon men hope schept, en meent als vast te gaen,
  Daer komt men weet niet wat, en 't is terstont gedaen
Gy, wilt tot geen vermaeck uw domme sinnen streeken,
Dat namaels herten-leet, of schande kan verwecken;
  Men segge wat men wil, de gronden van de vreugd
  En dienen niet geleyt, als op de ware deugd.
Mijn ziel, laet desen troost niet aen der aerden hangen,
Maer stiert met alle macht ten Hemel uw verlangen,
  Daer is het eeuwig Hof, daer is het aerdig dal,
  Daer is de Levens-boom, die noyt verdorren sal.
Al wat uyt aerde wast, al schijnen 't schoonen saken,
Sy konnen evenwel geen mensch geluckig maken;
  En daerom schoon het ons geneugt en vreugde doet,
  Noch dient'er staeg gedacht, daer is een beter goet
Als gy met eenig mensch yet effen hebt te maken,
Gebruyckt niet al te scherp het spits van uwe saken;
  Maer toont u over-al, soo veel het wesen mag,
  Afkeerig van geschil, en vaerdig tot verdrag.
Indienje wordt veracht, en dat om goede reden,
En acht dat geensins quaedt, maer betert uwe zeden.
  Indienje wordt versmaedt, doch buyten uwe schult,
  Wordt oock niet ongesint, maer oeffent uw gedult.
Mist gy yet van uw goedt, laet u dat niet verstoren,
En segt oock nimmermeer, ick hebbe dat verloren;
  Segt liever, onse Godt die haelt my weder af,
  Dat hy uyt pure gunst, my sondaer eertijts gaf.
Al wat hier aen den mensch, in dit ellendig leven,
Uyt goedertieren gunst van Gode werdt gegeven,
  Noemt dat een herreberg, daer in men slegts verwagt,
  Tot dat de naeste Son verjaegt de swarte nagt.
Wat leet dat u genaeckt, en wilt u niet verknijsen,
Maer laet uw innig hert tot uwen Schepper rijsen,
  Maeckt hem gestaeg bekent wat u wordt aengedaen,
  En na een diep gebedt, soo laet hem voort begaen:
Hy sal het voor gewis, met uw verbolste saken,
Ja met uw gantsch bedrijf, al vry wat beter maken,
  Als uwe swakheyt denkt, dus, wacht, ô lieve! wacht,
  Tot dat geheel het werck ten eynde zy gebracht.
Stelt u gelatig aen, wat u mag overkomen, (b) (men?
Wie vast stelt goet te doen, wat quaet heeft die te schro-
  't Is seker, waerde ziel, omtrent een reyn gemoet
  Is kruys en ongeval, ja oock het bitter, soet
Wat ons hier onder quelt en zijn maer beusel-saken,
Die sullen met'er tijt eens weder effen raken
  't Is niet de pijne waerdt te quellen uwen geest,
  Om yet dat by het volck niet selden werdt gevreest.

(a) *Verscheyde behulp-middelen om gerust te mogen leven.*

(b) *Weest in geene dingen sorgvuldig, maer laet in alle dingen uwe begeerte by Godt bekent worden, door biddinge en smeeckinge, met dancksegginge, Phil. 4. 6.*

Wat

Wat ons den geest ontstelt zijn meest ons eygen sinnen,
En daerom is 't niet nut sijn tochten t'overwinnen;
Men vindt dat alle ding op ons gedachten werckt,
Na dat ons ydel breyn de saken overmerckt.
Een die wil alle ding ten swaersten overwegen,
Sal oock een goeden standt hem maken ongelegen;
Ja dickmael goede spijs genieten sonder smaeck,
En in een soete luym noyt vinden sijn vermaeck.
Gy, wat ons overkomt, 't zy winnen of verliesen,
Siet staeg en over al den sachtsten weg te kiesen;
Slaet in de beste vou wat twijffelachtig staet,
En houdt dien eygen voet oock als het qualijck gaet.
Al wat ons in 't gemeen hier over plag te komen,
En is niet als het is; maer soo het werdt genomen;
Ick heb'et ja gesien dat oock een nietig ding,
Aen yemandt met verdriet, tot in de ziele ging.
Een ander, die het stuck kon beter overleggen,
En wist van geen verdriet, of ongemack te seggen,
Hy loeg de werelt uyt, en al haer dom geraes,
En acht'et voor een niet, of voor een vile-vaes.
Hoort, vrienden, of men tiert en bijster is verbolgen,
Daer is geen beter raedt als Godt in all's te volgen
Gy weest dan, lieve ziel, gelijck het Godt gebiet,
Soo schaedt een hart geval aen uwe ruste niet
Als Zeno met een storm, of door de felle baren, (a)
Verloor een machtig schip, en al sijn beste waren,
En dat hy aen de strandt geheel verlegen stondt,
Hoort, wat hy voor een troost in desen handel vondt.
Fortuyne (seyd' de man) lest was ick gantsch bekommert,
Door moeyt' en groot beslach, nu ben ick onbekommert,
Als vry van alle sorg, des noem ick dit geval
Een sake die mijn hert ten goede dienen sal.
Ick heb nu ruymen tijt om veel te mogen lesen,
Om stil te mogen zijn, om wijs te mogen wesen;
En daerom danck ick selfs het ongewoon tempeest,
Want nu ick niet en heb, soo ben ick onbevreest:
Siet daer op viel hy aen, om naerstig op te soecken
Het beste dat men vindt in al de nutste boecken;
Siet dikmael komt de mensch te raken uyt den druk,
Alleen door groot verlies, of enckel ongeluck.
Maer Job, in soo een val, heeft beter weg gekoren,
Want doen hy machtig vee en kinders hadt verlooren,
Soo viel hem uyt de mont. Godt die het eertijts gaf, (b)
Die neemt my wederom zijn eygen zegen af,
Hem zy voor eeuwig dank. Wy plegen Godt te prijsen,
Als hy ons eenig heyl, of gunste komt bewijsen;
Maer stil en danckbaer zijn, als Godt ons straffen sent,
Daer toe dient evenstaeg ons hert te zijn gewent.
Maer onder dit beslach dient Ely niet vergeten,
Want doen Godt hem sijn val liet klaer en seker weten;
Hy pleegd' geen ongedult, geen onbescheyden rou,
Schoon dat hy wel begreep wat hem gebeuren zou;
Godt dreygt hem met verlies van goet, en bloet, en leven,
Geen hoop, geen soeten troost, hem yet te sullen geven,
Wat doet hy na het woort, hy toont geen harden nek,
Maer troost sijn innig hert alleen met dit gespreck:
Godt is den Opper-vorst, en Heere boven allen, (c)
Hy doe wat Hem gelieft, en na sijn welgevallen.
Sie daer een stil gemoedt, een onderdanig hert,
Dat in dat groot bederf niet eens onstuymig wert.
Laet ons dan niet bestaen om Gode voor te dragen
Yet dat ons ydel breyn ten beste sou behagen;
Laet ons met wijser geest ons hoeden voor den schijn,
En bidden maer alleen dat ons kan dienstig zijn:
Laet al dat werelt hiet als los daer henen swieren,
Die wijs is boven al, die sal het wel bestieren;
Die goedt is boven dat, en vert' uw beste vrient,
Sal doen in alle ding dat ons ten besten dient.

(a) *Seneca de Tranquil. cap* 14.

(b) *Dese woorden met rechten aendacht gesproocken, (als een geleert man seyt) hebben meer krachts om yemandt in gerustheyt te stellen, als al de toover-kunsten van de werelt.*

(c) *Hy is de Heere, hy doe dat goedt is in sijne oogen.* 1. *Sam* 3. 27.

En wilt tot geen vermaeck uw domme sinnen strecken,
Dat namelijs herten-leet, of schande kan verwecken,
Draegt liever ongemack gelijck een deftig man,
Als 't u tot ware vreugt, of eere dienen kan
Gaet onder Godes vrees gedurig als gebogen,
En hout de rechte streek, als met uw gansch vermogen;
Doet niet uyt losse waen, en vordert nimmermeer
Yet tegen uw gemoedt, of tegen Godes eer
Doch my is even nu een sake voorgekomen,
Die niet ondienstig schijnt om waer te zijn genomen
Ten goede van de jeugt, die is of komen sal,
Dies sta ick in beraedt omtrent het nieuw geval.
My dunckt aen d'eene zy dat ick behoor te rusten,
En speenen mijnen geest van alle nieuwe lusten;
My dunckt aen d'ander zy, dat niet en dient veracht
Het geen ons met de tijt in handen wert gebracht.
En schoon ick overweeg de weder-zijdtsche reden,
Soo ga ick evenwel met ongewisse schreden;
Wat is'er nu te doen? Wat segje mijn gemoet?
Gaet, gaet tot uwen Godt, en bidt op desen voet:

O Godt! die sonder eynde leeft,
En al uw schepsels voedtsel geeft,
Aen wien alleen recht is bekent
Waer sich ons ydel herte went.
Al bid ick u niet om het goedt
Dat my ten besten dienen moet,
O Vader! die al weet en min,
Gy stiert et my van boven in,
En schoon dat ick het niet en socht,
Soo laet het my zijn toegebracht.
En wijder als ick nederkniel,
En bidde met de gantsche ziel,
Om yet dat gy niet goedt en vindt,
Sluyt mijn gebeden in de wint,
'T is best dat waer u wil geschiedt,
Want ons begeerten deugen niet,
Sy sien al meest op vleesch en bloet,
Maer dat gy wilt is enckel goet.

Wanneer je dit gebedt sult hebben uytgesproken,
En hier uw eygen wil sult hebben afgebroken,
Soo let hoe Godes geest het stuck beleyden sal,
En na het sich ontdeckt, soo handelt dit geval.
Het is, geminde ziel, een van de nutste saken,
Met Godt en yeder mensch een effen slot te maken;
Want die van langer handt sijn geest hier toe beleyt,
Die vint hem evenstaeg oock tot de doodt bereyt.
Placht gy met grooten woel uw saken uyt te rechten?
Ontslaet u van beslag, en mindert uwe knechten;
De daedt die wijst'et uyt; een prachtig huysgesin
Brengt onrust, stage sorg, en groote moeyten in.
Alwaer veel boden zijn, al is'er yet verlooren,
Of uyt den weg gemaeckt, hoe is't et na te spooren?
Al wort'er groote vlijt en ondersoeck gedaen,
De man is onbekent, daer is geen vinden aen.
Ick heb dit menigmael voor desen ondervonden,
Dat als tot ons gerief maer weynig dienaers stonden,
Ick my dan beter vont, als met een groot getal,
Want dat is maer gewoel, en enckel ongeval.
Maer laet ons dieper gaen, en willig leeren dragen,
Wat ons ontmoeten kan ontrent de leste dagen,
Siet als men met bescheyt het quaet te voren siet,
Al komt het naderhand, 't en trieft soo vinnig niet.
Godt zy voor eeuwig danck, ick telle lange jaren,
En my zijn met'er tijt veel dingen wedervaren;
Ick hebbe mogen sien wat druck en vreugde geeft,
En hoe men in den Haeg en in de Steden leeft
Daer is een tijt geweest, dat op verscheyde stonden,
Omtrent of achter my geen knechten zijn gevonden;
Daer is een tijt geweest, dat op my werdt gepast,
Ja dat ick my bevondt met dienaers overlast.
En echter dat gewoel en mocht ick niet beletten,
De staet by my bekleet die gaf my dese wetten.
Als ick nu overleg hoe ick het maken sal,
My dunckt de meeste rust is in een kleyn getal.
Hoogmoedig ongelaet en heb ick noyt gepresen,
Ick wensch niet heersch te zijn noch overheert te wesen,
Ick was mijn leven noyt geneygt tot hoog gesig,
Ick bidde menigmael daer ick gebieden mag.
Wat nader, mijn vernuft; laet ons voor oogen stellen
Wat meest den ouden mensch hier is gewoon te quellen;
En siet tot ons behoef te brengen aen den dag,
Wat ons swaerhoofdig breyn tot troost gedyen mag.

Wy

Wy hebben geenen nood te quellen ons gedachten;
Hoe dat men in een bed van roosen sal vernachten;
Of hoe men sal bestaen te drincken hupsen wijn,
Als wy door ons bedrijf verhit en dorstig zijn.

Daer hoeft geen diep gepeys om ons te doen bewegen,
Tot yet daer uyt'er aert ons hert toe is genegen,
Maer tot ons deftig werk, dat van den mensche gaet,
Daer toe behoeft men hulp, en vry geen kleyn beraet.

De doodt en haer begin dat is ons leste dagen,
Die moet men met gedult en willig leeren dragen:
Dat is geen kinder-spel, hier dient een groot beleyt,
Om tot den lesten storm naer eysch te zijn bereyt.

Daer is gansch weynig volcks dat in sijn hooge jaren
Geen swackheyt of verdriet en komt te wedervaren;
Ja waer doch is een mensch die van den Heer verwerft,
Dat hy gansch sonder pijn, en ongevoelig sterft?

O ziel! verwacht'et niet Veel smerte dient geleden,
Eer ons de levens-draet sal worden afgesneden:
Want als de moede ziel uyt haren leger reyst,
Soo dient uw swacken staet geduerig overpeyst.

Ick hoor op dese wijs veel oude lieden klagen,
Het gaet den ouderdom gelijck de winter-dagen,
Al is 't dan veeltijts kout, noch kan het wel geschien,
Dat oock een schoonen dag wort even dan gesien:

Maer soo een sonne-schijn en kan niet lange dueren,
Men sal dat soet vermack wel haest daer na besueren;
Want na een korte wijl, ja wel dien eygen dag,
Soo is de lucht ontstelt, gelijck se 's winters plag.

Nu Somers als de Son ten hoogsten is geresen,
En dat sich over-al vertoont een lustig wesen,
Al is de tijt gegaen, oock verder als de Mey,
Noch valt'er menigmael een onweer tusschen bey;

Maer schoon of dan de lucht schijnt kou te willen geven,
De stuerheyt van de Vorst die is terstont verdreven,
Soo dat de swarte wolck verkeert in helder licht,
En flucks soo toont de Son haer vriendelijck gesicht.

Siet 't een en 't ander werck dat siet men veel gescheiden,
Maer 't leste rackt de jeugt, en 't eerste oude lieden,
Doch of je jong of out, bedroeft of vrolijck zijt,
Een yeder dient sijn werck te schicken na den tijt.

Gy maeckt u dan gereet tot alderhande saken,
Het zy die bitter zijn, of somtijts beter smaken;
Siet dat'er noyt geval op u mag nederslaen,
Of gaet'er met verdrag en reden tegen aen.

Doet niet met onbescheyt in uw' verloopen dagen,
Leert onlust, leert verdriet en harde nepen dragen,
Gy zijt nu in de school, en in het rechte perck,
Daer ons te seggen staet, in swackheyt is men sterck.

Indienje dese gunst van Gode kondt verwerven,
Daer is geen twijffel aen, gy sult oock leeren sterven;
De voor-les van de doodt is leedt en droeve pijn,
Wie hier recht leersaem is, die kan haest meester zijn.

Indien'er sieckte rijst in uw verswackte leden, *(a)*
Wat soeckje menschen hulp? Begeeft u tot gebeden;
Gaet staeg tot uwen Godt wanneer gy lijden moet,
Dat is de beste troost in alle tegenspoet.

Siet, *(b)* Asa voeld' hem swack, doch slechts maer in de beenen,
En echter moest het volck sijn haestig lijck beweenen;
Hy is, ellendig mensch, verdwenen in de pijn,
Want hy en socht geen hulp als by den Medicijn.

Hiski *(c)* in tegendeel, ontstelt in al de leden,
Gevoeld' een felle koorts van boven tot beneden;
En echter wort de Vorst in korten tijt gesont,
Om dat sijn ganschen troost in Godt alleen bestont.

't Gebruyck van menschen hulp dat wort ons toegelaten,
Doch sonder Godes handt, hoe kan'et yemant baten?
Maer vrient hoe dus ontstelt, door sieckt' of droeve pijn.
Heeft Godt u niet vergunt dus lange wel te zijn,

Is 't niet des werelts loop, dat, nu gewenschte dagen,
Ontstaet een swarte wolck, of harde regen-vlagen?
En gaet'et even soo ons kleyne wereldt niet?
Wie is't die even daer een stage Somer siet?

Wanneer men koude snee siet leggen op de bergen,
Dan is van dat gewelt geen roosjen meer te vergen;
Verwacht doch nimmermeer van uwen ouden dag
Dat u de groene jeugt wel eer te geven plag

Is niet de grijse tijt een boogaert sonder hagen,
Dat is een open veldt voor alle stuere vlagen,
Een toe-padt na de baer, een snuyt van Charons boot,
Een ingang van het graf, een voorspel van de doot?

De spiegels zijn van outs de jonckheyt aengepresen,
Om daer te mogen sien haer aengeboren wesen;
Op dat de schoone mensch sijn hups en fris gelaet
Mocht leyden na de deugt, en tot een schoone daet.

Of als sich yemant vant onaerdig in de leden,
Dat hy dan trachten mocht naer aengename zeden,
Op dat hy door behulp van hups en gauw verstant,
Mocht boeten wat het oog aen hem ongalijck vant.

Dit was geen quade vondt, maer aen bedaegde lieden
Woud' ick noch evenwel den spiegel liever bieden;
Want hier in wort gesien hoe dat haer saken staen,
En hoe se naer het graf met groote passen gaen.

En alsse dit gesicht na reden overleggen,
Het kan se sonder spraek haer lesse desig seggen;
Een rimpel, 's nachts gediept, of eenig hayr gegrijst,
Dat is de rechte peyl die in den Hemel wijst

Men segge wat men wil van oudt of jonge dagen,
Ick hebbe, Gode lof, van beyde niet te klagen:
Maer acht den grijsen tijt vry beter als de jeugt, (vreugt.
Schoon dat de jonckheyt schijnt een woon-plaets van de

Voorwaer, den ouden dag die leydt ons tot de reden,
Of sendt hier boden uyt, door ons geheele leden;
Sy klopt ons aen den arm, of borst, of swacken voet,
En leert ons dat men haest van hier verhuysen moet.

Dies seg ick tot my self, gaet vry dit glas bekijcken,
Daer sal u 't eygen beeldt van uwe swackheyt blijcken.
Gy sult'er mogen sien wat aen uw wesen schort,
En hoe u 't graf genaekt, en hoe uw leven kort.

Hier by dient aengemerckt, dat als de jonge lijven
Zijn in haer eerste jeugt, en in gesontheyt blijven,
Eerst toonen aen het oog gelijck een versche roos,
Die yemant met bescheyt uyt meer als hondert koos.

Hier sweeft gekrinckelt hayr, gerroetelt van de winden,
Daer is een wacker oog, of schoone blos te vinden,
En ginder is een mont, die met korael geboort,
Brengt wit gelijck yvoor, of nette parels voort

Maer keert doch eens het oog, en let op oude lieden,
En siet in dat geval wat dat'er sal geschieden,
Het gansche rot gelijck't, in 't oog, in mont, in haer,
Als of 't in eene form van outs gegoten waer.

Haer baert en hoofden grijs, haer neergesackte wangen
Betoonen datse staeg als naer het graf verlangen;
Haer oogen sonder glans, haer kibben sonder tant,
Haer monden als een dorp, voor desen afgebrant

Wat oudt van jaren is heeft een en 't eygen wesen,
Haer snellen ondergang die is'er in te lesen,
Soo dat een oude vrou, een nedergaende man,
Aen yeder, die haer siet, een spiegel wesen kan.

Dit leer ick onder dies, wanneer de groene jaren
In onmaet zijn verslonst, in ontucht weeh gevaren,
En dat de leste tijt de menschen overvalt,
Dat hun dan wort betaelt wat eertijts is gemalt.

Nu denckt in uw gemoet, of gy tot allen tijden
Hebt recht beset geweest, en ontucht konnen mijden;
En soo dit (als het dient) u niet en is geheurt,
Soo noemt'et uwe schult dat gy op heden treurt.

Een die sijn onderdeel onmatig ging verhitten,
Moet niet kleyn-zeerig zijn, maer op de bleynen sitten;
Moet, wat hem overkomt, verdragen met gedult,
En seggen, binnens monts, het is mijn eygen schult.

Men siet'et in 't gemeen, wie in sijn jonge dagen!
Sich na de rechte maet, en zedig heeft gedragen,

(a) *Troost tegen sieckten, en bedenckinge op diergelijcke gelegentheden.*

(b) *Asa wort kranck aen sijne voeten, en hy socht den Heere niet in sijn kranckheyt, maer de Medicijn, en sterft.* 1 Chron 15. 12.

(c) *Hiskia was seer kranck, en hy bad den Heere, en genas.* 2 Chron. 32. 24.

[illegible] er naderhandt al vry wat beter aen:
[illegible] een die van der jeugt sijn lust is na-gegaen.
De maeg en haer gevolg geen vollen eysch te geven,
Dat baert een luchten geest, en vry een soeter leven.
Hoe menig oudt gebreck laet van de menschen af,
Om dat men aen den buyck de volte niet en gaf.
Veel seggen, als men komt tot aen de tsestig jaren,
Dat ons geen welstandt meer en staet te wedervaren,
Vermits ons swack gebouw als-dan ter nederhelt,
En sich in 't hetste rack, en tot den grave stelt.
Maer vrienden 't is gemist, die na den regel leven,
En tot geen overdaedt haer buycken overgeven,
Maer heus en matig zijn ontrent haer gantsch bedrijf,
Die houden even dan een fris en wacker lijf.
De qualen die van oudts, ontrent de leste dagen,
Ons vallen op het lijf, zijn meest verdiende plagen,
Sy rijsen in 't gemeen uyt gullen overvloet,
Die aen een swacke maeg gedurig hinder doet.
Kolijcke, gicht, graveel, en diergelijcke spoocken,
En siet men niet te veel een matig lijf bestoocken,
Vermits het innig warm den slijm en quade sucht
Kan jagen uyt de borst, en drijven op de vlucht.
Maer als men gulsig eet, en niet en kan verteeren,
Dat moet'et ingewandt, en al de leden deeren;
Want hier uyt rijst gestaeg een vuyl en drabbig bloet,
Waer door het gantsche lijf veel hinders lijden moet,
En als dan eenig mensch soo lange komt te leven,
Dat hem het jeugdig sap, en eerste kracht begeven,
Soo groeyt'er ostijck slijm door al het ingewandt,
En neemt in korten tijt den vollen overhandt.
Hier uyt rijst dan graveel, of diergelijcke steenen,
Niet heden eerst gebroedt, gelijck de lieden meenen,
De grondt is lang geleydt, door lust en overdaedt,
Die namaels met'er tijt de swacke leden schaedt.
Wel gy die zijt geneygt, tot aen uw' leste dagen,
Een lijf van goede stof gedurig om te dragen,
Gewent u van der jeugt te leven na de maet,
En schouwt tot aller tijt den gullen overdaedt:
Want soo uw jongen tijt in ontucht is versleten,
Met dranck, oneerlijck spel, of ongeregelt eten,
Soo stelt'et heden vast en lijdt'et met gedult,
Dat gy den ouden dag ellendig vinden sult;
Maer daer is seldsaem volck, dat hoog-geklomme jaren,
Ja dat sijn beste tijt niet is gesint te sparen,
Het snelt tot overdaedt, als met een vollen lust,
Al wordt op desen voet het leven uytgeblust·
Het wil (dit is haer woordt) veel eer te vroeger sterven,
Als vroet en matig zijn, of hare lusten derven;
Maer 't is, na mijn begrijp, een dertel onverstandt,
Het leven is te goet, en al te waerden pandt.
[illegible] en die omtrent de jeugt hem niet en weet te mijden,
Is selden sonder quael omtrent sijn laetste tijden,
Een boom die in de Mey sijn blom niet gaef en houd,
Wort veeltijts haest verlept, en sonder vruchten oud.
Een woort hier van het fruyt, om recht gesont te leven,
Eet vruchten als het jaer die is gewoon te geven,
Schout al het dertel nieu, en houd'et als veracht,
Al wat'er buytens tijts op tafel werdt gebracht.
Het aertrijck heeft een wet (soo doen oock alle dingen)
De menschen als het dient haer voedsel aen te bringen,
Dit heeft van eersten af den Schepper soo bestelt,
Gy nut dan, als het dient, de vruchten van het velt.
Uw leven nu gegaen tot aen de grijse dagen,
Dat lief, en weder leet voor desen heeft gedragen,
En dickmael 's werelts pols met kennis heeft geraeft,
Dient geensins afgeslonst, en min te zijn verbrast.
Thien jaren van de mensch, die met door-knede sinnen·
Het vleesch en sijn gevolg heeft leeren overwinnen,
Zijn beter voor de Kerk, en voor den gantschen Staet,
Dan twintig, als de jeugd in losse wegen gaet;
Want yemant, recht gemeukt, heeft dan eerst rijpe zeden
Om dienst mogen doen aen Landen, Luyden, Steden,
Aen al wat raedt behoeft, oock wie het wesen mag,
Gy daerom weest geset, en viert den ouden dag.

Voor my, ick dancke Godt, ick [illegible] niet te klagen,
Noch van te swacken aert, noch on-gesonde dagen;
Ick hebbe menigmael noch al te grooten jeugd,
En voor een grijsen baert, en voor gestrenge deugd.
Het quastig fleresijn en heeft my noyt bestreden, (a)
De nepen van 't graveel en heb ick niet geleden;
De steen, omtrent de blaes, en doet my geen verdriet,
En sincking uyt het hooft en quelt mijn leden niet
Mijn voeten doen haer ampt, soo wel gelijck te voren,
En van mijn snel gehoor en heb ick niet verloren.
Godt zy voor eeuwig danck, dat ick het seggen mag,
Ick hebbe wat ick wensch van mijnen ouden dag.
De soberheyt die werckt omtrent bedaegde luyden
Vry beter als het sap van al de beste kruyden;
In spijse matig zijn is dienstig voor de jeugd,
Maer doet den ouden dag voor al de meeste deugd.
Het bloedt is dan verkoelt, en in de laetste jaren
En zijn de krachten niet gelijckse voortijts waren;
En waerom dient het lijf dan meer als oyt gevoedt,
Dewijl het nederdaelt, en niet meer wassen moet?
't Is seker, lieve ziel, een welgeregelt leven
Kan veelderhande goet aen alle menschen geven;
Een quael die langen tijt de leden heeft geplaegt,
Werdt onder dat behulp niet selden weg gejaegt.
Men houdt dat die met ernst een matig leven leyden,
Genoegsaem sonder pijn uyt vleesch en werelt scheyden;
En dat de moede ziel het lichaem dan begeeft,
Gelijck een lampe sterft, die nu geen oly heeft
Dit is van groot gevolg, en van geen minder vruchten,
Want die onpijnig sterft, die kan tot Gode suchten,
Ja bidden met verstant, oock midden in de doodt,
En wie kent beter troost omtrent den lesten noodt?
Gewis, alwaer'et soo dat ons het sober leven
Geen voordeel meer als dat aen ons en konde geven,
Het waer de pijne waert ons gantsche dagen lanck,
Te nutten weynig spijs, en niet te gullen dranck.
Doch ick ben niet geneygt om my den lof te geven,
Gesont en oudt te zijn, door mijn geregelt leven,
Of door mijn goet beleydt, of middel van de kunst,
O neen! 't is Godes werck, en onverdiende gunst.
't Is sijn genaed' alleen die my heeft willen sparen,
Dat ick nu tellen mag soo veel gesonde jaren.
Op, op geminde ziel, en geeft den Schepper danck,
En nu, en even-staeg, uw korte dagen lanck.
Oock doet my dese plicht alleen niet door gebeden,
Maer uyt geheele macht, en met de gantsche leden,
En weet oock. boven dit, dat ick van u verwacht,
Yet dat gy noch ter tijt niet uyt en hebt gebracht;
Maer siet daer is een volk dat noemt ons vreemde qualen,
Die niet uyt ons bedrijf, maer van ons ouders dalen,
Soo dat'et wert gelooft, schoon yemant matig leeft,
Dat hy noch evenwel geen stage welstandt heeft.
Daer is een deftig man, die onlangs heeft geschreven, (b)
Dat hy noyt pijn vernam in al sijn jeugdig leven,
Gesproten uyt de steen, die in de blase lag,
Maer dat hy die vernam omtrent den ouden dag.
't Was hem eerst niet bekent waer uyt dit quam geresen,
En wat hier van de grondt, of oorsaeck mochte wesen:
Maer als hy 't ongeval in nader achting nam,
Soo vondt hy dat het quaet hem van sijn vader quam.
Sijn vader was gegaen tot in de tsestig jaren,
Eer sich het droevig leedt in hem quam openbaren,
En hy vandt naderhandt dat ja het ongemack
Oock soo een langen tijt in sijn gewrichten stack.
Hier over vangt hy aen veel dingen t'overleggen,
Hoe dat'et komen mag, en wat'et is te seggen,
Dat yemandt sieckten krijgt, ja van sijn vader erft,
En dat oock menigmael al eer de vader sterft
Let (seyt hy) als de mans met vrouwen haer vermengen,
Wat sy van harent weeg tot desen handel brengen,

(a) *Dit noch (Godt zy eeuwig lof) als ick nu volle 73 jaren geleeft hadde.*

(b) *Essais de M. de Mont. lib. 2. chap. 36. de ressemblance des enfans aux peres.*

'T Is maer een weynig vochts, of ick en weet niet wat,
Een droppel van of ses van eenig geurig nat.
Wie kan nu recht verstaen, of na den eysch beschryven,
Hoe in soo kleynen ding verhoolen konnen blyven
Steen, gicht, kolijck, graveel, en dat soo menig jaer,
Schoon dat men eeuwen lang des niet en wert gewaer?
En dit raeckt niet alleen het lijf en buyten leden,
Maer heeft oock even plaets ten aensien van de zeden;
En wie hier qualijck gaet, en leyt een vuylen grondt,
Diens kindt is in den geest, en lichaem ongesondt.
Die met een droncken hooft een vrouwe wil beslapen,
En sal noyt goede vrucht uyt haren acker rapen;
Ongure brastery, en al te gullen wijn,
Zijn oorsaeck in 't gemeen van gicht of flerecijn.
Van swackheydt in den geest, en veelderley gebreken,
Gelijck meest over-al de wijste lieden spreken;
En dit werdt menigmael het lichaem niet gewaer,
Tot hem de tijt geleydt tot aen de tsestig jaer;
En siet, dan moet'et kindt, al is 't van oude dagen,
Een onverdiende straf van sijn geboorte dragen.
Maer was sijn eygen jeugd hier in niet buyten schult,
Soo moet'et dies te meer hem voegen na gedult.
Nu hoort en vat'et woordt, ick ben van oude jaren,
En my zijn met'er tijt veel dingen wedervaren;
Als yemandt in het bedt een Echte vrou genaeckt,
Hoe dat hy beter is, hoe dat hy 't beter maeckt.
Geluckig is het kindt, wiens ouders luyden waren,
Die uyt geen vuyle drift haer gaven om te paren;
Maer die na rechten eysch vermengden 't echte-bloet,
En met een zedig lijf, en met een stil gemoet.
Hier by dan noch een woordt; die, in gesonde leden,
Van Godt verkrijgt een hert, geneygt tot goede zeden,
Die is, na d'oude spreuck, een mensch van dat getal,
Die Godt ter rechter tijt voor sijne kennen sal
Dit raed' ick 't Echte volk met aendacht t'ondersoecken,
Uyt reden, uyt de daedt, of uyt geleerde boecken,
Voor my, Almachtig Godt, ick geef u grooten dank,
Van 't goet aen my gedaen, mijn gantsche dagen lank.

Hoe sal ick, dorren halm, tot mijnen Schepper spreecken?
Ick ben een aerden vat, een winckel van gebreecken;
O Godt! mijn eenig Heyl, ontdoet my van het stof,
Op dat ick na den eysch mag roemen uwen lof
Keert af het mijn gemoedt van drift tot aerdtsche dingen,
En laet mijn swacke tong uw groote wonders singen,
En dat niet in het vleesch, of hier in 't jammer-dal,
Maer daer men uwen lof voor eeuwig melden sal.
Maer laet oock heden self, laet nieu-gevlamde stralen,
Beschijnen mijnen geest, en in mijn boesem dalen,
En geeft dat mijn gemoedt door u mag zijn verlicht,
Wanneer ick missen sal de kracht van mijn gesicht.
Gy zijt mijn heyl geweest ontrent mijn jonge dagen,
Gy hebt mijn jeugd verschoont, mijn swacken aert verdragen;
Gy waert my tot een schildt, als my het vleesch bevocht,
Op dat ick u alleen mijn herte geven mocht.
Nu is mijn grijsen tijt ten lesten aengekomen,
En schoon mijn levens-kracht niet weg en is genomen,
Soo weet ick evenwel dat nu de tijt genaeckt,
Wanneer de bleecke doodt het vleesch tot assche maeckt.
Geeft dat ick immer nu mijn herte mag bereyden,
Om met een stillen geest van hier te mogen scheyden.
Gy hebt van menig leet tot heden my bevrijt,
Laet my niet ongetroost omtrent mijn lesten tijt.

Maer schoon ick noyt gesont voortaen en mochte leven,
Ey seg eens, mijn gemoet, wat is'er om te geven?
Ons staet van nu voortaen te soecken aldermeest
Gesontheyt aen de ziel, en welstant in den geest:
En kan ick dese gunst van mijnen Godt verwerven,
Soo wil ick alle vreugd, en alle wellust derven;
Die wel is aen de ziel, al is het lichaem swack,
Verwint benaude pijn, en quellig ongemack.
Laet ons nu voorder gaen, om troost te mogen vinden,
Als ons de swacke tijt in huys sal komen binden,
My dunckt, geminde ziel, dat sie uw druck gestilt,
Indienje met gedult mijn reden hooren wilt.
Wel soo uw kranck gestel veroorsaeckt trage gangen,
En wilt van nu voortaen na reysen niet verlangen, (kust,
De jonckheyt soeckt vermaeck omtrent een vreemde
Maer een die jaren heeft is beter in de rust;
Laet wy het nieusgier volck in verre Landen reysen,
En staeg al wederom om nieuwe dingen peysen,
Mijn tuyn en stil vertreck, mijn huys en eygen dick,
Dat prijs ick boven al, want daer is mijn gemaek.
Als ick my nederset, omtrent mijn lieve boecken,
Dan vind' ick by der handt, dat ick sou verre soecken.
Reyst, fiere jonckheydt, reyst, en oost en weder west,
Voor een die jaren heeft, is t'huys zijn alderbest.
Gy daerom, lieve ziel, en wilt u niet beklagen,
Dat gy niet woelen meugt, als in uw jonge dagen;
Waer toe een snelle jacht, een koets, of moedig paert;
Men vint uytlants vermaeck oock aen sijn eygen haert.
Gy kondt, indienje wilt, de wereit ondersoecken,
Niet door een verre reys, maer in geleerde boecken;
Men vindt het vreemste Landt in kaerten afgebeelt,
Daer op een nieusgier oog in volle lusten speelt
Wat hebje, lieve ziel, te swieren met de winden,
Al wat het reysen geeft is binnen u te vinden,
Wat kan hem uyt de zee oyt werden toegebrocht,
Die in sijn kamer heeft al wat hy buyten socht.
Gy zijt nu immers niet genegen om te winnen,
Wilt oock geen nieu bedrijf hier over gaen beginnen;
Neen, dat waer ongerijmt, en ick geloov'et niet. (a)
Ick weet dat uw gemoedt op beter dingen siet.
Maer dit wordt evenwel niet selden ondervonden,
Dat menschen, die altêe omtrent den grave stonden,
Met gelt-sucht zijn gequelt, en dapper omgevoert,
Soo dat haar swack gesicht alleen op winste loert.
Wat poogje, nietig mensch, om meerder goet te krijgen,
Gy moet eer langen tijt in d'aarde neder-sijgen;
Gebruyckt in rechte maat dat Godt u heeft verleent,
Het gelt is niet soo nut, gelijck de werelt meent.
Wat teer-gelt hoeft de mensch, die haast sal nederdalen,
Ja naackt sijn Vaderlandt tot aan de naaste palen?
Al hebje niet te veel, zijt daerom niet bedroeft,
Een weynig is genoeg; voor die niet veel en hoeft.
Daer sal van al het goet, dat u hier is gebleven,
Niet soo veel uwe zijn, na dit ellendig leven,
Dat gy een druppel nats daer uyt verkrijgen sult,
Om doodt en helsche pijn te lijden met gedult
De rijckdom even selfs en maeckt geen rijcke menschen,
En 't is een groote schat niet meer voor u te wenschen;
Een die maer weynig heeft, en des hem vergenoegt,
Is rijcker als een vreck die duysent ackers ploegt.
De rijckdom is een ding, dat ruckt ons buyten reden,
Wie leydtse tot de deugd? Wie kanse recht besteden?
Ach! nauw van duysent een, wat noemt dan yemant
Dat quaet en ongemack aen sijn besitter doet. (goet,
Set palen voor de sorg, en schutsels voor de lusten,
Of daer en is geen hoop om oyt te mogen rusten;
Schoon yemant veel bedenckt, en groote saken doet,
De moeyte wast gestaeg, met aenwas van het goet.
Die 's nachts op winste maelt tot aen den lichten morgen,
Wat vint hy op den dag als slechts vermeerde sorgen?
Siet, als een dichte Klim een grooten Eyck bewast,
't En is hem geen vermaek, maer slechts een stage last.
Of schoon de Zijde-worm al naerstig heeft gesponnen,
Wat heeft het arrem beest tot sijn vermaeck gewonnen?
Men siet hoe dat'et quijnt, en in sijn spinsel sterft,
En dat een prachtig mensch sijn rijke webben erft,
Ick heb een vrouw gekent in onse Zeeusche Steden,
Die schaers en karig was, en 't scheen als buyten reden,
Want sy was noyt getrout, en leefd' oock sonder kint,
Maer tot een vetten disch en wasse niet gesint
Wanneerse lang genoeg des avonts hadt gesponnen,
En hielt nu door het wiel den kost te zijn gewonnen,
Soo ging haer maeltijt aen, doch sonder groot gewoel,
Haer tafel was een banck, of wel een hooger stoel,

(a) *Tegen gierigheydt en gelt-sucht.*

Sy

Sy hadt in haren dienst geen meyt of tafel-knechten,
Noch wont haer oyt gedient met veelderley gerechten,
Een lamp dat was haer licht, die brande niet te ras,
Want sy ontstackse noyt, dan als het duyster was.
En alsse na den eysch aen tafel was geseten,
En voorts hadt afgesien, daer niet te zijn vergeten,
Ook wel had aengemerkt waer drank en spijsen stont,
Soo blies' haer lampjen uyt, en sey met vollen mont;
Met spijs van groote kost en ben ick noyt beladen,
Ick min een Zeeusche knol, omtrent het vyer gebraden,
Of wel een winter-peer, of oock een luchte sop,
En somtijts oock een ey, gesopen uyt den dop;
Waerom doch groot beslag? een mensch is haest te laven,
En waerom hoeft men licht tot soo bekenden haven?
Ick hebbe dese kust al menigmael bezeylt,
En schoon het doncker was, ick hebbe noyt gefeylt.
'Terstondt na dese feest, sy, buyten alle sorgen,
Begaf haer tot de rust tot aen den lichten morgen,
Sy leefd' op dese wijs tot haren ouden dag,
Soo fris en wel gedaen, als yemandt wesen mag
Maer als het vrouw-mensch storf, zijn menig duysent pon-
In nobels met de roos, in hare kas gevonden; (den,
De vrienden droegen rou, doch maeckten goede chier,
Men droncken Rijnschen wijn, en sy maer dunne bier.
Een die recht sparig is behoort te zijn gepresen;
Maer karig hoe het ga, en dient men niet te wesen.
Dit wijf sweeft tusschen bey, dat goet is neemt'et aen,
Maer wat ongalijck is, waerom het na gedaen?
Maer hoe of wiese was, sy wist haer wel te quijten,
Indien'er eenig mensch haer schaersheyt quam verwijten,
Sy sprack met goet bescheyt, dat sy haer voedsel nam,
Gelijck het haer beviel, en best te passe quam.
Dat niemant met haer at, die hier aen was gelegen,
Dat spillen schade was, en sparen grooten zegen,
Dat wie op sijnen disch met weynig is vernoegt,
Geen quisten noodig is, geen spillen oyt en voegt;
Ja dat haer was bekent, eer sy dat had begonnen,
Dat 't goet van Zyrick-zee met sparen is gewonnen,
En dat'et voor de Stadt noch wel te wenschen stont,
Dat niemant meer als sy en past' op haren mont.
Of sy nu karig, eer als sparig, dient geheten,
Dat konnen alderbest de Zeeusche vrouwen weten
Hoe dat'et wesen mag, die van het naeste bloet
Die lieten haer begaen, en deelden machtig goet.
'tIs dwaesheydt, na my dunckt, dat oude lieden sparen,
En missen haer gemack, en daerom qualijck varen;
Waer heeft'er yemant danck van sijnen vilsen aert,
Of dat sijn vreck gemoedt onmatig heeft gespaert?
En schoon dat eenig mensch al dankbaer mochte wesen,
Hoe kan dat na de doodt aen yemandt zijn bewesen?
Als 't lijf is sonder ziel, dan moet'et naer het graf,
En van dien eygen tijt soo laet de vrientschap af.
Oock is't een oude spreuck, die mede dient geweten,
Dat weldaet haest verdwijnt, en lichter werdt vergeten;
Gy, viert den ouden dag, gelijck het u bevalt, (malt.
Want dat men lange spaert, wort dikmaels haest ver-
Voor al laet uwen geest door geld-sucht niet vervoeren;
En wilt omtrent het goudt niet anxtig sitten loeren;
Siet datje na den eysch het uwe wel gebruyckt,
En laet het overschot aen die uw oogen luyckt.
Treckt nootdruft van het geen dat Godt u heeft gegeven,
En raedt haer wijs te zijn, die na u sullen leven;
Want soo haer dat ontbreekt, al watje sparen meugt,
Sal maer een voedsel zijn van haer ongure vreugt.
Al die Godt eygen zijn, en beter dingen wachten,
Bevint men dat het gelt en rijckdom weynig achten.
Ey siet dat gy uw' geest omtrent die Stadt besteedt,
Daer al de Borgery het gout met voeten treedt.
Maer weest voor al niet schaersten aensien van den ermen,
En niet aen dees alleen, die voor uw deure kermen;
Maer let en onder-soeckt wie dat'er is bedroeft,
En wie'er uw behulp, en milde gunst behoeft.
't Is seker, lieve ziel, al watje sult besteden
Aen eenig huys-genoot, of Christi minste leden,
Dat wordt in ware daedt by hem alsoo verstaen,
Als of men aen hem self de weldaedt had gedaen.
Siet na den rechten eysch uw sinnen in te prenten,
Dat geldt, dus uytgeleydt, u geeft de beste renten
Gy hebt des vaste borgt, gy hebt ja seker pandt,
Gy hebt een wissel-brief van Godes eygen handt.
Slaet hier geen twijffel aen, gy moogt u des betrouwen,
Want in den Hemel selfs wert hier van boeck gehouwen
Geen schipbreuk, banqueroet, geen ander slim geval,
Dat oyt van dit gewin uw ziel berooven sal.
Gy legt dan schatten weg daer niet en kan verrotten,
Daer niet en werdt gevreest het knagen van de motten,
Daer geen geslepen boef, oock geen geweldig man,
Uw huysen open doen, of ondergraven kan.
Soo gy dan uw bedrijf van onheyl wilt beschermen,
Besnijt wat hoogmoet smaeckt, en geeft'et aen den ermen;
En soo misschien het vleesch yet mist van aertsche lust,
Gy sult in uw gemoet te beter zijn gerust
Godts woordt beveelt ons niet de menschen aen te seggen,
Dat yemandt grooten schat sal hebben op te leggen;
Maer in het tegen-deel soo werdt ons daer belast
Beleeft en milt te zijn, oock aen een vreemden gast.
En schoon al komt'er veel die uwen troost begeeren,
En maecktse lijckewel van u niet af te weeren,
Oock laetse sonder hulp van u niet henen gaen,
De minste van den hoop die brengt u voordeel aen.
Geen Koopman vind'et quaet, al krijgt hy veel kalanten,
Van waer het wesen mag, ja schier van alle kanten,
Hy wert niet ongesint, en doet oock geen geklag,
Als hy maer rijcke winst, en voordeel hebben mag.
Maer dit moet niet-te-min met oordeel noch geschieden,
't En gaet niet evenwel met alderhande lieden;
Gy weet niet onbewust, of los in dit beleydt,
Maer let wie u versoeckt, en geeft met onderscheydt.
Gy moet indachtig zijn van u te leeren hoeden,
Geen vuylen bedelaer, of luyaert aen te voeden;
Hier komt bywijlen volck, al is'et schoon gesont,
Dat klaegt van hoogen noot, ook met een vollen mont.
Voor haer en is geen werck (gelijckse veeltijts klagen)
Ja moeten ledig gaen, oock in de langste dagen;
Maer als ick haren dienst dan hier gebruycken wil,
Dan is'er niemant t'huys, dan swijgt de lincker stil
Of is'er somtijts een die hem stelt om te wercken,
Om dat men niet terstont sijn luyheydt zou bemercken,
Die neemt wel yet ter hant, al is 't maer voor een uur,
Maer wat men hem beveelt, dat valt hem al te suur.
Hy die soo naerstig was, of immer heeft gescheenen,
Is, eer het yemandt weet, als in de nacht verdweenen,
Hy maeckt hem uyt de weeg, en al in korten tijt,
Om dat m' in *Sorg-vliet* geen luije boeven lijt. (a)
Gy dan om dese plicht behoorlijck uyt te wercken,
Soo spreeckt tot uw bericht de hoeders uwer Kercken,
Verneemt wie leden zijn, en geeft die boven al, (b)
Dat is een recht geschenck, dat Godt behagen sal
Maer schoon gy zijt geneygt om mildigheyt te plegen,
Noch moetj'et goede werck aendachtig over-wegen;
Want geefj'een noodig kleedt, of kous of winter-schoen,
Gy moet'et altemael met eygen middels doen;
Is yet in uw besit, dat qualijck is gewonnen,
Daer mede dient het werck in 't minste niet begonnen;
Maer sooj' oyt eenig mensch voor desen deet te kort,
Maeckt datj'et wederom in sijnen boesem stort:
Want soo het anders ging, gy soudt in quade saken,
Godt (soo het wesen kon) uw medestander maken.
Zacheus dede wel, en trof den rechten sin,
Hy gaf aen schamel volck, maer niet uyt vuyl gewin.
Hy sprack, siet! is'er oyt een mensch door my bedrogen,
Of ander luyden goet in mijne kas getogen,
Dat geef ick wederom aen die het hebben moet,
En 't sal oock boven dat met vier-voudt zijn geboet.

(a) *Hebr.* 13. 16. *Met sulcke offerhande behaegt men Godt.*

(b) *Gal.* 6. 10. *Laet ons goet doen aen yenen yegelicken, maer meest aen de huysgenooten des Geloofs.*

[illegible] onwettig is gekregen,
[illegible] n, of voor een rechten zegen,
[illegible] kan, soo geeft'et weder om
[illegible] gy, besat in eygendom.
[illegible] ft, of uyt'er tijt genomen,
[illegible] naem van hem en kond bekomen,
[illegible] gewin niet goet voor uw gebruyk,
[illegible] de Kerck, of aen een hollen buyck.
De me[illegible] van Gode niet geschapen,
Om [illegible] vermaeck voor hem te mogen rapen,
Of voor [illegible] dich tot sijnen dienst bereyt,
Of [illegible] Staet, en wat daer henen leyt;
Of met een [illegible] huys voor hem te laten bouwen,
Of met een [illegible] sleep van dienaers t'onderhouwen,
Of met een [illegible] karos te reysen over-al,
In 't kort om bly te zijn, al waer hy wesen sal.
Neen, neen, ons eygen werck is Godt te mogen kennen,
En ons met reynen geest tot sijnen dienst gewennen,
Hem eeren, hulde doen, sijn wetten gade slaen,
En met een buygsaem hert in sijne wegen gaen.
En na een wijle tijts hier in dit ydel leven,
Hem na den rechten eysch te hebben dan gegeven,
En sijnen raedt gedient, dan voor de leste reys,
Bereyt en sonder schrick te scheyden uyt'et vleys,
Om uyt genaed' alleen sijn heyl te mogen erven,
En leyden, in de doodt, een leven sonder sterven,
Een leven sonder leet, en buyten ongeval,
En daer Godt even selfs ons Tempel wesen sal.
Siet als een vrolijck feest is op het lest gekomen,
De gasten weg gegaen, de schootels opgenomen,
Dan geeft men eenig deel aen dees of genen vrient,
Oock even aen het volck dat aen de tafel dient.
Gy houd ook desen voet, om yemant yet te schencken,
Waer by men langen tijt noch uwer mag gedencken,
Waer dient het sparen toe? uw tijt die is gegaen,
Uw gasten zijn verreyst, uw maeltijt heeft gedaen.
Soo [illegible] die reysen moet na vergelegen Landen,
[illegible] nemen op den hals, of vol gepackte manden,
Vol aerde, steen, metael, of ick en weet niet wat,
Hy sou licht voor een dwaes van yeder zijn geschat.
Voorwaer een reysend' man en is het niet geraden
Sijn rug met swaer gewicht, of packen t'overladen,
Hy liet die beter t'huys, of by een trouwen vrient,
En name maer alleen dat tot de reyse dient.
Dit leven is voor ons een deurgang na den Hemel,
En daer toe dient voor al geen hoog-gebulte Kemel,
Geen packen op den rug, het is een rustig man
Die niet te veel en heeft, en sich vernoegen kan.
't Is droevig groot te zijn, en noch te moeten beven,
Maer 't is een nutte kunst met weynig wel te leven.
Geen mensch en is versaed, die noch gedurig gaept,
Geen mensch en is vernoegt, die noch gedurig raept.
Mist gy een ruym Paleys? Wat is'er aen bedreven,
De deugd kan menigmael in engte beter leven;
En schoon u Godt misschien een minder wooning gaf,
Waerom des ongesint, u wacht een enger graf.
De ruymte die je soeckt, sult gy hier boven vinden,
Daer is een groot Paleys, bevrijt van alle winden,
Van allerley gevaer dat onse sinnen quelt,
Hier dient met alle vlijt ons wesen na gestelt;
Genoeg is meer als veel, waer toe sijn hert te quellen,
Wy sien ons kranck gestel gedurig neder hellen.
Gy daerom, waerde ziel, om wel te zijn gerust,
En soeckt geen meerder goet, maer mindert uwe lust;
Men hoeft maer weynig lands, om ons te mogen geven,
Of moes, of graen-gewas, om wel te mogen leven;
Noch hoef ick minder gronts, om aen dit mager lijf,
Wanneer het is ontzielt te geven sijn verblijf.
De doodt sal ons eer-lang van groote kost verlossen,
Want in het duyster graf, en hoeft men geen karossen,
Geen Mooren tot gevolg, geen lastig huys-gesin,
Waer toe dan machtig gelt en staeg een nieu gewin?
Ick lese dat een man (die tienmael seven jaren, (a)
Met voor-en tegen-windt, de werelt hadt bevaren)

(a) It fuit blotius de quo Phavorinus in tractatu de senectute.

Vondt in een seker woo[illegible]
Die yemant overlang al[illegible]
Hy sag een hellen glans van [illegible]
Maer liet hem evenwel de sinn[illegible]
Hy stondt een wijl en keeck [illegible]
Maer berste voor het lest in d[illegible]
't Is niet de pijne waert dit goet[illegible]
Voor yemant die eer-lang sal eeuw[illegible]
Waer my dit heyl gebeurt omtre[illegible]
Soo hadt ick tijt gehadt om des t[illegible]
Maer nu ick in het spoor ten lesten b[illegible]
Daer alle werelts lust den mensch wordt afge[illegible]
Soo kan my dit metael maer zijn tot enckel [illegible]
En siet! met nieuwe sorg en ben ick niet gep[illegible],
En waer in soud' ick nu het machtig gelt besteden?
Ick ben een dorren halm, en oock van swacke leden.
Vaert wel, ô ros metael! ick laet u in den kuyl,
Ick maeck om uwent wil geen handt of herte vuyl.
Siet dus sprak dese Gueck, en ging daer henen strijcken,
En wou, gelijck het bleeck, het gelt niet eens bekijcken,
Hy bondt sijn tochten in, en stelde voor gewis,
Dat aen den ouden mensch geen rijckdom dienstig is.
(b) Een schat die noem ick gelt, dat langen tijt verlooren,
Geen mensche vinden kan, of na en weet te spooren,
En mits dat het geen Heer of Meester meer en heeft,
Soo is'et dat men 't geldt den eersten vinder geeft)
Maer, Leser, hoort een woort. Om u te vergenoegen,
Wil ick hier noch een stuck by desen handel voegen,
Een stuck waer uyt men siet dat oock een Heydens mensch
In rijckdom niet en stelt sijn troost en herten-wensch
Een Vorst (c) die aen een vrient sijn gunste wou betoonen,
Sont aen hem een geschenck van dertig duysent kroonen,
Het was een Philosooph aen wien het is geschiet,
Maer die verheve ziel en nam de gifte niet.
Hy seyd', ô Heer Gesant! waerom my dit gegeven?
Ick kan oock sonder geldt gerust en vrolijck leven,
Wat sal een man als ick met groote schatten doen?
Mijn kost is anders niet als moes of ander groen.
Ey siet, ick leg het geldt voor uwe voeten neder,
Gaet brengt'et al te mael aen uwen Koning weder,
Ick ben met dit geschenck in 't minste niet gepast,
Want geldt, voor mijns gelijck, en is maer stage last.
De boode ging te rug, en seyd' het Alexander
Al wat'er is geschiet, het eene na het ander,
En daer op sprack de Vorst, wel had hy niet een vrient
Die met een Konincks gift mocht beter zijn gedient?
My dunkt dit eygen woort dat sou men konnen seggen,
Aen hem die schatten vont, en liet den hooftel leggen.
Nu seg ick tot besluyt, het is een geurig man
Die arrem blyven wil, oock als hy beter kan.
Wel kan een Heyden selfs het gelt soo weynig achten,
Laet dan van gierigheydt sich yeder Christen wachten;
Het gout dat hem verrijkt en schuylt in d'aerde niet,
Maer 't is sijn beste schat, wanneer hy Godt geniet.
Ick rade niet te min geen zegen weg te stooten,
Als Godes milde gunst ons saken wil vergrooten,
Schoon gy behoeftie niet; daer is een frissche jeugt,
Die gy, door uw behulp, ten goede dienen meugt;
Wat van den Hemel daelt is waert te zijn genomen,
Doch met den klaren dag soo dient'et in te komen,
Niet door een slim beleydt, of in een swarte nacht,
Al wat men soo bekomt dat houd' ick als verdacht.
Maer 't is een slim bejag, dat even oude menschen,
Meer als de jonkheyt selfs, om grooten rijkdom wenschen,
Ja soecken evenstaeg meer teergelt tot de reys,
Schoon sy het eynde sien van dit ellendig vleys.

(b) Thesaurus de jure dicitur vetus quadam depositio pecuniæ, cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat, & sic fit ejus qui eam invenerit, quod non sit alterius. L. nunquam nuda § 1. ff. de a lq rer dominii vel dicitur pecunia ab ignotis dominis vetustiori tempore abscondita. L. unica. C. de Thesauris l. 12

(c) Alexander Magnus.

Dit

Dat is gantsch sonder slot. Om wel gerust te leven,
Hier toe is wonder veel al over lang geschreven,
Oock heeft'er onse tijt het sijne bygebracht.
Maer hoort een kort besluyt, dat ick hier dienstig acht.
Veel eere, veel beslags, veel geldts en hooge Staten,
En sullen nimmermeer een mensch in ruste laten,
Des werelts woest bedrijf, en al haer dom gewoel,
En is geen klare beeck, het is een modder-poel.
Die met de middel-maet hem niet en kan behelpen,
Heeft als een stagen dorst, die niet en is te stelpen;
Gy, weest vernoegt in all's, en houdt uw tochten stil,
Maer stelt uw gantsch bedrijf in Godes hoogen wil.
Daer is't al geseyt. Die weynig heeft te reysen,
Wat sal hy even dan om grooten voor-raet peysen?
My dunckt dat ons de daedt, en oock de reden leert,
Hoe dat het duyster graf de geldt-sucht overheert.
Wie my na desen geeft een huys van seven plancken,
Die wil ick voor de gunst van heden af bedancken.
Ick eysch geen prachtig graf van toets of rijker steen,
Maer yet van slechte stof, dat yeder is gemeen.
Nu wat hier raken mag uw na te laten weesen,
Leert, leertse deugdsaem zijn, en haren Schepper vreesen,
Prent dat de jonckheyt in, dat is de beste vondt,
En 't is de rijckste schat dien gyse laten kondt.
Godt die de vogels spijst, die niet en konnen ploegen,
Sal, wie hem eere doet, ten volle vergenoegen;
Hy die de blommen çiert, die aen der heyden staen,
Sal haer als Leyts-man zijn, oock waerse mogen gaen.
Hier steld' ick in beraedt, of eer men komt te sterven,
Sijn kinders, wat men heeft, behoort te laten erven;
Op dat men naderhandt mocht leven ongequelt,
Den tijt die yeder mensch op aerden is gestelt?
Maer als ick dit geval ging nader overleggen,
En wat op dese vraeg de wijse lieden seggen,
Soo vindt ick seker woordt dat my te vooren quam,
En 't voorgestelde werck uyt mijn gedachten nam.
't En kan noyt eenig mensch ten goeden eynde strecken,
Eer hy te bedde gaet sijn kleeren uyt te trecken;
Want soo hy dit gepeys als vast en seker set,
Soo dient hy evenstaeg te blyven in het bet.
Men heeft al menigmael een moeder weten schreijen,
Wanneer sy uyt gebreck haer kinders moeste vleijen;
Hoort vrienden, soo wanneer een kint nu kinders heeft,
't Is seldsaem soo het kindt yet aen sijn ouders geeft.
Het is een oude spreuck, die wijse lieden weten,
En by 't eenvoudig volck oock niet en dient vergeten,
Ey hoort doch wie je zijt, hebt gy lust tot mijn erf, (a)
Soo oeffent uw gedult, tot ick ten lesten sterf.
Sijn kinders wel te doen, sijn gunst haer aen te wijsen,
Dat is een goede saeck, die vrome luyden prijsen;
Geeft daerom, lieve geest, maer echter niet te veel,
Maer hout in al uw doen de panne by de steel.
(b) Hoort d'oorspronk van de spreuck, een moeder backte koeken,
De dochter quam'er by, en wou daer voordeel soeken,
De moeder boodse koeck, maer sy greep na de pan.
De moeder, hola wat, daer scheyd' ick nimmer van.
Een deel van mijn geback wil ick mijn kinders geven,
Maer 't grontstuk van het werk dient nog by my gebleven,
Van dat ook af te staen dunkt my al wat te veel,
Ick houw, soo lang ick kan, de panne by de steel.
Siet hier van komt het woort, daer van ick kom te spreken,
Ol (na dat ick het grijp) dat heeft my soo geleken.
De moeder had gelijck, want hier dient op gepast,
Geeft uwe kinders koeck, maer houdt de panne vast.
Die uyt sijn kinders hant voor hem yet meynt te plucken,
Die vint hem buyten spoor, en 't sal hem niet gelucken;
Als Ouders uyt gebreck tot kinders moeten gaen,
Die zijnder (seyt de spreuk) gemeenlijk qualijk aen. (c)

(a) *Wy seggen gemeenlick: Wiltje mijn erf, Wacht tot ick sterf.*

(b) *Oorsprong van het spreeck woort, de panne by de steel te houden.*

(c) *Wy seggen Eer kan een moeder seven kinders voeden, als seven kinders een moeder houwen.*

Een voorbeelt maer alleen meen ick hier by te voegen,
En dat kan, soo my dunckt, een yeder vergenoegen.
Siet Keyser Karel aen, en wat hy ondernam,
En wat'er is gebeurt, en wat hem overquam,
Hy liedt sijn oudste Soon, al eer hy quam te sterven,
Sijn schatten, sijnen Staet, en al sijn Rijcken erven,
Want hy was nu gesint te scheyden uyt'er tijt,
De werelt af te gaen, te leven buyten nijt.
Een rente maer alleen van hondert duysent kroonen (d)
Bespraek hy voor hem selfs, om sijn gesin te loonen,
Maer siet, de wijse Vorst die heeft hier in gedwaelt,
Soo kleynen onderhoudt en wiert hem niet betaelt;
Dies meynt men dat het werck hem namaels quam te rouwen
Vermits dat hy de pan niet voor hem had behouwen.
Philips gy waert te schaers, dat, uyt soo groten schat,
Gy voor uw Vader selfs niet soo veel geldts en hadt.
Nu tot een swaer geval, dat veeltijts kan geschieden, (e)
Aen yemant wie het zy, doch meest aen oude lieden,
Dat is een droef verlies, van d'een of d'ander vrient,
Die ons tot soet vermaeck, of steunsel heeft gedient.
Dit is een lastig pack voor ons bedroefde sinnen,
Wy missen evenstaeg die wy voor al beminnen,
En mits gy dit verdriet al veel vernemen sult,
Soo dient uw treurig hert gewapent met gedult.
Een die veel jaren heeft, die moet al dickmael treuren,
Vermits hy dit verdriet hem dickmael siet gebeuren;
Want die, ontrent den herfst, een boom vol fruyten siet,
Leert hoe het ooft verdwijnt, en van de tacken schiet
Hier valt een geele peer, gesteken van de wormen,
En daer een tijdig ooft, gedreven van de stormen,
En ginder aerdig fruyt, dat van de tacken sijgt,
Om dat'et met'er tijt sijn volle rijpte krijgt.
Dien afval siet men staeg oock menschen wedervaren,
Bysonder als men komt tot aen de leste jaren.
Wel, mits men dikmael sinckt, in soo een droeve nacht,
Soo dient'er goedt behulp en reden toegebracht.
Een mensch, gelijck als ick, siet veel sijn beste vrienden,
Of die hem tot vermaeck, of soet geselschap dienden,
Voor hem ten grave gaen; hy draegt geduerig rouw,
Of om een aerdig kindt, of om een lieve vrouw.
Indien het dan gebeurt dat uw bekende sterven,
En moetje soeten troost en haer geselschap derven,
Ick seg het nevens u, het is een droeve slag,
Maer lichter evenwel omtrent den ouden dag.
De vriendt die gy betreurt, als doodt en overleden,
Die is u maer alleen een weynig voor-getreden,
't Is slegts een kleynen tijt, misschien een korte maent
Dat even dese weg van u moet zijn gebaent.
Gy, als u dit gebeurt, en toont u niet verbolgen,
Maer stelt u tot de reys, om wel te mogen volgen;
Een jongman werdt ter doodt allencxkens afgeleyt,
Maer voor een ouden mensch daer isse staeg bereyt.
Wat Godt de Schepper doet dat moet het schepsel lijden,
En grillig ongelaet is dan voor al te mijden;
Verdriet in tegenspoet, en rouwe dient bepaelt,
Om dat'et op de mensch van Gode nederdaelt.
Wanneer oyt mensche klaegt dat yemant is gestorven,
Die klaegt dat hy van Godt het leven heeft verworven,
Die klaegt van dat hy oyt als mensch geschapen was,
Want alle vleesch is hooy, en niet als ydel gras.
Het eygen ongeval waerom wy menschen treuren,
Dat moet te sijner tijt een yeder mensch gebeuren,
En 't is van eersten af aen alle vleesch gebiet,
En die het kan ontgaen en is op aerde niet.
Godt heeft dit als een wet voor desen uytgegeven,
En met een stale pen op yeders hooft geschreven,
Het is dan sonder grondt dat gy of ick beween,
Dat oock de Prinssen selfs, dat yeder is gemeen.

(d) *Vide Bor. in 't leven van Keyser Karel.*

(e) *Troost reden te gebruycken tegen af sterven van vrienden, kinderen, &c.*

Abram had Sara lief, maer alsse was verscheyden,
Soo liet hy voor het lijck een diepe kuyl bereyden. (a)
Hoe waerdt sy was geweest, de man die scheyt'er af,
En brachtse buytens huys, en in een duyster graf.
Wanneer de snelle tijt ons draedt heeft afgesponnen, (b)
En dat de bleecke doodt het leven heeft verwonnen,
Dan vlucht de liefde weg, en siet ons waertste pant,
Is dan of voor het stof, of voor het mulle zant.
Het rif werdt uytgeschudt, in doecken opgewonden,
En in een diepen kuyl de pieren toegesonden,
Daer leydt het nietig ding, 't is vrouw of deftig man,
En na een korten tijt, geen mensch en weet'er van.
Sie dat is 's wereldts loop, wilt u hier toe bereyden,
Daer is een vasten tijt om eens te moeten scheyden,
En noyt en was'er paer soo wel by een geset,
Dat niet gebonden was aen die gestrenge wet.
Maer, wie wat eeuwig is begrijpt in sijn gedachten,
Die kan in volle daedt, wat ydel is verachten;
Al wat de tijt besluyt, wat schoon of machtig hiet,
Dat is hem als een schim, en als een enckel niet.
Wat is hier nieus te sien voor die maer weynig jaren
Des wereldts hollen stroom heeft op en af gevaren,
Het is het eygen licht, 't is Son en bleecke Maen,
Die in het voorig jaer haer gangen heeft gedaen.
Wie eertijts zijn geweest, en voor ons zijn gekomen,
Die hebben aen de lucht geen ander licht vernomen,
En die naer onsen tijt eens sullen menschen zijn,
Die sullen even sien den eygen Sonne-schijn.
De jaren sullen gaen, de luyden sullen woelen,
Maer ware rust, eylaes! en sal hier niemandt voelen;
Gelijckse voortijts was, soo is de wereldt noch,
Een smisse van verdriet, een winckel van bedroch.
Of schoon de Sonne daeldt, of datse komt geresen,
Geen ding en is'er nieu, al schijnt'et soo te wesen,
Het jaer gaet in het rondt, en schoon het wederkeert,
Een die het eens begreept, die heeft'et al geleert.
Schoon yemandt werdt vergunt soo lang te mogen leven,
Als aen Mathusalem, of Jerit is gegeven,
Of noch een langer tijt, wat soud'et anders zijn,
Als somtijts weynig soets, en dan een meerder pijn?
Wie in het ydel vleesch bereyck de langste dagen,
Die heeft het meeste leedt en ongemack gedragen;
Maer die met snellen spoedt van hier ten grave gaet,
Heeft wel den minsten tijt, maer niet het meeste quaet,
Al wie geen harden slag en is gesint te dragen,
't Is noodig dat hy sterft, en dat in korte dagen,
Het leven is soo vol van alderley verdriet,
Dat niemandt sonder leet sijn beste dagen siet.
Wat is'er menig man, die, waer hy vroeg gestorven,
Noyt waer onteert geweest, of in sijn naem bedorven?
Wat klaegt'er menig wijf dat zy te lange leeft,
Mits zy haer eerste jeugd en schoonheyt niet en heeft?
Soo Godt aen eenig mensch het leven wilde schencken,
Maer gaf hem volle macht te mogen overdencken
Al wat hem hier te doen, of wat te lijden stondt,
My dunkt hy koos het graf, ook met een volle mondt:
Maer dat is noyt gebeurt; nu vriendt, gy zijt gekomen
Daer onrust eventaeg haer wooning heeft genomen;
Wie hier den tijt gebruyckt, en in de wereldt leeft,
Moet hebben dat de tijt, en dat de wereldt geeft.
Maer neemt dat ons de doodt soo lange mochte sparen,
Tot ons het leven ging tot meer als duysent jaren,
En dat in soo een stant, en op gelijcken voet,
Gelijck meest yeder mensch sijn reys op aerde doet,
Hoe menig ongeval sou ons de leden quellen,
Al eer dat onse loop maer hondert soude tellen?
Wy souden voor gewis ons vinden onbequaem
Tot al wat menschen doen, ja tot een 's menschen naem.
En soo noch eens soo lang het leven mocht volherden,
Och! waer voor sou de mensch als dan gerekent werden?
Ick stelle voor gewis, dat menig oirlijck beest
Sou vry al sneget zijn, als eenig menschen geest.

(a) *Genes. 23. 2, 3. 4.*
(b) *Ons spreeck woordt seydt: Wie sterven kan, die kan vergeten worden.*

Maer soo ons levens-tijt soo hoog quam op [illegible],
Dat wy noch hondert jaer daer boven mo[illegible]ijgen,
Soo waer ons lijf een romp, of ick en w[illegible] niet wat,
Ja slechts een dorren block, daer op men eertijts sat
Ey laet ons henen gaen, en van der aerden wijcken,
Terwijl wy menschen zijn, en noch een mensch gelijcken.
O gunt my, lieve Godt! dat op mijn lesten dach,
Ick uw geduchten naem gevoelig roemen mach
Maer t'wijl ons kranck gestel hier vegt met sijn gebreken,
Die noch, tot mijn verdriet in desen boesem steken,
Soo dient te zijn gelet, als 't leven loopt na 't lest,
Hoe dat men sijnen loop mach enden op het best.
Doch wat den ouden mensch na desen staet te maken,
Om op den besten voet tot sijn besluyt te raken,
Dient nader ondersoeht. Op, op verflaude pen,
Seg wat een man betaemt, als ick op heden ben.
Een man van diep vernuft, en eertijts hoog gepresen, (c)
Raedt al wat jaren heeft tot spel en vrolijck wesen,
Ja tot een staeg vermaeck, op dat sijn dossen aert
Met geen swaermoedig breyn en mogte zijn beswaert.
Hy wijst den ouden mensch daer jonge lieden dansen,
Daer maegden besig zijn ontrent de rose-kranssen,
En ander Juffet-tuyg; maer soo een gulle vreugd
Die past, na mijn begrijp, alleen de losse jeugd
Wat mag doch eenig mensch van lust of vreugde spreken?
Mijn hoogste lust bestaet in lusten af te breken;
Want hoe dat eenig mensch sijn lusten meer ontseyt,
Hoe dat hem meerder lust van Gode werdt bereyt.
Siet, waer oyt wellust beerst, daer kan geen deugd beklijven,
Daer kan geen reyn gemoet, geen tucht of vrede blijven;
Het is my groot vermaeck, wanneer ick treurig ben,
En dat ick naer het vleesch geen vreugde, meer en ken.
Een mensch, die jaren heeft, moet dikmael saken mijden,
Die in een jong-gesel, oock wijse mannen lijden,
Want siet men dat de jeugd soo dier haer feylen boet,
Gelijck een grijsen baert sijn quade gangen doet.
Voorwaer, den ouden mensch en kan niet minder passen,
Als mallen by de jeugd met speelen, drincken, brassen;
Gy die eens hebt getroeft, en somwijl oock verkeert,
Het dient te deser uur ten vollen afgeleert
Laet teerling, kaerte-spel, laet alle grillen vaten,
't En is geen oeffenig voor yemandts rijpe jaren;
Van hier, onguyre jock, en alle vuyl bejach,
Ons voegt een deftig woort, dat zegen geven mach.
Van hayre grijs te zijn, en jaren op te tellen,
En kan noyt ouden mensch in eer of waerde stellen;
Dat yemant achtbaer wordt en is niet van den tijt,
Maer dat sijn stil gemoedt van tochten is bevrijt.
Dat hy niet grimmig is, de gramschap weet te mijden,
En door een zedig hert de lusten af te snijden,
Dat hy kan milde zijn, en alle vreckheyt haet,
En dient sijn even-mensch door wel-bedachten raet.
't Is nut'er, lieve ziel, te bidden, treuren, vasten,
Als bly en dertel zijn te midden in de gasten,
Het spel is kinderwerk, maer voor den ouden mensch
Is Godt (en anders niet) vermaeck en herten-wensch.
In eenig kleyn vertreck alleen te mogen wesen,
En daer een heylig boeck met stillen geest te lesen,
Te letten op het graf, en wat'er is omtrent,
Dient hem, die jaren heeft, gedurig aengewent.
Mijn kintsheyt nam vermaeck in knickers, blasen, koten,
Of kaetsen met den bal, of stuycken met de noten,
Te schieten met den boog, of rollen met den bol,
Te rijden op een stock, of spelen met den tol:
Maer als de jonkheyt quam, verliet ick kintsche dingen,
En schiep doen grooten lust in 't lopen, jagen, springen,
In sang, in snaren-spel, en wat de gulle jeugt,
Of door het oog verlockt, of in den geest verheugt:
Doch ick vernam daer na, als ick ten lesten troude,
Dat al het noest gewoel in my geheel verkoude;
Daer quam een ander geest, die jock en spel verjoeg,
Om dat my swaerder pak op hals en schouders woeg.

(c) *Plato.*

Het

Het huys en sijn gevolg vereyschte rijper sinnen,
En bracht my slage sorg, om eer en goet te winnen,
Daer had de Cyter uyt, de Luyt bleef ongesnaert,
Men wort een ander mensch wanneer men is gepaert;
Maer siet! nu is de tijt soo hoog in my geresen,
Dat ick moet anders doen, en vry wat anders wesen;
Mijn lieve bedt-genoot is over lang gerust,
En met haer mijn vermaeck, en alle werelts lust.
Sou ick door nieuwe trouw nu weder kinders teelen!
Ick sie mijn kinders selfs met hare kinders spelen,
Ick sie een frisse jeugd die uyt mijn dochters rijst,
Die my den geest verweckt, en elders henen wijst;
Al wat verleden is, dient nu te zijn vergeten,
Ick moet te deser stondt ten lesten beter weten;
Ick moet tot hooger werck verheffen mijn gepeys,
Na 't huys van eeuwigheyt daer is mijn naeste reys.
Men houdt'et voor gewis, dat in gesonde dagen,
Ons pols geeft op een uur tot viermael duysent slagen;
Maer als ons eenig leedt, of heete sieckte quelt,
Dan seyt men dat men meer als twintig duysent telt.
Wel aen nu Cijffer-konst, en komt hier nederstellen,
Hoe veel van desen slag mijn jaren heden tellen;
Voor my, ick stelle vast dat soo een groot getal,
Voor mijn verswackte pen, te wichtig vallen sal.
Mijn hert heeft nu geklopt tot tienmael seven jaren,
Soo lang heeft onse Godt my sondaer willen sparen;
Des heeft mijn kranck gestal (nu moede van te slaen)
Een vast en seecker recht om stil te mogen staen.
Gewis een stale klock die ware nu versleten,
Of had al over lang haer eersten klanck vergeten,
Indien het hart metael soo veel had uytgestaen,
Als mijn gevoelig hert tot heden heeft gedaen.
Wat heb ick nu te doen? als Godt mijn korte dagen,
Als Godt mijn gantsch bedrijf, met ootmoet, op te dragen,
Als Godts in rechten ernst te roemen over-al,
Soo lang als dese mondt noch adem blasen sal.
Ja wat heb ick te doen, als uyt'et vleesch te vlieden,
Als Godt aen dese ziel haer afscheyt sal gebieden.
En of ick ruste soeck, of in mijn bedde waeck,
Alleen met Godes Geest te houden rugge-spraeck.
My quelt geen swarte nijdt, schoon yemant is belaten
Met landen, renten, geldt, of hoog-verheve staten;
Ick wensch hem veel gelucks, dien ick soo machtig ken,
Maer dancke mijnen Godt dat ick geluckig ben.
Geluckig, dat ick heb gezeylt op holle baren,
En dat mijn swacke berck niet quaets is wedervaren,
Daer menig deftig schip sijn beste waren liet,
Om dat'et op een zandt, of harde klippe stiet.
Geluckig, dat my Godt de vryheyt heeft gegeven,
Om in dit stil vertreck mijn dagen af te leven,
Daer ick geen quellig mensch ten dienst en heb te staen,
En mach tot in mijn ziel met vrye passen gaen.
Geluckig, dat ick mach mijn korte dagen tellen,
En met den Hemel selfs mijn saecken effen stellen;
Ja dat ick onverlet, en met een vrye sucht,
Mach senden mijn gebedt tot boven in de lucht.
Geluckig, dat de krijg my soo veel heeft gelaten,
Dat ick hier leven mach oock buyten alle staten,
En dat in mijn gemoedt geen lust meer overblijft,
Die my tot groot beslach, of hooge staten drijft.
Geluckig, dat ick mag gewennen mijn gedachten,
Het graf en sijn gevolg in stilheyt af te wachten,
Om bly van hier te gaen. Geluckig boven al,
Dat ick, om Christi wil, geluckig wesen sal.

TOt hier toe, waerde ziel, is by ons veel geschreven,
Wat yemant dienen kan omtrent het ydel leven;
Laet ons nu gaen besien het woon-huys van de doodt,
Daer ons de grijse Tijt heeft lange toe genoodt.
Stoot dit niet van u weg, ô fiere jonge lieden!
Als of dit droef geval u niet en kon geschieden.
Neen, leest oock dit verhael, het kan u dienstig zijn,
Want jeugd is aen de mensch alleen maer enkel schijn.

Ick sie hier in den tuyn meer jonge roosen plucken,
Ja even met den knop van steel en moeder rucken,
Als ick die schoone bloem sie op haer plaetse staen,
Tot datse met'er tijt ten lesten is vergaen.
Dit is een deftig werck, en eene van de saken,
Waer toe dat yeder mensch sich vaerdig heeft te maken;
Weet dat een goet besluyt, van desen korten tijt,
Ons eeuwig van bederf, en alle quaet bevrijt.
Siet, als een Velt-Heer merckt sijn vyant hem te naken,
En dat hy tot den slag hem vaerdig schijnt te maken,
Hy laet een wacker oog aen alle kanten gaen,
En let hoe dat sijn heyr, en al de leden staen:
Hy doet oock menigmael een Verre-kijcker halen,
En siet met dat behulp door al de naeste dalen,
Hy let of mist, of wolck, of Son, of hellen dag
Sijn leger hinder doen of voordeel geven mag
Hy siet de voortocht aen, en haer gestreckte leden,
Hy siet de ruytery', en hoese komt gereden;
En na dit ondersoeck met oordeel is gedaen,
Soo treedt hy in het veldt, nu vaerdig om te slaen.
Laet ons het vinnig spook ook even dus bemercken,
Ten eynde wy den geest hier tegen mogen stercken;
Laet ons dit voor het werck, en als van verre sien,
En eer het ons de slag sal komen aen te biên
Hy krijgt al menigmael een lang-gewensten zegen,
Die weet in wat gestel de vyandt is gelegen;
Maer wie doch quam'er oyt verwinner uyt den slag,
Die sonder kennis vocht, en noyt sijn vyandt sag?
Geluckig is de mensch, geluckig duysent werven,
Die, als de doodt genaeckt, is vaerdig om te sterven;
Geluckig is de knecht, die, als sijn Heere koomt,
Is na den rechten eysch bereyt en onbeschroomt.
Het eynde kroont het werck Gy moet hier preuven geven
Van al uw gantsch bedrijf, van al uw voorig leven.
Hier baet geen loose schijn, de reyse naer het graf
Die ruckt het mommen-tuyg, en schijn en grijnen af.
De doodt, wel aengeleydt, kan al het leven eeren,
Kan al ons bitter leet in vreugde doen verkeeren:
Maer schoon hier yemant had sijn vollen herten-wensch,
Indien hy qualijck sterft, het is een deerlijck mensch.

WEl als de felle doodt ten lesten sal verschijnen,
En met haer swarten schicht verschuyven uw gordijnen,
Dan, dan tot uwen Godt, u naeckt een bange strijt,
Daer in gy, lieve ziel, alleen de kamper zijt.
Daer is te deser uur geen middel om te vluchten,
Geen middel om verdrach te bidden of te suchten,
Als tot hem die de macht in sich beslooten heeft,
Dat hy oock na de doodt het leven weder geeft.
Die Godt, geliefde ziel, die ons is toegesonden,
En door sijn bloedig sweet, en Kruys en diepe wonden,
Den Vader heeft versoent, de sijne vry-gekocht,
Die Godt, die Godt alleen, dient nu te zijn gesocht.
Die Godt, Godts eygen Soon, is machtig u te stercken,
Als gy dat grousaem stuck sult hebben uyt te wercken,
't Is dan al sonder kracht wat vleesch en werelt heeft,
't Is Godt de Soon alleen die troost en stunsel geeft
Schoon Joab was een Heldt van wonder rauwe zeden,
En die oock, sonder schrick, veel krijgen had gestreden,
Nochtans als hy de doodt als nu voor oogen sag,
Soo bleef hy niet soo fier als hy te vooren plag.
Hy ging na Godes Huys, en tot den Autaer vluchten;
Daer was de man getroost sijn leven uyt te suchten;
't Is goet tot aller tijt tot onsen Godt te gaen,
Doch meest wanneer de doodt is vaerdig om te slaen.
Al wat men heeft bedacht, al wat men heeft gelesen,
Al wat men heeft geleert, dat kan hier dienstig wesen,
Dat moet hier dienstig zijn, als noodig bygebracht,
Terwijl ons kranck gestel, soo fellen vyandt wacht.
Daer is geen nutter kunst als wel te leeren sterven,
En hy is zegen-rijck wie dese kan verwerven;
Al wat men anders weet, of eertijts heeft geleert,
En is maer nut alleen terwijl men hier verkeert.

Hier

Hier seg ick in den poel van dese lage dalen,
Daer wy een korten tijt, of hier of ginder dwalen;
  Want als een bange koorts ons toont een open graf,
  Dan liet van stonden aen ons aertsche wijsheyt af
Al wist ick alle ding, en Christum niet en kende,
Soo waer ick maer alleen een winckel van ellende;
  En schoon al weet ick niet, en den Gekruysten ken,
  Soo weet dat ick geleert voor nu en eeuwig ben.
Gy moet dan boven al tot uwen troost verwerven
Met Godt te zijn versoent, om wel te mogen sterven;
  Wat Christus ondernam, wat Christus heeft verdient,
  Dat maeckt u voor gewis tot Godes eygen vrient.
Het is een boose slang van wie gy zijt gebeten,
En gy dient rechte salf voor dat vergift te weten:
  Wel denkt dan aen de slang, die Moses, Godes knecht,
  Ten goede van sijn volck, heeft eertijts opgerecht.
Wie dit serpent besag (hoe kranck hy mochte wesen)
Die was van alle quael van stonden aen genesen;
  Dit beelt dat moet ons zijn een voorbeelt in den geest
  Om vry te zijn van all's dat onse swackheyt vreest.
Het is een slim vergift dat wy in ons gevoelen,
En dat noch evenstaeg niet af en laet te woelen;
  Alleen een vast geloof, in Christi suyver bloet,
  Dat is een rechte salf die ons genesen moet.
Godt dient dan staeg versocht, om onsen geest te sterken,
En sijn begonnen heyl ten vollen uyt te wercken,
  'Ten eynde Christi beeldt in ons mocht zijn geprent,
  En al wat vleesch gelijckt van onsen geest gewent;
'Ten eynde Christi bloedt, en sijn gezegent wezen,
Ons wonden heelen mocht, ons sondig hert genesen,
  Ten eynd' ons lieve ziel, van alle vleesch ontdaen,
  Mogt scheyden uyt'et stof, en tot den Schepper gaen.
Ach! die sijn leven sluyt, verbijstert in de sonden,
Die wert (ellendig mensch) voor eeuwig soo bevonden,
  Een boom die blijft gevelt gelijckse neder-viel,
  En 'tis oock even soo gelegen met de ziel.
Wanneer de lage Son, met afgemende paerden,
Komt hellen na de zee, en wijcken van der aerden,
  En datse met een mist, of nevel ondergaet,
  Soo brengt het naeste licht een droeven dageraet.
Het is van outs gemerkt, dat haer vernieuwde stralen
Verschijnen op de kim, gelijckse nederdalen;
  En daerom als de Son met klaerheyt nedersinckt,
  Soo vindt men dat gewis haer wederkomste blinckt.
Het is met ons vertreck oock even soo gelegen,
Dus wilt'et, waerde ziel, ten nausten overwegen;
  Want soo'er eenig mensch in vuyle sonden sterft,
  't Is seker dat hy loon van vuyle sonden erft:
Maer die met hellen glants, dat is een suyver leven,
Sijn geest en lesten snick aen Gode komt te geven,
  Dien houw ick wel getroost, ja wis te mogen zijn,
  Dat hem na desen naeckt een blijde Sonne-schijn.
Wie dan recht heeft geleert gerust van hier te scheyden,
Of hoe men tot het graf de sinnen moet bereyden,
  En sich dan na den eysch in desen handel quijt,
  Die heeft'er vruchten van, en dat voor alle tijt.
Wel poogt dan, lieve ziel, oock voor uw leste dagen,
De dampen van het vleesch uyt uwen geest te jagen;
  Want soo een vuyl bedrijf uw lesten avondt sluyt,
  Soo is uw soeten troost, uw heyl en zegen uyt.
Let hier op, waerste pandt, als met geheele krachten,
Op datje, wel gemoet, den vyant moogt verwachten;
  Hy is'er qualijck aen die geen verset en heeft,
  Wanneer het nare spoock omtrent sijn leger sweeft.
Ick wil dan mijn bedrijf na dese soo beleyden,
Dat, als my dese ziel sal uyt de werelt scheyden,
  Ick anders niet en heb te doen in dat geval,
  Als letten hoe ick wel van hier verhuysen sal
Dies wensch ick andermael, dat als ick kom te sterven,
Ick van den lieven Godt mijn afscheyt sal verwerven,
  Ick dan het wichtig stuck van mijnen lesten dag,
  My tot een eenig werck voor oogen stellen mag;
Ja dat my anders niet mach komen in de sinnen,
Als hoe ick dat gevaer sal mogen overwinnen;

  Het is de leste strijdt die ons te vechten staet,
  Al eer de moede ziel tot haren Schepper gaet
Laet dan ter zijden staen het koopen, leenen, borgen,
En wat'er wesen mach van diergelijcke sorgen,
  Ja treckt uw sinnen af van vrouw en waerde kint,
  En wat men met vermaeck voor desen heeft bemint;
Set even uyt den sin de saken van den Lande,
En al waer op uw geest wel eer de sinnen spande;
  Oock dient in dit geval al mede niet gedacht
  Aen rouw en graf-cieraet, en diergelijcke pracht.
Wie aen dit ydel werck haer sinnen overgeven,
Doen even na de doodt haer oude sonden leven, (maelt,
  't Is dwaesheyt dat de mensch noch hier op licht en
  Geen hoogmoet is bequaem voor een die nederdaelt.
Al wat het vleesch beviel dient na te zijn gelaten,
Want al dat aerdtsch beslag en kan hier niemant baten;
  Wat vleesch en werelt acht, en acht een siecke niet,
  Mits hy het altemael voor hem ondienstig siet.
Wat hem oyt wel beviel, of eertijts plag te smaken,
Dat is hy, met een walg, gedwongen uyt te braken.
  Het bed dat hem wel eer een rust-hoek plag te zijn,
  Is aen sijn krank gestelt een woon-huys van de pijn.
Het licht, dat tot vermaek hem eertijts plag te strecken,
Laet hy te deser uur' aen alle kanten decken;
  De sprack ook van een vrient, ja sang en snaren-spel,
  Dat is hem anders niet als enckel ziel-gequel
Het rijden van een koets, of van een lichter wagen,
En kan 't ellendig dier dan mede niet verdragen;
  Met vreugd en soet onthael en is hy niet gepast,
  Ja wat eens was sijn lust, is hem maer enckel last
Al zijn'er om het bedd' die hem geduerig streelen,
(Niet om hem goet te doen, maer om sijn goet te deelen)
  Oock dit is even selfs den krancken maer verdriet,
  Hy maeckt sijn lesten wil, maer 'tis sijn wille niet.
Ach! 't gaet'er seldsaem toe daer twee gelieve scheyden,
Sy konnen tot vertreck haer sinnen niet bereyden;
  Doch als 't de noodt gebiedt, en dat'et wesen moet,
  Soo wort'et al ontset tot aen het innig bloet.
Want als de swacke mensch soo verr' nu is gekomen,
Dat alle levens-hoop van hem is weg genomen,
  Soo dient sijn gantsche troost op Godt alleen gestelt,
  Die 't graf en sijn gevolg heeft onder sijn gewelt.
Al die hem soo bevindt, die moet'et al verlaten
Wat hem vermaken gaf, of eertijts konde baten;
  Sijn rijckdom prachtig huys, sijn staet en werelds eer,
  Ontgaen hem al gelijck, en dat voor immermeer
Want als de bange ziel is uyt'er rijt gescheyden,
Misschien gaet eenig mensch het Lijk ten grave leyden,
  Maer niemant komt'er in; Ach! geen soo trouwen vrient
  Die hem dan tot behulp, of soet geselschap dient.
Het vleesch is voor den worm, en sal in haest verdwijnen,
De ziel is sonder lijf, en moet voor Godt verschijnen;
  Hier is dan Christi bloedt alleen de medecijn,
  Om van het streng gerecht bevrijdt te mogen zijn.
Laet ons hier, waerde ziel, de doodt eens regt bemerken, (a)
Het sal ons na den geest veel nutte dingen werken,
  Kom let eens hoe de mensch het lichaem neder leyt,
  En hoe men uyt het vleesch, en van de werelt scheyt
Als sijn gesette tijt, van Godt hem voor-geschreven,
Vervult het leste deel van dit ellendig leven,
  En dat de bleecke doodt hem aen den boesem klopt,
  En al het breyn ontset, en al de geesten stopt;
Dan komt de leste stuyp in ons gewrichten dalen,
En al wat mensch geleeck, verlaet sijn eerste palen,
  De neus wort bijster scherp, de mont en tonge dor,
  De sprake wonder hol, de stem geweldig schor.
Het oog sackt in het hooft, en gaet hem als verbergen,
't En kent geen vrienden meer, oock is 't hem niet te vergen;
  Het innig bloedt dat stolckt, al was het eertijts heet,
  En uyt een mager rif ontslaet een klammig sweet.

(a) *Bedenkinge op de gedaente van den stervenden Mensch.*

Men

Men siet het opperlijf en al den boesem swellen,
En des al niet-te-min men kan de ribbe tellen,
De lippen worden blauw, en al de leden kout,
En niet een eenig deel dat stant of wesen hout.
En schoon'er eenig mensch het oore komt genaken,
Hy kan (hoe dat men roept) geen sinnen wacker maken.
Ten lesten scheyt de ziel, die met een bange sucht
Verdwijnt gelijck een damp, of als een dunne lucht,
Dan schiet de swadder uyt, die blijft of aen de wangen,
Of aen de bleecken mont, of aen de lippen hangen;
Daer is de mensch een romp, want als de ziel verdwijnt
Verscheyt'et altemael, wat anders geestig schijnt.
Het oog is enckel schrick, het licht dat is gebroken,
Voortaen maer nut alleen om toe te zijn geloken;
De mensch is soo ontvormt, als hy is uytgeleeft,
Dat oock sijn naeste bloet van hem een afkeer heeft.
Siet daer is dan het lijf gelijck een block gelegen,
De tong is sonder spraeck, en kan haer niet bewegen,
Het oor en hoort geen stem, al roept men uren lanck,
En wat'er overblijft en is maer enckel stanck.
Het graf dat eyscht sijn recht. Een huys van weynig de-
Dat moet hier, tot besluyt, de leste rolle spelen; (len;
Siet dit heeft slechts de mensch van al sijn machtig goet,
Dat aerde wederom tot aerde worden moet.
Want als het ydel vleesch is in het graf gelegen,
En dat'et met'er tijt een dorheyt heeft gekregen,
Dan is die gantsche romp als met een doeck bedeckt,
Vermits een asch-grauw verw' haer om de leden streckt.
Het lichaem is omvat als met een linnen laken,
Soo lange men het rif niet aen en komt te raken,
Maer soo de kist alleen het minsten stootjen krijgt,
Dan is 't een weynig asch dat van de beenen sijgt.
Siet daer het moedig dier, dat wy soo teerlijck vieren,
Ja siet den vuylen romp, die wy soo dickmael cieren;
Wat is de schoonste vrou, en wat de grootste man?
Men vint nauw soo veel stofs als yemant grijpen kan.
Doch wilt in dit verhael, ô ziel, u niet verschricken,
Maer, door een vast geloof, uw droeven geest verquicken;
Want schoon het lichaem sterft, en in het graf verrot,
De ziel kent geen verderf, maer gaet tot haren Godt.
Ons vleesch is voor het graf. Het graentje moet versterven
Al eer het nieuwe jeugd van Gode kan verwerven.
De ziel moet uyt het lijf, het lijf moet in het graf,
Daer leyt'et sijn bederf, en aertsche leden af.
Laet dit u niet bedroeft, maer eer blymoedig maken,
Het lichaem slaept alleen om weder op te waken;
Godt sal te rechter tijt ons vleesch en eygen been
Verwecken uyt de kuyl, en brengen over een.

Ick sie van heden af de graven opgebroken,
Soo haest het krachtig woort sal wesen uytgesproken.
Rijst op gy dooden, rijst. Wat in het duyster lag
Sal dan hem laten sien, en komen aen den dag
Geen mensch, of menschen kint en sal dan konnen schuy-
Of in een dicht verwulf, of onder-aertsche kuylen, (len,
Ja schoon een gantschen berg op yemant neder-viel,
Noch sal het voorig lijf hem paren met de ziel.
Als Jonas van den visch, te midden in de baren,
Was schielijck opgeslockt, en spoedig weg gevaren,
Ja als hy was verruckt tot in het grousaem diep,
Doen was het dat hem Godt als uyt den grave riep.
Die stemme wordt gehoort, al lag hy gansch versonken,
Oock daer noyt menschen galm te voren had geklonken;
De groote Nahual, geroepen uyt'er zee,
Bracht Jonas wederom, en spoog hem op de reê.
Wat Godt de visch beval, dat sal hy 't graf gebieden,
En wat den Schepper wil dat moet terstont geschieden.
Soo haest als hy bevel aen landt of water geeft,
Daer is geen twijffel aen, het doode wesen leeft.
Al wat de woeste zee, al wat haer wijde stranden,
Al wat het vetre kley, al wat de dorre zanden,
Al wat het woeste bosch voor dooden heeft bedeckt,
Sal uyt sijn diepen slaep dan worden opgeweckt.
De zielen even selfs die sullen nederdalen,
En yeder sal in haest sijn lichaem wederhaelen,
Maer vry in beter stant als hy dat eertijts liet,
Al was'et vuyle stof, ja stanck en enckel niet.
De Soon van Jonathan en sal dan geensints hincken,
Het zeer van Lazarus en sal niet leelijck stincken,
En Lea, die wel eer had mangel aen 't gesicht,
Sal vinden in haer oog een glans van suyver licht.
Ons vleesch, eens opgeweckt, en sal noyt weder sterven,
En daerom by gevolg oock nimmermeer bederven,
Het sal gantsch heerlijck zijn, en sonder eynde bly,
En daerom van verdriet en alle schande vry.
't En sal geen voetsel meer, geen deksel oyt behoeven,
En ons sal by gevolg geen swackheyt meer bedroeven;
Het sal doorluchtig zijn, ja schoon oock boven wensch,
En soo in beter staet als eenig ander mensch.
Laet dit staeg, lieve ziel, by u in achting komen,
En dan sal alle vrees u worden afgenomen,
En dan sal 's werelts vreugd, en druck, en sware pijn,
Niet anders als een droom in ons gedachten zijn.
Maer of wel dit verhael gaet boven ons gedachten,
Gy moet'et evenwel, als seker, eens verwachten.
Siet wat hier menigmael door kunste wordt gedaen,
Daer over wy verbaest, en gantsch verwondert staen,

Laet

Laet alderley metael met goudt te ſamen mengen,
Men kan het wederom tot ſijn geſtalte brengen,
Ja trecken uyt de klomp een net en edel vat,
Verçiert met beter glans als 't oyt te vooren had.
De raders van het werck, dat ons plag aen te wijſen,
De ſtonden van den dag, geſlingert uyt de vijſen,
En onder een geſtort, is ſoo verboſten ding,
Dat niemant dencken kan hoe dat het eertijts ging.
Maer ſoo noch evenwel de meeſter wordt gebeden,
Te geven haren loop aen al de kleyne leden,
Slaet hy maer hant aen 't werk, het tuyg ſal weder gaen,
En oock ter rechter tijt, en na gewoonte ſlaen.
Wat eyſcht'er yemant meer? Gaet vlijtig over-mercken,
Veel dingen onbekent, en daer in Godes wercken;
Gy ſult ten vollen ſien, oock in het aerdtſche dal,
Dat ja te ſijner tijt het vleeſch verrijſen ſal.
Het zaet dat yemant zaeyt, dat valt gelijck verlooren,
En ſiet, noch ſchiet'et op als op een nieuw gebooren;
Het is gelijck vergaen, en ſiet noch rijſt'er uyt
Een blom, een ſchoone roos, of eenig edel kruyt.
Let op de zijde-worm, die nu is uyt-geſponnen,
Hy ſchijnt als van de doodt ten vollen overwonnen,
Ja leyt daer als een romp, en vry geen kleyne tijt,
Tot dat ter rechter ſtont ſijn doodt-kiſt open ſplijt:
Dan komt hy voor den dag, als uyt het graf verreſen,
Doch niet gelijck een worm, of in ſijn voorig weſen,
Maer ſuyver, net vernieut, met vleugels aengedaen,
En wat de doodt geleeck, dat is van hem gegaen.
Gy weet dat t'ſijner tijt de werelt ſal verbranden,
En worden enckel ſtof, gelijck de ſchrale ſanden;
Maer dat Godts hooge macht, uyt die vervallen aſch
Haer weſen maken ſal, gelijck een ſuyver glas.
Dit ſchijnt de menſchen vreemt, ja dickmael groote lieden
Die vragen of'et kan, en hoe het ſal geſchieden?
Maer al wie hier op dubt, die bid ick dat hy ſiet
Wat hier de kunſt vermach, en wat'er deur geſchiet.
Gaet let wat voor een werck van overſchoone glaſen,
Uyt ſtof van enckel ſandt, Venetie weet te blaſen,
En dit wort in het vuur, of door de kunſt gewrocht,
En 't was een ſlecht geſel die eerſt den vont bedocht.
Nu ſeg, wie kan'er zijn die twijffel heeft te maken
Aen Godes eygen woordt, en ſoo gewiſſe ſaken?
Heeft niet die hoogſte Geeſt hier toe volkomen macht,
Nadien een nietig menſch dit wonder heeft bedacht?
Nu, dit 's een ſnege vont, en waert om aen te mercken,
Ja waert dat even ſtaeg hier op ons ſinnen wercken;
Want hier is (na my dunkt) de gront en rechte voet
Van dat eens weſen ſal, en eens geſchieden moet.
Noch wil ick menigmael aen dit verhael gedincken;
Wanneer ick uyt een glas voortaen ſal mogen drincken;
Want dit ſal even dan my voor een leſſe zijn,
Dat ick my noyt en ſal vergeten in de wijn.
Nu ſpreeck ick heden aen al mijn geminde vrienden,
Die my eens tot vermaek, of ſoet geſelſchap dienden,
Inwoonders van het ſtof, die hier beneden ruſt, (a)
Al is te deſer tijt uw leven uyt gebluſt,
Uw lijven enckel aſch, gewis gy ſult verrijſen, (b)
Want Godt ſal aen het graf ſijn hoogſte macht bewijſen;
Uw vleeſch ſal even ſelfs, gelijck als jeugdig gras,
Eens zijn in beter ſtant, oock als het eertijts was.
Geen tranen ſullen meer op uw bedroefde wangen,
Geen leet of bange ſorg uw treurig hert bevangen,
Daer ſal een reyne glans, een helle Sonne-ſchijn,
Daer ſal een eeuwig heyl in uw gewrichten zijn.
O doodt! die 't al verſlint, dit moet ick uw verwijten,
Gy kont niet anders doen, als in ons aerde bijten,
En noch en zijn wy niet voor uwen wreeden tant,
Wy zijn oock (waer wy zijn) in Godes eygen hant.

NU ziel, uw tijt genaekt, ey! ſoekt geen ommewegen,
En doet op heden niet, gelijk de kinders plegen,
Die roepen kranck te zijn, en als de meeſter koomt,
Dan ſchuylenſ' in het bed, en zijn geheel beſchroomt;
Sy veynſen wel te zijn, om niet te zijn geneſen,
Ontrecken haren pols, en wouden elders weſen;
Maer gy moet, lieve ziel niet ſchricken voor de baer,
Maer neemt haer boodtſchap aen, gelijck een blijde maer.
Wat heeft de Werelt in? wat konje nieuws bejagen?
Wat vreugde wachtje noch ontrent uw leſte dagen?
Gy, ſpreeckt met vollen mont, en ſegt: Wie is'er niet
Die licht verhuyſen wil, wanneer hy beter ſiet?
Wanneer'er yemant trouwt, en dat hem is gegeven
Om met een lieve vrouw ſijn dagen af te leven,
Is die niet ſtrax bereyt? poogt hy niet wonder ras
Te ſcheyden uyt'et huys, daer hy te voren was?
Sijn ouders af te gaen, ſijn broeders daer te laten,
En alle die met hem aen eenen tafel ſaten?
Hoe ſoet, hoe aengenaem dat haer geſelſchap ſcheen,
Hy ſcheydt'er willig af, en gaet blymoedig heen,
Hy ſeyt, met vollen mont: Vaert wel geminde vrienden,
Die my tot heden toe voor lief geſelſchap dienden;
Ons ſoete tafel-praet, ons jocken heeft gedaen,
Ick vange nu ter tijt een ander leven aen,
En daerom dient van hier mijn afſcheyt nu genomen,
Al wat ick heb gewenſcht dat heb ick nu bekomen;
Vaert wel, vaert heden wel, ick wenſch u goeden dag,
Ick weet een beter ſtaet die my gebeuren mag.
Wel, gaen de ſaken ſoo, dat van ons voorig weſen,
(Hoe ſoet, hoe aengenaem, hoe ſeer by ons gepreſen)
Wy afſtant konnen doen, wanneer men is getrouwt,
Om dat een ſwacke vrou ons dan geſelſchap hout?
Hoe ſal het eeuwig heyl, dat wy hier boven wachten,
Ons niet met blijden geeſt de wereldt doen verachten?
Hoe ſal ons ziele niet bereyt en willig ſtaen,
Wanneer wy uyt verdriet in vreugde ſullen gaen?
O laet my, lieve Godt, den Hemel zoo gevoelen,
Dat ick blymoedig ga uyt deſe lage poelen,
En maeckt ontrent de doodt mijn ſinnen onbevreeſt,
Door voor-ſmack aen de ziel van 't eeuwig bruyloftsfeeſt.
Ach! niet als met geklach van hier te konnen ſcheyden,
En tot de leſte reys geen ſinnen aen te leyden,
Dat komt ons van het vleeſch, en geenſins van den geeſt;
De ſwackheyt van geloof is oorſaek dat men vreeſt.
Want ſoo men voor gewis en ſeker konde ſtellen
Dat ons, na deſen tijt geen ſieckten ſullen quellen,
Geen leet, geen ongemak, geen druk of ſware pijn,
Wie zou'er van de doodt afkeerig konnen zijn?
Ja ſoo men recht begreep de wonderbare ſaken
Die Godt ſal, na de doodt, ſijn kinders laten ſmaken,
Wie doch en wenſchte niet, oock met de gantſche (ziel,
Dat hem van ſtonden aen het graf ten deele viel?
Elias ſag wel eer een wagen nederdalen,
Bedeckt met enckel vuur, en vlam gelijcke ſtralen,
De paerden even ſoo, en des al niet-te-min,
Hy gaf hem na de koets, en ſat'er willig in.
Hy wiſte dat de vlam hem niet en ſoude treffen,
Maer dat hem 't heylſaem vuur ten hemel ſou verheffen,
Dies was de man getrooſt, en vreeſde geen gevaer,
Maer liet ſijn metgeſel en aerdtſche mantel daer;
Een peſt, of heete koorts, hiet dat Elias wagen,
Waer door een reyne ziel ten Hemel wordt gedragen.
Mijn ziel, ontſiet u niet wanneer u dit gebeurt,
Want als'er blijſchap naekt, en dient'er niet getreurt.
Op, op tot onſen Godt, als met de gantſche krachten,
En ſendt in rechten ernſt ten Hemel uw gedachten;
Stelt vaſt in uw gemoedt, en op een wiſſen grondt,
Dat gy, om Chriſti wil, geen hinder lijden kondt.
Dat u geen ſwarte macht, geen poorten van der hellen,
Dat u geen tweede doodt is machtig oyt te quellen;
Dat gy verwinnen ſult, oock in den laetſten ſtrijt,
Om datje door het Lam aen Godt verzegelt zijt
Wie recht boetvaerdig is, met afkeer van de ſonden,
En ſtelt ſijn gantſchen trooſt in Chriſti reyne wonden,
Die is Godt aengenaem, al is'er ſwackheyt by,
En dit maeckt even ſelfs een treurig herte bly.

(a) Joſ. 25. 20. (b) Job. 16. 19.

Of

Schoon den duyvel roept, ô mensch! gy zijt verloren;
Wacht heyl van uwen Godt, hy heeft'et u gesworen.
Als uw boetvaerdig hert tot uwen Schepper sucht,
Al is ons vyandt sterck, sijn beste leger vlucht.
Wat kan u, lieve ziel, of doodt, of helle schaden?
Siet op des Heeren bloet, een diepte van genaden.
Schoon datje gantsch beswaert, en vol gebreken zijt,
Soo gy hem recht genaeckt, hy scheldt uw sonden quijt.
Gelijck eens vaders hert is vaerdig om t'erbermen,
Wanneer een treurig kint tot hem bestaet te kermen;
Godt siet oock even soo ons droeve zielen aen,
Gy kont niet ongetroost van hem daer henen gaen.
Siet die niet vast en stelt, als met geheele krachten,
Dat Godt genadig is, oock boven ons gedachten,
Ja dat hy sondaers selfs sijn heyl en gunste biedt,
Die kent den rechten aert van Godt den Heylant niet.
Doch weet dit soet verhael uw geest niet op te trecken,
Siet echter uw geloof geduerig op te wecken,
Steunt vry op uwen Godt, want in sijn hoogen raet,
Daer neemt sijn Vadergunst de wille voor de daet. (a)
Verlaet dan uwen romp, en komt'er uyt getreden,
Als een die na sijn huys met vreugde komt gereden;
De schult-heer is voldaen, verblijd u waerde ziel,
Want 't hand-schrift is te niet dat ons verbonden hiel.
Soo lief had Godt den mensch, dat hy voor heeft genomen
Den Soon, sijn waertste pant, tot ons te laten komen,
Die is om onsent wil uyt sijnen Throon gegaen,
Die heeft het kranck gestel, ons lichaem, aengedaen;
Die is tot onsen troost, ja voor ons snoode sonden,
Gebooren uyt een vrouw, in doecken opgewonden,
En in een krebb' geleyt, gelijck een tanger kint,
Dat voor hem geen gemack, of bed', of wieg' en vint.
Die heeft, om onsent wil, veel leets en hoôn geleden,
Veel smaetheyt uytgestaen, de pers alleen getreden,
Een harden doodt besuurt, niet als een mensche lijt,
Die uyt de werelt gaet op sijn bescheyden tijt,
Maer 't kruys, het schendig hout, dat heeft hy moeten dragen,
Als hem eerst gantsch het lijf vol stramen was geslagen,
En 't hooft vol dorens stack, in 't korte: soo gestelt,
Dat hy als voor een vloeck van ieder was gemelt.
Siet, dit is 't suyver Lam ten vollen wedervaren,
Doen wy van hem noch vreemt, en sijne niet en waren;
Wy zijn dan, lieve ziel, wy zijn door hem verlost,
Wy hebben Godes Soon sijn hert-en bloet gekost.
Maer na dit soet gespreck en dient'er niet geswegen,
Wel bid, ey! lieve bid, om staeg een vaster zegen;
Seg, Heer, ick heb geloof, doch niet in volle maet,
O! kom mijn swacke ziel in desen angst te baet.
Mijn treurig hert getuygt, dat veelderley gebreken,
Ook van mijn jonckheyt aen, in desen boesem steken;
Soo dat ick waerdig ben van u te zijn verjaegt,
Ja met het eeuwig vuur voortaen te zijn geplaegt.
Oock is my wel bekent, dat al mijn beste sinnen
Niet konden, sonder u, mijn feylen overwinnen,
Niet denken, niet bestaen, niet brengen aen den dag,
Dat voor mijn groote schult betaling strecken mag;
Dies sta ick gantsch verstelt, en waer oock buyten rade,
Indien ick niet en sag den Throon van uw genade;
Indien ick niet en wist, dat gy, te geener tijt,
Noch uytterlijck vergramt, noch onversoenlijck zijt;
Maer uw gesegent woort dat heeft ons leeren mercken,
Dat uw liefd' overtreft oock al uw hoogste wercken;
En al dit is gegrondt op Hem die neder quam,
En ons geheele schult tot sijnen laste nam.
Dies als ick, lieve Godt, uw liefde ga bedencken,
En datj' ook sondaers selfs met segen wilt beschencken,
Soo voel ick dat mijn hert als in den Hemel stijgt,
En, door uw soeten troost, een ander wesen krijgt.
Dies sie ick in der daet uw liefde tot de menschen,
Ja tot mijn eygen ziel; hoe kan ick beter wenschen?

(a) *Obedientia Deo debita in affectu magis, quam in effectu consistit. D. Perkins in tract. Consolations for troubled consciences. Ex. Amb.*

Waer soeck ick ander hulp? Voor my, ick weer'er geen,
Want al mijn troost bestaet in uw genaed' alleen
Gy die 't gekroockte riet noyt zijt gewoon te breken,
Wilt doch mijn flauwe vonk met heylig vuur ontsteken;
Gy weet'et, lieve Godt, gelijck ick oock beken,
Dat ick ellendig mensch een nietig sondaer ben;
Maer gy, van uwen Throon vrywillig afgekomen,
Hebt, uyt genaed' alleen, my sondaer aengenomen;
Dies word ick nu gewaer, dat noyt gebroken hert, (b)
Dat u met ootmoet soeckt, van u verstoten wert.
Hoe soud'ick dan mijn ziel met wanhoop mogen quellen,
Dewijl ick mijnen troost op u vermach te stellen?
Gy hiet een droeve ziel tot uwen Throon te gien,
En dat is voor de mensch des Hemels rechte baen.
Een heuvel, vasten berg, een tots sou mogen wijcken,
Maer uw onfeylbaer woort sal nimmermeer beswijcken,
Wat van u wordt geseyt, en uyt uw lippen gaet,
Is vaster als de grondt daer op de werelt staet.
Siet, schoon ons sonde waer soo root gelijck scharlaken,
Hy heeft ons toegeseyt die wit te sullen maken.
Op, op mismoedig hert, en recht uw swacke knieën,
Gy sult, tot uwen troost, den grootsten Herder sien.
Wech duyvel, sonde, doodt, gy moet op heden wijcken,
Mijn ziel en sal voortaen niet meer voor u beswijcken,
Schoon dat te deser tijt mijn aertsche wooning breeckt,
Ick voele Godes troost, die in mijn ziele spreeckt
Schoon doodt of helle woelt, 't en sal my niet verschricken,
Het bloet van Godes Soon dat sal mijn hert verquicken,
Al voel ick nu ter tijt de prangen van de doot,
Ick ben wel in verdriet, maer even buyten noot.
Gy zijt de waerheyt selfs, uw mont sal nimmer liegen,
Uw' woort niet ydel zijn, uw' tonge niet bedriegen;
Dies stel ick mijn gemoet op uw' beloften vast,
O! weest mijn toeverlaet, nu hel en duyvel bast.
Maer soo uw' swacke tong niet langer weet te spreken,
Of dat u, door de pijn, de woorden blijven steken,
Neemt dan tot uw' behulp, het is een deftig werck,
Een vrient, een heilig man, een Hoeder van de Kerck:
Gebruyckt, alwaerje kont, gemeenschap van gebeden,
En schoon uw' kracht beswijckt, en al de buyten-leden,
Roemt noch des Heeren naem, oock met een vollen mont,
En segt, in rechten ernst, soo lang gy suchten kont:

Verlosser, eenig heyl, en trooster aller zielen,
En laet in dit gevaer uw' schepsel niet vernielen;
Gy hebt in uw' gewelt de prangen van de doot,
Verquickt mijn bange ziel in desen hoogen noot.
Of schoon mijn flauwe tong niet meer en weet te spreken,
Laet my noch evenwel uw' gunste niet ontbreken,
En als ick missen sal 't gebruyck van mijn gesicht,
Weest gy dan, lieve Godt, mijn troost en eeuwig licht.
Oock als ick op het lest geen stem sal konnen hooren,
Soo spreeckt door uwen Geest tot mijn inwendig' ooren,
En als mijn hert beswijckt, en my de kracht begeeft,
Soo maeckt dat uwen Geest in my noch krachtig leeft;
Laet in die bange stondt uw' lieffelijcke stralen,
Laet uw' genadig oog in mijn gewrichten dalen,
De troost die neder komt van uwen reynen Geest,
Is als een voor-gerecht van 's Hemels eeuwig feest.
Laet uw' onwaerden knecht van hier in vrede scheyden,
En doet sijn bange ziel tot uwen Throon geleyden,
Mijn levens-tijt verloopt: Ick sie den swarten nacht,
Dies is 't uw' heyl alleen dat ick op heden wacht.
Ick haeste lieve Godt, en wil van hier vertrecken,
Maer gy hebt volle macht my weder op te wecken;
Dies schoon ick heden sucht, en doe een bange reys,
Ick sal u weder sien, oock in dit eygen vleys.
Geen doodt, geen duyster graf, geen machten van der hellen,
Ja niet dat eenig mensch hier is gewoon te quellen,
Sal immer dese ziel van u verscheyden, Heer,
Want ick sal uwe zijn, en dat voor immermeer.

(b) *Matth. 11. 28.*

Wech Satan, hels gespuys, wech duyvel, ziel-verrader,
Godt, Godt sal eeuwig zijn mijn goedertieren Vader.
U, u genadig Godt, beveel ick mijnen geest,
Dit bidd' ick voor het lest, dit wensch ick aldermeest.

Als gy dus hebt gesucht, verschuyft dan uwe sonden,
En plaetst uw' gansche ziel in Christi reyne wonden,
Houd u daer vast geset, oock in den laetsten noot,
En lijdt dan met gedult de prangen van de doot.

't Is maer een korte stont die gy noch hebt te strijden,
't Is maer een kleyne tijt die gy noch hebt te lyden;
Houdt dat Hy in den noot u niet verlaten sal,
Die noyt uw' ziel verliet in eenig ongeval.

BESLUYT.

Nu gunt my, lieve Godt, terwijl ick u verwachte,
Dat ick van nu voortaen geen aerdsche dingen achte;
Vermeerdert mijn geloof, en geeft my recht gedult,
Tot datje dese ziel, voor u, ontbieden sult.

Preces ad Deum. Opt. Max.

Alme Parens, Deus omnipotens, Pater optime rerum,
Cui mare, cui tellus famulatur & ardua cœli
Machina & ad nutum, cui tartara dira tremiscunt,
Ad te confugio supplex & pectoris imi
Pando fores, sed tu taciti penetralia cordis,
Atque animi motus meque intus & incute nosti.
Alma dies veniat quæ me de corpore mortis
Eximat, atque animam meliori sede reponat,
Et Christo insinuet, totis resoluta medullis
Ut mens pura Deum spiret, cœnoque relicto,
Nil nisi summa petat, cœlique perambulet axes.
Nec locus, aut spatium, nec pars fluat ulla diei
Quin prece te, Pater omnipotens, quin supplice voto,
Te venerer, gratoque feram super æthera cantu.
Non munus sit inane mihi, non funus Iesu,
Qui se pro nobis ingentibus obtulit ausis,
Et nostrum portavit onus, noxasque piavit.
Victima grata Patri magnoque salutifer orbi.
Gloria, laus & honos tibi sit, Pater optime rerum,
Qui genus humanum tanto dignatus amore es,
Et miseram hanc animam cœlesti luce beasti:
Adsis, vera Dei soboles, nosque insere cœlo.

HOF-GEDACHTEN,

DAT IS:

INVALLEN BY GELEGENTHEYT,

Of op 't gefichte van

BOOMEN, PLANTEN, BLOEMEN, KRUYDEN,

En diergelijke Aerdt-gewaffen,

VERWECKT IN

'T BUYTEN-LEVEN,

VAN DEN SCHRYVER,

OP

SORGH-VLIET.

Aen de Eerbare, Deugd-rijeke, Konst-lievende

Jonck-vrouwen { ELIZABETH, JANNETTE, MARIE, AMARANTE, ANNA } AERSSEN van WERNHOUT;

Dochters van den Heer CORNELIS VAN AERSSEN, *in sijn leven Heere van Wernhout, en Drossaert van de Stadt en Baronnye van Breda, en van* ANNA CATS, *mijn oudste Dochter:*

E N

Jonk-vrouwen { MARIE, ELIZABETH, ANNA CATHARINA } MUSCH van WAELSDORP;

Dochters van den Heer CORNELIS MUSCH, *in sijn leven Heer van Waelsdorp, en Griffier van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en van* ELIZABETH CATS, *mijn jongste Dochter.*

Hoort Nichten, die, in Sorgh-vliet,
Bywijlen, soet vetmaeck geniet,
Of als de Mey en Lente-tijt,
Met haer gebloemden wagen, rijt;
Of als hier al 't geboomte bloeyt,
Of 't ooft oock in het wilde groeyt,
Terwijl de fiere Nachtegael,
Hier queelt met staeg een nieuwe tael.
Hoort, seg ick, hoe men winter dag,
Oock hier iet soets genieten mag;
Te weten, als het onweer raest,
En wint uyt volle kaeken blaest;
Of als de vorst, en koude bijt,
En in uw' teere wangen snijt.
Begeeft u dan tot desen Boeck,
En doet vry naerstig ondersoeck,
Wat boom, en bloem, en plant, en kruyt,
En wat'er uyt'er aerde spruyt,
Aen Maegt, of Vrouw', of deftig Man,
Voor soet bedencken geven kan.
En wat geheym Godt heeft geleyt,
In al dat hy voor ons bereyt,
En hoe het op ons wesen past,
Dat hier aen boom, en kruyden wast.
Want sooje dit wel gade slaet,
En dat'et u ter herten gaet,
Gy sult'er vinden, schoon het vriest,
Al wat men in de kou verliest.

Aen de eerbare, vernuftige, welbefcheydene Juffrouw

CORNELIA BAERS,

Weduwe wijlen D. MATTHIAS HAVIUS, *Gouvernante van mijn huys-houdinge op* SORGH-VLIET.

Eerbare Juffrouw, waerde vriendinne,

Siet hier een deel van Sorrigh-vliet,
Dat aen u defe prente biet,
Vermits gy, met geftage vlijt,
Hier in gedurig befig zijt.
En acht'et voor geen kleyne vreugt,
Dat gy te famen brengen meugt,
Uyt bloemen, planten, vruchten, kruyt,
En wat hier aen der heyden fpruyt,
Dat tot een nette tafel dient,
Ter eeren van een lieven vrient.
Dit wordt foo wel by u bedacht,
Ja net en konftig uyt-gewracht,
Dat oock de grootfte van het Landt,
Het fchatten voor een edel pandt;
Ja dat een Prins, een Koningin,
Genieten 't met een blyde fin.
Vriendinne, na mijn lefte reys,
Die ick haeft doen fal uyt het vleys,
Sal dit hier voor een teycken ftaen,
Dat gy mijn huys hebt wel gedaen:
Niet flechts hier in dit dorre fandt,
Maer in het machtig Britten-Landt;
Daer hebj' in volle daet gefien,
Wat in de werelt kan gefchiên.
Maer of je daer of elders waert,
Ick fag geftaeg uw' vromen aert,
Daer van ick hier getuyge ben,
Dewijl ick uw' trou herte ken.

I. *Op 't gefichte van Kickvorfchen.*

Hier fie ick hoe de Kickvorfch fpringt,
Ick hoor'hoe dat het beesje fingt.
Ick fie het op het drooge lant.
Ick fie het op den water-kant.
Ick fie het in een diepe vliet;
Maer nat of droog en fchaet hem niet.
Het is foo naeckt gelijck een pier,
En echter is 't een vrolijck dier.
Het is van vreugd, en blijdfchap vol,
En fiet! 't en heeft geen hair, of wol.
Al waer het komt, of henen gaet,
't En doet geen ander dieren quaet.
Niet eene wordt van hem gewont,
Wat 't heeft geen tanden in den mont.
Een ftil, een vroom, een billick menfch:
Die vint fijn luft, en herten-wenfch,
Oock in een flecht, en kleyn bedrijf,
Al heeft'et weynig om het lijf,
Al draegt hy flechts een matig kleet,
Met weynig koften uyt-gereet,
Hy vind geneugt, en groot vermaeck,
Oock even in een kleyne faeck;
Men hoort niet dat hy iemant bijt;
Hy leyt een leven fonder nijt;
Hy quetft geen menfch, al is hy boos;
Sijn mont die is als tandeloos.
In u alleen, ô lieve Godt!
Bekoomt de menfch fijn hoogfte lot.

Alleen

Alleen aen uwe rechter-handt,
Daer is het lang-belooſde Landt.
Daer is het woonhuys van de ruſt.
Daer is de volheyt aller luſt,
Als gy den menſch vernoegen geeſt,
Of hy dan veel of weynig heeft,
Sijn geeſt is vrolijck en geruſt;
Ja druck is hem als herten luſt.
Wat danck ben ick u ſchuldig, Heer!
Wat eyſch, oft wenſch, oft wil ick meer?
De plaets daer gy my hebt geſtelt,
Die was eerſt maer een ſandig velt,
Daer niet en ſtont, oft op en wies,
Als moſch, oft maer een ſchrale bies.
Nu zijn hier Boomen over al,
En vry niet in een kleyn getal,
Niet ſchoon alleen door jeugdig groen,
Maer die oock anders voordeel doen?
Sy ſtaen met vruchten overſchut,
Soo dat de moeder dient geſtut;
Vermits het (door de gulle vrucht)
Schijnt datſe van de ſwaerte ſucht.
Wat danck ben ick u ſchuldig, Heer!
Wat is 't, dat ick hier niet en leer?
Wat vind' ick hier een hooge ſchool,
Terwijl ick in de velden dool!
Wat vind' ick leſſen over-al,
Die my geen menſch ontnemen ſal!
Wat vind' ick wonders, waer ick ga,
Waer ick het oog maer nederſla!
Oock in het ſtof, en mulle ſant,
Daer ſie ick uwe rechterhant.
Daer ſie ick kracht, en hoog beleyt,
Dat my noyt menſch en heeft geſeyt:
Wat kruyt-boeck is'er oyt gemaeckt,
Dat hier de rechte gronden raeckt?
Geen mont, of hant, of nette pen,
Die ick hier toe genoegſaem ken,
Om uyt te drucken, door de kunſt,
Des Heeren noyt volpreſen gunſt.
Een muys, een mol, een mug, een mier,
Een kickvorſch, of een naeckte pier,
Een bloem, een gras, het minſte kruyt,
Dat roept uw' groote wonders uyt:
Dat doet ons reyſen metten geeſt,
Waer doodt noch helle wordt gevreeſt.
Wat danck ben ick u ſchuldig, Heer!
Waer ick my wend' of henen keer,
Ja wat ick doe, of maer en poog,
Daer ſie ick, dat uw' gunſtig oog,
Geſtaeg ontrent mijn ſaecken gaet,
En op mijn woonig ſtille ſtaet:
Ja ſchoon al treft my tegenſpoet,
Noch vind' ick al uw' wegen goet;
En of 't mijn vleeſch al tegenſtaet,
Noch valt'et uyt tot mijner baet.
Daer 't niet en valt als ick het wenſch;
Daer heb ick 't als een Chriſten menſch.
Wat danck ben ick u ſchuldig, Heer!
'k En wil geen ſtaet, of werelts eer,
'k En wenſch geen goet, of groote ſchat;
Ick ben voortaen des werelts ſat.
Het vleeſch baert ons maer ongeval,
Geeſt u aen my, en neemt'et al.

II. *Op 't geſichte van een Druyven-tros.*

LEſt daer ick aen een tafel ſat,
Alwaer men ſchoone fruyten at,
Gaf my de waert een druyven tros,
Verluſtigt met een ſchoone blos,
Geſchildert met een aerdig blau,
Doorluchtig, als een klaren dau.
Maer t'wijl ick van druyven eet,
En nu haer keeſt, en ſmake weet,
Soo vond' ick dat het groot gewas,
Noch ſuur, en wrang, en vinnig was,
Maer dat de kleynſte druyven zijn,
In geur gelijck als ſoete wijn;
Soo dat haer lieffelijcke ſmaeck
Aen my, en yeder gaf vermaeck.
Als ick dit onderſcheyt bemerck,
Soo dacht ick aen dit wonder-werck
Ick dacht de Son gaend' over-al,
Beſchijnt de vruchten van het dal,
En al de druyven die men ſiet,
Doch ſy en rijpt de grootſte niet.
Wat hoog, en opgeſwollen ſtaet,
Dat is 't dat' in ſijn weſen laet:
Maer ſlechts het kleyn, ja minſte goet,
Dat maecktſe rijp, en ſuycker ſoet.
Nu let, ô ziel, op dit geval,
En ſeg wat ick hier leeren ſal.
Een herte niet verwaent, of hoog,
Maer nedrig in ſijn eygen oog,
Daer woont des Heeren reynen geeſt,
Daer is ſijn zegen aldermeeſt.
O Godt die lieft een zedig hert,
Dat met geen pracht gedreven wert,
Laet my voor u gebogen gaen,
En vrijd mijn ziel van loſſe waen;
Waer toe verheft ſich aſch en ſtof,
U Heer alleen, behoort den lof:
Op dat'er even deſen dag,
Uw' zegen aen beklijven mag.

III. *Op ongeinte Boomen.*

DIe uyt een gulle ſchoot, ook van de beſte boomen,
Bequame planten wacht, die bout op loſſe droomen,
Kieſt vry een keeſtig hout, oock in ſijn beſte jeugd,
De boom, daer uyt gequeeckt, is van geringe deugd.
De ſtamme dient vernieuwt, met Inten op te ſetten,
En daer op moet voor al een geeſtig planter letten;
En wie dit aen een boom ſijn eygen treken laet,
Die maekt dat het gewas ſijn meeſter niet en baet
Ja ſchoon een keeſtig hout al Inten heeft ontfangen,
En dat aen ſijn gewacy, ook ſchoone vruchten hangen,
Indien men boomen queckt, oock uyt het beſte zaet,
De vruchten even-wel die zijn noch echter quaet
Noch heb' ick dit gemerckt, aen veelderley gewaſſen,
Dat na den eerſten houw hier tacken beter waſſen;
En 't graen, dat ſuyver is, wanneer het wort geſaeyt,
En is noyt ſonder kaf, oock als het wort gemaeyt.
't Gaet dus ook met de menſch, ſijn weſen is bedorven,
't En zy hem van den Heer genade zy verworven.
Al wat van menſchen komt, is noyt van goeden aert,
Tot dat'et Godes Geeſt ten vollen wederbaert.
Siet, ſchoon na Joodſche wijs de vader was beſneden,
Sijn kint had' even-wel de voorhuyt aen de leden,
En ſoo men in der daet oock onder ons bevint,
De beſte Chriſten ſelfs die krijgt een ſondig kint.
Ach! wat is van de menſch, wy zijn als buyten rade,
O Godt! ons eenig heyl beſtaet in uw' genade.
Gy zijt die ons vernieuwt, ja gy en anders geen,
U zy dan eeuwig lof, en prijs, en eer alleen.

IV. *Op 't geſichte van 't aenkomen van de Lente-tijt.*

DE ſtrenge winter heeft gedaen,
De ſchoone dagen komen aen.
Het water dat bevroſen ſtont,
Dat wordt geſien tot in den gront.

De boomen, van de sneeuw' bevrijt,
Beloven nu een soeter tijt;
En d'aerde, die gesloten was,
Vertoont ons groen, en weelig gras.
Het bloempje, dat scheen doodt te zijn,
Verlustig door de Sonne-schijn;
Ontluyckt sijn nieuw' en aerdig blat;
En toont daer in een rijcken schat.
In 't korte, geen soo kleynen kruyt,
Of 't brengt een ander wesen uyt.
Dewijle dan het aertsche dal,
Sich gaet vernieuwen over-al:
Mijn ziel, gy dient oock soo te doen,
En wassen, als het jeugdigh groen;
Gy die den nieuwen tijt besiet,
En daer uyt soete vreugd geniet,
Gaet treckt eens uyt den ouden mensch,
Dat is de Lente, dien ick wensch.
O Godt! die uwen zegen streckt,
Op al dat nu den acker deckt,
Vernieuwt, ô Vader! mijn gemoet,
Gelijck gy nu de kruyden doet.
Geeft my dat ick u dienen magh,
Tot aller uuren van den dagh,
Met lijf, en ziel, en mont, en pen,
Soo langh ick hier op aerden ben.
En heb ick yet ter werelt meer,
Maeckt alles nieu tot uwer eer.

V. *Op 't gesichte van een Mol, die, uyt d'aerde kruypende, van een Reyger, of diergelijcke vogel, wiert opgegrepen.*

LEst doen ick in de groente sat,
Met veel gedachten opgevat,
Wiert ick gewaer een swarte Mol,
Gekropen uyt haer duyster hol.
Ick sagh hoe daer een vogel quam,
Die in der haest den kruyper nam,
Die 't beest met open klauwen greep,
En dapper in de lenden neep;
En die het met een snelle vlucht
Ging voeren in de blauwe lucht;
En, buyten twijffel, op het lest,
Sou brengen in sijn grage nest.

Wel, peysd' ick doe, wat sie ick hier?
Dat loos, dat slim, dat listigh dier,
Dat in het duyster kunstig wroet,
En wonder in der aerden doet;
Dat soo veel kromme gangen weet,
En soo veel kleyne dieren eet;
Dat is gansch blint, gelijck het blijckt,
Wanneer het na den Hemel kijckt,
't En kent niet eens sijn eygen noot,
't En let niet op sijn eygen doot;
't En weet niet hoe de saken staen,
Die hem tot aen het leven gaen.

Wie diep in aertsche dingen siet,
Weet van den Hemel dickmael niet,
Hy is daer in, als steke blint,
En onbewust, gelijck een kint;
Hy soeckt na lust, of eer, of goet,
Siet! daer in wortelt sijn gemoet.
Daer spreeckt hy van met vollen mont,
Daer spreeckt hy van uyt 's hertsen gront;
Daer gaet hy breet, en wonder vast.
Vermits het op sijn wesen past.

(a) Ey lieve, wat is van de mensch!
Ach! schoon hem, na sijn eygen wensch,

(a) Och Heere! hoe is het met my? Ick kan sien in aertsche dingen groot onderscheyt der saken, en als het my oock wat begint aen te gaen. Ick kan daer over geweldig beweegt wesen, en over de geestelijcke dingen ben ick noch soo blint, soo ongevoelig. Waer is mijn gevoelen van de heerlickheyt uwer hooger Majesteyt, vuyligheyt der sonde, van de lieflijckheyt uwer genade, en de voortreflijckheyt der Christelijckheyt? Ware dat ter dege by my; sou dan oyt langer d'ydele nietige verganckelijcke beuselingen van dese tegenwoordige werelt my meer ter herten gaen, dan de hemelsche en Godtlijcke dingen? Och Heere! geve doch dat ick my hier over vernedere, en dat ick mijn ziele geen ruste en geve tot dat ick sulcks gebeetert vinde *W. Teelingius* in sijn Tijtwinninge.

Ten

[illegible] lust, eer, en goet;
[illegible] d'aerde dat hy wroet
[illegible] hem ter helle drijft,
[illegible] aen verslingert blijft.

O G[illegible]dt! maeckt ons gedachten vry
[illegible] een dulle raserny,
[illegible] een onbedachten sin,
En stort'er uwen zegen in.
Laet onsen geest inwendigh sien,
Wat eens hier namaels sal geschien.
Laet ons begrijpen, boven al,
Wat na dit leven wesen sal.
Indien niet na de volle daet,
Ten minsten na de rechte maet.
Wie maer een deel des Hemels siet,
En acht de gantsche werelt niet.

VI. *Op 't gesichte van een boom, weynig tacken, en veel wortels uytgeschooten hebbende.*

LAetste was ick in een schoonen Hof,
Daer vond' ick vry geen kleyne stof,
Om aen te spreken mijn gemoet,
Wanneer het in der aerden wroet.

Ick sagh daer stont een boom geplant,
Niet verre van den water-kant;
Een Hovenier, die by hem quam,
En sloegh sijn oogen op de stam,
Die sprack, dit hout en dient ons niet,
Vermits het lot, noch tacken schiet;
Vermits het toont een treurig groen,
Ick meen het heden uyt te doen.

De meester, die omtrent hem was,
Die seyde, lieve, niet te ras,
Hoe! weet gy niet den wijsen raet;
Die in het boeck des Heeren staet,
Mest eerst den boom, en beyd' een wijl;
Eer gy gebruyckt de felle bijl.

Neen, seyd' terstont den Hovenier,
Dit hout en is maer voor het vier;
Want hoop van vrucht uyt desen boom
Dat is maer waen, en enckel droom,
Daer is voor hem geen missen meer,
Oock heb ick 't over-lang gedien,
Hy is geen kost, of moeyte waert,
Maer nut tot brant-houdt aen den heert.

Sijn heer die sweeg, dit was geseyt,
Dat hy van sijn gevoelen scheyt,
Dies poogt de knecht dien eygen stont,
Den boom te rucken uyt den gront:
Maer neen, hy stont hem al te vast,
Soo dat hy op geen trecken past,
Hy stont te diep, en was te sterck,
De spa moet komen aen het werck.

Maer t'wijl de man dus staet en spit;
Verneem ick, en de meester dit,
Als dat de boom veel wortels hadt,
Geloopen midden in den padt,
En diep gevestigt in den gront,
Soo dat hy vast, en seker stont.

Hier sprack de meester wederom,
Gewis gy zijt my wat te dom,
Soo af te keuren dit gewas,
Dat wel en diep gewortelt was.

't Is maer te slimmer (seyd' de man)
Ick houd'er niet ter werelt van;
Een boom, die groote wortel [illegible],
En tack, noch vrucht, sijn meester [illegible]
Die is voor-al van slimmen aert,
En soo niet waert te zijn ge[illegible],
Dit seyd' de vrient, en tot be[illegible],
Trock hy den boom met kracht [illegible]
Maer als het hout ter aerden viel,
My docht het ging my door de ziel,
Voorwaer, het scheen dit ieder t[illegible],
Op mijn bedrijf en leven sprack;
My docht ick schoed' op dese leest.
En soo bekeef ick mijnen geest

Wat hebt gy wortels uytgestreckt
En ick en weet niet waer gereckt;
Hoe weynig tacken in de lucht,
Die zijn bequaem tot goede vrucht;
En echter uw' onvruchtbaer hout
Staet in het schoonste van het wout,
Staet noch, ja sliet oock even hier!
O! danckt den grooten Hovenier,
Dat hy u noch op aerden dult,
Die sonder vrucht de plaetse vult,
Ja siet uw dorre tacken lijt
Mijn ziele, dient u van de tijt,
En denckt hoe licht u kan geschien,
Het onheyl by ons nu gesien

O groote planter van den mensch!
Vergunt mijn ziele dese wensch,
Dat ick niet in der aerden sting,
En daer in groote wortels kring,
Maer dat mijn tacken mogen gaen
Vry hooger, als de doste innen,
En dat ick vruchten dragen mach,
Gelijck een danckbaer herte plach;
En dit alleen tot uwer eer,
Om u te loven immermeer.

O groote Planter van de mensch!
Vergunt mijn ziele dese wensch.

VII. *Op 't gesichte van een Huys-sleck.*

LEst ging ick treden in den hof,
En seyde twee [illegible] of
Maer t'wijl ick in het jeugdig groen
Noch eenig voordeel socht te doen,
Vernam ick daer een kleyne sleck,
Die met haer droeg haer eygen dek;
Dies ging ick met een stillen geest
Beschouwen dit gewapent beest.
Ick seyde tot mijn dom gemoet,
Let hoe dit sleckje wordt gevoet;
Het eet van al het beste kruyt,
Dat op de vette gronden spruyt
Het kiest den dauw' voor sijnen drank,
Het hoort gestagen vogel-sanck,
Het wandelt soetjens in het groen,
Om wat, en niet te veel te doen,
Doch waer het sich oyt neder set,
Het draegt sijn huys gedurig met,
Soo dat het beestjen schuylen mag,
Wanneer daer komt een vuylen dag
Het sluyt sijn deurtjen wonder vast,
En is bevrijt van overlast,
Van mist, en damp, en ongeval,
Want 'tis geslooten over-al
Geen mist, of onweer kander in;
En des al echter niet-te-min,
Soo vind' ick dat het diertje sterft,
En in dat vaste slot bederft.

[illegible] et fant?
[illegible] over kant?
[illegible] mle noch gesloten zijn,
[illegible] hebben als den schijn?
[illegible] men noch het huysjen siet,
[illegible], eylaes! en is er niet
[illegible] in den regel leeft,
En [illegible] te leven geeft,
Hoe [illegible] op sijn voedtsel past,
En [illegible], en somtijts vast.
Hoe dat [illegible] de kunste staet,
En niet [illegible] sonder raet,
En eet [illegible] mendienstig acht,
En voor [illegible] dampen wacht.
Hoe dit [illegible] floten bout,
En sich [illegible] gesloten hout.
Hoe dat men sich [illegible] fluyt,
En komt'er [illegible] sijn leven!
[illegible] des al niet te-min,
De bleecke doodt die raeckt'er in.
De bleecke doodt die doet haer werck,
En dier en baet gesont, of sterck.
Sy dringt door [illegible] het aertsche dal;
En [illegible] zeven meest'et al.
Dit is van outs een stale wet,
En daerom dient'er op gelet
[illegible] de doodt niet zijn gemijt,
[illegible] de doodt tot aller tijt,
[illegible] haer prickel over-al,
[illegible] uw' leden na den val:
[illegible] het leven in de doodt,
[illegible] uw' ziele buyten noot.

Culex fodit oculum Leonis, Arabic Proverb.

VIII. *Op 't gesichte van een Mugge, bloedt suygende uyt 's menschen handt.*

EEen Mug quam vallen op mijn handt,
Daer ick sat in het kooren landt.
Ick sag het tanger beesjen aen,
Ick liet et sonder leet begaen
Ick [illegible] hoe dat sijn kleyne snuyt
Ging op, en [illegible], en om mijn huyt,
Tot dat et met sijn teere mondt,
[illegible] open gaetje vondt,
Een gaetje, daer het sweet door vliet,
Or [illegible] uyt heete waessem schiet.
Daer stack het daer sijn dunne pin,
Daer stack het sijnen angel in;
Die [illegible] deur, ick weet niet hoe,
Tot aen sijn teere lippen toe;
[illegible] het dus sijn dingen doet,
[illegible] dat'er enckel bloet
[illegible] uyt een teere wondt,
[illegible] het diertjens kleyne mondt.
[illegible] dus op het beesje let,
[illegible] op mijn gedachten set,
[illegible] my veel bedenckens voor,
[illegible] tot een spoor:
[illegible], soo sie ick in het beest,
[illegible], die wonderbaren geest,
[illegible] gietig daer geplant,
[illegible] ons verstant
[illegible] een wondre treck,
[illegible], en treck, en maeck,
[illegible] noch menig lit,
[illegible], en neder sit,
[illegible] boven dien
[illegible] plaets te sien?
[illegible] een eng begrijp,
[illegible], of holle pijp;
[illegible] als trompet,
[illegible] neder set,

En siet het diertjen is soo stout,
Het maeckt de meester in het wout,
Jt treft oock wel een fellen Leeuw,
Soo dat hy maeckt een vreemt geschreeuw.
Voorwaer het is een wonder-hant,
Die dit heeft in het dier geplant;
Die dit te samen heeft gewragt,
En in soo kleynen beest gebragt.
O Godt! een mug, en haer gelnyt,
Die roept uw groote wijsheyt uyt.
Het twede, dat ick hier bemerck,
Is al de vlijt, en al het werck,
Dat soo een kleyn gedierte doet,
Om sat te zijn van menschen bloet.
Och! of gy ziel soo naerstig waert,
Te soecken spijs, na uwen aert,
Te trachten na dat waerde bloet,
Dat u alleen ten leven voet
O Heere! stort my in de borst,
En geeft my desen reynen dorst,
En geeft my, voor mijn lesten dag,
Dat ick mijn ziele laven mag
Dit was hier voormaels vast gestelt,
En 't schijnt noch dat'et heden gelt,
Dat gy, ô ziel! niet steunen meugt,
Op bloet, maer op de ware deugt.
Maer ick seg dat men steunen moet,
Niet op de deugd, maer op het bloet.

IX. *Op de gelegentheyt daer iemant met onrijpe Moerbesijen, de plecken by de rype veroorsaeckt, uytwischt.*

LAetstals ick in een Boomgaert sat,
Alwaer de jonckheyt fruyten at;
Soo vond' ick daer een jonge Maegt,
Die van besmette wangen klaegt
Vermits sy vruchten had geplukt,
En met haer vingers uytgedruckt.
Ick segge vruchten van het hout,
Dat noch in sich besloten hout,
Het bloet van seker jong gesel,
Bedrogen in het minne-spel
Terwijl hy socht de schoone Maegt,
Van alle Vrijsters noch beklaegt
De jongman, die ontrent haer stont,
En haer aldus begrommelt vont,
Ging henen, met een snelle vlugt,
En pluckte daer een suure vrugt,
Die wrang, onrijp, en vinnig was,
Daer meed' hy haer feyl genas:
Want mits hy aen haer wangen streeck,
Vernam men dat de smette weeck.
Een ieder kent de Vrijster schoon,
Dies komt de meester om sijn loon;
En set de vrijster in het groen,
En eyscht van haer een henschen soen.
Ey siet, terwijl de jonckheyt lagt,
Stont ick hier over wat en dagt,
En seyde met een stille sin,
Gewis hier steken kruymen'in.
Al wat de soete vrucht besmet,
Dat maeckt de suure weder net.
Voorwaer, verdriet en tegenspoet
Dat is de menschen dickmael goet;
En schoon dit ons de quade tijt
Vry dapper in de sinnen snijt,
Sy klaert, en suyvert ons gemoet
Van malle vreugd, en dertel bloet.
Maer wat tot lust en weelde streckt,
Maeckt dat de ziele sich bevleckt.

Gelt,

Gelt, rijckdom, voorſpoet, minne-ſpel
Dat heeft den Vorſt van Iſrael
Vry aen de ziele meer geſchaet,
Als hem de wijsheyt heeft gebaet.
O Godt! wy zijn ellendig vleyſch,
Ick vinde meer als eene reys,
Ick vinde dat aen ons gemoet,
Het ſuur is beter dan het ſoet.

X. *Op 't afplucken van rijpe, en onrijpe Fruyten.*

LAetſt als mijn Hovenier onrijpe fruyten pluckte,
Soo kreeg hy weynig oofts, ſchoon hy met krachten ruckten;
Maer als hy met'er handt een rijpen appel greep,
Soo viel het mals gewas, eer hy de vingers neep.
Terwijl dit ſoo gebeurd', ſeyd' ick tot mijn gedachten,
Ey wilt op dit geval met rijpe ſinnen achten!
Siet t'wijl'je beſich zijt ontrent het jeugdig kruyt,
Soo treckt'er mijn gemoedt een rijp bedencken uyt.
Een menſch, die rijpen heeft, dient ſtaeg te zijn gevonden
Rijp, licht, en recht bequaem, om haeſt te zijn ontbonden,
Met niemandt in verſchil, maer ſtaeg een effen ſlot,
Soo met ſijn even menſch, als oock met ſijnen Godt.
Ick hebb', o Godt, den wil, om ſoo te mogen weſen,
En 't is de beſte ſtaet daer van ick hebb' geleſen
Geeft my, al-eer ick koom tot mijnen leſten dag,
Dat ick van uwe gunſt dit heyl genieten mag
Het is by my gemerckt, dat veel beſcheyde menſchen
Een goeden levens tijt, en goeden uytkomſt wenſchen.
Het een voldoetze niet, sy willen 't beyd' gelijck,
Om in te mogen gaen het eeuwig Koninckrijck.
Maer 't eerſt is my genoeg, Godt laet'et my verwerven,
Een die wel heeft geleeft, en kan niet qualijk ſterven.
Die ſchael is zijn gevoegt, en aen malkander vaſt,
Een ſchip met 't eerſt alleen, dat heeft ſijn vollen laſt.

XI. *Op het bedrijf van ſekeren Ezel in ouden tijt*

VEracht geen dingen die je ſiet,
Veracht uw even menſchen niet;
Alwaer het oog ſich henen keert,
Daer wordt gedurig yet geleert.
Maer ſoo men op de velden treet,
En ſlechts maer van de vruchten eet,
En niet en voet ſijn eygen geeſt,
Wat doetmen anders als een beeſt?
De werelt is een ſeldſaem boeck,
Daer is niet een ſoo kleynen hoeck,
Geen ſtille vliet, geen holle zee,
Geen woeſte duyn, geen ſteille ree,
Men vint'er niet ſoo ſchralen hey,
Men vint'er niet ſoo dorren wey,
Men vint'er niet ſoo wilden kruyt,
Of yemant treckt'er voordeel uyt.
Oock is'er niet ſoo kleynen dier,
Tot aen de mug, en aen de mier,
Daer is niet een ſoo plompen beeſt,
Of 't kan ons baten aen den geeſt.
Een yder houd den Ezel plomp,
En ſchier maer voor een rouwen klomp,
En echter heeft het beeſt ontdeckt,
Dat ons tot nut en voordeel ſtreckt
De wijngaert, in den ouden tijt,
Wies wonder rouw, en bijſter wijt,
Vermits daer niet een menſch en quam,
Die haer het welig hout benam,
Soo dat'er niet een menſch en was,
Die vrucht van hare rancken las
Een Ezel vont een wijngaert ſtaen,
Daer hy te water plag te gaen,
En die had' groot en machtig loof,
Dat nam het beeſt tot ſijnen roof;
En at de gantſche tacken kael,
En dat niet eens, maer menigmael.
Na deſen tijt, en jaer op jaer,
Soo wordt men aen het hout gewaer,
Als dat'et gulle vruchten droeg,
En ſtaeg als op ſijn meeſter loeg.
Men wiſt in lange wijle niet,
Waer uyt dit wonder is geſchiet;
Een hovenier een geeſtig quant,
Ontdeckt den handel naderhant.

Hy siet dat juist die wijngaert draegt,
Daer aen den Ezel had' geknaegt,
En dat aen d'ander niet en groeyt,
Die noyt van yemandt werdt gesnoeyt
Dies stelt hy vast, en als gewis,
Dat weelig hout ondienstig is
  Een Ezel leydt den eersten grondt,
Een Ezel wijst een nutten vondt;
Dat boom, en wijngaert dient gesnoeyt,
Wanneer het hout te weelig groeyt
  Wel aen dan, weet den Ezel danck,
Gy die bemint den wijngaert ranck:
Maer weet oock dat het ezels zijn,
Die haer verloopen in den wijn.

Wilt gy uw' boomen sien, vol schoone vruchten groeyen,
Gy moetse op haren tijt, en na den regel, snoeijen,
  Een die een dertel kindt laet na sijn wille doen,
  Die pluckt nooyt rijpe vrucht van al haer jeugdig groen

XII. *Op 't gesichte van een Bye in een blom doodt gevonden.*

EEn Byetje dat in 't wilde vloog,
En honig uyt de kruyden soog,
Verloor sijn leven in een blom;
En vrienden hoort doch eens waerom.
  De strenge winter was voorby,
Dies was het beesje wonder bly;
Het wordt gewaer een soete lucht;
Dies quam het met een snelle vlucht,
Gevallen in het groene velt,
Nu even tot de groe gestelt.
Het sach een bloemtjen open [illegible]
Daer is het vaerdig ingegaen,
Daer vont het soo een soete smaeck,
Daer vont'et soo een groot vermaeck,
Daer vont'et soo een nieuwe jeugd,
Daer vont'et soo een diepe vreugd,
Dat, t'wijl het diertje dronck en at,
Het in het bloemtje sich vergat,
Soo dat'et daer het leven liet,
My docht het beesje wist'et niet.
  Als ick dit heden ondervont,
Terwijl ick by de bloemen stont,
Soo voeld' ick dat mijn stille ziel,
Hier op, in dit bedencken viel
  Dit is een af-beeld van een man,
Die sich niet wederhouwen kan,
Wanneer hy door een Christen plicht,
Sijn naesten, en sijn ziele sticht;
Wanneer hy met de sinnen werckt,
En hooger dingen overmerckt,
Wanneer hy leest, en denckt, en schrijft,
En daer in soo gedurig blijft,
Dat hy sijn eygen vleysch vergeet,
En van de werelt niet en weet;
Schoon dat sijn lever weit verstopt,
Sijn breyn, en hert gedurig klopt,
Ja schoon, al wordt hy wonder swack,
Hy klaegt niet eens van ongemack!
Hy blaest alsoo sijn leven uyt,
Gelijck een Byetjen in het kruyt
  (a) O duysent mael geluckig mensch!
De doodt die is uw's herten wensch.
De swakheyt is u geen gequel.
De werelt is u kinder-spel.
Gy scheyt van hier tot uwer eer,
En gaet met vreugde tot den Heer.

(a) Geluckig is hy; ja, duysent-mael over geluckig, die den Heere als hy komt, alsoo doende vindt. Mijn ziele moet sterven den doodt der rechtveerdigen, ende mijn eynde worde als deses eynde. Num. 23. 10.

XIII. *Op een Broey-netel.*

AL wie een netel raeckt, maer sonder hart te drucken,
Die plach van stonden aen, sijn handt tot hem te rucken;
  Vermits hy wert gebroeyt, maer een die harder tast,
  Verdooft het bitsig kruyt, en lijt oock geenen last
Hoe dikmael sal de mensch sijns herten-bloedt ontstellen;
Ja, tot het innig merg, in lijf, of ziele quellen,
  Om yet dat hem ontmoet, maer dat sijn herte krenkt,
  Koomt hem mits hy het werk niet recht en overdenkt:
Soo hy de moeyte deé van 't stuck recht aen te tasten,
Wat zou met geen verdriet hem konnen overlasten?
  't Is somtijts maer een vloo, een stroo, een beuseling,
  Dat swaer gelijck als loot hem aen den boesem hing.
Wy lijden geen verdriet, als door ons eygen sinnen,
En daer door is't et nut ons driften t'overwinnen.
  't Is niet de sake niet, die ons den geest ontstelt;
  't Is swackheyt van gemoedt, dat ons van binnen quelt,
Men treurt veel om verlies, van dees', of gene saken,
Mits wy te grooten werck van aertsche dingen maken;
  Maer soeckje waere rust, soo soeckt een vaster gront,
  Acht weynig, lieve ziel, dat gy verliesen kont.

De Bye, die is een mersig dier,
Maer dickmael uyt'er-maten fier,
Een die veel by haer wooning koomt,
Dient vrywel wat te zijn behoedt, ontroomt;
Want als haer iemant maer en raeckt,
Of dat hy 't beesje gaende maeckt,
Dan is'et stracks geweldig gram,
Ja, of men 't schier het leven nam.
Het zy dan Boer, of Edelman,
Het steeckt soo vinnig als het kan,
Soo dat'et, eer het henen gaet,
Sijn prickel in de wonde slaet,
Dit is de menschen groote pijn;
Maer 't sal het dier meer hinder zijn.
  Want is de Bye haer angel quijt,
Soo scheyt'et vaerdig uyt'er tijt,
En 't kan dan nimmels in het groen,
Aen niemant leet, of voordeel doen.
  Siet hier uw' beelt, wraeckgierig mensch,
Want alsje krijgt uw's herten wensch:
Dat is, wanneer uw' gram gemoet,
Aen iemant leet, of hinder doet,
Dan zijt gy van Godts gunst ontbloot,
En dat zijn wegen na de doot.
  Een die kan wreecken als hy wil,
Maer doet het niet en houd hem stil,
Die acht ick van een edel bloet,
Mits hy kan toomen sijn gemoet.
  Ey lieve, stelt aen Godt de wraeck,
Ja geeft aen hem uw' gantsche saeck,
En gy, ô vrienden, pleegt gedult,
Soo krijgje wrake sonder schult.

XIV. *Op een steekende, of straalende Bye.*

VOor desen heb ick veel gesien,
Dat my wel aenstont in de Bien;
Maer heb daer in nu wat bemerckt,
Daer op mijn geest nu anders werckt.

XV. *Op 't geſichte van een Vinck-getouw.*

LAetſt ſtont ick by een Vinck-getouw',
Als ick my wat vermaken wouw';
Ick ſag hoe datmen vogels ving,
En hoe dat al den handel ging.
Ick ſag, wanneer men trock het net,
Als ſich een vogel neder ſet,
Wanneer de vinck met ſnelle vlucht
Haer regel-recht gaf in de lucht,
Dat ſy als-dan de ſlag ontquam,
En hare vryheyt weder nam:
Maer alſſe wou ter zijden gaen,
En gaf haer uyt de rechte baen,
Soo was 't dat ſy het lijf verloos,
Om datſe ſlimme gangen koos.
Mijn ziel! wat ick u bidden mag,
Ey let doch eens op deſen ſlag!
En als'er oyt een liſtig net,
Om u te vangen, is geſet;
En dat gy zijt in hooge noot,
Van ſmaet, of druck, of van de doot,
En wilt geen kromme wegen gaen,
Maer houd my ſtaeg de rechte baen,
Die ſal u leyden uyt de noot,
Die ſal u vrijden van de doot,
Ja vreugde geven op het leſt,
De rechte weg is alderbeſt.

Aux grandes affaires il faut tenir le grand chemin.
Seggen groote luyden van State.

XVI. *Op ongebaende Wegen.*

EEn padt dat eenſaem is, en weynig wort bereden,
En met geen menſchen voet, als ſelden, wort betreden,
Bewaſcht met ſeldſaem kruyt, en dat in volle jeugd,
Maer 't is al meeſtendeel dat niet te veel en deugd.
Het is met ons gemoet oock even ſoo gelegen,
Gelijck het veeltijts gaet met ongebaende wegen.
Een die ſijn innig hert niet dickwils overgaet,
Die maeckt al menigmael een goed' gewiſſe quaet.

XVII. *Op den aert en eygenſchap van den Elſch.*

MEn ſnoeyt meeſt al het hout, maer Elſch die ſnoeyt haer ſelven.
O mocht ick, lieve Godt! tot in mijn ziele delven,
En doen wat deſen boom, uyt eygen aert, bedr[illegible],
Soo wond' ick noyt beſtaen, wat vleeſch, of wereldt [illegible]
Soo woud' ick even ſtaeg mijn innig weſen ſnoeijen,
Ja woud' in mijn gemoet geen onkruyt laten groeijen.
Soo woud' ick alles doen, na uwen wijſen raet,
O gy, die geeft de wil, verleent de volle daet.

XVIII. *Op 't geſichte van Boomen in 't Haegſche boſch, aen den top verdort zijnde.*

WAnneer ick door het Haegſche bos,
Van mijn beroep een weynig los,
Of in de naeſte velden dwael,
Soo vind' ick eycken boven kael;
Doch elders groen, en wel geſtelt,
Gelijck de gaeſſte van het velt.
Dit vind' ick vremt, dies vraeg ick dan,
Ja vraeg hier gront, en reden van,
En 't gunt, tot antwoordt, wordt geſeyt,
Heeft (na mijn oordeel) goet beſcheyt.
Men houdt dat als de wortel raeckt,
Daer ſy eén derry gront genaeckt,
Dat ſtracks een deel daer van vergaet,
En dat oock na de juyſte maet
De boom, ontrent den hoogſten top,
Vertoont een dorr' en kalen kop.
Als ick dit hoor, en overpeys,
Soo pas' ick 't op ons nietig vleys;
Ick make ſtracks een vaſt beſluyt,
Ick treck'er deſen regel uyt.
Wordt yemant dorr' of kael, of grijs,
Voorwaer, dat is een vaſt bewijs,
Dat ons van binnen iet vergaet,
Daer op de grondt des levens ſtaet;
Dat iet ontrent de lever ſchort,
Oft in de nieren wat verdort,
Oft dat miſſchien de loos bederft,
Oft dat het ſap des levens ſterft,
Oft dat hem 't een, of 't ander quelt,
Dat hem de doodt voor oogen ſtelt.
Wel gy, die in den ſpiegel ſiet,
En vind' u vorig weſen niet:
Maer wordt een rimpel hier, en daer,
Of wordt een grijſen baert gewaer,

Of-

Oft dat misschien uw deusig oor,
Verliest een deel van sijn gehoor;
Of dat'et oog u duyster wert,
Soo denckt dat aen, oft om uw hert;
Oft elders eenig ding ontbreeckt,
Dat u als na het leven steeckt:
Dat u, als in het oore, seydt,
O vriendt! gy wordt ter doodt geleydt.
Ey siet! hoe goedig is de Heer,
Die schier geen menschen immermeer,
Hier uyt dit ydel leven treckt,
Oft in den grave neder-streckt,
Of hy en heeft voor al geseyt,
Waer hem de snelle tijt geleyt;
En toont hun eerst, in vollen eysch,
De broosheyt van het nietig vleysch.

Wat zijn'er meesters in de stadt,
Indien men recht haer leere vat?
Wat zijn'er meesters in het wout,
Indien men van haer lessen hout?
Wat zijn'er meesters over-al,
Die ons voorseggen onsen val?
Al wat men hoort, al wat men siet,
Dat spreeckt tot ons, al spreeckt'et niet.
O Godt! wiens hoog, en wijs beleydt,
Ons soo veel nutte dingen seydt,
Ontsluyt ons oog, dat wy het sien,
Wat ons ten goeden kan gedien:
Geeft ons dat wy met dorr' en groen,
Niet anders dan ons voordeel doen;
Doch onder al uw' milde gunst,
Soo leert ons doch de sterrif-kunst.

XIX. *Op het ploegen, missen, en spitten in d'aerde*

Laetst als ick moede van de stadt,
Ontrent gebraeckte landen sat,
Geviel 't dat daer een huysman wrocht,
En mis op sijnen acker brocht.
Oock was'er een, die met de ploeg,
Gantsch snellig door de veuren joeg.
Een ander, op het noeste lant,
Die maeckte greppen in het zant,
En haelde bagger uyt den gront,
En wat hy in het water vont:
En siet, uyt dese kleyne reys,
Soo quam my binnen dit gepeys.
Het aertrijck wordt als slaeg getergt,
En ick en weet niet wat gevergt;
Wie is'er, die het niet en quelt?
Sijn schoon gewas dat wordt gevelt.
Het wordt met slijck, en dreck bestrooyt:
Die wordt hem op het lijf gegooyt.
Dan wordt het meer, als duysent-mael,
Door-sneden met het vinnig stael;
En noch soo leyt'et echter stil
En lijd wat knecht, en meester wil.
Maer siet als na een lang gedult,
De tijt ten lesten is vervult,
Dan sietmen dat het lage rijck,
Verslint sijn quellers al-gelijck.
Want alle vleesch sijgt in het graf,
En niet een mensch en komt'er af,
Siet die een ander heeft gequelt,
Die wordt ter aerden neer-gevelt.

Gedult, dat is een groote deugd,
De beste dieje vinden meugd.
Het lijden is de menschen best,
Want soo verwintmen op het lest;
Een die maer stil en zedig leeft,
En Godt alleen de wrake geeft,
Die is den Hemel lief-getal,
En Godt is 't, die het wreecken sal.

XX. *Op afgekapte Boomen.*

Al kap ick Boomen af, 't en kan my niet verdrieten,
Ick segge dit gewas dat sal eens weder schieten,
Want als de Meysche dau sal vallen op het kruyt,
Dan schiet het wederom sijn gulle botten uyt.
Maer als de levens-draet den mensch wordt afgesneden,
Dan wordt het lichaem dorr' door al de gantsche leden;
En schoon de koele Mey ontsluyt haer groenen schoot;
Wy blijven evenwel als eygen aen de doot.
Schoon dat wy sien de Son als in het water dalen
Haer licht schijnt wederom, en toont haer gulde stralen.
Maer als ons kranck gestel eens in den grave sijgt,
't Is seker dat het noyt sijn eerste wesen krijgt.

XXI. *Op 't gesichte van oudt Boom-gewas*

Ick sie een hoogen boom hier aen der heyden wassen,
Die op geen langen tijt en schijnt te willen passen.

't Is

Wel hondert jaer en meer dat hy'er heeft gestaen,
En noch en is de stam in 't minste niet vergaen.
Het blijckt ons nu ter tijt, dat d'oude dickmael klagen,
Om dat den Hemel geeft aen menschen korter dagen,
Als aen het quastig hout, of eenig seldsaem beest.
Die echter niet en zijn als schepsels sonder geest.
Sy meynen dat de mensch al langer dient te leven,
Als hem gemeene loop hem dickmael wordt gegeven;
Om dat hy op het lest eerst wordt een dapper man,
En datmen met'er tijt veel dingen leeren kan:
Maer al die met den geest tot Godt den Schepper rijsen,
Die sullen even hier sijn groote wijsheyt prijsen.
En schoon een heydens mensch dit niet en kan verstaen,
Het is volkomen goet wat Godt oyt heeft gedaen.
Godt laet wel menig beest, of boomen ruymer leven,
Als hy aen eenig mensch oyt is gewoon te geven;
Doch als een boom vergaet, een beest het leven sluyt,
Dan is'et met den boom, en met de beesten uyt.
Maer als ons levens-draet al schoon is afgesponnen,
Dan is in ware daet ons leven eerst begonnen;
En heeft een, die nu sterft, geleeft tot Godes eer,
Hy sal gelucking zijn, en dat voor immermeer.
Swijgt, werelt-wijsen, swijgt, het zijn onguere droomen
Te seggen, dat de mensch is minder als de boomen.

Het kan geen hinder zijn, al is ons leven kort:
Als Godt ons na de doodt met zegen overstort
Hoe sal ick oyt van Godt ongalijck konnen spreken,
Dat hy my ras verlost van alle mijn gebreken?
Dat hy my ras verplaest uyt dit ellendig dal,
En stelt my daer ick hem ten vollen kennen sal.
Wel ziel, of ick nu sterf, het waer een grooten zegen,
Indien het Godt bevalt, ick ben'er toe genegen.
Ick wil geen aertsche vreugd, geen staet, of werelts eer,
Neemt Godt mijn sonden wech, ick wil geen leven meer

XXII. *Op een Vijge-boom.*

OF schoon de Vijge-boom noyt is gewoon te bloeijen,
Noch siet men aen sijn hout bequame vruchten groeijen.
Die boom belooft als niet, en des al niet te min,
Soo brengt hy soet gewas voor sijnen planter in.
Mijn ziel, doet gy iet goets, en wilt doch geensins roemen,
Al wat uyt pracht geschiet, verdwijnt in losse bloemen.
Men prees in ouden tijt, en 't is een goede saek,
Geduerig goet te doen, en even sonder spraek.

XXIII. *Op 't gesichte van Schapen, Gansen en Byen, op een en de selve Landtstreke.*

WAnneer ick aen de heyde sie,
Een schaep, een gans, een kleyne bie,
(Gelijck men dat wel licht ontmoet)
Wanner men groote reysen doet
Dan is'et dat ick sta en denck,
Wat voor een sonderling geschenck,
Ons van soo kleyne schepsels daelt,
Daer van iet meer hier dient verhaelt?
Het Schaep, een on-ervaren beest,
Dat noyt en was van snegen geest,
En schier geen ander dingen weet,
Als dat het hooy, en kruyden eet;
Dat geeft ons aerdig parckement,
Daer op men schoone letters prent,
Daer op men groote dingen schrijft,
En wat voor handel datmen drijft.
De Gans, die schier geen breyn en heeft,
En door geen konst, of wijsheyt leeft,
Maer anders niet en plach te doen,
Als aes te soecken in het groen;
Die schenckt den mensch de rappe pen,
De beste gifte, dien ick ken
De Bye, een kleyn en vluchtig dier,
Dat sweeft nu gints, dan weder hier,
En dat sijn voetsel rapen moet,
Gelijck een schamel mensche doet,
Dat brengt ons voort het edel was,
Dat ons tot zegels komt te pas
Tot zegels die men, tot besluyt,
Hangt aen de brieven onder uyt,
Daer op een beeldt, of wapen staet,
Een teycken, dat het seker gaet.
Siet daer drie beesjens, sonder meer,
Onnosel, slecht, eenvoudig, teer,
Die brengen uyt het woeste velt,
Dat alle menschen wetten stelt,
En als met kragt te samen bint,
Wat handel eenig mensch begint
Ey lieve, mach ick bidden, merkt,
Hoe Godt hier op der aerden werkt,

Door flecht bedrijf, en kleyn beslag,
Soo brengt hy wonders aen den dag,
De man, die Godts eygen volck,
Geleyde door den rooden kolck,
En als een Herder voor hen ging,
Was maer een flechte vondeling,
De groote Vorst van Israel,
Die was voor eerst een flecht gesel,
Een Herder van sijns vaders vee,
Oock dickmael in de koude snee.
Als Christus op der aerde quam,
Wie waren 't die hy tot hem nam?
Geen Edelluyden uyt het Hof,
Geen Vorst, of Prins van hoogen lof,
Geen wijse mannen uyt den Raet,
Maer flechts een visscher, of sijn maet,
En dit bedrijf is recht bequaem
Ten prijsen van sijn hoogen naem.
Want die met kleyne tuygen werckt,
En efter groote dingen sterckt,
Die maeckt dat niet het instrument,
Maer dat de Meester wordt erkent;
Want siet! het goet dat hier uyt rijst,
Maeckt dat men Godt den Schepper prijst.
Siet alle vleesch is ydel stof,
U Godt alleen behoort de lof!

XXIV. *Op den aert van den Abeel-boom.*

ALs iemant recht bemerckt het wesen van Abeelen,
Die konnen uyt'er aert ons wijsheyt mede deelen;
Die boom wort meest gebruyckt tot schutting van de
Gelijck men menigmael in dese Landen vint; (wint,
En't hout siet, soo het schijnt, waer toe sijn gulle struyken,
De meester die het plant, na desen wil gebruyken;
Dies streckt den gullen boom sijn wortels breeder uyt,
Als eenig ander hout, of al het naeste kruyt:
Hy doet gelijck een schip, bevochten van de winden,
Dat weet een die het voert met anckers in te binden;
En daerom blijft het vast, hoe seer het onweer raest,
Oock schoon de noorden wint met volle kaken blaest.
Dit schijnt tot ons geseydt, gy moet uw staten wicken,
En na de tijt vereyscht uw' gantsche leden schicken;
Is dan misschien uw' ampt een pack van grooten last,
Maeckt datje naer het werck uw' breyn en leden past:
Want een die sijn bedrijf met eere wil beleyden,
Die moet tot sijn beroep de sinnen voor-bereyden;
Indien hy sonder dat tot sijne plichten treet,
Soo wordt hy aengesien voor een die niet en weet.

XXV. *Noch op den selven Boom.*

GEsellen, sooje vraegt, of weet'et iemant niet,
Waerom d'Abeele-boom soo diepe wortels schiet?
De reden, na mijn dunckt, die is wel uyt te vinden,
Dit hout is over-al een schutsel voor de winden.
Het moet aen alle kant het onweer tegen staen,
En daerom laet den boom sijn wortels dieper gaen.
Ach! waerom is de mensch tot voorspoet soo genegen?
Siet, in het tegendeel is dickmael beter zegen.
Waer is'er eenig man, gelijck hy wesen moet,
Die noyt en is beproeft van druck of tegenspoet?
Waer vint men immermeer een schipper recht ervaten,
Die niet als voor de windt geduerig heeft gevaren?
De beste Christen selfs en blijft de beste niet,
Indien het soet geluck hem stage gunste biet?
Ick mach het overluyt, en met de waerheyt seggen;
Een ander dien het lust, die mach het overleggen,
Dit leer ick uyt de daet, en uyt dit eygen werck;
Uyt droefheyt word' ick bly, en in de swackheyt sterck.

XXVI. *Op 't verplanten van eenen Boom.*

EEn boom die wert verplant, moet, even t'sijner baten,
Een deel van sijn gewaey, en gulle tacken laten.
Een mensch van Godt vernieut, die beter dingen wacht,
Verlaet sijn out gelaet, en oock sijn eerste pracht.

XXVII. *Bedenckinge op 't gesichte van schrale duynen, tusschen den Haeg en Scheveningen.*

SChrale duyn, onvrugtbaer sant,
Daer geen els en is geplant;
Daer geen kerse-boom en groeyt;
Daer noyt peis en heeft gebloeyt;
Daer geen moes en werdt geplucht;
Daer geen druys werd uytgedruckt.
Daer noyt koeije, geyt, of lam,
Daer noyt osse voedtsel nam;
Schoon dat gy soo dorre zijt,
Even in den Meije-tijt;
Schoon dat gy geen vrucht en draegt,
Noch hebj' iet dat my behaegt;
Want als ick bywijlen dwael,
Of ick klim, of nederdael,
Soo en vind' ick echter niet,
Waer oock mijn gesichte schiet,
Dat mijn oogen-lust verweckt,
Of mijn sinnen elders treckt.
Dat my stoort in mijn gemoet,
t'Wijl het veel gedachten voet,
Soo dat noyt mijn besig hert,
Door het oog verruckt en werdt.
Hier toe zijtje dan bequaem,
Hier toe wonder aengenaem,
Om den drift van ons verstant,
Staeg te houden in den bant,
Om te geven ons gepeys,
Sijn beloop in vollen eys.
Dat ick geensints weet te doen,
Als ick trede door het groen,
Als ick door een boomgaert ga,
Of ontrent de bloemen sta,
Want een schoon en net gewas,
Laet de geest niet daerse was.
Maer noch prijs ick boven al,
Dat ick in uw' eensaem stal,
In den loop van mijn gebet,
Noyt of selden werdt belet.
Maer, ô dorr' en vluchtig zant!
Als ick keere mijn verstant,
Vind' ick aen u weder iet,
Dat en prijst mijn herte niet.
Want of schoon des Hemels nat,
En de Sonne boven dat,
Op uw' dorre klingen daelt,
Op uw' lichte duynen straelt,
Gy ontfangt'et altemael,
Maer gy blijft al-even schrael:
Daer een ander beter gront,
Als hem Godt den regen jont,
Stracks is danckbaer en beleeft,
Mits hy schoone vruchten geeft,
Immers gras, en jeugdig kruyt,
Dat hem uyt den boelem spruyt,
Maer ick bidde, mijn gemoet,
Stelt u op een ander voet,
En soo haest als uw' bedrijf,
Uw' gemoedt, of nietig lijf,
Van den Heer gesegent wert,
Geeft hem stracks een danckbaer hert;

Doet

Doet gelijck de vette kley,
Doet gelijck de klaver-wey;
Eert den Heer, en offert hem
Uw' gemoedt, en uwe ſtem,
En uyt al uw's herten gront,
Watje goets bedencken kont.
Doch, O Heer! mijn 's herten ruſt,
Die my hier toe geeft den luſt,
Geeft my doch volkomen kracht,
Dat u werde toegebracht,
Prijs, en eere, lof, en danck,
Al mijn leve-dagen lanck,
Dat mijn hert, en mont, en pen,
Wat ick hebb' en wat ick ben,
Uwen lof vermelden mag,
Even tot mijn leſten dag.
Maer Duyn, eer ick van u ſchey,
En ga naer een groene wey,
Dient van u noch iet geſeyt,
Dat my in den boeſem leyt.
'k Houw' u voor een wonder-werck,
Gy zijt ſwack, maer echter ſterck,
Schoon uw ſtoffe niet en kleeft,
En met alle winden ſweeft,
Noch ſoo moet den Oceaen,
Voor uw ſwackheydt, ſtille ſtaen;
Schoon de wint al bijſter raeſt,
En op u veel waters blaeſt;
Want gy houdt als op een toom,
Oock een ongebonden ſtroom!
Of 't de Zee-godt byſter ſpijt,
Gy blijft echter datje zijt,
En dat wordt men ſtracks gewaer,
Even nu ſoo menig jaer;
Daerom, tot een kort beſluyt,
Rijſt'er deſe leering uyt:
Datje niet en zijt geplant,
Door ons menſchen hoog verſtant,
Of uyt Dijckers ſnege kunſt,
Maer door Godes eygen gunſt.
Hem zy dan, en lof, en danck,
Ons geheele ſtrande langk,
Hy geeft dat'et dueren mag,
Even tot den jongſten dag.

XXVIII. *Op 't geſicht daer hooge boomen, en geen lage kruyden, van een ſtorm-wind beſchadigt waren.*

DAer was een groote ſtorm in haeſten opgereſen,
Die, na het ſchijnen mocht, niet ſelder konde weſen.
Veel daken in de ſtadt, en boomen op het velt,
Die wierden overhoop, en in het ſtof gevelt.
Ick quam, op deſen tijt, oock in den hof getreden,
En die had van de windt geen kleyne noot geleden:
Voor-eerſt ſag ick een Olm, gewaſſen aen de kant,
Die lach tot aen den gront geſlingert in het lant.
Ick ſach een groenen Eſch, te voren hoog verheven,
Die mede van den wint ter aerde was gedreven;
Ick ſag een dicken Eyck geſpleten tot den gront,
Soo dat ick niet een boom in ſijn geſtalte vont;
Maer ick ſag daer ontrent verſcheyde gave kruyden,
En dacht hoe dat'et quam, of wat het mocht beduyden;
(a) Ick ſach'er Tijm, Camil, en fijne Saly ſtaen,
En haer en was geen leet, of hinder aengedaen,
En mits ick had bemerckt, hoe al de ſaken ſtonden,
Soo heb ick, na my docht, de reden uytgevonden:
Dit ſiet men over-al, het ſtaet gemeenl[illegible]
Wat laeg is van hem ſelfs, of in de laegte [illegible]
Die van een grooten ſtorm niet om wil zijn g[illegible]ven,
Die moet hem uyt de wint, en na de laegte geven;
Want al wat op een berg, of hooge rotzen ſtaet,
Dat ſiet men dat een ſtorm, of blickſem nederſlaet.

(a) Het Franſch ſpreeckwoort ſeyt:
Qui ſe veut garentir de la foudre, qu'il s'abaiſſe.

XXIX. *Op bloeijende Boomen.*

HOe dickmael ſie ick hier een Boomgaert luſtig bloeijen,
Een peer ſoo wit als ſneeu, het appel-bloeyſel gloeijen;
Het ſchijnt dat hier het fruyt ſoo menig waſſen ſal,
Dat niemant, wie het zy, ſal weten haer getal.
Maer ſiet daer komt een rijp, een miſt, of ſchrale winden,
En daer en is terſtont geen bloeyſel meer te vinden.
En dit gaet by gevolg, dat al de blom bederft,
Dat ſtracks dan ook de vrucht, als in de moeder, ſterft

Dit leer ick even dan van onſe groene boomen,
Noyt al te vaſt te ſtaen op onſe loſſe droomen;
Wy beelden menigmael ons groote dingen in,
Een lieffelijck vermaeck, of wonderbaer gewin.
Maer als men op het leſt de rekening ſal ſluyten,
Dan vint men in 't gemeen maer haring ſonder kuyten.
Ach! die eens adem blies gelijck een machtig Prins,
Wat krijgt hy menigmael? een handt-vol ſchrale wins.

Hoe licht laet hem de menſch van hoop of waen bedriegen,
Oock dat niet ſpreken kan, dat ſal ons dickmael liegen;
Beloften ſchoon gedaen, oock by een machtig vrient,
Heeft menig edelman ten beſten niet gedient.
Die meer tot ſijn bericht wil uyt de velden trecken,
Die heeft op yeder kruyt ſijn geeſten op te wecken;
Want doet hy over-al beboorlijck onderſoeck,
Voor hem ſal ſtoffe zijn, oock voor een deftig boeck.

XXX. *Op 't uytroeijen van Onkruyt.*

Ick trek dit wiedt op heden uyt,
Vermits het al te weelig ſpruyt,
En dat het, door het gantſche bedt,
Den aenwas van het moes belet
Ja, dat'et aen het eetbaer groen,
Geduerig hinder plag te doen.
Maer ſiet, dit onkruyt wech-geleyt,
Wordt noch tot nutte mis bereyt,
Soo dat hier door 't onvruchtbaer zant,
Ten leſten wordt tot draegbaer lant.
Gy blijft ons Vader, lieve Godt,
Al over-treet men uw gebodt;
Het onkruyt, dat ick heb' gevoedt,
Heeft nut geweeſt aen mijn gemoedt,
Niet t'wijl het in mijn hofjen ſtont,
Maer doen men 't ſcheyden van den gront.
De ſonde, die ick heb' begaen,
Heeft my by-wijlen goet gedaen;
Want doen het vleeſch my had bevleckt,
Ben ick als van den doodt verweckt.
Siet, als ons Godt genadig is,
Soo wordt het onkruyt nutte mis,
Soo dat niet ſelden oock het quaet,
Aen recht vermoeyde zielen baet.
Een menſch, die eertijts gierig was,
En maer en ſoeckt een rijcke kas;
En ſchoon hy waeckt, of dat hy ſliep,
Niet als om gelt, en rijckdom riep
Verliet ſijn huys, en wijf, en kindt,
En voer, oft voor, oft tegen windt,
Na eenig verr' en ſeldſaem lant,
Daer hy maer wilde menſchen vant;
Ja, ſpande ziel en lichaem in,
En dat alleen maer om gewin.
Soo hy ten leſten wordt bekeert,
En beter na den geeſt geleert,
Soo peyſt hy op ſijn eerſten ſtaet,
En ſiet hoe nu ſijn leven gaet.
Ja let, of hy te deſer tijt,
Met ſoo een onvermoeyde vlijt,
Sijn plicht aen Godts-dienſt kan begaen,
Als hy den rijckdom heeft gedaen;
En als hy dat ſoo niet en vint,
Soo is hy bijſter ongeſint,
En let dan hoe hy ſijn gemoet,
Mach brengen op een beter voet.
Of neemt een dwaſen jongeling,
Die eertijts aen een vrijſter hing,
Oft om haer ſchoon, of fier gelaet,
Oft om haer ſang, of ſoete praet,
Oft om yet dat haer titſig ſtont,
Oft immers dat hy geeſtig vont,
Die als de reden hem geneeſt,
Beſpot al dat hy is geweeſt.
Want ſiende wat hy heeft gedaen,
En wat hy dickmaels heeft beſtaen;
Hoe dat hy (ſchoon al was'et laet)
Ging eenſaem dwalen achter ſtraet,
Oock als de lucht was byſter ſuur;
Ja klom wel op een ſteyle muur,
En dit in 't duyſter ſonder licht;
Alleen maer om een kleyn geſicht;
Alleen maer om een droogen lach,
Die 't meysj' hem miſſchien geven mach;
Soo dient hem ſijn voorleden tijt
Niet anders, als tot enckel ſpijt,
Dan is 't dat hy wel deerlijck ſchreyt,
En dus met heete tranen ſeyt.
O ziel! bedenkt uw' dwaſen tijt,
Gy hebt geſocht, geſtreelt, gevrijt,
Een meysj' een wiſpeltuerig dier,
O wat een yver, wat een vier!

Ja wat een brant, en heeten dorst,
Was doen in uw' ontstelde borst?
Wat deed'je niet om harent wil?
U bleef geen lijf, of sinnen stil.
Sy was soo diep in uw' gemoet,
Sam. 13. 20. Het scheen gy sout uw leste bloet,
Voor haer wel hebben uytgestort;
Ach hoe veel komje nu te kort!
Hoe slau, en lau is uw' gebet;
Deut. 21. Als gy u voor den Heere set?
10. en 11. Hoe soel, en koel is uw' gemoet,
Als gy den Schepper hulde doet?
Het schijnt voorwaer maer enckel spot,
Als gy genaeckt den grooten Godt.
Gewis gy moet hier anders gaen,
Of 't is met u, en my gedaen.
Want legt men hier geen beter gront,
Godt sal ons spouwen uyt den mont;
En soo je maer eens recht bedacht,
De diepe wijsheyt, groote macht,
En hellen glans, en hoog beleyt,
En d'onbegrepen Majesteyt,
Die in Godts heylig wesen is.
Gy sou 't, O ziele! voor gewis
Ontfoncken door een soeten brant
In geest, in leden, en verstant,
Om Godt te dienen over-al
In druck, in luck, in ongeval,
Siet die van Jacobs maegschap zijn,
Gaen wel oock by den Philistijn,
Om daer te wetten haer geweer,
Een bijl, een mes, een stompe scheer;
Oock siet men dat een Heydens-wijf,
Wel dienen kan tot huys-bedrijf;
Wanneer men haer de nagels kort,
En tot bequame plichten port;
Siet hoe de sond', al isse quaet,
Oock aen vernieuwde zielen baet.
O Godt! van wien het neder daelt,
Al wat een reynen geest bestraelt;
Ey neemt ons, neemt ons heden af,
Al wat'er smaeckt na aertschen draf,
Op dat oock sond' en haer fenijn,
Mach, U ter eeren, dienstig zijn.

XXXI. *Op het afdoen van rijpen, of rufpen in de boomen.*

MEn vint meest over-al een slag van boose wormen,
Dat in den Somer-tijt de boomen komt bestormen,
De niem en is niet hier, en elders even eens,
Maer alle stam gebroet heeft veeltijts iet gemeens.
Daer is oock loosheyt by, het komt sijn vuyle nesten,
Tot boven in den top van plant, of boomen vesten.
En siet, dit oolijck dier gebruyckt hier groot verstant,
Het weet dat boven reyck sijn wooning dient geplant.
Is nu een Hovenier na rechten eysch bedreven,
Soo weert hy 't onguur zaedt, oock eer het komt te leven;
Want als hy niet in tijts het schennis af en snijt,
Soo gaet de schoonste bloem sijn bladt en vrugten quijt.
Siet, 't is een goede les in alle boose saken,
Van al dat qualijck wil sich haestig af te maken,
Een Baseliske dient vertreden in het ey,
De rupsen afgedaen, oock lange voor de Mey.

XXXII. *Op 't gesichte van Vincken, die geblint worden, op datse singen mochten.*

SOo lang de Vinck haer oogen heeft,
En in haer woeste vryheyt leeft,
Soo maeckt de vogel geen gesang,
Ja niet haer gantsche leven lang:
Sy doet niet anders danze pijpt,
Tot iemant haer te lesten grijpt,
Tot iemant haer krijgt in het net,
En in een koy gevangen set;
Als dan de vogel werdt geblint,
En sich als sonder oogen vint,
Dan queelt sy uyter-maten soet,
Dat aen sijn meester voordeel doet.
Wie maer en heeft een aertsch gesicht,
Al schijnt'er klaer, 't is sonder licht,
En siet dan komt'er niet van hem,
Als slechts alleen een domme stem:
Oock heeft hy maer een woesten loop,
Gelijck des werelts wilden hoop.
Maer als sijn oog, of aertsche lust,
Door Godes handt wordt uytgeblust;
En dat hy sijn gevangen werdt,
Dan krijgt hy eerst een ander hert,
Een beter stem, een innig oog,
Dat stijgt dan uyter-maten hoog,

Soo dat hy binnen sich geniet,
Dat vleesch, en wereldt niet en siet.
Veel hebben in een duyster kot,
Gesien den onbegrepen Godt.

XXXIII. *Op afvallende bladeren van dorre Boomen, ontrent den Herfst.*

WAnneer, ontrent den Herfst, de groente van de boomen
Komt sijgen op het veldt, of in de naeste stroomen,
En dat'er eenig bladt noch hier en ginder hangt,
Soo vint men dat het volck na haren val verlangt.
Het loof is dan ontverwt, en toont een treurig wesen,
En siet, haer droef gelaet en kan men niet genesen,
Daer moet een ander tijt dan werden afgewacht,
Tot dat het weder spruyt, en krijgt vernieude kracht.
Indien my iemandt vraegt, waer toe ick wil gebruyken
Het loof, dat neder-sijgt van onse dorre struyken,
Die sta een weynig stil, en hoore mijn gepeys,
Dat ick hier over kreeg ook meer als eene reys.
De bladers van den Herfst, die wil ick vergelycken
Met vrienden, eertijts lief, doch nu maer doode lijcken:
Hoe teer men die bemindt, het rif is voor het graf,
Men scheyt'er met verdriet, maer echter willig af.
De vrient, die, eer hy storf, was geestig in de reden,
En wijs in sijn beleydt, en deftig in de zeden;
Leyt nu gelijck een block, en even sonder spraeck,
Tot schrick veel eer bequaem, als eenig soet vermaeck.
Siet hier om scheyt de mensch ook van sijn beste vrienden,
Die hem tot onderstant of soet geselschap dienden.
Hy siet de dooden aen, en quelt sijn innig hert,
Maer wil gelijcke wel dat hy begraven wert.
Hoe lief dat Sira was, soo haest sy was verscheyden,
Soo liet haer waerde man een graf voor haer bereyden;
Hy wenscht haer goede reys, uyt dit ellendig dal,
Tot hyse, gantsch vernieuwt, eens weder vinden sal.

XXXIV. *Op 't gesichte van Rosen in den Herfst.*

HIer quam een deftig man, en sach'er schoone Rosen,
Te midden in den Herfst, noch fris, en lustig blosen
Hy vraegd' den hovenier, waer door het wesen mag,
Dat hy om desen tijt noch versche Rosen sag.
Tot antwoort wiert geseyt, op sijn vrymoedig vragen,
Die plant heeft in de Mey niet eene Roos gedragen,
En daerom geeft de stam nu dese bloemen uyt,
Schoon nu geen kracht en is ontrent het ander kruyt.
De vrient sweeg op het woort, en ging het overmerken,
En liet een stil gepeys op dese reden werken
Ten lesten sprack hy dus. siet daer een Sinne-beelt!
Dat juyst, en regel-recht op mijn gedaente speelt.
Ick hebb', en t'mijner schandt moet ick het nu beklagen;
Ick hebb' ontrent de jeugt my geensints wel gedragen:
Ick hebbe dwaes geweest, als met geheele kracht,
En oock, tot Godes eer, noyt vruchten uytgebracht.
Dies weet ick voor den Heer mijn dank niet uyt te druken,
Dat my de bleecke doodt niet wech en quam te ruken,
Doen ick uytsinnig was, en in de sonden sliep,
Ja snelden na de doodt, en na den afgrondt liep.
Nu dient'er niet versuymt, geen uytstel meer genomen,
Eer my een snel verderf sal mogen overkomen;
Ick sie een dorre herfst ontrent mijn deuren staen,
Soo dient'er nu volbracht, dat noyt en is gedaen.
Het waer best geweest, had ick mijn jonge dagen,
De blom van mijne jeugt, den Schepper opgedragen;
Maer nu ick ydel mensch dat niet en heb gedaen,
Soo moet ick immer nu op beter wegen gaen.
Wel-doen is noyt te laet, en Godt moet zijn gepresen,
Dat hy my tijt verleent om goet te mogen wesen.

Hoe menig duysent man en is'et niet gelukt,
Die na den swarten poel zijn haestig weel geruckt
Hier uyt word ick geleert, dat oock geleerde luyden
Verwecken goede leer, oock uyt gemeene kruyden:
Voor een die leersaem is, dient oock het minste blat
Met aendacht ingesien, en naerstig opgevat.

XXXV. *Op 't gesicht van Byen, honig uyt de bloem treckende, sonder die te beschadigen.*

ALs ick, met aendacht, oversie,
Den gantschen handel van de Bie,
En hoe se, door de velden, dwaelt,
En hier en ginder nederdaelt;
En hoe se, door de bloemkens, kruypt,
En daer uyt was en honig suypt.
En dat oock dan mijn besig hert,
Op dit gesicht indachtig wert,
Als dat men vast, en seker stelt,
Dat al de Dochters van het velt,
De roosen, bloeysels, en het kruyt,
En al wat aen der heyden spruyt,
Blijft goet, en in sijn eersten staet,
Al haelt de Bye daer honig-raet,
En dat geen bloem en word bevleckt,
Schoon sy daer uyt haer voordeel treckt.
Dan is 't dat ick van herten wensch,
Dat al den handel van den mensch,
Juyst op die wijse mocht geschiên,
Gelijck het suygen van de Biên:
Maer siet het gaet'er anders toe,
Het gaet'er, ick en weet niet hoe.
Waer is'er een die voordeel doet,
Daer niet een ander lijden moet?
Daer niet een ander schade draegt,
En van den loosen handel klaegt?
Mijn ziel, ô wat ick bidden mag,
Koom stel eens vast, op desen dag,
Belooft hier eenmael voor den Heer,
Dat gy na desen nimmermeer,
Soo iet in handen nemen sult,
Waer door een mensch, tot uwer schult,
Of leet, of nadeel lijden sal,
Of eenig ander ongeval;
Maer dat gy, met een reyn gemoet,
Sult trachten na het hoogste goet.
O Godt! die hert en nieren kent,
En my dees' goed' gedachte sent;
O Gy! die alle dingen weet,
En onse diepste gronden meet,
Hier stae ick nu, voor uw gesicht,
En binde my aen dese plicht,
En binde my van nu voortaen,
Geen slimmen weg te sullen gaen.
Ick wil geen lust, of 's werelts eer,
Ick wil geen staet, of rijckdom meer.
Mijn hoop, mijn trek, mijns herten wensch,
Is goet te doen mijn even mensch;
Of goet t'ontfangen na den geest,
My dienstig voor het eeuwig feest.
O gy! wiens Schepsel dat ick ben,
Aen wien ick mijne schult beken,
Geeft my dat ick, in dit gepeys,
Ontbonden van het ydel vleys,
Met vasten sin volherden mag,
Van nu tot mijnen lesten dag,
Tot ick van hier eens scheyden sal,
Want heb ick u, soo heb ick 't al

XXXVI. *Op 't gesichte van een Hooy-schelf.*

Doen ick lest op den velde ging,
En lette vast op alle ding;
Sag ick een Hooy-tasch op het lant,
Die ick met steen behangen vant;
Met steen van bijster grooten last,
Die hing daer aen een stapel vast.
Ick sag een mis-hoop boven dat,
Geleydt gantsch dichte by de pat,
En daerop stroo, en kaf gestrooyt,
Of in het wilde weg-gegooyt;
Dat was een speeltje voor de windt,
Een speeltje voor een boere kindt,
Of 't mocht misschien oock dickmael zijn,
Een leger van een gortig swijn;
Hier op soo bleef ick stille staen,
En hebbe dit gespreck gedaen:
  Mijn ziel, neemt acht op dat je siet,
En scheydt hier sonder voordeel niet;
Let eens wat hier de Bou-man doet,
Hy perst, en druckt sijn beste goet,
Hy hangt'er sware steenen aen,
En houdt'et soo gespannen staen;
Maer nietig stroo, en ydel kaf,
Dier scheyt hy vry wat lichter af,
Dat laet hy los, en onbelast,
Nadien hy daer niet op en past.
Nu seg my doch geminde ziel,
Wat u hier op in 't herte viel.
  Wien Godt bemint, die wordt getugt,
Soo dat hy veeltijts deerlijck sucht;
Maer wieder weent, of wieder klaegt,
Hy is geluckig die 't verdraegt.

XXXVII. *Op het bedrijf van een wildt Konijn, met huys-katten heulende.*

Hier was een jong Konijn gevangen op de klingen,
Om dat'et in der haest niet weg en wist te sprin-
  gen;
  Het wert ons t'huys gebracht, de kinders namen 't aen,
  Dies wert'et in een hock, of houte-kooy gedaen;
Doch na een korten tijt, het wist hem vry te maken,
Het beet de sporten af, en wist'er uyt te raken.
  De kinders zijn bedroeft, vermits het wordt gemist,
  Doch waer het wesen mocht, en werdt niet eens gegist:
Niet eene van 't gesin en kander anders weten,
Of 't beesje was gegaen, en van de kat gegeten:
  Maer na een wijle tijts vernam men dat'et sat,
  Niet op sijn vorig hol, maer dichte by de kat;
En siet, die streelt het dier gelijck haer eygen jongen,
Die speelden onder een, en deden vreemde sprongen.
  Daer rijst een seldsaem spel by-sonder in der nacht,
  't Konijn is met de kat te samen op de jacht.
Nu, dat ick hier bemerck, zijn twee verscheyde saken,
En daer uyt, na my dunckt, is dit besluyt te maken.
  Een beest van outs gewoon te weyden in het groen,
  Gaet met een felle kat een drooge maeltijt doen,
En soo een schromig beest dat voegt hem by de katten,
En klimt tot in het dack tot boven in de latten.
  Ey, let gesellen, let, wat quaet geselschap doet,
  En wat het is, of wel, of qualijck opgevoet.
Dit moet voor al een voogt, of goeden vader weten,
Gewoonte doet de jeugd haer eygen aert vergeten;
  Dies wilj'een aerdig kind gewennen tot de deugd,
  En lijt geen touwen hoop ontrent uw' teere jeugd.

XXXVIII. *Op 't plucken van rijpe, en onrijpe Moerbesijen*

Laetste als ick besig was te plucken van de vruchten,
  Die Tisbe, soo men houdt, eerst bloedig heeft ge-
    maeckt,
Als sy, met groot verdriet, en na een angstig vluchten,
  Heeft nevens haren vrient den harden doodt gemaeckt.
Doen was't dat ick vernam, hoe dat de rijpste bramen,
  Sich hielden aen den tack, en kleefden aen het hout,
Maer dat in 't tegendeel d'onrijpe neder quamen,
  Een ding dat anders gaet door al het groene wout.
Siet als een ouden mensch onwillig is te scheyden,
  Of uyt het vleesch te gaen, wanneer sijn tijt genaeckt,
En dat hy sijn gemoet oock dan niet kan bereyden,
  Soo heeft hy 't in de jeugd niet al te wel gemaeckt.

XXXIX. *Op 't gesichte van de Byen, op de vroege bloemen vliegende.*

Laetst als de Maert haer loop begon,
Doen scheen'er vry een helle Son,
Die schoot haer stralen op het kruyt,
En lockte vast de botten uyt;
Terstont soo wortmen hier en daer
Een bloeysel, of een bloem gewaer;
Doch niet als in een kleyn getal,
En dat maer in een wertem dal.
Als ick hier over ging besien,
Het woonhuys van ons kleyne Bien,
Soo vond' ick met een blijden geest,
Dat nu en dan een naerstig beest
Quam swieren met een snelle vlucht,
Quam vallen uyt de blauwe lucht,
Met Was beladen aen de poot,
Geschildert met een geestig root,
Met blau, of groen, of aerdig geel,
Maer deser was'er niet te veel,
Van thien, of twintig een, misschien
Hebb' ick aldus vercieert gesien
  Als ick dit in den hellen dag,
Als ick dit voor mijn oogen sag,
Gevoeld' ick dat mijn stille ziel
Hier over in bedencken viel.
  Mijn hert, seyd' ick, wat leer ick hier,
Wat leer ick van dit vlijtig dier.
't En is noch maer een dag, of twee,
't Landt was begraven in de snee,
Het ys lag midden in de sloot,
En alle kruyden schenen doot;
En siet daer komt een schoonen dag,
Die geeft ons maer een soeten lag,
En lokt een bloempjen uyt den gront,
Dat gister noch bevrosen stont;
En stracks soo hebben onse Bien
Den aengenamen tijt gesien,
En vliegen in der haesten uyt,
En vallen op het jeugdig kruyt,
Of sweven staeg door al het groen,
En konnen soo haer voordeel doen.
  O ty ons die men menschen noemt!
En die van wijsheyt zijn beroemt.
Wat zijn wy luyaerts na den geest,
Gelcken by dit naerstig beest!
Hoe laten wy den nutten tijt,
Die soo gedurig henen glijt,
Verloopen even sonder vrucht?
Eylaes! mijn ziel, ick ben beducht,
Dat ons de Bie in dit geval
Eens leelijck overtuygen sal.
  O Heer! maeckt ons als noch bequaem,
Tot lof van uwen hoogen naem,

Om

Om met een onvermoeyde vlijt,
Wel uyt te koopen onsen tijt,
En vrucht te rapen over-al,
Waer oyt bequaemheyt wesen sal.
Ick weet hoe weynig dit bestaen,
Oock dat ick 't luttel heb gedaen:
Maer des, O vader niet te min!
Stort my nu dese wijsheyt in,
Dat ick in daedt, niet in den schijn,
Mach een van dese weynig zijn.

X L. *Op het gesicht van de Bloem, hier te Lande genaemt* Keysers Kroon.

DE (a) Soomer heeft gedaen, ick wil mijn Hofjen sluyten,
En wat geen vrucht en droeg, dat send' ick heden buyten
Een Boom, doch boven al, die weet ick grooten dank,
En wil het even doen, mijn korte dagen lank
Die plant, en haren aert, die wil ick niet vergeten,
Sy wordt hier *Keysers Kroon*, in onse tael, geheten,
En Tursai by den Turck. de Stadt van Constantijn,
Die wort van oudts gemeent haer voester-moêr te zijn;
Dit edel bloem-gewas is waerdig aen te mercken,
Het kan een leersaem hert, oock na den geest, versteркen.
Het geeft ons beter les, als menig deftig man
Ons eertijts heeft geleert, of heden geven kan.
Wanneer de Plante bloeyt, dan heltse na beneden;
En druckt haer ootmoet uyt, als met geboge leden,
Sy toont geen trots gelaet, al isse wonder net;
Ja schoon haer frisse bloem met Paerels is beset.
Maer alsse ryper werdt, dan is haer deftig wesen
Niet laeg, gelijck het plag, maer hooger opgeresen,
Sy geeft haer in de lucht, en siet den Hemel aen,
En blijft oock, alsse sterft, in die gedaente staen.
Siet daer een Sinne-beeldt, daer in men vint besloten,
Al wat tot sijnen troost oyt Christen heeft genoten.
Wat kander beter zijn, als ootmoet na den geest,
En voorsmaeck in het hert van Godes eeuwig feest.
Waer toe, geminde ziel, soo veelderley gedachten?
Wilt na een stil gemoedt, en na den Hemel trachten.
Dat is de beste schat, ja wat je wenschen kondt,
En 't is geen ydel werck, maer van een vasten gront
O Godt! beweeg mijn hert, en stiert mijn gantsche sinnen,
Dat sy geen aertsch vermaeck, maer u alleen, beminnen.
Wech al dat ydel is, waer aen ick eertijts hing,
Geeft my uw' gunst alleen, en neemt my alle ding.

(a) *Vidit inter alias stirpes hanc etiam novam plantam nostra ætas, quam Turcæ, Tusai vocabulo, [illegible] nam Constantinopoli huc allata est. Alii Lilium Persicum a natali solo, Alii, ob similitudinem, Coronam Imperialem appellant. Hic flos primo expanditur, ac plane deorsum flectitur, at quum primum ut flaccessere incipit, succedant illi satis magna capita [illegible] ipso flore statim sursum eriguntur* Joach. Camerar. lib. Emb. ex re herbar.

Aan den Hoog-geleerden, Wijt-beroemden Heer

JACOB WESTERBAEN,

Ridder, &c. Heer van Brandtwijck *en* Gyblandt;

Op desselfs ARCTOA TEMPE, te weten:

OCKENBURCH

SYN WOONSTEDE.

GOdt gaf in ouden tijt de nieuw' geschape luyden,
Een tuyn, by hem beplant, met al de beste kruyden,
Met edel bloem-gewas, wat kond' hy beter doen,
Als voor het jeugdig volk te scheppen jeugdig groen?
Maer dit wiert haer vergunt, niet om te leggen slapen,
Of niet met-al te doen als appels op te rapen.
Neen, Godt, die altijt werckt, en is oneyndig wijs,
En wou geen ledig volck, oock in het Paradijs
't Was Adam opgeleyt den hof te moeten bouwen,
Om in het schoon prieel den Schepper aen te schouwen:
Te sien sijn hoog beleyt, en onbegrepen macht,
En wat hy voor den mensch in wesen had gewracht.
De bedden in den hof, geplant met groene boomen,
En zijn niet aengestelt om daer te liggen droomen;
Die bedden zijn alleen, of dienen aldermeest
Ten goede van de kunst, of voor een swaren geest
Geleerde Westerbaen, die ons het buyten-leven,
Niet slechs na waerde prijst, maer geestig hebt beschreven;
Gy toont ons met'er daedt, dat oock een deftig man,
Ontrent een schralen hoeck, geluckig wesen kan,
Uw' geest die brengt te weeg, dat alle menschen weten,
Hoe goet uw' fruyten zijn, oock diese niet en eten
Uw' fijn gesneden pen, en wel gekoockten int,
Maeckt oock die verre zijn, tot uwen hof gesint
Geluckig is de mensch, ja schier gelijck de goden,
Die, uyt een zedig hert, de werelt is ontvloden,

Die

Die geen noch éerſucht broet, maer, buyten alle pracht,
Sijn aſtcheyt, uyt het vleeſch, met ſtille ſinnen wacht.
Ick hebb' al over lang dit weſen goet gevonden,
Nu ſtaen wy, na my dunckt, als op gelijcke gronden.
Ons huyſelijck bedrijf, ons bloem, en keucken-hof,
Zijn van gelijcken aert, en van gelijcke ſtof.
t Is ons gemeen vermaeck, by wijlen iet te dichten,
En dat kan in den menſch een ſwaren geeſt verlichten.
Oock gaen wy menigmael tot eenig deftig man,
Die ons noch wijsheyt leert, ſchoon hy niet ſpreken kan.
Wy zijn beyd' uyt het hof, en op het landt geſeten,
En konnen evenwel den Hage wel vergeten;
Voor my, 'k wenſch met geen Haeg voortaen te zijn gemoeyt,
Als met een haeg alleen, die hier by-wijlen bloeyt;
Wy leven buyten ſorg, wy ſlapen ſonder vrouwen,
Wy ploegen ons gemoedt, eer wy den acker bouwen.
Wy eten ſomtijts vleeſch, en dan eens weder vis,
Of die komt uyt de zee, ofte in ons vyver is.
Ons tafels zijn verſien op veelderhande wijſe,
Met voor-koſt, fruyt, gebraedt, al ongekoockte ſpijſe.
Wy hebben oock muſijck, en ſangers over mael,
Maer prijſen boven al de ſoete Nachtegael.
Wy hebben boven dat verſcheyde confituren,
Die niet een kleynen tijt, maer jaren konnen duren.
Invoegen, ſchoon men krijgt een vrient, of buyten-gaſt,
Men op geen Franſch gewaſch, of Spaenſche fruyten paſt.
Hier by voeg ick de Bye, die, uyt haer kleyne woning:
Ons dient van edel waſch, en oock van reynen honing,
Ons dient van ſoete Mé, die maeckt de kunſte klaer,
En ſmaeckt ons menigmael, als of het Nectar waer;
Maer tot een minder dranck, ſoo laet men appels perſſen,
Die konnen in de koorts een droogen mont ververſchen:
Daer by komt dan de melck, en oock [illegible] wey,
Een goede medicijn ontrent de koele M[illegible]
Wat dient'er meer geſeyt, men vint hier [illegible] genoegen,
Indien men met den eyſch de ſinnen weet te voegen
Een Lam uyt eygen ſtal, een Ey uyt eygen neſt,
Dat ſmaeckt hier op het landt den meeſter alderbeſt.
Men pleegt hier goede trouw', en niemant wordt bedrogen,
Als Viſch die met het aes den hoeck heeft ingeſogen.
Hier is geen felle krijg; maer 't een, en 't ander Lam,
Dat ſtoot eens tegen een, en weder na de mam
Men hoort hier geen geraes van roepen, krijten, tieren,
Als dat hier over-al de vogels tierelieren.
Hier is geen fel gevecht, en niemant wort gewont,
Als dat een blancke ſpa hier quetſt een harden gront.
Indien een ſtout Konijn ons boomen komt te knagen,
Hier wort oock recht gedaen, het moet ſijn ſtraffe dragen.
Want 't hout dat niet en groeyt, vermits haer ſlim bedrijf,
Dat wordt een magtig vuur ontrent het ſchuldig lijf.
Doch t'wijl ick boomen plant, en ſnoeije wijngaert-rancken,
Soo denck ick om het huys, beſtaend' uyt ſeven plancken
Het wout dient niet alleen tot dienſten van de jeugd,
Het leydt oock menigmael de gronden van de deugd.
Het veldt heeft wonder in, de ſtomme boomen ſpreken,
Ja dat noch hooger gaet, de domme beeſten preken.
Niet een ſoo kleynen dier, niet een ſoo teeren kruyt,
Of 't roept oock, ſonder ſtem, den grooten Schepper uyt.
Godt zy voor eeuwig danck, ons hoven geven ſaken,
Die ons den geeſt vernoegt, en vrolijck konnen maken.
Nu is mijns hertſens wenſch, Godt laet'et ſoo geſchiên,
Dat wy in 't eeuwig Hof malkander mogen ſien.

Op de Hof-gedachten, van den Heere

JACOB CATS,

Op Zorg-vliet.

De Ridder, afgeſlooft van ſtaetzorg zoo veel jaaren,
Koos eindelijck de ruſt op Zorgvliet, door zyn hand
En zorg zoo ryk verſiert, en naer den eiſch beplantt,
Daer hy Godts zegekroon waehtte op zijn zilvre haaren.

Hier ziet hy 't vorſchendom dat in den vyver zwemt;
Of op het drooge land zijn kikkerzang laat hooren:
Die waternachtegael wekt zelf des Dichters ooren,
En teelt een zedenles, die op de zielen klemt.

Dan ſtaert hy op een Mol, die door een kloeken vogel
Gevat word, en gevoert tot boven 't driftig zwerk.
Dit brengt hy weder t'huis op 't Chriſtenzedenwerk,
En treft het waerelts hert als door een zwaerd of kogel.

Herdenkt de Staatsman wat een Ezel voortijds deé,
Wanneer hy 't wijngaerdloof afſnoeide met zijn tanden:
Straks vind het hoog vernuft een zedenplicht voorhanden
Hoe dat men 't dartel vleeſch betemt en maakt gedwee.

Ziet hy een Vinkgetouw met rappe handen trekken,
Waar door het pluimgedierte in 't net gevangen raakt:
De Ridder word niet ſlechts door dit gezigt vermaakt,
Maar 't kan zijn leerzaam hert tot hooger zaaken wekken.

Beſchouwt hy hoe men 't land met ſpaâ en ploeg omhaalt,
Dit noeſtig akkerwerk leert hem 't Gedult beſchrijven.
Ziet hy dan Byen op haar goude vleugels drijven,
By Schapen, Ganzen, ſtraks zijn veêr van leering ſtraelt.

De ſtorm velt boomen neêr met hooggekruinde toppen,
Terwijl hy bloemgewas en laage kruiden ſpaert:
Hier zien wy t'ongeval dat ſtaet en aenzien baert,
Wanneer een ſtaetorkaen valt op de grootſte koppen.

Het Onkruid in den hof is nodig uitgewied,
Dewijl het hinder doed aen kruid en aerdgewaſſen:
Maar 's Dichters ſchrandre geeſt weet dit ook toe te paſſen
Op 't menſchelijk bedrijf dat deugd en ondeugd hiet.

Ziet hy een Hovenier die rupzen, booze wormen,
Zelf noch maer in haer zaad, uit zyne boomen ſtoott,
Fluks volgt'er op een les, een ſpreuk, een leerzaam woord,
Hoe tijdig men het quaad der zonde moet beſtormen.

Sluit hy dan zijnen hof met eene Keizerskroon,
Een bloem zoo ſchoon in 't oog, zoo wonderlijk in 't groeijen,
Zoo zeldzaem als zy ſtaat in haare kracht van bloeijen:
Hoe maakt de Chriſtendeugd dan in haar glanſch ten toon!

Zie daar iets uitgekipt, een ſtaal van Hofgedachten,
Die wy door 't kunſtig ſtaal hier vinden uitgebeeldt,
Terwijl de Poëzy verſtant en zinnen ſtreelt,
En klaar den plicht aanwijſt die ieder moet betrachten.

Prijs, prijs den grooten Man, die, door zijn zedendicht,
De boosheit ging te keer, de waereld heeft geſticht.

F. HALMA.

MENGELINGEN.

Gedicht, op de gelegentheyt van Staet, ter tijt de Wyt-vermaerde Heldt,

MARTEN HARPERSEN TROMP,

Admirael ter Zee was gemaeckt.

ZEe-helden, wacker volck, peck-broecken, rappe gasten,
Op, ruckt nu wederom de vlaggen van de masten.
Gaet, jaegt eens op een nieu den Spaengiaert over boort;
En haelt eens wederom dat gy ter Zee verloort.
't Is lang genoeg gegeeut, 't is al te lang geslapen;
Koom word' eens dat je waert, en als je zijt geschapen.
De Zee en haer gevolg daer zijt ge toe gewent,
Daer is uw' eygen huys, uw' eygen element.
Al wat op aerde leeft, al wat'er is geschapen,
Dat kent sijn eygen kracht, en weet sijn eygen wapen.
Ja weet wat hem gemack, of eenig voordeel doet,
En hoe het na den eysch sijn vyandt krencken moet,
De Leeuw vecht met de klauw', de Stier gebruyckt den horen,
Het Paert slaet met den voet, een Haen met felle sporen.
De Zee is uw' geweer, gebruyckt daer uw gewelt,
Daer is geen twijffel aen, de Spaengiaert moet gevelt.
De Zee die heeft u eerst den vryen hals gegeven;
Den Godts-dienst ingevoert, den Spaengiaert uytgedreven.
De Zee die heeft u eerst den vyandt leeren slaen:
De Zee maeckt u gevreest oock by den Indiaen.
De Zee brengt voordeel in, en bouwt hier groote steden;
De Zee verrijckt het landt, en dat in verre leden.
De Zee maeckt dat het landt den vyandt overwint,
Gy daerom bouwt de Zee soo gy het Landt bemint,
En valt dan aen het werck met onvertsaegde sinnen,
Gy sult gewissen buyt, groot lof, en eere winnen;
Want als na rechten eysch den Leeuw de bende leyt,
Daer is geen twijffel aen, de zegen is bereyt.
Tromp gaet u heden voor; hy trompt met alle krachten,
En roept u na de Zee, en stort in uw' gedachten,
Een lust om wel te doen, een yver voor het landt,
Daer van sijn innig hert en al sijn wesen brandt.
Gy, let op sijn bedrijf, en let op sijn bevelen;
Hy sal u, naer de kunst, met yser leeren spelen,
En kaetsen met het stael, ja leyden aen den dans,
Daer by geen vrouwen dient, maer niet als flukse mans.
Waer gy, O dapper heldt! en leyder van de benden,
Die haer geducbten schrick na Oost en Westen senden,
Koom, toont ons op een nieu, dat Hollandt weder leeft,
Dat Hollandt boven licht en op de baren sweeft.
Siet hier een wacker man, (a) die niet en sal beswijcken,
Die niet en is gewent aen yemant oyt te wijcken;
Die wordt u toe-gevoegt, om met gemeene kracht,
Te doen al wat de Staet van uwe daden wacht.
Gaet, gaet, manhaftig paer, van duysent uyt-gekoren,
Gaet recht eens weder op, dat scheen te zijn verloren;
Gaet dondert met geschut, beset de vlaemsche kust,
En toomt de Spaensche pracht en ongetoomde lust;
Maeckt dat de Koopvaerdy de stroomen mach gebruycken,
Maeckt dat de Vissery de netten mach ontluycken,
Maeckt dat de rijcke Zee met haer geheele strant
Een zegen over-al mach storten op het lant.
Nu, mannen, 't is genoeg, en waerom meer geschreven?
Uw' namen doen al-ree de vlaemsche kusten beven.
Wel flucks dan aen het werck, gy zijt'er toe-genoot,
Soo gy de Zee bewaert, het landt is buyten noot

(a) *Luytenant Admirael Witte Corn. de Witte.*

Op het boeck genaemt de leste Basuyne, beschreven door den waerden, eerwaerden, en hooggeleerden D. Godefridum Udemans, *in sijn leven Bedienaers des Goddelijken Woordts tot Zierickzee.*

WAnneer een Leeuwe brult, wie sal hem niet ontsetten?
Als Godt de werelt dreygt, wie salder niet op letten?
Op, op, die heden noch in allen droesem steeckt,
Hier is een heylig boeck, dat tot de zielen spreeckt
Hier is een deftig man, die laet een stemme klincken,
Die ons moet door het oor tot in den boesem sincken.
Hier is een hel Trompet dat van den hemel blaest,
Ten goede van het volck, dat noch op aerden raest.
Hier worden af-gebeeldt de vijf onwijse Maegden,
Die haer verhoopt geluck op losse gronden waegden.
Hier komt'er vijve toe, maer snegen in den geest,
Die krijgen haer te loon, het eeuwig bruylofs-feest.
Hier worden ingevoert de toevertroude ponden,
By desen wel-besteet, by genen opgebonden;
En in het stof gedout O wee! die sijn talent,
Niet op den rechten tijt, om voordeel uyt en sent.
Wel hem! in tegendeel, die met gestreckte leden,
Sijn penningen, als het dient, tot winste kan besteden.
Hy sal, wanneer de Vorst op trouwe diensten let,
Sich vinden 't zijner eer in hoogen staet geset.
Hier komt ten lesten by het oordeel aller volcken,
Dat eenmael staet te zijn hier boven in de wolcken;
Wanneer het blijcken sal, wat in het duyster lag,
En alle diep gepeys sal komen aen den dag.
Wanneer Godts machtig heyr, sal met basuynen dagen,
Al die van over-lang in 't graf verzegelt lagen.
Al die het woeste Meyr heeft in het zandt gewelt,
En die geen bleecke doodt als noch en heeft gevelt.
Basuyne! bly geluyt, voor die uw' stemme kennen,
En die haer wacker oor tot uwen klanck gewennen.
Basuyne! droef geschrey voor die in weelde leeft,
En sich na vollen eysch, de wereldt overgeeft.
Wy sien dan, weerde man, hier drie-derhande saken,
Die uyt het jeugdig volck, die al de wereldt raken,
Wy sien een deftig stuck ten lesten uytgewracht,
Dat voor al wat'er leeft is weert te zijn bedacht.
Wel aen dan, Zeeusche jeugd, en alderhande menschen,
Die hier een goeden strijdt, en namaels vrede wenschen,
Wilt gy de sond' ontgaen, en 't eeuwig ongeval,
Soo denckt tot aller-tijt dat eens gebeuren sal.

Gedicht op het boeck, genaemt Het Geestelijck Roer van het Koopmans Schip, *gemaeckt door den eerwaerden* D. Godefridum Udemans.

HOe Godt door hoog beleydt, en op gewisse gronden,
De wereldt onder een, door handen heeft gebonden;
En wat'er voor een nut op alle menschen daelt,
Wanneer men sijn gerief uyt verre landen haelt;
En wat een Koopman is, en hoe hy dient te wesen,
En waer uyt overlang, 't vertieren is geresen;
En wat hem noodig is, om soo te zijn genaemt,
En wat hem qualijck voegt, en wat hem wel betaemt:
Hoe dat hy tegenspoet, verdriet, en harde slagen,
En hoe hy met gedult, verlies behoort te dragen;

En

Hoe men door gewin van gelt en machtig goet,
Sich niet vergeten mach in pracht en overmoet;
Hoe wel hem dient bedacht, die op de woeste baren,
Met onvermoeyde vlijt, na Oost en Westen varen;
En wat'er dient gemijt, en wat'er moet geschiên,
Wanneer men niet en kan, als Zee en Hemel sien;
Wat recht heeft onsen Staet om Schepen uyt te rusten,
Of na den Indiaen en sijn vergulde kusten,
Of daer men Paerels vint, of daer een Diamant
Komt schieten uyt een klip, en rollen in het zant:
Hoe dat een Christen hert van yver dient te branden,
Wanneer men ancker werpt ontrent de rijke stranden,
Niet om haer schoon gewas van reuck, of Sijde-werk,
Maer om een woesten hoop te brengen tot de kerk;
En of men met een Turck, en diergelijcke menschen,
Die niet aen Godes volck als druck en onheyl wenschen,
Mach vryen handel doen, en treden in verbondt,
En hooren met gedult een vuylen laster-mondt;
En of men yemants goedt in oorlog mach genieten,
Of met een hol metael een vloot te gronde schieten;
En of men hedensdaegs, gelijckmen eertijts plach,
Een hoop lijf-eygen volck als slaven houden mach,
Al dit uyt rechte gunst, en na den eysch beschreven,
Wordt aen het Vaderlandt door Udemans gegeven.
Wordt aen de Zee gejont, en wie het woeste diep
Met kielen oyt door-snijt, met zeylen overliep.
Wel aen dan, wacker volck, die met inlandtsche waren
Geniest een vreemde kust, die noyt en was bevaren,
Ontfangt het deftig werck, en geeft den schrijver (dank,
Het sal u dienstig zijn uw' leve dagen langk.
Het sal u dienstig zijn in alderhande saken,
Die Godt, en uw' gemoedt, of uwen naesten raken.
Het kan uw' raedts-man zijn in schaed' en in gewin,
En met een woordt geseydt, hier schuylt een zegen in.
Gy meugt stâeg over Zee in verre landen reysen,
Gy meugt op uw' bedrijf, en grooten handel peysen.
Maer in dit boeck alleen is vry al meerder schat,
Als eenig machtig Vorst sijn leven oyt besat.
Men prijsse wel te recht, die grooten handel drijven,
Vermits sy desen staet met goet en rijckdom stijven.
Maer hier dient boven al met lof te zijn vereert,
Die aen het win-sieck volck den rechten handel leert.

Lof-gedicht ter eeren van Jubal, sone van Lamech ende Ada, eerste vinder van de Sangkonste en snaren-spel, gemaeckt ten versoecke van de Haerlemsche Musicanten.

De vinder van de sang is weert met alle tongen:
De vinder van de sang is weert te zijn gesongen:
Op gasten, geesten, op, en al die singen kont,
Gebruyckt hier snaren-spel, gebruyckt een soeten mont;
Gebruyckt het bey gelijck, en wilt te samen mengen,
Wat sang en soet geklanck is machtig uyt te brengen.
Wie nutter dingen vint, en aen de werelt biet,
't Is reden dat hy danck voor sijnen dienst geniet
Maer seg ons, ouden tijt, wie heeft de soete gronden
Van spel en van gesang voor desen eerst gevonden?
't En is Apollo niet, en min de boxvoet Pan, (a)
Die hier uyt grooten naem, of luyster halen kan:
En schoon al is wel eer een jonge Maegt (b) gepresen,
Om datse van het spel een moeder scheen te wesen,
En voester van de sang, 't is echter sonder gront,
't Is vry een hooger geest, die eerst den Cyther vont:
't Is Jubal, die wel eer een liedt bestont te quelen,
Die eerst de rouwe jeugd op snaren leerde spelen.
Die eerst den Trommel sloeg, en op de Fluyte blies,
En maeckte dat de kunst geduerig hooger wies:
Want als het eerste paer uyt Eden was gedreven,
Doen leyde gansch het volck een droef en angstig leven;

(a) *Apollo en Pan zijn by de Heydenen vinders van dese konste geacht.*
(b) *Cecilia daer na by anders volgende eeuwen.*

Want niemant at'er broot, als door een h[illegible]
En al de werelt stont als in geduerig leet[illegible]
Maer Godt, die noyt den mensch van druk en [illegible]
Liet als een nieuwe Son op hare tenten schijnen [illegible]
'Daer komt een beter tijt, want Ada brent [illegible]
Dat Adams zaet verheugt, en soete dingen vin[illegible]
Het vint een aerdig (c) tuyg, geciert met gulde [illegible]
En ging het met een bom, en met een fluyte paren[illegible]
En met een helle stem dit gaf een soet geluyt,
En joeg het swaer gequel, en droeve sinnen uyt.
Daer quam doen al het volck, met wonder ingenomen,
En tracht ontrent het spel, en by den helt te komen;
En wie hem maer en merckt, die is gelijck vervoert,
Vermits de jongeling soo ras de vingers roert
Maer noch soo nam de jeugd het meeste vergenoegen,
Wanneer hy by de klanck de sang begon te voegen,
Vermits hy met de stem nu rijst, dan weder daelt,
En uyt haer stil geheym der menschen zielen haelt.
Daer quam van alle kant de gantsche wereldt dringen,
En hoorde snaren-spel, en hoorde Jubal singen,
Verdwellemt in de vreugd, en riep, op dese wijs,
Soo kreeg het treurig volck een ander Paradijs.
Wel aen dan, wie je zijt, die met gevoegde stemmen
De droeve sinnen treckt, en doet in vreugde swemmen.
Erkent op desen dag de vinder van de sangk,
Den vader van de vreugd', en van het soet geklank.
Juygt Jubal, reyne jeugd, juygt Jubal, kloecke mannen,
Juygt Jubal, al het volck, verdriet dient uytgebannen,
Die eerst het singen vont, dient met gesang vereert,
Maer juygt hem boven al, die Jubal heeft geleert.

(c) Nota *De woorden in den orginelen text, Gen. 4. 21. Begrijpen synecdochice alle Musijck-instrumenten, soo die geslagen worden, (die Aristoxenus by Athenaeum Entapa noemt) als die geblasen en met de vingers of wint geroert worden.*

Hier volgen eenige Medicinale grondt-regels, uyt Hippocrates Aphorismen, dewelcke als voor Gods-sprake van oudts zijn gehouden geweest.

Soo gy door loop van langen tijt
Verswackt en gantsch verhongert zijt,
Soo leert de reden, lieve vrient,
Dat u geen spoedig voedtsel dient:
Maer leedtje korts maer hongers-noot,
Soo bijt dan veerdig in het broot.
Uw' maeg is best, om metter spoet,
En niet met traegheyt zijn gevoet.

Gy die een onreyn lichaem voet,
Weet dat het u maer hinder doet.

Met dranck verquickt veel eer het bloet,
Als het door vaste spijse doet.

Leert hier den aert van alle kost.
Wat haest verteert, wordt haest gelost.

Een die sijn jonge dagen lang
Is hart in sijnen kamer-gang,
Die wordt ontrent den ouden dag
Vry weecker, als hy voortijts plag.
En gy die jong hartlijvig waert,
Krijgt oudt gewis een sachter aert.

Vraegt yemant wat'er voor een man
Den honger best verdragen kan;
Voor eerst die na sijn eynde gaet,
Maer dan noch is in goeden staet;
Daer na een die niet meer en wast,
En schaet'et niet, schoon dat hy vast
Maer yemandt in sijn jeugdig bloet,
Lijdt hinder als hy vasten moet;

Doch

Doch kinders van een blijden geest,
Die schaet'et vasten aldermeest.

Wanneer de slaep een mensch vermoeyt,
Dan schijnt'et dat de sieckte groeyt;
Maer soo de lust hem wel bekoomt,
Soo dient geen vorder leedt geschroomt.

Slaept gy, of waeckt gy boven maet,
De kunst die schat het beyde quaet.

Een oudt mensch tot verdriet gewent,
Die leet en sweet, en moeyten kent,
Draegt vry al beter sijnen last,
Als doet een jonck en weelig gast.

Ons tijt is kort, de kunste lang,
En kans neemt veerdig haren gang;
Oock heeft het proeven sijn gevaer,
Al leeft'er yemandt hondert jaer.
En schoon men yet met oordeel doet,
Noch vint men dickmael tegenspoet;
Dies moet niet slechts de Medicijn,
In all's gereet en wacker zijn;
Maer oock de kranck' en sijnen vrient,
En wie hem in de sieckte dient,
Heeft staeg te letten op het stuck,
Of hem genaeckt groot ongeluck;
Dan noch al wat van buyten koomt,
Is hier oock nut te zijn geschroomt.

Te luttel of te veel gevoet,
En deede noyt het lichaem goet.

Gesellen als het wesen moet,
Dat gy verswackte deelen voet,
Of ledig maeckt een vollen darm,
Of maeckt verkoude leden warm;
Of yemant na den eysch verkoelt,
Wanneer hy sich te brandig voelt.
Gy doet uw' dingen niet te ras,
Want dat noyt yemant goet en was:
Maer wat men met gemoede doet,
Dat houd' men voor den besten voet.

Een koorts ontsteken in den herst,
Maeckt dickmael dat de mensche sterst;
Maer sieckten in de lente-tijt,
Die wordt men vry al lichter quijt.

In alle sieckten, kort of lang,
Is best een sachte kamer-gang.

Die spijse geeft een siecken vrient,
Die maer gesonde lieden dient,
Doet hinder aen den siecken man,
Daer hy een kloecken baten kan.

Als aen een vrou, die swanger gaet,
De borst in haest ter neder slaet,
Houd vast dat om dit ongeval,
De vrucht haer niet belachen sal.

Die 's nachts veel nats te loosen plach,
Heeft weynig af-gang op den dach.
Noyt prees ick al te vetten bruyt,
Vermidts het vet de moeder sluyt.
U dient een schraelder, lieve vrient,
Wilt gy van kinders zijn gedient.

Die van een Soontjen swanger gaet,
Heeft veel een schoon en bly gelaet,
Maer gaetse van een Meysje swaer,
Soo is haer wesen niet te klaer.

Veel te vreten, lang te vasten,
Is noyt goet voor jonge gasten,
Wilje zijn in goede staet,
Houdt in beyd' de middel-maet.

Als yemant eerst heeft bloet gespout,
Soo hy dat namael weder hout,
En dat'er daer na etter koomt,
Soo wort'er eenig quaet geschroomt.

Ontrent het deel daer yemant sweet,
Daer spreeckt de kunst, hier is'et leet.

Een stage koorts ten derden dag,
Niet sachter als'er voormaels plag,
Sal naderhandt met stille staen,
Maer vry al harder wegen gaen:
Maer slijtse met dien eygen tijt,
Soo is het quaet sijn angel quijt.

Dit is van outs een wijs besluyt,
Tot selle sieckten vinnig kruyt.

Volgen doodts voorloopers.

Is yemant in het hooft gewont,
En dweept hem 't breyn dien eygen stont,
Die wordt in haest sijn hooft-sweer quijt,
Want hy verhuyst in korten tijt.

Als yemant lang den af-gang heeft,
En die ten lesten overgeeft,
Hy make staet uyt dit geval,
Dat hem de loop verlaten sal.

Als eenig mensch lang heeft gewaeckt,
En dan in dwepery geraeckt,
En voorts met stuypen is gequelt,
Houdt dat hy na den grave snelt.

Als yemant swelt door water-sucht,
En dat hy daer na bijster kucht,
Gesellen maeckt dan vasten staet,
Dat hy te post ten grave gaet.

Als een mensch begint te rasen,
En sijn buyck wordt opgeblasen,
En sijn nagels kout en blau,
Dan is 't leven wonder flau.

Wanneer de mensch sijn tijt besluyt,
Soo vliegt de ziel allencxkens uyt,
En dan is 't lichaem niet met al,
Als vleesch en bloedt, en snot en gal.

LEERSAME FABULEN.

Roerende seker bedrijf van de Vloo en Luys.

Een vluchtig dier een rappe vloo,
Doortrapt en uytermaten snoo,
Die had haer woonplaets eens gesett,
In Phylis sacht en cierlick bedt;
En als de maegt te bedde quam,
En daer haer soete ruste nam,
Soo plag het dier van stonden aen,
Na onse Phylis toe te gaen,
En soog dan uyt de jonge maegt,
Al wat haer grage lust behaegt;
En als se wel gesogen had,
En nu was uytermaten sat,
Soo ging terstont de rappe vloo,
Haer neder leggen in het stroo,
En sliep daer tot den lichten dag,
Tot sy niet langer slapen mag.

't Ge-

't Gebeurd' als eens de Juffer ſliep,
Dat onſe vloo daer henen liep,
En niet bekommert, niet belet,
Ging dwalen om het gantſche bedt;
En 't wijl ſy wandelt hier en daer,
Soo wordt ſy daer een luys gewaer,
Een luys die ſy geweldig haet,
Om datſe ſoeckt gelijcke ſtaet;
Want die van eene neering zijn,
Houdt die maer vrienden in den ſchijn;
Maer des noch echter niet te min,
Sy groet de luys en roept haer in,
En ſpreeckt het beesjen ſachtjes aen,
En ſeyd', en wilt niet verder gaen,
Maer komt, ô wijtberoemde luys!
En ſiet toch eens mijn luſtig huys:
Dat is een moije ledekant,
Een net juweel, een edel pant,
Daer op een ſchoone Juffer ſlaept,
En hare luſt by nachten raept,
En t'wijl ſy ſachtjes leyt en ruſt,
Vind' ick aen haer mijns herten luſt.
Ick bijt, ick ſuyg, ick drinck, en eet,
Soo dat ick ſchier mijn ſlaep vergeet,
Gelooft vry dat het maegden-bloet,
Is mals en uytermaten ſoet;
En gy die nu komt van de reys,
Komt voegt u by dit Juffer-vleys,
My dunckt dat gy lang hebt gevaſt,
Komt hier en weeſt mijn avondt-gaſt.
De luys, een plomp en lompig beeſt,
Dat noyt geen ſlimme lagen vreeſt,
Gelooft de vloo al wat te ras,
En denckt niet dats' haer vyandt was.
Hoort, lieve vrienden, wie je zijt,
Een ouden vyandt dient gemijt,
En of hy ſchoon al ſoetjens praet,
Gy, denckt noch om ſijn ouden haet.
De luys die komt dan in het bedt,
En heeft haer by de vloo geſet,
En als de Juffer neder lag,
Nu moede van een heeten dag,
Soo komen beyd' de gaſten aen,
Als ruyters die ten roove gaen
De vloo wijſt aen de luys den pat,
En waer de Juffer dient gevat;
Sy wijſt ſe tot haer teere borſt,
En ſeyd', leſcht daer uw heeten dorſt,
En vult oock vry uw leege maeg,
Want gy zijt uytermaten graeg.
De borsjens zijn van 't ſoetſte vleyſch,
Daer krijgt gy licht uw vollen eyſch,
Daer krijg je dat een Edelman,
Oock dickmael niet genieten kan.
Ick laet voor u dat aerdig deel,
O vriendt! dat is voor u geheel,
En ick ſal dan het ander lijf,
Gebruycken tot mijn tijt-verdrijf.
Soo haeſt de vloo dit had geſeyt;
Is't datſe van haer macker ſcheyt,
En kieſt voor haer een ſeecker lit,
Daer ſy gewis en ſeecker ſit;
En echter voor haer drooge mondt
Al vry genoeg te ſuygen vondt,
Daer ging de maeltijt dapper aen,
Maer 't rijck en kan niet lange ſtaen;
Een Prins die al te vinnig bijt,
Die heeft een rijck van korten tijt:
Want onſe Phylis niet gewent,
Van ſoo een beeſt te zijn geſchent,
Noch van ſoo onbeſchoften gaſt,
Soo hardt te worden aengetaſt.
(Een ſchrale luys bijt wonder fel,
Sy gaet vry dieper als het vel,
Sy gaet tot aen het innig bloet,
En drinckt'er af in overvloet)
Ick ſegge Phylis, dus geraeckt,
Is hier door uyt den ſlaep ontwaeckt,
Sy voelt dat ſpits en vinnig dier,
En roept daer op haer Kamenier:
Ja ſeydt dat ſy met ſnelle ſpoet,
Een kaerſſe met haer brengen moet.
(Siet ieder ſlim en liſtig wicht,
Dat haet de Son, en ſchouwt het licht)
Ey ſiet terſtont dit boos geſpuys,
Maer boven al de trage luys,
Is uyttermaten ſeer beducht,
Dies tijt een ieder op de vlucht,
En ſtelt het aen met alle vlijt,
Om van gevaer te zijn bevrijt.
Maer ſchoon de vloo daer henen ſprong,
En in een duyſter hoeckjen drong,
De luys en wiſte geenen raet,
Gelijck haer rappe mede-maet;
Want mits ſy was ſoo bijſter ſat,
Soo was ſe met'er daedt gevat.
Daer wordtſe van de ſnege meyt,
De blijde Juffer voor geleyt.
Daer pleegt men raedt op dit geval,
Hoe dat men 't monſter ſtraffen ſal.
De Juffer wil dit leelick dier,
Doen leggen midden in het vyer,
Op dat haer nu geleden ſchandt,
Tot aſſche mochte zijn verbrandt:
Want ſy is uyttermaten gram,
Dat ſoo een ſmaed haer over quam.
De meyt gaet vry al beter aen,
Sy wil het dier te pletter ſlaen,
Sy wil het ſetten op een rat,
En hier en weder ginder wat,
Gelijck men groote moorders doet,
Bevleckt met Prinſſen edel bloet,
Op dat noyt meer een ſlimmer luys,
Genaecke tot dat edel huys.
Al dit geſprek dat hoort de vloo,
En ſat gedoocken in het ſtroo;
En ſeyde met een ſtillen mondt,
Is dat niet wel een moijen vondt?
Is dat niet wel een brave neep?
Is dat niet wel een looſe greep?
Daer leyt hy nu die grage vraet,
Die ick van ouden tijden haet;
Want hy en ſal van nu voortaen,
In mijnen oeſt geen ſickel ſlaen.
Nu, vrienden, leert, uyt dit geval,
Waer dat dit dienſtig weſen ſal,.
Te weten, als een vyandt ſtreelt,
En u ſijn gunſte mede-deelt,
Maeckt dat gy dan uw ſinnen wet,
Want hier op dient te zijn gelet.
Een vyandts ſtreelen is fenijn,
Want 't is bedrog en enckel ſchijn,
Maer harde reden van een vrient,
Is balſem die ten goede dient.

Van den Leeuw en Muys.

'T IS onlancks dat een kleyne muys,
Gekropen uyt haer duyſter huys,
Quam loopen in een luſtig dal,
En daer ontmoet haer dit geval.
Sy, en haer mackers wel gevoedt,
Die ſprongen met een bly gemoedt,
Die ſprongen hier, dan weder daer,
En maeckten wonder groot gebaer.
Een ſpronck'er op een moedig beeſt,
Dat oock by menſchen is gevreeſt.

Een dier dat dier 'en Koninck hiet,
En over al het wildt gebiedt.
Een Leeuw al lag hy vast en sliep,
En in de rust vermaecken schiep,
Werdt door het dertel spel geweckt,
En schoon al lag hy uytgestreckt,
Soo was hy echter bijster gaeuw,
Hy greep het Muisjen met de klaeuw;
Hy neep het met sijn felle poot,
Siet daer het beesjen in den noodt,
En t'wijl het beesjen leyt en sucht,
Zijn al sijn mackers wech gevlucht.
Het dier dat niet en kan ontgaen,
Dat leyd'et op een bidden aen.
O Prinsse van het gantsche woudt!
Alwaer sich eenig wildt verhoudt,
Ick heb misdaen, en ick beken,
Dat ick de doodt u schuldig ben:
Maer 't is geen eere voor een Vorst,
Dat hy na bloedt en wraecke dorst;
Dies bid ick, laet my weder gaen,
Ick sal tot uwen dienste staen,
Ick sal u prijsen over al,
Waer dat ick immer komen sal:
Oock is'et somtijts wel gesien,
Dat even maer geringe lien,
Dat somtijts ook een slechten bloet,
Aen groote Prinssen voordeel doet.
De Leeuw, die sag het beesjen aen,
En dat sijn oogen treurig staen,
En dit het droeve tranen schreyt,
En dit het soete dingen seyt;
Dies, schoon al is hy wonder fier,
Bewogen door het kleyne dier,
Ontsluyt sijn poot, en laet'et uyt,
Daer loopt het Muysjen in het kruyt,
En huppelt door het jeugdig gras,
Vermits het soo ontkomen was.
't Geviel als geenen tijt hier naer,
De Leeuw die quam in groot gevaer:
Hy werdt verstrickt in seecker net,
By snege jagers uytgeset;
Dies is het beest geheel bedruckt,
En schier als in het graf geruckt:
Maer hoe de Leeuw te feller woelt,
Hoe dat hy meer de stricken voelt,
Daer hijgt, en tiert, en sucht de Leeuw,
En maeckt een bijster vreemt geschreeuw,
En huylt by na een ure lanck;
Tot Echo gaf een weder-klanck;
Maer niemant quam het dier te baet,
En daerom weet hy geenen raet
De Muys die door de bossen liep,
En in het groen hier vreugde schiep,
Verneemt ten lesten dit getier,
En na het scheen, sy kent het dier.
Sy quam daer sy den handel sag,
En hoe de Leeuw gevangen lag,
Ja over al soo vast geset,
Gelijck een mug in 't spinne-net,
De Muys des echter niet-te-min,
Die komt'er by, en springt'er in,
En knaegt met soo een stage vlijt,
Dat sy de Leeuw, in korten tijt,
Maeckt van de strenge banden vry,
Dies was het beest geweldig bly.
En seyde; Muysje grooten danck.
Ick sal mijn leve dagen lanck,
U houden voor mijn beste vrient,
Want gy hebt gunst aen my verdient.
De Muys die seydt hem weder dit:
O Vorst! die al het woudt besit;
Leert nu van my op desen dag,
Dat oock een Muys u baten mag,
En mits gy desen handel siet,
Veracht de kleyne dieren niet.

Van den Quackel en hare Jongen.

EEn Quackel van een snegen aert,
Met sijns gelijcke wel gepaert,
Had midden in het lustig velt,
Voor sijn gebroet een nest gestelt,
Een veldt daer welig koren wies,
Soo dat geen windt daer in en blies.
Het jaer dat dede sijnen gang,
En siet de vruchten wierden lang,
En al de groene velden geel,
En al de granen kregen meel.
De vogel wierdt hier in beducht;
Hy sag de rijpte van de vrucht,
Hy denckt dat licht een wacker man,
Daer om te maeijen komen kan,
En rooven soo sijn lieve nest,
By hem met voordacht daer gevest.
Hy daerom eer hy van den hil,
Om kost te soecken vliegen wil;
Soo spreeck hy dus sijn jongen aen:
Gy siet het rijpe koren staen,
En ick beducht voor u behoudt,
Ga vlieden door het gantsche woudt,
Ga vlieden door de blaeuwe locht,
Op dat ick aes bekomen mocht.
Gy t'wijl ick sweef, en hier en daer,
Soo neemt met al de sinnen waer,
Wie dat'er komt hier in het dal,
En wat hy doen of seggen sal,
Het zy dan knecht, of vrouw, of heer,
En als ick tot u weder keer,
Soo segt my watter omme-gaet,
Op dat ick plege goeden raet
De vogel is naeuw wech gegaen,
Daer komt terstont de bouwer aen;
En als hy sag het geele velt,
Soo stont de goede man verstelt,
Dies is 't dat hy sijn trouwe knecht,
Met dese woorden onderrecht.
Kijck, Lubbert, 't is hier maeijens tijt,
Gy daerom gaet, met alle vlijt,
En spreeckt de buuren algelijck,
Die wonen op den kinder-dijck,
Dat yeder my sijn gunst bewijst,
Soo haest de naeste Sonne rijst,
Dat yeder kome wel voorsien,
Om flux dit koren af te snien,
't Is meer als tijt te zijn gevelt!
En dient niet langer uytgestelt.
Met dat de vogel weder quam,
En na het gantsche stuck vernam,
Zijn al de jongen gantsch beducht,
En willen veerdig op de vlucht;
Vermits de buurte was gevraegt,
Vermits de buurte was gedaegt,
Te poogen met haer gantsch gewelt,
Den oest te krijgen uyt het velt.
De Quackel geeft sijn jongen moet,
En sey niet al te ras en spoet,
Maer luystert even desen dag,
Al wat'er yemant seggen mag.
En daer op vliegt de vogel heen,
Tot dat het klare licht verdween,
En 's avonts quam hy met het aes,
En vraegd' al weder na den baes,
En wat'er voorder ommeging;
De jongens seggen alle ding,
Te weten, hoe de meester quam,
Maer dat hy niet een mensch vernam,

Oock

Oock niemant die een dienaer ſondt,
Soo dat hy ſich bedrogen vondt.
Dat hy daer over was ontſtelt,
En ſeydt Jan Lubbert uyt het velt,
En ſeyd hem, gaet met ſnellen ſpoet,
Gaet vaerdig tot mijn eygen bloet.
Mijn oom, mijn neef, mijn ſuſters man,
Daer wacht ick vry wat anders van,
Want deſe lieden weten raet,
Wanneer den oeſt voor oogen ſtaet.
De knecht die nam het aen te doen,
En tradt wel happig door het groen,
Dies blijckt het dat het ongeval,
Ons haeſtig overkomen ſal,
Ten zy dat ons werdt toegeſtaen,
Op heden wech te mogen gaen.
De moeder loeg om dit verhael,
En ſeyde met een ſoete tael:
Ick bidde, kinders, ruſt uw hooft,
Ons neſt en ſal niet zijn berooft,
Laet my ſlechts met het ſtuck begaen,
Ick ſal u wel ten beſten raên,
Let maer en ſeg ons met beſcheyt,
Wat hier van namaels werdt geſeyt.
Soo haeſt men ſiet den naeſten dag,
De Quackel vloog gelijck ſe plag,
Oock quam de meeſter in het velt,
Maer was tot in de ziel gequelt;
Want ſoo hy gins en weder ſag,
Van neef of ſwager geen gewag.
Daer ſtont de man alleen en keeck,
Gelijck een poelſnip op een kreeck,
Hy riep ten leſten, na ick merck,
Met buuren is't een leuren werck,
Met vrienden is't er even ſoo,
Het graen ſal druypen uyt het ſtroo,
't En zy ick ga tot rappe liên,
En doe hier nader in voorſien,
Want neef, en broer, en eygen oom,
Voorwaer 't en is maer enckel droom.
Gy knecht, mijn ſoon, en al 't geſin,
En ick noch echter niet-te-min,
Die moeten hier met eyger handt,
Den oeſt gaen halen van het landt,
Want die op buurt of vrienden ſiet,
Hoe luyd' hy roept, hy vordert niet.
Soo haeſt de gulde Sonne daelt,
En nu maer op de zee en ſtraelt,
De Quackel komt en voor het leſt,
Genaeckt haer ongeruſten neſt.
Daer hoort ſe wat'er is geſchiet,
En wat de man ſijn dienaer hiet,
En dat hy op ſijn eygen daet,
En niet op buur, of vrienden ſtaet.
De vogel, als hy dit verſtont,
Die ſeyde met een vollen mont:
t'Sa; kinders op, 't is heden tijt,
In aller yl, met alle vlijt,
Te ſcheyden van dit koren-velt,
Eer ons de ſtrenge meeſter quelt.
Die yet wenſcht ras te zijn gedaen,
En laet'et op een ander ſtaen,
Want niet en maeckt ſoo raſſen ſpoet,
Dan als een man ſijn eygen doet.

Van de Muys en Kickvors.

HIer voortijts rees'er groot verſchil,
Ter ſaecke van een groenen hil,
Die in het water was gegront,
Maer dichte by den oever ſtont.
De Velt-muys ſeyde menigwerf,
Die was ſijn goedt; ſijn eygen erf,
De Kickvors ging'er tegen aen,
En dreygt den Muys daer uyt te ſlaen,
Hier daegt de Muys den Kicker uyt,
Te vechten in het groene kruyt.
De Kicker pluckt een lange bies,
Die by of aen den oever wies,
De Veldt-muys is oock geenſins bloo,
Sy maeckt een lans van rogge ſtroo,
En nam een meer-bladt tot een ſchilt,
Een teycken dat ſe vechten wilt.
Daer ging de krijg geweldig aen,
Doen ging het wacker op een ſlaen,
Nu ſcheen'et hiel de Muys het veldt,
Dan was de Kicker meerder heldt·
Men twijffelt door het gantſche dal,
Wie dat verwinner blijven ſal.
Maer in het heetſten van de ſtrijt,
Als yeder toont ſijn meeſte vlijt,
Ey ſiet! een Wouw met ſnelle vlucht
Gevallen uyt de blaeuwe lucht,
Die greep de vechters by den kop,
En viel'er met de klaeuwen op,
Ja bragt ſe ſonder lang gedrael,
Haer jongens tot een middagmael.
Wel let, ô Prinſſen al gelijck!
Een yeder op ſijn eygen Rijck;
Ey neemt uyt onbedachte waen,
Geen hardt verſchil of oorlog aen,
Krijgt oock met uw gebuuren niet;
Want dat baert veeltijts groot verdriet,
Want yemant grooter daer ontrent,
Aen wien uw onmacht is bekent,
Kan hem licht voegen in den ſtrijt,
Als gy vertwackt en moede zijt,
En vallen u dan op het lijf,
En nemen al tot tijt-verdrijf,
Ja nemen 't uwe bey gelijck,
En voegen 't by ſijn machtig Rijck,
Soo datje niet alleen en miſt,
Al dat waerom gy hebt getwiſt,
Maer oock uw eygen boven dien,
En dat is meer als eens geſien
Nu Vorſten van het Chriſten-rijck,
Gy wordt gebeden al gelijck,
Niet meer te krijgen onder een,
Maer pays te maecken in 't gemeen,
Op dat het jock van Mahomet,
Niet breeder uyt en werdt geſet,
Gelijck door enckel onverſtant,
Soo menig Rijck en machtig Lant.
Het Chriſtendom is afgeruckt,
Want 't heeft den Alcoran geluckt,
Om dat men hier gedurig vocht,
En hem geen afbreuck doen en mocht.
Nu Godt, de rechte Vrede-vorſt,
Die na geen bloedt oyt heeft gedorſt,
Die gev' u een eendrachtig hert,
Op dat het namaels beter wert.

Van een Pompoen en Eycke.

EEn boer in ſeecker thuyn gegaen,
Vondt daer een deel Pompoenen ſtaen,
Hy ſag hoe dat het bol gewas,
Gantſch dick, en opgeſwollen was,
En dat het loof en yeder tack,
Was teer en voos en bijſter ſwack,
Hy ſag tot ſijner rechterhant,
Daer ſtont een Eycken boom geplant,
Die geen ſoo ſware vruchten droeg,
Maer kleyn gewas dat niet en woeg,
Hier vaert de man geweldig uyt,
Siet daer een dinck dat niet en ſluyt,

Een

Een vast, een dick, een machtig hout,
Wel 't hardste van het gantsche wout,
Dat stijgt tot boven in de lucht,
Draegt maer alleen een kleyne vrucht;
En siet een kruyt van geender macht,
Dat brengt ons voort soo swaren dracht.
Terwijl hy dit in gramschap seyt,
En met den Hemel staet en pleyt,
Een Eyckel boven uyt den top,
Die valt den Kinckel op den kop,
En maeckt een put in sijnen hoedt,
Des soo verschiet sijn innig bloedt,
En hy seyd', Godt, vergeef het my,'
Ick spreecke los en al te vry,
Ick spreecke tegen uw beleyt,
En dat ick seg, heeft geen bescheyt,
Want had'et na mijn sin gegaen,
Het ware nu met my gedaen,
Eylaes! mijn onbesuyslde hooft,
Dat ware van sijn breyn berooft,
Ick lage met de neus in 't zant,
Alleen door enckel onverstant.
De mensch is dickmael soo gestelt,
Soo wel in Stadt als op het velt,
Dat hy verscheyde dingen siet,
En 't merendeel en prijst hy niet;
Het schijnt indien hy scheppen mocht
Den Hemel met de gantsche locht,
En 't aertrijck en het jeugdig groen,
Hy soud'et vry al beter doen.
Gy stof en asch, gy aerden pot,
Gy oordeel vellen over Godt!
Die noyt ter deeg hebt ondertast,
Een hayr dat aen uw leden wast
Gy, seg ick, die noyt kleyne mier,
Noyt hebt doorgront het minste dier,
Soudt gy berispen Godes werck?
Het minste dinck is u te sterck
Ey lieve, 't is een quade slag,
Die noyt een mensche plegen mag.

Van het Riet en Eycken-Boom

EEn omgewaeyden Eycken-boom,
Quam drijven met een snellen stroom,
Quam drijven in het groene riet,
Gewassen aen de gulle vliet,
En siende dat het dun gewas,
Niet van den windt beschadigt was,
Soo sprack terstont dit Eycken hout,
Ick ben geslingert uyt het wout,
Ick ben getrocken uyt den gront,
Hoe vast dat ick gewortelt stont,
Ick ben met krachten neergedruckt,
En in der haest daer heen geruckt;
En gy, een swack een tanger kruyt,
Dat hier ontrent den oever spruyt,
Staet fris en weet van geen verdriet:
Ey! seg my doch hoe dit geschiet.
De riet-bos loeg, om dit gespreck,
En seyd'; ick weet een beter treck,
Als hooge boomen uws gelijck,
En dat alleen vermits ick wijck,
Vermits ick buyg, en duyck, en nijg,
Tot dat ick beter weder krijg,
Maer gy zijt hart en bijster trots,
En staet gelijck een stege rots.
En of al schoon een Noorden wint,
Op aerden sijn gewelt begint,
En dat hy fel en vinnig blaest,
En door de groene bossen raest,
Gy past niet op sijn groote macht,
En toont dat gy hem niet en acht,
En daerom wordt hy bijster gram,
En valt dan op uw dicken stam,
En schudt uw tacken met gewelt,
Tot hy u plat ter aerden velt:
Daer ligt dan uw verheven boom,
En wordt een speeltje voor de stroom,
En krijgt daer op een schamper jou,
Vermits hy niet eens bucken wou
Gy vrienden, wie je wesen meugt,
Weest buygsaem, 't is een nutte deugt,
En als het dondert in de lucht,
Soo dat schier al de wereldt sucht,
Dan buygt u, buygt gelijck een riet,
Soo valt op u het onweer niet.

Op de Verdorventheyt des Menschen, waer door hy de Sieckten, en doodt selfs, onderhevig is geworden.

DE mensch, het edel Dier, by Godes handt geschapen,
Was, om in stage jeugd sijn lust te mogen rapen,
Was

Was in het ſchoon prieel: en waer hy immer ging,
Daer was hy aengeſien als heer van alle ding.
Hy vont een ſchoon geſicht, alwaer de boomen groeyden;
Hy vont een ſoet geluyt, alwaer de beken vloeyden:
Hy vont een ſoeten reuck, alwaer hy neder ſit,
Hy vont een ſoeten ſmaeck; alwaer hy fruyten at.
Waer dat hy quam gegaen, de ſoete vogels ſongen,
De viſſchen waren bly, de wilde dieren ſprongen,
Het ſchaepjen met den wolf ging ſpelen in het groen,
En oock het felſte beeſt dat quam hem hulde doen.
Hy wordt aen alle kant getroetelt van de winden,
En geen onguere lucht en was'er oyt te vinden;
Daer quam geen felle vorſt die in de leden ſneet,
Daer blies geen Noortſche buy die in de wangen en beet,
Geen koorts, geen vyerig zeer, geen peſt of peper-koren,
Geen gicht, geen leelijk ſchurft, en was'er noch geboren:
Geen damp, geen vuyle miſt, en vielder op den menſch;
Men vont aen alle kant ſijn vollen herten-wenſch.
Maer na dat hem de ſlang met liegen had bedrogen,
En van ſijn hoogſte goedt door liſten afgetogen;
Doe was't dat hy terſtont in alle qualen viel,
Niet met het lijf alleen, maer even met de ziel.
Eylaes! het was verbeurt, al wat hy had verworven,
En hy vol ſlim bejag, en in den grondt bedorven,
In hem en is geen deel tot aen het minſte lit,
Daer in geen ſlim verderf en ſtage kancker ſit.
Soo is dan uyt'er aert geen doodt in ons gevonden:
Maer ſy is in den Menſch een ſtraffe van de ſonden.
Van daer komt ons het quaet en al het ſwaer verdriet,
Dat yeder menſchen-kint hier op der aerden ſiet.
Wilt gy daerom een koorts, of ander quael, geneſen,
Of ſoeckje langen tijt in goeden ſtant te weſen,
Gaet eerſt tot uwen Godt, en klaegt daer uwe pijn,
Soo kan het heylſaem kruyt uw leden dienſtig zijn.

Uyt Bartas.

Waer Adam niet verruckt tot ongeregelt mallen,
Den Schepper af gegaen, den duyvel toe-gevallen;
Sijn af-komſt, ſijn geſlacht, ſijn bloet en edel zaet,
Dat ware noch geſont, en in een blijden ſtaet.
Maer nu het eerſte paer heeft buyten alle reden,
Veracht den grooten Godt, ſijn Wetten overtreden;
Soo is de bleecke Doodt en alderley gevaer
Getreden in het perck, gekomen over haer
De Sond', het leelijck ſpoock, die heeftet al bedorven,
En om dit ongeval ſoo is de menſch geſtorven.
Van daer komt ons het quaet, van daer geſtagen druck,
Van daer komt alle vleeſch den gront van ongeluck.

Op de ſelfde.

Met dat de menſch begon hem tegen Godt te ſtellen,
Soo voegt ſich alle ding om hem te mogen quellen:
Want een die uyt de gunſt van ſijnen Schepper raekt,
Die heeft ſtracks tegen hem al watter is gemaeckt
De lucht gaf felle wint, het water ſtuere vlagen,
Het aertrijck giftig kruyt, den Hemel donder-ſlagen;
Een yeder ſpout den menſch als in het aengeſicht,
En denckt voortaen niet meer aen hem te zijn verplicht
De ſterren zijn vergramt, en laten droeve ſtralen
Door vreemt en naer beleydt hem in de leden dalen;
De maen verkout ſijn breyn door vuyl en ſeldſaem vocht,
En ſchiet hem in het lijf een ongeſonde locht
Hier rijſt een harde ſtorm, en treft verheve wallen,
Daer ſchiet een blixem uyt, en doet de toorens vallen,
En ginder blaeckt een vuur dat uyt'er aerden koomt,
Daer voor dat yeder landt en al de wereldt ſchroomt.
Ach! hoe was eens de menſch in hoogen ſtaet verheven,
Doen hy mocht over-al geſtrenge wetten geven!
Doen kond hy met een wenck of met een kleyne ſtem,
Al wat ſijn ooge ſag, doen buygen onder hem.

Het ſwijn, den oliphant, de leeu, en felle beeren,
Die ſtilden haer gewoel alleen op ſijn begeeren,
En waren ſtaeg bereydt om hem ten dienſt te ſtaen;
Nu komt een kleyne mug en doet hem oorlog aen.

Uyt Heſiodus.

Na dat het grillig wijf een miſſlag had bedreven,
Soo was'er al verdriet in dit ellendig leven;
Want daer het eerſte volck mocht ruſtig benen gaen,
Soo nam het aerdtſche dal een ander weſen aen:
Want ſieckte, moeyte, ſorg, en duyſent ongemacken,
Die quamen uyt de lucht op aerden neder-ſacken;
Siet daer, eylaes! den menſch in druck en ſtagen noot,
En voor het leſte ſpoock ſoo quam de bleecke doot.

Uyt Euripides

Soo haeſt als eenig menſch op aerde was geboren,
Soo ſcheen by al het volck de vreugd te zijn verloren;
Een yeder was bedroeft, en maeckte groot geklag,
Om dat men voor het kindt niet als verdriet en ſag:
Maer als de bleecke doodt had yemant wech-genomen,
Dan ſag men enckel vreugd als van den Hemel komen:
Men nam het voor geluck, men is geheel verblijt,
Een menſch te mogen ſien van alle druck bevrijt.

Uyt Crantor.

Wat leven dat de menſch oyt ſtelt in ſijn gedachten,
Daer is maer enckel druck en onluſt in te wachten;
Het gaet ſoo wonder vreemt hier in dit jammer-dal,
Men vint ſchier anders niet, als druk en ongeval.
Is yemant hoog in geeſt, en deftig in verſtande,
Soo wordt hy metter daet een ſlave van den lande;
Doet hy gelijck een dwaes ſijn dingen ſonder ſlot,
Soo is hy ſtaeg veracht, en aller menſchen ſpot.
Is hy van kloecken aert, en van geſonde leden,
Soo wil hy ſtaeg het vleeſch in vuylen luſt beſteden;
En hy is veeltijts ſieck, hy lijdt een ſtage doot,
En is een arm menſch, al is ſijn rijckdom groot;
Leeft hy ontrent een Prins, of krijgt hy groote ſtaten,
Hy moet van ſtonden aen ſijn oude vryheyt laten;
Wie ſich in 't Hof geneert, die ſtelle deſen voet,
Dat hy geringelt wordt, en efter dancken moet.
Indien hy ſich bemoeyt alleen met eygen ſaken,
Dat is een ſlecht bedrijf, hoe kan hem dat vermaken?
Is hy een ackerman die kooren-landen bout,
Dat is een ſtage ſorg die nimmer op en hout.
Indien hy krijgsman wort, ſoo moet hy dickmael moorden,
Oock daer hy wort onthaelt met gunſt en ſoete woorden;
En ſoo hy noyt en vecht, maer lieft de ſoete ruſt,
Soo is hy maer een roof van die het maer en luſt.
Indien hy over zee verhandelt rijcke waren,
Soo lijdt hy ſtagen angſt oock van de minſte baren;
Indien hy binnen 's landts een ſtillen handel doet,
Die geeft hem ſtaeg beſlag, maer nimmer machtig goet.
Indien hy voorſpoet heeft, ſoo wort ſijn hert verheven;
Hy wort door ſoete waen en hoogmoedt aengedreven;
En wordt hy heel beſwaert met druck en tegenſpoet,
Wat is hy als een worm die in der aerden wroet?
Indien hy ſonder gelt beſoeckt de vreemde landen,
Soo treckt hem niemant aen door feyl van rijcke panden;
En reyſt hy buyten 's landts, en heeft hy machtig gelt,
Hy ſal met groote vrees geduurig zijn gequelt.
Indien hy is geſint om noit te willen paren,
Geduurig eenſaem zijn, dat noem ick droeve jaren;
Indien hy trouwen wil, hy wordt voor eeuwig vaſt,
En 't wijf, met haer gevolg, dat is een ſtage laſt.
Indien hy vruchtbaer is, en kinders komt te winnen,
Al was hy eertijts bly, hy krijgt bedroefde ſinnen;

En ſoo hy ſonder vrucht den echten acker bout.
Sijn huys dat gaet te niet Wat doet de man getrout?
Trout hy een ſchoone vrou, ſy baert hem duyſent plagen,
Hoe licht kan haer gelaet een ydel oog behagen?
En dat is ſtage ſorg. Neemt hy een leelijck wijſ;
Soo heeft hy nimmermeer een eerlijck tijt-verdrijf.
Is 't wijf van machtig goet, de man van kleyne renten,
Het wijf ſal ſtaeg verwijt hem in den boeſem prenten.
En iſſe ſonder geldt, ſie daer een ſtagen laſt:
Want goet van eene zy is veerdig opgebraſt.
Is ſy van inegen aert, en leeſtze wijſe boecken,
Soo wilze meeſter zijn, en haren man verkloecken,
Siet daer een twiſtig huys: Indienſe niet en weet,
't Is ſpijſe ſonder zout, en niet een ſoeten beet.
Ten leſten, is men jong, de jeugd is onbedreven,
En woelt als in een zee van dit ellendig leven,
En wort'er yemant out, ſoo naeckt ſijn hoogſten noot,
Eylaes! ſijn kranck geſtel dat worſtelt met de doodt.
Wat dient'er meer geſeyt? wie kan hem nederſtellen,
Of hem ſal eenig ding in geeſt of leden quellen:
Geen menſch is ſonder druck, hoe vrolijck dat hy leeſt,
Dewijl oock even ſelfs een roosjen prickels heeft.
De blydſchap even ſelfs die heeft een droevig weſen:
Want van geſtage vreugd en heeft men noyt geleſen,
Het is dan alderbeſt, en ver de minſte pijn,
Of noyt te zijn geteelt, of haeſt een lijck te zijn.

Wat den menſch het beſte is, uyt Metrodotus.

Wat ſtaet kan eenig menſch op aerden overkomen,
Daer niet een ſoet vermaeck kan worden uytgenomen?
Noyt ſoo verboſten tijt, of ſoo bedroefden jaer,
Of een die leven kan die wort'er vreugd gewaer.
Heeft yemant kloeck verſtant, ſoo word hy ſtaeg gepreſen,
En voor een landt-juweel met vingers aengeweſen:
En is hy ſonder breyn, ſoo is hy ſonder laſt;
Men ſiet oock Prinſſen ſelfs met gecken wel gepaſt.
Is hy geduerig wel, en ſonder krancke dagen,
Soo is hy recht bequaem ſijn luſten na te jagen;
En is hy ſwack van aert, en dickmael niet te wel,
Schoon hem de doodt genaekt; 't en is hem geen gequel,
Indien hy in het Hof met Vorſten wil verkeeren,
Hy kan ſijn lagen naem en duyſter huys vereeren:
Indien hy ſtilheyt ſoeckt, en maer het ſijne doet,
Sijn eygen voogt te zijn, dat is geweldig ſoet.
Staen hem de velden aen, en gaet hy landen teien,
Dat is een ſoet bedrijf, wie kan het oyt vervelen?
Wil hy een koopman zijn, en zeylen van de ree,
O wat een machtig goet ontſtaet'et uyt de zee!
Indien hy wanſte doet, ſoo mach hy vrolijck leven,
Hy krijgt dan menig vrient, en meer als hondert neven;
En lijdt hy ſtaeg verlies, hy wordt een deftig man,
Die al wat werelt hiet, met voeten treden kan.
Wil hy een krijgsman zijn, ſoo kan hy dikwils maeijen
Daer hy noyt ploeg en ſondt, en noyt en dede zaeijen;
En ſoo hy d'oorlog haet, en lieft een ſtillen geeſt,
Soo is hy wel getrooſt, oock als een ander vreeſt.
Verreyſt hy buyten 's landts, en kan hy wel betalen,
Waer dat hy komen mach, men ſal hem wel onthalen;
Of is ſijn beurſe licht, hy draegt te minder laſt,
Soo dat hy luſtig is, en op geen roover paſt;
Indien ſijn jeugdig hert genegen is te trouwen,
Waer vint men ſoeter vreugd als by de jonge vrouwen?
Of is hy meer geneygt om niet te zijn gepaert,
Soo is hy ſonder ſorg waer dat hy henen vaert.
Indien het echte bed hem kinders heeft gegeven,
Hy ſiet, in hare jeugd, gelijck een ander leven;
Indien hem uyt het bed geen echte vrucht en waſt,
Soo heeft hy vrouwen-luſt, en efter geenen laſt.
Trout hy een ſchoone vrou, wat kan'er ſoeter weſen?
Sy kan ſijn gulle jeugd, en heeten brandt geneſen!
Of iſſe niet te mooy, ey keurt haer niet te naeu,
By nachte, lieve vriendt, zijn alle katten graeu.
Krijgt hy een geldig wijf, wat kan hy meer begeeren;
Op vrouwen machtig goet daer kan men luſtig teeren.
Heeft ſy in tegendeel maer weynig bygebracht,
't Is ſeker dat het wijf hem des te meerder acht.
Indien ſy geeſtig is, of heeftſe veel geleſen,
Sy kan, voor al het huys, gelijck een Raets-heer weſen.
Of heeft ſe geen verſtant als van haer doecken-huyf,
De man leeft ſonder twiſt by ſoo een ſoete duyf.
Wat meer? is yemant jong, dat zijn de beſte tijden,
De jeugd is enckel vreugd, en luſt aen alle zijden;
Indien den ouden dag tot ſijnen heert genaeckt,
Siet daer de rechte tijt die hem eer waerdig maeckt.
Het is dan ſonder gront dat veel onſoete menſchen,
Of noyt te zijn geweeſt, of korte dagen wenſchen,
Treet gy in uw beroep met onbedichten ſin,
In wan-genoegen ſelfs daer is genoegen in.

Waerom de menſchen in de eerſte tijden veel langer leefden dan nu.

DE menſchen die wel eer hier op der aerden waren,
Beleefden menigmael de negenhondert jaren,
Vol kracht en groene jeugt; men vont geen droeve pijn,
Geen peſt, geen heete koorts, geen wreeden ſlerecijn;
Maer nu de grijſe tijt is hooger op-gekomen,
Soo heeft de ſnelle doodt de werelt in-genomen:
Gicht, ſcheurbuyck, kug, graveel, en ander ongeval,
Die vielen uyt de lucht, en vlogen over-al.
Geef reden, Sang-godin De werelt eerſt geſchapen,
Liet uyt haer gulle ſchoot een machtig voetſel rapen,
Het was of edel zaet, of wonder ſchoon gewas,
Al wat men uyt het veldt of van de boomen las.
Geen menſch en wiert geſwackt door luſt of gulſigheden,
Maer yeder ſpit het landt, en oeffent ſoo de leden:
Men at geen leckerny, maar ſleehts gemeene koſt,
En water uyt de beeck dat was hun ſoete moſt.
De ſteiren niet vergift met ongeſonde qualen,
Die gaven enckel heyl, en niet als ſoete ſtralen:
Maar dat ick hooger acht de menſche nu geplant,
Quam eerſt als uyt de vorm van Godes eygen hant.
Dat van den Schepper komt, hoe kan het licht bederven?
Dat uyt het leven rijſt, hoe kan het haeſtig ſterven?
O groote Levens-vorſt! ô 's menſchen hoogſte goet!
Koom woon doch binnen ons, doch meeſt in ons gemoet.

Uyt Homerus.

De dochter van het wout, de friſſche boom gewaſſen,
Zijn op bequamen grondt de menſchen toe te paſſen,
Haer groen, des ſomers kroon, dat wort des winters roof,
En ſiet een jonger blat verdrijſt het oude loof
Wy groenen in der jeugd, en hebben blijde dagen,
Maer worden van de doodt allengskens weg-gedragen;
En t'wijl de tijt verloopt, en onſe vruchten leeſt,
Soo wordt een nieu geſlacht dat wy eens zijn geweeſt.

Op de Geſontheyt, en hare weerdigheyt.

GEſontheyt, edel ding, van u is 't dat wy ſchrijven,
Op dat uw ſoete lucht by ons ſou mogen blijven,
Op dat een yder menſch mocht kennen uwen aert,
En hoeje dient geviert, en hoe te zijn bewaert.
Geſontheyt, ſchoon juweel, voor alle ding te prijſen,
Wie kan na rechten eyſch u eer genoeg bewijſen?
Gy zijt een rijck geſchenck dat van den Hemel daelt,
Dat als een gulde Son hier op der aerde ſtraelt;
Schoon yemant van het volck, tot hoogen ſtaet verheven,
Mag boven zijns gelijck, in glans en eere leven,
Getroetelt van een Prins, oock na ſijn vollen wenſch:
Soo gy hem niet en ſtreelt, wat is 'er van den menſch?

Schoon yemant machtig vee, door Godes milden zegen,
Schoon yemant groot beslag van landen heeft gekregen,
Schoon yemants rijcke schat vervult een gansche zael,
Ach! sonder u behulp, wat is'et altemael?
Schoon yemant voor hem siet een tafel vol gerechten,
Die staeg wort aengedist met hondert flukse knechten,
Schoon yemant wort getoeft met alderhande wijn,
Sit gy niet aen den disch, 't is al maer enckel pijn;
Schoon yemant hoort den sang van hondert soete keelen,
En hoort een geestig volck op gulde snaren speelen,
Als gy maer henen gaet en uyt de kamers vliet,
Soo is de gansche vreugd niet anders als verdriet.
Schoon yemant is geplaetst daer met een aerdig jocken
Veel geesten besig zijn om blijtschap uyt te locken;
Eylaes! de soete praet bevalt de gasten niet,
't En zy gy aen het volck uw soete gunste biet.
Schoon dat de sonne schijnt, dat alle kruyden groeijen,
Dat al het boom-gewas staet lustig om te bloeijen,
En dat de koelen Mey ons brengt den soeten tijt,
't Is winter evenwel soo gy'er niet en zijt.
Schoon yemant heeft de keur van duysent schoone vrouwen,
En mach het puyckjen selfs van alle maegden trouwen,
Godinne, sonder u en heeft'et geenen val:
Want al wat honig scheen en is maer enckel gal.
Wat dient'er meer geseyt van alle werelts saken,
Die niet gesont en is, wie kan hem vrolijck maken?
Wel aen dan, wie je zijt; gaet soeckt dan aldermeest
Gesontheyt aen het lijf, gesontheyt aen den geest.

Uyt Horatius.

Het vat moet eerst gesuyvert zijn,
Of soete Most wordt suure Wijn:
Wat baet doch rijckdom eenig man,
Als hy die niet gebruycken kan?

Op de beweginge des Gemoets in 't gemeen.

SOeckt yemant wel te zijn, die moet voor alle dingen
Sijn drift, sijn herts-gewoel, sijn binnen-tochten dwingen,
Want als het innig deel in goeden vrede staet,
Het lijf en sijn gevolg dat wort'er deur gebaet.
Wel aen dan schout verdriet, en nijt, en minne-vlagen,
En wilt te grooten vreugd en hevig bloet verjagen,
Drijft eer en gelt-sucht wech, jaegt angst uyt uwen geest,
En maeckt dat gy alleen den grooten Schepper vreest.
'k En wil noch evenwel van yemant oyt begeeren,
Dat hy uyt sijn gemoet sal alle tochten weeren;
Een geestig Hovenier besnoeyt het weelig kruyt,
Maer roeyt noch evenwel geen stam of wortel uyt.
Een boom van wilden aert die kan het enten baten.
Hy kan door goet beleyt sijn wrange vruchten laten.
Gy moogt dan, sooje kont, verletten uwe pijn,
Uw hert mach evenwel niet ongevoelig zijn.

Op de Droefheyt.

LAet ons wat dieper gaen, en in 't bysonder spreken
Van al dit ziel-gewoel, en al de binne-steken;
De droefheyt is voor eerst die ons de sinnen quelt,
En menig teer gemoet in vreemde bochten stelt.
Hier tegen dient behulp en goeden raedt gegeven,
Om sonder eenig leet en stil te mogen leven;
Maer 't kruyt dat aen den mensch in dese siekte dient,
En komt niet uyt het velt, maer van een wijsen vrient.
Een woort, een troostig woort, te rechter tijt gesproken,
Dat heeft aen menig hert dit onheyl afgebroken,
Dat is de rechte zalf die swacke menschen helpt,
En droeve sinnen heelt, en heete tranen stelpt.
Maer Godes heylig Boeck in dit geval te lesen,
Plag aen een treurig hert een groot vermaeck te wesen;
Doch boven alle ding, tot Godt een reyn gebet,
Dat is de rechte troost die een in ruste set.

Uyt Senecas Hypolytes.

Is yemants druck niet al te groot,
Soo kan hy klagen sijnen noot:
Maer als het leet te vinnig bijt,
Soo gaet de mondt haer sprake quijt

Op Niobe uyt Ovidius Metam. 6.

Daer sit een bange vrou by vijftien droeve lijcken,
Die al daer henen gaen, en in het duyster wijcken.
En hy die sy bemint, en met haer is gepaert,
En wat sy van der jeugd voor kinders heeft gebaert;
Dies wort haer killig hert van droefheyt overwonnen,
Haer lijf is sonder verw, haer bloet dat is geronnen,
Haer oogen staen verset, haer koude tong bevriest,
Soo dat haer bleecke mont de spraek geheel verliest:
Haer pols is sonder slag, sy kan geen hooft bewegen,
Want dat blijft in den stant gelijck het is gelegen:
Haer voeten worden vast, haer ingewant versteent,
Alleen dit blijft haer by, dat sy gedurig weent.
Ten lesten quam de wint ontrent haer leden sweven,
En heeft ze wech geruckt, en op een rots gedreven,
Daer staet het steenen beelt: en wie het immer siet,
Verneemt een droevig nat dat van haer wangen schiet.

Theseus zeggen uyt Euripides.

Een man van wijs beleyt die heeft my leeren dencken,
Wat my voor ongeluck voortaen sou mogen krencken;
En dus heb ick geleert te peynsen op de doodt,
Op druck, op ballingschap, op alderhande noodt.
En dit acht ick bequaem om waer te zijn genomen,
Om dat niet onverhoets my over mochte komen;
Want die te voren denckt wat hem gebeuren mag,
Ontset hem niet te seer oock van een harden slag.

Platoos raedt.

Een wispelturig hert, 't welck draeyt na yeders blasen,
Dat mach men, ick bekent, wel stellen by de dwasen:
Maer die steeg als een muyl, gaet horten tegen Godt,
Verschilt van d'eerste feyl, soo veel als dul, van sot.
Maeckt van de noot een deugd, 't en helpt geen tegenstreven,
Waer ons den Hemel drijft, daer moetmen henen sweven,
Gevoegelijck te zijn, na Godes handt ons leyt,
Al is 't verandering, het is gestadigheyt.

Uyt Horatius 4. Carm. 7.

Als yemant van de doodt is uyt het licht getogen,
Wat sal dan edel bloet, wat sal het geldt vermogen?
Hoe kan een kloecke tong het monster weder-staen?
Eylaes! het spoock is doof, daer is geen seggen aen.
Geen Godtsdienst kan de mensch oyt uyt den grave treeken,
Geen vriendt kan uyt den slaep sijn dooden vriendt verwecken:
Wie eens hier uyt het vleesch de leste reyse doet,
Die is daer hy behoort, en daer hy blijven moet.

Op de Nijt.

ICk kome tot den Nijt, een van de slimste tochten,
Die oyt met boos vergif op onse sinnen wrochten:
Daer is niet een gebreek of 't heeft ten minsten wat,
Daer óp het voor het volck een gront van onthult vat;
De lust, al isse vuyl, die kan haer ranken prijsen,
Om dat'er soet vermaeck is uyt gewoon te rijsen;
De gelt-sucht wort gegront, ten minsten na den schijn,
Om in den ouden dag in geen gebreck te zijn.
Maer voor de swarte Nijt en is niet eene reden,
Waerom sy in de borst van yemant dient geleden:
Sy is haer eygen beul, en waer een ander lacht,
Daer sietmen dat het spoock van enkel druk versmacht.
Wel aen dan, wie gy zijt, om dese pest te mijden,
Weest treurig daer men treurt, en blijde met den blijden;
Gy moogt niet een gepeys besteden aen den nijt,
Soo gy in eenig deel, of mensch, of Christen zijt.

Op een Wangunstige.

Ach! hoe ellendig is de man,
Die nimmer vrolijck wesen kan,
Dan als een ander is beducht,
Of in benantheyt leyt en sucht?
Ach! hoe ellendig is de mensch,
Die als een ander krijgt sijn wensch,
Van spijt sijns herten bloet verteert?
o Heer! dees plaeg doch van ons weert.

Afbeeldinge van de Nijt, uyt Ovidius 1. Metam. 16.

Sy is van bleecke verw, en mager aen de leden,
Haer tanden zijn begaet met duysent vuyligheden,
Haer borst is groen gepleckt, door uytgeborsten gal,
En noyt en scheptse vreugd, als uyt een droef geval.
Het spoock is sonder rust, en noyt gewoon te slapen,
Maer uyt eens anders druck genegen vreugd te rapen;
Het is sijn eygen leet, en voedt sijn eygen smert,
Verteert sijn innig merg, en eet sijn eygen hert.

Op de Liefde.

MAer dat ons verder treckt tot ongeruste sinnen,
Is Liefde, vuyle lust, en ongeregelt minnen:
Och waerder eenig mensch vervalt in dit gebreck,
Daer worden met der daedt de wijste lieden geck,
Haer krachten, haer verstant, haer wel gesonde leden,
Die worden af-geslonst, die worden af-gereden;
'k En weet niet, mijn vernuft, hoe menig ongeval
Gedurig oorspronck neemt uyt dit ellendig mal.
Wat raet voor dese plaeg? soo haest de sinnen hellen,
Om door uw slim bejag uw geest te komen quellen,
Soo dient'er op gepast, om dit vergiftigt kruyt
Te dempen eer het groeyt, en fluex te rucken uyt.
Maer voelje door het quaet uw sinnen overlaten,
Soo geeft u dan geheel tot bidden, waken, vasten;
Dit is een boose geest, die nimmer oyt en vlucht,
Dan als men niet en eet, en tot den Heere sucht.

Uyt Plautus.

Wat is de liefde? wat is de lust?
Als suchten, duchten, sonder rust,
Als groot verdriet, en kleyne vreugd,
Een rechte dool-hof voor de jeugd,
Een hoop, een waen, een blijde druck,
Een troost vermengt met ongeluck,
Een schoon gelaet, maer enckel schijn,
Een droef vermaeck, een soete pijn,
Een dorst die noyt gelaeft en wert,
Een voetsel voor een yeder hert,
Een honig-raet vol enckel gal,
Een deerlijck spel, een deftig mal,
Een spoock dat niemant seggen kan;
Maer 't is genoeg ick scheyder van

Uyt Propertius 2. Eleg 1.

Wat sieckte dat een mensche quelt,
Al is hy wonder vreemt gestelt,
Dat jaegt een dranck, een machtig kruyt,
Dat jaegt een konstig meester uyt;
Maer brandt en liefd' en minne-pijn,
Die past niet op den Medecijn.

Uyt Plautus.

Het minnen is een seldsaem spel,
Het brengt de minnaer in gequel,
Het is een los een loose vont,
Het is een wesen sonder gront:
Al wat men aen de vrijers raet,
Dat dunckt de jonckers enckel quaet;
Doch wat hun afgeraden wert,
Daer henen wil haer grillig hert:
En wat men soo een lincker biet,
Dat wil hy doch sijn leven niet;
En wat hem niet gebeuren mach,
Daer hackt hy na den gantschen dach;
Roept yemant soo een vijsen quant,
Gewis die wijckt hem van der hant;
En schoon hem yemant henen sent,
Hy is straecks weder daer ontrent;
In 't korte, 't is een wreede pijn
In Venus Hof verdoolt te zijn.

Uyt Ovidius Konst der Minnen.

Gesellen hoort een woort, Wanneer uw teere sinnen
Gevoelen eerst den brandt en hellen om te minnen,
Soo vint u metter daedt ontrent het welig kruyt,
En eer het vorder gaet, soo roeyt den wortel uyt.
Gelooft het, dien het raeckt, met lang hier op te wachten,
Soo werdt de liefde sterck, en boven uwe krachten
Dat eerst een beeckje was, dat wert een groote stroom:
Dat eerst een tackje was, dat wert een grooten boom.
Een sieckte die wel eer stont haest te zijn genesen,
Kan heden buyten raedt, en sonder hoope wesen·
Een die sijn tijt vergeeuwt, als hy wat goets vermag,
Sal niet bequamer zijn oock op den naesten dag.
Wy zijn onachtsaem volck, en sleuren alle saken,
En willen als het dient, niet aen het zeer geraken:
Daer kruypt dan evenstaeg, daer kruypt de kanker voort,
Om dat het slim vergif niet eer en was gestoort.
Voelt daerom eenig mensch van Liefde sich bevechten,
Die zy fluex in de weer, en laet hem onderrechten;
Maer doe het met beleyt, en eer het vinnig quaet
De sinnen overloopt, en vast gewortelt staet.
In qualen van den geest, in sieckten van de leden,
Daer wijst de stage daedt, daer leert de vaste reden,
Dat yeder raedt behoeft, en dat ter rechter tijt,
Al-eer het slim bejag tot in het herte glijt.
Daer zijnder onder u van soo verdraeyde sinnen,
Die sonder voor-beraet haer stellen om te minnen;
En als het slim fenijn is aen het hert gegaen,
Dan spreeckt men om behulp de beste vrienden aen
Dit zijn, onwijse jeugd, dit zijn verkeerde slagen,
Gy dient van eersten aen om raedt te komen vragen

Het

Het is van outs geſeyt, het licht dat voren gaet,
Dat geeft in alle ding voor al de meeſte baet.

Uyt Ovidius.

Al wie door liefde queelt, en wenſcht te zijn geneſen,
Die moet in ſtaeg bedrijf, en nimmer ledig weſen:
Door luy te zijn, ſoo waſt het weelig Venus kint,
En daerom is het wicht hier wonder toe geſint.
Vraegt iemant hoe het komt, dat, na een dertel mallen,
Veel menſchen menigmael in vuyle luſten vallen?
De reden is bekent: om datſe ledig zijn;
Want dat is aen den geeſt een wonder boos fenijn.
Indien het water ſtaet, ſoo moet het ſtracks bederven,
En jonckheyt ſonder werck, die ſal het licht verkerven;
Het yſer roeſt terſtont, indien het maer en ruſt,
En wie daer ledig is, die valt in vuyle luſt.

Uyt de zelfde.

Gy die van minne-brandt begeert te zijn geneſen,
En wilt geen dertel jock, of geen Poeeten leſen,
Al ben ick even ſelfs van dat geſelſchap een,
Noch ſeg ick evenwel dat ick van herten meen.
Wy dichters in 't gemeen beſchrijven vreemde ſaken,
Die oock een eerbaer hert bywijlen gaende maken;
Wie leeſt Tibullus werck, die niet en wert gewont,
Als hy ſijn liefſte prijſt, en haren rooden mont?
Wie leeſt Catullus boeck, die niet en wert ontſteken,
Als hy van liefde ſchrijft, en van haer ſoete treken?
Ons rot is dertel volck, en lievers van den doeck,
Gy laet dien geylen hoop, en leeſt een deftig boeck.

Op de Eergierigheydt.

DAer is een ander plaeg om onluſt in te voeren,
Die komt wanneer den menſch op eer begint te loeren,
Op ſtaet-ſucht is geſet, want dan is't dat de geeſt
Voor ick en weet niet wat, voor alle dingen vreeſt.
Siet daer een ſtaeg gequel, de wooning van de ſterren,
Die heeft men even ſelfs, die heeft men ſien verwerren
By dit onruſtig ſpoock, ſoo datter twiſt ontſtont
Ter plaetſen daer men noyt als ſoete vreed' en vont.
Wel om dit grillig bloet uyt onſen geeſt te drijven,
Soo dient een yeder menſch in ſijn gemoedt te ſchrijven,
Dat Godt van alle tijt verwaende ſinnen haet,
En trotſe lieden ſtraft, en met den donder ſlaet,
Wie dan met ſijnen Godt in vrede ſoeckt te weſen,
Moet als een ſtage les dit aen ſijn herte leſen:
Ey waerom dus gepoogt tot eer en hoogen lof?
Wy zijn, hoe groot wy zijn, maer aerd' en enckel ſtof.

Uyt Ovidius 8. Metam. 3.

Soo haeſt als Icarus een weynig heeft gevlogen,
Is hy tot aen de Son en hooger op-getogen,
Hy kreeg een moedig hert, hy maekt een ſnelle vlucht,
Het docht hem wonder moy te ſwerven in de lucht.
Hy liet ſijn Vader daer, die wou geen Sonne raken,
Hy dacht in ſijn gemoedt, hy woud'et beter maken:
Hy ſiet dat helder licht, en 't ſtont hem wonder aen,
Hy wou, indien hy mocht, tot in den Hemel gaen.
Maer als de gulde Son ſijn vleugels quam beſchijnen,
Soo ſmolt de looſe Was, ſijn veeren die verdwijnen,
En hy is ſonder hulp, ſijn leden worden bloot;
Daer is van ſtonden aen de vlieger in den noot.
Hy roept tot ſijn behulp de vleugels van de winden,
Maer daer en is geen trooſt in ſijn verdriet te vinden.
Ach! t'wijl hy nedervicl, en om ſijn Vader riep,
Soo lag hy metter daet te midden in het diep.
Daer liet de jongeling ſijn onverſichtig leven,
En daer is maer alleen de bloote naem gebleven,
De naem van Icarus die nam het water aen
Siet daer een droef beſluyt van onbedachte waen

Op de Gierigheyt.

DE liefde tot het gelt heeft vry geen minder krachten,
Om tot een vreemt gewoel te rucken ons gedachten.
't Is wonder om te ſien wat dat het aertſche goet,
Door al het gantſche landt, door al de werelt doet.
Wat is'er menig menſch die nachten en die dagen
Is beſig over-al met rijckdom na te jagen:
En ſchoon hy 't eens verkrijgt dat hy geduerig ſocht,
Soo is hy maer alleen in meerder angſt gebrocht.
't Is oly in het vuur al wat hy heeft bekomen,
En ſijn geltgierig hert is dieper ingenomen:
Het goet dat hy beſit dat is dat hy ontbeert,
En hoe hy meer verkrijgt, hoe dat hy meer begeert.
Wat raet voor dit gebreck? Siet op uw vluchtig leven,
Siet wat een engen buyck is aen den menſch gegeven;
Siet wat hy maer en hoeft, en, wilje zijn geruſt,
Tracht niet tot meerder goet, maer mindert uwen luſt.

Uyt Horat. 1. Sat. 1.

De bange Tantalus ſtaet midden in de beken,
En poogt ſijn dorren mont daer aen te mogen ſteken,
Maer 't is om niet geſocht al wat de man betracht,
Soo dat hy in het nat van enckel dorſt verſmacht.
Waerom belachje dit? Al waren 't malle grillen,
Ey, leert wat onder dit de geeſten leeren willen;
Gelooft'et, lieve vrient, verandert maer den naem,
De fabel is voor u, en uw bedrijf bequaem.
Uw huys is vol getoſt met alderhande waren,
Vry meer als eens genoeg om wel te mogen varen;
Maer vrient, wat is'er van? Gy legt'er op en ſlaept,
Gy legt'er op en dut, gy legt'er op en gaept;
Het ſchijnt u heylig broot, gy moogt'et niet genaken,
En min tot uw vermaeck door mont of lippen ſmaken;
't Is u maer als een beeldt geſchildert aen de want,
Daer in wel yemant waen, maer niemant weſen vant.

Op Blijdtſchap.

MAer gy moet niet alleen verdriet en vreeſe mijden,
Gy moogt u boven dien niet al te ſeer verblijden;
Want is in uw gemoedt de blijdtſchap al te groot,
Sy leydt u menigmael tot aen de bleecke doot.
De geeſten en het bloedt die komen op-gevlogen,
En worden van het hert geweldig in-getogen;
Soo dat de levens-kracht, oock midden in de luſt,
Wordt haeſtig overſtolpt, en veerdig uytgebluſt;
Maer wat kan doch een menſch op aerden over-komen,
Om met ſoo grooten vreugd te werden in-genomen?
Eylaes! wat hier vermaek, geneugt, of blydſchap ſchijnt,
Dat ſiet men dat in haeſt gelijck een roock verdwijnt.
't Is niet de pijne waert, om aertſche beuſel ſaken
Te roeren ſijnen geeſt, en groote vreugd te maken.
Mijn ziel, ſchoon gy bequaemt luſt, eer, en grooten ſchat,
't Is al maer enckel droom, hebt of j'et niet en hadt.

Op Alphonſus, Hertog van Ferrare.

Soo haeſt Alfonſus wiſt dat Clement was geſtorven,
En dat ſijn beſte vrient de ſleutels hadt verworven,
Soo werdt hy ſoo verheugt, dat hy te bedde viel,
Ja in het duyſter graf den Paus geſelſchap hiel.
Het wert, 't is waer, gelooft en over-al geſchreven,
Dat, ja de Prins, uyt rouw, verloor ſijn dierbaer leven.

Maer, vrienden, hoort een woort dat ick u seggen derf,
Het was uyt enckel vreugd dat onsen Hertog sterf.

Uyt Horatius 2. Carm 3.

Wanneer gy werdt besocht met druck en tegenspoet,
Soo stijft u met gedult, en houdt een vast gemoedt,
En als het soet geluck op u komt neder-dalen,
En schijnt in uw vertreck als met vergulde stralen,
Soo bint den hoogmoedt in, en toomt uw windig hert,
In voorspoet weest geset, en lijdtsaem in de smert.

Op de Gramschap.

HEt spoock dat gramschap hiet dient mede wech gedreven
Voor yeder die hem voegt om stil te mogen leven,
Want die in sijnen geest dit vinnig monster voedt,
't Is seker dat hy staeg in roere wesen moet.
Gy, voor den besten raedt, om dit gewoel te mijden,
Leert spot, en spijt, en smaedt, met koele sinnen lijden,
Leert onrecht, leert geweldt versetten met gedult:
En om dit wel te doen, soo weegt uw eygen schult.
Soo weegt in uw gemoedt den staet van uwe saken,
En hoe gy 't by den Heer of elders plag te maken.
Peyst datje menigmael voor desen hebt verdient
Met schimp te zijn onthaelt oock van uw beste vrient;
Spout hy dan gramme sucht, gelijck als heete kolen,
Segt in uw stil gemoedt, Godt heeft'et hem bevolen,
Godt geve my gedult. Dit na den eysch betracht,
Heeft menig Christen hert tot zachten aert gebracht.

Uyt Persius in sijn derde schimp-dicht.

Wanneer de gramschap komt, dan schijnt het bloet te sieden,
Men kan sijn eygen hert, sijn geesten niet gebieden,
Men vier-oogt als een kat, de mondt die baert geluyt
Dat vremt, dat grousaem is, dat niet met al en sluyt.

Uyt Propertius van sijn selven.

Ick ben in stagen angst, ick voele vreemde streken,
Oock in een vrouwen-kleet, dunckt my een man te steken,
Indien uw moeder komt, en u wat hertig kust,
Soo ben ick metter daedt geweldig ongerust:
Uw suster, of uw nicht, indien het mocht gebeuren
Dat sy ontrent u slaept, doet my de sinnen treuren,
Ja sooder maer een vlieg ontrent uw leden koomt,
Ick bender om ontset, ick bender in beschroomt.

Uyt Ovidius Konst der Minnen.

Indienje krijgt een gram gemoet,
Wint tijt, dat is de beste voet:
Het Ys dat smelt door enckel tijt;
En soo doet oock de wrange spijt.

Op de Vreese.

ICk kome tot den angst, en hare vreemde grillen,
Waer door ons menichmael de gantsche leden drillen,
En dit wel meesten-deel om eenig ongeval,
Dat noyt sijn leven was en nimmer wesen sal
Wie is'er niet bekent, dat even stoute lieden
By wijlen sonder grondt en buyten reden vlieden?
Men leyt ons van een Prins, die noyt geweldt ontsag,
Maer van een kleyne muys als doodt ter aerden lag.
Hoe dickmael wordt een slag, oock tegen hoop, verloren,
Vermits een rassche schrick het Leger quam bekoren?
Wel, vrienden, leeft gerust, en stilt uw bangen geest;
De vrees is dickwils meer als datter wordt gevreest.
Het beste dat de mensch hier over kan bedencken,
Is dat hem buyten Godt niet machtig is te krencken
En waerom doch beschroomt voor druck of sware pijn?
Het quaet oock even-selfs moet ons ten goede zijn.

Op 't onderscheyt der Plaetsen en Landen die 't gesontste zijn.

SOo gy misschien een huys voor u begeert te bouwen,
Soo let wel op de plaets, of 't mocht u wel berouwen;
Want die een quaet gewest tot sijne wooning kiest,
't Is seker dat hy veel van sijnen lust verliest.
Indien gy neder-slaet ontrent ongure poelen,
Gy sult als metter handt het ongemack gevoelen;
En soo gy neemt verblijf ontrent een siltig strandt,
Het sal u schade doen, soo haest de Sonne brant.
Die in een vochtig dal sijn woon-plaets heeft genomen,
Hem sullen voor gewis veel sieckten over-komen;
Maer die op hooge stal haer Tenten neder-slaen,
Die zijnder in 't gemeen al vry wat beter aen.
Maer op dit gantsch beleydt is vry al meer te seggen,
Gy dient hier met verstant uw saken aen te leggen;
Doch voor een korte les, siet datje neder-slaet,
Daer vocht en daer het droog is in gelijcke maet.

Op 't Voedtsel, nootsakelijckheyt en verscheydentheyt van 't selve.

DAer is nu van de Lucht en van de Windt geschreven,
En wat daer aen de mensch door beyde wordt gegeven:
Hier dient nu door de kunst de keucken op-gedaen,
En hoe men met bescheyt aen tafel heeft te gaen.
Men vint het in der daet, geen mensch en leert'er eten,
Om dat het yeder mensch en alle menschen weten:
Maer hoe men evenwel ten besten dient gevoet,
Dat is het dat de kunst de menschen leeren moet.
De mensch is als een dijck daer op de baren woelen,
En zooden alle daeg zijn besig af te spoelen:
De mensch is als een pot die aen den viere staet,
Daer uyt gedurig vocht en stage waesem gaet.
Indien'er niemant poogt ons dijcken aen te vullen,
't Is seker datse korts geheel vervallen sullen;
En soo men in den pot geen ander nat en doet,
't Is seker dat het stracks gantsch ydel wesen moet.
Daer is een edel vocht in onse binne-leden,
Dat staeg werdt afgeteert, en van den tijt bestreden;
En soo het niet gestaeg door voetsel werdt gestijft,
Eylaes! ons kranck gestel dat is terstont ontlijft.
Soo dient dan oock de kunst hier regels in te ramen,
Want dranck en nutte spijs houdt lijf en ziel te samen.

Uyt Horatius 2. Sat. 3.

Stelt vast dat u den ader-slach
Alleen maer weynig dueren mach,
't En zy dat gy met goeden kost,
Van flaeu te worden haer verlost.

Uyt Bartas, op de kracht van Kruyden.

Wat heeft de goede Godt, wat heeft hy schoone kruyden
Geschapen voor den mensch, voor alderhande luyden!
Niet soo een schralen Wey: niet soo verwoesten Velt,
Daer niet een grooten hoop van planten wordt getelt,

Van

Van planten wonder nut voor yeder aen te mercken,
Verscheyden in het loof, vescheyden in het wercken,
Verscheyden in de verf, verscheyden in den aert;
Siet wat een aerden klomp de menschen wonders baert!
Laet yemant aert-gewas uyt Tuyn en Velden lesen,
't Sal desen heylsaem kruyt, en dien vergiftig wesen;
't Sal yemant dienstig zijn, oock in sijn hoogsten noot,
't Sal yemant hinder doen, en geven aen de doot.
Men vont wel eer een kruyt dat Ossen dede sterven,
Maer maeckt een ezel vet, en deed' hem bloet verwerven
Daer is een ander kruyt de Spreeuwen wonder goet,
Maer dat in haest den mensch de leste pijne doet.
Een ander wederom dat sal den Muyl vergeven,
En brengen aen den mensch een nieu en vaster leven,
Schoon dat hy is vergift. Let op den Aconijt
Die ruckt als met geweldt de menschen uytter tijt;
En desen onverlet soo wort'er niet gevonden,
Dat yemandt nutter is ontrent de felle wonden,
Die hem een slange steeckt, of in de leden bijt,
Terwijl hy door het Wout, of in de Bosschen rijt,
Siet wat een vreemt gewas van ongesonde krachten;
Gantsch buyten ons begrijp, en boven ons gedachten!
Het doodt terstont een mensch, een vrou, een man, een (kint,
Indien het geen fenijn in hare leden vint:
Maer is'er gif ontrent, het laet de menschen blijven,
En poogt met alle macht sijn vyandt uyt te drijven,
Het worstelt met het gif, het dwing'et met geweldt,
Tot dat het op het lest alleen behoudt het veldt:
En als het heylsaem bladt den vyandt heeft verslagen,
En d'eere van 't gevecht ten vollen weg-gedragen,
Soo scheyt'et uyt het lijf, daer in de krijg bestont,
En door haer beyder doodt soo wort de mensch gesont.
Wat dient'er meer geseyt? waer yemant komt getreden,
Daer vint men diep gebeym, en saken boven reden,
Daer vint men hoog beleyt: en tot een kort besluyt,
Men vint den grooten Godt oock in het minste kruyt.

Op Broot, Pap, Bry, Koeken, en alderhande Kooren-werk. Aen I. V. B.

DE tijt, beroemde vrient, begint u aen te manen,
Te spreken met bescheyt van alderhande granen,
Te schrijven hoe men eerst het edel Kooren vont,
Ten dienste van de maeg, en smaken van den mont.
De menschen hebben eens alleen maer kruyt gegeten,
En vry een ruymen tijt geen beter kost geweten.
Oock in het aert-gewas verneemt men vollen lust,
Indien men slechts alleen den gragen honger blust.
Het was een gulde tijt, wanneer de menschen saten
Te midden in het veldt, en niet als vruchten aten,
Met kleynen kost gedient: het was een gulde tijt,
Als met een schotel Moes een Prinsse was verblijt;
Het was een gulde tijt, wanneer een kudde Schapen,
Ging onder eenen boom met haren meester slapen,
Of weyden door het Wout, en voor en nevens hem,
En sprong of op het spel, of op een blijde stem.
Het was een gulde tijt, eer oyt de Lieden dachten,
Een Os, een jonge Koe, of ander Vee te slachten,
En dat geen jarig Lam met sijn onnoosel bloedt,
Haer monden hadt besmet, haer magen had gevoedt.
't Is nu een ander eeuw: het vee dat wordt verslonden
Ten dienste van den buyck, en van de grage monden:
Men wil geen kruyden meer tot spijse voor den noot,
Men wil de soete smaeck van nieu-gebacken broot:
Men wil dat lecker is, wel gaet dan vorder treden,
En tast hier in het Graen als met de gantsche leden,
Doorgront den rechten aert van Rog, en Spelt, en Rijs,
En leydt ons van den lust, en tot gesonde Spijs.

Uyt Virgilius eerste boeck van sijn Landt-bouwinge.

De wereldt leedt hier voormaels noot,
Men vont'er Graen noch witte-broot,
Men at of kruyden uyt het Wout,
Of vruchten van het eycken-hout,
Of Bramen van een Wilden struyk,
Slecht voetsel voor een gragen buyk.
Maer doen quam Ceres in het landt,
Die eerst den ploeg en kouter vant,
Die heeft den rauwen hoop geleert,
Hoe dat het landt dient om-gekeert,
En hoe men Ossen t'samen-voegt,
En na den kunst den Acker ploegt.
Siet dus soo wies het edel Graen,
Dies had den eeckel straex gedaen.

Op Moes-kruyden, Salaet, en Toe-kruyt. Aen I. V. B.

VErmaerde BEVERWYCK, hier is het nu geraden,
Te strecken uwe pen tot allerley saladen.
Ick bidde weygert niet; de grootste van het Lant,
Die hebben menigmael het edel kruyt geplant:
De Vorsten even-selfs, en wijt-beroemde luyden.
Die hebben ondersocht de krachten van de kruyden,
Die hebben na-gespeurt tot aen de minste bies,
Al watter in den hof, of in de bossen wies.
Al wat hier nadeel doet, of dienstig is gegeten,
Is dienstig, Hollandts volck voor u te zijn geweten;
Want die hier qualijck gaet, en sonder kennis pluckt,
Heeft sich des levens draet niet selden afgeruckt.
Wel leert dan na den eysch de kruyden onderscheyden,
En even aen de heert ten besten toe-bereyden;
Want sooje dat begrijpt, en na de kunste doet,
Het stijft een swacke maeg, en koelt onstuymig bloet.

Op eetbare Wortelen.

HIer sie ick, na my dunckt, een Vorst sijn knollen braden,
Hy eeet met grooten lust, hy kan hem niet versaden:
Hy wil geen rijck geschenk, veracht het edel gout,
Vermits hy dit gewas in grooter waerden hout,
De wortels, lieve vriendt, die in der aerden groeijen,
En zijn niet voor het swijn, of voor de grove koeijen;
Maer zijn oock even-selfs geschapen voor den mensch,
En menig billick hert dat vint'er sijnen wensch.
Veracht dan geen Radijs, en min de soete Knollen,
Veracht geen Hof-Ajuyn met sijn gehairde bollen,
Veracht geen roode Peen; maer leert het recht gebruyk,
Men vintze dickmael nut ten dienste van den buyk.
Veracht geen Chichorey, veracht geen Pastinaken;
Sy konnen voor uw volck bequame spijse maken:
Siet al dit wortel-tuyg, heeft oock sijn voedtsel in,
En die het wel gebruyckt, veracht het vuyl gewin.

Uyt Martialis 23. *Epigr.* 16.

Hoe! wilje dan geen werck van soete knollen maken?
Sy hebben menigmael oock Prinssen konnen smaken;
Men seyt dat noch de Vorst die Romen heeft gebout,
Oock in den Hemel selfs hier van sijn maeltijt hout.

Uyt Horatius Epod. 3.

Een die sijn vader heeft gedoot,
Die eete Loock uyt hongers-noot;

Die

Dat acht ick ſlimmer koſt te zijn,
Als dulle-kervel, 't ſlim fenijn.
Hoe grof is oock den acker-man,
Die 't hart gewas verdouwen kan!

Uyt Juvenalis Sat. 5.

Men mach Ajuyn noch Loock hier breken met de tanden,
Want 't is een ſchellem-ſtuk door al d'Egyptſche landen.
Is 't niet een heylig volck en van een grooten lof,
Dat voor ſijn Goden eert, gewaſſen van den hof?

Uyt Martialis.

Al die oyt bieſloock willen eten,
Behoeven deſe les te weten,
Dat haer geen kus en dient genoten,
't En zy haer mont zy toegeſloten.

Op Aert-vruchten.

WY komen tot een vrucht gewoon om laeg te waſſen,
Daer voor een yeder menſch is noodig op te paſſen.
Men ſiet'et in 't gemeen, het is een ſeldſaem kruyt,
Wat langs der aerden groeyt, en noyt om hoog en ſpruyt.
Pompoenen die bykans aen niemant oyt en ſmaken,
Zijn echter gantſch bequaem om letters op te maken,
Ontrent haer groene jeugd; want als de ſchorſe waſt,
Soo groeyt met een het ſchrift, en ſtaet ten leſten vaſt,
Maer wilder eenig menſch haer laffen aert verſchoonen,
Soo moet de keucken-meyt al vry haer kunſten toonen:
Hier dient een goede ſaus van peper by te zijn,
Of anders laet de koſt tot voedtſel van het ſwijn.
Hem die Meloenen pluckt, is nut te zijn geweten.
Dat nau van duyſent een is nut te zijn gegeten
Concommers, ſeyt de kunſt, is van der maegden aert.
Sy dienen haeſt gepluckt, en niet te lang bewaert.
Een tragen Hovenier die kan het hier verkerven,
Want beydt hy wat te lang, de vrucht die ſal bederven;
Sy dient als van de ſteel te worden afgeruckt,
Sy dient en jonck, en groen, en verſch te zijn gepluckt,
En verſch te zijn gebruykt. Denckt hier op goede luyden,
Die luſt en ſmake ſoeckt ontrent de groene kruyden:
Maer druckt het boven al wel diep in uw gemoedt,
Indien gy dochters hebt, of jonge maegden voedt.

Op de Heeſter-vruchten.

BEreyt hier, geeſtig man, een velt tot goede vruchten,
Voor menſchen die in brant en heete koortſen ſuchten:
Denck om dit kleyn gewas, eer datje boomen plant,
Het dient oock meenigmael ten dienſte van het lant.
Al waſt het aerdig tuyg alleen aen lage ſtruycken,
Men kan het na den eyſch met grooten nut gebruycken;
De minſte dingen ſelfs en dienen niet veracht,
Sy hebben menig menſch in beter ſtant gebracht.
Daar is een tijt geweeſt, dat tot de wilde bramen,
De jonckheyt niet alleen, maar alle menſchen quamen,
Als tot een rijk banket, men pluckte met vermaak,
Men vont'er heylſaam vocht en even ſoete ſmaack.
De vrucht met ſuyver waas en koelen dau behangen,
Wert by de grootſte ſelfs in grooten danck ontfangen,
Als hun die iemant ſchonck. Siet oock een ſlechten braam,
Gehandelt na de kunſt, was Prinſſen aangenaam
Maar boven dit gewas ſoo vint men nutter dingen,
Die aan een ſwack geſtel geen minder voordeel bringen,
De kappers van den brem ſijn lief-tal aan den mont,
En wie graveelig is, die achtze voor geſont.
De ſuer-boom wel bekent in al de naaſte dalen,
De beijers in haar verf ſoo root gelijck koralen,
De ſwarte krake-bey, en ander kleyn gewas,
Bevint men menigmaal dat grooten brandt genas.
Hou ſtille, ſnelle pen, en blijft in uwe palen,
't En is uw ſake niet hier verder in te dwalen.
Geſellen, watter meer tot deſen handel dient,
Gaat haalt dat uyt den mont van onſen weerden vrient.

Op de Boom-vruchten met harde ſchelpen.

HIer is een ander vrucht, hier is dat Amaryllis,
Ten hoogſten wel bevalt, en beſt na haren wil is.
Komt hier, ô Coridon, en brengt de lieve maagt
Een fruyt dat weynig koſt, en efter haar behaagt.
Het is een Herders-gift, gy kont geen beter kieſen,
Gaat legtet in de korf, gemaackt van groene bieſen:
En ciert dan uw geſchenk met woorden van de kunſt,
Soo vinje voor gewis haar ongeveynſde gunſt
En ſoo gy wenſcht het ſtuck ten beſten voor te ſtellen,
Segt dat het is een fruyt van bijſter harde ſchellen;
Maar dat het evenwel is binnen wonder ſoet,
En dat ſy tegen u aldus oock weſen moet.
Dat ſy een lange tijt met wonder harde ſtreken,
Uw liefde tot den grond ſcheen af te willen breken;
Dat nu dien ſtegen aart dient af te zijn geleyt,
En eens tot uwen trooſt, het ſoete Ja geſeyt.
Komt op een ander tijt, en brengt haar Ocker-noten,
En als gy in haar ſchoot de vruchten hebt gegoten,
Soo ſegt haar dat het fruyt is dienſtig voor tenijn,
Maar dat'er by de Noot oock Ruyte dient te zijn.
En ſiet op dit beleyt is mede wat te ſeggen,
Dat ick niet voor en heb hier breeder uyt te leggen.
Gy voegt'er weder by den keeſt van uwen mont,
En ſiet hoe gy het ſtuck te paſſe brengen kont.
Weet gy het boom-gewas, laat haar de ruyte weſen,
En ſegt dat dit vermeng veel qualen kan geneſen;
Segt vorder, lieve vriend, dat hier te ſeggen valt,
Maar ſiet dat uwe tong niet al te los en malt
Spreeckt niet als na de kunſt, en om het wel te leeren,
Soo maakt tot deſen Boeck een vlijtig oog te keeren,
Gy ſult hier konnen ſien, ſoo klaar gelijck den dag,
Al wat het boom-gewas en wat het kruyt vermag.

Op Appelen, Peeren, en andere Boom-vruchten met ſachte ſchellen.

KOm hier wie immer was genegen om te ſnoepen,
Gy wort hier tot een feeſt van uwen aart geroepen;
Hier is bevallig ooft, en aardig boom-gewas,
En wat men immermeer van gulle tacken las;
Koom pluckt nu met'er handt, en eet met volle kaken,
Maar wilt'et niet te grof, of niet te gulſig maken:
En fruyten met beſcheyt, en na de rechte maat,
En let wat hinder doet, en wat de leden baat
Maar denckt oock boven dat, hoe ſeer het is te ſchromen,
Dat eens den appelman ſtaat om ſijn gelt te komen;
En daerom weeſt beſet, op datje niet en eet
Voor datje van het fruyt de ware gronden weet.
Gy dient van al het ooft den rechten aert te weten:
De Perſen zijn vergif door onvoorſichtig eten,
De Quee, de Vijg, de Druyf, de Miſpel dient gemijt,
't En zy men die gebruyckt op haren rechten tijt.
De vroegen Abrikock, den Appel van Granaten,
Kan deſen hinder doen, en genen weder baten;
De kunſt gelt over al. En waerom meer geſeyt?
Geen ſake dient gedaen, als met een goet beleyt.

Uyt Virgilius 2. Boeck der Landtbouwinge, op Limoenen en Citroenen.

Uyt Meden is een vrucht in ouden tijt gesproten,
Die heeft een egger sap in hare schors besloten.
  Daer kan geen beter dranck of nutter julep zijn
  Voor nare spokery of ander slim fenijn.
Want schoon aen eenig mensch door gif de leden swellen,
Het sop dat sal het lijf in beter wesen stellen;
  Het kan meer bate doen als eenig heylsaam kruyt,
  Het is een vinnig suur, het bijt den swadder uyt.
Dus als een stief-moer poogt, door fellen haat ontsteken,
Haar voor-kint quaet te doen, en haer verdriet te wreken;
  Of dat een spoockster grolt, en vreemde lagen brout,
  Dit sap is dat de doodt met krachten wederhout
De stam daar aan het wast is keestig opgeresen,
En schijnt aan sijn geway een lauwer-boom te wesen;
  En soo men uyt den reuck geen onderscheyt en nam,
  Het ware ja den boom die eerst van Daphne quam.
En schoon al ruyst de lucht met wonder harde slagen,
Het bladt dat kan een storm en harde buyen dragen,
  Het bloeysel even-selfs dat houdt geweldig vast,
  Soo dat het op geen kou of stuuren wint en past.
De Meden achten 't hoog, en 't wort van hen gepresen,
Vermits het van den stanck den adem kan genesen.

Op Suycker en Kruyt.

AL wat men Hollandt noemt en zijn maar weynig Steden,
En Hollants vrienden selfs en zijn maar weynig leden,
  En al van kleyn begrijp: maar des al niet-te-min
  Daar schuylen over-al verscheyde wonders in.
Soo wie maar eens betreet den ring van onse Kusten,
Die vint een schoon Prieel vol alder hande lusten:
  Al wat den hemel sendt, of uyt der aarde groeyt,
  Dat komt ons met de Zee ter haven in-gevloeyt;
Godt is gelijck een Son, die duysent gulde stralen,
Laat op ons kleynen Thuyn geduurig neder-dalen;
  Wat oyt aan boomen hing, of op den velde stont;
  Dat komt hier aan het volck gevallen in den mont.
Wat lijdt het heet Brasil op heden felle slagen,
Om aan dit verre Landt sijn vruchten op te dragen!
  Hier is geen Suycker-riet dat in de dalen wast,
  En noch wordt hier de jeugd met Suycker overlast.
Het Indisch rijck gewas van Peper, Foely, Noten,
Wort hier, gelijck het graan, op solders uyt-gegoten:
  Men pluckt hier geen Caneel, geen ander edel kruyt,
  Wy deelen 't evenwel met gantsche Schepen uyt.
Bedenckt dit, Hollandts volck, bedenckt den hoogen zegen.
Die u door Godes handt soo wonder is verkregen:
  In alle rijck gewas zijn uwe Velden schrael;
  Gy die dit niet en hebt, die hebt het altemael.
Wil yemandt nu de kracht van heete kruyden weten,
En hoe veel in de spijs is nut te zijn gegeten,
  En waer toe Gember dient, waer toe de Safferaen,
  Die leert uyt desen Boeck den rechten gront verstaen.

Op d'oorspronck van 't slachten der beesten, en dat'et Vleesch de voedtsaemste spijse is.

't EN is, gelijck het schijnt, noch heden niet geweten,
Wanneer dat-eerst het vleesch by menschen is gegeten;
  Het kruyt, gelijck men veel in oude boecken leest,
  Dat is een langen tijt de beste kost geweest:
Nu wort het vleesch gesocht, tot nadeel van de beesten,
En dat is aengenaem in alle blijde feesten,
  En na de kunste leert, soo voet'et alderbest;
  Maer siet dat gy den buyck niet al te seer en mest.

Ovidius 15. Met. van Pythagoras.

Hier voormaels in den gulde tijt,
Doen was de mensch met kruyt verblijt,
Of wel met ooft en soet gewas,
Dat yemant van de boomen las;
Maer niemant was'er soo verwoet,
Dat hy vermaeck nam in het bloet.

Op 't onderscheyt en verkiesinge van 't vleesch.

HEt vleesch dient met bescheyt en onderscheyt gegeten,
En dit is wonder nut voor u te zijn geweten;
  Het is een groot verschil waer sich een dier onthout,
  Of op een schralen berg, of in het groene wout.
En of'et heeft verkeert ontrent de dorre landen,
Daer yeder voelt de Son met heete stralen branden,
  Dan of'et in de kou geduurig is gevoet,
  En daer het in de snee sijn wooning hebben moet.
En of het kruyden eet, of anders harde basten,
Die maeg en ingewant geduurig overlasten;
  En of men eenig beest ontrent den winter slacht,
  Dan of men langer toeft, en tot den somer wacht;
En of het in het bosch sijn vryheyt heeft genoten,
Dan of het in de koy plag op te zijn gesloten.
  Siet dit loopt op het vleesch Maer leert dit voor het lest:
  Is 't jong, en kort, en mals, soo is het alderbest.

Op 't vleesch der tamme vier-voetige Dieren.

KOmt leert hier, Hollandts volck, waerom dat aen de Joden
Het eten van het Swijn door Moses is verboden,
  En hoe het dient genut, en hoe na rechten eysch
  Men eygent aen den mont het machtig Ossen-vleysch.
Leert wijders dat het Kalf is dienstig om te slachten,
En dat geen wijse Koek het Schaep en moet verachten,
  Geen Boekje van gelijck terwijl het beesje suygt,
  En na de Geyte melck, en na den elder buygt.
Een Hamel van een jaer wilt dien oock niet versmaden,
Hy kan met nutte Spijs een holle maeg versaden.
  Maer wat het Lam belangt, het dient te zijn gespaert,
  En tot een ander tijt en meerder nut bewaert.
Maer siet 't onnoosel Dier en kan het niet verwerven,
Het moet oock voor de mensch, gelijck sijn moeder, sterven;
  O wreetheyt van het volck! wat gaet de menschen aen,
  Een Dier dat niemant let, een Schaepje doodt te slaen;
My dunckt het heeft bescheydt een swijn te laten dooden,
En op sijn vetten rug een gragen mondt te nooden;
  Het is een gulsich beest, en dat niet goets en heeft,
  Terwijlen dat het wroet, en hier op aerde leeft.
Maer 't is een seldsaem werk een Lam of schaep te slachten.
Die geven ons de vrucht van hare ruyge vachten,
  Die geven ons haer melck, en daer uyt goeden kaes,
  En dat is aen den mensch een nut en voedrsaem aes.
Maer des al niet-te-min schoon sy ons schatting geven,
Sy mogen evenwel by ons niet bijven leven;
  Ons buyck is soo een wolf, ons mont soo grooten vraet,
  Dat hem geen sachten aert, geen dienst te doen en baet.

Uyt Ovidius 1. Fast.

't Is Ceres eerst geweest, aen wien het gulsig swijn
  Een offer plag te zijn,
Om dat het vroetig beest den huysman schade doet,
  En in het Kooren wroet

Van den Os, by Ovidius 15. Metamorph.

Waer heeft doch oyt een Os een boose daedt bedreven,
Dat hem soo licht de mensch gaet bringen om het leven?
Hy is een neerstig dier dat onse landen ploegt,
En staeg sijn trouwen hals tot sware lasten voegt;
De mensch die is onwaert te nutten vetten granen,
Die beesten moorden derft, die ons den acker banen;
Den Os heeft u gedient, en vry een lange wijl,
Moet hy voor sijnen loon nu vallen door de bijl?
Hy heeft een kalen hals in uwen dienst gekregen,
En kan oock even dat uw herte niet bewegen?
Gewis, soo trouwen beest, en van soo goeden aert,
Was nut te zijn verschoont, en waert te zijn gespaert.

Op Wildt-braet.

HEt wildt-braet dient gedacht, en hier ook plaets gegeven,
Vermits dat hedensdaegs bier van de Prinssen leven:
't Ging eertijts anders toe, want, na men elders leest,
Soo is het tamme vee al mede wildt geweest.
Hier van is ons de jacht in ouden tijt gekomen,
Die heden wel te recht veel menschen is benomen:
't En is niet voor het volck, 't en dient een yeder niet
Dat hy met honden jaegt, of wilde dieren schiet.
Laet Heeren van het Landt en groote Prinssen jagen,
Die konnen dat beslag en sware kosten dragen:
't Is beter dat het volck sijn spijs in stilte koopt,
Als dat het na het wildt in woeste Bossen loopt.
Maer wat'er uyt de jacht is best te zijn gegeten,
Dat kunje met bescheydt van onsen schrijver weten;
Wel, als gy hebt een hart, een haes, een vinnig swijn,
Leert wat'er voor den mensch is best genut te zijn.

Van Visch, sijn gestaltenis, en verscheydenheyt.

't IS tijt, vermaerde vriendt, te komen tot de Vissen,
Die eertijts menig Vorst schier noyt en konde missen,
Lucullus hold' een Rots tot in de woeste Zee,
Om Vissen uyt het diep te locken aen de Ree.
Een visch heeft meerder prijs bywijlen moeten gelden,
Als Schapen uyt het stal, als Ossen uyt den velden:
Ja wat aen eenen visch wel eer is uyt-geleyt,
Daer kan een groot banquet nu worden voor bereyt.
Maer wat van desen aert geduerig plag te woelen,
Of in een modder-sloot, of in vervuylde Poelen,
Bant die van uwen dis: maer van een klare beeck
Vangt daer een goede soô op 't eynde van de weeck.
De Visschen van de Zee die werden hoogst gepresen,
En soo die schubben heeft, daer kan geen beter wesen;
De visch van desen aert, die houdt men wonder goet,
Doch meest die sich onthoudt ontrent den hollen vloet.
Is 't niet een seldsaem ding! een visch gewoon te rusten,
En die in stilte woont als in gestage lusten,
Is grondig, sonder keest, en van een vreemden smack,
En geen besette mondt en vint'er oyt vermaeck;
Maer die met harden storm geduerig wordt gedreven,
En door het woeste diep gedwongen is te sweven,
Die heeft een beter vleys, en wort'er om gesocht,
En wort ook wel te recht om hooger prijs gekocht.
Het is hier met den mensch oock even dus gelegen,
Hem dient geen stille rust, maer eer een staeg bewegen;
Hem dient geen stille zee, maer eer een holle vloet,
Want sonder vorig leedt en is geen vreugde soet.

Op den dranck van 't Water.

WY komen tot den Dranck, de koelte van het leven,
Die kan een dorstig mensch als weder adem geven;
Die kan een dorre ziel vernieuwen hare kracht,
Schoon datse leydt en sucht, en van den dorst versmacht.
Maer leert hier, Hollandts volck, eer dat wy vorder komen,
Wat vocht tot uwen dranck is dienstig aengenomen;
Niet alderhande nat en dient tot dranck bereyt,
Dus maeckt in dit geval een noodig onderscheyt.
Het Water was voor eerst een dranck voor alle menschen,
En niemandt van het volck en konde beter wenschen:
Het Bier was onbekent, dat heden wonder doet,
En daer en wierdt geen Druyf getreden men den voet.
Men wist geen Honig-raet met water op te sieden,
Om voor een soeten dranck de gasten aen te bieden;
Neen, neen, een suyver nat, gesproten uyt den gront,
Dat was gemeenen dranck, en yeder bleef gesont.
Doch na het eerste volck van Godt is af-geweken,
Soo woont'er slim vergif oock in de reyne beken,
Hier vint men seldsaem vocht dat suur of bitter smaeckt,
En elders killig nat dat dicke kroppen maeckt.
Gy, wilje, na de kunst, gesonde waters kiesen,
Waer van haer schoone verf noyt Maegt en sal verliesen,
Noyt man sijn jeugdig bloet, soo komt geminde vrient,
En leert hier wat gekoockt, of raeu gegeten dient.

Op Wijn.

O Wijn! ô machtig nat! ô wijngaerts soete vruchten!
Gy doet de bleecke sorg, en alle droefheyt vluchten,
Gy jaegt de vreese wech, en geeft een blooden man,
Dat hy oock voor een Prins vrymoedig spreken kan.
Hy schijnt hem vet te zijn, schoon dat hy bijster schrael is,
Hy beelt hem rijckdom in, al is hy maer een kalis;
Hy pocht op sijn beleyt, en niemant sijns gelijck,
Een hooft vol soete most, dat is sijn Koningrijck
Indien een jonge vrou uw krachten koomt te smaken,
Gy sult haer gulle jeugd, haer lusten gaende maken:
En alsse boven maet haer met uw vocht begiet,
Sy kent haer eygen man, haer echten hoeder niet.
Gy kont door uwe hulp een domme geest verlichten,
Gy kont een traeg verstant een veersjen leeren dichten;
Gy maeckt dat menig Vorst sijn hoogen staet vergeet,
En als het hem betaemt sijn plichten niet en weet
Maer gy noch evenwel, gelijck wy konnen mercken,
En pleegt niet over-al op eenen voet te wercken:
Hier wort een deftig man door u gelijck een schaep,
En daer een hoog gemoedt gelijck een rechten aep:
En soo je noch een reys voor hem wilt laten tappen,
Hy sal in korter stont gelijck een exter klappen.
En soo gy vorder gaet, een mensch die wort een swijn;
Siet daer, ô soete jeugt! de krachten van de wijn.

Op Bier.

WIe kander van het Bier den rechten aert beschrijven,
En of het dienstig is voor alderhande lijven?
Dewijl het wort gekoockt uyt alderhande graen,
En dat'er seltsaem kruyt oock onder wort gedaen.
De waters even-selfs zijn niet van eener krachten,
Het eene wordt geput uyt ongesonde grachten
Het ander uyt een beeck, of uyt een driftig zandt,
Het ander uyt een poel, of uyt een siltig landt
Ick sal dan, Hollants volck, in weynig hier besluyten,
En op dit gantsch beslag een korten regel uyten;
Maeckt dat sich uwen dranck in dese palen houdt,
Niet al te bijster jong, niet al te lijdig oudt.

Julianus Schimp-dicht tegen 't Bier.

Wie zijt gy, lieve vrient? sout gy wel Bacchus wesen,
Van alle man bemint, van yder een gepresen,
Van Jupiter geteelt? neen, die en zijt gy niet,
Gelijck men aen uw verw en al uw wesen siet

Gy

Gy zijt van quaden reuck, en uwe dampen stincken,
O! 't is een ander nat, waer van de Goden drincken;
Dat heeft een frisschen geur, en vry al beter smaeck,
My dunkt ick word een Godt, als ick het vocht genaeck;
Voorwaer gy zijt geteelt daer noyt een druyf en groeyde,
En daer noyt aeckerman haer gulle rancken snoeyde,
Gy kreegt uw wesen niet uyt 's wijngaerts edel hout,
Maer uyt een brouwers kuyp, en vuntig gersten-mout.

Op den Taback.

De Taback-blaser spreeckt.

WAt mach'er eenig volk, spek, vlees, of hammen wenschen,
Al dat maekt drabbig bloet, en onvermeuge menschen,
Voor my ick weet een spijs die ick al beter houw,
Die draeg ick in mijn sack, of in mijn wijde mouw.
Kom let op mijn bedrijf, 't en zijn geen slechte saken,
De kock dien ick gebruyck dat zijn mijn eygen kaken,
Mijn keucken is een pijp, een doos mijn schapperae,
Die draeg ick altijt met waer dat ick henen gae:
Een blat is mijn gebraet. Van hier, ó grage monden!
De schoorsteen is mijn neus, is dat niet wel gevonden?
En roock dat is mijn dranck, wat pas ick op den wijn,
Ick kan oock sonder hem gerust en vrolijck zijn.
En hoef aen geen servet mijn handen af te vegen,
Een kleyntje wel gebruyckt dat is een grooten segen:
Wel laeckt my dien het lust. Het is een rustig man,
Die met de minste kost hem vrolijck maken kan.

Op Zout.

HEt Zout is wonder nut, het moet'et al bewaren,
Wie kan'er sonder dat in verre Landen varen?
Al wat den mensche voedt, al wat men zuyvel hiet,
En deugt of sonder Zout, of sonder Pekel niet.
Geen Kock en kan bestaen, geen Meyt en weet te koken,
Soo haest als haer het Zout of pekel heeft ontbroken;
En wie de Tafel deckt, en Zout daer op vergeet,
Die toont dat hy sijn ampt in geenen deel en weet.
Zout dient ontrent het vleysch, het dient ontrent de vissen,
Dies kan men beter gout, als zout op aerden missen:
Maer hier en over-al soo dient de middel-maet,
Want als men die vergeet, soo wordt het goede quaet.

Op de bewegingе en ruste des Lichaems.

EEn die gesontheyt wenscht, die moet hem staeg bewegen,
Dat is den rechten gront van soo gewenschten zegen;
Speelt jonckheyt met den tol, of met den harden bal,
Of jaegt een vluchtig wildt in eenig lustig dal
Of roeyt een schuytjen voort, of rijt op snelle paerden,
Of opent met de spae den boesem van de aerden,
Ter eeren van den Hof, op hope van de vrucht,
Soo tijt het bleeck gespuys, de sieckten op de vlucht:
Soo wordt het innig vuur, de gronden van het leven,
Verwackert, fris gemaeckt, en uyt den slaep gedreven,
Soo wordt het lichaem sterck, en al de binne-kracht,
Indien het somtijts flaeut, in beter stant gebracht
Wel, vrienden, repje dan: Want stil en ledig wesen
En wort noyt, door de kunst, de menschen aengeprесen:
Het water als het rust, dat wordt in korten vuyl,
En van een klare beeck ontstaet een modder kuyl.

Op Slapen en Waken.

HOe kort is onse vreugd, en van hoe weynig uuren!
Al wat men blijdschap hiet, en kan niet lange duuren;
Te midden in het spel, of in een blijde feest,
Daer siet men menigmael een lichaem sonder geest.
Gaet kiest tot uw vermaeck het puyckje van de lusten,
't En is als geenen tijt; de sinnen willen rusten:
Geselschap, soete wijn, gesang en snaren-spel,
Een nacht-waeck sonder meer verkeert'et in gequel
O slaep! gy zijt een salf voor alle droeve saken,
Gy kont de sinnen nieu en weder lustig maken:
Gy, sijgt dan over ons, wanneer het licht vergaet;
Maer des al niet-te-min soo doet het in de maet.
Te veel in ruste zijn, en al te lang te waken,
Dat kan ons allebey onnut en deusig maken.
Gesellen met een woordt, de maet gelt over-al,
En waer men die vergeet, daer baert'et ongeval.

Op 't bewaren der gesontheyt.

TReet dieper in de kunst, en leert gemeene gronden,
Die tot uws lijfs behoudt de reden heeft gevonden,
Leert hoe men spijs en dranck, en lucht gebruyken moet,
't En eynd' in u ontsta een fris en jeugdig bloet;
En om tot uwen dienst een weynig hier te seggen,
En tot het vorder werck de grondt te mogen leggen,
Soo leert van heden aen, als voor den besten raet,
In alle ding te gaen na rechte middel-maet;
Geen mensch en zy te luy, geen mensch en moet de leden
Tot al te grooten werck en slagen last besteden.
Hebt niet te schralen Kock, oock niet te gullen keel;
En slaept niet al te lang, en waeckt niet al te veel:
Gewent u niet te licht om op gesette stonden
Te drincken machtig nat, en vast te zijn gebonden
Aen regels van de kunst, en neemt geen drancken in,
Om; ick en weet niet wat, en uyt een luchten sin,
Door vasten, stil te zijn, en door gerust te leven,
Wort dickmael sonder meer een koortse wech-gedreven.
Weest matig, dertel volck; gy kont oock sonder kost,
Van pijn, van ongemack, van sieckten zijn verlost.

Op den dranck, sijn mate, en tijt.

VAn eten al genoeg: het ons te drincken brengen,
Wilt nat met drooge spijs, maer na den regel mengen;
De maeg bemint de maet, het is een edel vat,
Het mortel datje maeckt, en dient niet al te nat;
Het mortel datje maeckt, dat moet de muuren bouwen,
Die 't lichaem en de ziel met krachten moeten houwen.
Die vrienden zijn gevoegt door soo een swacken bant;
Gy, doet dan even hier uw saken met verstant,
Wanneer men spijse nut, dan is'er best te drinken,
Soo kan het droog en nat te samen neder-sincken;
Maer als gy zijt vermoeyt, of uytermaten heet,
Soo drinkt geen killig vocht, terwijl het lichaem sweet;
En als gy na het mael tot slapen wordt genegen,
Soo laet u tot den dranck niet op een nieu bewegen:
Oock maeckt u niet gewent te drincken in der nacht;
Want hierom wordt de maeg als uyt de zo gebracht.
Maer wacht tot aller tijt de leden vol te suypen,
Dat maekt een grillig breyn, en baert onguere stuypen:
Hy quetst sijn beste deel al wie onmatig giet:
Gy daerom, Hollandts volck, verdrenckt uw ziele niet.

Uyt Lucretius. 3. Boeck.

Wanneer een grage mont te gulsig heeft gedroncken,
En dat alsoo de mensch ten lesten is beschoncken,
Soo wort het lichaem swaer, de beenen wonder swack,
Oock rijster onverstant, en ander ongemack.
De mondt is sonder slot, het nog begint te swieren,
Men schreeuwt'er over-hoop gelijck als wilde dieren,
En sonder yemant soeckt de gronden van het quaet,
Het komt ons van den wijn gedroncken sonder maet.

Op d'Oeffeninge, en Ruſt des Lichaems.

HEt lichaem, lieve vrient, 'is niet alleen te ſpijſen,
Ick wil u boven dat al naerder onderwijſen;
Indien een water-put geduurig ſtille ſtaet,
Het vocht dat krijgt een reuk, en wort ten leſten quaet;
Maer ſooje wilt den born by wijlen ledig maken,
Het nat ſal klaerder zijn, en des te beter ſmaken;
Dus gaet het met den menſch. Hem dient geen ſtage ruſt,
't En is hem niet genoeg dat hy den honger bluſt.
Geen lijf dient altijt ſtil, het dient te zijn bewogen,
Maer dat oock met beſcheyt; want is'et vol getogen,
En met de koſt belaſt, ſoo dient'et niet geroert,
En geenſins door geweldt met horten omgevoert.
Verwacht een beter tijt, of doet'et voor den eten,
Wanneer het edel gijl ten leſten is geſeten,
De mage ſonder ſpijs: gaet dan en roert het lijf,
Dat is voor alle man een noodig tijt-verdrijf.
Oock is in dit geval, en diergelijcke ſaken,
Ja meeſt in alle ding een onderſcheyt te maken;
Want een die ledig gaet, of die geduurig waeckt,
En dienen niet gelijck in deſen aengeraeckt.
Een wacker ambachts-man die mag de gantſche leden,
Oock dan wanneer hy ſweet, in eenig ſpel beſteden:
Maer die niet veel en doet, of by de boecken ſit,
En dient maer op de maet en niet te ſeer verhit;
De tijt dient oock bemerckt, want in de winter-vlagen,
Soo dient'er meerder kracht te dringen op de magen:
Maer als de ſomer blaeckt met heete ſonne-ſchijn,
Soo moet het lijf geroert, maer kort en matig zijn.
Een woordt noch tot beſluyt. Al die geduurig ſpelen,
Die moet de weelde ſelfs in korten tijt vervelen,
En die geduurig werckt, beſuurt te grooten laſt;
De menſch dient alle ding met beurten toegepaſt.

Op Slapen, en Waken.

DE nacht daelt uyt de lucht, en noot ons om te ſlapen,
Gy doet na ſijn bevel, hy is'er toe geſchapen:
En ſchoon dat u de geeſt tot leſen is beluſt,
Gy des al niet-te-min begeeft u tot de ruſt.
Doch eer gy dat beſtaet, ſoo buygt uw ſwacke leden,
En gaet tot uwen Godt, en offert hem gebeden;
Wat weet'er eenig menſch, die heden ſlapen gaet,
Of hy ſal mogen ſien den naeſten dageraet?
Gy neemt tot uw gerief een ſlaep van ſeven uuren,
Maer laet uw bedde-ruſt voor al niet langer duuren:
Wie ſeven uuren ſlaept, die heeft ſijn volle maet,
Het zy de jonckheyt rijſt, of datze nedergaet.
Het gantſche lichaem ſluyt, wanneer de ſonne-paerden
Sich geven na de zee, en wijcken van der aerden:
En hy weckt op een nieu de ſinnen uyt den droom,
Wanneer hy weder komt gereſen uyt de ſtroom.
Verſet uw diep geheym, verdrijft de ſware ſorgen,
Maer laetze weder toe ontrent den vroegen morgen,
Maeckt u dan veerdig op, dat is de beſte tijt,
Die van der aerden ſtijgt, en na den Hemel rijt.
Is u de ſnelle pen genegen om te ſchrijven,
Of wilje uwen geeſt tot in den Hemel drijven,
Of hebje diep gepeys ten goede van den ſtaet,
Daer is geen nutter tijt als in den dageraet.
Wanneer gy nederſijgt, ſoo wilt u matig decken,
En poogt noyt al te ſeer de leden uyt te ſtrecken:
En legt niet op den rug als gy den ſlaep verwacht,
Dat maeckt u menigmael een ongeruſte nacht.
Het ſtopt de geeſten op, en baert onguure droomen,
Die, ſchoon het u verdriet, gy niet en kont betoomen,
En laet geen venſter op, en ſoo het weſen mach,
En ſlaept niet in de Maen, of midden op den dach;
En wilt oock, alsje ruſt, den mondt niet open ſetten,
Dat ſal u in der nacht den ſchralen dorſt beletten;
Want die in ſijnen ſlaep de lippen niet en ſluyt,
Die jaegt'er onverhoets de beſte dampen uyt;
Oock ſoo gy zijt geneygt den acker van de vrouwen,
En onder dit geheym uw eygen huys te bouwen,
Dit is de nutſte tijt, nu dient het landt bezaeyt;
Het lichaem is geruſt, de geeſt die is verfraeyt.
Gelooft'et raeuwe jeugd, die echte vruchten telen,
Gaen tot een deftig werck, en geenſints om te ſpelen;
En doet het nimmermeer, het is een quaet gebruyk,
Of met een droncken hooft, of met een vollen buyk.

Voor de maniere des levens van oude luyden.

MAer ſchoon op ons bedrijf werdt neerſtig acht genomen,
Noch laet den ouden dag niet over ons te komen;
Al ſtaet de kaerſe ſtil, en buyten alle wint,
Men ſiet dat eygen vuur ten leſten haer verſlint.
De doodt woont binnen ons, en deſe ſwacke leden
Die ſnellen na het graf, en hellen na beneden.
Al wordt een oudt gebou by wijlen eens vermaeckt,
Noch ſiet men evenwel dat ſijnen val genaeckt.
Wel om dit kranck geſtel te mogen onderhouwen
Soo moet men na den eyſch verſcheyde dingen ſchouwen,
Verſcheyde ſaken doen. Van beyde dient gewaegt,
Voor u die van den tijt en oude dagen klaegt;
Voor eerſt wilt uw gemoedt van alle tochten keeren,
En laet u nimmermeer van luſten over-heeren;
Al wat den geeſt beroert, dat is geduurig quaet,
Doch meeſt, wanneer de menſch tot hooge jaren gaet.
Voort, hoet u van de ſpijs die ſwaer is om verteren,
En laet geen harde koſt uw teere leden deren
Siet oock dat gy voortaen u niet en over-braſt,
Want voor een ſwacke maeg en dient noyt ſware laſt.
Van tafel na het bedt. Vermijt u van de Vrouwen,
En laet de friſſche jeugd den echten acker bouwen;
Het is een ware ſpreuck, Wie op ſijn leerſen piſt,
Dien is'et meer als nut dat hy ſijn boeltjen miſt.
Of wel een ſchoone maegt by David was gelegen,
De Vorſt en dede niet, dat jonge luyden plegen:
Sy gunt hem jeugdig bloet, doch bleef gelijckze was,
Soo dat hy noyt een bloem van haren maegdom las,
De Vorſt verſtont het ſtuck, hy wiſt hoe deſe ſaken
De krachten hinder doen, en ſwacke leden maken:
De menſch is kout en droog ontrent den ouden dag,
Soo dat hy heet en vocht niet meer ontberen mag.
Wel oeffent dan het lijf, maer door een ſacht bewegen,
En voedt een langer ſlaep, dat is uw beſten ſegen.
Neemt noch tot uw behulp de geeſten van den wijn,
Maer die moet evenwel na eyſch gedroncken zijn.
Betracht een open lijf, en dat met ſachte kruyden;
Een vocht dat krachtig ruyckt, en dient geen oude luyden:
Dat raedt de kunſte noyt, als in een hoogen noot:
Want aen een kranck geſtel en dient geen harden ſtoot.

Voor de gene die een ongematigt en ſwack lichaem hebben.

WAnneer de ſoete ſlaep van u begint te vluchten,
Dat voor een bly gepeys u quelt een angſtig duchten,
Dat u geen koſt en ſmaeckt gelijckze voortijts plag,
En dat geen jonge vrou u meer bewegen mag:
Of dat uw blijde verf nu krijgt een ander weſen,
Of dat een witter hair in u komt op-gereſen;
Of datje niet en looſt dat van u plach te gaen,
Gelijckje menigmael voor deſen hebt gedaen;
Soo ſtelt'et voor gewis dat uwe ſaken hellen,
Dat uwe krachten gaen, uw leden haer ontſtellen,
Dat uw bouvallig lijf, en uw geheelen ſtaet,
Niet meer en is geplaetſt in haer beſcheyden maet;
Om hier in wel te gaen, ſoo dient'er waergenomen,
Hoe dat u ſnelle val mag werden voor-gekomen;

Koom

Koom leert oock dit gedicht van uwen Beverwijk,
En wenscht hem voor ſijn loon het eeuwig Koningrijk.

Voor de gene die van verſcheyde ſieckten gedreygt worden.

WAnneer uw ſtant verſwackt, en dat de laetſte jaren
Ontrent uw kranck geſtel haer krachten openbaren,
Soo dat'er dit en gunt aen maeg of lever ſchort,
Of dat'er quellig vocht van boven neder-ſtort:
En laet u niet terſtont een dranck of pillen brengen;
En laet geen bitter ſap met vreemde kruyden mengen;
Maer oeffent uw gedult, en houdt de leden ſtil,
En let hoe dat'et gaet, en waer het henen wil;
Gebruyck maer weynig ſpijs, en tracht geruſt te weſen,
Dat kan oock menigmael een ſware quael geneſen.
Weet dat een kranck geſtel niet hart en dient gedruckt,
En dat een krachtig touw niet ſtijf en dient geruckt.

Voor de gene die even uyt een ſieckte op-ſtaen.

HOort noch een korte les, u nut te zijn geweten
Waert gy noch onlangs ſick, ſoo wilt met oordeel eten;
Maeckt datj' het ſwacke ſterkt, en ſachtjens henen drijft,
Dat u noch van de quael in maeg of lever blijft.
Zijt gy lang ſieck geweeſt, en met'er tijt geneſen·
Soo moet oock deſgelijcks uw voetſel langſaem weſen;
Maer was uw ſiekte kort, en waerje ras geſont,
Soo geeft in volle maet het voetſel aen den mont.
Gy hebt nu weynig bloets, en dat moet weder groeijen,
Dus wilt u niet te ras met ſware dingen moeijen:
Gebruyckt meeſt ſachte koſt, en ſap van gulle jeugt,
Op datje buyten ſorg uw ſaken readen meugt.
't Is dienſtig even ſelfs voor alle jonge vrouwen,
Hier jonſte tot den man met kracht te wederhouwen,
Wanneer ſijn brooſe jeugd, na ſieck te zijn geweeſt,
Vernieude krachten voelt, en wederom geneeſt;
Hier is'et tegen recht uw vriendt ſijn recht te geven,
Want wie hem dan gelieft, die taſt hem aen het leven:
Hier is de ſoetheyt wreet, de de wrange ſtuerheyt ſoet,
Hier is het geven quaet, hier is ontſeggen goet.
Noyt dient'er eenig vuur van vuur te zijn genomen,
Wanneer de gulde vlam eerſt uyt begint te komen:
Geen boom van nieuws geplant en dient te zijn beſnoeyt,
Tot dat het jeugdig hout in volle tacken groeyt

Hoe verre de verhaelde middelen der Geſontheyt by een-yegelijck moeten waergenomen worden.

HEt aengevangen Werck, uyt enckel gunſt beſchreven,
Dat aen het Vaderlandt uyt liefde word gegeven,
't En goede van het volck, dat krijgt hier ſijn beſluyt,
En komt van nieus geçiert gelijck een jonge bruyt.
Het brengt u ſchatten met en alderley juweelen,
En wil, alwaer het koomt, de vrienden mede-deelen;
Gy, Lezer, wieje zijt, ontfangt het edel pant,
En biet'et over-al uw trouwe rechter-hant.
Al zijn de regels veel, en wilt u niet ontſetten,
't En zijn niet al-te-mael gelijck als ſtrenge wetten:
Al wie een kunſt beſchrijft, die geeft de volle maet,
Maer oordeel met beſcheyt dat brengtſe tot de daet.

Op het drincken.

Hoe ſiet men menigmael, hoe ſiet men lieve gaſten
Door weldaet hinder doen, door vrientſchap overlaſten,
Door heusheyt in gevaer, door gunſte ſchier gedoot,
Door blijtſchap in verdriet, door nooden in den noot.
Men laet een groote plas in diepe koppen ſchincken.
Men moet'er op een Prins of op een Koning drincken,
Voor-al doch op het heyl van onſen vryen ſtaet,
En ſiet dit is het volck gelijck een dwingelant
Daer is geen ſeggen aen, 't en baet geen tegen ſpreken,
Het is een ſtale wet, en daerom niet te breken,
De wijn moet uyt'et glas, en wort'et niet gedaen,
Het moet dan (ſoo het ſchijnt) de landen qualijk gaen,
Noch is'et niet genoeg, men laet de deuren ſluyten,
Men houdt de gaſten in, en niemant kander buyten,
Al is de maeg gepaeyt, men hitſe tot den dorſt,
Men brengt'er rauwe vis, of heet gekruyde worſt,
In plaetſe van de mont in rechte maet te laven,
Soo lijdt de wijn gewelt, de vrienden worden ſlaven;
Ey wat een ſeldſaem ding! waer toe gedwongen dranck?
Of laet de vrienden t'huys, of laetſe buyten dwanck
Wy woonen, ſoo het ſchijnt, in vry-gevochte landen,
En leven evenwel in enge Tafelbanden,
Wie maer een eerlijck man eens ſpijſt aen ſijnen dis,
Die meynt dat hy een Heer van ſijne vryheyt is
Waer toe een vrient gepraemt met deſe groote backen?
Die niet de maeg alleen, maer al de leden ſwacken,
Gy toetſt hem aen het lijf, maer quetſt hem aen den geeſt,
Hy quam gelijck een menſch, hy gaet gelijck een beeſt
Waerom het edel nat ſoo gulſig uytgegoten?
Waerom uw ſoete vreugd met ſotte pijn beſloten?
Wat Godsdienſt kan het zijn te drincken ſonder dorſt?
Ey ſoo gy ſegen eyſcht, ſoo bid voor uwen Vorſt.
Vermijt doch uwen vriendt van reden af te leyden,
Want door beſcheyt te doen, ſoo wort men onbeſcheyden
Geſontheyt maeckt gewis de menſchen ongeſont,
Wanneerze met de wijn komt vloeijen in de mont.

Op Ajax gramſchap Ovid. 13. Metam.

De Vorſt, die groote man, die Legers dorſte tergen,
En oock aen Hector ſelfs een veldſlag plag te vergen,
Die koude lijden kon, en ſweet, en heeten brant,
En kan ſijn eygen hert niet houden in den bant,
De Gramſchap trock hem wech. Hy greep ſijn eygen degen,
En ſey, Dits immer mijn: geen menſch en heeft'er tegen,
Of 't moeſt Ulyſſes zijn, een ſlim en orlijck man,
Die niet, als met de tong, den oorlog voeren kan.
Wel aen, ick wil dit ſwaert eens tegen my gebruycken,
Dies ſal op heden noch de doodt mijn oogen luycken.
Dit ſprack de gramme Vorſt, met ongemeene tael,
En eer het yemant dacht, ſoo viel hy op het ſtael.

Op 't Flereçijn.

GOdinne, die men noemt het pijnig Flereçijn,
Wiens moeder is de Luſt, wiens vader is de Wijn,
O temſter van het volck, dat, uyt een volle weelde,
Met haer alweerdig vleeſch, en met de vrouwen ſpeelde,
Of met een loſſen hoop, of met een fris gelas,
Te midden inder nacht bywijlen beſig was;
Hoe wordje ſtaeg gevyert, oock van de grootſte lieden,
Die u, waer datje komt, gemack en eere bieden;
Gy wordt oock ſicht gekleet, en leckerlijck gevoet,
Gelijck men in 't gemeen de grootſte Prinſſen doet;
Gy neemt meeſt uw vertreck in rijcke lieden voeten,
Die ſoecken dan met ernſt wat pijne mach verſoeten?
Daer wordje dan beſocht bynа van alle man,
Soo dat u nimmermeer de tijt verdrieten kan
Maer noyt en kander menſch ſijn gaſt aldus onthalen,
Als een die machtig is, en die het kan betalen,
En daerom zijt gy wijs, en ſneeg in u bedrijf,
Dat gy noyt ſchrael vertreck en neemt tot uw bedrijf.

Uyt Lucianus 9. Boeck, een aenmerckelyck voorbeelt.

EEn Vendrig in het heyr van Romen uyt-gesonden,
Heeft sich eens by geval in seker wout gevonden,
  Daer tredt hy op een slang, die aldaer Dipsas hiet,
  En wordt terstont geraeckt eer hy het monster siet
Het beest op hem gestoort, dat heeft hem flucx gesteken,
En is van stonden aen in sijnen kuyl geweken;
  De man voelt nauw den beet, oock rezer geen geswel,
  Dies hielt hy dit geval alleen voor kinder-spel.
Maer siet het stil vergif dat kroop hem door de leden;
En nam sijn aders in van boven tot beneden.
  Verspreyt hem door het merg en al het ingewant,
  Hy meynt dat hem de borst en oock de lever brant.
De droogte schijnt de tong hem aen de raeck te binden,
En daer en is geen sweet in al het lijf te vinden,
  Daer zijn geen tranen meer in sijn verdrietig oog,
  Al wat eerst vochtig was, dat is ten volle droog.
En mits den heeten gloet in sijnen buyck ontsteken,
Sijn maeg is enckel vuur, sijn herte schijnt te breken;
  Al wat'er vleessig is ontrent sijn ingewant,
  Dat is geheel verdort, en niet als enckel brant.
Al mocht hy in den Nijl, of in den Tyber baden,
't En waer hem niet genoeg, 't en zou hem niet verzaden,
  Hoe meer dat Aulus drinckt, hoe dat hem meerder dorst.
  Soo vinnig is het gif ontrent sijn dorre borst.
By hem was geen ontsag, wat Cato mocht gebieden,
Hy past op geen bevel, wat Prins of Vorsten rieden:
  Hy loopt, hy woelt, hy springt, hy stelt hem seldsaem aen,
  Hy goyt sijn degen wech, en slingert met de vaen.
Sijn sweert is hem een spa, hy gaet hem kuylen graven,
En spit in 't dorre zant, om hem te mogen laven,
  Hy dronck oock modder selfs, en wat'er vochtig was;
  Maer niet dat hem vernoegt, of sijnen dorst genas.
En waerom lang verhael? hy pleegt verscheyde saken,
Doch treft de gronden niet die hem de sieckte maken;
  Maer hoort doch met een woort, wat hy ten lesten doet,
  Hy snijt sijn aders af, en drinckt sijn eygen bloet.

CATS

J. CATS

INVALLENDE

GEDACHTEN,

OP

VOORVALLENDE

GELEGENTHEDEN.

INLEYDINGE

Tot de invallende Gedachten op Voorvallende Gelegentheden.

DE werelt (goet-gunſtige Lands-lieden) is een boek vol hooft-letteren, die by vele geſien, by weynige geſpelt, by ſommige geleſen, en by 't minſte deel recht verſtaen worden: want al is't ſoo, dat meeſt alle dieren oogen hebben om te ſien, ſoo en zijn 't doch maer de redelijcke, en, onder de ſelve, leerſame verſtanden, en Godt-ſoeckende zielen, die recht voordeel konnen doen met het gene datſe ſien; en ſulcks word alleen te wege gebracht door innerlijcke overlegginge van de werckende gedachten, en die mogen, wel te rechte, genoemt worden ſonderlinge werck-tuygen, onſe wint-molens in velen niet ongelijck, die, of graen moeten malen tot voordeel, of haer ſelf quetſen tot nadeel; en daerom dient een ieder wel ernſtelijck te letten op de rechtmatige beſtieringe van ſijn gedachten, als gront-ſtucken van goede of quade gevolgen, die uyt de ſelve haren oorſprong nemen. Want gelijck daer is een Jacobs-ladder na den Hemel leydende, ſoo zijnder oock blinde trappen dickmaels (oock ongevoelig) na den afgront nedergaende, waer toe veeltijts elcke ſporte meer en meer verwijdering inbrengt. Uyt voorvallende geſichten placht wel voor eerſt ons lichtelijck iet vleeſchelijck voor te komen (na 's menſchen verdorventheyt) en daer uyt een aenlockende vermakelijckheyt, en ſlucks daer na een ſtilſwijgende bewilliginge, en voorts een ſchierlijcke dadelijckheyt, en eyndelijk een plichtelijk gebruyck, met een roem-dragende ſtijf-ſinnigheyt, een vollen trapten verderve. Om al 't welck oorſpronckelijck te vermijden, ſoo is (na den raet van de Godtſalige) te berſorgen, dat onſe eerſte bewegingе op alle voorvallende ſaken dadelijck ten goeden eynde mogte worden beſtiert, om het beſte van dien ons innerlijck toe te eygenen. De Bijen weten uyt ſlechte en ongeachte bloemen honig en waſch te verſamelen, 's menſchen mage uyt de ingenomen ſpijſe goet en geſont voetſel te trecken; de Alchumiſten uyt grove ſtoffen ſonderlinge genees-drancken te bereyden. Ick hebbe gemerckt dat weet-gierige en leerſame vernuften gewoonte maken met voorvallende ſaken op gelijcke wijſe haer voordeel te doen. De wijſte Vorſt Salomon vind' ick dit ſonderlinge in achtinge te hebben genomen, en ſoo uyt groote, en kleyne ſchepſels, oock uyt groote en kleyne voorvallende ſaken, menigte van leerſame bedenckinge te hebben getogen, als uyt ſijn nagelaten ſchriften wel is af te nemen. Wat kan de menſche (dat is een reden-gebruyckende Schepſel) beter paſſen, als gebruyck te maeken van het gene dat hem eygentlijck van bee-

ften onderfcheyt? MENS is een Latijns woordt, en betcyckent in die tale het befte en verftandigfte deel van de ziele, het welck by de beeften niet te vinden is. Ick hebbe noyt verftaen dat yemant voor defen ons Nederlantfch woordt MENS van 't Latijns MENS fijn oorfpronck heeft foecken te geven. Evenwel dunckt my dat fulcks als noch te doen niet ongerijmt is. Want onfe Nederlantfche menfch (als oock andere) kan fonder het Latijnfche MENS den naem van menfch niet behouden; maer foude noottfakelijck fonder dat AMENS, of DEMENS (dat is uytfinnig) genoemt moeten worden, en daerom feg ick hier ter materie, dat wil iemant fijn naem menfch behouden, dat hy het Latijnfche MENS al-omme heeft te gebruycken. My dunckt hier wel ter
Efai.5.11. materie te dienen, dat de Propheet feyt: Die na den Heere vragen, mercken op alle dingen, van welcke dan felfde kleyne niet worden uytgefloten; nadien de groote Godt felf ontrent de geringfte
Matt. 11. 16, 17. *Matt.* 1. 34. niet laet te wercken. En 't is aenmerckens waerdig, dat onfe Saligmaker, de Heere Chriftus felf, dickmaels uyt kleyne dingen (tot kinder-fpelen toe) hooge bedenckingen is gewoon te trecken, ja word veel bevonden (door gelijckeniffe van geringe faken ontleent) krachtelijck tot den volcke gefproken te hebben. De Propheet Jeremias van Gode gefonden tot een Potbackers werckhuys, word uyt dat gefichte geleert, het huys Ifraëls by den Almachtigen te wefen als leem in de handen van fooeen onbegrijpelijcken werck-meefter. Auguftinus liet niet met een droncken bedelaer, met een Hagedis vliegen vangende, met een fpinne muggen in haer net omwentelende, fijn voordeel te doen, en even ten felven tijde met den geeft tot den Almachtigen op te ftijgen. De wijfte van de heydenen hebben foodanige oeffeningen al mede niet ongebruyckt gelaten. Seneca acht hebbende geflagen op het woelen, en op, en neder loopen van de Mieren, berifpt, by die gelegentheyt, d'ydele befigheyt van de menfchen, die veel herwaerts, en derwaerts gaende, met fchijn van groote faken uyt te rechten, dickmael niet en weten watfe gedaen hebben. Een van de vier Koningen, die Softrates in fijn Karos had doen fpannen, in plaetfe van paerden; Ick fie (feyd' hy) defe wielen door een geftadigen ommegang haer ftant veranderen, dat boven was raeckt onder, dat onder was komt boven, dit paff' ick op mijne jegenwoordige gelegentheyt. Cicero in achtinge nemende het afplucken van rijpe, en onrijpe vruchten, treet in aenmerckinge van 't af-fterven van oude, en jonge luyden. Themiftocles, Veld-overfte van de Athenienfers, by gelegentheyt, en op 't gefichte van 't vechten der Hanen (dat in Griecken-land certijds, als nu in Engeland, gebruyckelijck fchijnt geweeft te zijn) nam oorfake fijn

Quid cum me Domi fedentem ftellio mufcas captans, vel aranea retibus fuis irruentes implicans fæpe intentum facit, non quia parva funt animalia ideo res eadem, pergo inde ad te laudandum Creatorem mirificum, & ordinatorem rerum omnium. Aug. lib 10. conf. cap. 35.

Cicero in Catone majore, five de fenectute.

Krijgs-

Krijgsvolck deftelijck aen te manen, om haer mannelijck voor 't Vaderlandt, en tegen den vyand te dragen, doende dienthalven een treffelijck gespreck, bekleet met redenen van moedigheyt der voorsz hanen ontleent, het welcke wel, en geluckelijck zijnde uytgevallen, heeft oorsake gegeven datter jaerlijks te Athenen op een gesetten dag, een hanen-gevecht is ingestelt. De Godsalige en wijtberoemde D. Josephus Hal (die van wegen de gemeene Kercken van Engeland op de Synode, Anno 1618. gehouden tot Dordrecht, is verschenen) heeft met een rijcker hand in dit werck getast, en oock mildelijck ons des deelachtig gemaeckt, daer toe ick my gedrage. De tijt is (seyt een Godsalig man van onse eeuwe) als een geweldige riviere, wiens stroom niet alleenelijck opwerpt schuym, en vuyligheyt, als de woelende Zee; maer oock kostelijckheden van grooter waerde, en wy inwoonders der aerde (die daer woonen als aen den oever van desen moedige stroom) dienen elck neerstig by de wercke te wesen, om aen te halen met den haek der voorsichtigheyt, al wat kostelijck en goet is, om al het selve onse bysondere gelegentgeden toe te passen:

Ælian. lib. 2. variar. hist. cap. 28.

Teelingius in sijn Tijtwinninge in 't beginsel.

Indien ons innig hert ten goede wist te keeren
Al wat het ooge siet, wat zou men konnen leeren!
Maer als ons beste deel niet goets daer uyt en treckt,
Dan is'et dat het oog ons menig quaet verweckt.

't Schijnt by sommige een wondersprake, dat de Heere Christus Matth. 5. 28. duydelijck seyt, dat'er overspel bedreven kan worden, alleenlijck met gedachten. De Rechts-geleerden stellen wel voor een gront-regel, dat gedachten om eenig schelmstuk aen te rechten (selfs in saken van gequetste Majesteyt) na de wetten niet strafbaer zijn, 't en ware sake dat'er eenige uyrwendige dadelijckheyt by waer gekomen. Oock zijn (na het gemeyn seggen) gedachten tol-vry te rekenen, maer in de Schole onses Saligmakers word sulcks geheel anders opgenomen, en vast gestelt, dat eens menschen herte alleenlijck by stille overlegginge word geseyt, een smisse van sonden te wesen, want uyt het herte worden aldaer geseyt voor te komen boose bedenckingen, doodslagen, overspelen, hoererijen, &c. 't welck dan alsoo zijnde, soo heeft een yeder (sijn ziele in waerden houdende) wel sorge te dragen, om sijn gedachten ten goeden te bestieren, volgens 't gene de groote Moralist Paulus krachtelijck aenmaent: *Wat waerachtig is, wat eerlyck is, wat rechtveerdig is, wat reyn is, wat lieffelyck is, wat wel luyt, soo daer eenige deugd en lof is, dat bedenckt.* Wy bidden wel te recht dat onse oogen soo bestiert mogen worden, datse geen ydelheyt mogen sien, dat is, datse niet tot aenleydinge van ydelheyt en mochten aenschouwen; want om geen ydelheyt met allen in der daet te

Matth. 15. 19.

Philip. 4. 8.

 sien,

sien, soo diende men, of uyt de waerelt te gaen, of blint te wesen, nadien al 's menschen doen veel na ydelheyt helt; doch soodanigen ydelheyt t'onsen besten te gebruycken, en daer uyt selfs iets goets te trecken, kan gewisselijk niet anders als voor een vruchtbare oeffeninge gerekent worden. Adderen-vleesch (soo wy verstaen) word selfs tot heylsame genees-middelen gebruyckt: sommige naukeurige ouders van den ouden tijt worden geseyt somwijlen een droncken slave in sijne vuyligheyt hare kinderen voor oogen gestelt te hebben, om aen de selve de soberheyt in te scherpen. Men houd dat de Spinnen haer fenijn zijn gewoon te suygen even daer andere Dieren iet heylsaems uyt plachten te trecken, en daerom is het by eenige wel geseyt, dat iemant, door de waerelt rijsende, de Bijen, en niet de Spinnen heeft na te volgen. d'Alderwijste Koninck, op 't gesichte van een domme Jongeling, en het bedrijf van een vleijende oversspeelster, heeft een gantsch deftige vermaninge, by die gelegentheyt, ons nagelaten, regelrecht gaende tegen het gene dat 'et gemeenlick uyt het gesichte van quade dingen gepleegt word. Ick, 't gunt voorsz is, onder andere oeffeningen, nadenckende, en lettende dat de menschelyke gedachten uyt 'er aert soo gantsch na ydelheyt hellen, heb gepoogt over de gelegentheden, my dagelycks voorvallende, myn gedachten soo te laten gaen, dat de selve, van de ydelheyt afgesondert, iet goets my ten besten mochten inbrengen, en dit selve heb ick oock in myn buyten-leven op SORGVLIET, door het beschouwen van allerley aertgewassen, somwijlen gepoogt in 't werck te stellen, en den uytslag van soodanige voorvallende saken in eenige korte veersen te beschrijven, om my alsoo dieper indruck daer van te doen hebben. Wint, geblasen door d'engte van een trompet, of schalmey, word bevonden scherper uyt te schetteten, dan of de selve in de ruyme lucht ware uyt-geasemt.

Peregrinandum ut apes, non ut araneæ. Prov. 7.

Tot besluyt, waerde Vrienden, en Landsgenoten, gy siet hoe gemeensaem ick met ul. ben geworden, dewijl ick aen de selve mijn invallende, ja schielijcke gedachten deelachtig make, niet wetende wat invallende gedachten gy op dese mijn invallende gedachten sult mogen hebben: Dit weet ick onder dies, dat mijn recht voornemen daer in is geweest, my selven en andere hier door wat goets in te doen vallen, biddende den alleen goeden Godt daer toe sijnen genadigen zegen te willen verleenen. En daer mede eyndigende, ben ick en blijve

U E. dienstwilligen Vriendt en vriendtwillenden Dienaer

J. CATS.

I. *Op de gelegentheyt van een Schevenings vroutje dat een benne met viſch op haer hooft draegt, en ſpreeckt, als volgt.*

MYn (*a*) hant wint my de koſt, ſoo ſpreeckt men alle dage,
Mijn hooft wint my de koſt, dat ſeyt men in den Hage;
Ick ſeg het alle bey, de noot leert ons den voet
Hoe dat men, na den eyſch, de leden reppen moet.
Een paert dat voert den man, een oſſe weet te ploegen,
Een ezel kan den rug tot ſware ſacken voegen
Geen beeſt gebruykt het hooft tot dienſt van ſijn bedrijf,
Maer wat'er is te doen, dat doet'et met'et lijf.
Ick hebbe met'et hooft geleert den koſt te winnen;
Doch wat ick buyten doe, dat doet een ander binnen;
Maer des al niet-te-min ſoo ben ick echter vry,
Maer des al niet-te-min ſoo ben ick echter bly;
Maer des al niet-te-min ſoo ſpring ick aen de [illegible],
Ick ete van den viſch, en ſpele met de mande.
Al is ons moeyte groot, al is de winſte kleyn,
Ick lijde wederom geen prangen in het breyn,
Geen pramen aen de ziel. al koom ick in den Hage,
't Is maer de bloote koſt, al wat ick daer bejage,
Al hijg ick in het ſant, het is gewillig ſweet,
Want daer vernoegen is, en is geen herten leet.
Vaert wel dan, Haegſche pracht, gy kont my niet bekoren,
Soo als ick heden gae, ſoo ging ick oock te voren;
Vaert wel dan hoofs Prieel, hoe ſchoon gy zijt beplant,
Ick vinde meerder ruſt oock in het dorre ſant.

(a) *By deſe gelegentheyt dient aengemerckt, dat alhoewel d'Inwoonders van Scheveninge het ſober koſtjen ſeer bekommerlijck rapen, dat deſelve gelijckewel noyt, ofte immers ſeer weynig worden bevonden hare kinderen te brengen in de rijcke en vermogende huyſen in den Hage, om in dienſte van de groote gebruyckt te worden, verkieſende voor deſelve haer kleyne, maer vrije gelegentheyt.*

II. *Op het ſlapen gaen.*

ALs yemant dapper heeft gewoelt,
Soo dat hy moede leden voelt,
Invoegen dat ſijn noeſt bedrijf,
Hem 't ſweet doet rollen over 't lijf,
Die duyt het geenſins tot verdriet,
Als hy den dag ten eynde ſiet;
Maer toont hem bly, en wel geſint,
Om dat de ſtille nacht begint;
En dat, vermits ſijn gantſche luſt
Nu maer en ſtreckt tot ſoete ruſt.
Hoe blijde ben ick menigmael,
Als ick in 't bedde neder dael,
Om dat my dan een ſtilder tijt
Van moeyt' en 's werelts woel bevrijt;
En dat ick, na een ſwaren dag,
Ten leſten eenmael ruſten mag.
Mijn Ziel, ick telle tſeſtig jaer,
Dat ick niet ſonder diep gevaer,
Niet ſonder moeyt', heb doorgebracht,
Seg, dient ons niet op ruſt gedacht?
Wel of de Doodt op heden quam,
En ons eens by de ſlippen nam,
En ſtaende voor een open graf,
Sey, leg hier al uw' moeyten af:
Wat dunckt u, ſou 't ons ſwaren pijn,
Sou 't u verdriet of hinder zijn?
Voor my, ick ſpreke dat ick meen,
En ſeg, met vollen monde, neen;
Neemt my, O Heer' de ſonden af,
En leg my neder in het graf,
Daer ſal ick ruſten met gedult,
Tot gy het al vernieuwen ſult.

III. *Een Melck-meysje spreekt.*

Al schijn ick met een juck belaen,
Noch mach ick vry daer henen gaen;
Want mits het op mijn leden past,
Soo streckt het my tot geenen last;
Ick draeg' het na de rechte maet,
Gelijck men hier te lande gaet;
Ick trede met soo rappen voet,
Gelijck een Hofsche Juffer doet.
En waerom ben ick niet soo vry,
En waerom niet soo wel als sy.
  Ick draeg het jock van mijn bedrijf,
En sy een vier om het lijf.
  Hoort, kinders, hoort een rustig woort,
En segt het vry de buuren voort;
Wil yemant dragen eenig pack,
En dat oock sonder ongemack,
Die grijp' het wel van aenbegin,
En draegt'et met een luchten sin;
Want al wat yemant willig doet,
Al is'et suur, soo wort'et soet.

IV. *Op 't gesichte van yemant die veel te schrijven, en maer een endeken kaers over heest.*

Een jong gesel die voor my schreef,
(Als ick hem tot sijn plichten dreef,
Die ick hem doen had opgeleyt)
Heeft my tot antwoordt dit geseyt:
  Wat kan by my nu zijn gedaen?
Mijn kaersje staet om uyt te gaen:
Ey siet hoe weynig dat my rest,
Dees kleyne neuck die is het lest
  Ick, staet uw' kaers om uyt te gaen,
Soo moetje geensins stille staen;
Want dit gebiedt u meerder spoet,
En seyt, dat gy u haesten moet.
  Wie maer een weynig levens heeft,
En nu by na is uytgeleeft,
Behoort met alle vlijt te spoên,
Om sijnen taeck wel af te doen.
  Dit sprack ick tot een jong gesel,
Maer 't past op oude lieden wel,
En daerom nam ick dit vermaen,
Als voor een les aen my gedaen.
  Ick ben bedaegt en over-rijp,
Soo dat mijn kaers brant in de pijp.
Mijn ziel doe haest wat u betaemt,
Wilt gy niet slossig zijn genaemt,
En schrijft wat u te schrijven staet,
Eer dat ons licht ten eynde gaet;
Schrijft doch voor eerst uw' laetsten wil,
'tZy testament of codicil.
Gedenck uw' knecht, en meyt, en vrient,
En die u vlijtig heeft gedient,
En dan soo dient oock goet gedaen
Aen die met armoe zijn belaen.
Maer wieje geeft, of watje schenckt,
Siet datje Godt voor al gedenckt.
Maeckt hem voor al uw' beste deel,
Dat is uw' ziel, dat groot juweel,
Wat noot, al gaet uw' kaersjen uyt?
't Is goet al wat men wel besluyt.

V. *Op 't gevoel van een nagel in de voet, die in 't vleesch wast.*

De nagel is ontrent de voet,
Gelijck een rant of koorde doet,
Gelijck een stoot-kant aen een kleet,
Dat is een af-weer tegen leet.
Maer soo de nagel verder gaet,
En niet en houdt de rechte maet,
Maer dieper in de teenen wast,
Dan is het pijn en overlast;
Want sy doet nadeel aen de voet,
Die sy tot voordeel dienen moet.
Dat ons dit soo gemeenlijck gaet,
Dat voelt men dickmaels met'er daet;
Maer laet ons sien in dit geval,
Wat dat men hier uyt leeren sal.
  Hebt gy een Oom, een Neef, een Nicht,
Besoecktse vry, maer niet te dicht;
Noyt mensch en is'er wel gedient,
Met al te vriendelijcken vrient.

Een Aep, uyt al te grooten min,
Die douwt sijn jong de ribben in.
Een lange, stage, stoute gast,
En hout men niet, als voor een last,

Siet, goet te doen, en is niet goet,
Dan als men 't na de mate doet
Dus kust geen vrient soo aen den mont,
Dat gy hem aen het herte wont. *

* *Het Hebreeuws spreeckwoort seyt · Hebt gy een vriendt, die soo soet als suycker is, en eet hem evenwel niet op.*
Het gemeen spreeckwoort seyt: Men moet geen vriendt soo aen de mont kussen, dat hem 't herte daer af wee doet.

VI. *Op 't gesichte van een Jongen, willende met een stock dwars door de deur dringen.*

En kint, noch in den langen roek,
Dat stont en speelde met een stock,
Het wou sich dringen door een deur,
Maer niet-te-min het bleef 'er veur;
Want siet, de stock die was te lang,
En 't kint dat ging een quaden gang;
't Was over dwars al wat hy stiet,
En daerom baet sijn moeyte niet;
En wat'et worstelt, wat'et doet,
Het vordert echter niet een voet.
Ten lesten wiert het jongsken gram,
Vermits hy niet te rechten quam:
Maer een die wijser scheen, als hy,
Die sag het aen en quam'er by,
Die nam het stockjen met'er hant,
En draeyd'et sachtjens overkant,
En stierd'et recht ter deuren in,
Doe had'et kind sijn vollen sin.
Want dat sijn ingang had' belet,
Was sachtjens uyt de weeg geset.
  Hoe dikmael wort'er in de stadt,
Een sake qualijck opgevat;
Maer soo'er quam een handig man,
Die slimme wegen rechten kan,
Siet dickmael na een kleynen keer,
En vont men straks geen hinder meer.
  Besiet hoe dat de werelt gaet,
Groot voordeel uyt een kleynen raet;
Een greyntje van een goet verstant,
Kan nut zijn voor het gantsche Lant.

VII. *Op den handel die met Indianen of ander ver gelegen volck gedreven wort.*

Als ick verstae wat yemant doet,
Die sich na verre landen spoet,
Het zy die na den Indiaen,
Of vry noch verder is gegaen;
Dan treck ick uyt dien handel wat,
Dat voor my dient te zijn gevat.
  Ick hoore dat men menschen vint,
Tot ick en weet niet wat gesint,
Een glas, een krael, een beuseling,
Dat is haer als een wonder ding;
Een veertje van een Papegay,
Is in haer oogen wonder fray;
Ja wat slechs moy is in den schijn,
Dunckt hen een heele schat te zijn.
Den Indisch-vaerder lijckewel,
En achtet maer voor kinder-spel;
Maer soeckt een rijcke Diamant,
Of Peerels uyt een hellen strant,
Of zijde waer, of enckel gout,
Of Ambregrijs, of edel hout,
Of immers eenig dierbaer pandt,
Dat nut is in sijn Vaderlandt;
Wat anders hem wordt toegebracht,
Hoewel men 't daer gansch dierbaer acht,
Dat laet hy voor den rouwen hoop,
En sluyt daer over geenen koop.
  Een die na voordeel plag te staen,
En soeckt niet, dat den Indiaen,
Of ander wildt geselschap acht,
Maer wat hem best is t'huys gebraeht;
En wat'er, in sijn Vaderlandt,
Erkent wordt voor een edel pandt.
  Wel houd een koopman desen voet,
Dat hy aldus sijn voordeel doet,
Ben ick dan niet een rechten dwaes,
Dat ick, ontrent een vijse-vaes,
En om des werelts apen-spel,
Mijn hert en gantsche sinnen quel,

En dat ick aen het beſte pandt,
Dat ſiet op 't ware Vaderlandt,
En dat ick aen het hoogſte goet
Niet op en drage mijn gemoet.
O wat een dwaesheyt! lieve Godt,
Van yeder waert te zijn beſpot.

Mijn ziel, ſoo gy het wel bedacht,
Gy ſocht niet, dat de werelt acht,
Maer dat u (na dit aertſche dal)
Hier namaels voordeel geven ſal.
Ey blijft niet aen het ſtof verpandt,
Den Hemel is uw' Vaderlandt,

O Vader! opent mijn verſtant,
Dat my het eeuwig Vaderlant,
Soo diep mach in de ſinnen ſtaen,
Dat my de werelt mach ontgaen,
En dat al wat oyt ooge ſag,
Ick ſlechts als leuren houden mag.

VIII. *Op de gelegentheyt van een Jager, die (om een Haes te vangen) ſijn beſte Paert te berſte rijt, en dus ſpreekt.*

EYlaes! wat heb ick nu gedaen?
Wat dwaesheyt heeft mijn geeſt beſtaen?
Ick had een ſchoon en moedig paert,
Wel duyſent Franſe kroonen waert,
Soo geeſtig als men vinden kan,
Een paerel voor een Edelman.
Hier mede reed' ick heden uyt,
Het had een tret gelijck een bruyt,
Het droeg een veder op den kop,
Schier yeder een die ſag'er op.

Maer als ick in den velde quam,
En daer een ſnellen Haes vernam,
Doen rend' ick wat ick rennen mocht,
Het ſcheen ick ſweefde door de locht.
Ick gaf het beeſt de ſtage ſpoor,
Soo dat een yeder my verloor,
Alleen maer Snel, mijn heſten hondt,
Die was'et, dat ick by my vondt.

Dit duurde vry een langen tijt,
En 't was gelijck een ſtage ſtrijt,
Tot dat den Haes niet meer en mach,
En uytgeſtreckt ter aerden lach.
Snel greep het beeſt, en bracht'et my,
Dies was ick uytermaten bly;
My docht dat al myn innig hert,
Met blydſchap overgoten wert:
Maer ſiet, myn Paert dat ſtaet en bijgt,
Tot dat'et doodt ter aerden ſijgt.

Eylaes! nu roep ick overluyt,
En ſpreeck mijn eygen vonnis uyt;
Voorwaer ick ben een rechten dwaes;
Ey ſiet, ick ving een dorren Haes;
Maer ick verloor mijn beſte Paert;
Dies ben ick ſpot en ſchande waert.

My deert de man, my deert het beeſt,
My deert de menſchen aldermeeſt,
Die doen gelijck de Jager deedt,
Als hy ſijn Paert den hals af-reedt.

Wat is'er mening in het lant,
Die aen 't gewin ſoo zijn verpant,
Dat ſy, als met haer gantſch gemoet,
Gaen jagen na het aertſche goet,
Soo dat haer Ziel, dat ſchoon juweel,
Het edel pant, haer beſte deel,
Verruckt wert, ick en weet niet waer,
In d'hoogſte noot, in doods gevaer.

O Godt! ô Vader van het licht,
Ach! opent, opent myn geſicht,
Laet my niet doen als Eſau deê,
Die, (als hy om te jagen reê
En gaf ſijn Paert een ſtagê ſpoor)
Syn zegen onder dies verloor;
Die hem noyt weder wiert gebrocht,
Hoewel hy die met tranen ſocht,
Maer geeft my, heden op den dach,
Dat ick toch wyſer worden mach,
Ick bidde, treckt uyt mijn gemoet
De liefde van het aertſche goet,
De liefde van het vuyl bejag,
Dat ons de Ziel beſwaren mag.

Een opſlag van uw' gunſtig oog,
Daer op ick hoop, daer na ick poog,
Is ſoeter aen mijn innig hert,
Als al dat hier gewonnen wert.

IX. *Op 't gesichte van 't nestelen van den Oijevaer.*

LEst al ick op een plaetse stont,
Daer ick my stil en eensaem vont;
Soo wierd' ick op het huys gewaer,
Een lang-gebeenden Oijevaer,
Die maeckte daer een groot gebou,
Te midden op de keucken schou.
Wat brengt het beest een groot beslag?
Wat brengt'et dingen aen den dag?
Wat breng'et ruygte, stroo en mosch?
Wat breng'et tacken uyt het bosch?
Wat brengt'et rijsen uyt het wout,
Al-eer het nest of wooning bout?
De keucken meyt wordt dit gewaer,
En maeckt terstont een groot gebaer;
Sy roept dat hy den regenback,
Sy roept dat hy het gantsche dack;
Dat hy de keucken-schou bederft,
En siet daer is'et al verkerft,
Het gansch gesin dat wordt gevraegt,
Of hy niet weg en dient gejaegt.
Maer siet juyst onder dit getier.
Soo sie ick daer een minder dier,
Ick sie een musch, die, soo ick merck,
Is doende met het eygen werck;
Maer vry niet op dien eygen voet,
Gelijck die groote vogel doet.
Ick vinde daer groot onderscheyt,
Dit my tot dees' gedachte leyt.
Wat heeft den grooten Oijevaer
Voor hem, en voor sijn weder-paer,
Wat heeft de vogel al van doen?
Hy riept en graept het dorr' en groen,
Hy treckt en sleept, ick weet niet hoe,
Hy tast aen alle kanten toe.
Hy timmert uytermaren hoog,
Maer dit verweckt een nijdig oog;
Dat stelt een vogel in gevaer,
Gelijck men heden wordt gewaer.
Maer, lieve vrienden, koomt eens hier,
En siet de musch, een tanger dier,
Hoe ras bekoomt'et sijn gerijf
Voor hem, en voor sijn kleyn bedrijf.
Indien het maer een enge spleet,
Een gat, een hol, of scheuitjen weet,
Of in de muur, of in het dack,
Dien vint'et beesje sijn gemack;
En raept een veertje ses of acht,
En als'et die heeft t'huys gebracht,
Soo is het kinder-bed' bereyt,
Daer in het wijf en jongens leyt;
Daer in het rust en stilte vint,
En vreest niet voor een harden wint;
En vreest geen Kock, of Keucken-meyt,
Die yet tot sijnen laste seyt.
Een yeder segge dat hem lust,
In kleyne staet de meeste rust:
De grootsheyt is een wichtig pack,
En kleyn te wesen is gemack;
Want hoe dat yemant hooger bout,
Hoe dat sijn timmer minder hout,
Hoe dat hy met een stager spoet
Meer voor sijn huys bejagen moet:
Hoe dat hy meerder wordt benijt;
En even meerder aenstoot lijt;
Ick houw'et voor een handig man,
Die kleyn en vrolijck wesen kan.

X. *Op het sweeten my dagelijks overkomende.*

MYn ziel, al klaechje van het vleys,
En dat vry meer als eene reys;
Vermits dat gy geduurig voelt,
Hoe dat'et in uw' leden woelt,
Nochtans soo heeft'et echter wat,
Dat noodig is te zijn gevat.
Geen nacht, die met de Son verdwijnt,
Geen dach, die van den Hemel schijnt,
Of ick gevoel yet in het bloet,
Dat my de leden open doet;
Dat my verweckt een hittig sweet,
En maeckt mijn gantsche leden heet,
En dit heeft soo een stagen gang
Ten minsten wel een uure lang.
Maer als het sweeten heeft gedaen,
Dan mach ick weder henen gaen;
En ben dan frisch en wel gesont,
En hebbe strack een verschen mont.
Maer als geen sweet daer henen vliet,
Of damp uyt mijn gewrichten schiet,
Soo ben ick dof, en sonder lust,
Als of mijn geest waer uytgebluscht.
O let! mijn Ziel, in dit bedrijf,
Hoe nu dit lomp en nietig lijf
Sich kuyst ontrent den dageraet,
En stelt sich in een beter staet.
Soo koopt oock uyt, met alle vlijt,
Soo koopt oock uyt den nutten tijt;
Vermeut al wat'er is ontstelt,
En wat uw treurig herte quelt;
Want soojc dat gestadig doet,
Soo klimje tot het hoogste goet:
Noyt knaegt'er worrem in uw' hert,
Daer lijf en ziel gesuyvert wert.

XI. *Op 't gesicht van een uurwerck-makers winckel.*

LAetst was ick by een man geraeckt,
Die veel uurwercken had' gemaeckt,
Oock wysers gaende met de Son,
Want 't was het ambacht dat hy kon;
Soo dat men hier van groot beslag,
Ontrent sijn winckel hangen sag;
Niet slechts alleen by hem gewrocht,
Maer oock van elders daer gebrocht,
Waer van hy een wel dapper prees,
Als die gewis en seker wees,
De stonden van den ganschen dag,
Soo wel men eenig vinden mag
Ick stont een wijl ontrent het kraem,
En socht'er een voor my bequaem,
Haer wesen vont ick menigfout,
Het eene blonck als enckel gout,
Het ander lag in Christalyn,
En scheen van grooten prys te zyn;
Het derde gaf een hel' geluyt,
En riep de tyt by deelen uyt.
Na ick een wijl daer hadd' gestaen,
Soo sprack ick dus den Meester aen
Van al dees' wysers: Lieve vrient,
Vind ick niet eene dat my dient,
Want al uw' tuyg, na ick bemerck,
En is maer slecht, en leure werck,
De man, na dit gesproken woort,
Scheen, na my docht, al wat gestoort,
Dies sprack hy, met een gram gemoet,
Myn Heer, dees' winckel is soo goet,
Als eenig in het gantsche landt,
En 't is alleen maer onverstant,
Dat gy uw' gading niet en vint.
Ick, Vrient, en weest niet ongesint,
Men sal u naerder doen verstaen,
Waer op dat my de sinnen gaen

Ick hebb' wat anders in het hooft,
Als gy misschien van my gelooft.
Ick woud', indien het mocht geschiên,
Een wyser, daer ick konde sien,
Wanneer een mensch verhuysen sal
Van hier naer 't onder-aertsche dal,
En op wat uure van den dag
Hy dan geen uur meer hebben mag.
De Meester stont, gelijck verbaest,
En sey, nu sie ick datje raest,
Of meenje dat ick spoken kan.
Neen vrient, ick ben een eerlijck man,
Al sochtje gantsche de werelt deur,
En hadt van all's de volle keur,
Noch vondtje soo een wyser niet,
Daer in men yemants doodt voorsiet;
Of daer men oyt uyt leeren mag
Den stondt van yemants sterrifdag;
En wilje dit of diergelyck,
Soo reyst vry na een ander ryck,
Want soo een wyser vint hy niet,
Oock die in alle winckels siet.
De reden, die de man ontviel,
Die ging in my tot aen de ziel.
Godt heeft den tijt van yeders doot
(Hy is dan kleyn of machtig groot)
Begraven in een diepen nacht,
En stelt ons menschen op de wacht,
Om uyt te sien, wat ongeval
Ons uyt de werelt rucken sal.
Een, een dag is voor ons bedeckt,
Om staeg te worden opgeweckt,
Op alle dagen acht te slaen,
Om wel van hier te mogen gaen.
O Godt! bestier toch mijn gemoet
In voor en oock in tegenspoet,
Op dat ick mynen lesten dach
Gestaeg voor oogen hebben mach,
Op dat ick rechte wijsheyt krijg,
Eer dat ick in der aerden sijg.

XII. *Op 't gesichte van een vrouwe die met beulingen te sieden besig was.*

Laetst als ick in de keucken stont,
En daer een beuling-ketel vont,
Die aen den heugel hing en sood,
En staege bobbels henen schoot,
Vernam ick daer een oude vrou,
Die op de worsten letten sou;
Die sat gestaeg daer op en keeck,
En gaf vast hier en daer een steeck;
Ja dickwils vry een harde prick,
Soo haest een beuling wiert te dick,
Of al te grof en al te vol,
Of dat hy van de winden swol;
Hier op soo vraegd' ick aen het wijf
De reden van dit haer bedrijf.
Sy sprack, den beuling, die gy siet,
En quets' ick sonder reden niet,
Want als de worst komt aen het vier,
Soo maeckt hy wel een groot getier;
Hy bobbelt op en rijst en swelt,
En is, ick weet niet hoe gestelt:
Gewis soo ick niet toe en stack,
Men sag hier niet als ongemack,
Het kruyt, het vet en al het gort,
Dat wierd' voorseker uytgestort,
En niets en bleeffer voor de weert,
Als slechts alleen een vuylen heert;
Maer prick ick in dit windig vel,
Soo slinckt terstont het los geswel.
Mijn hart bewoog tot in den gront,
Soo haest ick dit bericht verstont;
Ick tradt daer op ter zijden af,
Daer ick my dese lesse gaf:
Ick sprack, maer echter sonder tael,
O Heer! gy doet'et menigmael,
Dat my hier onder d'oogen valt,
Wanneer mijn weelig herte malt;
Ick hebbet vry al veel geproeft,
Dat gy mijn zinnen hebt bedroeft,
Dat gy (wanneer het dertel vleys,
Nu scheen te krijgen sijnen eys,
En dat mijn los en windig vel
Nu was genegen tot geswel)
Dat gy dan in de bobbels slaeckt,
En soo mijn quade driften braeckt,

Dat

Dat gy door pijn en swaren druck,
Door smerte, leet, of ongeluck,
Dat gy door ramp en tegenspoet,
Deedt nedersincken mijn gemoet;
Deedt wederslincken mijn geswel.
O Godt! gy doet mijn ziele wel;
Want schoon het valt den vleesche swaer,
Uw gunst is echter openbaer.
Gy weet, o Heer, wat my ontbreeckt,
Wel steeck' dan, lieve Vader, steeckt
Met druck, of pijn, of ongeval,
Als 't my van nooden wesen sal;
Alleen, als gy my raken sult,
Soo stijft mijn ziele met gedult,
En even midden in de smert,
Soo geeft my doch een lijtsaem hert.

XIII. *Bedenckinge wanneer men aenstaende onweder in eenig deel van 't lichaem gevoelt.*

WAnneer de lucht werdt omgeroert,
Een oorlog uytten noorden voert,
Of dat een koud' of strenge wint
Een open sloot te samen bint,
Dan is mijn lijf, dit kranck gestel,
Gemeenlijck mede niet te wel,
Het wordt gevoelig hier of daer,
Het wordt het ongemack gewaer,
Soo dat het lichaem, voor gewis,
Gelijck een kleyne wereldt is.
O Godt! nadien schier, alle reys,
Mijn aertsche deel, mijn nietig vleys,
Verneemt wat, in dit lage dal,
Voor onweer zijn of komen sal,
Laet doch, mijn ziel, het beste pant,
Dat ick ontfing van uwer hant,
Oock dan vernemen in der daet,
Hoe dat het in den Hemel staet;
En wat gy daer hebt toebereyt
Voor die sich van de wereldt scheyt;
Schoon dat het onweer byster raest,
Of dat de wint geweldig blaest;
Hoe dit het hier beneden gaet,
Noch sal het zijn in goeden staet;
Want is'er yemant boven wel,
Die voelt hier onder geen gequel.

XIV. *Op 't gesichte van yemant die hem een tant laet uyt trecken.*

DE man, die gy siet voor u staen,
Liet heden om een Meester gaen,
Een Meester die hem met'er handt
Troch uyt den mondt een grooten tant,
Een tandt, die vast gewortelt stont,
Gelijck een boom in vetten gront,
En als de pijn geleden was,
Soo greep hy noch een ronde tas;
En heeft de Meester [illegible] getelt,
Een goet deel van sijn beste gelt,
[illegible] met grooten danck,
[illegible] sijn leven lanck
Wel [illegible], dit 's een vreemt bedrijf.
Een been te rucken uyt het lijf,
Een tant te breken uyt een kies,
En gelt te geven voor 't verlies!
Wel [illegible] vriendt, bestaetje dit,
En [illegible] met uw gebit;
[illegible]g, 't is seldsaem aengeleyt,
[illegible] zy men ons de reden seyt.
De man die sprack, Ick ben verblijt,
Al ben ick gelt en tanden quijt,
En echter soo ontken ick niet,
(Soo my dit eertijts was geschiet)
Dat ick my sou om dit gewelt
Vry qualijck hebben aengestelt;
Ick had' geroepen, tant om tant,
En lidt om lidt, en hant om hant.
Ick had' my aen de man ontgaen,
En ick en weet niet wat gedaen;
Maer heden is 't een ander saeck,
Ick ben verblijt om dese braeck,
En hoort de reden, lieve vrient,
Die u met een geweten dient.
Dit been was my een weerdig lit,
Het beste deel van mijn gebit,

Maer

Maer siet, een slim en vinnig nat
Dat maeckte daer in menig gat:
Het quam my zygen uyt'et hooft,
En 't heeft my menigmael berooft
Van spijs en dranck, en soete rust,
Ja schier van alle werelts lust;
Want at ick kout, of lau, of heet,
't En was my niet als enckel leet,
Soo dat ick met verlangen socht,
Wie my hier van verlossen mocht.
Wie my mocht weeren desen tant,
Voor my wel eer een waerdig pant.
Nu t'wijl de vriendt dit tot my seyt,
Hoort waer sijn woordt mijn sinnen leyt.
Siet, dacht ick, door den stagen tijt,
Soo wordt men yet geduurig quijt,
Oock dat men eertijts heeft bemint,
En daer ons hert op was gesint.
De mensch is aen de werelt vast,
Hy is'er wonder meê gepast;
Want als de werelt hem belacht,
Dan is 't dat hy dit leven acht,
Daer toe is sijn begeerte groot,
Hy schrickt al noemt men slechs de doot.
Maer als Godt (die ons feylen kent)
Sijn roeden tot ons oversent,
En dat het lichaem over-al
Wordt swack door sieckt' of ongeval;
Soo wordt ons tegen even dat,
Waer door het vleesch den geest besat;
Dies wenscht men (mits de stage pijn)
Eens los en vry te mogen zijn.
Men wenscht (geprickelt door den noot)
Men wenscht oock wel een snellen doot,
En 't geen eens was als suycker soet,
Dat is nu gal in ons gemoet.
Wel let, ô let! geminde vrient,
Waer toe ons druck en smerte dient,
Die eens om langer leven bad,
Wordt op het lest des levens sat.
Ick danck u, Heer, Almachtig Godt,
Dat ick nu met de werelt spot;
Mits gy, door druck en sware smert,
Hebt dwee gemaeckt mijn sondig hert;
Want schoon het valt den mensche swaer,
Ick word' uw' gunst hier in gewaer.
Ey siet des Heeren wonder-werck,
In swackheyt wordt de ziele sterck.

XV. *Op een uytgetrocken tant.*

ICk hadde lest een hollen tant,
Maer nu geslingert in het sant,
De Meester had dien eygen stont,
My die getogen uyt den mont;
En als ick na der aerden sag,
Gelijck het been ter neder lag,
Doe seyd' ick in mijn herte, dit,
O tant! gy waert mijn eygen lit,
Een deel van dit, mijn kranck gestel,
Ja als mijn eygen metgesel.
Maer siet, nu zijt gy maer alleen
Een vuyl, een hol en nietig been,
Dat niet en roert, en niet en leeft,
Mits u de doodt omvangen heeft
Hoe na ben ick in Charons boot,
Een deel van my is heden doot,
En als een deel is voor gegaen,
Hoe kan 't geheel dan lange staen.
Soo leer ick dan op heden dit,
Dat ja de doodt hier binnen sit;
En hier op dient te zijn gepast,
Want 't is een onversoende gast.

XVI. Op een uurwerck.

Mijn jongste Dochter spreeckt.

DIt tuyg, gespelen, datje siet,
Was onlangs noch mijn eygen niet,
Mijn waerde Vader gaf het my,
Dies was ick uytermaten bly.
Hy sprack, siet kint, dit aerdig werck,
Dat geef ick u, met dit gemerck:
Weet, dat het is van soo een aert,
Daer noyt geen vlijt dient aengespaert,
Want op een yder Sonne-schijn,
Soo moet'et opgetogen zijn;
Of anders sal het stille staen,
En niet een radt en sal'er gaen;
De wyser, met sijn helle klock,
Die sal daer liggen als een block.
Gy, let dan hier op even staeg,
En wint'et hooger alle daeg;
Maer alsje soo geduurig doet,
Slaet dan een oog op uw' gemoet,
En weet, dat yders menschen hert,
Hier mede vergeleken wert.
Want 't is voorwaer een aerden klomp,
Ja somwijl als een dooden-romp;
Het is gestaeg (men weet niet hoe)
Gesegen na der aerden toe.
Dus soo gy dat niet op en treckt,
En staeg als uyt den slaep en weckt,
Gy sult'et sien, 'k en weet niet waer,
Ja 't sal vervallen in gevaer,
Om staeg te liggen in het stof,
Gantsch sonder prijs, en sonder lof.
Wel, tot besluyt, mijn waerde kint,
Soo dickmaels als den dag begint,
Soo stelt het tuyg gelijck het dient;
Maer weest voor al uw' eygen vrient.
Treckt op uw' sinnen boven al,
En hangt niet aen het aertsche mal;
Maer stiert na boven uw' gemoet,
Daer is uw' deel, en hoogste goet.
Laet dit op yder Sonne-schijn
Voor u een nieuwe lesse zijn
Ick nam in danck dit waerde pant,
Ick nam het van mijn Vaders hant;
Ick nam oock aen (al ben ick swack)
Te doen gelijck mijn Vader sprack.
O Godt! ô gront van alle goet!
Ick bidde, stijft mijn teer gemoet;
Gy zijt de leyder mijner jeugd,
Geleyt my tot de ware deugd.

XVII. *Op 't gesichte van schoone Schepsels.*

HOort doch een woordt, beminde ziel,
Op 't geen my jongst voor oogen viel.
Wanneerje schoone dingen siet,
Vergaept u aen het schepsel niet;
Oock wilt daer op niet blyven staen,
Maer laet uw' sinnen verder gaen?
Ey! klimt, ô lieve, klimt om hoog,
En metten geest en mettet oog,
En siet, dat gy tot hem genaeckt,
Die al wat schoon is heeft gemaeckt;
Gaet tot den Schepper, naerdert hem,
En met den geest, en met de stem,
Denckt ja, denckt wat hy wesen moet,
Die soo gestage wonders doet,
Die soo veel schoone dingen schept,
Die gy oock nu voor oogen hebt;
Sluyt met uw' sinnen dit verbont,
En schrijf'et in uws herten gront,

En

En pleegt'et na den rechten eysch,
Soo hebj' een breydel voor het vleysch.
Uw' oog en sal noyt ydel zijn,
Uw' herte sonder binne-pijn,
Uw' geesten sonder quade lust,
Uw' sinnen in gestage rust.

O Godt! bestier toch mijn gemoet,
Om staeg te gaen op desen voet,
Bewaer mijn hert, en mijn gesicht,
Op dat'et uyt een reyne plicht,
Al wat ick sie, of immer sag,
In u alleen beminnen mach.

XVIII. *Op 't gesichte van een vercken, dat nedergeworpen wierdt van de Slager.*

Laetst in de slach-tijdt sag ick wat,
Mijns oordeels, waert te zijn gevat:
Daer was een man, die dreef een swijn,
Dat vry niet mager scheen te zijn;
Het beest ging treden door de stadt,
Het greep, het beet, het soop, het at
Al wat'et op der aerden vont,
En staeg het ooge na den gront,
En dat soo lange tot het quam,
Daer ick een ander spel vernam.
De slager of syn mede-maet,
Die stont daer vaerdig op de straet,
Die nam het dier, dat lompe stuck,
En leyd'et op sijn vetten ruck,
En sat'er vaerdig boven op,
En greep het by sijn ruygen kop;
Daer schreeuwd' het dier geweldig uyt,
En gaf een wonder vremt geluyt,
Maer 't leet alleen een korten tyt,
Het was syn stem en leven quyt.
O! dacht ick, Godt van Hemelryck,
Hoe is de mensch een swijn gelyck;
Want als 't geluck hem gunste biet,
Dan past hy op den Hemel niet:
Maer als de saken qualijck gaen,
Dan siet hy eerst den Hemel aen;
Dan roept hy luy, dan bidt hy Godt,
En streckt het oog op syn gebodt.
Nu, Heer, het ga my, soo het mach,
In 't ydel vleesch, en aertsch bejach,
Laet slech mijn aendeel niet bestaen,
In iet dat eenmael sal vergaen.

XIX. *Op 't gesichte van een kromme stock of rijs, door over-buygen recht gemaeckt.*

Als lestmael seker vrient was vaerdig om te rijden,
Soo ging hy van een boom een wacker rijsjen snijden,
En mits de groene stock in vreemde bochten stont,
Sag ick wat voor een greep de man hier tegen vont.
Hy nam het teer gewas, al scheen het tegen reden,
Hy boog het met geweldt, en met de gantsche leden,
Hy boog het niet alleen soo ick het dienstig vont,
Maer tot het, anders om, in nieuwe bochten stont;
En eer, dat hy het rijs liet tot sijn wesen komen,
Soo had'et (als ick sag) een beter standt genomen.
Hy boog het noch eenmael, en deed'et wederom,
En stracks soo bleef het recht, al was'et eertijts krom.
Als ick in mijn gemoedt dit gins en weder keerde,
Soo dacht my dat ick yet uyt dit gesichte leerde:
Ick seyde tot my self, sie daer een gauwen treck,
En 't schijnt een nut behulp voor menig slim gebreck;
Die los en quistig is, en niet en weet te sparen,
En niet in voorraet heeft, en niet en kan bewaren,
Dient eerst gantsch vils te zijn, al schijnt'et yemant quaet,
Dat brengt ten lesten uyt de gulde middel-maet.
Die wreck is uytter aert, en niet en plag te geven,
Die tracht oock boven reyck om ruym te konnen leven;
Siet onmaet leyt hem aen, en wijst den rechten voet,
Hoe dat hy spaersaem zijn, of quistig wesen moet.
Een die licht griende wordt ontrent de jonge vrouwen,
Moet niet alleen haer praet, maer haer geselschap schouwen,
Al schijnt hy dickmael stuur, ja bijster onbeleeft,
Het breeckt een vuyl gebreck dat aen de ziele kleeft.
Ons Heylandt heeft geleyt, dat macht van helsche spooken
Door bidden niet alleen, maer vasten wert gebroken.
Dit is de waerheyt selfs, een out en slim gebreck
Dat hangt den menschen aen gelijck het taije peck.
Wel hier op dient gelet, het zijn de rechte wegen,
Waer door in ons gemoedt veel ruste werdt verkregen.
Men segge wat men wil, de mensch is soo gestelt,
Men dwingt geen slim gebreck, als door een hart gewelt.

XX. *Op 't geſichte van een man met een bril, die ſpreeckt, als volgt.*

ICk die een wacker oog, met onvermoeyde ſtralen,
Liet eertijts in het licht, en om de werelt dwalen,
Heb nu een dof geſicht, en ſchoon ick niet en wil,
Ick voel mijn neus gepraemt in deſen engen bril;
Dit is voor my een les, gantſch waerdig aen te mercken,
Men hiet het duyſter glas, een peyl van oude Kercken.
Siet als de ſchaduw' valt, en ſich ter aerde ſtreckt,
Dan naeckt de ſwarte nacht, die al de werelt deckt:
Wanneer ons helgeſicht verlieſt ſijn eerſte ſtralen,
Dat is een wiſſe peyl, dat wy ten grave dalen:
Wanneer ons licht verſwackt, en dat men brillen moet,
Soo weet bouvallig vleeſch, dat gy ten grave ſpoet.
Maer gy noch, waerde ziel, en wilt u niet verſchricken,
Of ſchoon de bleecke doodt op u beſtaet te micken;
En dat haer ſwarte ſchicht u kortling wonden ſal,
Die wonde maeckt u vry van druck en ongeval.
Hoewel dit nietig lijf moet in het graf verrotten,
Gy ſult noch met de doodt, en haren angel ſpotten.
Gy ſult eens weder zijn, en vry in beter ſtant,
Wanneer dit wonder Al, ſal rijſen uyt den brant.
Mijn oogen nu vermoeyt ons ſonden aen te ſchouwen,
Die ſullen dan op nieu den Schepper weder bouwen,
En die en ſullen noyt ontſtelt of moede zijn
Voor eeuwig aen te ſien een hellen Sonne-ſchijn.
Mijn ooren; nu gequelt, en menigmael beſprongen
Met geeſſels van de nijt, met gif van booſe tongen,
Die ſullen zijn verheugt door wonder ſoet geluyt
Ter eeren van het LAM, en ſijn beminde BRUYT.
Mijn tonge, nu gewent van bitter leet te klagen,
Sal dan, met diepe vreugd', des Heeren lof gewagen,
En in een groote ſchaer van hondert duyſent man
Verheffen 't heylig liedt, dat niemant hier en kan.
Wel laet dan vry de doodt haer pijlen vaerdig maken,
Mijn ziel heeft nu een walg van alle werelts ſaken.
Ick wil geen hoogen ſtaet, geen luſt, of rijckdom meer,
Neem eerſt mijn ſonden weg, en dan mijn leven, Heer.
't En waer my geen verdriet, al moſt ick heden ſterven,
Godt toont my ſijne gunſt, ja lieft my duyſent werven
Meer, als ick even ſelfs mijn lijf en ziele doe.
Hy ſal mijn trooſter zijn tot in den grave toe.
O Godt! hoe menigmael is my uw' gunſt gebleken,
Schoon dat mijn ydel hert van u was afgeweken,
Schoon dat ick mijn gemoet ging ſtellen in gevaer,
Noch wierd' ick in verdriet uw' ſoete gunſt gewaer.
Hoe dickmael heeft my Godt yet laten overkomen,
Dat tot het diepſte merch mijn ziele dede ſchromen,
Dat my den geeſt verſloeg, ſoo dat'et dickmael ſcheen,
Dat my den gantſche kracht, en alle trooſt verdween;
Maer als ick naderhandt het ſtuck ging overmercken,
Dan vond' ick Godes handt, en diepe wonderwercken.
Ick ſag tot mijnen trooſt, dat my het quaet genas,
En dat ick, door het leet, inwendig beter was.
Wel, Godt, mijn eenig heyl, ick geef u deſe leden,
Ick ſchenck u deſen romp van boven tot beneden,
Snijt, brant, ſnoeyt, hack en kerf, tot mijnen leſten dag,
Maer geef my recht gedult, dat ick het dragen mag.
Vergunt my ſlechs een tong om u te mogen prijſen,
Soo kan geen leet te hoog in deſen boeſem rijſen.
Gunt my dat gy begeert, en geeft dat gy gebiet,
Soo vreeſt mijn beſte deel voor hel en duyvel niet.

XXI. *Invallende gedachten ten tijde van een heete Koortſe.*

GElijck een driftig hert, nu moede van te vluchten,
En door den heeten dorſt gedwongen om te ſuchten,
Hijgt na een koele born, of klare water-beeck,
Soo is 't dat ick tot Godt mijn droeve klachten ſpreeck.
Ick hijg na uwen trooſt met al de gantſche krachten,
Op u is dat mijn hert, en al de ſinnen wachten,
Ick leg hier in de Koorts, als op het vuur gerooſt,
En wenſche maer alleen om uwen ſoeten trooſt.
Ach! ſiet mijn lijden aen, en hoort doch mijn gebeden,
En wilt met uwen knecht niet in het oordeel treden:
Wout gy, Almachtig Godt, met ons te rechte gaen,
Eylaes! geen levend' vleeſch en ſou voor u beſtaen.

X XII. *In alle tegenſpoet te ſeggen oock dat ten goede.*

MYn ziel, danckt uwen Godt, en dat in alle dingen,
Wilt hem geſtagen lof uyt reyner herten ſingen,
En dat niet ſlechts alleen in eenig nieu geluck,
Maer danckt hem even ſelfs te midden in den druck;

Den [illegible]e doen, om heyl of rijcken zegen,
D[illegible]l, oock domme lieden, plegen;
M[illegible]ckbaer zijn te midden in de smert,
[illegible] het vleesch, maer uyt een beter hert;
He[illegible]t, dat goede zielen weenen,
[illegible], gelijck de lieden meenen,
[illegible] verdient al dickmael meerder vreugd,
[illegible] en wereldt leeft te midden in de jeugd

Wie Godt van herten kent, sal niet onn[illegible] treuren,
Hy weet dat hem van daer geen q[illegible] gebeuren;
Indien hy missen moet, dat hy wel[illegible] wou,
Hy weet dat, waer het nut, [illegible] geven sou.
Geluckig is de mensch, die oock h[illegible]
Kan dragen met gedult, en sonder teg[illegible]ijden;
Want 't is een wisse peyl, daer uyt de ziel vindt,
Dat hy geen bastert is, maer Godes echte ki[illegible].

XXIII *Op 't gesichte van Houtsagers.*

ICk sie hier voor ons op de straet
Een Zager met sijn mede-maet;
Ick sie, met wat een groote kracht,
Dit ambacht hier werdt uytgewracht.
Nu koom, mijn ziel, ey seg een rey,
Wat hier door, als een soet gepeys,
U in het herte nedersiet,
Terwijl gy desen handel siet
De Zager devlt het eycken hout,
Daer van men schoone kamers bouwt;
Men siet het tuyg geduurig gaen,
Maer niet als in de rechte baen
Doch wat het doet, en hoe het werkt,
Soo wordt van yder een gemerkt,
Hoe dat de saeg geduurig gaet,
Maer niet en tracht tot eygen baet;
Het blijkt dat sy gantsch niet en hout,
Van al dat haer was toe betrout.
Sy laet'et al, en scheyt'er af,
Tot aen het mulle sagel-kaf,
En blinckt dan klaerder als het plag,
Van eygen voordeel geen gewag
Komt hier een weynig, goede vrient,
Die Stadt, of Staet, of Prinssen dient,
Komt, let op desen ambachts-man,
En siet wat hy u leeren kan.
Ick wenschte dat sijn blancke saeg
U dickmael in de sinnen laeg,
En datje veeltijts besich waert,
Om na te botsen haren aert;
Dat ware dienstig over-al,
En steld' u buyten ongeval.
Hebt gy geduurig by der handt
De saken van het Vaderlandt,
Of zijt gy Rechter in het hof,
En trachtje na den waren lof,
Soo gaet my recht, en hout den voet,
Juyst soo gelijck de Zager doet;

En alsje treedt in eenig werk,
Soo neemt hier op een sterg gemerck,
Dat noyt geen mensch u iet [illegible] schenckt,
Dat uwen eedt, of trouwe krenckt.
De glans en eer van uwen staet,
Dat is alleen de rechte baet;
Het is alleen de ware vreugt,
Die gy hier uyt genieten meugt.
Gy, schout dan al onwettig goet,
Uyt reyn gewin, een stil gemoet.

XXIV. *Op de gedachte dat overkomende verdriet by verscheyde menschen verscheydentlijck verset wordt.*

WAnneer men valt in swaren druck,
Of raeckt tot eenig ongeluck,
Dan soeckt den mensch gemeenlijck yet,
Tot laeffenis van sijn verdriet;
En waer men rijt, of waer men vaert,
Een yder heeft sijn eygen aert;
Een yder landtschap kent de vreugt,
Dat best een droeve ziel verheugt.
Een Frans-man, in sijn droefheyt, singkt,
Een Duyts, om bly te worden, drinckt;
Een Engels man, in sware quel,
Versacht sijn hert met snaren-spel.
Een Spangiaert sit in huys en weent,
En 't schijnt dan wort sijn leet verkleent;
En wie te Romen droevig wert,
Die stilt met slaep sijn treurig hert.
Een Haegs kint, in een droef geval,
Gaet in het bosch, en slaet den bal.
Maer als een Christen treurig sit,
Die vint geen troost, dan als hy bidt,

En dat verheugt hem aldermeeſt,
En brengt hem tot een blijden geeſt,
En 't is tot vreugd' de beſte vont,
Want die gaet in tot 's herten gront.
Siet, Jubal vont het ſnaren-ſpel,
En dat beviel de menſchen wel;
Maer Enoch nam een beter voet,
Die leerd' hoe dat men bidden moet,
En dat was boven al bequaem,
Want Godt die nam 't voor aengenaem.

Het eerſte ging de wereldt aen,
Het tweede kan vry hooger gaen,
Het eerſte was maer loſſe vreugd,
Het tweed' een grontſtuck van de deugd
O Godt! als gy mijn ſware ſchult
Met kruys, en druck kaſtijden ſult,
Al koom ick dan in hoogen noot,
Ja tot de ſchaduw' van de doot;
En ſendt my noyt ſoo bangen dag,
Of geeft, dat ick noch bidden mag.

XXV. *Op 't geſicht van Jongens op de ſtraet tegen malkander vechtende.*

Ick ſag eens, op een tijt, twee kleyne Jongens vechten,
Die gingen tegens een, als krijgs-verwoede knechten;
Maer ſtrax quam daer een man, die op den eerſten keef,
En even van de ſtraet met ſlagen henen dreef;
Den tweeden raeckt' hy niet. Dit moet de vader weſen,
Die ſoo een harde les den vechter heeft geleſen,
Sprack hier op al het volck, dat by den handel ſtont,
En 't oordeel (na my docht) en was niet ſonder gront;
Dies ging ick dit geval wat naerder overwegen,
En vondt een ſoete leer daer in te zijn gelegen;
Ick vondt dat even Godt dien Vader is gelijck,
Eer hy ſijn kinders brengt tot ſijn beſtendig rijck.
Godt ſtraft dien hy bemint, en even deſe ſtagen
Zijn teyckens van de gunſt, de ſijne toe-gedragen;
Des wereldts woeſten hoop en treckt hy geenſins aen,
Maer laet het grillig volck in hare wegen gaen.
Wel laet ons, lieve ziel, geen ſtraf, maer zegen hieten,
Als Godt een harde pijl op ons ſal komen ſchieten;
't En is geen tegenſpoet, 't en is geen ongeluck,
Al is een vrome ziel geſeten in den druck;
Oock rekent deſe niet voor Godts-beminde menſchen,
Die ſtaeg haer wille doen, en hebben datſe wenſchen.
Hier is, beminde ziel, hier is een groot verſchil,
O Godt! en laet my niet tot mijn verkeerden wil.

XXVI. *Op 't geſichte van de Muggen.*

De Mugge, 't is bekent, die kan een Leeuw beſpringen,
Die kan hem tot geſchreeuw, en oock tot vluchten dwingen.
Sy vliegt hem in het oog, en doet hem wat gequel,
Sy kruypt hem in den neus, en maeckt hem ſeldſaem ſpel;
Dies als het moedig dier is uyt het veldt gedreven,
Soo is de Mug verblijt, en geeft haer om te ſweven.
Doch mits ſy niet te wel op al haer wegen paſt,
Soo raeckt s'aen eenig rag, of ſpinne-webbe vaſt.
Het net is bijſter fijn, men kan het nau bemercken,
Noch bint het evenwel de triumphante vlercken.
Siet, dat een felle Leeuw in haeſten over won,
Wordt naderhandt verſtrikt met dat een diertjen ſpon.
Een heldt die machtig is den vyandt wech te drijven,
Of wiens verheven breyn het Landt vermag te ſtijven,
Wordt menigmael verſtrickt, en in den geeſt gevat,
Of door een vrouwen hayr, of ick en weet niet wat.
Een bant, die menig oog niet eens en wiſt te vinden,
Kan in een deftig man de beſte geeſten binden.
Men ſiet niet wat'er ſchort, geen menſch verneemt het net,
Noch wordt een hoog gemoedt in ſijnen gang belet.

XXVII. *Op 't geſichte van een Jongen, die uyt de kraem van een appel-wijf nam.*

Laetſt als ick aen het volck mijn ſinnen wou beſteden,
Soo quam ick in den Haeg tot op de mart gereden,
Hier ſag ick boom-gewas, en menig aerdig kruyt,
En trocker ſoet vermaeck, en nutte leering uyt.
Een vrou, wiens kraem beſtont in appels van Orangien,
Die ons Biſcaijen ſendt, of wel het machtig Spangien,
Die hadde na de kunſt haer manden opgepronckt,
Soo dat meeſt al de jeugd op hare fruyten lonckt;

Maer

Maer 't wijf is onder dies gantſch beſich om te naijen,
Soo dat ſich van den naet haer oogen niet en draijen.
Haer ſin die ſpeelt'er op, haer geeſt is daer geſet,
Soo dats' in geenen deel op hare fruyten let.
Maer ſiet, een ſlimme guyt, ontrent de kraem gekomen,
Heeft uyt haer volle korf een appel wech genomen,
En noch een boven dien, en dat ſoo bijſter ras,
Dat niemant ſchier en ſag waer 't fruyt gebleven was.
Nu hoor, wat ick hier leer, wil yemant lof behalen,
Die blijve met den geeſt in ſijn beſcheyde palen,
Die vremde dingen ſoeckt, en ſijn beroep verlaet,
Heeft veeltijts groote ſorg, en niet als kleyne baet

XXVIII. *Op 't geſichte van een Kreupel met ſijn krucke ſich beſchermende.*

EEn man, die kreupel was, quam met beſwaerde ſchreden
Ontrent een bleyckers hof al ſachtjens aengetreden.
Hy ſag het aerdig tuyg, hy ſag het linnen aen,
En wierdt met een beluſt wat dieper in te gaen:
Maer hy en had' bykans het hecken niet ontſlooten,
Daer komen tegen hem veel honden uytgeſchoten,
Fel, vinnig, ongeſint, verhit op menſchen bloet,
Het ſchijnt dat hy terſtont haer prooje weſen moet.
De man was eerſt verbaeſt, want hy was ſonder wapen,
Oock wiſt hy daer ontrent geen ſteenen op te rapen.
Wat ſtaet hem dan te doen? hy nam ſijn houte kruck,
Die was hem als een ſwaert, en dient hem tot geluck.
Hy dreygt, hy wenckt, hy ſchermt, hy doet de reeckels wijcken,
Tot dat'et yemant hoort, en uyt beſtont te kijcken.
Siet wat den man gebeurt, ten waer ſijn kreupelbeen,
(Na ick het ſtuck begrijp) hem bleef'er heden geen.
Hy lage nu gevelt, en in het ſtof geſmeten,
Sijn leden opgeſcheurt, ſijn kuyten afgebeten,
Sijn neus ('t kon zijn) miſmaeckt, ſijn wangen afgeruckt,
Of wel hy ware doodt, en in het graf gedruckt.
Hoe vremt, Almachtig Godt! hoe vremt zijn uwe wegen!
Uw' roede menigmael die wordt ons enckel zegen.
Gy ſtraft ons aen het lijf, op dat de waerde ziel
Niet in een ſwaer verdriet, of in de doodt en viel.

XXIX. *Op de bewegInge van 's menſchen herte.*

ALs ick mijn handt leg op mijn hert,
En voel hoe dat gedreven wert;
En hoe mijn lever-ader ſlaet,
Terwijl het op en neder-gaet,
Soo komt my binnen dit gepeys,
En vry al meer als eene reys:
Siet, als dit lidt ſal ſtille ſtaen;
Dan is'et met den menſch gedaen,
Dan is'et dat ſijn herte ſluyt,
En 't is dan met ſijn leven uyt.
Nu denckt, ja denckt, ô mijn gemoet'
Hoe ras ons leven henen ſpoet,
Hoe licht ons hert, oock deſen dag
In eenig deel ontſtellen mag.
Hoe licht ſoo weecken ding vergaet,
Dat in een hoopjen vleeſch beſtaet.
Siet! yder klopjen, dat'et geeft,
Terwijl het op en neder ſweeft,
Dat is een deel van onſe tijt,
Die ſtaeg en vaerdig henen glijt,
Die noyt (gelijck de daedt ons leert)
Die noyt tot yemant wederkeert
Gy dan, O ziel! mijn waertſte pant,
Prent dit wel vaſt in uw' verſtant,
Ja laet'et doch niet ſonder vrucht
Verdwijnen in de dunne lucht.
Denckt vry, dat ſoo een ſtage ſlag
U leyt tot uwen leſten dag.
Denkt, ſoo wanneer uw woelig hert
Dus af en aen gedreven wert,
Dat yeder keertjen, dat'et doet,
Is als een klop aen uw' gemoet.
Is als een aenſpraeck van de doot,
Die u tot hare feeſten noot;
Ja roept, wel aen, bouvallig vleys,
Bereyt u veerdig tot de reys:
Maeckt ook, dat gy noyt ooren ſtopt,
Als Godt dus aen uw deure klopt.
Het tweede nut, uyt dit gewoel,
Is, dat ick als met handen voel,
Dat niemant in dit aertſche dal
Sich oyt in ruſte vinden ſal;
Maer dat ons 't hert moet ſtille ſtaen,
Eer wy tot ruſte ſullen gaen.

Dit wijst en leert my alle daeg
Een Meester, dien ick met my draeg,
Een Meester, die geen rust en heeft,
Wanneer men na den vleesche leeft,
Een Meester, die gedurig leyt,
De tijt verloopt, dus zijt bereyt.
Wel, heb ick Meesters over-al,
En vry niet in een kleyn getal,
Soo ben ick quaet, ja reden eer,
Als ick niet daeg yet goets en leer.

O Heere! waer toch mijn gemoet
Verheelt aen u, mijn hooghste goet.
Waer ick uw vriendt, en trouwe knecht,
Aen u gevoegt, in u gehecht,
Dan sou mijn tijt eerst leven zijn,
En al mijn leven sonder pijn;
Maer nu ick in u niet en ben,
En u, O Godt! niet recht en ken,
Ben ick mijn eygen ziel een pack,
Ja niet als enckel ongemack,
Ben ick voor my een stage last,
Oock daer geen druck of lijden past.
De blijtschap, die my dient beweent,
De droefheyt, die gy my verleent,
De welstant, die my dient beschreyt,
De weedom, die my tot u leyt,
De vreugd, die binnen my ontspringt,
De nutte pijn, die my bedwingt,
Zijn eeuwig tegen een gekant,
En vechten om de overhant.
En ick weet niet, in dit geval,
Wie dat'er staen of wijcken sal.
Ick sie dat mijn geheelen tijt
Hier niet en is, als enckel strijt;
Hier niet en is, als stage krijg,
Dies ick in ootmoet nedersijg,
En roepe staeg in dit gevecht,
O Godt! bewaer doch uwen knecht.
En stort hem in, dat gy gebiet,
Soo schaet my druck of blijdschap niet.

XXX. *Op gemeene swaermoedigheyt, en neerslachtigheyt des herten.*

HOe is mijn hert dus bijster swaer,
Als of 't vol loots gegoten waer?
Hoe is mijn geest aldus bedruckt,
En staeg in droefheyt wech geruckt?
Hoe is mijn geest dan wederom
Gelijck een versch ontloken blom?
[illegible] als met een volle vlucht,
[illegible] als de blauwe lucht
[illegible], soo het yemant kan,
Koom leg ons hier de reden van,
Waerom men somtijts is beswaert,
En weder van een blijden aert
Seg, waerom ons de ziele woelt,
En somtijts niet als vreugd en voelt.

XXXI. *Op 't gesichte van kinderen haer speeltuyg onder een serck soeckende.*

D[illegible] in de Kerck,
D[illegible],
W[illegible]
V[illegible]
De [illegible],
D[illegible],
Soo stelt hy [illegible],
En keeck, [illegible] de serck,
Waer tol, [illegible] mocht,
Dien hy [illegible] te socht.
Een, die op [illegible] handel sag,
Ontfing het [illegible] droogen lach,

[illegible] een kintsche gril;
Maer [illegible] voor een wijle stil,
[illegible] tot mijn herte gaen,
En sprack mijn domme sinnen aen.
Mijn ziel, dit eygen kinder spel
Bestaen oock oude lieden wel,
Wy zijn, eylaes! te bijster mal,
Wy hebben noch ons koot of bal,
Wy staen als dichte by het graf,
En wie leyt vleesch en wereldt af?
Het spel dat ons wel eer bevel,
Dat kleeft ons noch tot aen de ziel

Wy zijn daer op, als gantſch verſot,
Dies roep ick tot u, lieve Godt,
Ick ben gantſch dichte by de ſterck,
Ey leyt my tot uw' eygen werck.
En mits ick ben ten vollen grijs,
Maeckt my ten langen leſten wijs,
Op dat ick in mijn ouden dag
Geen kinder-ſpeeltjens plegen mag.

XXXII. *Op tegenſpoet of vreemde gevallen.*

MYn Godt! hoe wonderbaer zijt gy in uwe wegen,
Ontrent het meeſte leet daer vind' ick dickmael zegen;
Gy ſendt my ſomtijts vreugd, oock midden in den rou,
En hebt my goet gedaen, oock als ick niet en wou.
Ick was in groot gewoel, en hadde veel gedachten,
Maer uwen raedt beſtont, en was van meerder krachten,
Als ick uw' dienaer wiert, doen was ick eerſtmael vry,
En als ick treurig ſat, doen was ick eerſtmael bly.
Ten tijd' als eertijts Saul ſijns vaders Ezels ſochte,
't Is ſeker dat hy noyt om Kroon of Scepter dochte:
Oock pleegd' een ander Saul een wreedt en bloedig werck,
Als hy met alle kracht verſtoorde Godes Kerck;
En Godt heeft evenwel den eenen ſoo verheven,
Dat hy een machtig rijck hem over quam te geven.
De tweede wierdt den Heer een uytverkoren vat,
Oock doen hy om het ampt den Heere niet en bat.
O Godt! hoe wonderbaer zijt gy in uwe wegen,
Gy ſchenckt oock in den druck een onverwachten zegen.
Het ga my ſoo het wil, maeckt ſlechts mijn hert bequaem
Oock in mijn leſte ſnick te loven uwen Naem.

XXXIII. *Op een vogel, die des morgens met den dag geluyt makende, uyt haer neſt vloog.*

ALs ick was eertijts in den Haeg,
Gebeurd'et ſchier meeſt alle daeg,
Dat als het eerſte licht begon,
Oock voor den opgang van de Son,
Een vogel gaf een hel geluyt,
En vloog alſoo ten neſten uyt;
En vloog, gelijck ick giſſen mocht,
Tot boven in de blauwe locht.
Als ick dit nu al dickmael hoor,
Het ging my dieper als het oor,
Het ging tot in mijn droeve ziel,
Die niet op in bedencken viel.
Ick dacht, wat is dees vogels wit?
Of waerom doet'et beesje dit?
Is 't dat'et dier ſijn gaeytjen groet,
Om dat'et van haer ſcheyden moet,
En dat'et met een ſnelle vlucht
Sijn koſt gaet rapen in de lucht?
Of geeft'et beeſt met dit geſangk
Aen ſijnen grooten Schepper danck,
Vermits hy geeft een hellen dach,
Daer in het ſich verquicken mach,
Daer in het klaer en open ſiet,
Wat gunſt dat hem den Hemel biet?
Maer hoe het gaet, of wat'et zy,
Het is een nutte ſpoor voor my:
Ick lig hier ſachtjens in het bedt,
Als ſich het dier tot vliegen ſet.
Waerom niet, met gelijcke vlijt,
In acht genomen mijnen tijt?
Waerom niet vaerdig opgeſtaen?
Waerom niet yemant goet gedaen?
Waerom niet met een nette pen,
Beſchreven wat ick heden ben?
En wat ick dickmael voor gewoel
In al mijn gantſche leden voel;
En hoe my Godt ſijn gunſte toont,
En uyt genade my verſchoont?
Maer als ick hier op nader docht,
En 't ſtuck wat dieper ondérſocht,
Soo riep ick tot mijn dommen geeſt;
Wordt beter even door een beeſt;
Want deſen vogel, voor gewis,
Ons tot een les geſonden is.
Heeft niet het kraeijen van een haen
Aen Petrus heyl en deugd gedaen?
Ja ſoo hem aen de borſt geklopt,
Dat hem den mondt is toegeſtopt?
Dat hy geen grouwels meer en ſprack,
Maer dat'er uyt ſijn oogen brack
Een ſiltig nat, een tranen vloet,
Een teycken van een droef gemoet;
Soo dat ſijn recht vernieude ziel
Aen Godt, den Heylandt, wel beviel.
Maer neen, dit quam niet van den haen,
Die heeft dit wonder niet gedaen
Het was de Heer, die op hem ſag,
Doe hy ter neer gevallen lag.
Die heeft hem door ſijn hel geſicht
Geleyt tot ſijn beſcheyden plicht.
Die heeft ſijn duyſter hert doorſtraelt,
En uyt den dooden opgehaelt.
Heer Jeſu, ô mijns herten wenſch!
Siet oock op my, ellendig menſch,
Laet uwe kracht met deſe klanck,
Met deſen vroegen vogelſangk,
Soo kloppen aen mijn dom gemoet,
Dat ick, ja met een tranen vloet,
Beweenen mach mijn ſware ſchult,
Tot gy ons eens vernieuwen ſult;
Tot gy ons, na een korten druck,
Sult eeuwig kroonen met geluck.

XXXIV. *Op 't geſichte van een Leeuwerck op een ſootjen in de Kooy ſittende.*

DIt dier, dat in het open woont,
Dat onlangs in het jeugdig hout,
Dat in ſijn ſoete vryheyt was,
En ſpeelde door het luſtig gras;
Dat onlangs gantſche beken hadt,
En daer in volle luſten ſat,
En daer uyt met vermaken dronck,
En dan eens op der heyden ſpronck;
Of na de groene boſſchen toog,
Of ſchier tot aen den Hemel vloog,
Dat heeft nu maer een weynig gras,
Dat heeft nu maer een kleyn gelas,
Dat heeft nu maer, ick weet niet wat,
Een eng, een ſlecht, en aerden vat;
Daer uyt het, als gevangen, eet,
Ten zy dat het de Meyt vergeet;
Dat ſit nu, in een kooy gebrocht,
Gebannen uyt de vrye locht,
Gebannen uyt het luſtig velt,
Dat voor hem open was geſtelt,
Dat eens was, als ſijn eygen gront,
Wanneer het ſich in vryheyt vont.
En echter toont het vrolijck beeſt
Oock even daer een blijden geeſt,
Het ſucht, het ducht, het treurt'et niet,
Het geeft noyt teyckens van verdriet,
Maer laeſt oock daer ſijn heeten dorſt,
En ſingt een deuntjen uyt de borſt;
En voedt ſich, na de rechte maet,
En voegt ſich na ſijn kleynen ſtaet.

My dunckt dat ick hier Zeno sie,
Die al sijn goet op een getie,
Die al sijn waren achter liet,
En sich daer aen niet eens en stiet.
Hy stont en keeck ontrent de zee,
Hy sag veel schepen op de ree;
Maer sag oock daer een droef geval,
Sijn schip ontrent de lager-wal:
Sijn schip, eylaes! sijn eenig schip,
Gedreven op een harden klip,
Soo dat de last daer henen dreef,
Of in de zee verdroncken bleef:
Daer staet de man van all's berooft,
En hy en fronst niet eens het hooft;
Maer toont noch al een bly gelaet,
Oock daer hy aen den oever staet.
Ick ben (seyd' hy) na desen tijt,
Ick ben voortaen dien slommer quijt;
Ick ben ten lesten onbelet,
Ick ben ten lesten vry geset,
Om even met een stil gemoet,
Te trachten na een hooger goet,
Te pogen na een beter staet,
Daer aen geen wint of zee en schaet.
Het is een kloeck en deftig mensch,
Die eertijts had sijns herten wensch
In landt, in sant, in vruchtbaer velt,
In goet, in haev', of machtig gelt,
In vette weyden, welig vee,
Of groote Schepen op de zee,
En die eens door een quaden tijt,
Gaet al het kraem te samen quijt.
Die (seg ick) als hem dit gebeurt,
Sich niet en quelt, en niet en treurt:
Maer voelt vermaeck in sijn gemoet,
Vermits hy siet een beter goet;
Dat is voorwaer een deftig man,
Dien ick met reden prijsen kan.
Wel aen, mijn ziel, mijn beste pant!
Peyst hier op met een rijp verstant,
Bedenckt'et vry al menigmael,
En leert oock spreken mannen tael.
Hebt gy oyt goet, of grooten schat,
Gaet denckt of gy het niet en hadt;
Besit'et of gy 't niet besaet,
Dat is des Heeren eygen raet.
Wie aen den rijckdom niet en kleeft,
Noch aen het geld sijn herte geeft,
Maer staeg op beter dingen siet,
Verlies van goet en deert hem niet;
Ja spreeckt veel stouter, mijn gemoet,
Verlies van goet, dat is hem goet.

XXXV. *Op 't gesichte van een Jongen met de blase spelende.*

Ick sag eens lestmael op de straet
Een kinder-spel, een malle daet;
Maer evenwel, dat ick'er sag,
Onthiel ick meer als eenen dag;
En 't heeft my heden goet gedacht,
Dat ick'et hier te passe bracht,
Op hope, dat een kints geval
Aen my (nu man) eens baten sal.
Een Jongen had' een groote blaes,
En maeckte daer met vremt geraes;
Hy ging, hy stont, hy sprong, hy liep,
Hy sprak, hy sweeg, hy song, hy riep,
Hy sey, dat niemant in de Stadt,
Soo schoonen blaes als hy en hadt.
Maer t'wijl hy dus wijtmondig tiert,
En hier en ginder henen swiert,
Een ander, die het speeltjen sag,
En 't mal geraes niet lijden mag,
Quam toegeloopen met een spel,
En tr8f daer med' het windig vel,
Daer vliegt terstont de schrale wint,
Daer slinckt de blaes, daer schreyt het kint;
En siet, van al het groot geswel,
En bleef'er maer een ydel vel.
Dat niemant wil, dat niemant acht,
Al waer'et hem schoon t'huys gebracht;
Daer geeft de jeugd een grooten jou,
Als of een yeder seggen wou:
Ey, siet hem die soo weelig sprong,
En schier de gantsche buurte dwong,
Die staet nu als een wicht en krijt;
Want siet de wint, die is hy quijt.
Hier uyt ontstont my dit gepeys,
Siet hier een les voor alle vleys,
Hoe blaest, hoe raest, hoe stoft de mensch,
Wanneer hy krijgt sijns herten wensch;

Het schijnt hy is soo grooten man,
Dat niemant by hem duuren kan
Siet, wieder draegt een hogen moet
Op eer, of staet, of machtig goet,
Of eenig ander wereldts ding,
Die vaert als dese Jongeling.
Daer komt in haest, men weet niet wat,
Dat niemant oyt en heeft gevat.
Daer niemant op en heeft gedacht,
Dat niemant oyt en heeft verwacht,
En siet daer breeckt het mooije spel,
Want 't is voorwaer een kranck gestel.
Een mensch, die (mits sijn overvloet)
Meynt lang en wel te zijn gevoet,
En roept, mijn ziel, ey weest gerust,
En neemt uw's herten volle lust.
Denckt om geen droefheyt, of gevaer,
Gy hebt genoeg voor menig jaer,
Dien wordt in haesten aengeseyt,
Terwijl hy vast in 't breede weyt,
Wat moogje roemen, rechte dwaes,
Uw' leven is maer enckel waes,
Weet dat oock even desen nacht,
(Al is 't u bijster onverwacht)
Uw' ziel van hier verhuysen moet,
Ey, wat is dan uw machtig goet.

Een Koning van de Fransche kust
Sag eens veel Ridders uytgerust,
Ja schier geheel de Fransche jeugd
Gantsch afgericht tot gulle vreugd.
Maer siet een puntje van het staet
Dat brack de blijdschap altemael,
De Koning kreeg een harde steeck,
Soo dat sijn leven henen weeck;
Siet, daer had al de blijdschap uyt,
En enckel rouw' was haer besluyt.
De Vorst, die Babel heeft gebout,
Door weeld' en voorspoet wonder stout,
Die ging gelijck een trotsen haen,
Als op een hooge mishoop staen,
Ey siet, mijn Babel! riep hy uyt,
Geciert, gelijck een Konings Bruyt,
Die heb ick door geduchte macht
Tot soo een hoogte uytgebracht
Die mensche sprack, gelijck een Godt,
En hy wiert aller menschen spot,
Dat moedig hert en hoogen geest
Wiert hem vernedert tot een beest
Siet, wie hem oyt tot roemen gaf,
Dat liep gemeenlijck qualijck af.
Wel vrienden, wie oyt roemen wil,
Die roem in God, of swijge stil.

XXXVI. *Op 't gesichte van een Spinnekop, haer webbe wevende.*

ALs ick besie dit seldsaem net,
Hier onder desen boom geset;
Een net geweven van de Spin,
Soo valt my dit bedencken in.
Dit beest doet immers grooten vlijt,
En dient sich neerstig van den tijt;
Het loopt, het woelt, het rijst, het daelt;
Het spint, het weeft, het treckt, en haelt,
Ick sie het al den gantschen dach
Soo besich als het immer mach;
En hier uyt rijst een konstig werck,
Getogen ront, gelijck een perck.
Ey siet, hoe is 'et uytgewracht!
Hoe geestig over-een gebracht;
Hoe wel gebonden om den draet,
Hoe net getogen op de maet;
Hoe effen en hoe wonder fijn,
Vry meer als onse webben zijn.

Waer vint men doch een ambachts-man,
Die soo een netjen weven kan?
Maer dese efter onverlet
Wat koomt'er van dit konstig net?
't En is maer raeg al wat men siet,
Tot visch te vangen deugt'et niet,
't En mach geen bagger nette zijn,
Vermits de stof is al te fijn;
En voor de vogels op het velt,
En dient'et immers niet gestelt;
Het minste vinckje maeckt een scheur,
Het kleynste muschje vliegt'er deur.
Een bie, of horsel, isse sterck,
Ontstelt oock licht het gantsche werck.
Dies vangt dit net maer kleyn gespuys,
Maer niet dat nut is voor het huys.
Maer al wat oyt de Spinne breyt,
Is niet als moeyte voor de Meyt,

Hhh Die

Die met een besem even staeg
Verbreeckt het dun gesponnen raeg.
Maer laet ons toch wat blijven staen,
En 't oog hier op wat nederslaen.
  Mijn ziel, als ick dit gantsch werck.
Met stille sinnen overmerck,
Soo dunckt my, dat ons gantsch bedrijf
Heeft mede weynig om het lijf.
Ja 't heeft voorwaer niet beters in,
Als 't loos geweessel van de Spin.
Men is hier besich alle tijt,
En dat met onvermoeyde vlijt,
Om eer, om gelt, of ander goet,
En 't is dat schier een yeder doet.
Maer schoon men wordt al groot of rijck,
't Is al maer 't Spinne web gelijck,
Indien men op het eeuwig siet;
Want dan is al de wereldt niet.
  Och! als my Godt dus besich vint,
En seyt, keert weder, menschen kint,
Soo moet ick immers henen gaen,
Want niemant kan het tegenstaen.
Of ick dan veel of luttel heb,
't Is al maer als een Spinne-web.
  Och Heere! die ten vollen weet,
Hoe ick mijn jaren heb besteet.
Hoe ick veel tijts heb omgebracht,
Dat ick niet goets en heb gedacht.
Hoe my veel maenden zijn ontgaen,
Dat ick niet goets en heb gedaen.
Gy doch, ô Godt! die 't al doorsiet,
Gedenckt mijn dwase jonckheyt niet.
  't Is waer dat ick, geminde ziel,
U veeltijts soo wat besich hiel;
Maer siet ons doen wat naerder in,
't Is al maer weeffel van de spin;
Al enckel moeyte sonder vrucht,
En 't is nu d'oorsaeck dat ick sucht,
Dat ick van gantscher herten klaeg,
Dat ons bedrijf was enckel raeg;
Dat ick mijn dagen heb gequist,
En staeg het rechte wit gemist.
  Ontwaeckt mijn ziel op heden noch,
En mijt voor al het slim bedroch,
Dat ons het vleysch voor oogen set,
En scheyt ons van dit ydel net
  't Is niet genoeg, ô mijn gemoet!
Dat gy bywijlen moeyten doet,
Dat gy niet ledig sit en gaept,
En niet als na behooren slaept;
Dat gy veel groote saken pleegt,
Oock die de wereld hooge weegt:
't Is nut en noodig boven dat,
Te poge na een beter schat;
Te pogen na het hoogste lot,
Ter eeren van den grooten Godt.
Gy daerom, wat ick bidden mach,
Stelt als verloren uwen dach,
En houdt den tijt voor u vegaen,
Als gy niet goets en bebt gedaen.

XXXVII. *Op de singende, springende en spelende Vogelkens, in 't reysen by my ontmoet, en aengemerckt.*

EEns op een schoonen dag, geen langen tijt geleden,
Soo quam ick na den Haeg in haesten opgereden;
  Ick was dien eygen stont bedroeft in mijn gemoet,
  Gelijck ons nietig vleysch sijn droeve luymen voet.
Ick hoorde door het veldt de soete vogels quelen,
Ick sagse door het groen, en in de boomen spelen,
  Sy woelden onder een, en sweefden in de lucht;
  Dan stil op haer gemack, dan weder op de vlucht.
Ick dacht in mijnen geest, zijn dese kleyne dieren,
Die, buyten alle sorg, hier in de groente swieren,
  Niet van een beter staet, als ick of eenig mensch,
  Die noyt in sich en vint sijn vollen herten wensch?
Ja die geduurig voelt, oock in sijn beste dagen,
Veel drucks en ongemacks, en duysent harde slagen;
  Soo dat hy nimmermeer soo wel en is gestelt,
  Of daer en hapert yet dat hem de sinnen quelt.
Ick ging hier verder in, en siet my quam te voren,
Of 't ons niet beter waer, of niet te zijn geboren?
  Of als de vogels doen, hier wat te zijn verblijt,
  En dan (gelijck als sy) te scheyden uyt den tijt,
Te sijgen in het gras, en daer te leggen sterven,
Tot dat het altemael te samen sal bederven,
  Te keeren tot het stof, te worden enckel as,
  En worden even soo, gelijck het eertijts was.
In dit onguer gepeys vont ick mijn sinnen dwalen,
Voeld' ick een langen tijt mijn geesten liggen malen;
  En als mijn treurig hert hier op geduurig viel,
  Soo sprack ick op het lest tot mijn bedroefde ziel:
Heb ick maer recht berou van mijn onguure sonden,
En wort'er recht geloof in desen geest gevonden,
  Soo hoef ick geen berou, dat ick geschapen ben,
  Vermits ick mijnen Godt, en mijn Verlosser ken. (a)

(a) *Wat buygt gy u neder, O mijn ziele, en zijt onrustig in my? Hoopt op Godt, want ick sal hem loven voor de verlossinge sijns aengesichts.* Psal. 42. 6.

XXXVIII. *Op vijse en ongerijmde droomen, en het nacht-gesang van de Nachtegael.*

MYn ziele, wat is dit geseyt?
Dat als dit lijf ter neder leyt,
En in de wereldt niet en woelt,
En niet en siet, en niet en voelt,
Soo dat'et u niet meer en quelt,
Of in verkeerde bochten stelt,
Dat gy dan (O mijn beste deel,
Mijn liefste pandt, mijn hals-juweel)
Dat gy dan, seg ick, sit en malt,
En in bekaeyde droomen valt?
  Gy zijt dan buyten slaverny,
En van 't gewoel des werelts vry,
Ey geeft u met een snelle vlucht
Oock hooger als de blauwe lucht;
Om van geen drift te zijn geraeckt,
Als die na geest en Hemel smaeckt.
Maer dit, eylaes! en doeje niet,
En dat is my geen kleyn verdriet.
Het maeckt my dickmael gantsch bevreest;
Jae set my prangen in den geest:
Dit heb ick langen tijt geseyt,
En oock met droefheyt overleyt;
Ja heb'et menigmael beklaegt,
Oock boose luymen wech gejaegt:
Maer gy blijft echter sooje waert,
En houdt als noch uw lompen aert.
  Men seyt ons, dat de Nachtegael
Geduerig waeckt, en t'eenemael
Is sonder rust, ja noyt en slaept,
Maer staeg in 't singen vreugde raept.
  Ick wensch dat gy van eenen aert
Met desen kleynen vogel waert,
En voeld' in u een heylig vier
(Gelijck dit kleyn en wacker dier)
Om Godt te loven met gesang,
En dat geheele nachten lang,
Dan souje noyt, als sonder toom,
U geven tot een lossen droom;
Maer wesen als die niet en slept,
En staeg door hert en aders liept;

Sag 'k oog te slaen op alle ding,
En letten wat daer omme ging:
Maer nu neemt gy te gulle rust;
Het schijnt uw' licht is uytgebluft,
En al uw' macht en hoog gebiet
Is sonder klem en enckel niet;
Dies is 't, dat ick een vremt gewoel
Oock in mijn beste deelen voel;
Voorwaer 't en is'er niet te pluys,
My dunckt de meester is van huys.
Siet, wie'er heerst in Stadt of slot,
Geeft, eer hy slaept, een staeg gebot,
Hoe dat sich yder dragen moet,
In voor en oock in tegenspoet,
En als die order vooren gaet,
Soo blijft'et al in goeden staet.
Ick bid u, ziel, al eer je slaept,
Maeckt dat sich niemant hier vergaept;
Houdt staeg uw sinnen in den toom,
En hoet ons voor een geylen droom;
Of anders acht ick uw gebiet,
Voor kinder-spel, of enckel niet.
Nu Godt, mijn troost en eenig heyl,
Ick sie mijn slaep is los en geyl,
Mijn droom, en al mijn nacht-gepeys
Is dickmael niet als enckel vleys.
Laet doch mijn sinnen hooger gaen,
Als gy aen Jacob hebt gedaen,
Te weten, na den Hemel toe,
Want ick ben d'aertsche grillen moe.
Dus gy, die mijn Verlosser zijt,
Geeft dat mijn ziel tot aller tijt
Mach sien uw macht, en hoog gebiet,
Gelijck gy my geduurig siet;
Op dat ick desen aertschen draf
Mach neder leggen in het graf;
Doch gy verplaetst, mijn weerde ziel,
Daer niemant oyt in slaep en viel;
Maer daer men geeft volkomen lust,
En daer men sonder slapen rust,
Op dat ick u, met reyn gelangk,
Betalen mach met vollen danck.

XXXIX. *Op 't gesichte van een Boot, of Schuyt, die tegen stroom wierdt opgeroeyt.*

EY! wat is van den mensch, en sijn ellendig leven?
Hy wordt met staeg gewoel geduurig afgedreven;
En schoon hy somtijts tracht te dempen sijn gebreck,
Het vleesch is al te sterck, en van te stegen neck.
Sijn lust, om wel te doen, is van te kleynen waerden,
Sijn tochten al gelijck die hellen na der aerden;
En of hy menigmael sijn slimme wegen recht,
Het gaet, eer langen tijt, hem weder even slecht.
De ziel is als een Boot, die met ons gantsch vermogen
Wordt tegen stroom geroeyt, en krachtig opgetogen;
Gewis, soo ons de riem maer eenmael stil en staet,
't Is seker dat de Schuyt in haest te rugge gaet.
De stroom die ruckt'se wech, en drijft'se na beneden,
En d'oorsaeck is de rust, en al te stille leden.
Ach! hoe is 't datmen sweet, en dat de Roeijer hijgt,
Eer hy met slagen vlijt sijn hoogte weder krijgt?
Gewis, de gantsche loop van dit ellendig leven
Gelijckt een snelle stroom, die neder wordt gedreven;
Dus soo men niet gestaeg op alle plichten let,
't Is seker dat de geest te rugge wordt geset
't Is seker dat de ziel haer voordeel wordt benomen,
Dat sy in langen tijt niet weder sal bekomen.
Wel het dan dat je noyt uw' reyne plichten staeckt,
Maer roeyt tot aller tijt, en mach ick bidden, Waeckt.
Ick neem op heden voor, als met de gantsche krachten,
Te letten evenstaeg op alle mijn gedachten,
En wat mijn innig hert voor stille gangen doet,
En wat het ydel vleesch voor snoode nucken broet:
En als ick yet bemerck, dat helt na quade treken,
Soo wil ick, met'er daet, sijn eerste gangen breken;
Soo wil ick mijn gebed gaen voegen tusschen bey,
Een Basiliskus dient vertreden in het ey
O Godt! doe my de gunst, dat ick mach eeuwig waken,
En vatten met den geest dat my kan beter maken;
Op dat het ydel vleesch en alle slim bejag
Mijn sluymerig gemoet niet meer verrucken mag.

XL. *Op 't gesichte van een bouvallig huys, dat met een schalien dack van nieus versien wiert.*

DAer ick lest op den velde ging,
En sloeg het oog op alle ding,

Sag ick voor my een wooning staen,
Daer groote kost werdt aengedaen.
En schoon het huys bouvallig was,
De vensters oudt, en sonder glas,
De gevel krom, de muuren swack,
En kreeg doen noch een cierlijck dack.
Dit werdt berispt by seker man,
Die sprack'er vry wat leppig van;
Vermits hy niet als onverstant,
In dit ontijdig cierssel vant.
  Als ick dit naerder overdacht,
Heb ick het woordt op my gebracht.
  Mijn Dochter was, met groote vlijt,
Juyst besig op dien eygen tijt,
Om my te maken seker kleet,
Na mijn gevoelen, wat te breet,
Doch met dat ick het wierdt gewaer;
Soo dacht my dit, en seyd'et haer.
  Een huys dat schier ter aerden neygt,
En als sijn eygen meester dreygt;
Vermits de muur is sonder kalck,
De solders swack, en sonder balck,
En hoeft geen net, of cierlijck deck,
En min een fraey geschildert heck.
Want dat niet lang en heeft te staen,
En dient geen kost te zijn gedaen.

XLI. *Op de afslach van de visch tot Scheveningen.*

EY siet! al dit beschubde vee
Heeft tot sijn huys de woeste zee,
Drinckt niet als brack en siltig nat,
Doch wordt noyt van het zout gevat;
Maer blijft soo vers gelijck de vis,
Die in de soete beecken is.
  Voorwaer dit is een wonder stuck,
Wie heeft'er immer dit geluck,
Dat hy staeg in de wereldt leeft,
En van de wereldt niet en heeft.
  Siet Adam viel, als gantsch onwijs,
Te midden in het Paradijs,
En in de geesten quam gebreck,
Al was den Hemel haer vertreck.
  Hoe sal, ô Godt! hoe sal doch hier
Een ydel mensch, een nietig dier,
Hoe sal hy blijven sonder vleck,
Hier onder in den aertschen dreck.
Eylaes! geen vleesch en kan bestaen,
Wilt gy'er met te rechten gaen.
Wy roepen daerom, wel te recht,
Wanneer de Duyvel ons bevecht,
Ons troost is uw genaed alleen,
En sonder die en is'er geen.
  O Godt! gy weet, en ick beken,
Dat ick diep in de wereldt ben,
En dat ick haer onguur gewoel
Geduurig binnen my gevoel,
  Gy daerom Heer, geeft dat in my
De wereldt immers niet en zy.

XLII. *Op 't gesichte van een dief, die gegeesselt wordt, en roept, Heeren genade.*

LAetst quam ick daer een dief sijn straffe moeste dragen,
  Na dat men tegen hem het vonnis had gevelt:
Ick sag dat hem het lijf met roeden wierdt geslagen,
  En dat sijn gantsche rug gantsch deerlijck was gestelt.
Dies badt hy menigmael de Rechters om genade.
  Genade, riep hy staeg, mijn Heeren, 't is genoeg.
My docht hy sprack alsoo uyt voor-bedachten rade,
  Vermits hy niet en badt die hem met roeden sloeg.
Ick ging, dat ick hier sag, in stilheyt overleggen,
  En dacht, wat uyt dit werck voor my te leeren stont,
En na een korte wijl begon ick dus te seggen:
  Men leert bywijlen goet oock uyt een quaden mont:
De mensch die heden lijt, al krijgt hy droeve slagen,
  Hy siet geen harde beul, geen fellen hencker aen,
Hy gaet sijn bitter leet alleen den Rechter klagen;
  Want die gaf aen den beul de macht om hem te slaen.
O Godt! als eenig mensch mijn ziel bestaet te quellen,
  Met nijt, met achterklap, met moeyte, met verdriet,
Ick wil op sijn bedrijf mijn oogen geensins stellen,
  Al schijnt hy yet te doen, gewis hy doet'et niet.
Gy zijt'et, lieve Godt! wat mensch sal ick het wijten?
  Gy die my, wel te recht, een harde straffe sendt,
Van u quam hem de macht om my te mogen smijten,
  En daerom is mijn oog alleen op u gewendt.
Kan ick maer uwe gunst eens wederom verkrijgen,
  Ick sal in korten stont in beter wesen staen
Mijn leet sal over zijn, mijn haters sullen swijgen,
  Als Godt ons gunstig is, ons vyandt heeft gedaen.

XLIII.

XLIII. *Op 't geſichte van Mols-hoopen.*

Een geleert Man, te weten, D. Petrus Lauwrenbergius, heeft onlangs uytgegeven een treffelijck Boeck, op 't ſtuck van Hovenieren, daer in hy onder andere verſcheyde middelen aenwijſt, waer door Mollen uyt de Hoven verdreven, of gedoodt konnen worden, het Boeck is gedruckt Anno 1652. Francofurti ad Mœnum, Sumptib. Matthæi Mariom.

GEleerden Lauwrenberg, gy wijſt ons nutte vonden,
Hoe dat een ſnoode Mol kan worden ingebonden,
Of uyt een hof gejaegt, maer wat ick heb getracht,
'tEn heeft, de konſt te ſpijt, niet goets te weeg gebracht.
Het dier woelt over-al, ick kan het niet beletten,
Het roeit de kruyden om tot aen de violetten;
Dies peys ick nu alleen, hoe my het ongeval,
Met oordeel aengemerckt, ten goede dienen ſal;
Waer ick nu Mollen ſie, daer ſpreeck ick tot my ſelven,
Dit beeſt dat ſchijnt een graf voor my te willen delven;
Want mits het over-al, en ſoo geduurig wroet,
Dat is tot my geleyt, dat ick haeſt reyſen moet.
't En is dan geen verlies, wanneer oock hollen ſpreken,
Ja 't is veel eer gewin, wanneer de Mollen preken;
Dies ſeg ick, als ick ſie het aertrijck opgebult,
Dit ſtaet van deſen romp haeſt op te zijn gevult.

XLIV. *Op 't geſichte van een Moeder met haer Kint ſpeelende.*

WAnneer ick ſie een aerdig kint,
Dat hier ſijn leven eerſt begint,
Dat noch geen reden uyt en ſpreeckt,
Maer 't woordt gelijck in ſtucken breeckt;
En dat ick daer beneffens merck,
Hoe dit al vorder gaet te werck;
Hoe dit de moeder gantſch vermaeckt,
Ja ſchier tot aen de ziele raeckt;
Soo ga ick met een diepen ſin,
En ſie het ſtuck wat naerder in.
My dunckt voorwaer dat dit vermaeck
Geen gront kan hebben in de ſaeck;
Want die heeft al te ſlechten ſchijn,
Om daerom bly te konnen zijn;
Daer is yet anders, boven dat,
Dat veeltijts niet en werdt gevat;
Daer is een zegen voor gewis,
Die in het ſtuck verholen is;
Een zegen die van boven daelt,
En in des moeders herte ſtraelt;
Want ſchoon het wicht een kleynen tijt,
Ja ſomtijts gantſche nachten krijt,
En doet de moeder groote pijn,
Van 's avonts tot de Sonne-ſchijn,
Als ſlechts het kint maer eens en lacht,
Der moeyten wordt niet meer gedacht.
Hier leer ick, dat eens menſchen hert
Niet daerom fris en vrolijck wert,
Vermits het goede dingen heeft,
Maer om dat Godt daer zegen geeft,
Maer om dat Godt de ſinnen treckt,
En die tot ſoete vreugd verweckt
Op gronden, die men niet en ſiet,
Maer die men in den geeſt gemiet.

XLV. *Op 't geſichte van een Spreeuw, haer neſt maeckende.*

'tWAs leſtmael, op een ſchoonen dag,
Ick ſtont op onſe plaets en ſag;
Op 't huys daer ſat een gauwe Spreeuw,
Die maeckte wonder hy geſchreeuw,
Die maeckte ſchier een ſtaeg gekrijt,
My docht de vogel was verblijt,
Vermits hy daer veel potten vant,
Gehangen boven aen de want;
En ſiet, dit bleeck in korten ſtont,
Gelijck ick in der daedt bevont
Mits 't dier daer hooy en ruygte bragt,
En ſijnen neſt daer binnen wragt.

Doen ick nu ſag dit vrolijck beeſt,
Viel dit gepeys my in den geeſt
Wel, docht ick, Spreeuwtje, lieve maet,
Is dit voor u al wijſen raet,
Zijt gy hier in al wel bedacht,
Dat gy dees plaets ſoo waerdig acht,
Dat gy daer in uw' wooning bout,
En al uw broetſel toebetrout
My dunckt gy ſout al beter doen,
Uw neſt te maken in het groen,
Of in een boom, die welig groeyt,
Of in een haeg, die luſtig bloeyt,
Of elders in een open bos,
Daer zijn uw gangen vry en los;
Of in een ſtil en eenſaem velt,
Daer u geen ſtoute lecker quelt;
Daer niemant aen uw eijers roert,
Daer niemandt op uw jongen loert,
En daer gy in uw wilde vreugt,
Gantſch onbekommert leven meugt.
Maer neen, gy prijſt geen groene wey;
Gy wilt niet woonen in de kley;
Gy wilt geen laeg, geen aerden huys,
Maer 't ſchijnt, gy laet dat voor de muys.
Gy wilt een ſteyl en hoog gebouw:
Maer dat zijn gronden van berouw;
Want als gy vrolijckſt weſen ſult,
Soo moet gy ſien met ongedult,
Dat yemant, met uw' gantſche broet,
Sal doen als met ſijn eygen goet.
En ſiet, voor u, ô lieve Spreeuw!
En blijft niet over als geſchreeuw.
Wat is'er oock al menig man,
Die wel en eerlijck leven kan,
Die vry en ſeker woonen ſou,
Indien hy maer wat buygen wou;
Indien hy, buyten hoofſche pracht,
Meer op ſijn eygen weſen dacht.
Indien hy in een lagen dal,
Wou mijden druck en ongeval.
Maer neen, ſijn trots en moedig oog
Dat wil, dat ſal, dat ſwiert om hoog,
Hy prijſt een trots en machtig Slot,
Een machtig huys is hem een kot;
Hy wil, hoe dat'et immer gaet,
Hy wil voor al een grooten ſtaet,
En dus gebeurt hem menigmael,
Juyſt dat ick van de Spreeuw verhael;
Hy wordt, wanneer hy 't minſt gelooft,
Van eer, van ruſt, en goet berooft.
Hy wordt een ſpot voor al het Hof.
Dies, ſeg ick, tot beſluyt hier of,
Maeckt vrienden, wie gy immer zijt,
Dat gy de ſteyle toorens mijt,
Een ſlieg, een vry, een ſtille neſt,
Is voor uw' jongens alderbeſt.

XLVI. *Op huyſelijcke, en daer na verwilderde Dieren.*

De plaetſe menigmael verandert ons manieren,
Dit leer ick uyt de daed, en even van de dieren,
Een kat, al iſſe tam, die my wert t'huys gebracht,
Paſt, na een korten tijt, maer op de knijnen jacht;
Sy vangt geen ratten meer, ſy let niet op de muyſen,
Maer krijgt een ander luſt, ja gaet terſtont verhuyſen;
Het beeſt dat hier alleen tot huys-dienſt was geſtelt,
En blijft niet onder 't dack, maer kieſt het open velt.
Het was maer opgevoedt tot huyſelijcke dingen,
Nu vind' ick menigmael de katten op de klingen;
't Geſelſchap en de plaets heeft wonderbare kracht,
Het goede dient geſocht, van 't quade dient gewacht
Het ſchijnt dat yeder rijck heeft eygen-landts gebreken,
Het zy die in de lucht, of in de gronden ſteken;
En waer dat eenig menſch de voeten neder ſet,
Die wort dan in 't gemeen van eenig vuyl beſmet.
Hier is het dertel volck genegen om te ſpelen,
En daer een groot getal genegen om te ſtelen;
En ginder zijnder veel genegen tot den dranck,
En elders tot vermaeck van eenig vuyl geſangk.
Nu weder, die geſtaeg in verre landen draven,
Vernemen menigmael al mede nutte gaven,
Oock dienſtig voor de jeugt, om t'huys te zijn gebracht,
Indien men met beſcheyt op alle dingen acht
Nu als op dit geval mijn ziel begint te peyſen,
Soo vind' ick hier een les voor al die verre reyſen,
En dies beſluyt ick dus: Vermijt het quaetſte deel,
Maer kieſt, al waer je gaet, het beſte van 't juweel.

XLVII. *Invallende gedachten na voorgaende blijdſchap.*

Wanneer men yet ter handen treckt,
Dat ons tot luſt en vreugde ſtreckt,
Daer onder veeltijts dingen zijn,
Die namaels baren droeve pijn,
Soo ſchijnt'et dat de ſnelle tijt,
Gelijck een poſt daer henen rijt,
En dat het in der haeſt verdwijnt,
Al wat ons luſt en blijtſchap ſchijnt.
Siet als ick koom uyt eenig feeſt,
En ga dan in tot mijnen geeſt,
En dat ick in een ſtil vertreck
Hier over mijn gedachten ſtreck;
Dan ſeg ick dickmael, lieve ziel,
Al wat het vleeſch ſoo wel beviel
Is als een roock voorby gegaen,
En is maer droom of enckel waen.
Ey! waerom voor ſoo korten vreugd
Een neep gegeven aen de deugd?
Kom, lieve, ſeg my doch een reys,
Waer hadj' oyt blijdſchap in het vleys?
Daer van ons' geeſt niet qualijck voer,
En als ter nagels uyt en ſwoer?
De wijſte Vorſt heeft wel geſeyt,
En 't dient ons aen het hert geleyt,
Wanneer men in het treur-huys gaet,
Dat brengt den menſch in beter ſtaet,
Dan als men komt daer yeder lacht,
En daer men volle roomers wacht
Hoort, mijn gemoet, een ſeldſaem woort,
En ſeg'et vry een ander voort,
Al ſchijnt'et u een vreemde ſaeck,
Uyt droefheyt rijſt een groot vermaeck;
Vermits ons los en ydel hert
Door rouw' en treuren beter wert.
Ach! 't is niet dienſtig voor de menſch
Dat hy geniet ſijn 's herten wenſch.
Dit moet ons dienen tot een ſpoor,
En daer op neem ick heden voor
Niet meer te pogen na vermaeck,
Dat eyndigt met een wrange ſmaeck;
Of koom ick daer men vreugde pleegt,
En dickmaels groote roomers leegt,
Soo wil ick letten even ſtaeg
Dat my geen ſonde wech en draeg;
En dat ick, midden in den wijn,
Mach ſtaeg mijn eygen meeſter zijn;
Op dat my noyt onguure vreugd
Mach leyden van de ware deugd.
Veel lichter draegt men ſware pijn,
Als ſonder dwaesheyt vrolijck zijn.
De Leeuw, een fel en moedig beeſt,
Dat ſchier de gantſche wereldt vreeſt,
En dat met liſt en groote kracht
Nau by ons t'onder wordt gebracht;

Dat

Dat wordt outdaen, O ſeldſaem ding!
Alleen door ſoete kitteling;
Want vliegt een mug hem in den neus,
Dat machtig beeſt, die felle reus
Loopt als uytſinnig door het velt,
Vermits dat hem het joockſel quelt.
En ſomtijts is het oock gebeurt,
Dat hy ſijn backhuys open ſcheurt.

Had hem een jagers pijl gewont,
Of 't bijten van een fellen hont,
Hy waer gebleven, als hy was,
Een heerſcher van het jeugdig gras:
Maer nu, door kitteling gequelt,
Soo leyt hy ſonder ſlag gevelt:
Siet daer een ſake, lieve vrient,
Die meeſt de jeugd geweten dient.

XLVIII. *Op 't geſichte van een hout, dat in 't midden brandt, en op 't eynde water uytgeeft.*

By welcke gelegentheyt Maria Magdalena, of een ander boetvaerdig ſondaer, of ſondareſſe, mach verſtaen worden aldus te ſpreken.

Ick ſit hier aen den haert, ick ſie het brandt-hout gloeijen,
Ick ſie dat uyt een block geſtage tranen vloeijn;
Ick ſie het met verdriet, doch echter met vermaeck,
En ſegge tot my ſelfs: Siet daer ons eygen ſaeck
Is 't niet een wonder ding, het vuur kan water geven,
Het wort'er uyt geperſt, of krachtig uytgedreven,
En van dit ſeldſaem werck wiſt ick de reden niet,
Voor dat'et even my ten leſten is geſchiet.
Ick die in geyle vreugd voor deſen plag te mallen,
Laet nu met droeven geeſt mijn tranen nedervallen,
Het lidt, dat eertijts gaf een ingang tot den luſt,
Geeft nu een heylſaem vocht, dat vuyle tochten bluſt.
'k En wil geen vliegend' oog na deſen meer verdragen,
Maer in een vlietend' oog daer heb' ick mijn behagen;
Mijn tranen vallen neer, mijn ziele rijſt om hoog,
Waer vuur is in het hert, is water in het oog.

XLIX. *Op 't geſichte van Kooren-molens.*

Wy ſien de Molens ſtaen, die van den wint gedreven,
Een ſonderling gemack aen alle menſchen geven;
Doch overmits het volck dit als gedurig ſiet,
Soo acht men in 't gemeen de nutte vonden niet.
Dit heeft een geeſtig hooft eens weten uyt te rechten;
Dies zijn, door ſijn beleyt, de winden onſe knechten,
En is'et niet genoeg, ſtelt hier het water by,
Dat is oock voor de menſch een ſtage ſlaverny.

Een vliet door haren ſtroom, doet groote raders draeijen,
En ſoo doet oock de wint, als die beſtaet te waeijen:
De wint noch boven dat, die ſaegt oock dickmael hout,
Daer van men Sloten ſticht, en ſchoone kamers bout.
Siet wat men dickmaels ſiet, dat hoort men weynig achten;
Dies wert een Prins geleert ſich des te moeten wachten.
Veel luyden wel geleert in ſaken van den ſtaet,
Die geven over-al aen Vorſten deſen raet,
Maer ſoo de jonge liên hier op mijn oordeel vraegden,
Soo gaef ick deſe les aen al de jonge Maegden:
Hoort Vrijſters, ſooje wilt doen achten uwen ſtaet,
Weeſt ſedig, waerje zijt, en houdt u van de ſtraet.

L. *Op het Zee-Compas.*

ALs ick het Zee-Compas bemerck,
Soo vind' ick daer een wonder-werck.
Ick ſie hoe dat de naelde draeyt,
En altijt gins en weder ſwaeyt.
Ick ſie hoe ſeldſaem datſe maelt,
En altijt ſonder eynde dwaelt;
En hier en daer, en ginder gaet,
En noyt geſet, of ſtille ſtaet,
Tot ſy de rechte ſtreke treft,
Daer haer de ſchoone Ster verheft:
De Ster die tot den Schipper ſeyt,
Waer hem het machtig water leyt;

En

En waer, en hoe hy ſtieren moet
Te midden in den hollen vloet.
Wel ſeg ons nu, O leerſaem hert!
Wat hier tot ons geſproken wert,
En wat ick uyt het Zee-Compas,
En wat ick uyt het ronde glas
Kan trecken voor een goet gepeys,
Ons dienſtig voor de wereldt reys.
Ick neem de naelde voor de menſch,
Die noyt en heeft ſijn's herten wenſch;
Die altijt gins en weder ſweeft,
En nimmer recht vernoegen heeft,
Tot dat hy met een vaſte wet,
Tot dat hy eens ſijn herte ſet
Op Godt, de Noordt-ſter van de ziel;
Want ſchoon of dat het grillig wiel
De gantſche wereldt ommedraeyt,
Sijn innig weſen is gepaeyt.
Wat is van gelt, of ſtaet, of eer,
Geen luſt, of ruſt, als in den Heer.
O Godt! die onſe Noordt-ſter zijt,
Waerom ſie ick niet alle tijt
Uw' weſen, macht en hoog gebiet,
Gelijck gy my geduurig ſiet.
Och! opent doch mijn blint geſicht,
En ſtort'er in uw' ſuyver licht.
Laet oock mijn hert niet van u gaen;
Noch in der aerde neder ſlaen;
Maer door een onvermoeyde vlucht
Geduurig ſweven in de lucht,
Tot dat ick uyt dit lage dal
Eens in der hoogten ſtijgen ſal.

LI. *Op 't geſichte van de Zee tegen een rotzſteen aengedreven.*

WAnneer de woeſte Zee, gedreven van de winden,
Komt tegens haren ſtroom een harde rotz te vinden,
Dan ſtuyſt'et water op, dan ſtijg'et in de lucht,
Soo dat de Klippe dreunt, en al den oever ſucht:
Maer is de ſtrande vlack, en effen heen geſtreken,
Dan ſpeelt de groote Zee gelijck de kleyne beken;
Haer ſtroom gaet ſachtjens op, haer ſtroom is wonder
Het ſchijnt als of de golf den oever ſtreelen wil. (ſtil,
Men kan, na mijn verſtant, uyt dit geſicht bemercken,
Wat op een korzel hooft beleelde ſeden wercken;
En hoe een vinnig woordt ontrent onſtuymig bloet
Is als een harde rotz te midden in de vloet.
Leert grillig onverſtant, en rauwe ſinnen vieren,
Gy ſultse tot beſcheyt, en na de reden ſtieren;
Maer die met fel gebaer haer gramſchap tegen ſtaet,
Geeft oorſaeck dat de twiſt geduurig hooger gaet.
Als ick dit met beſcheyt ging dieper overmercken,
En liet op dit geſicht mijn ſtille ſinnen wercken,
Soo ſloeg mijn bange ziel, ſoo joeg mijn innig hert
Soo dat ick na den geeſt bedruckt en treurig wert
Ach! ſeyd' ick tot my ſelfs, ick doe, als deſe paerden,
Ick wou gelijck het ſchijnt, my lichten van der aerden.
En ſtygen na de lucht, maer des al niet-te-min,
Ick blyve daer ick was, en voele geen gewin.
Ick neme dickmael voor mijn tochten af te breken,
En niet een enckel woordt tot ydelheyt te ſpreken;
Oock aen de tafel ſelfs te ſpenen mijnen mont,
En met mijn innig hert te maken een verbont.
Ick dwinge mijn gemoedt van luſt tot aertſche ſaken,
En wou, indien ick kon, mijn ſinnen beter maken,
En ſtijgen na de lucht, ſoo veel ick immer kan,
Maer na ſoo veel gewoel, eylaes! wat komt'er van.
Ben ick niet ſoo ick plag? En is mijn ydel leven
Niet ſoo het eertijts was op heden noch gebleven?
Wat ſal ick ſeggen? Heer, eylacen! ick beken,
Dat ick ellendig menſch een nietig ſchepſel ben;
En blijf noch onvernieut. Hoe ſucht ick menig werven.
Dat ick mijn kranck geſtel geduurig voele ſterven,
En dat ick niet-te-min het vleeſch en ſijn gewoel
Soo krachtig in mijn hert, en al de leden voel?
Waer ſal ick recht behulp voor deſe quale vinden?
Wie ſal eens van het vleys mijn ſondig hert ontbinden?
Voor my, ick wil geen luſt, geen gelt, of ſtaten meer,
Geef my, u eygen ſelf, dat ſtel ick boven eer,

LII. *Op 't geſichte van ſekere ſonderlinge Koper Molen, buyten Dordrecht, by Sr. Heuſt doen maken.*

EEn Koper Molen ſtaet hier buyten aen te ſchouwen,
Een Hooft, een geeſtig Hooft, dat heeftſe laten bouwen;
Men ſiet het gantſche tuyg met paerden ommegaen,
En des al niet-te-min de paerden blijven ſtaen.

En boven alle vreugd, en alle wereldts saken,
Weest gy doch maer alleen, O Heere! mijn vermaken,
Weest gy mijn vasten burgt, mijn troost en toeverlaet,
Van dat de Sonne daelt, tot aen den dageraet,
Besit tot aller tijt mijn hert en mijn gedachten,
Besit mijn gantsche ziel, oock al de langste nachten,
Of in mijn diepste slaep, of als mijn oog ontsluyt,
En jaegt het ydel vleesch, en sijn gebreken uyt.
Geeft dat mijn innig hert en mijn vermoeyde sinnen
Al wat na wereldt smaeckt eens mogen overwinnen,
Dat ick hier niet en soeck, en niet van herten meen,
Als u, O lieve Godt! en uwen dienst alleen.

Dat mijn vermoeyde ziel, en al haer gantsche krachten
Tot u geduurig gaen, op u geduurig wachten,
In u geduurig zijn, en dat voortaen in my
Oock niet de minste lust tot aertsche dingen zy.
De spits van ons gemoedt, geset op wereldts saken,
Kan noyt in ware daedt mijn herte vrolijck maken.
Want schoon het somtijts schijnt van blijtschap opgevat,
Het eyndigt met verdriet, of ick en weet niet wat;
Maer gy zijt al in all's. Ey! leyt mijn losse gangen,
Daer na mijn treurig hert, en droeve ziel verlangen.
Ick wensche, lieve Godt, die my den wille gaeft,
Dat gy, eer ick verhuys, mijn ziele beter laeft.

KORTEN INHOUT

Der invallende GEDACHTEN, op voorvallende GELEGENTHEDEN.

I.CATS
KONING
HERDERI
ASPASIA

I N H O U T.

ASPASIA, *een bevallijcke Herderin, alhoewel by verscheyde jonge Herders, van haer gelegentheyt, bemint, en ten Huwelijck versocht, is van alle soodanige versoecken af-keerig. Damon, een Herder, onder anderen gantsch innerlijck op haer verlieft, en geen weer-liefde konnende verwecken, neemt toevlucht tot een Spoockster, om door de toverkunst tot sijn voornemen te geraecken: Van de selve wederkeerende, en sich inbeeldende door sulcke middelen tot sijn wit te komen, krijgt tijdinge dat sijn beminde Aspasia, door eenige Hoofsche Afgesanten van den Koning Cyrus, in der haest weg genomen, en naer 't Hof gevoert was. Hy, daer over gantsch mismoedig, versoeyt de tooverkunst, en begeeft zich naer de Stadt, om recht te vernemen hoe 't werck in der daet mocht wesen. Hy daer komende, verneemt dat sijn beminde aen den Koning heel wel geviel, ja boven alle Hoofsche Jonckvrouwen liefgetal was. 't Welck met nijdige oogen by de Persiaensche Hof-Jonckvrouwen ingesien zijnde, ramen met den anderen een bedriegelijcken aenslag, om de Herderin in 's Konings oogen hatig te maken, gebruyckende daer toe niet alleen de geringe gelegentheyt van Aspasia, maer strooyden oock uyt datse niet al te suyver was: Vinden wijders oock goet Parisatis, Moeder van Cyrus, te gebruycken, om door redenen en middelen, als voren, den Koning van de Herderin afkeerig te maken. Doch alsoo eene van die Hoofsche Jonckvrouwen, uyt dien aenslag selfs, 't geheele bescheyt, soo het lag, den Koning, die oock alreede door de liefde tot Aspasia te seer ingenomen was, geopenbaert had, stiert den Koning sijn Moeder grammelijck te rugge, haer onder andere te gemoet voerende, dat hy volle kennis van 't gantsche werck had, selfs door eenen van den geheymen raedt: Dies Parisatis, om uyt te vinden wie die klappey mocht wesen, en sulcks uyt de bekentenis der Jonckvrouwen niet trecken konnende, ontbiedt een Spoockster, die, haer gelatende offe tot dien eynde een sneegen geest sou beswееren, ontdekt wordt, dat sy de gedaente van die geest selfs had aengenomen, waer door sy ten Hove wordt uytgelachen, bespot, en door Phryx, den Hoofsche Schalcknar, qualijck gehandelt. De Koning, over 't bedrijf van die Jonckvrouwen misnoegt, stelt hem aen, of hy'er een beschaemtelijcke straffe sou willen aen doen; doch, door Aspasia versproken, vergeeft'er 't aengestelde bedroch, mits voor sijn beminde een voetval doende. Damon, de verliefde Herder, van den Koning treffelijck vereert zijnde, maeckt van de noot een deugd, en keert weer na huys, en Aspasia blijft by den Koning, die haer, met alle Heerlijkheyt, Koningin van al sijn Rijcken kroont.*

Het Toonel is te Babylonien.

Aen d'Aenschouwers.

Die meynt dat d'Oppermacht, hier boven ons gesceten,
Niet kan het gantsch beleyt van aertsche dingen weten,
Maer houdt dat ons bedrijf, en dit geweldig Al,
Maer flechts daer henen sweest als op een los geval;
Die koom een weynig hier, men sal aen hem vertoonen
Een krans van bloem-gewas, verkeert in hoofsche kroonen,
Een Herders boeren-tuyg verandert in een staf,
Die aen een slechte maegt geheele Rijcken gaf.
Hoe kan een Herders kint, geboren aen der heyden,
Wie niet en heeft geleert als hare schapen weyden,
Oyt klimmen op den top van eenig prachtig Hof,
't En zy door hoog beleyt getogen uyt'et stof?
Als Godt besłooten heeft yet fonders uyt te wercken,
Soo buygt'et altemael om dat te mogen stercken,
Ja gantsch de weredt-kloot wordt om en om gewent,
Op dat'et voortgang had wat Godt op aerde sent.
Daer is van alle tijt, daer is een hooger wesen,
Wiens macht is onbepaelt, als boven al geresen,
By niemant oyt door-grondt; daer is een wonder Geest,
Oneyndig, machtig, wijs, en waert te zijn gevreest,
Wie stuurt dit wonder Al, en wat'er sal geschieden,
En stort de menschen in al wat hy wil gebieden,
Wie treckt een rijs om hoog, en velt een ceder-boom,
Wie maeckt van sant een beeck, en dempt een hollen stroom.
Hy set de Prinssen af, en doet de weereldt drillen,
En gaet dan wederom de felle baren stillen;
Ja recht'et weder op dat plat ter aerden lag,
Soo dat men over-al sijn wesen kennen mag.
Nu hoort met aendacht toe, al die hier zijn gekomen,
Dit spel behoort met ernst te worden ingenomen.
Gy kunt hier, met vermaeck, den loop des wereldts sien;
Dus, vrienden, wilt het werck een gunstig oore biên.

P E R S O N A G I E N.

DAMON, een Herder.
PHILOS, Damons vrient, mede een Herder.
ASPASIA, een Herderinne.
CYPRYNE, oock een Herderinne,
PHORBAS, een Koolman,
LODIPPE, een Spoockster,
LEPANTE, }
MILONOR, } Hooft-mannen,
ALEXIS, Vader van Aspasia,
PALEMON, een bedaegt Huysman,
AULICUS, een Hoveling,
EUTRAPEL, een Ridder,
PHRYN, de Schalck-nar van 't Hof,
CELER, een Pagie,
CYRUS, de Keyser,
THEON, een van 's Keysers ontfangers.
PANCASTE, }
CARICLEA, } Hoofsche Jonckvrouwen,
PHRYNE, }
ÆGLE, }
PARISATIS, 's Keysers Moeder,
MAJOMBE, een tweede Spoockster,
PHAON, 's Keysers Heraut,
CUPIDO, in een Vertooning,
Eenige stomme Personagien, 's Keysers Edel lieden en Trouwanten.

J. CATS

J. C A T S

KONINGLYKE HARDERIN
A S P A S I A,
BLY-EYNDEND-SPEL.
EERSTE BEDRYF.

D A M O N, *alleen uyt komende, spreeckt:*

DAer heerscht een seldsaem spook in
in mijn ontroerde sinnen,
Dat my onseker maeckt wat dat ick
sal beginnen;
Mijn ziele suysebolt, mijn geest
is op de loop,
Mijn tochten zijn ontstelt, en
woelen overhoop.
Ick, alle daeg gequelt van dese ban-
ge kuuren,
Sprack lest een Herders wijf, de wijste van de buuren,
En klaegden haer mijn noot, ten besten dat ick mocht,
En sey, hoe dat mijn geest in my geduurig vocht.
Sy, na het gantsche stuck te hebben overwogen,
Heeft my wat van het volck ter zijden afgetogen,
En sey ten lesten dus: Onnoosel Herders kint,
Men seg u wat men wil, ick segge datje mint.
Ick sie hoe u de geest en binne-krachten wercken,
Ick kan het aen uw pols en uw gesichte mercken.
De tijt heeft my geleert, de kunst heeft my gemelt,
Hoe dat een brandig hert van binnen is gestelt.
't Is liefde datje quelt. Ick stont gelijck verslagen,
En wat doch liefde was, begon ick haer te vraegen,
En seyde boven dat; wat is'et voor een quael,
Daer op ick nachten lang bywijlen ligg' en mael?
Het wijf dat stont en loeg, doe sy my hoorde spreken,
En heeft met schimper jock aldus my doorgestreken.
Gy vraegt my datje selfs of weet, of weten moet,
Of seker weetj'et niet, soo zijtge maer een bloet
Daer ging ick ongetroost vast dwalen aen der heyden,
Mits quam Aspasia haer witte kudde weyden;
En mits ick haer vernam, soo floeg mijn gantsche ziel,
Soo dat ick in het gras onmachtig nederviel.
En hier uyt leerd' ick eerst, wie datse mochte wesen,
Die mijn mistroostig hert van pijne kon genesen.
Ick stont ten lesten op, en gaf my tot de maegt,
En heb aen haer mijn noot, en diepen anxt geklaegt.
Eerst door gemeene praet, en in bedeckte reden,
Doch klaerder naderhant, en als in volle leden.
Maer sy heeft mijn gespreck behendig afgeleyt,
Als ofze niet en wist wat minnen was geseyt.
Dit heeft nu lang geduurt; maer wat ick heb begonnen,
Ick heb noch, na ick merk, noch niet met al gewonnen.
Sy blijft al even koel, maer niet voor my alleen,
Sy handelt even soo de vrijers in 't gemeen.
Sy heeft wat anders voor, sy wil al hooger sweven,
Haer geest vint vreugd noch lust in al ons buyten-leven;
Maer janckt na Stadt en Hof, niet na een schape stal,
Meent dat een magtig Vorst haer noch eens vrijen sal:
Is echter hier in 't wout zoo wel als ick geboren,
Wat mag haer, slechte maegt, tot sulken pracht bekoren?
'k Docht menigmael die waen te drijven uyt'et hooft;
Maer heeft my, wat ick zey, tot heden niet gelooft.
En soo ick zeker wist dat haer niet sou verveelen,
Ick ging noch dese nacht een aerdig deuntjen speelen,
En streelden na de kunst haer toegeslooten deur,
En melden, door het spel, hoe ick geduurig treur.
Ick heb van seker vriendt een deuntjen laten maken,
Dat past op haer bedrijf, en haer geheele zaken;
Ligt brengt'et meer te weeg, dan wat ick immer sprak.
Wel flux nu Damon op, het fluytjen uyt de sak;
Maer Philos dient'er by, die sal het lustig quelen,
En ick sal op een Fluyt, of op de Moesel spelen.
Hou Philos, zijtge t'huys, soo komt eens voor den dag,

P H I L O S.

Hoe gaet'et, lieve Neef?

D A M O N.

Gelijck het eertijts plag,
Ick quam hier wederom om troost te mogen winnen,
Maer sonder uw behulp en kan ick niet beginnen.
Kom voegt u neven my, en singt dit aerdig liet.
Hier geeft Damon 't Liedt aen Philos.

P H I L O S.

Hoe soud' ick dat bestaen? ick kan de wijse niet;
Maer neurt my doch een vers ick wil tot haerder eeren,
En sal (na dat my dunkt) het deuntje vaerdig leeren.

D A M O N.

Wel aen, ick wil het doen; gy, luystert na het spel.
Hy neurt een vaersjen.

P H I L O S.

Swijg, Herder, 't is genoeg, ick ken het deuntjen wel.
Geeft my het nieu gesang, ick sal het eerstmael lesen,
En dan van stonden aen tot singen vaerdig wesen. *
Wel aen, ick heb'et liedt als in mijn breyn geleyt,
Begint, als 't u belieft, voor my ick sta bereyt.
* Hy leest het Lidt.

V O Y S:

Ha! que le ciel! est contraire à ma vie.

HOe kan een mensch na goede dagen trachten,
Die in den geest met eersucht is besmet?

Hoe

Hoe is'et rust, of ware vreugd te wachten,
Soo lang sijn hert op hoogheydt is geset?
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Wat voor een lust, wat vreugde kan hy rapen,
Die met geen dienst van Princen is belast?
Die sachtjens gaet, en leyt sijn eygen schapen,
En op geen pracht, of Hoofsche rancken past?
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Kom siet het gras en alle boomen groeyen.
Kom siet het vee gaen spelen op het velt.
Kom siet het kruyt aen alle kanten groeyen,
En segt my doch wat gy hier tegen stelt?
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout?

Siet gy in 't Hof een kamer vol tapijten
Siet gy het leer dat kunstig is verguldt.
Gy siet het niet dat yeder placht te bijten,
Oock sonder grondt en buyten sijne schult.
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Het vlas, het zaedt, de bloemen aen der heyden,
Het appelhout dat op het bloeyen staet,
Het aerdig groen, gemengelt tusschen beyden,
Is meerder lust dan al het Hof-cieraet.
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Wat is Musijck of diergelijcke saken?
Wat is een Luyt, of Cyter, of een Veel?
Of hoe het zy, 'k en vinde geen vermaken,
Dan als gy singt, en ick een deuntjen queel.
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Laet aen een Prins sijn opgepronckte tafel,
En vult hem op met alderhande wijn,
Ick prijs een struyf, of diep-geruyte wafel.
In versche melck en vindt men geen fenijn.
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

O vrije lucht, en onbekommert leven!
O Hoef! O Landt! O soete buyte-vreugd!
Geen Hof en kan de ziel vernoegen geven,
Want daer en is geen woonplaets van de deugd.
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

Nu, tot besluyt, O bloempje van der heyden!
Vergeet het Hof, daer is noyt ware rust.
Komt nevens my uw teere schaepjens weyden,
Hier is vermaeck en enckel herten-lust
Wat baet den mensch of eer, of machtig gout?
Hy leeft naer wensch, die uwe velden bout,
O wel geluckig wout!

DAMON.

Nu Philos, 't is genoeg, laet ons van hier vertrecken,
Laet haer dit nieu gedicht als voor een lesse strecken.
Een lesse van een vriendt, die haer ten besten raet.

PHILOS.

Dit is een lof-gedicht voor onsen vrijen staet.
Maer laet my dit gesang, op dat ick 't uyt mag schrijven.
Het sal my tot een pandt van onse vriendschap blijven.
En 't is een aerdig liedt, dat my ten hooghsten dient.

DAMON.

Die broot voor vrienden sluyt en is geen ware vrient.
Neemt daer, dat gy begeert, maer laet'et weder keeren.
Ick moet'et onsen vriende Manalcas oock vereeren.
Het is hem toegeseyt

PHILOS.

Het sal alsoo geschiên,
Maer ick ga mijnes weegs, en na de schapen sien.

DAMON.

Godt spaer u langen tijt, en wil u oock geleyden,
En geef u hooy in stal, en klavers op de weyden,
En altijt verschen melck, en altijt vetten room,
En midden in de nacht voor al een soeten droom.
Siet daer een herders wensch.

PHILOS

Noch hebje wat vergeten.

DAMON.

Wat is dat voor een ding, ick bid u doe 't my weten.
Seg wat'er noch ontbreeckt.

PHILOS.

Een vrijster in den arm,
Dat maeckt een Herders kint by koele nachten warm.

DAMON.

Ja, vriendt, dat is'et al, maer ront en klaer te spreken,
Het heeft mijn Herderin haer leven noyt geleken
Sy wil geen rouwen praet, ick moet behendig gaen,
Of al mijn vrijery die waer terstont gedaen.

PHILOS

Wel, Damon, weest gegroet, ick mag niet langer blijven,
Ick moet van stonden aen de schapen elders drijven:
Maer gy doet evenstaeg, gelijck een vrijer plag,
En spreckt wel van het Lief op 't midden van den dag,
Of tot den avondt viel, ja midden in de nachten.

DAMON.

't Is niet dan al te waer, soo vliegen mijn gedachten.
Siet wat een seldsaem ding, al schijnt'et ongeval,
Een soete dwepery is minnaers heil-getal.
De vrijers al gelijck, en wie daer immer minden,
En weten menigmael haer geesten niet te binden,
Soo maelt haer innig breyn, dewijl het eeuwig werkt,
En dus verloopt de tijt, oock eer het iemant merkt.

PHILOS.

Gy geeft my weder stof, en reden om te praten.
Maer des al niet-te-min, ick moet het daer by laten.
Ick ga tot mijn bedrijf.

Philos gaet binnen

DAMON.

Wel als het wesen moet,
Soo weest van my bedanckt, en andermael gegroet.
Maer ginder, na my dunckt, sie ick de Nimphe komen,
Die mijn vervoerde ziel heeft krachtig ingenomen.
Sy is vol diep gepeys, na ick aen haer bemerckt,
En dat is in 't gemeen verheve sinnen werck
Ick wil hier onder 't loof een weynig my versteken,
Sy sal misschien een woordt tot haer gedachten spreken,
Een woordt, dat mijnen geest sal dienstig mogen zijn,
En brengen eenig heyl aen mijn benaude pijn.

ASPASIA.

HOe wordt een jonge maegt bywijlen aengebeden,
Om dat men vreugde soekt ontrent haer teere leden;
Hoe worts' in tegendeel met drifren omgevoert,
Terwijl een vierig oog op haer gedurig loert?
Wat is'et voor een gril, die, in de jonge lieden,
De krachten van de ziel volmachtig kan gebieden?
En waerom kiest een man in sijn verdraeyt gemoet,
Een die hem tegenstaet, en stagen oorlog doet?
En waerom kiest een maegt, als met geheele sinnen,
Een die haer niet en meynt, ook niet en wil beminnen?
En waerom hoortse niet een droef en vierig hert,
Dat met geheele kracht tot haer gedreven wert?
Daer zijn hier in het wout verscheyde jonge lieden,
Die my haer echte-trou uit herd' ootmoedig bieden.
Maer ick ben uyt'er aert afkeerig van de min,
Veel sweeft'er om mijn hert, maer niemant komt'er in.
Maer wat is dit geseyt? sal ick Diana flachten,
En uyt het echte bedt geen soete kinders wachten?
Sal ick mijn gulle jeugd verttreuren sonder man,
Daer Thirsis anders wil, en ick wel anders kan?
Dit wit, dit aerdig tuyg, is dit om niet gewassen?
En sou in desen arm niet wel een vrijer passen?
Voor my, ick segge ja, het kroos is my soo goet,
Als of 't aen Galathé, of Amarillis doet.
Maer schoon ick dit gevoel, mijn afgekeerde sinnen,
Door vrijen noch gevley van vrijers zijn te winnen
Daer is, ick weet niet wat, dat my onseker houdt,
En dat mijn grillig hert de jonge lieden schout
Veel Herders hier ontrent, en uyt de naeste vlecken,
Die pogen dese borst tot hare min te trecken:
Maer wat oyt iemant doet, het raeckt mijn herte niet,
't Is mis en sonder vrucht al wat Cupido schiet.
Dus schoon als Hylas komt ontrent mijn deure spelen,
Of Thirsis in der nacht een deuntjen plag te quelen;
Ick wil geen boere praet, ick wil geen Herders liedt,
Al leende Pan haer selfs een nieu gesneden riedt.
Mijn geest wil elders heen, en vry al hooger sweven,
En dit is my gestaeg als in de Borst geschreven.
Wat is dit voor een drift, of voor een malle pracht,
Dat ick op hooger staet, en groote vrijers wacht?
Ick ben een Herders kint, geboren aen der heyden,
En wat ick heb geleert, is niet dan schapen weyden;
En des al niet-te-min, soo wil mijn ydel oog
Gantsch boven mijn bedrijf, en uyt'er maten hoog.
't Is wat het wesen mach, ick kan het niet beletten,
Ick weet mijn vluchtig hert op Herders niet te setten:
Het is een seldsaem ding, het is een vreemde gril,
Dat niemant sijnen geest bestiert gelijck hy wil;
Maer dat ick mijn gemoedt van Herders heb getogen,
Daer ben ick door een droom noch onlangs toe bewogen,
Niet die by nachte komt, maer als de dageraet
Den Hemel open doet, en uyt haer kamer gaet.
Het is van outs gelooft, dat soo een nacht-gesichte
Is van een diep geheym, ja van een groot gewichte;
Om dat'et voor gewis als van den Hemel koomt,
Het zy het dient gewenst, of dat'et dient geschroomt.
Het scheen daer quam tot my een magtig Prins genaken,
Terwijlen Coridon en ick te samen spraken;
Hy nam my met'er handt, en sag my gunstig aen,
En stiet den Herder wech, en heet hem henen gaen.
Ick had een schoone krans, van bloempjens net geweven,
Die my een Herders kint te voren hadt gegeven,
Die nam de Koning wech, en seyde, 't is genoeg,
Eens waerje voor het vee, of voor een rouwe ploeg:
Nu is een machtig Vorst tot uwe min genegen,
En siet! daer quam een Kroon my op het hooft gesegen;
Niet als een Herderin, of als een boere maegt,
Maer als een machtig Vorst, of Koninginne draegt.
En siet, het schoon juweel scheen my soo wel te passen,
Als of'et met'et hayr was uyt mijn hooft gewassen
En 't was geen menschen hant die my de Krone gaf,
Sy quam, na dat my docht, als van den Hemel af.
My docht daer byen ook ontrent mijn lippen vlogen,
En leggen in den mondt wat by haer was gesogen
Uyt tijm en roosmaryn, uyt bloem, of rookblat,
Soo dat ick, sonder pijn, den soeten honing at.
Want schoon ik my bewoog, en ook bestont te spreken,
De byen hebben my noch echter niet gesteken,
Sy vlogen in het veldt, en keerden uyt het groen,
En 't scheen alleen gedaen om my vermaeck te doen.
Straks hoord' ick daer ontrent veel hondert duisent men-
Die my van alle kant geluck en zegen wenschen, (schen
En mits 't ontelbaer volck met luyder kele riep,
Ontsprong ick uit den droom, soo dat ick voort ontsliep.
Ick ging van stonden aen tot wijtberoemde luyden,
En oock by seker wijf dar droomen kan beduyden,
Dier werdt mijn doe geseit, (o vremt en seldsaem ding!)
Als dit my over 't hoofr een Kroon en Scepter hing,
Ja dit my voor gewis iets groots sou overkomen,
Dat my door geen bedrog sou werden afgenomen.
Dit heeft my nu een wijl geswworven door het hoofr,
En 't schijnt dat mijn gemoet al veel hier van gelooft.
Of dit nu Goden zijn, of onder-aertsche spoken,
Die dit verholen vuur, in mijn gedachten, stoken,
Is my noch onbekent, maer soo veel is'er van,
Ick wil noch Coridon, noch Damon tot een man.
Ick wil dan voor een tijt in desen sin volherden,
Tot dat ick nader sie wat hier van sal gewerden.
In al war trouwen raeckt, daer moet men sachtjens gaen;
Want die sich hier misgrijpt, die is'er qualijck aen.
Maer ginder uyt het wout sie ick een Herder komen,
Wiens geest is over my gantsch vierig in genomen.
Ick wil hier stille staen, en hooren wat hy seyt,
Ick weet dat sijn gemoedt door my in roosen leyt.

Damon vertoont sich, en genaeckt Aspasia.

DAMON.

Godinne van het wout, en alle groene velden,
Die, waer ick henen ga, van uwe schoonheit melden,
Doch mijn onrustig hert noch verre boven al;
Ick heet u wellekom in dit gesegent dal.
Mach ick hier eenmael sien, ô troost van mijn gedachten!
Daer op mijn dorre ziel, en al mijn sinnen wachten?
Ick heet u wellekom, ô troost van mijn gemoet!
Die met uw oog my streelt, en met u mont my voet.
Soet Nimphe, geestig dier, ô blompje van der heiden,
Mocht ick beneffens u mijn teere schapen weyden.
Ach! mocht ick in u arm eens leggen in het groen,
'k Woud' u, als Venus selfs, daer dienst en hulde doen,
Ja wou mijn gantsche kracht tot u vermaeck besteden.

ASPASIA.

Wel dat is wel gevrijt, en al in korte reden.
Maer sachtjens, lieve vrient, 't en gaet'er niet soo breet.

DAMON.

Ick sweer u, lieve Nymph, ja met een dieren eet,
Ick woud' u dienaer zijn, en woud'et eeuwig blyven,
Ja in mijn trouwe hert uw zoete name schryven.
Ick woud' al watje wenscht u koopen in de Stadt,
Ja storten in u schoot al wat ick immer hadt
Ick woud' u, waer ick ging, geduurig mede leyden,
Geen doodt of ander ramp en soud ons konnen scheiden.
Neemt my ten lesten aen, en spreekt het troostig woort.

ASPASIA.

Ick ben noch, lieve vriend, soo verte niet bekoort.

DAMON.

Wel laet my dan een reys uw rooden mondt genaken.

ASPASIA

Gy sult'et al te grof, en my te grimmig maken.

DAMON.

Wel is'er dan geen troost voor mijn benaude borst,
Die naer uw gunst alleen, en uw genade dorst?
Staet my een kusjen toe.

A S P A S I A.

Waer gaen uw losse sinnen?
Bedaert u toch, mijn vrient, men kust geen Velt-godinnen.
Men viert die maer alleen met reuck en offer-werck,
Of op een hoogen troon, of in een schoone Kerck.
Leert beter, rouwe gast, uw dienst en plichten weten.
Denckt aen den ouden tijt, die niet en dient vergeten,
En wat eens overlang Actæon overquam,
Doe hy in dit geval te grooten vryheyt nam.

D A M O N.

Ey seg eens, geestig dier, veel soeter om te minnen,
Als of men Pales mind', of al de Veldt-Godinnen.
Ey waerom spanj' uw geest soo krachtig tegen my,
Die 't al aen u bemint, tot aen uw slaverny?
Heb ick hier in het dorp mijn leven oyt gevochten,
Hoewel het menigmael de rouwe gasten sochten?
En ben ick niet soo stil, en van soo koelen bloet,
Gelijck ons ouden vriend Alphesibeus doet?
Kan ick niet, na de kunst, een aerdig deuntjen spelen?
Kan ick niet op een riet, of op een moesel quelen?
Ben ick niet soo gesint, en wel soo rap te voet,
Gelijck de Boxvoet Pan, of uwe Thyrsis doet?
En wat de schoonheyt raekt, ick moet'et u verklaren,
Ick heb my gister noch gespiegelt in de baren,
Juyst als het niet en woey; en seker ick bevont
Dat mijn gelaet niet slegt, maer hups en geestig stont.
Ey! seg, wat schort'er dan, wat is aen my te laken,
Dat gy my niet en wilt uw vriend en dienaer maken?
Dat gy my dus verstoot, en niet eens letten wilt,
Hoe veel een geestig quant van onse mop verschilt?

A S P A S I A.

De reden van mijn doen en kan ick niet versinnen.
U kan ick onder dies, ô Herder! niet beminnen.
Ick weet gy hebt verstant, soo wel als iemant doet,
Ick vind' u heus in tael, en in geselschap soet.
Dat gy beleefder zijt als and'ren, is gebleken,
En weet, gelijck het dient, een vrijster aen te spreken:
Maer echter, lieve maet, ick voel voor u geen min,
Geen plaets of eenig heyl in mijn verdraeyde sin.
Godt geve watje doet, het kan my niet bekoren,
Ick ben, na dat my dunkt, voor Herders niet geboren.
Ick ben niet voor een dorp. Dus, soojc my gelooft,
Laet my voor die ick ben, en rust uw deusig hooft.

D A M O N.

O wat een droevig woordt, en wat een harde reden!
Het trekt my door het brein, ja door de gantsche leden.
Waer heb ick dit verdient, dat gy soo vinnig spreeckt,
En met een stuur gelaet mijn lust en herte breeckt?
Ick doe u wat ick kan, met hert en gantsche sinnen,
Noch heb ick evenwel op u niet konnen winnen.
Mijn geest is nimmer stil waer dat ick henen ga,
En echter krijg ick niet het lang-gewenschte ja.
Waer dat ick eensaem ben, daer ga ick overdencken,
Hoe ick iet vinden sal dat ick u mochte schencken
Al wat de Lente geeft, al wat de Somer draegt,
Al wat de Winter sent, 't is voor u, schoone maegt.
Soo haest de Mey genaeckt, ick ga terstont verkiesen
Een Koitjen voor een musch, gebreit van groene biesen.
Ick lette waer een vinck, of waer een putter broet,
En schenk u dan het nest, een pant van mijn gemoet.
Soo haest de gulde Son is hooger opgeresen,
En dat'er eenig fruyt van boomen is te lesen,
Of dat'er oyt een roos is vroeger alsse plag,
Ick maek dat ick'er krijg soo vaerdig als ick mag.
En als ontrent den Herfst de vroege druyven rijpen,
Ick weet'er met'er vaert een trosjen uyt te grijpen,
En 't wordt u toegebracht, eer dat'er eenig man
Een vrucht van desen aert om geldt bekomen kan:
En schoon de Winter raest, ick laet my noyt verdrieten
Een vogel op het ys, of in de snee te schieten.

In 't kort, is 't heet of kout, de velden dor of groen,
Ick weet gedurig iet om u vermaeck te doen;
Maer noch en baet'et niet. Eylaes! uw koele sinnen
En zijn door soet gevley, of gaven niet te winnen.
Wat ick u seg of doe, gy blijft gelijckje waert,
Dies klaeg ick wel te recht van uwen harden aert.
Wel mag ick dan, eylaes! van u geen troost verwerven,
Soo moet ick voor gewis, in korte dagen, sterven.
Ick sal voor uw gesicht verdwijnen als de snee,
Tot leet en groot verdriet van al mijn weelig vee.
Maer schoon ick nederdael tot in de nare kusten,
Daer Caron stierman is, en al de zielen rusten,
Daer noit geen ster en is, geen Maen of Sonne-schijn,
Noch zulje nimmermeer van my ontslagen zijn.
Want mag'er oyt een geest, na dit ellendig leven,
Eens komen uyt'et graf, en op der aerden sweven,
Soo wil ick evenstaeg u woelen om het lijf,
U geven over-al een droevig tijt-verdrijf,
U blasen in het oor, u trecken by de vlechten,
Daer mede gy de jeugd met minne keunt bevechten;
U stooren in den slaep, u quellen in den droom,
Oock daer gy ruste soekt ontrent een groenen boom.
In 't holste van den nacht, als alle minnaers slapen,
Of loon van trouwe min by haer geselschap rapen;
Dan sal mijn bleecken geest u snorren om den kop,
Tot u het grillig breyn sal draeijen als een top.
En als gy roept om hulp, dan sal ick straks verdwijnen,
Maer op een oogenblick u wederom verschijnen.
Dus waer gy eensaem zijt, in bos of eenig dal,
Weet dat ick evenstaeg uw sinnen plagen sal.
Mach ick, terwijl ick leef, geen troost van u genieten,
Soo hout'et voor gewis mijn doodt sal u verdrieten.
Mijn lijveloose geest sal u een straffe zijn,
Om dat mijn jonge ziel moest quelen in de pijn.

A S P A S I A.

Wat moogje rechten bloet, al vreemde kuuren drijven?
Gewis, al watje segt is klap van oude wijven.
De mensch, die eens het lijf hier in den grave liet,
En vint men naderhandt hier in de wereldt niet.
Sijn tijt is dan geweest, hy kan geen menschen quellen,
Hy vaert ten Hemel op, of onder in de hellen.
Hy keert noyt weder hier, waer hy oock wesen mag,
De boom blijft daerse valt, of alsse neder lag.
Gy zijt een hups gesel, en weet oock gauwe treken,
Een vrijster (weest gerust) en kan u niet ontbreken,
Gaet treet maer in het werck, gelijck een vrijer plag,
Gy sult haest zijn verselt, misschien oock desen dag.

D A M O N.

Hoe soud' ick op den dag uw geestig beeldt vergeten!
Ick sage van de wolf my liever hier verbeten.
En oock mijn beste schaep, eer met soo lossen sin
Te laten in mijn hert een nieu bedachte min.
Soo lang de koele windt sal op der aerden waeijen,
Soo lang den seven-ster sal om den Hemel draeijen,
Soo lang de klare Son sal geven haren schijn,
Soo lang, ô frisse bloem! sal Damon uwe zijn.

A S P A S I A.

Wel, Herder, 't is genoeg, ick weet dat mijne schapen,
Die ginder aen den berg, of in de laegte slapen,
Haest dienen t'huys geleyt; gy siet den avondt valt,
En seker, na my dunckt, het is genoeg gemalt.
Gy, gaet dan uwes weegs, 't is tijt van hier te scheyden,

D A M O N.

Prinsesse, weest gerust, ick sal u gaen geleyden,
Ter plaetse daerje wilt.

A S P A S I A.

Neen, dat en wil ick niet,
Maer danck u evenwel dat gy mijn gunste biet.

Doch

Doch gaet, 't is mijn bevel.

D A M O N.

Het ſal dan ſoo geſchieden;
Maer Nimphje, laet ons doen gelijck de heuſche lieden,
Een kusje ſonder meer.

A S P A S I A.

Ick ſegge, weeſt geruſt,
Ick heb mijn leven lang geen Herder noch gekuſt.

D A M O N.

Ey laet my dan alleen aen u een kusjen geven,
Het ſal my zijn een ſalf voor mijn verdrietig leven.
Wel ſoo ick niet en mach genaken uwen mont,
Uw' handt is my genoeg.

Aſpaſia weygert.

A S P A S I A.

Gy maeckt'et al te bont.
Gaet wech, of ick vertreck.

D A M O N.

Uw woorden zijn geboden.
Ick acht u, ſchoonſte maegt, meer dan de grootſte Goden,
En t'wijl gy dit bevel aen Damon hebt gedaen,
Soo kuſt hy noch de grondt daer op gy hebt geſtaen;
Maer lieve, noch een woort, hoort doch u dienaer ſpreken.

A S P A S I A.

Hey Damon, 't is genoeg, het zijn uw oude treken.
Ick ſpeure wat je ſoeckt, ick ken uw rancken wel,
Gy poogt na tijt-verdrijf, en ſoeckt maer enckel ſpel.

D A M O N.

Prinſſeſſe van het wout, van duyſent uytgeleſen,
Voorwaer ick ſal voortaen niet meer uw vrijer weſen,
Nadien het u mishaegt, en mits uw hoogen moet
Siet op een ander wit, als hier een vrijſter doet.
Ick ſal het laten gaen, wil yemant u verhoogen,
Laet ick maer zijn uw vrient, ick ſal noyt vorder poogen,
Maer blijven als ick ben.

A S P A S I A.

Hoe! wat is dit geſeyt,
Een vrijer of een vriend, is daer in onderſcheyt?

D A M O N.

Ja trouwen, ſoete Maegt, ick ſal 't, belief 't u ſeggen,
Een vrijer ſal de gront dus van ſijn ſaken leggen;
Hy poogt door trouwen dienſt, daer hy 't verſtant op (wet,
Te krijgen met'er tijt gemeenſchap in het bedt
Een vriend gaet anders toe, en wil maer liefde dragen,
En haer, dien hy bemint, in alle ding behagen;
Ja dienen waer hy kan, en daer op ſtaet hy ſtil,
Siet daer een ander werck, als dat een vrijer wil.
Al dat een vriend bedrijft, dat heeft geſette palen,
En over heuſſe gunſt en wil hy nimmer dwalen.
Sijn kus heeft geen gevolg, geen dieper oog-gemerk;
Maer eyndigt even ſelfs in dat eenvoudig werck
En met een woordt geſeyt, hy doet gelijck een broeder
Sijn broeder liefde toont, of als een teere moeder
Haer dochter ſomtijts kuſt, wanneer ſy van haer ſcheyt,
Of als een aerdig kindt bywijlen ſoentjens vleyt.
Princeſſ', op deſe voet wil ick mijn ſaken ſtellen,
Om ſoo uw geeſt niet meer door mijn gevry te quellen.
Ick wil uw broeder zijn, of wel uw' trouwe vrient.
Gedoogt op deſen grondt van my te zijn gedient.

A S P A S I A.

Voor my, ick ſpreke ront, het zijn onguure menſchen,
Die niet een grooten hoop van goede vrienden menſchen.
Men heeft die noyt te veel.

D A M O N

Ey laet dan heden toe,
Dat ick met u voortaen als met een ſuſter doe.

A S P A S I A

Ick ken uw vroomen aert, oock wil ick u betrouwen,
Dat gy met reynen geeſt ſult heuſche vriendſchap houwen.
Gy doet dan als een vriend, en ſet doch uyt uw ſin,
De rancken van der jeugd, en grillen van de min.
Voor al tot dertel jock en toont u niet genegen,
Maer heus en recht beſet, gelijck als vrienden plegen;
En als gy van my ſcheyt, of anders my begroet,
En raeckt my anders niet dan als een moeder doet,
Of als een broeder plach; maer vorder iet te poogen,
En ſal mijn ſuyverheyt van niemant oyt gedoogen
Uw gunſt moet eerbaer zijn, in wil en in der daet,
Dus wacht u nu voortaen van dertel ongelaet.
Indien gy nu belooft dat gy dit na ſult komen,
Soo wordje my tot vriendt op heden aengenomen
Geeſt my daer op uw handt

D A M O N.

Wel, dat'et ſuyver zy;
Ontfangt dan, tot bewijs, een heuſchen kus van my,
Soo als het ons betaemt

Hy kuſt vry wat anders als broederlick, haer wat lang vaſt houdende.

A S P A S I A

Is dat nu ſuyver kuſſen?
My dunckt gy gaet te werck gelijck de kriele muſſen;
Neen, vriend; dat ſchaf ick af, 't en is geen broeders ſoen,
Het ſchijnt gy trecke-beckt, gelijck de duyven doen.
Nu heeft die vriendſchap uyt; gy bleeſt niet in de palen,
Daer over mijn verlof geen macht en gaf te dwalen.

D A M O N.

Genade, ſoete maegt, het was mijn eerſte reys,
Ick wil het beter doen, en na den rechten eys.

A S P A S I A.

Neen, lincker, 't is genoeg, gy kunt geen vriendſchap vieren,
Dat ſpel dient niet gepleegt ontrent de jonge dieren.

D A M O N.

Maer ſeg my doch een reys, wat quaet is u geſchiet?
Een rooden mont gekuſt, verlieſt haer bloſjen niet.
Ick neem, tot meerder blijck, de byen tot getuygen,
Die uyt een friſſe roos haer was en honig ſuygen;
En 't ſchaet de bloempjens niet, haer glans blijft even ſchoon.

A S P A S I A.

Het geen gy vriendſchap heet, dat acht ick niet een boon;
Gy hebt'et al verbrot met uw dootrapte grepen,
Ick ben door uw bedrijf nu fijn genoeg geſlepen,
Mijn beckj' is niet ſoo geel gelijck het eertijts plag,
Doen ick uw ſlim beleyt al ſiende niet en ſag.
Siet, die my eens bedriegt, al bid hy menigwerven,
Ja wil, gelijck het ſchijnt, uyt liefde voor my ſterven.
Ick geef hem geen geloof, dat ſpeeltjen heeft gedaen;
Hy mach wel ſtille zijn, en gy moogt elders gaen.

Binnen.

D A M O N

Ach! 't is nu al verkerſt, wat ſal ick nu beginnen?
Voorwaer ick ben te plomp een aerdig dier te minnen.
Ick had een mooy begin, een goede gront geleyt,
En my was herten-luſt, en ſoete vreugd bereyt.

Had ick maer ſacht gegaen, gelijck ick had begonnen,
Daer was geen twijffel aen, de vryſter was gewonnen,
Mijn liefde was vermomt met vriendſchaps heuſchen ſchijn,
Daer op kreeg ick een kus, hoe kon'et beter zijn?
Ach! plompert als ick ben, ick bleef met groot verlangen,
Ick bleef haer aen de mondt, en aen de lippen hangen,
En doen was 't al verbrot; ſiet hoe te grooten ſpoet
Noyt aen een jong geſel, noyt yemant voordeel doet.
Maer ſeg eens, brandig hert, wie ſou dit anders maken?
Kan yemant killig zijn, als hem de leden blaken?
Kan een die dorſtig is, te midden in de wijn,
Sich houden van het vocht, en ſonder drincken zijn?
Voor my, ick ſegge neen. Mijn ziel wort aengedreven,
Mijn herte lag en joeg, om haer een kus te geven;
En als ick had verlof, kon ick, in ſulcken ſtaet,
Die lang gebede kus bepalen na de maet?
Kond' ick mijn heeten luſt, mijn ſinnen wederhouwen,
Doen ſy haer ſoeten mont mijn lippen wou betrouwen?
Neen, neen, verdwaelde ziel, die macht en had je niet,
En daerom treur ick nu, en ſmelt in mijn verdriet.
De vrijſter is gegaen, met gramſchap aengeſteken,
Vermits ick van den weg te verre was geweken,
Door al te gullen kus: ick brack het nieu verbont,
Dat tuſſchen haer en my nu als verſegelt ſtont.
Wat is de liefd' een tocht? wat ongewoone krachten
Beroeren onſen geeſt, en dwingen ons gedachten?
Al had Diana ſelfs ontrent de maegt geſtaen,
Noch had ick, ick beken 't, my evenwel ontgaen.
O dwaesheyt van den menſch! en onbedachte ſtreken,
Om ſoo een korte vreugd ſijn welvaert af te breken,
En al ſijn herten-wenſch. Ach! daer is nu geen raet,
Het ſchijnt dat my de ziel uyt deſen boeſem gaet.
Maer wat is dit geſeyt, ſal ick geduurig klagen?
En ken ick niet een menſch, die ick om raet kan vragen?
My dunckt ick weet een vriend, die my, in dit geval,
Of trooſt, of ſachter druck, of uytkomſt geven ſal.
Maer na dat ick bemerck, hier komt hy juyſt getreden,
Hy boot aen my ſijn hulp, noch niet ſeer lang geleden.
't Is Philos, mijn gebuur, een wonder rap geſel,
Die hups en geeſtig is ontrent het minne-ſpel.

P H I L O S.

WEl vryer, weeſt gegroet.

D A M O N.

Veel goets moet u gebeuren,

P H I L O S.

Wel hoe dus, oude vriend, wat doet u eenſaem treuren?
Is 't noch al om de geen, die gy ſoo bijſter prijſt?

D A M O N.

Och ja, om haer die my noyt eer of gunſt bewijſt.
Och wiſt ick nu een menſch, die my eens kon ondecken,
Waerdoor ick tot mijn gunſt haer ſinnen mogte trecken,
Ick Wou hem vriendſchap doen, en eeren als een Godt.

P H I L O S.

Hoe Damon, is'et ernſt, of is'et enckel ſpot?

D A M O N.

Spot Herder? Neen gewis, ick heb, voor lange dagen,
By na mijn eygen ziel de vrijſter opgedragen;
Want al wat uyt de lucht, of Son of Mane quam,
Was dat ick my tot hulp, en haer tot dienſte nam;
Maer 't heeft my niet gebaet Sy heeft my al geweygert,
En is tot ſelder haet geduurig opgeſteygert:
En ſchoon ſy, hart geperſt, bywijlen iet ontſing.
Het was haer enckel ſpot, en als een nietig ding.

Ick had op deſen dag een ſoeten treck begonnen;
Maer ſtracks al weder niet, al weder niet gewonnen.
Hoe ſeer ick my bedwang, mijn aenſlag is gemiſt,
En ick heb ſonder vrucht mijn tijt hier in gequiſt
Ick heb mijn heeten brant met vrientſchap willen decken,
Op dat ick met'er tijt haer ſoo tot my zou trecken:
Maer al mijn looſe vond die is te niet gegaen,
De liefde doet haer werk, en hangt geen mom-tuig aen
Hy wil geen guychel-ſpel, hy kan geen dingen veynſen,
Het leyt hem in den mond al wat de ſinnen peynſen.
Dus is'et my gemiſt, dies ben ick ſonder raet,
Soo dat mijn bange ziel haer eygen leven haet.

P H I L O S.

Tot trooſt, mijn waerde vriend, om hier eens uyt te (komen,
U dient een beter vont tot uw behulp genomen.
Kont gy door ſoet gelaet niet winnen hare gunſt,
Soo gaet tot helſch geſpoock, en tot de ſwarte kunſt.
Ick heb'et noch een reys voor deſen u geraden,
Als ick u leſtmael ſag met droefheyt overladen,
Maer gy verſtiet'et al, wat ick of iemandt riedt,
En die geen raet en volgt, die ſmoort in ſijn verdriet.

D A M O N.

Maer waer is doch een menſch in al het land te krijgen,
Die trooſt of bate weet voor mijn ellendig hijgen?
Men hout'et voor gewis, dat in het gantſche Landt
Geen baet te vinden is voor heete minne-brandt,
Als by haer dieſe weickt. Geen drank of groene kruyden
Verſtrecken noyt tot hulp aen ſiecke jonge luyden,
Indien haer ſieckte ſproot uyt onbeveynſde min.

P H I L O S.

Daer valt gy wederom in uw verkeerden ſin.
Ick ſegge dat de kunſt een vrijſter kan bewegen,
En maken in den geeſt, tot die haer ſoeckt, genegen;
Ja drijven uyt de ziel verdriet en ongeval,
En ſoo j'et niet en weet, hoort wat ick ſeggen ſal.
Daer is een wonder-wijf in dit geweſt te vinden,
Dat geeſt, gelijck het ſchijnt, geboden aen de winden,
En regels aen de lucht, en aen de klaere Maen,
En doet, als met een woort, de ſterren ondergaen.
Sy jaegt, wanneerſe wil, de viſſen uyt de ſtroomen,
Het kooren van het velt, de fruyten van de boomen.
Sy maeckt een groote ſtorm, en onweer op de zee,
Soo dat'er niet een ſchip mach duuren op de ree.
Sy doet het gantſche wout, en al de rotzen drillen.
Sy kan den raſſen loop, en al de beecken ſtillen
Sy toomd' oock aen de Leeuw ſijn ongetoomden muyl,
En roept de koude ſlang uyt haren diepen kuyl.
Sy doet door al het landt de naere geeſten draven,
En dwingt, wanneerſe wil, de dooden uyt de graven.
Sy jaegt den donder uyt, en drijft een machtig ſchip,
Of in een grouſaem diep, of op een hoogen klip.
Sy weet oock boven al verſcheyde minne-ſtreken,
En kan oock, daer ſe wil, een killig hert ontſteken.
Ja weet al wederom te koelen deſen brandt,
En 't wordt alſoo gelooft door al het naeſte landt.

D A M O N.

O! wou nu eenig menſch my deſen heuvel wijſen,
Ick wou hem boven al mijn leve dagen prijſen,
Des wat ick bidden mach, doet gy het, lieven vrient,
En leyt my tot den berg, of elders daer het dient.

P H I L O S.

Moeſt ick niet in het dorp, en dat den naeſten morgen,
Veel dingen tot den houw, die noodig zijn, beſorgen,
Ick was'er toe bereyt.

D A M O N.

Indien het weſen mach,
Soo ſtelt uw ſaken uyt, en gunt my deſen dach

P H I-

PHILOS.

Ick moet noch heden ſelfs mijn ſchapen gaen verdrijven,
De kud is wonder groot, ſy mach niet langer blijven
Ontrent den ſchralen berg, daer ſy op heden weyt.

DAMON.

Wat ſchade kan het zijn, ſoo gy wat langer beyt?

PHILOS.

Wel, als ick immers moet, ſoo wil ick ronder ſpreken,
En ſeggen open uyt, wat dat'er mach gebreken.
Hoort Damon wat'er ſchort, ick heb nu groot belet,
Cyprijne, lieve maet, die heeft my dag geſet.
Cyprijne, ſoo je weet, de ſchoonſte van de maegden,
Die oyt aen Herders oog, door ſoet gelaet, behaegden,
Die heeft my plaets geſet in ſeker luſtig dal,
Daer ick haer, met vermaeck, van liefde ſpreken ſal,
Daer ick, indien het lukt, van haer gebloosde wangen,
Sal meer als eenen kus tot mijnen trooſt ontfangen.
En wie het niet en weet, gy weet'et, lieve vrient,
Dat ſoo een goeden kans my niet verſuymt en dient.

DAMON.

Wel, Philos, is het ſtuck op zulcken wijs gelegen,
En hangt u over 't hooft die lang-verwachten ſegen,
Soo neemt uw kanſe waer, gebruykt dat hoog geluk,
En ſtelt uw bange ziel ten leſten buyten druck.
Ick ga dan daer ick kan, en ſal geheele dagen
Of aen het naeſte dorp, of in de ſteden vragen,
Waer ſich het wijf onthout die vryers heelen kan.

PHILOS.

Wel doet niet als een kint, maer als een deftig man.
Wat u voor oogen komt, en wilt u niet ontſetten,
Maer poogt in rechten ernſt op alle ding te letten;
En als gy weder keert, ſoo laet my doch verſtaen,
Wat gy begonnen hebt, en hoe het is gegaen.

DAMON.

Vaert wel, geminde vriend, ick ſal het ſtuck beginnen,
Ick wenſch u goeden dag, en een geluckig minnen,
Soo hebje dat ick ſoeck.

Damon gaet binnen.

PHILOS.

Wel, Herder, zijt gegroet,
Godt ſendt u veel gelucks, en nimmer tegenſpoet.
Is 't niet een wonder ſtuk! Hoe gaen des wereldts ſaken?
D'een poogt na hoog bedrijf, en weet'er toe te raken.
Een ander, wat hy doet, die worſtelt met de noodt,
En leeft in ſtage ſorg tot aen de bleecke doodt.
Ick ben een ſlecht geſel, en heb maer weynig ſchapen,
Noch ga ick evenwel met blijde ſinnen ſlapen.
De vrijſters van het wout die zijn op my geſint,
En was niet ſonder trooſt, waer ick oyt heb gemint.
Want oock Cyprijne ſelfs, de ſchoonſte van den lande,
Die geeft my menigmael een kus ten minne-pande.
Een kus vol Nectar ſelfs, en enckel hoonig-raet,
Die my tot aen het merch, en in de ziele gaet.
Maer Damon, onſe vriend, een geeſt die weet te leven,
Die groote kud' als ick geduurig heeft gedreven,
Die vrijt maer ſijns gelijck, en echter vangt hy niet,
Dies leeft de goede man in eyndeloos verdriet.
Hy ſtreckt nu ſijn gemoedt tot aen de nare ſpooken,
Om in een killig hert een vuur te mogen ſtooken.
Siet wat de liefde doet, en hoe een brandig hert,
Door tochten van de jeugd, door luſt betoovert wert.
O! 't is een hoog geluek als jonge luyden paren
Met onbedwongen wil, en in haer groene jaren,
En niet door helſch geſpoock, of giftig tover-kruyt.
O Goden! mach het zijn, gunt my een vrije Bruyt.

Binnen.

HET TWEEDE BEDRYF.

DAMON.

ACH! was'er iemandt nu, die my eens wilde toonen
Waer ick behoor te gaen, ick wou mijn leitsman loonen!
Want ick ben hier verdwaelt; maer ginder is een menſch,
Die ſal, op mijn verſoeck, wel ſeggen dat ick wenſch.
Ey ſeg my, lieve vriendt, waer dat ick hier ga dolen?

PHORBAS *Koolman.*

'Het lant, daer gy hier zijt, daer graeft men zwarte kolen,
De beſte vrijgt die 't heeft, en dat's mijn daeglijx werk
Let, Jongling, waer je gaet, en neemt op alles merk.
't Is hier een ſchralen hoek, en niet als dorre gronden,
Daer werdt noch luſtig kruyt, noch boom, noch bloem gevonden,
En jonkheit ſoekt vermaek, dus keert dog, lieve vrient,
Hier is geen ſoet bejag dat uwe jaren dient.

DAMON.

Men heeft my doen verſtaen, dat ſich in deſe velden
Een deftig wijf onthoudt, dat ieder weet te melden
Wie hem geworden ſal tot man of echte vrou;
Ick wenſch dat eenig menſch my tot haer leyden wou.

PHORBAS.

Ja ſteeckt u deſen weſp, wel aen ick wil u helpen,
En wou, indien ick kon, uw' droeve wonde ſtelpen.
Gaet klopt aen genen berg, die heet men Gog-Magog,
Daer woont een naere-kol, maer hoet u voor bedrog.
Siet vry dit Landſchap aen, het ſchijnt gelijk te treuren,
En nimmer ſag ick vreugd ontrent haer ſwarte deuren.
Daer is, gelijk het ſchijnt, een woonhuis voor de doodt.
Geen Hoenders op de werf, geen Eenden in de ſloot.
Daer kan geen jonge maegt een aerdig kransje weven,
Om tot een minne-pandt haer vriend te mogen geven.
Daer is geen bloem gewas, geen groen, of aerdig kruyt,
Daer is geen friſſe roos, die aen den heyden ſpruyt.
Daer kan geen dorſtig menſch een peer of appel krijgen,
Schoon hem de moede borſt, en al de leden hijgen.
Daer is geen boom ontrent, daer is geen edel fruyt,
Daer is geen nachtegael die in de boomen fluyt.
Men hoort'er niet een mees, of ander vogel ſingen,
Men ſiet'er niet een ree, ontrent de klippen, ſpringen.
De raef, het leelijck dier, dat ſit alleen en kraſt,
Ter plaetſe daer het moſch, op dorre rotzen, waſt.
Men ſiet de fleder-muys, en wonder vreemde dieren,
Ontrent haer dorren berg, en om haer gevel ſwieren,
Tot in haer kamer toe; en uyt een diepen kuyl,
Daer hoort men eventlaeg de ſtemme van een uyl.
Haer toegang is gegront, niet met gehouwe ſteenen,
Maer 't is een vremt verwelf van dorre menſchen beenen,
Geſchakelt over een; ſiet daer een vreemt gebou,
Waer van oock Roelant ſelfs de ſchrik bevangen ſou.
Hier ſiet men vuyl gebroet van alderhande ſlangen,
Of ſwieren door het huys, of aen de muuren hangen,
Een dick-gebuyckte pad, en aller padden moêr,
Die kruypt ontrent het wijf, te midden op de vloer.
Hier zijn geraemten by van hondert doode beeſten,
Van kinders noyt gebaert, van lijven ſonder geeſten.
Sy ſtreelt een ſwarte kat, die vier-oogt in der nacht,
Waer dooral wie haer ſiet een ſchrick wort aengebracht.
Haer ſetel is een rif, gantſch ſeltſaem aen te ſchouwen,
Want noyt en ſag'er menſch ſoo vreemden mackſel bouwen.
In 't korte waer men komt, men ſiet'er vuyl gebroet,
Dat ſy met groot vermaek oock aen haer tafel voet.
Hier ſit de nare Kol, gantſch beſig om te ſtoken,
En met een vreemt gelol haer minne-gif te koken;

Een pot, die ſwarten damp doet rijſen uyt de lucht,
Is machtig om een heldt te drijven op de vlucht.
Haer lijf is enckel vel, haer oogen diep geſoncken,
En uyt haer hollen mont daer vliegen heete voncken.
Een hayr gelijck een pek dat ſweeſt haer om den kop,
En waer een krinckel is, daer ſit een adder op.
Siet daer het recht gelaet van dieje wilt beſoecken;
Gy vont noyt ſoo een ſpook, al laesje duyſent boecken.
Gy daerom let'er op, eer gy het ſtuck begint.

D A M O N.

Wie doet'er ſeldſaem werk, als die van herten mint?
Schoon dat ick heden oock moeſt dalen in der hellen,
Ick ſou'er evenwel met yver henen ſnellen;
Al ſit Alecto ſelfs op 't midden van de baen,
Ick wil, ick ſal, ick moet, ick moet'er henen gaen.

P H O R B A S.

Wel vriend, zijt gy bequaem al dit te konnen dragen,
Ick waeg'er toe mijn ſchaer, wilt gy u laken wagen?
Siet, daer is Gog-Magog, als 't immers weſen moet;
Gaet, ſtoot daer op de deur, of klopt'er met de voet,
Het ſlot ſal open gaen.

D A M O N.

Ick danck u, lieve macker.
Ick ſie het naer gebou, dat mackt mijn ſinnen wacker,
En ga daer ick vol moedt mijn wit bepoogen ſal

Binnen.

P H O R B A S.

Gaet ſiet dat u niet naeckt een meerder ongeval.

Binnen.

Damon komt weer uyt, en klopt aen 't Hol.

D A M O N.

Gaet open, Gog-Magog. Ick hoore niemant ſprcken,
Het ſchijnt dat al het ſpoock nu elders is geweken.
Gaet open, Gog-Magog. Ick hoore niet een menſch,
En echter moet ick ſien dat ick van herten wenſch.
Gaet open, Gog-Magog. Wat ſal hier doch gebeuren!
Of is'et al bedrog, en niet als ſlechte leuren?
Siet als men drymael klopt, en niemant in en laet,
Dan is'er niet te doen, als dat men weder gaet.
Vaert wel dan, Gog-Magog, maer hoe! ick wort bedrogen,
Of dit ongalijck hol dat wordt geheel bewogen. *
Wat ſie ick? ſwarten damp. Wat hoor ik? hees geſchal;
Dies ben ick graeg te ſien wat hier verſchijnen ſal.
O! wat een dicke ſmoock komt uyt'et hol gereſen,
Sou dit oock wel de mont van Ætna mogen weſen?
Of van den afgront ſelfs? of van het helſche vier?
En is dit oock een menſch, of wel een grouſaem dier?
Een monſter of een ſpoock, of nicker uyt'er hellen?
Ick voele tot het merch mijn innig hert ontſtellen.
Ick beef van enckel ſchrick. Wat dient'er nu gedaen?
Verkies ick nu de vlucht, of ſal ick blijven ſtaen?
Ick vluchten? Ben ick niet vrywillig hier gekomen?
Al wie recht ſpoken wil en moet geen nickers ſchromen
Schep moet, flaeuhartig menſch; ick moet wat nader gaen,
Dat ick lang heb geſocht, dient nu te zijn gedaen.
Wat ſie ick! ſpoutſe rook? 't En kan geen menſche weſen;
Want van ſoo naren ſpoock en heeft men noyt geleſen.
Ey wat een vreemt bejach, wat duycker maeck ik hier?
Sy ſpout geen roock alleen, maer ſpout oock enkel vier.
Wie ſou hier ſonder ſchrick, wie ſou hier binnen komen?
My dunckt dat hier de doodt ſijn woonplaets heeft genomen:

Want 'tis hier enckel nit, waer ick mijn oogen ſtr,
En 'tis vol ſwarten damp al waer ick heenen ga.
Ach! moet op deſe wijs een vrijſter zijn gewonnen,
Soo waer'et na my dunckt, al beter niet begonnen.
Maer wat is dit geſeyt? Hoe! Damon, wordje geck,
Gaet in, al ſou de droes u vatten by de neck.
Doet nu wat u betaemt; wilt gy een vrijer heten,
En heeſt den bleecken anxt uw hert ſoo licht beſeten?
Ba! ſta gelijck een man, en hoort eens wat'er wangt,
Gy hebt na deſe plaets te bijſter ſeer verlangt.
Doet dat de tijt vereyſcht, en ſtelt u om te ſpreken,
En ſegt aen deſe Kol al wat u mach ontbreken.
't Sa, 't ſa daer gaet'et aen; maer wat een ſeldſaem wijf,
Eylaes! het killig ſweet dat druypt my van het lijf,
Als ick haer maer en ſie: 'tis ſeker niet geraden
Noch meer van dit geſpook op mijn gemoet te laden.
Te rugge ſoo ick kan. Maer ſtil, ô lieve! ſtil,
My dunckt dat ſy my wenckt, en tot my ſpreken wil.

L O D I P P E.

WAt ſoekt gy, jongeling? wat is van uwe ſaken?
Wat mag een herders kint hier onder willen maken?
Hebt gy uw beurs gemiſt door dieft' of ongeval?
En wilje zijn bewuſt wie dat uw dingen ſtal?
Of wilje ſchoon gewas in korten tijt bederven?
Of wilje dat de vrucht ſal op den acker ſterven?
Of wilje dat geen melck ſal komen uyt den ſtal?
Of wilje dat geen room oyt ſuyvel worden ſal?
Of wilje vorder gaen, en groote wonders brouwen,
En ſpellen, naelden, hayr, ja bloote meſſen ſpouwen?
Of wilje dat'er bloet ſal rijſen uyt den gront,
Daer lieden edel nat, en ſuyver water ſtont?
Of wilje voor een wolf gaen huylen achter lande,
En brengen alle wildt, en alle vee te ſchande?
Of wilj' uw Vader ſelfs, met al uw naeſte bloet,
Gaen ſenden na het Rijck, daer yder blyven moet?
Of wilje byſter haeſt, of met geſwinde pennen,
Tot op den uytterkant van lucht en aerde rennen?
Of wilje nieuwen moſt doen halen uyt'et landt,
Alwaer een heete ſon gelijck een oven brandt?
Of wilje grooten ſtorm verwecken op de baren;
Soo dat'er niet een ſchip is machtig uyt te varen?
Of wilje dat'er vuur ſal dalen uyt de lucht,
En dat een machtig heyr voor weynig vollick vlucht?
Of wilje tot uw reys bequame winden koopen,
Gebonden na de kunſt in ſes of ſeve knoopen?
Of wilj' een ſnellen barck, of ander machtig ſchip,
Doen ſincken in de zee, of jagen op een klip?
Of wilje zoo terſtondt, op deſe plaets geſeten,
Wat man of vrouwe doet, of waer ſy zijn, nu weten?
Of wilje met beſcheyt hier in een ſpiegel ſien,
Wie u ter rechter tijt ſal echte trouwe biên?
Of wilj' onſichtbaer gaen om luſt te mogen plegen,
Daer man of jonge vrou in duyſter is gelegen?
Of wilje door de kunſt onwondbaer zijn gemaekt,
Soo datje noyt en bloet ſchoon u een kogel raekt?
Of wilje door de kunſt een ſtege vrijſter trecken,
En in een koel gemoet een heeten brant verwecken?
Kom, ſeg eens watje ſoeckt, en hoort dan na mijn raet,
Gy ſult in korte ſien hoe ver de kunſte gaet.

D A M O N.

Wat duycker doe ick nu? ſal ick hier langer blijven?
My dunckt dat my de ſchrick de leden doet verſtijven.
Nu, Damon, ſchep een moet, en ſpreeck haer moedig aen,
Treet nader als een man, de ſchrick ſal wel vergaen.
Prinſeſſe van de nacht, en van de rappe ſchimmen,
Die uyt den ſwarten poel hier op der aerden klimmen,
Door wien het aertrijk loeit, den Hemel open breekt,
Als gy met volle mondt uw nare rijmen ſpreeckt;

* Hier wordt de gordijn bewogen, en gaet onder half open, ſoo dat men ſiet hoe 't Hol met Lodippe wordt vertoont.

Die

Die met een moſſelſchelp kont zeylen op de baren,
Daer noyt een deftig ſchip is machtig op te varen;
Die met een beeſem-ſtock kont rijden in de lucht,
Daer noyt een vogel quam met ſijn geſwinde vlucht,
Tot u kom ick om hulp; ick wil, door quade ſaken,
My geenſins hoog geducht, of Prins of Koning maken.
Ick wil niet ſonder ſchip gaen zeylen over zee,
Ick wil geen ſpoker zijn ontrent het jonge vee.
Ick wil niet ſchootvry gaen om wonders uyt te rechten,
Ick ben van ſachter aert, ick ſoecke niet te vechten.
Ick wil de naeſte Stadt, en min het gantſche landt,
Niet trecken in verſchil, of vinnig onverſtant.
Ick wil niet door vergif, en min door nare woorden,
Mijn vader hinder doen, of naeſte vrienden moorden,
Noch ook geen machtig Vorſt; maer dat ick heden wou,
En oock van herten wenſch, dat is een echte vrou;
Een vrijſter mijns gelijck, geboren aen der heyden,
Die even ſoo als ick haer ſchapen weet te leyden,
Buygt die maer door de kunſt tot mijn genegen ſin,
Ick hebſe langen tijt gedragen trouwe min;
Maer 't heeft my niet gebaet, dies walligt my het leven;
En ick en kan my noyt tot rechte ruſt begeven.
Ick ſoeck dan trooſt aen u, dies ſooje wat vermeugt;
Verſacht den herden aert van hare ſtege jeugt.
En ſoo uw diep vernuft dan kan te wege brengen,
Dat wy uyt rechte min ons vee te ſamen mengen,
Soo wacht uyt mijner handt voor u het beſte lam,
Dat oyt uyt Herders ſtal op Prinſſen tafel quam.
Soo wacht van mijner hant een kleet van wolle laken,
Soo ſchoon als oyt Prinſſes haer leven dede maken;
Soo wacht noch tot beſluyt een pennig boven dat,
Die ick van Coridon, en hy van Thirſis hadt,
Een ſtuck van grooten naem, dat al in oude dagen,
Door ſeker machtig Vorſt, in Perſen is geſlagen,
Niet van geringe ſtof, maer van geſuyvert gout,
Men ſchat'et, naer ick hoor, wel duyſent jaren out.

LODIPPE.

Ick weet hun alle raedt die oyt een maegt beminden.
Kom ſtel u na de kunſt, gy ſult u wel bevinden.
Maer eer op dit verſoek iet vrugtbaers kan geſchiên,
Soo laet my vooren af dien ouden penninck ſien,
Die ſal een goet begin, die ſal gelijck het leven,
Die ſal gelijck het merch aen al den handel geven.
Het gout van duyſent jaer dat is van groote kracht,
Niet een van onſe kunſt die daer niet op en acht.

DAMON.

Wel kan dan ook het geldt ontrent het ſpoken gelden?

LODIPPE.

Soo is 't dat onſe kunſt en al haer boecken melden.
Het geldt geldt' over-al, het geldt is wonder-kruyt.

DAMON.

Soo moet'er dan, och arm! mijn ouden penning uyt,
Vaert wel, ô waerde pandt! dat ick ſoo plach te ſparen,
En dit ick, ſoo ick mocht, noch langer wou bewaren,
Maer des al niet-te-min, geen gout en is ſoo root,
Het moet, het moet'er uyt, ontrent de minne-noot.
Wel aen dan, neemt'et gelt, maer laet'et ſeker weſen,
Dat gy, door uwe kunſt, mijn ſmerten ſult geneſen,
Dat ick mijn wenſch verkrijg.

LODIPPE.

En twijffelt daer niet aen,
Indien het diep geheym behoorlijck wordt gedaen.

DAMON.

Dat ſal gewis geſchiên, ick ſal het gaen beſorgen,
Soo ras de dageraet ontſluyt den rooden morgen,
En ick wil beſig zijn, met al mijn gantſche kracht,
Tot dat'et gantſche werk behoorlijk wort volbragt.

LODIPPE.

In 't holſte van den nacht, wanneer de lieden dromen,
Soo geeſt u in der haeſt ontrent de zoute ſtromen,
En keert uw leden om, tot drymael achter een,
En eer gy vorder gaet, ontbloot uw lincker been.
Komt dan, in deſen ſtandt, tot aen de zee getreden,
En waſcht daer in den vloet tot drymael uwe leden,
En gaet dan weder op; maer eer gy neder ſit,
Gooyt honig in de zee, en ſegt ten leſten dit:
Dat ick my drymael waſch, dat is om u Vriendinne,
Wordt ſoeter' alsje plag, en gunt my weder minne.
Terſtont, na dit geſpreck, ſoo neemt my deſe ſalf,
Daer in verſoden is een ongeboren Kalf,
Dry ſlangen uyt den Nijl, en ſeven vale Padden,
Die onder deſen berg haer woning eertijts hadden.
Dan noch een Mane-kint dat noyt geen licht en ſag,
Maer in de moeder ſterf, en in het duyſter lag.
Hier boven noch het brein van negen grauwe meeuwen,
Die op den middernagt hier aen den oever ſchreeuwen.
Een once ſlecken bloet, en van een ſwarte ſlang,
In eenen pot gekoockt wel ſeven uuren lang.
En hier by dient het ſog van ſeven ſleder-muyſen,
Eer datſe na de maent met haren neſt verhuyſen.
Doopt hier in ſwarte wol, beſtrijckt uw lincker voet,
En ſegt dan wederom, als gy het drymael doet:
Dat ick my drymael ſalf, dat is om u, Vriendinne,
Wordt ſachter alsje waert, en gunt my weder-minne.
Als dit is uytgewracht, ſoo keert u van de ſtrant,
En geeſt u tot een berg daer boomen zijn geplant,
Gaet plukt daer myrte-lof, en vlegt drie groene kroonen
Die gy een Herders kint met eeren moogt vertoonen.
Geeſt dan tot driemael toe aen yder eenen kus,
En gooytſe van den berg, en ſegt ten leſten dus:
Dat ick my drymael kroon, dat is om u, Vriendinne,
Wort groender alsje plag, en waſt in ſoete minne.
De nagt-dienſt is gedaen, verlaet het eenſaem wout;
Gaet naer uw huys, en ſtookt een luſtig vuur van hout.
En als gy deſen uyl den kop hebt afgewrongen,
Soo doopt dan in het bloet drie verſche ſlange tongen,
Drie ſchubben van een padd', en dit verſworen been,
Dit ravens hert, en ſtoockt het in een pot by een.
Steeckt voorts drie toortſen aen van maegde-was gegoten,
Maer treckt voor u een perck, en houdt u daer beſloten.
Set voorts uw kaerſſen uyt tot aen den uytterkant,
En maeckt dat yder licht in volle ſtralen brant.
Gaet ſpout dan driemael Ooſt, en driemael in het Noorden,
En vult alſoo de lucht, met ongemeene woorden,
En driemael in de lucht; ontſluyt dan uwen mont,
En roept ten leſten dus, ſoo luyt gy roepen kont:
Lucht-heerſcher, Duyſter-vorſt, Wintmaker, Sinne-ſpo-
ker, (ſtoker,
Hoog-vlieger, Tuymel-geeſt, Vuurſpouwer, Minne-
Jeugt-locker, Dondervrient, Nachtkoning, Werelt-
ſchriek,
Kol-rijder, Tover-Godt, Gras-duyvel, Al-beſchiek,
Tien duyſent konſtenaers, die in de lichte winden,
Die in den blixem ſelfs, en donder u laet vinden;
Wiens onbepaelde magt meer trouwe knechten heeft,
Als hy die boven woont, en in der hoogte ſweeft,
Kom neemt dit offer aen, een offer mijner handen,
Daer in, tot uwer eer, gewijde dingen branden,
Al ſaken vol geheym, die niet een menſch en kent,
Als die tot uwen dienſt voor deſen is gewent.
Verſacht een harde maegt, die niemant wil beminnen,
Maer haers gelijck veracht, en neygt tot my haer ſinnen.
Een nieuwen offer zal ick off'ren tot uw danck,
En dat, by jaren om, mijn leven dagen lanck.
Soo haeſt gy, na behoor, dit dicht hebt uytgeſproken,
Sult gy de kamer vol zien krielen van de ſpoocken,
Een nare burgery uyt 't onder-aertſche rijck,
Die vis, noch vee, noch worm, noch vogel is gelijck.

Gy

Gy sult, gelijck een os, het aertrijck hooren loeijen,
En sien gelijck als haft de lichte schimmen groeijen.
Gy sult van alle kant vernemen groot getier,
En menig vreemt gespoock, en menig seldtsem dier.
Eerst sal daer op de bien Pyragmon komen treden,
Met draken om den kop, en slangen om de leden;
Hem sal een stage vlam ontspringen uyt den mont,
Als of het eeuwig vuur in hem versegelt stont
Gy sult dan Schilla sien met vijftien honden bassen,
Die hem, als spruyten, uyt het lichaem zijn gewassen,
Een wonder seldsaem spoock, en wel de selfste geest,
Die Minos weynig acht, en Pluto niet en vreest.
Albador wapperkaeck sal flotsig na hem stappen,
En als een water-hondt sijn ooren t'samen klappen,
En rasen om het perck, en maken vreemt gebaer,
Als of 'er duysent man ontrent de kamer waer
Flux sulje Brontes sien, die met sijn felle klauwen
Sal woeden als een Beir, en als de katten mauwen,
En vullen al het wout met wonder hol geschreeuw,
Gelijck een felle Wolf, of als een wreeden Leeuw.
Waer toe het al geseyt? Daer sullen vreemde dingen
U koomen voor het oog, en om de leden springen.
Maer gy, hoe dat'et gaet staet als een dapper man,
Daer is geen vinnig spoock dat u iet deeren kan.
Doch als de swarten hoop ten lesten sal verdwijnen,
Dan sal'er op de zael een schoone vrouw verschijnen,
En nevens haer een kint. Het wijf sal Venus zijn,
De jongen haren soon, de grondt van uwe pijn.
Terstont sal achter haer een Harderinne komen,
Die binnen u gemoet haer woonplaets heeft genomen.
Maer sy en is'et niet, 't is maer een ydel beelt,
Dat in de schrale lucht, en om u sinnen speelt.
Dus schoon het u belacht, en wilt het niet genaken,
En boven alle ding en wilt'et nimmer raken.
Want biet gy 't eens den mont, of uwe rechter hant,
Gy sult u leden sien als in een vollen brant.
U breyn sal grillig zijn, u sinnen sullen doolen,
U wangen afgerecht als waren 't swarte koolen.
U lippen soo gestelt gelijck als enckel pick,
U geesten uyt'et lijf getogen van de schrick.
De schim, die u genaeckt, zal maer aen u vertoonen
Dat sy, die gy bemint, u liefde wil beloonen,
Dat sy nu sachter is, en t'eenemael bereyt
Te doen daer gy in ernst soo dick hebt om gevleyt;
Gy daerom, wat'er komt, en wat'er mag gebeuren,
Al schijnt'et dat'et huys en al de muuren scheuren,
En wijckt noyt uyt het perk, daer in zijt gy bewaert,
Hoe seer Pyragmon gloeit, hoe fel ook Schilla baert.
Doch of geen spook misschien sich quam aen u vertonen,
De goden, lieve vriend, die willen u verschoonen,
Weest des niet ongerust, maer houdt u wel gesint,
Sy wordt u haest vertoont, die gy van herten mint.
Als nu de swarte pot heeft langen tijt gesoden,
En dat het vreemt gespuys is uyt het huys gevloden,
Soo maeckt u tot den haert, en neemt het seldsaem kruit,
En perster met geweldt den lesten druppel uyt.
Bewaert het dierbaer nat, de keest van hooge saken,
Dat kan een killig hert tot u genegen maken.
En soo men dat gebruyckt, gelijck ick seggen sal,
Het maeckt een jong gesel de vrijsters liefgetal.
Sich omkeerende, en alleen spreeckende.

D A M O N.

Maer wat een vreemt geral! wie kan het al onthouwen?
En waer toe is'et nut ontrent de jonge vrouwen?
Voorwaer 't is my een walg, want 't is maer enkel waen,
En waer ick uyt'et hol, ick liet'et ongedaen.
Wel, groote nacht-Godin, dit zijn my vreemde saken,
Dies sta ick gantsch verstelt, onseker wat te maken,
Den raet, die gy my geeft, die vind' ick wonder swaer,
Ick wou dat mijn gemoedt hier van ontslagen waer.

L O D I P P E.

Hoe, rechte pimpel-mees, wilt gy een vrijer wesen,
En voor ons hooge kunst, gelijk een blohart, vreesen?
Bloet, set u ren den hiert, gy zijt geen vrijster waert,
Waer voor een Helt, die liest, sijn leven niet enspaert;
Geen heir van nikkers vreest om hare gunst te winnen.
Hebt gy zoo weynig moedt, soo set'et uyt u sinnen,
En drijft gelijck je plagt u goore bocken weer,
My spijt dat ick u ried, of eenig middel leer.

D A M O N

Met oorlof, nacht-Godin, en wilt my niet verachten,
Een migtig vuur dat heerst gestadig mijn gedachten,
Oock heb ick daer het dient een stout en moedig hert,
Dat door geen bite-bau in angst getogen wert.
Gelooft'et soo je wilt, 't en sal my niet verschricken,
Al viel ick in de doodt, of in haer swarte stricken;
Al moest ick even selfs tot in den afgrondt gaen,
Maer al dit groot beslag en staet my geensins aen.
Ick wou dat gy my spraeckt hoe dat ick sal genesen,
En hoe mijn woesten brandt sal stil en matig wesen,
Of dragen met geduldt verdriet en ongeval,
En hoe ick met gemack de vrijster krijgen sal.

L O D I P P E.

Ja vriend, vereyschje dat, ick kan u geest verstellen,
Dat u geen dertel vuur en sal na desen quellen
Ick weet iet dat het volck voor allen brant beschut,
Het maeckt soo koelen bloedt, als water uyt de put.
Ick sal in korten tijt u leden soo verkoelen,
Dat gy door al het lijf geen brandt en sult gevoelen,
Ja niet eens weten sult, u gantsche levens tijt,
Of gy een jongeling, of wel een meysje zijt.

D A M O N.

Wel wat is dit geseyt? Hoe! woutje my ontmannen?
Dat komt mijn seldsaem voor, ick sag u liever bannen.
Gy weet wel wat ick soeck, dies help my swarte Kol,
Of anders ga ick heen uyt dit onlustig hol.

L O D I P P E.

Gy wout, na'dat ick hoor, een nieuwe liefde maken,
Die soo als laiykoeck, of honig soude smaken.
Gy wout een matig vuur, een onverdroote min,
Getempert na de maet, en na u eygen sin,
O slecht-hooft! alsje zijt, en onbedreve jongen,
Gy soeckt dat niet en is, en doet verkeerde sprongen;
Gaet brengt eens aen den dag een liefde sonder pijn,
De liefde soo gestelt, en sal geen liefde zijn.
Liefd' is een drankje, vrient, gemaeckt van honigraten,
Daer dient voor alle ding geen peper uyt gelaten,
Sy wil een vinnig kruyt, dat op de tonge bijt,
Siet dat's van outs geweest, en blijft voor alle tijt,
Prent dit in uw gemoedt, gy die begeert te minnen,
Of anders wilt het werck u leven niet beginnen.
Het is een vaste wet, en nut te zijn gevat,
Geen vuur dat niet en brandt, geen water sonder nat,
Wel, zijt gy aen den dans, gy moet nu wacker springen,
Gy moet'er dieper in, of uwe tochten dwingen
Kiest d'een of d'ander weg, daer is geen ander raet,
Noyt had'er iemandt liet, en hielt de middelmaet.

D A M O N.

Voorseker dese Kol weet wonder veel te seggen,
En even datse seyt is niet te wederleggen.
Sy toont aen haer gespreck, of oock aen haer gebaer,
Of sy een Philosoof, of grooten Doctor waer
Maer, doe ick uwen raedt, sal ick de vrijster hebben?

L O D I P P E.

Soo seecker als men winde beslnyt in spinne-webben.
Sy sal aen u verknocht, en vast gebonden zijn,
En gy van brandt verlost, en buyten alle pijn.

DAMON.

Wel mach ick daer op staen?

LODIPPE.

Wilt gy het niet gelooven?
Gy sult u eygen selfs van alle troost berooven.
Hoe! sout gy twijffel slaen aen ons vermaerde kunst?
Soo vielje buyten hoop, en aller spoocken gunst
Ick sweere by den geest, in dese klip verholen,
Soo gy maer gaet te werck gelijck ick heb bevolen,
Gy hebt de vrijster wech, soo seker ofj' 'et saegt,
Dus stelt u vry gerust, het wildt is al gejaegt.

DAMON.

Wel geeft my dan verlof dat ick van hier mag scheijen,
Soo wil ick tot het werck mijn saken gaen bereijen
Ick ben doch gantsch belust, om haest te mogen sien
Wat uwe kunst vermach, en wat'er sal geschiên.

LODIPPE.

Wel gaet, maer soj' 'et spit niet wildt in d'assche wenden,
Het laken en het lam laet dat niet haest te senden,
Het sal u voordeel doen.

DAMON.

Daer toe ben ick bereyt.
En wil voorseecker doen gelijck'er is geseyt.
Maer tot besluyt van all's sal ick u verder spreken,
Als my van uwe kunst sal naeder zijn gebleken,
En daer op ga ick heen, 't is lang genoeg gepraet.

LODIPPE.

Wel, let wel op uw stuck, en doet na mijnen raet.

DAMON.

Maer eer ick vorder ga, dien ick wel eerst te weten,
Of ick van al het werck oock niet en heb vergeten.
Want soo ick niet en doe, gelijck het wijf gebiet,
Soo is mijn groote kost, en al het spel te niet.
Wat staet my dan te doen, ick moet'et eens verhalen:
Ick moet eerst van de strandt, en in het water dalen;
Ick moet de vingers slaen ontrent mijn slincker-been,
Ick moet dan omme gaen tot driemael achter een.
Ick moet dan in de zee my driemael over wassen,
Ick moet dan op de stroom, op vloet en ebbe passen.
Ik moet, ik moet, ik moet, ik moet, ik moet, ik moet,
Eylaes ick ben het quijt! wat ben ick voor een bloet?
Maer neen, ick kom'er op, ick moet drie gladde slangen,
En leven padden noch uyt hare kuylen vangen.
Ick moet een mane-kindt, dat nimmer lucht en sag,
Gaen vinden in der nacht, en brengen aen den dag.
Ick moet een trage pad, een blinden uyl gebruycken,
Ick moet reyn maegde-was, ick moet een nuchter kuyken,
Ick moet een grauwe meeuw, ick moet een adders quijl
Dan koocken onder een, en dat een lange wijl
Ick moet, al weder niet, eylaes! het is vervlogen,
Al had ick 't wel gevat, en krachtig ingesogen.
O fy! dat ick soo los, en soo vergetig ben,
En dat ick van de kunst geen rechte gront en ken.
Maer wie kan al 't gespoock, en al de snorre-pijpen,
En al dit vreemt gelol in sijn gemoedt begrijpen,
En prenten in den geest, en hechten in het breyn?
Eylaes! mijn ziele dwaelt, mijn kop is al te kleyn.
Hier sta ick nu, van spijt, als buyten my getogen,
De kunst is op de loop, de woorden weg gevlogen.
Ick weet van al den hoop maer hier en daer een stuk,
Dat is een los gebouw, en deerlijck ongeluck:
Want blijf ick in het werck, of in de woorden steken,
De geest sal my gewis den kop aen stucken breken,
En slepen in een poel daer niet als vuur en vloeyt,
En daer het water blaeckt, en al den oever gloeyt
Ick wil dan weder na de nare spoockster keeren,
Ick moet dat naer-gelol, mijn lesse, beter leeren,
En drucken in het breyn, mijn geldt is weg; maer hoe,
Het ga my soo het mach, ick moet'er weer na toe.
Gaet open, Gog-Magog Wat sal'er nu gebeuren?
My dunckt ick hoor geluyt ontrent de nare deuren.
Gaet open, Gog-Magog Geen dier of menschen tael.
Gaet open, Gog-Magog Dit is de derde mael.
O wat een bange schrick komt daer mijn herte tegen!
Ick voel, na dat my dunckt, de gantsche rots bewegen;
Mijn hooft dat suysebolt, en ick en weet niet wat,
Ick worde wederom van nieuwe schrick gevat;
't Is tijt, 't is meer als tijt, 't is tijt van hier te loopen,
Of ick sal met verdriet mijn gecke daedt bekoopen.
Vaert wel, ô spoock-Godin! en gy o Gog-Magog!
Uw kunst is naer bejag, uw wesen helsch bedrog.
Maer wat is dat ick voel, wat mach hier achter steken? (a)
Siet wat een seldsaem werck! wat onbekende grepen;
Wat duivel mag'et zijn? Ey siet! hier is een brief;
Maer die en komt voor al niet van mijn soete lief.
Wie sag oyt soo een schrift van al sijn gantsche leven?
't Is met een besem-stok, na dat my dunkt, geschreven,
Of met een Nickers klau, maer des al niet-te-min,
Hier steken, na my dunckt, verhole saken in.

Hy leest.

Verliefde Jongeling, ick laet u heden weten,
Dat u niet schaden sal, al hebje schoon vergeten
Een deel van ons geheym, ick sal ter rechter stont,
Al wat'er noodig is, u storten in den mont
Vriend weest gegroet, Vriend, weest gegroet,
En wel gesint, En wel gesint.
Na suur komt soet;
Vriend weest gegroet, Dit schreef Lodippe,
Hebt goeden moet, In hare klippe.
't Is voor de wint, Vaert wel, en mint.

Kijk eens dit selsaem werck, en dese vreemde saken,
Dit wijf is van de kunst, en kan oock vaerten maken.
Wie leert de spookster dit? Voorwaer, indien ick wou,
My dunckt dat ick het selfs niet beter maken sou.
Wel hier schijnt troost voor my in dit gedicht te wesen,
Ick moet'et ander mael, ick moet'et weder lesen.
Wel kan ick dan de les, wanneer het gelden sal,
Soo hou ick my bevrijt van druck en ongeval.
Ick ga dan mijnes weegs, en sal het stuck beginnen,
Nu vreugde, dan verdriet, soo leert de jonkheyt minnen;
Dan is men eens bedroeft, dan weder eens verblijt,
En soo gaet even staeg den loop van onse tijt.

(a) Achter aen sijn rock is een brief met een koorde vast gemaeckt.

HET DERDE BEDRYF.

PHILOS met CYPRYNE.

PHILOS.

CYprijne, wat een vreugd' komt in mijn hert geresen,
Soo haest ick maer en mag in uw' gesellschap wesen.
't Is suycker hoonig-raet, ja neêtar altemael,
Wat ick uyt uwen mont, ja roode lippen hael.

CYPRYNE.

Twee herten eens gesint, dat is het soetste leven,
Dat menschen onder een, dat Goden konnen geven,
Dat oyt de Minne-Godt, dat Venus heeft bedacht,
Ja al wat hemel hiet te voorschijn heeft gebracht.

PHILOS.

O Nimph! als ick uw' gunst ten lesten heb genooten,
En heeft geen ongemack, geen pijne my verdrooten,

Geen moeyte my verveelt, die ick heb uytgestaen,
Noch iet dat ick voor u voor delen heb gedaen:
Nu is mijns hertsen wensch, dat, na een lang verdrieten,
Mijn vrint, die Damon biet, die vreugde mogt genieten,
En dat de fiere maegt, by hem soo hoog bemint,
Doch eens tot sijnen troost mocht anders zijn gesint.

CYPRYNE.

O vriend! dat moedig dier is hooger van gedachten,
En Damon mag van haer geen troost of liefde wachten,
Sy wappert na het Hof, ja beelt haer krachtig in,
Dat sy eens worden sal een groote Koningin:
Dat maelt'er in de kop: zijn dat niet malle grillen?
Waer sildet oyt een Prins een boere meysjen willen?
Een die niet heeft geleert, als hoe men schapen weyt,
Of hoe men geyten melckt, of hoe men bocken leyt.

PHILOS.

Maer Damon even-wel die weet haer na te spooren,
En geeft, hoe dat'et ga, sijn hoope niet verlooren,
Ja heeft noch even selfs een spookster raet gevraegt,
Hoe dat hy krijgen mocht sijn uytverkooren maegt.

CYPRYNE.

Ick wou wel, mogt het zijn, met u een weynig spreken,
Maer 't is nu meer als tijt ons reden af te breken
Want siet, by dees' Fonteyn, en in dit lustig velt,
Heb ick dat moedig dier en tijt en plaets gestelt,
Gy daerom maeckt u weg.

PHILOS.

Ick wil u niet beletten,
Want datje my gebiet zijn als gestrenge wetten
Vaert wel mijn hoogste troost, ick sal uw' wille doen, (a)
Maer eer ick henen ga, ey noch een hupsen soen.
Binnen.

ASPASIA.

Cyprijne mijn gespeel die meend' ick hier te vinden,
Of by dees' klare beeck, of by de groene Linden.
Waer mag de Vrijster zijn? maer ginder komt zy aen.
Hoe dus laet, Harderin? wat hebje doch gedaen,
Dat gy geen uur en houdt gelijck'er was besproocken?
Ick hou dat ons verdrag door Philos is gebroocken,
Sijn aengename praet die heeft te weeg gebracht,
Dat gy op ons bespreek niet eens en hebt gedacht.

CYPRYNE.

Ey lieve! mach'et zijn, laet ons wat anders praten.
Wilt gy noch later tijt uw' soeten Damon laten
In sijn bedroefden staet, hem die van minne queelt,
En noyt gelijck hy plag een aerdig deuntjen speelt?
Hy doet, hy woelt, hy werckt al wat hy kan versinnen,
Om u afkeerig hert voor hem te mogen winnen;
Ja siet hy doet soo veel ter eeren van uw' gunst,
Dat hy is afgegaen tot nare toover-kunst.
My is voorwaer geseyt dat hy gaet deerlijck klagen,
Ja by een nare Kol heeft raet bestaen te vragen,
En al om uwent wil, voorwaer gy zijt te fel,
En hy is naer ick hoor een fijn en hups gesel.

ASPASIA.

Wel heeft de losse Vent een Spoockster aengesproken,
Soo blijft hem des te meer mijn vriendschap afgebroken,
Sou hy op dit geval tot heilige vonden gaen,
Ick leg noch ander werf, sijn dingen zijn gedaen.
Daer wordt noyt goede saeck door slim beleyt verkregen,
Want die tot echte trou een Vrijster wil bewegen,
Moet anders gaen te werck, wil hy oyt voordeel doen.

(a) Aspasia komt uyt.

CYPRYNE.

Ey set u nevens my hier in dit lustig groen,
Dit kristalijne nat sal ons den geest vermaken,
Maer laet ons vorder gaen tot vry al beter [illegible]
Siet wat een bloem-gewas hier uyt der aerde [illegible]

ASPASIA

Ick vind' ook groot vermaek in al het jeugdig Kruyt,
Ick wil oock nevens u hier in de groente sitten,
Geen Sonne na my dunckt en sal ons hier verhitten,
Hier komt een koele windt gesegen uyt de lucht,
En 't schijnt dat Echo selfs hier in de bosschen sucht.

LEPANTE en MILANOR
komen uyt met eenige Soldaten.

WY zijn hier om de list des Konings uyt te voeren,
Maer wat is hier te doen ontrent de lompe Boeren?
Ick weet niet of een dorp kan brengen aen den dag,
Dat eenig soet vermaeck aen Prinssen geven mag,
'tIs best na dat my dunckt te rijden na de steden,
Daer woont de schoonheit selfs, daer zijn beleefde seden,
En als men dese twee te samen siet gevoegt,
Dat is 't dat in der daedt de grooten vergenoegt.

MILANOR.

Uw' reden dunckt my goet en wel gegront te wesen,
Maer noch wordt menigmael een schoone bloem gelesen
Oock van een rouwen Berg, en als men dat bevint,
Dan is men menigmael noch meer daer toe gesint.
De vlijt by ons gepleegt en is niet al verlooren,
Sie daer een aerdig dier dat Prinssen sou bekooren.

LEPANTE.

Laet ons wat naerder gaen. Wel aerdig Herders-kint,
Gy zijt niet slechts in 't lant, maer ook in 't Hof bemint,
Uw' heus en soet gelaet, en uw' bevallig wesen,
Van Herders niet alleen, maer Vorsten hoog gepresen,
Doen dat ick u versoeck dat gy met ons wilt gaen,
Daer u vry meerder eer sal werden aengedaen.

ASPASIA.

Het geen dat gy my vergt zijn ongehoorde saecken.
Wat sou een Herders-kindt by groote Prinssen maken?

LEPANTE.

Neemt daer een preuve van, en geeft u na het hof;
Al wat u werdt gevergt is al tot uwen lof.
Kom, kom naer onse koets.

ASPASIA.

Wel dit zijn vreemde kuren,
Ach! vader, komt te hulp met al de na-geburen,
My wordt geweldt gedaen, komt siet wat hier geschiet.

MILANOR

Ick bidde soete Nimph en roept soo luyde niet.

ALEXIS.

HOe! wat is hier te doen, wat seggen dese gasten?
Wat regt wordt u vergunt mijn dochter aen te tasten?
'tEn is geen lichte-koy, het is een jonge maegt,
Soo eerbaer uyt'er aert als gy u leven laegt.
Houd op, houd vaerdig op mijn dochter aen te raken,
Of ick sal aen de Schout mijn klachten kondig maken,
Of voor den hoog Baillju, of noch een hooger banck,
En 't sal u hinder doen uw' leve-dagen lanck.

(a) Sy sit ontrent den Fonteyn neder, en plukt Bloemen.

LEPANTE.

ſta wat lieve vriendt, en hoort de rechte gronden,
W. zijn uyt 's Keyſers-Hof aen deſe plaets geſonden,
't En is van ons bedrijf of voor ons luſten niet,
Het komt van grooter macht, en van een hoog gebiet,
.. van een wereldt-Vorſt

ALEXIS.

Ick kan het niet geloven
Dat hy een eerlijck man van kinders ſoud berooven,
Ons Prins is goedertier, een Vader van het veldt,
Een gants rechtvaerdig Vorſt, een vyand van geweldt
't En is hier noit geſien, dat hier oyt menſchen quamen,
Die van haer Ouders ſchoot haer lieve dochters namen.
Dit is mijn eenig kindt, mijn trooſt, en gantſche luſt,
Daer op mijn ouderdom, mijn hert en leven ruſt.
Kan ick in dit geval geen trooſt van u verwerven,
Soo moet ick van verdriet, en enckel rouwe ſterven.

LEPANTE

Goet Huysman, weeſt geruſt, ick kan niet langer ſtaen.
Gy, laet doch met gemack u Dochter met ons gaen.
Het zal en moet doch zijn, t'ſa laetſe buyten brengen,

ALEXIS.

Soo lang ick immer kan, en ſal ick 't niet gehengen
U doen is puur geweldt, en enckel vrouwen-kracht,
Die niet te lijden ſtaet, oock van ons hoogſte macht.

LEPANTE.

Nu, Nimphje, gaet met ons.
Hy vat haer aen om weg te leyden.

ASPASIA.

O Sonne, Maen en Sterren,
O Goden! laet de Vorſt ſijn Landen dus verwerren
Door linckers van het Hof, of ander vuyl geſpuys,
Die kracht en onrecht doen, oock in ons eygen huys.
Ick ben een boere kindt, en heb hier ſtil geſeten,
Soo dat van mijn bedrijf geen ſteetſche Jonckers weten.
Ick ben tot geene pracht, of Hoofs cieraet gewent,
't Is maer 't onnooſel vee dat my tot heden kent.

ALEXIS.

t' Sa buuren ſta my by, want moet my dit gebeuren,
Soo ſal om mijn verdriet het gantſche lantſchap treuren;
Want is in eenig huys een aengename maegt,
Die ſal noyt onſe zijn, indien het haer behaegt.

LEPANTE.

Nu Herder houdt u ſtil, en wilt niet luyder baren,
Of u ſal meerder quaedt hier over wedervaren.
En recht geen oproer aen met u ongun gekrijt,
Of gy maeckt wel terſtont u kindt en leven quijt. *
Wat ſtaje? grijpt haer aen, en wiltſe buyten dragen,
't Sy datſe wil of niet, en zet'er op de wagen,
De reys die ſy ſal doen, die ſal haer wel vergaen.

ASPASIA.

Ach Vader!

ALEXIS.

Hoog geweldt kan niemant wederſtaen.
Ey laet my doch mijn kint, of neemt met een mijn leven,
Gy ſult my met de doot een groote weldaedt geven.

LEPANTE.

Goet Huysman weeſt geruſt, en denkt dat uwen druk
Sal haeſt verandert zijn in blijdſchap en geluck.

CYPRYNE.

Och wat een vremt geval! dat zijn eerſt hooſſche treken,
Ick ſach waer 't henen wou, en ben ſtrax weg geweken.

* Hy klopt op ſijn Rapier.

Nu flucks na Damon toe, want hem dient aengeſeyt,
Hoe dat ſijn waerſte pant van hier is weg geleyt

ALEXIS.

Daer gaet mijn dochter heen, met kragt van my geno-
En die ſal nimmer als geſchonden weder komen; (men,
Want ſy ſal moeten zijn en ſpeeltjen van het Hof,
En daer leyt dan mijn kroon vertreden in het ſtof,
Wat voel ick nu ter tijt al leed-zijn en berouwen,
Dat ick met Thyrſis niet, of Damon haer liet trouwen,
Of ander hups geſel, hier uyt ons eygen dal,
Soo waer ick vry geweeſt van ſulck een ongeval
Maer waer toe lang gekermt, ick ga de buuren ſpreken,
En zie noch iet te doen om dit geweldt te wreken,
Daer is een enge pas, daer door ſy moeten gaen,
Daer kan één boeren rot een gantſche Leger ſlaen.
Ick ſal dien ſteylen berg in haeſten doen beletten,
Men kan, na dat my dunkt, den deurgang wel beletten:
Ick heb des moedt genoeg, al ben ick heden out,
Mijn bloet is nu verhit, al was het onlangs kout.
Binnen.

PALEMON.

Een oudt Herder, een Bril op ſijn neus ſettende.

SOo mijn geſicht niet feilt, 'k ſie ginder Damon komen,
Dien gauwen geeſt, die ick in lang niet heb vernomen;
Maer wat een vremt geſigt, wat heeft de jonge quant?
Wat heeft hy in den arm, wat draegt hy in de hant?
My dunckt 't is eenig groen of ſeker wilde kruyden,
Beſijden weegs geplukt, wat mach'et toch beduyden?
Hy prevelt daer hy gaet, en ſchijnt als buyten reên,
My deert de jongeling, ick moet eens nader treên,
En na de rechte grondt van deſen handel vragen.
Waer toe dit vreemt gewas, dien vogel ſoo gedragen?
Wat aenſlag hebje voor? Wat maelt in Damons ſin?

DAMON,

PAlemon, wat ick doe, ontſtaet uyt rechte min,
De liefde, lieve vrint, heeft ſoo mijn hert bewoogen,
Dat ick ben uyt'et dorp, en verre weg getogen,
En ging tot ſeker wijf, dat vreemde kunſten weet,
Ja met de geeſten ſpeelt, en met de Goden eet;
Sy kan, door haer bedrijf, de ſtege vrijſters trecken,
En haer verkleumde ziel tot heete min verwecken;
Daer toe heb ick dit beeſt, en menig ſeldſaem kruyt,
Dies is mijn ſwaer gequel, en al mijn droefheyt uyt,
Daer is geen twijffel aen, de vrijſter is gewonnen,
Soo ſeecker alsje ſiet de ſtralen van der Sonnen.
Al wat hier toe behoeft, dat ſal dit michtig groen,
Dat ſal dit naer geheym, en deſen vogel doen.

PALEMON.

Ellendig jongeling, voorwaer ick ſta verſlagen,
Ick kan dit ſlim bedrog en rancken niet verdragen.
Maer ſeg my doch een reys, wie gaf u deſen raet,
Dat gy door quaedt beleyt tot goede dingen gaet?

DAMON.

Die raedt, gebuurlijck man, die is my leſt gegeven
Van ſeecker jong geſel, in 't minnen wel bedreven

PALEMON.

En wat is 't voor een ſnaeck?

DAMON.

Het is een ruſtig man,
Die ſpeelt en queelt en veelt, vry meer als iemant kan.

P A L E M O N.

Wat uytkomſt wijſt hy aen om u de maegt te krijgen?

D A M O N.

Wel hoort dit na geheym, maer wilt'et elders ſwijgen,
Hy ſond my tot een kol, die woont te Gog-Magog.

P A L E M O N.

Ey! dat is, hout'et vaſt, een ſmiſſe van bedrog;
Sult gy met duyvels hulp u ſpoeden om te trouwen,
't En kan niet anders zijn, of 't ſtuck ſal u berouwen.
Ey! poogt met alle vlijt hier van te zijn verloſt.

D A M O N.

Beyd' holla, lieve vriendt, 't heeft my te veel gekoſt,
Om ſoo te laten ſtaen.

P A L E M O N.

Zijt gy dus onbedreven,
Dat gy, om deſen bras, u geldt hebt uytgegeven?
O ſooje my gelooft, het is een quade ſlag,
Die u te geener tijt ten goede dienen mag.
Geen nare ſpoockery, of liſt van ſnode vrouwen,
En leggen noyt een gront om wel te mogen trouwen.
Gy doet in dit geval een wonder quaden gang,
En 't ſal u hinder doen u leven dagen lang.
Wat meynje, ſal een uyl u hier in dienſtig weſen?
Dat heeft een eerlijck menſch ſijn leven noyt gepreſen.
Gy zijt ſoo gy het denkt, gy zijt van breyn berooft,
Voorwaer het is een uyl, die hier een uyl gelooft,
Laet vry u ſeldſaem moes, en ſwarte kruyden koocken;
Geen liefde wort verweckt door onder-aertſche ſpoken,
Doot geeſten uyt de lucht, of ander vuyl gebroet,
Een maegt blijft dieſe was, wat oyt een ſpoker doet.
Kont gy door goet beleyt de vrijſter niet bekomen,
Segt dan, een hooger macht die heeſtſe my genomen.
Al wat door nacht-gelol, of tover-kunſt geſchiet,
Dat wil, mijn goede vrient, den Hemel nimmer niet.

D A M O N.

Palemon, waerde man, ick ken my onervaren,
Uw raet wel goet, maer kan mijn minſucht niet bedaren.
De borſt is my te diep, door innig vuur, gewont;
Mijn geeſt ſpeelt op'er oog, of op'et roode mont;
Mijn ziel woont binnen haer, des kan ick nimmer duuren,
Als ick haer by-zijn mis, als is 't maer weynig uuren.
Is 't vreemt dat ick met koſt en moeyt' ſoo verre ga,
Dat ick verkrijgen mach het lang-gewenſchte ja?

C Y P R Y N E.

WEl Damon, goede vrint, ſtaet gy hier aen der heiden,
En laet gy na de ſtadt uw lieve vrijſter leyden;
Dat gaet te ſeldſaem toe.

D A M O N.

Hoe! wat is dat geſeyt?

C Y P R Y N E.

Aſpaſia, uw lief, wordt na het Hof geleyt.
Ick meen dat lieve beeldt, ſoo ſeer van u gepreſen,
En ſal na deſe tijt niet meer uw vrijſter weſen.

D A M O N.

Wat ſegje?

C Y P R Y N E.

't Is my leet; maer hoort een droef geval,
Dat u, tot in het merg, de ziel ontſtellen ſal.
Daer is een Hofs-geſant hier in het vleck gekomen,
Die heeft de jonge maegt in haeſten wech genomen;
En ſchoon haer vader ſelfs dit wonder ſeldſaem vant,
Hem wierd alleen geſeyt, het komt van hooger hant.
Siet dit is ſoo gebeurt als wy in 't groene ſaten,
En ick van uwe min met haer begon te praten
Daer quam het Hoofs gelnor en greep u vrijſter aen,
En ick ben in der haeſt ter ſijden afgegaen.

D A M O N.

O ſterren, zon, en maen! ô lucht, en koele winden!
En wat in eenig deel des hemels is te vinden, (moet,
Ten goede van de menſch, ach! ſtijft mijn ſwack ge-
Dat niet en kan beſtaen in deſen tegenſpoet. (ken,
Mijn hert ſmelt in den druk, ick voel mijn geeſt beſwe-
De krachten van mijn jeugd zijn uit mijn ziel geweken.
O! dat mijn bange mondt den leſten adem gaf,
En dat ick dadelijck mocht dalen in het graf.

P A L E M O N.

O Damon! let'er op, dit zijn u nutte leſſen,
Dat niet en dient gemoeyt met nare tovereſſen.
Gy ſogt u dwaes behulp ontrent het helſch gebroet,
En dat baert anders niet als druck en tegenſpoet.

D A M O N.

Daer leyt de ſpoockery met al haer vuyle rancken,
Daer al het ſwart geheym met al de minne-dranckcn;
Daer leyt'et altemael, ick trap'et met den voet,
Ick voel, na dat my dunckt, de doodt in mijn gemoet.
Aſpaſia, de luſt van mijn verdrietig leven,
Aſpaſia, mijn trooſt, in deſe borſt geſchreven.
Aſpaſia de glans, Aſpaſia de vreugd,
Aſpaſia de kroon van al de friſſe jeugd.
Aſpaſia de bloem van duyſent Harderinnen,
Aſpaſia den dau van mijn verdorde ſinnen.
Aſpaſia mijn wenſch, en aller vrouwen eer,
Aſpaſia, mijn ziel, en is voor my niet meer,
Is buyten ons bevang, is voor de groote Jonckers,
Is voor het dertel Hof, is voor de ſteedſche pronckers;
Is daerſe blijven moet, wat ſal ick nu beſtaen?
Ick wou, indien ick mocht, tot in der hellen gaen
Ick wou, indien ick mocht, tot in den afgront dalen,
Als ick die lieve ziel van daer mocht weder halen
Maer dat is ſonder hoop.

P A L E M O N.

Bedaert u, Herders kint,
Hy krenckt ſijn teere jeugd die al te vierig mint.
Indien een machtig Vorſt de vrijſter heeft genomen,
En iſſe buytens landts in eenig Hof gekomen,
Het is een vreemt geval, daer in het ooge dwaelt,
En wie belet een werck dat uyt'er hoogten daelt?
Ick weet hier maer een woort tot uwen trooſt te ſeggen,
Een plaeſter van gedult moet op die wonde leggen
Wat van den Hemel komt, en wat een Koning doet,
Daer baet geen ander ſalf, als datj'et dulden moet.
Dies ſwijgt dan jongeling, en leert uw ſinnen ſtillen,
De klachten van de jeugd en zijn maer rechte grillen.
Uw ſaek had wel gegaen, had gy'et wel beſtiert;
Siet Godt dient maer alleen, geen hel of ſpook geviert.

D A M O N.

Hoe luttel denckt een menſch, die, mits ſijn hoog ja-
ren,
Niet meer en is bequaem om met een vrou te paren,
Wat dat de jonckheyt ſchort, en wat haer ſinnen quelt,
En wat een jeugdig hert in vreemde bochten ſtelt.
Uw geeſt, geminde vriend, is van de jeugd geweken,
Maer datje waert als ick, gy ſout wel anders ſpreken.
Maer nu is u het bloet ſoo kout gelijck een vis,
Dies is 't u onbekent wat liefd' of jonckheyt is.

Maer

Maer ick sal onderwijl door veldt en Bosschen dolen,
En sien wat voor een schelm de vrijster heeft gestolen.
Ick soeck noch rust noch stilt, tot dat ick mach verstaen,
Hoe dat'et met de maegt of schaker sal vergaen.

P A L E M O N.

Een woordt noch, Herders kindt.

D A M O N.

Ick kan niet langer wachten.

P A L E M O N.

Een woordt, noch sonder meer.

D A M O N.

My dunckt ick moet versmachten,
Indien ick hier verbey, of elders langer sta.
't Is tijt, ja over tijt, dat ick daer henen ga.

P A L E M O N.

Wel als het wesen moet, Godt wil u dan bewaren.

D A M O N.

Ick wensch u meerder lust ontrent u grijse jaren;
En my dat aerdig dier, dat my gevangen hout.

P A L E M O N.

Ick wensch u vrijers heyl, en wel te zijn getrout.

D A M O N.

Ick danck u, en ick ga.

P A L E M O N.

Maer wat een vaerdig spoeden;
Hoort, hoort.

D A M O N.

Wat noch, ey seg?

P A L E M O N.

Wie sal u geyten hoeden,
Terwijl gy buyten zijt? wie al het witte vee?

D A M O N.

Ick ben te deser tijt gelijck een holle zee,
Gedreven van de windt, geswollen van de baren,
Ach! dit en is my noyt mijn leven wedervaren,
Vergeet ick mijn bedrijf? Mijn schapen! mijnen stal!
Wel dit is voor gewis een deerlijck ongeval.
Ey! wat ick bidden mach, wilt gy, voor weynig dagen,
Een onvermoeyde sorg voor al mijn saken dragen,
Ick sal u wederom eens dienen als ick mach,
En daer meê ga ick heen, en wensch u goeden dag

P A L E M O N.

O! wat is doch de jeugd een poel van alle tochten?
Hoe wordt de ziel in haer geduurig aengevochten?
Hoe woelt haer innig hert met onrust in den geest?
En wat is dat gestaeg een minnaer niet en vreest?
Ick geef de Goden danck, dat my de sinnen stillen,
En dat ick ben verlost van duysent viese grillen,
Die ons de jonckheyt baert, van heeten minne-brant,
En wat ick over lang in desen boesem vant.
De tijt en haer gevolg die kan een mensch genesen
Van sijn inwendig mal, van sijn onstuymig wesen,
En al dat ick wel eer met groot verlangen sach,
Maer dat en leert men niet als van den ouden dag.
O waerde ouderdom! ô schole van de seden!
O sleutel van de rust! ô woonplaets van de reden!
O winckel van beraet! ô haven van de deugd!
O tuchthuys van de lust! en breydel van de jeugd.
Ick prijs' u, grijse Vorst, schoon u de menschen laken,
Gy doet ons met den geest als aen den Hemel raken.
Gy doet ons dertel vleesch, ons tochten in den bán,
Daer ons de geyle jeugd niet voor bevrijden kan.
Gy leert ons uyt de daed hoe alle menschen dolen,
Dat niet en wordt geleert oock in de beste scholen.
Gy maeckt ons van het vleesch, en van de wereldt sat,
Gy stiert ons tot de deugd, en baent'er toe het pat
Al quam'er nu een God en schonck mijn voorig wesen,
Om weêr op nieuw te zijn gelijck ick was voor desen,
Ja met een volle macht de weg weêr in te gaen,
Dien ick wel eer met vreugd op aerden heb gedaen;
Ick sou te deser tijt sijn gifte niet ontfangen,
Want tot mijn eerste jeugd en heb ick geen verlangen,
Schoon dat m'er wat vermaeck by wijlen in geniet,
Dewijl nu onsen geest een nieuwe wereldt ziet,
Uyt 't geen'er eertijts was, en ga ontrent de schapen,
Op dat ick buyten pracht mijn lust zou mogen rapen;
Mijn lust dat wil ick niet, ick wensch geen losse vreugd,
Want al wat daer na streckt, is niet dan voor de jeugd
Laet dien het lusten mach, of vrou of maegden vieren,
En soecken sijn bejag ontrent de Venus-dieren;
Laet Damons Harderin vry hellen na de Kroon,
Voor my, al dat bejag en acht ick niet een boon.
Ick ben een Harders kint, ick wil een Harder blijven,
Ick wil aen geenen berg mijn kleyne kudde drijven.
Ick wil slechts Heere zijn van desen houten staf,
Tot my de bleecke doodt sal leggen in het graf.

A L E X I S.

NU is'et al verbrot, want onse lompe boeren
En willen niet bestaen, en geensins oorlog voeren,
Ter oorsaeck van mijn kint; en dat noch minder sluyt,
Sy lacchen mijn bedrijf, en al mijn reden uyt
U Dochter, is haer woordt, is boven u vermogen
In kleeren opgepronckt, en dertel opgetogen;
Geen Herders van het dorp, oock van den besten aert,
En waren goet genoeg met haer te zijn gepaert.
Is sy nu naer het Hof in haesten wech genomen,
Om daer te zijn gebruykt, het moet haer wel bekomen.
Wat ons hier in belangt, men sal om harent wil
Met onsen Opper-Heer niet vallen in geschil.
Hier sta ick nu en kijck, onseker wat te maken,
En schijne van de spijt mijn hert en gal te braken;
Maer ginder by het dorp daer komt een Herders kint,
Die haer in rechten ernst te vooren heeft bemint
Sta vrient, en hoort een woort, hoe benje dus verbolgen?

D A M O N.

ICk ben als buyten my, en ga u Dochter volgen
Tot in des Konincks Hof, om daer te mogen sien
Wat haer gebeuren sal, en wat'er sal geschiên.

A L E X I S.

Mijns oordeels doeje wel; en soj' haer kunt bekomen,
Uyt handen van het volck, dat haer heeft weg genomen,
Sy sal dan uwe zijn, ja tot een echte Bruyt,
Soo lang tot sy of gy, of beyd' u leven sluyt.

D A M O N.

Alexis, goede vriendt, wilt gy my dat belooven,
Soo sal ick niet ontsien oock duysent Konincks Hoven,
En doen al wat ick mag: geeft my daer op de handt.

A L E X I S.

Wel, sy sal uwe zijn, oock tot een eeuwig pandt.

D A M O N.

't Is wel, ick ga daer op; ô Hemel! woud gelucken
Dat ick dat lieve beelt die roovers mocht ontrucken

Wat verpoosing.

C Y-

CYRUS, AULICUS, EUTRAPEL,

Met 't gantſche Hof en Jufferen, aen tafel ſittende, ſpreeckt tegens een Pagie, die hem iets aen brengt.

WEl dat's hier daetlijck zijn, 't is meerdering van vreugd,
Dat even by de wijn de geeſt en 't hert verheugd.

L E P A N T E,

Met eenige ſwijgende Soldaten.

NA dat wy, machtig Vorſt, zijn uyt 'et Hof gereden,
Soo hebben wy geſocht door al de naeſte ſteden,
Of eenig aerdig dier ons daer ontmoeten mocht,
Dat waerdig mochte zijn den Keyſer toegebrocht,
Maer echter al vergeefs, mits dat wy niet en vonden
Dat hem gevallen ſou, na dat wy keuren konden:
Maer ſiet, een kleyn gehugt heeft ons noch uytgebragt
Iet, daer op onſen raet niet eens en heeft gedacht.
Het is een Herderin van heus en eerbaer weſen,
En om haer ſneeg verſtant, en ſchoonheyt hoog gepreſen.

C Y R U S.

Wel laet dat Herders kindt hier komen voor den dag,
Op dat wy mogen ſien hoe 't ons gevallen mag.

MILANOR met ASPASIA.

DAer ſiet gy, machtig Vorſt, het puyck van alle maegden,
Die Herders wel beviel; maer geen die haer behaegden,
't En is geen boere koſt, maer voor een Edelman,
Want daer is iet in haer, dat niemant vatten kan.

C Y R U S.

Wel, dits een ſeldſaem werk, ick voel mijn ſinnen dwalen,
Met dat ick mijn geſicht op haer heb laten dalen,
Nu welkom in het hof, bevallige Herderin,
My dunckt m u te ſien een rechte Veldt-Godin.

A S P A S I A.

Wat gaet de Keyſer aen aldus met my te ſpotten?
Ick weet dat hooge lof is voetſel van de ſotten.
Voor my, geduchte Vorſt, ick ben een herders kint,
En tot een hooger naem en was ick noyt geſint.

C Y R U S

'k En heb in al het rijck noch maegt, noch vrou geweten,
Hoe ſeer die was vermaert, hoe wonder hoog geſeten,
Die Pales ſoo geleeck, en my ſoo wel beviel,
Als 't Lichaem, nu bewoont by uw begaefde Ziel
Uw' heus en ſoet gelaet, en dees' yvore bollen, (a)
Vervoeren mijn gemoet, en doen mijn ſinnen hollen,
'k En weet geen ſneeu ſoo wit, die hier by komen kan.

A S P A S I A.

Bedaert u, machtig Vorſt, ick ſegge blijſt'er van;
Ick heb een eerbaer lijf, dat noyt en ſal gehengen
Dat iemant hier ontrent ſal handt of vinger brengen,
Dus bint u tochten in.

C Y R U S.

Hoe! weygert gy een Vorſt
Die u van herten meent, en na u liefde dorſt?
Ey ſchickt u na den tijt, en na dit hoofſche leven,
Gy ſult door mijne gunſt tot eere zijn verheven;
Ja hoog en heerlijck zijn, gekleet in rijcke ſtof.

(a) Dit by Cyrus wordende geſeyt, begint haer boeſem aen te taſten, om handgeſpel met Aſpaſia te maken, daer tegen ſy haer deſtelijk aenſtelt.

A S P A S I A

Ja tot mijn eeuwig hoon, en niet tot mijnen lof.
Gy ſpreeckt, geduchte Vorſt, onmogelijcke taken,
Een die niet eerlijck is, kan niemant heerlick maken,
Een die haer eer verlieſt, ſchoon die wordt hoog geſet,
Is maer een rechte ſlons, een ſloor, een vuyle ſlet.

C Y R U S.

Bedaert u Herders kint, en laet my troost verwerven.

A S P A S I A.

Ick oyt oneerbaer zijn! veel liever heden ſterven.
Neemt my dit leven af, oock met de grootſte pijn,
Ick wil veel liever doodt, als u te wille zijn.

C Y R U S.

Hoe! is u niet bekent dat ick kan rijckdom geven,
Ja groote Staten ſelfs aen die bekommert leven?
Eyſt maer: want ſoo je wilt, gy ſult u vader ſien
Verheven in het Dorp, oock boven groote liên

A S P A S I A.

Ick ben met puur geweldt mijn vader afgenomen,
Geeft dat ick wederom mijn vryheyt mach bekomen,
Dat eyſch ick, gun'et my, dan ſal ick zijn verblijt.

C Y R U S.

Het ſal terſtont geſchiên, ſoo gy beleefder zijt.

A S P A S I A.

Wat gy beleefthеyt noemt, dat heb ick wel te weten,
Maer ick ſal, wat je doet, mijn eere niet vergeten.

C Y R U S

Bevallig Herders kindt, let beter op u ſtuck,
Met Prinſſen wel te ſtaen en is geen kleyn geluck.
Het ſoud' u nutter zijn, woud' gy u barsheyt laten,
En 't ſou voor alle ding u vrienden konnen baten.

A S P A S I A.

Of my te vooren komt een droef of bly geval,
Ick ſtel, hoe dat'et ga, mijn eere boven al.
Wat kan een Herderin van Konings liefde komen,
Als dat haer waerdſte pandt ſtaet af te zijn genomen?
En als haer dit gebeurt, eylaes wat is'et dan?
Geen ſchat die haer verlies voor eeuwig boeten kan

C Y R U S.

Hoe! kan een Vorſt, als ick, u niet ten vollen loonen?
Ick ben oock heden ſelfs u dat bereyt te toonen
Voegt u maer na het werck, ick ſal, tot uwen lof,
U geven hoog gebiet in dit doorluchtig Hof.

A S P A S I A.

Ick wil in 't tegendeel de Goden eeuwig loven,
Dat ick ben ver geweeſt van alle Konings hoven.
Hoe! is dit wereldt-Vorſt, is dit een Keyſer zijn?
Geheele dagen lang te ſitten in den Wijn?
Te nemen ſijn vermaeck in ſpel en lichte Vrouwen?
En alle mal gelaet met vreugden aen te ſchouwen?
O! dat en is geen werck dat eenig Prins betaemt,
En ſeker, machtig Vorſt, ick bender in beſchaemt.
De plichten van het Rijck beſtaen in ſtage ſorgen,
Van dat de Sonne daelt, tot aen den rooden morgen
Een Kroon behoeft den geeſt, en oock het gantſche lijf;
Gewis, al wieſe draegt en hoeft geen tijt-verdrijf
Een Prins heeft ander werk, hy moet bequame wetten,
Hy moet door al het Rijck geſtrenge Rechters ſetten,
Hy moet het weelig volck, oock door ſijn eygen daet,
Geleyden tot de deugd, en houden in de maet
Het dertel ongelaet dient krachtig ingebonden,
Op dat'er niet een maegt of vrouwe wordt geſchonden,
Oock alle ſijn bejag, en drift tot vuyle luſt,
Dient op te zijn geſchort, en uyt te zijn gebluſt!

Gy

En moest, die Keyser heet, geen jonge dieren schenden,
Die noyt een deirtel wicht, of hoofsche lonckers kenden.
Doet, doet wat u betaemt, bestiert het Vaderlant,
En houdt onguure lucht, door reden, in den bant,
Dat sal u, machtig Vorst, een stil en vreedsaem leven,
Ja buyten 't rijck ontsig, en binnen eere geven:
Want een die slechts het volck, en niet sijn lust gebiet,
Verdient in mijn gemoet den naem van Koning niet.

C Y R U S.

Wel! dit's een vremt geval dat my hier komt besloken,(a)
Ick hebbe nieuw een reys met dese Maegt gesprooken,
En siet ick ben ontset en wonder vremt gestelt;
Daer is een seldsaem vuur dat my van binnen quelt.
Mijn hert is op de loop, mijn geesten suysebollen,
Mijn Ziel is buyten my, mijn beste sinnen hollen
O Venus deirtel wicht, gy zijt een vreemde gast,
Die op geen machtig Prins, of groote Staten past;
Gy kliert aen alle kant, en naer u wel gevallen;
Gy maeckt de grootste kleyn, en doet de wijste mallen.
Gy stelt door u bedrijf oock Prinssen buyten rust,
En keert de Wereldt om, al na het u gelust.
Ick heb hier in het Hof het puyck van schoone vrouwen,
En kanse machtig zijn, en Loetse niet te trouwen.
Maer al dit hoofs beslag en slaet my geensints aen,
Ick voel mijn grillig hert nu elders henen gaen.
En het' een slechte maegt, een hoedster van de schapen,
Daer sien gaet nu ter tijt een Keyser hem vergapen.
Een wesen sonder pracht, eenvoudig uyt'er aert,
Voel ick dat in mijn hert een seldsaem wesen baert:
Want hoe ick langer peyns op dese vreemde saken,
Hoe meer ick tot de maegt mijn sinnen voel genaken
Al wat ick aen haer sie, rijst uyt een edel hert,
Dat van de rechte baen noyt afgetogen wert.
Een Nimphe sonder pracht, in stilheyt op-getogen,
Die uyt het deirtel Hof noyt gif en heeft gesogen,
Staet nu te deser tijt geprent in mijn gemoet,
En hier mijn wil te doen, dat vind' ick wonder soet.
Wat is het hoog gebiet van alle groote Staten,
Indien een machtig Vorst geen vryheyt is gelaten?
Ey kiest, mijn herte, kiest een lieve bed' genoot,
Om met vermaeck te sien de vrucht van haren schoot.
Maer soo ick dit bestaa, hoe sal de Werelt spreecken?
Hoe sal het schamper volck met felle tongen steecken,
En roepen overluyt, dat ick geen adel ken,
Ja van een hoogen Throon in 't slijck gevallen ben?
Maer sal een Koning selfs, door gif van boose tongen,
Sijn vryheyt in de trouw' hier worden afgedwongen?
Sal ick niet mogen doen, ontrent het trou-verbont,
Dat ieder een van outs gantsch vry en open stont?
Wie salder eenig mensch sijn vryheyt doen verliesen,
Wanneer hy is gesint een echte vrouw te kiesen?
En wie berooft een Prins van soo een billiek recht,
Dat hy niet af en slaet oock aen sijn minste knecht?
Wel aen, ick ben gesint mijn vrijheyt hier te plegen,
Dier vind' ick mijn gemoet ten vollen toe genegen.
Ach! 't is een arme Prins, en van een kleyn gesag,
Die na sijn eygen sin geen vrouwe kiesen mag.

E U T R A P E L.

Hoe! wat is dit geseyt, wat mach de Keyser letten?
Het schijnt hy is geraeckt in Venus warre-netten.
Hy neemt iet seldsaems voor, naer ick het stuk bemerk.

A U L I S.

Wanneer een Koning dut, dat is een duyster werk.
Wat my hier in belangt, ick duyd'et al ten besten;
De Prinssen hebben staeg het hooft vol muysenesten.
Ey gunt hem dat vermaeck.

E U T R A P E L.

Wel hoe het wesen mag,
Hier sal een vreemt geval haest komen aen den dag.

(a De Keyser gaet besijden af, als mymerende en alleen wandelen, en spreeckt als tot sich selfs

C Y R U S.

't Sa buyten wie hier is; maer blijft gy Nimphe binnen.

A S P A S I A

De Keyser hier alleen? ach! wat sal ick beginnen?
O Goden! ruckt my weg, of stort den Keyser in
Een afkeer van geweld, of wel een beter sin:
Ach! koom my nu te hulp Diane van Ephesen,
Soo wil ick alle tijt aen u geheyligt wesen;
Ja 'k sal u offer doen met 't alderbeste lam
Dat oyt uw' Priesters hant van onse kudde nam.
Ach! wat sal van my zijn?

C Y R U S.

Ey wilt niet langer treuren,
Want u en sal van my noyt eenig quaet gebeuren.
Ick heb het geyle vuur ten vollen uyt-geblust,
En in mijn diepste merg en is maer reyne lust.

A S P A S I A.

Ach! Goden, Hemels volck, hoe kan ick dit geloven?

C Y R U S.

Houd vast dat u geen mensch van eere sal berooven,
Door my zijt gy bevrijt van allerley gevaer.

A S P A S I A.

Och, of gy soo gesint, en ick des seecker waer.

C Y R U S

Ick sal, gelooft'et vry, u leden niet genaecken,
Of ick sal u voor eerst mijn echte vrouwe maecken
Ick geef u volle macht mijn voorstel af te slaen,
Tot u mijn echte trou sal wesen toegestaen.
Siet! dat tot reine min mijn gantsche sinnen buygen,
Des roep ick even selfs de Goden tot getuygen.
Gy neemt dit schoon juweel, u tot een heylig pant,
By ons van outs gebruyckt ontrent den echten bant.
Dat sulje, my ter eer, voor al de Wereldt dragen;
Maer houd het stuk bedekt, alleen voor weinig dagen.
Al wat op dit geval een Koning oyt bedacht,
Dient niet als met beleyt in 't licht te zijn gebracht.

A S P A S I A.

O Goden! u beleyt bestaet in vreemde wegen,
Noyt sach'er eenig mensch soo onverwachten Zegen.
Het schijnt als of mijn droom wou komen tot de daet,
Vermids ick werd versocht tot soo verheven staet.
Wat is'et een geheym daer naer wy menschen leven,
Waer door men tot geluck, of onheyl werd gedreven!
Wat is'er boven ons een onbegrepen kracht, (dacht!
Waer door men dickmaels siet, dat niemant oit be-
Den Hemel doet sijn werck, hoe vremt de saken schijnen,
Ick voele nu ter tijt mijn druck en anxt verdwijnen.
Dies sta ick op de wacht, dat my dit vremt geval
Voor my en voor het rijck ten besten geven sal.

HET VIERDE BEDRYF.

D A M O N.

WAt sal ick nu ter tijt, wat sal ick toch beginnen?
Hoe ben ick nu geplaegt met ongeruste sinnen?
Waer heb ick niet gesocht? wien heb ick niet gevraegt?
En niet een mensch en kent die welbekende maegt,
Die paerel van het Landt, die alle vrijers prijsen,
Verheffen in de lucht, en met de vingers wijsen,
Gelijck een landt-juweel. ô plompers van de Stadt!
Dat gy niet eens en kent die wijt-beroemde schat.

Maer

Maer na een lang gedwael vondt ick ten langen lesten
Een huys, een groot gebou, een slot met hooge vesten;
Ick vraegde wat het was? Men sey des Konings Hof,
Ick tradt naer binnen toe, ick wist'er weynig of (den,
Ick sag een groot gewoel van Jonckers, knechten, paer-
Dat als een dicke wolck quam rijsen uyt'er aerden;
Hier stont ick vast en keek, tot schimp en enckel jok,
D'een greep my by het lijf, een ander by den rock.
Wat dien' ick nu te doen? ick sal 't noch eenmael wagen,
Om daer, na dese maegt, vrymoedelijck te vragen.
Hier is des Konings huys, ick sal wat stille staen,
Om naerstig af te sien hoe alle saken gaen.

PHRIX, de Schalcknar.

WAt is dit voor een Floor? ick moet met hem wat mallen.

Phrix treckt weg de stock daer Damon op leunt.

D A M O N.

Wat queltme dese guyt? ick had by naest gevallen.
Had ick u in het Dorp, of buyten in het groen,
Ick soud' u voor gewis, ick sou.

P H R I X.

Wat souje doen?

D A M O N.

Ick sou.

P H R I X.

Wel tijt te werck, wy sullen samen schermen.

D A M O N.

Ick soud' u voor gewis den kop alsoo verwermen,
Dat gy het heugen soud,

P H R I X.

Wel vriendt, hoe dus ontstelt?
Wat benje voor een man?

D A M O N.

Een Herder uyt het velt.

P H R I X.

Wel herder, wellekom, ick moet u vrientschap toonen,
Soekt gy hier dienst in 't Hof, ick kan een dienaer loonen:
Ick ben, gelijckje siet, een Heer van grooten staet,
Spreeckt mijn persoon voor al, eer dat gy vorder gaet.

CELER, een Pagie.

GY Joncker, met verlof, laet desen Herder blijven,
Met luyden uyt'et landt hoort niemandt spot te drij-ven.

P H R I X.

Vaert wel dan met den boer.

C E L E R.

Hups Huysman goeden dag,
Hoe zijt gy soo verbaest?

D A M O N.

'k Woud' ick u noyt en sag

C E L E R.

Wat let u goede man? waerom soo sits gesproken?

D A M O N.

Gy hebt my voor een uur by na den kop gebroken.

C E L E R.

Ick lantser? watje raest, ick doe geen Herders quaet.

D A M O N.

Gy waert'et nochtans self, of wel u mede-maet,
Gy zijt al een gebroet

C E L E R.

Ey wilt beleefder spreken.
Wy zijn niet altemael geneygt tot slimme streken;
Geen Hof en is soo quaet, of daer is iemant goet.

D A M O N.

Ick weet niet of ick dit van u gelooven moet.

C E L E R.

Gelooft'et, goede man, ick sal u niet bedriegen.

D A M O N.

Neen, ick en ben soo licht niet in den slaep te wiegen
Ick voel het al te wel hoe dat ick was geplaegt,
Doen ick aen uws gelijck quam vragen na de maegt
De maegt by my bemint.

C E L E R.

Wel wat is dat te seggen?
Ick bidde, goede man, dat nader uyt te leggen;
Wat is van dese maegt, en wat van uwe min?
Ontdeckt my na den eisch den grondt van uwen sin.
Indien gy my behoeft, gy moogt op my vertrouwen.
Segt my wat u gebreeckt, ten sal u niet berouwen;
Daer is mijn handt.

D A M O N.

Is 't soo, soo dient'et u verklaert,
En dan mijn herten-leedt aen u geopenbaert.
Ick ben een Herders Kindt, met soete min ontsteken,
En mijn ellendig hert dat schijnt in my te breken;
Vermidts de soete maegt, daer op mijn ziele wacht,
Is uyt'et veldt geruckt, en in de Stadt gebracht,
En waer ick soecken mach, ick weetse niet te vinden.

C E L E R.

Ick kan van desen dag u desen knoop ontbinden;
Maer beelt haer nader uyt

D A M O N.

Het is de schoonste maegt
Die ick op aerden weet, en gy u leven saegt
Siet daer een vaste peyl.

C E L E R.

Nu dat zijn goede reden,
Maer 't gaet niet op het landt gelijck als in de Steden
Want dat gy schoonheyt noemt, is hier al dickmael niet.

D A M O N.

Hoe' gaet'et dan soo los met dat men schoonheyt hiet?
Soo wonderlijcken saek en hoord' ick noyt mijn dagen

C E L E R.

Wel vriendt, wat noemje schoon?

D A M O N.

Dat moogj' een blinde vragen
Wat schoon is spreeckt van selfs

C E L E R.

Voorseker, Herders maet,
Gy zijt soo simpel niet gelijck u rockje staet.

D A M O N

Maer wiltje, goede vriend, dat ick u eeuwig prijsen,
Soo moetje my de maegt of hier of elders wijsen
Ick meen die Herderin, die, door een Hof-gesant,
Is met gewelt vervoert oock uyt haer eygen landt,
En hier in 't Hof gebracht, geleden weynig dagen.

C E L E R.

Nu heb ick eerst verstaen de grondt van uwe vragen.
Ick sal u dan voldoen, wilt gy nu mede gaen?
Maer hou, treet wat ter zy, daer komt de Keyser aen.
Cyrus met al 't Hof komt uyt.

D A M O N.

Wat is dit voor een man die alle menschen groeten,
En op wiens wenk alleen oock Heeren buygen moeten?
Wie is de maegt, diens' al geluck en eere bién?
Hou toch mijn vraeg te goed', ick heb noit Hof gesien,
Maer staeg op 't landt gewoont.

C E L E R.

De man, by u gewesen,
Is nu de grootste Vorst die oyt de menschen presen,
Een Herder van het volck, een Keyser in het rijck,
En daer en is geen mensch op aerden sijns gelijck.
De Juffer, aen sijn handt, dat is de Herderinne, (nen
Nu korts in 't Hof gebracht, waer door des Keysers sin-
Soo opgetogen zijn, dat hy niet duren kan;
Ja is haer even soo gelijck een echte man.

KONING CYRUS, met ASPASIA,

In Hooffsche kleeding, en al 't Hof.

Bevallig Herders kindt, siet hier een ander leven,
Als in het platte landt aen Herders werdt gegeven.
Hoe staet u 't Hoofs gelaet, en al dit wesen aen?

A S P A S I A.

Soo verr', geduchte Vorst, en ben ick niet gegaen
Dat ick'et seggen kan, ick sie hier duysent saken,
Die my geheel verstelt en als verslagen maken.
Ick wist niet dat men sulcks in al de wereldt sach,
Of dat het eenig mensch te wege brengen mach.

C Y R U S.

Dit is maer kleyn beslag, men sal u grooter toonen,
Als ick u Koningin sal hebben laten kroonen;
Dit is maer 't eerste licht van uwen dageraet,
Gy sult in korten sien dat vry al hooger gaet.

A S P A S I A.

O Vorst! ick ben te kleyn tot soo verheven zegen,
Waer heeft oyt maegt, als ick, soo grooten luk gekregen?

C Y R U S.

Een Koning, schone maegt, die heeft de volle macht
Dat iemandt werdt verhoogt, ook uit een laeg geslacht.

D A M O N.

Wat sie ick, lieve Godt! wie sou'et konnen meenen,
Dat iemant soo ontluykt door glans van rijcke steenen?
Gewis dit is de maegt die mijn gemoedt besit,
En door wiens soet gelaet mijn geesten zijn verhit.
Lylaes! ick bense quijt, hoe kan ick langer swijgen?
Die voor een Keyser is, en sal geen Herder krijgen,
O wonder vreemt geval! ach! naer ick heden merck,
De trou is Hemel-vast, en Godes eygen werck.

C Y R U S

Wat seyt de Jongeling? of waerom komt hy klagen?
Heeft iemant hem bespot, en ook misschien geslagen?
Is hy aen u bekent, of weetje wat hem let?
My dunckt hy heeft het oog alleen op ons geset.

A S P A S I A.

Geduchte Wereld-vorst, die gy hier siet verschijnen,
Die heb ick overlang van liefde sien verdwijnen;
Het is een Herders-gast, en woont ontrent het velt,
Daer ick wel duysentmael mijn schapen heb getelt.
Hy was op my gesint, en quam geheele dagen,
Alwaer ick nedersat, sijn liefd' en lijden klagen;
Hy dede wat hy mocht, en al uyt rechte min;
Maer hy en vont geen plaets in mijn verdwaelde sin,
Mijn hert was elders vast, hoe seer ick wierdt gebeden,
En ick was even-wel onseecker van de reden
Wie had het oyt gedacht, dat my een machtig Vorst
Sou noemen sijn vermaeck, ja dragen in de borst?
Nu denck ick dat de vrient, om mijn geluk verbolgen,
Het landt verlaten heeft, en my is komen volgen.
Ick weet hy heeft wel eer soo veel om my gedaen,
Dat hy oock dese reys sal hebben onderstaen.

C Y R U S

Gy Jongeling treet toe, en nadert dese Troonen;
U sal geen leet geschiên, ick sal u gunst betoonen.
In plaets van dese py, en boeren hongerlijn,
Sal u geheele kleedt van gulde stoffe zijn.
De Maegt, u wel bekent, heeft u soo hoog gepresen,
Dat gy, na dat my dunckt, hier moet gevordert wesen.
Wel aen, verlaet den bou, den vlegel en de wan,
En wordt hier in het hof een rustig Edelman.
Hier sulje sonder ploeg, oock sonder iet te saijen,
Meer vreugd, en rijcker oest, als op de velden maijen:
U hutten zijn gemaeckt van rau of vuuren-hout;
Siet hier een schoon Paleys, dat blinkt van enkel gout,
Uw wooning is bekleet met rieg en spinne webben;
Hier sulje schoon tapijt, en sijde spreijen hebben.
Uw dranck is schrale wijn, uw' spijse boere-kost.
Hier eet men staeg gebraet, en drinkt den besten most.
Wat kan u Herders staf als slechts de schapen dwingen?
Ick kan met dit geweer in vaste steden dringen.
De Koning die je vreest die woont by uwe bien;
Maer Keysers, als ick ben, en zijnder niet te sien.
Ick kan u groot bestiech en hooge Staten geven,
Daer op hier sonder sweet veel duysent menschen leven.
Laet vry het boere werck aen die het lusten mach,
Gy kont hier edel zijn, en dat op eenen dach
Komt leert hier op sijn Hoofs, en in de konste spreken,
Ja leert maer heus te zijn, en soo wat Hooffsche treken,
Dat sal u nutter zijn, en maken grooter man,
Als eenig landt-bedrijf u doen of maken kan.
Hebt gy de Vrijster niet daer toe gy waert genegen,
Mijn gunst sal dat verlies ten vollen overwegen:
Want die een Keiser heeft tot sijn vertrouden vrient,
Die kan, als 't hem gelust, van vrouwen zijn gedient.

D A M O N.

Indien ick bidden mach! o Prins van hooge machten!
En wilt ons lagen staet niet al te seer verachten,
En prijst oock niet te veel de macht van 't hoog gebiet·
Want, na mijn kleyn begrijp, 't en is soo lustig niet.
Ick heb een vry gemoet, en kan geen banden lijden,
Een hert dat sich vernoegt dat kan hem licht verblijden.
Heb ick tot mijn behulp een kleyne water put,
Waer toe is my de vloet van grootte stroomen nut?
Ick, als een rustig quant, in vryheyt opgetogen,
Heb staeg een ronden aert uyt 's moeders borst gesogen.

My dunckt dat al het volck hier leeft in slaverny:
  Want daer een grooter woont; daer is noyt minder vry.
'k Heb liever door het veldt het jonge vee te leyden,
De geyten aen den berg, de schapen aen den heyden,
  De bocken aen de klip, de koeijen in het gras,
  Dan al de pronckery, die oyt in Hoven was.
Hier sal ick blijder zijn, en vry al beter varen,
Als daer een stage wacht de kamers moet bewaren;
  Als daer men proeven moet, of niet een boos fenijn
  Is in het schoon geback, of in den soeten wijn.
Ey! seg my doch een reys, wat heb ick doch te passen
Op al het hoofs beslag, en overtollig brassen?
  Wie heeft'er oyt veracht een ham of schapen-bout,
  Of ander boere-kost, getogen uyt het sout?
Wie met den lijve werckt, en hoeft geen grage soussen.
Wie staeg in holen gaet, en hoeft geen zijde koussen.
  Die met een graeuwe py te dragen is vernoegt,
  En kent geen sachter kleet, of dat hem beter voegt.
Wat kan het rijck gewaet aen my of iemant geven,
Alwaer het altemael van enckel gout geweven?
  Een Herders ruyme dracht staet my veel beter aen,
  Als in een hoofsche praem geperst te moeten gaen.
Een kleet van eygen wol, of eygen vlas gesponnen,
En vrucht op eygen landt met eygen handt gewonnen,
  En moes uyt eygen hof, en vlees uyt eygen stal
  Dat is de beste kost uyt al het aertsche dal.
Ick weet het is een kunst een Prins te konnen vleijen,
En, als het dienstig is, sijn netten uyt te spreijen
  Ick weet het is geluck met Vorsten wel te staen;
  Maer eer het iemant denckt, soo is de gunst gedaen.
't Is ys van eender nacht, hoe wel het schijnt te blin-
    ken.
Al staet'er iemant hoog hy kan haest lager sincken.
  O Prins! u gunst is soet, maer vry niet sonder gal:
  Want die het eens verkerst, hem treft een wissen val.
Treft ons een harden slag, wat baet onmatig treuren?
't Is aen den Hemel vast al wat ons kan gebeuren.
  Hoe dat'et immer gaet, ick sette geen gequel,
  Ick sie de wereldt aen gelijck een Goochel-spel.
Leeft lang, ô groote Vorst! ick wil u Godt bevelen,
Die laet u vruchtbaer saet, en soete kinders telen,
  Ten dienste van het Rijck. En gy ô fiere Maegt! (a)
  Die, mits u moedig hert, een Keyser hebt behaegt,
Dewijl gy niet en zijt voor mijne koy geschapen,
Maer by een machtig Vorst hier in het Hof te slapen,
  Ick wensch u veel geluck, en nimmer tegenspoet;
  Blijft eygen aen den Prins, als 't immers wesen moet.
Maer gy sult menigmael, en op verscheyde reylen,
Dat houd' ick voor gewis, op uwen Herder peysen;
  De tijt sal alle ding eens maken openbaer
  Al blinkt de gulde kroon, sy weegt geweldig swaer.
Maer Keyser, eer ick ga, moet ick u wat verhalen:
Daer woont een oude Grieck in onse naeste palen,
  Die seyt daer aen het volck al menig vremt geval,
  Of dat'er is geschiet, of noch gebeuren sal;
Die heeft my lest verhaelt, ook uyt een Boeck gelesen,
Dat mijn beminde sal een Krijgs-gevangen wesen;
  En dat hy boven dien sijn hooft verliesen sou,
  Die met haer stont te zijn versegelt in de trou.
Wat hier van wesen sal is duyster om te seggen;
Hy dien het stuck belangt, die mach het overleggen.
  De Grieck die voegt'er by (hier dient wel opgepast)
  't Is al, wat ick u seg, aen haer geboorte vast.
Wat my hier in belangt, ick wou het hooft verliesen,
Wou sy my slechts alleen voor haren Herder kiesen.
  Maer dit heeft dese Maegt my noyt geliest te doen,
  Dies laet ick u de sorg, en keere naer het groen.

(a) De History-schryvers getuygen van Cyrus, dat sijn Leger van Artaxerxes wiert geslagen, en dat sijn hooft en arm in Triumph gevoert zijn, en dat Aspasia, onder andere krijgs-gevangen, gebonden voor Artaxerxes is gebracht, doch dat hy'er dadelijck los liet, en naderhant in groote achting hiel, ja dickwils in verscheyde gewichtige saken haer raedt gebruyckte. Siet dese Historie by *Plutarch. in Pericle & Artax. Justi. l. 10 c. 2. Ælian. var. histo. cap. 1. Jac. Usser. in Ann. Vet. Test. in vita Cyri & alios.*

C Y R U S.

Wel dit 's een hupsch gesel, hy weet soo goede reden
Al woond' hy in het Hof, of in de groote Steden.
  Siet, in een ruyge py dier steeckt oock somtijts wat,
  Dat by de groote selfs is dienstig opgevat.
Ick sal om uwent wil den Herder gunste toonen,
Al mist hy dat hy socht, ick sal hem weder loonen
  En wat sijn voorstel raekt, de man heeft groot gelijk,
  Die heeft dat hem vernoegt, besit een Koninkrijck.
Wel zijt gy soo verknocht aen dit u Herders leven,
Dat gy u tot het Hof niet wilt of kondt begeven?
  Wat is'er dan te doen? voor my ick swijge stil,
  'k En ben geen dwingelant die u beletten wil.
Maer eer je van my gaet, soo wil ick u beschencken,
Op datje langen tijt noch mijner soudt gedencken
  Het sal u voordeel zijn, dat gy oyt dese maegt,
  En in dit prachtig Hof een groote Keyser jaegt.
Ontfanger van het wout, dat aen de zuyder-kusten,
Het gantsche landt verheugd met allerhande lusten,
  Treet hier wat nader by.

T H E O N.

O Prins van hooge macht!
  Hier is hy die gestaeg op u bevelen acht:
Want als 't u dienst vereyst, soo sal ick nimmer slapen.

C Y R U S.

Wel geeft aen dese vriendt vijf hondert hupse schapen,
  En geyten boven dien, en in gelijck getal,
  En geeft hem oock een berg, met 't onderhorig dal.

T H E O N.

Des Keysers wil geschié.

D A M O N.

Dit zijn te groote saken,
En sullen, machtig Vorst, mijn geest onrustig maken.
  Een kleyne bou is soet, waer toe een groot beslach?
  Ick danck u nochtans, soo veel ick dancken mach.
Ick sal, na dese tijt, door al de groenste velden,
Verheffen uwen naem, en'uwe daden melden,
En meer ver mag ick niet te brengen aen den dag,
  Dat u, ô machtig Vorst! tot voordeel strecken mag.

A S P A S I A.

Maer, Damon, noch een woordt My is onlangs gebleken,
Dat gy om mijnent wil een Kol hebt wesen spreken;
  En datj' aen 't geurig wijf een ouden penning schonkt,
  Daer meed' de toveres by al de luyden pronkt.
Gy moet om mijnent wil u penning niet verliesen,
Dies heb ick uyt de schat des Keysers willen kiesen
  Een stuck van ouden tijt, bekent in 't gantsche lant,
  Het beste dat men oyt in oude schatten vant,
Neemt dat voor u verlies, om mijnent wil geleden,
Vermits gy missen moet daer gy om hebt gebeden,
  En denckt by wijlen eens op u voorgaende min.

D A M O N.

  Ach! die gaet nimmermeer uyt mijn bedroefde sin.
U beelt is als een stael gedruckt in mijn gedachten,
Des sal ick evenstaeg u boven Pales achten.
  Dit is de Veldt-godin, die al de wereldt eert,
  Hoe wel met my de kans is anders omgekeert.
De Sonne sal veel eer niet van den Hemel weten,
Als ick u soet gelaet, u wesen sal vergeten.
  Nu bid ick noch een ding, sal eer ick henen ga,
  Dat noyt des Keysers volck by ons een leger sla.
Het lant is ruym genoeg, men kan ons wel verschonen.

C Y R U S.

Ick sal u, Herders-kint, oock daer mijn gunste toonen.

DAMON.

Nu sal ick wel vernoegt weer keeren na het wout,
En seggen tot het volck, mijn vrijster is getrout.
Sy is, uyt lagen stant, nu tot een kroon verheven,
En wat dat my belangt, ick kan oock vrolijck leven;
Ick heb nu machtig vee, en ander goets genoeg,
Mijn landery behoeft oock meer als eenen ploeg.
Het was mijn groot geluk een blaeuwe scheen te lopen,
Men sou om dat verlies wel hondert Vrijsters kopen.
By ons zijn Nimphen selfs, en vry in groot getal,
Niet eene van den hoop die my ontseggen sal.
Als ick dit machtig vee sal drijven op den velden,
Dan sal het gantsche lant van mijnen Rijkdom melden.
Ick was wel eer geschat een geestig Jongeling,
En mits ick weynig had, wast dat ick niet en ving.
Maer nu, na dat my dunckt, en hoef ick niet te vrijen,
Ick hou dat Daphne selfs my trou sal komen bijen,
Of stack ick maer alleen een handt of vinger uyt,
Ick kreeg van stonden aen een onverwachte Bruyt.
Hoe seer Dametas stoft op sijn vermaerde Phryne,
Indien ick maer en sprack, gewis sy ware mijne.
Ick weet hoe veel dien vos van groote kudden hout,
En ick ben nu ter tijt een Prinsse van het wout.
Men sal my hulde doen in al de Rijckste dorpen,
En even vaerdig zijn my Vrijsters toe te worpen
O vrienden! rijck te zijn dat heeft een groote macht.
Geen mensch soo wijs of vijs die hier niet op en acht.
Nu vrienden, wat ick seg, prent dat in u gedachten;
Men moet in tegenspoet een beter kans verwachten.
Gy neemt dit voor u troost, dat, na een donder-slag,
Een klare sonne-schijn ten lesten rijsen mag.

PANCASTE, CHARICLEA, PHRYNE, ÆGLE,

Hof-Jofferen.

'T IS over-al bekent, en oock aen ons gebleken,
Hoe dat de groote Vorst ten vollen is ontsteken
Met liefde van het wicht, onlangs in 't Hof gebracht.

PHRYNE.

Och! wie had soo een werck sijn leven oyt gedacht?
Vriendinnen, willen wy in onse luyster blijven,
Wy moeten dese luym uyt 's Keysers Hert verdrijven;
Ja 't moet gewis, het moet in haesten zijn gedaen.
Gy Chariclea gaet, en spreeckt den Keyser aen.
Stelt heden in het werck u soet aenminnig spreken,
Gy sult, ick hou het vast, den gantschen handel breken.

CHARICLEA.

O! dit 's een wigtig stuk voor 't gantsche Koningrijk,
Laet ons te samen gaen, het raeckt ons al gelijck.

PANCASTE.

Neen, soo een groot beslag sal al te vinnig schijnen,
Wy moeten door beleyt den Keyser ondermijnen;
Ick weet u beter raedt, uw Neef is een Poeet,
Die schrap is uyt'er aert, en slimme rancken weet,
Ja Duyvels listen kent; hy kan pasquillen maken,
Die iemant aen het hert, ja dieper kunnen raken.
Een puntje maer alleen van soo een fitse pen,
Is 't allerslimste gift dat ick op aerden ken.

PHRYNE.

Maer om de nieuwe Bruyt na 't leven af te beelden,
Soo dient voor al geseit, hoe al de boeren speelden (bet.
Des avondts voor haer deur, des nachts ontrent haer

PANCASTE.

Ja dat 's de rechte greep daer op ons dient gelet
En hier noch by gevoegt, dat sy op alle feesten
Gedurig was te sien, by al de loste geesten;
En waer dien rouwen hoop maer eens te samen quam,
Dat sy daer flux verscheen, en haer genoegte nam.

PHRYNE.

Maekt ook haer saken vast aen 't veylig buyten-leven,
Soo kan dit met een glimp haer werden aengewreven;
Te meer, nadien een Floor, gekomen uyt'et landt,
Hier seyt dat hy haer volgt alleen uyt minne-brandt;
En doen met alle macht de wereldt dan gelooven,
Dat sy'er over lang van maegdom liet berooven,
Of door een soet geweldt, of wel door minne-gunst;
En soo dient al het werck gehandelt na de kunst.

CHARICLEA.

Maer ick kan evenwel dit geensins dienstig achten;
Pasquillen sonder niem die zijn van weynig krachten.
Oock is mijn Neefs bedrijf in 't Hof te veel bekent,
En quam het schemns uyt, soo waer hy wis geschent.
De Keyser is te wijs, hy soud'et licht ontdecken,
En soud in dit bedroch ons mede konnen trecken.
Siet wie den draed bekomt, die vint welligt het kloen,
En dat sou ons gewis verdriet en schande doen.
Laet ons van stonden aen des Keysers moeder spreken.
Want die is recht bequaem den handel af te breken;
Het is een deftig wijf, die oock de Vorst ontsiet,
Ten bleef noyt ongedaen wat sy den Keyser riet.

PANCASTE.

Dit is de beste vondt die iemant kan bedencken,
En dit sal geen van ons in naem of eere krencken.
t'Sa na de Keyserin. wat staje? wandelt voort.

CHARICLEA.

Maer wat ick bidden mag, gy Phryne doet'et woort.

PHRYNE.

Wel aen, ick wil het doen; maer wat ick kom te spreken,
Gy patter altemael u Zegels aen te steken,
Op dat het blijcken mag dat gy het soo verstaet.

CHARICLEA.

Het sal al soo geschiên; maer bid u, lieve gaet.
Binnen.

ÆGLE.

Ick sie hier werdt een net uyt enckel list geweven,
Dat sou wel aen het Hof groot onheyl konnen geven,
Mits dat men door bedrog den Vorst wil doen verstaen,
Waer door sijn soete luym te niet sou konnen gaen.
Ick hou my buyten klem, en eer wy qualijck varen,
Wil ick dit gantsche werck den Keyser openbaren.

HET VYFDE BEDRYF.

CYRUS, MILANOR, LEPANTE,

en andere Krygs-Oversten swygende.

MY wordt daer aen-gebracht, dat, in het Noorder-kust,
De Parten gaende zijn, en stooren onse rust.
Milanor! stelt te werck twee duysent lichte paerden,
En neemt het Griecksche rot met haer gevlamde swaerden,
En treckt naer 't grillig volck, en dat te deser stont,
En royt de muyters uyt tot in den diepsten gront,

En fent van all's befcheyt,

M I L A N O R.

'T Sal machtig Vorft gefchieden,
En hout als voor gedaen wat gy my moogt gebieden.

C Y R U S.

Dit ongehoorfaem volck woelt tegen onfe kroon,
Het zy ick haer gewelt of mijne vriendfchap toon.
Maer al dit krijgs-gewoel en kan my niet beletten,
Om mijn ontfteken hert in ruft te mogen fetten;
Gy daerom maeckt gereet de krooning van de Maegt,
Die my foo lief-tal is, en boven al behaegt.

L E P A N T E.

Dat fal terftont gefchiên.

C Y R U S.

Wie komt door 't volck foo breken?

CELER, *een Pagie.*

UW Moeder, machtig Vorft, bid u alleen te fpreken
Om faken van belang.

C Y R U S.

Wel dat'et foo gefchiê.
Vertreckt dan altemael, tot ick u weer ontbiê.
Ick heb in langen tijt, u Moeder niet veenomen,
Het is my aengenaem dat gy nu zijt gekomen;
Noch aengenamer is 't dat ick befchouwen mag,
Dat gy foo jeugdig zijt ontrent uw ouden dag.

P A R I S A T I S.

ICk weet de Goden danck, dat my het buyten-leven
Geen foet vermaeck alleen, maer welftant heeft gege-
Want fchoon ick menigmael alleen in ftilte fat, (ven:
Ick vont'er meerder luft, als midden in de ftadt.

C Y R U S.

Kont gy op 't buyten-huys u ftil en eenfaem houwen,
Die eertijts was gefelt met al de groote vrouwen,
En had of ftaeg gefang, of fpel of mommery,
En waert hier alle daeg met hoofs gefelfchap bly?

P A R I S A T I S.

De tijt, beminde Soon, verandert alle faken.
't Is my nu als een walg dat my eens plach te fmaken;
Dat my eens vreugde fcheen is nu maer enckel pijn.
De ftillen ouderdom die foeckt alleen te zijn.

C Y R U S.

Wel leeft als 't u gevalt, ick wil 't u niet beletten;
De drift van ieders hert gaet boven alle wetten
Die na fijn eygen hert fijn leven leyden mag,
En heeft noyt ongemack, of reden van beklag.
Siet! al mijn hoofs gevolg is ftraks van my geweken,
Segt nu wat u gelieft met my alleen te fpreken.

P A R I S A T I S.

Ick kom tot u gegaen, als tot mijn eygen kint,
Dat ick met ftage fucht als moeder hebb' bemint.
Ick heb u, lieve Soon, gefoogt aen defe borften,
Dat felden wordt gefien ontrent de groote Vorften;
En gy zijt wederom, oock van u teere jeugd,
Geweeft een buygfaem kint tot mijn gewenfte vreugd.
Noch hebje mijnen raet geduurig aengenomen,
Dat u en al het Rijck noyt qualijck is bekomen.
Nu is'er feker ding, dat gy op heden doet,
Dat ick niet lijden kan, en gy oock laten moet.
Daer is na dat ick hoor, een meysjen hier gekomen,
Of van een buyten-ftel, of boeren-hoef genomen;
't Is hoe het wefen mach, een floor, een Herders kint,
Dat niemant fchier en acht; maer gy alleen bemint.
Die na de bocken rieckt, of na de gore fchapen,
Sou die in uwen arm, en by een Keyfer flapen?
Die op een ftelle fat, en woond' als in het ftof,
Kan die haer plomp geftel oyt voegen naer het Hof?
Die noyt en heeft verkeert als by de lompe boeren,
Sal die Vorftinne zijn, en Kroon en Scepter voeren?
Neen foo onguren ding en is'er noyt gefien;
En hebj' een Keyfers hert, foo mach'et niet gefchiên.
Dan wort'er noch gefeyt, ja met gegronde reden,
Dat fy al menigmael veel aenftoots heeft geleden
Van Pans aelwaerdig volck. en wordt daer by gelooft,
Dat fy al overlang van maegdom is berooft.
Die ftaeg met dertel volck genegen is te praten,
Die moet'er menigmael haer befte veêren laten.
En waer dat in het landt was eenig boeren-feeft,
Daer waffe ftaeg ontrent met haren loffen geeft.
Hoe dat'et wefen mach, ô Prins van hondert Rijcken!
U kan geen Harderin tot Keyferin gelijcken;
Het paft geen machtig Vorft, voor wien de werelt beeft,
Die onder fijn gebiet foo veel Prinffeffen heeft
Seg! was'er geen van die, die oyt u hert behaegden,
Die foo doorluchtig zijn, en alle fchoone maegden;
Ja Nimphen als een Vorft, of Keyfer hebben moet,
En van haer jonckheyt aen daer voor zijn opgevoet?
Gy neemt te flechten keur, ja toont u gantfche dagen,
Of gy aen haer het Rijck foudt willen overdragen.
Dies falm' in 't openbaer verfoeijen uwen aert,
Of gy van Edel bloed, en eer verbaftert waert.

C Y R U S.

Wel moeder, wie heeft u dit in het hooft gefteken?
Is dit het groot belang daer gy my af wout fpreken?
't Is waer, hier in het Hof heb ick een jonge maegt,
Die kleyn is van haer felf, maer echter my behaegt.
Siet, liefde wordt gefet na dat de finnen vallen;
Gy weet dat hier te mets oock wijfe lieden mallen.
De daedt die wijft'et uyt, dat geen vernuftig man
Oyt reden en befcheyt van liefde geven kan
De maegt heeft noyt geleert of regels van manieren,
Of hoem' een Koninckrijck of landen moet beftieren;
Maer des al niet-te-min foo brengtfe reden voort,
Daer in ick wonder fie, ja fchier in ieder woort.
Hoe kleyn dat iemant is, daer is niet aen gelegen,
Men klimt tot hoogen ftaet door veelderhande wegen;
d'Een komt tot grooten ftaet door hondert menfchen
doot,
En door een landt-bederf wordt dikwils iemant groot.
Oock die een eerbaer wijf eens Prinffen hoer wil maken,
Die klimt oock menigmael tot wonder hooge faken.
Ick fie dat menigmael de grootften adel rijft,
Om datm' in dit bejag de Prinffen onderwijft.
En gy foeckt defe maegt haer eer verdacht te maken,
Maer dat zijn voor een Prins geen onbewufte faken;
De rancken van het Hof zijn my te wel bekent,
Ick weet dat defe maegt uyt wan-gunft wordt gefchent.
De Juffers van het Hof, die defe vrijfter haten,
Die zijn van mijne gunft al lange nu verlaten,
Nu woelens' over hoop, als rafend' en ontfint,
Gelijck een holle Zee gedreven van de wint,
En foecken door u hulp mijn liefde wech te jagen;
Maer dit klappyen-werck en fal ick niet verdragen.
Het is een flim bedrog, en opgefochte vont,
Dat uyt afgunfte komt, en uyt een vuylen mont.
De maegt, by haer bekladt, die is vol fchoone gaven,
Die even machtig zijn een Prins te konnen laven;
En fchoon een ander menfch miffchien dit niet en merkt,
Ick fie haer eerbaer hert dat in mijn herte werkt.

Het

Het is niet opgepronckt; maer 't is'er aengeboren,
En daerom is'et waert van my te zijn verkoren,
Om door den echten bandt met my te zijn gepaert.
Haer hooft dat is een kroon, haer bant een scepter waert.
Nu woud' ick wel een reys de hoofse Juffers vragen,
Hoe dat een Herders kindt een Keyser kan behagen.
Hier midden in het Hof, en by soo frisschen jeugd,
Als gy in eenig deel des Wereldts hebben meugd?
Daer alle Vrouwen zijn geçiert aen alle kanten,
Met paerels aen den hals, met fijne diamanten,
Met poeijer op het hooft, en aengewreven glans,
Al stricken voor het oog, en lagen voor de mans:
Daer rijcke tabbaerts zijn, die aen de leden passen,
Niet als door kunst gemaeckt, maer uyt het lijf gewassen;
Daer niet een haertjen is, of't wordt met groot beleyt,
Of konstig opgerolt, of geestig uytgebreyt.
Daer ieder besig is met haer gheele krachten,
Door allerley bedrijf, te treecken ons gedachten,
Te rapen over hoop, te brengen aen den dach,
Al wat haer fris gelaet in schoonheyt baten mach?
Mijn antwoordt soude zijn: dit komt'er van de Goden,
Die hebben voor gewis my dese min geboden,
Hoe kan het anders zijn, dat my soo slechten maegt,
Oock boven al het Hof, ten vollen heeft behaegt?
Dies moeder weest gerust, en laet de Vrouwen praten;
Ick lieve dese maegt, en salse niet verlaten. (ploegt,
Of schoon haer moeder molck, haer Vader heeft ge-
Sy is'et die mijn hert volkomen heeft vernoegt.
Het Rijck heeft groot beslag, en veeltijts swaere saken,
Die my al menigmael den geest onrustig maken;
Voor al dat ongemack, laet my ten minsten toe,
Dat ick mijn eygen sin in desen handel doe.

De Keyser gaet vertoornt weg.

P A R I S A T I S.

Hy gaet vertoorent weg, maer ick heb groote reden
Des ondersoeck te doen, en dat in volle leden;
Ick moet door goet beleyt vernemen dese daedt,
En wie dat aen het Hof kan geven desen raedt.

PANCASTE, CHARICLEA, PHRYNE, ÆGLE, en CELER *de Pagie*.

WY komen hier Me-vrou, met toegenegen ooren,
Om d'uytslag van dit werck van u te mogen hooren.

P A R I S A T I S.

Wel komt dan nader by, ick sal u doen verstaen
Hoe dat dit gantsch beleyt op heden is gegaen,
De Keyser, des versocht, die heeft my hooren spreken;
Maer heeft dit slim bedrog wel vinnig doorgestreken:
Want als ick mijn verhael ten vollen had gedaen,
Soo ving hy op dees wijs sijn tegen-reden aen.
Siet al het boos vergift, op dese maegt gespogen,
Is valsch, versiert, verdicht, en altemael gelogen.
Gy hout'et voor gewis, ick weet het gantsch beleyt,
Een van den loosen hoop die heeft het my geseyt.
Laet gy een grooten Vorst, en u met een bedriegen?
Hoe moeder! wistje niet dat vrijsters konnen liegen?
Gy houd'et voor gewis, dat ick dit stout geral
Ontdecken, en met een ten vollen straffen sal.
Daer stont ick doe en keeck met twee beschaemde kaken,
En was in mijn gemoet onseker wat te maken;
Ick had geen tegen-woort, oock sloeg ick geen geluyt;
Maer siet, de Keyser rees, en streeck ter deuren uyt.
Wie sou d'onguurren hoop, wie sou u niet versoeijen?
Wilt gy met hoog beleyt van groote Prinssen moeijen,
Of saken van het rijck, of onsen grooten staet,
Die alle ding verbrot met uwen lossen praet?
Wie sou door u behulp iet soecken uyt t[illegible]?
Niet eene van den hoop en kan haer tong [illegible]
Ick doe op u versoeck al wat ick immer [illegible],
En daer op brengt gy selfs het schennis [illegible]
Wie mach de sluyp-ziel zijn, die, met geve[illegible] trecken,
Haer nevens my geliet om leet te willen wecken?
En geeft, in tegendeel? den Keyser in den mont,
Hoe dat soo grooten werck by ons gebakent stont?
Die tong, hoe dat het ga, moet ick volkomen weten,
Eer ick mijn Maeltijt hou, al sou ick nimmer eten.
Gy Phryne staet en trilt, ja kondt niet stille staen;
Gy hebt, na dat ick meen, u snater laten gaen.
Fluks seg of gy het zijt! want dat is mijn begeeren.

P H R Y N E.

Me-vrou, ick wil terstont op eer en Maegdom sweeren
Dat ick het niet en ben.

P A R I S A T I S.

U maegdom! dat komt soet;
Ick heb al over lang u voor geen maegt gegroet.
Gy Ægle, na my dunckt, zijt hier toe veel bequamer,
Ick sag u gister noen ontrent des Keysers kamer,
Daer spreeckje langen tijt met sijnen kamerling,
Ick weet'et van hem selfs al wat'er omme ging.

Æ G L E.

Indien gy my daer siegt, het was om nutter saken,
Die in het minste niet aen desen handel raken
Ick sweer 't u by de geen die my ter werelt bracht.

P A R I S A T I S.

Hoe dat gy hooger sweert, hoe ick u minder acht.
Maer segt gy Chariclea, en wilt de waerheyt spreken,
Zijt gy niet door bedrog van ons verbont geweken?
Spreeckt klaer wat hier van is, ick weet'er vry wat van.

C H A R I C L E A.

Soo weet gy meer dan ick, ick treck'et my niet an.
Een die onschuldig is, die kan hem licht verweeren;
En wat een ander seyt 't en sal hem geensints deeren.

P A R I S A T I S.

Gy spreeckt geweldig breet, de kloot en leyt noch niet.
Een stout ontkenner valt gemeenlijck in verdriet.
Pancaste na my dunckt, ick sie u geest beswijcken,
En daer uyt kan u schult my hier genoegsaem blijcken
Ontkent de waerheyt niet, dewijl gy schuldig zijt;

P A N C A S T E.

De waerheyt, waerde Vrou, een doebter van de tijt,
Die sal het al ontdoen.

P A R I S A T I S.

Dat 's waer, gy vuyle klapster,
'k Heb u te lang gekent voor een oprechte snapster;
Gy zijt'er schuldig aen, dus maeckt een kort besluyt,
En soo j'et noch ontkent, packt u ten huysen uyt.
Ick heb dit schendig stuck ten hoogsten opgenomen,
Ick sal hier met'er daet een spoockster laten komen,
Die kan of uyt de handt, of uyt het wesen sien,
Wat dat'er is geschiet, of wat'er sal geschièn.
Gaet Pagie, soeckt de Kol; haer naem die is Majombe,
Die dickwils besig is ontrent een oude Tombe,
Of by 't Kerneeckel-huys van Pales oude kerck:
Want dat is recht een plaets voor haer ongulik werck.
Seg dats' haer met'er daedt in dese Sael laet vinden;
Maer loopt, en keert terstont, ja snelder dan de winden.

CELER.

't Is maer een oogenblick dat ick de spoockster sag;
Ick sal haer, eer j'et gist, hier brengen aen den dag.

PARISATIS.

Om dit hertneckig spel sal ick dees Juffers loonen.
Hier komt een Toveres die niemant sal verschoonen;
En op dat mijn gemoet ten vollen zy gestilt,
Soo sal de Duyvel doen, dat gy niet doen en wilt.

MAJOMBE.

Nadien, geduchte vrou, dat gy my hebt ontboden,
Schoon dat ick besig was met d'onderaertse Goden,
Soo liet ick al het werck, en koom soo na u toe;
Wat is 't dat gy hegeert, of dat ick voor u doe?

PARISATIS.

Weet gy, door uwe kunst, ons recht bekent te maken
De gronden van de mensch, en sijn verhoolen saken?
En wat'er iemant doet, en wat hy heeft gedacht?

MAJOMBE.

Neen, dat is al te veel van onse kunst gewacht;
Maer vraeg je wat een maegt, of vrijster heeft bedreven?
En waer haer teerste jeugd, of maegdom is gebleven?
Dat weet ick op een prick, om dat'er is geschiet;
Maer watse maer en denkt dat weet een spoockster niet.

PARISATIS.

Wel 't eerst is my genoeg: ick meen u niet vragen,
Als dat hier is gebeurt in dees voorleden dagen;
Soo gy maer dat ontdeckt, dan hebje my voldaen.

MAJOMBE.

Segt wat gy weten wilt, 'k sal u ten dienste staen.

PHRYNE.

Mevrou, soo 't u belieft, laet desen handel blijven,
Hoe licht is eenig mensch een schantvleck aen te wrijven?
Het schijnt als of het wijf bewustheyt geven kan,
Hoe iemant wordt geliest by Prins of Edelman.
Hoe! sal het stil beleyt, en soete minne-treken.
En al wat onder een twee soete lieven spreken,
Nu, door een loose Kol, hier komen aen den dag?
Voorwaer, met u verlof, het is een quade slag.
Wie sou de toveres oyt konnen wederleggen,
Schoon dats' een schendig stuk van ons bestont te seggen?

PARISATIS.

Wat hebj' een quaet gemoet; voor my, ick hou gewis,
Geen hooft en vreest de kam, als dat vol seeren is;
En wie sijn billen brandt moet sitten op de blaren:
Wat hier uyt rijsen sal dat wil ick openbaren.
t'Sa Kol, voltreckt u werck.

MAJOMBE.

Wat eyscht de Keyserin?
Het sal terstont geschiên oock na u eygen sin.

PARISATIS.

Men heeft een seker ding den Keyser wesen klappen,
Maer wie dat ondernam die wild' ick wel betrappen
Indien 't u kunst vermag, seg wie 't ons heeft gedaen?

MAJOMBE

Die sal straks, soo je wilt, voor uw gesichte staen,
Maer siet, ons kunste werkt door veel verscheyde vonden,
En noyt is haer bedrijf aen kleyn beslag gebonden;
Hier toe dient wonder tuyg: brengt eerst een spiegel-glas,
En brengt oock meyschen dau, en suyver maegde-was.
Ick sal, indienje wilt, een teems hier laten draeijen,
Ick sal een swarten haen hier seldsaem leeren kraeijen,
Ick sal uyt handt, uyt oog, uyt iemants tonge sien,
Wat dat hy heeft gedaen, of wat'er sal geschiên.
Maer, dat vry vorder gaet, indien j'et mogt begeeren,
Ick sal van stonden aen Pyragmon hier besweeren,
Of Brontes, of Magol, of noch een sneger geest,
Gy, draegt maer goede sorg dat gy geen duyvels vreest.

PHRYNE.

Me-vrou bestaet het niet, hy sal u gantsche verschricken.
Ey geeft noyt duyvels macht de menschen te verklicken.

PARISATIS.

Hoe! vreesje dat'et spoock sal brengen aen den dag,
Dat gy alleen bedreeft, en niemant oyt en sag?
Neen, dat is buyten sorg, oock ben ick niet genegen
Te maken openbaer wat jonge lieden plegen.
Maer doet na mijnen raedt, om niet te zijn betrapt,
Seg maer wie aen de Vorst het schennis heeft geklapt.
En dat is my genoeg, wilt gy dat openbaren, (a)
Ick sal van stonden aen de reste laten varen.
Wat seyd Chariclea?

CHARICLEA.

Ick heb'et niet gedaen.

PARISATIS.

En gy?

ÆGLE.

Al mede niet.

PARISATIS.

Soo moet ick verder gaen.
Wel vrou, begint uw kunst, en laet hier duyvels komen,
Al wie onnoosel is, en hoeft hier niet te schromen.

MAJOMBE.

Me-vrou ick ben bereyt, maer hier moet zijn gemerkt,
Wat hier dient voor te gaen, al eer de kunste werkt.

PARISATIS.

Wat is'et dat'er schort.

MAJOMBE.

Den geest dient opgedragen
Een stuck van edel goud, hier in het Rijck geslagen,
Dat sal een teycken zijn, en als een seker pandt,
Dat ick den geest ontbiê, en dat van hooger handt;
Soo ick met dit behulp den Nicker mach besweeren,
Hy sal stracks by ons zijn als met geswinde veêren:
Maer anders is hy traeg.

PARISATIS.

Is 't soo met u gestelt?
Ey siet, de toverkunst en spreeckt niet sonder gelt.
Wy zijn nu aen een dans, en 't spel is nu begonnen,
En wat gerockent is, dat dient oock afgesponnen.
Siet daer een defrig stuck, en dat van edel gout,
Dat liet mijn Vader slaen, juyst eer ick was getrout.
t'Sa komt en vordert werck.

MAJOMBE.

Dit zijn geen slechte saken,
Ick moet wat stille zijn, en eerst gereedschap maken.

(a) Sy schudden alle, ieder voor haer selven, het hooft.

Hier

Hier dient voor al een perck getogen na de maet, (a)
En dit juyst om de plaets daer gene Juffer staet;
Sie daer, nu gaet'et aen.

P A R I S A T I S

Sal hier een spoock verschijnen?

M A J O M B E.

Gewis, maer als ick wil, soo sal het weer verdwijnen.
[illegible] sonder spraeck, 't en is geen los gerucht,
[illegible] is van diep geheym, al wat ick spreecken sal

Ethal, [illegible], Thulbas, Pandorque, Casulque, (b)
[illegible], [illegible], Solasar, Barsu, Lamsakas, ed Adar,
[illegible], Italibax, Albador, Thelebeantes,
Persiphone, Taumas, Briareus, Chimera, Pyragmon.

De geest en komt niet voort, waer mach de Nicker blijven?
Houdt u een weynig stil, ick sal hem gaen bekijven.
Ick weet al wat'er schort, ick gaf hem gister noen
Al vry een seldsaem werck, daer veel is aen te doen;
Hy moet, op mijn gebod, een mudde koolzaets tellen,
Soo moet ick omme gaen met hem en sijn gesellen.
Siet, als men hem ontbiedt, hy mach niet ledig staen:
Want anders wie hem roept dien sou'et qualijck gaen.
Maer als hy komen sal, en wilt hem niet genaken,
Of gy sult andersins in groote noodt geraken.
Al wie ontrent het perck sich eens begeven sal,
Die wachte voor gewis een deerlijck ongeval
Siet, wie het oock bestaet, sal eerst geweldig hijgen,
En op den staenden voet de kinder-pocken krijgen;
Ja sal aen alle kant van sweeren zijn gequelt,
Gelijck de goede Job hier voormaels was gestelt.
En als het leelijck zeer de leden sal verlaten,
Dan sal haer aensicht zijn vol hondert duysent gaten;
Ja soo gelijck het korck, dat, als men haring vangt,
Is aen het wandt gehecht, of aen de netten hangt.

Æ G L E.

Hoe kinder-pocken wijf? veel liever noyt geboren,
'k Wou liever in de Zee, of woeste baren smoren,
Of anders zijn verdaen, als soo mismaeckt te zijn

M A J O M B E.

Wel Juffer, let'er op, en hoedt u voor de pijn.
Nu tot ons vorder werck, ick ga den Nicker halen,
Maer gy blijft al gelijck in u bescheyde palen,
En komt niet nader by, en wijckt niet verder af,
Of seecker u genaeckt een ongemeene straf.

Sy gaet wech.

P A R I S A T I S.

De spoockster is gegaen, wil gy u noch bedencken,
En doen dat u betaemt, dan sal u niemant krencken?
Seg wie tot ons verdriet haer tong heeft laten gaen?

C H A R I C L E A.

Daer koom af wat'er wil, ick heb'et niet gedaen.

P H R Y N E.

Wie sich onschuldig kent, die mach vrymoedig spreken,
Mijn hert is niet gewent tot soo onguure treken,

(a) Sy maeckt een cirekel, met eenige Characteren.

(b) Hier doet Majombe de conjuratie gantsch sanckfaem, met interval op elcke regel.

Ick heb'et noyt gedacht.

Æ G L E.

Noch ick.

C H A R I C L E A.

Noch ick.

P H R Y N E.

Noch ick.

Æ G L E.

Maer siet daer komt het spook. O! wat een bange schrick
Heeft mijn ontstelt gemoedt ten vollen ingenomen,
Ick hadde vast gestelt, daer sou geen Nicker komen;
Maer in het tegendeel, siet hier een helschen geest.

P H R I X.

Met eenige Jongens zijns gelijck.

EY! waerom is dit volck soo wonderlijck bevreest?
What is hier voor gespoock?

P A R I S A T I S.

O! wilt'et niet genaken,
Gy brengt al menigmael den Keyser soet vermaken;
Maer looje wort geschent, als licht hier kan geschiên,
Dan sou de groote Vorst u noyt meer willen sien.

P H R I X.

Geduchte Keyserin, ey wilt u niet ontstellen,
Dit is, na mijn begrijp, geen Duyvel uyt'er hellen,
Sijn hayr is al te lang. wie siet dat uyt de vlam
Oyt geest of ander spoock met ruyge locken quam?
Ey laet vry die het lust veel Duyvels hier beswceren,
Wy zijn onnosel volck, ons kan geen Nicker deren;
Niet een van mijnen aert, of van mijn gantsch geslacht,
Is oyt door eenig spoock in ongemack gebracht.
t'Sa laet ons met'er vaert het spoock gevangen krijgen, (c)
En wacht voor uwen loon een pondt van soete vijgen,
En noch een laiy-koeck, de beste die men vint,
En die noyt moeder gaf oock aen haer liefste kint.
t'Sa gasten, wacker aen, met onverschrigde sinnen.
Hoe! 't schijnt gy zijt vervaert, wel ick sal eerst beginnen:
Dat gaet dan vooren uyt, ick hebje by den kop, (d)
Gy vats' aen d'ander zy, en sit'er boven op;
Of schoon het monster schreeut, en bijster schijnt te baren,
't En moet ons lijckewel, 't en sal my niet vervaren;
't Is niet soo naren ding, gelijck het eerstmael scheen,
Wat seg ick? 't is geen spoock, het is een ouwe queen,
Ey siet dit backhuys aen.

P A R I S A T I S.

Wel 't is de tooveresse,
Het is Majombe selfs, ey leert haer vry haer lesse;
t'Sa krijgt hier rottingen.

P H R I X.

Hael roeijen aen den dag,
En geest het leelijck vel soo veel sy dragen mag.

M A J O M B E.

Gena, Me-vrou, gena, ter eeren van de vrouwen,
Wilt, soo ick bidden mach, u gramschap wederhouwen,
Ick ben een arem wijf, en is'er wat geschiet,
't Is maer de bloote kost dat ick'er van geniet.
Het gelt dat gy my gaeft, en wat ick heb ontfangen,
Is noch in sijn geheel, ick sal 't u weder langen,
Verbiedt maer desen beul dat hy my niet en sla,
En stelt my weder vry, op dat ick henen ga.

(a) Hy spreeckt de jongens, sijn mackers aen.
(b) Hy grijpt het spoock

P A-

P A R I S A T I S

Gaet niet te vinnig aen, maer wilt u wat bedaren; (a)
Giet jongers past'er op, en wilt'et wijf beswaren,
Tot ick den Keyser seg al wat'er is geschiet

P H R I X.

Wy zijn bereyt te doen al wat Me-vrou gebiet.
Dit speeltjen heeft gedien, dien aenslag is gebroken,
Een ander man te roer, ick moet nu mede spoken;
Hier sal, door mijn beleyt, wat anders omme gaen,
Ick heb op dese plaets alreê te lang gestaen
t'Sa gaesten past'er op, 'k en wil geen tijt verliesen,
Ick moet van stonden aen een goede plaets verkiesen,
Daer op ick bouwen sal een wonder huys gesticht,
My dunckt dat ick het sie, het speelt in mijn gesicht.

P A R I S A T I S.

Hou Phrix, waer is de gang? of waer de reys gelegen?

P H R I X.

Ick heb een groot bevel van onsen Vorst gekregen,
Dat moet ick gaen voldoen.

P A R I S A T I S.

Ey! wat is uwe last?

P H R I X.

Het is een deftig stuck, en daer op dient gepast.

P A R I S A T I S.

Waer in bestaet het doch?

P H R I X.

Ick mach niet langer praten;
't Is al te grooten werck om na te zijn gelaten.

P A R I S A T I S

Maer wat is dit geseyt? ey spreeckt eens uyt de borst.

P H R I X.

Al wat ick heden doe, dat komt van onsen Vorst.

P A R I S A T I S.

Waerom soo veel gewoels? seg op, wat mach'er wesen?

P H R I X.

Ick heb'et by geschrift, een ieder kan het lesen,
En des ben ick bereyt, soo gy het maer gebiet.

P A R I S A T I S.

Wel leest'et met bescheyt, of ick gelooft'et niet.
Hy leest.

De Keyser, hoogst geducht van hondert groote Rijcken,
Verschrickelijck in macht, die niemant heeft te wijcken;
Wiens zee-macht haer verstreckt tot aen den Phlegeton,
Beheerscher van de Maen, en Broeder van de Son.

NAdien hier seecker volck, met haer vernijnde tongen,
Een maegt van goeden naem oneerlijck heeft besprongen,
Soo heb ick op het stuck, met groote vlijt, gelet,
En, naer een lang beraedt, haer straffe vast geset;
Men sal in grooten haest een Spinhuys laten bouwen,
Een hock, een duyster hol, voor dese loose vrouwen,
Die moeten op haer knien bekennen hare schult;
Doch prijsen mijn verdrag, en loven mijn gedult.
Sy sullen nimmermeer haer geven op de straten,
't En zy haer van de maegt dat werde toegelaten;
En midts haer gantsch bedrijf [illegible]'ermaten vals,
En mogens' geen cieraet meer dragen om den hals
Daer sal geen Edelman haer mogen onderhouwen,
En sonder mijn verlof en sal'er niemant trouwen,
En om dit altemael te stellen in het werck,
Soo geef ick volle last aen Phrix mijn opper-klerck

Sie daer, soo leyt'et schrift.

P A R I S A T I S.

Wie heeft u dit gegeven?
't En is, na dat my dunckt, by niemant onderschreven,
Voor seker dit bedrijf dat gaet te bijster slecht,
Oock is in 't gansche Rijck geen Spinhuys opgerecht.

P H R I X.

Wel hoor, met dat gebouw meen ick nu voort te varen;
Maer ick sal onder dies u-lieden doen bewaren,
Daer gy in langen tijt geen vrijers sien en sult.

P A R I S A T I S.

De Keyser, na my dunckt, die oeffent u gedult;
Ick ga van stonden aen, en sal hem nader spreken.

P H R I X.

Maer ick en wil het werck voor al niet laten steken.
't Sa Juffers stelt u schrap, en doet na mijn gebiet.

C H A R I C L E A.

Neen, sonder nader last en is u vonnis niet.

P H A O N,

's Keysers Heraut

WAt maeckt dees Joncker hier, wat heeft hy doch begonnen?

P H R I X.

Dat hier gerockent staet, en is niet afgesponnen.
Ick sta hier wel gelast, en weet oock wat ick doe,
Dees Juffers moeten wech, en na het Spinhuys toe.

P H A O N.

Neen Phrix, die zijn ontlast, en uwe last gebroken,
Des Keysers jonge Bruyt die heeft'er voor gesproken.

P H R I X.

Hoe! is de Land-Godin de Juffers soo beleeft,
Dat sy haer slim bedroch soo lichtelijck vergeeft?

P H A O N.

Wie eerst tot hoogheyt komt, dat hebje wel gelesen,
Die moet sachtmoedig zijn, en vry genadig wesen;
Dat heeft die schoone bloem op heden soo gedaen,
En daerom, lieve Phrix, gy moogt wel henen gaen,
Daer is te deser tijt voor u hier niet te schaffen.

P H R I X.

Maer ick ben uytgegaen om desen hoop te straffen,
Sy hebben my gehoont, en menigmael bespot,
Ja gister was'er een die schold' my voor een sot;
En siet, een man als ick en heeft'et niet te lijden

P H A O N.

Wel Phrix, gy moet voortaen de quade nucken mijden,

(a) Men leydt Majombe, gebonden zynde, binnen.

Of gy foudt by den Vorst geweldig qualijck staen.

PHRIX.

Wel is't et soo gestelt, soo wil ick henen gaen.
Binnen.

PHAON.

Nu, Juffers, 't stim bedroch, dat by u is bedreven,
Dat heeft de Keyser u genadelijck vergeven,
En dat komt u alleen van 't edel Herders kindt,
Dat by u was gehaet, maer gy van haer bemindt.
Gaet haer met danckbaerheyt eerbiedelijk begroeten,
Doch kust haer handen niet, maer valt haer aen de voe-(ten.
De toestel is gereet, en al het Hof-gesin
Bereydt sich om te sien des Keysers nieuwe Min.
Men sal hier in het Hof verheffen hooge throonen,
Men sal een Herderin als Keyserinne kroonen,
In alle bly gelaet, in juychen en geschal,
Dat ick, door 't gantsche Rijck, al-om vermelden sal.
Binnen.

CHARICLEA.

Wy gaen de Keyserin ootmoediglijck bedancken, (a)
Dat sy geen wrake neemt van onse vuyle rancken,
Een vrou die goedig is, en van een sachten geest,
Is over-al bequaem, doch groote Prinssen meest.
Binnen.

(a) Spreeckt voor al de Juffers.

I. VERTOONINGE.

Parisatis, des Keysers moeder, koomt Aspasia begroeten, en de Hoofsche Juffrouwen knielende haer bedancken, dat de Keyser, door Aspasiaes tusschen spreken, deselve in genade had aengenomen.

PHRIX.

KOom siet, nieusgierig volck, hier moeten Juffers knielen.
Die, mits haer slim geklap, in smaet en schande vielen.
Soo haer een goede ziel geen gunst en had gedaen,
Het soud' haer voor gewis gantsch qualijck zijn vergaen.
Wel let dan op u stuck, want gift van boosen tongen
En dient niet los gemaeckt, maer krachtig ingedwongen.
Al wordje somtijts gram, en maeck'et niet te bont;
Een Vrouwen hals-cieraedt dat is een beuschen mont.
Vermijdt dan vuyl gesnap: want die het qualijck maken,
Die souden even hier in 't Spinhuys licht geraken.
Vriendinnen tot besluyt, sy kiest den besten voet,
Die goede dingen spreeckt, maer noch al beter doet.

II. VERTOONINGE.

De Keyser trouwt Aspasia, in 't by-zijn van al het Hofgesin, voor een brandend' altaer, daer 't beeldt van Venus achter staet.

CUPIDO.

LEent oogen al gelijck, om aen te mogen schôuwen,
Hoe seldsaem menigmael ook groote lieden trouwen;
Hier komt een Keyser aen, hier komt een Harderin,
Die paren onder een, en dat uyt rechte min.
Gy siet een autaer staen, die doe ick dickmael branden,
En daer op doet de jeugd my duysent offerhanden·
Hier staet mijn Moeder by als voester van de min,
En stort wie haer genaeckt en soet en bitter in.
Let nu wat ick vermag door mijn geswinde pijlen,
(Als ickse na de kunst wil krachtig laten vijlen)
Wat is van Majesteyt, en van den hooghsten throon!
Hoe groot een Koning is, ick schiet hem in de kroon.
Of Jupijn 't al bestiert, en in den Hemel dondert,
Of Mars geweldig swetst, en groote steden plondert,
Of Pluto meester is in 't onder-aerdtsche Rijck,
Neptunus op de zee; wat Godt is mijn gelijck?
Sy moeten altemael voor mijnen scepter buygen;
Wat oyt hier adem blaest, dat neem ick tot getuygen.
Op rijckdom past' ick niet, en min op vuyl gewin,
Dies wie recht trouwen wil, die trou uyt rechte min.
Nu spreeck ick noch een woordt tot alle jonge dieren,
Die van mijn bende zijn, en mijnen autaer vieren,
Het is een korte les, en diese wel onthouwt,
Die kanse dienstig zijn om wel te zijn getrouwt.
Heeft schoonheydt u begaeft, of heusheydt in de reden,
En laet u niet te ras, maer na den eysch besteden,
Houdt vry u waer op geldt, wie weet'er wat geval
U eens tot hooger staet, of rijckdom brengen sal.

Om recht te paren,	Hebt reyne waren
En wel te varen,	Laet geylheyt varen,
Voor lange jaren,	Dat sal u baren
Let op u stuck.	Het hoogste luck.

III. VERTOONINGE.

Aspasia word Keyserin gekroont, en het Hof en gemeente sweert haer getrouwigheyt voor de beelden van Jupiter en Juno.

PHAON.

DE Keyser doet bevel, en laet een ieder weten,
Soo die in 't naeste dal, als elders zijn geseten,
Dat wie hy wesen mag, van hoog of lagen standt,
De Schippers op de zee, de Visschers aen de strandt;
In 't kort: het gantsche Rijck sal onderdanig wesen
De nieuwe Keyserin, van ieder hoog gepresen;
Haer dienst en eere doen, en hier en over-al,
Soo dat haer hoog gebiedt het landt bestieren sal.
En tot volkomen vreugd van dit geluckig trouwen, (a)
Soo sal men open Hof twee volle Maenden houwen;
Koom alle die het lust. want hier is vry gelach,
En drincken soo veel wijns, als hy verdragen mach.
Men sal hier vrolijck zijn, en lustig mogen singen;
Maer tot onguuren dranck en sal men niemandt dwingen,
Dit is des Keysers wil, en oock der Persen Wet,
Die al van overlang voor desen is geset.

(a) Op het voorbeeldt van de Koning Assuerus, siet het eerste Capittel van het Boek Hester.

De geluck-wenschinge van de Keyser, van Parisatis, Alexis, Lepante, Milanor, en al 't Hof.

CYRUS.

GY siet nu schoone Maegt (waer op gy moogt vertrouwen)
Dat Vorsten eerlijck zijn, en haer beloften houwen.
Ick heb u eerst genoemt een eerbaer' Harderin,
Maer nu in volle daedt een waerde Keyserin.

PARISATIS.

Ick, moeder van de Vorst, die hondert groote landen
Bestiert door hoog beleyt, en hout in sachte banden,
Bevinde my verplicht dat ick u eere doe,
Dies wensch ick u geluck, en rust, en vrede toe.

ALEXIS.

Ick ben een slecht gesel, by Harders opgetogen,
Noch spreek ick hier een woort na mijn gering vermogen:
O Keyser, grooten danck, dat ick mijn dochter sie
Ontfangen, door uw gunst, soo groten heerschappie.

LEPANTE.

Vorſtinne met'er daedt, ſoo konje nu bemercken
Wat hier den Hemel doet, en hoe de Goden wercken,
Gy waert door ons beleit als met geweldt ontſchaekt,
Nu zijtg' uyt hooge macht tot Keyſerin gemaeckt.

MILANOR.

Neemt ons ten beſten af dat wy als roovers quamen,
En u oock tegen danck van uwen Vader namen,
De Goden (als het blijckt) die hebben 't ſoo beſtiert,
En worden nu te recht van al het Hof geviert.

CHARICLEA.

Geduchte Keyſerin, wy komen u begroeten.

PANCASTE.

Wy vallen in het ſtof voor uw' verheve voeten.

PHRYNE.

Wy wenſchen ſtaeg geluk: en waer toe meer geſeyt?
Wy zijn van heden af tot uwen dienſt bereyt.
al t'ſaem.

PHRIX.

Ick ſie dat ieder vleyt, en dat met Hooffche ſtreken,
Maer ick beding voor my, eer dat ick meyn te ſpreken,
Een deftig Bruylofs-kleet, oock van de nieuwſte ſlach,
Op dat ick op het feeſt met eere komen mach.
Heer, ſooje dit belooft, ick ſal u heden wenſchen
Meer zegen, meer geluks, als hondert duiſent menſchen.

Wat ſeyt de wereldt-Vorſt? * hy ſtaet mijn bede toe,
En daerom is't et tijt dat ick mijn plichten doe.
Ick wenſche dan geluck u, die op heden paren,
En vreugd, en levens tijt van hondert duyſent jaren,
En noch een mael ſoo veel; wel die nu beter kan,
Die houd' ick boven my, ja voor een wijſer man.

* Hier knickt Cyrus Phrix toe.

ASPASIA

Ick moet voor alle werck de Goden eeuwig prijſen,
Dat ſy my, Heiders-kint, ſoo grooten eer bewijſen.
En u, ô Wereldt-Vorſt! die geev' ick grooten danck,
U ſal ick hulde doen mijn gantſche dagen lanck.
Uw' groote Keyſerin, uw' Ridders, hooge Staten,
Uw' hupſche Burgery, en all mijn onderſaten,
Al ben ick hoog geſet, u ſal ick niet te min
Veel eer een moeder zijn, als ſtrenge Keyſerin.
voor 't Hof.

THEON.

O lang-gewenſchten dag, die heden is verſchenen,
Nu is ons droeven angſt ten laetſten eens verdwenen;
Siet hier een Trou-verbont, en dat uyt rechte min.
Lang hebb' ons Wereld-Vorſt de ſchoone Keyſerin.
voor de gemeente.

PHAON.

Lang leve 't edel Paer, en teele jonge Vorſten,
Waer na dit machtig Rijk en alle menſchen dorſten.
Lang leve 't edel Paer, dat is ons groot gewin,
Lang leev' ons Wereld-Vorſt, lang onſe Keyſerin.

AFBEELDINGE

VAN HET

HUWELICK,

En 't geen daer ontrent is, onder de gedaente van een

FUYCK:

DOOR

J. CATS.

CHE
DES
HUWELYX

DE GEDAENT
VAN EEN
FUYK.

AFBEELDINGE,

VAN HET

HUWELICK,

En 't geen daer ontrent is, onder de gedaente van een

FUYCK.

WIe datje wesen meugt, of mans of jonge vrouwen,
Die al dit noest gewoel zijt besig aen te schouwen,
Staet eerst een weynig stil, en leest het kort gedicht,
Dat hier is bygevoegt, alleen tot uw bericht. (a)
De Guytjens, dieje siet, met versche roosjes goijen,
En niet als jeugdig kruyt, en frisse bloempjens strooijen,
Beeldt u die snaeckjens in als lusjens van de jeugd,
Daer in men veeltijts stelt de gronden van de vreugd.
Men siet het in 't gemeen, die eerst de groene kusten
Van sijne jeugd beseylt, vergaept hem aen de lusten.
Hy stelt'et voor gewis, dat gantsch het echte-bedt
Met bloempjens is bestroyt, met roosjens is beset;
Maer raeckt hy in de FUYCK, sijn bitte sal verkoelen,
Hy wordt in korten tijt gantsch anders van gevoelen.
Veel saken van de menich zijn anders in den schijn,
Als die in rechte daedt, of in der waerheyt zijn.
Maer let op genen quant, die geestig weet te spelen,
Om door een open oor een ydel hert te stelen,
Een afbeelt van de praet, en ick en weet niet wat,
Waer door een slechte duyf niet selden wordt gevat.
De wegen, afgeleyt door velden, bossen, weyden,
Zijn paden die het volck tot aen de FUYCK geleyden;
En die zijn veelderley, en van verscheyden aert:
't Is seldsaem menigmael hoe iemant wordt gepaert.
Hier wort'er een de Bruyt, om datse wilt te singen,
Daer wort'er een gewilt, om dat hy wist te springen,
Els gaf een lach, een lonck, of ander visevaes,
En wist een vetten ael te locken aen het aes
Majombe kreeg een man, al wasse sonder tanden,
Maer sy had louter gelt, en vette kooren-landen;
En Kalle wederom bequam haer wederpaer,
Niet om haer goude munt, maer om haer goutgeel haer.
Faes wist een deftig ampt van iemant in te koopen,
En quam noch op sijn ty, al was'et schier verloopen:
En waerom meer geseyt, die op sijn stucken let,
Die krijgt, ick weet niet hoe, een Aeltjen in het net.
Maer ginder sit'er een, die liet haer eens bepraten,
En had (sy wist nau hoe) haer beste pand gelaten.
Nu wil de lincker niet, hoe seer de Juffer vleyt,
Ja geeft hem buytens lants, hoe seer de vrijster schreyt.
En gint, aelwaerdig dier, dat heeft een kindt gewonnen,
En siet nu dat het werck gantsch qualijck is begonnen;
Want schoonse bijster roept dat hyse trouwen moet,
Eylaes! hy schiet haer op, het is een lichte-voet.
Een die onwillig is hier toe te willen dwingen,
Baert niet als ongeluck, of immers vreemde dingen,
Al wat met vrijen wil behoort te zijn gedaen,
Soo 't iemant anders doet, die moet het qualik gaen:
Maer onder desen hoop, daer vint men oock gesellen,
Die buyten echte-trou haer sinnen elders stellen;
Doch na een bly bejach, soo komt'er swaer verdriet,
Gelijck men in 't gemeen in desen handel siet.
Het Gasthuys en bordeel zijn dicht by een gelegen,
Een ieder let'er op, het zijn gelijcke wegen;
En soo'er iemant soeckt hier van te zijn bevrijt,
Hy is'er voor bewaert, die slimme gangen mijt.
Nu die by paren gaen, dat zijn de lieve benden,
Die na de groote Fuyck haer gang te samen wenden.
O soete slaverny! sy stellen voor gewis,
Dat hier alleen de lust, en rust te vinden is.
De Fuyck is 't echte-bed, dat hondert duysent menschen
Beloeren met vermaeck, en, met verlangen, wenschen.
Haer ingang wijt genoeg, haer uytgang bijster nau,
't Begin geweldig ernst, de voortgang al te flau;
Van binnen is gewoel, en wonder vreemde kuuren,
De beste van den hoop die kan'er naulijcks duuren,
Dat weet meest al het volck, en des al niet-te-min,
Een yeder wil'er aen, een yeder wil'er in.
Een yeder hout'et vast, hy sal het beter maken,
Hy sal'er niet als vreugd, en enckel honig smaken
Maer als men heeft geplukt het bloempjen van de Bruyt,
Dan is al menigmael het soetste speeltjen uyt;
Maer 't is een stale wet, men kan niet weder keeren,
Dies moet'er menig hooft een ander wesen leeren.
Het jock is aen den hals, en die niet buygen kan,
Heet licht een grillig wijf, of wel een korsel man.
De pael, waer aen de Fuyck, met koorden, is gebonden,
Daer wordt de bleecke doodt in weesen by gevonden,
Die sluyt alleen het werck, die kapt de banden af,
De ruste, die men soeckt, die vint men in het graf.
Wat hier nu vorder wanckt, dat sal men moeten leeren,
Die tot een yeder stuck wil oog en sinnen keeren.
Gesellen, tot besluyt, hier is een sinne-beelt,
Daer op meest onse jeugd met al de sinnen speelt.

De Vryer, die het huwelick aen d'Ouders versoeckt, spreeckt.

ICk ben niet van het volck, dat is gewoon te liegen,
Ick wil, door slim beleyt, geen vryster oyt bedriegen;
Als my een maegt bevalt, dan sal ick henen gaen,
En spreken met bescheyt, of voogt of vader aen.
Een vryster met bedroch, of door een listig vleijen,
Te soecken buyten spoor, of om den tuyn te leijen;
Een jong en teere spruyt te brengen aen den bry,
En staet noch slecht gesel, noch Edel-lieden vry.
Ick prijs de gasten niet, die zijn gewoon te sluycken,
Want die wel trouwen wil, moet goede trou gebruycken.
't Is nut dat met beraet dit wichtig stuk geschiê,
Om dat ick hier ontrent veel slimme rancken sie.

(a) Diogenes Laertius. *Socrates juvenes caelibes & nuptias ambientes similes esse piscibus dicebat, qui circum nassam ludunt, & gestiunt inire, contra qui inclusi sunt, exire.*

De vrienden aengeſocht, die mogen overleggen,
Of my, dat ick verſoeck, is af, of aen te ſeggen:
En na mijn oordeel draegt, mag dit alleen beſtaen,
Het echte-bed' is reyn, het eyſcht de rechte baen.
Al wie niet is geneygt te plegen ſlimme treken,
Die heeft te rechter tijt de vrienden aen te ſpreken.
Dies als ick na den eyſch hier in mijn plichten doe,
Soo ſpreeck ick even dus, of voogt of ouders toe.
Gy die nu langen tijt u dochter hebt genoten,
Gunt my een jongen tack, uyt uwe ſtam geſproten;
En gy, die moeder zijt, en doet my geen belet,
De ſpruyt, dien ick verſoeck, behoort te zijn verſet.
Ick bidde, ſcheyt'er af, en ſchroomt'et niet te wagen,
Al is het loorjen teer, het ſal haeſt vruchten dragen.
Daer is een ſeker tijt, wanneer men inten moet,
En 't is geen onwijs man, die 't na den oirboor doet.

De Man, wettelijck getrout, ſpreeckt als volgt, begrijpende in 't korte de rechte plichten van 't Huwelijck.

MYns herten ſoeten wenſch, van Gode my gegeven,
Tot luſt en ſoete vreugd, in dit geſellig leven.
Mijn trooſt, mijn ander ick, gehecht in mijn gemoet,
Meer als mijn vader ſelfs, en al het naeſte bloet.
Gewenſchte bed'-genoot, verkooren boven allen,
Ten leſten zyt gy mijn, my zyt gy toe-gevallen.
Wy zijn, van nu voortaen, wy twee en zijn maer een,
Wat eerſtmael eygen was, is even nu gemeen.
Wy zijn, door echte trouw, en op gewiſſe gronden,
Ons leven dagen lang te ſamen ingebonden;
Soo dient dan overhandt dit jock alſoo verſacht,
Dat ons geheele ſucht tot vrede zy gebracht.
Indien wy door de trou in rechte liefde paren,
Wat quaet ſal immermeer ons mogen wedervaren?
Wat ſal ons hinder doen, of brengen in den druck?
Twee herten eens geſint, zijn boven ongeluck.
Schrijft dit in u gemoedt; waer dat gehoude lieden
Sich vieren overhandt, en ware gunſte bieden,
Daer is een goeden geeſt met alle ſegen by,
En maeckt het echte paer van alle plagen vry:
Daer wordt het gantſch geſin, kindt, boden, nichten, neven,
Als door een vaſt gevolg tot ſoete ruſt gedreven;
Daer wordt het innig hert geſuyvert van den haet,
Daer vloeyt'et altemael van enckel honig-raet
Komt ons de lieve Godt maer klein beſlag te geven,
Wy konnen evenwel, wy ſullen vrolijck leven;
Wy ſullen onſen loop voltrecken, ſonder pijn,
Indien wy, voor den Heer, maer eenig konnen zijn.
Of Godt ſal alle ding naer ons behoeften voegen,
Of Godt ſal onſen geeſt, in alle ding, vernoegen:
Indien geen rijcke ſchat ons koffers op en vult,
Ons vreugde ſal beſtaen door middel van gedult.
Wat my in all's belangt, ick neme tot getuygen
En Godt en onſe trou; mijn leden ſullen buygen
Tot vlijt en rijpe ſorg, tot alderley beſlag,
Dat iemandt van den man met reden eyſſchen mag.
Gy, in het tegendeel, leert uwe ſinnen ſtieren.
Tot onderling behulp, leert uwen Hoeder vieren;
Op dat in all's de man mag zijn omtrent het wijf,
Gelijck een waerde ziel is aen het gantſche lijf
Wy ſullen onder dies, wy ſullen tuſſchen beyden,
Al wat'er is te doen, met reden onderſcheyden,
En plegen ons beroep na eyſch en rechte maet;
Gy dingen van het huys, ick dingen van de ſtraet.
En echter evenwel, ſoo ſullen alle ſaken
Ons in gemeene plicht, en niet als eygen raken;
En dat op deſen voet een ieder in het zijn,
En even ondermengt, als water en als wijn.
Het ſtuck, aldus beleydt, ſal ieder ſijn betrouwen
Dan vorder op den Heer, en ſijn beloften bouwen;
En ſchoon daer onweer rijſt, en ſture vlagen maeckt,
't Is Godt, de groote Vorſt, die voor de ſijne waeckt;
En als het ſchoon gebeurt dat Godt, in onſe tijden,
Sendt vaderlijcke tucht, ſendt eenig bitter lijden,
't En dient ons evenwel niet tot een droeve val,
Het eynd' is enckel heyl, het eynde recht'et al
Al wat de jeugd beſit verandert met de jaren,
De luſt gaet haren gang, laet ons in liefde paren,
Niet op een ſchoone verf, niet op het lijf gegront,
Maer op het innig goet, het ware trou-verbont.
Laet vrede, ſoet beleyt en minnelijcke ſeden
Meer trecken ons gemoedt, als opgepronckte leden.
Laet Godt doch boven al ons zijn de grootſte wet,
Hy is op wien het oog in allen dient geſet
Het eynde van de trouw is kinders op te weeken,
Daer moet geen reyne min tot quade luſten ſtrecken;
Dus laet de waerde trou, verſegelt met de tucht,
Ons brengen uyt een brant, en leyden tot de vrucht;
Dat zijn, tot onſen trooſt, de vaſte bruylofs-gronden,
Waer op de loſſe jeugd moet werden ingebonden.
Hy vindt ſich buyten ſpoor, wie hier te verre gaet,
"Al wat ten goeden ſtrekt, bewaert de middelmaet

De Nieu-getroude antwoordt als volgt.

BEhoeder mijner jeugd, van Gode my gejont,
In wien mijn reyne ziel alleen genoegen vont;
Ontfangt u jonge Bruyt in deſe teere leden,
Die ick aen u alleen na deſen ſal beſteden
Ontfangt u wederhelft, u lot, u echte wijf;
Ontfangt in uwen ſchoot een ongeſchonden lijf;
Een lichaem ſonder vlek, een kuyſch en eerbaer weſen,
Een rooſe met den dau, by niemant oyt geleſen;
By niemant aen geroert; ontfangt doch boven al
Een toegenegen hert, dat in u leven ſal
Dat uyt ſijn gantſche luſt, en met geheele krachten,
Tot u vermaeck alleen ſal dryven ſijn gedachten:
Sal woonen met den geeſt in u ſijn evenbeelt,
Soo lang een kleyne lucht in deſen boeſem ſpeelt.
Gy, ſtiert my niet alleen tot huyſelijcke ſaken,
Maer leert my boven al tot onſen Godt genaken.
Leert my te buyten gaen, en treden met den voet,
Al wat ons ydel vleeſch leyt van het ware goet
Leert my voor alle ding, door vriendelijck vermanen,
Te ſcheyden mijn gemoedt van alle ſotte wanen;
Dat ſal in deſen geeſt ontſteken meerder vonck,
Dan of my eenig menſch de gantſche wereldt ſchonck.
"Twee zielen, eens geſint, om Godt te willen eeren,
"En konnen nimmermeer van hare liefde keeren;
"Want als het nietig ſchoon ſal van de leden gaen,
"Dan ſal de ware min op vaſte gronden ſtaen
O goet! ô ſoet begin! ô vrucht! ô Hemels leven!
O! dat een ieder poogt een ſachte ſpoor te geven
Aen ſijn beſcheyden deel, op dat, in alle vlijt,
Al wat ten quade ſtreckt, van beyde zy gemijt.
Wat is'er beter ding als met geſette reden,
Door heuſch en rijp geſpreck, en even door gebeden,
De ſinnen overhandt te voegen na de leer,
En met gelijcke ſucht te treden voor den Heer?
Wat is'er quader ſlag, als ſonder tegenſpreken
De ſonden aen te ſien, en alle ziel-gebreken
Te dulden in de borſt van uwen waerden vriendt,
Die uyt de modder-kuyl voor al getogen dient?
Hoe kan'er harder leet, of droever ſtuck, gebeuren,
Als twee, die eenig zijn, van een te laten ſcheuren?
Soo dat (ô ſeldſaem ding!) een vleeſch ſou moeten zijn,
Ten deel in alle vreugd, ten deel in alle pijn.
Poogt, man en vrouwe, poogt, ook met geſtorte tranen,
Uw lieve wederhelft tot tranen op te manen.
Poogt met u gantſche kracht te weeren uyt der hel
Uw waerde jock-genoot, uw diere bed'-geſel.
't Is beter die men lieft ſijn feylen aen te wijſen,
Als door een ſot gevley, een quaden aert te prijſen.
De tucht, al valtſe ſwaer, is enckel vrienden werck,
Een onderling vermaen, een huyſſelijcke kerck.

De Vrijster die een brief, na de **FUYCK** *gaende, ontfangt, spreeckt.*

ICk die, met blijden geest, en uytgestreckte leden,
Nu tot het echte-bed kom vaerdig aengetreden,
Voel ick en weet niet wat een schijn, een ander beelt,
Dat my ontrent het hert, en om de sinnen speelt.
Daer was een hups gesel, die in mijn teere jaren,
(Als haer de gulle jeugd komt eerstmael openbaren)
My groete, my besocht, en dickmael onderhiel,
En bracht een vremt gewoel ontrent mijn jonge ziel
Maer hy scheen wat te koel, en deed' te trage gangen,
Dies bleef mijn jeugdig hert gestaeg in twijffel hangen,
Onseker of hy quam alleen maer om de praet,
Dan of hy verder ging, en poogde na de daet.
Ick voelde niet-te-min mijn teere leden wassen,
Soo dat mijn moeders huyk mijn juyst begon te passen,
En juyst doen quam'er een, die beet wat harder aen,
En siet, na sijn versoeck, liet ick mijn sinnen gaen.
Nu ben ick op den weg om my te laten trouwen;
Maer ick voel in den gang mijn voeten wederhouwen,
Ick weet wat hier gedaen, en wat gelaten dient,
Maer siet mijn herte sweeft ontrent mijn eerste vrient.
De kans, by ons bedacht, die moet ick heden wagen,
Al sou ick 't naderhandt veel duysent mael beklagen.
Ick sie wat my betaemt, en waer ick heden ben,
Noch doe ick evenwel dat ick voor ondeugt ken.

De Vrijster, die buyten de **FUYCK** *geleyt wordt, spreeckt.*

WEl hoe geslepe geest! waer gaen uw losse gangen?
My dunkt gy spant een net om my daer in te vangen.
Maer neen, onguure quant, of bout de rechte baen,
Of stelt my wederom, van daer ick ben gegaen.
Ick sie uw slim beleyt, ick ken uw loose treken,
Wy zijn van onsen weg, bezijden af, geweken.
Dit vind' ick uyt de daet, en ben'er in beschaemt,
En seker 't is geen werck dat u of my betaemt.
Soo haest een jonge maegt maer eens begint te mallen,
't Is qualijck af te sien, hoe licht sy komt te vallen.
O mijt, vriendinne! mijt een ongebaende padt,
Men struyckelt al te licht, het spoor is glibber-glat.
Wie van een hoogte springt, alleen op dat vertrouwen,
Dat hy sich onderweeg sal konnen wederhouwen,
Gewis die is verdwaelt, en mist de rechte baen,
Die holt dan naer het valt, daer is geen houwen aen.
Voor my, ick ben gesint eén beter weg te treden,
Een weg van eerbaer root, en oock van goede zeden.
Gy weet dat ick voor al geen buyten-wegen ken,
En soo gy 't anders meent, soo laet my daer ick ben.

De Vrijster, ontijdelijck swanger geworden, en de Vrijer haer weygerende te trouwen, spreeckt als volgt.

HOe ben ick nu ontset? Hoe leg ick hier versteken?
Hoe ben ick uyt de weg, bezijden af, geweken?
Wat ging my slechte duyf, my jonge kleuter aen,
Dat ick ter zijden ging, en liet de rechte baen?
Ey! hoort eens hoe het quam, ick wou my wat vermeyden,
En Faes sou, na de Fuyck, mijn teere jeugd geleyden.
Ick liet 't de lincker doen, ick liet hem leyts-man zijn,
Maer wat de quant bestont, en was maer enkel schijn,
Ick was ontijdig groen, en hy begon te mallen,
Dies is de maegde-krans my van het hooft gevallen.
Ach! 't is een seldsaem werk, men weet niet hoe het gaet,
't Is eerst maer enckel jock, maer licht een malle daet.
Dit was niet lang geschiet, daer ging de lincker strijcken,
Dies wist ick niet te doen, als deerlijck na te kijcken.
Daer loeg meest al het volck om dit mijn ongeval,
Des weet ick niet een mensch die my nu willen sal.

De Vryer spreeckt tot de V[illegible], [illegible]ten de **FUYCK** *sit, met een gebroocken maegde-krans.*

WAt is 't een seldsaem werck dat jonge lieden plegen,
Voorwaer de rouwe jeugd bewandelt vremde wegen
Sy doen meest over-al haer dingen sonder raet,
Ey! wie doorgront'et recht al wat'er omme gaet
Ons buur-meyt, mooije Lijs, die quam hier gister klagen,
Dat sy, door mijn bedrijf, nu kindt begon te dragen
Ja dat haer Vader selfs byna ten vollen sag,
Dat sy geen wesen had gelijckse voortijts plag
Sy dan, om haren naem in eer te mogen houwen,
Badt dat wy met'er haest te samen mochten trouwen.
Sy wil eer (na sy praet) met aerde zijn bedeckt,
Als van het schamper volck gestaeg te zijn begeckt.
Sy vat my om den hals, en kust my menig werven,
Op datse nu ter tijt haer bede mocht verwerven.
Ick, die nu geensints pas op al haer mal gesoen,
Hadt lange vast gestelt dat niet te sullen doen.
Dies seyd' ick, soete Lijs, wilt om geen trouwen peysen,
Want ick ben nu gesint een wijltjen uyt te reysen;
Om, als ick weder kom, dan recht te zijn bequaem,
Tot huyselijck gewin, en kosten van de kraem
Sy stracks hier tegen aen: soudt gy hier in volherden,
Soo kan ick van uw kindt geen blijde moeder werden.
Stelt dat op heden vast, ja gy en sult misschien,
Wanneerje weder komt, noch kint noch moeder sien.
Hoe! soud' ick sonder u in leven konnen blijven,
Daer ick niet hooren sal, als vaders hevig kijven,
Als moeders hart verwijt, als leet en ongeval,
Nadien my al het volck met vingers wijsen sal?
Ick leund'et sachtjens af, al watse mochte seggen,
My docht dat ick haer kon met reden wederleggen,
Want een, die buyten trou, haer maegde-bloempjen waegt,
En is, na mijn verstant, niet waert te zijn beklaegt.
Het vroetwijf, Trijntje-moer, die sal ontrent u wesen,
Sy kent u sieckte best, en sal u wel genesen;
't En waer voor my geen eer een kraem-vrou by te staen,
Maer dat my stont te doen, dat heb ick al gedaen.
Voor my, ick wil niet zijn beklemt in echte banden,
Want ick moet voor een tijt besoecken vreemde Landen.
't En is geen lustig borst, geen rustig Edelman,
Die hier maer koeck en at, en niet als Hollants kan.
Sy weder: Sooje reyst, dan heb ick wel te weten,
Dat gy van stonden aen mijn liefde sult vergeten;
Een Fransch of Engelsch dier dat sal u liever zijn,
En ick sal onder dies hier sitten in de pijn,
By niemant aengesocht, gegeesselt van de tongen,
Bespot van yeder een, tot aen de minste jongen.
In 't korte, lieve vrient, een gantsch verbosten staet;
Maer hoor, soo 't u belieft, ick weet ons beter raet,
Kom doet my nu een eedt, als gy sult weder komen,
Dat ick stracks voor u vrou sal worden aengenomen;
En datje buyten Landts u niet verloopen sult,
Dan sal ick uw vertreck gehengen met gedult.
Ick sal my wederom aen u verbonden houwen,
Van niemant, wie het zy, als u alleen, te trouwen,
Al waer'et even selfs, dat ick mocht zijn bemint
Van eenig Edelman, of wel eens Prinssen kint.
Ick, die had vast gestelt, my niet te sullen binden,
Wist voort, op staende voet, hier tegen yet te vinden;
Vriendinne, 't is u best, dat gy u vryheyt hout,
Het mocht u hinder doen, als gy u binden soudt.
Ick sou of op de zee van roovers zijn genomen,
Of door een droef geval niet weder mogen komen;
En hoe het wesen mocht, gy waert'er qualijck aen,
Dus laet ons trou-verbondt nu liever ongedaen.
Als yemant nucken broet, en wil een uytvlucht soecken,
Ey! wat vermag hy niet ontrent de teere doecken?
(Maer gy die maer en zijt een rechte tortel-duyf,
Besmet doch nimmermeer uw witte doecken-huyf.)
Ick had doen wel gewilt, door iemant hooren roepen,
De vyandt is gelandt met ses of acht Chaloepen,

Of

Of hier is grooten brandt in onse buurt ontstaen,
Soo had ick met bescheyt van daer vermocht te gaen.
Maer schoon ick al niet sulcks als doen en sag gebeuren,
Soo steld' ick echter vast den handel af te scheuren;
Dies schoot ick na de deur, en tot een kort besluyt,
Ick seyd' haer goeden dag, en sloop ten huysen uyt.
O Vrijers! seldsaem volck, en vol onguure treken,
Eerst is 'tu groot vermaeck een vrijster aen te spreken,
Gy bid om hare gunst, en alsje die bekoemt,
Soo steeckje schier de walg, als sy maer wort genoemt.
Wel vrijsters, wieje zijt, wilt op uw saken letten,
Op datje niet en valt in dese loose netten.
Het is een rechte sloer, het is een dwase maegt,
Die by een jonge wulp haer eer ontijdig waegt.

De Jongman, met een oud wijf getrouwt, spreeckt; en wordt beantwoort by een jonge vrijster, buyten de FUYCK *staende.*

SOet meysje, geestig dier, na u is mijn verlangen,
Ick ligge met verdriet in dese Fuyck gevangen;
Al wat ick om my sie, en is niet als gequel,
Het wijf dat my besit, dat heeft gerimpelt vel,
Het was mijn wille niet dit jock op my te laden,
De vrienden, gierig volck, die hebben 't my geraden:
Die seyden wonder veel van dat het geldt vermach,
En ick was haest verleyt, gelijck de jonckheyt plach.
Een acker met verdriet, en sonder vrucht te teelen,
Dat moet een eerlijck man van stonden aen verveelen.
Ach! 'tis een seldsaem ding, en even tegen aert,
Wanneer een ouden romp met jonge lieden paert.
Het is tyrannen werck, en niet als wreede wonden,
Dat oyt een levend' mensch is aen een rif gebonden.
Waert gy met my gepaert, dat is met uw's gelijck,
Dat waer voor u en my een ander Hemelrijck.

De jonge Vrijster antwoordt.

WAt meugje nu ter tijt tot my uw handen strecken?
Wat kan ick anders doen, als met u kuuren gecken?
't Is niet als mal geraes, al watje nu begint,
Want tot u sot bedrijf en ben ick niet gesint
Ach Fop uyt dese Fuyck en konje niet geraken,
't En zy de bleecke doodt eerst wil een eynde maken.
Noyt doet'er eenig mensch hier in een tweede reys,
Of daer moet yemant gaen den weg van alle vleys;
Dat is een stale wet, die niet en is te breken,
Waer op wel dient gelet, eer sich hier in te steken.
Indien 'tu qualijck gaet, het is u eygen schult,
Gy blijft dan dieje zijt, en lijdt'et met gedult.
Uw klacht is sonder slot, het zijn verdiende plagen,
Wat yemant willig doet, dat moet hy willig dragen:
Het was met uwen wil, dat gy hier binnen quaemt,
Gy blijft nu datje zijt, en doet dat u betaemt.
Had gy my eerst versocht, en in den eysch gebeden,
Doen gy een vrijer waert, en had u vrye leden,
't Mocht zijn gy waert onthaelt gelijk een eerlijk man,
Nu is 't om niet versocht, dat ick niet doen en kan.

Het oude Wijf tot haren jongen Man spreeckt.

WEl, Fop, wat gaet u aen, waerom soo droeve klachten?
Of van uw stuure vrou, of van uw suure nachten?
Gy waert voor desen los, gy waert een vry gesel,
En trouwen is van oudts een onbedwongen spel.
Gy hebt'et mogen doen, gy hebt'et mogen laten,
Gy hebt by uw's gelijck al dickmael loopen praten
Maer die en sochtje niet, gy saegt maer op het gelt,
En dat heeft uwe jeugd in dit verdriet gestelt.
Hebt gy dan eenig recht om nu te mogen klagen?
Neen, dat men willig doet, dat moet men willig dragen.
Gy naemt my om het goet, dat weet ick lieve vrient,
Maer gy en hebt als noch mijn gunste niet verdient.
Kom doet dat u betaemt, en kom ick dan te sterven,
Soo sulje machtig geldt en rijcke panden erven.
Maer soo ick weder hoor dat gy noch elders vrijt,
Soo gaeje voor gewis mijn geldt en gunste quijt
Ick sal, al wat ick heb, aen neef en nichten maken,
En gy sult wederom in Calis-bende raken.
Wie oyt een vrouwe neemt, hoe sy oock wesen mag,
Die moet hem eygen zijn, oock tot haer lesten dag
Ick hoore datje derft uw echten dag beklagen,
En noemt, by my te zijn, niet als bedroefde dagen;
Ja roept oock menigmael, als dat'et u berout,
Dat gy ter rechter tijt geen jonger hebt getrout.
Wel, lincker, alsje zijt, wat mag u doch ontbreken?
Als datje dertel zijt, mits u de kruymen steken;
Gy quaemt uyt Calis-hoek, soo naeckt gelijck een pier,
En deet al menigmael een maeltijt sonder bier:
Een schoots-vel om het lijf, dat moest u leden passen,
Maer nu is u de wol tot op den rug gewassen;
Nu hebje maer alleen te sitten by 't gebraet,
En let maer of het spit geduurig omme gaet.
Gy daerom, zijtge wijs, laet al de kleuters varen,
Sy hebben anders niet als slechts haer groene jaren.
Haer jeugd is al haer goet, ick heb u wel gedaen,
En die hem wel bevint, en moet niet elders gaen.

De jonge Vrou, met een oudt Man getrout, spreeckt.

AL is mijn Heer gegaen tot aen de sestig jaren,
Ick sal gelijcke-wel mijn eere wel bewaren.
Daer kome wat het wil, mijn schoot, en echte bedt
En sal te geener tijt door yemant zijn besmet.
Hier komt een jonge wulp ontrent mijn deure sweven,
Die is, na dat ick merck, met lusten aengedreven.
Hy sondt my gister nacht een grooten minne-brief,
Daer heet ick hondert mael sijn soetste soete-lief
Maer ick heb vast gestelt, en sal'er in volherden,
Dat niemant sal door my oyt hooren-drager werden.
Sy moet staeg trouwe zijn, die eenmael is getrout,
Al is een echte man of swack, of bijster out.

De Vrijster, met het kindt in haer arm, spreeckt.

HOe dan soudt gy my verlaten,
Die gy voortijts hebt bemint?
Hoe soudt gy my kunnen haten,
Die tot u soo ben gesint?
Neen, ick kan het niet gelooven,
Ick en kan het niet verstaen,
Dat gy soudt mijn eere rooven,
En dan elders minnen gaen.
Hebt gy my niet menig werven,
Even met een rijp beloydt,
Op uw leven, op uw sterven,
Vaste liefde toegeseydt
Hebt gy my niet trou gesworen,
Hooger als ick seggen kan?
Heb ick u niet uytverkoren
Even tot mijn echte man?
Hebt gy my niet schrift gegeven,
Dat ick als uw waerde vrou,
Dat ick al mijn gantschen leven,
Aen uw zijde slapen sou?
Godt en wil het niet gehengen
Dat gy soude meyneedig zijn,
Dat gy my soudt willen brengen
Van de blijdschap en de pijn:
Maer voor al moet u bewegen
Dese vrucht, uw eygen kint,
Dat heb ick van u gekregen,
Die gy tot my waert gesint.
Dat heb ick van u ontfangen
U ter liefde, beste Vrient,
Doen gy, met een groot verlangen,
Van mijn maegdom waert gedient.
Doen gy my eens pleegt te stellen
By de schoonste van het Landt,
Doen gy my eens pleegt te quellen
Om dit eygen minne-pandt.
Siet doch eens sijn geestig wesen,
Siet eens hoe het op u kijckt,
Siet' gy zijt'er in te lesen,
Siet eens hoe het u gelijckt
Wel dan, mag ick iet verwerven,
Eert die gy eens hebt bemint,
Anders moet ick hoere sterven,
En uw vrucht een hoere-kint

De Vrijer antwoort.

WAt sal dese sloor beginnen?
Wat begeert de slechte duyf?
Kint, gaet elders, wiltje minnen,
Ick u trouwen? wat een struyf!
Heb ick met u leggen mallen,
Waert gy voor een nacht mijn wijf,
Dat en achte ick niet met allen,
Dat en was maer tijt verdrijf.
Woorden die de Vrijers spreken
Zijn beleefst en honig soet,
Doch het zijn maer minne-treken,
Daer men noyt op achten moet.
Wat de Jongmans oyt beloven
Op den autaer van de min,
Dat is met'er daedt verstoven,
Als sy hebben haren sin.
Eeden die de minnaers sweeren,
Midden in het sachte bedde,
Zijn veel lichter als de veeren,
Daer en diene niet opgelet.
Kint, se vliegen met de winden,
Lichter als een lichte pluym,
Daerom zijnse niet te vinden,
Want sy smelten als het schuym,
Heeft de penne wat geschreven,
't Hert en heeft et niet gevoelt,
't Wordt door 't laken uytgewreven,
Als men in het bedde woelt,

Maer ick bidd' u, houdt'et briefje,
Want het u noch dienen kan.
Gaet, ey gaet, doch ſoete liefje,
Maeckt er ſuycker-huyſjens van.
't Suycker ſal te paſſe komen,
Alſe 't kindt ſijn pappen koockt,
En het briefjen dient genomen,
Alſe dan een vuurtje ſtoockt.
Die een kindt by Vryſters teelen,
Hebben voor haer moeyten niet,
't Is een pop om med te ſpelen
Voor een die haer maegdom liet.

't Is de ſoete maegt geſchoncken
Voor haer maegdelijcke bloem,
Sy mach vry daer mede proncken,
Sy mach dragen haren roem.
Sy mach ſeggen, t haerder eeren,
En vertellen 't alle man,
Datſe met en heeſt te leeren,
Dat ſe nu het ambacht kan.
Wech dan, Heyl, met al u klagen,
Wech met al u malle praet,
Noyt en ſal my 't kindt behagen
Daer geen bruyleſt voor en gaet.

PARIS aen HELENA.

PRinceſſe, ſchoonſte bloem van al de Grieckſe landen,
Siet ons Troijaenſche jeugd, die ſwiert hier om de ſtranden,
Maer is trouhertig volck, en geenſins ſnoode ſpien,
Oock ſtreckt mijn reyſe niet om hier het Lant te ſien.
Siet Troy', en haer gevolg, dat kan ons vergenoegen,
Men kan geen beter Landt in al de werelt ploegen;
Ons Steden hebben mans, ons velden machtig vee,
Ick wou om 't Griecken Landt noyt komen over zee.
Uw ſchoonheyt, hems gelaet, en wel gemaeckte leden,
Aen alle kant vermaert, van yeder aengebeden,
Zijn oorſaeck dat ick hier in dit geweſte quam,
En tegen vrienden ſelfs een aenſlag ondernam
Maer wat ick heb begoſt dat ſtaet op vaſte gronden,
Want Venus even ſelfs heeft ons tot u geſonden,
Sy is 't die mijn gemoedt tot deſen handel riedt,
De liefd' en haer gevolg is onder haer gebiedt
En dan noch boven dat, ſoo hebben my de Goden
Gedrongen tot het werck, en deſe tocht geboden:
Want doe mijn moeder droeg, en van my ſwanger ging,
Gebeurd' haer in den ſlaep een wonder ſeldſaem ding;
Het ſcheen dat ſy een toors, een vlam, een fackel baerde,
En dit was dat het Hof, en al de Stadt vervaerde
Mijn Vader was ontſtelt, mijn Moeder was beducht,
Wat eens geworden ſou van deſe nieuwe vrucht.
De geeſten afgericht, om droomen uyt te leggen,
Die quamen aen het Hof, en al de werelt ſeggen,
Dat ja in Troijen ſou ontſtaen een grooten brandt,
Niet van ons eygen vuur, maer uyt een ander Landt.
Die droom is nu vervult, daer is een brandt gereſen,
Niet uyt ons eygen jeugd, maer uyt u geeſtig weſen;
Mijn hert is Troijen ſelfs, de brant mijn jeugdig bloet,
Dat onder deſe borſt een ſtage vlamme voet.
Wel aen dan, friſſe bloem, ey laet'et nu geſchieden
Dat Venus heeft belooft, en al de Goden rieden,
Gaet willig tot het werck, en toont u onbeſchroomt,
't Is niet als puur geluck, dat van den Hemel koomt.
Ick ben van Edel bloet, uyt Pryamus gebooren,
En van mijn oude ſtam en heb ick niet verlooren;
Gelooft'et, Nimphen ſelfs die zijn tot my geſint,
Maer gy zijt, friſſe bloem, alleen van my bemint.
Eer ick u had geſien, wiert ick tot u gedreven·
Want Venus had u beeldt in mijn gemoet geſchreven;
Dies of ick wacker was, of in de ruſte lag,
My docht dat ick geſtaeg u voor mijn oogen ſag
Nu kom ick hier gereyſt, en dat met groot verlangen,
En wenſch het minne-loon van uwe gunſt t'ontfangen;
Uw man is weg gereyſt, dat gaf hem Venus in,
Hy opent als de deur voor ons' gewenſchte min.
Het ſchijnt dat hy oock ſelfs met voorraet wil gehengen,
Al wat u goet onthael my toe ſal willen brengen·
Want als hy van u ſcheyd', dit was ſijn eygen laſt,
Doet goet en ſoet onthael aen ons Troijaenſchen gaſt.
Hy, die ons Troijen kent, en haer beroemde mannen,
En hoeſe, na de konſt, den booge konnen ſpannen,
Spreeckt met een vollen mont, en geeft u deſen raet,
Dat hier oock dient geplant van dat manhaftig zaet
Dit moogje, na my dunckt, met goede reden peyſen,
Vermits hy, ſonder u, van hier beſtaet te reyſen.
Is niet het Hooſſche volck en alle vrijers ſtout?
Voorwaer, na mijn begrijp, het is te veel vertrout.
Een weelig quant in huys, een vrouw by hem te laten,
Leyt dat niet naerder gront, als om te mogen praten?
Voorwaer als ick de kans niet happig waer en nam,
Op my waer Venus-kint, en oock de Moeder gram.
Uw man verlaet ſijn huys, en vaert na 't dorre Creten,
Ey lieve, ſeg een reys, wat heeft hy daer vergeten?
Ick hou dat hy daer keur van al de Nimphen heeft,
Of wel een aerdig dier, daer aen ſijn herte kleeft.
Wel aen dan, friſſe bloem, vervult uw's mans bevelen,
Ick ſal, na 't avontmael, by u wat komen ſpelen;
En ſluyt uw kamer niet, gy ſult door my verſtaen
Wat onſe jeugd vereyſcht, en wat'er dient gedaen.

HELENA tot PARIS.

WEl hoe, ſtoutmoedig Heldt, dit zijn verkeerde ſtreken,
Een Vrou, van mijnen ſtaet, ſoo kluchtig aen te ſpreken!
De trou is onbeſmet, de Goden toegewijt,
Die geen verkeerde luſt, of vreemde gaſten lijt.
Ellendig Jongeling, verdoolt in quade luſten,
Is Troy' en haer gevolg, met al haer naeſte kuſten,
Is Yda niet genoeg voor uw verdwaeſde jeugt,
Dat gy hier eyſſchen derft, dat gy niet hebben meugt?
Hoe menig aerdig dier bewoont de ſchoone ſtranden,
Daer Xantus henen vloeyt, en klieft de vette landen?
Daer yder gantſch het velt met ſtage rooſen kroont,
En in een kort begrijp, de gantſche werelt toont?
Waer toe, aelwerdig quant, Enone doch verlaten?
De ſoetſte Wout-Godin van Pryams onderſaten?
Ey ſtoockt een teynder vuur ontrent uw eygen haert;
Is ſy geen Koningin, ſy is een Koning waert;
Haer vingers zijn bequaem een Rijcks-ſtaf aen te taſten,
En wetten aen te ſlaen voor alle rouwe gaſten.
Voor waer geen Hooſſe maegt, geen Prinſſen edel kint,
Dat voor u nutter is, en dat u meer bemint.
Hoe ſal een Grieckſche vrou u beter konnen paſſen,
Als ſy, die vander jeugd met u is opgewaſſen?
Sy kent u innig hert, en gy haer ſoeten aert,
Hoe kan'er eenig menſch oyt beter zijn gepaert?
De brandt, geſlepe gaſt, daer gy van ſchijnt te ſpreken,
En die, te ſijner tijt, uw Troijen ſou ontſteken,
Ey lieve! duyd die niet op u verdwaeſde min,
Want, na dat ick het vat, daer ſteeckt wat anders in.
Hier loopt een vremt gerucht, en dat van oude tijden,
Dat Troy' eens om een vrou ſal onheyl moeten lijden.
Wie weet of ick miſſchien niet deſe weſen ſou,
Indien ick dit bejag met u beginnen wou
Meynt gy, ſoo ick beſtont dat gy my ſchijnt te vragen,
Dat 't machtig Grieckenlant die ſchande ſou verdragen?
Neen, neen, gelooft'et vry, het ſou'er anders gaen,
En uw uytheemſche luſt ſou u te diere ſtaen.
Begeert geen anders goet, maer blijft in uwe palen;
Gy daerom, moedig Helt, wat meugje buyten dwalen?
Bemint die u bemint, en paert met uw's gelijck·
Gy zijt een Koninks Soon, vereert uw's Vaders Rijck.
Gy ſult aen uwen geeſt vernoegen konnen geven,
En binnen uw geſag in vrede konnen leven.
Gy ſult met haer geruſt gaen leggen in het groen,
En niemant ſal het Rijck of leet, of hinder doen.
Maer deſen onverlet, wie kan het oyt miſhagen
Als yemant ons bemint, en liefde ſoeckt te dragen?
Sal hy met wrangen haet, en onluſt zijn geloont,
Die ons ſijn herte bier, en niet als vrientſchap toont?
Sal hy oock niet een woort tot ons hier mogen ſpreken,
Die van ſijn Vaderlandt, om my, is afgeweken?
Neen, neen, ons Grieckenlant en is niet onbeleeft,
Maer dat uyt eyger aert voor vrientſchap liefde geeft,
Men ſeyt, die liefde draegt en kan men niet beloonen,
't En zy men wederom hem liefde wil betoonen
Gy voert mer onſe kuſt, en liet uw eygen haert;
Beleeftheyt, ſoo ick acht, die is beleeftheyt waert.
Gy hebt om mijnent wil gebout de ſelle baren,
U moet oock wederom beleeftheyt wedervaren.

Maer, vrient, verstaet het wel, beleeftheyt sonder meer,
Een soet en heus gelaet, maer ongequetste eer.
Komt soo tot mijn vertreck, ick sal u niet veesteken,
Ick wil u wel een woordt in heusheyt hooren spreken;
Ick ben geneygt te sien (nu gy het proeven wilt)
Wat Troijens heus onthael van onse Grieeken schilt.

De Vrijster, die een brief van een Koppelersse ontfangt, spreeckt.

DAer is een geurig wijf, dat koppels weet te draijen,
Dat komt schier alle daeg ontrent mijn ooren kraijen,
En seyt, een seker Graef draegt u getrouwe min,
Maer, na dat ick het vat, daer schuylt wat anders in.
Sy roept al even staeg, hoort maer den Riddet spreken,
Hy is een geestig quant, vol soete minne-treken.
Ick sweet u, by mijn trou, hy heeft u wondet lief,
En tot een vast bewijs, siet daer sijn eygen brief.
Hier onbeleeft te zijn en kan u geensins passen,
Gy moet al menigmael oock honden hooren bassen,
Hy is een Edelman, die met beleefden kout
Getroude lieden eert, en vrijsters onderhout.
Ick ging dit gantsch gespreck een weynig overleggen,
Maer stracks ging ick het wijf aldus haer lesse seggen:
Ick weet, in dit geval, wat spreken is geseyt,
Oock weet ick watje meent, als gy een vrijster vleyt.
Siet, als sich eenig Slot tot spreken laet bewegen,
Dan is't et voor gewis tot overgaen genegen.
En als een maegt het oor aen slimme gasten leent,
Soo houdt men van gelijck dat sy den handel meent,
Ick ken al dit bejag, oock kan ick wel begrijpen
Hoe soet een vogelaer is dan gewoon te pijpen,
Als hy de vincken lockt. Staeck dan dit onteyn spel,
Uw meester is een boef, en gy een leelijck vel.
Uw huys dat is van ouds een winckel van klappijen,
Gaet daer een lichte koy, of Hoofsche poppen vleijen.
Gy toont dat gy noch graeg den vuylen handel saegt,
Die gy in uwen tijt hebt dickwils na-gejaegt,
Ick weet den inhoudt wel van uwe schoone brieven,
Te weten, dat ick sou uw Joncker eens gerieven,
Ten eynd' ick naderhant mocht wesen, over straet,
Een kluchje voor het volck, een algemeynen praet.
Gy, kom noyt weder hier met dese slimme rancken,
Of houdt'et voor gewis, gy sult u niet bedancken;
Ick heb hier, binnens huys, een neef, een trouwe vrient,
Gewis die sal u doen gelijck als gy verdient.

De Vrijster, met de Cypres-boom op haer schouder, spreeckt

ICk ben, in mijn gemoet, hier besig aen te schouwen
Een boom, een jongen boom, die neder leyt gehouwen;
Een gaef Cypressen hout, dat anders is gestelt
Als hier of elders zijn de boomen van het velt.
Is 't niet een seldsaem ding, de boom is neergeslagen,
Niet in sijn dorren tijt, maer in sijn beste dagen;
En echter, hoe het gaet, of wat de lieden doen,
De stam is sonder loof en wordt niet weder groen.
Nu overleg ick vast waer op dit is te duyden,
En wat men leeren mag van boomen ofte kruyden;
En siet, als ick ter deeg ontsluyte mijn verstant,
Soo ben ick even selfs gelijck als dese plant
Maer waerom dus bedeckt? ey! laet ons klaerder spreken,
Ick wil, aen dese plaets, ontdecken mijn gebreken;
Ick wil eens overslaen hoe ick eens nederviel,
En klagen mijnen noot aen mijn bedroefde ziel.
Fylacen! dwase maegt, ick hebbe my vergeten,
En dat was met'er tijt van alle man geweten,
Siet daer een groot verdriet, mijn eere was bevleckt,
En ick was, boven dat, van alle man begeckt,
Daer ging ick treurig heen, bedruckt in alle sinnen,
Doch echter hield' ick vast ick soud' het overwinnen;
Dies schoud' ick alle vreugd, uyt enckel herten-leet.
Ick droeg een minder kant, en vry een slechter kleet.
Ick ging my, boven dat, van alle feesten binnen,
Ick had gelijck een schrick van alle jong[illegible];
Ick ging seer weynig uyt, 't en was dan in de Kerck,
Maer des al niet-te-min, het was verlooren werck:
Al wat ick heb bedacht, of inder daet begonnen,
Ick hebbe niet een sier, ick hebbe niet gewonnen;
Hoe sedig dat ick ga, eylaes! de quade Faem
Die krijt my leelijck uyt, en geeselt mijnen naem.
Het keert my al den rug dat my wel eer beminde,
En wie my eertijts socht, die vlucht gelijck een Hinde
Een yeder gaet te rug, die van mijn saken weet,
Gelijck een reysend' man, die op een padde treet;
Van vrijers geen gewach, maer slechs een kackelacker,
Die ranst my somtijts aen, en maeckt mijn droefheyt wacker.
Gespeelen, tot besluyt, ick ben en blijf, eylaes!
Een plante sonder loof, een druyve sonder waes;
Dies roep ick tot de jeugd, ô maegden! reyne dieren,
O let op uw beroep! en hoe het is te vieren;
Want raeckje maer een reys u roem, u bloempje quijt,
't Is al om niet getreurt, 't en wast te geener tijt.

De Vrijster, met de gebroken kanne, spreeckt.

ICk hebbe menigmael, ick hebbe lange dagen,
Hier water in geput, hier water in gedragen;
Hier water in gepompt, en weder uytgedaen,
En tot op heden toe soo is't et wel gegaen
Maer hier in dit gewest daer komen rouwe gasten,
Die my en mijns gelijck niet laten aen te tasten;
En in het naeste dorp daer woont een groote jeugd,
Daer is dan alle daeg, daer is de wilde-vreugd.
Ick, welig uyt'er aert, en tot het spel genegen,
Quam mede by den hoop om soete jock te plegen;
Ick kloste nu en dan twee kruycken tegen een,
Maer 't was te veel bestaen voor soo een weken steen;
Want onder dit gewoel, een onbesuysde jongen
Komt loopen uyt het dorp, en tegen my gesprongen,
Die stoot te bijster hardt, soo dat mijn kruycke leckt,
Die stoot noch andermael, soo dat mijn kruyke breeckt.
Daer liggen nu, eylaes! daer liggen nu de scherven,
Dies moet ick (wat een spijt!) mijn eerste vreugde derven;
Want boven dat het leet my in de ziele treckt,
Soo word ick noch, eylaes! van alle man begeckt.
Hier sta ick nu en kijck met twee beschaemde kaken,
Onseker hoe te doen, of wat te sullen maken.
Ach! waer ick 't ooge keer, en waer ick henen ga,
Daer wijst my al het volck, met spitse vingers, na.
Kom ick nu weder t'huys, hoe sal mijn moeder kijven?
En soo ick niet en ga, waer sal ick konnen blijven?
Waer sal ick seker zijn? Wel, die mijn schande siet,
O! leert een nutte les en dat uyt mijn verdriet.
Gespeelen, weest besorg voor uwe water-kruycken,
De beste van den hoop die hebben weecke buycken.
Het is een seker woordt, oock daer de reden spreeckt,
De pot gaet na de put tot sy ten lesten breeckt.

De Vrijster, met de lantaerne sonder licht, spreeckt.

VRiegt iemant wat ick draeg, en wat'et is te seggen?
Hoort toe, ick neem'et aen met woorden uit te leggen;
Ick ga doch altijt ront', oock daer een ander swijgt,
En daer een slechte duyf beschaemde wangen krijgt.
Ick draeg een aerdig ruyg dat konstig is gedreven,
Dat schoon is opgedaen, en wonder net geweven;
Ick draeg een noodig stuck, dat voor een rustig man,
Oock midden in der nacht, ten dienste wesen kan.
Ick draeg een schoon kleinoot, dat ieder zou behagen,
Als sy het beste deel daer mede binnen sagen:
Maer dat en is'et niet, en even boven dat,
Soo is'et maer een romp, een hol en ydel vat.
Maer waerom dus bedekt? Ick kan wel anders spreken,
Ick hebbe mondts genoeg, ick hebbe wisse streken;

Ick

Ick heb een gladde tong, wie dat'et oock verveelt,
Wel, vriend, het geen ick draeg, dat is mijn eygen beelt.
Ick heb een bly gelaet, ick hebbe roode wangen,
Ick hebbe geestig hayr, dat menschen weet te vangen.
Ick ben in soete praet, in vleesch en jeugdig bloet,
Al wat een aerdig dier of is, of wesen moet.
Ick ben een schoone vrou, doch aen geen man gebonden,
Ick waer een frisse maegt, en waer ik niet geschonden.
Ick ben, maer, holla! wat? Ick ben gelijckje siet,
Ick bid' u, wieje zijt, en vraegt my verder niet.
Maer denkt gy niet-te-min, wat mag'er doch ontbreken?
De schaemte, lieve vriendt, die is van my geweken;
Dat schoon, dat helder licht, die onbevleckte glans,
De luyster van de jeugd, de vreugde van de mans;
De schaemte, lieve vriendt, die heb ick eens verlooren,
En die heeft even my voor eeuwig afgeswooren?
Nu ben ick niet mer al, want sonder eerbaer-roodt
Soo is de schoonheyt vuyl, soo is het leven doodt.

De Vrijster, met de bekladde rock, spreeckt.

Och! hoe ben ick nu bekladt
Van te drillen door de stadt?
Och! hoe ben ick nu begaet
Van te loopen achter straet;
Och! hoe ben ick nu gestelt
Van te spelen in het veldt;
Komt nu Vrysters, die ick ken,
Dat ick u gespeele ben,
Seg wat my te doen nu staet,
Want ick ben hier buyten raet.
Mits dat ick soo schroom en schrick
Van dit aengebacken stick
Snijd' ick 't uyt, soo is 't een gat
Wasch ick 't kleet, soo wort'et nat.
Droog ick 't dan, soo wort'et vael.
Wrijv' ick 't hart, soo wort'et kael.
Wort'er oock niet toegedaen,
Ach! soo blijft de plecke staen:
En dat voegt geen Vrijster wel,
Maer een vuyle morsebel.
Voor besluyt ick sta bekaeyt
Hoe men 't went, of keeren 't draeyt,
Leert dan maegt uyt dit geval,
Dat u dienstig wesen sal
Loopt niet dickwils over straet,
Wenscht gy niet te zijn begaet.
Loopt niet dickwils door de Stadt,
Wenscht gy niet te zijn bekladt.
Loopt niet dickwils Oost of West,
t' Huys, ô Vrysters! is u best
Dan noch, soo 'er iemandt gaet
Over weg of over straet,
Over zee of over landt,
Over kley of over zandt,
Over hil of over klip,
Met een wagen of een schip;
Siet, dit stel ick voor een wet,
Kinders houdt u zieltjens net.

De Medicijn, met den urinael, spreeckt.

NA ick dit water sie, soo kan ick licht bemercken
In wat een winkel, vrint, gy zijt gewoon te wercken;
Het is, na dat my dunckt, daer Trijn of Aeltje tapt,
Of daer 't verlooren kindt sijn goet heeft opgesnapt;
Maer doen sijn volle beurs in welstant ging verdwijnen,
Soo werdt dat weelde-kint een macker van de swijnen;
Vermidts hy in het stroo, of in de mis-put sat,
En niet als swijne-kost, en enckel bistel at.
Dit sal u, losse quant, nu mede licht gebeuren,
Gy sult, gelijck als hy, uw woeste vreugd betreuren.
Maer of men 't vette kalf voor u sal willen slaen,
Dat sal, al komje t'huys, al vry in twijffel staen.
't Is waer, de losse quant hadt wel sijn kleet versleten,
Maer van de Spaensche wesp en was hy niet gebeten;
Want hadt hy soo geweest, door sijn onguure lust,
Sijn vader, na my dunckt, en hadt hem niet gekust.
Oock die veel heeft gespeelt met Venus spitse lansen,
En vind' ick nimmermeer genegen om te dansen;
En ick sie dat de jeugd, met hem, dit ondernam,
Als hy de swijnen liet, en tot sijn vader quam.
Hy kreeg een çierlik kleet, en noch een rijcken zegen,
Doch hadt hy vuyl geweest, hy hadt'et niet gekregen.
Nu maeckt ick dit besluyt, gy zijt'er slimmer aen,
Als oit verlooren soon voor desen heeft gedaen.
En siet, ick spreke ront, men kan u niet genesen,
Of gy moet van de straet, en in het gasthuys wesen;
Daer sal u pijn banck zijn, en draegt'et met gedult,
En wijt het geenen mensch, het is u eygen schult.
Siet wie, door ongelaet, sijn billen komt te branden,
Voelt pijn, al sit hy stil, en dat tot sijner schanden;
Dit is een oude les, dies stelt het voor gewis.
Alwaer het water stinckt, daer vangt men vuyle vis.

Den ouden Man, met den bril in de FUYCK *siende, spreeckt.*

WAt sie ick voor een werck ontrent de jonge lieden?
Sy doen dat haer de lust en gulle jeugd gebieden;
Want na dat ick bemerck, het gaet'er seldsaem toe,
Maer wat dat my belangt, ick ben den handel moé.
My was eens ingebeelt, dat met de jonge jaren
De menschen over-al geheel verandert waren;
Maer nu word' ick gewaer, oock heden op den dag,
Dat al de waereld gaet, gelijckse voortijts plag.
't Is waer dat met de jeugd dit lijf is afgesleten,
En dat ick eertijts wist, dat heb ick nu vergeten
Noch sie ick evenwel dat al de frisse jeugd
Is besich, alsse plag, ontrent haer oude vreugd;
Des leer ick uyt de daedt, het zijn geen losse droomen,
Dat al des waereldts loop gelijck is met de boomen;
Ick sie dat al het hout des Soomers lustig groeyt,
Maer na een korten tijt is dorr' en uyt-gebloeyt
Dies als ontrent den Herfst ontstaen de koude winden,
Dan is'er in het bosch geen groente meer te vinden;
Maer al men naderhandt besiet het dorre kruyt,
Dan schieten over-al de jonge botten uyt;
En strax soo is het wout soo groen gelijck te vooren,
En al de bossen staen gelijk van nieus gebooren;
Soo dat een ieder mensch, die tuyn of boogert siet,
Sijn nieuwe vrucht beschout, sijn oude vreugd geniet
Het is dan wel geseyt, de mensche sullen trouwen,
En teelen haers gelijck, de mensche sullen bouwen,
En plegen haer bedrijf, tot aen den jongsten dag,
En 't sal hier onder gaen, gelijck het eertijts plag.
Maer hoe de waereldt gaet, en doet haer oude gangen,
Wy meugen evenwel niet aen de waereldt hangen;
Ons tijt doet haren loop, nu droef, dan weder bly,
Maer als'er grijsheyt komt, soo dient'er wijsheyt by.
Ick heb mijn tijt geleeft, en laet de jonckheyt varen,
En ben een ander mensch, door krachten van de jaren.
Wie in sijn ouden tijt gelijkt de rouwe jeugd. (deugd.
En heeft niet recht gesmaeckt de vruchten van de

Een Heremyterse, of Klopje, of iemandt anders, afkeerig van 't Huwelyck zynde, spreeckt.

WAt sie ick over-al een hoop verdwaesde menschen?
Die, voor een vrijen staet, bedwang en banden wenschen?
Schier ieder is geneygt te leven in de trou,
En daer is, voor gewis, een smisse van berou.
Waer heeft oyt eenig mensch dit leven aengenomen,
Die niet, in korten tijt, in onrust is gekomen?
Ey lieve! wijster een die, na den sesten dag,
Sijn vryheyt niet verloor, sijn onlust niet en sag;
Met dat het Bruylofts volk sich weg begint te maken,
De korsten van 't gebik voortaen niet meer en kraken,
De speelman is gereyst, dan is het feest gedaen,
En stracks soo komt de sorg met haer gesellen aen.
Eylaes! de soete tijt is in der haest verloopen, (pen
Stracks dient'er geldt te zijn, men gaet'er huysraet koo-
Daer wil de man aldus, de vrouwe weder soo,
Soo dat men veeltijts twist, ook om een enckel stroo.
Maer 't is verhuysens tijt, daer gaet'et op een schreijen,
De moeder en het kindt die moeten haestig scheijen.
Stracks speelt de man de beest, en mits sijn grillig
Soo is de jonge vrou van haren wil berooft. (hooft,
Het is als geenen tijt, daer komen swaerder saken,
Her jonge dier begint te speecken, spouwen, braken,
Daer roept men overluyt, hier moeten lueren zijn.
En siet, 't is maer alleen een voorspel van de pijn.
Daer komt het kinderbed, het kraem, het anxtig baren,
Och! is'er noch een maegt genegen om te paren?
Daer komt de bange stont daer aen het leven hangt,
Ja daer men na de pijn, en na een wee verlangt.
Ten lesten, als men Godt ootmoedig heeft gebeden,
En als de moeder sweet door al de swacke leden,
Soo komt, na lang gekerm, en na een diep gesucht,
Soo komt'er op het lest, eylaes! een kleyne vrucht,
Maer wel een groot Propheet, schoon wy het anders me-
Eylaes! sijn eerste spraek bestaet in droevig wenen (nen,
Dat is, als voor geseyt, wat hem gebeuren sal,
Soo lang hem 't leven duurt, hier in het jammer-dal

Al weder nieu verdriet, het kindt en kan niet ſuygen,
Hoe ſeer de ſwacke vrou, en al haer leden buygen;
  De ſpan-an doet belet, daer vloeyt het jonge bloet,
  Gelijck het heden noch de Joodtſche kinders doet.
Stracks heeft dan menigmael het wicht een ſtuyp gekre-
    gen,
Dies roept men overluyt, het ſchapjen is verlegen
  Het was noch giſter wel, en 't is op heden doot,
  Daer ſchreeut men overhoop, als in den hoogſten noot,
Maer 't is om niet geſucht, de ziel is wech gevlogen,
De Vader is ontſtelt, de Moeder wordt bewogen;
  Men ſchelt haer onbequaem te woonen by een man,
  Om dats' haer eygen vrucht niet recht bewaren kan.
Noch was het ongemack. Daer komen ſtage ſorgen,
Die ſweven om het huys, oock voor den roden morgen.
  Men is'er gantſch beducht, de vrouwe met de man.
  Wat ſtaet men in het huys en elders houwen kan.
Maer 't gaet noch harder aen, de man begint te dencken
Of niet de jonge vrou aen yemant mochte ſchencken
  Dat hem alleen behoort. Daer rijſt dan yver-ſucht,
  Daer tijt de ſoete pays, en vriendtſchap op de vlucht.
Waer dat de jonge vrou aen iemant komt te ſpreken,
Dat neemt het grillig hooft voor loſſe minne-treken;
  En alſſe maer alleen aen nicht of ſuſter ſchrijft,
  Het ſchijnt dat ſy gewis verſierde nucken drijft.
Siet daer een helſchen brandt door al het huys ontſteken,
Een kop die beſig is om ſich te mogen wreken,
  Een monſter even ſelfs van ſijne ſchim vervaert,
  Want van ſoodanig volck is dat den rechten aert,
Siet wat een grooten hoop van alderley gevallen
Komt op de jonge hên, om darſe willen mallen;
  Indien ick 't ſeggen dorſt, al wat ick ſeggen kon,
  Ick ſag den ondergang van meer als eene Son.
Ten leſten, voor beſtuyt, komt eens de man te ſterven,
Soo moet 't ellendig wijf haer trooſt en hoeder derven;
  Dan ſitſe menigmael met kinders overlaſt,
  En dickmael ſonder vriendt, die op haer ſaken paſt.

Nu roep ick overluyt tot alle jonge lieden,
Hoort vrienden, ſooje kunt uw gulle jeugd [illegible]
  Gy wijfs blijft ſonder man, gy mannen [illegible]
  Want in een eenſaem bed daer hoort men [illegible]

De Doodt, achter de FUYCK *ſtaende* [illegible]

ICK ben een machtig Vorſt, al die op aerde leven
Zijn over lang gewoon my toe te moeten geven,
  Maer geldt en gelt'er niet: geen man of echte wijf
  En kan my hulde doen, als met haer eygen lijf.
Niet een ſoo lieven paer en wort'er oyt gevonden,
(Hoe wel by een gevoegt, hoe vaſt aen een gebonden,)
  Niet een van al den hoop, dit ick niet ſcheyden kan,
  Nu neem ick eens het wijf, en dan haer lieven man.
Dit ſiet men alle daeg by my te wege brengen,
Maer ick doe in het graf haer ſtof te ſamen mengen,
  Dat is een nieuwe trou, een ander bruylofts feeſt,
  Hier paren onder een de lijven ſonder geeſt.
Het graf dat is het bedd' daer in ſy moeten ruſten,
Ontbonden van het vleeſch, en alle vuyle luſten,
  En dat tot aen den dag, dat Godt het aertſche dal
  Verwecken, en van nieus in weſen brengen ſal.
Dan heeft mijn rijck gedaen, en niemandt ſalder ſterven,
Die, uyt des Heeren gunſt, den Hemel ſal verwerven.
  Maer hier op dient gelet, eer dat mijn rappe ſchicht
  De menſchen overvalt, en uyt de waerelt licht.
Gelooft'et, aen mijn komſt is wonder veel gelegen,
Want daer in is bederf, of wel de grootſte zegen
  Zijt gy in goeden ſtaet, als ick u vinden ſal,
  Soo hebje ſtaege vreugd, maer anders ongeval.
Doch vraegt my niet wanneer ick u ſal komen halen,
Maer weet dat ick geſtaeg om u ſal komen dwalen;
  De tijt van uw vertreck en wordt u niet geſeyt,
  Gy weeſt dan over-al, en alle-tijt bereyt.

DOOD-KISTE

VOOR DE LEVENDIGE,

O F

SINNE-BEELDEN

UYT GODES WOORDT.

A E N W Y S E N D E

De kortwijligheyt, ydelheyt en onſekerheyt
van 't menſchelijck bedrijf

Pſalm. 90. 12.

Leert ons onſe dagen tellen, op dat wy een wijs herte bekoomen

T' S A M E N - S P R A K E,

Tuſſchen het Boeck en den Leſer.

D E N L E S E R *ſpreeckt.*

HOort, Boeck, die aen het volck u beden komt vertoonen,
Uw' naem is wonder vreemt, hoe konje die verſchoonen?
Ey! ſeg, wie is hy doch die u dit opſchrift geeft?
Een Doodt-kiſt voor het volck dat noch op aerden leeft?
Wel dit's een ſeldſaem woordt, en tegen alle reden!
Wie is een bare nut, eer hy is overleden?
Een die noch adem blaeſt en hoeft geen ſwarte Kiſt,
Voorwaer, na mijn begrijp, uw' ſchrijver heeft gemiſt.
Gy weet dat als de menſch is uyt'er tijt geſcheyden,
Men dan eerſt over-al de baere laet bereyden:
Dan wordt het lijf geſtreckt, en op het ſtroo geleyt,
My dunckt dat met de baer ſoo lange dient gebeyt.
Dan kan men al het werck na lijf en leden paſſen,
Het blijft dan als het is, het kan niet langer waſſen.
Maer die aen een die leeft een baer of Dood-kiſt brengt,
Is onwijs, overmidts hy doodt en leven mengt.
Men ſiet hier in het landt geen menſchen oit begraven
Die fris en luſtig zijn, en noch daer henen draven;
Soo is dan voor die leeft een Doodt-kiſt onbequaem:
Gy daerom, zijtje wijs, verandert uwen naem.

H E T B O E C K.

Beriſpt doch niet te ras het opſchrift my gegeven,
Want 't is niet ſonder grondt op deſe wijs geſchreven.
Gy daerom, waerde vriendt, en ſtrijckt u vonnis niet,
Voor gy het na-bericht en tegen-reden ſiet.
Gy acht'et bijſter vreemt, en als onwijſe ſaken,
Dat iemandt, als hy leeft, ſijn Doodt-kiſt poogt te maken.
Gy haet, na dat ick merck, het graf en ſijn beſlag,
En ſtelt'et uyt den ſin tot uwen leſten dag.
Maer ick ſeg evenwel, dat met geſonde leden
Dient aen het graf gedacht, en in het graf getreden:
Ick ſegge dat voor al uw' Doodt-kiſt dient gemaeckt,
Oock eer de bleecke doodt tot uwen leger naeckt.
"Een Schipper in den ſtorm, en kabels op den ſolder,
"Een Dijcker ſonder ſpa, en 't water in de polder,
"Een Krijgs-man ſonder ſwaert, wanneer hy vechten ſal,
"Die gaen den rechten weg tot enckel ongeval.
Niet dat ick drijven wil, of eenig menſch gebieden,
Dat in de ware daedt dit ambacht moet geſchieden,
Of dat men, eer men ſterft, een Doodt-kiſt bouwen moet,
Hoewel oock even dat geen menſchen hinder doet.
Het gene dat ick prijs, en dat ick alle menſchen
Wou raden, ſoo ick kon, of met'et herten wenſchen,
Dat is een tijpe ziel, een voorbereyden geeſt,
Die, na een diep gepeys, geen doodt of graf en vreeſt
Gy meynt, na dat ick hoor, dat aen de doodt te peyſen,
En dickmael acht te ſlaen hoe uyt het vleyſch te reyſen,
Is enckel herten-leet, ja druck en ſwaer verdriet;
Maer vriendt, na mijn begrijp, gy vat de ſake niet.
Waerom ſal oit de doodt bedroefde ſinnen maken?
Het graf dat is de weg om vry te mogen raken.
Ick noem de leſte reys een lang-gewenſchten dag,
De ſoetſte die men oit op aerden hebben mag.
Want hier door wort de menſch ten leſten eens ontbonden
Van druck, van helſche macht, van alle vuyle ſonden.
Oock even van de doodt. Dan komt de ware ruſt,
En dan geniet de ziel een onbegrepen luſt,
Ja Godt, den Schepper ſelf, een noyt-volpreſen zegen;
Die kan een treurig hert tot ſoete vreugd bewegen.
Een voorſmaeck, een begin, een vonck van dit gepeys,
Die ſtelt de gantſche ziel als buyten alle vleys
Nu om dit ſoet geheym eens recht te mogen ſmaken,
Soo poogt van heden af de banden los te maken.
De banden van het vleeſch, en alle vuyl bejag,
En wat u eenigſins op aerden houden mag
Hier toe kan u de doodt, en hare kennis leyden,
Soo gy met voorgepeys uw' ziele wilt bereyden
Al wie dit noodig werck tot in den grondt beſiet,
En acht ſijn eygen vleeſch, en al de wereldt niet

D E N L E S E R.

Indien ick dit geheym van u ſou konnen leeren,
Ick wou van heden af met u geſtaeg verkeeren.
My dunckt te deſer tijt, ick voel ick weet niet wat,
Dat my als gaende maeckt, en aen het herte vat.
Wel op, mijn ſinnen, op, de preuve dient genomen,
Ick moet eens vorder gaen, en tot de ſake komen,
Ick moet eens nederſien tot in het duyſter graf,
En leggen alle ſchrick van deſen handel af.

H E T B O E C K.

Ick wou, indien ick mocht, en gy het wout gehengen,
Ick wou een timmerman in uw' gewrichten brengen,
Die, ſonder eenig bout, een kleyn, maer net gebou,
Die in uw' innig hert de Doodt-kiſt maken ſou
Ick wou, met uw' verlof, oock in u eygen ſelven,
Een graf van heden af, in voorraet, laten delven;
Gy doet'et even ſelfs, en gaet'er dickmael in,
Gy ſult'er konnen ſien uw eynd' en uw' begin
Ick ſeg het andermael, en denck het menig werven,
Een die wel leven wil, die moet eerſt leeren ſterven.
Een die geduurig ſterft en is geen onwijs menſch,
Want hy krijgt op het leſt ſijn vollen herten-wenſch.

D E N L E S E R.

WAt is dit voor een tael? hoe kan ick die begrijpen?
My dunckt gy zijt geneygt mijn ſinnen wat te ſlijpen
Gy ſpreeckt als door een wolk, wie kan u recht verſtaen?
Wilt gy oyt voordeel doen, ſoo moſtje klaerder gaen.
Ick bidde laet eens af van ſoo verbloemde treken.

H E T B O E C K.

Wel aen, op uw' verſoeck ſoo wil ick klaerder ſpreken,
Ick wil het open doen, en dat in volle daet,
Wat ick u ſeggen wil, en hoe de ſake ſtaet.
Ick wil een ieder menſch ſijn dagen leeren tellen,
En ſijn ellendig hert op vaſte gronden ſtellen.
Ick wil dat hy het werck ſal kennen op een draet,
Eer dat hy na de dood, en uyt het leven gaet.
Ick wil dat hy van jongs, en in ſijn beſte dagen,
De dood, en haer gevolg, ſal in ſijn herte dragen.
Ja wenſch hem ſoo gemeen te worden met de baer,
Als of 't ſijn bedgenoot, of eygen ſuſter waer.
Want als men ſeker is van eens te moeten ſterven,
En dat het nietig vleeſch ſal in het graf bederven;
Soo dunckt my dat de ziel moet ſoecken boven al,
Waer op ſy, in den noot, haer ſteunſel vinden ſal.

DEN LESER.

Maer watje ſeggen kondt, ick vinde geen behagen
In al den ommeloop van deſe vreemde ſlagen:
  Hoe ſal een vrolijck hert in ſtage vreeſe ſtaen,
  En met het bleeck geſpoock als eeuwig ſwanger gaen?
Sal niet in droeven angſt van eens te moeten ſterven,
Al wat het leven geeft voor alle-tijt bederven?
  Hoe kan'er eenig menſch in luſt, en vreugde zijn,
  Die ſtaeg de dood bedenckt, en haer geduchte pijn?
Voor my, ick vinde beſt ſijn herte niet te quellen,
En tot een ander tijt die ſaken uyt te ſtellen.
  Waer toe doch voor den tijt een quaden dag geſchroomt?
  't Is haeſt genoeg getreurt, wanneer de droefheyt koomt.

HET BOECK.

Neen vrient, 'tis onverſtant dit ſoo te willen peyſen;
Sy moeten wijſer zijn die uyt de wereldt rijſen.
  Siet, als'er eenig menſch maer uyt ſijn wooning gaet,
  Wie is 't die niet in ernſt ſijn dingen overſlaet?
Al wie iet onderneemt, oock ſonder eerſt te proeven,
Die ſal licht qualijck gaen, en ſijnen geeſt bedroeven.
  Wat heeft oyt eenig menſch met eeren uytgewracht,
  Dat hy niet met beſcheyt te vooren had bedacht?
Ick ſegge, voor het leſt, wilt op uw' leven achten,
Maer draegt tot aller tijt de dood in uw' gedachten.
  Want al die met het graf noyt kennis heeft gemaekt,
  Vernieemt een bange ziel, als hem de dood genaekt.
Nu, tot een kort beſluyt, heb ick u dit te ſeggen,
't En is geen los geral, dus wilt'et overleggen.
  Geen menſch heeft in de dood het leven recht geſmaekt,
  Die in ſijn levens tijt geen dood-kiſt heeft gemaekt.
O leert ons, lieve Godt! ons korte dagen tellen,
Om op geen aertſch bedrijf ons herten vaſt te ſtellen.
  Maer waſcht ons ſonden af in Chriſti ſuyver bloet,
  Want 't is het eenig heyl dat ons geneſen moet.

PROSOPOPEIA.

De Dood-kiſt ſpreeckt.

ICk ben een kleyn vertreck, een huys van weynig plancken,
Maer leert mijn rechten aert, gy ſult het u bedancken.
  Al is mijn kamer eng, des echter niet-te-min,
  Daer ſchuylt, voor diefe kent, een grooten zegen in.
Laet vry een machtig Vorſt gepleckte ſteenen houwen,
En op een vaſte rotz verheven zalen bouwen;
  Laet brengen tot het werck al wat oyt kunſte vont,
  Het onheyl raeckt'er in, hoe diep het is gegront.
Ontrent een hoog verwelf, en om de ruyme zalen,
Daer komen even-ſtaeg onguure ſpoocken dwalen
  Daer ſweeft de bleecke ſorg, daer heerſt de ſwarte nijt,
  En ander naer geſpuys, dat in de ziele bijt.
Ick weet geen machtig ſlot, hoe ſeer het is verheven,
Daer in dat eenig menſch oyt ſtil vermogt te leven.
  Daer wordt oock op den dag geduerig iet geſchroomt;
  Waer is ſoo blijden Hof daer in geen leet en koomt?
Ick ben een ſtille ree, een haven om te ruſten,
Een eynde van gewoel en van onguure luſten,
  Een ſchuylplaets voor de ſorg, en wat'er is ontrent,
  Of wat men voor verdriet hier op der aerden kent.
Laet hondert trommels ſlaen, laet veel trompetten blaſen,
Laet vry 't onruſtig volck van krijg en oorlog raſen;
  Hoewel men door het landt met gantſche legers treckt,
  Die in mijn kamer ruſt, en wordt niet eens geweckt.
Al quam de woeſte zee haer met de boſſen mengen,
Al quam een donderſlag de ſterren neder-brengen.
  Al ſcheurt het gantſche ſwerck, en dat het aertrijck loeyt,
  Wie mijn vertreck bewoont, is ſtil en ongemoeyt
Oock ben ick niet bequaem alleen voor doode menſchen.
Ick ben oock deſe nut, die beter leven wenſchen:
  Want die in rechten ernſt mijn weſen overmerckt,
  Wordt in het vleeſch geſwakt, en na den geeſt geſterkt
Wordt u de geeſt verruckt, door ongeregelt minnen,
Prent my in uw' gemoedt, gy ſult'et overwinnen.
  Zijt gy van winſucht ſieck, of om verlies bedroeft,
  Leert hier hoe weynig lants het grootſte lichaem hoeft
Voelt gy door hoovaerdy uw' moedig herte ſwellen,
Treet in tot mijn vertreck, u ſal geen hoogmoedt quellen.
  Indienje lecker zijt, of prijſt den overvloet,
  Weet dat uw' vleeſch den worm tot voetſel worden moet.
Ick ben de rechte ſalf voor alderley gebreken,
Die in het dertel vleeſch, of in de geeſten ſteken.
  Dus ſooje feylen hebt, en wilt geneſen zijn,
  Treet in tot mijn vertreck, daer is de medicijn.
't Is ſeker, ſoo de menſch ten vollen konde weten,
Dat hy ſou deſe reys ſijn leſte maeltijt eten;
  Daer is geen twijffel aen, hy wou noyt droncken zijn,
  Al had hy overvloet oock van den beſten wijn.
Dacht iemandt, eer hy ſpreeckt, dit zijn mijn laetſte reden,
Hy ſouſe nimmermeer in malle jock beſteden.
  Want een die recht bedenckt den weg van alle vleys,
  Sal aen geen vuyle luſt oyt geven haren eys.
Het is een wijs beleyt, en waert te zijn gepreſen,
Te doen terwijl men mag dat ons kan dienſtig weſen,
  En eer wy door de dood tot aſſche zijn gemaeckt;
  En ſiet, dat is een les die alle menſchen raeckt.
Wel op dan, ydel hert, en komt tot my genaken,
Laet ons van heden af gemeenſaem kennis maken:
  Want die mijn kleyn gebou in ſijn gedachten prent,
  Die wordt, en tot de deugd, en tot de dood gewent.
Maer u en ſal miſſchien dit woonhuys niet bevallen,
Vermits het duyſter is, en ſonder hooge wallen.
  Maer hy die leyt en ſlaept, wat hoeft die eenig licht,
  En voor die nederleyt, en dient geen hoog geſticht.
Doen gy eerſt wierdt gevormt, had gy al enger woning,
En ſoo doet even noch een Vorſt, of machtig Koning;
  Een Wijfjes eng geheym, of maer een hoeck daer van,
  Die is al ruym genoeg, oock voor den grootſten man.
En dan noch boven al behoort een menſch te weten,
Hoe nau de vlugge ziel is binnen ons geſeten.
  De geeſt, ſoo wonder hoog, ſoo ruym in ſijn bedrijf,
  Heeft niet, tot ſijn vertreck, als ſlechts eens menſchen lijf.
Mijn eng en kleyn gebou en doet aen niemant hinder,
De menſch, met dat hy ſterft, die wordt geduurig minder.
  Neemt maer een kleyn gedult, en wagt een korten tijt,
  Gy ſult haeſt aſſche zijn, en ick voor u te wijt
Maer van mijn eng vertreck is al te ruym geſproken,
Mijn woorden zijn te lang, en dienen afgebroken.
  Gy, wilje vrede ſien en leven in gedult,
  Denckt ſtaeg dat gy dit huys wel haeſt bewoonen ſult.

Bedenckinge op het bedrijf van Canius Julius, *een deftig Romeyn, daer van Seneca gewag maeckt*, lib de Tranquillitate Animi cap. 14.

DE dood is mijn geſang, die wil ick nu beſchrijven,
Tot my de leſte ſtuyp de vingers ſal verſtijven.
  Tot my het killig inckt ſal vrieſen in de pen,
  En tot ick op het leſt geen letters meer en ken.
My kan geen beter werck na deſen beter voegen,
Een goede doodt alleen die kan ons vergenoegen.
  Wat vleeſch en wereldt geeft, ja wat het ooge ſiet,
  Dat acht ick voor een droom, en 't is oock anders niet.
Niet dat ick vreugde ſtell' ontrent het droevig ſterven,
Maer dat men uyt de doodt het leven moet verwerven.
  Een leven dat niet meer door ſonden is bevleckt;
  Maer dat alleen tot lof van Godt den Schepper ſtreckt

Een

Een die ſijn eynde ſiet tot aen de leſte ſtonden,
Die temt het ydel vleyſch, en breydelt alle ſonden.
Geen ziel, die na den geeſt ſoo goede dingen werckt,
Als die, van uur tot uur, ſijn ydel weſen merckt.
Wel laet ons dan met ernſt het monſter gaen ontleden,
Ja laet ons heden ſelfs tot in den grave treden.
Laet ons nu ſoo gemeen gaen worden met de baer,
Als of de bleecke dood ons eygen ſuſter waer.
Ick las met diep gepeys ontrent mijn jonge dagen,
Hoe ſeker deftig man dit pack eens heeft gedragen.
Een man die evenwel noyt recht en had geleert,
Hoe Godt, in deſen tijt, de reyne zielen eert.
Laet ons oock heden ſelfs hier van een weynig ſpreken,
Want 't is uyt mijn gemoedt tot noch toe noyt geweken;
Ja 't heeft my menigmael gegaen tot aen de ziel,
Als ick met 's doods-gepeys mijn ſinnen onderhiel.
De Prinſſen in 't gemeen die hebben vreemde luymen,
Dies moeten menigmael de beſte zielen ruymen.
De man, van wien ick ſpreeck, was Canius genaemt,
Te Room' en over-al voor goet en vroom befaemt.
Maer Cajus lijckewel die had hem laten vangen,
En haeckte na ſijn dood met hertelijck verlangen.
De man had, ſoo het ſcheen, den Keyſer iet geſeyt,
Dat hem tot ſijn bedrijf te-laſte wierdt geleyt.
De Prins die het terſtont een rappen Hopman komen,
Die heeft den vromen heldt in haeſten weg genomen:
Die heeft den beul gelaſt te brengen aen den dag,
Wat tot een raſſe dood van nooden weſen mag:
En als om dit geval veel wijſe luyden ſchreyden,
Gelijck het veeltijts gaet daer lieve vrienden ſcheyden;
Soo ſprack de goede ziel: Ey, wat is dit geſeyt!
Heb ick my tot dit werck te vooren niet bereyt?
Gy twiſt noch onder een of oock de zielen leven,
Wanneer het nietig vleyſch de preſen word gegeven;
En ick ſal heden ſelfs vernemen uyt de daet,
Dat tot op deſen dag by ons in twijffel ſtaet.
Daer mede treet hy voort, en quam de plaets genaken,
Daer ſag men menig hooft geſet op hooge ſtaken.
Doen ſprack een van den hoop: O vriendt! hier gelt-
'et u,
Sie daer een droef tooneel! ey ſeg, wat denckje nu?
Ick ben, ſeyt Canius, vaſt beſig om te peylen,
Wat van my worden ſal, als ick ſal henen reyſen,
En of, als my de ſlag ſal treffen in den neck,
Mijn ziel dien eygen ſtont ſal voelen haer vertreck
Of ick vernemen kan, dat ſy van deſe leden
Voor nu en alle tijt, ſal blijven afgeſneden;
En ofze van het lijf, in deſen overval,
Als van een ouden vriendt, haer affcheyt nemen ſal.
Dan ofze noch een tijt, in deſe lage dalen,
Sal ſweven hier ontrent, en om het lichaem dwalen.
Dan ofze met'er haeſt, en door een ſnelle vlucht,
Tot niet verdwijnen ſal, gelijck een ſchrale lucht.
Dan ofze, juyſt als ick het leven ſal verlieten,
Een nieu en ander lijf voor haer ſal mogen kieſen,
Na dat het haer gevalt, en komen weder hier,
Of met een menſch bekleet, of met een ander dier;

Doch hoe het weſen mag, ic[illegible] ht merken,
Hoe dat my na den ſlag de geeſt [illegible] en
En word haer, als ick hoop, [illegible] toegeſtaen,
Soo wil ick in der haeſt tot al de [illegible] gaen.
Ick ſal dan ieder een ten vollen openbaren,
Hoe na de bleecke dood ons lieve zielen varen;
En waer in haer vermaeck, geluck of leet beſtaet,
Wanneer ons beſte deel in vryheyt henen gaet.
Dit heb ick lang geſocht, maer nimmer uytgevonden:
Want dit word niet geleert, voor dat men is ontbonden
Nu gae ick na de ſchool, daer ick het leeren ſal,
Dat noyt en word geleert hier in dit aertſche dal.
Siet daer een dapper heldt, die op ſijn uytgang wachte,
Ja die de bleecke dood, en hare pijl verachte
Hy, van het nietig vleeſch, en wereldt afgekeert,
Heeft noch iet voor de dood, en in de dood geleert.
Het woord is nau geſeyt, de felle rackers komen,
En hebben deſen heldt ſijn vrienden afgenomen
Hy groet al ſijn gevolg met ſoo een blijden mont,
Als of'er eenig feeſt by hem te vieren ſtont
Sijn hert is niet verbaeſt, de geeſten niet verduyſtert,
Want hy ontfing den ſlag, als een die ſit en luyſtert
Maer hoe hy naderhandt den gantſchen handel vont,
En weet geen hooge ſchool, oock niet te deſer ſtont.
Hy word, 't is waer, verwacht van alle ſijn bekende,
Sijn huys dat was omringt als van een groote bende.
Doch wie'er henen ging, of wel te rugge quam,
Geen menſch die iet verſtont, of oyt van hem vernam.
Maer ick heb onder dies, en vry al menig werven,
Mijn ſinnen laten gaen op dat blymoedig ſterven
Dies ſtont ick menigmael tot in de ziel beſchaemt,
Mids ick my niet en vont, gelijck het my betaemt.
Wel, dacht ik, kan een menſch, die noyt en heeft geweten,
Of even met het lijf de ziele word verſleten,
Dan ofze langer duurt, kan ſoo een heydenſch menſch
Sich geven aen het graf, als met een volle wenſch?
En ſal ick angſtig zijn? ſal ick mijn ooren ſtoppen,
Als aen de kamer-deur de dood begint te kloppen?
Sal ick te rugge ſien, en quellen mijn gemoet,
Wanneer het duyſter graf ſijn diepten open doet?
Sal ick of voor de dood, of haren prickel ſchroomen,
Die weet dat Godes Soon op aerden is gekomen
Ten goed van den menſch? en dat hy aen het graf
Een wet, een maet, een peel, een vaſten regel gaf?
Die weet dat Godes handt ons weder ſal verwecken,
En uyt het duyſter graf, en uyt der aerden trecken?
Die weet dat Godes Soon voor ons heeft uytgewracht,
Dat noyt een menſchen kindt voor deſen heeft bedacht?
Neen, neen, geen langer ſchrick en mach hier zijn gele-
den,
Laet ons met blijden geeſt tot in den grave treden
Hy die de dood verwon die ſal ons leydts-man zijn,
En geven in der nacht een helle Sonne-ſchijn.
O leert ons, lieve Godt! ons korte dagen tellen,
Ja leert ons, met vermaeck, de dood voor oogen ſtellen.
Stort ons de voorſmaeck in van 't eeuwig bruylofs-feeſt,
Soo gaen wy na het graf, oock met een blijden geeſt.

I. Des menschen leven en bedrijf vergeleecken met een Spinne.

Jesai. 49. 5.

Sy weven Spinne-webben.

VErheft u mijn vernuft, en doet ons heden blijeken,
Hoe dat men met de spin ons tijt kan vergelijeken,
Gaet stelt ons dit geheym in soo een hellen dag,
Dat ieder met bescheyt het stuck begrijpen mag.
De Spin is uyt'er aerd' genegen om te weven,
Dat is haer noest bedrijf, daer sy van schijnt te leven,
Sy stelt haer tot het werck, en maeckt een listig net,
Dat sy in eenig huys voor deur of venster set.
Daer sit het dier en loert, en past op alle saken,
Het siet wat voor een roof het webbe sal genaken,
En komt'er dan een beest, hoedanig dat het zy,
Soo schietse vaerdig uyt, en is'er wacker by.
Sy wint'et in het raeg, en kan het soo beknoopen,
Dat oock de snelste vlieg haer niet en kan ontloopen.
Sy bint'et over-hoop, gelijck een kramers pack,
En set haer dan gerust, en eet het met gemack.
En alsse menig dier ten lesten heeft gevangen,
En dat'er Byen selfs in hare netten hangen,
Soo siet de vrouwe toe, of wel een rappe meyt,
En raegt in haesten weg al wat'er is gebreyt.
De spinster even-selfs, al heeftse rappe leden,
Wordt uyt het net geruckt, en met den voet getreden.
Daer ligt dan al het kraem, en wat'er is ontrent,
Soo dat men nu voortaen haer plaetse niet en kent.
Siet daer, winsuchtig mensch, uw' rechten aert beschreven,
Siet daer u gantsch beleydt geschildert na het leven,
Mits gy een Spin gelijckt, en vast op uw' gewin,
En spant op dit bedrijf uw' gantsche krachten in.
Waer sich oyt hoop vertoont om iet te mogen vangen,
Daer gaetge met'er daet u loose netten hangen,
Soo dat uw' groote schat geduurig hooger wast,
En legt daer als een berg met hoopen opgetast:
Maer alsje zijt gemeynt gerust en stil te wesen,
Vermits u machtig gelt is bijster hoog geresen,
En segt dan tot u selfs, mijn ziele weest gerust,
En neemt hier u vermaeck, en vollen herten lust;
En wilt van nu voortaen niet soo geduurig sparen,
Uw' goet dat is genoeg voor meer als hondert jaren.
Eet nu met bly gemoedt, en geeft den vollen eysch
Soo wel aen uwen geest, als aen het welig vleysch.
Maer t'wijl het ydel breyn van onbedachte menschen
Heeft onder sijn gebiedt al wat de sinnen wenschen,
En staet daer op geset, soo dat haer losse geest
Geen onheyl, geen verdriet, geen ongemack en vreest,
Soo komt de bleecke dood, dien iemant kan beletten,
En vangt den vanger selfs, en scheurt de broose netten.
O Godt! mijn hoogste goet, voor wien ick neder buyg,
En bindt mijn ziele noyt aen soo een nietig tuyg.

II. 's Menschen leven vergeleecken met een Spinne-webbe.

Job 8. 14.

De verwachtinge des huychelaers sal vergaen, sijn vertrouwen sal zijn een huys der Spinne-koppen.

HEt ydel spinne-web dat schijnt een konstig werck,
Een kostelijck gebrey, een ront getogen perck;
Men siet het aen een boom, of voor een venster hangen,
Maer 't is alleen bequaem om vliegen in te vangen.
En als'et is gestreckt ontrent een schoone zael,
Siet daer een fluksche meyt die breeckt'et altemael.
Het raeg-hooft speelt'er deur, en 't is terstont verdweenen,
En in der haest vergaen, dat wonder heeft gescheenen.
Vraegt gy in dit geval wat ick hier over peys,
De schuurster is de dood, de spin-kop alle vleys.
Wat is'er menig hooft dat wonder groote saken,
Dat schijnt van nieuwen aen een wereld op te maken,
En eer hy 't machtig word, siet daer een haestig lijk
Dat ruckt hem in het graft, en na het duyster rijk.
Hoe ydel is de mensch, en alle sijn gedachten!
Wat kan hy van de zee, of uyt der aerden wachten?
Al is sijn voorstel hoog, sijn aenslag wonder groot,
Voor hem en gaet niet vast, als slechts de bleeke doot.

III. Des menfchen leven vergeleken met een fchip dat Somer-fruyten geladen heeft.

Job 9. 26.

Mijne dagen zijn voorby gevaren met Jacht-fchepen. Andere overfettingen feggen: *Mijn dagen zijn voorby gegaen als fruyt-fchepen, of fchepen met Somervruchten geladen.* Andere, *Als fchepen der vyantfchap, dat is, Zeeroovers Jacht-fchepen.*

ALs yemant met een kaeg, die fruyten heeft geladen,
Sich op de reyfe geeft en na de marckten fpoet,
Hy fnelt met alle vlijt, en 't is hem oock geraden,
Vermits de gantfche laft is weeck en tanger goet:
Maer fchoon hy veerdig zeylt, noch fiet hy menig werven,
Dat aen het befte fruyt het edel waes vergaet;
Oock fiet hy menigmael de fchoonfte vrucht bederven,
En fmackt'et overboort dat hem ten dienften ftaet.
Al gaet ons leven ras, al fnellen onfe dagen,
En dat ons foetfte jeugd gantfch veerdig henen fchiet,
Ons treffen evenwel geduurig harde flagen,
En druck en ongeval, en allerley verdriet.
Wy fien het menigmael, dat onfe liefste panden
Zijn van een ftil bederf, of ander quael geraeckt,
Ons oogen, ons gehoor, ons fmaeck, ons befte tanden,
Zijn ons by-wijlen dood, oock eer de doodt genaeckt.
De vrienden, die ons zijn gelijck als eygen leden,
Ontvallen ons geftaeg, en fijgen in het graf,
Siet wat een flagen krijg op aerde wordt geftreden,
Ach! aertfche vreugd verftuyft gelijck als ydel kaf.

IV. *Anders.*

ICk neem dit zinne-beeldt, dat Job ons heeft befchreven,
Voor een die kinders heeft, en vry in groot getal,
Die wordt met grooten ernft geduurig omgedreven,
Hoe dat hy fijn gewin ter eeren brengen fal.
De Dochters tot geluck om wel te mogen trouwen,
De Sonen tot een Staet, of ander eerlijck werck;
Om foo van alle kant fijn huys te mogen bouwen,
Want dat is in 't gemeen eens Vaders oog gemerck.
Maer fchoon hy neerftig is om dit te weeg te brengen,
Noch fiet men menigmael dat hem fijn hoop ontfchiet,
De dood en 't ongeval en willen 't niet gehengen,
Dat hy het recht vermaeck van fijne vruchten fiet.
Hier wordt een teere maegt haer waesjen af genomen,
Daer is een leelijck rot ontrent een fchoone vrucht,
De befte kan de doodt wel veerdig over-komen,
Soo dat hy even-ftaeg oock in fijn vreugde fucht.
Ach! wat is van den menfch, hoe dickmael moet hy dragen
De prangen van de dood, eer hy ten leften fterft?
Wat baet hier friffe jeugd? wat onfe jonge dagen,
Dewijl het gaefte fruyt oock menigmael bederft?

V. Des menfchen leven wordt op verfcheyde Schriftuur-plaetfen vergeleken met een Weg

Pfalm 1.

Wel geluckfalig is de man, die niet en ftaet op den weg *der fondaren.*

Pfalm. 39. 1.

Ick fal mijne wegen *bewaren, dat ick niet en fondige met mijne tonge, &c.*

HEt kan ons dienftig zijn de reden uyt te fpreken;
Waerom dat met een weg ons leven werdt geleken.
Wel komt, gefwinde pen, en brengt ons aen den dag,
Waer in dat onfe tijt een weg gelijcken mag.
Voor eerft, als yemant reyft, en wordt [illegible] gedragen,
Of met een vaerdig fchip, of met een fnelle wagen,
Het zy dan of hy flaept, en fit in diep gepeys,
Hy treft gelijckewel het eynde van de reys
De weg kort evenftaeg, dus gaet het ydel leven,
Het wordt als met den wint in haeften weg gedreven.
Of gy dan fit en geeut, of wonder befig zijt,
Gy komt noch evenwel tot uw' beftemden tijt
Noch vorder. Als men reyft, al zijnder hondert faken,
Die yemant quellig zijn, of vrolijck konnen maken,
Men fietze maer een reys, en voor een korte wijl,
En ftrax foo treckt men voort, en dat in meerder ijl
Al wat den menfch ontmoet, bedroefd' of blijde dagen,
't En wordt hem maer getoont, en voor hem weg gedragen:
Voor ons is niet geftaeg, maer alle ding verdwijnt,
Het zy dan of 'er druck, of vreugd' aen ons verfchijnt.
Noch anders. Als een menfch daer henen komt getreden,
Hy vordert fijnen weg met onvermoeyde fchreden;
Een ander die hem volgt, en houdt het eygen pat,
Die ftapt dan in de plaets daer hy te voren trat.
Hier door vergaet het fpoor, en ftrax foo komt te breken
Al wat den eerften voet voor defen heeft geleken·
Het krijgt een nieuwe vorm, alwaer de reyfer ftont,
Soo haeft een ander menfch betreedt den eygen gront.
Siet als'er yemant fterft, het goet by hem befeten
Dat heeft van ftonden aen fijn ouden Heer vergeten,
Een ander krijgt'er macht te doen wat hem behaegt,
Vermits het dan voortaen fijn naem en wapens draegt.
Hy breeckt, hy maeckt, hy bouwt, hy geeft een ander wefen;
Aen dat in volle daet fijn voorfaet heeft geprefen
Soo dat de gantfche ftant is anders alffe plag,
En niet en wordt gefien, van dat men eertijts fag.
Daer hebje, mijn gemoedt, en dat in volle leden,
Daer hebje, na my dunckt, den grondt en ware reden,
Waerom dat onfe tijt is met een weg gelijck.
Gy, kieft den rechten weg, na 't eeuwig Koninkrijck

VI. 's Menfchen leven vergeleken met een bloem, die niet in een naukeurigen Hof, maer buyten op het veldt, waft.

Pfalm 103. 15.

De dagen des menfchen zijn als het gras; gelijck een bloeme des veldts, *alfoo bloeyt hy.*

DE menfch is wel te recht met bloemen vergeleken,
Niet die in hoven ftaen, geplant op nette reken,
Niet die men onder 't dack, of in de ftoven wint,
Maer die men in het veldt, of aen der heyden vint.
De reden dient gefeyt. Men is gewent te paffen
Op al dat is gewoon in tuynen op te waffen;
Maer waer is doch de menfch, die met een bloemtje moeyt,
Dat in het woefte bos, of in de velden groeyt?
Indien een heete fon ons tuynen komt genaken,
Stracks fal den Hovenier een hooger fchutfel maken;
Indiender vocht ontbreeckt, hy neemt een aerdig vat,
En regent op het kruyt gelijck als Hemels nat.
Indien'er eenig kindt, genegen om te plucken,
Loert om fijn teer gewas in haeften af te rucken,
Hy maeckt'er glinten om, foo dat'et anders niet,
Als flechts alleen het oog den fchoonen Hof geniet.
Maer bloemtje van het velt, wie gaet hem uws bemoeijen,
Gy moet gantfch buyten hulp, en fonder hoeder groeijen;
Is 't weder bijfter nat, is 't heet, of lijdig kout,
Voor u en is geen fchuyl, als flechts het open wout.
Het ftaet een yeder vry uw' bladers aen te raken,
Om daer voor die het luft een tuyltjen af te maken,
Of fooje by geluck ontgaet een pluckers handt,
Hoe licht kan eenig beeft u treden in het zandt!
Doch fchoon noyt eenig dier met u beftont te mallen,
Gy fult noch evenwel uyt eyger aert vervallen;

Gy wordt in korten tijt, gelijckje worden moet,
Het bloemtje niet geplukt, dat treet men met de voet.
Siet mensch, hier is uw' beeldt. hoe weynig konje duuren!
Wat moetj' ellendig dier, wat moetje niet besuuren?
Waer is'er eenig deel, tot aen uw' minste lit,
Daer in niet eenig leet gantsch diep gewortelt sit?
Wie kent het recht getal van al de boose qualen,
Die op u kranck gestel geduurig nederdalen;
U kan een heete lucht, u kan een koude vorst,
Of krencken aen het hooft, of schaden aen de borst.
Indienje jeugdig zyt, en in u soete dagen,
Eylaes! dat beste deel dat voedt oock quade plagen.
Indien u leven gaet tot aen den ouden dag,
Dan is u meeste tijt niet anders, dan geklag.
Indienj' in vryheyt leeft, en buyten echte banden,
Soo voelje menigmael uw' jonge leden branden.
Indiender eenig wijf in uwe kamer slaept,
Oock daer is 't datje leet, en vreemde lemten raept.
Indienje ledig gaet, de tijt sal u vervelen,
En oock van niet te doen, soo gaet'er menig quelen.
Indienje veeltijts werckt, en smelt als in het sweet,
En dan is uw' bedrijf geduurig herten-leet.
Indienje veeltijts rijst, wat zijnder ongevallen,
Die in een vreemde kust de menschen overvallen?
Indienje 't huys bewaert, als vyandt van 't gewoel,
Uw' lijf, door stil te zijn, dat wordt een vuyle poel.
Indienj' in eere leeft, en sit in groote staten,
Soo moetj' uw' soet vermaeck, en eygen dingen laten.
Indienj' in 't duyster schuilt, en sonder ampten zijt,
Soo valt u 't leven swaer, misschien door enkel spijt.
Siet hierom seyt de Prins van alle Medicijnen,
Dat wy als winckels zijn van koortsen, lemten, pijnen;
Ja 't leven is te kort, oock van den outsten man,
Dat hy ons swacken aert, en sieckten leeren kan.
En waerom lang verhael? de mensche word versleten,
Door al te bot te zijn, door al te veel te weten.
De dood begint haer werk, soo haest de Jeugd ontluykt,
Het lijf en leven slijt, al wort'et niet gebruykt.

VII. Des menschen leven vergeleken met een Bloem.

1 Petr. 1. 24.

Alle vleesch is als gras, en alle heerlijckheyt des menschen is als een bloeme des gras.

Aardig bloemtje, jeugdig kruyt,
Dat soo geestig heden spruyt,
Dat uw' loovers open stel
Tot een cierssel van het velt,
Dat ons oog en herte treckt,
En tot reyne lust verweckt,
Hoe bequaem is uwe glans
Tot een frisse Maegde-krans!
Hoewel dient uw' jeugdig kruyt
Tot een cierssel van de bruyt!
Maer Eylaes! uw' teer gewas
Dat vergaet te bijster ras.
Wie en wiert'er niet verheugd
Door den glants van uwe jeugd,
Als hy uwe schoonheyt sag
In het kriecken van den dag?
Maer wanneer hy wederom
Nu besiet uw' teere blom;
Slechts maer na een kleynen tijt,
Ach! gy zijt uw' waesjen quijt,
Hy en yeder kan verstaen,
Dat uw' luyster is gegaen.
Trotse vrijster, fiere maegt,
Die soo grooten hoogmoet draegt
Op den blos van uwe mont,
Die de jeugd u heeft gejont.
Op het waes, en op den glans,
Hoog gepresen by de mans;
Gy zijt ja een frisse bloem,
's Aertrijcks paerel, 's werelds roem,
Gy zijt ja een schoon gesicht,
's Aertrijcks lust, en 's werelds licht,
Gy zijt ons een waerdig pandt,
Ja een puyckje van het landt.
Maer en trots niet al te seer,
Want uw' glans is wonder teer;
Schoone wangen duure maer
Vijf of ses en twintig jaer;
Want terstont na desen tijt,
Siet men dat haer waesje slijt,

Siet

Siet men dat haer schoone blos
Word gelijck een druyve-tros;
Die gegeessèlt van de windt,
Of gefoolt van eenig kindt,
Nu verlieft haer aerdig blau,
En houdt maer een duyster grau.
Oock soo vindt men over-al
Menig droevig ongeval,
Hier een koorts oft vremt geswel,
Ginder drinck en ziel-gequel,
Dat uw' schoonheyt doet vergaen,
Eer uw' jonckheyt heeft gedaen.
Dies soo bid' ick, soete jeugd,
Viert alleen de waere deugd.

VIII. Een ongelijcke gelijckenisse.

Job 14. 10.

Voor een boom als hy afgehouwen word, is'er verwachtinge dat hy hem sal veranderen, en sijn scheute niet en sal ophouden; maer een man sterft, als hy verswackt is, en de mensch geeft den geest, waer is hy dan?

SChoon dat een dicke stam, met bijlen afgehouwen,
Tot stoffe word bereyt, om huysen af te bouwen,
Noch schiet de wortel uyt, en alsse lange staet,
Het schijnt dat haer geway tot aen den Hemel gaet.
Schoon dat de zee verloopt, en dat haer snelle baren
Niet blijven in de kolck, daer sy te voren waren,
Maer schieten na het diep, des echter niet-te-min,
't En lijt maer een gety, haer stroom komt weder in.
Schoon dat de Son verdwijnt, en dat haer snelle paerden
Sich geven na de zee, en rennen van der aerden,
Men siet'et op een nieu ten naesten dageraet,
Dat haer vergulde koets door al den Hemel gaet.
't Is anders met de mensch, want na een droevig sterven
Soo kan hy nimmermeer een nieuwe jeugd verwerven;
Al wie den lesten snick hier eens op aerden gaf,
Die blijft voor alle tijt als eygen aen het graf.
De weg, die neder gaet, en wordt maer eens betreden,
De doodt maer eens gevoelt, haer prickel eens geleden.
Ey weegt dit, waerde ziel, want dat maer eens gebeurt,
Dient wel te zijn gedaen, of word te laet betreurt.

IX. Des menschen leven vergeleken met een dienaer die sijn Heer verwacht.

Luc. 12. 46, 77.

Soo de dienstknecht in sijn herte segt, mijn Heere vertoeft te komen, en begint de dienstknechten te slaen, oock te eten, en drincken, en droncken te worden, soo sal de Heere deses knechts komen, &c.

EEn knecht van goeden aert, en van een deugdsaem leven,
En die tot slim bejag sich nimmer plag te tegen,
Indien sijn meester klopt, als hy van buyten koomt,
Is stracks ontrent de deur, en toont hem onbeschroomt:
Maer die een lincker is, en vol onguure treken,
En van sijn rechte plicht geduurig afgeweken,
Indien sijn Heere naeckt, of aen de deure belt,
Wort stracks geheel verbaest, en in den geest ontstelt.
Want mits hy dertel was, en bijster uytgelaten,
Soo vintmen over-al een deel gebroken vaten.
De keucken ongeschickt, de kamers overhoop,
Hy daerom, soo hy mocht, begaf hem op de loop.
Het gaet oock even dus, wanneer de menschen sterven,
Wie vroom van wandel is, en wil geen tijt verwerven;
Maer als de bleecke doodt hem na den grave ruckt,
Is als een rijpe vrucht, die valt schier ongepluckt.

Wenscht gy dan van het vleesch met vreugd te zijn ontbonden,
Soo weert uyt uwe borst den gruwel van de sonden;
Dat brengt ons soet vermaeck ontrent den lesten noot,
De sonde is van ouds de prickel van de doot.

X. Des menschen leven vergeleken met een Arent ter spijse vliegende.

Job 9. 26

Mijne dagen zijn voorby gevlogen gelijck een Arent, die na 't aes toevlugt.

EEn Arent maeckt een snelle vlucht,
Wanneer hy snijt de blauwe lucht,
Wanneer hy op sijn veders drijft,
En soo de schrale winden klijft.
Maer als sijn uytgeteerde maeg
Is hol en uytermaten graeg,
En dat sich opdoet eenig dal,
Daer hy sijn aes bekomen sal,
Soo dringt het dier al snelder aen,
Als het te voren heeft gedaen;
Het dringt dan aen, gelijck de windt,
Tot dat'et aes en spijse vindt.
Met desen Arent, mijn gemoet,
Die soo geweldig henen spoet,
Wordt onse tijt gelijck gemaeckt;
En 't is het rechte wit geraeckt;
Want ick en weet ter wereld niet,
Dat soo geweldig henen schiet,
En soo den blauwen Hemel snijt,
Gelijck de vleugels van de tijt.
Ick bid u, houdt dan goede wacht,
En siet dat gy uw' jaren acht,
Dat gy uw' korte dagen meet,
Wat haest verloopt, dient wel besteet.

XI. Des menschen leven vergeleecken met een overvloet van water.

Psalm 90. 5

De Fransche oversettinge seyt: *Tu les emportes comme par une ravine d'eaux.* De Nederlandsche: *Gy overstroomtse, &c.*

INdien'er iemant heeft gelet,
Of sijn gepeys hier op geset,
Wat kracht een snelle watervloet
Ontrent het vee en menschen doet.
Hoe datse gantsch het veldt bedeckt,
En alle dingen neder-treckt;
Die heeft met een hier uyt gemerckt,
Wat hier de tijt op aerde werckt.
De tijt die gaet een snellen tret,
Hy sleept geheele Rijcken met.
Hy drinckt'et al tot in den gront,
Al wat'er oyt verheven stont.
Is 't jonck, is 't oud, is 't groen, is 't droog,
Is 't sacht, of hart, of laeg, of hoog,
Niet dat'er houdt sijn eersten stant,
De tijt verstelt het gantsche lant.
De tijt is als een watervloet,
Hy treet de waerelt met de voet.

XII Een out Man spreeckt in de gedaente van kooren, nu rijp en dor zijnde.

Hebr. 8 13.

Dat out is, is na-by het vergaen.

IIck heb eens zaet geweest, daer van ben ick gekomen,
En uyt een kleyn begin heb ick mijn gront genomen

Ick heb wel eer gegroent tot aen mijn volle jeugd,
En met een geestig oog het gantsche wout verheugd.
Ick heb des niet-te-min oock hitt'en kou geleden,
En ben soo van het veldt ten lesten afgesneden.
Nu wordt ick dor en wit, soo dat ick niet en wacht,
Als wech te zijn gevoert, en t'huys te zijn gebracht.
Daer sal men overhoop mijn leden nederstrecken,
Tot my eens wederom de Bouw-heer sal verwecken.
Tot ick van nieuwen aen eens weder groenen sal,
Niet in mijn eerste groent', maer in een ander dal.
Siet daer een eygen beeldt van uytgeleefde menschen,
Die nu geen lusten meer op aerde mogen wenschen.
Haer jeugd die is geweest, haer vreugd die is gedaen,
En wat eens lustig scheen, dat is voorby gegaen
Nu heb ick dese gunst van mijnen Godt verworven,
Dat in mijn rouwe jeugd ick niet en ben gestorven,
En dat mijn gulde Son niet onder is gegaen,
Voor dat haer ronden loop ten vollen is gedaen
Nu is mijn tijt vervult. Wat dood kan my verrasschen?
Daer is een witten dons ontrent mijn hooft gewassen
Gy, die op aerden siet, en in den Hemel sit,
Maeckt oock door uwe gunst mijn vuyle sonden wit;
Soo wil ick desen romp gewillig nederleggen,
En oock als Simeon met vollen monde seggen:
Nu geeft Heer dat uw' knecht mag neder zijn geleydt,
Mits hy nu werdt gewaer uw' heyl, voor hem bereydt.

XIII. Des menschen leven vergeleken met rijpe garven.

Job 5. 26.

Gy sult in ouderdom ten grave komen, gelijck de koornhoop t'sijner tijt opgevoert wordt.

DIt Kooren, eertijts groen en spichtig opgeschoten,
Heeft voedsel uyt den grondt, en volle jeugd genoten:
Maer 't is op heden dor, en heeft volwassen graen,
Het dient nu van het veldt, en uyt de lucht gedaen.
Sijn tijt is dan vervult, het kan niet hooger wassen,
Het dient nu t'huys gebracht, daer sal het beter passen.
Het dient van hier vervoert, en dat te deser uur,
Want als het kooren rijpt, soo dient het in de schuur.
Maer waerom dus vermomt? ey laet ons klaerder spreken,
Ick wordt met rijp gewas ten rechten vergeleken.
Ick was eens bijster groen, nu ben ick sonder jeugd,
Nu ben ick sonder lust, en sonder aertsche vreugd.
Ick ben een rijpe garf, en wit van oude dagen,
En in het aertsch bedrijf en schep ick geen behagen.
Ick wensch een ander plaets, daer ick geen ongeval,
Daer ick geen sture windt, of donder vreesen sal.
Ick ben niet als ick was, 'ick heb een ander wesen,
Mijn ziel is uyt'et stof, en hooger opgeresen.
Ick ben van nu voortaen niet aen der aerden vast,
Met aerde niet gemeen, met aerde niet gepast.
Ick wensch een beter plaets, ick wensche reyne lusten,
Ick wensch een stil vertreck, om daer te mogen rusten.
O Godt! vergunt my dat, en wascht mijn vlecken af,
En suyvert dese ziel van stof en ydel kaf.
O grooten Ackerman dit is mijn diep verlangen,
Dit bidt ick evenstaeg, met tranen op de wangen;
Ontdoet my van het vleesch, en van het jammerdal.
Tot ick door uwe kracht eens weder groenen sal.

XIV. Des menschen leven vergeleken met een morgen-slaep.

Psalm 90. 5.

De jaren zijn gelijck een slaep in den morgen-stont.

ALs yemant heeft gerust, ontbonden van de sorgen,
En schiet dan uyt den slaep, ontrent den rooden morgen,
Of hy dan wederom sijn leden nederstreckt,
Soo wordt hy wonder licht uyt sijnen slaep geweckt.
Indien ontrent het huys een haen begint te kraijen,
Indien een kleyne windt maer eens begint te waijen,
Indien een deure kraeckt, die open wordt gedaen,
De geesten zijn verstoort, de slaep die is gegaen
Met soo een losse rust wordt onse tijt geleken;
Yet, ick en weet niet wat, dat kan ons ruste breken.

Hoe

Hoe sacht dat yemandt sit, hoe droncken van geluck,
De minste tegenspoet die stort hem in den druck.
Laet Haman mer vermaeck, laet alderhande menschen
Verkrijgen daer het valt, al wat de sinnen wenschen,
Als maer een Mardochai aen hem geen eer en biet,
Soo baet hem sijn geluck, sijn eer en hoogheyt niet.
Al heeft men volle wensch in veelderhande saken,
Een holle tandt alleen die kan ons quelling maken.
Een weynig gelluw sant, dat in de nieren wast,
Dat maeckt dat ons gemoedt op goet, noch eer en past.
Maer siet, wat baet het doch van druck te zijn ontbonden,
Het leven even selfs en heeft geen vaste gronden.
Daer is geen recht vermaeck in dit ellendig dal,
Mijn ziel tracht na de plaets, daer ruste woonen sal.

XV. 's Menschen leven vergeleken met een afloopende water, of Riviere.

Job 6 15.

Als de stortinge der beeken gaenze door.

EEn vliet doet haren gang, en loopt gedurig henen,
Tot in de woeste zee haer water is verdwenen.
Alleen die sijn gerief uyt haer behendig treckt,
Behoudt yet van de stroom, dat hem te nutte streckt.
Het ander gaet voorby, en al in korte stonden,
Soo dat het vluchtig nat niet meer en wordt gevonden.
Een die ontrent de kant maer ledig heeft gestaen,
Die roept ten lesten uyt, het water is gegaen
My dunckt dat onse tijt ten rechten wordt geleken
Met stroomen, vluchtig nat, of snelle water-beken:
Want die niet goets en doet, en heeft ten lesten niet,
Als dat hy sonder vrucht sijn tijt verloopen siet.
De Son doet haren gang, de snelle jaren loopen,
En daerom is de tijt ten nausten uyt te koopen,
Ick weet geen aertsch vermaeck, dat yemant soo verblijt,
Als doet een soet gepeys van wel besteden tijt.

XVI. Des menschen leven vergeleken met een Pijl.

Sapient 5. 12, 13.

Alsoo oock wy, als wy gebooren zijn, terstont zijn wy bezweken.

EEn Pijl, die van den boog om hooge werdt gedreven,
Is juyst in haren loop gelijck eens menschen leven;
Sy vliegt geweldig ras, maer of s'al verre dwaelt,
Voor haer en is geen rust, tot datse neder-daelt.
Oock kanse van haer selfs niet op de winden rijden,
En geensints door het swerk, of blaeuwen hemel snijden.
Haer loop is na de kracht, die haer den schutter gaf,
En als haer die ontgaet, soo laet haer leven af.
Sy komt dan na den grondt, en op der aerden sijgen,
En weet oock naderhandt niet weder op te stijgen.
Sy valt dan in het stof, of op het nietig gras,
En is dan maer een hout, gelijckse voortijts was.
Daer is een pael geset voor ons kort-wijlig leven,
Want Godt heeft yder mensch sijn dagen voor-geschreven,
Dies als den Schepper seyt, keert weder, menschen kint,
Soo gaet sijn adem uyt, gelijck een schrale wint.
Wat is dan van den mensch, en van sijn beste jaren,
Wy keeren tot het stof als wy te vooren waren.
En schoon men groot beslag hier in de wereld krijgt,
Geen mensch en heeft'er rust tot by eens neder sijgt.

XVII. Des menschen leven anders vergeleken met een Pijl.

Sapient 5 13

De lucht wordt door een geschooten pijl verdeylt, maer loopt terstont weder om t'samen, alsoo oock wy, &c.

OF schoon den pijl in hare vlucht
Komt snellick vliegen door de lucht,
Stracks siet men echter niet een ding,
Van waerse quam, of henen ging;
En niet een mensch en kan verstaen,
Waer dat de schicht is deur-gegaen.
Want sier de lucht van een verdeelt,
Die wordt stracks wederom geheelt.
Ons leven is gelijck een pijl,
Het duurt alleen een korte wijl.
Al wie'er in de wereldt leeft,
Die komt als door de lucht gesweeft;
En van hem blijft geen teycken staen,
Waer heen sijn leven is gegaen.
De Son, de Maen, de Nacht, en Dag,
Het gaet alsoo het eertijts plag,
Het eenig dat men seggen kan,
Dat is; Eylaes, waer is de man!
Ey siet, wat is ons ydel vleys?
Het is een los, een licht gepeys,
Dat vaerdig door de sinnen drijft,
Daer van geen teycken overblijft.
Het is een Schip, dat henen zeylt,
En met de kiel de stroomen deylt,
En stracks soo is het onbekent,
Waer dat het henen is belent.
Het gaet noch heden op den dag,
Het gaet gelijck het eertijts plag.
Den mensch en is nau in het graf,
En stracks geen mensch en weet'er af.
Had hy misschien een grooten Staet,
Of by een Prins, of in den Raet;
Soo dat het ampt hem voordeel gaf,
Dat laet stracks met sijn leven af;
Want mits sijn mondt en ooge sluyt,
Soo is voor hem de wereldt uyt;
Het is met hem, het is gedaen,
Een ander neemt het voordeel aen,
Een ander treet daer hy eens trat,
Een ander zit daer hy eens sat;
Sijn gantsche naem wordt uytgewist,
En hy en wordt niet eens gemist.
Mijn ziel, wat ick u bidden mag!
Let doch op uwen korten dag;
Let hoe dit leven henen vliegt,
En hoe de wereldt ons bedriegt;
Op dat wanneer het aertsche dal
U niet meer sien of kennen sal,
Gy dan by Godt moogt zijn bekent,
Daer is een wesen sonder ent.

XVIII. Des menschen leven vergeleken met Roock.

Psalm 102. 4.

Mijne dagen zijn vergaen als roock.

WAnneer een dicke wolck is in de lucht geresen,
Het schijnt aen ons gesicht een wonder ding te wesen.
Het maeckt een beeldt, een ros, een toren in de lucht,
En wie het niet en kent die isser voor beducht;

Maer

Maer toeft een kleyne wijl, daer gaet het wonder henen,
Het beeldt is uyt'er oog, de rots die is verdweenen.
Het kindt dat met een schrick het seldsaem monster sag,
Dat roept tot sijns gelijck, waer is het groot beslag?
Maer kinders, vraegje dat? het flickert met de winden,
En waerje soecken meugt, 't en is niet meer te vinden.
Het mengt sich met de lucht, het gaet een vreemde
En wat'er overblijft en is maer enckel stanck. (ganck,

Al komter eenig mensch gantsch moedig aengestr[illegible]
Noch wordt hy met den reuck ten rechten verg[illegible]
Want of hy prachtig gaet, en of hy machtig [illegible]
't Is maer een oogenblick, en al sijn glants v[illegible]
Sijn rijckdom is gegaen, sijn vrienden weg getogen,
Sijn staet is sonder glans, sijn eer is weg-gevlogen.
Soo dat een stil gepeys my weder-leggen doet,
De mensch is enckel roock, waer toe een hoog gemoet?

XIX. Des menschen leven vergeleken met een slijtende kleet.

Psalm 39. en 102.

On voit perir la beauté du pervers, Comme l'habit rongé de vers.

Syrach 14. 18.

Alle vleesch veroudt gelijck een kleet.

De vrou, die, haer koffer open doende, en haer kleet besiende, spreeckt als volgt.

ALs ick mijn koffer open doe,
Dan sie ick wonder seldsaem toe;
Dan sie ick dat mijn geest ontstelt,
En mijn bedroefde sinnen quelt.
Ick sie, en vry met herten leet,
Ick sie hoe dit mijn beste kleet
Is anders als het eertijts plag,
Als ick het eens voor desen sag.
My dunckt het wordt van buyten vael,
Het wordt op al de plooijen kael,
Het wordt soo dun gelijck een blat,
Wat scheelt'er of daer is een gat!
Voorwaer dit kleet is wonder teer,
Want schoon ick draeg het nimmermeer,
Of immers maer een korten tijt,
Noch vind' ick echter dat het slijt.
Met sparen wordt'er niet gespaert,
En met bewaren niet bewaert;
En daerom, schoon of ick het sluyt,
De glantz en luyster gier'er uyt.
De mot of schieter komt'er in,
En dit baert my een droeven sin.
Maer waerom doch mijn kleet betreurt,
Nadien het even my gebeurt,

Want of ick schoon al even staeg,
Een sleuijer of een maske draeg,
En dat ick selden buyten koom,
Vermits ick kou en winden schroom,
Mijn jeugdig wesen evenwel,
Verandert in gerimpelt vel:
Oock vind' ick hier en weder daer,
Een wit, een grijs, een seldsaem haer;
Ick vinde dat mijn soet gelaet,
Oock ongevoelig henen gaet.
Waer ick van glas of weecker aert,
Noch kond' ick lange zijn bewaert,
Want als een meyt, of tafel-knecht,
Van mijne swackheyt onderrecht,
Wel acht op mijn gedaente sloeg,
En my voorsichtig henen droeg,
Soo waer ick van gevaer bevrijt,
En duurde vry een langen tijt.
Maer nu quelt my een staeg bederf,
Soo dat ick al mijn leven sterf;
Dies seg ick noch, met herten leet,
De jeugd verslijt gelijck een kleet.
Maer seg, wat raedt in dit geval,
Die ons 't veroude rechten sal.

Gemínde ziel, ontſtelt u niet,
Ick weet u raedt voor dit verdriet;
Ick weet u baet na wil en wenſch,
Gaet voedt in u den nieuwen menſch,
En of 't uytwendig al vergaet,
't Inwendig krijgt een beter ſtaet.

XX. Des menſchen leven vergeleken met een ſchaduwe.

Job 8. 9.

Ons leven is een ſchaduwe op aerden.

Pſal. 102. Item Pſal. 144. Pſal. 119. 23. Sapient. 5. 9.

Myn dagen zijn vergaen als een ſchaduwe.

GY die een lange wijl hebt deſe plaets bekeken,
Segt waerom is de menſch een ſchaduw' vergeleken?
De ſchaduw' ſtreckt haer uyt, en toont haer wonder lang,
Meeſt als een lage Son genaeckt haer ondergang.
Maer toeft een kleynen tijt, tot haer vergulde ſtralen
Vertrecken van de kim en in het water dalen,
Dan wordt van ſtonden aen, ook eer het yemant dacht,
Het beeldt dat wonder ſcheen, begraven in der nacht.
Het is van ons gevlucht, het is eylaes verdwenen,
Soo haeſt de gulde Son niet meer en heeft geſchenen.
En wat is van den menſch, hy ſcheen eens groot te zijn,
En die het recht bemerckt en vint maer enckel ſchijn.
Al wat men hier bemint, luſt, rijckdom, groote ſtaten,
Een korten oogenblick die doet het ons verlaten.
Gy daerom, weerde ziel, ſcheyt hier gewillig van,
En kieſt tot uwen trooſt dat eeuwig duuren kan.

XXI. Het leven vergeleken met eene die te Poſte rijt.

Job 9. 25.

Myne dagen zijn lichter geweeſt als een looper.

WAnneer een ſnelle poſt in haeſten komt gereden,
Hy ſiet het platte landt, hy ſiet de naeſte ſteden,
Hy ſiet een kleyne beeck, hy ſiet een groote ſtroom,
Maer in een korte ſtondt dan is't et enckel droom.
Want als de ſwarte nacht belet ſijn vorder reyſen,
En dat hy ſijn bedrijf gaet nader overpeyſen,
Dan vint hy menigmael alleen een duyſter beelt,
Dat als een nacht-geſicht hem om de ſinnen ſpeelt.
Al wat hem wel beviel, en wonder heeft geſchenen,
Al wat hem luſtig docht, dat is geheel verdwenen:
Maer deed' hy onder-weeg een ongeſonde val,
Houdt ſeker dat hy lang de pijne voelen ſal
Het gaet oock even dus met ons kortwijlig leven,
Het wordt gelijck een poſt in haeſten voort-gedreven.
Al wat'er iemandt hoort, of in de wereldt ſiet,
Dat is in korten ſtont gelijck een enckel niet.
Wat onlancks luſtig ſcheen en is niet meer te vinden,
Al wat men blijdtſchap hiet is lichter dan de winden:
Maer heeft men oyt gedaen de wille van het vleys,
Wat blijft'er in de menſch als ſlechts een droefgepeys.
Heeft ſich een ydel hert in eenig ding vergeten,
Hy ſal het met'er tijt, hy ſal het namaels weten.
Het knaegt hem aen het hert, en dient hem tot geklag,
Soo lang hy in de mondt ſijn tonge roeren mag
Soo is dan onſen tijt ten nauſten uyt te koopen.
Ach! t'wijl dat ick nu ſpreeck, is my een deel ontloopen
Mijn ziel aenhoort een woordt, 't is noodig datje 't weet,
Al wat niet lang en duurt, dient wel te zijn beſteet.

XXII. Des menſchen leven vergeleken met een huur-huys.

2 Corint. 5. 1.

Wy weten, dat ſoo dit ons aertſche huys deſes tabernakels gebroken word, wy een gebou van Gode hebben, een huys dat niet met handen gemaeckt is, maer eeuwig in de hemelen.

2 Corint. 5. 8.

Wy hebben liever te verhuyſen *uyt den lichame, en te gaen woonen by den Heere.*

HEt vleeſch, dat ons het lichaem deckt,
En al de leden overtreckt,
Noemt dat een huur-huys, lieve vrient,
Vermids het ons maer weynig dient.
Een huur-huys is gemeenlijck ſlecht,
Als licht en vaerdig opgerecht;
En daerom word het dickmael leck
Of aen de muur, of aen het deck;
Of 't lijt eens anders water-ganck,
Die niet en geeft als enckel ſtanck,
En ſchoon men al het ſlecht gebou
Tot beter weſen brengen wou,
Den huys-heer wil het dickmael niet,
Hoe-wel hy ſchoon de feylen ſiet;
Hy wil niet datmen koſten doe,
Hy is miſſchien den huurder moe.
En ſchoon gy dit al lijden woud,
Om datje niet verhuyſen ſoud,
Het blijven, of het henen gaen
Plach aen den huurder niet te ſtaen.
Want ſoo een ſtrengen eygenaer,
Ontrent het eynde van het jaer,
Tot u komt ſeggen overluyt:
t' Sa, macker, ruymt, gy moet'er uyt;
Ick wil dat gy verhuyſen ſult.
Wat raedt hier anders als gedult?
Een huys-heer heeft doch volle macht
Om u te gunnen langer pacht,
Of wel te ſeggen, vrienden gaet,
En ſiet! daer is geen ander raet.
Indien men recht het ſtuck bevroet,
Het gaet den menſch op deſen voet,
De ziel bewoont een kranck geſtel,
En onſe tijt gaet bijſter ſnel.
't Lijf is maer huur, geen eygen goet,
Soo dat men haeſt verhuyſen moet:
Is onder dies het lichaem ſwack
Door koorts, of ander ongemack,
Het geen de maeg of loos ontſtelt,
En dan de borſt met fluymen quelt;
Indien den grooten eygenaer
Geen heyl laet ſijgen over haer,
Soo is'er kruyt noch medicijn,
Die ons kan trecken uyt de pijn.
En of je ſchoon dit huys verdriet,
Met ſtille ſinnen over-ſiet,
En dat uw' ziel in dit gebou
Wel noch een wijle blijven wou.
Indien uw' huur-tijd is volent,
(Dat aen den huys-heer is bekent)
Eylaes daer is geen bidden aen,
Den huurling moet daer henen gaen.
Wel aen, mijn ziele, tot beſluyt,
Siet ons na vaſter wooning uyt,
Siet datje tot het huys genaeckt,
Dat met geen handen is gemaeckt.
O Godt, als gy my ſeggen ſult,
Verhuyſt, uw' huur-tijt is vervult,
Geef dat ick dan mag zijn bereyt
Als een, die uyt een huur-huys ſcheyt,

Om soo te gaen, met blijden geest,
Daer geen verhuysen word gevreest.

XXIII. 's Menschen leven vergeleken met een strijdt.

2 Timoth. 2. 3.

Gy dan, lijdt als een goet Krijgs-man Jesu-Christi.

VAn al dat van de mensch, en van het vluchtig leven,
Van al dat van sijn doen wijtloopig is beschreven,
Raeckt dit mijn herte diepst; ons gantsche levens tijt
Is niet als staeg gevecht, en als een volle strijt.
Hoe dickmael stijgt de geest tot in het eeuwig leven,
En wil, gelijck het schijnt, tot aen den Hemel sweven:
Maer siet, het lompig vleesch, dat na der aerden helt,
Is als een wichtig pack, dat hem ter nedervelt.
Dat hem den loop belet, en stuyt sijn rasse schreden,
En druckt hem in het stof, en ruckt hem na beneden.
Daer is de geest verstelt; maer t'wijl hy bijster hijgt,
Is 't dat hy rapper wordt, en vaster wesen krijgt.
Doch 't is als geenen tijt, het vleesch begint te woelen,
En laet den moeden geest als nieuwe pijn gevoelen.
Het biet hem weder strijt, het tast sijn vleugels aen,
Het maeckt' hem weereloos, indien het mocht begaen;
En dit als overhandt, oock menig duysent werven,
Tot eenmael in de mensch de boose lusten sterven,
En tot het quellig vleesch ten lesten nederleyt,
En dat de bleecke dood den harden oorlog scheyt.
Geluckig is de mensch, 'die met de gantsche leden,
Met yver, met gesucht, met tranen heeft gestreden,
Geluckig is de mensch, oock verre boven al,
Die ander bystant krijgt, als uyt het aertsche dal.
Mijn Godt, ach! sonder u en kan ick niet verwinnen,
Ja buyten uwe gunst, en kan ick niet beginnen.
Gy neemt dan mijner acht, en siet mijn swackheyt aen;
Want sonder uwe hulp, soo moet ick t'ondergaen.

XXIV. Des menschen leven vergeleken met een daglooner, of iemant die 't leven verdrietig valt, spreeckende als volgt.

Job 7. 2.

Gelijck de dienstknecht hijgt na de schaduwe, en gelijck de dag-looner verwacht sijn werk-loon.

ICk heb wel eer gelooft, als dat de Sonne paerden
Omringden in der haest een ronte van der aerden,
En dat een snellen dag, en oock een langen tijt,
Gautsch vaerdig henen schiet, en als te poste rijt:
Maer als ick naderhandt het stuck heb overwogen,
Soo vind' ick mijnen geest hier in te zijn bedrogen.
Dies klaeg ick nu ter tijt, en seg het even staeg,
Dat ja mijn levens tijt is uyt'er maten traeg.
Hoe lang valt my den dag, hoe moet ick hem besueren?
Hoe roep ick menigmael, och! sal dit eeuwig dueren?
Hoe meet ick met'er handt het dalen van de Son,
En woü dat ick het licht ter aerde rucken kon.
Hoe moet ick, arem mensch, met handen, beenen, voeten,
Hoe moet ick, als een worm, hier in der aerden wroeten?
En dat al even staeg, en siet, ey lieve siet,
Wat is'et voor een loon dien ick'er voor geniet?
Ick hijg, ick sucht, ick sweet, ick kan nau adem halen,
En noch en wil de Son niet in het water dalen.
Ey komt ten lesten aen, ô aengename nacht,
Die mijn ellendig hert nu langen tijt verwacht.
Komt neder, gulde Son, en wilt niet langer schijnen,
En laet mijn ongemack met uwe glants verdwijnen.
Want als u nedergang den dag ten eynde maeckt,
Soo weet ick voor gewis dat mijne rust genaeckt.
Ick sal dan, na mijn huys, in stilte my vertrecken,
Om dit mijn kranck gestel daer uyt te mogen strecken,
En geven aen de slaep, daer ick geen ongeval,
Geen moeyte, geen verdriet, geen pijne voelen sal.
O kleyn! ó stil vertreck! ô huys van weynig plancken!
Lag ick in u gestreckt, ick sou my des bedancken,
Al zijt gy byster laeg, en uyt'ermaten smal,
Gy zijt'et daer mijn vleesch eens ruste vinden sal.
Een sliep, een diepe slaep, die is in u verborgen,
Gy maeckt in onsen geest een stilstant van de sorgen.
O! dat de nacht begon, en dat de duyster viel,
Soo vond ick eenmael rust voor mijn vermoeyde ziel.

Daer

Daer komt een dicke wolck mijn innig hert bedecken,
En gaet mijn treurig oog met duyster overtreckcen.
Ick voel ontrent mijn breyn een wonder sware vaeck,
Dies is een stille kist alleen nu mijn vermaeck.
Mijn swackheyt, mijn verdriet, en mijn ellendig wesen
Dat kan een stage nacht alleen voortaen genesen.
Want als men is vermoeyt, of in benauwde pijn,
Dan is een stille slaep de beste medicijn.

XXV. Het leven vergeleecken met de schaduw' van een droom.

WAt is soo los gelijck een droom,
Die, als de geest is uyt den toom,
En als wanneer het lichaem rust,
Ons toont een strant, een vremde kust,
Een zee, een veldt, een rots, een dal,
En nu geluck, dan ongeval.
Wie is 't, die oyt iet losser vont,
Als is een schaduw' sonder gront,
Een schaduw' die men veeltijts siet,
Soo lang men hier de Son geniet:
Maer als haer licht niet meer en schijnt,
Terstont uyt ons gesicht verdwijnt.
Een Griecks Poeet heeft eens geseyt,
(Na hy het wel had' overleyt)
Dat al het leven van den mensch,
Sijn woest gewoel, sijn herten wensch,
Is maer een schaduw' van den droom,
Vry losser als de lichte stroom,
Gedreven op een gladde strandt,
Nu na de zee, dan op het landt.
De wijste Vorst heeft hier een voet,
Gelijck den Grieckschen dichter doet,
Want hy heeft overlang geseyt,
De mensch is dubbel ydelheyt.
Voorwaer, de Grieck die vat het wel,
Als hy beschrijft ons kinder-spel,
Een ydel ding by ons bedacht,
En heeft gewis geen volle kracht.
Om uyt te brengen eenig beelt,
Van dat de gantsche werelt speelt;
Dies mids hem 't eene vergenoegt,
Heeft hy'er twee by een gevoegt;
Dat is, een schaduw' met een droom.
En gy die sweeft op 's werelts stroom,
Ey let of gy iet anders vint,
Als slechts een roock, een schrale wint,
Een damp, een leur, een viese-vaes.
Mijn ziel, hoe zijtge dan soo dwaes,
Dat gy noch op de wereldt bout,
En daer u geesten besig hout,
En daer op met vernoegen siet,
En acht u innig wesen niet.
O Godt! leert my eens recht verstaen,
Hoe los hier alle saken gaen,
Hoe kort, hoe teer, hoe ongewis,
Hoe nietig hier ons leven is,
Maer, leert my dan noch boven al,
Hoe 't eens hier namaels wesen sal,
Op dat ick recht begrijpen mag
Het wesen van den jongsten dag,
Als alle vleesch, met groot gewoel,
Sal staen voor uwen rechter-stoel.

XXVI. De dood der Godtsalige geleecken by een Offer-werck. Op de woorden Pauli,

2 Timoth. 4. 6.

Ick worde geoffert, en de tijt mijner ontbindinge is na-by, &c.

HY die het nieu verbondt de lieden ging verklaren,
Die niet van Godes volck, of Jacobs zaedt en waren,
Sprack eenmael tot de Kerck, en tot sijn eygen hert,
Dat hy ging uyt het vleesch, en nu geoffert wert.
Geoffert! wat een woordt, laet ons dit overwegen,
Daer is een soet geheym in dese spreuck gelegen:
Het is een kort ontwerp, hoe dat men wesen moet,
Wanneer men uyt het vleesch, en na den Hemel spoet.
En wilt dit, waerde ziel, niet in het duyster laten,
Maer druckt het klaerder uyt, soo kan het iemandt baten.
Als iet geoffert werdt, dat was een suyver dier,
Ge-eygent tot een soen, en tot een heylig vier:
Een lichaem sonder vleck, en van gesonde leden,
Dit quam in goeden staet tot aen den Autaer treden.
Verscheyden van het vee, het leedt een harden bant,
En wat het vleesch geleeck dat werdt geheel verbrant.
Wel wat is dit geseyt? Wie recht wil leeren sterven,
En door een reyne dood des Heeren gunst verwerven,
Die legge sijn gebreck, en oude sonden af,
Al eer sijn lichaem werdt ge-eygent aen het graf.
Hy schouw' het aertsch bedrijf, en alle rouwe menschen,
Die niet als vuyl bejag, en hare lusten wenschen.
Hy lijde boven al, gelijck het offer-werck,
De banden van de tucht, de leere van de Kerck.
Een ziele, dus gestelt, die mag het ydel leven,
Gerust en sonder schrick, den Schepper overgeven.
O Godt! doe my de gunst, oock heden op den dag,
Dat ick op dese wijs uw' offer worden mag.

XXVII. Op de Epicurische maniere van spreecken.

1 Corinth. 15. 32.

Laet ons eten en drincken, want morgen sterven wy.

DAer was een seker volck in lang voorlede jaren,
Dat, als in menig feest de lieden vrolijck waren,
Liet brengen op de zael, en toonde aen de jeugd
't Geraemte van een mensch, te midden in de vreugd.
En hy, die met het rift quam in de kamer treden,
Sprack waert en gasten aen, en dat met blijde reden.
Nu mackers, wacker aen, geniet de frisse wijn,
Gy staet eer langen tijt aldus gestelt te zijn.
Dus spreeckt noch even-staeg een deel onguure menschen,
t'Sa! laet ons heden doen al wat de sinnen wenschen,
Wy gaen of in het graf, of in het dertsche dal,
Misschien oock eer de Son hier weder toonen sal.
Laet ons de beste spijs na onse lust genieten,
En ons met soete most ten vollen overgieten:
Want siet de dood genaeckt, en kan noch desen dag
Ons brengen in de plaets, daer niemant eten mag.
Maer wat een dwaes geral! wat kan hem spijse baten,
Die na een weynig tijts het leven moet verlaten?
Wat is hem drincken nut, die, na een korten stont,
De ziel en haer gevolg sal bracken uyt den mont?
Voorwaer, na mijn begrijp, is dit een beter reden,
Laet ons gaen boete doen met vasten en gebeden.
Ons dient geen volle maeg, en min een droncken hooft,
Nadien wy van de ziel haest staen te zijn berooft.
Soo spreeckt een Christen hert, soo dencken alle menschen,
Die niet wat aerde smaeckt, maer hooger dingen wenschen.
Soo spreeckt hy die verstaet wat namaels wesen sal,
En noyt geen troost en siet hier in het jammer dal.
Wie ciert'er eenig Slot met hoog verheven wallen,
Indien het is gedoemt om haest te moeten vallen?
En waer is doch een huys, daer aen men kosten doet,
Indien het in der haest een puyn-hoop worden moet?
Ach! 't is te diep geset, dat wy soo licht verlieren,
Ach! 't is maer nietig gras, dat wy voor ons verkiesen.
Ach! 't is te lang bemint, dat ons soo ras verlaet.
En 't word te dier gekocht, dat ons soo weynig baet.
Dit sie ick dag op dag, dit kan een ieder weten,
Waerom dan sal ick noch aen menschen my vergeten!
Op vleesch mijn oogen slaen, en soecken daer vermaek?
O neen, mijn waerde ziel, het is te slechten saek.

Klimt hooger mijn gemoedt, en laet u sinnen rijsen,
Tot saken die het volck tot haer beginsel wijsen,
Ja tot den Schepper selfs, de volheyt aller vreugd,
Daer is geduurig heyl, daer is gestage jeugd.
Daer sweert nu mijn gemoedt, en dat met volle krachten,
Het wil van nu voortaen geen aertsche dingen achten
Het geeft hem uyt het stof, en rijst tot sijnen Godt,
En wat de werelt acht, dat is hem enckel spot.
Nu, Heer! besit mijn hert, want vleesch en aertsche saken
En konnen nu voortaen mijn ziele niet vermaken,
Daer is geen ware lust in al dat werelt hiet,
Geluckig is de mensch die sijnen Godt geniet.

XXVIII. Bedenckingen van een out man, op 't gesichte van sijn lichaem.

ALs ick mijn lichaem overmerck,
Nu gantsch verswackt, schoon eertijts stérck,
En dat ick hier een dorre knie,
En ginder slappe kuyten sie:
Of elders niet als enckel vel,
Soo dat ick al mijn ribben tel,
Dan spreeck ick tot mijn innig hert:
Ey siet, hoe gy versleten wert,
Ey siet, hoe snel ons dagen gaen,
En hoe ons saken heden staen;
En hoe de dood ons staeg verwacht,
En na dees' swacke leden tracht;
En hoe gy maer een korten stont
Hier op der aerde weten kont
O gy, door jaren uytgeput!
Wat is u staet, of rijckdom nut?
Wat soeckje lust, of tijdt-verdrijf,
De dood die sit u op het lijf;
't Inwendig dient alleen gesocht,
De reste na het graft gebrocht.

XXIX. Des menschen leven vergeleecken met een wevers spoele.

Job 7. 9.

Mijne dagen zijn lichter geweest dan een wevers spoele, en zijn vergaen sonder verwachtinge.

WIe oyt met aendacht siet hoe dat men plag te weven,
Hoe dat het gladde spoel door 't webbe wordt gedre- (ven,
En hoe het noyt en rust, maer vaerdig henen glijt,
Die siet na rechten eysch den loop van onsen tijt.
Doch hier is niet alleen de snelheyt aen te mercken,
Wilt nader op het stuck met stille sinnen wercken;
Siet, t'wijl het spoel verloopt, en gints en weder gaet,
Soo mist'et even staeg een deel van sijnen draet.
Het wordt ten lesten bloot, en is dan sonder garen,
Dies moet het uyt het werck, en in het duyster varen.
Een doos, of enge laé, die is dan sijn verblijf,
Tot hem de meester geeft een nieu of ander lijf.
Dat is, met garen volt, en laet'et weder sweven,
En schenckt'et wederom een nieu en ander leven.
Siet daer u eygen beeldt van onsen swacken aert,
Van dat men eerst begint, tot dat men henen vaert.
Het jaer glijt vaerdig weg, en daelt in haesten neder,
Het doet een ronden loop, en komt geduurig weder;
Het keert als in hem selfs, maer t'wijl het henen gaet,
Soo mindert evenstaeg ons teere levens-draet.
En als na dit gewoel de klos is af-geloopen,
Dan is'er geenen tijt voor iemandt uyt te koopen.
De mensch sijgt in het graf, wie hy oock wesen mag,
En ligt daer sonder werck, tot aen den jongsten dag.

XXX. Des menschen leven vergeleecken met een droom.

Job 20. 8.

Gelijck een droom vergaet, soo sal hy oock niet gevonden worden, gelijck een gesichte in der nacht verdwijnt.

HOe zijn my dese nacht de sinnen omgedreven?
Waer ben ick niet gedaelt, en wederom verheven?
Waer ben ick niet geruckt? Waer ben ick niet ge-
dwaelt?
Mijn breyn heeft als geholt, en weder vremt gemaelt.

[illegible] at ick was ontrent de groene boomen,
Dan meynd' [illegible] dat ick voer te midden in de ſtroomen.
Dan ſweefd' ick voor de wint, of met een ſnelle vloet,
Dan was 't altemael eens weder tegenſpoet
Dan was ick by het volck, dan eenſaem aen der heyden.
Dan ſag ick, my ter eer, een maeltijt toebereyden.
Daer vondt ick dan een Maegt, die my bevallijck was,
Wiens aengenaem geſicht mijn droeve ziel genas.
Doch eer ick weder ſag de ſtralen van den morgen,
Dan ſwom ick wederom in velerhande ſorgen
Ick hoorde dat een ſtorm mijn ongeſtadig ſchip
Quam jagen aen de ſtrant, of op een hoogen klip.
Daer ſag ick op de zee mijn diere waren drijven,
Daer ſag ick mijn piloot, en al de gaſten blijven.
Daer ſtont ick dan en keeck; maer op den ſtaenden voet
Soo was ick weder rijck in allerhande goet.
Dan was ick in der haeſt met vleugels aengetogen,
En door de blauwe lucht ten Hemel opgevlogen
Doch midden in de vlucht ſoo wierd' ick bijſter ſwaer,
Dies viel ick in de zee, en ick en weet niet waer.
Daer na vont ick een ſlot, gelijck een Prinſſen wooning,
Daer was ick dan geſien gelijck een machtig Koning;
Maer hoort, geſellen, hoort, als my de ſlaep verliet,
Doen was't altemael een droom, en enckel niet.
Wat is't er, waerde ziel, uyt dit geſicht te leeren,
Dat ons, tot in den geeſt, tot nut ſal mogen keeren?
Gy weet, hoe Godt ons doen met droomen vergelijkt,
En 't is de waerheydt ſelfs, gelijck ons heden blijckt.
Ick hebbe nu geleeft tot in de ſeſtig jaren,
En die zijn altemael in haeſten weg-gevaren.
Als ick mijn oogen keer tot aen mijn leſten tijt,
Soo ben ick met de ſaeck by-na de beelden quijt.
't Is aldaer heen-gegaen, en als een droom verdweenen,
Dat my eens vreugde gaf, en luſtig heeft beſcheenen:
En 't heeft in mijn gepeys voortaen niet meerder kragt,
Als ſlechts een loſſe droom, of ſchijnſel in der nacht.
Wie ſal op eenig vleeſch, op tijt, of leven bouwen?
Wie ſal'er immermeer op jeugd of vreugd betrouwen?
Zijt deftig, vrolijck, arm, of uyt'er maten rijck,
Een menſch en ſijn bedrijf is maer een droom gelijck.
Doch onder dit gewoel van domme nacht-geſichten,
Soo vind' ick echter wat, bequaem tot onſe plichten.
Al wat ick oyt begon, of wat ick heb beſtaen,
Was 't droefheyt, of vermaeck, het was in haeſt gegaen.
Gy daerom, waerde ziel, wilt dit op heden leeren,
Ons vreugd, ons droeven ſtont, moet hier terſtont verkeeren.
Wel acht dan geen vermaeck, en treurt ook met gedult,
Nadien gy voor gewis haeſt anders weſen ſult.

XXXI. Noch anders het leven vergeleecken met een droom.

Pſalm 73. 20.

Als een droom na 't ontwaken.

WAnneer ick nu en dan een reys,
Met ſtille ſinnen, overpeys,
Wat in de dagen mijner jeugd
Mijn ſinnen ſomtijts heeft verheugd.
Of dickmael in den geeſt gequelt,
Of in een vremde bocht geſtelt;
Soo vind' ick maer een duyſter beelt,
Dat my ontrent de ſinnen ſpeelt,
Juyſt ſoo gelijck men in 't verſchiet,
Een Stadt, een Slot, een Tooren ſiet.
Of als men na een langen droom,
Siet Schepen ſweven op den ſtroom,
Siet Ruyters draven op het veldt,
En onder die een dapper helt;
Of anders ick en weet niet wat,
Dat in den ſlaep ons hert beſat.
Wat ſal ick ſeggen, lieve ziel!
Wat my voor deſen wel beviel,
Dunckt my nu ſlechts een vluchtig ding,
Dat als een droom daer henen ging;
En wat ick immer heb gedaen,
Dat acht ick nu voor enckel waen.
Wat is 't doch dat hier luſtig ſchijnt,
Dat niet in korten tijt verdwijnt?
Ja ziel, al wat de werelt heeft,
Al wat de loſſe jonckheyt geeft,
Dat is ſoo kort, ſoo bijſter licht,
Gelijck een ydel nacht-geſicht.
Houdt dit voorſeker, blinde jeugd,
Dat 't geen u herte nu verheugd,
Jock, ſpel, ſang, blijdſchap wat het zy,
't Gaet al gelijck een droom voorby.

XXXII. Uyt het leven te ſcheyden, als uyt een herberge.

Hebr. 4. 11.

Laet ons dan naerſtig weſen, om in deſe ruſte te gaen.

GEen menſch en voelt'er grooten druck,
Geen menſch en noemt'et ongeluck,
Geen menſch beroert ſijn innig merg,
Als hy verlaet een herberg:
Maer als hy uyt den huyſe ſcheyt,
Soo geeft hy drinck-gelt aen de meyt,
En neemt voorts oorloſ aen de waert,
En treet dan vaerdig op ſijn paert,
En even met een bly gepeys,
Soo tijt hy weder op de reys.
Is 't vreemt? hy ſiet in ſijn verſtant,
Sijn luſt, ſijn wenſch, ſijn vaderlant,
Een ſoete vrou, een aerdig kint,
Of wat ſijn herte noch bemint,
En wat hem aen de ſinnen kleeft,
En wat hy daer gelaten heeft.
Siet daer, mijn ziel, dat is de voet,
Waer na dat gy u ſtellen moet,
Als u de dood beſtoken ſal,
En roepen uyt het aertſche dal
Al wat men hier beneden ſiet,
En is voorwaer ons eygen niet,
Geſontheyt, rijckdom, eere, vreugt,
En watje noch beſitten meugt,
Is maer gelijck een herreberg,
Soo dat ick u te rechte verg;
Als gy daer eens van ſcheyden ſult,
Het leet te dragen met gedult;
Ey, ſeg dan (ſooje ſpreken kont)
Ey ſegt'et, met een blijden mont.
(Want treurig zijn is onverſtant)
Ick reyſe na het vaderlant;
En daer en is geen beter reys,
Als na den Heer, en uyt'et vleys.

XXXIII. Bedenckinge op de wiſſelbare gelegentheydt en ydelheyt van het menſchelijck bedrijf, uytgedruckt door een menſch, die, al ſlapende voort-gevaren zijnde, ſpreeckt als volgt:

Pſalm 78. 39.

Hy dachte (te weten Godt) datſe vleeſch zijn, en een wint die daer henen vaert, en niet weder en komt.

1 Corint. 3. 7.

Deſe werelt gebruyckende, als niet gebruyckende, want de geſtalteniſſe deſer werelt gaet voor-by.

ICk heb hier op het ſchip een wijle ſitten gapen,
En ick wiert met'er tijt genegen om te ſlapen.

Dies ſeeg ick op een luyck, en, ick en weet niet hoe,
De geeſt wierdt my bedwelmt, en look mijn oogen toe;
Daer werdt ick omgevoert door veelderhande droomen,
Veroorſaeckt door een damp, gereſen uyt de ſtroomen:
Dus lag ick uytgeſtreckt tot dat het water wies,
En dat een ruymer wint ons in de zeylen blies.
Daer was de Schipper op, en ſtelt hem om te varen,
En ſtiert den hollen balck te midden in de baren:
Daer ſweeſt het vluchtig hout, gedreven van den vloet,
En treſt een ander landt, en al in korten ſpoet.
Daer heeft'et aen de kay een grooten ſtoot gegeven,
Soo dat my van de ſchock de gantſche leden beven;
Daer ſchiet ick uyt de ſlaep, maer ſchoon ick wacker ben,
My dunckt dat ick geen ſtrant, of bakens hier en ken.
Ey wat een wonder ding, ick lag maer om te ruſten,
Maer ſta nu gantſch verſtelt in deſe vremde kuſten.
Ick ben, terwijl ick ſliep, allenxken weg-gevoert,
Hoe-wel ick niet een lidt hier toe en heb geroert.
Nu ſie ick niet een berg, daer ick eens plag te jagen,
Waer onder wel een Haes, of grooter dieren lagen.
Ick ſie hier geenen tuyn daer ick by-wijlen quam,
Wanneer ick met de jeugd mijn ſoet vermaken nam.
Ick ſie hier niet een boom, geçiert met roſe-kranſen,
Daerom dat in de Mey de jonge vrijſters danſen.
Ick ſie hier niet een Hof, daer menig jong geſel
Sich oeffent met den boog, of eenig ander ſpel
Ick ſie hier, na my dunckt, geen vette kooren landen,
Maer niet als enckel hey, of anders dorre ſtranden.
Ick ſie hier niet een dreef, die geeſtig is geplant,
Gelijck ick voor een tijt aen onſe kuſten vant.
Ick ſie hier niet een ſlot, of hoog verheven tooren,
Ick heb'et altemael uyt mijn geſicht verlooren:
Doch wat'er heden is, en wat'et heeft gedaen,
't En is niet als het zou, 't en ſtaet my geenſints aen.
Ick ſie een vreemt gebouw van onbekende ſteden.
Ick ſie gantſch ander volck van ongewoone zeden.
Ick ſie veel dat mijn oog te vooren niet en ſag,
Maer niet een eenig ding gelijck het eertijts plach.
Maer laet ons mijn vernuſt hier op wat nader peyſen,
En wat'er dient geleert uyt dit mijn ſeldſaem reyſen
My dunckt ick ſie'er in een beeldt van onſen tijt,
Die ongevoelig loopt, hoe-wel hy vaerdig rijt.
Schoon wy met ſtillen geeſt op onſen leger ſlapen,
Of luy, of beſig zijn, of ſomtijts ons vergapen,
Den tijt is nimmer ſtil, maer loopt gelijckſe plag,
Tot wy eens zijn gebragt tot aen den ouden dag
Daer ſtaen wy dan en ſien, als van ons landt genomen,
En ſeggen menigmael, hoe ben ick hier gekomen?
Hoe ben ick hier geraeckt? waer is mijn friſſe jeugd?
Waer is mijn eerſte kracht? en waer mijn oude vreugd?
Waer zyn te deſer tijt mijn lieve met-geſellen,
Die ick eens op een ry naeuw op en wiſt te tellen?
Waer is, eylaes! waer is mijn waerde bedt-genoot,
Die my eens vruchten gaf uyt haren teeren ſchoot?
Waer is'et altemael? waer ick de leden wende,
Ick vinde naeuw een vriend, die ick te vooren kende.
Waer dat mijn ſinnen gaen, of waer mijn ooge ſiet,
Ick vinde nu ter tijt mijn eerſte weſen niet.
De wereldt, die wel eer is hoog by my gepreſen,
En is niet datſe was, maer heeft een ander weſen.
Of is de wereldt niet, gelijck ick heden wenſch,
Soo ben ick even ſelfs geheel een ander menſch.
Wat raedt nu, mijn gemoedt, om weder eens te komen
Tot al dat ons de tijt allenxken heeft ontnomen?
Tot vreugd? tot recht vermaeck? en tot een blijde ziel,
En wat ons vrolijckheyt voor deſen wel beviel?
Wel, ick weet u een weg met vingers aen te wijſen,
Om uyt dit woeſt bejag eens beter op te rijſen;
Laet ons gaen wijcken af van deſe dorre ſtrandt,
En ſoecken in den geeſt het ware Vaderlandt.

XXXIV. KLAEG-GEDICHT,

Op het affſcheyden van den Eerwaerden Godtſaligen Mr. Simon Ruyting *Dienaer des Goddelijcken Woorts in de Nederlantſche Gemeente tot Londen.*

VErnielſter van de menſch, omringt aen alle kanten
Met ſieckte, pijne, ſchrick, u nare lijt-trouwanten,
Die ſonder onderſcheyt dit lage dal berooſt,
Wat raeckje vinnig ſpoock aen dit eerwaerdig hooft?
Al komt uw' gantſche rot geweldig aengetogen,
En RUYTING, onſen vrient, tot in het graf gevlogen,
Al is 't dat uw' vergif ontſtelt ſijn gantſche bloet,
Hy blijft gelijck hy was, en wijckt u niet een voet.
De koorts met haer gewoel en kan hem niet beletten
De ſpijſe van de ziel de menſchen voor te ſetten;
Een vuur, een heylig vuur, een beter ſlag van brant
Staet tegen u gewelt met grooter macht gekant,
Verſchoont u, waerde man, en ſpaert uw' ſiecke leden,
Wat komt uw' ſwack geſtel noch op den ſtoel getreden,
Het ampt by u bekleet behoeft te groote kracht,
Om met een krancke borſt te worden uytgewracht.
Neen, ſegje, vrienden, neen, hier is mijns herten wenſchen,
De ziel is voor den Heer, het lichaem voor de menſchen.
Een Ridder ſtaet en ſteirſt te midden in het perck,
Een helt, een Chriſten helt, in 't midden van de Kerck.
O Ridderlijck gemoedt! O dood! uw' felle ſchichten
Zijn hier tot uwer ſpijt gedwongen om te ſwichten.
Wy ſien wel onſen vriendt geſtelt in droeven ſtaet,
Noch ſaeyt hy niet-te-min des Heeren Hemels zaet;
Ront-om het ſieck-bed ſtaen en vrienden en gebuuren,
Beklagen ſijn verdriet, en wat hy moet beſuuren.
Hy met een lage ſtem, maer met een hoog gemoet,
Drijft alle ſijn geſpreck ontrent het hoogſte goet:
Wijſt met den vinger aen des wereldts ydelheden,
En hoe met vleyſch en bloet hier dient te zijn geſtreden;
Om niet te zijn verraſt: Wijſt met den vinger aen,
Hoe dat de ſwacke menſch kan in de dood beſtaen;
Gy hebt ons menigmael, getrouwe vriendt, voor deſen,
Uyt Godes heylig woort, met vaſten grondt, beweſen,
Dat ons ellendig vleyſch, ons wanckelbaren ſtaet,
Gelijck een ſchrale wint, gelijck een damp vergaet.
Heeſt dit tot heden toe ons niet genoeg bewogen,
Wy dienen immers nu te ſien ons kranck vermogen,
Nu, ſeg ick, ſoo wanneer uw' woort en wijſen raet
Word door een haeſtig lijck beveſtigt met'er daet
Sal dan het bleecke ſpoock, gelijck de looſe kraeijen
Doen aen het ſoete fruyt, ons beſte vruchten maeijen?
De dood en is niet blint, gelijck men heeft gemeent,
Wat ieder meeſt bemint, word aldereerſt beweent.
Gy zijt, ô waerde vriendt! in haeſten wech getogen,
In haeſten met den geeſt uyt ons bevang gevlogen
Tot in het ſuyver licht. Gy zijt voortaen, gy zijt,
En buyten alle druck, en boven alle nijt.
Maer wy, ellendig volck, wy liggen noch en woelen
Ontrent, 'k en weet niet wat, in deſe lage poelen;
Wy ſitten in der nacht met droefheyt onderdruckt,
Ons licht is uytgegaen, ons hoeder weg-geruckt;
De mont die tot het volck ſoo deftig heeft geſproken,
Leyt in het duyſter graf, met aerde toe-geloken;
De hand die door de pen ſoo groote dingen wracht,
Leyt als een nietig ding begraven in der nacht;
De Tonge, die haer werck plag konſtig uyt te voeren,
Kleeſt aen het koude raeck, en kan haer geenſins roeren;
De ſtem is, als een roock, verdwenen in de lucht,
Dies blijft ons niet, eylaes! als maer een droef gelucht:
Al zijn wy met het lijf van uwe kuſt geſcheyden,
Al rolt het ſtoute nat ſijn baren tuſſchen beyden,
Uw' dood, vermaerde man, raeckt Londen niet alleen,
Het deerlijck ongeval is even hier gemeen.

Hou

Hou ſtile mijn vernuft, waer loopen uw' gedachten,
Maek, lieve maek een eynd van uw' bedroefde klachten;
Die pijne, ſieckten, dood, oock ſonder onheyl draegt,
En dient tot onſe pijn hier niet te zijn beklaegt.

XXXV. Op het bedrijf van een reyſende man in een herberge.

Geneſ. 44. 7.

Weynig en boos zijn geweeſt de dagen mijner vreemdelingſchaps.

Hebr. 11. 13.

De geloovige hebben beleden datſe gaſten en vreemdelingen op der aerden waren.

EEn Reyſer op de weg in ſeker huys getreden,
Socht ruſte tot gemack van ſijn vermoeyde leden;
Doch eer de ſoete ſlaep ſijn deuſig hooft bekroop,
Vernam hy dat'er nat ontrent ſijn bedde droop.
De ſolder was verrot, de muur al-om gereten,
En daer quam koude tocht geſogen door de ſpleten.
Dit quol de goede man, en werdt des ongeſint,
En wenſcht te zijn bevrijt voor ſoo een gure windt.
Hy geeft hem vaerdig op, en met een ſtuckſen hamer,
Soo klopt hy voor het ſchut, ſoo klutſt hy aen de kamer,
Nu hier, dan weder daer, met ſoo een luy geſchal,
Dat hem het kleyn geſin kan hooren over-al
De waert hier om geſtoort, quam roepen, holla! macker,
Houdt op met uw' geraes, gy maeckt de kinders wacker.
Gy ſtoort mijn huys-geſin, midts gy ſoo luyde baert,
Ick wenſchte datje ſliep, of immers ſtilder waert.
Men ſal u maer een nacht in dit vertreck gehengen,
En wiltje deſen tijt met klutſen overbrengen?
Ey ruſt u (mag het zijn) en lijt het ongeval,
En rekent dat het leet niet lange dueren ſal.
Al wie veel buyten reyſt, of verre komt gereden,
En kan niet alle tijt op dons of rooſen treden.
Hy komt al menigmael ontrent een rouwen waert,
Hy ſit al menigmael ontrent een kouden haert;
En des al niet-te-min, hy moet het leet verdragen,
Vermids hy buyten is, en dat voor weynig dagen,
Hy ſpreeckt tot ſijn gemoedt; Ey, lijd'et met gedult!
Gy ſpoet doch naer een plaets, daer gy eens ruſten ſult.
Mijn ziel, let op de les, by deſen waert gegeven,
My dunckt het is een brief, die aen u word geſchreven,
Wat ons hier quellig valt, behoort te zijn veracht,
Om dat het niet en is als leet voor eenen nacht.
Wy reyſen even-ſtaeg, ja naken tot de kuſten,
Daer wy in korten tijt ten vollen ſullen ıuſten.
Treft ons dan op den weg verdriet of ongeval,
Ey, waerom ongeſint? de hoop vertroost et al.

Auguſtin. *Omnes peregrini ſumus. Patria noſtra ſurſum eſt, ibi hoſpites non erimus. quando igitur hoſpites ſumus, migrare non recuſemus, non eſt latius iter peregrino quam in patriam.*

XXXVI. *Op de gelegentheyt van genoode vrienden, die de Waert (na vrolijck geweeſt te zijn) belet na huys te gaen.*

ALs vrienden t'ſamen vrolijck zijn
Met goede koſt, en hupſen wijn,
Al is't et ſchoon een ſoet vermaeck,
Licht krijgt'er iemant groote vaeck,
Mids 't goet onthael hem aengedaen,
En poogt daerom na huys te gaen;
Maer ſoo 't de Waert hem dan belet,
Om ſich te voegen na het bet,
En hout dien gaſt als aen den bant,
Dat is (mijns oordeels) onverſtant.
Wy leven in een vrijen ſtaet,
Dat ieder na ſijn ruſte gaet,
Wanneer het hem gevallen mag,
Dat acht ick voor den beſten ſlag.
Het moet doch eens geſcheyden zijn,
Al waer'er noch ſoo goeden wijn.
Gy, Waerdt, geeft vrydom uwen gaſt,
En doet uw' vriendt geen overlaſt,
Hy ſal vry met een beter luſt,
(Als hy ſal hebben uyt-geruſt)
Dan by de vrienden vrolijck zijn,
En eere geven aen den wijn.

Maer

Maer ziel, hoe komt dit hier te pas,
Daer van de dood ons reden was?
Hoort, als een vriendt ſcheyt uyt'er tijt,
En datje dan gantſch droevig zijt;
Ja woudt hem houden ſooje kont,
Dat is (mijns oordeels) ſonder gront,
Ick acht'et beſt hem toe te ſtaen,
Dat hy van hier mach henen gaen,
En ſcheyden uyt dit vremt gewoel,
Dat gy, en ick noch heden voel,
Op dat hy ruſte nemen mag,
Om weder op den jongſten dag
Te komen met een bly gelaet,
Te komen in een beter ſtaet,
Te komen met een reynen geeſt
In 't noyt volpreſen bruylofs-feeſt.
Geſellen, als ick gae te gaſt,
Noem ick het houwen overlaſt,
My is dan goet onthael gedaen,
Als ick mach vry daer henen gaen.
Nu al die ick voor vrienden ken,
Ick bid u nu door deſe pen,
Ick bidde wat ick bidden mag,
Ontfangt aldus mijn leſten dag,
Als ick ſal ſcheyden uyt het vleys,
Bid Godt, en wenſcht my goede reys.

XXXVII. *Op een vallende Bijl, in eenige Landen gebruyckelijck.*

DAer is een ſeker tuyg in ouden tijt gevonden,
Waer door al menig menſch ter aerden is geſonden.
Dit is een ſtale bijl, die hangt aen eenen draet,
Terwijlſe door een groef, en op en neder gaet;
En als'er eenig menſch is tot'er dood verweſen,
Soo wordt in 't openbaer het vonnis opgeleſen;
En hem wordt ſtraks het oog met eenig kleet bedeckt,
Den hals hem bloot gemaeckt, en op een block geſtreckt.
Als dan het dunne ſnoer in ſtucken wordt geſneden,
Soo ſchuyft de ſware bijl in haeſten na beneden,
En treft hem in den hals die onder leyt en ſucht,
En ſtucks is hem de geeſt verdweenen in de lucht
Een ieder wie het ziet, met groote ſchrick bevangen,
Gevoelt een killig hert, en doods-gelijcke wangen,
Byſonder als de beul ontrent het toutjen raeckt,
Of met een kleyne ſnee het yſer gaende maeckt.
Maer waerom laet het volck ſich hier in dus bewegen?
Het is met ieder menſch oock even ſoo gelegen.
Hoe kloeck ſich iemant vindt, hoe vaſt ſijn weſen ſtaet,
Het leven van de menſch hangt maer aen eenen draet;
Het minſte dat hem treft kan hem het lijf ontſtellen,
Kan hem ter neder-ſlaen, en plat ter aerde vellen.
Een ader die ontſpringt, een vel dat open berſt,
Een vocht dat neder-ſijgt, of aen het herte perſt,
Een korrel uyt een druyf, een hayrtjen ingetogen,
Een mug hem in de keel, of in den neus gevlogen,
Een graetje van een vis, ja wat te blijden lag,
Kan maken dat de menſch niet langer leven mag.
Wat ſtaet 'er is, lieve ziel, op eenig menſch te maken,
Die ſoo licht werdt ontzielt, oock van de minſte ſaken?
Een damp, een vieſevaes, een wint, een ydel kaf
Is machtig reuſen ſelfs te leggen in het graf.
Wat raedt hier mijn gemoedt? alleen hier op te letten,
Daer van de bleecke doodt ons niet en kan ontſetten,
Gy ſtelt op heden vaſt, en acht'et boven al
Alleen, daer aen het graf geen deel genieten ſal.

Erras ſi in navigatione tantum exiſtimas minimum eſſe, quo à morte vita deducitur in omni loco æque tenue intervallum eſt. Dic tibi dormituro, potes non expergiſci. Dic experrecto, potes non amplius dormire. Dic exeunti, potes non reverti. Dic revertenti, potes non exire. Sen. Epiſt. 49. *Un pepin de raiſin eſtouffa Anacreon, un cheveu coupa la gorge a Fabius, en avalant du laict. Alexander IV mourut eſtouffé d'une moucha, en beuvant en une fontaine. Et Tarquinius Priſcus par une areſte. Chriſippus mourut en riant l'Empereur Nerva d'un effort de colere Jovinian d'un vapeur de fumee, &c.*

XXXVIII. *Schrick na den noot.*

ICk heb eens over lang een ſeldſaem ſtuck geleſen,
En dat kan ieder een, mijns oordeels, dienſtig weſen.
Ick wil het nu ter tijt gaen brengen aen den dag,
Ick wenſche dat het my, of iemant baten mag.
Een ſeker Edelman, die in den groenen velde
Sijn vreugd, ſijn herten-luſt, en oock ſijn wooning ſtelde,
Had eertijts ſeker paert, dat, ſchoon hy dikmael ſliep,
Met hem bywijlen ging, of ſachtjens henen liep;
't Geviel eens op een tijd dat hy was uytgereden,
Daer hem een ſeker vrient ter maeltijt had gebeden
Hy vont'er ſoet onthael, hy droncker goeden wijn,
Maer des al niet-te-min het moet geſcheyden zijn.

Hy

Hy maeckt hem dan bereyt om op het ros te ſchrijden,
En ſtelt hem wederom om na ſijn huys te rijden,
Het was een ſoelen dag, vermits de flauwe ſon
Nau door een dicke wolck haer licht vertoonen kon.
Het paert dat was een tel, en ging met ſtille ſchreden,
En voerde ſijnen Heer met onvermoeyde leden;
En hier op quam de ſlaep, die hem het oog beving,
Terwijl het trouwe beeſt al ſachtjens henen ging.
De man, aldus bedwelmt, en quam niet op te waken,
Tot dat hy met'er tijt ſijn wooning quam genaken
Daer groet hem ſeker vriend, die hem daer eenſiem ſag,
En vraegt hoe dat hy daer te paerde komen mag
Ick heb, wordt hem geſeyt, den eygen padt gereden,
Dien ick voor deſen plag, wel ſeven jaer geleden
Het beeſt, daer op ick ſit, dat heeft my t'huys gebragt,
Het gaet een netten pas, oock midden in der nagt.
Hoe! ſprack daer op de vriend, de brug is opgenomen,
En daer is anders weegs geen middel hier te komen.
't En waer dan met het paert dat Perſeus eens bereet,
Doen hy het Zee-gedrocht den kop aen ſtucken ſmeet:
Doch hoe het weſen mag, gy zijt hier niet gevlogen,
Maer eer, na mijn begrijp, van eenig ſpoock bedrogen;
Of, ſoo ick 't ſeggen mag, u breyn dat is verdwaelt,
Want 't is onmogelijck dat gy ons hier verhaelt.
Maer om op dit geval niet langer hier te ſtrijden,
Kom geef u na de brug, en ick wil mede rijden,
Ick ſal u laten ſien, ja toonen met'er daet,
Hoe ſeldſaem al het werck in dat geweſte ſtaet.
Waer toe hier lang verhael, de man laet hem bewegen.
Hy gaet ten vollen ſien hoe alles is gelegen.
Hy vindt geen brugge meer, maer ſlechts een ſmalle planck,
Die t'ſamen is gelaſt, en maeckt een engen ganck.
Een voet-man evenſelfs die moet geduurig letten
Hoe dat hy na den eyſch ſijn paſſen heeft te ſetten.
Want ſoo hy maer de voet of hier of ginder ſtiet,
Soo ſtort hy voor gewis te midden in de vliet.
De man als hy de brug bevint in die geſtalte,
En ſiet haer kranck geſtel, en oock haer groote ſmalte,
Soo wiert hy gantſch verbaeſt, ſoo dat ſijn herte ſloeg,
Mids hy met bangen ſin dit weſen overwoeg.
Hy ſag noch andermael van waer hy was gekomen,
En wordt met grooten angſt noch dieper ingenomen.
Sijn gantſche bloet verſchiet, en ſtort hem op'et hert,
Soo dat hy van een koorts terſtont bevangen wert.
Siet wat een ſeldſaem ding, hy die met vreugde reyſde,
En op geen ongemack, of ander leet en peyſde,
Word nu eerſt ongemoedt, en na de volle daet,
Soo is 't dat hem de ſchrick tot aen de ziele gaet.
Indien'er iemant vraegt wat hier uyt is te treecken,
Dien wil ick mijn gepeys op dit geval ontdecken;
Ick wil hem doen verſtaen waer toe mijn reden dient,
Die broot voor vrienden ſluyt, en is geen ware vrient.
Den man die na ſijn huys in ſtilte quam gereden,
En die het vreemt geval in 't rijden heeft geleden,
Noem ick een ydel menſch, begoochelt van de luſt,
Die ſachtjens henen gaet, en in de ſonde ruſt.
Hem komt niet eens te voor, terwijl hy plag te mallen,
In wat een grouſaem diep hy licht ſou mogen vallen,
Daer is geen achterdocht in ſijn verdwaelt gepeys,
Daer hem een raſſe dood kan rucken uyt het vleys:
Maer ſoo des Heeren Geeſt hem aenſiet in genade,
En opent hem het oog, al-eer het word te ſpade,
Soo komt een diepe ſchrick hem aen den boeſem ſlaen,
Mids hy dan eerſt bemerckt wat by hem is gedaen.
Daer ſtaet hy dan verbaeſt, en roept, met luyder kelen,
Wat ſpoock heeft my wel eer de ſinnen konnen ſtelen?
Wat ramp heeft my verleyt, wat ſluymer opgevat,
Dat ick ſoo na de dood in vreed' en ſtilte ſat.
Geluckig is de menſch die niet en quam te vallen,
Terwijl hy beſig was met ſijn uytſinnig mallen;
Maer dien Godt oogen geeft, om recht te mogen ſien,
In wat gevaer hy ſtont, en wat'er kon geſchiên.

XXXIX. *Bedenckinge op 't geſichte van gevange viſſchen, die uyt het net in een tobbe met water geworpen worden.*

Item. *Op 't geſichte van een dooden Egel.*

Leſt als ick hier op Sorig-vliet
Ons jong geſelſchap viſſen liet,
En dat'et net met groote kracht
Was opgetogen uyt de gracht,
Sag ick daer by een tobbe ſtaen,
Daer in ſchoon water was gedaen,
En wat'er doen gevangen was,
Dat wiert terſtont, en wonder ras,
Geſlingert in het open vat
Daer ſwom de viſch in 't koele nat,
En toonde ſtracks als groote vreugt,
Het ſcheen een ieder was verheugt,
Ja 't gantſche rot was heel verblijt,
Als van een wiſſe dood bevrijt.
Dies ſprong het in den engen ſtroom,
Maer dat was maer een ſoeten droom,
Want ſtracks een fluckſe keucken meyt,
Die, ſoo het ſcheen, haer was geleyt,
Kreeg ſtracks een mes, en greep den vis,
Ja namſe ſeker en gewis,
Den eenen voor, den and'ren naer,
En maeckte gantſch het ſootjen klaer,
En ſtracks ſoo was het gantſche rot
Met haeſt geſteken in den pot;
Of op den rooſter neêr geleyt
En ſiet daer was het mael bereyt.
Nu hoort, als ick dit ſpel vernam,
Wat my daer op te binnen quam.
Siet, heeft'er iemant ſieck geweeſt,
En dat de meeſter hem geneeſt,
Soo dat hy mach daer henen gaen,
Dat hy een wijl niet heeft gedaen,
Dan voelt hy dickmael groote vreugd,
Het ſchijnt hy krijgt een nieuwe jeugd,
En meynt dat hy voor langen tijt,
Van alle qualen is bevrijt;
Ja dat de dood, nu voor gewis,
Al verr' van hem geweken is,
Maer dat is enckel onverſtant,
Men blijft al in den eygen bant.
De dood is altijt even vlug,
Sy gaet wel ſomtijts eens te rug,
Maer 't blijckt dat ſy maer wijcken wou,
Op datſe ſelder ſpringen ſou.
Maer hoort noch vorder, lieve ziel,
Wat my juyſt doen voor oogen viel.
Ick had op deſe viſch gedacht,
En des wat op 't papier gebracht,
En ging wat treden in het groen,
Maer noch genegt om iet te doen.
Ick quam dan aen een groenen dijck,
En ſiet daer lag een ſeldſaem lijck,
Hoedanig als ick noyt en ſag,
Oock even van mijn eerſten dag.
Een jongen egel niet te groot,
Die lag daer in de groente doot.
Ick nam het dier, en 't ſcheen geſont,
En 't had vry tanden in den mont,
En felle nagels aen de poot,
Na ſijn geſtalte bijſter groot;
En al ſijn huyt en opper-lijf
Dat ſtont van ſpitſe pinnen ſtijf.
My docht geen hont en was ſoo koen,
Dat hy het beeſt kon hinder doen.
Want 't kan alleen niet wederſtaen,
Het quaet dat hem mocht zijn gedaen,
Maer 't had oock wapens van geweldt,
Om vry te rennen door het veldt,

Dan noch soo is hier fruyts genoeg,
Dat kan het laet, dat kan het vroeg,
Beneffens alderhande groen,
Tot voorraet in sijn hollen doen.
Soo dat ick niet begrijpen kan,
(Ick denck'er of ick spreeck'er van)
Hoe soo een gau en happig beest,
Dat oock geen fellen hont en vreest,
Hier is vergaen in 't jeugdig kruyt,
En blies soo licht den adem uyt.
Mijn ziel, is dit niet klaer geseyt,
Dat ons de doodt staeg lagen leyt,
En dat'er schicht ons dient geschroomt,
Waer dat men gaet, of waer men koomt?
Wel aen dan lieve, waerje zijt,
Op alle plaetsen, t'aller tijt,
Soo draegt het graf in uw' gemoet,
Dat is voor al een nutte voet.
Weet dat noch jong, noch wacker man,
Hem niet een dag belooven kan;
Ja dat geen uur hem seker is,
Al waer hy gaef gelijck een vis.
Als ons het lijf is wonder heet,
Juyst soo veel gaetjens als het sweet
Dan in ons leden open vint,
Tot ingang van een schralen wint;
Oock soo veel deurtjens heeft de dood,
Om ons te brengen in den noot.
Nu seg, wat raedt dient hier gepleegt?
Alleen dat gy dit overweegt;
Hebt staeg, ja staeg een effen slot,
Met uw gemoedt en uwen Godt.

XL. *Op de maniere van doen by de Turcksche Keysers, als iemant van de Grooten in sijn ongena valt.*

WAnneer de groote Prins, van Mahomet gesproten,
Vint iemant, die van hem heeft gunst en eer genoten,
In eenig vreemt bejag, dat hem niet aen en staet,
Soo gaet hy dus te werck, en al met kort beraet.
Hy neemt een wit papier, in swart fluweel gewonden,
Daer in word dit geschrift, en anders niet gevonden:
Weet Bassa, datje zijt van mijne gunst berooft,
Gy daerom blijft van hier, maer sent u bloedig hooft.
Soo haest als dit geschrift ten vollen is gelesen,
Hy die den brief ontfangt, die houdt hem als verwesen.
Het schrift is hem een wet, want 't komt van hooge macht,
En 't hooft word sonder lijf den Keyser toegebracht.
Wat sou de Bassa doen? Hier baet geen tegen-streven,
Alleen des Keysers wil besluyt sijn ydel leven,
En ongehoorsaem zijn dat is een boose daet;
Maer 't is een deftig heldt die hier in willig gaet.
Wanneer de grootste Vorst, de Koning aller volcken,
Siet op het aertsche dal, van boven uyt de wolcken,
En spreeckt maer dit alleen: Keert weder, menschen kint,
Soo is stracks alle vleesch gelijck een schrale wint.
De mensch word dat hy was, het lichaem word ontbonden,
En keert tot sijn begin, en tot sijn eerste gronden,
Dat is tot enckel stof, en 't is de beste man,
Die in des Heeren wil sijn herte buygen kan.
O Godt! doe my de gunst, wanneer gy sult gebieden,
Dat uyt dit aerden vat het leven heeft te vlieden,
Dat ick dan vaerdig sta, en met een bly gepeys,
Mag op de staenden voet my geven op de reys.

XLI. *Bedenckinge op tijdelijcke vermaeckelijckheyt.*

SChoon ick al langen tijt de lusten mocht genieten,
Die hier op aerden zijn, ja van den Hemel vlieten,
Wat voordeel soud' het zijn, indien ick naderhant
My in den swarten poel van Godt versteken vant?
Voorwaer de losse vreugd' die sou terstont verdwijnen,
Ja sou my des te meer bedroeft en quellig schijnen;
Want als sich groot vermaeck met eenig leet besluyt,
Soo is terstont de lust, en alle blijtschap uyt.
Schoon ick in tegendeel mijn leden voelden quellen
Met eenig swaer verdriet, ja weedom van der hellen;
Wat nadeel deed'et my, indien ick na de pijn
Mocht swemmen in vermaeck, en in den Hemel zijn?
Gewis het vorig leet dat waer in haest vergeten,
En ick en sou voortaen van geen benautheyt weten.
Want als'er blijtschap volgt na eenig swaer verdriet,
Dan achtmen naderhandt het vorig bitter niet.

Hoort

[illegible], verdwaelde ziel! wat kan u vreugde baten,
[illegible] om harent wil den Hemel soud' verlaten?
Wat leet en staet u niet te lijden met gedult,
Indien gy door het leet ten Hemel klimmen sult?
Van hier dan aertsche vreugd', hoe groot die mochte schijnen,
Gy legt een wisser grondt voor duysent grooter pijnen
Wel kom, gewenschte druck, die ons het lichaem tugt,
Midts gy de ziele brengt daer niemant oyt en sugt
Geluckig is de mensch, die Godt heeft laten proeven,
En wat hier vreugde geeft, en wat'er kan bedroeven,
En wat de jeugd' vereyscht, en hoe een ouder tijt
De zielen overtuygt, en in het oore bijt
Want soo hy, na den eysch, en met bedachte reden,
Sijn leven heeft bemerckt, en dat in volle leden,
Soo heeft hy konnen sien, ja tasten met'er handt,
Hoe al de wereldt wroet in eeuwig overstant
Hoe dat in ieder deel zijn veelderley gebrecken,
En grillen sonder slot, en wonder vreemde treken,
En hoe het beste deel gedurig henen wijckt,
En hoe de losse jeugd in haren loop beswijckt.
Want als den ouden dag ten lesten is gekomen,
En dat ons, door den tijt, het hollen is benomen,
Dan siet hy hoe het al, wat sonde wordt genaemt,
Sijn af-gesleten romp in geenen deel betaemt
Wat kan hem naderhandt, of eer, of hooge staten,
Wat kan hem machtig geldt, of lust, en weelde baten?
De dood begint haer werck, ja leyt hem na het graf,
En neemt hem staeg het vleysch met groote stucken af.
En als hy dan geen vreugd' op aerden heeft te wachten,
Soo moet hy hooger gaen, en na den Hemel trachten.
Sijn eygen lichaem spreeckt, en oock het minste lit,
Dat hem de dood bevecht, en op den boesem sit.
Hy moet dan bijster dom en ongevoelijck wesen,
Wiens ziel in dit geval niet hoog en komt gerefen.
O Godt! ontsluyt mijn hert, en opent my het oog,
Dat ick voortaen niet meer na aertsche vreugde poog,
Dat ick met alle kracht, en met de gantsche sinnen,
Niet anders soecken mag als uwe gunst te winnen.
Men plegen wat men wil, daer is geen ware lust,
Dan als een stille ziel in haren Schepper rust
Veel die in ouden tijt den naem van Wijsen droegen,
Die sochten even-staeg het ware vergenoegen,
Dat is het hoogste goet, waer in dat ieder mensch
Mag vinden sijn vermaeck, en vollen herten wensch.
Maer wat met alle vlijt de beste geesten sochten,
En watse menigmael hier op te voorschijn brochten,
Het viel gemeenlijck uyt in waen of harden twist,
Het blijckt dat geen van al de rechte gronden wist:
Doch ick laet, die het lust, dit naerder overleggen,
Ick wil een kort bestuyt op desen handel seggen
Dit is de grootste troost, die vrou, of eenig man,
Hier in dit jammer-dal in sich gevoelen kan
Als iemandt seggen mag, mijn sonden zijn vergeven,
Ick sie van heden af tot in het eeuwig leven;
Mijn Heylandt is getrou, die heeft voor my voldaen,
Dies sal ick sonder schrik ook voor mijn Schepper staen.
Dies stel ick voor gewis, geen duyvel van der hellen,
Geen vleesch, geen swaer gepeys, geen dood en sal my quellen;
Ja wat my tegen komt, in druck of tegenspoet,
Kan my geen hinder doen, maer niet als enckel goet.

XLII. *Op 't gesichte van een kindt, in sijns moeders schoot slapende.*

ICk sag onlancks een moeylijck kint,
Een lange wijl gantsch ongesint,
Het maeckte stieg een groot gekrijt,
En 't duurde vry geen kleynen tijt;
Oock schoon men deed'et sijnen wil,
Noch was de jonge nimmer stil.
Hoe sacht gestreelt, hoe soet [illegible]
Ten lesten quam de kinder-m[illegible]
En bracht hem op sijns moeder[illegible]
Doe scheen het daer als buyt[illegible],
Ja was soo mack gelijck een [illegible],
En viel stracks in een soeten [illegible]
My dunckt al had men lang ge[illegible],
En oock een bedt van dons gekocht.
Ja lichte roosen uyt-gespreyt,
En 't geurig wicht daer in geleyt,
't En hadde, met een vollen lust,
In geene plaets soo wel gerust;
Gelijck wanneer 't de moeder kreeg,
Want doen was 't dat et stille sweeg,
En 't scheen 't en had geen ongelijck,
Het was daer in sijn eygen rijck.
Want als de moeder 't kindt ontfing,
Geboodtse stracks dat alle ding
Gantsch stil, of sonder hart gedruys,
Gedaen sou worden door het huys
Woud' oock dat niemant luyde riep,
Terwijl de woelle jongen sliep,
Ja 't vrouw-mensch was niet wel gesint,
Als maer een vlieg quam aen het kint.
Ick die op al dit nam gemerck,
Dacht vry meer als op kinder werck,
Ick toog'er uyt een stil gepeys,
My dienstig tot de leste reys.
Van outs soo steltmen voor gewis,
Dat d'aerd' ons aller moeder is,
En dat het graft is 't aertrijcks schoot,
Daer ieder mensch toe wordt genoot.
Die wenst om haest verlost te zijn,
Van nijt, en spijt, en druck, en pijn.
Siet, wie oyt in de wereldt quam,
En uyt het aertrijck voetsel nam,
En daer geleert heeft uyt de daet,
Hoe dat het in de wereldt gaet;
Die weet dat oock de grootste mensch,
Hier noyt en heeft sijns herten wensch;
Mits dat'er staeg iet in hem woelt,
Waer uyt het leet en onlust voelt;
Gaet lang hem vry een zijde sprey,
En al de roosen van de Mey,
En noch een bed' van enckel dons,
Eylaes! noyt voorhooft sonder frons.
Gewis daer schort geduurig iet;
Soo dat men noyt sijn wensch geniet.
De wereldt is een seldsaem wiel,
Ach! niet als onlust voor de ziel,
Een Zee die staeg den oever slaet,
En eeuwig op en neder gaet.
Nu vraeg je my te deser stont,
Ja vraegt'et met een volle mont,
Waer is dan iemant buyten noot?
Ick seg; maer in sijns moeders schoot;
Als iemant daer in neder-ligt,
Dan zijn hem alle packen licht.
Dan is sijn droefheyt uytgeblust,
En hy geniet een stage lust;
En schoon of dan de trommel raest,
Of dat men veel trompetten blaest;
Ja dat het oorlog over-al
Vervult het landt met ongeval,
Met roof, en brandt, en enckel moort,
Sijn rust en wordt hem niet gestoort:
" O die sich recht hier neder-streckt,
" En van sijn moeder wel bedeckt,
" En dan vernieut, en onbevleckt,
" Wordt van sijn vader opgeweckt:
Is ja geluckig boven al
O Godt! maeckt ons van dat getal.

Afbeeldinge van 's Mons

XLIII. *Ongemeene doch bequame af-beeldinge van 's menſchen leven.*

DAer is een ſeker beeldt in ouden tijt beſchreven,
Dat groot bedencken geeft ontrent ons ydel leven;
En mids ick 't innig merg niet ſlecht, maer deftig vont,
Soo heb ick 't mijne pen, en deſe plaet gejont.
Voor-eerſt word hier vertoont een wout vol ſchoone boo-
men,
Geboort met jeugdig gras, en koele water-ſtroomen;
En in dit groen prieel daer gaet een jongeling,
Die met een nieus-gier oog doorſnuffelt alle ding.
Maer ſtracks een wreeden Beyr, verwoet en ganſcht ver-
Is beſig om geſtaeg den wandelaer te volgen; (bolgen,
Dies krijgt hy groote ſchrick van ſoo een vinnig beeſt,
Men ſiet aen ſijn gelaet dat hy het monſter vreeſt.
Daer rijt hy op de vlucht, en rept de gantſche leden,
En mids hy ſich verbaeſt, met onbedachte ſchreden,
Soo valt hy in den kuyl, die met een open mont,
Te midden in het groen, ontrent den wege ſtont;
Doch eer hy dieper ſonck, en neder quam te ſacken,
Soo vint hy daer een boom vol loof en groene tacken,
Die taſt hy vaerdig aen, ſoo dat hy niet en viel:
Maer, door een kloecken arm, ſijn leden weder-hiel.
En als hy (dus geſtelt) ſijn noot begon te klagen,
Siet hy dat aen de ſlam twee grage ratten knagen,
d'Een ſcheen hem bijſter ſwart, en d'ander wit te zijn;
En dat verweckt in hem al weder nieuwe pijn.
Noch word hy ſtracks gewaer, dat vier geſwinde dieren
Ontrent hem beſig zijn, en om ſijn leden ſwieren;
Het een ſpoog water uyt, het ander enckel brant,
Het derde braeckte wint, het vierde vluchtig zant.
De bange jongeling die liet ſijn ooge dwalen,
Nu tot een hoogen berg, en dan na lage dalen·
Maer als hy neder-keeck, ſiet daer een grouſaem diep,
Daer in een fellen draeck met open kele liep.
De quant, in dit gevaer dat niet en is t'ontvluchten,
Vernam juyſt daer een boom verciert met ſchoone vruch-
ten;
Hy, ſtracks op dat geſicht, gevoelt een nieu vermaek,
Want 't fruyt, na dat hem docht, dat is van goede ſmaek;
Daer greep hy na een tack, daer viel hy aen het eten,
Daer heeft den jongen bloet ſijn eerſte ſchrick vergeten;
Hy denckt niet aen den Beyr, of ander ongeval,
Noch dat de boom door-knaegt, haeſt neder-ſtorten ſal.
Nu vraegje (na my dunckt) wat dit al wil beduyden,
Wel 't is een zinne-beeldt voor alderhande luyden;
En is 't u niet te veel noch wat te blijven ſtaen?
Ick ſal het gantſch beſlag wat nader overgaen.
Het wout, ronts-om verçiert met ſchoon begraeſde dalen,
Dat is het wonder al, daer in wy menſchen dwalen.
Hy die het velt betreet, en ſich daer in verheugt,
Vertoont hier ieder menſch ontrent ſijn domme jeugt.
De Beyr, die hem vervolgt, en loopt met alle krachten,
Dat is de felle dood, die ieder heeft te wachten.
De kuyl, daer in hy ſinckt, dat is een diep gepeys,
Daer in meeſt ieder valt ontrent de leſte reys.
De boom, met fruyt verçiert, daer op ſijn leden ruſten,
Dat is de jonge tijt, een lock-aes voor de luſten.
Het ongemeten diep is hier het duyſter rijck,
Daer in dat weedom is met geene pijn gelijck.
De ſwart en witte ratt' die aen de tacken knagen,
Neemt die hier voor den nacht, en voor de ſchoone dagen;
Want dus gaet overhandt de loop van onſe tijt,
En 't ſchijnt een fel geſpuys dat ons geduurig bijt.
De ſlangen dieje ſiet ontrent den Joncker ſweven,
Die worden eerſt getelt als gronden van het leven,
En zijn by ons genoemt Lucht, Aerde, Water, Vier:
Maer als die qualijck gaen, dan ſcheyt de menſch van
hier.
De fruyten van den boom, die aen den Joncker ſmaken,
Neemt die voor aertſche vreugd, die ons kan vrolijk maken:
Maer wat is van de menſch, die 's werelts vruchten eet!
En onder dit vermaeck het eeuwig heyl vergeet?
Hy ſiet dat hem de dood, en haer trouwanten volgen,
Hy weet dat op de ziel de Duyvel is verbolgen.
Hy voelt dat hem de tijt geduurig henen treckt,
En des al niet-te-min hy wordt niet opgeweckt.
Hy kan, noch ſoet vermaeck, en luſt, en ruſte vinden,
In dingen ſonder gront, en loſſer als de winden
O Godt! beſtiert het werk, dat ons geen aertſche vreugt
Mach leyden buyten ſpoor, of ſcheyden van de deugt.
Maer dit raeckt boven al een menſch van oude dagen,
Die nu ten vollen weet, hoe deſe ratten knagen.
Want als hy met beſcheyt ſijn lange jaren telt,
Soo vint hy dat ſijn boom tot vallen neder-helt.
Voor my, Almachtig Godt, u wil ick eeuwig dancken,
Dat my zijn af-geknaegt des werelts gulle rancken,
Door tanden van de tijt die gy my hebt verleent,
Vry langer ('t is uw' gunſt) als ick het had gemeent.
Nu hoeft'er geen gewelt van wint of harde ſtormen,
Om dit bouvallig lijf te geven aen de wormen.
Een luchtje maer alleen, of ſlechts een kleyne ſtoot,
Is machtig deſe romp te ſchencken aen de doot.
Mijn Godt! met datje klopt (ick wil niet tegen-ſtreven)
Sal ick u deſe ziel gewillig over geven,
Geen vrucht en houdt'er vaſt, die nu haer tijpte krijgt,
Vermidſe, naeu geraekt, ter aerden neder-ſijgt.
Doet my alleen de gunſt, wanneer mijn krachten wijcken,
Dat mijn inwendig deel niet gantſch en mach beſwijcken;
En ſchoon mijn tong verſtijft, als my de ziel ontvlucht,
Soo neemt'et voor een ſtem, al heb ick maer geſucht.

XLIV. *Bedenckinge op tegenſpoet.*

WAt ſchroomje, lieve ziel, voor druk en ſware tijden?
Een dag die droevig is, is beter als de blijden.
De vreugd helt na de luſt, en baert ons mal gepeys,
Maer droefheyt is een toom voor ons aelwaerdig vleys.
Hoe dat een ander vaert en wil ick niet doorgronden,
Maer dit heb ick beproeft, en uyt de daet bevonden,
Als 't my ten beſten ging en was ick noyt ſoo goet,
Dan als my Godt beſocht met druck of tegenſpoet.
Als Troije was benaut, en treurde gantſche dagen,
Doen heeft de vrome Stadt de vyandt afgeſlagen.
Maer als haer jonckheyt ſprong ontrent het liſtig paert,
Doen is de rijcke Stadt gevallen door het ſwaert.
Hoe menig edel heldt heeft druck en ſware ſlagen,
Heeft leet en ongemack tot ſijner eer gedragen;
Maer als de weelde quam hem ſtrelen aen de borſt,
Soo was hy met'er daedt een overwonnen Vorſt.
Soo lag hy daer verruckt, en van de luſt bevangen,
En ſag ſijn eerſte ſtaet, als met beſchaemde wangen,
Soo lag hy daer, eylaes! de zeylen voor de maſt,
En riep, met droef gekerm, het vleeſch heeft my verraſt.
Wel valje, lieve ziel, in harde winter-vlagen,
Verdraegtſe met gedult, het zijn geſonde ſlagen
Wien Godt met vader-tucht by wijlen niet en ſlaet,
En is van Sion niet, noch van het eche zaet.
Had ick mijn wil gehad, had ick mijn luſt verworven,
Soo waer ick overlang tot in den grondt bedorven
Maer Godt zy eeuwig danck, die mijnen booſen aert,
Uyt enckel gunſt alleen, van onheyl heeft bewaert.

XLV. *Op ſeker vreemt geval, in de Stadt van Zierickzee, in onſen tijt, gebeurt.*

DAer was een ſeker man gequelt met ſware pijn,
Die riep, tot ſijn behulp, een ſnegen Mediçijn.
De menſch ſag bijſter vreemt, ſijn oog dat ſtont en
ſweeſde,
Sijn mondt vol ſwarte ſchuym, en al ſijn lichaem beeſde,
En wrong hem als een ael. men haelt'er aen den dag
Al wat Galenus ſeydt, en wat de kunſt vermag.
De ſiecke evenwel en kon geen trooſt verwerven,
Want eer het iemant docht, ſoo quam de man te ſterven;

En midts de vreemde quael, ſoo vindt een ieder goet,
Dat iemandt, na de kunſt, het lichaem open doet.
Het ſtuck wort aengetalt, de buyck wordt opgeſneden,
Maer daer en was geen feyl in al de binnen-leden.
Geen dracht, geen deel ontſet in al het ingewant,
Soo dat men over-al een gaven boeſem vant
Maer als men op het leſt het hert beſtont te naken,
En met een fluxe vlijm een gat daer in te maken,
Vertoont hem daer een worm, die uyt de wonde ſprong,
En met een raſſen ſwier hem om de ſpatel wrong.
Daer ſtaet de Meeſter ſtil, en die het monſter ſagen,
Zijn, ick en weet niet hoe, in dit geſicht verſlagen.
Ey ſeg, waer is de menſch, die oyt vernomen heeft,
Dat ſoo een felle worm in 's menſchen herte leeft.
Hier uyt ontſtont verſchil by veel geleerde lieden,
Of ſoo een vreemt geval na reden kan geſchieden:
Maer als mijn ſtil gepeys ging over dit geval,
Soo dacht ick om de worm die eeuwig knagen ſal.
De man, van wien ick ſpreeck, heeft groote pijn geleden,
Maer is gelijck te poſt tot in het graf gereden;
En ſtracks is hem de worm getogen uyt het hert,
Dat even met de dood hem ongevoelijck wert.
Maer ſiet, daer is een worm, een knager van de zielen,
Die altijt bijten ſal, maer noyt en ſal vernielen.
Een ſchrick voor die het denckt, een weedom noyt bedacht,
Die niet en wordt geſtuyt, ja noyt en wordt verſacht.
O Godt! ſoo 't weſen moet, laet ons op aerden plagen,
En geeft ons recht gedult verdriet te mogen dragen:
't Is niet wat ons voor leet hier in het herte ſteeckt,
Soo gy ons gunſte biedt, als ons het herte breeckt.

XLVI. *'t Leven duydelijck af-gebeelt door een wakenden droom.*

AL wat de wereldt doet, beſtaet in loſſe droomen.
Al wat ons vreugde ſchijnt, verloopt gelijck de ſtroo-
Al wat het vleeſch beſit, is uyt'ermaten licht, (men.
Het vliegt in haeſten weg, gelijck een nacht-geſicht.
Wel om dit aen de jeugd (die in haer eerſte jaren
Is los in dit geval, en bijſter on-ervaren)
Te prenten in het breyn, wel hoort een vreemt geval.
Daer uyt men deſe leer met handen taſten ſal.

PHilips, een machtig Vorſt, en Prinſſe deſer Landen,
Sijn vrienden enckel vreugd, maer ſchrick aen ſijn vyanden,
Die in ſijn boeſem droeg al wat een Vorſt betaemt,
En, om ſijn goeden aert, de Goede wiert genaemt;
Die, zijnd' in volle vreed', begaf hem om te ruſten,
En daerom was het Hof een woon-plaets van de luſten.
Men ſpeelt'er even-ſtaeg, men kent'er geen verdriet,
En 't is maer enckel vreugd al wat daer iemant ſiet.
Eens na het avondtmael, de Prins was uytgereden,
Met oplet, als het ſcheen, om hem te gaen vertreden;
En t'wijl hy ſomtijts rijt, en ſomtijts weder gaet,
Lag daer een menſch geſtreckt te midden op de ſtraet.
Het was een rou geſel, die, na ongalig mallen,
Verwonnen van den dranck, ter aerden was gevallen.
Hy lag daer op het gras, of in het ſtof en ſliep,
En wort niet opgeweckt, ſchoon iemant dapper riep.
Philips, een geeſtig Prins, en van geſlepe ſinnen,
Gink daer, tot ſijn vermaek, een vreemde klucht beginnen;
Hy liet den droncken-bloet verheffen uyt het ſtof,
En hiet hem in der ijl te voeren na het hof.
De ſnaeck wordt aengetaſt, oock ſondet iet te voelen,
Schoon dat hem aen het lijf veel Hooſſche Jonckers woelen.
Stracks wort'er in het Hof een kamer toe-bereyt,
Want ſiet de goede Prins die had'et ſoo beleyt;
Men leyd hem op een bedd', gedeckt met zijde ſprreijen,
Gelijck tot ſijn gebruyck een Koning ſou bereijen.
Wat van ter zijden hangt, en waer den Hemel ſtreckt,
Dat is met naelde-werckt wel konſtig overdeckt
Hier ligt de vent en ronckt, en los van alle ſorgen,
Is door den ſlaep verruckt, tot aen den lichten morgen.
Doch als hem die verliet, ſoo was hy gantſch verbaeſt,
Onſeker of ſijn oog, of al ſijn weſen raeſt.
Hy weet niet hoe het komt dat hy dus is verheven,
Of door wat goeden windt in deſe plaets gedreven.
Hy ſiet vaſt over-al waer dat hy weſen mag,
Vermits hy dingen ſiet, die noyt ſijn ooge ſag:
Maer eer de gulde Son was verder uytgereden,
Quam daer een Kamerling tot aen het bedt getreden,
Oock Pagien nevens hem, al op ſijn Hoofs gekleet,
Die bieden haren dienſt, en ſtaen in als gereet
d'Een bied hem lijnwaet aen, een ander rijcke kleeren,
Een ander hals-cieraet, dat Prinſſen kan vereeren
Een ander neckend' nat, geſtort uyt enckel goud,
Een ander bracht een dwael die hem vaſt open houd
De klunten ſtont en keeck, onſeker wat te maken,
Hy is geheel bedwelmt in ſoo veel mooije ſaken.

Hy

Hy weet niet wat'er wanckt, of wat hem is geschiet,
Hy kent het schoon gebou, hy kent de knechten niet.
Veel Jonckers onder dies die komen hem begroeten,
En buygen schier het hooft tot aen sijn plompe voeten,
Verblijt (gelijck het scheen) dat hy niet sieck en is,
En wenschen hem een jeugd gelijck het groenste lis.
't En lijd als geenen tijd, hy wordt terstont gebeden,
Dat hy sich in den Hof een weynig sou vertreden;
Daer siet hy jeugdig kruyt, en aerdig bloem-gewas,
Dat hy noyt in het veldt, of in sijn thuyn en las.
Hier stont een groen prieel, en ginder schoone dreven,
Gevlochten na de kunst, en onder een geweven,
En elders aerdig fruyt, het beste dat men kent,
Daer van de goede Vorst hem volle schotels sent.
Een gifte voor een Prins. Een van de jonge lieden
Die quam het net geschenk den nieuwen Joncker bieden,
Met woorden na de kunst, en boog hem wonder laeg,
Maer hy sont stracks het fruyt tot in sijn holle maeg;
Van daer flux na den disch, bedient met hondert knechten,
En cierlijck opgepronckt met alderley gerechten,
Met wilt-braed, met gebak, met duyts en fransche kost,
Met alderhande wijn, en oock met nieuwe most;
En t'wijl men besig is ontrent het lecker eten,
Soo wordt het snaren-spel al mede niet vergeten.
Doch boven alle ding beviel den Joncker wel
Een keel die geestig song, vermengelt in het spel.
Terstont na dit vermaeck soo laet men Jagers komen,
Die hebben wey-mans tuyg, en honden mee genomen,
Daer rijd men na het perck, en drijft een vluchtig hert,
Dat na den korten loop voor hem gevangen wert.
Stracks komt'er ander volck, dat stelt hem om te vliegen,
Om hem noch des te meer in slaep te mogen wiegen.
Daer stijgt de snelle valck tot boven in de lucht,
En drijft een wilde gans, of reyger in de vlucht;
De vogel gaf een schreeuw, en socht hem wech te maken,
Om in een dichter wout, en uyt de noot te raken;
Ten lesten, tot besluyt, soo greep de felle gier
Een kraey, een jonge duyf, of ander minder dier.
De tijt doet haren loop, de Son begon te dalen,
En doock haer in de Zee met haer vergulde stralen.
De Jagers zijn vermoeyt, en yder is gestelt
Om, met het Hoofs gevolg, te scheyden uyt'et velt.
Daer stont een schoon karos, met ses gelijcke paerden,
Gantsch cierlijck opgepronkt, en al van grooter waerden,
Hier stijgt de Joncker in, en reedt tot in de stadt,
Maer niemant is bekent wie soo verheven sat.
Daer is een groote sleep ontrent de gulde wagen,
Maer wie de Joncker is en dorste niemant vragen
Dan noch een rappe jeugd die geest hem voren uyt,
En achter nieusgier volck, dat al den handel sluyt.
Als nu den avondt viel, doe ging men weder eten,
En hy, gelijck als eerst, is boven aen geseten.
De maeltijt schijnt alleen voor hem te zijn bereyt,
Soo wordt hy staeg gedient, en na de kunst gevleyt.
Uyt al dit goet onthael verheft sich onse jorden,
En meynt in ware daet hy is een Prins geworden
Hem dunckt hy is'et waert al wat'er oock geschiet,
Vermits hy als een Vorst hem staeg bejegent siet.
Daer quam een hupse jeugd, verciert met groene kranssen,
En swierden door de sael met ongemeene danssen.
Stracks zijnder mommers by, en dat in groot getal,
Die strooyden rieckend kruyt, en suycker over-al.
Noch quam'er ander volck dat nieuwe deuntjes queelde,
Terwijl een grooter hoop op veel en luyten speelde.
Al wat een kluchtig hooft sijn leven oyt bedacht,
Dat wiert'er opgesocht, en in het spel gebracht.
Maer onder dit vermaeck soo wort'er wijn geschonken,
Gelijck aen haren disch wel eer de Goden droncken;
Daer was de Lubbert t'huys, en soop hem weder vol,
Soo dat hem van den dranck den kop en mage swol.
Daer word hy van den wijn, en van den slaep verwonnen,
En 't speeltje nam een end, gelijck het was begonnen.
Want als de Prins vernam hoe hem het wesen stont,
Soo bracht hy stracks het werck tot sijnen eersten vont.
De kans, op sijn bevel, die ging terstont verkeeren,
Men trock den dronckert aen sijn afgeleyde kleeren.
Stracks word hy wech gevoert daer hy voor desen lag,
Dies was hy anders niet, als hy te voren plag.
Met dat de vent ontsliep, en dat hy nu gevoelde
Hoe dat hy in het zant, of in de modder woelde,
Soo quam hy tot hem selfs, maer hoe hy sich bedacht,
Het was hem als een droom, of schaduw in der nacht.
Hy keert na sijn vertreck, en gaet'et sijn gesellen,
Sijn wijf, sijn huys-gesin, en alle man vertellen;
En wie het speeltjen hoort, en nam het anders niet
Als voor een malle gril, die noyt en is geschiet,
Wie sou'er netter beeldt aen iemant kunnen geven
Van 's menschen los bedrijf, in dit kortwijlig leven?
Ons tijd en vreugd verloopt gelijck een snelle stroom,
En wat ons overkomt en is maer enckel droom;
Maer gy, Almachtig Godt! bestaet in eeuwigheden,
En t'uwer rechter-hand is vreugd in volle leden;

O stiert

O stiert dit [illegible] tot mynen lesten dag,
Op dat het maer alleen het eeuwig soecken mag.
Ick hebbe veel gesien dat my is overkomen,
En 't is my door den tijt allenxkens afgenomen;
Soo dat een verschen droom my veeltijts dieper raeckt,
Als iet dat my wel eer ten besten heeft gesmaeckt.
Ons doen en los gewoel, ons droev' en blijde dagen,
Die worden van de tijt in haesten wech gedragen;
En of het droomen zijn, dan of het is geschiet,
Als 't jaer ten eynde komt, dan is'et enckel niet.

'S W E R E L T S Y D E L H E Y T,

Vertoont en beschreven na de wijse van den wijsen S A L O M O N.

AL wie des werelds loop, en ons verydelt leven,
Wil na den rechten eysch volkomen sien beschreven,
En dient van dese plaets niet verder afgeleyt,
Een die het al besocht, die heeft'et al geleyt.
Koom hoort van dit geheym den Vorst sijn reden seggen,
Die wijs en deftig zijn, ja niet te wederleggen;
Hy was een machtig Prins, uyt Jacobs oude stam,
En die een volle proef van vleesch en wereld nam.
Hy kan van ons bedrijf met volle kennis spreken,
Het welck uyt eygen daed in alles is gebleken.
Hy was't aen wien noch geldt, noch wijsheyt oyt ont-
Soo dat hy 't al vermocht, en even met gemack (brack,
Siet van sijn eerste jeugd was hy een magtig Koning,
En 't schoon Jerusalem dat was sijn vaste woning.
Sijn schatten waren groot, sijn Rijck in volle rust,
En hy socht over-al vermaeck en herten-lust.
Al wat hem tegen was, dat dede Godt verdwijnen,
Sijn Rijck was uytgestreckt tot aen de Philistijnen,
Oock tot Egypten toe; en niet een eenig Vorst
Die hem tot vyand was, of oyt verstoren dorst.
Sijn schotels waren goud, en al sijn koppe-tassen,
Goud al sijn wapen-tuyg, sijn schilden en rondassen,
Goud was'et niet alleen daer op de Koning sat,
Goud was de voet-banck selfs daer op de Koning trad.
Het silver was veracht, en als van geender waerden,
En 't scheen niet moy genoeg tot çiersel van de paerden.
Ey wat en was'er niet! Het edel çeder-hout,
Soo veel als slechte stof daer van men huysen bout.
Sijn ruytery bestont in twaelf duysent knechten,
Soo voor den hoofschen pronck, als om te mogen vechten.
De wagens, t'sijnen dienst, die mocht een ieder sien,
Vier hondert in getal, en duysent boven dien;
Hy hiet in sijn Paleys tot seven hondert vrouwen,
Als voor het Echte-bedt, wel prachtig onderhouwen.
Drie hondert boven dien, die waren uytgerust
Tot sonderling vermaeck van 's Konings buyten-lust.
Hy nam uyt Israel de schoonste van den lande;
Maer dat is niet genoeg, hy nam'er veelderhande.
Was oyt een frissche maegt in eenig landt vermaert,
Sy werdt door hem gesocht, sy was voor hem be-
waert.
Wat schoonheyt dat men vont ontrent de Moabiten,
Wat schoonheyt dat men vont in 't landt der Ammoniten;
Wat Edom schoon besat, wat Sidon schoonheyt acht,
Wat Heth voor schoonheit kent, het werdt hem
toegebracht
Ey siet daer duysent stucks, en al de schoonste beelden,
Daer op met groot vermaeck veel geyle sinnen speelden.
Ach! voor een mensch alleen te grooten overvloet.
Men segge wat men wil, te veel is nimmer soet.
In 't korte wat hem docht tot vreugd te mogen strecken,
En tot een blijden luym sijn geesten op te wecken,
Ja wat hem lucht, en vyer, en landt, en water sont,
't Was al tot sijn vermaeck, als hy het dienstig vont.
Die Vorst heeft op het lest sijn lippen dan ontloken,
En over ons bedrijf een vonnis uytgesproken:
't Is ydel altemael, en sonder vasten gront;
't Is ydel wat men oyt ontrent de menschen vont.
't Is ydel wat de Son voor desen heeft beschenen,
Want noyt soo schoonen glants die niet en is verdwenen.
Wat is'er by den mensch, of in sijn noest bejag,
Dat hem tot vasten troost, of welstant dienen mag?
Het een geslachte daelt, het ander komt te rijsen,
En stracks is wederom sijn ondergang te wijsen.
Het aerdrijck onder dies, door Godt wel eer gebout,
Is dat sijn eersten stant, tot heden, onderhoudt.
De Son verlicht den dag met haer vergulde stralen,
Maer kent haer onderging, en heeft gesette palen.
De windt die sachtjens ruyst, en uyt het zuyden waeyt,
Wordt tot een harden storm in haesten omgedraeyt:
Men siet'et in der daedt, de rijcke water-vlieten
Die komen uyt een berg, of hooge landen schieten,
En storten in de Zee, en des al niet-te-min,
Daer kan oock Hemels nat, en ander water in.
't Is waer, gelijck men siet de beken komen neder,
Maer al haer magtig vocht dat keert geduurig weder,
En

En valt dan wederom in 't ongemeten diep,
Dat Godt, als tot een balg, voor alle waters schiep;
Al wat de nacht besit, al wat de roode morgen,
Heeft duysent moeyten in, ja staeg vernieude sorgen,
Het oog is nimmer sat, het oor is noyt versaet,
Om aen te mogen sien al wat'er ommegaet.
Al wat in ouden tijt de Vaders eertijts sagen,
Geeft sich nu weder op in dese laetste dagen.
Dat is, sal weder zijn; geen mensch ontdeckt'er iet,
Dat nieu mag zijn genoemt, of noeyt en is geschiet.
Waer is doch eenig ding, dat op gelijcke gronden
Niet eertijts is gesocht, niet uyt en is gevonden?
Al wat'er nieuws ontstaet, waer van men beden leest,
(Hoe vreemt het iemant schijnt) het is'er al geweest:
Maer dit eens by het volck te vooren is geweten,
Verliest sich in den tijt, en wordt eer lang vergeten.
Hoe groot sich iet vertoont, ten kan niet lange staen,
Het moet tot sijn verderf, en in het duyster gaen.
Ick, die nu tot u spreeck, was vry een machtig koning,
En tot Jerusalem daer was mijn vaste wooning,
Oock mijn beroemt Paleys en hoog-verheven throon,
En al het landt ontsag den glans van mijne kroon.
Ick hebbe my bemoeyt om na te mogen sporen
Al wat'er is gemaeckt, al wat'er is geboren,
Al wat'er iemant hoort, en wat'er iemant siet,
En wat'er in het wout, of in de Stadt geschiet;
In 't kort: het wonder Al, en even dese saken
Die konnen aen den mensch een quellig leven maken.
En 't is soo Godts beleyt; 't is vry een swaren last,
Als iemant in den vleysch de wereldt ondertast.
Ick hebbe nagespoort, en wat'er is te vinden,
Van daer de Sonne brandt, tot aen de noortsche winden.
Maer wat ick oyt bestont, noch was het anders niet
Als los en ydel werck, en enckel ziel-verdriet.
Dat krom is uyt'er aerd', wie kan het immer rechten?
Wie kan een hoogen bult, een rots, of heuvel slechten?
O swackheyt van de mensch! Het alderminste ding
Blijft als het Godt bevalt, en soo het eertijts ging.
Ick sprack tot mijn gemoet, ick ben nu gantsch verheven,
En van soo grooten Prins en vint men niet geschreven.
Godt heeft mijn hert begaeft met ongemeen verstant,
Hoedanig dat men noyt in eenig mensch en vant.
Ick wil dan in der ernst geduurig overleggen,
Wat dwaesheyt in der daet, of wijsheyt is te seggen;
Ick wil gaen nemen acht, en dat met alle vlijt,
En wat'er dient gedaen, en wat te zijn gemijt
Maer als ick aen het werck mijn handen had geslagen,
En daer in had besteet een deel van mijne dagen,
Doen vond' ick wederom, dat al mijn gantsch bedrijf
Was moeyte voor den geest, en pijne voor het lijf.
Wat nut is voor den mensch het naerstig ondersoecken,
En altijt besig zijn met veelderhande boecken?
't Is moeyt' en ongemack, vermengt met bitter sweet,
Oock al waer wijsheyt is, daer is oock herten-leet.
Wie sich tot leeren geeft, die moet geduurig lijden,
Die moet tot allen stont met sijn gedachten strijden.
Hoe iemant sneger wordt, hoe dat hy meer gevoelt,
Al wat'er in den mensch, en om sijn herte woelt.
Wanneer ick dan bevont, dat wijsheyt na te jagen
My geensints aen en boot den weg tot blijde dagen;
Doe socht ick, waer ick kon, vermaeck en herten-lust,
Maer oock in dat bejag en was ick noyt gerust.
Wat is doch aerdsche vreugd' als lock-aes voor de dwasen,
Wat iemant vreugde noemt, dat noem ick viese-vasen;
Ja wat'er blijdschap schijnt en is maer ongelaet,
Dat als een lichten dau in haest daer henen gaet.
Men leert het over-al, men leert het uyt de reden,
Noyt is'er eenig mensch verheugd in volle leden,
Daer hapert altijt wat, hoe vrolijck dat je zijt,
Daer is geduurig iet dit in de sinnen bijt.
Als ick dat had bemerckt, dat blijdschap kon bedroeven,
Soo ving ick weder aen een nieuwen vondt te proeven;
Ick heb my voor-gestelt te plegen soete vreugd,
En des al niet-te-min te blijven in de deugd.

Ick liet een groot beslag van rijcke steenen [illegible].
En hebbe met vernuft, en heerlijck laten bouwen,
Ick hebbe veel geplant van alderley gewas,
Daer van men edel fruyt, en schoone vruchten [illegible]
Ick leerde door de kunst de snelle vlieten dwingen,
Ick hebbe met verstant de beken leeren springen,
Ick hebbe, na den eysch, het water af-geleyt,
En daer het noodig was, met stralen uyt-gebreyt.
Ick hadde groot gesin, en veelderhande knechten,
Om, wat ick maer en dacht, in haesten uyt te rechten
Ick hadde machtig vee, en Schapen op het velt,
Oock meer als eenig Vorst voor desen heeft getelt.
Ick hadde grooter schat als oyt de Prinssen deden,
Die immer zijn geweest in Zions rijcke steden.
My wiert een machtig gout uyt Ophyr t'huys gebracht,
Dies wierd' ick dapper groot, en van geduchte macht.
Ick kreeg my geestig volck, dat net op snaren spelde;
Ick kreeg een ander rot, dat met haer stemmen queelde,
Soo dat het lustig spel, gemengt met vrouwen-sanck,
Gaf door mijn hoog Paleys een wonder soet geklanck;
Noyt quam'er eenig Vorst tot sijn verheven wesen,
En van soo blijden Hof en heeft men noyt gelesen:
Maer schoon ick was omringt met lust en overvloet,
De wijsheyt even-wel die bleef in mijn gemoet.
Waer toe een lang verhael, ick had van alle menschen,
Al wat mijn innig hert en oogen mochten wenschen.
Ick nam den vollen eysch van al dat my beviel,
En swom in stage lust als met de gantsche ziel
Ick had dan voor een tijt vermaeck en soete dagen,
En 't was al voor de sorg dien ick eens had gedragen;
Ja 't was my als een loon van dat ick had gemaeckt,
En als een ander sliep, by-wijlen had' gewaeckt.
Maer als ick naderhandt wat nader ging bemercken,
Al wat ick had bestaen op aerden uyt te wercken,
(Schoon dat het heerlijck scheen, en uyt'er maten bleet)
't Was noch al ydelheyt, en enckel herten-leet.
Ick ging, na dit gepeys, mijn gantsche krachten strecken,
Om van het aertsch bedrijf mijn sinnen af te trecken
Ick sag wat dwaesheyt doet, en wat de wijsheyt wrogt;
Ick sag wat ieder mensch hier op der aerde sogt.
En wie kan immermeer van diergelijcke saken,
Wie kan'er boven my een vaster preuve maken?
Ick die een Koning ben, wie Godt de kennis geeft
Van al dat in de zee, of op der aerde leeft,
Ick hebbe mijn vernuft geduurig laten swieren
Op alderley gewas, op alderhande dieren;
Ja van den Ceder af, tot aen het minste kruyt,
Dat aen een dorren boom, of aen de muuren spruyt.
Hier uyt heb ick gemerckt dat wijsheyt is te looven,
Dat wijsheyt over al de dwaesheyt gaet te boven.
Dat wijsheyt over-al de dwaesheyt achter-laet,
Gelijck het helder licht den nacht te boven gaet.
Wie van haer wordt geleydt, die let op alle saken,
En wat hem dient genuyt, en wat hy mag genaken:
Maer die in domheydt woeldt is eeuwig buyten raet,
En doolt gelijck een mensch, die in het duyster gaet.
Noch heb ick even-wel geduurig onder-vonden,
Dat veel op eenen voet haer beyder saken stonden;
En dat het ongeval, wanneer het sich verheft,
Soo wel een diep verstant, als losse sinnen, treft.
Hier op sprack mijn gemoedt, en vry niet sonder treuren,
Al wat een dwaes geschiet, dat kan oock my gebeuren.
Wat baet dan wijs te zijn, en met een hoog gepeys
Te vryen sijn gemoedt van dit bouvallig vleys?
Hoe kloeck dat iemant was, hy wordt terstont vergeten.
Juyst soo men van een dwaes oock niet en plag te weten.
Hy is gelijck een schim die ras [illegible] henen ging
Eylaes! de snelle tijt verduystert alle ding
Wat kan een sneeg verstant, wanneer men komt te sterven,
Wat kan het van de dood, of van het graf verwerven?
Laet iemant geestig zijn, of uyt'er maten dwaes,
Die beyde worden stof en enckel pieren-aes
Hier uyt kreeg mijn gemoedt een af-keer van het leven,
En ick wierd' door den geest tot onlust aengedreven;

Tot onluſt even-ſelf, van dat ick eertijts prees,
  Ja voor een hoog geluck als met den vinger wees,
Ick ſag ons noeſt bedrijf tot in ſijn diepſte leden,
En ſag al 's menſchen doen vol duyſent ydelheden;
  Vol moeyten, vol verdriet. En al mijn ſtage vlijt
  Is, op dit ſwaer gepeys, verkeert in enckel ſpijt.
Ick dacht in mijn gemoet, wat heb ick liggen ſorgen,
Van dat den avondt quam, tot aen den ligten morgen,
  Al wat ick oyt bedacht, of immer heb gedaen,
  Dat moet uyt mijn gebiedt, en tot een ander gaen.
En wien is doch bekent wat deſe ſal beginnen,
Of hy ſal deftig zijn, of van bekaeyde ſinnen?
  Of hy ſal tot de deugd of in het wilde ſlaen,
  Of hoe na mijn vertreck de ſaken ſullen gaen?
Maer ſchoon ick hier op dubb', 't en kan my geenſints ba-
Ick moet al wat ick heb een ander achter laten; (ten,
  Hy zy dan, na het valt, geſet of bijſter mal,
  't Is ſeker dat mijn dood dit Rijck verſtellen ſal.
Ick viel dan buyten hoop van my te vergenoegen,
Soo dat mijn innig hert, en al de ſinnen joegen,
  Ick ſag dat mijn bedrijf, hier in het jammer-dal,
  Niet anders uyt en bracht als enckel ongeval.
Wat is van alle vleyſch? De loop van onſe dagen
Is ydel, ja vermengt met duyſent harde ſlagen
  Het leven van de menſch dat is een ſtage ſtrijt,
  En als het is gegaen, dan is het enckel ſpijt.
Men vint'er in het landt, die met de gantſche leden,
Die met een wijs beleyt, en op beſette reden,
  Veel hebben uytgewrocht; en des al niet-temin,
  Een ſlemper nam de plaets en al het voordeel in.
Wat baet is 't voor den menſch, dat hy, met bange ſinnen,
Heeft even-ſtaeg getracht om goet te mogen winnen?
  Och! wat hy oyt geniet van al ſijn noeſt bedrijf,
  Is onluſt voor de ziel, en onruſt aen het lijf.
Hy vint hem menigmael, oock in de ſtille nachten,
Gantſch ſwanger met verdriet, en ſware na-gedachten;
  En ſchoon hy ſomtijts ſlaept, 't is droom dat hem ontſtelt,
  En dat is oock een plaeg die moede ſinnen quelt.
Daer is geen beter ding de menſchen oyt gegeven,
Als, in dit jammer-dal, wel doen, en vrolijck leven.
  Dit is een hoog geſchenck, een wonder edel pant,
  Dat van den Hemel daelt uyt Godes eygen hant:
Dit ſijgt hem in de ziel, die met geheelen krachten
Op Godt, ſijn eenig heyl, genegen is te wachten.
  Maer aen den booſen aert ontreckt hy dit geluck,
  En houdt haer bange ziel geduurig in den druck.
Sy pijnen haren geeſt, ſy loopen, draven, hijgen,
Om winſt te mogen doen, om eer te mogen krijgen;
  En als hy dan bekoomt wat by hem was bejaegt,
  Dat ſtort Godt in den ſchoot aen die het hem behaegt.
De gantſche wereld-kloot die ſweeft op loſſe gronden,
En al wat hier gebeurt dat heeft beſcheyden ſtonden.
  De lucht en haer gevolg, de zee en 't drooge landt,
  De menſch en ſijn bedrijf, verkeeren overhandt.
Daer is een ſeker tijt, die Godt heeft uytgekoren,
Wanneer een geeſtig kindt op aerden is geboren,
  Daer is een ander tijt wanneer het lichaem ſterft,
  En, na een lang gewoel, een ſtille ruſt verwerft.
Daer is een ſeker tijt wanneer de menſchen planten
Prieelen in den thuyn, en hagen aen de kanten.
  En op een ander tijt ſoo roeyt men weder uyt
  Het magtig boom-gewas, tot aen het minſte kruyt;
Daer is een ſeker tijt wanneer men plag te ſparen,
En ſomtijts ſcheyt den menſch oock van ſijn beſte waren.
  Daer is een ſeker tijt wanneer men neder houwt,
  Daer is een ander tijt wanneer men weder bouwt.
Daer is een ſeker tijt wanneer de menſchen treuren,
En dat ſal menigmael oock in de vreugd gebeuren.
  Daer is een ander tijt wanneer men weder lacht,
  En dat men ſich gevoelt in beter luym gebracht.
Daer is een ſeker tijt wanneer men plag te ſpreken,
En ſomtijts is het beſt ſijn woorden af te breken
  Daer is een ſeker tijt die ons tot liefde treckt,
  Daer is een ander tijt die niet als haet verweckt.

Wat voordeel heeft de menſch van al de groote ſaken,
Die hy ſtaeg onderneemt, en hem onruſtig maken?
  Voorwaer, het noeſt bedrijf, waerom men dickmael
  Is veeltijts anders niet als moeyten ſonder vrugt (ſugt,
Men doe al wat men kan, oock met de gantſche leden,
Men brenge tot het werck de krachten van de reden,
  En wat de geeſt vermag: des echter niet-te-min,
  Daer is of herten-leet, of enckel jammer in
Hier uyt heeft mijn vernuft ten leſten konnen mercken
Hoe Godt, in dit geval, op aerde plag te wercken.
  Hy oeffent alle vleeſch met druck en tegenſpoet,
  Soo dat hier yder een geduurig ſtrijden moet.
Hy ſend geſtagen angſt, en doet ons menſchen ſchroomen,
Wat iemant, wat het Landt, wat hem ſal overkomen;
  't En is noyt recht bekent, hier in dit jammer-dal,
  Hoe Godes hoog beleyt de wereldt ſtieren ſal.
En hierom is de menſch geen beter ding gegeven,
Als met een vrolijck hert ſijn dagen af te leven.
  En 't is een zegen Godts, wanneer een ruſtig man
  Sijn herte, buyten ſorg, met tucht beſtieren kan.
Al wat de Schepper werckt dat heeft gewiſſe gronden,
Dat ſtaet daer als geſet, en vaſt aen een gebonden.
  Geen ſchepſel doet'er by, geen menſch en doet'er af,
  En dit is dat van outs aen Godt ſijn eere gaf.
Al wat hy maer gebied dat moet voor al geſchieden,
Sijn woordt is over-al een regel aen de lieden;
  En wat ons ydel breyn hier tegen woelen mag,
  Wat Godt oyt onderneemt dat houd een vaſten dag.
Nu hoort het ſlot van all's. Betragt een deugtſaem leven,
En nut met recht vermaeck wat Godt u heeft gegeven.
  De loon van al u ſorg, en onvermoeyde vlijt,
  Is datje voor den Heer van 't uwe vroolijck zijt
Betrout op hem alleen, gewent u niet te ſchroomen
Voor iet dat u miſſchien mocht namaels overkomen.
  Maer eert voor alle ding, en vreeſt den grooten Godt,
  En draegt geduurig ſorg te doen na ſijn gebodt.
Siet, wat hier by den menſch op aerde werdt bedreven,
Is in des Heeren boeck ten naeuſten opgeſchreven.
  Hy ſal, te ſijner tijt, eens brengen aen den dag,
  Al wat verhoolen was, en in het duyſter lag
Die wijtberoemde Vorſt, ſoo wonder hoog gereſen,
Noemt al ſijn groot bedrijf een los en ydel weſen;
  Waer is dan eenig menſch? waer ſlecht of deftig man,
  Die ruſt of vaſte trooſt hier uyt genieten kan?
Ach! wat ons aen het oog mag hoog of magtig ſchijnen,
Dat ſiet men over-al gelijck een roock verdwijnen;
  Wat ſchoon of heerlijck is, wat al de wereld eert,
  Wat giſter wonder ſcheen, is heden omgekeert.
Het oog van Salomon was naulijcks toegeloken,
Of 't overmagtig Rijck is ſtrax van een gebroken;
  Daer rees, men wiſt nau hoe, een grillig onverſtand,
  Siet daer Rehabeam gedreven uyt het Land.
Maer eer wy, ſnelle pen, van deſen handel ſcheyden,
Soo voel ick in dit werck mijn geeſt al dieper leyden,
  Ick moet een grondig ſtuck hier ſtellen in 't geſigt,
  Dat kromme wegen recht, en domme ſinnen ſticht.
Hier word een beeld vertoont van vijf verſcheyde Graven,
Oock ſiet men daer ontrent veel groote Prinſſen draven,
  Houd die als voor genoot, om recht te mogen ſien
  Wat eens, te ſijner tijt, aen yder ſal geſchiên.

S A L O M O N.

In d'eerſte Tombe ruſt een Vorſt van grooter waerden,
Een Prins van hoog vernuft, de wijſte van der aerden,
  Die ſag dit wonder AL tot in ſijn diepſte gront,
  En meer als eenig menſch ſijn leven ondervont.

A L E X A N D E R.

Het tweede graf omvangt den grooten Alexander,
Die over-al verhief ſijn triumphanten ſtander:
  Een Prins, die in de borſt te grooten hoogmoet droeg,
  De gantſche wereld-kloot en ſcheen hem niet genoeg.

TRANSIT
MORS

DI.
Hier ligt Helena des werelts schoonheyt

CRESUS.

In 't derde ligt gestreckt de rijckste van de Vorsten,
Die in den ouden tijt na geldt en rijckdom dorsten;
'tIs Cresus, wijt-beroemt, vermids sijn grooten schat,
Die hy met moeyte kreeg, en sonder rust besat.

SAMPSON.

In 't vierde rust een heldt, die met sijn kloecke leden
Meer wonder heeft gedaen, als immer menschen deden,
Hy nam de poorten weg, oock van een groote Stadt,
En doode machtig volck, schoon hy gevangen sat.

HELENA.

In 't vijfde ligt een rif, dat eertijds wierdt gehouwen
Voor d'alderfriste bloem van al de schoonste vrouwen,
De gantsche wereldt-kloot die heeft'er af gewaegt,
En 't ware nu een walg soo gyse maer besaegt.
Wel nu hier machtig volck te samen is gekomen,
Ey seg hoe dit tooneel by hen wordt opgenomen,
Ick weet, die maer alleen vermaeck en blijtschap kent,
Dat hy tot swaren rou gantsch qualijck sich gewent.
De Prinssen, weerde ziel, die hier ontrent verschijnen,
Die sien hoe alle vleesch ten lesten moet verdwijnen,
Die sien hoe Krijgs-geluck, hoe Rijkdom, Schoonheyt, Kracht,
Hoe Wijsheyt even selfs ten grave wordt gebracht.
Maer dit's te grooten werck om soo te laten steken,
'tIs noodig, mijn vernuft, hier breeder af te spreken;
Op, op, gaet weder aen, en segt van yeder wat,
Op dat het gantsche stuck mag beter zijn gevat.

Bedenckinge op het Graf van den Koninck SALOMON.

INdien'er eenig mensch van Gode mocht verwerven
Om eeuwig hier te zijn, en noyt te moeten sterven,
'tHad u, ô wijse Vorst! wel boven al gevoegt,
Die hier in 't aertsche dal soo hooge waer vernoegt.
Siet u en heeft geen ding ter wereldt oyt ontbroken,
En Godt heeft even selfs met uwen geest gesproken;
Ja sijn gestreckte gunst wierdt u geopenbaert,
Doen gy een jongeling, en oock een Koning waert.
Doch gy hebt niet alleen van d'ydelheyt geschreven,
Maer self met eygen daet een volle preuf gegeven;
Want 't geen tot uw vermaek oyt kunstig was bedacht,
Dat heeft u wech-geruckt en deerlijck omgebracht.
Men vindt een seker klim, dat linden, ypen, elsen,
Dat alderley gewas kan lieffelijck omhelsen;
Het wint hem om een boom met soo een engen bant,
Het schijnt, ja, dat het kruyt van enckel liefde brant:
Maer let eens op de stam met geyle klim bewonden,
Hy wordt voortaen soo groen en jeugdig noyt gevonden,
Als hy te voren was: ja 't is als geenen tijt,
Den boom staet als verworgt en is sijn groente quijt.
Dit siet men niet alleen in 't wilde bosch geschieden,
Het eygen ongemack bevangt oock wijse lieden,
En sooder iemant vraegt aen wien het is gebeurt,
De wijse Salomon die heeft'er om getreurt.
Het dagelijcks gestreel van soo veel schoone vrouwen,
Gantsch besig om gestaeg den Koninck t'onderhouwen
In vreugde, tijt-verdrijf, en alderhande lust,
Die hebben met vermaeck sijn leven uytgeblust.
Het wordt van oudts gelooft, dat hy is wech gevaren,
En van de dood verrast, met eenenvijftig jaren; (a)
En waerom is'et vreemt? Een wijf te veel gebruykt,
Maeckt dat een wacker man sijn oogen haestig luykt.
Wat sal van duysent zijn? ô alderwijste Koning,
Uw' maeg die is vergalt door al te soeten honing.

(a) *Id asserunt And. Tiraq. Leg. connubial. 15 nu. 8. ubi ad hanc rem multa allegantur.*

Ey waer is uw verstant en hooge geest verruckt?
Siet, al uw groot bedrijf en is u niet geluckt
Gy die voor Godt bestont een Tempel op te bouwen;
Doet gy een af-godt eer, ter eeren van de vrouwen?
Gy wist der kruyden aert tot aen het minste gras,
En segt of wistge niet dat hout geen Goden was?
Ach 't is een grousaem werk, en 't oeffent mijn gedachten,
En roept mijn gantsche ziel tot ongewoone klachten;
O Godt! als gy den mensch sijn eygen wegen laet,
Dan is sijn wijsheyt selfs maer dwaesheyt in der daet
Nu, groote Koningin, koom nu den Vorst beschencken,
En brengt uyt Saba voort al watje kont bedencken,
Geniet met groot vermaeck sijn geest en wijsen mont,
En wat u eens beviel, en wel te sinnen stont.
Gy quaemt hier in het Hof, en bleef met groot verlangen
Aen sijn hoogwijse mont, en soete lippen hangen;
Nu zijtge van de stanck, en sijn gesichte moê,
En keert u veerdig om, of stopt u neuse toe.
Hy die eens wierdt besocht van al de wijste mannen,
Leyt in een duyster hol van Sonn' en licht verbannen,
En, die eens wonder scheen, is in een oogenblick
Een grouwel voor het oog, en niet als enckel schrick.
Ey geef u tot getreur, ja stelt u om te weenen,
Hier is nu maer een kuyl, vervult met dorre beenen,
Hier is geen gulde Zael, geen Throon, of schoon Paleys,
Of iet dat u bewoog tot soo een lange reys.
Siet! wat ter wereldt komt, dat neemt een vaerdig ende,
En wordt in korten tijt een winckel van ellende;
Ach! waer is doch een mensch, die onderscheyden kan
'tGeraemt van een dwaes, of van een deftig man?
Wie kan'er immermeer op wijsheyt sich betrouwen,
Of door een sneeg beleyt sijn wesen onderhouwen?
Hy die in hoog vernuft alleen de Phenix was,
Is van de dood verrast, en nu maer enckel as.

Des Konincks Salomons of eenig ander Graf-schrift
soude wel mogen wesen als volgt:

Die my omving in haren schoot,
Die heeft uyt liefde my gedoot.

Op het Graf van ALEXANDER de Groote.

KOomt, Prinssen, wieje zijt, daelt nu van uwe troonen,
Ick sal een deftig stuck in uw gesicht vertoonen
Hier ligt de grootste Vorst die immer wapen droeg,
En waer sijn Leger quam, de vyand nedersloeg.
Hy, wie de snelle faem heeft over-al gedragen,
Die ligt hier in het graf, als uyt'et veldt geslagen.
Al is een moedig Vorst stout, kloeck en wonder sterk,
Wanneer de dood genaekt, dan is 't maer kinder werk.
O Macedoonsche Prins! gy hadt te woeste sinnen,
En woud met enckel kracht de wereld overwinnen,
En in de wereldt selfs de wijtgestreckte zee,
En in het diepe meir het dicht-beschubde vee.
Een wereldt? dat is niet Gy socht u noch een ander,
Op datje wesen mocht die Grooten Alexander,
Die woesten albeschick, die fellen dwingeland,
Die voor sijn machtig swaert geen stoffe meer en vand.
Maer siet! een stuckje velrs alleen van seven voeten,
Daer sal de vuyle pier in uwe leden wroeten.
Daer staet voor u bereyt een onverwachte storm,
Niet van een magtig heir, maer van een slechte worm.
Gy woud u voor een God voor desen laten houwen (b)
Gy woud tot uwer eer Altaren laten bouwen,
Gy woud tot in de lucht verheffen uwen lof,
En siet! hoogmoedig Vorst, gy zijt maer enckel stof.
Ick acht u Vader wijs, als vreemt van dese leuren,
Men seyd' hem alle dag wat eenmael sou gebeuren.

(b) *Alexander quam tot soo langen vermeetenheyt, dat hy voor de sone van Jupiter Ammon wilde gehouden worden.*

Een Pagie van het Hof die quam, op sijn gebod,
En riep, ô lieve Phlips, gy zijt geen machtig Godt,
Gy zijt een nietig mensch; prent dit in u gedachten,
Dat u het duyster graf, en duysent pieren wachten.
Voorwaer die soo een les van dag tot dage krijgt,
'T is vreemt indien sijn hert niet plat ter aerden sijgt.
Het schaeckspel, na my dunckt, is ons van outs gegeven,
Om daer te mogen sien hoe alle menschen leven,
Hoe alle menschen zijn wanneer het leven scheyt,
En als men in het graf het lichaem nederleyt
Dit spel heeft ruyters in, en oock gemeene knechten,
En schutters, wacker volck, die voor den Konink vechten;
Een yder heeft sijn naem, en plaets, en hoog beleyt,
Tot d'oorlog is gedaen, en dat het Leger scheyt;
Dan word'er al vermengt, en over hoop gesmeten,
En wat eens machtig scheen dat is terstont vergeten.
De DOOD die speelt haer rol, en doet een vreemden treck,
Want daer leyt menigmael de Koninck by den Gek.
Men leest, als dese Vorst hem eenmael ging vertreden,
En deed' een kleyne reys ten goede van de leden,
Dat hy Diogenes vont besig by een Kerck, (werck.
Dicht aen 't (*a*) Kernekel-huys, met eenig seldsaem
Daer stont de Philosoof ontrent de dorre beenen,
Daer 't menigmalen spoockt, als vele luyden meenen;
De Koning, die alleen op jock en vreugde docht,
Vraegt wat een levend' mensch by doode rompen zocht.
Mijn aenslag, sey de man, wil ick u niet verswijgen,
Ick wou hier, soo ick kon, u Vaders beenders krijgen,
En die van mijnen slaef, maer ick en vinder geen,
Sy liggen altemael gedommelt onder een,
Daer is geen soecken aen, het een is als het ander.
Siet daer een gauwen treck, ô grooten Alexander!
Gy die den viesen Grieck al spottend' overhaelt,
Wordt voor u schamper jock, met goede munt, betaelt.
Nu komt, (*b*) Appelles, komt, en schildert dese leden,
Van alle man gevreest, van yder aengebeden;
Maer vrient, u kloeck pinceel en vind hier anders niet,
Als datje stanck verneemt, en stof en assche siet.
Leusippes, wacker geest om beelden op te rechten
Voor Helden, wijt beroemt door krijg en moedig vechten.
Stelt hier uw konst te werck, maer oeffent u gedult,
Want 't is maer nietig been dat gy hier vinden sult.
Nu, Prinssen, magtig volck, die even steyle rotsen
Bevecht in uw gemoed, en zijt gewoon te trotsen,
En weest soo moedig niet, schoon u een yder vreest,
Gy die het al verwint, verwint u trotsen geest
Al zijn u Throonen hoog, en dat veel duysent knechten
Voor u te velde gaen, en voor u willen vechten,
Ey siet doch watje zijt, en hoe uw leven sluyt,
Het komt al op een kuyl van seven voeten uyt.

(a) *Waer het woordt* Kernekel huys *van sijn oorspronck heeft, is bedenckelijck, sommige meynen dat het Kneuckel huys eygentlijck genaemt dient te worden, vermits daer in alle kneuckels of kleyne gelederen van doode menschen vergaderd worden.* Videat Lector.

(b) Appelles *en* Leusippus *waren, in dien tijt, d'een een vermaert Schilder, en d'ander een uyt-nement Beeldt snijder.*

Op het Graf van CRESUS, *Koninck van Lydien.*

AL die het goud alleen stelt boven alle saken,
Komt Cresus hier besien, het kan u beter maken.
Hy was een magtig Vorst die op sijn rijckdom stont,
En daer in, soo hem docht, den hooghsten segen vont.
Hy stelde sijn geluck ver boven alle menschen,
Vermids hy meer besat als iemant konde wenschen;
En mids hy door het land van rijckdom was berœmt,
Soo wild' hy boven dat gelnckig zijn genaemt
Maer SOLON, ongesint om dit onstuymig woelen,
Hoe wel een machtig Vorst, was anders van gevoelen,
Gaf aen den Koning raet, gelijck een trouwen vrient,
Die Cresus niet alleen, maer alle menschen dient.
Wat is'er, seyd' de man, van dit onmatig roemen,
Geen mensch en mag hem selfs geluckig laten noemen,
Tot dat een stille dood hem van de wereld scheyd,
En sonder groot beslag in vrede nederleyd;
En aen dit wijs gespreck voegt hy noch dese reden:
Betrout u nimmermeer op saken hier beneden,
Die schielijck henen gaen, gelijck een snelle wint,
Soo dat men in der haest haer staet verandert vint.
De Goden hebben lust wat hoog is laeg te maken,
Dus wat eens boven was dat kan haest onder raken.
Siet, dus ging Solon aen als hy den Koninck ried,
Doch 't was al sonder kracht, want Cresus acht'et niet.
Maer als daer na de Vorst sijn Leger sag verjagen,
En dat sijn gantsche macht van Cyrus was geslagen,
Hem by den kop gevat, en tot het vuur gedoemt,
Doen werd hy eerst gewaer of 't dienstig is geroemt.
Men liet van stonden aen veel houts en drooge tacken,
Ja schier gelijck een berg voor hem te samen smacken;
Daer siet men Cresus op om stracks te zijn verbrand,
Maer siet hoe 't ongeluck hem opent sijn verstand.
Daer quam een droef geluyt voort uyt sijn mont geresen,
Maer niet een mensch en wist waer toe het mochte wesen:
O Solon, riep hy uyt, ô Solon, Solon, ach!
Dit was een droeve stem, maer anders geen geklach.
Dit luy geschreeuw quam niet soo dra tot Cyrus ooren,
Of hy begeerde stracks, wat sulcks beduyd' te hooren.
Een Pagie, die in haest daer op naer Cresus liep,
Verstont waerom de Vorst tot driemael Solon riep.
Na dieper ondersoeck, ging Cresus openbaren
Wat Solon had geseyt, geleden seven jaren,
En hoe hy doen ter tijt in grooten rijckdom sat,
En op den wijsen raed niet eens gelet en had
Dat hy soo machtig was, en niet en konde dencken,
Dat, wie het wesen mocht, hem oyt sou mogen krencken;
Dat hy soo wonder vast op sijnen rijckdom stont,
Maer dat hy nu ter tijt sijn mislag ondervont.
Als Cyrus dit vernam, soo wiert hy gantsch bewogen,
En Cresus is verschoont, als uyt den brand getogen;
En siet den grammen Vorst tot deernis gebracht,
Mids hy den swacken aert der menschen overdacht.
Daer is dan Cresus los, en schijnt te zijn verbeden,
Maer hadde, mids de schrick, de dood alreê geleden;
Doch hy was sijnen staet, en eer, en rijckdom quijt,
En wat hem overbleef en was maer enckel spijt
Doch hy was naderhand een sachter dood gestorven,
En heeft een engen kuyl ter nauwer noot verworven,
Daer nu sijn nietig rif de vuyle pieren voed,
Dat bleef hem maer alleen van al sijn machtig goet.
Wat baet'et evenstaeg, en al sijn gantsche dagen,
Den rijckdom, grooten staet, en eere na te jagen?
Noyt krijgt hier eenig man sijn vollen herten-wensch;
Een die hem best vernoegt, dat is de rijkste mensch.

Op het Graf van SAMPSON.

KOomt, vrienden, hier ontrent, men siet'er vreemde dingen;
Hier leyt een wacker Held die leeuwen kon bedwingen;
Die, sonder eenig swaert, sijn vyandt eer verjoeg,
En, met een Ezels-been, een machtig Leger sloeg.
Wie kent'er oyt een mensch van soo vermaerde krachten?
Of waer doch is'er een na desen hier te wachten,
Die soo veel oyt bedreef, als Sampson heeft gedaen?
En noch heeft desen Held ten grave moeten gaen.
O Rechter van het land! moest gy een wijf gelooven,
Die u van uwen staet en leven wou berooven?
Gy saegt haer slim beleyt tot driemael achter een,
En waer was doen u kracht, en waer het Ezels-been?
Gy deed', eer dit geviel, veel hondert Philistijnen,
Oock sonder voorig leet, in korte stont verdwijnen,
En waerom niet gestoort, en niet geweldig gram,
Wanneer u vyandt selfs tot in uw kamer quam?

Blaet

Blint waerj' als Godes heyl van u was afgeweken,
Uw handen vast geboeyt, uw oogen uytgesteken;
Maer gy waert blinder, vrient, schoon gy noch oogen
Doen gy op haren schoot, of sy op d'uwe sat. (had,
Gy kont, stoutmoedig Held, u vyandt overwinnen;
Maer kont geen meester zijn van uw verruckte sinnen.
U ziel die was verseylt ontrent een listig wijf,
Die toont u soet gelaet, maer brengt u om het lijf.
Wat is'er menig Vorst, die in voorlede tijden,
Had vry een kloecken arm, en wacker om te strijden;
Maer als hy in den arm van snoode vrouwen lag,
Soo bleef hy niet gestelt als hy te voren plag.
Sijn geest wiert uytgeblust, sijn kloecken aert vergeten,
Sijn dapperheyt verwijst, sijn krachten afgesleten,
En schoon hy moedig was, hy wordt geweldig tam,
En die eens scheen een leeuw, is nau een tanger lam.
Maer siet, de dood en is tot Sampson niet gekomen,
Maer heeft op sijn versoeck hem 't leven afgenomen.
Sy is door hem genoot, ja by hem t'huys gehaelt,
Siet waer een hoog gemoet, door vuyle lusten, daelt!
Gesellen; tot bestuyt, en laet u niet bedriegen,
En wacht u van het vleesch in slaep te laten wiegen;
Noyt raeckter eenig man een Philistijnsche vrou,
Die niet en heeft gemaeckt een bitter na-berou.

Op het Graf van HELENA.

HOe kan hier eenig mensch sijn klachten wederhou-
wen,
Als hy dit open Graf sal komen aen te schouwen?
Ach! hier dient veel geseyt: Maer ick en weet niet hoe;
Ey stort hier tranen uyt, maer stopt u neusen toe.
Hier leyt de schoonste Vrou daer van men weet te spreken,
Maer die haer eygen selfs ten vollen is ontleken.
Men houd dat geen Poeet haer oyt ten vollen prees,
En dat noyt Schilders handt haer eer genoeg bewees.
Geen Held en lag haer aen, of moest van liefde blaken.
Men sag haer als een Maegt, en als een Vrou ontschaken.
Om haer rees fel gewoel in 't een en 't ander lant,
De steden over-hoop, en tegen een gekant.
De wereld was verdwaest, en soo geneygt te mallen,
Dat schier het magtig Al in oorlog is gevallen.
Een fel en woeste krijg, soo bloedig en soo lang,
Dat Troije werdt gebracht ten vollen ondergang.
Een heyr by-een geruckt tot hondert duysent mannen,
Heelt wapens aengedaen, en bogen ingespannen,
En niet het grau alleen is door het swaert geveldt,
Haer leven heeft gekost de dood van menig Heldt.
Achilles is vernielt, en Ajax neêrgeslagen,
En Hector weg gesleept, en in het graf gedragen:
Ja Priamus ontzielt, en noch een groot getal,
Dat niemandt recht en wist, en niemandt tellen sal.
Om haer was 't landt vervult met kinders sonder vaders,
Met vrouwen sonder mans, met boomen sonder bladers,
Met velden sonder vrucht, met boeren sonder goets,
En Xanthus root geverwt met edel menschen bloet.
Gaet nu, wie datje zijt, gaet nu Helena vragen,
Wie dat haer schoone verw en luyster heeft ontdragen;
Waer dat haer goud-geel hayr, haer aengenamen glans,
Waer dat haer wacker oog, den lust van alle mans,
Waer dat haer soet gelaet, by niemand recht beschreven,
Waer dat haer rooden mond ten lesten is gebleven.
Indien hier sprake waer, gelijck het niet en is,
Dit soud' uw antwordt zijn, vertrou ick voor gewis:
De DOOD, die 't al verslint, en niet en is t'ontkomen,
De DOOD en haer gevolg die heeft het al genomen
Geen rijckdom, schoone verw, geen bloet, of hoog
Geen eer of groote staeten is by haer geacht, (geslacht,
O puyck en hoogste roem van alle schoone vrouwen!
Wie kan sijn treurig oog van tranen wederhouwen,
Wanneer men met bescheyt uw Graf-schrift overleest,
En dan eens recht bedenckt wie datje zijt geweest?
Helene, zijtje dit! voorwaer oock harde steenen,
En fellen rotzen selfs, die moeten u beweenen.
Gy waert de schoonheyt selfs, maer nu het vuylste vuyl,
Gy hadt een ruym Paleys, maer nu een enge kuyl.
Uw' mondt, die eertijts gaf een reuck gelijck violen,
Die geest op heden uyt een stanck gelijck riolen;
Uw' lodderlijck gesicht, een woonplaets van de min,
Daer krielen nu, eylaes! de nare maden in.
O Paris! alsje quaemt uyt Griecken-landt gevaren,
Uw' schip docht u bevracht met wonder schoone waren,
Ja als met 's werelds puyck. en ach! 't was anders niet
Als dat men nu verneemt, en hier voor oogen siet.
Hoe soujc nu ter tijt uw' malle daad versoeijen,
Dat gy met dit bejag u oyt bestont te moeijen?
Ja datje van soo ver ging halen desen romp,
Oock in haer beste deel alleen een aerden klomp?
Dat uw' betoovert hert soo lang heeft konnen vieren
Een vuylen made-sack, een woonhuys van de pieren?
Te meer, vermitsje saegt dat gantsch uw' Vaderlandt
Stont, om uw' deitel vier, als in een vollen brandt?
O brave Menelaes! had gy haer doch vergeten,
Doen alsje besig waert ontrent het dorre Creten.
't En is niet veel gesien dat iemandt heeft geklaegt,
Die spijt en ongelijck met stille sinnen draegt.
Quaem gy, uytsinnig mensch, een schoone Stadt bestor-
Om soo ongurén rif, een woonhuys van de wormen? (men,
Och! had dit geurig wijf u niet te veel behaegt,
Soo waer het Griecken-landt en Trooijen niet geplaegt.
Siet nu eens 't aerdig beeldt dat gy hebt aengebeden,
Beschout haer kalen kop, haer rif, en dorre leden.
Ick weet gy stont beschaemt soo gy het maer en saegt,
En siet! hier is uw' Kroon en leven om gewaegt.
Ey wat een sot bedrijf, een oorlog aen te rechten,
En met een machtig heyr van hondert duysent knechten
Te storten overhoop, te kanten tegen een,
Door spijt en selle wraeck, en om een wijf alleen!
Siet hier nu 't innig werck waerom het is begonnen,
En wat een schoon juweel met krijgen is gewonnen.
O dwaesheyt van de mensch! ô waert te zijn beschreyt,
Een hoopje stinckend' asch heeft Troy' in asch geleyt.
Siet jonckheyt, fiere jeugd, die met uw roode wangen
Wout, soo het kon geschiên, de gantsche wereld vangen,
Siet hoe 't eens wesen sal dat gy soo byster viert
Siet hoe 't eens wesen moet dat gy soo wonder ciert.
Ick bid u, geurig volck, ontpoeijert uwe vlechten,
De dood, wanneerze komt, die sal het weder rechten,
Die sal u stofs genoeg eens strooijen op het hooft,
En gy sult evenwel van schoonheyt zijn berooft
Wat is van al het werck, daer op de menschen roemen?
Eylaes! haer trots bestaet in haest vergaende bloemen.
De schoonheyt gaet te niet, en oock de frisse jeugd,
Maer dat geduurig blijft is schoonheyt in de deugd.
Mijn ziele, tot bestuyt, gelooft dat alle dingen.
Noch gaen tot heden toe, gelijckze voortijts gingen,
Al wat de wereld doet, al wat het ooge siet,
Is droom, is roock, is mist, is damp, is enckel niet.

t'S A M E N-S P R A K E,

Tusschen de Dood en een Oud man;
Maer die oock jonge dienen kan.

DE Dood quam op een tijt een ouden man besoecken,
Daer hy vast besig was in veelderhande boecken;
Sy viel hem op het lijf, en greep hem by de mou,
Als offe met gewelt hem nederrucken wou.
De man was eerst verbaest, en stont gelijck verslagen,
En op het schrap geval begon hy dus te klagen:
Ay my, rampsalig mensch! hoe word ick dus verrast!
Hoe word ick in der haest soo vinnig aengetast?
Ick ben tot heden toe noch van gesonde leden,
Ach! waerom komt de dood tot mywaerts ingetreden?
Sy weet dat over-al veel oude lieden zijn,
Of sieck, of veel gequelt met gicht, of flereçijn.
Men vint'er toch genoeg, die anders niet en wenschen,
Als haest te mogen gaen den weg van alle menschen.
O dood! en scheyt my doch van dese leden niet;
Want schoon al ben ick out, ick voele geen verdriet.
Ick heb geen swaren gang, geen swackheyt inde beenen,
Ick voelde noyt graveel, of diergelijcke steenen,
Ick weet van geen colijck tot heden op den dag,
Soo dat ick noch met vreugd by menschen komen mag.
Oock ben ick (Gode lof) niet qualijck hier geseten,
Ick kan oock harde kost met gave tanden eten;
En dan noch boven dat, indien ick maer en wou,
Ick kreeg noch wel gehoor ontrent een jonge vrou.
Dit is geen kleyne gunst van Gode my verkregen,
Gesont en out te zijn is vry geen kleyne segen;
Gantsch weynig is het volck dat hooge jaren telt,
En dat met geen gebreck of sieckten is gequelt
Ey lieve! (mach het zijn) soo gaet u wat vertreden,
En soeckt een rijper oest ontrent de naeste steden;
Haelt daer een quellig wijf, of wel een treurig man,
Die nu onmachtig is, en wel verhuysen kan.
My staet noch veel te doen, ick heb verscheyde saken,
Die in het rouwe staen, en effen zijn te maken.
Gy naemt mijn bedgenoot, doen ick het weynig dagt,
Ick hadde noch een Soon uyt haren schoot verwagt:
Maer nu heb ick'er geen, en 't had my konnen baten,
Had ick ten minsten een na my vermocht te laten;
Maer even alle drie, die Godt my eertijds gaf,
Zijn door u weech-geruckt, en liggen in het graf.
Mijn Dochters zijn getrout; maer alle jonge vrouwen
Zijn slechs alleen bequaem eens anders huys te bouwen
Sy heulen met de man, en dat is wel gedien:
Maer ick en mijnen naem die moet te niete gaen.
Hier in woud ick versien, indien het kon geschieden,
Ick wou by laetsten wil hier over iet gebieden
Gy weet wat Absalom hier voormaels eens bestont,
Als hy by hem geen wijf, en oock geen man-hoir vont.
Mijn vrienden, die wel eer mijn raet, en steunsel waren,
Zijn al van hier verhuyst, verwonnen van de jaren
Ick weet schier niet een mensch, die op mijn dingen past,
Al wat'er is te doen, het staet tot mijnen last.
Ick heb een groot gesin, dies moet ick my bedencken,
Hoe dat ick naer den eysch een ieder sal beschencken.
Hier dient een Testament, of wel een Codicil,
Indien ick alle ding in ruste laten wil.
Maer ick moet boven al mijn saken wel beleyden,
Eer mijn vermoeyde ziel van hier sal moeten scheyden
Ick moet eerst voor-raet doen voor soo een lange reys;
Want tot een deftig werck behoort een diep gepeys:
En dat kan soo ter loop (mijns oordeels) niet geschieden:
Men dient van hier te gaen, en niet als weg te vlieden;
Dus soo het wesen kan, en soo ick bidden mag,
Vergunt my noch een jaer, of wel een langer dag.

D O O D.

Ey! wat is van de mensch, wanneer hy lange jaren
Des werelts woeste stroom is op en afgevaren,

En

En dat hy voor het leſt een ſtille ree genaeckt,
Dan is't dat hy verſchrikt, en hem te ſoecken maeckt.
Wat mag een dorren halm noch langer dagen wenſchen?
Het vee, na dat ick ſie, is wijſer dan de menſchen:
Want als het is vermoeyt, dan ſnelt'et na den ſtal,
Om daer bevrijt te zijn van leet en ongeval.
De menſch, in't tegendeel, die wil noch langer woelen,
En ſoecken nieuw' bejag in oude modder-poelen;
En ſchoonder iemant komt die hem den Vrede biet,
Hoe ſeer hy is vermoeyt, hy wil de ruſte niet.
Wel! heeft een deftig man, die veel behoort te weten,
Sijn noodig onderrecht, en beſte les vergeten?
Hoe meenje, lieve vriendt, ten grave niet te gaen,
Voor dat uw' aertſch bedrijf ſal weſen af-gedaen?
Ey! bouwt uw' ſaken niet op ſoo onvaſte gronden;
Want aen uw' beuſel-werck en ben ick niet gebonden:
Een ieders levens-tijt die heeft een ſeker perck;
Ick raep'er duyſent weg oock in haer noeſte werck.
Tot Moyſes wierdt geſeyt van hier te moeten ſcheyden,
Eer dat hy Iſrael in Canaan mogt geleyden;
Hy ſag het vrugtbaer lant; maer des al niet-te-min,
Hy blies het leven uyt, en quam'er nimmer in.
Siet David is gegaen, ſchoon hy 't wel anders woude;
Eer hy dat magtig ſtuck, des Heeren Tempel, boude.
De voor-raet van het werck was uyttermaten groot;
Maer eer men oyt begon ſoo was de Koning doot.
Oock is u wel bekent, als Rachel ſoude baren,
Dat ſy in grooten haeſt daer henen is gevaren;
Juyſt doens' op reyſe was, en elders woonen zou;
Haer man verwagt een kint, en hy verloor een vrou.
Wie Prins of Koning dient, die mag van eigen ſaken
By-wijlen oock ſijn werck, na eyſch en reden, maken.
Dat laet een magtig Vorſt, dat laet een Keyſer toe;
Maer weet dat ick mijn werck al vry wat anders doe.

Ick ben al grooter heer: want onder mijn bevelen
Mag niemant buyten af ſijn eygen rolle ſpelen.
Als ick tot iemant koom, dan moet hy henen gaen,
Of ſchoon ſijn aertſch bedrijf niet af en is gedaen;
Hy moet de reyſe doen, en in der aerde ſincken;
Al mogt hy enckel gout, en fijne peerels drincken
Geen kunſt, of groote koſt, geen deftig Medicijn,
En kan in dat geval hem nut of dienſtig zijn.
Bid vry, dat gy van Godt die gunſte meugt verwerven,
Dat, als ick tot u koom, gy maer en hebt te ſterven.
Ick plag geen tijt, of ſtont, of jaren aen te ſien,
't Geſchiet noit buitens tijts, dat altijt mag geſchiên.
Ick quam leſt by een man die wou op aerde blijven,
Op dat hy, eer hy ſtorf, ſijn leven mogt beſchrijven,
En noch een ander boeck; maer hy moeſt henen gaen,
En al ſijn deftig werck dat moeſt hy laten ſtaen.
Een ander badt om tijt, en gaf my deſe reden,
Ick heb een rijpe Maegt, die woud' ick wel beſteden
Eer dat ick noch vertreck; het is mijn eenig kint:
Maer ick ſloeg ſijn verſoeck noch efter in de wint.
Een Juffer was verlooft, en badt om wat te leven,
Sy wou, gelijck men ſey, haer maegdom overgeven
Aen ſeker hups geſel, die haer lang hadt gevrijt;
Maer des al niet-te-min, ick gaf haer geenen tijt.
Noch bad een jonge wulp, ick zou hem niet genaken,
Hy moeſt ter bruiloft gaen, ſijn kleet was al te maken,
Hy ſey dat in de feeſt een vryſter weſen ſou,
Die hy genegen was te bieden echte trou.
Ick vraegd' hoe oudt hy was, hy ſeyde twintig jaren,
Bequaem gelijck hem docht, en vaerdig om te paren.
Ick ſag mijn rolle na, en vont my niet gelaſt
Nu vinnig aen te gaen op deſen bruylofts-gaſt.
Dies ſeyd' ick, ga ter feeſt; maer ick ſal komen mommen,
En wil door mijn bedrijf de ſangers doen verſtommen,

Geloof dat ick u zeg, het ſal oock ſoo geſchien,
En wien ick treffen ſal, dat hebje dan te ſien.
Straks bad'er ander volk, nu vaerdig om te trouwen,
Dat ick mijn felle ſchicht van hen ſou willen houwen:
Ick ſag de lieven aen, het was een geeſtig paer,
En ſiet mijn innig hert was gunſtig over haer:
Maer al mijn ſaken gaen na my is voorgeſchreven;
Want uytſtel van my ſelfs en kan ick niemant geven.
Ick, die in grooten haeſt mijn brieven overſag,
Sey: vrienden gy verſoekt dat ick niet doen en mag.
Daer keert de trou in rou, let hier op, blijde geeſten,
Let vry op u bedrijf, ick koom in alle feeſten;

Voor my en is noch plaets, noch ongelegen tijt,
Mijn pijl treft over-al, en niemant is bevrijt.
Dies roep ick tot het volck, wilt op uw' ſaken achten;
Want als 't gety verloopt, dan kan ick geenſins wachten.
Wie dat'et weſen mag, die op mijn rolle ſtaet,
Hy moet, hy moet'er aen, daer is geen ander raet.
Ick hoore datje ſpreeckt van teſtament te maken,
En woud dat ick als noch u niet en ſou genaken,
Of dat eerſt af te doen; maer hoor, onwijſe vrient,
Heeft u hier toe de tijt niet lang genoeg gedient?
Was dat een noodig werck, ſoo hadje moeten peylen
Op mijn gewiſſe komſt, en uw' onſeker reyſen.

Een

Een man gelijck als gy en mag niet ledig staen
In iet dat haest vereyst, en noodig is gedaen.
Maer seg, een codicil of testament te maken,
Zijn dat, (na u begrijp) soo wonder groote saken?
Soo hier mijn oordeel geld, het dunkt my bijster slecht,
Al wat by laetsten wil kan worden uytgerecht:
Gy moogt een stuckjen Lants, of wel een rentjen geven,
Aen iemant van het bloedt, of aen de liefste neven:
Maer let eens met bescheyt, wat hier van worden kan,
Indienje niet en treft een vroom en eerlijck man.
Indien 't een los-hooft is, aen wien het is gelaten,
Voorwaer al watje doet en kan hem geensins baten.
Het sal, men weet niet hoe, oock eer het iemant gist,
Hem druypen uyt de vuyst, en spoedig zijn verquist.
Maer is'er eenig ding daer in gy zijt ervaren,
Of door gestage vlijt, of midts de lange jaren;
Het zy dat gy of kunst, of nutte dingen weet,
Daer in gy bitter sweet niet selden hebt besteet.
Al dat (wanneer ick koom) wordt neven u begraven;
Wat baet dan al u vlijt, u moeyt' en angstig slaven?
Eylaes! van al uw' sorg, en al uw' lang verdriet,
En is'er niet een kind dat eenig ding geniet.
Maer wie'er oyt geleert, of kunstig soeckt te wesen,
Die moet van nieuwen aen wel hondert boecken lesen.
Al wat de Vader wist, en komt haer niet te baet,
't Is maer het slechtste goet dat hy de vrienden laet.
Al wat best dienen sou aen kind, of naeste magen,
Wordt met het lijf gekist, en na het graf gedragen:
Want al wat wetenschap, of nutte konsten raeckt,
En wordt by testament aen niemant weg gemaeckt.
't Is Godes hoog beleyt, dat al de beste saken,
Niet als met stage vlijt tot eygen zijn te maken.
Gy daerom, lieve vriendt, weest niet te seer belaên,
Hoe dat na u vertreck u dingen sullen gaen.
Laet dat op sijn beloop; maer wilt u staeg bereyden,
Om met een stil gemoet van hier te mogen scheyden;
Dit stuck dient uytgewrocht soo haest men immer kan
En dit betaemt voor al een oud en deftig man.
Maer seg my nu een reys, heet gy nu dit verrassen?
Voorseker dat beklach en kan u geensins passen;
Gy hebt u tijt gehad, en dat in volle maet,
En zijt een rijpe garf die nu te mennen staet.
Ick vinde (na my dunckt') hier driederhande saken,
Die tot mijn duyster rijck de menschen doen genaken.
De sieckten stel ick eerst, dan eenig vremt geval,
Set hier de jaren by soo menig in getal:
Maer sieckt' en ongeluck zijn ongewisse dingen,
Die somwijl door beleyt wel iemant kan ontspringen.
Maer wie'er immer komt omtrent den ouden dag,
Bedencke dat sijn rijck niet lange duuren mag:
Dit hadje (na my dunckt) al lange moeten peysen,
Om stracks bequaem te zijn, ja vaerdig om te reysen.
Een jonkman kan misschien hier in wat zijn verschoont;
Maer fy een grijsen baert, die sich hier sloffig toont.
't Is schande dat een mensch, die jaren heeft gekregen,
Tot noch een langer tijt hem toont te zijn genegen.
't Is schande dat een man, die lange dagen telt,
Sijn dingen (als ick koom) niet effen heeft gestelt.
Is niet de rappe ziel als in het lijf gevangen?
En sou men niet gestaeg om vry te zijn verlangen?
En gy noch boven al, die lang nu hebt gesien,
Wat menich en wereldt is, en wat'er kan geschiên.
Wat soeckje, lieve vriendt, hier noch te zijn gelaten,
Gy hebt veel eers gehad, en vry geen kleyne staten,
Gy hebt een langen tijt met Prinssen omgegaen,
En 't is geen slecht beleyt dat aen u heeft gestaen.
En waerom lang gespreck, u tijt dient nu besloten,
Gy hebt uw' levens-deel in volle maet genoten,
Soo dat'er niet een ziel van menig duysent man
Sich van soo goeden loop met recht beroemen kan.
Gy hoort met bly gelaet my wellekom te hieten,
Oock eer ick op u mick, of oyt begin te schieten;
Maer 't schijnt nu datje schrickt, als ick u maer genaeck;
O man van ouden dag! dit is een vreemde saeck.
Wis, gy wordt niet verrast, ick hebbe menigwerven
U sinnen overtuygt van u getijdig sterven.
Ick heb u staeg vermaent, dat ick niet verr' en was,
Ja, datje brooser waert als eenig tanger glas:
En dit moet u bekent, en geensins duyster wesen;
Want gy hebt evenstaeg mijn brieven mogen lesen,
Mijn boden mogen sien, die ick tot aller stont,
Tot voor u deure toe, tot in u kamer sont.

OUD MAN.

Hoe! wat is dit geseyt, my boden toegesonden!
Ey lieve, met verlof, dat zijn verzierde vonden;
Want soo een eerlijck man geloove vinden mag,
Ick weet niet dat ick oyt van uwe boden sag;
Want had'er oyt een post van u tot my gekomen,
Ick hadde voor gewis de bode wel vernomen;
Gy zijt een leelijck spook, gelijck my heden blijkt,
Ick houw' dat uwe knecht sijn meester wel gelijkt.
Had soo een bijtebauw', of monster my verschenen,
Alwaer het als een geest van stonden aen verdwenen,
't Had my door nare schrick tot aen de ziel gequelt,
En ick en had'et noyt uyt mijnen sin gestelt.
Maer nu gedenckt my niet dat al mijn leve-dagen
Mijn oogen oyt een schim van uwe boden sagen;
En daerom seg ick noch, dat gy voorseker dwaelt,
Of dat'er dweepery omtrent u sinnen maelt.

DOOD.

Wel vriendt, nu sie ick wel, dat uwe laetste jaren
Zijn dom in mijn bedrijf, of bijster on-ervaren.
Gy weet ter wereldt niet, na dat ick heden merck,
Hoe ick mijn saken doe, en op de menschen werck.
Mijn boden reysen staeg, en dat aen alle kanten,
Ick hebbe, lieve maet, wel duysent af-gesanten,
Van alderhande slag, en deur het gantsche lant.

OUD MAN.

Ick weet niet dat ick oyt of post, of bode vant,
Die van u tot my quam.

DOOD.

Hoe! laetj' u dus bedriegen;
Of is 't u niet bekent dat uwe dagen vliegen,
Ja snelder henen gaen, als eenig vogel sweeft?
En dat'er menig sterft, wanneer hy sekerst' leeft.
Gy segt hier overluyt, dat ick te geener stonden
U boden heb geschickt, of posten toegesonden.
Wel aen, het sal terstont hier blijcken uyt de daet,
Dat gy bezijden 't spoor, en van de waerheyt gaet.
Segt gy niet dat ick ben in uw' vertreck gekomen?
En dat u lieve Vrou door my is weg-genomen?
Wel als u weder-helft van u wierdt afgescheurt,
Hoe! vriendt begrijpje niet wat u hier in gebeurt?
En als u om het lijf mijn schichten veeltijts dwaelden,
En iemant uw's gelijck uyt vleesch, en wereldt haelden,
Was dat niet klaer geseyt, dat, na een korte wijl,
Gy mede voelen soud' de kracht van dese pijl?
Dit zijn de boden, vriendt, van my tot u gesonden,
Die spraken overluyt, en als met volle monden,
Wat u gebeuren sou, en haest te wagten stont.

OUD MAN.

Maer dit is (na my dunckt) al weder sonder gront:
Want schoon een ander sterft, is my daer aen gelegen?
Al wat op aerde woont dat gaet sijn eyge wegen.
Een ieder heeft sijn dood, sijn eygen levens-tijt;
Wat raekt'et eenig mensch, wanneer een ander lijt?
Schoon dees of gene sterft, men kan 't hem al gewennen;
Maer wie kan in dit werck u post of boden kennen?

Wie op eens anders dood geduurig letten ſou,
En waren immermeer, of ſelden buyten rou.

D O O D.

Maer dit al onverlet, ick doe veel duyſent ſaken,
Die niet een ander menſch, maer u ten vollen raken;
Ick laet u vrienden ſtaen, en oock u eygen wijf,
Mijn boden ſweven ſtaeg ontrent u eygen lijf.
Siet als een grijſen baert u wangen quam bedecken,
Moeſt doen niet yder hayr u voor een leſſe ſtrecken?
En als uw' duyſter oog niet ſonder bril en las,
Was dat geen vaſte peyl, dat ick niet verr' en was?
En als gy rimpels kreegt, dacht gy niet by u ſelven,
De dood komt my een graft tot in mijn voorhooft ſelven,
En als u ſwacke maeg geen ſpijs meer koken wou,
Was dat niet klaer geſeyt, dat ick haeſt komen ſou?
En als u ſluymer quelt, ſoud' gy u niet bereyden?
De ſlaep is mijn genan, die poogt u weg te leyden;
Ja treckt u na het bed', daer ſich het vleeſch ontbint,
En daer men niet als ſtof, en dorre beenen vint.
En als gy met'er tijt u tanden quaemt te miſſen,
Waer dat'et henen wou, dat hadje wel te giſſen.
En als u ſincking quol, of wel een ſchralen hoeſt,
Was dat niet klaer geſeyt, dat gy haeſt reyſen moeſt?
Maer ſeg my boven dat, en hebben tſeſtig jaren
U niet genoeg geſeyt, wat u moet weder-varen?
Heeft al dit niet betuygt dat ick voorhanden was,
En datje niet en waert als hoy en ydel gras?
Een huys van ſachte kley, een neſt van ydelheden,
Een fackel in de Son, en van de windt beſtreden,
Een vonk die haeſt verdwijnt, een ſpeeltje van de tijt,
Een poſt die in der haeſt geduurig henen rijt?
Een dauw', een damp, een droom, een doeck vol ſchrale winden,
Een miſt die op den dag niet meer en is te vinden,
Een vogel in de lucht, een bobbel in de ſloot,
En met een woort geſeyt, een wooning van de doot?
Waer is niet ſtofs genoeg om na te mogen ſporen,
Dat ſtracks een yder ſterft, wanneer hy is geboren:
Van daer begint de dood; mijn rijck is over-al,
In 't water, in de lucht, en in het aertſche dal.
De Zee doet haren loop, en komt met holle baren
Ontrent het woeſte ſtrant ten hoogſten opgevaren:
Maer in een korten ſtont verloopt de ſnelle vloet,
Soo dat de felle golf de laegte kieſen moet.
De Son verçiert de lucht met wonder helle ſtralen,
Doch na een kleynen tijt ſoo moetſe weder dalen,
De nacht beſluyt het werck, en noyt ſoo klaren dag,
Die niet in korten ſtont haer glans verduyſtert ſag.
Al zijn de bloemen ſchoon, ſy moeten haeſt verdwijnen,
Als maer een heete Son daer op begint te ſchijnen;
En geen ſoo groenen kruyt, dat niet ter neder ſijgt,
Wanneer het maer een worm ontrent ſijn wortel krijgt.
Waer toe een lang geſpreck? waer ſich de menſchen keeren,
Sy konnen haren aert en mijne wetten leeren.
Het bont aen haren rock, de ſchoen aen haren voet,
Die ſeggen yder een hoe dat hy worden moet.

O U D M A N.

Ick hebbe menigmael in Godes boeck geleſen,
Hoe gy in ouden tijt u komſt hebt aengeweſen;
Ick vind in Daniel, hoe dat een menſchen hant
Quam ſweven voor het volck, en ſchrijven aen de wandt.
De Koning ſig het ſpoock, en al de groote luyden,
En wat de meening was, dat liet hem Godt beduyden.
Dit maeckte groote ſchrik, en 't was een naer bedrijf,
Te ſien een menſchen handt bewegen ſonder lijf.
Had gy my ſoo een poſt, of bode toegeſonden,
Of ware dat geſicht in mijn vertreck gevonden,
Soo hadd' ick mogen ſien dat gy niet verr' en waert.
De menſchen leeren beſt uyt dingen tegen aert.
Maer watje nu verhaelt, dat zijn m[illegible],
Die ons van uwent weeg geen indr[illegible]
Dies ſtaet'et onbeweegt, en op [illegible],
Dat gy tot mijn vertreck geen bod[illegible]
Of ick veel jaren heb, waerom my de[illegible]
De jaren zijn alleen om renten op te tellen[illegible]
Daer wort'er menig grijs, oock in ſijn [illegible],
Schoon dat hy geen verderf van uwe ſc[illegible]
De ſwackheyt die men voelt ontrent de buyten[illegible],
En ſtijſt al mede niet de grondt van uwe red[illegible]
Ofſchoon de wagen kraeckt, noch duurt hy l[illegible],
Indien men niet en holt, maer ſachtjens hen[illegible]
Wat kruyt, en bloemen raeckt, of teere velt[illegible]
Hoe kan dat op den menſch, of ſijn gedaent[illegible]
Al wat in hoven groeyt is naeckt en ongel[illegible],
Het lijt geſtrenge kouw' en menig ander leet.
De menſch, in 't tegendeel, die het hem wel l[illegible],
En leeft door goet beleyt by-wijlen hondert jaren,
En hierom is 't gebeurt, dat al het jeugdig g[illegible]
My niet als recht vermaeck, en enckel vreugd[illegible],
Hoe ſou een ſchoone bloem, of verſch ontloke [illegible],
Of fruyten in den Herfſt, die ſchoon en aerdig [illegible],
My ſtellen voor het oog de prangen van de [illegible],
Oock als ick luſtig ben, en buyten alle no[illegible]?
Dat ware (na my dunckt) een ſake buyten reden,
Waerom het quaet gevoelt, oock eer het word[illegible]
Een die voor u gewelt geduurig ſit en beeft,
Is dood, vermits hy vreeſt oock dan, wanneer hy leeft

D O O D.

Gy ſchijnt (na dat my dunckt) u klachten hier te maken,
Om dat ick u vertreck te vaerdig kom genaken;
En doet daerom verſoeck dat ick niet haeſten wou,
Maer dat ick voor een wijl tot u niet komen ſou.
Maer op mijn wetſteen (vrient) en zijtge niet geſlepen:
Vermits gy dit geheym niet recht en hebt begrepen,
Gy daerom (mach'et zijn) leert noch op heden wat,
En maeckt dat gy dit werck op beter gronden vat.
Gy meynt dat yder menſch wordt van my weechgenomen,
Vermits ick tot het volck gewoon ben af te komen.
Doch (met verlof geſeyt) gy weet'er weynig af;
Want ſchoon ick ſtille ſta, noch ſnelt gy na het graf.
Ick kom niet tot'et volck, maer 't komt tot my geloopen.

O U D M A N.

Het ſchijnt of datje jockt, of brillen wilt verkoopen·
Want gy ſpreeckt ſonder ſlot, of met een loſſen ſin;
Is 't vreemt? Uw' kale kop en heeft geen herſens in.

D O O D.

Leert koppen als ick heb, en grijſe baerden eeren;
Maer komt hier mijn geheym en nutte dingen leeren:
Siet! 't is de waerheyt ſelfs dat ick u heb geſeyt.

O U D M A N.

Soo dient dan uw' geſpreck vry nader uytgeleyt.
Of gy ſult mijn verſtant in twijffel laten ſteken.

D O O D.

Wel hoort, ick ben geneygt hier nader af te ſpreken.
Gy weet dat voor den menſch ſijn pael hier is geſet,
En die ſtaet even ſoo, gelijck een ſtale wet,
Daer is een vaſten tijt voor yder een beſloten,
Soo die noch komen ſal, als die men heeft genoten,
En daerom of je ſtil, of wonder beſig zijt,
Uw' tijt doet haren gang, en gy met uwen tijt;
Of gy dan naerſtig werckt, of zijt gewoon te gapen,
Of datje ſit en malt, of geeft u om te ſlapen;
Gy ſnelt na mijn Paleys, dat is, na 't duyſter graf,
En ſiet, van deſen loop en laetje nimmer af,

Tot datje my genaeckt, en neder komt te ſijgen
Ter plaetſe daer men ruſt, en alle monden ſwijgen.
Is dit niet klaer genoeg? my dunckt aen u gelaet,
Dat gy noch iet begeert dat noch al nader gaet.

Ick wil u dit geheym dan klaerder openbaren.
Beeld u een Mart-ſchip in dat vaerdig komt gevaren.
Hier zit'er een en leeſt, een ander ſit en gaept,
Een derde blaeſt taback, een vierde ſit en ſlaept.

Het jagt gaet echter voort, gedreven van de winden,
En dat men giſter ſag, is heden niet te vinden,
Nu of het ſchip laveert, of maekt een ſnelder ſpoet,
Het komt ter rechter plaets, en daer het weſen moet.
Siet! hy die ſat en las, en die heeft ſitten mallen,
En die ſijn ruſte nam, als in den ſlaep gevallen,
Zijn al of met gewoel, of met een ſtil gepeys,
Gekomen met'er tijt ten eynde van de reys.
Doch hy die ſat en ſliep, met dat hy quam t'ontwaken,
Sag doen eerſt waer hy was, en riep, ô vreemde ſaken!
Ick ben niet uyt het ſchip of van de plaets gegaen,
En des al niet-te-min ons reys die is gedaen.
Dies ſpreeck ick tot my ſelfs, ô wonderbare dingen!
Siet!'t wijl hier deſe malt, en die een deuntjen ſingen,
Soo is de reys vol'ent, en ick en voelde niet,
Tot dat de ſchuyte ſtreeck, en aen de kaye ſtiet.
Nu weetje (na my dunckt) wat ick heb willen ſeggen.

OUD MAN.

Ick bid u noch eenmael dit nader uyt te leggen:
Het is een wichtig ſtuck dat recht moet zijn verſtaen.

DOOD.

Ick wil op u verſoeck hier in noch klaerder gaen.
Gy hoort hoe dat het ſchip een droomert henen voerde,
Schoon dat hy ſtille ſat, en niet een lit en roerde,
Wel 't ſchip dat is de tijt, de ſlapert yder menſch.
Is dat u niet genoeg?

OUD MAN.

Ick hebbe dat ick wenſch,
Dies wil ick niet alleen dit beeld en voorſtel prijſen,
Maer dat ick recht verſta, dat wil ick oock bewijſen;
Gy leert ons door een ſchip hoe dat ons leven gaet,
En dat'et altijt loopt, en nimmer ſtil en ſtaet.
Noch gaeje boven dat ons hier voor oogen ſtellen,
Hoe dat gy niet tot ons, maer wy tot uwaerts ſnellen;
En dat'et ſoo geſchiet, oock ſchoon men ſit en gaept,
Ja dat ons tijt verloopt, oock als men ſit en ſlaept.
Is dat niet uw' verſtant?

DOOD.

Gy hebt het wel begrepen;
De tijt komt ſonder hulp het leven wech te ſlepen:
En dat'et ſoo gebeurt dient ſtaeg te zijn bedacht.

OUD MAN

't Is nut dat yder menſch op deſen handel acht.
Maer gy hebt meer verſtants, als ick voor deſen giſte,
En ick heb meer geleert, als ick te voren wiſte:
Ick dacht gy waert alleen een rif of made-ſack,
En dat'er geen vernuft in dit geraemte ſtack.
Maer nu word' ick gewaer, dat in uw' dorre beenen
Al vry wat anders ſteeckt, als wel de luyden meenen.
Neemt my ten beſten af dat ick eerſt grillig ſprack.

DOOD.

Gy wiſt niet, als ick merck, wat in mijn boeſem ſtack.
Nu wie, en wat ick ben, hou ick geen menſch verholen,
Siet! 'k heb meeſt over-al niet weynig hooge ſcholen;
Acht daerom geenſins vreemt, al heb ick iet geleert.
Dat my kan dienſtig zijn, en u ten goede keert.

OUD MAN.

Hier word' ick wederom gedwongen iet te vragen,
Ick bidde, dat het u doch niet en mag mishagen;
Ey lieve! ſeg een reys waer uwe Scholen zijn,
Indien niet in de daet, ten minſten in de ſchijn.
Ick heb Parijs beſocht, en Orleans betreden,
Van Oxfort menigmael na Camerits gereden,
En Leyden ken ick wel, en Utrecht boven dien,
Maer heb van uwent weeg geen leer-plaets oyt geſien;
Ja niet daer van gehoort; gy moet voorſeker dolen,
Men kent te geener plaets uw wijt-beroemde ſcholen.
Noyt quam in mijn gepeys, en min in mijn geſicht,
Een School tot uwen dienſt voor deſen opgericht;
Ja, niet een kleyn vertreck vondt ick voor u te weſen,
Daer oyt of deftig man of Doctoor heeft geleſen.

Veel

Veel min een hooge School bekent op uwen naem;
Want die en kende noyt de vleugels van de Faem.
En ſchoon men vont'er een; wie ſou daer leſſen hooren?
U naem klinckt al te vreemt in jonger lieden ooren;
Soo dat ick niet en weet, ſie daer, ick ſpreke ront,
Waer gy oyt ſcholen had, of immer hebben kont.

D O O D.

O vriendt! die haren voet in vreemde landen ſetten,
Behooren met verſtant op alle ding te letten.

O U D M A N.

Dat heb ick, na my dunckt, voor deſen al gedaen,
Maer van u hooge School geen tijding oyt verſtaen;
Schoon dat ick wijt genoeg mijn oog heb laten ſwieren.

D O O D.

Ja ſoo de jonckheyt plag, ontrent de jonge dieren,
Of in de Franſche kuſt, of in het Britten-landt.

O U D M A N.

Dat ſpel heb ick al lang geweſen van der handt
Maer om van ons geſpreck niet verder af te doolen,
Seg op, waer is de plaets van u vermaerde ſchoolen?
Want ick en kan niet ſien waer gy die wijſen ſult,
Des wacht ick u bericht, en ſchier met ongedult.

D O O D.

Welaen; maer t'wijlick ſpreeck, wilt op mijn woorden me;
Daer is een huys gebou, en meeſt by alle kerken, (ken
Met oordeel opgerecht, en veeltijts in het groen,
Siet daer is dat geſtaeg mijn Doctoors leſſen doen.

O U D M A N.

Wat leſſen, is'et raes? Siet wat onguure ſtreken,
Het is 't kernekel-huys, daer van gy ſchijnt te ſpreken;

Is dat een hooge School? Eylaes! men vint'er niet,
Als dat men ſonder luſt, ja met afgrijſen ſiet.
Daer leggen onder een hooft-ſchelen, beenen, ermen,
Al dingen recht bequaem om ons te leeren kermen,
Wie heeft'er oyt geſien, dat hier een Doctoor las,
Of dat'er oyt Student by deſen handel was!
Voor my k'en weet'er geen, en wie doch ſou'er leſen,
Hier ſoeckt geen levend menſch als hoorder by te weſen;
Des neem ick 'tvoor een droom, al watje ſeggen kont,
Een rif is ſonder tong, ja dickmael ſonder mont

D O O D.

Noch ſeg ick evenwel dat hier mijn dienaers ſpreken,
Ja ſegge boven al, dat hier mijn Doctoors preken.

O U D M A N.

Nu ſegt al watje wilt, het is een rechte quack,
Dat niemant ſonder mondt, of ſonder tonge ſprack.

D O O D.

Wel hoe! en zijnder dan geen luyden oyt gevonden,
Die ſpraken ſonder hulp van tong of rappe monden?
Te Rome w[illegible] dat kond hem doen verſtaen,(a)
Oock ſchoon het geen geluit en was gewoon te ſlaen.
Een doods-hooft, lieve vrient, als veel hier zijn te vinden.
Dat leert een ieder menſch ſijn tochten in te binden,
Dat leert een ieder menſch, dat hy van dat getal
In 't korte weſen moet, en vaerdig weſen ſal
Om hier dan ront te gaen, dit zijn de Profeſſoren,
Die ick tot dit gebruyck heb overlang gekoren:
En of'er niemant ſpreeckt; een lijf of mager been
Is krachtig ſonder tael, en door 't geſicht alleen
Waer nu een nieuwe kerck op heden is te bouwen,
Daer woud' ick, ſoo ick kon, dit laten onderhouwen;
Dat, eerder eenig menſch mogt in den Tempel gaen,
Voor eerſt mijn hooge School voor aen ſou moeten ſtaen
En daerom woud' ick dan aen alle menſchen ſeggen,
Dat ieder dit geſicht moeſt nerſtig overleggen;
Op dat het dienen mocht om wel te zijn bereyt,
Tot dat haer Predicant of ander leeraer leyt.

O U D M A N.

Wel dood! na dat ick ſie, gy wildt als heylig ſchijnen,
Maer ick ſal u terſtont den hoogmoet doen verdwijnen.

(a) *Pantom.mi.*

Gy spreckt ... Sant, ja schier een Engel waert,
Maer siet, ... weet den gront van uw' vermijnden aert,
't En is van heden niet dat ick 'et heb vernomen,
Van waer uw' slim gebroet voor desen is gekomen.
De Sond', het grousiem spoock, heeft dit u niet geteelt, (a)
En heeft de duyvel selfs hier onder niet gespeelt?
Wilt gy dan, grousaem ding, hier deftig komen spreken?
Ja, dat noch vreemder is, wilt gy hier komen preken?
Dat is een seldsiem werck, ick kan het niet verstaen,
't Zijn saken, na my dunckt, die uyt den regel gaen.
Hoort wat ons spreckwoord seit Siet, als de Vossen preken,
Soo dient'er opgelet, 'ten zijn maer loose treken;
t'Sa boeren past'er op, en neemt uw' Gansen waer,
En stelt die linckers uyt tot op het naeste jaer.
Houdt dat voor u geseyt.

DOOD.

Hoe! zijtge niet bedreven
In saken over lang van mijn bedrijf geschreven?
Is dan uw' deusig breyn van wetenschap ontbloot?
En hebje noyt gekent den Dooder van de doot?
Die was eerst als een vloek, maer nu een grooten segen,
En dit is Godes volck, door Godes Soon, verkregen:
Want als die groote Vorst hier in de weereld quam,
Doen was 't dat hy de dood haer kragt en prickel nam.
Het spoock, daer vanje spreckt, dat is al lang gestorven,
En voor des Heeren volck is beter dood verworven.
Siet! Christus even-selfs die neemt my voor een schep,
En soo sal ick u zijn, zijt gy des Heeren schaep;
Gy, schelt my daerom niet, als of ick waer gekomen
Van eenig slim gebroet, daer van de zielen schromen;
'k En ben voortaen niet meer aen sond' of duyvel vast,
En op Godts heylig woordt is't dat mijn reden past.
Waer ick van duyvels aert, soo ick goet kunnen spreken?
De duyvel is een poel, ja misse van gebreken.
Siet vry of ick de stof, of grondt van mijne tael,
Of uyt den swarten poel, of van den Duyvel hael.
Waer is't niet bekent, dat d'uytgesproke reden
Gewisse teyckens geeft van goed' of quade zeden?
En 't is een oude spreuck, dat 't uytgestorte vat
Ontdeckt den rechten aert van 't toegesloten nat.

OUD MAN.

Hoe! zijt gy dan de Dood, die Christus heeft gesegent,
Soo heb ick ('t mijner schult) u niet te wel bejegent.
Nu stelt op heden vast, als gy die naem gebruyckt,
Dat my de gantsche ziel door blijtschap als ontluykt.
Komt vry met datbescheit ontrent mijn boesem kloppen,
Gewis, ick sal voor u geen oor of herte stoppen;
Doch laet ons vrienden zijn, en hier zy ons begin;
Maer als ick qualijck ga, bestraft my niet-te-min:
Als my aen u iet schort, soo wil ick 't mede seggen,
En dit mag yder een dan aen sijn boesem leggen;
't Is wel van outs geseyt, als ick noch heden merck,
Dat onderling vermaen is vrienden eygen werck.
Dit bid ick onderdies, laet ons niet vinnig spreken,
Dan sal ons heus vermaen geen vriendschap konnen breken;
Ick sie een vinnig woord verbittert menigmael,
Dat eerst gewonnen scheen door kracht van soete tael.

DOOD.

Wel hebj' iet tegen my, soo wilt'et openbaren,
U sal haest goet bescheyt, en antwoort wedervaren.

OUD MAN.

Wel vriendt, gy weyt te breet, gelijck ick heden sie,
Gy wilt schier over-al gaen plegen heerschappie;
Ja poogt aen al het volck te geven uwe wetten,
En doet aen alle kant uw' nare wapens setten.

(a) *Rom. cap. 6. vers 23. Jac. cap. 1. vers. 15.*

Dien hoogmoet, lieve vriend, ...
Van die u gantsch bedrijf heeft anders ...
Die was van sachten aert, en socht geen ...

DOOD.

Mijn ampt heb ick van Godt, dat kan ick niet verlaten,
En sal mijn saken doen, tot Godt het aertsche dal,
Gesuyvert door het vuur, eens beter maken sal.
Maer gy stelt, na ick hoor, u lust in hooge staten,
En wilt (gelijck men seyt) de wereldt niet verlaten.
Hebt oock al wederom bedacht een nieuwe vont,
Op dat ick u verliet, of immers stille stont.
Maer dat moet anders gaen

OUD MAN.

Gy zijt hier in bedrogen,
Ick heb van dat bejag mijn sinnen af-getogen,
Want Godt zy des gelooft, by my wordt nu geklaegt,
Dat oyt mijn ydel hert de wereldt heeft behaegt;
Wat pragt en eersugt raeckt, ick laet de menschen spreken,
Ick hate dat gewoel, en bender af-geweken;
Het seggen van het volck en is maer losse praet,
Maer ieder heeft te sien hoe dat sijn herte staet.
Ick hebbe (Gode lof) den eer-sucht overwonnen,
En hebbe boven dit een beter staet begonnen;
Een staet die my den geest van vlees en wereldt scheyt.

DOOD.

Houdt op, het is te veel van uw bedrijf geseyt.
Wat hebje nieuws begost? hebt gy u konnen geven
Of tot een heylig ampt, of tot een klooster-leven?
Of wat is 't voor een werck dat gy nu hebt gedaen?

OUD MAN.

Indien het u gevalt, dat sulje nu verstaen.
Ick heb een deftig ampt, daer in ick was geseten,
Niet af-geleyt alleen, maer schier als weg-gesmeten;
Want schoon ick werdt versogt te blijven in den staet,
Ick liet het wigtig pack, en oock den hoogen Raet.
Ick poogde vry te zijn, ick werdt'er toe gedreven,
En om dat wel te doen, koos ick het buyten-leven:
Want als ick van het ampt was los en vry gestelt,
Soo nam ick tot verblijf mijn wooning op het velt;
Dies ben ick nu ontlast van duysent sware saken,
Die my tot in de ziel bekommert konden maken,
Als dickmael is gebeurt Ick leve nu ter tijt,
Niet als een man van staet, maer als een Eremijt.
Ick heb al menigmael iet goets hier van gelesen,
En 't is by deftig volck my dickmael aengeprefen
Nu proef ick even-selfs wat hier van weten mag,
En hoop'et soo te doen tot aen mijn lesten dag.

DOOD.

Maer seg my doch een reis, wat meenje daer te vinden?

OUD MAN.

Voor eerst, ben ick gemeynt mijn tochten in te binden;
En onder dit beslag soo leer ick, lieve vrient,
Al wat my tegen u en uwe pijlen dient
Ick sie hier alle daeg dat kruyt en planten sterven,
Ick siese wederom een nieuwe jeugd verwerven;
Ick sie dat hier een bloem op heden jeugdig groeijt,
Maer is in korten tijt ten vollen uytgebloeijt.
Ick sie dat hier het gras, het ciersel van der aerde,
Als hoy werdt opgepakt, als schier van geender waerde;
Ick sie dat een die maeyt het al ter neder leyt,
Gras, bloemen, edel kruyt, al sonder onderscheyt;
Dit pas ick op my selfs, en weet daer uyt te trecken
Iet dat mijn dof verstant is machtig op te wecken.

Ick

[illegible] het [illegible]-ſlaeg van dor en jeugdig kruyt,
[illegible] Godt beveel, hier alle ding beſluyt.
[illegible], dat gy my ſult beſtoken,
[illegible] op heden dus geſproken
[illegible] gedult ons treurig hert verkloeckt:
[illegible] vat, ſoo krijgje datje ſoeckt
[illegible] groen beſtier ick mijn gedachten,
[illegible] ſchrick op uwe komſte wachten
[illegible] van nu voortaen geen wooning in de ſtadt;
[illegible] den ſchoonen Haeg, en al haer weſen ſat
[illegible] ick by gevolg na deſen geenſins wenſchen,
[illegible] van het volk, of toeloop van de menſchen;
[illegible] my een walg, en eenſaem weſen luſt;
[illegible] is, na my dunckt, de woonplaets van de ruſt.
[illegible] groote ſtof om veel te mogen leeren;
[illegible] grooter ſtof om Godt te mogen eeren;
[illegible] wonders ſelfs, ſoo dat ick nederkniel,
En [illegible] werck door ootmoet in de ziel.
Ick vind' hier geen bedrog, geen lock-aes voor de ſonden,
Geen menſch [illegible] verleyt door liſten ſlimme vonden,
Ick ſie hier geen belust dat quade nucken broet,
Ick ſie hier [illegible] een menſch voor wien ik ſchricken moet;
Al wat in [illegible] is, dat kan de ſinnen trecken,
Of door een [illegible] tot eenig quaet verwecken
Maer wat Godt hier verleent, en uyt'er aerden waſt,
Meel [illegible] het vleeſch, en aen den Hemel vaſt.
Hier is geen [illegible], wie hoeft'er oyt te vreſen?
Hier [illegible], om wel van hier te reyſen.
Hier [illegible] mijn gebaer, mijn oog, en ſtil gelaet
Met dit van binnen is in een gedaente ſtaet
Waer dat mijn [illegible], des Heeren wonderwercken
Bewegen mijn [illegible], om die wel aen te mercken,
Al wat [illegible] vermaeck voor deſen had geplant,
Daer ſie [illegible] als Godes eygen hant;
En dit [illegible], dat kan my voedſel geven
Tot [illegible], waer van de zielen leven.
Siet! [illegible] verlicht, als hy in 't groene ſat,
En niet, tot [illegible] behout, als kruyt en bloemen at.
Mijn dienſt is [illegible], en hebbe niet te paſſen,
Of nijt, of [illegible], op my beſtiet te hiſſen;
En ſchoon een [illegible] tong vergift en ſwadder ſchiet,
Het ſweeft [illegible] het oor, maer treft mijn herte niet.
Een ziel hier wel bewuſt is niet te vergelijcken
By rijckdom, hoogen ſtaet, of groote Koninckrijcken,
En al men [illegible] geniet, dan is een drooge beet
Vry beter, als de koſt die Prins of Koninck eet.
Ick wou, indien ick kon, een wooning laten bouwen,
Daer ieder een vermogt mijn weſen aen te ſchouwen;
Ja, daer men boven dat mogt hooren met gemack,
Wat ick in 't openbaer, of in 't byſonder ſprack.
Ick leve voor my ſelfs, ten dienſte van de menſchen,
Ick leve voor mijn ziel, wat kan ick beter wenſchen;
'k En doe geen onderſoeck, wat dees' of geene doet,
Geen ander rugge-ſpraeck als Godt, en mijn gemoet.
Siet daer, in ronde tael, den gront van mijn gedagten;
En daer op wil ick Godt en ſijnen zegen wagten.

D O O D.

Hoe! wat is dit geſeyt? Voorwaer ick worde gram,
Gy ſtil, in 't woeſte veldt, en in het wilde, tam?
Doch watje nu verhaelt, dat ſchijnt wat by te komen,
Om tot een goet begin te werden opgenomen;
Want blijtje ſtaeg geſint op deſen voet te gaen,
Wy ſullen (na my dunkt) malkander haeſt verſtaen
Doch eerſt (ſoo ick het nam) en ſochtje maer te praten,
Op dat ick tegen u mijn aenſlag zou verlaten.
[illegible] niemandt heeft de Dood met woorden oit gepaeit,
Haer vlijt is al te groot, als ſy de wereldt maeyt:
Maer treckt u ſinnen af van al uw groene dalen,
Want ſoo je verder gaet, gy ſult'er in verdwalen.
[illegible] 't jonge volk, die paſt het jeugdig groen;
Maer gy moet heden ſelfs al grooter ſaken doen:
[illegible] geen fuiſelboek, 'k en mag niet langer kallen,
Daer moeten heden noch wel duiſent hoofden vallen;
Gy daerom maekt'et kort, [illegible]
Op dat ick met gemack [illegible]

OUD [illegible]

Wel hoort! het is ſoo ver [illegible]
Of door een [illegible] verdriet [illegible]
Dat ick te deſer [illegible],
Vermids gy my [illegible] gewoel
Het is u wel bekent, dat [illegible],
Die voor een magtig heer [illegible] te vleeden,
Wel ſchroomig [illegible] geweeſt, [illegible] begon,
Ja ſoo, dat ſchier de ſchrick [illegible] overwon.
Maer als de [illegible] quam, en [illegible],
Soo ging het killig hert in [illegible],
Soo ſit men in de lang, [illegible],
Geen vrees in [illegible] bedrijf, [illegible].
Ick bidde mijn [illegible] Godt, al ſchijn [illegible] eerſt te treuren,
Dat my ſoo'd mag [illegible] op het [illegible] gebeuren,
Siet! ick ben [illegible], [illegible] eens weer ſterk,
Maer ſtieg hier vaſt te gaen, [illegible] werk.
Het gaet ter rechter tijt, [illegible],
Dat acht ick voor geluck, [illegible].
Dies bidd' ick andermael, [illegible],
Dat ick mag [illegible] zijn, en [illegible]
Wy zijn van weecke ſtof, gering en kleyne ſaken
Die konnen menigmael ons [illegible] maken.
Want als ons iet gebreekt, [illegible],
Dan is 't dat menigmael ons [illegible] kracht verdwijnt:
Maer als men [illegible] niet [illegible] reden,
En rijſt tot ſijnen Godt, en offert 'em gebeden,
Soo word de geeſt verſterkt, en ſchept dan weder moet,
Ja pleegt gantſch ander werck, als hy te voren doet.
De geeſt is ſoo ver' noch niet aen deſe buyte-leden,
Dat hy gantſch noode ſcheyt, al is't tegen reden.
Schoon dit een Chriſten menſch verwacht een beter ſtaet,
Noch is 't hem dickmael leet, wanneer hy henen gaet.
Hier ſpreeck ick tot mijn ziel, [illegible] oock harde ſlagen,
Het is de meeſte pijn geen pijn te konnen dragen.
Sta vaſt; gy [illegible] vergrept
Die gaen wil wordt geleyt, [illegible] wil, geſleept.
Al wat ontrent u [illegible], en [illegible] packen,
Gy moet genegen zijn die van u weg te ſmacken;
Gy hadd' eens vellen om, eer gy geboren wiert,
En 't is niet u alleen, maer [illegible] menſchen [illegible].
Doch eer de gulde Son uw' leden quam beſchijnen,
Soo moeſt dien omme-ſlag, en 't ydel vel verdwijnen;
Siet! dan wordt eerſt de menſch gelijk hy weſen moet,
En 't gaet hem even ſoo die na den Hemel ſpoet.
De vellen altemael, die om u leden hangen,
Keurt die geheelijck af, en even met verlangen;
Gy ſult na korten tijt, en na geringe pijn,
Vernemen, na den nacht, een helle Sonne-ſchijn.
Gy zijt niet ſonder pijn uw' moeder af-genomen,
Doen gy zijt uyt de nacht, en in het licht gekomen
Vindt daerom geenſins vreemt dat gy met pijne ſcheyt,
Wanneer de bleecke dood uw' lichaem nederleyt
Gebruyckt hier recht gedult, en wilt u niet ontſtellen,
Al ſcheurt het los beſlag van deſe tere vellen;
Scheyt van dit buyten werck, en acht het lichaem niet;
't Is uw' geboorten-dag dien gy den leſten [illegible].
Dood! doeje my verſcheen, ick moet'et u bekennen,
Ick wenſcht' een vaerdig paert, of wel geſwinde pennen,
Om met een ſnellen loop van u te mogen vlien
Ter plaetſe, daer mijn oog u niet en mogte ſien
Maer nu ſoo roep ick uyt, wat heb ick meer te wenſchen,
Als ſpoedig in te gaen den weg van alle menſchen.
Ick weet dat my de dood geen'hinder brengen ſal;
Het graf en is geen plaets van druck en ongeval.
Hoe kan men beter ſtaet, of ſoete troost verwerven,
Als na een lang gewoel geruſt te mogen ſterven?

(2) *Quid contriſtaris? Ita fieri ſolet, pereunt ſemper velamenta naſcentium, iſte dies, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis eſt.* Seneca Epiſt. 102.

 Die

Die zegen, lieve Godt, heb ick van u verwacht,
En 't is my groot vermaeck hier toe te zijn gebracht
De duyvel heeft de konst om in 't verschiet te schild'ren,
En doet al menigmael een ledig hert verwild'ren.
Hy beeldt ons wesen af, als buyten alle noot,
Ja stelt ons boven reyck, en verre van de doot.
Maer duysent kunstenaer, gy sult my niet bedriegen,
Ick wil mijn waerde ziel in slaep niet laten wiegen;
Ick weet dat mijn vertreck niet verre wesen kan,
En waerom langer tijt voor soo bedaegden man?
Nu Dood, doet Godts bevel. Ick wensch te zijn ontbonden
Van dit ellendig vleesch, een smisse van de sonden;
Komt breeckt dit aerden vat, en stout'et in het graf,
Ick legge met vermaeck dit ydel wesen af
Ick seg mijn Schepper dank, die heeft my laten proeven,
Wat iemant vrolijk maekt, en wat hem kan bedroeven.
Hoe dat de jonckheyt malt, en wat den ouden dag,
Ten goede van de geest, den mensche geven mag.
Godt heeft mijn ziel geleyt door alle levens deelen,
En dat kan menigmael al groote feylen heelen;
Want die in al sijn doen alleen maer droomen sag,
Soeckt, als hy wacker is, de waerheyt van den dag:
Want als men niet en vint in alle wereldts saken,
Dat ons het innig deel vernoegt heeft konnen maken,
Dan soeckt men nader troost, waer in men beter leert,
Hoe sich een moede ziel tot haren Schepper keert.
Ick dancke mijnen Godt, die heeft my tijt gegeven,
Dat ick mijn domme jeugd hebb' mogen overleven;
Dat ick in lang gewoel soo verr' nu ben gebragt,
Dat ick in mijn gemoet geen aertsche dingen agt.
Dies seg ick overluyt, al mogt ick heden kiesen,
Te groenen op een nieuw' gelijck de jonge biesen,
En werden dat ick was, ick nam het geensins aen;
't Is best te rechter tijt tot rust te mogen gaen.
Wanneer een mensch gevoelt dat hy begint te sterven,
En dat hy van het vleesch geen troost en kan verwerven,
Dan moet hy maer alleen tot sijnen Schepper gaen;
Want al wat wereldt hiet, dat heeft in hem gedaen.
Hy moet dan maer alleen op sijnen Godt betrouwen;
Die al, wat nedervalt, is magtig op te bouwen;
Die kan alleen ontdoen de banden van de doot,
En troost ons treurig hert, al is de pijne groot.

Och Heer! ick werdt gewaer, uyt veelderhande saken,
Dat my de bleecke dood eer lange sal genaken.
Sent doch tot mijn behulp de kracht van uwen Geest;
En maeckt in dit gevaer mijn sinnen onbevreest.
Wanneer mijn innig hert ten lesten sal beswijcken,
Laet dan mijn waerde ziel geen kaerse doch gelijcken;
Die geeft wel eenig licht, misschien een uure langk;
Maer eyndigt sonder glans, en met een vuyle stanck:
Laet my veel liever zijn gelijck de versche beecken,
Die eerstmael uyt een berg, of hooge velden leecken,
Bequaem, maer (soo het schijnt) te drencken eenig vee;
Doch worden op het lest gelijck een kleyne zee.
Ja gy, ô Godes Soon, in eeuwigheyt gepresen,
Wilt doch in dit gevaer mijn Heyl en steunsel wesen;
Ick scheyd' op u gebodt uyt dit ellendig dal,
Ontfangt mijn bange ziel, als die verhuysen sal.
Ick bidde voor het lest, ick bidde met verlangen,
Laet my door uwen Geest oock dese beed' ontfangen;
Gy hebt my gunst gedaen veel hondert duysent werf,
Ey! voegt'er eene by, terwijl ick heden sterf;
Laet my door sware pijn de sinnen niet verrucken,
Wanneer de leste stuyp mijn herte sal verdrucken;
Laet my doch uwen troost, oock in den lesten stont,
Gevoelen in den geest, en uytten met den mont.

Wel Dood, ick was van u een weynig afgeweken,
't Was tijt, na dat my dogt, mijn Heylant aen te spreken;
Nu weet dat ick alleen op uwe komste wacht,
Gy, doet na Godts bevel.

D O O D.

Dit had ick niet gedacht,
Hoe kan doch eenig mensch mijn schigt soo weinig agten,
Dat hy ook sonder schrick mijn pijlen sou verwagten?
Hoe soud' hy wel gemoet, en vrolijck konnen zijn,
Die, als ick hem genaeck, verwagt de leste pijn?
De wijste die men kent, of in het magtig Romen,
Of in het Grieckenlandt, en konden noyt betoomen
De schrick van haer gemoet, als ick maer neder quam;
Of dat ick mijn vertreck ontrent haer leger nam;
Nochtans was daer het volk gants besig om te socken,
Door wijser luyden raet, of uyt geleerde boecken,
Het puyck, of innig merg van al dat wijsheyt hiet;
Maer tegen mijn bedrijf en vont men echter niet
Noch ook wat in de dood de menschen plag te volgen;
Dat gy nu hooger sweeft, des ben ick gansch verbolgen.
Hoe! kont gy meerder troost, of soeter vreugde sien,
Als soo een deftig volck, en al die wijse liên?
Sy vonden geen behulp dat iemant kon vermaken,
Hoe grooten redenaer haer bedde quam genaken,
En of hy deftig sprack, en seyde wat hy kon,
Een ieder sag met schrick den swarten Phlegeton;
Een die op dese stof sijn hooft lang had gebroken, (a)
Heeft met een vollen mondt dit vonnis uytgesproken:
Ey! wat vermag den mensch ontrent den lesten noot,
De schrick van alle schrick is in de bleecke doot.
Geen mensch had oyt de magt, ook met gestage sorgen,
Te recken sijnen tijt tot aen den naesten morgen:
Geen mensch heeft noch de magt, ja niet de grootste man,
Dat hy een uure tijts hem vast beloven kan, (ven,
Geen mensch was daer bequaem om troost te mogen ge-
Wanneer men henen ging uyt dit kort-wijlig leven.
Wel hebje nu ter tijt een grooter binne-kracht,
Dat gy nu min als oyt mijn harde pijlen acht?

OUD MAN.

Noch Romen, lieve vriendt, noch al de wijste Griecken,
En waren oyt versien met soo geswinde wiecken,
Als wy op heden zijn; Godt moet des zijn gedanckt,
Dat ons in dit geval geen nare schrick bevanckt.
Die luyden wisten niet waer datse souden varen,
Vermitse van haer doen geheel onseker waren,
En veel noch onder hen geloofden dat de ziel,
(Gelijck ons nietig lijf) oock u ten deele viel.
Maer wy, Godt zy gelooft, die sekerlijck gelooven,
Dat gy van 't eeuwig heyl geen ziele kont berooven;
Ja, dat wy van de dood voor eeuwig zijn verlost,
Vermits het Godes Soon het leven heeft gekost:
Wy, seg ick, hebben troost van onsen Godt verworven,
Ja, leven in den Heer, al zijn wy schoon gestorven.
't Is Godes lieve Soon, die met sijn eygen bloet,
Den Vader heeft voldaen, en onse schult geboet,
Dewijl dan, 't is bekent, ons Heylant heeft geleden,
De Vader heeft versoent, en hem voor ons gebeden,
Soo moet dan by gevolg het graf en leste pijn
Ons maer een weg alleen tot beter leven zijn.
Nu seg my doch een reys, kan hem de dood verdrieten,
Die even na de dood het leven sal genieten?
Een leven, daer geen dood, of ander ongeval,
Maer onbegrepen vreugd voor eeuwig weien sal.
Voorwaer, een Christen mensch en hoeft geen troost te soecken,
Die hem ontrent de dood de ziele mag verkloecken,
Dewijl de dood oock selfs tot troost hem sal gedien,
Mits hy door haer behulp sal Godt den Schepper sien.
Een man van grooten naem, die had eens groot verlangen,
Godts Soon te mogen sien met vleesch en bloet omvangen;
Dat is juyst soo gestelt, gelijck een ander mensch;
Maer, na mijn oordeel dragt, 't was een geringe wensch.
Ons lust stijgt hooger op; want dit is ons verlangen,
Godts Soon te mogen sien met hellen glans omvangen,
Met Hemels licht bekleedt, gelijck hy wesen sal,
Als wy oock sullen zijn verlost van ongeval.

(a) *Aristoteles.*

Siet,

Siet, als dit ſoet gepeys in ons komt neder-ſijgen,
Wie ſou dan bange angſt, of ſchrick, of vreeſe krijgen·
  Van u, of uw' bedrijf? Voorwaer, als dit geſchiet,
  Soo pas ick op het graf, en al u dreygen niet.
Ick ſtijg in dit geval, ick reyſe van der aerden,
Ick ſweve door de lucht met ongemeene paerden;
  Ick roepe ſonder ſchrick, en buyten alle noot,
  Ey graf waer is u kracht, en waer u prickel, Doot?

D O O D.

Gy weyt al wat te breet met al dees' moije ſaken,
En poogt ons (ſoo ick hoor) veel dingen wijs te maken.
  Ja, ſegt dat yder menſch, die 't Hemelijck verwacht,
  Mijn prickel niet en vreeſt; noch op mijn pijlen acht.
Wel had ick heden tijt mijn reden u te ſeggen,
Ick wiſt u dat beleyt al anders uyt te leggen.
  Siet Chriſtus even ſelfs die heeſt mijn ſchicht gevreeſt;
  Ja was om mijnent wil bedroeſt tot in den geeſt.
Wie ſag Hem wel gemoet? wie ſag Hem oyt verblijden?
Als hem was opgeleyt den dood te moeten lijden?
  Gy weet dat Hy wel ſterck tot ſijnen Vader riep,
  En dat'er bloedig ſweet van Hem ter aerde liep.
En dat onaengeſien, gelijck'er is te leſen,
Dat Hy dien eygen dag ſou in den Hemel weſen:
  Wel had u Heylant ſelfs voor my ſoo bangen geeſt,
  En ſoud gy nietig menſch voor my niet zijn bevreeſt?

O U D M A N.

Neen dood, gy waert'et niet, dat Chriſtum dede ſuchten,
Gy zijt van outs gewoon voor hem te moeten vluchten;
  Want als hy maer een woord ontrent de doode ſprack,
  Soo was 't dat hy terſtont u magt en ketens brack.
Door Hem verrees een maegt, ſoo haeſt ſy was geſtorven,
Door Hem verrees een man, in 't graf al-tee bedorven,
  Door Hem een jongeling, die op de bare lag,
  Dies weckt Hy menſchen op van alderhande ſlag.
Hoe! die u eygen huys ſoo krachtig kan berooven,
Sou die u magt ontſien? dat ſal ick noyt gelooven.
  Veel duyſent Martelaers, door u van hier gegaen,
  Die hebben met vermaeck u prangen uytgeſtaen.
Sou dan Godts eygen Soon, die waerlijck konde ſeggen
Dat Hy het leven nam, en neder konde leggen,
  Al na ſijn raet gedroeg, en naer 't Hem wel geviel,
  Sou die om uwent wil ontſtelt zijn in de ziel?
Neen, neen, door ſijn behulp zijn al de vrome zielen,
(Die gy hebt weechgeruckt, maer Godt ten deele vielen)
  Met ſoo een bly gelaet geſcheyden uyt het vleys,
  Als een die nu begint een lang-gewenſchte reys.
Dat Chriſtus heeft beſwaert, dat waren onſe ſonden,
Die had de Vader ſelfs aen hem als vaſt gebonden;
  En daerom, eer hy quam ontrent het duyſter graf,
  Soo droeg hy voor den menſch een algemeene ſtraf.
Wat nu te ſeggen is, te dragen ons gebreken,
Is by geen ſwacken mont van menſchen uyt te ſpreken:
  Siet, wat de Wet vereyſcht, dat is by hem voldaen;
  Soo dier moeſt ons behout den grooten Herder ſtaen.
Maer gy, die dit verhael op heden hebt begonnen,
Bekent hier in der daedt, hoe gy zijt overwonnen;
  Gy had dien grooten Heldt beſloten in het graf,
  En noch, onmachtig ſpook, ſoo moeſt'jer vaerdig af.
Gy hadt tot u behulp een deel Romeynſche knechten,
En 't ſcheen dat u geweldt den Hemel zou bevechten;
  Maer Chriſtus werdt verrukt als uyt uw eygen ſchoot,
  En daerom hiet hy noch Verwinner van de Doot.
Dies ſeg ick wel te recht, had gy hier van geſwegen,
Ick hadt ſoo grooten ſtof niet tegen u gekregen;
  Maer nu heeft u beſpreck by my dit uytgewragt,
  Dat ick u heden min als oyt te vooren acht.
Dies ben ick wel getrooſt, ick wil u niet ontvlieden,
Dat gy my nederlegt, als 't Godt u ſal gebieden;
  Verſekert dat hy my oock u ontnemen ſal,
  Als hy ſal Rechter zijn van dit geweldig Al.

D O O D.

Al datje nu beſtaet zijn ongewoone ſaken;
Want gy ontwijckt my niet, al koom ick u genaken:
  Maer ick en wil geen volck dat my de necke biet,
  Het wildt dat niet en vlucht en wil de Jager niet.
Dewijl gy dan het vleeſch zijt willig op te geven,
Soo vindt ick heden goet u wat te laten leven;
  Blijſt noch een wijltjen hier, en oeffent u gedult,
  Maer houdt dat gy eer lang mijn prooje weſen ſult.

O U D M A N.

Dat ſtaet aen Godt alleen, die kan het u gebieden;
En eer, hoe datje woelt, en ſal het niet geſchieden,
  Maer wordt van hooger handt u des bevel gedaen,
  Dan is'er geen vertreck, of tegen-ſpreken aen
Ick weet dat mijn bedrijf, en gantſch mijn vlugtig leven,
Is in des Heeren boeck ten vollen opgeſchreven;
  Dies ſeg ick overluyt, mijn tijt is vaſt geſtelt,
  Mijn dagen afgepaelt, mijn uuren al getelt.
Maer dit verzegelt werck, en Godes hooge boecken,
Zijn niet by eenig menſch of onder u te ſoecken;
  Den inhoudt even ſelfs en is u niet bekent,
  Tot Godt u op ontbiedt, en na de wereldt ſent.
Die opent ſijnen wil, en gaet u dan belaſten,
Wie gy te ſijner tijt ſult hebben aen te taſten,
  En als dat hoog gebod van mijnen Schepper koomt,
  Dan wil ick henen gaen, en blijven onbeſchroomt.
Doch ſchoon ick met het vleeſch ben dapper overladen,
Het leven evenwel en wil ick niet verſmaden;
  Gy zijt, na mijn begrijp ontrent een vryen geeſt,
  Die niet en dient geſogt, oock niet te zijn gevreeſt.
Geen krijgsman moet'er oit van ſijne wagtplaets wijken,
Of hem moet van den wil van ſijnen Veltheer blijken;
  Want ſoo hy ſonder laſt ſich elders henen went,
  Soo blijckt'et dat hy noch ſijn ambagt niet en kent,
Ick ſal niet henen gaen, en gy my niet ontbinden,
Of Godt, die grootſte Vorſt, ſal 't goet en dienſtig vinden;
  En als ſijn hoogſte magt het leven my ontſeyt,
  Dan ſal ick ſeggen, Heer, uw dienaer is bereyt.
Ick wil van nu voortaen, ick wil tot aller ſtonden,
My houden in den ſtaet, om licht te zijn ontbonden.
  Hy is, na mijn begrijp, beſet en wel bedacht,
  Die ſtaeg en over-al op uwe komſte wacht.

D O O D.

Wel aen, houdt deſen voet, ſoo ſulje niet verſchricken,
Schoon ick met deſe pijl op u beſtae te micken·
  Maer ſeg my doch een reis, of my nu magt ontbreekt,
  En wat u gaende maekt, dat gy ſoo moedig ſpreekt?

O U D M A N.

Ick hebbe langen tijt, en meer als hondert-werven,
Mijn herte voorbereyt om wel te mogen ſterven;
  Ick ſey wel eer, 't is waer, hoe grouſaem is de doot,
  Die ons van 's Hemels licht, en alle vreugd ontbloot!
Ja waer ick iemant ſich die van de wereldt ſcheyde,
En met een diep geſucht het lichaem neder leyde,
  Daer was mijn geeſt ontſet, vermits het droef geval,
  En 't was aen mijn gemoedt gelijck als enckel gal:
Het weſen van de menſch, ſijn ſtem, en laetſte klachten,
Sijn ingevallen oog ontroerden mijn gedachten;
  En wat ick oyt vernam ontrent ſijn laetſte noot,
  Dat wracht in mijn gemoet een af-keer van de doot.
Maer nu heb ick het ſtuck wat nader overwogen,
En Godt heeft deſen angſt uyt mijnen geeſt getogen;
  Gy hoort, indienje wilt, waer uyt die zegen koomt,
  En waerom mijn gemoet uw pijlen niet en ſchroomt.
De ſond' is my een walg, en wat ick van te voren
In ontucht plach te doen, dat heb ick afgeſworen;

Des

Des heb ick mijnen Godt met ootmoet aengesocht,
En die heeft mijnen geest in beter staet gebrocht.
Dies bann' ick uyt mijn hert al wat hem kan mishagen,
En na sijn heylig woord poog ick my nu te dragen;
En wijders stel ick vast, dat noyt ootmoedig hert,
Noyt recht-verslagen ziel van hem verstooten wert.
Voor al de Vrede-Vorst, die neder is gekomen,
En om der sonden wil het vleesch heeft aengenomen,
Noem ick mijn enig heil, mijn troost en toeverlaet,
En 't is op hem alleen dat al mijn hope staet.
Nu dat men u ontsiet, en dat meest alle menschen
Een ruymen levens-tijt, en niet u komste, wenschen,
Komt van het sondig vleesch, een vyant van den geest,
Van daer is 't dat het volck u swarte pijlen vreest
Maer als men seggen mag, ons sonden zijn vergeven,
Ick voele binnen my, ick smaeck het eeuwig leven;
Dan roept men overluyt, ja met een blijden sin,
Waerom de dood gevreest? daer is geen hinder in.
De dood is anders niet, als uyt de felle baren,
Een haven voor de windt te komen ingevaren;
De dood is anders niet, als na een holle zee,
Te strijcken met gemack ontrent een stille ree.
Wat hebje, lieve ziel, voor dood en graf te schromen,
Het is een noodig ding dat ons moet overkomen;
Het is een vrolijck werck voor die het wel betragt,
En dat een reyn gemoet, ook met verlangen, wagt.
Hier door soo wordt de mensch verlost van alle sonden,
Die ren het ydel vleysch de losse sinnen bonden;
Hier door soo wordt de mensch van alle qualen vry,
Van sieckten, ongemack, en harde slaverny;
Hier door soo wordt de mensch verlost van alle plagen,
Van duyvels slim bedrog, en ongemeene lagen,
Hier door soo wordt de mensch ten lesten eens bevrijt
Van stillen achterklap en openbare nijt;
Hier door soo wordt de mensch bewust van hooge saken,
Daer toe sijn dom vernuft hier niet en kan genaken;
Hier door soo leert de mensch in vollen daet verstaen,
Hoe dat in haren loop de groote lichten gaen;
Hier door soo wordt de ziel tot haren Godt verheven,
En siet na rechten eysch de gronden van het leven,
De oorsprong van de vreugd, by niemant oit bedacht,
Ook door een diep gepeys geen mensche toegebracht.
O! mocht hier van het pit in mijn gewrigten sijgen,
Soo woud' ick regelrecht tot in den Hemel stijgen.
O snijt mijn sonden, Heer! en dan mijn leven af,
'k En sie niet als vermaeck oock in het open graf.
Waerom sou in de dood mijn ziel haer doch bedroeven?
Nadien wy dat behulp, tot beter leven hoeven.

De Phenix, als hy sterft, vermaeckt hem in het vier,
Mits hy daer uyt verwacht een nieu-geboren dier.
Ick weet ons nietig stof sal eenmael weder rijsen,
En in een beter stant den grooten Schepper prijsen;
Maer eer dat wesen kan, soo moet het koren-graen
Niet blijven soo het was, maer als te niete gaen. (men,
Hier toe dient ons de dood, dies wil ick geensins schro-
Soo gy uyt hoog gebiet tot my zijt afgekomen:
Want als Godt maer en seit, Keert weder menschen
Soo is strax alle vleesch gelijck een schrale wint (kint,
Nu doet vry watje kunt, ick wil u staeg verwagten,
Ja onder Godes hulp, soo wil ick u veragten.
Ontbint my desen romp, ick ben oock nu gereet:
Al dat men willig doet, en is geen herten-leet.
Ick heb u voor een tijt met praetjens onder-houwen,
En socht iet, soo het scheen, om u te mogen schouwen;
Maer Godt heb eeuwig dank, die schrick is nu gedaen,
Ick kan nu sonder angst voor u gesichte staen.
Ick wou, tot mijn bericht, te voren overleggen,
Of gy soo bitter waert, gelijck de lieden seggen,
Dan of't anders ging, en of een eerlijck man
Met u in vrede zijn, en kennis maken kan.
Maer nu ick voor een wijl uw wesen heb bekeken,
Soo is dat swaer gepeys van my wat afgeweken:
Ick ben niet meer verschrikt, schoon datje my beschiet,
Die Godt van herten vreest, en vreest uw pijlen niet.
Na dat ick in mijn hert geen sond' en heb geleden,
Maer uyt mijn diepste merg den Schepper aengebeden,
En hem alleen geviert, gelijck mijn hoogste goet,
Voeld' ick van uwent weeg geen angst in mijn gemoet;
En na ick desen weg ten vollen heb gekosen,
Soo waer je my, gelijck een prickel aen de roosen,
Een angel in de Bie, die haest aen stucken breeckt,
Een distel in den hof, die maer een weynig steeckt;
Een Veer, daer tegen stroom de Schipper moet hweeren,
Maer dat hem lijkewel niet veel en plag te deeren;
Want als een holle zee hem weynig heeft gequelt,
Soo treet hy op het droog, en siet het lustig velt.
En waerom sal ick nu om langer dagen wenschen?
Ick heb mijn deel gehadt, gelijck veel duysent menschen.
Ick hebb' gekoot, getolt, met kinders omgegaen,
En wat een ander doet, dat heb ick af-gedaen:
Ick heb een Maegt gevrijt, en tot een Vrouw' genomen,
Ick ben, tot mijn vermaeck, in 't Echte-bedt gekomen;
Ick laet oock vruchten na, en vry een groot getal,
Mijn Godt, 'tis u bekent, wat van haer worden sal.
Siet onder dit gewoel, zijn my de snelle jaren
In voor en tegenspoet, in kommer weg-gevaren.

Ick

Ick hebbe sonder staet, en in den staet geleeft,
Ick hebbe mogen sien al wat de wereldt geeft.
Wat soud' ick nu voortaen voor my noch konnen wenschen?
Ick heb meer rijks gehadt, als menig duysent menschen.
Hoe kander oock iet nieuws op aerden oyt geschien
Voor die soo menig jaer de wereldt heeft gesien?
Hoe! na het nocht bedrijf van soo veel groote saken,
Is 't nier ten lesten tijt een ander plaets te maken?
Siet waer oit jeugdig loof aen boom, of planten spruyt,
Daer hebben over-al de dorre bladers uyt.
Nu bid ick mijnen Godt, en dat met alle krachten,
Ick bidde dat ick mag van Hem den zegen wachten,
Dat mijn inwendig deel, oock desen eygen dag,
De Dood en haer gevolg, aldus begroeten mag.
O Dood, ick heb genoeg, gy kont my nu besoeken,
Of in het groene veldt, of by mijn lieve boeken;
Ick wil geduldig zijn, wat my gebeuren sal,
Genaeckt my daer het valt, ick wagt u over-al.
Indienje vaerdig komt, en maeckt geswinde gangen,
't Is beter ras gegaen, als staeg in twijffel hangen.
Indienje langsaem gaet, ick prijs oock dat beleyt,
Ick sal dan tot de reys te beter zijn bereyt.
Indienje vinnig zijt, en pijnigt my de leden,
Ick sal in meerder ernst verheffen mijn gebeden.
Indienje my bestoockt, oock eer my 't herte sugt,
Ick sal met stillen mondt verdwijnen in de lugt.
Indien het Vale Paert op my komt aen te draven,
Misschien in eenig lant, daer niemant wordt begraven;
Noch sal 't geen droefheyt zijn aen mijn blymoedig hert.
Den Hemel deckt het Lijck dat niet begraven wert.
Indienje my den tijt op 't water wildt verkorten,
En met een hollen stroom mijn leden overstorten,
't Is my gelijcke veel, als gy het soo begeert,
Of my een roode piet, of witte visch verteert.
Indien j'een vinnig swaert voor my mocht doen bereyden
Noch sal ick willig zijn, om soo te mogen scheyden;
Wat pass' ick of de ziel sal gaen tot haren Godt,
Of door een open keel, of door een enge strot.
Indienje my bedwongt te lijden sware banden,
Of dat, om Godes wil, mijn leden moesten branden,
Noch gaf ick even dan mijn lieve Schepper lof,
Ter asser waer ick asch, en oock te fijner stof.
Indienje my bestont uw' schicht te doen gevoelen,
Terwijl oproerig volck door een bestont te woelen,
Wat schildt 'et of ick sterf door oproer in de stadt,
Of als my 't lijf ontroert, door quaet en vinnig nat.
Indienje, t'wijl ick slaep, misschien my woud verrassen,
Ick heb' op dat bedrog al mede niet te passen;
Men noemt den slaep u nicht, en wat vraeg ick 'er na,
Of ick uyt haer vertreck tot in uw' kamer ga?
Siet, eer de stille nacht mijn oogen heeft geloken,
Soo heb' ick mijnen Godt ootmoedig aengesproken,
Ick heb' aen sijne gunst bevolen mijnen geest,
En daerom, lieve vriend, soo slaep ick onbevreest.
Oock ben ick wel bewust, dat my te geenen tijden
De Dood en haer geweldt het lichaem sal bestrijden,
Dan als 't et Godt bevalt; en als 't et soo gebeurt,
Soo dient 'er niet gevlugt, en min te zijn getreurt.
Doch waerom meer geseyt, 't en sou my niet verschillen,
Of schoon een wreedt tyran mijn leden dede villen,
Of roosten als een visch, als slechts mijn waerde ziel
Met Christus wesen mogt, en Gode wel beviel.
In 't kort, ick ben getroost, hoe gy ook meent te komen,
Die voor heeft wel te doen, en heeft niet quaets te schromen,
En die voor sijnen Godt in tugt en ootmoet leeft,
't Is selden dat hy schrickt, of voor u dreygen beeft.
Niet dat ick roemen wil van mijn voorlede dagen,
Ick vinde meerder stof daer van te mogen klagen
Eylaes! ick ben een worm, een oversondig mensch,
Ook heden op den dag, schoon ick het anders wensch.
Hoe kan ick, lieve Godt! hoe kan ick u behagen,
Ick vinde sondig werck, oock in mijn beste dagen.
't Is uw' genaed' alleen, daer is geen ander raet,
't Is uw' genaed' alleen, daer op mijn hope staet;
't Is uw' genaed' alleen, en onverdienden zegen,
Daer in mijn eenig heyl, en toevlugt is gelegen.
Indien ons dit ontging, daer is geen twijffel aen,
Eylaes! geen levend' vleesch en kon voor u bestaen.
Wy daerom in ons selfs bedroeft, en buyten rade,
Wy steunen, lieve Godt, alleen op uw' genade;
Wy smeken om de gunst, van oudts voor ons bereyt,
Die gy in uwen Soon ten besten hebt geleyt.
Mijn ziele, weest bereyt, ick hebbe Godt gebeden;
Maer hier een kleyn gesprek, als voor mijn leste reden.
Als ons de dood genaeckt, en datje reysen moet,
Soeckt dan geen ander hulp, als in des Heeren bloet
Gaet stelt u vast verblijf in Christi reyne wonden,
Dat is een suyver badt voor alle vuyle sonden.
Als JACOB heeft omgort sijn outste broeders kleet,
Dan is hy zegen-rijck, en even buyten leet.

D O O D.

Gy pogt, na dat ick hoor, en poogt my kleyn te maken,
Maer 't sal dan anders gaen, als ick u kom te raken.
Gy die soo moedig spreekt, en kent my niet te regt,
Weet ook niet hoe ick ben, als ick een mensch bevegt.
Ick hoord' eens overlang een krijgsman moedig spreken,
Maer als men vechten zou, doen was hy eerst geweken.
Dit sie ick in 't gemeen, dat al te ruymen praet,
Is dichte by den roem, en verre van de daet.
Sie Vriendt! gy hebt u selfs al wat te veel gepresen.

O U D M A N.

Ick ben, gelijck ick spreeck, of wensch alsoo te wesen;
Ja poge soo te zijn, en dan is mijn gebedt,
Dat mijn gewenschte troost mag vaster zijn geset.

D O O D.

Maer gy, die maeckt u werk soo fits tot my te sprěken,
En vreesje niet dat ick my des sal konnen wreken;
En dat uw' lesten dag wel eens zou mogen zijn,
Een tijt van ongemack, en ongewoone pijn?
En is 't u niet bekent, dat ver de meeste lieden
Haer voegen tot gemack, en harde pijlen vlieden?
Ey siet, hoe menig mensch uyt vlees en wereldt scheyt,
Gelijck een Bietje sterft, dat in de roosen leyt;
En hoe in tegendeel, niet als na sware pijnen,
Veel lieden henen gaen, en als in druck verdwijnen:
En dit staet, lieve man, alleen aen mijn beleyt;
Soo dien ick niet getrotst, maer eer te zijn gevleyt.
Ick sie dat meest het volck haer saken laet bereyden,
Om met de minste pijn van hier te mogen scheyden; (a)
Dees laet een ader slaen, en in een warrem bat,
Soo wordt hy van de dood allenxken opgevat.
Een ander wordt ontzielt met pijpkruyt in te drincken, (b)
En voeld' alsoo het lijf allenxken neder-sincken,
De leden werden kout, en 't ongevoelig bloet
Maeckt dat hy sonder pijn de leste reyse doet.
Een groote Koningin die liet een Adder vangen, (c)
Ja liet het giftig dier aen haer gewrichten hangen;
Daer op soo quam een slaep, die haer straks overviel,
En even met de slaep verdween haer trotse ziel.
Een Prins in 't Britten lant, die 't vry stont om te kiesen, (d)
Hoe dat hy met'er haest het leven wou verliesen,

(a) *Seneca* (b) *Socrates.* (c) *Cleopatra*

(d) Georgius Clarentiæ Dux, Frater Eduardi IV. Angliæ Regis. *Dit is geschiet in den Jare 1478 de Koning Eduardt de vierde, gelijck sommige schrijvers getuygen, was in een quaet bedencken gekomen, dat sijn broeder (doen ter tijt Hertog van Clarencen) de gene was die hem de Kroone van 't hooft soude nemen, vermits een sekere Waersegger den Koning had in 't hooft gebracht, dat de gene die na hem aen de Kroone soude komen, een naem hadde, beginnende met de Letter G, dit by den Koning, en eenige afgunstige vyanden van den Hertog voornoemt, (dragende den naem van George) op den selven geduyt wert, en verder daer by gebracht, al het gene sy lieden meynden aen te konnen vermeerderen, doch is daer na duydelijck gemerckt, dat de Koning groot berou toonde, als hy sijn broeder soo haestig, en op soo losse gronden om 't leven had geholpen, tot ... is dickmaels van deselve gehoort is, als er eenige genade brieven, door tusschen spreecken van dese of die aen hem versocht werden, dat hy 'er seyde ... en was'er niemant die voor mijn goeden broeder sprack.* Luch ...

Ver-

Verkoos een magtig vat, vol ſoete Malveſey,
En dronck het kragtig nat, gelijck als Schape-wey.
Men ſeyt hy met den Wijn ſijn gantſche leden ſpoelde,
Tot dat hy geen verdriet van dood, of leven voelde:
Maer eer hy nederſonck, ſoo maeckt hy dit beſluyt,
Hy dronck ſijn goede reys, en blies het leven uyt.
Dit was een ſoete dood; Maer hoort doch eens de reden,
Waerom een deftig Prins in Wijn is overleden,
En waerom hy voor al tot drincken was geſint,
't Was dat een Engelsman een koppe Seck bemint.
Wat voorts dien handel raekt, dat moetje onderſoecken
In 't Britſche Tijt-verhael, of in de Franſche boecken.

Wat my hier in belangt, ick hebbe dit verſtaen,
Het was de Koning leet, dat hy hem was gedaen.
Gy ſiet dan hoe het volk wenſcht ſacht te mogen ſterven,
Maer wie ſoo vinnig ſpreekt, die kan het ligt verkerven.
Ick gaf u wel een neep, als gy verhuyſen ſult,
Die u zou pijne doen, oock boven uw gedult.

OUD MAN.

Nu ſeg my doch een reys, is hier aen veel gelegen,
Of iemandt nederſtort, of ſachtjens komt geſegen?
Of iemandt pijne lijdt, als hy verhuyſen moet,
Dan of hy na het graf een ſachte reyſe doet?
Voorwaer ſchoon eenig menſch ſijn einde moet beſuren,
Daer leyt ſeer weynig aen, 't en kan niet lange duren.
Siet als men henen gaet, al is de pijne groot,
Waerom ſoo weecken hert, het is een korte ſtoot.
Of 't ſchoon dan eenig menſch met u al mogt verkerven,
Een hert met Godt verſoent en kan niet qualik ſterven.
Daer is geen ſoete dood oock in den ſoetſten wijn,
En 't is geen ſachte dood, al reyſt men ſonder pijn;
Maer 't is een ſoete dood, Godt laet ons die verwerven,
Als wy voor onſe dood de ſonden voelen ſterven;
En als een ſuyver licht op ons gewrigten ſtraelt,
Terwijl een ſwarte nacht ons uyt de weereldt haelt.
Of ſchoon door groote pijn de leden haer bewegen,
De zinnen qualijck gaen, wat is'er aen gelegen?
Hy doet als dat behoort, die hier ſijn oordeel geeft,
Niet na dat iemandt ſterft, maer na men heeft geleeft.
Dit ſtel ick heden vaſt, wat kan ons overkomen?
Die Godt van herten vreeſt, en heeft u niet te ſchromen;
Maer die wil met gemack uyt vleeſch en wereldt gaen,
Die ſie voor ſijn vertreck met Gode wel te ſtaen.
Maer dit al onverlet, ſoo woud' ick heden wenſchen,
Wanneer ick heb te gaen den weg van alle menſchen,
(Schoon dan een ſware pijn dit nietig lijf bevocht)
Dat ick mijn leſten ſnick in Godt beſluyten mocht.
Dat ick dien eigen ſtont tot Godt ſou mogen vlugten,
En even met verſtant tot Hem zou mogen ſugten,
Ja ſpreken uyt een hert dat dood noch helle vreeſt,
Aen uw genaed', ô Godt! beveel ick deſen geeſt.

t'SAMEN-SPRAECK, TUSSCHEN ZIEL EN LICHAEM.

'T LICHAEM *spreeckt.*

NAdien wy, lieve Ziel, nu staen om haest te scheyden,
Soo laet ons, eer je gaet, den weg hier toe bereyden.
Ey seg. Wat sal ick zijn, als gy sult henen gaen?
Ach! sonder uw behulp en kan ick niet bestaen.
Ick wou, indien ick mogt, uw wesen eens beschouwen,
Dat zou op vaster gront ons vriendschap onderhouwen.
Gy hebt een langen tijt nu binnen my gewoont;
Maer wat, of wie je zijt, en is my noyt getoont.
Ick hebbe menigmael dit willen ondersoecken,
Door mondeling berigt, of uyt geleerde boecken;
Maer 't is om niet geweest: want, leyder! ick beken,
Dat ick van al uw doen noch gantsch onseker ben.
D'een seyt ontrent ons hert uw vast verblijf te wesen;
Een ander in het breyn uw stoel te zijn geresen;
Een ander in het bloedt, een ander over-al,
Soo dat ick niet en sie wat ick glooven sal.
Wilt my nu desen knoop ten lesten eens ontbinden,
En wijst de rechte plaets daer in gy zijt te vinden.
Ick bid u, eer je reyst, te noemen eenig lit,
Daer gy in uwen troon, als hoogste rechter, sit.

Z I E L.

Wat komt u in den sin, dat gy nu soeckt te weten,
Wat van mijn wesen is, of waer ick ben geseten?
Gy hebt dit noyt gepoogt in soo een langen tijt,
't Is seldsaem dat je nu hier in nieuwsgierig zijt.
Maer des al niet-te-min, om u te vergenoegen,
Wil ik, op uw versoeck, een woordt tot antwoort voegen,
Doch onder dit bespreck, dat ick in geen verschil,
Met u of eenig mensch, hier over komen wil.
De wijste van het volck, hoe seer haer sinnen woelen,
Zijn staeg om mijnent wil verscheyden in gevoelen:
Want schoon men 't Al doorsoeckt, ja schier als ommewent,
Mijn oorsprong even selfs, die blijft noch onbekent.
't Is seldsaem hoe het volck hier is gewoon te spreken, (a)
D'een seyt, gelijk een kaers van d'ander werdt ontsteken,
Dat even soo de mensch een Ziel in wesen brengt,
Wanneer haer innig merg te samen werdt gemengt.
Een ander stelt in Godt den oorsprong aller Zielen,
Die eertijts aen den mensch, of nu ten deele vielen,
Soo dat alleen den romp, dien gy het Lichaem noemt,
Door menschen werdt geteelt, of van de dieren komt.
Godt, die ons menschen stelt als Heeren van de beesten,
Die is, na mijn begrip, de Vader van de geesten,
Al die mijn wesen kent, en recht de gronden siet,
Geeft Godt alleen de lof, en aen de menschen niet.
Doch weet hoe dit geheym noch anders werdt gedreven,
En dat op dit verschil veel boecken zijn geschreven;
Maer noyt gaet eenig mensch in hooge dingen vast,
My dunckt men hier alleen als na de waerheyt tast.
Maer wat staet my te doen? Ick laet de menschen woelen,
Geen oog en kan my sien, geen hant en kan my voelen.
Geen Schilder heeft'er magt, tot aen het minste deel,
Te stellen mijn gelaet in eenig tafereel
Al die vernuftig zijn, of Dichters, of Poeten,
Hoe-wel sy menigmael al goede dingen weten,
Vermogen niet een woordt te brengen in den dag,
Dat in het minste deel mijn wesen toonen mag

(a) *Animas non ex traduce exsistere, sed a Deo immediatè creari & corporibus humanis infundi censent Hilar. Ambros. Lactant. Theodor. & major pars scriptorum, tam veterum quam recentium. Hinc Deus in sacris litteris,* Pater spirituum *appellatur, Numer.* 16. 22, 27. *Job* 33. 4. *Eccles.* 12. 7. *Esa.* 57. 16. *Zachar.* 12. 1. *Heb. cap.* 12. *vers.* 9.

Haer ſnelle Pegaſus, met ſijn geſwinde pennen,
Sal niet ſoo ras als ick door al de wereldt rennen;
Geen vogel kan'er oyt met ſoo een raſſe vlugt
Sich geven uyt het ſtof, en ſweven in de lugt.
Siet! als 't de ſaeck vereyſcht, ſoo ga ick my vertreden,
Of in het open veldt, of in beſloten Steden;
Nu ben ick eens te Praeg, te Romen, te Madril,
Dan ſie ick, of Parijs, of Londen, ſoo ick wil.
Nu ben ick by een volk, daer 't aertrijk ſchijnt te branden,
Dan weder, daer van kou de lieden klappertanden.
Dan ben ick by de Moor, dan by den Indiaen,
Dan ſit ick boven op, of in de bleke Maen
Maer of ick hooge klim, ick dael in haeſten neder,
En ſchoon ick verre reys, ick kome vaerdig weder.
Het gaet in alle ding, na ick mijn weſen ſchick,
En ick ben over-al oock in een oogenblick
Ick hoor, ick rieck, ick ſmack, ick doe de leden roeren,
Ick kan, na dat ick wil, de zinnen ommevoeren
Hoe volder dat ick ben, hoe meer ick vatten kan,
En waer ick 't al verberg, en wiſt noyt eenig man.
Ick denck, ick plege raedt, ick kan het overleggen,
Oock dat de beſte tong niet machtig is te ſeggen.
Wat eertijts is geſchiet, dat ſie ick voor my ſtaen,
Al waer'et even ſelfs op heden eerſt gedaen.
Doch ſchoon ick vaerdig ben, en doe geſwinde ſchreden,
Mijn woonhuys even-wel beſlaet in enge leden.
Doch in een kleyn vertreck, daer blijf ick even groot,
En ſchoon mijn huys vergaet, noch ben ick ſonder noot,
Ick ben, 't is waer, geen Godt, maer heb een Hemels
En Godes eygen beeldt dat is in my te leſen. (weſen,
Wie heeft'er oyt geſien, of immermeer bedacht,
In ſoo een kleyn vertreck, ſoo onbegrepen macht.
Doch ick wil 't Ziel-geheym op heden laten varen,
Maer wenſch dat ieder een ſijn Ziele wou bewaren;
En laten 't vorder werck aen onſen wijſen Godt,
Die veeltijts, wel te recht, met onſe grillen ſpot.
Noch moet ick, tot beſluyt, hier van een weynig ſeggen,
Gy moogt'et met'er tijt wat naerder overleggen
Maer denckt, terwijl ick ſpreeck, dat ick op aerde ben,
En dat ick onder dies niet Hemels recht en ken
Ick kan door hoogten ſien, en diepten onderdelven,
Maer ben als ſtekeblint ontrent mijn eygen ſelven.
Ick ben gelijck het oog, dat alle dingen ſiet,
Maer kent noch even-wel ſijn eygen weſen niet.
Geen menſch heeft my doorgront, al woon ick in de men-
ſchen, (ſchen.
Geen mijn geheym verſtaen, ſchoon ſy het anders wen-
En t'wijl ick met'et vlees noch heden ben gepaert,
Soo weet ick even-ſelfs als niet van mijnen aert
Die van den ouden tijt, ſchoon ſy veel dingen wiſten,
Die hebben evenſtrieg hier over leggen twiſten,
Wel met een diep vernuft, maer echter ſonder vrugt,
Sy bouden altemael kaſteelen in de lugt.
Geen menſch die 't heden weet, ja ſal het immer weten,
Hoe dat mijn weſen is, of waer ick ben geſeten.
Soo ick haer raden mogt, ſy ſtaeckten haer bedrijf.
En dat zou 't eynde zijn van al haer lang gekijf.
Dit kan ick voor het leſt u heden openbaren,
En meer en ſeyd' ick niet, al leefd' ick hondert jaren,
Gy, luyſtert wat ick ſeg, en neemt mijn reden waer;
Want in een duyſter werk en ſpreekt noit iemant klaer.
Ick ben een ſchepſel Godts, maer ſonder aertſche leden,
Een beeldt van die my ſchiep, een woonplaes van de reden;
Een ingekort begrijpt van dit oneyndig al,
Een weſen dat de dood noyt overheeren ſal
En waerom lang geſpreck, ick ben niet uyt te drucken, (a)
Treet hier niet dieper in, 't en ſal u niet gelucken;
Dit zy voor u genoeg, het ander, zijtje wijs,
Laet dat in ſijn geheel tot in het het Paradijs.

LICHAEM.

Ick ſal, hoe dat het ga, niet laten u te quellen,
Tot datj' een ſichtbaer beeldt my ſult voor ogen ſtellen.
Heb ick u iet verſogt, dat niet en kon geſchien,
Geeft my uw ſchildery, die kan men immers ſien,
't Is over-al bekent, als goede vrienden ſcheyden,
Dat ſy dan niet alleen malkander uytgeleyden,
Maer geven overhandt een beeldt dat hen gelijckt.
Waer by van hare trou en oude vriendſchap blijckt.
Gy ſegt, daer is geen kans u aen te mogen ſchouwen,
En ick kan u voortaen in my niet langer houwen;
Wel aen dan, mag het zijn, geeft my ten minſten iet,
Gelijck een lieve vriendt van ſijnen vriendt geniet.
Hier is een ſchoon papier, ſtelt daer u ſichtbaer weſen,
Mag u geen ooge ſien, laet u ten minſten leſen.
Een Schilder, ſoje weet, maekt wel ſijn eygen beelt,
Oock als hy maer en jockt, of met de kunſte ſpeelt,
Doet gy oock even ſoo, dan wil ick u bedancken.

ZIEL.

Wel hoe, geminde vriendt, dit zijn al vieſe rancken.
Wie hoord'er immermeer van ſoo een geeſtig man,
Die iet heeft laten ſien, dat niemandt ſien en kan?
Al wat geen lichaem heeft, is qualijck uyt te drucken.

LICHAEM.

Ey doet als ick verſoeck, het ſal u wel gelucken.
Men doet al menigmael aen dees' of genen vrient,
Dat hem bevallijck is, of wel ten goede dient.

ZIEL.

Wel, alsj' 'et ſoo begeert, ick wil hier Meeſters halen,
En ſien of iemandt weet mijn weſen af te malen:
Maer gy dan hebt gedult tot op den naeſten dag,
Ick ſal een preuve doen, wat hier de kunſt vermag.
Wel ſiet, hier is een beeldt dat ick heb laten trecken,
Soo veel de ſchilderkunſt haer uyt heeft konnen recken.
De Meeſter heeft gedaen, als ick hem heb geſeyt.

LICHAEM.

Het dient wel ingeſien, en nader uytgeleyt.
Ick ſie, hier ſchijnt een geeſt, als uyt het graf gevlogen,
Verheven in de lucht, en hooger opgetogen,
Dies ſta ick nu en dub, en ſoeck wat dit beduyt.

ZIEL

Laet varen lang gepeys, en hoort een kort beſluyt.
De geeſt, die gy hier ſiet tot in der hoogten ſweven,
Neemt die op voor een Ziel, die, na dit ydel leven,
Niet in het graf en blijft, maer door een ſnelle vlugt.
Komt ſtijgen uyt het ſtof, en geeft haer in de lugt.

LICHAEM.

En waerom wordt een graf hier onder aengeweſen?

ZIEL.

Om dat een reyne Ziel, van haere quael geneſen,
Hier namaels van de dood, of ander ongeval,
Geen hinder, geen verdriet, of ſchade lijden ſal.
Stelt vaſt in uw gemoedt, dat Zielen niet en ſterven,
Maer datſe na het graf een vaſten ſtaet verwerven.
Oock datſe niet en gaen van 't een in 't ander lijf;
Want Godt is haer vermaek, den Hemel haer verblijf.

LICHAEM.

Wat ſeyt de ſwarte wolck, die 't zieltjen komt geleyden?

ZIEL.

Die leert dat Lijf en Ziel niet ſonder pijn en ſcheyden;

(a) *Anima quid ſit nondum inter Philoſophos convenit, nec unquam fortaſſe conveniet. Lactant. Opificio Dei, cap. 17.*

Soo

Soo dat ons reys van hier een droevig wesen schijnt;
Maer 't is als dunne mist, die in der haest verdwijnt.

LICHAEM.

Maer waerom heeft een wolck haer onder-lijf omvangen?

ZIEL.

Wat hier op aerden is, blijft noch in duyster hangen.

LICHAEM.

En waerom is de Ziel aen 't middel-lijf omgort?

ZIEL.

Sy heeft, vermidts se reyst, haer lenden opgeschort.

LICHAEM.

Maer wat is dit gewoel, en al de nare dieren,
Die om de vrye Ziel aen alle kanten swieren?

ZIEL.

Weet dat een reyn gemoet, al-eer het Godt genaeckt,
Te voren menig leet, en bitter lijden smaeckt.

LICHAEM.

Maer wat is dat ick sie ontrent dees vuyle beesten?

ZIEL.

Het zijn, geminde vriendt, des Heeren reyne geesten.
Al wie den Hemel soeckt, of na den Hemel vaert,
Die wordt, hoe dat 't et gaet, door Godes kracht bewaert.

LICHAEM.

Maer wat is dit geseyt, dat onder dese wolcken
Ontstaet een noest gewoel van alderhande volcken?

ZIEL.

De wereldt woelt gestaeg in wonder vreemt bejag;
Ja, daer moet oorlog zijn tot aen den jongsten dag.

LICHAEM.

En waer toe dient het kruys, waer op sy schijnt [illegible]

ZIEL.

Het is een reys-staf, vrient, daer op haer leden steunen.

LICHAEM.

En waer toe dient het boeck, daer in sy naerstig leest?

ZIEL.

Godts boeck is noch haer troost, en is 't et staeg geweest.

LICHAEM.

Maer waerom vliegt s' om hoog, ook sonder om te kijcken,
Of van de rechte streeck een weynig af te wijcken;

ZIEL.

Dat is geen vragens waert, Godt is haer eenig wit;
Sy spoet haer na den throon, daer Hy als Rechter sit.
Siet nu heb ick geseyt meer als ick heb gelesen,
En dat niet soo ick ben, maer als ick hoop te wesen.
Te toonen hoe ick ben, en wat ick binnen doe,
Daer weet de schilder-kunst geen raet of middel toe.
Gy, stelt u dan niet aen om meer van my te weten.

LICHAEM.

Segt my nu maer de plaets, waer in gy zijt geseten,
Dan ben ick gantsch voldaen, en oock mijn hert gestilt,
Of anders heb ick vrees dat gy my qualijck wilt.

ZIEL.

Hoewel ick uw versoeck of niet en kan volbrengen,
Of dat mijn wesen selfs dit niet en wil gehengen;
Noch heb ick evenwel een ding in u gemerckt,
Dat my verheugen doet, en in uw liefde sterckt.

LICHAEM.

Wel ick sal 't Ziel-geheym na desen laten blijven,
Op dat ick niet en schijn met u te willen kijven,

Maer

Maer ſeg my doch een reys, wat heeft u doch behaegt,
Van datj' in my vernaemt, of in mijn weſen ſaegt?

Z I E L.

Ick heb aen u gemerckt, hoe gy begint te peyſen,
Dat ick in korten tijt van hier ſal moeten reyſen,
En wie recht overweegt, en let op dit geval,
Die weet ick dat van Godt geſegent weſen ſal.
Gy, maeckt dit goet begin dan vaſt in u te ſtellen,
En leert, na rechten eyſch u korte dagen tellen.
Dat is ſoo goeden raedt voor u en alle man,
Als iemant, wie het zy, te voorſchijn brengen kan.

L I C H A E M.

De raedt, by u gemelt, en wil ick niet verwerpen;
Maer waerom poogt men 't volck ſoo krachtig in te ſcher-
De dood met haer gevolg, en wat'er is ontrent? (pen

Z I E L.

Vermits het yder dient ten diepſten ingeprent.

L I C H A E M.

Is 't dan ſoo nutten werck op ons vertreck te dencken?
My dunkt, dat 't ſwaer gepeys ons machtig is te krencken:
Maer, in het tegendeel, is 't niet een bly gemoet,
Dat voordeel aen de Ziel, en aen de leden doet?

Z I E L.

Die recht de dood bedenkt, en kan niet droevig werden;
Ja 't ſal hem vreugde zijn, indien hy wil volherden;
Siet, eenig heydens volck heeft even deſe ſaeck
Gebruyckt tot herten-luſt, ja tot een ſoet vermaeck.
By veel is dit gebruyck, dat als haer gilden teerden,
En woelden overhoop, en luſtig quinckeleerden,
Dan ſeker deftig man quam treden op de zael,
Niet met een fris gelas, of met een gulde ſchael,
Niet met een goude kop, gelijck men ſoude meenen,
Maer bracht een mager rif, bekleet met dorre beenen:
En ſprack, 't ſa wacker aen, drinkt nu den hupſen wijn,
Wy ſtaen in korten tijt aldus geſtelt te zijn.
Doch ick wil dat gebruyck aen dees' en gene laten;
Maer wierd' het hier gedaen, het ſou de luyden baten:
Doch op dat dit vertoog met vrugt mogt zijn beleyt,
Soo dient'er, na my dunckt, wat anders toegeſeyt.
Het waer hier allerbeſt te ſpreken tot de gaſten,
Van uyt het vleeſch te gaen, van waken, bidden, vaſten:
Waer toe een volle maeg, en los, of droncken hooft
Voor een, die van het lijf nu ſtaet te zijn berooft?
Voorwaer hem kan geen wijn, geen feeſt, of maeltijt baten,
Die in een korten tijt het leven moet verlaten,
Om recht verblijt te zijn; want onſen ſterf-dag,
Is verr' de ſoetſte trooſt, die iemant hebben mag
Wie kan'er zijn verloſt van d'aengebore ſonden,
Dan als men van het vleeſch ten vollen is ontbonden?
Al wie hier na verlangt, die voegt hem na het graf,
En leyt het ydel vleeſch, en Ziel-gebreken af.
Een Lichaem ſonder Ziel alleen maer aen te ſchouwen,
Dat leert al menigmael de ſonden wederhouwen:
Want 't treur-huys daer een Lijk ten grave wordt be-
Dat is een ſpiegel-glas, dat niemant oyt en vleyt; (reyt,
De dood geſtaeg bemerckt, en als by ons gedragen,
Heeft macht om uyt den geeſt de ſonden weg te jagen;
En hier van maer een ſchim heeft ſoo een groote kracht,
Dat ook de ſnootſte drift wordt onder dwang gebracht

L I C H A E M.

Dit kan miſſchien iet doen ontrent geringe menſchen,
Die ſomtijts om het graf met droeve ſinnen wenſchen:
Want die zijn menigmael het lijf en leven moe;
Maer by het machtig volck, daer gaet'et anders toe.
De Prinſſen boven al, die ſoecken niet te ſcheyden,
En dat en is geen volck om uyt het vleeſch te leyden
Door beelden van de dood; en hoe ſou dat geſchiên,
Nadienſe ſchier geſtaeg veel doode menſchen ſien?
Sy brengen Legers uyt van menig duyſent knechten,
En zijn als uyt'er aert genegen om te vechten,
Dies wort'er menig heyr by hoopen uytgeſtreckt,
En al het naeſte veldt met dooden overdeckt.
Siet, daer is dan de dood met al haer nare beelden,
En 't is aen 't machtig volk, als offe maer en ſpeelden
En waer is eenig rif dat haer bewegen ſou,
Die ſoo veel dooden ſien, en even ſonder rou?
Een van ſoo hoogen ſtaet ſal die hem beter dragen,
Om dat hy dooden ſiet, of daer van hoort gewagen?
Voor my, ick meyne neen, hy is dit al gewent,
Soo dat hy naderhant geen vreeſe meer en kent.

Z I E L.

Van iemant anders leer daer ſnijt men breede lappen,
En van eens anders wijn daer laet men vaerdig tappen.
De Prinſſen even ſelfs, wanneer 't haer leven raeckt,
En zijn met dat gevaer oock niet te ſeer vermaeckt.
Ook Vorſten, lieve vrient, die noyt den vyant vreeſen,
Zijn, als de dood verſchijnt, als rechte pimpelmeeſen;
Soo dat men ſeggen mag, dat ook een moedig Prins
Is, als de dood genaeckt, een blaes vol ſchrale wints.
En dit is, na my dunckt, ſoo verre niet te ſoecken,
Men vint'et klaer genoeg in Godes eygen boecken.
Ey let op Balthaſar, dien grooten Al-beſchick, (a)
Men ſiet, in dit geval, ſijn ongemeene ſchrick.
Hy ſag niet als een hand, doen hy begon te beven,
Het was vermits hy dacht niet lang te ſullen leven;
Het was maer als een ſchijn, of voorſpel van de doot,
En ſtraks ſoo was ſijn hert van alle vreugd ontbloot.
Ick houde voor gewis, dat hy de gulde vaten,
Dat hy ſijn maeltijt ſelfs terſtont heeft nagelaten:
Want, na men leſen kan, hy was ſoo vol van ſchrick,
Dat al ſijn vreugd verging in eenen oogenblick.

L I C H A E M.

Maer ſiet! dat was een ſpook, dat alle menſchen ſchromen,
En noyt is dit geval een Koning overkomen;
En dan noch boven dat, ſoo heeft des Heeren kracht
Oock over dit geval een wonder uytgewracht
Die Vorſt was lang geweeſt een dienaer van de Goden,
Die in des Heeren woordt ten vollen zijn verboden;
Oock dreef hy volle ſpot met al het heylig werck,
Dat eertijts was geweeſt een çierſel van de Kerck.
En daerom heeſt hem Godt een vreeſe toegeſonden,
Waer door hem 't gantſche lijf ſcheen als te zijn ontbonden;
Sijn knien even ſelfs die ſtieten tegen een,
Soo dat de ſchrick hem ſchoot tot in ſijn innig been.

Z I E L.

Wel dat heeft ſijn beſcheyt; maer ick wil nader komen,
Ick ſie dat voor de dood oock goede luyden ſchromen;
Ick hoef de moeyte niet, dat ick het verre ſoeck,
Ick vind'et uytgedruckt in Godes heylig boeck.
Hiskia was een Vorſt in Iſrael geboren,
Van yder aengeſien als Godes uytverkoren,
Die in het weelig Hof ſich niet en had beſmet;
Maer in ſijn herte droeg des Heeren reyne Wet.
En echter als de Prins maer eens en hoort gewagen,
Dat hy ſtont in der haeſt in 't graf te zijn gedragen,
Of dat de bleecke dood hem overvallen ſou,
Soo voelt hy met'er daet een ongemeene rou
Hy geeſt hem tot den Heer, als met de gantſche leden,
Hy ſtort oock tranen uyt, en offert ſijn gebeden;

(a) *Dan* 5 6.

Ja Godes woort getuygt, dat hy met ootmoet schreyt,
Tot hem, op sijn versoeck, genaed' is aengeseyt
Ey siet! hoe doodsgevaer de menschen kan verwecken,
Om uyt dit ydel stof de sinnen op te trecken.
Dies seg ick andermael, de dood leert boven al,
Hoe dat men beter wordt, en hoe men bidden sal.

LICHAEM.

Ick weet dat Godt in ernst de sijne komt besoecken,
Soo datse na den geest haer leven dan verkloecken;
Ja scheyden van het vleesch, en nemen des te meer
En troost in haer verdriet, en toevlucht tot den Heer:
Maer al dien rauwen hoop, gewoon om hier te woelen,
Die Godt in haer gemoet niet is gewent te voelen,
Is vry een harder volck, en niet te licht verschrickt,
Of schoon de bleecke dood op hare leden mickt.

ZIEL.

De dood, en haer gevolg, kan oock de rauste gasten
Beroeren, ondergaen, en in den boesem tasten;
Dies broet'er iet in haer dat niet te wel en sluyt,
Haer geest, door vrees ontroert, die scheyt'er vaerdig uyt.
Om dit nu goet te doen; t'sa weder op een ander
Gy kent, gelijck ick weet den grooten Alexander,
Die gaf in dit geval hem mede wonder bloot.

LICHAEM.

Hoe! was hy oock verstelt uyt vreesen van de doot?
Dat heb ick, na my dunckt, of niemant oyt gelesen,
Dies wensch ick, mach het zijn, hier van bericht te wesen.

ZIEL.

Des ben ick wel bereyt, oock desen eygen dag,
De Dood verschrikt de mensch, hoe stout hy wesen mag.
De Macedoonsche Vorst, geneygt tot groote dingen,
Wou onder sijn gewelt de gantsche werelt dwingen; (a)
En mits hy was gemeynt geduerig voort te gaen,
Soo quam sijn machtig heyr tot by den Indiaen.
Een Prins in dat gewest, die nu begonste mercken,
Dat Alexander poogt sijn hoogmoet uyt te wercken;
En dat sijn moedig hert, als seker had gestelt,
De Vorsten daer ontrent te drijven uyt het velt,
Bedacht een loosen vont, om in het Landt te blijven,
Mits hy geen kans en sag den vyandt uyt te drijven.
Men oordeelt, als den Leeu is swack en sonder macht,
Dat flucks het Vosse-vel te voorschijn dient gebracht.
Daer is een seker kruyt, bekent in oude boecken, (b)
Daer in men aert-gewis gewoon is op te soecken;
En 't is een slim vergif, maer des al niet-te-min,
(Indien 't de kunst bewerckt, de menschen nemen 't in)
Oock sonder ongemack; men kan het soo bereyden,
Indien men na den eysch de sake wil beleyden,
Dat iemant leven sal, gespijst met dit fenijn,
En kan noch evenwel gesont en lustig zijn
Men wist daer, na beraet, een vrijster uyt te rusten,
De schoonste die men vant in al de naeste kusten,
Een vrijster over lang met dit fenijn gevoed,
Soo datse niet en had als slim en giftig bloet.
Een vlieg, die aen haer lijf maer eens en quam te suygen,
Die konde met'er daet van haren aert getuygen
Want op den staenden voet soo swol het gantsche beest,
En na een korten tijt soo was't et sonder geest
Men ging het gantsche stuck met aendacht overwegen,
En mits de Grieckische Vorst tot trouwen is genegen,
En dat'et veel gebeurt, dat soo een aerdig beelt,
Aen Helden aldermeest de losse sinnen steelt;
Soo laet men in der haest het vrou-mensch aerdig cieren,
Gelijck men maegden doet, al sy haer Goden vieren,
Men haelt fluks overhoop, men brengt'et aen den dag,
Al wat in dit geval tot lock aes dienen mag.
En als de Juffer stont geciert aen al de leden,
Soo datse waerdig scheen om aen te zijn gebeden,
Soo gaf men haer tot hulp een Ridder wel bespraeckt,
Die met verbloemde tael haer noch al schoonder maeckt.
Stracks laet men dese Bruyt voor Alexander setten,
Om door het schoon gesicht sijn lust te mogen wetten.
Hier wordt dan by geseyt, dat hem de Koning sant
Een Maegt, het eenig puyck van al het gantsche lant.
Siet! eer de Vorst bedagt wat aen hem was geschoncken
Begon in sijn gemoet een geylen brant te voncken
Hy neemtse met'er hant, en spreektse gunstig toe,
Men sag aen sijn gelaet hoe dat hy was te moe.
Maer seker deftig man, wiens geesten hooger gingen,
Als iet dat vrouwen raeckt, of diergelijcke dingen;
Liet over haer gelaet een wacker ooge gaen,
En bleef een ruymen tijt in dit gesichte staen.

(a) by *Camerarius Meditat. Hist. cap* 69.

(b) Napellus *genaemt in de kruytboecken, siet de wonderbare gevallen, door dit kruyt veroorsaeckt, by Dodoneus in sijn kruytboeck, op het woort* Napellus.

Hy

Hy ſag dat uyt haer oog een glans quam nederdalen,
Een glans van ſeldſaem licht, en ongemeene ſtralen,
Een glans gelijck een ſlang, verholen in het riet,
Op iemant daer ontrent uyt haer geſichte ſchiet.
Hy ſtaet hier op verbaeſt, en weyt met ſijn gedagten
Door allerley geſpoock, en nare toover-kragten.
Sijn breyn haelt overhoop al wat de kunſt vermag,
Tot hy, door lang gepeys, den looſen handel ſag.
Hy doet terſtont verſoeck den Prins te mogen ſpreken,
En ſeyt daer met beſcheyt al wat hem is gebleken;
Hy ſpreeckt van dit bedrijf, en van het ſeldſaem kruyt,
En maeckt op al het werck ten leſten dit beſluyt:
Indienje deſe Vrouw' in 't bedde wildt gebruycken,
Gewis, een vreemde ſtuyp die ſal uw oogen luycken:
Want in haer rooden mont, en in haer teeren ſchoot,
Daer is, gedugte Vorſt, de woon-plaets van de doot.
Een lucht, een booſen damp, uyt haer geheyme leden,
Sal u den helſchen poel in haeſte doen betreden.
Dit Landt ſoeckt u bederf, al ſchijnt'et nu beleeſt.
Een gift die is vergift, wanneer een vyandt geeft.
De Prins, op dit verhael, doet naerſtig ondervragen,
Wat 't vrouwmenſch had genut ontrent haer eerſte dagen;
En ſiet! daer werdt ontdekt dat ſy noit vrouwen mam,
Maer ſap van giftig kruyt voor drank en ſpijſe nam;
En midts ſy van der jeugd dit voedtſel had genomen,
Soo was'er ſlim vergif in al haer bloet gekomen
Ey let eens wat een werck het eerſte voedtſel doet,
Een Oijevaer die werdt met ſlangen opgevoet
De Prins die werdt bedaert, en al ſijn diepſte ſinnen
Af-keerig van de luſt, en van het dertel minnen,
Hy kropt ſijn tochten in, en laet de vrijſter gaen,
Hy ſeyt, de korte vreugd zou my te dure ſtaen.
Hier konje met beſcheyt, en uyt de daed bemercken,
Wat indruck van de dood is magtig uyt te wercken.
De Vorſt was eerſt verrukt, en voeld een heete vlam,
En 't was de ſchrick alleen die hem de luſt benam.
Die op ſijn eynde denckt, al plag hy geyl te weſen,
Staet van ſijn vuylen aert wel haeſt te zijn geneſen;
Want die ſijn dood bedenckt, en na de dood de ſtraf,
Die breydelt ſijn gemoedt, en laet van ſonden af;
En dit treft niet alleen ons menſchelijcke geeſten,
Men kan dit mede ſien oock in de domme beeſten:
Ey let maer op een Rat gevangen in de val,
En ſiet hoe dat het beeſt ſich daer in hebben ſal.
Of ſchoon daer lecker ſpeck, of ſoete dingen hangen,
Het dier en raeck'et niet, om dat'et is gevangen.
Het ſiet, al is 't een beeſt, dat hem de dood genaekt,
En daer in legt de grondt dat haer geen ſpek en ſmaeckt.
U is dan, na my dunckt, ten vollen nu gebleken,
Wat tochten in de borſt van alle menſchen ſteken;
Te weten, dat de dood, en wat'er is ontrent,
De menſchen beter maeckt, en van de ſonden went.

LICHAEM.

Wel aen, ick geef'et op, en kan oock nu bemercken,
Al wat de bleecke dood is magtig uyt te wercken;
Wanneer men die bedenckt, en aen het herte leyt,
En daer toe, na my dunckt, is hier genoeg geſeyt.
Nu weet ick, doeje wel, gy kont ons troost verwerven;
Maer ſooje qualijck gaet, ſoo konj' 'et al bederven.
't En is geen achterklap, ick ſeg het overluyt,
Een Ziel is duyvels hoer, of Chriſti waerde Bruyt. (a)
Doch my, gelijckje weet, is hier aen veel gelegen,
Of gy zijt in den vloeck, of in des Heeren zegen.
Of gy, na rechten eyſch, by Godt verzegelt ſtaet,
Dan of u wegen zijn, gelijck de wereldt gaet
Wy zijn by een geſcheept, en ons gemeene waren,
Die moeten over zee op eenen bodem varen;
Wy zijn verloren volck, indien ons eenig ſchip
Komt ſtooten op een zandt, of op een harde klip.
Als Godt ons weder voegt, dan ſal ons niemant ſcheyden,
En waerje weſen ſult, daer ſal ick u geleyden.
Ick moet u macker zijn, in vreugd en ongeval,
Het zy waer u verblijf hier namaels weſen ſal.
Wy zijn aen een verknocht, en dat op vaſte gronden,
Als man en echte wijf te ſamen zijn gebonden.

Z I E L.

Wel vriendt, hoe ſpreeckje ſoo; is wijf en echte man
Niet in een vaſten bant, die niemant breken kan?

LICHAEM.

Ja wis, maer evenwel ſoo kan het noch geſchieden,
Dat ſomtijts ſcheiding valt ook tuſſchen echte lieden.

Z I E L.

't Is waer, by wijlen eens; maer als het ſoo geſchiet.
Dan was 't, na mijn begrijp, de rechte trouwe niet

(a) Auguſtinus. *Anima aut Chriſti ſponſa eſt, aut diaboli meretrix.*

LICHAEM.

Ick weet, als Godes Soon eens ſal ten oordeel komen,
Is dan het wijf bequaem om op te zijn genomen,
De man in 't tegendeel een menſch van booſen aert,
Soo breeckt haer echte bondt om noyt te zijn gepaert.
Want die van beyden heeſt geleyt een tuchtig leven,
Wordt uyt het ſtof gelicht, en in de lucht verheven:
Maer die boosaerdig was, die wordt dan weg geruckt,
En blijft in 't nare diep voor eeuwig onderdruckt.
Siet, die in haren tijt een vleeſch te ſamen waren,
Gaen uyt het echte bondt, en ſullen nimmer paren;
Een deel ſal by den Heer, en ſtaeg in vreugde zijn,
Maer 't ander blijft, eylaes! gedurig in de pijn.
't Is anders, lieve Ziel, met onſen bandt gelegen;
Wy moeten bey gelijck genieten Godes zegen:
Of anders bey gelijck ter hellen zijn gejaegt,
En met gelijcke pijn gelijck te zijn geplaegt,
Dit is 't dat my beweegt op u bedrijf te letten,
Ten eynd ick ons gemoedt in ruſte mochte ſetten.
Neemt my ten beſten af, dat ick naeukeurig ben,
't Is reden dat ick u, en oock mijn weſen ken.
Gy dan, ô waertſte pandt! en laet u noyt bewegen,
Te treden buyten ſpoor, of op verkeerde wegen;
Maer in het tegendeel, ſoo weegt dit noodig ſtuck,
Het dient tot ons behoudt, dat is, gemeen geluck,
Ick wil geen onguur wijf ontrent mijn kamer brengen,
Ick wil geen booſen knecht in mijnen dienſt gehengen;
Ick wil aen mijnen voet noyt treeken quaden ſchoen,
Ick wil geen voddig kleet aen deſe leden doen
Veel min woud' ick een ziel in mijn gewrichten dragen,
Die vuyl of grouſaem is, of Gode ſou mishagen;
Vermids ſy neven haer my nederrucken ſou,
Daer pijn is ſonder end, en niet als ſtagen rou.
't Gaet niet dan al te vaſt, dat u ontuchtig leven
My ſou in korten tijt den duyvel overgeven:
En daerom, ſoo ick oyt u doen ongalig vont,
Ick dreef u heden weg, ja ſpoud' u uyt de mont.

Z I E L.

't Is dwaesheyt datje ſpreekt, ick ben niet uyt te ſpouwen,
Gy moet ſtaeg mijne zijn, en ick u eeuwig houwen;
Te weten, als ons Godt, na menig ongeval,
Eens weder op een nieu te ſamen voegen ſal.
Oock geef ick u gelijck alſoo tot my te ſpreken,
Indien ick vreugde ſchiep in luſt van vuyle treken:
Of dat ick ging te werek, gelijck een werelts kint,
Maer Godt zy eeuwig danck, ick ben ſoo niet geſint.
Was oyt mijn ydel hert genegen om te mallen,
Of heb ick in de jeugd by wijlen eens gevallen,
Ick ben nu, Gode lof, een nieuw', een ander menſch.

LICHAEM.

Wel dat is recht een tael, als ick van herten wenſch.
Maer hoort, na u vertrek, ſoo moet ick haeſt verdwijnen,
En gy ſult ſonder my voor onſen Godt verſchijnen.
Koom; ſeg my doch een reys, hoe ſal ons dit vergaen,
Kont gy wel ſonder ſchrick in dit gerichte ſtaen?
't Is u, en my bekent, hoe veelderley gebreken
Dat, van de jonckheyt aen, in onſen boeſem ſteken.
Oock heb ick wel gevoelt, hoe ons verkeerden aert
Veel nucken heeft gebroet, en monſters heeft gebaert;
En noch ſoo weet ick dit, voor u en mijn gebreken
En ſal geen Advocaet, of Taelman mogen ſpreken;
Ach! niemant ſal voor Godt bepleyten onſe ſchult:
Dies ben ick gantſch beducht, hoe gy het maken ſult.
Godt ſiet ons gantſch bedrijf van boven uyt de wolcken,
En Hy ſal Rechter zijn van ons, en alle volcken.
En dan noch gaet'et vaſt, dat al wie ſonden doet,
Een vonnis na den eyſch, en ſtraffe dragen moet.

Z I E L.

Wy zijn, en 't is bekent, uyt ſondig zaet geboren;
Doch hierom dient de moedt doch echter niet verloren;
Ja ſchoon wy bey gelijck met ſonden zijn beſmet,
De trooſt van ons behoudt en dient niet los geſet.
Siet maer na rechten eyſch u tochten in te binden,
Gy ſult een Advocaet oock in den Hemel vinden,
Daer is, daer is'er Een, die voor ons ſpreken ſal,
Al zijn u ſonden ſwaer, en vry in groot getal.

LICHAEM.

Indien dit in der daet alſoo mag zijn bevonden,
En dat hier boven is een taelman voor de ſonden,
Soo wordt mijn hoop geſterkt, en ick een vrolijck man;
Maer wijſt my doch een menſch, die voor ons ſpreec-
ken kan?
Maer neemt, gy wiſt'er een, ey ſeg, waer ſulj'et halen,
Daer mede gy ter eer u Voorſpraeck ſult betalen?
Want ſoo j'een Advocaet geen hant, of beurs en vult,
Weet datje weynig hulps van hem genieten ſult.
Nu is 't u wel bekent, wanneer de lieden ſterven,
Dat ſtracks, al wat'er is, de naeſte vrienden erven;
En wie ſijn leven ſluyt, die leyt ſijn rijckdom af,
En aen den dooden blijft alleen het duyſter graf.
Wat raet dan lieve Ziel?

Z I E L

Gy ſpreeckt onwijſe reden,
't En gaet daer boven niet, gelijck als hier beneden:
Gy beelt den Hemel af, juyſt als de wereldt gaet,
En dat is los geral, en ongeſoute praet.
Hoe is 't u niet bekent, of hebje noyt geleſen,
Wie dat voor 't hoogſte recht ons Taelman ſtaet te weſen?
O 't is geen nietig menſch! maer vry een deftig Helt,
Die ſwacke Zielen helpt, en even ſonder gelt.
By Hem is ſuyver melck, en wijn, en honigraten,
Die al wat Zielen heeſt voor eeuwig konnen baten.
Dit biet Hy ons te ſchenck; Gy doet an ſijnen niet,
Hy ſal uw Voorſpraeck zijn, al is uw' ſake quaet.
Maer dat is niet genoeg; ſijn lieſd' is ſonder palen,
Hy eyſcht geen gelt alleen, maer wil voor ons betalen,
En niet met eenig geldt, juweel, of wereldts goet;
Maer, dat vry verder gaet, oock met ſijn eygen bloet.

LICHAEM.

O! dit gaet boven reyck, oock van de beſte menſchen,
En wie doch kan'er oyt ſoo grooten zegen wenſchen?
Ick weet hier in het Hof niet eenen Advocaet,
Die, ſonder eenig loon, ſou pleyten voor den Raet.
En dan noch, boven dat, van 't ſijnen wat te geven,
Dat heb ick noyt gehoort in al mijn vorig leven.
En voor een ander menſch te ſtorten eygen bloet,
Dat meen ick dat men noyt in onſe wereldt doet.
Maer noch ſta ick verſtelt, ſiet Godt die is rechtvaerdig,
En al wie ſonde doet, die is oock ſtraffe waerdig,
Ja ſtraffe, niet gelijck een menſch aen menſchen pleegt;
Gy weet dat onſe ſchult by Godt al ſwaerder weegt.
Gy weet, die hoogſte Geeſt, dat noyt-begrepen weſen,
Die ſtaeg en over-al is waert te zijn gepreſen,
Is, ach! door ons gehoont, moet dan niet onſe pijn
Gedurig, als Hy ſelfs, en ſonder eynde zijn?

Z I E L.

Die ſtraffe, lieve vriendt, is voor onguure menſchen,
Die niet als ſlim bejag en quade nucken wenſchen,
Ja haten alle tucht, en oock de rechte baen,
Soo datſe met vermaeck op ſlimme wegen gaen.
Maer die boetvaerdig zijn, en om haer zonden treuren,
Die weet ick dat van Godt niet quaets en ſal gebeuren:

Want

Want in den Hemel ſelfs ontſtaet gemeene vreugd,
Als een, die ſondig was, nu viert de ware deugd.

LICHAEM.

Maer hoe! is dit genoeg voor Godts rechtvaerdig weſen?
En kan het, na den eyſch, een ſondig menſch geneſen?
Segt, hoe kan dit beſtaen in Godes ſtreng gericht?
Ick wenſch, op dit geheym, voor my een klaerder licht.
Hier dient, na mijn begrijp, iet anders by te komen,
Om geen verdiende ſtraf voortaen te mogen ſchromen.
Siet, Godt is niet voldaen, na ick het ſtuck verſta,
't Is noodig dat voor ons wat anders ommega.
Wat is hier uw verſtant?

ZIEL.

Ick wil 't u klaerder ſeggen,
En gy moet dit beleyt oock naerder overleggen.
Het is een wonder Godts, van ongemeenen aert,
Daer beyd Genaed en Recht te ſamen is gepaert:
Want ſiet, het eygen quaet, dat iemant heeft bedreven,
Wordt na den eyſch geſtraft, en niet-te-min vergeven.
Een die doodſchuldig is, wordt vry en los geſtelt;
En die onnooſel is, die wordt'er om gequelt.

LICHAEM.

Wel, dat luyt bijſter vreemt! ſal iemant ſtraffe dragen,
En lijden 't ongeval van onverdiende plagen?
En een die ſondig is, en leelijck heeft miſdaen,
Sal die gantſch ongeſtraft en vry daer henen gaen?
Brengt hier toe meerder licht.

ZIEL.

Siet, Chriſtus is gekomen,
En heeft met vryen wil ons ſchult op hem genomen;
Ja heeft ontelbaer leet, en ſmaetheyt uytgeſtaen;
Soo dat ick ſeggen derf, de Vader is voldaen.

LICHAEM.

Hoe komt dit over-een met Godts rechtvaerdig weſen,
Ick heb dat noyt verſtaen, of met verſtant geleſen.
't Is al te grooten werck om ſoo te laten ſtaen,
Gy dient tot mijn bericht hier breeder in te gaen.

ZIEL.

Gy weet hoe dat de menſch, ach leyder! was verloren,
Oock eerder eenig menſch op aerden was geboren.
Siet, Edens ſchoon prieel, van Gode toebereyt,
Was hem, en wel te recht, ten vollen opgeſeyt.
Toen was'er geen vernuft, of wijsheyt by de menſchen,
Noch iet dat even doen de beſte konden wenſchen,
In eenen deel genoeg, of eenigſins bequaem,
Om ons dien hoogſten Geeſt te maecken aengenaem.
Maer Godt, die van de dood ſijn ſchepſel wou verwecken,
Beval ſijn eygen Soon de menſcheyt aen te trecken,
Die wiert dan menſch en Godt, van Godt was hy bemint,
En even tot den menſch voor eeuwig wel geſint.
Wie kon'er nutter zijn in ſoo verboſte ſaken,
Om vrede tuſſchen Godt en ons te komen maken?
Voorwaer de geeſten ſelfs, die voor den Heere ſtaen,
Die ſagen dit geheym, als 't diepſte wonder, aen.
Soo is dan Godes Soon uyt ſijnen troon gekomen,
En heeft ons gantſche ſchult alleen op hem genomen;
En mids hy 't laſtig werck gewillig ondernam,
Is Godt met ons verſoent, al was hy eertijts gram.

LICHAEM.

Maer zijn wy niet aen Godt de dood voor eeuwig ſchuldig?
Hoe, is die hoogſte Geeſt voor ons dan ſoo geduldig?
Dat hy, mids Chriſtus leed, en dat een korten tijt,
De menſchen van bederf voor eeuwig heeft bevrijt.

ZIEL.

Godt heeft, en twijffelt niet, hier toe volkome reden,
Sijn welgeliefde Soon die heeft voor ons geleden;
En die was even ſelfs alleen hier toe bequaem,
Ja boven alle ding den Vader aengenaem.
Heeft dan de grootſte Vorſt vrywillig willen ſterven,
Om ſoo het eeuwig heyl ons menſchen te verwerven?
Voorwaer de waerdigheyt van Chriſtus dierbaer bloet,
Is ja dat even Godt vernoegen nemen doet.
Dies ſchoon ons ſonden zijn ſoo root gelijck ſcharlaken,
Dat heeft alleen de macht die wit te konnen maken;
Dat heeft, ô diep geheym! een noyt-begrepen kracht,
Die nimmer menſchen kint, of Engel heeft bedacht.
De geeſten, Godes heyr, die in der hoogten ſweven,
Zijn in haer diep vernuft door luſten aengedreven,
Hoe dat het weſen mogt, en hoe het ſou geſchiên,
Dat noyt een menſchen oog of Engel had geſien.
Wel dit hoogwichtig ſtuck, en van ſoo grooter waerden,
Dat verr' te boven gaet de ſchatten van der aerden,
Ja van den Hemel ſelfs, en wat'er is ontrent,
Heeft van ons Godes toorn ten vollen afgewent:
Maer deſen onverlet, gy ſchijnt my wat te ſeggen,
Dat, eer wy vorder gaen, ick meyn te wederleggen.
Gy geeft my, na ick hoor, en hier en daer een ſteeck,
Als of ick kreupel ging, en uyt de bane weeck.
En, ſoo ick wel begrijp de grondt van uwe reden,
Soo ſtelje my als voogt van bin-en buyten-leden;
Ja 't ſchijnt dat ick als Prins beſtier het gantſche lijf,
Als of'et watje doet ſtont onder mijn bedrijf.
Nochtans word ick gewaer uyt veelderhande dingen,
Dat gy in tegendeel my dickmael weet te dwingen,
Na dat'et u gevalt, ſoo datje meeſter zijt,
En doet oock menigmael dat my ten hoogſten ſpijt.
Uw los en weelig bloet, en gulle vochtigheden,
Die rennen over-al van boven tot beneden.
Gy zijt en huys, en waert, en ick alleen de gaſt,
Soo datje niet te veel op mijn bevelen paſt.
Gy voet het dertel vleeſch, daer van men vint geſchreven,
Hoe dat het menigmael den geeſt heeft uytgedreven.
Ja als'er nu en dan iet quaets bedreven werr,
Soo wort'et eerſt geſmeet in uw onſtuymig hert.
Dies heb ick, na my dunckt, oock reden om te letten,
Dat gy in beter ſtandt uw weſen mogt verſetten;
Op datje leven mogt gelijck het ons betaemt,
Om door u nimmermeer voor Godt te zijn beſchaemt.

LICHAEM.

't Is waer, ick ben het huys daer in gy zijt geſeten,
Oock ben ick ſomtijts waert, ick kan het my vermeten;
Maer dat al evenwel en geeft my geen gebiet,
Ick heb geen hooge macht, ick draeg den ſcepter niet.
Een Vorſt heeft ſijn Paleys, maer heeft ook rappe vrouwen,
Die met geſtagen vlijt de wooning onderhouwen:
Maer hy is opperhooft, en wat'er wordt gedaen,
Moet al op ſijn gebodt, en na ſijn wille gaen.
Juyſt op dien eygen voet is onſen ſtaet gelegen;
Want als gy niet en wilt, hoe kan ick my bewegen?
Het huys en heeft geen magt, noch die'et huys bewaert;
't Gaet na dat aen 't geſin de Koninck openbaert.
Maer gy kont ſonder lijf in volle leden mallen,
Ja kont oock ſonder wijf in overſpel vervallen, (a)
En hier komt menigmael een ydel herte toe,
Schoon dat ick ſtille ben, en niet ter wererelt doe.
Ick ben van grove ſtof, miſſchien gelijck de beeſten;
Maer ſiet, uw Vader is de Geeſt van alle geeſten.

(a) *Matth.* 15. 19.

Ick

Ick was maer als een block, eer ick mijn tijt begon,
En 't quam van uw bedrijf, dat ick my roeren kon.
Ey lieve, seg een reys, wat kan ick doch beginnen,
Indienje niet en werckt ontrent mijn doffe sinnen?
Wat wilje dat ick seg? siet, als ick lig en slaep,
Ben ick dan niet in all's onnoosel als een schaep?
Ick roere niet een lidt, als van de dood verwonnen;
Maer gy oock even dan wat hebje niet begonnen?
Wat doej' op heden niet dat u noch my betaemt;
Maer, hola! 't is genoeg, ick ben'er in beschaemt.
Maer dit soo vast te gaen, dat kan men licht bemercken,
Vermits ick sonder u geen kracht en heb te wercken:
Want als gy van my scheyt, wat ben ick als een romp?
Een Lichaem sonder Ziel is maer een aerde klomp.
Gy heerst aen alle kant, en moogt alleen gebieden,
En wat u wel bevalt, dat moet terstont geschieden.
Siet, op u wenck alleen, schoon dat ick stille sit,
Soo rept sich alle ding tot aen het minste lit.

Z I E L.

Gy weyt al wat te breet, wie kan'et al gehengen?
Hoe! is 't niet u bedrijf veel nucken in te brengen?
Uw oog begint het werck, en toont ons eenig beelt,
Daer op dan met vermaeck het ydel herte speelt,
Uw oor hoort geyle klap, of anders vuyle saken,
En dat kan al het werck van binnen gaende maken.
Als dit soo met en ging, ick waer geduurig stil;
Want dat van u ontstaet, verweckt den quaden wil.
Ick sou noch hooger gaen, maer waer toe vinnig kijven?
't Is beter, na my dunckt, dat wy in ruste blijven,
Ons is de vrede best; wat komt'er van verwijt,
Als heymelijcken haet, of openbare strijt?
Ick wou met vollen mondt u reden wederleggen;
Want ick heb vry genoeg op u gespreck te seggen.
Maer hoort een kort besluit, wy hebben beide schult,
Godt zy voor eeuwig dank, vermits sijn lang gedult.
Laet ons eendragtig zijn, en alle twist vermijden,
En, soo ons twist behaegt, laet ons het vlees bestrijden.
Laet ons een deftig werck gaen nemen by der hant,
Om al wat sondig is te leggen aen den bant.

L I C H A E M.

Een ding is nu mijn wensch, ick wil't u niet verswygen,
Een recht bevredigt hert dat woud' ick my verkrygen,
Weet gy hier middel toe?

Z I E L.

Met Godt, ick segge ja.

L I C H A E M.

Wel opent dat geheym.

Z I E L.

Ick wil, maer hoort'er na.
Wilt gy op vasten grondt uw hert bevredigt maken,
Soo wilt voor alle ding tot uwen Godt genaken.
Het is een deftig woordt, dat u geweten dient,
Eer gy u eygen wordt, soo werdt eerst Godes vrient.
Geen vrede komt'er oyt in eenig hert geresen, (a)
't En zy men sich gevoelt met Godt versoent te wesen:
Want als dat nodig werck in ons niet voren gaet,
Soo toont het innig deel ons noyt een soet gelaet.
Nu tot een nader trap van dit gezegent leven,
Geen sonde werdt versoent, eer datse werdt vergeven;
En Godt vergeeftze niet, voor dat hy is voldaen:
Siet daer een kort begrijp, hoe dat uw saken staen.

(a) 1 *Daer en kan geen* vrede *zijn*, *sonder* versoeninge.
2 *Daer en kan geen* versoeninge *zijn*, *sonder* vergevinge.
3 *Daer en kan geen* vergevinge *zijn*, *sonder* voldoeninge.
4 *Daer en kan geen* voldoeninge *zijn*, *door eenige* onse betalinge.

De menschen zijn verdwaelt, of laten haer misleyden,
Die Godts gerechtigheyt van zijn genaede scheyden.
Het een en 't ander werck dat moet te samen gaen;
En wie dit anders drijft, die mist de rechte baen.
Hadt Godt maer voorgehadt ons sonden te vergeven,
Voorwaer sijn lieve Soon die hadt by Hem gebleven:
Nu heeft hy voor den mensch geleden sonder schult;
En siet in hem alleen daer is'et al vervult.
O! wat is 't voor een werk dat Godt heeft uytgevonden?
Recht plegen, en met een genade voor de sonden.
Recht pleegd' Hy als de dood sijn eigen Soon verbeet,
Genade, doen voor ons een ander mensche leet.

L I C H A E M.

Maer hoe voldoet men Godt? Kan ick mijn beter leven,
Of eenig heylig werck niet in betaling geven?

Z I E L.

Neen, beeld u dat niet in; Godt schelt geen sonden quijt,
Oock alsj' 'et quaet verwerpt, en datje beter zijt.
Want schoon men deugden heeft, en soektz' oock op
te wecken,
't En kan hier lijckewel voor geen betaling strecken.
Siet wat oyt mensche doet, dat is gants onvolmaeckt.
Ach! wat is in het stof, dat aen den Hemel smaeckt?
Maer schoon men dede goet; en al in volle leden,
Noch kan 't geen afslag doen, en dat om goede reden:
Want schult van outs gemaeckt, en wordt niet afgedaen
Door iet, waer voor wy nu aen Godt verbonden staen.
Wat kan een mensche doen? Wat meint hy uyt te rechten?
Wy zijn maer sondig volk, en gants onnutte knechten.
't Is ja gebreckig werck al wat door ons geschiet:
Ey! stelt daerom uw troost in ons verdiensten niet.
Daer moet, gelooft'et vry, iet anders zijn gevonden,
Dat Godt betalen kan voor soo veel oude sonden.
Oneyndig is die Godt, by ons vertoorent, vrient,
Oneyndig is de straf, by ons nu lang verdient.
Oneyndigt moet hy zijn, ja mag geen Engel wesen,
Die van 't oneyndig leet ons Ziele kan genesen.

L I C H A E M.

Maer lieve, wie is dees?

Z I E L.

Het onbevleckte Lam,
Dat om der menschen wil hier in de wereldt quam.
't Is Godes eygen Soon, die neder is gekomen,
Den mensch in alls' gelijck, de sonden uyt-genomen:
Ja heel een mensch gelijck, maer Godt des niet-te-min,
Die met den Vader heeft noch eynde noch begin
't Is Godes eygen Soon, die, aen het Kruys gestorven,
Heeft, door sijn bange dood, het leven ons verworven;
Heeft ja voor ons betaelt, daer is geen twijffel aen,
Ons hantschrift is gescheurt, en gants te niet gedaen.

L I C H A E M.

Ick heb nu, soo my dunckt, dit stuck wel ingenomen;
Maer hoe sal ick, och arm! soo grooten heyl bekomen?
O! hadt ick nu ter tijt een gauwe rechter hant,
Daer meed' ick grijpen mogt dat onwaerdeerlik pant.

Z I E L.

Ja, mocht die soete duyf, die bladers van olyven,
Verquicken ons gemoedt, en daer geduurig blyven!
Dat waer als herte-salf aen ons benaude borst,
Om nu en t'aller tijt te lessen onsen dorst. (ken,
Nu, gy hebt wel gedaen, hier van een handt te spre-
Godt geve dat u noyt die zege mag ontbreken?

Want ſiet hier dient een hant, en 't is een nodig ſtuk,
Ja leyt in ons gemoedt de gronden van geluk.

LICHAEM.

Maer wat noemj' hier een hant? laet my dat heden weten.

ZIEL.

En weeſt des niet beſorgt, ick ſal het niet vergeten.
Dees hant noem ick 'tGeloof, waer door men grijpen
Den zegen, ons bereyt in Chriſti ſuyver bloet. (moet

LICHAEM.

Maer wat is 't recht Geloof, op dat wy ſeker bouwen?

ZIEL.

Wel hoort, geminde vriendt, het is een vaſt betrouwen
Op Godt den Middelaer, die heeft de Wet vervult,
Ja heeft tot ſijnen laſt genomen onſe ſchult.
Gelooft dan niet alleen dat Chriſtus is geſtorven,
Maer dat u even ſelfs door hem is heyl verworven;
En dat om ſijnent wil Godt u verſchoonen ſal,
En ſtellen buyten ſchrick van 't eeuwig ongeval,
Al uyt genaed' alleen, die laet ons Godt genieten,
En van ſijn hoogen troon op ons ter neder vlieten,
Verdient by Godt den Soon. Ontwaekt, ô mijn gemoet!
En leert hier uyt de kragt van Chriſti ſuyver bloet.
O groote Middelaer! O trooſt van alle Zielen!
Wien ſonder uw behulp de duyvel ſou vernielen.
O ware levens-boom! O Godes tijt-genoot!
O 's wereldts eeuwig ligt! O ſuyver Hemels-broot!
Gy zijt die van het graf ons Zielen quaemt bevrijden,
Gy quaemt gelijck een menſch om ſoo te mogen lijden;
Maer bleeft noch echter Godt, op dat, door uwe magt,
De quijtſchelt onſer ſchult zou werden uytgewragt.
Wie kan na rechten eyſch, wie kan uw liefde prijſen?
Wie kan u hulde doen, en eer genoeg bewijſen?
U zy voor eeuwig dank, ô maekt ons recht bequaem!
Om ſtaeg na deſen tijt te loven uwen naem

LICHAEM.

Nu weder tot het werck: wel Chriſtus is geſtorven;
Maer ſeg my wat voor heyl is u daer uyt verworven?
Vint gy u voor gewis te zijn van dat getal,
Dat Chriſtus voor ſijn volck hier namaels kennen ſal?
Hoort, of j' al kleeders hadt, ja met geheele kaſſen,
En dat'er niet een rock uw lijf en ſoude paſſen,
Wat voordeel kan'er zijn in al den overvloet,
Indienze geen gemack aen uwe leden doet?

ZIEL.

Dit is een deftig ſtuck, en eene van de ſaken,
Die menig ſwack gemoet al vry bekommert maken.
Ick hadt een langen tijt hier op ſoo ſwaren geeſt,
Dat ick noyt vrolijck was, of ick en was bevreeſt.
Noch ſeg ick boven dat, en houd'et niet verborgen,
Het was het middelpunt van al mijn grootſte ſorgen,
Het was mijn ziel-gequel, en dat geen korten tijt.

LICHAEM.

Wel zijtje nu voortaen van deſen angſt bevrijt?

ZIEL.

O vrient! eer eenig menſch dit komt te wedervaren,
Soo dient Godt evenſtaeg, en vry niet weynig jaren,
By hem te zijn gedient, en oock ſoo dient gelet,
Dat ſijn gewiſſe bleef geduurig even net.

Hy moet des niet-te-min als met de gantſche leden,
Tot Godt, ſijn hoogſte goet, verheffen ſijn gebeden.
Op dat hy krijgen mocht een opgetogen geeſt,
Die geen ontijdig lijck, geen hel, of duyvel vreeſt.
Noch dient hy evenſtaeg ootmoedig 't overwegen,
Wat goets hy oyt genoot uyt Godes milden zegen,
Hoe dickmael dat hem Godt van onheil heeft bewaert,
En uyt ſijn Vader-gunſt genadelijck geſpaert.
Na dit een ruymen tijt te hebben onderhouwen,
Soo ſtel ick heden vaſt, en wil het oock betrouwen,
Dat Godt in ware daet, en niet in loſſe ſchijn,
Hem ſal te rechter tijt een ware trooſter zijn:
Dies ſal hy ſonder angſt met vollen monde ſpreken,
Mijn heyl is vaſt geſtelt, ſpijt alle mijn gebreken.
Daer is van nu voortaen geen leet, of ongeval,
Dat oyt van Godes trooſt mijn Ziel berooven ſal.

LICHAEM.

Wel zijt gy, lieve Ziel, ſoo verre nu gekomen,
Dat ons van nu voortaen geen onheyl is te ſchromen,
Soo datje ſpreken meugt, als Paulus eertijts ſprack? (a)

ZIEL.

Daer toe is my de geeſt op heden noch te ſwack,
Die hoog-begaefde man, die Godt ſoo hadt verheven,
Dat hy met oogen ſag tot in het eeuwig leven;
Ja dat hy hooren mogt, dat immer eenig man,
Die noch op aerden leeft, met woorden uytten kan.
Dat uytverkoren vat laet ick ſoo deftig ſpreken;
Maer al die minder zijn, en wil ick niet verſteken.
't En zijn in Godes Kerck niet al volwaſſen mans,
De ſterren hebben ſelfs een ongelijcken glans.
Maer onder dit verhael, ſoo is hier iet te mercken,
Waer door een ſwak geloof ſijn weſen kan verſterken;
En daerom, na my dunckt, dient hier te zijn gelet,
Wat van genade komt, of van de ſtrenge Wet.
Siet, ſchoon de groote man ſoo deftig weet te ſpreken,
Noch plagt hy menigmael in klachten uyt te breken,
't En ging hem niet geſtaeg na wil en herten-wenſch,
Hy roept by wijlen uyt, Ay my ellendig menſch!
Waer ſal ick recht behulp, waer ſal ick iemandt vinden,
Die my van 't ydel vleyſch ten leſten ſal ontbinden? (b)
't Is ſeldſaem hoe het my in deſen handel gaet,
Ick doe niet dat ick wil, maer dat my tegenſtaet.

LICHAEM.

Ick weet niet hoe dit werck dient op te zijn genomen,
Het ſchijnt, na mijn begrijp, niet over-een te komen.
Ey ſeg my doch een reys, hoe ſoo een deftig man,
Soo verr' in ſijn geſpreck van een verſchillen kan?
Het ſchijnt als oft'er twee van deſen handel ſpraken,
Of dat ſijn reden liep op twee verſcheyde ſaken.
Wat hier van dient gevoelt en kan ick niet verſtaen,
Ick bidt u, mag het zijn, hier klaerder in te gaen.

ZIEL.

De roem van deſen helt, ſoo veel ick kan bemercken,
Rijſt niet in eenig deel uyt kracht van goede wercken;
Maer uyt een vaſt geloof, dat op den Heylant ſiet;
En daer van is't dat hy ſoo vaſten trooſt geniet.
Want als hem Chriſtus ſelfs, met ſijn volmaeckten ſegen,
Door middel van geloof ten vollen is verkregen,
Soo is hy, twijffelt niet, rechtvaerdig voor den Heer,
En ſalig by gevolg, en dat voor immermeer.
Rechtvaerdig kan hy zijn, oock in dit ydel leven,
Om dat hem door 'tgeloof den Heylant is gegeven.

(a) *Rom.* 8 36.
(b) *Rom.* 7 19, 21, 24, 25. *Het goede dat ick wil en doe ick niet; maer het quade dat ick niet en wil, dat doe ick. O! ick ellendig menſche, wie ſal my verloſſen van dit lichaem des doods, &c.*

Maer

Maer recht vernieut te zijn in dit ellendig dal,
Houd' ick dat noyt een menſch ten vollen weſen ſal.
Al leeſt'er iemant wel, en ſoeckt oock 't quaet te vlieden,
Daer hapert altijt wat, oock aen de beſte lieden.
Het vleeſch, en ſijn gevolg, dat heeft te ſtegen neck,
Dies voelt de vrome Ziel geduurig haer gebreck.
Wanneer dan Paulus trotſt de machten van der hellen,
En wat ſijn innig deel genegen is te quellen,
Dat rijſt niet uyt ſijn doen, of wijtberoemde deugd;
Het is ſijn vaſt geloof, dat geeft hem deſe vreugd.
Wat Chriſtus heeft verdient, is by hem aengetogen,
En daer op is ſijn roem ſoo krachtig opgevlogen;
Maer uyt ſijn eygen ſelf en vint hy anders niet,
Als dat hem noch het vleeſch geſtagen oorlog biet.
't Is uyt genaed' alleen, wanneer wy trooſt bekomen, (a)
En dat ons ſwack geloof by Godt wordt aengenomen.
't Is uyt geen eygen werck. Och! wat hier iemant doet,
Hy vint noch tegenſtant en ſtrijt in ſijn gemoet.
't Is uyt genaed' alleen, als wy van Godt genieten,
Dat 's Hemels reinen dauw op ons begint te vlieten.
Geen menſch en heeft'er roem, al ſchijnt hy bijſter ſterk;
Want oock ſijn beſte doen is maer gebreckig werk.

LICHAEM.

Maer dit ſegt Godes woordt, en daer is op te letten;
Dat wie geloovig is oock heuvels kan verſetten.
Nu heeft'er veel gelooft, gelijck hun heeft gedacht;
Maer echter haer bedrijf en heeft niet uytgewracht:
Want ſchoon ſy menigmael een rots of hooge bergen
Beſtonden tot vertreck, met groot beſlag, te vergen,
Geen molshoop evenwel vertrock op haer gebot,
Dies wordt haer gansch bedrijf alleen maer enckel ſpot.
Geeft hier de reden van.

ZIEL.

Siet dit heb ick geleſen,
Al waer men recht gelooft, daer moet belofte weſen:
Want die iet groots beſtaet, en geen beloften heeft,
Die is gelijck een ſchim die los daer henen ſweeſt.
't Is waer dat Chriſtus ſeyt, en 't is wel aen te mercken,
Dat wie geloovig is kan wonder dingen wercken:
En dat hy boven dien ſal weſen van 't getal,
Dat Godt, wanneer hy komt, voor ſijne kennen ſal.
Doch maeckt hier geen beſluyt, dat die maer weet te dencken,
Dat Godt te zijner tijt hem ſal het leven ſchencken;
En ſtelt voorts tot een gront van ſijn verwaent gemoet,
Dat hy dan ſtijgen ſal tot aen het hoogſte goet.
Neen dats' eeen misſlag, vrient, en die het ſoo begrijpen,
Die payen haren geeſt met droom, en leure-pijpen;
En na dat ick het vat, al wie het ſoo gelooft,
Die gaet niet na het woort, maer na ſijn eygen hooft. (b)
Wie na ſijn deuſig brein veel wonders wil bedrijven,
Gewis die ſal beſchaemt, en gantſch verlegen blijven.
Beloften zijn voor al hier noodig voor den menſch,
Eer dat hy krijgen mag ſijn wil en herten-wenſch.
Siet, wie niet recht en voelt, dat hy werdt opgetogen,
Of van Godts eigen Geeſt ontfangt een groot vermogen,
Om eenig wonder ſtuck te mogen onderſtaen,
't Is ſeker ſijn bedrijf dat ſal te niete gaen.
Voorwaer het eeuwig heyl ſich in te willen beelden,
En leven onder dies in alderhande weelden,
Is maer een waengeloof, en vry een quaden ſlag,
Daer op geen menſchen kint ſijn herte ſetten mag.

(a) *Ephes.* 2. 8. *Uyt genade zijt gy zalig door het geloove, niet uyt u, het is Godts gave; niet uyt de wercken, op dat niemant en roeme. Tit.* 3. 5. *Hy heeft ons zalig gemaeckt niet uyt de wercken der rechtvaerdigheyt die wy gedaen hadden, maer na ſijne barmhertigheyt, door het badt der wedergeboorte, en vernieuwinge des Heyligen Geeſtes.*

(b) *De menſch en kan niet meer geloven, dan hy beloften of woordt Godts en heeft, Galat.* 3. *verſ.* 13. *Rom.* 10. *verſ.* 8.

Hier toe dient meer gevolgs, ja beter met-geſellen,
Die by het recht geloof de beſte luyden ſtellen.
En ſoo ſpreeckt Godes woord, wanneer men 't regt door-ſiet;
Of als het anders gaet, ſoo deugt den handel niet.
Ons Heylant heeft betuygt wien hy wil ſalig maken,
Te weten die met ernſt tot haren Godt genaken,
En gaen de ſonden af, en willen nu voortaen
Haer ſcheyden van het vleeſch, en beter wegen gaen.
Die recht verſlagen zijn, en op het vleyſch verbolgen,
Ook vaerdig na den geeſt den Heylant na te volgen,
Ja willig om ſijn jock te dragen over-al,
In voorſpoet niet alleen, maer oock in ongeval.
Die ſtaeg een diep berou in hare Ziel gevoelen,
Afkeerig nu voortaen om hier te blijven woelen;
En dat kan niemant doen als die het vleyſch verlaet,
En met een rechten ernſt het ſondig weſen haet.

LICHAEM.

Wel geeft eens kort berigt, hoe iemant dient te weſen, (c)
Tot wien men ſeggen mag, uw Ziel is nu geneſen:
Maer ſtelt de kleynſte maet, dat is de minſte voet,
Die tot ſijn vaſten trooſt hier ieder hebben moet.

ZIEL.

Hier toe kan Godes Woordt de rechte gronden leggen.
Maer ick wil evenwel hier op een weynig ſeggen:
Is in uw hert geloof, gelijck een moſtaert-zaet,
Ick ſtel u by het volck, dat na den Hemel gaet.
Siet daer den laegſten trap, die ick oyt heb geleſen,
Om onder Godes volck getelt te mogen weſen.
't Is ja de kleynſte maet die iemant hebben moet,
Die van de werelt ſcheyt, en na den Hemel ſpoet.
Heeft iemant dan geloof, by deſe plant geleken,
Hoe kleyn het ſchijnen mag, die wil ick niet verſteken;
Want ſoo dat iemant heeft, gewis hy kan beſtaen,
En ſijn vernieude ziel ſal niet verloren gaen.

LICHAEM.

Ey laet dit kort bericht niet ſoo daer henen drijven,
Maer wilt ons dit geloof eens na den eyſch beſchrijven;
Op dat ick weten mag, hoe dat hy weſen moet,
Die van de werelt ſcheyt, en na den Hemel ſpoet.
Segt op, wie heeft dit zaet? wilt ons dat heden leeren.

ZIEL.

Een die nu ſijn gemoedt tot Godt begint te keeren;
Want die uit rechten ernſt na ſijn verſoening tragt,
Diens ziel is even dan in goeden ſtandt gebragt.

LICHAEM.

Dit is een kort beſluyt, doch van een groot gewigte,
Maer druckt'er klaerder uit, en ſtelt voor mijn geſigte
Hoe dat hy weſen moet, die, als een Chriſten menſch,
Hier namaels hebben ſal ſijn vollen herten-wenſch.

ZIEL.

Wel hoort, wanneer ons hert ſich nu komt op te geven,
Om na des Heeren wil ons dagen af te leven,
En poogt ſoo voort te gaen, die is de weg bereyt,
Die hem, en uyt het ſtof, en na den Hemel leyt.
Al die na rechten eyſch na 't eeuwig heyl verlangen,
Die hebben even dan het edel zaedt ontfangen:
Waer die begeerte rijſt, daer is de geeſt ontrent,
Ja 't is Godt even ſelfs die ons het willen ſent.
Maer hier moet evenwel ſich niemandt aen vergapen,
Om buyten alle ſorg hier op te blyven ſlapen:

(c) *Matth.* 11. *verſ.* 28, 29. *Matth.* 16. *verſ.* 29. *Apocal.* 22. *verſ.* 17. *Luc.* 14. *verſ* 6.

Want

Want 'tis, geminde vriend, 'tis ja de kleynste maet,
Waer door men uyt het vlees, en na den Hemel gaet.
Wie in dit heylig werk maer recht en heeft begonnen,
Die heeft een grooten troost alree voor hem gewonnen;
Maer wie hier in verslapt, verliest dien nieuwen schat,
En wordt oock even quijt dat hy te voren hadt.
Dies is op dit begin niet al te veel te passen,
Indien het niet gestaeg en werdt gevoelt te wassen;
Vint sich dan eenig mensch gestelt in desen staet,
Die moet in wasdom zijn, gelijck het mostaert-zaet.

LICHAEM.

Dit leerstuk dunkt my waert om aen te zijn genomen,
Maer zijt gy, lieve Ziel, tot dese maet gekomen?
Is uw inwendig deel soo verre nu vernuygt,
Dat uw gewisse selfs dit even soo getuygt?

ZIEL.

Een eygen herte selfs dat kan een mensch bedriegen;
Het weet door soet gevley ons in den slaep te wiegen.
Men is al menigmael, of schijnt te zijn gerust,
Maer noch verneemt de Ziel geen rechten hertenlust.

LICHAEM.

Wel als'er iemant kan verblijd en vrolick wesen,
En seyt met vollen mont, mijn geest die is genesen,
Iek voel geen wroeging meer, dunkt u dat niet genoeg?

ZIEL.

De vreugde, lieve vriend, komt dikmael al te vroeg.
't Is waer dat binnen ons een richtstoel is verheven,
Daer voor, of tegen ons, het vonnis werdt gegeven;
En salig is de mensch, die in sijn eygen hert
Onschuldig werdt verklaert, en niet bedrogen wert.
Maer daer is somtijts rust by dees of gene menschen,
Ja niemant, na het schijnt, en kan'er beter wenschen;
Maer hier dient wel gelet van waer die ruste koomt,
En ofze dient gewenscht, of eer te zijn geschroomt.
Want soo het stil gemoed is iemant wedervaren
Ontrent sijn rauwe jeugd, of in sijn woeste jaren,
En dat sijn innig hert oock doen geen wroegen vont,
Soo gaet die stilte los, en is oock sonder gront.
Maer soo hy bitter leet, en ongerustig woelen
In sijn benaude ziel voor desen plag te voelen,
En dat hy naderhant op beter wegen ging,
En doen eerst soeten troost in sijnen geest ontfing;
Soo kan hy met bescheyt die stilte dienstig achten,
Om met een soeten troost te voeden sijn gedachten;
Te weten, mids hy Godt belooft in dit geval,
Dat hy geen sonden meer in hem gedoogen sal;
Maer blijft hy als hy was, voorwaer sijn blijde dagen,
Die noem ick anders niet als Duyvels slimme lagen;
Want hy en sluymert maer gelijck een siecke doet,
Die met een deusig breyn onguure dampen voet.
Ja 'tis een doodslaep selfs die hem dan heeft bevangen,
Vermidsnoch aen het vleesch sijn aertsche sinnen hangen;
En dat's een quade staet, die by ons dient gevreest,
Indien men is gesint te leven na den geest.
Want als soodanig mensch ontwaekt van sijne stuypen,
Dan komt een banger leet sijn treurig hert bekruypen;
Soo dat de Medecijn, al is 't een wacker man,
Hem tot sijn eerste rust niet weder brengen kan.

LICHAEM.

Maer seg my nu een reys, wat is een goet gewisse?

ZIEL.

Daer ben ick vaerdig toe; doch meinje dat iek misse,
Soo brengt'er klaerder licht, en iet van 't uwe by.

LICHAEM.

Seg op wat u gevalt, ick hou mijn oordeel vry.

ZIEL.

Een goet gewisse, vriend, dat wil ick dus beschrijven:
Een hert nu recht geneygt de sonden weg te drijven;
Dat lust heeft goet te doen, en quade driften haet,
En soo met recht geloof tot Godt den Heylant gaet.

LICHAEM.

Een Ziel aldus gestelt, die hebje wel gepresen,
Maer noyt haer eygen beeldt behoorlijck aengewesen;
Ey stelt u heden aen of gy een Schilder waert,
En druckt haer wesen uyt, en dat na rechten aert,
Soo gy dit soo vertoont, het sal ons mogen stichten,
Ja brengen onwijs volck tot haer bescheyde plichten;
Want soo een Schildery is voor een deftig man
Soo aengenamen stuck, als iemant maken kan.

ZIEL.

Gy wilt dat ick een werck u sal voor oogen stellen,
Dat Zeuxis noyt bestont, met al sijn metgesellen;
Maer des al niet-te-min soo heb ick iet bedacht,
En 't is als tot een Preuf in dese plaet gebracht.
Gy let op dit ontworp, het is van diepe gronden.

LICHAEM.

Maer soo een schildery en heb ick noyt gevonden;
Doch sooj' ons voordeel soekt, soo moestje verder gaen,
Of anders wie het siet, die sal in twijffel staen:
Wat is dit voor een ding hier recht voor ons gelegen?

ZIEL.

Wel! dat is 't stil gemoet, des Heeren grootsten zegen.

LICHAEM.

En waerom ligt het doch soo uyt'er maten sagt?
En waerom heeft de kunst hier rosen by gebragt?

ZIEL.

Wie heeft oyt sachter bedt, en wie kan beter rusten,
Als die sijn herte voelt gesuyvert van de lusten?
Ja noemt sijn eenig wit, dat Gode wel behaegt,
Soo dat geen binne-worm hem in den boesem knaegt.
Een mensch alsoo gestelt, die slaept in sachte rosen,
Om dat hy Godt alleen als trooster heeft gekosen;
Dies leyt sijn Zieltjen staeg gelijck in enckel dons,
Sijn boesem sonder angst, sijn voorhooft sonder frons.

LICHAEM.

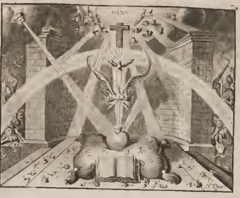
Waerom komt hier een strael ten Hemel opgeresen?

ZIEL.

Dit hart wil uyt het stof, en in den hemel wesen,
Daer send'et sijn gebed, sijn dag-en nacht-gepeys,
En past geduurig op, als vaerdig tot de reys.

LICHAEM.

Waerom schijnt in de lugt een klaerder ligt t'ontsteken,
Gelijck een flauwe Son, die uyt begint te breken?

En waerom daer ontrent een groote Regenboog?

Z I E L.

Hoe Godt dit ſchoon verwelf eens om den Hemeltoog,
Dat moet een goede Ziel geſtaeg indachtig weſen;
Want daer is hoogen trooſt, en zegen uygereſen.
Gy weet dat eens de menſch by Godt ſoo qualick ſtont,
Dat Godt den grooten vloet op al de wereldt ſont;
Het Landt was overvloet, de wereldt buyten rade,
Maer Godt was evenwel genegen tot genade.
Hy maeckt een nieu verbont voor aller menſchen ſaet,
Dat in de Regenboog als noch verzegelt ſtaet.
Hy liet dit gunſtig woordt aen Noachs zaet verwerven,
Dat hy voortaen niet meer de wereldt zou bederven,
En dat ſoo grooten vloet noyt meer en zou geſchiên;
Dies werdt de Regenboog op heden noch geſien:
En dit was even doen een voorbeeldt van den zegen,
Die ons in Godes Soon ten vollen is verkregen.
Het root in deſen Boog hiet ick des Heeren bloet,
Dat voor ons is geſtort, en ons geneſen moet.
Het blaeu noem ick te recht de teyckens van de ſlagen,
Die ſijn geſegent Lijf voor ons heeſt moeten dragen;
Het groen geeft hoop en trooſt, dat hem geen ongeval,
Dat ons oock even-ſelfs geen onheyl treffen ſal.
De Boog, wijt uytgeſtreckt, neem ick als Godes armen,
Daer meed' hy ons omhelſt, en onſer wil erharmen;
Soo dat de Regenboog, dit ſtel ick heden vaſt,
Wel op het nieu Verbondt, en Chriſti lijden paſt.

L I C H A E M.

Maer waerom ſtaet het Kruys hier boven in de wolken?

Z I E L.

Het is een toeverlaet, en trooſt van alle volcken,
Die Godt voor ſijne kent; een ſteunſel voor de Ziel,
Die ſonder dat behulp in wanhoop nederviel.
Siet hier uyt komt de trooſt, die niemant kan bedencken,
En die wil Godt alleen aen goede zielen ſchencken,
En wie die recht gebruykt, geleyt door Godes Geeſt,
Die ruſt, oock in gewoel, en is ſtaeg onbevreeſt. (a)

O! die het Kruys doorgront, en ſijn verholen zegen,
Die voelt wat voor een heyl de menſchen is verkregen;
Want 't is het Kruys alleen daer in men roemen mag,
En daer is vaſten trooſt, oock voor den jongſten dag,

L I C H A E M.

Dit gaet my dieper in als iemandt kan begrijpen.
Ick voel door uw geſpreck mijn botte ſinnen ſlijpen.
Maer waerom ſtaet het Kruys en Regenboog by een?
Is hun een ſtille kracht, of ander heyl gemeen?

Z I E L.

Het Kruys en Regenboog liet ick te ſamen voegen;
Want daer in vint de menſch ſijn hoogſte vergenoegen:
En ſiet, een diep geheym is daer in uytgewrogt,
Dat noit een menſchen kint, of Engel heeft bedogt. (b)

L I C H A E M.

Maer waerom komt een kroon, omringt met gulde ſtra-
Regt op het ſtil gemoedt, als van den Hemel dalen, (len,
Een kroon die evenwel dit herte niet en raeckt?

Z I E L.

Het is haer al genoeg dat ſy het maer genaeckt.
Het raken, lieve vriend, dat moet men noch verbeyden,
Daar voelen wy geſtaeg ons zielen toe bereyden.
Wy ſien als door een wolk het heyl by ons verwagt,
Maer 't ſal in vollen glans eens werden uytgewragt.

L I C H A E M.

Waerom doch leyt'et hert als in een muur beſloten,
Die niet en ſchijnt gemetſt, maer van metael gegoten?
En waerom buyten af een uyl, een vledermuys,
En nijt, en achterklap, en ander vuyl geſpuys?
En waerom is het hert, al word'et ſchoon beſprongen,
Niet in ſijn ruſt geſtoort, of uyt ſijn plaets gedrongen?
Ick ſie de rechte ſtrael behoudt haer eerſte ſtreeck,
En 't hert blijft in den ſtandt, als of het niet en weeck.

(a) *Rom.* 5. 1. 1 *Cor.* 17, 18. *Gal.* 6. 14 *Het zy verre van my dat ick ſoude roemen, dan in het kruyce Jeſu Chriſti. Eph.* 2. 16.

(b) *Col.* 1. 20.

ZIEL.

ZIEL.

Een stil en reyn gemoedt dat heeft als stale wallen,
Al wert'et aengerandt, 't en werdt niet overvallen,
Al grolt de swarte nijt, al sien de menschen suur,
Sijn geest blijft onberoert, als in een vaste muur.
Doch schoon men duisentmael het stuk wil overleggen,
Wie kan een reyne Ziel genoeg ter eeren seggen?
Sy is een beter schut, als hondert duysent man,
Vermits men die verslaen en nedervellen kan.
Maer siet! een stil gemoedt en is niet t'overwinnen,
Al woedt de swarte nijt met al haer booste sinnen;
Ja schoon oock 't hoogste recht let tegen haer besluyt,
Een herte wel bewust dat lacht de wereldt uyt.
Siet vriend, of u het volck, ja Prinsen Koninck presen,
En seyden u een man na Godes hert te wesen,
Indien uw binne-Vorst het tegendeel getuygt,
Gy sult gantsch treurig zijn, schoon al de wereldt juygt.
Indien aen d'ander zy u alle menschen laken,
En soecken uw bedrijf gantsch leelijck uyt te maken,
Indien u 't innig deel is reyn en sonder schult,
Uw geest blijft evenwel een wooning van gedult.
Noch seg ick niet genoeg; laet al de Nickers rasen,
Laet al het hellsch gebroet vergif en vlammen blasen,
't Is aen een reyn gemoet gelijck als euckel spot,
Een Ziel, hier wel bewust, vint troost in haren Godt.
O! kond' ick dit geheym na rechten eysch vertoonen,
Een ieder zou het werck met lauwer-tacken kroonen;
Maer ick en kan het stuk, wat oock mijn penne doet,
Niet stellen voor het oog, gelijck het wesen moet.
Soo nu een net pinçeel ons hier in kon gerieven,
Ick weet al wie het sag die zou'er op verlieven;
Want't is, na mijn begrijp, soo wonder schoonen beelt,
Als oyt in mijn gemoedt, of sinnen heeft gespeelt.
Wat wilje, lieve vriend, nu meer van my verwachten,
Mijn inckt is uytgeput, mijn penne sonder krachten,
Mijn geest is buyten spoor; ey, sie doch hoe ick dool,
Ick heb de Son verbeeldt, als met een swarte kool.
Een kussen, roosen, dons, zijn al maer slechte saken,
Die tot dit hoog geheym in 't minste niet genaken;
Hoe ick mijn hert beweeg, mijn sinnen ommekeer,
Ick vinde tot het werck geen nutte woorden meer.
Gaet vry, omringt een mensch, en dat van alle kanten,
Met gout van Ophir selfs, met fijne Diamanten,
Met al het schoon cieraet dat Salomon bedacht,
Doen hy in sijn Paleys die Konings dochter bracht.
't Is al maer waterverf! wat sal ick langer schrijven?
Ick wil het schoon kleynoot, ick moet'et laten blijven:
't Zy kunst, of diep vernuft, of pennen, of pinçeel,
Het blijft hier al te kort tot in het minste deel.
Een woordt dan tot besluyt. O schat van grooter waerden!
Gy zijt, ô stil gemoet, een Hemel op der aerden,
Een troost, ja vaste burg, in druck en ongeval,
Een voorspel van de feest, die namaels wesen sal.
Daer hebj' 'et altemael; wat kan ick vorder seggen?
Ick sal met dit besluyt mijn penne nederleggen,
Doch wat is ons van nood' gedicht of schildery,
Dat ick niet schrijven kan, dat voel ick binnen my.

LICHAEM.

Nu tot het tegendeel, wat is een quaet gewisse?

ZIEL.

Ey laet dat ongeroert; het is een vuyle smisse,
Een grouwel, baisse zee, een noyt geruymde poel,
Een moort-kuyl, slange-nest, een afgront van gevoel.
Waer sal ick verder gaen, en nare woorden halen,
Om dit rampsalig spoock na waerheyt af te malen?
Ey soeckt niet mijn vernuft, dat ick niet vinden kan,
Mijn penne staet en trilt, mijn herte schrickt'er van.

LICHAEM.

Laet, laet dat monster daer. Wel, laet ons wederkeeren
Tot ons begonnen werck, en wilt my vorder leeren,
Oock nader doen verstaen, wat ick u vragen sal;
Ick bidde let'er op, het is een schrap geval.
Een hert dat ydel was, en sonden heeft bedreven,
Kan dat een goet gewis oock werden toegeschreven!
Ick voel dat ick hier op al wat in twijffel sta.

ZIEL.

Weest des niet ongerust, voor my, ick segge ja.
Een hert dat ydel was, kan haest verandert wesen,
Als Godt door sijnen Geest sijn feylen wil genesen.
Siet, niemant heeft dien roem dat hy noyt sondig was.
Maer dat Godts pure gunst hem 't sondig hert genas.

LICHAEM.

Kan dan een sondig mensch sijn geest soo vergenoegen,
Dat hy een stille Ziel kan voeden sonder wroegen?
Knaegt hem sijn herte niet, schoon hy nu beter leeft,
Mits hy dien grooten Godt wel eer vertoornt heeft?

ZIEL.

Ick segge mijn berigt, 't moet u niet seldsaem schijnen,
Want als de Sonne komt, dan moet de mist verdwijnen;
Heeft Paulus niet verklaert, hem, die een dronckaert was, (a)
Te zijn een heilig man, vermits hem Godt genas?
Het wroegen, lieve vriendt, werdt in den mensch bevonden
Soo lang hy vaerdig is ten dienste van de sonden;
Maer 't sal hem anders gaen, wanneer hy beter doet;
En als hy dat vergif in hem niet meer en voedt.
De ruste van de Ziel plag Godt dan eerst te geven,
Als iemant recht betreet den weg van beter leven,
En als een reyner geest verjaegt de vuyle lust,
Dan zegent Hy den mensch met ongewoone rust,
Die is dan uyt de pijn, en voelt geen bitter wroegen;
Want als Godt is versoent, dan is'er geen misnoegen.
Ja, als sijn Vader-gunst de sonden ons vergeeft, (b)
Dan is men als een mensch die noyt gesondigt heeft.
't Is nieuw, 't is al vernieuwt, waer Christus is gekomen.

LICHAEM.

O vriend! dat is een woordt om waer te zijn genomen,
Het is gelijck een dauw ontrent mijn dorren geest,
Dies ben ick nu verblijd, al was ick eerst bevreest.
Nu bidt ick wederom, en wilt my niet verswijgen,
Hoe dat men dese rust van Gode moet verkrijgen;
En segt my boven dien, hoe, na den rechten aert,
Die schat, tot onsen troost, kan eeuwig zijn bewaert.

ZIEL.

Ick segge dat voor al sich yder moet gewennen
Sijn feylen, boosen aert, en innig vuyl te kennen;
En dan laet ons de Wet als in een spiegel sien,
Soo wat men heeft te doen, en wat'er is te vliên:
En als men heeft ondeckt, en even uytgevonden
Het onder-aertsche nest van ons verhole sonden,
Dan wijst de reden selfs wat dienstig is gedaen;
Maer hoort noch wijser raet, om hier in vast te gaen.
Spant al te samen in de krachten uwer Zielen,
En gaet voor uwen Godt ootmoedig nederknielen,
Bekent hem uwe schult, en stelt u vorder aen,
Als een die is gedoemt ter dood te moeten gaen.

(a) 1 *Cor.* 5 11.

(b) 1 *Cor.* 16. 10, 11. 2 *Cor.* 5. 17.

Druckt vry uw lempten uyt, en dat in volle leden,
En vult al evenstaeg den Hemel met gebeden;
En al in rechten ernst, en niet in loosen schijn,
En laet u dit gebedt een kleyn beginsel zijn.

Mijn Godt, ick ben niet waert tot u te mogen spreken,
Midts ick van uwe Wet soo dickmael ben geweken;
Ick sie mijn sonden aen, en vry in groot getal,
Soo dat ick schaemroot wordt, wanneer ick bidden sal.
Och! als ick mijn bedrijf voor u sal open leggen,
Soo wordt ick evenstaeg gedwongen om te seggen,
Als eens de duyvel sprack, hier is een legioen,
En dit moet ick, eylaes! met vollen monde doen.
Ick hebbe duysentmael, ja hondert duysent werven,
Na uw gestrenge Wet, verdient te moeten sterven;
't Is uw genaed' alleen dat ick noch heden ben,
En dat ick uwen Geest voor mijn vertrooster ken.
Erbarmer, siet ons aen als schepsels uwer handen,
En maeckt ons herten los van alle wereldts-banden,
Van ontucht, slim bejag, van drift tot hoogen staet,
Van al dat na het vleesch, en van den Hemel gaet.
Wilt dit weemoedig hert van wanhoop wederhouwen,
En leert ons tot u gaen met kinderlijck vertrouwen
Siet ons niet in ons selfs, maer in den Heylandt aen;
Hy is alleen de troost, daer op ons herten staen.
Geloof en waer berou, verselt met goede wercken,
Dat kan, door uwen Geest, een swacke Ziel versterckèn.
O Godt! doe my de gunst, dat ick'et hebben mag,
Soo vrees ick geen verdriet, oock niet mijn lesten dag.
Ick houde voor gewis, dat wie uyt gantsche krachten,
Voor u in ootmoet komt, en wil uw' heyl verwachten,
Dat noyt soodanig mensch van u verstooten wert;
Want gy en weyst noyt af een recht gebroken hert.

LICHAEM.

Maer als men dit geheym ten lesten heeft bekomen,
Seg vorder, lieve Ziel, hoe dient'et waergenomen?
Het is een kleyn geluck, dat iemant winnen kan;
Maer die het wel bewaert, en is geen slechter man.

ZIEL.

Hoort, als een Schipper moet een holle zee bevaren,
Hy set hem aen het roer, en let op alle baren,
Heeft staeg het Zee-compas, en noord-star voor het oog,
En mijdt met alle sorg te zeylen op het droog.
My dunkt, als eenig mensch ten lesten heeft verkregen
Dien wonderbaren troost, en lang-verwagten zegen,
Soo dient hy acht te slaen, waer hy dan henen zeylt,
En waer het dienstig is dat hy de gronden peylt:
Ons Noord-Star is het Woordt, en daer op staet te letten;
Want na dat licht alleen soo is de kours te setten:
Voor al dient ons gemijdt, wat Godt mishagen mag,
En over al te gaen, als oft den Hemel sag.
Doch onder dese plicht soo wilt op Godt betrouwen,
En uw verslagen hert van wanhoop wederhouwen;
Maer stelt gedurig vast dat Christi zuyver bloet
Uw' toevlugt, eenig heyl, en steunsel wesen moet.
En waerom lang gespreck? dien noyt-volpresen zegen
Wordt even soo bewaert, gelijckse werdt verkregen.
Gy bouwt dan op den gront te voren u geleyt,
Daer is u recht vermaeck, en ruste toe-geseyt.
Maer in een ydel hert, noch swanger van de sonden,
Daer wordt noyt stillen geest, of ware rust gevonden.
Dus wie dien hoogen schat als na behooren acht,
Die heb een wakend' oog gedurig op de wacht.
Voorwaer, die soeten troost is niet te vergelijcken
Met rijckdom, hooge staet, of groote Koninckrijcken;
Want siet! een stil gemoet dat stel ick boven al,
Dat iemant in het vleesch, of heeft, of hebben sal.

LICHAEM.

Al dit bevalt my wel, dies wil ick oock gelooven,
Dat ons van desen troost geen vleesch en sal berooven,
Want 't is nu sonder kragt, na ick het stuck begrijp.

ZIEL.

O neen! mijn terruw-oegst is niet ten vollen rijp,
Ick voele, lieve vriend, ick voele noch gebreken,
Die tegen mijnen danck in dese boesem steken.
Ick heb'et u geseyt, ons dient gestage vlijt;
Want oock de beste Ziel en is noyt sonder strijt.
Is in het Paradijs door Adam quaet bedreven,
Wie sil'er in den dreck des wereldts suyver leven?
En sag den Hemel selfs der geesten swaren val,
Wie is 't die onbesmet op aerde leven sal?
't Is u genaed, ô Godt! dat wy noch heden leven,
En aen het eeuwig leet niet over zijn gegeven.
't Is, Heer, u gunst alleen, dat wy op heden zijn
Noch eygen aen de dood, noch slaven van de pijn.
Doch ons staet nu voortaen met alle vlijt te pogen,
Dat ons klein mostaert-zaet doch niet en mogt verdrogen;
Maer dat het wassen mogt, gelijck een gaven boom,
Die vast gewortelt staet ontrent een soeten stroom.
Ick wil van nu voortaen mijn korte dagen tellen,
En al wat my belangt tot reysen vaerdig stellen;
En wil in mijn gepeys het graf gedurig sien,
En doen het alle daeg dat eenmael sal geschien.
Ick wil een kleyne Kerck oock in mijn herte bouwen,
En stage rugge-spraeck met Godt den Schepper houwen.
Ick wil van hem alleen verstaen door rechten vlijt,
En wat'er dient gedaen, en wat'er dient gemijt
Ick wil strax na den slaep, voor alle wereldts saken,
In Christi zuyver bloedt tot mijnen Godt genaken.
Ick wil op dat geheym mijn versche sinnen slaen,
En wil in dat gepeys een wijle blijven staen.
Ick wil, eer ick begin in eenig ding te treden,
Mijn geest tot onsen Godt verheffen door gebeden.
Ick wil te vreden zijn met dat ick heden ben,
Mits ick door Godes hulp geen beter staet en ken.
Ick wil naeu-keurig zijn, en 's avonts my verkloeken,
Om staeg mijn dag-bedrijf met aendagt t'ondersoeken.
Ick wil wat sondig is, ook even in den schijn,
Geen onvernachten gast in my oyt laten zijn.
Ick wil voor 't ongelijck, dat my wordt aengewreven,
Noyt eenig tegenleet aen iemant wedergeven.
Ick wil veel eer de mensch, die my niet wel en doet,
Betoonen alle gunst, en noyt een wrang gemoet.
Ick wil in rechten ernst op al mijn sinnen letten,
En Godes strenge Wet voor my gedurig setten.
Ick wil, of in de Stadt, of buyten in het groen,
Den grooten Hemel-Vorst gedurig hulde doen.
Dit wil ick, lieve Godt, dit heb ick voorgenomen,
Maer van u reynen Geest is dese wil gekomen:
Gy vordert mijn ontwerp, het is u eygen werck,
Ja dood den ouden mensch, soo werdt de nieuwe sterck,

LICHAEM.

Ick danck u voor 't bericht, maer wilt my vorder seggen,
Hoe datje noch verstaet u saken aen te leggen;
Op datje wel gemoet van hier vertrecken meugt,
En voelen, eerje reyst, de noyt-begrepen vreugt.

ZIEL.

Wel, macker, 't is my lief, dat gy bestaet te vragen,
Hoe dat ick voor het lest my ben gesint te dragen.
Ick neem het voor een peyl, dat gy genegen zijt
Aen Godt, benevens my, te geven uwen tijt.

LICHAEM.

Ick hoor uyt u verhael, dat gy haest wildt vertrecken,
Maer wie my uyt het stof hier namaels sal verwecken,
Of wat ick worden sal, daer hoor ick weynig af,
En, na het schijnen mag, gy schenkt my aen het graf.

My dunckt ick heb verstaen, dat in voorlede jaren
De wijste van het volck in dit gevoelen waren;
Dat als'er iemant sterft, terstont de vrye ziel
In eenig ander mensch, of in de beesten viel
Hier wordt dan plaets bescheert in tam, of wilde dieren,
Gelijck het dienstig is, na eysch van haer manieren,
Of na dat in der tijt haer leven is geweest,
Gelijck men over al in oude boecken leest.
Wie oyt een klumten was, en gaet daer henen druipen,
Diens ziel moet in een Muyl, of in een Ezel kruypen;
Of is 't een vraet geweest, of gulsig in den wijn,
Soo vaert hy in een Wolf, of in een gortig Swijn.
Een wijf van lossen aert, en veel gewoon te snappen,
Bewoont een Papegay, om vry te mogen klappen;
En wie een linckert was, en loerd op vuyl gewin,
Die moet van stonden aen gaen woonen in de Spin.
Maer siet, een ander volck dat wil dit ommekeeren,
Ja wil dat onse ziel sal van de beesten leeren;
Wie plomp is, 't is haer woordt, of uytermaten los,
Vaert in een Crocodil, of in een loosen Vos;
Die quistig uyt'er aert geen huys en kan bestieren,
Diens ziele werdt terstont gesonden in de Mieren;
Die sich in slaep verliep, daer is geen seggen aen,
Sijn geest werdt met'er daed gesonden in den Kraen.
Wat is van dit geheym?

Z I E L.

Soud' iemant dat geloven,
Die zou de beste ziel van haren troost beroven.
Ey schout die dwepery, 't en is maer enckel spot,
Een ziele die verhuyst, die keert tot haren Godt.
De menschen, waerde vrient, en haer verheve geesten,
Heeft Godt niet uytgewragt ten dienste van de beesten.
Let hoe de Moordenaer, soo haest als hy verschiet,
Terstont en regelrecht het Paradijs geniet.
Let hoe dat Lazarus, soo haest hy was gestorven,
Heeft Abrams reynen schoot tot sijnen troost verworven.
De vreck in 't tegendeel verviel in helsche pijn,
En moet, ellendig mensch, aldaer voor eeuwig zijn.
Let hoe de Martelaers, na veelderhande pijnen,
Ontrent den hoogen troon van hare Godt verschijnen, (a)
En worden daer getroost; ja voor haer bitter leet,
Soo staenze voor den Heer in suyver wit gekleet.
Laet Dichters, 'geurig volck, al schrijven datse willen,
Gy acht'et anders niet als voor versierde grillen,
En hebje des geloof, ey lieve, scheyt'er van,
En staet op Godes woordt, dat niet bedriegen kan.

L I C H A E M.

Wel, ick wil desen droom na uwen raedt vergeten;
Maer hier is noch een stuck, dat ick behoor te weten.
Seg hoe dat wesen sal, en wat ick hopen mag,
Soo van des wereldts endt, als van den jongsten dag.
Sal 't aertsche dal vergaen, en sal den Hemel blyven?
Of is'et dweepery, gelijck de spotters dryven;
Of wat is van dit werck? ick waerder qualijck aen,
Soudt gy den Hemel sien, en ick in 't stof vergaen.

Z I E L.

't Gaet vast, daer sal een dag de wereldt overkomen,
En wat het ooge siet, staet weg te zijn genomen. (b)
Dan sal geen hoog gebouw, hoe diep het is gegront,
Verblijven in den staet, gelijck het eertijts stont.
Daer sal een hel trompet door al de wereldt klincken,
En al wat hooge scheen, dat sal ter neder sincken.
Dan sal een yder mensch, waer hy begraven lag,
Verrijsen uyt het stof, en komen aen den dag.
Dan sal een machtig vuur verschricken alle landen,
Dan sal dit wonder A L gelijck een oven branden.
Dan sal het groot verwelf, des Hemels ommeloop,
Verwerren onder een, en storten overhoop.
Dan sal Godts eygen Soon, die groote Rechter wreken,
List, onrecht, overdaedt, en alle boose treken.
Dan sal wat oyt de kunst op aerden heeft gedien,
Verdwijnen als een roock, en gantsch te niete gien.
Dan sal al 's menschen doen van soo veel duysent jaren,
Sig in het helder licht ten vollen openbaren.
Dan sal oock even-selfs al wat'er iemant dagt,
Niet meer verholen zijn, maer werden uytgebragt.
Maer wat een hel geklanck sal die basuyne geven,
Die wat de dood besat sal brengen in het leven!
Ja dooden over lang begraven in het zandt,
Versopen in de zee, gesmolten in den brandt,
Verstoven in de lucht, van eenig beest verslonden.
O! dit raeckt Godes werck tot in de diepste gronden.
Laet, Heere, dit geluyt my klincken in het oor,
Wanneer ick na het vleesch, of aertsche dingen hoor,
Siet, dit gepeys alleen, al waer'et niet geschieven,
Kan afkeer aen de mensch van alle zonden geven;
Bysonder overmits de Rechter letten sal,
Oock op een ydel woordt, of ander los geral.
Wilt dit, geminde vriendt, oock in de stilste nachten,
U prenten in den geest, met diepe nagedachten;
Op dat het ydel vleysch, gelijck het eertijts plag,
Ons tot sijn slim bedrijf niet weder rucken mag.
Voor my, ick wil gestaeg op dese saken achten,
En met een diep gepeys die groote stem verwachten.
Gy, wat ick bidden mag, doet ook wat u betaemt,
Om Godt te mogen sien, en niet te zijn beschaemt.
't Is u, en my bekent, hoe staeg ons dagen korten,
En dat ons kranck gestel haest sal ter neder storten;
En siet wanneer de dood ons mont en oogen sluyt,
Soo heeft van stonden aen ons kleyne wereldt uyt.
Of dan de groote bleef noch hondert duysent jaren,
Hoe kan 't ons dienstig zijn, als wy daer henen varen?
De mensch blijft soo hy sterft, de boom gelijkse valt,
En 't graf maeckt niemant wijs die eertijts heeft gemalt.

L I C H A E M.

Ick seg, dat u verhael dient waer te zijn genomen:
Maer heeft u stil gemoedt nu volle rust bekomen;
En zijtje, na verdriet te hebben uytgestaen,
Uyt droefheyt, tot vermaeck, een beter weg gegaen?

Z I E L.

Siet, als ick recht bemerck, en dat in volle leden,
De liefde, ware gunst, en alle soetigheden,
Die Godt van eersten af aen 't menschelijck geslagt
Geduurig heeft getoont, en namaels uytgewragt:
Ja dat sijn lieve Soon den Hemel heeft verlaten,
Aen 't kruys is vast gemaeckt, en al tot onser baten;
En dat noch boven al by my werdt overdagt,
Hoe verr' door sijne gunst mijn leven is gebragt;
Soo moet ick vollen dank aen Godt den Schepper geven,
Dat ick niet meer en ben, als in mijn vorig leven;
En dat ick seggen mag, dat nu mijn wesen staet
Genoegsaem op den voet, gelijck het mostaert-zaet.
't Is my geen kleyne vreugd, dat ick, tot mijner baten,
Het geyl Egyptenlandt ten lesten heb verlaten;
Ja dat ick boven dat, terwijl ick henen vlie,
Mijn wensch en herten-lust aen mijn vyanden sie:
Want ick ben niet alleen verlost van hare banden,
Ick sie d' Egyptenaers geslingert aen de stranden,
En leggen overhoop, door Godes hooge magt,
Hem zy voor eeuwig dank, die 't heil te wege bragt.
Wie in sijn hert gevoelt het pack van sijn gebreken,
En wenscht met rechten ernst die af te mogen breken,
Die is Godt aengenaem, schoon hy 't niet al en krijgt,
Daer na sijn innig deel met groot verlangen hijgt.

(a) *Apoc. 6. 9, 10.*

(b) *De afbeeldinge van den jongsten dag, in een Plaet, is te sien in 't eynde van 't Geestelick Houwelick.*

Door ootmoet kan men heyl van onsen Godt verwerven,
Hy wil geen sondaers dood, maer dat de sonden sterven.
Een recht verslagen hert dat is hem liefgetal,
En 't is een stil vertreck, daer rust in woonen sal.
Dat seyt ons Godes woordt, dat niet en kan bedriegen,
Dat seyt Hy even selfs, die niet en plag te liegen;
Maer desen onverlet, wil ick u doen verstaen,
Hoe ick na desen tijt gehegen ben te gaen.
Ick segge, waerde vriendt, door Godes eygen zegen,
Dat my een stilder zee ten lesten is verkregen.
Ick bidde, dat ick noyt met dit bouvallig schip.
Mach raken op een zandt, of op een harde klip.

LICHAEM.

Maer seg doch, of het heyl, dat u is wedervaren,
Niet u geworden is, vermids u rijpe jaren;
Is hier niet oorsaeck van, dat gy niet doen en meugt,
Gelijckje voortijts plag ontrent uw frisse jeugt?

ZIEL.

Of ick de sonde lief, of van haer ben verlaten,
Na ick het stuck begrijp, is beyde t'onser baten.
Is 't niet des Heeren gunst, die ons soo lange spaert,
Dat gy niet meer en zijt gelijckje voortijts waert?
Of dit sijn oorsprong neemt, en in ons komt geresen
Uyt lanckheyt van de tijt, of uyt ons beter wesen,
Dient nader ingesien, en rijper overleyt,
En, na dat ick het vat, soo dient hier dus geseyt:
Indien wy niet alleen ons oude sonden laten,
Maer dat wy boven dien de quade nucken haten,
En soecken maer te doen dat Gode welbehaegt,
Dat komt niet van het vleesch, na dat mijn oordeel draegt:
Want die een vasten wil ten lesten heeft gekregen
Te laten alle quaet, daer toe hy was genegen,
En soeckt in rechten ernst alleen het hoogste goet,
Dat is recht Hemels werck, en baert een stil gemoet.
Of dat nu vroeg geschiet, of in ons leste dagen,
De lof is Godt alleen ten vollen op te dragen.
Siet wat men goets ontfangt, 't en komt niet by geval,
Oock niet door ons bedrijf, maer Godt die geeft'et al.

LICHAEM.

Noch verder, lieve ziel, wat hebje doch begonnen,
Dat gy ontrent het vlees dit voordeel hebt gewonnen?
Voorwaer u gantsch bedrijf dient my te zijn bekent,
Eer u de dood bespringt, en na den grave sent.
Wy moeten onder een ons saken recht bemercken,
Want voor u, sonder my, en is'er niet te wercken,
En voor my, sonder u, en is maer stof bereyt,
En dat wordt alle vleesch, wanneer de Ziele scheyt.
Soo gy dan sondig zijt, als gy my sult verlaten,
Al watje namaels doet, en kan ons geensins baten;
Al watje dan begint, zijn dingen sonder vrucht,
En soo men namaels treurt, het is om niet gesucht;
Ach! Zielen sonder lijf en konnen niet bedrijven;
Want soo baer wesen is, soo moet het eeuwig blijven.
Nu seg my dan een reys, hoe zijtg'er toe geraeckt,
Dat gy nu beter zijt, en hooger zegen smaeckt?

ZIEL.

Ick was eens soo gestelt, dat ick begon te leven,
Na my de gulle jeugd en woeste tochten dreven;
Soo dat ick ondernam wat my het vleesch geboot,
Daer uyt ick, na my docht, een groot vermaeck genoot.
Ick had een grillig hert vol alderhande lusten,
Dat altijt besig was, en noyt en konde rusten:
Nu nam ick dit bejag, en dan een ander voor,
Maer wat ick oyt bestont, ick vont my buyten spoor.
'k Was sieck als van de zee, en van haer woeste baren,
Ick socht een ander schip om wel te mogen varen;
Maer wat ick ondernam, ick braeck 't dickewel,
De zee was even bars, haer baren even [illegible];
Ick sweefde sonder grondt, gelijck de vogels dwalen,
Nu op een hoogen berg, en dan in diepe dalen,
Nu op een dicke mist, dan op een schrale wint,
Of wat men in de lucht voor losse dampen vint
De duyvel lockt de Ziel tot veelderley gebreken,
De wereldt wil den mensch gestaeg in moeyten steken
Het vleesch haeckt na vermaeckt, en soeckt ongure lust,
Maer in dit ydel vleesch en is men noyt gerust
Mijn Godt, oneyndig goet, gy woud'et niet gehengen,
Dat ick mijn besten tijt zou qualijck overbrengen;
Gy bragt een harden slag ontrent mijn naeste bloet,
En sond oock groot verlies ontrent mijn ander goet.
Ick, hier door opgeweckt, ging naerstig overmercken,
Hoe verr' dat ick het vleesch in my had laten wercken,
En als ick desen poel met aendacht oversag,
Vernam ick binnen my gelijck een donder slag
Mijn zonden, waerde vriendt, gelecken hooge bergen,
En schenen aengestelt om Godt te willen tergen;
En dat te meer, eylaes! om dat ick, domme ziel,
Al dickmael op een nieuw in quade poosen viel:
Want als ick recht bedicht hoe ick my heb gedragen,
En sig Godts strenge Wet, soo was ick gantsch verslagen;
Ick treurd, en stond verset, en riep den Schepper aen,
Dat hy met dese Ziel niet wou te rechte gaen.
Ick voeld een innig leet van soo gestage zonden,
En badt dat mijn berouw mocht grooter zijn bevonden;
Ick wenschte dat mijn breyn een overvloedig vocht,
Een stagen overloop van tranen worden mocht.
En waerom lang verhael? Ick was als buyten rade,
En dat ick staende bleef, ó Godt! is uw genade:
Gy hebt mijn bang gemoed van wanhoop afgewent,
Gy zijt het die mijn hert, als ware trooster, kent.
Wat goets de mensch bekoomt in dit ellendig leven,
Dat wordt uyt enckel gunst, ô Godt! van u gegeven;
Maer wat hem quaets ontmoet, in eenig sijn bedrijf,
Dat komt uyt eygen schuldt hem vallen op het lijf.
O! 't is een diep vermack tot Godt te mogen vlugten,
En ons inwendig leet ootmoedig uyt te sugten;
Ja met een open hert te kennen onse schult,
En Godt in rechten ernst te bidden om gedult.
Te snellen tot de deugd, en tot een beter leven,
Om nimmer met vermaeck de zonden aen te kleven;
Maer staeg in vollen ernst te wenden ons gesicht,
Ontrent het wonder-beeldt by Moses opgericht,
Te weten, Godes Soon, die, aen het kruys gehangen,
Geneest een treurig hert gebeten van de slangen;
En als ick menigmael op die gedachten viel,
Sprack ick ten lesten uyt tot mijn beroerde ziel:
O! laet ons oogen slaen op Godes eeuwig wesen,
Laet ons sijn heylig woordt met stille sinnen lesen;
Laet ons den Hemel sien, en wat er is ontrent,
En 't sal ons grousaem zijn, wat vlees en wereld send.
Al wat ons schoon geleek, of heerlijck plag te schijnen,
Dat sal van stonden aen gelijck een mist verdwijnen;
Want als die reyne Geest ons hert beseten heeft,
Dan is'et enckel stanck wat vleesch en wereldt geeft,
Siet! schoon ick langen tijt de lusten mogt genieten,
Die hier op aerden zijn, ja van den Hemel vlieten,
Wat voordeel zoud'et zijn, indien ick naderhant
My in den swarten poel van Godt verstieken vant?
Voorwaer de losse vreugd die zou terstont verdwijnen;
Ja zou my des te meer bedroeft en quellig schijnen;
Want als sich groot vermaeck met enckel leet besluit,
Dan is van stonden aen de losse blijdschap uyt
Schoon ick in 't tegendeel mijn leden voelde quellen
Met eenig swaer verdriet, ja weedom van der hellen,
Wat nadeel deed'et my, indien ick, na de pijn
Mogt voelen eeuwig heyl, en in den Hemel zijn?
Gewis, het vorig leedt dat waer terstont vergeten,
En ick en zou voortaen van geen benauwtheyt weten:
Want als'er blijdschap volgt na eenig swaer verdriet,
Dan acht men naderhandt het voorig bitter niet.

Wel

Wel hoort dan mijn gemoet, wat kan ons vreugde baten,
Soo gy om harent wil den Hemel zout verlaten?
  Wat leet en staet u niet te lijden met gedult,
  Nadien gy door het leet ten Hemel klimmen sult?
Van hier dan aertse vreugd, hoe groot die mogte schijnen,
Gy legt een wisse gront van duysent groote pijnen,
  Wel-kom, gewensten druck, die ons het lichaem tucht,
  Mids gy de Ziele brengt daer noyt en wordt gesucht.

LICHAEM.

Maer zijn 't de sonden niet, die ons van Godt verschevden,
Ja staen gelijck een muur gemetselt tusschen beyden?
  Zijt gy oock wel getroost, dat gy sult konnen staen,
  Dewijlje menigmael niet recht en hebt gegaen?
Is door een vast geloof uw geest alsoo verheven,
Dat u in volle daet de sonden zijn vergeven?
  En staet dit t'aller tijt in uw gedachten vast,
  Schoon datje van het vleesch by wijlen zijt verrast?

ZIEL.

Wat dees uw vrage raeckt: Siet, dit is mijn vertrouwen,
Dat Godt om Christi wil my sal ontschuldig houwen.
  Ick doe een staeg gebed, al schijn ick dickmael stil,
  Dat Godt mijn swack geloof te bate komen wil.
Een recht ootmoedig hert, en na den geest verslagen,
En plag ons Heylant selfs niet van hem weg te jagen;
  Want die met rechten ernst sijn broosen aert beklaegt,
  Die krijgt'er zegen toe, dat hy hem beter draegt
En daerom neem ick voor niet meer te willen schromen,
Wat my hier in het vleesch sal mogen overkomen,
  Vermids ick seker houw, dat leet en ongeval,
  Door Godes hoog beleyt, ons dienstig wesen sal.

LICHAEM.

Maer waerom denckje soo?

ZIEL.

Om dat my is gebleken,
Dat droefheyt in het vleesch vermindert ons gebreken;
  Wy schricken in 't gemeen van druck en tegenspoet,
  En 't is ons menigmael aen lijf en ziele goet.
Oock weet ick dat het werck, by my ter hant genomen,
Uyt Godes Vader-gunst op my is afgekomen·
  En daerom stel ick vast, en wil geen twijffel slaen;
  Of Godt sal, t'onsen troost, geduurig voorder gaen.
En waerom sal ick noch voor dood en onheyl schromen,
Daer Christus 't sondig volck tot hem gebiet te komen?
  Ja seyt, dat hy gewis haer droevig ongeval
  Genadig oversien, en oock genesen sal.
Ick voel in my, 't is waer, een diepte veler sonden,

Maer, Godt, u Vader-gunst is diep en sonder gronden;
  Den ruymen Oceaen, en sijn geswollen vloet
  Is minder in begrijp, als uw genade doet.
Gy, die 't verdoolde schaep gingt soecken aen der heyden,
En bracht'et in den stal, of op begraesde weyden;
  Gy, die het onwijs kindt als Vader hebt gekust,
  En die een flaeuwe vonck noyt uyt en hebt geblust;
Gy, die hebt vast gestelt, dat gy ons sult verschoonen,
En even ware gunst aen groote zondaers toonen;
  Soudt gy verstooten, Heer, een droef en angstig hert,
  Dat uyt een diep berou voor u vernedert wert?
Siet, doen ick henen ging, als aen het vleesch gebonden,
Mijn geest een diepte was van alle vuyle sonden;
  Doen ick u niet en badt, uw wegen niet en socht,
  Hebt gy my, lieve Godt, op uwen weg gebrocht.
En soudt gy sonder troost mijn Ziele konnen laten,
Daer al wat sondig is mijn hert en sinnen haten?
  Soudt gy te deser tijt mijn Ziel verstooten, Heer?

  Neen wanhoop, maeckt u weg, 'k geloof 'et nimmermeer.

Ick houde voor gewis, hem kan niet quaets gebeuren,
Die met een staeg berouw sijn feylen wil betreuren,
  Dit werdt in mijn gemoedt op heden vast gestelt,
  Soo dat my nu voortaen geen wanhoop meer en quelt.

LICHAEM.

Maer zijtje niet bedugt, dat Godt u mogt verstooten,
En dat een nieu gebrek sijn gramschap sal vergrooten?
  Kan 't u niet licht geschien, dat gy eens vallen sult,
  En waer'et dan niet uyt met Godes soet gedult?

ZIEL.

Hadt Godt oyt voor gehadt my van hem weg te stooten,
En my ellendig mensch van sijne gunst t'ontblooten,
  Soo waer ick al vergaen, doen ick in sonden lag,
  En niet als op het vleesch, en op de werelt sag.
Ey! waerom soude Godt my hebben toegesonden
Een afkeer met berouw van al mijn snoode zonden,
  En lust om wel te doen, indien Hy dese Ziel
  Voor hem niet aengenaem, en als sijn eygen hiel?
Siet, Godt, de goetheyt selfs, die heeft my tijt gegeven,
Dat tot op heden toe my duurt het ydel leven;
  Ja doen ick was verdwaelt, ben ick van hem versogt,
  En als met eygen handt op beter weg gebrogt.
Sou ick dan mijnen Godt ten vollen niet betrouwen,
Die my oock van de dood heeft krachtig wederhouwen?
  Neen, neen, ick ben getroost voor soo een swaren val,
  Als seker, dat my Godt niet van hem stooten sal.

LICHAEM.

Maer t'wijl wy heden noch in aertsche dingen woelen,
Kondt gy dat vast geloof in u geduurig voelen?
  Kondt gy by menschen zijn, en leven sonder schult,
  En houje datje staeg volstandig blijven sult?

ZIEL.

Dit is een vasten gront, daer op men heeft te bouwen,
Als Godt iet goets begint, dat sal hem niet berouwen.
  Ick weet, als ick sal gaen uyt dit ellendig dal,
  Dat Godt met vollen troost tot my genaken sal;
Eer dat mijn levens draet sal wesen afgesponnen,
Sal ick het eynde sien van dat'er is begonnen,
  En desen onverlet, soo bid ick even-staeg,
  Dat Godt vernieuwen wil, daer van ick heden klaeg.
Wat ons geloove raeckt, dat heeft sijn winter-dagen,
En overtogen lucht, en dickmaels koude vlagen
  De geest is in den mensch bywijlen soo gestelt,
  Gelijck, wanneer het vriest, de boomen op het velt.
Geen tack is dan bequaem om hooger op te schieten,
Ook kan'et niet een mensch dan vruchten af genieten:
  Daer is, gelijck het schijnt, geen leven in de stam,
  En daerom maer bequaem tot voedsel van de vlam.
't Is even soo gestelt oock met de beste Zielen,
Het schijnt al menigmael als oftse nedervielen,
  Soo is haer geest bedwelmt, maer des al niet-te-min,
  Daer is een binne-kracht, ja geest en leven in,
De ziel is binnen my by wijlen soo verheven,
Dat ick kan, na my dunckt, tot aen den Hemel sweven:
  Maer door een swaren geest dan weder gants verstelt,
  Ja weeck gelijck het wasch, dat aen den vuure smelt.
Noch sal geen swaer gepeys mijn hert tot wanhoop tree-
    ken,
Maer Godt dient aengesocht ons krachten op te wecken;
  Want soo men met gedult een beter tijt verbeyt,
  De kool sal vierig zijn, schoon die in d'assche leyt.

LICHAEM.

Maer schoon gy nu ter tijt wat goets hebt voorgenomen,
Kan u genegen hert tot sijn vermeten komen?
  Wy nemen menigmael veel goede dingen voor; (spoor.
  Maer veeltijts, eer men 't denckt, soo raeckt men buyten

ZIEL.

Z I E L.

B[illegible] den beſten menſch is 't even dus gelegen,
Da[illegible]er heeft den wil tot goet te doen genegen,
Als wel de volle daet. Een goet en reyn gepeys,
Is dickmael ſonder vrucht, ja ſchier als enckel vleys.
Soo lang wy zijn bekleet met deſe ſwacke leden,
Zijn ons de ſinnen aertſch, en hellen na beneden.
Siet! wat de geeſt begint, is maer een rouw beſteck,
Want oock ons beſte werck heeft even ſijn gebreck.
Als wy door ons gebedt tot Gode ſullen ſpreken,
Wy vinden even daer niet ſelden ons gebreken
't Is dickmael dat de menſch op vuyle dingen peyſt,
Ook als hy van den Heer den ſchoonen Hemel eyſcht.
Wy bidden dat ons Godt de ſonden wil vergeven,
Oock t'wijl ons ydel hert tot ſonden werdt gedreven:
O ſchendig ongelaet! men ſpreeckt den Schepper aen,
Terwijl ons innig hert, en ſinnen elders gaen.
Nu, Godt verdoemtze niet die eenig quaet bedrijven;
Maer die, als met vermaeck, in quade nucken blijven:
Of ſchoon dan eenig menſch door ſonden wordt verraſt,
De trooſt van ſijn behoudt en lijdt noch geenen laſt.
Dit is een vaſt beſluyt, wie Godt heeft uytverkoren,
Die gaet hier in het vlees door ſonden niet verloren.
Godt ſiet op haer bedrijf, en kent haer ſwacken aert,
Maer uyt ſijn hoogſte macht ſoo werdt de menſch be-
Siet Moſes heeft gefeilt, en Petrus is gevallen, (waert.
En David weg-geruckt door ongeregelt mallen;
Doch 't onheyl is gerecht, en niemant is vergaen,
Maer zijn uyt haren val met voordeel opgeſtaen
Het is, mijns oordeels, beſt op ſoo een voet te leven,
Als of hier aen de menſch geen Heylant waer gegeven;
En ſoo van hier te gaen, als of geen ſtrenge Wet,
Tot ſtraffe van het quaet, by Godt en waer geſet.
Het vorder, lieve vriend, dat laet ick Godt bevolen;
En wil ootmoedig zijn, als my de ſinnen doolen:
Dies ſtel ick heden vaſt, dat 't ſondig ongeval
In Godes hoog gerecht ons niet verdoemen ſal
Al ſtruykelt mijn gemoet, Godt ſal het weder rechten,
En ick wil onder des met vleeſch en wereldt vechten;
En onder dit gewoel verwachten met gedult,
Tot gy, ô lieve Godt, ons recht vernieuwen ſult.
Geeſt dat ick ſeggen mag, mijn zonden zijn vergeven,
Ick ſie van heden af tot in het eeuwig leven
Mijn Heylandt is getrou, en heeft voor my voldaen,
Dies ſal ick ſonder ſchrick in 't hoog-gerichte ſtaen;
Sijn heil is my bereit; geen duyvel van der hellen,
Geen vlees, geen ſwaer gepeis, geen dood en ſal my quellen.
Wat my ontmoeten ſal van druck en tegenſpoet
En is voor my geen vloeck, en niet als enckel goet.

L I C H A E M.

Ick weet dat ick van Godt uyt aerde ben geſchapen,
En dat ick in het ſtof ſal lange moeten ſlapen;
Maer dat en acht ick niet voor druck en ongeval,
Om dat ick met'er tijt eens weder groenen ſal.
Maer ick ben ganſch beducht, dat gy my ſult vergeten,
Wanneer j' in volle ruſt ſult boven zijn geſeten.
Siet Pharoos Schencker, los van banden en verdriet,
Dacht ſlechts op ſijn vermaek, op Joſeph dacht hy niet.
Daer is een trage poel, dit ſeggen veel Poeten,
Die, wat'er is ontzielt, de wereldt doet vergeten;
Al wie dien ſwarten ſtroom maer eenmael overvaert,
Die leyt in haeſten af ſijn aengeboren aert.

Z I E L.

Ey laet hem dien het luſt met aendacht overleggen,
Al wat'et Heydens volck, of haer gedichten ſeggen,
Ick ſie in 't heylig boeck, dat Godt wordt aengeſocht
Te letten op het volck, dat by hem is gekocht.
En ſiet, de bede raeckt hen die op aerde leven,
En komt van die by Godt, als reyne geeſten, ſweven.
By my ſal even ſelfs, ve[illegible], zijn gele[illegible],
Voor u aen onſen Godt te ſ[illegible]ten mijn gebed
Ick wil oock even dan met al de reyne ſcharen,
De gunſt, die ick u draeg, den Schepper openbaren;
En roepen, Heere, koom, op dat de jongſte dag
Aen Godes treurig volck een uytkomſt geven mag.

L I C H A E M.

Wel aen, tot meerder trooſt, ſoo dienje my te ſeggen,
Wat gy te ſijner tijt meynt Gode voor te leggen
Tot ſoen, en offer-werck, den Hemel aengenaem;
Want wat naer ſonde ſmaeckt, dat is daer onbequaem

Z I E L.

Wat dat mijn offer zy, en dient ons niet vergeten,
En ick wil dat geheym u mede laten weten;
Een nederſlachtig hert, met ootmoet wel voorſien;
Beſprenckt met Chriſti bloet, dat wil ick Gode bien,
En 't is het beſte ſtuck dat ick weet uyt te brengen,
En ick wil onder dit geen ander dingen mengen.

L I C H A E M.

O vriendt! dat is een woort, den Hemel lieſgetal,
En dat voor alle ding aen Godt behagen ſal
Treet vry uyt deſen romp, als 't Godt u ſal gebieden,
't En is my geen verdriet, al moet'et haeſt geſchieden.
Ick ſal u in het graf verwachten met gedult,
Tot gy ter rechter tijt my wederhalen ſult
Nu vraeg ick noch een ding, ick ben uyt ſtof genomen,
Maer ſal ick aerde zijn, als gy ſult weder komen?
Kont gy wel in het ſtof, als in een wooning, gaen?
Dit vind' ick wonder vreemt, gy, doet'et my verſtaen.
Ick ſie, doe Lazarus wiert uyt het graf getogen,
Dat hem alleen de Ziel was uyt het lijf gevlogen,
Maer 't lichaem bleef geheel, dies alſſe weder quam,
Soo vonts' haer eerſte plaets, daer ſy haer wooning nam.
En Chriſtus even-ſelfs, al was hy ſchoon geſtorven,
Was aen ſijn Heylig vlees in 't minſte niet bedorven:
Oock niemant van het volck, dat by hem is verweckt,
Was oyt tot ſtof vergaen, oock niet met ſtof bedekt.
Soud' ick dan aſſche zijn, als gy ſult wederkeeren,
Dat waer een ſeldſaem werk, wilt ons dat klaerder leeren;
Soud' ick in 't duyſter graf noch leggen ſonder lijf,
Hoe ſou mijn nietig ſtof u dienen tot verblijf?

Z I E L.

Al ſchijnt'et vremt te zijn, 't en zijn geen vremde ſaken
Voor hem, die uyt een ſteen kan Abrams kinders maken.
't Gaet vaſt dat Godes volck ſal worden opgeweckt,
En ook met vleeſch bekleet, maer gaef en onbevleckt;
Ten vollen vry geſtelt van deſe ſwacke leden,
Geſuyvert boven dien van boven tot beneden;
En al het aertſch bedrijf, dat ons hier overkoomt,
En ſal na deſen tijt by niemant zijn geſchroomt.
Wy ſien hier door een tuyg, dat wy nu oogen hieten,
Waer door wy maer alleen een ſchim van licht genieten;
Maer dan ſal gantſch de menſch niet weſen als geſicht,
Om recht te mogen ſien dat onbegrepen Licht.
Dan ſal Godt even-ſelfs ſijn wonder openbaren,
Daer in wy ſteke-blint, en niet als mollen waren.
Dan ſal het wonder AL, en wat Natura wrocht,
Ons open zijn gedaen, en in het licht gebrocht.
Dan ſal geen booſen geeſt iet in ons komen blaſen,
Daer van hier menigmael de wijſte ſinnen raſen.
Dan ſal geen ſonde meer beſitten ons gemoet,
Die ons hier in den geeſt geſtagen oorlog doet.
O wel geluckig paer! ſal ons dan yder hieten,
Als dit ons kranck geſtel den Hemel ſal genieten.
Wanneer ons niet een woort ſal komen uyt den mont,
Als dat vernieuwen ſal het eeuwig trou-verbont;

 En

En met een woort geſeyt, dit ſtof ſal heerlijck weſen,
Ja als ons Heylant ſelfs, hebt gy dat niet geleſen?

LICHAEM.

Hoe! ſal dan Godes volck ſoo ſchoon en Hemels zijn?
Ja heerlijck in çieraet, gelijck een Sonne-ſchijn?
Sal oock dit lompig vleeſch ſoo reynen lichaem krijgen,
Dat vluchtig als een geeſt ſal in der hoogte ſtijgen.
Ja weſen over-al, en op den eygen voet,
Gelijck'er wordt gelooft, dat Godt ons Heylant doet?

ZIEL.

Al ſachtjens, lieve vrient, al wil men 't anders drijven,
Een lichaem, hoe'et gaet, dat moet een lichaem blijven.
Een lichaem dat men ſien, en dat men volgen mag,
En wie dit anders vat, doet ja een quaden ſlag.
't Is waer, ons Heylants lijf, als goede Zielen mercken,
Kan al de wereldt deur veel groote dingen wercken;
Maer dat komt van de kracht die uyt het lijf ontſtaet,
Niet dat het lichaem ſelfs in alle plaetſen gaet.
Schoon iemant ſaken doet, ganſch waert te zijn gepre-(ſen,
Daer hoeft noch evenwel geen lichaem by te weſen,
De kracht is al genoeg die uyt het lichaem rijſt,
Gelijck de reden ſelfs ten vollen ons bewijſt.
De Son is in de lucht, en ſchiet haer gulde ſtralen,
Sent oock haer krachten uyt tot in de laegſte dalen;
Ja recht veel wonders aen, voor Godt geweldig groot,
Tot in de diepſte kolck van onſe wereldkloot.
Hoe zou die klare Son, die alles kan verlichten,
Niet magtig zijn te doen, en wonders uyt te richten,
Gelijck het ſchepſel plag, dat by hem is gemaeckt?

LICHAEM.

Ey treedt hier dieper in, 't is waerdig aengeraeckt;
Seg ons met recht beſcheit; hoe ſal het lichaem weſen,
Wanneer het na de dood ſal komen opgereſen?

ZIEL.

Ick heb op dit geheym mijn oordeel uytgebracht,
En wat'er noch ontbreeckt, dient af te zijn gewacht;
Mijn tong is niet bequaem dit wonder uyt te drucken,
En koom ick tot de penn', 't en wil oock niet gelucken;
Dit weet ick, dat de menſch hier namaels weſen ſal,
Schoon, wacker, ſonder feyl, en buyten ongeval.
Wie ſal hier verder gaen? Geen Ziel en kan bedencken,
Hoe Godt te ſijner tijt het Lichaem ſal beſchencken:
Dies ſeg ick, lieve Godt, hoe dient een menſch te zijn,
Die namaels blincken ſal gelijck een Sonne-ſchijn!

LICHAEM.

Maer, Ziele, noch een woort, nadien wy moeten ſcheiden,
Soo laet voor u vertreck een tombe toebereyden,
Daer in ick ruſten mag, en krijgt een wacker man,
Die u, en my ter eer, een lofdicht maken kan:
Laet dat hier in de Kerck ontrent den grave ſchrijven,
Of op een rijcken ſteen met gulde letters drijven,
Hangt daer ons wapen by, en ander graf-çieraet,
En maeckt dat al het werck wel hups en deftig ſtaet.
Soo doende ſal het volck van ons iet konnen weten,
En dan ſal oock de faem ons namen niet vergeten;
En die in onſen tijt geen Graf-verçierſels heeft,
Is even als een menſch die noit en heeft geleeft
Neemt hier geen uitſtel toe, maer laet'et haeſt geſchieden;
Want 't is een oud gebruyck van al de grootſte lieden:
Dus wilje niet geheel my geven aen het ſtof,
Soo laet een rijcken ſteen vertellen onſen lof

ZIEL.

Gy waert eens, ſoo my docht, wat hooger opgetogen,
Maer nu is u een uyl, een uyl is u ontvlogen,
Hoe! doen ick deftig ſprack, en ſchier uit van u ging,
Laet gy u ſinnen gaen op ſoo een ydel ding?
Ey! poogt uyt dit bedrijf geen luſt voor u te rapen,
Gy moet al wijſer zijn, als eer dan ick geſchapen,
Als Godt u van het ſtof, of uyt'er aerde nam,
Waert gy des Heeren werk, eer ick te voorſchijn quam.
Wat gaet u heden aen ſoo moy te willen çieren
Dit afgeſleten rif, een woonhuys van de pieren?
En waer toe doch geſet voor alle mans geſicht,
Een levenlooſe ſteen, of ydel Graf-gedicht.
Ey! laet geen roemig werck voor u gebeente ſtichten,
En roept oock geen Poeet om iet voor u te dichten:
Stelt gy u Graf-ſchrift ſelfs, niet op een harde ſerk,
Maer in een ſacht gemoed, en met een deugtſaem werk.
Indienje my gelooft, een recht Godſalig leven
Dat ſal u beter naem, en meer geruſtheyts geven,
Als wat tot graf-çieraet voor u kan zijn bedacht;
Want 't is maer beuſel-werck, en niet als malle pracht.
Wat ſal een, die het ſiet, hier over namaels ſeggen,
Indien hy na den eyſch het ſtuck wil overleggen,
Als dit of diergelijck? Ey ſiet, een ſchoone ſteen
Deckt hier een vuylen romp, of wel een nietig been.
En wenſch niet dat u naem mag lang op aerde ſweven;
Maer dat u waerde Ziel mag in den Hemel leven.
Brengt hier toe watje kont, gelijck het ons betaemt,
Soo worden gy en ick in Godes boeck genaemt.
Hoe kan het na de dood uw dorre leden baten,
Dat van uw çierlijck graf veel luyden ſullen praten?
De koſt hier aen te doen ſal beter zijn beſteet
Aen een die niet en heeft, als maer een droogen beet.
Laet, mag ick bidden, af dus hoog te willen draven,
Wy leven heden ſtil, ey laet u ſtil begraven.
Ick wil noch groote ſleep, noch pracht ontrent het Lijk,
Het eenig dat ick ſoeck, is Godt, en 't eeuwig Rijk.
Doch ſooje lijckewel uw ſtof wilt laten çieren,
Soo laet geen wimpel-tuyg ontrent den grave ſwieren;
Maer om van lijck-çieraet niet al te zijn berooſt,
Dit ſal u Graf digt zijn, indienje my gelooft.

Hier leydt geen wacker Heldt, die Steden kon beſtormen,
Maer wel een metgeſel, ja broeder van de wormen,
Die noemt'et enckel droom, al wat hem is geſchiet;
Ach! wat de werelt geeft is NIET, *en anders niet.*

BESLUYT.

WAt heb ick nu te doen, als Godt alleen te prijſen,
Als Godt een danckbaer hert ootmoedig aen te wijſen,
Als door een ſtaeg gebed te ſtijgen met den geeſt,
Daer nimmer vreugt ontbreeckt, of droefheyt word gevreeſt;
Maer wie kan tot het werck bequame woorden vinden,
't En zy uw reyne geeſt ons tonge wil ontbinden?
Hoe kan ick, ſondig menſch, iet brengen aen den dag,
Dat hier kan dienſtig zijn, of u behagen mag
Eylaes! ick ben een worm, een ſmiſſe van gebreecken,
Neemt aen, niet dat ick ſeg, maer dat ick ſoeck te ſpreecken;
Ja ſendt uw zegen af, op my, gebreeckig menſch,
Op dat ick ſpreecken mag, als ick van herten wenſch:
Op dat ick ſpreecken mag, gelijck de reyne ſcharen,
Die in dat hoogſte licht uw wonders openbaren
Of kan'et niet geſchiên, als na mijn laetſte reys,
Soo ſcheyt nu mijnen geeſt van dit ellendig vleys.
Doch wat my nu voortaen op aerde mag gebeuren,
Geef dat ick met verdriet mijn zonden mag betreuren;
En dat ick met vermaeck, en met een blijde vlucht,
Mag ſcheyden uyt het ſtof, en ſtijgen in de lucht
'k En heb niet meer te doen, als ſtaeg bereydt te weſen,
Op dat een korte ſnick mijn Ziele mag geneſen.
Mijn Godt! voltreckt het werck, als gy het dienſtig agt
't Is uwe komſt alleen, die ick op heden wagt.

Laet vry u Graf met vreugde delven,
De Dood is 't EYNDE *van haer ſelven.*

1 Syn Hoogheyt Frederick Hendcrick
2 Haer Hoogheyt de oude Princes
3 Syn Hoogheyt Prins Willem
4 Haer Koninklycke Hoogh Princes Royael
5 Ceurvorst van Branden burgh

6 Ceurvorstinn
7 Syn Excell
8 De Jonge
9 Syn Excellen
10 de Grave

6 Courvorst van Branden burgh
7 Syn Cauales van Brederode
8 De Jonge Princes van Oranje
9 Syn Excellent Prins Maurits
10 de Grave Frederick

11 de Grave Henderick
12 Haer Hoog Mogende Gecommitteerde
13 de Ed. Heer J. Cats Raet van Hollant
14 Predicant J. Goethals
15 de Heer Secretaris C. Huygens H. v. Suylichem.

DOODELYCKE UYTGANG VAN SYN HOOGHEYT.

FREDERICK HENDRICK,

PRINSSE VAN ORANGIE, &c. ANNO 1647.

Tot besluyt van de Dood-kiste voor de Levendige, heb ick (mijns oordeels) geen beter stuck of stoffe konnen gebruycken, als een levendige afbeeldinge van den doodelijcken uytgang zijner Hoogheyt, den Heere Prins FREDERICK HENDRICK, *onsterffelicker gedachtenisse, &c. wiens stervende gedaente ick (doen ter tijt Raedt-Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt, bysonderlicken van haer Ed. Groot-Mog. daer toe versocht zijnde) beneffens de Vorstelicke vrienden en bloedt-verwanten, oock andere groote Personagien, op den* 14. *Maert, Anno* 1647. *met droefheyt heb aengesien, terwijl d'eerwaerde man Godts,* D. Goethals, *op die gelegentheyt (soo tot den stervenden, als tot de levende) deftelick ende troostelick sprack; de gelegentheyt van 't werck, en de afbeeeldinge na 't leven van de Personagien doen ter tijt tegenwoordig zijnde, word tot verweckinge van meerder aendacht aen U. E. (gunstige vrienden) hier vertoont, met byvoeginge van mijne ten selven tijt invallende gedachten. Neemt dit al mede ten goede, als nut om gebruyckt te worden, tot onse gemeene narichtinge.*

HOe was mijn geest ontstelt, mijn sinnen opgetogen!
De krachten mijner ziel tot in den gront bewogen!
Alsick 's Landts waerste pant, dien grooten Prinsse sag,
Daer hy by naest ontzielt, in sijn benauwtheyt lag.
Doen sijn verflaeude tong niet meer en konde spreecken,
Dier in hy niet een mensch voor desen heeft geweecken?
Doen sijn ontsoncken oog was dof en sonder glans,
Te voren hoog geducht, oock by de grootste mans?
Ach dood! was mijn gepeys, gy vyert geen hooge toppen,
Maer komt oock aen 't verwelf van aertsche Goden kloppen.
Gy vreest geen deftig hooft, al is't schoon gekroont,
Soo dat'er niet een mensch by u en wordt verschoont.
Staet, rijkdom, hooge macht, groot-achting, wijse reden,
't Wordt al, door u bedrijf, als met de voet getreden.
De mensch is enckel hooy, tot aen den grootsten Prins,
En al sijn noest bedrijf een handt vol schrale wints.
Hy dien ick menigmael van oorlogs snege treecken,
Van wonder hoog beleyt, heb deftig hooren spreecken,
Die 't wreed' en oorlogs werck geduurig overwoeg,
En ons geheele Staet als op de schouders droeg.
Hy die soo menig Slot, soo vast-gebouwde Steden,
Soo menig horen-werck, als geenen tijt geleden,
Heeft, eer het iemant dacht, in haesten wech geruckt,
En 's vyants hooge macht tot in het graf gedruckt;
En is niet dat hy was, wy sien het nu verdwijnen,
Dat al de wereldt deur soo groote dingen schijnen.
De Vorst, des Landts vermaeck, en yeders hertenwensch,
Die scheyt hier uyt het vleesch, gelijk een ander mensch.
Maer dood, onaerdig spoock, wat hebje doch gewonnen,
Nu 's Prinssen levens-draet soo haest is afgesponnen?
't Is waer, gy velt het lijf; maer siet, het beste deel,
Dat keert tot sijnen Godt, en blijft in sijn geheel.
De roem van sijn bedrijf, die siet men henen rennen
Met vleugels van papier, en wel-gemaeckte pennen,
Door al dat wereldt heet, soo dat sijn fame dwaelt,
Van daer de Sonne rijst, tot daer se weder daelt.
De vyandt heeft de spijt, het voordeel onse Landen,
De Staet is onderstut met uytgelese panden.
De troost is by het volck, en by sijn hoog gesin,
Een hand vol aerd' alleen dat is u gantsch gewin.
Wat seg ick? even dit en kan u geensins baten,
Oock soo een weynig stofs en wordt u niet gelaten,
Hy die het lichaem schiep, en aen de ziele gaf,
Sal oock het aertsche deel eens roepen uyt het graf.
Sal oock, dat uwe scheen, niet laten op te weeken,
En door sijn hoogste macht uyt uwe banden trecken;
Siet, vrienden, die het werck in rechte daet beschouwt,
't Is niet, 't is enckel niet, al wat de dood behoudt.

KOR-

KORTEN INHOUT

Van de Dood-kist voor de Levendige.

J. CATS
TACHTIG-JARIGE BEDENCKINGEN,

Daer in aengewesen word, hoe alle Passien, driften, ja gebreken der Menschen soo bestiert konnen worden, dat de selve aen ziel en lichaem gesontheyt konnen geven en ook bewaren:

Verrijckt met veel Gedenckwaerdige Geschiedenissen en Leer-stucken daer uyt getogen.

MIDSGADERS HET

TACHTIG-JARIG LEVEN
EN
HUYS-HOUDINGE

Des gemelden Heers op

SORG-VLIET.

KORT BEGRYP

Van het gene in dit navolgende werck word verhandelt:

Quidquid agunt homines. Votum, Timor, Ira, Voluptas Gaudia, Discursus nostri farrago libelli.

Eerst de Inleydinge, waer in word aengewesen

De verdorventheyt des Menschen, en waer door hy de sieckten en de dood selve is onderworpen geworden.

De waerdigheyt des Menschen na ziel ende lichaem, en door wat middel de selve lange in gesontheyt by malkanderen zijn te houden.

Waerom de Menschen in de eerste tijden veel langer leefden als sy nu doen.

Of het leven door de kunst of eenig middel verlengt kan worden.

Dat het schrijven van de bewaringe der gesontheyt dienstig en nootwendig is.

Van de Gesontheyt en hare waerdigheyt.

Waer in de selve gelegen is.

Waer in het leven bestaet, en door wat middel het selve in gesontheyt gehouden word.

In het eerste deel word gehandelt van de beweginge des gemoets in 't gemeen, veroorsaeckt wordende door verscheyden menschelijcke driften, met de middelen tot afschaffinge van de selve dienstig wesende.

<table>
<tr><td rowspan="9">En in 't besonder van de volgende tochten, te weten</td><td>Van de Droefheyt</td><td rowspan="9">Verçiert met vele gedenckwaerdige Exempelen dienende tot inbindinge en matigen van de selve.</td></tr>
<tr><td>Van de Nijt</td></tr>
<tr><td>Van Liefde</td></tr>
<tr><td>Van Eergierigheyt</td></tr>
<tr><td>Van Gierigheyt</td></tr>
<tr><td>Van Blijdschap</td></tr>
<tr><td>Van Gramschap</td></tr>
<tr><td>Van Vreese</td></tr>
<tr><td>Van Jalousie ofte yver sucht</td></tr>
</table>

Alles besloten met de Tachtig-jarige Bedenckingen van den Schrijver, handelende van de hoogste vernoeginge van een Christelijck gemoet, tot welstant beyde van *Ziele en Lichaem.*

In het tweede deel worden aengewesen middelen dienende tot bewaringe der gesontheyt, genomen uyt de Gront-regels van de Hooge Schole van Salerne.

In het derde deel word gehandelt
Van de Lucht.
Van de vier getijden des Jaers.
Van de Winden, en wat veranderinge sy in de lucht en ons lichaem maken.
Van het onderscheyt der plaetsen en Landen, en welcke de gesontste zijn om sijn woonınge te nemen,
Van de noodsakelijckheyt van Spijse en dranck in 't gemeen,
en in 't besonder

- Van Broot en alderhande Koren-werck.
- Van Moes-kruyden, Salaet en Toe-kruyt.
- Van Eetbare Wortelen.
- Van Aert-vruchten.
- Van Heester-vruchten.
- Van Boom-vrucht met harde schelpen.
- Van Boom-vruchten met sachte schellen.
- Van Suycker en Kruyt.
- Van den oorspronck van het flachten der Beesten en verkiesinge van 't vleesch.
- Van het Vleesch der tamme vier-voetige dieren.
- Van Vogelen.
- Van het gene dat van de dieren komt.
- Van Visch.
- Van Water.
- Van Wijn.
- Van Bier.
- Van Taback.
- Van Sout.

Van de beweginge en ruste des Lichaems.
Van slapen en waken.
Van af-setten en behouden, als oock van het byslapen.

In het vierde deel word aengewesen
Hoe by een iegelijck in 't gemeen de Gesontheyt moet woden bewaert.
Waer de Ouders op moeten letten in het teelen der Kinderen.
Teel kunst voor de gene die genegen sijn haer Gesin en met eenen de Werelt te vermeerderen.
In hoe veel Maenden een Kindr voldragen word.
Van den arbeyt en bet ampt der Vroed-vrowen.
Dat het eerste sog van de Kraem-vrou de jonge Kinderen nut en dienstig is.
Dat elcke Moeder haer eygen Kinderen, soo het mogelijck is, behoort te soogen, of anders wat Minne sy sal verkiesen.
Hoe lange de Kinderen moeten suygen, en hoe sy tot haer eerste seven jaren moeten opgevoet worden.
Van de maniere en opvoedinge der Kinderen in de tweede en derde seven jaren.
Van de verkiesinge der Spijse.
Van de mate der Spijse, hoe veel, hoe dickmaels daegs en wanneer meer tot bewaringe der gesontheyt dient gegeten te worden.
Van Drincken.
Van de oeffeninge en ruste des Lichaems.
Van Slapen en Waken.
Van de lossinge des Kamer-gancks, Waters, &c.
Van de maniere des levens van oude Luyden.
Van de maniere des levens der gener die een ongematigt en swack Lichaem hebben.
Wat de gene staet te doen die van verscheyden sieckten, ja van de Dood selfs gedreygt worden.
Wat de gene staet te doen, die even uyt een sieckte genesen zijn.

Volgen noch eenige Gront-regels uyt de Aphorismen Hippocratis die van outs als Godts-sprake zijn gehouden geweest.
Noch verscheyde By-spreucken de gesontheyt en goede manieren van leven rakende.
Een Beschrijvinge van heusse manieren over Tafel te houden en het tegendeel te vermijden, met byvoeginge van eenige bysondere Tafel-wetten.
Kort Besluyt van 't Werck.

G E-

G E B O O R T E - G R O E T

Aen den Edelen en Groot-achtbaren Heer,

J A C O B C A T S,

Ridder, Out-Raet-Pensionaris van Hollandt, &c.

Op zyn Ed. acht-en-seventigste verjaring, den 10 November 1655, in't bywesen van syn kinderen, aen yder van welke Hy al syn Wercken in een Boeck vereert, *op* S O R G - V L I E T.

IK kon, geleerde Heer, mijn pen soo niet bedwingen,
Of moest iets op den dag van uw geboorte zingen,
Dewijlze sich daer toe oneyndig voelt verplicht:
Dag, die het Jaer-tal sluyt, na 't sien van 't eerste licht,
Van acht-en-zeventig; een hoog getal van jaren,
Daer in u niet alleen veel wonders is ervaren,
Maer on-opspraecklijk zijn in al uw doen besteet;
De vrome treet de weg der deugd in lief en leet.
Zoo haest gy 't wezen kreeg ter stede Brouwers-haven,
Quam liefd van boven af, om u het hert te laven
Met Goddelijcke melck by 't moederlijcke zog,
En queeckt de deugden aen, die al de Wereld nog
Ziet in'er volle bloey, als wonderen vertoonen.
Als gy te Zierick-zee, uw school-placts, quamt te woonen,
Stijgt voort der Dichtren godt van zijn Parnassus af,
Die uyt de Hengste-bron u volle stralen gaf
Van 't ziel-ontstekend sap, daer uyt geheele stroomen
Van veersen zijn gevloeyt, en in het licht gekoomen;
Dat Middelburg getuygt, en Dordrecht tuygen kan,
Hoe zy! oock gantsch Euroop geeft daer getuygnis
van
Door 't tal dier kindren, die haer eere noch vergrooten
Door d'eer, die gy door hen, en zy door u genooten:
En d'Algemeene Raedt van Hollandts vrye stant
Heeft achthien jaren lang u in een staet geplant,
Die haer vereeren zal zoo lang'er menschen leven;
En moest met groote danck u vryheyt wedergeven
Die gy gerustig op uw Zorg-vliet nu geniet,
Daer gy, in uw gesicht, op dees verjaerdag ziet
Uw waerde kinderen, zoo veel'er noch af leven,
Uw lieve Nichten met uw wel-beminde Neven.
Nu *Anna Cats* niet leeft, bekleet *Elizabeth*
Met haer gemael de placts, die haer in 't voorrecht zet,
En straelt als een Prinsses, die met gezielde lonken,
Tot tweemael, 's Minnaers hert, kon met'er liefd' ontfon-
Heer Jan van Wernhout, nu getogen over zee, (ken.
Om meerder kennis, laet zijn broeder ook zijn stee,
De Jonge *Jacob Cats*, door u die naem genooten,
Uyt hope van uw naem en eere te vergrooten,
Godt geef (dat u en hem tot zaligheyt gedy)
Uw zuyvre mening nooit daer in bedrogen zy,
Maer hy zoo 't voor-beelt volgt, dat gy hem hebt gegeven,
Dat yder in hem zie de groote *Cats* herleven.
En dat *Cornelis*, die hem volgt, dit oock betracht.
Hy die de deugden eert, vereert ook zijn geslacht
En *Hendrick*, die zijn naem door 't Peterschap verkregen
Des groten *Hendrikx* heeft, die 't Vaderlandt den zegen
Der goude Vryheydt won, ick wensch hem van diens
deugd, (meugd.
Zoo veel, roem-waerde Heer, als gy hem wenschen
François en *Adriaen*, de jongste Jonckers mede,
Dat elck een baek verstreck in deugd en goede zeden
De schoone *Elizabet*, die naem kreeg door die geen,
Die met'er lieve licht voor dezen u bescheen,
Uw oudste dochters kint, om welkers aenschijn speelen
De zoete lokjes niet alleen, die minnaers streelen,
En lonkjes die het oog zoo hemels van'er schiet,
Dat d'allervryste zich dier door gevangen ziet,
Maer oock de kracht der geest, die geest zou konnen ge-
ven
Den genen, daer men nooit zag eenig geest in leven;
Zy leeft in 's Grootvaers dicht, ja zoekt'er leven door,
En leent die wetenschap haer herte, tong, en oor.
Jannette die ons toont een openhartig wezen,
En doet in haer gelaet een vrolijck zieltje lezen,
Ja licht oock in uw self op uw geboorte-dag,
Indien 't noch met u is, gelijk het eertijts plag.
Marie die naeu toont het eelste van'er jaren,
Gelijck een jonge spruyt haer teder groene blaren;
En *Amaranthe* die wel jonger, niet-te-min,
Tot een verçiering strekt van 't gantsche huysgesin,
En *Anna* wien m'er naem kan voor en achter lezen,
En veel aenvalligheyts in 't minnens waerdig wezen,
Zit met haer zusteren en broeders in de ry,
Die 'k wensche dat voor noch de lestemael niet zy,
Maer Godt, beliest het Hem, vernieuwe menigmalen.
Mary van Waelsdorp die met *Pompe* hier komt pralen
In haer vereende staet, om meed' als deelgenoot,
Te wesen by de vreugd, daer gy'er op ontbood;
'k Wensch haer zoo veel geluks, als twee vereende men-
In onderlinge liefd, ter wereldt is te wenschen: (schen
Zoo oock *Elizabeth*, die zuyvre Maegderoos,
Ofz' oock een Egemael tot haer geselschap koos:
En *Anna Catharyn*, het alderjongste *Muschje*,
Aen wien dat Cato zelf zou smeeken om een kusje:
En alle die by dees genoemden d'eer van u
Genieten, dat se zijn op uw geboortdag nu,
In top van uwe tijt, die noch meer tijt verdiende,
Tot nut der vreemdeling en eere van de vrienden;
En dat de dierbre gift, by u van zoo veel jaer
Met moeyt en lust vergaert voor yder een van haer,
Een levens spiegel zy, daer inse klaer beschouwen
Al wat verworpen dient, en wat'er dient behouwen.
Hoe Wellust, Adel, Jeugd, de Rijkdom, ja de Faem
Noch met de Wereldt moet verliezen haren naem,
Dewijl de Tijt haer slijt, die weder wordt verwonnen
Van d'alvernielbre Dood, en die van d'onbegonnen
Nooit-eyndend' Eeuwigheyd, zien sy in 't eerst ge-
zicht;
Maer dat'er binnen schuylt, geeft heneen hooger licht.
Daer vint de geest haer lust, en wat'er kan vermaken,
De ziel zich in een gloet van heylig' yver blaken,
Zoo dat'er niemant zy, op uw geboorte dag,
Op deze feest en gift, genood, die zeggen mag,
U voor zoo dierbren schat genoeg te konnen loven
En danken, mitse ver gaet lof en dank te boven;
Dat al de wereldt zich dan stel in deze ry,
Ick voel my zelven oock van deze schult niet vry,
O neen! 'k beken dat graeg, die duyzentmael meer eere,
En gunst van u genoot, als ick oom mogt begeeren,
Al dat ick dan kan doen, beleefde Heer, is dit,
Dat hy, die al de magt van hoog en laeg bezit,

Indien 'tu zalig is, u uyt genâ wil geven,
Dat gy noch menig jaer moogt op uw Sorgvliet leven,
En sonder eenig pijn, op dat de soete lust,
Die u soo lang vermaeckt, toch nimmer sy geblust;
En als 't sijn Godheyt dan niet langer wil gehengen,
Maer u begeert, van hier, in beter plaets te brengen,
Daer alles heylig is, en uw berboorte dag
Wel neme haer begin, maer nimmer enden mag.
Soo wensch ick, dat de schaer, nu rondom u geseten,
Met u de zaelge spijs der Eeuwigheyt mag eeten
In 't aensien van het Lam, het Leven en het Licht,
Dat ons de ziel ontsteeckt, en suyvert ons gesicht.

J. J. SCHIPPER.

L A U R I E R - T A C K

Op het Jaer-feest van den Edelen, Groot-achtbaren en Hoog-geleerden HEERE,

M Y N H E E R

J A C O B C A T S,

Ridder, Stadthouder van Leenen, Groot-zegel-bewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt, en Oud Raet-Pensionaris van 't selve Landschap, &c.

Als Sijn Ed. den 10 *November, in 't jaer* 1657, *de tachgentigstemael verjaerde.*

HOogwaerde Vader! draegt de werelt grooter quaet
Dan een ondankbaer mensch, de snootste voor den Staet?
Ick haet dat lasterstuck, dies wilt mijn rijm verschoonen,
Mijn ziel is swanger om sich danckbaer te betoonen.
De Liefd', Eerbiedigheyt, de Reden, en mijn plicht,
Verwecken mijnen geest, en eischen dit gedicht.
De Zang-godinnen self uw Jaerfeest willen eeren.
Thalia segt men moet die vreugde nu vermeêren.
En wie verdiend oit meer door kunst een lauwer-kroon,
Dan 't waerde rijmrijck hooft van Phœbus oudtste zoon?
Die, heden tachtig jaer, in Zeelandts Brouwershaven
Het lieve licht ontfing, en d'allereerste gaven
Des hemels: die daer na te Zierickzee gevoedt
Is met de melck der deugd, en 't aengenaemste soet,
Dat wetenschap en kunst der Poezy kan geven.
Hier wierd de grond geleyt van 't loffelijcke leven.
't Welk Neêrlandt tot çieraet en eeuwig' eer verstrekt.
De Godtsdienst, Deugd, en Kunst de ziel tot weldoen wekt.
't Verstandig onderwijs de geesten kan bestieren.
In 't eynd der loopbaen wint men palmen en laurieren.
Als Middelburg vernam Sijn deugden en verstant,
Versocht zy, rijp van raet, Hem tot haer Raet; en 't Lant
Wierd haest gewaer, dat Hy was voor 't gemeen geboren.
't Gerucht verspreyd sijn lof, en kon terstont bekoren
Ons Dordrecht, 't welck Hem koos tot haren Raet en tolck
In Hof en Stadt, hier blonk zijn deugd voor al het volck.
Dies Hollands hooftstadt, en Princes, de bloem der Maegde
(Die d'oude Vorsten om haer dapperheyt behaegde)
In yders ooren riep dees' lof, gelijck een schat,
CATS *is de wijste man en 't cieraet deser stadt.*
Noch was het niet genoeg. De groote Voedster-Heeren
En Vaders van dit Landt, die komen hem vereeren
Met dien doorluchten staet van Taelman in haer Hof.
Godt heft het nedrig hart om hoog, tot Sijnen lof,
De Vader droeg dit pack, met yver, achtien jaren,
De sorg voor Landt en Volck en Kerck teelt grijse hairen
Soo leeft men minst sich self, en meest voor 't Algemeen.
Godt sterckt ons in de last: door ootmoet en gebeên
Verwerft men 's hemels hulp. Dus kan de man vercieren
Het ampt, en niet het ampt de man, die sich kan stieren
Na Reden, met beleyt, door Wijsheyt: die 't gemoet
Hecht aen sijn Godt, en stil in voor-en tegen-spoet,
Nooit word door Hoop, noch Vrees, noch Nijt, noch Haet bewogen;
Maer volgt de weg der deugd met alle sijn vermogen.
Seg niet. dit lastig pack benam hem al sijn tijt
Hy streeft'er door en door, met onvermoeyde vlijt.
Sijn ingeboren lust tot dichten kon niet sterven,
End'arbeyt, soo het scheen, hem krachten deê verwerven.
Sijn schriften zijn getuyg Thalia had gedaen.
En Godsvrucht, vol van vuur, ving dus haer reden aen:
Door weldoen sal de mensch altijt sijn Godt behagen.
Den grijsen ouderdom kan schoone *vruchten dragen.*
Wanneer sy is ge-ent ten stam van Godes Soon.
De grijzigheyt verstreckt *een cierelijcke kroon,*
Sy word ten wege der gerechtigheyt gevonden.
De Deugd sal leven, en doet sterven alle sonden.
En dees' betrachting deed' Uw soeken soete rust.
De Staet verschoond' uw staet Nu vind Gy al uw lust
In 't beste goet op aerd voor 't scheyden te verwerven
Uw Sorgvliet doet u zorg voor aertsche saken sterven.
Gy sorgt voor 't leven, dat geen eynd noch palen heeft.
Geluckig die dus in, doch uyt de wereldt leeft.
Gy hebt my steets omhelst, en yder willen leeren
Hoe dat ick 't suur in soet, en ramp in vreugd doe keeren.
En dat ick ben het padt dat naer den hemel gaet.
Godtvruchtigheyt bereyt de mensch de beste staet.
Vraeg niet. Waer toe mijn lof? Die moet een prickel strecken
Om al de Jonckeren en Juffren op te wecken
(Die van uw lichaem, door u Dochters, zijn gedaelt)
Tot u vermaerde deugd, die door de wereldt straelt.
De roem der Vaderen de kinderen kan bewegen
Der oudren vroomheyt krijgt een uytgespreyden zegen.
Dus sprack d'eerwaerde: maer nu zy haer lippen sluyt,
Druck ick aldus mijn hart met wensch en bidden uyt:
Godt wil uw tachtig jaer noch met meer jaren kroonen;
En ziel en lichaem voorts van alle ramp verschoonen:
En sterk uw geest met Geest van boven uyt sijn troon,
En vest' uw heyl in 't bloet en lijden van sijn Soon:
Soo sult gy noyt voor dood, noch hel, noch duyvel beven.
Door 't leven sterft de mensch, door 't sterven krijgt hy 't LEVEN

J. LESCAILLE.

Op de Wercken van den Edelen, Achtbaren en Hoog-geleerden Heer

J A C O B C A T S,

R I D D E R, &c.

IS't dat men ſulcke kroont met prijs,
Die op geen onbequame wijs
Ons ſlechts wat vaerſen ſchreven,
En anders niet bedreven:
Is 't dat oock d'eer eens mans van ſtaet,
Die wijs en wacker is van raet,
Hoort heerlijck uyt te lichten,
Al vlecht hy ſchoon geen' dichten.
Wat kroon verdient dan ſulck een Man,
Die rijmen en die raden kan,
En loflijck onderwijſen
Bey jeugdigen en grijſen
Die Huyſen en die Staten ſticht,
Dees met ſijn tong, die met ſijn dicht,
En nimmer pen noch lippen
Iet ongaeſs laet ontglippen:
Die ſijnen inct dat edel nat
Noyt heeft aen Vorſten-lof verklad,
Noyt met hunn' malle daden
Beſmeurt ſijn' wijſe bladen·
Maer dien gebruyckt heeft om de jeugd,
Op 't ſpoor te helpen van de deugd,
Of om de huys-gebreken
De lenderen te breken;
Of ſomtijts oock tot hooger ſtof,
Te weten om des Scheppers lof
Te doen op ſijn papieren
Tot aen de Sterren ſwieren?
Voorwaer een ſoo doorluchtig Man
Verdient all' wat men geven kan:
Maer in wat oord of hoecken
Is ſulcken Man te ſoecken?
Waer vind men een ſoo braven geeſt?
Dus denckt gy mooglijck, die dit leeſt.
Maer laet dat dencken varen.
Want ſoo gy maer de blaren
Van deſen Boeck eens open ſlaet,
En 't oor eens ſteeckt in Hollandts Raet,
Stracks ſult gy konnen mercken
Aen duyſend ſchoone wercken,
Dat CATS die Geeſt is en die Man,
Die raed en rijm verſchaffen kan,
Ja all' wat rijm derſt ſpreken
De kroon heeft afgeſtreken;
Dat CATS alleen door ſijn gedicht
Meer blinde zielen brocht tot licht,
Meer dertele tot ſchamen,
Als all' ons Dichters t'ſamen,
En dat derhalven hem de kroon
Toekomt, die Phœbus is gewoon
Den Rijmeren te geven,
Die boven andren ſweven.
Is 't niet een wonder dat een geeſt,
Die altijt is beſet geweeſt
Met ſoo veel ſware dingen,
En Staets-bekommeringen,
Meer dichts gedaen heeft als de geen'
Die nauwelijcks iet anders deên,
En in ſijn beſig leven
Soo veel en wel geſchreven;
Ja in ſijn rijmen hecht en vaſt
(Schoon hem een meer als Hercles laſt
De ſchouderen vermoeyde)
Gelijck een Naſo vloeyde?
Is 't oock niet reden dat de geen,
Die ſoo veel ſlaefde voor 't gemeen,
Voortaen tot ruſt ſich geve,
En voor ſich ſelven leve;
Voortaen des wereldts woel verlaet,
En ſtel alleen in Hemel-praet
En Goddelijcke ſaken
Sijn opperſte vermaken?
Ja, CATS, dat is de waerdſte loon
Van uwen arbeyt, dat 's een kroon
Voor uwe grauwe hairen
En viermael twintig jaren.

J. DE DECKER.

Den Heere van Zuylichem op het toeſenden van ſijne Koren-bloemen aen den Heer

J A C O B C A T S,

R I D D E R, &c.

ONder allerley geſchencken
Kond' ick heden geen bedencken
Als ick s' al had overdocht
Dat u beter dienen mocht
Dan, nu al u boomen pruylen
En noch ſchaduwe, noch ſchuylen
In dit ongetempert weer
En verleenen aen haer Heer,
Bladeren te doen verſchijnen
Die geen winter doet verdwijnen
En hier zijnder ſonder ent
Uyt den boomgaert die gy kent:
Neemt s' in danck aen 't mijner bede
Met mijn wenſch toe: dat's, hier mede
Veel gelucks in 't nieuwe jaer
Aller Dichtren Beſtevaer.

1 Jan. CIↃ IↃC LIIX.

CONSTANTER.

In Illustris Viri

JACOBI CATSII

Vitam Rusticam, & universa Opera tam juvenilia, quam senilia,

ODE,

Kal. Jan. anni. cIɔ Iɔc LVIII. *strenæ loco ei oblata.*

à

JANO VLITIO.

NOn reversuræ cecidit juventæ
Flos brevis, messemque gelu pera-
Condidit præceps nive, ferratum (Etiam
Vixque Decembrem
Semovent Jani reduces Calendæ,
Læta curatis, senibus molesta
Lux, joci strenæque ferax, labantis
Circulus ævi.

Tertiam fervente rota reliquit
Seculi partem mea jam quadriga;
Nec curarum vacuus, nec otii
Semper abundans
Septimum lustro spatium Quid olim,
Cum jacet post terga, juvat voluptas?
Quem futurarum tenebrosa rerum
Sortis iniquæ

Eximat terrore vicissitudo?
Ut in fractos nisi tot procellis
Recreet multum miserantis aura
Numinis Ergo
Luce quid festa potius? quid atras
Leniam ut curas, agitem remissus,
Quam Venusinæ fidis experiri
Coner ut ictus?

Cæsarem non ut, solioque Etrusco
Sanguinis ductis, Venerisque laudes
Concinam, nec te madidas amantem,
Bacche, choreas:
Fonte me fas est meliore tinctum,
Ac sacra pastum dape nuper, alme,
Annuum, vitæ tibi Restitutor,
Solvere carmen.

Sive præsepi modo vagientem,
Pauperi celante Deum taberna;
Prævium dum te populis Eois
Indicat astrum;
Sive sublimi cruce te (nefandum!)
Prædivem peccata mea expiantem
Noxii insontem; immerita merentum
Morte luentem
Turpe commissum Triplice ille pectus
Ære duravit, putatis exsors
(Saxa nam sensere, rogique) quem non
Horrida tangunt

Fata, sudoresque cruore mixti,
Spineæque infame decus coronæ
Et tuo plus, quam Tyrio, refulgens
Murice læna.
Astra sperantem citharam, prosque
Hic decet vates labor. O beate!
Primus hos inter numerande, Catsi,
Incola, an exul

Quam fugis terræ? modo dum laresque
Verterе hos ardes, tumulique prudens
Claustra septeno, tibi ceu superstes,
Assere condis.
Quem meæ quondam puerile pensum
Tibiæ cœptis habuit faventem,
Annuas Janus quoties moneret
Mittere strenas;

Nunc ut indictum te Ego præteriem
Barbito fidens, Latioque plectro,
Dum bis octavum tua clausit ætas
Ultima lustrum?
Absit Hanc certe nec enim senectam,
Phœbe Belgarum, trahis incanorus;
Neve nos, quamvis humiles, retorto
Despicis ore.

Non tamen te nunc, reor, aut bilinguis
Proteus, castæve nurus morantur,
Aut maritales mulier proterva
Spernere jussus;
Profugus nec te? thalamo, refellens
Inverecundæ Sephyres amorem
Detinet, nec jam tibi nuptiales
Dicere sponsis,

Aut toro, aut orbis viduisque Leges,
Pronubæ casusve referre tedæ
Cura, transactis neque comparatur
Sæculi imago,
Corrigens ævi vitiosa nostri,
Daphnin & dudum sibi, virginesque
Flere permittis; juvenisque quidquid
Ante canebas.
Te licet, lauru nitidum atque myrto,
Cardinem terrarum ad utrimque biga

Vexerit nubes superante Clio,
Sideraque inter
Fama securum tua collocarit,
Hic tamen cœli propioris æstu
Raptus æternum canis Halleluja,
Atque Hymenæon.

Scilicet tanti fuit, ut suetos
Patriam fulcire humeros prementi
Subtrahens moli, tibi jam Deoque
Rite vacares.
Ista, post curas animo fugatas,
Postque desertos strepitus honorum,
Jam tui demum tenuit potentem
Unica cura:

Otium sed tot titulis redemtum
Vita non deses tamen occupavit,
Neve vicino pelago cadens lux
Liquit inertem
Ulla, quin pensi ratio diurni
Constet, & sacro studio penates
Excolas, castumque animum, proque
Non sine cantu

Sic voluptatum illecebris recisis
Quid senectutem deceat, quid horti
Afferant, possintque docere muti
Gramina campi,
Ruris & cultus, & opes recensens,
Te tua involvis placidus quiete,
Tela nec mortis metuens, supremam
Respicis horam.

O voluptatis sapor æviternæ!
O senectutis specimen decoræ!
O quies divum, atque beata tali
Rura colono!
Faxit, ut mores imitemur istos;
Neve tam Sanctum immemores colamus
Posteri exemplum, Deus; integerque
Mentis, & ævi
Jam satur, quas tot precibus petisti,
Non relapsuras iterum Calendas
Aurei secli novus auspicere
Brevis Olympo.

Den Heer van Brantwijck op het toesenden van sijn
Psalmboeck aen den Heer

JACOB CATS, RIDDER. &c.

ONs scheyt maer kleyn gebergt: wat heuvelen en klingen
Daer gy in 't Oosten heerst, en ick in 't West gebie:
Daer mijne Muse piept, en daer de uwe singen·
Hoe komt het nochtans by, dat ick u selden sie?
Mijn Heer, het is mijn plicht somtijts u aen te spreken;
't Schort my niet aen den wil mijn dienst u aen te bien:
Waerom dan doe ick 't niet? wat mach'er aen gebreken?
't Is om dat Koningen malkander selden sien.

Bey zijn wy Koningen, schoon onse Koninckrijcken
Niet zijn van die men hier verkrijgt door menig bloet;
Hy heeft een Koninckrijck dat niemants hoeft te wijcken
Al wie besitter is van een gerust gemoet.
Maer schoon de Koningen niet veel by een en komen,
Sy spreken evenwel door brieven of gesant;
Geschencken wederzijts die worden aengenomen
En dienen onderling tot vriendschaps onderpant.
Haer voorbeelt volg ick oock, hoor dese letters spreken
Hoe ick op Ockenburg oock wel op Sorgvliet denck,
En neemt van mijne handt tot goeder buurschaps teken
Na mijn gebiedenis dit Koninckrijck geschenck.

I. WESTERBAEN.

J. CATS.

TACHTIG-JARIGE

BEDENCKINGEN.

Daer in aengewesen word hoe alle passien, tochten, driften, ja gebreken der menschen soo konnen worden bestiert, dat de selve beyde aen ziel ende lichaem gesontheyt konnen geven en oock bewaren.

Verrijckt met veel gedenckwaerdige Geschiedenissen en Leerstucken daer uyt getogen.

Waer onder mede te vinden zijn de Gedichten, by gemelde Heer Cats gemaeckt op de Schat der Gesontheyt van den Wijt-beroemden Heer

Dr. JOHAN van BEVERWYCK.

Van de verdorventheyt des menschen, en waer door hy de sieckten, en de dood selfs onderworpen is geworden.

DE Mensch, het Edel dier, door Godes handt geschapen
Was om in stage jeugd sijn lust te mogen rapen;
Was in het schoon prieel en waer hy immer ging.
Daer was hy aengesien als Heer van alle ding.
Hy vont een schoon gesicht, al waer de boomen groeyden,
Hy vont een soet geluyt, alwaer de beken vloeyden,
Hy vont een soeten reuck, alwaer hy neder sat,
Hy vont een soeten smaeck, alwaer hy fruyten at.
Waer dat hy quam gegaen, de soete vogels songen,
De Visschen waren bly, de wilde dieren sprongen,
Het Schaepje met de Wolf ging speelen in het groen,
En oock het felste beest dat quam hem hulde doen.
Hy wierdt van alle kant getroetelt van de winden,
En geen onguure lucht en was'er oyt te vinden,
Daer quam geen felle Vorst, die in de Leden sneet,
Daer blies geen Noortse buy, die in de wangen beet.
Geen koorts, geen vyerig seer, geen pest of peper-koren,
Geen gicht, geen leelijck schurft en was'er noch geboren,
Geen damp, geen vuylemist en vielder op den mensch;
Hy vont aen alle kant sijn vollen herten wensch
Maer na dat hem de Slang met liegen had bedrogen,
En van sijn hoogste goet door listen afgetogen,
Doe was't dat hy terstont in alle qualen viel
Niet met het Lijf alleen, maer even met de ziel-
Eylaes! het was verbeurt, al wat hy had verworven,
En hy vol slim bejag tot in den grondt bedorven;
In hem en is geen deel tot aen het minste lidt,
Daer in geen slim bederf en vuyle kancker sit.
Soo is dan uyt der aert geen dood in ons gevonden,
Maer sy is in den Mensch een straffe van de sonden:
Van daer komt ons het quaet, en al het swaer verdriet
Dat yeder Menschen kindt hier op der aerde siet.
Wilt gy daerom een koorts, of ander quael genesen?
Of soeckje langen tijt in goeden stant te wesen?
Gaet eerst tot uwen Godt, en klaegt daer uwe pijn,
En wacht dan rechte baet van onsen Medecijn.
Waer Adam niet verruckt door ongeregelt mallen,
Den Schepper af-gegaen, den Duyvel toegevallen,
Sijn af-komst, sijn geslacht, sijn bloet en edel zaet,
Dat ware noch gesont, en in een goeden staet.
Maer nu het eerste paer, heeft buyten alle reden,
Veracht den grooten Godt, sijn Wetten overtreden,
Soo is de bleecke dood, en allerley gevaer,
Getreden in het werck, gekomen over haer.
De sond', het vuyl gebroet, die heeft het al bedorven,
En om dit ongeval soo is de mensch gestorven,
Van daer komt ons het quaet, van daer gestagen druck,
Van daer aen alle vleesch de grondt van ongeluck.
Met dat de Mensch begon hem tegen Godt te stellen,
Soo voegt sich alle ding, om hem te mogen quellen;
„ Want een die uyt de gunst van sijnen Schepper raeckt,
„ Die krijgtet tegens hem, wat dat'er is gemaeckt.
De lucht gaf fellen windt, het water stuere vlagen,
Het Aerdrijck giftig kruyt, den Hemel donder-slagen,
Een yder spout den Mensch als in het aengesicht,
En denkt voortaen niet meer aen hem te zijn verplicht
De sterren zijn vergramt, en laten droeve stralen,
Ja dickmael slim vergif, hem in de leden dalen:
De Maen verkout sijn breyn door vuyl en seldsaem vocht,
En schiet hem in het lijf een ongesonde locht.
Hier rijst een harde storm, en treft verheve wallen;
Daer schiet een blixem uyt, en doet oock Ceders vallen,
En ginder blackt een vyer, dat uyt der aerden koomt,
Daer voor dat yeder Landt en al de Werelt schroomt
Ach! hoe was eens de Mensch in hoogen Staet verheven,
Doen hy mocht over al sijn eygen wetten geven?
Doe kond' hy met een wensch of met een kleyne stem,
Al wat sijn ooge sag doen buygen onder hem.
Het Swijn, den Oliphant, de Leeuw en felle Beeren
Die stilden haer gewoel alleen op sijn begeeren,
En waren staeg bereyt, om hem ten dienst te staen;
Nu komt een kleyne mug, en doet hem oorlog aen.
Na dat het grillig Wijf den misslag had bedreven,
Soo was'et al verdriet in dit ellendig leven;
Want daer het eerste volck mocht rustig henen gaen,
Nam gantsch het aertsche dal een ander wesen aen.
Want sieckte, moeyte, sorg en duysent ongemacken,
Die quamen uyt de lucht op aerde nedersacken;
Siet daer, Eylaes! de Mensch in druck en stage noot;
En voor het leste spoock, soo quam de bleecke doot.
Soo haest de mensche leeft, begint hy oock te sterven,
En hy en kan voortaen geen stilstant meer verwerven;
Hy rent in grooten haest tot sijn bescheyden tijt,
Gelijck een snelle post, die vaerdig henen rijt
Hierom soo isser volck in ouden tijt gevonden,
Die klaegden, als de Mensch begon sijn eerste stonden.
En schoonder iemant kreeg een welgemaeckte vrucht,
Men hoorden geen gejuyg, maer wel een droef gelucht

Want als'er eenig kindt op aerde was geboren, (a)
Soo scheen by al het volck de vreugd te zijn verloren,
Een yeder was bedroeft, en maeckte groot geklag,
Om dat men voor het kindt niet als verdriet en sag.
Maer als de bleecke dood had yemant weg genomen,
Dan sag men enckel vreugd de menschen over komen,
Men nam het voor geluck, men was geheel ve blijt,
Om dat van alle druck de mensch dan was bevrijt.
Maer siet! niet al het volck is van gelijcke sinnen,
Men vint'er die voor al het leven hier beminnen;
Doch by een ander volk, soo wort'et gantsch veracht,
Gelijck haer tegenstrijt hier onder werdt gebracht.

Bedenckinge van den Philosooph Crantor, tot kleyn-achtinge van 's menschen leven.

WAt leven dat de mensch begrijpt in sijn gedachten,
Daer is maer enckel druck en onlust uyt te wachten.
Het gaet soo wonder vreemt hier in het jammerdal,
Men vint schier anders niet, als druck en ongeval.
Is yemant hoog van geest en deftig in verstande,
Soo wordt hy met'er daed een slave van den Lande,
Doet hy gelijck een dwaes sijn dingen sonder slot,
Soo is hy staeg veracht en aller wereldt spot,
Is hy van kloecken aert en van gesonde leden,
Soo wil hy staeg het vlees in vuyle lust besteden;
En is hy veeltijts sieck, hy lijt een stage dood,
En is een arrem mensch, al is sijn rijckdom groot.
Leeft hy ontrent een Prins of krijgt hy groote Staten,
Hy moet van stonden aen sijn oude vryheyt laten:
Wie sich in 't Hof geneert die stelle desen voet,
Dat hy geringelt wordt en echter dancken moet.
Indien hy sich bemoeyt alleen met eygen saken,
Dat is een slecht bedrijf, hoe kan hem dat vermaken?
Is hy een Acker-man, die kooren landen bout,
Dat is een stage sorg die nimmer op en hout. (den
Soo hy een Krijgsman wordt, soo moet hy dikmaels moor-
Ook daer hy wordt onthaelt met gunst en soete woorden:
Maer soo hy niet en vecht, maer hout hem aen de rust,
Soo is hy maer een roof van die het maer en lust.
Indien hy over zee verhandelt rijcke waren,
Soo lijt hy stagen angst oock van de minste baren.
Indien hy binnens Landts een stillen handel doet,
Die geeft hem staeg beslag, maer nimmer magtig goet.
Indien hy voorspoet heeft, soo wordt sijn hert verheven,
Hy wordt door sotte waen en hoogmoet aengedreven
En wordt hy heel beswaert met druck en tegenspoet,
Wat is hy als een worm die in der aerden vroet.
Indien hy sonder geldt besoeckt de vreemde Landen,
Soo treckt hem niemant aen by feyl van rijcke panden:
En reyst hy buytens 's Lants en heeft hy magtig gelt,
Hy sal met groote vrees geduurig zijn gequelt.
Neemt hy een schoone vrou, sy baert hem duysent plagen;
Hoe licht kan haer gelaet een ydel oog behagen?
En dat is stage sorg. Neemt hy een leelijck wijf,
Soo heeft hy nimmermeer een eerlijck tijt verdrijf.
Is 't wijf geweldig rijck en hy van kleyne renten,
Het wijf sal staeg verwijt hem in den boesem prenten;
En isse sonder geldt, sie daer een stage last,
Want goet van eene zy is veerdig op gebrast.
Is sy van snegen aert en leestse wijse boecken,
Soo wil se Meester zijn en haren Man verkloecken.
Siet daer een twistig huys Indiense niet en weet
't Is spijse sonder sout en niet een soeten beet.
Ten lesten is men jong, de jeugd is onbedreven,
En woelt als in een Zee van dit ellendig leven,
En wordt'er yemant out, soo naeckt sijn hoogsten noot,
Eylaes sijn kranck gestel dat worstelt met de doot.
Wat dient'er meer geseyt? Wie kan hem nederstellen,
Of hem sal eenig ding in geest of leden quellen;
Geen mensch is sonder druk hoe vrolijck dat hy leeft,
Dewijl oock even selfs een roosje prickels heeft.
Eylaes! het aerts vermaeck dat heeft een droevig wesen,
Want van gestage vreugd en heeft men noyt gelesen;

(a) *Plutar.*

Het is dan alderbest en verr' de minste pijn,
Of noyt te zijn geteelt of baest een Lijck te zijn.

Tegen-bericht van Metrodotus tot groot achtinge van 's menschen leven.

WAt staet kan eenig mensch op aerden overkomen,
Daer niet een soet vermaeck kan werden uytgeno-
Noyt soo verbotsten tijt of soo bedroefden jaer, (men?
Of een, die leven kan, die wordt'er vreugd gewaer.
Heeft yemant kloek verstant, soo wordt hy staeg gepresen,
En voor een Landt-juweel met vingers aen gewesen;
En is hy sonder breyn soo is hy sonder last,
Men siet oock Prinssen selfs met gecken wel gepast.
Is hy gedurig wel en sonder krancke dagen,
Soo is hy recht bequaem om lusten na te jagen;
En is hy swack van aert en dickmaels niet te wel,
Schoon hem de doodt genaekt 'ten is hem geen gequel.
Indien hy in het Hof met Vorsten wil verkeeren,
Hy kan sijn lagen naem en duyster huys vereeren.
Indien hy stilheyt soeckt en maer het sijne doet,
Sijn eygen voogt te zijn dat is geweldig soet.
Staen hem de velden aen, en gaet hy landen teelen,
Dat is een soet bedrijf wie kan het oyt verveelen?
Wil hy een Koopman zijn, en zeylen van de Ree
O wat een machtig goet ontstaet'er uyt de Zee?
Indien hy winste doet, soo kan hy vrolijck leven,
Hy krijgt dan menig vriend en meer dan hondert Neven;
En lijt hy staeg verlies, hy wordt een deftig Man,
Die al wat wereldt heet, met voeten treden kan.
Wil hy een Krijgs-man zijn, soo kan hy dikmaels maeijen,
Daer hy noyt ploeg en sont, en noyt en dede zaeijen:
En soo hy d'oorlog haet en heft een stillen geest,
Soo is hy wel getroost oock als een ander vreest.
Vertreyst hy buyten 's Landts, en kan hy wel betalen,
Waer dat hy komen mag, men sal hem wel onthalen.
Of is sijn beurse licht, hy draegt te minder last,
Soo dat hy lustig is en op geen Rover past.
Indien sijn jeugdig hert genegen is te trouwen,
Waer vint men soeter vreugd als by de jonge vrouwen?
Of is hy meer geneygt om niet te zijn gepaert,
Soo is hy sonder sorg waer dat hy henen vaert.
Indien het Echte bedt hem kinders heeft gegeven,
Hy siet in hare jeugd gelijck een ander leven.
Indien hem uyt het bedt geen Echte vrugd en wast,
Soo heeft hy Vrouwen-lust en echter geenen last.
Trout hy een schoone Vrouw, wat kandet soeter wesen,
Sy kan sijn gulle jeugd en heeten brandt genesen:
Of isse niet te moy en keurt haer niet te nauw,
By nachte, lieve vriend, sijn alle katten grauw.
Krijgt hy een geldig wijf, wat kan hy meer begeeren?
Op Vrouwen magtig goet, daer kan men lustig teeren;
Heeft sy in tegendeel maer weynig by gebragt,
't Is seker dat het wijf hem des te meerder acht.
Indiense geestig is of heeftse veel gelesen,
Sy kan voor al het volck gelijck een Raets-heer wesen.
Of heeftse geen verstant als van haer doecken huyf,
Een Man leeft sonder twist by soo een Tortel-duyf.
Wat meer? Is yemant jonck; dat zijn de beste tijden,
De jeugd is enckel vreugd en lust aen alle zijden.
Indien den ouden dag tot sijnen haert genaeckt,
Siet daer de rechte staet die hem eerwaerdig maeckt.
Het is dan sonder gront dat veel onsoete menschen,
Of noyt te zijn geweest of korte dagen wenschen.
Al is hier somtijts druck des eehter niet-te-min
Het wan-genoegen selfs brengt dikmaels voordeel in.

Van de Waerdigheyt des menschen, na Ziele en Lichaem, ende met wat middelen de selve in gesontheydt lang by malkanderen gehouden werden.

MAer schoon al is de mensch door onvoorsichtig mallen,
Uyt sijn gedurig heyl in stagen noot gevallen,

Noch is, des niet te min, het edel menschen kint
Het schoonste dat men weet en op der aerden vint.
Hy gaet des niet te min met opgerechte leden,
Is deftig in vernuft en machtig in de reden.
Hy siet den Hemel aen met opgetoogen geest,
Dat niet en werdt gesien in eenig ander beest.
En Godt, de rechte Bron van allerley genaden,
Noch gunstig aen den mensch en sijn geheele zaden,
En heeft niet al te mael de krachten weg-geruckt,
Die hy in alle ding te vooren had gedruckt;
Daer is uyt enckel gunst noch zegen in gelaten,
Die aen het kranck gestel sou namaels mogen baten:
Ja waer een nieuwe quael in eenig landt ontstaet,
Daer geeft de goede Godt al weder nieuwen raet.
Maer niet als door verstant, door vlijt en kloecke sinnen
En laet de wijse Godt ons eenig voordeel winnen;
Tot sweet sijn wy gedomt, mits Adam qualijck ging,
En dat is heden noch tot prijs van alle ding.
Soo is dan by de mensch met alle vlijt te trachten
Hoe dat hy door de kunst sijn qualen mag versachten.
Hoe dat hy door verstant mogt weeren uyt het bloet,
Al wat hem ongemack en eenig hinder doet.
't Is vry een nutter saeck gesont te mogen blijven,
Als door een machtig kruyt de sieckten weg te drijven.
'tIs beter 's vyants Heyr te weeren uyt de Schans,
Als binnen een te gaen een ongewisse kans.
Men kan een linnen kleedt met looge, seep en assen
(Al was'et vuyl begaet) wel net en suyver wassen:
Maer denckt vry dat'et werk niet in sijn stant en blijft;
Nadien men in de wasch al vry wat harde vrijft.
't Is even met den mensch hier in aldus gelegen: (gen,
Want schoon hy door de kunst verlichting heeft gekre-
Hy wordt'er door verswackt, hy wordt'er door ontset,
En staeg soo blijfter yet dat hem van binnen let.
Wel aen dan Hollandts volck, leert na de regels leven.
Hier is, dat u ontbrack, in onse tael geschreven;
De Maegt van onse Stadt die gy hier vooren siet,
Die is't die u de kunst uyt enckel gunste biet.

De beesten van het wout die kijcken na der aerden,
Vry slechter als den mensch en van geringer waerden,
Maer hy een edel dier en van een hooger aert
Siet na den Hemel toe, van waer hy is gebaert.

Het Veldt dat geeft ons heylsaem groen,
Oock veel dat hinder plag te doen,
En wie doch heeft'er noyt gegaen
Daer distels by de roosen staen?

Waerom de Menschen in de eerste tijden langer leefden, dan sy nu doen.

DE menschen die wel eer hier op der aerden waren,
Beleefden menigmael de negen hondert jaren,
Vol kragt en groene jeugd, men vont geen droeve pijn,
Geen pest, geen heete koorts, geen quaftig fleireijn.
Maer nu een swacker tijt tot ons is afgekomen,
Soo heeft een rasser dood de wereld ingenomen;
Gicht, scheurbuyck, kug, graveel, en ander ongeval
Die vielen uyt de lucht, en vlogen over al
Geeft reden mijn vernuft. De wereld eerst geschapen,
Liet uyt haer gullen schoot een machtig voetsel rapen,
Het was of edel zaet, of wonder schoon gewas,
Al wat men uyt het veldt of van de boomen las.
Geen mensch en wert verswakt door lust of gulsigheden,
Maer yeder spit het landt en oeffend' soo de leden.
Men at geen leckerny, maer slechts gemeene kost
En water uyt de beeck dat was hun soete most,
De sterren niet vergift met ongesonde qualen,
Die gaven enckel heyl en geen ongure stralen,
Maer dat ick hooger acht; de mensch als nieu geplant,
Quam eerst als uyt de vorm van Godes eygen hant:
Dat van den Schepper komt; hoe kan dat licht bederven?
Dat uyt het leven rijst; hoe kan dat haestig sterven?

O! groote Levens-Vorst, ô 's menschen hoogste goet.
Komt woont noch binnen ons; doch meest in ons ge-
Maer mits den lange tijt, soo is 't dat onse jaren, (moet
Oock voor den ouden dag, haer swackheyt openbaren,
't En gaet de mensche niet gelijck het eertijts ging, (a)
Hy is een roock een damp, een teer en nietig ding.
Dus dient hier op gelet, en noyt te zijn vergeten,
Want soo spreekt Godes Woordt en veelderley Poeeten
Wat dat men lesen mag men vint'er over al,
Dat ons geheel bedrijf is druck en ongeval.
(b) De eiersels van het wout, de frisse boom-gewassen,
Zijn op bequamen gront ons leven toe te passen, (roof,
Haer groen, des Somers kroon, dat wordt des winters
En siet een jonger bladt verdrijft het oude loof.
Wy groenen in der jeugd en hebben blijde dagen,
Maer worden van de dood allensken weg gedragen;
Al leeft men somtijts lang, des echter niet-te-min, (in.
Daer komt haest ander volck, dat neemt ons plaetsen
Dit heeft oock Heydens volck voor desen wel geweten,
Dat in een korten tijt de mensche werdt versleten,
En 't is bedenckens waert dat Xerxes eertijts sprack.
En dat hem menigmael sijn moedig herte brack.

Men hout dat Xerxes op den dag,
Als hy sijn machtig Leger sag,
Als hy sijn Ruyters over al
Sag draven in het groene dal,
Stont treurig midden in het Heyr,
En sloeg sijn hooft en oogen neêr.
Men sag genoeg aen sijn gebaer,
Dat sijn gepeys was wonder swaer
Een van den Raet, een deftig Man,
Die vraegden hem de reden van,
Die vraegt wat dat'er is gebeurt,
Dat soo een machtig Prinsse treurt,
Daer hy geen Man in 't Leger siet,
Die hem niet lijf en leven biet.
De Koning sprack ick sie de Macht,
Die staeg op mijn bevelen wacht,
Ick sie hier menig dapper Helt
Blymoedig treden in het Velt.
Ick sie het noch en even wel,
Soo baert het my een droef gequel,
Want seg toch eens, na hondert jaer;
Waer sal se zijn, dees groote schaer,
Eylaes! verstoven als een kaf,
Eylaes! verschoven in het graf,
Dit sey de Vorst, en tot besluyt,
Soo bersten hem de tranen uyt.

Wel nademael de tijt soo kort ons is besneden;
Soo dient een yeder Mensch te leven na de reden·
Niet gulsig in de spijs, niet overdadig zijn,
Ontrent het echte bedt noch in de frisse wijn.

Of het leven door de kunste of eenige middel verlengt kan worden.

HEt is een hart geschil, en over lang gedreven,
Hoe dat de gronden staen van ons ellendig leven,
En of Godt aen den Mensch als door een stale Wet,
Sijn dagen heeft bescheert, sijn palen vast geset,
En of hy met beleyt, en door gesette reden,
Een vaster levens-kracht kan brengen in de leden?
Dan of een yders tijt soo vast versegelt staet,
Dat hem geen kunst en helpt, geen hinder oyt en schaet?
Hy die van al het stuck de gronden soeckt te kennen,
Die tale na het werck van al de soete pennen,
Die onse *Beverwijck* (c) te samen heeft gebracht,
Daer wordt het diep geheym getogen uytter nacht.

(a) *Job.* (b) *Hom.*
(c) *Siet hier op Epistol. quaest. D D. Beverwijck*

’s dan mijn voorſtel niet, hier dieper in te treden,
Want tot ſoo grooten werck behoeft een langer reden,
Maer om hier kort te gaen, ſoo ſeg ick heden dit,
Een yder neemt’et op tot ſijn beſcheyden wit.
Het eynde van den Menſch is aen den Menſch verholen,
De middels even wel, zijn yder een bevolen:
Gy doet wat u betaemt, en t’huys en over al,
En weeſt dan voort getrooſt hoe Godt het ſchicken ſal.

Dat het Schrijven van de bewaringe der geſontheyt dienſtig en noodig is.

Wie poogt geſont te zijn en dat voor lange jaren,
Moet ſtaeg voor vreemt gewoel ſijn innig hert be-
Want als ſijn beſte deel komt om te zijn geroert, (waren,
Soo word terſtont het lijf door tochten weg gevoert
En hier uyt wordt den Menſch ontſtelt door droeve qualen,
Die na een korten ſtont door al de leden dwalen,
Dies wordt ons wel geleert als dat een ſtil gemoet,
Is niet den Geeſt alleen maer al de leden goet.
Maer yemant ſal, miſſchien hier tegen komen drijven,
Dat geenſints noodig is van dit beleyt te ſchrijven:
Vermits dat kruyt en ſalf en drank is ſonder vrucht,
Ten zy dat yemant queelt of in benautheyt ſucht.
Dat noyt de Medecijn en dient te zijn gebeden,
Als yemant wacker is en van geſonde leden,
Dat even Godes Soon die gronden heeft geleyt,
En dat het waerheyt is al wat de Waerheyt ſeyt.

Ovid. 3. de Ponto. 4.

Die groeyt en bloeyt in goeden ſtaet,
En hoeft geen dranck, of Meeſters raet;
Maer voelt’er yemant droeve pijn,
Die roepe dan een Medecijn.

Maer vrienden, hoort een woordt, indien de menſchen
Als in den ouden tijt en lang verloope jaren, (waren,
Men hoefde geen behulp van eenig heylſaem gras,
Vermits en ſpijs en dranck voor yeder heylſaem was.
Vermits oock boven dien meeſt alle menſchen aten
Alleenlijck voor den noot, en geenſins boven maten;
Dies was haer lichaem ſterk, haer geeſten wonder fijn,
Want al wat voetſel gaf, dat was hun Medecijn.
Maer nu meeſt al het volck genegen is te braſſen,
En met een ſtagen luſt op haren mondt te paſſen,
Zijn alle menſchen ſwack. Ey! ſegt my toch een reys,
Wie iſter regt geſont of leefter na den eyſch? (menſchen,
Gantſch weynig (na men ſiet,) want ſchier van hondert
Is niemant ſoo geſtelt, gelijck het is te wenſchen.
Daer hapert altijt wat aen ’t een en ’t ander lit,
Vermits een ſtil bederf in ons verholen ſit.
Maer Godt de Sone ſpreeckt van recht geſonde lieden,
En raet hun t’haren dienſt geen Meeſter oyt t’ontbieden.
Doch vrienden letter op en vat de ſake wel,
Wat by hem is geſeyt is even ons bevel.
Maer leeſt na deſen Boeck en laet de Medecijnen,
Gy ſult oock even ſelfs uw ſieckten doen verdwijnen,
En ’t is ſoo grooten deugd dat yemant ’t ſijne ſpaert,
Als dat hy over zee om groote winſte vaert.
Te leven na den eyſch, op ſpijs en dranck te letten, (a)
Daer toe geeft ons de kunſt al vry bequame wetten,
En dat men dit beleyt oock veeltijts wel behoeft,
Heeft menig deftig man met eygen daet geproeft.
Ja op dit gantſch beleyt is menig boeck geſchreven,
Dat nut en dienſtig is om lang geſont te leven,
Gy ſult oock even ſelfs, na vlijtig onderſoeck,
Veel nutte dingen ſien oock in dit eygen Boeck.

Van de geſontheyt en hare Weerdigheyt.

Geſontheyt, hoogſte ſchat, die wy op aerde kennen,
Gy wordt hier af-gebeelt by twee geleerde pennen,
Op dat een yder menſch mogt kennen uwen aert,
En hoeje dient geviert, en hoe te zijn geſpaert.
Gy zijt, ô ſchoon juweel! voor alle ding te prijſen,
Wie kan, na rechten eyſch, u eer genoeg bewijſen?
Gy zijt een rijck geſchenk dat van den hemel daelt,
En als een gulde Son, hier op der aerde ſtraelt.
Schoon yemant van het volk tot hoogen Staet verheven,
Mag boven ſijns gelijck in glans en eere leven,
Mag groot zijn by een Prins ook na ſijn eygen wenſch,
Soo gy hem tegen zijt, het is een arrem Menſch.
Schoon yemant magtig Vee door Godes milden zegen,
Schoon yemant groot beſlag van landen heeft gekregen,
Schoon yemants rijcke ſchat vervult een gantſche zael,
Ach! ſonder u behulp, wat iſſet al te mael?
Schoon yemant voor hem ſiet een Tafel vol gerechten,
Die ſtaeg wert aengediſt met hondert hupſe knechten,
Schoon yemant wert getoeſt met alderhande wijn,
Zit gy niet aen den diſch wie ſaldet vrolijck zijn?
Schoon yemant hoort den ſang van hondert ſchoone kelen,
En hoort’er geeſtig volck op gulde ſnaren ſpelen;
Als gy maer benen gaet en uyt de kamers vliet,
Soo is de gantſche vreugd, eylaes! een enckel niet.
Schoon yemant is geplaetſt, daer met een aerdig jocken,
Veel geeſten beſig zijn om blydſchap uyt te locken,
Eylaes! de ſoete praet bevalt de gaſten niet,
’t En ſy gy aen het volck u ſoete gunſte biet.
Schoon dat de Sonne ſchijnt en alle kruyden groeijen,
Dat al het boom-gewas ſtaet luſtig om te bloeijen,
En dat de koele Mey ons brengt den ſoetſten tijt,
’t Is Winter even wel, ſoo gy’er niet en zijt. (wen,
Schoon yemant heeft de keur van duyſent ſchoone vrou-
En mag op eenen tijt veel Juffers onderhouwen.
Princeſſe ſonder u en heeft’et geenen val,
Want al wat Honig ſcheen en is maer enckel gal.
Wat dient’er meer geſeyt van alle wereldts ſaken,
Die niet geſont en is, wie kan hem vrolijck maken?
Wel aen dan, wieje zijt? Gaet ſoeckt dan aldermeeſt
Geſontheyt voor het lijf, en welſtant in den geeſt.
Nu mits geſont te zijn is vry een grooten ſegen,
Soo was den ouden tijt hier wonder toe genegen;
Geſontheyt was geviert en wonder hoog betaemt,
Soo datſe met’er tijt Goddinne wiert genaemt.
Hygieja, riep de Grieck, verleent ons friſſe leden,
Gy wert’er over al ootmoedig om gebeden:
Men heeft tot uwer eer Autaren opgerecht; (vecht.
Ey maeckt dat ons noch koorts noch ander quael be-
De gantſche Borgery tot aen de grootſte lieden,
Die quamen u geſtaeg haer offerhande bieden.
Een ruſtig jongeling die bragt u friſſen wijn,
En riep dan overluyt, ey wilt ons gunſtig zijn.
De gantſche Maegden-rey, die bragt u verſe rooſen,
In Venus ſchoon prieel van duyſent uyt-gekooſen,
Haer vlechten boven dien ſoo geel als enckel gout,
Op datje langen tijt by haer verkeeren ſout.
Al waer men met een vriend aen tafel was geſeten,
U huld’ een offer-werck en wiert’er niet vergeten,
Op u vermaerden Naem moeſt eerſt gedroncken zijn,
Dies raeſd’ het dertel volck gelijck een dronken ſwijn.
Ey ſiet waer toe het volck hier voormaels is gekomen,
Sy hebben vreemt bejag voor Goden aen genomen,
En ’s hemels hoogſte Vorſt en had des geenen danck,
En dat heeft ſoo geduurt veel hondert jaren lanck.
Nu Godt zy eeuwig lof, ſijn onbegrepe weſen
Dient uyt ons gantſche kracht van yder een gepreſen.
Hy heeft ons aengeſeyt en openbaer gemaeckt,
Al wat het eeuwig Heyl van ziel en lichaem raeckt.
Maer vrienden, naer ick merck, ſoo iſſer yet gebleven
Van dat ontuchtig volck en van haer voorig leven,
Ons gaſten roepen noch, op u geſontheyt Vrient,
En daer op drinkt het volk ook meer als yemant dient.
Ey ſchaft die rancken af en laet ons matig drincken,
En aen dat heydens volck na deſen noyt gedincken
Neemt Godt tot u vermaek als Schepper van de wijn,
En denkt aen ſijnen Naem, wilt gy recht vrolijk zijn.

(a) *Vide Cornar. Leſſi, en andere die geſchreven hebben nopende de bewaringe van de Geſontheyt.*

Waer

… ne Gesontheyt bestaet.

EN daer aen dient de Mensch ook dit voor al te weten,
Hoe drank hem hinder doet, ook veel en dikmael eten;
Al schenkt de wijngaert rank ons most en frissen wijn!
Sy moet na rechte maet by ons gedroncken zijn.
Wie wenscht gesont te zijn, die moet hem staeg gewen-
nen
Sijn wesen in te sien, sijn eygen aert te kennen;
Voor die een huys bewoont, is nut dat hy verstaet,
Hoe dat'et met den gront, met dack en kamers gaet.
Noch dient een handig mensch met oordeel regt te weten
Wat kost hem dient gemijt en wat te zijn vergeten.
De spijs geeft ons het bloet, en isset voetsel quaet,
't Is seker dat'et lijf in haest te gronde gaet.
Hier dient noch by gevoegt, hoe dat'er aen de leden
Geen spijs en dient verschaft, als op besette reden
Een keers gaet dickmaels uyt door al te gullen roet,
Het leven van den Mensch door grooten overvloet.
Voorts dient'er oock besorgt dat ons de quade lusten
Niet brengen in den staet om niet te konnen rusten;
Het vleys dient alle tijt gehouden in den bant,
Doch meest wanneer de jeugd in onse leden brant.
Nu Vrienden (soo ick kon) Ick wou een yder geven
De rechte wetenschap om wel te mogen leven;
Des sal door ons gedicht u werden toegebragt
Al wat tot uw gebruyck de konste dienstig agt.

Waer in het leven bestaet, en door wat middel het selve in gesontheyt gehouden werdt.

ONs welstant wordt bewaert door veelderhande saken,
Daer op voor yeder mensch een regel is te maken,
Wel komt dan, wieje zijt, en hoort hoe grooten schat
Uyt dit eenvoudig werck kan werden opgevat.
1 Wat lucht ons dienstig is, 2. wat kost ons plag te baten;
3. Hoe wat'er is verteert, dient uyt te zijn gelaten
4. Hoe lang men slapen sal 5. En hoe men waken moet.
6. Wat oeffening de mensch of nut of hinder doet.
Noch hoe een sedig hert sijn tochten moet bestieren,
Om niet onguur te zijn gelijck de wilde dieren.
Siet daer! wie hier ontrent sich wel generen kan,
Is in de levens-kunst een sneeg en handig man
Wel treet dan dieper in, en gaet omstandig letten,
Hoe gy in desen weg u voeten hebt te setten
Gy vint hier op een ry het gantsch beslag van al,
Dat, soojе 't recht begrijpt, u wel gedyen sal.
De luyster van een lamp die wordt by ons genooten,
Soo lang als d'olie duurt wel eer daer in gegooten,
Maer als dat noodig vocht ten lesten is vergaen,
Dan heeft haer eerste glans en al haer licht gedaen.
't Is even met den mensch op desen voet gelegen,
Sijn edel levens-vat is Godes eygen segen:
Maer als dat is verteert, soo laet sijn leven af,
En wat'er over blijft, is voor het duyster graf.
Wel om dit edel nat door konst te mogen sparen,
Te voeden na den eysch, en dat voor lange jaren,
Soo leest dit ons gedicht, Ick bidde vrienden leest,
Hier is dat u gebreck en swacken aert geneest.

Van de Bewegınge des Gemoets in 't gemeen.

HEt is een seldsaem werck, dat wy en alle menschen,
Die na gesontheyt staen en frisse leden wenschen,
Zijn besig evenstaeg ontrent het lijf alleen,
En soecken des behulp, en willen anders geen.
Maer wie doch is soo dom, die noyt en heeft gelesen,
Dat uyt het lijf en ziel bestaet des menschen wesen?
Ey siet dat lief-tal paer gedommelt onder een,
Doet staeg en over al sijn saken in 't gemeen:
Een die recht wil verstaen en uyt de daedt bemercken,
Hoe in ons overhandt de ziel en lichaem wercken,
Die lett' hoe menigmael het gantsche lichaem bijgt,
Wanneer men onversiens een vreemde tijding krijgt.
En waerom wordt het bloet soo byster opgetogen?
't Is mits het innig deel te voren was bewogen,
Gy dan, wie datje zijt, die sieke luyden dient, vrient;
En weest niet slegts haer lijfs, maer ook haer zielen
Want soojе maer alleen wilt op het lichaem achten,
Gy sult in korten tijt uw siecken sien versmachten.
Wel vrienden, nu het lijf dus heult met onsen geest,
Let op het aertsche deel, maer op de ziele meest.
Leert u verkeerden aert en quade driften temmen,
Want soojе dat volbrengt, gy sult in weelde swemmen;
Doch hoe dit noodig werck behoort te zijn gedaen,
Dat wil ick, t'uwen dienst, ten kortsten over gaen.
Al wie soeckt wel te zijn, die moet voor alle dingen
Sijn drift, sijn herts-gewoel, sijn binne-kragten dwingen:
Want als het innig deel niet uyt den regel gaet,
Al watje menschen noemt dat wordt'er deur gebaet.
Wel aen dan schout verdriet, en nijt, en Minne-vlagen,
Wilt oock te grooten vreugd en gramschap van u jagen.
Drijft eer-en geltsugt uyt, weert angst uyt uwen geest,
En maeckt dat gy alleen den grooten Schepper vreest
Noch wil ick even wel van niemant oyt begeeren,
Dat hy uyt sijn gemoet sal alle tochten weeren;
Een geestig Hovenier besnoeyt het weelig kruyt,
Maer roeyt noch even wel geen nutte planten uyt
Een boom van wilden aert die kan het enten baten,
Hy kan door goet beleyt sijn wrangen aert verlaten.
Een die van tochten werdt gedreven in der jeugd,
Werdt, als hy die besnoeyt, gebogen tot de deugd
Soo dient dan hier besorgt, dat geest en buyte leden
Haer dragen na den eysch, haer voegen na de reden:
Want als door onbescheyt het lichaem is beroert,
Soo werdt ons innig deel al mede weg gevoert
En weder als de Ziel werdt hier en daer getogen,
Soo werdt met een het lijf van stonden aen bewogen
Dit onverscheyden paer is t'samen soo verselt,
Dat al wat 't eene raeckt het ander mede quelt.

Van droefheyt.

LAet ons wat vorder gaen en van de tochten spreken,
Die ons al menigmael dē soete ruste breken,
Maer 't Heyr is al te groot om t'effens op te slaen,
Wy sullen een voor een en in 't bysonder gaen.
De droefheyt is voor eerst een drift van sware sinnen,
Die met een diep gepeys de geesten overwinnen,
Die hier en over al meest alle menschen quelt,
En menig teer gemoet in vreemde bochten stelt.
Hier tegen dient behulp en goeden raet gegeven,
Om sonder eenig leet, en stil te mogen leven:
Maer 't kruyt dat aen het volck in dese sieckte dient,
En komt niet uyt het velt, maer van een trouwen vrient.
Een woordt, een troostig woordt, te rechter tijt gesproken,
Dat heeft al menigmael dit onheyl afgebroken:
Het is de rechte salf die swacke menschen helpt,
En droeve sinnen heelt, en heete tranen stelpt.
Siet als de droefheyt heerst en rilt ons door de leden,
Soo wordt men weg geruckt, oock buyten alle reden.
De Ziel, ons beste deel, is uytter maten swaer,
Het schijnt als of de Geest vol loots gegoten waer.
Dies siet men in den mensch verscheyde tochten rijsen,
Die wy met kort bescheyt hier mijnen aen te wijsen,
Op dat men even staeg mogt houden in den bant
Al wat ons angstig hert gelijck een boge spant
Wilt gy exempels sien, hoe dat de luyden varen,
Die met te grooten rouw haer treurig hert beswaren;
Treet nader in het werck, gy sult hier konnen sien,
Wat aen een swak gemoet uyt droefheyt kan geschien.

EERSTE EXEMPEL.

(*a*) Een Helt (*b*) was op een tijt van Romen afgevaren,
Als Heerscher van de Zee en van de zoute baren,

(a) *Siet dese gelijckenisse by Valerius Maximus lib. 5. cap. 6.*
(b) *Marcus Plautius Uxor ipsius Horestilla nomine.*

Tarentum was de plaets, daer hem het Rooms gebiet
Veel dingen had belast, die met en zijn geschier.
Sijn lieve Bed-genoot was met hem daer gekomen,
Maer door een heete koorts geweldig ingenomen;
En schoon men voor de quael haer nutte dingen gaf,
De kunst was sonder kracht, sy leyd'et leven af.
De Man was gantsch ontset van dit ontijdig sterven,
Hy weende sonder maet, hy suchte menig werven,
Matroos, de Borgery, sijn Dienaers al gelijck,
Bereyden alle ding voor soo een deftig Lijck.
Men liet een grooten hoop van hout te samen brengen,
Men liet'er soeten reuck en Balsem onder mengen;
Daer wiert het rif gebracht, op dat het branden sou,
Want soo was doen 't gebruyck in soo verheven rou:
Maer eer de doode Vrou sou werden weg-gedragen,
Begon de Roomsche Vorst als op een nieuw te klagen,
Hy nam Haer in den arm, Hy kust Haer menigmael,
En steld' het droevig Lijck te midden op de Zael,
Hy trock sijn degen uyt al eer 't de Luyden dachten,
En gaf hem op het swaert met al sijn gantsche krachten,
En viel doen in den schoot van sijn geminde Vrou,
En dit brogt aen het Volck een onverwachten rou.
Sijn Vrienden, sijn gevolg, en alle Menschen seyden,
Dat soo een lief-tal Paer niet mochte zijn gescheyden,
Maer dat ook na de dood haer graf moest zijn gemeen,
Haer asch oock boven dat gedommelt onder een.
Al wat een yder riep dat heeft de Vorst verworven,
Want even in den stant, gelijck hy was gestorven,
Gekleet, geleerst, gespoort; soo wordt sijn lijf verbrant,
En tot een stof gemaeckt met sijn verkore pant.
Siet als te grooten druck de menschen komt beroeren,
Waer hen de sware rou, en swacke sinnen voeren?
Sy doen dan menigmael, dat oock een deftig Man
Niet als tot groot verlies en schade strecken kan.
Voorwaer had dese Vorst de reden plaets gegeven,
Hy had met grooter eer, en langer konnen leven
Ten dienste van sijn Huys en van den Roomschen
Staet,
Ey vrienden hout oock hier de gulde middel-maet.

TWEEDE EXEMPEL.

Eer dat de Grieksche Magt van Troije mogte scheyden,
Een seldsaem offer-werk dat moest den weg bereyden;
Des Konings dochter selfs tot desen dienst gewijt,
Moest hier het offer zijn en scheyden uyt de tijt.
Iphigenia selfs die scheen hier toe geboren;
Want door het magtig Heyr was sy'er toe gekoren;
Dies wiertse door het Volck den Priester toegebragt,
Om eerst te zijn geçiert, en dan te zijn geslagt.
Ontrent dit seldsaem werk verschenen hondert vrienden
Die in dit droef geval haer tot Vertroosters dienden;
Sy waren al gelijck in droefheyt opgevat,
Met suchten overstolpt, van tranen even nat.
Het scheen dat al het Heyr, ja gantsch de wereldt treurde,
Om dat de Grieckshe Magt voor Troije dit gebeurde,
Daer nu de schoone Stadt geheel ter neder lag,
En dat men in het veldt geen Vyandt meer en sag.
Een Schilder in de kunst ten hoogsten eens verheven
Wiert van een Prins versocht te toonen naer het leven
Een af-beelt van het werk door sijn vermaert pinceel,
Om in het Hof te zijn een deftig Tafereel.
De Meester nam'et aen, maer ging met vlijt bemerken,
Hoe soo een vreemt geval naer eysch was uyt te werken,
En naer een rijp gepeys, soo wast dat hy begon,
En bragt als over hoop dat Kunst en Meester kon.
Hy schildert al het volck met tranen op de wangen,
Hy schildert 't naeste bloedt met grooter rou bevangen,
Niet eene van den hoop of heeft een droef gelaet,
De Schildery vertoont hoe yders wesen staet.
Maer siet! nu wasset tijt den Vader uyt te drucken,
Maer wat de Meester poogt, ten wilde niet gelucken,
Siet in het voorig werck was soo bedroefden stant,
Dat hy voor dit vertoog geen kunste meer en vant.
En schoon ontrent het werk sijn gantsche sinnen speelden,
Sijn Geest was onbequaem den Vader uyt te beelden,
Sijn kunst was uytgeput, dies stont de Meester stil,
Onseker wat hy doen of wat hy laten wil.
Hy wist sijn geestig breyn niet verder uyt te recken,
Dies ging hy met een damp des Vaders aensicht decken,
Een damp (gelijk het scheen) die van den Autaer quam,
Om dat sijn swack pinceel soo hooge niet en klam.
Siet! vriend dit word verhaelt om u te doen bemerken,
Wat druck en swaer verdriet in onse sinnen werken.
Ey siet! hoe verr' het leedt een Koning overwon,
Dat Kunst, of Kunstenaer, hem niet vertoonen kon.

DERDE EXEMPEL.

(a) Als Koning Ferdinand' had oorlog aengenomen,
En dat hy tot de stadt van Bude was gekomen,
Geviel het op een tijt, dat in het open velt
Het een en 't ander Heyr tot vechten was gestelt.
Daer wiert met volle macht een langen tijt gevochten,
De Legers overhant die deden watse mochten,
En als de felle slag ten lesten eynde nam,
Soo was't dat al het volck ontrent de dooden quam.
Daer wierdt door al het Heyr een jongeling gepresen,
En voor een dapper Heldt van yder aengewesen,
Een Hopman Raysciac, die seyde boven dien,
Dat hy in dit gevecht den lancer had gesien,
En mids hy in de slag hem deftig had gequeten,
Soo was hy na sijn dood begeerig om te weten,
Van waer die Ridder quam en wie hy wesen mocht,
Die soo een ruymen tijt en soo manhaftig vocht.
De doode wierdt gehaelt, sijn wapens uyt-getogen,
Men sag hoe door het hooft de kogel was gevlogen:
En siet stracks is 't gebeurt dat Raysciac bevint,
Als dat de doode was sijn Soon en eenig kint.
De Man staet als versteent, men siet hem niet bewegen,
Hy star-oogt op het lijck gelijck het was gelegen,
En hy blijft als verstomt, doch t'wijl hy stille swijgt,
Siet yder dat de man ter aerde neder-sijgt,
En eer tot sijn behulp de meesters iet vermogen,
Soo is de geest verhuyst, de ziele wech-gevlogen:
Siet daer ley doen gestreekt de Vader by het kint,
Dies is om dit verlies de Koning ongesint.
Ey siet! hoe kan de druck ons hert en aders stoppen,
Sy doet een snelle dood aen onse deuren kloppen.
Gy daerom hout gestaeg de droefheyt in den toom,
Of siet, u geest verdwijnt gelijck een lossen droom.
De wijse Salomon die heeft dit wel geweten;
Sijn les in dit geval en dient ons niet vergeten,
Hy weet hoe vremt de mensch en sijn gedagten gaen,
En voegt'er wijders by wat dienstig is gedaen
Hy seyt een treurig hert, genegen om te weenen, (b)
Dat sent een sware sucht tot aen de diepste beenen,
Die suypt de geesten uyt en al het jeugdig bloet,
Soo dat het lichaem dor en mager worden moet.
Maer een die met bescheyt bestiert sijn droeve sinnen,
Die kan benauden rou en droefheyt over-winnen;
Dies isset wel geseyt, een die kan vrolijck zijn,
Is aen een dof gemoet gelijck een sonne-schijn.
Wil iemant vorder sien en uyt de daet bemercken,
Wat droefheyt in den mensch gewoon is uyt te wercken?
Die lese wat wel eer by schrijvers is verhaelt,
En hoe een swaer gemoet in droeve tochten maelt.

Af-beeldinge van de Droefheyt door Ovidius 6. Metam.

DAer sit een (c) bange vrou by vijftien droeve lijcken,
Die aldaer henen gaen en in het duyster wijcken,

(a) *Dit is geschiet als Koning Ferdinandus Broeder van Keyser Karel oorlog voerde tegen de Koninginne van Hongarten, en word omstandelijck verhaelt by M. de Montagne 2. des Essais 2.*
(b) Prov. 17. 22. *Een verslagen geest sal het gebeente verdrogen.*
(c) *Niobe.*

Oock hy die haer bemint en met haer is gepaert,
En wat het vruchtbaer wijf voor kinders heeft gebaert.
Dies word haer killig hert van droefheyt overwonnen,
Haer lijf is sonder verw haer bloedt dat is geronnen,
Haer oogen staen verset haer koude tong bevriest,
Soo dat haer bleeke mont de sprake gantich verliest.
Haer pols is sonder slag, zy kan geen hooft bewegen,
Want dat blijft in den stant gelijck het is gelegen,
Haer voeten werden vast haer ingewant versteent,
Dies siet men niet te min dat zy geduurig weent.
Ten lesten komt de wint ontrent haer lichaem swęven,
En heeft het wech geruckt en op een rots gedreven,
Daer staet het steenen beelt, en wie het oyt besiet,
Verneemt een siltig nat dat van haer wangen vliet.

Af-beeldinge van de Droefheyt in de Persoon van Andromache door Virgilius 3. Ænead.

MIts zy ons wapens siet, en wy haer nader komen,
Soo is haer gansche ziel als van haer weg genomen,
Sy is gelijck een steen het schijnt dat zy verstijft
Soo datse langen tijt in een gestalte blijft,
Sy staet en suysebolt, haer woorden bleven steken,
En naer een ruyme tijt begonse dus te spreken, *&c.*

Af-beeldinge van de Droefheyt door Homerus. de Beller 7. Iliad.

HY gaet veel in het eensaem velt
Daer hy zijn droeve sinnen quelt
En even alle menschen sehout
En sich met treuren onderhout.

Af-beeldinge van de Droefheyt door Seneca in Hyppol.

IS yemants druck niet al te groot,
Soo kan hy klagen sijnen noot,
Maer als het leet hem vinnig bijt,
Soo gaet de mondt haer sprake quijt.

Maer tegen dit gequel sijn reden uyt te vinden,
Om aen dit droef gewoel sijn tochten in te binden;
Wel slaet dan nader acht op dit nootwendig stuck,
Om uw neerslagtig hert te trecken uyt den druck.
Een man van groot beleyt, al was het maer een heyden, (a)
Die leerd' een billick mensch van droefheyt af te schey-
Hy raet ons even-staeg te peynsen op de doot, (den,
Op druck, op ballingschap, op alderhande noot:
En dit op dat men mocht oock sonder morren dragen,
Verdriet en ongemack en alle quade slagen,
Want die te voren denckt wat hem gebeuren mag,
Ontset hem niet te seer oock van een harden slag.
Al wat ons over-komt, soo moet een mensch bedenken,
Iet waerom dat de rouw hem niet behoort te krenken,
Al treft ons ongeluck, des echter niet-te-min,
Daer steeckt of soeten troost of eenig voordeel in.
Men moet ons gans bedrijf gelijck een branthout wenden,
Grijpt hier 't en schaet u niet, grijpt daer het sal u schen-
Die sijn vermeynt misval met reden over-siet, (den,
Vint dickmaels herten-lust ook midden in verdriet.
Een swaerhooft die het breyn staeg heeft vol muysenesten
Die klaegt oock menig-mael als 't gaet ten alderbesten
't Is beter met bescheyt te toonen onse rouw,
Gy perst het ongemack maer in de beste vouw.
Een die geen ongeluck sijn leven heeft vernomen, (b)
Die sal te sijner rijt groot onheyl over-komen (man,
Dies noemt men al van outs een gantsch ramp-salig
Die van geen ongemack of weet of spreken kan.
Een sake die den mensch hier dickmaels kan gebeuren
Is dat meest al het volck om doode vrienden treuren
Maer tegen dese drift is veel-der-hande raet,
Die oock by heydens self als vast versegelt staet.

(a) *Cicero 3. Tusc.*
(b) *Seneca.*

Als yemant seyt'er een is uyt het licht getoge[..], (c)
Wat sal dan edel bloet, of gelt, of eer vermogen?
Hoe kan een kloecke tong een dood-kist open-slaen?
De dood wordt doof geseyt, daer is geen seggen aen.
Geen Godtsdienst kan de mensch oyt uyt den grave tree-
ken,
Geen vriend kan uyt den slaep sijn dooden vriend verwee-
Wie eens hier uyt het vlees sijn leste reyse doet, (ken.
Die is daer hy behoort en daer hy blijven moet.
Maer Godes heylig Woordt in dit geval te lesen,
Plach hier en over al de beste raet te wesen;
Doch boven alle ding, tot Godt een reyn gebedt,
Dat is de rechte troost die ons in ruste set
Al komt een rasse dood ons vrienden af te scheuren, (d)
Godts Woordt noch evenwel verbiet onmatig treuren,
Schoon hier een Christen sterft hy sal niet al vergaen,
Maer sal eens gantsch vernieut voor Godt den Schep-
per staen
En daerom is het nut, dat wy ons droeve sinnen,
Na Godes eygen Woordt met reden over-winnen;
Want die gy nu beweent, en schier als weder-eyst,
Is slegts van ons alleen een weynig weg gereyst.
Spreekt hier als David sprak; Mijn vriend is weg genomen
En hy sal uyt het graf tot my niet weder-komen,
Maer ick sal henen gaen uyt dit ellendig dal (sal
Daer ick hem gantsch vernieuwt in vreugde vinden
Of schoon dan yemant sterft en toont u niet verbolgen,
Maer is hy vroom geweest soo poogt hem na te volgen
En dat 's de rechte baen daer gy na kort gedult,
U vriendt in beter stant ten lesten vinden sult.
Waerom sal ick mijn hert om aertsche dingen quellen,
Een uur kan menig-mael ons saken haest verstellen:
Geluck en ongeluck is los en glibber-glat,
Al wat ons over-komt dient recht te zijn gevat.
Wie kan'er op het ys of op het water bouwen,
Al wie dit onder-neemt die moet het haest berouwen,
Ontglipt u eenig ding dat haest verloopen kan,
En weest niet als een kindt maer als een deftig man.
Wat gy ter wereldt siet gy moet u des gewennen,
Soo gyse niet en kent gy moetse leeren kennen.
Daer is geen ander raet hier in het aertsche dal,
Want oock een hoog geluck keert licht in ongeval.

Siet hoe gaen des wereldts saken,
Op en neer als ebb' en vloet,
Somtijts is'et al te goet,
't Schijnt men kan 't niet qualijck maken:
Maer als 't rat eens omme draeyt,
Wat men doet 't is al bekaeyt.

Maer schoon dat wy het volck hier raden haer te wagten,
Van droefheyt, groot verdriet, en ongewone klagten,
Soo is 't noch even-wel dat oock een droef gemoedt,
Ontrent ons innig deel gewenste saken doet.
Ick heb tot hier-en-toe de droefheyt af-geraden,
Daer met ons ydel herr niet selden werdt beladen.
Maer die sijn innig hert om aertse dingen eet,
Hout vast dat hy sijn rouw niet wel en heeft besteet.
Dies soo nu eenig mensch sijn herte mochte knagen,
Dat hy of in sijn eer of rijckdom werdt geslagen?
Die leese wat'er volgt, en lette met bescheyt,
Hoe dat men sijn gemoet in ruste neder-leyt. (den,
Gy hoort een dienstig woordt, ons druk wert goet gevon-
Indiense werdt gebruyckt ontrieft ons oude sonden,
Laet daer een vollen loop aen al wat droefheyt hiet,
Spaert oock in dat geval u beste tranen niet.
O tranen! dierbaer nat, wie kan het oyt verdrieten,
Dat uyt een dorre borst veel soute beken vlieten?
Een woordt nu tot besluyt. Ontrent oprechten druck,
Daer woont de ware vreugd en even oock geluck

(c) *Horat. 4. Carm. 7.*
(d) *1 Tessal. 4. 13.*

Van de Nijt.

ICk kome tot de Nijt een van de slimste tochten,
Die oyt in ons gemoet verkeerde sinnen brochten.
Daer is niet een gebreck of 't heeft ten minsten wat,
Daer op hy die het heeft een schijn van reden vat.
De lust al isse vuyl die kan haer rancken prijsen;
Om dat'er soet vermaeck is uyt gewoon te rijsen.
De gelt sucht wordt gegront ten minste na den schijn;
Om in den ouden dag in geen gebreck te zijn.
Een yder (soo het blijckt) kan eenig ding versieren,
Waer door hy voor het volck sijn feylen kan vercieren.
Ey siet! hoe nog de (a) mensch (gelijk hy voortijts plag)
Weet deckfels voor sijn vuyl te brengen aen den dag.
Maer voor de swarte Nijt, en weet ick niet een reden,
Waerom dit vuyl gebroet, by yemant dient geleden.
De Nijt is maer gequel: want als een ander lacht,
Soo vint men dat het spook van enkel leet versmacht.
Gy, wilje na de kunst dit monster sien beschreven?
Siet Naso geeft'et ons geschildert naer het leven:
Die Geest en sijns gelijck en hebben geen pinceel,
Doch maken sonder dat al menig tafereel.
Nijt is van bleecke verruw, en mager aen de leden, (b)
Haer tanden sijn besmet met duysent vuyligheden,
Haer borst is groen geplekt door uyt-gestorte gal,
En noyt en scheptse vreugd, als uyt een droef geval.
Het spoock is sonder rust, en noyt gewoon te slapen;
Maer uyt een anders leet soo weet'et vreugd te rapen:
Het is sijn eygen beul, het voelt sijn eygen smert;
Het eet sijn innig merg, en eet sijn eygen hert.
De Nijt en loopt niet wijt, sy doet haer meester sterven,
Om dat een ander mensch sal eer of rijckdom erven,
Men leest van seecker (c) man, die buyten alle noot,
Verviel in groot verdriet, ja koos een rasse doot.
By hem was op een tijt een nieuwe kunst gevonden,
Die prees men over-al met toe-genegen monden;
Maer siet' sijn susters soon die had noch yet bedagt,
Dat tot een nieuwe vondt was nut te zijn gebragt.
De snege jongeling die wierdt hier om gepresen,
En als een geestig quant, met vingers aen-gewesen;
Het speet de vinder seer, dat hier een ander quam,
Die (soo hem docht) een deel van sijn verdienste nam.
Hy klom uyt enckel spijt op een verheven toren,
Om rasser dood te zijn, oock als hy was geboren;
(Wat ging de Nijder aen) hy sprong van boven af,
Om dat men hem alleen geen lof en eere gaf.
Ja siet! een (d) Keyser self en konde niet gedogen
Dat sich een ambachts-man door konste zou verhogen:
Hy die soo machtig was, ja gansche landen won,
Bewees dat hy de Nijt niet over-winnen kon.
De nieuwe konstenaer die konde frisse glasen,
Door seecker sneeg beleyt, geheel doorluchtig blasen:
Maer dat was niet genoeg, hy maekte vreemt gelas
Dat even als een leer gedweeg en buygsaem was.
Of dan het dienstbaer volck door spel en dertel mallen
Een glas van desen aert misschien mocht laten vallen,
't En brak niet als het plag; men blies maer in het vat,
En 't was van meus bequaem voor 't edel druyven nat.
De Keyser (soo het scheen) en konde niet verdragen,
Dat soo een slecht gesel de wereldt sou behagen,
En groot zijn by het volck: ey siet! uyt enckel spijt,
Soo gaet de Roomsche staet het dienstig ambagt quijt.
De vinder raeckt om hals en dat door Hoosse treken,
Soo dat op heden noch ons teere glasen breken;
De Nijt (gelijck het bleeck) en konde niet verstaen,
Dat aen een slecht gesel veel eere wierdt gedaen.
Wel vrienden, wieje zijt, om dese pest te mijden;
Weest treurig, daer men treurt, en blijde met den blijden,
Gy meugt niet een gepeys besteden aen de Nijt,
Soo gy een billick mensch of wel een Christen zijt
Nu, soo gy wenst een hert dat niemant sal benijden;
Maer kan met stillen geest een anders voordeel lijden?
Soo doet na desen raet Wat gy op aerde siet,
En wat de wereldt geeft; hout dat voor enckel niet.
Acht rijckdom, Adel, Lust, en oock de grootste staten.
Voor dingen die in haest een yder moet verlaten,
Stelt vast dat al het goet daer na meest yder haeckt,
Geen mensch in sijn bedrijf of leven beter maeckt.
Nu wie afgunstig is, die voedt onguure plagen,
Maer als men word benijt, dat kan men beter dragen;
Want als ons dat gebeurt, dan gaen ons saken wel;
Maer een die nijdig is die heeft niet als gequel.
Maer schoon gy word benijt, en dat van boose menschen,
Die u meer ongeval als eenig voordeel wenschen;
Quelt daerom noyt u hert, maer pleegt hier goeden raet;
Soo konj' uyt dit bedrijf genieten groote baet.
Hout uwe tochten in, en wilt u gramschap stillen;
Men kan oock voordeel doen met die ons qualik willen;
Neemt dit al voor geluck, en niet voor ongeval,
En leest wat ons gedicht u vorder seggen sal.
Wy kennen menig dier, dat in voorleden tijden
Schier yder een ontsag, en was gewoon te mijden;
Wie oyt die beesten sag, die was terstont vervaert,
Soo om haer groote kracht, als om haer wreeden aert.
Doch nu der wijser volck ter wereldt is gekomen,
Zijn van soo grooten vrees geen menschen in-genomen,
Maer in het tegendeel: men treckter voordeel uyt,
Men neemt tot ons gemak ook wel een beeren-huyt.
Het bont, oock even selfs van ongetemde dieren,
Is dienstig voor de kouw, en kan oock Juffers cieren;
En van een ander beest wordt oock de gal gewilt,
Een ander geeft ons leer indien het word gevilt.
Pan was op 't vyer verlieft, en om sijn brant te blussen,
Omving hy 't in den arm, en wou de vlamme kussen.
Maer mits hy niet en wist van haren rechten aert,
Verbrand' hy sijnen arm, sijn hayr en sijnen baert.
Het vyer is wonder nut voor die sijn wesen kennen,
En weten sijn gebruyck, en sich daer aen gewennen:
Ja 't is aen al het volck een noodig element,
Vermits het van sijn werck in alle landen sent.
Wy vinden over al veel diergelijcke saken,
Die sonder goet verstant niet aen en zijn te raken,
Maer die met oordeel gaet en haer gebruycken kan,
Die treckter recht vermaeck en nutte dingen van,
De Zee is wonder bars vermits haer soute baren,
En die haer drincken wil, wat sal hem wedervaren,
Als onlust in den mont? Maer eet van haer visch,
Gy sult terstont verstaen, dat sy u dienstig is,
Dus brengt men t' onser nut veel onbekende dingen,
Maer hier seg ick alleen, leert uwe tochten dwingen,
Gy sult van menig ding ten besten zijn gedient,
U vyandt even selfs word dus u beste vrient.
Ey siet, al schijnt het vreemt, den vyant kan u leeren,
Indien gy maer en wilt uw' tocht overheeren.
Hoe bars u yemant valt, des echters niet te min,
Daer steeckt voor u gemack en even voordeel in.
Komt oyt een nijdig mensch u eenig ding verwijten,
Aenhoort'et met gedult, en wilt niet weder bijten,
Noch toonen bars gelaet, maer hout uw sinnen stil,
Al schijnt'et vreemt te zijn en tegen uwen wil.
Is in u maer een schijn van dat u word verweten,
Al wat na sonde smaeckt dient haestig wech gesmeten,
Gy daerom wordt voort aen soo onbesproke man,
Dat Momus even selfs op u niet vatten kan.
Kont gy noch onder dies iet goet in hem bemercken,
Die tegen u bestaet sijn afgunst uyt te wercken,
Prijst hem in 't openbaer en waer gy maer en kont,
En dat niet als ter loops; maer met een vollen mont.
Hoort na een dienstig woordt om u te mogen wreken,
Verheft die u veracht en betert u gebreken,
Dit is de beste leer die iemant geven kan,
En die word ons geleert oock van een Heydens man.

(a) *Adam en Eva in 't Paradijs. Gen. 3.*
(b) *Beschryvinge van de Nijt door Ovid. 1. Met 16.*
(c) *Dedalus Dese Historie wordt verhaelt by Plin. lib. 7, cap. 59. & Pausan in Atti*
(d) *Tiberius. Dit wordt verhaelt by Dion. lib. 16. & Plin lib. 36. c. 16.*

Ick

Ick lese van een Vorst die wist'et soo te maken,
Hy gaf oock grooten danck aen die hem quam te laken,
Want (seyd' hy) dese maeckt dat ick mijn feylen ken,
En dat ick nu voortaen een beter Koning ben.
Prometheus was een Vorst die in sijn binne-deelen
Had seker vuyl geswel, maer niemant kond het heelen,
Vermits het in sijn borst soo diep gesoncken lag,
Dat niemant daer ontrent een plaester brengen mag.
En mits hy geenen troost van yemant kon verwerven,
Soo riep men over-luyt, hy moest voor-seecker sterven;
Nu siet daer was een guyt die na sijn leven stont,
Die hem eens sonder volck en in sijn bedde vont.
Dit nam de lincker waer, en met een fluxen degen
Stack in sijn swacke borst oock daer hy was gelegen,
De siecke (na hem docht) die gaf de leste sucht,
Dies liep de moorder weg en gaf hem op de vlucht.
Maer strax na dit geval als daer veel meesters quamen
Die van de diepe steeck volkomen kennis namen,
En vond men geen geswel, geen sweer of etter-buyl,
Maer 'tbedde van den Vorst was van den etter vuyl.
Men vondt als dat'et swaert soo diep was in-gesteken,
Dat van den harden stoot het vel had moeten breken,
Het vel waer in de sweer en al het vuyl bejag
Tot op dien eygen stont wel vast bestoten lag:
Daer riep het gantsch gesin, 't en kon niet beter wesen,
Daer is geen twijffel aen, de Vorst sal haest genesen;
Ey siet die over-lang was eygen aen de doot
Is by sijn vyandt self getogen uyt den noot.
Men leest in Godes woordt, dat Moysi was verweten
Dat hy had tegen recht een mensche dood gesmeten,
Hy die dit over-luyt voor al de wereldt sprack
Bracht Moyses (soo hem docht) in druk en ongemak.
Het was den rechten treck om Moyses te bederven,
Want had hy niet gevlucht hy moest voorsicker sterven,
Maer hy die Amrams Soon wou brengen in den druk,
Die steld' hem buyten noot en in een hoog geluck.
Want Moyses is hier door uyt slaverny gekomen,
En van den haren self voor Dienaer aengenomen;
Ja werdt in korten tijt een Goddelijck gesant,
En dwang door sijn bedrijf het groot Egypten-lant.
Nu vrienden, wie gy zijt, en wilt geen menschen haten,
Oock die u qualijck wil die kan u dickmaels baten.
Doet wat de reden leert en wat de kunste raet,
Hy sal u vriendschap doen oock die u bijster haet.
Al wat nu is geseyt dat leert men van de menschen,
Die yder als haer zelf veel heyl en zegen wenschen:
Maer hoort noch ander werk, daer ook een deftig man
Van beesten even self zijn voordeel trecken kan.
Siet dat hier werdt veracht en schijnt onnut te wesen,
Werdt elders opgesocht en wonder hoog gepresen;
Daer schuylt, na mijn begrijp, in alle dingen wat,
Dat oock op dit geval is nut te zijn gevat.
De gragen Oijevaer, als hy vernijnde slangen
Heeft uyt het slijck gehaelt of in het wout gevangen,
Vliegt na sijn jongen toe en geefts' hem in het nest,
Siet al wat elders walgt dat smaeckt daer alderbest.
Noch isser menig dier, dat kan met harde schelpen
Of ander zee-gewas sijn gragen honger stelpen.
Siet dat een ander quetst of hinder geven kan,
Dat raeptet van de strant en maeckter spijse van;
Maer segt wie zijnse doch die desen handel plegen,
Geen slecht of kleyn gerut en isser toe genegen,
Wie dus haer voordeel doen dat moeten dieren zijn,
Die voordeel konnen doen oock even met venijn.
Gesellen letter op het zijn gesonde magen,
Die wat een ander schaet met voordeel konnen dragen.
Gy al die zijt gesont en vast in u verstant,
Al wat een dwaes verwerpt is u een dienstig pant.
Indien gy sinnen hebt gelijck veel rappe geesten,
Soo leert oock voordeel doen by middel van de beesten;
Het zy in 't dorstig zant of in het jeugdig groen,
Wie uyt sijn oogen siet die kander voordeel doen.

O leert my, lieve Godt, uw Schepsels recht begrijpen,
En leert haer even selfs mijn plompe sinnen slijpen.
Want als my dat gebeu[rt] [illegible]
Dat my oock na den G[illegible] *dienen* [illegible]

Nu om de swarte Nijt niet [illegible] te moeten [illegible]
Soo leeft na goeden raet om [illegible] te [illegible]
Wat hier mijn oordeel [illegible] Hoort wat ick dient[illegible]
Voor eerst, siet over al te leven sonder pracht (acht,
Een die in stilheyt poogt sijn dagen [illegible] te leven,
En tot geen hoogen staet en soeckt te zijn verheven;
Maer door een sacht gedult verdriet en schande lijt,
Die wordt schier nimmermeer bevochten van de spijt
De blixem en de Nijt bestoken hooge wallen,
Soo dat door haer gewoel oock toorens konnen vallen,
Een kleyn en laeg gebou, is van den donder vry,
En waer geen hoogst en is, daer gaet de Nijt voorby.
Maer die sich uyt het stof tot hoogmoet wil verheffen,
Die sal de swarte Nijt met harde klaeuwen treffen,
En dit gebeurt hem meest, die sijn beginsel nam
Of uyt een laeg geslacht, of uyt een slechte stam.
Zijt gy een mier geweest, en wilt niet leeren vliegen,
Wie na de hoogte sweeft die kan hem licht bedriegen,
Maer blijft gy laeg geset als gy te vooren waert,
Soo wordje van het volck met afgunst niet beswaert
Men leest van seker Paus (a) die hier in werdt gepresen,
Hy was laeg in sijn oog al was hy hoog geresen,
Hy seyde menigmael oock met een vollen mont,
In wat geringen staet hy sich wel eer bevont.
Hy seyde dat'et huys daer in hy was geboren,
Geheel doorluchtig was (maer siet'et na te sporen)
Weet dat de wijse Paus den hoogmoet heeft begeckt;
Sijn Vader was een Boer, sijn huys meest ongedeckt
Dat was het schoon Kasteel dat hy Doorluchtig noemde,
En (soo het schijnen mocht) voor al de wereldt roemde,
Hy sprack op dese wijs, om soo te doen verstaen,
Hoe kleyn sijn Vader was en wat hy had gedaen.
Hy deder vorder by met uytgedruckte reden,
Dat als hy d'eerste reys te Romen quam getreden,
Hy niet ter wereldt had als maer een slechte sack,
Daer in verschimmelt broot en anders niet en stack.
Dit wisten niet alleen die hem ten dienste stonden, (den,
Maer ook een groot Gesant (b) die aen hem wierdt geson-
Die had hy even selfs sijn Staet bekent gemaeckt,
En hoe hy op den Stoel ten lesten was geraeckt.
Wie slecht is van geslacht en wil noch echter roemen,
En met een hoog gespreck sijn lagen Staet verbloemen,
Die (soo men dickwils siet) verweckt de swarte Nijt,
Dies gaet hy beter weg die 't ydel roemen mijt.
Hier maeckt noch seker Vorst (c) mijn doffe sinnen wacker,
Wiens Vader was geweest een slechte Pottebacker,
En schoon hy was verhoogt en wierdt een magtig Prins,
Noch had hy lijckewel geen hooft vol schrale wints;
Hy kon (al was hy hoog) sijn Scepter nederlaten,
Want schoon sijn tafel was geçiert met goude vaten,
Hy deeder kley-geback en aerde teylen by,
Dat maeckt hem door het Rijck van alle Nijders vry
Maer siet in onsen tijt soo vint men weynig lieden,
Die op gelijcken voet den afgunst willen vlieden,
Maer in het tegendeel hoe kleyn de menschen zijn,
Een yeder maekt hem groot, ten minsten na de schijn.
Ey vrienden, niet alsoo. Kleyn in sijn oog te wesen,
Wort oock in Godes Woort ons dickmaels aengepresen,
En daerom gaet het vast dat ons een laeg gemoet
By menschen en by Godt het beste voordeel doet.
Ick schatte niemant waert om oyt benijt te wesen,
Al is hy machtig rijck en hoog in eer geresen
U acht ick maer bequaem en waert te zijn benijt,
Indien gy, lieve vriend, een ware Christen zijt
Mijn Ziel voet dese Nijt en wilt daer in volherden,
Benijt een Christen mensch, maer poogt ook soo te werden,
Doet dit in rechten ernst en niet in loosen schijn,
Siet wie een mensch benijt, die wenst oock soo te zijn.

(a) *Sixtus de* [illegible] *sile Aux lettres d'Ossat* [illegible]
(b) *Monsr. de Foix, Ambr. van Vranckrijc*[illegible]
(c) *Agathocles Koninck van Siracusen*

Van de Liefde.

MAer dat ons verder treckt tot ongerufte finnen,
Is liefde, vuyle luft en ongeregelt minnen:
Och! waerder eenig menfch vervalt in dit gebreck,
Daer worden met'er daet de wijfte lieden geck:
Haer krachten, haer verftant, haer wel gefonde leden
Die worden af-geflonft, die worden afgereden;
'k En weet niet, mijn vernuft, hoe menig ongeval
Geduurig oorfpronck neemt uyt dit ellendig mal.
Wat raet voor defe plaeg? Soo haeft de finnen hellen
Om door hier flim bejag uw geeft te mogen quellen,
Soo dient'er opgepaft om dit vergiftig kruyt
Te dempen eer het groeyt en flucks te rucken uyt;
Men hout de liefde goet en dienftig in de zeden,
Wanneerfe word gegrondt op wel bedacht reden;
Of als haer vreemt gewoel en uytgelaten brandt
Word door een wijs beleyt gehouden in den bandt.
De Geeften die het landt verçieren met gedichten,
Die jonckheyt voordeel doen en al de werelt fliehten;
Die hebben op dit werck bedocht een nutten vondt,
Ten eynd' hier niemant fta als op een vaften grondt.
Sy ftellen dit beleyt aen tweederley Goddinnen,
Op dat met onderfcheyt de jonckheyt leerde minnen:
Een isser onder haer die van den Hemel daelt,
En met een fuyver vyer in onfe finnen ftraelt.
De tweed' is aerts gefint en plag ons in te blafen
Een ongeregelt vyer waer van de finnen rafen:
Wie d'eerft in waerden hout en offerhande doet,
Is wijs in fijn beleyt en hout een ftil gemoet.
Maer wie de tweede laet ontrent fijn herte komen,
Die word van ftonden aen fijn wijsheyt afgenomen:
Hy vreeft, en hoopt, en treurt, en drift, en fuyfebolt,
Soo dat fijn gantfch vernuft als los daer henen rolt.

(*a*) Wat is de liefde, wat de luft,
Als fuchten duchten fonder ruft,
Als groot verdriet en kleyne vreugd,
Een rechte dool-hof voor de jeugd;
Een hoop, een waen, een blijden druck,
Een trooft vermengt met ongeluck:
Een fchoon gelaet een enckel fchijn,
Een droef vermaeck een foete pijn,
Een dorft die noyt gelaeft en wert,
Een voetfel voor een ydel hert,
Een honig-raet vol enckel gal,
Een deerlijck fpel een deftig mal,
Een fpoock dat niemant feggen kan,
Maer 't is genoeg ick fcheyder van.

Luyden die minnen
Hebben geen finnen.

Het dertel Venus-kind dat is een menfchen plager
Het maeckt de wangen bleeck de gantfche leden mager.
Beneemt den foeten flaep verhindert eetens luft,
En maeckt aen alle kant de finnen ongeruft;
Maer boven dat de geeft met veelderhande plagen
(Gelijck men dickmael fiet) door liefde word geflagen,
Het lichaem even-felfs en is te geener tijt
Van moeyte, van gequel, van ongemack bevrijt.
Geen flaep of koft of drank en kan hem meer vermaken, (*b*)
Hy word van vaften fchrael en mager van te waken.

Het minnen is een feldfaem fpel, (*c*)
Het brengt de menfchen in gequel,
Het is een los en loofe vont,
Het is een wefen fonder grondt:
Al wat men aen de vryers raet,
Dat dunckt de jonckers enckel quaet;
Doch wat hun af geraden wert,
Daer henen wil haer grillig hert:
En wat men foo een lincker biet,
Dat wil hy doch fijn leven niet;
En wat hem niet gebeuren mag,
Daer haeckt hy na den gantfchen dag:
Roept iemant foo een vijfen quant,
Gewis die wijckt hem van der hant,
En fchoon hem iemant henen fent,
Hy is ftrack weder daer ontrent;
In 't korte, 't is een vreemde pijn
In Venus hof verdoolt te zijn.
Wat fieckte dat een menfche quelt, (*d*)
Al is hy wonder vreemt geftelt,
Dat jaegt een dranck, een machtig kruyt,
Dat jaegt een konftig meefter uyt;
Maer brandt van liefd' en minne-pijn,
Die paft niet op de medeçijn.

Als dit vergiftig vyer in ons begint te leven,
't Is raetfaem aen het fpoock geen vafte plaets te geven,
Want 't is een boofe drift, die vuyl en uytter aert
En die ons anders niet als leet en fchande baert;
Die nu den Hemel acht en foeckt daer in te komen,
Die moet van eerften aen voor dit gedrochte fchromen;
Is 't niet een feldfaem werck, dat oock een deftig man
Sich onder dit bejag niet recht beftieren kan?
De groote Werelt-Vorft, de Vader van de Goden, (*e*)
Die al wat iemant fiet hout onder fijn geboden,
Op wiens bevel alleen, wanneer hy maer en wilt,
De lucht in ftucken fcheurt en al het aertrijck drilt;
Hy die met blixem flaet geheele Koninckrijcken,
Die loeyt gelijck een Os en wil een Stier gelijcken,
Die fpeelt ontrent het vee en huppelt in het groen,
Gelijck een weelig kalf of geyle bocken doen.
Siet wat een feldfaem ding in eer te zijn verheven,
En aen het minne-fpel fijn finnen over-geven
En wil niet famen gaen, 't en heeft oock geenen val,
Geduchtheyt is te ftreng en liefde veel te mal.
Wy lefen van een (*f*) Vorft, die in de Franfche kuften
De finnen over-gaf aen defe vuyle luften.
Het was de Koning felfs te vooren hoog geacht,
Eer hy, door defe peft, tot fchande wiert gebracht:
Want na hy was verlieft en doen beftont te mallen,
Is hy van fijnen throon als in het flijck gevallen.
Een Monick was fijn hulp, dat hy een boeve wert,
Een Monick wederom die ftack hem in het hert.
Hoe! acht'et iemant vreemt, dat luyden fonder boecken,
Die ftaeg in weelde zijn en niet als wellufft foecken,
Vervallen met den geeft in geylen minne-brant,
Dewijl dit oock gebeurt aen menig hoog verftant?
Een man van diep vernuft was eens foo hoog gerefen, (*g*)
Dat hy aen alle kant van yder wierd geprefen,
Hy wift (gelijck men fprack) al wat een deftig man,
Wie hy oock wefen mocht, of weet of weten kan.
Al wat de Son befchijnt en haer vergulde ftralen,
Al wat den afgrondt deekt met haer ongure dalen,
Dat wift hy na de kunft te brengen aen den dag,
Als of men Plutos rijck en oock den hemel fag.
Een yder hing hem aen en wou by hem verkeeren,
Al wie begeerig was om eenig goets te leeren,
Soo dat geheel Parys en al het Franfche rijck, (*h*)
Hem lof en eere gaf, als niemant fijns gelijck.

(a) *Plautus.*

(b) *Caucher in the Knichts tale.*

(c) *Plautus Trinumme.*

(d) *Prop. 2. Eleg.*

(e) *De ongeregeltheyt van defe liefde hebben de Poeten felfs in haren Jupiter afgebeelt. Ovid. 2. Metam.*

(f) *Hendrick de derde. Siet defe hiftorie in 't lange verhaelt by den Heer d'Aubigne liv. 4. cap. 2.*

(g) *Siet defe Hiftorie by Nicol Vign. in Hift. Eccl. item by Eft. Pafquier aux recherches de la France lib. 5. cap. 16.*

(h) *De Biffchoppen van Vranckrijck fchreven van defen man aen den Paus. Nihil eft quod eum lateat five in profundum inferni five in excelfum fupra.*

Noch

Noch zijn hem evenwel veel dingen weder-varen
Van die om dese tijt geleerde luyden waren
De Kloosters en haer volck als met gemeene stem,
Berispten sijn bedrijf en vielen tegen hem.
Hy wou dat eensaem volck bemuder regels geven,
Om in een beter tucht voortaen te moeten leven.
Dat baerd' hem grooten haet. Oock schreef hy seker (a)
Dat namaels is verdoemt tot nader ondersoeck. (boeck,
Maer schoon hy besig was met duysent hooge saken,
Een dertle minne-brant die quam hem gaende maken
Een Maegt (b) van soet gelaet en van een hooge stam,
Die was die hem bevocht en oock gevangen nam.
Daer lag sijn hoog vernuft, en sijn verheve sinnen
Die laten van het vyer haer willig overwinnen.
Sijn dorst tot wetenschap schijnt uyt te zijn geblust,
En in het titlig dier bestont sijn gantsche lust
Daer was doen in de Stadt een hoop van Edellieden,
Die haer geringe gunst en trouwe quamen bieden;

Het stont Louise schoon te [illegible] trouw,
Waer doorse machtig [illegible] sou:
Maer wat de vryers doen [illegible] bewegen,
En wat haer yemant raet [illegible],
Sy was aen Abelaert ten [illegible],
En selve leet sy mee een [illegible]
Want door sijn hoog vernuft [illegible] gegen,
Dat hy tot sijn vermaeck [illegible] gen
Maer 't spel en duurt niet lang, [illegible] stat,
Soo klaegde dese Maegt [illegible]
Haer oom, een moedig [illegible],
Dies was hy totter dood [illegible],
Dies leyd' hy in het [illegible],
Dat sijn beminde Nicht [illegible] trouw.
Hier op leyt hy en maeckt en [illegible],
Hy weet door slim beleyt [illegible] winnen;
En onder dit behulp soo [illegible]
Tot in de kamer selfs van Abel [illegible].

Daer ging het seldsaem toe; de man die wiert gegrepen,
Hy liet hem uyt den slaep en van het bedde slepen
Hy leyt hem op een banck en fluks met eenen streeck,
Sneet hy hem van het lijf, al wat een man geleeck
Daer was de man ontmant, en al sijn leden krimpen,
Maer Foulbert wel vernoegt bestont met hem te schim-
Oock met het slimste jok dat yemant oyt bedicht, (pen,
En dat ging daer in swang by naest de gantsche nicht-
Siet daer die groote man een spot van alle menschen,
Meest van het kloostervolk die hem niet beters wenschen,
Hy was door sijn bedrijf in grooten haet gebracht,
En elders wederom bemint en hoog geacht.
Maer hy dus afgerecht ging in een klooster schuylen,
Ging buyten sijn beroep en eensaem sitten pruylen,
Niet dat hy in den geest de kloosters heylig vondt (c)
Maer mids hy niet als eerst wel met den rechter stondt.
Hy die voor dit geval was over al gepresen,
Word nu voor al het volck met vingers aen-gewesen,
Hy eens een fluckse Haen is nu een slecht Capoen,
Dit riep geheel Parijs, wat sal de lubbert doen?
Hy heeft die korte vreugd wel diere moeten koopen.
Sijn broeck is ongevoert sijn wambais sonder knoopen.
Siet daer ons Abelaert verwonnen van de spijt,
Die hem alwaer hy gaet tot in het herte bijt
Het klooster en de kap dat is by hem verkoren,
Om dat hy by het volck sijn luyster had verloren;

[illegible] hoe dat het werck [illegible]
[illegible] op maeckte [illegible]
Louise, [illegible] het werck [illegible],
Ging [illegible] uyt Parijs [illegible] een klooster leven,
Haer sucht tot Abelaert [illegible] even [illegible],
Want [illegible] bleef hem getrouw [illegible] doot
Sy schreven over handt verscheyde minne-brieven,
En leefden onder een gelijck twee soete lieven,
Haer liefde (soo het scheen) bestont maer in den geest,
En daerom niet gegront op eenig bruylofts-feest
Groot man, wat ging u [illegible] van de boecken,
Om 't innig vrouw-geheym [illegible] ondersoecken?
Gy scheent meer als een mensch [illegible] nu geheel ontmant,
Siet daer den rechten loon [illegible] gevlen brant.
Ey let op dese mensch hoe [illegible] is gevallen,
En waer hy is geruckt door [illegible] allen,
Hoe geestig dat hy was hoe [illegible],
De straffe van de lust en heeft hem niet gespaert
Maer waerom Abelaert soo grooten schrift gegeven,
Dat hy van dese wint is uyt het spoor gedreven?
Ey siet (dit sijn versoeck) het stuck wat nader in,
En leert oock even hier de [illegible]
Waer is een hoog verstant een [illegible] de reden,
Die in die kleyne zee geen schip-breuck heeft geleden?

(a) *Dit was een tractaet roerende de heylige Drievuldigheyt.*
(b) *In de Fransche [illegible] Heloise*
(c) *Want hy [illegible] aen [illegible] vrienden, [illegible] tam miseria contritione me [illegible] potius, quam devotionis conversionis, ad monasteriorum [illegible] compulit.*

(d) *Heloise schreef aen Abelaert [illegible] Die hy was haer Heer, haer Vader, haer Man, haer Broeder [illegible] Dienstmaegt, sijn Dochter, [illegible] het niet qualijck en sou nemen, [illegible] haer [illegible] Concubine, [illegible] Hoere, [illegible] soo een treffelijck geleert man, [illegible] van de geheele [illegible]*

Waer is'er oyt geweeſt ſoo hoog verheven ziel,
Die in de laegte quam en niet ter neder viel
De Groote Salomon die is hier door bedorven,
Hoe hoog ſijn wijsheyt ging by hem van Godt verworven.
Dies ſeg ick tot beſluyt de lieſd' is ongeſont,
Die niet en heeft voor wit een wettig trouw verbont.
Hoort noch een droef geval uyt heete min gereſen,
Dat even onſen tijt dient aen te zijn geweſen;
Plutarchus is de man die heeft'et ons vertelt, (a)
Om aen de raeuwe jeugd te worden voor-geſtelt.
Daer was een hupſche maegt begaeft met ſchoone leden,
En daerom over-al genoegſaem aengebeden,
Sy was een eenig kindt en had een machtig goet,
En haer vermaerde ſtam beroemt van edel bloet.
Daer waren in de Stadt verſcheyde jonge lieden,
Die aen haer ſtage gunſt en trouwe quamen bieden;
Caliſtenes was een die zy geheel beſat,
Maer Strato quam'er by de rijckſte van de Stadt.
Daer was een klare beeck, die met haer friſſe ſtroomen
Omringde ſeker wout beplant met ceder-boomen;
Hier was 't dat onſe maegt haer leden ſomtijts wies,
Wanneer een koele wint een ſomer-luchje blies.
Siet dit nam Strato waer, hy wiſter op te paſſen
Wanneer de jonge maegt hier quam om haer te waſſen;
Hy vondt het aerdig dier ſoo uytter-maten ſchoon,
Dat zy een wonder ſcheen en aller maegden kroon.
Hier door quam in ſijn hert ſoo groote lieſde rijſen,
Dat hy haer hulde deed' en eere quam bewijſen;
Ja met haer vader ſprack en boot haer volle trouw,
En hielt haer even doen gelijck een echte vrouw.
Maer ſiet, daer zijnder veel die met geheele ſinnen
Zijn beſig even-ſtaeg om haer te mogen winnen,
De vader ſag het aen, maer let op alle ding,
En vint door ſneeg beleyt al wat'er omme ging,
Hy die ſoo goeden kans doen niet en wou verlieſen,
Gaf aen ſijn dochter macht een man te mogen kieſen:
Haer woordt dat ſtont te zijn gelijck een ſtale wet,
En hier toe word terſtont en dag en plaets geſet
De tijt word niet verſuymt, maer vlijtig waer-genomen,
De plaetſe was beſtemt daer al de vrijers komen,
En naer een lang geſpreck door yeder was gedaen,
Soo ſprack Theophanes aldus ſijn dochter aen:
Kom Cleopea ſiet hier zijn de jonge lieden,
Die u haer innig hert en echte trouwe bieden:
Ick heb u vry geſtelt dat gy verkieſen meugt
Een die u beſt bevalt van deſe brave jeugt;
Siet daer een ſchoonen ring, wilt die hem over-geven,
Met wien gy zijt geſint u dagen af te leven;
Ick hou het voor gewis gy hebt u wel verſint,
Wel toont hier met'er daet wie gy van herten mint.
De Juffer nam de ring en ging met trage ſchreden
Tot driemael om de zael door al de vryers treden,
En na de derdemael gaf zy haer rechter-hant,
Ja gaf Caliſtenes den ſchoonen diamant.
Die viel haer om den hals en kuſt' haer menig-werven,
En ſcheen in haren arm van vreucht te ſullen ſterven,
Maer Strato die beſturf als hy den handel ſag,
Het ſcheen aen ſijn gelaet het was ſijn leſten dag.
Doch echter bont hy in ſijn omgeroerde tochten,
Die in ſijn ſtillen geeſt bedeckte lagen wrochten;
Want op den naeſten dag ſprack hy den vader aen,
En boude tot verdrag aldus een nieuwe baen.
Hoewel ick niet en mag u lieve dochter trouwen,
Noch wil ick evenwel ons vrientſchap onderhouwen,
Mijn vader is u neef en oock u trouwſte vrient,
My dunckt dat u verbont niet af-gebroken dient.
De man die niet en docht op liſt en ſlimme lagen,
Vint in dit ſoet geſpreck een wonder groot behagen,
En was daer op geruſt en met een blijden geeſt,
Noot hy hem tot ſijn gunſt en op het bruylofts-feeſt.
Nu was daer een gebruyck van ouden tijt gebleven,
Als haer een jonge maegt ten echte quam begeven,
Sy dan een offer-werck de Goden plag te doen,
Een krans van bloem-gewas of ander jeugdig groen.
De Bruyt ging tot dit werck verſelt met jonge lieden,
Om ſoo haer Offer-werck de Goden aen te bieden.
De blijde Bruydegom die was daer oock ontrent,
En doet in dit geval gelijck men was gewent.
De vryer onder dies ſtelt vaſt in ſijn gedachten,
Dat hy den offer-dag in ſtilheyt ſal verwachten,
Om dan te mogen doen wat hem de lieſde riet,
Maer dat en wiſt de Bruyt en oock haer vader niet.
Hy nam tot ſijn behulp een hoop geſwinde gaſten,
Die ſcholen daer ontrent en op den handel paſten,
En als de Juffer ſtont om daer te zijn getrout,
Soo quam het happig volck gevallen uyt het wout.
Gelijck als van een berg de beeren neder-komen,
Soo van een grooten dorſt als honger in genomen,
En vinden daer een ſchaep dat qualijck is gewacht.
Gaen vechten om de proy met al haer gantſche macht.
Het gaet oock even ſoo met deſe twee geſellen,
Die om de ſchoone maegt haer lijf in twijffel ſtellen,
Sy vallen tegen een en woelen over-hoop,
Maer ſiet de bange Bruyt die geeft haer op de loop.
Maer dat is ſonder vrucht, want zy word ras gegrepen,
Caliſtenes die poogt met hem haer weg te ſlepen.
Een yeder ſtelt te werck al wat hy immer mocht,
Soo dat men over-hant in volle leden vocht.
Maer ſiet de jonge Bruyt en hare teere leden,
Van ſoo een rouwen hoop van alle kant beſtreden,
Word flaeu en gantſch ontſtelt tot aen haer ſwacke ziel,
Soo datſe gantſch beſweeck en dood ter aerde viel.
Daer is'et al bekaeyt; maer t'wijl de vrienden ſuchten,
De vryer gantſch verbaeſt begeeſt hem om te vluchten,
Sijn mackers van gelijck; en 't is noch onbekent,
Of hy noch leven mag en waer hy is belent;
Maer ſiet als Strato ſag de ſchoone maget ſterven,
En nu geen ſprake meer van haer en kon verwerven,
Vermits haer ſoete mont (te voren purper-root)
Nu was van alle kant bevangen van de doot;
Soo wiſt hy niet te doen noch wat hy ſou beginnen,
Hy kon in geenen deel ſijn droefheyt overwinnen,
Hy greep haer in den arm en na den leſten kus,
Sag hy den Hemel aen en ſey ten leſten dus:
O! Goden mag ick niet mijn lieve bruyt genieten,
Ick ſal mijn 's herten bloet op hare leden gieten,
Ick wil oock met'et daet my geven aen de doot,
En treden neffens haer in Charons ſwarte boot,
Die ſal op mijn verſoeck ons in een plaetſe ſetten,
Daer anders niet en waſt als thym en violetten,
Daer niet als heylig volck en trouwe minnaers zijn
In ſtage herten-luſt en buyten alle pijn.
Daer mede liet hy af en kon niet langer ſpreken,
Maer heeft een vinnig ſwaert hem in de borſt geſteken,
Soo dat hy ſtracks verſchiet en oock ter aerden ſonck,
Soo dat ſijn laeuwe bloet op 't doode lichaem ſpronck.
Wel hier op dient gelet, een anders bruyt t'ontſchaken,
En van een anders wijf ſich heer te willen maken,
Dat is een ſlim bedrijf dat Godt de ſchepper haet,
En hier oock menigmael met harde roeden ſlaet.
Gy let dan ſoete jeugd, hoe ongeregelt minnen
Kan baren uw' bederf door omgeroerde ſinnen,
Gy gaet tot uwen Godt en bid om ſijnen geeſt,
En viert te rechter tijt een wettig bruylofts-feeſt.
Laet op geen anders bruyt u loſſe ſinnen malen,
Maer hout oock heete min in haer beſette palen.
Hebt gy een aenſlag voor die niet te wel en gaet,
Weet dat tot u gerief de wereldt open ſtaet.
Soo gy een bloempje miſt daer waſſen nieuwe roſen,
Die even waerdig zijn van u te zijn gekoſen,
Doch hoe het immer gaet, ſet dit geduurig vaſt,
Dat niemant hebben ſal die u is toe-gepaſt
Maer laet ons verder gaen tot in de vreemde kuſten,
Daer vint men vreemt geſpoock en even vreemde luſten;
Ick wil een kleyn verhael hier brengen aen den dag,
Ten eynd' een yder menſch het nader wegen mag.

(a) *An traicté des eſtranges evenements avenus par l'amour, uyt de Griecksche in de Franſche tale over-geſet door den Heere Amiot.*

Een

Een Indiaenſchen Vorſt van wonder groot vermogen, (a)
Die menig deftig Rijck had onder hem getogen,
Wierdt op een tijt verruckt in ongewoone min,
En niet een menſch en wiſt haer oorſaeck of begin.
Het vrou-mens dat den Vorſt ſoo wonder ſeer behaegde,
En door een ſoet gewelt en met haer liefde plaegde,
En was niet aengenaem noch ſchoone boven maet,
Noch geeſtig in beleyt, oock niet in hooffe praet,
En echter deſe Vorſt en kon nauw weynig uren
Van haer of haer geſpreck of haer geſelſchap duren,
Want als hy niet geſtaeg Vrou Nortmael by hem ſag,
Soo ſcheen het dat ſijn hert in druck begraven lag.
Ten leſten werdt gemerckt dat in een goude keten,
Sijn herte, ſijn vernuft, ſijn liefde was geſeten,
Vrou Nortmael op een tijt gebruykt' een riekend' badt,
Daer zy doen by verſuym dit ſchoon juweel vergat.
En daer is even doen een hooffe maegt gekomen,
Die heeft dit ſeldſaem ſtuck in ſtilheyt weg genomen,
En ſtracx na dit geval, ſoo was van ſtonden aen
De liefde van den Prins als uyt haer plaets gegaen,
Want op dien eygen ſtont begon de Vorſt te malen,
Sijn breyn was op de loop, hy laet de vryſter halen,
En brengen in het hof: hy gaet haer in 't gemoet,
Daer hy haer onverwacht en eer en hulde doet
Hy neemt haer by der hant, hy toont haer moye dingen,
Juweelen, hooft-cieraet, oor-ſpanſels, ſchoone ringen,
En wat'er in het hof het oog behagen mag,
Dat laet de groote Vorſt al brengen aen den dag.
Hy leyt haer in den thuyn en wandelt aen de ſtromen,
En neemt by wijlen ruſt ontrent de ſchoonſte bomen,
En waer hy ſtaende blijft of oock ter neder ſit,
Daer ſiet men dat ſijn hert ten vollen is verhit
Dit wierdt van ſtonden aen door al het hof geweten,
En 't is Vrou Nortmael ſelfs als in het oor gebeten,
Sy vint haer gantſch ontſet van ſoo een vreemt geval;
Het ſchijnt dat zy van ſpijt haer ſinnen miſſen ſal.
Sy onderſoeckt dit ſtuck en let op alle ſaken,
En waerom deſe maegt den Prins in min dêe blaken,
Sy woelt in haer gemoet, tot ſy ten leſten wiſt,
Dat ſy door ongeluck haer lieve keten miſt.
Maer om dit ſchoon juweel wêerom te mogen krijgen,
Soo meyntſe beſt te zijn als noch hier van te ſwijgen;
Dies houtſe met gewelt haer gramſchap in den bant,
Schoon dat haer innig hert van ſpijt en wrake brant.
Sy weet door ſlim beleyt de vryſter aen te locken,
En 't ſchijnt ſy heeſt niet voor als met haer wat te jocken,
Maer ſiet haer gantſch bedrijf is ſlim en byſter vals,
Want brengt dien eygen nagt de vryſter om den hals.
Sy neemt haer weder af dat by haer was verloren,
En ſtracx ſoo was de Prins gelijck als van te voren,
Hy ſent van ſtonden aen ſijn hooffe jonckers uyt,
En ſy wordt aengeſien gelijck een nieuwe bruyt.
Siet! wat een vreemd bedrijf? wat vint men al beſchreven,
Dat ons den ouden tijt heeft over willen geven? (rinck,
Wie kan het recht verſtaen dat Prinſſen vriendſchap
Of aen een hals cieraet, of aen een gouden rinck?
Voorwaer als ick het ſtuck ga nader over-leggen,"
Dan ſta ick als verbaeſt, onſeker wat te ſeggen,
Maer dat ick hier verhael komt uyt een vreemde kuſt,
En in een vreemt geweſt daer heerſt ook vreemde luſt.
Maer wil men over ſien ons naeſt gelege landen,
Daer heeft men Prinſſen ſelfs geſien in deſe banden,
Men weet niet of het vyer uyt luſt of liefde quam,
Dan of uyt ſpokery haer grondt en voetſel nam.
Siet Charlemagne ſelf, een Prins gantſch hoog verheven,
Heeft aen een ſlechte vrou te gullen hert gegeven,
Alwaer zy weſen mocht daer was hy ſtrax ontrent,
Soo dat s'in ſijnen geeſt ſcheen vaſt te zijn geprent;
Alwaer ſy haer onthiel daer ſocht hy ſtrax te weſen,
En als hy by haer quam ſoo ſcheen hy als geneſen,
Maer zy wert korts daer na verwonnen van de doot,
En doen was deſe Vorſt als in den hoogſten noot.
Sijn geeſt was op de loop, hy wou met haer vertrecken,
En hy kon even-wel ſijn liefde niet bedecken.
Hy was ontrent haer bed als ſy verſcheyden ſou,
En hielt haer even doen gelijck ſijn echte vrou.
Hy ging noch hoger aen en ſtreeld' haer koude leden,
En deed' een lijck-geklag met veel bedroefde reden,
Ja ſchoon haer moede ziel verliet het ydel lijf,
Noch bleef hy even-ſtaeg ontrent het doode wijf;
Ja ſchoon het meтig rif een ſtanck begon te geven,
Sijn liefde lijcke-wel en werdt niet weg gedreven.
Het ſcheen als of haer bedt (en 't was een open graf)
Niet anders als een reuck van violetten gaf.
De Biſſchop van Turpijn begon hier op te letten,
Ja ging op dit geval de gantſche ſinnen wetten.
Hem docht als hy het werck had dieper in-geſien,
Dat ſonder ſpokery dit niet en kon geſchien.
Hy daerom als de Vorſt ſat midden in de Staten,
En voor een kleyne tijt ſijn kamer hadt verlaten,
Nam ſtracx het doode lijf en ſocht aen alle kant,
Tot hy een goude rinck ontrent haer tonge vant
Hy nam het naer juweel en heeft 'et weg gedragen,
Eer dat 'et ſijn gevolg of hooffe jonckers ſagen,
En daer op ſtaet hy ſtil, en let of dit geval
Des Keyſers deuſig breyn ten leſten heelen ſal.
Soo haeſt de groote Vorſt is op de zael gekomen,
Hy gaet niet tot 'et lijck, maer ſchijnt'er af te ſchromen,
Hy ſey tot ſijn gevolg dat hy gantſch ſeldſaem vont,
Dat in ſijn opper-ſael een ſtinckend' lichaem ſtont.
't En lijt als geenen tijt hy laet 'et henen dragen,
En ſchoon het wert gedaen men hoort'er niemant klagen.
Maer ſiet dien eygen ſtont de Biſſchop van Turpijn,
Moeſt ſtaeg ontrent de Vorſt en aen ſijn tafel zijn.
Hy ſtreeld' hem waer hy quam; hy gaf hem nieuwe Staten,
En was ten hoogſten bly als ſy te ſamen aten;
Het ſchijnt dat al ſijn geeſt aen deſen Biſſchop hinck,
En dit quam altemael uyt kracht van deſen rinck.
Als dit nu werdt geſien begon Turpijn te ſchromen,
Dat eens dit ſlim geſpook een ander mocht bekomen,
En dat daerom het Rijck door ſoo een tover-kracht
Mocht tot een groot verderf en onheyl zijn gebracht.
Hy om het ſlim juweel ſijn kracht te doen verlieſen,
Ging ſtrack een modder kuyl in woeſte velden kieſen,
Een plaetſe daer noch vis of ſuyver nat en was,
Maer niet als enckel veen of ſlijck en vuyl moras;
En op dat deſe rinck noyt meer mocht zijn gevonden,
Soo ſtack hy dit juweel tot in de diepſte gronden,
Ja om hier vaſt te gaen ſoo diep als eenig man,
Of met een lange pieck of lance reyken kan.
Als dit nu was gedaen ſoo ging den Biſſchop mercken,
Of oock het ſlim juweel noch yet ſou kunnen wercken,
De Keyſer voor een tijt tot jagen niet gewent,
Begaf hem tot de jacht en even daer ontrent.
Hy joeg ſtaeg om den poel met hondert ſnelle winden,
Schoon dat geen haes of hert daer oyt en was te vinden,
Soo dat den Adel ſelfs en al het hoofs gewoel
Geduurig werdt geſien ontrent den vuylen poel.
En noch en kan de Vorſt ſijn geeſt niet weder-houwen,
Hy laet daer in het ſlijck een machtig klooſter bouwen,
En hier verkeert hy meer als in ſijn beſte Stadt,
Of daer hy ſijn paleys en ſchoone tuynen hadt.
Maer wat van dit verhael mag waer of leugen weſen,
Ick geef u dit bejach als ick het heb geleſen.
Doch hoe het weſen mag en of het kan geſchiên,
Dat kan hy die het luſt in (b) nare boecken ſien.
Doch na mijn oordeel driegt heeft Naſo wel geſchreven,
En aen de domme jeugd een goede les gegeven,
Want ſchoon hy regels ſtelt hoe dat men minnen ſal,
Noch ſchat hy dit bejach voor enckel ongeval.
Hy roept in 't openbaer; wacht u van minne-dranken, (c)
Van daer komt raſerny en alle booſe ranken,
Ick wil geen ſpokery vermengen met de kunſt,
De liefde die beſtaet alleen uyt pure gunſt

(a) *Dit wordt verhaelt in 't journael van de Oost-Indische Comp gehouden in 't jaer 1623. in de Stadt van Surats.*

(b) *Siet hier op Francisc. Petrarcha en Pasquier in sijne Recherches de la France.* (c) *Ovid.*

Seg hier nu Sang-Goddin, of 't yemant is geraden, (a)
Door wortels, ſeldſaem kruyt, door onbekende laden,
Of ander vreemt geheym een ſlauwen minne-brant
Te brengen tot de kracht van haren eerſten ſtant?
Doet ons hier op bericht? Na vlijtig onderſoecken,
En van den ouden tijt en van de nieuwe boecken,
En word' ick niet gewaer, dat loof en ſeldſaem gras
Oyt oorſaeck tot begin van rechte liefde was.
Veel die in waren ernſt van deſen handel ſchrijven, (b)
Verachten dit bejach als klap van oude wijven,
En ſeggen dat'et moes dat ſpook en duyvel brouwt,
Geen liefde baren kan, geen haet en wederhout.
Een ander wil het kruyt dat minne kan verwecken,
Begraven in der nacht en voor de menſchen decken,
Gelijck men voor het volk van geen vergift en ſchrijft,
Dat kleyne kinders dood en uyt de moeders drijft.
Wie heeft ſich immermeer voor deſen onder-vonden,
Te trecken ſoete min uyt deſe loſe vonden?
Die na een korten tijt geen klachten heeft gedaen
Een ſake vol gevaer te hebben onderſtaen?
De viſch die giftig aes heeft in het lijf geſogen, (c)
Wordt (na men wil) geſoolt en daer men wil, getogen,
Maer als men deſen vang aen gaſt of vrienden biet,
Soo dientſe voor de mondt of voor de mage niet.
Als yemant is vergift door loſe minne-drancken,
Hy ſchijnt gemaeckt te zijn tot enckel Venus-jancken,
Maer veeltijts feylt de geeſt, ſoo dat hy niet en kan
Vervullen daer het dient de plichten van de man.
Al die met open keel hen geven om te drincken
Wat ſotte liefde mengt, wat Circe plag te ſchincken,
Zijn dol en ſonder geeſt gelijck een deuſig ſwijn,
Soo dat ſe tot den buyck alleen genegen zijn.
Een van het geeſtig volck die met geleerde dichten
Ging cieren ſijnen tijt, en in het duyſter lichten,
Verviel in dweepery, ſoo dat ſijn jonge vrouw
Hem door een minne-drank tot minnen trecken wou.
Hier door is (ſoo men hout) Caligula bedorven:
Lucullus uyt-geput: Silvanus mal geſtorven:
Hier door heeft menig wijf, al ſcheen de liefde groot,
Door on-bedachte ſucht een lieve man gedoot.
Dies is hier op gevolgt dat alle goede wetten
Haer tegen dit bedrog met harde ſtraffen ſetten,
Soo dat het jongſte recht met al den ouden tijt
Geen liefde-drincken dult, geen minne drancken lijt.
Soo ſtelt dan lever vaſt dat onder echte luyden
Een ſoet en heuſch onthael is boven alle kruyden,
En dat'er niet een gras in bos of heyden waſt
Dat beter op de trouw als reyne liefde paſt.
Het recht laet yder toe door ſoet en aerdig jocken,
Door minne, door gedult malkander aen te locken
Maer gunſt te wecken op door nare ſpokery
En ſtaet geen echte volk, geen jonge luyden vry, (gen,
Wie kan een 'smenſchen hert door kruyt en dranken buy-
Wie kan'er ſoete min uyt harde wortels ſuygen?
Plukt, ſtoot, mengt onder een, al watje mengen kont,
De beſte minne dranck dat is een heuſſe mont.
Philips, de Griekſe Vorſt was op een tijt bevangen
Met luſt, met minne-druk, met duyſent heete prangen,
Niet op een groote vrouw voor Prinſſen op-gevoet,
Het is een ſlechte maegt die hem de pijne doet.
Hy dicht op haren naem, hy ſent haer mooije dingen,
Hy doet meeſt alle nacht voor hare venſters ſingen,
Hy ſit op haer en loert by na den gantſchen dag,
In 't korte mal genoeg gelijck een vryer plag
Het hof is hem een walg en al de groote mouwen,
Hy wil een ſlechte kap, hy wil een engen bouwen,
Hy prijſt niet als hy plag een vaſt en hoofs gelaet,
Om dat het zedig oog de maegden beter ſtaet.
Dit heeft de Koningin geweldig ſeer geſpeten,
Te meer om dat het ſtuck wierdt over-al geweten.

Geen ſlaep en komt haer aen, geen honger, geen vermaeck,
Soo gantſch is haer de borſt geſwollen van de wraeck.
En na-de-mael de ſaem liet over-al verluyden,
Dat hem de liefde quam uyt vreemde tover-kruyden,
Soo heeftſe door beleyt haer ſaken ſoo beſtelt,
Dat zy haer vyandin eens kreeg in haer gewelt.
De gramme Koningin, met yver aen-geſteken,
Is uyt'er-maten graeg van 't onrecht haer te wreken.
Zy laet haer zinnen gaen door alderhande pijn,
Die fel en boven al oock leelijck mochten zijn,
Zy is te mael verwoet en op de maegt gebeten,
En ſchijnt oock in gepeys haer op te ſullen eten,
Zy wroeckt in haren geeſt, zy vraegt'et over-al,
Hoe zy de jonge maegt ten vollen plagen ſal
Nu wenſtſe (ſoo het ſchijnt) haer oogen uyt te plucken,
Haer ooren, haren neus, haer wangen af te rucken,
Haer lippen met gewelt te ſcheuren van den mont,
En al wat eenigſins haer wel en aerdig ſtont.
Dan dochtſe 't gantſche vel van 't lichaem af te ſtropen,
En oock geſmolten loot daer op te laten lopen,
Sy wenſt haer wel de dood maer uyt een wrede ſpijt,
Soo wilſe met de dood haer houden in de tijt
By wijlen gaetſe ſacht en ſonder haer te ſchenden,
Meynt dat'et beter is haer uyt'et landt te ſenden,
Of wel te ſluyten op in eenig diep gebou,
Daer nimmer gulde Son of Mane ſchijnen ſou.
Na menig wreet gepeys zy laetſe voor haer ſetten,
En gaet in grooten ernſt op haer gedaente letten.
Zy graeut de Juffer toe en vraegt naer alle ding,
Van waer, en wieſe was en wat'er omme-ging
De maegt bericht Mevrou met ſoo bequame reden,
Met ſoo een ſoet gelaet, en aengename zeden,
Met ſoo een ſedig oog, dat op de ſtaende voet,
De Koningin betoomt haer ongetoomde moet.
Ick ſie nu wat'er zy van deſe malle rancken,
De nare ſpokery van viſe minne-dranken,
Ick vinde, ſeyt de vrouw, ick vinde metter daet,
Dat al de liefde gift is enckel kinder-praet
't En is geen ſlim bedroch geen kunſte van beſweeren,
Dat u beleefde maegt van Prinſſen doet begeeren,
Hier is geen tover-kracht, geen liſt of loſe vont,
Al wat de Koning treckt dit is uw' ſoete mont.
Hier was'et dat de loop van hare gramſchap ſtilde,
De maegt ginck uyt het hof en reyſde daer ſe wilde,
En niemant doet haer leet; en ſiet na deſe ſaeck,
Soo liet de Koningin den Koninck ſijn vermaeck.
Laet drancken, jonge vrou, laet vuyle rancken varen,
En ſooje middel ſoeckt om recht te mogen paren,
Soo doet na mijnen raet: gaet beter wegen in,
Koopt gunſt om uwe gunſt en mint om rechte min.
Soo doende ſulje beſt uw' weder-paer beleſen,
De rechte minne-dranck dat is een eerbaer weſen,
Een onderdanig hert, een ſoet en reyn gelaet,
Geen kruyt dat in de min de min te boven gaet.
Hoe wel een wijle tijts van liefd' nu is geſproken,
Zoo dient noch even-wel dat werck niet af-gebroken,
Hier dient noch voor de jeugd een weynig by gedaen,
Eer wy van dit bedrijf en elders henen gaen,
Ick wil, eer ick beſluyt de domme jonckheyt leeren,
Hoe alle ſpokery van haer is af te keeren,
En hoe het guychel-ſpel dat van den duyvel koomt,
Dient kragteloos gemaeckt en niet te zijn geſchroomt.
Den (d) Man die Godes geeſt noch niet en had bewogen,
Dat hy was uyt den nacht en in het licht getogen,
Bemind' de tover-kunſt en al haer vreemt bejag,
Indien men ſpokery een kunſte noemen mag.
Hy bleef een ruymen tijt aen deſe grillen hangen,
Tot dat hy op het leſt van liefde werdt bevangen;
Juſtina was de maegt waer toe hy was geſint,
Daer hy noch even-wel geen trooſt of gunſte vint.
Hy die nu was geleert in nare ſpokeryen,
Ging met te groter ernſt tot ſijn uyt-ſinnig vryen.
Want hy beſwoer een geeſt die haer bewegen ſou,
Om hem vermaeck te doen oock buyten echte trou.

(a) *5. Deel van 't Houwelick.*
(b) *Siet hier op M. del Rye in lib. de Art. Mag.*
(c) *Plutarchus.*
(d) *Den Out-vader Cyprianus eer hy Chriſten was.*

Juſti-

Justina lijcke-wel en liet haer niet bewegen,
Want door een staeg gebedt verkreegse Godes zegen,
  Dies wat de Tovenaer of Duyvel oyt begon,
  Het bleek dat hy geen plaets in haer gedachten won.
De duysent konstenaer kan niet te wege brengen,
Want Godes hoog beleyt en wou het niet gehengen;
  Een vast geloof aen Godt, tot Godt een reyn gebedt,
  Dat heeft den vuylen geest in sijn bedrijf belet.
De man heeft metter daet ten lesten ondervonden,
Hoe slecht het hels bedrog en al haer ranken stonden,
  Versoeyt het guychel-spel, verlaet de swarte kunst,
  En soeckt geen ander troost als Godes eygen gunst.
Hy gaf hem tot de Kerck en liet de duyvels lopen,
Beleet des Heeren naem en heeft hem laten dopen;
  Want hy betroud' op Godt met soo een vast gemoet,
  Dat hy het heeft betuygt oock met sijn eygen bloet.
Wel aen dan domme jeugd, hier uyt kan yder leeren,
Hoe dat men hels gespoock in Godt kan over-heeren,
  Gy slaet dan in de windt wat hel of duyvel biedt,
  Want die op Godt betrout en hoeft de duyvel niet,
Daer is nu veel geseyt van vreemde toveryen,
Maer niet wat van 't gespook de menschen kan bevryen,
  Komt seg nu Sang-goddin eer dat wy voorder gaen,
  En opent ons de grondt wat hier in dient gedaen.
Ick lese menig-mael dat veelderley Poeeten,
Hier in verstandig zijn of schijnen yet te weten,
  Maer gy die by dit volck hebt langen tijt verkeert
  Komt segt ons met bescheyt wat gy'er hebt geleert,
Voor eerst heb ick gemerckt dat veel geleerde luyden,
Hier soecken haren troost in veelderhande kruyden,
  Ja dat een groen gewas soo hoog noch is befaemt:
  Als dat het (a) Duyvels-vlugt op heden wert genaemt.
Veel seggen dat het hayr of vachten van de beesten
Zijn dienstig voor gespoock en alle quade geesten,
  Ja dat een geyten-hoorn, wanneerse wordt gebrant,
  Is tegen tover-kunst een machtig wederstant.
Een ander prijst hier toe het hout van dadel-bomen, (b)
Maer al dit vreemt bejag dat noem ick losse dromen,
  Ick kan het niet verstaen, dat oyt een boose geest
  Voor kruyden is verschrickt, van boomen is bevreest.
Ick vinde datter volck niet selden werdt gevonden,
Aen wie, gelijck het hiet, de Nestel is gebonden,
  En dat werdt dan geseyt, wanneer een echte man
  Sijn bruyt ook in het bedt niet recht genaken kan.
Noch seyt men dat'er zijn (al schijnt'et tegen reden)
Berooft in haer geheym van alle manne-leden,
  Soo dat haer onder-lijf niet anders is gestelt,
  Dan als een kale weg of als een effen velt.
Hier raet men of de hex of tovenaers te vleijen,
Of haer soo lang te slaen tot datse tranen schreijen,
  Of dat de jong-gesel besmet met dit fenijn,
  Door haer geheym bedrijf gezegent mogte zijn,
Van beyde dient gemijt. Die yemant doet belesen,
Heeft door een toveres den duyvel eer bewesen,
  Ja geest den swarten hoop, dat Godt, ons hoogste goet,
  Alleen maer toe-behoort, alleen maer hebben moet.
Soo gy een Christen zijt, soo moet gy liever sterven,
Als door 'k en weet niet wat van duyvels heyl verwerven:
  Godt dient alleen versocht om vry te mogen zijn
  Van sieckten, tover-quaet, van alle vreemde pijn.
Maer soo het Godt belieft ons in den druck te laten,
En dat ons ootmoet selfs niet schijnt te willen baten,
  Noch staet ons Godes handt te dragen met gedult,
  Al is ons lijden groot, het is ons eygen schult.
Siet! Godes hoog beleyt is dickmaels ons verholen,
Gy voor den besten raet soo laet het hem bevolen,
  En draegt het lastig kruys oock met een stil gemoet,
  Het is doch enckel recht al wat den Schepper doet.
Siet die een vrou genaeckt alleen maer om te spelen,
En niet als dat behoort om vrucht te mogen telen,
  En doet alleen het werck ten dienste [illegible] lust;
  Die achte geensins vreemt al is hy ong[illegible]ust
Want hy is van het volck daer op de spokers letten,
En is een rechte prooy voor haer ongure netten,
  Want treft hem 't ongeluck daer van nu is geseyt,
  Soo heeft sijn eygen vleesch het stuk hem toe-bereyt;
Maer die in 't echte bedt niet eer en komt getreden,
Voor dat hy Godt versoent door vasten en gebeden,
  Ooek niet en gaet te werck als om een echte vrucht,
  Die jaegt door goet beleyt de nickers op de vlucht.
Nu die tot sijn verdriet sijn nestel vint gebonden,
Die stel het ongeval op sijn voorgaende sonden,
  En wie van dit bedrog oyt wenst te zijn bevrijt,
  Die word' een beter mensch als in sijn lossen tijt,
Dat sal hem beter zijn als by een hex te loopen,
Om door een soet gevley het onheyl af te koopen,
  Of oock met slagen self of ander hart bedrijf,
  Te jagen dit verdriet uyt sijn ellendig lijf.
Daer hoort wat anders toe om duyvels weg te drijven,
Of in een goeden stant en wel gesont te blijven,
  Godt dient voor al gesocht die al de swarte magt
  Bedwingt door hoog gebiet als schimmen sonder kragt.
Roept hem tot uw' behulp voor wie de nickers weken,
Wanneer hy maer een woort tot hen bestont te spreken,
  Hem die het maensieck volck van tovery genas,
  Doen hy noch in het vleesch en op der aerde was.
Die is van Gode selfs den menschen toe-gesonden,
Op dat het helsch gespoock sou worden in-gebonden,
  Doet hem in rechten ernst met ootmoet uw' beklag,
  Al waer het duysent-mael en meer op eenen dag:
Maer sooder eenig mensch in sonden wil volherden,
Die beeld' hem geensins in van oyt verhoort te werden,
  O neen 't is sonder vrucht, want d'al door-siende Godt
  Word door geen guychel-spel of loose schijn bespot.
Gy moet het dertel vleesch en alle sonden haten,
Of wat gy bidden moogt en sal u geensins baten,
  Wie vuyle lusten viert gelijck hy voortijts plag,
  Weet dat hy nimmermeer tot Godt genaken mag.
Gy moet in rechten ernst op Godt alleen betrouwen,
En alle waen geloof en visevasen schouwen;
  Al wie dat spoken viert en duyvels helsche kunst
  Die mist den hemel selfs en Godes rechte gunst
Indienje niet en wilt des duyvels kussen wesen,
En wilt niet ledig zijn of geyle boecken lesen,
  Vermijt oock vuyle klap en ongesoute praet,
  En alle guychel-werck en dertel ongelaet;
Wilt oock niet in den wijn uw' leden oyt verhitten,
En gaet te gener tijt ontrent de spotters sitten,
  En raeckt geen teerlinck aen of diergelijcke spel,
  En neemt geen weelde kindt tot uwen met-gesel;
In 't korte maeckt'et soo, dat yder mag bemercken,
Dat gy een ander mensch ten goede kont versterken;
  Ja quijt u even soo in uw' bescheyden plicht,
  Dat gy moogt yder zijn gelijck een helder licht.
Siet daer een vasten gront om duyvels weech te drijven,
En om met uwen Godt versoent te mogen blijven,
  Maer sooj'et vleesch behaegt en doet uw' eygen lust,
  Soo blijfj' in uw gemoet voor eeuwig ongerust.
Maer dit is heylig werck dat gy nu hebt gelesen,
Het kan u als een wet en vasten regel wesen,
  Maer leert oock domme jeugd wat u hier Naso seyt,
  Wiens Roomse minne-konst u als in 't herte leyt.
Hoewel hy dertel is en grillen heeft geschreven,
Noch heeft hy menigmael u goeden raet gegeven,
  Bysonder als hy werckt ontrent het grillig mal,
  En hoe men dwase min aen banden leggen sal.
Daer heb ick eenig deel met oordeel uyt-genomen,
Het sal hem die het leest te nutte mogen komen,
  Want ick heb maer alleen hier in het spel gebrocht;
  Dat my voor u bequaem en dienstig heeft gedocht.
Veel dat my dertel scheen dat heb ick na gelaten,
En stel in tegendeel dat u sou mogen baten,
  Schoon dat u Naso selfs hier van niet heeft geseyt,
  Ick schrijve dat u geest in hooger wegen leyt.

(a) *St Jans Kruyt word by 't gemeene volck in Brabant, Vlaenderen en elders den naem van Duyvels-vlucht gegeven.*

(b) *Siet hier van by Max del Rio in disquis Mag. lib. 6. cap. 2. Auger, Ferrerius lib. 2. Baptista, Quadruntius & alii.*

Wel

Wel laet noch even-ſtaeg aen uw' gedachten kleven,
Wat ook een heydens menſch hier over heeft geſchreven;
Het kan een ſpore zijn voor yder Chriſten hert,
Soo dat'et even-ſelfs tot tucht gedreven wert.
Wel leeſt dan wat'er volgt, het zijn meeſt Roomſe ſtreken,
Maer ick ſal ſomtijts Zeeuws en ſomtijts Hollants ſpreken;
Neemt my ten beſten af, al feylt hier Naſoos geeſt,
Hier is van all's het merg en oock de rechte keeſt.

1.

Nu vrienden ick begin. Als uw' beroerde ſinnen
Gevoelen eerſt den brandt en hellen om te minnen,
Soo vindt u met'er daet ontrent het weelig kruyt,
En eer het vorder gaet, ſoo roeyt de wortel uyt.
Gelooft het dien het raeckt met lang hier op te wachten,
Soo word de liefde ſterck en boven uwe krachten.
Dat eerſt een beeckje was dat word een diepe ſtroom,
Dat eerſt een tackje was dat word een grooten boom;
Een ſieckte die wel eer haeſt ſtont te zijn geneſen,
Kan heden ſonder raet en buyten hope weſen
Een die ſijn tijt vergeeut als hy wat goets vermag,
Sal niet bequamer zijn oock op den naeſten dag.
Wy zijn onachtſaem volck en ſteuren alle ſaken,
En willen als het dient niet aen het ſeer genaken,
Daer kruypt dan even-ſtaeg, daer kruypt de kanker voort,
Om dat het ſlim vergif niet eer en was geſtoort
Voelt daerom eenig menſch van liefde ſich bevechten,
Die zy ſlux in de weer en laet hem onder-rechten,
Maer doet het met beleyt, en eer het vinnig quaet
De ſinnen over-loopt en vaſt gewortelt ſtaet.
In qualen van den geeſt, in ſieckten van de leden,
Daer wijſt de ſtage daet, daer leert de vaſte reden,
Dat yeder raet behoeft en dat te rechter tijt,
Al eer het ſlim bejag tot in het herte glijt.
Daer zijnder onder u van ſoo verkeerde ſinnen,
Die ſonder voorberaet haer ſtellen om te minnen,
En als het ſlim fenijn is aen het hert gegaen,
Dan ſpreeckt men om behulp de beſte vrienden aen.
Dit zijn, onwijſe jeugd, dit zijn verkeerde ſlagen,
Gy dient van eerſten aen om raet te komen vragen;
Het is van outs geſeyt het licht dat vooren gaet,
Dat geeft oock in der nacht voor al de meeſte baet.

2.

Al wie door liefde queelt en wenſt te zijn geneſen,
Die moet in ſtaeg bedrijf en nimmer ledig weſen;
Door luy te zijn ſoo waſt het weelig Venus-kint,
En daerom is het wicht hier wonder toe geſint.
Vraegt yemant hoe het komt dat na een dertel mallen
Veel menſchen menig-mael in vuyle luſten vallen?
De reden is bekent om datſe ledig zijn,
Want dat is aen den geeſt een wonder boos fenijn.
Indien het water ſtaet, ſoo moet'et ſtrax bederven,
En jonckheyt ſonder werck die ſal het licht verkerven.
Het yſer roeſt terſtont, indien het maer en ruſt,
En wie daer ledig is die valt in vuyle luſt.
De ſpin ſal in 't gemeen de ſlange niet genaken,
Als ſy die beſig ſiet of neerſtig in het waken,
Maer ſoo de luye ſlang tot ſlapen haer begeeft,
Soo maeckt de rappe ſpin dat zy niet lange leeft.
Die ſchouwen wil de min, of van haer zijn geneſen,
Dient ſonder yet te doen te gener tijt te weſen,
Dat kleyn vergiftig dier, dat dertel Venus-wicht
Noemt ledigheyt te zijn het ſtael van ſijne ſchicht.
Ægiſtus wierdt gevraegt waerom hy was gevallen,
En met een anders wijf oneerlijck dorſte mallen,
Voor reden wierdt geſeyt dat hy een leuyaert was,
En voor ſijn meeſte werck verkoos een vol gelas.
De leuyheyt is een neſt van alle vuyle luſten,
Ja 't is een kuſſen ſelfs waer op de duyvels ruſten;
Gy kieſt dan eenig werck dat u ſtaeg beſig hout,
Of ſoo u dat ontbreeckt, ſoo kieſt het groene wout:
Daer kan men met vermaeck veel nutte dingen plegen,
En daer is (na my dunckt) des Heeren eygen ſegen,
En wilje dit beſlag wat nader over-gaen,
Soo gy maer verder leeſt, gy ſullet haeſt verſtaen.
Een tuyn tot bloem-gewas of ander landt te bouwen,
Dat kan een eerlijck man gedurig beſig houwen.
De Bogaert geeft ook werk, wanneer hy dient geſnoeyt,
En weder ſoet vermaeck, wanneer hy luſtig bloeyt.
't Is oock niet ſonder vrucht wanneer men plag te viſſen,
Want dat doet menigmael Cupidoos pijlen miſſen
De jacht is oock een werck die oeffent ons het lijf,
En geeft oock aen de jeugd een wettig tijt-verdrijf.
Sal ick de Bijen niet hier onder meugen mengen,
Die beesjes zijn gewoon ons voordeel aen te brengen,
En die met recht verſtant haer doen beſchouwen wil,
Kan veeltijts beſig zijn en blijven echter ſtil.
Wat dient'er veel geſeyt, het landt kan alle menſchen
Verſchaffen ſoet vermaeck en watſe konnen wenſchen,
Dies werdt men niet alleen ſijn druck en ſwaren tijt,
Men wort'er even-ſelfs de malle liefde quijt.
Hier hoort m'een harders kint ontrent de ſchapen quelen,
Of op een dubbel riet een boere-deuntjen ſpelen;
Daer ſiet men hoe de melck uyt onſe koeijen vloeyt,
En hoe een jarig kalf ontrent de moeder loeyt.
Daer ſiet m'een vette ſeug ontrent de meſtput liggen,
Belegert als het ſchijnt met dertien jonge biggen,
Die woelen onder een en ſoecken na de borſt,
Haer dienſtig voor de ſpijs en even voor den dorſt.
Daer ſiet men kleynder vee gaen ſpelen aen der heyden,
En hoe een fluckſen haen ſijn hennen kan geleyden,
Daer ſiet men in den herfſt hoe dat men lijſters vangt,
En oock hoe daer ontrent een ſnep verwerret hangt.
Wat dient'er meer geſeyt? ontrent de domme beeſten,
Daer ſiet men menigmael oock wijtberoemde geeſten.
Die ſcheppen haer vermaeck oock uyt het minder vee,
En laten ander volck de winſte van de Zee,
Maer ſal ick vorder gaen en hier van wijder ſpreken,
Daer is geen twijffel aen de tijt ſal my ontbreken,
De landt-bouw, tot beſluyt, heeft duyſent ſaken in
Die dienſtig konnen zijn tot af-breuck van de min.
Noch wil ick even niet dat gy ontrent de boomen
Sult ſtil en eenſaem zijn en ledig ſitten droomen,
Weeſt liever ſooje kunt ontrent een deftig man,
Die met een ſoet geſpreck u Koorts verſetten kan.

3.

Gy die van liefde brandt en wenſt te zijn geneſen,
En wilt geen dertel jock of geen Poeten leſen,
Al ben ick even ſelfs van dat geſelſchap een,
Noch ſeg ick evenwel dat ick van herten meen.
Wy dichters in 't gemeen beſchrijven vreemde ſaken, (a)
Die oock een eerbaer hert by wijlen gaende maken,
Wie leeſt Tibullus werck die niet en word gewont,
Als hy ſijn liefſte prijſt en haren rooden mont.
En wie Catullus leeſt, gewis die word ontſteken,
Om dat hy van de min ſoo kunſtig weet te ſpreken,
Hier voeg ick Gallus by die mede dient vermijt,
Indien dat yemant wil van liefde zijn bevrijt.
Ick noem een dertel boeck een ſlage Koppelerſſe,
Een toevlucht van een boef, een hoeres dienareſſe,
O fy! die weelig zijt en geyle boecken ſchrijft,
't Is beter dat uw' pen in haren koker blijft
Ey ſiet! een vuyl gedicht dat kan men dickmaels leſen
En 't moet een wis bederf voor jonge luyden weſen,
Om dat men 't even ſtaeg in handen rennen kan,
Mijt dan dat ſlim bejach ey! lieve ſcheyt'er van.

4.

Vermijt doch boven al de geyle Kamer-ſpelen,
Die met haer dertel jock ons beſte ſinnen ſtelen,

(a) *Dit ſegt Ovidius van hem ſelven in ſijn Remed. Amor.*

Die

Ick weet hoe dat bedrijf ons tochten gaende maeckt,
Om dat het meerendeel verkeerde liefde raeckt.
Gy ſchout dan dit bejach en diergelijcke dingen,
En plaetſen toe-hereyt tot jocken, danſen, ſpringen,
Of daer een weelig quant op luyt of cyther ſpeelt,
Of daer een titſig dier een minne-deuntjen queelt.

5.

Maer onder dit beſlach ſoo dienje noch te weten,
Wat koſt u ſchade doet of dienſtig is gegeten,
Ick ſie een medecijn die by de ſiecken gaet,
Dat hy niet alle ſpijs de krancken toe en laet,
Gy die van minne queelt en eet geen hane-kammen,
Geen Oeſters, Bever geyl of beijers van de Rammen,
Wacht u van heet geback en wat het bloet ontſteeckt,
Eet ruyt en kout gewas dat heete tochten breeckt.

6.

Indien een droef geval of diergelijcke ſaken,
U ſwaer in uw' gemoet en ongeruſtig maken,
Stelt dat u voor het oog als u de liefde quelt,
Of als u weelig hert na malle grillen helt.
Al waer men rouwe pleegt en is gewoon te ſuchten,
Van daer ſal Venus-wicht met alle krachten vluchten,
Gaet veel daer eenig menſch nu tot de dood bereyt,
Sijn leſte woorden ſpreeckt of uyt de werelt ſcheyt.
Daer leert men recht verſtaen wat ons ſal over-komen,
En daer heeft Venus wicht ſijn plaetſe noyt genomen,
En 't is de rechte ſchool, ja 't is de medecijn,
Die ons de ziel vernieuwt en leertſe beter zijn.

7.

Voorts geeft hier Nazo raet aen uw' verdwaelde ſinnen,
Dat gy op eenen tijt twee vrijſters ſiet te minnen,
Een die der twee gelijck voor hem verkieſen kan,
Dat is gelijck hy meent een hups en ruſtig man,
Soo gy een vliet verſpreyt in veelderhande tacken,
Haer loop haer ſnelle loop die ſal terſtont verſwacken;
Soo gy een vyer verdeelt daer is geen twijffel aen,
De brandt ſal minder zijn de vlamme neder-ſlaen
Indien der twee gelijck in uw' gedachten ſpelen,
Gy ſult te vrijer zijn gy ſult te minder quelen,
Gy ſult niet treurig zijn ſchoon d'eene qualijck wilt
En ſiet in dit gewoel word u het hert geſtilt.

8.

Voorts ſooje wilt den geeſt van u geminde keeren,
Leert wijders hoe je meugt u ſinnen over-heeren,
Siet datje wel bedenckt en voor u oogen ſtelt,
Hoe datſe menigmael u dapper heeft gequelt,
Hoe datſe rancken heeft en wonder ſlimme grepen,
En datſe met bedrog u dickmaels heeft genepen,
In 't korte paſt'er op dat gy veel over gaet,
Al dat aen haer gebreeckt en dat haer qualijck ſtaet.
Gaet dickmaels ſoo je kont tot in haer kamer treden,
En let op alle ding en dat in vollen leden,
Byſonder op een tijt als haer de vrijſter kleet,
En tot een bruylofts-feeſt haer leden toe-bereet,
Daer moetj'et ooge ſlaen op veelderhande ſaken,
Dat gy by naeſt u hert ſult ſchijnen uyt te braken,
Daer ſulje ſlijm en lijm, en ſtof en poeijers ſien,
Dat niemant dencken kan waer toe het mach geſchiên.
Wel kan ſoo vuylen bras de grootſte juffers çieren!
Die ick eens heb geviert gelijck als reyne dieren?
Segt dat in uw' gemoet: en ſpout op 't vuyl bejag,
Op dat s'u hert voortaen niet meer beſitten mag.

9.

Soo dit u niet bevrijt van Venus enge banden,
Hoort noch een ander raet, verreyſt na vreemde landen,
Dat kan u voordeel doen, het meepſe Venus-kint
Mach tegen 't reyſen niet en ſchout oock harden wint;
Als gy nu reyſen ſult en wilt niet ommekijcken,
Of gy ſult in 't begin of op den weg beſwijcken,
En maelt niet op het beelt van dien u hert beſit,
Want dat heeft menigmael een koelen geeſt verhit
Als gy vertreeken wilt en gaet haer geenſints ſpreken,
Want dat ſou wonder licht u voorſtel konnen breken,
Miſſchien ſult gy haer ſien ontſtelt door u geklach,
Gantſch anders in gelaet als ſy te voren plach.
Het oog in dit geval kan menig hert ontruſten,
En brengen u gemoet tot nieuw verweckte luſten,
Die met een loſſe waen die venſters open doet,
Krijgt lichter als hy meynt een dief in ſijn gemoet.
Gy licht tot heden toe gehoort verſcheyde vonden,
Die aen het Roomſche volck ſijn eertijts toe-geſonden,
Hoort nu een ander les die vry wat hooger giet,
En acht die boven al als voor den beſten raet.

10.

Leeſt veel Godts heylig Woordt dat ſal het u betuygen,
Hoe dat'er Duyvels zijn die niet en willen buygen,
Noch ſcheyden uyt den menſch en uyt ſijn innig bloet,
Soo lang het weelig vleys heeft vollen overvloet.
Gy ſult noyt zijn verloſt van die onkuyſche gaſten,
Dan als men 't vleeſch gewent tot veel en dickmaels vaſten,
Wie is van brandt bevrijt of van ſijn heete vlam,
Die nimmer hout en turf van ſijnen haert en nam.
De toorts van 't dertel kint die wonder ſchijnt te brouwen,
Word door een vette ſtof alleen maer onderhouwen,
Dies ſooje voor het wicht u rijcke keucken ſluyt,
Soo gaet ſijn vuylen brandt en heete fackel uyt:
Maer wilje voordeel doen en dat in volle leden,
Sent ſtaeg tot uwen Godt met ootmoet u gebeden,
't Is duyvels Burgery die drinckt en veeltijts gaſt,
Maer 't is Godts eygen volck dat bid en dickmaels vaſt
Nu liefde die het volck hier is gewoon te dragen,
Die is van alle kant vermengt met loſſe vlagen,
Want hoe ſe meer betoont haer in geboren aert,
Hoe datſe des te meer haer dwaesheyt openbaert.
De wijſte van den hoop die zijn volmaeckte ſotten,
Soo dat de kinders ſelf met hare grillen ſpotten,
Ey lieve ſiet de jeugd en wat'er immer mint,
't Is al maer guychel ſpel al wat men daer begint.
Maer in de liefde Godts en hoeft men niet te vragen,
Of wy dien hoogſten Geeſt te grooten liefde dragen,
Al deden wy dat werck oock met de gantſche ziel,
Het waer de beſte maet ſoo niemant maet en hiel,
Indienje ſchoonheyt ſoeckt, wie kander ſchoonder weſen
Als Godt, uyt wien alleen de ſchoonheyt is gereſen,
Hy waſſet die wel eer de ſchoone Sonne ſchiep,
Het licht te voorſchijn bragt en uyt den afgront riep.
Godt is'et die het al is ſchoon gewoon te maken,
Die tot ſijn hellen Throon alleen maer komt genaken,
De Geeſten altemael die Godes boden zijn,
Zijn even in gelaet gelijck een Sonne-ſchijn
Als Moſes op den berg met Godt maer had geſproken,
Stracks is uyt ſijn geſicht een hellen glans gebroken,
Soo dat'er niet een menſch ſijn weſen ſien en mag,
Vermits hy ſchoonder was als hy te voren plag.
Siet alle planten aen, ſiet alle ſchoone bloemen,
Siet alle ſchoonheyt aen daer van de menſchen roemen,
't Is Godt, 't is Godt alleen die alle ſchoonheyt geeft,
't Is Godt, 't is Godt alleen die alle ſchoonheyt heeft,
Wat is'er groote ſtof om Godt te mogen prijſen,
En Godt een danckbaer hert en liefde te bewijſen;
Siet van den aenbegin heeft Godt den Menſch geteelt,
Niet om een beeſt te zijn, maer na ſijn eygen beelt.
Godt heeft ons uyt gemaeckt niet als een rouwen Heyden,
Maer als ſijn eygen Volck en Schapen ſijner weyden,
Godt heeft ons boven dien vervat in ſijn verbont,
Oock eer de wereldt ſelfs in haer gedaente ſtont.

Godt heeft ons niet te min den Heylant toegesonden,
Op dat hy dragen mocht het pack van onse sonden.
Dies is sijn eygen Soon met pijn en groot gedult
Genagelt aen het kruys, en dat voor onse schult.
Ey siet hoe ver de stof sich uyt behoort te strecken,
Om tot de liefde Godts ons herten op te wecken,
Laet hier op lieve ziel u sinnen nader gaen,
Op dat gy dit geheym ten vollen moogt verstaen.
Godt heeft in ouden tijt dit wonder-Al geschapen,
Op dat daer uyt de Mensch sijn lust sou mogen rapen,
Al wat Godt heeft gebout, gedaen, gemaeckt, bereyt,
Is al tot 's Menschen nut ten vollen aengeleyt.
Het Aertrijck is voor eerst gescheyden van de baren,
En die zijn na de Zee in haesten weg gevaren,
En al wat uyt het droog en op het water bleef,
Daer op wast dat de Heer een vollen zegen schreef.
Het Aertrijck is omringt met veelderley rivieren,
En boven dat verçiert met alderhande dieren,
Met bloemen, boom-gewas, en alderhande kruyt,
Dat met een aerdig groen op al de velden spruyt.
De Zee is rijck gemaeckt met alderbande vissen,
Op dat de Mensch oock daer geen voetsel soude missen;
Het Pluym-gediert verciert de lucht door haer gesank,
En maeckt de menschen bly door veelderhande klank;
De Son is 's wereldts oog, sy komt op aerden dalen,
Gelijck een Bruydegom uyt sijn vergulde Salen,
Maer schoon het helder licht soo rijcke stralen schiet,
Dat Godt haer soo begaeft, is om de Sonne niet;
Men ciert hier menig kleet met zijd' en goude koorden,
Soo dat'et achtbaer word door duysent rijcke boorden,
Maer schoon of dit gewaet was deftig uytgereet,
't En word niet uytgewrocht ter eeren van het kleet.
Het word alleen gedaen op dat bet mocht behagen
Hem, die het rijck gewaet na desen beeft te dragen.
Die wort'er door vereert, en 't is de rechte gront,
Waerom oyt kunstenaer bet aerdig ciersel vont.
Siet daer den rechten voet, waerom de swacke menschen
Genieten van den Heer al watse mogen wenschen,
Ey siet hoe grooten stof men hier op aerden vint,
Waerom de groote Godt dient boven al bemint.
Godt heeft'et altemael geschapen voor de menschen,
En daer uyt komt'et voort al wat wy konnen wenschen,
Maer wat de menschen selfs in haer gestalten raeckt,
Die heeft de groote Godt voor hem alleen gemaeckt.
De Geesten even selfs die in den Hemel leven, (a)
En woonen by den Heer en in der hoogten sweven,
Zijn dienstbaer aen den Menscb, ja Godt die beeft ge-
toont, (schoont,
Dat hy (gelijck de Mensch) haer niet en heeft ver-
Want als het onwijs rot was van sijn plicht geweken,
Doen is een macbtig Heyr van Godt geheel versteken,
Ja 's Hemels Opper-vorst was doen op haer soo gram,
Dat Christus even selfs baer niet te baet en quam.
Bedenckt dit lieve ziel en roept met gantsche krachten,
Ick wil met alle vlijt na Godes liefde trachten,
Siet wat ick ben of heb of wat ick immer doe, (toe:
Dat komt niet eenig mensch, maer Godt den Schepper
Maer dit al onverlet. O Godt! wy moeten klagen,
Dat wy nu na den eysch geen liefde konnen dragen,
Eylaes 't en is geen kruyt dat in ons hoven wast,
Ons liefde, lieve Godt, is aen u liefde vast.
O Jesu! Godes Soon, verschoont doch ons gebreken,
En wilt ons killig hert door uwe liefd' ontsteken,
't Is noodig dat de Mensch dat heyl van u versoeckt, (b)
Want die u niet en lieft die is by Godt vervloeckt.
O laet doch uwen Geest op onse sinnen dalen,
En reynigt ons gemoet door u gewenste stralen,
Gy zijt de recbte Bron, gy zijt de ware gront,
Gy zijt het steunsel selfs van 't eeuwig Trou-verbont.
Gy zijt de rechte weg waer door wy swacke menschen
Gaen treden naer bet Heyl dat wy van herten wenschen;

(a) *Hebr* 1. 14.

(b) 1 *Cor.* 16. 22. *Indien yemant den Heere Christum niet lief en heeft, die zy eene vervloeckinge Maranata.*

Gy zijt de Ladder selfs die Jacob heeft gesien
Hem tot een seker pant wat namaels sou geschiên.
De (c) Geesten die hy sag haer na den Hemel wenden,
Zijn ons gebeden Heer die wy ten Hemel senden,
Maer die van boven af sich gaven na den gront,
Zijn gaven van den geest die Godt den mensche jont.
Dat Jacob met gemack op steenen konde rusten,
Beduyt een goet gemoet dat leeft in stage lusten,
Of dan wanneer het Godt in harde plaetsen stelt,
En dat'et van het vleesch of wereldt word gequelt.
Gy Jesu zijt bet dan die Godt heeft afgesonden,
En Aerd' en Hemelrijck te samen hebt gebonden,
Dit wees de Ladder aen die Jacob eertijts sag,
Doen hem de slaep beving schoon hy op steenen lag.
O wonderbaer beschick! en waert om aen te mercken,
Dit heeft in onsen Godt de liefde konnen wercken,
Een liefde noyt bedocht, daer voor noyt eenig man
Aen Godt of Godes Soon yet weder geven kan.
Godt lieft ons even staeg al schijnt hy hart te wesen,
Het bitter menigmael dat kan ons hert genesen,
Hebt moet, ô Christen mensch, wanneer u dit gebeurt,
Godt troost ons menigmael oock als de ziele treurt.
Schoon Godt by wijlen schijnt sijn deur voor ons te sluyten,
Noch hout hy lijckewel geen vrome zielen buyten,
Maer roept ons tot gedult en tot een waer berou,
Op dat men naderhandt met yver kloppen sou.
Wel vriendt die uyt'er aert tot liefde zijt genegen,
En treet niet buyten spoor noch op verkeerde wegen,
Lieft, lieft den goeden Godt met al u gantsche kracht,
En weet dat noyt genoeg hier toe en word gebracht.
Soo yeder mensch bestont bysonder t'overwegen,
Al wat hy oyt bequam door Godes milden segen,
Oock boven 't hoog geheym dat uyt den Heylant rijst,
En dat Godt aen sijn Volck uyt rechte gunst bewijst.
Wat sou hy stoffe sien om Godt alleen te prijsen,
En liefde boven al met ootmoet aen te wijsen,
Voorwaer hy had verdient oock d'alderhoogste straf,
Indien hy Godt alleen sijn herte niet en gaf.

Van Eergierigheyt.

DAer is een ander plaeg, om onlust in te voeren,
Die komt, wanneer de mensch op eer begint te loeren,
Want als hy daer in dweept dan vangt hy dingen aen,
Die hem ondienstig zijn en wonder seldsaem gaen.
Siet in dit slim gebreck is hovaerdy begrepen,
Die is van outs gewoon de eersucht meê te slepen,
Hoe qualijck dit gebreck met Godt den Heere staet,
Dat kan men over al bewijsen uyt de daet.
De Geesten die by Godt en in den Hemel waren,
Die zijn om dit gebreck ter Hellen weg gevaren.
Al die soeckt wel te staen met Godt ons hoogste goet, (d)
Die wijcke van de pracht en heb een laeg gemoet.
Een nederige ziel is eene van de saken,
Die ons en ons bedrijf by Godt bevallig maken,
Dat ons in Godes Woordt gestaeg bevolen wert,
Is ja een laeg gemoet en niet een moedig hert.
Dit hebben als'et blijckt, oock selve veel Poeten,
Al was'et heydens Volck, voor desen wel geweten,
Haer fabels even selfs, al schijnt'et malle praet,
Die geven even ons al dickmaels goeden raet.
Als Dedalus sijn kindt eens wilde leeren vliegen,
Hy seyde, lieve Soon, en laet u niet bedriegen,
Nocb door een lagen val, noch door een hooge vlucht,
Maer hout u, watje doet, te midden in de lucht

(c) *Gen.* 18. 12. *Ende hy droomde, en siet een Ladder was gestelt op de Aerde, welcker opperste aen den Hemel raeckte, ende de Engelen Godts klommen daer by op en neder.*

(d) *Psalm* 34. 19 *en* 147 6. *Matth.* 11. 29. *Leert van my dat ick sachtmoedig ben, en nederig van herten.*

8 *Petr* 5. 5 *Want Godt wederstaet de Hoovaerdige, maer de nederige geeft hy genade.*

Soo

Soo gy te lage vliegt, Neptunus sal u deeren,
En sprengen siltig nat ontrent uw teere veeren,
Soo datje datelijck ter neder storten sult,
En waerom dan geklaegt? het is uw eygen schult.
Maer wilj' uw loop om hoog en na den Hemel setten,
Daer is geen twijffel aen, de Son sal u beletten,
En door haer groote kracht of met een heeten brant,
U drijven in de zee, of op het dorre strant.
Dit seyd' hy meer als eens, en vry al menig werven,
Om dat het weelig kindt hem niet en sou bederven,
Het scheen dat Icarus sou na dees lesse doen,
Maer door sijn overmoet soo was hy al te koen,
Soo haest de jongeling een weynig heeft gevlogen,
Is hy tot aen de Son en hooger op getogen,
Hy kreeg een moedig hert en maeckt eensnelle vlucht,
Het docht hem wonder mooy te sweven in de lucht.
Hy liet sijn Vader daer die wou geen Sonne raken.
Maer 't Kindt ging hooger aen en woudet beter maken,
Het siet dat helder licht, en 't stont hem wonder aen,
Het wou, indien het mocht, tot in den Hemel gaen;
Maer als de gulde Son sijn vleugels quam beschijnen,
Soo smolt het sachte was, sijn veeten die verdwijnen,
En hy is sonder hulp, sijn ledeu waren bloot,
Siet daer van stonden aen de vlieger in de noot.
Hy roept tot sijn behulp de vleugels van de winden,
Maer daer en is geen troost voor sijn verdriet te vinden,
Ach 't wijl hy neder viel en om sijn Vader riep,
Soo lag hy met'et daet te midden in het diep.
Daer liet de jongeling sijn onvoorsichtig leven,
En daer is maer alleen sijn bloote naem gebleven,
De naem van Icarus die nam het water aen,
Siet daer een droef besluyt van al te lossen waen.
Wel hout den regel vast van alderley Poeeten,
En wilt haer nutte les uw leven niet vergeten,
En wil je meer van sulcks? Soo let op Phaeton,
Die mend' uyt hooger durst de wagen van de Son,
Maer hoe hem dat verging kan yeder nader lesen,
In Nasoos grootste werck daer wortet aen gewesen;
Maer dit zijn grillen, vrient; seyt yemant hier misschien,
Ey laet ons op dit werck een vaster stoffe sien
Wel sooje dat begeert? Ick neem het aen te wijsen,
Wat in den ouden tijt uyt eersucht plag te rijsen,
Siet waer dit Monster heerst, daer gaet het seldsaem toe,
Daer gaet het al verkeert en ick en weet niet hoe.
Waer oyt dit slim vergif in yemant komt gesoncken,
Het maeckt de menschen dol en al de sinnen droncken,
Soo dat sijn grillig breyn gantsch vreemde ranken broet,
't En kent geen vrienden meer ook niet sijn eygen bloet.
Wie hoeft op dit bejag exempels op te soecken?
By wreet en heydens Volck en vergesochte boecken?
Des Heeren eygen woordt dat kan ons doen verstaen,
Hoe vreemt in dit geval de trotse menschen gaen.
Een Soon (*a*) van David selfs doet ons noch heden weten,
Hoe dat een eygen Kind sijn Vader kon vergeten,
Sijn Vader onder-kroop, sijn Vader henen joeg,
En in het open velt oock met sijn Leger sloeg. (ven?
Heeft niet een Wedu-vrou (*b*) soo vreemden daet bedre-
Als oyt van Heydens selfs voor desen is geschreven?
Sy heeft haer eygen bloet des Konings hoog geslacht,
Uyt eersucht aengetast en om den hals gebracht.
Wel een die wel gesont en stil begeert te leven,
Die moet tot dese pest sijn hert niet overgeven,
Want siet! dit slim bejag heeft Gode soo mishaegt,
Dat hy oock dickmael hier de schennis heeft geplaegt.
Ons Vader Adam selfs die is hier doot gestorven,
En al wat na hem quam tot in de grondt bedorven,
En siet wy waren noch in dien vervloeckten staet,
Had Godt ons niet verlost door sijn geheymen raet.
Hosias was een Vorst en wou oock Priester wesen,
Dies wierd sijn lijf Melaets dat niemant kon genesen,
Herodes liet het volck hem vieren als een Godt,
Maer midts de luys hem at, soo wierd hy enckel spot

(a) *Absalom.*
(b) *Atalia.*

Godt sit in sijnen Throon oock boven alle wolcken;
En toont sijn hooge Macht aen alle trotse volcken,
Hy stiert'et altemael na sijn verheven wil,
Gy buygt voor uwen Godt en houdt u vorder stil
Wat Godt ons heeft bescheert, dat moet ons vergenoegen,
Daer is ter Wereldt niet dat ons kan beter voegen,
Geheel ons aerts bedrijf gelijckt een kamer spel,
Daer moet een yder doen gelijck sijn Met-gesel.
Sijn rol, hoe die oock is, moet daer een yder spelen,
Doch mag noyt eenig deel van sijn gesellen stelen,
Die by sijn vrienden eet het is een tafel-wet,
Daer tast een yeder aen dat voor hem is geset.
Dit leer ick over al, Godt heeft een welbehagen
In die een stillen geest in haren boesem dragen,
Maer die hoogmoedig zijn en van een trotsen aert,
Die sie ick dat van Godt geen zegen wedervaert.
Al wie dan van den Heer wil heyl en zegen wachten,
Die moet in sijn gemoet sijn naesten niet verachten,
Dit siet men in der daet, dit vind ick over-al;
De blixem treft een berg en spaert een lager dal.
Weest groot in uw gemoet, en Godt sal u verstooten,
Weest kleyn in uw gemoet, en Godt sal u vergrooten,
Wat staet gy nietig mensch na eer en grooten lof?
Gy zijt maer aerd' alleen, en haest maer enckel stof.
Godt die in hoogte sit en kan geen hoogmoet lijden,
En daerom moet de mensch den hoogmoet leeren mijden;
Een stil en laeg gemoet, een nederslachtig hert,
Dat siet men dit gestaeg van Godt gezegent wert.
Wel om dit grillig bloet uyt onsen Geest te drijven,
Soo dient een yder mensch in sijnen geest te schrijven,
Dat Godt van alle tijt verwaende sinnen haet,
En trotse lieden straft, ja met een donder slaet.
Wie dan met sijnen Godt in vrede soeckt te wesen,
Moet als een stage les dit aen sijn herte lesen,
Ey! waerom dus gepoogt tot eer en grooten lof,
De grootste van den hoop en is maer enckel stof.
Maer zijt gy uyt den aert gewent tot groote Staten,
Ick weet u goeden raedt die u sal konnen baten,
Den Hemel is soo hoog dat niemant hooger kent,
En 't is een hoog gemoet dat sich hier toe gewent,
Wie Godt van herten dient en wildet in volherden,
Die kan een groote Vorst, ja kan een Koning werden,
Een Koning wonder groot, maer echter onbenijt,
Wiens Scepter niet en is besloten in de tijt,
Wie hier eens Koning word, die sal het eeuwig blijven,
En hem en sal geen Heyr of ander Vorst verdrijven;
Hier is geen Staet soo hoog of vreest een lagen val,
Gy soeckt een machtig Rijck dat eeuwig duuren sal.

Van de Gierigheyt.

DE liefde tot'et geldt heeft vry geen minder krachten,
Om tot een vreemt gewoel te rucken ons gedachten,
't Is wonder om te sien wat dat'et aertsche goet
Door al het naeste landt, door al de Werelt doet.
Wat isser menig Mensch, die al sijn leve dagen
Is besig over al om rijckdom na te jagen?
En schoon hy 't eens verkrijgt, dat hy geduurig socht,
Soo is hy maer alleen in meerder angst gebrocht.
't Is olie in het vyer, al wat hy heeft bekomen,
En sijn gelt-gierig hert is dieper ingenomen;
Het goet, dat hy besit, is ja dat hy ontbeert;
En hoe hy meer verkrijgt, hoe dat hy meer begeert.
Wel heeft u, waerde vrient, de gierigheyt beseten?
En dat u dese pest uw' plichten doet vergeten?
Ja dat uw gantsche ziel als van begeerte brant?
En woelt gelijck een zee ontrent het dorre strant?
Weet dat'et boecken zijn, en wel bedachte reden,
Waer door een winsieck hert gewent tot beter seden:
Stelt die maer in het werck, gy sult in korten tijt
Al vry geruster zijn, als gy op heden zijt.
Godt laet het dierbaer Gout niet op der aerden wassen,
Om even met gemack te vollen uwe kassen,

 Neen,

Neen, neen, maer als het Godt in oude tijden ſchiep,
Soo heeft hy dat geplaetſt in kuylen wonder diep.
Hier uyt kan yeder menſch op vaſte gronden leeren,
Van al dit ros metael de ſinnen af te keeren;
Vermits het noit een menſch uit ſijne woonplaets krijgt,
Voor dat hy dickwils ſweet en van vermoeytheyt hijgt.
Hier op ſoo roep ick uyt: wat ſoeck ick hier beneden?
Wat! ſoeckt men met gevaer, dat wy met voeten treden?
En ſchoon men krijgt genoeg, men weet des nimmer ſat;
Ey! ſoeckt dat boven is, daer is de beſte ſchat.
Siet als de gulde tijt ten eynde was gekomen, (a)
Doen wert meeſt al het volck met geltſucht ingenomen;
De deugden eerſt bekent, die werden uytgejaegt,
Het goudt is maer alleen, dat yeder een behaegt.
Stracks ſag men menig hert in gierigheyt verhitten,
Het landt wert omgeroert, men gaf ſich om te ſpitten:
Al wat verholen was en in het duyſter lag,
Dat haelt men aen het licht, en aen den hellen dag.
Het aert-rijck lijt gewelt, men groeffer diepe kuylen,
Daer in, gelijck het ſcheen veel mooije dingen ſchuylen,
Van daer quam 't yſer voort, van daer quam oock het gout,
Dat meer, als 't yſer ſelfs, ons quade rancken brout.
Hier zijn van ſtonden aen veel feylen uyt-gekomen,
Die hebben met geweldt de Wereldt in-genomen;
Soo dat het gantſche landt in vreemde bochten ſtont;
Het yſer doet het werck, het gout dat leyt den gront.
Hierom heb ick gemerckt dat veel vermaerde Mannen
Genegen zijn geweeſt de geldt-ſucht uyt te bannen,
Ja ſcheyden van het geldt als van een laſtig pack,
Om dat het niet en werckt als enckel ongemack
Een Vorſt van groot bedrijf die gaf eens duyſent kroonen,
Om ſijn getrouwen vriend Anacreon te loonen,
Die nam het rijck geſchenk en ſey den Koning dank,
Hem dacht, het was genoeg voor al ſijn leve lanck.
De Man heeft deſen ſchat wel neerſtig opgeſloten,
Op dat by hem het geldt mocht lange zijn genoten,
Hy nammer kaſſen toe die waren byſter ſterck,
Verſien met ſwaer beſlag van deftig yſer-werck,
Doen ginck hy in het bedt ſijn leden neder-ſtrecken,
En liet hem over al met ſachte ſpreijen decken,
Sloot voorts ſijn oogen toe en gaf hem tot de ruſt,
Maer wat hy ondernam hy kreeg geen ſlapens luſt.
Hem dacht daer was een dief in ſijn vertreck gekomen,
En dat hem deſe ſchat ſou werden af-genomen,
Of dat een ſlimmer boef ſijn kaſſen open brack,
Of dat een wreder ſchelm hem in de leden ſtack,
Soo dat in plaets van luſt uyt dit geſchenck te rapen,
Soo werdt hy heel berooft van ſijn geruſtig ſlapen,
Dies is hy 't ongemack van deſen handel moe,
Hy dan ſlucks uyt 'et bedt en na den Koning toe,
Daer ſeyt hy, machtig Vorſt, ick bidde wilt gehengen,
Dat ick dit rijck geſchenck tot u mag weder brengen,
Dit geldt en dient my niet, miſſchien een ander wel,
Het geeft my anders niet als enckel ziel-gequel;
Want als ick tot de ruſt mijn oogen wil begeven,
Soo voel ick anders niet als dat mijn leden beven,
My dunckt, of dat een dief mijn koffers open doet,
Of dat een moordenaer vergiet mijn innig bloet.
Of dat mijn huys-knecht ſelfs is beſig om te roven,
Om in de ſtille nacht mijn ſchatten weg te voeren,
En waerom lang verhael? uw' geldt en dient my niet,
Dat yemant vreugde geeft, is my alleen verdriet.
Gy kont, als 't u belieft dit elders wel beſteden,
Ick ben, met dat ick heb, ten vollen wel te vreden;
Schoon ick in 't Hof verkeer, ick ben een ruſtig man,
Die, ſonder dat bebuip, in blydſchap leven kan.
Dus ſprack Anacreon, en liet de ſchatten blijven,
Daerom dat menig mael de beſte vrienden kijven.
Hy boog ſich voor den Prins en gaf hem uyt 'et Hof,
En acht het dierbaer goudt niet meer als enckel ſtof.
Hoort noch een vreemt geval dat ick hier moet verhalen,
Daer uyt kan yeder ſien hoe ver de menſchen dwalen,
Die tot onmatig goedt en geldt-ſucht zijn geſint,
En hoe dat vuyl bejag het oordeel overwint.
Als (b) Thebe met een ſtorm wel eer was ingenomen,
En dat 'et machtig Heyr daer binnen was gekomen,
Doen ſag men niet als moordt en onheyl over al,
Soo dat de gantſche Stadt verſmolt in ongeval
Een Leyder van den hoop van deſe ſtoute Benden,
Quam in een ſeker huys daer hy een Juffer ſchenden,
Sy was van ſoet gelaet en oock van Edel bloet,
En had een rappen geeſt en oock een hoog gemoet,
Als nu de rauwe gaſt ſijn moetwil had bedreven,
Soo dreygd' hy oock de Maegt te brengen om het leven,
't En ware ſy terſtont en op den ſtaenden voet,
Hem wees haer lijf-cieraet met al haer beſte goet:
Sy, die (gelijck het ſcheen) haer leven wou verſchoonen,
Ging ſtracks een diepen put aen deſen rover toonen,
En ſey dat ſy in haeſt, haer goudt en beſte ſchat,
Te ſamen op gepackt, en daer geſlingert hadt.
De Vent in ſijn gemoet met geldt-ſucht aen gedreven,
Die heeft hem na de put van ſtonden aen begeven,
Hy boog hem op de kant, gantſch krom en byſter laeg,
Op dat hy met beſcheyt de mooije dingen ſaeg.
Maer t'wijl hy ſtont en keeck en neder was gebogen,
Vernam hy (maer te laet) hoe dat hy was bedrogen;
De geldt-ſucht van den boef die was de vryſter nut,
Sy greep hem by het been en ſtiet hem in de put.
Daer lag hy doen en keeck: Sijn geldt-ſucht was geneſen,
Hy ſocht maer uyt den put oock ſonder geldt te weſen,
De Juffer was geſchent en is haer Maegdom quijt,
Maer was in eenig deel geneſen van de ſpijt:
Ey let eens met beſcheyt hoe ver de menſchen komen,
Wanneer haer geeſten zijn met geldt-ſucht ingenomen,
De rijckdom, dierbaer gout en 't ongeluckig geldt,
Is oorſaeck van de dood aen menig deftig heldt.
Maer Leſer noch een woordt, dat hier niet dient vergeten,
Hoort noch een ſeldſaem ſtuck dat dienſtig is geweten,
Op dat het blijcken mag wat vuyle win luſt doet,
En wat het ſlim gebreck voor quade nucken broet.
Een (c) Grieckſe Handelaer, die met de gantſche ſinnen,
Was beſig evenſtaeg om veel te mogen winnen,
Sag naer een lang beraet voor hem de beſte kans,
Indien hy handel dreef ontrent gelubde mans: (d)
Dies als'er in den Krijg veel menſchen zijn gevangen,
En ruſte hy gantſch niet maer ſtelt daer na ſijn gangen,
Al waer men in het lant oyt markt van menſchen hiel,
Daer was hy ſtracks ontrent als met de gantſche ziel.
Daer kocht hy, die hem docht bequaem te ſullen weſen,
En lubd' het dienſtbaer volck, en als het was geneſen,
Soo werdt het opgepronkt en na de marckt gebrocht
In 't openbaer geveylt ſoo dier hy kon verkocht.
Hy had eens op een tijt een Edelman bekomen,
Die in een harde ſlag gevangen was genomen,
En mits de Jongeling hem ſchoon en geeſtig docht,
Heeft hy hem oock ontmant, den Koning t'huys ge-(brocht.
De Vorſt (e) (gelijkſe veel van deſe luyden houwen,
Vermits ſy dienſtig zijn ontrent de jonge vrouwen) (f)
Kocht den gelubden ſlaef en vont hem nader hant
Seer nut tot ſijnen dienſt, als van een groot verſtant,
Dies werdt hy metter tijt in hoogen Staet verheven,
En hem wert groot bedrijf door al het Landt gegeven,
Soo dat hy machtig werdt en uytter maten rijck,
En echter wel geſien door al het Koningrijck.
Het is daer na gebeurt gelijck hy veeltijts reysde,
Schoon hy doen maer alleen op ſijn beroep en peyſde,
Dat hy belanden quam in ſeker ander lant,
Daer hy doen Panion den Menſchen-lubber vant.

(a) *Ovid. 1. Met.*

(b) *Plutarch. in vita Alex.*

(c) *Refert hanc Histor. Herodotus, relatus a Joach. Camerar. Meditat. Histor P. 1. cap 99. ubi de jur. tal. tractat.*

(d) *Nomen Eunuchi Hermotimus, & Mercator Panionius nominatur.*

(e) *Xerxes.*

(f) *Eunuchs zijn by de Griecken en Turcken lief tal, om redenen hier verhaelt.*

En

En als hy desen gast op straete quam gemoeten,
Nam hy ten eersten voor hem feestelijck te groeten,
En na hy Panion te vooren had vertelt,
In hoe verheven Staet dat hy nu was gestelt,
Doe heeft hy hem genoot by hem te komen eten,
En zijn met goet onthael te samen aen geseten,
Daer weyd doen Hermo breet hoe ver hy was geraeckt,
En dat hem Panion dus machtig had gemaeckt. (nen
En nood hem voort naer 't Hof om hem sijn gunst te too-
En sprack ick kan u daer naer eysch uw weldaet loonen,
De groote Wereldt-vorst die is my toegedaen,
En wat ick hem versoeck dat werdt my toegestaen,
U hant en u bedrijf die hebben my gegeven,
Dat ick te deser tijt in hoogheyt ben verheven,
Ick was een slecht gesel, ja een gevangen slaef,
En nu houd' ick een Staet gelijck een machtig Graef,
My dunckt het is mijn plicht, als recht en reden melden,
Dat ick met weder-gunst u weldaet moet vergelden,
Wel breeckt dan heden op met al u Huysgesin,
Soo gy oyt winste socht, daer vind gy eerst gewin,
Geeft u maer naer het Hof, komt in mijn buurte wonen,
En brengt oock even daer u vier geswinde Sonen,
De Keyser is beleeft en my een grooten vrient,
Ick sal haer gunste doen gelijck als gy verdient.
Al wie door yemants hulp in hoogheyt is geresen,
Is hy een eerlijck Man, die moet oock danckbaer wesen,
Dit heeft oock van der jeugd de reden my geleert,
Dat wie my gunste doet oock dient te zijn vereert,
En waerom lang verhael? hy weet soo veel te seggen,
Dat Panion het werck ging dieper over leggen,
Dies als hy met sijn Wijf dit nader had bedagt,
Soo heeft hy naer het Hof sijn huysgesin gebragt,
Daer was hy wellekom, als eerst mael heeft geschenen,
Maer al dat soet gelaet is in der haest verdwenen,

Want Hermo vol bedrogs nood Panion te gast,
Maer had daer wacker volck dat op den handel past,
Dies na dit lieve paer aen tafel was geseten,
En na den vollen eysch te samen had gegeten,
Soo gingter anders toe, want na het middagmael
Rees Hermo van den disch en sprack een ander tael,
O! Godt vergeten schelm, die om u rijk te maken,
Geduurig onderneemt onlijdelijcke saken!
Gy schent het schepsel Godts berooft de frisse jeugd,
En neemt haer met gewelt haer aengeboren vreugd.
Gy pleegt een slim bedrijf dat alle menschen haten,
Mits sy aen 't Vaderlandt geen zaet en konnen laten,
Gy hebt het soo gemaeckt, dat ick ellendig Man
Aen mijn bouvallig Huys geen steunsel geven kan.
Siet hier is nu de tijt dat ick u boose treken,
Sal straffen na den eysch en na den regel wreken.
Het is een out gebruyck dat yeder lijden moet,
Al wat hy quaets bedenckt en aen een ander doet.
Gy hebt 't is my bekent vier Sonen opgetogen,
Die sijn hier in het slot, en staen in mijn vermogen,
Die sal ick al gelijck hier brengen aen den dag,
Gy doet hun al te mael gelijck men slaven plag,
't Sa lubt den gantschen hoop oock sonder yet te sparen,
Want dat my is geschiet dat moet hun wedervaren,
(Dit slot dat is beset tot dat'et is geschiet)
Of anders gy en komt uyt dese kamer niet.
Dit eyst den Hemel selfs; en al de grootste Goden
Die hebben dese wraeck aen mijnen geest geboden,
U vuyl en slim bedrijf dat moet nu zijn betaelt,
En u moet soo geschiên, gelijck ick ben onthaelt.
Gy moet in dit bedrijf u niet onwillig toonen,
Mensch-schender als gy zijt, Ick moet u heden loonen,
't Sa tijt terstont te werck; want soo j'et niet en doet;
Gy sult hier stroomen sien van u ontuchtig bloet.

Hoort, wat'er noch gebeurt: Hy laet de Sonen halen,
En wat hy schuldig was dat wild' hy doen betalen,
Hier baet geen deerlijck sien; De Vader snijt haer af,
Dat vrou Natura selfs in haer geboorte gaf.
Schoon Hermo sijnen wil dus ver nu hadt verkregen,
Noch wild' hy vorder gaen en liet hem niet bewegen,
Dies sprack hy gantsch vetwoest de jonge gasten aen,
't Sa doet den ouden schelm als hy u heeft gedaen·
Want soo j'et niet en doet, dit moogje vast vertrouwen,
Ick sal u al te mael in stucken laten houwen, (quijt,
't Sa grijpt den vuylen boef en maeckt hem vaerdig
Dat hy soo menigmael van ander menschen snijt.

Stracks laet hy na het woordt een deel Soldaten komen.
Die hebben dadelijck de kamer ingenomen,
De deuren wel beset en dat aen alle kant,
Tot dat oock even selfs de Vader is ontmant.
Na 't al was uytgewracht, ging Hermo weder spreken,
En heeft met schamper jock den Vader deur gestreken,
Gy hebt voor dese tijt mijn frisse jeugd geschent,
Maer hoe dat yemant smaeckt dat is u nu bekent.
Gaet woont nu in het Hof en dient de jonge vrouwen,
En leert gelijck als ick den Koning onderhouwen,
Gy zijt nu in den staet om grootte zijn gemaeckt,
Want op dien eygen voet ben ick'er toegeraeckt.

Dat

Dat gy aen my bedreef, om my dus hoog te setten,
Heb ick u aen gedaen en dat naer onse werten,
Ick heb mijn vreugd gemist mijn stiffe jaren lanck,
Gy reyst vry daerje wilt en weet my grooten danck;
Ick hadde Machts genoeg om my te mogen wreken,
Om u en uw gesin den kop te laten breken,
Maer ick pleeg uytter aert soo wreede dingen niet,
Maer doe u maer alleen gelijck my is geschiet
Daer gaet de Koopman heen met vier gelubde Soonen,
En weet niet wat te doen of waer te sullen woonen,
Hy is een tafel-praet een kluchjen door het landt,
Van niemant oyt beklaegt hoe wel hy is ontmant.
Ey! siet hoe Godt oock hier de menschen weet te plagen,
Als hy haer slim beleyt niet langer wil verdragen,
Hy leyt het schuldig volck gelijck een Rechter doet
En brengt het daer het dient en daer het lijden moet;
Nu vrienden, wie gy zijt, wilt dit met oordeel wegen,
En leert in rechte deugd een reynen handel plegen,
Schout alle vuyl bejag dat uwen naesten schaet,
Den Hemel siet'et al, daer is den hoogen Raet.
Maer hier op, na my dunkt, hoor ick de luyden spreken,
Wat middel is'er doch om geldt-sucht af te breken?
Vermits die veeltijts wast hoe yemant rijcker wert?
Wel hoort eens hoe men krijgt een stil en matig hert.
Siet! als een Medecijn een siecken wil genesen,
Die na veel drinckens selfs noch dorstig plag te wesen:
Soo geeft hy desen mensch geen wijn of water meer;
Maer neemt, tot sijn behulp, al vry een ander keer.
Hy geeft hem machtig kruyt, dat hem de vochtigheden
Doet schieten uyt den buyck en al de binne leden;
En siet! met dit behulp, soo heeft den dorst gedaen,
Want aftrek van het vocht dat doet den dorst vergaen,
Dit is een recht behulp voor alderhande menschen,
Die ook naer machtig goet sijn staeg gewoon te wenschen,
Dies roep ick overluyt; Ey weest niet langer geck,
En soeckt geen meerder geldt, maer mindert u gebrek.
Let voort op Tantilus, (a) die midden in de beken,
Poogt sijn verdorden mont daer in te mogen steken,
Maer 't is om niet gepoogt, al wat de man betragt,
Noch word hy in het nat van droogte gantsch versmagt.
Ey! waerom lachje vriend en noemt dit malle grillen,
Leert doch wat onder dit de Dichters seggen willen,
Ick bidde, mag het zijn, verandert maer den naem,
De fabel is voor u, en uw' bedrijf bequaem.
Uw' huys is vol getast met alderhande waren,
Vry meer als eens genoeg om wel te mogen varen,
Maer seg, waer is de vreugd, die gy hier over raept,
Gy licht daer op en dut, gy licht daer op en slaept.
Gy wenst geduurig meer en vreest het aen te raken,
Soo dat uw groote schat u niet en kan vermaken,
Gy, soo gy wilt verstaen uw' grillig ongeval,
Soo let eens op het beeldt dat ick hier stellen sal.
Geeft uwen hondt een stuck, hy weet'et op te rapen,
Hy slokt'et in het lijf, maer sal haest weder gapen; (keel,
Hy proeft niet hoe het smackt: het schiet hem door de
En eyst een nieuwen brock, al komter noch soo veel.
Wel onversadigt hert! Wat goets doen u uw schatten?
Mits gy staeg besig zijt yets nieuws te mogen vatten?
Ey lieve! weest gerust, en wordt geen hont gelijck,
Een die hem vergenoegt, die is geduurig rijck.
Ach wat doet menig mensch om rijk te mogen werden! (b)
Hy leeft in stage sorg, en wilder in volherden:
Hy reyst door Zee en Landt tot aen de laetste kust,
En leeft, om rijck te zijn, geduurig ongerust.
Ey! weest doch niet soo graeg om rijckdom na te jagen;
Let op uw' swacken aert, en op uw' korte dagen.
Siet! hy krijgt machtig goet, die in sijn leven wint
Dat hem kan dienstig zijn, wanneer de dood begint.
Doch soeck je rijck te zijn? Word rijck in goede wercken,
Dit kan u in de dood en na de dood versterken
Soeckt goet dat nimmermeer verliest sijn eersten stant,
Noch door een hooge vloet, noch door een heten brant.

(a) *Horat. 1 Sat 1.*
(b) *Horat. 1. Epist. 1.*

Soeckt goet dat eeuwig duurt en niet en kan verrotten;
Oock nimmermeer en wordt bevochten van de motten,
Het is een deftig wijf, en gantsch voorsichtig man,
Die staet na machtig goet, dat met hem reysen kan.

Van te grooten Blytschap.

MAer gy moet niet alleen verdriet en vrese mijden,
Gy moogt (al schijnt'et vreemt) u niet te seer ver-
Want is in u gemoet de blytschap al te groot, (blijden,
Sy brengt ons sieckten aen, ja wel de bleke doot.
De geesten en het bloedt die komen op gevlogen,
En worden van het hert door blijdschap af getogen,
Soo dat het innig warm oock midden in de lust
Wordt uyt sijn plaets geruckt en 't leven uytgebluft:
Maer wat kan doch een mensch op aerden over komen,
Om met soo grooten vreugd te werden ingenomen,
Eylaes wat hier vermaeck, geneugt of blijdschap schijnt,
En is maer enckel roock die in der haest verdwijnt,
't Is niet de pijne waert om aertsche beusel saken
Te roeren sijnen geest en groote vreugd te maken,
Mijn ziel schoon gy bequaemt lust, eer, en groote schat,
Besittet al te mael of gy het niet en had.
Nu blijdschap die ons hert by wijlen kan vermaken
Ontstaet in onsen geest uyt veelderhande saken,
Of dat ons eygen bloet, of dat ons goeden vrient
Van eenig hoog geluck ten vollen is gedient,
Of dat ons vyandt sterft, of qualijck is gevaren,
Of dat ons yemant komt een tijding openbaren,
Die ons gantsch wel bevalt, of dat men onverwacht,
Om eenig soet geval geheel onmatig lacht,
Van blijdschap op geweckt uyt dier gelijcke gronden,
Daer werden over al exempels toe gevonden,
Gy (doe je van dit werck een neerstig ondersoeck)
Gy sult'et konnen sien in menig deftig boeck.

EERSTE EXEMPEL.

Daer is een grooten slag in ouden tijt geslagen,
Daer van 't Romeynsche volk het onheyl moeste dragen,
Vermits dat Hanibal genoegsaem nedersloeg
Het bloemtje van de jeugd dat Roomse wapens droeg.
Een Moeder had verstaen, het was haer aengeschreven,
Hoe dat haer eenig kint te Canna was gebleven,
Te Canna daer het Heyr van Romen was gevelt,
En had die groote Stadt in vollen rou gestelt.
Maer op dien eygen dag als sy het had vernomen,
Soo is haer eenig kindt gesont te huys gekomen,
Dies rees soo grooten vreugd ontrent haer blyde ziel,
Dat sy terstont verschiet en dood ter aerden viel.

TWEEDE EXEMPEL.

Alfonso, machtig Vorst en Hertog van Feraren,
Was uytter maten bly en kond' hem niet bedaren, (was,
Vermits de (c) Paus Clement, die hem gantsch vyant
Werdt uyt de tijt geruckt en dat geweldig ras,
Want als Alfonso wist dat Clement was gestorven,
En dat sijn beste (d) Vriend de sleutels hadt verworven,
Soo werd' hy soo verheugd dat hy te bedde viel,
Ja in het duyster graf den Paus geselschap hiel.
Het weet ('t is waer geseyt) en over al beschreven
Dat ja de Prins uyt rou verloor sijn dierbaer leven,
Maer vrienden hoort een woordt dat ick u seggen derf,
Het was uyt enckel vreugd dat onsen Hertog sterf.

DERDE EXEMPEL.

Een Vader had wel eer drie Sonen op getogen,
Die hadden edel vocht uyt sijne borst gesogen, (e)

(c) *Paus Clemens 7. van die Naem.*
(d) *Paus Paulus 3. Dit veers is op dit geval in 't Latijn te Romen gemaeckt.*
(e) *Vide Agellium hac narrantem.*

Sy waren al gelijck in konſten wel geleert,
En hadden in het Hof een lange wijl verkeert,
Ey ſiet! om deſe tijt, zijn in de Grieckſche Steden'
Veel prijſen op geſtelt voor wel gemaeckte leden,
Daer liep een yder toe en toonde wat hy kon,
Op dat hy eer verkreeg en groote prijſen won;
't Geviel dat deſe drie haer kans' daer quamen wagen,
En hebben alle drie een Kroone weg gedragen,
Daer wierdt van ſtonden aen de zegen-rijcke jeugd
Den Vader t'huys gebragt met ongemeene vreugd.
Een yeder riep hem toe en quam hem eer bewijſen,
En boodt hem veel gelucks met drie verſcheyde prijſen,
En onder dit gewoel de drie gebroeders gaen,
En ſpreken over handt haer ouden Vader aen,
Sy komen al gelijck aen hem de prijſen toonen,
En çieren hem het hooft met drie gewonnen Kroonen,
Hy ſag de kranſſen ſelfs hem ſweven om het hooft,
Dies wiert hy door de vreugd van alle vreugd berooft.
De reuck was al te ſterck van drie Lauriere telgen,
De blijdſchap was te groot, hy konſe niet verſwelgen,
De Man was eerſt verbaeſt en ſtaet en ſuyſebolt,
Soo dat hy ſonder ſpraeck en dood daer henen rolt.

VIERDE EXEMPEL.

De groote Sophocles dient hier nu by te weſen,
Om dat dit eygen werck oock van hem werdt geleſen,
Want hy is uytter tijt en in het graf geraeckt,
Om 't leſte treurig ſpel dat by hem is gemaeckt.
Veel Dichters 't ſijner tijt die ſag men hem benijden,
Veel Geeſten boven dat die quamen hem beſtrijden,
Maer ſiet het leſte werck dat hy bracht in het licht
Dat ſteld' hem boven al dat yemandt had gedicht;
En als op dit geval meeſt al de groote Lieden
Hem quamen veel gelucks, en gunſt en eere bieden,
Soo wierdt de goede Man ſoo gantſch onmatig bly,
Dat hy wiert met'er daet van alle Nijders vry; (men,
Maer ſchoon dat menig menſch door blydſchap opgeno-
Is haeſtig weg geruckt en om den hals gekomen,
Soo vind' men even wel dat ons de ſoete vreugd
Is als een Sonne ſchijn en als een nieuwe jeugd.
De blydſchap is geſont en veel geleerde Luyden
Die ſoecken hier behulp oock boven alle kruyden;
Maer yeder die het hoort die moet'et ſoo verſtaen,
Dat alles moet geſet en na den regel gaen.
Al ſchijnt de blydſchap ſoet en wordt ſeer hoog gepreſen,
Soo moetſe lijckewel beſet en matig weſen,
Want 't ſy men droevig is of anders wel geſint,
De maet is over al het beſte dat men vint.
Wordt ons de geeſt beroert of met of tegen reden,
Haer kracht die ſtreckt haer uyt ook aen de buyten leden.
On-matig herten-leet en al te grooten vreugd
Doet hinder menigmael oock aen de friſſe jeugd.
Hoe mag ons 't aerts vermaeck ſoo hups en luſtig ſchijnen,
Al wat ons hier verblijd dat moet in haeſt verdwijnen,
Daer is noyt regte vreugd, noyt recht volkomen luſt, (a)
Daer is geduurig yet, dat ons den geeſt ontruſt.
Siet als de blyde vreugd op u komt neder dalen, (b)
En ſchijnt in u vertreck als met vergulde ſtralen,
En weeſt des niet te bly, 't is wiſpel-turig ſpel,
Maer vraegt haer na den rou dat is haer Met-geſel,
Vraegt of die niet en volgt en tot u komt genaken,
Want komt de vreugd alleen ſy kan 't niet lange maken,
Gantſch licht werdt haren lach verandert in getreur,
Waer blydſchap is in huys, is droefheyt voor de deur.
Hoort nu een kort beſluyt gegrondt op vaſte reden,
Al wat de Wereldt geeft is vol van bitterheden,
Want of men hier miſſchien by wijlen is verblijt,
't Is al maer water-verw en 't duurt als geenen tijt,
Maer wilje vaſter gaen en van een middel leſen,
Waer door dat yemant kan geduurig vrolijck weſen,

(a) *Ovid. 7. Metam.*
(b) *Horat. 2. Carm. 3.*

Prent dit in u gemoet. De ſtilheydt van den Geeſt
Die is geſtage vreugd, en als een eeuwig feeſt.
Maer om den rechten gront van blydſchap hier te weten,
Soo hoort een kort beſluyt dat niet en dient vergeten,
Maer wel te zijn gevat en dickmaels over leyt,
Vermits het Chriſtus ſelfs voor deſen heeft geſeyt.
Sijn Jongers, op een tijt, die waren uytgeſonden,
Om van het recht Geloof te leggen vaſte gronden,
En hun was toegeſtaen tot opbou van de Kerck,
Te ſtijven haer beroep door menig wonder werck,
Sy deden even ſoo, gelijck haer was bevolen,
En maeckten openbaer dat eertijts was verholen,
En zijn na dit bedrijf tot Godes Soon gekeert,
En doen een lang verhael wat by haer was geleert:
Maer ſy gaen boven al met blydſchap openbaren,
Hoe dat de Nickers ſelfs haer onderdanig waren,
Dat ſtont haer wonder aen; Maer hen wert aengeſeyt,
Dat by ons als een ſchat dient op te zijn geleyt.
Niet dat op u bevel de Duyvels zijn verdreven,
Maer dat in Godes Boeck uw' namen zijn geſchreven:
Dat is het recht vermaeck, dat is de ware vreugd,
Waerom gy vrolijck zijn en blyde weſen meugd.
Dit ſprack de Waerheyt ſelfs: en daerom ſtaet te letten,
Waer op dat yeder Menſch ſijn trooſt behoort te ſetten,
Wat hier dan blydſchap heet daer van de Wereldt roemt,
En heeft de waerde niet om vreugd te zijn genoemt:
Wel aen dan lieve Ziel! laet ons geduurig trachten
Met hert en met gemoet, ja met geheele krachten,
Dat wy met deſe vreugd van hier eens mogen gaen,
Want al het ander werck en is maer loſſe waen.

Van Gramſchap.

HEt ſpook dat gramſchap heet dient mede weg gedreven
Voor yeder die hem voegt om ſtil te mogen leven,
Want die in ſijnen geeſt dit vinnig Monſter voet,
't Is ſeker dat hy ſtaeg in roere weſen moet.
Gy voor den beſten raet om dit gewoel te mijden,
Weeſt treurig daer men treurt en blijde met den blijden,
Leert onrecht, leert geweldt verſetten met gedult,
En om dit wel te doen, ſoo weegt uw eygen ſchult.
Ja weegt in uw' gemoet den Staet van uwe ſaken,
En hoe gy 't by den Heer of elders plag te maken:
Peyſt datje menigmael voor deſen hebt verdient,
Met ſchimp te zijn onthaelt oock van u beſten vrient;
Spout hy dan gramme ſucht gelijck als heete kolen,
Segt in uw' ſtil gemoet: Godt heeft het hem bevolen;
Godt geve my gedult. Dit na den eyſch betracht
Heeft menig grimmig Hooft in beter ſtaet gebracht.
Die trots zijn uytter aert en grooten hoogmoet drijven,
Zijn om het minſte ding genegen om te kijven,
Maer die ſijn herte proeft en let op eygen ſchult,
Al wordt hy ſchoon getergt, hy draegt'et met gedult.
Wanneer de gramſchap komt dan ſchijnt het bloet te ſie-
Men kan ſijn eygen hert, ſijn geeſten niet gebieden, (den,
Men vier-oogt als een kat, de mont die baert geluyt,
Dat vreemt dat grouſaem is, dat niet met al en ſluyt.
De Gramſchap dient bemerckt met wel bedachte ſinnen,
Byſonder ſoo wanneer haer vlagen eerſt beginnen (groot,
Dat kan uw' dienſtig zijn; (c) Want is de Gramſchap
Soo wordt'et aengeſicht aen alle kanten root,
Maer noch een ſlimmer tocht die kan het al bederven,
Als ſy haer bleyck betoont en yemant doet beſterven.
Gy let op dit geſtel, en als gy dat bemerckt,
Weet dat het innig hert dan vreemde ranken werckt,
Een koorts is wonder fel en qualijck om bedwingen,
Als ſy een ſiecken Menſch met koude komt beſpringen,
Want dan is 't hitſig bloet of om of aen het hert,
Waer door geheel het lijf te meer gepijnigt wert.
Als ſich in eenig menſch die peyl komt openbaren,
Gy ſtaeckt dan uw geſchil of gy ſult qualijck varen,

(c) *Sie hier op Renn. des Cartes in ſijn Tractaet Les Paſſions de l'ame.*

Laet dit uw' regel zijn. De roode gramſchap krijt,
Maer vrienden letter op, de bleecke gramſchap bijt.

Beſchrijvinge van de ſeldſame manieren van Gramme luyden door Terent Adelph. Act. 3. ſc. 2. Daer hy aldus ſpreeckt.

OCh of nu deſen hoop my tegen mochte komen,
Terwijl ick ſtaen brieſch met gramſchap ingenomen:
Ick ſou van ſtonden aen het wonder fel gebaer;
Ick ſou mijn vinnig hert gaen ſpouwen onder haer
Ick ſou met groot vermaeck mijn leet ten vollen wreken;
Ick ſou dien ouden boef den kop in ſtucken breken:
Ick ſou hem metten voet gaen treden op het lijf,
Om dat hy is de grondt van al het ſlim bedrijf
Hoe ſou ick Cyrus ſtaen, hoe ſou ick hem verſcheuren;
Hoe ſou ick met geweldt hem gints en weder ſleuren,
Hoe ſou ick al ſijn breyn doen vlieten over ſtraet,
Om dat het ſpel begon door ſijn doortrapten raet.
Ick ſou hem over al om mijnen brandt te koelen,
Ick ſou hem voor gewis mijn krachten doen gevoelen,
Ick brack hem gal en blaes en al met eenen ſlag,
Tot dat ick aen den guyt geen leven meer en ſag,
Wat noch? den jongen laf trock ick in hondert ſtucken;
Ick ſou hem uyt den kop ſijn oogen komen rucken
En gooijen in dien griel maer al het vorder rot,
Dat joeg ick op de vlucht alleen tot euckel ſpot.
Ick, ſoo mijn wrange ziel haer vorder ging verhitten,
Ick maeckter bancke van om Scheflincks op te ſitten,
Of dreef hem in de lucht gelijck een lichten bal,
Siet daer een kleyne preuf van mijn verwoede gal.
Ick heb op dit bedrijf een ſeldſaem ſtuck geleſen,
Dat ſal na mijn begrijp hier dienſtig konnen weſen, (doet,
Want daer uyt werdt geleert wat ſpijt en gramſchap
En hoe een Chriſten menſch ſijn tochten dempen moet.
Een Spaenſche jongelinck gevangen in Granaten, (a)
Was voor een ruyme tijt als ſlave daer gelaten,
Hy was daer in den dienſt van ſeker Heer geraeckt,
Die had hem opper-voogt van ſijnen bouw gemaeckt,
Hy was een geeſtig quant en wiſt hem ſoo te dragen,
Dat hy wan metter tijt des Meeſters welbehagen,
Doch ſiet in dit geſin daer was een jonge maegt,
Aen wien hy buyten hoop een ſtille gunſte draagt,
Hy dient haer lijcke wel als met de gantſche ſinnen,
En wiſt ſoo eenig deel van haer gemoet te winnen,
„Een hout (al is't groen) ontvonckt noch in het vier,
„Het gaet oock even ſoo met dit eenvoudig dier.
„Siet door een kleyne leck ſoo komt een Schip te ſincken,
„Al ſchijnt'et maer de Zee by droppels in te drincken;
„Een boom wordt metter tijt en ongevoelig groot,
„Een veertje veel geplukt dat maeckt de vincke bloot.
De Maegden (ſoo men ſeyt) die krijgen veeltijts ſtuypen, (b)
Die ick en weet niet hoe haer in de ſinnen kruypen,
En ſiet om deſe tijt dan zijnſe bijſter ſwack,
En dat baert onder haer al menig ongemack.
Hoe dat'et weſen mag? de twee verliefde Menſchen,
Die komen tot het werck dat jonge luyden wenſchen,
En dit is naderhandt ſoo menigmael geſchiet,
Als haer bequamen tijt en plaetſe gunſte biet.
Maer Roderigo ſeyt dit kan niet lange duuren,
Wy ſullen met verdriet ons ſoet vermaeck beſuuren,
Hier dient dan op gelet en goeden raet beſchaft,
Of wy ſtaen in gevaer om haeſt te zijn geſtraft.
Maer hoort wat voor beſluyt dat ſy hier over namen,
Sy vinden alderbeſt in haeſten op te kramen,
En vluchten uyt het Landt en even na de Stadt,
Daer onſe Jongeling de naeſte Vrienden hadt.
Sy (alſſe tot het werck bequame ſtonden ſagen)
Sijn wacker in de weer en op de weg geſlagen,
Maer eer naeu eenig deel was van de reys gedaen,
Eylaes de teere Maegt en kon niet langer gaen,
Daer moeſt de Jongeling met ſijn Geminde ruſten,
Schoon dat hy niet en ſag ſijn Vaderlandſche kuſten,
Nu ſiet daer was een rots ontrent het naeſte velt,
Daer heeft het vluchtig Paer haer gangen in geſtelt,
Maer ſy als geenen tijt op deſe plaets gekomen,
Zijn met een groote ſchrick geweldig ingenomen,
Want ſiet haer Vader quam die met een ſnelle loop,
Bracht daer beneffens hem veel Dienaers overhoop.
Wat raet in dit gevaer voor deſe bange lieden,
Want daer en is geen kans om weg te konnen vlieden,
Te klimmen op de rots docht haer de beſte raet,
Al ſijn de gangen ſteyl en al de wegen quaet
Eylaes de Maegt verſterft tot aen haer roode lippen,
Noch geeft de noot haer kracht te klimmen op de klippen,
En ſchoon het jonge Dier dat Ambacht niet en kan,
Sy quijt haer niet te min gelijck een wacker Man.
De Vader tot de Ziel met gramſchap ingenomen,
Toont hun een wreet gebaer en hiet haer af te komen,
Hy dreygt haer evenſtaeg en toont een fel gelaet,
Dat aen het jonge Volck tot in het herte gaet.
Maer 't hout ſich op de klip; de Vader hiet de vrienden,
Die hem doen tot behulp en voor geſelſchap dienden,
Te klimmen op de rots: Die luyden ſijn bereyt,
En doen met alle vlijt al wat de Vader ſeyt.
Maer wat de klimmers doen of watſe mogen pogen,
Rodrigo met de Maegt en willent niet gedogen,
Sy nemen tot behulp wat haer de plaetſe gaf,
En rollen harden ſteen en groote keijen af.
De vrienden ſien geen kans om op de klip te raken,
Sy moeten haer bedrijf en al den handel ſtaken,
De ſtoutſte van den hoop die is geheel beſchroomt,
Wanneer een groote ſteen van boven neder koomt,
De Vader des te meer met gramſchap ingenomen,
Doet uyt het naeſte Dorp een hoop geboerte komen,
Die vallen aen het werck maer op een heter voet,
Als kundig hoe men gaen en waer men klimmen moet.
Daer ſtaet het jonge Paer haer oogen na beneden,
En ſien haer alle trooſt ten vollen afgeſneden,
Daer is geen uytkomſt meer, daer is geen vlugtenaen,
Sy waren op de rots ten eynde toe gegaen.
Een meyt die uyt de Stadt met Rachel was geweken,
Die hoord' op dit geval de jonge luyden ſpreken,
Rodrigo ging voor eerſt ontrent de Juffer ſtaen,
En ſprack haer gantſch verbaeſt in deſe woorden aen
Mijn s'hertſen diepſte vreugd en ſchoonſte van de maegden,
Die mijn naeu-keurig oog voor deſen oyt behaegden, (den,
Wy zijn hier (ſooje ſiet) in hoogen noot geſtelt,
Dat my rampſalig Menſch tot in de ziele quelt,
My dunckt, indienje wout u Vader gaen begroeten,
En vallen hem gedweeg met tranen aen de voeten,
Oock ſeggen dat wy zijn verplicht met echte Trou,
Ick hoope dat hy ons genadig weſen ſou.
Ey! neemt hier van de preuf. Maer Rachel daer-en-tegen,
Die nam het anders op, en laet haer niet bewegen,
Ach! (dit was haer geſprek) Ick ken mijn Vader wel,
Hy is van wreeden aert! en uyttermaten fel.
Indien ick by hem quam en ſprack van deſe dingen,
Hy ſou gewis mijn hals met krachten omme wringen,
Of miſt hy yet miſſchien van ſijn onſtuymig bloet,
Soo raeckt' ick by het volck dat eeuwig ſpinnen moet;
En gy, mijn waerde vriend, en zout geen trooſt verwerven,
Maer door een wreeden beul met ſchande moeten ſterven,
En dat ſou my eylaes een droever ſmert zijn,
Dan of mijn Ziel verſmolt in d'allergrootſte pijn.
't Sa laet dees harde rots ons Bruylofts bedde weſen,
Die ſal van ſtonden aen van droefheyt ons geneſen,
't Is maer een kleyne ſprong en maer een korte ſtont,
Die ons de moede ziel ſal rucken uyt den mont.
Ick wil op deſe tijt mijn dagen liever enden,
Als leyden naderhant een leven vol ellenden.
't Sa grijpt my in den arm, en neemt den leſten ſoen,
Ick wil oock even ſoo mijn laetſte plichten doen.

(a) *Dit wordt voor een ſeldſame en waerachtige Hiſtorie verhaelt by P. Jeremias Drexelius, en ſoude deſe Hiſtorie oock konnen gebruyckt werden tot waerſchouwinge en afkeeringe van ongeregelde liefde.*
(b) *l'Heure de Bergere by de Franſche genoemt.*

Na ſpraeck en weder-ſpraeck de jonge luyden grepen
Malkander in den arm en vaſt aen een genepen
Gaen rollen van de rots, en daer de Vader ſtont
Daer ſtort het lieve Paer by ſtucken op de gront;
Haer leden zijn miſmaeckt door hondert diepe wonden,
Maer zijn noch evenwel te ſamen vaſt gebonden,
Sy twee zijn nu maer een. Sie daer een droef geval,
Waer van de ſpitſe rots den naem behouden ſal.
Siet aen de ſteyle klip is ſtracks de naem gegeven,
Van dit ellendig werck dat by haer is bedreven,
En tot op heden toe behoutſe deſen naem,
Want heeft tot haer behulp de vleugels van de faem.
(Als Icarus wel eer was in de Zee geſtorven,
Doen heeft de woeſte ſtroom ſijn eygen naem verworven,
En dat heeft even ſelts tot heden toe geduurt,
Om dat de jongeling de dood daer had beſuurt)
Daer wiert een put gemaeckt juyſt daerſe neder vielen,
En ſiet daer is het graf van twee verliefde zielen,
De Vader was te bars, ſijn geeſt te bijſter fel,
Siet daer het droef beſluyt van dit ellendig ſpel.
Indien hy ſijn verdriet en ongetoomde ſinnen
Had aen den bandt geleyt en konnen overwinnen,
En met een ſoet geſpreck ſijn Dochter aen gegaen,
Hy had haer altemael een beter dienſt gedaen,
De Man had wel gelijck om hart en gram te weſen,
Maer dat kon evenwel de wonde niet geneſen,
„Siet als'er eenig ding in vreemde bochten ſtaet,
„Noch doet hy alderbeſt die ſachte wegen gaet.
De gramſchap is een koorts, ſy kan de menſchen dwingen
Tot wreetheyt, felle wraeck, en duyſent vremde dingen
Een knecht van Pollio die brack eens ſeker glas,
Dat hem gantſch aengenaem en wonder dierbaer was.
Hier door wiert deſe Man met gramſchap ingenomen,
Dies liet hy metter daedt voor hem den ſlave komen,
Daer ging hy dapper af, en ſeyde, vuyle fiel,
Breeckt gy door plomp beleyt dat ick ſoo waerdig hiel.
Noch ging hy ſelder aen en ſey met grooter yver,
Flucks ſlingert deſen guyt te midden in den vyver,
Op dat hy voetſel geef aen mijn geminde vis,
Want ſoo een botten ſchelm niet anders waerdig is.
Auguſtus was genoot om daer te komen eten,
En wat'er was gebeurt dat liet hem iemant weten,
Hy komt by ſijnen Waert en ſeyt hem lieve vrient,
Het ſchijnt gy wilt hier doen dat niet gedaen en dient;
U gramſchap (na my dunckt) is vry wat hoog gereſen,
Een ſlaef is oock een Menſch al ſchijnt hy kleyn te weſen,
Sout gy uyt grammen moet gaen geven aen de vis;
Die lang u is geweeſt en noch u dienaer is?
En wilt niet met de dood ſoo kleynen mis-ſlag wreken,
Laet eer dit poppe-goet en al de glaſen breken,
'r En zy men 't hevig bloedt heeft onder ſijn gebiet,
Soo dient tot ons gebruyck ſoo broſen huys-raet niet.
De Vorſt om aen het volck dit recht te mogen leeren,
Liet op dien eygen voet de kaſſen omme keeren,
De kaſſen daer het puyck van al het edel glas,
Tot welluſt van het oog by een vergadert was,
Daer lag doen al het tuyg daer meê de vrouwen proncken,
Daer uyt in ouden tijt de grootſte Luyden droncken,
En ſiet dus wiert de ſlaef getogen uyt den noot,
Die uyt een korſel hooft was eygen aen de doot.
O hoog geduchte Prins gy haddet wel begrepen,
Wat onheyl bitſe gal gewoon is na te ſlepen,
Gy weeſt door u bedrijf den gront en rechten voet,
Hoe dat een Keyſer ſelfs ſijn gramſchap toomen moet.
Hoort nu een dienſtig woordt voor alle teere vrouwen,
Die niet en zijn geleert hier ſucht te wederhouwen,
Die licht en ijder haeſt om eenig kleyn geval,
Gaen ſtellen in het werck de vlagen van de gal.
Men ſiet'et menigmael dat iemant ſchijnt te raſen,
Wanneer een plompe meyt ontrent de fijne glaſen,
Of by het porceleyn haer dingen qualijck doet,
Men ſiet dat yeder een de ſtraffe lijden moet.
Gy, die u ſwackheyt kent, verſchoont u eygen feylen,
En treckt de ſinnen af van al de blaeuwe teylen,
Van al dat China ſent, het brooſe porceleyn,
En is u geenſints nut, al is het wonder reyn.
Of ſoo u waerde Man vint eenig ſoet vermaken
In lack of aerde-werck of diergelijcke ſaken,
Soo gaet van eerſten af en wapent u gemoet
Met vrede, met gedult en met een ſedig bloet,
Gewent u met verdrag en ſonder gramme vlagen,
Nu eenig ongeluck, dan ongelijck te dragen,
't Zy dat een haeſtig knecht u fijnſte ſchotel breeckt,
Of dat een plompe meyt u glaſen omme ſteeckt,
't Zy dat'et eenig kindt ſal over handt verkerven,
En ſtrooyen uwe vloer met koſtelijcke ſcherven,
't Zy dat een ſchuurſter ſelfs u dingen omme ſtoot,
Of ſomtijts eenig vriendt, of wel een dis-genoot.
Set vaſt in u gemoet u niet te ſullen quellen,
Wanneerje nu en dan uw' dingen komt te tellen,
En ſchoon gy menigmael u beſte panden miſt,
Onthoudt u niet te min van ongewoone twiſt.

Hier is geduurig ftof om uyt de daet te leeren,
Hoe dat men alle fpijt moet krachtig overheeren,
  Hoe dat men alle fucht van korfel onverftant
  Moet houden in den toom en leggen aen den bant.
Denckt hier tot uwen trooft dat teere vaten breken,
Dat harde ftoffe fmelt en natte dingen leken,
  Al wat van defen aert of is of komen fal,
  Dat heeft alreê gevoelt of wacht gelijcken val.
Al wat de wereldt fiet moet vallen, breken, fterven,
Wat fiet men even ftaeg, wat moet'er niet bederven?
  Al wat men hier befiet is ick en weet niet wat,
  Ja fiet de Meefter felfs is maer een aerden vat.
Waerom dan door de fpijt foo vinnig aen gedreven,
Ey lieve! hreeckt'er yet, het ftont'er op gefchreven,
  Hoe diep oock eenig ding u wortelt in den fin,
  De dood, de bleecke dood die fit'er midden in;
Doch foo gy lijckewel u niet en weet te dwingen,
Soo keert de finnen af van alle broofe dingen,
  En des al niet-te-min verfoeckt aen uwen man,
  Dat hy doch niet en koopt dat haeftig breken kan.
't Is beter, jonge vrou, 't is beter rogge foppen
Te nutten fonder twift uyt hier gemaeckte koppen,
  Als treurig, ongefint en met een vinnig breyn
  Te nutten hoofche koft uyt fijne porceleyn.
Wat China backen kan, Venetien weet te blafen
Van konftig aerde werck, van koftelijcke glafen,
  En dient u niet gebruyckt als met een facht gedult,
  En foo gy 't anders doet het is u eygen fchult.
Veel faken van het huys of dienen niet geweten,
Of door een fachten aert in haeft te zijn vergeten,
  Want die niet alle daeg en foeckt te zijn geftoort,
  Moet dickmael feylen fien en fpreken niet een woort.
Nu wieder is geneygt fijn gramfchap af te fchaffen,
Moet over dat gebreck fijn herte leeren ftraffen,
  Maer hoe dat noodig werck dient aen te zijn geleyt,
  Dient nader onderfocht en breeder hier gefeyt.
Ick vinde dat wel eer veel luyden van verftande,
De wijfte van het Volck, de befte van den Lande,
  Doorfochten haer gemoet op 't eynde van den dag,
  En fagen wat gebreck in haren boefem lag
In eenig ftil vertreck, daer vrou noch kinders quamen,
Dat fy tot haer gebruyck in defen handel namen,
  Daer ftelden fy ter preuf wat by haer was gedaen,
  Van dat de Sonne rees tot aen de bleecke Maen,
Was eenig hevig woordt uyt haren mond gebroken,
Of was'er eenig Menfch te vinnig aen gefproken,
  Daer was (die hem doorfogt) dan uyttermaten gram,
  Vermits hy vinnig bloed ontrent fijn borft vernam.
Noch tradt hy vorder uyt tot alderley gebreken,
Waer door hy was verruckt of uyt de baen geweken,
  Ten leften tot befluyt wierdt by hem vaft gefet,
  Dat al wat qualijck voegt voortaen mocht zijn belet.
(a) Ancus was een man by Keyfers opgetogen,
Te Romen hoog geacht en van een groot vermogen,
  En noch een heydens Menfch, fiet!, hoe hy hier van
      fpreeckt,
  En hoe hy even ftaeg fijn quade tochten breeckt;
En hoe hy alle daeg doorfoeckt fijn eygen leven,
Eer dat hy tot den flaep fijn oogen wil begeven,
  Voorwaer ick ben ontfet, ick ben geheel befchaemt,
  Dat wy hier niet en doen gelijck het ons betaemt.
Wy (feg ick) die den naem van Godt den Heylant dragen,
En fien noch in de Schrift den loop van fijne dagen,
  Sijn leven, fijn bedrijf, en wat hy heeft gedaen,
  En hoe hy vyandt was van alle trotfe waen.
Hoe dat een laeg gemoet, hoe dat een fedig wefen, (b)
Hoe dat by hem geftaeg den ootmoet is geprefen,
  En fiet het fchijnt voorwaer dat niemant doen en kan,
  Dat eertijts is gedaen oock by een heydens man.
Ick wil hier tot bericht van die ons Schriften lefen,
En die na mijn vertreck in Hollandt fullen wefen,
  Hier ftellen fijn gefpreck en dagelijcks be[illegible],
  Gelijck een Hoveling op defen handel fe[illegible].
Wel gy die menigmael door gramfchap word ontfteken
Indien gy zijt geneygt dit onheyl af te breken,
  Doorfoeckt u alle daeg en hout oock defen voet,
  Op datje blijven moogt geruft in u gemoet.
Sijn dagelijcks bedrijf met aendacht onderfoecken,
Kan hier meer voordeel doen als veel geleerde boecken,
  Te weten als men wil in beter wegen gaen,
  Wanneer men iet bevint dat qualijck is gedaen.
't En is met geenen mont by menfchen uyt te fpreken,
Hoe feer een goet befluyt kan fwacken ons gebreken,
  Hoe licht men vuyl bejag uyt onfe finnen drijft,
  Indien een voor gepeys de fwacke finnen ftijft.
Eyft ftaet van u gemoet in alle quade flagen,
Proeft u geheele macht en watfe kan verdragen,
  Dat goet is treckt het op, dat quaet is druckt het neer,
  Soo word u ziele kalm in dit onftuymig meer.
Wat komt u in den fin? oock dickmaels kleyne faken
Verkeert te nemen op en hatig uyt te maken?
  Wat fchort u grillig volck foo haeft te zijn beweegt?
  Ey weeft na defen weeft gefetter alsje pleegt
Gedenckt dat wrange twift verhindert u gebeden; (d)
Hoe kan een vinnig hert tot Godt den Vader treden?
  Hy is de liefde felfs, hy wil een fachten geeft,
  Die alle menfchen lieft en fijn geboden vreeft,
Een die tot fijnen Godt in vrede wil genaken,
Moet by fijn even menfch al vooren vrede maken,
  Weet dat Godt in den geeft noyt rechten vrede geeft,
  Dan als men in het vleefch in foeten vrede leeft.
Wie in fijn herte dorft om dit en dat te wreken,
Die maeckt hem onbequaem tot Godt te mogen fpreken,
  En wie dat heylig Werck uyt fijnen huyfe fluyt,
  Die jaegt'er van gelijck des Heeren zegen uyt.
Godt is een ftil gemoet die niet en is te vinden,
Noch in het felle vyer noch in de fnelle winden,
  Maer in de fachte lucht. (e) Wie fijne gunft begeert,
  Die make dat hy twift uyt fijn gedachten weert,
Of fomtijts onder een de loffe finnen woelen,
Maeckt dat'et evenwel geen menfch en kan gevoelen,
  't En is geen rechte geck die met de finnen malt,
  Maer die met open mondt in dwafe reden valt.
Indien gy naerftig zijt om dit gerecht te plegen,
En wilt in alle ding u feylen overwegen,
  Daer is geen twijffel aen gy fult in korten ftont,
  Zijn beter in de borft, en fachter in de mont.
Want als het fondig vleefch fal hebben waer genomen,
Dat ja fijn gantfch bedrijf moet voor den Rechter komen,
  Moet worden aengetaft en lijden harde tucht,
  't Is feker u gebreck fal tijden op de vlucht.
Gedenckt dan alle daeg u feylen aen te klagen, (f)
En wat'er qualijck wil voor uwe banck te dagen,
  En als u dan de geeft is dwee, gelijck een fchaep,
  Soo geeft u ziel aen Godt, u oogen tot den flaep.

Maer iemant denckt miffchien. Ick ben van heete finnen,
Hoe kan ick, fchoon ick wil, mijn tochten overwinnen,
  Mijn Moeder heeft in my een korfel menfch gebaert,
  En wie verlaet'er oyt fijn ingeboren aert?
Ey vrienden wie gy zijt leert uwe finnen kennen,
Een menfch kan wonder doen, wil hy hem des gewennen,
  Men leert een boere meyt met Juffers ommegaen,
  Men leert een teere vrouw den vyandt tegenftaen;
Veel leert'er op een tou met vafte gangen treden,
En Milo droeg een Os, hoewel met fwacke leden,

(a) *Seneca lib. de ira 3 cap. 36.*

(b) *Matth. 11. Leert van my dat ick ben fachtmoedig en ootmoedig van herten, &c.*

(c) *Anæus Seneca, die by de Schrijvers gefegt word rijck geweeft te zijn feven Millioenen en een half Philippus Daelders, fchrijft lib. 3 de ira cap. 36 Quotidie apud me caufam dico, cum fublatum e confpectu eft lumen, & conticuit uxor jam moris mei confcia, totum diem mecum fcrutor dicta & facta mea remetior, nihil mihi abfcondo, nihil tranfeo, quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum poffum dicere, vide ne iftud amplius facias, nunc tibi ignofco? & feq.*

(d) *1 Petr 3 7.*

(e) *1 Reg. 19 11.*

(f) *Hebr 3 12.*

Veel

Veel kander ſonder ſlaep geheele nachten zijn,
Veel hebben haer geleert te leven ſonder wijn
Veel leert'er met'er tijt na Ooſt en Weſten varen,
Veel leert'er na de kunſt te ſwemmen op de baren,
Veel oock de woeſte Zee te houden in den bant,
Oock met haer eygen kley of met haer eygen zant.
Ick wil al vorder gaen; men leert de vogels ſingen;
Men leert den Oliphant oock op de koorde ſpringen;
Men leert een jongen Aep te danſſen op de maet;
Men leert een loggen Hondt te wenden het gebraet;
Men leert dan na ſijn ſin de groene Linden buygen;
En dat noch vreemder is: Men leert de Boomen ſuygen;
Men doet een ſchoone bloem haer toonen aen den dag,
Eer dat men in het velt oock ſlechte groente ſag
Wie kan het weerde vrient wie kan het al verſinnen,
Wat dat een naerſtig Menſch door moeyte kan gewinnen?
Ick ſegge tot beſluyt: Gewoont' heeft wonder kracht,
Oock boven ons verſtant, ja boven onſe macht.
't Is vry de pijne waert na ſachter aert te trachten,
Vermits het groot genut dat wy hier uyt verwachten.
Een die ſijn hevig bloet niet recht betoomen kan,
Is meeſt in alle ding een gantſch ondienſtig man,
Siet als de gramſchap heerſt en rilt u door de ſinnen,
Wilt dan geen deftig ſtuck u leven oyt beginnen,
Want gy zijt onbequaem iet goets te konnen doen,
Gy blijft dan ſonder werk of gaet met loode ſchoen.
Het is een wijſe ſpreuck en waert te zijn geleſen,
Men kan op eenen tijt niet gram en deugtſaem weſen,
Dit ſeyt een deftig (a) Man, men is op eenen ſtont
Niet geck en echter wijs, niet ſieck en oock geſont.
Wel kan de waerde deugd geen heete tochten luchten,
En moet ons beſte deel voor gramme ſinnen vluchten?
Soo dient voor al beſorgt dat wy uyt ons gemoet,
Verbannen dit geſpoock en al het hevig bloet.
Ey ſiet! hoe grooten loon heeft Chriſtus toegeſchreven,
Die met een ſachten geeſt ontrent de menſchen leven,
Laeg, laeg zijn van gemoet en tot gedult bereyt, (b)
Word ruſte van de Ziel ten vollen toe geſeyt.
Hoe! ruſte van de Ziel? dat is een grooten zegen,
Geluckig is de borſt daer in die is gelegen
O! Godes ware Soon geeft ons een ſachten aert,
En leert ons ſoo te zijn als gy op Aerden waert.
Gy ſiet dan wat hier op de beſte geeſten ſchrijven,
En hoe men met verſtant de gramſchap moet verdrijven.
Nu Leſer, weeſt gegroet en tot een kort beſluyt,
Soo jaegt de bitſe gal en al haer vlagen uyt.
De gramſchap word geſeyt (gelijck wy dickmaels leſen)
Een korte (c) raſerny een dulligheyt te weſen
Gy die een afkeer hebt voor dul te zijn bekent,
Maekt datje tot het ſpoock u ſinnen niet gewent.
Maer eer ick al dit werck kan uyt mijn handen leggen,
Soo heb ick noch een woordt hier over u te ſeggen,
Geen landt en is ſoo bars, of 't kan noch voordeel doen
Door eenig boom-gewas of ander lichter groen.
Gaet in u eygen hert en wilt u oogen luycken,
Gy kont de gramſchap ſelfs ten goede wel gebruycken,
Ick wil niet dat de menſch ſijn naeſten deeren ſal,
Door ongeſtuymig bloet of vlagen van de gal.
Maer wil dat yeder een ſijn herte ſal bekijven,
Wanneer het nucken broet en tracht daer in te blijven.
Voelt gy dat u het vleeſch na quade rancken helt,
Siet dat gy tegen haer u gramſte ſinnen ſtelt.
Toont dan een ſel gebaer als gramme menſchen plegen,
En treckt uyt u gebreck een onverwachten zegen,
Indien gy, waerde vriend, niet anders gram en wert,
Soo doe j'u naeſten goet en oock u eygen hert.

(a) *Senec. lib. 2. de ira 11. Iratus vir & bonus eſſe eodem tempore nemo poteſt.*

(b) *Matth 5. Luc. 6 Supremum & ſingulare præmium pollicitus eſt Dominus Jeſus tam mitibus quam humilibus, invenietis (inquit) requiem animabus veſtris. Petr. Hædus, in tract. de Miſer. Hum.*

(c) *Ira brevis furor eſt.*

Van de Vreeſe.

Ick kome tot den angſt en hare vreemde grillen,
Waer door ons menigmael de gantſche leden drillen,
En dat wel meeſtendeel om eenig ongeval,
Dat noyt ſijn leven was of nimmer weſen ſal
Wie is't niet bekent, dat even ſtoute lieden
By wijlen ſonder grondt en buyten reden vlieden?
Men ſeyt ons van een Prins die noyt gewelt ontſag,
Maer van een kleyne muys als dood ter aerden lag.
Hoe dickmaels word de ſlag oock tegen hoop verloren,
Vermits een raſſe ſchrick het Leger quam bekoren.
Wel vrienden, leeft geruſt, en ſtilt u bangen geeſt,
De vrees is dickmaels meer als dat'er word gevreeſt.
Het beſte, dat de menſch hier over kan bedencken,
Is, dat hem buyten Godt niet machtig is te krencken:
En waerom doch geſchroomt voor druk en ſware pijn?
Het quaet oock even ſelfs moet ons ten goede zijn.
De vreeſe die geſtaeg ons is gewoon te plagen,
Moet yeder, ſoo hy kan uyt ſijn gedachten jagen;
Want als men recht bemerckt, hoe al de Wereltgaet,
Soo ſtreckt de vrees haer uyt ontrent een yeders ſtaet.
Een, die winſtgierig is, die ſal gedurig ſchromen,
Voor eenig ſwaer verlies, dat hem mocht over komen,
Of voor een bancqueroet, of dat ſijn beſte Schip
Mocht raken op een zant, of op een harde klip.
Een die van eerſucht ſwelt, die ſal het dickmaels ſchijnen,
Dat yemant ſijnen Staet ſal komen onder-mijnen:
Of ſoo hy is geſint om hooger op te gaen;
Soo vreeſt hy al het volck, die oock de munte ſlaen.
Als yemant maeckt ſijn werck om Vryſters te beleſen,
Al wie de Juffer groet, ſal hem in 't ooge weſen.
Ick heb wel eer gekent een Vryer die verdween,
Of om een ſpijtig woordt of om een blauwe ſcheen.
Een die afgunſtig is die ſal de vrees bevangen,
Dat hy die hy benijt ſal krijgen ſijn verlangen.
In 't korte, wie het is, ſtaet licht te zijn bevreeſt,
Wil hy dit bleecke ſpoock niet jagen uyt den geeſt.
Ey wat is van den menſch? Ach neven ons gebrecken,
Die op een vaſten groundt en in ſijn boeſem ſteken,
Soo komt'er vreeſe by die oock haer rolle ſpeelt,
En met haer voorig leet ons ſoetſte ruſte ſteelt
Wel kan een ſchromig hert ſoo vreemde dingen baren?
Soo weeſt dan niet geneygt u kinders te vervaren, (d)
Of met een bijte bau, of met een bulleback,
Want dat baert aen de jeugd al menig ongemack.
Wat gaet de Moeders aen haer teere pimpel-meeſen,
Iet ick en weet niet wat van jongs te leeren vreeſen?
Want ſo men aen het kint geen ſchrik in 't hooft en bracht
Het ſou vrymoedig zijn oock midden in de nacht;
Wel! gy die zijt gewoon om kinders op te voeden
Wilt u tot aller tijt van deſe rancken hoeden,
Prent haer geen bijte bau, geen let of ſpooken in,
Gy ſult ſtaeg in haer ſien een onbeſchroomden ſin,
Soo hier nu eenig menſch genegen mochte weſen
Soo wilt dit kleyn verhael ten kortſten overleſen;
Twee (e) jonge Cordeliers die waren uyt gegaen,
Om yet door haer beleyt te worden afgedaen
De tijt ging onder dies, ſoo dat de Sonne ſtralen
Nu gingen na de kim en in het water dalen,
Sy namen haer vertreck by ſeker eerlijck man,
Die ſlechts met Vee te ſlaen ſijn mager koſtjen wan.
Hun (na ſy haren dorſt met dranck en ſpijſe bluſten)
Word ſeker plaets getoont om daer te mogen ruſten,
Het was een kleyn vertreck, en na die wijſe net,
En dat niet verre was oock van des ſlagers bedt.
De kamers evenwel die waren onderſcheyden,
Met eenig hordewerck gevlochten tuſſchen beyden,
Soo dat men hier en daer wel lichte kon verſtaen,
Wat dat'er wierdt geſeyt of wat te zijn gedaen.
De jonge Cordeliers (als niet gewoon te ruſten,
Soo na by echte Liên) die kregen vreemde luſten,

(d) *Hier op ſiet in 't Houwelijck.*

(e) *Hiſtor. Regina Navarra Novel 34*

Wat in het stille bedt de slager met de vrou
Te samen onderstaen, of immer spreken sou.
De man al eer hy sliep ging eerstmael over leggen,
En gaet'et sijn behulp, dat is sijn vrouwe, seggen,
Wat op den naesten dag is dienstig af gedaen,
En wat hy voor een beest dan is gesint te slaen.
Naer onderling gesprek, soo valt in haer gedachten,
Een paer van Cordeliers, nu dienstig om te slachten,
Te brengen op den block al eer den dag genaeckt,
En eer de gulde Son haer paerden vaerdig maeckt.
Nu dient'er aen gemerckt hoe dat dees raeuwe gasten,
Den naem van Cordelier op hare swijnen pasten,
Om redenen bekent: Of dat by haer misschien,
Een vette Cordelier voor desen was gesien.
De jongste van de twee, verstaende dese woorden,
Begreep als dat dit volck haer beyde sou vermoorden,
Het scheen hem als geseyt en hielt'et voor gewis,
Dat even menschen vleys tot spijse dienstig is.
Sy dan uyt diepe vrees, onseker wat te maken,
Beraden onder een om weg te mogen raken,
Maer daer en was geen plaets daer uyt men vluchten mag,
Als door het kleyn vertreck daer in de slager lag.
Ach daer en is geen kans om weg te mogen loopen,
Wy sullen zijn betrapt en 't met de dood bekoopen,
Indien wy dit bestaen, seyd' oude Cordelier,
Wat maken, lieve Godt! wy slechte menschen hier?
Na dieper ondersoeck hy kreeg een venster open,
Daer was van stonden aen de jongste door gekropen,
Ja gaf hem buyten s'huys en met een snelle vlucht,
Verlaet sijn mede-maet en kiest de ruyme lucht.
De tweede gantsch verschrickt van soo verbotste dingen,
Kroop mede door het gat en gaf hem om te springen,
Maer hy met vet belust en mits den harden gront,
Werdt hy aen 't lijf verseert en aen het been gewont.
Dies was hy onbequaem om weg te mogen vluchten,
En kon niet anders doen als maer geduurig suchten;
Dies lag hy daer gestreckt, maer des al niet-te-min,
Ontdeckt hy daer een kot daer lagen swijnen in.
Hem scheen dat dese plaets was dienstig ingenomen,
Tot dat'er eenig mensch hem mogt te bate komen.
Hy doet al wat hy mag en kruypt tot aen het kot,
En opent oock de deur, want die was sonder slot.
Daer vluchten over hoop de los gelate swijnen,
Tot dat se verre zijn en uyt het oog verdwijnen,
Dit was een groot gewoel en maekte vreemt gerucht,
Soo dat voor dievery de Slager was beducht.
Hy flucks ten bedde uyt en na het slot gekeken,
En siet daer lag eylaes! de Monick in versteken,
Die kromp gelijck een hieck als hy de slager sag,
En dacht hier is de stont van mijnen lesten dag
De slager had gevat (om dieven weg te jagen
Die sochten soo hem docht sijn rijckdom weg te dragen)
Een verckens keelders mes van d'allergrootste slag,
En quam met dit geweer, als moedig voor den dag.
De bange Cordelier gantsch bleeck en buyten rade,
En wist niet wat te doen als bidden om genade,
De slager stont en keeck, hy sag een Cordelier,
In plaetse van een swijn voor hem een waerdig dier.
Hy docht dat St François hen dus begon te plagen,
Om dat hy aen een swijn den naem had opgedragen
Van sijn gezegent volck, des was hy gantsch begaen,
Hoe sijn gevreesde vloeck mocht werden af gedaen.
Hy badt dat hy voor hem Françiscus wou begroeten,
Ja vallen hem gestaeg met ootmoet aen de voeten,
Op dat hem door den Sanct vergeven mochte zijn,
Dat hy hem had verlaegt tot aen een gortig swijn.
Siet oock den Cordelier met diepen angst bevangen,
Die badt de slager aen met tranen op de wangen,
De slager weder om die badt den Monick aen,
Om dat hy Sint François had on-eer aen gedaen.
Ey siet het staeg gewoel en dese vreemde kuuren,
Die sag men over handt al vry wat lange duuren,
Eer dat de Cordelier, eer dat de Slager sweeg,
En dat men over hant geruste sinnen kreeg.

Siet wat een schromig hert gewoon is uyt te wercken,
Indien men niet en wil met reden sich versterckcn,
Mijn ziele weest gerust en maeckt ons niet bevreest,
Want daer is vasten troost die woont in onsen geest.
Maer dit schijnt enckel spot of maer een klucht te wesen,
Gesellen evenwel ick heb'et soo gelesen,
En hoe het wesen mag, het wijst de rechte voet,
Wat dat een schromig mensch uyt angst of vrese doet.
't Is dwaesheyt bly te zijn of oock te willen schromen
Van saken, die op ons noch niet en zijn gekomen,
Wat niet en is geschiet dat is onseker werck,
Hoe dickmaels mist de mensch sijn wit en ooge merck.
Hoe dickmaels wacht men yet, en na wy somtijts gissen,
Soo sal het, soo het schijnt, ons geensints konnen missen?
En als 't al wat men hoopt ten eynde werdt gebracht,
't En is geen Sonne-schijn maer eer een swarte nacht.
En weder als een saeck die ons quam angst verwecken,
Haer eynd' ons open doet en haren gront ontdecken,
Dan siet men dat het werk dat ons soo droevig schijnt
Alleen met geckerny en met een lach verdwijnt.
Ey lieve siet hier op den loop van uwen wagen,
Als gy met u karos werdt om end' om gedragen,
Het rat dat eerst om hoog en gantsch verheven stont,
Dat leyt van stonden aen gesoncken in de gront.
En siet het ander deel dat neder was gedreven,
Dat sal van stonden aen tot in der hoogten sweven,
Het gaet oock even soo met al ons aerts bejach,
Soo dat men nimmermeer yet sekers stellen mach;
Wat raet hier! seg je my: Al wat ick heb gelesen,
Dat roept, als over-luyt, wel doen en vrolijck wesen,
En wat het eynde raeckt van dit onseker lot,
Laet dat aen 't hoog beleyt van uwen wijsen Godt,
Dit spreeckt sijn heylig woordt en weest niet sorrigvuldig,
Doch wat u over-komt, soo weest in all's geduldig,
Wat voordeel gy begeert wat onheyl dat u let,
Brengt staeg tot uwen Godt met ootmoet u gebet.
Stelt u dan voort gerust en laet'et Godt beleyden,
Hoe dat sich onder ons de dingen sullen scheyden,
Maer des al niet-te-min en sla ick geensins af,
Dat Godt tot u behulp en in u sinnen gaf,
De mensch gelijck een kleet ten vollen uyt te trecken,
Sijn swackheyt af te gaen en die te konnen decken,
Is vry een deftig werck, ey! seg, waer is de man,
Die na den rechten eysch dit onder-nemen kan?
Maer om noch even-wel u goeden raet te geven,
Soo leyt, geminde ziel, een onbesproke leven,
Ten aensien van het volk: voor Godt een reyn gemoet,
Dat in sijn innig deel geen boose ranken broet
Indienje dit volbrengt; soo hebje niet te schromen,
Wat ons hier in het vlees sal mogen over-komen,
Of schoon de wereldt grolt, wat pasj' op haer ge-
schreeuw
Een vroom gemoet is stout gelijck een jonge leeuw.
Het staet gelijck een rots te midden in de baren,
Die, of de gantsche zee komt over haer gevaren, (a)
Blijft echter vast geset, en op den eygen gront,
Gelijckse voor de storm in een vergadert stont.
Een Godt-vergeten mensch verschrikt van alle dingen,
En is niet selden droef als vroome luyden singen,
Sijn hert is altijt bang, sijn sinnen gantsch versaegt,
Hy vlucht al menichmael al werdt hy niet gejaegt.
Een mensch met Godt versoent die heeft een ander wesen,
Die is in sijn gemoet van alle schrick genesen,
Sijn geest voelt 's Hemels troost dat hem tot vrede dient,
Voor Godt en schrickt hy niet het is sijn beste vrient;
Noch is hy min beschroomt ook voor de booste menschen,
Al smeden zy bedroch, zy doen niet datse wenschen,
Godt hout haer in den bant, dog hoe het immer gaet, (b)
Wat van den Heere komt, en doet geen menschen quaet.
Oock kan geen vrome ziel van koude schrik bevriesen,
Kan oock door innig leet haer vrede niet verliesen,

(a) *Psalm* 112.
(b) 1 *Pet* 2. 14. *Ende en vreest niet uyt vreese van haer, noch en werdt niet ontroert.*

Want schoon sy somtijts treurt, sy vreest geen ongeval,
Zy weet dat Godes geest haer weder troosten sal.
Wat hier de dood belangt, die heeft hy niet te schromen,
Hy staet door haer behulp in 't vaderlant te komen,
In 't ware vaderlant, hier is hy maer een gast,
Soo dat hy op geen dood of hare schicht en past.
Hy is gelijck een visch, die yemant wil verdrincken,
En doet hem gantsch vergramt in diepe waters sincken,
Maer siet de visch verquickt en is in beter stant,
Te midden in de zee als op het drooge lant.
Geen duyvel baert haer angst, vermits hy weet te denken,
Dat al den swarten hoop hem niet vermag te krenken,
Die geesten al gelijck staen onder Godts gebiedt,
Vreest daerom haer gewelt of slimme lagen niet.
De raet, geminde lief, die ick u heb gegeven,
En dient u niet alleen voor dit kortwijlig leven,
Hy sal u voordeel doen en maken onbevreest,
Als gy aen uwen Godt sult geven uwen geest.
Al wordt de dood genoemt de vorst van alle vreesen,
(Dat wordt alleen gelooft by teere pimpel-meesen)
Die Godt van herten vreest, is buyten alle noot,
Ja vint in sijn gemoet geen vreese van de doot.
Gy sult oock grooten troost van onsen Godt verwerven,
Want die wel heeft geleeft, hoe kan die qualik sterven;
En waerom lang verhael? Ick segge, tot besluyt,
De vreese van den Heer jaegt alle vreesen uyt.

Van Jalousie, of Yver-sucht, soo van Mans als Vrouwen.

DAer is een slimmer quael, dat vrou en egte mannen
Behoren t'aller tijt uyt haer gemoet te bannen:
Men noemt'et Jalousy, ick heet'et Yver-sucht;
Het dient, hoe dat'et hiet, gedreven op de vlucht.
't Is angst dat eenig mensch een haven mocht bevaren,
Die hy voor hem alleen ten nausten wil bewaren,
't Is vrees, dat gy misschien wel yet verliesen sout.
Dat gy voor u alleen geduurig hebben wout.

Maer hoe dit yemant noemt of hoe het werd. [illegible]reven,
Het dient van 't echte volck geduurig weg-gedreven,
Want als die felle pest haer sinnen eens besit,
Soo wordt het lijf ontstelt tot aen het minste lit.
Wat onheyl menigmael hier uyt is voor-gekomen,
Dient neerstig aengemerckt en in te zijn genomen,
En op dat yeder mensch dit recht bedencken mag,
Wil ick een kort verhael hier brengen aen den dag.
Leuconis had een man tot jagen seer genegen, (a)
Het wiltbraet dat hy vink scheen hem een grooten zegen,
Soo dat hy menigmael door woeste velden liep,
En als hy was vermoeyt ook in de bosschen sliep.
Sijn vrou uyt dit bedrijf verviel in groot vermoeden,
Dat hy met vreemde kost sijn lust bestont te voeden,
Dat ja een hupse maegt, of wel een wout-Goddin,
Sijn geesten had verruckt tot ongewoone min.
Sy droef om dit gepeys en in den geest verbolgen,
Nam voor haer lieven man oock in het bos te volgen,
Sy koos een eensaem wout dat niemant sien en kon,
Al schenen over al de stralen van de Son.
De bracken op het veldt van jagers aen-gedreven,
Die lopen door het wout waer boom of tacken beven,
Oock daer het kreuckel bos en ander groente drilt,
En vallen op de vrou als op een seldsaem wilt:
Daer wordt Leuconais van alle kant gebeten,
En door het gras geruckt en in het stof gesmeten,
En eerder yemant quam soo isse gantsch verscheurt,
Ja door een fellen hont en hier en daer gesleurt.
De droeve Chiamp, als hy daer was gekomen,
Is met een grooten rou ten diepsten in-genomen,
Hy sag een lieve vrouw, sijn uyt-verkore pant,
Gantsch leelijck af-gemaeckt en liggen in het sant.
Hem docht dat dese smert geen meester kon genesen,
En dat geen spookster self de wonden sou belesen,
Hy nam een korte pieck, een wapen voor de jacht,
En gaf hem op de punt als met geheele macht,
Daer quam sijn jeugdig bloet met stralen uytgesprongen,
Gelijck het water doet door buysen opgedrongen,

En schoon sijn innig hert nam af-scheyt van de ziel,
Noch maeckt hy dat sijn lijf ontrent de vrouwe viel.
Daer wordt haer bloet gemengt. Nu roep ick Echte vrouwen,
Wilt met u gantsche kracht dit onheyl weder-houwen,
Gy tast als metter handt en leert hier uyt de daet,
Hoe verre dese pest in vrouwe sinnen gaet.
Maer wilj' op dit bedrijf gelijcken handel lesen,
Neemt Naso metter handt, daer wert'et aen gewesen,

Siet Procris daer gemelt die bragt haer in de noot,
En werdt oock sonder erg van haren Man gedoot.
Doch mits oock Echte mans hier in by wijlen dwalen,
Wil ick tot haer bericht een ander stuck verhalen,
Want dat nu is geseyt, daer was de goede Man,
Noch sijn jaloursen geest noch gront noch oorsack van.
Justine boven al een Perel van de Vrouwen, (b)
Moet hier een af-beelt zijn van 't ongeluckig Trouwen,

(a) *Vide Tiraquell de L. Connub.* (b) *Vide Tiraquell. ut supra.*

Sy was van soeten aert en uyttermaten schoon,
Maer voor haer frisse jeugd soo kreegse slechten loon,
De Juffer had geleyt een onbesproocke leven,
Soo dat haer Momus selfs geen lack en wist te geven,
Daer was geen rauwe jeugd die haer te veel besocht,
Geen lincker uyt het Hof die haer geschenken brocht,
Sy stondt eens ongekleet als vaerdig om te slapen,
En Thirsis nam vermaeck op haer te mogen gapen,
Hy sag haer witten hals, haer borstgelijk een Swaen,
En bleef een lange wijl in dat gesichte staen.
Hy liet een grillig oog op al haer leden dwalen,
Ja liet een deusig breyn op haer gedaente malen,
Hy seyde binnens mondts, dit over schoone Wijf
En heeft Godt niet gemaeckt voor mijn onaerdig lijf,
Hoe kan ick dit Juweel voor my alleen besitten,
Een yder die het siet die moet'er op verhitten,
En wie doch sag'er oyt soo af-gerichten Man,
Die soo een aerdig pant voor hem bewaren kan.
De Jonckers die haer werck van stimme rancken maken,
Die sullen voor gewis, die sullen haer genaken,
Ja seggen over luyt en dat tot mijnder spijt,
Gaet hooren-drager gaet, gy zijt u bloemtjen quijt.
Ick ben een Edelman en kan geen schande lijden,
Ick heb dien witten hals al liever af te snijden,
Hy nam een vinnig mes en trat in haesten toe,
En seyd', ô deftig werck, dat ick op heden doe.
Ick meyne met'er daet mijn schande voor te komen,
Dies sal my dit Juweel niet worden af genomen,
Hy dede dat hy sprack. Siet daer een wreede moort,
Justina lag gevelt en in haer bloedt gesmoort.
Veel gingen dit bedrijf ten naeusten over leggen,
Maer wat de reden was en konde niemant seggen,
Sy hadde van der jeugd soo wel en stil geleeft, (heeft.
Dat niemandt van haer doen een quaet vermoeden
Wel beest nu eenig mensch een Dochter te besteden,
Die let op dit bedrijf en dat in volle leden; (hooft,
Vriendt geeft noyt uwe Maegt aen eenig seldsaem
Of gy werdt van u vreugd en van u vrucht berooft
Ey siet wat dit vergif kan in de Menschen wercken,
't En zy men sijn gemoet met reden wil versterken,
Gesellen hoort een woordt, indien gy Mannen zijt,
Maeckt dat je dese pest in al haer deelen mijt.
Nu gy dit vuyl gebreck met onlust hebt gelesen,
Hoort van een yver-sucht die u kan dienstig wesen,
Gy, tracht jaloers te zijn oock met een diep gepeys,
Van 's Duyvels slim bedrog en van u eygen vleys.
Voegt hier de Wereldt by, sy weten slimme grepen,
Om oock u beste pand tot in haer net te slepen,
Gy siet geduurig toe en hout'et als verdacht,
Wat by dit ollijck volk te voor-schijn werdt gebracht.
Let op haer slim gestreel en op haer lieve-koosen,
Daer zijn in dit geval oock prickels by de roosen,
Hebt dan hier op het oog, soo veel als eenig Man
Op sijn verdachte Vrou de sinnen spannen kan,
Gy kont oock voordeel doen met veelderhande saken,
Die ons na-deelig zijn en alle Menschen laken,
En om hier ront te gaen, Ick houd hem voor geleert,
Die sijn gebreken selfs tot voordeel omme keert.

Vernoeginge des Gemoets.

HIer vooren is geroert dat alle wijse Mannen
Bevelen aen het volck haer tochten uyt te bannen,
Op dat men krijgen mogt een stil en sacht gemoet,
Dat vry al hooger gaet, als al het Aertsche goet.
Maer eer, wy lieve Ziel, uyt desen handel scheyden,
Soo vind' ick my geneygt u dieper in te leyden
Tot ruste van den Geest, die ons mag dienstig zijn
In droefheyt, ongeluck, verlies en sware pijn.
Ick sal dan, voor het lest, hier by bestaen te voegen,
Hoe yeder sijnen geest sal dieper vergenoegen.
Siet daer een nutter leer, als al den wijsen raet,
Die in het voorig werck op desen handel slaet.

Doch eer wy vorder gaen, soo dient'er niet vergeten,
Wat yeder die het leest voor eerst behoort te weten;
Dat is waer op het siet en wat het wesen mag,
Dat ick hier op een nieuw wil brengen aen den dag.
Het is een stil gemoet, dat uyt het stof getogen,
Staeg na den Hemel poogt met alle sijn vermogen: (a)
Het is een buygsaem hert dat sich in ruste stelt,
Schoon dat'et door verdriet of sieckten is gequelt.
Siet daer een dienstig werck dat alderhande menschen
Behooren even stieg van haren Godt te wenschen:
Het is een nut bedrijf, dat yeder dienen mag
Het gantsche leven deur oock op sijn lesten dag.
Het is gelijck de keest van al het Christen wesen,
Van al dat in de Schrift of elders werd gelesen,
Het is een diep geheym een ongemeene staet,
Ja 't is een rechte padt die na den Hemel gaet.
Dit heeft de Groote Man (die eens soo was verheven,
Dat hy heeft mogen sien de gronden van het leven;
Ja 's Hemels diep geheym, en al het groot beslag;
Dat niemant hier en seyt, of immer seggen mag)
Dit heeft die Groote Man ons krachtig aengewesen,
Gelijck een yeder mach in sijn Geschriften lesen,
Gy let op sijn gespreck en weegt het met bescheyt,
En laet'et als een schat by u zijn weg geleyt,
Ja let hoe verr' hy gaet oock in dit ydel leven,
En hoe sijn innig hert ten Hemel werdt gedreven,
Ick heb (seyt hy) geleert dat ick te vreden ben, (b)
In allerley bedrijf dat ick op aerden ken.
Ick kan vernedert zijn, ick kan oock zijn verheven,
Ick weet in overvloet oock in gebreck te leven,
Siet daer een kort verhael, maer van een groot gewicht,
Dat ons het innig hert en al de sinnen sticht.
Oock in een kleyn bedrijf soo kan men sich geneeren,
En meer van sijnen Godt en moet men niet begeeren,
Een Christen kan vernoegt in stilheyt henen gaen,
Al siet hy dat het vlees dit niet en wil verstaen,
Heeft hy maer slechte spijs en water om te drincken,
Als 't Godt alsoo bestiert; Hy wil niet verder dincken,
Hy is hier in vernoegt dat hy op aerden heeft,
Terwijl hy in het vleesch en in de wereldt leeft.
Men vint'er onder dies, die dit en gunt verliesen,
En beven van de slag gelijck de swacke biesen,
Sy smelten in den druck en in gestage pijn,
Om dat se by het volck in minder eere zijn.
't Is onrecht, waerde Ziel, sy klagen, sonder reden,
De sinnen dus gestelt en dienen niet geleden,
Al is men buyten glans, al is men sonder staet,
Men dient noch even wel des Heeren hoogen Raedt.
Maer met dit schoon Juweel en wordt men niet geboren,
Het is met groote vlijt en yver na te sporen,
Het dient van Godt versocht; want soo verheven kunst
En daelt niet in den mensch als uyt des Heeren gunst.
Wie hier toe komen wil, die moet tot Godt genaken,
Die is alleen de Bron van alle goede saken.
Door hem soo wordt de Ziel in ware rust gebracht,
Soo dat se niet en vreest oock in de swartste nacht.
Wel aen, nu! trouwe pen, en wilt ons niet verswijgen,
Wat yeder heeft te doen, om dit juweel te krijgen:
Komt opent ons den weg, en wijst de rechte baen,
Waer door het noodig is, dat ons gedachten gaen.

I. BEHULP-MIDDEL.
tot vernoeginge des Gemoets.

Sijn lusten tegen staen, sijn eygen aert versaken,
Dat kan een hert vernoegt en oock geluckig maken,
Gelooft'et, lieve Ziel, hier toe geneygt te zijn,
Is aen een doffen geest gelijck een Sonne schijn.

II. BEHULP-MIDDEL.

Wie kleyn is by hem selfs en in sijn eygen oogen,
Die kan groot ongemack ook sonder leet gedoogen,

(a) *Beschryvinge van 't gene hier na gehandelt werdt.*
(b) *Phillipp.* 4. 11

Want

Want hy spreeckt tot hem selfs: en pleegt geen ongedult;
Al wat ons over komt, dat is ons eygen schult. (den?
Wat vruchten brengje voort, die oyt yet goets verdien-
Of van ons lieven Godt of van sijn beste vrienden?
Gy zijt een dorren halm, een traeg en nietig knecht,
Want oock u beste doen is uyttermaten slecht.
Godt heeft van alle tijt geen hoogmoet willen dogen,
Maer sal een laeg gemoet te sijner tijt verhogen,
Een ziel die na den eysch des Heeren straffe draegt,
Is recht een offer-werck dat Gode wel behaegt.
Een neder slachtig hert beschout des Heeren wegen,
Niet als een lastig pack, maer als een rechten zegen.
Hy spreeckt in sijn gemoet, ick ben maer ydel kaf,
Die niet en heb verdient als Godes harde straf.
Wat roep ick tot den Heer, om dit en gunt te krijgen,
Eylaes! mijn schuldig hert dat leert mijn tonge swijgen,
Men eyst by wijlen yet van eenig machtig vrient,
Wanneer men sijne gunst te voren heeft verdient,
En wordt'et ons ontseyt, dan is men onverduldig,
Om dat men seker hout hy is ons weldaet schuldig.
Maer die geen nutten dienst sijn leven heeft gedaen,
Al mist hy sijn versoeck hy mach wel heenen gaen.
Maer laet ons, lieve ziel, hier in wat verder treden,
Daer zijn tot ons behulp al meer bequame reden,
Kom let op mijn verhael; ick wil u doen verstaen,
Hoe dat een Christen hert hier in behoort te gaen.

III. BEHULP-MIDDEL.

Wie recht vernoegen soeckt die moet geduurig peysen,
Hoe dat'et luyden gaet gewoon om veel te reysen,
Want als in Godes boeck een yder lesen kan,
Een recht vernieude Ziel gelijckt een reysend' Man.
Wie uyt sijn woning scheyt en komt in vreemde kusten,
Is dickmaels in den staet om niet te mogen rusten,
Want in een herberg of by een vreemden haert,
Is veeltijts grillig volck of wel een stuure waert.
De kamers daer men slaept zijn dickmaels soo gelegen,
Dat niemant is bevrijt van windt of kouden regen.
Geen sprreijen soo het dient of op of voor het bedt,
Het decksel schaers genoeg, de lakens niet te net.
Wat sal den Reyser doen, hy moet'et al verswelgen,
Hy moet te vreden zijn en mach 't hem geensints belgen,
Al is sijn leger slecht en sonder bedt gordijn,
Hy denckt, ick ga na huys, daer sal het beter zijn.
Die hem ter Zee geneert en hobbelt op de baren,
Die siet men in 't gemeen al zelden beter varen,
Waer dat hy komen mag, of waer hy sich bevint,
Hy is een onderdaen en slave van den wint.
Het onweer roert de Zee en doet de zeylen swellen,
Het doet den hollen balck en al de masten helien,
Soo dat een yeder vreest dat ja het driftig Schip
Sal stooten op een zant of op een harde klip.
Hy swiert, hy suysebolt, hem kan geen spijse smaken,
Ja schijnt het ingewant met krachten uyt te braken,
Wat doet hy die het lijd? hy draegt'et ongeval,
Op hope dat hy haest te lande komen sal.
Noch verder, om verlies en druck te mogen lijden,
En echter even staeg van morten sich te mijden,
Daer toe kan meerder hulp noch werden toegebragt,
Indien men na den eysch op alle dingen acht.

IV. BEHULP-MIDDEL.

Wordt niet een Christen-mensch geleken by de knechten,
Aen wien het eygen is om voor het landt te vechten?
Wat heeft soodanig Volck geduurig uyt te staen
Wanneer het naer het Veldt of Oorlog heeft te gaen?
Sy moeten harden vorst en 's Winters koude vlagen,
En in de Somer tijt het stof en hitte dragen. (krijgt,
En schoon daer eenig Mensch een schoot of wonde
Veel klagens past hem niet, 't is beter dat hy swijgt.
Daer lijt hy groot verdriet, en hit en kouden regen,
En ander ongemack na dat'et is gelegen,
Op dat hy zegen-rijck mag keeren naer het lant,
Daer aen sijn trouwe ziel met eede was verpant,

V. BEHULP-MIDDEL.

Maer Godes hoog beleyt voor alle tijt besloten,
Oock eer de Wereldt selfs oyt wesen had genoten,
Dient hier voor al bemerckt en recht te zijn bedacht,
Op dat ons grillig hert in stilte zy gebragt.
Dit wonder voor besluyt heeft uyt gestreckte palen,
Het gaet van hoogten af tot aen de laegste dalen,
Het treckt hem niet alleen de groote Prinssen aen,
Maer raeckt ook boven dien den minsten Onderdaen,
Door Godes hooge macht soo wordt'et al bewogen,
Bestiert en aen geleyt en tot sijn wit getogen,
Geen vogel sonder hem en sweet'er in het velt,
Ons hayren even selfs die zijn by hem getelt
Wel daelt'et dan van Godt al wat ons kan gebeuren?
Wat voordeel kan het doen dat wy by wijlen treuren,
Ja schoon dat yemant smelt in ongemeene pijn,
Godts raedt is vast gestelt en kan niet anders zijn.
Wilt gy dat hoog beleyt met krachten over-heeren? (a)
Of sal om uwent wil den Hemel omme keeren?
O Mensch! gy zijt verdoolt dat gy uw ziele quelt,
Het blijft geduurig vast dat Godt heeft vast gestelt.
Siet! als een machtig Schip, gedreven van de baren,
Komt met een voorgety een haven in gevaren.
Stuyt yemant oyt de kracht van soo geswinde gang?
Neen, neen, al duerd' het werck geheele dagen lang.
Hier tegen aen te gaen oock met de gantsche leden
Is enckel dwepery en tegen alle reden,
't Heeft al een vasten loop dat Godt heeft vast geset,
En wie hem tegen gaet en doet hem geen belet.
Als Paulus was geneygt sijn leven niet te sparen,
Maer na Jerusalem in haesten af te varen,
En dat hy door den Geest ten vollen had verstaen,
Wat hem door 't Joodsche volk sou werden aen gedaen,
Soo is daer op gevolgt dat hem de Broeders rieden,
Te blyven uyt de macht van die verwoedde lieden,
Maer Paulus (wel bewust, wat Godt in dese Stadt
Voor hem nu voor beschickt en vast besloten hadt)
En staeckt sijn reyse niet, schoon hy des wert gebeden,
En van dit sijn bedrijf soo gaf hy dese reden,
Wat my gebeuren sal heeft Godt my laten sien,
Gy daerom weest gerust sijn wille moet geschiên.
Terstont na dit gespreek, soo stilden alle klachten,
Om Godes hoog beleyt met ootmoet af te wachten,
Siet! als'et eenig ding by Godt is vast gestelt,
Dan is'et sonder vrucht dat sich een Mensche quelt.
't Is dan den besten raedt dat wy ons vergenoegen,
En na des Heeren wil ons domme sinnen voegen,
Gy buygt dan onder hem die alle ding vermag,
En toont geen ongedult door hevig na geklag.
Siet Jonas sig een boom die voor hem scheen gewassen,
Om staeg op sijn gerief en sijnen dienst te passen,
Dies was de Man verheugt en uyttermaten bly,
Want hy was van de Son en heete dampen vry.
Maer Godt die liet een worm ontrent den wortel komen,
Ey siet daer Jonas troost in haesten weg-genomen.
Dies was de Man gestoort en uyttermaten gram,
Om dat een vuyle pier sijn koele schaduw nam.
Maer of hy van de gal was dapper in genomen,
De wonder-boom was weg en sal niet weder komen.
Daer ging doen Jonas heen ten besten niet gesint,
Maer wat is 't dat een mensch door gramme sinnen wint?
Wel als'er yet vergaet of schijnt te zijn verloren,
Dat ons gantsch eygen is of schijnt voor ons geboren,
Wat raedt om na den geest hier in te zijn gestilt,
Segt 't is des Heeren werck hy heeft'et soo gewilt.
En of wy al het leet al soecken af te leggen,
En weten (soo het schijnt) hier wonder op te seggen,

(a) *Job* 18. 4.

't Is al om niet gepoogt. Het quellig ongeval
Is soo het heden leyt, en soo het blijven sal
Maeckt van de noot een deugt, ten kan niet anders wesen,
Dit is de beste raedt die ick oyt heb gelesen,
Schoon oock een nietig ding u leet of hinder doet,
Weet dat j'et even wel ten goede duyden moet.
Spreeckt dan als David sprack ten tijd' hy was gevloden,
Laet Simei begaen, Godt heeft het hem geboden,
Siet als het onsen Godt hier na gelieven sal,
Dan sta ick vry te zijn van druck en ongeval.
Ja segt hier even soo als Eli plag te spreken,
Als hy van Godes handt nu scheen te zijn versteken,
Godt die het al bestiert en ons te rechte plaegt,
Doet al wat hem gevalt en soo het hem behaegt.
Wel vrienden, tot besluyt; Die Gode kan genaken,
En van des Heeren wil sijn eygen wille maken,
Die noem ick na den geest een uytverkoren Man,
Die wat hem over komt ten goede dienen kan
Ey, wie gy wesen moogt, gedenckt aen dese reden,
En spoet u tot'et werck met al de gantsche leden,
Want soo je dit geluck van Godt verkrijgen meugt,
Soo is de droefheyt selfs u meer als Aertsche vreugt.
Men moet dan niet alleen voor Godes aenschijn buygen,
Men dient'er soet vermaeck, ja honig uyt te suygen,
Gy moet dan verder gaen soo gy een Christen zijt,
U geest moet blijde zijn oock als het lichaem lijt.
Ick sie wat Paulus doet in dier gelijcke saken,
Hy noemt benautheyt selfs als voor een groot vermaken,
De Wereldt siet'et aen gelijck een wonder werck, (a)
In droefheyt is hy bly in kranckheydt wonder sterck.
Godt is de ware Son, die duysent helle stralen
Laet zijgen uyt de lucht en op ons nederdalen:
Godt is de rechte Bron daer uyt de zegen vloeyt,
Waer door het al bestaet en yeder Schepsel groeyt.
Van hem en kan niet quaets den menschen over komen,
Dus dient'et al te mael met ootmoet op genomen,
Het is den Mensche nut en alle Schepsels goet,
Al wat den Hemel sent al wat de Schepper doet.

O Godt als gy my straft soo laet my doch gelooven,
Dat gy my nimmermeer van Heyl en sult berooven,
Maer dat my droeve pijn verlies en ongeval,
Ten lesten aen de ziel ten goede dienen sal.

't Is voor ons niet genoeg dat wy des Heeren slagen
Ontfangen met gedult en sonder morren dragen,
Gy dan, geminde ziel, staet niet alleenlijck stil,
Maer (b) smelt u gansch bedrijf in Godes hoogen wil.
Het is den besten raedt om u gemoet te stillen,
Niet sonder uwen Godt op aerden oyt te willen,
Maer staeg na sijn beleyt te buygen u gemoet,
In welstant niet alleen, maer oock in tegenspoet,
Gewis indien je kont na desen regel leven,
Uw' hert sal nimmermeer om aertse dingen beven,
En op dat uw gemoet hier vast mocht zijn geset,
Soo doet op desen grondt ootmoedig u gebedt.

O Godt ick ben een worm uyt enckel stof geresen,
Eylaes ick kan niet doen dat u kan dienstig wesen,
Dies of ick schoon verdween en gantsch tot niet verging,
Wat mister yemant aen, ick ben een nietig ding.
Nu Heer doe my de gunst dat ick het ydel woelen,
Dat ons het vleesch verweckt of niet en mach gevoelen,
Of dat ick na den geest mach blijven onbeschroomt,
En dragen met vermaeck wat van u nederkoomt.
Vergun my boven dien dat ick mijn aertse Sinnen,
En al wat swackheyt smaeckt mach krachtig overwinnen,
Ja dat mijn innig hert mach brengen tot de daet,
Dat in uw heylig Woordt hier van geschreven staet.

Daer kan geen spoockery of geen besweering wesen,
Die met een groote kracht ons herte kan belesen,
Als dat je seggen kont dit is des Heeren wil,
Want even met dit woordt soo wordt u herte stil.

TEGEN-WERPINGE.

Maer hier sal nu misschien ons yemant komen vragen,
Moet ick oock blijde zijn om Godes harde slagen?
Na dat mijn oordeel draegt soo dient te zijn bedacht.
Dat hier op in de Schrift te voorschijn werdt gebracht.
Indien men wordt gewaer uyt dees of geene saken,
Dat Godts verheven handt ons schijnt te willen raken,
Soo dient Godt aengesocht gelijck wy zijn geleert,
Dat sijn gedreygde straf van ons werdt af-gekeert,
Wordt ons gebed verhoort soo wilt den Schepper danken,
En maeckt uw geest bevrijt van alle snode ranken,
Maer soo Godt even wel ons met sijn roede slaet,
Soo prijst dan sijn beleyt dat is de beste raet.
Hoe kon je beter doen? De slag die was verheven,
En op u neêr gedaelt en u alreê gegeven,
Een teycken dat het Godt te vooren had bereyt,
En tegen dat beschick en dient'er niet geseyt.
Ick sie hoe David bad en hijgde met verlangen,
Soo lang sijn jongen Soon met koortse was bevangen,
Maer als de teere Ziel van hem was uytgegaen,
Soo stont hy weder op en liet het treuren staen.
Hiskia was geseyt, hy sou voor seker sterven,
En (soo het schijnen mogt) hy kon geen troost verwerven,
Hy storte lijcke wel met tranen sijn gebedt,
En Godt heeft daer op doen sijn onderganck belet:
Sijn tijt werdt boven dat verlengt met vijftien jaren,
Soo lang heeft Godt getoont den Vorst te willen sparen,
Noch heeft hy even selfs sijn Vyandt weg gejaegt,
Siet! hoe ootmoedig zijn den Hemel heeft behaegt.
Als Jonas was van Godt na Ninive gesonden,
Vermits de Stadt verviel in veelderhande sonden,
Doen wierdt tot haer geseyt de Stadt die sal vergaen;
Na veertig dagen tijts dan is 't met haer gedaen:
Maer als het dreygement was over al vernomen,
Soo is 't oock tot den Vorst en in het Hof gekomen,
Dies leyd' hy dadelijck sijn Kroon en çieriel af,
Om vry te mogen zijn van d'ongemeene straf,
Hy liet van stonden aen door al de Stadt gebieden,
Dat al de Borgery tot aen de grootste lieden,
Ja dat'et domme Vee als in een diepen rou,
Een strengen vasten dag te samen vieren sou.
Noch liet hy boven dat een yeder openbaren,
Het goet voortaen te doen en 't quaet te laten varen,
En siet 't ootmoedig Volk dat heeft te weeg gebracht,
Dat Godt gelijck het scheen sich anders heeft bedacht.
De Stadt die wierdt verlost, de plagen zijn verdwenen,
Hoe welse byster hart en als voor seker schenen,
Daer ging doen Jonas heen en scheen geweldig gram,
Om dat sijn hart gespreck niet tot de daet en quam.
Rebecca werdt besocht dat sy niet konde baren, (c)
Niet voor een kleynen tijt, maer twintig gantsche jaren,
Dies had se groote stof haer voor te laten staen,
Dat haer vruchtbare tijt nu van haer was gegaen.
Maer sy ging tot den Heer, al was het lang geleden,
Die hoord' haer staeg geklag en werdt van haer verbeden,
Ey siet al scheen de vrucht haer buyten hoop geset,
Sy offert lijcke wel den Schepper haer gebet.
Als Naboth door bedrog was schendig omgekomen,
Sijn Wijngaert boven dien door Achab afgenomen,
Soo quam Elias voort en in het Hof gegaen,
Seyd' den verwoeden Vorst verscheyde straffe aen.
De Koning gantsch verschrikt door soo verwoede plagen,
Die uyt des Heeren Naem hem werden voor gedragen,

(a) 2 *Cor.* 12. 10.

(b) *Dit woordt Smelt wort wel ten propooste gebruyckt by D. Jeremiah Burroughs, voortreffelijck Engels Godts Geleerde, in sijn Tractaet genaemt the vare Jewel, of Christian contentement, het welck op dese gelegentheydt geheel wel is passende, Vermits twee Metalen onder malkanderen gesmolten zijnde, werden tot eene masse ofte klomp, en soo onse wille gesmolten in Godts wille, wordt dan een met de selve.*

(a) *Genes.* 25. 21.

Ver-

Vernedert sich terstont en toont een groot berou,
Als of hy naderhandt hem beter dragen sou.
Hy deckt hem met een sack en doet verscheyde saken,
Soo dat Godt met'er daet het onheyl dede staken,
Dies is in Achabs tijt het onheyl niet gebeurt,
Vermits hy voor den Heer in ootmoet heeft getreurt.
Als ick dit recht bemerck, soo wordt mijn hert bewogen
Te dencken dat by Godt gebeden yet vermogen,
Te weten als het werck niet uyt en is gewrocht,
Noch by den grooten Godt tot sijn besluyt gebrocht.
Wy mogen niet alleen ons noot den Schepper klagen,
Het sal oock boven dien den Heere niet mishagen,
Dat wy oock menschen hulp en even eygen raet,
Gebruycken daer het dient en nemen t'onser baet.
Doen Paulus werdt gedreygt met smaet en roede slagen,
Al was hy wel gewoon soodanig leet te dragen,
Soo leedt hy doen ter tijt de pijn en schande niet,
Maer sprack siet watje doet ick ben van 't Rooms gebiet.
Siet hoe een kleyn gesprek brengt somtijts groote baten,
Hy wierdt van stonden aen van banden los gelaten,
De Roomsche naem alleen had doe soo grooten kragt,
Dat Paulus op het woordt in vryheyt is gebragt.
En op een ander reys, als hem de Joden sochten
Te brengen om den hals, soo vaerdig alsse mochten,
Of schoon hem van de dood geen vrees wert aengedaen,
Noch woud' hy elders zijn en na den Keyser gaen.
Al ginck hem Festus aen met schijn van soete woorden,
Noch wou hy lijcke wel hem geensints laten moorden,
Hy wist dat sijn vertreck alleen maer wierdt versocht,
Om met een loosen schijn te werden omgebrocht.
Hy wist dat even doen Godt niet en had besloten,
Dat hier sijn leste bloedt sou werden uytgegoten,
En daerom dreef hy hart daer niet te recht te staen,
Maer na des Keysers Hof en tot diens recht te gaen.
Mijn Ziel als Godt u dreygt met druck en harde slagen,
Soo wilt hem u gebedt Ootmoedig overdragen,
Op dat de sware straf die Godt van boven sent,
Van u en uw gesin mag worden afgewent.
Maer soo Godt even wel sijn roed' u doet gevoelen,
Wilt met geen ongedult in 't minst hier tegen woelen,
En schoon gy lijt verdriet of anders swaren druck,
Gy draegt het wichtig pack en achtet voor geluck.
Ja danckt den Goeden Godt en wilt voorseker houwen,
Ja met een vast geloof in u gemoet vertrouwen,
Dat gy van Godes volck en van sijn kinders zijt, (a)
En draeget met gedult dat gy op heden lijt.
In plaetse van verdriet en van u bitter lijden,
Sult gy u na den geest ten hoogsten eens verblijden,
Want gy sult inder daet ten vollen dan verstaen,
Hoe nut het voor u was dat Godt u heeft gedaen,
Siet daer vernieuwde Ziel een deel van uwe plichten,
Dat by u recht bemerckt u pijne sal verlichten,
Siet wat een Christen mensch hier op der aerden lijt,
Daer op verwacht hy troost, maer op een ander tijt.
Nu tot het vorig stuck heb ick noch yet te voegen,
Waer van de naem alleen kan Zielen vergenoegen,
Het is soo grooten werck, soo nut voor alle man,
Dat ick het schoon geheym niet achter laten kan.
Wie Godt van herten lieft verwacht het eeuwig leven,
(Waer van bywijlen Godt een voorsmaeck plag te geven)
Ja wacht een eeuwig heyl en vreugde sonder ent,
Die aen het ydel vlees noyt recht en is gekent.
O! eeuwig diepe kolck, die niet en is te gronden,
Noch by een kloecke pen, noch by geleerde monden,
Noch by een geestig breyn, O! eeuwig groot beslag,
Dat noyt een wacker oog ten vollen oversag,
Schoon gantsch de Wereldt kloot bestont in water baren,
En datter eenig mensch na hondert duysent jaren
Tot soo een ruyme Zee eens toegetreden quam,
En uyt het woeste diep maer eenen druppel nam,
Het sou noch evenwel na menig duysent eeuwen
Beletten metter tijt het swemmen aen de Meeuwen,
Het sou noch even wel de gronden van den kolck,
Ontbloten voor het oog en tonen aen het volck;
Maer eeuwig is een vack een afgront sonder palen,
Oneyndig van begrijp daer in de sinnen dwalen,
Daer in verloren valt en niet ter wereldt gelt,
Schoon yemant hondert jaer of hondert duysent telt
Een (b) Koninck op een tijt begeerig om te weten,
Wat Godt en hoe hy is en waer hy is geseten,
Ontbiet een (c) deftig man en doet hem dese vraeg,
Maer die is als verstelt en d'antwoord' wonder traeg:
Hy eyst een dach of twee om wel te mogen letten,
Hoe op een wissen grondt het stuck te zullen setten,
En als de groote Vorst hem wederom versocht
Hem opening te doen van dat hy had bedocht;
Begeert hy meerder tijt en ging doen ondersoecken
Sijn innerlijck verstant en veel geleerde boecken,
En als hy wederom ontrent de Koning quam,
Doen was't dat hy van nieuws een langer uytstel nam
Hy is ten derdemael in 't hof hier op verschenen,
Maer doen was sijn verstant als in de lucht verdwenen,
Dies seyd' hy tot besluyt, hoe ick hier verder gae,
Hoe dat ick doffer ben en min hier in verstae,
Dit sprack Simonides, en 't isser by gebleven,
Want hy noyt meerder licht den Koning heeft gegeven,
Ey! wat is van den mensch? hy wroet hier in het stof,
Maer wat den Hemel raeckt daer weet hy weynig of
Wie 't stuck van eeuwigheyt wil nader overleggen,
Mag met Simonides gelijcke reden seggen,
Ick soecke wat ick kan; maer wat ick oyt verkies,
Ick vinde dat ick staeg met soecken yet verlies.
Ick achte dat geen Mensch hier van kan grondig spreken,
Voor dat hy uyt het vleesch en wereldt is geweken,
Want schoon men met verstant in al sijn handel gaat,
Veel dingen leert men niet als uyt de volle daet.
Maer ick wil d'eeuwigheyt (om wat te seggen) nomen,
Een dag, die nimmermeer ten avondt staet te komen,
Geen tijt of deel des tijts, maer dit is ons bekent,
Sy is gelijck een ring een rondte sonder ent.
Gy! leert mijn Ziele leert geduurig over leggen,
Wat eeuwig wel te zijn, wat eeuwig is te seggen,
Wat eeuwig al begrijpt, wat eeuwig al bedeckt,
Wat eeuwig eeuwig is, waer eeuwig henen strekt;
Bedenckt eens wat'et is by Godt te mogen wesen,
Van alle blyschap vol, van alle pijn genesen,
Met alle goet begaeft, van alle quaet bevrijt,
Ontslagen van geklag en boven alle nijt.
Geen sieckte, geen gevaer, geen vreese, geen gebreken,
Geen leugen, geen bedrog, geen slimme tonge steken,
Geen dood, geen ongemak, geen honger, geen gequel,
Maer staeg in alle ding en sonder eynde wel.
Volmaecktheyt in de Ziel, gesontheyt aen de leden,
En schoonheyt in het oog, en volheyt in de reden,
En liefde sonder haet en onvermoeyde jeugd,
En Godt te mogen sien de volheyt aller vreugd.
Al wat de rijcke Zee al wat de soete stroomen,
Al wat het lustig veldt al wat de groene Boomen,
Al wat de gantsche Lucht eens gaf aen onsen noot,
Al wat den Hemel selfs oyt goot in onsen schoot,
Dat sal de milde Godt in onsen Geest vervullen,
Als wy in hem alleen daer boven leven sullen,
Hy Geest van onsen Geest, hy onse ware Kroon,
Hy Ziel van onse Ziel, hy onsen grooten Loon.
Bedenckt een schoone Stadt, die niet als helle stralen
Laet uyt het rijck Gebou van hare poorten dalen,
Een Stadt, een heerlijck Werk, gelijcker noyt en was,
Een Stadt van enckel Goudt gelijck een suyver glas,
Een Stadt een schoon Juweel, daer klare beken vloeijen
Tot heyl van al het Volck; daer nutte vruchten groeijen,
Ten goede van de Ziel: Een Stadt, een reyne Stadt,
Die in een 'smenschen hert noyt recht en is gevat;
Daer is een helle Son die noyt en laet te schijnen,
Daer is een wonder Licht dat noyt en sal verdwijnen,

(a) *Siet Hebr* 12

(b) *Hierom. Koninck van Sicilien.*

(c) *De Philosoph Simonides.*

Daer is des Heeren Bruyt, daer is de ware Min,
Geen quaet en raeckt'er aen; geen vuyl en komt'er in
O nieuw Jeruſalem! Hoe klaer zijn uwe Straten,
Hoe reyn u Borgery, hoe ſuyver alle Vaten,
Hoe zijn u gronden ſelfs met alle glants bekroont,
Daer Godt in volle daet ſijn eygen weſen toont
Daer Godt in onſen Geeſt ſal eeuwig blijven leven,
Daer Godt met onſen Geeſt ſal in der hoogten ſweven,
Daer Godt ons Spiegel is, ons klare Sonne-ſchijn,
Daer Godt in ware daet ſal al in allen zijn.
Och of ick ſtijgen mocht uyt deſe lage poelen,
Soo dat ick in den Geeſt gedurig mochte voelen,
Een voorſmaeck van het Heyl, dat boven is bereyt,
Een voorſmaeck die de Ziel in ware vreugden leyt.
Och of ick alle tijt met yver aengeſteken,
Mocht eeuwig, lieve Godt, van deſen handel ſpreken,
Mocht ſpreken alle tijt, niet als een nietig menſch,
Niet ſoo ick ſpreken kan, maer als ick heden wenſch.
Och of ick ſpreken mocht met hondert duyſent tongen,
Die met geen aertſch bedrijf en worden ingedwongen,
Och of ick ſpreken mocht gelijck het u betaemt,
Die Held, die Vrede-vorſt en Wonder zijt genaemt.
Och of ick ſpreken mocht gelijck de reyne ſcharen,
Die met een helle ſtem en met de gulde ſnaren,
Verheffen uwen roem en melden uwen lof,
En roepen heylig Godt en laten nimmer of!
Waer ben ick mijn gemoet? mijn hert begint te voncken
Door ongewoonen brant, mijn ſinnen worden droncken,
Mijn Geeſt is op de loop, mijn loſſe reden holt,
Mijn Breyn dat bobbelt op, mijn Ziele ſuyſebolt.
Wie ſal my, lieve Godt, van deſe banden ſlaken!
Op dat ick even nu mijn Schepper mocht genaken?
Wie ſal mijn vluchtig hert verheffen in de locht,
Op dat ick heden noch den Hemel raken mocht?
Ick ſcheyde van het vleeſch en deſe ſwacke leden,
Ick klimme tot het Huys van alle eeuwigheden,
Ick reycke naer het licht en na den hellen dag,
Daer noyt de bleeke dood haer pijlen ſchieten mag.
Ick vliege buyten my, ick vliege van der Aerden,
Ick ſtijge na de Lucht met ongewoone Paerden,
Ick ſie beneden my war al de Wereldt doet,
Ick ſie hoe dat het Volck hier in der Aerde wroet.
Ick ſie de nieuwe Stadt en hare Poorten blincken,
Ick hoore door de Lucht de reyne Stemmen klincken,
Ick ſie een klare beeck, een Kriſtalijnen ſtroom,
Ick ſie hier eeuwig Loof, den waren Levens-boom.
Ick hoor een groote Schaer des Heeren daden ſingen.
Waer henen mijn vernuft, ô wonder ſoete dingen,
Ick ſie het reyne Lam en ſijn Geminde ſtaen,
O mocht ick, lieve Godt, ô mocht ick vorder gaen.
Mijn Ziel is Noachs Duyf, die niet en weet te ruſten.
Die noyt en heeft de macht te ſetten hare luſten,
Tot dat ſe weder keert van daer ſe voortijts quam,
Van daer ſe was gereyſt en haer beginſel nam.
Van hier dan, Werelts vreugt, die niet als booſe ſmetten
En brengt ontrent de Ziel, die alle vreugd beletten,
Of is'er iemant bly, en dat in reyne tucht,
Noch teyt het los vermaeck in haeſten op de vlucht.
Wat hoor ick menigmael de blijde Gaſten klagen,
Hoe veerdig is de tijt, hoe vliegen onſe dagen;
Het ſchijnt dat eenig ſpoock ons uyt de Werelt drijft,
't Is al maer water-verw war niet gedurig blijft.
Schoon iemant met een vrient ſijn herte wil vermeyden,
Daer komt in korten ſtont, daer komt een bitter ſcheyden,
En hoe men blijder was en ſoeter heeft gemalt,
Hoe dat het droef vertreck de vrienden ſwaerder valt.
Aſſuerus heeft het Volck veel gunſte toe-gedragen,
Hy gaf een groote Feeſt van hondert tachtig dagen,
De Maeltijt evenwel, de Blijdſchap is gegaen,
Al wat de Wereldt prijſt en is maer enckel waen·
Maer in des Heeren Huys, daer ſoo veel duyſent Scharen
Te ſamen ſullen zijn, te ſamen ſullen paren,
Daer is het bitter Woordt het ſcheyden niet bekent,
Daer blijft een eeuwig Heyl een vreugde ſonder ent.

Schoon iemant vrolijck is door ſpel of luſtig ſingen,
Door wijn en rijcke ſpijs, door duyſent ſchoone dingen,
Indien hy lijckewel ſijn innig herte vraegt,
Noch is'er eenig leet dat hem de ziele knaegt:
Maer dien in Chriſti bloedt den Hemel is verworven,
Die voelt een reyne vreugd, die niet en is bedorven,
Die niet en is gemengt met ick en weet niet wat,
Maer is in hooge luſt ten vollen op-gevat.
Laet yemant ſijn geſicht by wijlen henen dwalen
Ontrent een ſchoon Gebou, daer hondert gulde ſalen
Sijn prachtig uyt-geruſt met alle rijcke ſteen,
Met alle ſchoon gewaet dat niet en is gemeen,
Het ſal hem ſoo het ſchijnt tot aen de ziele raken,
Maer dit noch evenwel zijn kleyne beuſel-ſaken,
Zijn by des Heeren Huys gelijck een ſwaluw-neſt,
Dat ick en weet niet hoe is aen de muur geveſt.
Als yemant baggen ſiet, geciert aen alle kanten
Met Oeſters reyn gewas, met fijne Diamanten,
Met alle flicker-ſpel het dunckt hem wonder fijn,
Maer dit noch altemael en is maer enckel ſchijn.
Het word doch menigmael aen deſe toegelaten,
Die Gode vyandt zijn en goede Zeden haten,
Gy als 't u wedervaert, ſoo denckt uyt dit geval,
Wat Godt ſijn eygen volck hier namaels geven ſal.
Als yemant tuynen ſiet vol alderhande bloemen,
Vol alle ſchoon gewas daer op de menſchen roemen,
Vol aerdig haege werck, en in het koelſte deel,
Een kunſtig boom verwelf of ander Hof prieel,
Sijn herte word verheugt en ſchijnt als op te ſpringen,
En deſe lijckewel en zijn maer ſlechte dingen,
Die aen gevangens ſelfs oock midden in de ſmaet,
Als tot een kleyn vermaeck de milde Schepper laet.
Wat ſal de goede Godt ſijn lieve kinders geven,
Die na dit jammerdal voor eeuwig ſullen leven?
Wat ſal ſijn Hoogſte gunſt hun ſtorten in den ſchoot,
Die eer de wereldt ſtondt tot vreugde zijn genoot.
Hoe dwaes was eens het volck dat Romen heeft beſeten,
Want daer wierdt overal volmondig uytgekreten,
Dat haer vermaerde Stadt en al haer rijck gebou,
Sou blijven als ſe was en eeuwig duuren ſou.
Dit hebben oock gemeynt verſcheyden rijcke ſteden,
Doch hebben over lang haer ondergang geleden
Waer is Carthago nu? Waer Troy en Babylon?
Niet eene van den Hoop die lange dueren kon:
Sy zijn haeſt onderdruckt, en haer verheve wallen
Zijn naer een korten tijt als in het ſtof gevallen.
Ey ſiet den meeſten hoop verſlond het vinnig ſwaert,
En die de braefſte ſcheen verbrack een houte paert
Wat mag een machtig Prins of groote Rijcken dencken,
Dat haer geen ongemack is machtig oyt te krencken?
Ey dat is onverſtant, haer treft een raſſe val
Niet dat de Wereldt heeft dat eeuwig blijven ſal.
De roem van eeuwigheyt haer toe te willen ſchrijven,
Om ſonder ongeval in ſtaet te ſullen blijven,
En word geen machtig Prins of ſteden toegeſtaen,
Al die het anders meynt die broet een loſſe waen.
De glans van eeuwigheyt en ſal Godt nimmer geven
Als die in ſijnen boeck by namen zijn geſchreven,
Godt ſal te ſijner tijt eens brengen tot den val,
Des wereldts groot gebou en ganſch het wonder al.
Het is dan alderbeſt dat wy het ſtof verachten,
En naer het hoogſte goet en naer het eeuwig trachten,
Een eeuwig daer in woont een onverbroken vreugd,
Maer dat is maer alleen een woonplaets voor de deugd.
Wie nu in ſijn gemoet hier tegen komt te ſtellen
Het yſſelijck torment de pijne van der Hellen,
En dat hy overdenckt hoe die oock eeuwig duurt,
En hoe een ſondig menſch die alle tijt beſuurt.
Voorwaer een koude ſchrick die moet hem overkomen,
Is hy niet van her vlees of duyvel ingenomen.
Het is het hoogſte goet ! verblijden ſonder tijt,
Maer wee 't ellendig volck dat ſonder eynde lijt.
Almachtig Hemel-vorſt ! ô ſent ons uwen ſegen,
Ja ſent een vierig hert tot uwen dienſt genegen,

Want sonder dat behulp zijn wy gantsch onbequgem,
Te lieven u beleyt, te loven uwen Naem.
O laet wat eeuwig is in ons gedachten blijven,
En wilt'et even daer met uwen vinger schrijven,
Op dat dit soet gepeys in ons versachten mag,
Wat tijt en sijn gevolg mag brengen aen den dag.

Dunckt yemant al te veel hier op te zijn geschreven,
Die wil ick tot bestuyt wat korter regels geven,
Ontfangt dit nieuw gedicht al isset wat verkleent,
Hier is misschien yet meer als gy wel hebt gemeent.

1. SOo als u de slaep verlaet,
Of voor of met den dageraet,
Soo offert Godt een danckbaer hert,
Eer dat'et weg getogen wert
Door yet dat Aertsche dingen raeckt,
Of dat na Vleesch en Wereldt smaeckt;
Quijt u als 't pluym gedierte doet,
Dat vroeg met sang den Schepper groet,
Wy sien dat oock het groene wout,
Die goede plichten onderhout.
Al wie met Godt den dag begint,
Die is des avondts wel gesint.

2. Neemt staeg een nieuwe Sonne-schijn,
Als die u leste stont te zijn
En weet dat even desen dag
Voor u de leste wesen mag;
Ja dat de Doodt nu staet bereyt,
Die u het leven heeft ontseyt.
Siet als geduurig u gepeys
Is besig met de leste reys,
Soo sla ick daer geen twijffel aen,
U saken sullen beter gaen.
Gy daerom doet op heden af,
Dat niet te doen is in het graf.

3. Set wijders vast in u gemoet,
Al watje denckt of spreeckt of doet,
Dat Godt het soo ten vollen siet,
Alwaer het voor sijn Throon geschiet:
Ja dat hy in sijn Boecken schrijft,
Al wat u Lijf en Ziel bedrijft,
Waer van hy 't Oordeel strijcken sal,
Ten onderganck van 't Aertsche dal,
Gy daerom let op desen dag
Die niemant oyt verby en mag;
Dies oordeelt hier u eygen hert,
Eer dat'et daer geoordeelt wert.
Staet vorder na het hoogste goet,
Dat is te seggen Christi bloet.

4. Hebt staeg een Geest alsoo gestelt,
Dat gy na d'Aerde niet en helt,
Maer met geheele sinnen sweeft,
Daer niemant aen het stof en kleeft:
Niet juyst als met een vol Gebedt,
Daer Lijf en Ziel na dient geset,
Men kan oock in een groote Schaer,
Soo dat'et niemant word gewaer,
Uyt schieten eenig soet gepeys,
Aen Godt tot in sijn hoog Paleys.
Maeckt datj' aen Hem u Ziel beveelt,
Terwijl gy om u sonden queelt,
Gaet dan tot Godt en klaegt het hem,
Men kan oock roepen sonder stem.
En dit heeft Moses soo gedaen,
En 't is by Godt oock wel verstaen,
Valt dan in u een soet gepeys,
Dat niet en komt van 't ydel vleys,
Maer uyt u beste sinnen rijst,
En u als na den Hemel wijst,
Laet dat niet slechts daer henen gaen,
Maer voedt dien goeden zegen aen,
Als Godes windt tot ons genaeckt,
Ons dient voor al dan zeyl gemaeckt.

5. Stelt wijders vast met gantsche kracht,
Dat gy sult houden goede wacht,
Op dat geen sond' of vuyl bejag,
Hoedanig het oock wesen mag,
Ja even niet de minste schijn,
In u gemoet sal mogen zijn,
Doch echter of het soo geviel,
Dat u misschien de swacke Ziel,
Oyt door het vleesch wierd aengetast,
Of door de sonde wierd verrast,
Soo maeckt terstont met alle vlijt,
Den grondt van dese nucken quijt,
En gunt hem plaetse noch verblijf,
Noch in u Ziel noch in u Lijf,
Maer buygt u neder in het stof,
En bid den Schepper om verlof,
En siet dat gy 't soo lange doet,
Tot gy vindt rust in u gemoet,
Met opset dat dit ongeval,
U namaels wijser maken sal.

6. Eer dat gy nadert tot het bedt,
Siet dat j' op al u wesen let,
Wat by u heden is gedaen,
En hoe by Godt u saecken staen,
En vind' j'u tijt te zijn gequist,
En wat en waer gy hebt gemist,
Segt dan dit moet gebetert zijn,
Oock voor de naest Sonne-schijn:
Doch watje denckt of watje doet,
En slaept noyt met een gram gemoet,
Voorts draegt Godt op u stillen Geest,
Soo blijft u nacht-rust onbevreest.

7. Gelijck als Godt u saecken voegt,
Siet datje des u vergenoegt,
't Is nut, 't is wel, 't is enckel goet,
Wat Godt aen Christen Menschen doet,
Ja schoon al schijnt'et hen verdriet,
't En schaet hem aen de Ziele niet.
In tegendeel het leert heu meer,
Als geldt en goet en staet en eer.
Gewis het is een dapper helt,
Die Godes wil in sijnen smelt.

MIDDELEN

Dienende tot bewaringe van de

GESONTHEYT,

Genomen uyt de Gront-regels der

HOOGE SCHOOLE VAN SALERNE.

HET TWEEDE DEEL.

Ick vinde my geneygt voor Hollandt yet te schrijven,
Om recht gesont te zijn en lang gesont te blijven,
En om dat wel te doen en sonder groot beslag,
Soo geef ick hier een werck soo kort het wesen mag.

Gebedt te doen alvooren Medecijnen te gebruycken.

Almachtig Hemels Vorst geeft krachten aen de kruyden,
Die zijn dan eerst bequaem voor alle siecke Luyden,
Maer sonder u behulp en kan geen jeugdig groen,
Of wat de kunste geeft ons eenig voordeel doen.
Gy hebt oock sonder Salf of Kruyt of Medecijnen
De sieckten weg gejaegt, de qualen doen verdwijnen,
Gy spraeckt uyt volle Macht en met een eenig woort,
Soo moest de felste Koorts en oock de Duyvel voort.
Uw' Handt is niet verkort, u Krachten niet verdwenen,
Op u Gebodt alleen gaen alle sieckten henen.
Gy hebt in u gewelt de sleutels van het graf,
En stracks op u bevel soo laet de quelling af.
Gy kond' door u Gebodt en bloet en pijne stelpen,
En met een enckel woordt verswackte leden helpen,
Geen Mensch heeft door Geloof u kleeding oyt geraeckt,
Die niet door uwe kracht gesont en is gemaeckt.
Maer doet ons oock de gunst dat wy ons frisse Leden
Tot onses naesten dienst en t'uwer Eer besteden,
Op dat ons gantsch bedrijf, ons leven dage lanck,
Mag geven uwen Naem en lof en stagen danck.
Maer soo noch evenwel de tijt is omgekomen,
Dat ick ben in den Staet om weg te zijn genomen,
En heb ick uwen Raedt en mijnen loop vervult,
Soo laet my, lieve Godt, verhuysen met gedult.
Ick ben u Schepsel, Heer 'k en wil u niet ontvlieden,
Hoe dat'et immers gaet u wille moet geschieden,
Het zy dat ick genees of blijf in dese pijn,
Ja schoon ick leef of sterf het sal my zegen zijn.

SAlernus hooge School, versien van kloecke Luyden,
Heeft niet alleen geleert de krachten van de kruyden,
Maer heeft oock boven dien veel Regels uytgebracht,
Wat iemant dient te doen en wat te zijn gewacht.
Soo dat haer dienstig werck is over al gepresen,
Ja by veel Prinssen selfs met aendacht overlesen,
Wie recht na dese Leer sijns levens regel stelt,
Wordt selden van de koorts of ander leet gequelt.
't Heeft my dan goet gedocht het best hier uyt te kiesen,
Op hoope dat geen Mensch sijn moeyte sal verliesen,
Het is van outs gelooft het onheyl dat geneest,
Indien men dese Leer met oordeel overleest.

HIer komt dees hooge School op heden aengestreken,
En heeft voor out Latijn nu Hollandts leeren spreken,
Haer is in langen tijt noyt eer genoeg gedaen,
Om dat ons rauwe jeugd haer niet en kon verstaen,
Nu salse met het Volck gemeensaem konnen wesen,
Want oock een jonge Maegt die salse konnen lesen,
Nu sal een slecht Gesel gebruycken haren raet,
Vermits hy weten kan waer in de kunst bestaet.
Ja siet een Keucken-meyt die maer en weet te lesen,
Die sal u Medecijn u Doctor konnen wesen,
Die sal op goet bescheyt verschaffen uwen Vrient,
Niet dat tot smaeck alleen maer tot gesontheyt dient.
Die sal haer even staeg met desen Boeck beraden,
Wat dat'er dient gekoockt of wat te zijn gebraden,
Wat dat voor sausse past voor dees of gene Spijs,
Want sy kan heden zijn geleert en Keucken-wijs.

NU let eens Hollandts Volck, zijn dit niet nutte saken,
Dat gy oock binnens Huys een Doctor weet te maken?
En dat geen ander School hier toe en dient gesocht,
Want met dit Boeck alleen soo word ook dat gekocht.
Ontfangt dan dese Schat die lange was begraven,
En scheen alleen te zijn voor wijtberoemde Graven,
Nu is dit nut Juweel voor al wat lesen kan,
En die eerst niet en wist die werdt een deftig man.

INdienje qualijck vaert en hebt geen Medecijnen,
Doet slechts na desen Raet, het onheyl sal verdwijnen,
Voor eerst hoe dat'et gaet, vermijt een gram gemoet,
En geeft aen Godt de wraeck van die u qualijck doet,
En soo je zijt geneygt om lang gesont te leven,
Soo dient benaude sorg van u te zijn gedreven,
Want die baert menig quaet en schent het jeugdig bloet,
Dus maeckt dat uwe Ziel geruste sinnen voet.

INdien gy wilt u breyn na rechten eysch verstercken,
Kuyst eerst u aengesicht eer gy begint te wercken.
Kemt oock u vluchtig hayr en spoelt dan uwen mont,
Dat is eerst voor het hooft en al het lijf gesont.

FOnteynen, Spiegels, aerdig Groen,
Kan voordeel aen 't gesichte doen,
Gy daerom als den dag begint,
Soo weest tot heuvels meest gesint,
Maer als de dag dan heeft gedaen,
Soo gaet dan aen het water staen.

GEsellen soo je wilt na rechte reden eten,
Soo moetje dese leer hier nimmermeer vergeten,

Gaet let eerſt of u maeg naer eyſch is uyt geteert,
En offe nieuwe ſpijs van ſtonden aen begeert.
Want neemt'er yemant in veel ſpijſe ſonder honger,
Hy queelt of hy verhuyſt ook vry al des te jonger.
Want drincken ſonder dorſt en eeten ſonder luſt,
Dat heeft aen menig menſch het leven uytgebluſt.
Hout vaſt dat groote chier en veelderley gerechten,
In eene maeg gedout by naeſt geduurig vechten.
Vis onder vleys gemengt en veelderley gebraet,
Hoe wel het is gekoockt het baert ons menig quaet.
Het Menſchelijck vernuft wordt dan ſijn kracht benomen,
Dies ſtaet voor overvloet geduurig ons te ſchromen,
Daer is geen beter ding als ſchaers en matig zijn,
Soo wat de koſt belangt als even in de wijn.

'T IS goet in 't middagmael de ſpijs te laten ſincken,
Gy maekt dan niet te veel, maer menigmael te drinken,
De menſch van goet vernuft al iſſet op de noen,
En moet hier niet beſtaen gelijck de beeſten doen:
Die treden in het nat en drincken groote togen,
Soo veel ſy na haer dorſt of hare kracht vermogen,
Dat acht de kunſte quaet, maer achtet beter zijn,
Allengskens onſen koſt te mengen metten wijn.

VOorts als'er yemant wil gewiſſe peylen weeten
Dat hy niet langer dient te blijven ſonder eeten,
Siet als het ſpeeckſel dun komt vloeijen in den mont,
Soo weet dat aen de maeg het voetſel is geſont.

ONtient de Lente tijt ſoo moet men matig eten,
Oock als de Somer komt en dient niet lang geſeten,
Des Herfts Boom-gewas dient ook te zijn gemijt,
Maer hout u beſte mael ontrent de winter tijt.

'T EN is u niet geſont in haeſt te laten varen,
Dat gy lang hebt gepleegt in u voorgaende jaren,
Eet, drinkt, ſlaept, geeft u op en wandelt in het groen,
Als gy een wijle tijts voor deſen plagt te doen,
Wilt noyt in u bedrijf of dietgelijcke ſaken,
Als na een goet beraet veranderinge maken,
Want daer van langerhant de menſch is toegewent,
Dat ſchijnt uyt eyger aert hem in te zijn geprent.

VOorts kieſt met oordeel uyt die aen u tafel eten,
Die bly zijn uytter aert en nutte dingen weten,
Een ſoete tafel-praet die maeckt de ſpijſe goet,
Waer uyt daer na ontſtaet geſont en jeugdig bloet.
Die met een vrolijck hert ſijn ſpijſe kan genieten,
Die voelt een innig heyl door al de leden vlieten:
Maer wie daer ſit en dupt terwijl hy eten ſal,
Veroorſaeckt ſware ſucht en niet als ongeval,
Het kan ook voordeel doen een liet te hooren queelen,
Terwijl dat tuſſchen bey de gulde ſnaren ſpeelen,
Muſijck heeſt groote kracht ontrent een dof gemoet,
Mits ſy het hert verquickt en geeft ons jeugdig bloet.
Gy ſtelt u tot vermaeck en laet u tafel decken,
Met al dat uwen gaſt tot vreugde kan verwecken,
Verciert u ſchotels ſelfs met kruyt en aerdig groen,
Dat kan ook groot vermaek aen droeve ſinnen doen.
Die aen een waerden vriend maer geven vette ſoppen,
Doen even met een gaſt als die Cappoenen kroppen,
Maer dit is ongerijmt. Gy daerom als men eet,
Maeckt dat men tuſſen bey geen ſoete vreugd vergeet..
De koſt voet niet alleen, maer ook het vrolijck weſen,
En dat heeft onſe ſchool al over lang gepreſen,
't Is niet het lijf alleen dat by ons dient gevoet,
Maer weet dat ook de geeſt ſijn recht genieten moet.
En laet ook van den dranck u leden niet verhitten,
Vermijt de braſſery en lang aen tafel ſitten,
Maeckt dat u 't onderwerck niet al te vaſt en ſluyt,
Maer jaegter grove ſtof en oock de winden uyt.

MAeckt uwe maeltijt kort en gaet u wat vertreden,
Want dat brengt menig heyl aen al de binne-leden,
Vermijt de middag-ſlaep, 't is beter voor het lijf
Te plegen eenig werck of ander tijt verdrijf
Een machtig avontmael waer door de leden ſwellen,
Dat kan geheel het lijf in vreemde bochten ſtellen,
Soo gy dan in de nacht begeert een ſoete ruſt,
En geeft dan nimmermeer de Maeg haer volle luſt.

NOch die wel leven wil behoort hier op te paſſen,
Om na genomen ſpijs de handen af te waſſen,
Want ſoo men alle tijt ſich ſtelt na deſen voet,
Soo doet'et even ſelfs aen ons geſichte goet.
Want zijn de vingers net als wy ons oogen raken,
Soo is 't dat wy voor ons een klaer geſichte maken,
Dan oock het friſſe nat dat ons de leden waſt,
Geeft ons een koelen dauw die op de lever paſt.

INdien haer van het vocht de blaſe wil ontlaſten,
En hout geen water op oock midden in de gaſten,
En ſoo een grover ſtof u maeg na onder ſent,
Ontlaſt u van het pack gelijck gy zijt gewent.

LAet ons dan vorder gaen; u winden in te houwen,
Daer is geen twijffel aen dat ſal u namaels rouwen.
Kramp, waterſucht, kolijck en draijinge van 't hooft
Die wordt hier door verwekt gelijck de kunſt gelooft;
Een windt vaſt ingekropt kan yemants ſtaet bederven,
Ja doet oock menigmael de menſch in pijne ſterven,
Maer ſomen deſe lucht een vryen uytganck geeft,
Soo werdt een quellig menſch als een die weder-leeft
Indien nu deſe windt is machtig ons te geven
Een droeven ondergang of wel een vrolijck leven,
Soo kan die vuyle lucht of ſlechts een luttel wints, (a)
Ons ſoo veel hinder doen gelijck een machtig Prins.
De Wijt beroemde Geeſt uyt Rotterdam geſproten,
Wiens ſchriften over lang de wereldt heeft genoten,
Ontraet die vuyle lucht te houden in bedwanck,
Maer aen den binnen-wint te geven vryen ganck.
Ja oordeelt nut te zijn een hoeſt of kuch te maken,
Om onder dit geluyt van winden vry te raken,
Siet daer een nutten raedt, die ons Eraſmus geeft,
Mits hy van deſen windt ſoo grooten afkeer heeft.

Van Spijſe in 't gemeen.

HIer dient nu wat geſeyt van veelderhande ſaken,
Die yemant door gebruyk gewoon zijn vet te maken;
Eerſt Broot van goede Tarw gebacken na den eyſch,
Op eenen tijt genut met jeugdig Swijnen vleys,
Voegt hier by verſche Melk en Kees niet lang gewrongen,
En beijets van een Haen ontrent ſijn eerſte ſprongen,
Neemt daer by verſche merg noch in ſijn beenen vaſt,
En dat is vry genoeg oock voor een waerde Gaſt.
Maer hoe het weſen mag, de Wijn dient niet vergeten,
Die voor den beſten ſlag ons hier wordt toe gemeten,
Oock zijn de druyven nut en vijgen boven dien,
Dat is bequame koſt voor grage jonge liên.

Van Broot.

EN laet geen heet geback uyt uwen Oven komen,
Om t'wijl het werm is te werden ingenomen,
Mijt oock dat al te lang gebacken heeft geſtaen,
Want daer uyt is de kracht ten deele weg gegaen.
De kunſt heeft over lang en meeſt van al gepreſen,
Broot open, fris, en nieuw en luchtig opgeteſen,
Gedeſemt na den eyſch dat duyſent oogen heeft,
Dan ſiet men dat de Geeſt daer in ten vollen leeft.
De korſte van het Broot ſoo boven als beneden,
Dient ons te zijn gemijt of af te zijn geſneden,

(a) *Dit is een gedicht van den vermaerden Thomas Morus, eertijts Canceliер van Engelandt in ſijn jonckheyt geſchreven, niet denckende doen ter tijt, dat hem van wegen een machtig Prins noch de kop ſoude werden afgeſlagen, gelijck daer na gebeurt is.*

Voor die de galle vreest en wat'er uyt ontstaet,
Want Broot dat korstig is, is voor de galle quaet.

Van Vercken Vleesch.

MEn prijst het Swijnen vlees oock boven Schapen bouten,
't En zy men over lang het Swijn heeft laten souten,
Maer soo het is geroockt of in het sout geleyt,
Soo acht het Schapen vleys van meerder nuttigheyt
Dit moet men onder dies op dese kost bemercken,
Dat schier een yeder prijst het afval van het Vercken,
De Beuling en de Worst van Swijnen vleys gemaeckt,
Dat vind' men dat bykans aen alle Menschen smaeckt,
Hierom soo laet men staeg de naeste van de Magen,
Een aengenaem Present van Worst of Beuling dragen,
Dat niet en word gedaen van eenig ander Beest,
Want Beulings van het Swijn die acht men aldermeest.
Ick heb een soeten trek op dit geval gelesen,
Die sal (na dat my dunckt) hier dienstig konnen wesen,
Gy hoort wat op dit werck een Engels (a) Edelman
Aen sijn beminde Maegt hier over seggen kan.

Begaefde Juffrou, waerde Pant,
Een çiersel van dit gantsche lant,
Die om u schoonheyt, om u deugd,
Die om u geest en frisse jeugd,
Zijt aengenaem en wel gesien
Van alle frisse jonge liên;
Besiet my niet met grammen sin,
Dat ick tot u quam treden in,
Ick breng u hier, met u verlof,
Ick breng u van mijn Jonckers Hof,
Het kleyn geschenck dat gy hier siet,
Daer met hy u sijn gunste biet.
Het is een Beuling drie of vier,
Gemaeckt op onse Kocks manier,
Gemaeckt voor eerst van suyver Bloet,
En dan van Gort, en Kruyt en Roet,
Al stoffen van seer goede deugt,
Soo dat gy die wel nutten meugt.
Dan eer gy van de Beuling eet,
Soo is't et dienstig datje weet,
Als dat'et vry sijn reden heeft,
Dat hy u dese Beuling geeft.
Indien gy tot hem waert gesint,
Gelijck als hy u vyerig mint,
Soo meyn ick dat u beyder trou,
Sijn gifte wel gelijcken sou:
Want hy is van een Edel bloet,
En gy hebt groot en machtig goet,
Indien men dit te samen brengt,
En na de rechte kunste mengt,
Wis dit beslag sal beter zijn,
Als yet dat komt van eenig Swijn,
Wel neemt dan desen Beuling aen,
Het is om uwe gunst gedaen.
De Jonckvrou stont een wijl en sag,
Verbaest van soo een vreemden slag;
Maer als s'een weynig had verbeyt,
Heeft sy tot antwoordt dit geseyt.
U Joncker is een kluchtig Man,
Die vry sijn Beuling prijsen kan,
Oock word hy niet van my gelaeckt,
Want ick en hebbet noyt gemaeckt,
Wel segt hem dat ick dit geval,
Eens nader overleggen sal.
Mits gaf se drinck-gelt aen de Meyt,
En heeftse goeden dag geseyt.

(a) *Dese was een Engels Ridder, een groot Edelman, maer van kleyne middelen, daer de Lord Ferulam Vicomte van St. Albam in sijne Engelsche Apotheghmas van gewaegt. Gy kent des Ridders Kamer-maegt met een present van Beulingen by hem in Ambassade gesonden aen seecker ryck Vrijster hier in Nederlandts hooren spreecken, en den last van haren Joncker hooren openen.*

Dan wat den Joncker is geschiet,
Gesellen dat en seg ick niet,
Maer ick beware dit geval,
Tot dat'et beter passen sal.

Van Kalfs Vleesch

DE Bouten van een Kalf die zijn van outs gepresen,
Als die een swacke maeg gantsch dienstig konnen wesen,
Want of men die of koockt of aen den vyere braet,
Het geeft een jeugdig sap dat maeg en levet baet.

Van Vogelen bequaem om te Eten.

NU dient'er oock geseyt en na de kunst beschreven,
Wat voetsel aen den Mensch de vogels konnen geven,
En dit is (na my dunkt) een gantsch wijtloopig werk,
Daer toe wel noodig is een vlijtig ooge-merck
Hier dient dan in 't gemeen van alle Man geweten,
Dat niet soo goet en is van ons te zijn gegeten,
Als vleys dat door de lugt met rappe vleugels sweeft,
Het schijnt dat haer geswier yet van den Hemel heeft.
De Vogels die aen strant of in de veenen leven,
En nimmer in de lucht of in der hoogten sweven,
Maer in een bagger-sloot verslijten hare jeugd,
Zijn in ons voetsel niet van soo gepresen deugd.
Al wat de lucht bewoont en sweeft op snelle veeten,
Die sou ick boven al voor onsen disch begeeren,
Al dat on-aerdig rot dat baggert in de sloot,
Is niet voor leckerny, maer voor den hongers noot.
Nu (na de kunste seyt) de hanen met de hinnen
Vermits haer goeden aert, die mogen wel beginnen
Te zijn den eersten grondt, dat sap en voetsel geeft,
Van al den rappen hoop die om den Hemel sweeft.
De Quackels, Tortel-duyf, Fasanten en Patrijsen,
Die hoordmen voor bequaem dooral de Wereldt prijsen,
De Lijster in haer tijt dient mede niet versmaet,
De Leeuwerk en de Vinck staen in gelijcken graet.
De Snep dient boven al oock hier in acht te komen,
Haer dreck wordt even selfs voor leckerny genomen.
Haer kop is aengenaem en staet de Menschen aen,
Schoon dat die in de kaers aen Tafel wordt gebraân.
De Spreeu is niet soo goet gelijck men hoort getuygen,
Vermits het seldsaem aes dat sy geduurig suygen,
Het schijnt dat al het Volck geen luit of treck en heeft,
Tot dat van leelijck aes of vuyle dingen leeft.

Van Vissen.

MAer om voor onsen disch geen voetsel oyt te missen,
Soo dient te deser plaets gesproken van de Vissen,
Hier op dient dit gemerckt, dat Visch van weke stof
Bevint ontrent de kunst alleen maer slechten lof.
Visch die veel jaren heeft wordt vry al meer gepresen,
Als die maer uyt de grondt nu onlangs is geresen;
De Tongen, Cabbeljau en versche Schellevis,
Die hout men dat bequaem voor onse Tafel is.
De dorre Pieterman en moet hier niet ontbreken,
Maer yeder wacht hem wel om niet te zijn gesteken,
Want soo een Vissers gast maer eens en werdt gewont,
Soo krijgt hy meerder leet als hy wel smake vont.

Van Paling.

DE Paling die men noemt de nichte van de Slangen,
Die schier van alle kant in Hollandt wordt gevangen,
Die acht den ouden tijt voor 't beste voetsel niet,
Gelijck men over al in hare boeken siet
Men hout dat die uyt slijm te samen is geronnen,
Oock eer dat in het veen sijn leven is begonnen,
En dat daerom die visch als uyt sijn eygen aert,
Of steen of slim graveel of ander sieckten baert.

Hoe dat het wesen mach, het wordt den mensch geraden,
Het lijf van desen visch in wijn te laten baden,
En als dat soo geschiet, is noch den besten raet,
Dat niemant hem gebruyckt als na de rechte maet.

Van Eyeren.

EEn eytjen versch geleyt en uyt een hoenders nest
Dat acht de rechte kunst tot voetsel alderbest,
Maer in den ouden tijt soo word'et ons geboden,
Als dat een hoender ey niet hart en dient gesoden,
Het dient soo week te zijn, op dat men 't suypen mag,
Om dat het luchter is en meer te voeden plag.
Maer dat een wilde gans of ander vogels leggen,
Daer van en weet de kunst niet soo veel deugts te seggen,
't Is waterachtig vocht al wat men daer uyt treckt,
Soo dat het niet soo wel de maeg ten goede streckt,
Soo dick als gy een ey tot voetsel wildt genieten,
Laet met een nieuwen dronck een yeder overgieten.
Na elk ey soo drinckt een reys,
Dat maeckt een goet en bondig vleys.

Van Melck.

VOor eerst wordt alle melck in ouden tijt gepresen,
En kan voor menig quaet den mensche dienstig wesen,
Het kan voor al de jeugd een dienstig voetsel zijn,
Al beter als de most of als de klare wijn
Voor al soo wordt de melck van geyten afgekomen,
Voor menig ongemack by menschen ingenomen
Den Esel even selfs die geeft oock voetsaem vocht,
Dat veeltijts dienstig is oock voor een quade locht.
Voor die zijn uyt geteert en van de teering queelen,
Die geef men soete melck getogen van Cameelen,
Oock is het geyte soch hier toe niet onbequaem,
En heeft by meenig volck daerom een grooten naem,
En boven alle melck is van een groot vermogen,
Dat uyt een vrouwen borst met suygen werdt getogen,
Maer die met dit behulp sich voordeel soekt te doen,
Die moet'et altemael gebruycken voor de noen.
Maer let oock op de melk, die wy uyt koeijen trecken,
Die kan geen minder kracht ontrent het hert verwecken,
En daerom (als de quael niet al te ver en gaet)
Soo geeft de koeijen melk ook wel de meeste baet,
Die is van vetter aert als geyt of kemel geven,
Daer van dat over al meest al de kinders leven,
Want dit gesegent vocht vermengt met witte-broot,
Dat maekt na d'oude spreuk ook kleyne kinders groot.

Van Boter.

AL wat in ouden tijt van boter is geschreven,
Daer ben ick niet gesint mijn Zegel toe te geven,
Niet eene van den hoop en heeft'er oyt gekent,
Wat boter dese kust door al de wereldt sent.
Dit suyvel, (naer ick sie) wordt dickmaels niet gepresen,
Maer haer vermaerden lof is nu te hoog geresen,
De boter die al t'hans in Hollandt werdt gemaeckt,
Is als een honig daeu die al de Wereldt smaeckt.
Ick laet op dit geval de Grieckse meesters twisten,
My dunckt dat die niet veel van onse boter wisten,
Dankt Godt ô! Hollandts volk voor soo een schone vont,
Die soet is in de smaek en voor het lijf gesont.

Van Kaes

ICk vinde van gelijck, die van de Kasen t, reken,
Dat sy van 't rechte wit geheel zijn afgeweken,
Veel schrijven menig ding tot nadeel van de Kaes,
En voor het meeste deel soo isset maer geraes
Daer zijnder veel geweest die alle Kaes verachten,
En dat sich yeder mensch daer voor behoort te wachten;
Maer alsmen haer bedrijf tot reden brengen mag,
Men siet haer onverstant gelijck den lichten dag.
Siet hoe veel kloecke mans daer van op heden leven,
En weten aen de kaes geen lof genoeg te geven,
Sy doen gewichtig werck, want dat is haer bedrijf,
En hebben evenstaeg een kloeck en wacker lijf.

Van Peeren.

HEt rauwe fruyt is quaet, maer wel gekookte peeren
En sullen noch de maeg noch aen de Lever deeren,
Maer sooje dese vrucht verselt met goeden wijn,
Soo sal't aen gansch het lijf vermaeck en voetsel zijn.

Van Kerssen.

DIt is een nutte vrucht, want 't eten van de kerssen
Kan niet alleen de mont, maer oock de maeg ververssen,
Maer onder dit beslag soo breeckt oock haren steen,
En (sy je wijs) en eet de kerssen niet alleen.

Van den Dranck.

DE wijn is voor den mensch en voor de rappe geesten,
Maer water uyt de beek ten dienste van de beesten,
Al wat de wijngaert geeft dat is een schoone vrucht,
Om al wat droefheyt smaeckt te drijven op de vlucht.
Wijn dient van goeden reuck en goeden smaek te wesen,
Dan noch een klaren glans die wordt'er in gepresen,
Ook dient hy niet verschaelt, maer versch getapt te zijn,
En vocht aldus gestelt dat noem ick goeden wijn.
Maer wijn van roode verw dient niet te veel geschonken,
Want 't maeckt de buycken hart in overmaet gedronken.

ICk moet in dit geval de vrienden doen gedincken,
Van al te nieuwe most niet al te veel te drincken,
Want dat en doet de blaes noch oock de mage goet,
Dus gaet niet tot den mos met al ten rassen spoet.
't Is beter dat de wijn haer klaerheyt mag bekomen,
Eer datse wat te veel dient in te zijn genomen,
Men heeft van ouden tijt die luyden wijs geschat,
Die droncken klare wijn en uyt het outste vat.

Van Bier.

IS by u eenig bier dat nu begint te suuren,
Siet na een beter slag dat langer plag te duuren,
Want bier van suure smaeck doet nadeel aen de maeg,
Maer fris en klare drank dat maekt de menschen graeg.

SIet daer een kort begrip van veelderhande saken
Dat u kan jeugdig bloet en frisse sinnen maken,
Onthout dit kleyn verhael, dit groote dingen seyt,
En dat u tot de kunst als metter hant geleyt.

HET

HET DERDE DEEL

Waer in gehandelt word van de

I. Lucht, getijden des Jaers, en gesontste Plaetsen.

II. Van Spijse en Dranck.

III. Van de Beweginge en Ruste des Lichaems.

Van de Nootsaeckelijckheyt en verscheydentheyt des Luchts, en uyt wat oorsaecke de selve veel veranderinge onderworpen is.

NAdien dat aen de Lucht is wonder veel gelegen,
Soo dient van sijne kracht hier mede niet geswegen,
De Lucht speelt in den Mensch soo lang sijn Ader slaet.
Het zy dat hy of rust of op of neder gaet.
Wy nemen spijs en dranck alleen by korte stonden,
Na dat de tijt vereyst en dienstig wort gevonden,
Maer yeder nut de Lucht door al den gantschen dag,
Soo dat hy sijn gebruyck noyt eens ontbeeren mag.
Het staet dan yder Mensch met alle vlijt te letten,
Waer dat hy na de kunst sijn wooning heeft te setten,
Want soo hy sich begeeft in ongesonde Lucht
Weet dat sijn korten tijt in haest daer henen vlucht.
Weet dat uyt vuylen stanck en ongesonde dampen
Niet anders rijsen kan als veelderhande rampen,
Weest dan voor 't Element en sijne kracht bevreest,
Want uyt een dicke Lucht ontstaet een domme geest,
De Lucht geeft aen het Volck en even aen de Dieren
Uytwendig hare verw, inwendig haer manieren.
Wil iemant dan verstaen haer aengeboren aert,
Die lette met bescheyt waer yder is gebaert.
Waert yeder is gevoet, waer yeder opgetogen,
Want dat heeft over ons een wonder groot vermogen,
Wat in de soete Lucht van 't Oosten is gebaert, (a)
Dat is van sachte stof en van een heussen aert.
Maer uyt het Noorder-rack daer komen harde Menschen,
Die spotten met de dood, ja Krijg en Oorlog wenschen,
Maer 't is de beste Lucht die alle Dieren baet,
Die beyd' in hit en kou behout de middelmaet.
Men sou wel sweeren voor gewis, (b)
Dat onse Fop geboren is
In eenig rou en seldsaem Landt,
Daer niet en woont als onverstant,
Daer niet als dicke Lucht en sweeft,
En daer geen Mensch vernuft en heeft.
Men vint noch evenwel dat oock in koude Landen
Zijn wijtberoemde Mans, des Wereldts beste panden,
Eu soo gy maer het oog een weynig ommeslaet,
Gy sult al wat ick seg bevinden met de daet.
Democritus een deftig Man, (c)
Die is 't die ons bewijsen kan,
Dat even uyt een swarte Lucht,
Daer onder Ziel en Lichaem sucht,
Dat even in een rouwe kust,
De Geest niet uyt en word geblust,
Maer dat oock in een seldsaem Lant,
By wijlen rijst een groot verstant.
Oock in het beste Landt zijn ongesonde Luchten,
Al waer men voor de dood niet weg en weet te vluchten,
Men schrijft van seker poel, die vuyle dampen geeft, (d)
Soo dat oock niet een beest daer lange jaren leeft.
Wat Vogel oyt bestaet op desen Poel te sweven,
Die word als met gewelt van boven afgedreven,
Soo grousaem is de stanck die uyt het water koomt,
En daerom dient de Mensch hier voor te zijn beschroomt;
Doch waer dat yemant woont, en waer de Menschen leven,
Soo word ons desen raedt tot ons bericht gegeven,
De stonden van den dag en even boven dien,
De deelen van het Jaer die dienen ingesien
Onthout my Leser desen raet, (e)
En geeft u niet te ras op straet,
Maer vroeg des avondts onder 't dack,
Dat is gesont en groot gemack.

C A P. II.

Van de vier getijden des Jaers, en wat veranderinge sy in de Lucht en ons Lichaem maken.

HEt Jaer word afgedeelt in vierderley getijden,
Die om des Werelts kloot met rasse Paerden rijden;
Gebruyckt na rechten eysch u jaren, soete jeugd,
Geen deel is sonder leet, geen deel is sonder vreugd.
Geen deel is sonder vrucht, geen deel is sonder schade,
Gy dient u van de tijt eer dat'et is te spade,
Let met hoe rassen spoet u leven henen glijt,
Gy sult noyt weder zijn dat gy op heden zijt.
De Lente geeft ons niekent kruyt, (f)
De Somer brengt het kooren uyt,
De Herrefst doet de fruyten wassen,
De Winter maeckt ons volle plassen.
Het is de beste tijt dat wy de Lente noemen,
Die is (gelijck het blijckt) de Moeder van de bloemen,
En 't is niet sonder schijn als menig (g) Schrijver hout,
Dat Godt om dese tijt de Waereldt heeft gebout.
Men hout'et voor gewis, dat als de diepste gronden
Des Waereldts zijn geleyt en eerst bevestigt stonden,
De Lente doen begon. Het was de soete tijt,
Die in de kruyden speelt en op de bloemen rijt,
Die met een soeten reuck de Menschen kan vermaken,
En noyt door harden Vorst het Veldt en laet genaken,
Den Hagel heeft gedaen, het grillig onweer swijgt,
Soo dat al wat men siet een ander wesen krijgt.
Dan komt'er als een jeugd in alle dingen zijgen, (h)
Men siet van stonden aen den Wijngaert botten krijgen,
Men siet dat alle zaet, dat alle wortel spruyt,
De Boomen geven loof, de Velden edel kruyt.
De Lucht is in vermaeck, de soete Vogels singen,
Het Vee speelt in het groen, de wilde dieren springen,
De Swaluw tijt te werck en bouwt haer leemen nest,
Die sy ontrent een balck of aen de gevel vest.
Maer siet den natten Herfst en word niet seer gepresen,
Om dat hy baent de weg om sieck te mogen wesen,
En daerom dient te meer op ons bedrijf gelet,
Om dat hy ons het lijf in vreemde bochten set.

(a) *Lucanus.*
(b) *Horat. 2. Epist. 2.*
(c) *Juvenalis Sat 10.*
(d) *Avernus*

(e) *Celsus.*
(f) *Boethius 4. de Cons. Philos 6*
(g) *Van dit gevoelen is niet alleenlijck geweest den Outvader Ambrosius maer oock de Poeet Virgilius heeft dit staende gehouden*, 2. *Georg.*
(h) *Ovidius 1. Fast.*

Wan-

Wanneer den natten Herfst koomt, (a)
Dan is 't dat yeder sieckten schroomt,
Want als de windt het veldt ontbloot,
Dan is 't een oost-maent voor de doot.

Van de twaelf maenden des Jaers.

Januarius, L O U - M A E N T.

HEt Jaer is weder nieuw, maer met de nieuwe Jaren,
Verout ons gantsch gestel, tot wy daer henen varen,
Maer 't is een kleyn verlies al rimpelt ons het vel,
Als maer de geest vernieut, soo gaen de saken wel.

Februarius, SPROCKEL-MAENT.

Al komt de gulde Son eens kijcken door de spleten,
Noch heeft de strenge vorst haer koude niet vergeten;
Gy, blijft noch inde Kooy, dat acht ick alderbest,
't Is dwaesheyt al te ras te vliegen uyt den nest.

Martius, L E N T E - M A E N T.

De Maert, hoewel onwaert komt in het velt getreden,
De Maert steeckt met den staert en treft de swacke leden,
De Maert brengt aen het licht dat in het duyster lag,
Gy maeckt dat u de Maert geen hinder doen en mag

Aprilis, G R A S - M A E N T.

Ick ben der maenden Maegt en Moeder van de Bloemen,
Wie kan de nieuwe Most, wie kan het Koren roemen,
Men prijse wat den Herfst en wat den Somer wint,
Het groen, het eerste groen, is boven al bemint.

Majus, B L O E Y - M A E N T.

Ick ben de soete Mey, een Bruylost van de dieren,
Het sy die in het wout, of op het water swieren,
Wel paert, ô jeugdig Heyr, en geeft u uyt den nest,
Wat out is, mag'et doen, maer 't voegt de jonkheyt best.

Junius, B R A E K - M A E N T.

De Lent is al te koel, de Somer plag te branden, (den,
De koorts heerst in den Herfst, des Winters klipper-tan-
Ick ben de middel maet, niet heet en niet te kout,
Hy doet een edel ding, die maet en regel hout.

Julius, H O O Y - M A E N T.

Waerom hoor ick voor quaet mijn doen van yemant schel-
den?
Al maey ick kruyt en bloem, wat schaet'et aen de velden?
Gelooft'et, stage jeugd, 't en heeft noyt mensch ge-
luckt,
Al wat op Aerde wast, dient eens te zijn gepluckt.

Augustus, O O G S T - M A E N T.

Al word het bloem-gewas van alle man gepresen,
Haer bladt valt in het stof, mijn Koren word gelesen,
Een yeder is gepast oock met het dorre graen,
Maer is de roos verlept, soo wilder niemant aen.

September, F R U Y T - M A E N T.

Komt snoepers, gragen hoop. Ick breng u nieuwe vruch-
ten,
Maer eet'et niet te veel, of gy sult namaels suchten,
Dus soo gy qualijck vaert, het is u eygen schult
Al wie geen raedt en volgt, die lijden met gedult.

(a) *Horat. 2. Sat 3.*

October, W Y N - M A E N T.

Ick schenck het edel nat, het sap van soete druyven,
Dat druck en sware sorg doet uyt den geest verschuyven,
Het leven is van 't broot, 't wel-leven van den wijn,
't En dede mijn gewas, wie souder vrolijck zijn?

November, S L A C H T - M A E N T

Hoe slacht men al het Vee om ons te mogen laven?
De mont verslint het al, ons buycken worden graven,
't Is eerst voor ons gedood al wat de keucken geeft,
En vraegje noch waerom de mensch niet lang en leeft?

December, W I N T E R - M A E N T

Komt oeffent nu het lijf, de hit is weg geweken,
Gaet bolt of slaet den bal, geen mug en sal u steken-
Laet sparen dien het lust, ick teer gelijck een Graef,
De Winter is een Heer, de Somer maer een slaef

C A P III.

Van de Winden, en alle veranderingen diese in de Lucht en ons Lichaem maken

MAer hier dient van den Wint al mede wat geschre-
ven,
Nadien hy veel vermag ontrent des menschen leven,
Die blasers, schoon haer stof is van gelijcken aert,
Als uyt den eygen damp en eenen geest gebaert,
Verkrijgen haren naem en staeg een ander wesen,
Na dat de plaetsen zijn, waer uyt die zijn geresen,
In vier staet haer getal, daer ons door word beduyt
Het Oosten, en het West, het Noorden en het Zuyd
Niet datter maer alleen zijn vierderhande winden;
Neen die ter Zee verkeert, die kander dertig vinden,
En twee noch boven dat, en soo men verder gaet,
Men vindt het vluchtig rot ontelbaer in de daet.
Al waer dat waessem is, of snelle dampen rijsen,
Daer is een nieuwe windt de menschen aen te wijsen,
Maer vier gelijcke wel dat is haer gront getal,
Hoe veel daer heden is of namaels weien sal
Maer let hier nader op gy vint'er in beschreven,
De stonden van den mensch, de deelen van het leven,
Neemt acht op yder windt en watter is ontrent,
De loop van onsen tijt die staet'er in geprent.
Hy die van Oosten komt kan ons de jeugd beduyden,
Die van het Westen rijst den aert van rijpe kruyden,
Neemt voor den Ouderdom die uyt het Zuyden blaest,
Maer voor de koude dood die uyt het Noorden raest.
Haer kracht is menigfout, Sy konnen regen maken,
Sy konnen wederom een langen regen stiken,
Sy doen de boomen goet en oock het jeugdig kruyt,
Sy jagen slim vergif en quade dampen uyt.
Sy konnen aen den mensch (als sy daer henen sweven)
Sy konnen aen het vee een nieuwen adem geven,
Al watter na verderf of na verrotting helt,
Dat wordt door haer behulp in beter aert gestelt.
Maer wilt gy desen grondt wat nader overleggen,
Soo leest wat ander volck hier op bestaet te seggen,
Mijn pen die sluyt haer op, vermits sy is beducht,
Dat haer den snellen wint mocht blasen in de Lucht.

DEn Oosten windt die woont daer hem de Son ont-
deckt, (b)
En met een Roosen-kleedt sijn paerden overtreckt,
Maer daer haer gulde Koets in 't water plag te dalen,
Daer heeft den Westen windt geset sijn vaste palen,
De Noortse stoker raest, en heeft sijn plaets gestelt
Daer 't Ys en dicke Snee schier noyt tot water smelt.
Maer 't rack dat regel recht hier over is gelegen,
Gevoelt een dicke mist of schier een stagen regen.

(b) *Ovidius 1. Metam.*

C A P. IV.

Van het onderscheyt der Plaetsen en Landen.

SOo gy misschien een Huys voor u begeert te bouwen,
Soo let wel op de plaets, of 't mocht u wel berouwen,
Want die een quaet gewest tot sijne wooning kiest,
't Is seker dat hy veel van sijnen lust verliest.
Indien gy nederslaet ontrent onguure poelen,
Gy sult (als metter handt) het ongemack gevoelen,
En soo gy neemt verblijf ontrent een siltig strant,
Het sal u schade doen, soo haest de Sonne brant.
Die in een vochtig dal sijn woonplaets heeft genomen,
Hem sullen voor gewis veel sieckten over komen,
Maer die op hooger stael haer tenten nederslaen,
Die zijnder in 't gemeen al vry wat beter aen,
Maer op dit gantsch beleyt is vry al meer te seggen,
Gy dient hier met verstant u saken aen te leggen,
Doch voor een korte les, siet datje neder slaet,
Daer vocht en daer het droog is in gelijcke maet.

C A P. V

Van het Voetsel, als oock de Nootsakelyckheyt, en verscheydentheyt van het selve.

DAer is nu van de Lucht en van de Wint geschreven,
En wat'er aen den Mensch door beyde word gegeven,
Hier dient nu door de kunst de Keucken opgedaen,
En hoe men met bescheyt aen Tafel heeft te gaen.
Men vint'et in der daet, geen Mensch en leert'er eten,
Om dat'et yeder een en al de Menschen weten,
Maer hoe men evenwel ten besten dient gevoet,
Dat is'et dat de kunst de Menschen leeren moet.
De Mensch is als een Dijck daer op de baren woelen,
En pogen even staeg de Sooden af te spoelen,
De Mensch is als een Pot die aen den vyere staet,
Daer uyt gedurig vocht en stagen waessem gaet.
Indiender niemant poogt ons Dijcken aen te vullen,
't Is seker datse korts geheel vervallen sullen,
En soo men in de Pot geen ander nat en doet,
't Is seker dat het Vat haest ydel worden moet.
Daer is een edel vocht in onse binne-leden,
Dat staeg word afgeteert en van de tijt bestreden,
En soo het niet gestaeg door voetsel word gestijft,
Eylaes ons kranck gestel dat is terstont ontlijft.
Soo dient dan oock de kunst hier regels in te ramen,
Want dranck en nutte spijs hout Ziel en Lijf te samen,
Wel aen dan, wie je zijt, leert hier den rechten voet,
Wat datmen eten sal en hoe men drincken moet.

Lucretius 4. Boeck.

De Mensch die staeg verslijt, gevoelt sijn swacke leden
Gedurig af te gaen en hellen na beneden,
Verliesen haren stant en missen hare kracht,
't En zy haer nieuwe jeugd door voetsel word gebracht.
Verlies van vaste stof dat doet hem kost begeeren,
Om weder op een nieu daer op te mogen teeren,
En dorheyt van de maeg die geeft hem grooten lust,
Op dat door eenig vocht sijn dorst mogt zijn geblust.

Horatius 2. Sat. 3.

Stelt vast dat u den Ader-slag
Alleen maer weynig duuren mag,
't En zy dat gy met goede kost
Van flaeu te worden haer verlost.

De Heere du Bartus in den derden dag van sijn eerste Weke.

Wat heeft de goede Godt geschapen nutte kruyden,
Bysonder voor den Mensch en alle siecke luyden,
Niet een soo schralen Wey, niet soo verwoesten Velt,
Daer niet een grooten hoop van Planten word getelt.
Van Planten wonder nut voor yeder aen te mercken,
Verscheyden in het loof, verscheyden in het wercken,
Verscheyden in de verw, verscheyden in den aert,
Siet wat een aerden klomp de Menschen wonders baert.
Laet iemant aert-gewas uyt Thuyn en Velden lesen,
't Sal desen Heylsaem zijn, en dien vergiftig wesen.
't Sal iemant dienstig zijn oock in sijn hoogsten noot,
't Sal iemant hinder doen en geven aen de doot
Men vondt wel eer een kruyt dat Ossen dede sterven,
En maeckt' een Ezel vet en deed' hem kracht verwerven,
Daer is een ander kruyt (a) dat spreeuwen wonder goet,
Maer dat in haest den Mensch de leste pijne doet.
Een ander wederom dat sal de Muyl vergeven,
En brengen aen den Mensch een nieu en vaster leven,
Schoon dat hy is vergift. Let op den Aconijt,
Die ruckt als met gewelt de Menschen uyt der tijt:
En desen onverlet, soo wort'er niet gevonden,
Dat niemant nutter is ontrent de boose wonden,
Die hem een Slange steeckt of in de leden bijt,
Daer van hy door het Lijf gestage pijne lijt.
Let op dit seldsaem kruyt en haer verhole krachten, (b)
Gantsch buyten ons begrijp en boven ons gedachten,
Het dood terstont een mensch, of vrou, of man, of kint,
Indien het geen fenijn in hare leden vint,
Maer is'er gif ontrent, het laet de Menschen blijven,
En poogt met alle kracht sijn vyandt uyt te drijven,
Het vecht met het fenijn en dwingt'et met gewelt,
Tot dat'et op het lest alleen behout het Velt.
En als dit groen gewas den vyandt heeft verslagen,
En d'eere van 't gevecht ten vollen weg-gedragen,
Soo scheyd'et uyt het lijf daer in de krijg bestont,
En door haer beyder dood soo word de Mensch gesont.
Wat dient'er meer geseyt, waer iemant komt getreden,
Daer vind' men diep geheym en saken boven reden,
Daer vindt men hoog beleyt. En tot een kort besluyt,
Men vint den grootsten Godt oock in het minste kruyt.

C A P. VI.

Van Broodt en alderhande Koren-werck.

DE tijt doet haren ganck en schijnt ons aen te manen,
Te spreken met bescheyt van alderhande granen,
Te schrijven hoe men eerst het edel Koren vont,
Ten dienste van de maeg en smake van den mont.
De Menschen hebben eens alleen maer kruyt gegeten,
En vry een ruymen tijt geen beter kost geweten,
Oock in het Aert-gewas vernam men vollen lust,
Als slechs door haer gebruyk den honger wiert geblust.
Het was een gulden tijt, wanneer de Menschen saten
Te midden in het Velt en niet als Vruchten aten.
Met kleyne kost gedient. Het was een gulden tijt,
Als met een schotel Moes een Prinsse was verblijt.
Het was een gulden Tijt, wanneer een kudde Schapen
Ging onder eenen boom met haren Meester slapen,
Of weyden door het wout en voor en nevens hem,
En sprong of op het spel of op een blijde stem.
Het was een gulde Tijt, eer oyt de Lieden dachten
Een Os of jonge Koe of ander Vee te slachten,
En dat geen jarig Lam met sijn onnosel bloet
Haer monden had besmet, haer magen had gevoet.
't Is nu een ander eeuw, het Vee dat word verslonden
Ten dienste van den buyck en van de grage monden,
Men wil geen Kruyden meer tot spijse van den noot,
Men wil de soete smaeck van nieu-gebacken broot.
Men wil dat lecker is. Wel gaet dan vorder treden,
En tast hier in het graen als met de gantsche leden,
Doorgront den rechten aert van rog en spelt en rijs,
En leyt ons van de Lust en tot gesonde spijs.

(a) *Scheerlingh of Dulle-kervel*
(b) *Wonderbare krachten van de Kruyden, insonderheyt van den Aconijt.*

Virgilius in 'teerste Boeck van sijn Landtbouwinge.

De Weteldt leet hier voormaels noot,
Men vont'er graen noch witte-broot.
Men at of kruyden uyt het wout,
Of vruchten van het eycken hout.
Of bramen van een witten struyck,
Slechts voetsel voor een gragen buyck.
Maer doen quam Ceres in het lant,
Die eerst den ploeg en kouter vant,
Die heeft den rauwen hoop geleert,
Hoe dat het landt dient omgekeert,
En hoe men Ossen t'samen voegt,
En na de kunst den acker ploegt,
Siet dus soo wies het edel graen,
Dies had den eeckel stracks gedaen.

C A P. VII.

Van Moes-kruyden, Salaet en Toe-kruyt.

TReet nader Hollandts-volck, hier is het nu geraden
Te cieren uwen dis met allerley Saladen,
Dat sal u dienstig zijn; de grootste van het lant
Die hebben menigmael het edel kruyt geplant.
De Vorsten even selfs en wijtberoemde luyden
Die hebben ondersocht de krachten van de kruyden,
Die hebben nagespoort tot aen de minste bies,
Al wat'er in den Hof of in de bossen wies.
Al wat hier nadeel doet, of dienstig is gegeten,
Is dienstig over al en nut te zijn geweten,
Want die hier qualijck gaet, en sonder kennis pluckt,
Heeft sich des levens draet niet selden af-geruckt.
Wel leert dan na den eysch de kruyden onderscheyden,
En even aen den Haert ten besten toebereyden.
Want soo je dat begrijpt en na de kunste doet,
Het stijft een swacke maeg en koelt onstuymig bloet.

Plautus in Pseudolo.

Daer komt een snelle dood oock op de jonge Luyden,
Om dat men voetsel maeckt van alle vreemde kruyden,
En dat men eten derft van alderhande groen,
Dat even in het wout de beesten niet en doen.

Martialis Lib. Epigr. 13.

Latou, Salaedt, beminde vrient,
Wierd voormaelsalderlest gedient,
Maer komt nu eerst op onsen dis,
Segt wat hier van de reden is?

Martialis 11. Epigr. 53.

Al heb ick een vriendt of gast,
Soo wordt dus op hem gepast,
Ick wil dat eerst Krop-salae,
Voor hem op de tafel stae,
En het dient alsoo gedaen,
Om wel af te mogen gaen,
Maer pateije met raket,
Dienter mede by geset.

Martialis 3. Epigr. 83.

Laet malluw' en latou tot uwen dis genaken,
Dat sal u door het lijf een rassen afgang maken,
Vergeet dit nimmermeer, het is een out gebruyck,
Want naer u wesen toont, gy hebt een harden buyck.

C A P. VIII.

Van de Eetbare Wortelen.

HIer sie ik na my dunkt een Vorst (*a*) sijn knollen braden,
Hy eet met grooten lust, hy kan hem niet versaden,
Hy wil geen rijck geschenck, veracht het edel gout,
Vermits hy dit gewas in groote waerde hout.
De Wortels, lieve vriendt, die in der aerden groeijen,
En zijn niet voor het Swijn, of voor de grove Koeijen,
Maer zijn oock even self geschapen voor den mensch;
En menig billick hert dat vinter sijnen wensch.
Veracht dan geen radijs, en min de soete knollen,
Veracht geen Hof-ajuyn met sijn gehayrde bollen,
Veracht geen roode peen, maer leert het recht gebruyk,
Men vintse dickmael nut ten diensten van den buyk.
Veracht geen cykorey, veracht geen pastinaken,
Sy konnen voor u volck bequame spijse maken;
Siet al dit wortel tuyg heeft oock sijn voetsel in,
En die het wel gebruyckt, veracht het vuyl gewin.

(a) *Manius Curius.*

Martialis 23. Epigr. 16.

Hoe! wilje dan geen werck van soete knollen maken,
Sy hebben menigmael oock Prinssen konnen smaken,
Men seyt dat noch de Vorst die Romen heeft gebout,
Oock in den Hemel selfs hier van sijn maeltijt hout.

Horatius.

Een die sijn Vader heeft gedoot,
Die eete Loock uyt hongers noot,
Dat acht ick slimmer kost te zijn,
Als dulle kervel, slim fenijn,
Hoe grof is oock den Ackerman,
Die 't hart gewas verdouwen kan.

C A P. IX

Van de Aerdt-vruchten.

WY komen tot een vrucht gewoon om laeg te wassen,
Daer voor een yeder mensch is nodig op te passen,
Men siet'et in 't gemeen, het is een seldsaem kruyt,
Wat langs de aerde groeyt en noyt om hoog en spruyt,
Pompoenen die bykans aen niemant oyt en smaken,
Zijn echter gantsch bequaem om letters op te maken
Ontrent haer groene jeugd, want als de schorsse wast,
Soo groeyt met een het schrift en staet ten lesten vast;
Maer wilder eenig mensch haer lassen aert verschoonen,
Soo moet de Keucken-meyt al vry haer gunste toonen,
Hier dient een goede Saus van peper by te zijn,
Of anders laet die kost tot voetsel van het Swijn.
Hem die meloene pluckt is nut te zijn geweten,
Dat nau van duysent een is nut te zijn gegeten,
Conkommers (seyt de kunst) is van der maegden aert,
Sy dienen haest gepluckt, en niet te lang bewaert.
Een tragen Hovenier die kan het hier verkerven,
Want beyt hy wat te lang, de vrucht die sal bederven,
Sy dient als van de steel te worden afgeruckt,
Sy dient en jonck en groen en versch te zijn geplukt,
En versch te zijn gebruyckt. Denckt hier op goede luyden,
Die lust en smake soeckt ontrent de groene kruyden,
Maer druckt'et boven al wel diep in u gemoet,
Indien gy dochters hebt, of jonge maegden voet.

C A P. X.

Van de Heester-vruchten.

LAet ons nu vorder gaen, en spreken van de vruchten,
Die voordeel konnen doen aen die in koortsen suchten,
Vrient denckt om dit gewas, wanneer je boomen plant,
Het dient oock menigmael ten goede van het lant.
Al wast het aerdig tuyg alleen maer aen de struycken,
Men kan het na den eysch met grooten nut gebruycken,
De minste dingen selfs en dienen niet veracht,
Sy hebben menig Mensch in beter stant gebracht.

Daer is een tijt geweeſt, dat tot de wilde bramen
De Jonckheyt niet alleen, maer alle menſchen quamen
Als tot een rijck bancket, men pluckte met vermaek,
Men vont'er heylſaem vocht en even ſoete ſmaek.
De Vrucht met ſuyver waes en koelen dau behangen
Wierdt by de Grootſte ſelfs in grooten danck ontfangen,
Als hun die yemant ſchonk, ſiet ook een ſlechte braem,
Gehandelt na de kunſt, was Prinſſen aengenaem.
Maer boven dit gewas, ſoo vindt men nutter dingen,
Die aen een ſwack geſtel geen minder voordeel bringen,
De Kappers van den brem ſijn lieftal aen den mont,
En wie graveelig is die achtſe voor geſont.
De Suur-boom (a) wel bekent in al de naeſte dalen,
De beijers in haer verw ſoo root gelijck coralen,
De ſwarte krakebey en ander kleyn gewas,
Bevindt men menigmael dat heeten brandt genas.

C A P. XI.

Van de Boom-vruchten met harde Schelpen.

Hler is een ander vrucht, hier is dat Amarillis
Ten hoogſten wel bevalt en beſt na haren wil is,
Komt hier, ô Coridon! en brengt de lieve maegt
Een Fruyt, dat weynig koſt en efter haer behaegt.
Het is een herders gift, gy kont geen beter kieſen,
Gaet leght het in den korf gemackt van groene bieſen,
En ciert dan u geſchenck met woorden van de kunſt,
Soo vind'je voor gewis haer ongeveynſde gunſt;
En ſoo gy wenſt het ſtuck ten beſten voor te ſtellen,
Segt dattet is een Fruyt van bijſter harde ſchellen,
Maer dattet even wel is binnen wonder ſoet,
En dat ſy tegen u aldus oock weſen moet;
Dat ſy een lange tijt met wonder harde ſtreken
U liefde tot den grondt ſcheen af te willen breken,
Dat nu dien ſtegen aert dient af te zijn geleyt,
En eens tot uwen trooſt het ſoete Ja geſeyt.
Komt op een ander tijt en brengt haer Ockernoten,
En als gy in haer ſchoot die vruchten hebt gegoten,
Soo ſegt haer dat het fruyt is dienſtig voor fenijn,
Maer datter by de noot oock ruyte dient te zijn.
En ſiet op dit beleyt is mede wat te ſeggen,
Dat ick niet voor en heb hier breder uyt te leggen,
Gy voegter weder by de keeſt van uwen mont,
En ſiet hoe gy het ſtuck te paſſe brengen kont.
Weeſt gy het boom-gewas, laet haer de ruyte weſen,
En ſegt dat dit vermeng veel qualen kan geneſen,
Segt vorder, lieve vriend, dat hier te ſeggen valt,
Maer ſiet dat uwe tong niet al te los en malt.

Ovidius Metamorph. 1.

Het aertrijck metten ploeg of egge niet gewont,
Droeg uyt een gullen ſchoot en uyt een vetten gront
Al wat den menſche ſpijſt · wat kruyt en bomen geven,
Dat is aen al het volck genoegſaem om te leven,
De vrugt van 't eyken-hout en van den wilden braem
Die waren even ſelfs de Prinſſen aengenaem.

C A P. XII.

Van Boom-vruchten met ſachte Schellen.

KOm hier, wie immer was genegen om te ſnoepen,
Gy wordt hier tot een feeſt van uwen aert geroepen,
Hier is bevallig ooſt en ander boom-gewas,
En wat men immermeer van gulle tacken las,
Kom pluckt nu metter hant en eet met volle kaken,
Maer wiltet niet te grof of niet te gulſig maken,
Eet fruyten met beſcheyt en na de rechte maet,
En let wat hinder doet en wat de mage baet.
Gy dient van al het ooſt den rechten aert te weten;
De perſſen zijn vergif door onvoorſichtig eten,

(a) *Berberis.*

De Quee, de Vijg, de Druyf, de Miſpel dient gemijt,
Ten zy men die gebruyckt op haren rechten tijt.
De vroegen Abricok, den Appel van Granaten
Kan deſen hinder doen, en geenen weder baten,
De kunſt geldt over al, en waerom meer geſeyt,
Geen ſake dient gedaen als met een goet beleyt.

Galenus in ſijn Seſte Boeck.

Indiender yemant is begeerig om te weten,
Wat peer of ander vrucht is nut te zijn gegeten,
Die neme dit gemerck, het fruyt dat niet en kraekt,
Dat hout men in 't gemeen dat alle monden ſmaekt.

Virgilius in 't tweede Boeck van ſijn Lant-bouwinge.

Uyt Meden is een (b) Vrucht in ouden tijt geſproten,
Die heeft een egger ſap in hare ſchors beſloten,
Daer kan geen beter dranck of nutter Julep zijn
Voor nare ſpokery of ander ſlim fenijn.
Want ſchoon aen eenig menſch door gif de leden ſwellen,
Het ſap dat ſal het lijf in beter weſen ſtellen,
Het kan meer bate doen als eenig heylſaem kruyt,
Het is een vinnig ſuur, het bijt de ſwadder uyt
Dus als een Stief-moer poocht, door fellen haet ontſteken,
Haer voor-kint quaet te doen en haer verdriet te wreken,
Of dat een ſpookſter grolt en vreemde lagen brout,
Dit ſap is dat de Dood met krachten weder hout,
De ſtam daer aen het waſt is geeſtig opgereſen,
En ſchijnt aen ſijn gewaey een Lauwer boom te weſen;
En ſoo men uyt den reuck geen onderſcheyt en nam,
Het ware ja den boom die eerſt van Daphne quam
En ſchoon al ruyſt de lucht met wonder harde vlagen,
Het blat dat kan een ſtorm en harde buijen dragen,
Het bloeyſel even ſelfs dat hout geweldig vaſt,
Soo dattet op geen kou of ſtuuren wind en paſt;
De Meden achtent hoog en 't wordt van hen gepreſen,
Vermits het van den ſtanck den adem kan geneſen.

C A P. XIII.

Van Suycker en Kruyt.

AL wat men Hollandt noemt en zijn maer weynig Steden,
En Hollandts vrienden ſelfs en zijn maer weynig leden,
En al van kleyn begrijp, maer des al niet-te-min,
Daer ſchuylen over al verſcheyden wonders in.
Soo wie maer eens betreet den ring van onſe kuſten,
Die vindt een ſchoon prieel vol alderhande luſten,
Al wat den Hemel ſent of uyt der aerden groeyt,
Dat komt ons mette Zee ter haven ingevloeyt
Godt is gelijck een Son, die duyſent gulde ſtralen
Laet op ons kleynen tuyn geduurig neder dalen,
Wat oyt aen boomen hing, of op de velden ſtont,
Dat komt hier aen het volck gevallen in den mont.
Wat lijdt het beet Braſil op beden felle ſlagen,
Om aen dit verre landt ſijn vruchten op te dragen,
Hier is geen ſuycker riet, dat in de dalen waſt,
En noch wordt hier de Jeugd met ſuyker overlaſt.
Het Indiſch rijck gewas van peper, foely, noten,
Wordt hier gelijck het graen op Solders uytgegoten,
Men plukt hier geen Caneel, geen ander edel kruyt,
Wy deelen 't evenwel met gantſche ſchepen uyt
Bedenck dit, Hollants volck, bedenck den hogen ſegen,
Die u door Godes handt ſoo wonder is verkregen,
In alle rijck gewas ſijn uwe velden ſchrael,
Gy noch die niet en hebt die heb'et altemael.

Varro by Iſidorum 17. Origin.

By d'Indianen waſt een riet,
Daer uyt Syroop en ſuycker vliet,

(b) *Citroen.*

Een vocht dat Seem en Honig-raet
In soeten geur te boven gaet.

C A P. XIV.

Van den oorspronck van het slachten der beesten, en het onderscheyt en verkiesinge van 't Vlees.

Ten is (gelijck het schijnt) noch heden niet geweten,
Wanneer dat eerst het vlees by menschen is gegeten.
Het kruyt, gelijck men veel in oude boecken leest,
Dat is in langen tijt de beste kost geweest.
Nu wordt het vlees gesocht tot nadeel van de beesten,
En dat is aengenaem in alle blijde Feesten,
En, na de kunste leert, soo voet'et alderbest,
Maer siet dat gy den buyck niet al te seer en mest.
Want het dient met bescheyt en onderscheyt gegeten,
En dit is wonder nut voor ons te zijn geweten,
Hier is een groot verschil waer sich een dier onthout,
Of op een schralen berg, of in het groene wout:
En of het heeft verkeer ontrent de dorre landen,
Daer yeder voelt de Son met heete stralen branden,
Dan of het in de kou geduurig is gevoet,
En daer het in de Snee sijn wooning hebben moet;
En of het kruyden eet, of anders harde basten,
Die maeg en ingewant geduurig overlasten,
En of men eenig beest ontrent den winter slacht,
Dan of men langer toeft en tot de somer wacht,
En of het in het bos sijn vryheyt heeft genooten,
Dan of het in de koy placht op te zijn gesllooten;
Siet dit loopt op het vlees. Maer leert dit voor het lest,
Is 't jonck en kort en mals, soo isset alderbest.

Ovidius 15. Metamorph.

Hier voormaels in den gulden tijt,
Doen was de mensch met kruyt verblijt,
Of wel met ooft of soet gewas,
Dat yemant van de boomen las.
Maer niemant wasser soo verwoet,
Dat hy vermaeck nam in het bloet.

Juvenalis Satyr. 10.

Daer is een edel gras vol geurs en wonder soet,
Dat in de Spaensche kust de jonge Schapen voet,
Daer is een soete lucht en wonder klare beecken,
Die uyt een hoogen berg of van de rotsen leecken,
Al dienstig voor het vee, maer dat ick hooger acht,
Daer is in dat gewest een onbekende kracht.
Een stil en vreemt geheym als uyt de lucht gesegen,
Daer niemant recht en weet waer in het is gelegen,
Siet daer uyt beeft het schaep hier vry al beter keest,
Als elders daer men eet van het onnosel beest.
Eet d'oogen van een viervoet dier,
Gebraden aen een luchtig vier,
Maer van de vogels eet het breyn,
Dat is u dienstig, soo ick meyn,
Docht op dat'et gesonder zy,
Soo doet'er sout en peper by.

C A P. XV.

Van het Vleesch der tamme vier-voetige dieren.

KOmt leert hier, Hollandts yolck, waerom dat aen de Joden
Het eten van het Swijn door Moses is verboden,
En hoe het dient genut; en hoe, na rechten eysch,
Men eygent aen den mont het machtig Ossen-vleys.
Leert wijders dat het Kalf is dienstig om te slachten,
En dat geen wijsen kock het schaep en moet veracbten,
Geen bockje van gelijck terwijl het beesje suygt,
En na de Geyte-melck en na den elder buygt.
Een Hamel van een Jaer wilt die oock niet versmaden,
Sy kan met nutte spijs een holle Maeg versaden.
Maer wat het lam belangt, het dient te zijn gespaert,
En tot een ander tijt en meerder nut bewaert,
Maer siet 't onnosel dier, en kan het niet verwerven, (ven,
Het moet ook voor den mensch, gelijk sijn moeder, ster-
O wreetheyt van het volk! wat gaet de menschen aen,
Een dier dat niemant let, een schaepje, dood te slaen.
My dunkt het heeft bescheyt een Swijn te laten dooden,
En op sijn vetten rug een gragen mondt te nooden,
Het is een gulsig beest en dat niet goets en heeft,
Terwijlen dat het wroet en hier op aerde leeft.
Maer 't is een seldsaem werck een schaep of lam te slachten,
Die geven ons de vrucht van hare ruyge vachten,
Die geven ons haer melck en daer uyt goeden kaes,
En dat is aen den Mensch een nut en voetsaem aes.
Maer des al niet-te-min, schoon sy ons schatting geven,
Sy mogen even wel by ons niet blijven leven,
Ons buyck is soo een wolf, ons mont soo grooten vraet,
Dat hem geen sagten aert, geen dienst te doen en baet

Ovidius 1. Metamorph.

Als d'Eeuw van Yser nam begin,
Doen kreeg den mensch een harden sin,
Hy smeed' een swaert met fellen geest,
En at den Os het trouwe beest.

Ovidius 15. Metamorph.

Waer heeft doch oyt een Os een boose daet bedreven,
Dat hem soo licht de Mensch gaet brengen om het leven,
Hy is een neerstig dier dat onse landen ploegt,
En staeg sijn trouwen Hals tot sware lasten voegt.
De Mensch die is onwaert te nutten vette granen,
Die beesten moorden derft, die ons den acker banen,
Den Os heeft u gedient en vry een lange wijl,
Moet hy voor sijnen loon nu vallen voor de bijl?
Hy heeft een kalen hals in uwen dienst gekregen,
En kan oock even dat u herte niet bewegen,
Gewis soo trouwen beest en van soo goeden aert,
Was nut te zijn verschoont en waert te zijn gespaert.

Ovidius 1. Fast.

't Is Ceres eerst geweest aen wien het gulsig swijn
Een Offer plag te zijn,
Om dat het vroetig beest den Huysman schade doet,
En in het Kooren vroet.

Idem.

Soo wordt de Springer van de Hin,
Geoffert aen de Nacht-goddin,
Vermits hy uytroept metter daet,
Den aenvanck van den Dageraet.

Juvenalis Satyr. 11.

Als yemandt sijn Geboorte-dag,
Of ander Feest te vieren plag,
Dan was'et dat hy speck en Ham
Uyt sijn beroockte Schoorsteen nam,
En set'et voor een lieven Vrient,
En die bielt sich dan wel gedient.

Martialis 13. Epigr. 53.

Brengt Hammen voor den dag van alderley gewesten,
Die uyt Westphalen komt dien hou ick voor de besten,
En schoon een machtig Swijn een gulsig Mensch vernuygt,
Set my een bigge voor die noch de Moeder suygt.

Ovidius 15. Metamorph.

Wat heeft het Schaep gedaen, 't en leeft maer voor de Menſchen,
En 't geeft haer vette Melck en wat ſy vorders wenſchen,
Sijn wol is aen het volck een deckſel in der noot,
't Is nutter dat het leeft, als dat'et werdt gedoot.

Juvenalis Satyr. 15

Al wat'er wolle draegt en moet niet zijn gedoot,
Het geeft aen menig menſch een dekſel voor den noot.

C A P. XVI.

Van Wilt-braet.

HEt wiltbraet dient bedagt en hier ook plaets gegeven,
Vermits dat hedendaegs hier van de Prinſſen leven,
't Ginck certijts anders toe, want na men elders leeſt,
Soo is het tamme vee al mede wildt geweeſt,
Hier van is ons de jacht in ouden tijt gekomen,
Die heden wel te recht veel menſchen is benomen,
't En is niet voor het Volck, ten dient een yeder niet,
Dat hy met honden jaegt en wilde dieren ſchiet.
Laet Heeren van het Landt en groote Prinſſen jagen,
Die konnen dat beſtag en groote koſten dragen.
't Is beter dat het Volck haer ſpijs in ſtilte koopt,
Als dat het na het wild in woeſte velden loopt.

Uyt de Spiegel.

Al heb ick tot het wildt een wonder groot verlangen,
Noch ſal ick geenen Haes in ſijnen leger vangen,
Ick ſcheppe meerder luſt, wanneer hy vaerdig loopt,
Want 't heeft doch beter geur al wat men diere koopt.
Wel op dan vluchtig dier, waerom hier ſtil geſeten,
Gy dient niet ſonder ſweet of ſonder ſtof gegeten,
Dat is u beſte ſaus, u ſpier en ſmaeckt ons niet,
Als gy u ſonder loop dus aen den Jager biet.

Martialis 13. Epigr. 81.

Gy ſent my veel een Haes en laet my vorder weten,
Dat hy ſal ſchoone zijn die daer af heeft gegeten,
Tot ſeven dagen lanck. Maer Griet dits enkel raes,
Of ſeker gy en aet u leven genen Haes.

Martialis.

Van al dat om den Hemel ſweeſt,
Is 't Snepje 't beſte dat'er leeſt,
Maer van het Wildt-braet uyt het wout,
Den Haes men hoogſt in waerden hout.

C A P. XVII.

Van de Vogelen.

WY komen tot het Heyr bekleet met dichte veeren,
En ſien wat aen de maeg is beter om verteeren,
En wat'er dient genut, en wat'er dient gemijt,
En hoe dat yeder ding heeft ſijn beſetten tijt.
Voor eerſt laet ick het Volck een nutten regel weten;
Dat als een Vogel broeyt hy niet en dient gegeten,
Maekt ſpijſe van den Haen eer hy met Hennen ſpeelt,
Maer laet hem in het kot, wanneer hy jongen teelt
'k En wil niet als in noot, 'k en wil u nimmer raden,
Tot Vogels die met vleeſch haer hollen krop verſaden,
't Is beter voor de maeg al wat van koren leeft,
En niet en is gemeſt, maer in het wilde ſweeft.
Maer vraegje wat'er mag de beſte vogel weſen,
Faiſanten, waerde Vriend die worden hoog gepreſen,
Maer des al niet-te-min, ſoo hout een jong Patrijs
Noch beter voor de maeg en vry in hooger prijs.
Men ſeyt, hoe wel een Menſch door ongeregelt mallen
De plage van Sint Job ten deele was gevallen,
Dat hy geneſen ſou, alwaer hy diep gevat,
Indien hy maer Patrijs, en anders niet, en at.
Wat dat de Paeu belangt die heeft te ſchoone veeren,
My dunkt dat aen het dier geen vraet behoort te deeren.
Hy is te byſter fel en wonder onbeleeſt,
Die aen een wreeden Kock ſoo ſchonen Vogel geeſt.
Maer wat de Vogels raeckt die in het water leven,
En echter in het veldt en om den Hemel ſweven,
Al maekt dit gantſche Rot een grof en machtig bloet,
Het is noch even wel geſonde luyden goet.
De Stadt van Dorderecht die kan het ons getuygen,
Dat daer meeſt al het Volck weet voetſel uyt te ſuygen,
Dat nut en dienſtig is, wel acht dan onſen Bout,
Die oock de Franſche kuſt in grooter waerden hout.

Horatius 2. Satyr. 4.

Krijgt gy miſſchien een ſpaden gaſt,
Op wien gy niet en had gepaſt,
Soo doodt een Hin en ſteeckts' in moſt,
Soo wordt haer vleeſch noch malſſe koſt.

Martialis doet de Faiſant ſpreken als volgt.

Als Jaſon 't gulde Vlies uyt Colchis had genomen,
Doen ben ick met den Helt in Grieckenlant gekomen,
Te voren was alleen mijn Huys en Vaderlant,
Daer hy tot ſijn gerief een Konings Dochter vant.

Martialis 13. Epig. 67.

De Ring-duyf is een ſpijs die kan de kracht vertragen,
Waer door een eerlijck Man ſijn Vrouwe moet behagen,
Gy die het echte Bedt wildt ſchudden na den eyſch,
En eet de Ring-duyf niet, ſy maeckt onwillig vleys.

Horatius.

Hebt gy een jonge Paeuw voor uwen diſch gebraden,
En dat ick met een Hoen u mage quam verſaden,
Of vet Cappoenen vleys in plactſe brengen wou,
Ick weet dat mijn gerecht u niet bevallen ſou.
Maer opent doch een reys den grondt van u begeeren,
Is 't om ſijn Staert te doen of om ſijn gulde veeren?
Of is 't om dat het beeſt ſoo dier u komt te ſtaen?
Hoe dat het weſen mag, ten is maer enckel waen.
Al zijn de pluymen ſchoon, ſy doen geen Vogel ſmaken,
Het oog wordt u verleyt door ſchijn en beuſel-ſaken,
Het vruchtbaer Hoender-kot verdient ſoo grooten prijs,
Als eenig Paeuwen vleeſch of diergelijcke ſpijs.

Martialis 13. Epigr. 53

Is u een Ende toebereyt,
Soo eet'er van met onderſcheyt;
De borſt en hals is alderbeſt,
Dus ſent de Kock al wat'er ieſt.

Martialis 13 Epigr. 58.

Siet wat een lever heeft de Gans,
Sy overtreft het dier bykans,
Dies ſeyd' ick, als ick die beſag,
Ey ſeg my waer dit Schepſel lag.

C A P XVIII.

Van het gene dat van de Dieren komt.

GY moet, ten zy gy wilt noyt levend' dier verſlinden,
Daer is oock buyten dat wel voetſel uyt te vinden,

Daer

Daer is Kaes, Boter, Melck, Wy, Eijers, Honig-raet,
Waer van oock menigmael een Prinsse wordt versaet
Het nut van dese kost is met'er daet te wijsen,
Maer dat het Koe-beest geeft is boven al te prijsen.
Wie hier aen twijffel slaet, en sie maer Hollandt aen,
Dat laet aen alle kant sijn edel suyvel gaen.
Dat stort sijn rijck gewas in alle verre Landen,
Vermits het dienstig is voor alle grage tanden,
Dat stort aen alle kant uyt sijnen vollen schoot
Een dienstig onderhout, een voetsel in der noot.
Prijst Spagnien, prijst haer ooft, en wat'er plag te groeijen,
Ons Hollant prijst te recht de vruchten van de Koeijen,
Van daer komt nutte kost ten goede van den Mensch,
Van daer komt mont-vermaek en vollen herten wensch.
Het Ooft dat Spagnien sent en is maer eens te plucken,
Of is maer op een jaer voor eenmael uyt te drucken,
Maer dat een Koe-beest schenckt is vry al rijcker schat,
Want tweemael op een dag soo geeft'et edel nat.
Benijt dan Spagnien niet, benijt geen verre Landen,
Al wast'er enckel gout of ander rijcke panden, (rust,
Danckt Godt, ô Hollandts Volck! en hout u voorts ge-
Godt regent enckel heyl op u vermaerde kust.

Het is de beste melck, wanneer de grage koeijen
Te midden in de Mey de groene Kruyden snoeijen,
Want als het dorre stroo de Kudde 's Winters voet,
Dan is haer voetsaem Soch in verre niet soo goet.

C A P. XIX.

Van Visch.

'T IS nu de rechte stondt te komen tot de visschen,
Die eertijts menig Vorst schier noyt en konde missen,
Lucullus hold' een rots tot in de woeste Zee,
Om Vissen uyt het diep te locken aen de Ree.
Een Visch heeft meerder prijs by wijlen moeten gelden,
Als Schapen uyt de stal, als Ossen uyt de velden,
Ja wat aen eenen Visch wel eer is uyt geleyt,
Daer kan een groot bancquet nu worden voor bereyt.
Maer wat van desen aert geduurig plag te woelen,
Of in een modder-sloot of in vervuylde poelen,
Bandt die van uwen dis. Maer van een klare beeck,
Vangt daer een goede Soo op 't eynde van de weeck.
De Visschen van de Zee die werden hoogst gepresen,
En soo die schubben heeft, daer kan geen beter wesen,
De Vis van desen aert die hout men wonder goet,
Doch meest die sich onthout ontrent den hollen vloet.
Is 't niet een seldsaem ding! een Vis gewoon te rusten,
En die in stilte woont als in gestage lusten,
Is grondig, sonder keest en van een vreemde smaeck,
En geen besette mondt en vint'er oyt vermaeck.
Maer die met harden storm geduurig werdt gedreven,
En door het woeste diep gedwongen is te sweven,
Die heeft een beter vleys en wordt'er om gesocht,
En wordt oock wel te recht om hooger prijs gekocht.
Het is hier met den Mensch oock even dus gelegen,
Hem dient geen stille rust, maer eer een staeg bewegen.
Hem dient geen stille Zee, maer eer een hollen vloet,
Want sonder voorig leet en is geen vreugde soet.

Ausonius.

Barbeel die in u quaetsten tijt,
Vry beter als te voren zijt,
Gy hebt een gaef in u alleen,
Die geen dier oyt en was gemeen,
Dat is, dat u den ouden dag
Maeckt beter als te voren plag.

Seneca Epist. 108.

Oesters, Garnaet, Alykruycken,
Is geen kost voor holle buycken,
Want dat woont in harde schelpen,
Plag den honger niet te stelpen,
Kreeft, Steur en Bosse-krabben,
Schoon sy ons de mage schrabben,
Zijn alleen voor geyle lusten,
Die ons noyt en laten rusten,
Gy die na den regel leeft,
Eet dat beter voetsel geeft.

C A P. XX.

Van den Dranck, en eerst van het Water.

WY komen tot den dranck de koelte van het leven,
Die kan een dorstig mensch als weder adem geven,
Die kan een dorre Ziel vernieuwen hare kracht,
Schoon dat se leyt en sucht en van den dorst versmacht.
Maer leert hier, Hollandts volk, eer dat wy vorder komen,
Wat vocht tot uwen dranck is dienstig ingenomen,
Niet alderhande nat en dient tot dranck bereyt,
Dus maeckt in dit geval een noodig onderscheyt.
Het water was voor eerst een dranck voor alle menschen,
En niemant van het volck en konde beter wenschen,
Het bier was onbekent dat heden wonder doet,
En daer en werdt geen druyf getreden met de voet.
Men wist geen Honig-raet met water op te zieden,
Om voor een soeten dranck de gasten aen te bieden,
Neen, neen, een suyver nat was dienstig aen den mont,
Het was gemeenen dranck en yeder bleef gesont,
Doch naer het eerste volck van Godt is afgeweken,
Soo woont'er slim vergif oock in de reyne beken,
Hier vint men seldsaem vogt dat suur en bitter smaeckt,
En elders killig nat dat dicke kroppen maeckt.
Gy wilje na de kunst gesonde waters kiesen,
Waer van haer schoone verw geen maegt en sal verliesen,
Geen man sijn jeugdig bloet; Soo komt, geminde vrient,
En leert hier wat gekoockt of rau gedroncken dient.

Juvenalis 13. Schimpdicht.

Wie vont oyt vreemt de dicke kroppen,
Als hy genaeckt de koude toppen,
En onder hem de klippen siet,
Die al de wereldt Alpes hiet.

Juvenalis Satyr. 6.

Het water eerst gekoockt en dan met snee verkoelt,
Hier uyt is 't dat de Vorst (a) geen kleyne lust gevoelt,
Te weten als sijn maeg verhit door dranck en spijs,
Vereyst tot haer behulp de koude van het ys.

C A P. XXI.

Van Wijn.

O Wijn, ô machtig nat! ô Wijngaert soete vrugten,
Gy doet de bleecke sorg en alle droefheyt vlugten,
Gy jaegt de vreese weg en geeft een blooden man,
Dat hy oock voor een Prins vrymoedig spreeken kan.
Hy schijnt hem vet te zijn, schoon dat hy byster schrael is,
Hy beeldt hem rijckdom in, al is hy maer een kalis,
Hy pocht op sijn beleyt, en niemant sijns gelijck,
Een hooft vol soete most dat is een Koningrijck.
Indien een jonge Vrou u krachten komt te smaken,
Gy sult haer gulle jeugd, haer lusten gaende maken,
En alsse boven maet haer met u vocht begiet,
Sy kent haer eygen Man, haer echten boeder niet.
Gy kont door uwe hulp een dommen geest verlichten,
Gy kont een traeg verstant een vaersjen leeren dichten,
Gy maeckt dat menig Vorst sijn hoogen staet vergeet,
En, als het hem betaemt, sijn plichten niet en weet.
Maer gy noch even wel, gelijck wy konnen mercken,
En pleegt niet over al op eenen voet te wercken.

(a) *Nero.*

Hier wordt een deftig Man door u gelijck een ſchaep,
En daer een hoog gemoet gelijck een rechten aep,
En ſooje noch een reys voor hem wilt laten tappen,
Hy ſal in korten ſtondt gelijck een Exter klappen.
En ſoo gy vorder gaet, een menſch die wordt een Swijn,
Siet daer, ô ſoete jeugd! de krachten van den Wijn.

Ovidius.

Gelijck onmatig ſpel ontrent de jonge Vrouwen
Kan menig ongemack en vreemde plagen brouwen,
Soo baert ons oock de Wijn gedroncken ſonder maet
Verſwacking in de kracht en menig ander quaet.

C A P. XXII.

Van Bier.

WIe kander van het Bier den rechten aert beſchryven,
En of het dienſtig is voor alderhande lyven,
Dewijl het wordt gekoockt uyt alderhande graen,
En dat'er ſeldſaem kruyt oock onder wordt gedaen:
De waters even ſelfs zijn niet van eender krachten,
Het eene wordt geput uyt ongeſonde grachten,
Het ander uyt een beeck of uyt een driftig zant,
Het ander uyt een poel of uyt een ſiltig lant.
Ick ſal dan, Hollandts Volck, in weynig hier beſluyten,
En op dit gantſch beſlag een korten regel uytten,
Maeckt dat ſich uwen dranck in dese palen hout,
Niet al te byſter jonck niet al te lijdig out.

Schimp-dicht uyt de Grieckſche Epigrammata tegen het Bier.

Wat zijt gy, lieve vriend? ſout gy wel Bacchus weſen,
Van alle man bemint van yeder een gepreſen?
Van Jupiter geteelt? neen die en zyt gy niet,
Gelijck men aen u verw en al u weſen ſiet,
Gy zijt van quaden reuck en uwe dampen ſtincken,
O't is een ander nat waer van de Goden drincken,
Dit heeft een friſſen geur en vry al beter ſmaeck,
My dunckt ick word' een God, als ik het vocht genaek.
Voor waer gy zijt geteelt daer noyt een wijngaert groeyde,
En daer noyt Ackerman hier gulle ranken ſnoeyde.
Gy kreegt u weſen niet uyt ſoo een edel hout,
Maer uyt een brouwers kuyp en vunſtig gerſten mout.

C A P. XXIII.

Van Taback,

DE TABACK-BLASER SPREECKT.

WAt mag'er eenig volck ſpeck, vlees of hammen wenſchen,
Al dat maeckt drabbig bloet en onvermeuge menſchen.
Voor my ick weet een ſpijs die ick al beter hou,
Die draeg ick in mijn ſack of in mijn wijde mou.
Kom let op mijn bedrijf, ten zijn geen ſlechte ſaken,
De Kock dien ick gebruyck dat zijn mijn eygen kaken,
Mijn keucken is een pijp, een doos mijn ſchapperae,
Die draeg ick even ſtaeg waer dat ick henen gae.
Een bladt is mijn gebraet. Van hier ô grage monden,
De ſchoorſteen is mijn neus, is dat niet wel gevonden?
En roock dat is mijn dranck, wat pas ick op de wijn,
Ick kan oock ſonder hem geruſt en vrolijck zijn.
'k En hoef aen geen ſervet mijn handen af te vegen,
Een kleyntjen wel gebruyckt dat is een grooten zegen,
Wel laeckt my dien het luſt. Het is een ruſtig man,
Die met de minſte koſt hem vrolijck maken kan.

C A P XXIV.

Van Zout.

HEt ſout is wonder nut, het moet'et al bewaren,
Wie kander ſonder dat in verre landen varen?
Al wat den menſche voet, al wat men ſuyvel hiet,
En deugt niet ſonder ſout of ſonder peeckel niet.
Geen Kock en kan beſtaen, geen Meyt en weet te kooken,
Soo haeſt als haer het zout en peeckel heeft ontbrooken,
En wie de Tafel deckt en zout daer op vergeet,
Die toont dat hy ſijn Ampt in geenen deel en weet.
Zout dient ontrent het vlees, het dient ontrent de viſſen,
Dies kan men beter gout als zout op Aerde miſſen,
Maer hier en over al ſoo dient de middel-maet,
Want als men die vergeet, ſoo wordt het goede quaet.

C A P XXV.

Van de beweginge en ruſte des Lichaems.

EEn die geſontheyt wenſt die moet hem ſtaeg bewegen,
Dat is de rechte grondt van ſoo gewenſten zegen,
Speelt jonckheyt met den tol of met den harden bal,
Of jaegt een vluchtig wildt in eenig luſtig dal.
Of roeyt een ſchuytjen voort, of rijt op ſnelle paerden,
Of opent met de ſpae den boeſem van der Aerden,
Ter eeren van den Hof, op hope van de vrucht,
Soo tijt het bleeck geſpuys, de ſieckten op de vlucht.
Soo werdt het innig vyer, de gronden van het leven,
Verwackert, fris gemaeckt en uyt den ſlaep gedreven;
Soo wordt het Lichaem ſterck en al de binne-kracht,
Indien het ſomtijts flaeut in beter ſtant gebracht.
Wel, vrienden repje dan, want ſtil en ledig weſen
En werdt noyt door de kunſt den menſchen aengeweſen,
Het water als het ruſt dat wordt in korten vuyl,
En van een klare beeck ſoo wordt een modder-kuyl.

Ovidius 1. de Ponto. 5.

Met ruſten is de geeſt en oock het lijf gepaſt,
En beyde die vergaen door al te ſtagen laſt.

De Ponto. 6.

Wanneer het water ſtille ſtaet,
Wanneer de menſche ledig gaet,
Wanneer het yſer ruſten moet,
Niet een van drie en blijfter goet.

C A P. XXVI.

Van Slapen en Waken.

HOe kort is onſe vreugd en van hoe weynig uren!
Al wat men blydſchap heet en kan niet lange duuren,
Te midden in het ſpel of in het blyde feeſt,
Daer ſiet men menigmael een Lichaem ſonder geeſt.
Gaet kieſt tot u vermaeck het puyckje van de luſten,
't En is als geenen tijt de ſinnen willen ruſten,
Geſelſchap, ſoete wijn, geſang en ſnaren-ſpel,
Een nacht-waeck ſonder meer verkeert'et in gequel.
O ſlaep! gy zijt een ſalf voor alle droeve ſaken,
Gy kont de ſinnen nieu en weder luſtig maken,
Gy zijgt dan over ons wanneer het licht vergaet,
Maer des al niet-te-min ſoo doet het in de maet.
Te veel in ruſte zijn en al te lang te waken
Dat kan ons allebey onnut en deuſig maken;
Geſellen met een woordt, de maet geldt over al,
En waer men die vergeet, daer baert'et ongeval.

Tibullus 3 Eleg. 4.

De Slaep-godt is geweldig ſoet,
Hy doet de krancke ſinnen goet.

C A P. XXVII.

Van af-ſetten en behouden, als oock van het by-ſlapen

HOe kranck is ons geſtel! hoe vaerdig om te ſterven,
Een wint te ſeer geperſt die kan een menſch bederven.
Het

Het water opgeſtopt dat brengt hem in den noot,
En ick en weet niet wat dat brengt hem aen de doot,
Doet wat natuur vereyſt dat ſal u konnen baten,
Wat poogt om uyt te zijn dient uyt te zijn gelaten, (lijt,
Men geeft noch wat verdrags ſchoon datmen honger
Maer als'er afganck perſt dan ſchaet de minſte tijt.

Celſus lib. 1. Cap. 1.

Een ſacht, een reyn en vrolijck bedt,
Daer voor men twee paer ſchoenen ſet,
Dat is den menſch een nutte ſaeck,
En kan hem dienen tot vermaeck,
Indien hy na den regel gaet,
En hout de gulde middel-maet,
Maer die met luſten opgevat,
Spilt al te ruym ſijn dierbaer nat,
Diens rijck en kan niet lange ſtaen,
Maer ſal in korten ondergaen,
De geeſt en oock het lichaem queelt,
Wanneer de luſt te dertel ſpeelt,
En zijt gy ſwacker alſje plaegt
Eer datje by u vrouwe laegt,
Soo legt u ſaken beter aen,
Want vriendt gy hebt te veel gedaen,
Weeſt daerom hier en over al,
Niet al te wijs niet al te mal.

HET VIERDE DEEL.

Waer in verhandelt word, hoe en op wat manieren de verhaelde middelen in elck gedeelte des Ouderdoms tot de Geſontheyt moeten worden gebruyckt.

CAP. I.

Hoe by een yegelijck in 't gemeen de geſontheyt moet bewaert worden.

TReet dieper in het werck en leert gemeene gronden
Die tot u lijfs behout de konſt heeft uytgevonden,
Leert hoe men ſpijs en dranck en lucht gebruycken moet,
Ten eynd' in u ontſta een fris en jeugdig bloet.
En om tot uwen dienſt een weynig hier te ſeggen,
En tot het vorder werck den gront te mogen leggen,
Soo leert van heden aen als voor den beſten raet,
In alle ding te gaen na rechte middelmaet.
Geen menſch en zy te luy, geen menſch en moet de leden
Tot al te grooten werck en ſtagen laſt beſteden,
Hebt niet te ſchralen koſt, hebt niet te gullen keel,
En ſlaept niet al te lang en waeckt niet al te veel
Gewent u niet te licht om op geſette ſtonden
Te nemen medecijn, en vaſt te zijn gebonden
Aen regels van de kunſt: En neemt geen drancken in,
Om ick en weet niet wat, of uyt een luchten ſin,
Door vaſten, ſtil te zijn, of door geruſt te leven,
Word dickmaels ſonder meer een Koortſe weg gedreven.
Weeſt matig, dertel volck, gy kont oock ſonder koſt,
Van pijn en ongemack, van ſieckten zijn verloſt.

Hippocrates 3. Aphoriſ. 52.

Al wat'er uyt den regel gaet,
Dat is voor alle menſchen quaet,
En daerom dient na rechten aert;
De gulde middel-maet bewaert.

Hippocrates 2. Aphor. 50

Al wat den menſch ſtaeg wedervaert,
Word als ſijn ingeboren aert.

Boethius 1. de Conſ Phil 7.

Poogt gy een ſtillen geeſt en welgeſtelde ſinnen,
Poogt gy een vaſten ſtant in u gemoet te winnen,
Siet hier een korte les die wonder veel beſluyt,
Jaegt hope jaegt den angſt; jaegt druk en blijdſchap uyt.
Daer is geen beter weg om wel te mogen leven,
Als aen dit grillig volck geen tijt of plaets te geven,
Want konje dat gewoel niet wijſen van der hant,
Gy word gelijck een ſlaef gehouden aen den bant.

Celſus 1. de re. Med. 1.

Het is by wijlen nut met drancken af te drijven
Het ſlijm dat in de maeg of elders plag te blijven:
Maer als men dat te veel of ſonder reden doet,
Soo word na rechten eyſch het lichaem niet gevoet.
En daerom word de menſch verſwackt in al de leden,
Dat leert de ware daet en oock de wijſe reden,
En ſwackheyt is de gront en als een vruchtbaer zaet,
Waer uyt de bleecke koorts en ander quael ontſtaet.
Al die haer billen,
Gewennen tot pillen,
Haer oogen tot brillen,
Die mogen wel ſtillen,
Haer malle grillen,
Ten zy ſy willen,
Haer levenſpillen.

Hippocrates.

Die 't lijf geſont behouden wil,
En weſe niet geduurig ſtil,
Maer plege ſtaeg een matig werck,
Dat maeckt de ſwacke leden ſterck,
En word oock niet te ſeer gevoet,
Dat is voor Ziel en lichaem goet.

CAP. II

Waer de Ouders op moeten letten in 't teelen der Kinderen. (a)

EEn die genegen is na rechten eyſch te ſchrijven,
Hoe dat men langen tijt mag fris en jeugdig blijven,
Dien is ten eerſten nut dat vlijtig zy gelet,
Wat regel noodig is ontrent het echte bet.

(a) *Is te letten, dat aengaende de voort-teelinge, en hoe het ſelve behoorlijck, en niet na den Vleeſche behoort te worden in 't werck geſtelt, in het derde deel van het Houwelijck (overlange by deſen Schrijver uytgegeven) in 't breede is verhandelt, en kan aldaer by den leſer worden nageſien, en mach dan daer by voegen 't gene dat hier uyt verſcheyden andere ſchrijvers nader word aengeweſen*

Al die maer vunstig saet in haren acker saeijen,
En kunnen anders niet als snode vruchten maeijen,
En wie dat huysen bout en quade gronden leyt,
Heeft sich maer enckel leet en moeyte toebereyt.
Gy die eens Naso laest om wel te leeren minnen,
Leert hier te deser tijt hoe Kinders zijn te winnen,
De kunst heeft wonder in schoon gy veel dingen weet,
Hier dienen even wel u sinnen in besteet.
Komt leert dan na den eysch een jonge vrou beslapen,
Om uyt het echte bedt bequame vrucht te rapen,
Want die hier na de lust en buyten reden gaet,
Beklaegt sijn dom gewoel wanneer het is te laet.

Den Poeet Hesiodus.

Verkiest bequamen tijt om wel te mogen paren,
Een man beginne werck ontrent sijn dertig jaren,
Een vrijster mach het doen ontrent de seventhien,
En eer om wel te gaen en mag het niet geschiên.
Genaeckt geen echte vrou wanneerje zijt beschoncken,
Gy zijt dan niet bequaem als om te leggen roncken:
't Is hinder aen het landt als yemant qualijck mint,
Een ongeregelt bedt, een ongeregelt kint.
Maer om met goet verstant dit uyt te mogen wercken,
Soo dient op dit bedrijf den leser aen te mercken,
Dat wel geen dronken hooft kan nut en dienstig zijn,
Dat is een gulsig mensch verwonnen van de wijn.
Maer wie dat edel nat soo matig heeft genooten,
Dat slechts een soete vreugd is uyt de wijn gesprooten,
En dat het machtig vocht niet verder is gegaen,
Soo mag (seyt ons de kunst) het teelen wel bestaen.

Ovidius 2. de Art. Amand.

Men hout wanneer de wijn is matig in genomen,
Dat uyt het echte werck dan gauwe Kinders komen,
Maer hier dient wel besorgt te houden rechte maet,
Ten zy men hinder soeckt ontrent het echte saet.

Maer hier word nu gevraegt, wanneer men sal beginnen
Te naken tot de vrou om vrucht te mogen winnen;
De kunst heeft ons geleert, dat voor het echte zaet
Is best te doen het werck ontrent den dageraet,
Dan heeft de Maeg geteert, dan zijn de binne leden,
Gesuyvert mette nacht van alle rauwigheden,
Dan zijn de geesten fris wanneer men heeft gerust,
Maer wie des avondts teelt die siet meer op de lust.

Een geval seker vermaert Medecijn voorgekomen, gelijck Dr Beverwijck 't selve verhaelt in het tweede deel van de Schat der Gesontheydt in 't tweede Capittel.

Moy Geertruyt eerst getrout die was gesint te weten,
Wanneermen alderbest den echten acker spit,
Een geestig Medecijn beneffens haer geseten,
Bedacht hem op de vraeg en sey ten lesten dit.
Wanneer de Dageraet haer rosen komt ontluycken,
Dan is het spel gesontst en voor de leden goet;
Maer die ontrent de nacht haer echte deel gebruycken,
Genieten meerder lust en vinden meerder soet.
Wel sey de jonge Vrou soo wil ick dan besorgen,
Te plucken in het bedt de vruchten van de jeugd,
Voor eerst om wel te zijn ontrent den rooden morgen,
En als het avondt werdt dan om de soete vreugd.

De Oude hebben gaerne gesien dat de Kinderen haren Vader geleecken, gelijck het blijckt by het Bruylofts gedicht van Manlius Torquatus en Julia.

CATULLUS SPREECKT.

Ick wensche dat een aerdig Kint,
Het schoonste dat men yewers vint,
Het soetste van de gantsche Stadt,
In uwen schoot gedoocken sat
En dat het met een soeten lag,
Sijn Vader wenste goeden dag.
Sijn Vader even soo geleeck,
Dat yemant die het maer bekeeck,
Terstont aen 't Kroos en wesen sag,
Wie dat de Vader wesen mag,
Ter eeren van de rechte Trou,
En u ten goede, Waerde Vrou.

Verhael van Thomas Morus.

Na dat Jan Albeschick getrout was binnen Lonnen,
Soo hadt hy metter tijt al meenig Kint gewonnen,
Maer als de goede Jan den gantschen hoop bekeeck,
Soo vondt hy onder hen niet een dat hem geleeck.
Dit heeft sijn lossen kop te bijster seer gespeten;
Hy meende dat het wijf hadt achter uyt gesmeten,
En watter yemant doet en watter werdt geseyt,
Het stuck by hem gelooft en werdt hem niet ontleyt.
't Geviel om dese tijt dat Trijn een Soontje baerde,
Dat schier in alle ding na sijnen Vader aerde,
Dit heeft het grillig hooft in volle daet bemint,
Hy meynde dat alleen dit was sijn eygen Kint.
Maer siet een kluchtig quant die quam met hem te spreken;
En seyde, lieve maet, gy seylt verkeerde streken,
Hebt gy geen vaster grondt ontrent een echte Vrou,
Soo waerje beter noyt gekomen in de trou.
Siet als een dertel wijf laet haren acker teelen
Van yemant, wel gewoon met haer te komen speelen,
En dat sy seker weet haer man is in de Stadt,
Soo isse van den angst geduurig op gevat,
Sy is geheel ontset en al haer sinnen schroomen,
Dat hy sal daer ontrent en by den handel koomen:
Hierom soo wordt sijn beeldt soo diep in haer geprent,
Dat sy het aen de vrucht ten vollen oversent.
Haer man is daer te sien; Siet dus soo gaen de saken,
Men kan op dit geheym geen vaste gronden maken,
Of 't Kint sijn Vader lijckt of dat het anders gaet,
Ten maeckt geen Vrouwe goet, ten maeckt geen Vrouwe quaet
Het gaet'er seldsaem toe als Mans en jonge Vrouwen
Ten goede van het landt den soeten acker bouwen,
Natura doet haer werck, doch waer en hoe en wat,
Dat heeft tot heden toe geen mensche recht gevat.
Daer stont doen Jan en keeck en gaf het spel gewonnen,
En heeft sijn ouden luym na desen noyt begonnen,
Wel vrienden alsje seberst of soete reden drijft,
Maeckt staeg dat Man en Vrou in goeden vrede blijft

Lucretius lib. 4.

In 't bedt te weelig zijn belet het vruchtbaer teelen,
En daerom moet het wijf niet al te dertel spelen,
Want in een lossen doel daer in dat yemant schiet,
En treft men noyt het wit waer op de Schutter siet.

CAP. III.

Teel-konst voor de gene die genegen zijn haer gesin en met eenen de Wereldt te vermeerderen.

INdien der yemant is begeerig om te weten,
Hoe dat de minne plicht behoort te zijn gequeten,
Die let op dit geschrift en op de bedde wet,
Die u hier door de kunst voor oogen word geset.
In 't soetste van de Mey wanneer de velden bloeijen,
De kruyden jeugdig staen de boomen lustig groeijen,
Als gy dan hebt gerust de mage wel geteert,
En dat u geen verdriet of swaer gepeyns en deert.
U leden zijn verquickt vermoeytheyt weg genomen,
En dat in hare plaets de geesten zijn gekomen,
Soo dat u jeugdig bloet als van den slaep verweckt,
Wordt gaende door het lijf en na de Vrouwe streckt,
En dat u soete duyf heeft wel-gestelde sinnen,
En leden wel bequaem om zaet te mogen winnen,

Soo

Soo roept tot u behulp den Vader van de Trou,
Begeert u dan met ernst ontrent een jonge Vrou.
En doet dat u betaemt: en naer u reyne lusten,
Soo wilt noch op het bedt een weynig blijven rusten,
Oock sluymert noch een wijl; of soo u slaep ontbreeckt,
Soo maeckt dat gy alleen van soete dingen spreeckt
Een quellig bedt-gepraet en dient geen jonge Vrouwen,
En past geen echte Mans die haren acker bouwen,
Gy dan jaegt bange sorg en droefheyt op de vlucht,
Een acker eerst bezaeyt die wil een sachte lucht.

C A P IV.

In hoe veel maenden een Kindt voldragen word.

HEt is een out verschil en overlang gedreven,
Waerom men in het recht niet selden heeft gekeven,
Hoe lang een echte Vrou haer Kinders dragen kan,
Om niet verdacht te zijn van eenig ander Man.
Daer is een vasten tijt dien alle beesten dragen,
Een Hont en heeft niet meer als hondert twintig dagen,
Thien maenden hout een Paert sijn Veulen in den bant,
Twee jaren geeft het volck den grooten Oliphant
De tijt van hare dracht die wordt hun lanck gegeven,
Naer mate van het beest, of naer het plag te leven.
Is 't groot of leeft het lanck, soo heeft'et meerder tijt
Als yet, dat kleynder is of haest ter aerden glijt;
Doch wat de menschen raeckt, men kent geen vaste ston-
Daer aen een vruchtbaer wijf in desen is gebonden, (den,
Soo dat haer goeden naem niet eens in twijffel staet,
Schoon sy een langer tijt als negen Maenden gaet;
Doch wilder eenig Mensch dit nader ondersoecken,
Die mag sijn oogen slaen op lang geschreve Boecken,
Voor my ick schaf het af hier dieper in te gaen,
Maer wijs op dit bedrijf geleerde Schryvers (a) aen.

C A P. V.

Van den Arbeyt, en het Ampt der Vroe-vrouwen.

HEt wonderbaer geheym, den inganck van het leven,
Dient mede voortgebragt en na de kunst beschreven,
Want als men quaet beleyt ontrent het baren vint,
Het schaet'er twee gelijck, de Moeder en het Kint.
Wel aen! de vrucht is rijp, sy kan niet langer duuren
In dat versegelt slot; bereyt de Kinder-luuren,
De Moeder voelt gewoel, de leden zijn ontstelt,
Het Kint wil meerder licht en soeckt een open velt:
Hier dient een handig Wijf in dese kunst ervaren,
Die schickt voor al het werck om wel te mogen baren.
Die leert de jonge Vrou hoe sy haer voegen moet,
Als sich de Vrucht beweegt en tot de reyse spoet.
Die weet het Teer-gewas al sachtjens af te leyden,
En kan het van de Pees en van de Moeder scheyden.
Die weet het tanger lijf, het Kiecken-murruw vleys
Te vatten daer het dient, te keeren na den eysch.
Gy weest dan hier besorgt om wel te mogen kiesen,
Indien gy niet en wilt u goeden stant verliesen.
Het raeckt u jonge Vrou, en u, ô deftig Man!
Dus roept hier niemant toe als die het Ambacht kan. (b)
Veel die in Barens-noot ontrent de Vrouwen komen,
Die hebben even hier veel dingen onder-nomen,
De Maegdom soo het schijnt en wat'er is ontrent,
Die is (gelijck men roemt) ten vollen haer bekent,
Sy brengen tot het Werck soo wonder vreemde streken,
Het schijnt sy van een Hof vol groote Kamers spreken

(a) *Van dese Materie hebben geschreeven Joubert, Ranchin, Montagne, Beverwijck, &c.*

(b) *Veel Vroe-vrouwen hebben ondernomen te oordeelen van de eygen teykens der Maegdom, en of een Vrou-mensch Maegt is of niet. Het welck by de Geleerdste van de Kunst volkomentlijcken wordt tegen gesproken, stellende sulcks buyten reyck, niet alleenlijcken van de Vroe-vrouwen, maer oock van de ervarenste Medicijnen Siet hier op Ranchin 1. de morb. virg. Joubert. 5. des herr. Pop. 4. Fragoso 2. Chirurg. Univers.*

Ja bouwen in een Maegt, of in haer teeren schoot
Een princelijck Paleys by naest een insule groot
Wat poogt dit kluchtig Volck van onbekende saken
De Rechters even selfs by wijle wijs te maken,
Te weten, als misschien de Vryster is verdacht
Te zijn of weg gevoert, of oock te zijn verkracht
Maer als men dit geheym wil nader ondersoecken,
Of uyt de ware daet of uyt geleerde Boecken,
Soo blijckt'et dat men niet hier van en ondervint,
Als (ick en weet niet wat) of maer een schralen wint
Ick sie dat al het werck dat dese Vrouwen drijven,
Alleen maer wordt geacht als klap van oude wijven
Gy vriend, gebruyckt een Maegt gelijck men voortijts
En laet de Maegdom zijn al wat'se wesen mag (plig,
O Maegdom dier Juweel! wie kan u recht beschrijven,
Wie kan u in het Gout of in het Kooper drijven;
Wie kander Schilder zijn van dit men noyt en sag,
En dat men nimmermeer met handen raken mag.
Gy zijt een diep geheym, daer van de rechte gronden
By niemandt zijn gesien, by niemandt ondervonden,
Men lese, men besie, men soecke wat men wil,
Gy stelt noch even wel de Wereldt in verschil
Wat is'er al te doen, wat is'er al te klappen
Van u bescheyden aert en wonder eygenschappen.
Maer 't is al sonder slot: want u verholen schat
En wordt door geen vernuft na rechten eysch gevat:
Gy wacht dan (wie gy zijt) door ver-gesochte reden,
Of door een diep vernuft in dit Paleys te treden,
De Maegdom heeft te veel dat niet geweten dient,
Een die haer niet en kent dat is haer beste vrient.
Els in haer eerste jeugd die wou gedurig weten,
Waer dat de Maegdom lag of waer sy was geseten,
Sy seyde menigmael indien men 't haer versweeg,
Dat sy wou elders gaen tot sy dees kennis kreeg
Haer Voedster was beducht om dit naeu-keurig vragen,
En vreesde dit het dier dit elders mocht gewagen.
Dies sloot sy in een doos een ongetemde Vinck,
Daer mede sy in haest tot onse Vrijster ginck
Siet! Elsje, sey de Vrou, hier binnen leyt verholen
Dat u door mijnen raet ten dierste wordt bevolen.
Ick doe noch, soo gy siet, ten lesten uwen sin,
Hier is dat wonder ding, hier sit de Maegdom in.
Doch mits gy dese gunst van my nu hebt genooten,
Wat ick u bidden mag, soo hout de doos gesloten,
Want soo dat schoon juweel eens krijgt de ruyme lugt,
Het sal van stonden aen gaen tijden op de vlucht
De Voedster had 't geseyt, maer sy was nau vertogen,
De doos is opgedaen de Vogel weg gevlogen.
Daer stont doen Els en keeck vervult met enkel spijt,
Een die haer Maegdom vint, die is haer Maegdom quijt.

C A P. VI.

Dat het eerste sogh van de Kraem-vrou de jong geboren Kinderen nut en dienstig is.

MAer siet het Kint is hier, het Kint dat is gescheyden
Van daer het was geplaetst. Wilt voetsel gaen be-
reyden,
De mondt, de teere mondt dient nu te zijn gevoet,
Maer niet gelijck men plag of als men heden doet.
Want schoonmen menigmael ten hartsten heeft gedreven,
Dat hier geen Moeder selfs het voetsel dient te geven,
En dat aen hare borst geen Kindt en dient geleyt,
Vermits haer rauwe melck niet recht en is bereyt.
Wilt efter dit geheym wat naerder over leggen,
Gy sult'et anders doen, gy sult'et anders seggen.
Natuure, Godes handt, die weet'et wat'se doet,
En hoe een swacke Vrucht behoort te zijn gevoet.
Het nieuw en biestig sogh is nut aen teere magen,
Om daer het taeije slijm met krachten uyt te jagen.
Syroop van Roosen selfs of ander Medicijn
En kan in dit geval niet goet of dienstig zijn.
Waerom soeckt yemant baet in kruyt of vreemde drancken?
Gebruyckt des Moeders borst gy sult'et u bedancken

Gaet siet eens Ambachts-man, of Boer, of Herders kint,
Hoe dat'et geen behulp als aen de Moeder vint.
De Moeder soogt haer Vrucht by naest ter eyger uuren,
Dat sy met Barens-noot haer vreugde moet besuuren,
En des al niet-te-min, het Kindt dat is gesont,
Alsoogt het enckel biest oock met een teeren mont.
Wat Vrou natuure weckt, dat heeft besette reden,
Daer komt geen biest om niet in uwe teere leden,
Wel aen dan jonge Vrou! die op u baren gaet, (raet.
Waer toe hier vreemt behulp? Gebruyckt hier eygen

C A P. VII.

Dat elke Moeder haer eygen Kinderen (soo het mogelijck is) behoort te soogen, of anders wat Minne sy sal verkiesen.

WAnneer de milden Godt u Kinders heeft gegeven,
En dat u beyder jeugd in haer begint te leven,
Siet daer een soete vreugd, een wettig tijt verdrijf,
Ten goede van de Man en van het echte Wijf.
Hier is de rechte stondt, dat alle moeders poogen
Het nieu-geboren kindt met eygen borst te soogen.
't Is onrecht dat het wijf ontrent een teere vrucht
Niet recht en stelt te werck de ware moeder-sucht.
U tepels zijn gemaeckt niet om u borst te cieren,
Maer liever tot gebruyck van uwe teere dieren,
Ey voedt hier met de melck de vrucht van uwen buyk,
Dat is sijn eygen werck, sijn vreugd en reyn gebruyk.
Siet alle dieren aen, die in de diepe kuylen,
Die in het woeste bosch of in de rotsen schuylen.
Niet een van al den hoop soo vinnig of verwoet,
Dat niet met eygen borst sijn kleyne jongen voet.
Siet hoe den Bogaert-man versoeyt de snode tacken,
Die haer gewassen fruyt ter aerden laten sacken,
Eer dat'et is gespeen; Geen boom en ister goet,
Die niet sijn jong gewas ter voller rijpte voet.
Het was een groote vreugd eens binnen u te dragen
Yets ick en weet niet wat dat noyt de menschen sagen,
Nu dat'et u besiet en op sijn moeder lacht,
Soo laet u Moeder-sucht vernieuwen hare kracht.
Wilt uwes eygen vlees en uwe vrucht erbermen,
Nadien het aerdig dier tot u begint te kermen,
Tot u sijn handen reyckt en klopt aen uwe borst,
Om daer (gelijck het dient) te laven sijnen dorst.
't Is vry een wijt verschil als eygen moeders soogen,
En met een open borst een gunstig herte toogen·
Als dat een vreemde min u vrucht als voetster heeft,
En dickmaels aen het Kindt gestoorde borsten geeft.
Sy die een teer gewas laet eygen borsten suygen,
Sal uyt een gunstig hert haer leden vlytig buygen,
En schoon het doet haer wee, s'en acht de pijne niet,
Maer voelt een stage vreugd, als sy haer maecksel siet.
Als maer de teere mondt nu wat begint te queelen,
'T e gapen naer de mem en met de borst te speelen,
Dat maeckt een geestig soch, al was het eerst beswaert,
Gelijck de gulde Son een droeven Hemel klaert.
Gebruyckt dan jonge vrou gebruyckt u reyne flessen,
Om aen de teere vrucht sijn dorst te mogen lessen.
Een die haer Kinders baert is Moeder voor een deel,
Maer die haer Kinders soogt is Moeder in 't geheel.

Galenus.

Laet yemant eenig lam een geyten elders suygen,
Het krijgt een geyten aert, de wolle sal 't getuygen,
Want schoon sijn eerste bont was uyttermaten sacht,
Het krijgt door geyten-melck een harde geyten-vacht.
Men leest van seker Kindt in bossen opgetogen,
Dat uyt een vuyle Seug sijn voetsel had gesogen,
Dat als het grooter word en hooger was bejaert,
Soo hadder in der daet een rechten seugen aert.
't En was niet uyt de dreck of modder oyt te keeren,
Het rolde door het slijck oock met sijn moyste kleeren,
Het vont sijn besten dranck ontrent een vuyle plas,
En niet en achter schoon als datter leelijck was.
Het is een Frans gebruyck een geytjen uyt te kiesen,
Wanneer de Voedt-ster-wijfs haer eerste soch verliesen,
En dan soo komt het Kint soo dickmaels als het dorst,
En voegt sijn teere mont ontrent de geyten-borst.
Het wicht aldus gevoet heeft wonder vreemde grillen,
Heeft ick en weet niet wat, dat niet en is te stillen,
Het trippelt alle tijt en staeg een nieuwe sprong,
En draegt sich over al gelijck een geyten-jong.

Pierre Matthieu dans sa Histoire de France.

Leert hier ô jonge Vrou wat onbekende vlecken,
U Kinders uyt de melck van vreemde borsten trecken,
Leert hier, ô jonge Vrou, gelijck de daet betuygt,
Dat yemant beestig word, wanneer hy beesten suygt.
Hoe menig eerbaer Wijf (heeft Dochters opgetogen)
Die buyten alle tucht en in het wilde vlogen!
Men wist niet hoe het quam, maer die het ondersogt,
Vont dat haer voetster-wijf niet veel en had gedogt.
Hoe menig aerdig kindt gesont en wel geboren,
Heeft door een snode min sijn eygen aert verloren,
Het is een goede leer, het is een oude vont,
De visch aert na de Zee, de plante na den gront.

C A P. VIII.

Hoe lang de Kinderen moeten suygen, en hoe sy tot haer Seven jaren opgevoet moeten worden.

WEl aen de tijt verloopt, het kindt begint te wassen,
Dus moetje des te meer op uwe diensten passen,
O Moeder, zijt getroost, al weent u teere vrucht,
Gy des al niet-te-min en set geen droeve sucht.
Gy kont tot sijnen troost verscheyde dingen plegen,
Gy kont het met de wieg of metter handt bewegen,
Gy kont of door geklanck of door een kinderliet,
Verjagen sijnen druck en stillen sijn verdriet.
De Mensch bemint de sang soo haest hy is geboren,
Een stem, een soete stem, die kan hem licht bekoren,
Of als dat niet en helpt, soo lecht'et aen de borst,
Want 't heeft voorseker pijn of anders heeten dorst.
Alleen een weynig sogs dat kan het al genesen,
Een dronck uyt uwe borst die geeft een ander wesen,
Het lacht sijn Moeder toe en met het schaepje lacht,
Soo word u swaer gemoet in beter stant gebracht.
Wat breeder van den dranck. Wilt voor de late jaren,
Wilt voor een treurig hert het sap van druyven sparen.
Het is een oude spreuck; het kint met wijn gevoet,
Dat krijgt een grillig breyn of ongestuymig bloet.
De blydschap van de jeugd die komt haer van het spelen,
Geen jonkheyt dient verdriet, geen kint en dient te quelen.
Het spel ontsluyt den Mensch en oeffent hem het lijf,
En dat is al het huys een eerlijck tijt-verdrijf.
Voor Meysjens is de pop, den hiltick met de noten,
Voor Knechtjens rauwer werck, de balle met de koten.
Ey laet de jonckheyt doen, benijt haer vreugde niet,
De School die nadert vast, en dat is haer verdriet,
Dus gaet'et over-al; dus gaet'et hier beneden,
Stracks na een weynig vreugds soo word'er druk geleden,
Waar ons den klaren dag een vrolijck uurtjen sent,
Daar is van stonden aan een stuure vlaag ontrent.

Aristoteles lib. 7. de pol. Cap. ult.

De Moeder dient de jeugd niet alle tijt te vleijen,
Het is de Kinders goet indiense matig schreijen,
Want (na de kunste leert) als yemant tranen krijt,
Soo word het vochtig breyn sijn quade dampen quijt,
De Mage word verwermt, en al de taeije fluymen,
Die worden even dan gedwongen om te ruymen,
De milte doet haer op, al isse schoon verstopt,
Gy maeckt dan dat het kint geen tranen in en kropt.

De

De Grieckſche Poeet Phocilides.

Als 't Kindt is jonck, ſijn leden teer,
Dan is't nut tot goede leer.
Gy Vaders onderwijſt het dan,
Soo waſt het tot een eerlijck man.

Plutarchus.

Met Kinders die men heeft geteelt,
En dient niet alle tijt geſpeelt,
Want ſchoon men die ten hoogſten mint,
En boven maten heeft geſint,
Noch kan het efter niet beſtaen,
Het ongetucht te laten gaen,
Want Ouders van te ſachten mont,
Zijn voor de Jonckheyt ongeſont.
 Men hout dat meeſt de Kinders zijn,
Gelijck een mat en weelig Swijn.
Dat ſoo men 't troetelt in den neck,
Gaet leggen midden in den dreck,
 Gy ſooje tracht na deugd en eer,
En ſtreelt u Kinders niet te ſeer.

CAP. IX.

Van de maniere van Opvoedinge in de tweede en derde ſeven jaren.

U Kind dat heeft geleeft tot tweemael ſeven jaren,
En ſiet hier komt de Geeſt ſijn krachten openbaren,
 Wel op nu, Vader, op, geleyt de tiſſe jeugd
 Tot kunſt en tot vernuft en tot de ware deugd.
Dit is de rechte Bloem van al het vorder leven,
Gy kont nu aen de Staet bequame ſteunſels geven,
 Gaet oeffent hare geeſt, en eygent haer verſtandt
 Ten dienſte van de Kerck en van het Vaderlandt,
Maer wilt u gantſch bedrijf met reden overwegen,
En let waer toe het Kind van eerſten is genegen
 Doorgront ſijn innig hert en waer het henen ſweeft,
 En wat het voor een drift in ſijnen boeſem heeft.
Wat deſen wel bevalt, dat doet den genen ſuchten,
Geen grondt en is'er nut tot alderhande vruchten,
 Hier waſt het Koren beſt, en ginder ſoeten Wijn,
 De jeugd dient aengeleyt na dat haer tochten zijn.
Geen dwang en is bequaem ontrent de jonge ſinnen,
Weeſt ſoet in u beleyt al watje wilt beginnen,
 Hoe menig geeſtig Kind is van de kunſt geruckt,
 Vermits het in de School word lijdig onderdruckt.
Een hoog en edel Hart en kan geen felle ſlagen,
En wil geen harden dwang of ſtuure woorden dragen.
 Wanneer een moedig paert is geeſtig uyt den aert,
 Soo dient het vinnig ſpoor, en ſweep te zijn geſpaert.
En om met goet beleyt hier dieper in te treden,
Soo proeft het jong gewas en ſijn genegentheden.
 Hebt acht met alle vlijt en dat van eerſten aen,
 Waer op de Ziele ſpeelt en hoe de ſinnen gaen,
Het is om niet gepoogt door ongetijdig kijven
Een kind van goeden aert geduurig aen te drijven,
 Al waer het innig hert is tegen aen gekant,
 Dat word te geener tijt de menſchen ingeplant;
Wie is ſijn leven oyt tot hoogen lof gekomen,
Die tegen ſijn vernuft heeft ſaken aengenomen?
 Wie heeft'er oyt beroep ter eeren uytgeſtaen,
 Die tegen ſijnen aert heeft dingen ondergaen.

CAP. X.

Van de Verkieſinge der Spyſe.

WY komen tot de koſt en wat'er dient gegeten,
Want dat moet yder Menſch op vaſte gronden weten,
 Oock op dit keucken-tuyg behoort te zijn gelet,
 Wel leert dan van de kunſt een nutte Tafel-wet.
En wilt geen ſlappe beurs, geen ſwacke maeg bevechten
Met dier-gekochte ſpijs of veelderley gerechten,
 Het een en 't ander ſchaet, gy ſet op uwen Dis
 Dat niet te veel en koſt en niet te ſeldſaem is.
Men ſiet'er menigmael, al wat de lieden achten,
En is niet in de daet, maer ſlechts in waen-gedachten,
 Wat ons van buyten komt is dickmael niet ſoo goet,
 Als yet dat even hier geringe lieden voet.
Men wil Faiſanten vleeſch en dieren koſt gebruycken,
En 't is een lecker aes voor alle luije buycken,
 Ons Bout is al te ſlecht, een Gans en achtmen niet,
 Om dat men het geſtaeg op onſe Tafel ſiet.
Wat uyt een verre kuſt in Hollandt word geſonden,
Dat is gewenſte koſt voor afgerechte monden,
 Men acht voor al de Worſt die ons Bologne ſent,
 Om dat hy ſeldſaem is en niet te ſeer bekent.
Men ſiet hier dertel Volck met grage tanden bijten
In rauwe Kaveat, een vondt der Moſcovijten,
 Daer Vis uyt onſe Zee en Vlees uyt onſe ſtal
 Is beter in de ſmaeck en verre boven al.
En wilt geen vreemde koſt uyt verre Landen halen,
Al wat ons noodig is dat waſt in onſe palen,
 Het is een rechte vraet, of dertel weelde-kint,
 Dat wat hem voetſel geeft in Hollandt niet en vint

Perſius Sat. 2

Indien gy langen tijt geſont begeert te leven,
Gy moet u nimmermeer tot ſlempen overgeven,
 Want die te gulſig drinckt en al te dickmael braſt,
 Word in der haeſten out en van de dood verraſt.

Juvenalis.

Sy ſtreelen haren luſt en ſoecken aller wegen,
Waer toe dat even ſtaeg haer buycken zijn genegen,
 Het ſchijnt dat ſy alleen tot vreten zijn gemaeckt,
 En hoe yet dierder is, hoe dat'et beter ſmaeckt.

Petronius Arbiter 1 *Sat.*

Een jong Faiſant gehaelt uyt ver gelege kuſten,
Dat is een ſoeten beet voor hare grage luſten,
 Dat is gewenſte koſt voor Joncker lecker tandt,
 Om dat hy niet en is te vinden in het Landt.

Euripides lib. 4.

Hebje water, hebje broot?
Klaegt dan niet van hongers noot,
Oock ſlechten dranck en ſachten bry
Verſaet den menſch en maeckt hem bly.

Horatius in ſijn tweede Boeck en Schimp-dicht.

Komt leert hier uyt de daet en uyt de reden weten,
Wat voordeel dat'er is in ſchaers en matig eten,
 Een menſch die ſober leeft die is geduurig fris,
 En door het gantſche lijf geſont gelijck een Vis.
Maer veelderhande koſt in eenen buyck te mengen,
En kan niet anders doen als leet en hinder brengen,
 Ey denckt hoe wel het ging doen gy een weynig aet.
 En ſonder groot beſlag aen uwe Tafel ſaet.
Maer nu gy Vis en Vlees u voor beſtaet te ſetten,
En eet als ſonder maet en buyten alle wetten,
 En nut op eenen tijt geſoden en gebraet,
 Soo doet'et aen het lijf en aen de ſinnen quaet.
Wat ſoet was keert in gal, en bijſter taeije ſluymen
Ontſtellen u de maeg onwillig om te ruymen,
 Ey kijck hoe bleeck hy ſiet, hoe vol van ongeval,
 Die raet ſlaet over dis wat koſt hy eeten ſal.
Die giſter heeft gebraſt, die is door al de leden
Swaer, log en onbequaem oock op den dag van heden,
 En als het Lichaem queelt en na der Aerden helt,
 De Geeſt, ons beſte deel, is even ſoo geſtelt.

C A P. XI.

Van de mate der Spijse, Hoe veel, Hoe dickmaels 's daegs en wanneer meer tot bewaringe der Gesontheydt dient gegeten te worden.

AL is de Spijse goedt en even hier gewassen,
Noch moet een billick Mensch hem geensins overbrassen,
Want soo men al te veel sijn gulle lusten biet,
De maeg word over-last en doet haer plichten niet.
De kost die leyt gepackt, men kanse niet verdouwen,
Dies isset alderbest sijn lust te weder-houwen,
De maet is over al en in de spijse goet,
Dus leert op vasten gront hoe veel men eeten moet.
Wilt gy geen hinder doen aen lever maeg en longer,
En drinckt niet sonder dorst en eet niet sonder honger.
En nut oock niet te veel dat is voor u gesont,
't Is quaet den vollen eysch te geven aen den mont.
Doch als gy zijt beswaert door al te groote lasten,
Gaet betert u gebreck en stelt u om te vasten,
Is u het lijf ontset of anders als het plach,
Maeckt dat'et wederom te rechte komen mach
Wilt oock geen vreemt beslag en grage saussen maken,
Door honger sal u moes en rauwe boonen smaken.
Onthout dan dit de kunst in onsen raet belast,
Eet niet dan als het dient en als de mage bast.

Cicero l.b. 1. van de Officien.

Door Spijs en haer genut en dranck van goeden wijn,
Soo dient het lijf verquickt en niet belast te zijn.

WIlt gy nu verder gaen en totten handel komen,
Hoe dickmaels op een dag dient voetsel ingenomen,
Weet dat oock dit beleyt na reden moet geschiên,
En 't is hier alderbest de lieden aen te sien.
Wie rappe gasten zijn en metten lijve wercken,
Laet die oock viermael daegs haer jonge leden stercken.
Een Ambachts-man verteert den kost in sijn bedrijf,
En van gestage spijs soo wast een jeugdig lijf.
Maer een die niet en woelt en heeft nu rijpe jaren,
Die mocht soo ruymen kost na desen beter sparen,
Hy eete somtijts laet en dan eens weder vroeg,
Maer tweemael op een dag dat is voor hem genoeg.

HEt is een oude vraeg en overlang gedreven,
Daer meenig edel geest heeft deftig opgeschreven,
Te weten of de noen dan of den avondt-stondt,
Is beter om den eysch te geven aen den mondt.
Voor my ick vinde stof en dat ter wedersijden,
Om met een ruymen toom op dese baen te rijden.
Maer als ick op het stuck mijn oordeel vellen moet,
Ick houw den nacht bequaemst om wel te zijn gevoet.
Dan staen de geesten stil, dan rusten al de leden,
Dan mag de binne-kracht sich aen de maeg besteden,
En dit vry lang genoeg: want soo een yeder weet,
Het is een lange wijl eer dat men weder eet.
Doch wilder eenig mensch hier in geleerder wesen,
Die moet een meerder werck en grooter boecken lesen.
Ick hebbe maer alleen den eersten grondt geleyt,
Doch na mijn oordeel draegt daer is genoeg geseyt

C A P. XII.

Van den Dranck.

VAn eeten al genoeg: laet ons te drincken brengen,
Wilt nat met droogespijs (maer na den regel) mengen
De maeg bemint de maet, het is een edel vat,
Het mortel datje maeckt en dient niet al te nat.
Het mortel datje maeckt dat moet de muuren bouwen,
Die lichaem en de Ziel te samen onderhouwen,
Die vrienden zijn gevoegt, doch met een soeten bant,
Gy doet dan even hier u saken met verstant:
Wanneer men spijse nut, dan isset best té drincken,
Soo kan het droog en nat te samen neder sincken,
Maer als gy zijt vermoeyt of uyttermaten heet,
Soo drinckt geen killig vocht terwijl het lichaem sweet.
En als gy naer het mael tot slapen wordt genegen,
Soo laet u tot den dranck niet op een nieuw bewegen,
Oock maeckt u niet gewent te drincken in der nacht,
Want hierom word de maeg als uyt de zoo gebracht.
Maer wacht u t'aller tijt de leden vol te suypen,
Dit maeckt een grillig breyn en baert onguure stuypen.
Hy quetst sijn beste deel al wie onmatig giet,
Gy daerom Hollandts volck verdrinckt u Ziele niet.

De Heere van Bartas.

De Wijngaert die geen boom en schijnt te willen wesen,
Maer om sijn edel vocht ten hoogsten is gepresen,
De Wijngaert die den olm als sijn vriendin omvangt,
En even als verlieft aen hare tacken hangt
Die plante geeft vermaeck, en door haer soete vruchten
Geneest se menig hert dat eertijts plag te suchten,
Geeft eetsucht aen de maeg en baert gesuyvert bloet,
En is soo voor de blaes als voor de lever soet.
Verweckt bequame verw en maeckt de geesten wacker,
En is gelijck een dauw ontrent een dorren acker;
Verquickt het deusig breyn en maeckt de geesten werm
En maeckt een sachten buyck en maekt een open derm.
En maeckt de leden fris al schijnt de Ziel geweken,
En leert een stomme mondt bequame reden spreken.
In 't kort het edel nat dat van den wijngaert koomt,
Maeckt dat eens s'menschen hert geen noot noch dood en schroomt.

Lucretius 3. Boeck.

Wanneer een grage mondt te gulsig heeft gedroncken,
En dat alsoo den mensch ten lesten is beschoncken,
Soo wordt het lichaem swaer, de beenen wonderswack,
Oock rijster onverstant en ander ongemack.
De mondt is sonder slot, het oog begint te swieten,
Men schreeuter over hoop gelijck als wilde dieren,
En soo der yemant soeckt de gronden van het quaet,
Het komt ons van den wijn gedroncken sonder maet.

C A P. XIII.

Van d'oeffeninge en ruste des Lichaems.

HEt lichaem, lieve vriend, is niet alleen te spijsen,
Ick wil u boven dat al nader onder-wijsen,
Indien een water-put geduurig stille staet,
Het vocht dat krijgt een reuck en word ten leste quaet.
Maer sooje wilt den born by wijlen ledig maken,
Het nat sal klaerder zijn en des te beter smaken,
Dus gaet'et metten mensch, hem dient geen stage rust;
't En is hem niet genoeg dat hy den honger blust.
Geen lijf dient altijt stil, het dient te zijn bewogen,
Maer dat oock met bescheyt: Want isset vol gesogen,
En met den kost belast, soo dient'et niet geroert,
En geensints door geweldt met horten omgevoert.
Verwacht een beter tijt, of doet'et voor den eeten,
Wanneer het Edel gijl ten lesten is geseeten:
De mage sonder spijs. Gaet dan en roert het lijf,
Dat is voor alle man een noodig tijt-verdrijf.
Oock is in dit geval en diergelijcke saken,
Ja meest in alle ding een onderscheyt te maken,
Want een die ledig gaet, of die geduurig waeckt,
En dienen niet gelijck in desen aengeraeckt:
Een wacker Ambachts-man die mag de gantsche leden,
Oock dan, wanneer hy sweet, in eenig spel besteden;
Maer die niet veel en doet, of by de boecken sit,
En dient maer na de maet en niet te seer verhit.
De tijt dient oock bemerckt, want in de winter-vlagen
Soo dienter meerder kracht te dringen op de magen;

Maer

Maer soo de Somer blaeckt met heete Sonne-schijn,
Soo moet het lijf geroert maer kort en matig zijn.
Een woort noch tot besluyt: al die geduurig spelen,
Die moet de weelde selfs in korten tijt vervelen;
En die geduurig werckt, besuurt te grooten last,
De Mensch dient alle ding met beurten toegepast.

Ovidius Epist. Her. 4.

Die altijt woelt en niet en rust,
Word veel in haesten uytgeblust,
Maer somtijts schoven tusschen bey,
Is als een regen in de Mey.

C A P. XIV.

Van Slapen en Waken.

DE nacht daelt uyt de lucht en noot ons om te slapen,
Gy doet na sijn bevel, hy is'er toe geschapen.
En schoon dat u de geest tot lesen is belust
Gy des al niet-te-min begeeft u tot de rust.
Doch eer gy dat bestaet, soo buygt u swacke leden,
En gaet tot uwen Godt en offert hem gebeden,
Wat weet'er eenig Mensch die heden slapen gaet,
Of hy sal mogen sien den naesten dageraet.
Gy neemt tot u gerief een slaep van seven uuren,
Maer laet u bedde-rust voor al niet langer duuren,
Wie seven uuren slaept, die heeft sijn volle maet,
Het zy de jonckheyt rijst of datse neder gaet
Het gantsche Lichaem sluyt, wanneer de Sonne-paerden
Sich geven na de Zee en wijcken van der Aerden;
En hy weckt op een nieu de sinnen uyt den droom,
Wanneer hy weder komt geresen uyt den stroom.
Verset u diep geheym, verdrijst u sware sorgen,
Maer laetse weder toe ontrent den rooden morgen.
Maeckt u dan vaerdig op dat is de beste tijt,
Die van der Aerden stijgt en na den Hemel rijt,
Is u de snelle pen genegen om te schrijven,
Of wilje uwen Geest tot in den Hemel drijven.
Of hebje diep gepeys ten goede van den Staet,
Daer is geen nutter tijt als in den dageraet.
Wanneer gy nedersijgt, soo wilt u matig decken,
En poogt noyt al te seer de leden uyt te strecken,
En legt niet op den rug als gy den slaep verwacht,
Dat maeckt u menigmael een ongeruste nacht.
Het stopt de Geesten op en baert onguere droomen,
Die schoon het u verdriet gy niet en kont betoomen,
En laet geen venster op, en soo het wesen mag,
En slaept niet in de Maen of midden op den dag.
En wilt oock, alsje rust, de mont niet open setten,
Dat sal u in der nacht den schralen dorst beletten,
Want die in sijnen slaep de lippen niet en sluyt,
Die jaegt'er onverhoets de beste dampen uyt.
Oock soo gy zijt geneygt den Acker van de Vrouwen,
En onder dit geheym u eygen Huys te bouwen,
Dit is de nutste tijt, nu dient het landt bezaeyt,
Het Lichaem is gerust, de Geest die is versraeyt.
Gelooft'et raeuwe jeugd die Echte vruchten teelen,
Gaen tot een deftig werck en geensints om te speelen,
En doet het nimmermeer (het is een quaet gebruyck)
Of met een droncken hooft of met een vollen buyck.

C A P. XV.

Van het loosen des Kamer-gancks, Waters, &c.

HEt Lichaem is gevoet het moet sijn afganck hebben,
Alwaer het is gevloeyt daer moet het weder ebben.
En als dit in Mensch niet overhant en gaet,
Soo is'et aen de Maeg en al de leden quaet
Gy als het qualijck wil, soo wilt den afgang wetten,
Door Pruymen, Lang-rosijn, of Moes van Violetten,
Van Beete, van Latou, van alderhande kruyt,
Dat maeckt de wegen glad en jaegt de swadder uyt.
Wilt vorder t'uwer baet in alle vlijt besorgen,
En kemmen daer het dient, en wassen alle morgen,
Maeckt neus en ooren reyn en spoelt voor al de mont,
Dat is voor eerst de Maeg en al het Lijf gesont.
Noch is het wonder nut om dampen uyt te drijven,
De leden alle daeg met doecken af te vrijven;
Al dit is wonder nut en even wonder net,
Dus siet dat gy gestaeg op dese regels let.

C A P. XVI.

Van de maniere des Levens van Oude Luyden.

MAer schoon op ons bedrijf word naerstig acht genomen,
Noch laet den ouden dag niet over ons te komen;
Al staet de kaersse stil en buyten alle wint,
Men siet dat eygen vyer ten lesten haer verslint.
De dood woont binnen ons, en dese swacke leden
Die snellen naer het graf en hellen naer beneden,
Al word een out gebou by wijlen eens vermaeckt,
Noch siet men evenwel dat sijnen val genaeckt:
Wel om dit kranck gestel te mogen onderhouwen,
Soo moet men na den eysch verscheyden dingen schouwen,
Verscheyden saken doen: van beyden dient gewaegt,
Voor u die van den tijt en oude dagen klaegt.
Voor eerst wilt u gemoet en alle tochten keeren,
En laet u nimmermeer van lusten overheeren.
Al wat den geest berooft dat is geduurig quaet,
Doch meest wanneer den Mensch tot hooge jaren gaet.
Voort hoet u van de Spijs die quaet is om verteeren,
En laet geen harde kost u swacke leden deeren.
Siet oock dat gy voortaen u niet en overbrast,
Want voor een oude maeg en dient geen sware last.
Van Tafel naer het Bedt. Vermijt u van de Vrouwen,
En laet de frisse jeugd den echten Acker bouwen,
Het is een ware spreuck. Wie op sijn laersen pist,
Dien is'et meer als nut dat hy sijn boeltjen mist.
Of wel een schoone Maegt by David was gelegen,
De Vorst en dede niet dat jonge Luyden plegen,
Sy gunt hem jeugdig bloet, doch bleef gelijckse was,
Soo dat hy noyt een bloem van haren Maegdom las.
De Vorst verstont het stuck, hy wist hoe dese saken,
De krachten binder doen en swacke Leden maken.
De Mensch is kout en droog ontrent den ouden dag,
Soo dat hy heet en vocht niet meer ontbeeren mag.
Wel oeffent dan het lijf, maer door een sacht bewegen,
En voedt een langer slaep dat is u besten segen,
Neemt noch tot u behulp de geesten van den wijn,
Maer die moet evenwel naer eysch gedroncken zijn.
Betracht een open lijf en dat met sachte Kruyden,
Een vocht dat krachtig ruymt en dient geen oude luyden.
Dat raet de kunste noyt als in een hoogen noot,
Want aen een kranck gestel en dient geen harden stoot.
Als jonge luyden niet en slapen,
Eu oude luyden niet en waken,
Sy konnen 't bey niet lange maken.

Ovidius in Art. Amand.

Een out Soldaet en voegt niet wel,
Hy mocht al beter rusten,
En min noch dient gerimpelt vel
Tot Amoreuse lusten.
Is yemant Kael of is hy grijs,
Indien hy vrijt, hy'is niet wijs.

Horatius spreeckt van hem selven, 3. Ode 26.

Ick was in mijnen tijt eens liefst al aen de vrouwen,
Ick kon met goeden lof de vrijsters onderhouwen,

Maer dat is nu gedaen, dewijl een grijsen baert
Voortaen my niet en raet om meer te zijn gepaert.
Men vint'er over al die in haer oude jaren,
Noch even zijn gemoet als sy te vooren waren,
Men siet dat hun de jeugd noch in de leden rijt,
Al is haer kranck gestel verwonnen van de tijt.

Dit Vers is in 't Latijn gemaeckt op Johannes Menardus in sijnen tijt een vermaert Medicijn van Ferara.

Een die hem wel verstont (gelijck het word gelooft)
Te seggen yder mensch sijn gantsch toekomstig leven,
En hoe dat hy daer van eens stont te zijn berooft,
Die had aen onse Fop hier op bericht gegeven,
Hy seyt hem dat hy sou versmooren in een sloot,
En dat een diepe graft hem sou aflijvig maken,
Maer Fop geheel vervaert van soo een vreemde doot.
En wou noyt water-put, of beeck, of vliet genaken,
Doch na hy had geleeft tot in de festig jaer,
En dit sijn eerste wijf nu lange was gestorven,
Doen wiert men nieuwe jeugd aen onse Fop gewaer,
Dies heeft hy metter daet een jonge vrou verworven.
Hy was schier even staeg ontrent de jonge bruyt,
En 't wijfje socht vermaeck en wou geduurig spelen,
Eylaes de goede man die schut sijn beursjen uyt,
Maer 't was als geenen tijt dat hy begost te quelen,
En waerom sal ick lang op desen handel staen,
Hem mocht geen machtig kruyt geen dranck of wortel baten,
Sijn kracht is uytgeput sijn leven heeft gedaen,
Hy moest de jonge vrou en al sijn vreugde laten.
Hier riep doen al het volck; Fy linckers vuylen hoop,
Die sich door al het landt van waer te seggen roemen,
Van hier met u bedroch, ten heeft geen vasten loop;
Men hoort u al gelijck maer leugenaers te noemen.
Maer seker geestig quant bewust van dese doot,
Die sprack, de konstenaer en heeft u niet bedrogen,
De graft waer van hy sprack dat is een vrouwen schoot,
Daer, Daer is onse Fop de gantsche Ziel ontvlogen.

C A P. XVII.

Van de maniere des levens der gener die een ongematigt en swack Lichaem hebben.

WAnneer de soete slaep van u begint te vluchten,
Dat voor een bly gepeys u quelt een angstig suchten,
Dat u geen kost en smaeckt gelijckse voortijts plag,
En dat geen jonge vrou u meer bewegen mag.
Of dat u blijde verw nu krijgt een ander wesen,
Of dat een witter hair in u komt opgeresen,
Of datje niet en looft dat van u plag te gaen,
Gelijckje menigmael voor desen hebt gedaen.
Soo stelt'et voor gewis dat uwe saken helten,
Dat uwe krachten gaen u leden haer ontstellen,
Dat u bou-vallig lijf en u geheelen Staet
Niet meer en is geplaetst in haer bescheyden maet.
Om hier in wel te gaen; soo dienter waergenomen,
Hoe dat u snellen val mag worden voorgekomen,
Hoort vriendt indienje zijt gebracht in desen staet,
Soo dienje niet te doen als naer de rechte maet.

C A P. XVIII.

Wat de gene staet te doen, die van verscheyden sieckten, ja van de Dood selfs gedreygt worden.

WAnneer u tijt verloopt en dat u laetste jaren
Ontrent u kranck gestel haer swackheyt openbaren,
Soo datter dit en gunt aen maeg of lever schort,
Of datter quellig vocht van boven neder stort,
En laet u niet terstont een dranck of pillen brengen,
En laet geen bitter sap met vreemde kruyden mengen;
Maer oeffent u gedult en hout de leden stil,
En let hoe dat'et gaet en waer het henen wil:

Gebruyckt maer weynig spijs en tracht gentst te wesen,
Dat kan oock menigmael een sware quael genesen.
Weet dat een kranck gestel niet hart en dient gedrukt,
En aen een bakig tou en dient niet stijf geruckt.
Maer vriendt indien u tijt of dat u swacke leden,
Nu buygen naer het graf of hellen naer beneden,
Soo dat de bleecke dood als met den meester-spot,
Soo laet de drancken daer en gaet tot uwen Godt:

Gebedt voor een Mensch, die sich bereyt om te sterven.

O Godt die aen den Mensch het wesen hebt gegeven;
En sijn bescheyden tijt een yeder toegeschreven,
Hebt even vast gestelt hoe lang het aertsche dal,
Hoe lang het ydel vleesch ons woonplaets wesen sal.
Ick die u schepsel ben nu moede van te dwalen
Hier in het onderwerck van dese lage dalen,
Ben out en uytgeleeft. Mijn loop die is volbracht,
Soo dat ick t'aller uur mijn laetste stonden wacht
Maer eer gy desen romp tot stof sult laten maken,
Soo kom ick, hoogste Godt, in ootmoet u genaken,
Siet dit is my bekent dat niet een eenig man,
Daer gy als Richter sit voor u bestaen en kan.
Noch weet ick boven al, dat mijn onguere sonden
Staen uyttermaten veel en vuyl te zijn gevonden,
Ja dat haer groot getal is meerder als het sant,
Dat hoog gestapelt leyt ontrent het dorre strant.
Soo gy dat grousaem werck my toe sout willen schrijven,
Waer sou ick, lieve Godt! Waer sou ick konnen blijven?
Ach! soo gy reden eyst oock maer van duysent een,
Ellendig, als ick ben! Eylaes 'ken weet'er geen.
Dies waer ick sonder Hoop en even buyten rade,
Indien ick niet en vondt mijn troost in u genade,
Indien ick niet en sag u Soon het suyver Lam,
Die tot ons eeuwig heyl hier in de werelt quam.
Die heeft, al wie daer zijn met sonden overladen,
Geroepen, opgeweckt ja krachtig aengeraden
Tot hem met rechten ernst om troost te willen gaen,
Ja seyt tot haer behout gereet te sullen staen.
Dies roep ick u om hulp, wilt tot my sondaer naken,
En laet my 't eeuwig Heyl oock voor mijn afscheyt smaken.
Vermeerdert mijn geloof, vermindert dese pijn,
En laetse niet te groot voor dese swackheyt zijn.
Staet oock geen Duyvel toe my nu te mogen quellen,
Maer laet u reynen Geest mijn hert in ruste stellen
Verleent my vasten troost die my bevryden sal
Voor wanhoop, ongeloof en 't eeuwig ongeval.
Legt in u weeg-schael niet den last van mijne sonden,
De schult is afgelost gy waert'er om gebonden,
Gy dan O Vrede-Vorst, bevredigt mijn gemoet,
En neemt voor mijne schult u reyn en Heylig bloet
Meer weet ick niet te doen, Hoe kan ick langer spreken,
Mijn tonge die verstyft mijn krachten zyn geweken,
De koude Dood genaeckt; dies roep ick tot besluyt,
O Godt besit mijn hert, het leven wilder uyt.

C A P. XIX.

Wat de gene staet te doen, die uyt een sieckte opstaen, en tot gesontheyt komen.

HOort noch een korte les, hier nut te zijn geweten,
Waert gy noch onlangs siek, soo wilt met oordeel eten,
Maeckt datj' het swacke sterckt en sagtjens henen drijft,
Dat u noch van de quael in maeg of lever blijft
Zijt gy lang sieck geweest en metter tijt genesen,
Soo moet oock desgelijcks u voetsel langsaem wesen,
Maer was u sieckte kort en waerje ras gesont,
Soo geeft naer vollen eysch, het voetsel aen den mont.
Gy hebt nu weynig bloets en dat moet weder groeijen,
Dus wilt u niet te ras met sware dingen moeijen,
Gebruyckt meest sachte kost en sap van gulle jeugt,
Op datje buyten sorg u saken redden meugt.

't Is

'tIs dienstig even selfs voor alle jonge Vrouwen
De lust tot haren Man met kracht te wederhouwen,
Wanneer sijn broose jeugd, na sieck te zijn geweest,
Vernieude krachten voelt en wederom geneest.
Hier is'et tegen recht u vriendt sijn recht te geven,
Want wie hem dan gelieft die tast hem aen het leven.
Hier is de soetheyt wreet, de wrange suurheyt soet;
Hier is het geven quaet, hier is ontseggen goet.
Noyt dient'er eenig vyer van vyer te zijn genomen,
Wanneer de gulde Vlam eerst uyt begint te komen,
Geen boom van nieus geplant en dient te zijn besnoeyt,
Tot dat het jeugdig hout in volle tacken groeyt.
Voorts zijt gy sieck geweest, en door de kunst genesen,
Soo wilt voor alle ding den Schepper danckbaer wesen,
't Is Godt die u genas, geeft hem alleen den prijs,
En dat op desen voet of diergelijcke wijs.
Wat Lof, Almachtig Godt, wat danck sal ick u geven,
Die my nu hebt gegunt een nieu gezegent leven?
Ick heb voor my gesien gelijck een open graf,
Maer stracks op u bevel soo liet de quelling af,
De sieckte die my trof die was soo hoog geresen,
Dat ick scheen buyten hulp ja sonder hoop te wesen.
De Meesters zijn verstelt, haer dranken sonder kracht,
Dus wiert'er over my de doodt alleen gewacht
Maer gy die met een Woordt u Schepsels kont gebieden,
Doet pijne, doet verdriet en alle sieckten vlieden,
Dies ick die van de Koorts ter neder was gedruckt,
Ben door u groote Kracht als uyt het graf geruckt
Mijn sonden waren groot en waerdig swaere plagen,
Maer uwe tucht bestont alleen in Vader-slagen.
Gy hebt my niet gestraft gelijck ick had verdient,
Maer hebt met my gedaen gelijck een waerden Vrient.
Gy hebt op mijn Gebed en mijn ootmoedig suchten,
De sieckt' en haer gevolg gedwongen om te vluchten.
Gy hebt uyt enckel gunst ten spijte van [illegible]
My u onwaerdig Knecht, getogen uyt de [illegible]
In plaetse van verdriet, hebt gy my vreugd [illegible]
In plaetse van de dood, een nieu gezegent [illegible]
In plaetse van de pijn, die my de ziel b[illegible]
Soo lieffelijcken stant, als iemant wenschen [illegible]
Gy kont, als met een Woordt, de sieckte [illegible]
En neemt de klachten aen, van die op u bet[illegible]
Ick heb het nu gesien en uyt de daedt geleert,
Dat gy het quaedt belet, en ons ten goede keert.
Dies wil ick uwen Naem voor al de Wereldt prijsen
En uyt mijn innig merg een danckbaer hert bewijsen,
Gy die de wille geeft, geeft oock de volle daet,
Gy weest na desen tijt mijn troost en toeverlaet.
Geeft dat ick al voortaen aen u mijn korte dagen
Mag uyt mijn gantsche kracht ten vollen overdragen.
En laet u reynen Geest my leyden op de baen,
Die ick tot mijnen troost na desen hebt te gaen.
Stort yver in mijn hert tot alle reyne zeden,
Geeft drift tot uwen dienst en vyer in mijn gebeden,
Geeft lust om wel te doen die mijner oyt behoeft,
Op dat ick troosten mag al wieder is bedroeft.
Als ick in welstant ben, soo laet my doch gedencken,
Dat weder nieu verdriet my haest sal mogen krencken,
En als my sieckte treft of diergelijcke noot,
Soo maeckt my doch bequaem oock tot een rasse doot.
Doch hoe het wesen mag, laet my des Wereldts saken
Niet verder, lieve Godt, als met de lippen raken,
Maer al dat eeuwig hiet, en wat'er is ontrent,
Laet dat in mijn gemoet ten diepsten zijn geprent.
Maer wiltje na den eysch den grooten Schepper dancken,
Soo word een beter Mensch en laet u slimme rancken.
Een die met woorden dankt, die pleegt een goede daet,
Maer hy doet beter werck die sijne sonden laet.

Hier volgen eenige Medicinale grondt-regels uyt Hippocrates Aphorismen, de welcke als voor Godts-sprake van outs zijn gehouden geweest.

SOo gy door loop van langen tijt
Verswakt en gants verhongert zijt,
Soo leert de reden, lieve vrient,
Dat u geen spoedig voetsel dient-
Maer leedje korts maer hongers noot,
Soo bijt dan vaerdig in het broot.
U maeg is best om metter spoet,
En niet met traegheyt zijn gevoet.

Leert hier den aert van alle kost,
Wat haest verteert, word haest gelost.

Een die sijn jonge dagen lanck,
Is hart in sijnen Kamer-ganck,
Die word ontrent den ouden dag
Vry weecker als hy voortijts plag;
En gy die jonck hartlijvig waert
Krijgt out gewis een sachter aert.

Gy die een onreyn Lichaem voet,
Weet dat het u maer hinder doet.

Vraegt iemant wat'er voor een man
Den honger best verdragen kan?
Voor eerst, die na sijn eynde gaet,
Maer dan noch is in goeden staet;
Daer na een die niet meer en wast,
En schaet'et niet, schoon dat hy vast.
Maer iemant in sijn jeugdig bloet,
Lijt hinder als hy vasten moet;
Doch Kinders van een blijden geest
Die schaet'et vasten aldermeest

Wanneer de slaep een mensch ver-
moeyt,
Dan schijnt'et dat de sieckte groeyt,
Maer soo de lust hem wel bekoomt,
So dient geen vorder leet geschroomt;
Met dranck verquickt veel eer het (bloet,
Als het door vaste spijse doet.

Slaept gy, of wackt gy boven maet,
De kunst die schat het beyde quaet.

Een out mensch tot verdriet gewent,
Die leet en sweet en moeyten kent,
Draegt vry al beter sijnen list,
Als doet een jonck en weelig gast.

Ons tijt is kort, de kunste lang,
En kans neemt vaerdig haren gang;
Oock heeft het proeven sijn gevaer,
Al leeft'er iemant hondert jaer
En schoon men iet met oordeel doet,
Noch vint men dickmael tegenspoet;
Dies moet niet slechts de Medecijn
In all's geset en wacker zijn;
Maer ook de kranck' en sijnen vrient,
En wie hem in de sieckte dient,
Heeft vlieg te letten op het stuck,
Of hem genaeckt groot ongeluck,
Dan noch al wat van buyten koomt
Is hier oock nut te zijn geschroomt.

Geselle als het wesen moet
Dat gy verswackte leden voet,
Of ledig maeckt een vollen darm,
Of maeckt verkoude leden warm,
Of iemant na den eysch verkoelt,
Wanneer hy sich te brandig voelt;
Gy doet u dingen niet te ras,
Want dat noyt iemant goet en was:
Maer wat men met gemoede doet
Dat hout men voor den besten voet.
Een koorts ontsteken in den Herfst,
Maeckt dikmael dat een mensche sterft,
Maer sieckten in de lente tijt,
Wort men vry al lichter quijt.

Te luttel of te veel gevoet,
En dede noyt het lichaem goet

In alle sieckte kort of lang,
Is best een sachte kamer-gang.

Die spijse geeft een siecken vrient
Die maer gesonde lieden dient,
Doet hinder aen den siecken man
Daer hy een kloecken baten kan.

Als aen een vrou die swanger gaet
De borst in haest ter neder slaet,
Hout vast dat om dit ongeval
De vrucht haer niet belacchen sal.

Die 's nachts veel nats te losen plag;
Heeft weynig afgang op den dag.

Noyt prees ick al te vetten Bruyt,
Vermits het vet de Moeder sluyt,
U dient een schraelder lieve vrient,
Wilt gy van Kinders zijn gedient.

Die van een Soontjen swanger gaet,
Heeft veel een schoon en bly gelaet,
Maer gaetse van een Meysjen swaer,
Soo is haer wesen niet te klaer.

Veel te vreten, lang te vasten,
Is noyt goet voor jonge gasten,
Wiltje zijn in goeden staet,
Hout in beyd' de middel-maet.

Als iemant eerst heeft bloedt ge-
spout,
Soo hy dit namaels wederhout,

En dat'er daer na etter koomt,
Soo wort'er eenig quaet geſchroomt.
Ontrent het deel daer yemant ſweet,
Daer ſpreeckt de kunſt, hier is'et leet.

Een ſtage koorts ten derden dag
Niet ſachter als'er voormael plag
Sal naderhand niet ſtille ſtaen,
Maer vry al harder wegen gaen:
Maer ſlijtſe met dien eygen tijt,
Soo is'et quaedt ſijn angel quijt.

Dit is van outs een wijs beſluyt,
Tot felle ſieckten vinnig kruyt.

Volgen Doods voor-loopers.

Is yemant in het hooft gewont
En dweept hem 't breyn dien eygen
ſtont, (quijt,
Die word in haeſt ſijn hooft-ſweer
Want hy verhuyſt in korten tijt.

Als yemant lang den afgang heeft,
En die ten leſten over-geeft,
Hy make ſtaet uyt dit geval,
Dat hem de loop verlaten ſal.

Als eenig menſch lang heeft ge-
En dan in dwepery geraekt, (waekt,
En voorts met ſluypen is gequelt,
Hout dat hy na den grave ſnelt.

Als yemant ſwelt door water-ſucht,
En dat hy daer na bijſter kucht,
Geſellen maeckt dan vaſten ſtaet
Dat hy te poſt ten grave gaet.

Als een menſch begint te raſen,
En ſijn buyck word opgeblaſen,
En ſijn nagels kout en blaeu,
Dan is 't leven wonder flaeu.

Wanneer de menſch ſijn tijt beſluyt,
Soo vliegt de Ziel allengskens uyt,
En dan is 't Lichaem niet met al
Als vleeſch en bloedt en ſnot en gal.

BY-SPREUCKEN,

Rakende de onderhoudinge en verbeteringe van de Geſontheyt.

WOrd yemant ſieck, of krijgt hy
pijn,
Eerſt Godt, en dan de Medecijn.

Met menſchen niet in tijt van peſt,
Met Godt veel ſpreken acht ick beſt.

Geeft u nimmer in den droom,
Onder eenen Noten-boom.

Uyt luſt
Onruſt.

Wilt gy der ſomtijts een glaesje op
ſetten? (netten.
't Is wel, mijn vrient, maer droogt u

Hebje water, hebje broot,
En klaegt dan niet van hongers noot.

Hebje luſt, ſoo is 't al goet,
Honger maeckt raeu boonen ſoet.

Wanneer een Eſel honger heeft,
Hy eet wat hem ſijn Meeſter geeft.

Lange menſchen ſelden wijs,
Groote gecken ſelden grijs.
Witte luyden ſelden ſtout,
Groote dronckaerts ſelden out.
Maer het zy men rijt of vaert,
Korte menſchen trots van aert.

Hebt gy geen wilt-braet of Capoen,
Soo eet dan moes of ander groen;
Dat kan oock lege mage voên.

Eet het muysje wat te veel,
Wat het proeft 'tis bitter meel.

Meer kinders zijn van vreten bedor-
Als'er van honger zijn geſtorven. (ven,

Die niet en doet gelijck de Gans,
Om lang te leven weynig kans.

Als gy geen R vint in de Maent,
Soo weet dat gy dan word vermaent,
Dat u geen vrouwe, maer een glas,
Voor u geſontheyt komt te pas.

Treet de vrouwen op haer ſeer,
Sy vergeten 't nimmermeer,
Oock een die haer weldaet doet.
Word des nimmer recht vergoet.

De eerſte in het rijs,
De tweede op het ys,
De derde aen den dis,
Dit hout men dat beſt is.

De rug aen 't vyer de buyck aen tafel,
En in de handt een goede wafel,
Vrient ſooje dat niet lijden meugt,
Soo is 't gedaen met uwe jeugt.

Neemt uwe ſlaep-plaets boven;
Gy ſult u des beloven.

Het eerſte jaertjen dat men trout,
Soo word men koortſig of verkout,
Dit vont ik leſtmael eens geſchreven,
Hoe ſchoonder vrou hoe korter leven.

Indienje vijftig jaren telt,
En weeſt niet gretig op het velt,
Maer voor het woudt en jeugdig
kruyt,
Siet liever naer een kuſſen uyt.

Geeft aen u Soon veel in den darm,
Maer geeft hem weynig aen den arm,
Geeft Dochters aen den arm veel,
Maer ſpaert het liever uyt de keel.

Verkieſt noyt minne voor u kint,
Wanneerſe vrijt of word gemint.

Neemt niet licht tot uwen raet,
Een jong Doctoor of Advocaet:
Die geen Proces noch oyt verloor,
Beminde vrienden ſchroomter voor.
Want die ſijn Ambacht eerſt begint,
Is maer een onbedreven kint.

Hebt gy een huys onlangs gebout,
Maeckt dat je deſe les onthout,

Of anders vriendt gy lijt gevaer,
Laet uwen vyandt 't eerſte jaer,
Laet voor het tweed' een beter vrient,
Van deſe wooning zijn gedient,
Maer weeſt gy voor het huys be-
ſchroomt,
Tot dat het derde jaertjen koomt.

Laet voor u tafel zijn bereyt,
Een Ey oock maer een uur geleyt,
En weet dat ick noyt van my ſteeck,
Brood van een dag, meel van een
weeck,
Noch bigge die een maent beleeft,
Noch ganſe die'er driemael heeft,
Oock wil ick my aen laten biên,
Wijn van een jaer, en vis van tien.
Maer geeft een Maegt noch eens ſoo
veel,
Grijpt dan haer roosje by de ſteel,
Doch weet dat ons ten beſten dient,
Een out ja hondert-jarig vrient.

Wat is het Vee voor goet gekent?
Een Schaepje dat ons Brabant ſent,
Een Os geweyt in Gelderlant,
Een Koeije van de Vrieſſe kant,
Voegt dan daer by een Vlaems Cap-
poen,
Soo 'konj' een goede maeltijt doen.

Het is geſont voor Ziel en Lijf,
Elck ſijn glas en elck ſijn Wijf.

In het jaer eens bloedt gelaten,
In de maent eens in het badt,
En noch ſou 't my konnen baten,
Soo ick maer eens daegs en at.

Hebt gy miſſchien geen Medecijn,
Soo laet dit u genees-dranck zijn,
Eet, drinckt en teelt noyt ſonder luſt,
En ſtelt voor al u hert geruſt.

Wie veel ſmeert de borſt,
En drinckt ſonder dorſt,
En kuſt ſonder luſt,
En eet ſonder honger,
Die ſterft te jonger.

U kleet zy warm,
Noyt vollen darm,
En ſlaept met maten,
Dat ſal u baten.

Voor den dageraet uyt te gaen,
Mag na de reden wel beſtaen,
Maer gaet eer de nacht begint
Uyt de lucht en uyt de wint.

Als u de ſlaep niet by wil zijn,
Na wille van den Medecijn,
Soo maeckt ten minſten datje ruſt,
Wanneer 't u ſieeke leden luſt.

's Nachts liggen, 's middaegs ſtaen,
's Morgens ſitten, 's avonts gaen.

Na veel ſpijs en groote droncken,
En gaet terſtont niet leggen roncken.
Biet weynig aen den mont,
Oeffent u t'aller ſtont,
En loopt niet als een hont,
Soo blijf je lang geſont.

't Zy

'tZy bitter of soet,
Wat smaeckt dat voet.

Die veel wil weten,
Moet luttel eten.

Die weynig eet en minder drinckt,
Die is't die de lusten dwingt.

Spijs wel geknout
Is haest verdout.

Wie uytten aert heeft sotte kuuren,
Die sullen al sijn leven duuren.

Isser yemant sot geboren,
Wat hy meestert, 't is verloren.

De sickt' is lang ontrent den Herfst,
Indien men daer niet af en sterft.

Die sich in Mey niet wel en vont,
Is veeltijts al het jaer gesont.

Die op een nieu in sieckte slaet,
Is slimmer als van 't eerste quaet.

Wast u handen, wast u tanden
Dickwils, want het is u goet,
Maer wast selden uwen voet,
Doch wat immer u geschiet,
En wast u hooft sijn leven niet.

Zijt gy verbrant
Aen voet of hant,
Gaet tot de vlam,
Daer 't quaet af quam.

De sieckte komt te post gereden,
Maer gaet te rug met Esels treden.

Wanneer meest al de lieden zijn,
Bevrijt van koorts, en sonder pijn,
Dat 's sieckte voor een Medecijn.

Voor verswegen pijn
En is geen Medecijn.

Verholen quaet
En vint geen raet

Een Chirurgijn
Die dient te zijn
Een hups gesel,
Van oogen snel,
Van handen soet,
En vol van moet

De groote pijn van 't Flerecijn
En past niet op den Medecijn.

De volgende

BY-SPREUCKEN,

Rakende de Dood en Afsterven van den Mensch

TOont wie je zijt,
Wanneer je lijt,
Weest als een Man,
Men siet eerst dan,
Wat yemandt kan.

Op d'Aerd' al isse vast gegront,
Noyt eenig Mensch geruftheyt vont,
Maer in den Hemel sal na desen,
Schoon dat se draeyt geruftheyt wesen.

Eer wy wat weten,
Zijn wy vergeten.

Een ziel die haren Schepper vreest,
Geeft aen den Mensch een stillen geest,
En hout gelijck een stage feest.

Vriend wilt gy leven met gedult,
Denckt wat je waert en wesen sult,
Denckt vry al dickmaels op den dag,
Die niet een mensch voorby en mag.

Van al dat ick besat en is my niet gebleven,
Als dat om Godes wil daer van is weg gegeven.

Waer blydschap is in huys, is droefheyt voor de deur,
Want na te blyen vreugd soo komt'er groot getreur.

De bleecke doodt
Spaert kleyn noch groot.

Wat yemant rooft, of vint, of erft,
Hy laet'et al, wanneer hy sterft.

Laet (als'et Godt belieft) ons lichaem hier bederven,
Een, die wel heeft geleeft, en kan niet qualijck sterven

Hoe weyt doch menig mensch soo breet,
Hoe stoft het stof op 't stof van 't kleet.

Is yemandt bleyck of is hy root,
Geen mensch is seker voor de doot.

Doet dat voor uwen sterf-dag,
Dat na de dood u baten mag.

De dag van gister is geleden,
Soo let doch op den dag van heden,
En wilt die immers wel besteden.
En wat belingt den dag van morgen,
Die is voor 's menschen oog verborgen,
Wilt daerom voor het eynde sorgen

Een koets vol Gouts, een kar vol steens,
Dat sal hier namaels zijn al eens

Als haer de ziel verheft tot Godt,
Dan is de Wereldt enckel spot.

BESLUYT.

O Heere laet my dit van uwe hant verwerven,
Te leven met gedult en met vermaeck te sterven.

Om goede en heusse manieren over Tafel te houden en het tegendeel te vermijden.

1. HOut dit voor d'eerste Tafel-wet
Sit daer de Waert u neder-set,
2. Doch of je staet of datje sit,
Maeckt datje Godt te voren bidt
Op datje zegen krijgen meugt,
En soo genietje rechte vreugt.
3. Maer hoe het zy toont bly gelaet,
En hout oock soete Tafel-praet.
4. En alsje na de spijse tast,
Soo dient hier op te zijn gepast,
En brengt hier toe geen nagel voort,
Die draegt een swart Fluweele koort
5. Eet voor kost of gy word verdacht,
Dat gy gebraet of taerten wacht.
6. Maeckt datj' in 't eten neerstig let,
Dat gy u wangen niet besmet.
7. En wappert met u voeten niet.
8. U buurman oock geen schonders biet.
9. Zijt gy noch jong; soo snoert u mont,
En spreeckt niet als op vasten gront,
Maeckt datje noyt de reden breeckt,
Voor al wanneer een wijser spreeckt.
10. En leest aen Tafel geenen brief,
Al quam hy van u soete lief
11. Voor al schout twist en norts gekijf,
12. Oock hant-spel met een anders wijf.
13. Maeckt datje wijn noch bier en stort,
14. En speelt niet met u tafel-bort.
15. Verhaelt een anders feylen niet
Oock van die gy daer niet en siet.
16. En fymelt niet met u serviet,

Want dat is tegen d'oude wet,
Het schijnt dat gy door vreemt gepeys,
Dan zijt als op een verre reys.
Het dubben als men eten moet,
En vindt geen bly gelelschap goet.
Doet dat als gy alleene zijt,
Aen Tafel is geen pruylens tijt.
17 En steeckt geen handt in sack noch schoot,
Maer hout se voor de gasten bloot.
18. Spreeckt noyt van eenig vuyl bejag,
Dat yemants walg verwecken mag.
19 Maeckt geen geluyt, wanneer gy drinckt.
20. U hoest en niesen oock bedwingt.
En soo je dat niet doen en kont,
Toont echter noyt een open mont:
Maer hout'er handt of neusdoeck voor,
21. En set geen glas op u teljoor.

Maer yemant vraegt ons hier misschien,
Wat dat dan yemant sal geschien,
Als hem een windt van binnen quelt,
Soo dat sijn buyck van pijne swelt.
Wel hoort hoe dat Erasmus praet,
En wat hy geeft voor goeden raet,
Hy seyt gaet maeckt een luyden hoest,
Als of je dien uyt laten moest,
En onder dit gemaeckt geluyt,
Soo laet de wint van onder uyt
Als dit behendig werdt gedaen,
Hy meynt, soo mag het wel bestaen,
Maer heeft de windt dan grooter kracht,
Als die hem voelt wel heeft gedacht;
Soo valt den aenslag licht bekacyt,
Om dat het al te vinnig waeyt.
Doch hoe het is of staet te zijn,
't Is beter schaemt als sware pijn,
Maer die het ambacht recht verstaen,
Die sullen 't henen laten gaen.
Nu keer ick weder tot den dis,
En sie wat daer noch noodig is.

22 Tist met drie vingers na de spijs.
23 En schrapt noyt suycker van de rijs.
24. Tast oock niet haest een schotel aen,
Dat niemant noch en heeft bestaen.
25. En grijpt niet na den besten bout.
26. En slaet geen vingers in het sout,
Maer neemt het liever met een mes.
27 Doch hout dit voor een vaste les,
Dat gy noyt van de tafel rijst,
Voor dat je Godt ten volle prijst.
O geeft den milden Schepper danck,
Dan gun ick u een vryen ganck.

TAFEL-WETTEN

Voor de Waert, de Gasten, de Vrouw en voor die ter Tafel dienen.

WIe Feest of Maeltijt hout dit moetje niet vergeten,
Roept Godt den Schepper aen eer dat'er wordt gegeten,
Wat gy de Vrienden biet of op u Tafel set,
En heeft geen zegen in als naer een reyn Gebedt.

Om vorder wel te gaen; soo moet ick hier belasten,
Drie dingen aen den Waert, drie dingen aen de Gasten,
Drie dingen aen de Vrou, drie dingen aen de knecht,
En siet hier in bestaet het noodig Tafel-recht.

De Waert (na onsen raet) die moet ten eersten schouwen,
De Gasten aen den dis met kracht te weder-houwen,
De Gasten tegen meug te porren tot den dranck,
De Gasten in het huys te sluyten tegen danck.

De Gast moet vaerdig zijn en op sijn uure letten,
Moet daer de Waert gebiet hem neder laten setten,
Moet in sijn eygen huys besluyten sijnen hont,
Een Gast word licht onwaert door soo een gragen mont.

De Vrou moet op de spijs en op de keucken passen,
Op schotels wel geschuert en lijnwaet net gewassen,
Moet toonen metter daed en even metten schijn,
Dat haer de Gasten lief en waerde vrienden zijn.

De knecht en wie der dient moet heus en matig schenken,
Moet trachten yemants kleet met storten noyt te krenken,
Oock vont het gast-vry volck in oude tijden goet,
Dat niemant drinken mag wanneer hy schenken moet.

WAt breeder tot den Waert: na dat'er is gebeden,
Soo schenckt oock met den wijn bequame Tafel-reden,
Toetst niet u vriend alleen met spijs en goeden dranck,
Een nut en soet gespreck verdient al meerder danck.
En fronst u voor-hooft niet en toont geen droevig wesen,
Een treurig aengesicht en word hier niet gepresen;
Weest droevig by een Lijck en deftig in den Raet,
Maer als je Maeltijt hout soo toont een bly gelaet.
Gy moet van eersten aen met aendacht overleggen,
Al wat'er is te doen al wat'er is te seggen,
En hoe men door den Wijn de Geesten onderscheyt,
En hoe men tot vermaeck bedroefde sinnen leyt.
De welstant van een Prins en dat met groote glasen
Te wenschen, dient alleen om meer te mogen rasen,
't En is geen heylig werck te drincken sonder dorst,
Maer sooje zegen wenst, soo bid voor uwen Vorst.
Wat is van groote kost? noyt heeft'er vreugd ontbroken,
Daer soete Tafel-praet word geestig uytgesproken.
Daer is in dit geval yet beters als de Wijn,
De Tafel even selfs die kan een Schole zijn.
Geen Maeltijt heeft'et oyt een billick Mensch verdroten,
Daer van des ander daegs de smaeck eerst wierdt genoten,
Wat yemant dronck of at dat leyt hem in den buyck,
Maer wat hy goets vernam dat stont tot sijn gebruyck.
Doch wacht u over dis van diep geheym te spreken,
Wilt oock niet besig zijn met ander luy gebreken,
Geeft reden met bescheyt en woorden sonder gal,
Niet al te deftig wijs niet al te lydig mal,
Maer wilt doch nimmermeer u gasten vrolijck maken
Met jock die qualijck luyt of vuyle beusel-saken,
En quetst geen eerbaer oor en maeckt'et niet te bont,
Een Mensch van reynen aert heeft zegen in den mont.

NOch moet ick, lieve Gast, u desen regel stellen,
Als gy ter Maeltijt gaet, wilt niet te vinnig bellen,
Dan voorts wanneer men wast soo spoelt u droefheyt af,
En al wat u wel eer beswaerde sinnen gaf.
Gaet vrolijck uyt te gast als gy des wordt gebeden:
En word je niet genoot? blijft t'huys en weest te vreden.
Word gy te laeg geset? Ke vriend, wat is het dan?
De Man vereert de plaets, de plaetse noyt de Man.
Schoon yemant met u jockt, en wilt u geensins belgen,
Een keel die niet en let kan harde kost verswelgen,
Vint gy yet dat u walgt in spijs of daer ontrent,
En maeckt dat u mishaegt een ander niet bekent.
En dan noch boven dat soo dient u niet geweten,
Leert op de rechte maet en na den regel eten,
En scheyt niet al te ras, en blijft niet al te lanck,
Maer ga je vroeg of laet, soo geeft den Schepper danck.

GY Vrou koopt goede spijs, maer niet tot gulsig brassen,
Gy dient niet buyten maet op mont en buyck te passen,
Weest suynig naer den eysch, maer schaft wanneer het
Wat best bevallen sal u Gast of ander Vrient (dient,
Wat hoefje, jonge Vrou, u teer gemoet te quellen,
Al hebje niet te veel de vrienden voor te stellen?

Indien

Indien u ſpijs ontbreeckt, ſoo neemt tot uwer baet
Schoon lijnwaet, reyn gelas en dan een bly gelaet
Als 't al is by gebragt om uwen gaſt te ſpijſen,
Ick weet u boven dat, noch een gerecht te wijſen,
Gy die met kleyne koſt u Vriendt wilt maken bly,
Gaet ſet'er op het leſt u eygen tonge by,
Een vriendelijck onthael doet koude ſpijſe ſmaken,
En 't kan oock ſonder koſt de lieden vrolijck maken,
Waer rechte geeſten zijn, daer leeft men van de kunſt,
Waer rechte vrienden zijn, daer leeft men van de gunſt.

NOch moet ick hier een woort aen alle knechts gewagen,
Vermits ſy menigmael haer niet te wel en dragen,
Gy die aen Tafel dient en vult u ſacken niet,
Het is voor u genoeg dat gy den handel ſiet.
Wat gy ter Tafel brengt ten dienſte van de Gaſten,
En neemt de ſtoutheyt niet voor u daer in te taſten,
Weeſt heus in u bedrijf dit ſtelt de reden vaſt,
Wie dient en moet niet doen gelijck een ander gaſt.
Aenhoort'et met beſcheyt, wat Waert of Gaſten ſpreken,
Maer wilt door u gekal geen anders reden breken,
Wat dees of gene ſeyt: Een knecht is beter ſtil,
Als dat hy ſijn geral daer onder mengen wil.
Hoort gy een geeſtig woort, wilt daer op vlijtig mercken,
En laet'er naderhant u ſinnen over wercken,
Draegt dat met u naer huys, en 't ſal u beter zijn,
Als fruyt en ſuycker-werck of ſmake van den wijn.

TEn leſten, in 't gemeen, ſoo wil ick alle Gaſten
Dit geven voor een raet, ja als een wet belaſten,
Dat een die dickmaels bijt in ander lieden broot,
Moet weder zijn bedacht dat hy de vrienden noot.
Maer onder dit verhael van goede Tafel-wetten,
Soo wilt op deſen raet met rijpe ſinnen letten,
Of noot of doet behulp aen vrou of ſchamel man,
Die om ſijn kleyn bedrijf niet weder nooden kan.

BESLUYT VAN 'T WERCK.

Het aengevangen Werck uyt enckel gunſt beſchreven,
Dat aen het Vaderlandt uyt liefde word gegeven,
Ten goede van het Volck dat krijgt hier ſijn beſluyt,
En komt van nieuws geciert gelijck een jonge Bruyt.
Het brengt u ſchatten meê en allerley juweelen,
En wilt alwaer het komt de vrienden mede deelen,
Gy Leeſer, wie je zijt, ontfangt het Edel pant,
En biet'et over al u trouwen rechterhant:
Al zijn de regels veel, en wilt u niet ontſetten,
't En zijn niet al mael gelijck als ſtrenge wetten,
Al wie een kunſt beſchrijft die geeft een volle maet,
Maer oordeel met beſcheyt dat brengt ſe tot de daet.

J. CATS
TACHTIG-JARIGE LEVEN,
EN
HUIS-HOUDING,

Of kort Begrijp van het

BUYTEN-LEVEN
OP
SORG-VLIET.

Geschreven ten versoecke van sijn waerde en lieve Neef A THISIUS JCtus. *Professor en Rector Magnificus in de Universiteyt tot Leyden.*

GY vraegt (nadien ick ben van mijnen Staet getreden)
Hoe dat ick mijnen tijt hier buyten kan besteden?
En mits geen wichtig Ampt mijn sinnen meer belast,
Hoe my het ledig zijn en Buyten-leven past?
Wel aen ick ben bereyt u recht bekent te maken
Wat hier mijn wesen is tot aen de minste saken,
Kom hoort dan, waerde Neef, wat ick op heden doe,
Tot in mijn kamer selfs, tot in mijn bedde toe.

ICk door Godts eygen gunst ontlast van groote saken,
Laet nu tot mijn gemoet geen afgunst meer genaken,
Ick wensch hun veel geluks die Godt in hoogheyt stelt
En daer en is geen nijt die my de sinnen quelt
Al wat den Staet belangt dat heb ick laten varen,
Nu besig maer alleen ontrent mijn oude jaren,
En schoon mijn kleyn gebou voor yder open stont,
Ick vreese geen geklap oock van een laster-mont.
Ick leef hier onvermomt en kan oock wel gedogen,
Dat Argus my beloert, al had hy duysent oogen;
Want mits ick ben getroost dat God mijn wegen siet,
Soo pas ick op de klap van boose tongen niet
Al waer mijn Huys gebout (of na de kunst geblasen)
Van fijn Veneets geback of Christalijne glasen,
Ick liet een yeder toe te komen hier ontrent,
Op dat mijn gantsch bedrijf hem mochte zijn bekent.
Wie slimme rancken broet en kan geen Sonne dragen,
Maer in de swarte nacht daer vint hy sijn behagen;
Doch wat is 't of de mensch de werelt schoon bedriegt;
Daer is yet binnen ons dat noyt sijn Meester liegt.
O sich hier in het wout met Godt te gaen vertreden,
Hem eeren, hulde doen, en groeten met gebeden
Door ootmoet in den geest, en dan noch boven dien,
Het keetlig boom-gewas, sijn Schepsels aen te sien,
Dat is eerst recht vermaeck, wie kan het vergelijcken
Met al het groot beslag van aertsche Koninckrijcken?
Voorwaer het soet gepeys dat uyt de velden rijst,
Is ons gelijck een handt die na den Hemel wijst
Maer als ick na den geest tot Gode kom genaken,
Dan sal mijn eygen kleet my geensints cierlijck maken,
Ick spreeck de rijcke kas van mijn Verlosser aen,
Om met sijn reyn gewaet tot Godt mogen gaen;
En als ick dus gekleet my Gode kom vertoonen,
Soo weet ick dat sijn gunst mijn feylen sal verschoonen,
En even word ick dan in volle daet geleert,
Dat mijn ootmoedig hert met zegen wederkeert.
O wat een diepe vreugd komt in de Ziel geresen,
Als ick maer yet ontfang uyt dat oneyndig wesen,
Als my de minste strael van Godes heyl genaeckt,
Dan schijnt'et dat de Geest tot aen de Hemel raeckt.
Wie wort'er niet vertrukt, als Godt hem komt verschijnen,
My dunckt dat ick terstont de Wereldt sie verdwijnen,
Mijn geest indiense kon en dat het doenlijck waer,
Die sou het aertsche deel verheffen nevens haer.
Maer dat is al te lomp en heeft te grove leden,
Want schoon ick anders wil, soo helt het na beneden,
Siet daer ons soet gepeys verdwenen in de lucht,
Daerom ick menigmael ten hoogsten ben beducht.
Siet als'er yemant reyst en komt in haest gereden
Of naer een machtig Slot, of wijt-beroemde Steden,
Die siet veel seldsaem werck en menig vreemt geval,
Dan op een steylen berg, dan in een effen dal,
Sijn weg is menigmael in hoogten soo geresen,
Dat hy schijnt by de Stadt ja boven haer te wesen,
Soo dat hy somtijts denckt dat al haer schoon gebou,
Met al het deftig werck tot hem genaken wou.
Maer naer een korten stont soo kandet dit geschieden,
Dat al het schoon gesicht schijnt van hem weg te vlieden,
Een tackje van een boom, of maer een enckel bladt,
Ontneemt hem het gesicht oock van een groote Stadt,
Ey laet af, lieve Ziel, van u weemoedig treuren,
Die na den Hemel reyst kan even dit gebeuren,
By wijlen stijgt de mensch tot soo verheven geest,
Dat hy geen bleecke Dood geen Hel of Duyvel vreest,
Dat hy ten vollen smaeckt de vrucht van sijn gebeden,
Ja gantsch den Hemel siet, als in sijn volle leden,
Maer als dat Hemels-vyer daer na in ons verviest,
Soo vint men dat de geest sijn eerste kracht verliest.
Ey gaet niet, lieve Ziel, met soo beswaerde sinnen,
Gy sult eens voor gewis u sonden overwinnen,
Stelt, stelt in Christi bloet, stelt u vertrouwen vast,
Nadien het heylig Zaet in u gedurig wast
Een heeft seer wel geseyt, Godt heeft twee groote boecken
Daer veel te vinden is voor die maer willen soecken,
En (na mijn oordeel draegt) het is een deftig man,
Die dese schriften leest en wel gebruycken kan.

Het eerst is 't Heylig woord, het tweede Godes werken,
Daer in dat yeder mensch veel wonders kan bemerken;
Want soo het bey gelijck met oordeel word bedacht,
Het een leert sijnen wil, het tweede sijne Macht.
Al wat Godt heeft geseyt, al wat hy heeft geschapen
Daer is van yeder een veel voordeels uyt te rapen,
Sijn wil is in de Schrift gelaten aen den Mensch,
En die het recht gebruyckt die vint'er herten-wensch.
De Wereld heeft gestaen en vry niet weynig jaren,
Dat onder Godes volck geen schrift of boecken waren,
Het velt dat was haer school en in het jeugdig gras,
Soo vont men dat het volck den grooten Schepper las.
De bloemen in den tuyn geplant op nette reken,
De boomen in het wout en alle kruyden preken,
De planten in den Hof en al het jeugdig kruyt,
Die spreken tot den Mensch al staense geen geluyt.
Trat Isack niet in 't wout en ging daer overleggen
Wat al het boom gewas, wat al de kruyden seggen?
Dat is hoe Godt sijn Macht en hoge wijsheyt toont,
Als hy het woeste velt met schoone bloemen kroont.
En dat hem 't soet gepeys niet qualijck is bekomen,
Dient hier uyt (na my dunckt) te werden afgenomen,
Dat ('t wijl hy 't velt betreet en op den Schepper dacht)
Hem is de schoone maegt Rebecca t'huys gebracht.
Nu wil ick u voor eerst oock dit te kennen geven
Dat ick een dag bemerck gelijck ons gantsche leven,
Siet dit kan uyt de daedt geduurig zijn geleert,
Ons tijt is als een dag die dickmael wederkeert.
Gaet over dit geheym den Ouden Jakob (a) vragen
Die noemt sijn gantschen tijt alleen maer weynig dagen,
En Moyses nader handt die hout dien eygen voet,
En leert dat yeder mensch oock soo gevoelen moet.
De beste Cijffer-konst die leert ons dagen tellen. (b)
Om op een vasten grondt sijn voet te mogen stellen,
Een herder die gestaeg sijn schapen overtelt,
En sal niet licht een lam verliesen op het velt.
Ey! wat is doch de tijt, die gy en ick beleven?
Die wordt gelijck een mist in haesten weg gedreven,
't Is als een kleyne tick, die eer de klocke slaet
Sich menigmael verheft en dickmael hooren laet.
En siet dit kleyn getal van onse korte dagen,
Dat wordt (gelijck men seyt) by manden uytgedragen,
Want schoon het is een ding, het dierste dat men vint,
Men laet het henen gaen gelijck een schrale wint.
Ons tijt wordt veel gequist met jocken speelen praten,
Daer naeu een uure tijts voor Godt en wordt gelaten,
Siet wat verslint de jagt, de kaert en dobbel-steen,
En al dat tijt-verlies, is schier nu als gemeen
Het waer een nutter ding, ons dagen uyt te kopen, (c)
Als met een lossen toom ons tijt te laten lopen.
't Is yeder een bekent, Hoe ras ons jaren gaen,
En 't paert dat vaerdig loopt en hoeft men niet te slaen.
Tijt quisting, lieve Ziel, die is voor al te schroomen,
Want dat in haest vergaet dient waer te zijn genomen,
O Godt doe my de gunst dat ick niet eenen dag
Ten dienste van het vlees of wereld spillen mag.
Laet my noyt ledig zijn om hier te liggen woelen,
Maer geeft dat ick gestaeg u liefde mag gevoelen,
Geeft dat mijn oog, en oor, en tong, en innig Hert,
Van uwen reynen geest altijt gedreven wert.
Al ben ick sonder staet, 'k en wil niet ledig wesen,
Dat heeft de Wijste Vorst en niemant oyt gepresen. (d)
Het water krijgt een stanck, wanneer het stille staet;
En als het yser rust, soo roest'et met'er daet.
Wy zijn al schuldenaers van dit kort-wijlig leven
Aen Godt die eerst de tijt sijn oorspronck heeft gegeven,

(a) *De woorden van den Aerts Vader Jakob voor Pharao zijn dese. Genes. 47 9 Weynig ende boos zijn mijne dagen.*

(b) *Psalm 90 12 Leert ons onse dagen tellen op dat wy een wijs herte bekomen*

(c) *Ephes. 5. 16 Den tijt uytkoopende dewijle de dagen boos zijn.*

(d) *Prov 6. 6 Gaet tot de miere gy Luyaert, en word wijs. Hoe lange sult gy Luyaert neder leggen? Wanneer sult gy van uwen slaep opstaen?*

Wie oyt een dag misbruykt, die neemt een quaden voet,
Maer die'er een verliest, die is een quiste-goet,
't Is nut (na mijn begrijp) voor die op aerden leven,
Dat yeder dag sijn werck by ons word toegeschreven,
En dat men oversla wat yeder staet te doen,
Of binnen in het Huys of buyten in het groen.

MORGEN-STONDT.

WAnneer ontrent den dag de slaep my gaet begeven,
(Of dat ick beter acht) van my is weg gedreven:
Soo dat ick wederom van nieuws een mensche ben,
En Godes eygen gunst en goeden geest beken:
Dan is 't dat ick voor eerst in mijn gedachten brenge,
En niet van aerts bedrijf daer in of onder menge,
Ick geve grooten danck aen Godt, mijn hoogste goet,
Van dat hy in den nacht mijn leven heeft behoet,
Hier by komt mijn gebedt, dat Godt my wil bewaren
Den dag die nu begint en noch aenstaende jaren,
En als ick na den slaep aldus mijn saken doe,
De dag die smaeckt'er na tot op den avondt toe;
Dies is mijn vast besluyt, dat ick tot aller stonden
Sal mijden oock den schijn van alle slimme sonden,
En dat'er niet met al by my sal zijn gewaegt,
Daer over ick aen Godt geen raet en heb gevraegt.
Ick leere dese plicht in onse groene klingen,
Daer hoor ick met den dag de kleynste vogels singen,
Tot lof van die haer schiep (e) Ick sie het jeugdig kruyt,
Dat voelt den koelen dau en roept den hemel uyt.
Ick sie hoe met de Son de bloemen haer ontluycken,
En gloeijen als korael te vooren dorre struycken,
O Godt ick heb berou dat ick niet danckbaer ben,
Gelijck het minste ding dat ick op aerden ken.
Men gaf het eersteling van alderhande beesten (f)
U, tot een offer-werck, O! Vader aller geesten.
Ick wil dat d'eerste vonck die uyt mijn Ziele rijst,
U machtig Hemel-Vorst, met ootmoet eer bewijst.
Gy geeft de stille nacht, op dat wy mogen rusten, (g)
Gy sent de gulde Son die geeft ons nieuwe lusten,
En wat'er voor een Heyl komt seygen op het lant,
Rijst uyt de milde born van uwe Vaderhant.

OM nu tot eenig werck de leden uyt te strecken,
Wil ick geen prachtig kleet om my te mogen decken,
Men hoeft geen rijck gewaet by sonder op het lant,
Geen spel of naelde werck alwaer men boomen plant.
Ick laet het titsig volck en alle Venus-dieren
Haer toijen na de kunst en al de leden çieren,
Maer die een man gelijckt en soo wil zijn genaemt,
En dient geen ander dragt als die een man betaemt.
Een kleeding sonder pracht, een Huys met lage muren
Is dienstig op het landt en kan oock lange duren,
Men leeft hier voor hem selfs en na sijn eygen sin
Dat voor-recht heeft voor al het buyten-leven in.

Eerste MORGEN-WERCK.

ICk ga na dit begint voor eerst met aendacht lesen,
Dat my den gantschen dag sal dienstig mogen wesen,
Maer dit en raeckt den Staet of nieuwe tijding niet,
Het is een nutter plicht die na den Hemel siet.

OEFFENING voor 't GESIN.

DOch ick ben in dit werck niet al te lang geseten,
Want ick wil mijn Gesin in desen niet vergeten,
Ick doe een yeders werck ten vollen stille staen,
Tot dat voor al mijn volck den Godts-dienst is gedaen.
Hier word dan over luyt des Heeren woord gelesen,
Op dat de rauwe jeugd mogt werden onderwesen,

(e) *Gen. 1. 21.*

(f) *Levit 2 12. d'Offerhande der eerstelingen sult gy den Heere Offeren.*

(g) *Psalm 104 20. Gy beschickt de duysternisse, en het word nacht.*

En

En eer tot sijn bedrijf dan yemant weder keert,
Soo vraeg ick op een ry wat yeder heeft geleert.
En uyt dit ondersoeck soo kan ick recht bemercken,
Waer op mijn dienst-baer volck en haer gedichten werc-
En dier uyt is te sien als door een klaren bril, (ken,
Wie dat de tucht bemint en Godt behagen wil
Hier uyt besluyt ick dan, wie dat ick mag betrouwen,
En wie in mijnen dienst dient aen te zijn gehouwen,
En 't is niet goet alleen voor huys en Huys-gesin,
Maer brengt ons boven dat veel nutte dingen in.
Wy zijn voor ons alleen ter Wereld niet gekomen,
De minste van het huys dient waer te zijn genomen,
Siet die my op het landt of in de kamer dient,
Is my geen knecht alleen maer oock een waerde Vrient.
Het Vroutjen dat ick hier mijn saken heb bevolen, (a)
Al heeft sy niet verkeert in wijt-beroemde Scholen,
Dat quijt haer even staeg soo wel als menig Man,
Die mits sijn diep verstant veel nutte dingen kan.
Ick hoor haer menig mael soo wel en deftig spreken,
Gelijck als in de Kerck de Godts-geleerde preken,
Gelooft'et lieve Vriend, die mijn gedichten leest,
Dat sy in desen plicht soodanig is geweest
Geeft haer vry desen lof soo gy haer komt genaken,
Dat sy ervaren is in huysselijcke saken:
Maer in Godts heylig Woord al verre boven dat,
Dies eer ick haer verstant gelijck een waerden schat.

O N T B Y T.

TErwijl de jeugd ontbijt soo ga ick my vertreden,
Dat brengt my voordeel aen tot in de binne leden,
Want ick sie niet alleen wat in de velden groeyt,
Maer neme vorder acht wat in my dient gesnoeyt.
Ick sie hier Godes handt en duysent wonder wercken,
Die voor een leersaem hert zijn waerdig aen te mercken,
Want al wat sich vertoont ontrent dit jeugdig kruyt,
Dat sie ick met vermaeck en trecker voordeel uyt.
Doch wat ick hier ontmoet daer soeck ick wat te leeren,
Maer boven alle ding om Godt te mogen eeren,
Ick vinde waer ick ga des Heeren eygen werck,
Soo dat ick dickmaels ben als midden in de Kerck
Mijn Geest word menigmael tot in de lucht verheven,
Om Godt op dit gesicht en eer en danck te geven,
Dies seg ick menigmael of stil of over luyt,
En berste met den geest in dese woorden uyt.

Hoe soet en aengenaem zijn al des Heeren wercken, (b)
Sijn liefd' en Vader-gunst die is'er in te mercken,
En schoon al is de Mensch niet danckbaer als het dient,
Hy doet doch aen sijn volck gelijck een ware Vrient.
Of Godt ons met verdriet of sieckte komt kastijden,
En lent ons swaer verlies of anders bitter lijden,
Al is 't den vleesse pijn des echter niet te min,
Ons heyl beminde Ziel ons voordeel schuylt'er in.
Is al om onsen geest van sonden af te trecken,
En uyt den dossen slaep ons sinnen op te wecken,
Doch hoe of wat'er is dat Godt den den mensche doet,
Hem komt uyt ons bedrijf geen nut of eenig goet.
Mijn Godt 'k en dien u niet uyt vreese van der hellen,
Daer in gy machtig zijt voor eeuwig my te quellen,
Oock is in tegendeel mijn Godts-dienst niet gegront,
Om datje dese Ziel den Hemel schencken kont.
Ick dien u om u selfs en om u heylig wesen,
Dat waerdig is voor al en staeg te zijn gepresen,
Geef my daer sinnen toe en Cherubijnsche tael,
Niet goets is buyten u in u is 't al te mael.
Daerom u, lieve Godt, of in u sich verblijden,
Die konnen met den geest of in den Hemel rijden,
Want in u Naem alleen getroost te mogen zijn,
Is enckel herten-lust oock midden in de pijn.
Al wat ick heb geleert, al wat ick heb gelesen,
Laet dat, ô lieve Godt! tot uwer eere wesen
Al wat ick heden schrijf, of wat ick anders doe,
Dat schick ick u alleen, ô hoogste Schepper! toe.
Ick wou dat noyt gepeys in my quam op te rijsen,
Als dat gelegen is om u alleen te prijsen,
Ja dat de leste snick van dit ellendig stof,
Als my de dood ontbint mogt roemen uwen lof.

M I D D A G M A E L

HEt middagmael genaekt; en schoon mijn hoge jaren,
Niet meer soo graeg en zijn gelijkse voortijts waren,
Noch eet ick even wel by wijlen met vermaeck,
Maer eygen Lant-gewas dat geeft de beste smaeck.
Indien hier gasten zijn, men voert'er goede reden,
Of dienstig voor de Ziel of noodig voor de zeden,
Maer als mijn eygen volck alleen ter tafel is,
Soo word'er eenig boeck gelesen over dis.
Of van een vreemde reys in ver-gelege Landen,
Daer mits de felle kou de Menschen klapper-tanden,
Of daer een heete Son gestage strialen schiet,
Op Peper, Noten, Meys, op Rijs-en Suycker-riet.
Of eenig net verhael van dat in onse jaren,
Den staet of ander volck is eertijts weder-varen,
Of yet van dese stof of eenig soet gedicht,
Dat droeve sinnen troost of swacke zielen sticht.
Doch wat'er voor een boeck aen tafel word gelesen,
Het kan hem die het hoort vermaeck en voordeel wesen,
En soo word niet alleen het lichaem hier gevoet,
Maer 't is oock voor de ziel en binne deelen goet.
Tot drincken sal men noyt hier yemant horen dwingen,
Dat is een vaste wet in onse groene klingen,
Wie hier ter Maeltijt komt, 't zy gast of ander vrient,
Die eyst wat hy begeert en word'er van gedient.
Maer of ick eensaem ben of midden in de gasten,
Geen spijs sal my de maeg, geen drincken overlasten,
Al ga ick niet te werck gelijck Cornarus raet, (c)
Ick blyve lijckewel ontrent de middel-maet.
Al sie ick op den dis al veel gerechten brengen,
't Is meest van ons gewas, dies kan ick 't oock gehengen.
'k En prijs geen swaere kost, maer ooft en jeugdig kruyt,
Dat brengt hier menigmael verscheyden schotels uyt.
Sy die mijn huys besorgt, kan met geringe saken
Onthalen wie der komt en veel gerechten maken,
Barleus even selfs en menig ander geest,
Ontfing haer net onthael gelijck een groote feest.
En 't is niet in de kost, maer in de kunst gelegen,
Met weynig bly te zijn is Godes eygen zegen.
Wat hier de Tafel ciert dat komt meest uyt den hof
En in de minste kost daer is de meeste lof.
Ick schep oock groot vermaeck in versch ontloke rosen,
Die sie ick menigmael op onse Tafel bloosen,
Hier komt dan bloem-gewas en ander groente by,
En soo word menig gast oock sonder kosten bly.
Wie kan ons slecht bestel van onsen disch verwijten,
Het toont ons schoonder glans als Salomons Tapijten;
Ja als sijn kleeding selfs; Siet dit heb ick geleert (d)
Van hem, die niet de pracht, maer Godes Schepsels
eert.

OEFFENINGE na 't MIDDAGMAEL.

ALs ick na 't Middagmael van Tafel ben geresen,
Dan wil ick niet terstont ontrent de boecken wesen,
Ick ga wat buytens huys en doe een korte reys,
Maer besig even wel met eenig soet gepeys.
Ick sie dan op de werf veel grage dieren eten,
En daer oock vind' ick yet my nut te zijn geweten,
Ick sie het met vermaeck en word'er uyt geleert,
Dat oock het domste beest sijn Heer of voedster-eert

(a) *Joffr Havius, Huys besorgster van den Heer Cats op Sorg-vliet.*
(b) *Psalm. 104. 24.*

(c) *Ludovicus, Cornarus, een Venetiaens Edelman, seyt van niet meer op een Maeltijt als 12 oncen Spijse en 24 oncen dranck te gebruycken, om in goede gesontheyde te blyven Siet hier op D. Leonard Lessius, die het selve werck over geset en uyt gegeven heeft.*
(d) *Matth. 6. 28, 29. Aenmerckt de Lelien des velts, &c.*

Siet

Siet Godt verwijt sijn volck dat Ezels haer gewennen,
De krib van haren Heer of sijnen stal te kennen,
Maer dat d'ondanckbaer mensch geen lof en eere geeft,
Hem die het al besorgt wat op der Aerden leeft. (a)
Als ick mijn kleynste vee haer voetsel kom te geven,
Al wat hier pluymen draegt dat schijnt van nieus te leven,
Ick sie dat al het rot my al te vooren kent,
Want dat ick spijse breng daer is't et toe gewent.
Als ick den gragen hoop doe gerst of haver stroijen,
Soo komt'et al te mael gevlogen uyt de koijen,
Het schijnt dat al het Heyr dat van my word gevoet,
My danckt op hare wijs, en eer en hulde doet
Hoe zijn wy schuldig Heer u hoogen naem te prijsen,
Die met en zijt gewoon ons lijf alleen te spijsen,
Maer sent ons voetsel toe tot binnen in den geest
Dat wel het lijf verquickt maer onse zielen meest:
Wel op nu mijn gemoet verheft u gantsche krachten
Maeckt Godt van nu voortaen den gront van u gedachten,
Is hier of elders yet waer toe gy zijt gesint,
Neemt daer toe Godt alleen die heeft u eerst bemint.
Word tot hem in den geest ten vollen opgenomen,
Die met sijn Vader-gunst u liefd' is voor gekomen,
Ja die op hede selfs noch leyt den rechten gront,
Dat gy hem eere doen en liefde dragen kont.
Kiest hem tot uwen troost oock boven alle vrienden,
Die oyt u tot vermaeck, of soet geselschap dienden,
Hy zal u trouwe zijn in druck en ongeval,
Oock als u naeste bloedt u gantsch verlaten sal,
Soeckt hem met alle vlijt die u te vooren sochte,
En eert hem boven al, die u soo diere kochte,
Wel aen dan, lieve ziel, staet op sijn liefde vast,
Soo blijfsje buyten noot, of Hel, of Duyvel bast.
Ey! laet ons boven al den Schepper eer bewijsen,
En met een innig hert sijn gunst en liefde prijsen,
Want hy is 't die sijn handt en Hemel open doet,
En alle dieren spijst en alle Zielen voet. (b)
Wanneer ick somtijts lees dat in het machtig Romen
Was eertijts wacker volck genegen tot de Bomen,
Genegen haren geest te geven aen het wout,
En hoe op desen tijt een Hoeve word gebout. (c)
Te weten dat den hoop van menig duysent Schapen
Geduurig word bedient door meer als hondert Knapen,
En dat noch boven dien, haer Paert en Koeijen stal
Was meerder in beslag en grooter in getal;
Soo kan ick niet verstaen dat soo veel duysent Beesten,
Kon om het groot beslag vernoegen hare geesten;
Maer in het tegendeel soo stel ick heden vast,
Dat soo een woest gebou is maer een stagen last.

(a) *Esai. 1 3 Een Osse kent sijnen Besitter, en een Ezel den Kribbe sijnes Heeren, maer Israel en heeft geen kennisse, mijn volck en verstaet niet.*

(b) *Psalm 145. 16. Gy doet u milde hands open, en verzadigt alles wat'er leeft na u welbehagen,*

(c) *Lipsius in de beschrijvinge van de Grootheyt van Romen, verhaelt in sijn tweede Boeck, Cap. 15. dat op seeckeren tijt een Romeyns Burger is geweest, met namen C. Cecilius Cladius Isiderus, de welcke, alhoewel hy by den Inlandischen Oorlog veel verloren hadde, evenwel tot sijnen Landtbou 4116 Bou-slaven, 3060 jock Ossen, en van Schapen en ander Vee 150000. behouden hadde.*

Item, dat op de hoeve van eenen Valerianus zijn te vinden geweest 500. Bou-slaven, 2000. Koeyen, 1000. Merrien, 10000 Schapen en 15000. Geyten.

Den Landt-bou van den heyligen Man Job werd in de H Schrifture in sijn Boeck Cap 1. aengewesen bestaen te hebben in seven duysent Schapen, drie duysent Kemelen, vijf hondert jock Ossen, en vijf hondert Ezelinnen. Het getal van sijn Dienst-volck werd niet uytgedruckt Maer wy lesen Gen. 14 14 van Abram dat hy uyt reedde ten krijge drie hondert en achtien Mannen, zijnde ingeborene van sijn Huys.

Maer hoe de Romeynen ofte andere Natien soo woesten Landt bouw hebben konnen doen met vernoegen, is (mijns oordeels) qualijck te begrijpen. En ick meyne dat Virgilius dat werck wel begrepen heeft: seggende:

Exiguum colito Laudato ingentia rura.

Dat is:

Die met vermaeck den Land-bou plegen wil,
Verkies een kleyn beslag en houd' hem vorder stil.

Wy zijn hier op het Landt oock buyten alle Staten,
Maer die het Al besorgt en heeft ons niet verlaten;
Ick vinde meer vermaeks hier in dit mager zant
Als ick oyt in den Haeg of groote Steden vant:
Een straeltjen maer alleen van hem op my gezegen,
Dat kan tot meerder vreugd mijn innig hert bewegen,
(Oock daer ick sonder volck hier stil en eensaem ben,)
Als yet dat ick voor soet hier op der aerden ken.
Nu weder naer het groen; Sal ick hier sitten dromen,
Daer 't Aertrijck is beset met soo veel duysent bomen,
Al is de Winter dor, de Lent of Somer groen,
Hier is geduurig stof om yet te mogen doen.
Wil ick eens voor een tijt de boecken laten rusten,
Om yet te mogen doen dat my mocht beter lusten,
Bysonder als het hout des Winters niet en groeijt,
Of dat men inten mag of wilde bomen snoeijt.
Noch ben ick niet gewoon te spelen met de schijven,
Of met den dobbel-steen mijn uuren weg te drijven,
De kaerte boven al en staet my geensins aen,
Ick heb in vijftig jaer dien handel niet gedaen.
Oock wil ick by den haert niet ledig sitten klappen,
Ick ga na Overbeek om bomen af te kappen,
De Heere van Carnis die nu mijn Dochter heeft,
Een Man van soeten aert, en even gantsch beleeft:
Die heeft my tot het werck gereetschap toegesonden,
Het beste dat ick oyt voor desen heb gevonden
Dat maeckt my menigmael de koude leden heet,
Soo dat mijn hemde druypt en dat van enckel sweet.
Dies leg ick uytter handt de bijl en houten hamer,
En neme mijn vertreck tot in mijn binne-kamer,
En mits my door het werck het vocht is uytgeperst,
Soo word my voor het vyer het Lijnwaet weer ververst.
Ick woud' (indien ick kon) noyt ledig zijn gevonden,
Vermits dat menig hert door luyheyt wordt verslonden,
Ick wil geen kussen zijn daer op hy rusten mag,
Die by het ledig volck gaet soecken sijn bejag.
Maer dat my best bevalt ontrent ons Buyten-leven,
Dat is het soet vermaeck dat my de boecken geven,
Ick heb een stil vertreck daer vind' ick grooten schat,
Oock in een kleyn papier ja in een eenig blat.
Maer hoort een deftig man met volle monde drijven,
Dat Godt is evenselfs de vinder van het schrijven (d)
Doch hoe het wesen mag het is een schoone kunst,
Die tot ons neder quam uyt Godes eygen gunst
Wat oyt een mensch bedacht wat hem is wedervaren,
Voor soo een langen tijt van menig hondert jaren,
Dat maeckt ons heden wijs en leert ons recht verstaen,
Al wat in sijn bedrijf van yeder dient gedaen
Indien men raedt versoeckt van die noch heden leven,
Die worden meenig mael door tochten omgedreven,
Soo dat het licht gebeurt dat oock een naeste vrient,
U raet dat niet voor u maer hem ten besten dient.
Doch siet een deftig man die lang is over-leden,
Heeft nu geen driften meer maer spreekt gesonde reden,
En daerom is't van outs (mijns oordeels) wel geseyt,
„Vraegt doode lieden raet soo krijgje recht bescheyt.
Doch eer ick oyt begin een heylig boeck te lesen,
Dan seg ick, hoogste Godt, wilt mijn beginsel wesen,
Treckt mijn gedachten op verklaert mijn dom gesicht,
En stort in dese ziel u geest en suyver licht.
Maer ick wil niet te woest door hondert schrijvers dwalen,
Ick lese daer ick kan het meeste voordeel halen,
Ick laet veel ongeroert dat eertijts my beviel,
En soecke boven al het beste voor de ziel.
Na Godes heylig woord soo vind' ick groot behagen,
In Schrijvers die van outs den naem van Vaders dragen,
Maer schoon al ben ick out, ach leyder! ick beken,
Dat ick hier anders niet als maer een leerling ben.
Maer soo my Godt vergunt noch langer hier te leven,
Soo woud' ick meerder tijts aen d'oude Vaders geven,

(d) *De wijdberoemde D. Simon de Maele d'Ast. in sijn boeck [illegible] cap [illegible] Gods selfs als vinder van de schrijf-konst: zijnde van gevoelen dat de selve konste niet in de werldt bekent en is geweest, al van dat [illegible] af dat Moyses de twee tafelen op den berg Sinai van Godt ontfing, 't welck seer bedencke ijck is*

En ſoo ick dat bedrijf mag nemen by der handt,
Vraegt dan niet wat ick doe in dit verſtoven ſant.
Niet dat ick ſeggen wil dat in geduurig leſen
De trooſt van ons gemoet behoort geſtelt te weſen,
Neen, dat is niet gemeynt, ick acht het leſen goet,
Maer hy kieſt beter weg die Godes wille doet.
Als Godt ten Oordeel komt hy ſal niet onderſoecken,
Of yemandt heeft geſweeſt door alderhande boecken,
Maer of ſijn leven was gelijck het hem betaemt,
En gaet het leſte vaſt ſoo word hy noyt beſchaemt.
Te mijden alle quiet, te ſtaen naer goede wercken,
Om in de liefde Godts ſijn geeſt te mogen ſtercken,
Dat ſtaet my beter aen als met een ſtage vlijt
Ontrent de boecken zijn en leſen alle tijt.
Doch ſchoon ick oorlof neem van alle werelds ſaken,
En kieſe maer alleen die na den Hemel ſmaken,
Noch voel ick dat de geeſt dan oock by wijlen queelt,
Om dat het ydel vlees oock hier ſijn rolle ſpeelt.
Ach 'tis maer weynig tijts dat ick in volle leden
Tot recht Godtſalig werck mijn ſinnen kan beſteden,
Eylaes! hoe ick het maeck, hoe ick mijn beſte doe,
Daer ſchiet wat anders in, daer valt wat anders toe.
De Geeſt ſchijnt wel bereyt (a) en wil ten hemel ſtijgen,
Maer ick kan na den eyſch noch niet die hoogte krijgen.
Het Vlees hangt aen den Geeſt gelijck een laſtig pack,
En dat baert aen de Ziel een droevig ongemack.
Hoe ben ick menigmael verſtoort op mijn gedachten,
Ja brenge tegen haer by wijlen groote klachten,
Om dat s'op mijn gebod niet ſtille willen ſtaen,
Ja onder mijn Gebed by wijlen elders gaen.
Als Abram (b) beſig was een Offer aen te ſtellen,
Soo quamen even daer hem vreemde vogels quellen,
En vielen op het aes, maer ſiet de goede Man
Die joeg de Gieren weg ſoo vaerdig als hy kan.
De grillen die ontrent ons loſſe ſinnen ſwieren,
Wanneer wy beſig zijn in ootmoet Godt te vieren,
Die noem ick dit geſpuys die Abram henen dreef,
Op dat Godts offer-werck bequaem en ſuyver bleef.
Ick bid u, lieve Ziel, hier op te willen letten,
Dat ſoo een vuyl geſpuys ons niet en mag beletten
Te ſtijgen met den geeſt als met'een ſtage vlucht,
Gantſch buyten aerts bedrijf tot boven in de lucht.
Wat is'er lieve Ziel van onſe beſte plichten,
Wie kander oyt een Kerck ſijn Godt ter eeren ſtichten,
Daer niet een booſe geeſt oock ſijn Capelle bout, (c)
Ach daer is vuyle ſchuym oock by het edel Gout.
O Godt! vernieut mijn hert en leert mijn doffe ſinnen,
De wereldt en het vlees ten leſten overwinnen,
Alleen door uwen Geeſt ſoo word mijn Ziele ſterck,
En ſonder dat behulp is 'tal verloren werck.
Van leſen is geſeyt: nu vind' ick dat het ſchrijven
Geen minder kracht en heeft om dofheyt weg te drijven,
Want als een goet gepeys ons in de ſinnen ſchiet,
'tIs goet wanneer men 't leeſt of by geſchrifte ſiet:
Ick die nu ben ontlaſt van alle ſware plichten,
Vind' oock mijn hert geneygt om ſomwijl iet te dichten,
Hier toe word' ick verweckt wanneer ick eenſaem ben,
En 'tis dan groot vermaeck te ſpelen met de pen.
Al geeft de ſtuure lucht by wijlen harde winden,
Noch weet ick tot dit werck hier plaetſen uyt te vinden,
Daer niemant van de ſtorm verdriet of hinder lijt,
Om dat men van de kou door boomen is bevrijt;
Ick hebbe door het werck geheymen laten maken,
Daer niemant my en ſiet al komt hy my genaken;
Ick laet de luyden gaen al waer het hen geluſt,
En ick ſit in het loof en houde my geruſt.
Waer toe wil ick gewoel of vreemt geſelſchap ſoecken?
Ick ſchrijve mijn gepeys of ſpreke met de boecken,
Al ben ick ſonder volck in eenig eenſaem velt,
Ick wenſche meenigmael om niet te zijn verſelt,
Kom ick eens in den Haeg om Huyſſelijcke ſaken,
'k En ſoeck oock even daer geen lang verblijf te maken,
Ick doe mijn dingen af en maecke korten ſpoet;
My dunckt dat ick aldaer niet lange weſen moet.
Wie ſich naer ſtilheyt voegt die word'er toe genegen,
En allerley gewoel dat is hem byſter tegen,
Des vind' ick geenſins vreemt dat noyt een Eremijt
Ontrent de ſteden komt, als maer voor kleyne tijt. (d)
Wel, Haegje, zijt gegroet, gy hebt veel ſchone ſaken,
Maer kont om deſen tijt mijn Herte niet vermaken,
't Is my nu als een walg dat my wel eer beviel,
Mijn luſt ſpeelt nu alleen ontrent mijn waerde Ziel.

AVONDTMAEL.

STrackx naer het Avondmael na datter is gebeden,
Ga ick in mijn vertreck een wijle my vertreden,
En ga dan by mijn ſelf met aendagt overſlaen,
Hoe dat ick heden ben en hoe mijn ſaken ſtaen.
Wat dat ick heb gedacht of wat ick heb geſproken, (e)
Wat drift my in den Geeſt of elders quam beſtoken.
Of ick den rechten weg bywijlen heb gemiſt,
Of ſonder rechte vrucht mijn uren heb gequiſt;
En als ick dan bemerck dat ick my heb vergrepen,
Of door een vreemt geval my weg heb laten ſlepen,
Dan ben ick ongeſint en uyttermaten gram,
Dat ick geen meerder acht op mijn bedrijf en nam.
Maer heb ick eenig goet beginnen uyt te wercken,
Soo bid ick mijnen Godt om my daer in te ſtercken,
Ooek niet na rechten eyſch te ſtraffen deſe ziel,
Vermits ſe buyten ſpoor in ſwackheyt nederviel.
Oock ſtel ick wijders vaſt geduurig af te wijcken
Van al dat ſondig is, of ſonden mag gelijcken,
Dies roep ick Godt om hulp met innig ziel geklag,
Dat ick van nu voortaen my beter quijten mag.
Voorts ſeg ick, waerde Ziel, (f) indien wy qualijck leven,
Godt ſiet ons, en met een, wat by ons word bedreven;
Maer doen wy deugtſaem werck, Godt ſiet'et van gelijck,
En wy ſien even Godt en oock ſijn eeuwig rijck.
Schrijft dat in u gemoet en wilt'et ſtaeg gedencken,
U ſal geen ydel vlees of Duyvel mogen krencken,
Dit is een korte les, maer wordſe wel gevat,
Soo is 't een nutte leer en vry een rijcke ſchat.

AVONDT-OEFFENING voor 't Geſin.

EN als ick dit beſluyt ten vollen heb genomen,
Soo laet ick mijn geſin dan weer te ſamen komen,
En doe gelijcken plicht als in den dageraet,
En dan is 't dat het volck geruſt te bedde gaet.
Want niemant van den Hoop vermag hier op te blijven,
Al heeft hy eenig ding te leſen of te ſchrijven:
Sy die mijn huys beſtiert en laet aen niemant licht,
En dat is onder ons een huyſſelijcke plicht.
Wat yemant heeft te doen of wat hy wil beſorgen,
Al dat word uytgeſtelt tot aen den naeſten morgen,
Dan zijn de ſinnen verſch, maer als de nacht genaekt,
Dan word men weg geruckt en van den ſlaep geraekt.
En dat geeft ongemack in veelderhande ſaken,
Siet als men ſlapen moet, dan heeft men niet te waken;
't Is beſt dat alle ding ter rechter tijt geſchiet,
En dat men in de nacht bequame ruſt geniet
Maer eer ick in het bed mijn ſwacke leden decke,
En tot den ſlaep geneygt het lichaem nederſtrecke,
Soo leeſt mijn oudtſte Klerck, of wel een ander vrient,
Dat kort en deftig is en oock tot ruſte dient.
Als ick dan alle Sorg van my heb weg geſtoten,
En goeden nacht gewenſt aen al mijn Huysgenoten,

(a) *Matth. 26. De geest is wel gewillig, maer het vleesch is swack.*

(b) *Genes. 15.*

(c) *Job 1. 6 Daer was nu een dag, dat de kinderen Godts quamen, om sich voor den Heere te stellen, dat de Satan oock in 't midden van hen quam.*

(d) *Siet hier D. Hieronimus op het leven van Paulus den eersten Eremijt.*
(e) *Seneca in lib. de Ira.*
(f) *Augustinus.*

Dan

Dan seg ick, lieve Godt, ick geef u desen geest,
En op dat goet besluyt soo rust ick onbevreest (a)
Doch als de soete slaep my 's nachts word afgenomen,
Soo let ick op den Droom die my is over komen,
En soo ick dan bemerck dat my de stille nacht
Yet goets heeft ingestort of in den sin gebracht,
Dan seg ick Gode danck dat ick heb stil gelegen,
En echter ben gesticht door sijn gewenschten zegen.
Maer word' ick dan gewaer gelijck het dickmaels valt,
Dat mijn aelwaerdig vlees ontuchtig heeft gemalt,
Dan ben ick ongesint; ja segge menig werven
Mijn Godt laet dit gewoel doch eens in my versterven,
O Vader van het licht waerom sie ick u niet,
Gelijck gy mijn bedrijf en my geduurig siet.
Bestiert doch in den slaep mijn bin-en buyten-leden,
Dat my de nacht rust selfs mag strecken tot gebeden,
Neemt my de sinnen af die in het wilde slaen,
En stort my driften in die na den Hemel gaen.
Mijn naem is Jacob, *Heer, wilt doch mijn hert betomen,*
Dat ick niet hebben mag als Goddelijcke droomen,
Geeft my een nacht-gesicht als Jacob eertijts sag,
Doen hy niet op een bedt maer op een rotze lag. (b)

DAG des HEEREN.

Siet dit is ons bedrijf ontrent gemeene dagen,
Daer na ons Huys-gesin sich is gewent te dragen:
Maer als des Heeren dag vertoont haer blijden schijn,
Dan moet de tijt alleen aen Godt geheyligt zijn. (c)
Hem eeren, hulde doen, sijn heylig Woord te lesen,
Of even in de Kerck den Godtsdienst by te wesen,
Is dan het eygen werck dat hier moet zijn gedaen,
En wat na wereld smaeckt dat moet bezijden staen.
Ick wil dan geen beslag van aertse dingen weten,
Ja wou mijn eygen hert, indien ick kon, vergeten,
Want ick wensch uyt'et stof dan op te mogen staen,
Als Godes eygen Soon voor desen heeft gedaen. (d)
Indien wy niet en gaen in d'openbare Kercken,
Wy laten Godes Woord op onse zielen wercken,
Daer by word dan gevoegt een net en klaer bericht,
Dat waer het duyster is ons geeft een helder licht.
Wy lesen Joseph Hal in sijn geleerde boecken,
Daer heyl en zielen troost niet ver en is te soecken;
Wy lesen Westerburg in dat hy achter liet,
Hoe wel men in den druck van hem maer weynig siet.
Want schoon sijn deftig werck niet uyt en is gegeven,
Hy met sijn nette pen die heeft'et af geschreven,
En dat is onder my, en sal te sijner tijt
Een reyse mogen doen al waer de fame rijt.
Wy lesen boven dien oock Teelings wijse schriften,
Die leyden ons gemoet van alle quade driften,
Ick heb dien waerden Man in Zeeland lang gekent,
En drage noch sijn beelt als in mijn hert geprent.
Hier komt dan Couper by en sijn geleerde wercken,
Daer in veel plichten zijn ons dienstig aen te mercken,
Schoon of die sijn gemaeckt in 't vruchtbaer Britten-lant,
Ick vindse oock bequaem hier in ons doorre sant.
Na dit is afgedaen en dat in volle leden,
Soo wordt ons heylig werck besloten met gebeden,
Doch eer dat yemant scheyt, word yeder af gevraegt,
Wat hy voor hem bewaert, en na sijn kamer draegt. (e)
Hier zijn des niet-te-min oock wel geleerde Lieden,
Die haer getrouwen dienst ons dickmael komen bieden,
En spreken hier het woord al is 't geen heylig dag,
Wanneer haer eygen Kerck haer dienst ontberen mag.

En als dat soo gebeurt, laet ick 't de vrienden weten,
En bid haer even dan met my te komen eten,
En siet dus krijg ick volck ontrent dit heylig Werck,
En soo word ons gesin gelijck een kleyne Kerck,
Maer als het Avondtmael ons biet een hooger zegen,
Rijswijck en Scheveling zijn dicht by ons gelegen,
Daer ga ick dan ter Feest, maer selden in den Haeg,
Als nu door ouderdom en swacke leden traeg.
By ons is desen voet een wijle waer genomen,
Maer ons is beter kans 'ten lesten voor gekomen.
Godt heeft het so bestiert, twee Herders van de Kerk (f)
Die plegen haer beroep, en doen het heylig Werk.
Siet op des Heeren dag komt d'een ons ziele laven,
En midden in de week toont d'ander sijne gaven;
Maer daer en komt geen dag out uyt den Hemel voort,
Of wy zijn hier by een en lesen Godes Woort.
Wel sier, beminde Neef, hier geef ick u te lesen,
Hoe ick op heden ben of wensch te mogen wezen,
En hoe ick binnens huys en op den velde leef,
En wat ick aen het wout en aen de boecken geef.

Maer gy segt (naer ick hoor) dit is een seldsaem leven,
Wie kan sijn Huysgesin soo nauwen regel geven;
Gy snijt, ô soo het schijnt vermaeck en blydschap af,
En sweeft staeg met den geest ontrent het duyster graf:
Maer, Neef, 't is sonder gront my dit te komen seggen,
Gy moet ons gantsch bedrijf wat naerder over leggen,
Hoe! is'et metten mensch soo qualijck dan gestelt,
Als hy met hoofse pracht niet meer en is gequelt?
Ey lieve wilt dit stuck wat nader ondersoecken,
Of uyt de rechte daet of uyt de wijste boecken:
Voor eerst seg ick u dit, geluckig is de man,
Die in geen staet en sit en sich vernoegen kan,
Te woonen op het Landt en buyten alle Steden,
Te strijden met het vlees, Godt dienen met gebeden,
En al ons vorder werck en is soo quellig niet,
Gelijck het by het volck en in de Wereld hiet;
Wie in een lastig Ampt op menschen heeft te passen,
En hoort op sijn bedrijf veel nortse monden bassen,
Die is'er na my dunckt voor al niet beter aen,
Als die veel eensaem zijn en Godt ten dienste staen,
Ja 't is een soeter vreugd (als wijse lieden (g) meenen)
Voor Godt ootmoedig zijn voor Godt te mogen weenen,
Als al het aerts vermaeck dat ons de wereldt biet,
Want dat is ydel werck en min als enckel niet.
En daerom, lieve Neef, en wil ick nier benijden,
Die haer in aerts bedrijf en buyten Godt verblijden,
Daer is hier in het vleesch, daer is geen rechte vreugd,
Als in Godts eygen werck en in de ware deugd.

Maer desen onverlet soo dien je noch te weten,
Dat hier oock is vermaeck voor die'er zijn geseten,
Vermaeck dat uyt'er aert het eensaem leven geeft
Hem, die hier buyten sorg en onbekommert leeft.
Ick sou indien de tijt en gy het woud gehengen,
Veel reden voor het wout te voorschijn konnen brengen.
Doch ick wil maer een woord hier seggen met de pen,
Wat hier is voor de jeugd daer ick op heden ben.
Ick heb het eens verhaelt wat dat het buyte leven
Voor eerlijck tijt-verdrijf kan my en yeder geven,
Dat hou ick voor geseyt: Maer hoort nu boven dien
Wat hier bevallig is oock voor de jonge lien.
Ick heb een eygen duyn, die paelt aen dese gronden,
Daer menig wilt Conijn geduurig word gevonden,
En schoon het gantsche velt aen vreemde word verpagt,
De vrienden even wel die hebben vrye jagt.
Dies word hun toegestaen om na hun wel behagen,
Oock voor den rechten tijt het wilt te mogen jagen,

(a) *Psalm.* 31. 6. *In uwe handen beveel ick mynen geest.*

(b) *Gen* 28 12. 13 *Ende hy droomde ende siet een Leeder was gestelt op de Aerde, welckers opperste aen den Hemel raeckte. Ende siet,* &c.

(c) *Apoc* 1. 10. *En ick was in den geest op den dag des Heeren.*

(d) *Opstandinge Christi, siet hier van Luca* 24. *en elders by den Evangelisten.*

(e) *Luca* 2. 19. *Doch Maria bewaerde alle dese woorden, overleggende die in haer herte*

(f) *Te weten, Dom. Daniel Croese Dienaer des Goddelijcken Woordts tot Rijswijck, hebbende te vooren Anno* 16.. *met den Schryver als Predikant geweest ten dienste van de Ambassade in Engelant. En Dom. Hermannus Tegneus, Sone van den Eerw. Godtsaligen, Hooggeleerden Dom. Tobias Tegneus, Bedienaer des Godtlijcken Woorts in s'Gravenhage.*

(g) *Augustinus.*

Met net of tuymelaer of met een ſnellen hont,
Want niemant heeft geſag ontrent mijn eygen gront.
Voorts heb ick in het zant een vyver laten delven,
En wat daer binnen leeft is voor ons eygen ſelven,
Hier is de Braeſſem vet, en alle Viſſchen goet,
Om dat ſe van de beeck geduurig word gevoet.
Daer is een pontjen by om op en af te varen,
En nemen ſoet vermaeck ontrent de ſtille baren.
Het vangen van de viſch laet ick mijn gaſten toe,
Of met een ſchakel net of met een hengel-roe.
Maer hoort van rijcker vang, wy gaen aen ſtrande viſſen
En treft men 't recht gety, men kan als nimmer miſſen,
Een Paert treckt daer het net dat geeft hem van de ſtrant,
Maer die het water vreeſt die hout hem op het lant.
Dus vangt men Meulenaer, en Bot, en dicke Schollen,
Die als het wel geluckt geheele manden vollen:
Dus vangt men Pieterman, en is'et water kalm,
Soo krijgt men al te met een wel gevoeden Salm.
Hier uyt komt groote vreugd in jonge ſinnen rijſen,
Vermits de rijcke Zee ons kan ſoo milde ſpijſen,
Te meer om dat de vang aen niemant ſchade doet,
Hoe wel men viſch bekomt in grooten overvloet.
Noch kan hier onſe jeugd in plaetſe van te drincken,
Haer netten open doen en ſpreijen voor de vincken,
En ſoo het weder dient en dat de vang geluckt,
Soo werden met'er haeſt haer veeren uytgepluckt,
En flux dan na de Kock, maer al de ſchoonſte dieren,
Die moeten zijn geſpaert en onſe grotte çieren,
Daer ſpeelt dan al het rot en huppelt onder een,
En buyten rijſt gewoel ontrent den hollen ſteen.
Veel Meeſen uyt het wout die komen hier verſchijnen,
En willen ſoo het ſchijnt den rotſteen onder mijnen,
Om by den hoop te zijn, maer al de binne vlucht
Wil liever buyten zijn en ſoeckt de vrye lucht;
Hier leer ick even ſelfs den aert van alle menſchen,
Die wat ſe niet en zijn met al de ſinnen wenſchen,
Een die geen wijf en heeft die wenſt te zijn getrout,
En die'er een beſlaept die vint'et hem berout.
Noch weet mijn Hovenier hier plaetſen aen te wijſen,
Daer ſeker word geſtelt het vangen van Patrijſen,
En als de gulde Son genaeckt de Winter tijt,
Dan is van ons bedrog de Sneppe niet bevrijt.
Noch is hier ſeker Vriend (a) die Lijſters weet te vangen,
Die ſiet men aen den hals of poot of vleugel hangen,
Hy doet de moeyt alleen, maer des al niet-te-min,
De vang is voor een deel hier voor het huysgeſin.
En ſomwijl komt ſoo dicht de vogel hier gedreven,
Dat ons een dag alleen twee hondert komt te geven,
Hier koockt men goeden koſt en veel gerechten van,
Soo dat het tot onthael oock vrienden dienen kan.
De Sauſſen die de kunſt hier over weet te maken,
Brengt ons gerechten uyt die niet en zijn te laken,
Want is de Kock bequaem en 't Meysjen keuken wijs,
Al wat op Tafel komt dat ſchijnt ons nieuwe ſpijs.
Sy die mijn Huys beſorgt die kan een deuntjen queelen,
Haer Soon een jong Student, die kan op ſnaren ſpelen;
Haer Dochter doet'er by een aerdig Frans geſangk,
En dit by een gemengt dat maeckt een ſoeten klank
Als haer dan uyt den Haeg hier by mijn Nichten voegen,
Soo kan haer ſoet bedrijf mijn ſinnen vergenoegen,
Muſijck van hooger toon en wenſch ick heden niet,
Een fluyt is my genoeg of wel een Herders riet.
Soo kon oock Coridon gelijck wy mogen leſen,
Met Thirſis ſijn genan by wijlen vrolijck weſen,
Sy ſpeelden onder een, ſoo dat van haer geſangk,
Oock Echo gaende wordt en gaf een blyen klanck,
Die Nimphe ſoo het ſchijnt die wil oock hier verblijven,
En wil oock onder ons haer ſoeten handel drijven,
Sy ſpreeckt noch ſonder tong gelijck ſe voortijts plag,
Het is een wout Goddin die niemant oyt en ſag.

Maer als de Somer komt, wat is'er niet te ſnoepen,
Het ſchijnt dat over al de boomen luyde roepen,
Komt eet van mijn gewas, hier zijn de vruchten goet,
Hier zijn de Peeren geel, en Appels wonder ſoet;
Hier zijn de Pruymen rijp, hier zijn de beſte Kerſſen,
Hier is een ſchoon gewas van alderhande Perſſen,
En ſooje maer en buckt, ſiet daer een ſchoon Meloen,
Van binnen rijp genoeg al is de ſchorſſe groen.
Wat dient'er meer geſeyt; voor alle grage monden
Word hier ſchoon boom gewas in overvloet gevonden,
Maer als de ſtuure lucht ons miſt of hagel broet,
Dan is het vyer bequaem, een ſtille kamer goet.
Hier toe word dan gebragt een hoop verdroogde tacken,
Die wy in overvloet hier op den vyere ſmacken,
't Is eygen boom-gewas en daerom aengenaem,
Want dat van eygen komt dat acht men recht bequaem.

De Vyver die ick hier wel eer heb laten delven,
Is voor een vis alleen noch voor mijn eygen ſelven,
Sy geeft al menig mael vermaeck en ſoete vreugd
Aen Kinders van 't geſin, of haers gelijcke jeugd,
Want als de ſtrenge Vorſt of oock de koude winden
Bevrieſen deſe plas en als te ſamen binden,
Dan is 't dat ons geſin hier op het water glijt,
Of op een rappe ſlee of vlugge ſchaetſen rijt.

PRinceſſen even ſelfs des Winters hier gekomen, (b)
Die hebben op het Ys oock haer vermaeck genomen,
Een Sleedtjen ſonder meer, al was'et niet vergult,
Dat was haer tijt verdrijf, ſoo groot is haer gedult.
En mits ons verſſe meer en deſe kleyne ſtroomen
Hier binnen zijn geplaetſt te midden in de boomen,
Soo is het water kalm, en wie daer over rijt
Is van de ſtrenge kou en van de windt bevrijt.
Maer in het tegendeel wanneer de ſchoone dagen
Des Somers zijn bevryt van alle ſtuure vlagen,
En dat de gulde Son verhitte ſtralen ſchiet,
Soo miſt oock hier de jeugd haer ſoet vermaken niet:
Sy gaen haer in de beeck of in het water baden,
En ſiet dat koele nat en kan haer niet verſaden,
Sy ſpringen in het nat en waſſen daer het lijf,
En ſiet dat vochtig ſpel dat is haer tijt verdrijf.
De viſſchen even ſelfs die in der aerden ſchuylen,
Die worden daer verraſt oock in haer diepe kuylen,
De Karper is een viſch die uyt haer eygen aert
Gantſch diepe putten graeft en daer in word bewaert.
Maer ſiet ſijn gaeu beleyt en kan hem geenſins baten,
Hy moet'er menigmael het lijf en leven laten,
Hy word by onſe jeugd gegrepen uyt de gront,
En word bequaem gemaeckt ten dienſte van den mont.
Maer hoort een ander werck, dat niet en dient vergeten,
Het word by al de jeugd ten breedtſten uytgemeten,
Hier is veel bloem-gewas en menig ander kruyt,
Dat niet ſlechts in den hof, maer in het wilde ſpruyt.
En wie dit na de kunſt te ſamen weet te voegen,
Die kan een jeugdig oog ten vollen vergenoegen;
Want ſiet de Schilder-kunſt of eenig net penſeel
Bereyckt die wonders niet tot in het minſte deel.
En wie dit aerdig kruyt by een heeft laten mengen,
Die laet het na den Haeg aen Vrou of Vrijſter brengen,
Het is wel eer geſien dat oock een ſlechte Maegt
Om deſe kunſt alleen een Vryer heeft behaegt.
Maer dat is niet genoeg, hier zijn oock nutte kruyden,
Of voor een heete koorts of anders ſiecke luyden,
Soo dat een handig man, of oock een Medecijn
Hier vint een goet behulp voor ſieckt of droeve pijn.
Wat voorts de jonckheyt raeckt dat laet ick heden blijven,
Oock ben ick niet geſint hier breeder af te ſchrijven,

(a) *Dit is Monſr. Cornelis Geesdorp, Soon van de Heer Geesdorp, Officier van den Hove van Hollandt.*

(b) *Anno 1656 heeft haer Hoogheyt de Princeſſe Douariere van Orangie den Heere Cats de eere gedaen van hem te komen beſoecken. En terwijlen haer Hooggemelde Hoogheyt met den Heere Cats in geſpreck was, namen de jonge Princeſſen en ſijn Furſtelijcke Gen. Prins Willem van Vrieſland haer vermaeck met een ſleedjen op de vyver in Sorg-vliet.*

Mijn

Mijn geeſt ſpeelt nu alleen ontrent den ouden dag,
En wat ons leſten tijt ten goede dienen mag.
Waerom nu meer geſcyt of langer brief geſchreven,
Ick dancke mijnen Godt van dit mijn Buyten-leven,
Want als ick ſijnen Trooſt in mijnen geeſt gevoel,
Dan pas ick min als niet op al het aerts gewoel.

NU wereld weeſt gegroet, ick ben van u geſcheyden,
Ick ga tot beter werck mijn Ziele nu bereyden,
Van u en wil ick niet, laet my oock ſoo ick ben,
Vermits ick u voortaen voor mijne niet en ken.
Ick acht een yeder menſch geluckig boven maten,
Die Godt de ſinnen geeft van eerſucht af te laten,
Geluckig is de Man die Godt de ſinnen geeft,
Dat hy geen Staet en ſoeckt maer wel en eenſaem leeft,
En 't zijne nutten derf. Mijn Godt zy hoog gepreſen,
Die my op deſen weg ten leſten heeft geweſen,
Nu bid ick maer alleen dat ick mijn leſten dag
Vrymoedig en met een blymoedig ſluyten mag.
Nu tot een kort beſluyt van al mijn vorig ſchrijven,
Soo laet dit lieve Ziel in u verzegelt blijven,
Dit ſeg ick dat hier volgt, want ſoo je dat betracht,
Het ſal u dienſtig zijn tot in u laetſte nacht.
Ontfangt voor eerſt een les die u word voor geſchreven,
Siet dat je die betracht hier in ons Buyten-leven,
Beſiet'et met vermaeck wat u hier goets ontmoet,
Maer geeſt den Schepper danck die u dees' gunſte doet,
Ontvalt u eenig dinck of word'er yet verloren,
Dat gy tot u vermaeck voor deſen hebt gekoren,
Aenſiet'et met gedult edoch en quelt u niet,
Maer ſegt 't is ydel werck wat ons de wereld biet.
En laet geen ongeval aen u verdrietig ſchijnen,
Al wat het ooge ſiet dat moet doch eens verdwijnen,
Maer wat door ons geſicht hier niet en word ontdeckt,
Dat blijft geduurig vaſt, geduurig onbevleckt,
Siet als men ſchade lijt, ſoo kan geen treuren baten,
Het moet op ſijn beloop by ons dan zijn gelaten.
Maer als men ſonde doet, dan geeft het treuren baet,
Want daer is droefheyt goet al komt ſe na de daet.
Draegt dit, geminde Ziel, geſtaeg in u gedachten,
Maer al wat ydel is wilt dat maer weynig achten,
In al ons aerts bedrijf hout daer in deſen voet,
Vermits al wat men, ſiet hier onder blijven moet.
Al wat ons tot vermaeck alleen maer ſou geſchieden,
Dat wil ick, lieve ziel, ten vollen u verbieden,
Ick ſpreke van vermaeck dat vlees en wereld prijſt,
En niet van reyne vreugd die ons de ziele ſpijſt.
Wie ruſt en vrede ſoeckt die moet het overleggen,
Al wat hem ſtaet te doen, al wat'er is te ſeggen
Wat voorſpoet van ons eyſt, wat druck en ongeval,
En dat alleen te doen dat Godt behagen ſal.
Verwert u nimmermeer in andere lieden ſaken,
Die u noch u beroep noch uwen handel raken;
Spreeckt oock geen Oordeel uyt op dat een ander doet,
Laet yeder ſijn bedrijf en let op u gemoet.
Hebt noyt geen oog-gemerck om voordeel weg te dragen,
Maer ſtelt u gantſch beleyt aen Godes wel behagen,
Hebt ſtaeg het eygen hert in voor-en tegen-ſpoet,
Want hoe het Godt beſchickt het is u beyde goet.
Hoe gy u minder acht en lager komt te ſtellen,
Hoe ſpijt en herten-leet u min ſal konnen quellen,
En hangt geen ſchepſel aen met al te grooten drift,
Maer ſiet dat gy geſtaeg u eygen herte ſift.
Gaet ſonder aertſe ſorg door veelderhande ſorgen,
En als het qualijck gaet verwagt een beter-morgen,
Wat boven noodt-druft gaet is maer een ſtage laſt.
Het ander dient veracht of weynig op gepaſt.
Al kan ons kranck geſtel veel dingen niet ontbeeren,
Wy mogen 't evenwel niet al te ſeer begeeren,
Gy daerom letter op en matigt haer gebruyck,
Op dat je niet en word een ſlave van den buyck.
De liefde tot ons ſelfs is van de quaetſte ſaecken,
Die ons kan hinder doen en ongeruſtig maecken,
Kont gy dat ſlim gebreck eens leggen aen den bant,
Gy ſult in koelte zijn oock daer een ander brant
Hoort gy door wrangen haet van yemant u verachten,
Verdraegt het met gedult, het ſal u leet verſachten,
Sijt kleyn in u gemoet en in u eygen oog:
Gy ſult in vreede zijn, al gaet het ſelden hoog.
Te ſeggen ick en wil van deſen niet verdragen,
Ick heb te grooten ſtof om over hem te klagen,
Hy ſchelt my tegen recht en ick ben ſonder ſchult,
Ick kan het ſlim verwijt niet dragen met gedult.
't Is onrecht lieve Ziel, hy mag niet lijdtſaem hieten,
En ſal oock na den geeſt geen rechten trooſt genieten,
Die niet verdragen kan, oock ſonder onderſcheyt,
Wat hem tot ſijn verwijt van yemant word geſeyt.
Wie dat oyt onderneemt ons qualijck aen te ſpreecken,
Laet noyt u ſinnen gaen u leet te willen wreecken,
Ontfangt'et anders niet en ſlegts op deſen gront,
Als of het even Godt u van den Hemel ſont

BY-VOEGSEL.

ICk heb u, waerde Ziel, ontrent mijn jonge dagen,
Vermaent een ſtage Dood in u gemoet te dragen,
Hier doen ick heden by dat voor den ouden dag,
En my en yeder menſch ten goeden dienen mag
Denckt dat een magtig Vorſt in hoogen ſtaet gereſen,
Neemt ſeven Dienaers aen om ſtaeg by hem te weſen,
En dat'er yemant komt die aen hem openbaert,
Wat dit voor gaſten zijn en van hoe wreden aert.
Ja ſeyt, doorluchtig Vorſt, ſiet een van deſe ſeven,
Die ſal u voor gewis eens brengen om het leven,
Gy daerom, zijdje wijs, ſoo let op haer bedrijf,
Of gy ſtaet haeſt te zijn een Ziele ſonder lijf.
Een Vorſt aldus bericht van ſoo verbotſte ſaken,
Sal die niet wacker zijn, Ja ſchier geduurig waken,
Sal niet ſijn ooge gaen op yeder eens gelaet,
En wegen even ſtaeg al wat'er omme gaet.
Voor my ick ſegge ja, hy ſal geduurig letten
Op yeder die by hem ſijn voet ſal komen ſetten,
Hy ſal ſtaeg wacker zijn om niet te zijn verraſt,
Uyt vrees van onverſiens te werden aengetaſt.
Indien nu yemant vraegt wat deſe dingen ſeggen,
En bid my dat verhael wat klaerder uyt te leggen,
Die kome naerder by en ſta een weynig ſtil,
Ick ſal hem doen verſtaen wat ick hier ſeggen wil.
De Vorſt die word gedient van ſeven rappe knechten,
Die even vaerdig ſtaen van wonder uyt te rechten,
Neemt die voor yeder menſch die hier op aerden leeſt
En in ſijn ganſch bedrijf noyt vaſten gront en heeft.
De Dienaers van de Vorſt daer van wy nu gewagen,
Neemt die hier voor een weeck beſtaend' in ſeven dagen,
En denckt dat onſe tijt, gelijck ons word geleert,
Is even als een weeck die dickmaels weder keert.
Nu gaet het immer vaſt dat een van deſe dagen
Ons ſal en uyt het vlees en uyt de wereld jagen,
Maer 't is ons niet bekent wat dag van dit getal
Ons Lichaem in het graf ter neder leggen ſal.
Siet Godt heeft ons de ſtont niet willen openbaren,
Wanneer wy uyt het vlees ten grave ſullen varen,
Op dat ons gantſche tijt oock van de groene jeugd,
Mocht blyven in de tucht en hangen aen de deugd.
Want twijl ons alle daeg ons leven kan ontvlieden,
En dat men niet en weet wanneer het ſal geſchieden,
Soo ſpreeckt de reden ſelfs wat by ons dient gedaen,
En dat geen uyre tijts en moet verloren gaen.
Prent dit in u gemoet al wie dit ydel leven
Op heden noch beſit, maer lichte kan begeven;
En hout het voor gewis, het ſal u dienſtig zijn,
Niet voor de ſond alleen maer even voor de ſchijn.

NU, vrienden, 't is genoeg; meer heb ick niet te ſeggen,
Ick wil van heden af mijn penne neder-leggen;

Maer gy mijn waerde ziel onthout ten leſten dit,
Maeckt datje, watje doet, een ſtillen geeſt beſit: (a)
Al wat u Godt verleent, laet u dat vergenoegen,
Daer is geen ander ding dat u kan beter voegen;
Maer wat u overkomt, geeft Godt den Schepper danck,
En hout my deſen voet u leven dagen lanck.
Wanneer gy eenig goet van 't uwe ſiet verlieſen,
Soo wilt tot uwen trooſt het beſte middel kieſen:
Segt ſtaeg in u gemoet; Al wat het ooge ſiet
Dat is van heden af, of word ten leſten niet. (b)
Maer wat voor ons geſicht op heden is verholen,
Dat ſtaet te geender tijt van ons te zijn geſtolen;
Want 't is geduurig vry van druck en ongeval,
Om dat het eeuwig is en altijt blijven ſal.
Wanneer gy tijding krijgt van kleyn of groote ſaken,
Laet dat geen herten leet in u gedachten maken,
Al wat de fame ralt is niet gelijck het ſchijnt,
Om dat het menigmael van ſtonden aen verdwijnt.
Het eeuwig is 't alleen daer op u ſtaet te letten,
Laet ons tot alle tijt dat ons voor oogen ſetten.
Het ander is maer waen en enckel kinder-ſpel,
Nu penne 't is genoeg gy vaert voor eeuwig wel.

O Godt, mijn eer en heyl komt woont in mijn gedachten,
Op dat ick met gedult u komſte mach verwachten,
Gy zijt mijn toeverlaet mijn heyl en hoogſte goet,
Verleent my dat ick bid, of dat ick bidden moet.

B E S L U Y T.

ICk heb met groot vermaeck by wijlen iet geſchreven
Van dat ick luſtig vont ontrent het buyten leven,
Maer ick ben (na my dunckt) hier in te ver gegaen,
Vermits my deſe vreugd vry dier begint te ſtaen.
Het ſchijnt d'alwijſe Godt en wil het niet gehengen,
Dat ick hier met vermaeck mijn tijt ſal overbrengen,
Hy taſt mijn lichaem aen met ongewoone pijn,
Op dat ick niet te diep hier ſou gewortelt zijn;
Ja dat ick niet en ſou aen vlees en wereldt hangen,
Maer naer het eeuwig heyl te dieper ſou verlangen:
Want als ons kranck geſtel met ſieckten word beſocht
Soo denckt een ydel hert daer op het ſelden docht.
Daer is een vreemde quael, die my geheele nachten
Verkeert den ſoeten ſlaep in droeve na gedachten,
Dies roep ick menigmael, als uyt een hooge noot,
O Godt (ſoo 't u beviel) ick koos een raſſe doot.
Wat maeck ick langer hier in deſe lage dalen,
Ick ben des Wereldts ſat en moede van te dwalen;
Mijn Godt ick wacht u Heyl, ick wacht u Vader hant,
Ick wachte maer alleen het ware Vaderlandt.
Ick wacht op mijn vertreck, maer wilt my niet ontbinden,
Of laet my eer ick ga u rechten trooſter vinden:
Die wacht ick maer alleen; Bevredigt mijn gemoet,
En geeft my vaſten trooſt in Chriſti ſuyver bloet.
Doch mindert deſe pijn en dit verdrietig lijden,
En trooſt mijn bange Ziel, of leertſe beter ſtrijden, (c)
Of ſlaecktſe van het vlees: Maer neen, ick ſwijge ſtil,
Godt doet wat hem behaegt en na ſijn hoogen wil.
Is 't maer gemeene pijn die gy nu hebt te lijden,
Mijn ziel wilt ongeduer en tegenſpreken mijden,
Waer vind men eenig menſch die ſijnen ouden dag,
Bevrijt van alle pijn, ten grave brengen mag.
Maer is het dieper leet dat gy nu moet beſuuren,
Schept moet, benaeude Ziel, ten kan niet lange duuren,
U tijt is ver gegaen, u lichaem bijſter ſwack,
Het ſtelt hem tot den val gelijck een dorren tack.
Gy word noyt (hoe het valt) tot ongedult bewogen,
Godt treft noyt al te ſtreng of boven ons vermogen,
Ick lijde dat je kermt en tot den Heere ſucht,
Maer klaegt doch nimmermeer van al te ſwaren tucht,
Veel eer in tegendeel beſchuldigt uwe ſonden,
Waerom u ſwaerder ſtraf ſtont toe te zijn geſonden,
't Is beter dat het lijf hier op der aerde lijt,
Als dat gy naderhandt van Godt verſteken zijt.
Quelt u benaude pijn in dees of geene leden,
En pleegt geen ongedult, maer voegt u na de reden,
Oock wacht nu geen vermaeck als in u groenen tijt,
Maer denckt in wat een ſtaet dat gy op heden zijt.
Prent u ten diepſten in dat wy nu zijn gekomen,
Daer ſwackheyt over al de plaets heeft ingenomen,
Daer weedom wooning hout, daer pijn het lijf beſit,
En wandelt van het een tot in het ander lit.
Soo gy noch luſt begeert, ſoo gaet u dan verkloecken,
Om die niet in het vlees, maer na den geeſt te ſoecken,
Dit onderaertſche werck heeft nu met ons gedaen,
Gaet ſoeckt dan u vermaeck maer hooger als de Maen.
De Dood is lang bereyt om ons te mogen halen,
En 't is een oude ſchult die moetje nu betalen,
Het graf leyt vaſt en gaept als een die ſpijſe wacht,
En wy zijn langer hier als ick oyt had gedacht.
Weeſt dan tot geen vermaeck na deſen meer genegen,
Als dat in u vermeert des Heeren eygen zegen,
Geen zegen die ons brengt of eer of machtig goet,
Maer die u ſonden waſt in Chriſti ſuyver bloet.
Laet dat van nu voortaen alleen u vreugde weſen,
Dat kan na rechten eyſch u treurig hert geneſen,
O ruſt niet, lieve Ziel, tot gy dat heyl bekoomt,
Of ick dan leef of ſterf ſoo blijf ick onbeſchroomt.
Godt brengt u in den Staet om dit te mogen ſeggen,
Ick ſal in korten tijt dit ſtof ter neder leggen:
Neemt dat voor uwen trooſt en tot een vaſt beſluyt,
U pijn moet haeſt vergaen of 't leven moeter uyt.
't Is Godes Vader-gunſt als hy ons laet verwerven,
Dat ons indachtig maeckt wel haeſt te moeten ſterven,
Gewis een quellig leet dat ons dit leeren kan,
Doet ons ſoo nutten werck als eenig heylig Man.

MAer Godt die zy gedankt, die moet ick eer bewijſen,
Die moet ick hulde doen, die moet ick eeuwig prij-
Want ick ben weder vry van mijn benaeude pijn, (ſen,
Alleen door ſijn behulp oock ſonder Medecijn:
Ick kan nu wederom hier in het groene treden,
En ſnoeijen mijn gewas als met geſonde leden,
Ick eete nu ter tijt en dat met goede ſmaeck,
En lees en ſchrijve wat, en even met vermack.
O Godt doet uwen geeſt in my nu krachtig leven,
Dat ick kan machtig zijn u rechten lof te geven,
Op dat ick uwen lof mag brengen aen den dag,
En mijnen leſten ſtondt in u beſluyten mag.

(a) *Dit beſluyt is een kort begryp van een ſtil en Godtzalig leven, daer na eenige byſondere Godtvreeſende Mannen haer leven hebben aengeſtelt.*

(b) *Dat geſien word is verganckelyck, maer dat onſienlyck is, is eeuwig. Gelyck in Godts Woordt duydelyck te ſien is.*

(c) *Cum vexamur ac premimur, tum maximè gratias agere debemus indulgentiſſimo Patri, quod corruptelam noſtram non patitur longius procedere, ſed plagis ac verberibus emendat Lactant. Lib. 5. cap. 23. Item Pſalm 119. Heere het is goet, dat gy my getuchtigt hebt op dat ick uwe rechten leere, vide Hebr. 12. Prov. 3. & alia*

G E-

GEBEDT.

O Neyndelijck begin, die boven uyt de wolcken
Doorsiet het woest bedrijf van alderhande volcken;
Bestiert naer uwen Raedt al wat op aerde leeft,
En haer bescheyden tijt aen alle Schepsels geeft;
Nadien het u behaegt dat wy ons dagen tellen,
Op dat wy mochten sien hoe wy ter aerden hellen,
En soo na ware tucht en wijsheyt mochten staen,
Naerdien wy naer het graf met groote passen gaen,
Siet heden (a) *lieve Godt soo tel ick* TACHTIG JAREN,
Dat ick den hollen stroom des waereldts heb bevaren;
Bywijlen voor de windt maer dickmael tegen stroom,
Doch hoe het is geweest het is maer enckel droom.
Al wat ons aengenaem of heerlijck heeft geschenen,
Is al te niet gegaen en in der haest verdwenen,
Ick sie den hoogsten trap de menschen voorgestelt,
Gelijck u heylig Woordt ons korte dagen telt. (b)
Ick ben dan met'er tijt soo verre nu gekomen,
Dat swackheyt binnen my haer woonplaets heeft genomen,
Dies word ick aengemaent door menig ongeval,
Dat my de bleecke dood wel haest genaken sal,
Ick sie den onderganck van dit uytwendig wesen,
O laet mijn innig deel (als hooger opgeresen)
Sich scheyden van het vleesch en van het ydel stof,
En leven nu voortaen alleen tot uwen lof.
De smaeck van aertsche spijs die gaet my nu verlaten,
En wat hier kunste geeft, dat kan my wynig baten,
Dies bid ick hoogste Godt dat gy mijn ziele spijst
Met kost die beter is en na den Hemel rijst,
Mijn Lichaem dat vervalt mijn oogen worden duyster,
Verleen my na den geest nu des te meerder luyster.
En nu ick rimpels krijg vermits den ouden dag,
Soo geeft dat my de Ziel nu gaver worden mag,
En mits dit kranck gestel vry laeg begint te neygen,
En met een swaren val mijn swack gebou te dreygen,
Soo geeft my dat de Geest mach stijgen in de lucht,
En trachten na de plaets daer noyt en word gesucht.
Gy hebt my van der jeugd gestage gunst bewesen,
Daer voor u hoogste naem moet eeuwig zijn gepresen,
Mijn onbesuysde jeugd die is door u verschoont,
En al mijn levens-tijt door uwe gunst gekroont.
Door u genaed' alleen heb ick veel goets genoten,
Schoon dat'et menigmael mijn nijders heeft verdroten,
Verlaet doch nu ter tijt mijn swacke leden niet,
Daer op de bleecke dood haer swarte pijlen schiet.
Bindt op in eenen tros al mijn onguure sonden,
En dempt het vuyl bejag in Christi reyne wonden,
Daer is een schoone vliet, een diepte sonder gront,
Waer buyten noyt een mensch vermaeck of rust en vont.

(a) Te weten op den 10. November, 1657.

(b) Psalm 90.

Laet

Laet doch u Vader gunst mijn swacke leden decken,
Als gy sult desen romp in 't sieck-bed neder-strecken,
Siet u genaed alleen is troost aen dese Ziel,
Die sonder dat behulp in onmacht nederviel.
Laet my door uwe gunst van u ô Godt! verwerven,
Dat Moyses eens genoot al eer hy quam te sterven,
En geeft de doodt geen macht dat sy my krencken kan,
Voor dat ick eerstmael sie het eeuwig Canaen.
Spreeckt tot mijn innig hert, u sonden zijn vergeven,
Ja laet mijn oogen sien tot in het eeuwig leven,
Vermeerdert mijn geloof op dat geen droef geklag,
Ja dat geen swaer gepeis my dan verschricken mag.
Wilt even als ick sterf mijn pijne soo versachten,
Dat ick met recht verstant mijn uitganck mach verwachten,
Ja dat ick even dan mag blijven onbevreest,
En roepen hoogsten Godt! u geef ick desen Geest.
En als ick op het lest sal uit de Wereldt scheiden,
Soo laet mijn blijde Ziel tot uwen Throon geleiden,
En toont haer uwe gunst gelijck een Vader plag,
Op dat ick als u Kindt u eeuwig dienen mag.

E Y N D E.

J. CATS
GEDACHTEN
OP
SLAPELOOSE NACHTEN,

WAER INNE

De Deugd van Herbergſaemheyt ende Mededeylſaemheyt aen den nootdruftigen wijtluftig word vertoont, ende de vruchten der ſelver naer 't leven afgemaelt werden:

MITSGADERS

Het Twee-en-tachtig-jarig leven van den ſelven Heere, van zijn geboorte af tot zijn dood toe, door hem zelf in vaerzen beſchreven.

Dezen Druck met Printverbeeldingen opgezierd.

INLEYDINGE.

WAerde Lantslieden. Ick hebbe U L. voor desen deelachtig gemaeckt mijne bedenckinge op den geheelen loop van des menschen leven, ende daer in voortgebracht sulcks als naer mijn oordeel iemant tot voordeel soude konnen strecken. Ick hebbe dat werck aengevangen van de eerste beginselen af, ende voor eerst begonnen met het Kinder-spel, het welck by my word genomen voor den inganck van het menschen leven, ende ben daer na voortgevaren tot de beschrijvinge van een Maegt, daer na van een Vrijster, van een Bruyt, van een Vrouw, van een Moeder, van een Weduwe, van een bedaegde Huysmoeder. Van dat trouwerck, ende dat'er ontrent is, ben ick gekomen tot den Ouderdom mijns levens; daer na tot de beschrijvinge van mijn eygen Leven; ende eyndelijck tot een Tachtig-jarige bedenckinge, zulcks dat ick niet en sie dat my iets overig is om het selve U L. mede te deelen, als te laten toekomen mijn Testament of Uytterste wille, immers een geschenck ter oorsaeck van de Dood (dat de Rechtsgeleerden *donationem causa mortis* noemen:) het welck ick oock den naem gegeven hebbe van *Gedachten, op Slapeloose Nachten*, om redenen elders verhaelt, ende dit is het tegenwoordige werckje. My dunckt dat my misschien iemant soude mogen vragen, waerom ick de moeyte hebbe genomen dit oock in versen U L. voor te stellen, daer soodanige Poetische oeffeninge best passen, ende oock meest worden gebruyckt, in een bloeijende, groeijende, vloeijende, ende gloeijende deel van des menschen leven; daer ick jegenwoordig, in plaetse van bloeijen, geheel dor ben, in plaetse van groeijende geheel ben afnemende, in plaetse van gloeijende geheel kout en zwak, ende in plaetse van vloeijende op een verdroogt zant ben gestelt?

Carmina proveniunt animo deducta sereno.

Daer op is mijn antwoorde (Gode zy eeuwig lof) noch soo verre van den Ouderdom niet te zijn overwonnen, dat ick van mijne aengeboren aert tot de Dichtkunste geheel soude zijn vervallen: maer dat ick in tegendeel van dien, tot troost ende verlichtinge van Mijn Slapeloose Nachten, noch dickmaels gewoon ben de soetigheyt van de dichtkunste in 't werck te stellen; daer toe hebbe ick tot beweegredenen dese navolgende.

Te weten, dat ick mijn waerde Huysvrouw door haer afslijvigheyt moetende missen, ick tot troost van mijn eensaem bedde hebbe toen ter tijt aengenomen uyt te brengen 't werck van den Trouwring, ende daer mede (onder Godes genadigen zegen) te wege gebragt, dat ik tot geen tweede Trouwring, dat is tot geen ander Huwelijck ben vervoert geweest. Hier by gevoegt dat de Dichtkunste by menige Heylige Mannen op verscheyde hare ongelegentheyt is gebruyckt geweest, ende oock seer bequamelijck ter eeren van den goedertieren Godt kan gebruyckt worden: ja dat het goet is gedúurende het beste deel onses levens, niet anders te lieven dan Godt, en alle dingen in, of om Godt,

Wat heb ick nu te doen als Godt alleen te prijsen,
Als hem een Danckbaer hert met ootmoet aen te wijsen,
Want hy is nu alleen aen mijn Ellendig mensch
Mijn troost en mijn vermaeck, ja innig harten wensch.

Het

Het hoogste poinct van menschelijcke wijsheyt is wijs te zijn ten goede van de ziele. Ick hebbe bemerckt dat uyt Godes woort duydelijck is blijckende, dat men tot malkanderen behoort te spreecken met (*a*) Psalmen, Lofsangen ende geestelijcke Liederen, zingen ende psalmende den Heere in onse harten, altijt van alle dingen Godt danckende. De beste driften van Godzalige Dichtschrijveren strecken, ende behooren te strecken ter eeren van dien grooten Godt. (*b*) Moses ende Mirjam, hebbende 't volck van Israël uyt Egiptenlant uytgeleyt, ende Pharao met de sijne zijnde verdroncken, hebben tot danckseggingе van sulcks een Triumphliet gesongen. Moses op sijn afscheyt heeft uytgebracht het Goddelijck Swanen-liet. (*c*) Debora ende Baruch hebben insgelijcks een Triumphantelijck liet gesongen over de victorie tegens Sisera. David heeft de nederlage van Saul ende Jonathan met een Poëtisch treurliet beweent. Ezechias uyt een gantsch beswaerlijcke sieckte opgestaen, heeft met een geestelijck gedicht Godt sijne danckseggingе opgeoffert. Jeremias heeft over den ondergang van Jerusalem Poetische Klaegliederen gesongen. Maer het heeft den H. Geest gelieft niet alleen eenige kleyne stuckjens by forme van gedichten in Gods woort voor te stellen, maer ook geheele Boecken; als 't boeck Jobs, de Psalmen, de Spreeck-woorden, de Prediker, ende het Hooge-liet Salomons; sulcks dat de Poëtische Schriften genoegsaem een derde deel van het geheele Oude Testament uytmaecken, gelijck de Heere Christus selfs de Schriftuure verdeelt in de Wet, Propheten, ende Psalmen. Ende in 't Nieuwe Testament worden gevonden de Lofsangen van de maget Maria, van Zacharias ende Simeon, waer by mede aen te mercken staet, dat de Apostel Paulus uyt de Poëten Aretus, Menander ende Æpumenides seecker plaetsen te passe brengt, invoegen dat hy schijnt (schoon aen de voeten van Gamaliel opgevoedt) geen andere heydensche schrijvers als Poëten gelesen te hebben, immers dat hy geen andere weerdig en heeft geacht onder sijne Goddelijcke schriften te vermengen. Hier by gevoegt, dat ick van tijt tot tijt hebbe gemerckt, dat gedichten de menschen lichter invallen, als geschriften die aen geen dichtkunst gebonden zijn; ja de Heere Christus is gewoon geweest sijne maeltijden te besluyten met het zingen van Lofzangen.

(a) *Col* 3. *v*. 16. *Eph*. 5. *v*. 19.
(b) *Exod*. 15. *v* 20.
(c) *Judic*. 5. *v*. 4.

VOOR-

VOORREDEN.

Schoon my nu ruſte dient, ick kan niet ſtille blijven,
Maer ach een Menſch als ick wat ſal die doch bedrijven!
Ick telle nu ter tijt oock meer als Tachtig Jaer,
Gantſch verre van de Jeugt en dichte by de baer.
Ick ſprack eens op een tijt te midden in de Staeten,
Maer dat heb ick nu lang vrywillig nagelaeten,
't Is meer als zeven Jaer dat ick hier eenſaem ben,
En van de bange zorg geen quelling meer en ken.
Maer hoort een vreemt geval dat my voor dertig Jaeren
Den goedertieren Godt heeft laten wedervaeren;
Ick had een eenſaem bed en leefde ſonder vrouw,
Onſeker wat ick doen of wat ick laeten ſouw.
Ick had in dit gewoel veel ruſteloose Nachten,
Want ick wiert omgevoert door veelderley gedachten:
Dan ſpeelde my de geeſt ontrent een nieuwe trouw,
Dan nam ick weder voor te leven ſonder vrouw.
Ick die van dit gequel mijn zinnen wou verlichten,
Verſchoof het tweede bed en gaf my om te dichten,
Mijn waerd' Eliſabeth beſat mijn gantſche Ziel,
En Godt gaf my de kracht dat ick mijn vrydom hiel.
Ick ſchreef op deſen tijt verſcheyden trougevallen,
En wees de Waereldt aen hoe jonge zinnen mallen;
Maer in my doen ter tijt was noch een jeugdig groen:
En dorre Zanggoddin wat weetje nu te doen?
't Is maer een vingerbreet dat gy noch hebt te leven,
En wat het Graf belangt dat is door u beſchreven.
Miſſchien eer gy de Pen maer eens ter neder ſet,
Soo ſulje door de Dood van ſchrijven zijn belet.
Maer wat doch ſal ick veel van onſe ſwackheyt ſeggen?
Een hick een kleyne ſnick die kan ons nederleggen.
Daer moet geen oogenblick van ons daer henen gaen,
Of dienen voor de Dood altijt gereet te ſtaen.
Barſillai verſtiet geſang en ſoete ſnaeren,
Schoon die by David ſelfs hem aengeboden waren:
En ſiet die man en was juyſt in dien eygen tijt
Soo hoog in jaren niet als gy op heden zijt.
My dunckt, zoo gy het kunt van onſen Godt verwerven,
Gy wout of in de kunſt, of by de boecken ſterven.
De Pen bleef in uw hant, ten waer de ziekte quam
En dat de bleecke Dood u gantſch het leven nam.

Maer hoe dit vallen ſal, dat wil ick Godt beveelen,
Maer wilt gy Zang-goddin noch met de penne ſpeelen,
Of ſingen naer de kunſt, of op de luyte ſlaen?
Ey ſegt my doch een reis waer heen u ſinnen gaen.
Wel ick onkundig menſch en hebbe noit voor deſen,
Vermits ick Godes woort niet recht en heb geleſen,
Ick hebbe niet gemerckt dat Godt een milde ziel,
Die droeve lieden trooſt, ſoo wonder wel beviel.
Maer nu, Godt hebbe danck, ick heb de rechte gronden
Van deſen plicht geſien en nader uitgevonden,
Soo dat ick nu ter tijt en nut en noodig acht
Dat op dit gantſche werck vry nader dient gedacht.
Ick hoore Godes woort hier van ſoo deftig ſpreecken,
Des vind ick binnen my en elders veel gebreecken.
O Godt! ick nietig menſch ick vinde my beſchaemt,
Dat ick hier niet en doe gelijck het my betaemt.
Nu wat is Aelmis toch hoe word ons die beſchreven?
't Is iet aen ſchamel volck in Godes naem te geven,
Dit naer mijn oordeel, dient wat nader uitgeleit,
Wat hier van in de Schrift en elders word geſeyt.
Wel aen nu tot het werck gy die het komt te leſen
Indien gy 't recht gebruick het ſal u dienſtig weſen.
Maer hoe dit by het volck en u genomen wert,
Ick ſchreef 't tot uwen dienſt en uyt een Chriſten hert.
Ick wenſch tot deſe deugt mijn zinnen op te wecken,
En oock van aerts gepeys mijn zinnen af te trecken.
En als de ſoete ſlaep my al te vroeg verlaet,
Wil ick tot mijn behulp gebruycken deſen raet.

Almachtig eeuwig Godt maeck nu mijn Hert genegen,
En gun my boven dat uw vaderlijcken zegen,
Dat ick uyt rechte gunſt tot aen mijn leſten dag,
Met oordeel naer den eys my hier in quijten mag.

J. CATS GEDACHTEN OP SLAPELOOSE NACHTEN,

WAER INNE

De deugt van Herbergsaemheyt ende Mededeylsaemheyt aen den nootdruftigen wytluftig word vertoont, ende de vruchten der selver naer 't leven afgemaelt werden.

Aelmoessen vergeleecken by een Bornput, en waerom.

Luc. 12. v. 15. *Wacht u van de gierigheyt.*

WIe Aelemoessen geeft laet dat de wreckers lesen,
Is als een Waterput of dient alsoo te wesen.
Onthout dit, waerde Ziel, op dat je dese deugt
En krijgen in den Geest, en lang. behouden meugt.
Siet wie'er uyt een put geduurig water trecken,
Die wil het voor gewis tot nut en voordeel strecken:
Want vocht met staêge vlijt getoogen uyt den gront,
Is klaer, van goeden reuck, en voor den mensch gesont
Maer sooder uyt de put geen nat en word getogen,
Of datse stille staet en niet en word bewogen,
Een die hier langsiem put en wijt ick geenen danck,
Want water eentijts versch dat krijgt een vuyle stanck.
Ey siet dit ongemack sal even wedervaren,
Die uyt een gierig hart hier gelt en rijckdom sparen:
Want die voor 't schamel volck sijn gelt en beurse sluyt.
Daer vliegt de goede reuck en alle zegen uyt.
Een hant die milde geeft is Godt een soeten balsem,
Maer gelt te seer bewaert dit word hem enckel alsem.
Geen wierook die voor Godt soo soeten reuk verweckt,
Als een die milde geeft en naeckte leden deckt

Let

Let hier op, waerde Ziel, en wilt noch vorder leſen,
Daer word een gunſtig hart u klaerder aengeweſen.
Gy ſult'er konnen ſien hoe Godt een menſch bemint,
Als hy een milden Geeſt in ſijnen boeſem vint.

Groote ongemacken veroorſaeckt door quaet onthael aen vreemdelingen gedaen.

Deſe geſchiedenis is te leſen in 't Boeck der Richteren Cap. 19. tot het eynde aldaer.

WAnneer een ſeker wijf had overſpel bedreven,
Soo waſſe metter haeſt gevlucht van haren man:
Sy wou gelijck het ſcheen by haren vader leven,
In vrydom ſooſe meent indien het weſen kan:
Sy moſt noch haeren vrient in eenig deel behagen,
En had noch ſoo het ſcheen iet dat hem wel beviel;
Dies ſogt hy noch eenmael met haer de kans te waegen,
Of anders was in hem een ongeruſte ziel.
Hy reyſt dan naer het huys dat in ſijn eerſte jaeren
Hy dickmaels had beſogt oock om dees eygen vrou,
Daer gaet de goede man haer vader openbaeren
Dat hy haer wederom in gunſt ontfangen wou.
De vader is verheugt en gaet ſijn gaſt ontfangen,
Hy hiet hem wellekom en doet hem goet onthael:
Want hy had overlang al vry een groot verlangen,
Dat hy eens hooren mogt ſoo lang gewenſte tael.
De vrede was gemaeckt, de man begon te peyſen
Op ſijn verlaeten huys en hoe het is ontſet:
Hy maeckt hem dan gereet en ſtelt hem om te reyſen,
En neemt met grooten danck ſijn blijde vrouwe met.
Doch hy was niet geneygt om in uytheemſe kuſten,
Of by het heydens volck of in een vreemde ſtadt,
Maer was in Iſrael geſint te komen ruſten,
En 't was in Benjamin daer hy eerſt neder ſat.
Maer of hy ſtille ſtont of wandelt op de ſtraten,
Ach niet een eenig menſch die hem ſijn gunſte biedt:
Hy, by ſijn eygen volck, ſchijnt als te zijn verlaten,
Soo dat hy niemants huys tot ſijnen trooſt geniet.
Ten leſten iſſer een die quam van ſijnen acker,
Die nadert tot den man en ſpreeckt hem gunſtig aen:
Die liefde ſoo het ſchijnt die word toen eerſt maer wacker,
Wanneer van waer hy quam ten vollen was verſtaen.
Maer eer hy in het huys ſich kon tot ruſte geven,
Soo quam'er onguur volck dat vraegt naer deſen gaſt!
Ach wat een grouſaem ſtuck word korts daer na bedreven;
Want ſtracx word daer de vrouw oneerlijck aengetaſt,
En om hier kort te gaen, het wijf dat word geſchonden,
En ſiet daer uyt ontſtont een grouſaem ongeluck:
Haer lijf word over-al met ſtucken omgeſonden,
En dit bragt Iſrael een ongewoonen druck.
Veel duyſent man eylaes ſijn hierom toen geſtorven,
Gelijck den ouden tijt op heden noch beſchreyt:
Siet Gabes even ſelfs word in den gront bedorven,
Schoon het tot dit bedrijf geen gront en had geleyt.
Siet al dit ongemack dat is alleen geſprooten,
Vermits een vreemde gaſt niet goets en werd gedaen:
Want had de vreemdelinck oprechte gunſt genooten,
Gibea met haer volck en waeren niet vergaen
Gy kunt hier, lieve Ziel, gelijck met handen taſten,
En 't is een nutte les die hier uyt word geleert,
Godt ſlaet een gunſtig oog ontrent de vreemde gaſten,
En wil dat yder menſch de vreemdelingen eert.
Siet regt mildadig zijn word over al gepreſen,
En 't is een heylig werck, en oock een nutte deugt.
Gy bidt den goeden Godt om even ſoo te weſen,
Want uyt mildadig zijn ryſt als een hemels vreugt.
Den vreemden wel te doen dat is een grooten zegen,
En 't is een deftig werck dat Gode wel behaegt:
Maer als men 't qualick doet, ſoo iſſet daer-en-tegen
Een vloeck, waerom dat Godt en lant en luyden plaegt.

Tweede Exempel genomen op 't ſelve ſubjeckt uyt Ovidius.

HIer komt een Heydens man ons met de vinger wijſen
Hoe dat oock nutte leer kan uyt een fabel rijſen
Wie Naſoos boecken leeſt en naer den eys verſtaet,
Sal deſe leere ſien als in een volle daet.
Latona was verjaegt als ſy gants eenſaem dwaelde,
En mits haer grooten dorſt byna geen adem haelde,
Sag wat ter zyden af een koele waterbeeck,
Daer naer ſy inder haeſt en groot verlangen weeck.
Maer ſiet een lompen hoop van onbeſchofte boeren
Die deden anders niet als datſe leelick ſwoeren.
Sy ſtonden geenſins toe, dat ſy het minſte vogt
Voor haer aemechtig hert met handen ſcheppen mogt.
Sy roeren al de beeck tot in de diepſte gronden,
Op dat geen zuyver nat voor hier mogt zijn gevonden;
En dit beſtont het volck met ſoo een fel gelaet,
Of haer onheusheyt ſproot uyt aengeboren haet.
Latona ſchoon ſy toont twee jonge zogelingen,
Die met een droef geſchrey haer om de leden hingen,
Sy mogt noch evenwel niet leſſen haeren dorſt,
Op datſe zog ontfing in haer verdorde borſt.
En of al ſchoon de vrouw veel goede reden ſeyde,
En dat ſe voor het volck met heete tranen ſchreyde,
Noch ſtont dien wreeden hoop gelijck een harde rots.
Een yder even bars, een yder even trots.
Het water, ſeyt de vrouw, geſegen uyt de wolcken,
Is over al gemeen oock by de wreetſte volcken,
En waerder oyt een beeck komt vallen uyt de Zee,
Het is een vryen dranck voor alderhande vee.
Wel daer een tijger drinckt, of leeuw, of felle beeren,
Kont gy onguren hoop daer van een menſche weeren?
Kont gy een vrouwe ſien die van den Dorſt verſmagt?
Wie heeft ſoo vreemden daet ſijn leven oyt bedagt!
Ick wil in deſe ſtroom geen vuyle leden ſpoelen,
Maer ick verſoeck alleen mijn Dorſt te moogen koelen,
En mits dit yder een moet werden toegeſtaen,
Soo zyt gy mijn verſoeck niet machtig af te ſlaen.
Indienje menſchen zijt die naer de reden leven,
Soo moetj' een koelen dronck een dorſtig menſche geven;
Te meer vermits gy hier een droeve moeder ſiet,
Aen wie gy uyt de beeck kont heelen haer verdriet.
Wat dat de vrouwe ſeyt, geen boer laet hem bewegen,
Dies is het jonge wijf in gramſchap opgeſtegen,
Haer bloet is op de loop, haer breyn dat is verhit,
Dies gaetſe weder aen, en ſeyt ten leſten dit:
Zijt gy dan, ſprack de vrouw, tot water ſoo genegen,
Dat gy het killig nat hout voor uw meeſten zegen,
Wel blijft dan in de poel daer gy op heden zyt,
Ja blijft daer, norſen hoop, en dat voor alle tijt
De vloeck die deed haer werck, want al de grootſte Goden
Die hebben ſoo het ſchijnt de boeren dit geboden,
Siet niemant van den hoop behield eens s'menſchen geeſt
Want yder word terſtont een lelick waterbeeſt.
Sy vielen in de beeck met ongewoone ſprongen,
En deden anders niet dan datſe lelick ſongen.
Dit maeckte door het wout een wonder vreemt geluyt,
En ſchoon ſy zijn verkoelt, haer gramſchap moet'er uyt.
Hier van, ſoo Naſo meent, zijn kickers voortgekomen,
Die hebben nu ter tijt de poelen ingenomen,
Sy leefden niderhant geduurig in het nat,
En werden nimmermeer van moerig water zat.
Ick bid u, Chriſten menſch, wilt dit eens overleggen,
Wat met dit vreemt verhael heeft Naſo willen ſeggen,
Wat my hier in belangt, ick maecke het beſluyt,
En treck'er t'onſen dienſt een nutte leering uyt:
My dunckt dat deſe man dit ſtort in ons gedachten,
Dat niemant oyt en moet een ſchamel menſch verachten,
Maer datj' in tegendeel hem voorraet geven moet,
Waer door een dorre Ziel met ſpijſe word gevoedt,
En ſooder eenig menſch hier tegen komt te ſteecken,
Dat ja de Goden ſelfs dit onheyl ſullen wreecken:

Dit is, naer dat ick meyn, dat Naſo ſeggen wil,
En van een Chriſten hart en heeft'et geen verſchil.

Segeninge over die geenen die vreemdelingen wel hebben gedaen.

EERSTE EXEMPEL

Genomen uyt Geneſ. Cap. 18. op de Herbergſaemheyt van Abraham.

Vergeet niet Herbergſaem te zijn, want hier door hebben ſommige Engelen geherbergt ontwetende, Heb 13 v. 1 en 2.

ALs Abram eens vernam dat tot hem lieden quamen
Die even haren weg voorby ſijn tenten namen,
Soo quam hy vaerdig uyt en bid haer in te gaen,
En ſprack haer boven dat met heuſche woorden aen,
Hoort vrienden, ſoo je zijt tot mijn verſoeck genegen:
't Sal my genade zijn en oock een grooten zegen,
Ick ſal u metter daet doen brengen aen den dag
Wat u ſal dienſtig zijn en oock ververſchen mag.
Hy komt ſtracx tot het werck, en ſonder lang te wagten
Men krijgt het vette kalf en laet'et vaerdig ſlagten;
Men brenckt'er ſoete melck en verſſe koecken by,
Des is men naer den Geeſt en in het weſen bly.
Hy toont hem ſoo verheugt ontrent de vreemde gaſten,
Als zijnd' hem aengenaem en geenſins ſware laſten:
Siet Chriſtus heeft geſeyt, dat wie ſijn naeſten geeſt,
Al vet het beſte deel in deſe weldaet heeft.
Daer komt een meerder heyl op hem tet neder ſchieten
Als die een groot geſchenck uyt ſyne gunſt genieten.
Dit heeft de Waerheyt ſelfs voor deſen ſoo verſtaen,
En Abram heeft het werck oock even ſoo gedaen.
Ey wat ons Godes Zoon heeft eertijts willen leeten,
Laet ons dat evenſelfs met onſe daet veteeren.
Het is een vaſte gront wat Chriſtus heeft geſeyt,
Dat is dat onſe Ziel tot in den Hemel leyt.
Ey ſiet wat grooter heyl heeft Abram hier genooten,
Dat uyt ſijn heuſch onthael ten vollen is geſprooten:
Hem word door Godes woord een zoone toegeſeyt,
En Sara, ſchoon veroudt, die word'er toe bereydt,
Die gaſten, die hy dacht dat niet als menſchen waren,
Die quamen Godes wil aen Abram openbaren,
Het was een magtig heyr, dat leyt den eerſten gront
En van het eeuwig heyl en van het nieu verbont.

TWEEDE EXEMPEL.

Genomen uyt de Handelingen der Apoſtelen Cap. 28.

Ende het geſchiede als de Vader van Publius met de koortſe ende den rooden loop bevangen zijnde te bedde lag, tot den welcken Paulus ingingk, ende als hy gebeden hadde, leyde hy de handen op hem ende maeckte hem geſont.

ALs Paulus hard beticht naer Romen was geſonden,
En na een grootte ſtorm voor Melite gevonden,
Quam daer een harde zee die 't Schip in ſtucken ſloeg,
En al die by hem zijn in 't koude water joeg.
Ey ſiet een Roomſche Vorſt, die in dat Eylant leefde,
Vernam hoe 't reyſent volck daer aen den oever beefde;
Hy nam haer in ſijn huys en heeftſe wel onthaelt,
Maer ſiet beleefde gunſt en bleef noyt onbetaelt:
De Vader van den Vorſt was even toen geſlagen,
En jammerlijck gequelt van tweederhande plagen,
Van koorts en roode loop, maer Paulus quam'er by,
En maeckt den Ouden man van beyde qualen vry
Dit heeft de ſnelle Faem ten luytſten uytgekreeten,
Soo dat het wonderwerck van yder word geweten,
Dies ſoo der iemant ſieck ontrent de plaetſe was
Quam Paulus eere doen, die hy terſtont genas:
En wie dien eygen tijt maer tot hem quam genaecken,
Liet Godt door ſijn behulp geront en luſtig maecken
Ey ſiet een vreemdelingk beleefdelijck onthielt,
Heeft wat hem was geſchied met groot gewin bethelt

DERDE EXEMPEL.

Dat goet doen aen vreemdelingen van Godt word geloont, ende 't ſelve beweſen niet alleenlijk by het Oude ende Nieuwe Teſtament, en de Apocryphe boecken, maer by deftige Heydenſche Schrijvers, ja Poeten ſelfs nootdruftige lieden by te ſtaen ten hoogſten gepreſen word, ende het tegendeel van dien miſpreſen, hier te ſien in de aengeteeckende plaetſen.

'T OUDE VERBONT.

Exod.
Cap. 22. *v.* 26 23. *v* 10.
Deut.
Cap. 16 *v* 17 *Cap.* 24. *v.* 12, 13, 14, 19, 20, 21
Pſalmen.
Pſal 37 *v.* 25, 26. 41. *v.* 2 112. *v* 5.
Proverbii
Cap. 14. *v.* 31. *Cap.* 28 *v* 8. *Cap* 31. *v* 15.
Eccleſiaſt.
Cap. 11 *v* 1.
Daniel.
Cap. 4. *v.* 27.
Maleachie.
Cap. 3. *v.* 10.

NIEUWE TESTAMENT.

Matth.
Cap. 5. *v* 42. *Cap.* 19. *v* 21. *Cap.* 6. *v* 2. *Cap.* 25. *v* 35
Luç.
Cap. 3. *v* 11. *Cap.* 16. *v.* 9. *Cap.* 6 *v* 35.
Actorum.
Cap. 9 *v* 36. *Cap.* 5 *v* 34.
Rom.
Cap 12. *v.* 8. 13.
2. Corinth.
Cap. 9. *v* 7, 8, 9, 10, 11.
Galat.
Cap. 6. *v* 9, 10.
1. Timot.
Cap. 5. *v..* 10.
Sentb. Jacobi.
Cap. 1. *v.* 27 *Cap.* 2. *v.* 15, 61
Hebr.
Cap. 13 *v.* 2.
I. Sentb. Joh.
Cap. 3. *v* 17, 18.

APOCRYPHE BOECKEN.

Wijſe Sirach.
Cap 4. *v.* 1 *Cap.* 7. *v* 36. *Cap.* 14. *v.* 13. *Cap.* 22. *v.* 28. *Cap.* 29 *v.* 1.

AEn onvermogent volck en naeu gesette lieden,
Tot noodig onderstant, een open hant te bieden,
Dat is voorwaer een werck dat Gode wel behaegt,
Gelijck sijn heylig woort des overal gewaegt.
Siet waer men besig is ontrent de Joodsche wetten,
En dat men wil in ernst op haer Propheten letten,
De Schrift schat over al den milden Gever goet,
Het zy die naeckte kleet of lege buycken voedt.
En die het nieuw verbont met rechten aendacht lesen,
Die vinden dese deugt oock daer te zijn gepresen,
Al wat uyt liefde komt is daer gantsch aengenaem,
Want voor een Christen hert is liefde recht bequaem.
Indienje verder gaet met aendagt ondersoecken
Wat hier van word gewaegt in d'Apocryphe boecken,
Men vint aen alle kant hoe dese liefde-pligt
Oock daer word aengesien gelijck een helder licht.
Wilt gy dan boven dat met aendagt gaen bemercken
De Heydens evenselfs en haer verbloemde wercken,
Gy sult'er uyt verstaen dat menig Heydens man
Oock tot dit Christen werck veel leering geven kan.
Noch leg ick boven dien dat even haer Poeeten
Meer als ick had gedagt van desen handel weten:
Ick sie dat Naso selft, die soo veel kluchten schrijft,
Al schijnt het dat hy jockt, ons zinnen hooger drijft. (a)
Want siet hy doet verhael hoe twee vermaerde Goden (b)
Eens quamen by het volck gelijck als slechte boden;
Sy namen vlijtig acht en dat op alle ding,
Hoe dat'et in het Velt en in de Steden ging
Maer hoort wat haer ontmoet, al waer de Goden quamen,
Of sy naer Oost of West haer weg en reyse namen,
Sy vonden niet een huys dat voor haer open stont,
Ja niet een droogen beet voor haeren gragen mont.
De gantsche werelt wrocht als met geheele zinnen
Door allerley bedrog veel gelts te mogen winnen,
Maer voor nootdruftig volck en was'er niet te doen,
En niemant was geneygt een legen buyck te voên.
Siet dus ginck Jupiter met sijn geselschap dwalen,
Nu op een hoogen berg en dan in laege dalen.
Maer waer dat immermeer die groote luyden gaen,
Ach by gebreck van gelt, sy mosten buyten staen.
Ten lesten is 't gebeurt dat dese lieden quamen
Daer sy outrent een berg een kleyn gebouw vernamen,
Hier was Philemon Waert die Baucis had getrout,
En hadden haer verblijf in dit verboste wout.
Hier wist het eensaem Paer haer kosje uyt te rapen,
Oock sonder veel beslag van meyt of rappe knapen;
Sy met haer lieve tween zijn gantsch het huysgesin,
Sy dienen by gelijck en heerschen niet-te-min.
Haer kluysje was gedeckt met lis en groene biesen,
Wat dief dat haer genaeckt, sy konden niet verliesen.
Hier klopt Mercurius en bleef wat stille staen,
Dies kijckt Philemon uyt en bid hem in te gaen.
Hier valt oock Baucis toe en deckt een ronde Tafel,
En brengt met bly gelaet een diepgeruytte wafel,
Oock eyers nis gekoockt en setter vorder by
Een schotel opgevult met vers gesoden bry.
Een Gans, het eenig beest dat om haer hoefje sweefde,
En tot een huys beschut gelijck een wachter leefde,
Socht dit gedienstig paer te brengen aen het vier,
En greep met grooten ernst naer dit vreesachtig dier.
Maer wat Philemon doet of Baucis wist te maecken,
De Gans quam met de vlugt tot Jupiter genaecken,
En socht gelijck het scheen op soo een blyde tijt
Van soo een wreede dood door hem te zijn bevrijdt.
Philemon en sijn wijf, schoon datse byster hijgen,
En wisten geenen raet om dese Gans te krijgen.
De tragen Ouderdom die heeft het haer belet,
Dies is het angstig dier in vryen staet geset.
Wat dat de lieden doen, haer aenslag word gebroocken,
De goede Jupiter die heeftse vry gesproocken,
Hy docht het goet onthael dat was voor hem genoeg,
En daerom was dat 't volck de Gans niet meer en joeg.

(a) *Metamorph lib 8. Fab. 7.*
(b) *Jupiter en Mercurius.*

Terstont na d'eerste spijs word op den dis gegoten
Een hoop van aerdig fruyt en hondert Oeckernoten;
Het schijnt dat al de kost die Baucis had gespaert
Tot dese Gastery ten vollen was bewaert.
Philemon bragt een Fles daer wijn uyt word geschonken,
En die vermindert niet al word'er veel gedronken:
Hier op riep Baucis uyt, en stont geheel verbaest,
Het schijnt wel Spokery of datter iemant raest.
Maer 't was een wonderwerck dat haer quam openbaren,
Wat dit beduyden wil en wie de Gasten waren.
Daer spreeckt Mercurius en seyt met vollen mont,
In wat een groot gevaer de gantsche werelt stont.
Dat hy met Jupiter was uyt de logt gekomen,
Op dat van 't onheus volck mogt wraecke zijn genomen,
Ja dat een streecke landts sou worden onderdruckt,
En tot verdiende straf ter hellen weg geruckt.
Maer seyde niet-te-min dat hy noch lange jaeren
Philemon met sijn wijf voor onheyl sou bewaeren,
Hy stont hen vorder toe te wenschen eenig ding
Dat hem als aengenaem omtrent de sinnen hing.
Gy hebt door goet onthael twee Goden u verbonden,
Die tot gedreygde straf op aerde zijn gesonden,
Maer om uw milden aert sult gy des zijn bevrijt,
En sult gezegent zijn oock voor een langen tijt.
Segt ons wat gy begeert dat wy u sullen geven,
Gy sult in dit vertreck geluckig mogen leven.
Geen pest of ander quael sal op u neder slaen,
Vermits gy goede cier aen Goden hebt gedaen.
Dees aenspraeck gaf een moet aen twee bedruckte men-
Sy leggen in beraet wat dat sy souden wenschen; (schen,
En mits dit yder een van haer word toegestaen,
Soo zijn zy haer versoeck niet machtig af te slaen.
Geduchte Jupiter die in den hemel dondert,
Gy maeckt ons arrem volk ten hoogsten hier verwondert,
Dat gy soo grooten gunst ons slechte luyden toont,
En soo gering onthael met soo veel zegen loont.
Ick wil dan uwe gunst en even met verlangen
En wat gy ons verleent met danckbaerheyt ontfangen,
Gy daerom hoort van ons wat dat ick nietig mensch,
Van u mildadig hert, van gantscher herten wensch:
Laet my en dese vrouw uw eygen Priesters wesen,
Gy sult door onsen mont geduurig zijn gepresen,
Soo lang als uwe gunst ons in het leven spaert,
En tot ons lieve ziel van hier ten hemel vaert.
Wy zijn tot heden toe gelijck gepaerde Schapen,
Wy staen te samen op en gaen dan weder slapen;
Soo dat men geen verschil in al ons leven vint,
Ick ben van haer geëert en sy van my bemint.
Laet daerom van u gunst ons even dit verwerven,
Dat wy op eenen tijt te samen mogen sterven,
't Sal my een vreugde zijn dat ick op eenen dag
Met Baucis mijn gemael van hier verhuysen mag.
Als Jupiter verstont de wensch van dese lieden,
Soo sprack hy eerbaer volck uw wille sal geschieden;
En daer op is gevolgt een seldsaem wonderwerck,
Haer kluys al was die kleyn die wiert een groote kerck.
Dit heeft Mercurius Philemon aengewesen,
Soo dient nu Jupiter en ick te zijn gepresen,
Gy en u lieve vrouw die sullen Priesters zijn,
En leven hier gerust en buyten alle pijn.
Gy sult hier langen tijt geluckig mogen leven,
Dat sal u Jupiter en oock den hemel geven,
En als u levens tijt ten lesten is vervult,
Soo sult gy bey gelijck verhuysen met gedult.
Dit heeft men met'er daet ten lesten sien gebeuren,
Tot, mits haer Ouderdom, de goede lieden treuren;
Doen was haer hoogste wensch om uyt het vleesch te
Want langer hier te zijn en stont'er geensints aen. (gaen,
En als haer sterrefdag nu schier begon te naken,
Doe sag men in haer huys veel wonderbare saken,
Daer quam een stille koorts haer vallen op het lijf,
Die maeckte met'er daet haer gantsche leden stijf.
Ey siet een groene schors, van onder opgeresen,
Gaf aen de swacke vrouw een wonder seldsaem wesen,

Daer

Daer op ſoo gaf de man ſijn vrouw den leſten ſoen,
En ſy wiert na de kus aen alle kanten groen.
Dus riep Philemon uyt, hier kan geen ſuchten baten,
Vaert wel mijn ander Ick, ick moet u nu verlaten,
Maer Baucis, die geen woort konbrengen aen den dag,
En was niet aen den man dat zy te voren plag.
Sy liet noch evenwel haer nieuw-gewaſſe tacken
Ontrent Philemons hooft in ſtilheyt nederſacken,
Meer was'er niet te doen, ſy bleef in deſen ſtant,
En is tot heden toe een wonder in het lant.
Wat Naſo leeren wil met deſe vreemde gaſten,
Dat is, naer mijn begrijp, als metter hant te taſten,
Wat hier de penne ſchrijſt en wat de kunſte ſpeelt
't Is Abram, naer my dunckt, ten vollen afgebeelt.
't Is Abram nagebootſt, want hier word in gevonden,
Hoe Godt naer Sodoma heeft mannen afgeſonden,
En ſiet hoe dat hier in gelijck verholen leyt,
Wat Abram evenſelfs hier over heeft geſeyt.
Hier komt een beydensman een Chriſten menſche vergen,
Hoe datmen vreemde ſelfs met vreugt moet herrebergen,
Ja toont met vollen mont hoe Godt die plichten loont,
En dat om deſe deugt de menſche word verſchoont.
Schoon Naſo fabels ſchrijft, dit heeft hy willen ſeggen,
Ey wil het, Chriſten menſch, wat nader overleggen,
En houd na deſen dag dat oock een Heydens man,
Wanneer men 't recht gebruykt, een Chriſten leeren kan.

Hoe alle ſoorten van Goederen lichtelijck konnen verloren, bedorven, ofte de menſchen ontnomen worden, uytgenomen recht gegevene Aelmoeſſen.

Callidus effracta nummos fur auferet arca,
Proſternet Patrios impia flamma lares,
Debitor uſuram pariter ſortemque negabit,
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges,
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica,
Mercibus extructas obruet unda rates.
Extra fortunam eſt quidquid donatur Amicis;
Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.

Martial. lib. 5 Epigramm. 43.

EY let op Heydens volck, want even haer Poëten
Die hebben ſoo het ſchijnt oock deſe plicht geweten,
Siet Martialis ſelfs, die ſoo veel kluchten ſchrijft,
Al ſchijnt het dat hy jockt, ons ſinnen hooger drijft.
Wilt gy maer ſijn gedicht een weynig ommekeeren,
Gy ſult'er deugden ſelfs en reyne plichten leeren:
Ja ſoo gy ſijn geſang naer rechten eyſch verſtaet,
Gy ſult een Chriſten zijn, en dat op ſijnen raet.
Siet niemant is ſoo rijck, of hem kan iets gebeuren,
Daerom ſijn innig hart ſal gantſche jaeren treuren;
Hebt gy een prachtig huys, het hangt maer aen een brant,
En aen een hooge vloet uw beſte korenlant.
Hoe licht doet haeſtig vyer uw beſte kudden ſterven!
Hoe lichte kan de krijg een groote ſtadt bederven!
Hoe lichte doet de zee een machtig ſchip vergaen!
Hoe lichte ſal een ſtorm uw packhuys nederſlaen!
Hoe menig ackerman is neerſtig om te zaeijen,
En als den oogſt genaeckt, en vint hy niet te maeijen,
Waer is'er niet een dief die groote ſchatten ſteelt?
Waer niet een ſchuldenaer die banckeroete ſpeelt?
Waer is geen ongeluck? men kan het al verlieſen,
Soo dat men niet en weet wat dat men ſal verkieſen:
Maer dat een Chriſten menſch aen ſchamel-lieden geeft,
Dat is beſtendig goet dat vaſte gronden heeft.
Wat zijnder over-al, wat zijnder ongelucken,
Die wat ons dierbaer is in haeſten nederrucken!
Alleen 't geen word geleyt in Godes offerkiſt,
Dat is geluckig gelt dat noyt en word gemiſt.
Laet vry een ſtuure lugt, laet alle winden blaſen,
Laet vry de felle zee en hare baren raſen;
Al wat men ſchamel volck uyt liefde geven ſal
Dat is in Godes hant en buyten ongeval.
Wel word door Heydens ſelfs een open hant gepreſen,
Verhef u, waerde Ziel, en leer oock milde weſen:
Laet op geen aerts bedrijf uw Chriſten herte ſtaen,
Wat by ons Rijckdom hiet moet doch te niete gaen.
Doch hier ſal eenig kint miſſchien iets tegen ſeggen,
Maer ſiet dat los geral is ligt te wederleggen,
Want als men deſe pligt tot in de gronden ſiet,
Al wat de vader geeft en ſchaedt de kinders niet.
Ten baet ben niet alleen die hier toe zijn genegen,
Maer oock haer echte zaet geniet dien eygen zegen;
Gy daerom bouwt hier op, het is een vaſte gront,
Daer op gy ſteunen meugt en u verlaten kont.
Dit ſeyt des Heeren woort, dat niet en kan bedriegen,
Dit ſeyt een heylig man, die noyt en plag te liegen. (a)
Wat dat in d'offerkiſt des Heeren word geleyt,
Word daer geſtaâg bewaert in volle ſekerheyt.

Dat het onſichtbaer geloove door miltheyt van Aelmoes geven ende andere goede wercken ſichtbaer word gemaeckt.

Maer mochte ook iemant ſeggen, gy hebt het geloove ende ick hebbe de wercken, bewijſt my uw geloove uyt uwe wercken, ende ſal alsdan mijn geloove uyt mijne wercken aen u bewijſen, Jac. 2. v. 18.

EEn hant van milden aert doet wonderbaere ſaecken,
Dat niet en word geſien dat kanſe ſichtbaer maecken;
Hoe ſichtbaer, ſeyt het volk, dat is gantſch vremt geſeyt,
Het dient tot ons bericht wat naerder uytgeleyt.
Hoort hoe d'Apoſtel ſpreekt, men kan uyt iemants werken,
Sijn liefde, ſijn gedult, en ſijn geloove merken:
Dit is al weder vremt voor onervaren liên,
't Geloof dat is een dinck dat niet en word geſien.
Wel die nootdruftig volck genegen is te laven
Met voetſel, deckſel; gelt of diergelijcke gaven,
Die toont dat hy gelooft, indien het wel geſchiedt,
Soo dat men ſijn geloof hier uyt ten vollen ſiet.
Dat niemant oyt en ſag, geen menſch en kon bemerken,
Dat word gansch klaer geſien uyt Chriſtelijcke werken:
Dit wiſt Jacobus wel, en heeft daerom geſeyt,
Dat ons geloove blyckt alleen uyt dit beſcheyt.

Dat by gelegentheyt van Aelmoes geven, by een Heyden gedaen, deſelve eerſt by de nieuwe Chriſten-kercke als Broeders zijn aengenomen,

Cornelius een Hooftman over hondert, Godtſalig ende vreeſende Godt met ſijn geheel huys, ende doende veele Aelmoeſſen aen het volck, ende Godt geduuriglijck biddende, Hand. der Apoſt. Cap. 10. v. 2.

EEn Heydens Oorlogsman, die met een Roomſche bende
Was in des Keyſers dienſt, en nog geen Heylant kende,
Heeft dit getuygenis, dat hy geduurig badt,
Dat hy Godtsdienſtig was en milde boven dat.
Het blyckt dat ſijn bedrijf by Godt wel is genomen,
Dies is in ſijn vertreck een Engel afgekomen,
Die heeft hem aengeleyt wat dat hem dient gedaen,
Op dat hy treffen mogt des Hemels rechte baen.
Daer op ſoo heeft de man naer Joppe toegeſonden,
En heeft dien eygen tijt den regten man gevonden,
Die ſich op dit verſoeck niet lang en heeft bedocht,
Maer is met hem gegaen gelijck hy was verſogt.
Ey ſie, geminde Ziel, hoe dat het milde geven
Een Heyden wijſen kan oock tot het eeuwig leven:
Sie doch hoe aengenaem is miltheyt voor den Heer,
Het geeft oock Heydens trooſt, en dat voor immermeer.

(a) *Molinens.*

Het gelt en heeft geen kragt, wanneer het word beseten
By iemant die sijn aert noyt recht en heeft geweten:
Maer die het recht verstaet, dat is een zalig man,
Want dat een ander schaed, daer treckt hy voordeel van.
Indien hy 't recbt gebruyckt ten goede van den armen,
't Is seecker dat hem Godt sal over hem erbermen,
Hy sal hem gunstig zijn oock in sijn lesten noot,
Hy sal sijn trooster zijn tot midden in de doot.
Cornelius en heeft sijn gelt niet opgeslooten,
En daerom heeft hy gunst van sijnen Godt genooten;
Hy kreeg uyt dese plicht een vollen harten wensch,
Want van een Heydens man word by een Cbristen mensch.
Als Simon nu omtrent den Hopman was gekomen,
Soo heeft hy in het huys een groote scbaer vernomen,
Begeerig al gelijck, en bly in dit geval,
Te hooren wat voor heyl haer Simon brengen sal.
Maer na dat yder sweeg, de man begon te preecken,
En ging met grooten ernst van Godes wonder spreecken,
Wie dat den Heylandt was, die Godt op aerden sont,
En wat'er tot'et werck hem meer te seggen stont;
En siet als Simon sprack een onverwachten zegen,
Quam dalen op het volck gelyck een soeten regen,
Dit was Godts eygen Geest, die op de menscben viel,
En trof'er altemael tot in haer diepste ziel.
En mits dit heylig vier quam van den hemel dalen,
Siet wat een wonderwerck, sy spraecken vreemde talen;
Soo dat men wederom het eygen wonder siet
Dat op den Pinexterdag voor desen is geschiedt.
Maer als des Heeren geest hem dus quam openbaren,
Soo staense gansch verstelt al die by Simon waren;
Verwondert boven al dat Godt soo verre quam,
Dat hy rouw Heydens volck tot Bontgenooten nam.
Maer Simon liet het werck niet los daer henen loopen,
Hy trad'er verder in, en hiet de lieden doopen:
Want die met Godes Geest ten vollen zijn begaest
Die dienen, soo hy sprack, met heylig vogt gelaeft.
Hier moet je, lieve Ziel, met aendagt overmercken
Wat Aelemoessen doen en by den Heere wercken:
Want siet een Engel Godts quam van den hemel af,
Vermits een Heydens man veel badt en milde gaf.
Ey siet op desen gront zijn Heydens ingekomen,
En eerst by 't Christen volck als Broeders aengenomen,
En heeft op desen gront oock Petrus wederleyt,
Wat by de Jooden selfs was tegen bem geseyt. (b)

Dat de Heere Christus selfs over hongerige lieden is bewoogen geweest, ende daerom een sonderling wonderwerck heeft gedaen.

Jesus seyde tot sijne Discipulen, my jammert van herten des volcks, want sy nu drie daegen by my geweest zijn, ende en hebben niet te eten. Doen gebood hy de schaeren, datse neder souden sitten Marc. 8. v. 1.6.

ALs ick met aendacht sie hoe Christus was genegen,
Als hy uyt deerenis sijn harte liet bewegen,
Om vis, om noodig broot te brengen aen den dag,
Daer meê by duysent man ten vollen spijsen mag·
Dan slaet mijn innig hert. wy sien veel leege buycken
En hier en over al daer toe wy niet gebruycken,
Dat Godt ons heeft verleent en noch geduurig geeft,
Ach Godt hoe is de mensch soo vils en onbeleeft!
Daer Godt en Godes Zoon aen ons heeft aengewesen,
Gelijck wy in de Schrift byna geduurig lesen,
Dat op nootdrustig volck is nut te zijn gelet,
En 't word ons evenstaâg als voor bet oog geset.
Exempels hebben kragt en konnen ons bewegen,
Om dickmaels na te doen dat goede lieden plegen.
Ey laet dan nimmermeer uyt uw gedachten gaen,
Wat Cbristus heeft geseyt, wat Christus heeft gedaen.

Dat de Heere Christus selfs door vrouwen is onderhouden geweest, ende sulcks met aengenaemheyt by hem is ontfangen, ende

(b) *Handelingen der Apostelen. Verantwoordinge Petri. Cap. 11.*

word

word by die occasie reden gegeven waerom by Godt soo veel armen niet worden geholpen.

Sommige vrouwen die van boose Geesten ende kranckheden genesen waren, namentlijck Maria genaemt Magdalena, van welcke zeven Duyvelen uytgegaen waren, ende Johanna de huysvrouwe Cuse, des Rentmeesters Herodes, en Susanna ende veele andere dienden hem van haere goederen. Luc. 8. v. 23.

IS Godes eygen Zoon, is Christus onderhouwen,
Door miltheyt, goet onthael, en gunst van swacke vrou-
Gelijck als Lucas selfs met klare woorden seyt, (wen,
Dient ons dit regt bemerckt en aen de borst geleyt.
Siet Christus schaftebroot voor menig duysent menschen,
Meer als van noode was of iemant konde wenschen:
Hy maeckte met'er daet uyt water hupsen wijn,
Soo goet als edel nat gewassen aen den Rhijn.
Hy konde boven dat gelt uyt het water halen,
En liet des Keysers tol met dese munt betalen.
Siet wat een seldsaem werck, de vis quam uyt de gront,
En bragt op sijn gebodt een penninck in den mont.
Noch meer het Joodsche volck dat wou hem Koninck maecken,
Maer hy schiet van haer af en liet hem niet genaecken:
Hy wou geen aertsche kroon, gelijck de wereld docht,
Het was een beter werck dat onsen Heylant socht.
Vermogt dan Godes Zoon soo wonderbaere saecken,
Hoe kan ons slegt bedrijf aen Godt den Vader smaecken?
Siet als hy maer een hant voor iemant open doet,
Stracks is een ledig huys vol alderhande goet.
Hy kan een slegt gesel, al is hy vol ellenden,
Oock met een enckel woord een grooten rijckdom senden:
Dit gaet doch immers vast, wel waerom isset dan
Dat Godt van ons begeert dat hy wel geven kan?

ANTWOORT.

HEt is des Heeren wil dat aen bedruckte lieden
Iet door een Christen hert uyt liefde mag geschieden;
Want dat een schamel mensch ontfangt in sijnen naem
Dat is den grootsten Godt ten hoogsten aengenaem.
Dit seyt de gantsche Schrift, en die maer konnen lesen
Die vinden met'er daet dit even soo te wesen;
De gunst die eenig mensch een ander mensch betoont,
Die word by Godt gesien en naer den eysch geloont.
Doch keer eens uw verstant tot s'werelds eerste gronden,
Wat naem van menschen draegt word onder een gebon-
Tot onderling behulp; geen lant en sou bestaen, (den
Indien de wijse Godt dit niet en had gedaen.
Waer yeder even rijck, wie sou het kooren saeijen?
Waer yeder even rijck, wie sou het kooren maeijen?
Wie sou'er vaerdig staen ten dienste van de stadt,
Indien hy geenen loon voor sijne diensten hadt?
Waer sou een Timmerman geduurig willen wercken?
Waer sou een Metselaer ons huysen willen stercken?
Waer sou'er een het lijf gaen wagen voor het lant?
Wie by de siecken gaen daer peperkoren brandt?
Wie sou voor Schevening geduurig willen vissen,
En midden in de kou en wijf en kinders missen?
Wie sou des winters selfs gaen woonen in de zee,
Daer niet als ys en is en niet als koude snee?
Wie falder in de stal en by 't onguure vercken,
Wie in een vuyle mis geduurig willen wercken?
Wie soud'er in de stadt de vuyle plichten doen?
Wie ruymen ons gemack, wie vegen onse schoen?
Godt wil dat al het volck malkander sullen helpen,
En leven onder een gelijck gepaerde schelpen,
Daerom is 's werelts goet dus ongelijck gestelt,
Hier is de meeste kunst, en daer het meeste gelt.
Dit is het recht bescheit dat ick hier weet te seggen,
Gy meugt dit stil geheym wat naerder overleggen;
Voor my ick stelle vast dat wat dus iemant geeft,
Dat Godt in sijn bedrijf een welgevallen heeft.

OP 't SELVE.

Want de arme en sal niet ophouden uyt het midden des lants, daerom gebiede ick u seggende, gy sult uwe hant mildelijck opdoen aen uwen bedruckten, ende aen uwen armen in uw lant. Deut 15. v. 11.

Waerom doet gy dese vrouwe moeyte aen, want de armen hebt gy altijt met u. Matth. 26. v. 10.

DE groote Wereld-vorst die boven alle wolcken
Streckt sijn geduchte magt op alderhande volcken,
Die wat men schatten noemt en grooten rijckdom hiet
Heeft in sijn heerschappy en onder sijn gebiet.
Hy kan, als 't hem gevalt, en grooten rijckdom senden,
Alwaer de zonne rijst tot aen des wereldts enden:
De daet die wijst het uyt, indien het hem geviel,
Daer waer in al het lant niet een bedruckte ziel.
Nu desen onverlet, wy sien veel hondert armen
Gaen dwalen door het lant of voor ons deuren kermen,
Want dat behoeftig volck is over al verspieyt,
En siet de Waerheyt selfs die heeft het ons geseyt.
En dat het alle tijt staet even soo te wesen,
Was oock eer Christus quam in Godes boeck te lesen.
Nu dunckt my dat ick hoor dat iemant dit mishaegt,
En dat hy my aldus hier op mijn oordeel vraegt:
Ey waerom plaegt ons Godt met soo veel duysent armen?
Het is op dat de mensch sich haerder sou erbermen.
't Is seecker al het volck en dient niet even rijck,
My dunckt dat haren staet is beter ongelijck.
Had yeder soo veel gelt als hy sou mogen wenschen,
Wat goet kon iemant doen by soo veel rijcke menschen?
Maer soo alst heden gaet, soo isser altijt stof
Een ander goet te doen tot Godes hoogen lof.
Siet dit komt van den Heer, die heeft'et goet gevonden,
Dat menschen onder een door weldaet zijn gebonden.
Ick sie, wanneer men 't werck naer recht en reden meet,
Dat Godt nootdruftig volck in geenen deel vergeet.
Doet iemant eenig goet aen onderdruckte lieden,
Godt stelt het even soo als of het hem geschiedde,
En soo het schamel volck iet quaets word aengedaen,
Godt treckt haer ongelijck gelijck als eygen aen.

Nalatinge van 't besorgen van den Armen zijn oorsaken van groote plagen.

Ezechiel 16. v. 49. *Dit was de ongerechtigheyt uwer suster Sodom, hoogmoet, satheyt van broot, ende stille gerustheyt hadde zy ende hare dochter, maer sy en sterckte de hant des armen ende des nootdruftigen niet.*

IN Godes Heylig woord word Sodom hoog gepresen,
En scheen in ouden tijt een lustig hof te wesen,
Een hof van rijck gewas, en ver het beste lant,
Dat Lot, na rijp beraet, in die gewesten vant.
Die man, gelijck het blijckt, en woude niet verliesen
Het voordeel dat hy had een streeck te mogen kiesen,
Van al het vruchtbaer velt, dat aen sijn vrome ziel,
Naer vlijtig ondersoeck, ten hoogsten wel geviel.
Het was een groote streeck beplant met schoone boomen,
En over al besproeyt met versse waterstroomen,
In 't korte soo het bleeck een aerdig hof-prieel,
En soo de Schrift getuygt des werelts beste deel.
Maer schoon dit Lant-juweel was bijster wel gelegen,
Een woonplaets soo het scheen van Godes eygen zegen:
Noch wort'et evenselfs in haesten neergedruckt,
En soo het schijnen mach ter hellen wech geruckt.
Het Sodomitsche volck was vol onguere sonden,
En onder 't vuyl bejag wiert dit gebreck bevonden,

Dat op nootdruftig volk geen mensch oyt oog en sloeg,
En noyt geen rechte sorg voor leege buycken droeg.
Sy waren zat van broot, en onder hare weelde
Soo was't dat vuyle lust haer rolle dapper speelde;
Dies wiert haer lustig velt een poel of doode zee,
Dat eertijts plag te zijn een woonplaets voor het vee.
Godt sont des hemels vier met ongewoone straelen,
Dat quam op hare Stadt en schoone velden daelen.
Ey siet de felle vlam ontstack in heeten brant,
Soo datse voor haer vyer geen stoffe meer en vant.
Hier aen steekt nu een leer gantsch nut te zijn geweeten,
Dat noyt nootdruftig mensch en dient te zijn vergeeten.
Wel op dan wacker volck dat vette landen bouwt,
Maeckt datje dese plicht geduurig onderhoudt.

Dat geeven van Aelmoessen zijn voorbidders by Godt voor den gever.

Vide Hier. Drexel. in Tractatu de Rhetorica Cælesti. Cap. 2. §. 1.

SEnt naer den Hemel toe geduerig uw gebeden,
Dit seyt Godts eygen Soon tot sijn geminde leden:
Maer waer is toch een vrouw, of soo een heylig man
Die sonder tusschen-werck geduerig bidden kan?
De daet die wijst'et uyt, gelijck wy alle weeten,
Daer is geen twijffel aen, de menschen moeten eeten,
En soo hy niet en slaept, soo kan hy niet bestaen,
Hoe kan dan ons gebed geduerig zijn gedaen?
Wel wat in Godes woort staeg bidden is te seggen
Dat wil ick nevens u wat naerder overleggen:
Voor eerst, geminde Ziel, soo seg ick even dit,
Die weldoet is by Godt als die geduurig bidt.
Siet als een Christen mensch aen tafel is geseten
Spreeckt zegen op de spijs aleer de gasten eeten:
Soo hy dan matig is en geeft den Schepper dank,
Die bidt dan soomen schrijft de gantsche maeltijt lank,
En wat de slaep belangt, soo heb ick dit geleesen,
Hoe dat oock een die rust kan in gebeden wesen;
Die uyt een heylig boeck een goê gedachte raept,
Schoon hy in stilte rust, die bidt oock als hy slaept.
Siet Aelemoessen, vrient, die mach men bidders hieten.
Die zegen op den mensch als van den Hemel gieten:
En wie by onsen Godt vergadert desen schat,
Die word dan aengesien als of hy eeuwig badt.
Maer die aen 't schamel volck veel aelemoessen geeven
Doen als een staeg gebedt tot in den Hemel sweeven.
Het schijnt daer haer geschenck als voor den gever spreeckt,
Ja Godt voor hem versoent en sijne gramschap breeckt.

Dat men altijt en voor al aengename saken, die van Godt ons zijn toegesonden, behoort te kroonen met 't geven van Aelmoessen.

Onder de Wet was een gebruyck dat d'eerste vruchten van het velt ende het vee, die eerstelingen genaemt wierden, Gode zijn toegeeygent. Prov. 5. v. 9. *Vereert den Heere van uwen goede ende van d'eerstelingen aller uwer inkomsten, soo sullen uwe Schueren van overvloet vervult, ende uwe Perskuypen sullen van moste overloopen*, Lev. 2. v. 14 en 15. *Gy sult het spijsoffer uwer eerster vruchten van groene ayren by het vyer gedorret, dat is kleyn gebroocken graen, van volle groene ayren offeren, ende sult Olie daer op doen, ende wieroock daer op leggen, 't is een spijs-offer.* Dit zijn de woorden doe de Heere Jacob verscheen te Bethel Genes 28. v. 20. *Ende Jacob beloofde een belofte aen den Heere, seggende, van alles wat gy my geven sult des sal ick u voorseecker Tiende geven*, Exod. 22. v. 29 *De eerstelingen uwer Ossen ende uwer Schapen sullen seven dagen by haer moeder zijn, ten achsten dage sult gy deselve my geeven,*

DE vruchten van den hof, des ackers eerstelingen,
Was d'oude tijt gewoon den Heere toe te bringen;
En dit wiert oock gedaen, wanneer het eerste lam
Wiert in de stal gesien en van de moeder quam.
Wie d'eerste vrucht genoot van sijn geploegde landen
Liet daer van eenig deel voor Godt den Schepper branden.
Wie kan'er, seyt het volck, genieten eenig goet,
Die niet een Offerwerck aen Godt den gever doet?
Godt liet om desen dienst de vruchten beter groeijen,
Het vee meer vruchtbaer zijn, de wijnpars overvloeijen.
Schoon dit op 't eeuwig sag, Godt des al niet-te-min
Gaf over dit bedrijf een tijdelijck gewin.
Wel als'er eenig heyl, door Godes milden zegen,
Op u ter neder daelt gelijck een soeten regen,
Soo maeckt dat gy met ernst tot uwen Schepper gaet,
En danckt hem met den geest en oock in volle daet.
Dit dient, geminde Ziel, noyt by ons nagelaten,
Het kan ons in der tijt en oock voor eeuwig baten.
Want Godt is die hem dient soo uyttermaten goet
Dat hy hem over al gestaege gunste doet,
Godt is sijn toeverlaet, Godt is tot hem genegen,
Sijn geessels even selfs en zijn niet sonder zegen,
Soo dat hem nimmermeer iet overkomen kan,
Of hy geniet'er vreugd of eenig voordeel van.
Hier uyt besluyt ick dit, dat als het sal gebeuren
Dat eenig nieuw geluck genaeckt tot onse deuren,
Dat wy gantsch schuldig zijn tot Godt terstont te gaen,
En bieden hem een deel van onsen zegen aen
Maer hier dient aengemerckt, hoe Godt in onse dagen
Dit noodig Offerwerck dient op te zijn gedragen:
Want al wat over lang voor desen is geschiedt
En past op onsen tijt en onse zeden niet.
Gy die dit Offerwerck naer reden wilt gebruycken,
Maeck datje naeckten kleedt en voedt de leege buycken.
Doe aen een Weduwvrou, aen swacke menschen goet,
't Is Godt een Offerwerck wat gy aen menschen doet.
Wel siet het nieuwe Jaer op heden ons verschijnen,
Ey laet niet sonder vrucht dien goeden dag verdwijnen:
Maer geeft den Schepper dank als voor uw eerste plicht,
En bidt dat hy voortaen uw doffen geest verlicht.
Mijn Ziel doe even soo, als u door Godes zegen
Is iet tot uw vermaeck of eenig heyl verkregen,
Want als'er eenig goet op ons ter neder daelt,
Het dient aen onsen Godt met lof en danck betaelt.

OP 'T SELVE.

Op elcken dag der weecke legge een yder iets van u wech vergaderende eenen schat na dat hy welvaren verkregen heeft, op dat de versamelinge niet eerst en geschiede wanneer ick gekomen sal zijn, 1 Cor. 16 v. 2. Paulus in de verantwoordinge voor Felix seyde, *doch ick ben gekomen om Aelmoesse te doen aen mijn volck ende Offerhanden*, Cap. 24 v. 27. *Deelt mede tot de behoeften der Heyligen ende tragt naer herbergsaemheyt*, Rom. 12. v. 13.

NU mits dit gunstig werck soo hoog ons word gepresen,
Soo dient'er, naer my dunckt, de menschen aengewesen
Wat stoffe noodig is hier toe te zijn bereydt,
En hoe veel by het volck dient wech te zijn geleyt.
Voor eerst hoor ick hier op den grooten Paulus seggen,
Dat op des Heeren dag hier toe iets wech te leggen
Is dienstig voor de kerck, en nut te zijn bericht,
Om, als 't de noot vereyst, te werden uytgebracht.
Maer hoe veel hier toe dient, en word'er niet beschreven,
Alleen word aen het volck maer desen voet gegeven,
Te doen naer Godt ons veel of weynig heeft verleent,
En dat is, naer my dunckt, dat Paulus heeft gemeent.
Soo dient'et dan gedaen naer Godes milden zegen,
Die in het aertsche goet van iemant is verkregen:
Soo dat een yeder mensch kan in sijn boesem sien
Wat dat'er dient gedaen, of wat'er moet geschiên.
Die wel gezegent is, die moet dan milde geeven
Ten goede van het volck die hier bekommert leeven:

Want

Want ſiet de Schrift die ſeyt, dat een die weynig geeft
Oock Godt is aengenaem, vermits hy weynig heeft.
Maer ſchoon dit ſoo het ſchijnt den menſch is voorgeſchre-
Noch wil ick deſen raet aen yeder Chriſten geeven, (ven
Gae maeck een Offerkiſt of ander kleyn beſlag,
Daer in men eenig gelt by een vergaeren mag.
Steeck daer in Hollants gelt, naer dat het is gelegen,
En naer gy in 'tgebedt uw harte voelt bewegen;
En voelt dan wel te recht wat hier dient weg geleyt,
Soo veel als uw gemoet of innig harte ſeyt.
Siet als gy dan uw hert tot Gode wilt verheffen,
Gy ſult uw oogmerck voor ſeecker beter treffen;
Voorwaer een recht gebedt behoort te zijn verſelt
Met eenig kleyn geſchenck, dat is hier offergelt.
Hoor noch een ander vond, gy dient uw ſtaet te maecken
Van laſten, van gewin, ja van uw gantſche ſaecken,
En wat men alle jaer voor koſten dragen moet
Waer door het huysgeſin en gy kunt zijn gevoedt.
En ſiet alsdan den voet van uw geheel vermogen,
En wat dan overblijft, de laſten afgetogen,
Soo neem het tiende deel van dat'er reſten ſal,
Hou dat voor een die ſucht in druck en ongeval.
Sie, vrient, het tiende deel, dat u ſal overſchieten,
Laet dat bekommert volck in volle daet genieten:
Die voorſlag word gedaen by ſeecker deftig man,
Die meynt dat ons gemoet dit niet ontſeggen kan.
Maer om 't naeukeurig volck noch meer te vergenoegen,
Soo wil ick noch een vond tot deſen handel voegen,
Op datje letten meugt wat hier in dient gedaen,
En waer in dat geval uw ziel behoort te gaen.
De tijt, Godtſalig menſch, dient waer te zijn genomen,
Als gy een blyde maêr of tijding ſiet bekomen.
Want word u Godes gunſt in eenig dinck getoont,
Geef aelemoeſſen, vriend, ſoo word Godts heyl gekroont.
Als gy in Chriſti naem ſijn tafel ſult genaecken,
Om daer toe u geneygt en recht bequaem te maecken;
Sie datje door uw gunſt een ſchamel menſch bewijſt,
Dat hy niet vaſten moet, als Godt uw ziele ſpijſt.
Komt voor u uyt de zee miſſchien een Schip gevaren,
En brengt het in het Lant veel koſtelijcke waren,
Leg dan beſijden af 't geen gy Godt ſchuldig zijt,
Die u ſoo langen tijt van onheyl heeft bevrijdt.
Indienje tot een ampt ter eere word verheven,
Daer gy dan leyden meugt een onbekommert leven,
Gy doet dan even ſoo als Joſeph heeft gedaen,
Die ganſch Egiptenlant verſag met edel graen:
En als hy metter tijt noch hooger was gekomen,
En heeft hy gelt noch gout ſijn broeders afgenomen,
Sijn broeders noem ick hier, die op gelijcken gront
Beleven nevens u het Chriſtelijck verbont
Komt gy miſſchien een zoon of dochter uyt te trouwen,
Wil oock in dit geval dees plichten onderhouwen,
Geef aen 't nootdruftig volk een bruytſchap voren uyt,
Dat is een Offerwerck ten goede van de Bruyt.
Hebt gy een Soon geteelt en buyten 's lants geſonden,
En dat een hooge School hem daer heeft nut gevonden,
Om als een Advocaet de luyden voor te ſtaen,
Soo danckt den goeden Godt en wilt te beurſe gaen.
Hebt gy miſſchien een Soon, die in ſijn loſſe dagen
Uyt weelde was geneygt ſijn luſten na te jagen,
Soo Godt hem beter maekt en geeft uw hertenwenſch,
Slagt dan 't gemeſte kalf maer voor een ſchamel menſch.
Sijn uyt uw aerts bedrijf proceſſen op gereſen,
En dat naer uwen zin het vonnis word geweſen,
Geeft dan geen danck alleen aen uwen Advokaet,
Maer ſiet dat ſchamel volck hier door oock wert gebaet.
Komt gy een ſtreecke lants uyt ſchorren aen te dycken,
En dat van uwen dam de ſoute baren wycken,
Soo datje 't ganſche werck in volle leden ſluyt,
Soo offert dan den Heer een penninck vooren uyt.
Uw koolzaet, hout het vaſt, dat ſal dan beter groeijen,
En met het ziltig nat niet weder overvloeijen,
Want die zijn ganſch bedrijf op deſen voet begint,
Betoomt al menigmael een ongetoomden wint.

Als gy dan koolzaet dorſt, dat Godt heeft laten waſſen,
Gy dient oock eenig deel den Gever toe te paſſen;
Men maeckt ſchier overal hier van een boere feeſt,
Gy toeft nootdruſtig volk, dat maeckt een blijden geeſt.
Maer zijt gy van het volck, die op de Vlaemſe ſtellen
Of elders aen de zee veel hondert ſchapen tellen,
En dat een hooge vloet uw kudden heeft verſchoont,
Seg dan, dit 's Godes gunſt, die dient te zijn geloont.
Hebt gy een ſchuldenaer die niet en kan betalen,
Maer gaet als banqueroet in vreemde landen dwalen,
Indien hy u betaelt oock lange na den dag,
Maek dat nootdruſtig volck hier van iet voelen mag
Indiender eenig vrient van u ſou mogen ſterven,
En datje land of geld van hem ſoud mogen erven,
Soo ſeg tot uw gemoed en t'een en t'ander werf:
Ey geef behoeftig volck een deel van uw beſterf.
Als gy in u gevoelt den laſt van uwe ſonden,
En dat een ſwaren geeſt wort binnen u gevonden,
Indien dan naderhant Godt u den Trooſter ſent,
Soo maek dat deſe gunſt by u mag zijn erkent.
Indien een ſwaer geval u komt te wedervaren,
Of in een eenſaem wout, of in de woeſte baren,
En dat Godt uwe ziel van onheyl heeft bevrijdt,
Toon met een open hant dat gy hem danckbaer zijt.
In 't korte wat u Godt voor heyl laet overkomen,
Het dient op deſen voet in acht te zijn genomen:
Heb ſtaêg een open hant, en geef geduerig wat,
Een kleyntje metter tijt dat wort een groote ſchat.
Die ſpaerpot ſal gewis veel droeve luyden helpen,
Sal dorſt aen ſchamel volck of honger konnen ſtelpen:
En dat dan uwen ſtaet niet ſwaer en laſtig viel,
Sal weſen als een dau omtrent een dorre ziel.
Maek dat 't nootdruſtig volck, door u mach ruymer leven
Godt word uw ſchuldenaer en ſal des renten geven:
Wel dit is vreemt geſeyt, Godt onſe ſchuldenaer?
Ja, dat ſeyt Godes woort, en 't is voorſeker waer.
Waer is'er grooter werck in al des werelts ſaken
Als Godt, die 't al verleent, uw ſchuldenaer te maken?
Godt onſe ſchuldenaer, dat is een hoog geluck,
En daer uyt rijſt ons trooſt in alderhande druck.
Zijt gy dan ongeneygt aen iemant iet te ſchencken,
Soo wil dan deſe ſpreuck met aendacht overdencken,
Het ſal u voor gewis een goede ſpoore zijn,
Om noyt ellendig menſch te laten in de pijn.
Om nu tot ſoo een plicht uw ſinnen op te wecken,
En uw benepen hert vry wijder uyt te recken,
Maeck dat in uw gemoet dit woort geduurig blijft,
Dat Godt door ſijnen Geeſt aen alle menſchen ſchrijft.
Wel geef dan ſchamel volck, en hou u buyten ſorge,
Ey waerom doch beducht? Godt is uw vaſte borge,
Gy hebt ſijn heylig woort, ſijn ſchrift, ſijn eygen hant,
Dat ſal u beter zijn als menig vaſte pant.
Wel zijn wy Chriſten volck die Godes woort gelooven,
Soo laet van deſen trooſt geen duyvel ons berooven,
En min ons eygen vlees, en ſijn verkeerden aert,
Dat veel ſijn beſte gelt voor aertſche luſten ſpaert.
Als gy tot uw gebruyck een wooning meent te bouwen,
En laet dan in het bos veel boomen nederhouwen,
En vordert dan uw werck en legt den eerſten ſteen,
Roep dan den Schepper aen, maer doet'et niet alleen.
Als gy tot uw vermaeck een boomgaert meent te planten,
En deckt hem voor den wint en dat aen alle kanten,
Eer gy den eerſten boom in d'aerde nederſet,
Soo doet tot uwen Godt een wel verſelt gebedt.
Indien uw vruchtbaer wijf u kinders komt te baren,
Daer naer gy hebt verlangt oock tot verſcheyde jaren,
Indien u dan de min een zoon of dochter biedt,
Vergeet dan arrem volck of droeve lieden niet.
Als u een heete koorts ter neder heeft geſlagen,
Of gicht of ſlereſijn of diergelijcke plagen,
Indien de Groote Godt u ſware plagen heelt,
Maeck datje van uw vreugt bedroefden mededeelt.
Wanneer de bleecke Dood uw liebaem komt genaken,
Soo laet uw zinnen gaen op alderhande ſaken:

En

En ſood'er iet ontbreeckt aen uwen laetſten wil,
Maeckt dan voor ſchamel volck een naerder codicil.

Dat Aelmoeſſen een Chriſten Offerwerck, is in plaetſe van het Offerwerck der Joden.

Mat. 9. v. 13. *Ick wil barmhertigheyt ende niet offerhande.*

DIe leege buycken geeft waer van ſy mogen eeten,
Dat wort een offerwerck in Godes woort geheten:
Soo wort ons dat geſeyt, hoe moet ick dit verſtaen,
En ſeg in dit geval wat dat'er dient gedaen?
Wort ons in dit bedrijf nu wederom geboden,
Den Heere dienſt te doen naer wijſe van de Joden,
Moet ick een Os of Schaep hier brengen aen den dag,
Of branden eenig vee gelijck men eertijts plag?
Ontbint my deſe knoop. Geen ſlachtings offerhanden
En moeten hedenſdaegs in Godes Tempel branden:
Al dat is afgeſchaft, na dat het ſuyver Lam,
Dat is Godts eygen Soon, hier in de werelt quam.
Na dat die aen het Kruys ten leſten is geſtorven,
Soo heeft hy volle gunſt by onſen Godt verworven:
Dies gae in uwen ſtal, ontbint geen vetten Os,
Maer treed in uw vertreck en maeck uw beurſe los.
Neem daer uyt eenig gelt, naer Godt u komt bewegen,
En houd'et watje geeft voor u een milden zegen.
Daer mede kondge dienſt aen uwen naeſten doen,
Of naer de tijt vereyſt oock leege buycken voên.
Maer ſooder eenig vlas is op uw lant gewonnen,
Daer nu, door menſchen vlijt, zijn webben afgeſponnen,
Lijd hier dan iemant kou, of is'er iemant naeckt,
Van dees of gene ſtof dient hem een kleed gemaeckt.
Die van de liefde Godts, of van haer naeſten branden,
Die hebben rechte ſtof tot Godes offerhanden:
Siet tot dit offerwerck is deſe voet bequaem,
En boven 't Joodſch gebruyk den Schepper aengenaem.

In Godes woort wort het geven van Aelmoeſſen Offerhanden genaemt, gelijck te ſien is Heb. 13 v. 16. *En vergeet de weldadigheyt ende der gedeylſaemheyt niet, want ſulcke Offerhanden behagen Gode.*

In wat koopmanſchap het beſt is ſijn gelt te beſteden ende 't ſelve geduydt op 't geven van Aelmoeſſen.

Gy ſult den armen mildelijck geven, ende uw herte en ſal niet boos zijn als gy hem geeft, want om deſer ſaken wille ſal u de Heere uwe Godt zegenen in al uw werck, ende aen alles waer aen gy uwe hant ſlaet. Deut. 15. v. 10.

Wendt mijn harte naer uwe getuygenis ende niet naer gierigheyt. Pſal 119. v. 36.

Vergadert u eenen ſchat naer den geboode des Allerhoogſten die ſal u beter zijn dan eenig gout. Sirach. 29. v. 14.

Doet den armen rijckelijck hantreyckinge, op dat gy rijckelijck geſegent wort. Sirach 7. v. 36.

DAer waren op een tyt veel wonderbare menſchen,
Die rijckdom altemael en groote ſchatten wenſchen;
En is daer op het volck in haeſten weg gegaen,
En ſiet haer reyſe ginck tot aen den Indiaen
Daer vaert een yder voort ſijn Koopmanſchap te plegen,
Naer dat hy uytter aert of anders was genegen;
Maer ſiet het grillig volck en is niet eens geſint,
Een yder ſtelt hem aen gelijck hy 't dienſtig vint.
D'een koopt een Baviaen of diergelijcke Simmen,
Om datſe kluchtig zijn en veerdig in het klimmen:
Een ander ſlaet het oog ontrent de Papegaey,
Die naer dat hy gevoelt is uytermaten fraey.
Een ander omgevoert door ongewoone luymen,
Koopt Indiaens gewaet gemaeckt van lichte pluymen:
Men ſiet aen haer bedrijf, al ſwijgt een yder ſtil,
Waer toe ſijn harte neygt en waer het henen wil.

Al

[illegible] 'inge daer te blijven,
[illegible] koopmanschappen drijven:
Maer die het [illegible] ontrent het vaderlant,
Gewent hem [illegible] ck te nemen metter hant
Die koopt oock [illegible], of rijcke Diamanten,
Die schoon en [illegible] dat aen alle kanten.
Robijnen bov [illegible] t hy veeltijts aen,
Om dat hy [illegible] van daer te gaen.
Maer siet om der [illegible] een Pest geresen,
[illegible] geen mensch en kon genesen,
[illegible] ent het naeste lant,
Dies stiet de gantsche [illegible] in een vollen brant.
Siet daer begon het volck op haer vertreck te peysen,
En yder naer sijn lant [illegible] heen te reysen.
Men liet de vreemde kust [illegible] het vaderlant,
Alwaer men groot verschil in dese [illegible] vant.
Het Indiaen gewaet, gemaeckt van lichte veeren,
En sagmen by het volck in Hollandt niet begeeren.
Of soo het iemant kocht, 't was om geringe prijs,
De lichte handelaers en acht men niet te wijs
Al wat'er word begeert, zijn Paerels of Robijnen,
Die voor een yders oog als Sonnestralen schijnen
En daer uyt word gesien wie wel gehandelt heeft,
En wie met sijn gemoet naer vremde kusten kleeft.
Al wie sijn handel dreef in kostelijcke waeren,
Die in het vaderlant gesogt en gangbaer waeren.
Zijn lief, zijn wellekom, zijn uyttermaten rijck,
En van het ander volck is niemant haer gelijck
Ons menschen altemael die op der aerden leven,
Is hier een kleynen tijt van onsen Godt gegeven,
Om handeling te doen niet voor een vreemde kust,
Maer voor het vaderlant daer in de Ziele rust.
Mijn Ziel maeck overal uw handeling te drijven
In waeren die gestâg ja eeuwig sullen blijven.
Het ware vaderlant en wil geen slecht bejagh,
Maer niet als rijck cieraet dat eeuwig duuren magh.
Die Simmen, vuyl gespuys, en al de lichte pluymen
Die moeten dat Paleys en al haer kamers ruymen.
De Paerels, schoon Corael, of rijcke Diamant
Die gelden maer alleen in 't ware vaderlant.
Nu wilder eenig mensch sijn penninck wel besteden,
Die dient hier wel te gaen en op besette reden,
Hoor wat in dit geval de meeste winste geeft,
Maeck dat het aertsche goet niet aen uw vingers kleeft,
Geef vry uw penninck uyt, doch aen bequame waeren,
En die te rechter tijt haer krachten openbaren:
Ey let niet op het landt daer gy op heden zijt,
Maer daer gy wesen sult, doch op een ander tijt
Nu wilje, lieve Ziel dien nutten handel drijven,
Soo ben ick u gesint een regel voor te schrijven;
Wat waer of koopmanschip gy voor u koopen moet,
En wat'er aen den mensch het meeste voordeel doet.
Leg Aelemoessen weg ten goede van den armen,
En heb geduurig acht op haer verdrietig kermen:
Versie oock door uw gunst geen kleynen hoop alleen,
Maer stort oock menigmael uw zegen in 't gemeen
Soo lang des Heeren Geest uw harte komt bewegen,
Soo giet uw gaven uyt gelijck een soeten regen:
Dat is, naer mijn begrijp, al ver de beste maet,
Die over dese plicht by ons te houden staet.
De beeck van Godes gunst en is niet toe te stoppen,
Soo lang uw innig hert niet op en hout te kloppen,
Let hier op, lieve Ziel, en dat tot aller tijt,
En denck dat gy een kint van Godt den Vader zijt.
Maer om des Heeren wil hier in te mogen treffen,
Soo wil uw stil gemoet tot uwen Godt verheffen,
En sie den Hemel aen, en spreeck een stil gebedt,
En merk hoe gy u hier of elders neder set.
Nadien in mijn gemoet mijn stille sinnen strijden,
Wil doch van gierigheyt mijn innig hart bevrijden:
Laet uw getuygenis bestieren mijn gemoet,
Op dat het uwe zy al wat mijn harte doet.

Dat onderstant te doen aen den Armen over de menschen een helder licht doet opgaen.

Jesa 58 v. 7. Als gy een [illegible] ten siet maeckt dat gy hem deckt, dan sal u licht [illegible] ken als een d[illegible], ende u[illegible] singe sal snell[illegible] uytten, ende u[illegible] heyt [illegible] voor uw aengesicht henen gaen, ende de heerlijckheyt des Heeren sal uwe achtertocht wesen.

Daer is een seecker volck dat wy rampsalig achten,
Om dat haer gantsche tijt bestaet in droeve nachten,
Men houd of dat'et noyt of selden vreugt geniet,
Om dat'et noyt de Son of immers weynig siet.
Maer als het helder licht sijn aengename stralen
Laet op dat duyster volck en hare klippen dalen,
Soo word dat aengesien voor soo een wonder ding,
Als of tot haren troost den Hemel open ging
Wel siet een sondig mensch, die woelt in sijn gebreken,
Word met dit duyster volck te rechte vergeleken:
Maer als hem Godes Geest verleent een ander hert,
Soo is hy als een mensch die nu eerst siende wert
Ey siet dit wonderheyl word hem wel toegeschreven
Die recht weldadig is en milde weet te geven;
Een die genegen is tot soo gewenschten plicht,
Verneemt dan in den geest gelijck een helder licht.
Maer dit word van geen mensch ons in de vuyst gesteken,
Want Godes heylig Woort dat plagt alsoo te spreecken,
Die plicht is in den mensch gelijck een dageraet,
Die sonder dat behulp in ons niet op en gaet
O Godt! laet uwen Geest in ons gewrichten dalen,
En zegent onse Ziel met die gewenste stralen!
Geeft ons een milden geest, geeft ons een open hant,
En sent dien zegen af op ons en 't gantsche lant!

A N D E R S.

Al die met bly gemoet sijn naesten plagt te laven
Diens ziele word verciert met Goddelijcke gaven,
Want die sijn broeder troost in eenig droef geval
Die word om dit bedrijf den Heere liefgetal.
En als de liefde Godts in iemant heeft begonnen,
Soo word in sijn gemoet de gelt-sucht overwonnen:
En die om Godes wil veel leege buycken voedt,
Vervult sijn kassen nooit met onrechtvaerdig goet.
Siet als de liefde Godts de ziele komt verlichten,
Soo wordse stracks vervult met alle goede plichten.
Want schoon haer Godt versoekt met druk en ongemak,
't En valt haer niet te swaer al is 't een lastig pak.
Al schijnt het menigmael dat haer de menschen haten,
Eer dat het eynde komt het streckt tot haerder baten.
Schoon haer de dood genaekt, zy is niet eens beschroomt,
't Is voordeel naer den Geest al wat haer overkoomt.
Ick bid u, lieve Ziel, wil uwen Geest bedwingen,
En stel uw liefde nooit op menschelijcke dingen,
Want die van aerts bedrijf verwagt sijns'herten wensch,
Is in het tegendeel een ongerustig mensch
Al wat hier onder sweeft of in de lage wolcken
En brengt niet anders uyt als onrust voor de volcken;
Als onweér, vuyle mist, als vorst en harde wint,
Soo dat men nooit het swerck in een gedaente vint.
Maer wat'er hemelwaerts en hooger is geresen,
Dat is een staâge rust en heeft een vaster wesen:
Een damp die haest vergaet en is'er nooit ontrent,
Want Godt die heeft'er selfs sijn Zegel in geprent.
Is nu een Christen mensch genegen iets te kiesen
Dat hy staâg lieven mag en niet en sal verliesen:
Die stelle noyt sijn hart omtrent het lage rack,
Want dat verandert staêg en geeft maer ongemack.

Dat gelt aen den armen besteedt als een voorspraecke is by den goeden Godt, en mitsdien kan geseyt worden te spreecken.

August. in serm. de divite Elemosina mundat peccata pro no-

 bis

bis ad Dom... , quia quidque pauperibus dedimus id ipsum integr... p... debimus.

LEent ooren, Hollants volck, ick sal u vreemde dingen,
Ja wonderlijck beslag en veel veranderingen
Hier brengen aen den dag, gy vat het recht bescheyt,
'tIs iet daer Naso selfs niet af en heeft geseyt.
Die man, een kluchtig hooft, en diergelijcke geesten
Beschryven hoe het volck verandert in de beesten,
En hoe een jonck gesel, een wacker Edelman,
Een huyt gelijck een hart en horens krijgen kan.
Hoe dat een deftig helt verkeert in schoone bloemen,
Daer van noch hedensdaegs ons beste tuynen roemen.
Hoe dat een Nimphe selfs verandert in een boom,
Hoe dat een vrijster smelt en word een gulle stroom.
Hoe Jupiter wel wou een os of stier gelijcken,
En ging tot sijn vermaeck met iemants vrouwe strijcken.
Hoe dat een geestig dier verandert in een koe,
Maer swijg, ô penne swijg, ick ben die grillen moe.
Voor my ick ben gesint wat anders u te seggen,
Gy wilt mijn kort gedicht wat nader overleggen,
Maer stel op heden vast, dat ick verhalen sal
Het brengt wat beters uyt als Nasoos vremt geral.
Gy sult door mijn gedicht een pennink hooren spreecken,
Soo dat zijn luyde stem sal door den Hemel breecken:
Een pennink, lieve vrient, die mont noch tonge heeft,
Sal spreecken als een lit dat aen den mensche leeft:
Sal spreecken als een man, die met besette reden
Voor Godt sijn mont ontsluyt en offert hem gebeden.
Die penninck, lieve vrient, die word een Advokaet,
En doet een schoon gespreck voor Godes hoogen raet.
Hy pleyt een sondaer vry, en schoon die was gebonden,
En schuldig voor den Heer, vermits sijn groote sonden:
Soo dat'er heyl ontstaet, en zegen nederkoomt,
Daer niet dan enckel leet en straffe word geschroomt,
My dunckt gy twijffelt noch wat ick u meyn te seggen,
Wel aen ick wil het werck u klaerder open leggen:
Het gelt dat word besteet ontrent een schamel mensch,
Baert, voor gedreygde straf, geluck en hartenwensch.
Het gelt dus aengeleyt dat word geseyt te spreecken,
Om dat het Godes toorn is machtig af te breecken.
En seecker naer 't my dunckt het is een nut gespreck,
Dat by den grooten Godt verschoont een vuyl gebreck,
Soo gy dit recht begrijpt en prent in uw gedachten,
Gy sult des pennincks tael bequaem en dienstig achten:
Want dit recht aengemerckt, dat sal u beter zijn
Dan eenig vluchtig hart of eenig vinnig swijn.

Geldt aen den Armen besteet alderseker st aengeleyt.

Hebr 13. v. 16. *En vergeet der weldadigheyt ende der gedeylsaemheyt niet, want sulcke Offerhanden behaegen Gode.*

Sirach 29. v. 13. *Verbergt het uwe niet onder een steenrotse tot verderffenisse.*

MEn leest van machtig gelt dat d'een en d'ander kregen,
En hielden haren schat als voor een hoofsen zegen;
Schoon dat'et ryck metael geweldig machtig scheen,
Noch vont men dat'et haest gelijk een roock verdween.
Maer siet als eenig mensch is gunstig aen den armen,
Die wil Gods eygen hant voor alle quaet beschermen:
Want dat in d'offerkist des Heeren word geleyt,
Word daer gestaêg bewaert in volle sekerheyt.
Geen krijg en neemt'et weg, ook wort'er niet gestolen,
Want 'tis des Heeren sorg ten vollen daer bevolen:
Daer is geen vaster goet dat beter word bewaert;
Als dat men tot behoef van schraele luyden spaert.
Geluckig is de mensch die met bedaerde sinnen
En sonder aertsche macht kan groote schatten winnen:
Mijn Ziel, ick bid'er om, weest milde, weest beleeft,
Hier schuylt wat wonders in, men hout meer als men geeft.

Dat men milde behoort te wesen in Aelmoesgeven, sonder te letten op kinderen, of andere erfgenamen.

Habeo quod dedi, perdidi quod servavi. Senec. lib. 6. de benef. Cap. 3

AL wat door enckel leet voor desen is begonnen,
Ja wat met bitter sweet voor desen is gewonnen
En blijft u geensints by, men scheyt zich van u af,
En voor u blijft'er niet als slegts een duyster graf.
Ach wat gy achterlaet sal hun ten deele vallen
Die met een losser drift daer mede sullen mallen:
Wie kent'er niet den loop van onse jonge liên?
En hoe het iemant maeckt, men kan het niet verbiên.
Gy siet dat Godes woord vry meer als hondert werven
Ons dese plicht beveelt al eer men komt te sterven.
Wel weegt dit, lieve Ziel, en geeft, ô lieve, geest,
Terwijle dat je meugt en noch op aerden leeft.
Wat gy de jonckheyt laet dat is terstont vergeten,
En wie doch sal u danck voor al u spaeren weten?
Maer wat gy schamel volck hier op der aerden doet,
Het is en even hier, en in den Hemel goet

Als gy ten lesten sterft soo set dan op uw Graf
't Is niet dat ick behiel, ick heb meer als ick gaf.

Dat het geven van Aelmoessen by Godt oock in het tijdelijck beloont wort.

Prov. 3 v. 9 *Vereert den Heere van uw goet ende van de eerstelingen aller uwer inkomsten, soo sullen uwe Schuuren met overvloet vervult worden ende uwe Perskuypen van Moste overloopen.*

AEn onvermogent volck en nau gesette lieden,
Tot nodig onderstant, een open hant te bieden,
Dat is den Schepper selfs een aengenaeme saeck,
En soo het schijnen mag het dient hem tot vermaeck.
Wie heeft'er in de Schrift, of elders wijt gelesen
Dat yder Christen mensch soo hoog word aengepresen,
Als dat men recht behulp aen droeve menschen doet,
Of naeckte leden deckt, of leege buycken voedt?
Het schijnt dat Godes woord belooft een vasten zegen
Hun die tot dese plicht uyt liefde sijn genegen;
Dit sie ick dat de Schrift met vollen monde seyt,
En 't word aen alle kant ten breetsten uytgeleyt.
Ick sie dat onse Godt den gever wil verschoonen,
Ick sie dat onse Godt den gever wil beloonen.
Ja vryen sijn bedrijf van druck en ongeval,
En dat oock even selfs hier in het jammerdal.
Ick sie dat dese pligt ons zaet doet beter groeijen,
Ons boomen draegbaer zijn, ons wijnpars milder vloeijen;
Ja dat het altemael voor hem sal beter gaen,
Waer aen hy immermeer sijn handen koomt te slaen.
Wel is, almachtig Godt, hier aen soo veel gelegen?
Soo maeck tot dese deugt mijn innig hert genegen,
En geef ons zoo een Ziel die haer als open doet,
Al waer een schamel mensch behoort te zijn gevoedt.
Wil wat naer wrekheyt smackt uyt onse sinnen drijven,
Maer laet een gunstig hert by ons geduurig blijven.
Geef dat ons milden geest geen vilsen aert en lijdt,
Maer leer ons milde zijn, gelijck gy milde zijt.

Dat men in geltquistinge aen den Armen niet en kan worden beschuldigt, maer wel in tegendeel van karigheyt.

Vix ullus unquam in dandis elemosynis prodigentiæ potest accusari. Et revera præstat hic excessu delinquere, quam defectu.

NU boven al het werck dat hier van is geschreven,
Wil ick te deser tijt u noch een lesse geven,
Indien het wesen mach; onthoutse, lieve Ziel,
Het is een soet gepeys daer op ick heden viel
Siet wat onmatig is dat word ons afgeraden,
Want eetje wat te veel dat sal het lichaem schaden;
En soo je lange vast of boven uwen tijt,
Gy voelt van stonden aen dat gy te swacker zijt.
Indien een Ambachtsman wil al te neerstig wercken,
Hy sal het moede lijf door ruste moeten stercken,
En soo hy ledig gaet en niet ter werelt doet,
Dat is noch aen de Ziel, noch aen het Lichaem goet.
Spilt iemant wat te veel ontrent de jonge vrouwen,
De kunst roept overluyt, hy moet hem wederhouwen,
En drinckt men wat te veel, oock van den besten wijn,
Hout maete, lieve vrient, dat roept de Medecijn.
Maer datj' aen schamel volck kont al te milde wesen,
Dat heb ick, naer my dunckt, tot heden niet gelesen:
Het schijnt dat Godes woort hier op geen vaste wet,
Geen peyl, geen rechte maet of regel heeft geset.
De mensch uyt eyger aert die kan hem ligt begeven,
Om aen het aertsche goet sijn hart te laten kleven;
Sijn hant is als bepeckt, als hy iet geven sal,
Siet dit rijst uyt het vleesch en dat schier over al.
't Is hier, mijns oordeels, best met stillen geest te wachten
Wat Godt hier over werckt en spreeckt in ons gedachten:
En als sijn reyne Geest ontrent ons boesem klopt,
(a) Soo dient ons milde gunst niet op te sijn gestopt.

Dat die ellendige menschen behulpsaem is, iets met Godt gemeen heeft.

F. accalamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando: elemosijna enim est omnium laudatarum virtutum præstantissima, hæc assidet Deo & magna est cum ipso necessitudino conjuncta.

Cicero. *Nihil habet fortuna melius, quam ut possis, neque natura præstantius, quam ut velis servare plures.*

Nazianzenus.

GOoet doen aen arrem volck heeft wonderbare krachten,
Ick hoor het over al voor groote dingen achten:
Mieckt dat het evenstaâg in uw gedachten blijft,
Wat menig heylig man van desen handel schrijft.
Komt hoort den ouden tijt van desen handel spreecken,
Sy worden menigmael met Goden vergeleecken,
Het schijnt als Hemelswerck wat dese luyden doen.
Die naeckte leden kleên en leege buycken voên.
Een die een schamel mensch met dranck en spijse zegent,
Schijnt hem een Godt te sijn die van den Hemel regent,
Want dat een koele dauw aen dorre kruyden doet
Dat pleegt een gunstig mensch die grage magen voedt.
Hem die men door een kleet de koude doet verdwijnen,
Is als een helle Zon die eerst begint te schijnen,
Wel geeft aen schamel volck dat gy by wijlen spaert,
Soo hebje wat gelijcks met Godes milden aert.
Let wat een Heyden selfs hier over plag te seggen,
En wilt'et als een schat in uw gedachten leggen,
Die recht mildadig is aen menig schamel man,
Dat is de beste deugt die iemant hebben kan.

Aenwijsinge om zijn gelt met de meeste winste en op het sekerste aen te leggen.

Deut. 15 v. 10. *Gy sult den armen mildelyck geven, ende uw harte en sal niet boos sijn als gy hem geeft, want om deser saecke wille zal u de Heere uwe Godt zegenen in alle uw werck, ende aen alles waer aen gy uwe hant slaet.*

Prov. 19. v 17. *Die sich des armen ontfermt, leent den Heere, ende hy sal hem sijne weldaet vergelden.*

Luc. 14. v. 14. *Het sal vergolden worden in de opstandinge der Rechtvaardigen.*

Moulin au Traité de l'Amour divin Cap 3 *Donner a pauvre & prêter à usure a Dieu.*

WEl op, geminde Ziel, aenhoor noch grooter saecken,
Te weten hoe voor ons een schuldenaer te maecken,
Die renten geven sal op sijn bescheyden dag,
Oock grooter als men hier of elders noemen mag.
Ick seg een schuldenaer, die u met vaste panden,
Vry beter in der aert als vette korenlanden,
Sal stellen buyten zorg, soo dat geen ongeval
De kracht van uwen brief onseecker maecken sal.
En schoon u groote winst ook woecker mochte smaecken,
U sal geen grage Schout oyt moeijte kennen maecken,
Of in de boete slaen, gelijck'er wel geschiedt,
Wanneer men voor 't gebruyck van gelt te veel geniet.
Siet daer een rechte vont om lang te mogen borgen,
En slapen evenwel oock buyten alle zorgen,
Vermits uw schuldenaer is vry van ongeval,
Die noyt geen banqueroet door schipbreuck spelen sal.
Nu vraegje, naer my dunckt, hoe dit al kan geschieden?
En waer men vint een beurs van soo gewisse lieden,
Daer op men mag gerust en seecker blyven staen,
Schoon al wat handel drijft verandert als de Maen?
Wel om soo grooten winst gewis te moogen treecken,
Spijst die van honger klaegt en wilt de naeckte deecken:
Geeft weduvrouwen troost in haer bedroefden noot,
En laet geen vreemdelinck verreysen sonder broot.
Soo doende staet voor u een vasten brief geschreven,
Die noyt door langen tijt sal worden uytgewreven;
Want die is opgemaeckt van 't beste parkement,
En Godt die heeft'er selfs sijn zegel ingeprent.
Het zegel is Godts woord dat niet en kan bedriegen,
De schrijver is een man die noyt en plag te liegen,
En daerom gaet uw brief van alle kanten vast,
Soo dat hy op geen tijt noch banqueroet en past.

TEGENWERP.

WEl dit sijn, soo je segt, gants wonderbare saecken,
Gy poogt Godt evenselfs ons schuldenaer te maecken:
Godt onse schuldenaer! dat is een seldsaem stuck,
Ja dat is, naer my dunckt, een wonderbaer geluk.
Godt is een rechte bron, die schenckt ons alle dingen;
En daerom moet het volck zijn lof geduurig zingen:
Hy is des Lants behout, vermits hy 't al verleent,
Hy onse schuldenaer, dat waere Godt verkleent!
Komt, seg my doch een reys, waer hebje dit gelesen?
Ick diene, naer my dunckt, des naerder onderwesen,
Niet met een vliegent woord, of met een losse mont,
Want tot soo grooten werck behoort een vaste gront.

ANTWOORT.

ICk bid u, lieve vriend, wilt hier niet tegen steecken,
Hy die het al verleent is soo gewoon te spreecken,
Soo gy dit niet en vat zoo opent uw verstant,
Een plaetse daer hy seyt, is u hier van het pandt.
Doet schamel menschen goet, Godt sal 't u wedergeven,
Dat staet in Godes woord met goeden inckt geschreven,
Gy hebt op dese saeck een vast berigt versogt,
Dat heb ick even hier ten vollen uytgebrogt.

Datter vrouwen gevonden sijn die sonder kennisse van haer mans nootdruftige lieden hebben by gestaen, en dat het selve in Godts woord niet en word bevonden mispresen te zijn.

Sirach. 4. v. 8. *Myn kint, als gy iemant wat goets doet,*

zoo en maeckt u niet onnut , ende als gy wat geeft, zoo en maeckt u niet onnut ende en bedroeft hem niet met harde woorden.

Pſalm. 41. v. 2. *Wel geluckzalig is hy die ſich verſtandelijck draegt tegen eenen ellendigen , de Heere ſal hem bevrijden ten daege des quaets.*

Wilt gy nootdruftig volck met ſpijs of dranck laven,
Weet dat een gunſtig woord is beter als de gaven,
Siet dat gy nimmermeer een ſchamel menſch bedroeft,
Maer geeft ſe liever trooſt al wie'er trooſt behoeft.
Een die blymoedig geeft en met een vrolick weſen,
Is Gode lief getal en word oock des gepreſen:
Gy daerom als je gelt, of kleet, of voetſel ſchenckt,
Siet dat je by de gaef geen harde woorden menckt.

Als David werd vervolgt en uyt het lant gedreven,
Stont dickmael in gevaer oock van zijn eygen leven,
Doen was hy menigmael in grooten noot geſtelt,
Vermits hy met hem voerd' een leger ſonder gelt.
Sijn Heyr beſtont alleen uyt kael, en ſchrale gaſten,
Gedwongen menigmael uyt noot te moeten vaſten,
Mits hy te geener plaets geen recht onthael en vont,
Nadien hy, ſoo het ſcheen, den Koninck tegen ſtont.
Een man om deſen tijt, in Maons vette weyden,
Liet voor ſijn dienſtbaer volck een groote feeſt bereyden,
Dat wordt dan zoo gepleegt, wanneer een rijcken boer
Ontrent de koele Mey ſijn witte kudden ſchoer.

Als David dit vernam, ginck hy naer Nabal ſenden
Tien knechten uyt den hoop van ſijn geſwinde benden,
Die gaen naer Maon toe en doen een ſoet geſpreck,
Maer Nabal ſtelt hem aen gelijck een rechte geck.
Men hoort hem anders niet als fits en leppig ſpreecken,
En daer op is het volck van ſijn vertreck geweecken,
Sy keeren wederom, en ſeggen David aen,
Wat Nabal heeft geſeyt, wat Nabal heeft gedaen.
De Vorſt om dit verhael is gram en gantſch verbolgen,
Hy geeft hem in het velt en hiet het leger volgen;
By hem is vaſt geſtelt te wreecken het verwijt,
Want ſijn verheven geeſt is ſwanger van de ſpijt.
Hy nam een aenſlag voor, want Nabals vinnig ſpreecken,
Dat dogt hem weert te ſijn om met het ſweert te wreeken,
Dies hy ganſch ongeſint bereyt ſijn rechterhant,
Om al wat man geleeck te leggen in het zant.
Maer t'wijl het vinnig heyr komt veerdig aengetogen,
Gelijck tot noodig aes een arent komt gevlogen,
Soo word Abigael, door een getrouwe knecht,
Van wat'er is geſchiet ten vollen onderrecht,
Sy was een jonge vrouw begaeft met ſchoone leden,
En uyt een ſnegen aert geoeffent in de reden,
Dies ſagſe met'er daet, dat niet als ongeval
Uyt dit verboſte werck haer overkomen ſal.
Wat doet die wijſe vrouw? Sy vont terſtont geraden,
Met alderhande koſt veel ezels af te laden,
Sy deed het eygen werck dat Jakob heeft gedaen,
Als Eſau veerdig was om hem te komen ſlaen
Sy ſondt behendig volck en veelderley geſchencken,
Op dat het vinnig rot haer niet en ſoude krencken,
Sy bragt'er tot beſluyt haer ſoete tonge by,
En ſoo was haer geſin van roof en moorden vry.
Dit wijf had recht geleert hoe gramſchap dient gebroken,
En hoe behoeftig volck dient toe te ſijn geſproken,
En hoe een gave ſelfs met woorden dient geciert,
En hoe een vinnig heyr behoort te ſijn geviert.
Men moet, ſeyt Godes Woort, geen menſchen oyt bedroeven
Die ſchrael en ſchamel zijn en onſer oock behoeven;
Wel ſpreecken, lieve Ziel, is over al bequaem,
En voor nootdruftig volck ten hoogſten aengenaem.
Ey ſiet hoe na de kop aen Nabal was gebroken,
Vermits hy Davids volck had vinnig toegeſproken,
Indien de wijſe vrouw niet beter had gedaen,
Hy en ſijn ganſch geſin dat waer te niet gegaen.
Siet hier het recht gevolg van wel en qualick ſpreken,
Het eerſt heeft volle macht de gramſchap af te breken:

Het tweed' is vol gevaer, dies is het wel geseyt,
Dat door beleefde tael veel quaets word afgeleyt.

Tweede leer uyt Abigael Nabals wijf.

Dat Godt oock tijdelijck vergelt die weldadig zijn aen den Armen.

MAer schoon hier Nabals wijf word hoog by ons gepresen,
Sy kan noch boven dat ons anders dienstig wesen:
Ick segge dat de mensch hier noch een leer geniet,
Die haer beleeft onthael met oordeel oversiet.
Dit seyt Godts heylig Woort, men kan het yder toonen,
Dat hy een gunstig hart oock hier wel plag te loonen,
Ey siet Abigael is hier niet slecht beloont,
Sy is als Koningin in volle daet gekroont.
Sy was een Boumans wijf, en leefd' ontrent de schapen,
Maer sy word aengesocht om by een Vorst te slapen,
Een Vorst van Israel siet wat Godt wonder doet
Aen die bedroefde troost en leege buycken voedt!

Derde Exempel uyt Abigaël.

Dat Aelmoes geven wederstaet onse sonden ende oock 't gewelt onser vyanden.

Sirach. 29. v. 12. *Legget uwe Aelmoessen weg aen een sonderlinge plaetse, deselven sullen u verlossen van alle ongeluck, sy sullen voor u strijden beter als eenig swaert of spiesse.*

KOmt u een vinnig mensch of duyvel oyt bestoocken,
Ey leer hoe met'er daet haer aenslag word gebroken:
Godts Woort heeft my geleert hoe hier een open hant
Kan wonder dienstig zijn en koelen desen brant.
Siet Davids wacker volck, gestoort door harde woorden,
Maeckt dat sachtmoedig hert genegen om te moorden,
Het heyr is op den tocht, de swaerden al gewet,
Maer siet een milde vrouw die heeft de moort belet.
Het is dan wel geseyt dat door het milde geven
Word dickmael van het volck het onheyl weggedreven,
Soo dat'et aen den mensch als voor een wapen streckt,
En als een stale schilt het gantsche lichaem deckt.
Maer zijt gy niet gewoon een stalen boog te dragen,
En poogje evenwel uw vyant weg te jagen,
Soo leer mildadig zijn en leege buycken voên,
Soo konje stille zijn en groote wonders doen.

't Laetste Exempel, vervattende 't geheele werck van Abigaël.

Ende Abigael haestede haer, ende nam tweehondert brooden ende twee ledersacken wijns, ende vijf toebereyde schapen, ende vijf maeten geroost kooren, ende hondert stucken rozijnen, ende tweehondert klompen vijgen, ende brachtse tot David, doch haren man Nabal en gaf zy de sake niet te kennen.

LEt op Abigael, die veelderley gerechten
Aen David heeft vereert en aen sijn rouwe knechten,
Hoewel haer echte man niet van den handel wist,
En schoon door haer geschenck het zijne word gequist.
Al gy dan vorder leest dat even echte vrouwen
Den Zaligmaker selfs wel hebben onderhouwen,
En dat het niet en blijckt haer mans te zijn gevraegt,
Soo dunckt my dat haer werck aen Gode wel behaegt.
Siet als een jonge maegt haer trouw heeft weggegeven
Om met een echte vrient haer dagen af te leven,
Soo isse met'er daet gebonden aen den man,
En daer is niet een mensch die u begraeijen kan.
Doch is'er eenig kind of van uw naeste maegen,
Aen wien dat uw bedrijf niet wel en sou behaegen,
Laet dit haer antwoort zijn. wat hier [illegible]
Is niet voor hem alleen, maer oock de [illegible]
De Hemel soo het schijnt is hier toe soo genege[illegible],
Dat hy om dit bedrijf verleent een grooten zege[illegible],
Een heyl dat niet alleen den milden gever baet,
Maer even boven dat al die hy achterlaet.

Sirach. 4. v. 2. *En weest niet hart tegen de nootdrufti[illegible], veracht et den hongerigen niet.*

Behulpsaemheyt aen den Armen niet te doen met woorden, maer metter daet.

1 Joh. 3 v. 18. *En laet ons niet lief hebben met de tonge, maer met'er daet ende waerheyt.*

MYn Ziel hoor noch een stuck dat gy behoort te mijden,
Als gy een Christen mensch siet dorst of honger lijden,
Een troostelijk gespreck heeft dickmael sijn gebruyck,
Maer dat is geen behulp ontrent een legen buyck.
Indien ick bidden mag, siet dat u van 't geloove
Geen geltzugt, vilsen aert, of duyvel ooit beroove;
En troost uw broeder niet alleen met losse praet,
Maer doet hem vaster hulp en dat in waere daet.
Ten is geen quade wensch, gaet vriend, Godt wil u helpen,
Maer dit kan in den mensch geen dorst of honger stelpen.
En troost geen vriend alleen met bystant van den mont,
Maer toont hem waere gunst, dat is op vaste gront.
Wilt gy behoeftig volck bequame gunst bewijsen,
Op dats' op uw behulp den Schepper mogen prijsen,
Maeckt dat het evenstaeg in uwe boesem leyt,
Wat over dit bedrijf d'Apostel heeft geseyt.

Dat Aelmoessen in effecte uyt het onse niet gegeven worden, dewijle wy maer alleenlijck administrateurs ende dienaers van onse goederen zijn, ende mitsdien ons de goederen niet toe komen.

Seneca *non sunt vestra, in depositi causa sunt.* Lib. 6. de benef. Cap. 3.

WAerom doch wilje schaers, of vils, of spaersaem wesen?
Doet wat uw Godt beveelt, dat word van hem gepresen.
Godt is een Opper-heer van dat hy heeft verleent,
En 't goet en is ons niet gelijck men veeltijts meent.
Dit komt een Heydens man met ronde woorden seggen,
En 't is de waerheyt selfs en niet te wederleggen,
Weest deelbaer van uw goet alwaer het dienen kan,
Gy sijt'er maer de knecht of enckel dienaer van.
Dat uwe niet en is dat moetje recht gebruycken,
Geef kleeders daer het dient, en spijs de leege buycken,
Maeck dat je dese pligt naer Godes wille doet,
Gy kont hier milde zijn oock van een anders goet.

Godt in Barmhertigheyt naer te volgen door weldoen aen den Armen.

Luc. 6 v. 36. *Weest Barmhertig, gelijck oock uwe Hemelsche Vader Barmhertig is.*

Ey let waerom dat Godt van yeder word gepresen,
Wel op, geminde Ziel, en poog oock zoo te wesen,
Godt is een milde Geest, en daerom looft men hem,
Of door een stil gemoet, of door een luyde stem.
Gy wenst dat onze Godt hem uwer mogt erbermen,
Gy doet oock even zoo ontrent den droeven armen;
Godt sent tot ons behoef en aetts en hemels broot,
Gy spijs nootdrustig volck in haer bedroefden noot.

Godt als men tot hem roept sent ons een rijcken zegen,
Gy tot nootdruftig volck weest even soo genegen,
Wat meer, alwaer je komt, word Godt in all's gelijck,
Dat opent aen den mensch het eeuwig Koninckrijck.

De menschen gelijcken Godt niet beter, als door weldoen aen nootdruftigen.

Spreuc. Sal. Cap. 11 v 25 *De Ziele die rijckelijck zegent word vet, ende wie droncken maeckt zal oock droncken worden.*

WIe zijn mildadig hert doet aen de menschen blyken,
Die kan men eenigsins met Gode vergelycken,
Dit is by Heydens selfs voor desen soo geseyt,
En 't dient als tot een spoor aen ons gemoet geleyt.
't Is Godes eygen werck te geven aen de menschen,
Wat zy tot haer behoef van Gode mogen wenschen,
Veel luyden goet te doen is dan een kragtig werck,
Het maeckt de ziel gerust en ons geloove sterck.
Op, op, neerslagtig hert, en laet niet op te wecken
Al wat tot onsen troost ons zonden kan bedecken;
Heb staêg in uw gepeys wat dienstig wesen kan
Of voor een sober wijf, of voor een schamel man.
Godt is ten vollen goet die onser wil erbermen,
Wat heeft hy niet geseyt ten goede van den armen!
Siet in sijn Heylig woord en is nau eenig blat,
Of 't spreeckt in vollen ernst van desen handel wat.
Wat word haer niet belooft die haer behoorlijck quyten,
Schoon haer geschenck bestaet alleen uyt weynig myten,
Een broot van uw geback, een dronck uyt uwen put,
Is oock voor onzen Godt in desen handel nut.
Geloof het, Christen mensch, men kan met kleyne gaven
Een hollen buyck versien, een dorstig harte laven;
Al wie uyt liefde geeft en met een bly gemoet,
Is even aen den mensch en voor den Heere goet.

Hoe ende aen wie Aelmoessen te geven.

EEn wijs man word berispt en van een vriend bekeven,
Dat hy een loose guyt een Aelmoes had gegeven; (a)
De man aldus berigt die heeft hem wat bedacht,
En doen op dese wijs zijn antwoort uyt gebracht;
Wat quaet dat iemant doet, kan ick dat onheyl wreken,
Ick gaf dit aen den mensch, en niet aen zijn gebreken?
En alsser iemant deugt aen quade menschen doet,
Hy krijgt noch evenwel geen beul in zijn gemoet.
Maer ick wil niet-te-min bevelen aen de wetten,
Dat sy een naerder praem op desen handel setten,
Het is een stadt en dorp en alle menschen goet,
Dat niemant in het Lant de luije buycken voedt.
Schier yeder een die neemt en even met verlangen,
Het geven evenwel is beter als ontfangen:
Dat heeft ons Godes Zoon, ja Godes woord geseyt,
Het dient hier, naer my dunckt, wat naerder uytgeleyt.
Wie aen zijn naesten geeft die word van Godt gepresen,
Het kan hem in de tijt en namaels dienstig wesen:
Maer die van iemant neemt, schoon hy niet wel en doet,
Die treckt maer enckel quaet uyt iemants anders goet.
Al wat een Christen geeft en mag men niet gebruycken,
Noch tot verkeerde lust noch voor de luije buycken.
Want soo'er eenig mensch hier op de luijerd speelt,
Soo houd men dat hy 't goet van zijnen naesten steelt.

Bedenckinge op het geven van waerdigen ende onwaerdigen.

Luc. 3 11. *Die twee kleederen heeft, deyle mede die geen en heeft, ende die spijse heeft doe desgelijcks.*

DIe Godes heylig Woord met aendagt overlesen,
Vernemen in den Geest een ongewoonlijck licht;
Want yder Christen mensch die wort'er onderwesen
Hoe hy sich dragen moet in zijn bescheyden plicht.
Daer zie ick hoe dat Godt de zijnen laet gebieden
Te doen een seker werck dat hem is aengenaem;
Dat is wat goets te doen aen naugeseite lieden,
Daer uyt rijst hoogen lof voor Godes hoogen naem
Nu weet ick dat geen mensch hier toe en is genegen,
Ten zy hem Godt vernieuwe en opent sijn gemoet.
Al wat men goets ontfangt het komt uyt Godes zegen,
Hy is de rechte bron van alderhande goet
Dies koom ick, hoogste Godt, voor u ter neder knielen,
En storten mijn gebed in Christi soeten naem;
Ick giete voor u uyt de krachten mijner zielen,
Ey maek mijn dorsten geest tot dese plicht bequaem!
Doet alle gierigheyt en geltsucht van my wijcken,
En stort van boven af in my een milden geest
Leer my in eenig deel uw milden aert gelijcken,
Dat is voor schamel volck gelijck een staege feest.
En nademael gy wilt dat niemant sal misbruycken
Dat voor nootdruftig volck door iemant word gespaert:
Ick weet uw heylig Woort en prijst geen luije buycken,
Maer agt het ledig volck als van een boosen aert.
En daerom bid ick, Heer, wil my doch openbaren,
En als ick tot u roep soo klop aen mijn gemoet,
Waer dat ick geven sal, en waer dan weder sparen,
En waer'er iemant is die dient te zijn gevoedt.
En als mijn ooge valt ontrent den rechten armen,
Soo spreeckt door uwen Geest wat ick behoor te doen:
Laet mijn inwendig hert door liefde dan verwarmen,
Leer my de naeckten kleên en leege buycken voên.
Men word in dese plicht al menigmael bedrogen,
Om dat men sijne gunst by wijlen qualijck biedt:
Dat my waarachtig schijnt is dickmael gantsch gelogen,
Waer door het slimste volck het beste deel geniet.
Maer schoon of dit bedrog by wijlen mogt gebeuren,
Dat aen een slordig volck een weldaet word gedaen:
Ons geest noch evenwel hoeft daerom niet te treuren,
Schoon dat men somtijts feylt en mist de rechte baen.
Doe weldaet, lieve Ziel, hier baet geen angstig kiesen,
Dit heeft een Heyden (b) selfs voor desen eens gseyt:
Om eenen wel te doen soo moet'er veel verliesen,
Dit dient ons evenselfs met aendagt overleyt.
Ons wil is goet geweest als wy de weldaet gaven,
Dat stelt ons hert gerust en hout ons buyten schult:
't Is goet, hoe dat'et gaet, een hollen buyck te laven,
De reste dient de mensch te lijden met gedult.
En laet noyt eenig mensch van uwe gunst versteken,
En sift niet al te naeu wat iemant anders doet:
Ach wy sijn evenselfs vol alderley gebreecken!
Laet dan een ander daer, en klopt aen uw gemoet.
Word hier in Godt gelijck, dat sal u beter wesen,
Die regent op een berg en in een laege dal:
En als de gulde Son komt uyt de lucht geresen,
Die streckt haer stralen uyt en schijnt dan over al.
Tree vorder in het werck en let op alle dingen,
Ontseg geen arrem mensch, schoon hy van buyten komt
Wy zyn al, lieve Ziel, wy zijn al vreemdelingen,
Soo word het Christen volck in Godes woort genomt,
Ontfang een schamel mensch, en hoor ook sijn begeeren,
Veracht hem nimmermeer, ook met hem niet en spot:
Soud gy behoeftig volck van uwe deuren weeren?
Wy zijn al bedelaers by onsen grooten Godt
Indien'er iemant klaegt voor een die is gevangen,
En die gelijck een slaef in harde banden sit;
Wil met een Christen oor zijn droeve klacht ontfangen,
En tot een meerder spoor soo denck ten lesten dit:
Een Ziel die in ons lijf op aerden word gevonden,
Die is gelijck een mensch met boeijen aen het been;
Want zy is met het vleesch ten laesten vast gebonden,
Dies hoort men menigmael haer over droef geween.
Waer sal ick, lieve Godt, waer sal ick iemant vinden,
Ick die van 't ydel vleesch soo sware lasten draeg?
Wie sal my, lieve Godt, ten lesten eens ontbinden

(a) *Aristoteles.*

(b) *Seneca de Benef. lib 1 Cap 2 Beneficia in vulgus cum largire instueris perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.*

Van

Van dit ellendig pack daer van ick heden klaeg?
Ey siet waer komt'er oyt een mensch tot ons genaken,
Die niet in eenig deel met ons en is gelijck?
Want als men recht doorsiet al onse beutelsaken,
Soo zijn wy altemael hier in een ander rijck.
't Is best dan over al te letten op den armen,
Want hoe het immer gaet, daer word'er goets gedaen;
Wil iemant dat hem Godt sal over hem erbermen,
Dient op nootdruftig volck sijn gunst te laten gaen.
Al die voor onse deur haer zeylen komen strijcken,
En eysschen eenig ding haer dienstig in den noot:
Die mogen haren staet met d'onse vergelijcken,
Al is'er iemant rijck of uyttermaten groot.
Maer dit woort sal misschien een raetsel mogen schijnen,
Gy segt, naer dat my dunckt, hoe kan ick dit verstaen?
Maer, vrienden, hoort een woort, u twijffel sal verdwijnen,
Wilt gy maer eensselfs in uwen boesem gaen;
Daer sal een vreemdelinck in u haest sijn gevonden,
Gy sult een blinde man als voor uw oogen sien:
Daer sal een slave zijn aen ketens vast gebonden;
Treet hier met oordeel in, het sal gewis geschiên.

Wat ordre te houden in 't uytdeelen van Aelmoessen, te weten insonderheyt aen de Huysgenooten des geloofs.

Gal 6 v 10. *Soo lange dan als wy tijt hebben, laet ons goet doen aen allen, doch meest aen de Huysgenooten des Geloofs.*

MAer hier, naer mijn begrijp, behoort men ons te seggen,
Hoe dat wy desen plicht behooren aen te leggen;
Wat voet hier dient gevolgt, wanneer men geven moet,
Daer iemant dient gekleedt en oock te zijn gevoedt.
Wel hoor, eer ick besta hier vorder in te treeden,
Toon eerst uw volle gunst aen Christi waere leden:
Dat is bysonder volck, die hebben onder een
Veel dingen yder nut, maer evenwel gemeen.
Dit is haer eerste gront: sy houden allegader
Den goedertieren Godt voor haer gemeenen Vader;
Voor Broeder Christus selfs, de spijse diese voedt,
Dat is Godts Heylig woord, een troost van haer gemoet.
Sy hebben boven dat noch veel gemeene dingen,
Sy zijn hier Pellegrims en regte vreemdelingen:
Zy komen altemael en 't is in 't eygen perck,
Haer algemeen vertreck dat is de waere Kerck.
Aen Christi Lichaem selfs sijn zy als eygen leden,
Haer algemeene schat bestaet in haer gebeden;
Sy poogen altemael, en oogen al gelijck
Als naer haer eenig wit, het Hemels Koninckrijck.
Aen dese boven al moet gy uw gunste toonen,
Dat sal te rechter tijt de groote Rechter loonen;
Wat van dit Broederschap het minste licht geniet,
Dat rekent Christus selfs als waer het hem geschiedt.

Bedenckinge op den text van Salomon Ecclesiast. 11. v. 1.

Eccles. 11 v 1. *Werpt uw broot op het water, ende gy zult'et vinden na veele daegen.*

Job 29 v. 12. *Ick bevrijdde den ellendigen die riep, ende het harte der weduwen deed ick vrolick zingen.*

DAer is een seecker spreuck in Godes woord te lesen,
Die schijnt of vreemt geseyt of sonder slot te wesen.
Doch mits de wijste Vorst die als een leere spreeckt,
Soo dient'er onderzogt wat in het raetsel steeckt.
Hy spreeckt als of ons broot most over 't water varen,
En dat men 't weder krijgt na loop van lange jaren:
Maer wat heeft doch gemeens het water met het broot?
De Zee is immers rijck en lijt geen hongersnoot.
Oock is by ons een woord al over lang gebooren,
Wat in het water valt dat houd men als verlooren:
Soo dat ick niet en weet wat dat dees spreuck beduydt,
Ick bid u, mag het zijn, leg ons dit naerder uyt.
Wel om tot dit geheym een weg te moogen baenen,
De waters hier vermeld houd die voor droeve traenen;
Of die een teêre wees of weduvrouwe schreyt,
Daer voor een milde hant moet altijt sijn bereydt.
Hier dient oock broot beforgt of ander nutte saecken,
Die haer bedroefden geest zijn magtig bly te maecken:
Dit is, dat u hier na, is 't niet in 't aertsche dal,
Dat is dat onse Godt u weder geven sal.

Dat 't geven van Aelmoessen de zonden uytwist als 't water 't vier doet.

Sirach. 12. v. 8 *Als water een barnende vier uytbluft, alsoo wisset de Aelmoesse de zonden uyt, ende de overste vergelder zal 't namaels gedencken, ende sal hem in 't ongeluck beschermen.*

MYn ziel op dat je meugt u des te meer erbermen,
En recht mildadig zijn ten goede van den armen,
Zoo leest wat voor een prijs de goede Schepper set
Voor die in rechten ernst op desen handel let.
Want naer men van dit werk vint duydelijck geschreven,
Soo worden daerom selfs ons sonden uytgewreven:
Ons sonden gansch bedeckt, ons sonden uytgewist,
En Godes gramschap selfs die word'er door geslist.
O groot en wonder werck! O Godt maeck ons genegen
Tot soo een nut bedrijf en soo gewensten zegen!
Geef ons een milden geest en dood ons wrecken aert;
En laet het uwe zijn al wat'er is gespaert.
't Is uwe, lieve Godt, wat by ons word beseten,
En dan noch laet uw woord aen alle menschen weten,
Dat gy het overneemt als waer het u geschiedt,
Al wat een schamel mensch om uwent wil geniet.

Aelmoessen te doen met lieffelijck gelaet.

Welgeluckzalig is hy die sich verstandelijck draegt tegen eenen ellendigen, de Heere sal hem bevrijden ten dage des quaets. Psalm 41. v. 2.

Deut 15. v. 10. *Uw harte en moet niet boos zijn als gy geeft.*

Syrach. 18. v 15. *Een onvriendelijcke gave is verdrietig.* Cap. 20. v. 13. *Een wijs man maeckt zijn geschenck waerdig met lieffelijcke redenen.*

Dit volgende is te lesen in 't tweede Boeck der Koningen het eerste Capittel.

SOeck geen nootdruftig volk met onrecht t'onderdrucken,
Want dat ongalikwerck en sou u niet gelucken:
Hy die een schamel mensch beledigt of bespot,
En quetst geen mensch alleen, maer hoont den grooten Godt.
En die siet alle ding, en kent de quade streeken,
En sal te zijner tijt den boosen handel wreeken:
Gy daerom let'er op, doet slechte lieden goet,
Soo krijg'je 't eeuwig heyl en vreed' in uw gemoet.
Indien'er iemant is begeerig aen te mercken,
Wat vriendelijck gespreck is machtig uyt te wercken;
Die leese dat hier volgt, en weege dit geval,
Dat ick uyt Godes Woort hier onder stellen sal.
Een Koning Israels die sont eens vijftig lieden,
En liet een groot Propheet in haest by hem ontbieden,
Een van den rouwen hoop die sprack Elias aen,
En hiet hem van den berg en tot den Koning gaen:
De man Godts hoort het volck gansch hart en vinnig spreken,
En straecks op zijn bevel is daer een vier ontsteken,

Dat trof den gantſchen hoop met ſoo een felle vlam,
Dat niemant van den berg en tot den Koning quam.
Die heeft van ſtonden aen een ander rot geſonden,
Dat weder op den berg Elias heeft gevonden:
Maer nademael dit volck haer als te voren droeg,
Soo was't dat wederom een vlam die vijftig ſloeg
De Koning, ſchoon hy had veel reden om te treuren,
Bleef hart gelijck hy was al ſag hy dit gebeuren:
Soo dat hy wederom noch vijftig mannen ſont,
Maer die de bende leyt die had een ſoeter mont.
Die heeft door heus geſpreck Elias ſoo bewogen,
Dat hy, als van den berg al ſagjens afgetogen,

Gewillig in het Hof en by den Koning quam,
En met een eenig menſch die eenig leet vernam.
Siet vriendelijck onthael, wel ſpreecken, ſoete woorden,
Zijn by de felſte ſelfs gelijck als ſachte koorden,
En ſtillen haren geeſt: wat oock een menſche doet,
Een vriendelijck geſpreck is hier en elders goet.
Indien in tegendeel nu iemant wil bemercken,
Wat vriendelijck geſpreck is machtig uyt te wercken:
Die neem in zijn gepeys de vorſt Rehabeam,
Die mits een hart geſpreck groot onheyl over quam.
De wijſe Salomon zijn vader was geſtorven,
Dies was hem nu de kroon als outſte zoon verworven;
En daer was niet te doen als dat hy, na den rou,
Op zijn verheven troon ten vollen klimmen ſou.
Maer daer quam ſeker volck van Iſrael geſonden,
Die met een groot getal voor haeren Koninck ſtonden:
Die deden een verſoeck, maer vry al wat te rouw,
Dat hy ſijns vaders jock vry lichter maecken wou.
Uw vader, was het woord van deſe rouwe gaſten,
Heeft op het lant geleyt al vry wat ſware laſten,
Die dienen afgeſchaft, of immers ſeer verſagt,
Eer gy op 's koninck's Troon nu ſtaet te ſijn gebragt.
Hier op zoo liet de Vorſt terſtont by hem vergaâren
Een ſlag van deftig volck begaeft met oude jaeren:
Die ſogt hy tot behulp, en vraegt in dit geval,
Hoe dat hy dit verſoeck ten beſten ſtieren ſal?
Die ſeggen al gelijck, ſpreeck niet als heuſſe woorden,
Zoo treckt men magtig volck gelijck met ſijde koorden.
Het is van outs geſeyt, hy maeckt hem beſt bemint,
Die op een ſagten voet een magtig rijck begint.
De Vorſt met deſen raet en liet hem niet vernoegen,
Hy wou hem, zoo het bleeck, by jonge lieden voegen:
Die ſpreecken ander tael oock met een vollen mont,
Die deſe jonge Vorſt voor hem vry beter vont:
Die ſeggen overluyt dat raet van grijſe baerden
By hem dient aengehoort als luy van geender waerden:
Het is hen onbekent hoe nu de wereld gaet,
Gy daerom hou je niet aen die verſuften raet.
Gy moet op deſen tijt gelijck een Koninck ſpreecken;
Zoo kan men alderbeſt veel harde koppen breecken.
Het is maer vrouwen ſpraeck die d'oude lieden raân,
Gy om dan wel te doen moet hier al anders gaen.
De jonge Prins die doet dat jonge lieden rieden,
Dies ſag men met'er daet een vreemde ſaeck geſchieden:
Tien ſtammen, naer het woort, die ſcheyden van hem af,
Dat was de rechte vrugt die hem de ſtrengheyt gaf.

Dat Aelmoeſſen tydelijck dienen gegeven te worden ende niet uytgeſtelt tot het uytterſte van 's menſchen leven.

Erasmus van deſe ende diergelijcke ſuperſtitieuſe vertrooſtingen, die ſomtijts by de menſchen worden aengenomen, ſchrijft hy in zyn tractaet, De præparatione ad mortem *als mede in zyn,* Tract. De Dei in menſa miſericordia in fine.

Wilt gy ontrent den Oogſt bequame vruchten maeijen,
Soo wilt te rechter tijt en voor den winter zaeijen:
Hy pleegt een ſlegt bedrijf die zaeijt wanneer het vrieſt,
Vermits de zaeijer dan zijn moeijt'en zaet verlieſt.
Wilt gy met wel te doen by Godt u lieſtal maecken,
Soo doet het eer de dood uw leger komt genaecken,

Doet wel terwijl'je leeft, want siet het duyster graf
Dat neemt ons wel te doen en alle deugden af.
De boom blijft daer hy valt, gelijck men vint geschreven;
Daer is niets goets te doen na dit kortwijlig leven;
Een Zielmis gelt'er niet, en 't is maer sotte klap
Dat iemant heyl verwacht uyt Paep of Munninks kap.
Daer zijn'er die het volck met troosten willen stercken,
Wanneer de bleecke dood op haer begint te wercken,
En brengen, soo het schijnt, veel dingen aen den dag,
Dat haer oock na de dood ten goede dienen mag.
Ja roepen overluyt: wilt u doch hier verkloecken,
Ick sal voor uwe Ziel het heylig Land besoecken,
Dat sal u dienstig zijn en stijven naer den Geest,
Gy, schoon de dood genaeckt, blijft stout en onbevreest.
Siet daer een schoonen troost, gelijk de menschen meenen,
Maer kan dit voordeel doen ontrent ons dorre beenen?
Wat my hier in belangt, my dunkt het is te slecht,
Vermits des Heeren Woort ons anders onder-recht.
Erasmus of hy selfs als Priester was geschooren,
Acht troost van desen aert voor ons te zijn verlooren:
Hy wijst ons vaster stof en beter regels aen,
Om met een stillen geest van hier te mogen gaen:
Hy schrijft hoe dat de mensch sijn harte moet bereyden,
Om uyt dit tranendal gerust te mogen scheyden
Gy daerom, Hollants volk, leest wat uw Lantsman seyt.
En hoe men best gerust uyt vleesch en werelt scheyt.

Dat het geven van Aelmoessen een krachtig middel is om Godts barmhertigheyt over ons te verwecken.

Spreuk. Sal Cap. 14 v. 31. *Wie den geringen gewelt doet, lastert des selven Schepper: daer-en-tegen wie sich der Armen ontfermt die eeret Gode, ende hy is vergelder.*

Die wenscht dat onse Godt hem zijner mogt erbarmen,
Dient met een wacker oog te letten op den armen,
En met een open hant hem troosten in den noot,
Met decksel hem versien en met nootwendig broot.
Het is van outs gemerckt dat wie de naeckten decken,
Des Heeren hoogste gunst tot haren troost verwecken;
En wie indit behulp hem naer behooren quijt,
Is Gode liefgetal en dat voor alle tijt.
Dit heeft een deftig man wel krachtig aengewesen,
En een mildadig hert ten hooghsten ons gepresen,
Ja segt dat Godes gunst dan best word opgeweckt,
Wanneer men droeven troost en naeckte leden deckt.
Wanneer de mensch verhuyst, wat kan hem rijkdom baten?
Al wat hy hier besit dat moet hy achterlaten;
Siet als de dood genaekt, wat draegt'er iemant met?
Misschien een slechten doeck of wel een oude slet.
Een die als erfgenaem uw rijckdom sal verwerven,
Sal licht ongalick zijn wanneer gy komt te sterven,
Soo dat uw gantsch besit sal twijffelachtig staen,
Hoe dat na u vertreck de saken sullen gaen.
Ligt sal een quistegoet te meerder weelde plegen,
Of tot oneerlijck spel noch meerder sijn genegen,
Als hy te voren was, maer 't is een vaster voet
Als iemant nut behulp aen schamel menschen doet.

Dat Godt ons door sijn eygen exempel tot mildadigheyt versoeckt, seggende, weest barmhertig gelijck oock uwe Hemelsche Vader barmhertig is.

Math. 5 v. 7. *Salig zijn de barmhertige, want haer sal barmhertigheyt geschieden.*

GOdt spreeckt tot al het volck, ten goede van de zeden,
Weest zoo gelijck als ick in Barremhertigheden:
Mijn Ziele let'er op wat hier de Schepper seyt,
Het dient wel aengemerckt en aen de Ziel geleyt.
Godt stelt hem tegen ons gelijck een eygen vader,
En schoon dit verder gaet noch komt hy echter nader
Hy draegt hem tegen ons gelijck een moeder doet,
Die met haer eygen borst haer teêre kinders voedt
Noch laet hy, boven dat, aen alle menschen weten,
Dat schoon een moeder selfs haer kinders mogt vergeten,
Dat hy gelijckewel ons niet verlaeten sal;
Maer wesen onsen troost in druck en ongeval.
Mijn Ziel ick sta verbaest, onseker wat te seggen,
Wanneer ick dit geheym ga nader overleggen!
Ach, is de groote Godt soo uytter maten goet!
Waer is dan menigmael, waer is ons Christen bloet?
Waer is ons innig hart, als wy door goede wercken,
Dat is door rechte gunst, ons naesten moeten stercken?
Waer is? maer 't is genoeg, ick maecke dit besluyt,
Gy weeg het, waerde Ziel, en treck'er voordeel uyt.
Siet moet ons vilten aert den milden Godt gelijcken,
Soo moet wat sondig is uyt ons gedachten wijcken:
O Godt! in wien alleen mijn troost versegelt staet,
Gy die my geeft de wil, geef oock de volle daet!

Dat men in het maken van sijn Testament of uytterste wille, elk naer zijn gelegentheyt, den Armen behoort gedachtig te wesen.

Dat dit in Engelandt zoo gebruyckelijck is verhaelt D Hen. Valentin *in sijn boeck genaemt* Private Devotions, *ende 't word hier te lande veel onderhouden.*

HIer valt my noch iet in dat dienstig is geweten,
En wat dat my belangt, ick wil het niet vergeten;
Gy maeck 'j een Testament of wel een Codicil,
Toon aen 't nootdrustig volck ook dan uw goeden wil.
Daer is een out gebruyck in veelderhande steden;
En 't is een heusse plicht ten goede van de zeden,
Siet alsser eenig mensch by vrienden word onthaelt,
Daer aen een grage waert geen gelt en word betaelt,
Die plag dan aen de meyt of knegten iets te schencken,
Om dat het dienstbaer volck oock zijner mogt gedencken,
En na dees heusse pligt is naer den eysch gedaen,
Zoo mag een yeder heen en naer de zijne gaen.
Wel siet die nu ter tijt uw ziele gaet bereyden
Van aertse gastery en vrienden af te scheyden,
Denck wat een lange tijt dat Godt u heeft gevoedt,
En dat j'een danckbaer hert aen hem betonen moet.
Maeckt in uw leste wil een penninck aen den armen,
Die na uw koude dood haer leden mag verwarmen:
Gy kunt na desen tijt geen leege buycken voên,
Siet dese pligt alleen die staet u maer te doen.
Onthout dan dese leer, en wiltse niet vergeten,
Als gy niet meer en kunt, laet dan een ander eeten.
Stelt vast in uw gemoet dat u, na dit geval,
Geen Paep of Munnincks kap oyt dienstig wesen sal.
Wanneer men uwen rif sal plat ter aerden strecken,
Gy hoeft geen kleding meer, wilt dan de naeckte decken:
Maeck hier een naeste vriend, een kint, of erfgenaem,
Of die gy best betrout, oock na de dood bequaem.

Onnodige onkosten af te schaffen, om behoeftige lieden onderstant te mogen doen.

Dit of diergelijck geval is bejegent Amadus Hertoog van Savoyen, gelijck by Munsterus word verhaelt Lib sec. Cosmographiæ *ter plaetsen daer hy verhandelt de sake van den Hertog van Savoyen.* Vide Drexel.

EEn seecker Edelman die ging een vrient besoecken,
En mits hy niet en was genegen tot de boecken,
Soo sogt hy ander werck, gelijck den Adel plag,
Op dat hy met vermaeck sijn tijt verdrijven mag.

Sijn waert in tegendeel, schoon op het lant geseten,
Die kon een langen tijt met lesen wel vergeeten,
  Want hy was stil van aert, maer zijn genoode gast
  En was met dit bedrijf in 't minste niet gepast.
Hy wou of met de kaert, of met den teerling spelen,
Of anders, soo hy sprack, den tijt sou hem vervelen.
  Dies vraegt hy sijnen waert of hy geen honden voedt,
  Gelijck door al het lant den meesten Adel doet.
De waert heeft hem gebragt daer vijftig menschen saten,
Die ham en ossevlees met grage tanden aten,
  Een ongeredden hoop, veel is'er sonder kleet,
  Veel kreupel of verminckt, al seldsaem uytgereedt.
De Joncker stont en keeck, onseecker wat te seggen,
Dies ging hy dit gesicht wat naerder overleggen;
  Ten lesten berst hy uyt. ô wat een vuyl gespuys!
  Onweerdig altemael voor soo een Edel huys.
Dit sijn maer bedelaers, of diergelijcke guyten,
Daer voor een Edelman sijn deur behoort te sluyten:
  Ey maeck u met'er daet dit ongedierte quijt,
  Daer van men anders niet als schaed en hinder lijt.
De waert van sijnen gast dus vinnig doorgestreecken,
Gingk als een Christen mensch, niet als een Jager, spreec-
  En stoot u daer niet aen dat gy hier heden siet, (ken:
  't Is voordeel, lieve vrient, wat ick hier van geniet.
Dat gy genoegte vint in honden aen te voeden,
Dat kan ick, lieve vrient, op heden niet bevroeden:
  Wat my hier in belangt, ick weet een ander jaght,
  Daer van ick meerder lust en grooter voordeel wacht.
Hier op soo sprack de gast: wat meugt gy u doch moeijen
Met al dit vuyl gespuys? de Vorst sal u versoeijen,
  Dit huys dat sal voortaen een gasthuys sijn genaemt,
  Gy, blijf een Edelman, gelijck het u betaemt.
Den adel die ick ken sijn meest onguyre menschen,
(Soo sey de goede waert) 't zijn niet als vuyle penssen:
  Kunst, wijsheyt, wetenschap, 't word al by hen veracht,
  Wat gy hier adel noemt, dat hiet ick sotte pracht.
Dees bracken hier vergaert die voed' ick met verlangen,
Daer wil ick, soo ick kan, den hemel mede vangen.
  En 't is naer mijn begrijp al ver de beste jagt,
  Daer toe met alle vlijts geduurig dient getragt
't Is best, naer mijn begrijp, de jagt te laeten varen,
En voor nootdruftig volck ons overschot te sparen;
  Een mensch, hoe dat'et gaet, is beter als een hont,
  En watj' of in het bos of elders vangen kont.
Men leest dat Esau was tot jagen seer genegen,
Maer wijl den weyman joeg verloor hy sijnen zegen.
  Gy jaegt een vlugtig hart, of beer, of vinnig swijn,
  De jagt van desen aert die sal my beter zijn.

Dat Godt in 't geven van Aelmoessen der menschen goetwilligheyt, ende niet de grootheyt van de gaven gewoon is aen te sien, dat daerom oock geringe Luyden Aelmoessen konnen geven die Godt aengenaem zijn.

Luc 31 v. 2, 3. *De Heere Christus sag een arme Weduwe twee kleyne penninckskens in de Schatkiste werpen, ende hy seyde: dese vrouwe heeft meer dan alle ingeworpen.*

Hier geef ick noch een raet aen alderhande lieden,
Dat sy een gunstig hart aen alle menschen bieden;
  Al wat uyt liefde komt dat is Godt aengenaem,
  En yeder Christen mensch die is'er toe bequaem.
Hebt gy maer weynig goets, weest daerom niet verslagen;
Uw goede wil alleen die kan oock Godt behagen:
  Ick hou het voor gewis, die wijn noch bier en heeft,
  Dat hy noch liefde pleegt schoon hy maer water geeft.
Siet hier een weduwvrouw in d'offerkiste smijten,
Een gifte die bestaet alleen uyt weynig mijten;
  En noch word haer geschenk by Godt soo hoog gestelt,
  Als of haer offerwerck bestont in machtig gelt.

Weest niet te seer besorgt waer gy sult rijckdom haelen;
Oock door een goede wil zoo kan men Godt betaelen:
  Maer daer en is geen Prins hier in het aertsche dal
  Die met de wil alleen hem vergenoegen sal.
Indien hy schatting eyst; wie moet hem die besorgen?
En dat al menigmael oock voor den naesten morgen?
  Of zoo dat met'er daet niet recht en word gedaen,
  Die in gebreecke blijft, die isser qualick aen.
O Godt! hoe groote gunst komt gy aen d'uwe toonen!
Gy wilt oock zonder dat een willig hart beloonen;
  In uw geheymen raet was (a) Isack als gedoodt,
  Maer Abrams goeden wil die stelt hem buyten noot.
O Goedertieren Godt! Bestier mijn dosse zinnen,
En laet ick anders niet als u alleen beminnen:
  Ja niet een stil gepeys mag brengen aen den dag,
  Als dat u aengenaem, ja heylig wesen mag.

Geen aelmoes te doen uyt onrechtvaerdig goet, maer 't selve aen den rechten eygenaer wederom te laten toekoomen.

Moulin de l'Amour divin. *Troisieme marque, l'aumosne doit estre des choses justes, & pourtant est apellé un sacrifice.* Hebr. 13. v. 16.

Wilt gy een offer doen dat Gode sal behagen?
Dat is aen schamel volck of gelt of voetsel dragen;
  Soo weet dat uw geschenk soodanig wesen moet,
  Dat niet en is vermengt met ongeregtig goet.
Want is'er vuyl gewin in uw vertreck gebleven,
Dat moet je met'er daet en spoedig wedergeven,
  Of aen den eygenaer, of aen den erfgenaem,
  Want tot een heylig werck en is het niet bequaem.
Maer soo gy, watje soeckt, niet naer en weet te spooren
Hem die door uw beleyt heeft eenig goet verlooren,
  Soo datj' hem nu ter tijt in wesen niet en vint;
  Soo geeft'et aen zijn wijf of nagelaten kint.
Maer heb j' hem nagesеylt en dat met alle winden,
En dat je evenwel hem niet en weet te vinden,
  Soo gaet dan by het volck of iemant van de Kerck,
  Die schamel lieden dient, gelijck sijn eygen werck:
Stort hem dan in den schoot al wat u mogt beswaren,
Dat gy hier voormaels wont in uw' onwijse jaren.
  Maer dit 's geen aelemis, op datje niet en dwaelt,
  Het is oprechte schult die by u word betaelt.
Word niet geen hoogen moet hierom oyt aengedreven;
Het was uw eygen niet gy moest'et wedergeeven.
  Gae liever tot den Heer en offert uw gebedt,
  Dat hy in beter stant uw saecken heeft geset.
Ja bid met alle kragt, dat hy u wil vergeven,
Wat u aelwaerdig vleesch voor desen heeft bedreven,
  En als uw swaer gemoet aldus ontladen is,
  Tast dan uw eygen aen, dat is recht aelemis.
En stel van nu voortaen wel vast in uw gedachten,
Dat gy van vuyl gewin u sult geduurig wachten.
  Sie daer, beminde Ziel, dit is de rechte voet,
  Hoe gy nootdruftig volck uw gunste toonen moet.

TWEEDE LEER.

Dat men onrechtvaerdig goet moet soecken aen de rechte eygenaers te doen wederkomen.

Genes. 4. v. 7. *Wanneer gy vroom zijt, soo zijt gy aengenaem, zijt gy daerentegen niet vroom, soo rustet de sonde voor de deure, doch en laet gy niet haren wille, maer heerscht over haer.*

EEn man viel sieck te bed, en al de medecijnen
Verklaerden dat eerlang zijn leven sou verdwijnen;
  De siecke des verschrickt, ging siften sijn gemoet,
  En vond sijn huys verrijckt met onrechtvaerdig goet.

(a) *d'Opfferinge van Isaac.*

Hier

Hier op heeft sich een strijt in sijnen geest verheven,
Of met het vuyl gewin te rugge dient gegeven
Of aen den eygenaer, of aen den erfgenaem,
Maer hier toe toond het vleesch hem bijster onbequaem.
Dat riep: Zoud gy het lant, soo lang by ons beseten,
En daer tot heden toe geen menschen af en weten,
Gaen geven aen een vent die u niet eysschen kan?
Dat waer een dwase daet van soo een deftig man.
Ey siet uw kinders aen, die van u zijn gebooren,
Al wat gy weder geeft dat is voor haer verlooren.
De man die stont verstelt, mits hem het vlees bevecht,
En dit met groot gewelt, als aen het goed gehecht.
Hy dagt en overdagt den gront van dese saken,
Onseecker langen tijt wat hy behoort te maken:
Maer siet in dit gepeys rees hem een beter Geest,
Die maeckt dat sijn gemoet den hoogsten Rechter vreest.
Hy liet na dit gepeys zijn kinders binnen komen,
En segt'er met bescheyt wat hy had voorgenomen:
Doch om met beter schijn hier in te mogen gaen,
Sprack hy op dese wijs de rouwe gasten aen:
Ick heb onlangs geleert van wijse Medecijnen,
Dat reuck van menschevlees de koortse doet verdwijnen;
Nu dit kan zijn gedaen oock door uw minste lit,
Gy die mijn kinders zijt, vergunt uw vader dit
Komt maer in dese kaers uw kleynste vinger steecken,
Dat sal de bange koorts en al haer pijne breecken,
Ja 't sal een teycken zijn dat gy mijn kinders zijt,
Soo gy om mijnent wil een weynig pijne lijdt
De jeugt hoort met gemack haer ouden Vader spreecken,
Maer niemant is gesint haer vingers uyt te steecken:
Het vlammen van de keers dat scheen haer bijster heet,
Een yder is verschrickt oock van het minste leet.
De man seyt wederom, het moeste soo geschieden,
En ginck met grooten ernst zijn kinders dit gebieden;
Maer 't viel haer seldsaem in, dies bleef een yder staen,
En wat de Vader seyt, niet eene wild'er aen
Als dit de man vernam, soo ginck hy overleggen,
En na een korte wijl begon hy dit te seggen:
Wat ben ick voor een bloet, die soo een lange tijt
Heb binnen my gevoelt een steége sinnestrijt?
Sal ick in 't helsche vier mijn ziele laten brengen,
Daer niet een kint voor my sijn vinger wil versengen?
Neen, jongers, hoort een woort, ick heb onwettig goet,
Dat wil ick laeten gaen aen die het hebben moet.
Ick wil met stillen geest en in gerustheyt sterven,
Maer wil mijn vuyl gewin geen kinders laeten erven·
Ick wil geen ziel-verdriet, en min noch helsche pijn,
En, met een woord geseyt, ick wil Zaccheus zijn.
Wat sal onwettig goet aen iemant konnen baten?
't Is beter goet te doen, als schatten na te laten.
Geen kint en wijt het oyt sijn ouders grooten danck,
Een eeuwig qualick zijn dat duert te bijster lanck.
Hier op soo liet de man een trouwen vriend ontbieden,
Die seyt hy sijn belang en wat'er moet geschieden.
En na sijn laetste wil ten vollen is verstaen,
Soo word het naer den eysch van stonden aen gedaen,
Toen was de man gerust en gaf hem om te sterven,
En badt dat hy van Godt genaede mogt verwerven.
Hy gaf den Schepper danck, en na een kort besluyt,
Hy keert hem naer de want en blies het leven uyt.

Recht ende Christelijck gebruyck van den Rijckdom.

Eerste Timot 6. v. 17. *Den rijcken in dese tegenwoordige werelt beveelt dat sy niet hoogmoedig zijn, noch haere hoope setten op de ongestadigheyt des rijckdoms, maer op den levendigen Godt, die alle dingen rijckelijck verleent om te genieten; dat sy mildadig zijn, rijcke wordende in goede wercken, geerne mededeelende, leggende haer selven weg een schat tegen het toekomende.*

HEt is een groot verschil, en groot en rijck te wesen,
En gelt en 's werelds goet te dienen nevens Godt.
Het eerste, wat ick lees, en vind ick niet mispresen,
Het tweed' is vuyl gewin, ja tegen Godts gebodt.
De rijckdom in haer selfs is Godes eygen zegen,
En daerom dientse noyt van ons te zijn veracht;
Men kan in rijckdom zijn en gaen oprechte wegen,
Als menig heylig man voor desen heeft betracht.
Siet Lot en Abraham, ziet Job en diergelijcke,
Let op haer magtig vee en ander groot beslag.
Sy waren Vorsten selfs en uyttermaten rijcke,
Gelijck men in de Schrift ten vollen lesen mag.
Godts woord gebiet ons niet den rijckdom weg te werpen,
Schoon men des veel besit hier in het aertsche dal;
Maer hier op dient de mensch de sinnen wel te scherpen,
Hoe een die rijckdom heeft die recht gebruyken sal.
Wel dit wijst Paulus aen, daer hy de rijcke lieden
Ten besten onderrecht en stelt een vaste wet:
Voor eerst hoogmoedig zijn dat gaet hy hen verbieden,
En wil dat nooit de mensch op gelt sijn hope set.
Op soo een lossen gront en is niet vast te bouwen,
Vermits het aertsche goet soo licht daer hene vliegt:
Op Godt, op Godt alleen moet yder mensch betrouwen,
Want dat de werelt geeft dat is't dat ons bedriegt.

A N D E R S.

SIet gy een mensch in noot, en wilt hem niet verachten,
Maer hoort hem met gedult in sijn bedroefde klachten.
Weest niet onstuymig hart noch bitter tegens hem,
Maer geeft hem liever troost met een beleefde stem.
Als gy nootdrustig volck uw gunste wilt bewijsen,
En laet geen spijtig woort uyt uwe lippen rijsen;
Ey let oock dat je nooit een schamel mensch bedroeft,
Maer geeft met bly gelaet die eenig ding behoeft.

A N D E R S.

WEl dan die rijkdom hebt, weest rijk in goede werken,
En hebt een open hant ontrent een schamel mensch:
Dat sal u dienstig zijn en naer den Geest versterken,
En brengen aen de Ziel een vollen harten-wensch.
Wie daerom rijckdom heeft, die magse wel besitten,
Maer denk, o Christen mensch, en welgeminde vrient,
Dat liefde van het gelt u niet en moet verhitten,
Want Godt moet zijn geeert en boven al gedient.

Dat Aelmoessen verlossen van de dood en niet verarmen.

1 Reg. 17 v. 8. 9. *Ende het woort geschiedde tot Elias, seggende, maeckt u op, ende gaet naer Sarphat, ende woont aldaer, siet ick hebbe een Weduwvrouwe geboden datse u onderhoude. Doe maeckte hy sich op ende ginck naer Sarphat.* Vide tot aen 't eynde van 't Capittel.

GOdt onthiel eens sijn volck den aengenamen zegen,
De lucht na langen tijt en gaf geen soeten regen,
Al wort'et lant geploegt en overal bezaeyt,
Daer word noch evenwel geen koren afgemaeyt
Elias was gewoon dat hem een swarte raven,
Dat hem een koele beeck voor desen plag te laven,
Maer siet dat soet behulp dat liet toen van hem af,
Om dat de drooge beeck geen water meer en gaf.
Ey siet de groote Godt heeft toenmaels goetgevonden,
Dat sijn bedroefde Knecht moest elders sijn gesonden,
Hy wees hem tot een vrouw, een weduw sonder man,
Die in soo dieren tijt haer nau geneeren kan.
Elias komt'er by, en sogt'er van te weeten,
Of hy van haer geback een koeck sou mogen eeten;
Maer siet het eensaem wijf was oock in hongersnoot,
Haer keucken sonder spijs, haer oven sonder broodt.
Hoe kan ick, seyd de vrou, aen iemant spijse geeven?
Ick heb voor mijn gesin geen voor-raet om te leeven·

Want in mijn schrale trogh en is maer weynig meel,
En wat mijn flesse raeckt van oly niet te veel.
Als ick en mijnen Soon dit maer voor eens gebruycken,
Soo sal de bleecke Dood ons oogen moeten luycken:
Want in mijn gantsch bedrijf en is geen voorraet meer,
Dit weet mijn innig hert, en Godt, ons aller Heer.
Elias niet-te-min ginck wederom versoecken
Gespijst te mogen zijn van haer gebacke koecken;
En seyt haer boven dat, geef my een kleyne beet,
Eer gy en uwen Soon hier van te samen eet.
Maer stel dit soo gewis, dat of Godt quam te spreken,
Dat u geen noodig meel of oly sal ontbreken,
Tot dat'er koelen dau, ja groot en machtig vocht
Door al het gansche lant sal vallen uyt de locht.

Het wijf deed even soo gelijck Elias seyde,
En stracks vernam de man dat sy hem spijs bereyde;
Noch bleef haer huysgesin gansch in geen hongersnoot,
Vermits'er yder een ontfing sijn noodig broot.
Het backen aen de vrou en word daer niet verhindert,
Want d'oly en het meel en word daer niet vermindert;
Tot dat'er uyt de lucht een gullen regen quam,
En dat het dorre velt sijn voetsel weder nam.
Siet wat een krachtig werk dat Godt hier quam vertoonen:
Hy wou gelijck het scheen de milde vrouwe loonen.
Geeft, isser hongersnoot, kleed, isser iemant naeckt.
Hier blijckt dat Aellemis geen mensche byster maeckt.
Want siet uyt dit geval soo konje vorder leeren,
Dat Godt wil met'er daet een gunstig hert vereeren.
Een backtroch sonder meel, een tafel sonder broot,
Was in dat huysgesin een voorspel van de doot.
Maer siet een kleyne koeck, uyt liefde weg gegeven,
Die heeft'er twee gelijck behouden in het leven.
Het weynig dat haer rest dat was haer leste meel,
En schoon men daer van eet, noch blijft'er evenveel.
Ey siet hoe Godt besorgt, en sent oock milde gaven
Aen die mildadig zijn en holle buycken laven:
De Dood had in dit huys alreeds een voet geset;
En siet een open hant die heeft het spoock belet.
Op desen gront soo mag ick dan nu heden schrijven,
Wat dat de bleecke Dood is machtig weg te drijven.
Het minste dat men geeft is menigmael bequaem,
En 't is den grootsten Godt ten hoogsten aengenaem.

Dorcas van den dooden opgeweckt, vermits behulpsaemheyt gedaen aen den armen.

Handel. Apost. 9. v. 40. *Ende als Petrus alle hadde uytgedreven, knielde hy neder ende badt, ende kerende hem tot den Lichame, seyde, Tabitha staet op! ende zy heeft haer oogen opgedaen, ende Petrum gesien hebbende zat sy op.*

MAer hier dient noch een stuck de vrienden aengewesen,
Dat wy in Godes Woord met groot vernoegen lesen;
Siet Dorcas was gereyst, haer leven had gedaen,
Haer leden waren kout, haer ziele was gegaen
Het lijk dat word beschreyt, en die ontrent haer weenen,
Die sie ick dat 't gewis uyt goeder harten meenen;
Dat Dorcas evenselfs is waert te zijn gespaert,
Om datse deelsaem was en van een milden aert
Daer stont het vrouwenrot met droefheyt ingenomen,
Maer Simon wordt versogt om daer te willen komen;
En mits het droevig volck tot hem nier Lidda sent,
Soo doet hy haer versoeck en vint hem daer ontrent.
Daer word de doode romp van yder een gepresen,
En hem word evenselfs met vingers aengewesen
De miltheyt van de vrouw, bestaend' in menig kleedt,
Voor naeckt en schamel volck by Dorcas uyt gereedt.
Wat doet de groote man? Hy, sonder veel te seggen,
Gaet hem voor sijnen Godt met oormoet nederleggen,
En blijft soo wat alleen, doch na een diep gebedt,
Soo word het doode rif gelont daer heen geset.
Het schijnt dat even Godt doe hadde voorgenomen
Dat Dorcas wederom in 't leven soude komen.
Op dat het goet behulp van soo een milde vrouw
Het onvermogent volck ten goede dienen sou.

Hoe aengenaem moet Godt een milden gever wesen?
Een Lichaem nu ontsielt dat is terstont verresen,
En hoe dat ick het vat en heb ick noyt verstaen,
Dat Petrus soo een werck oyt elders heeft gedaen.
Wel gy, die na de dood zijt weer gesint te leven,
Ontsluyt uw karig hert en leert oock milde geven:
Siet Dorcas evenselfs is hier getuyge van,
Dat ja een milde Ziel de dood verwinnen kan.

Gierigheyt en schaersheyt tegen den Armen is als een hittige zieckte in de Ziele, ende dat soodanigen gebreck geduurende des menschen leven dient verwonnen ende verbetert.

Luc. 16. v 23, 24. *Wanneer de rijcke man Lazarus sag in Abrahams schoot, seyde hy, vader Abraham ontfermt u mijnder, ende sent Lazarum, dat hy het uytterste zijns vingers in 't water doope ende verkoele mijn tonge, want ick lijde smerte in dese vlamme; maer Abraham antwoorde; kint gedenckt dat gy uw goet ontfangen hebt in uw leven, ende Lazarus desgelijcks het quade. ende nu word hy getroost, ende gy lijt smerte*

DE gierigheyt voorwaer dat is een herte plaege,
Vermits'e brant verweckt oock in een koude maege:
Want schoon een gierig mensch bekomt een rijcken schat,
Hoe groot sijn rijckdom is, hy word des nimmer sat.
Schoon dat hy veel bekomt, hy sal noch meer begeeren,
Want hy en weet dar vier niet van hem af te weeren:
En dickmael is zijn brant soo uyttermaten groot,
Dat hy geen koelte vint oock na de koude doot.
Ey siet den Rijcken man noch desen brant gevoelen,
Als hy wat vochts begeert om hem te mogen koelen:
Maer siet dat kleyn versoeck dat wort hem afgeseyt,
Mits hy dien heeten dorst niet af en heeft geleyt,
En dat te rechter tijt. Oock schoon hy was gebeden,
Hy voed het monster aen oock tegen alle reden;
Hy stoot elendig mensch sijn hart en ingewandt,
En dat's de rechte gront dat hy geduurig brandt.
Wel is'er nu een mensch genegen weg te jagen,
Een brant, die na de dood de Ziele plag te knagen,
Die ga hier anders toe, en schicke sijn gemoet,
Dat hy tot sijn bederf dit monster niet en voedt.
Siet als'er vierig zeer ontstaet in onse leden,
En dat de vuyle puyst niet op en word gesneden,
Soo brantse des te meer, maer geefse open lugt,
Soo word de felle pijn gedreven op de vlugt.
De geltsugt die een mensch van binnen komt te voelen,
Die moet een open hant te rechter tijt verkoelen;
En soo dat naer den eysch ten vollen word betracht,
Daer is geen twijffel aen, de pijne word versacht.
Die puyst, dit vierig vier, die noem ick heete qualen,
Die in een gierig hert geduurig ommedwalen·
Die dienen uyt den geest als tijdig weggejaegt,
Of anders staet de Ziel hier na te zijn geplaegt.

Raet by den Propheet Daniel gegeven aen den Koninck van Babel om Godt te versoenen, door genade te bewijsen aen de ellendigen.

Daniel 4. v. 27. *Doe sprack Daniel tot den Koninck. O Koninck! laet mijnen raet u behagen, ende breeckt uwe sonden af door gerechtigheyt, ende uwe ongerechtigheyt door genade te bewijsen aen de ellendigen, of'er verlenginge van uwe Vrede mogte wesen.*

ALs Babels machtig Vorst veel groote koninckrijcken
Met kragt gedwongen had voor hem te moeten strijcken,
En dat noch boven dien het schoon Jerusalem,
Lag met den Tempel selfs geboogen onder hem:
Soo wierd die groote Prins in hoogmoet soo verheven,
Dat hy den hoogsten Godt geen eere wist te geeven;
Hem quam een vreemde droom gesegen uyt de lugt,
Daer over dese Vorst ten hoogsten was bedugt.
Maer waer dit hene wou, en konde niemant seggen,
Siet Daniel alleen die wist het uyt te leggen;
Want hy, van Godt verlicht, kon in het duyster sien,
En bragt'et aen den dag al wat'er sou geschién.
Godt, om in desen mensch den hoogmoet af te breecken,
Wou dat hy van sijn Troon en Kroon sou sijn versteken.
Ja dat hy als een beest sou weyden in het groen,
Tot hy den hoogsten Godt sou eer en hulde doen.
De wijse Daniel, in soo verboste saecken,
Die wijst den Koninck aen wat hy behoort te maecken;
Hy doet hem dit gespreck, en met een vollen mont,
Ontdeckt hy aen den Prins wat hem te plegen stont.
O Vorst indien je wilt ontgaen gedreygde plagen!
Soo laet u mijn gespreck en desen raet behaegen:
En doet geen onrecht meer, gelijck gy hebt gedaen,
Maer wilt na desen tijt op beter wegen gaen.
En op dat Godes Geest hem uwer mogt erbermen,
Weest goet voor al het Lant en gunstig aen den armen·
Biedt aen 't nootdruftig volck een mildt en open hant,
Van daer komt menigmael een zegen op het lant.
Siet wat een wonder ding! de Koninck word geslagen,
Met vreemde dwepery en dulle zinnevlagen;
Soo dat hy metter daet van yeder word veracht,
En van zijn troon geset, en in het velt gebragt.
Daer ginck hy als een beest in vreemde bosschen dwalen,
En moest, gelijck een Os, van daer zijn voetsel halen:
Dies at hy anders niet als kruyt en enckel gras,
Tot hem de goede Godt van zijne quael genas
Toen mogt hy wederom ontrent de menschen komen,
En word by al het volck als Koninck aengenomen:
Men gaf hem wederom zijn afgenomen kroon,
En sat weer op een nieuw op sijn verheven troon.
Siet by den goeden raet die hem was voorgeschreven,
En by de goede leer, door Daniel gegeven,
Word ook het schamel volck den Koninck aengebrogt,
Om nevens 't ander werck by hem te zijn bedogt.
Siet uyt dit vremt geval dient yeder een te leeren,
Hoe Godts verheven hant is vaerdig af te keeren:
Want als men wort besogt met druck of sware straf,
Laet Godt dus menigmael van groote plagen af.
Denck in een rou gewoel van soo veel oorlogsaecken,
Hoe dat'et over al de groote legers maecken.
Hoe menig schellemstuck word hier en daer gedaen,
Die al voor Godes oog ontdeckt en open staen.
Om al dit zondig werck aen Godt te doen vergeten,
En schijnt hier Daniel geen beter raet te weten,
Als voortaen wel te doen, en staîg door aelemis
Te troosten treurig volck dat schrael en byster is.
Hier aen meynt Daniel soo veel te zijn gelegen,
Dat hier door word verweckt des Heeren goeden zegen.
Onthout dit, waerde Ziel, en sijt'er door vermaent,
Dat even dese plicht den weg ten Hemel baent.

Onder schijn van besorgt te zijn voor den Armen sijn eygen voordeel te soecken, gansch hatelijck by Godt.

Johan. 12, v 5 en Marci 14. v. 5. *Ende als Jesus te Bethanien aen Tafel zat, quam een vrouwe ende goot op zijn hooft een kostelijcke Nardus Salve. Daer op seyde Judas Iscariot, die hem soude verraden. waerom en is dese Salve niet verkocht voor drie hondert penningen ende den armen gegeven? ende dit seyde hy niet om dat hy besorgt was voor den armen: maer om dat hy een dief was.*

ALs Jesus waerdig hooft met Nardus was begoten,
En dat door al het huys een soeten reuck ontstont
Soo heeft de goede daet aen Judas gantsch verdrooten,

Dies roerd hy overluyt ſijn onbeleefde mondt.
Hy was juyſt om dit werck genegen om te kijven,
Vergramt op deſe vrou om dat'et was geſchiedt:
Hy ſprack met ſtuur gelaet: wat mag het wijf bedrijven,
Dat ſy dit dierbaer nat ſoo los daer henen giet?
Ey let waer 't vrouwen breyn en vreemde ſinnen loopen,
Sy doet een quiſtig werck oock ſonder iemants raet,
Men kan het rieckent vocht vry dier genoeg verkoopen,
En veel nootdruftig volck kan hier door zijn gebaet.
Maer Chriſtus, die den aert van Judas had doorkeecken,
En oock ten vollen wiſt wat geeſt den lincker dreef;
Ving aen met vollen mont de vrouwe voor te ſpreecken,
Soo datſe voor het voelk en Godt onſchuldig bleef.
De vrouw heeft wel gedaen, ſeyt Chriſtus t'haren t'halven,
Want ſy heeft tot het graf mijn Lichaem toebereyt:
En daerom heeftſe my op heden willen ſalven,
En ziet in deſe reuck word ick haeſt neêrgeleyt
Sier Judas had de beurs, die was hem aenbevolen,
Om voor het huys te doen al wat dat hem betaemt:
Maer ſiet de ſlimme gaſt die had'er uyt geſtoolen,
En word daerom een dief in Godes woort genaemt.
Al wat hier Judas ſprack ten goede van den Armen,
En was maer enckel ſchijn, en geenſins ware daet:
Sijn hert word niet ontſet voor ſchamel lieden kermen,
Al wat hem gaende maeckt en is maer eygen baet.
Wel die ſijn milde gunſt wil aen ſijn naeſt plegen,
Die let op Godes lof, en niet op 's werelts eer:
Want ſoo ſijn grillig harr tot eerſucht is genegen,
Soo vint hy geenen loon by God den Opperheer.
Maer wilj' een leegen buyck of grage monden aſen,
Of anders gunſte doen ontrent bedroefde liên:
En laet geen trommel ſlaen, oock geen trompetten blaſen,
Want ſonder groot gewoel ſoo ſal dit beſt gediên.
Voor Godt vernedert zijn in ootmoet door gebeden,
Kan in een ſtil vertreck ten vollen wel geſchiên;
En eenig goet te doen aen Chriſti waere leden,
Dat is Godt aengenaem, al wort'et niet geſien.
Maer 't ſlimſte noch van al dat hier in kon geſchieden,
Was Judas vals beleyt door zijn vermomden ſin.
Hy ſprack, gelijck het ſcheen, voor naugeſette lieden,
Maer ſijn ganſch oogemerck dat liep op vuyl gewin.
Ey let hier, lieve Ziel, uyt dat hier is geſchreven
Hoe weinig Godes Soon van gelt en rijckdom houdt:
De ſlimſte van den hoop heeft hy de beurs gegeven,
Die was den vuylen boef ten vollen toebetrout
Het zilver en het gout heeft Godt haer plaets gegeven
In 't onderaertſche rijck ganſch verre van den dag.
Maer 't is in onſen tijt ſoo wonder hoog verheven,
Soo dat'et hedensdaegs ten hemel reycken mag.
Ach waerom gaet het volck uyt diepe kuylen halen,
Dat buyten 's menſchen reyk by Godt is neêrgeleyt?
Mijn Ziel vergaept u nier aen alle dees metalen,
Waer door man, vrouw, en maegt niet ſelden word ver-
Wat ſal ick tot beſluyt van deſen handel ſchrijven? (leyt.
Siet als ick daer op denck, ſoo ſta ick als verbaeſt,
Wat ſal een gierig menſch door geltſugt niet bedrijven?
Het blijckt dat menig breyn van deſe koortſe raeſt.
Wie Chriſtum heeft gevolgt, hoe ver hy mochte reyſen,
Die hadde noyt gebreck oock van het minſte ding,
Op voor-raet op den weg en had hy niet te peyſen,
Hy was van all's voorſien al waer hy hene ging.
Wat ving dan Judas aen zijn meeſter te verraden,
Gelijck hy heeft gedaen met voorbedachten zin?
Gewis een helſche geeſt die heeft het hem geraden,
Want wat hy oyt beſtont dat was om vuyl gewin.
En dat het ſlimſte was; noyt heeft hy voorgenomen
Te gaen tot zijnen Godt, dat had hem beſt gepaſt:
Maer tot een regt berouw en is hy noyt gekomen,
Hy nam, vernickert wigt, zijn toevlugt tot de baſt,
O Godt! ſoo gy de menſch in ſonden laet volherden,
Wat ſal hy nietig wigt, wat ſal hy niet beſtaen!
Wat ſal, Almachtig Godt! wat ſal van hem geworden!
Hy ſal naer 't eeuwig vier met groote paſſen gaen.
Ick bid u, geef het gelt niet meer ſoo groote krachten,
Gelijck het heeft gehad tot heden op den dag,
Maer ſtort uw milden Geeſt tot binnen ons gedachten,
Op dat een ſchamel menſch daer van genieten mag!

Hope van toekomende dient tot opweckinge van miltheyt van Aelmoeſſen.

MY dunckt dat ick hier ſie den grooten Alexander,
Die als hy rechten won zijn zegenrijcke ſtander,
Om ſoo een machtig heyr te brengen op de baen,
Dat hem geen Koninckrijck ſou tegen mogen ſtaen,
Soo ging hy even toen ſijn hals en hooftjuweelen,
En al zijn machtig goet door al de legers deelen;
Soo dat'et aen het heyr en oock ſijn vrienden ſcheen,
Dat door te milde gunſt ſijn groote macht verdween.
Hier op quam ſeecker man van ſijn vertrouſte vrienden,
Die hem toen in den raet en in het leger dienden,
Die ſeyde, machtig Vorſt, uw gunſt is al te groot,
Ey ſeg, wat houje toch voor ons en uwen noot?
t' Is u genoeg bekent wat groote legers hoeven,
En als gy niet en had dat ſou ons gantſch bedroeven:
Gy weet door mild te zijn betaelt'er niemant ſchult:
Ey let wat gy voor ons en u behouden ſult.
De Vorſt hier tegen aen: ey laet uw vreeſe wijcken,
Ick ſie een open deur tot vreemde koninckrijcken:
Mijn hoop, geminde vrient, is my ſoo hoogen ſchat,
Als of ick in mijn hant de gantſche werelt had.
Siet als ick eenig lant ſal hebben ingenomen,
Dan ſie ick even nu hoe duyſent menſchen komen,
En brengen aen het heyr een grooten overvloet;
Al wat men voor de noot of anders hebben moet.
Och of het Chriſten volck, met ſoo beſpraeckte monden,
Op ſoo een vaſte hoop, den Heere ſpreken konden,
Als zy voor ſchamel volck haer beurſen open doen,
En naeckte leden kleên en leege buycken voên!
Och of ſe dan haer Ziel en al haer nagedachten,
Eens ſtelden op het heyl dat ſy hier namaels wachten!
Dat is een hooger werck, als dat de Grieckſche Vorſt
Geduurig overwoeg in zijn verheven borſt.

Jeſ. Syrach. 14 v 14. *Vergeet den Armen niet als gy eenen vrolijcken dag hebt, ſoo ſal u de vreugde toekomen die gy begeerende zijt.*

Aelmoeſſen vergeleecken by verſcheyde manieren van Kooren zaeijen gelijck hier nader te ſien is.

Spreuc. Sal. Cap. 11. v. 26. *Wie kooren inhout, die vloeken de lieden: daer en tegen zegen komt over die geene die 't verkoopt.*

DIe voor nootdruftig volck is broot'gewoon te breken,
Word met een Ackerman te regte vergeleecken
Meer als op eene wijs. Dunckt u dat vreemt geſeyt?
Soo dient'et, naer my dunckt, wat naerder uytgeleyt,
Siet als een vilſen boer, genegen om te ſparen,
Neemt voor en ſtelt'et vaſt ſijn koren te bewaren;
Houd al de Solders toe, en ſluyt het edel graen;
Ey let hoe deſe menſch het ſluyten ſal vergaen.
De bouw-kunſt ſchijnt den man geheel te zijn vergeten,
Want voor hem ſal de muys het beſte koren eten,
En komt'er vogt ontrent, zijn gantſche waſdom ſchiet,
Dies word de ſolder groen en anders blijft'er niet.
Als dan den oogſt gemaeckt, en dat de naeſte buuren
Sijn dapper in de weer en vullen gantſche ſchuuren,
Dan vint de ſpaerder niet, als ſlegts een kaele gront,
En niet een eenig graen ten dienſte van den mont.
O als den grooten oogſt van alle 's werelds volcken
Sal worden afgemaeijt hier boven in de wolcken,

Is

Is dan uw solder leeg, uw schuuren sonder graen,
Soo sal 't aen die het raeckt voor eeuwig qualick gaen.
Treet hier wat dieper in. wilt gy veel korens maeijen,
Soo moetje niet alleen en hier en ginder zaeijen·
Uw saet dient uytgestroyt, en dat aen alle kant,
Want daer geen saet en valt daer blijft onvrugtbaer lant.
Daer kan geen ander kruyt als mos en distels groeijen,
Dies kan het nimmermeer van koren overvloeijen:
Een acker wel besaeyt en naer den eysch geploegt,
Is die met schoon gewas den Lantman vergenoegt.
Siet die na 't aertsche dal verwacht een beter leven
Moet openhartig zijn en milde leeren geven:
't Is vast dat onse Godt een gunstig hart bemint,
Gelijck men in de Schrift op hondert plaetsen vint.
Onthoud dit, lieve Ziel, en leer vry milde deelen,
Dat sal u beter zijn als hant-en hooft-Juweelen:
Daer hoef geen eiersel meer aen dit bouvallig lijf,
Hebt oock geen kost te doen ontrent een pragtig wijf
Men hoeft ontrent mijn lijf geen wapens op te rechten,
Dat laet ick Helden doen die voor de landen vechten:
Ick wil geen opgepronckt, geen rijck of magtig graf,
De kuyl is my genoeg die ick mijn vrouwe gaf.
Godt lof ick ben ontlast van diergelijcke lusten,
Het sal my vreugde zijn by haer te mogen rusten,
Tot Godt het nietig stof en gansch het aertsche dal
Door sijn geduchte magt geheel vernieuwen sal.
In huys-raet, lieve Ziel, wil geen meer gelt besteden,
Gebruyck uw voorig tuyg en houd u soo te vreden,
En word niet ongesint al word'et byster out:
Waer toe naukeurig zijn hier in dit sondig wout?
Wat voort uw kinders raeckt: laet die naer reden leven,
En tot een stil versoeck haer sinnen overgeven:
Maer prent my dese les wel vast in uw gemoet,
't Is oock de kinders nut wat hier de vader doet,
En wie en vint'et niet in menig boeck geschreven,
Dat meest de lust bestaet in middelmatig leven?
Men siet dat groote storm en felle donder slaet
Al wat'er pragtig is en hoog verheven staet.
Siet als een schamel mensch van ons iet heeft genooten,
Soo heeft'et menigmael den gever eerst verdroten;
Om dat hy heeft gemeent, dat soo een schamel man
Hem nu of nimmermeer iet wedergeven kan.
Maer dit en moet geen mensch sijn leven ooit verdrieten,
Men sal te zijner tijt de vrucht daer van genieten;
Te weten als de mensch, na weynig vremt geval,
Ten lesten voor den Heer in vreugt verschijnen sal.

De Heere Christus seyde tot de vrouwe die sijne voeten gesalft hadde: uwe sonden zijn u vergeven, gaet henen in vrede. Luc 3: 37.

Ende siet een vrouwe, welcke een sondaresse was, als zy vernomen hadde dat hy in des Phariseen huys aen tafel sat, bragt zy een glas met zalve, ende van achter sijne voeten staende, begost weenende zijn voeten nat te maken met hare tranen; ende zy droogdense met den hayre haers hoofts, ende kuste sijne voeten, ende zalfdese met de zalve: ende hy seyde tot haer, uwe sonden zijn u vergeven.

ALs seecker jonge vrou den Heere quam begroeten,
En goot welrieckent nat ontrent zijn reyne voeten,
Doen wierd tot haer geseyt: vrindinne weest verblijt,
Godt schelt van heden af uw groote sonden quijt.
Ick wil oock dit geval hier onder nedersetten,
Ick bid u, lieve vrient, hier op te willen letten,
Al is 't van ouden tijt, des echter niet-te-min,
Daer steeckt, naer mijn begrijp, een goede leering in.
Maer iemant sal misschien hier over komen vragen;
Hoe dit te passe komt in dese laetste dagen?
Dit sal haer vrage zijn, maer 't heeft geen vaste gront,
Noch naer de oude wet, noch naer het nieuw verbont.
Siet Christus is geweest, maer is van hier gescheyden,
Op dat hy voor zijn volck een plaetse sou bereyden;
Van hem en is voortaen hier niet een eenig lit,
Vermits hy boven ons en in den Hemel zit
Dit is de waerheyt self, maer op den dag van heden
Zijn hier noch in het lant veel Christi swacke leden.
Gy segt my wederom: hoe kan men dit verstaen?
Wel vrient, tot uw bericht, ick wil hier klaerder gaen.
Een litmaet van den Heer noem ick een rechten armen,
Die dient by ons verhoort in zijn verdrietig kermen:
En wie aen soo een mensch en troost en gunste biedt,
Dat reckent Christus selfs als waer het hem geschiedt.
Soo word het dan geseyt, en dat met goede reden,
Dat noch zijn onder ons veel Christi swacke leden:
En siet de rechte zalf die hier oyt dienen mag,
Is als men gunste biedt en troost aen haer geklag.

Dat wanneer ons iets goets naer Lichaem of Ziele overkomt, men alsdan den Armen behoort gedachtig te wesen, gelijck alhier by de Joden gedaen is.

Esther 9 v. 22. *Ende doe de Joden tot rustengekomen waren van hare vyanden, ende de maent die hen verandert was van droeffenisse in blijtschap, ende van rouwe in eenen vrolijcken dach, doen seyden zy dat zy deselve dagen maken souden tot dagen der maeltijden, ende der vreugde, ende der sendinge van deelen aen malkanderen, ende gaven aan den Armen.*

WAnneer'er eenig heyl is iemant toegekomen,
Het dient van onsen Godt met ootmoet aengenomen:
Al wat men goets ontfangt, het komt uyt zijn beleyt,
Dies dient hem staêge lof en danck te zijn geseyt.
Mijn Ziel als eenig goet is my of u verkregen,
Het daelt ons altemael uyt Godes milden zegen:
Gy toont dan wat voor gunst gy uwen naesten draegt,
Want 't is een Offerwerck dat Gode wel behaegt,
Soo ging het Joodse volk den grootsten Schepper dancken,
Wanneer het was verlost van Hamans snoode rancken,
Een wees, een weduwvrou, een onderdruckte man
Die hadd'er soete smaeck en recht gevoelen van
Uw leven, waerde Ziel, is nu gantsch hoog gekomen,
Des dient by ons bedacht en waer te zijn genomen,
Hoe wonderbaren gunst dat Godt ons heeft getoont,
En hoe hy over al ons sonden heeft verschoont.
Godt heeft u eens gestelt in hoog verheven staten,
En gy hebt ongekreuckt die eere konnen laten;
Dat menig ander mensch niet wel en is geluckt,
Want die sijn uyt haer eer met schande weg geruckt.
Gy kont voortaen den Staet geen dienste meer bewijsen;
Wat kunje beter doen als Godt alleen te prijsen?
Gy kunt dan, lieve Ziel, gy kunt niet beter doen,
Als naeckte leden kleên en leege buycken voên.
Godt heeft op uw bedrijf zijn zegen laten vloeijen;
Ey laet nu uw gemoet van rechte liefde gloeijen:
Daer toe is nu uw dienst en anders niet bequaem;
Wel stel dan in het werck dat Godt is aengenaem.

OP 'T SELVE.

HEt was een blijde tijt en van een lustig wesen,
Als door gantsch Israel den Schepper wiert gepresen:
Vermits dat Godes Arck ter plaetse wierd gebracht,
Die David even toen bequaem en dienstig acht.
De Vorst die aen het volck toen gunste wou bewijsen,
Liet dat ontallick heyr gelijck een koninck spijsen;
En op dat yder een mogt bly en lustig zijn,
Vereert hy al den hoop met dranck van hupsen wijn.
Die word toen yder een in volle maet geschoncken,
Oock die in langen tijt geen wijn en had gedroncken,
En die te rechter tijt een droevig mensch verheugt,
Geeft aen sijn eygen selfs en aen sijn naesten vreugt.
Ick segge, tot besluyt, wilt dese leer onthouwen:

't En sal u, lieve Ziel, uw leven niet berouwen:
Denck op nootdruftig volck en op een schamel mensch,
Als Godt in eenig deel verleent uw's herten wensch.

Siet 1 *Corint.* 16. v. 2, 3.

Is gierigheyt een wortel van gebreken, soo moet miltheyt een wortel van deugden zijn.

Hagai 1. v. 9. *Gy siet omme naer vele, doch gy bekomt weynig; ende als gy het in huys gebracht hebt, soo blase ick daer in, waerom dat, spreeckt de Heere der Heyrscharen? om mijns huys wille dat woest is, ende dat gy loopt elck voor zijn eygen huys, daerom onthouden haer de Hemelen dat'er geen dau en is, ende het land onthout zijne vruchten.*

DE gierigheyt die is, dus hoor ick Paulus spreecken,
De gierigheyt die is een wortel van gebreecken,
Een oorsprouck van bedrog en alderhande quaet,
Dat by het onwijs volck niet selden ommegaet.
Men siet de meesten hoop van 'savonts tot den morgen
Haer eygen saecke doen, haer eygen huys besorgen:
En Godes Heylig werck word achter rug gestelt,
Dies siet men menigmael dat Godt de wereld quelt:
Dat Godt de wereld straft, zoo dat geen soeten regen,
Geen dauw, geen nodig vogt van boven komt gesegen,
Soo dat het vruchtbaer lant, hoe wel het word gebout,
Sijn vruchten niet en geeft, maer als geslooten houdt.
Wel word de gierigheyt soo lelick ons beschreven,
Soo dient de mildigheyt het tegendeel gegeven,
En dient daerom genaemt de wortel aller deugt,
Een oorspronck van geluck en van de waere vreugt.
Wanneer'er tegen een verscheyde dingen strijden,
Het eene dient geroemt, het ander is te mijden.
Dit wordt de jonckheyt selfs in schoolen oock geleert,
Soo dient dan by gevolg een milden geest vereert.

A N D E R S.

Vide Erasm. in tract. *de immensa Dei misericordia in fine.*

Erasmus.

EEn seecker deftig man die heeft een boeck geschreven,
En in het licht gebragt en aen den tijt gegeven;
Een boeck dat ons vertoont met woorden van de kunst,
Hoe groot dat aen den mensch is Godes milde gunst.
Hier gaet sijn nette pen veel nutte dingen seggen,
Hier gaet hy op het lest gewisse gronden leggen,
Hoe dat een nietig mensch dit heyl bereycken mag,
En stelt dit gantsch geheym als in een klaeren dag.
Ick wil hier, seyt de man, geen menschen overlasten
Met wonder groot beslag van bidden, treuren, vasten.
Onthout hier mijnen raet, die wijst een wisse baen,
Waer door gy sult tot Godt en in den Hemel gaen.
Stelt vast in uw gemoet dat gy u wilt erbermen,
Als gy een schamel mensch voor u sult hooren kermen,
Als gy een huysgesin sult vinden sonder broot,
Als u een weduwvrou sal klagen haren noot.
Vertroost een droevig hert, en wilt de naeckte decken;
Gy sult des Heeren gunst tot in uw ziele trecken.
Dit is Erasmus les, die hy ons Hollant geeft,
Waer door ons nietig lijf en oock de ziele leeft,
Voegt hier dan vorder by den onbegrepen segen,
Die ons door Godes gunst ten lesten is verkregen:
Voorwaer een nutte leer en waerdig datse leeft.
Als die ons 't recht verstant, van waere mildheit geeft.
O Godt! uw grooten naem moet eeuwig zijn gepresen,
Voor 't onbegrepen heyl dat gy ons hebt bewesen,
Door uw geminden Soon[1] stort danck in ons gemoet,
En geeft ons rechte smaeck van zijn vergoten bloet.

Dat het geven van Aelmoessen, als aen den Heere Christus selfs gedaen, in Godts woordt wert opgenomen.

Matth. 25. v. 40. *Voorwaer ick segge u, voor zoo veel gy dit een van dese mijne minste Broeders gedaen hebt, dat hebt gy my gedaen.*

HOort vrienden, soo je wilt veel naeckte lyven decken,
En soeckt ook tot het werck uw zinnen op te wecken,
Die hegt in sijn gemoet de gront van dit gedigt,
Het sal hem dienstig zijn tot aen het eeuwig licht.
Siet alsser eenig mensch een weldaet heeft ontfangen,
Die is dan ongerust en krijgt een groot verlangen,
Hoe dat hy wederom aen soo een gunstig man
Zijn liefde, zijn behulp, sijn vriendschap toonen kan.
Nu weet ick niet een mensch, die soo ons heeft verbonden,
Of soo een magtig heyl tot ons heeft afgesonden,
Als Godt, die milde bron, die alle dingen geeft,
Waer door ons nietig lyf en oock de ziele leeft.
Voegt hier dan vorder by den onbegrepen zegen,
Die ons door Godes gunst ten lesten is verkregen,
Dat is Godts eygen Soon, dat onbevleckte Lam,
Dat tot ons eeuwig heyl hier in de wereld quam.
Wel is soo grooten heyl van Godt ons toegekomen,
Soo spreeckt de reden selfs dat ons dient waergenomen,
En dat met alle vlijt, ja met geheele kracht,
Hoe dat een danckbaer hert tot Gode dient gebragt.
Hoe kan'er eenig mensch aen Godt zijn liefde toonen?
Hoe kan die niet en heeft den grooten Schepper loonen?
Waer is soo grooten Prins of soo verheven man,
Die iet ten besten heeft dat Godt bevallen kan?
Wat segje, lieve Ziel? my dunckt gy staet verslagen,
Om iet te moogen doen dat Gode sal behagen:
Ey stae een weynig stil, ick wil u doen verstaen,
Wat dat in dit geval ons dienstig is gedaen.

Daer is een seecker volck dat Godt ons heeft bevoolen,
Daer op zijn liefde brand gelijck als heete koolen,
Dat heeft Godts eygen Zoon in zijne plaets gestelt,
Gelijck zijn heylig Woord ons over al vermeldt.
Wat seyt doch hier de Schrift, waer uyt dit is gesproten,
Dat hier een seecker volck het leven heeft genoten?
Is 't om den grooten lof van haer vermaerde deugt,
Dat haer is toegestaen een onbegrepen vreugt?
Is 't om dat dese schaer voor desen heeft gestreden,
En voor het Vaderlant veel ongemack geleden?
Is 't om dat onder haer een grooten Rabbi was,
Die eer hy immer sterf veel duysent boecken las?
Is 't mits dat dese schaer veel dingen heeft geschreven,
Die na des schrijvers dood noch lange sullen leven?
Is 't mits het deftig volck veel wetten heeft gemaeckt,
En dat haer wijs bedrijf aen al de wereld smaeckt?
Neen, neen, beminde Ziel, de Schrift geeft ander reden:
't Is om het goet gedaen aen Christi waere leden,
't Is mits haer gunstig oog geduurig stont gewendt,
Die Christus heeft verligt en voor de zijne kent.
Vraegt gy wie dese zijn? Het sijn bedruckte menschen,
Die niet tot haeren troost als Godes zegen wenschen;
Die Godes eygen volck ja huysgenooten zijn,
En dat in waere daet, en niet in losse schijn.
Als gy die lieden siet en haer bedroefde dagen,
Schoon sy oock haeren noot aen u niet komen klagen,
Siet dan haer droeven staet met medelijden aen,
Want wat'je dese doet dat hebje Godt gedaen.
Doet droeve lieden wel en dat op vaste reden,
Want Christus houdse selfs als voor zijn eygen leden:
En wat dit minste lit door uwe gunst geniet,
Dat neemt ons Heylant aen als waer het hem geschiedt.
Siet als'er eenig mensch verreyst in vreemde landen,
Indien hy vrienden eert gelijck als waerde panden,
Die spreekt dan tot zijn volk doet wel aen desen vrient,
Hy heeft in mijn bedrijf my dickmael wel gedient:
En als ick wederom sal van de reyse keeren,
Dan sal ick uwe gunst met meerder gunst vereeren;

Want datje desen man of dienst of vrientschap doet,
Of dat het my geschiedt, ick hou het even goet.
Indien een machtig Vorst u dit eens quam te seggen;
Gy soudt het voor gewis in uwen boesem leggen,
En staâg indachtig zijn wat dat'er dient gedaen,
Om met die groote man in gunst te blijven staen.
Gy siet dan, lieve Ziel, hoe veelderhande saken
Ons tot een milden geest genegen konnen maken:
Dies als mijn sinnen gaen door soo een groot getal,
Soo vind ick noch een plaets die treft ons boven al.

't Generale hier op slaende.

Beginnende Math. 25. tot het eynde van 't Capittel.

Ende als de Zoone des menschen komen sal in sijne heerlijckheyt, ende alle de Heylige Engelen met hem, alsdan sal hy sitten op den troon sijner heerlijckheyt, ende alle volcken sullen voor hem vergaderen, ende hy salse van malkanderen scheyden gelijck een harder de schapen van de bocken scheydet, ende de schapen sal hy tot zijn rechterhant setten, maer de bocken tot sijn linckerhant. Dan sal de Koning seggen tot die geene die tot sijn rechterhant zijn sullen, komt gy gezegende mijns Vaders, besit erffelijck dat Koninckrijcke dat u bereydt is van de grontlegginge der werelt. Ick ben hongerig geweest, ende gy hebt my gespijst, dorstig ende gy hebt my te drincken gegeven, een vremdelinck ende gy hebt my geherbergt, naeckt ende gy hebt my gekleedt, ick ben kranck geweest ende gy hebt my besogt, inde gevanckenisse en gy zijt tot my gekomen. Dan sullen hem de rechtveerdige antwoorden, Heere wanneer hebben wy u kranck, ofte alsoo gesien? Ende de Koninck antwoordende sal tot hen seggen, voorwaer segge ick u, soo veele als gy eenen van desen mijnen minsten broederen gedaen hebt, dat hebt gy my gedaen, Siet in tegendeel des onbarmhertigen vervloeckinge.

Siet Christus, Godes Soon, sal komen in de wolcken,
En dagen alle vleesch met schrickelijck geluyt;
Want hy sal Rechter zijn van ons en alle volcken,
En spreecken over hen aldus het vonnis uyt:
Komt hier gezegent volk, mijn Vaders waerdste panden,
Die my eens deeksel gaeft toen ick was sonder kleet,
Gy die my hebt besogt toen ick lag in de banden,
En hebt mijn troost geweest in alderhande leet:
Komt hier besit het rijck daer toe gy zijt gekooren,
Eer ick den eersten gront des werelts had geleyt,
Komt hier besit het rijck daer toe gy zijt gebooren,
En dat uyt enckel gunst voor u was toebereydt.
Maer gy vervloeckten hoop, die my nooit wou erbermen,
Schoon dat ick koude leet of ander hoogen noot;
Die nooit en hebt gelet op mijn verdrietig kermen,
Al was ick sonder kleet en even sonder broot;
t'Sa flux naer t'eeuwig vier, dat midden in der hellen
Voor u ontsteken is, en altijt branden sal,
Daer sullen u gestaâg de boose geesten quellen,
En dat sal voor u zijn een eeuwig ongeval.
Siet veelderhande deugt kan in den mensche wesen,
En veelderhande goet kan by hem sijn gedaen;
Maer recht weldadig zijn word over al gepresen,
En daer op mach de Ziel tot in den Hemel gaen.
Veel quaets aen d'ander sy word by den mensch bedreven,
En veelderhande goet blijft by hem ongedaen,
Ach siet om een gebreck mist hy het eeuwig leven!
Mits hy nootdrustig volck niet by en heeft gestaen.
Let dan, ô lieve Ziel, en weegt my dese reden,
En blijft in dese plicht uw leven niet te kort,
Maer sent tot uwen Godt geduurig uw gebeden,
Dat hy een milde geest in uwen boesem stort.

A N D E R S.

Siet hier, geminde Ziel, een les voor alle volcken,
Een vonnis dat van Godt sal dalen uyt de wolcken,
Daer in de Rechter selfs met klare woorden seyt,
Dat voor een milde ziel den Hemel is bereydt.
Godt wil van heden af aen alle menschen toonen,
Hoe hy te rechter tijt sal milde gevers loonen,

En dat in tegendeel een wreck en vilſen aert,
Tot enckel zielverdriet voor eeuwig word bewaert.
Wel is'er eenig ding in Godes Woort te leſen,
Dat altijt dient bedagt en overdagt te weſen,
Soo is het deſe plaets, die gy hier boven ſiet:
Ach, wat ick bidden mag, mijn Ziel vergeetſe niet!
Siet als een Rechter ſelfs ſijn reden komt te geven,
Waer op, na rijp beraet, het vonnis word geſchreven,
Dat is van groot gevolg en ſchier gelijck een wet,
Daer op geminde Ziel, ten nauſten dient gelet.

OP 'T SELVE.

DE gront van 't eeuwig Heyl en word hier niet geno-
Om dat veel ongemak is iemant overkomen, (men,
Of dat hy om Godts Kerck veel leets heeft uytgeſtaen,
Of dat hy aen het Lant veel dienſten heeft gedaen;
Of dat hy heeft gewaeckt oock wel geheele nachten,
En niet als heylig werck en droeg in ſijn gedachten,
Of dat hy heeft gevaſt en ſoberlijck geleeft,
En in ſijn gantſche tijt nooit vrouw beſlapen heeft:
Van al dit deftig werck en word hier niet geſchreven,
Ja niet een woort gemeldt ontrent het eeuwig leven:
Een goedertieren hert dat rechte liefde pleegt,
Dat is het eenig werck dat in het oordeel weegt.
Of ſchoon dit ſeldſaem luydt, hoe kan dit ſijn gebroken?
De mont der waerheyt ſelfs die heeft het uyt geſproken
Wat naer het eeuwig heyl en tot den Hemel leyt,
En wie in tegendeel den Hemel word ontſeyt.
Als ick aen d'ander ſy dit vonnis gae bemercken,
Dan ſie ick diep geheym in Godes wonderwercken;
Ick ſie met hertenleet en medelijden aen,
Die aen den ſlincker hant van Godt den rechter ſtaen.
Hen word niet opgeleyt, dat ſy onguure menſchen
Niet anders zijn geweeſt als dreck en vuyle penſſen,
Dat ſy in quaet te doen, afkeerig van de deugt,
En hadden geen vermaeck, als in onkuyſſe vreugt.
En ſiet het eeuwig Heyl en word hun niet geweygert,
Vermits haer prachtig hooft, in hoogmoet opgeſteygert,
Heeft met de waere Kerck en met den dienſt geſpot,
En met een trotſig hert verlaeten haeren Godt.
Niet om dat haeren Geeſt, in luſten weg geſoncken,
Te weynig heeft gevaſt en al te veel gedroncken.
Niet dat haer welig hert, gedreven van de jeugt,
Geduurig beſig was met al te loſſen vreugt.
Hen word niet opgeleyt dat ſy de Vroome quelden
En menig vreedſaem lant geſtaêg in roere ſtelden,
Dat ſy uyt booſen aert, geduurig ongeruſt,
Alleen in vuyl bejag genooten booſe luſt.
Niet dat baer eerſte tijt en al haer voorig leven
Niet als onguure luſt en ontucht heeft bedreven;
Niet dat haer ſtaêg bedrijf met hoeren ommeging
En des onmatig was en dat in alle ding.
Van al dit vuyl bejag en alderhande ſonden
En word'er niet een woord in dit verhael gevonden.
Het blijckt dat aldermeeſt in deſen handel weegt,
Om dat baer gierig hart noyt liefde beeft gepleegt.

ANDERS.

WEl als u zonde quelt, en al uw ſinnen ſcbromen,
Gaet dan tot uwen Godt en ſtelt dus uw gemoet;
Leer hier waer uw vertreck en toevlucht dient genomen,
Wat gy uyt liefde geeft is voor uw ziele goet.

NOCH OP 'T SELVE.

WAt Chriſtus heeft verdient is vry meer toe teſchrij-
ven,
Als al bet ſondig werck dat iemant ſal bedrijven:
Gaet daer met alle kragt, daer komt ons zegen van,
Want 't is de beſte ſalf die wanhoop heelen kan.
Die tot den Heere gaet, aleer het het is te ſpade,
En uyt een regt berouw vertrouwt op ſijn genade,
Hoe ſeer hy is beſwaert, het ſal hem beter zijn,
Want hy word dan bevrijdt van dood en helſcbe pijn.
Of dan de Duyvel raeſt en hart begint te baſſen,
Gy hoeft op dat geſpoock in 't minſte niet te paſſen:
Siet die ſijn leven recht en dat naer deſen voet,
Voedt heyl door al bet lijf en trooſt in ſijn gemoet.

ANDERS.

SIet in het Oordeel ſelfs daer ſtaet te ſijn geweſen,
Wanneer het groot gebouw des werelds ſal vergaen,
Daer word een gunſtig hart van Godes Zoon gepreſen,
Als of hem evenſelfs de weldaet was gedaen.
Ey ſiet aen d'ander ſy, al wie heeft nagelaten
Sijn naeſten goet te doen, die wordt van hem verjaegt:
Haer onſchult dieſe doen en mag haer geenſins baten,
Want door het eeuwig vier ſoo worden ſy geplaegt.

ICk ſeg dan tot beſluyt: wilt milde leeren geven,
Dat ſal oock alsje ſterft u op een nieu doen leven;
Dan ſal uw ſchuldenaer, dat's Godes eygen Zoon,
U brengen by de vreugt en in ſijns Vaders Troon.

Almachtig eeuwig Godt, wat ſal ick nu meer ſeggen?
En is 't niet tijt en beſt mijn Pen ter neêr te leggen?
Ick weet niet meer te doen, mijn brein heeft uitgemaelt:
Is 't nu Uw wil ô Heer! my uit dit leven haelt.

GEBEDT

By den Edelen Heer **JACOB CATS** gemaeckt korts voor ſijn Edelheyts overlijden, ende op ſijn Doodt-bedde door ordre geleſen; en by hem wel verſtaen.

NU Godt ick ben geneygt te gaen op uwe wegen,
En dit is my alleen door uwe gunſt verkregen:
Voltreck het noodig werck met ſoo een volle macht,
Dat mijn aelwaerdig hert geen werelt meer en acht.
Laet my niet treurig, bang, of klachtig zijn bevonden,
Al ben ick nu geraeckt tot aen mijn leſte ſtonden:
Maer geef dat my de Doodt oock voor den leſten dag;
Gelijck een vrolijck feeſt voor oogen koomen mag.
Beſit mijn innig hert, beſit mijn ganſche ſinnen,
En laet ick anders niet dan u alleen gewinnen:
Drijf uyt mijn dof gemoedt, daer aen ick eertijts hing;
Want mis ick 't ydel vleeſch, ſoo vind ick alle ding.
Geef dat ick nu ter tijt ſoo mag op aerden leeven,
Dat ick dit ſtof met luſt aen 't ſtof mag weder geeven,
En dat ick even-dan geruſt en onbevreeſt,
Mag aen uw' Vader-gunſt bevelen mijnen Geeſt.
'k En hebbe noch te recht den Trooſter niet verkregen,
En bidde, lieve Godt! om deſen hoogen hoogen zegen:
O Heer ick heb gelooft! maer niet in volle maet,
Ach koom mijn ſwacke Ziel in deſen angſt te baet!
Gy die 't gekroockte Riet niet zijt gewoon te breken,
Wil doch mijn flaeuwe vonck met heylig Vyer ontſteken:
Gy weet het, lieve Godt! gelijck ick oock beken;
Dat ick ellendig Menſch een nietig ſondaer ben:
Maer gy van uwen Throon vrywillig af-gekomen,
Hebt uyt barmhertigheyt den Sondaer aengenomen:
Dies weet ick dat hy noyt van u verſtooten wert,
Die u met ootmoet ſoeckt, en met een ſuyver hert.
Waer yemandt tot u ſucht, met ſonden overlaeden,
Gy hebt tot hem geſeyt, en trooſtelijck geraeden,
Ja hebt hem aengeſocht tot uwen Throon te gaen,
En dat is voor den menſch des Hemels rechte baen.
Gy zijt de Waerheyt ſelf, uw Mondt en kan niet liegen,
Uw Woordt niet ydel zijn, uw Tonge niet bedrigen,

Dies ſtel ick mijn gemoedt op uw beloſten vaſt,
Gy weeſt mijn Toeverlaet, als Hel en Duyvel baſt.
Maer als mijn ſwacke tong niet meer ſal konnen ſpreecken,
En dat my door de pijn de woorden blijven ſteecken:
Geef dat ick uwen naem mag roemen dies te meer,
En met een diep geſucht tot u mag roepen: Heer,
Verloſſer, eenig Heyl, en Trooſter onſer Zielen,
En laet in dit gevaer uw Schepſel niet vernielen!
Gy hebt in uw geweldt de prangen van de doot:
Verquick mijn bange Ziel in deſen hoogen noot.
Wanneer ick nu mijn mondt niet meer ſal konnen roeren,
Laet mijn gedachten dan door wanhoop niet vervoeren,
En als ick miſſen ſal 't gebruyck van mijn geſicht,
Weeſt gy dan, lieve Godt! mijn Trooſt en eeuwig Licht.
Wanneer ick op het leſt geen ſtem ſal konnen hooren,
Soo ſpreeck door uwen Geeſt tot mijn inwendig' ooren:
En als dit Lichaem ſterft, en my de kracht begeeft,
Maek dan dat uwen Geeſt in my geduurig leeft
En als mijn moede Ziel ſal uyt haer Woon-huys ſcheyden;
Soo laet haer uyt dit rif tot uwen Throon geleyden.
Dit is mijn hoogſte wenſch, dit eyſcht mijn Ziele meeſt:
O Godt aen uwe gunſt beveel ick mijnen Geeſt!

J. CATS

J. CATS
TWEE EN TACHTIG-JARIG
LEVEN,

Van zijn Geboorte af tot zijn dood toe.

Aen desselfs Veertien

KINTS-KINDEREN,

dienende tot naricht van de selve.

Door hem zelf in vaerzen beschreven.

Dezen Druck met Printverbeeldingen opgezierd.

Inſpicere, tanquam in ſpeculum, vitas omnium
Atque ex aliis ſumere exemplum, hoc facio,
Hoc jubeo, hoc laudi eſt, hoc vitio datur.

GY wenſcht met grooten ernſt van my te ſien beſchreven
Den gantſchen ommeloop van mijn langwijlig leven,
Op datje ſaegt een ſpoor, in d'ongemeene baen,
Die ick van mijne jeugt tot heden heb begaen.
Gy meynt, na dat ick tel nu meer als tachtig Jaren
Dat my zijn by gevolg veel dingen wedervaren,
En dat de lange reys van ſoo bedaegden man,
Uw onbedreven hooft ten goede dienen kan.
Het leven van den menſch, met oordeel overleſen,
Kan aen een jong geſel gelijck een ſpiegel weſen,
Byſonder als de man, wiens oordeel dat men leeſt,
Niet ſtaâg een kluyſenaer of doen-niet is geweeſt.
Wel Kinders tot dit werck ſoo vind ick my genegen,
Want als ick u voldoe, ſoo meld ick Godes zegen,
Om dat my dit verhael indachtig maken ſal,
Hoe Godt my heeft geleyt door menig ongeval.
Ontfangt dan van mijn pen wat my is overkomen,
Van dat mijn aertſch gewoel beginſel heeft genomen;
Maer hoort oock onder dies de feylen mijner jeugt,
Want dat kon evenſelfs u leyden tot de deugt.
Dit is een nutte ſpreuck, ick ſeg het ſonder ſpotten,
De wijſe lieden ſelf die leeren van de ſotten,
Veel meer als eenig dwaes van wijſe lieden doet;
Want dwaesheyt is alleen voor wijſe lieden goet.
Het leven in te ſien van hoogbedaegde lieden,
Daer ſiet een leerſaem hert wat dat'er kan geſchieden,
Daer is des werelts loop ten vollen uytgedruckt,
En wat'er qualijck gaet, en wat'er wel geluckt.
Ick ſcheppe groot vermaeck, wanneer ick iemants leven
Sie met de nette Pen en naer den eyſch beſchreven;
Al is het maer een menſch van middelbare ſtaet,
Ick vind'er eenig ding dat my ter harten gaet.
Als ick iets goets bemerck, ick poog het na te volgen,
Maer vind' ick quaet beleyt, dan ben ick gantſch verbolgen:
Het leyt my in het hooft in ieder nacht en maelt,
Want 't is de vroome leet wanneer'er iemant dwaelt.

Ont-

Ontfangt dan dit Gedicht, dat ick begon te baeren,
Doen ick was ingegaen nu d'een en tachtig Jaren.
't Is my te deſer tijt gelijck een Benjamijn,
Ick hoop het ſal u lief en niet ondienſtig zijn.
Siet als den avont komt, en dan de ſonneſtralen
Nu ſcheyden uyt de lucht en naer der aerden dalen,
Wy trecken dat geſicht ons vry dan naerder aen,
Mits wy het helder licht dan ſien in duyſter gaen.
Gy doet oock even ſoo met dat ick heb geſchreven,
Het kan uw Leytſman zijn tot aen u vorder leven:
En als men iemant ſiet die in ſijn wegen ſeylt,
Soo dient hem die het merckt een ander ſtreeck geſeylt.
My is nu toegeſtaen hier vry te mogen blijven,
Dies heb ick tijts genoeg om iets te mogen ſchrijven,
Dus ſoo my Godt bevrijdt van zieckt' en ongeval,
Soo meyn ick iet te doen dat my vernoegen ſal.
En wie en ſou niet hier tot ſchrijven ſich gewennen?
De Ganſen hier gebroet die geeven hupſe Pennen.
Ons Fruiten geven Inckt (a) *ons Boomen wit papier* (b)
En wat ick vorder hoef dat vind ick even hier.
Nu ſonder lang vertreck, ick gae het ſtuck beginnen:
Maer Godt, mijn eenig Heyl, beſtier mijn ſwacke ſinnen,
Dat ick uyt rechte gunſt tot aen mijn leſten dag,
Met oordeel naer den eyſch my hier in quijten mag!

(a) Morellen, Agreotten en Moerbeſien.
(b) De ſchoſſen van Bercke-boomen op Sorgvliet waſſende.

J. CATS

J. CATS
TWEE EN TACHTIG-JARIG LEVEN,
Aen desselfs Veertien
KINTS-KINDEREN,
dienende tot naricht van de selve.

DAer is een Zeeusche Stadt, men noemt-se Brouwershaven, (a)
Daer heeft een vrouwen borst my eerst bestaen te laven;
Ick was het vierde kint dat Godt mijn vader gaf,
Maer die ons had gebaert die leyde 't leven af
Mijn Ouders roemden noyt van Edel bloet te wesen,
Oock was mijn ydel hart soo hooge noyt geresen;
Mijn Vader sat gestaêg daer midden in den Raet,
Hy sogt geen groot beslag en oock geen hooger staet
Syn Broeder was geleert en heeft oock veel geschreven,
Syn boecken zijn bekent, als die noch heden leven.
Plantyn uw Druckery die heeft'er kennis van,
Als die veel is gebruyckt by menig deftig man.
Mijn Broeder was geneygt dien eygen weg te treden,
Maer siet de quade tijt die heeft'et niet geleden
Douay was toen de plaets om hiest te zijn geleert,
Maer eer hy schier begon, soo is hy t'huys gekeert.
Mijn Vader noch gesont en van bequame jaeren,
Bevont sich wederom genegen om te paeren.
Mijn Susters waren jonck, soo dat sijn huysbedrijf
Vereysste, naer hem docht, een kloeck en ryper wijf
Daer was een hupse vrouw uyt Walslant toen gekomen,
Die heeft in echte trou mijn Vader aengenomen;
Sy was een hantsaem wijf en oock van Edel bloet,
Maer door de krijg berooft van al haer ouders goet.
Ick hebbe menigmael haer goeden aert gepreelen,
Sy was niet als van outs een Stiefmoer plag te wesen,
Want schoon dat in het huys een misslag wierd begaen,
Sy voer noyt heftig uyt, maer liet'et hene gaen.
Een Oom tot ons geneygt en konde niet gehengen,
Om by een Walsche vrouw ons op te laeten brengen:
Schoon wy vier kinders zijn, hy des al niet-te-min,
Maeckt ons uyt rechte gunst een deel van sijn gesin.
De vrouw met hem getrouwt die was ons moeders Suster,
Die vond om dit beleyt haer zinnen vry geruster;
Sy was een deftig wijf en van een streng gemoet,
Die heeft ons in de tucht te samen opgevoet
De luyden die van Godt geen kinders sijn gegeven,
Die zijn oock dickmael nut in dit ellendig leven,
Want siet door haer behulp een Neef of ander vrient
Word dickmael onderstut of door haer wel gedient
Mijn Vader onderdies gewan drie fluxse zoonen,
En noch een schoone maegt, die by hem bleven woonen,
Terwijl ick elders ben geseten in de school,
Of dat ick verder gaen in de wereld dool
Als nu mijn tijt verliep, en dat mijn teere jaren
Verhoogden onderdies en nu wat ryper waren,
Wierd ick ter school geleyt, al scheen het wat te vroeg,
Waer van mijn goeden Oom de kosten willig droeg.

(a) *Geboorte-stadt.*

Ick konde my voor eerst tot leeren niet begeven,
De School van Zierick-zee scheen my een droevig leven,
Soo dat het eerste jaer geheel ten eynde quam,
Eer dat ick recht begon en iet ter harten nam
Ons Meester was een man gansch kluchtig in manieren, (b)
Hy liet hem al te veel of al te luttel vieren,
Nu deftig als een Prins in sijn geduchte magt,
Dan weder als een kint en uyt'er maten ligt
Als iemant tot een Ampt of eere werd verheven,
Die onder sijn beleyt eens was gewoon te leven,
Dan was hy gansch vernoegt en hielt hem trots verheven,
En seyde, dat hy weet, dit heb ick hem geleert
Hy plag die menigmael met vingers aen te wysen,
Siet, sprack hy, waer de kunst doet slecht-luyden rysen
Hy die nu op een koets gelijck een Prinse rijdt,
Was onlangs anders niet als gy op heden zijt
Weest neerstig, Zeeuse jeugt, en spant de gantsche sinnen,
Soo konje machtig goet en staet en eer gewinnen,
En oock een hupse vrou. soo ging hy dickmaels aen,
En dit heeft aen de jeugt by wijlen goet gedaen
De vrouw die sijn gesin en keucken most bestieren,
Was geestig in verstant en deftig in manieren.
Maer waer is eenig mensch in alle dingen wijs,
Al is hy schoon geleert en oock ten vollen grijs?
Sy had een meyt gehuurt die kluchtig wist te spreecken,
Tot praten wel geneygt en al met snege streecken,
Sy toond' in haer bedrijf veel tekens van verstant,
Maer sy had buytens tijt misbruyckt het beste pant
Sy had in 't hof gewoont, maer was daer by bedrogen,
Iet dat men maegdom hiet was van haer weggevlogen
Dees quam in ons vertreck als vrouw en meester sliep,
Oock schoon het doncker was en dat haer niemant riep.
Ick was noch sonder erg, maer die toen by ons waren,
Die wisten meer als ick, als sneger door de jaren,
Met dese nam de meyt by wijlen haer vermaeck,
En schoon de nacht verliep men kreeg er geenen vaeck.
Niet dat ick iet vernam als datse 't samen loegen,
Alleen in losse praet bestont haer vergenoegen.
Maer siet dit bootse dier dat mengt er grepen in,
Die smaeckten naer het hof en oock naer geyle min
Hoort, wie oock jeugt bestiert, en laet geen jongers ooren
Of vuyl of dertel jock of slimme treken hooren
Het is van outs gemerckt, het al met ligt vergaen,
Als in een vuyle ton word vuyl nat gedaen
Ick voele menigmael noch in mijn zinnen komen
Dit ick van dese stof ter loops heb ingenomen
Het kruyt dat niet en deugt, indien het veylig wast,
Word ongevoelig groot en staet ten lesten vast.
Schoolvrouwen, wie je zijt, en wilt geen meysjens hueren,
Die gy vint uyt den aert geneygt tot vreemde kueren.
Die eens oneerbaer was word eeuwig nog gemijdt,
Een Exter, hoe het gaet, die huppen al haer tijt
De vrouw was echter sneeg die jonckheyt te bestieren
En schatt haer goeden raet in wesen en manieren.

(b) *Dirck Kamp*

Wat

Wat iemant van de jeugt aen tafel qualijck ſtont,
Dat wierd by haer berispt, doch met een ſagte mont.
Al wat *Eraſmus* leert ten goede van de zeden,
Dat bragtſe tot de daet en al met ſoete reden:
Soo dat'er word geſeyt die by haer was beſtiert,
Dat hy niet plomp en was of qualijck gemaniert.
Oock was'er toen een gril, die my geduurig quelde,
En oock mijn kints gemoet in vreemde bochten ſtelde:
Ey ſiet een jonge ſpruyt, al was het maer een kint,
Daer was mijn ydel hart ten hoogſten op geſint.
Ick ſtont naer haere gunſt, en wiſt haer iet te ſchencken,
Op datſe waer ick was noch myner ſou gedencken:
't Was al maer kinderwerck, maer des al niet-te-min,
Het maeckte my geſtâg een ongeruſte zin.
Ick had haer op een tijt een kleyne gift geſonden,
Maer ſiet mijn ſnege Moey die had het uytgevonden:
Sy wiſt'et altemael wat ick oyt had beſtaen,
Dies namſe my alleen en ſprack my deftig aen:
Sy ging geweldig af, en ſey my duyſent reden,
Hoe dat een leerlingem kint ſijn jaeren moet beſteden;
En hoe men weſen moet ontrent ſijn eerſte jeugt,
Of dat men anders miſt de vruchten van de deugt
En waerom lang verhael? zy wiſt ſoo veel te ſeggen,
Dat ick genegen wierd mijn grillen af te leggen;
En toen begon ick eerſt te letten op het ſtuck;
Een vrient van wijſen raet is vry een groot geluck.
Ick was oock even toen tot dichten ſeer genegen,
En door een buyte-kans heb ick de luſt gekregen.
Ons meeſter Didrick Kemp en was niet van de kunſt,
En niet een Zang-godin en bood hem haere gunſt.
Een eerbaer jongeling, uyt Brabant daer gekomen,
Had in een ander ſchool de Dichtkunſt aengenomen,
Die heeft de gront geleyt van waer ick vorder quam,
En op Parnaſſus berg allengskens hooger klam.
Ick had eens menig vers in Roomſche tael geſchreven,
En daer toe wierd ick eerſt geweldig aengedreven,
Maer ick verloor hier van by na de gantſche ſmaeck,
En in de Zeeuſche tael kreeg ick een nieuw vermaeck.
Ick was in deſe ſchool tot vier geheele jaeren,
Dies quam haer met'er tijt mijn leerſucht openbaeren:
Ick wierd van Zierickzee tot Leyden opgebragt,
En daer was dat ick eerſt mijn ſaecken overdagt.
Siet ick was daer verielt met hupſe jonge lieden,
Die my tot hooger werck door haer exempel rieden:
Ick leerde Grieckſche tael, en ſchoon ick maer begon,
Het ſcheen dat ick terſtont oock verſen maken kon.
Geſſelius die my veel nutte dingen leerde,
En die ick naderhant gelijck een vader eerde,
Droeg my ſoo goeden hart als iemant van de ſchool,
Dies gloeyde mijn verſtant gelijck een Luyckſe kool.
Heb ick iets goets geleert door Godes milden zegen,
Dit heb ick meerendeels door ſijn beleyt gekregen:
Had dit wat lang geduurt, het had my wel geluckt,
Maer ſiet de goede Man is elders heen geruckt,
De ſtadt van Amersfoort, daer in hy was geboren,
Heeft hem tot Opperhooft van hare School verkoren.
Siet daer lag toen mijn Griecks en wat'er is ontrent,
Schoon ick tot deſe tael nu ſcheen te zijn gewent.
Daer waren even toen oock vrienden die my rieden,
Gelijck het veel gebeurt by onbewuſte lieden,
Dat ick noyt met het Griecks ſou quellen mijn verſtant,
Mits ick het Roomſche recht ſou nemen by der hant,
Ick die het minſte werck geneygt was uyt te kieſen,
Liet al de Grieckſche tael in my wel haeſt vervrieſen:
Maer ick heb naderhant dat menigmael beklaegt,
Vermits my dat verlies ten vollen heeft mishaegt.
Ick hebbe naderhant mijn woonplaets toen genomen,
By ſeecker deftig Man van Leuven daer gekomen,
Moulijn beneffens hem die laſen bey gelijck,
Wat Ariſtoteles ſchreef in het Grieckſche Rijck.
De Vrouw, een rappe ziel, kon wel en deftig ſpreecken,
En gaf ons groot vermaeck met duyſent ſoete ſtreecken:
Ick hoorde menig woord uyt haer beſchyden mont,
Dat ick met 't ander volck bequaem en geeſtig vont.
Wy waren veeltijts ſes die aen haer tafel ſiten,
Al op gelijcken voet geneygt tot geeſtig praaten;
De Vrouwe evenwel, gelijck men namaels ſag,
Miſgreep haer op een tijt en deed een quade ſlag.
Sy nam in haeren dienſt een maegt van friſſe leden,
En ſoet in haer gelaet en geeſtig in haer zeden,
Geleert in Franſſe tael In 't kort een rappe ziel,
Die met haer gantſch bedrijf de jonckheyt wel beviel.
Dit meysjen was gewoon ons bedden op te maecken,
Maer dat brogt aen het huys een deel verboſte ſaecken:
Want als het titſig dier genaeckt aen iemants bedt,
Soo wierd van ſtonden aen de Boeck-kas weggeſet:
Het leſen had gedaen, men hoord'er citer ſpelen,
Of op de luyte ſlaen, men hoort'er deuntjes quelen,
Want daer de vrijſter quam ontrent de loſſe jeugt,
Daer rees van ſtonden aen een ongewoone vreugt.
Wel vrient, indienje zijt genegen op de boecken,
Soo keert uw oogen af van alle witte doecken:
Want komt'er immer vier of by of aen het vlas,
't Is wonder ſoo het blijft gelijck het eertijts was.
Maer Hera wiert beducht, hoe dit ontijdig mallen
Voor haer en voor haer huys ſou komen uyt te vallen:
Dies lietz' een wacker oog op al den handel gaen,
En wiſt door ſneêg beleyt al wat'er was gedaen.
Sy gaf haer dochter laſt op ons bedrijf te letten,
En die ging evenſtâág daer op de ſinnen wetten:
Ja nam geduurig acht tot aen het minſte ding,
En bragt haer moeder aen al wat'er ommeging.
Sy die niet goet en vont dit lang te laten dueren,
Ging ſonder lang beraet een ander meysjen hueren,
Een Griet van ſtueren aert, en leelijck boven dien,
Soo dat in haer gelaet niet ſoets en was te ſien.
Dit meysjen, of veel eer een backkus van Meduyſe,
En wierd hier niet gebruyckt ten dienſte van den huyſe,
Noch tot het keucke werck, maer haer wierd opgeleyt,
Te ſtaen tot onſen dienſt gelijck een kamer-meyt.
Noch was het niet genoeg: Louiſe moſt vertrecken,
En dit wanſchapen menſch dat quam ons bedden decken;
Maer als dit ſeltſaem hooft ontrent ons kamers quam:
Soo was de jeugt ontſtelt en toont haer bijſter gram.
Wie ſchoone katten heeft die moet geduurig mercken
Op gaſten afgericht om in het bont te wercken:
Dit is een oude ſpreuck, een aerdig katte-vel
Verweckt in menig huys een aerdig katte-ſpel.
Ey ſiet de ſtuure meyt en mocht ons niet genaecken,
Want yder een beſtont ſijn eygen bed te maecken:
Dit ging gelijck het mogt, en Hera ſag het aen,
Haer dogt het vremt bedrijf en ſou niet lange ſtaen.
Het ſpeet de nieuwe meyt dat zy dus was verſteecken,
En ſy bedacht een vond om haer te mogen wreecken
Het ginck haer, ſoo het bleeck, tot in haer innig hert,
Dat zy, gelijck een ſlons, van ons verſtooten wert.
Sy quam eens op een tijt, daer wy aen tafel ſaten,
En dat'er was gekoockt met groot vernoegen aten,
En ſtoord' ons ſoet vermaek door ſeecker vremt verhael,
Dat zy te voorſchijn brogt met ongewoone tael.
Louiſa, was haer woord, die hier eens plag te woonen,
Quam giſter op de marckt haer droefheyt my vertoonen,
Sy bleef in haer geſpreek, ſchoon ſy het wel begon,
De krop was haer ſoo vol, dat ſy niet ſpreecken kon.
Sy heeft, gelijckſe ſeyt, door ſchoon en liſtig praten,
Hier in dit eerbaer huys haer beſte pant gelaten:
Dies is ſy nu ter tijt in gantſch bedroefden ſtaet,
Sy braeckt, en ſpickt, en ſpout, vermitſe ſwanger gaet.
Nu hy die oorſaeck is van deſe vreemde kuuren,
Moet dencken om de kraem en om de kinderluuren,
Wie dit nu weſen mag, dat houdſe voor het leſt,
Hy die haer heeft beſtuurt die weet het alderbeſt.
Dit ſprack de looſe trip, en liet de reſte blijven;
Maer ſtraks rees onder ons een ſnau en hevig kijven,
Daer bracht een yeder voort, wie aen de jonge meyt
Had meeſte gunſt betoont en boven al gevleyt.
Als Kock en Bottelier bywijlen hevig kijven,
Dan word'et openbaer waer vet en boter blijven;

Een yeder vecht om ſtrijt, en onder deſe twiſt,
Soo komt het ſchennis uyt dat niemant recht en wiſt.
Nu ſchoon ick noyt ſoo ver mijn plichten had vergeten,
Dat my van al dit werck iet mogte ſijn geweten,
'tGeſchiede evenwel, ſchoon ick onſchuldig was,
Dat ick als niet en ſchreef en weynig boecken las.
Ick quam eerſt uyt de School, in alles onbedreven,
En had noch niet bemerckt hoe nu de menſchen leven:
Ick ſag de wereld aen gelijck een holle pot,
En was daerom bedugt oock hier te ſijn bedot.
Siet in dit eygen huys daer waeren ſlimme gaſten,
Oock wel tot vleeich geneygt te midden in de vaſten:
Het was geſlepen volck, dat even buyten 's lants
Niet ſelden had geweeſt aen Venus geylen dans.
My was oock wel bekent dat aen de ſwackſte dijcken
De Zee komt in 'tgemeen de landen overſtrijcken;
En dat den laegſten tuyn, oock wel in onſen tijt,
Den meeſten overlaſt van ſtoute boeven lijdt.
Dit woegme bijſter ſwaer in mijn bedroefde zinnen,
En vond my buyten raet wat dat ick ſou beginnen:
Het ſcheen, als ick het ſtuck met oordeel overdagt,
Dat my 'tonwettig kint ſtont t'huys te ſijn gebragt.
Dies moſt ick, naer my docht, de Regtsgeleerden vragen,
Hoe dat een jongeling ſich hier behoort te dragen.
Ey let, onwijſe jeugt, wat dat'er kan geſchiên,
Ick mogt naer deſe tijt geen witte kappen ſien.
Ick was in volle daet tot vrouwen ongenegen,
Dit ſcheen des Heeren ſtraf, en 't was ſijn eygen zegen:
Siet uyt het duyſter ſelfs treckt hy een helder licht,
Soo dat de ſwarte nagt wort klaer in ons geſigt.
Ick ben na deſen tijt door onvoorſichtig mallen,
In ſoo verboſten ſtaet mijn leven noyt gevallen.
Het is van outs gemerckt hoe een verſchroeyde kat,
Is ſchromig naderhant oock van het killig nat.
Ick danck u, lieve Godt, dat gy my hebt geſonden
Daer ick goet onderwijs geduurig heb gevonden:
't Is u genied' alleen dat mijn verdwaelde ziel
Niet dickmael in verdriet en zonden nedervie'.

Maer ſiet na korten tijt het ſtuck word uyt gevonden,
Het ſchennis word ontdeckt tot aen de diepſte gronden
Het bleeck dat al het werck ontſtont uyt enckel ſpijt,
De waerheyt is van outs een dochter van den tijt.
Ey ſiet de looſe Griet die had het al gelogen,
Die had het ſlim beleyt uyt haeren poot geſogen:
Ey let hier, vrienden let, wat luſt tot wraecke doet,
Wanneerſe plaetſe neemt ontrent een wrang gemoet.
Siet hoe veel ongelucks dat eertijts is gereſen,
Mits Juno werd gelaeckt en Venus hoog gepreſen;
Het dede niet alleen aen Troijen 't hoogſte quaet,
Maer aen Æneas ſelfs oock daer by doolen gaet.
Ick heb eens overlang een ſoete ſpreuck geleſen,
Bequaem, naer mijn begrijp, om hier geſtelt te weſen
Het is een dienſtig woord niet voor de jeugt alleen,
Maer nut om goet te doen de menſchen in 'tgemeen.
In hoop, in qualijck ſijn, in meerder leet te ſchromen,
Soo dient by yeder menſch het leven opgenomen.
Gy hoop noyt ſonder vrees, en wees niet al te bly,
Van druck, na groote vreugt, en is hier niemant vry.
Wat zijnder, lieve Godt! wat hebben wy gebreecken,
Die ons als beulen zijn, en ons den vrede breecken!
Die Godt ons aller Heer niet voor ſijn Heer en kent,
Heeft Heerſchers binnen hem en Heeren ſonder ent.
Eerſt was een yeder uyt, gelijck wy dickmaels zagen,
Om ſich een titſich dier een meysjen te bejagen:
Hier quam dan yverſugt en vreemde grillen by,
En niemant van den hoop en was van tochten vry.
En ſchoon dit ſeldſaem werck eerſt luſtig heeft geſchenen,
Ey ſiet dit los vermaeck is in der haeſt verdwenen;
Want als men van de kraem en kinderlueren ſprack,
Toen was dat alle vreugt en onſe vrientſchap brack.
Als nu die ſwarte wolck ten vollen was gedoocken,
Soo ben ick als een roos in haeſten weêr ontloocken.
Dies nam ick wederom de boecken by der hant,
Daer in ick boven al vermaeck en vreugde vant.
Ick leyde naderhant een ſtil en ruſtig leven,
En na ick van mijn doen veel preuven had gegeven,

Scheyd ick van Leyden af, en reysde uyt het lant,
Op dat een vreemde kust mogt wetten mijn verstant.
Ick ginck tot Orliens my eerst ter neder setten,
Daer ick meest besig was omtrent de Roomsche wetten.
Tot dat ik (a) brieven kreeg daer meed' ik wierd vereert,
Als die in 't Keyserregt nu scheen te sijn volleert.
Wat my te deser plaets is vorder wedervaren,
Dier van wil ick oock hier een weynig openbaren,
Ick heb veel tijts gespilt by Juffers van de Stadt,
Daer ick goet onderhout en vryen toeganck hadt.
En dit was, soo het scheen, om Frans te mogen leeren,
Om met een nette tael naer huys te moogen keeren;
Maer siet dit onderhout dat wies geduurig aen,
En 't is niet wel te sien hoe ver de saecken gaen.
Dit vriendelijck besoeck was niet van weynig uuren,
Want om het wel te doen soo most'et lange duuren,
De kennis wies gestaâg, en mits de soete praet,
Soo hielt men menigmael oock niet de regte maet.
Sy kosten, soo my docht, soo wel en geestig spreecken,
En hadden over al soo veel bequam treecken,
Soo dat ons Zeeusche tael bynaest in my verdween,
En plomp in haer bedrijf en sonder luyster scheen.
Een los en ydel oog genegen om te mallen,
Sal ligt ick weet niet waer de zinnen laten vallen:
Maer een die trouwen wil, die moet sijn losse waen,
Die moet sijn weelig groen eerst laeten overgaen.
Dan sald'er ander werck in sijn gedachten komen,
Dan kan hy eerst verstaen wat vrouw hem dient genomen:
En wie'er voor het huys en voor een deftig man,
En wie het gantsch gesin tot voordeel dienen kan.
Siet als'er iemant trouwt in laeg of hooge Schoolen,
Dat is geen rechte trou, dat is maer enckel doolen.
't Is dwaesheyt als de jeugt ontrent haer boecken vrijt,
Dat is ontijdig werck, dan is het leerens tijt.
Al die in haere jeugt wel eer te Leuven trouwden,
En op soo swacken gront haer echte leven bouwden,
Die hebben in 't gemeen hier in heel misgetast,
Haer saecken naderhant die gingen niet te vast.
't Gevry was aengenaem, maer siet ten langen lesten,
Voor 't noodig Huysbedrijf en was'er niet ten besten.
Den doeck ginck voor den boeck, dus had men niet geleert,
En daerom word den wulp met geenen steen vereert.
Het trouwen buytens tijt laet dat voor jonge zotten,
Een Leuvens huwelijck en dient maer om te spotten:
Gesellen, wie je sijt, betoomt uw weelig bloet,
Eer dat men is volleert en is geen trouwen goet.
Nu weder tot ons werck. Wie sal het regt verhalen
Hoe seldsaem buyten 's lants de jonge lieden dwalen?
Voor my ick heb bemerckt, toen ick vertrecken sou
Dat ick was overstort met ongemeene rou.
En mits my dit vertreck tot aen de ziele raeckte,
Soo was dat ick hier op oock klaeg-gedichten maeckte.
Want ick viel om dit werck in wonderbaer gepeys.
Dies had ick wel gewenst te staken dese reys.
Maer dat en mogt niet zijn, mijn tijt die was gekomen,
Die diende my voor al wel waer te zijn genomen;
Vaert wel dan Orliens, al is het droeve pijn,
Daer is geen ander raet, het moet gescheyden zijn.
Nu mits ick van mijn doen gestaâg wil reden geven,
Ick was te langen tijt op eene plaets gebleven,
En door het staâg verblijf soo wies de kennis aen,
Dies was ick ongesint van daer te moeten gaen
Want ick kon toen ter tijt oock daer wel iemant vinden,
Die aen my door de trou haer was gesint te binden:
Maer my was aengeseyt, toen ick gaen reysen wou,
Dat ick doch met mijn tweên niet wederkeeren sou,
Die uyt haer Vaderlant in vreemde landen trouwen,
Die siet men menigmael den handel haer berouwen.
Een die regt paren wil en mach niet verder gaen
Als daer hy met een kolf en bal vermach te slaen.
Dit moet ick tot bericht van onse jonckheyt schrijven;
Wie reyst dient niet te lang op eene plaets te blijven.
Siet als een jonge boom te diepe wortels schiet,
Soo wil hy van den gront of uyt der [illegible] niet.
Een groen hout in het vyer en sal niet veerdig branden,
Oock niet een jong gesel die komt in vreemde landen:
Maer blijft hy lange tijt in eene plaets geset,
Dat hem eerst niet en trof, is namaels sijn belet.
Mijn aert was van der jeugt genegen om te mallen,
En 't vrouwelijck geslacht dat heeft my wel bevallen:
Hier door wiert ick verruckt bynaer eer ick het wist,
En heb, eylaes! hier in geen kleynen tijt gequist.
Tot slooren evenwel, van geyl en dertel leven,
En heb ick mijn gemoet niet konnen overgeven,
Ick heb in Engelant noch in de Fransche kust,
Nooit hoerhuys ingegaen, nooit hoerenbrant geblust.
Een heus en geestig dier dat gaf my groot vermaken,
Oock sonder vuyl bejach of diergelijcke saken.
Als ick de reys begon, toen was mijn lichaem kuys,
En ick brogt wederom gesonde leden t'huys
Dat ick by vrouwen sogt, en was maer om te praten,
In eerbaer onderhout daer by heb ick 't gelaten:
Noch was't al ydelheyt. Maer 't is een meerder quaet,
Dat meest by al de jeugt geduerig ommegaet.
Daer waren toen ter tijt niet weynig rouwe gasten,
Die meer op haren lust, als op haer boecken pasten.
Godt sy voor eeuwig danck, het heeft my wel geluckt,
Dat ick door haer bedrijf niet weg en ben geruckt.
Dus heb ick, lieve Godt! ey wilt het my vergeven,
Meest al mijn groene jeugt tot ydelheyt begeven,
En dat ick tot uw Kerck ten lesten wiert gebrogt,
Is door mijn weerde Vrou eerst krachtig uytgewrocht.
U zy, Heer, eeuwig danck, dat sy my heeft bewoogen,
En van het dom gewoel des werelts afgetoogen:
Dat ick ten lesten wiert een litmaet uwer Kerck,
Gy gaeft den zegen, Heer, voltreck het heylig werck!
O jeugt niet tot de deugt, maer tot de vreugt genegen,
Hoe woest is uw bedrijf! hoe seldsaem sijn uw wegen!
Ach! soo ons Godes hant niet krachtig wederhiel,
Hoe qualijck sou het gaen, met ons verdwaelde Ziel.
Als ick den loop bemerck van al mijn voorig leven,
En wat ick heb bedagt en met'er daet bedreven,
Voel ick een koude schrick door al mijn leden gaen,
Verbaest tot aen de Ziel wat dat ick heb bestaen.
Mijn Godt, ick geef u lof uyt al mijn gantsche kragten,
Dat ick niet heb gevolgt den drift van mijn gedagten:
't Is uw genaed' alleen dat ick noch heden ben,
En dat ick uwen Geest voor mijn Verlosser ken.
Gy hebt mijn swacke jeugt, gy hebt mijn losse dagen,
Gy hebt mijn rijper tijt als met'er hant gedragen.
Nu is mijn loop gedaen tot aen het open graf,
Sny nu mijn levens draet, maer eerst mijn zonden af.
En als de bleecke dood mijn leden sal ontbinden,
Soo laet uw Vader-troost haer in mijn bedde vinden;
Vermeerder mijn geloof, verminder alle pijn,
En laet om Christi wil mijn ziel u dierbaer zijn.
Nu, Godt, op dat geen treck tot al mijn vuyle zonden
Ontrent mijn innig hert en mogte zijn gevonden,
Soo geef mijn ziel berouw, mijn lippen diep beklag,
En tranen aen mijn oog dat ick staâg weenen mag.
Wel weent, mijn oogen weent, dat ampt is u gegeven,
Gy hebt my menigmael tot ontucht aengedreven:
Het weenen voegt u best, u past het treurig sijn,
Als oorsaeck van de lust en namaels van de pijn
Dies is mijn 's herten wensch, als uyt geheele kragten,
Dat ick tot mijnen troost van Gode sal verwagten,
Dat soo mijn treurig oog geduurig weenen mogt,
Gelijck een vroegen dau komt zijgen uyt de locht.
Dat sal my grooter vreugt en meer vernoegen geven,
Als al mijn boomgewas, en al mijn groene dreven;
Al dat is maer voor 't oog en voor het lichaem soet,
Het ander geeft vermaeck en troost in ons gemoet.
Hoe kan'er meerder vreugt op aerden zijn gevonden,
Als dat wy treurig zijn om ons voorleden zonden?
Mijns oordeels, waerde Ziel, het rechte tranenbadt
Is beter als een kist vol ongemeene schat.
Van hier dan naer Parijs. daer sag ick hoofse treecken,

(a) *Promotie brief.*

En

En onder dat beſlag een winckel vol gebreecken,
En ſchoon ick, naer my dogt, de beſte wegen koos,
Noch vond ick evenſtaeg de diſtel by de roos.
Doch ick wou hooger op, en ging de vrienden vergen,
Dat ick mogt verder gaen en klimmen op de Bergen,
Daer 't Franſche Koninckrijk ſig van Toskane ſcheydt,
Of daer een ruymet baen naer Romen henen leydt.
Doch my wierd aengeſeyt niet meer te willen peyſen,
Om uyt het Franſche Rijck noch hooger op te reyſen.
Al wat Toskanen raeckt dat hielt men als verdagt,
Om dat het menig menſch in onheyl heeft gebragt.
Al wat ick ſeggen mocht, of wat ick wiſt te ſchrijven,
Ick moſt, tot mijn verdriet, dit voorſtel laeten blijven.
En als ick dat vernam, ſoo hield ick my geruſt,
En ſag in korten tijt de Vaderlantſche kuſt
Toen vaerdig naer den Haeg, daer gink ick ſtrax beginnen,
Te plegen eenig werck om eer en goet te winnen.
Ick was veel op het Hof en op den hoogen Raet,
Om wat de Schoole leert te brengen tot de daet.
Ick hoorde menigmael de beſte Geeſten pleyten,
Daer vond ick meerder werck als Pan ontrent de geyten.
Voor eerſt en kond ick niet de woorden van de kunſt,
Maer ſogt daer toe behulp en ſneèger luyden gunſt.
Ick koos een deftig man, hier geeſtig in bedreven,
En (a) ick heb tot ſijn huys en tafel my hegeven.
Ick was'er ſtracks ontrent alwaer een pleytſack hing,
Want die hier voordeel ſoeckt die let op alle ding.
Daer waren in den Haeg vermaerde Rechtsgeleerden,
Die ick om haere kunſt en deftig ſpreecken eerden.
Ick hoord' haer klock verſtant en las haer ſchoone tael,
Of in een ſtil vertreck of op de ruyme zael.
Ick hoorde voor een tijt hoe deſe lieden ſpraken,
En ſoog het beſte merg uyt veelderhande ſaken:
Tot dat ick in het werck allenexkens verder quam,
En na een wijle tijts het pleyten ondernam,
Godt gaf dat my voor eerſt bequame ſtoffe gaven
De Stadt van Zierick-zee, en oock mijn Brouwershaven:
Dies vond ick alle daeg dat mijn practyeque wies,
Soo dat ick met'er tijt wat hooger adem blies.
Daer rees om deſe tijt verſchil in onſe landen,
Of Heks of Tovenaer zijn weerdig om te branden:
En dit ging wonder ver tot Goeree en Schiedam,
En 't ſcheen dat dit geſpook aldaer zijn woonplaets nam.
En dit is naderhant ſoo dapper opgeſteecken,
Dat yeder een begon van dit bedrijf te ſpreecken.
Ick wierd juyſt even toen verſogt van ſeeker vrouw,
Dat ick tot haer behulp te Goeree komen wou:
Ick ginck op dit verſoeck mijn nader over peyſen,
En vont ten leſten goet oock daer te willen reyſen.
Maer ſchoon al dit geſpoock al naâr en ſeldſaem ſcheen,
Het was maer ſchraele wint, en al het ſtuck verdween.
Oock was'er toen ter tijt een hart geding gereſen;
Een vrouwe van Schiedam, de Pijnbanck toegeweſen,
Beriep haer op het Hof, en na een hard geding,
Soo was dat ſy de banck en alle ſtraf ontging.
Ey ſiet na dat het Hof dit vonnis had gegeven,
Scheen alle ſpoockery als uyt het lant gedreven:
Het wijf dat voor een tijt van yeder wierd verfoeyt,
Bleef ſtil en ſonder blaem van niemant oyt gemoeyt.
Ick kon na deſen tijt mijn jeugt niet wederhouwen,
My docht ick was bequaem oock tot een wettig trouwen:
En ſiet ick vont een Maegt die aen mijn domme ziel.
Om haer bevallig oog, ten hoogſten wel beviel.
En ſy had evenſelfs my woorts genoeg gegeven,
Om met en nevens my haer dagen af te leven:
Soo dat ick niet en dacht als op een vaſt beſluyt,
En ſy docht even ſelfs ſy was mijn waerde bruyt.
De menſch neemt dickmael voor veel wonderlijcke ſaecken
En meynt'er, ſoo het ſchijnt, iet ſonders uyt te maecken:
Maer eer het iemant denckt, de ſchijven ſijn verſet,
Want Godt die blaeſt'er in, en 't vooſtel is belet.
Siet na een korte tijt mijn aenſlag word gebroocken,
Een onverwachte koorts die quam my daer beſtoocken,

(a) *Cornelis vander Pol, Procureur in ſijnen tijt, en een goeu Practiſijn.*

Een koorts, een felle plaeg, die na den derden dag
My ſtaâg van nieuws bevogt en op mijn harte lag.
Dies riep ick tot behulp een van de gauſte luyden,
Die kende, naer my docht, de kragten van de kruyden; (a)
Die gaf my drancken in wel ſeven maenden lang,
Maer ſiet het ſlim gebreck dat hield ſijn ouden gang
Al wat de Docktor wrogt en wat hy mogt beginnen,
Hy kon op mijn gebreck geen voordeel oyt gewinnen
De ſieckte, ſoo my docht, die loeg de meeſter uyt,
En ſpotte, ſoo het ſcheen, met al ſijn magtig kruyt
De koortſe, ſeyd' hy ſelfs, die ſchijnt met ons te gecken,
Daer is geen ander raet, gy moet van hier vertrecken.
Verandert uw verblijf, en kieſt een ander lugt, *
Daer ſult gy met'er tijt vernemen beter vrugt.
Hier mogt geen bange ſien, geen druck of klagen baten,
Ick moſt de lieve maegt en oock mijn Haegje laten.
Ick koos tot mijn verblijf het vruchtbaer Engelant,
Dat hield ick voor bequaem als wel de naeſte ſtrant.
Daer ging ick door het rijk den ganſchen zomer doolen,
(b) Maer ſag oock met vermaeck haer twee vermaerde Schoolen;
Daer heb ick ſtil geweeſt en voor een tijt verkeert,
Daer heb ick haere tael en oock wat goets geleert.
Siet Perkins evenſelfs was toen noch in het leven,
(b) Die Godes voorbeſchick ten vollen heeft beſchreven:
't Is waer Arminius die ginck'er tegen aen,
Maer echter was de twiſt in lange niet gedaen,
Want hier op is gevolgt dat na verſcheyde jaren,
Dit wijt beroemt geſchil quam hooger op-gevaren:
Tot binnen Dordrecht het ſtuck wiert opgebrogt,
Alwaer het diep geheym is naerder onderſogt,
Daer quamen toen ter tijt, uyt veelderhande Landen,
Veel mannen hoog geleert en diepe Godtsverſtanden,
De ſoete Doctor Hal die is'er oock geweeſt,
Gelijck men in ſijn Werck en ſijn geſchriften leeſt.
Wat daer is afgekeurt, en wat'er is gepreſen,
Is over al bekent en yder kan het leſen.
Ick wil dan op dit werck niet langer blijven ſtaen;
Keer weder, trage pen, tot uw beſcheyde baen.
Hier wiert om deſen tijt een Medecijn gevonden,
Ervaren in de kunſt en dat op vaſte gronden;
De groote Koningin (e) die toont hem ſtaâge gunſt,
Ja gaf hem machtig goet ter eeren van de kunſt.
Dies hiel ick voor gewis dat hy my ſou geneſen,
Vermits hy overal ten hoogſten wiert gepreſen:
Ick wiert hem aengebragt door ſijn bekenden vrient,
En ick was van ſijn hulp een langen tijt gedient.
Al wat hy koken liet, of dat de man bereyde,
Al wat hy my beval, ja wat hy maer en ſeyde,
Dat goot ick in het lijf; maer des al niet-te-min,
Vernam ick dat de koorts bleef als in haer begin
Godt liet het vinnig ſpoock in my ſijn klauwen veſten,
Om reden hem bekent en my ten alderbeſten;
Dit heb ick naderhant in volle daet gemerckt,
Hoe dom is ook de menſch wanneer de Schepper werkt!
De koorts bleef evenſtaâg en hield haer oude ſtonden,
Soo dat ick aen dit ſpoock ſcheen vaſt te zijn gebonden.
De Meeſter gaf het op, hoewel tot zijner ſpijt,
En ſeyde, lieve vrient, gae dient u van den tijt.
Keer naer u Vaderlant, daer ſult ge beter weſen,
Een plaeſter van gedult die ſal u beſt geneſen.
Doch ſchouwt waer datje komt den gullen overdaet,
En houd in alle ding de rechte middelmaet.
Hier over riep ick uyt: O trotſe Medecijnen!
Hoe dickmael moet de menſch uw kunſte ſien verdwijnen!

(b) *Wittendael Dr. Medico.*

* *Den grontregel van de Medecynen is,* in longis morbis loci mutatio.

(c) *Cambrig en Oxfort, twee vermaerde Univerſiteyten in Engelant.*

(d) *D D William Perkins was toen ter tijt Profeſſor in de Godtheyt, wat tuſſchen Perkins ende Arminius is voorgevallen, is in 't lange te ſien by ende in 't leven van Mr. Wotten.*

(e) *Doctor Butler, zijnde een Man van groote eſtime.*

(f) *Koninginne Eliſabeth.*

Hoe dickmael scheld een koorts, of ander vremt gequel,
Uw gantsche wetenschap alleen voor kinderspel!
Wy zijn van kley gemaeckt en uyt het stof geschapen,
Hoe wacker iemant is, sijn gantsche sinnen slapen.
Hoe! sou een aerden klomp verhole dingen sien?
'T Is wonder, naer my dunckt, indien het kan geschiên.
De somer onder dies en al de soete dagen
Verkeerden overal in stuure winter-vlagen; (haert,
En waer een koortsig mensch genaeckt een vreemden
Daer is hy anders niet als quelling aen den waert.
Dies leerde my de noot hier op te moeten letten,
Te meer vermits de pest veel steden qnam besetten:
Soo dat mijn stege koorts wiert dickmael opgevat
Als of het haestig vyer in mijn gewrichten sat.
Die in een vreemde kust met siecke leden reysen,
Behoeven voor de kouw op haer vertreck te peysen:
Want of men sich beweegt, en Oost en weder West,
Gemack van eygen haert is siecke luyden best.
Ick dan noch ongetrooft, verliet de Britsche stranden,
En keerde wederom naer onse Nederlanden,
Op hope dat de zee, of wint, of stuure locht,
Door 't roeren van de maeg, mijn quael genesen mogt.
Het word van outs gelooft, dat veel en krachtig braken
Een ingewortelt quaet is machtig vry te maken;
Maer dat is oock gemist. de zee was sonder kracht,
Dies heb ick nevens my de koortse t'huys gebragt.
My is om dese tijt een sake voorgekomen,
Oock waert, naer mijn verstandt, in acht te zijn genomen.
Een seecker jongeling die had een man gedoodt;
En daerom was hy bang en vry niet buyten noot:
Want hy was aengetast en op de daet gevangen:
Des riep meest al het volck: hy moet voorseecker hangen;
Of immers dient de beul den kop hem af te slaen,
Gelijck naer ons gebruyck gemeenlijck word gedaen.
Ick even door gebreck van ouder Advokaten,
Wierd strack om raet gevraegt wat hier sou mogen baten;
Doch mits ick niet en wist hoe dese saecke stont,
Soo wild ick niets bestaen, dan op een vasten gront.
Men liet van stonden aen verscheyde luyden komen,
Die wat'er was geschied wel hadden ingenomen,
En uyt de stucken bleeck, dat om een out geschil
De man was aengerant oock tegen sijnen wil.
Dat hy was op het ys bevochten sonder reden,
Vermits hy sonder arg daer eensaem quam getreden.
Dat hy stont in een bijt wel haest te sijn gesmoort,
Had Godt hem niet bevrijt van soo een wreede moort.
Dat ja de jongeling, die nu met harde banden
Hier binnen wierd gepraemt, met kragt van eygen handen
Sijn Vader had verlost, dat hy niet doen en kon,
Ten waer hy met gewelt sijn vyant overwon.
Dat onder dit gewoel Gaurijn is dood gebleven,
Die van het ongeval heeft stof en gront gegeven.
Ick die het gantsch bewijs met oordeel overkeeck,
Vont dat het gantsche stuck by veel getuygen bleeck.
Ick over dit geval ginck neerstig ondersoecken,
Wat hier van wiert geseyt in rechtsgeleerde boecken,

Daer sag ick hoe een kint sijn Vader dienen moet,
Op dat hy niet en sy gesmoort in eygen bloet.
Hier quam my in den zin dat ick eens had gelesen,
Hoe seker jong gesel van stomheyt was genesen,
Mits by zijn Vader sag in onverwachten noot
Om door een Moorders hant terstont te sijn gedoot,
Hoe hy die noyt een woort sijn leven had gesproocken,
Heeft van sijn stomme tong de banden afgebroocken; (f)
Ja met een helle stem geroepen overluyt,
Onthout u loose schelm, onthout u slimme guyt.
Onthout u moordenaer, mens-moorder, ô verrader!
Hy die gy dooden wilt dat is mijn eygen Vader,
Komt vrienden komt te hulp, beset de moordenaer,
Hy die my heeft geteelt die is in doods gevaer.
Wel soo eens Vaders noot een stomme dede spreecken,
Laet dese kindersugt ons harde wetten breecken,
De liefde die een kint sijn Vader schuldig is,
Verweckt hem hevig bloet, alwaer hy enckel vis.
Dit bragt ick aen den dag en diergelijcke saecken,
Om wat ick immers mogt dit onheyl goet te maecken,

(a) *Val. Maxim. lib. 5. Cap. 4. de Pietate in Crœsi filio.*

En

En waerom lang verhael? ick dede wat ick kon,
Tot dat ick dit geding in volle leden won.
Dit wierd van ſtonden aen van yeder een geweten,
En door de ſnelle Faem ten luytſten uytgekreten,
Ick was gelijck het ſcheen een man goet beleyt,
Die veel op dat geval met oordeel had geſeyt.
Maer ſchoon ick dit geding ten vollen had gewonnen,
Mijn ſieckte bleef geſtaâg gelijckſe was begonnen,
Ick die verwinner was, des echter niet-te-min,
Moſt ſwigten voor de koorts, en voelde geen gewin.
Als ick dan had bemerckt dat al de Medecijnen
Voor my ſijn krachteloos en als een roock verdwijnen,
En dat de grootſte kunſt en wijſberoemſte man
Geen trooſt tot mijn verdriet, geen voordeel brengen kan:
Toen ginck ick even ſelfs een vreemden handel drijven,
Ick nam tot mijn behulp oock raet van oude wijven,
Ja wat een rouwe gaſt of boer of ſchipper riedt,
Maer wat ick ondernam, noch baet het echter niet.
Godt ſchört bywijlen op de wijsheyt van de luyden,
En vonden van de kunſt en kragten van de kruyden,
Soo dat men menigmael, wat oock een meeſter doet,
Niet anders op en leyt als ſwart en drabbig bloet
Dies als de ſieke merckt dat hem geen dranken baten,
En dat hy op de kunſt hem niet en mag verlaten,
Soo word hem menigmael een middel toegebragt,
Daer hy voor deſen tijt nooit op en had gedacht.
Dies ſcheyd hy van de kunſt en alle ſnege luyden,
En ſtaet voortaen niet meer op krachten van de kruyden,
Maer gaet tot ſijnen Godt en vry met groot beleyt,
Meer als hy heeft gedaen in al zijn levens tijt.
Als ick dan regt beſag mijn uytgeputte leden,
Bragt ick in meerder ernſt ten Hemel mijn gebeden,
Ick ſont mijn innig hart tot boven in de locht,
Ten eynd' ick op het leſt eens beter worden mogt.
Dit moet een Chriſten hart uyt lange ſieckten trecken,
Hy dient in meerder ernſt ſijn yver op te wecken,
O Godt! doe ons de gunſt dat in ons ſiecken tijt
De Ziel mag beter zijn oock ſchoon die pijne lijdt.
Godt ſy voor eeuwig danck, hem moet ick eer bewijſen,
Hem moet ick hulde doen en ſonder eynde prijſen,
Hy nam mijn ſuchten aen en hoorde mijn gebedt,
En heeft mijn kranck geſtel in beter ſtant geſet
Maer hier dient by gevoegt hoe dat ick ben geneſen,
Want dat moet hier geſeyt en noyt vergeten weſen,
Daer was in ons geweſt een ſeecker Alchemiſt,
Die ſoo het word gelooft verhoole dingen wiſt.
Hy kon gelijck het ſcheen en al de luyden ſpraecken,
Oock van het ſlechte Tin veel Goude ketens maecken,
En dit was evenſelfs mijn broeder ingeprent,
Vermits hy deſen man te voren had gekent
Dees Meeſter was bereyt een proef aen ons te geven,
Hoe dat hy in de kunſt ten vollen was bedreven,
Dies heb ick op een tijt iets vremts van hem geſien.
Dat ick niet dencken kon hoe dat het mogt geſchièn.
Als ick met deſen Snaeck dan kennis had gekregen,
Hoe hy te kennen gaf tot my te zijn genegen,
Ja roemde dat hy my wel haeſt geneſen ſou,
Indien ick ſijnen raet naer eyſch gebruycken wou
Ick, ſchoon meeſt al het volck en veel bekende lieden
My uyt genegen ernſt den handel niet en rieden,
Vermits het over al van yder word gemerckt,
Dat kunſt van Alchemy te fel en vinnig werckt:
Ick die ten hoogſten ſogt om eens te ſijn geneſen,
Wou ja een proeve doen wat hier van ſoude weſen,
Hier toe was ick geneygt, vermits ick ondervont,
Dat my het leven ſelfs genoegſaem tegenſtont
Ick ging dan tot het werck en wou de kanſe wagen,
En hoe het vallen mogt ick ſou het willig dragen,
Al wat hy my geboot dat nam ick aen te doen,
Al ſchonck hy my venijn of ander giftig groen
Ey ſiet wat doet de menſch, wanneer hy word gedreven
Door luſt om in het vleeſch hier lang te mogen leven?
Hoe wat eyſel en koſt, wat eet of drinckt hy niet,
Hy neemt al wat een ſnaeck of looper hem gebiedt.

Als ick bywijlen lees wat groot Meeſt[illegible]
Van dingen nut geſchat om ſieckten we[illegible],
Dan ſtae ick als verbaeſt van al het [illegible]
Dat yder onderneemt om dit ba[illegible]
Het oorſweet van een menſch, het m[illegible]
Word tot een dranck gekoockt om w[illegible],
Den afganck van een wolf gemen[illegible]
Dat ſchrijft men voor kolijck een [illegible]n.
Men neemt een pad en muys, ja ve[illegible] ten
Om eenig ſlim gebreck uyt 't vleeſch te d[illegible]ten
Geen menſch en is'er kies van pis of menſ[illegible],
Wanneer ſijn keele ſwelt van eenig ſlim gebre[illegible]
Een elck verſſen dreck en wat de gannen ſchyten
Dat houd men wonder goet om geelſugt uyt te bijten.
Men neemt fenijnig vocht en alle vuyl beſlag,
Indien het eenigſins het Lichaem dienen mag
Een adder verſch gekoockt, ja nieugebraden ſlangen,
Daer ſiet men menigmael een ſiecken naer verlangen.
De piſſe van een beer, het braeckſel van een hont,
Dit neemt men dickmael in en houd het voor geſont
Men vint'er in het landt die laeten yſer gloeijen,
Om iemant daer het dient een ader toe te ſchroeijen
Men ſet aen menig menſch, been, hant, of borſten af,
Om noch een kleynen tijt te blyven uyt het graf.
Men leeſt dat Eskulaep, als iemant des behoefde,
De pis en afganck ſelfs van ſiecke luyden proefde,
Om dat hy uyt de ſmaeck van dat ongeluck vogt
De gronden van de quael te beter kennen mogt.
In 't korte, wat'er vuyls op aerden word gevonden,
Hoe grouſaem dat het is voor maeg en kiele monden,
Hoe leelick dat het ſmaeckt, des echter niet-te-min,
Men koopt het dier genoeg en neemt het willig in
En dat geſchied alleen om aen ons nietig leven
Miſſchien wat langer tijt of kleyn gemack te geven
Ey ſiet! wat doet men ooyt op dat ons waerde ziel
Niet aen het eeuwig leet, maer Godt ten deele viel?
Eyles ick ben beſchaemt en ſtae geheel verſlagen,
Ick woud het evenſtaâg en Godt en menſchen klagen,
Dat wy ſoo weynig doen om dit hoogweerdig pant
Te vryen van bederf en van den helſchen brant.
En 't is nochtans bekent, alwaer de gantſche werelt
Geſmeedt van enckel gout en over al beperelt,
Dat al haer groot begrijp geen dinck in haer en vat
Dat oyt bereycken kan een deel van deſen ſchat.
O Godt! vernieuw mijn hart en geef ons wijſer ſinnen?
Dat wy wat vleeſch gelijckt eens mogen overwinnen;
Doet my eens recht verſtaen, als gy mijn geeſt verheft,
Hoe verre dat de ziel het lichaem overtreft.
Ick vinde binnen my niet weynig zielgebreecken,
Die uwen reynen Geeſt geduurig tegenſpreecken,
Soo dat ick heden ben, hoewel tot mijner ſpijt,
Niet in een ſtille ruſt, maer in een fellen ſtrijt.
De Meeſter nu gemeld die was van oude dagen,
Gewoon tot aen den riem een grijſen baert te dragen;
Ick, na een kort geſpreck, en op dien eygen ſtont
Was veerdig aen te gaen al wat hy dienſtig vont.
Hy liet van ſtonden aen een friſſen roemer brengen,
En ginck met rinſſen wijn een ſeldſaem poeijer mengen,
Dies ſprack hy: drinckt het uyt wat gy hier binnen ſiet,
Maer drinckt alleen den wijn en 't roſſe poeijer niet
Wagt dan den naeſten dag, tot dat de roode morgen
De menſchen wederom ſal brengen aen de ſorgen.
Blijf dan in uw vertreck en let daer met gedult,
Wat gy ontrent den noen in u vernemen ſult
Ick deed het even ſoo als my de Meeſter ſeyde,
Maer riep den Schepper aen terwijl ick my bereyde,
Ick weet dat ſonder Godt geen welbedachten raet,
Geen balſem, goede ſalf, of kruyt of wortel baet
Al die van ſieckte queelt en wenſt te ſijn geneſen,
Die gae voor alle ding tot Godt het eeuwig weſen,
En eyſſche niet alleen verloſſing van de pijn,
Indien het aen de ziel hem dienſtig mogte zijn.
Ick vond my 's anderdaegs verfriſt in al de leden,
De koortſe was van my te poſte weg gereden.

Godt

Wil sy voor eeuwig danck die my soo heeft verlost,
In soo een korten tijt en met een kleyne kost
Ick van de quael bevrijd, begon ter stont te peysen
Om uyt mijn Broeders huys en naer den Haeg te reysen:
Op dat ick wederom mocht nemen by der hant
Daer van ick door de koorts my lang verstecken vant.
Maer siet een seecker (a) Vrient, die om verscheyde reden
My ried van Hollant af, en koos de Zeeusche steden,
Ick vond sijn voorstel goet, en heb sijn raet gedaen,
En ging tot Middelburg mijn woonplaets nederslaen.
De stadt om dese tijt, als wonder wel gelegen,
Was toen van alle kant met veelderhande zegen
Verrijckt door groot beslag en neering uyt de zee,
Veel winckels in de stadt en schepen op de ree.
De krijg wiert even toen te water hart gedreven,
Men sag de Zeeusche vlag met alle winden sweven,
Matroos ging wacker aen en nam met groot vermaeck,
Of hier een Spaensche Barck of daer een rijke Kraeck.
Om dan naer rechten eysch den buyt te mogen deelen,
Ontstont'er hart geschil en veelderley krackkeelen;
De rechters van de zee die wierden des gemoeyt,
Vermits de Zeeusche strant van buyten overvloeyt.
Al wie beschadigt is bedenckt verscheyde grepen,
Om wat hem is ontvremt niet weg te laten slepen.
Maer Peckbroeck wederom die kant'er tegen aen,
Onwillig wat hy kreeg van hem te laeten laeten gaen.
Het teer houd bijster vast, en peck gewoon te kleven,
En wil niet van den buyt en kan niet wedergeven:
Hier wierd dan niet gepleegt van d'een en d'ander sy,
Maer wat de Koopman doet, daer komt'er weynig vry.
En mits op dese wijs veel handels wierd gedreven,
Soo heeft het my beslag en oeffening gegeven
Mijn huys wierd veel besogt, ook luyden van den Staet,
En wijser als ick was, versogten mijnen raet.
Maer siet het huysgesin daer ick my het bekoocken,
Is toenmael onverwagt en haestig opgebroocken
En buyten 's lants gereyst. toen was ick sonder weert,
En sat meest onverselt ontrent een stillen heert.
Ick wou tot ander werck mijn frisse jeugt besteden,
Want dit vond ick bequaem om veelderhande reden:
Ick sag dat eensaem sijn een jong en vrolick man
Noyt in sijn noest bedrijf ten goede dienen kan.
Hier op liet ick het oog, oock mijn gedachten dwalen,
Waer ick een hupse Vrouw voor my sou mogen halen:
Doch wat in dit bejag my toenmael is geschiedt,
Vermits het jonckheyt raeckt, en seg ick heden niet.
Doch my schiet in den zin iet dat ick moet verhalen,
Daer uyt men leeren kan hoe jonge zinnen dwalen;
Ick quam te Middelburg eens in de Fransche kerck,
En daer ontstont in my een wonder seldtsem werck.
Ick sag een jonge maegt, terwijl ick hoorde preken,
En striex is in mijn hart een minnebrant ontsteken;
Sy docht my wonder schoon en uyttermaten soet,
Dies voeld' ick als een vier tot in mijn innig bloet.
Ick was naeu uyt de Kerck in mijn vertreck gekomen,
Waer dat de Juffrou woont dat had ick haest vernomen,
Dies schreef ick met'er daet een hupse minne-brief,
Die sond ick in der haest mijn nieugekooren lief.
Ick bad haer door de pen en liet de vrijster weten,
Om voor haer deur te zijn des avonts na den eten,
Mits ick begeerig was haer daer te mogen sien,
Om mijn genegen dienst haer aen te komen biên.
De jonckvrouw dede soo gelijck ick had geschreven,
En heeft ter rechter tijt haer voor de deur begeven:
'T is vremt als ick haer sag wat vreugt dat ick ontfing,
My docht dat voor mijn ziel den Hemel open ging.
Dies bragt ick aen den dag niet als fluweele woorden,
Geboort aen allen kant met goud en sijde koorden;
En, met een woort geseyt, ick heb'er toen vereert
Met al dit my de kunst voor desen had geleert.
Sy met een eerbaer root in haer gelaet ontsteecken,
Sy sag my gunstig aen oock sonder iet te spreecken;
Maer eer ick van haer ging vernam ick echter wat
Dat voor my, naer my docht, was waerdig sijn gevat.
Ick quam in meerder ernst haer naderhant begroeten,
En vond dat sy in al's mijn liefde quam gemoeten;
Soo dat ick hoope kreeg dat ick wel winnen sou,
Voor eerst een liefdens hart, en dan een vaste trou.
Maer als ick seecker vrient van desen aenslag seyde,
En my tot echte trou in volle daet bereyde,
Toen was het dat de min my dit geheel ontriedt,
En seyde dese trou en dient uw saecken niet
Gy moet in dese Stadt uw naem gansch achtbaer maeken,
En daer toe sult gy noyt door desen weg geraecken;
Die vader van het dier dat in uw sinnen speelt,
Is hier ter beurs verricht en banckquerroet gespeelt.
Hoe my dit woord beviel, en hoeft men niet te vragen,
Het scheen my anders niet als felle donderslagen,
En dat vermits de maegt in mijn verdwaelde ziel
Ten diepsten was geplentst, ten hoogsten wel geviel.
Daer voeld ick groote strijt in mijn bedroefde zinnen,
Ick stont geheel ontstelt, onseecker wat beginnen:
Zy was staêg in mijn hert en drong geweldig aen,
Maer siet haer 's vaders val die sloeg haer uyt de baen.
Ick was tot dese maegt ten hoogsten wel genegen,
My docht in haer gelaet lag my een hoogen zegen:
Ick had om harent wil, oock sonder grooten noot,
My met een bly gemoet gegeven aen de doot
Maer siet het ongeluck, haer Vader overkomen,
Heeft van my t'eenemael haer liefde weg genomen
Soo dat ick naderhant, hoewel niet sonder strijt,
Socht van de minnebrandt en haer te sijn bevrijdt.
Ick viel op dit geval in veelderley gedachten,
By dagen niet alleen, maer dickmaels gantsche nachten:
Maer siet de jonge maegt die trock naer Amsterdam,
En siet hier vond ick kans dat ick mijn afscheyt nam.
Ick dorst op haer vertreck niet soo als eertijts spreken,
Het heetste van de min dat was alree geweken
Ach wat is van den mensch, en wat hy hier begint,
Hoe haest vervalt'er iet dat eertijts was bemint!
Nu spreeck ick tot mijn selfs, doch met bedaerde zinnen,
Wat heeft de werelt in dat iemant kan beminnen?
Wat is dat aen den mensch! die noch op aerden leeft,
Wat is dat uyt het vleesch oyt soet vernoegen geeft?
Waer toe sal eenig mensch sijn gantsche sinnen voegen?
'T Is maer een dinck alleen dat ons kan vergenoegen.
Al wat hier ons gemoet tot sijn vermaeck verkiest,
Is als een schrale wind die hy ter stont verliest.
Maer vraegje wat'er is de keest van alle vreugden,
Het grontstuck voor den geest, een ziel van alle deugden,
De lust van ons gemoet en van ons innig hert,
Waer door men even hier aen Godt versegelt wert?
Het is de liefde, vrient, die wy den Schepper dragen,
Waer in verholen leyt al wat men kan bejagen;
Want die in zijn gemoet dien zegen regt gevoelt,
Is stil en wel gerust hoe vleesch en werelt woelt
Geen dinck, hoe groot het is, van al des werelts sacken,
Dat ons kan wel gestelt en regt geluckig maeken,
Als Godes liefd' alleen: want sonder dat kleynoot
Is alle vleesch verstelt, sijn alle lusten doot.
Wel dit heb ick gemerkt, of schoon de menschen woelen,
Dat Godt sijn hooge magt laet over al gevoelen:
Daer ick het niet en sogt en niet en had gedagt,
Wierd my een lieve Vrouw van Gode toegebragt.
Ick was om desen tijt in Zeelant vast geseten,
En al wat Hollandt raeckt dat had ick schier vergeten;
In Hollandt evenselfs, ja binnen Amsterdam,
Was dat ick my ter hulp een echte vrouwe nam:
Een vrouw van staêg vernuft en geestig in manieren,
Sy kon een huysgesin naer rechten eysch bestieren.
In plaetse dat de jeugt romansche grillen leest,
Soo is Plutarchus selfs haer tijdverdrijf geweest
Maer Godes Heilig woort, als meest by haer gepresen,
Dat was se boven al genegen om te lesen
En waerom meer geseyt? sy was een weerde vrouw,
Het grontstuck van het huys, een spiegel van de trouw.
Wy hebben zaet geteelt, maer ach! mijn teere vruchten
Die sag ick hene gaen en in het duyster vluchten;

Oock

(a) De Heer Apolonius Schotte, toen ter tijt Pensionaris der Stadt Middelburg, en de naderhant Raetsheer in den Hoogen Raet.

Oock menig jong gewas en quam niet aen den dag,
Soo dat het nooit de Zon, en min sijn Ouders sag.
Dit is een diep geheym en leert de domme menschen,
Hoe ydel dat het is wat wy oock konnen wenschen.
Ick weet hoe dat het smaeckt wannneer een aerdig kint
Sijn korte tijt besluyt oock schier eer die begint.
Drie zoonen had my Godt tot mijn vermaeck gegeven,
Maer geen van dat getal en is my bygebleven.
Dies sag ick wat de Dood in haest vernielen kan,
Al wat een jeugdig paer in lange jaeren wan.
Als Godt mijn outste Soon liet uyt het leven rucken,
Toen voeld ick aldermeest mijn droeve ziel verdrucken,
Vermits hy toen ter tijt soo ver gekomen was
Dat hy oock met verstant geleerde boecken las.
Twee dochters, sonder meer, die sijn my noch gelaten,
Maer dat heeft mijn verdriet oock weynig konnen baten;
Want als tot mijnen troost haer soete tijt began,
Soo word haer teere jeugt als eygen aen den man.
Ick woud haer niet te lang om iemants wil bewaren,
Ick nam het voor geluck haer wel te moogen paren.
Och wat is van den mensch! mijn harte was verblijt,
En ick ginck onderdies mijn waerde panden quijt.
Als nu de tijt verliep tot sestien hondert negen,
Sond Godt aen desen Staet een onverwachten zegen, *(a)*
Want Mars werd aengeseyt: steeck op uw bloedig mes,
En houd'et in de schee tot jaren tweemael ses.
Hier ginck ick mijn beroep en eerste wesen staecken,
En poogd' in grooten ernst van water lant te maecken,
En sier aen dit bedrijf, van Godt my toebereydt,
Word ick van mijn beroep als met'er hant geleydt.
Daer waren in den krijg veel dijcken doorgesteecken,
Het lant lag ongebouwt, de lieden weggeweecken,
Dat eertijts werd beploegt dat was een mosselbanck,
De krabben uyt het slijck dat was de beste vanck.

Daer was geen ploeg gebruyckt in meer als dertig jaren,
De regen op de vrucht dat waren soure baren,
En wat'er was ontrent dat was maer driftig zant,
Het velt voor desen groen dat was een dorre strant.
Godt heeft om desen tijt my sinnen toegesonden,
Die schiepen haer vermaeck in dese soute gronden.
Ick was hier onbewust en hadde noyt geleert,
Hoe dat men van het landt de soute baren keert.
Ick heb om goeden raet mijn broeder aengesproocken,
Hoe dat men landen dijckt door Oorloog ingebroocken,
Die heeft my niet alleen hier op bericht gedaen,
Maer ving beneffens my den gantschen handel aen.
Veel luyden ongesint om wederom te dijcken,
Uyt vreese dat de peys te ligte sou beswijcken;
Men hield dat het Bestant niet lange sou bestaen,
En dat Mars wederom sijn trommel soude slaen.
Hier door soo is 't gebeurt dat wy veel landen kochten,
Die ons zijn t'huys gebrogt, schoon wy die niet en sochten,
Daer viel men aen het werk, dat scheen bywijlen goet,
Maer dickmael naderhant verdriet en tegenspoet.
Siet dus gaen in 't gemeen des werelds beste saecken,
Wie kan op dat beslag gewisse peylen maecken?
't Sy iemant landen bouwt of handelt in de stadt,
Hoewel het word beleyt, daer hapert altijt wat.
Wat my hier in belangt, Godt liet het my gelucken,
En liet ons voor een tijt bequame vruchten plucken;
Hem zy voor eeuwig danck voor sijn gewenste gunst,
Het voordeel quam van hem, en niet van onse kunst.
Ick vond'er groot vermaeck, wanneer het koolsaet bloeide,
Of dat de wintergarst in volle struycken groeide;
En 't was een schoon gesigt, wanneer de korentas
Van alderhande graen om hoog gestapelt was.
Het lant nu lang gerust dat gaf bequame vruchten,
Soo dat oock van den last de solders dickmaels suchten.

Een Oogst, door goeden bouw, uyt dit beslag gehaelt.
Heeft somtijts naer het viel het gantsche lant betaelt.
Dit sag een seecker vrient en poogd'et na te volgen,
Maer toen het qualick ginck, toen wiert hy gantsch verbolgen.

Ons doen gaet seldsaem toe, wie kan het regt verstaen
Hoe vremt dat menigmael des werelts saecken gaen?
Twee menschen gaen te werck en doen gelijcke saecken,
En 't is gansch ongelijck al wat de menschen maecken;

(a) *Twaelfjarigen Treves.*

Dat geenen heeft verblijdt, gaf desen groot verdriet,
Dat yeder plegen mag en dient een yeder niet.
Ick leyd om desen tijt een stil en rustig leven,
Dat heeft de goede Godt uyt gunste my gegeven:
Ick had een buytenhuys niet verre van de stadt, (a)
Daer ick en mijn gesin een wijl in stilte sat.
Ick was veel op het lant, of in het huys gedoocken.
Ick liet van enckel moes my veeltijts spijse koocken;
Ick schoude stadts gewoel, en koos het eensaem velt,
Want daer was toen ter tijt mijn wesen naer gestelt.
Ick leefde sonder staet en voor mijn eygen selven,
Ick schiep een groote lust om lant te doen bedelven;
Om buyten alle sorg te sitten in het groen,
Oock als ick ledig was genegen iet te doen.
Ick las, ick dicht', ick schreef, ick maeckte zinnebeelden,
Terwijl mijn kleyne jeugt ontrent de boomen speelden:
Hier uyt quam Dafnus voort, die Els en Galathe
Ging raden van de stadt en tot het witte vee.
Daer na rees Joseph op, en toont hem ongenegen,
Om met sijn hoofsche vrou onguure lust te plegen.
Noch quam hier Vasthi toe, die op geen Koning past,
Terwijl hy dertel is en met de Vorsten brast.
Ick klom noch hooger op, en ging oock daer beschrijven
De plichten toegepast aen maegden, vrijsters, wijven,
En oock het mangeslacht. Siet daer een soeten tijt,
Siet dat ons meest bevalt dat word men veerdig quijt.
Maer, vrienden, aertsche vreugt en kan niet lange dueren;
Men moet het soet vermaeck met bitter leet besueren.
Godt oeffent soo den mensch, en 't is de Ziele goet,
Hoewel hy evenwel daer onder suchten moet.

(b) DE Stilstant onder dies, gemaeckt voor twalef jaren,
Was als een drifrigswerk in haesten weg gevaren:
De krijg ging weder aen, soo veerdig alsse mogt,
Soo dat men weder hard van beyde zijden vocht.
Daer op soo vont men goet ons lant tot zee te maken,
Op dat de Spaensche magt ons niet en sou genaken,
Daer ging het seldsaem toe, het Wey-en Koren-lant
Dat werd van stonden aen gelijck een dorre strant.
De maeijer was gevlugt, de ploeger moste roeijen,
Daer eerst in volle jeugt het koren plag te groeijen.
Het wier dreef op het lant daer onlangs Koolzaet stont,
Dat sweesde met den stroom het bloeysel in den mont.
Wy hebben even toen gedijckt verscheyde Polders,
Op hope van gewas en daer na volle solders;
Het maken van den Dijck dat stont tot onsen last,
En toen stont al het werck in volle leden vast.
Maer schoon dat onsen Dijck ten vollen was gesloten,
Wy hebben weynig vrucht van al den kost genooten:
Want mits geheel het werck juyst op de grensen lag,
Soo was dat onsen Staet daer in perijckel sag.
De vyant, soo men riep, die stont daer in te breecken,
Ten ware men verstont de Dijcken deur te steecken:
Daer wiert het vruchtbaer lant geopent aen de zee,
Daer most den bouwman weg, en al het liefstal vee.
Wie kan hier tegen zijn? Soo liepen toen de tijden,
Wy moesten met gedult het droevig onheyl lijden.
Het quam van hooger hant, en niemant word vergoedt,
Oock schoon ons eygen Staet aen iemant schade doet.
Waer ick niet overstolpt met soo veel ongemacken,
Die op mijn nieuwen bouw ter neder quamen sacken;
Wat vrugt had ick geplukt van al dat schoone lant,
Dat in der haest verviel, en was maer dorre strant!
(c) Vier Polders nieuw gedijckt die hadden konnen geven,
Daer op een deftig man had eerlijck konnen leven.
Daer was een groote schat of hoope van gewin,
En, naer mijn oordeel draegt, daer stak een rijkdom in.
Maer dit ging soo het mogt, waer toe het droevig klagen?
Wat van den Hemel komt dat moet men willig dragen.
En 't is van outs gesien, dat enckel tegenspoet
Ons dickmael nutter is als grooten overvloet.

(a) *Grijpskercke, een seecker Dorp ontrent Middelburg gelegen.*
(b) *Uytgang van den twaelfjarigen Treves.*
(c) *De Passageule, Juffrouwen, Catalijne, ende Henricus Polders.*

Kan oyt de rijckdom doen dat wy meer konnen eeten?
Of geeft sy ons een lijf dat niet en word versleten?
Of herten sonder sorg, of leven sonder nijt?
Of Geesten sonder waen, of Zielen sonder spijt?
Neen, neen, in tegendeel, de rijckdom baert gebreeken,
Die ons of in het breyn of in den boesem steecken:
Men houd het voor gewis, dat overgroot gewin
Brengt niet als losse waen en Zielgebreeken in.
Ey siet! hoe Godes Zoon een rijcken heeft beschreven,
Hoe schrap sijn saken staen ontrent het eeuwig leven:
Het schijnt dat groote schat en geld en overvloet,
Niet als door hoog geluck ten Hemel klimmen moet.
Wie sou doch niet verstaen dat hy geweldig dwaelde,
Die Kemels dringen wou door 't ooge van een naelde?
En echter dit bedrijf heeft Christus toegepast,
Aen iemant wiens gemoet is aen den rijckdom vast.
Hier uyt kan yder mensch hem als voor oogen setten,
Hoe seer dat rijck te zijn ons welstant kan beletten.
Beswaerlijck, voor gewis, beswaerlijck is de baen,
Waer door een rijcke vreck ten Hemel heeft te gaen.
Het is dan, lieve Ziel, ons menschen niet geraden,
Met dit gevaerlijck pack de schouders t'overladen.
O matig, lieve Godt! ó minder mijn beslag,
Op dat het aen de Ziel my geensints deeren mag.
Het is een deftig werck en waert te zijn gepresen,
Godtzalig en met een oock rijck te mogen wesen,
Het gout is schoon in glans, maer is geweldig swaer,
Ach wie besit het oyt als met een groot gevaer!
Waer toe noch lang verhael? Ick segge voor het leste,
Het middelmatig goet dat hou ick voor het beste.
Siet al te ruymen kleet doet aen het lichaem quaet:
En soo doet aen de Ziel de rijckdom sonder maet.
Siet rocken wel gemaeckt, die aen de leden passen,
Die staen ons aen het lijf, als uyt het lijf gewassen.
Geluckig is de mensch die onbeslommert leeft,
Want hy is rijck genoeg die niet gebreck en heeft.
Ey siet met dit bescheyt of diergelijcke reden,
Dient ons de Ziel getroost daer schade word geleden,
Geloof het, wie je zijt, het is een deftig man,
Die met een stil gemoet veel onheyl lijden kan.
Ick hadde wel gewilt dien harden slag beletten,
Maer wat van boven komt dat sijn gestrenge wetten.
't Is best dat sich de mensch in alle dingen voegt,
En met des Heeren wil sijn harte vergenoegt.
My dunckt ick heb wel eer een kort gebedt gelesen,
Dat kan op dit geval of elders dienstig wesen:
Ick vind het lieden goet te brengen aen den dag,
Op dat het eenig mensch ten goede dienen mag.

O Godt! die in der hoogten sweeft,
Die waert, die zijt, die eeuwig leeft,
Die aerd en hemel heeft gebouwt,
En wat het is noch onderhoudt;
Al bid ick u niet om het goet,
Dat my ten besten dienen moet,
Gy des, ô Vader! niet-te-min,
Ey stort het my van boven in;
En laet het my zijn toegebracht,
Hoewel dat ick het niet en socht.
En weder schoon ick nederkniel,
En bidde met de gantsche ziel,
Om iet dat ick van herten wacht,
Maer dat gy, Heer, ondienstig acht,
O Godt! verhoor mijn bede niet,
't Is best dat uwen wil geschiedt.
Wy sien helaes op vleesch en bloet,
Maer wat gy wilt is enckel goet.

Maer siet het ongeluck, gelijck men plag te seggen,
En wil hem niet alleen in stilte nederleggen:
't En komt niet onverselt; my trof een tweeden slag,
Soo bitter als se kan, soo vinnig als se mag.
Een die my bad gedient, en diergelijcke gasten,
Die rieden aen den Staet mijn landen aen te tasten.
Daer greep de Fisque toe en hield het al verbeurt,
Dat my noch van de zee niet af en was gescheurt.
De gront van al dit werck die wiert hier op genomen,
Vermits van 's vyants zy het lant ons was gekomen.
En daer toe werd gebruykt het inhout van 't Verdrag,
Dat, soo het schijnen mogt, niet al te klaer en lag
Dit was een harden stoot met al mijn Vlaemsche gronden,
Die wierden by den Staet of in de zee gevonden.
Ick hier op naer den Haeg, en dede mijn beklag,
En vorder waer ick mogt daer ick het dienstig sag.
Ick ging den rechten weg, en geensins slimme paden,

Het

Het ſtuck werd onderſocht by drie verſcheyde Raden:
Het duurde jaren lang, en al den middelstijt
Was ick het vruchtgebruyck en al de baten quijt.
Maer t'wijl ick in den Haeg was beſig alle morgen
Met dit verdrietig werck en veelderhande ſorgen;
Sag Godt den handel aen, en toonde metter daet
Dat ja ſijn Vaderſorg het onſe gade ſtaet.
Ick ſeyld' eerſt in de wind, en al des werelds ſaecken
Die gingen tegen my een vollen aenſlag maecken:
Doch midden in den loop van dit verdraeit gevaer
Soo wierd ick onverwagt een ſoeter lugt gewaer.
Godt wil dan aldermeeſt bedroefde zinnen helpen,
Wanneer de wonde bloedt en niet en is te ſtelpen.
My werd om deſen tijt een ſaecke toegebragt,
Daer van ick niet en wiſt en noyt en had gedagt.
Ick wierd juyſt toen verſogt, indien het mogte wefen,
(a) In Leydens hooge ſchool de jonckheyt voor te leſen
Het een en 'tander Recht. Ick nam het in beraedt,
Want 'twas, naer mijn begrijp, een ongewoone ſtaet.
Maer dit was nauw geſchiedt, of my wierd aengeſchreven,
(b) Dat Zeelandts eerſte Stadt my was geneygt te geven
Een ſtaet in haer bedrijf, die aen mijn Tweede Ziel
En al het naeſte Bloet ten hoogſten wel beviel.
Ick ging het gantſche ſtuck wat naerder overwegen,
En vont oock mijn gemoet hier toe te zijn genegen:
En ſiet t'wijl mijn geding hier noch in twijffel ſtaet,
Zat ick te Middelburg te midden in den Raet.
En ick wierd niet alleen geoeffent in de ſaecken,
Die zee of koopmanſchap of aertſche dingen raecken.
(c) Ick wierd oock Ouderling ten dienſte van de Kerck,
En dat was even toen een gantſch bekommert werck.
Want mits het nieu geſchil toen onlangs opgereſen,
Dat voor den gantſchen Staet een plage ſcheen te weſen,
Soo was'er veel te doen: maer eer het was verſpreydt,
Soo wierd het daer geſtilt door Godes hoog beleyt.
Ick heb in dit gewoel een ruymen tijt verſleten;
En broot van luyen aert en heb ick noyt gegeten.
Geheele dagen lang, tot aen den ſwarten nacht,
Heb ick in diep gepeys al dickmael doorgebragt.
Maer ſchoon ick met beraed was in het ampt getreden,
En was oock liefgetal aen al de Zeeuſche ſteden,
En dat het was gemeynt, indien het weſen mag,
Te blijven daer ick was oock tot mijn leſten dag;
Noch is'er evenwel een ſake voorgekomen,
Die my, na korten tijt, van daer heeft weggenomen,
My wierd een ander placts, gansch buyten mijn beleyt,
Ja ſonder vrienden hulp in Hollant toegeſeyt.
Ick ſat eens op een tijt te midden in de boecken,
(d) En Hollandts eerſte Stadt die quam my daer verſoecken,
(e) Door Heeren (des gelaſt) tot haeren eerſten Raet,
En drong my kragtig aen tot ſoo een waerden ſtaet.
Ick was een langen tyt onſeecker wat te ſeggen,
Des ginck ick 't wichtig ſtuck wat naerder overleggen:
Doch hoe ick 't overwoeg, het ſtont my qualick aen,
Te reyſen, daer ick zat, en weg te moeten gaen.
Ick was toen, naer my docht, in Zeelant vaſt geſeten,
Oock wou mijn Egemael van geen vertrecken weten;
In ſtad had ick een huys, en buyten op het lant
Een woning wel gebouwt, en boomgaerts net geplant.
De kennis die ick had nu lange my verkregen,
Quam meê in dit geval mijn zinnen hier bewegen.
Ick had'er menig vriendt en veel naer eygen wenſch,
En daer ick komen ſou en kend ick niet een menſch.
De kinders die ick had, die waeren daer gebooren,
En 't regt daer uyt ontſtaen dat ſcheen haer dan verlooren.
In 't korte, mijn Geſin ſcheen vaſt daer op te ſtaen,
Dat ver het beſte was uyt Zeelandt niet te gaen.
Nu was'er deftig volck en even Godtsgeleerden,
Die my op dit geval van haren raet vereerden,

(a) *My wierd aengeboden Profeſſor in Civile rechten te weſen.*
(b) *Penſionariſchap der ſtadt Middelburg*
(c) *Ouderling.*
(d) *Dordrecht.*
(e) *Bax en Elyenburg*

Die ſeyden: lieve vrient, ſiet daer uw eygen lot,
Dit ryſt niet uyt het vleeſch, het komt van uwen Godt.
Voorwaer indien je meynt hier ſtil te ſitten droomen,
Ontrent uw wijngaertrack of groene vijgeboomen,
Gy ſeyt te mael verdoolt. Godt ſal uw ſoet vermaeck
Verkeeren in der haeſt en dat in guure ſmaeck.
Gae daer je Godt beroept, en daer je word getogen:
En draeg u naer den eyſch en even naer vermogen.
Hy die het wigtig pack op uwe ſchouders leyt,
Sal wis tot uw behulp geduurig zijn bereydt.
Hy ſal uw kranck geſtel, hy ſal uw ſwacke kragten
Bequaemen tot het werck, oock boven uw gedagten:
Uw vrientſchap is ons lief, maer dat en gelt'er niet,
Wy raden u te gaen, vermits het Godt gebiedt.
Ick in den geeſt beweegt door ſoo geſtrenge reden,
Gaf my naer rechten ernſt tot vaſten en gebeden;
En ſiet al was ick teer en uyttermaten ſwack,
(f) Ick neygde mijnen hals en droeg het laſtig pack
My zijn in dit beroep veel dingen overkomen,
Die nut en weerdig zijn om waer te zijn genomen;
Byſonder om te ſien hoe dat de wereld ging,
Maer 't is te langen tijt te ſeggen alle ding
Het innerlijck beleyt en ſtaet van hooge ſchoolen,
Dat wierdt meeſt over al geleerde mans bevoolen:
Nu ſchoon ick niet en droeg den naem van hoog geleert,
Noch ben ick by den Staet met deſen ſtaet vereert.
Dit ampt heb ick bekleedt en niet voor weynig jaren,
En my is groot vermaeck hier over wedervaren
Maer my wierd opgeleyt te reyſen buyten 't lant,
Dat ick mits nu geruſt geheel ondienſtig vant.
(g) Daer was om deſen tijt een oorlog opgereſen;
Die ons oock by gevolg ondienſtig quam te weſen,
Het Frans en Britſche Rijck die ſtieten tegen een,
En ſiet dat ongemack dat wierd oock hier gemeen
Wanneer de krijg ontſtaet ontrent de naeſte kuſten,
Al wat nabuurig is en kan niet blijven ruſten:
Want als'er eenig huys in vier en vlamme ſtaet,
De voncken evenſelis doen oock de buuren quaet.
Daer mocht ſchier niet een ſchip uyt deſe Landen komen,
Of 't wierd van hier of daer den koopman afgenomen:
En dit was voor ons Lant een droevig ongeval,
Vermits het onheyl klom tot wonder hoog getal.
En mits om dit geſchil ons ſaecken qualick ſtonden,
(h) Soo wierd ick van den Staet naer Engelant geſonden:
Op dat men door beleyt een uytkomſt vinden mocht,
Terwijl men overhant ter weder ſijden vocht
De Koning die het werck met wysheyt wou beleggen,
Die ſont een Edelman om ons te komen ſeggen,
Dat Milord Buckingham ten vollen was gelaſt
Op dat op ons verſoeck wel mogte ſijn gepaſt.
Die Vorſt was toen ter tijt in gunſte van den Koning,
En hy gebruyckt'et Hof gelijck ſijn eygen woning.
Al wat hy ondernam of by den Koninck ſogt,
Dat wierd hem met gemack ten vollen 't huys gebrogt.
Maer hoort een vreemt geval dat ons is wedervaren:
Als wy met dit beſlag te ſaemen beſig waren,
My dunckt het is een dinck hier weert te ſijn gemeldt,
Dies heb ick dit vermaeck hier mede by geſtelt.
(i) Juyſt op St. Joris dag wiert daer een Feeſt gehouwen,
Waer toe men gaſten nood' byſonder Hoofſche vrouwen,
Om daer te komen ſien het koninckljcke feeſt,
Een ſchouſpel voor het hof en voor een blijden geeſt.
Daer komt het Ridderſchap toen op de zaelen treden,
En toont haer fier gelaet en welgemaeckte leden;
En dat al op de maet van edel ſnaren ſpel,
En dit bevalt voor al de jonge vrouwen wel.
Ons wiert, uyt 's Konings naem, een goede plaets gegeven,
Om daer te moogen ſien dat hoofs en prachtig leven.
Oock was daer een Geſant die uyt Veneetjen quam,

(f) *Aenneming van 't Penſionariſchap van Dordrecht.*
(g) *Anno 1627. Ende daer omtrent.*
(h) *De Heer Albert Joachimi ende ick wierden te ſamen in die ſaecke gebruyckt.*
(i) *Aldaer toen ter tijd gebruyckelijck.*

Die uyt des Konings laſt by ons zijn plaetſe nam.
Wy waren even drie die in de venſters lagen,
En die van boven af den gantſchen handel ſagen:
Geheel het Ridderſchap dat trat daer op en neêr,
En Milord Buckingham die ginck ſtaêg gins en weêr.
En als dan onſe Lord ons venſters quam genaecken,
Soo ſag men hem terſtont een vrolick weſen maecken;
Hy boog hem wonder laeg, en gaf een ſoeten lag,
Ja 't ſcheen een ander menſch als hy maer op en ſag.
Wy hielden ons vereert door ſoo een jonſtig weſen,
En dat beleeft onthael wierd hoog by ons gepreſen.
Wy hielden onſen Staet in ons te zijn vereert,
Maer ſluex wierd deſe kans gantſch anders omgekeert:
Want toen wy op het leſt van boven neder quamen,
Toen was het dat wy ſtracx wat anders daer vernamen:
Wy vonden ons misleyt van d'eer aen ons geſchiedt,
En 't raeckt' ons Nederlant en 't rijck Veneetje niet:
Want boven het vertreek dat aen ons was gegeven,
Was daer een ſeecker plaets de Juffers toegeſchreven;
Die ſagen 't Hoofſe ſpel, maer ſy oock boven dien
Ontſingen groot vermaeck om daer te zijn geſien.
(a) Nu Milord was een helt die by de jonge vrouwen
Niet Joris teelt alleen, maer Venus plag te houwen.
Doch wy, onkundig volck, ontſingen voor den Staet
Een Brief, die niet aen ons, maer elders henen gaet.
Hier na is toen gevolgt dat wy van grooter ſaken
Of in den vollen Raet, of in 't byſonder ſpraken:
En daer is op het leſt ſoo veel te weeg gebrocht,
Dat ick ten deele kreeg dat by ons wiert verſocht.
De Koning was beleeſt. Ick wiert van hem beſchonken.
Een brief, een Ridders brief, daer van de letters blonken,
Van gout en ſchoone verw, hier was een wapen by,
Oock maeckt' hy noch een deel van onſe Schepen vry.
Daer mede reyſd' ick weg, en voer naer onſe kuſten,
Op hoope voor een tijt aldaer te mogen ruſten;
Maer dat en viel niet uyt gelijck ick had gedagt,
Want my wiert op een nieuw veel moeyte toegebragt.
Ick dien hier dan een woort in 't korte by te voegen,
Dat my veel onruſt gaf, en weynig vergenoegen.
't Is ſelden dat een menſch iets ſoets of goets gebeurt,
Of daer rijſt eenig leet dat by hem word betreurt.
Ick wierd te huys verſogt by veel bekende lieden,
Die met een grooten ernſt my deſen aenſlag rieden,
Het oog te laten gaen ontrent een vetten gront,
Die in het Brittenlandt als toen te dijcken ſtont.
Ick hoord aen alle kant meeſt al de ſneêgſte menſchen,
Als met een vollen luſt om deſen handel wenſchen:
Maer daer viel ſeldſaem werck en vreemde ſlagen in,
Al was'er, ſoo het ſcheen, vry hope van gewin.
Dit heeft my ongemack en oeffening gegeven,
En 't is, tot mijn verdriet, my lange by gebleven.
Ach! vrienden, ſchijn bedriegt, en dat men voordeel agt,
Word van een helle zon wel ligt een droeve nagt.
Ick hebbe toen geleert, dat lant te willen dijcken,
Niet in ſijn eygen kuſt, maer in uytheemſche Rijcken,
Sijn dingen vol gevaers. Men kent de lieden niet,
Noch wie u tegen is noch wie u gunſte biedt,
Men ſiet niet klaer genoeg in veelderhande ſaken,
Die veeltijts ongemack en grooten onluſt maken;
Het dijcken is van outs een ongewiſſe kans,
Maer verre boven al het dijcken buyten 's lants.
My zijn op dit geval veel dingen overkomen,
Die hebben menigmael mijn ruſte weggenomen:
Maer Godt ſy eeuwig danck, wanneer ick dertel was,
Soo quam'er eenig leet dat my de ziel genas
O Godt! als ick verhael den loop van mijne dagen,
Soo meld ick uwe gunſt, en waerom ſal ick klagen?
Al ſcheen het ſomtijts hard dat ick van u vernam,
Ick ſag het was my nut oock eer het eynde quam.
(b) Mijn trouw had nu geſtaen tot vijf en twintig jaren,
Toen my een droef geval van Godt is wedervaren:
Want juyſt op deſen tijt ſoo was dat my ontviel.
Mijn weerde Bedgenoot, mijn luſt en tweede ziel.

(a) *Spectatum veniunt veniunt, ſpectentur ut ipſæ.*
(b) *Affſterven van mijn weerde Huyſvrouw.*

Sy wierd niet van de Dood in haeſten weggenomen,
Ick ſag van langer hant haer droevig affcheyt komen.
Sy reyſde naer het graf, maer met een trage gangk,
En ſtont op haer vertreck wel twintig maenden langk.
De kunſt wrocht onder dies door veelderhande wegen,
Maer 't onheyl nu geſet dat ſtreet'er dapper tegen
Geen ſap of machtig gom, geen dranck, of edel groen,
En kond' haer oyt behulp of eenig voordeel doen.
Haer affcheyt was bedroeft · want ſy is overleden
En onder ons geklag en onder ons gebeden.
Vaer wel, mijn ander Ick; gy hebt de reys gedien,
Het is mijns herten wenſch dien eygen weg te gaen.
Daer ſat ick in den rouw. Als welgevoegde paeren
Die tot gemeenen trooſt aen een verſegelt waeren
Het ſcheyden overkomt, dat is een droeve ſmert,
Ja gaet tot aen het merg oock van het innig hert.
Maer ſchoon mijn waerde vrouw my toen was afgenomen,
(c) Ontrent het tweede bedt en ben ick noyt gekomen:
Mijn liefde bleef geſet en liet niet van haer af,
Ick ginck haer evenſelfs begroeten in het graf.
Het was een naer vertreck daer ick haer ging beſoecken,
En 't ging my dieper in als veel geleerde boecken.
Ick ſag 't was enckel ſtof dat ick eens had bemint:
Ach wat ons hier verheugt en is maer enckel windt!
Ick ſtont een wijl en keeck ontrent haer dorre beenen,
En vond'er ſtof genoeg om daer te blijven weenen:.
Ach! of hier iemant is van ſlegt of edel bloet,
Hier blijkt het wat een menſch ten leſten worden moet.
Ick wierd, na dit geval, by wijlen omgedreven,
Of ick van nu voortaen ſou eenſaem blyven leven,
Dan of ick wederom ſou treden in de trou,
En nemen my ter hulp een nieugekooren vrou.
Dit nam ick in beraet, en hadde veel gedachten;
Maer Godes raet beſtont en hadde meerder krachten.
Wat is 't of ſchoon de menſch op 't een of 't ander ſet,
Wat van den Hemel komt dat ſtelt een vaſte wet,
Ick ſag hoe weynig volcks, met onderling vernoegen
Haer in het tweede bedt te ſamen konnen voegen.
Oock quam my doen ter tijt een veersjen in den zin,
Dat my in volle daedt ontriedt een tweede min.

Als een van twee nette ſchelpen
Komt te breecken of verlieſt,
Niemant ſal u konnen helpen,
Schoon men oock met oordeel kieſt,
Aen een die met effen randen
Juyſt op d'ander paſſen ſou:
d'Outſte zijn de beſte panden,
Niet en gaet voor d'eerſte trou.

Een wijf dat rimpels heeft en kon my niet bevallen,
En ick hield my te rijp om met de jeugt te mallen;
En daerom ſtelt ick vaſt dat d'een en d'ander trou
Of my, of die ick nam ſou ſtrecken tot berou.
Die vijftig jaren telt, en kinders heeft verworven,
Al is ſijn bedtgenoot om deſen tijt geſtorven,
Die ſeyd ick is het beſt dat hy ſijn kamer ſluyt;
En voor gerimpelt vel en voor een jonge bruyt.
Ontrent ons ouden tijt ſoo moet het lichaem ruſten,
Wat ſal een oudt geſtel hier ſoecken nieuwe luſten?
Waerom noch ingevolgt de tochten van het vleys,
Terwijl men beſig is ontrent de leſte reys?
't Is waer Godt had van my drie zoonen afgenomen,
En my zijn in de plaets twee dochters toegekomen,
Dies ging der vrenden raet ontrent een nieuwe trouw,
Op dat ick wederom een mans oorr teelen ſou.
Maer als ick dat beleyt ginck nader overwegen,
Soo vond ick mijnen geeſt tot trouwen niet genegen;
My docht als ick bedagt mijn eerſte bedgenoot.
Dat my geen meerder heyl ſou vallen in den ſchoot.
Oock is 't van (d) outs geſeyt, dat andermael te trouwen.
Niet anders voort en brengt als twiſt en naer berouwen.
En daerom nam ick voor, als vyand van gekijf,

(c) *Dit word breeder in den Trouwring verhaelt*
(d) *'t Oude ſpreeckwoort is.* Nuptiæ ſecundæ raro ſecundæ.

Te

Te leven voor mijn ſelf, te ſlapen ſonder wijf.
Schoon my dan menigmael oock wel ervaren lieden
Vermaenden tot het werck en deſen handel rieden,
Op dat noch voor mijn huys een manshooft mogt ont-
Ick nam haer reden in, en liet het ongedaen. (ſtaen,
My docht ſchoon ick een Soon miſſchien eens mogte teelen,
Dat my het kint alleen ſou dienen om te ſpeelen,
Want eer het ſtont te zijn geſtijft door mijnen raet,
Dat ick dan weſen ſou daer al de werelt gaet.
Schoon ick dan jeugdig ſcheen, en van geſonde leden,
Jck ben niet wederom in d'echten ſtaet getreden:
Ick bleef gelijck ick was, en hiel een eenſaem bedt,
En ſiet daer heeft nooit vrouw haer voeten op geſet.
Ick was alleen bedogt wat my nu ſtont te maken,
Dat my te laſte viel in huyſſelijcke ſaken:
Doch na een rijp gepeys, maeckt' ick een vaſt beſluyt,
En vond, tot mijn gemack, bequame wegen uyt.
(a) Ick bad een Jongeling in mijnen dienſt genomen,
En die heeft naderhant een ſoete vrouw bekomen,
Een vrouw van goeden aert en geeſtig in verſtant,
Die ick met haren man my nut en dienſtig vant.
Het is van heden af een ruymen tijt geleden,
Dat ſy haer trouw behulp in mijnen dienſt beſteden:
De man in 't buytewerck, de vrouw in 't huysbedrijf,
En ſiet op deſen voet ſoo bleef ick ſonder wijf.
Ick moet, trouhertig paer, uyt ons te ſamen leven,
Ick moet getuygenis van uwe deugden geven,
Gy hebt my wel gedaen te huys en overal,
Waer van u dit geſchrift tot preuve dienen ſal.
Nu weder tot de ſaeck. Na ſes of ſeven jaren,
Is my een meerder laſt en eere wedervaren.
Gy weet het, lieve Godt! ick had het niet geſogt,
En 't is my evenwel in ſtilheyt toegebrogt
(b) Den Staet gaf my de magt om voor te mogen ſtellen,
En op den Lantdag ſelfs de ſtemmen op te tellen,
En na dat yeder lidt zijn reden had geuyt
Ten dienſte van het Lant, te maeken het beſluyt.
(c) Ick had dat ampt bekleet nu jaeren tweemael zeven,
Als Godt aen deſen Staet den vrede quam te geven;
Dat in voorleden tijt geen menſch en had bedacht,
Daer is de Spaenſche Vorſt op heden toegebragt.
Godt buygt der Prinſſen hart, ey ſiet de Nederlanden
Zijn los en vry geſtelt van alle ſtrenge banden!
Op! op! nu Geeſten op! hier krijgt uw penne ſtof
Tot voetſel voor de Faem en Godes hoogen lof.
Laet nu des Hemels vier in uwe zinnen wercken,
Op dat de tijt die komt dit wonder mag bemercken.
Voor my ick ſwijge ſtil om voor mijn borſt te ſlaen,
En ſegge, lieve Godt wat hebje my gedaen?
My, ſeg ick, nietig menſch, dat ick die groote ſaecken
Mocht ſien van eerſten af, en als met handen raecken,
Tot aen het eynde toe! Nu ſeg ick t'uwer eer,
Ick wil geen hoogen ſtaet of grooter rijckdom meer.
De zegen is genoeg die gy my hebt gegeven,
Neemt eerſt mijn ſonden af, en dan mijn nietig leven.
Daer is niet meer te doen voor my bouvallig menſch,
Een ſtille dood alleen is nu mijn 's herten wenſch.
Maer Heer wat heeft uw gunſt voor my noch uitgevonden?
(d) Het Zegel van het Lant dat wierd my toegeſonden,
Dat wierd my toebetrout, en 't (e) Leenhof bovendien
Heb ick op eenen tijt in mijn beleyt geſien.
Hoe vremt en wonderbaer, O Godt ſijn uwe wegen!
Waer gy de menſchen roept, daer toont gy vollen zegen.
Uyt Zeelant hebtge my naer Hollandt eerſt geleydt,
In Zeelant wederom een plaetſe toebereydt.
Uyt Zeelant op een nieuw naer Hollandt opgenomen,
Heb ick uw ſtil beleyt ten vollen eerſt bekomen,
Hier ben ick uyt'er tijt en wachte met gedult,
Tot dat gy aen de ziel wat beters geven ſult.
O wou nu 's Hemels vier in mijn gewrichten zijgen!
Dat my mijn leſte ſnick ten Hemel dede ſtijgen,

Op dat ick heden mogt ten vollen ſijn bequaem,
Te melden Godes lof, te roemen ſijnen naem!
Maer, laes! ick ben te ſwack en ben van geen'er waerde,
Ick ben een nietig menſch geſprooten uyt'er aerde:
Ick ben maer enckel ſtof, en niet als ydel kaf,
Heer neemt mijn zondig vlees, en dan mijn weſen af!
Waerom ſal ick het pack van groote Staten dragen
Tot aen den leſten ſtont van mijn verloope dagen?
Ick bidde, lieve Ziel, waerom aldus geleeft,
Tot ons de gang beſwijckt en al het lichaem beeft?
Ey let op uw bedrijf. Wat hebje nu te wachten,
Als daegen ſonder ruſt en veel benaude nachten?
Als ſwackheyt, ſware kug, en ongewoone pijn,
En datje ſult een laſt voor u, en d'uwe zijn?
Siet daer een kort verhael van al mijn voorig leven,
Siet daer een groot gewoel en kleyne ruſt beſchreven;
Siet daer van mijn bedrijf een waeren overſlag,
En wat ick heb geweeſt tot heden op den dag.
Ick had eens vollen tijt, als buyten alle plichten,
Om boecken op te ſlaen om iets te moogen dichten:
Maer 't ſoet is altijt kort, eer ick het regt bedagt,
Soo was ick in de zorg en onder dienſt gebragt
(f) Twee ſteden, die van outs in haer beſcheyden Staten)
Ontrent het Lantbeſtier als d'eerſte leden ſaten,
Die hebben my verſogt tot haeren dienſt te ſtaen,
En na verloop van tijt heb ick het bey gedaen.
Godt heeft my naderhant een ſwaerder ampt gegeven:
Daer vond ick ander werck, doch geen geruſter leven.
't Is wonder wat hy ſiet en overkomen moet,
Die ſonder ſteunſel is en groote ſaecken doet.
Een ampt van deſen aert is vol geſtaâge ſorgen,
Vol aenſpracks, vol gewoels, ook in den vroegen morgen:
Dit vond ick aldermeeſt, wanneer men aen den Staet
Al wat tot Vrede dient moſt brengen in beraedt.
Wat vond ick daer een ſwier van ongebaende wegen,
Waer door my ſtont te gaen, al was het ongelegen?
Hier was een driftig zant, en daer een harde klip,
En dickmael rees'er ſtorm te midden in het ſchip.
Siet als ick in den dienſt van Hollant was getreden,
Had ick geen voorbeſpreek met iemant van de leden.
Oock was'er niet een vrient die my in bloet beſtont,
En die my (waer het noot) ſou leenen ſijnen mont.
Nochtans ſoo hout men vaſt, dat wie in groote ſtaten
By Prins, of hooge Magt komt in te zijn gelaten,
Hoef ſchouders tot behulp en meer als eenen man,
Die hem, wanneer het nijpt, een toevlugt weſen kan.
Dit heb ick niet gehadt, en 't is nochtans gebleecken,
Dat Godt my heeft bevrijt van hondert ſlimme ſtreecken,
Mijn Godt heeft my behoedt wanneer het qualick ging,
En als ſchier aen een draet mijn ſtaet en weſen hing.
Hem zy dan eeuwig danck voor ſoo geſtaâgen zegen,
Want ſonder dat behulp ſoo ſtont ick gantſch verlegen;
Wie heeft voor mijnen tijt wie heeft'er vaſt gegaen,
Op ſoo een krockig ys, en ſoo een gladde baen?
Ick had al menigmael, oock in voorleden dagen,
Van ſoo een wigtig ampt gewenſt te zijn ontſlagen,
Maer ſtaâg ſoo was'er yet dat tuſſchen beyden viel,
En dit my aen het werck als noch gebonden hiel.
Een Schipper moet de wint, een Huyſman ſoeten regen,
Een maegt een ruſtig man van Godes eygen zegen
Verwachten met gedult: die ſaecken krijgt men niet
Naer dat het ons bevalt, maer als het Godt gebiedt.
't Is uyt ſijn rijcke bron daer wy het al verwachten,
En die geeft menigmael oock boven ons gedachten.
Soo wy op ſijn beleyt ons dingen lieten ſtaen,
Het ſou ons menigmael al vry wat beter gaen.
Wel als mijn leven klom tot tienmael zeven jaren,
En dat'er boven dien noch twee verloopen waren,
Doe vond ick my geneygt te laten alle ding,
Dat noch of aen het vleeſch of aen de wereld hing.
Als Jakob wierd gevraegt hoe ver ſijn oude jaren
Gevordert deurgegaen en opgeklommen waren,
Soo vind ick dat de vorſt hier op tot antwoort geeſt,
Hy tot ſijn Ouders tijt niet toe en had geleeft.

(a) *Matthias Havius, naderhant getrout met Juffr. Cornelia Baers.*
(b) *Penſionaris van Hollandt.*
(c) *Vrede van Anno 1648.*
(d) *Groot Zegelbewaerder*
(e) *Stadhouder vande Leenen.*

(f) *Dordrecht en Middelburg.*

Ick Jakob, (lieve Godt! door uwen hoogen zegen,
Dat heden dient verhaelt en noyt te zijn verſwegen)
  Ick Jakob, lieve Godt, op heden noch geſont,
  Ick ſeg het overluyt en met een vollen mont,
Ick ſeg dat noyt een menſch, uyt mijnen ſtam geſproten,
Heeft ſoo een ruyme tijt als ick alleen genooten.
  Want niemant roemd'er oyt van ſes en 't ſeſtig jaer,
  En ick ben heden ſelf al verre boven haer,
Hoe kan ick mijnen Godt genoegſaem danckbaer weſen,
Van ſoo geſtreckten gunſt aen deſe Ziel beweſen!
  't Is ſijn genaed' alleen dat ick noch heden leef,
  En onder 't wigtig pack niet overlaſt en bleef.
Maer eer wy tot beſluyt uyt deſen handel daelen,
Soo reſt'er noch een ſtuck dat ick hier moet verhaelen
  Het was een ſeldſaem werck dat my eens overquam,
  En raeckte boven al het magtig Amſterdam.
(a) 't Was op een Saturdag dat Holland uwe Staten
In haer beſcheyden plaets by een vergadert zaten:
  Als ick nu veerdig was te nemen by der handt
  Iet dat ick voor den Staet bequaem en dienſtig vant.
Doch eer ick eenig werck noch had ter hand genomen,
Soo wiert ick by den Prins verſogt te willen komen:
  Ick deede met'er daet gelijck ick was verſogt,
  En ſiet daer viel iet voor daer op ick niet en docht.
Ick vond den Prins geſtelt niet als hy plag te weſen,
My docht 't uyt zijn gelaet yets vremts te konnen leſen,
  Het leed als geenen tijt, hy quam ontrent my ſtaen,
  En ſprack my evenſelfs met deſe reden aen:
Ick hebbe, na beraet en om verſcheyde reden,
In ſeeckerheyt geſtelt een deel van uw Leden;
  Die werden nu bewaert, en dat op mijn bevel,
  Die luyden niet-te-min die ſijn in alles wel.
Ick hebbe, boven dien, een hoop geſwinde gaſten
Bevoolen Amſterdam met wapens aen te taſten,
  Gy let wat ick u ſeg, en meugt oock henen gaen,
  En ſegt dit mijn verhael den Staten veerdig aen.
Ick ſtont hier op verſtelt als van een ſeldſaem wonder,
Mijn breyn was omgevoert als van een grooten donder.
  Ick vraegde niet-te-min, van waer het onheyl quam,
  En waer uyt dat'et rees en ſijn beginſel nam?
Ick vraegde, boven al, wie dat de luyden waren,
Dien heden op den dag het ſtuck was wedervaren?
  De Prins doch evenſelfs, al ſcheen hy ongeſint,
  Die haelde my papier en pen en goeden inckt.
Hy ſeyde ſchrijft hier op het pit van deſe ſaecken,
En wil het altemael uw Heeren kenbaer maecken.
  Doch wat noch vorder raeckt den gront van dit beleyt,
  Dat ſal te ſijner tijt, eens breeder ſijn geſeyt
Ick, na dit kort geſpreck, begaf my naer beneden,
En bragt dit vreemt verhael tot kennis van de Leden:
  Daer ging het ſeldſaem toe, ick hoorde geen beſluyt,
  Maer yder rees terſtont en ſoo ter Kamer uyt
De Prins naer Amſterdam. hier na is goetgevonden,
Dat Leden van den Staet hem wierden toegeſonden,
  En my wiert opgeleyt te brengen aen den dag,
  Al wat den jongen Heldt tot ruſte brengen mag.
Wy veerdig op de reys. maer eer wy vorder quamen,
Soo was dat wy het werck gelijck het ſtont vernamen:
  Het docht ons ſonder vrucht hier verder in te gaen,
  De Prins reed na den Haeg, de krijg die was gedaen.
Siet al dat groot beſlag dat was terſtont verdwenen,
Gelijck een dicke wolck die wonder heeft geſchenen,
  Of als een ſnelle beeck die uyt der hoogten vloeyt,
  Of als een open bloem in haeſten uytgebloeyt.
't Geviel ontrent een Jaer na d'onverwachte vlagen,
Die 't machtig Amſterdam met onluſt had gedragen,
  Dat toen de bleecke dood Prins Wilhem overquam,
  En in der haeſt beſprong en uyt de werelt nam.
(b) Toen wiert het Lant verſchrikt. de Steeden alle zeven
Die wierden opgemaent en in den Haeg beſchreven,
  Ten eynde deſen Staet uyt ſoo een vreemde bogt,
  Door onderling verdrag haer weder redden mogt.

Ick moſt op deſen ſtroom met grooten aendagt zeylen,
Want by een harde kuſt daer moet men dikmael peylen
  Al wie beſijden af ging treden aen de reê
  Die gaf zijn ſwacken voet ten beſten aen de zee.
De winden blieſen hart en maeckten groote baren,
En by my was'er noyt ſoo hollen zee bevaren:
  Maer noch quam ik'er uyt, doch door mijn wijsheyt niet,
  't Was Godes Vadergunſt die my ten beſten riedt.
Hem zy voor eeuwig lof, en ſtaegen danck gegeven,
Sijn Geeſt heeft my beſtiert in dat bekommert leven,
  Hoe licht raekt door een ſtorm een Zeeman aen de gront,
  Soo Godt tot ſijn behulp niet aen het roer en ſtont!
Hier ving ick weder aen, om mijn verlof te trachten,
Dan 't wiert noch uytgeſtelt door ons geduchte Machten,
  En my wert opgeleyt de ſaken by te ſtaen,
  Tot 't openſtaende werck ſou weſen afgedaen.
Ick bleef dan in het ampt, en heb het pack gedragen,
Tot wy dien grooten Raet van een geſcheyden zagen:
  Maer ſtracks na dit vertreck ſoo ving ick weder aen,
  En heb op 't oud verſoeck met yver blijven ſtaen.
Ick ſtont dan vaſt geſet op mijn verlopen dagen,
(c) Des ben ick op het leſt van mijnen dienſt ontſlagen;
  En my wierd danck geſeyt voor mijn getrouwe vlijt,
  En voor den ſwaren dienſt en ſoo geruymen tijt.
My docht dien eygen ſtont, ick kon veel raſſer treden,
En ſcheen te zijn verlicht in al de ganſche leden.
  Ick was gelijck een menſch die van een ſwaerte ſcheydt,
  Of die een laſtig pack ter neder heeft geleydt.
Ick op dien eygen ſtont ging op der aerden knielen,
En droeg den Schepper op de krachten mijner Zielen:
  Ick ſeyde, lieve Godt! ick ſeg u grooten danck,
  En wil het doen met ernſt, mijn korte dagen lanck.
Het is een laſtig ampt dat ick nu heb verlaten,
Het ſwaerſte ſoo men houd van onſe groote Staten:
  Wie heeft dit wightig ampt voor deſen ooyt bekleedt
  Die niet daer uyt en viel door ſmaet of hertenleet?
Van beyde ben ick vry; ick heb geen hoon geleden,
Want ick ben van den Staet vrywillig afgetreden:
  En mits ick was ontlaſt, ſoo was ick ganſch verblijdt
  Vermits ick van de ſorg ten leſten was bevrijdt.
Mijn Godt heeft my verloſt van duyſent ſware ſorgen,
Verſtoorders van de ruſt oock voor den vroegen morgen;
  Geef dat ick nu alleen bekommert weſen mag
  Ter eer van uwen naem en van mijn leſten dag
Als ick nu van den Staet mijn affcheyt had genomen,
En dat ick, naer my dogt, nu vryheyt' had bekomen,
  Wiert my noch evenwel een nieuwen laſt bereydt,
  En even t'huys gebragt en op den hals geleyt.
Dit was een wigtig pack, dat in mijn oude dagen
Ick, van den Staet verſocht, met onluſt heb gedragen,
  En daerom vind ick goet dat hier oock wert geſeyt,
  Hoe dat'et ſtuck begon en neder is geleyt.
(d) Men hoord om deſen tijt veel ongehoorde dingen,
Die in het Brittenlandt al vry wat ſeldſaem gingen:
  De Koning was onthalſt, ſijn Nazaet weg gevlugt,
  Het Rijck van een gedeelt, en yder was bedugt.
Stracks liet het Parlement meeſt al de ſoute baren,
Meer als het was gewoon, met alle magt bevaren:
  Het ſteld oock wetten in ganſch anders als het plag,
  Soo dat men niet als eerſt den handel drijven ſag
Dit wonderbaer beleyt ontrent de Britſe ſtranden,
Verweckt een vremt gewoel in al de naeſte Landen;
  De Koopman is verſtelt, de Vorſten plegen raet,
  Doch yder ſoeckt de gunſt van deſen nieuwen Staet.
Oock ons vereenigt Lant, om onheyl af te wenden,
Vont goet om nieuw verdrag naer Engelant te ſenden;
  (e) Hier toe wiert ick verſogt; en my wiert aengeſeyt
  Dat ick moſt d'eerſte zijn in ſoo een hoog beleyt.
Al die in dit geval veel ongemacken ſagen,
Die hadden op het werck een wacker oog geſlagen,

(a) *Belegeringe van Amſterdam by Prins Willem de II. in Auguſti 1650*
(b) *Groote Vergaderinge Anno 1651.*

(c) *Op groot verſoeck ontſlagen van 't Penſionariſſchap van Hollant.*
(d) *Voorbooden van den Oorlog met Engelant*
(e) *Ambaſſadeur naer Engelant: daer by waren d'Heeren Schaep ende vander Perre.*

De

De wetelt ftont verbaeft, en alle Prinffen ftil,
En fien waer dit gewoel ten leften benen wil.
Mijn tijt was toen gegaen tot Jaren tienmael feven,
En 't was maer kleyn verfchil noch viere daer beneven,
En als men dit hegon, foo was het winter tijt,
Die voor den ouden dag behoort te zijn gemijdt.
Dies bad ick onfen Staet om my te willen fparen,
Soo om den harden tijt, als om mijn hooge jaeren,
Oock om de ftuure zee, die van mijn jonckheyt aen
My quellig had geweeft en tegen had geftaen.
Maer fchoon ick hart verfogt om t'huys te zijn gelaten,
Het was om niet gepoogt, geen feggen kond'er baten:
Dies als ick op den hals ontfing den nieuwen laft,
Soo fteld' ick defen ttooft in mijn gedachten vaft:
Mijn ziele kan foo ras uyt dit ellendig leven
Haer redden uyt het vleefch, en naer den Hemel fweven
Ter plaetfe daer de Teems in gulle ftroomen vloeit,
Als daer ons Haegfe beeck de klingen hier befproeit.
De kuft biet Engelant daer wy naer ftaen te reyfen,
Laet ons dien goeden naem gedurig overpeyfen,
Geef ons hier, lieve Godt! of op een vreemde ftrant,
Geef waer het wefen mag het eeuwig Engelant!
Wy fluks dan op de reys, en Godt font goede winden,
Die ons in korten tijt het eylant deden vinden:
De zee, na langen ftorm, was toenmaels wonder ftil,
Het fchijnt de haren gaen alfoo de Stierman wil.
Juyft op dien eygen dag, als wy gekomen waren
Nu midden in de zee, en in haer rouwe baren,
(a) Toen fag men in het fwerck of hooger in de logt
Een Vloote foo het fcheen die met een ander vogt.
Daer wierden oock gefien veel ongehoorde dingen,
Ganfch boven ons begrijp die wonder feldfaem gingen.
Het wierd in klaren druck gefonden over al,
Maer 't is noch onbekent wat hier uyt komen fal.
(b) Maer noch een ftouter geeft, een Engels Sterrekijcker
Die maeckt ons Landen arm en fijn gefelfchap rijcker,
Uyt fake van een krijg te rijfen tuffchen twee,
Die twiftig foude zijn en vechten om de zee.
Die Schrijver ondernam oock Steden uyt te kiefen,
En feyd' dat Amfterdam het meefte fou verliefen.
En waerom meer gefeyt? 't is feltfaem dat hy fchrijft,
En 't fchijnt dat Engelant geduurig hoven drijft.
Maer hier dient aengemerckt dat al dit was gefchreven,
En even in den druck ten vollen uytgegeven,
Ten tijde toen het werck noch in 't onfeeckerftont,
Ja eer men ons verfogt, of oyt naer Londen fondt.
Of nu een menfchen oog foo verre weet te kijcken,
Dat hem dit uyt de lugt of fterren foude blijcken,
Dat ftel ick aen de kunft of aen een deftig man,
Die van dat hoog bedrijf met oordeel fpreken kan.
Maer ick ben niet geneygt iet meer hier van te feggen,
Ick laet hem die het luft dit naerder overleggen.
Mijn pen houd u geruft en weeft na defen ftil,
En wacht in alle ding op Godes hoogen wil.
Ick dan onaengefien mijn hooggeklomme jaren,
Ben veerdig voor den Staet naer Engelant gevaren,
Op dat het nieuw gefchil, dat naer den oorlog fag,
Mogt blijven buyten leet en komen tot verdrag.
Ick weet u, lieve Godt! geen vollen danck te geven,
Al bragt ick tot het werck al wat ick heb te leven;
U danck ick niet-te-min, ick fwack en fondig menfch,
Niet foo ick dancken kan, maer als ick heden wenfch.
Gy hebt de lucht betoomt oock in de ftrengfte dagen,
Gy hebt ons door de zee als met'er hant gedragen,
Gy gaeft den winter laft, oock midden in de kou,
Dat ons omtrent de Teems geen ys ontmoeten fou.
Gy gaeft de wint bevel op ons niet hart te blafen,
De baren boven dien niet fel te mogen rafen:
Gy hebt ons met gemack en uytermaten fagt,
In foo een korten tijt, tot Londen opgebragt.
(c) En fchoon een vuyle brant was in ons fchip ontfteken,
Dat tot een volle peft ftont uyt te fullen breecken,

(a) *Dit is naerder befchreven.*
(b) *Lilli: een Engels Mathematicus.*
(c) *Op 't Schip van de Heeren Ambaffadeurs ftorven onderwegen twee Matroofen van de peft.*

Niet een van ons gevolg en wiert'er van befmet,
Het vierig ongeval dat is door u belet.
Wy moede van de zee begaven ons te lande,
En fagen met vermaeck het grintig 's Gravefande:
Terftont een deftig man, gefonden van den Staet,
Die hiet ons wellekom en bied ons foet gelaet.
Het leed maer eenen dag wy quamen binnen Londen,
Daer wy een machtig volck en veel karoffen vonden.
(d) Lord Pembroeck was verfelt, die heeft ons ingeleyt,
En fiet tot onfer eer de maeltijt was bereydt.
De Tafels zijn vervult met alderhande fpijfe,
En çierlijck opgeregt op alderhande wijfe:
Soo dat'er niemant kent of oock ter degen weet
Wat fchotels dat men fiet, wat fpijfe datmen eet.
(e) Wy bragten gaven meê bewaert in fchoone kaffen,
Beftaend' uyt enckel Gout om in te mogen waffen:
Het was een fchoon gefchenk, maer 't heeft geen vrucht gedaen,
Vermids het wederom naer Hollandt mofte gaen.
Want fchoon wy dit gefchenk aen yder wouden brengen,
Een wet, toen nieuw gemaekt, en wild' het niet gehengen:
Want daer was vaft geftelt, hoewel men anders plag,
Dat niemant nu voortaen gefchencken nemen mag.
Dit hebben wy verftaen en aen den Staet gefchreven,
En ons is wederom des nieuwe maght gegeven:
En fchoon wy over dit ontfingen volle maght,
Wy hebben 't wederom ten leften t'huys gebragt.
Al was het fuyver Gout en net gemaeckte vaten,
Het heeft noch evenwel daer niemant konnen baten:
Oock wiert ons geen gefchenck, wanneer wy fouden gaen,
In Engelant gevergt, of aen den Staet gedaen.
(f) De tweede dag en was als noch niet overftreecken,
Of ons wiert toegeftaen ons voorftel uyt te fpreecken:
Wy dan met ons gevolg getreden op de Zael,
Ontdeckten onfen laft en dat in Roomfche tael.
Het is met vlijt gehoort dat by ons is gefproken,
Oock met geen tuffchen praet by iemant afgebroken:
De Speecker van het Huys die nam ons fchriften aen,
En wy zijn uyt den Raet met eere weggegaen.
Daer was gewapent volck geftelt aen alle zijden,
Soo die te voete gaen, als die te paerde rijden:
Noch drong het nieusgier volck op ons foo dapper aen,
Dat ons fchier wiert helet naer huys te mogen gaen.
Het was verhuyfens tijt, na dat ons negen malen
Was fpijfe toebereyt oock fonder ons betalen:
Want dat was toen ter tijt een wijfe van het Landt,
Wanneer men daer onthaelt een vreemden Afgefant.
Dies ftelt fich ons gefin om veerdig op te trecken.
Het moet van nu voortaen zijn eygen tafel deecken.
Siet daer ganfch ander werck, en als een nieuwen ftaet,
Die eerft wat rou begint maer namaels beter gaet.
Ons huys en huysbedrijf, de kamers, muuren, ftraten,
Sijn niet als die by ons in Hollant fijn gelaten:
Hoort vrienden met een woord, die net wil zijn onthaelt,
Die raed ick dat hy noyt uyt onfe ftedendwaelt.
Maer defen onverlet ontrent het maghtig Londen
Wert fpijs en fuyckerwerck in overvloet gevonden;
Daer is van all's genoeg dat tot de Tafel dient,
Maer daer en was voor ons niet een vertrouden vrient.
Al die in 's Lants bedrijf toen waren aengenomen,
En ftont het geenfins vry by ons te mogen komen:
De Kamers van den Staet zijn al geweldig dicht,
Om datfe met den eed tot fwijgen zijn verplicht.
Dan noch foo fcheen de Stadt op ons te zijn gebeten,
Ons dienaers fijn befchimpt en dickmael oock gefmeten;
En menig fchamper lied, en menig flim gedicht
Wiert voor ons huys geplackt oock in het helder licht.
By ons word onder dies geen moeyte nagelaten,
Om iet te mogen doen dat ons fou mogen baten:
Geen vlijt en word gefpaert, op dat een goet verdrag,
Het eynde van het werck ten leften kroonen mag.

(d) *Sr. Olivier Flemmingh Mr. van de Ceremonien.*
(e) *Goude Lampetten tot vereeringe*
(f) *Audientie verleent, ende onfe Oratie gedaen inde Latynfche Tale.*

De

De Raet scheen des bereyt, en wy op goet vertrouwen,
Doen vlijt om alle daeg gespreek te mogen houwen:
Daer word op ons versoeck en plaets en tijt geset,
En soo het schijnen mag, men vint'er geen belet.
Want schoon men eerst versogt en scheen oock soo te wil-
De gronden af te doen van alderley verschillen, (len,
Te vooren niet besligt, en even onverwagt,
Soo word Ambona selfs hier in het spel gebragt.
Soo heeft men dit verschil noch echter laten varen,
Daerom wy seer verblijd en wel te vreden waren:
Want dat Oostindisch werck was hatig boven al,
En dreygd ons anders niet als krijg en ongeval.
(a) Ons last was afgedeelt in ses-en-dertig stucken,
En soo'er werd gelooft het sou ons wel gelucken:
Maer om een vreemt geval, dat tusschen beyden viel,
Soo was het dat men flucks den handel wederhiel.
Ons schiprijck Nederlant, in handel hoog geresen,
Was daer al lang benijt om dat geluckig wesen:
En daerom wiert'er stof of immers glimp gesogt,
Op dat ons eenig leet mogt worden aengebrogt.
De Vloot van onsen Staet quam 't Britse lant genaken,
En hier uyt rees de gront dat sy den handel braken:
Black gaf aen Tromp de schult; maer ons geheele Vloot
Riep dat den Engelsman voor eerst op d'onse schoot.
Hoe dat het wesen mag, den bandel werd gebrooken,
Om dat'er over al veel nijders onder stooken,
Tot oorlog, niet tot rust, is haeren Staet bequaem,
En aen den meesten hoop ten vollen aengenaem.
Wat Godt met dese krijg nu voor heeft uyt te werken,
En kan te deser tijt geen mensche noch bemercken:
Hem bid ick, die het licht oock uyt het duyster treckt
Dat wy in desen twist ons houden onbevleckt.
Godt sal te sijner tijt oock even dese saecken
Bestieren naer den eysch en ons ten besten maecken.
Laet ons op sijn behulp vertrouwen met gedult,
Want seecker dit gewoel is buyten onse schult.
Wy vonden onder dies in soo verboste saecken
Iet, dat ons swaren Geest by wijlen kon vermaecken,
Voor al soo docht ons goet te wijcken uyt de Stadt,
(b) Gelijck een deftig Man ons wel geraden hadt.
(c) Daer is een seecker dorp, niet verre buyten Londen,
Daer wy tot ons gerief een schoone wooning vonden:
De Lord van Buckingham die had'er eens gewoont,
En in dit schoon gebouw sijn groote magt getoont.
Een water als Kristal quam uyt de hoogte sacken,
En word ontrent bet slot gevat in loode backen,
En door het magtig huys aen allen kant verspreyt,
Door Koningklijcke magt veel mijlen afgeleydt.
De Teems quam voor bet huys met volle stromen sweven,
En kon ons versen Salm, en Snoeck en Baersen geven.
De lucht docht ons gesont, en soo gestrenge niet,
Gelijck men menigmael in onse landen siet.
Den achsten van April vond ick hier wijngaerts blaren,
Daer by een teére bot en gulle rancken waren:
Oock gaf de Vijgeboom een voorspel van de vrugt,
Soo om het vette lant, als om de zoete lucht.
De lantstreeck daer ontrent is cierlijck in gebouwen,
Getimmert naer den eysch en deftig onderhouwen:
Schier yeder heeft een perck dat is een lustig wout,
Daer in men menig wilt en tamme dieren houdt.
De muuren sijn bekleet met hooge rosmarijnen,
Die oock de wintertijt hier niet en doet verdwijnen:
Oock groeyt de lauwerboom met soo een welig groen,
Gelijck by ons de wilg of slechte boomen doen.
Hier was bet dat wy meest met ons geselschap reden,
Wanneer wy by den Raet geen groote saecken deden:
En 't gaf een soet vermaeck aen ons gemeene jeugt,
Die vond, hoe dat het ging, hier aengenaeme vreugt.
Wanneer wy nu verhuyst en buyten Londen waren,
Is ons gansch onverwagt een onheyl wedervaren;

(d) Ons wooning word omringt en over al beset,
Soo dat ons Huysgesin haer uytgang word belet.
Daer quam een machtig Heyr een hoop van rouwe gasten,
Die dreygden evenstaâg ons aen te sullen tasten:
De Tour, gelijck het scheen, die was voor ons bereydt,
Dies stont men in gevaer om weg te zijn geleydt.
Maer dit was maer een schrick en is in haest verdwenen,
Het stuck was niet soo swaer gelijck bet heeft geschenen:
Dit alles was gescbiedt door last en van den Staet,
Als siende reeds van ver het aengevangen quaet.
Want 't wiert ons eerst voorseyt al eer de ruyters quamen,
Of datse voor een tijt haer woonplaets by ons namen;
Docb Godt sy eeuwig danck dat wy noch sijn bevrijdt,
Van soo een swarte Wolck, en van de Britse nijt.
De Schepen onder dies die in het Eylandt quamen,
Of diese met gewelt ter zee of elders namen,
Die werden prijs gemaeckt. Dat was by ons verdagt,
Dies heeft ons Nederlant oock Schepen uytgebragt.
Maer eer men onse Vloot als vyant heeft vernomen,
Soo kregen wy bevel om t'huys te moogen komen.
Wy doen als dat betaemt, verlaeten 't Britscbe strant,
En sien in korten tijt het liefstal Vaderlant.
Nu t'wijl den handel stont, en dat ons hooge Magten
Een onderling verbont uyt desen handel wachtten,
Soo kreeg ick grooten lust te woonen op bet lant,
Als ick my wederom ontrent den Haege vant.
(e) Dies gaf ick vollen last een buytenhuys te bouwen
Waer in ick mijn gesin sou moogen onderhouwen
Dit wiert oock soo gedaen wanneer ick weder quam,
Soo dat ik, t'huys gekeert, ook daer mijn woning nam.
Wel aen het Brittenlant dat is by ons verlaten,
Wy sitten wederom daer wy te vooren saten,
Wy sien ons wijngaertrack en onsen Vijgeboom,
En 't is aen mijn gemoet gelijck een soeten droom.
Nu stel ick heden vast niet meer te sullen reysen,
Maer efter evenstaêg op mijn vertreck te peysen:
Vertreck van Sorrigvliet en uyt het aertsche dal,
Daer geen benaude sorg ons meer vermoeijen sal.
Mijn Godt u zy de lof, ick wil my gaen begeven
Tot afkeer van 't gewoel, en tot een stilder leven;
Dies heb ick mijn gemoet ten vollen afgewendt
Van eersucht, hoog beleyt, en wat'er is ontrent.
Ick die voor desen most op hondert dingen achten,
Op vyse lieden sien, op vreemde sinnen wachten,
Wil nu een ander werck gaen nemen by der hant,
Om soo mijn reys te doen naer 't ware Vaderlant.

ALs nu mijn tijt verliep tot aen de tachtig Jaeren,
Is my gansch onverwagt een onheyl wedervaeren;
Het was een hart geval, my ginck een water af,
Dat my een groot verdriet en bange nepen gaf.
En als my dat gebreck by wijlen quam bestooken,
Soo wierd de soete slaep my dickmaels afgebrooken,
Soo dat het my gestaêg oock wel een gansche nagt
Een ongewoone pijn in al de leden bragt.
Twee Docktors in den Haeg, die my ten dienste stonden,
Maer geen verboopten troost tot mijn gebreck en vonden,
Die vielen in verschil van waer het onheyl quam,
En of het sijn begin uyt blaes of hooger nam.
D'een meynd het was een steen gewassen in de nieren,
Die door het ingewant quam gins en weder swieren.
De tweede seyde neen, maer dat bet meeste deel
Quam uyt een vinnig sant of eenig fits graveel.
Ey siet om dit verschil soo was ick gansch verlegen,
Wat dat den een besloot, dat sprack den ander tegen:
Dies riep ick, lieve Godt! ick lyde sware pijn,
Maer als het u behaegt, dan sal het beter zijn.
Ey geef my regt gedult, of leer my beter strijden,
Of treck my naer het graf uyt dit ellendig lijden:
Doch wat ick oyt bestae om dit verdriet te vliên
Uw wille, lieve Godt! dit moet alleen geschiên.

(a) *D'instructie op de Ambassade gemaeckt bestont in 36. Articulen.*
(b) *De Heer van Majerne gewesen Medecijnmeester van den Koninck van Vranckrijck*
(c) *Chelsi.*

(d) *Dit wiert tot onsen besten gedaen om redenen dat ons geen ongemack door eenige moetwilligen soude werden aengedaen: daer in den Staet voorsichtigheyt gebruyckte*
(e) *Alwaer ick voor desen sandig lant gecultiveert hadde, maer noch geen bequaem huys stont, hebbende den naem van Sorgvliet.*

Ick liet in Godes woort en d'alderbeſte boecken,
Al wat my trooſten mogt, ten naeuſten onderſoecken:
Ick had een trouwen Klerck die ſchier geduurig las,
Dat my geen kleynen trooſt in die benautheyt was.
Ick hoorde om dees tijt verſcheyde lieden ſpreecken
Van veelderley behulp tot veelderley gebreecken.
Oock werd my toen geſeyt van ſeeker (a) Alchimiſt,
Die ſoo der wert gelooft veel nutte dingen wiſt.
Ick heb van ſtonden aen naer deſen man vernomen,
En die is des verſogt in mijn vertreck gekomen,
En mits hy maer en ſag de ſtant van mijn gelaet,
Vernam hy, ſoo hy ſprack, de gronden van het quaet.
Geen ſteenen of graveel en ſchuylt in uw gewrichten,
Doe ſlegts naer mijnen raet de pijne ſal verlichten:
Geloof het voor gewis, het quellig ongeval
En komt niet uyt de blaes, maer uyt een bitſe gal.
Dit ſprack hy ſonder pols of aders aen te racken,
Wou oock geen water ſien by my gewoon te maken:
Hy gaf my poeijer in, doch met een kleyne maet,
En wat de keucken ſchaft dat ging naer zijnen raet.
(b) Maer wat of Al-gemiſt of onſe Meeſters ſeyden,
Of watſe naer de kunſt tot mijnen dienſt bereyden,
De pijn was even bang die ick geduurig droeg,
Tot Godt ſijn gunſtig oog op my ter neder ſloeg.
Ick ſtelle zijn behulp voor alle medecijnen,
Want door zijn gunſt alleen voeld' ick het leet vetdwijnen.
Soo dat ick uyt de daet in volle leden ſag
Hoe weynig dat de kunſt tot onſen trooſt vermag.
Al wat ick oyt genoot van d'alderbeſte kruyden,
Al wat ick oyt verſtont van wijtberoemde luyden,
Was ſonder onderſtant, haer voorgeſlagen raet
Scheen wel te zijn gegrondt, maer echter ſonder baet.
Hoe mank is 's menſchen hulp! hoe los gaen alle ſaecken,
Die wy ellendig volck hier op der aerden maecken!
Men ſeyt ons menigmael, de kunſt gaet wonder vaſt,
Maer als men 't regt bemerckt het iſſer naer getaſt.
De menſch mag wel te regt een kleyne werelt hieten,
Om dat hem door het lijf verſcheyde beecken vlieten,
Verſcheyden plaetſen ſijn, die uyt een dorre rée
Vertoonen ons een beelt van duynen aen de zee.
Maer is'er iet ontſtelt ontrent ſoo dorre gronden,
Hoe kan het regt behulpt oyt werden uytgevonden?
Wie ſiet'er naer den eyſch wat hier en ginder ſchort?
Voorwaer de kunſte ſuft of blyft eylaes te kort.
Godt heeft het toegeſtaen aen alle ſiecke luyden,
Te nemen tot behulp de kragten van de kruyden,
En oock der menſchen kunſt: maer wat'er kan geſchiên,
Laet ons niet op den menſch, maer op den Heere ſien.
Siet Aſcha voelde pijn maer ſlegts ontrent de beenen,
Doch echter moſt het volck ſijn haeſtig lijck beweenen.
Hiskias lag te bed, en ſag als 't open graf,
En noch ſoo liet de peſt van al ſijn leden af.
Wat hier van d'Oorſaeck is dat kan men licht bemercken,
D'een ſag maer op den menſch, en hoe de kruyden wercken:
De tweede ſogt alleen by Godt zijn toeverlaet,
En ſiet in dit geval is dat den beſten raet.
O Godt! dat ick als noch op aerden ben gebleven,
Daer van dient u den lof alleene toegeſchreven:
O leert my regt verſtaen hoe ick u dancken moet,
In welſtandt niet alleen, maer oock in tegenſpoet!
Ick ga nu wederom hier binnen my vertreden,
En ſnoey het boomgewas als met vernieude leden,
Maer of het dueren ſal tot my de ziele ſcheydt,
Dat ſtel ick altemael aen Godes hoog beleyt.
Al ben ick heden ſwack, ick kan niet ledig weſen,
Want ick en heb niets goêts van luy te ſijn geleſen:
Men prijſt noyt eenig menſch die ledig blijven wil,
Al wie de deugt bemint en houd geen zinnen ſtil.
De menſch die eertijts was een Heer van alle dieren,
Word van den wijſten Vorſt geſonden tot de mieren.
Ey ſiet een kleyne worm, een ſlegt en nietig beeſt
Dat dient nu aen den menſch ten goede van den geeſt.
Wel laet, o Friſſe jeugt, geen luyheyt u geluſten,
Of gy zult kuſſens zijn daer op de duyvels ruſten.

(a) *Doctor Suitſel.*
(b) *Den ſelven Doctor Suitſel.*

Het is van outs geſeyt, dat in een ledig menſch
Die vuyle geeſt bekomt ſijn vuylen hartenwenſch.
Ick tot op heden toe, om ledigheyt te ſchouwen,
Gae buyten mijn vertreck, gae boomen nederhouwen,
Of ſnoeijen met een bijl een ongeſchickten tack,
Die buyten ſijn bevang al wat te verre ſtack.
Godt doet my deſe gunſt, dat ick mijn ſwacke leden
Tot eenig dienſtig werck noch heden mag beſteden:
Ick in het Sorrigvliet en kan niet ledig zijn,
Ten zy my ſieckte quelt of anders bange pijn.
De daet die wijſt het uyt dat oude luy gebreecken
Niet weg en zijn gejaegt, al zijnſe wat geweecken
Zaet die een out gebouw aen muur of dack genaeckt,
Die breecken veeltijts meer als dat'er word gemaeckt.
't Is dwaesheyt, lieve Ziel, voor ons bedaegde menſchen
Ontrent ons leſten tijt vermaeck en luſt te wenſchen.
Ey ſiet den ouden dag die wil oock zijn gekent,
En 't is zijn out gebruyck dat hy ons boden ſent.
De boden ſijn graveel of dickmael groote ſteenen,
Of ſincking in het hooft, of onmaght in de beenen.
By wijlen oock kolijck, of quaſtig flereſijn,
Wie kan den ouden dag beleven ſonder pijn?
Siet als'er eenig vrient ons laet te voren weten,
Dat hy het middagmael met ons ſal komen eten,
Die eyſt tot ſijn gebruyck, of wel tot zijner eer,
Niet ſlechts ons daegſe koſt, maer wel een ſchotel meer.
Wel nu den ouden dag ons laet geduurig ſeggen,
Dat hy op onſen dis ſijn mes wil nederleggen,
Soo roept, geminde Ziel, tot onſe keuckemeyt:
Paſt op den gaſt die komt, gy maeck het al bereydt.
Dit lijf is ſoo gemaeckt, wy moeten 't ſoo verſlijten,
Hy kauwe ſagte koſt die niet en weet te bijten:
Men roeyt op deſen ſtroom met riemen die men heeft,
Hem dient een ſtaêg gedult die lang op aerden leeft.
Wy zijn in deſen tijt en in den ſtant gekomen,
Daer pijn en ongemack haer woonplaets heeft genomen.
Dat is lang ſoo geweeſt en 't is een ongeval,
Dat by den ouden menſch geduurig blijven ſal.
Ick laet van heden af nu alle medecijnen,
Vermits my die onnut en niet ſeer noodig ſchijnen.
Ick ben nu maenden lang van ſware pijnen vry,
Soo goet is, lieve Godt, uw zegen over my.
Of nu de goede ſtant ſal lange blijven duuren,
Of dat ick wederom ſal nieuwe pijn beſuuren,
Des ben ick nu getrooſt hoe dat het weſen mag,
Ick ben van heden af ontrent mijn leſten dag
Doch mits de bange pijn nu van my is gedreven,
Schep ick weêr nieuwe luſt in dit mijn buyten-leven.
Godt zy voor eeuwig danck, ick ben te deſer ſtont
Wel niet gelijck ick plag, maer naer den eyſch geſont.
Vraegt iemant wat 's uw werck? ick ga my ſtieg bereyden
Om uyt het vleeſch te gaen en wel van hier te ſcheyden:
Hier breng ick mijn gebed en beſte ſinnen toe,
En dit is 't meeſte werck dat ick op heden doe.
Wat ick voor boecken weet op deſe ſtof geſchreven,
Daer word ick toe verruckt en krachtig aengedreven:
Ja niet van dat ick lees, dat my ooyt beter ſmaeckt,
Als dat het graf betreft, en dat de baere raeckt.
Ick wou eer my de dood ſal neder komen vellen,
Dat ick naer rechten eyſch mijn dagen leerde tellen:
Dies roep ick, lieve Godt, geef my een ſtillen geeſt,
Ja geef een vaſt geloof, dat hel noch duyvel vreeſt.
Ick ga voorts buyten ſorg hier in de groente treden,
Ick ga nu ſonder pijn en met herſtelde leden.
Ick ruſt of aen een berg, of in een ſtillen hoeck,
En dat my meeſt bevalt, dat is een heylig boeck.
Ick eet of eenig moes, of fruyten hier gewaſſen,
Daer in ick beter ſmaeck vind als in 't hooffe braſſen.
Van luſt tot maghtig goet ben ick op heden vry,
En ick en vinde ſelfs geen eerſucht binnen my.
Wat ick wel eer vernam van mijn verruckte zinnen,
Dat kan ick, Gode lof, met reden overwinnen.
Een menſch die tachtig Jaer of meer op aerden telt,
Moet van hem zien te doen wat hem de ziele quelt.
Uyt Prinſſen Edel bloet wel eer te zijn geſprooten,

Daer word meeſt over al veel blijtſchap uyt genooten:
Maer echter is'er volck, dat gelt en machtig goet
Set voor een hoogen ſtam of boven Edel bloet.
Noch ſijnd'er in het lant, die haer geluckig houwen
Te nemen haer vermaeck ontrent de ſchoone Vrouwen:
Maer elders word gemeent dat eer en hoogen ſtaet,
Al wat de wereld geeſt, al ver te boven gaet.
Maer als men met beſcheyt het ſtuck wil overleggen,
Soo kan ick dit alleen op al den handel ſeggen:
Dat adel, rijckdom, luſt, ja eer naer vollen wenſch,
By niemant oyt en was, als by een Chriſten menſch.
Die heeſt het altemael in eenen bant geſlooten,
Die heeſt'et altemael in zijnen geeſt genooten.
En waerom lang verhael? Dit is mijn vaſt beſluyt,
Pleegt hier in rechten ernſt, dan heeft de wereld uyt.
Hoe ſal ick mijnen Godt ten vollen konnen prijſen!
Hoe ſal ick ſijnen naem genoegſaem eer bewijſen!
Ganſch weynig is het volck dat Godt dien zegen geeſt,
Dat ſtil en met gemack ſoo lang op aerden leeſt.
Hier moet ick nu een ſtuck de vrienden openbaeren,
Dat my in dit vertreck is onlangs wedervaeren:
Het is verhalens weert, ſoo heeft het my gedocht,
Vermits het binnen my iets goets heeft uytgewrocht.
Het is een out gebruyck dat jonge lieden plegen,
Die tot de Roomſche Tael en kunſten ſijn genegen,
(a) Te hebben eenig boeck dat haer alleenlijck dient;
Om daer te mogen ſien den naem van menig vrient.
Hier in laet dan de jeugt verſcheyde luyden ſchrijven,
Op dat van haere gunſt veel teekens mogte blyven:
Soo dat'er met'er tijt ſoo veel geſchreven ſtaen,
Tot dat'er niet een naem kan werden bygedaen.
Ick hebbe ſoo een boeck ontrent mijn eerſte jaeren,
Op deſe voet gebruyckt, en lange doen bewaeren.
Soo dat'er menig vrient my gaf ſijn eygen handt,
Om my te mogen zijn een gunſtig liefde pandt.
Dit ſchrift is by geval my nu ter handt gekomen,
En met een diep gepeys heb ick het ingenomen,
Ick was beluſt te ſien wat hier geſchreven ſtont,
En wat ick in het boeck voor oude luyden vont.
Ick ſloeg de bladers op van boven tot beneden,
En ſag het over al tot in de minſte leden,
En vont'er namen in van alderhande ſlag,
Oock die ick van der jeugt in vreemde Landen ſag.
Hier was iet te Parijs of t'Orliens geſchreven,
Of 't was een heſde pant tot Londen my gegeven:
Het ander ſcheen geſtelt als ick tot Leyden was,
Of op een ander plaets mijn eerſte boecken las.
Ick vond in al dit werck een hoop van jonge lieden
Die my met eygen hant haer gunſte quamen bieden,
Ick ſag daer, naer my docht, de blom van onſe jeugt,
Waer van de naem alleen my gaf een ſoete vreugt.
Doch my viel vorder in dat my oock dient geleſen,
Wie dat'er hier ontrent of elders moghte weſen,
Aen wien ick even nu mijn vrientſchap mochte biên
Of oock van harent weeg my gunſte mocht geſchiên.
Daer op laet ick met ernſt mijn gantſche ſinnen wercken,
En ginck oock yeder blad met aendacht over-mercken,
Wie dat'er weſen mogt van ſoo een groot getal,
Die my tot heden toe noch gunſt bewijſen ſal.
Maer ſchoon ick overal het ſweven mijn gedachten,
Noch vond ick anders niet als ſtof van droeve klachten:
Siet van die friſſe jeugt, wel eer mijn 's herten wenſch,
En vond ick geen die leeft, oock niet een eenig menſch.
Dies ſprack mijn innig hert. ick mach op heden klagen
Gelijck'er is wel eer geſchiedt in d'oude dagen.
Magh ick niet heden doen als Xerxes heeft gedaen,
Om dat ſijn machtig heyr ſou haeſt te niete gaen?
Sijn klachte was gegrondt op dat'er ſou geſchieden,
Maer my is, overmits ſoo veel geſwinde lieden
Nu hebben al gedaen de lang voorſiene reys,
En ick ben heden noch in dit ellendig vleys.
Wat is hier d'oorſaeck van? ach om mijn ſnoode ſonden
Ben ick by onſen Godt niet goet genoeg gevonden,
Om uyt het ydel vleeſch tot hem te mogen gaen,
Ach hier dient inder ernſt wat anders toe gedaen.

(a) *Album alſoo genaemt.*

Doch gy, mijn weerde Ziel, dank Godt met alle krachten,
Die uw boetvaerdigheyt heeft af beſtaen te wachten,
En uyt genaed' alleen u gunt ſoo langen tijt,
Dat gy ten vollen out, ja Tachtig jaren zijt
Wel op dan, wacker op! en laet de wereldt varen,
En gaet een beter weg als in voorlede jaren:
Ja ſchaſt ten vollen af wat ons hier in belet,
Maer doet het en met ernſt en door een ſtaêg gebedt.
Ick was in goeden ſtant tot achtien ganſche weken,
En was genoegſaem vry van alle ſelle ſteecken,
Soo dat ick toen bynaeſt den ganſchen Zomertijt
Van quelling was verloſt, van pijne was bevrijdt;
Doch mits het jaer verliep als met geſwinde wielen,
En dat ontrent den Herfſt de bladers nedervielen:
Verheft hem dit gebreck en vichiny weder aen,
Gelijck het overlang te vooren had gedaen.
Daer ſtont ick toen verſtelt, want buyten mijn vewachten
Soo was ick ſonder ſlaep oock dickmaels gantſche nachten
Ick had ſchier vaſt geſtelt, dat my de groote pijn
In dit bouvallig lijf niet meer ſou laſtig zijn.
Ick hield dat my de dood alvoorens ſou genaken,
Eer ick in 't ongemack ooyt weder ſou geraken,
Maer dat was misgetaſt, het ging'er anders toe,
De pijn maeckt op een nieu mijn ſwacke leden moe.
Ick heb toen met der daet in my eylaes bevonden
Het vorig ongemack en naſmaeck mijner ſonden:
Maer in het tegendeel oock wederom verſtaen,
Wat Godt uyt enckel gunſt my ſondaer heeft gedaen.
Ick ging tot ſijnen throon als met geheele krachten,
En peep gelijck een kraen tot in de diepſte nachten.
Ick ſuchte wat ick mogt als met een ſtaêg geklag,
Ja kirde menigmael gelijck een Swaluw plag.
Oock liet ick in de Kerck door alle Chriſten Zielen
Gebeden voor my doen die Gode wel gevielen:
Soo dat in korten tijt mijn pijn verandert wert,
Dat my braght diep vermaeck tot aen mijn innig hert.
Wel op nu, logge Ziel wil Godt den Schepper loven,
Een ſtraeltjen zijner gunſt gaet alle kunſt te boven,
Al wat ons goets gebeurt en is niet ſonder hem,
Hy kent ons bange noot oock even ſonder ſtem.
Ick hebbe nu geleert, dat met ootmoedig ſuchten
Men kan tot onſen Godt en naer den Hemel vluchten:
Mijn pijn was wonder bang, en dede my belet
Ten Hemel door de mont te ſenden mijn gebedt.
Ick wiſte menigmael geen woorden uyt te brengen,
Eylaes het bang gequel en wou het niet gehengen:
Doch my quam in den ſin, dat oock een droeve ſucht
Kan rijſen uyt het ſtof tot boven in de lucht.
Schoon dat al menigmael ons woorden blijven ſteecken,
Een hart dat leyt en kermt kan door den Hemel breecken.
Ons Godt is enckel geeſt, hy ſiet ons geeſten aen,
Men kan tot ſijnen troon oock ſonder ſpreken gaen.
Men deed in Iſraël niet altijt Offerbanden,
Noch moſt het Heylig vier aldaer geduurig branden.
Al bid men niet geſtaêg, maer dat men ſomtijts ſwijgt,
Men voelt een reyne vlam die naer den Hemel ſtijgt.
Gy hoord ons dan, O Godt! ſchoon dat wy niet en hijgen,
Ja dickmaels naer het valt geheelijck ſtille ſwijgen.
De ſtemme evenwel die is uw eygen werck,
En daerom klinckt uw loſ te midden in de Kerck.
Ey laet ſoo bange pijn my nimmer overkomen,
Dat my de ſpraecke ſelfs ſou werden afgenomen.
Geef liever hel geluyt oock aen mijn flauwen mondt,
Dat ick u ſpreecken mag tot aen mijn leſte ſtondt.
Dit heb ick met'er daet, dit heb ick uytgevonden,
Als dickmael van de pijn mijn tonge was gebonden.
Nu Ziel prijs uwen Godt, tot zegen ſoo gewent,
Dat hy oock ſonder ſpraeck ons heyl en gunſte ſent.
Nu kom ick, lieve Godt! voor u ter neder knielen,
En ſtort op heden uyt de kragten mijner zielen:
Vermits gy dit verdriet in my nu hebt verſagt,
En my een beter ſtant op heden toegebragt.
Eylaes mijn ydel vleeſch en veelderley gebreecken
Die hadden wel verdient van u te ſijn verſteecken:
Maer gy, uyt enckel gunſt, bepaelt uw harde ſtraf,

Want

Want hebt my wederom getoogen uyt het graf.
Wie had het oyt gedagt, dat in dus hooge jaeren
My eenig nieuwgemack sou konnen wedervaeren,
En dat de bange pijn, nu dit verswackt gebouw
Niet ver is van het graf, in vrede laten souw?
Siet uyt genaed' alleen komt gy mijn bed genaecken,
En laet my soeten troost en uwen zegen smaecken.
Wel aen dan, swacke tong, gy zijt op heden vry,
Ey toont u met'er daet om desen zegen bly.
Berst uyt tot uwen Godt en dat met luyder keelen,
Gy zijt nu weêr verfrist, 't en moet u niet verveelen.
Ick sie nu met der daedt wat Godes troost vermag,
Gy danckt hem duysentmael en dat op eenen dag.
O Godt! wiens hooge maght ons is gewoon te geven,
Om haest van hier te gaen, of lang te mogen leven;
Gy leyd ons nietig mensch tot aen de bleeke doot,
Of stelt ons wederom als buyten alle noot.
Gy hebt my beter stant en minder pijn gegeven;
Vernieuw oock mijn gemoet en geef my beter leven,
Op dat ick nu voortaen u danckbaer wesen mag,
En roemen uwen naem oock op mijn lesten dag.
Hoe wel sou my nu hier die vrouwe mogen passen,
Die met een tranenbat uw voeten heeft gewassen,
Als voor een Offerwerck en tot een danckbaer hert,
Dat lief en aengenaem by u gehouden wert?
Ick ben met alle kracht u schuldig om te prijsen,
En u een danckbaer hert geduurig aen te wijsen;
Ja gansch mijn levens-tijt te loven uwen naem,
Maer om iets goets te doen soo ben ick onbequaem.
Wat sou mijn ydel hart, wat sou het goets versinnen?
Wat kan ick, sondig mensch, wat kan ick ooyt beginnen?
Ach sonder uw behulp soo is het enckel quaet,
Wat my of uyt het hert, of uyt den monde gaet.
Ick bid u, Godes Soon, geef aen mijn swacke leden
Meer lust tot uwen dienst, meer yver in gebeden,
Meer lust om wel te doen aen yder Christen mensch;
Want dat is nu het heyl dat ick van harten wensch.
Dies roep ick overluyt; ick soeck alleen te leeven,
Om u volkomen lof en eer te moogen geeven;
En ben ick des onnut, soo snijd mijn leven af,
U geef ick dese Ziel, mijn Lichaem aen het graf.
Het was een gansche maent alreede nu geleden
Dat ick van dese pijn niet hart en was bestreden,
Maer juyst een nagt daer na soo quam het ongemack,
Dat my toen op een nieuw de soete ruste brack.
Ick die afkeerig was van weder sieck te wesen,
Nam hem tot mijn behulp die sieckten kan genesen:
Ick stelde vorder vast, ick wou geduldig zijn,
Want dat is regte troost oock voor een swaere pijn.
Al, wat men menschen noemt, die sijn van korte dagen,
En die zijn overstort met veelderhande plagen,
En dat is soo geweest tot heden op den dag,
Het blijckt dat onse stant niet anders wesen mag.
't Is dwaesheyt, lieve Ziel, voor ons te willen wenschen
Een staet die Godt noyt gaf oock aen de beste menschen:
Waer dat men immer komt, daer heerscht het ongeval,
Ach waer is doch het lant dat anders wesen sal!
Dat word, gelooft'et vry, op aerden niet gegeven,
Het is noyt altijt wel als in het eeuwig leven.
Heeft even Christus selfs sijn Jongers niet geseyt,
Dat voor hem staêg verdriet op aerden was bereydt?
De troost die voor hem was, en door hem was begonnen,
Was dat de wereld selfs door hem was overwonnen.
Daer, daer is al ons heyl, ons troost, ons hoogste goet,
Maer weet dat yeder mensch op aerden lijden moet.
Stelt u daer in gerust, het moet alsoo geschieden;
Daer is geen ander raet oock voor de vroomste lieden,
Als stil en vreedsaem zijn, en lyden met gedult,
En die hier qualick gaet dat is sijn eygen schult.
Ick liet dien eygen stont mijn huysgenooten weten,
Dat ick niet was gemeynt met haer te komen eten:
En daer op ginck ick uyt en koos een eensaem velt,
Daer heb ick dit gebedt den Heere voorgestelt.

„ ALmaehtig Hemels Heer, gy hadt my toegesonden
„ Een droevig ongemack, een straffe myner zonden
„ Dat heeft my groot verdriet en pijne toegebragt,
„ Maer uyt genaed alleen hebt gy mijn druck verligt:
„ Nu komt my wederom het eygen leet bestoocken,
„ En 't heeft my desen nacht mijn goeden slaep gebroocken,
„ Dies is nu mijn versoeck, indien het moghte zijn,
„ Om vry te sijn gestelt van druck en swaere pijn.
„ Maer soo nu dit versoeck my niet en sou geschieden,
„ Vermits uw hooge wil dit anders mogt gebieden,
„ Voor my ick ben een worm die voor u nederleyt,
„ En heb naer uwen wil mijn harte toebereydt
„ Doet my soo 't u bevalt, en naer uw welbehagen,
„ Maer geeft my regt gedult u hant te mogen dragen.
„ Al valt my naer het vleesch de pijne wat te lanck,
„ Mijn geest is des getroost en geeft u grooten danck.
„ Maer hoe het immers gaet met dese swacke leden,
„ Gun my doch, lieve Godt, een deel van myn gebeden,
„ En laet geen snelle dood my rucken uyt het vleys,
„ Eer dat ick voorraet heb voor soo een lange reys.
„ En als ick uyt het stof ten lesten sal vertrecken,
„ Soo laet uw Vadergunst mijn vuyle sonden decken,
„ En vorder als mijn ziel het lijf verlaten sal,
„ Bevrijtse, lieve Godt! van 't eeuwig ongeval.
„ Ey laetse sonder schrick voor uwen Troon verschijnen,
„ En leytse tot de vreugt die nooyt en sal verdwijnen:
„ Dan sal eerst desen Geest ten vollen zijn bequaem,
„ Om staêg en alle tijt te roemen uwen naem.
„ Maer schoon wy menigmael aen u bestaen te klagen,
„ Dat wy hier ongemack en pijne moeten dragen,
„ Wy treeken evenwel dit voordeel uyt de pijn,
„ Dat wy naer 't eeuwig heyl dan gansch begeerig zijn.
„ Godt is ten vollen wijs, en wat hy komt te wercken,
„ Daer kan men hoog beleyt en wijsheyt in bemercken.
„ Noch seg ick boven dat, Godt is ten vollen goet,
„ En 't is den mensche nut al wat den Schepper doet.
„ Wanneer ons ydel vlees geen pijn en komt te voelen,
„ Dan wil 't al wederom hier onder blyven woelen:
„ Maer als ons sieckte quelt, dan heerscht ons beste deel,
„ En wenst te moogen sien het eeuwig Lantjuweel.
Ey let hier, lieve Ziel, hoe Godt zich laet bewegen,
Ick stracx na dit gebedt vernam een nieuwen zegen,
Want siet den naesten dag mijn pijne die verdween,
Schoon datse wonder hart en gansch verdrietig scheen.
Ick danck u, lieve Godt! met al mijn gansche kragten,
En geef u grooten lof met alle mijn gedagten;
Gy zuyvert mijn gemoet van alle vuyl bejag,
Op dat ick uwen naem voor eeuwig dancken mag.
Ick heb soo lang geleeft dat ick des werelds sat ben,
Te meer ick met ter daet haer wispeltuurig rat ken.
O Godt! verlost mijn ziel van dit ellendig vleys,
En gunt my regten troost ontrent de leste reys.
Bevrijdicht mijn gemoet, en laet mijn harte smaecken
Wat in u Koninckrijck de reyne zielen maecken;
En als dit Lichaem sterft, ontfangt dan mijnen geest,
En leyt hem vorder aen tot in het eeuwig feest.
Ey laet ons dan met ernst ons gansche wezen siften,
En voor al besig sijn met Goddelijcke Schriften
Al wie dat Heylig boeck geduurig overleest,
Die moet haest beter zijn, al is hy quaet geweest.
Gy moet aen allen kant en evenstaêg beletten,
Wat ons of aen het lijf of ziele kan besmetten.
Wie hier op neerstig let, die krijgt een stil gemoet,
En rijst hier uyt den stof tot aen het hoogste goet
Gy moet niet dromig zijn maer dient gestaêg te waecken,
En tot de leste reys u leden vaerdig maecken.
Daer is toch anders niet dat gy hier onder wagt,
Als door een snelle dood voor Godt te zijn gebragt.
Bied weduwvrouwen aen, bied vaderloose weesen,
Die onregt wiert gedaen, en boose luyden vreesen,
Bied waer het nodig is uw troost en onderstant,
En al met bly gemoet en met een open hant.
Wie hongert, geef hem spijs; wie dorst'et doese laven;
Al wat den mensch besit sijn Godes eygen gaven:
't Is niet voor u alleen, wat ons de Hemel sendt,
Godt, die het al verleent, die moet'er sijn gekent.
Maer buyg oock uw gemoet ontrent geringer saecken;

Wil, is het [illegible] gedaen, uw laetste wille maecken.
Stelt wat uw mening is in soo een klaren dag,
Dat al het [illegible] bloet in ruste blijven mag
Of my dan swaer pijn of sieckte komt bestormen,
En of dit Lichaem wort tot spijse voor de wormen,
Dat is maer kleyn verlies, en voor een korten tijt,
En gy sult onderdies van onheyl sijn bevrijdt
Godt sal eens wederom tot beyder vergenoegen,
Het lichaem met de ziel te samen komen voegen,
En dit ellendig vleys, een woonplaets van de pijn,
Sal dan geen slave meer, maer Godt een vrylaet zijn.
(a) Let op des Heeren dag die eenmael staet te komen,
Hy dient voor al bedagt en waer te sijn genomen:
Want 't is een groote dag die noyt de wijste man
Begrijpen naer den eysch, en oyt beschryven kan.
Een dag van opening, een dag van openbaring,
Daer was noyt zonneschijn die oyt soo wonder klaer ging
Te regt heeft Godes woort dien dag alsoo genaemt,
Het is de rêchte naem die hem alleen betaemt.
Want soo een opening sal niemant wedervaeren,
Al leefd' hy duysentmael, ja hondert duysent jaeren:
Siet in voorleden tijt en is het noyt gesien,
Dat op den jongsten dag ten lesten sal geschiên.
Des Hemels hoogen troon en noyt gestreckte paelen,
Haer wonderbaer verwulf en haer vergulde zaelen,
Die sullen haeren glans vertoonen over al,
Alwaer Godts eygen Soon oock dan verschijnen sal.
Niet Godes Soon alleen, maer duysent reyne scharen,
Die sullen nevens hem haer komen openbaeren,
En toonen in de lugt des Hemels groote magt,
Die noyt naer regten eysch de wereld heeft bedagt.
De graven algelijck, daer in de dooden slapen,
Die sullen over al met open monde gapen,
Ja dringen uyt het stof en brengen aen den dag
Dat scheen te zijn verrot en in het duyster lag
De zee sal insgelijcks haer dooden openbaren,
Die in haer souten stroom wel eer verdroncken waren,
Dies sal een magtig volck hem toonen op de strant,
Al was'et menig jaer begraven in het zant.
Noch sullen opengaen de wonderbaere boecken,
Die Godt ten vollen kent oock sonder ondersoecken,
Want daer in schuylt een worm die boose menschen
En over haer bedrijf en haeren handel klaegt. (knaegt,
De hel sal open gaen om op te moogen slocken
Des werelts vuylen hoop en al haer geyle bocken,
Want op des Heeren woort sal al het vuyl bejag
Verstuyven in den poel die noyt geen licht en lag.
Haer sullen even dan de schriften open geven,
Die eer de werelt stont de Schepper heeft geschreven:
Een stuck dat Godes woort het boeck des Levens hiet,
Geluckig is de mensch die hier in plaets geniet!
En, met een woort gesey, hier sal niet zijn verswegen
Oock dat veel duysent jaer verhoolen heeft gelegen,
Al wat'er in 't geheym van iemants harte lag,
Dat sal dan zijn gesien als in een klaren dag.
Geen rijck of magtig Vorst, en mag hier iemant dencken,
Dat hy des rechters oog sal winnen door geschencken:
Hier werd niet eens gelet op gelt of magtig goet,
Maer op een reyne ziel in Christus zuyver bloet.
Het gaet hier geensins toe als in voorlede tijden,
Wie hier wert afgekeurt die moet voor eeuwig lijden
De straf van 't helsche vier doe Christus eerstmael quam,
Verkeerde hy by 't volck als Godts onnosel Lam.
Toen heeft de tijt geweest, toen plaetse van genade,
Maer als hy wederkomt dan is de boet te spade!
Want hy sal als een Leeuw dan komen aen den dag,
Ja streng en deftig zijn gelijck een rechter plag
Hier baet dan geen beklag, geen kunst van listig vleijen,
Geen ootmoet, geen berouw, geen druck, geen deerlyck
Al dat komt dan te laet, de pael is vast geset, (schreyen;
Wat hier de Rechter seyt dat is een stale wet
Schoon iemant sich behelpt met veelderley getuygen,
De Rechter is te streng, en 't recht is niet te buygen.
Hy spreeckt sijn vonnis uyt niet naer een ander seyt,
Vermits een yders hart voor hem als open leyt.

(a) *Verhael van den jongsten dag.*

Godt dient te zijn gesogt terwijl hy is te vinden,
Gy seylt te rechter stont en met bequame winden
Siet hier is nu de tijt die ons dient uytgekogt,
En wat men namaels doet dat is om niet gesogt
Gy gaet dan met te werck gelijck de dwase maeghden.
Die werden niet gehoort hoewelse deerlijck klaeghden
Gy spoeyt u tot het Feest al eer de deure sluyt,
Want die hier komt te laet, die blyft'er eeuwig uyt.
Die zijn gelijck het dient die sullen zich vertoonen,
Die sal Godt gunstig zijn en uyt genade kroonen
Met glans die duuren sal tot in der eeuwigheyt,
En dit sal overluyt hen werden aengeseyt
Komt, komt gezegent volck, mijns Vaders uytverkoren,
Genood tot dese feest al eer gy waert gebooren,
Besit het Koninckrijck dat voor u was bereydt,
Eer dat het onderwerck des werelds was geleyt.
O vriendelijck gespreck! ô soetheyt boven maten!
Veel soeter aen de ziel als duysent honigraten,
Wat sald'er voor een vreugt dan rijsen in den mensch,
Die dan eerst hebben sal dien vollen hartenwensch?
Hoe sulje, lieve Ziel, na desen tijt verlangen!
Hoe sultg'uw ouden vrient het lichaem dan omvangen,
En grijpen in den arm, als gy dit nietig stof
Sult fris en jeugdig sien in Godes eeuwig hof!
O wat is daer een heyl! beminde Ziel, men vint'er
En leven sonder ent en somers sonder winter,
En blijdschap sonder leet, en hoogheyt sonder pragt,
En liefde sonder haet, en dagen sonder nagt.
Daer heerst geen Ouderdom, maêr staêg geswinde leden,
Daer is het diep geheym de woonplaets van de reden.
Gesontheyt sonder pijn en voorspoet sonder nijt,
En blijdschap sonder leet en vreugde sonder strijt.
Wat dient'er meer geseyt? wat wy en alle menschen
Begeeren tot vermaeck of immers konnen wenschen
Sal hier te vinden zijn, en dat voor alle tijt:
Wel aen dan staet'er naer, en dat met staêge vlijt.
Maer Godt te mogen sien in sijn oneyndig wesen,
Waer van den rechten gront noit mensch en heeft gelesen,
Dat is de grootste vreugt, die iemant dencken kan,
Schoon hier de werelt swijgt den Hemel klinkt'er van.
Maer segt nu, lieve Ziel, wie sal hier toe geraecken?
Wie sal dit wonder heyl ten lesten mogen smaecken?
Het is soo wonder groot en buyten alle maet,
Dat dickmael ons gemoet hier op in twijffel staet.
Op datje nu ter tijt moogt recht verseeckert wesen,
Dat Godt uw schuldig hert van zonden sal genesen,
Soo schort uw lenden op, en kiest een reyner baen,
Als uw verdwaelde jeugt voor desen heeft begaen.
Laet ons dan, lieve Ziel, ons innig wesen siften,
En klaren ons gemoet van alle quade driften;
Op dat voortaen van ons niet kome voor den dag,
Als dat aen onsen Godt bevallig wesen mag.
Roep staêg in uw gebedt, wanneer doch sal het wesen,
Dat gy, almagtig Godt, mijn ziele sult genesen?
Siet dit uytwendig deel is uytter maten swack,
En 't is my nu voortaen gelijck een lastig pack.
Wat ick op heden ben, staet weg te zijn genomen,
Oock van de minste koorts die my sal overkomen.
Ick sie een haestig lijck, ick sie van heden af
Ick sie een swarte baer, ick sie een open graf.
Ick wagt uw zaligheyt, ick wagt uw hoogsten zegen,
Wat staet my, lieve Godt, wat staet my nu te plegen,
Wat staet my nu te doen en dat tot uwen lof,
Eer dat ick henen ga en worde nietig stof?
Mijn ziel ons tijt verloopt, dus wilt u dapper haesten,
Ootmoedig zijn voor Godt en weldoen onsen naesten:
Dat is voortaen een werck dat op uw wesen past,
Want dat stelt uw beroep en uw verkiesing vast.
Laet dier op uw gemoet en al de zinnen wercken,
En houd dat onse Godt uw voordeel sal versterken.
O Godt geeft aen mijn hert de voorsmaek van de vreugt,
Die na dit ydel vleesch de ziel dan eerst verheugt!
Al wie boetvaerdig is die moet op Godt betrouwen,
En op sijn vader-gunst als op een rotse bouwen.
Het is een laeg gemoet en nederslagtig hert

Dat

Dat noyt by hem versmaed of uytgestoten wert.
Hy roept. indien je zijt met sonden overladen,
Komt tot mijn lieven Zoon, hy sal uw hart versaden;
Verligten uw gemoet van soo een swaren last,
En wat hy eens belooft dat staet geduurig vast.
Gy meugt dan, lieve Ziel, op uwen Godt betrouwen,
De gunst u toebereyt en sal hem noyt berouwen;
En weest dan niet verschrickt, al zijn uw zonden groot
Hy sal uw Trooster zijn oock in uw hoogsten noot.
Siet Godt sal nimmermeer van sijne Tafel weeren,
Die in sijn harte voelt een yverig begeeren,
Van given hier bequaem, van ootmoet, van berou,
En van een vast geloof, het grontstuck van 't gebou.
Wie hier toe naer den Geest ten vollen is genegen,
Die heeft in sijn gemoet, die heeft alreê verkregen
Dat wonderbaer juweel dat ons voor Godt vereert:
De Mont der waerheyt selfs die heeft'et my geleert
Die recht boetvaerdig is die mag tot Godt genaecken,
Hy sal hem voor gewis sijn gunste laeten smaecken:
Niet die rechtvaerdig schijnt, en sig daer op verlaet,
Maer een verslagen hert is Godts verkoren saet
Siet Godes eygen Zoon die is tot ons gekomen,
En heeft te rechter tijt de menscheyt aengenomen;
Op dat hy met sijn leer, en door sijn heylig bloet,
Ons zielen brengen sou tot aen het hoogste Goet.
Hy spreeckt de sondaers aen. komt al die zijt beladen,
Komt in mijn zuyver bloet uw dorre ziele baden;
Dit leert hy over al, dit roept hy overluyt,
En 't is sijn eygen woort, en Godes hoog besluyt.
Hy die de sondaers roept en haer wil ontfermen;
Die sal hem gunstig zijn, en sijner oock erbermen
Die nu boetvaerdig is en alle zonden haet,
En met de gantsche kragt tot zijn Verlosser gaet.
Hy die een herder is, en sijn verdoolde schapen
Soeckt uyt het woeste bos by een te mogen rapen,
Sou die wel eenig vee onthouden sijnen stal,
Wanneer het evenselfs tot hem genaecken sal?
Neen, neen, soo doet hy niet, die schapen plag te hoeden;
Hy sal, in tegendeel, hy salse liever voeden,
En brengen in de kooy, gelijck een harder plag,
Op dat geen wreden wolf haer immer deeren mag.
En laet uw bange ziel met wanhoop niet beladen,
Maer neem tot uwen troost het minste van de zaden:
Weet dat een kleyn geloof oock Godt behagen kan,
Niet yder Christen mensch is strax een deftig man
Siet wat een swack gemoet word dickmael ondervonden
By die oock met de ziel aen Godt versegelt stonden.
Gy daerom, treurig hert, als gy in twijffel staet,
Roep, Jesus Godes Zoon komt mijn geloof te baet.
De loose Beelsebul die wil ons dickmael sisten,
En brengt ons in het hooft een deel verboste driften,
Maer Christus bidt voor ons, soo dat sijn boose list
Haer wit, haer oogemerck, haer slimme laegen mist.
Wat oyt de duyvel brouwt, 't en sal hem niet gelucken,
Hy kan noyt eenig schaep uyt Godes handen rucken:
Al is de kudde kleyn, veel lammers wonder teer,
Het oog dat voor haer waekt dat sluymert nimmermeer
Wie dorst naer Godes heyl en hongert naer de waerheyt,
Die is van heden af deelachtig aen de klaerheyt,
Die Godt sijn kinders sent als tot sijn's hertenwensch.
Wie hier recht dorstig is, dat is een zalig mensch.
De swackheyt, lieve Ziel, die van u dient gedreven,
Dat gy, die Godt alleen nu zijt gesint te leven,
En die sijn goeden wil met staegen yver doet,
Noch eenig wangeloof in uwen boesem voedt.
Dat gy noch zijt beducht, dat Godt om uw gebreeken,
Die gy noch in u voelt, voor eeuwig mag versteeken:
Of dat sijn Vadergunst, niet hier en over al
Al wat ons zalig is ten vollen geven sal.
Siet dit is twijffel slaen aen Godes eygen waerheyt,
Die in sijn Heylig Woort voor ons soo wonder klaer leyt:
Sijn goetheyt evenselfs word hier door als verdagt,
Van beyde, lieve Ziel, dient ons te zijn gewagt.
Hoe is 't niet over al in Godes boeck te lesen,
Dat hy een vroome ziel sal eeuwig gunstig wesen?

Ja Godt spreeckt hier gestaâg soo klaer en [illegible],
Dat yder dit geheym met handen voelen [illegible]
Hy sweert als met een eed, van noyt te sijn verbolgen
Op hem, die sijnen wil genegen is te volgen
Gy, soo uw swack gemoet hier noch in twijffel staet,
Ontfangt dan noch een woord als van den [illegible]
En laet, geminde Ziel, uw oogen noyt ontweecken,
Of wilt als op een nieuw tot uwen Godt genaecken.
Bid hierom wat je kunt, en houd [illegible],
En wilt op uwen Godt als op een [illegible].
Gy seyt ons Hoeder, Heer! wy uw verdwaelde schapen,
Die moed, en dorstig zijn, en naer uw zegen gapen,
En kloppen aen de stal Gy opent haer het slot,
Want even wat wy doen dit is op uw gebodt
't Is uw gewoonte niet uw ooren toe te stoppen,
Als iemandt voor uw deur in ootmoet komt te kloppen:
Oock is my wel bekent dat gy niet stil en sit,
Wanneer een droevig hart om uw genade bidt,
En die hen naer den eysch het soecken onderwinden,
Verkrijgen het geluck om u te mogen vinden
En waerom meer gesegt? gy toont ons over al,
Dat wie tot u genaeckt uw troost genieten sal
Als ick mijn doen bemerck, dan ben ick buyten rade,
Mijn gansche troost alleen bestaet in uw genade
Dat is mijn eenig heyl, en soo my dat ontviel,
Soo wist ick geen behulp voor mijn benaude ziel
Maer gy hebt ons geseyt, en dickmaels oock gesworen,
Dat wie hier op vertrout noyt staet te zijn verloren.
Het is uw lieven Soon, het is sijn heylig bloet,
Dat ons onweerdig volck den Hemel open doet.
Hier op wil ick alleen mijn hoop en steunsel setten,
Laet dat geen swack gemoet of wanhoop my beletten.
En siet met desen troost soo reys ick onbevreest,
O Godt als ick vertreck, ontfangt dan mijnen geest

NU heb ick noch een woort hier tot besluyt te seggen,
Ick laet'et yder een met oordeel over leggen;
Doch wie het ondersoeckt, of wie het overleyt,
't Is even soo gebeurt, gelijck hier is geseyt
Ick heb nu achtien jaer een lastig pack gedragen,
Maer geen van mijn geslagt of van mijn naeste magen
En is op mijn versoeck, oock niet door mijnen raet,
Gebragt tot eenig ampt, of eer, of hoogen staet.
De zegen die my Godt in tijdelijcke saecken
Heeft eertijts toegevoegt, en dickmael laten smaecken,
Quam niet uyt eenig ampt dat ick eens had bekleedt,
De loon daer toe gestelt en was niet al te breet.
Dat my meest voordeel gaf, dat quam my van het dijcken,
Als wy den souten stroom bedwongen om te wijcken.
(a Hier kocht ick schorren toe, of lang verdroncken lant,
Dat ick dien eygen tijt genoeg te kopen vant.
Ick ving oock handel aen met Kloosters en Abdyen,
Om van den souten gront haer goet te mogen vryen.
En als, door Godes hulp, de zee was overheert,
Wiert somtijts onse pagt in eygendom verkeert.
Daer leyt een kleyn gehugt dat Biervliet is geheten,
Hier voortijts hoog beroemt, maer nu byna vergeten,
Het tiende recht aldaer quam my ten vollen toe,
Eerst kleyn, en daer na groot, en niemant weet'er hoe.
't Was van geringe prijs al wat daer plag te groeijen,
't Scheen water altemael wanneer het quam te vloeijen:
Al wat'er was ontrent was maer een dorre ree,
Zoo dat het maer en scheen een mishoop in de zee.
(b) Maer als de Passageul met haer verheven randen
Ten vollen was geslegt en lag als doorre stranden,
Toen wies eerst Biervliet aen vermeerdert door den (vloet,
Soo wierde met'er tijt de soute Gorsing soet.
Siet aenwas is een ding dit sonder ons gevoelen
Komt sijgen uyt de zee en aen den oever spoelen:
Al schijnt het eerst maer sant en niet als enckel blick,
Het neemt geduurig toe, en wert ten lesten slick,
En daer na wast'er gras, een stel van hondert schapen
Die kander naderhant haer noodig voetsel rapen.

(a) *Dit is gevallen in 't beginsel van den Twaelfjarigen Treves.*
(b) *Passageul. Juffr. Catalina, Polders gelegen by Ijsendijcke.*

Tot

Tot dat het op het leſt verandert ſijnen naem,
En even met'er tijt tot dijcken is bequaem.
Dit heb ick evenſelfs in Biervliet ſien gebeuren,
Ey waerom ſal de menſch om Godes geeſſel treuren?
Siet dat men miſval noemt of wel een ſwaer verdriet,
Dat keert haeſt anders om, wanneer het Godt gebiedt.
Die van ſijn kinders zijn die moeten alle dingen,
Tot aen de woeſte zee, tot aen de dorre klingen,
Al ſchijnt het anders niet als leet of droeve pijn,
Die moet het op het leſt en heyl en zegen zijn.
De Leeuw, het grouſaem beeſt, dat Samſon wou verſcheuren,
Daer ſag men met'er tijt iet anders van gebeuren.
Want in den hollen balg en uytgeſperden mont,
Daer was het dat men waſch, en ſoeten honig vont.
Siet Godt heeft even dit my laeten overkomen,
En ick was toen het viel van droefheyt ingenomen.
Maer als ick 't naderhant met oordeel over ſag,
Toen wrogt Godt even hier gelijck hy eertijts plag.
De Polders alle vier die waeren doorgeſteecken,
De ſlooten, eertijts verſch, dat waeren ſoute kreecken,
De landen, eertijts gaef, die ſtonden opgeſpert,
Soo datſe niemant ſag als met een droevig hert.
Mijn Ziel wat u ontmoet, wilt ſtaêg op Godt betrouwen,
En wilt van ongedult uw zinnen wederhouwen:
Hy die u heeft bewaert ontrent uw dommen tijt,
Die ſal uw ſteunſel ſijn nu gy bouvallig zijt.
Siet Biervliet, hier gemeld, ſijn in voorlede jaeren,
Door Godes hoog beleyt, veel dingen wedervaeren:
Hier is een wacker volck al over lang geweeſt,
Gelijck men heden noch in d'oude boecken leeſt.
De Stadt van Conſtantijn die kan het ons betuygen,
Sy moſt voor Vlaems gewelt haer trotſe torens buygen,
De Keyſer Balduyn heeft uyt de naeſte kuſt,
Doch meeſt uyt deſe Stadt, een Leger uytgeruſt.
(a) Dat heeft die groote Stadt gewonnen van de Turcken,
Hoe ſeer ſy ſijn gewoon op haere magt te ſnurcken.
Want ſiet het Biervliets heyr heeft moet en magt gehadt,
Te dwingen met gewelt die wijtberoemde Stadt.
Haer vendels even ſelfs te rucken van de wallen,
Te ſpringen van de muur, en in de Stadt te vallen.
Het rot van Machomet ſoo vinnig op te ſlaen,
Dat niemant van den hoop en dorſte blyven ſtaen.
Siet Biervliets Burgery dat waeren rappe gaſten,
Gewoon oock in de zee te klimmen op de maſten,
Die hebben even hier haer moedig hart getoont,
Soo dat haer vroom bedrijf met zegen is gekroont.
Een Schilt dat weerdig is om eeuwiglijck te leven,
Is om ſoo vroomen daet aen Biervliet toen gegeven,
Ey ſiet vier Griexſche Beén ontrent een bloedig kruys

Droeg dit manhaftig volck haer tot een wapen 't huys.
De groote Balduyn heeft Godt des lof gegeven,
Mits hy door ſijn behulp tot Keyſer was verheven.
Wel Biervliet, ſoo je Godt ſijn eere geven wilt,
Vernieuwt nu dit geluck, en voert noch deſen ſchilt.
Noch heeft hier ſeecker man een dienſtig ſtuck bevonden,
Dat in den ouden tijt geen viſſers oyt verſtonden,
Het was een nodig werk en niet voor ons alleen,
Het baet tot heden toe de wereld in 't gemeen
Den Haring die men ving en kon niet lange duuren,
En ſcheen maer koſt te ſijn voor onſe nagebuuren:
Want ſoo men deſen viſch hout weynig dagen lanck.
Soo word hy ganſch onnut en is maer enckel ſtanck (ken,
(b) Maer Beuckels heeft voor eerſt den haring leeren kaaken:
Dat is van allen ſlijm de vis geſuyvert maaken:
En als dat was gedaen, ſoo nam hy matig ſout,
Dat alle ding bewaert en in ſijn weſen houdt;
Dat ſtroyd' hy in een vat, en daer uyt is begonnen,
Te packen deſen viſch in wel gemaeckte tonnen;
Een ſtuck van groot gebruyck, want daer uyt is geſchiet,
Dat oock het verſte lant ſijn nutten vond geniet
Wel Beuckels weeſt gegroet; uw graf dat dient verheven,
Op dat uw goeden niem hier na ſou mogen leven:
Het is een out gebruyck, hy dient te ſijn vereert,
Die aen onkundig volck bequame dingen leert.
Nu Biervliet ſchep een moet, want gy begint te groeijen,

(a) *Conſtantinopolen.*

(b) *Willem Beuckels Borger tot Biervliet, is geweeſt de eerſte vinder van 't Haring kaken.*

Uw

Uw winter is voorby, gy ſult eens weder bloeijen.
Men ſiet het menigmael dat na een lange druck,
Godt weder zegen geeft, en ſend een groot geluck.
Maer uyt dit Dyckers werck, hoe kan het anders weſen?
Is menig ſwaer proces en hart verſchil gereſen,
Waer van ick heden ſelfs wel achtien tellen kan,
Die ick of voor het hof, of ander rechter wan.
Maer dat was niet genoeg, want als de ſoute landen
Nu waeren vers gemaeckt en dat met vaſte banden;
Soo viel men aen den bouw, en ſaeyd'er koolſaet in,
En waſt geen harden vorſt, ſoo bragt het goet gewin.
Maer was de winter ſcherp, en dat de jonge ſpruyten
Bevrooſen op het velt te midden in de kluyten;
Dan ging men met het lant een ander voordeel doen,
Men ſaeyd'er winter-garſt, of Vlaemſche Suerioen,
Of vlas of roode terw, naer d'onervaren lieden
Of bragten in het hooft, of oock met oordeel rieden;
En was dan t'edel graen ter beurſe wel gewilt.
Soo was ons voorig leet van ſtonden aen geſtilt.
Geen ſtadt heeft my verrijckt, geen Staet heeft my gege-
Daer op ick nu ter tijt mag ſtil en matig leven; (ven,
Geen handel gaf my winſt, geen Indiſch gulde reê,
Godt heeft my goet verſchaft als midden uyt de zee.
Hem ſy voor eeuwig danck. Ick ben door hem bejegent,
Als door hem Iſrael voor deſen is geſegent.
. Hy deed eens 't roode Meyr als vaſt gebreydelt ſtaen,
Op dat'er Abrams volck mocht vry en ſeker gaen.
Maer als daer Pharoos Heyr, en al haer wapens bloncken,
Soo is dat moedig volck tot in den gront geſoncken
In voegen dat de Vorſt, die maer op voordeel dagt,
Is in den ſouten ſtroom ellendig omgebragt.
Siet t'wijl ick heb gedijckt heeft Godt de zee gedwongen,
Soo datſe tegen ons noyt uyt en is geſprongen;
Ja dat men noyt een ſtorm op onſen dyck vernam,
Het water was gedwee gelijck een tanger lam.
Daer ſijn'er veel geweeſt die hebben willen dijcken,
Maer hebben voor de zee met ſchade moeten wijcken:
Soo dat haer beſte goet, haer gelt, en ganſche magt.
Is door een waeken dijck heel in den ſtroom verſmagt.
De zee en haer gevolg, een woonplaets van de winden,
En laet haer niet te ligt door menſchen handel binden,
Hier wort niet uytgeregt als met een groot gewelt,
Door kloeck en handig volck, en dat niet ſonder gelt.
Ick heb my noyt bemoeyt om wel te leeren kuypen,
'k En hebbe niemandts ampt oyt willen onderkruypen.
Oock heb ick uyt den Staet mijn voordeel noyt geſogt,
Geen ſchat daer uyt vergaert, geen landen aengekogt.
*Een hoopje ſants alleen met groente nu bewaſſen,
Dat heeft my regt gedocht op mijn beroep te paſſen,
Om dat het niet te ver, maer by den Hage lag,
Daer, yeder met gemack en veerdig komen mag:
Dit heb ick aengekogt, dit heb ick laeten bouwen,
Dit heb ick menig jaer met koſten onderhouwen:
Hier vind ick mijn vermaeck als in het enckel ſant,
En waer ſig Hollandt ſtreckt heb ick geen ander lant.
Den Staet heeft, door verſoeck, aen my de magt gegeven
Dat ick hier buyten ſorg mag onbekommert leven.
Ja heeft my toegeſtaen, vermits den Ouden dag,
Dat ick nu binnens huys een Tempel bouwen mag,
Dit's even ſoo geſchiedt. nu heb ick wijſe lieden
Die mijn en mijn geſin haer dienſte komen bieden,
En ſpreecken Godes woort met ongehoorde vlijt,
Hier nood' ick yeder een die hier begerig ſijt.
Hier reſt u noch een ſtuck dat ick ſchier hadt vergeten,
En 't is nochtans een ſtuck dat ick behoor te weten,
Siet in de Klooſterkerck heb ick een graf gekogt,
En daer is overlang mijn huysvrouw in gebrogt.
O Godt! laet even daer voor my een ruſtplaets weſen,
Als gy van 't ydel vleeſch mijn ziele ſult geneſen,
En om daer haeſt te ſijn, des ben ick nu beluſt,
Mits daer mijn Wederhelft en haer gebeente ruſt.
Doch ſoeck ick niet alleen om daer te ſijn begraven,
Maer wens beneffens haer mijn ziel te mogen laven
Met Koninckljjcke dranck, die Chriſtus heeft gemengt,
En die hy nu ter tijt de reyne zielen ſchenckt,

* *Sorgvliet.*

Ja Godt te mogen ſien in ſijn oneyndig weſen,
Dat noyt een eenig menſch ten vollen heeft gepreſen,
Dat oock de beſte ziel noyt regt en heeft bedagt,
Maer tot op heden toe met groot verlangen wagt.
Wel aen nu, lieve Ziel! wil u reysvaerdig maecken,
Om 's Hemels eeuwig Heyl met haeſt te mogen ſmaecken:
Leg wat het vleeſch gelijckt en alle lompen af;
En acht de wereld ſelfs niet meer als enckel kaf.
Maeck ſtaêg, wat gy bedrijft, by Godt te moogen weſen,
En wilt om ſoo te doen ſijn Woort geduurig leſen:
Bouwt hier op uw geloof, want 't is een vaſte gront,
Waer door gy met den geeſt tot hem genaecken kont.
Bout in uw hart een kerck, en offert uw gebeden,
En woont in dat vertreck als met de ganſche leden:
Gy kont des Heeren werck met ſtille ſinnen doen,
Of op een dorre ſtrant, of in het jeugdig groen.
Gy kont uw beſte pant geſtaêg aen Godt bevelen,
Of daer de jonckheyt malt, of daer de kinders ſpelen.
Hebt ſtaêg alwaer je zijt, of wat een ander doet,
Den Hemel voor het oog, en Godt in uw gemoet.
Spreeck met hem, draeg hem op bywylen droeve klagten,
By wylen wederom uw ſoetſte nagedagten,
Beveelt hem uwe ziel alwaer het weien mag,
Alwaer het duyſentmael, en dat op eenen dag.
Segt tot hem. lieve Godt! wanneer doch ſal het weſen,
Dat gy mijn treurig hert ten vollen ſult geneſen?
O geeſt dat ick voortaen geen wereld meer en ken,
Mits dat ick maer alleen aen u verſegelt ben.
Och of ick nu eens mogt geheele dagen weenen,
Maer niet om bange pijn aen lijf of dorre beenen,
Want dat, naer mijn begrijp, is maer een ſlegt bedrijf,
Dat kinders kunnen doen en oock een treurig wijf.
Ick wenſch een heylig nat oock met geheele plaſſen,
Dat eertijts Godes Soon de voeten heeft gewaſſen.
Ick wenſch een tranenvloet, een ſoet en kragtig vogt,
Dat u mijn danckbaer hert eens recht betuygen mogt.
Mijn ziel in tegendeel ontboud u van te weenen,
Als gy iets quaets gevoelt aen lijf of aen de beenen:
Neen, neen om ſoo een quaet en ſtort niet eenen traen,
Maer weent van herten, weent, als gy hebt quaet gedaen.
Laet dan gelijck een beeck uw tranen nederſchieten,
Al is het droevig nat, ten ſal my niet verdrieten:
Ons tranen, ſoo geſtort, die geeven meerder deugt
Als al wat blijdſchap hiet te midden in de vreugt.

Maer gy Almachtig Godt, als gy zult dienſtig vinden
Dat gy van deſen romp mijn ziele ſult ontbinden,
Laet dan uw ſoeten trooſt van my niet verre zyn
Vermeerdert mijn geloof en mindert alle pijn.

En als mijn moeden geeſt ſal uyt de wereld ſcheyden,
Soo laet hem uyt het ſtof tot uwen throon geleyden,
En doet ons dan de gunſt, om Chriſti ſuyver bloet,
Om ſtaêg te mogen ſijn ontrent het hoogſte goedt.
.Maer tot op heden noch is my hier plaets gegeven,
Om met een ſtil gemoet mijn dagen af te leven;
Op, doffe ſinnen op, en klimt tot uwen Godt,
Al wat de wereld geeft en is maer enckel ſpot;
Maer enckel ſpoockery, die voor ons menſchen oogen
Iet dat vry wonder ſchijnt by wijlen komt vertoogen:
Maer als men 't regt doorſiet. wat is het dat men vint?
Een ſchim, een roock, een wolck, een damp en ſchrale
Wanneer in Godes woort een ſtil en ruſtig leven (wint.
Voor ons werd afgemaelt, en naer den eyſch beſchreven,
Soo word de wijngaert rack, ter eeren van het velt,
Soo word de vijgeboom gemeenlijck voorgeſtelt;
En onder 't groene looſ van dit gewas te ruſten,
Dat hielt men toen ter tijt als voor gewenſte luſten:
Dies hiet gantſch Iſrael, oock in 't Beloofde lant,
Haer ſoetit', en beſte tijt wanneer der wiert geplant.
Men ſprack van geen tapijt of diergelijcke dingen,*
Geen leer met gout bedeckt die in de kamers hingen,
Het lant en ſijn gevolg, een vry en open logt
Was toen het ſchoonſte ding dat iemant wenſchen mogt.
Ick neem op deſen voet het velt en buytenleven,
Dat my, na langen tijt, ten leſten is gegeven:
Dies bid ick mijnen Godt, als uyt mijn s'herten gront,
Dat

Dat ick het hebben mag 'tot aen mijn leste stont.
De wijse Salomon tot aen sijn oude dagen,
En hy in vremt bejag met vrouwen was beslagen,
Nam dickmael sijn vermaeck oock in het minste kruyt.
Dat uyt een schrale gront of uyt de muuren spruyt.
Hy sprack van houtgewas gesprooten aen de stroomen,
Van hagen om den thuyn, van hooge Cederboomen.
Hy sprack van alle ding, en op soo vasten gront,
Dat yeder die het las in all's verwondert stont.
Wel heeft die groote Vorst soo goeden smaeck gevonden
In kruyden, boomgewas, en wel beplante gronden,
Een Vorst die krygen kon, en had in sijn gebiedt
Al wat tot vreugde dient en al dat wellust biet:
Soo schijnt in dit bedrijf al vry, wat soets te wesen,
Om dat de wijsten selfs den Lantbouw wonder presen,
Mijn ziel danckt onsen Godt, dat in uw dorren tijt
Gy noch in groente woont, en niet te dor en sijt.
Dies vang ick heden aen en seg: Oneyndig Wesen,
Almagtig eeuwig Godt, naer waerde noyt gepresen,
In u alleen bestaet de welstandt van den mensch,
In u alleen bestaet mijn troost en hartenwensch.
Gy hebt een wigtig pack van desen hals genomen,
Daer ick lang had gewenst eens af te mogen komen,
Nu door uw vadergunst ben ick'er van ontlast,
En heb oock dese plaets die op mijn wesen past.
Wat heb ick nu te doen als u alleen te dancken?
Tot ick bewoonen sal een huys van zeven plancken.
Als u met rechten ernst te bidden evenstaêg
Van my te willen doen, daer van ick heden klaeg?

B E S L U Y T.

Siet daer een kort begrijp van al mijn voorig leven,
En 'tsal misschien iets goets aen iemant konnen geven:
Maer soo ick desen weg noch eenmael had te gaen,
Ick dede menig dinck dat nu is ongedaen.
Oock liet ick dit en gunt dat ick heb ondernomen,
Om dat het naderhant my qualick is bekomen,
Eylaes des menschen breyn is maer een swacke stof,
Mijn ziele weest bereyt en scheyt'er willig of.
Wel al dat is geweest en noch veel honder saecken,
Daer van ick geen gewag hier ben gesint te maecken;
Maer hoe het eertijts ging, en wat ick heb gedaen;
't Sy blijdschap of verdriet, het is voorby gegaen.
O Godt geef my gedult, dat ick uw vaderslagen
Ontrent mijn ouden dag, mag bly en willig dragen:
Ick seg u grooten danck, uyt al mijn gantsche kragt,
Dat gy uyt enckel gunst mijn wedom hebt versagt.
Ick heb van overlang niet weynig vaste panden
Van uwe gunst gevoelt, ja lieffelijcke banden
Die gy tot mijnen troost hebt menigmael gedaen:
Daer is, ô rijcke Bron! daer is geen tellen aen.
Want toen ick vyant was van tugt en goede zeden,

En rende buyten spoor als met de gantsche leden,
Ja toen ick naer de dood met groote passen liep,
Toen was het dat uw gunst my uyt het duyster riep.
Dies ben ick vry gestelt van veelderley gevaren,
Die over mijn bedrijf gantsch hoog geklommen waren.
Ja selden tot verderf, en des al niet-te-min,
Ick vont'er met'er tijt geluck en voordeel in.
Seg tot mijn innig hart; en wilt niet langer beven,
Mijn zoon hebt goeden moet uw zonden sijn vergeven:
Op dat ick van de dood, of van de helsche pijn
Geen angst meer op en vat, of meer bevreest mag zijn,
Voor al laet uwen Geest in my soo kragtig wercken
Dat ick naer rechten eysch mijn afscheyt mag bemercken.
Op dat ick wel bereyt mag wesen tot de reys,
Als gy my sult ontdoen van dit ellendig vleys.

Den 10 November 1658 begin van het 82 Jaer Levens

Hier dient nu by gevoegt wat my is wedervaren
Tot dat mijn tijt begon de twee en tachtig jaren;
Maer eer het jaer verliep, soo had ick yet bedocht
Dat even met'er daed by my is uytgewrocht

De Herders van de kerck, hier in den Haeg geseten,
Die had ick altemael by my te komen eeten;
  Sy deden mijn versoeck, en quamen al gelijck,
  En zagen met vermaeck dit zandig koninckrijck.
Na dat een yeder zat, en dat'er was gebeden,
Soo wierd de kost gesaust met soete tafelreden:
  Al duurde dit gespreck, en oock de maeltijt lank,
  Nog wert'er niet een mensch gedrongen tot den drank.
De tafel wiert geciert met alderhande kruyden,
Gelijck men plag te doen aen nieuw gehoude luyden;
  Soo dat men in het groen en in het bloemgewas
  Niet slegts mijn naem alleen, maer oock mijn jaren las.
Het boeck dat voor een tijt by my was uytgegeven,
Daer nu mijn huysbedrijf is naerder in beschreven,
  Was toen eerst versch gedruckt, en cierlijck toebereyt,
  Dat heb ick voor het lest mijn gasten voorgeleyt.
Want als de tweede spijs, de spijs werd weg-genomen,
Soo heb ick dit geschenck te voorschijn laten komen:
  En stracx verscheen mijn Klerck, die las daer overluyt
  Wat ick een yeder schonck en wat het al beduydt.

GEDICHT:

Aen de Eerwaerde Hooggeleerde, Godzalige,

D. D. ELIASAR LOTIUS.
CORNELIUS TRIGLANDEN.
CASPAR STRESO.
TOBIAS TEGNEUS.
HERMANNUS VANDER LINDEN.
JACOB STERMONT.
GODOFRIDUS LAMOTIUS.
BARTEL VAN RENTERGEM.

Waer by waren,

D. D. DANIEL CROESER, Predikant tot Rijswijk, ende HERMANUS TEGNEUS, beyde Extraordinaris Bedienaers van mijn ende mijn gesin op Zorg-vliet.

Siet Vaders hier een kleyn geschenck,
Dat u, als ick het recht bedenck,
  Of in der daet, of naer den schijn,
  Misschien mocht vremt of seldsaem zijn.
Maer hoort al eerje dat besluyt,
Wat dit mijn kleyn geschenck beduyt.
  Doch wat'er is dat siet men hier,
  Den grootsten hoop die is papier,
Een stoffe van een weecken aert,
Die gansch beswaerlijck wert bewaert.
  Het tweede deel is enckel glas,
  Dat breeckt gemeenlijck wonder ras.
Och wat is 't dat ick geeven kan?
De gift is juyst gelijck de man.
  't Geschenck gelijckt hem die het geeft,
  Die nu sijn lesten tijt beleeft,
En is daerom oock wonder swack;
Dies schoon hy oock op heden brack,
  En scheyde van het ydel vleys,
  Het ginck hem naer den rechten eysch.
Maer gy siet oock hier voor u staen,
Een tuyg daer sout wert in gedaen;
  Een ding van wonder groote kracht,
  Daer voor het al de werelt acht,
Vermits het uyt sijn eygen aert
Veel nutte dingen lang bewaert.
  Vraegt gy nu al wat dit beduydt?
  Soo hoort hier op een kort besluyt.
Het eerste deel van dit present
Past juyst op hem die u het sent.
  Dies is 't geschenck gelijck als hy,
  Want 't glas is noyt van breken vry.
Maer wat belangt het tweede deel,
Dat acht ick als een dier Juweel,
  Want 't is een woonhuys van het sout,
  Dat alle ding in wesen houdt.
Dit word u, Vaders, toegepast,
En dat besluyt gaet wonder vast.
  Want Godes Soon, met eygen mont,
  Die leyt dit voor een wissen gront,
Dat gy zijt als des werelds sout,
Dat Godes dienst in wesen hout.
  Want als men mist uw reyne leer,
  Ons reuck die stinckt oock voor den Heer,
En als het sout is krachteloos,
Soo word de gantsche wereld boos.
  Het gaet dan naer mijn oordeel vast,
  Dat dit geschenck ons beyde past.
Dies wil ick dat een yder houdt
My voor het glas, u voor het sout.
  Hoort nu wat ick van u versoeck,
  Of voor dit nevensgaende boeck,
Of wel ter eeren van de kunst,
Geest my wat tot u wedergunst,
  Doch niet dat uwen dienst belet,
  Maeckt ons een deel van uw gebedt.

J. CATS

WEERGALM.

Ex Tempore.

Mijn Heer 't glas ons vertoont is Spiegel glas in schijn,
Och of 't in tijd en deugt ons mocht een voorbeeld zijn.
Godt maeck ons 't ware zout, en zout uw levens krachten,
Om hem en u noch lang gedienstig op te wachten.

J. STERMONT.

De Vaders al gelijck die hebben aengenomen
Mijn Christelijck versoeck ten vollen na te komen,
  En my wiert noch een wensch van yeder een gedaen,
  Dat ick met vollen troost ten grave moghte gaen.
Nu kom ick, hoogste Godt! voor u my nederleggen,
Om uyt mijn diepste merg u danck te mogen seggen,
  Dat gy my zondig mensch soo dickmael heb gespaert,
  En oock van ongeval soo menigmael bewaert.
Dat gy my, nietig mensch, soo lang hebt laten leven,
En aen my menig heyl voor desen heht gegeven.
  Want boven al de Tijt my wijser heeft gemaeckt,
  Soo heb ick over al uw gunste noch gesmaeckt.
Ey siet van al dit volck heb ick de meeste jaren,
En sta oock wonder schrap, om haest van hier te varen:
  Doe my nu dese gunst dat ick mag veerdig staen,
  Om met een stille ziel van hier te mogen gaen.
Ick heb in rechten ernst nu eerstmael waergenomen,
Hoe veelderhande goet van u is afgekomen,
  Ja van uw hoogen Troon in dese horst gedaelt,
  Dat even nu ter tijt hier dient te zijn verhaelt.
Ick hebbe met'er tijt ten lesten konnen leeren,
Hoe al dat blijdschap hier kan veerdig ommekeeren:
  En hoe wat aen den mens of schoon, of heerlijck schijnt,
  Gelijck een dunne mist van stonden aen verdwijnt.
Ick heb'er veel gesien in staet en eer verheven,
Die van een hoogen troon ter neder sijn gedreven.

Ick kenne menig mensch die nu gaen bidden moet,
Schoon dat hy onlangs swom in vollen overvloet
Wie heeft'er niet gesien die als van liefde brandden,
En na een soete tijt van koude klippertandden,
En riepen overluyt, oock wel het naeste jaer:
Och of ick van de trouw en 't wijf ontslagen waer!
Ick heb soo lang geleeft, dat ick nu kan bemercken
Hoe ydel dat het is wat al de menschen wereken;
En dat het dwaesheyt smaeckt oyt vast te blyve staen
Op dingen, die in haest als wint daer henen gaen.
Ick kan, Almagtig Godt! ick leere my gewennen
Des werelds los beleyt en haer bedrog te kennen:
Dit heeft de langen Tijt ten lesten my geleert,
Dies heb ick van het stof mijn zinnen afgekeert.
Die naer der aerden gaen en tot den Hemel reysen,
En mogen niet te veel op aertsche dingen peysen.
Elias als hy sag den glans van 's Hemels vier,
Voer op tot sijnen Godt, maer liet sijn mantel hier.
Al wat de mensch besit dat moet hier onder blyven,
Een ander moet na hem den aertschen handel drijven.
O Godt! doet my de gunst, dat ick mijn lesten dag
Met Christelijck gedult ten lesten groeten mag.
Een recht Godtsalig mensch heeft veelderhande saecken
Die oock een slegt gesel gelukkig konnen maecken;
Hy word ons voorgestelt gelijck des Heeren vrient,
Die hem met groot vermaeck van sijn geselschap dient.
Geluckig is de mensch die al sijn vuyle zonden
By Godt gesuyvert zijn door Christi reyne wonden:
Want hy is die voortaen geen dood of hel en vreest,
Vermits hy word getroost door Godes eygen Geest.
Geluckig is de mensch, en dat in volle leden,
Die Godt omtrent hem vint alwaer hy komt getreden,
Die tot hem in den geest of met den monde spreeckt,
En roept hem om behulp, wanneer hem iet ontbreeckt.
Die na een lange reys komt uyt'er zee gevaren,
Al word hy op het lest geslingert van de baren,
En van den wint gequelt, soo dat sijn swacke boot
By wijlen dapper helt of krijgt een harde stoot,
Hy leyt het met gedult, vermits hy siet de kusten,
Daer hy na korten tijt sal lange mogen rusten,
Hy siet het Vaderlant, en daer een stille ree,
Dies doet hy groote vlijt te raecken uyt de zee.
Een mensch die jaren heeft dient even soo te wesen,
Men lyt wel bitse zalf om haest te zijn genesen:
Al brengt den ouden dag ons dickmael harde pijn,
Waerom des ongesint? ten kan niet anders zijn.
Segt als de leste storm sal over zijn gedreven,
Stier regt naer 't Vaderlant, daer is een beter leven,
Daer is het weder kalm en sonder harde wint,
Daer is het dat men troost en rechte stilte vint.
Maer siet den ouden dag werd menigmael mispresen,
Om datse van de dood een bode schijnt te wesen:
Dit heeft wel eer geseyt een wijs, doch Heydens man,
Maer wat ons troosten moet, daer wist hy weynig van.
De gront waer op wel eer des werelds leste dagen,
De menschen met verdriet en met verschricken sagen;
Was om dat haer de ziel maer scheen een nietig dinck,
Dat met een ydel vleesch geheel te niete ginck.
Maer wy dien Godes woort heeft beter onderwesen,
En die een vasten troost in sijn beloften leesen,
Die weten dat de dood alleen het lijf ontbindt,
Ja dat ons na de dood het leven eerst begint,
Daer was een ander school, die had haer tegenreden,
Die met het eerste volck en haer gevoelen streden,
Sy meynden dat de dood de menschen dienstig was,
Om datse van verdriet een yeder een genas.
Ja als'er eenig mensch was uyt het vleesch gevaren,
Dat hem dan geen gequel noch leet kon wedervaren.
Maer dat is als voorheen een quaden gront geleyt,
Vermits Godts heylig Woort al vry wat anders seyt:
Dat leert ons hoe het volck sal pijn en straffe lijden,
Die in haer Levenstijt de zonden niet en mijden;
Ja dat haer swaer verdriet en droevig ongeval,
Niet voor een tijt alleen, maer eeuwig duuren sal.
Doch hoe of dees of die van desen handel praten,
De grijsen Ouderdom die kan de menschen baten;
Vermits hy met'er tijt, en na soo langen dag,
Door swakheyt van het vleesch, eens beter worden mag
Doch wat wy van dit werck in oude boecken leesenn,
Een rijpen Ouderdom behoort te sijn gepresen,
Dies hoe men al dit werck, of wend of ommekeert,
Een mensch die lange leeft die word'er door geleert

ALmachtig Hemels Vorst! hoe dient uw naem gepresen,
Dat gy my zondig mensch die weldaet hebt bewesen,
Dat ick soo wonder hoog in jaeren ben gegaen,
Dat van mijn naeste bloet noyt iemant heeft gedaen.
Ach soo ick dese gunst niet wel en sou gebruycken,
Hoe sou ick oyt met troost mijn oogen mogen luycken?
Hoe sou ick oyt bestaen voor uwen rechterstoel?
Waer sou mijn woonplaets sijn, als in den helsen poel?
O Godt! wil dese ziel door uwen Geest versterck en,
En maeck haer regt bequaem tot tugt en goede wercken,
Op dat ick na den tijt en na mijn lesten dag,
Het ware vaderlant met vreugt beseylen mag.
Geef my geen ander werck als staêg te mogen dencken,
Hoe dat ick mijne ziel aen u sal mogen schencken;
Dat is met alle kragt te doen wat u behaegt,
Terwijl mijn dorren romp dit aertsche wesen draegt.
Geeft my oock volle kragt u regt te mogen eeren,
En van het aerdsch bedrijf mijn zinnen af te keeren:
Of ben ick des onnut in dit ellendig dal,
Soo geef my nu de vreugt die eeuwig duuren sal.
Wel aen kleynhartig mensch, ick hoor u dickmael klagen
Van onrust in der nacht en van bedroefde dagen:
Ey waerom soo verstelt om druck of bange pijn?
Sy, mids ons ouden dag, en kan niet lange zijn,
Woud gy daegs lustig zijn en sonder pijne slapen,
Mits gy van beter stof u meynt te zijn geschapen
Als iemant van het volck, of dat den ouden dag,
Of heden beter is als sy voor desen plag?
Neen dat is ongerijmt 't is nut dat oude dagen
Niet altijt bly en zijn, maer hare swackheyt dragen;
Op dat dan onse Geest mogt seggen tot het vleys:
Maeck pack en sack gereet, en stelt u tot de reys.
De swacken ouderdom heeft veelderley gebreecken,
Die in ons kranck gestel of hier of elders steeken.
Gansch weynig is het volck dat hier van niet en klaegt,
En sonder ongemack het lijf ten grave draegt.
Hoe wilje beter kans of voordeel hier genieten,
Als groote Prinssen selfs en al de menschen hieten?
Al dat is enckel raes, ey lieve swijgt'er of,
Wy zijn van eender aert, dat is van nietig stof.
Maer noch kan ons de pijn veel nutte dingen leeren:
Sy leert ons met gewelt ons toehten overheeren,
Sy leert ons menigmael, meer als een deftig man,
Of door een heylig Boeck of tong ons leeren kan.
Sy leert ons, boven al, het ydel vleesch versaecken,
En naer den Hemel gaen, en tot den Schepper naecken.
Gy roept den Schepper aen, en bidt hem om gedult,
Ick weet dat gy het leet dan beter dragen sult.
Wel komt'er eenig leet of pijne nu te rijsen,
En weest niet ongesint, maer wilt den Heere prijsen,
Vermits u nu ter tijt die bootschap word gedaen,
Dat gy sult uyt het stof en tot den Schepper gaen.
En dit is klaer geseyt, wilt op uw saken letten,
Uw huys en huysgesin in goeden stant te setten
Maer boven alle ding, wat aen uw ziele schort,
Nadien Godt dit gepeys in uwe sinnen stort
Al wie op rotsen gaet en kijckt dan naer beneden,
Ontdeckt niet als gevaer alwaer hy komt getreden,
Want mits hy onder hem een diepen afgront siet,
Ontdeckt hy niet dan schrick, en vint'er anders niet.
Hy most in tegendeel sijn oog niet laten dalen,
Maer slaen een staêg gesicht ontrent de sonne stralen,
Ontrent het helder licht, en 's hemels schoon cieraet:
Dat is in dit geval al ver den besten raet.
Siet na den Hemel toe, en prent in uw gedachten,
Wat gy, na korte pijn, voor eeuwig hebt te wachten.

'tIs

't Is maer een korte pijn die u te lijden ftaet;
Wat leet kan hem gefchiên die na den Hemel gaet?
Een handig Medecijn laet wel een yfer gloeijen,
Om eenig vuyl gefwel of wonde toe te fchroeijen;
En fchoon hem die het lijd de pijne dapper quelt,
De meefter word bedanckt en krijgt oock louter gelt.
Een menfch die drancken neemt, fal neus en oogen ftop-
Om foo een vinnig nat te beter in te kroppen: (pen,
Of fchoon dat hem het kruyd geweldig tegen ftaet,
Noch doet hy 't lijckewel als hem de Meefter raedt.
Hy weet dat hem de gal fal worden afgedreven,
En dat hy naderhant fal blijder mogen leven,
En fiet op defen trooft neemt hy het bitter in:
En fchoon fijn mage walgt, hy drinckt het niet-te-min.
Siet foo behoort de dood by ons te fijn gedragen!
Waerom fal eenig menfch aen Godt hier over klagen?
Ey fiet de flange treckt haer oude vellen uyt,
En komt dan aen den dag met eene nieuwe huyt
De dood komt ons te hulp en als uyt Sodom halen,
En leyt ons met'er hant aen Soars koele dalen
De dood is als een By, die prick noch angel heeft,
Soo datfe fonder prick alleen maer honig geeft.
Wel aen, genadig Godt! ick geef u defe leden,
Ick geef u defe Ziel met ootmoet en gebeden,
Of fchoon het dertel vleefch bywijlen bijfter klaegt,
Gy doet met defen romp gelijck het u behaegt.
Ick hoop op uwen trooft, al moft ick heden fterven:
Ick weet uw Vader-gunft en fal my niet bederven.
Verhoor doch mijn gebedt, als gy my ftraffen filt,
En fiet mijn fwackheyt aen, en geeft my recht gedult.
Al heeft de grijfe tijt veel ongelegentheden,
Of door een koude maeg, of fwackheyt in de leden:
Weet dat ick met gedult nu al verdragen moet,
Is 't aen het Lichaem quaet, het is de Ziele goet.
Siet wat uw overkomt uw geeften op te wecken,
En maeckt'er eenig heyl of voordeel uyt te trecken,
Het fal in uw verdriet of in uw fware pijn,
U eenig voordeel doen meer als de Medecijn.
Dit dient my tot een fpoor om foo te mogen leven,
Dies wil ick tot het werck mijn gansche krachten geven.
Wel hoor dan, lieve Ziel! wat oude luyden paft,
En ftel al wat hier volgt in uw gedachten vaft,
Heb ftaêg een open hart ontrent den rechten armen,
En laet een winterkleet haer koude leden warmen.
Heb nooyt gefloten oor al waerd'er iemant klaegt,
Het is een Offerwerck dat Gode welbehaegt
Men brengt aen onfen Godt voortaen geen Offerhanden,
Men fiet geen Os of Schaep op fijnen Outaer branden,
Gy doet veel menfchen goet, fchoon dat'er niemant
Dat is een Offerwerck dat Gode foo behaegt. (klaegt,
Wel waer toe dient gewin, waer toe onmatig fparen,
Voor een die 't eynde fiet van fijn verlopen jaren?
Wil hy noch fwaerder pack, op hals of fchouder laên?
Wat teergelt foeckt hy noch? fijn reys is al gedaen.
Maer foo hy voorraet foeckt die hem kan voordeel geven,
Dat is een ftil gemoet, dat is een beter leven,
Dat is den ouden menfch te drijven uyt den geeft,
Dit opent aen de ziel het eeuwig bruylofts-feeft.
Hier naer dient uytgefien als met geftaêge forgen,
En geenfins uytgeftelt tot aen den naeften morgen.
Dat is voor defe reys geen onbequame laft,
Want 't is een bruylofs-kleet dat aen de ziele paft.
Ick moet, geminde Ziel, hier noch verfcheyde facken
Uytbrengen tot befluyt, en u gedachtig maecken:
Het is bequame ftof die yder dienen mag,
Maer dienftig boven al ontrent den ouden dag.
Godt vreefen, boete doen, fijn quade luften ftraffen,
Te ftrijden met het vleefch, zijn feylen af te fchaffen,
Tot yders een behulp geduurig veerdig ftaen,
Nooyt met een gram gemoet des avonts flapen gaen:
In pijn geduldig zijn, ons driften overheeren,
Ons affcheyt uyt het vleefch geduurig beter leeren.
In 't korte, niet te doen als dat ons wel betaemt,
Om nooyt tot ons bederf voor Godt te zijn befchaemt.
En wilt van nu voortaen geen aertfche dingen achten,
Maer ler hoe datje ftaêg uw affcheyt fult verwachten;
En hoe met ftillen geeft van hier te mogen gaen,
En even fonder fchrick voor Godt te mogen ftaen.
Dit is nu recht een werck dat by u dient te wegen,
En dat uw gantfche kragt voor al behoort te plegen.
Gy ftelt dan achter rug al wat u hier belet,
En roept hier op tot Godt, ja met een ftaêg gebedt.

Vervolg van mijn Leven, begonnen met den Eerften January 1659.

MAer fiet hoe ras verloopt de wagen van der zonnen!
Een nieuw een ander jaer is wederom begonnen;
Dat vluchtig hemels radt en kan niet ftille ftaen,
Het heeft fijn vollen loop, op heden afgedaen
Nu laet u, lieve Ziel, geen fonne meer befchijnen,
Of denck dat heden felfs uw leven kan verdwijnen,
Ja dat het minfte deel oock van den kortften dag,
U in het duyfter graf ter neder leggen mag.
Laet nu geen uure tijts, geen oogenblick verloopen,
Of fiet den nutten tijt ten nauften uyt te koopen,
Waer gy oyt reyfen meugt of u ter neder fet;
Spreeck ftaêg tot uwen Godt ook met een ftil gebedt,
Laet naer geen ander ding uw harte nu verlangen,
Als om iets goets te doen, of eenig goet t'ontfangen.
Hebt tucht in uw gelaet en Godt in uwen geeft,
En weeft dan voor de dood of helle niet bevreeft.
Voelt gy het zondig vlees of fijn onguure laften?
Gaet kant'er tegens aen, en geeft u om te vaften,
Oock voor behoeftig volck uw handen open fet,
En flucx tot uwen Godt, en offert u gebedt
Bidt dat hy in den Soon uw zonden wil vergeven,
En fiet oock wel te gaen in al uw vorder leven,
En mijd oock niet alleen dat quaet is in der daet,
Maer al wat zondig fchijnt en buyten regel gaet.
En fchoon de bleecke dood uw leger komt genaecken,
Laet u dat vinnig fpoock geen bange finnen maecken:
Keert dan uw ftil gepeys van alle fonden af,
En daelt met uwen Geeft tot in des Heeren graf.
En als de felle koorts uw leven komt t'ontfeggen,
Soo wilt u voor den Heer in ootmoet nederleggen,
En bidt dat fijnen Geeft u voorfmaeck geven mag
Van dat noyt menfchen oog hier op der aerden fag;
Ja kruyp dan, lieve Ziel, tot in fijn diepe wonden,
Daer is de rechte trooft en fchuylhoeck voor de zonden.
Godt is foo gantfch voldaen met dat gezegent bloet,
Dat gy op dat behulp vaft ftaen en fteunen moet.

E Y N D E.

KORTEN INHOUT
Van de Gedachten op slapeloose Nachten.

E Y N D E.

103
Jan Goeree
Amsterdam 1670 1731

STUDY FOR AN ILLUSTRATION TO JACOB CATS *EIGHTY TWO YEARS OLD*

Pen and brown ink and two shades of brown wash with touches of red wash, over black chalk Indented and blackened on the reverse for transfer
138 by 140mm

Provenance
Sale (F van Aelst *et al*) Amsterdam Paul Brandt 24-28 November 1975, lot 698

Exhibited
Amsterdam, Rijksmuseum 1993 cat 101

This and the following lot are designs for illustrations to the 1712 edition of *The Complete works of Mr Jacob Cats* The passage illustrated here from the verse autobiography 'Eighty-two years old' relates how it was not the various important offices which he had held that made the author rich but the ownership of a simple piece of polderland The putti in the foreground hold the arms of the little town of Biervliet, the place where Cats good fortune occurred and the image in the background alludes to the fact that soldiers from that town played an important part in the conquest of Constantinople in 1204

Dfl 5 000-7 000

Sotheby's [illegible] 10, 1994
Amsterdam)

104
Jan Goeree
Amsterdam 1670 1731

AN ALLEGORY OF CHARITY

Pen and brown ink and brown and grey wash heightened with white Indented and blackened on the reverse for transfer
139 by 138mm

Provenance
P &D Colnaghi and Co Ltd , Dr J Bolten, sale in these Rooms, 6 November 1978 lot 119

Exhibited
Düsseldorf C G Boerner, *Graphik und Zeichnungen 1485 1920* Neue Lagerliste 71 1979 no 93
Amsterdam Rijksmuseum 1993, cat 100

This like the previous lot, is the design for an illustration to the 1712 edition of Cats complete works The present drawing was engraved anonymously, as plate 33 in the first of the works included in this monumental publication, a long poem in which, according to the subtitle 'The quality of hospitality and generosity towards the needy is described The inscription on the print after this drawing, written by the angel towards the top of the composition, explains its meaning It reads 'De Barmhertigheit roemt tegen het oordeel Jac 2 13' ('Charity triumphs against judgement') Allegorical figures of Charity and Judgement are to be seen in the centre of the composition surrounded by a series of vignettes illustrating the Seven Acts of Mercy

Dfl 4 000 6 000

105
Margareta de Heer
Leeuwarden before 1603-before 1665

A COCKEREL, A CHICKEN AND A SLEEPING DOG IN A FARMYARD BY A RIVERBANK, A CHURCH BEYOND

Signed *Margareta D Heer/Fecit* Point of the brush and black ink and gouache, on vellum
287 by 247mm

Provenance
Sale, in these Rooms, 18 November 1985, lot 147

Exhibited
Amsterdam, Rijksmuseum, 1993, cat 58

Margareta de Heer's exquisite works in watercolour and bodycolour have an almost miniaturist quality although her colours are often less dramatic than those used by other contemporary exponents of these media. She worked for most of her career in Friesland where she married the painter Andries Pietersz Nieuhoff, by whom no works are known. De Heer's *oeuvre* is slightly larger, consisting of some 40 works, of which the earliest is a 1644 still life with shells and insects. Most of the others, including this and the following lot, would appear to date from the 1650s

Dfl 15 000-20 000

106
Margareta de Heer
Leeuwarden before 1603-before 1665

COCKERELS AND CHICKENS IN A FARMYARD

Signed *Margareta de Heer/Fecit* Gouache on vellum
298 by 252mm

Provenance
Sale, in these Rooms, 18 November 1985, lot 148

Exhibited
Amsterdam, Rijksmuseum, 1993, cat 59

See note to previous lot

Dfl 15 000-20 000

DEPARTMENT OF ART HISTORY
229 ARTS BUILDING
PENNA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY PARK, PA 16802

48. CATS, Jacob *Alle de Wercken, soo Oude als Nieuwe.* Three books in two. [28], 184, 183-342, 349-666, [10]; [18], 390, [6], 393 608, 61, [1] pp. With 3 full-page engraved portraits (2 of Cats and one of Anna Maria van Schuurman), an engraved title-page incorporating the author's portrait, 3 double-spread plates, 2 full page plates, several large sectional vignettes, and nearly 400 textual engravings, including emblems and head- and tailpieces. Folio, 400 x 245 mm, in full contemporary vellum. Amsterdam: Daniel van den Dalen, and Utrecht: van de Water, 1700.
$ 3000.00

An excellent edition containing these consummate Dutch 17th-century engravings after original designs of the painter Adriaen van de Venne (1589-1662). This prominent artist was the official painter to the Prince of Orange; he is now considered the foremost Dutch painter from the period of the Golden Age to design book illustrations, and his works are represented in museums throughout the major cities of Europe.

Next to the Bible, the most important publishing event in 17th-century Holland was the printing of the works of the poet, statesman, and humorist Jacob Cats (1577-1660), the most influential figure of the Golden Age of Dutch literature. Originally published as early as 1655, this edition of the *Wercken* includes for the first time Cats' autobiography. Included as well are

Kinder-spel

the magnificent emblem books for which Cats is best known, for example *Sinne-en Minne-beelden* and *Emblemata Moralia et Oeconomica*, and such popular and standard works as *Houwelyck*. It is dedicated to Anna Maria van Schuurman, the first Dutch woman scholar, and is accompanied by two very fine engraved portraits of her.

There are a few minor tears, none of which affect the text; the plates appear with dark, sharp impressions, the text with occasional light foxing, and the hinges of the vellum spines repaired. Altogether, a very good or better copy of a rare book.

Graesse II, 85. See Brunet I, 1684 for later editions. See Landwehr 80-125 for editions of his individual works

49. CAVALIERI, Bonaventura *Trattato della Ruota Planetaria perpetua e dell'uso di quella principalmente per ritrovare i luoghi de' Pianeti alla Lansbergiana...* [12], 86, [1] pp. 4to., 228 x 162 mm, contemporary vellum, gilt borders, hand-painted arms of Cardinal Falconieri on both covers, a.e.g. Bologna: Giacomo Monti, 1646.

$ 1750.00

First Edition in Italian of this work on planetary predictions by the foremost pupil and protégé of Galileo. Cavalieri (1598-1657) was celebrated for his pioneer investigations into infinitessimals and for introducing logarithms into Italy. Galileo considered him the most able mathematician in Italy and stated: "few if any since Archimedes, have delved as far and as deep into the science of geometry."

All of Cavalieri's works are grounded in mathematics, including the present one which was based on Philip Lansberg's *Tabulae motuum coelestium perpetuae* of 1632. Houzeau & Lancaster cite a Latin edition of 1640, which like this work was published under the pseudonym Silvio Filomantio. However, no other bibliographies mention the Latin edition, and no copy of it exists in the NUC or BMC.

This copy comes from the Colonna family with their library stamp on the title and folding table, and has the coloured coat-of-arms of Cardinal Falconieri handsomely hand painted on each cover. It also has a